

DICTIONARIULU LIMBEI ROMANE

DUPO INSARCINAREA DATA DE SOCIETATEA ACADEMICA ROMANA

ELABORATU CA PROIECTU

DE

A. T. LAURIANU si J. C. MASSIMU.

Collaboratori JOSEFU HODOSIU si G. BARITIU.

~~~~~  
TOMU II.  
~~~~~

I—Z.

BUCURESCI.

NOUA TYPOGRAPHIA A LABORATORILORU ROMANI.

19. STRATA ACADEMIEI, 19.

1876.

31
17/11/10

I.

1, a nouăa literă în alfabetulu român, și a trei'a d'între vocale. Pronunți'a vocalei *i* e sau *plenisona* sau *semisona*; I. plenisona e în silabele intonate precumu: *mira, dieu, vinu, maritu, recinu, fugitu, perire, petire, potire, cingu, ninge, dominica, audii, essi, menti, mori*, etc.; II. semisona e în silabele neintonate: 1. la fiaitulu vorbeloru, precumu: *ama, pomi, furi, faci, plangi, pasci, nocti, vedi, versu, gusti, albi*, etc.; 2. în mediulu vorbeloru înainte de vocali cu cari formedia unu diftongu impropriu, precumu: *aria, facia, sociu, sócia, vinu dulcétia, scientia, potentia, vérdia, verdétia, muliere, taliare, cuniaru*, etc.; 3. în mediulu vorbeloru între dône consone, unde se confunde cu *e* scurtu, precumu: *ionidu, nétidu, ferricu, máncicu, judicu, porticu, puricu, déqitu, cogitu, fumigu, selbaticu, lunaticu*, etc.; în casulu acestu-a se scrie și cu *e*, precumu: *umeda, netida, recinu, lunaticu*, etc. Vocalea *i* se aude obscurn în: *riu, ridu, risu, uritu*; assémine și în prepos. *in*, (nu înse în *d'in* și *prin*); éro în: *implu, influ*, se aude aprópe ca *u*. Confere și *buricu*, nascutu d'în *biricu*.

1 I, sau *hi*, interiectione, sau imperativu d'în verbulu *ire, ire*, care se aplica ca essortativa la menarea calliloru.

2 I, articlu plurariu masc. nom. și acc. nascutu d'în *elli, li*, care determina substantivele sau adiectivele, precumu: *ómeni-li, ómeni-i* sau *ómenii, lupi-li, lupi-i* sau *lupii, tórmosi-li, formosi-i* sau *formosii, invetiati-li, invetiati-i* sau *invetiatii*.

3 I, pronume pers. masc. pl. acc. scurtatu d'în *elli, li, illos, eos*, precumu: *nu li vedema*, sau *nu i vedema; li amu connoscutu*, sau *i amu connoscutu*, și *connoscutu-li amu*, sau *connoscutu-i amu*.

4 I, articlu singulariu fem. gen. și dat. nascutu d'în *ellei, lei, ei*, precumu: *case-lei, case-ei*, sau *casei, muliere-lei, muliere-ei, mulierei* sau *mulierii*.

5 I, pronume pers. pl. dat. m. și f., scurtatu d'în *lui, li*, și d'în *lei, li*, precumu: *spune-li*, sau *spune-i, da-li*, sau *da-i, i l'amu datu*, sau *datu-i l'amu*; *ina amu datu*, sau *datu-i ua-ammu; i amu spusu*, sau *spusu-i amu, dissu-i ai, tramitte-i vestimente nóu*.

†† IACERE, v., **jacere**, a arruncá, în composite ca: *aliecere, deiecere, eiecere, iniecere, obiecere, proiecere, reiecere, traiecere, subiecere*.

* IACTARE, v., **jaeta**, e, vedi *jaeta*, cu tóte derivatele sele.

* IACTU, -a, adj. part., **jaetus**, arruncatu, subst. **jaetus**, actulu de arruncare, arruncatura; vedi *jaetu*, cu tóte derivatele selle.

* IACULARE, v., **jaculari**, a arruncá, și în specie a arruncá cu *jacululu*; vedi *jaculare*, cu tóte derivatele selle.

* IACULU, pl-e, **jaetum**, mica lancia care se arrunca asupr'a inamiculu, dardu; vedi *jaculu*.

IADU, s. m., (*ἄδης*, contrassu *ἄδης*), **infernus, infernum**, mai allessu în pl. **inferna, -arum**, infernulu: 1. loculu unde resiedu suffletele mortiloru; apoi 2. tartarulu sau loculu unde resiedu suffletele condemnatiloru pentru crimele ce au

commissu in viétia. Vorb'a *iadu* s'a introdusu in limb'a româna prin influenti'a basericeii grece.

* IAMA, pl.-mate, (ἰαμα), medicamentu, medicatura.

* IAMATICU, -a, adj., (ἰαματικός), relativu la medicare: *remediū iamaticū*.

* IAMBICU, -a, adj., iambiicus (ἰαμβικός), in *iambi*, d'in *iambi*: *petiorū iambicū*, *versu iambicū*, *poesiā iambicā*.

* IAMBOGRAPHÍA sau *iambografiá*, s. f., (ἰαμβογραφία), scriere in iambi, compositione de iambi.

* IAMBOGRAPHICU sau *iambograficu*, -a, adj., relativu la *iambografiá* sau la *iambografiá*.

* IAMBOGRAPHU sau *iambografu*, s. m., (ἰαμβογράφος), care serie in iambi, autoriu de iambi.

* IAMBU, s. m., iambus, (ἰαμβος). 1. petioru metricu compusu d'in una syllaba scurta si d'in alt'a lunga; 2. compositione poetica scrisa in iambi, mai vertosu compositione satyrica.

* IAMICU, -a, adj., (de la gr. ἰαμα, medicamentu, fr. *iamique*), medicamentosu, terminu de farmacia.

* IAMOLOGÍA, mai bene *iamatologia*, s. f., (d'in gr. ἰαμα, medicamentu, si λόγος, fr. *iamologie*), tractatu despre medicamente.

* IAMOLOGICU, mai bene *iamatologicu*, -a, adj., (fr. *iamologique*), relativu la *iamologia*: *opera iamologica*, *tractatū iamologicū*.

* IAMOLOGU, mai bene *iamatologu*, s. m., care se ocupa cu iamologia, care tractedia despre medicamente.

* IAMOTECHNIA, mai bene *iamatotechnia*, s. f., (d'in gr. ἰαμα, medicamentu, si τέχνη, arte, fr. *iamotechnie*), artea de a prepará medicamente.

* IAMOTECHNICU, mai bene *iamatotechnicu*, -a, adj., (fr. *iamotechnique*), relativu la *iamotechnia*.

* IANTE, adj. part. pres., hians, care cascá.

* IANTIA, s. f., hiantia, calitate de *iante*, stare *iante*.

* IARE, v., hiare, a cascá, a se cascá, a stá cascatu. Radecin'a vorbeloru: *iante*, *iantia*, *iascere*, *iatu*.

* IASCERE, v., hiascere, a se cascá.

* IATRALIPTICA, s. f., *iatraliptice* (ἰατραλειπτική) artea de a medicá prin ungere si frecare.

* IATRALIPTICU, -a, adj., (*iatralipticus*, ἰατραλειπτικός), relativu la *iatraliptica*: *medicū iatralipticū*, *cura iatralipticā*.

* IATRALIPTU, s. m., *iatraliptes* (ἰατραλείπτης) medicu care tractedia pre morbosu prin ungere si frecare: care unge si freca pre celli ce se scaldá in therme.

* IATRICA, s. f., *iatrice* (ἰατρική), medicina, artea medica.

* IATRICU, -a, adj., (ἰατρικός), relativu la medicina, medicu, medicinale.

† IATRO-, (de la gr. ἰατρός, medicu), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu in: *iatrochymia*, *iatrochymicu*, *iatrochymistu*, *iatrologia*, *iatrologicu*, *iatrologu*, *iatromathematica*, *iatromathematicu*, *iatrophysica*, *iatrophysicu*, pentru alla caroru intellesu consulta partea posteriore a compositionei.

* IATU, s. m., *hiatus*, cascatura, despiciatura, abyssu; in gramm. concursu de vocali cari se pronuntia difficile separate un'a de alt'a.

* IBALIA, s. f., (fr. *iballe*), genu de insecte pupivore, d'in ordinea hymenopteloru.

* IBERIDE, s. f., *iberis*, (ἰβηρίς, fr. *ibéride*), genu de plante crucifere: *iberidea e antiscorbutica*, si se póte mancá ca salata.

* IBERNARE, *ibernaclu*, *ibernu*, vedi *iérna*, *iernare*, *iernaticu*, etc.

* IBICE, s. f., *ibex*, specia de caprioru sau de capru selbaticu.

* IBIDE, s. f. *ibis* (ἰβίς), passere care sémina cu ciconi'a, se nutresce cu reptili, d'in care cauza fú considerata ca sacra de vechii Egyptiani.

* IBIOCEPHALU sau *ibiocephalu*, -a, (fr. *ibiocéphale*), care are capulu ca allu ibidei.

* IBISCU, s. m., *ibiscu* si *hibiscu*, (ἰβίσκος) specia de planta, *althæa officinalis* lui *Linneu*.

* IBITINU, s. m., (fr. *ibitia*), mare sérpe d'in insulele Filippine, care si léga

cód'a de trunchii arborioru, si astépta asiá préd'a ce i vine inainte.

* IBRIDU, -a, adj., ibrida si hibrida. nascutu d'in dóue animalu de diversa specia, nascutu d'in doiu parentu de diversa natione; in gramin. compusu d'in dóue radecine luate d'ia diverse limbi, precumu *protoparenti*.

* ICASTICA, s. f., (ἐκαστική), 1. artea de a representá, artea de a face imagini; 2. facultatea imaginativa, facultatea reprezentativa.

* ICASTICU, -a, adj., (ἐκαστικός), reprezentativu; coniecturale.

†† ICERE, v., *icere*, a lovi. Radecin'a vorbeloru: *iclu*, *iclu*, *ica*.

ICIU, s. m., (*iclu*, de la *icere*), instrumentu ce serve a lovi, vedi *iclu*.

* ICHNEUMONE sau *icneumone* s. m., *icneumon* (ἰχθυόμων), 1. genu de mammifere carnivore digitigrade, de marimea unei cate, si de form'a marturei; 2. genu de insecte hymenoptere.

* ICHNEUMONIDE, adj., (fr. *icneumonoide*), care sémina a *icneumone*: subst. tribu de insecte hymenoptere.

* ICHNEUMONOLOGIA, s. f., (fr. *icneumonoilogie*), tractatu despre *icneumoni*.

* ICHNOGRAPHIA sau *icnografia*, s. f., *icnographia* (ἰχθυογραφία), planu orizontale si geometricu aliu unui edificiu.

* ICHNOGRAPHICU sau *icnograficu*, -a, adj., relativu la *icnografia*.

* ICHNOGRAPHU sau *icnografu*, s. m., (fr. *icnographe*), care essercita *icnografia*, care desénna planuri orizontali de edificie.

* ICHNOZOARU, pl.-ie, (fr. *icnozoaire*), animale care nu offere de cátu primele trassure de animalitate.

* ICHORE sau *icóre*, s. f., (ἰχόρ, umóre apósa), serositate acra, puroniá serosu, fetidu si corrosivu ce curge d'in ulcere.

* ICHOROIDE sau *icoroide*, a. j., (fr. *ichoroïde*), care sémina a *ichóre*.

* ICHOROSU sau *icorosu*, -a, adj., (fr. *ichoreux*), plenu de *ichóre*, puroniá *icorosu*.

* ICHITHYACU, -a, adj., (d'in ἰχθύς, pe-

sce), relativu la pesce; de natur'a pescelui.

* ICHTHYIDINU, -a, adj., (fr. *ichthyidin*), care sémina a *ichthyidu*, subst. *ichthyidine*, familia de animalcule infusorie.

* ICHTHYDIU, pl.-ie, (ἰχθυίδιον, pescisioru, fr. *ichthyidion*), specia de animalcule infusorie.

† ICHTHYO-, (d'in gr. ἰχθύς, pesce), in diverse compositioni de termini zoologici, precumu in: *ichthyocentauru*, *ichthyocolla*, *ichthyode*, *ichthyodonte*, *ichthyographia*, *ichthyographicu*, *ichthyographu*, *ichthyolithologia*, *ichthyolithu*, *ichthyologia*, *ichthyologicu*, *ichthyologu*, *ichthyomante*, *ichthyomanticu*, *ichthyomantia*, *ichthyomethya*, *ichthyomorphicu*, *ichthyomorphu*, *ichthyophagia*, *ichthyophagu*, *ichthyophilu*, *ichthyophilalmitu*, *ichthyosarcolithu*, *ichthyosauricu*, *ichthyosauróide*, *ichthyosauru*, *ichthyose*, *ichthyospondylu*, *ichthyoiypolithu*, *ichthyperia*, pentru aliu caroru intellesu consulta partea posteroare a compositionei.

ICI, adv., *hie*, compusu *ici-á*, mai determinatu; *aici* si *aici-á*, *isthe*, in acestu locu.

ICIU, pl.-ie, *icium*, vedi *liciu*.

ICLU, s. m., (cu *l* molliatu, *ichlu*), instrumentu de lovire, si in specia la joculu de *artici* sau *arsici*; artielulu ce serve a lovi alti artici.

ICONA, s. f., *icon* (εἰκών), imagine, representatione, effigia; mai allessu imagine de sancti.

ICONARIU, s. m., care face icone, care vende icone.

ICONICU, -a, *iconicus* (εἰκονικός), reprezentatu priu una icona.

ICONISARE, v., (εἰκονίζεω), a representá.

ICONISMU, s. m., (εἰκονισμός), representatione figurata, allegorica sau symbolica, mystica a engetului; hypotypose.

† ICONO-, (d'in gr. εἰκών, imagine, effigia), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu in: *iconoclasma*, *iconoclasticu*, *iconoclastu*, *iconographia*, *iconographicu*, *iconographu*, *iconolatricu*, *iconolatricu*, *iconolatru*, *icono-*

logia, iconologicu, iconologu, iconomachia, iconomachicu, iconomachu, iconomane, iconomania, iconophilia, iconophilu, iconostase, iconostaticu, iconostrophu, pentru allu caroru intellesu consulta partea posterióra a compositionei.

* ICOSAEDRU, s. m., (εἰκοσάεδρος), polyedru terminatu prin douăzeci de facie.

* ICOSANDRIA, s. f., (d'in εἰκοσι, douăzeci, si ἄνθη, barbatu, fr. *icosandreie*), in sistem'a lui Linneu clasa de plante cari au douăzeci de stamine sau mai multe, affipte pre parietele internu allu calicelui : *rosele si cameliele pertini la icosandria*.

* ICOSANDRICU, -a, adj., (fr. *icosandrique*), relativu la *icosandria*.

* ICOSANDRU, -a, adj. (fr. *icosandre*), acellu-asi cu *icosandricu*.

* ICOSAPROTI, pl. m., *icosaproti*, (εἰκοσάπρωτοι), cei douăzeci cetatiani de fronte d'in una cetate gréca pre tempulu guvernului romanu.

* ICOSAPROTIA, s. f., (fr. *icosaprotie*), demnitate de *icosaprotu*.

ICOSARIU, s. m., (gr. mod. εἰκοσάριον, d'in εἰκοσι, douăzeci), moneda turcesca in valóre de 20 lei turcesci ; *vicarsariu* sau *vicessariu*.

* ICTERIA, s. f., *icterias* (ἰκτερίαις), 1. una petra pretiósá ; 2. genne de passeri selbane d'in famili'a tessutórieloru, d'in Americ'a.

* ICTERICU, -a, adj., *ictericus*, (ἰκτερίζεις), relativu la *icteru*, care sufiere de icteru.

† ICTERO-, (d'in gr. ἰκτερος, galbinare), in diverse compositioni, precumu in : *icterocephalu, icterode, icteroidu, icteromelante, icterope, icterophyu, icteropode, icteropteru, icterorote*, pentru allu caroru intellesu consulta partea posterióre a compositionei.

* ICTERU, s. m., *icterus*, (ἰκτερος), 1. galbinare, morbu ; 2. una passere galbina, allu carei aspectu, dupo parerea anticiloru, vendica de galbinare.

* ICTU, s. m., *ictus*, lovitura, impunura, imbrancitura : *cu unu ictu nu cade arborele*.

† ICU, -ica, terminatiune de adiective si substantive derivate, prin care se iudica calitatea sau relationea coprensiului in radecin'a vorbei, a) cu penultim'a lunga, precumu *lumbricu, umbiricu, lentica, mendicu, amicu, inimicu, formica, lorica, besica, lecticu, articu* sau *urdica* ; b) cu penultim'a scurta, precumu : *canticu persicu, persica, scuticu, pcticu, petióricu, nauticu, pedicu, musicu, dominica, medicu, intunericu fabricu, buserica* ; si mai allessu in adiective : *selbaticu, lunaticu, erraticu, domesticu publicu, rusticu, veraticu, primaveraticu, tomnaticu, iernaticu, surdaticu, indemanaticu, sangraticu, prosaticu, si prosaicu* ; apoi in celle de origine gréca : *poeticu, epicu, dramaticu, ereticu, clericu, dogmaticu, practicu, theoreticu, organicu, logicu, physicu, astronomicu, mechanicu, mathematicu, grammaticu*. Aici se numera si celle derivate de la natiuni : *germanicu, romanicu, britanicu, anglicu, italicu, ispanicu, francicu, dacicu, turcicu, ruscicu, ungaricu*, cari se termina si in *escu*, precumu : *romanescu, francescu, turcescu, russescu, ungrescu*.

ICU, pl. -uri, euneus, cunia, cuiu, sau penna de ferru sau de lemmu, care se aplica mai allessu la creparea sau spargerea de lemne. Probabile co e acellu-asi cu *ichiu* sau *iclu*, d'in verbulu *icere*.

ICUIRE, -escu v. euneare, 1. a face *icu*, 2. a crepá cu *icuiu*.

ICUTIU, p. -ie, euneabus, deminutivu d'in *icu*, micu *icu*.

* IDATIDE, s. f., (fr. *idatide*), verme cere se incuiba in carne.

* IDE sau *iduri*, pl. f., *idus*, pleniluniu, diu'a candu luna e plena, in calendariulu romanu. Dupo reformationea calendariului facuta de Iuliu Cesare, diu'a 15 in lunile Martiu, Maiu, Iuliu, Octobru, si 13 in celle alte luni.

† IDE, (d'in gr. εἶδος, forma, specia, séminare), terminatiune de adiective, prin care se arréta co derivatulul sémina cu radecin'a, usitata mai allessu in scientiele naturali, precumu : *ovochnoide, elipsoidu, icteroidu*, cari apoi devinu a dese ori substantive.

* IDEA, s. f., *idea* (ἰδέα), 1. represen-

tatione mentale, noțiune ce si formédia mentea despre unu lucru; 2. se iewa si pentru mente, intelligentia, cogitatione, imaginatione : *a aré cerea in idéa*, in mente, in cogitu, in imaginatione. 3. prototypu, modellu eternu; in acestu intellessu se dice : *ideele lui Platone* : 4. visione chimerica : *vana idéa, idéa extravagante*, de aci variulu intellessu allu frasiloru : *ce idéa areti? idéa formosa, idéa mari, dupo idéa mea, ellu ambta dupo idéa sea; a luá idéa altui-a, omu fora idéa*.

* IDEALE, adj., *idealis*, relativu la *idéa*; imaginariu, chimericu, fantasticu; subst. *ideale*, tipu de perfectione : *cellu mui inaltu ideale e domnedicu, a si forma unu ideale de bonctate, ideale de intelleptione, ideale de formosetia; acestu artista e fecundu in ideali*.

* IDEALISARE, v., (fr. *idéaiser*), a face *ideale*, a se inaltia la *ideale* : *poetiloru le place a idealisá rictia omenésca*.

* IDEALISATIONE, s. f., (fr. *idéalisation*), actione de *idealizare* : *idealisationile unui poetu, unui pictoriau, unui musicu*.

* IDEALISATU, -a, adj. part., *idéalisé*, inaltiatu la *ideale* : *rictia idealisatu felicitate idealisatu*.

* IDEALISMU, s. m., (it. *idealismo*, fr. *idéalisme*), systema filosofica care pretende : sau co tóta connoscentia nóra consiste numai d'in idee, co noi avemu de a face numai cu ideele, nu cu lucrurile; sau co totu universulu cu tóte lucrurile d'intr'ensulu sunt numai idee : *idealismulu s'a arretatu sub diverse fasi in filosofia, incependu de la Platone péro la Fichte; idealismulu se oppune realismulu*.

* IDEALISTICU, -a, adj., relativu la *idealismu*, relativu la *idealistu*.

* IDEALISTU, s. m., (it. *idealista*, fr. *idéaliste*), care ede system'a *idealismulu* : *idealistiloru se oppunu realisti*.

* IDEALITATE, s. f., (it. *idealità*, fr. *idealité*), calitate sau stare de *ideale* : *idealitatea se oppunu realitatii*.

* IDEARE, v., (it. *ideare*), a proiectá in *idéa*, a combiná, a imaginá; refl.

a si *idéa*, (it. *idearsi*), a si imaginá.

* IDEARIU, pl. -ie, (it. *ideale*, fr. *idéa*), tipu de perfectione, modellu cumu póte se fia numai in *idéa*; vedi *ideale*.

* IDEATU, -a, adj. part., (it. *ideato*), proiectatu in *idéa*, combinatu, imaginatu : *planu ideatu de unu mare architectu*.

* IDEM, lat. *idem*, acellu-asi; arréta co se ce petescu acelle-asi vorbe.

* IDENTICU, -a, adj., (formatu d'in lat. *idem*, it. *identico*, fr. *identique*), care e acellu-asi, care n'a sufferitu neci una scambare, care nu differe in nemica.

* IDENTIFICARE, v., (it. *identificare*, fr. *identifier*), a face *identicu*, a coprende sub acca-asi *idéa*; refl. a se *identificá*, a se confunde cu altulu.

* IDENTIFICATIONE, s. f., (fr. *identification*), actione de *identificare*, actione de a se *identificá*.

* IDENTIFICATU, -a, adj. part., (it. *identificato*, fr. *identifié*), facutu *identicu*.

* IDENTITATE, s. f., (it. *identità*, fr. *identité*), calitate de *identicu*, care face ca dóne sau mai multe lucruri se se coprenda sub ac ea-asi *idéa*; conformitate completa.

* IDEOGENIA, s. f., (fr. *idéogénie*), scientia care tractédia d'espre originea *ideeloru*.

* IDEOGENICU, -a, adj., (fr. *idéogénique*), relativu la originea *ideeloru* : *tractatu ideogenicu, cestione ideogenica*.

* IDEOGRAPHIA sau *ideo grafia*, s. f., (fr. *idéographie*), espression'e directa a *ideei* prin imagini piuse sau se *ulpite*.

* IDEOGRAPHICU sau *ideografi cu*, -a, adj., (fr. *idéographique*), relativu la *ideografia*, care esprime una *idéa* : *cifrele numeriloru su aldeverate semne ideografice; scriptur'a chinesiloru e ideografica*.

* IDEOGRAPHU sau *ideografu*, s. m., care essercita *ideografi'a*.

* IDEOLOGIA, s. f., (it. *ideologia*, fr. *idéologie*), tractatu despre *idee*; teoria despre formationea *ideeloru*; metafisica.

* IDEOLOGICU, -a, adj., (fr. *idéologique*), relativu la *ideologia*.

* IDEOLOGU, s. m., (fr. *idéologue*), care se ocupa cu *ideologi'a*; metafisicu.

† IDIO-, (gr. ἴδιος, propriu), in diverse compositioni precumu: *idioelectricu*, *idiogynia*, *idiogynu*, *idolatría*, *idolatricu*, *idolatra*, *idioma*, *idiomaticu*, *idomelu*, *idiometallicu*, *idiomographia*, *idiomographicu*, *idiomographu*, *idiomorphu*, *idiopassalu*, *idiopathia*, *idiopathicu*, *idioscopicu*, *idiosthenia*, *idiosthenu*, *idiosymboloscopicu*, *idiosyncrasia*, *idiosyncrasicu*, *idiotthalmu*, *idiotia*, *idioticu*, *idiotismu*, *idiotrophu*, *idotrophospermu*, *idiotrophu*, pentru allu caroru intellessu consulta partea posteriore a compositionei.

* IDIOMA, pl.-*mate*, *idioma*, (ἰδιωμα), limba propria unei natione; dialectu.

* IDIOMATICU, -a, adj., (ἰδιωματικός, fr. *idiomatique*), relativu la *idiomate*.

* IDIOTICU, -a, adj., *idiotiens* (ἰδιωτικός), relativu la *idiotu*, ignorante, fora invetiatura, fora cultura.

* IDIOTISMU, s. m., *idiotismus* (ἰδιωτισμός), la antichi: stylu familiaru; la moderni: modu de espressionu propriu unei nationi prin care se departa de la legile grammaticeei generali: *idiotismulu propriu limbei grece se numesce ellenismu*, *propriu limbei latine latinismu*, *propriu limbei române romanismu*, *propriu limbei francese gallicismu*, etc.

* IDIOTU, s. m., *idiotu* (ἰδιώτης), omu fora invetiatura; ignorante; marginitu; imbecillu, stupidu.

* IDOLARE, v., (it. *idolare*), vedi *idolatrare*.

* IDOLATRARE, v., (it. *idolatrare*, fr. *idolâtrer*), a adorá idoli; a adorá pre cineva ca pre unu idolu; a amá cu passione.

* IDOLATRIA, s. f., vedi *idololatría*.

* IDOLATRICU, -a, adj., vedi *idololatricu*.

* IDOLATRU, s. m., *idololatra*, (εἰδωλολάτρη), vedi *idololatra*.

* IDOLICU, -a, adj., *idolicus*, de *idolu*.

* IDOLIU, pl.-*ie*, *idolium* si *idolum* (εἰδωλαῖον), templu de idolu.

* IDOLOLATRIA, s. f., *idololatria*

(εἰδωλολατρεία), adorazione de idoli, cultu addussu idoliloru.

* IDOLOLATRICU, -a, adj., *idololatricus*, relativu la *idololatría*.

* IDOLOLATRU, s. m., *idololatra* si *idololatres* (εἰδωλολάτρη), adoratoriu de idoli.

* IDOLOMANE, s. m., (fr. *idolomane*), nebonu pentru idoli, terminu esaggeratu in locu de *idololatra*.

* IDOLOTHYTU sau *idolotutu*, -a, adj., *idolothytus* (εἰδωλόθυτος), sacrificatu idoliloru; subst. carne sacrificata idoliloru, carne de la victimele sacrificate.

* IDOLU, s. m., *idolum* (εἰδωλον), imagine, representatione, simulacru; spectru, fantasma; imagine, statua de divinitate, insasi divinitatea; obiectu de orróre pentru crestinii primitivi; in limbele moderne se iea pentru fientia adorabile: *idolulu meu*; *acestu copillu e idolulu parentiloru sei*; *aurulu e idolulu avariloru*. In limb'a gréca si latina *idolum*, *idolon* e de genulu neutru, si are debé se face plurariulu *idole* in limb'a româna, inse idé'a de *dieu*, pl. *diei*, adussu la *idolu*, pl. *idoli*. Francesii l'au facutu chiaru de genulu femininu.

* IDONEITATE, s. f., *idoneitas*, aptitudine, capacitate.

* IDONEU si *idoniu*, -a, *idoneus*, convenientiosu, demnu, aptu, capace, utile, bonu.

* IDU, pl. *iduri*, *idus*, diu'a pleniluniului in calendariulu romanu; vedi *ide*.

† IDU, -*ida*, terminatione de adiective derivate parte de la substantive parte de la verbe, precumu: *umidu*, *mucidu*, *limpidu*, *lucidu*, *rapidu*, *languidu*, *morbidu*, *netidu*, *rancidu*, *solidu*, *vescidu*, cari d'in caus'a vocalei *i* scurte, se scriu si: *umedu*, *mucedu*, *langedu*, etc. Contrasse su: *caldu*, *crudu*, *udu*, *verde*.

* IDYLLICU, -a, adj., (fr. *idyllique*), relativu la *idylliu*: *caracteriu idyllicu*, *genu idyllicu*, *forma idyllica*.

* IDYLLIU, pl.-*ie*, *idyllium* (εἰδύλλιον), poema pastorale.

* IDYLLU, pl.-*e*, *idyllium*, (εἰδύλλιον) contrassu d'in *idylliu*, mica poema, poema pastorale.

IEA, ind. pres. pers. III sing. si imperat. pers. II sing. sumis, sume, de la verbulu *luare* (levare), sumere, vedi verbulu *luare* si form'a *lenare*.

IEAI, ind. pres. pers. II sing. sumis, de la verbulu *luare* (levare), sumere, vedi verbulu *luare*.

IEAU, ind. pres. pers. I sing. si pers. III pl. sumo, de la verbulu *luare* (levare), sumere, vedi verbulu *luare*.

†† IECTARE, v., *jactare*, a arruncá, in composite ca *adiectare*, *coniectare*, *iniectare*, *obiectare*, *proiectare*, *subiectare*, *traiectare*.

IEE, conj. pres. pers. III sing. si pl. sumat, sumant, de la verbulu *luare* (levare), sumere, vedi verbulu *luare*.

IEPTARE, v., *jactare*, a arruncá, a cellu-asi cu *iectare*, in composite.

IEPURE, s. m., *lepus*, vedi *lepure* cu tóte derivatele selle.

* IERABOTANA, s. f., *hierabotane*, (*ἱεραβοτάνα*), verbina, planta.

* IERACIA, s. f., *hieracia*, una specie de lactuce selbatice.

* IERACIU, s. m., *hieracium*, (*ἱεράκιον*), numele unui collyriu.

* IERARCHIA, s. f., *hierarchia*, (*ἱεραρχία*), ordine sacra, subordinatione de demnitari politici sau ecclesiastici; acumu se dice mai allessu : *ierarchia ecclesiastica* : demnitate de *ierarchu* : vedi si *hierarchia*.

* IERARCHICU, -a, adj., (*ἱεραρχικός*), relativu la *ierarchia* : *ordine ierarchica*, *statu ierarchicu*.

* IERARCHU, s. m., (*ἱεραρχός*), demnitaru ecclesiasticu, archieru, episcopu.

* IERATICU, -a, adj., (*ἱερατικός*), ecclesiasticu : *stare ieratica*, *administratiune ieratica* : vedi si *hieraticu*.

* IEREU, s. m., (*ἱερέας*), sacerdote, preutu, ministru sacru.

* IERNA, s. f., *hiems*, *hibernum* (tempas), partea cea mai rece a anului, la noi lunele Decembre, Ianuaru si Februaru : *iernu rece*, *iernu gerósa*, *iernu lena*, *iernu dulce*, *iernu calda* : cu artichu *iern'a*, in tempulu iernei : *a lucrá iern'a*, *iern'a inglavia ap'a*, *iern'a nu sedemu la câmpu*, *ci ne divertimu in*

cetate : *ce faceti voi iern'a* ; locutiuni : *ésta ierna*, *iern'a presente* ; *la ierna*, *iern'a venitória*.

IERNARE, -edu, v., *hiemare*, *hibernare*, a petrece *iern'a* ; in genere intransitivu, déro se dice si activu : *a ierná vitele*, a le nutrì in tempulu iernei.

1 IERNATICU, -a, adj., *hibernus*, de *iern'a*.

2 IERNATICU, s. m., *hibernaculum*, *hiberna*, -orum, locu de iernatu : pretiu pentru iernatu.

1 IERNATU, adj. part., nutritu in tempulu iernei : *vite iernate la câmpu*.

2 IERNATU, s. m., *hiematio*, actulu de *iernare*.

IERNATURA, s. f., *hiematio*, actiune si effectu allu actiunei de *iernare* : modu de *iernare*.

† IERO-, (d'in gr. *ἱερός*, sacru), in diverse compositioni, precumu : *ieroceruce*, *ierodulu*, *ieroglyphu*, *ierogramma*, *ierographu*, *ierologu*, *ieromenia*, *ierophantu*, *ierophoru*, *ieroscopu*, pentru allu caroru intellesu consulta partea posteriore a compositionei : vedi si *hieroceruce*, *hierodulu*, *hieroglyphu*, etc.

IERTARE, v., *liberare*, *veniam dare*, *parcere*, *ignoscere*, *remittere*, vedi *libertare*, si contrassulu *iertare* cu tóte derivatele selle.

* IGNARU, -a, adj., *ignarus*, care nu scie, care nu connóscu, fora connoscen-tia : necconnosentu.

* IGNAVIA, s. f., *ignavia*, lipse de activitate, lipse de energía, indolentia, apathía, pigrétia, lenosía, lassitate, fricosía.

* IGNAVIRE, -escu, v., *ignavire*, *ignavescere*, refl., *a se ignaví*, a cadé in *ignavia*.

* IGNAVU, -a, adj., *ignavus*, fora activitate, indolente, pigru, lenosu, lassiu, fricosu.

†† IGNE, s. m., *ignis*, focu, cumu se vede in urmatóriele compositioni.

* 1 IGNIARIU, -a, adj., *ignarius*, d'in care se scóte focu.

* 2 IGNIARIU, pl. -ie, *ignarium*, amnariu, vedi *amnariu*.

* IGNICANTE, adj., *igneus*, care da focu, care sémina cu foculu arditoriu.

* **IGNICOLORU**, -a, adj., **ignicolor** si **ignicolorus**, de colórea focului.

* **IGNICOMU**, -a, **ignicomans** si **ignicomus**, care are pèru de focu : *sórele ignicomu*, *sol ignicomus*. Apul.

* **IGNIDU**, -a, adj., **ignidus**, arditoriu.

* **IGNIFERU**, -a, adj., **ignifer**, care da focu, infocatu, inflammatu, arditoriu.

* **IGNIFLUU**, -a, adj., **igniflaus**, d'in care curge focu.

* **IGNIGENU**, -a, adj., **ignigena**, nascutu in focu, epithetu ce se da lui Bacchu.

* **IGNIPEDE**, adj., **ignipes**, cu petióre de focu.

* **IGNIPOTENTE**, adj., **ignipotens**, focosu, luminosu, radiosu; epithetu ce se da lui Vulcanu.

* **IGNIRE**, -escu, adj., **ignire**, a face se ardia.

* **IGNISPICIU**, pl.-ie, **ignispicium**, modu de divinare d'in focu.

* **IGNITABLU**, pl.-e, **ignitabulum**, locu unde se conserva foculu; irritamentu.

* **IGNITU**, -a, adj. part., **ignitus**, infocatu, inflammatu, ardente.

* **IGNIVAGU**, -a, adj., **ignivagus**, care âmbla ca foculu.

* **IGNIVOMU**, -a, adj., **ignivomus**, care vérsa focu : *monte ignivomu*, *giganti ignivomi*.

* **IGNOBILE**, adj., **ignobilis**, neconnoscutu, neinsemnatu, obscuru; vile, bassu, abiectiu.

* **IGNOBILITATE**, s. f., **ignobilitas**, stare ignobile, obscuritate, vilitate, bas-sétia.

* **IGNOMINIA**, s. f., **ignominia**, rosine, desonóre, opprobriu, infamia.

* **IGNOMINIOSU**, -a, adj., **ignominiosus**, rosinosu, infamatu, petatu.

* **IGNORABILE**, adj., **ignorabilis**, care se póte ignorá; neconnoscutu.

* **IGNORANTE**, adj. part. pres., **ignorans**, fora connoscentia, fora scientia, fora cultura, care nu scie; subst. *unu ignorante*.

* **IGNORANTIA**, s. f., **ignorantia**, nescientia, lipse de scientia, lipse de connoscentia : *ignoranti'a e mare*, *a se luptá in contr'a ignorantiei*, *a invinge ignorantia*.

* **IGNORANTISMU**, s. f., (fr. **ignorantisme**), systema care tende a favorí ignorantia.

* **IGNORARE**, v., **ignorare**, a nu scé, a nu connósce; a nu luá in consideratione, a nu considerá, a desconsiderá.

* **IGNORATIONE**, s. f., **ignoratio**, actione de *ignorare*, nescientia, neconnoscentia.

* **IGNORATU**, -a, adj., **ignoratus**, nesciutu, neconnoscutu; neconsideratu.

* **IGNOSCENTE**, adj. part. pres., **ignosceus**, indulgente, iertatoriu.

* **IGNOSCENTIA**, s. f., **ignoscentia**, indulgentia, iertatione.

* **IGNOSCERE**, *ignoscui*. *ignoscutu* si *ignotu*, v., **ignoscere**, a trece cu vederea, a iertá, a escusá.

* **IGNOTU**, -a, adj. part., **ignotus**, neconnoscutu; neconnoscutoriu.

IH, interiectione, **heu**, **hei**, care esprime dorere, rosine, despretiu.

IHA, interiectione, prin care se imita vocea asinului.

IIA, s. f., *indasiam feminaram*, *tunica feminarum*, vedi *liia* si *linia*.

* **ILARITATE**, s. f., **hilaritas**, dispositione voliósá, buccuri'a. serenitate.

* **ILARU**, -a, adj., **hilarus**, **hilaris**, (*ἰλαρός*), bene dispusu, cu voli'a bona, voliosu.

† **ILEO-**, (d'in gr. *εἰλεός*, intestinuu), in diverse compositioni, precumu : *ileographia*, *ileographicu*, *ileographu*, *ileologia*, *ileologicu*, *ileologu*, etc.

* **ILEOSU**, -a, adj., **ileosus**, suppusu morbului iliacu.

* **ILEU**, s. m., **ileus** si **ileos** (*εἰλεός*), 1. intestinulu mediu; 2. morbu inflammatu, care pare a avé origineá sea in intestinulu *ileu*.

* **ILIA**, **ilia**, -ium, 1. parte a corpului animale de sub ultimele cóste : *cercetédia*, *dómne*, *iliele nóstre*, in càrtile vechie, stramutatu in urma in : *cercetédia*. *domnc. renunchii nostri*; 2. partea inferióre a pantecelui de la ultimele coste peno la pàrtile genitáli.

* **ILIACU**, -a, adj., (it. *iliaco*, fr. *iliaque*), relativu la *ileu*, *ilia* si *iliu* : *morbu iliacu*, *passione iliaca*; *ossu iliacu*, *fossa iliaca*.

- * ILICE, s., m., *ilex*, una specia de cerru.
- * ILICETU, pl.-e, selba de *ilici*.
- * ILICIU, -a. adj., *iliceus*, de *ilice*: subst. *iliciele*, familia de arbori cari au de tipu gemulu *ilice*.
- * ILIGNU, -a. adj., *ilignus*, de *ilice*.
- * ILIU, s. m., *ilium*, (it. *illo*, fr. *ilion*), ossulu coxale la copilli si la fetu.
- * ILLATIONE, s. f., *illatio*, adducere; in logica: concludere.
- * ILLATIVU, -a, adj., *illativus*, conclusiva.
- * ILLATRARE, v., *illatrare*, a latrá la cineva, a latrá pre cineva.
- * ILLATU, -a, adj. part., *illatus*, addussu, facutu, causatu.
- * ILLECEBRA, pl. *illecebre*, *illecebræ*, incantamentu, farmecu, medie attractive, medie ammagitorie.
- * ILLECEBRARE, v., *illecebrare*, a atrage prin *illecebre*.
- * ILLECEBROSU, -a, adj., *illecebrosus*, attractivn, incantatoriu, ammagitoriu.
- * ILLECTAMENTU, pl.-e, *illectamentum*, media de *illectare*: invitamentu, farmecu.
- * ILLECTARE, v., *illectare*, a atrage, a fermecá, a ammagi.
- * ILLECTU, -a, adj. part., *illectus*, atrassu, ammagitu, sedussu.
- * ILLEGALE, adj., (*illegatus*, it. *illegale*, fr. *illégal*), contrariu legei: *fapta ilegale*, *mesure ilegali*.
- * ILLEGALITATE, s. f., (fr. *illégalité*), caracteriu de ilegale: *ilegalitatea unui sentimente*.
- * ILLEGIBILE, adj., care nu se pote lege: *scriss bre ilegibile*; *nume ilegibile*.
- * ILLEGITIMITATE, s. f., (it. *illegittimità*, fr. *illégitimité*), defectulu legitimitatii: *ilegittimitatea unui copillu*.
- * ILLEGITIMU, -a, adj., (it. *illegittimo*, fr. *illégitime*), care n'are conditionile cerute de lege: *casatoria ilegittima*, *copillu ilegittimu* *pretensionu ilegittimu*.
- * ILLESIBILE, adj., *illesibilis*, care nu se pòte vede, care nu se pòte vedemá.
- * ILLESCU, -a, adj. part., *illescus*, nevettetmatu.

- * ILLIBATETIA, s. f., (it. *illibatezza*), integritate, castitate, stare nepetata, stare nespurcata.
- * ILLIBATU, -a, adj., *illibatus*; neatinsu, nepetatu, castu; integru, (vedi *libare*).
- * ILLIBERALE, adj., *illiberalis*, contrariu *liberale*; ignobile, avaru; sordidu; fig. *arti illiberali*, se numiau acelle arti mechaniche, cari nu erau pentru ómeni *liberi*, ci se poteau essercitá numai de *servi*.
- * ILLIBERALITATE, s. f., *illiberalitas*, contr. *liberalitate*, ignobilitate, avaritia: (vedi *illiberale*).
- * ILLICIDU, -a, adj., (it. *illiquido*), contrariu *licidu*; neclaru, se dice despre compute.
- * ILLICITU, -a, adj., *illicitus*, nepermisu de lege, ilegale, ilegittimu: *fapte illicite*.
- * ILLIMITATIONE, s. f., starea si calitatea de ce nu are margini.
- * ILLIMITATU, -a, adj., *illimitatus*, contr. *limitatu*, nemarginitu, fora margini.
- * ILLITERATU, -a, adj., *illiteratus*, nelitteratu, fora connoscentia de littere, ignorante.
- * ILLOCABILE, adj., *illocabilis*, ce nu se pòte locá.
- * ILLOGICU, -a, adj., nelogicu, in contr'a logiceii.
- * ILLUDERE, v., *illusis* si *illusei*, *illusu*, *illudere*, a si bat jocu de ceva, sau de cineva.
- ILLUMINABILE, adj., *illuminabilis*, care se pòte luminá.
- * ILLUMINANTE, part. adj., *illuminans*, ce *illumina*, ce lumina, ce respandesc lumina.
- ILLUMINARE, -ediu, v. a., *illuminare*, a luminá, a dá lumina, a respandí lumina, a resipi intunericulu, obscuritatea, a face splendóre: *a illumina*, se dice si in locu de *a face illuminationi*, *a ap prende lumini*, *focuri*, etc. In intellessu religiosu, insemmedia: *a luminá spiritulu*, *ánim'a*; vedi *luminare*.
- * ILLUMINATIONE, s. f., *illuminatione*, respandire de lumina; actione de a luminá; stare de *illuminatu*; *illumina-*

tione, se dice si in locu de una multime de luminari puse in symmetria, cu occasionea unei festivitati sau dille insemnate.

* ILLUMINATIVU, -a, adj., (it. *illuminativo*). care are virtutea de a lumina.

* ILLUMINATORIU, -toria, adj. s., *illuminator*, care *illumina*; care dispune *illuminationi*.

* ILLUMINATRICE, s. f., *illuminatrix*, femina care *illumina*.

* ILLUMINATU, -a, adj. part., *illuminatus*, luminatu, invetiatu, cultivatu.

* ILLUMINISMU. s. m., (fr. *illuminisme*), doctrina a celloru ce pretendu co domnedieu respandesce lumin'a divina in noi; mani'a de a lumina prin filosofia.

* ILLUMINISTU, s. m., (fr. *illuministe*). sectariu allu illuminismului.

* ILLUSIONARE, v., (fr. *illusionner*) a face *illusioni*, a face imaginatiuni vane si chimerice, a ammagi, a insella prin illusioni. Vedi *illudere si illusioner*.

* ILLUSIONATU, -a, adj. part., (fr. *illusionné*), ammagitu.

* ILLUSIONE. s. f., *illusio*, apparentia falsa si insellatoria provenita sau d'in propri'a imaginatiune sau prin maiestri'a altui-a; imaginatiune falsa, vana, chimerica: *nu-ti face illusioni*, nu te lassá a te ammagi prin imaginatiuni extravaganti.

* ILLUSORIU, -soria, adj., *lusex*, care *illude*. care ammagesce prin false aparentie.

* ILLUSTRAMENTU, pl. -e, *illustramentum*; illustratiune, ornamentu, decoramentu; claritate, lumina.

* ILLUSTRANTE, adj., *illustrans*, care *illustra*.

* ILLUSTRARE, v., *illustrare*, a dá *lustru*. splendore, lumina: *a se illustrá*, a se distinge. *a illustrá pre cine-va*. a i face nume, a lu face celebre; *a illustrá unu autoriu, unu opu de scientia, de literatura*, a esplicá.

* ILLUSTRATIONE. s. f., *illustratio*, actiune de illustrare, illustramentu; explicatiune, desvoltare de formosetiele unui lucru, unui opu sau altu subiectu; *diurnale cu illustrationi*, diurnale in

care se publica imagini, tabelle, etc., cu sau fora descrierile lor.

* ILLUSTRATORIU, -toria, adj. s., *illustrator*; care *illustra*; care esplica una parte sau unu intregu opu de scientia, literatura, si altele.

* ILLUSTRATU, -a, adj. part., *illustratus*, luminatu, ornatu, informosetiatu: *diurnale illustratu*, in care apparu *illustrationi*.

* ILLUUSTRE si *illustru*, -a, adj., *illustris*, nobile. celebru, renumitu: *omu illustru*. omu celebru prin merite, prin nobilitate, prin scrieri sau prin altu lucru considerabile si de lauda.

* ILLUSTRISIMU, -a, adj., *illustrissimus*, titlu ce se da personelor de inalta demnitate, mai allessu in republic'a ecclesiastica; de aci si substantivulu *illustritate*.

* ILLUSTRITATE. s. f., calitate de *illustru*. luatu mai allessu ca titlu de onore; (vedi si *illustrissimu*).

* ILLUSU, -a, part., *illusus*, ammagitu, insellatu.

* ILLUVIE, s. f., si

* ILLUVIONE, s. f., *illuvies*, inundatiune; versare de ape; eruptiune.

* ILOTIA, si

* ILOTISMU, s. m., stare de *ilotu*.

* ILOTU, sau *elotu*, s. m., *helotes*, *ilota*; servu publicu, precumu erau servii publici la Spartani, cari se applicau la cultivare agriloru.

* IMAGINABILE, -a, adj., *imaginabilis*, ce se póte imagina.

* IMAGINARE, v., *imaginari*, a forma imagini; refl. *a si imaginá*, a si representá unu lucru; a si forma una idea, imagine.

* IMAGINARE, s. verbale, *imaginatio*, in t. s. verbului.

* IMAGINARIU, -aria, adj., *imaginarius*, de *imaginatiune*: fantasticu, chimericu, ce nu e in realitate: *morbu imaginariu*, se dice starea unui omu care se crede morbosu, de si in realitate nu este; *avere imaginaria*, candu crede cineva co e avutu, fora se fia.

* IMAGINATIONE, s. f., *imaginatio*, actiune de *a imaginá*. facultatea de a imagina, de a forma imagini despre

lucruri ce sunt sau nu în realitate, și a le combină în diverse moduri: fantasia; idea falsă, extravagantă.

* **IMAGINATIVU**, -a, adj., prin care se imaginează: facultate *imaginativă*.

* **IMAGINATORIU**, -toria, adj. s., *imaginans*, care *imaginează*.

* **IMAGINATU**, -a, adj. part., reprezentat prin puterea imaginativă.

* **IMAGINE**, s. f., *image*; reprezentarea unui lucru în sculptură, pictură, desen etc.; după unii filosofi: *imagine* este acea impresiune sau semn ce obiectele externe imprimă în minte prin organele sensorie: retorii și poeții numesc *imagine* descrierea unui subiect într-un discurs; în sens particular înțelegem prin *imagini* iconele ce sunt obiectul unui cult religios; în sens fig. se dicește despre o persoană care sau nu lucrează nimica: *sta ca o imagine*; sau e perită în față, n-are nici o fisionomie: *e numai o imagine*; sau e frumoasă: *e o imagine*; *imagine* se ia pentru *asemenare*, *similitudină*, și pentru *idea*, *visu*, *umbră*: *o imagine trecătoare*, un vis; *imaginea morții*, *umbră a morții*; se mai ia și pentru *fantasmă*, *monstru*: *imagini de noapte*, *imaginile întineririi*; precum și pentru esemplar, model: *imagine de blândă*, *imagine de pietate*; -- vorbindu-se despre un opus cu descrieri formose în prosă sau în versuri: *pleni de imagini*, pleni de narrațiuni, descrieri formose.

* **IMAGINOSU**, -a, adj., *imaginuosus*, care face *imagine*; pleni de imaginări; care suferă de preponderanța imaginației.

IMBAIERARE, v., *alligare*, *imbuare*, a lega cu bătăile: *imbuarea cămășii*.

IMBAIERATU, -a, adj. part., *imbutatus*, legat cu bătăile.

IMBAIERATURA, s. f., starea de *imbuare*; legătură, închianătură.

IMBAIERE, *imbuare*, etc., vedi *imbaniare*.

IMBALLARE, v., *salivare*, *saliva aspergere*, spurcă loqui (d'în *im* și *balle*, de cari vedi în Glossariu), a implé de

balle; fig. a vorbi vorbe obscene, spurce.

IMBALLARE, s. verbale, în t. s. verbului.

IMBALATU, -a, adj. part., implut de balle.

IMBALLATURA, s. f., rezultat al *imballării*. ceva *imballat*, spurc., obscen: *imballaturele lui pentru totu ce e puru și santu*, nespallatură, obscenitate.

IMBALLICARE, si

IMBALLECARIRE, v. spurcarire; a se servi de vorbe obscene, (d'în aceeași fontană cu *imballare*).

IMBALLECARITU, -a, adj. part., spurcarit.

IMBALLEGARE, v., a implé, a unge cu ballega, (vedi *ballega* în Glossariu).

IMBALLEGATU, -a, adj. part., unș cu ballega.

IMBALLEGATURA, s. f., spurcațiune; lucru urât.

IMBALSAMARE, v., *balsamo illinere*; a unge un corp cu balsam spre a-l conserva.

IMBALSAMARE, s. verbale, în sensul verbului.

IMBALSAMATU, -a, adj. part., unș cu balsam.

IMBANIARE, (cu *n* molliat: *imbaniare*), -edu, (mai puțin bene: *imbaniare* sau *imbaiare*), v., în baie lavare, a scaldă în baie, a scaldă în genere.

IMBARBARARE și *imbarbarare*, v., a face sau a deveni *barbaru*; a selbateci.

IMBARBARATU și *imbarbarit*, -a, adj. part., făcut *barbaru*.

IMBARBATARE, -edu, și *imbarbatire*, -escu, v., a însuflă înimă de *barbatu*; a înimă, a încoragii; fig. a deșceptă din ammortire.

IMBARBATARE și *imbarbatire*, s. verbale, în t. s. verbului.

IMBARBATATU și *imbarbatit*, -a, adj. part., înimat, încoragiat, deșceptat la activitate.

IMBARCAMENTU, s. m., în *navem conscensio*; actul de *imbarcare*, suire pe navă.

* **IMBARCARE**, v., în *navem impo- nere*, a pune pe navă; *navem conscen-*

dere, a intrá, a se suí pre nave; a se pune pre nave spre a callatorí.

* **IMBARCARE**, s. verbale, in t. s. verbului.

* **IMBARCATIONE** s. f., actione de *imbarcare*. imbarcamentu.

* **IMBARCATU**, -a, adj. part., in *navem illatus*.

* **IMBECILLE** si *imbecillu*, -a, **imbecillis**, **imbecillus**; nepotentiosu, debile, fora potere, fora mente, fora intellegere, ineptu; substantivuu, *unu imbecillu, unu mare imbecillu!*

* **IMBECILLITATE**, s. f., **imbecillitas**, debilitate, nepotentia; lipse de spiritu, ineptia.

IMBEERE, *imbeui, imbeutu, (imbeetu si imbetu)*, **imbibere**, a face se bea, se suga; a trage in sene, a bee.

* **IMBELLE** si *imbellu*, -a, adj., **imbellis**; lassiu, timidu, pusillanimu, fora coragiu, mólle, effeminatu; proprie, ineptu la bellu.

IMBERBECARE, v., (de la baterea *berbeciloru* in capete) a lovi cá unu berbecu, a bate in capete.

IMBERBECATU, -a, adj. part., *batutu in capete*.

IMBERBE si *imberbu*, -a, adj., **imberbis**, **imberbus**; fora barba, june, spânu.

* **IMBESTIARE**, -*ediu*, v., **efferrari, sævire**; a devení *bestia*, feroce; a se selbateci: refl. *a se imbestiá*, a se infuriá, a se irritá ca una bestia; **brutescere**.

* **IMBESTIATU**, -a, adj. part., in **brutum versus**.

IMBETARE, v., **inebriare, imbibere**; a face se bea sau se suga forte multu: *a imbetá tessatur'a de apa*; in speciale, a dá se bea beuture spiritose peno candu se ammetesce: *a imbetá pre cineva cu vinu*; a ammetí in genere, a face se perda mentile, a confunde, etc.: *m'am imbetatu de capu*, am venitu in confusione. am ammetitu; *nu me imbetá atátu!* nu me tormentá, nu me incurcá.

IMBETARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMBETATORIU, -a, adj., **inebriator, inebrians**, ce *imbéta: beutura imbetatoria*.

IMBETATU, -a, adj. part., **inebria-**

tus, ebrius, care a beutu prea multu in câtu a perdutu poterea mentii; fig. *imbetatu de amore, de placere, de furia, de superbia*, etc.

IMBETATURA, s. f., **inebriatio**, starea cellui ce a beutu prea multu, mai vertosu vinu sau alte beuture spirituóse.

IMBETRANIRE, -*escu*, v., **senescere, inveterascere**; a devení *betranu*, a perde din poteri fia physice, fia spiritali: a *imbetraní in servitiu*, a remané multu timpu in unulu si acelluasi servitiu; a *imbetraní june*, a remané neinsoratu; a *imbetraní inainte de tempu*, a traí in sufferentie; a *imbetraní in relle*, a face fapte relle.

IMBETRANIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMBETRANITU, -a, adj. part., **senex factus**, care a adjunsu betrânu.

IMBEUTU, -a, adj. part., **imbutus**, adaptu.

IMBIARE, v., **offerre, invitare**, a dá, a offerí, a presentá; a propune; a invitá; refl. *a se imbiá*, a se offerí, a se presentá, a se recommendá: *a imbiá la mesa, a imbiá pre cineva cu ce nu i place; se imbiá si unde nemine nu lu chiama*.

IMBIARE, s. verbale, **oblatio, iuvitatio**, in t. s. verbului.

IMBIATORIU, -*tória*, s. adj., **oblator, invitator**, care offere, care imbiá.

IMBIATU, -a, adj. part., **oblatus, iuvitatus**.

IMBINARE, v., (**combinare**), a combiná, a uní, a legá impreună, a reuní; a compará: *sprincene imbinate, omeni de aproape imbinati*, (d'in in si binu).

IMBINARI, s. verbale, in t. s. verbului.

IMBINATU, -a, adj. part., **combinatu, legatu impreuna**.

IMBINATURA, s. f., actione si rezultatu allu actionei de imbinare.

IMBLANDIRE, -*escu*, v., **mitigare, (blandiri)**, a mitigá; a face *blandu*; a reduce la *blandetia*; a desalbateci, a infrená, a stemperá, *a se imblandí*, a devení *blandu*.

IMBLANDIRE, s. verbale, **mitigatio**, in t. s. verbului.

IMBLANDITORIU, -*tória*, mitigaus, care *imblandesce*, care mitiga.

IMBLANDITU, -*a*, adj. part., miti-gatus, mitigatu.

IMBONARE, v., placare, mulecere, lenire, a placá, a stemperá, a alliná meni'a cuiva.

IMBONATU, -*a*, adj. part., plecatus, lenitus, placatu, stemperatu.

IMBONETATIRE, -*escu*, v., meliorem vel melius facere, vel reddere; a face mai bonu, a amelióra.

IMBONETATITU, -*a*, adj. part., fa-cutu mai bonu, amelióratu.

IMBRACCAMENTU, pl. -*e*, indum-*a-tum*, vestimentum, vestitus; complexulu lucrurilor ce servu pentru investirea corpului omului, fia pentru necesitate fia pentru ornamentu; vestimentu, orna-tu: *imbraccamentu naționalu, de cıra, de tónna, de iérna, de primavéra*, etc.

IMBRACCARE, v., (d'in *in* si *brac-ca*), inducere, vestire; a investi: *a im-bracca una salta*, a na mobilá, tapetá, orna; *a imbraccá cu auru sau cu ar-gentu*, a ilustrá; refl. *a se imbraccá*, a se investi; *a se imbraccá dupo moda*, a portá vestiminte de mod'a cea mai noua; *a imbraccá doliu*, a portá vestiminte de doliu; *l'am imbraccatu*: i am pusu una sarcina sub care va succumbe; i am fa-cutu unu reu; *arborele s'a imbraccatu in flori*, a inlórítu.

IMBRACCARE, s. verbale, vestitus, actione de *imbraccare*.

IMBRACCATU, -*a*, indutus, investi-tu: *omu imbraccatu*, care a luatú ve-stiminte pre seue; *vestiminte imbraccate*, vestimintele puse; *imbraccatu cu gustu*, se refere la omulu *imbraccatu*: *imbrac-camente cu gustu*, se refere la *vestiminte*.

IMBRACCINARE, v., (d'in *in* si *brac-cina*), braccas alligare, cingere, a in-cinge, a legá braccele preste medilocu; refl. *a se imbracciná*, a si legá bracci-nele; *imbraccina-te bene*, tine-te bene la lucrulu ce te astépta.

IMBRACCINARE, s. verbale, actio-ne de *imbraccinare*.

IMBRACCINATU, -*a*, adj. part., cin-ctus, încinsu, cu braccele încinse.

IMBRACIARE, v., vedi *imbraciosiare*.

IMBRACIOSIARE, *imbraciosiare*, si *imbraciare*, v., brachio circumdare, am-plexi, amplexari (it. *Imbracciare*); a coprende, a stringe in bracie: *a se im-braciosiá*, a se stringe unulu pre altulu in bracie; fig. *unulu pre altulu se ne im-braciosiamu*, se ue amámu; *ce maiestria vrei a imbraciosiá?* ce vrei se devini, ce maiestria allegi? *a imbraciosiatu caus'a mea*, a luatú asupra-si de a defende cau-s'a mea; *a imbraciosiatu starca ecclesia-stica*, s'a consecratu servitiului baseri-cescu; *a imbraciosiá opinionea cui-va*, a adoptá, a tiné la opinionea cui-va; *a-cescu opere imbraciosiá numai idce generali*, coprendu numai idce generali; *cellu gerosu imbraciosiá si adjuta pre toti*, protege si adjuta.

IMBRACIOSIARE s. verbale, in t. s. verbului.

IMBRACIOSIATU, -*a*, adj. part. ver-bului *imbraciosiare*.

IMBRANCIRE, v., pellere, depellere, deturbare, a impinge, a aruncá, a dá pre cine-va afora.

IMBRANCIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMBRANCITU, -*a*, adj. part., sulsus, depulsus, deturbatus; împinsu, arun-catu, datu afora.

*IMBRE, s. m., imber (ὄμβρος), plovia, plovia mare si fortunósa, plovanu; de act: apa de plovia, apa in genere, fluidu, uuda, unda de poporu, etc.

*IMBRICANTE, part. pres., imbric-ans, (fr. *imbriquant*), se dice despre foliolele unei frundie compuse candu elle in tempalu somnului plantei, se pléca de a lungulu petiolului accoperindu-se unele pre altele ca teglele unui tectu.

*IMBRICARE, v., imbricare, a ac-coperi cu imbrici.

*IMBRICARIU, s. m., (fr. *imbri-caire*), genu de cryptogame.

*IMBRICATIONE, s. f., (fr. *imbri-ca-tion*), actione de imbricare, superpositio-ne de corpuri cari se imbrina unele in-tr'altele ca imbricile unui tectu.

*IMBRICATIVU, -*a*, adj., (fr. *imbri-catif*), se dice despre foliele inco nedes-voltate candu rudimentele lorú se ac-coperu unele pre altele.

* IMBRICATU, -a, adj. part., imbricatus, (fr. imbriqué), accoperitu in form'a tectului de imbrici.

* IMBRICE, s. f., imbrex, tegla, ollana cu care se accoperiau casele.

* IMBRICLU, s. m., imbricius, mica ollana, d'in care se pare a se fi formatu *ibrichiu*, si apoi *ibricu*, si dem. *ibricellu*.

* IMBRICU, -a, adj., imbricus, de ploaia, plouiosu, fortunosu.

* IMBRIDU, -a, adj., imbridus, incarcatu de ploaia.

* IMBRIFERU, -a, adj., imbrifer, care aduce ploaia: *imbriferii austri*.

* IMBRIFICU, -a, adj., (imbrificus), care uda cu apa imitându ploaia.

* IMBRIGENU, -a, adj., imbrigenus, nascutu d'in ploaia.

IMBRUMARE, v., (d'in *in* si *bruma*), a accoperi cu *bruma*.

IMBRUMATU, -a, adj. part., accoperitu cu *bruma*.

IMBUCCARE, v., (d'in *in* si *bucca*), a pune ceva in gura, a gustá, a manca pucinu: *imbucca ceva inainte de a plecá; tóta diu'a n'amu imbuccatu nemica*; fig. *a imbuccá doue lucruri*, a imbiná doue lucruri, a le prende unul in altulu: *unu ossu se imbucca cu altulu: assea se imbucca in modiolulu rotei*.

IMBUCCATU, -a, adj. part., luat in gura, pusu in gura, presu in altulu cá in una gura.

IMBUCCATURA, s. f., actulu de imbuccare; partea unui instrumentu de musica ce se pune in gura; versatur'a unui rîu.

IMBUCCATIRE, -escu, v., (d'in *in* si *buccatu*), in partes dividere, a face buccati, a taliá in buccati, a rupe in buccati.

IMBUCCATITU, -a, adj. part., taliatu in buccati.

IMBUCCATURARE si

IMBUCCATURIRE, -escu, v., a dá cuiva mici buccature de mancatu, mai allessu la passeri.

IMBUCCURARE, v., exhilarare, lætitia afficere, lætificare, a causá buccurá.

IMBUCCURATORIU, -tória, adj. s.,

lætificans, care causa buccurá, care dá sperantia.

IMBUCCURATU, -a, adj. part., lætus, lætatus, plenu de buccurá.

* IMBUERE, *imbui*, *imbutu*, v., imbuenere, a imbee, á adapá, a implé; a invetiá, a indoctriná.

IMBUIBARE, v., ingurgitare, a indapá, a saturá; refl., *a se imbuihá*, 1. a se indapá, a se saturá: *cine se imbuihá si strica stomachulu: cellu imbuihatu nu crede cellui flamendu*; 2. a se ingrassiá, a se superbí, a se face arrogante si insolente.

IMBUIBATU, -a, adj. part., ingurgitatus, indapatu, saturatu; ingrassiatu; insolente.

* IMBULBARE, v., (d'in *in* si *bulbu*), refl., *a se imbulhá*, a se face bulbu.

* IMBULBATU, -a, adj. part., inflatu ca unu bulbu.

IMBUMBARE, v., (d'in *in* si *bumbu*, confere *bulbu*), nodulis adstringere, a inchianá cu bumbi: *a imbumbá vestimentele*.

IMBUMBATU, -a, adj. part., nodulis adstrictus, inchiatu cu bumbi.

IMBUNARE, v., placare, mulcere, lenire, vedi *imbonare*.

IMBUNATU, -a, adj. part., placatus, lenitus, vedi *imbonatu*.

IMBUNETATIRE, -escu, v., meliorem vel melius facere vel reddere, vedi *imbonetature*.

IMBUNETATITU, -a, adj. part., factu mai bonu, ammelioratu: vedi *imbonetatitu*.

IMBURARE, v., pruina obducere, a accoperi cu bura.

IMBURATU, -a, adj. part., pruina obducens, accoperitu cu bura.

IMBUTAMENTU, pl. -e, imbutamentum, adaptura cu scientia, inventiatura.

* IMBUTARE, v., (frec. de la *imbue-re*), a adapá cu scientia, a invetiá pre cineva.

* IMBUTU, -a, adj. part., imbutus; adaptu, inventiatu, ornatu.

* IMITABILE, adj., imitabilis, ce se póte imitá. ce merita a fi imitatu, ce este de a se imitá.

* **IMITANTE**, adj., *imitans*, care imita.

* **IMITARE**, v., *imitare*, a urmá esemplulu altui-a; a face ca altii; a se conformá dupo altii; vorbindu despre opere de scientia sau de arte. *a imita* se dice despre unu scriitoriu candu in scrierile selle suscepe spiritulu, genulu, stylulu altui scriitoriu, sau despre unu pictoriu candu urmedia modellulu, gustulu si trassurile altui pictoriu; *a imita*, *a copia*, *a contrafac*; *imitedi spiritulu*, *copiedi vorbele*, *contrafaci lucrulu*.

* **IMITARE**, s. verbale, *imitatio*, in t. s. verbului.

* **IMITATIONE**, s. f., *imitatio*, *imitamen*; actione de imitare: *Imitationea lui Jesu-Cristu*, este titlulu unei carte plena de pietate.

* **IMITATIVU**, -a, adj., (it. *imitativo*, fr. *imitatif*), care are facultatea de a *imita*, sau ce a fi imitatu.

* **IMITATORIU**, -toria, adj. s., *imitator*, care *imita*, care se incérea a imita.

* **IMITATRICE**, s. f., *imitatrix*, femina care imita.

* **IMITATU**, -a, adj. part., (it. *imitato*), facutu dupo altulu.

* **IMMACULATU**, -a, adj., *immaculatus*, fora *macula*, fora péta, fora scadere, puru, intactu, întregu.

* **IMMAGAZINARE**, v., *condere*, a pune in *magazinu*, in depositu; a asediá negociulu in locu destinatu pentru ellu.

IMMAGAZINARE, s. verbale, asediare in magazinu.

IMMAGAZINATU, -a, adj. part., *conditus*, pusu in *magazinu*.

* **IMMANENTE**, adj. part. pres. *immanens*, ce remane si nu trece in altulu; continuu, constante, vedi si *immanere*.

IMMANENTIA, s. f., (de la *immanente*), starea de ce remane si nu trece in altulu.

* **IMMANERE**, v., *immanere*, a mané in, a fi inerinte.

* **IMMANE**, adj., *immanis*, forte mare, nespusu de mare, nemesuratu, enorme; in sensu morale: terribile, selbaticu, crudu, barbaru, neomenosu, etc.

IMMANIFESTU, -a, adj., *obscurus*, obscuru, occultu; ce nu e claru.

* **IMMANITATE**, s. f., *immanitas*, crudelitate, brutalitate, neumanitate, feroacitate, barbaria.

* **IMMANSUETU**, -a, adj., *immansuetus*, neimblanditu, selbaticu, inumanu, indocile, intractabile, feroce, barbaru.

IMMARIRE, -escu, v., *augere*, *amplificare*, *exaggerare*; a face mare, a immultí, a estende, a desvoltá, a amplificá, a magnificá; a essaggerá; refl. a se *immarí*, a se face mare, a se laudá, a se ostentá.

IMMARITU, -a, adj. part., *auctus*, maritu.

IMMARMORIRE, -escu, v., (it. *immarmorare*); a face *marmore*; a petrificá; a intari ca cu marmore; fig. *stupederi*, a remané ammetitu, inlemnitu de suprendere.

IMMARMORITU, -a, adj. part., *stupefactus*, inlemnitu.

IMMATERIALE, adj., *immaterialis*, *expers corporis*, nemateriale, fora materia, spirituale.

* **IMMATERIALISMU**, s. m., (fr. *immaterialisme*), sistem'a sau doctrin'a immaterialistiloru.

IMMATERIALISTU, s. m., (fr. *immaterialiste*), care pretende ce totu e spiritiu, si lumea e compusa numai d'in fientie eogetatorie.

IMMATERIALITATE, s. f., (fr. *immaterialité*), calitatea de *immateriale*, abstractulu d'in *immateriale*.

IMMATRICULARE, v., (fr. *immatriculer*), a inscrie in *matricula*.

IMMATRICULATIONE, s. f., (fr. *immatriculation*), actione de *immatriculare*; starea de immatriculatu.

IMMATRICULATU, -a, adj. part., (fr. *immatriculé*), inscrissu in *matricula*.

IMMATURITATE, s. f., *immaturitas*, starea de immaturu; fig. precipitacione, inoportunitate.

IMMATURU, -a, adj., *immaturus*, nematuru, neoptu, crudu; ce nu e inco matura, ce n'a adjunsu la maturitate; fig. se dice despre lucruri cari se facu inainte de tempu: *amóre immatura*, *mórte immatura*, *consiliu immatura*, etc.

IMMEDIATIONE, s. f., (fr. *immédiation*), stare si calitate de immediatu.

IMMEDIATU, -a, adj., (it. *immediato*, fr. *immédiat*), ce se succede fora vre una interpositione. fora intervallu, fora se fia altu ceva la medilocu; nemedilocitu, neinterruptu; *immediatu* ca adv. inseamna: *numai de câtu, fora întar-diare, fora ammanare*.

* **IMMEDICABILE**, adj., *immedicabilis*, ce nu se pôte medicá, ce nu se pôte curá, incurabile, nevindicatu.

* **IMMEDITATU**, -a, adj., *immeditatus*, necogetatu, nemeditatu, fora premeditatione; care nu reflecte.

* **IMMELIORARE**, v., *meliorem facere*, feri; á face mai bonu; a deveni mai bonu, a se îndreptá; (mai bene *am-meliorare*).

IMMELIORATU, -a, adj. part., *melior* sau *melius factus*.

* **IMMEMORABILE**, *immemorabilis*, ce trece preste memori'a ómeniloru; de ce nu si mai adducu ómenii a mente; se dice despre tempu, sau despre o.ii ce, candu nu i scimú sau i amú uitatu cu totulu inceputulu: *possessione immemorabile* sau *immemoriale*, dicemu, candu prin decursu de anni ce trecu, nu ne mai adducemu a mente sau nu potemu conósce originea ei.

* **IMMEMORATU**, -a, adj., *immemoratus*, ne mai memoratu, ne mai auditu, cu totulu nou.

* **IMMEMORE**, adj., *immemor*, care a perdutu adducerea a mente; care nu tine mente, ci si uita; fig. *immemore* se dice *ingratulu care a uitatu beneficiile accepte*.

* **IMMEMORIA**, s. f., *immemoria*, lipse de *memoria*.

IMMEMORIALE, -a, adj., vedi *immemorabile*.

* **IMMENSITATE**, s. f., *immensitas*, estensione *immensa*; alle carei margini nu se connoscu: *immensitatea naturei, immensitatea universului*; — vastitate, marime, intendere; nemesurare, nemarginire; infinitate.

* **IMMENSU**, -a, adj., *immensus*, nemesuratu, nemarginitu, fora mesura, fora margini, infinitu: de una estendere fórte mare, vastu: *desideriu immensu, ambitione immensa*, in locu de: *desi-*

deriu excessivu, ambitione excessiva; summa immensa, avere immensa, spese immense, spre a indicá ce sunt mari, multe, grelle, summa mare, avere multa, spese grelle; *mente, memoria immensa*, etc., mente mare, memoria vasta, *a comperá cu pretiu immensu*, a comperá fórte scumpu.

* **IMMENSURABILE**, adj., *immensurabilis*, ce nu se pôte *mesurá*, nemesuratu, nemesurabile.

* **IMMERGERE**, *immersi* si *immersei*, *immersu*, v., *immergere*; a affundá, a cofundá, a inecá, etc.

* **IMMERGIBILE**, *mersabilis, immersabilis*; coventu dubiu, insemandu: 1. ce se pote *immerge*, cofundá, sau affundá; 2. ce nu se pôte cofundá, nu se pôte affundá, nu pôte intrá peno in fundu.

* **IMMERITABILE**, adj., *immeritus*, nedemnu, care nu merita; nemeritatu.

* **IMMERITU**, -a, adj., *immeritus*; vedi *immeritabile*.

* **IMMERSIONE**, s. f., *immersio*, actione prin care lassamu, bagamu, affundamu unu lucru in apa sau in altu fluidu; astronomii dicu *immersione* la intrarea unei planete in umbr'a altei planete; in baserie'a nóstra româna s'are poté dice *immersione* la actulu candu se batteza copillulu affundându-se in apa.

IMMERSU, -a, adj. part., *immersus*, cofundatu.

* **IMMIGRARE**, v., *immigrare*, a trece dintr' unu locu in altulu, mai allessu din una terra in alt'a, cu cogetu de a si stabili locuinti'a acolo.

* **IMMIGRATIONE**, s. f., *immigratio*, migratione, intrare si stabilirea de straini intr'una terra.

* **IMMIGRATU**, -a, *immigratus*, adj. part., intratu in terra straina.

* **IMMINENTE**, adj., *imminens*, ce este aprópe de a se intemplá; ce ammenintia de aprópe; ce sta se cada: ce nu se pôte incongiurá, ammenintiatoriu; urgente: *periclu imminente; ruina, disgratia imminente*, periclu, ruina, disgratia, ce ammenintia de aprópe: *bellulu e imminente*; bellulu nu se mai pôte evitá.

* **IMMINENTIA**, s. f., *imminentia*,

appropriare; calitate, sau stare de *imminente*: nu vedu *imminent*'a pericolului, nu connosecu pericolulu ca ammentia, ce este aprópe.

* IMMISCERE, v., *immiscere*, a amestecá unu ce cu altu ce.

* IMMINERE, v., *imminere*, a fi aprópe se se intemple, a stá se se face, a ammentia: vedi *imminente*, *imminentia*.

* IMMISCIBILE, adj., (*immiscibilis*), care nu se póte mestecá.

* IMMISERICORDE, adj., *immisericors*, fora *miser cordia*.

* IMMISERICORDIA, s. f., *immiser cordia*, lipse de *miser cordia*, si chiaru crudime. barbaria, etc.

* IMMISERICORDIOSU, -a, *immisericors*, nemisericordiosu. care nu sente compassione, neindoratu: crudele. inumanu.

* IMMISSARIU, -ria, adj., (de la *immittere*), oppositulu lui *emmissariu*.

* IMMISSIONE, s. f., *immissio*, actulu de a lassá sau a face se intre in possessione.

* IMMISSIVU, -a, adj., ce da facultatea de *immissione*.

* IMMISSU, -a, adj. part., *immissus*, bagatu in, lasatu in, intratu in.

* IMMISTIONE, s. f., mestecarea unui lucru cu altulu, ca term. jur., actionea de a se ingere, mestecá intr'una successione, de a intrá in calitate de erede allu unui defunctu.

* IMMISTU, -a, adj., *immixtus*, *immixtus*, amestecat: — neamestecat, puru, curatu.

* IMMITE, adj., *immitis*, fora blandetie, severu, crudu, crudele, neindoratu.

* IMMIGABILE, adj., *immitigabilis*, implacabile, neimblanditu; care nu se póte mitigá, neindoratu.

* IMMITTERE si *immittere*, *immissi* si *immisci*, *immissu*. v., *immittere*, a lassá se intre, a introduce, a bagá.

* IMMOBILE, adj., *immobilis*, fora miscare; ce nu se póte miscá; nemiscatu; nemiscatoriu; constante, nestramtatu; fermu, stabile: se dice si despre case, averi, bunuri si alte realitati nemiscatorie.

* IMMOBILIARIU, -ria, adj., (fr. *immobilier*), ce concerne bonurile *immobili*: actione *immobiliaria*, actionea intentata pentru intrarea in possessione de lucruri nemiscatorie.

* IMMOBILISARE, v., (fr. *immobiliser*), a face *immobile*; a converte in *immobile*.

* IMMOBILISATIONE, s. f., (fr. *immobilisation*), actione si effectu allu actionei de *immobilizare*. de convertere unu lucru *mobile* in *immobile* fictitiu.

* IMMOBILISATU, -a, adj. part. verbului *immobilizare*.

* IMMOBILITATE, s. f., *immobilitas*, stare si calitate de *immobile*; nemiscare, stabilitate, constantia, fermitate.

* IMMODERANTIA, s. f., *immoderantia*, trecerea preste regul'a justa ce ar debé observata in tóte lucrurile atátu morali; cátu și physice; necompetare, nestemperare, intemperantia; desfrenare, excessu; defectulu moderationei.

* IMMODERATIONE, s. f., *immoderatio*, peccatulu, vitiulu contr'a moderationei; immoderantia, (vedi acestu conventu).

* IMMODERATU, -a, adj., *immoderatus*, fora regula, fora modu, fora competu; excessivu, violentu; desordinatu, neregulatu; necompetatu, nestemperatu, nemoderatu.

* IMMODESTIA, s. f., *immodestia*, contrariulu *modestiei*, lipse de modestia; indecentia, impudentia; nerosinare; fapta sau discursu contrariu boneloru datine sau reguleloru de bona covientia; portare scandalósa.

* IMMODESTU, -a, adj., *immodestus*, care luera sau vorbesce in modu contrariu *modestiei*; nerosinatu, impudente, indecente; nemodestu.

IMMOIARE, (cu *l* de totu molliatu), vedi *immolliare*.

* IMMOLARE, v., *immolare*, a sacrificá; a taliá pentru sacrificiu: *a immolá boi, vitelli, anelli*.

* IMMOLATIONE, s. f., *immolatio*, actione de *immolare*.

* IMMOLATU, -a, adj. part., *immolatus*, sacrificatu.

IMMOLLIARE, v., (cu *l* de totu molliatu), mollire, humectare, tingere, mitigare, Imminuere, pacare, flectere, demare, debilitare. (it. *immollare* si *amollare*): *a immolliá ánim'u cui-va*, a lu addulci, a lu imblandi, a lu alliná; *a immolliá pandi'a*, a albi, a bagá in apa; *a immolliá canep'a. inulu*, a topi canep'a, inulu spre a se poté lucrá; *a immolliú grâulu înainte de a lu seminá*, a pune grâulu in apa cu calce înainte de a lu seminá; *a immolliú gogosie de metasse*, a le pune in apa spre a poté scóte metassea de pre elle: -- refl. *a se immolliú*, a scadá d'in poteri, fia physice fia morali, a deveni debile; a se moderá, a se alliná; *gerulu se immollia, petiorele, genuchii se immollia*.

IMMOLLIARE, s. verbale, *mollimentum*, *mollities*, *debilitatio*, in t. s. verbului.

IMMOLLIATU, -a, adj. part., *mollitus*, redussu in stare mólle.

***IMMORALE**, adj., (it. *immorale*, fr. *immoral*), contrariu *morale*; care nu urmédia principiile si doctrinele moralei; nemorale, demoralisatu, de rea portare, cu relle invetiuri.

***IMMORALITATE**, s. f., (it. *immoralità*, fr. *immoralité*), calitate de *immorale*: *a urmá, a committe fapte contrarie principiiloru moralei. este immoralitate; a nu se conformá bonei corientie, este immodestia*.

IMMORMENTARE, v., (d'in *in* si *mormentu*), humare, sepelire, a pune in *mormentu*, a accoperi cu pamentu, a ingropá; a ascunde; *a immormentá cu ceremonia religiósu*, se dice numai despre corporile umane: *unu omicidu nu immormenta corpulu victimei selle, ci lu ascunde in pamentu; a immormentá ingeniulu*, a nu lu cultivá; de aci: *a se immormentá de viu; a se immormentá*, a se perde, a se confundá in ceva, *s'a immormentatu intre carti*, se ocupa in continuu cu scientiele.

IMMORMENTARE, s. verbale, *humatio*, *sepultura*, punere in *mormentu*, *ingropatione*; ceremonia religiósá ce se observa la ingroparea corporiloru omenesci, funeralie.

IMMORMENTATU, -a, adj. part., *humatus*, *sepultus*, *ingropatu*.

***IMMORTALE**, adj., *immortalis*, nemoritoriu, nesuppusu mortalitatei; in sensu fig. *immortale* se dice despre ce se suppone co are durata fórte lunga, despre persóne, lucruri, a caroru memoria se tine in perpetuu: *omu, opera, fapta immortale*, a caroru memoria e eterna, neuitata; botanicii dicu *immortale* la una flóre alle carei frundie sunt pururea verdi; germ. *immergrün*, it. *sempreviva*; *immortalii* se dice in locu de *dicii*, in opposetione cu *mortalii* = *omenii*.

***IMMORTALISARE**, -*ediu*, (it. *immortalizzare*, fr. *immortaliser*), v., a face *immortale* in memoria, pria monumente, elogie si altele asemeni; a eternisá, a perpetuá; *a se immortalisá*, a se face *immortale*, gloriosu.

***IMMORTALISATIONE**, s. f., *actio* de *immortalizare*.

***IMMORTALISATU**, -a, adj. part., (fr. *immortalisé*), facutu *immortale*.

***IMMORTALITATE**, s. f., *immortalitas*, calitate si *conditio* de *immortale*; viétia sau essistentia continua si perpetua in memori'a ómeniloru; nemorire, perpetuitate, eternitate.

IMMUGURARE, v., *gemmascere*, *germinare*, *gemmas agere*, a essi *muguri*, a se implé cu *muguri*; a cresce, a produce *muguri*.

IMMUGURARE, s. verbale, *gemmaatio*, in t. s. verbului.

IMMUGURATU, -a, adj. part., *gemmatas*, ce are *muguri*, plenu, accoperitu de *muguri*.

IMMUGURIRE, -*escu*, v., *gemmascere*, vedi *immugurare* cu derivatele selle.

IMMUIARE, v., vedi *immoiare*, si *immolliare*.

IMMULTIRE, -*escu*, v., *multiplicare*, a multiplicá, a cresce, a adauge, a augmentá in numeru; a face operationea aritmetica, care se dice *multiplicatio*: *a se immulti*, a se lati, a se propagá prin generatione; *a immulti starea*, a deveni avutu.

IMMULTIRE, s. verbale, *multiplicatio*, in t. s. verbului.

IMMULTITORIU, -a, *multiplicator*,

care multiplica, înmulțesc, propaga.

IMMULTITU, -a, adj. part., multipliatas, în t. s. verbului.

* **IMMUNDITIA**, s. f., imunditia, imundities, spurcations, necuratie, nutritie, luriditate, sorde.

* **IMMUNDU**, -a, adj., imundus, spurcatu, necuratu, sordidu : *spirite imunde, imundele serofo*.

* **IMMUNE**, adj., immuni, scutitu, apperatu de sarcine si greutati, în specie : scutitu de sarcine si greutati ale statului : *merci immuni de portorie*.

* **IMMUNITATE**, s. f., immunitas, essemptione de sarcine precumu de contributione, de servitie, etc. : privilegiu : *immunitati eclesiastice* se num. sc. essemptionile si privilegiile le cari se bucura credentiosi bisericeii respective : — *immunitate* difere de *essemptione*, întru câtu *immunitate*, se aplica la essemptionile concesse corporationilor, comunilor, sau unui întregu corpu de cetatiani : *ero essemptione* se dice atunci candu e vorba de privilegie particulare, personali. II.

* **IMMUTABILE**, adj., immutabilis, ce nu se pôte muta : invariabile, nescambiatos, nestramutat, nesuppus scambarei, stabile.

* **IMMUTABILITATE**, s. f., immutabilitas, stare si calitate de totu ce nu e suppus scambarei : stabilitate, constantia, invariabilitate.

IMMUTARU, v., immutare : vedi *nutare* si toate derivatele selle.

* **IMNARU**, adj., imnarus, vedi *gauru* si toate derivatele armatorie, în cari, dupo natura limbii române, *ga* se muta în *ma*.

IMPACARE, v., pacare, a face *paci*, a reconcilia : *a impacat interesele, propunerea cotarui-a a impacatu toate partilele* : refl. *a se impacat, reconciliat*, a se reconcilia, a face *paci* : *capilli si impacati usioru*.

IMPACARE, s. verbale, reconciliatio, în t. s. verbului.

IMPACATIONE, s. f., pacatio, reconciliatio, actiune si effectu alu actiunii de *impacare*.

IMPACATIOSU, -a, adj., qui facile

pacari potest, care se impacat facile, cu care facile te poti impacat.

IMPACATORIU, -a, adj. s., pacator, reconciliator, care *impaca*.

IMPACATU, -a, adj. part., pacatus, reconciliatus, reconciliatu.

IMPACUIRE, -escu, v., pacem inire, pacisci : a inchiaia pace, a face pace ; a pacifica : a restabili pacea ; refl. *a se impacui*, a face pace cu cine-va. De preferitu e form'a mai buna *impacare* ; *impacuire*, cu toate derivatele selle, e unu provincialismu de evitatu.

* **IMPAGINARE**, v., (it. *impaginare*), a însemna *paginile* : a reduce paginile unei compositioni în ordine, a regala paginile unei serii. *Paginare* e de preferitu.

* **IMPALLIRE**, v. n., impallescere, a deveni pallidu ; a îngalbi.

* **IMPALLITU**, -a, adj. part., pallidus, îngalbitu.

* **IMPALPABILE**, adj., (impalpabilis), nepipaitu, finu si delicatu în câtu nu se pôte pipai, nu face nici una impresiune sensibilu la tactu.

* **IMPALPABILITATE**, s. f., calitatea de *impalpabile*.

IMPAMENTARE, v., amare, vedi *immormontara*, si derivatele.

IMPAMENTENIRE, -escu, v., civitate donare, a încetatiati, a îndigena, a naturalisa : refl. *a se impamenteni*, a se încetatiati, etc.

IMPAMENTENIRE, s. verbale, civitatis donatio, în t. s. verbului.

IMPAMENTENTU, -a, adj. part., civitate donatus, si naturalisatu,

IMPARARE, v., palare, a pune pari în gradina, în vila, a bate pari în pamentu.

IMPARATU, -a, adj. part., palatus.

* **IMPARI**, adj., impar, iora *parechia* : *numeru impar*.

IMPARECHIARE, v., (cu *l* de totu molliatu, în locu de) :

IMPARECLARE, -edu, v., conjungere, copalare. (it. *parechiare*, fr. *appareiller*), a face, a da *parechia* la unu lucru ; a pune sau a cerea *parechia* la unu lucru ; carlu vorbimtu despre persone, însemna *a face discordia, certa* : *a imparechia pe Petre cu Marinu*, a i

adduce în discordia, a face c^e c^erta între ei; a se împurechiá, dissidero, a veni în discordia, a intrá în c^erta cu cine-va.

IMPARECLARE, s. verbale, în t. s. verbului.

IMPARECLATU, -a. adj. part., în t. s. verbului.

* IMPARILATE, s. f., imparilitas, diversitate ce este între d^one obiecte de aceea-si calitate si natura: disparitate, inegalitate

IMPARTIALE, adj., (it. *imparziale*, fr. *impartial*), care nu iea partea cui-va spre a i preferi interesele facia cu interesele altui-a, justu, ecitabile.

IMPARTIALITATE, s. f. (it. *imparzialità*, fr. *impartialité*), calitatea, caracterulu celui impariale, justu, ecitabile: *se facem^u cu imparțialitate cu se nu tréca în indiferentismu.*

IMPARTIRE, v., partiti, împertire, dividere, (it. *impartire*), a divide; a separá una parte de alt'a; a distribuí; a face din unu întregu sau din una parte mai multe p^{ar}ti; a face p^{ar}ti; a dá: a *impartí premie*, a dá premie; a se *impartí*, se dice în particulariu despre *impartire* în ereditate, în avere; — *impartire* în aritmetica, = *dividere*.

IMPARTIRE, s. verbale, divisio, partitio, distributio, în t. s. verbului.

IMPARTITORIU, -a, adj. s., divisor, distribuitor, care *imparte*, care distribuie, care are parte în ceva: *sunu impartitori pre avere, pre ereditate*, avemu parte; — *impartitori^a*, subst. se dice unu instrumentu ce se pune mai allessu în apele de la minerele de aur, spre a impartí ap'a în p^{ar}ti ecali sau proportionate; apoi la semnele ce se punu între agri, spre a indicá unde unu agru se separa de altulu.

IMPARTITU, -a, adj. part., divisus, distributus, divisu.

IMPARTITURA, s. f., distributio, impartirea ensasi; partea obiectului distribuitu; locu unde se împreuna unu superedificatu, precumu si unde se desparte unu imobile de altulu; *impartitura* se dice si impartirea bene ordinata a p^{ar}tiloru unui edificiu.

IMPASSIBILE, adj., impassibilis;

care nu e suppusu dorerei, care nu e accesibile suferentiei, fora passione.

IMPASSIBILITATE, s. f., impassibilitas, calitate de impassibile.

IMPASSU, s. m., (fr. *impasse*), augiportu, fundatura; fig. incurcatura, din care nu poti essí.

* 1 IMPATIENTARE, v., (fr. *impatienter*), a face pre cineva se si p^{er}da patienti'a, a supperá, a molestá; refl. a se *impatienta*, a perde patienti'a, a nu mai poté sufferí, a nu mai poté asteptá.

* 2 IMPATIENTARE, s. verbale, în t. s. verbului.

* IMPATIENTE, adj., impatiens, care nu e *paciente*, care nu se póte moderá, care nu póte asteptá implenirea unui lucru.

* IMPATIENTIA, s. f., impatiencea, calitate, stare sau fapta de *impatiente*.

IMPATRARE, v., quadruplare, quadruplicare, a face de patru ori câtu a fostu mai înainte.

IMPATRARE, s. verbale, quadruplicatio, în t. s. verbului.

IMPATRATU, -a, quadruplex, quadruplus, quadruplicatus, ce este de patru ori atátu-a, de patru ori mai mare sau mai multu.

IMPATRIARE, v., (it. *impatriare*), a se întorce în patri'a sea.

IMPATRIATU, -a, adj. part., (it. *impatriato*), întorsu în patria.

IMPATRIRE, *impatriu*, etc., vedi *impatrare, impatratu*.

IMPATURARE, v., plicare, involucrare, a îndouí de multe ori în modu ordinatu, pandia, rufe, charteia, si altele asemeni; a stringe, a assediá, a pune în *pature*; fig. a *ua impaturá*, îns^{em}na a fugi, a luá la fuga, a luá la sanetos'a. H.

IMPATURATU, -a, adj. part., plicatus, facutu *patura*.

IMPAUNARE, v., (d'in *in* si *paunu*), a orná cu penne de *paunu*, a pune la pellaría penne de paunu sau si de alte passeri.

IMPAUNATU, -a, adj. part., ornatu cu penne de paunu.

IMPAVIDETIA si *impaviditate*, s. f., calitate si stare de *impavidu*.

IMPAVIDU, -a, adj., *impavidus*, care

nu se infrica in momente de periclu, in-trepidu, nefricosu, coragiosu.

IMPECCABILE, adj., *impeccabilis*, care nu pôte peccatu, incapace de a committe peccatu.

IMPECCABILITATE, s. f., stare si calitate de *impeccabile*; s'ar poté usá in intellesu mai largu si pentru *infallibilitate*, sau facultate de a nu poté gressí.

IMPEDECAMENTU, s. m., *impedimentum*, lucru ce impiedica, obstaclu, impedimentu.

IMPEDECARE si *impedicare*, v., **impedicare**, **impedire**; a pune *pedeca*, a opprí, a contrariá; a se oppune; a face pre cine-va se intardie de la ceva; a turburá pre cine-va in lucrarile, in occupationile selle; a legá pre cine-va de petióre; a pune cui-va pedeca cu petiórulu: *a impiedecá callula*; a i legá portiorele; *a impiedecá rot'a*, a na legá sau a i pune pedeca, ca se nu se póta invertí: *a se impiedeca*, a se incurcá; *a se impiedecá in vorba*, *in limba*, a esitá, a balbuti, a se incurcá in vorbire.

IMPEDECARE, s. v., *impedimentum*, obex, actiunea de a *impiedecá* sau de a se *impiedecá*, in t. s. verbului.

IMPEDECATIOSU, -a, *impediens*, care se impiedeca usioru in mersu sau in vorbire; greu, plenu de pedece.

IMPEDECATORIU, -tória, adj., **impeditor**, **impediens**; ce *impiedeca*: *impiedecatória*, substant. se iea pentru *pedeca*, instrumentu care serve, a impiedecá mai alle-su rot'a la carru, la carrutia, etc.

IMPEDECATU, -a, adj. part., **impeditus**, in t. s. verbului.

IMPEDIMENTU, pl.-a, *impedimentum*, obstaclu; difficultate.

IMPEDICARE, v., vedi *impedicare*.

IMPELLERE, *impulsi*, *impulsu*, v., **impellere**, a impinge, a pune in miscare, a miscá, a loví. Radeciu'a derivatelorú: *impulsu*, *impulsione*, *impulsiva*.

IMPELLITIARE, v., (d'in *in si pelle*), a pune pellitia, a prinde pellitia; a se transformá in pelle, a intrá, a penetrá in pelle; a se încarná, a luá carne si pelle.

IMPELLITIARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPELLITIATU, -a, adj. part., de la *impellitiare*: *dracu impellitiatu*, diabolu încarnatu, omu blastematu.

* IMPEMNARE, v., **oppignerare**, **pi-gnori dare**, (it. *impegnare*), a pune unu lucru in *penna* pentru securitatea creditului, a hypothecá.

* IMPEMNATU, -a, adj. part., **oppigneratus**, datu, pusu in *penna*, **impemnoratu**, **hypothecatu**.

* IMPEMNORARE, v., vedi *impem-nare*.

* IMPEMNORATU, adj. part., vedi *impemnatu*.

* IMPENDERE, *impensi* si *impensei*, *impensu*, v., **impendere**, a spende, a face mari spese, a sacrificá, a consume, etc.

* IMPENDIOSU, -a, adj., **impendiosus**, care face multe spese, care spende mai multu decâtu i adjungu poterile, sau de câtu s'are cadé se spenda.

* IMPENDIU, pl.-e, *impendium*, ce se spende pentru unu lucru, spese.

IMPENNARE, v., (*penzare*), **plumare**, a pune penne sau flori in capu, la pel-laria, etc.; a orná cu penne sau cu flori: *a se impenná*, a si pune penne, a se orná cu flori: — d'in alta insemnare a conventului *penna* decurru o expressioni ca: *ie-pure impennatu cu lardu*, *váli impennate cu osti*.

IMPENNARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPENNATU, -a, adj. part., **plumatus**, **pennatus**, **fl-ribas ornatus**, ornatu cu penne sau cu flori.

* IMPENETRABILE, adj., **impenetrabilis**, ce nu se póte *penetrá*: n-potrunsu: *materia impenetrabile*, materia in care nu intra apa sau alte fluide; *impenetrabili sunt faptele lui domnedieu*, mentea omului nu l- póte coprende; *omu impenetrabile* inchisu, ascunsu, secretu, misteriosu in tóte lucrarile.

* IMPENETRABILITATE, s. f., calitate de *impenetrabile*, calitate in poterea carei-a done corpuri nu potu ocupá acellu-asi locu in acellu-asi tempu; fig. discretiune, reserva in gradu eminente, resistentia la veri ce tentatione

* **IMPENITENTE**, adj., *impēnitens*, obstinatu în peccate, (vedi si *impēnitentia*).

* **IMPENITENTIA**, s. f., *impēnitentia*, starea omului, care persevera în reu, sente muștrare de cogetu și nu va se se correga, obstinatione în reu, nesentire de muștrare pentru peccate.

* **IMPENSU**, adj. part., *impensus*, aplicatu ca pretiu: *oper'a impensa la acc-stalucrare*; subst. f., *impensa*, summa impensa, pretiu datu în veri ce lucrü, spese.

* **IMPERANTE**, adj. part. pres. s., *imperans*, care *impera*, care comanda.

* **IMPERARE**, v., *imperare*, a comandá, a dá ordini; a domni. a avé putere și autoritate asupr'a altoru-a; a dominá, a regná.

IMPERATESCE, adv., *imperialiter*, *imperatorie*, în modu *imperatescu*. cá unu imperatu; în modu imperiosu; cu superbia.

IMPERATESCU, -a. adj., *imperialis*, *imperatorius*, relativu la *imperatu* ori la *imperia*. imperiale; escelente în genulu seu. atâtu în bene, cátu și în reu: *betivu imperatescu*.

IMPERATIA, s. f., *imperium*, regnum, statu *imperatescu*, unde domnesce unu *imperatu*: domniá, dominatione, autoritate, potestate, guvernamentu; prin analogia: monarchia, regatu, remnu, principatu, imperiu, etc.

IMPERATIRE, -escu. v., *imperare*, *imperitare*, regnare, a domni. a regná. a guberná unu statu.

IMPERATIRE, s. verbale, *imperium*, actionea de a domni, de a guberná, domnire, dominatione, imperatia.

IMPERATIVU, -a. adj., *imperativus*, aptu a imperá; domnitoriu: cá terminu de grammatice: modu *imperativu*, modulu verbeloru prin care se esprime comandu, rogatione sau essortatione: *dispositione imperativa*, care ordina în modu absolutu de a face ceva: subst. *imperativulu categoricu*.

* **IMPERATORE** si *imperatoriu*, s. m., *imperator*, care *impera*, care domnesce; care are putere și autoritate asupr'a altoru-a; nume ce se da în unele staturi la capulu statului ca la suprem'a

demnitate temporale: domnu, domnitoriu, rege, principe-domnitoriu.

* **IMPERATRICE**, si *imperatessa*, s. f., *imperatrix*, consorte a *imperatorului*. principessa care e ensasi capulu unu imperiu, regina, domna.

IMPERATU, s. v., *imperator*, *princeps*, vedi *imperatore*.

* **IMPERCEPTIBILE**, adj., *imperceptus*, ce nu se póte coprende cu sensurile, ce nu se póte precepe; incompreșibile; nesentitu, nepreceptu.

IMPERCEPTIBILITATE, s. f., calitate de *imperceptibile*.

* **IMPERDONABILE**, adj., (it. *imperdonabile*, fr. *impardonnable*), ce nu se póte iertá; neiertatu.

* **IMPERFECTIBILE**, adj., ce nu se póte face perfectu: ce nu se póte duce la perfectione.

* **IMPERFECTIBILITATE**, s. f., calitate de *imperfectibile*.

* **IMPERFECTIONABILE**, adj., ce nu se póte perfectioná.

* **IMPERFECTIONABILITATE**, s. f., calitate de *imperfectionabile*.

* **IMPERFECTIONE**, s. f., *imperfectio*, contrariulu *perfectionei*, stare *imperfecta*.

* **IMPERFECTU**, -a. adj., *imperfectus*, ce nu e *perfectu*, ce nu e completu; defectuosu, nepfectu, necompletu; cá terminu de grammatice: *tempulu imperfectu*, tempulu verbeloru care esprime inceputulu și cursulu unei actioni fora de a i arretá finitulu.

* **IMPERIALE**, adj., *imperialis*, *imperatescu*: vedi acestu coventu.

* **IMPERIALISMU**, s. m., (fr. *impérialisme*), domnire *imperialistica*: doctrina care pretende co system'a *imperialistica*, sau system'a de guvernamentu *imperiale*, e cea mai bona.

* **IMPERIALISTICU**, -a. adj., relativu la *imperialismu*.

* **IMPERIALISTU**, s. m., (fr. *impérialiste*), care tine la guvernamentulu *imperialc*.

* **IMPERIBILE**, adj., (fr. *impérissable*), ce nu póte *perí*: neperitoriu.

* **IMPERIBILITATE**, s. f., calitate de neperitoriu, neperitione.

* **IMPERIOSITATE**. s. f. (it. *imperiosità*, fr. *impériosité*). pasiune de a comandá, portare *imperiosa*. tonu *imperiosu*.

* **IMPERIOSU**, -a. adj., *imperiosus*, cui place a comandá, superbu, mundru, trufosu.

* **IMPERITIA**. s. f., *imperitia*, lipse de conoscentia, lipse de esperientia.

* **IMPERITU**, -a. adj., *imperitus*, fora conoscentia, fora esperientia.

* **IMPERIU**, pl. -ie. *imperium*, 1. comandá, autoritate; 2. potestate suprema, guvernul supremu, guvernul absolutu; 3. titlul guvernului imperial; 4. titlul statului guvernatu de unu imperator.

* **IMPERMEABILE**. adj. (it. *impermeabile*), ce nu se póte penetrá, impenetrabile.

* **IMPERMEABILITATE**. s. f. calitate de *impermeabile*.

* **IMPERMISSU**, -a. adj. part., *impermisus*, oppritu, illicitu.

* **IMPERMISTU**, -a. adj. part., *impermixtus*, neammestecat.

* **IMPERMUTABILE**, adj. (it. *impermutable*), ce nu se póte permutá.

* **IMPERMUTABILITATE**. s. f. (it. *impermutabletá*), calitate de *impermutable*.

* **IMPERSCRIPTIBILE**, adj. (ital. *imperscrittibile*), vedi *imperscriptibile*.

* **IMPERSCRUTABILE**, adj. (it. *imperscrutabile*), ce nu se póte perscrutá.

* **IMPERSEVERANTE**, adj. (it. *imperseverante*), care nu *persevera*.

* **IMPERSEVERANTIA**, s. f. (it. *imperseveranza*), lipse de *perseverantia*.

* **IMPERSONALE**, adj., *impersonalis*, nepersonale, fora personalitate; ca terminu de grammatice: *verbu impersonale*, care se conjuga numai in a trei'a persona din singulariu.

* **IMPERSONALITATE**. s. f. (fr. *impersonalité*), calitate de *impersonale*.

* **IMPERSPICABILE**, adj., *imperispicabilis*, imperspicuu.

* **IMPERSPICUITATE**, s. f. contr. *perspicuitate*; stare sau calitate de *imperspicuu*.

* **IMPERSPICUU**, -a. adj., *imperispicu-*

eus, care nu se póte petrunde cu vederea, care nu e depleau luminatu.

* **IMPERSUASIBILE**, adj. (it. *impersuasibile*), care nu se póte persuade.

* **IMPERSUASIBILITATE**. s. f. (it. *impersuasibilitá*), calitate de *impersuasibile*.

* **IMPERTERRITU**, -a. adj., *impe-*
territus, care nu se inspaimentá; intrepidu, impavidu, nespaimentatu.

* **IMPERTINENTE**. adj., *impertinens*, (fr. *impertinent*); care vorbesce sau face fapte contr'a benecovientiei, contr'a rationei; sau arréta vanitate nebonésca; ca substantivu: *unu impertinente*, arrogante, insolente, nerosinatu: — *impertinente* si *insolente* sunt synonyme, differenti'a este numai ca *impertinentele* nu respecta ben'a covientia d'in nerosinare, d'in imprudentia: éro *insolentele* d'in *arrogantia*: *impertinentele* este ridicul, *insolentele* odiosu.

* **IMPERTINENTIA**. s. f. (fr. *impertinence*), calitate de *impertinente*; se dice despre vorbe sau fapte, cari sunt in contr'a benecovientiei, cari nu suna neci la locu, neci la tempu, neci pentru persone contra cari sunt îndreptate: *insolentia*.

* **IMPERTURBABILE**. adj., *imperturbabilis*, care nu se turbura intru nemica, care nu se misca de nemica.

* **IMPERTURBABILITATE**. s. fem. *imperturbatio*, stare sau calitate de *imperturbabilis*.

* **IMPERTURBATIONE**. s. f., *imperturbatio*.

IMPESTRICLARE si *impetriciare*, v., variis coloribus pingere, a face *pestriciu* sau *pestricu*, a dá diverse colori.

IMPESTRICLATU, -a. adj. particip., *varius*, pinsu cu diverse colori.

IMPETECCARE si *impeticare*, v., (d'in *in* si *peticu*), sarcire, a pune, a cose pre ceva *peteco*: a carpí, a direge unu vestimentu.

IMPETECATU, -a. adj. part., *sartus*.

IMPETERE si *impetire*, a atacá; a sollicitá.

IMPETITU, -a. adj. part., *impetitus*, atacatu; sollicitatu.

IMPETRABILE, adj., *impetrabilis*,

ce se p^óte *impetrá*; ce se p^óte obtiné prin rogare: *beneficiu impetrabile*, candu e vacante prin morte si se p^óte obtiné.

* IMPETRANTE, adj. part. pres., *impetrans*, care *impetra*, care obtine ceva.

* IMPETRARE, v., *impetrare*, a obtiné ceva, si in specie, a obtiné prin rogare: *a impetrá unu beneficiu*.

* IMPETRATIONE, s. f., *impetratio*, actione si effectu allu actionei de *impetrare*.

* IMPETRATIVU, -a, adj., *impetrativus*, care se obtine.

* IMPETRATORIU, -toria, adj. s., *impetrator*, care *impetra*, care obtine prin rogare.

* IMPETRATU, -a, adj. part., *impetratus*, obtinutu, obtinutu prin rogare.

* IMPETRIRE, -escu, v., in lapidem cogere, convertere, mutare, lapide munnire vel sternere; a petrificá: a striformá in pétra: refl. *a se impetrí lapidescere*, lapis fieri, in lapidem mutari, in lapidem concreocere; a se preface in pétra, a se petrificá, a devení pétra sau cá pétr'a; a asterne cu petra: *a impetrí cállile*

IMPETRIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPETRITU, -a, adj., *saxeus lapideus in lapidem versus*; petrificatu scambatu in pétra; nesentitoriu; neindoratu.

* IMPETU, s. m., *impetus*, miscare viva, impetuósa, veemente, violenta, furioósa; lovire, atacu; rapiditate de miscare, vivacitate, assaltu, rapedione; inpetuositate; adventu, sboru, etc.; vedi *impetere*.

* IMPETUOSITATE, s. f., calitate de *impetuosu*: violentia, furia, veementia; rapeditione; vivacitate extrema in spiritu, in portare.

* IMPETUOSU, -a, adj., (it. *impetuosu*), violentu, veemente, iute, furiosu, repede, se dice despre spiritulu unui omu care nu se p^óte dominá, éi trece preste marginile benecovientei, furiosu, infocatu, precipite.

IMPIETATE, s. f., *impietas*, lipse de pietate, irreligiositate.

IMPILLARE, *impillu* si *impillediu*, v.,

opprimere, vexare, spoliare, expilare, a opprime, a assuprí, a despoliá.

IMPILLARE, s. verbale, *oppressio, vexatio, spoliatio, expilatio*, in t. s. verbului.

IMPILLATORIU, -toria, adj. s., *oppressor, vexator, spoliator, expilator*, care *impilla*.

IMPILLATU, -a, adj. part., *oppressus, vexatus, spoliatus, expilatus*, oppressu, assupritu, despoliatu.

IMPILATURA, s. f., *oppressio, vexatio*, effectulu actionei de *impillare*.

IMPINGERE, *impinsi* si *impinsei*, *impinsu*, v., (*impingere*), *pellere, propellere, compellere, tradere*; *a impinge de la sene*, abstrudere; *a impinge inainte*, protrudere; *a impinge inapoi*, retrudere; *a impinge in intru*, intrudere; *a impinge afora*, extrudere; *a impinge in diosu*, detrudere; *a impinge la unu locu*, contrudere; *a impinge usi'a*, a inchide usi'a; *a impinge rot'a*, a aplicá potere la rota, ca se mérga carrulu; *a impinge inderetru*, a face se se retraga, *a impinge pre inamicu in batalia*, a lu bate, a lu respinge cu forti'a; *a impinge la greutáti*, a supportá greutati mari, a sufferí greutati; *a impinge la banni*, a dá banni pentru a corumpe; *a impinge d'in una parte in tr'alt'a*, a vré se scape de unu lucru.

IMPINGERE, s. verbale, in t. s. verbului

IMPINGUTORIU, -toria, adj. s., care *impinge*: cu ce se *impinge*.

IMPINSETURA, s. f., effectulu actionei de *impingere*.

IMPINSU, -a, adj. part., *trusus, propulsus*, in t. s. verbului.

* IMPIU, -a, adj., *impius*, fora *pietate*, care nu are respectu si amore de celle ce se cade a respectá si amá; in specie: care nu are respectu si amore de domnedieu si de celle divine.

IMPISTRIRE, -escu, v., *variare, maculare*; vedi *impestritiare*.

IMPISTRITURA, s. f., vedi *impestritiatura*.

* IMPLACABILE, adj., *implacabilis*, care nu se p^óte stemperá, imblandí, induplécá; care nu iérta neci de cumu; allu

carui resentimentu nu se pôte indulcí, sau immolliá cu nemica; inflexibile, irconciliabile; neimblanditu: neimpatatu.

***IMPLACABILITATE**, s. f., **implacabilitas**, stare si carcteriu de *implacabile*, perseverantia obstinata in resentimentu.

IMPLANTARE, v., plantare, a bagá unu lucru intr'altu lucru: *a implantá pari in pamentu*, a pune, a bate pari din departare in departare; *s'a implantatu cu petiórele dinainte*, s'a impededatu si a cadutu in ceva, se dice despre animalu cu patru petióre, *mi am implantatu man'a*, petiorulu, mi am bagatu man'a, petiorulu in ceva, am pusu man'a petiorulu pre ceva.

IMPLANTARE, s. verbale, **plantatio**, in t. s. verbului.

IMPLANTATIONE, s., plantatio, actiune de *implantare*.

IMPLANTATU, -a, adj. part., **plantatus**, plantatu, bagatu.

IMPLENIRE, -escu, v., (d'in *in si plenu*), **implere**, **adimplere**, **supplere**, **exsequi**; **peragere**, **perficere**; **satisfacere**; a face, a essecutá, a realisá: *a impleni una promissione*, a face celle promisse; *a impleni una ordine*, a essecutá; *a impleni conditionile*, a le observá; *a impleni detoriu cotra patria*, *cotra natione*, a servi patriei si nationei; *a impleni una lucrare*, a fini, a terminá; *a impleni tempulu*, *servitulu*, a servi cátu tempu s'a obligatu; *a impleni lipsea*, a suppleni, a intregi unu lucru necessariu, sau ce n'a fostu de adjunsu; *a impleni unu terminu*, a servi unu tempu determinatu; *a si impleni scopulu*, a si adjunge scopulu; *a impleni una summa de bannu*, a na realisá, a na responde; *implinesce-mi bannu*, da-mi bannu toti cáti mi esti detoriu; *a impleni unu, doui, trei anni*, a adjunge atáti anni; *a impleni voia cui-va*, a fi cu condescendia cotra cine-va; *profetia s'a implenitu*, profeticile s'au realizatu; *terminulu s'a implenitu*, terminulu a trecentu; *a si impleni officulu*, a si face detoriu ca functionariu; *a impleni loculu cui-va*, a suppleni pre cine-va, sau a urmá in lo-

culu cui-va; *s'au implenitu tote posturile*, s'au ocupatu tote prin allegere, sau denumire.

IMPLENIRE, s. verbale., **adimpletio**, in t. s. verbului.

IMPLENITORIU, -tória, adj., **adimpletor**, care implenesce.

IMPLENITU, -a, adj. part., **impletus**, **adimpletus**.

IMPLERE, *implu*, *implui*, *implutu*, v., **implere**, a pune in ceva desertu atáta materia cáta pôte coprende: *a implé unu vasu*, *a implé puse'u*, *tunulu*, a pune celle necesarie spre a dá cu elle; *a implé cas'a cu omeni*, a face se intre in casa una multime de omeni; *a implé cas'u cu soldati*, a pune multi soldati in casa; *a implé cu sarcine*, a pune mari sarcine; *a implé cu carne toccata*, a face carnati; *a se implé de tena*, *de sange*, a se intená, a se cruntá cu sange; *a implé pip'a*, a pune tabacu in pipa.

IMPLERE, s. verbale, **impletio**, in t. s. verbului.

IMPLETTECIRE, si *impletticire*, -escu, **implectere**, **amplcti**, **plectere**, **flectere**, **irretire**, a impediá, a incurcá; a vacillá; a perde ecilibriulu; a incalcá, a se incalcá; *serpale se impletticesce pre mediloculu nefricitulu*; *mi se impletticescu petiorele*; *capillulu si impletticesce manile de guttulu tatalu seu*.

IMPLETTECIRE, s. verbale, **impletio**, in t. s. verbului.

IMPLETTECITU, -a, adj. part., **implexus**, **implicatus**, **implectus**, incurcatu, ammelitu, turburatu.

IMPLETTIRE, -escu, **implectere**, a intretesse, a infasciorá fire de peru, de capoa sau altele asemeni, si a le dá form'a de unu totu compusu: *a impletti tortulu*, *a impletti una fune*.

IMPLETTIRE, s. verbale, **impletio**, in t. s. verbului.

IMPLETTITORIU, -tória, adj. s., care *implettesce*: *ce se implettesce*.

IMPLETTITU, -a, adj. part., **implexus**, infascioratu.

IMPLETTITURA, s. f., **implexus**, resultatulu actiunei de *implettire*: *implettitur'a capulu*, perulu implettitu si pusu in ordinu pre capu.

IMPLETURA. s. f., vedi *implutura*.

* IMPLICARE, v., *implicare*, a incurcá, a veri, a bagá, a infasciorá, a amestecá; refl. *a se implicá*, a se incurcá: *una propositione implica contradictione*, comprende in sene una contradictione.

* IMPLICARE, s. verbale, *implicatio*, in t. s. verbului.

* IMPLICATIONE, s. f., *implicatio*, actione si effectu allu actionei de *implicare*.

IMPLICATORIU, -*tória*, adj. s., *implicans*, care implica, ce implica.

* IMPLICATU, -*a*, adj., *implicatus*, incurcátu, infasciorátu, amestecatú.

* IMPLICATURA, s. f., *implicatura*, effectu sau resultatu allu actionei de *implicare*.

* IMPLICITE, adv., *implicite*, in modu *implicitu*.

* IMPLICITU, -*a*, *implicitus*, contr., *explicitu*; incurcátu, amestecatú; comprehensu in termini obscuri, asiá in câtu deductionea se póte face numai prin combinatione.

IMPLINIRE, -*escu*, v., *implere*, vedi *implenire*.

IMPLINITORIU, -*toria*, adj. s., vedi *implenitoriu*.

IMPLINITU, -*a*, adj. part., *impletus*, vedi *implenitu*.

* IMPLORABILE, adj., *implorabilis*, ce se póte *implorá*, chiamá in adjutoriu.

* IMPLORANTE, adj., *implorans*, cellu ce *implora*, chiama in adjutoriu.

* IMPLORARE, v., *implorare*, a cere cu umilenta, cu ardore, cu lacrima, adjutoriu, favore, gratia: a chiamá in adjutoriu; a cere misericordia cui-va; a rogá pre cine-va de marture.

* IMPLORARE, s. verbale, *imploratio*, in t. s. verbului.

* IMPLORATIONE, s. f., *imploratio*, actione de *implorare*, rogatione, supplicatione.

IMPLORATU, -*a*, adj. part., *imploratus*, cerntu, rogatu.

IMPLUMBARE, v., *implumbare*, a legá in plumbu; a lepí cu plumbu, precumu sunt ferrale ce se punu in muri: *a implumbá negotiulu la vama*, a pune

plumbu de vama pre negociu, a plumbuí.

IMPLUMBATU, -*a*, adj. part., *implumbatus*, legatu cu plumbu.

IMPLUTU, -*a*, adj. part., *impletus*, in t. s. verbului.

IMPLUTURA, s. f., *impletum*, repletum. effectulu actionei de implere; materi'a cu care se imple ceva: *implutura de carne: implutura de pusca: implutura de vérdia; implutura cu pamentu, cu fascine*, etc.; *implutura cu materie sordide*.

* IMPOLITETIA, s. f., calitate de *impolitu*.

* IMPOLITICU, -*a*, adj., *nepoliticu*, fora *politica*.

IMPOLITU, -*a*, adj., *impolitus*, inurbanus, nepolitu, inurbanu, nelimatu, fiindu mai vertosu vorb'a de portare.

* IMPOLLUTU, adj. part., *impollutus*, nepetatu, neviolatu.

IMPONERE si *impunere*, *impusi* si *impusei*, *impusu*: si *imposi* si *imposci*, *impositu*. *impostu* si *imposu*, v., *imponere*, 1. a pune in ceva sau pre ceva: *a impune sarcine. a impune tributú, a impune penitentia*; 2. a dictá, a comandá, a insufflá respectu: *a impune tacere, a impune respectu, a impune prin coventele selle, prin vultulu seu, prin gesturile selle*.

IMPONERE, s. verbale, *impositio*, in t. s. verbului.

IMPONITORIU, -*tória*, adj. s., *imponens*, care *impune*, in t. s. verbului.

IMPOPORARE, -*ediu*, v. (it. *popolare*), a poporá, a implé cu poporu: *a impoporá una térra; fig. a impoporá cu pomi, a impoporá cu pesci*; refl. *a se impoporá*, a se implé cu poporu, a se immultí, a se latí.

IMPOPORARE, s. verbale., in t. s. verbului.

IMPOPORATIONE, s. f., (it. *popolazione*), actione de *impoporare*.

IMPOPORATU, -*a*, adj. part., (ital. *popolato*), implutu cu poporu.

* IMPOPULARE, v., vedi *impoporare* cu tóte derivatele selle.

IMPOPULARE, adj., non *popularis*, (fr. *impopulaire*,) nepopulariu, care nu tine la poporu, ce nu se refere la poporu,

care nu place poporului, ce nu este acceptu de popor, ce nu se unesc cu dorintele și înclinațiile poporului.

* **IMPOPULARITATE**, s. f., (fr. *impopularité*), contr. *popularitate*; nepopularitate, portare contraria dorințelor, înclinațiilor și aspirațiilor poporului.

* **IMPORTANTE**, adj. part. pres. (it. *importante*), de mare însemnatate, însemnatu, considerabile, interesante.

* **IMPORTANTIA**, s. f., (it. *importanza*), stare *importante*; însemnatate: *lucru de mare importantia*, lucru cu meritațiune; *omni cu importantia*, omni cu calități considerabile, cu autoritate, cu creditu mare sau cu vastă știință și mare capacitate: *a dá importantia la totu ce face*; *a pune prea mare importantia pre unu lucru*.

IMPORTARE, v., importare, a purta sau duce în unu locu, și în speciale: a aduce, a trece produse, merci străine în una țară; opusul verbului *exportare*: *impersonale, importa multa, pacinu*, e de mare sau mică însemnatate: *câtu importa?* câtu aduce, câtu venitu produce? *absolutu: nu importa? ce importa? nu mi importa, ce nu importa? ce ne păsă? nu ne interesă, nu ne atinge*.

IMPORTARE, s. verbale, în t. s. verbului.

IMPORTATIONE, s. f., acțiune de importare.

IMPORTATU, -a, adj. part., importat, adus în produse importate.

IMPORTU, s. m., (it. *importa*, fr. *import*), se dice de regula numai în singulariu, și însemna: a) acțiune de importare, mișcarea importationii de produse străine; b) mercile importate, valoarea celor importate: *importulu nu bene se întreacă exportulu unu țări*; c) spese, valoare, prețiu: *câtu este importulu?*

* **IMPORTUNARE**, v., (it. *importunare*), a incomoda, a molesta, a supăra pe cineva prin prea multe vorbi, prin prea dese cereri.

* **IMPORTUNARE**, s. verbale, în t. s. verbului.

* **IMPORTUNATU**, -a, adj. part., (it. *importunato*), molestatu.

* **IMPORTUNITATE**, s. f., *importunitas*, molesta, incomodare, supărare, importunare.

* **IMPORTE NU**, -a, adj., *importunus*, supătoriu, iritiosu, incomodu: care face ceva ce nu e la tempulu neci la locul lui; molesta.

* **IMPOSANTE**, -a, adj., (fr. *imposant*), care impune, impunitoriu, ce atrage atențiunea, respectulu, considerațiunea, admirațiunea.

* **IMPOSITIONE**, s. f., *impositio*, acțiune de *impunere*, contribuțiune, dare ce se impune poporului; greutate, sarcina, ce se pune asupra poporului.

* **IMPOSITU**, pl. *imposita*, (ital. *imposta*, franc. *impôt*), imposițiune, tribut, contribuțiune: aceste cuvinte sunt synonyme: *impositu* este sarcina, darea impusa, după natura lucrurilor asupra veniturilor particulare, spre a forma un venitu publicu afectatu la spesele necesare pentru securitatea și prosperitatea statului; *imposițiune* este una dare specială, sau una parte a venitului publicu, stabilită în anumitu tempu, în anumitu modu, cu anumite condițiuni; *tributul* este una dare la care are dreptu unu principe care domnește asupra altor-a, după instituțiuni, convențiuni, tractate; *contribuțiune* este una dare variabilă, *contribuțiunea* sta contra *tributul*, ea *imposițiunea* contra *impositu*. II.

* **IMPOSSESSIONARE**, v., a introduce pe cineva în posesiune: *a se imposessiona*, a prende, a lua ceva în posesiune: a pune mâna.

* **IMPOSSESSIONATU**, -a, adj. part., introdus în posesiune.

* **IMPOSSIBILE**, adj., (*impossibilis*), ce nu pôte fi, ce nu se pôte face: *a face imposibile pre cineva*, a aduce pe omni în stare de a nu pôte face, de a nu pôte lucra nemica; de aci: *mi ai facutu imposibile*, mi ai stricatu, mi ai redicatu potența de a lucra mai departe pe calea și după principiile de peno acuma; subst.: *pretendi de la mine imposibilele*; *nu cere imposibilele*: *a reduce pe cutare la imposibile*, a aduce pe

cineva în stare de a nu ști ce răspunde, fora a veni în contradicțiune; în proverbiu : *la impossibile nemine nu e obligatu*.

IMPOSSIBILITATE, s. f., (*impossibilitas*), calitate de *impossibile* : *impossibilitate physica*, *impossibilitate morale*.

* IMPOSTORIU, s. m., *impostor*, (it. *impostore*, fr. *imposteur*), ammagitoriu, insellatoriu, seductoriu.

* IMPOSTU, -a, una d'în formele participiale alle verbului *imponere*.

* IMPOSTURA, s. f., *impostura*, ammagitura, insellatoriă.

* IMPOTENTE, adj., *impotens*, nepotent, debile; care nu e în stare de a face ceva; incapace de a genera; care nu si pote domina pasionale.

* IMPOTENTIA, s. f., *impotentia*, nepotentia, debilitate; incapacitate de a genera.

IMPOTERIRE, -escu, v., 1. roborare, vires addere, a întări în *poteri*, a face poterile mai tari; *a se impoteri*, a capeta, a prinde *poteri*, a deveni mai tare; 2. *a impoteri pre cineva a face ceva*, alicui *potestatem dare*, a i dá potestate, autoritate, plenipotentia; a lu autorisá de a lucrá, de a face ceva; a i dá deplena potere.

IMPOTERIRE, s. verbale, *potestas*, *auctoritas*, plenipotentia, autorisatione.

IMPOTERITU, -a, adj. part.; 1. întaritu; 2. autorisatu, plenipotentiaru.

* IMPRACTICABILE, adj., (fr. *impracticable*) ce nu se póte practica, ce nu se póte face; difficile de facutu, impossibile; iuaccessibile; inapplicabile : *planuri impracticabili*, cari nu se potu essecuta; *locuri impracticabili*, pre unde nu se póte trece, cari nu se potu strabate; *riu impracticabile*, care nu se póte naviga; *strata impracticabile*, pre care nu se póte ambla; *casa impracticabile*, care nu se póte locui.

* IMPRACTICABILITATE, s. f., (fr. *impracticabilité*) calitate de *impracticabile*.

* IMPRACTICATU, -a, adj. partic., (fr. *impratique*), nepracticatu.

* IMPRACTICU, -a, adj., care n'are practica, care n'are facilitate sau espe-

rientia a face ceva; impracticabile : *omni impracticu*, care nu se scie accomoda dupo tempu, dupo impregiurari, nu scie speculá; *lucru impracticu*, care mai multu strica de cátu direge; *idea impractica*, idea fantastica, care nu póte avé resultatu reale.

* IMPRECARE, v., *imprecari*, a blastema a pronuntia *imprecationi*; vedi *imprecatione*.

* IMPRECATIONE, s. f., *imprecatio*, blastemu, maledictione, essecratione : *imprecatione*, blastemu d'în menia; *maledictione*, blastemu d'în autoritate, d'în potestate; *essecratione*, blastemu d'în ura religiósá. H.

* IMPRECATORIU, -tória, adj. s., *imprecaus*, *imprecatorius*, *imprecante*, care *impreca* : *covente imprecatorie*.

IMPREGIURARE, v. (in, per si : *yrare*) *ambire*, *circumire*; *cingere*, *incingere*, *circumdare*; a merge impregiuru, a coperde impregiuru, a incinge impregiuru, a luá impregiuru, a incongiurá : *a impregiurá unu locu*, a lu inchide cu gardu; *a impregiurá una pellaría cu flori*, a ua impenna, giuru-impregiuru; *a impregiurá unu cetute cu ostire*, a ua assediá.

IMPREGIURARE, s. verbale, incongiurare; circumstantia : *in impregiurarile de facia*, *nu me ierta impregiurarile*, *a luá in cosideratione impregiurarile*, *impregiurari locali*, *dupo impregiurari*, *impregiurare favoritória*, *relle impregiurari*.

IMPREGIURATU, -a, adj. part., incongiuratu.

IMPREGIURU, s. m., pl. -ruri, f., *ambitus*, *circuitus*; cercu, tinutu : *totu impregiurulu am amblatu*, *si nicairi nu l'am aflutu*; ca prep. si adv., *circa*, *circum* : *impregiurulu casei*, *linia de pre impregiuru*, *a ambla pre impregiuru*, a merge pre cálli laterali; *a stá pre impregiuru*, a nu se departá de longa cineva sau ceva; *a tália impregiuru*, a circumeide; *giuru-impregiuru*.

* IMPREMEDITATU, -a, adj., nepremeditatu, neprecogetatu.

* IMPREMERE, v., vedi *imprimere*.

* IMPRESCRIPTIBILE, adj., (it. im-

prescriptibile, fr. *imprescriptible*), ce nu se p^ote prescrie, nesuppusu prescrip^{ti}oⁿei.

* **IMPRESRIPTIBILITATE**, s. f., (fr. *imprescriptibilité*), calitate de *imprescriptibile*.

* **IMPRESSIONABILE**, adj., (fr. *impressionable*) care p^ote fi *impressionat*, aptu de a se *impressiona*; sensibil, nervos, sentitoriu.

* **IMPRESSIONARE**, -*ediu.* v., *animam iflere*, (it. *impressionare*, fr. *impressionner*), a cauza una *impression*, a misca, a emotiona; *a se impressiona*, a capeta impresione.

* **IMPRESSIONARE**, s. verbale, in t. s. verbului.

* **IMPRESSIONATU**, -*a*, adj. part., (it. *impressionato*, fr. *impressionné*).

* **IMPRESSIONE**, s. f., *impresio*, actiune de *imprimere*, de intyparire; rezultatulu acestei actiune; semnu sau figura ce lasa ceva apesatu pre unu lucru; typariu, typarire, typaritura; fig. imagine intyparita in mente; sentimentu intyparitu in anima.

* **IMPRESSIVU**, -*a*, adj., aptu de a impreme sau impresioná, care face *impresioni*.

* **IMPRESSORE**, s. m., *impressor*, typographu, typaritoriu de carti.

IMPRESSU, -*a*, adj. part., *impressus*, typaritu.

IMPRESSURARE, -*ediu.* v., (in si *presurare*, d'in *pressu* de la *premere*), *obsidere*, *obsidiune* *premere*; a apesá, a strimtorá de approp; a incongiura; a a sedia; *a impressura inimiculu*, a lu strim. ora, a lu incongiura, *a impressura una cetati*, a na assefia.

IMPRESSURARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPRESSURATU, -*a*, adj. part., *obsessus*, strimtoratu, care suflere de frica; care e coprensu si frementatu de spirite relle.

* **IMPRETERIBILE**, adj., (it. *impreteribile*), ce nu p^ote lipsi, ce nu se p^ote intermitte, nu se p^ote trece cu vederea.

IMPREUNA, adv., *una*, *simul*; in unire cu altulu, in societate, in commune: *a lucra impreuna*, *a merge impreuna*,

a locu impreuna, *impreuna cu noi*, *impreuna cu socii loro*, *toti impreuna*. Mai bene si are scrie *imperuna*.

IMPREUNARE, v., unire, conserere, conjuagere, coire; a uní unu lucru cu altulu, a intruni, a imbiná, a imparechia, a face parecua; a insoci, a marita, a insora; refl. *a se impreuna*, a se uní, a se intruni, a se insoci; in speciale: a se casatori: *pre cari domnedieu a impreunatu*, *omulu se nu despartia*.

IMPREUNARE, s. verbale, *connexio*, *conjunctio*, intrunire, insociere; casatoria.

IMPREUNATU, -*a*, adj. part., *unitus*, *conjunctus*, *connexus*, unitu, intrunitu, insocitu, imbinatu, casatoritu.

IMPRIMAVERARE, v. impers., *vernare*, a se face primavera.

* **IMPRIMERE** si *imprimere*, *impressi* si *impressi*, *impressu*, v., **imprimere**; a apesá si lasa semnu pre unu lucru, fia trassure, fia figure, fia littere; a typari, a intypari; *a imprime profunde vestigie*, *a imprime unu dulce sarutatu*; *acta injuria i remase lungu timpu impressa in memoria*; *mi am terminatu opulu*, *am se la impremu*.

* **IMPROBABLE**, adj., *improbabilis*, neprobabile, ce nu este *probabile*; ce nu se p^ote proba; ce nu are aparenti'a veritateri.

* **IMPROBABILITATE**, s. f., *improbabilitas*, calitate de *improbabile*.

* **IMPROBARE**, v., *improbare*, a nu proba, a nu approba, a desapoba.

* **IMPROBATIONE**, s. f., *improbatio*, actiune de *improbare*.

* **IMPROBATORIU**, -*toriu*, adj. s., *improbator*, care *improba*.

* **IMPROBITATE**, s. f., *improbitas*, defectulu *probiteri*; reutate; despretiu de totu ce e dreptu si ce e onestu; neleguire nedreptate; nerosiutare.

* **IMPROBU**, -*a*, adj., *improbus*, contr. *probu*; reu in sensu morale; sticatu, nerosinatu, monestu, nedreptu.

* **IMPRODUCTIVITATE**, s. f., calitate de *improductiv*.

IMPRODUCTIVU, -*a*, adj., (fr. *improductif*), ineptu a produce; neproductoriu, sterile, infecundu.

* IMPROFANABILE, adj., ce nu se cade a profaná.

* IMPROMPTETIA si *improptitudine*, s. f., calitate sau fapta de *impromptu*.

* IMPROMPTU, -a, adj., non *promptus*, care nu e *promptu*: care nu e exactu.

* IMPROMPTU, s. m., (in *promptu*), compositiune litteraria occasionala fora multa meditatiee, mai allessu in versuri; improvisatiune.

IMPRUMUTARE, v. vedi *imprumutare*.

* IMPROPRIARE, -edia, v., a face proprietariu: a *impropriu* pre coloni; mai bene de cátu a *impropriari*.

IMPROPRIETATE, s. f., *improprietas*, calitate de *impropriu*.

* IMPROPRIU, -a, adj., *improprius*, ce nu este *propriu*; ce nu convine, ce n'are acea *proprietate*, acellu sensu, ce se cere.

IMPROSPETARE, -edia, v., *renovare*, a face *prospetu*; a renouá, a reinteneri: a *improspetu* lucrulu, a lu aduce d'in non inainte; a *improspetu* vorbele; a se *improspetu*, a reveni la vigóre, a si restabilí poterile.

IMPROSPETARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPROSPETATU, -a, adj. part., *renovatus*, renouitu, reinteneritu.

* IMPROVISARE, -edia, v., in *promptu* *facere*, a face ceva fora neci una preparatiune, fora a studiá mai inainte: a *improvisu* unu *discursu*, una *poesia*, una *buccata* de *musica*, etc.

* IMPROVISARE, s. verbale, in t. s. verbului.

* IMPROVISATORIU, -toria, -trici, adj. s., care are talentu de a *improvisu*.

* IMPROVISATIONE, s. f., actulu de *improvisare*; lucrulu *improvisatu*, calitatea si starea cellui ce *improvisu*.

* IMPROVISATU, -a, adj. part. verbului *improvisare*.

* IMPRUDENTE, adj., *imprudens*, lipsitu de *prudentiu*, neintelleptu, incautu, indiscretu; se dice atátu despre fapte cátu si despre vorbe.

* IMPRUDENTIA, s. f., *imprudentia*, lipse de *prudentiu*, calitate sau fapta de

imprudente: stultetia, indiscretiune, errore, etc.

IMPRUMUTARE si *imprumutare*, v., *mutuum* dare vel *sumere*; a dá ori a luá *imprumutu*; a *imprumutu* cuiva == a dá *imprumutu*: a *imprumutu* de la *cuiva* == a luá *imprumutu*; a se *imprumutu*: a) cu sensu reciprocu: a se *imprumutu* unulu pre altulu; b) a luá *imprumutu*: a se *imprumutu* de la *cuiva*: a *imprumutu* pre *cuiva*; camu in acellu-asi sensu cu: a *imprumutu* cuiva; — a *imprumutu* cuiva unu morbu, a i lu comunicá.

IMPRUMUTARE, s. verbale, *mutuatio*, *commodatio*, in t. s. verbului.

IMPRUMUTATORIU, -toria, adj. s., *commodator*, *creditor*, care dá *imprumutu*, *creditoriu*; déro si care iea *imprumutu*.

IMPRUMUTATU, -a, adj. part., *mutuatus*, *commodatus*, care a luatu *imprumutu*, cui s'a datu *imprumutu*; déro si datu *imprumutu*: *instrumentele* *imprumutate*, date sau luate *imprumutu*; — *imprumutatu* == reciprocu, *mutuale*: a *amore* *imprumutata*.

IMPRUMUTU, si *imprumutu*, pl. -uri, (d'in in si *premutuus*); ce se dá sau se iea cu *imprumutare*: *imprumutulu* *statului*: *imprumutu*, si *imprumutatu*, se iean si cá adverbie, precumu: *anu* *facutu* *imprumutatu* unulu altuia; *da-mi* *imprumutu*, *da-mi* ceva sub titlulu de *imprumutare*; *am* *luatu* *imprumutu*, *am* *luatu* sub titlulu de *imprumutu*.

* IMPUBE si *impuberu*, -a, adj., *imubes*, *impuber*; care n'a adjunsu inco ubertatea; care este inco in annii *coillariei*, la copilli camu peno la 14. si a copille camu peno la 12 anni.

IMPUBERTATE, s. f., *impubertas*, tatea de *impuberu*.

IMPUCINARE, -edia, v., (in si *paucus*), *minuere*, *deminuere*; contr. *immultire*: a scadé, a reduce la numeru, cantitate ori spatiu mai micu; a diminiuá, a scurtá: *mi* se *impucinu* *tempulu*, *mi* se scurta; a se *impucinu*, a descesce, a se reduce la mai pucinu.

IMPUCINARE, s. verbale, *deminutio*, *imminutio*, *diminutione*, *reductione*, *scadimentu*.

IMPUCINATU, -a, adj. part., deminutus, deminuitu, redusu la mai pu cinu.

* IMPUDENTE, adj., impudens, care n'are pudore, nerosinatu; insolente, resfaciatu; care nu rosiesce de faptele ori vorbele selle, subst. *unu impudente*, unu omu fora rosine.

* IMPUDENTIA, s. f., impudentia, lipse de pudore, lipse de rosine, nerosinare, insolentia.

* IMPUDICITIA, s. f., impudicitia, vitiu contrariu castitatu. lipse de pudicitia; desfrânare, obscenitate.

* IMPUDICU, -a, adj., impudicus, desfrénatu, libidinosu; nerosinatu; care face fapte contrarie castitatu; totu ce offende castitatu; obscenu.

* IMPUGNARE si *impugnare*, -ediu, v., impugnare; a combate; a disputá contra prin vorbe, in scrisu; a atacá una propositione sau doctrina; a contrariá, a desapprobá.

* IMPUGNARE, s. verbale, impugnatio, combatere, atacu.

* IMPUGNATU, -a, adj. part., impugnatus, combatutu.

IMPULLIARE, v., (cu *ll* de totu molliatu, *impuiare* (a face, *pulli* sau *pui*, a se inmullá, propagá, intende: *lupii se impullia; unde plante se impullia forte; — a impullia ceca*, a implé; *a impullia urechile capului cuiva*).

* IMPULSIONE, s. f., impulsio, (de la *impellere*), miscarea ce unu corpu comunica altui-a prin attingere; impingere, imbrancire; indemn, impulsu, stimulatione; escitare; instinctu.

LA PULSIVU, -a, adj., (it. impulsivo), aptu de a dá *impulsione*: indemnatoriu; instigatoriu.

* IMPULSORIU, -soria, adj. s., impulsor, care indemn, care instiga, care atítia, care impinge.

* IMPULSU, (d'in *impellere*): a) part. pass., impulsus, imbrancitu, impiusu, indemnatu, atítiatu; b) s. m., actione sau actu de *impellere*, imbrancire, indemn, etc., de aci: motivu: *impulsulu fapteloru omului, unulu din impulsele actioniloru nostre este si interesseu*.

IMPUMNARE, -ediu, v., impugnare,

a bate, a loví: a dá cu pumnii; a combatu, a *impugna*. Vedi si *impugnare*.

IMPUMNARE, s. verbale, impugnatio; in t. s. verbului.

IMPUMNATU, -a, adj. part., impugnatus, combatutu.

IMPUNGERE, *impunsi* si *impunsei*, *impunsi*, pungere, a punge cu unu instrumentu ascutitu: *a impunge cu aculu, cu lanceta, cu baioneta*; fig. *a impunge cu vorba*, a offende pre cineva cu vorbe muscatorie; *a impunge de versatu*, a vaccinare; *a impunge la ánimu*, a lu mustrá conscientia; *jungliulu inco impunge*.

IMPUNGERE, s. verbale, punctio, in t. s. verbului.

IMPUNGUTORIU, -toria, adj. subst., pungens, mordax; care impunge: *covente impungatorie*.

IMPUNIBILE, (it. impunibile), adj., nepunibile; ce nu se póte puni, ce nu merita a se puni.

IMPUNITATE, s. f., impunitas, stare de impunita, iertarea punitiei d'in partea celoru ce au dreptulu de a puni; scaparea de punitie spunendu judecatoriuului complicita la unu delietu.

IMPUNITU, -a, adj., impunitus, nepunitu; care remane nepedepsitu.

IMPUNSETURA si *impunsetura*, s. f., punctura, actulu de *a impunge*, locul *impunsa*; cicatricea causata prin *impungere*; cosutura.

IMPUNSU, -a, adj. part., punctus, punsu.

IMPUPIRE, -escu, v., pupulare, impubescere, *impupesca una planta*, candu *pupii* = *puii*, ochii incepu a crepá, a se desvoltá: *arborii immugurescu, florde impupescu*. II.

* IMPURGABILE, adj., impurgabilis, care nu se póte purgá.

* IMPURITATE, s. f., impuritas, contr. puritate; stare necurata, stare spurcata, spurcatione, corruptione.

IMPURU, -a, adj., impurus, necuratu, spurcatu, contaminatu, intematu, corruptu, impudicu.

IMPUSCARE, v., glante plumbu traicere, a trage cu puse'a in cineva sau in ceva, a ucide impuscandu; refl. *a se*

impuscá, a se uccide tragundu cu pusc'a asupr'a sea.

IMPUSCARE, s. verbale, in t. s. verbului.

IMPUSCATU, -a, adj. part., *trajectus*, necisu cu pusc'a.

IMPUSCATURA, s. f., effectulu actionei de *impuscare*.

IMPUSU, -a, adj. part., *impositus*, in t. s. verbului *imponere*.

* IMPUTABILE, adj., (it. *imputabile*), 1. ce se póte imputá: *fipte imputabili*; 2. cui se potu imputá: *person'a imputabile*.

* IMPUTABILITATE, s. f., (it. *imputabilitá*), calitate de *imputabile*.

IMPUTARE, v., *imputare*; 1. a atribuí cuiva ceva ca meritu sau culpa; 2. a criticá, a mustrá, reprehendere, *vizio vel crimini dare*; a face *imputationi*.

IMPUTARE, s. verbale, *imputatio*, vedi *imputatione*.

IMPUTATIONE, s. f., *imputatio*, ac-tione de *imputare*: mustrare.

IMPUTATIVU, -a, adj., *imputativus*; cui se póte *imputá*; aptu de a *imputá*.

IMPUTATORIU, -tória, adj. s., *imputator*: castigator, care *imputa*, mu-stra, etc.

IMPUTATU, -a, adj. part., *imputatus*.

IMPUTERIRE, -escu, *imputeritu*, vedi *impoterire*, *impoteritu*.

IMPUTIRE, -escu, v. *putidum ved-dere*, *putescere*, (it. *impuzzare*, cum- pare a se dice pre a locurea si între u-nii Románi: *imputiare*); a face se *puta*, a implé cu *putóre*, a infectá, a respandí odóre putorósa; a se *imputi*, a trece in putredine; a se stricá; a se descompune, a se corrupe, a capetá rea odore; — a fi forte pigru.

IMPUTIRE, s. verbale, in t. s. ver- bului.

IMPUTITU, -a, adj. part., *putidus*, *foetidus*, *desidiosus*.

IMPUTREDIRE, -escu, v. n., *impu- trescere*, *putrefieri*, a putredí.

IMPUTREDIRE, s. verbale, in t. s. ver- bului.

IMPUTREDITU, -a, adj. part., *putre- factus*, trecutú in *putredione*.

IN, prep., *in*, se pune inainte de nu-

me, pronume, verbe si adverbie, si de multe-ori se impreuna cu elle, pr.: *in casa*, *in mene*, *inducu*, *in-susu*; se ap- plica nu numai simpla, ci si compusa cu alte prepositioni sau adverbie: *in- de-séra*, *in-sub-séra*, *in-spre-dia*; *in- apoi*, *in-ainte*, *in-addeveru*, *in-acollo*, *in- collo*, *in-cóce*, *in-cotrau*, etc.; se pune dupo alte preposetioni: *de-in*, *pre-in*, si se reduce in: *d'in*, *pr'in*. Usitata in compo- sitione cu alte covente, si conserva for- m'a originaria, déco aceste covente in- ceptu cu vocali sau cu alte consone, afora de *b*, *p*, *m*, *l*, *r*, *inuptu*, *inespertu*, *in- credere*, *infrangere*, *injugare*, etc.; candu coventele incepu cu labialile *b*, *p*, *m*, atunci prepositionea *in* in compositione se stramuta in *im*, sau mai bene litter'a *n* d'in prepositionea *in*, se stramuta in *m*: *imbecille*, *immutabile*, *impatiente*; éro candu coventele incepu cu litter'a *l* sau *r*, atunci litter'a *n* d'in prepositio- nea *in* se stramuta prin assimilatione, in aceste licide: *illimitatu*, *illustratu*, *irrevocabile*, *irreligiosu*, etc. Prepositio- nea *in* are in composite, I. sensulu: a) generale de *intru*, repausu sau miscare in intrulu unu: *importare* = *in- por- tare*, *immittere* = *in-mittere*, *incur- vere* = *in-currere*, etc.; b) particulariu, de scopu, etc.: *inducere* = *in-ducere*, *im- pellere* = *in-pellere*, *imponere* = *in-ponere*, etc.; c) in multe composite *in* se pune numai spre a transformá unu adiectivu sau unu substantivu in verbu: *imbo- nare* = *in-bonu*, *in-negrive* = *in-negru*, *in-florire* = *in-florc*, etc. II. prefissa adiectiveloru si participieloru, precumu si substantiveloru nascute d'in adiec- tive si participie particell'a *in* are sensu privativu sau negativu, precumu: *im- puru*, *ineptu*, *inimicu*, *importunu*, *incu- pace*, *incapacitate*, ca si grec. *av*, germ. *un*. — Usulu acestei prepositioni este fórté intensu si variatu, diversele nu- antie su asiá de delicate in câtu in locu de regule generali, mai multu vei inve- tiá d'in practica, consultandu si dictio- nariulu si imitandu scriitorii cei mai boni; ecco unele esemple despre di- versele acceptioni alle ei: *in apparen- tia*, la vedere, dupo cumu se pare; *in*

abstractu, intr'unu modu abstractu; *in camésia*, desbraccatu, numai in camésia; *in sapta*, intr'addeveru; *in credentia*, pre creditu; *in credenti'a mea*, pre legea mea; *in bonu tempu*, la tempulu seu; *in reu tempu*, intre relle impregiurari; *in scurtu tempu*, currendu; *in scurtu, a)* in scurtu tempu, *b)* in pucine covente; *in modu canescu*, canesce, cu menía, cu rabia; *in trei dille*, preste trei dille; *in parte*, in doue; *in capu: a)* in intrulu capului, si de aci *in mente*; *b)* pre capu: *a pune pellarí'a in capu*; *c)* chiaru, accuratu; *in petióre*, pre petióre, standu; *in numele legei*, dupo lege, conforme legei, in pote-rea legei; *a avé pre cine-va in mana*, a prejudecá cui-va, a urmari pre cine-va; *a face ce-va d' in mana in mana*, a se adjutorá, a face adjutoriu; *a avé lacri-me in ochi*, a lacrimá; *acésta ideo se afla in tóte cartile vechie*; *lucuru este inco in intregu, intactu*; *victori'a este in mana*, e certa; *in presente si in venitoriu*, pentru acumu si tempulu venitoriu; *viéti'a mi este in dubiu*, este in periclu; *ánim'a i este in dubiu*, e dubiosu; *in arme*, cu armele in mana; *in ochii totoru-a*, la vederea totoru-a; *a fi in familiaritate cu cine-va*, a fi intimu amicu; *e in gur'a totoru-a*, tóta lumea vorbesce; *condu eramu in calle*, candu mergeamu; *mi stetera in calle*, venira asupr'a mea; *s'apusu in patu*, s'a coleatu; *ti sta in potere se nu fia*, poti impedeá se nu se intemple.

* **INABILE**, adj., *inhabilis*, contrariu *abile*; neabile, nepotentiosu, neindemanaticu, incapace.

* **INABILITATE**, s. f., (it. *inabilità*, fr. *inhabilité*), lipse de abilitate, neindemanare; nesufficiencia de potere, de destertitate, de capacitate de a face unu lucru.

* **INABITABILE**, adj., *inhabitabilis*, contr. *abitabile*; care nu se póte *abitá*, unde nu se póte locuí.

* **INABITARE**, v., *inhabitare*, a locuí, a sedé unde-va, intr'unu locu.

* **INABITATIONE**, s. f., *inhabitatio*, actiune de locuire; locuenti'a ensa-si; *abitatiune*.

* **INABITATORIU**, *-tória*, adj. s., *in-*

habitor, locuitoriu, care locuesce, *abitatoriu*.

* **INABITATU**, *-a*, adj. part., (*inhabitatus*), locuitu, *abitatu*.

* **INABURARE**, *-ediu*, v., a espune la *aburi*, a trece prin *aburi*; vedi *aburire*.

* **INACCEPTABILE**, adj., *non acceptabilis*; care nu se póte *acceptá*, nu este de primitu.

* **INACCESSIBILE**, adj., *inaccessibilis*, contr. *accessibile*, de ce nu se póte apropiá; se dice despre locu, lucru si persona.

* **INACCOMODABILE**, adj., *non accomodatus*; care nu se póte *accomodá*, nu se pote aplicá.

* **INACCORDABILE**, adj., *inconcensus*, ce nu se póte *accordá*, concede, nepermissu, neiertatu.

* **INACERBARE**, v., *exacerbare*, a interritá, a amari, a supperá prin vorbe; a inasprí; a adduce pre cine-va la menía.

* **INACERBATU**, *-a*, adj. part., *acerbatus*; interritatu, amaritu, inveninatu, supperatu.

INACRIRE, v., *acidum reddere*, (it. *inagrire*), a aeri, a face acru; refl. *a se inacri*, a devení acru, acescere.

* **INACTIONARE**, *-ediu*, v., *actionem instituire vel intendere*, a accusá, a trage pre cine-va in judecata.

* **INACTIONATU**, *-a*, adj. part., trassu in judecata.

* **INACTIVITATE**, s. f., (fr. *inactivité*), neactivitate, lipse de activitate, de diligentia, de energia; stare fora occupatione.

* **INACTIVU**, *-a*, adj., *non activus*, neactivu, nebuclatoriu, care nu se adopera a lucrá.

* **INADAPTABILE**, adj., *non adaptatus*, ce nu se póte *adaptá*, contr. *neadaptabile*.

* **INADECATU**, *-a*, adj., *non adequatus*, neadecatu, neconforme cu obiectulu, neproportionatu, desproportionatu.

INADENSU, v., de *industria*, vedi *intr'adensu*.

* **INADMISIBILE**, adj., *non admittibilis*, neadmissibile, ce nu se póte admite, aprobá.

* INADMISSIBILITATE, s. f., calitate de *inadmissibile*.

INAINTARE, -*ediu*, v., (d'in adv. *inainte*), *procedere, progredi, proficere*, a merge inainte, a dá inainte; a promove, a accelerá; a face progressu, a progressá; a continuá : *a inaintá in estate*, a imbetraní, a devení d'in ce in ce mai betranu; *a inaintá in studiu*, a face progressu in invetiatura; *a inaintá in officiu*, a adjuge in postu mai inaltu; *a inaintá in stare*, a devení mai avutu; *a inaintá una chartea*, a presentá, a adressá, a substerne cui-va.

INAINTARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INAINTATU, -*a*, adj. part. verbului precedente : *rtate inaintata*, betranetia.

INAINTE, prep. si adv., (d'in *in-ante*), *ante*, (in *ante*); ca prepos. se aplica numai : *a*; cu *de* : *inainte de face-rea lumii*; *b*) cu artichulu fem. *a*, si cu genitivulu : *inaintea multoru omen*; asiá sicu possessivele : *inaintea meu*, *inaintea vostra*; acea-asi regula se aplica si la compusele : *de in ininte si d'inainte*, *pre de inainte* sau *pre d'inainte* : *pre d'inaintea casei*, *pre d'inaintea vostra*; — alte frasi cu *inainte*, in intellesu temporale sau locale, atátu ca prep. cátu si ca a lverbiu : *inainte cu patru zile*, *de acumu inainte*, *de astadi inainte*, *inainte de prandiu*, *inainte de acésta-a*; *nessi cui-va inainte*, alu intempiná; *inainte de a face*, peno a nu face; *mai inainte nu erá asiá*, in tempulu trecutuerá altramente; *a dá banni inainte*, a antecipá; *a appucá inainte*, a prevení; *a merge inainte*, a precede : *inainte de tóte*, *primum et ante omnia*; *cumu s'a dissu mai inainte*, cumu s'a dissu mai susu.

INALBIRE, -*escu*, v., *inalbare, candefacere; inalbescere, candescere*; a face albu, a albí; a se face albu, a se albí : *inalbescu la capu*, imbetranescu; *inalbescu cas'a*, ua spoiescu albu; *inalbescu pand'a*, ua spellu si punu la sore spre a devení alba; *cotare se inalbesc*, si pune dressu, si pune albu pre facia.

INALBIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INALBITORIU, -*tória*, adj. s., deal-

bator; *albescens*, care *inalbesce*, albitoriu.

INALBITU, -*a*, adj. part., *dealbatus*.

INALBITURA, s. f., actulu de *inalbire*.

* INALIENABILE, adj., (it. *inalienabile*), ce nu se pote *aliená*, *instrainá*, *departá*, *cede*, *stramutá*, *scambá*, *vende*; contr. *alienabile*.

* INALIENABILITATE, s. f., (it. *inalienabilità*), stare sau calitate de *inalienabile*.

* INALTERABILE, adj., *immutabilis*, (it. *inalterabile*), ce nu e suppusu *alterationei*.

* INALTERABILITATE, s. f., *immutabilitas*, (it. *inalterabilità*), stare sau calitate de *inalterabile*, *immutabilitate*.

INALTIARE, v., *inaltare, extollere, erigere*, a redicá in susu; fig. a laudá, a marí : *a inaltia unu muru*, *a inaltia una statua*, *unu monumentu*, a erige; *a inaltia la unu postu*, a promové; *a inaltia vocea*, a pronuntia tare; *i se inaltia cornele*, devine arrogante, superbu; *a inaltia pre cine-va*, a lu laudá, a lu celebrá, a lu onorá; refl. *a se inaltia*, *ascendere*, a ascende, a adjuge la ceva; a se gloriá : *a se inaltia la ceru*; *a se inaltia in aeru*, a ascende.

INALTIARE, s. verbale, *elevatio, ascensio*; *elevatione, ascensione* : *inaltiarea crucii*, *elevatio, erectio crucis Christi*; *inaltiarea lui Christu*, *Christi ascensio*, serbatoria in a sessea Joui dupo Pasci.

INALTIATORIU, -*tória*, adj. s., *elevator*, *ascensor*; care *inaltia*, care se *inaltia*.

INALTIATU, -*a*, adj. part., *elatus, erectus, in sublime eductus*; ca titlu : *stralucitu, serenissimu* : *inaltiate dómne*, *serenissime principe*.

INALTIME, s. f., *al tundo*; stare sau calitate de *inaltiu* : *inaltimea unui monte*, *unui arbore*, *unei case*, *unei persóne*; *inaltimeu corpului*, *statura*; *inaltimea apei*, *profunditatea apei*; *e la inaltimea chiamarei s. de*, implenesce cu demnitate *chiamarea sea*; ca titlu : *serenitate, al-tetia*.

INALTU, -a, adj., altus, elatus, mare in linia verticale : *una statua e inalta in linia verticale, lata in linia orizontale*; redicatu, inaltiatu, elevatu; sublime, nobile : *monte inaltu, arbore inaltu, casa inalta, omu inaltu; de inaltu genu*, de stirpe nobile; *mente inalta; styly inaltu*, modu de scriere sublime, *voce inalta*, voce tare, sonora; *inaltu cá turnulu*, de inaltimea turnului, de mare inaltime; *pretiu inaltu*, pretiu mare, pretiu essaggeratu, *locu inaltu*, positione inalta a locului. — *Inaltu*, ca titlu, in locu de serernissimu, onoratu onorabile, etc.: — *inaltu*, ca adverbium, in locu de *susu*, *in-susu*, in modu elevatu, nobile, sublime.

* **INAMABILE**, adj., inamabilis, care nu pôte fi *amatu*, care nu merita a fi *amatu*, neplacutu.

INAMARIRE, -escu, v., amaricare; *inamarescere*; a amari, a face *amaru*; a intristá, a supperá; a afflige; a interritá; refl. *a se inamarí*, a se amari, a se face *amaru*; a se intristá, a se supperá, a se interritá, a se afflige.

INAMARIRE, s. verbale, amaritudo, *mæror*; amaritione; tristetia, supperare.

INAMARITU, -a, adj. part., amaru, supperatu, intristatu, interritatu.

* **INAMENU**, -a, adj., inamænos; contr. *amenu*; neplacutu.

INAMICU, -a, adj., vedi *inimicu* si *inimicu*.

INAMORARE, -edu, v., amore accendere, (it. inamorare), refl. *a se inamorá*, amore capi (it. inamorarsi), a se aprende de amore; a senti affectu sau passione particulare pentru una persona sau lucru.

INAMORARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INAMORATU -a, adj. part., amore captus, coprensi de amore, apprensu de amore.

* **INAMOVIBILE**, adj., amotioni non subiectus, ce nu se pôte *amóre*, depará, destit. á. degradá : *officiu inamovibile*, officiu din care nu se pôte cõte cineva.

* **INAMOVIBILITATE**, s. f., stare sau calitate de *inamovibile*.

* **INANE**, adj., inanis, desertu, vanu :

cugetari inani, nefolositorie; *scrissória inane*, care nu coprende in sene neci ceva formos, neci ceva utile.

INANITATE, s. f., inaiutas, desertatione, vanitate, futilitate, inutilitate.

INANTE, vedi *inainte*.

INAPOI, adv., retro, retrorsum, (d'in particellele *in, a, poi*), contr. *inainte*, inderetru, la spate : *a caulá inapoi*; *a se intorce inapoi*; *inimiculu s'a intorsu inapoi*, *a remasu inapoi*; unu canticu dice : *asiá joca pre la noi, s'inainte s'inapoi*; *a merge inainte si inapoi*; se compune cu particul'a *de*, si se dice *si d'inapoi*, in comparativu si superlativu : *omulu cellu mai d'inapoi*; in frasile : *inapoi'a mea, tea, sca, ómeniloru*, etc. occorre ca prep. cu articulu femininu, (vedi si *inainte*).

INAPOIARE, -edu, v., 1. restituere, a restituí, a dá altui-a ce avemu d'in allu seu; 2. tardare : *a inapoiá pre cineva in lucru*, a lu retardá, a lu impedecá, 3. retrocedere, a se retrage inapoi.

INAPOIARE, s. verbale restitutio, reversio, recessus, restituire, retragere.

INAPOIATU, -a, adj. part., restitutus, recessus, restitutu, datu in deretru, intorsu, remasu inapoi.

* **INAPPELLABILE**, adj., a quo appellari non potest; ce nu admite appellatione, ce nu lassa locu de recursu, ce nu se pôte *appellá*.

* **INAPPLICABILE**, adj., ce nu e applicabile, ce nu se pôte applicá; care n'are applicatione.

* **INAPPRETIABILE**, adj., inestimabilis, inestimabile, ce nu se pôte *appretiá* destullu; ce e de unu pretiu infinitu.

* **INAPTITUDINE**, s. f., ineptitudo; lipse de *aptitudine*, inabilitate, incapacitate.

* **INAPTU**, -a, adj., ineptus, care n'are *aptitudine* incapace.

INARBORARE, v., arbores serere, a planta arbori; fig. *a inarborá vessillulu*.

INARBORARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INARBORATU, -a, adj. part., arboribus consitus.

INARGENTARE, v., argentare, argento obducere, (it. inargentare), a obduce ceva cu argentinu, cu folie de argentinu, a dá colorea argentinului.

INARGINTATU, -a, adj. part., argentatus, argento obductus (it. inargentato).

INARIA si *linaria*, s. f., linaria; locu unde se sémina, se face, precumu si unde se vende *inu*: vedi *linaria*.

INARIU si *linariu*, s. m., linarius, lucratoriu in *inu*, negotiatoriu cu *inu*; vedi *linariu*.

INARMARE, -ediu, v., armare, a provedé cu arme, a armá; a intarí, a fortificá; a provedé una nave cu tóte celle necesare: a se inarmá, a se intarí, cu arme, a face preparative bellice, a se inarmá cu patientia. cu coragiu: a se inarmá cu argumente.

INARMARE, s. verbale, in t. s. verbului: *inarmarea poporului e salvarea republicei de cesarii oppressori*.

INARMATU, -a, adj. part., armatus, armatu, in arme.

*INARTICULARE, -ediu, v., a face articlu de lege despre unu dreptu, si a lu introduce in codicele sau cartea de legi alle terrei.

*INARTICULARE, s. verbale, in t. s. verbului.

*INARTICULATU, -a, adj. part., 1. formulatu in articlu de lege: *natione inarticulata*, alle carei drepturi politice si nationalisu reconoscute si assecurate prin articlu de lege; 2. *inarticulatu*, cu in negativu, a) ce nu se póte articulá, nu se póte pronuntiá cu precisione si distinctione: *limbe inarticulate*, cari nu se potu scrie; *voci inarticulate*, cari nu se potu pronuntiá; b) *coventu inarticulatu*, fora articlu.

*INARTIFICIALE, adj., inartificialis, contr. *artificiale*. naturale.

INASPRIRE, -escu, v., asperare, exasperare; a face ceva aspru, duru, a irritá, a interritá, a essacerbá; refl. a se inasprí, a devení duru, aspru. crudele; a inasprí *vestimentele*, a le intarí cu materia lida-farinosa, si apoi a le netedi, a le calcá; s'a inaspritu *tempulu*, s'a facutu rece, friguros.

INASPRIRE, s. verbale, asperitas, stare aspra, irritatione, menia.

INASPRITU, -a, adj. part., exasperatus.

*INATTACABILE, adj., (it. inattacabile), ce nu se póte atacá cu successu.

*INAUGURALE, adj., (inauguralis), relativu la *inaugurare*: *serbatória inaugurale*, serbatória de inauguratione; *oratione inaugurale*, oratione ce se tine la intrarea cuiva in officiu.

INAUGURARE, -ediu, v., inaugurare, 1. a consultá semnele divine, a face augurie; 2. a consecrá: a inauguré unu templu, una cetate, etc.; 3. a incepe una lucrare, una functione: a si inauguré *ministeriulu* prin unu actu crudele.

*INAUGURARE, s. verbale, inauguratione, dedicatione, consecratione.

*INAUGURATIONE, s. f., inauguratione, consecratione inceputu: *inauguratione unu templu*, *inauguratione unei cetati*, *inauguratione unu imperatoriu*, *inauguratione unu pontefice*, *inauguratione unei functioni*.

*INAUGURATU, -a, adj. part., inauguratus, consecratu prin augurie; coronatu; inaintatu in una functione cu solennitate.

INAURARE, -ediu, si

INAURIRE, -escu, inaurare, auro obducere, a aurí, a obduce cu auru, cu fôie de auru; a dá colorea aurului.

INAURITU, -a, adj. part., inauratus, auritu.

INAURITURA, s. f., inauratura, auritura.

INAVUTIRE, -escu, v., divitare si ditare, a face avutu, a marí averea; refl. a se inavuti, a devení avutu, a aduná mari si multe avutie.

INAVUTIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INAVUTITU, -a, adj. part., ditatus.

INCA, adv., adhuc; vedi *inco*.

INCADRARE, -ediu, v., (in si quadrum) a pune ceva in cadru.

INCADRATU, -a, adj. part., (fr. encadré), pusu in cadru.

INCAI, *incaillé*, *incaillète*, adv., saltem, certe, quidem; cellu pucinu, macaru,

déro : *déco nu poti face bene, incaí nu face reu.*

INCAIBERARE, v., *capillos alienus capere et vellere, manus conserere, capere*; a luá pre cineva de peru, a lu luá la bataia, a pune pre ellu mana de violentia, a lu maltractá; — in acelluasi intellessu si sub form'a *incaierare*, cu differentia co *incaierare* espreme ceva mai seriosu de câtu *incaiberare*: *doue osti se incaiera, doui ómeni beti se certa si se incaibera.* — Câtu pentru originea loru, *incaierare* s'ar poté considerá ca unu compositu d'in *in* si *caieru*, (acestu d'in urma cuventu applicandu-se si la *perulu capului* in espressionica: *ti scarmenu caierulu*); mai bene inse se esplica amendoue formele prin componere d'in *in* si *cap*, *in-cap-eru*, care pote deveni: *in-ca-b-eru*, *in-cai-b-eru*, *in-cai-u-eru*, *in-cai-cru*. *M.*

INCAIERARE, -*ediu*, v., *manus conserere, configere*, a se appucá de peru, a se appucá de capu, a veni la pumni, a se palmui, a se certá, a incepe batalia.

INCAIERARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INCAIERATU, -*a*, adj. part., *consertus*.

INCAIERATURA, s. f., actulu de *incaierare*.

INCALCIAMENTU, pl.-*e*. *calciamentum*, totu lucrulu cu ce ne *incalciamu*: *calcii, calcionii, cibótele, soccii se numescu incalciamente*: vedi *calciamentu*.

INCALCIARE, v., *incalcicare*, a imbraccá petiórele, a pune *calcii* sau *calcionii* in petióre.

INCALCIARE, s. verbale, *calceatus*, -*us*, in t. s. verbului.

INCALCIATU, -*a*, adj. part., *calceatus*, fig. *callu incalciatu, bou incalciatu, vita incalcitata*, omu care nu precepe, nu scie nimica.

INCALCIRE, -*escu*, v., *implicare, intricare, confundere*, a incurcá, a mestecá, a complicá; refl. *a se incalcí*, a se incurcá, a veni in confusione, in desordine.

INCALCITU, -*a*, adj. part., *implicatus, confusus, incurcatus, complicatus*.

INCALCITURA, s. f., *intricatio, confusio*; confusione, complicatione, incurcatura, desordine.

INCALCULABILE, adj., ce nu se póte calculá, ce trece marginile calculului.

INCALDIRE, -*escu*, v., *calefacere*, a face caldu, a induce caldura: *a incaldí cas'a, coptoriulu; a incaldí pre cinera*, a lu escitá, a lu animá, a lu adduce in menia, a i escitá vre un'a passione; refl. *a se incaldí, incalescere*, a recepe caldura, propr. si fig.

INCALDIRE, s. verbale, *calefactio, calfactus*, -*us*.

INCALDITORIU, -*toria*, adj., *calefaciens, calfactor*, care da caldura, care are proprietatea de a *incaldí*, ce servesece a *incaldí*.

1 **INCALDITU**, -*a*, adj. part., *calefactus*, caldu, plenu de caldura.

2 **INCALDITU**, s. m., *calfactus*, -*us*, actulu de *incaldire*.

INCALLECARE, v., *equum inscendere, in equo sedere*, a se ureá, a se pune, a sedé pre callu; a plecá *callare*: *a incallecá bene, a incallecá formosu*; fig. *a incallecá pre cinera*, a lu dominá; *a incallecá pre ceva*, a fi domnu asupr'a unui lucru, a fi securu de successu.

INCALLECARE, s. verbale, *insecusio, conscensio equi*, in t. s. verbului.

INCALLECATU, -*a*, adj. part., *insecensus, conscensus*.

INCAMARE, v., *equos jungere*, a pune callii in eama.

INCAMATU, -*a*, adj. part., *janctus*.

INCAMINARE, -*ediu*, v., *incipere*, (it. *incaminare*), a incepe, a pune pre calle, a pune in lucrare: *a incaminá unu processu*, se dice in Dacia superióre, in locu de a incepe, a urdi unu processu. *II.*

INCAMINARE, s. verbale, *inceptus*, -*us*, incepere. *II.*

INCAMINATU, -*a*, adj. part., *inceptus*, -*us*. *II.*

INCANIRE, -*escu*, v. refl., *caninus fieri*, a se caní, a se retrage de la ceva ce s'ar cadé se face; a deveni reu, stricatoriu, veninosu; a se meniá, a turbá, a se inversioná, a se irritá.

INCANITU, -*a*, adj. part., *caninus*, obstinatu.

INCANTAMENTU, pl.-*e*, *incantamentum*, actulu de *incantare*.

INCANTARE, v., *incantare*, a ferme-

cá; a transportá, a transformá prin can-tece magice.

INCANTARE, s. verbale, *incantatio*, in t. s. verbului.

INCANTATORIU, *-toria*, adj. s., *incantator*, care incanta, care fermeca.

INCANTATIONE, s. v., *incantatio*, incantare, incantamentu; fermecatura.

INCANTATU, *-a*, adj. part., *incantatus*: *in Bucuresci, am statu trei luni de dille incantatu de calitatile celle bone alle Romániloru.*

INCANTU, pl. *-uri*, f., *incantamentum*, *incantatio*, incantamentu, incantatione, farmecu.

INCANUTIRE, *incanuntire, -escu*, v., *incanescere*, vedi si *incaruntire*.

INCAPABILE, adj., *incapabilis*, ce nu se pote coprende cu man'a sau cu men-tea, incomprensibile; — numai Francesii au appecatn acestu coventu in intelles-sulu de *incapace* = care nu pote co-prende sau intell ge; precumu si sim-plulu *capable*, care insemna *ce se pote coprende*; acci-asi l'au appecatn cu sensulu de *capace* = *care pote coprende*.

* INCAPACE, adj., *incapax*, ce nu pote coprende ceva: *butea acestu-a este incapace de atátu-a vinu*. fig. *omu incapace fora capacitate*; vedi *incapabile*, si *incapacitate*.

* INCAPACITATE, s. f., *imperitia*, lipse de capacitate, nescientia, nepotentia.

INCAPARRARE, *-ediu*, v., (it. *incaparrare*), a rhabonem dare, a arvoní, a cumperá ceva dandu *caparra*.

INCAPARRARE, s. verbale, *emptio dato arrhab ne*. in t. s. verbului.

INCAPARRATU, *-a*, adj. part., (it. *incaparrato*), *emptas dato arrhabone*, comperatu prin darea de *caparra*.

INCAPERE, (in si *capere*), *incapui*, *incaputu*, v., a avé locu unde-va sau in ceva; a coprende in sene, a intrá in ceva: *incapu si eu in casa? cas'a nu i incape pre toti; in vasulu acestu-a mai incape; nu mi incape in capu*, nu precepu, nu potu coprende cu mentea: *nu incape jocu*, e lucrú seriosu; *nu incape dubiu*, nu ne potemu indouí; *nu lu incape pellea*, e forte grossu, e forte superbu; *nu lu mai incapu vestimentele* = *crépa de grassu*; *nu me*

incapu calcionii, sunt prea mici, nu in-tra petiorele in ei.

INCAPERE, s. f., *continentia*; localitate, locuentia, coprendere: *câte incâperi sunt in acestu edificiu?*

INCAPESTRARE, *-ediu*, v., *incapi-strare*, a pune in capestru, a legá pre cine-va cu *capestru*; a pune capestrulu la callu, a legá callulu cu capestru.

INCAPESTRARE, s. verbale, legare cu *capestru*.

INCAPESTRATU, *-a*, adj. part., *incapistratus*, bagatu in capestru. legatu cu capestru.

INCAPETORIU, sau *incapitorium*, *incapitorium*, adj. s., *capax*; care *incape* sau in care *incape* multu; largu, spatio-su, commodu; *case incaputorie*; *scol'anu e destullu de incaputoria*.

INCAPUTARE v., vedi *caputare*.

INCAPUTU, *-a*, part. verb. *incapere*.

INCARBONARE, v., si.

INCARBONIRE, *-escu*, v., in *carbo-nem verti*, colorem carbonului imbibere, a se preface in *carbone*, a luá colorea carbonului,

INCARBONIRE, s. verbale, in *naturam* vel *colorem carbonului versu*, pre-facere in natur'a ori colórea carbonului; in *carbone*.

INCARBONITU, *-a*, adj. part., in *carbo-nem versus*. prefacutu in carbone.

INCARCARE, v., *onerare*, *gravare*, *superponere*, (it. *incarcare*); a pune sarcina, a pune greutate, a aggravá, a pune de-asupr'a, a ingreuiá, a insarciná, contr. *descarcare*: *a incarcá merci*, *a incarcá lemne*; *a incarcá carrulu*; *a incarcá navea*; *a incarcá unu computu*, a lu face mai mare de câtu se cade; *a incarcá pre cine-va cu una missione*; *a incarcá una arma*, a ua implé; refl. *a se incarcá*, a luá sarcin'a in spate, a se insarciná *a si incarcá stomaculu*, a manca prea multu; *cerulu e incarcatu cu nieri*.

INCARCARE, s. verbale, *onus*, *sarcina*, in t. s. verbului.

INCARCATU, *-a*, adj. part., *oneratus*, insarcinatu, etc.: *carru incarcatu*, *nave incarcata*, *omu incarcatu de miserie*.

INCARCATURA, s. f., *actio* de *incarcare*, effectulu acestei actioe, ce se

incarca, câtu se *incarca* : *incarcatur'a navei*, *incarcatura puscei*.

* INCARCERARE, v., in *carcerem con-jicere*, *includere*; a pune, a inchide, a aruncá in *carcere*.

* INCARCERARE, s. verbale, in t. s. verbului.

* INCARCERATIONE, s. f., actiune de *incarcerare*.

* INCARCERATU, -a, adj. part., in-chisu in *carcere*.

INCARNARE, v., mai vertosu ca refl. *a se încarná*. a se investi in carne, a luá corpu.

INCARNATIONE, s. f., *incarnatio*, *incarnare*, vorbindu in speciale de my-steriulu, prin care coventulu lui Dom-nedieu s'a facutu corpu.

INCARNATU, -a, adj. (*incarnatus*), care a luatu carne, care s'a facutu car-ne, care s'a incorporatu, a devenitu omu : *unu dracu*, *unu demone încarnatu*.

INCARRUTIARE, -ediu, v. refl., *curru veh.*, a se pune in *carrutia* si a se perâmbá : *vedi carrutari*.

INCARRUTIARE, s. verbale, *perâmbare* in *carrutia*.

INCARRUTIATU, -a, adj., *vectus*, *trassu* in *carrutia*.

INCARUNTIRE -es u, v., *incanescere*, a deveni *canutu*, a albí la capu, a imb traní, *vedi încanítire* si *canítire*.

INCARUNTIRE, s. verbale, *canities*.

INCARUNITU, -a, adj. part., *canus*, *canutus*.

* INCASARMARE -ediu, v., a pune in *casarme*, a asediá soldatii in *casarme*.

* INCASARMATU, -a, adj. part., as-ediatu in *casarme*.

* INCASSAMENTU, pl.-a, punere in *cassa*, *stringere* sau *adunare* de *banni* si punerea loru in *cassa*; actiunea de a *incassá*

* INCASSARE, -ediu, v., in *arcam condere*, (it. *incassare*): a aduná, a pune in *cassa*; a inchide in *cassa* pentru mai secura pastrare sau transportare.

* INCASSARE, s. verbale, *incassa-mentu* : *incassarea bannitoru*.

* INCASSATU, -a, adj. part., (it. *incassato*), pusu in *cassa* : *banni încassati*, *summe încassate*.

* INCASTITATE, s. f., *incontinentia*, (it. *incastità*), contr. *castitate*.

* INCASTU, -a, adj., *incontiens*, *in-cestus*, contr. *castu*.

* INCASTRARE, v., *incastrare*, a inchide unu lneru in altulu, a inclauá.

* INCASTRATU, -a, adj. part., *inca-stratus*, pusu si inchisu in altulu.

* INCASTRATURA, s. f., *incastra-tura*, *inclauatura*.

* INCATENARE, -ediu, *catenare*, *ca-tena constringere*; a pune in *catene*, a legá cu *catene*.

* INCATENATU, -a, adj. part., *catena-tus*, *nexus*; *legatu*, pusu in *catene*.

INCATELLIRE, -escu, *vedi catellire*

INCÁTU, adv., (d'in *in* si *cátu*: in *quantum*). ut. *quoad*, *quatenus*. (*vedi* si la simplulu *cátu*); *peno intr'atátu*, *asiá de*, etc.

INCATUSIARE, -ediu, v., *vincire*, a pune, a legi in *catusie*.

INCATUSIATU, -a, adj. part., *vinctus*, *legitu* in *catusie*.

INCÁTU-VA adv., *aliquantum*, *quod-dammódo*, *cevasi*, in óre-ce modu; *vedi cátu*.

* INCAUTELA, s. f., *incautela*, *negil'entia*; contr. *cautelo*; *neprevedere*, *imprudencia*.

* INCAUTU, -a, adj., *incautus*, *fora precautiune*, *imprudente*.

* INCAVARE, -ediu, v., *cavare*, *in-cavare*, *excavare*, a scobí, a sapá, a gaurí.

* INCAVATU, -a, adj. part., *excava-tus*, *scobitu*, *sapatu*.

* INCAVATURA, s. f., *excavatio*; *scobitura*.

* INCAVU, -a, adj. s., *cavum*, *scobi-tura*, *grópa*, *sapatura*, *scorbura*, *adun-cime*.

* INCEDERE, *incessi* si *incessi*, *in-cessu*, v., *incedere*, a passí, a merge, a precede, a inaintá.

INCENDERE, *incensi* si *incensei*, *in-censu*, v., *incendere*; a apprende : *unu mare focu se încense in cetate*. — Pre a locurea confundu acestu verbu. la tem-purile actiunii imperfecte, cu *incingere*, *asiá in cátu diu* : *foculu se încinge*, in locu de : *foculu se încende*.

INCĒNDIARE, -*ediu*, v., **incendere**, a apprende, a dá focu, a pune focu.

INCENDIARIU, -*ria*, adj. s., **incendiarius**, **incensor**, care *incendia*, aprinde, da focu; care causa incendiu; subst. *incendiariu*, autoriu voluntariu de unu incendiu sau de alte rellé; turbatoriu, agitatoriu; *incendiaria*, passere, se carrá de pre altariu carbonii, candu se faceau sacrificie.

INCENDIATU, -*a*, adj. part., **incensus**.

INCENDIU, pl. -*e*, **incendium**, focu mare, focu devastatoriu.

* **INCENSURABILE**, adj., ce nu se póte *censturá*, ce nu póte fi suppusu la critica, perfectu; ce nu merita censura.

INCENUSIARE, -*ediu*, v., **cinefacere**, in *cinerem redigere*, a pface in *cenusia*: a destruge; a presará cu *cenusia*, cinere aspergere; proverbiiu : *pulbere si cenusia*; totale destructione; refl. *a se incenusiá*, a se pface in *cenusia*, in *cinerem redigi*, *cinerescere*; a se implé cu *cenusia*.

INCENUSIATU, -*a*, adj. part., **cinectus**, pfacutu in *cenusia*; aspersu cu *cenusia*.

INCEPERE, *inceptui, inceputu*, v., **incipere**, a face primulu passu in una lucrare : *incepu a scirie, incepi a vorbí, incepe a jocá, incepeniu a imbetrani, incepeti a mancá, incepu a dormí; a incepe una pâne, a incepe una bute cu vinu; a inceputu ventulu a bate: a inceputu batali'a; aici incepe istori'a Romaniloru.*

INCEPERE, s. verbale, **inceptio, inceptum, initium, principium**, in t. s. verbului.

INCEPETORIU, sau *inceptoriu*, -*toria*, adj. s., **inceptor, inchoator**; care *incepe*, care face *inceputulu*; elementariu, primitivu.

INCEPETURA, s. f. **inceptio, inchoatio, inceputu**.

INCEPTARE, -*ediu*, v., **inceptare**, a incepe ce-va pre diuemetate; a se adoperá se incepa.

1 **INCEPUTU**, -*a*, adj. part., **inceptus, exorsus, inchoatus**.

2 **INCEPUTU**, pl. -*uri*, **initium, principium, exordium, initium, principium, esordium**, primulu passu sau primulu mo-

mentu in essistentia sau in lucrare : *inceputulu lunei, inceputulu annului, inceputulu dillei, inceputulu caldurei, inceputulu frigului, inceputulu morbului, inceputulu bellului, inceputulu nefericiriloru nostre; in inceputu, d'in inceputu, de la inceputu; cu inceputulu iernei m'am retrassu in cetate.*

INCERARE, -*ediu*, v., **incerare, cera obducere**; a unge cu *céra*, a frecá cu *céra*.

INCERARE, s. verbale, frecare sau ungere cu *céra*.

INCERATU, -*a*, adj. part., **ceratus, cera illitus, unguis, frecatu cu cera**.

INCERCARE, v., **tentare, experiri, conari**, a face una proba, a pune la proba, a face unu experimentu : *amu incercatu multe: a incercá credenti'a cuiva; incercati si acésta-a; a incercatu se lu impace si n'a potutu; refl. a se incercá, acutedia: nu te incercá, co vei pati urítu.*

INCERCARE, s. verbale, **tentamen, tentatio, conatus**, in t. s. verbului.

INCERCATORIU, -*toria*, adj. s., **tentator, care incerca**.

INCERCATU, -*a*, adj. part., **expertus, tentatus**.

INCERCELLARE, -*ediu*, v., a pune *cercelli*, a orná cu cercei, a dá forma de *cercellu*.

INCERCELLATU, -*a*, adj. part., ornatu cu *cercelli*.

INCERCUIRE, -*escu*, v., a pune, a legá in cercuri; vedi *ceruire*.

INCERCUITU, -*a*, adj. part., pusu in cercuri.

INCERERE, *incerui, incerutu* si *incésitu, incisitu* (vedi *cerere*), v., **inquirere**, a cercetá cu ammenuntulu, a face profunde cercetari; a cautá se afle addeverulu de la cineva cu verice mediloe, chiaru si cu tortura.

* **INCERTETIA**, s. f., **incertitudo**, si

* **INCERTITUDINE**, s. f., **incertitudo**, contr. *certitudine*, stare incerta, stare dubia.

* **INCERTU**, -*a*, adj., **incertus, dubius**, ce nu e *certu*; lucrulu ce nu se póte sci, de se va obtiné, sau nu, de va fi sau nu, dubiu, dubiosu, nesecuru.

* **INCESITIONE** si *incésitione*, s. f., **inquisitio**, (fr. *enquête* si *inquisition*;

de la *incesitu*, d'in *incerere*), actione de *incerere*, cercetare scrupulosa; cercetare judiciaria sau administrativa; — in speciale si forte desu, in baserie'a catholica, cercetare facuta de multe ori cu torture asupr'a celloru considerati ca abbatuti de la doctrin'a catholica: *tribunariulu ce facea aceste incisitioni se chiamá si ellu incisitione; incesitoneu cea mai infricosiata se stabilí in Hispania.*

* **INCESITORIU**, -*toria*, adj. s., **inquisitor**, (fr. *inquisiteur*), cercetatoriu scrupulosu; judecatoriu cercetatoriu, instructoriu; — in speciale membru allu tribunariului catholicu numitu *incisitione*.

INCESTU, pl.-c., **incestus**, relatione illicita intre consangeni; spurcatione de sange.

INCESTUOSU -a, adj., **incestuosus**, culpabile de *incestu*: *commerciu incestuosu, matrimoniu incestuosu*: subst. *unu incestuosu*.

IN CETARE, -*ediu* v., **cessare**, **desinere**; a nu mai fi; a nu mai continuá; a fini: a morí; *a incetá d'in gura*, a tacé; *a incetá pre unu tempu*; *ellu a incetatu d'in viétia*.

IN CETARE, s. verbale, **cessatio**; in t. s. verbului; suspensio, interruptio, stagnatione.

IN CETATU, -a, adj. part. **qui cessavit**.

IN CETINELLU, adv., **leniter**, **pauilatim**, diminutivu de la *incetu*: vedi *incetu*.

IN CETISIORU, adv., synonymu cu *incetinellu*.

IN CETU, adj., **lentus**, **tardus**, **modicus**, **seguis**; si adv. **lente**, **tarde**, **leniter**, **sensim**, **segniter**, **pauilatim**; **lenu**, **lenisioru**, nu currendu; dulce; cate-unu picu; molle, fora energia: *a face ce-va incetu; a merge incetu; ambla incetu, se nu strici; manca mai incetu, vorbesce mai incetu, incetu-incetu*, cu tempulu; *incetu domnule!* nu te infuriá; *ce omu incetu!* tonu *incetu*, voce *incetu*: *incetu-incetu, de parte adjungi*.

IN CETUTIU, diminutivu de la *incetu*, *incetinellu*, *incetisiornu*.

INCHIAGARE (in locu de: *inlagare* prin stramutarea lui l d'in *incaglare*;

vedi *cagliu*), v., **coagulare**, a face se se prenda unu licidu, si de aci, a condensá a combiná, a prenda bene, a legá si uní strinsu: *sangele se inchiaga, laptele s'a inchiagatu; a inchiagá una amicetia, a inchiagá cátiva banni*.

INCHIAIARE, *inchiaiatu*, *inchiaitura*, etc., vedi *inclauare*, *inclauatu*, *inclauatura*.

INCHIAUARE, *inchiauatu*, vedi *inclauare*, *inclauatu*.

INCHIAUATORARE, v., vedi *inclauatorare*.

INCHIAUATORE, vedi *inclauatóre*.

INCHIAUATURA, vedi *inclauatura*.

INCHIDERE, si *inclidere*, *includerc*, *inchisei*, *inchisu*, v., **claudere**, **operire**; **occludere**, **includere**, a coprende intr'unu spatiu datu: *a inchide unu locu cu gardu sau cu muru, a inchide cas'a, a inchide baserie'a, a inchide usi'a, a inchide fenéstr'a; a inchide adunarea; a inchide ochii si urechiele, a inchide gur'a, a inchide pre debitori*.

INCHIDERE, s. verbale, **inclusio**, in t. s. verbului.

INCHINARE si *inclinare*, v., **inclinare**, **inflectere**, **sacrare**, **dedicare**, **consecrare**, **salutare**, a plecá, a incoveiá, a sacrá, a dedicá, a consecrá; a salutá, a tramette cui-va salutare: *a inchiná ceva lui domnedieu; a inchiná cuiva unu carte; a inchiná in sanetatea cui-va*, a bee cu urare intru sanetatea cui-va; **propinquare**; *a inchiná sau a se inchiná cui-va*, a lu salutá cu plectione; *a se inchiná la domnedieu*, a se rogá, a adorá; *a se inchiná la inimicu*, a se plecá, a se supune; *a se inchiná cu plectione; a se inchiná la cine-va, la unu femina*, a ua adorá; *a se inchiná la pamentu*, a se plecá cotra pamentu a se umilí, a se prosterne, a ingenuchiá; *a inchiná la ceva sau spre ceva, spre pace, spre bene, spre reu*: *d'in copillaria omulu inclina mai multu la reu de cátu la bene*.

INCHINARE si *inclinare*, s. verbale, **adoratio**, **veneratio**, **cultus**, **inclinatio**, **proclititas**, in t. s. verbului.

INCHINATIONE, si *inclinatio*, s. f., **inclinatio**, **flexio**, **propensio**; **dedicatio**, **cultus**, **adoratio**, **plecatione**, **pleca-**

tione d'in respectu si amore, adoratione, salutatione, applectione, despositione: *lui Domnedicu se cade tóta inchinationea; a face umili inchinationi celloru potenti; inchinationea templului la unu santu; inclinationile omului la reu etc.*

INCHINATORIU, -*tória*, adj. s., *incliuans*; *adorans*, care *inchina*, sau se *inclina*, mai vertosu in sensu religiosu: *inchinatoriu de idoli*.

INCHINATU, si *inclinatu*, -*a*, adj. part., *inclinatus*, plecatu, applectatu, sacratu, consecratu, dedicatu, proprensu, etc.: *templu inchinatu santului Petru; omu inchinatu panteceului; inchinatu la reile*.

INCHINATURA, s. f., vedi: *inchinare, inchinatione*.

INCHINGARE, v., *subcingere*, a *cinge* cu chinga, cu cingutória, cu coréle: *a inchingá callulu*; vedi si *incinglare*.

INCHINGARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INCHINGATU, -*a*, adj. part., *succinctus*, *incinsu* cu chinga, etc.; vedi si *incinglatu*.

INCHINU, s. m., *salutatio, inclinatio*, (ital. *inchino*). semnu de reverentia, ce se face plecaudu capulu, complimentandu.

INCHISÓRE, s. f., *claustrum, custodia, carcer, carcere, arrestu, casa de arrestu*: *a pu e lu inchisóre*, a *inchide*.

INCHISU, si *inchisu*, *clausus, inclusus*; ca adiectivu, *obscurus, fuscus, secretus, severus, tristis, intunecatu, dissimulatu, severu, tristu, neappropriatu*: *albastru inchisu, ceru inchisu, omu inchisu, timpu inchisu*; subst. *arrestatu, detinutu*.

* **INCIDENTE**, adj. part. pres., *incidens*, ce *incide*, ce se *intempla* in cursulu unei affaceri; subst. *evenimentu, casu, intemplanu, circumstantia, impregiurare* — *Incidente*, in una drama *insemana* evenimentu considerabile ce obvine in cursulu actionei principale; totu asia se dice *incidente* in materia de processu, candu in cursulu causei principali se nasce unu punctu, care *cauta desbatutu* in parte: *unu incidente*, se póte nasce si in *mediloculu disputeloru, jocului etc.*;

frase incidente, care *interrupe cursulu altei frase*.

* **INCIDENTIA**, s. f., (vedi *incidente*), *casus, casu, digressione, abbatere de la subiectulu principale*: *prin incidentia*, = *prin incidente*, *dicemu candu in cursulu lucrului principale, ne opprimu asupr'a unui lucru, de si neasteptatu, déro care este sau póte veni in legatura cu materi'a despre care tractamu; pre candu digressione pare co ar insemná mai bene departarea, cu volia, cu propusu, de la materi'a principale spre a tractá in parte unu subiectu accessoriu; incidentia, cá terminu de geometria, caderea unei radie asupr'a unui planu san superfacie*: *anghiulu de incidentia*, este *oppussu anghiului de reflexione*.

* 1 **INCIDERE**, v., (*in cadere*), *incidere*, a *cadé* in ceva; a coincide: *incide una serb-tória cu alt'a*, intr'una di.

* 2 **INCIDERE**, *incisi* si *incisei incisu*, v., *incidere*, a *taliá* sau *sapá* in ceva, a face *incisione*.

* **INCIETARE**, v., *inquietare*, a face *incietu*, a *tumburá*.

* **INCIETATIONE**, s. f., *inquietatio*, *actione de incietare*.

* **INCIETATORIU**, -*tória*, adj. s., *inquietator*, care *incivta*.

* **INCIETE**, s. f., *inquietes*, vedi *incietudine*.

* **INCIETUDINE**, s. f., *inquietudo*, (fr. *inquiétude*), *lipse de cietudine, nestemperare*.

* **INCIETU**, -*a*, adj., *inquietus*, *fora pace de sufletu, nestemperatu*.

INCINCIRE, -*escu*, *quintuplicare*; a *immulti* cu *cinci*, a face de *cinci ori mai mare*.

INCINCIRE, s. verbale, *quintuplicatio*.

INCINCITU, -*a*, adj. part., *quintuplicatus*.

INCINGERE, *incinsi* si *incinsei, incinsu*, v., *incingere*, a *legá impregiuru* cu *cingutória*, cu *cingulu*, cu *brâu*; a *coprende impregiuru*; *a se incinge*, a si *legá*, a si *pune cingutória*, etc.

INCINGERE, s. verbale, *cinctura*.

INCINGUTÓRIA, s. f., *cinctura, cingulum*; vedi *simplulu cingutória*.

INCINSETURA, s. f., *cinctus*, *cinctura*, modu de *incingere*.

INCINSU, -a, adj. part., *cinctus*, *incinctus*, *succinctus*.

INCINSURA, s. f., *cinctus*, modu de *incingere*; vedi si *incinsetura*, carei-a e de preferitu *incinsura*.

*INCIRCUMCISU, -a, adj., *incircumciscus*, netaliatu impregiuru.

*INCIRCUMSCRIPTU, -a, adj., *incircumscriptus*, *necircumscriptu*, nemar-ginitu, nelimitatu.

INCISIONE, s. f., vedi *incesitione*.

INCISIONE, s. f., *incisio*, (vedi 2 *incidere*), taliatura, artea de a taliá in arame sau altu metallu, in lemmu, in pétra, etc.; lucrulu taliatu, sapatu; in chirurgia *incisione cruciale*, dupla taiatura incruesiata.

*INCISIVU, adj., (*incisivus*, fr. *incisif*, d'in 2 *incidere*), care pote taiá : *denti incisivi* cei ascutiti, ea ai canloru, de esemplu.

*INCISU, (d'in 2 *incidere*), 1. part., *incisus*, taliatu, sapatu : *figuride incise in ptra*; 2. *incisu*, s. pl.-e, *incis m*, frase *incidente* care interupe alia frase.

*INCISURA, s. f., *incisura*, (d'in *incisu*, de la 2 *incidere*), taiatura, sapatura

*INCITAMENTU, pl.-e, *incitamentum*, modu mediu de *incitare*; *incitatione*, *indemnu*.

*INCITARE, v., *incitare*, a *indemná*, a *instigá*, a *attitiá*, a *interritá*, a *imbarbatá*, a *ánimá*, a *incoragiá*, a *escitá*, a *provocá*; a *impinge*, a *stimulá*.

*INCITARE, s. verbale, *incitatio*.

*INCITATIONE, s. f., *incitatio*, *indemnu*, *instigatione*, *escitatione*; *interritare*, *attitiare*; *imbarbare*; *provocazione*.

*INCITATIVU, -a, adj., aptu a *incitá*, ce *incita*, propriu a *incitá*.

*INCITATORIU, -tória, adj. s., *incitator*, care *incita*, *indemna*, *instiga*, *provoca*, etc.

*INCITATU, -a, adj. part., *incitatus*, *attitiatu*.

*INCIVILE, adj., *incivilis*; *necivilis*, *inurbanu*, *nepolitu*, *fora omenia*, *fora crescere*; —*actu incivile* : a) in genere,

nepolitu; b) in speciale, *contrariu legei civile*.

*INCIVILITATE, s. f., *incivilitas*, *inurbanitas*, *calitate* sau *facta de incivile*.

INCLAGARE, v., in locu de *incaglare*, etc., vedi *inchiagare*.

*INCLARITATE, s. f., lipse de *claritate*, *obscuritate*.

*INCLARU, -a, adj., *inclarus*, *neclaru*, *obscuru*.

INCLAUARE (pronuntyatu si *inchiatiare*), v., *claudere*, *includere*, *concludere*, *jungere*, *conglutinare*, *coagumentare*, *conficere*, *facere*, *finire*, *abulare*; (d'in *in* si *clau* = *chiaie*), proprie, a *inchide* cu *chiaie*, si de ací in genere, a *prende*, a *uní*, a *conjunge*, a *imbiná*, a *legá*; a *face*, a *finí*, a *terminá* : a *inclauá braccinde*, *nasturii*, *comesiá*; unde *se inclaua braciulu cu umerulu*; a *inclauá pace*, *negotiationile incepute*, *lucrudu de factu*, *coventulu pronuntyatu*; a *inclauá computele unni annu*.

INCLAUARE, s. verbale, *inclusio*, *conjunctio*, *conclusio*, *affiliatio*, etc., *inclauarea comesiei*, *degtulu cu restulu manci*, *discursulu*, *lucrariloru unni annu*, *commutatoru unni annu*.

INCLAUATU, -a, adj. part., *conjunctus*, *afiliatus*, *confectus*, etc. : *negotie inclauate*, *pace inclauata*, *nasturi inclauati*.

INCLAUATORARE, (pronuntyatu : *inchiuatorare*, de unde si forme renserisse : *inchiuatorare*, *incheuatorare*; vedi *clauatore*, d'in care *inclauatorare*), v., *abulare*; a *prende clauatoreu* sau *clauatorile* : a *inclauatorá comesiá*, *braccde*; a *pune* sau *cese clauatore* sau *clauatori*.

INCLAUATÓRE, s. f., *abula*, d'in care s'a formatu verbulu *inclauatorare*, vedi *clauator*.

INCLAUATURA, s. f., *junctura*, *articulus*, *resultatu* allu *actionei de inclauare*, *ceva inclauatu*, *ceva ce inclaua*, loculu de *inclauare* : *me doru tote inclauaturele osseloru*.

*INCLEMENTE, adj., *inclemens*, *duru*, *severu*; *aspru*, *rigorosu*, *fora clementia*, *fora misericordia*, *crudele*.

INCLEMENTIA, s. f., **inclementia**; calitate sau fapta de *inclemente*,

INCLINABILE, adj., **inclinabilis**, ce se p^ote *incliná*, ce p^ote fí *inclinatu*.

INCLINARE, v., **inclinare**, a plecá, a indouí, a incoveiá; a prende la una parte, a avé una dispositione si aptitudine naturale sau abitudinale spre ceva.

INCLINARE, s. verbale, **inclinatio**, in t. s. verbului.

INCLINATIONE, s. f., **inclinatio**; plectatione, incoveiare; propensione; dispositione naturale, aptitudine spre ceva; applecarea ce au dóne persóne ori lucruri spre a se apropiá sau uní; affectione, amore: *inclinatio*nea *coperimentului casei*; a avé *inclinatio*ne spre una *persona*; a avé *inclinatio*ne spre unu *lucru*; *am lassatu inclinatio*nile *puerili*; *sunt unii, alle caroru inclinatio*ni nu se potu *connósce*; *totu omulu si are inclinatio*nile *selle proprie*; *n'are inclinatio*ne la *studiu*; — co atátu *inclinatio*ne, cátu si *inclinare*, *inclinatu*, etc., au si alte multe intellesse, vedi la *inclinare*, *inclinatio*ne, *inclinatu*.

INCLINATU,-a, adj. part., **inclinatus**, **propensus**, propensu; plecatu, incoveiatu, indouitu.

* INCLITU,-a, adj., **inclitus**, illustru, insemnatu, renumitu, connoscutu.

INCLUDERE, *inclusi* si *inclusei*, **inclusu**, v., **includere**, acellu-asi cu *includere*=*inchidere*.

INCLUSIVU,-a, adj., contr. *exclusivu*, copensu in celle precedentii.

INCLUSU,-a, adj. part., **inclusus**, inchisu.

INCO, adv., *adhuc*, vedi sí *inca*.

INCOCE, *incóci*, adv., *huc*, **horsum**, in acésta parte, in acésta directione; contr. *incollo*, in acea parte, in acea directione.

* INCOCTIONE, s. f., **incoctio**, ferbere in, cócere in.

* INCOERENTE, adj., **incohærens**, fora legatura, fora conessione, fora combinare; ce nu *coere*.

* INCOERENTIA, s. f., **incohærentia**, lipse de legatura, de conessione; desunire, divergentia, discrepantia; calitate de *incoerente*.

* INCOGITABILE, adj., **incogitabilis**, ce nu se p^ote cogitá.

* INCOGNITU,-a, adj., **incognitus**, neconnoscutu; *incognitu* in form'a ital. *incognito*, ca adverbium, se dice despre persone, caricallatorindu in térra straina nu vreu se fia connoscute, sau din ratiuni particulari nu vreu se fia tractate dupo conditionea loru, si si ieau altu nume, sub care callatorescu; subst.: a *pastrá incognitulu*.

* INCOLA, s. m., **incola**, locuitoriu, abitatoriu.

* INCOLATU, s. m., **incolatus**; loquentia; abitatione unde-va afora de patria; tempulu cátu cine-va locuesce in altu locu.

* INCOLERE, v., **incolere**, a locuí; vedi *incola*, *incolata*.

INCOLLACIRE,-escu, **circumvolvere**, a face in forma de *collucu*, a incoveiá a infasciorá: *mi se incollacescu petiórele*; *sérpele se incollacesce*; a si *incollaci cód'a pre crestetulu capului*.

INCOLLACIRE, s. verbale, **circumvolutio**, in t. s. verbului.

INCOLLACITU,-a, adj. part., **circumvolutus**.

INCOLLACITURA, s. f., effectulu actionei de *incollacire*, stare de *incollacitu*.

INCOLLO, *incollea*, adv., **illuc**, **illorsum**, in acea parte, in acea directione; prov. a *luá pre cine-va incollo*, a ride, a si *bate jocu de cine-va*; mai *incollo*, mai *incollea*: mai departe, mai tardiu; vedi *collo*.

INCOLORARE,-ediu, vedi *colorare*.

INCOLTIORARE, v., **angulare**; a face ceva in *coltiuri*, a taliá in *coltiuri*; a cóse in *coltiuri*.

INCOLTIORARE, s. verbale, **angulatio**.

INCOLTIORATU,-a, adj. part., **angulans**.

INCOLTIORATURA, s. m., formatione de *coltiuri*.

INCOLTIRE,-escu, v., **germinare**, **germinuascere**, a germiná, a dá germini, a dá *colti*, despre gráu sau alte plante candu puse ori semenate in pamentu, crépa si arrunca una forma de dente,

care este semnulu co plant'a s'a prensu, va cresce si va produce fructe; a *muscă cu colții*, a prende cu dentii; a tormentá, a strimtorá, a adduce in ansietate, in incurcatura, (vedi *coltiu*, de unde *incoltire*).

INCOLTIRE, s. verbale, *germinatio, morsicatio*; in t. s. verbului.

INCOLTITU, -a, adj. part., *germinatus, morsus*.

INCOLTITURA, s. f., actulu de *incoltire*.

* INCOLUME, adj., *incolumis*, integru, sanetosu. neviolatu, curatu.

* INCOLUMITATE, s. f., *incolumitas*, stare sau calitate de *incolumis*.

INCOMARE, -ediu. *comare*, a pune, a face cóma; a accoperí, a pune coperitura la una casa, la unu muru, la unu edificiu.

INCOMATU, -a, adj. part., *comans, comatus*.

* INCOMBINABILE, adj., *quod combinari non potest*, ce nu se póte *combiná*.

* INCOMBUSTIBILE, adj., *quod comburi non potest*, ce nu se póte consume in focu.

* INCOMBUSTIBILITATE, s. f., calitate de *incombustibile*.

* INCOMMENSURABILE, adj., (*incommensurabilis*), ce nu se póte *mesurá* cu acea-asi mesura.

* INCOMMENSURABILITATE, s. f., (*incommensurabilitas*), calitate de *incommensurabile*.

INCOMMETTERE, v. refl., *a se incommette, audere*, a cutediá. Se aude si *incommetare*, cu ratione sau fora ratione, remâne a se decide.

INCOMMISCIBILE, adj., *incommiscibilis*, ce nu se póte amestecá.

* INCOMMODARE, -ediu. *incommodare*, a causá *incommoditate*; a impedecá; a turburá, a supperá, a strimtorá.

* INCOMMODARE, s. verbale, in t. s. verbului.

* INCOMMODATU, -a, adj. part., *incommodatus*.

* INCOMODITATE, s. f., *incommoditas*, contr. *commoditate*; stare incomoda, neadajunsu, stricatione, damnu.

* INCOMMODU, -a, adj., *incommodus*, ce nu e *commodu*: neplacutu, superatoriu, fastidiosu, molestu; ce nu póte servi cu facilitate; *omu incommodu*, urtiosu, importunu, fatigante, de nesufferitu.

* INCOMMUNICABILE, adj., *quod, communicari nequit*, ce nu se póte comunicá altui-a.

* INCOMMUTABILE, adj., *incommutabilis*; ce nu se póte *mutá*; stabile; *immutabile*.

* INCOMMUTABILITATE, s. f., *incommutabilitas*, stare de *immutabile*.

* INCOMPARABILE, adj., *incomparabilis*, ce nu se póte compará cu altulu; *omu incomparabile*, care nu si afla paruchia.

* INCOMPARABILITATE, s. f., (*incomparabilitas*), calitate de *incomparabile*.

* INCOMPATIBILE, adj., (*it. incompatibile*), discrepans, ce nu se unesece, ce nu suffere a fi cu altulu; contrariu: *functioni incompatibili*.

* INCOMPATIBILITATE, s. f., (*it. incompatibilitá*), discrepantia, calitate si natura de *incompatibile*: *incompatibilitatea officieloru*, cari dupo lege sunt de natura ce nu se potu uní in acellu-asi tempu in un'a si acea-asi persóna.

* INCOMPENSABILE, adj., (*it. incompensabile*), care nu se póte *compensá*.

* INCOMPETENTE, adj., *incompetens, ineptus*, si e auctoritate, non legitimus, care nu e competente; fora de-reptu, fora cadere, care n'are poterea legitima de a tractá una cauza: *foru incompetentu*, la care citatulu nu e obligatu a se presentá.

* INCOMPETENTIA, s. f., *incompetentia, jurisdictionis defectus*; lipse de competentia.

* INCOMPLETU, -a, adj., *incompletus*, necompletu, imperfectu.

* INCOMPRESIBILE, adj., *incomprehensibilis*, ce nu se póte *coprende*, ce trece preste intelligenti'a nóstra, necoprensu.

* INCOMPRESIBILITATE, s. f., (*it. incomprehensibilitá*), stare si calitate de *incomprehensibile*.

* **INCOMPRESU**, -a, adj. part., *incomprehensus* si *incomprehensus*, neco-
presu.

* **INCOMPRESSIBILE**, adj., *quod comprimere non potest*, ce nu se póte *compreme*, ce nu se póte stringe prin ap-
presare.

* **INCOMPRESSIBILITATE**, s. f., proprietatea unui corpu de a resiste com-
pressionii, de a nu se poté reduce la vo-
lume mai micu prin *compressione*.

* **INCONCESSIBILE**, *inconcessibilis*;
ce nu se póte *concede*, ce nu se póte ier-
tá, neiertatu.

* **INCONCILIABILE**, adj., *quod conciliari non potest*, ce nu se póte concii-
liá, ce nu se póte uní, neimpacatu.

INCONDEIARE, si *incondeliare* v.,
(d'in *in* si *condeliu*), a descrie, in specie
a descrie cu colóre negra, a descreditá.

INCONDEIATU, si *incondeliatu*, -a,
adj. part., descreditatu.

* **INCONDITIONATU**, -a, adj., sine
conditione, fora *conditione*, fora reserva,
fora restrictione, *neconditionatu*.

* **INCONFIDENTE**, adj., *non confidens*,
contr. *confidente*. lipsitu de con-
fidentia, de incredere.

* **INCONFIDENTIA**, s. f., (it. *inconfidenza*),
lipse de *confidentia*, contr. *confidentia*.
neincredere.

INCONGIURARE, v., *circumdare*, a
circundá; a devitá.

INCONGIURATU, -a, adj. part., *circumdatu*.
circundatu; devitatu.

* **INCONGRUENTE**, adj., *incongruens*,
contr. *congruente*, ce nu convine
ce nu se adapta : *parti incongruenti*,
disproportionate.

* **INCONGRUENTIA**, s. f., *incongruentia*,
contr. *congruentia*, neconve-
nientia, disarmonia, disproportione.

* **INCONGRUITATE**, s. f., *incongruita*.
acellu-asi cu *incongruentia* :
*multe incongruitati ofli in limb'a aces-
tui scriptoruu*.

* **INCONGRUU**, -a, adj., *incongruus*,
vedi *incongruente*.

INCONNOSCENTIARE, v., *notum facere*,
a face connoscutu, a inscientiá, a
adduce la connoscentia.

INCONNOSCENTIARE, s. verbale,

adducere la *connoscentia*, *inscientiare*.

INCONNOSCENTIATU, -a, adj. part.,
addussu la *connoscentia*, *inscientiatu*.

INCONONARE, v., *coronare*, vedi
incononare si *incoronare* cu tóte deri-
vatele selle.

* **INCONSCIENTE**, adj., *inconseius*;
care nu are *conscientia*, fora *conscien-
tia*; reu; blastematu; care n'are *conscien-
tia* de sene, care nu se sente pre sene :
animabile facu multe fapte inconscienti.

* **INCONSCIENTIA**, s. f., *inconscientia*,
lipse de *conscientia*.

* **INCONSCIU**, -a, adj., *inconscius*;
contr. *consciu*; care n'are *conscientia* des-
pre ceva; care nu scie nimica despre
ceva.

* **INCONSECENTE**, adj., *inconse-
quens*, care in vorbirile ori in actionile
selle nu se confórma principiiloru selle,
care lucra sau vorbesce fora legatura,
fora ordine.

* **INCONSECENTIA**, s. f., *inconse-
quentia*, lipse de *consequentia* in idee,
in vorbe, in fapte, lipse de armonía cu sene-
si; actione, discursu fora legatura, fora
regula, fora reflexione; *consequentia falsa*,
contradictoria; *inconsequentia in portare*,
portare necogetata.

* **INCONSIDERANTE**, adj., *inconsu-
litus*, *imprudens*, care nu *considera*,
nu cogita. usiorellu de mente.

* **INCONSIDERANTIA**, s. f., *inconsi-
derantia*, lipse de reflexione in vorbire
sau in lucrare, *imprudencia* in discursu
ori in portare.

* **INCONSIDERATIONE**, s. f., camu
in acellu-asi sensu cu *inconsiderantia*,
inse *inconsideratione* se dice si pentru
lipsea de stima.

* **INCONSIDERATU**, -a, adj., *inconsi-
deratus*, *inconsultus*, *imprudente*, care
face ceva fora *consideratione*, fora at-
tentione, fora judecata : *omu inconside-
ratu*, omu care lucra fora judecata; inse
si omu neconsideratu de cei alti ómeni.

* **INCONSISTENTE**, adj., (it. *inconsi-
stente*), lipsitu de *consistentia*.

* **INCONSISTENTIA**, s. f., *inconsi-
stantia*, lipse de *consistentia*.

* **INCONSOLABILE**, adj., *inconsola-
bilis*, care nu se póte *consolá*.

* **INCONSOLATIONE**, s. f., (it. *inconsolazione*), contr. *consolatione*, stare nemangaiata.

* **INCONSOLATU**, -a, adj., *inconsolatus*, nemangaiatu, tristu, amaritu.

* **INCONSTANTE**, adj., *inconstans*, contr. *constante*, scambiosu, usioru la mente, vacillante.

* **INCONSTANTIA**, s. f., *inconstantia*, contr. *constantia*, mare levitate, usioretate de mente.

* **INCONSTITUTIONALE**, adj., *constitutioni adversus*, neconstitutionale, contrariu *constitutionei*.

* **INCONSTITUTIONALITATE**, s. f., calitate, fapta sau caracteriu de contrariu *constitutionei*.

* **INCONSULTU**, -a, adj., *inconsultus*, neconsultu, neconsideratu, temerariu, imprudente: *batalia inconsulta*, data fora consultare.

* **INCONSUMMATU**, -a, adj., *inconsummatus*, *neconsummatu* neimplenitu, neexecutatu, neterminat.

* **INCONSUMPTIBILE**, adj., ce nu se pôte *consumere*, durabile, nesecatu.

* **INCONSUMPTU**, -a, adj., *inconsumptus*, neconsumptu, ce dura, ce persiste inco, nesecatu, *inessaritu*.

* **INCONSUETU**, -a, adj., *inconsuetus*, ce n'a trecut in consuetudine.

* **INCONTAMINABILE**, adj., *incontaminabilis*, ce nu se pôte *contaminare*, ce nu se pôte spurcá, petá, intiná; inviolabile.

* **INCONTAMINABILITATE**, s. f., stare sau calitate de *incontaminabile*.

* **INCONTAMINATU**, -a, adj., *incontaminatus*, *necontaminatu*, nespurcátu, nepetatu, necorruptu.

* **INCONTENTABILE**, adj., *insatiabilis*, care nu se pôte *satiare*, insatiabile, nesaturatu, nemultianniu.

* **INCONTENTABILITATE**, s. f., *insatiabilitas*, calitate de *incontentabile*; nesatiu, nesaturare, nemultiannire, aviditate.

* **INCONTENTU**, -a, adj., *incontentus*; contr. *contentu*, n inde-stulat.

* **INCONTESTABILE**, adj., (it. *incontestabile*), ce nu se pôte *contestá*, ce nu se pôte negá, disputá, contradice.

* **INCONTESTABILITATE**, s. f., calitate de *incontestabile*.

* **INCONTESTATU**, -a, adj., *incontestatu*, necontradissu.

* **INCONTINENTE**, adj., *incontinens*, desfrenatu, neinfrenatu, netemperatu, nemoderatu.

* **INCONTINENTIA**, s. f., *incontinentia*, contr. *continentia*; desfrenare, neinfrenare.

INCONTRA, prep., *contra*, *adversus*; vedi *contra*.

* **INCONTRASTABILE**, adj., *certus, miinimo dubius*, incontestabile, certu, nedisputabile, ce nu admite disputa, controversia.

* **INCONTROVERSIBILE** si *incontroversu*, adj., *incontroversus*; vedi *incontestabile, incontrastabile*.

* **INCONTURBABILE**, adj., (it. *inconturbabile*), non turbatus, non perturbatus, *neconturbabile*, neturburatu, care nu se pôte turburá, imperturbabile.

INCONUNARE, v., *coronare*, a pune corona in capu; vedi si *incoronare*.

INCONUNATU, -a, adj. part., *coronatus*, ornatu cu corona; vedi si *incoronatu*.

* **INCONVENIENTE**, adj., *inconveniens*, ce nu se covine; necovientiosu, necovenitu; indecente; necovientia, incommoditate; obstaculu, ped. ca, disordine.

INCONVENIENTIA, s. f., *inconvenientia*, necovientia, luern necovientiosu; indecentia, disordine, incommoditate.

* **INCONVERTIBILE**, a l.j., *inconvertibilis*, nestramutatu, nestramutabile; care nu se converte usioru; care nu se pôte reduce la alte principie.

INCORAGIARE, -*edu*, v., *addere animos*, a inspirá coragiu, a animá, a îndemná, a imbarbatá; refl. *a se încoragii* a prende coragiu, a prende anima, a se animá etc.; *animos summere*.

INCORAGIARE s. verbale, *adentia*, *animas*; imbarbatate; annuare indemnare: *artile si scientiele au mare lipse de încoragiare*.

INCORAGIATORIU, -*tória*, adj. s., *animator*; care *incoragieba*, îndemna, âanima.

INCORAGIATU, -a, adj. part., *anima-*

tus, excitatus, incensus; ânimatu, escitatu, apprensu.

INCORDARE, *incordu* si *incordediū*; **tendere, intendere;** **chordam, fides intendere;** a intende, s. e., cordele la unu instrumentu : a *incordá arculu, viór'a, citar'a*; fig. a intende forte, a pune tóte poterile : a si *incordá mentea*.

INCORDARE, s. verbale, **nervorum distentio, rigor fidium, intentio;** in t. s. verbului.

INCORDATU,-a, adj. part., **teusus, extensus, nervis obrigescens,** cu córdele intinse : *omu incordatu,* ai cui nervi sunt rigidi.

INCORDATURA, s. f., effectulu incordarei; contractione morbósa a nerviloru, muschiloru.

INCORNARE si

INCORNORARE, *incornurare,-ediū,* v. a pune *córne,* a provedé cu *córne;* a dá lovitura cu *córnele;* a face in coltiuri, in ânghiuri; fig. a essagerá : *vorbe incornorate.*

INCORNORATU,-a, adj. part., provedutu cu *córne,* cu ânghiuri; fig. stupidu, imbecillu, stultu; inflatu, essageratu, superbu, ingonfatu; subst. *unu incornoratu,* unu stupidu.

INCORONARE, *incoronu* si *incoronediū,* v., coronare, a pune *coróna* pre capu, a pune *diadema,* a orná, a incinge cu *coróna,* a inconuná; refl. *a se incoroná,* a se orná cu *corona.*

INCORONARE, s. verbale, **coronamen,** in t. s. verbului.

INCORONATIONE, s. f., **coronatio, coronæ impositio,** actione de *incoronare.*

INCORONATU,-a, adj. part., **coronatus, corona redimitus,** ornatu cu *corona.*

* **INCORPORABILE,** adj., (it, **incorporabile**), de intellesu duplu si dubiu : 1. ca compusu d'in *corpu* si negativulu *in, incorporabile* = *necorporabile,* carui nu se póte dá *corpu;* 2. ca essitu directu d'in verbulu *incorporare,* coventulu *incorporabile* = care se pote *incorporá.*

* **INCORPORALE,** adj., **incorporeus. incorporalis,** fora *corpu,* immateriale, spirituale.

* **INCORPORALITATE,** s. f., **incorpo-**

ralitas, stare sau calitate de *incorporale;* immaterialitate; spiritualitate.

* **INCORPORARE,-ediū,** v., in nuum *corpus* **regidere,** a uní, a legá, a impreună mai multe *corpuri,* a preface, a redige mai multe *corpuri* intr'unulu : a *incorporá unu dominiu, unu statu, una térra,* a le uní cu altu *dominiu,* cu altu *statu,* cu alta *térra;* refl. *a se incorporá,* a se uní, a se adnessá; a luá *corpu,* a se imbraccá in *corpu;* a se mestecá.

* **INCORPORARE,** s. verbale, in t. s. verbului.

* **INCORPORATIONE,** s. f., actione de *incorporare.*

* **INCORPORATU,-a,** adj. part., **incorporatus.**

* **INCORRECTETIA,** s. f., stare si calitate de *incorrectu.*

* **INCORRECTU,-a,** adj., **incorrectus, necorrectu, neindreptatu, inessactu, imperfectu, defectuosu, falsu.**

* **INCORRIGIBILE,** adj., **incorrigibilis,** care nu se póte indreptá; inemendabile, indocile, obstinatu : *omulu acestu-a este incorrigibile, hic ad frugem corrigi non potest.*

* **INCORRIGIBILITATE,** s. f., (**incorrigibilitas**), stare, calitate de *incorrigibile,* impossibilitate, incapacitate de a se indreptá.

* **INCORRUPTIBILE,** adj., **incorruptibilis,** care nu e suppusu corruptionei, necorruptibile, nestricatiosu; puru, integru; care nu se lassa a fi sedussu prin donuri ori altu *ce-va,* spre a face *ce* nu se *covine;* care nu se *cumpera,* nu se *viude* spre a lucrá contr'a detoriei *selle.*

INCORRUPTIBILITATE, s. f., **incorruptibilitas,** stare si calitate de *incorruptibile;* integritate, probitate, onestate, etc.

* **INCORRUPTIONE,** s. f., **incorruptio,** contr. *corruptione;* vedi *incorruptibilitate.*

* **INCORRUPTU,-a,** adj., **incorruptus, necorruptu,** nestricatu, care nu se lassa a se *corrupe;* integru, probu, onestu, curatu, immaculatu, puru, justu.

INCORTINATU,-a, adj., **aulaeis circumdatus,** circumdatu cu *cortine;* **continatu,** provedutu si ornatu cu *cortine.*

INCOSCRIRE si *incuserire, -escu*, v., (d'in *in* si *coseru* sau *cuseru*), **afinitate jungere**; refl. *a se incoseri*. **afinitate jungi**; a intrá cu cine-va in legatura de afinitate, de *coseria*, a se *coseri*.

INCOSCRIRE si *incuserire*, s. verbale, **afinitas**.

INCOSCRITU si *incuseritu, -a*, adj. part., **afinitate junctus, coseritu**.

INCOTRAU, adv., (d'in *in*, *contra*, *ubi*), **quorsum**, in ce directiune? in ce parte? prov. *a nu aré incotráu*, a nu poté altramente, a nu se mai poté opune, a fi constrinsu de a merge pre acf. de a lucrá asiá; *a seí care incotráu*, a se *connósce*, a se *precepe*; — *incotráu-ca*, in óre-care parte; vedi si *co*.

INCOVELIARE, v., (d'in *ia*, *cau*, *vire*), **flectere, inflectere, sinuare, curvare**, a *plecá*, a *curbá*, a *strambá*, a *arcá*, a *incurbá*.

INCOVELIARE, s. verbale, **flexio, sinuatio, incurvatio**; in t. s. verbului.

INCOVELIATU, -a, adj. part., **flexus, inflexus, curvatus, sinuatus, curbatu, plecatu, arcatu**.

INCOVELATURA, s. f., **flexura, curvatura**, *incoveiatu'ra petiorului la gemenchiu*.

INCOVEIOSU, -a, adj., **flexibilis**, ce *se incoveia usioru*, **flexibile**.

INCOVIENTIARE si *incurientiare*, (contrassu d'in *inconvenientiare*), *-adiu*, v., **probare, approbare**, a *approbá*.

INCOVIENTIARE si *incurientiare*, s. verbale, **approbatio**, **approbare**, **approbatione**.

INCOVIENTIATU si *incurientiatu, -a*, adj. part., **probatu, approbatu, approbatu**.

* **INCREATU, -a**, adj., **non creatu, æternu**; **necreatu, eternu**.

INCREDERE, v., **credere, concredere, fidere, committere**; a *lassá ceva* in bona credentia altui-a; refl. *a se increde*, a crede cui-va, a se *lassá* pre bona credentia cui-va; *a se increde sic-si* sau *in sene*, a se *rediná* pre sene insusi; *a se increde in domnediu*, a si pune credentia in domnediu.

INCREDERE, s. verbale, **fidacia, confidentia**, in t. s. verbului; si in reu:

summetia, presumptione; incredere in sene, **convingere** de propriele selle poteri; *incredere preste mesura*, **credulitate órba**; *omu de incredere*, pre a carui **onocabilitate** te poti *basá*, carui se *potu* **incede** lucrurile *celle mai delicate* si *celle mai secrete*: *locu de incredere*, unde se *potu dá copillii* la **invetiatura** si **educatione** cu *tóta securitatea*.

INCREDENTIARE, -adiu, v., **credere, concredere, fidere, committere; certifiorem facere, persuadere**, a **incede**, a **concede**, a *dá unu lucru* pre bona credentia cui-va; a *assecurá* pre cine-va despre ce-va; a *lu face se créda*, a *lu persuade*, a *lu face certu*; refl. *a se incredentiá*, a se **convinge**, a se **assecurá**; a se **logodí**: *pi'a lui Petru s'a incredentiatu cu siindu lui Antoniu*; *i am incredentiatu tóta averea mea*, *i am lassatu in grige totu ce am*; *asiá si*: *i am incredentiatu educationea, crescerca copiloru mei*; *te potu incredentiá co este addoradu*; *am creatu se lu incredentiadu*; *sum deplenu incredentiatu*.

INCREDENTIARE, s. verbale, **fiducia; confidentia, persuasio, assecurare, persuasione, convictiune, certitudine, logodire**.

INCREDENTIATU, -a, adj. part., **concreditu, commissas; persuasus, tñtus, securus, securu, convinsu, assecuratu, persuasu**; *datu* pre credentia, *lassatu in grigea* cui-va, *depusu*, etc.

* **INCREDIBILE**, adj., **incredibilis**, ce *nu se pote crede*, ce este **difficile** de a se crede; **extraordinariu**, de **necreatu**.

* **INCREDIBILITATE**, s. f., **incredibilitas**; **calitate de incredibile**; ce *face a nu se poté crede* *unu lucru*.

* **INCREDULITATE**, s. f., **incredulitas**; **contr. credulitate**, **calitate de incredulu, necredentia**.

* **INCREDULU, -a**, adj., **incredulus**; **care nu crede** sau **numai cu greu crede**; subst. *unu incredulu*: *pre increduli nu i poti convinge*.

INCREDUTU, -a, (cu *d* sibilante), adj. part., **concreditu, commissus; confidens**, ce *s'a datu* cui-va pre credentia; **care prea multu se incede** in sene.

INCREMENIRE, -escu, v., **stupere**,

obstupere; a devení ca *cremenea*, a rămáné inlemnitu, a fi suppressu de mirare, a se speríá; a ammortí: *am incremenitu de ce am vedutu*.

INCREMENTIRE, s. verbale, stupor. in t. s. verbului.

INCREMENTITU, -a. adj. part., **stupefactus**.

* **INCREMENTU**, pl. -e, **incrementum**, accrescimentu, augmentu, crescere, sporire, marire, progressu.

INCRESTARE, v., **incidere**, a face *creste*, a face semne, a *crestá*, a insemná: *a increstá pre vergella díllele de lucru*, *incresta-ti-ua pre fronte*, tine mente; — *increstare*, dice mai multu de câtu simplulu *crestare*.

INCRESTARE, s. verbale, **incisio**, in t. s. verbului.

INCRESTATU, -a. adj. part., **incisus**.

INCRESTATURA, s. f., resultatu allu actionei de *increstare*.

INCRETIRE, -escu, v., **crispere**, **rugare**, **corrugare**, **rugas facere**, **rugosum facere**, **contrahere**, **adstringere**; **corrugari**; a face *cretiu*, a reduce in *cretie*; a pune, a trage in *cretie*; a contrage; a adstringe: *a increti frontea*, *unu vestimentu*, *perulu*, etc.; *annii i au incretitu frontea*, a imbetranitu; — *a se increti*; *i s'a incretitu faci'a*, *frontea de amarurile ce a sufferitu*; *ce te incretiesci asiá?* ce cauti asiá uritu, asiá meniosu?

INCRETIRE, s. verbale, **incrispatio**, in t. s. verbului.

INCRETITU, -a. adj. part., **crispatus**, **rugatus**, **corrugatus**, **rugosus**.

INCRETITURA, s. f., stare de *incretitu*, ceva *incretitu*.

* **INCRIMINARE**, -edin, v., (d'in in si crimine), **culpate**, **insimulare**, **incusare**, a accusá pre cine-va de una crime. a imputá unu lucru de crime, fiendu mai vertosu vorb'a de culpe ce nu su addeverate sau cellu pucinu nu su probate: *a se incriminá unulu pre altulu*, a si face imputari reciproce.

* **INCRIMINARE**, s. verbale, **culpato**, **insimulatio**, **accusare**, **imputare**, **imputatio**.

* **INCRIMINATIONE**, s. f. actione de *incriminare*.

* **INCRIMINATU**, -a. adj. part., **culpatus**, **insimulatus**.

INCRUCIRE, -escu, **decussare**, a pune in *cruci*, a pune ceva in forma de cruce, in forma de x; refl. *a se incruce*.

INCRUCIRE, s. verbale, **decussatio**, in t. s. verbului.

INCRUCISIARE, -edin, v., a pune *crucisiiu*, a merge *crucisiiu*.

INCRUCISIATU, -a. adj. part., **decussatus**, **oppositu crucisiiu**.

INCRUCISIU, -a. adj. (d'in in si *crucisiiu*). Radecin'a verbului *incrucisiiare* si a part. *incrucisiiadu*.

INCRUDELIRE, vedi *incrudire*.

INCRUDIRE, -escu, v., **sævire**, **crudescere**, a devení *crudu*, *crudele*, **selbaticu**.

INCRUDIRE, s. verbale, **crudelitas**, **immanitas**, **feritas**.

INCRUDITU, -a. adj. part., **sævus**, **exasperatus**.

INCRUNTARE, v., **cruentare**, a in-tinge in sange, a sangerá; a implé, a se implé de sange; a cautá asupr'a cui-va cu reu, aspru, **selbaticu**: *a incrunta mâ-nile in sangele innocentiloru*; *a incrunta ochii*, *a incrunta d'in sprincenie*.

INCRUNTARE, s. verbale, **cruentatio**, in t. s. verbului.

INCRUNTATU, -a. adj. part., **cruentatus**.

INCRUSTARE, -edin, v., **incrustare**, a imbraccá, a accoperí, si in speciale, a accoperí ca cu una *crusta*; *a se incrustá*, a intrá si a se infige.

INCRUSTARE, s. verbale, **incrustatio**, in t. s. verbului.

INCRUSTATIONE, s. f., **incrustatio**, actione de *incrustare* si effectu allu acestei actioni: *incrustatione este si scortii'a petrósa ce se face in ape asupr'a unoru corpuri*.

INCRUSTATU, -a. adj. part., **incrustus**.

INCRUSTATURA, s. f., **tectorum incrustatio**; **incrustatione**; marmore merunta, sau alta asemene materia redusa in buccati spre a adorná ceva.

* **INCUBARE**, v., **incubare**, (vedi *cu-bare*); a stá colcatu pre ceva, a nu se

miscă de pre ceva: a persiste în ceva; a cloci ceva; a urdi, a prepară cu mare diligentia și încordare de puteri.

* INCUBATIONE, s. f., **incubatio**, acțiune de *incubare*.

* INCUBATORIU, *-toria*, adj. s., **incubator**, care *incuba*.

* INCUBATU, *-a*, f. part. **incubatus**, colcatu; 2. subst. **incubatus**, *-as*: *incubatul* *gallinelor*.

* INCUBATURA, s. f., **incubatio**, acțiune de *incubare*, cum și tempu cătu tine ea.

* INCUBITARE, v., **incubitare**, a incubă cu persistentia.

* INCUBITU, pl. *-e*, **incubitas**, acțiune de *incubare*, pozițiune a celui ce *incuba*; tempu de incubare: *incubitul* *passerilor*.

* INCUBU, s. m., **incubus**, grea apăsare pre peptu în somnu. (fr. *cauchemar*, germ. alp): *dupo credenți* *a popularia incubulu ar fi unu geniu reu, unu spiritu necurat*.

* INCUDE, s. f., **incus**, instrumentu pre care saurul redima ferrulu de *incusu*, (vedi și *incudere*).

* INCUDERE, *incusi* și *incusei*, **incusu**, v., a bate cu putere, a bate în speziale ferrulu de lucratu, și de aci, a lucră, a fauri.

1 INCUIARE și *incuiare* (vedi *cuia*, d'în care *in-cuiare*) v., **claudere**, **includere**, **obserare**; a închide cu *cuia*, cu chiau, cu locatu etc.; *a se incuiă*, *alvum habere obstructam* — *a se incuiă la pantece*: *a se incuiă la pisiatu* = *dysuria*, *stranguria*.

2 INCUIARE și *incuiare* (vedi 1 *incuiare*), s. verbale, **inclusio**, **obseratio**, în t. s. verbului.

INCUIATORIA, s. f., vedi *incuiatoriu*.

INCUIATORIU și *incuiatoriu*, *-toria*, adj. s., **obserator**, **constipator** vel **constipatorius**; care *incuia*: *manicari incuiatorie*; — s. f., *incuiatoria* = *incuiatore*, instrumentu de *incuiare* = *sera*.

INCUIATU și *incuiatu*, (vedi 1 *incuiare*), *-a*, adj. part., **clausus**, **occlusus**, **inclusus**, **obseratus**; **tenesmo laborans**, **stranguriosus**.

INCUIATURA și *incuiatura*, s. f., **obseratio**, **constipatio**; resultatu allu *incuiarei*.

INCUIBARE și *incubiare*, v., **nidulari**, **nidificare**, **nidum struere**; a face *cuibu*, a și construi *cuibu*, a pare ca în *cuibu*; refl. *a se incubă*, a se asedia, a se intrude, a se introduce, a se stabili unde-va; fig. *s'a incubatu reulu între ei*, *s'a inradecinat* tare.

INCUIBARE și *incubiare*, s. verbale, în t. s. verbului.

INCUIBATU și *incuiatu*, *-a*, adj. part., **nidiucatus**.

INCULPABILE, adj., **inculpabilis**, contr. *culpabile*, care nu pôte fi inculpatu, care nu e culpabile.

INCULPARE, v., **inculpare**, a accusă pre cine-va de una culpa; — *a inculpă*, și *a accusă*, sunt synonyme; *a inculpă* înse însemna proprie a implica, a incurcă, a mestecă pre cine-va în una faptă rea; *a accusă* în sensu rigorosu însemna a denunția pre facia și a aduce pre cine-va înaintea judecătii.

INCULPARE, s. verbale, **culpatis**, în t. s. verbului.

INCULPATIONE, s. f., **culpatis**, acțiune de *inculpare*.

INCULPATORIU, *-toria*, adj. s., care *inculpa*.

INCULPATU, *-a*, adj. part., **culpatus**, **accusatu**; înse și cu sensulu negativu, *inculpatus* = *neinculpatu* sau care *nu se pote inculpă*.

* INCULTU, *-a*, adv., **incultus**, foră cultura.

* INCUMBENTIA, s. f., (fr. **incumbenza**), **onus**, **detoria**.

* INCUMBERE, v. n., **incumbere**, a se coleă pre ceva, a se lassă spre ce-va, a se pune cu peptulu, a se dá la ce-va, a și pune tôte puterile la ce-va: *a incumbere studioru*; *mie mi incumbere probationea*, pre mine cade ca sarcina, ca detoria.

INCUMMETARE, v., **audere**, vedi *incommettere*.

INCUNGIURARE, v., vedi *incongiurare*.

INCUNUNARE, v., **coronare**, vedi *incomunare* și *incoronare*.

* INCURABILE, adj., **incurabilis**, ce

nu se p^ote vendecá, fora remedi^u; *morb^u, defectu, passione incurabile.*

* INCURABILITATE, s. f., incurabilitas, stare de *incurabile*.

INCURAGIARE, vedi *incoraggiare*.

INCURBARE, etc., vedi *incurrere*.

INCURCARE, v., implicare, intricare, turbare, perturbare, confundere; a implicá, a intricá, a confunde; a impededá; a amestecá, a rateci; refl. *a se incurcá*, a se impededá; a veni in confusione; *a se incurcá in vorbire*, a balbuti, a vorbi fora intellessu; *a se incurcá in detorie: ce incurci?* de ce nu spui dreptu? *ce te incurci cu atátu-a?* ce vrei se incepi numai cu atátu de pucinu? *i se incurca limb'a dupo prandiu*, a beutu prea multu la mésa.

INCURCARE, s. verbale, implicatio, intricatio, perturbatio, confusio; in t. s. verbului.

INCURCATORIU, -*toria*, adj. s., implicans, etc., care *incurca*.

INCURCATU, -*a*, adj. part., implicitus, perturbatus, implicatu, complicatu.

INCURCATURA, s. f., confusio, confusione, labirintu, franc. p^ele-m^ele.

INCURGERE, v., vedi *incurrere, incursare*.

* INCURIA, s. f., incuria, negrigen^tia, negligencia.

INCURRERE. *incursi* si *incursei*, *incursu*, v., *incurrere*; a curre in: *incurru apele fluviiloru in mare*; a intrá cu impetu si violentia: *barbarii incurru in terrele nostre*; si cu obiectu fora in: *Turcii incursera terr'a*.

INCURSARE, v., *incursare*, ca intensivu sau iterativu d'in *incurrere, incursare* = a *incurre* cu furia, a *incurre* continuu.

INCURSATIONE, s. f., *incursatio*, actione de *incursare*, desa si furiosa *incursione*.

INCURSATORIU, -*toria*, adj. s., care *incursa*.

INCURSIONE, s. f., *incursio*, invasione, irruptione, intrare de inamicu in terra.

INCURSORIU, -*soria*, adj. s., *incurrens*, care *incurre*.

INCURSU, 1. part., *incursus*: *ostile*

incurse: 2. subst. *incursus, -us*: *incursum ostiloru*.

INCURSURA, s. f., actione si rezultatu allu actionei de *incurrere*: *incurtura de numerose flurie in acea parte a marei*.

INCURVARE si *incurbare*, v., *incurvare*; a strámbá, a incoveiá, a indouí; refl. *a se incurvá*, a se strambá.

INCURVARE, s. verbale, *incurvatio*; in t. s. verbului.

INCURVATU, -*a*, adj. part., *curvus*, strámbu, incoveiatu.

INCUSARE, vedi *accusare*, de care inse *incusare* difiere, nefiendu asiá de solenne.

INCUSCRIRE, -*escu*, v., *affinitate jungeri*, vedi *incoscire* cu derivatele selle.

* INCUTERE, *incussi* si *incussei*, *incussu*, v., *incutere*, a dá in, a bagá in; contr. *scotere*.

INCUVIENTIARE, v., *approbare*, vedi *incorientiare* cu derivatele selle.

* INDAGARE, v., *iadagare*, a cercetá, a investigá, a cautá ceva cu de ammeruntulu.

* INDAGARE, s. verbale, *iadagatio*, cercetare, cautare.

* INDAGATIONE, s. f., *iadagatio*, actione de *iadagare*.

* INDAGATORIU, -*toria*, -*trice*, *iadagator*, *iadagatrix*; cercetatoriu, cautatoriu.

* INDAGATU, -*a*, adj. part., *iadagatus*; cercetatu, cautatu.

* INDAGINE, s. f., *iadago*, *iadages*; cercetare minutiosa, *iadagatione*.

INDAPARE, v., *dapinare*, a dá multu de mancare; refl. *a se indapá*, a mancá multu. Se confunde cu *indopare*.

INDAPATU, -*a*, adj. part., *dapibus saturatus*, saturatu.

INDATA, adv., *mox*, *illico*, *confestim*, *actutum*, *protinus*, *statim*, *continuo*, *extemplo*, *cito*, *subito*, *repente*, *quamprimum*; numai de cátu, in momentu, intr'unu minutu; cátu mai currendu; *indata ce*, conj. *ut primum*.

INDATINARE, *indatinu* si *indatinedi*, v., *assuefacere*, a dedá, a depren^de; refl. *a se indatiná*, *assuescere*, a se dedá, a se depren^de.

INDATINATU, -a. adj. part., solitus, consuetus, usitatus.

* INDECENTE, adj., indecens, necoviosus.

* INDECENTIA, s. f. indecentia, facta contra *decentiæ*, necovientia.

* INDECISU, -a. adj., non diremptus, nedecisu.

* INDECLINABILE, adj., indeclinabilis; ce nu se pote *declinã*, nedeclicabile; ca term. de gramm. *vorbe nedeclicabili*, cari nu admittu declinatione.

* INDECLINABILITATE, s. f., term. de gramm. calitatea cuvintelor *inedeclicabili*.

* INDECORU, -a. adj., indecorus, necoviosus, uritu.

* INDEFECTIBILE, adj., indefectus, care nu pote iacetã, nu pote perĩ.

* INDEFICIENTE, adj., indeficiens, care nu incõta, durabile, continuu, perpetuu.

* INDEFICIENTIA, s. f., abundantia, abundantia; durabilitate.

* INDEFINIBILE, adj., quod defini non potest, ce nu se pote *definĩ*, ce nu se pote marginĩ, terminã, determinã, esplicã.

* INDEFINITU, -a, adj., indefinitus, non definitus, nullis rationibus definitus, nedefinitu, nedeterminatu; alle carui margini nu se determina: *tempu, numeru, linia, spatiu indefinitu; nume, pronome, verbe, participi etc. sunt indefinite*, candu aceste-a esprimu una idea vaga ori generale, si se icau in sensu nedeterminatu, in sensu incertu.

* INDELEBILE, adj., indelebilis; ce nu se pote sterge, nesteru.

* INDELICATETIA, s. f., lipse de *delicatia*, nedelicatetia.

* INDELICATU, -a, adj., non delicatus, nedelicatu.

INDELUNGARE, v., prorogare, amovere, remove, elongare, differre, proferre; a prolungã, a prorogã, a trage in lungu; a allungã; a intardiã; a trãmandã, a ammenã d'in di in di; a departã de unde-va.

INDELUNGARE, s. verbale, amotio, remotio, elongatio, dilatio; prorogatio, prolatio, in t. s. verbului.

INDELUNGATU, -a. adj. part., amotus, remotus, etc.

INDELUNGU, -a, adj., longus, longinquus, diuturnus, ce tine, ce dura lungu tempu. *In de lungu* proprie e adverbii compus, cumu se intellege d'iu frasilu: *a ammenã in de lungu, a durã preã in de lungu*.

INDEMANA, adv. (d'iu *in-de-mana*), apte, commode; commodu; *nu mi e indemana, ti sta la indemana*.

INDEMANARE, v., commodum facere, a face *indemana*, a fi utile, a face servitiu, a prestã adiutoriu, a succurre; a adaptã, a accommodã, a adiutorã: *a se indemanã*, a avẽ tempu, otiu, potere abilitate: *nu me indemana diu a ti face ce mi ceri*.

INDEMANARE, s. verbale, commodum, commoditas, facilitas, commoditate, facilitate, abilitate; potentia; otiu.

INDEMANATICU, -a, adj., commodus, aptus, dexter; commodu, aptu, abile, dextru, paratu, promptu la servitu, preventoriu.

INDEMNARE, v., impellere, incitare, exstimulare, permovere, adhortari, cohortari; a dã impulsu, a escitã, a animã, a attitiã, a incorigiã; a consiliã, a miscã; *reil. a se indemnã la lucru: candu si de la m'isa cu mai multi, se indemnã si ellu a manã*.

INDEMNARE, s. verbale, impulsus, impulsio, incitatio, exstimulatio, permotio; impulsu, impulsione, incitatione, stimulatione, *indemnu*, incorigiare: *nu asteptã otata indemnare*.

INDEMNATU, -a, part. verbului *indemnare*: impulsus, incitatus, exstimulatus, permotus; animatu, incitatu, instigatu, etc.

INDEMNISARE, v., indemnem reddere, a desdammã, a respunde cuiãa damnalu ce a sufferitu.

INDEMNISARE, subst. verbale.

INDEMNISATIONE, s. f., indemnitas, actiune de *indemnizare*.

INDEMNISATU, -a, adj. part., indemnus, desdammatu.

INDEMNITATE, s. f., indemnitas; indignitas, scapare de damnu, indemnisatione; actulu prin care se promitte in-

demnisatione; 1. In jurisprudenti'a feudale: *indemnitate*, pretiulu ce persoanele in possessione de averi de mana morta respundu domnului la ocazioni de mutatione. 2. *Indemnitate*, actu prin care reprezentantii natiunei disculpa pregubernu de ce vafacutu fora lege sau contra lege: *vetu de indemnitate*; -in fine, 3.; *indemnitate* = indignitate, fapta nedemna.

1 INDEMNU, pl. -uri, causa, incitamentum, ratio movendi; motivu, incitamentu, ratione: *indemnulu ce m'a miscatu se facu acesta-a*.

2 INDEMNU, -a, adj., indignus, vedi *indignu* si *nedemnu*.

* INDEMONSTRABILE, si *indemonstrabile*, adj., *indemonstrabilis*, ce nu se pote *demonstrá*, arretá, esplicá, documentá.

* INDEPENDENTE, adj., *independens*, care nu *depende* dela una persona sau de la unu lucru: *poporu. natiune, terra independente; spiritu independente*, care nu se lasa domni de volienti'a altui-a.

* INDEPENDENTIA, s. f., (*independentia*), starea unui ce *independente*; facultatea de a lucrá dupo voli'a propria, starea unui poporu nesuppusu gubernului, armeloru, volientiei altui poporu ori rege: *a proclamá independenti'a terrei, natiunei, patriei; a descrie bellulu de independentia a poporului romanu*.

INDEPLENIRE, -escu, v., *complere, adimplere, terminare, finire*; a depleni, a completá, a terminá, a fini, a efectuá, a essecutá, a realisá: *a se indepleni, a se intemplá, a se adduce la indeplere*.

INDEPLENIRE, s. verbale, *completio*, in t. s. verbului.

INDEPLENITORIU, -toria, adj., *completor*, care *indeplenesce*.

INDEPLENITU, -a, adj. part., *completus*; deplenu.

INDERECTARE si *inderepture*, vedi *indreptare* si derivatele selle.

INDERETRICESCE, adv., *pertinaciter, contumaciter, obstinate*, in modu pertinace, in modu obstinatu, in modu renitente, cu renitentia.

INDERETRICIA, (reu *inderetricia*), s. f., pertinacia, contumacia, obstinatio,

pervicacia, calitate sau fapta de *inderetricu*: *eu greu poti invinge inderetrici'a acestui omu*.

INDERETRICIRE, -escu, v. refl., *refragari, adversari, reniti, resistere*; contumacem se extribere, repugnare; a se oppone, a se arretá pertinace, obstinatu, renitente; a resiste; a fi contrariu.

INDERETRICIRE, s. verbale, contumacia, pervicacia, pertinacia, obstinatio, *cerebrositas*, in t. s. verbului.

INDERETRICITU, -a, adj. part., *renitens*.

INDERETRICU, -a, adj., (reu *inderetricu*; it. ritroso; fr. rétif), *pervicax, pertinax, contumax, obstinatus*; care in locu de a merge inainte da *inderetru*; de aci, obstinatu, indocile, rebelle, renitente, recalcitrante, pertinace, etc.

INDERETRU, adv., *retro, retrorsum*, inapoi; *a dá inderetru*, a restituí; *a se dá inderetru*, a retrogradá; a se intorce, a esitá: *orologiulu a remasu inderetru*, intardia, a intardiatu; ca prepositione impropria *inderetru* admitte articulu: *inderetrulu casei, d'inderetrulu casei, inderetrulu nostru, d'inderetrulu nostru*, etc. Pentru celle alte compuse analoge, vedi *retro* si *retru*.

INDESARE, v., *densare, condensare, spissare, comprimere*, a compreme, a stringe, a pune desu un'a longa sau preste alt'a: *a se indesá*, a se intrude, a se impinge unulu intr'altulu, a se stringe, a se mestecá: *a indesá granulu in sacci; a indesá caciull'a in capu: toti se indesala mancare si fugu de lucru*.

INDESARE, s. verbale, *compressio, densatio, condensatio*, in t. s. verbului.

INDESATU, -a, adj. part., *densatus, compressus, massivu, compactu, tare*: *omu indesatu, vorba indesata* = dictum pressum, *vox pressa; verdia indesata, crambe densa, brassica densa; saccu indesatu, saccus refertus*.

INDESIRE, -escu, v., cu sensu pucinu diversu de precedentele *indesare*: *a indesi cu venirea* = ventitare, oppusu la: *a ruri cu venirea*.

* INDESCRIPTIBILE, adj., *indescriptibilis*, ce nu se pote descrie.

INDESERTU, adv., (compusu d'in in

si *desertu*, si mai bene ar fi a se scrie despartitu in elementele selle : *in desertu*), frustra, inaniter, incassum.

*INDESTRUCTIBILE, quod dirui non potest, ee nu se pote distrüge : *essenti'a lucruriloru este indestructibile*.

*INDESTRUCTIBILITATE, s. f., starea sau calitatea de *indestructibile*.

INDESTULLARE, -*ediu*, v., satisfacere, contentum reddere; a dá destullu, a procurá destullu, a face destullu, a satisfacere, a contentá; a saturá, a nutrí.

INDESTULLARE, s. verbale, satisfactio, in t. s. verbului.

INDESTULLATORIU, -*toriu*, adj., satisfaciens, care indestulla, impaca, saturat, etc.

INDESTULLATU, -*a*, adj. part., contentus, sufficienter provisus, care are destullu.

INDESTULLIRE, -*escu*, vedi *indestullare* cu derivatele selle.

INDESTULLU, -*a*, adj., vedi *destulla*.

INDESURE, -*escu*, vedi *indesare*, de care differe cu intellessulu in frasi ca : *a se indesuri intr'unu coltu de gardu*.

*INDETERMINABILE, adj., indeterminabilis, ee nu se pote determiná, de finí.

*INDETERMINATIONE, s. f., evectatio, animi fluctuatio, dubietate, incertitudine, irresolutione.

*INDETERMINATU, -*a*, adj., indefinitus, non definitus, incertus; ee nu are certe margini sau termini, indelipitu, nemarginitu; dubiosu, incertu, indoiosu, indecisu, irresolutu. In geometria sau mathematica, *problema indeterminata*, carei se potu dá mai multe solutiuni; *cantitate indeterminata*, care nu are certe si determinate margini.

INDETORARE, -*edin*, v., obligare, obstringere, are alieno obstringere; debita contrahere, officium præstare, gratiam habere; a obligá, a impune obligationi, a constringe, a forjá; *a indetorá pre cine-va a face ceva; a se indetorá, a se obligá, a face detorie; a se impromita; a se legá, a respunde pentru cine-va; lucruride me indetoredia a merge in cetate; sum indetoratu prin promissio-*

nile melle; ti remaniu tare indetoratu.

INDETORARE, s. verbale, obligatio, in t. s. verbului.

INDETORATU, -*a*, adj. part., obligatus, obstrictus.

INDETORIRE, -*escu*, v., vedi *indetorare*.

*INDEVOTIONE, s. f., indevotio, lipse de *devotione*.

*INDEVOTU, -*a*, adj., indevotus, fora devotione, irreligiosu.

*INDIANA, s. f., specia de pandia.

*INDIAVOLIRE, si *indiabolire*, -*escu*, v., vedi *indracire*.

*INDICABILE, adj., indicabilis, ee se pote *indicá*, ee se pote *arretá*.

*INDICARE, v., indicare, a arretá, a insemná, a inscientiá, a declará, a annuntiá, a divulgá, a publicá : *pre candu e indicata sidenti'a, adunarea?*

*INDICARE, s. verbale, indicatio, in t. s. verbului.

*INDICATIONE, s. f., indicatio, demonstratio; actione prin care se indica; arretare, semn, iudiciu.

*INDICATIVU, -*a*, indicativus, care are puterea de a *indicá*, prin ee se indica, se arreta ee-va.

*INDICATIVU, s. m., in grammatica, modulu prin care se indica directu lucrarea unui verbu.

*INDICATORIU, -*toriu*, adj. s., indicator, care arreta, care indica; arretatoriu.

*INDICATU, -*a*, adj. part., indicatus, arretatu.

*INDICE, s. m., index, care arreta, arretatoriu; tabla, elenu, conspectu, registru, seara, catalogu; repertoriu de carti; *degetulu arretatoriu inco se dice indice; una arcu, sagetta, mana care se pote incerti spre a arretá ee-va inco se numesce indice; congregatiune de indice, se numesce in Rom'a congregatiunea care preveghidia censur'a cartiloru si registredia intr'unu indice cartile oprite; de aci, carte pusu la indice, condamnata; asiá si : omu pusu la indice.*

*INDICERE, *indica, indissi si indissi, indissu si indictu*, v., indicare; a intima, a annuntiá, a declará : *a indice bellu; a indice adunare.*

* **INDICIBILE**, adj., *ineffabilis, innarrabilis, indictus*, nespusu, ce nu se pote spune.

* **INDICIU**, pl.-ie, *indicium, argumentum*, semnu, argumentu; inceputulu probei, proba ne completa, nedepena; semnu aparente si probabile co unu lucru essiste; symptoma; conjectura, presumptione, care pote fi falsa, dero care cellu pucinuare caracteriulu de verosimilitate.

* **INDICULU** si *indicellu*. s. m., *indiculus*, deminutivulu de la *indice*; indice micu.

INDIECIRE, -escu, v., (d'in *in* si *diece*), *decuplare*, a face de diece ori atátu cátu a fostu mai înainte.

INDIECITU, -a, adj. part., *decuplus*.

INDIEIRE, -escu, v., (d'in *in* si *dieu*), *deum facere, inter deos referre*; a face dieu, a pune intre diei, a deificá, a glorificá, a inaltá peno la ceru.

INDIEIRE, s. verbale, *apotheosis*, in t. s. verbului.

INDIEITU, -a, adj. part., *deus factus, divus*; fig. *nu ti credu se fi indicitu*, sub neci una conditione.

* **INDIFFERENTE**, adj., *indifferens*, *in neutram partem inclinans*; care sente, dero nu e miscatu, si pentru acea-a nu se pleca neci intr'una parte neci intr'alt'a; neci caldu, neci rece; neci bonu neci reu; nepesatoriu, fora interesse, nesentitoriu, etc.: *lucruri indifferenti: omu indifferente*, pre care nu lu interessa mai multu unu lucru de cátu altulu; care n'are mai multa inclinatione spre ceva; *suffletu indifferente*, nesentitoriu; *numai indifferentii notu judeca asiá*.

* **INDIFFERENTIA**, s. f., *indifferentia*; starea animei care nu se pleca neci intr'una parte neci intr'alt'a, starea omului *indifferente*; nesentire, recire.

* **INDIGENARE**, v., *civitate donare*, a face *indigenu*, a dá dreptulu de indigenu, a naturalisá, a impamentení.

* **INDIGENATU**, -a, adj. part., *civitate donatus*, reconnoscutu ca indigenu; naturalisatu, impamentenitu.

* **INDIGENATU**, s. m., calitate sau stare de *indigenu*, naturalisatione.

* **INDIGENTE**, adj., *indigenus*, lipsitu, miseru, pauperu.

* **INDIGENTIA**, s. f., *indigentia*, stare de indigente.

* **INDIGENU**, -a, adj., *indigena* si *indigenas*, nascutu in acea terra; pamenteanu.

* **INDIGESTIBILE**, adj., *indigestibilis*; ce nu se pote *digere*, gren de mistuitu.

* **INDIGESTIONE**, s. f., *indigestio*; stare a cellui ce nu *digere*, nu mistue nutrimentele d'in stomachu.

* **INDIGESTU**, -a, adj., *indigestus*, ce nu e concoptu, nu se pote concoce; fig. confusu, desordinatu, rude, nelimatu.

* **INDIGETE**, s., *indiges*, camu in aceluasi intellesu cu *indigenu*, aplicatu de antici in specie la diei si eroii nationali: *diei indigeti*.

* **INDIGITARE** san *indegitare*, v., a arretá, a face semnu cu *degitulu*, si de aci prin vorbe sau altu cumu-va a face attentu; a insemná, a numí, a memorá.

* **INDIGITARE**, s. verbale, *indicium*, in t. s. verbului.

* **INDIGITATU**, -a, adj. part., *indigitatus*.

* **INDIGNARE**, v., *indignari*, a se supperá, a se meniá, a se irritá forte, a se revoltá, a se infuriá.

* **INDIGNARE**, s. verbale, *indignatio*, in t. s. verbului.

* **INDIGNATIONE**, s. f., *indignatio*, resentimentu ce escita una fapta rea; supperare, meniá, furia.

* **INDIGNATIVU**, -a, adj., *indignativus*, care se *indigna* usioru.

* **INDIGNATORIU**, -toria, adj., care *indigna*.

* **INDIGNATU**, -a, adj. part., *indignatus*.

* **INDIGNITATE**, s. f., *indignitas*, contr. *dignitate = demnitate*: nedignitate, nedemnitate; actione necovientiosa, nedrepta, perfida; insufficientia de meritu; calitate odiosa, prin care cineva este reputatu de *indemnu* la ceva; insulta, affrontu, barbaria, crudime, etc.: *a sufferi indignitati*.

* **INDIGNU**, -a, adj., *indignus, nedemnu*, nemeritatu; care nu e *demnu*, care nu merita nemica.

* **INDIGU**, s. m., *indieum* (mai bene

indicu, ca masculinu d'in adj. *indicu-a*; reu inse sub form'a *indigo*); planta ce creste in Indie; colorea ce se trage d'in succulu acellei plante: *sunt plantationi si fabricae de indicu*.

* **INDILIGENTE**, adj., *indiligens*, negligente, lenosu. fora voia de luem.

* **INDILIGENTIA**, s. f., *indiligentia*, negligentia, lena.

INDIMETATIRE sau *indimetatire*.-*escu*, v., *dimidiare*, a impartí in doue medietati; vedi *medietatire*.

INDIMETATITU sau *indimetatitu*.-*a*, adj. part., *dimidiatus*; vedi *medietatitu*.

INDIOSIRE.-*escu*, v. *demittere*, *deprimere*, *humiliare*, a lassá diosu, a umili; refl. *a se indiosí*, a se lassá diosu, a se umilí.

INDIOSITU.-*a*, adj. part., *demissus*, *depressus*, *humilis*, lessatu diosu, plecatu, umilitu.

INDIOSU, adv., *deorsum*, mai bene separatu *in diosu*. Radecin'a verbului *indiosire*.

* **INDIRECTU**.-*a*, adj., *indirectus*; contr. *directu*, care nu e de a dreptulu, ci pre a laturea: *colle critica*, *lauda cestione indirecta*; *mediloco indirecte*; *seirca acestu-a mi a venitu pre colle indirecta*; *linia indirecta sau collaterale*, in oppositiune cu *linia directa*; *dare contributione indirecta*, pusa asupr'a obiecteloru de commerciu sau asupr'a altoru lucruri, de cari e necesitate numai eventuale.

INDIREPTARE, si celelalte, vedi *indireptare*.

* **INDISCIPLINABILE**, adj., *indisciplinabilis*, care nu se pote disciplina.

INDISCIPLINATU.-*a*, adj., *indisciplinatus*, nedisciplinatu, neinvetiatu, ignorante.

* **INDISCRETIONE**, s. f., *intemperantia*, *temeritas*, contr. *discretione*; lipse de *discretione*; lipse de prudentia in lucrare sau vorbire; usiorentia in vorbe; neabilitate de a allega tempulu sau vorbele candu faci ori vorbesci ceva: *a committe una indiscretione*; a face una *facta indiscreta*.

* **INDISCRETU**.-*a*, adj., *indiscretus*, contr. *discretu*, neintelleptu, fora jude-

cata, usioru la mente, usioru la vorbe: *facta indiscreta*, *omni indiscretu*, *coventu indiscretu*, *limba indiscreta*, *semnu indiscretu*, *cautatura indiscreta*.

* **INDISCUSSU**.-*a*, adj., *indiscussus*, fora discutitiune, nedesbatutu, necercatutu.

* **INDISPENSABILE**, adj., *necessarius*, ce nu se pote dispensá, de ce nu se pote dispensá, necessariu: *detorentia indispensabil'*; *lucru indispensabile*, forte necessariu.

* **INDISPONIBILE**, adj., *de quo disponi non potest*, despre ce nu se pote dispune, *avere parte indisponibile*, bunuri sau averi despre cari legea nu permite a dispune sub titlu gratuitu sau prin testamentu.

* **INDISPOSITIONE**, s. f., *levis invalido*, usiora alteratione in sanetate; starea acellui-a care nu se sente bene; aversione, disgustu ce sente cineva facia cu altulu: *illu suffere de una mica indispositione*.

INDISPUSU.-*a*, adj., *indispositus*, *aeger*, *infirmus*, male affectus, *infirmia valetudine affectus*, care nu e bene *dispusu*; care sente alteratione de sanetate; care se sente reu, nesanetosu, alteratu in sanetate; infirmu; *a fi indispusu spre ceva*, a nu avé inclinatione spre ceva.

* **INDISPUTABILE**, adj., *indisputabilis*, ce nu se pote *disputá*.

* **INDISSIMULABILE**, adj., *indissimulabilis*, ce nu se pote *dissimulá*.

* **INDISSIPABILE**, adj., ce nu se pote dissipá, resipi.

* **INDISSOCIABILE**, adj., *indissociabilis*, ce nu se pote desparti.

* **INDISSOLUBILE**, adj., *indissolubilis*, ce nu se pote *dissolve*, desface, deslegá: *unione indissolubile*, *matrimoniu indissolubile la catolici*.

* **INDISSOLUBILITATE**, s. f., (*indissolubilitas*), stare sau calitate de *indissolubile*: *indissolubilitatea aurului in acidulu nitricu*; *indissolubilitatea matrimoniuului la catolici*.

* **INDISTINCTU**.-*a*, adj., *indistinctus*, ce nu e bene distinctu: *sonari indistincte*.

* **INDISTINGIBILE**, adj., *quod non*

admittit distinctionem, ce nu se pote *distinge*, ce nu pote fi distinsu.

* **INDISTINSU**, vedi *indistinctu*.

* **INDISTINTU**, -a, adj., **indistinctus**; nedistinsu, confusu; neperceptutu, nesentitu, nevedutu.

* **INDISSU**, -a, participiulu verbului *indicere*, **indictus**; declaratu, publicatu.

* **INDIVIDU**, s. m., **individuum**, ce nu se pote divide, fientia indivisibile; vedi *individuu*.

* **INDIVIDUALE**, adj., **singularis, particularis**, relativa la individuu.

* **INDIVIDUALISARE**, -*ediu*, v., a reduce la *individuu*: a tractá, a presentá unu ce in *individualitateu* sea, a dá lucrului caracteriu propriu, prin care se se distinga de tote celle de speci'a sea.

* **INDIVIDUALISATU**, -a, adj. part., redussu la *individuu*.

* **INDIVIDUALISMU**, s. m. (fr. **individualisme**), sistem'a de a separá lucrurile, studiile, fientiele, opposita *spiritului de associatione*.

* **INDIVIDUALITATE**, s. f. (fr. **individualité**), rationea formale a *individului*: ce constitue *individuu*: singularitate, personalitate, particularitate.

* **INDIVIDUU**, pl. -*ue*, **individuum**; fientia indivisibile, persona.

* **INDIVINARE**, v., **divinare**, **vaticinari**, **hariolari**, **futura augurare**, **præ-sagire**, **prædicere**, **prænnuntiare**, **præ-sentire**, **prospicere**, **conjectari**, **con-jicere**; **assequi conjectura**; a diviná, a spune viitoriulu, a prevedé, a presentá, a predice, vedi *divinare*.

* **INDIVINARE**, s. verbale, **divinatio**, **vaticinium**, facultatea de a *diviná*.

* **INDIVINATIONE**, s. f., **divinatio**, **predicare**, **presentire**; vedi *divinatione*.

* **INDIVINATU**, -a, adj. part., **divinatus**.

* **INDIVISIBILE**, adj., **indivisibilis**; ce nu se pote *divide*, ce nu se pote impartí.

* **INDIVISIBILITATE**, s. v., (**indivisibilitas**), stare si calitate de *indivisibile*.

* **INDIVISU**, -a, adj., **indivisus**, neimpartitu.

* **INDOCILE**, adj., **indocilis**, **indoci-**

bilis; contr. *docile*; care nu se pleca la admonitioni, instructioni; nu se lasa instruí, guberná; neintellegutoriu; neascultatoriu; greu la capu, ineptu a invetiá : *caracteriu, spirituu, copillu, omu, callu indocile*.

* **INDOCILITATE**, s. f., **indocilitas**, **indocibilitas**; contr. *docilitate*; lipse de *docilitate*; nesupponere, neascultare.

* **INDOCTU**, -a, adj., **indoctus**; contr. *doctu*: neinvetiatu, ignorante, fora scientia, fora doctrina, nelitteratu.

* **INDOCTRINARE**, v., a instruí pre cene-va, a lu adapá cu una doctrina; refl. *a se indoctriná*, a se adapá cu una doctrina.

* **INDOCTRINATU**, -a, adj. part., adapatu de una doctrina.

* **INDOLENTE**, adj., **minime dolens**, **socors**, **iners**, **seguis**; nepesatoriu, nesentitoriu, languedu, pigru, indifferente.

* **INDOLENTIA**, s. f., **indolentia**, **doloris vacuitas**, **affectionum vacuitas**; nepesare, nesentire, languedime, pigretia, indifferentia.

* **INDOMABILE**, adj., **indomabilis**; care nu se pote domitá, neinfrnatu, nesuppusu, neinvinu.

INDOMITU, -a, adj., **indomitus**; neinfrnatu, neinvinu, furiosu, sventurosu.

INDOMNEDIEIRE, -*escu*, v., **deificare**.

* **INDOPARE**, v., **effercire**, **refercire**; **farcire**; **inserere**, **exsaturare**, **sagiuare**; a astupá cu dopu; a implé, a saturá, a imbuibá : *a indopá passerile*: *a indopá cu mancaru pre cineva*: refl. *a se indopá*, a se implé.

* **INDOPARE**, s. verbale, **farcitura**, **insitio**, **exsaturatio**, in t. s. verbului.

* **INDOPATU**, -a, adj. part., **refer-tus**, **exsaturatus**.

INDORARE, v., vedi *indurare*.

* **INDORSARE**, -*ediu*, v., (fr. **endosser**), a pune ceva in dorsu, in spate; in speciale, a scrie una resolutione in *dorsu supplicei* : *a indorsá unu cambiu, pollitia*, a pune in *dorsu* ordinea de a respunde la alta persona summ'a indicata in cambiu, in scriessore, etc.

* **INDORSARE**, s. verbale, (fr. **endossement**), in t. s. verbului.

* **INDORSATU**, -a, adj. part., (fr. *endossé*).

* **INDORSU**, adv., in dorso; in dosu. in *spinare*, in spate: in *dorsu* la câmbiu, scrișore, etc.

* **INDOSARE**, -edu, vedi *indorsare*.

INDOUENTIA, s. f., *dubium*, *dubietas*, stare dubia, dubietate.

INDOUIOSU, -a, adj., *dubius*, *dubiosu*.

INDOUIRE, -escu, v., *duplicare*, *geminare*, *flectere*, *plicare*; a face două, a face două parti; a plică, a curbă; refl. a se *indouă*, *dubitare*, *ambigere*, a dubită.

INDOUIȚIUNE, s. f., *dubitatio*, stare *indouioasă*, *dubitatio*, *esitatio*.

INDOUIȚIOSU, -a, adj., *flexibilis*, care se poate îndoi.

INDOUIȚORIU, -tărie, adj. s., *flexuosus*, *curvus*, care îndouiește.

INDOUIȚU, -a, adj. part., *duplicatus*, *duplus*, *duplex*, *flexus*, *duplicatu*.

INDOUIȚURA, s. f., *flexio*, *flexura*, *flexus*, *sinus*, *ruga*, *plicatura*.

INDRACIRE, -escu, v., *furere*, *debacchari*, *malum genium in atiquem locum accessere*; *exagitare*, a *dehabe* *obsideri*, (it. *indragare*, *indragarsi*); a face *dracu*, a se face *dracu*; a fi coprensu de *draculu*; a supără, a furbură, a aduce în furia, a infuria; refl. a se *indravă*, a innebună, a fi alu *dracului*, a se infuria, a turbă.

INDRACIRE, s. verbale, *furor*, *diabolius*, *obsessio*, *eurgema*, in t. s. *verbului*.

INDRACTU, -a, adj. part., *demoniacus*, a *demonie obsessus*, *exegomachus*; *furiu*, coprensu de *turbare*, de furia; care are, precumu se dice, *pre draculu* în elu; coprensu sau possessu de *draculu*; reu, forte reu, *furiu*, *turbatu*: *spiritu indracitu*; *calle indracita*, *periculosa*, *rea*.

INDREPTARE, *indreptu* și *indreptedu*, v., *dirigere*, *regere*, *disponere*, *ordinare*; *aequare*, *complanare*, *emendare*, *viam alicui monstrare*, a *delege*, a *ordină*, a *dispune*, a *regulă*; a *aplană*; a *correge*, a *imbonelă*, a face mai bonu, a pune în stare mai bonă, a *repara*; a

arretă *cuiua callea*; — refl. a se *indreptă*, *emendari*, *melior fieri*, a se *emendă*, a se face mai bonu, a deveni mai bonu; a se *desculpă*, a se *justifică*; — a se *adresă* *coțra cineva*: a se *indreptă errorile*; a *indreptă unu opu înainte de tipărire*; a *indreptă stylulu*; a *indreptă una nave dupo ventu*; a *indreptă pre cineva*, a lu *instru*, a i *arretă*, a i *indică*, a i *spune unde siede coțare*, a lu *pune pre calle*; a *indreptă unu tunu*, a *puntă*, a *dirige unu tunu*; se *indreptă tempulu*, se face *tempu formos*, a se *indreptă spre bene*, a *recuperă sanetatea*, a deveni *sanetosu*; a *indreptă unu guttu strambu*.

INDREPTARE, s. verbale, *rectio*, *directio*, *dispositio*, *ordinatio*, *aequatio*, *correctio*, *emendatio*; *viae monstratio*, *excusatio*, *purgatio*, *justificatio*, in t. s. *verbului*.

INDREPTATORIU, -torie, s. adj., *rector*, *director*, *ordinator*, *emendator*, *monstrator viae*, care *indreptă*, *dirige*, *correge*, *emendă*, *arretă*, *repara*, *rectifică*; *conductoriu*, *correctoriu*; si ca *substantivu reale* pentru ori ce *semnu* care *arretă una direcie*.

INDRUGARE, v., *crassa fila ducere*, a *toce fire grosse*; fig. a *indrugă multe*, a *vorbi multe*, a *vorbi nimienri*.

* **INDUBITABILE**, adj., *indubitabilis*, *nedubitabile*, ce nu se pote pune la *indouentia*, ce nu suferă dubiu; certu, *securu*.

* **INDUBITATU**, -a, adj., *indubitatus*, *nedubitatu*.

INDUCERE, *indussi* și *indussei*, *indussa* și *inductu*, v., *inducere*, a *introduce* *pre cineva* *indeva*; a *duce* în *ceva* sau la *ceva*, *mai allessu ren*: a *induce* *cu errore*, *in peccatu*, *in tentatione*.

INDUCȚIUNE, s. f., *inductio*, *actio* de *inducere*, *introducere*, *introductione*, *indennare*, *persuasione*, *argumentatione* prin care se *demonstră* *ună prepositione* *enumerandu diverse esemple*; *consequentia* ce *deriva d'in ore* care *luern*; *suppositione*, *hypothese*; *modulu* de a *probă*, de a *judecă veritatea unci formule generale*, prin *applicationea* ei la *casuri speciale*.

INDUCTIVU, -a. adj., (fr. *inductif*); ce se face prin inducțiune; *rationamentu inductivu*.

INDUIOSIARE si *inuiosire*, -escu, v., a atinge anim'a a desceptă compasiune, a miscă, a emociună; refl. a se emociună, a se coprende de compasiune.

INDUIOSIRE, s. verbale, compasiune.

INDUIOSITU, -a. adj. part., copresu de compasiune.

INDULCIRE, -escu, v., *indulcare*, *dulcare*, *dulcorare*, *dulce redlere*, *temperare*, *mitigare*, *placare*, a face dulce, a temperă acrima unui lucru acru; a mitigă; a imblândi, a usioră; refl. *a se indulci*, a deveni dulce; a se desmenia, a se imblândi; fig. *m'am indulcitu*, am mancatu carne in di de seccu; *a indulci buccatele*, a pune sacharu in elle; *a indulci una espressione*, a corege, in dreptă; *a indulci meni'a criva*.

INDULCIRE, s. verbale, *dulcoratio*, *mitigatio*, in t. s. verbului.

INDULCITORIU, -toria, adj., *dulcorans*, *mitigans*, care *indulcesce*, care mitiga, stempera.

INDULCITU, -a, adj. part., *eduleatus*, *mitigatus*, *mollitus*, *lenitus*, *sedatus*, *temperatus*, *placatus*.

INDULCITURA, s. f., rezultatulu acțiunei de indulcire.

* **INDULGENTE**, adj., *indulgens*, care ierta usioru rellele, defectele; blandu, bonu, iertatoriu, tolerante, sufferitoriu.

* **INDULGENTIA**, s. f., *indulgentia*, *facilitas*, *remissio*, facilitatea de a ierta errorile si offensele: blandetia; bonitate.

* **INDULGERE**, *indulsi* si *indulsci*, *indulsi*, v., *indulgere*, a fi *indulgent*, blandu, tolerante, trecutoriu cu vederea de rellele ce facu altii; a toleră cu bonitate.

INDUPLICARE, v., *flectere*, *persuadere*, a persuade, a face se creda, a miscă; refl. *a se induplică*, *flecti*, *persuaderi*, a se persuade, a se determina, a se miscă; a cede, a consenti: *cu rogationi nu l'induplici: pre cerbicosi nu i poti induplică*.

INDUPLICARE, s. verbale, *persuasio*, in t. s. verbului.

INDUPLICATU, -a. adj. part., *persuasus*.

INDURARE, v., 1. *misereri*, a avé *misericordia*: *indura-te, domne, de noi; ararulu abia s'a induratu se mi dea una bucatella de pane; ce omu impetritu la anima, in catu nu se indura de nemica!* dero si: *domne, nu te indura de noi* = aibi *misericordia* de noi; — 2. *durare*, *indurare*, *obdurescere*, a face *duru*, a intari a impetri: (cuventulu provine: a) in insemnarea de sub 1. din *in* si *doru*, *doru de anima*; b) in insemnarea de sub 2. d'in *in* si *duru* = tare, impetritu, etc.; spre a scapa dero de ambiguitati e bene a se serie in insemnare de la 1. sub form'a, *indurare*).

INDURARE, s. verbale, *misericordia*, *miseratio*, *commiseratio*; *duratio*, in t. s. verbului.

INDURATORIU, -a. adj. s., *misericors*; *durator*, care indura sau se indura.

INDURATU, -a. adj. part., *misericors*; *duratus*.

* **INDUSTRIA**, s. f., *industria*, *diligentia*, *desteritate*, *abilitate ingeniosa*; arte, studiu, maiestria, profesiune mehanica ori mercantile; *industria se dice in genere la tote artile de mehanica si de manufactura, in oppositiune cu agricultur'a*: locut. de *industria* = intr'adensu.

INDUSTRIALE, adj., relativu la industria, ce depende de industria, ce provine d'in industria: *arte industriale*; *professione industriale*; *producte industriale*; *esposiune industriale*: etc.

* **INDUSTRIOSU**, -a. adj., *industrius*, *industriosus*, care se adopera cu desteritate, cu diligentia si abilitate de a inventa si aplica mediloce si moduri de lucrare, de essecutare; ingeniosu, destru, laboriosu, activu; *unu lucru industriosu*, facutu cu mare maiestria, cu mare arte.

* **INEBRIARE**, v., *inebriare*, vedi *imbetare*.

* **INECALE**, adj., *inæqualis*, contr. *ecale*: ce nu este de acea-asi durata, de acea-asi valoare, de acea-asi intensitate, etc.: *cantitati inecali*, *omeni de conditioni inecali*.

* **INECALITATE**, s. f., *inæqualitas*, contr. *ecalitate*; calitate de *inecale*.

* **INEDITU**, -a, adj., **ineditus**, nepublicatu, netyparitu inco, nepromulgatu, nedatu inco la lumina.

* **INEFFABILE**, adj., **ineffabilis**, ce nu se pote espreme prin cuvinte, indicibile.

* **INEFFABILITATE**, s. f., **ineffabilitas**, calitate de *ineffabile*, natura *ineffabile*.

* **INEFFICACE**, adj., **ineficax**, care nu produce nici unu effectu.

* **INEFFICACIA** si *inefficacitate*, s. f., **inefficacia**, lipse de *efficacitate*, lipse de putere.

* **INELEGANTE**, adj., **inelegans**, fora elegancia; uritu, neplacutu, fora formosetia, fora ornamente, inurbanu, nepolitu.

* **INELEGANTIA**, s. f., **inelegantia**, lipse de elegancia, calitate de inelegante.

* **INELIGIBILE**, adj., ce nu se pote allege, care nu are calitate spre a fi allessu.

* **INELIGIBILITATE**, s. f., stare sau calitate de *ineligibile*.

INELLARIU, s. m., **annularius**, care face ánnelle, vedi *ánnellariu*.

INELOCENTE, adj., **ineloquens**, care n'are elocentia.

* **INELUCTABILE**, adj., **ineluctabilis**, inevitabile, insuperabile, neinvinsu.

* **INEMENDABILE**, adj., **inemendabilis**, incorrigibile, care nu se pote emendá.

* **INEMICETIA**, s. f., vedi *inimicitia*, *inimicitia*.

* **INENARRABILE**, adj., **inenarrabilis**, ce nu se pote narrá, spune, esprime prin vorbe, ineffabile.

* **INENUNTIABILE**, adj., **inenuntiabilis**, ce nu se pote enuntia, articula, pronuntia.

* **INEPTIA**, s. f., **ineptia**, caracteru de *ineptu*, fapta de *in p.a.*

* **INEPTU**, -a, adj., **ineptus**, contra *aptu*, inabile, neindemanaticu: care face tote pre dosu, cumu nu se cade, nici la tempu, nici la locu.

* **INERTE**, adj., **iners**, fora putere, sterile, apathicu, indolente, molle, addormitu, ammortitu, fora activitate, fora miscare, pigru, greu de lucru.

* **INERTIA**, s. f., **inertia**, stare sau calitate de *inerte*, apathia, indolentia,

mollitione, ammortire, addormire, neactivitate, nemiscare.

* **INERUDITU**, -a, adj., **ineruditus**, neinvetiatu, ignorante, incultu.

* **INESCOGITABILE**, adj., **inescogitabilis**, ce nu se pote *escogita*.

* **INESCUSABILE**, adj., **inexcusabilis**, ce nu se pote *excusa*, ce nu se pote iertá.

* **INESPERIENTIA**, s. f., **inexperientia**, **imperitia**, **inseitia**, lipse de *experientia*, de practica.

* **INESPERTU**, -a, adj., **inexpertus**, **imperitus**, care n'are experientia, nedepresu, nepolitu.

INESPIABILE, adj., **inexpiables**, care nu se pote *expia*, curtia, sterge prin punitiuni: *peccata inespiable*, nestersu, ce nu se pote spellá.

* **INESPLICABILE**, adj., **inexplicabilis**, ce nu se pote explica, intellege.

* **INESPREMIBILE**, adj., **inespremiabilis**, ce nu se pote *esprime*.

* **INESPUGNABILE**, adj., **inexpugnabilis**, ce nu se pote *espugna*, ce nu se pote lua prin batalia, insuperabile, invincibile.

* **INESSACTITATE**, s. f., si *inessactitudine*, s. f., (fr. *inexactitude*); lipse de *essactitudine*, de precisiune, de *essactitate*.

* **INESSACTU**, -a, adj., ce nu este *essactu*, ce nu este precisu.

* **INESSAURIBILE**, adj., **inexhaustus**, ce nu se pote secca; interminabile, nesseccatu.

* **INESSAUSTU**, -a, adj., **inexhaustus**, nesseccatu, ce nu se mai terminá.

* **INESSECUTABILE**, adj., ce nu se pote *essecuta*: *planuri inessecutabili*, *idea inessecutabile*.

* **INESSERCUTABILE**, adj., **inexercitatus**, ce nu se pote *esercita* sau practica.

* **INESSIGIBILE**, adj., ce nu se pote *essige*, pretinde, *nonessigibile*.

* **INESSORABILE**, adj., **inexorabilis**, ce nu se pote *essora*, implacabile prin rogationi, deprecationi; inflexibile.

* **INESSORABILITATE**, s. f., stare sau calitate de inesorabile.

* **INESTERMINABILE**, adj., **quod**

exterminari non potest, ce nu se pote estermíná, stinge, estirpá.

* INESTIMABILE, adj., inestimabilis, de unu pretiu infinitu.

* INESTINGIBILE, adj., inextinguibilis, ce nu se pote stinge.

* INEVITABILE, adj., inevitabilis, ce nu se pote evítá, incongiurá, de ce nu poti scapá.

INFACISIARE, si *infaciosiare*, -ediu, v. proponere, præsentare, personam agere, describere, jungere, a pone in *facia*, sub ochi, a propone, a presentá, a arretá, a pone la vedere: a representá: *acestu omu ne infaciosiedia bonetatea personificata; acesta pictura infaciosiedia cu totulu trassurele selle: in scrierile selle infaciosiedia obiectulu sub colorile celle mai viue; a infaciosiá documente, a infaciosiá marturii cu inculpatulu: fig. Egyptianii si infaciosiau annulu printr'unu serpe care si muscá cod'a; — refl. a se infaciosiú; a se presentá, a comparé, a vení inainte: a se infaciosiá inaintea tribunariulu; a se infaciosiá pre scena; mii de lucrari se infaciosiedia inaintea nostra.*

INFACISIARE, s. verbale, propositio, propositum, descriptio, aspectus, conspectus, vultus, presentare, arretare, comparitione, espositione; confrontatione; apparentia: *facia*, aspectu; in t. s. verbului.

INFACISIATU, -a, adj. part., propositus, presentatus, descriptus, oculis subjectus, addussu inainte; figuratu, etc.; presentatu, arretatu, conformatu, desemnatu, etc.

INFAINARE si *infarinare*, -ediu, v., *farina* adspargere, (it. *infarinare*); a spolí, a presará, a nuge eu *farina*, a inalbí: *a infariná perulu capulu, pulvere cyprilo caput conspergere.*

INFAINARE si *infarinare*, s. verbale; in t. s. verbului.

INFAINATU si *infarinatu*, adj. part., *farina* aspersus.

INFAINOSIARE si *infarinosiare*, -ediu, v.; a preface in *farina*, in pulbere.

INFAINOSIATU si *infarinosiatu*, adj. part.; prefacutu in *faina*.

* INFALLIBILE, adj., (infallibilis,

fr. *infaillible*), *erroris immunis*, care nu pote ratecí, care nu pote falli, care nu se pote insellá; certu.

* INFALLIBILITATE, s. f., (infallibilitas, fr. *infaillibilité*), *erroris immunitas*, calitate de *infallibile*: *infallibilitatea unui calculu, unei regule, unui principiu*, etc.; la catholici se dice co *bassericu* loru este *infallibile*, si acumu voru se face si pre capulu loru, Papa, *infallibile*: numai Domnedien inse e *infallibile*.

* INFAMANTE, adj., *infamans*; care *infama*, care desonora: *covente, fapte, condemnari, punitiuni infamanti*.

* INFAMARE, -ediu, v., *infamare*, *infamia* notare, dedecorare, *fama* spoliare, *infamem* facere, notam vel *infamiam* alicui inferre, inurere, a stricá reputationea cuiva, a insemná pre ceneva cu not'a *infamiei*; a diffamá, a calumniá.

* INFAMARE, s. verbale, *infamia*, in t. s. verbului.

* INFAMATORIU, -tória, -trice, s. adj., *infamator*, *obtrectator*, care *infama*, *diffamatoriu*, *calumniatoriu*.

* INFAMATIONE, s. f., *infamia*, *infamatio*, actione de *infamare*.

* INFAMATU, -a, adj. part., *infamatus*, *fama* spoliatus.

* INFAME si *infamu*, -a, adj., *infamis*, de rea *fama*; desonoratu, notatu, *diffamatu*, perdutu in opinionea publica; vile: *lucru infame, portare infame, locu infame*, subst. unu *infame*.

* INFAMIA, s. f., *infamia*, *ignominia*, *dedecus*, desonore, *opprobriu*, *rosine*.

* INFANDU, -a, adj., *infandus*, care nu se pote spune: *terribile*, *spaimentatoriu*.

* INFANTARIA, s. f., (fr. *infanterie*), *pedidatus*, *pedites*: *pedestrime*.

* INFANTE (si scurtatu *fante*), adj., *infans*, pruncu, *copillu micu*, care nu pote inco vorbí; subst. *infante*: a) titlu datu filoru secundogeniti ai regiloru Ispaniei si Portugalliei; b) nu'a d'in figurele de la cartile de jocu.

* INFANTIA, s. f., *infantia*, *copillaria*, etate *copillaresca*, prim'a etate a omului.

* INFANTICIDIU, s. m., *infantici-*

dium. occisionea copillului abia nascutu, in momentul candu se nasee, sau chiaru in pantece inco fiendu.

* **INFANTICIDU**, -a, s. adj., **infanticida**, care committe *infanticidiu*. occiditoriulu unui fetu sau pruncu.

* **INFANTILE**, adj., **infantis**, puerile, de copillu, copillarescu, pruncescu.

INFARINARE, v., vedi, *infarinare* cu derivatele selle.

INFASCIARE si *infasiare*, v., fasciare fasciis involucere, a lega in fascie.

INFASCIARE si *infusiare*, s. verbale; **involutio**, legatura in fascie.

INFASCIATU si *infusiatu*, -a, adj. part., **fasciatus**, **fasciis involutus**, legatu in fascie.

INFASCIORARE si *infasiorare*, v., **circumvolvare**, a lega impregiuru una *fasciora*, aaveli bene: *a infasiora in chartea*; *a infasiora una fune pro unu lemnu*; *a se infasiora*, a se implecti.

INFASCIORARE si *infasiorare* verbale, **circumvolutio**, actiune de *infasiorare*.

INFASCIORATU si *infasioratu*, -a, adj. part., **involutus**, **circumvolutus**.

INFASCIORATURA si *infasioratura*, s. v., resultatn allu actiunei de *infasiorare*.

* **INFATIGABILE**, adj., **infatigabilis**, **indefessus**, **invictus** a labore, care nu se fatiga in lucru.

* **INFATIGABILITATE**, s. f., **infatigabilitas**, stare sau calitate de *infatigabile*.

* **INFAUSTU**, -a, adj., **infaustus**, de reu anguriu, nefericitu, funestu.

* **INEFAVORABLE**, adj., **infavorabilis**, nefavorabile; sinistru, greu.

* **INFECERE**, *inici*, *infectu*, (in-facere), v., **inficere**, a confundá in ceva, si in specie: a intinge, a confundá intr'unu licidu; a colorá; a imple de putore; a corrupe, a strica, a imputá, etc.

* **INFECTARE**, v., **infacere**, **inficere**, **corrumpere**, a imputá, a corrupe, a strica prin lucru contagiosu, veninosu.

* **INFECTATU**, -a, adj. part., **imputatu**, **stricatu**, **putorosu**.

* **INFECTIONE**, s. verbale; **infectio**, **contagium**; stricatione causata intr'unu

corpu prin attingere cu alte substantie stricate.

* **INFECTU**, -a, adj., **infectus**, aproape de una insemnare cu *infectatu*, (vedi *inficere*).

* **INFECUNDITATE**, s. f., **infecunditas**, lipse de fecunditate, sterilitate, sterpitate, neproductione.

* **INFECUNDU**, -a, adj., **infecundus**, sterile, sterpu.

INFELICE, adj., **infelix**, neferice, nefericitu, infortunatu, miseru.

INFELICITATE, s. f., **infelicitas**, nefericare, infortuniu, miseria, calamitate, reu, adversitate, disgratia.

INFERRARE, -ediu, v., **stigmare**, **cauterizare**, **cauterio** iaurere notam alieni iaurere; a insemná cu ferrulu arsu, a stigmatisa; a diflama, a desonora, a degrada, a fracta cu infamia: *a inferru unu callu*.

INFERRARE, s. verbale, **stigma**, **inusta nota**, in l. s. verbului.

INFERRATU, -a, adj. part., **cauteriatus**, **stigmatiens**.

INFERRATURA, s. f., resultatn allu inferrarei.

INFERBENTARE, v., **fervefacere**, **percaiefacere**, **irritare**, **excitare**, **incitare**, a incaldi tare, a face ferbente; a irrita, a aduce la mena; refl. *a se inferbenta*, in *erescere*, a se incaldi forte, a se mena, a se irrita.

INFERBENTARE, s. verbale, **calefactio**, **fervefactio**, **irritatio**; in l. s. verbului.

INFERBENTATORIU, -toria, adj., **calefactiens**, **irritans**, care inferbenta, care irrita.

INFERBENTATU, -a, adj. part., **fervidus**, **fervefactus**, **excitatus**.

* **INFERIORE**, adj., **inferior**, mai de diosu, ce e pusu sau ce jace mai diosu, mai la valle: *Daci a inferiore*, *Pannoni a inferiore*, ca subst. subalternu, subordinatu, care depinde de la altulu, mai mieu, mai infirmu: *inferiore cura in conditione*, *in arce*, *in scientia*, *in virtute*; *merce de calitate inferiore*; *omu de unu talentu inferiore*; *tribunariu inferiore de la care appellulu e admissu*; *classi inferiori*, in cari se incepe cursulu invetiaturei.

INFERIORITATE, s. f., inferior conditio, stare sau calitate de inferiore; mediocritate, infirmitate.

INFERIRE si *inferere*, v., inferre; a induce, a introduce, a concludere: *d'in conventele melle nu poti inferi ce ai inferitu tu.*

* INFERMITATE, vedi *infirmitate*.

* INFERNALE, adj., infernalis, de infernu. de iadu; dracescu, diavolescu: *omu infernale, machina infernale*, care se imple cu artificiu spre a face violenta exploziune; *petra infernale*, substantia caustica preparata d'in argentu viu si spirtude nitru, care are proprietatea de a arde carnea bene asupr'a carei se aplica.

* INFERNALITATE, s. f., (it. *infernalità*); caracteriu de *infernale*, mare reutate: *confuziune infernale, fapte infernali*.

* INFERNU, s. m., infernus, iadu, locu unde petrecu suffletele mortiloru, la crestini *tartarulu*, loculu condemnatiloru; contr. *paradisulu*, loculu fericitiloru; fig. locu de suppliciu, de doreri extreme.

* INFEROCIRE, -eseu, v., ferocire, savire, a deveni feroce, a se selbateci.

* INFEROCITU, -a, adj. part., ferox, savus, feroce, selbatecu, crudu.

* INFERTILE, adj., infertilis, infecundus, sterilis; sterile, neproductoriu.

* INFERTILITATE, s. f., infertilitas, infecunditas, sterilitas; contr. *fertilitate*, lipse de fertilitate.

* INFERU, -a, adj., inferus, de giosu, de valle; oppusu *superu*.

* INFESTANTE, adj., infestans, molestus, care infesta.

* INFESTARE, v., infestare vexare, a vettema, a turbura, a suppera, a incomoda, a desgusta, a molestata, a tormenta, a importuna, a vessa: *pestilenti'a infesta una terra; inimicii infesta patri'a.*

* INFESTARE, s. verbale; molestia, vexatio, infestatio, in t. s. verbului.

* INFESTATIONE, s. f., infestatio, actiune de infestare.

INFESTATORIU, -toria, adj. s., infestator, care infesta.

* INFESTATU, -a, adj. part., infestatus, vexatus molestia affectus.

* INFESTU, -a, adj., infestus, molestus, importunu; incomodu, supperatoriu, inimicu, vettematoriu, stricatoriu.

* INFEUDARE, -ediu, v., (fr. *inféoder*); a da in feudu, a da unu pamentu cu dreptu de feudu; a constitui unu pamentu in conditioni de feudu.

* INFEUDATIONE, s. f., (fr. *inféodation*); actu prin care unu pamentu se da altui-a in feudu.

* INFEURARE, v., vedi *infiorare*.

* INFICERE, v., vedi *infecere*.

* INFIDELE, adj., infidelis, necredentiosu, care nu tine credenti'a, care nu si implenesce detorentiele sau promissionile; care nu este constante in affectionile selle: *amicu infidele, muliere infidele, memoria infidele*; care nu tine cu firmitate representationile castigate; *traductione infidele*, care nu reproduce essactu testulu originale.

* INFIDELITATE, s. f., infidelitas, necredentia; lipse de fidelitate: *infidelitate* si *perfidia* paru a fi synonyme; *infidelitatea e connoscuta de cellu cui se face; ero perfidi'a se ascunde sub apparenti'a fidelitatei; infidelitatea pote se nu fia de catu una debilitate; perfidi'a e totu de un'a una crime precugetata.*

* INFIDU, -a, adj., infidus, necredentiosu, insellatoriu, differitu de *infidele*.

INFIENTIARE, -ediu, v., creare, facere, facere ut existat; a crea, a forma; a face; a da viuetia, essistentia; a stabili, realisa, effectua, essecuta; a traduce una idea, unu planu, etc., in faptu, in lucru; refl. *a se infienti'a*, a se nasce, a proveni, a resulta, a se impleni.

INFIENTIARE, s. verbale; creatio, formatio, existentia; creatione, formatione, essistentia; stabilire; realisare, essecutare.

INFIENTIATU, -a, adj. part. creatus.

* INFIGERE, v., *infissi* si *infiseci* = *infipsci*, *infictu* = *infiptu* si *infissu*; v., infigere; a implanta, a impunge; a pune, a bate ceva, a face se penetre, se petrunda, se intre: *a infige spat'u in peptulu inimicului; a infige in memoria.*

INFIGERE, s. verbale, fixura, fixio, incussio, in t. s. verbului.

* INFILTRARE, v., (fr. *infiltrer*), co-

lare, penetrare; a strebate, a stracurá, a se stracurá: *ap'a se infiltra si in peltea cea mai dura; serulu se infiltra prin pannur'a mai desa.*

* **INFILTRATIONE**, s. f., (fr. *infiltration*), actulu prin care unu fluidu intra si petrunde: *infiltrationea apei prin diferite strate arenose.*

* **INFILTRATU**, -a, adj. part., petrundu prin pori.

* **INFIMU**, -a, adj., *inimus*, superlativú d'in *inferu*, allu cui comparativu e *inferiore*; cellu mai de diosu, cellu d'in urma; vedi si *inferiore*.

* **INFINIBILE**, adj., *infinibilis*, fora finitu, fora margini, fora capetu.

* **INFINITATE**, s. f., *infinitas*, calitate de ce este *infinitu*; multitudine infinita, numeru infinitu: *unii filosofi sustinu infinitatea lumiloru.*

* **INFINITIVU**, adj., *infinitivus*, ce nu pote sau nu se pote fini sau defini; in gramm *modulu infinitivu*, care presenta actionea fora a determiná neci numerulu neci person'a: *a laudá, este infinitivulu verbului, allu carui presente indicativu este: eu laudu.*

* **INFINITU**, -a, adj., *ininitus*, nemarginitu, nenumeratu, ce n'are neci inceputu, neci fine; fora margini, fora numeru: *potere infinita*, mare, multa, considerabile.

INFIORARE, v., *horrorem inentere*; refl. *a se infiorá*, *horre*, *horrescere*; 1. a inspirá *fiori*, a face se sentia recele frigului, a spaimentá, a infricosiá forte; a trasari de *fiori*, a tremará de frica, a senti ca si candu aru trece furnici prin corpu; 2. *a se infiorá: mi infiora frigurile*; (vedi febre, feure, fiori, fiorare).

INFIORARE, s. verbale; *horror*, in t. s. verbului.

INFIORATORIU, -toria, adj., *horribilis*, *orribile*, spaimentatoriu; *infricatoriu*.

INFIORATU, -a, adj. part., *horrore captus*, *terrefactus*.

INFIPTU si *infissu*, -a, adj. part., *infixus*.

INFIRARE, v., ordine e, in ordine collocare, in seriem dispune; e; pangere, a pune in firu, a pune in ordine, a or-

diná: *a infirá margelle*; vedi *inseriare*.

* **INFIRMARE**, v., *infirmare*, a debilitá, a invalidá, a infrange: *a infirmá una proba, unu argumentu, a arretá nevaliditatea loru: a infirmá una lege, una judecata, una decisiune, una sententia*, a i luá poterea, a ua face invalida.

* **INFIRMARE**, s. verbale; *infirmatio*; in t. s. verbului.

* **INFIRMARIA**, s. f., vedi: *infirmariu*.

* **INFIRMARIU**, -a, adj. s., *valetudinarius-ium*, (fr. *infirmier*, *infirmérie*): 1. adj., relativu la *infirmu*, in insemnarea speciale de *morbosu*: *edificiu infirmariu*; 2. subst. a) personale; *infirmaria*, -a, cellu insarcinatu a cautá de morboși; b) f. reale; *infirmaria*, casa, iacupere de morboși; vedi si *valetudinarius*, -ia.

* **INFIRMATIONE**, s. f., *infirmatio*, actione de infirmare.

* **INFIRMATU**, -a, adj. part., *infirmatus*.

* **INFIRMITATE**, s. f., *infirmitas*, calitate de *infirmu*.

* **INFIRMU**, -a, adj. s., *infirmus*, fora potere, nepotentiosu, cadutu in morbu, morboșu.

INFISU, -a, adj. part., *infixus*, *infixtu*.

INFLABILE, adj., *inflabilis*, ce se pote *inflá*; ce se infla usioru, *inflatiosu*.

INFLACURARE, v., *inflammare*, a face se dea flacura, a apprende, a inflamná; a electrisá, a escitá, a iritá; a infocá, a incaldí tare; refl., *a se inflacurá*, a face flacura, a se apprende, infocá, inflamná; a se iritá, etc.

INFLACURARE, s. verbale; *inflammatio*, in t. s. verbului.

INFLACURATU, -a, adj. part., *inflammatus*, *inflammatu*, *infocatu*, *ardente*; *appensu*: *omu inflacuratu, coventure inflacuratu*, plena de focu, *attitiatoria*.

* **INFLAGRARE**, v., *flagrare*, *inflagare*, a apprende, a inflacurá.

* **INFLAGRATIONE**, s. f., *flagrantia*, stare de *inflagratu*.

* **INFLAMMABILE**, adj., *inflammabilis*, ce se pote inflamná: *materia inflammabile, corpuru inflammabili*.

INFLAMMARE, v., *inflammare*, a

apprende; refl. *a se inflammá*, a se ap-
prende, a se inflacurá.

INFLAMMARE, s. verbale; **inflam-
matio**; in t. s. verbului.

INFLAMMATORIU, -*toria*, adj. s., **in-
flammator**; care *inflamma*, care inflacura,
care aprende.

INFLAMMATIONE, s. f., **inflamma-
tio**, apprendere; specie de morbu im-
preunatu cu mare caldura, friguri mai
multu ori mai pucinu acute : *inflamma-
tione de creeri, de pulmoni, de gura, de
stomachu, etc.*

INFLAMMATU, -*a*, adj. part., **in-
flammatu**; inflacuratu, apprensu, etc.

INFLARE, (pre a locurea *unflare*),
v., **inflare**, a implé cu ventu sau cu altu
lucru, a dá unu volume mai mare de
cumu erá sau de cumu se cade se fia :
*a inflá una besica cu aeru; ventulu infla
pandiele navei; se infla riulu, cresce,
essunda; se infla man'a, capulu de lovi-
ture, de bube; fig. a se inflá de super-
bia, de vanitate, de meniu; a inflá bu-
diele, buccle; a se inflá in penne (ca cur-
canii sau paunii); a inflá pre cineva,
a lu prende, a lu bate; a inflá ceva, a
sufflá, a spulberá, a sterge, a luá, a pune
man'a, a furá : unulu mi inflá pung'a,
altulu vestimentele.*

INFLARE, s. verbale, **inflatio**, in t.
s. verbului.

INFLATU, -*a*, adj. part., **inflatus**, *omu
inflatu*, meniosu, superbu; *stylu inflatu*,
essaggeratu, ampullatu.

INFLATURA, s. f., **inflatio**, tumor,
tuberculum, effectu allu actionei de *in-
flare* : *inflatura la ochi, la genuchi, la
petioru, la renichi; inflaturcle fruntii.*

* **INFLECTERE**, *inflessi* si *inflessei*,
inflessu; **inflectere**, a *flecte* tare, a in-
curbá, a incoveiá; de aci : a induplecá,
a abbate, a stramutá, a scambá, etc. :
*boulu nostru are corne inflesse; nici cu
rogationi, nici cu ammenitarii nu poti
inflecte anim'a acestui omu; a inflecte
unu coventu, a i dá differite forme, a lu
decliná sau conjugá.*

* **INFLESSIBILE**, adj., **inflexibilis**,
care nu se pote inflecte, *omu inflessibile
la rogatione.*

* **INFLESSIBILITATE**, s. f., **inflexi-**

bilitas, caracteriu, calitate de *inflexi-
sibile.*

* **INFLESSIONE**, s. f., **inflexio**, ab-
batere de la lini'a drepta, inclinare; in
optica, *inflessionea luminei*, refractiune
multifaria a radielorú provenita d'in
densitati inecali si d'in undulationea
corpului asupr'a carui-a radiele batu;
inflessionea sau *modulationea tonului*,
a vocii, a accentului; *inflessionea ver-
bului, numelui*, declinatione, conjuga-
tione; *inflessione* se dice in locu de flexi-
sibilitate, facilitate.

* **INFLESSU**, -*a*, adj., **inflexus**.

* **INFLECTIONE**, s. f., **inflectio**, ac-
tione de a *inflige*. de a aplicá una pe-
depse; condamnaré la pedepse pentru
erime, delicte ori transgressiuni.

* **INFLECTU**, -*a*, adj., **inflectus**, appli-
catu, vorbindu de punitiune.

* **INFLIGERE**, v., **infligere**, a aplicá
una pedepse pentru ore-care crime, de-
lictu sau transgressiune.

* **INFLIGERE**, s. verbale, **inflectio**,
in t. s. verbului.

INFLORIRE, -*escu*, v., **florere**, **flore-
scere**, a dá sau face flore; a fi in flore;
fig. a prosperá, a fi in stare bona, a inain-
tá : *infloresce campulu*, se imbracca in
flori; *inflorescu scientiele*, progressa,
prospera; *a in floritu vinulu, gráulu*, s'a
muceditu, s'a incinsu; refl. *a se in floré*,
a se adorná cu flori, a se adorná.

INFLORIRE, s. verbale, **inflorescen-
tia**, in t. s. verbului.

INFLORIORIU, -*toria*, adj. s., **flo-
rescens**, in flore; ce da flori; prospera-
toriu; adornatoriu.

INFLORITU, -*a*, adj. part., **floridus**,
florens, **florulentus**, ce are flori, ce e in-
congiuratu de flori; adornatu; muceditu.

* **INFLUENTE**, adj. part., **influens**,
potens, **gratia valens**, (fr. *influent*); care
influe, 1. proprie : *fluviu influente in
mare*; 2. metaforice : *omeni forte in-
fluenti prin averile loru.*

* **INFLUENTIA**, s. f., (**influentia**)
iafluxus, **gratia**; 1. proprie : potere de
a *influe*. de a curre, a se versá in altulu;
2. metaforice : actiune ce se comunica
de la unu omu sau de la unu lucru in
altulu; actiunea unei cause de a produce

sau opprí unu effectu; auctoritate, preponderantia, efficacitate, creditu, favore: *a avé influentia asupr'a cuiva, a avé auctoritate.*

* INFLUENTIARE, v., *gratia valere, influere*; a produce, a essercitá *influentia*; a impune altui-a facultatea, virtutea, voli'a propria; a impresioná; a lucrá asupr'a cuiva: *lun'a influentia multa asupr'a nutrimentului si asupr'a creşterei animaliloru.*

* INFLUENTIARE, s. verbale, in t. s. verbului.

* INFLUENTIATU, -a, adj. part., *preoccupatus.*

* INFLUERE si *influire, influssi si influsci, influssu si influitu*; v., *influere, valere, gratia valere*; 1. proprie, *a fluá in*, a se versá: *fluviu influa in mare*; 2. metaforice: a avé amestecu, a luá parte la una actione; a avé putere, creditu, favore: *a influa allegrii sau in allegrii: aerulu influa multa asupr'a sanetatei; muerca influa forte asupr'a mentei barbatului.*

* INFLUSSIONE, s. f., *influxio, incurgere, influentia.*

* INFLUSSU, -a, adj. part., *influxus*; ca subst. *influentia, influssione.*

INFOCARE, v., *ignire, ignescere, candescere, effervescece*; a dá focu, a inflacurá, a apprende, a arde; a inflamá, a escitá, a animá, a încoragiá; a essaltá, a entusiasmá; refl. *a se infocá*, a se inflacurá, a se apprende, a se animá, încoragiá, insuffleti, entusiasmá.

INFOCARE, s. verbale, *inflammatio, ardor, æstus, fervor, inflacurare, ardere, apprendere; ardore, fervore; entusiasmu, essaltatione, insuffletire; passione, etc.*

INFOCATU, -a, adj. part., *ignitus, ardens, candens, accensus, incensus, inflammatus, candefactus*; appensu, ardente, inflacuratu, inflammatu; ca adj., *omu infocatu*, cu spiritu ardente, ageru, passionatu; *anima infocata, suffletu infocatu. ochi infocati.*

INFOLIARE, (ca l molliatu in locu de):

INFOLIARE, v., *foliis vel pannis munire, vestire; folia vel pannos suere, amplificare; foliis vel pannis vestiri,*

tumescere; a coperi cu folie, a cose folie: a infoliá rochi'a; a infoliá bene unu omu; a se infoliá, a se accoperi cu folie, a se investi: arborii se infolia; d'in nudu aprope ce erai, acumu mi te ai infoliatu si tu.

INFOLIARE, s. verbale, accoperire cu folie, vestire.

INFOLIATU, -a, adj. part., accoperitu cu folie, vestitu.

* INFORMARE, v., *informare, certiorin facere; a instruí, a inscientiá; a formá prin instructione; a face connoscutu, refl. a se informá, a consultá, a studiá, a se inconnoscientiá, a aflá ceva: a se informá de sanctatea cuiva; ca term. de jurisprudentia: a informá unu processu, lu instruí.*

* INFORMARE, s. verbale, *informatio*, in t. s. verbului.

* INFORMATIONE, s. f., *informatio; cognitio, notitia; actione de informare: dare sau luare de informationi necesarie unui faptu; ellu are bone informationi despre lucrulu acestu-a; — informationea unui processu.*

* INFORMATIVU, -a, adj., *informans*, ce serve spre a informá.

* INFORMATORIU, -toria, s. adj., *informatior*, care *informa*.

* INFORMATU, -a, adj. part., *informatus, edoctus, instructus.*

* INFORME si *informu*, -a, adj., *informis*, differitu de *difforme*, intru câtu ce e *informe* n'are neci una forma, éro ce e *difforme* are forma, déro *disgratiosa*.

* INFORMITATE, s. f., *informitas*, calitate de *informe*.

INFORMICARE, v., vedi *infurnicare*.

INFORMOSETIARE, -ediu, v., (d'in *in si formosetia*); *pulchrum reddere, ornare, decorare; a face formosu, a orná, a decorá.*

INFORMOSETIARE, s. verbale, *decoratio*, in t. s. verbului.

INFORMOSETIATU, -a, adj. part., *ornatus, decoratus, ornatu, decoratu.*

INFORMOSIARE, -ediu, v., (d'in *in si formosu*); *formosare, ornare, a face formosu, a orná.*

INFORMOSIARE, s. verbale, *ornatus.*

INFORMOSIATU, -a, adj. part., *formosatus, ornatus, ornatus*.

*INFORTIARE, v., (fr. *enforcer*), a dá *fortia*.

*INFORTUNARE, s. f., *infortunatum reddere*, a face *infortunatu*.

*INFORTUNATU, -a, adj. part., *infortunatus*, nefericitu, miseru, fora *fortuna*, persecutatu de *fortuna*.

*INFORTUNITATE, s. f., *infortunitas*, nefericire, disgratia, desastru; ad-
versitate, infortuniu, miseria.

*INFORTUNIU, s. m., *infortunium*, *fortuna* rea, intemplanare nefericita; stare de miseria.

†INFRA, prep., *infra*, contr. *supra*, de desuptu; in compositioni ca *infra-scriptu*, etc.

*INFRACTIONE, s. f., *infractio*, frangere, infrangere, rupere; calcare, transgressione, violationea unei legi, unui tractatu, etc.

*INFRACTORIU, -toria, adj. s., *infractor*, care frange.

*INFRACTU, -a, adj. part., *infractus*, frantu, ruptu, infrantu; calcatu; in speciale: frantu in doue, ruptu in doue, indouitu: *colla infracta*.

INFRAGEDIRE, -escu, v., *fracidum reddere*, fragescere vel fracescere; a face fragedu; refl. *a se infragedi*, a se face fragedu.

INFRAGEDIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INFRAGEDITU, -a, adj. part., *fracidus*.

INFRANGERE si *infringere, infransi* si *infransei, infransu, infrantu* si *infractu*; v., *infringere*; a frange; a in-
vinge; a infrená: *a si infringe cupiditatile*; a calcá una detoria, una lege, una conventione. etc.: *a infrange legile*; — a vettemá partile genitáli: *omu impotente, pentru co e infrantu*.

INFRANGERE, s. verbale, *fractio, fractura, fractura, ruptura*, violare, calcare.

INFRANGIBILE, adj., *infragilis*, care nu se pote frange: *coragiu infrangibile*.

INFRANSU, -a, adj. part., *infractus*.

INFRANTU, -a, adj. part., *infractus*, ruptu; vedi si *infractu*.

INFRANTURA, s. f., resultatu allu actionei de *infrangere*.

INFRATIRE, -escu, v., *fraterno amore jungere*; a legá cu amore *fratesca*; a uní, a impacá; refl. *a se infrati*, a se uní, a se impacá; a fraternisá; a legá unione intima, a traí ca frati.

INFRATIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INFRATITU, -a, adj. part., *fraterno amore junctus, fraternus*.

INFRENARE, v., *infrenare, temperare, moderari, continere, reprimere*; a pune in *frenu*, a pune frenulu la callu sau la altu ceva; fig. *a refrená*, a contení, a repreme, a impedecá, a opprí, a retiné; refl. *a se infrená*, a se retiné, a se contení, a se abtiné, a se dominá: *a si infrená cupiditatile, passionile*.

INFRENARE, s. verbale, *infrenatio*, actione de a infrená; fig. *abstinentia, moderatio*.

INFRENATORIU, -toria, adj. s., *infrenans, temperans, continens*; care infrena; *moderatoriu, temperatoriu*.

INFRENATU, -a, adj. part., *infrenatus, moderatus, abstinens, continens, temperans*; cui s'a pusu *frenu*, margine mesura; *abstinente, moderatu, temperatu*.

INFRICARE, v., *terrere, pavorem incutere*; a bagá frica, a spariá.

INFRICATU, -a, adj. part., *territus, pavidus, pavibundus, metu correptus*, copresu de frica.

INFRICOSIARE, v., *timidum reddere*; a face fricosu; a bagá mare frica in cineva, *a intimidá*.

INFRICOSIATU, -a, adj. part.; 1. proprie, *pavore percussus*, cui s'a bagatu mare frica, *infricatu*: *inimiculu una data infricosiatu nu mai cotediá a dá peptu cu noi*; 2. metaforice: a) care бага frica, care insufla frica, *timendus, horrendus, metuendus, terribilis*: *tyrannu infricosiatu; oste infricosiata*, numerosa, spaimentatoria; deací: b) enorme; *vinu infricosiatu, infricosiatu oratoriu*, in acestu intellesu si ca adv., *infricosiatu de mare, infricosiatu de investiatu, infricosiatu d. stultu, infricosiatu, de uritu*, etc.

INFRONTARE, vedi *infruntare* cu derivatele selle.

INFRUCTUOSU, -a, adj., *infructuosus*, care nu aduce nici un fructu, fora folosu, inutile.

INFRUMUSETIARE, vedi *informosetiare* cu derivatele selle.

INFRUMUSIARE, vedi *informosiare* cu derivatele selle.

INFRUNDIRE, -escu. v., *frondere*, *frondescere*, *effrondescere*, a prende frundie, a se accoperi cu frundie; a inverdi, a se face *frundiosu*.

INFRUNDIRE, s. verbale, *inverdire*; *inflorire*.

INFRUNDITU, -a, adj. part., *frondens*, *frondosus*.

INFRUNTARE, v., *objurgare*, *exprobrare*, *castigare*, *verbis corripere*, *reprehendere*; *obire*, *oppetere*; 1. a dá preste *frunte*, sau, cumu se dice, a dá preste nasu, a muștrá, a reprobá: *a infruntá pre copillu pentru insolenti'a sea*; 2. a dá *frunte* sau peptu: *a infruntá eu coragiu morteu*.

INFRUNTARE, s. verbale, *objurgatio*, *exprobratio*, *animadversio*, *reprehensio*.

INFRUNTATORIU, -toria, adv. adj., *objurgator*, *castigator*, *exprobrator*, *reprehensor*; care *infrunta*, *reproba*, *repreme*, etc.

INFRUNTATU, -a, adj. part., *objurgatus*, *exprobratus*, *castigatus*, *reprehensus*.

INFUMURARE, v., *arrogantem reddere*, *aliquem magna de se opinione imbuere*; a bagá *fumu* de *mundria* in capulu cuiva, a lu face se se creda ce nu e si cátu nu e; refl. *a se infumurá*, a luá *fumu* de *mundria*, a se *mundri*, a se crede mai multu de ce e.

INFUMURATU, -a, adj. part., *qui magnam de se opinionem habet*, *qui sibi nimium placet*, *stulte superbus vel arrogans*, *confidens*, care a capetatu si are prea mare idea de sene, coprensu de una *mundria* *stulta* si *nebonesca*.

INFUNDARE, v., *fundo munire*, *obturare*, *claudere*, *seponere*, *abscondere*, *relegare*, *intercludere*, *vincere*, *convincere*, *refellere*, *hærerere*, *inops consilii*

esse; 1. a pune *fundu*: *a infundá butile si butoniele*; prin estensione, a inchide, a astupá: *a infundá una usia, una fereștra, una gaura cu unu cuniu*; 2. a taiá, a oppri, a impedicá: *a infundá callea, drumulu*, a pune in *strimtorare*, a *strimtorá*; a pune la una parte, a ascunde: *a se infundá in casa, in padure*; si: *a infundá padurile* = a fugi, a se respí, a se ascunde prin *paduri*; *a infundá pre inimicu intr'una valle, intr'unu lacu*; de aci: 3. a redege la *estremitate*, a nu lassá *medilocu* de *scapare*, a *invinge*; si in sensu *ideale*: a bate cu *coventulu*, a lassá *fora coventu*, a *confunde*, etc.: *l'am infundatu de n'are ce se mai dica, singuru s'a infundatu cu contradictiunile si mentionile selle; acumu vi s'a infundatu, nu mai aveti in cotrau scapá; aci m'am infundatu si eu*.

INFUNDATU, -a, adj. part., *fundo munitus*, in t. s. *verbului*.

INFUNDATURA, s. f., *resultatu allu actionei de infundare*, *locu retrassu si ascunsu*: *in infundaturele pamentului; siede intr'una infundatura a cetatei intr'alta infundatur'a de casa; infundatur'a butiloru; infundatur'a la care a redussu pre inimicu*, etc.

* INFUNDERE, *infunsi* si *infunsei*, *infunsu* si *infusu*. v., *infundere*, a versá ceva pre sau in altu ceva: *a infunde oliu in apa; a infunde flóre de teliu in apa bene destillata*.

* INFUNDIBLU si *infundibulu*, pl. -e, *infundibulum*, *instrumentu de infundere*, *instrumentu in forma conica prin care se torna apa, oliu sau alte licide intr'unu vasu* (it. *imbuto*, fr. *entonnoir*).

INFURIARE, v., *furore afficere*, refl. *a se infuriá*, *furere*, *insanire*, *sævire*.

INFURIARE, s. verbale, *insania*, *rabies*, *furor*, *sævitia*.

INFURIATU, -a, adj. part., *furens*, *furibundus*, *sævus*; *turbatu*, *rabiatu*, *furibundu*, *furiosu*.

* INFUSIONE, s. f., *infusio*, *infundere*, *versare*, *actione de infundere*.

* INFUSORIU, -oria, *infusor* si *infusorius*, -um; care *infunde*; subst. m., *reale*: a) *instrumentu de infundere: infusoriulu lampei*, unde sau pre unde se

torna si curre oliulu; *b*) animalculu microscopicu.

* INFUSU, -a, adj. part., *infusus*, versatu in ceva, si de aci, innasentu, in spiratu : *scientia infusa nu e*.

INGALBINIRE, v., *palescere, flavescere*, a se face galbinu, a se meniá, a deveni pallidu.

INGALBINIRE, s. verbale, *pallor*, in t. s. verbului.

INGALBINITU, -a, adj. part., *pallidus*, facutu galbinu.

INGANARE, v., *subsannare, ridicule imitari, deridere; balbutire, confundi*: 1. a ride, a luá in risu, imitandu verb'a, gestulu in modu ridiculu, a caricaturá : *nu me inganá, candu vorbescu eu; e peccatu a inganá pre parenti*; 2. a vorbi reu, confusu, a se incurcá in vorba : *vedendu co l'am prensu asiá de bene, abia potú inganá doue covente: nu totu inganá, ci mi respunde limpede*; 3. vorbindu de lumina si intunericu, de coloru, etc., ce se confundu asiá co nu se pote bene distinge un'a de alt'a : *diu'a se ingana cu noptea, lumin'a cu intunericulu; pre faci'a copillei rosele se ingana cu crinii*. (? it. *ingannare*).

INGANATU, -a, adj. part., *subsannatus*.

* INGENIARE, v., (it. *ingegnarsi*), *studere, conari, intendere aciem ingenii, ingenium intendere*; a se adoperá cu mentea, a studiá, a si incordá poterile mentei.

* INGENIARIU, -a, adj. s., (it. *ingegnere*, fr. *ingénieur*); proprie, relativu la *ingeniu* sau *geniu*, luat de regula ca subst., 1. m. personale, care connosce scienti'a si possede artea de a construi fortificationi bellice, edificie militari sau si civili, de a direge saparea mineleloru, de a face calli de communicatione, de a construi si direge machine, etc.; 2. f. abstractu, *ingeniaría*, scienti'a sau artea de *ingeniaru*.

* INGENIOSITATE, s. f., *ingeniositas*, calitate de *ingeniosu*; mente, sagacitate, potere de cogitare.

* INGENIOSU, -a, adj., *ingeniosus*, plenu de *ingeniu*.

* INGENIU, s. m., *ingenium*, proprie-

tate innascuta si naturale a unei persone sau lucru; potere ori sagacitate a spiritului de a percepe, distinge, judecá, imaginá, combiná; mente capace, capu, spiritu, intellectione, talentu, geniu; spiritu de inventione : *a imblá dupo ingeniuu seu*, dupo voli'a, dupo placulu seu, a si satisface placerea; *ingeniu canescu*, natura canesca; *potereu ingeniului*, vivacitatea, sagacitatea spiritului; *ingeniu mare*, talentu, *geniu*.

* INGENTE, adj., *ingens*, mare, forte mare; insemnatu, considerabile, extraordinariu.

* INGENUITALE, s. f., *ingennitas*, calitate de *ingenuu*.

* INGENUU, -a, adj., *ingenuus*, naturale, sinceru, simplu; curatu la anima, nobile, cu anim'a deschisa; ca subst. in dreptulu romanu insemná: omu nascutu liberu, d'in parenti liberi.

INGENUCLARE, *ingenuchiare, ingenunclare, ingenunchiare*; vedi *ingenunclare* cu derivatele selle.

INGENUNCLARE sau *ingenunchiare*, v., *geniculare, genu flectere*, a plecá *genunchii*, a pune in *genunchi*; intr. a cadé in *genunchi*, a se prosterne, a se umili, a se suppone, a cadé sub greutate sau apesare, a nu mai poté.

INGENUNCLARE sau *ingenunchiare*, s. verbale, (*genuflexio*), in t. s. verbului.

INGENUNCLATU sau *ingenunchiatu*, -a, adj. part., *geniculatus*, pusu in *genunchi*, cadutu in *genunchi*.

* INGERENTIA, s. f., (de la *ingere*, fr. *ingérence*); actione de a se ingere in lucrurile altui-a, amestecu, intervenire.

* INGERERE, *ingerui, ingerutu* si *ingestu*: v., *ingere*; *a gere in*, a bagá, a introduce, a aduce; refl. *a se ingere*, a se bagá, a se amestecá in lucrurile altui-a.

INGHIACIARE, *inghiaciatu, inghiaciu*, vedi *inghiaciere* cu derivatele selle.

INGHITIRE, *inghititore, inghititura, inghitiu*, vedi *inghitire* cu derivatele selle.

INGLACIARE sau *inghiaciere*, v., *gelare, congelare, gelascere*; a prenda glacia, a trece in glacia, a se face glacia :

a inceptu a inglaciá: asta nopte a inglaciatu; Dunari'a a inglaciatu: mi au inglaciatu petiorele; i au inglaciatu urechiele: inglacia sangele in vene.

INGLACIARE sau *inghiaciare*, s. verbale, gelatio, congelatio; in t. s. verbului.

INGLACIATA sau *inghiaciata*. s. f., compositiune d'in diverse fructe redusse in glacia, care se gusta in tempu caldu spre recorire.

INGLACIATU sau *inghiaciatu*, -a, adj. part., gelatus, congelatus, glacie concretus, glaciatus; copresu de glacia, invinsu de frigu.

INGLACIU sau *inghiaciu*. s. m., gelu, gelidum, frigu mare, ce face se inglacie ap'a; tempu candu inglacia ap'a.

INGLITIRE, *inglitire* sau *inghitire*, v., glutire, deglutire, vorare, devorare, sorbere, absorbere, haurire; a introduce in stromachu, propr. si figuratu; *l'a inghititu pamentulu*, a peritu, nu se afla; *a inglití injurielē si amarurilē*, a le supportá, a le sufferí nepotendu face alt'a; *a si inglití averea*, a ua dilapidá; *a inglití pre altu*, a lu opprime, a lu nemicí; *a inglití nodulu*, a ascultá una reprobatione fora a respunde, a sufferí amarulu eu patientia; *tote le are inglití*, tote le are trage la sene, tote le are coprende, sau : tote are rabdá.

INGLITIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INGLITTORE, s. f., faux, gula, oesophagus, vorago; partea interiore a guttului, pre unde buceatele trecu d'in gura in stromachu; fig. affundime. gura, voragine.

INGLITTORIU, -*toria*, adj. s., deglutiens, devorans; care *inglite*, devora etc.

INGLITITU, -a, adj. part., devoratus.

INGLITITURA, s. f., haustus, câtu se inglite una data : *una inglilitura de vinu*.

INGRADIRE, sau *ingardire*, -*escu*, v., sepire, a incongiurá cu *gardu*, a inchide cu *gardu* sau muru.

INGRADITU, -a, adj. part., septus.

INGRADITURA, s. f., septio, stare de *ingraditu*: ceva *ingraditu*.

INGRASSIARE, v., saginare, pin-

guefacere; a face grassu : *a ingrassiá passeri*, *a ingrassiá pamentulu*: refl. *a se ingrassiá*, pinguescere; *a se ingrassiá de pre spatele altoru-a*, a se inavutí, a se sustiné prin sudorea altoru-a.

INGRASSIARE, s. verbale, *saginatio*, actiune de a *ingrassiá*.

INGRASSIATORIU, -*toria*, adj., *saginans*, care *ingrassiá*.

INGRASSIATU, -a, adj. part., *saginat*, pinguefactus.

* INGRATITUDINE, s. f., *ingratitude*, calitate de *ingratu*, nereconoscencia, nemultiamire pentru faceri de bene; anima ingrata.

* INGRATU, -a, adj., *ingratus*, neplacutu; nereconoscutoriu; sterile : *persona ingrata*; *omu ingratu*; *pamentu ingratu*, ce nu remunera laborea.

INGRECARE, v., vedi *ingreunare*.

† INGREDERE, *ingressi* si *ingressei*, *ingressu*; *ingredi*, a intrá.

* INGREDIENTE, adj. part., *ingrediens*, (fr. *ingrédient*); care *ingrede*, intra ea parte intr'una compositiune medicale sau de mancare; subst. m. reale, *ingredientele*, substantia, materia ce intra in compositiunea unui medicamentu sau unei mancare.

* INGREDIENTIA, s. f., (*ingredientia*), *condimentum*, vedi *ingrediente* ca subst.

* INGRESSIONE, s. f., *ingressio*, intrare, actiune de *ingredere*.

* INGRESSU, part. s., *ingressus*, care a intratu; locu de intrare.

INGRETIOSIARE, -*ediu*, v., *nauseam procurare*, *nauseare*; *nauseam capere*, *gravari*, *taedere*, *pigere*; a face cuiva *gretia*; a avé *gretia*; a vení greu; a disgustá; a se saturá, a nu mai poté sufferí, a i se urí : *a se ingretiosú de lume si de alle lumci*.

INGRETIOSIARE, s. verbale; *nausea*, *taedum*.

INGRETIOSIATU, -a, adj. part., *nauseatus*, *pertaesus*.

INGREUIARE, cu *n* molliatu in locu de *ingreunare*; vedi *ingreunare*.

INGREUNARE si *ingreunare*, v., *onerare*, *gravare*; *praegravare*, *difficilius reddere*; *gravidare*, *ingravidare*,

gravidum, pręgnantem reddere; a face greu, sau mai bene, a face greone sau greune=a face tare greu, a face dificilę; a causá greutate, a ingrecá; refl. a se ingreuná, gravari, ingravescere. Observa nuantiele între: a ingreuná pre cineva cu multu lucru: a ingrecá una muliere, a ingreuniá stylulu.

INGREUNARE, s. verbale, gravatio, in t. s. verbului.

INGREUNATORIU, -toria, adj., gravans, ingravans, care ingreuna.

INGREUNATU, -a, adj. part., gravatus: muliere ingreunata = grvida, pręgnans.

INGRIGIRE, -escu, v., curam gerere, sollicitum esse, curare; a avé grige de ceva sau de cineva; a portá grige; a se teme de ceva, a provedé, a intretiné, a fi cu grige: a nu se ingrigrí de nimica, a ingrigrí de copilli.

INGRIGIRE, s. verbale, cura, diligentia, sollicitudo, cura, diligentia, sollicitudine.

INGRIGITU, -a, adj. part., sollicitus, curis distentus, anxius; sollicitu, ansiosu.

INGRIGITORIU, -tória, adj. s., curator, procurator, custos, care ingrigrisce.

INGROPARE, v., infodere, defodere, accumulare, humare, contumulare, sepelire; a pune in pamentu; a sapá și a astupá in pamentu: a ingropá unu thesauru, a ingropá unu mortu.

INGROPARE, s. verbale, infossio, defossio; humatio, sepultura; in t. s. verbului.

INGROPATIONE, s. f., infossio; funus, funeralia, exequiæ; actione de ingropare, immormentare, ceremonia funebre.

INGROPATORIU, -tória, adj. s., fossor, sepultor, care ingropa.

INGROPATU, -a, adj., humatus, sepultus.

INGROSSIARE, v., crassare, incrassare, crassescere, incrassescere; a face grossu, a invertosiá, a intari prin ferbere, prin amnestecare: a ingrossiá lapte cu pesatu; refl. a se ingrossiá=a deveni grossu; dero si=a deveni se-

riosu, ammentiatoriu, violentu: s'a ingrossiatu cert'a, vorbele între densii.

INGROSSIARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INGROSSIATU, -a, adj. part., crassatus, incrassatus.

* INICITATE, s. f., iniquitas, calitate sau fapta de inicu: Domnedieu ursesce inicitatea si inicitatile.

* INICU, -a, adj., iniquus, contr. ecu; 1. proprie, care nu e ecu, nu e ecale, nu e planu: appucatu de inimicu in locuri inice; 2. metaforice: a) aspru, scabrosu, si de aci, dificilę, periculosu; b) contrariu, adversu, inimicu, defavorabilę; c) forte nedreptu, inumanu, barbaru, scelestu: judece inicu; inicele vostre fapte v'au attrassu pre capu urgia cerului.

† INIECERE, v., injicere, a arruncá in, a introduce, a bagá; de aci: iniectione, iniectione=inieptare, etc.

* INIECTARE, v., injectare, vedi inieptare.

* INIECTIONE, s. f., injectio; actione de iniecere; — ca terminu de medicina, introducere a unui medicamentu licidu prin una vena, una canale a corpului, intr'una plaga profunda.

INIEPTARE, v., injectare, jactare, cum impetu jacere, a arruncá, a aieptá a impinge in intru.

INIEPTARE, s. verbale, impetus, in t. s. verbului.

INIEPTATU, -a, adj. part., injectus, injectatus.

INIMA, s. f., vedi anima.

INIMAGINABILE, adj., inimaginabilis, ce nu se pote imaginá.

INIMARE, v., vedi animare.

INIMICETIA, inimicia si inimicitia, s. f., inimicitia, contr. amicitia; stare si calitate de inimicu.

INIMICU, -a, adj. s., inimicus; contr. amicu; adversariu, contrariu, neamicu.

INIMIORA, s. f., dem. d'in inima; vedi animiora.

* INIMITABILE, adj., inimitabilis; ce nu se pote imitá.

INIMOSIA, s. f., vedi animosia si animositate.

INIMOSU, -a, adj., vedi animosus.

INIMUTIA, s. f., *cordulum, animulus*, vedi *animiora*.

* ININTELLIGIBILE, adj., *inintelligibilis*; ce nu se pote *intellege*, ce nu se pote coprende cu mentea.

* ININTERPRETABILE, adj., *ininterpretabile*; ce nu se pote *interpretá*; inesplicabile.

* ININVENTIBILE, adj., *ininventibilis*, ce nu se pote *inventá*.

* ININVESTIGABILE, adj., *ininvestigabilis*, ce nu se pote *investigá*.

* INITIALE, adj., *initialis*, incepetoriu, ce incepe; originale.

* INITIARE, v., *initiare, inchoare, incipere*; a face inceputu; a incepe, a introduce pre cineva in ceva pentru prim'a ora, a i dá primele conoscentie despre unu ce; in sensu religiosu, a introduce pre cineva in numerulu celloru ce professa unu cultu particulariu, a lu admite se participa la ceremoniele, mysteriele, ce se tinu de cultu particulariu allu unei divinitati; a lu instruí in religione, a i dá primele notioni despre religione; assemine: a invetiá pre cineva in una scientia sau arte: *a initiá pre cineva in una arte, professione: nu e initiatu in filosofia, n'are inco primele conoscentie, liniamente alle scientiei filosofice: a initiá pre cineva in una societate*, a lu admite in numerulu a-celloru-a ce ua compunu.

* INITIARE, s. verbale, *initiatio*, in t. s. verbului.

* INITIATIONE, s. f., *initiatio*, introductione sau admissione in conoscentie de certe lucruri secrete; actulu prin care cineva este *initiatu* in ceva; la antici insemná admitterea la celebrationea mysterieloru si sacrificieloru in onorea ore-carei divinitate.

* INITIATIVA, s. f., actulu prin care se face, se da inceputulu; dreptulu de a incepe de a face ceva: *a luá initiativa*, a face inceputulu; *dreptulu de initiativa pentru facerea legiloru l'au, dupo constitutionea nostra, tote poterile statului*.

* INITIATORIU, *-toria, -trice*, adj. s., *initiator, initiatrice*, incepetoriu; care incepe, care *initia*.

* INITIATU, *-a*, adj. part., *initiatu*.

* INITIU, pl. *-e*, *initium*, inceputu, principiu; primu elementu.

INJOSU, adv., *deorsum*, vedi *indiosu*.

INJOSIRE, *-escu*, v., vedi *indiosire*.

* INJUCUNDITATE, s. f., *injuconditas*, contr. *jucunditate*, neplacere, supperare, tristeti'a animei reflexa in facia.

* INJUCUNDU, *-a*, adj., *injucondus*, neplacutu, displacutu, fora volia bona.

INJUGARE, v., *jungere (currum)*, conjungere, domare, a pune in jugu, a prende in jugu, a suppone, a assupri; fig. *a se injugá cu lucrulu*, a se invoí, a i placé; *a se injugá bene cu cineva*.

INJUGARE s. verbale, *jugatio*, punere in jugu.

INJUGATU, *-a*, adj. part., *jugatus*.

INJUMETATIRE, *-escu*, v., vedi *indimetatire* si *indiumetatire*.

* INJUNCTIONE, s. f., *injunctio*, impunere, mandatu, ordine.

INJUNGHIARE, v., (cu *l* molliatu in locu de:)

INJUNGLARE, v., *jugulare*, a taliá guttulu, a uccide.

INJUNGLARE, s. verbale, *jugulatio*; in t. s. verbului.

INJUNGLATU, *-a*, adj. part., *jugulatus*.

INJUNGLATURA, (pronuntyatu si *injunghictura*), s. f., *jugulum, jugulatio*, actione si resultatu allu *injunglarei*; — *injunglatur'a guttului*, inchiataura: *a si infrange injunglatur'a*.

INJURARE, v., *injuriari*, a offende pre cineva prin covente injurióse; a blastemá, a insultá, a batujocorí; refl. *a se injurá unulu pre altulu*.

INJURARE, s. verbale, *injuria, contumelia, maledictum*.

INJURATORIU, *-toria*, adj. s., *conviciator; contumeliam in aliquem jacens; maledicta dicens, jactans, proferens*; care *injura*, insulta, batujocuresce.

INJURATU, *-a*, adj. part., *injuria affectus, contumelias, conviciis proscissus*; insultatu.

INJURATURA, s. f., *injuria*, actu de *injurare*, espressione de *injurare*.

* INJURIA, s. f., *injuria*, insulta, offensa: *injuri'a este totu ce contr'a*

dreptului: in sensu mai strinsu: *injuria* e *disprețiulu cetende a offende onoreu cuiva*; *injuri'a* se committe prin vorbe, prin scrissu, prin cantari, prin desernne, prin fapte, batendu, maltractandu, ammenintandu cu batalia si maltractare; in particulariu inse *injuri'a* se committe prin covente injurioase vettematorie, supperatorie, etc.; *injuri'a tempului*, aspreți'a elementelu naturerei, a ventulu, aerulu, etc., perdere causata prin prea lunga ori prea scurta durata a tempului, sau prin alte eventualitati ori calamitati legate de tempu; *injuri'a sortei*, calamitate, extraordinaria si nemeritata.

* **INJURIARE**, v., vedi *injurare*; inse *injuriare* e mai generale si prin acesta-a mai dulce; pre candu injurare e speciale, crudu si chiaru obscenu: *injuriare* = a face *injuria*, éro *injurare* = a trage *injurate*.

* **INJURIOSU**, -a, adj., *injuriosus*, ce adduce *injuria*; nedreptu, vettematoriu, supperatoriu, insultatoriu: *sorte injuriosa*, *destinu injuriosu*.

* **INJUSTITIA**, s. f., *injustitia*, contra *justitia*; nedreptate; actione contraria reguleloru dreptatei si ecitatei.

* **INJUSTU**, -a, adj., *injustus*, nedreptu; care lucra contr'a reguleloru dreptatei; contrariu dreptatei: *fapte injuste*, *tendentia injusta*.

INLATURARE, v., vedi *delaturare*.

INLEMNIRE, -escu, v., *stupere*, obstupere, a deveni *lemn*; a perde sentire de frica, de spaima; a immarmorí.

INLEMNIRE, s. verbale, *stupor*, in t. s. verbului.

INLEMNITU, -a, adj. part., *stupefactus*, immarmoritu.

INLOCARE, v., (*in* si *locare*) substituere, sufăcere; a pune in locu, a implé loculu; a substitui, a tiné loculu.

INLOCARE, s. verbale, *substitutio*, in t. s. verbului.

INLOCATU, -a, adj. part., *substitutus*.

INLOCUIRE, -escu, vedi *inlocare*.

INM-, vedi *imm-*.

INNASCERE, *innascui*, *innascutu*, v., *innasci*, a se nasce *in*, a se nasce de una data cu altu ceva; form'a cea mai usi-

tata d'in acestu cuventu este urmatori'a :

INNASCUTU, -a, adj., *innatus*, nascutu impreuna cu , ce se capeta de una data cu nascerea : *proprietate*, *reutate*, *sanetate innascuta*.

* **INNAVIGABILE**, adj., *innavigabilis*, ce nu se pote *navigá*, unde nu poti amblá cu navea.

INNEBONIRE, -escu, v., *insanire*, *furere*, a perde mentea, a delirá, a estravagá.

INNEBONIRE, s. verbale, *insauia*, *deliri m*, in t. s. verbului.

INNEBONITU, -a, adj. part., *insanus*.

INNECARE, v., *suffocare*, *aquis necare*, *aqua mergere*, a suffocá in apa sau in altu fluidu; refl. *a se inneca*, *suffocari*, *aquis necari*, fig. : *a se innecá cu unu ossu*, *cu una imbuccatura prea mare*: *tuscea me inneca*; *plouiele celle mari au innecatu campiele*, *mundatu*; fig. *armatele numeroase innecara terrire nostre*.

INNECARE, s. verbale, *suffocatio*, *inundatio*, in t. s. verbului.

INNECATIONU, -a, adj., *suffocans*; proprie, espusu *a se innecá*, inse, de regula, cu sensu activu, ce are calitatea de a *innecá*, *aptu de a innecá* : *pome innecatiuse*.

INNECATORIU, -toria, adj. s.; *suffocans*, *inundans*, care *inneca*.

INNECATU, -a, adj. part., *suffocatus*, *præfocatus*, *strangulatus*, *oppressus*, *examinatus*; *aqua mersus*, *immersus* : *omu innecatu de fumu*, *campiele innecatę de versaturele riului*.

INNECU, s. m., *inundatio*, *diluvium*, *versatura de apa multa pre locuri uscate* : *de asiá innecu nu mi mai adducu a mente*.

INNEGRIRE, -escu, v., *nigrum reddere*, *offuscare*, a face negru : *a innegrí pre cinera*, a defainá, a calumniá, a i stricá reputationea, *a se innegrí de sore*, a se face negru, *nigrescere*.

INNEGRIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INNEGRITU, -a, adj. part., *offuscatus*, *innegritu de sore*, *innegritu de calumnie*.

INNEGRITURA, s. v., *nigredo*; rezultatu allu actionei de *innegrirre*.

INNOBILIRE, v., vedi *nobilire*, *nobilitare*.

* INNOCENTE, adj., *innocens*, *innocens*, *innocens*, contrariu *nocente*. cui nu se pote nemica imputá; fora culpa, fora conno-scentia de peccatu; fora reutate, fora vitiu, puru, curatu: *portare innocente*, *verba innocente*, *facta innocente*.

* INNOCENTIA, s. f., *innocentia*; stare si calitate de *innocente*.

INNOCTARE, v., vedi *innoptare*.

INNODARE, v., *nodare*, *innodare*, *connodare*; a legá cu *nodu*, a face *nodu*. a impreuná legandu: fig. *nu scie a innodá doue idee*; a *innodá amicitia*, *conno-scentia*.

INNODARE, s. verbale; *nodamen*, in t. s. verbului.

INNODATU, -a, adj. part., *nodatus*, *innodatus*.

INNODATURA, s. f., *nodamen*, legatura in *nodu*, *nodulu* ensusi.

INNOPTARE, v. n., *noctescere*; *nocte opprimi*; *pernoctare*; a se face *nopte*. a adjuge unde-va *nopte*; a remané unde-va *preste nopte*; a intardiá peno in *nopte*: a *innoptá pre calle*.

INNOPTARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INNOPTATU, -a, adj. part., care a intardiá peno in *nopte*; si ca adv. *am adjunsu a casa innoptatu*.

INNOTARE, v., *nare*, *natare*, *innatare*; a se sustiné si a inaintá pre faci'a apei: a *innotá peno d'incollo*, a *innotá in bene*, a avé fortuna, a fi in avutiá, in placeri; a *innotá in sange*, a versá multu sange.

INNOTARE, s. verbale, *natatio*, *natatura*; in t. s. verbului.

INNOTATORIU, -toria, s. adj., *nator*, *natans*; care *innota*, care serve la *innotatu*.

1 INNOTATU, -a, adj. part., care a trecut *innotandu*.

2 INNOTATU, s. m., *natatus*, -us, actulu de *innotare*: *mergemu la innotatu*, *la scol'a de innotatu*, *se invetiámu artea de innotatu*.

INNOTU, s. m., *natatus*, -us, *innotare*, *innotatu*: a *trece ap'a cu innotulu*.

INNOUIRE, -escu, v., *novare*, *innova-*

re, *renovare*, *restaurare*, *instaurare*; *integrare*; a face nou, a renouí, a restaurá, a intregí; refl. *a se innouí*, a se renouí, a se restaurá, a se reintregí; a face de nou, a procurá d'in nou, a restabilí; a *innouí servitorii*, a se *innouí cu vestimente*. a si luá vestimente noue; a *innouí una dorere trecuta*.

INNOUIRE, s. verbale, *novatio*, *innovatio*, *renovatio*, *instauratio*, *restauratio*.

INNOUITORIU, -toria, adj. s., *novator*, *innovator*, *renovator*, *restaurator*; care *innouesce*.

INNOUITU, -a, adj. part., *novatus*, *innovatus*, *renovatus*, *restauratus*.

INNOUITURA, s. f., *novatio*, *innovatio*, actiune si rezultatulu actionei de *innouire*.

* INNOVARE, v., *innovare*, a *innouí*, a face *novationi*, *innovationi*; a introduce ceva nou.

* INNOVARE, s. verbale, *innovatio*, in t. s. verbului.

* INNOVATIONE, s. f., *innovatio*, actiune de *innovare*; introductione de ceva nou in gubernamentu, in legi, intr'unu actu, intr'una credentia, in usu, in scientia, etc.

* INNOVATORIU, -toria, adj. s., *novator*. care *innova*, care introduce *innovationi*.

* INNOVATU, -a, adj. part., *innovatus*.

* INNOVATURA, s. f., rezultatulu actionei de *innovare*.

INNUERARE, v., *nubilare*, *innubilare*, *obnubilare*, a se redicá nueri, a se intunecá; a se accoperí cu nueri, a se face intunericu, a se turburá tempulu; a fi intunericu: *innueredia cerulu*; fig. a *innuerá d'in sprincene*, a si espreme supperarea prin contractionea sprincenoloru.

INNUERARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INNUERATU, -a, adj. part., *obnubilatus*, *tempu nueratu*, intunericu.

* INNUMERABILÉ, adj., *innumera-bilis*, ce nu se pote *numerá*, *numera-tu*.

* INNUMERABILITATE, s. f., *innumera-bilitas*, calitate de *innumera-bile*.

INNUORARE, vedi *innuerare*, cu tote derivatele selle.

* INOBEDIENTE, adj., *inobediens*, *nesuppusu*, *neascultatoriu*, *indocile*.

* INOBEDIENTIA, s. f., *inobedientia*, *nesuppunere*, *neascultare*, *indocilitate*, contr. *obedientia*.

* INOBSECENTE, adj., *inobsequens*, *neascultatoriu*.

* INOBSECENTIA, s. f., *inobsequentia*, *neascultare*.

* INOBSERVABILE, adj., *inobservabilis*, ce nu se pote observá.

* INOBSERVANTIA, s. f., *inobservantia*, *lipse de observantia*.

* INOBSERVATIONE, s. f., *inobservantia*, *lipse de observatione*, *neimplenire*.

* INOBSERVATU, -a, adj. part., *inobservatus*, *neobservatu*.

* INOCULARE, v., *inoculare*, a comunicá in modu artificiale, a altuí arbori, a vacciná.

* INOCULATIONE, s. f., *inoculatio*, *actione de inoculare*, *altuire*, *vaccinare*.

* INOCULATU, -a, adj. part., *inoculatus*, *altuitu*, *vaccinatu*.

* INODORARE, v., *inodorare*, a comunicá odore.

* INODORU, adj., *inodorus*, *fora odore*, *neodorosu*.

* INOFFENSIBILE, adj., *qui offendi non potest*; *care nu se póte offende*, *vettemá*, *stricá*, etc.

* INOFFENSIVU, -a, adj., *inoffensus*, *care nu offende*, *nu attacá pre nemine*, *nu stricá*, *nu vettema*, etc.

* INOFFICIOSITATE, s. f., *inofficiositas*, *calitate de inofficiosu*.

* INOFFICIOSU, -a, adj., *inofficiosus*, *neofficiosu*, *contrariu detoriei*: *testamentu inofficiosu*, *prin care unu erede legitimu este esclusu fora causa de la ereditate*; *donatione inofficiosa*. de aci: *actione*, *cerere*, *de inofficiositate*, *actione intentata*, *cerere facuta contr'a unui testamentu inofficiosu*, *unei donatione inofficiose*, etc.

* INOFFUSCATU, -a, adj., *non obscuratus*, *non obscurus*, *neintunecatu*.

* INONESTITATE, s. f., *inhonestas*, *calitate contraria onestitatei*, *neonestitate*, *neomenia*.

* INONESTU, -a, adj., *inhonestus*, *contr. onestu*, *neonestu*, *neomenosu*.

* INONORABILE, adj., *inhonorabilis*, *care nu merita onore*.

* INONORATU, -a, adj., *inhonoratus*, *neonoratu*, *fora onore*.

* INONORIFICU, -a, adj., *inhonorificus*, *ce nu face onore*.

* INOPIA, s. f., *inopia*, *lipse*, *scadere*, *neavere*, *neadjunsu*, *indigentia*.

* INOPINABILE, adj., *inopinabilis*, *ce nu se pote opiná*, *imaginá*.

* INOPINANTE, adj., *inopinans*, *care nu cogeta la ceva*, *a nume care nu cogeta intr'unu casu datu la cea ce i se pote intemplá*.

* INOPINATU, -a, adj., *inopinatus*, *inopiuus*, *neprevedutu*, *la ce omulu nu se astépta*, *neasteptatu*: *vorbe inopinante*; *ca adv. inopinate*, *pre neasteptate*, *pre neprevedute*.

* INOPPORTUNITATE, s. f., *inopportunitas*; *lipse de oportunitate*, *calitate de inopportunu*.

* INOPPORTUNU, -a, adj., *inopportunus*, *contr. opportunu*, *ce nu este la tempu*, *la locu*.

* INOPTABILE, adj., *inoptabilis*, *ce nu e de optatu*.

* INOPTATU, -a, adj., *inoptatus*, *nedesideratu*.

* INORDINABILE, adj., *inordinabilis*, *ce nu se pote ordiná*, *nu se pote aduce in ordine*.

* INORDINATIONE, s. f., *inordinatio*, *desordine*, *confusione in lucruri*, *in idee*.

* INORDINATU, -a, adj., *inordinatus*, *desordinatu*, *confusu*, *fora ordine*.

* INORGANICU, -a, adj., *non organicus*, *neorganicu*, *anorganicu*: *natura inorganica*, *corpuri inorganice*.

* INORNATU, -a, adj., *inornatus*, *contr. ornatu*; *fora ornatura*.

* INOSPITALE, adj., *inhospitalis*, *inhospitus*, *neospitale*, *nepriminatoriu*, *neamatoriu de ospeti*, *de straini*, *selbaticu*, *barbaru*, *crudu*.

* INOSPITALITATE, s. f., *inhospitalitas*, *contr. ospitalitate*; *tractare rea*, *neomenia*, *brutalitate facia cu ospetii*, *cu strainii*.

* **INQUIETARE**, *inquietudine, inquisitione, etc.*, vedi *incietare, incietudine, incisitione, etc.*

INRADECINARE, *-ediu, v.*, **radicare**, **radicari**, **radices agere**, **radicescere**, a prende radecine; a face radecine : *a se inradeciná, a se inradeciná in velle, in peccate, etc.*, a imbetraní in elle, a se invetiá cu elle.

INRADECINARE, s. verbale, **radicium actio**, prendere de radecine.

INRADECINATU, *-a*, adj. part., **radicatus**, **radices habens**, ce a prensu radecine, tare, obstinatu, invecitu.

INREGISTRARE, *v.*, (fr. *enregistrer*), a pune, a scrie unu lucru in registru; a luá nota despre unu lucru.

INREGISTRARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INREGISTRATU, *-a*, adj. part., (fr. *enregistré*).

INREUTATIRE, *-escu, v.*, (d'in *in si reutate*), a face reu, a stricá, a corrupe, **pejorem reddere**, refl. *a se inreutati, pejorem fieri*, s se face reu, a se stricá, a se corrupe, a se inveniná.

INREUTATIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

INREUTATITU, *-a*, adj. part., **pejor factus**.

INRIURIRE, *-escu, vedi influentiare.*

INROURARE, *v.*, **inrorare**, **rore aspergere**, a arruncá picature de apa sau de altu licidu.

* **INSALUBRE**, adj., **insalubris**, **nesanetosu**, ce strica sanetatea.

* **INSALUBRITATE**, s. f., **insalubritas**, calitate de insalubre.

* **INSALUTARE** si *insalutariu, -a*, adj., **non salutaris**, **nesalutariu**, **nesanetosu**, stricatiu sanetatei.

* **INSALVABILE**, adj., **qui salvari non potest**, ce nu se pote salvá.

* **INSANABILE**, adj., **insanabilis**, ce nu se pote vendecá; ce nu se pote curá, incurabile.

INSANETOSIARE, *-ediu, v.*, **sanare**, **resanare**, **mederi**, **valetudini restituere**; a face sanetosu; a restitui sanetatea; a vendecá; refl. *a se insanetosia, convalescere, consanescere, convalescere, valetudinem recuperare*, a se face sanetosu.

INSANETOSIARE, s. verbale, **sanitatis recuperatio, convalescentia**, in t. s. verbului.

INSANETOSIATU, *-a*, adj. part., **sanatus, resanatus**.

* **INSANIA**, s. f., **insania**, **nebonia**, **furia**.

* **INSANU**, *-a*, adj., **insanus**; care nu e cu mentea *sanetosa*; **nebonu**, **smentitu**, **stultu**; **fanaticu**.

INSAPONIRE, *-escu, v.*, (d'in *in si sapone*); a implé cu *sapone*. a dá cu *sapone*; a preface in *sapone*; a trece in *sapone*.

INSAPONITU, *-a*, adj. part., **datu cu sapone**.

INSARCINARE, *v.*, **sarcinare**, **onerare**, **sarcinas imponere**, a pune sarcina, a ingreuná, a dá ordine, a dá comisiune; refl. *a se insarciná*. a luá asupr'a sea.

INSARCINARE, s. verbale, **oneratio**, in t. s. verbului; **sarcina**, **missiune**, **commissiune**.

INSARCINATU, *-a*, adj. part., **oneratus**; fig. *femina insarcinata*, **grea**, **ingrecata**, **gravida**.

* **INSATIABILE**, adj., **insatiabilis**, care nu se pote saturá, **insaturabile**.

* **INSATIABILITATE**, s. f., **insatiabilitas**, **nesaturare**, **aviditate** de a manca si a nu se mai saturá; **cupiditate** de a avé totu mai multu.

* **INSATURABILE**, **insaturabilis**, vedi *insatiabile*.

* **INSCENDERE**, *v.*, vedi *ascendere*.

* **INSCIENTE**, adj., **insciens**; care nu scie, care n'are **scientia** sau **connoscientia** de ceva.

INSCIENTIA, s. f., **inscientia**, **calitate** sau stare de *insciente*.

INSCIENTIARE, *-ediu, v.*, (d'in *in si scientia*); **nuntiare**, **annuntiare**, **denuntiare**, **significare**, **certiorem facere**, a face **connoscutu**; a **annuntiá**; a **inconnoscientiá**; a **arretá**; a **notificá**; a **comunicá**.

INSCIENTIARE, s. verbale; **nuntiatio**, **denuntiatio**, **significatio**, **renuntiatio**, in t. s. verbului.

INSCIENTIATORIU, *-toria*, s. adj., **nuntius**, **nuntiator**, **denuntiator**, care *inscientia*.

INSCIENTIATU, -a, adj. part., *denuntiatus, denuntiatus, significatus, certior factus.*

* INSCITIA, s. f., *inseitia, calitate de insciu sau inscitu; vedi aceste covente.*

* INSCITU, -a, adj., si

* INSCIU, -a, adj., *inscitus si inscius, nesciutoriu, ignorante, care nu scie nemica, de aci: fora scientia, fora experientia, fora capacitate, fora abilitate, etc.; — inscitu si mai vertosu insciu dice mai multu de câtu insciente, si prin urmare si insciti'a e mai grea si mai culpabile de câtu inscienti'a.*

INSCORTIRE, -escu, v., *cortice obducere, a face scortia; refl. a se inscorti, a se preface in scortia, a se intari ca scorti'a.*

INSCORTITU, -a, adj. part., *cortieatus.*

INSCRIERE, *inscrissi si inscrissei, inscrissu si inscriptu, v., inscribere; a scrie numele cuiva, a lua notitia, ori a face mentione asupri'a unui lucru intr'unu registru, intr'una lista; a face inscriptione; refl. a se inscrie, a si pune numele, a se insemna intr'una lista, catalogu, etc.*

INSCRIERE, s. verbale, *inscriptio, in t. s. verbului.*

INSCRIPTIONE, s. f., *inscriptio, inscriere; ce se inscrie pre una tabla, pre una marmure, pre una petra, pre unu edificiu publicu sau privatu; pre cruce spre a indica sau a adduce a mente de una persona, de unu evenimentu, de destinationea edificiului; titlu, firma.*

INSCRIPTU, -a, adj. part., *inscriptus.*

INCRISU, -a, d'in *inscriere*: 1. part. pass., *inscriptus*: *nume inscrissu, persona inscrissa, oratori incrissi pentru vorbire*; 2. subst., *actu scrissu, billetu, reversu, titlu, declaratiune: a perde inscrissulu.*

* INSCRUTABILE, adj. *inscrutabilis, ce nu se pote scrutá, ce nu se pote petrunde cu mentea; nepetrunsu.*

* INSCRUTABILITATE, s. f., *inscrutabilitas, calitate de inscrutabile.*

* INSCULPIRE, v., *insculpere, a ta-*

liá sau a sapá in lemnu, in petra sau in metallu.

* INSECARE, v., *insecare, a secá sau taliá afundu in ceva.*

* INSECATIONE, s. f., si

* INSECTIONE, s. f., *insectio, actiune de insecare.*

* INSECTU, s. m., *insectum, nume commune la nesce animalu mici, cari n'au osse si allu caroru corpu e impartitu ca prin annelle: d'in insecte unele se tragu, ca vermi, altele mergu, ca furnicele, altele sbora, ca muscele, fluturii, etc.*

* INSEDATU, -a, adj. *insedatus, neseclatu, nestemperatu, ne impacatu.*

INSELBATECIRE, -escu, v., *vedi selbatecire.*

INSELLARE, equo *sellam imponere, equum consternere, decipere, fraudare, fallere, 1. a pune sell'a pre callu: a insella bene callulu: 2. a fraudá, a rapí dreptulu altui-a, a lu despoliá, a lu vettemá in alle selle prin mentioni; a mentí, a induce in ratecire: muiere ce insella pre barbatu; refl. a rateci, a cadé in errore: a se insellá in parere, in calculu; asiá e, deco nu me insellu.*

INSELLATIONE, s. f., *dolus, fraus, fallacia, actiune de insellare, mai vertosu in insemnarea acestui cuventu de sub 2., fapta de insellare: traiesce d'in insellationi.*

INSELLATORIA, s. f., *dolus, fraus, fallacia, calitate sau fapta de insellatoriu: cine nu connosce insellatoriele telle.*

INSELLATORIU, -toria, adj. s., *fraudator, impostor, dolosus, fallax, fraudulentus, care insella.*

INSELLATURA, s. f., *actiune de insellare, mai vertosu in sensulu de sub 1.*

INSEMENARE, v., *inseminare, vedi semenare.*

INSEMENTIARE, *vedi sementiare.*

INSEMNARE, v., *signare, consignare, notare, connotare, adnotare, indicare, designare, denotare, significare, insignire, a semná, a face semnu, a consemná, a notá, a adnotá; a indicá, a arretá: a insemná in carte, in catalogu, in lista, etc., a inregistrá, a inscrie; a notá; acesta vorba insemna, arréta, are*

intellesu, sensu; *nu insemna nemica*. nu va se dica nemica, lucru fora intellesu; *a se insemna prin fapte*, a se distinge.

INSEMNARE, s. verbale, signatio, consignatio, signatura, notatio, adnotatio, connotatio, significatio, in t. s. verbului.

INSEMNATORIU, *-toria*, s. adj., annotator, significans; insignis, gravis, care *insemna*: care are sau da *insemnate*: *perdere insemnatoria*.

INSEMNATU, *-a*, adj. part., insignis, insignitus, signatus, notatus, semnatu, notatu, adnotatu; considerabile, notabile, distinsu, famosu: *perderi insemnate*, *omeni insemnati*.

INSEMNATURA, s. verbale, resultat allu actionei de *insemnare*.

INSEMNETATE, s. f., gravitas, pondus, magnam momentum, valore, importantia, pondu: *lucru de mare insemnate* = re, magni momenti.

INSEMNU, pl. *-e*, insigne, semnu distinctiv: *insemnele unei familie*, *unui poporu*, *unei natione*, *insemnele unui magistratu*, *insemnele unui instituta*.

INSEMINARE, vedi *inserenare*.

* **INSENSATU**, *-a*, adj., insensatus, lipsitu de *sensu*, de *bonulu sensu*: nebonu, care si a perdutu mentile; stupidu, stultu: *omu insensatu*, care a perdutu usulu rationei.

* **INSENSIBILE**, adj., insensibili, 1. care nu se pote *senti*, care nu cade sub *sentire*: immateriale, spirituale: 2. nesentitoriu, care nu sente dorere, compasiune.

* **INSENSIBILITATE**, s. f., insensibilitas, lipse de sensibilitate.

* **INSENSUALE**, adj., insensualis, fora sensuri; care nare a face cu sensurile esterne.

* **INSENSUALITATE**, s. f., (insensualitas), lipse de *sensualitate*, calitate de *insensuale*.

* **INSEPARABILE**, adj., inseparabilis, ce nu se pote *separá*.

* **INSEPARABILITATE**, s. f., inseparabilitas, calitate de *inseparabile*.

INSERARE, v., *vesperascere*, *advesperascere*, crepusculo cooperiri, a se

face *sera*, a intardiá peno in *sera*: *a inserá pre calle*; *a inseratu se plecamu a casa*.

INSERARE, s. verbale, crepusculum.

INSERATU, *-a*, adj. part., *tempulu era inseratu*: ca adv., *boii adjungu a casa forte inseratu*.

INSERENARE, v., serenare, refl. *a se inserená*, *serenum heri*, a se face serenu, a se luminá: *cerulu s'a inserenatu*; *a inceputu a se inserená*; *i s'a inserenatu luci'a de buccurá*.

INSERENATU, *-a*, adj. part., serenatus.

* **INSERERE**, *inserui*, *inserutu si insertu*, v., inserere, a bagá, a introduce, a trece intre altu ceva: *a inseri in lege rauu articlu scapitu d'in vedere*.

* **INSERIARE**, v., inserere, a pune in una *seria*, a bagá, a introduce in una *seria*.

* **INSERIATU**, *-a*, adj. part., insertus, pusu in una *seria*.

* **INSERTARE**, v., insertare, a pune intre, a introduce, a adauge, a bagá.

* **INSERTARE**, s. verbale, insertatio, in t. s. verbului.

* **INSERTATU**, *-a*, adj. part., insertatus, insertus.

* **INSERTIONE**, s. f., insertio, actione de *inserere*: starea unui lucru *insertu*, introductione.

* **INSERTU**, *-a*, adj. part., insertus, introdussu, adaussu, bagatu; subst. *unui insertu*, insertum.

* **INSERVIRE**, *-escu*, v., inservire, a servi spre ceva, la ceva; vedi *servire*.

INSETARE, *-ediu*, v., sitire, a senti, a avé *sete*, a suferi de *sete*, a fi *setosu*; fig. *a insetá de dreptate*.

INSETARE, s. verbale, sitis, suflerire de sete.

INSETATU, *-a*, adj. part., sitiens, sitibandus, sitienlosus; setosu, arsu de sete.

* **INSIDIA**, s. f., insidiae, cursa urditura astuta, laciu.

* **INSIDIARE**, v., insidiari, a pune, a tende insidie, a urdi curse cuiva.

INSIDIATORIU, *-toria*, *-trice*, s. adj., insidiator, insidiatrix, care pune insidie altui-a; astutu, insellatoriu, falsu.

INSIDIOSU, *-a*, adj., insidiosus, plenu

de *insidie*; periculosu, care si bate capulu a pune curse, a insellá, a ammagí.

* INSIMULARE, v., *insimulare*, a vorbí de reu, a spune mentioni de cineva, a calumniá, a accusá pre nedreptu.

* INSIMULARE, s. verbale; *insimulatio*, in t. s. verbului.

* INSIMULATORIU, -*toria*, s. adj., *insimulator*, care *insimulá*.

* INSIMULATIONE, s. f. *insimalatio*, actiune de *insimulare*.

* INSIMULATU, -*a*, adj. part., *insimulatus*, accusatu, calumniatu.

* INSINCERU, -*a*, adj., *insincerus*; nesinceru, falsu.

* INSINUARE, v., *insinuare*, proprie a bagá in *sinu*, si de aci in genere: a bagá, a introduce, a intrude; in speciale: a bagá pre nesentite si cu mare arteficiu in capulu sau mentea cuiva, a aruncá suspiciuni, prepuse; a dá se intellega pre departe; refl. *a se insinuá*, a se bagá, a se introduce; a capetá anim'a sau spiritulu cuiva prin artificie, prin medie indirecte, etc.

* INSINUARE, s. verbale, *insinuatio*, in t. s. verbului.

* INSINUATIONE, s. f., *insinuatio*, actiune de *insinuare*.

* INSINUATORIU, -*toria*, adj. s., care *insinua* sau se *insinua*.

* INSINUATU, -*a*, adj. part., *insinuatus*, in t. s. verbului.

INSIRARE, v., vedi *inseriare*.

* INSIPIDITATE, s. f., *insipiditas*, calitate de *insipidu*.

* INSIPIDU, -*a*, adj., *insipidus*, fora *sapores*, fora gustu, sarbedu, neplacutu, nesaratu.

* INSIPIENTE, adj., *insipiens*, contrariu *sapiente*; nebonu.

* INSIPIENTIA, s. f., *insipientia*, contrariu *sapientia*; nebonía.

* INSISTENTE, adj. part., (d'in *insistere*), *insistens*, care *insiste*.

* INSISTENTIA, s. f., *pervicacia*, *obstinatio*, *pertinacia*, actiune de *insistere*, *staruentia*; *obstinatio*; *pertinacia*.

* INSISTERE, v., *insistere*, a perseverá intru ceva cu *obstinatio*, fora *interrumpere*: *inimicii insistu d'in tóte poterile*.

* INSISTERE, s. verbale, *perseverantia*, in t. s. verbului.

* INSOCIABILE, adj., *insociabilis*, care nu pote trái in societate, care nu se pote asociá cu altii.

* INSOCIABILITATE, s. f., *insociabilitas*, calitate de *insociabile*.

* INSOCIALE, adj., *insocialis*, *insociabilis*, nesociale, *insociabile*.

INSOCIRE, -*cescu*, v., *sociare*, *consociare*, *socium* adjungere vei *conjungere*, *comitari*, *societatem* inire, a uní, a impreuná, a parechiá; a serví de sociu: *a insoci pre cineva peno a casa*; *omulu e insocitu de umbr'a lui*; refl. *a se insoci*, a se uní, a se legá, a se asociá, a formá societate, a intrá in una societate ca membru; a se parechiá.

INSOCIRE, s. verbale, *sociatio*, *consociatio*, in t. s. verbului.

INSOCITU, -*a*, adj. part., *sociatus*, *consociatus*.

* INSOLENTA, adj., *insolens*, arrogante, impertinente, petulante, *nerosinatu*; ca subst. *unu insolente*.

* INSOLENTIA, s. f., *insolentia*, calitate de *insolente*, *arrogantia*, *superbia*, *nerosinare*, *impertinentia*, *petulantia*.

* INSOLITU, -*a*, adj., *insolitus*, ce nu este in usu; ce este contra usului, neusitatu.

* INSOLUBILE, adj., *insolubilis*, ce nu se pote *solve*, sau desface, ce nu se pote *resolve*, deslegá, esplicá: *resin'a in apa e insolubile*; care nu pote ori nu vrea a *solve* una detoria.

* INSOLUBILITATE, s. f., *insolubilitas*, calitate de *insolubile*.

* INSOMNE, adj., *insomnis*, fora *somnu*, care n'are *somnu*, care nu dorme sau nu pote dormi.

INSOMNIA, s. f., *insomnia*, stare de *insomne*, nepotentia de a dormi: *a suferi de insomnia*.

INSOMNIOSU, -*a*, adj., *insomniosus*, care suferi de *insomnia*.

* INSOMNIU, s. m., *insomnium*, visu ce se vede in *somnu*.

INSORARE, v., *uxorem* dare, refl. *a se insorá*, *uxorem* ducere, a se casatorí: *barbatii se insóra*, *feminele se marita*; fig. *a insorá calcionii*, a i caputá.

INSORATORE, s. f., vedi *insoratura*.
INSORATU, -a, adj., *uxorem habens*,
matrimonio junctus, casatoritu : *bar-*
batu insoratu, femina maritata.

INSORATURA, s. f., *conjugium*; stare
de omu insoratu.

INSPAIMENTARE, v., *terrere, ter-*
refacere, perterrefacere; a bagá *spaima*,
frica, a infricá; refl. *a se inspaimentá*,
a se coprende de spaima, de frica.

INSPAIMENTARE, s. verbale., *ter-*
ror; in t. s. verbului.

INSPAIMENTATORIU, -toria, adj.
s., *terrorem injiciens, terrileus*; care
inspaimenta.

INSPAIMENTATU, -a, adj. part.,
territus; *perterrefactus*.

†† INSPICERE, v., *inspicere*; a spectá
bene, radecin'a vorbeloru : *inspectione*,
inspectoriu, inspectare, etc.

* INSPECTARE, v., *inspectare, in-*
spicere; a cautá, a cercetá ceva cu di-
ligentia; a supraveghiá; a vedé de ceva.

* INSPECTARE, s. verbale, *inspecta-*
tio; in t. s. verbului.

* INSPECTATU, -a, adj. part.; *in-*
spectus.

* INSPECTIONARE, v.; vedi *in-*
spectare.

* INSPECTIONE, s. f., *inspectio*; ac-
tione de *inspecere*. cercetare, suprave-
ghiare.

* INSPECTORATU, s. m., *functione*
de *inspectore*.

* INSPECTORE, -toriu, -toressa, -trice;
inspector; care *inspece* sau *inspecta*;
care are *functionea* de a *inspectá*.

* INSUPERABILE, adj., *insuperabilis*;
ce nu este de *speratu*; ce nu se pote *sperá*.

* INSUPERANTE, adj., *insuperans*; care
nu *spera*, care n'are *sperantia*.

* INSUPERGERE, *inspersi* si *inspersei*,
inspersu, v.; *inspergere*; a versá pucinu,
a presará, a udá : *a insperge sare, apa,*
vinu pre carnea de fertu.

* INSUPERSIONE, s. f., *inspersio*; ac-
tione de *inspergere*.

INSPICARE, v.; *inspicare*; a face
spicu; a produce *spicu*.

INSPICATU, -a, adj. part.; *spicatus*.

INSPINARE, v., *spina* *pungere*; a
impunge cu *spina*.

INSPINATU, -a, adj. part.; *spina*
punctus.

* INSPIRARE, v., *inspirare*; a spirá
in, a insufflá; a face se nasca in mente,
in anima una miscare, unu cogetu, unu
effectu; a animá.

* INSPIRARE, s. verbale, *inspiratio*;
in t. s. verbului.

* INSPIRATIONE, s. f., *inspiratio*;
actiune si effectu allu actiunei de *in-*
spirare : *inspiratione fericita, inspira-*
tione poetica, inspiratione divina.

* INSPIRATORIU, -toria, -trice, adj. s.,
inspirator; care *inspira*.

* INSPIRATU, -a, adj. part., *inspira-*
tus; *insufflatu*.

* INSPONTANEU, si *inspontaniu, -ia*,
adj.; *non spontaneus*; fora volia propria,
nu d'in volia libera, impinsu de voli'a
altui-a; *involuntariu*.

INSPUMARE, -ediu, v., *inspumare*;
a face *spuma*, a spumá.

INSPUMATU, -a, adj. part.; *inspu-*
matus; *spumatu*, copresu de spuma.

* INSTABILE, adj., *instabilis*; contr.
stabile; *mobile, variabile, inconstante*;
usioru.

* INSTABILITATE, s. f., *instabilitas*,
mobilitas, inconstantia, levitas;
lipse de *stabilitate*, *inconstantia*, *usio-*
rentia, mutabilitate.

* INSTALLARE, v., (fr. *installer*); a
introduce cu solennitate pre cineva in-
tr'unu officiu, intr'una *functione*, in-
tr'una demnitate.

* INSTALLATIONE, s. f., (fr. *instal-*
lation); *introductione*.

* INSTALLATU, -a, adj. part., (fr.
installé).

* INSTANTE, 1. adj. part. pres., *in-*
stans, imminens; ce sta asupra, ce e for-
te apprope de effectu, imminente, urgen-
te; care insiste, persiste forte; 2. subst.
momentum vel punctum temporis, (fr. *in-*
stant); *momentu, minutu*.

* INSTANTIA, s. f., *instantia*, (fr.
instancio); *calitate de instante*: 1. mare
appropriare, *prossimitate*; *presentia*, sta-
re in care cineva e pre punctu de imple-
nire; *urgentia*; 2. *sollicitatione urgente*,
rogatione ferbente; 3. *tribunariu*: *tribu-*
nariu de prima instantia, unde se ju-

deca processele in prim'a linia si peno la una anumita summa; de aci si *jude de prima instantia*.

*INSTARE, v., instare; a stá pre, applecatu pre, a ammenitiá: a fi forte apprope, urgente; a strimiorá, a nu dá pace, a insiste: a se rogá ferbente, etc.

*INSTAURARE, v., instaurare; a stabili bene, a construi; a restaurá, a repará, a renouí, a restabili, a dirige: a face, a reface, a reedificá.

*INSTAURARE, s. verbale; *instauratio*; *instauratione*.

*INSTAURATIONE, s. f., *instauratio*; *actione de instaurare*.

*INSTAURATORIU, -*toris* -*trice*, adj. s., *instaurator*; *care instaura*.

*INSTAURATU, -*a*, adj. part.: *instauratus*.

INSELLARE, -*ediu* v., *stellis ornare*; a orná san accoperi cu *stella*.

INSELLATU, -*a*, adj. part.: *stellatus*; *prov.: nu ti credu se fi instellatu*, se fi d'in ceru si nu ti credu, nu ti credu sub nici una conditione.

*INSTIGARE, v., instigare; a indemná; a incitá, a escitá, a stimulá, a attitiá, a interritá; a animá, a incorigiá.

*INSTIGARE, s. verbale; *instigatio*, *indemnu*, *stimulu*; *impulsu*, *interritare*, *incorigiare*.

*INSTIGATIONE, s. f.; *instigatio*, *incensio*, *inflammatio*, *impulsus*; *actione de instigare*.

*INSTIGATORIU, -*toris*, adj. s., *instigator*; *care instiga*, *indemna*, *attitia*.

*INSTIGATU, -*a*, adj. part.: *instigatus*, *incitatus*, *incensus*; *attitiatu*, *aprensus*, *incitatu*, *escitatu*.

*INSTILLARE, v., instillare, *stilletim inundare*; a versá in ceva cu piculu: *a instillá in anim'a cuiva opinio-nile proprie*; a le intrude cu incetulu cu incetulu.

*INSTILLARE, s. verbale; *instillatio*; *in t. s. verbului*.

*INSTILLATIONE, s. f., *instillatio*; *actione de instillare*.

*INSTILLATU, -*a*, adj. part.: *instillatus*.

*INSTIMULARE, v., instimulare; *vedi stimulare*.

*INSTINCTIVU, -*a*, adj. (fr. *instinctif*); d'in *instinctu*, ce se face prin *instinctu*.

*INSTINCTU, s. m., *instinctus*; *indemnu* ce natur'a a datu animaliloru de a cautá ce e bonu si de a evitá ce e stricatiosu; *presentire*; la omu: *miscarea interna fora reflexione*, carei se atribuescu *actioni spontanee*; *propensione irresistibile la unu lucru*: *a face ceva mai multu d'in instinctu de cátu dupo ratione*.

*INSTITUERE, si

*INSTITUIRE, v., *instituere*; a stabili, a assediá; a incepe: a infientiá; a ordiná; a allega, a numi; a invetiá, a cresce, a formá, a instrui; *a instituí una societate*; *a instituí cred*; *a instituí pre cineva in functione*; *a instituí unu fundu*, a creá.

*INSTITUITU, -*a*, adj. part.; *institutus*.

*INSTITUTIONE, s. f., *institutio*, *institutum*; *constitutio*; *assediamentu*; *dispositione*; *fundatione*; *constitutione*; *lege*; *educatione*; *institutu*; *scola*; *vedi institutu*.

*INSTITUTORE, -*toris*, -*toris*, -*trice*, adj. s., *institutor*, *care institue*; *fundatoriu*, *inceptoriu*, *directoriu*; *crecutoriu*, *educatoriu*; *care tine unu institutu de educatione*, *una scola*, etc.; *invetiatoriu*.

*INSTITUTU, d'in *instituere*: 1. adj. part., *institutum*, *institutu*, *stabilitu*, *ordinatu*, *regulatu*, etc.: 2. subst. m., *institutum*; *institutione*; *assediamentu*, *stabilimentu*: *institutu litt rariu*; *institutu academicu*; *institutu religiosu*, *institutu de pauperi*.

INSTRAINARE si *instraniare*, -*ediu*, v., *alienare*, *abalienare*; a dá in *mani straine*, a aliená, a departá, a vende; *ai instrainatu tota averea parentesca*; *refl. a se instrainá*, a se departá, a se duce d'in terr'a sea; a se retrage, a se reci de ceva sau de cineva, a nu mai avé bona volentia: *a se instrainá de parenti de amici*.

INSTRAINARE, s. verbale; *alienatio*, *abalienatio*; *in t. s. verbului*.

INSTRAINATU si *instrainatu*, -*a*,

adj. part.; alienatus, abalienatus; trecutu in mani straine.

* INSTRUCTIONE, s. f., instructio: actione si rezultatu de *instruire*, invetiamentu, invetiatura, doctrina, educatione; connoscientia, scientia; ordine, mandatu, esplicatione; *instructionea unui processu*, tote formalitatile necesarie pentru a pune processulu in stare de a fi judecatu; de aci, *jude de instructione*, care cercetedia causa, adunandu tote probele sau indiciile, face interrogatoriulu inculpatului, etc.

* INSTRUCTIVU, -a, adj., *instruens*, *instituens*; aptu de a *instrui*: *carte instructiva*, plena de invetiatura, de *instructione*.

* INSTRUCTORIU, -toria, adj. s.: instructor: care *instrue*.

* INSTRUCTU, -a, adj., *instructus*; instruitu, invetiatu: *fundu instructu*, mosia preveduta cu cele necesarie la economia: boi, aratre, carre, etc.

* INSTRUERE si *instrugere*, *instrusi* si *instrusci*, *instrussu* si *instructu*; si

* INSTRUIRE, v., *instruere*; a construi, a edificá, a ordiná, a regulá, a prepará, a prevedé, a aprovizioná; a educá, a cresce, a invetiá, a deprende, a informá, a dá informationi precise asupra celloru de facutu; refl. *a se instrui*, a se informá, a luá *instructione*, *informatione*.

* INSTRUITU, -a, adj. part., *instructus*; ordinatu, preparatu, prevedutu, educatu, invetiatu, informatu.

* INSTRUMENTALE, adj., *instrumentalis*; relativu la *instrumentu*: *musica instrumentale*.

* INSTRUMENTU, pl.-c; *instrumentum*; nume collectivu alu lucrurilor ce servu in arte sau in una scientia spre a essecutá ceva: *instrumentu de musica*, cu care se canta; *instrumentu inscrissu*, documentu, contractu, actu publicu, scrissore autentica; in genere, medilocu, adjutoriu: *a se face instrumentulu cuiva*, a face totu ce dice acestu-a, fia bene, fia reu.

* INSTUPIDIRE, -escu, v., *obstupescere*, *stupere*; a deveni *stupidu*, a inlemní, a incremení, a immarmorí.

* INSTUPIDITU, -a, adj. part., *stupefactus*.

INSU, -a, pron. *ipse*; vedi *ensu*.

* INSUAVITATE, s. f., *insuavitas*; *insuavitate*, neplacere; lucru ingratu, neplacutu.

* INSUAVE, adj., *insuavis*; neplacutu.

* INSUBORDINATU, -a, adj., *nesubordinatu*.

* INSUDARE, v., *insudare*; vedi *asudare*.

* INSUFFICIENTE, adj., *insufficiens*; ce nu adjunge; neindestullatoriu, nesufficiente.

* INSUFFICIENTIA, s. f., *insufficiencia*; neadjunsu; lipse de mediloco ori de capacitate.

INSUFFLARE, v., *insufflare*, *inspirare*; a sufflá in ceva, a inspirá: *a insufflá coragiu*, *a insufflá frica*; *mentea me insuffla*, mi spune, mi dictedia.

INSUFFLARE, s. verbale; *inspiratio*, in t. s. verbului.

INSUFFLATU, -a, adj. part., *adflatus*, *inspiratus*; *profetu insufflatu*.

INSUFFLETIRE, -escu, v., *animare*; a dá *suffletu*, a animá, a vivificá, a dá *viétia*, a escitá; a dá *potere*; *a se insuffletí*, a se animá, a se restabilí, a se recollege; a luá *viétia*: *n'avea ce se mance*, *cro acumu vedu cu a insuffletitu bene*, a presu *potere*, a capetatu stare.

INSUFFLETIRE, s. verbale; *animatio*; in t. s. verbului.

INSUFFLETITORIU, -toria, adj. s., qui animat: care *insuffletesce*.

INSUFFLETITU, -a, adj. part., *animatus*.

INSUGERE, v., vedi *sugere*.

* INSULA, s. f., *insula*; pamentu incongiuratu de tote partile cu apa.

* INSULANU, -a, adj., *insulanus*; relativu la *insula*: locutoriu de *insula*.

* INSULARIU, -a, adj., *insularis*; relativu la *insula*.

* INSULOSU, -a, adj., *insulosus*; plenu de insule.

* INSULTA, s. f., *insultatio*, *insultura*; injurare, injuratura; tractare necovientiosa prin fapte ori vorbe; atacu; maltractare, batujocura; injuria.

***INSULTANTE**, adj., *insultans*: vedi si *insultatoriu*.

* **INSULTARE**, v., *insultare*, *contumelia* *aflicere*; a injurá; a offende prin fapte ori coventó; a atacá, a attinge onorea; a maltractá; a si bate jocu de cineva, a batujocurí; proprie, *insultare* = *in-saltare*; a saltá pre cineva, a lu calcá in petiore.

INSULTARE, s. verbale; *insultatio*; in t. s. verbului.

INSULTATIONE, s. verbale, *insultatio*; actione de *insultare*.

INSULTATORIU, *-toria*, adj. s., *insultans* si *insultatorius*; care insulta.

INSULTATU, *-a*, adj. part., *insultatus*, *contumelia* *affectus*.

* **INSUMMARE**, *-cdiu*, addere, *implere numerum*; a face *summ'a*; a implení numerulu.

* **INSUMMARE**, s. verbale; *additio*; *addunare*.

***INSUMMATU**, *-a*, adj. part., *additus*.

* **INSUPERABILE**, adj., *insuperabilis*; care nu se pote invinge, neinvin-su, care nu se pote intrece, neinatrectu.

* **INSUPERBIRE**, *-escu*, v., *superbire*, *superbia* *efferi*; a deveni superbu, a se mundrí, a se ingonfá.

* **INSUPERBIRE**, s. verbale; *superbia*; in t. s. verbului.

* **INSUPERBITU**, *-a*, adj. part., *superbus*, *anima elatus*; *mundritu*, *ingonfatu*.

* **INSUPPORTABILE**, adj., *intolerabilis*, *non ferendus*; *intolerabile*, de nesufferitu, ce nu se pote *supportá*, *sufferí*.

INSURARE, v., vedi *insorare*, cu tote derivatele selle.

* **INSURGENTE**, adj. part. pres. s., *insurgens*, *sediciosus*; *rebelle*, *revoltante*, care se rescolla.

* **INSURGENTIA**, s. f., *seditio*; *rescollare*; vedi *insurrectione*.

* **INSURGERE**, *insursi* si *insursei*, *insursu* si *insurrectu*, v.; *insurgere*; a se rescollá, a se revoltá, a face revolta, *rebellione*.

* **INSURRECTIONALE**, adj., *sediciosus*, *rebellis*; de *insurrectione*; *sediciosu*, *rebelle*, *rescollatoriu*.

* **INSURRECTIONE**, s. f., *motus*, *seditio*; *rescollare*, *seditione*; *miscare*, *revolta*, *rescollare*; *rebellione*.

INSUSIRE, *-escu*, v., *sibi aliquid assumere*, *attribuere*, *sibi arrogare*; *vindicare*, *suum facere*, *proprium facere* *appropriare*; vedi *appropriare*.

* **INTACTU**, *-a*, adj., *intactus*, *integer*, *incorruptus*; *neattinsu*; *intregu*; *necorruptu*; *puru*, *curatu*, *nemaculatu*, *fora macula*.

INTALIARE, v., *incidere*, *insculpere*; a sculpí; vedi *taliare*.

INTARDIARE, v., *tardare*, *retardare*; a remané undeva prea-multu; a face ceva prea-tardiu; a remané inde-retru.

INTARDIARE, s. verbale, *retardatio*, *commoratio*, *tarditas*, *mora*, *tardities*, *tarditudo*; in t. s. verbului.

INTARDIATORIU, *-toria*, adj. s., *retardans*; ce produce *intardiare*.

INTARDIATU, *-a*, adj. part., *tardatus*, *retardatus*.

INTARIRE, *-escu*, v., *fortificare*, *roborare*, *corroborare*, *munire*, *communi-re*; *approbare*; a face tare; a fortificá; a roborá, *corroborá*; a *intari una cetate*, a face fortificatione; a si *intari suffletulu*, a capitá *potere*; a *intari una lege*, a aprobá, a sanctioná, a confirmá, a ratificá; a assecurá.

INTARIRE, s. verbale; *firmatio*, *confirmatio*, *fortificatio*, *roboratio*, *munio*, *munimen*; *approbatio*, *comprobatio*; in t. s. verbului.

INTARITORIU, *-toria*, adj. s.; *fortificans*; care *intaresce*.

INTARITU, *-a*, adj. part.; *fortificatus*, *roboratus*, *munitus*; *firmatus*, *confirmatus*.

INTARITURA, s. f.; locu *intaritu*, *cetate intarita*; *intarirea ensa-si*.

* **INTANGIBILE**, adj.; *intactilis*; ce nu se pote *atinge*; *neattinsu*, *intactu*.

* **INTEGRALE**, adj.; *constituens*, *componens*; *princeps*, *praecipuus*; ce cu alta parte face *integru*; *essentiale*, *principale*; *integrante*: in math. *calculu integrale*.

* **INTEGRANTE**, adj.; *integrale*, care contribuie la integritatea unui totu; care face *integrulu*.

* **INTEGRARE**, v.; **componere**, **perficere**, **absolvere**; a face *intregu*; vedi si *intregire*.

* **INTEGRATIONE**, s.f.; (*integratio*) **actione de integrare**.

* **INTEGRATU**, -a, adj. part.; **integratus**; **intregitu**.

INTEGRITATE, s. f.; **integritas**; **probitas**, **innocentia**; **starea unui totu**, a unui lucru care si are tote partile; **virtutea**, **calitatea bona** a unei persoane; **probitate**.

* **INTEGRITUDINE**, s.f.; **integritudo**; **intregime**, **integritate**.

INTEGRU, -a, adj.; **integer**, **incorruptus**; **totu**, **neattinsu**, **deplenu**; fig. de una **probitate incorruptibile**, **neocorruptu**, **onestu**, **probu**; care nu se pote corrupe.

INTELLECTIONE, s. f.; **intellectio**; vedi *intellectione*.

* **INTELLECTIVU**, -a, adj.; **intellectivus**; care are **potere de a intellege**, de a **coprende cu mentea**.

INTELLECTU, s. m.; **intellectus**; **poterea de a intellege**, **mentea**; — cu **intellesu de adj.** vedi form'a: *intellectu*.

* **INTELLECTUALE**, adj.; **Intellectualis**; **relativu la intellectu**.

INTELLECTUALITATE, s. f., **intellectualitas**, **Intellectus**; **stare**, **calitate**, **caracteriu de intellectual**.

INTELLEGERE, *intellesi* si *intellessei*, *intellesu* si *intellectu* = *intellectu* (cu *t* sibilante, *intiellegere*, etc.) v., **intelligere**; **cognoscere**, **audire**, **obedire**; a **coprende cu mentea**, a **precepe**; a **audi**, a **luá connoscientia**; a **ascultá**, a **se supune**, a **fi docile**; a **avé insemnare**: *intellegemu una limba sau nu nu intellegemu*; *am intellesu co tu nu vrei se mai inveti*; *cine nu intellege de euentu, cautu se intellega de batalia; ce se intellege prin acestu coventu?* — a **se intellege** = a **se invoí**: *se intellesera latronii, ca se me despolie*.

INTELLEGERE, s. verbale; **intelligentia**, **intellectus**; **concordia**, **consensio**; **actione**, **potere si stare de intellege**: *omu cu mare intellegere*; *bon'u intellegere d'ntre socii face fericirea domestica*.

INTELLEGUTORIU, -toria, adj. s.; **intelligens**, **rationis particeps**, **providus**; **docilis**; care *intellege*: *omulu e animale intellegutoriu*; *ni'am vedutu copillu mai intellegutoriu si mai ascultatoriu*.

INTELLENIRE, -escu, (cu *t* sibilante), v., **incultus relinqui**, **torpescere**: a **remané sau a se face tellena**: *pamentulu nelucratu intellenesce*; fig. a **ammortí**, a **incremení**, a **inlemni**, a **putredí**: *candau audiramu aceste-a. intelleviramu de frica*; *mentea ce nu cogeta. intellenesce*.

INTELLENIRE, s. verbale; **torpor**; in t. s. **verbului**.

INTELLENITU, -a, adj. part., **torpore captus**.

INTELLEPTESCE, adv., **sapienter**, **prudenter**; ca *intellectu*, cu **intellectione**, cu **merite**: *intelletesce faci*.

INTELLEPTESCU, -a, adj., **sapiens**, **prudens**; de *intellectu*, **cumu se cade unui intellectu**: *sapre intelletescu*; **contr. nebonescu**.

INTELLEPTIA, s. f., **sapientia**, **prudentia**; **calitate de intellectu**.

INTELLEPTIRE, -escu, v., **sapientem** vel **prudenter reddere**; a **face intellectu**, a **invetiá si cresce bene**; a **invetiá mente**, a **castigá**: *a se intellecti. sapiens vel prudens ferit*; a **invetiá mente a se lassá de nebonie si blastamatie**.

INTELLEPTIONE, s. f., **intellectus**, **intelligentia**, **sapientia**, **prudentia**; **actione si facultate de a intellege**, **calitate si fapta de intellectu**: *cu intellectione derepta se ascultati*; *a se portá si lucrá totu de a un'a cu intellectione*.

INTELLEPTU, -a, adj. s., **sapiens**, **prudens**; care a **invetiatu a intellege**, **plenu de intellegere**, **prudente**, **sapiente**.

INTELLESSU, -a 1. part. pass.; **intellectus**, -a, -um; **covente intellesse si neintellesse**: *latroni intellessi intre densii*; 2. **supin. intellectum**-a; **gren de intellesu**; 3. s. m., **significatio**, **sententia**, **vis**; **care e intellessulu acestri coventu**; *vorbesce pre intellessu*; *frasi fora intellessu*.

INTELLIGENTE, adj. part., **intelligens**; care *intellege*; **aptu a intellege**; **preceptiu**, **penetrante**, **abile**, **espertu**, **connoscutoriu**; **intellegutoriu**; cu **mente**;

docile; care are eruditione, invetiatura, abilitate: *facia intelligente*, care esprime intelligentia.

INTELLIGENTIA, s. f., *intelligentia*, intellectus; mente, facultate, potere intellectiva, capacitate de a coprende, de a petrunde bene lucrurile; *conscientia profunda*; *intelligentia romana*, partea erudita, invetiata, etc.

* **INTELLIGIBILE**, adj.; *intelligibilis*; ce pote intellege; ce se pote precepe.

INTELNIRE, -*escu*, v.; *aliquem convenire*, alicui obviám fieri; a intempiná, a convení.

INTEMELIARE, v.; fundare, fundamenta jacere; a fundá, stabili, assediá; a pune *temelie*.

* **INTEMPERANTE**, adj.; *intemperans*; netemperatu, necompetatu, neinfrenatu, nemoderatu.

* **INTEMPERANTIA**, s. f.; *intemperantia*; lipsede *temperantia*; usu escesiviu de mancari, beuture, placheri corporali; desfrenare, necompetare.

* **INTEMPERIA**, s. f.; *intemperies*; tempu reu.

* **INTEMPESTIVU**, -*a*, adj.; *intempestivus*; ce nu e la tempulu seu, ce se face inainte de tempu.

INTEMPINARE, v.; *obviám fieri*, *occurrere*; a essi inainte.

INTEMLARE, v.; *accidere*, *evenire*, *contingere*; a se face, a se petrece, a evení: *intemple-se ori-ce*; *nu m'am intemplantu a casa*; *mi s'a intemplantu mare reu*.

INTEMLARE, s. verbale; *casus*, *fors*, *fortuna*, *eventus*, *accidentia*; *evenimentu*, *accidente*, *incidente*; *casu*; *sorte*, *fortuna*; *circumstantia*, *occurentia*, *adventura*: *intemplantu rea*, *intemplantu nepreveduta*, *d'in intemplantu, la templantu*.

INTEMLATORIU, -*toria*, adj. s.; *casualis*, *fortuitus*; *casuale*, *accidentale*, *eventuale*, *occasionale*, *fortuitu*; *neprevedutu*.

INTEMLATU, -*a*, adj. part.; *quod accidit*; locut. *pre intemplantu*, dupo intemplantu.

* **INTENDENTE**, adj. s.; *intendens*,

(fr. *intendant*); care intende, in speciale, care si intende mentea la ceva, care preveghiedia, administra, etc., *administratoriu*, *directoriu*, *inspectoriu*, *perfectu*.

* **INTENDENTIA**, s. f.; *calitate de intendente*; *functio de intendente*; *directio*, *administratio*, *inspectio*.

INTENDERE, *intensi* si *intensei*, *intensu*, v.; *tendere*, *intendere*, *extendere*, *pandere*, *expandere*; a tende, a incordá, a estende, a latí: *a intende man'a*, *a intende petiorulu*, *a intende funea*, *a intende cord'a*, *a intende pandi'a*: fig. *el'u se intende prea departe*.

INTENDERE, s. verbale, *tensio*, *intensio*, *extensio*, in t. s. verbului.

INTENDITORIU, -*toria*, adj. s., *tendens*, *extendens*, care intende.

INTENERIRE, -*escu*, v., *juvenescere*, a se face téneru.

INTENERITU, -*a*, adj. part., *juvenis factus*: *betrána intenerita*.

INTENSETURA, s. f., *expansio*; *actio* si *rusultatu* alu *actionei* de *intendere*.

* **INTENSIONE**, s. f.; *intensio*; *intendere*, *incordare*.

* **INTENSITATE**, s. f., *intensio*; *calitate de intensu*; *gradu*: *intensitate* *mentei*, *frigului*, *calorci*.

* **INTENSIVU**, -*a*, adj., cu *potere de intensitate*.

INTENSU, -*a*, adj. part.; *intensus*, *extensus*, *expansus*; *incordatu*, *potente*; *estensu*, *latitu*, *vastu*, *diffusu*.

INTENSURA, s. f., *tensio*, *extensio*, *expansio*; *stare* *produssa* prin *actionea* de *intendere*: *conoscute su intensurele omului dupo somnu*.

INTENTABILE, adj.; *non tentabilis*; care nu se pote *tentá*; care nu se pote duce in *tentatione*.

* **INTENTARE**, v.; *intutare*; a *tentá* spre, a *tende* cu *potere*, a *presentá*; in *speciale*, *a intentá processu*, a porní *processu*.

* **INTENTATU**, -*a*, adj. part.; *intentalus*.

* **INTENTIONALE**, adj.; in *mente*, in *intellectu* *positus*; ce este in *intentione*, ce *depende de la intentione*; ce este

in *intentione* si nu se spune cu vorbele proprii, ei cu altele.

* **INTENTIONARE**, *-edia*, v., in mente, in intellectu habere: a avé ceva în minte: a avé ceva de scopu.

* **INTENTIONATU**, *-a*, adj. part., animatus, affectus; care are *intentione* bona ori rea.

* **INTENTIONE**, s. f., intentio, consilium, voluntas, mens, animus; actiune de intendere: tensiune sau presiune potente: fig. încordare a minții, cogit., volientia; scopu, propusu.

* **INTERCALARE**, si *intercalariu*, *-ia*, adj., intercalaris, intercalarius: interpusu; in speciale despre diu'a care la fia care anu bissestilu se adauge lunii Februariu: *annu intercalare*; *tuna intercalare*: di *intercalare*: *versu intercalare*, care se repetese dupo un'a oridone strofe într'unu canteen.

* **INTERCALARE**, v., intercalare: a interpune, adauge: *a intercalá una di la fia-care allu patrulu annu*.

* **INTERCALATIONE**, s. f., intercalatio: actiune si effectu allu actiunei de *intercalare*: additiunea unei diile la luna Februariu in anii bissestili.

* **INTERCALATORIU**, *-toria*, adj. s., intercalator: care *intercala*.

* **INTERCALATU**, *-a*, adj. part., intercalatus.

INTERCARE, v., (*cu t* sibilante, *intercare*), interdicare, prohibere, intercludere, ablaetare, siccare, in genere a oppri, a nu mai dá, a seccá; a desvetii de titia: *a intercá unucopillu, a intercá unnulli, edii, vitellii*.

INTERCARE, s. verbale, interdictio, interclusio, ablaetatio, int. s. verbulu.

INTERCATU, *-a*, adj. part., interdictus, prohibitus, interclusus, ablaetatus.

* **INTERCEDERE**, v., intercedere; a interveni, a se interpune spre a obtinú gratia, favore, etc.

* **INTERCEPERE**, *interceptu*, *interceptu* si *interceptu*, v., interceptare: a cape sau prende in calle, in mersu: a împedici, a oppri: a supprime, a appuci pre neasteptate; a sustrage, a fura.

* **INTERCEPTARE**, v., interceptare: a prende, a appuci, a oppri, a îná cu po-

terea, a interrompe: a prende scrissori sau alte assemeni spre a affá unu secretu; a împedeci essecutarea unui lucru; a taliá vorb'a cuiva, a interrompe cursulu directu allu unui lucru.

* **INTERCEPTARE**, s. verbale, interceptio: in t. s. verbulu.

* **INTERCEPTATU**, *-a*, adj. part., interceptus.

* **INTERCEPTIONE**, s. f., interceptio; actiune de *interceptare*.

* **INTERCEPTU**, *-a*, adj. part., interceptus.

* **INTERCESSIONE**, s. f., intercessio, deprecatio, preces, actiune de *intercedere*.

* **INTERCESSORIU**, *-soria*, adj. s., intercessor, intercedens, deprecator: care *intercede*, se roga pentru altulu: mediatoriu.

* **INTERCESSU**, *-a*, adj. part., intercessus.

* **INTERCIDERE**, v., intercidere: a taliá, a rupe in doue.

* **INTERCISIONE**, s. f., intercisio; taliare, rupere in doue, actiune de *intercidere*.

* **INTERCISU**, *-a*, adj. part., intercisus.

* **INTERCLUDERE**, *interclusi* si *interclusi*, *interclusu*, v., intercludere: a include: calca, a împedici, a oppri d'in mersu: a occludere.

* **INTERCLUSIONE**, s. f., interclusio; actiune de *intercludere*: difficultate, greutate de a respira: parenthese.

* **INTERCOLUMNIU**, pl. *-e*; intercolumnium, spatiulu între doue colonne.

* **INTERCOSTALE**, adj., costis injectus; se dice despre muschii si arterele ce sunt *intre coste*.

* **INTERCURRERE**, *intercursi* si *intercursei*, *intercursu*, v., intercurrere; a *curre între*, a interveni, a mediloci; a *curre între* unu punctu si altu punctu de tempu.

* **INTERCURSU**, *-a*, l. part. intercursus-a-um: 2. s. m., intercursus-us; actulu de *intercurrere*, intervenire etc.

* **INTERCUTANEU**, *-a*, adj., interens, intercutaneus: ce e între pello si carne: interiore, ascensu.

INTERDICERE, *interdixi* si *interdissei*, *interdixu* si *interdictu*, v., **interdicere**, prohibere, vetare; a oppri, a proibí, a suspende, a puní prin *interdictu*, a luá poterea, dreptulu de a dispune despre averea si despre person'a sea, a lu pune sub tutela ori curatela.

INTERDICERE, s. verbale, **interdictio**; in t. s. verbului.

INTERDICTIONE, s. f., **interdictio**, **prohibitio**, **interdictum**; proibitione, **interdictu**; opprire perpetua ori temporaria de la essercitiulu certoru functioni, pronuntiata prin sententi'a sau decisiunea unei autoritate superioare; privatione totale ori partiale de drepturile civili; actione de a luá cuiva dreptulu de libera dispositione asupr'a bonurilor selle, si chiaru asupr'a persoanei selle, candu e in stare de imbecillitate sau de neboni'a etc.; — *interdictione de la apa si focu*. formula la Romanii vechi cu intellessulu de *condemnare la essiliu*.

INTERDICTORIU, *-toria*, adj. s.; **interdictor**, **interdictorius**; care *interdice*. proibitoriu, oppritoriu; *sententia interdicatoria*, prin care se pronuntia *interdictione*.

INTERDICTU, pl.-e; **interdictum**; interdictione, proibitione: *la Romani interdixu erá formul'a prin care pretorele ordiná sau proibí ceva relativu la possessione*.

INTERDISSU, *-a*, adj. part.: **interdictus**, **prohibitus**, **vetitus**; oppritu, proibitu, suspensu d'in functionile sau d'in drepturile selle.

INTERDUCTU, pl.-e; **interductus**, *-ns*; punctu, pausa ce se face in scrissu sau in typariu in periode sau frasi.

* **INTEREMERE**, *interemui*, *interemutu* si *interemptu*, v.; **interimere**; a perde, a stricá, a nemečí, a uccide.

* **INTEREMPTIONE**, s. f.; **interemptio**; actione de *interemere*.

* **INTEREMPTORIU**, *-toria*, adj. s.; **interemptor**; care *intereme*; ucciditoriu.

* **INTEREMPTU**, *-a*, adj. part.; **interemptus**; uccisu, distrussu, perdutu; vedi *interemere*.

* **INTERESSANTE**, adj. part. pres.;

(it. **interessante**, fr. **intéressant**), ce *interessa*; ce place, ce allecta; importante; *atragutoriu*; *lucru interessante*; *persona interessante*.

* **INTERESSARE**, v.; **interesse**, (it. **interessare**, fr. **intéresser**); **placere**, **capere**, **delectare**; a inspirá *interesse*; a atrage; a miscá; a placé; a trage attentionea cuiva; a fi de importantia, de folosu, de adjutoriu; *a se interessá*, a avé interesse pentru ceva; a fi curiosu: *nu me interessa*, nu mi importa, nu su curiosu, n'am neci una interesse.

* **INTERESSATU**, *-a*, adj. part., (it. **interessato**; fr. **intéressé**); care are *interesse* la ceva; care n'are inaintea ochiloru de catu interessea propria; care tote le face numai petru interessea sea; avaru; curiosu.

* **INTERESSE**, s. f.; (**interesse**); **utilitas**; **compendium**; **usura**, **fœnus**, **impendium**; folosu, venitu, castigu; **usura**, procentu; attentione, plecare, atragere, favore, curiositate; sollicitudine: *n'am neci una interesse*; *lucru de mare interesse*; *a fi cu interesse contra cineva*.

* **INTERFECERE**, *interfeci* si *interfecei*. **interfectu**, v.; **interficere**, a face se dispara, a uccide, a perde.

* **INTERFECTIONE**, s. f.; **interfectio**; actione de *interfecere*.

* **INTERFECTORIU**, *-toria*, adj. s.; **interfactor**; care *interfece*.

* **INTERFECTU**, *-a*, adj. part.; **interfectus**; uccisu.

* **INTERFLUERE** si *interfluire*; v.; **interfluere**; a *flue* sau curre *intre*: a taliá prin cursulu seu; a curre d'in candu in candu.

* **INTERFLUITARE**, v.; **interfluitare**; forma intensiva sau interativa d'in *interfluere*, a *interflue desu*.

* **INTERFLUU**, *-a*, adj., **interfluus**; care *interflue*.

* **INTERFUNDERE**, *interfunsi* si *interfunsei*, *interfunsu* si *interfusu*, v., **interfundere**; a funde *intre* sau *intru*.

* **INTERFUSIONE**, s. f., **interfusio**; actione de *interfundere*.

* **INTERFUSU**, *-a*, adj. part., **interfusus**.

* **INTERIECERE**, v., **interjicere**; a arruncá între, a interpune, a intercalá, a bagá între.

* **INTERIECTIONE**, s. f., **interjectio**: acțiune de *interiecere*: în speciale, exclamațiune, ce se arrunca în discursu spre a espreme afecte de dorere, de bucuría, de admirațiune, de menía, etc.: *ah. oh. vai! sunt interiectioni.*

* **INTERIECTIVU**, -a, adj., **interjektivus**; care se interiece.

* **INTERIECTU**, -a, adj. part., **interjectus**.

* **INTERIMALE** si *interimariu*, -aria, adj., (d'în interim); provisoriu, temporariu, pentru momentu, de pucina durata; contr. *definitivu*.

* **INTERIMARE**, v., a face *interimu*, a substituí pre cineva într'unu officiu, în una funcțiune într'unu modu provisoriu; a implení acea funcțiune provisoriu.

* **INTERIMU**, s. m., (*interim*), tempu câtu se ocupa provisoriu sau temporariu una funcțiune; cu prepos. *ad. ad-interimu*. pusu numai provisoriu peno la dispozițiune definitivă, peno la numirea definitivă sau reintorcerea cuiva în officiu: *ministru ad-interimu*.

* **INTERIORE**, adj., **interior**, (*interius*), d'în intru; contr. *exteriore*; subst.: *interiorele casei. interiorele bisericeii; a connosce interiorele cuiva. secretele, etc.*

* **INTERIRE**, v., **interire**, a se duce între, a disparé, a perí, a morí.

* **INTERITIONE**, s. f., si

* **INTERITU**, s. m., **interitus**: perire, morte.

* **INTERJACENTE**, adj. part. pres.; **interjacens**, care *interjace*.

* **INTERJACERE**, *interjacui. interjacutu*, v., **interjacere**: a *jacé între*; a fi situatu între.

* **INTERJUNGERE**, *interjungsi* si *interjunsei. interjunsu* si *interjunctu*, v., **interjungere**: a *junge între*, a legá între sene, a legá unu cu altulu.

* **INTERJUNCTU**, -a, adj. part., **interjunctus**: unitu cu altulu, legatu cu altulu impreuna.

* **INTERLEDERE**, *interlesi* si *interleseii. interlesu*, v., **interlidere**; a *lede*

între, a striví unu ce bagandu-lu între alte lucruri.

* **INTERLEGARE**, v., **interligere**, a *legá între*, a legá unulu cu altulu, a implettí.

* **INTERLENERE**, *interlenui. interlenuu*, si

INTERLENIRE, v., **interlinere**, a *lení* sau unge între; a unge; fig. a sterge. a rade ceva scrissu, etc.

* **INTERLINIA**, s. f., mai bene inse *interliniu*.

* **INTERLINIARIU**, -a, adj., (fr. *interlinéaire*), relativu la *interliniu*, d'în *interliniu*: *espliațiune interliniaria*.

* **INTERLINIU**, pl. -e, (fr. *interligne*), spatiu între doue linii: *notele de musica se scriu pre linie si pre interlinie*.

INTERLOCARE, v., **interlocare**; a *locá între*, a pune într'unu locu *intermediu*.

* **INTERLOCERE**, *interlocui. interlocutu*, v., **interloqui**: a vorbí între, a interrompe vorb'a cuiva; a vorbí între sene; a conversá.

INTERLOCUTIONE, s. f.: **interlocutio**: acțiune de *interlocere*; sentenția interlocutória.

INTERLOCUTORIU, -tória, -trice, adj. s., **interloquens**: care se amesteca în vorbire, care conversa cu altulu; în processe: *sentenția interlocutoria*, care nu decide în fundu, ci dispune ceva pentru informațiunea causei.

* **INTERLUCARE**, v., **interlucare**: a amputá, a curetiá una planta, unu arbore.

* **INTERLUCATIONE**, s. f., **interlucatio**; acțiune de *interlucare*.

* **INTERLUCIRE**, v., **interlucere**, a *lucí între*, a lucí d'în candu în candu; a lucí printre, a fi rar, gauritu, transparente, etc.

* **INTERLUDERE**, *interlusi* si *interlusci. interlusu*, v., **interludere**: a *lude* sau jocá între sene.

* **INTERLUNE**, adj., **interlunus**; în care *lun'a* nu apare.

* **INTERLUNIU**, s. m., **interlunium**; durata de tempu, în care *lun'a* nu se vede.

* **INTERMEDIARIU**, -iu, adj., **inter-**

medius; ce este între alții, ce este la medilocu; care se interpune, medilocitoriu, care se pune între doi se i împăce, ori pentru alte afaceri.

* **INTERMEDIU**, adj. s., **intermedius**; de medilocu, interpusu, bagatu la mediloen.

* **INTERMINABILE**, adj., **interminabilis**, ce nu se mai termina; ce tine prea lungu, îndelungatu.

* **INTERMINATU**, -a, adj., **interminatus**; ce n'are *terminu*, infinitu, nemărginitu.

* **INTERMISSIONE**, s. f., **intermissio**, interlassare, precurmăre, încetare, întrerupere.

* **INTERMISSU**, -a, adj. part., **intermissus**, interlassatu, precurmătu, încetatu, întreruptu.

* **INTERMITTENTE**, adj., **intermittens**, care *intermitte*: care înceta și reîncepe erosi la intervale: *friguri intermittenti*.

* **INTERMITTENTIA**, s. f., statu de *intermittente*.

* **INTERMITTERE**, *intermisi* și *intermisi*, *intermissu*. v., **intermittere**, a interlassá, a încetá, a lassá într'atâtu, a precurmá, a întrerupe.

* **INTERMUNDIU**, pl.-e, **intermundium**, spațiulu între mai multe lumi după idea lui Epicuru; spațiu imaginariu, ideale.

* **INTERMURALE**, adj., **intermuralis**, ce este între muri.

* **INTERMUSCULARE** și *intermusculariu*, -aria, adj., term. de anatomia, ce este între *muschi*.

* **INTERNARE**, -ediu, v., **incluere**, a include; a face *internu*: a pune pre cineva într'unu locu de unde se nu p'óta eși, de unde se i fia imposibile sau prea difficile de a scapá; a pune pre cineva într'una *internatu*.

* **INTERNARE**, s. verbale, **inclusi**, in t. s. verbului.

* **INTERNATIONALE**, adj., (**inter** și **nationalis**, fr. **international**), între **natione** și **natione**: *dreptu international*.

* **INTERNATU**, -a, adj. part., **inclusu**, **inclusu**, pusu in unu locu d'in care

nu este iertatu a eși; subst. *internatu*, (fr. **internat**), institutu in care copillii locuescu, se nutrescu și invétia.

* **INTERNECARE**, v., **interneccare**, a uccide, a perde, a esterminá.

* **INTERNECIONE**, s. f., **internecio**, necilere, macellu, destructione.

* **INTERNECIVU**, -a, adj., **internecivus**, de *internecione*: *bellu internecivu*.

* **INTERNECTERE**, *internessi* și *internessei*. **internessu**, v., **internectere**, a *necte* sau *innodá între*; a implettí.

* **INTERNODIU**, pl.-e, **internodium**, spațiu între *doe noduri*, între *doe închiauature*.

* **INTERNU**, -a, **internus**, d'in intru; contr. *esternu*: *elevu internu*, care locuesce in collegiu, in *internatu*, in *pensionatu*: *cause interne*, cari provinu d'in lucrulu ensus; *morbu internu*, intestin.

* **INTERNUNTIU**, s. m., **internuntius**, *nuntiu între* doi sau mai multi, ministru însărcinatu pre longa una curte străina; astăzi cu acestu nume se intitula ministrulu extraordinariu alu Papei, candu nuntiu este in absentia, și ministrulu Austriei pre longa curtea otomana.

* **INTERORDINIU**, pl.-e, **interordinium**, spațiu între *doe ordini* de colonne.

* **INTERPELLARE**, v., **interpellare**, a întrebá, a interogá; a cere deslucire, a cere esplicatione.

* **INTERPELLARE**, s. verbale, **interpellatio**, in t. s. verbului.

* **INTERPELLATIONE**, s. f., **interpellatio**, acțiune de *interpellare*.

* **INTERPELLATORIU**, -toria, adj. s., **interpellator**, care interpella.

* **INTERPOLARE**, v., **interpolare**, a inserie unu coventu, una frase in testulu unui opu, unui manuscriptu, ce este alu altui-a; a alterá, a scambá, a falsificá; in math. *a interpolá una serie*.

* **INTERPOLARE**, s. verbale, **interpolatio**, in t. s. verbului.

* **INTERPOLATIONE**, s. f., **interpolatio**, acțiune de *interpolare*.

* **INTERPOLATORIU**, -toria, adj. s., **interpolator**, care face interpolationi, falsificatoriu de scripte.

* **INTERPOLATU**, -a, adj. part., **interpolatus**.

* **INTERPONERE** si *interpungere*, *interpusi* si *interpusei*, *interposu*: si *interposi* si *interposei*, *interposu*, *interpositu* si *interpostu*, v., **interponere**, a pune între, a bagá, a amestecá; a se *interpune*, a se pune la medilocu, a se amestecá, etc.

* **INTERPOSITIONE**, s. f., **interpositio**, acțiune de *interponere*, intervențiune, medilocire, mediațiune.

* **INTERPRENDERE**, v., vedi: *intreprenere*.

* **INTERPRETABILE**, adj., **interpretabilis**, ce se pote interpretá.

* **INTERPRETARE**, v., **interpretari**, a esplicá ce este obscuru, ambiguu, dubiosu intr'unu opu, intr'unu actu, intr'una lege, etc.: a deslucí, a desvoltá, a comentá; a traduce.

* **INTERPRETARE**, s. verbale, **interpretamentus**; esplicare, deslucire, desvoltare; commentariu, traductiune.

* **INTERPRETATIONE**, s. f., **interpretatio**; acțiune de *interpretare*.

* **INTERPRETATORIUM**, -toria, adj. s., **interpretator**, care *interpreta*; explicatoriu, commentatoriu; traductoriu.

* **INTERPRETATUM**, -a, adj. part., **interpretatus**, explicatu, desvoltatu, commentatu, tradussu.

* **INTERPRETE**, adj. s., **interpres**, **interpretatoriu**, care esplicá, espune altui-a coventele, frasile, cogetele, scrierile altui-a; care traduce d'in una limbă in altă; commentatoriu, traductoriu; fig. *oculi sunt interpretii cœi sui boni ai animi*.

* **INTERPUNCTIONE**, s. f., **interpunctio**, acțiune de *interpungere*; arte de a *interpunge*.

* **INTERPUNCTUM**, s. m., **interpunctum**, punctu pusu pentru distincțiune între covente, frasi, etc.: repausulu vocii cerutu de *interpunctu*.

* **INTERPUNGERE**, *interpunsi* si *interpunsei*, *interpunsi* si *interpunsi*, v., **interpungere**, a *punge între*: a face *puncte* între covente sau frasi, a *punctuá*.

* **INTERREGE**, s. m., **interrex**, cellu

ce tine locu de *rege* de la mortea unui-a peno la proclamarea altui rege; la vechii Romani se chiamá asiá si magistratul ce guberná între încetarea d'in funcțiune a unoru consuli si intrarea altoru-a.

* **INTERREGNUM**, si *interrennum*, s. m., **interregnum**, tempulu, intervalulu de la mortea unui principe peno la allegerea sau intronarea altui-a.

INTERRITARE, v., **irritare**, **stimulare**, **incitare**, a incitá, escitá, attitiá, stimulá; a impunge: a *interritá populu*, a *interritá pre cineva*, a lu supperá, a lu meniá, a lu adduce la furore; a si *interritá sangele*, a si face sange reu, a se meniá, a veni in furore.

INTERRITARE, s. verbale, **irritatio**, **stimulus**, **irritatione**, **incitatione**, **escitatione**, **attitiare**, **meniá**, etc.: acțiune de a *interritá*.

INTERRITIOSUM, adj., **irritabilis**, **irritabile**, care se *interrita* usioru, inclinatú spre meniá.

INTERRITATIONE, s. f., **irritatio**, **stimulus**, **irritatione**, **irritabilitate**, **dispositiune** la meniá.

INTERRITATORIUM, -toria, adj., **irritans**, **stimulans**, care *interrita*, **irritatoriu**, **provocatoriu**, **revoltatoriu**, **incitatoriu**, **attitiatoriu**, etc.

INTERRITATUM, -a, adj. part., **irritatus**, **incitatus**, **stimulatus**, **irritatu**, **attitiatu**, **meniesu**.

* **INTERROGARE**, v., **interrogare**, a întreba, a examiná.

* **INTERROGATIONE**, s. f., **interrogatio**, **intrebatiune**, **cestiune**.

* **INTERROGATIVUM**, -a, adj., **interrogativas**, **intrebatoriu**; de întrebare; aptu a întreba: in gramm., *modu interrogativu*.

* **INTERROGATORIUM**, -teria, -trice, adj. s., **interrogator**, care *interroga* sau *intreba*, care examina; **examinatoriu**, **cercetatoriu**; subst. reale, *interrogatoriu*, actu ce coprende întrebarile si respunsurile acensatiloru, a *face interrogatoriulu*, a *luá interrogatoriulu*.

* **INTERRUMPERE** si *interrumpere*, *interrupsi* si *interrupsei*, *interruptu*, v., **interrumpere**, a *rupe între*, la medilocu.

in cursu; a taliá vorb'a; a turburá, a impedecá.

* INTERRUPTIONE, s. f., *interruptio*, acțiune de *interrumpere*; stare de *interruptu*.

* INTERRUPTU, -a, adj. part., *interruptus*.

* INTERSCALMIU, pl.-e, *interscalmum*, spațiu *intre* doue *scalme*.

* INTERSECARE, v., *intersecare*, a *secá* sau *taliá intre*, la *medilocu*; refl. a *se intersecá*, a *se taliá unulu* pre altulu, a *se intertaliá*.

* INTERSECCIONE, s. f., *intersecctio*, acțiune de *intersecare*, *intertaliare*.

* INTERSISTERE, v., *intersistere*, a *stá intre*, a *stá la medilocu*, a *se interpune*.

* INTERSTARE, v., *intersistere*, a *intersiste*.

* INTERSTERNERE, *intersternui*, *intersternutu* si *interstratu*, v., *intersternere*, a *sterne intre*.

* INTERSTITIU, pl.-e, *interstitium*, *intervallu determinatu*; spațiu *desertu* *intre* altele *plene*.

* INTERSTRUERE, si *interstrugere*, *interstrusi* si *interstrussei*, *interstrussu* si *interstructu*, v., *interstrnere*, a *strue intre*, a *pune*, a *asterne*, a *astrucá la medilocu*.

* INTERTALIARE, v., (*intertaleare*), a *taliá intre*, a *taliá la medilocu*; a *taliá unu surcellu*.

* INTERTENTIONE, s. f., acțiune de *intertinere*.

* INTERTESSERE, *intertessui*, *intertessutu* si *intertestu*, v., *intertexere*, a *tesse intre*, a *tesse un'a prin alt'a*, a *implettí*.

* INTERTIGNIU, pl.-e, *intertignum*, spațiu *intre* doue *tigne* sau *capriori*.

INTERTINERE, pres., *intertiniu*, *intertinu* si *intertiiu*; *intertinui*, *intertinutu* (si *intertentu*), *tenere*, *detinere*, *retinere*, *morari*, *sustinere*, *sustentare*, a *tiné*, a *detiné*, a *retiné*, a *sustiné*; a *divertí*; a *conversá cu cineva*.

INTERTINERE, s. verbale, in t. s. *verbului*.

INTERTINUTU, -a, adj. part., *ten-*

tus, *detentus*, *retentus*, *sulentus*, *sulentatus*.

* INTERTURRIU, pl.-e, *interturrium*, spațiu sau *mur* *intre* doue *tur-nuri*.

* INTERUSURIU, pl.-ie, *interusurium*, *usura*, *procente*, *procente la procente*.

* INTERVALLU, pl.-e, *intervallum*, spațiu *intermediu*; *distanti'a* de la unu *locu ori* de la unu *tempu la altulu*: *intervallu de una di*; *intervallu de musica*, *differenti'a* *intre unu tonu si altulu*.

INTERVENIENTE, adj. part., *interveniens*, *care intervine*.

INTERVENIRE, pres., *interviniu*, *intervinu* si *interviu*; *intervenii*, *intervenitu* si *interventu*, v., *intervenire*, a *veni intre*, a *stá intre*, a *veni pre neastep-tate*; a *se pune la medilocu*, a *stá pe-dica*; a *medilocí*, a *se amestecá in af-facerile altoru-a*.

* INTERVENTIONE, s. f., *interven-tio*, acțiune de *intervenire* *intr'unu actu*, *intr'unu lucru*, *intr'una affacere*, *con-troversia*, *intr'unu processu*, etc., *inter-punere* *pentru impacare*; *mediatione*, *medilocire*.

* INTERVENTU, s. m., *interventus*, *actu de intervenire*.

* INTERVERSIONE, s. f., *interver-sio*, acțiune de *intervertere*, *restornare*, *stricare*, *incurcare*.

* INTERVERTERE, *interversi* si *interversei*, *interversu*, v., *intervertere*, a *restorná*, a *stricá ordinea*, a *dá alta directione*, a *sucí*, a *stricá*.

* INTERVERTITU si *interversu*, -a, adj. part., *interversus*.

* INTESTATU, -a, adj. part., *intestatatus*, *mortu fora a fi facutu testamentu*.

* INTESTINU, -a, adj., *intestinus*, d'in *intru: bellu intestinu*, *intre cetatiani acellui-asi statu*; subst. pl. *intestinele*, *partile d'in intru alle corpului*; sing. *intestinulu*, *matiuulu*.

INTETIRE, -escu, v., *urgere*, *cogere*, *lucitare*, *instare*, *flagitare*, *savire*, *furere*, a *stringtorá tare*; a *pune*, *cumu se dice*, *sull'a in costa*; a *nu dá pace*: a *inteti pre cineva se solva ce e detorii*;

ne intetescu nevoliele; a fi violentu, furiosu, forte intensu: ventulu, in locu se incete, mai tare intetesce.

INTETIRE, s. verbale, **intentio**, **intensus**, vls, actione de a *inteti*, cumu si calitate de ce e *intetitu* sau *intetitoriu*: *intetirea doreriloru de facere.*

INTETITORIU, -*toria*, adj. s., **intensus**, **intensus**, **violentus**, **sævus**, **urgens**, care *intetesce* sau e *intetitu*: *doreri intetitorie.*

INTETITU, -*a*, adj. part., **intensus**, **violentus**, **sævus**, **urgens**; vedi si *intetitoriu*.

INTIEPARE, v., **pungere**, (it. *inceppare*), a impunge, a infige, a pune in tiépa. Vedi si *ciepa*.

* **INTIMARE**, -*ediu*, v., **intimare**, a face *intimu*, a pune in intru, a introduce, a intypari afundu: *a intimá imaginea cuiva in anima sea*: a notificá, a declará cu autoritate de superioare; a face se intellega; a chiamá in judecata; a presentá una judecata.

* **INTIMARE**, s. verbale, **intimatio**; in t. s. verbului.

* **INTIMATIONE**, s. f., **intimatio**, actione de *intimare*: notificatione facuta cu autoritate; inscientiare, inconno-scientiare.

* **INTIMATU**, -*a*, adj. part., **intimatus**, subst. *intimatu* = *intimatione*; personale: *intimatulu se dice defensoriulu in cause de appellu*; contr. *appellante*.

* **INTIMIDARE**, v., **metum injicere**, **terrere**, a infricá, a bagá frica in cineva; refl. *a se intimidá*, a se infricá, a se inspaimentá.

* **INTIMIDARE**, s. verbale, **terror**, in t. s. verbului.

* **INTIMIDATIONE**, s. f., actione si effectu allu actionei de *intimidare*.

* **INTIMIDATU**, -*a*, adj. part.; **territus**, infricatu, coprensu de frica.

* **INTIMITATE**, s. f., (**intimitas**), calitate de *intimu*, legatura intima; fig. cordialitate.

* **INTIMU**, -*a*, adj., **intimus**, cellu mai d'in intru; familiaru, amicu forte de a-prope.

INTINARE, v., (d'in *in* si *tina*, **cœnum**), **inquinare**, **maculare**, **scædare**; **in-**

ficere, **luto luffcere**, a implé de *tina*, de lutu; a maculá, a spurcá, a pangari.

INTINARE, s. verbale; **inquinamentum**, **squalitas**, **squalor**, **sordes**, **macula**, **tabes**, in t. s. verbului.

INTINATU, -*a*, adj. part.; **inquinatus**, **sordidus**, **squalidus**, **maculatus**.

INTINGERE, *intinsi* si *intinsei*, *intinsu* si *intinctu*, v., **tingere**, **intingere**, a affundá in ceva fluidu, in apa, in vinu, in unsore; a immolliá; dero si pentru ceva ce nu e lcidu: *a intinge cu pane in sare.*

INTINGERE, s. verbale, **intinctio**, **intinctus**, in t. s. verbului.

INTIPARIRE, -*escu*, v., vedi *intyparire*.

* **INTITULARE**, v., **titulum dare**, **inscribere**, **nuncupare**, a dá *titulu*; a pune *titulu*. adressa.

* **INTITULATIONE**, s. f., **inscriptio**, **nuncupatio**, actione de *intitulare*.

* **INTITULATORIU**, -*tória*, adj. s., **titulans**, care *intitula*.

* **INTITULATU**, -*a*, adj., part., **titulatus**, **inscriptus**, **cognominatus**.

* **INTOLERABILE**, adj., **intolerabilis**, care nu se pote *tolerá*, de nesufferritu.

* **INTOLERANTE**, adj., **intolerans**, care nu *tolera*, care n'are *tolerantia*. care nu suffere.

* **INTOLERANTIA**, s. f., **intolerantia**, lipse de *tolerantia*: nesufferire.

* **INTOLERANTISMU**, s. m., sentimentulu sau doctrin'a acelloru-a, cari nu sufferu alta religione de câtu a loru.

INTONARE, v., **intonare**, a dá *tonulu*, a pune tonu pre una syllaba; a cantá cu potere unu tonu musicale; a incepe unu cantu; a cantá, a face bene tonurile musicali, a appesá cuventulu; a spune respicatu se intellega si se pre-cepta.

INTONARE, s. verbale, **intonatio**, in t. s. verbului.

INTONATIONE, s. f., **intonatio**, actione de a intoná una cantare pre tonurile addeverate; diversitatea tonuriloru ce s'audu in vorba, in cantare: *intonatione falsa, placuta, bona, tare, elevata, surda, etc.*

INTONATORIU, *-toria*, adj. s., *intonator*, care *intona*.

INTONATU, *-a*, adj. part., *intonatus*.

* INTONSU, *-a*, adj. part., *intonsus*, netunsu; neinceputu, neforfecatu.

INTORCERE, *intorsi* si *intorsei*, *intorsu* si *intortu*, v., *intorquere*, *contorquere*, *vertere*, *convertere*, *invertere*, *inversare*, a *inverti*, a *invertí*, a *retorná*, a *restorná*: a *intorce pre cineva lu credentia*, *convertere*; a *intorce inapoi ce a luat*, *reddere*, *restituere*, *pensare*, *compensare*, a *restituí*; a *intorce vorb'a cuiva*, *contradicere*, a *contradice*; a *intorce agrulu*, *terram vertere*, *iterare*, a ará a dou'a ora; a *intorce porumbulu*, *repastinare*, a lu sapá de a dou'a ora; a *intorce un'a pentru alt'a*, *par pari referre*, a si *resboná*, a face altui-a ce nea *factu* si *ellu*; a *intorce spatele*, a *despretiá*; a *intorce dosulu*, a *appucá* la fuga; a *intorce unu orologiu*, a lu *trage*; a *intorce unu vestimentu*, a lu *lucrá* de nou asiá *cátu dosulu vine* *facia* si *faci'a dosu*; a *intorce foliele intr'una carte*, *evolvere libram*, a *foliá*; a *intorce pre cineva d'in propunere*, a lu *face* se si *scambe* *parerea*; a *intorce pre cineva inapoi*, a lu *aduce* *inderetru*; a *intorce pre cineva morbulu*, a *cadé* *erosi* in *morbulu* de mai *inainte*; refl. a *se intorce*, a *se invertí*, a *revení*, a *vení* a casa; a *se intorce contra cineva*, a *se adressá* cu *rogare*; a *se intorce depre callile celle relle*; a *si intorce bannii*, a *castigá* ce a *perdutu*, ce a *pusu* in *vre-unu* *negotiu*; — apoi multe alte *nuantie* de *insemnare*: a *intorce unu juncu*, a lu *castrá*; *stomachulu se intorce*, *candu se revolta*, se *ingretiosiedia*; a *intorce*, *absolutu*, a nu mai *vre* la ce s'a *invoitu*, a *stricá* *pacutulu*, a *vorbí* *altele* de ce a *dissu* si *promissu*: *tu singuru mi ai vendutu de bona volia lucrulu*, *si acumu intorci*, etc.

INTORCERE, s. verbale, *reditus*, *reversio*, *reditio*, *regressio*; *restitutio*; *conversio*; *agri iteratio*, in t. s. *verbului*.

INTORNARE, v., *vertere*, *reddere*, *restituere*, a *intórci*; vedi *intórcere*.

INTORNARE, s. verbale, *versio*.

INTORNATU, *-a*, adj. part., *versus*;

reditus, *restitutus*, *intorsu*; vedi *intorsu*.

INTORSETURA, s. f., *versio*, *conversio*, *sinus*, *deflexio*; *subterfuglum*, *actione* si *resultatu* *allu* *actionei* de *intorccre*, *pru* *metafora*, *abbatere*, *subterfugiu*, *artificiu*, *fermentatura*.

* INTORSIONE, s. f., *intortio*, *actione* de *intorcere*.

INTORSU, *-a*, adj. part., *versus*, *conversus*.

INTORSURA, s. f., *versura*, *actione* si *resultatu* *allu* *actionei* de *intorcere*, mai *vertosu*, *pamentu* *intorsu*.

* INTORTIONE, s. f., *intortio*, *actione* de *intorcere*; *strambare*, *intortochiare*, *incurcare*, etc.

INTORTOCHIARE si *intortoclare*, v., *contorquere*, *distorquere*, *convolvere*, *complicare*, *depravare* (it. *attortogliare*), a *sucí*, a *strambá*, a *deformá*, a *incurcá*.

INTORTOCHIARE si *intortoclare*, s. verbale.

INTORTOCHIATU si *intortoclatu*, adj. part., *intortus*, *convolutus*, *distortus*, *depravatus*.

INTORTOCHIATURA si *intortoclatura*, s. f., *contortio*, *distortio*, *depravatio*, *resultatu* *allu* *actionei* de *intortochiare*.

INTORTU, *-a*, adj. part., *intortus*, *distortus*, *intortochiatu*, *strambatu*, *depravatu*, *scalciatu*; *incollacitu*, *incurcatu*.

* INTOSSICARE, v. (it. *intossicare*, fr. *intoxiquer*), a *invenená*.

* INTOSSICATIONE, s. f., (fr. *intoxication*) *actione* si *effectu* *allu* *actionei* de *intossicare*.

* INTOSSICATU, *-a*, adj. part., *toxicatus*, *invenenatu*.

* INTRA, adv. prep., *intra*, in *intru*, *contr. estra*.

* INTRACTABILE, adj., *intractabilis*, *cu* *care* *nu* *se* *pote* *tractá*; *duru*, *solbaticu*; *difficile* de *condussu*; *impracticabile*; *fantasticu*; *rigidu*; *neappropriatu*.

* INTRACTABILITATE, s. f., (*intractabilitas*), *stare* sau *calitate* de *intractabile*.

* **INTRAMURANU**, -a, adj., *intramurans*, ce e *intra muri*, în intrulu muriloru unei cetate.

* **INTRANSITIVU**, -a, adj., *intransitivus*, în gramm. *verbu intransitivu*, a carui actione nu trece peste subiectu, și prin consecența n'are neci forma pasivă.

INTRARE, v.; *intrare, introire*, a trece, a pasi d'în afora în intru : *a intrá în casa, a intrá în trassura, am intratu în patru diece și doi de ani*, merge, începă anulul 42: *nu pote se mi între în capu*, nu potă coprende cu mentea : *a intrá în officiu, a intrá în servitiu*; *a intrá în favorea cuiva, a intrá în militiá*; *a intrá în manile cuiva*; *a intratu draculu în ellu, a intratu frigulu peno la ossu*, a peltunsa, a peltunatru; *a intrá în perichu*, a si pune viet'ă în perichu; *lumina între prin pandia*, strábate; *a intrá în vorba*, a tractá, a desbata una chestione; *a intrá în patu*, a se coleá; *a intrá în teacu*, a intrá într'una societate, a i dá în lapta; *a intrá cu mediatori într'una causă*, a întreveni, a se interpune, a se mestecá; *a intrá în conversatiu cu cineva*; *a intrá în monasteriu*, a se calugeri.

INTRARE, s. verbale; *intratus, ingressus*, în t. s. verbului.

INTRARMARE, v.; *armare, p' armá*, a pune în arme, a provede cu arme; *rell. a se intrarmá*, armari, a se armá, a luá armele.

INTRARMARE, s. verbale; în t. s. verbului.

INTRARMATU, -a, adj. part.; *armatus*, armatu, provedutu cu arme.

INTRE, prep.; *inter*, în mediuca : *intre noi doi, între noi și tunc, între omeni onesti, între vii, între morti, între altele, între trei și patru ore; unbul cure a fostu între ei; numai între noi; se dice numai între poporu; între sene; între acesti-a, între aceli-a, întreca; a și între omeni; a p'are p' cineva între patru pereti*, în carcere, în arrestu; *intre patru ochi; între victia și morte; a se impartí între sene*, a face repartitione, si a luá fia-care partea sea; *a se adjutá între sene*, a se adjutá reciproc. Pentru

arretarea diverselorn relationi, propositionea *intre se* compune cu *de* și cu *pre*: *unbul d' între noi, ellu se stracorá printru noi*. În compositioni recente figure dia form'a *intre* : *intrevedere*; în celle mai multe înse se pastredia form'a latină *inter* : *intercedere, interdicerre, interitare*; cu assimilationea litterei *r*, *intelligere*.

INTREBARE, v.; (contrassu), *interrogare*, a întrogá, a cere scire, a cerceta, a essaminá, a chestioná.

INTREBARE, s. verbale; *interrogatio*, în t. s. verbului.

INTREBARE, s. f.; *interrogatio*, actione de *intrebare*, chestione.

INTREBATORIU, -toria, adj. s.; *interrogator*, care întreba, essamina, cercetá.

INTREBATTU, -a, adj. part.; *interrogatus*.

INTRECUTEL, *intre cuti, intre cutu*, v.; *pr' strare, p'cedere, antecedere, superare, p'cedere, emulare, superesse; amulari; pugnas exercere; a trece înainte altora-a, a superá, a învinge p' altii; rell. a se întreca*, a emulá, a rivalisi, a concure; *copidullu si întreca*, fier p' tubotii.

INTRECUTEL, s. verbale; *prastantia, emulatio, p'cedentia, amulatio, petulantia*, în t. s. verbului.

INTRECUTORIU, -toria, adj. s.; *superans*, care întrece.

INTRECUTU, -a, adj. part.; *superatus*, fig. *copidullu intrecutu*, peltunante.

INTREGIME, s. f.; *totum; integritas, integritudo; totu, totalitate, integritate*; vedi *integritate*.

INTREGIRE, -escu, v.; *integrare, suppire, absolvere, componere, finire, a face întrega; a completá; a face deplenu; a fini; a indepl ní; a integrá; a terminá*.

INTREGIRE, s. verbale; *suppletum, completio, completare, finire, terminare*.

INTREGITATE, s. f.; *integritas, integritate*; vedi *integritate*.

INTREGITU, -a, adj. part.; *completus, finitus, suppletus, completu, terminatu, suppletu*.

INTREGU, -a, adj., **integer**, totu, care are tote partile selle constitutive, completu; fora defectu; perfectu: *omu intregu*, sanetosu in sensu materiale, probu in sensu morale; *una di intregu*, doue dieci si patru de ore; *restitutione in intregu*, in starea de mai inainte, *in intregu*, in totalitate; *in numeru intregu*, in oppositiune cu fractionile. Ca subst.: *acestu lucru este in intregulu seu*, in totalitatea sea; *intregulu vorbirei a statu d'in frasi*, tota vorbirea n'a fostu altu de catu frasi; *intregulu armatei*, grossulu armatei; locut. *pre de intregulu*, in totale, fora distinctiune; vedi si *integru*.

INTREIRE, -escu, v.; **triplicare**, a triplicá, a repetí de trei ori; a immultí, a face de trei ori.

INTREIRE, s. verbale; **triplicatio**, triplicare, triplicatiune.

INTREITU, -a, adj. part.; **triplicatus**, triplicatu; immultitu, adaussu de trei ori.

INTREMARE, -ediu, v.; **convalescere**, **sanescere**, **resanescere**, **vires recuperare**, a se insanetosia, ren-sanetosia; a reveni la sanetate, a se restaurá, restabilí in sanetate, in potere.

INTREMARE, s. verbale; **convalescentia**, **reconvalescentia**, **sanitatis recuperatio**, insanetosiare, reconvalescentia, restabilire in sanetate.

INTREMATU, -a, adj. part.; **sanitati redditus**, rensanetosiatu.

***INTREPRIDETIA** si *intrepriditate*, s. f.; **intrepiditas**, **constantia**; calitate de intrepidu; coragiu mare; constantia, firmitate de anima.

* **INTREPIDU**, -a, adj.; **intrepidus**, **imperterritus**, **impavidus**, care nu se teme in momentu de periclu; imperterritu, **impavidu**; forafrica, coragiosu, animosu.

INTREPRENDERE, -prensi, si -prensi, -prensu, v.; **suscipere**, **incipere**, **molliri**, a incepe ceva, a se appucá de ceva, a face unu lucru, una fapta, unu opu, a incepe a lu essecutá; a face unu lucru sub certe conditioni; a se insarciná cu unu lucru; a incercá ceva; a speculá.

INTREPRENDERE, s. verbale; **susceptio**, in t. s. verbului.

INTREPRENDITORIU, -toria, adj. s.;

susceptor, qui opus aliquod aggreditur, care intreprinde ceva, care se appuca de unu lucru.

INTREPRENSU, -a, adj. part.; **susceptus**, **inceptus**.

INTREPUNERE, v., **interponere**; vedi *interponere*, cu tote derivatele selle.

INTRERUMPERE si *intrerupere*, v., **interrumpere**, vedi *interrumpere* cu tote derivatele selle.

INTRETINERE, v., **tenere**, **detinere**, **retinere**, **sustinere**, **sustentare**; vedi *intertinere*, cu tote derivatele selle.

INTRETESSERE, v., **intertexere**; vedi *intertessere*, cu tote derivatele selle.

INTREVEDERE, *intrevedui*, *intrevedutu*, (cu *d* sibilante, *vediui*, *vediutu*), v., per transennam adspicere, perspicere; **prospicere**, **prævidere**, a vedé imperfectu, a vedé pucinu; a presentí, a diviná, a prevedé, a intelni.

INTREVEDERE, s. verbale, (fr. *entrevue*), **congressus**, **colloquium**, **visita concertata** intre mai multe persone, **conferentia**.

INTREVENIRE, v., **intervenire**; vedi *intervenire*, cu tote derivatele selle.

INTREVORBIRE, -escu, v., **colloqui**, **sermonem conferre cum aliquo**, **interloqui**, a vorbí cu cineva, a avé cu cineva vorba, a se amestecá in vorbirea altoru-a.

INTREVORBIRE, s. verbale, **colloquium**, **sermo**, **interlocutio**, in t. s. verbului.

INTRIGA sau *intrica*, s. f., **trioæ**, **ambages**, **artes**, **artificia**, **doli**, **fraudes**, **incurcatura**, **machinatione**, **appucatura insellatoria**, **insellatione**, **astutia**, **malitia**, **reutate**.

INTRIGANTE, adj. part. pres. s., **veterator**, **vafer**, **callidus**, care intriga, care face intrige, care se mesteca in intrige.

INTRIGARE, v., **intricare**, **implicare**, **involvere**, in trias aliquem **conjicere**, **dolo grassari**, **occulte agere**, a machiná, a lucrá in secretu pentru adjungerea unui scopu, a incurcá lucrurile, a insellá, a ammagí.

* **INTRINSECU**, -a, adj., (adv. **intrinsecus**), **internus**, **intimus**, **proprius**, ce este în intrulu unui lucru și face parte esențială d'intr'ensulu; **internu**, **intimu**: *valore intrinseca*. **valore** ce au lucrurile independente de ori-ce convenție, și în specie **valore** metalică a unei monete.

INTRISTARE, -*ediu*, v., **contristare**, **aliquem dolore vel luctu officere**; refl. *a se intristá*, **contristari**, **tristari**, **mœrere**, a fi tristu, a senti tristetia, dore-re, **afflictione**.

INTRISTARE, s. verbale, **contristatio**, **tristitia**, **dolor**, **mœstitia**, **luctus**, **afflictio**, **tristetia**, **dorere**, **supperare**, **afflictione**, **melancolia**.

INTRISTATORIU, -*toriu*, adj. s., **contristans**, **dolore officiens**, ce intrista.

INTRISTATU, -a, adj. part., **tristis**, **mœstus**, **tristu**, **supperatu**, **afflictu**.

INTRODUCERE, *introdussi* și *introdussei*, *introdussu* și *introductu*, v., **introducere**; **admittere**, **intramittere**, **inducere**, a duce în intru, a conduce pe cineva în una casa, a face cuiva intrare în una societate, familie, etc.; a aduce, a importá, a stabili nua **usantia**, **consuetudine**, **ceremonia**.

INTRODUCERE, s. verbale, **introductio**, în t. s. **verbului**.

INTRODUCTIONE, s. f., **introductio**, **actiune** de *introducere*.

INTRODUCTIVU, -a, adj., (**introductivus**), **aptu** a introduce, ce **forma** **introductionea**, ce serve la **introductione**, la **incepere**.

INTRODUCTORIU, adj. s., **introductor**, **introducens**, **inducens**, care introduce, ce serve de **introducere**.

INTRODUCTU, -a, adj. part., **introduc-tus**, **inductus**, **intromissus**, **dussu** în intru, **indussu**, **intromissu**.

* **INTROMISSIONE**, s. f., **intromissio**, **actiune** de *intromittere*.

INTRODUSSU, -a, adj. part., **introduc-tus**, **dussu** în intru.

* **INTROITU**, s. m., **introitus**, **intrare**, **actulu** de intrare.

* **INTROMITTERE**, -*misi* și -*misci*, -*missu*; v., **intromittere**, a bagá în intru, a **tramitte** în intru.

* **INTRONARE** și *intronisare*, -*ediu*, v.,

(**intronizare**), **in solio collocare**, **in solium evehere**, a pune pe tronul a **redicá** la tronul: *a intronisá unu episcopu, a introná unu domnitoriu*.

* **INTRONISARE**, s. verbale, **in solio collocatio**, **in solium evectio**.

* **INTRONISATIONE**, s. f., **actiune** de *intronisare*.

* **INTRONISATU**, -a, adj. part., **in solio collocatus**, **in solium evectus**, **introdussu**, **collocatu**, **assediatu** în scaunul domnescu.

INTRU, 1. prep., **in**, se pune a dese ori în locu de simplulu *in*. mai allessu înainte **verbelor** cari încep cu **vocali**: *intrutóti*, *intru cátu*, *intr'atátu*, *intr'ad-deru*, *intr'adensu*, *intru memori'a eterna*, *intru laud'a celora boni*: 2. adv. **intro**, **intus**, **compus**: *in intru*, *d'in intru*, *pre d'in intru*, care în unire cu **substantivele** **iea** **ensu**și **form'a** de **substantiv**: *in intrulu casei*, *d'in intrulu casei*, *pre d'in intrulu casei*.

* **INTRUDERE**, *intrusi*, și *intrusei*, *intrusa*, v., **intrudere**, a bagá cu **forti'a**; refl. *a se intrude*, a se bagá cu **forti'a** în intru.

INTRUNIRE, -*escu*, v., **unire**, **conjungere**, **adsociare**, a uní, a legá **intr'un'a**: a **imprenú**; a **asociá**; a face **uniune**; refl. *a se intruní*, **convenire**, **congrédi**, a se **aduná**, a se **stringe** la unu locu, a **conveni**.

INTRUNIRE, s. verbale, **conjunctio**, **adsoctio**, **coaventio**, în t. s. **verbului**.

INTRUNITU, -a, adj. part., **conjunctus**, **adsoctus**, **unitu**, **adunatu**, **asociatu**.

* **INTRUSIONE**, s. f., **inmissio**, **in-jectio**, **actiune** de a se **intrude** cu **forti'a**, **fora dreptu**, **fora forma legala**.

* **INTRUSU**, -a, adj. part., **intrusus**, **illatus**, **injectus**, **bagatu** cu **forti'a**, **contra dreptulu**, **fora titlu legala**.

INTUTARE, *contrassu uitare*, v. refl., **intueri**, a si **indereptá** vederea spre unu **obiect**u spre a lu **coprende bene**; a **cautá** lu ceva, a **considerá**, a **obs-rvá**: *a se uitá la unu obiectu*; *me uitai impregiuru si mi lu vedui*; *uita-te la mene*; *ellu se uitá cu ochii rei la voi*.

INTUTARE, *contrassu uitare*, s. ver-

bale, (intuitio), intuitus, in t. s. verbului.

INTUITIONE, s. f., (intuitio), intuitus, acțiune de *intuitare*, in specie: *intuitione sensuale*.

INTUITIVU, -a, care serve la *intuitare*: *potere intuitiva, facultate intuitiva*.

INTUITATU, -a, adj. part., consideratu, observatu.

INTUITIONE, s. f., (intuitio), intuitus, -us, acțiune de *intuitare* in genere, atâtu prin sensuri, câtu și prin poterea imaginativa: *se vorbesce si de una intuitione intelectuale, inse natur'a ni a negatu atare facultate*.

INTUITIVU, -a, (intuitivus), relativu la *intuitione*: *facultate intuitiva, modu intuitivu*.

INTUITU, pl. *intuite*, intuitus, -us, actulu de *intuitare*, intuitione, modu de *intuitare*, respectu.

INTUNECARE, (contrassu d'in *intunericare*), v., tenebrare, tenebricare, tenebris inducere, obscurare, a face *intunericu*, a luá lumin'a; refl. *a se intunecá*, tenebrescere, a se *intunecá*, a inserá, a inoptá: *a se intunecá la facia*, a se turburá; *se intuneca*, se face séra, nopte.

INTUNECARE, s. verbale, tenebratio, obscuratio, in t. s. verbului.

INTUNECATU, -a, adj. part., tenebricus, tenebrosus, obscurus, obscuratus, obscuru, negru, nerosu.

INTUNECIME, s. f., obscuratio, eclipsis, *intunericu*, eclipsé.

INTUNECOSU, -a, adj., tenebrosus, tenebricosus, obscurus, obscuru, tenebrosu.

INTUNERICARE, v., tenebrare, tenebricare, obscurare, vedi *intunecare*, cu tóte derivatele selle.

INTUNERICU, s. m., (tenebricum), tenebræ, defectu de lumina: *intunericulu noptei; e intunericu de nu ti vedi man'a*.

INTYPARIRE sau *intuparire*, -escu, v., imprimere, a insemná cu *typariulu*, propriu si figuratu.

INTYPARIRE sau *intuparire*, s. verbale, impressio, in t. s. verbului.

INTYPARITU, -a, adj. part., impressus, insemnatu cu *typariulu*: *imaginea lui mi a remasu intyparita in anima*.

† INU, ina, terminatione de substantive si adjective derivate, precumu: *vicinu, vicina*, sau *vecinu, vecina; cristinu, cristina*, sau *crestinu, crestina; patrinu, patrina; matrinu, matrina; filinu, filina*, etc.

2 INU sau *linu*, s. m., linum, planta firosa cu granuntie oliose; vedi *linu*.

* INUMANITATE, s. f., inhumanitas, lipse de *umanitate*, barbaria, crudelitate.

* INUMANU, -a, adj., inhumanus, contr. *umanu*, barbaru, selbaticu, crudéle.

INUNDARE, -edu, v., inundare, a acoperi cu apa; fig. se dice despre popore, nationi, mari armate, sau alta multitudine de omeni, cari irumpu intr'una terra; asemene si despre locuste.

INUNDARE, s. verbale, inundatio, acțiune de *inundare*, inundatione; versare de ape; fig. *invasione* de popore, etc.

INUNDATIONE, s. f., inundatio, exundatio, eluvio, versare de apa care inunda pamentulu; essundatione, diluviu.

INUNDATORIU, -toria, adj. s., inundans, exundans, care inunda, care essunda.

INUNDATU, -a, adj. part., inundatus, exundatus.

INUNGERE, *inunsi* si *inunsei*, *inunsi* si *inunctu*, v., inungere, a unge pre de asupr'a cu una materia oliosa, a frecá cu atare materia ca se intre in corpú.

INUNGERE, s. verbale, inunctio, in t. s. verbului.

INUNIRE, -escu, v., unire, a uni, a intruni; vedi *inunire*, *unire* si derivatele lorú.

INUNSU, -a, adj. part., inunctus, unsi si frecatu cu una materia oliosa.

* INURBANITATE, s. f., inurbanitas, lipse de *urbanitate*, rusticitate, nepoliteta.

* INURBANU, -a, adj., inurbanus, rusticus, contr. *urbanu*, rusticu, nepolitu, selbaticu, grossolanu.

* INUSATU si *inusitatu*, -a, adj., inusitatus, insolitus, *præter consuetu-*

dinem, contr. *usatu* sau *usitatu*, ce e nu mai e in usu, afora de usu.

* INUTILE, adj., inutilis, inanis, ne-folositoriu, desertu.

* INUTILITATE, s. f., inutilitas, lipse de utilitate, lipse de folosu: futilitate, vanitate, desertatione.

* INVADERE, *invasi* si *invasei*, *invasu*, v., *invadere*, a intrá cu putere armata in teritoriulu altui-a; a atacá, ocupá; predá, a necide, a face fapte barbare in pamentulu altui-a.

* INVALIDARE, *-ediu*, v., *infirmare*, *irritum facere*, a infirmá, a declará de invalidu, de nullu: a desfientiá, a anullá.

* INVALIDATU, *-a*, adj. part., *infirmatus*, *infirmatu*, *desfientiatu*: *declaratu nullu*.

* INVALIDITATE, s. f. (invaliditas), lipse de validitate: nullitate; term. de jurispr. *precumu: a sustine invaliditate unu testamentu*.

* INVALIDU, adj., *invalidus*, *infirmus*, *irritus*, *nullus*, *inefficax*, ce n'are conditionile cerute de lege spre a pote avé effectulu seu; ce n'are putere; nullu, ilegalu; debile, nepotentiosu; inabile de a portá arme; in acestu d'in urma sensu se usa ca subst. masc.: *unu invalidu casarm'a invalidiloru*.

* INVARIABLE, adj., *invariabilis*, *certus*, *firmus*, *constans*, *immutabilis*, ce nu se pote scamba; immutabile; certu, firmu, constante; nescambatu, nestramutatu; stabile, uniforme.

* INVARIABILITATE, s. f., *invariabilitas*, *firmitas*, *constantia*, *immutabilitas*, calitate de *invariabilis*.

* INVASIUNE, s. f., *invasio*, actione de *invadere* in pamentulu altui-a spre a lu ocupá, predá, etc.

* INVASORIU, *-soria*, adj. s.: *invasor*, care *invade*.

INVECHIRE, mai bene *inveclire*, *-esen*, v., *veterare*, *veterascere*, *inveterascere*, *obsolescere*; *senescere*; *consenescere*; a face sau a deveni *vechia*, a se usá, a se stricá; a treee d'in usu; a imbetrani, a deveni betranu; a durá multu: *se inveclescú lucrurile, se inveclescú si ingile*.

INVECHIRE, mai bene *inveclire*, s. verbale, in t. s. verbului.

INVECHITU, mai bene *inveclitu*, *-a*, adj. part., *inveteratus*, *senio confectus*; *obsoletus*.

INVECHITURA, mai bene *inveclitura*, s. f., stare de *inveclitu*, *vechitura*.

INVECINARE, *-ediu*, v., *viclum*, *confinem reddere*, a face *vecinu*; refl. *a se inveciná*, *vicinari*, *vicinus*, *confinis fieri*, *esse*, a fi *vecinu*, a se face *vecinu*; a locuí in vecinetate; a se apropiá unulu de altulu.

INVECINARE, s. verbale, *vicinia*, *vicinitas*, *vecinia*, *vecinetate*.

INVECINATU, *-a*, adj. part., *vicinus*, *limitimus*, *confinis*, *propinquus*, *contermis*, *vecinu*, *confine*, *appope*.

* INVECTARE, v., *invehere*, *objurgare*, *insectari*, *reprehendere*, proprie intensivu d'in *invegere*, a *invege* sau importá multu si cu mare labore, in speciale: a dice, a spune *invective*, a injurá, a insultá, a infruntá, a si versá foculu.

* INVECTARE, s. verbale, *invectio*, *insectatio*, *objurgatio*, *reprehensio*, in t. s. verbului.

* INVECTATU, *-a*, adj. part., *invectus*, *insectatus*, *objurgatus*, *reprehensus*.

* INVECTICIU, *-a*, adj., *invecticius*, (d'in *invectu*, de la *invegere*), importatu, strainu, ce nu e nationale, indigenu, ce nu e naturale: *merci invecticie*.

* INVECTIONE, s. f., *invectio*, (d'in *invectu*, de la *invegere*), actione de a *invege*, importatione; monstrare, infruntare.

* INVECTIVU, *-a*, adj., *invectivus*, ce contine *invectioni*, subst. fem., *invectiva*, reprersione injurioasa facuta contra cuva in menia; vorbe amare si violente; injuratura.

INVEDERARE, *-ediu*, v., *demonstrare*, *probare*; *argumentis tueri*, *veritatem stabilire*, a pune in *vedere*, a demonstrá peno la *evidentia*, a probá, a arretá cu argumente; a stabili addeverulu despre ceva.

INVEDERARE, s. verbale, *evidentia*, *demonstrare* peno la *evidentia*.

INVEDERATU, *-a*, adj. part., *evidens*, *manifestus*, ce se pote vedé cu ochii, ce se intellege cu mentea asiá, in catu nu mai incupe indouentia.

* INVEGERE, *invesi* si *invessei*, *in-*

vessu, si *invectu*; v., *invehere*, a *vege*, sau carrá in *intru*, a importá, a bagá: a *invege in térra merci straine*; a si versá foculu pre cineva, a l'attacá cu violentia, a lu mustrá cu acerbitate, etc.

INVELIRE, *-escu*, v., *velare*, *tegere*, *contegere*, *integere*, *obducere*, a pune in, a coprende de tote partile unu lucru intr'altulu, a coperi, a pune sub coperta; a ascunde: a *inveli copillulu*; a *se inveli in patu*; a *inveli miress'a*, a pune velulu pre capulu miressei, flammeá *velare*; a *inveli una casa*, a na accoperi.

INVELIRE, s. verbale, *velamen*, *velamentum*, *tegumentum*, in t. s. verbului.

INVELITORE, s. f., *velamen*, *tegumentum*, proprie fem. d'in *invelitoriu*, luatu cu intellessulu reale de: cea ce serve a *inveli*, a coperi: *invelitoreea casei*; — de acea se pote scrie si *invelitoria*.

INVELITORIU, *-toria*, adj. s., care *invelesce*, cu ce se *invelesce*; subst. m., *invelitoriu*, fusulu pre care se *invelesce* pandi'a sau firele inco netessute.

INVELITU, *-a*, adj. part., *velatus*, *tectus*, *obductus*.

INVELITURA, s. f., *velamen*, actulu *invelirei*; *invelirea ensasi*; *invelitoreea*.

INVELUIRE, *-escu*, v., *involvere*, *confundere*, a infasciorá, a coperi; a confunde; a incurcá.

INVELUITU, *-a*, adj. part., *involutus*, *confusus*.

INVENENARE, *-ediu*, v., *venenum aliquidare*, *porrigere*, *infundere*; *aliquem veneno tollere*, *occidere venenum sumere*, *veneno mortem praecipere*; *inducere*; *exacerbare*, a dá cuiva *veninu*. a uccide cu *veninu*; a luá *veninu*, a si dá morte cu *veninu*; a infectá; a interritá; a supperá reu; a infuriá, turburá, etc.

INVENENARE, si *inveninare*. s. verbale, *veneni porrectio*; *veneni sumtio*; *infectio*; *exacerbatio*, in t. s. verbului.

INVENENATU, si *inveninatu*, *-a*, adj. part., *venenatus*, *veneno imbutus*, *infectus*, ce are *venenu*. cui s'a datu sau care a luatu *venenu*, plenu de *venenu*; tare supperatu.

INVENETIRE, si *invinetire*. *-escu*, v., *veneto* colore *obducere*, *caeruleum red-*

dere, *lividare*; *livescere*, a face *vêntu*; a deveni *vênetu*.

INVENETIRE si *invinetire*, s. verbale, in t. s. verbului.

INVENETITU, si *invinetitu*, *-a*, adj. part., *venetus*, *caeruleus*, *lividus*.

* **INVENIRE**, *inveni* si *invenii*, *invenitu* si *inventu*, v., *invenire*, a *veni in*, sau *la ceva*, a dá preste *ceva*, a aflá, a gassí; a aflá cu *mentea*, a nasce prin *cogitare*, a *cogitá*, a *imaginá*; a descoperi, a aflá *ceva nou*.

* **INVENTARE**, v., *invenire*, *reperire*; *nancisci*; *excogitare*; *proprie*, *intensivu d'in invenire*, a aflá prin multa *incordare de poteri*, a aflá *ceva nou*; a descoperi, a *escogitá*, a produce, a creá *ceva*; fig. a *mentí*, a spune *metioni*, *falsitati*, *nemicuri*, *fabule*; a *inventá una avere*, a fac *inventariu* de ea.

* **INVENTARE**, s. verbale, *inventio*, in t. s. verbului.

* **INVENTARIU**, pl. *-ie*, *inventarium*, catalogu unde sunt numerate si descrise unulu câte unulu lucrurile, bonurile, documentele unei persoane sau case: *beneficiulu de inventariu*, facultatea accordata unui erede de a nu respunde detoriile *successionei de câtu peno la summa* a coprensa in *inventariu*; *inventariu de productione*, statu ce coprende enumerarea si descrierea actelor produse intr'unu processu si conclusionile *partei* care le a produsu.

* **INVENTATU**, *-a*, adj. part., *inventus*, *reperitus*; *excogitatus*, *aflatu*, *descoperitu*, *escogitatu*; — coprensu, *descrissu in inventariu*.

* **INVENTIONE**, s. f., *inventio*, *actione de invenire*, *descoperirea uniu lucru neconnoscutu*; facultatea *ingeniului de a inventá*; *aflare de argumente*, de *idee*, etc., ce au a intrá intr'una *compositione ore-care*; *carte de inventione*, *patente*, *diploma ce unu guberniu da autorului unei inventione*, spre a lu *assecurá de esclusiva proprietate intr'unu certu terminu de anni*; *mentiona*, *fabula*; *curata fantasia*.

* **INVENTIOSU**, *-a*, adj., care *inventa cu facilitate argumente*, fig. *mentiosu*; vedi *inventivu*.

* **INVENTIVU**, -a, **inveniendi** iacuitate **præditus**, care are talentulu de a *inventá*; plenu de inventione; spirituosu.

INVENTORIU, -trice, adj. s., **inventor**, **excogitator**, **auctor**, care *inventá*, descopere, afla unu lucru ellu mai antâiu; descoperitoriu, aflatoriu, auctoriu.

INVENTU, s. m., **inventum**, **inventus**, (vedi *invenire*), ce afla cineva cu mentea sau altu cumu-va.

* **INVENUSTU**, -a, adj., **invenustus**, fora gratia, fora elegantia, fora formosetia; lipsitu de venustate, uritu.

INVERDIRE, -escu, v., **virescere**, **virere**, **frondere**, a devení *verde*; a infrundí, a inflorí; a cresce erba; a se imbraccá campulu in verde; si activu, **viridare**, a depinge verde.

INVERDIRE, s. verbale, **viriditas**, in t. s. verbului.

INVERDITU, -a, adj. part., **viridatus**, **viridis**.

* **INVERECUNDIA**, s. f., **inverecundia**, contr. *verecundia*, **nerosinare**, **impudentia**, **immodestia**; lipse de modestia, de rosine in portare si vorbire.

* **INVERECUNDU**, -a, adj., **inverecundus**, **nerosinatu**, **impudente**, **immodestu**.

INVERGARE, v., **variare**, **variegare**, a face *verge*, p. e. una *verga* alba, alt'a rosia, etc.

INVERGARE, s. verbale, in t. s. verbului.

INVERGATU, -a, adj. part., **virgatus**, **variegatus**, **variatus**.

INVERGATURA, s. f., stare sau calitate de *invergatu*.

INVERIGARE, v., **pessulo**, **occludere**, a pune *verige*, a inclide cu *verige*: a *inverigá una rota*, a na legá in verige de ferru; a se *inverigá pre m. ana*, a si pune annelle, verige, la mâna.

INVERIGATU, -a, adj. part., **provedutu** cu verige.

INVERMINARE, v., **vermiculare**, **verminare**, a se implé de vermi, a devení *verminosu*.

INVERMINATU, -a, adj. part., **verminosus**, **verminosu**.

* **INVERISIMILE**, adj., **non verisimilis**, **neverisimile**, **neassemine** cu ad-

deverulu; ce nu se apropia de addeveru, **improbabile**.

* **INVERISIMILITATE**, s. f., calitate de *inverisimile*.

INVERSIONARE, -ediu, v., **irritare**, **concitare**, **excitare**, **suscitare**, **exacerbare**, a irritá, a escitá, a infuriá; refl. *a se inversioná*, **sævire**, **furere**, **aversari**, a devení furiosu, a se catraní; a se meniá.

INVERSIONARE, s. verbale, **irritatio**, **concitatio**, **incitatio**, **furor**, **aversio**, **acerbitas**, **irritatione**, **furia**, **apprehendere**.

INVERSIONATORIU, -toria, adj. s., **acerbus**, **sævus**, **irritans**, care *inversioná dia*.

INVERSIONATU, -a, adj. part., **irritatus**, **laecessitus**, **acerbus**, **sævus**, **acer**, **irritatu**, tare **supperatu**, **interritatu**, **meniosu**, **coprensu** de furia, **neimpacatu**.

INVERSIONE, s. f. 1. **inversio**, **actione** de *invertere*, si statu produsu prin acesta actione: **intorcere** pre dosu; **scambarea** ordinea; **strambarea** intellesului unei frase; -- 2. **aversio**, **ira**, **furor**, **acerbitas**, **aversione**, **ura** neimpacata, **meniá** neimblaudita, **apprehendere** mare **contra** cuiva, **furia**, etc.

INVERSU, -a, adj. part., **inversus**, **intorsu**, **contrariu** ordinea, **sensulu**, **directione** actuala sau naturala a lucrurilor; **intorsu** pre dosu, **scambatu**, **pusu** in locu de altulu.

INVERTERE, *inversi* si *inversci*, **invertu**, v., **invertere**, **circumvertere**, a intorce, a scambá, a restorná ordinea, **sensulu**, **directionea**, etc. unui lucru; a intorce pre dosu; a pune un'a in locu de alt'a; a face se merge in giuru sau in cercu, *a se invertu* == a se miscá in giuru, a se intorce de la cineva sau **contra** eniva; -- a **avé aversione** **ura** mare, **meniá** furiosa **contra** cuiva, vedi *inversionare*.

INVERTIRE, -escu, v., **circumagere**, **circumvertere**, **circumferre**, a intorce **impregiuru**, a **suei**, a **resuei**: *a invertu una arma in mana*; *pre longa ellu si invertescu tote, ellu este centrulu*; a *inverti unu capitale*, a manoperá cu ellu; *a inverti cuiva capulu*, a ammetí; *se invertesce cas'a cu mene*, sun ammetitu.

INVERTIRE, s. verbale, **versio**, **versatio**, in t. s. verbului.

INVERTITORIU, *-toria*, adj. s., **vertens**, care *invertesce*, ce se *invertesce*.

INVERTITU, *-a*, adj. part., **versus**, **versatus**, **conforsus**, **circumactus**.

INVERTITURA, s. f., **versio**. **actio**ne si effectu allu **actio**nei de *invertire*.

INVERTOSIARE, *-ediu*, v., **durare**, **indurare**; **densare**, a face **vertosu**; refl. *a se invertosiá*, **durescere**, **indurescere**, **crassescere**, a se face **vertosu**, a se intari, a deveni duru, tare, indesatu, etc.

INVERTOSIARE, s. verbale, **obduratio**, **crassitudo**, **densitas**; **animi durties**, **animi obfirmatio**, in t. s. verbului.

INVERTOSIATU, *-a*, adj. part., **duratus**, **obduratus**, **induratus**.

INVESUTU, *-a*, adj., **viscatus**, **intricatus**, **involutus**. **haerens**, lipituen *vescu*; **inerente**, **aderente**: tare **inradecinat**, a fundu **inciubatu**: *reulu invescutu in a-cesti omeni corrupti*.

* **INVESTIGABILE**, adj., **investigabilis**, ce se pote *investiga*. **petru**nde, **cerceta**.

* **INVESTIGARE**, v., **investigare**, a **cerceta** cu **diligentia**. a **essamina** cu **attentione**, a **intreba** spre a **descoperi** ceva.

* **INVESTIGARE**, s. verbale, **investigatio**. **cercetare**.

* **INVESTIGATIONE**, s. f., **investigatio**, **actio**ne de *investigare*, **cercetare**.

INVESTIGATORIU, *-toria*, *-trice*, adj. s., **investigator**, care *investiga*, care face **cercetare** asupr'a unui **obiect**.

* **INVESTIGATU**, *-a*, adj. part., **investigatus**. **cercetatu**. **essaminatu**.

INVESTIMENTARE, v., **vestire**, **investire**, **induere**, a pune **vestimente** pre **corpu**, a **imbracca**.

INVESTIMENTATU, *-a*, adj. part., **vestitus**, **investitus**, **indutus**, **imbraccatu**.

INVESTIRE, v., **vestire**, **investire**, a pune **vestimente** pre **corpu**, a **investimenta**, a **imbracca**; fig. *a investi pre cineva cu una demnitate*; *a investi pre unu episcopu*. a i **conferi** unu **beneficiu**, a lu **introduce** in **possessionea** **beneficiu**lui: *a investi unu capitale*, a lu pune se **fructifica**; *a investi unu dominiu*, a **spende** pentru **ammeliore**area lui.

INVESTIRE, s. verbale, **vestitus**, **-us**, in t. s. verbului.

INVESTITIONE, s. f., **vestitus**; **actio**ne de *investire*, in t. s. verbului.

INVESTITU, *-a*, adj. part., **vestitus**, **investitus**, in **possessionem** **missus**.

INVESTITURA, s. f., **vestitus**, **modu** de a *investi*, de a **imbracca**, **ornatu**; fig. **ceremonie** prin care **cineva** se **introduce** in unu **beneficiu**, **dominiu**, **demnitate**, etc. prin care **cineva** **transfere**, **concede** unu **dominiu** la altulu; **dominiu**lu ce se da sub **titlu** de *investitura*: **introduce**, **intarire** in **possessionea** unui **dominiu**, unei **demnitate**, etc.; **constitutio** in **dominio**, in **munere**, **concessio** **dominii**; **dominium**.

* **INVETERARE**, v., **inveterascere**, a se **invechi**, a se **imbetrani**.

* **INVETERATIONE**, s. f., **inveteratio**, **actio**ne si **statu** **produssu** de **actio**nea de *inveterare*.

* **INVETERATU**, *-a*, adj. part., **inveteratus**. **invechitu**, **imbetranitu**, **trecutu**, d'ia **usu**, **inradecinat**: *morbu inveteratu*.

INVEIACELLU, s., **discipulus**, **alumnus**. **discipulu**, **alumu**, **elevu**, **scolariu**, **studente**; care **ambla** la **scola**.

INVEIAMENTU, pl. *-e*, **doctrina**, **disciplina**, **institutio**, **modulu** de a *inveia*: **systema** de a **creste** **junimea**

INVEIARE, v., 1. **docere**, **edocere**; **erudire**, **instituere**; **praecipere**, a **instrui**; a **educa**, a **creste**; a **deprende**, a **deda**: *a inveia junimea*; *a inveia copillii carte*; *a inveia pre cineva una scientia, una arte*; 2. **discere**, **ediscere**, **percipere**, **studere**. a **studia**, a se **instrui**, a se **deprende**: *copillii inveia carte*, *junii inveia legile*; *noi inveiamu filosofi'a*; *elli inveia medicin'a*; *a inveia d'in memoria*; *a inveia mente*; 3. refl. *a se inveia cu ceva*: *ellu s'a inveiatu a dormi dupo prandiu*, **assuescere**.

INVEIARE, s. verbale, **doctrina**, **disciplina**, in t. s. verbului.

INVEIATORIU, *-toria*, adj. s., **doctor**, **praeceptor**, **institutor**, **eruditor**, **magister**; **moderator**. care *inveia* pre **altulu**, **docente**, **professoriu**, **institutoriu**, **preceptoriu**, **maiestru**.

INVEIATU, *-a*, adj. part., **doctus**, **edoctus**; **eruditus**, **litteratus**, **scientiis**

in **butus**; instruitu; eruditu, litteratu, doctu; deprensa, disciplinatu.

INVEȚIATURĂ, s. f., doctrina, disciplina, eruditio, scientia; *præceptum, consilia n., admonitio, studium, ars, litteræ*; studiu, instructiune; doctrina, disciplina; eruditione, scientia, lectione, connoscentia; consiliu: *invețiatu* în baserica: *se ti fia de invețiatu*, invetia d'în experientia ce ai facutu; *lucra de invețiatu*, care incepe cineva si care prin urmare nu e perfectu; *a ascultă invețiatu*le parentelui seu.

INVEȚIU, pl.-uri, consuetudo, usus, mos; assuetudo; doctrina, usu, depredere, de lace, invetiare: *totu invețindu are si discretia*, se pote cineva desvotiă de ce a *invețitu*.

1 **INVIARE**, v., (d'în in si via, calle), *viam* monstrare, a arretă callea, a indreptă pre cineva, a lu pene pre calle.

2 **INVIARE**, v., (d'în in si vias, viuu) resuscitare, vedi *invia*re.

* **INVIATIONE**, s. f., directio, instructio, indreptare, instructiune.

* **INVICTU**, -a, adj. part., invictus, insuperabilis, neinvinsu, invincibile, insuperabile.

* **INVIDIA**, s. f., invidia, invidentia; fivor, sentimentu neplacutu ce se nasce in animu, vedendu benele sau fericirea altui-a, pisma, dorentia sa, volentia rea: *invidia e inimica virtuti*.

* **INVIDIABILE**, adj., invidendus, *de invidiata*, demnu de *invidia*; *calitate invidiabile*, lucru *invidiabile*, stare *invidiabile*.

* **INVIDIARE**, -edu, v., invidere, a senti dorere pentru fericirea altui-a; fig. a desideră pentru sene fericirea altui-a.

* **INVIDIARE**, s. verbale, *invidentia*, in t. s. verbului.

* **INVIDIATORIU**, -toriu, adj. s., invidens, invidus, care *invidiă*li.

* **INVIDIATU**, -a, adj. part., invidus.

* **INVIDIOSU**, -a, adj., invidiosus, invidiosus, vividus, plenu de *invidia*; espusu la *invidia* altoru-a, uritu.

* **INVIDU**, -a, adj. s., invidus, care sente *invidia*; *invidulu muresce candu vede ca altulu se ingrassia*.

* **INVIGILARE**, v., invigilaro, a ve-

ghiă, a preveghiă asupra unui lucru; a fi attentu.

* **INVIGORIRE**, -escu, v., vires addere vires acquirere, a dá, a prende potere, vigore, anima; a intari; a se intari in poteri, a deveni mai tare, mai vigorusu.

* **INVIGORITU**, -a, adj. part., vividus, validus, armatus, vigorusu.

* **INVILIRE**, -escu, v., animo concidere, labascere, animo cadere; a deveni vile, fricosu; a se avili, a perde coragiulu.

* **INVILITU**, -a, adj. part., vilis.

INVINCERE, v., vincere, vedi *invingere*.

* **INVINCIBILE**, adj., invincibilis, insuperabilis, inexpugnabilis, invictus, nevincibile, ce nu pote fi invinsu; invictu, n. invinsa, inespugnabile.

INVINETIRE, *invinetitu*, etc., vedi *invenetire*, *invenetitu*.

INVINGERE si *invincere*, *invinsi si invinsei*, *invinsu*, si *invictu*, v., vincere, superare, domare, a intrece cu poterea fia morale, fia fusica, a reportă *victoria*, a trianfă; a remané de asupra.

INVINGERE, s. verbale, *victoria*, in t. s. verbului.

INVINGUTORIU, -toria, adj. s., victor, victoriosus, care invinge, victoriosu.

INVINSU -a, adj. part., victus, superatus; domatus; intrecutu.

* **INVIOLABILE**, adj., inviolabilis, care nu se pote violă.

* **INVIOLABILITATE**, s. f., inviolabilitas, sanctitas, calitate de *inviolabile*.

* **INVIOLATU**, -a, adj. part., inviolatus, incorruptus, integer, impolutus, nevettetmatu, intregu, curatu, incorruptu, nesticatu.

INVIOSIARE (mai bene *inviosiare*), -edu, v., animare, vitam dare, animu addere, impellere, a animă; a dá vietia, coragiu, animu; a face *viuosu*, animosu.

INVIOSIARE (bene *inviosiare*), s. verbale, animatio, in t. s. verbului.

INVIOSIATU (bene *inviosiatu*), -a, adj. part., animatus, vividus.

INVIPERARE, v., exacerbare, saevire, exasperari, a face sau a deveni

vipera, a inveniná si a se inveniná forte; a inrudelí.

INVIPERATU, -a, adj. part., exasperatus, exardescens, excandescens.

INVISIBLE, adj., invisibilis, ce nu se pote vedé, ce scapa d'in vedere sau prin natur'a sea sau prin micimea sau prin positionea sea; fig. *invisible*, care nu se lasa vedé, care sta ascunsu; nu se arréta : *s'a facutu invisible*, a disparutu d'in ochii omeniloru.

INVISIBILITATE, s. f., invisibilitas, res obtutum effugiens, non spectabilis, stare si calitate de *invisible*.

INVITANTE, adj. part. pres., invitans, care *invita*.

INVITARE, v., invitare, a chiamá, a rogá pre cineva la ceva, precumu : la prandiu, la cena, la ospetiu, a face unu lucru; a indemná la ceva, a provocá, a escitá, a interitá; a atrage; *a se invitá*, a se offerí, a merge nechiamatu.

INVITARE, s. verbale, invitatio, vocatio, in t. s. verbului.

INVITATIONE, s. f., invitatio, actione de *invitare*, chiamare, provocare, proponere.

INVITATORIU, -toria, adj. s., invitator, invitans, care *invita*.

INVITATU, -a, adj. part., invitatus, vocatus, chiamatu, rogatu, provocatu, atlitiatu,

INVIUARE, *invium* si *inviuediu*, v., 1. vivificare, animare, recreare, vegetum reddere, suscitare, resuscitare, a reduce la viétia, a recreá, a resuscitá, a revocá la viétia; a animá d'in nou; 2. reviviscere, resurgere, a revení la sene, a se descetá d'in letargia, a se scollá d'in morti; a capetá anima, spiritu, viétia.

INVIUARE, s. verbale, resuscitatio, resurrectio, in t. s. verbului.

INVIUATU, -a, adj. part., resuscitatus, in vitam revocatus, resurrectus, redussu la stare viua, descetatu, scollatu d'in morti.

INVIUERE, *invissi* si *invissci*, *invis-sa*, v., reviviscere, resurgere, forma vechia romanesca, in loculu carei-a s'a pusu modern'a *inviuare* : *Christu a invissu din morti*, acumu *Christu a inviuatu d'in morti*.

* INVOCARE, invocare, appellare, implorare, a chiamá; a chiamá in adjutoriu; a rogá : *a invocá legea*, etc.; a na citá in favorea sea, a se provocá la ea.

* INVOCARE, s. verbale, invocatio, in t. s. verbului.

* INVOCATIONE, s. f., invocatio, actione de invocare, chiamare, strigare intru adjutoriu; rogatione spre a obtiné favorea cuiva; *invocazione*, in poesia, rogatione ce poetulu indata la inceputulu poemei selle indrepta cotra una musa, unu geniu sau alta divinitate, spre a capetá succursulu ei.

* INVOCATORIU, -toria, adj. s., invocans, care *invoca*, ce pertine de *invocazione*.

* INVOCATU, -a, adj. part., invocatus, imploratus.

INVUIRE, si *involire*, v., consentire, assentire; pacare, conciliare, a accordá, a complaná, a impacá, a conciliá, a reconciliá; a consentí, a transige, a convení, a se impacá; a se intellege; a contractá, a inchiuaá unu contractu etc.; a acceptá : *te invoiesci cu cererea lui? cumu ve invitoi? cumu ve impacati; nu se prea invoiescu*, nu prea traiescu bene impreuna.

INVUIRE, si *involire*, s. verbale, consensio, consensus, conciliatio, intellegere, impacare; pactu, contractu, conventione, transactione; adesione; conciliare, reconciliare : *a face invuire cu creditorii*, a se impacá cu ei.

INVUITU, si *involitu*, -a, adj. part.; qui consentit; pactus, pacatus.

INVOLBARE, v., volvere, vertere, versare, turbare, *a volbe* sau *volve*, cu potere, a intorce, a intorce pre dosu : *a involbá ochii*; a intortochiá; a agitá, a turburá.

INVOLBERE, *involsi* si *involvei*, *involsu* si *involtu*, v., volvere, involvere; vedi *involvere*.

INVOLTU si *involutu*, -a, adj. part., involutus, invelitu, legatu, convolutu, ascunsu; *flore involta*, cu folie indesate.

* INVOLUCRU, pl. -e, involucrum, ce serve a *involve* : *involucrule unei scrisore*.

* INVOLUNTARIU, -ria, adj., invo-

luntarius, ce se face fora concursulu *volentiei*. fora *volia*, fora propusiu.

INVOLVERE, *involsi* si *involvei*, *involsu*, *involtu* si *involutu*, v., *involvere*, a volve in sene, a infasciorá, a stringe; a coperi, a involi.

* INVULNERABILE, adj., *invulnerabilis*, care nu se pote *vulnerá*.

* INVULNERABILITATE, s. f., *invulnerabilitas*, abstractulu d'in *invulnerabile*.

* INVULNERATU, -a, adj. part., *invulneratus*, nevulneratu.

IO, pron. pers. I, *ego*, in locu de *eu*. in Dacia superiore, care nu e de câtu una contractione di'n *ieu*. precumu demonstra *mio* contrassu d'in *mieu*, *to* d'in *teu*, *so* d'in *seu*.

* IODATU, -a, adj., (fr. *iodé*), mestecatú sau preparatu cu *iodé*; subst. *iodatu* (fr. *iodate*), combinatione de acidu iodicu cu basi salificabili.

* IODE si *iodu* (fr. *iode*, d'in gr. *ἰώδης* = *viorella*, si *ἰώδης* = forma, pentru co vaporea produsa de acestu corpu are una formosa colore *violacea*), corpu chymicu, care are form'a de mici frundie venete si e de unu luciú metallicu, reagentele cellu mai propriu spre a descoperi umiditatea, la una temperatura mai elevata *iodéle* se evaporá.

* IODHYDRICU, -a, adj., (fr. *iodhydrique*), care coprende *iodé* si *hydrogeniu*: acidu *iodhydricu*.

* IODICU, -a, adj., de *iodu*. ce contine *iodu*.

* IODIDE, s., (fr. *iodide*), combinatione de *iodu*, cu corpuri mai pucinu electronegative.

IODINA (pre a locurea: *iudina*), s. f., (fr. *iodine*). vedi *iodé*.

* IODOARGENTATU, s. f., (fr. *iodoargentate*), genu de sari formate prin combinationea *iodidei de argentu* cu *iodure* de metallu electropositive.

* IODOBORICU, -a, adj., (fr. *iodoborique*), care coprende *iodé* si *boriu*: acidu *iodoboricu*.

* IODOCHLORURA, s. f., (fr. *iodochlorure*), combinatione de *chlorura* cu *iodura*.

* IODOCYANURA, s. f., (fr. *iodocya-*

nure), combinatione de *cyanura* cu *iodura*.

* IODOHYDRARGYRATU, s. m., (fr. *iodohydrargyrate*), genu de sari formate prin combinatione de *iodura de mercuriu* cu *iodure* de metalle electropositive.

* IODONITRICU, -a, adj., (fr. *iodonitrique*, care coprende *iodé* si *nitru*: acidu *iodonitricu*.

* IODOPHOSPHORICU, -a, adj., (fr. *iodophosphorique*), care coprende *iodé* si *phosphoru*: acidu *iodophosphoricu*.

* IODOPHOSPHURA, s. f., (fr. *iodophosphure*), combinatione de *iodé* si de *phosphoru* cu altu corpu simplu.

* IODOPLUMBATU, s. m., (fr. *iodoplombate*), genu de sari formate prin combinationea *iodidei de plumbu* cu *iodure* de metallu electropositive.

* IODOSULFURA, s. f., (fr. *iodosulfure*), combinatione de *iodura* cu *sulfura*.

* IODOSULFURICU, -a, adj., (fr. *iodosulfurique*), care coprende *iodé* si *sulfure*: acidu *iodosulfuricu*.

* IONICU, -a, adj., *ionicus*, de *Ioni'a*, propriu *Ioniei*: *architectura ionica*, *diactu ionicu*, *columna ionica*, etc.

IOTA, f., *iota*, *i* grecu, fig. unu lucru prea micu: *n'adjunge una iota*, n'are neci unu pretiu.

† IPERBATE, *iperbola*, *ipochondria*, si alte covente cari incepu cu *iper-*, *ipo-*, *ipso-*, vedi *hyperbate*, *hyperbola*, *ipochondria*, etc., si *superbate*, *superbola*, *supochondria*, etc.

* IRA, s. f., *ira*, menía, furore scurta, *ira furor brevis*.

* IRACUNDIA, s. f., *iracundia*, apoplecare la menía.

* IRACUNDU, -a, adj., *iracundus*, apoplecatu la menía, furiosu, supperatiosu.

* IRASCENTIA, s. f., *irascencia*, apoplecare de menía.

* IRASCIBILE, adj., *irascibilis*, care se menía usioru.

* IRCINU, -a, adj., *ircinus*, de *ircu*. IRCU, -a, s., *ircus*, *ircu*, capru.

IRIDATU, -a, adj., vedi *iride*.

IRIDE. s. f., *iris*, curcubeu sau curcubeu, arcu cerescu, arcu de diverse colori ce se vede pre ceru, candu de una

parte ploua și de partea contraria lucește soarele; ceru coloratu ce incongiura pupilla ochiului, transparentia de cristale și de diamante; ea derivatu d'in *iride* se usa adiectivulu *iridatu*, *iridata*, care are colori ca *iridea*; assemiae și *iridescentia*, proprietate de a reflecte diverse colori; in acestu sensu s'are poté dice și *iridatione*.

* IRIDESCENTIA, s. f., vedi *iride*.

* IRONIA, s. f., *ironia*. (*ειρωνία*), modu de a vorbi contrariulu de cea ce insemna cuvintele, a spune un'a și a intellege alt'a; se usa mai multu pentru batalia de jocu, derisione: *a vorbi in ironia*, *a lua in ironia*.

* IRONICU.-ă, adj., *ironicus*, relativu la *ironia*, in care este *ironia*, batujocuritoriu, derisoriu.

* IRRADIARE, v., *irradiare*, a arunca radie, a lumina cu radie; a luci, a straluci.

* IRRADIATU.-a, adj. part., *irradiatus*, *radiatus*, *illustratus*.

* IRRATIONABILE, adj., *irrationabilis*, contr. *rationabile*, care nu consuna cu rationea: *vorbi irerationabile*.

* IRRATIONABILITATE, s. f., *irrationabilitas*, stare sau calitate de *irrationabile*.

* IRRATIONALE, adj., *irrationalis*, contr. *rationale*, fora ratione, lipsitu de ratione: *fientia irrationale*; i math. *cantitate irrationale*, care nu se pote representá neci prin numeri neci prin fractioni.

* IRRATIONALITATE, s. f., *irrationalitas*, stare sau calitate de *irrationale*.

* IRRECITABILE, adj., *irrecitabilis*, ce nu se pote recitá.

* IRRECOMPENSABILE, adj., ce nu se pote *recompensá*.

* IRRECONCILIABILE, adj., *irreconciliabilis*, ce nu se pote *reconciliá*.

* IRRECUPERABILE, adj., *irrecuperabilis*, ce nu se pote *recupera*.

* IRRECUSABILE, adj., *irrecusabilis*, ce nu se pote *recusá*: *cerere, pretensione irrecusabile*.

* IRREDUCIBILE, adj., si

* IRREDUCTIBILE, adj., (fr. *irréductible*), ce nu se pote reduce: *unu*

oxydu metallicu este irreductibile in stare de metallu.

* IRREFORMABILE, adj., *irreformabilis*, ce nu se pote reformá.

* IRREFRAGABILE, adj., *irrecusabilis*, (fr. *irréfragable*), ce nu se pote *refrangé*: ce nu se pote *recusá*, ce nu se pote *combate*.

* IRREFRAGABILITATE, s. f., (fr. *irréfragabilité*), calitate de *irrefragabile*.

* IRREFRENABILE, adj., *qui frenari nequit*, care nu se pote *infrená*, care nu se pote *retiné*.

* IRREFRENABILITATE, s. f., calitate de *irrefrenabile*.

* IRREFUTABILE, adj., *irrefutabilis*, ce nu se pote *refutá*, ce nu se pote *combate*.

* IRREFUTATU.-a, adj., *irrefutatus*, *neresutatu*, *necombatutu*, *nerestornatu*.

* IRREGULARE, adj., vedi *irregulariu*.

* IRREGULARITATE, s. f., (*irregularitas*), lipse de regularitate, de ordine, disordine, deformitate, pravitate.

* IRREGULARIU.-riu, adj., *irregularis*, ce nu e dupo *regula*, dupo norma, dupo ordine; afora de regula, contrariu ordinei; fig. ce nu e dupo symmetria, ce este contrariu gustului, formosetiei, etc.

* IRREGULATU.-a, adj., *exlex*, *ne-regulatu*, afora de regula, de lege, de norma, de ordine; in sensu morale: *des-trenatu*.

* IRRELIGIOSITATE, s. f., *irreligiositas*, *impietas*, lipse de *religiositate*, despretiu de religione, impietate.

* IRRELIGIOSU.-a, adj., *irreligiosus*, *impius*, *nereligiosu*, care n'are religione, *necredientiosu*, *necoviosu*, fora respectu cotra religione sau cotra lucruri relative la religione, *impiau*.

* IRRELIGIONE, s. f., *irreligio*, lipse de religione: vedi si *irreligiositate*.

* IRREMEABILE, adj., *irremeabilis*, ce nu se pote trece in deretru, de unde nemine nu se mai pote reintorce.

* IRREMEDIABILE, adj., *irremediabilis*, ce nu se pote *remedia*, fora *remediu*, fora *scapare*, fora *indreptare*, fora *vendecare*.

* **IRREMISSIBILE**, adj., **irremissibilis**, ce nu se pote *remitte*, ce nu se pote iertá. ce nu merita iertare.

* **IRREMUNERABILE**, adj., **irremunerabilis**, ce nu se pote *remunerá*, recompensá, premiá.

* **IRREMUNERATU**, -a, adj., **irremuneratus**, neremuneratú, nerecompensatu, care n'a avutu neci una remuneracione.

* **IRRENOVABILE**, adj., ce nu se pote *renorá*, repará.

* **IRREPARABILE**, adj., **irreparabilis**, ce nu se pote *repará*, ce nu se pote indereptá, recastigá. ce a trecutú pentru totu de a un'a.

* **IRREPARABILITATE**, s. f., **irreparabilitas**, stare sau calitate de *irreparabile*.

* **IRREPERERE**, *irrepsi* si *irreperet*, *irreptu*, v., *irreperere*, a *repe* in, spre sau cotra; a se introducee pre nesentite, pre furisii.

* **IRREPRENSIBILE**, adj., **irreprehensibilis**, **irreprehensus**, care nu se pote criticá, carui-a nemica nu se pote imputá.

* **IRREPROBABLE**, adj., **non improbandus**, **probandus**, care nu se pote *reprobá*, care nu merita *reprobare*, contr'a carui-a nu se pote aducee vre-una cauza de recusacione.

* **IRREPTIONE**, s. f., **irreptio**, aczione de *irreperere*.

* **IRREPTORIUM**, -a, adj. s., **irreptor**, **irreptus**, care *irrepe*.

* **IRREPUGNABILE**, sau *irreputabile*, adj., **certus**, **firmus**, **evidens**, ce nu se pote *repugná*, disputá, negá; certu, evidente.

* **IRRESISTIBILE**, adj., cui **resistí** nequit, cui nu se pote *resiste*.

* **IRRESOLUBILE**, adj., **irresolubilis** care nu se pote *resolve*.

* **IRRESOLUTETIA**, s. f., stare de *irresolutu*.

* **IRRESOLUTIONE**, s. f., **conuclatio**, **animi fluctuatio**, contr. *resolutione*, stare *irresoluta*, incertitudine, indonentia, fluctuacione, perplessitate: *irresolutionea ne face se esitámm, incertitudinea se vacillámm, perplessitatea se rema-*

nemu in suspensu; irresolutionea ne impedecca se facemú ceva, incertitudinea se credemú ceva, perplessitatea ne turbura.

* **IRRESOLUTU**, -a, adj., **irresolutus**, **incertus animi**, **dubius**, **anceps**, **fluctuans**, **dubitans**, care nu se pote *resolve*, determiná la ceva, indouiosu, nesecuru, fluctuante, dubiosu, indecisu, nerolutu: *irresolutu e omulu in lucruri unde are a se determiná prin sentimentu; indecisu in lucruri unde se cere se se determine prin ratione in urn'a unei discussione; unu omu irresolutu debe animatu, unulu indecisu debe luminatu.*

* **IRRESPECTUOSU**, -a, adj., **qui non honorat alios**, **inurbanus**, cui lipsese respectulu, care n'are respectulu convenitu cotra altii, nerespectuosu.

* **IRRESPIRABILE**, adj., **irrespirabilis**, ce nu se pote *respirá*, *nerespirabile*.

* **IRRESPONSABILE**, adj., care nu e *responditoriu*, nu e suppusu responsabilitatei, neresponsabile.

* **IRRETIRE**, -escu, v., **irretire**, a prende in *rete*, in laciu sau alta cursa; a prende, a incurcá, a impedeccá.

* **IRRETRACTABILE**, adj., **irretractabilis**, **nertractabile**, ce nu se pote *retractá*, *revoacă*, *reensá*.

* **IRREVERENTE**, adj. part. pres., **irreverens**, care nu *revere*, n'are respectu, nu observa bon'a covientia.

* **IRREVERENTIA**, s. f., **irreverentia**, lipse de *reverentia*, de respectu.

* **IRREVOCABILE**, adj., **irrevocabilis**, ce nu se pote *revoacă*, intorce, luá indereptu, stramutá, scambá.

* **IRREVOCABILITATE**, s. f., abstractulu de la *irrevocabile*, stare sau calitate de *irrevocabile*.

* **IRREVOCATU**, -a, adj., **irrevocatus**, ce n'a fostu, ce n'a potutu fi *revoatu*.

* **IRRIDERE**, *irrisi* si *irrisei*, *irrisu*, v., **irridere**, a ride de cineva, a lu luá in risu, a si bate jocu.

* **IRRIGARE**, v., **irrigare**, a udá; a conduce d'intr'unu fluvii, d'intr'unu riu ap'a printre agri cultivati spre a capeta umeditate si a face produse mai bone, mai grasse si mai multe; a udá una mare estensione de pamentu

* IRRIGATIONE, s. f., irrigatio, udarea agriloru si prateloru prin canali, cari conducu apa d'in fluvii, riuri; actiunea de a udá, *irrigá*.

* IRRIGATORIU, -*tória*, adj. s., irrigator, irrigans, care uda, *irriga*.

* IRRIGATU, -*a*, adj. part., irrigatus.

* IRRIGUITATE, s. f., irriguitas, stare sau calitate de *irriguu*.

* IRRIGUU, -*a*, adj., irriguus, udatu, care serve a udá.

IRRIIRE, si

IRRIRE, v., vedi *hirrire*.

* IRRISIONE, s. f., irrisio, actiunea de *irridere*.

* IRRISORIU, -*a*, adj. s., irrisor si *irrisorius*, care *irride* sau serve a *irride*: covente *irrisorie*.

* IRRITABILE, adj., irritabilis, care se *irrita* usioru, applecatu la irritatione; interritatosu, susceptibile; forte sentitoriu, delicatu.

* IRRITABILITATE, s. f., irritabilitas, calitate de *irritabile*; proprietate a corpuriloru organice, prin care sentu una miscare subitanea in partea unde se attingu; facilitate de a se *irritá*.

* IRRITAMENTU, pl. -*e*, irritamen, irritamentum, ce *irrita*, medilocu de *irritare*.

* IRRITANTE, adj., irritans, care *irrita*, care se *irrita*.

* IRRITARE, v., irritare, a interritá, a escitá, a attitiá, a inasprí, a aprende.

* IRRITARE, s. verbale, irritatio, in t. s. verbului.

* IRRITATIONE, s. f., irritatio, iritare; alteratione causata in una parte a corpului prin substantie physice sau chymice ori miste. cari luera directu in partea attensa; agitatione a spiritului; interritare, attitiare, inasprire, provocatiune.

* IRRITATORIU, -*tória*, adj. s., irritator; irritans, interritatoriu, attitiatoriu; ce irrita, attitia, interrita, escita, provoca, aprende, inaspresce, etc.

* IRRITATU, -*a*, adj. part., irritatus, interritatu, attitiatu, etc.

* IRROGARE, v., irrogare, a impune, a inflige, a condemná.

* IRROGATIONE, s. f., irrogatio, actiunea de a *irrogá*.

* IRROGATU, -*a*, adj. part., irrogatus.

* IRRORARE, v., irrorare, a udá cu roua.

* IRRUCTARE, v., irructare, a *ructá*, sau vome pre cineva sau ceva.

* IRRUMPERE si *irrupere*, *irrupsi* si *irrupsei*, *irruptu*, v., irrumperere, a intrá unde-va cu forti'a; a se rapedí, a intrá cu rapiditate, a intrá rupendu.

* IRRUMPERE, s. verbale, irruptio, in t. s. verbului.

* IRRUMPITORIU, -*tória*, adj. s., invasor, care *irrumpe*; mai bene: *irruptoriu*.

* IRRUPTORIU, -*toria*, adj. s., irrumperens, invasor, vedi si *irruptoriu*.

IRRUPTIONE, s. f., irruptio, invasio, actiunea de *irrumperere*, invasiune; intrare repentina si pre nesciute de omeni armati intr'una terra spre a predá, devastá, etc.; inundatione de popore barbare, atacu neasteptatu.

* IRRUPTU, -*a*, adj. part., irruptus, iuvasus.

* IRSUTU, -*a*, adj., hirsutus, spinosu, perosu, floccosu, aspru, sburlitu.

IRU, s. m., irinum, unguentum ex iride, unsore de vindecare.

* ISAGOGE, si

* ISAGOGIA, s. f., isagoge, (ἰσαγωγή), introducere intr'una scientia, prime lectiuni.

* ISAGOGICU, -*a*, adj., isagogicus, relativu la *isagogia*, ce serve de introductione.

* ISCHIACU si *ischiadicu*, -*a*, adj., ischiacus si *ischiadicus* (ἰσχιακός si ἰσχιαδικός), relativu la *ischia*.

* ISCHIADE, s. f., ischias, (ἰσχιάς de la ἰσχίον=copsa), dorere de copse.

* ISCHURIA, s. f., ischuria (ἰσχυρία), opprirea urinei sau udului.

* ISEU si *isiu*, s. m., iseum si isium (ἰσειον), templu allu *Isidei*.

* ISIACU, -*a*, adj., isiacus, relativu la *Iside*: cultu *isiacu*.

* ISIDE, s. f., Isis, divinitate a Egyptianiloru.

* ISLAMISMU, s. m., (islamismus), religione propagata de Machomede.

* ISLAMITU, adj. s., nume ce se da celloru ce tinu de islamismu.

* ISLAMU, s. m., (arabicu); vedi *islamismu*.

* ISOCHRONISMU, s. m., (fr. *isochronisme*), calitate sau stare de *isochronu*.

* ISOCHRONU, -a, adj., (fr., *isochrone*, d'in *ἰσος* = *ecale* si *χρόνος* = *tempu*), care se face in a cellu-asi tempu sau in tempu ecale: *baterile pulsului sunt isochrone*.

† ISO-, (gr. *ἰσος* = *ecale*), care intra in celle doue compuse precedente: *isochronu* si *isochronismu*, intra si in alte multe compuse, cumu: *isoclinu*, *isocolu*, *isodactylu*, *isodimu*, *isodonte*, *isodynamu*, *isoedru*, *isogonu*, *isographu*, *isomeru*, *isomorphu*, *isonomu*, *isoperimetru*, *isopetalu*, *isophonu*, *isophyllu*, *isopode*, *isopogone*, *isoscele*, etc., pentru allu caroru intellesu consulta ultim'a parte a compositionei.

* ISONU (gr. *ἴσος*, fr. *ison*), se aplica ca terminu de musica, spre a esprime *cantulu*, *unisonu*, ce acompaniedia altu cantu: *a tiné isonu*.

* ISOLAMENTU, s. m., (fr. *isolement*), vedi: 2 *isolare*, *isolatione*.

* 1 ISOLARE, -ediu, v., (fr. *isoler*), separare, sejungere, a separá cu totulu unu lucru de altulu, a face ca se nu fia neci una legatura intre unu lucru cu altele, a lu face *solu* = *solus* = singuru.

2 ISOLARE, s. verbale., separatio, despartire, separatione.

* ISOLATIONE, s. f., (fr. *isolation*), stare sau calitate de *isolatu*; vedi *isolare*.

* ISOLATU, -a, adj. part., (fr. *isolé*), separatus, sejunctus, separatu, ruptu de tote legaturele cu altii, singuraticu, solitariu, ce nu este in legatura cu altu lucru, despartitu.

* ISPIDU -a, adj., *hispidus*, spinosu, aspru, perosu, etc.

* ISSOPU, s. m., vedi *hyssopu*.

* ISTERIA, *istericu*, etc., vedi *hysteria*, *hystericu*, etc.

* ISTMICU sau *isthmicu*, -a, adj., *isthmicus*, relativu la *istmu*: *jocuri istmice*, cari se celebrau la patru anni una data pre istmulu de la Corintu in onorea lui Neptunu.

* ISTMU sau, *isthmus*, s. m., *isthmus*, limba de pamentu intré douz mari, impreunandu unu continente cu altulu, sau una peninsula cu unu continente.

ISTORIA, s. f., *historia*, (*ἱστορία*), narratiune de fapte, de evenimente, de lucruri demne de memoria; descriptione fidele si ordinata a fapteloru cu impregiurarile, cauzele si efectele loru; descriptione, recitare de unu singuru evenimentu, legenda; narrarea unei adventure particulare; opu istoricu, conoscenti'a fapteloru ce descrie unu assemine opu; representatione istorica, pictura ori sculptura ce reprezenta una fapta, unu evenimentu; lucru lungu si incurcatu, fabula, inventiune, ficiune in genere; descriptione de lucruri naturali, s. e., plante, animali, minerali, etc.; *istoria naturale*, in sensu absolutu: scienti'a, conoscenti'a diverseloru fientie, diverseloru producte alle naturei; éro in parte: descriptionea systemateca a animaliloru, vegetaliloru si minerariloru, in câtu aceste-a prin calitatile loru naturali se manifesta sensului omenescu. — *A! aceste-a su istorie*, fabule, mentioni; *a face multe istorie*, multe ceremonie, lucruri superflue, ba si blastematie; *formosa istoria! nu face atâte istorie*, nu face atâte dificultati, incurcari, traganiri, impedecari.

ISTORICU -a, adj., *historicus*, relativu la istoria; intemplatu, addeveratu; ca subst. *istoricu*, scriptoriu de istoria, *historiographus*; fig. *nume istoricu*, care are ceva insemnetate in istoria, celebru; *fapta istoricu*, care nu e imaginaria, ci intr'addeveru s'a intemplatu; *tempuri istorice*, in oppositiune cu *tempuri fabulose*.

* ISTORIOGRAFIA sau *istoriographia*, s. f., *historiographia*, descriptione istorica a evenimenteloru mai allesu contemporane cellui care le face sau le descrie; artea de a serie istori'a: *istoriografi'a nu e usiá facile cumu credu cei mai multi*.

* ISTORIOGRAFU sau *istoriographu*, *historiographus*, scriptoriu de istoria, déro mai allesu de tempulu in care traiesce: *câte una data statulu insarcinedia pre anume omu, care s e scria istori'a*

si atunci acestu insarcinatu se numesce istoriografu.

ISTORIORA, s. f., *historiola*, dem. de la *istoria*, narratiune de unu lucru mai pucin importante; descriptione a unei adventure; fabula.

ISTORIRE, *-escu*, v., *narrare*, *commemorare*, *prodere*; *describere*, a narrá, a spune, a descrie; a narrá fapte istorice; a spune fabule, intemplari, adventure, mentioni.

ISTORISIRE, *-escu*, v., vedi *istorire*.

ISTORITU, *-a*, adj. part., *narratus*, *descriptus*; *narratu*, *descrissu*, *spusu*.

* ISTRICE s. m. *hystrix*; vedi *hystrice*.

* ISTRIONE, s. m., *histrion*, nume datu de Romani la toti actorii, la comediani. si in particulariu, la pantomimi; astadi se usa numai ca terminu de despretiu: buffone, comedianu.

* ISTRIONIA, s. f., *histrionia*, professione de istrione.

* ITEM, adv., *item*, sub form'a latina, cu intellessulu de: *assemine*.

* ITERABILE, adj., *iterabilis*, ce se pote *iterá*, repetí, renouí.

* ITERARE, v., *iterare*, a repete, a repetí, a face de mai multe ori, a face d'in nou, a innouí, a renouí.

* ITERARE, s. verbale, *iteratio*, in t. s. verbului.

* ITERATIONE, s. f., *iteratio*, *repetitione*.

* ITERATIVU, *-a*, adj., *iterativus*, care pote esprime *iteratione*: *verbu iterativu*.

* ITERATU, *-a*, adj. part., *iteratus*, *repetitu*, *renouitu*.

* ITINERARIU, pl. *-e*, *itinerarium*, *itineris descriptio*, descriere de callatoria; callea de urmatu spre a adjuge de la unu locu la altulu; carte de callatoria, memoriu de tote locurile pre unde are omulu se treca spre a adjuge d'intr'una terra in alt'a, coprendendu si raritatile mai insemnate, demue de vedutu. evenimentele legate de acelle locuri etc.; certe descriptioni geografice etc.; certe

descriptioni topografice etc.; certe ro-

gationi insemnate in cartile basericesci pentru celli ce callatorescu; ca adj., relativu la callatoria; ambulatoriu, callatoriu; relativu la mersu si venitu.

* ITINERE, s., *iter*, *itineris*, calle, callatoria; vedi si *itinerariu*.

IUBIRE, *-escu*, v., (*iubere*, *libere*), *amare*; vedi *lubire* cu derivatele selle, si *iubire*, in Glossariu.

IUNTE, adj. si adv., (d'in *eunte*), vedi *iute*.

IUSIORARE, *-ediu*, v., (d'in *liusioru*), *levare*, *allevare*, *sublevare*; vedi *usiorare* cu derivatele selle.

IUSIORU, *-a*, adj., *levis*; *leviusulus*; *facilis*; vedi *usioru*.

IUTE, adj., (contrassu d'in *eunte*), *celer*, *citus*, *repentinus*, *velox*, *rapidu*, *promptu*, *deligente*, *agile*; *viu*, *violentu*; care se aprende, care se menia *usioru*; veemente: *iute la gustu*, *acru aspru*, ce pisca; ca adv., *iute*, *currendu*, la momentu, *indata*, *lat. cito*.

IUTIME, s. f., *celeritas*, *velocitas*; *vehementia*; *iracundia*; *asperitas*, *acrimonia*, *calitate de iute*.

IUTIRE, *-escu*, v., *accelerare*; *excitare*, *accrescere*, a *accelerá* a *escitá*, a *acri*: a *iuti passulu*, a merge *iute*; a *iuti cani*, a *amutiá*; refl. a *se iuti*, a se aprende.

IUTIRE, s. verbale, in t. s. verbului.

IUTITU, *-a*, adj. part., *acceleratus*, *excitatus*.

IVERNA, *iuérna*, si *iérna*, s. f., *hiems*, *hibernum*; vedi *iérna* cu tote derivatele selle.

IVISCU, s. m. *hibiscum*; vedi *ibiscu*.

IVORIU, s. m., *ebor* si *ebur* (it. *avorio*, fr. *ivoire*); vedi *ebore* si *eboriu*.

† IVU, *-a*, terminatione de adiective modali, formate de la supinulu verbeloru, precumu: *activu*, *passivu*, *indicativu*, *conjunctivu*, *imperativu*, *infinitivu*, *nominativu*, *genitivu*, *dativu*, *accusativu*, *ablativu*, *positivu*, *comparativu*, *superlativu*, *adiectivu*, *betivu*, etc.; mai raru de la alte forme, precumu: *substantivu*, *tardivu* sau *tardiuu*.

arruncá cu potere, cu violentia, a saltá, a arruncá in coce si in collo, a agitá, a fermentá; de aci : 2. prin metafora : a) a turburá, a tormentá, a amarí, a supperá tare, a nu dá momentu derepansu si de pace; b) a inaltíá prin vorbe, a laudá; in speciale, a laudá preste mesura; de unde, *a se jactá* = a se laudá fora mesura, a se gloriá, a se ingonfá, a fi arrogante, superbu, insolente.

* JACTATIONE, s. f., jactatio, actione si actu de *jactare*.

* JACTATORIU, -*toria*, -*trice*, adj. s., jactator, -*trix*, care *jacta*, si mai vertosu care *se jacta*, se lauda, se gloriédia, care vre se se arrete mai multu de câtu e.

* JACTATU, -*a*, adj. part., jactatus; sup. si subst. jactatus, -*us*.

* JACTITABUNDU, -*a*, adj., jactitabundus, care are man'ia de a vorbí de sene cu *jactantia*, laudarusu, gretiosu si nesufferitu.

* JACTITARE, v., jactitare, forma iterativa d'in *jactare*, a *jactá* continuu si cu ori-ce occasione, cu locu si fora locu.

* JACTURA, s. f., jactura, actione si resultatu allu actionei de *jacere*, arruncatura, la pedatura; deaci : perdere, dauna sau damnu.

* JACULABILE, adj., jaculabilis, ce se pote *jaculá* : arme *jaculabili*.

* JACULARE, v., jaculari; proprie, a arruncá cu *jacule*; in genere, a arruncá; fig. *ochii lupului jacula radie de lumina in intunericu*.

* JACULATIONE, s. f., jaculatio, actione de a *jaculá*.

* JACULATORIU, -*toria*, -*trice*, adj. s., jaculator, jaculatrix, si jaculatorius, care *jacula* sau serve a *jaculá* : arme *jaculatorie*.

* JACULU si *jaclu*, pl. -*e*, jaculum, (d'in 2 *jacere*), lancia ce se arrunca; veri-ce arma cu care arruncamu de de parte in cellu ce vremu a loví.

JACUTORIU, -*toria*, adj. s., jacens, care *jace*; fig. pigru; *jacutoria* sau *jacutore*, subst. f., loculu unde *jacu* sau se culca animalile domestice.

JACUTU, -*a*, adj. particip. verbului

1 *jacére*, cumusi'allu verbului 2 *jacere*.

JACUTURA, s. f., modulu si starea de *jacére*.

* JALAPA sau *jalapu*, s. f. m., (*jalap*, *jalapa*, *jalaplum*), una planta cu flori forte formose addussa d'in Messicu, cu radecin'a resinosa forte efficace ca purgativa.

JALUSIA, *jalusu*, etc., vedi *gelosia*, *gelosu*, etc.

JANUARIU, s. m., januarius, (de la Janu = Janus dieulu annului la vechii Romani); lun'a cu care incepe annulu, (vedi *calendaru*).

* JECORALE, adj., jecoralis. relativu la *jecore* sau ficatu.

* JECORE, s. m., jecus, ficatu, parte interna a corpului unui animale.

* JECOROSU, -*a*, adj., jecorosus, cu *jecore* mare, morbosu de *jecore*.

* JEJUNARE, v., jejunare, vedi *ajunare* cu tote derivatele selle.

* JENTACLU, s. m., jentaculum, gustare de demanetia, *dejunu*.

* JENTARE, v., jentare, a gustá de demanetia, a *dejuná*.

* JENTATIONE, s. f., jentatio, actione de *jentare*.

JESU, s. m., Jesus, numele mantuito-riului nostru Jesu Christu.

* JESUITISMU, s. m., (fr. *jésuitisme*) systema, doctrina a *Jesuitiloru*.

* JESUITU, s. m., (fr. *jésuite*), membru allu unei ordine religioase, fundata in annulu 1534 de *Ignatiu Loyola*, numita si *societatea lui Jesu*, de si formata cu scopu de a propagá religionea lui Jesu Christu, membrii sei inse, prin portarea loru, facura co astadi *jesuitu* este synonymu cu : *hypocritu*, *intrigante*, *ammagitoriu*, *impostoriu*, etc.

JOCARE, v., jocari, saltare, ludere, a petrece cu *jocu*, a saltá; a se diverte; a se luptá in modu amicabile, pentru recreatione sau pentru essereitiu; *a se jocá cu cuventele*, a glumí, a face allusioni, *a si jocá joculu*, a lucrá dupe interessea propria; *joca apele*, undula sau se arrunca in susu; *a jocá unu jocu*, a face cu cineva unu jocu sau a saltá; *a jocá pre cineva*, sau *a i ua jocá*, a lu bate, a lu insellá,

a lu supperá; a *jocá*, a da representationi teatrali; a *jocá bene ori reu*, a face bene ori reu cu ce e insarcinatu; *nu te jocá*, nu fi prea temerariu; — *joca cura ochii, manele, mentea, petiurele*, etc.; se misca, mergu bene, functionedia usioru si cumu se cade.

JOCARE, s. verbale, iusio, saltatio, in t. s. verbului.

JOCARELIA cu l molliatu, in locu de :

JOCARELIA, s. f., si

JOCARIA, s. f., *jocus, ludus, solatium; ludibrium, crepuudia, res lasoria, puerile ludicum*, lucru de *joca*, mai allessu pentru copilli, lucru de petrecere, de risu : *a comperú jocarie pentru copilli; fig. a si jocaría totoru venuriloru.*

JOCARIORA, s. f., deminutivu d'in *jocaría*.

JOCATORIU, -*toria*, adj., insor. saltator, care *joca*, care salta : *jocatoriú in carti jocatoriu pre fané*, etc.

JOCATU, -*a*, adj. part., iusus, iusus.

JOCOSU, -*a*, adj., *jocosus*, piena de *jocu*, cui place se *jocé*: cui place se rida, se glumesca.

JOCU, pl. -*uri*, *jocus, ludus, iusus, saltus, saltatio*, distractive sau placere ce serve spre recreationea copului si a animei : *jocu de carti; scolé de jocu, ludus saltatorius; locu de jocu*, casa unde se *joca*: *jocú publicu*, se dice d' spre unu lucru seriosu, *ce acasta jocu de jocu*, sau *acasta-u e mai mult e de jocu*, precumu d'in contra se dice la locu de gluma sau de risu, *ce acasta-u e mai jocu* sau *jocaría*; fig. *joculu naturae*, adeco productione a naturei, care para extraordinaria; *a adduce pre cineva in jocu*, a mesteca pre cineva intrun lucru fora scirea lui; *a verita pre cineva in jocu*, a chiama pre cineva sa faca un lucru ce e de gustulu si profesoria sea; *a si bute jocu*, a ride de cineva, a si face gustulu si placerea; *a face bene ori reu jocu*, a i merge bene ori reu in arte sau artificiu, de act : *jocuri magicé, jocuri artificiose*; — *jocu* = saltu, dantiu; — *joculu unei machine, joculu ochiloru, joculu api*, etc., miscarea, mersulu usioru si regulatu.

* **JOCULARE** si *jocurare*, v., (*jocu-*

ari), a vorbi in risu, a spune vorbe sau face lucruri ce facu pre altii se rida, a nu vorbi sau a nu lucra seriosu, a glumi.

* **JOCULARIU** si *jocura in*, -*a*, adj. s., *jocularius*, relativu la *joculu*, care *jocula*.

* **JOCULATIONE** si *jocuratione*, s. f., *joculatio*, actiune de a *jocula*.

* **JOCULATORIU** si *joculatoriu*, -*toria*, adj. s., *joculator* si *joculatorius*, care *jocula*, ce serve a *jocula* : *disputatione jocularoria*.

* **JOCULU** si *jocura*, s. m., *joculus*, proprie deminutivu d'in *jocu*, meu *jocu*, aplicatu in speciale la *jocu de vorbe*, risu, gluma.

JOCURA, s. f., *jocus, jocularis, joculu*; vedi *joculu*.

JOSI, adv., vedi *diosu*.

JOLE si *Jove*, s. m., **Jupiter-Jovis**, 1. numele regelui dieiloru la anticii Romani, de unde si numele dillei *Joui*; 2. una d'iatre planete.

JOLI, s. f., *dies Jovis*, una d'in cele septe zile ale septemanei, numita asiá pentru ce era consacrata lui *Jove*, — *Jovi mare*, *Joviá* din septeman'a mare a parestiniloru.

JOLI MARE, s., vedi *Jovi*.

JOLIMARTIA, s. f., *larva, terriculum*, 1. unu d' specia de spectru, femina imaginata ce cade se spunea fetele ce nu lucrato cu aninú, spundendu-li-se, ce acesta *Jolimarte* in diu'a de *Joumare* ynu se arda assembla toto; 2. prin metafora, ce se ria sau ce adduce fiori : *a cocteva sau buta; b. omu tristu si indolabile*.

* **JOLIVIA**, s. f., *jovialis; festivus, hiemis*, i. unu d' diele de *Jove* sau *Jove*; de ce s' a. pl. *jovialis* = satorbatoria a lui *Jove*; 2. *Jovialis*, s. f., festivu, ilaru.

* **JUBA**, s. f., *guba*, peru ce spendu-va la gubura caniniloru, cornu : *juba calului; guba*, apreciatu apoi si la perutu inoicu si d' un altu unu omu, de adj.

* **JUBATI**, -*a*, adj., *jubatus*, provedutu din *juba*, cornu.

* **JUBERE**, *jussi si jussi, jussu*, v., *jubere*, a comanda, a invita, a dice cuva se face ceva.

* **JUBILARE**, v., *jubilare*, a striga,

a dá clamori violente, mai vertosa strigari de bucuria mare; de aci, a se bucurá forte, a se dá la escese de bucuria.

* JUBILATIONE. s. f., *jubilatio*, ac-tione de *jubilare*.

* JUBILEU, s. f., *jubilæus*, (*יובילי*-*ליום*, coventu ebraicu), 1. fia-care allu cincile annu la Judei, in care toti servii se liberau si tote possessionile fundane revenieau la primii loru possessori; 2. la catholici, allu 25-le annu, in care Ponteficele romanu da indulgentia plenaria, generale si solenne la *credentiosi*; 3. festivitãte religiosa si solenne cu occasione implenirei a 50 de anni de casatoria; de aci, 4. in genere, mare solennitate si festivitãte.

* JUBILU, s. m., *jubilum*, mare strigare, clamore de bucuria.

* JUCARE, etc., vedi *jocare*.

* JUCUNDARE, v., *juvundare*, a face *juvundu*, a adduce *juvunditate*.

* JUCUNDITATE, s. f., *juvunditas*, calitate san statu de *juvundu*.

* JUCUNDU, -a. adj., *juvundus*, (in locu de *jocundus*, d'in acea-asi radecina cu *jocus* = *jocu*), care e ca unu jocu placutu incantatoriu, farmecatoriu, desfetatoriu.

* JUDAICU, -a. adj., *judæicus*, relativu la *Judei*: *religionea judæica*.

* JUDAISMU, s. m., *judæismus*, modu de espressione saude portare *judæica*. religione *judæica*.

JUDANU, -a. s., *judæus*, cu acellu-asi intellesu cu *judæu* sau *ebreu*. inse cu nuanti'a particularia care caracteriza pre *ebreu*, adeco *Juden* usurariu fora misericordia, cautandu a se inavutí cu veri-ce mediloce; de aci in genere, *judanu* = omu ce insella, iea usura escessiva, are ardore de a se inavutí pe cãlli strambe.

JUDE, *judex* si *judice* s. m., *judex*, care *judeca*, *judecatoriu*, arbitru; in specie, *judice* se numesce acellu-a, care prin autoritatea publica e pusu a pronuntia dreptate particulariloru; *judice naturale*, desemnatu de lege pentru acensati, pentru parti dupo calitatea loru si dupo natura causei: *nemine nu pote fi sustrassu de la judicce seu naturale*; *judice ordinariu*, cui pertine de dreptu conno-

ti'a lucruriloru civili sau criminali, si care este permanente. spre distinctiune de *judicii in commissione*; *judice imperalescu, regescu*, care pronuntia dreptate in numele imperatoriului, regelui, ori principelui, in oppositiune cu *judicii allessi* de municipalitati, cari pronuntia dreptate in numele legeri; *judice delegatu*, care e numitu pentru una cauza particularia, in oppositiune cu *judicce permanente* sau *ordinariu*; se pote dice si *judice commissariu*; *judice de instructione*, pusu a cercetã criminele, delictetele, collegundu probele sau indiciele, a face interrogatoriulu si a pune in arrestu pre preveniti; *judice de pace*, care fora spese multe si fora intervenirea de advocati sau procuratori e chiamatu a judecã contestationile de mai pucina importantia si a concilia, de se pote, diferentele ce de altamente sunt rezervate tribunarielor civili ordinariu.

JUDECABILE si *judicabile*, adj., *judicabilis*, ce se pote judecã; litigiosu, contentiosu, contestabile.

JUDECARE si *judicare*, v., *judicare*, a decide una cestiune, una lite, in calitate de *judice*, dandu sententia, sau dupo statutulu legiloru sau dupo propria conscientia; a considerã criminele ori delictetele, si a mesurã, applicã penele la cei caduti in crimine si delictete; a comparã doue idee, doue lucruri, spre a decide deco este convenientia intre elle; a si dá parerea; a face *judicata* bona ori rea; a condannã; a decide ca arbitru, adeco ca allessu d'in partea celoru cari au diferente intre sene; a si formã sau a enuntia opinionea asupr'a unei persone sau asupr'a unui lucru; a decide despre meritele altui-a, despre cogetetele, despre sentimentetele, despre motivulu actioniloru acestui-a; a considerã, a coniecturã, a combinã, si a si spune parerea; a prevedé a presentí, a connoce, a scí d'inainte ce resultatu pote se aiba unu evenimentu sau unu lucru; a sentí: *ochiulu judeca colorile, urechi'a sunetulu*; a se *judecã pre sene*, a enuntia una parere despre sene: prov. *nu judecã, ca se nu fi judecatu*; a se *judecã cu cineva*, a avé processu cu cineva; a se *judecã inaintea tri-*

bunarnului: a judecă pre cinera, a înmuștră aspru, a i impută cu amaritiune.

JUDECARE si *judicare*, *judicatio*, actio *judicandi*, in t. s. verbului.

JUDECATA si *judicata*, s. f., pl.-ti, *judicatum*, *judicium*, *sententia*, *tribunal*, *judiciu*, *sententia*, *decisiune* pronunțată in *justitia*; *determinatiune* de ce e *justu* sau *injustu*: *a dá pre cinera in judecata*: *seamnu de judecata*, *foru*, *tribunariu*; de aci: *a merge la judecata*; *a incepe judecata contra cuiu*: *parere*, *opiniune*, *prevedentia*; *bonu sensu*: *omu cu judecata*; *dupo judecat'a mea*: *fiti cu judecata*; *judecat'a de apoi* sau *juderiu* *de pre urma*, *judiciulu* *universale*, *candu* *Domnedien* va *judecă* *viii* si *mortii*; *judecat'a lui Domnedieu*, *volienti'a* *divina*; *a face judecata*, a *judecă* *saptele* si *intentionile* *altui-a*, sau a *judecă* *prin* *combinationi*, *coniecture*, etc.: *a dá* sau *a face judecata*, a *decide* *despre* *bonetatea*, *calitatea*, *perfectiunea* sau *imperfectiunea* *unui* *lucru* *ori* *individuu*; *a nu avé judecata*, a fi *lipsitu* *de* *bonulu* *sensu*, a nu se cumu se si *conducea* *lucrurile*; *facultatea* *de a judecă*, *mente*, *ratione*, *intelleptiune*.

JUDECATORESCU si *judicatoresecu*, *adv.*, *judicialiter*, in *modu* *judicatoresecu*, *dupo* *lege*, in *forma* *judiciaria*.

JUDECATORESCU si *judicatoresecu*, a, *adj.*, *judicialis*, *relativu* *la* *judicatoriu*, *la* *administratiunea* *justitiei*, *ce* *se* *face* *prin* *justitia*, *prin* *judectoria*: *actu* *judicatoresecu*, *care* *are* *tote* *formele* *judiciarie*; *marturia* *judicatoreseca*: *combateru* *judicatoreseca*, *modulu* *de a* *procede* *in* *justitia*, *de a* *sustine* *dreptulu* *sen* *contr'a* *adversariulu* *prin* *medie* *judiciarie* *covenite*.

JUDECATORESSA si *judicatoressa*, s. f., *judicatrix*, *femina* *care* *judeca*; *muliere* *a* *judicatoriulu*.

JUDECATORIA, s. f., *judicium*, *judiciu*, *tribunariu*, *seamnu* *de* *judecata*, *curte* *de* *justitia*, *loculu* *unde* *se* *face* *judecata*, *justitia*, *dreptate*: *a merge inaintea* *judectoriei*: *judectoria*, *ca* *corpu* *morale*, *cei* *ce* *au* *poterea* *de a* *judecă* *intr'una* *certa* *estensiune* *si* *in* *certe* *cauze*, *magistratus*.

JUDECATORIU, -*toriu*, *adj.* s., *judicator*, *judicatorius*, *judex*, *care* *judeca*, *care* *are* *autoritatea* *de a* *judecă*, *judice*, *arbitru*, *magistratu*; *conoscutoriu*, *apretiatoriu*, *ensoriu*, *criticu*; *opiuatoriu*: *omu* *judicatoriu*, *cu* *judecata*, *cu* *ratione*, *cu* *bonu* *sensu*, *cu* *mente*.

JUDECATRICE si *judicatrice*, s. f., *judicatrix*, *femina* *care* *judeca*; *vedi* *judicessa* *si* *judicatoressa*.

1 **JUDECATU** si *judicatu*, -a, *adj.* *part.*, *judicatus*.

2 **JUDECATU** si *judicatu*, pl.-e, 1. *judicatum*, *decisiune* *judicatoreseca*, *judecata*; 2. *judicatus*, -us, *officiu* *judicatoresecu*, *magistratu*.

JUDECE si *judice*, s. m., *judex*, *jude*, *judicatoriu*.

JUDECESSA si *judicessa*, s. f., *judicis* *uxor*, *muliere* *a* *judelui*.

JUDECIU si *judiciu*, pl.-ie, *judicium*, *actu* *de* *judicare*, *judecata*; *tribunariu*, *ceren*, *districtu* *judicatoresecu*, *districtu* *in* *genere*.

JUDICARE, v., *judicare*, *vedi* *judicare*.

JUDICATIONE, s. f., *judicatio*, *actiune* *de* *judicare*, *judecata*.

JUDICE, s. m., *judex*, *vedi* *jude*, *judice*, *judicatoriu*.

JUDICIAL si *judiciariu*, -ria, *adj.*, *judicialis*, *judiciarius*, *relativu* *la* *judiciu*, *judicatoresecu*.

JUDICIOSU, -a, *judiciosus*, *adj.*, *care* *are* *bona* *judecata*, *care* *lucra* *cu* *judecata*; *prudente*, *cu* *mente*, *cu* *bonu* *sensu*, *cu* *ratione*, *intelleptu*.

* **JUGALE**, *adj.*, *jugalis*, *relativu* *la* *jugu*; *in* *anatomia*: *ossu* *jugale*, *numitu* *si* *zygomaticu*

* **JUGALITATE**, s. f., *jugalitas*, *stare* *de* *jugale*.

JUGANIRE, -escu, v., (d'in *juganu*), *castrare*, *exsecare*, *evirare*, a *castrá*, *se* *dice* *atátu* *despre* *omu* *cátu* *si* *mai* *vertosu* *despre* *animali*, *in* *specie* *despre* *calli*; *fig.* *a* *jugani* *una* *planta*, a i *luá* *poterea* *de a* *face* *sementia*; *a* *jugani* *unu* *arbore*, a *lu* *curetiá* *de* *ramurile* *celle* *superflue*; *a* *jugani* *stupii*, a *luá* *parte* *d'in* *mierc*; *vedi* *si* *castrare*.

JUGANIRE, s. verbale, *constratio*, *evi-*

ratio, virilitatis exsectio, in t. s. verbului.

JUGANITORIU, *-toria*, adj. s., castrator, care *juganesce*.

JUGANITU, *-a*, adj. part., castratus, exsectatus, eriratus, castratu.

JUGANITURA, s. f., castratio, ac-tione si rezultatu allu actionei de *juganire*, loculu sau partea corpului unde s'a facutu *juganirea*: stare de *juganitu*.

JUGANŪ, s. m., canterius, proprie, *bonu de jugu*, applicatu in particulariu la *callu juganitu*.

JUGARE, v., *jugare*, a pune in *jugu*. a uni, a legá, a impreună, etc., in intellessu mai generale de câtu compusulu *injugare*: a *jugá furci, capriori, vitie de vinia*.

JUGARIU, *-a*, adj., *jugarius*, relativu la *jugu*, ce se reporta la trassu de carru ori carrutia; subst. *jugariulu*. lemnulu pusu perpendicularin pre timone, si legatu de acestu-a si de capetele posteriori alle roteloru d'inainte; cellu ce conduce boii pusi la carru: boulu ensusi injugatu cu altulu.

JUGATIONE, s. f., *jugatio*, ac-tione de *jugare*.

JUGATORIU, *-toriu*, adj. s., *jugator*, care *jugá*.

JUGATU, *-a*, part. d'in *jugare*, *jugatus*.

JUGASTRU, s. m., acer *campestris*, lemnu ce se dice si *cornu*, d'in care mai allessu se facu *juguri*.

* JUGE, adj., *jugis*, continuu, neinteruptu, vorbindu in speciale de apă, care curre in totu tempulu, fora se sece in vre una epoca a anulului.

* JUGERALE, adj., *jugeralis*, relativu la *jugeru*, la mesurarea pamentului dupo *jugere*.

* JUGERATIONE, s. f., *jugeratio*, impartirea pamentului sau agrului dupo *jugere*. actionea de a impartí in *jugere*.

* JUGERU, pl. *-re*. *jugerum*, mesura vechia de pamentu, avendu in lungime 240 si in largime 120 de petiore, in superfacia 28,800 de petiore cadrata, camu atâtu câtu se pote ará intr'una di cu una parchia de boi; de acea-a se dice si *jugu*, pl. *juguri*.

* JUGIFLUU, *-a*, adj., *jugifluus*, (vedi

jugu si *fluere*), care in totu tempulu curre : *fontane jugifluu*.

* JUGITATE, s. f., *jugitas*, calitate sau stare de *jugu*.

* JUGLANDE, s. f., *juglans*, specia de *glande*.

JUGU, pl. *juguri*. *jugum*, 1. unu instrumentu de lemn, in care se prindu boii seu alte vite spre a trage; 2. ferulu sau lemnulu de care dependu lancile unei bilance, de aci *jugu*==bilance, si de aci, 3. *jugu*==semnulu de pre ceru care se dice si *bilance* sau *libra*; la vechii Romani, 4. *jugu*==furci pre sub care treceau pre inimicii invinsi in semnu de batujocura; *jugu* se mai chiama 5. una parte a stativeloru sau scaunului de tesutu; 6. instrumentulu in care se pune remulu.

* 1 JUGULARE, adj., *jugularis*, relativu la *jugulus* sau guttu: *vena jugulare*.

* 2 JUGULARE, v., *jugulare*, a taliá *jugululu*, a junghia, a uccide, a strangulá, a perde; vedi *junghiare* cu derivatele selle.

* JUGULATIONE, s. f., *jugulatio*, ac-tione de *jugulare*.

* JUGULATU, *-a*, adj. part., *jugulatus*, junghiatu.

* JUGULU, s. m., *jugulum*, (din aceaasi radecina cu *jugum*==*jugu*), proprie, ossulu ce conjunge umerulu cu peptulu, clavicul'a; de aci: a) cavitatea de longa guttu, b) guttulu ensusi.

JUGUMENTU, pl. *-e*, *jugumentum*, cu ce se lega doue lucruri impreuna in forma de *jugu*, legatura, *jugariu*; term. de architectura.

JUGURELLU, s. m., deminutivu de la *jugu*, *jugu micu*, mai allessu una forma de *jugu* ce se pune la porci spre a nu póte intrá in gradine.

JULIU, s. m., *Julius*, un'a din celle doue spre diece luni alle anulului, numita asiá dupo numele lui *Juliu Cesare* reformatoriulu calendariului.

JUMETATE, *jumetature*; vedi *dime-tate*, *dimetature*. si *medietate*, *medietature*.

* JUMENTARIU, *-a*, adj., *jumentarius*, relativu la *jumentu*.

* JUMENTU, pl. *-e*, *jumentum*, (contrassu d'in *jugumentum*), vita de *inju-*

gatu, de jugu, de trassu, de transportu.

JUNA, s. f., juvenis, juvenea, juveneula, féta tenera: féta pucinu ina infata in etate: fig. fora experientia: vedi *junc*, care e si masculinu si femeninu.

JUNCA, s. f., juvenea, juuix, vedi *junice* si *juninea*.

JUNCANU, s. m., juvenens, bouliana de doi anni: boulianu juganitu.

* JUNCTIONE, s. f., junctio, actione de a *junge*, modu cumu si locu de *jungere*: *callea ferrata are lipse de junctioni*.

* JUNCTORIU, -toria adj. s., junctor, care *junge*.

* JUNCTURA, s. f., junctura, resultat allu actionei de *jungere*: ce *junge*, locu de *jungere*.

JUNCU, s. m. (si femeninu: *junca*), juvenens, bueulus, bou teneru, boulianu: -- in alta insemmare, ca lat. *juceus*, planta palustre.

JUNE, adj. s., juvenis, adolescens, teneru pucinu ina infatu in etate, in florea etatei: neasatoritu: fig. *juno be-tranu*, care a remasu de nu s'a casatoritu: barbatu, omu teneru si animosu.

JUNESCU, -a adj., juvenilis, de *juno*: *tale junesca*.

JUNETIA s. f., aetas juvenilis, juvenitas, adolescentia, etate *junesca*, intre copillaría si virilitate: teneredia.

* JUNGERE, *jursi* si *jursci*, *jursu*, si *junctu*, v., jungere, a lega, a prende, a uni, a impreuna, etc.

JUNGLIARE, etc., cu *l* molliatu, in locu de:

JUNGLARE, v., jugulare, a uccide taiandu *jugulu*: *se junglara mai multi amelli si vitelli*; a uccide taiandu alta parte a corpului, impung unu reu si mai vertosu spanteandu: -- a casiona doreriente: *me jungla capulu, me jungla la pitiore*.

JUNGLARE, s. verbale, jugulatio, actione de *junglare*.

JUNGLARIU, pl. -e, pugio, pumnaria, styletu, instrumentu acutu de a strapunge, jungla, uccide.

JUNGLATIONE, s. f., jugulatio, actione de *junglare*.

JUNGLATORIU, -toria, adj., jugulans,

care jungla, impunge, causedia dorere petrunditoria: subst. care uccide, taia, strapunge, jungla de morte.

JUNGLATU, -i, adj. part., jugulatus.

JUNGLATURA, s. f., l. *jugulum*, inchiatur'a guttului cu trunchiulu corpului: *a si frange junglatur'a guttului*: vedi si *jugu*; 2. dorere acuta.

JUNGLU, pl. -uri, junctio, dolor acutus, pleuritis, dorere acuta, impungere ce sentina mai allessu in coste: *jungluri de ficere, de nascere*.

JUNIA, s. f., juvenitas, 1. in acelluasi intellessa cu *junctia*; 2. vietia neasatorita.

JUNICE, s. f., juuix, vedi *juninea*.

JUNIME, s. f., juvenis, omeni juni, tenerime, multime indeterminata de juni, tenari, copilli, fetiori si fetiore.

JUNINEA (de preteritu *junice*), s. f., juvenea, juuix, vitella de doi anni, vacca tenera.

JUNINCUTIA, s. f., juvenita, juninea mica: vitella.

JUNIPERU (pronuntiatu pre alocurea si: *junipera, ienuperu, giuniperu, giandipera*, etc.), s. m., genu de plante conifere; femin. *junipera*, fructu de juniperu.

JUNIRE, -scu, v., juventatem agere, a petrece junctia sea, a sta june, a duce vietia neasatorita, a romané celibe.

JUNIU, s. m., Junius, un'a din celle do respredicee luni alle annului.

JURAMENTU, pl. -e, juramentum, jusjurandum, affirmatiune ce se face chiamandu de marturia pre Domnedieu, ce afirmantele va spune addeverulu: *juramentu judiciariu*, care da una parte litigante, la alta, facandu pendente de aci sententi'a in cauza, sau care propune judele d'in officiu la un'a d'in parti spre a poté decide caus'a sau a determiná mesur'a penei. *Juramentulu, in sensu juridicu*, sau este *capitale*, ori *principale*, unde nu sunt alte probe, sau *suppletoria*, unde essistu semiprobe, sau estimatoriu, prin care se comproba pretulu unui lucru: -- *juramentu*, promisiune de a impleni cu fidelitate detoriatiile si a sustine drepturile: *juramentu falsu* perjurii. In unele locuri se dice

si in locu de *injuratura, essecratione, blastemu.*

JURARE, v., *jurare*, a afirmá ceva sub *juramentu*, chiamandu pre Domnedieu de marturía; a ratificá, a confirmá ceva sub *juramentu*; a promitte ceva seriosu fora a depune juramentu : a *jurá morte, ruina, perdere cuiva*, a luá ferma resolutione de a nemici pre cineva; a *se jurá pre nemica*, adeco fora necessitate, d'in rea datina; a *jurá in manele cuiva*, inaintea persoanei destinate spre a acceptá juramentulu; a *jurá credentia*; a *jurá in vorbele cuiva*; a *jurá strambu*, falsu; a *injurá*, a *essecrá*, a *blastemá*.

JURARE, s. verbale, *jurandi actio, juratio*, actione de *jurare*.

JURASSORE, s. m., (*juris assesor*), in Daci'a superiore, assesorele supprefectului, care are si attributioni juridiciarie in cause civili peno la una summa determinata, care le pote decide numai cu jurassorele, seu : *supprefectulu cu jurassorele seu facu testimoniū, marturia legale*.

JURATORIU, -*toriu*, adj. s., *jurator, adjurator*, care jura singuru; care jura pre altulu : *juratoriu strambu*.

JURATU, -*a*, adj. part., *juratus, adjuratus*, ca subst. m. a) *allessii* comuneei cari cu judele constituu magistratur'a comunale; b) mai inainte, in Romani'a libera, *allessu* allu unei commune rurale, astadi *consiliariu comunale*; c) in Daci'a superiore, *jurassores* sau *adjunctu* allu supprefectului; d) membru allu unui judeciu formatu d'in cetatiani spre a judicá pre concetatiunii sei accusati de crimine : *curte de jurati*, (vedisi *jurii*).

* **JURE**, s., *jus*, ábl. *jure*, dreptu, luatuu numai in espressioni adverbiali, ca: *de jure* = de dreptu, dupo dreptu, etc.

* **JURECONSULTU** sau *jurisconsultu*, s. m., *jurisconsultus vel jureconsultus*, care e versatu in scienti'a dreptului si a legiloru; care face professione de a dá consilie in cestioni de dreptu, legistu, jureprudente.

* **JUREDICIONALE** sau *jurisdictionale*, adj., *jurisdictionalis*, relativu la *jurisdictione*.

* **JUREDICIONE** sau *jurisdictione*, s. f., *jurisdictione*, facultatea, poterea judicelnei sau acellui care are dreptu de a judecá; potere si facultate data prin autoritate publica de a pronuntiá dreptate; facultate de a administrá justitia, administrationea ensasi; estensionea comuneei sau a districtului unde judecele are poterea si facultatea de a si essercitá autoritatea sea publica : *jurisdictione civile*, in cause civili, *criminale*, in cause criminale; *j. ecclesiastica*, in celle bassericesci, etc.; districtu, municipiu, tribunariu, cercu, sfera, etc.

* **JUREPRUDENTE** si *jurisprudente*, s. m., *jurisprudens, jurisperitus*, versatu in legi, in scienti'a dreptului : *jurespertu, legistu, juristu*.

* **JUREPRUDENTIA** si *jurisprudentia*, s. f., *jurisprudentia*, scienti'a dreptului, scienti'a legiloru; principiile de dreptu, ce se urmedia intr'una terra, la unu tribunariu, etc.

* **JURESPERTU** sau *jurisperitu*, adj. s., *jurisperitus*, expertu in legi, in scienti'a dreptului : *jurisprudente*.

* **JURGARE**, v., *jurgare*, a certá, a mustrá; a se certá, a se batujocuri.

* **JURGATIONE**, s. f., *jurgatio*, actione de a *jurgá*.

* **JURGATORIU**, -*toriu*, adj. s., *jurgator* si *jurgatorius*, care *jurga* sau serve a *jurgá*.

* **JURGIOSU**, -*a*, adj., *jurgiosus*, care cauta *jurgiu*, dispusu la *jurgie*.

* **JURGIU**, s. m., *jurgium*, certa.

* **JURIDICIALE**, adj., *juridicialis*, relativu la dreptu.

* **JURIDICU**, -*a*, adj., *juridicus*, ce este dupo dreptu, conforme dreptului, legiloru; relativu la administrationea justitiei: *terminu juridicu*, espressione care in dreptu sau in lege nu se pote dá prin alt'a, ci este consecrata de scientia ca singurulu terminu correctu.

* **JURISCONSULTU**, *jurisdictione, jurisprudentia*, etc.; vedi *jureconsultu, jurisdictione*, etc.

* **JURISTITU**, s. m., *juristitium*, ferie in cari judecatorii nu tinu sedentie; vacantie la tribunariu; unu periodu sau certe dille, candu justiti'a tace.

JURISTU, s. m., *jurisperitus*. care se ocupa cu dreptul; care a scrisu in materia de dreptu; *jarespertu*, *jurisprudente*; mai allessu studente, care se ocupa cu studiulu legiloru.

JURIU s. m. corpulu juratiloru.

JURNALE, *jurnalismu*. etc.; vedi *diurnale*, *diurnalismu*.

JURU, s. m., *g; rus*, vedi *giaru*.

* **JUSTA**, adv., *juxta*, a laturea, longa, mai allessu in compuse ca: *justapusu*.

* **JUSTETIA**, s. f., (fr. *justesse*). calitate de *justu*, aptu, adecatu, essactu, precisu, etc.

* **JUSTIFICABILE**, adj., *justificabilis*, ce se pote *justificá*.

* **JUSTIFICANTE**, adj. *justificans*, *justificans*. care *justifica*.

* **JUSTIFICARE**, v., *justificare*, a demonstrá eo una persona e innocente, si eo nu merita imputarea ce pote i se face; a arretá eo unu lucru este justu, legitimu; a probá bonetatea, validitatea, soliditatea, veritatea, unu lucru; reil. *a se justificá*, a probá innocentia sa. a se desculpá de una acensatione, a demonstrá adde. eculu fapteloru ori vorbelor se tie.

JUSTIFICARE, s. verboru, *justificatio*, *justificandi actio*. in t. s. verbulu.

* **JUSTIFICATIONE**, s. f., *justificatio*, *actio* de *justificare*.

* **JUSTIFICATIVU**, -a, adj., *justificans*, ce tende a *justificá* ce serve spre *justificare*, adeco spre a probá eo unu lucru este asiá precumu s'a espusu.

* **JUSTIFICATORIU**, -toria, adj., *justificans*, care *justifica*.

* **JUSTIFICATU**, -a, adj. part., *justificatus*, *jure omni comprobatus*, *purgatus*, *exensatus*, *exensatu*, de *culpatu*, *appertu* de *accusari*, *legitimatu*.

* **JUSTITIA**, si *justitia*, s. f., *justitia*, dreptate, virtute morale, volentia ferma si constante de a dá *lia-carni-a* ce e alu seu, de a respectá tote drepturile altui-a: *justitia commutativa*, care se refere la scamburi, la venderi-comperari, si oblega a dá *atátu-a* câtu s'a luatu; *justitia distributiva*, prin care se adjudeca *lia-carni-a* ce este alu seu, distribuendu, recompensele

si penele; *acesta-a d'in urma*, candu se refere la pedepse. se numesce *justitia vindicatrice*; *justitia* = dreptu, ratione, addeveru, ecitate, detorentia, precumu si potere de a face dreptate, de a administrá dreptatea; *a si face siesi justitia*, a si resboná singuru, sau a se condemná singuru pentru peccatele selle; *a dá cuiva justitia*, a appretiá calitatile, portarea, faptele, etc. altui-a; *justitia* = tribunariu, magistratu care e insarcinatu cu administrarea justitiei; *jurisdictione*, pr. *justitia civile*, *justitia criminala*, *justitia militare*, etc.; *a vende justitia*, a lassá a se corrumpe de interesse in judecarea unei cauze; *e demnu de justitia*, in sensu injuriosu, demnu de furci; vedi si *dr. ptate*.

* **JUSTITIABILE**, adj., (*justitiabilis*), suppusu justitiei, care are se respunda inaintea judeiloru: *suppusu jurisdictionei*: *tu esei justitiabile de cor. júlio de paco*, adeco suppusu *justitiei*, *jurisdictionei* de *stui-a*.

* **JUSTITILRU**, v., *applicio* *ar. cere*, *aliquem supplicio necare*, a pimi gre. cineva cu ped. corporale in intellsu si sententia addusse contra lui; a essecutá una sententia capitale, prin care cineva e e condamnatu la morte.

* **JUSTITARIU**, -aria, adj. s., *index*, *carnifex*, *tortor*, care representa *justitia*, care face se se pronuntie *justitia*; care essecuta una sententia de morte, — *carnifex*.

* **JUSTITIATU**, -a, adj. part., *supplicio affectus*, essecutatu, uccisu in poterea unei sententie.

* **JUSTITU**, s. m., vedi *justitia*.

* **JUSTU**, -a, adj., *justus*, dreptu, ecitabile, convenitu, aplu, adecatu, essactu, precisu, proportionatu: *omu justu*, care nu vettema pre altulu sau care judeca bene, cu essactitate; *causa justa*, *menia justa* fundata.

* **JUVENILE**, adj., *juvenilis*, de *junc teneru*, de etate tenera.

JUVENILITATE, s. f. *juvenilitas*, calitate de *juvenile*.

* **JUVENTUTE**, s. f., *juventus*, vedi *junctia* si *junime*.

K.

K, a unasprediecea littera in alfabetulu romanu, care inse a devenitu cu totulu superflua, fiendu co pre totu indine se supplenesce prin c. In limb'a

nostra figurédia numa i in vorbele straine, si in specie in nominele proprie spre a le pastrá fusionomi'a, precumu : *Klopfstock*, *Kington*, *Shakespeare*, *Kleber*.

L.

L, a donesprediecea littera in alfabetulu romanu, numita *limbade*, dupo organulu cu care se pronuncia, trece prin diverse nuantie in gura Românuului. I. are sonulu sen genuinu : 1. la începutulu vorbeloru, precumu in : *lacu*, *langu*, *locu*, *lucru*, *lumina*, *legu*, *lemnul*, *limba*, *linge*: etc.; 2. in medilocu inantea consonantiloru, precumu in : *albu*, *caldu*, *mulgu*, *vulpe*, *almu*, *callu*, *calle*, *colle*, *molle*, *fólle*, *pele*, *satullu*, *destullu*, *copillu*, etc.; 3. dupo consonantile *f*, *b*, *p*, *r*, precumu in : *flóre*, *flocu*, *sufflare*, *blându*, *pluce*, *plumbu*, *amblare*, *urlare*, etc. II. se immóllia sau se supprime : 1. in medilocu intre dóue vocali d'intre cari urmatória e *i*, precumu in : *filia*, *filia*,

filii, *filie*, *ólia*, *palia*, *maliu*, *muliere*, *taliare*, *teliu*, *meliu*, etc.; 2, assemine si cauda *l* e duplicatu, déco urmédia *i*, precumu in : *mólli*, *fólli*, *calli*, *cállu*, *vállu*, *pellu*, *copilli*, *satulli*, *cutelli*, *vitelli*, *niselli*, *ulliu*, *pullu*, *gallina*, *elli*, *celli*, *acelli*, etc.; 3. in syllab'a *ella*, terminatione feminina, precumu in : *porcella*, *cotella*, *corella*, *vergella*, *noeuella*, *margella*, *nassella*, *stella*, *sella*, *ammella*, *rondinella*, *ella*, *cella*, *acella*, etc.; 4. la începutulu urmatórieloru inco se immóllia sau se supprime, d'in caus'a vocalei *i* sau *e* assimilatú cu *i*, óre-cumu in *ie* : *uiu*, *liciu*, *licie*, *linia*, *liertare*, *lepu e*, *iusioru*, *oblitare*, *leau*, *leui*, *lea*, *lee*, (*ieuu*, *icai*, *iea*, *ice*), si in *mille*, prin

una specia de reactione a plurariului *milli*; 5. dupo consonantile *c* si *g*, precumu in: *claru, clamare, clauc, oclu, veclu, musclu, trunclu, peduclu, genuclu, renunclu, mamunclu, unclu, parecla, urecla, cureclu, glacia, glande, glomu, unglu, ònglu, cingla, ònglitire, sugglitire, junglare, veglare, etc.* In casulu acestu-a, in Daci'a Traiana se serie si *chiaru, ochiu, urechiu, ghiaciu, ghiunde, unghia, veghiare, etc.*; éro in Daci'a Aureliana: *eliaru, ocliu, urecliu, gliaciu, unghia, etc.* III. se ande ca *r*, intre dóue vocali, precumu in: *palu, salu, sóle, polu, filu, culu, dolere, volere, salutu, galu, gelu, àngelu, mólu, scalu, scandala, spendula, ventula, seclure, pudice, fetic e petiolu, ureciolu, fetiolu, riolu, bulete, melu, etc.* In casulu acestu-a se serie de ordinariu cu *r*, precumu: *paru, sare, sóre, píru, firu, dorere, corere, sarutu, gura, geru, móra, scara, vióra, burete, mèru, etc.*

1. LA, prep. *ad, apud, prope, juxta, circa, circiter*, se pune cu acensativulu, si indica: 1. starea aprópe de unu òneru sau persona, starea in unu locu nedeterminatu cu precisióne: *la mane, la tenc, lu sene, la noi, la voi, la elli, la elle, la parenti, la scóla, la baserica, la theatru, la perambulare, la cenatu, la collessu, la campu, la tírra, la milita, la prandiu, la cena*; 2. directiunea spre unu locu, òneru sau persona: *mergemu la Roma, veniti la noi, ducti-ve la buera, procedeti la risite*; 3. momentulu tempulii: *la cincí óre plecimu; noi cenimu lu níru; la medíntu noptii òncu sericamu, lu primaríra rom ará; lu annulu nou ne vomu valé*; 4. espreme dativulu: *ásti apa la boi si fíra la calli; nemine nu póte scrvi totu de una duta la doni domni*; 5. indica unnerulu approssimativu: *la patru milli de ómeni*, unde se pare a fi ellipse, in locu de: *cá la, sau camu la*; 6. spre a espreme ablativulu se compune cu *de*: *de la mane pòno la tenc e calle; totu asiú de lunga ca si de lu tenc pòno lu mane*; 7. spre a espreme appropriarea in unu modu si mai jucinu determinatu se compune cu *pre*: *mai treceti pre lu noi*;

veniti pre la cincí óre; nu lu vedemu pre lu scóla; 8. prepositionea *lu* formédia multi idiotismi in limb'a romana: *omure lu satura si bonu lu beutura; muliere alba lu facia si négra lu ànima, lunga lu pèru si scurta lu monte, ellu e coptu lu mente si dulce lu vorbe; Antoniu manca la pane si bee lu vinu.*

2 LA, scurtatu d'in *ella, illa*, articlu femininu, redussu la *a*: *muliere-lu, muliere-a, malierca*; vedi *ellu*.

3. LA, scurtatu d'in *ella, illam*, pronume pers. III sing. acensativu, redussu la *ua* candu sta la inceputulu frasei: *ua connoseu, ua invectiu*; si la *a*, candu urmédia dupo unu verbu terminatu in *n*, precumu: *connoseu-a, invectiu-a*; vedi *ellu*.

LABA, s. f., bestie pes, petioru sau brauca de bestia. (Confere gr. λαβή, ca instrumentu de prensiune. Vedi *laba*, in Glossariu).

* LABARE, v., *labare*, a fi in punctu de a cadé, a ammenitiá ruina; a fi fórtu debile.

LABARTIARE, v., *laxare, remittere; languescere*, se dice despre persone allu caroru ambletu si vestimente nemesurate pre corpu si reu puse, le arréta ca mollatie, nepesatórie sau si morbide.

LABARTIATU, -a, adj. part., *laxus*, vestimentu *labartiatu*; stylu *labartiatu*, fora legatura, fora concisiune.

LABARTIATURA, s. f., ves lava, remissa, lucrú labartiatu, persona labartiata.

* LABARU, s. m., *labarum*, flammura militaria pre care imperatoriulu Constantin a pusu crucea si monogramm'a J. C. cu care a invinsu pre adversari.

* LABE, s. f., *labes*, (de la *labi*, cadere), cadere, derimare, derimatura, ruina, nemicire, perire, peste, pestilentia, contagiune, macula, sorde, opprobriu, desonore.

* LABECULA, s. f., *labecula*, deminutivu d'in *labe*, mica macula, micu defectu.

* LABEFACERE, *labefeci, labefactu*, v., *labefacere*, a face se cada, a pune in stare de cadere; a face se vacille, a debilitá, a perde, etc.

* LABEFACTARE, v., labefactare, forma intensiva d'in labefacere.

* LABEFACTATIONE, s. f., labefactatio, acțiune de labefactare.

* LABELLU, pl.-e, labellum, deminutiv d'in labrum, vedi si labium.

* LABERE, lapsi si lapsei, lapsu, v., labi, a lunicá, a cadé, a perí, a se perde, a se stracorá pre nesentite.

* LABIA, s. f., labium, vedi labium.

* LABIALE, adj., (labialis), de labium: littere labiali, cari se pronuntia prin labie sau budie, precumu su: b, p, f, v, m.; offerte labiali, cari se facu cu gur'a sau in serissu, iase fora a numerá banni.

* LABIATU, -a, adj. (labiatus), care are forma de labie sau budie: planta labiata, flore labiata; subst. vna labiata; famili'e labiateloru.

* LABIDU, -a, adj., labidus, lunicosu, pre unde usioru poti allunicá; care sta se cada; vedi labere.

* LABILE, adj., labilis, contr. stabile, care cade usioru: positione stabile si positione labile.

* LABINA, s. f., labina, caditura, restornatura, (confere lavina, vedi labere).

* LABIOSU, -a, adj., labiosus, care are labie mari.

* LABIU, pl.-ie, labium, labrum (de la labere), marginea exterioare a gurei, budia.

* LABLABU, s. m., (lablab vulgaris), planta d'in classea peripetaleloru, numita si faseola turcesca.

* LABORANTE, adj. s., laborans, lucratoriu; in farmacia: cellu ce lucra in laboratoriu sau in asiá numit'a culina.

* LABORARE, v., laborare, a lucrá; a essecutá lucruri grele; a lucrá cu manile, cu mentea; a se fatigá.

* LABORATIONE, s. f., laboratio, acțiune de laborare, lucrare.

* LABORATORIU, -tória, adj. s., laborans, (compara si it. laboratore, si laboratorio; fr. laboureur, si laboratoire), care labora, 1. personale: d'in sudórea laboratoriloru trainu toti; 2. reale, laboratoriu. pl.-e, locu unde se labora, si in specie locu unde chymicii si alti artefici facu operationile loru: laboratoriu chymicu, fia-care farmacia are laboratoriu lu

seu; ellu petrece diu'a si noptea in laboratoriu.

* LABORE, s. f., labor, lucru, mai vertosu lucru difficile; fatiga.

* LABORIOSU, -a, adj., laboriosus, plenu de labóre: omu laboriosu, vietia laboriosá.

* LABRACE, s. m., (labrax), specia de pesce marinu, care se dice si stiuca de mare, si se crede a fi acellu-asi care la Pliniu se numesce labros (λάβρος, proprie mancatiosu).

* LABROSU, -a, adj., labrosus, vedi labiosu.

* LABRU, pl.-e, labrum, labium, budia; — vasu sau catinu de marmore ce serviá in thermie si in temple la antici.

* LABYRINTHU sau laburintu, labyrinthu, s. m., labyrinthus (λαβύρινθος), in anticitate, edificiu compusu d'in mare numeru de camere, salle, gallerie, dispuse asiá in câtu cei ce intrau intr'ensulu, numai cu mare difficultate poteau essi afora: labyrinthulu d'in Egyptu, labyrinthulu lui Dedalu d'in Creta, labyrinthulu d'in Lemnu; la moderni: a) in orticultura, padure cu carrari, prin cari facile te poti ratecí; b) fig. confusione, incurcatura, complicatione de affaceri forte mare: me afli in mare labyrinthu; advocatii l'au arruncatu in unu labyrinthu de unde a nevolia va mai póte scapá; c) in anatomia: labyrinthu = cavitatea interioare a urechiei, compusa d'in mai multe canali ce mergu in directioni diverse.

* LACCA, s. f., vedi luccu.

* LACCATU, s. m., (fr. laccato), sare produssa prin combinationea acidului laccicu cu una base.

* LACCU si lacca, s., (it. lacca, isp. laea, fr. laque), in sensulu strictu: substantia compusa d'in solutionea unoru resine, precumu e copalulu, ambr'a, asphaltulu, in oliu aeratu, amestecatulu cu oliu de terebintina; si serve a unge diverse obiecte, precumu: ferru, lemnulu, papiru, spre a le intari in contr'a influentiei aerului si a apei; lacculu de Chin'a e unu succu resinosu care esse d'in arborele numitu cichonu (augia chinensis), se amesteca cu olie ce curgu d'in arborele

numitu vernicia montana; *lacculu de Japoni'a* se scurged' in sumaculu verniciosu (*rhus vernix*), si se amesteca cu oliu de *bignonia tomentosa*; laccu e si unu lutu aluminosu ce are succu coloratoriu cu care se servescu pictorii: *laccu de Veneti'a, de Florenti'a*. Colorea lacenri-loru inco e diversa. Laccu e și numele unei plante, *cheiranthus dei*, d' in famili'a crucefereloru, cu pastari lungi liniali; lacculu commune sau lacculu aurii, *cheiranthus cheiri*; lacculu tufosu ori meruntu, si lacculu lungu, se tinu totu de una familia.—Laccu in Indi'a e una summa de 100,000 rupie.

* LACERABILE, adj., *lacerabilis*, ce se pôte *lacerá*.

* LACERARE, v., *lacerare*, a sfasciá, a rupe, a spantecá: *a lacerá unu charteiu, unu scriptu*.

* LACERATIONE, s. f., *laceratio*, actione de *lacerare*.

* LACERATORIU, -*tória*, adj. s., *lacerator*, care *lacera*.

* LACERATU, -*a*, adj. part., *laceratus*, sfasciatu, ruptu, spantecatu.

†† LACERE, v., *lacere*, a atrage, a attitiá, a ammagí. Radecin'a compuseloru: *allectere, allectare, illectere, illectare, delectere, delectare*. Confere si *laccessere* si *lacinia*.

* LACERNA, s. f., *lacerna*, mantellu de plouia la vechii Romani.

* LACERNATU, -*a*, adj., *lacernatus*, vestitu sau coperitu cu *lacerna*.

* LACERNULA, s. f., *lacernula*, diminutivu d' in *lacerna*.

LACEROLA, s. f., (it. *laceroli*), specie de seorsiu cunoscutu ca articlu de comerciu.

* LACERTA, s. f., *lacerta*, specie de reptile, serpillu, gasteru.

* LACERTU, s. m., *lacertus*, partea superioare a braciului de la umeru pono la cotu.

* LACERU, -*a*, adj., *lacer*, ruptu: *vestimente lacere, corsoriu laceru*.

* LACESSERE, v., *laccessere*, a interrita, a provocá; a atacá, a vettemá.

* LACESSITU, -*a*, adj. part., *laccessitus*, interritatu, provocatu; atacatu, vettematu.

* LACINIA, s. f., *lacinia*, pulpana

sau pólla de vestimentu; fascia sau bétta ce se pune pre marginea unui vestimentu; fascia, péticu, buccata de materia tessuta; vestimentu.

* LACINIATU, -*a*, adj., (*lacinatus*, fr. *lacinié*), ruptu, sfasciatu; adornatu sau provedutu cu lacinie: *frundie laciniate*, crestate pre margini, presentandu óre-cumu *lacinie*.

* LACINIFOLIU, -*a*, adj., (fr. *lacinifolié*), cu foliele *laciniate*.

* LACINIFORME si *laciniformu*, -*a*, adj., (fr. *laciniforme*), in forma de *lacinia*.

* LACINIOSU, -*a*, adj., *laciniosus*, plenu de *lacinie*.

LACIOSU, -*a*, adj., (cu *c* suptire *sinceratu, latiosu*), cu peru lungu si cretiu asiá incátu formédia ánnelle ca alle *laciului*.

LACIU, s. m., (cu *c* suptire *sinceratu latiu*), *laqueus*, ochiu de acia, de fune, de ferru, etc., ce serve a prende ceva: *faecti laciu la amendóuc capetele furii; a dá in laciu: a prende in laciu; a pune laciu de gáttu; prov. a se dá in laciu, sau: a se dá, cu cior'a, in laciu; fig. mulierca vre se lu prendia in laciele selle: — cu plur. in *i*, *laciü*, in locu de *lacie* se applica la spatédie sau scandurle ce se punu pre capriorii invelitorei.*

LACIURE, -*escu*, v., *allaqueare*, a prende in *laciü*, a legá cu *laciü*.

* LACONICU, -*a*, adj., *laconicus*, (fr. *laconique*), proprie: relativu la *Laconi*; de aci: scurtu, concisu si óresi-cumu indesatu, cumu vorbieau *Laconii*: *stylu laconicu, respnsu laconicu, discursu laconicu*.

* LACONISMU, s. m., (fr. *laconisme*), espressione sau frase concisa si ponderosa, ca a *Laconiloru*: *laconismulu unui respnsu*.

LACRA, s. f., *arca, arená*, lada cutefá, scatu, cofertu; (pre a *locree* se aude si *racla*, care se pare una transpositione d' in *arcla, arcula*.)

LACRIMA, s. f., *lacrima*, picatura de umóre licida care esse d' in ochiu dupo una impresione viua physica sau morale: *ellu a sufferitu doreri mari fora a versá macaru una lacrimu; cu lacrimile in ochi se roga se lu ierti; acca vedua*

*versà torrenti de lacrime pentru perde-
rea sociului seu; întorcerea lui m'a facutu
se versu lacrime de buccurìa; prunculu
in lacrima suspina dupo mamma sea; a u-
datu cu lacrime mân'a tata seu; lacri-
mele curgeau d'in ochii ei; a venitu cu
faci'a scaldata in lacrima: acellu hypo-
critu versà lacrima de crocodilu. plan-
gea intr'adensu pentru ca se inselle:
lacrima de vitru, sau lacrima batavica
picatura de vitru tornata in forma de la-
crima; lacrim'a cerului, una planta (adi-
antum?).*

* LACRIMABILE, adj., lacrimabilis, demnu de lacrime, de plânsu; miseru care te face se versi lacrime.

* LACRIMABUNDU, -a, adj., lacrimabundus, care versa multe lacrime.

* LACRIMALE, adj., (fr. lacrymal), relativu la lacrime: *saccu lacrimale, conductu lacrimale, punctu lacrimale, glandula lacrimale, umóre lacrimale, fistula lacrimale.*

LACRIMARE, -ediu, v., lacrimare, a versà lacrime, a dá d'in sene lacrime: *de ce ti lacrimedia ochiulu stangu?*

LACRIMATIONE, s. f., lacrimatio, actiune de lacrimare.

LACRIMATORIU, -tória, adj. s., lacrimans, care lacrimedia: *ochiu lacrimatoriu; subst. lacrimatoriu, pl.-e. lacrimatorium, vasu de lutu sau de vitru depusu in partea cea mai mare a sieriiloru de mortí, care dupo tota apperentia se implea cu olie odorifere, si se versà pre rogu inainte de a lu apprende.*

LACRIMIORA, s. f., lacrimula, deminutivu d'in lacrima: *copillulu allergà la mamma sea cu lacrimiorde in ochisiori; nume de planta, sub care in Transilvania se intellege convallaria, éro in Moldavia majathemum, dupo dr. Cehacu, care ua numesce lacrimitia.*

LACRIMOSU, -a, adj., lacrimosus, plenu de lacrime: *cu ochii lacrimosi s'a intorsu scolarulu de la scola.*

LACTANIU, -a, adj., lactaneus, de lacte sau lapte: *colóre lactania, porcullu lactaniu.*

1 LACTARE sau lactare, v., lactare, 1. a avé lapte, a fi cu lapte; 2. a dá lapte, a dá se suga lapte: *mamm'a ensasi*

lacta copillulu; 3. a suga lapte: doui annelli lacta una singura oue.

2 LACTARE si lactariu, -a, adj., lactaris, si lactarius, de lapte sau cu lapte: *vaccile lactarie au si dau lapte.*

LACTARESSA, lactaria, lactariu, etc., vedi lactaressa, lactaria, lactariu, etc.

LACTATIONE, sau lactatione, s. f., lactatio, actiune de lactare.

LACTATU sau lactatu, -a, 1. part., copillu lactatu; 2. sup. si subst. tempulu de lactatu: *lactatulu copilliloru; 3. s. m. coner., lactatu. (fr. lactate), nume genericu de sari compuse d'in acidu lacticu cu una base.*

LACTE, s. m., lac, lactis; vedi lapte.

LACTESCENTE, adj. part., lactescens, d'in lactescere, care lactesce: *plante lactescenti.*

LACTESCENTIA, s. f., (fr. lactescence), calitate de lactescente: *lactescenti'a plantelor.*

LACTESCERE, v., lactescere, a deveni lacte, sau lapte; a avé lapte.

LACTEU, -a, adj., vedi lactiu.

LACTI, s. m. pl., vedi lacti.

LACTICOLORU, -a, adj., lacticolor, care are colóre de lacte sau lapte.

* LACTICU, -a, adj., (fr. lactique), de lacte sau lapte: *acidu lacticu.*

* LACTIFERU, -a, adj., lactifer, care da sau duce lacte sau lapte.

LACTIFICU, -a, adj., (fr. lactifique) care face lacte sau lapte: *alimente lactifice.*

LACTIFLORU, -u, adj., (fr. lactiflore), care are flori albe ca lactele sau laptele: *plante lactiflore.*

LACTIFORMU, -a, adj., (fr. lactiforme), care are apperentia de lacte.

LACTIGENU, -a, adj., (fr. lactigène), care genera sau produce lacte sau lapte.

LACTILAGINE, s. f., lactilago, planta cu lacte sau lapte, care se dice si chamædaphne = chamædaphne.

LACTINA, s. f., vedi lactinu.

LACTINIU, -a, adj., lactineus, ca lactele sau laptele, albu.

LACTINU, -a, adj. s., (lactinus, fr. lactine), de lacte sau lapte; — s. f., lactina, sacharu de lapte.

LACTIOLINA, s. f., (fr. lactéoline; vedi *lactiolu*), lacte sau lapte incetu scursu de apa prin actionea foenlui.

LACTIOLU, -a, adj., lacteolus, ca lactele de albu.

LACTIPENNU, -a, adj., (fr. lactipenne), care are pennele albe ca lactele.

LACTIRE, v., lactere, a suga, a fi sugariu; a avé lapte sau altu sneau laptosu.

LACTIU si lacteu, -a, adj., lacteus, de lacte sau lapte. albu ca laptele: *calice lactea*; numita si *calice lui Ieremiu* nu este de câtu una nebulosa.

LACTORE, s. i., lactor, specia de planta lactosa sau laptosa.

LACTOSU, lactuca, etc., vedi laptosu lactuca.

LACU, s. m., lacus, cantitate mare de apa inchisa prin argini artificiale sau prin positionea sea topografica între colline sau munti, baltă, palude.

LACUNA, s. f., lacuna, aflundatura in forma de albia, scavatura, spartura, grota: locu desertu, neimplutu cu eava: *istoria nostra este plenu de lacune*; adeco i lipsesen documentele cari ni ora poté dá connoșcentie despre intemplantile cotaroru epoche: *in acestu documentu sunt lacune*;—in anatomia: lacuna, cavitate unde se aduna mucositati, muco, scuipatu.

LACUNOSU, -a, adj., lacunosus, plenu de lacune.

LACUSTRU, -a, adj., (fr. lacustre), de lacu, care se nasce, creșce, viuie in lacu: plante lacustre, pesci lacustri. Compara palustru.

LADA, s. f., area, cista, arca, cassa, in care se punu si se pastredia vestimente, banni etc.;—pre unde essistu cu acellu-asi intellesu si coventele: lacra sau racla si trona, elle diiferu prin eleganti'a forme: *tronulu si lacra* au mai pucina eleganti'a de câtu *lada*. Vedi *lada* in Glossariu, cu derivatele selle.

LADANU, s. m., ladanum, specia de planta d'in famili'a *cistinicloru* (de la *cistus*), classea a trei-predicea, prim'a ordine a lui *Linneu*: productulu acestui arbustu este asi'a numit'a *resina de ladanu* sau *gumma ladanu*.

* LAGANU, s. f., lagannu, (λαγανον), specia de placenta.

* LAGENA, s. f., lagena, vasu cu guttalu strimatu, carafa.

* LAGOIDE, s. f., lagois, (λαγώς), specia de passere.

* LAGOPHTHALMIA, sau *lagophthalmia*, s. f., lagophthalmia, morbu prin care genele nu se potu inchide, asi'a in câtu ochiulu remâne descoperitu ca la lepuri.

* LAGOPHTHALMU sau *lagophthalmu*, -a, adj., s., Lagophthalmus, (λαγωφθαλμός d'in λαγώς = Lepure, si οφθαλμός = ochiu) care suferu de *lagophthalmia*.

* LAGUNA, s. f., 1. vedi lagena: 2. vedi lacuna.

* LAGUNULA, s. f., laguacula, diminutiv d'in laguna, carafiora.

* 1 LAMA, s. f., lama, lacuna, gaura, grota, etc.

* 2 LAMA, s. f. (isp. lama, camelus glama), animale cadrupele rumegatoriu, care scmena cu camelulu, inse e mai micu si fora gioba: *patria primitiva a lami este Americ'a*.

3 LAMA, s. m., archiereu in religionea buddhistica, in imperiulu Tibetanu, la Mongoli, la Calmuei si in parte la Bucitorii d'in imperiulu Chinei: *Lama supremu se numesce Dalai-Lama, si este consideratu ca incarnatiunea unui divinitati; dupo cehi'a doctrina buddhistica se e ru se fia 16 Dalai-Lama incarnati, ammortali si infallibili: ero Chinesii i au immaltitu peno la cincu cente*.

* LAMBERE si

* LAMBIRE, v., lambere, a linge, a sorbi cu limba; vedi si *lampire*.

* LAMBITARE, v., lambitare, iterativu de la *lambire*, cu intellesulu de: *a lambi continuu*, a totu lambi.

* LAMBITU, -a, l. part., *ruse lambite de catusa*: 2. sup. si subst. abstr. *lambitulu catusiloru*.

* LAMELLA, s. f., lamella, diminutiv d'in *lamina*.

* LAMENTABILE, adj., lamentabilis, care merita se fia *lamentatu*, care este de vaieratu: *sorte lamentabile: sbieretu lamentabile*.

* LAMENTARE, v., lamentari, a se

vaierá, a plange cu suspine si tipete, a se bocí.

* LAMENTATIONE, s. f., **lamentatio**, espressione a dorerei si a parerei de reu: *nu mai inceta cu lamentationile*, se vaiera neincetatu; *lamentationile profetului Jeremia*, poem'a compusa, de acellu profetu pre ruinele Jerusalemului.

* LAMENTATU, -a. adj. part., d'in *lamentare*.

* LAMENTU, pl.-e, **lamentum**, actu de *lamentare*, vaietu, tipetu de dorere; plansu, plansetu.

* LAMIA, s. f., **lamia**, la cei noui, *capu de cane*, specia de *ctu* = *cetus pistris*, (ital. *pesce cane*, germ. **Hai**, **Haisch**): *lamia este de una marime extraordinaria, rapace si vorace*; — la cei antichi :

* LAMIA, s. f., **lamia**, fientia fabulosa, despre care se credea ca rapesce pruncii se i mance: *lamiele erau reprezentate cu capu de femina si corpu de serpe*.

* LAMINA, s. f., **lamina**, tabla, scandura, discu, placa de lemn sau de metalu.

* LAMINARIU, adj., de *lamina*, relativu la lamina; s. m. reale, machina compusa d'in doue cilindre de aciaru printre care trecu *laminele* de metalu spre a le suptiá; s. m. person., *laminariu*, maiestru care lucra *lamine* sau cu *lamine*.

* LAMINOSU, -a. adj., **laminosus**, plenu de *lamine*, compusu d'in *lamine*: *minerali laminose*.

LAMPA, s. f., **lucerna**, **lampas**, (it. *lampade*, *lampada*, fr. *lampe*), vasu in care se pune una materia, care ardendu da lumina, precumu: oliu, unsori, spiritu de vinu, etc.: *lampa de lutu, de metalu, de vitru, de cristallu*; *lampa portativa, lampa de nopte, lampa antica, lampa la mormente, lampa cu pompa; lampa de minerari; teori'a perfectiionata a combustionei adausse forte multu la perfectiionea lampeloru*.

LAMPADARIU, adj., **lampadarins**, relativu la *lampa*, si la *lampade*; s. m. pers., *lampadariu*, la anticii Romani, cellu ce portá una lampade inaintea peroneloru insemnate; *lampariu*, care face

sau vende *lampe*; s. m. reale, *lampadariu*, specia de candelabru pre care se punea *lamp'a*.

LAMPADÉ, s. f., **lampas**, 1. cu intellessulu formeí *lampa*; dero 2. in speciale: facla, fanale.

* LAMPADEDROMIA, s. f., (fr. *lampadédromie*, *λαμπαδοδρομία* = allergatura cu lampade), jocu, la antichi, care consistea in allergare pre diosu sau callare cu una *lampade*, sau facla in mana: *cine din lampadisti adjugea mai antaiu, fora se i se stinga lampadea, obtinea premiulu*.

* LAMPADISTU, s. m., (fr. *lampadiste*), allergatoriu cu *lampade*, spre a capeta premiulu in cursele publice la serbatoriele *lampadophorieloru*.

* LAMPADOPHORIE, s. f. pl., (fr. *lampadophorie*, *λαμπαδοφορία*, portare de lampade), serbatore, la antichi, in care se intrecean la allergatu cu lampadi apprense in mana, (vedi si *lampadédromia*).

* LAMPADOPHORU, s. f., (fr. *lampadophore*, *λαμπαδοφόρος*), care *porta lampade*, in speciale, la antichi, cari porta *lampadi* in ceremonie religiose; cari dau cu *lampadi*, semnu de lupta.

LAMPARIU, s. m., vedi *lampadariu*.

LAMPISIORA, s. f., **lucernula**, **lampadula**, 1. deminutivu d'in *lampa*, in sensulu propriu; 2. metaf. planta d'in clasa *hypopetalesloru*, *lychnis dioica*, lui *Linneu*, conosciuta pre a locurea sub numele de *opaitia*, care pote disparé din limba.

LAMPISTU, s. m., vedi *lampariu*.

* LAMPYRIDE, s. f., **lampyris**, (*λαμπίρις*), insectu lucitoriu, de aci si numirea popularia de: *lucuriciu*.

LAMURA, s. f., **quod in aliqua re optimum et purissimum est, flos**, ce este mai bonu, mai curatu, mai allestu, mai de frunte, precumu: *lamur'a farinei, lamur'a gránului*.

LAMURIRE, -eseu, v., purgare, clarificare, polire, expolire; explauare, declarare, a curetiá, a allege ce e reu si a lassá ce e bonu, a cerne, a desface unu ce de totu ce se tine de ellu; a esplicá, a deslucí: *a lamurí aurulu; a lamurí ideele, computele*, (vedi *lamura*).

LAMURITORIU, *-toria*, adj. s., care *lamuresce*.

LAMURITU, *-a*, adj. part., *purgatus, purus, clarus*, d'in *lamurare*, curetutu, allessu, limpeditu; curatu, limpede, lminatu, claru.

LANA, s. f., *lana*, peru molle si desu care cresce pre pellea ouiloru si altoru animali: *lan'a de oue si are manirile dupo calitate: lana merina, lana cretia, lana fina, lana lunga, lana molle, lana elastica*, etc. — *Lan'a broscii*, byssus flos aquæ, care cresce pre de asup'ia apeii pre unde nu are cursu regulatu.

LANARE, adj., *lanaris*, relativu la *lana*, care are lana: *animale lanare*, vedi si *lanariu*.

LANARESA, s. f., *lanillea*, lucratoria la *lana*, si negociatoressa de *lana*.

LANARIA, s. f., *lanaria, lanincium*, 1. collectivu, tote mercele facute d'in lana; 2. fabrica, unde *lan'a* se spëlla, usea, sau unde se lnera; 3. maiestria de a lucrá *lan'a*.

LANARITIA, s. f., *eriophorum*, planta d'in classea 3, ordinea I a systemei lui *Linnaeu*.

LANARIU, *-a*, adj., *lanarius-a*, relativu la *lana*: *lucrari lanarie*; s. m. pers. *lanariu*, care lucra sau vende *lana*.

LANATU, *-a*, adj., *lanatus*, provedutu cu *lana*, coperitu cu *lana*.

* LANCE, s. f., *lanx*, disenadmeatu; *bilance*, de unde si numirea acestui instrumentu, (vedi *bilance*).

LANCEA si *lancia*, s. f., *basta, lancea*, (*λάνχη*, it. *lancia*, fr. *lance*), arma compusa d'in unu lemnu lungu, in allu carui capetu e affiptu unu ferru ascutitu. Românii Transilvani au luptatu pentru libertatea loru aproape numai cu *lanc'ia*: *redica, retrage, inaintu, plecu lanc'ia: in ferborea luptei lanciele se frangea: inieptare de lancie; lancia cu flammura*; — prin metaf. meteoru focosu, a carui forma sémena cu *lanc'ia*; doue instrumente chirurgice, d'intre cari cu unulu se facu operationi la fistulele lacrimali, éro cu altulu se strapunge capulu fetului mortu, ca se pöta essí.

LANCIARE, v. *lanceare* si *lanciare*, a arruncá cu *lanc'ia*, in genere a arruncá.

LANCIARE, s. verbale, arruncare, in t. s. verbului.

LANCIARIU, s. m., *hastatus, lanciarinus*, omu care porta *lancia* si lupta cu ea: *lanciarin callare, lanciarin pedestru: regimentu de lanciarin; lanciarin*, e si numele unui *caдриллу* de saltatu.

* LANCIFOLIU, *-a*, adj., (fr. *lancifollié*) care are *folie lanciolate*.

* LANCIFORME si *lanciformu*, *-a*, adj., (fr. *lanciforme*), care are forma de *lancia*.

LANCIOLA si *lanciora, lancisiora*, s. f., *lanciola*, deminutivu d'in *lancia*.

LANCIOLATU, *-a*, adj., *lanciolatus*, armatu cu *lanciola*; metaf. in forma de *lanciora*: *folie lanciolate*.

LANCINARE, v., *lancinare*, a sfasciá a rupe.

LANCINATIONE, s. f., *lancinatio*, actione de *lancinare*.

LANCINATORIU, *-toria*, adj. s., care *lancina*.

LANCIU, s. m., (cu e suptire sineratu, *lantiu*), *catena*, vedi *catena*.

LANCIUSIORU, s. m., deminutivu d'in *lancia*.

LANGEDIME, s. f., *languor*, starea unei persone *languide*, lassitudine: *m'a coprensu langedime mare*.

LANGEDIRE, v., *languere*, a fi in stare de *languidu*, causata prin veri-unu morbu, care inेतulu cu inेतulu consume poterile: *suffere de plumoni, de acca-a langedesece asiá tare*: a fi debile, molle, a perde vigorea si energiá; a fi nepotentiosu, morbosu: *langedimu, nu traimu*.

LANGEDU si *languidu-a*, adj., *languidus*, fatigatu, debilitatu, nepotentiosu, morbosu; fora vigore, fora energiá, amortitu.

LANGORE, s. f., *languor*, debilitate lipse de potere, de vigore, de energiá, mollitione, ammortire, nepotentia, morbu; in speciale si forte desu. *taphu*, friguri nervose, unu morbu forte periculosu, mai allessu eo e si contagiosu: *langore de ospitale, de casarme, de prinsori, de paludi*.

* LANICIU, *-a*, adj. s., *lanicinus, lanicium*, de lâna: s. m., *laniciu* sau *lanicia*, lâna.

LANIFERU, *-a*, si

* LANIGERU, -a, adj., lanifer si laniger, care porta lana, lanosu : *animali lanigere.*

* LANIFICIU, s. m., lanificium, lucrul de lâna, maiestria de a lucra lâna.

* LANIFICU, -a, adj. s., lanificus, care lucra lâna, care spella, scarmina, torce, tesse lâna, etc.

* LANIPEDE, adj., lanipes, care are lâna pre petiore.

LANITIU, -a, vedi *laniciu.*

LANUGINE, s. f., lanugo, perii forte suptiri sau fulgi la plante, ce au assemnare cu lâna; primii perii de barba la juni.

LANUGINOSU, -a, adj., lanuginosus, plenu sau coperitu de lanugine.

LAPATU, s. m., lapathum (*λάπαθος*) specia de planta, macrisiu?

LAPEDARE si *lapidare*, v., lapidare, jacere, abijcere, deponere, respuere, repudiare, abjurare, abortum pati; 1. in sensu originariu, a arruncá cu lapide sau pétra, a uccide cu petre : *multi martyri au moritu lapidati*; — a coperi sau muni cu petre : *a lapidá una calle*; — 2. ca mai desu inse in usulu populariu : a arruncá de la sene, a departá de la sene ceva sau pre cineva, a delassá, a repudiá, a abjurá, a renegá, etc. : *a lapedá unu vestimentu spre a se imbraccá cu altulu*; *a lapedá armele si a appucá fug'a, a scote si lapedá celle stricate*; *de trei ori Petru se lapedá de Christu*; *a se lapedá de Satana si de toti angerii lui*; *serpii lapeda in totu annulu pellile*; *filiulu ingratu se lapeda de parenti*; de aci, a se lapedá de cineva a nu lu reconosce, a fugi de ellu, a lu delassá, a lu renegá, etc.; inse : *a lapedá unu copillu* : a) a lu espune; b) a aborti : *mulierca acésta-a a lapedatu trei baiati si doue fete*; de unde absolutu, a lapedá = a aborti.

LAPEDATU si *lapidatu*, -a, adj. part.; *lapidatus* : *profetii lapidati de Iudani*; *cállile inco nelapidate*; *ablectus* : *vestimente vechie si lapedate*; *omni lapedatu de Domnedieu* : a) fora Domnedieu, impiu; b) sceleratu, urritu de Domnedieu; asiá si : *omni lapedatu de toti*, misellu de care toti fugu, despretiatu.

LAPEDATURA si *lapidatura*, s. f., lapidatio, depositio, abjectio, abortus, sentina, sordes; resultatu allu actionei de *lapedare* : *lapidatur'a unei calle*; in speciale : a) abortu, abortivu, fetu nascutu inainte de tempu, si de aci, cellu nascutu prea micu, nu deplenu ore-cumu : *lapedatura de vitellu, de omni*; b) ce e mai reu, mai de nemica in ceva : *lapedatur'a societatei.*

* LAPICIDINA, s. f., lapicidina, taiiare de lapide sau petre, si in speciale locu unde se taia petre de constructione.

LAPICIDU, s. m., lapicida, care cede sau taia petra, care lucra la mna lapicidina.

LAPIDARE, *lapidatu*, etc.; vedi *lapedare*, etc.

LAPIDARIU, adj., lapidarius, relativu la lapide, de lapide : *littere lapidarie*, cari sémina cu celle taiate pre petrele monumentali la antici; *stylu lapidarinu*, scurtu si singulariu, usitatu in inscriptionile romane : *limb'a latina este cea mai calificatu pentru stylulu lapidarinu.*

LAPIDATIONE, s. f., lapidatio, actione de lapidare : *lapidationea callei nationale* : *suppliciuulu lapidationei.*

* LAPIDE, s. f., lapis, petra, materia petrosa sau massa de petra; tabla de petra, petra de mormentu, petra de limite, petra de pre marginea unei calle etc.

LAPIDIRE, -escu, v., lapidescere, a deveni lapide.

LAPIDOSITATE, s. f., lapidositas, calitate de lapidosu.

LAPIDOSU, -a, adj., lapidosus, plenu de lapide, care coprende lapide : *munti lapidosi.*

* LAPILLU, s. m., si *lapilla*, f., lapillus, deminutivu d'in lapide, petricella.

* LAPPÀ, s. f., lappa, specia de planta, (populariuulu *lippanu* pare a fi in locu de *lappanu*, essitu d'in lappa).

* LAPPAGINE, s. f., lapago, genu de plante ce sémena cu lapp'a.

* LAPPAGINIU, -a, adj., (fr. *lappagine*), care are analogia cu *lappaginea*, de aci s. f. pl., *lappagine*, familia de plante ce au de tipu genulu *lappagine*.

* LAPSANA, s. f., lapsana, (fr. *lap-*

sana si *lampsane*), genu de plante d'in familia *cicoracioloru*; 2. *sinapisarveas* lui *Linnaeu*.

* LAPSARE, v., *tapsare*, forma iterativa de la *lapsu* d'in *labere*, a sta se cada, a vacilla, a tituba, a se impiedea, a lunicá, etc.

* LAPSILE, adj., *tapsilis*, plecatu spre *lapsu*, plecatu a *labe*, a lunicá, a cadé; lunicosu.

* LAPSIONE, s. f., *lipsisio*, actiune de *labere*; lunicare, cadere; mai vertosu, applecare a lunicá, a cadé; propensiune, pornire la ceva sau incotravya.

* LAPSU, -a, d'in *labere*. 1. part. *lapsus*, -am, lunicatu, cadutu, trecut, perdutu; 2. s. m., *lapsus*, -ns, actiune de *labere*, lunicare, currere, cursu; inga, sborn, vacillare, cadere, perdere, cadere in peccatu, errore, retacire.

* LAPIS sau *lapis-lazuli*, vedi *lazulite*.

LAPTARE, v., *lactare*, vedi *lactare*.

LAPTARESSA, s. f., femina care vende lapte.

LAPTARIA, s. f., loculu unde se mulge, camer'a sau ori-ce localitate, in care se tine *laptele*; buccata facuta cu *lapte*: *locutorii de la terra se nutrescu mai multu cu laptarie*; *in septeman'a alba se manca numai laptarie*.

LAPTARIU si *lactarium*, s. m., omu care vende lapte.

LAPTE si *lacte*, s. m., *lac*, *lactis*, licore alba care se formedia in titiele feminei pentru nutrimentulu pruncului, si in alle femelleloru de animalu mamifere pentru nutrimentulu fetiloru; *lapte de vacca*, *lapte de oue*; *lapte dulce*, *lapte acru* (*oxygala*), *lapte balutu*, *lapte grossu*, *lapte inchiagatu*, prensu; *lapte de amygdalir*; *denti de lapte*, dentii copilliloru d'in primul periodu; *laptele canelui* sau *cucului*, *euphorbia helioscopia*, lui *Linnaeu*, planta bene cunoscuta, alu carui succu alba e veninosu; *laptele st'orcei*, *androsace*, erba amara; -- plur. *lapturi* == mancaru de *lapte*, *brendiu*, *casiu*, etc.

LAPTI si *lacti*, m. pl. *lactes*, matie: *laptii pescelui*; *lapti de vitellu*, glandie de vitellu; -- in economia ouiloru, pre

unde locutorii *caniniei* tinu turm^o comunu, si fia care economu unlg^o turm'a intrega in proportiunea numerulu ouiloru ce va li aveatiu, se dice: *cati lapti ai?* -- *dori l'apte*, adeco mulgu turm'a de doue ori in ordine; in acestu intellesu *laptie* invederatu pi. d'in *lapte*, care, in altu intellesu, ca si pi. *lapturi*, (vedi *lapte*).

LAPTOSIARE si *lactosiare*, v., *lactescere*, a se face lapte.

LAPTOSU si *lactosu*, -a, adj. *lactosus*, plenu de *lapte*, cu multu lapte, sau simplu, care are *lapte*: ou. *laptosu*, care da lapte multu; *planta laptosu*, cu succu albu copiosu.

LAPTUCA si *lactuca*, s. f., *lactuca*, specia de planta d'in clasa 19, ordinea 1 d'in systema lui *Linnaeu*, de familia *compositoloru*, divisiunea *cicoracioloru*, latita forte multu in zodia temperata si in cea ferbente, presentandu multe varietati; varietatili cari se manca sunt conno cute in terrile noscre si sub nume de *salata*; *laptuca veninosu* == *lactuca vir. sa*, planta inalta, alu carei succu laptosu si amaru produce dorire de capu, ametire si somnolenia si vomitu; *laptuca creta* == *lactuca pereu as*, *laptuca seibaleca* == *lactuca variata*, ce cresce a latirea draunilicu si pre ruine; *laptuca cominau sau de gradina* == *lactuca sativa*, care érosi si subimparte in mai multe varietati, precum: *salata*, *cu capetina*, *salata lungarba*, *endive de verra*; *laptuca* se manesce in Transilvania si una specia de bucl^o grasiloru, de rotundime perfecta, totu necosu si atatu de dulce in cantu de manca crudu; coventulu *laptuca* in locu de *salata*, se pronuntia totu de a unia in numerulu plurariu: *laptuca*.

LAPTECARIU si *lactucarius*, s. m., *lactucarius*, relativu la *laptuca*; s. m., 1. pers., celu ce cultiva sau vende laptece; cui placu forte *laptacee*; 2. reale, substantia preparata d'in succulu laptosu uscatu albu *laptuce*, veninose, *laptucarinu e compisu d'in trei materie alba*, *si prava*, *laptucosa* si a alu *laptucaru*.

LAPTECUI si *lactucium*, s. m., (u.

lactuelque), de *laptuca*, d'in *laptuca* : *acidu lactucicu*.

LAPTUCINU si *lactucinu*.-a, adj., de *laptuca*; — ca s. reale, m. *lactucinu*; déro mai vertosu f. *lactucina*, substantia d'in succu de *lactuca*.

LAPTUCOSU si *lactucosu*.-a. **lactu-cosus**, plenu de *laptuce*, care coprende ceva d'in allu *laptucei*.

LAPTURI, pl., vedi *lapte* si *lapti*.

LARALE, adj., (*laralis*), relativu la dieii *Lari*, applecatu de regula ca s. plur. f. *larali* = *laralia*, san *laralie* (ca *rosalie*), serbatore in onorea dieiloru *Lari*, (vedi *Lare*).

LARARIU, s. m., *lararium*, micu templu, incapere in care stau dieii *Lari*, (vedi *Lare*).

LARDARIU, adj. s., *lardarius*, relativu la *lardu*, subst. m. pers., care vende *lardu*.

LARDU, s. m., *lardum*, grassime, nutura, unsore; grassime de porcu, in specie : grassime d'intre pelle si carne; *lardu prospetu*, *affumatu*, *rancedu*, *unu patrariu de lardu*; *costitie cu lardu sup-tire*; *liepure impennatu cu lardu*.

LARE, s. m., *lar*, pl. *lares*, luat u de regula in plural *Lari*, dieu sau diei protectori ai unei certe sfere de lucruri : *Lari ai cetatiloru*, *ai sateloru*, *ai subur-bieloru*; *Lari rurali*, *marini*, *fluviali*, *compitali*, *viali* (protectori ai *cálliloru*, *via=calle*); déro *Larii* erau in specie *familiari* sau *domestici*: ca custodi ai familielor u san caselor u : *imaginile lariloru stáu la focariulu sau vetr'a casei sau intr'una incapere particularia a casei numitu larariu*: — prin metafore : a) *focariulu*, *vetr'a*, cas'a propria sau parentesca : *larii parentesci*: *a lassá cu dorere larii sei*; b) in genere, locuentia : *passerile peregrine si lassa tomn'a larii si fugu in alte terre*.

LARE, v., prin contractione in locu de *lauare*=*lavare*; verbulu nostru ca si cellu classicu formedia perf. si supinulu dupo conj. III, cumu : *lavi*=*lavi* si *lavavi*, *lantu* si *lotu* = *tantum* si *lotum*, éro tempurile actionei imperfecte mergu, ca si in limb'a classica, dupo conj. I, si irregularitatile provinu numai d'in caus'a

suppressionei lui *u=v*, s. e : inf. *lare* = *lauare* = *lavare*, ind. *lau*=*lauu*=*lavo*, *lai* = *lavi* = *lavas*, *la* = *lava*=*lavat*; *lám*=*lauímu*=*lavamus*, *lati*=*lauati*=*lavatis*, etc.; subj. *se lau* = *se lauu*, *se lai*=*se laui*, *se lae*=*se lé* = *se laue*, etc.; imperf. *lám*=*lauám*, *lái*=*lauái*, *lá*=*lauá*, *lamu*=*lauímu*, *lati*=*lauati*, etc.; câtu pentru intellesu, espressionea *a lá pre capu*, arréta co *lare* nu se applica numai la *spellarea pre capu*, ci are sensulu intregu alla classiculu *lavare*: Macedoromanulu dice : *mân'a mân'a lá*=cu dacoromanesculu : *mân'a pre mân'a spélla*, si prin urmare : *a si lauá fac'a*, *perulu*, *petiorele*, *camesiele*, *vestimentele*; *a lauá* sau *lá va-sele*.

LARGANU,-a, adj., vastlor, ampllor; **largiloquus**, camu prea-largu; camu, prea-limbutu si chiaru impudente.

LARGIME, s. f., *latitudo*, *laxitas*, *amplitudo*, *capacitas*, calitate de *largu*.

LARGIMENTU, s. m., locu spatiosu locu largu, intensu; liberalitate.

LARGIRE,-escu v., *pandere*, *expandere*, *amplificare*, *laxare*, *largiri*, (fr. *élargir*), a face *largu* : *a largi casele*, *cerculu*, *vasele*, *vestmentulu*; *a largi laciulu*, *legatur'a*: — a dá cu mana *largá*, a face *largitati* sau liberalitati, a fi generosu, munificu; a trái si spende d'in *largu*, a dispende beneficie cu mana *largá*; a procurá cuiua ceva cu indestullare.

* **LARGITATE**, s. f., *largitas*, calitate si fapta de *largu*, mai allessu in insemnarea adiectivulu *largu* de *generosu* sau *liberale*, generositate, liberalitate, munificentia.

* **LARGITIONALE**, adj., *largitionalis*, relativu la *largitione*, in insemnarea speciale a acestui coventu : *officialii largitionali* administrau *fisculu* *imperatoriloru romani*.

* **LARGITIONE**, s. f., *amplificatio*, *largitio*, actione de *largire*, mai vertosu in insemnarea speciale a acestui coventu de : *a dá cu mana largá*, si prin urmare *largitione*=distributione de muneru, de benefaceri, generositate, liberalitate; — si in reu, daru de corrum-pere, distributione de muneru spre a

corrumpe; munificența nemesurată, respica; — în intellesu concretu, cassa a imperatorului destinată la distribuțiune de munerii.

LARGITORIU, *-lōria*, adj. s., amplificator, largitor, care *largescē*, mai ver-tosū cu însemnarea verbului *largire* de *dare cu manu largā*, și prin umare *largitoriu* = care da cu manu largā, dispēnde beneficii și munerii; și în reu, care corrumpe cu munerii.

LARGITUDINE, s. f., vedi: *largi-tute* și *largime*.

LARGU, adj., *latus*, *patulus*, *diffu-sus*, *amplus*, *capax*; *largus*, (it. *large*, fr. *large*), care are mare *capacitate*, în care începe malū sau indestulū, tare exten-su în tote sau în un'a d'în dimensiōni, op-pusu la *strimptu*: *casa largā*, *campu largū*, *porta largā*, *vestimenta largā*, *gura largā*; *riutu e mai largū aci de căta mu-susu, uniu e mai angustū*; — ca s. m., abstr., *te aști în largulū tuu*; *acessi, a scap-a la largū*, a scapā d'în can locu strim-ptu la unulu largū, la campu, pre strata: *nacea esse la largū sau în largulū ma-rei*, departându-se de teran; — *manu largā*: a) *manu sparta*, oia respitoriu; b) generosū, liberalē, care face largi-tati: *a trāi d'în largū sau în largū*; de aci *largū* = avutiosū, avutu; generosū, liberalē, munificū.

LARI, s. pl., vedi *lare* 3.

LARICE, s., *larix*, arbore ce *Laricina* și alti botanici annunera la speciā *pu-nulū*, classea *abietinolorū*, familiā *co-niferolorū*, de forma pyramidale, cu folie anguste și corymbiforme, cari ierū a cadu; acestu arbore se numeșce în Ro-mania *nalezu* (fr. *melèze*): *larici com-mune* = *pinus larix*, sau *larix europaea*, arbore formosū care creșce în Alpi, în Carpați și în Apenini peno la înaltime de 60—100 petiore, și traieșce peno la done cente de anni, trunchiulū lui e dreptu și mai prestē totu plenu le resina, prin umare lemnulū seu suffere forte multu, în apă se întareșce, ero cari raru lu ataca; de aca-a *laricelu* este forte cautatu pentru rote de morā, fuse, assi de rote în apă, scoenri, capre, nava; d'în scortia lui taiata esse unu terpen-

tinu sau terebintina de una calitate finā, care în comerțiu se numeșce *techebi-tina veneta*; *laricelu de Siberia* = *larix sibirica*, pre lungā calitatile laricelū commune, mai are și calitatea eo arșda una speciā de gumma care sēmena cu cea de Arabia, de colore rosaticā; ero în apă se solve de totu și e comu-senta în comerțiu sub nume de *gum-ma orenburgense*; pre *laricelu bebrau* creșce și una speciā de burete, numitu *pat, poras, ofaciuatis*, aplicatu în me-dicina ca purgativu drastien, și ca reme-diu în contrā sudorilorū hecticali; *laric-elu cu folie fine* = *larix tenuifolia*, creșce în America septentrionalē; *laricelu cu ramuri plecate* = *larix pendula*, creșce totu în America septentrionalē, fort inaltu și are folie mai lungē.

LARINGE, s. f., etc., vedi: *larynge*.

LARMA, s. f., clamor, strepitus, tur-matas, (fr. *alarce*, *alarme*, isp. *alar-ma*), strigare, bierare, strépeta, scom-mōtu, clamore turburatoriū, turburare: *cop. 111 facu larma în scola*, *larma de nopte a trecent miliorū n'ā de septatu d'în s'annu*.

LARMURE, *-sen* v., strepere, clamū-tare, tumultuari; a face *larma*; a strigā, sbierā, turburā liniatea altora a, a vor-bi în tonu passionatu, tare și în desor-dine: *ce ma larma sei adatu pentru amica*.

LARU, s. m., lar; vedi *larē*.

LARU, s. m., *larus* (λαρός), nume genericu de paseri maritime, între cari cea mai însemnatā e *robinetia cu ca-pala negrā*.

* LARVA, s. f., *larva*, 1. în ecetalu în starea în care se află essindū d'în-ou, și în care ești petrece unu tempu mai lungū sau mai scurtū, înainte de metamorfosē, adec refăcerea sea; eruca și în ombrā este larvā fluturēlū; 2. mască; 3. în batali de jocu, persona care e albesc și rumescoc fierā; 4. la antici, strigoiū, demoniū reu, suffletu de omu reu, care dipo moarte se reînforce sub nescē figurē fedose ca se torture pre ești vii.

* LARVALI, adj., *larvatis*, relativu la larvā: *insecte larvali*.

* LARVATU, -u adj., larvatus, mascatu, deformatu, scambatu, prefacutu la faci'a.

* LARYNGE sau *larung*, s. f., Λάρυγξ, guttulegiu; in speciale, canalea vocei, organulu principale alu vocii.

* LARYNGITE, s. f., (fr. laryngite), inflammatione a *laryngis*.

* LASCIVIA, s. f., lascivias, calitate si fapta de *lascivus*.

* LASCIVIRE, v., lascivire, a fi *lascivus*, a se portá sau vorbí ca *lascivus*.

* LASCIVITATE, s. f., lascivitas, vedi *lascivus*.

* LASCIVU, -u adj., lascivus (in locu de *lassivus* = *lassicus*), care s. *lassus*. I. in bene, care da libera cursu miscariloru selle, viciosu, cu voia bona, vivace, nebonaticu, petulante: *lascivii copilli*, *copilla mai lasciva ca una capra*; 2. in reu, nestemperatu, fora cumpetu, fora modestia, fora rosine: *versuri lascivi*, libidinose.

LASSAMENTU, pl. -a, laxamentum: hereditas, legatum, acione de I. *lassare* si rezultatu alu acestei acione: *lassamentulu panticelui*: a) *lassare* in diosu, labartiare a panticelui; b) *descendiare* a panticelui, urdinare: — *incaperile se aiba lassamentu*, se aiba spatia; *nu aflamu lassamentu la dorerile nostre*, indulcire, allenare la doreri; *asia si legile suu surde si lassorabili*, si au *lassamentu*: — *lassamentu*, stare ce *lassa* cineva dupo morte, si anume: a) stare in totulu ei, predatat; b) parte d'in stare *lassata* cuiva, legatu.

LASSANTE, adj. part. pres., laxans, lassans; care *lassa*; in t. s. verbului.

I LASSARE, v., laxare, (it. lasciare si lassare; isp. laxar si lassar, prov. laxar, lasciar, laisser, laisser; fr. laisser si lâcher; alban. lëshiz): coventulu are, in limba nostra, pre longa insemnarile classiculai laxare, si insemnarile ce a inatu in eelle alti sorori noue latine, afora de multe altele proprie numai limbei nostre; ca derivatu d'in I *lassus*, *laxus*, *lassus* = a dare *lassu* si prin armate *a se lassare* = a se face *lassiu*, oppositu eu: a *stringe*, a face

strimptu, a se *stringe*, a se *strimptu*, etc.; I. communi cu classiculu laxare are insemnarile: 1. a spatia, a lati, a rari, a largi: *a lassu una platia*, *a lassu cetele roci armate*; 2. a desprende, a desface, a deslegá, a deschide, a descuniá: *a lassu una scrisore*, *una cuniatore*; *a lassu panticelu*; *lassu laciuulu cuten'a*; 3. mai vertosu a destende: *a lassu arculu*, *cord'a arcului*, *cordeli roci*; *cingutorea e prea strinsa*, *cautu dero se na mai lassu*; *preu ai intensu acia*, *mai lassu-ua paticelu*; *pollea se lassu prin maciri*, *si intende prin ingrassiare*: *mai lassu maia*, *si nu va stringe sau intende usia d' tarc*; de aci, a molliá, a licedi: *a lassu ferrulu*, de unde: 4. prin metafora, a indulci, a usiorá, a allená, a deminui, a micusiorá, a scadá: *gerulu s'a mai lassatu astadi*, *eri era mai intensu*: *mai dan si eu ceva*, *déro mai lassu si tu*, *ca se ne adjungemu la pretiu*: *si mai lassu men'a*, *temeritatea*, *obstinatiunea*: *nu mai lassu nemica d'in cotu ai erutu?* *nu me lassu unu momentu complia dorere*, *ei me tine int'ana*; *a se lassu de lucru*: — II. insemnari particulari limbei nostra, d'in care parte communi cu limbele sorori noue: 1. premere, deprimere; descendere, subsidere, inclinare; a dá in diosu, a se dá in diosu, a descende, a cadé, a scadá: *a lassu had'u*, *capulu*, *manulu*; *a se lassu pre spate*, in *genuchie*; *a se lassu benisioru de pre scara*; *de pre coperim'ata*, *d'in arbore*; *ce e prea greu nu plutesce*, *ei se lassu la fundu*; *a lassu pre cineca in putiu legatu de medilocu cu una fune*; *se lassasse grossu negura*; *riula revarsatu*, *candu se retrage*, *lassa limu*; *a se lassu pre patu*, *pre erba*; *a se lassu grea pre cineca*; *plou'e*, *se lassu spre campu*, *locuri lassate*, in oppositiune cu: *locuri inalte*; *coperimentu lassatu*, etc., de aci: 2. prin metafora, comittere, confidere, a pune in sarcina, a commite, a increde: *lassa totu cas'a pre mene*, *in sarcina mea*, *in spinaria mea*; *lassa pre mene se te scapu de nerolia*; *nu me lassu eu pre tene*; *a se lassu pre manule ovdiciloru*; 3. permittere, dimittere, remittere, liberare,

expedire; sinere, veniam dare, pati. a. Já cursu liberu, a nu împediá. a nu oppri, a nu reliné, a scapá. a dá drumulu, a da voia, a permite, a concede. a iertá, etc. : *a lassá se între, se ossa, se se duca; a lassá ouile se pusea granelc; a nu lassá pre copilli si se joce; invétiu, deco vrei se lassá se te preambli; a lassá totoru debitoriloru ca sunt detori; a lassá altoru-a orrorile, dico vreau se ne lasse si ei alle nostre; prin ellipse; a lassá in casa, a lassá afora, a lassá la petreceri, etc. in locu de: a lassá se între in casa, se ossa afora, se mirga la petreceri; asia si: a lassá in chisii; a lassá d'in mână d'in juru, lassa-me de urechiu, de brâu d' capu, a lassá in pacer; a lassá sanghe; prov., mi lassa gur'a apu, am mare appetitu; l. relinquere, derelinquere, deserere, a pune diosu, a desertá, a parassí, a încetá, a nu mai vré, a nu mai face, a reiectá, a repudiá, a abjurá, a se lepartá, etc. : a lassá cartea pre morsa; a lassá una calle si a appucá a' l'a; a lassá jocula si a se appucá de l'acra; a si lassá muierca, copilli, casa, tîrr'a tota, si a luá lumea in capu: Abi s'a lassatu si cantu se si lasse máre; ca ti lassá uci cartea spre a te vîti pre densu na te lassá de betia si de raut de? — a nu se lassá, a tiné cu dentii, a persiste, a se obstiná; nu me lassu de cartea, se sciu eu nu vîtu aré eu marea; 5. omittere, a trece cu vederea, a nu luá in consideratione, a trece preste, a sari, etc. *a lassatu accipiatu unal, eo inscunadu, le aer; se lassu eo* = afora de, fora, nu numai; *se lassu eo nu scii beu calcedu, d'ia nu scii uci scriu, a spanu tite, ora se lasse nimica d'in te sciu; 6. cedere concedere, dare, donare, legare, heredem instituere, a dá ceva cuiva cu propriu, a doná, a legá, a face erede, a dispune prin legatu; *d'eo te portu ceu, a ti lassu nimica; lassu no s'ale la institutulu de beneficere; casu a lassatu la lumba de morte; 7. curare, facere, effecere, a face pre cineva a face, a l'ommitte, a l'insarcina, a l'edice, a l'ommanda (vedi si mai susu la 2). a simplu, a face, a produce; *nu lassatu****

*calcionerintu se nu derege calcionu; marta lassá anu mare deserta între noi; a lassá pre cineva in sapa de lemna; 8. in facte multe locutioni, cumu: a lassá in arma; a) proprie, a merge in ainte de altulu; dore si; b) superare, a întrece; asia si: a lassá pre diosu = a întrece; nu nu lassu má pre diosu; lassá seceu, a încetá de a mancă dulce; a lassá seceu de carne, de brendiu si prin estensione; a lassá seceu de toté placiril bunc; dore cea mai mare varietate de sensuri presenita form'a reflexiva, a se lassá, care, afora de insurmeil l'acme active, are si altele particulari si--si, cumu: 2) absol. *me lassá, vedu, nu nu lassu uci tie uci uci uci; a se lassá copilli; 3) cu se, se lassá se la betia toti; nu te lassatu se a calu pre calu; 4) cu d'ac: lassate l'acra, p'era, a l'acra; lassate si l'acra, p'era altoru-a; 5) a se lassá la calu, sau la betia, a se plecá, a porni, a poro de a merge, etc.; de voiu poté si vîtu a' tempu nu voiu lassá peno la calala v'stra.**

LASSARE, s. verbale, laxatio; de-ccasio, depressio, remissio, cessio, derelictio, permissio, emissio, etc., actione de l. lassare in l. s. verbalu, cumu: lassare debitoru, a lallatulu casci, a marea, a p'ardiculu lassare copilloru pre t'ramu; lassare de multu scap, lassare de seceu, etc.

LASSARE, v. in-sare a face lassu (v. di 2 lassá), a steni, a seccá de totu, a sece si desellá prin fatiga.

LASSATIONE s. l. laxatio, depressio, remissio, etc., actione de a lassá sau de a lassá (vedi l. lassare), si rezultu a l'acra acestei actione, lassatio-ana marea a betialu, a p'ardiculu, a ar-cala, a d'ardiculu, etc.

LASSATIVU, a. adj., laxativus, care are putere de a lassá (vedi l. lassare), si a specialu, de a molliá, induleci; *medicamentu lassatu*

LASSATU, a. l. d' in lassare: a) part., laxatus, depressus, depressus, profundus, remissus, permissus, relictus, desertus, etc. *ap'antu lassatu pedellu lassatu, detoru lassatu, mulieri lassatu, --*

in speciale, **traditus, destinatus, donatus, legatus**, venitu prin traditiune, donatu, legatu, destinatu, despusu, regulatu : *asiá e lassatu de Domnedev*; — *b)* sup. si subst. abstr. **laxatio, demissio, derelictio**, etc., *lassatulu cordeloru. allu tablatului; lassatulu de seccu*; — 2. d'in 2 **lassare**, part. **lassatus**, ruptu de fatiga, storsu de poteri.

LASSATURA, s. f., **laxatio, depressio**, resultatu allu actionei de 1 **lassare**: *lassatur'a podellei*.

* **LASSESCERE**, v., **lassescere**: a deveni *lassu* (2 *lassu*). a fi ruptu de fatiga, a cadé de astenire, a fi storsu de poteri. a nu mai poté.

* **LASSITATE**, s. f., **laxitas**. (fr. *lâcheté*), calitate de *lassiu* sau *lassu*: 1. in sensu materiale : *lassitatea unei plutia. a marei. vastilate; lassitatea cordei. a pellei*. statu de a nu fi intense; 2. in sensu morale : *a)* mollitiune, negligentiá; *b)* déro mai vertosu, fricosia, lipse de anima, frica nemesurata si culpabila, prin care omulu se avilescé; *fapta de lassiu: acestu omu e capace de tote lassitate*.

* **LASSITUDINE**, s. f., **lassitudo**, stare de *lassu* (vedi 2 *lassu*), seccare de poteri, astenire complita.

* **LASSIU**, -a, adj., (fr. *tâche*): d'in 1 *lassu*, cu una mai mare nuantia de energia, luatú inse raru in sensu materiale cumu : *pelle lassia*, ei mai multu in sensu morale, fora anima, forte fricosu, care e in stare de a face veri-ce fapta immoralé d'in lipse de coragin.

* 1 **LASSU**, -a, adj., **laxus**, oppusu la *strinsu* sau *intensu*, *lassu* = destensu, largu, departatu, raru, etc.: 1. proprie : *calcioni lassii; vestimente basse; legatura lassu. frene lasse; lass'a corda a arcului; fune acuma in' nsa. acuma lassu*; 2. metaforice : *pronuntia lassu, styli lassu*.

* 2 **LASSU**, -a, adj., **lassus**, (de acea-asi origine cu precedentele 1 *lassu*); ruptu de fatiga, storsu de poteri, care nu mai pote de astenitu; metaf. satullu, desgu-statu.

LASTARIU, pl. *ie*, vedi *blastare* si *blastariu*.

LASTUNU, s. m., **hirundo riparia**, una pasere, aumita pre a locurea *rondinella de termu*, si *pulliu de rondinella*.

LATARETIA, s. f., **cotula, hemina**, semilitra, mesura de 50 drachme, cindiecina sau *cindiéca*.

LATARETIU, -a, adj. s., 1. adj., **laticior**: camu prea *latu*, a cui latime nu e proportionata cu celle alte dimensiuni, sau cui lipsescu alte dimensiuni, afora de latime : *discu lataretiu*, fora profunditate; 2. s.: *a)* m., *lataretiu*; **clupea sprattus**, pesce care sémina cu *scumbria* sau *aringulu*, (**clupea aringus**); *b)* f., *lataretia*. vedi acestu coventu la loculu seu.

* **LATEBRA**, s. f., **latebra**: locu de *latere* = ascundere, unde se ascunde cineva: *culcisiu, cuibu; refugiu; scusa, mediu de scusa sau apperare*.

LATEBROSU, -a, adj., **latebrosus**: plenu de *latebre*: *selba latebrosa*; obscuru, greu de intellesu, de descurcatu; secretu, ascunsu : *latebrose cogitationi*.

* **LATENTE**, part. adj., **latens**: care *late* = sta ascunsu, nu se arréta, nu se manifesta. nu se sente : *morbu latente. caldura latente*.

* **LATERALE**, adj., **lateralis**: relativu la *latere* = *lature*: *doreri laterali. callu laterale; calle laterale*.

* **LATERE**, v., **latere**: a stá ascunsu, a nu se arrétá, a nu se manifestá, a nu se senti.

2 **LATERE**, s. f., 1. **latus**, vedi *lature*; 2. **later**, caramida, ollanu si alte assemini lucrari de pamentu ce servu la constructione.

* **LATERARIU**, -a, adj. s., **laterarius**: relativu la 2 *latere*: s. *laterariu*, omu ce fabrica *lateri*; f. *lateraria*, officina de *laterariu*.

LATERITIU si -*iciu*, -a, adj., **lateritios-tius**, facutu d'in *lateri* (2 *latere*): *muri lateritii*.

* **LATERINU**, -a, adj. s., **laterinius-a**, de 2 *lateri*; s. f., *laterina*. casciora de *lateri*.

LATERNA si *lanterna*, s. f., **lanterna** si *laterna*: lampa; *laterna magica*, apparatusu opticu care pusu in locu

obscuru reproduce pre pariete sau pre altu ceva figurele depinse pre vitru in colori transparenti.

LATERNARIU, -a, adj., *laternarius*: relativu la *laternu*; s. m., *laternarius*, care face *laterne*; care porta una laterna in mana.

LATIA, s. f., *asser*, in locu de *laciū* forma femenina d'in *laciū*, se applica in insemnarea de scandurella sau nouella ce se pune pre capriorii invelitoarei, (vedi *laciū*).

* **LATICE**, s. m., *latex*: (proprie, d'in *latere*, apa ascunsa in semnu pământului, fontana de apa), in genere, veri-ee licidn : *apa, vinu*, etc.

* **LATIBLU** si *latibulu* s. m., *latibulum*: locu de *latere*, unde sta cineva ascunsu, pititu; culcusiu, cuibu, gaura, etc.

* **LATICODU**, -a, adj., (fr. *laticaudé*): care are coda lata si tufosa.

* **LATICLAVIALE**, adj., *laticlavialis*: relativu la *laticlavu*, provedutu cu *laticlavu*.

* **LATICLAVIU**, -a, adj., *laticlavius*: provedutu cu *laticlavu* : *tunica laticlavaria*; s. m., a) personale, cellu ce are dreptu a portá *laticlavu*, patriciu; b) reale, *laticlavulu* insusi.

* **LATICLAVU**, s. m., *laticlavus*: lata tascia sau bétta de purpura pre marginea tunicei, adornata cu *clavi* (vedi *clavu*), insemnu allu senatoriloru, allu tribuniloru militari d'in familie ecestre si allu fiiiloru de familie cari se preparau a portá magistrature.

* **LATICOLLU**, -a, adj., (fr. *laticolte*): care are *collulu* sau *guttulu latu* sau largu.

* **LATICORNU**, -a, adj., (fr. *laticorne*): care are *corne late* sau large.

* **LATIFICARE**, v., *latificare*: a *face latu*, a *lati*.

* **LATIFOLIU**, -a, adj., (fr. *latifolie*): care are *folie late*.

* **LATIFUNDIU**, s. m., *latifundium* (*latu-funda*): mare si lata mosia : *latifundie perduru Italiā*.

* **LATHABRU**, -a, adj., (fr. *lathabre*): care are *labre late*, (vedi si *labra*).

* **LATHOCU**, -a, adj., *latiloquus*: care vorbesce *latu*, pronuntia *latu*.

* **LATIMANU**, -a, adj., (fr. *latimane*): care are mâne late.

LATIME, s. f., *latitudo*, calitate de latu: vedi si *latitudine*.

LATINARE, -edu, v., *latinare* si *latinizare*, vedi *latinizare*.

LATINESCE, adv., *latine*, in modu *latinu*, in limb'a *latina*: *medicii vorbescu intru senc latinesce, ca se nu i intellega familiā morbosulu*.

LATINESCU, -a, adj., *latinus*, relativu la *latini*: *vorba latinesca: coventu latinu scu, discursu latinescu*; vedi *latinu*.

LATINIA, s. f., *lingua latina*: limba latina : *spune mi pre latina, ca se nu te intellega si altii, afora de mene*.

LATINISARE sau *latinizare*, v., *latinare* si *latinizare*; a face *latinu* sau *latinescu* : a *latinisá nominile proprie*, a le dá forma latina; a se espreme cu forme latine; a se portá si lucrá ca *latinii*: a *latinisá unu grecu*, a lu converte la ritulu romanocatholicu.

LATINISATIONE, s. f., (fr. *latinisation*), actiune de *latinizare*.

LATINISATORIU, -tória, adj. s., care *latinisa*.

LATINISATU, -a, adj. part., *latinizatus*.

LATINISMU, s. m., (fr. *latinisme*): modu, forma de espressionu a limbei latine, idiotismu latinu : *stylulu acestui auctoriu e plenu de latinismu*.

LATINISTU, s., (fr. *latiniste*): care connoce a fundu limb'a si litteratur'a latina : *unu bonu latinistu*.

LATINITATE, s. f., (fr. *latinité*): calitate de *latinu*, dreptu de cetate *latina*, in diversele insemnari alle coventulu *latina*: *hunea latina, latinii*, in acelleasi diferite insemnari alle coventulu *latinu*; in speciale insemn. modu de a vorbi sau serie curatu *latinesce* : *latinitatea acestei espressioni este forte indoioasa*; de aci, litteratura latina.

LATINU, -a, adj. s., *latinus*: 1. adj., a) proprie, relativu la *Latinu*, parte a vechiei Italia : *limb'a latina, dictionariu latina*; b) prin estensione : a) relativu la poporele ce vorbescu limbe de aceeaasi origine cu cea *latina* : *membri ai gentei latine sunt Itali, Francii*

Ispanii. Portugallii. Dacoromanii. Rectoromanii, Brasilianii. etc.; vele latine, ca celle nsitate de poporele latine de pre lunga Mediterani'a, adeco : *triangularie*; ?) relativu la poporele de *ritulu romanocatholicu*, care se serve in baserica cu limb'a *latina* : *baserica latina*, espressione analoga cu : *baserica greca*, de si coi ce se tinu de acesta baserica nu au limb'a greca ca limba a basericeei; — 2. ca subst., in tote insemnarile selle de adiectivu : a) *Latinii sunt locutorii Latindii*; b) *toti Latinii aru fi bene se formedi una confederatione si se se unesci strinsu. cu si Germanii*; c) *Latinii nu crara se adjuto pre Greci in contr'a Mahomedaniloru.*

LATIONE, s. f., *latio*, actione de a portá, a adduce.

LATIOSU, -a, adj., vedi *laciosu*.

* **LATPEDE**, adj., *latipes*: care are petiorele late : *latipedile gáscu*.

* **LATIPENNE** si *latipennu*, -a, adj., (fr. *latipenne*): care are *pinnule late* sau *largite*, aripile *late* sau *largite*.

LÁTIRE, -escu v., *dilatare, pandere, extendere, spargere, vulzare, a face latu*, a intende, a respandí, a divulgá : a propagá : *l'au batutu de l'au latitu*; a *lati placu'ta*; *se latesce fum'a*; *latiti accu scire ca se afle si alii*.

* **LATUREME** sau *latiremu*, -a, adj., (fr. *latirème*), care are *remi lati*, care are la petiore *talpe late*, de aci : *latiremele*, sectione de passeri ce au degetele unite prin *late membrane*.

* **LATIROSTRU**, -a, adj., (fr. *latirostre*), care are *rostrulu latu*, de aci : *latirostrile*, familia de passeri.

* **LATITARE**, v., *latitare*, intensivu, d'in *latere* a se ascunde bene, a se piti, a stá bene ascunsu.

LATITORIU, -a, s. m., care *latesce*, intende sau respandesce.

LATITU, -a, adj. part., *dilatatus*, intensu, respanditu.

* **LATITUDINE**, s. f., *latitudo*, calitate sau dimensiune de *latu*, latine; ca terminu de geografia, distantia unui locu de la ecatoriu, mesurata pre gradele meridianului, de aci : *latitudine septentrionale, meridionale* : *latitudine*

de patrudieci si optu grade; ca terminu de astronomia, distantia unui astru de la planulu eclipticeei; de aci : *latitudine australe, boreale, heliocentrica, geocentrica*; in sensu morale, inlindere, estensione : *acestu principiu pote se fia de una mare latitudine*; *se da prea mare latitudine cotarui principiu*; *s'a lussatu mare latitudine agentiloru.*

* **LATITUDINARISMU**, s. m., (fr. *latitudinarisme*), doctrina a *latitudinariului*.

* **LATTUDINARIU**, -a, s., (fr. *latitudinaire*), applicatu mai vertosu la theologii anglicani, cari si dau mare *latitudine* in alle credentiei, forte toleranti in respectulu dogmei; care crede co toti voru fi mantuiti : *latitudinariii arcau mare doru de pacca universale.*

1 **LATIU**, s. m., *latium*, nume propriu de terra, vedi *latinu*.

2 **LATIU**, s. m., *laquens*, vedi *laciú*.

LATRARE, v., *latrare*, proprie de *cani*, une ori si de *vulpi* : *canii latra la furi*; *cane care latra la toti trecutorii*: proverb. *nu toti canii musca cati si latra*, nu toti omenii cati ammenitia, sunt si de temutu; *cane ce latra la luna sau la stelle*, omu care vorbesce in desertu, *spune-i se nu mai latre utata*, in batujocura despre una persona ce si allerga gur'a neincelatu in contr'a cuiva defaimandu si spunendu nealdeveruri : *criticastrii latra inco si asupr'u cello:u mai boni auctori*.

LATRATORIU, -a, adj. s., *latrator*, care *latra* : *latratorii* = canii; applicatu la omu, *latratoriu* : a) rabulistu, advocatu care sbiera fora neci unu temeiu; b) omu care vorbesce de reu fora se pota vettemá.

LATRATU, 1. part., *latratus*-a-um : *ursulu latratu de cani*; 2. subst., *latratus*-us, *m'am desteptatu in latratulu caniloru*; *pastorii allerga la latratulu caniloru*.

LATRATURA, s. f., (*latratura*), rezultatu allu actionei de *latrare* : *latratu'a de cani este semnu co vinu lupii*; *n'am auditu neci una data latratura de vulpe*.

LATRINA, s. f., *latrina*, (contrassu

d'in *lavatrina* de la *lavare* = *lauare* sau *lare*), locu de *lauare* sau *lare*, spellatoria, bania: — essitória, amblatória, privată: — de aci, casa de avilire, lupanariu.

LATRONE s. m., *latro*, (compara si *λάτρης*), 1. primitiv, mercenariu, cellu ce pre banni se baga a servi, satellitu: apoi, cellu ce in minele seu porta bellu de preda, de aci: 2. ca mai desu si usuale, predatoriu, furu de codru.

* LATROCINALE, adj., *latrocinialis*, relativ la *latrone* in insemnarea de sub 2. sau la *latrocinia*.

* LATROCINARE, v., *latrocinari*, a fi *latrone*, a exercita professionea de *latrone*.

* LATROCINATIONE, s. f., actiune de *latrocinare*, statu de *latrone*.

* LATROCINIU, s. m., *latrocinium*, professione de *latrone*.

LATU, -a, adj., *latus*, contrariu *angustus*: correlativu la *lungu* si la *profundu*, care espremu cele alte doue dimensiuni ale estensiunii: *arella lata spatulata* in uncri; *pândia lata de unu cotu*; fig. *acella fontanaone spuna la vorbe late*, vorbesce multe si in tom maretiu: — s. m., *a strabate terra in latu si in lungu*; de unu latu de palma *latulu spatu*.

LATURALE, a. j., vedi *lateral*.

LATURA, *laturaria*, vedi *latura*, *laturaria*.

LATURE, s. f., *latus*, regio, 1. an'a l'u nelle doue parti ale trunchului corporale, formate de coste: *cu unu cinghia in latura drepta*; *la armpescan in latura stanga*; s. *culca pre latura drepta*; — 2. prin metafora: a) l'ia ce marginesce una figura, si de aci, parte de locu, regiune, etc.: *triangulu ortrei laturi cada alatu patru laturi*, b) parte de locu, regiune, directiune: *cutata sulfa d'in cele patru laturi ale lunii*; *d'in latura acellu terre*; *cauta in latura drepta a armatului*; *Son assediata in latura drepta a riului*; *latura de la appasu a muntiloru*; *unu obiectu polearu ma mult laturi*; se considera *multaculu de tote laturile*; *acelle monumentu are emblemate vre late patru laturi*; *laturile unci pyramide*; *laturile tablie ini-*

miulu attavà ectatea d'in latura ceamai espusa; *poti intru pre doue laturi*; — in *lature* sau in *laturi*: a se dá in *latu* a se dá la una parte; a *lature* sau a *laturi* = *lunga*: *cu stam a laturi cu de usulu*; de *lature* sau de *laturi* = la margine: *cu siida le laturea satului*, de aci, de *laturi* = afora d'in satu: a scoti citele de *laturi*; de a *latura* sau de a *laturi* = de *lunga*.

LATURIANU, s. m., *lateralis*, vicinus de *lature*: *callu laturianu*, si absolutu *laturianu-lu*, omu d'in alta comune sau d'in altu riuutu, vecinu, care inse e consideratu in câtu-va ea strainu: *cine esti acestu-a? este unu laturianu*; *cu cinitu nasce laturiani ca se compere foaula boiarindui laturianii pascu ouile pre campurile nostre*; cellu ce giede de *latura* satului.

LATURI, s. f. pl., vedi *latura*.

LATURISIU, -a, adj., *lateralis*, de *laturu*, cu speciale nuantia de reprobare: *cei culpabili ambla laturisi*, sau ca adv., *ambla laturisia*; — s. m., *laturisia-lu*, parte retrassa, locu de una *lature*.

LATUROLA, s. f., cu *u* molliatu in loca de:

LATURONIA, si m., *laturonia*, allu cui pl. *laturonic* se confunde apoi cu allu formeii feminina, *pars lateralis*, *deliratio* (germ. *Faltenbruch*), ca derivatu d'in *laturu*, coventulu are insemnarea generale de *ceva a laturi*, se aplica inse in speciale la: a) partea laterale a unui coperimentu; b) essirea aratului d'in sulcu, parte abbatuta a sulcului; c) parte de tesselatura, uade urditura, dupo ce s'a ruptu, se inoda.

LAUARE, v., vedi: *lare*.

LAUDA, s. f., *laus*, covente prin care eneva inaltia meritulu vre-unei persone, allu vre-unei actiune, allu vre-unu lucru: *lauda mare*, *lauda excessiva*, *lauda exaggerata*, *linguistica*, *grossolana*, *non applicata*, *lauda fina*, *delicata indirecta*, *sincera*, *ingenuosa*; *acelle juce merita lauda*; *dati lauda Domnului*; *omni ore sta mai pre susu de orice laude*; *laudele acellu cron au strabatutu peno la marginile pimentului*, *fu*

dissu spre laud'a lui; nesentitoriu pentru lauda ca si pentru defaima; doritoriu de lauda: laud'a propria, adeco lauda de senesi, pute.

* LAUDABILE, adj., *laudabilis*, care merita *lauda*, ce este demnu de *lauda*: *lucru laudabile. faptu laudabile.*

* LAUDABILITATE, s. f., *laudabilitas*, calitate de *laudabile*.

LAUDANU, s. m., *laudanum*, medicamentu de opiu, preparatu mai allessu in stare fluida cu vinu de *Malaga*. de unde resulta: *laudanulu licidu*, aliu lui *Sydenhum*: *laudanulu licidu de Londinu. laudanulu opiatu*, etc.

LAUDARE, v., *laudare*; glorificare, a onora si releva meritulu cuiva, aliu vre-unei actione, aliu vre-unui lucru prin termini, cari espremu stim'a ce i se arréta: a glorifica, a celebra, a canta: *a lauda multu, cu demnitate, finu delicatu, grossolanu; laudati pre Domnulu: nu laudati cu lingusitorii si cu fariseii; acei doi autori se lauda unulu pre altulu fora pudore*: proverbii: *lauda-te gura. co ecco pumnulu*, despre omenii *laudatosi, fanfaroni*.

LAUDAROSU, -a, adj., *jactator, ostentator, vaniloquus, gloriosus*, care se lauda cu calitatile selle si le inaltia preste alle altoru-a; care se lauda multu si continuu: *pre catu de fricusu. pre atatu si laudatosu; vorbe laudatose; unu pleca-fuga laudatosu; laudatosu si fanfarone* este aproape totu un'a.

LAUDATIONE, s. f., *laudatio*, actiunea de a *laudá*; coventu sau covente de *lauda*; *lauda* facuta cuiva, panegyricu.

LAUDATIVU, -a, adj., *laudativus*, care se refere la *laudare*, vorbindu in speciale de unu genu oratoricu: *scripte, discursuri, orationi. predice laudative.*

LAUDATORIU, -tória, adj. s., *laudator* si *laudatorius*, care *lauda*: *discursu laudatoriu.*

LAUDATU, -a, adj. part., *laudatus*.

LAUDATURA, s. f., *lauda* ce da sau si da cineva, fanfaronia, ostentatione, glorificare deserta: *ce mai laudatura a facutu ellu fiului seu.*

LAUDEMIIU, s. m., *laudemium*, co-

ventu formatu d'in lat. *laus*, candu acestu-a semnifica *incorventiare, invoientia; concessione*; prin *laudemius* se intellege in dreptulu feudale summ'a de bani ce luá proprietariulu de pamentu, candu si vendea ellu dreptulu emphyteuticu, cea ce asta-di se dice *embaticu*: *laudemiiulu* a trecut si in dreptulu germanu in acellu-asi intellesu, adeco ce da vasallulu domnului feudale pentru investitura: *laudemiiulu devenisse mare sarcina pentru poporu*. B.

LAUDIFICARE, v., *laudificare*, a face *laude*, a dá *laude*, a glorifica, a canta, a celebra; in speciale, a face coventu de *lauda*, mai allessu unui mortu.

LAUINA, s. f., vedi *lavina*.

LAURA, s. f., *datura stramonium* lui *Tinnu*, dupo altii *hydoseyamus* si *hydoseyamum*, planta aile carei grauntie mancate de omu i turbura mentea: *se vede co ai mancatu laura*, se vede co ai inebonitu.

LAURAGINE, s. f., *laurago*, planta analoga cu *laurulu*.

LAUREA, *laureare, laureatu, laureola, lauru*, etc.; vedi *lauriu, lauriatu, lauriola, lauriu*.

LAURETU, s. m., *lauretum*, selba sau gradina de *lauri*.

LAURIA, s. f., *laurea*, corona de *lauru*.

LAURIATU, -a, adj., *laureatus*, coronatu cu *lauru*, ornatu sau prevedutu cu *lauru*.

LAURICOMU, -a, adj., *lauricomus*, care are frundia ca a *laurului*.

* LAURIFERU, -a, adj., *laurifer*, care da sau produce *lauru*.

* LAURIFOLIA, s. f., vedi *laurifoliu*.

* LAURIFOLIU, -a, adj., (fr., *laurifolié*), care are *folie* asemeni cu alle *laurului*; s. f., *laurifolia*, arbore essotien cu *folie* ca alle *laurului*.

* LAURIGERU, -a, adj., *lauriger*, care porta *lauru*, coronatu cu *lauru*.

LAURINU, -a, adj. s., *laurinus*, de *lauru*: 1. adj., *oliu laurinu, substantia laurinu*; 2. subst. a) m. *laurinu*, oliu, substantia trassa d'in bacele *laurului-daphn*, b) f. *laurinu*, x) cu acellu-asi

intellessu ca si *laurinu* de sub *a*); β) ramura de *lauru*; corona de lauru.

LAURIOLA, s. f., laureola, proprie, deminutivum d'in s. *lauria*; ramura de *lauru*, corona de lauru; metaf. gloriola, lauda, gloria deserta.

LAURIU, -a, adj., laureus-laurea, de *lauru*: *corone laurie*; — s. f., *lauria*: a) lauru, de aci: corona, successu, triumfu; b) specia de planta, daphne laureola lui *Linneu*.

* LAURIVORU, -a, s. adj., (fr. *laurivore*), proprie, care *devora* sau manca *lauru*, applicatu la divinatori, sau pentru eo mesteca frundie de *lauru* spre a se inspira, sau in risu cu allusione la mercede ce capetau.

LAUROCERASU, s. m., prunus *laurocerasus* lui *Linneu*, arbore d'in genulu pruniloru, alle eni frundie stau totu de a un'a verdi si sunt veninose.

LAURUSCA, s. f., *labrusca*, viti'a selbateca, viti'a de vinia necultivata, viti'a de agurida selbatica, (vedi si *labrusca*).

LAUTA, (pre a locurea si *alauta*), s. f., (violina: it. *violino*; fr. *violon*), instrumentu de musica cu patru corde, pre care maestrulu trage cu unu *plectru* numitu si *arcusiu*, si produce varietatea cea mai mare in tonuri curate, plene, usiore, pertunditorie: *viora*, *violina*: vorb'a *lauta* pare a se fi introdussu in multe limbe europiane (comp. fr. *luth*) d'in isp. iand. imprumutatu de la Aarbi: *laur'a addecerata simona mai multu cu citar'a de catu cu vior'a*.

LAUTARESSA, s. f., femin'a lautariului, sau si una femina care canta cu lauta.

LAUTARIU, s. m., musicu care canta cu lauta; in sensu mai intensu, despre una ceta de musici: *au venitu lautarii ca se mi cante de diu'a numebii*; *ospetiu cu lautari*; prov. *cert'a fora batalia cu unta fora lautari*.

LAUTETIA, s. f., *lautitia*, statu sau modu de a fi *lantu*, magnificentia in traia, (vedi *lantu*).

LAUTORIU, -toria, s. m., lavator: spellatoriu, care spella: vedi *lare*.

LAUTU, adj. part., lavatus, lautus,

spellatu, curetatu, si de aci, ornatu, elegantu, magnificu, mai vertosu in traia se; cui place se aiba casa, mesa, mancaru, vase allesse si stralucite.

LAUTURA, s. f., lavamen, spellare, spellatura, (vedi *lare*).

LAVACRU si *lavacru*, s. m., *lavacrum*, vasu in care se spella cineva, spellatoriu.

LAVA, s. f., *massa ardens*, *saxa liquefacta*, *massa sulphurea*, (it. *lava*, fr. *lave*), materia topita si inflacurata, arruncata de vulcani in tempulu eruptionei loru: *lav'a recita se presuce in petre mai multu sau mai pucinu besicose: in lava se afla trachitu, basaltu, granitu, petra verde; lava de Vesuviu, torrente de lava: cetati immormentate in lava*.

LAVANDA, s. f., vedi *lavenda*.

LAVATERA, s. f., (*lavatera trimestris*, L.), planta d'in classea 16, famili'a malvacieloru, cu flori mari rosietece sau si albe.

LAVATIONE si *lavatione*, s. f., *lavatio*, actiune de *lavare* sau *lare*, in intellessu concretu, instrumentu de lavatione, bania, casa de bania, etc.

LAVATORIU si *lavatorium*, -toria, adj. s., *lavator*, care *laur* sau *la*; vedi si *lavatoriu*: ca s. m. reale, *lavatoriu*, ceva ce serve la *lavare*, (forma forte bona, care canta se iee loculu formeii raticite *lavacru*, dupo fr. *lavoire*).

LAVATRINA, s. f., *lavatrina*, vedi *lutrina*.

LAVENDA, s. f., *lavandula*, specia de planta d'in famili'a labiateloru, cu odore aromatica: *spiritu sau apa de lavenda*; *oliu de lavenda*; *assuma cu flori de lavenda*; *lavenda spicosa* (*Lavandula spica*), *lavenda motiatu* (*Lavandula stoechas*).

LAVENDULA, s. f., vedi *lavenda*.

LAVINA, s. f., *nivium moles vento cumulata*, (it. *lavina* si *lavanga*, fr. *lavanche* si *avalanche*), colossale massa de nece, care prin rapid'a sea cadere se volvura d'in culmea si de pre cressetele muntiloru, cauza adesea celle mai mari stricatiuni: *lavinele Alpidoru se impartu dupo calitatile loru in cinci classi: lavinele de nece prospata si celle de*

primavera, cari rupu si coste de munti sunt forte periculose.

LAVRA s. f., cœnobium, monasterium, (nou grec. λαῶρα sau λάβρα); 1. monasteriu, cenobiu; 2. synagoga sau templu judaneseu; de aci: 3. societate unde toti vorbescu, striga, si nemine n'asculta; conversatione tumultuosa, tumultus, strepitus.

LAZARETU, s. m., (it. lazaretto, fr. lazaret, germ. lazaret), 1. in origine, ospitale, spitale, casa de morbosii, mai allessu locu de leprosi, pre cari cautau a i margini, spre a micusiora contagio-nea; de aci, mai tardiu: 2. carantina, locu la unele porturi de mare, la riuri si la munti, spre a tine acolo persoane sau merci venite d'in tinnuri sau terre infectate de peste in tempu de 40 de zile, de unde si numele de carantina.

LAZULITE, s. f. lapis lazuli. (fr. lazulite), petra de formosa colore ceralia: lazulitea e asiã de tare in catu syaria vitruve - se dice si lapislazule, sau simplu: lazule.

1 LE, art. f. pl. nom. si acc., scurtatu d'in *elle*, illæ: case-le, mulieri-le etc., vedi *ellu*.

2 LE, art. m. sing. nom. si acc., scurtatu d'in *elle*, ille, care se pune pentru eufonia in locu de *lu* dupo subst. si adiect. m. terminate m e: parente-le, frate-le, canele. etc.: vedi *ellu*.

3 LE, pron. pers. III, f. pl. acc., scurtatu d'in *elle*, illas: le vede, ecco-le, lasa-le. etc., vedi *ellu*.

4 LE, pron. pers. III, pl. dativu, scurtatu d'in *loru*, illis: spune-le se me astapte. etc.; vedi *ellu*.

LEA, s. f., lea, leonessa, femin'a leului, (vedi *leu*).

* LEBETE, s. m., lebes, (λεβης), vasu de arame, tingere, caldare, etc.

LECHUSA, s. f., (λεχουσα), puerpera, femina care sta in patu (λεχος, lectus) dupo ce a nascutu, in tempu de mai multe septemane: dupo vechia consuetudine lechuscle nu essu d'in casa sisse septemianu.

LECHUSIA, s. f., starea de lechusa, tempulu catu femmele stan in patu dupo nascere.

LACHUSIRE,-escu. v., a fi lechusa.

LECTARIU,-a, adj. s., lectarius, care face sau vende *lecte*.

LECTICA, s. f., lectica, lectu sau patu portativu dusu de omeni sau de vite: lectica de umeri; lectica de calli sau de muli, adeco portata de calli sau de muli: lectic'a, facutu antain pentru callatoria. servi in urma si la lussu.

LECTICARIU, s. m., lecticarius, omu ce porta cu umerii lectic'a.

LECTIONE, s. f., lectio, actiune de legere: 1. in genere, lectione de spice, 2. in speciale: a) allegere, dero mai vertosu: b) lectura de unde cu intellesu concretu: z) ce face obiectulu lecturii ensasi, scriptulu, testulu: a) *confrotã lectionile, diversele lectioni alle acelluasi locu d'in unu auctoriu*; ß) instructiune sau invetiatura ce se da de regula in classe sau de la inaltimea unei cathedre personelu ce voliesu se invetie veri-una scientia sau limba: *lectione de dreptu, de chymia, medicina, botanica, thologia, de limb'a latina, greca*; a) *tinã lectioni publice: merge lumca se asculte lectionile de cosmogonia: a) dã si a luã lectioni de desennu, musica, callaritu, gymnastica, istoria, grammatice*; γ) *mustrare: s'a portatu cu multa impertinentia, a luatn inse lectione aspru.*

* LECTISTERNIU, s. m., lectisternium. (lectu-stenere), ceremonia religiosa, in care imaginile dieiloru se scoteau, si se puneau pre lecte sau paturi, unde li se offeriea mancare.

* LECTITARE, v., lectitare, (d'in lectu de la legere), cu intellesu intensivu: a lege desu si cu zelu.

LECTORE si lectoriu,-toriu. adj. s., lector, care lege, 1. in genere: *lectoriu de spice*. 2. in speciale: *lectoriu de carte, lectoriu bonu, lectoriu rau, cu voce monotona, care are functionea de a lege: lectoriulu regelui, lectori'a reginei; in institutle de educatione sunt de regula lectori sau lectorie de septemana spre a lege in refectoriu sau in sallu de mancare: lectoriu se dice si cellu ce lege singuru unu opu, fora a comunica cu altulu: conditiona essentiala pentru unu scriptoriu este se placa lectoriloru; a-*

césta carte are lectori nulli, pacini. lectorialu roliesce claritate in tote. in baserica, lectoriu=amignoste, infimulu gradu ieraticu; in monasterie, lectori, cei ce propunea filosofia si theologia; lectori regesi, professori de la collegiulu regescu d'in Francia: lectoriu regescu de filosofia, de mathe matia; in unele terre, lectori, professori de la seminariele episcopesci; lectori se diu, pre la universitatile Germaniei, professorii de limbe moderne, cari s'au suppusu la esaminele respective, n'au inse necessitate de veri-tauu gradu academiea, si neci ce facu parte d'in corporationile academice.

* LECTU, s. m., lectus, locu de colcat, (vedi *legere*), sau de sedatu. in speciale, patu; targa.

LECTUALE, adj., lectualis, relativu la *lectu* sau patu.

LECTUARIU, -a, adj., lectuarius, vedi *lectuali*.

LECTURA, s. f., (fr. *lecture*), d'in *lectu* de la *legere*: 1. actionea unei persoane ce lege cu voce inalta: *se da, se face lectur'a contractulu d' casatoria in presenti a tuturor co sanginiloru*; 2. actionea, invetintu, datina, abitudinea de a lega singuru numai cu ochii pentru instructiunea sea: *lectur'a unestei carte este forte placuta: lui place lectur'a: ella s'a inteleptitu numai prin lectur'a autoriloru celoru mai boni: lectur'a farmacia spiritulu: lectur'a se poa face bene atlessa, se corespondia facultatiloru lectorialu, se poa metodica; lectur'a preamata, neregulata, rau atlessa f' d'egu, debilita cu, am ori turbura spir' d' d' carte de lectur'a; cabin' d' lectur'a; s'riet d' lectur'a, comitatu de lectur'a, cu care se lege si dej deca dramatele destinate pentru theatru.*

* LEDERE, *lesi si lesa, lesu*, v., ledere, a lovi cu violentia: *and' le'adu cu furia littorie marii*; a vettema prin loviere; a) proprie: *jagabu a les' gattala boiloru*, b. metaf., a vettema, a suppera, a stricia: *nalade pre amim, a b' de fuma, munitu bonu, acera interesu*.

LEDU, s. m., (etiam *Leu*), specia de planta d'in clasa 10, ordinea 1 a

systemei sessuale d'in familia *oriaciloru*; specia europiana se numesce *rosmarinu scabalecu*=etiam palastre, cresee in unele paduri de 2-5 urme inalta, cu folie, a celoru aroma forte tare si neplacuta face dorere de capu; acestu arbustu era cunoscutu mai inainte in farmacia sub nume de *erba de rosmarinu solbaticu*=herba rosmarini silvestris; *ledu americanu*=*ledum latifolium* da d'in foliele selle *thea de Labrador* pentru dorere de peptu.

LEENA, s. f., leena, lea, leonessa.

LEGA, s. f., mesura itineraria gallica, leana si lenga, (isp. prov. *legua*; port. *legoa*, it. *lega*, fr. *lieue*, angl. *league*): *leg'a communi d'in Francia e de 2282 stensiu francezi (toises), sau in metri 4452, 2433; poa anu gradu alla ceatorintu se numera 25 lege; leg'a marina e mai mare: de ce ste-a se numera numai 20 poa anu gradu alla ceatorintu.*

* LEGALE, adj., legalis, relativu la *lege*, conforme *legiloru*: ce este stabilitu prin *lege*: *forme legali, interesse legali, medice legali, catte legale; ori-ce sapta parte se legale, adeco conforme legiloru positive alle statulu, fora se poa si morale, contrariu illegalu; medicina legale, adeco applicatiunea cunoscentiloru medicali la diferite cestiuni de dreptu spre a se curifica si a jurilita decisionu; tractatu de medicina legale; in domeniulu relig'iei, ce concerne *lega* lui Dompedieu, care prin Moise; *ceremonii legali; curatie legali, accurate legali.**

* LEGALISARE, v., (fr. *légaliser*), a confirma, a atesta, certifica autentitatea vre-unui actu publicu, pentru ca ellu se fia creditu afora d'in cercutu unde a essitu: *a legalisat' una procura sau p' nipotentia, unu actu de nasecere, de morte, de nutrimoniu, unu passaportu.*

LEGALISATIUNE, s. f., (fr. *légalisation*), attestatiune, prin care unu munctionariu publicu competente certifica, ce entare actu este autenticu si are se i se de credimentu: *actu carni lipsesce legalisatiunea; legalisatiune se dice si de cestiuni: legalisatiune; c'anelariu de legalisatiune; acestu magistratu este in-*

sarcinatu cu legasliationeu acteloru.

LEGALITATE, s. f., (fr. *légalité*), calitate de *legale*: *legalitatea unui actu, legalitatea acestora forme, acelloru mediloce, acelloru mesure.*

LEGAME, pl. *legamine*, s., **ligamen**, **ligamentum**, ce serve a *legá*: *legamine de pandia, de pipera, de palie*, vedi si *legamentu, legatura, legatore.*

LEGAMENTU, pl.-e, **obligatio**, **ligamentum**, **vinculum**, ce serve a *legá*: rezultatu de *legare*, déro mai vertosu in sensu morale, **contractus**, **fœdus**, ca acioni cari cadu in cerculu legiloru positive sau si morali: *unuu inchiaciatu legamentu tare cu ellu*, adeco Pam legatu bene prin conditioni; *legamentulu familiaru d'intre cetatiani*; *legamentu d'intre staturi si gubernic*, adeco conventione sau si confederatione; in anatomia, substansia alba si fibrosa, prin care se lega si se intarescu ossele sau si viscerele: *legamentu largu, legamentele de la matrice, legamentele osseloru de la copse.*

LEGANARE, v., (de la *léganu*), a miscá *leganulu*, a l'agitá limu, pentru ca se addorma prunculu; fig. *m'am leganatu cu promissionile loru si cu sperantiele de venitoriu*. Vedi *léganu*.

LEGANATIONE, s. f., actione de *leganare*.

LEGANATORIU, s. m., care *légana*, care pune *léganulu* in miscare.

LEGANATU, -a, 1. part., *copillu leganatu*; 2. sup. si subst. abstr.: *tota din'a perde cu leganatul prunculu.*

LEGANATURA, s. f., actionea si efectulu actionei de *leganare*.

LEGANU, pl.-e . **cunæ**, **cunabula**, paticellu, in care se culca pruncii, construitu asiá co se se pota bilaneia: metaf. *copillaría*, primii anni ai vietiei unni omu, unni poporu, unei institutione, sau loculu unde se petrece acea etate: *léganulu nationalitatii, civilitatonei, institutonea e inco in léganu*. — pre a locurea in locu de *leganu* se dice *cuna* si *culla*, (vedi aceste covente cumu si *cunabulu*.) Pentru etymologia compara: *λέκτρον, λέγρον*, **lectus**, **lectica**; in plurariu se pronuntia de ordinariu *légene*; assemine

si in verbu de câte ori urmedia *i* sau *e* in ultim'a sylaba: *légeni, se legene.*

LEGARE, v., 1. **ligare**, (it. **legare** si **ligare**, isp. si port. **ligari**, **liar**, pr. **liguar**, **liar**, fr. **lier**), 1. in sensu materiale: a) a impreună, a prende: *a legá boulu, callulu la presepe sau de gardu cu funea; a legá vit'a de characi; a legá unu omu de altulu; a legá de capu, de mâna, de petiore*; b) a infasciora, a incongiurá strinsu, a incinge: *a si legá capulu cu una batista; a legá unu vulnu, unu huboniu, unu fractura de la mâna sau de la petioru: a se legá la capu*, fia cu unu fomentu sau cu altu ceva d'in caus'a dorerei de capu, déro, si mai vertosu vorbindu de femine, pentru modestia si ornamentu: *ce bene se lega la capu mulierea acesta-a!* — asiá si: *a se legá la guttu*; differu inse aceste espressioni de: *a si legá capulu*, (vedi si mai susu si mai diosu); c) amendone semnificatiunile precedenti unite: *a legá una carte, a legá lemnele d'in unu carru sau d'in una sarcina cu funi; a si legá totu ce are se ive in callatoria intr'una pandia, a legá butile cu cercuri*; prin estensione: *a legá bene curumid'a cu calce*; d) cu intellessu neutrale, a se prende, a se inchiağá: *dulcet'a lega*; in acestu sensu si sub forma refl. *a se legá: reciturele si gelatinele s'au legatu forte bene*; déro nu mai sub forma activa cu intellessu neutrale in insemnarea de *a dá d'in flore fructu: vit'a a legatu bene, pomii au arutu multa flore, déro n'au legatu de locu*; e) a face impotente prin farmice; 2. in sensu ideale: a) in genere a uní, a concilia, a involí, a infratí, a compone, etc., *a se legá amici, frati de cruce, a se lega prin juramentu, a legá amicita*; b) in speciale: α) refl. *a se legá*, a se oblegá, a se indetorá: *m'am legatu se i facu acestu servitiu*; β) de assemine refl. *a se legá*, a se prende, a pune remasu: *melegu pre cevrei co lucrulu e asiá*; γ) a stabili ca *lege*, si in speciale, a oppri ceva prin una *lege* sau dispositione ore care, in opp. cu *deslegare* = a permite: *câte veti legá, legate voru fi, si câte veti deslegá deslegate voru fi*. — acestu sensu se atenge cu celle de sub urmatoriulu II;

—3. locutioni si proverbie: *a) a se legá de cineva*: α) a se lipí (fr. s'attacher); β) a nu dá pace, a supără; γ) în speciale, a i imputá de ce nu e culpabil; *b) a legi manule cuiva*, a l'impedea în acțiunea sa, a lu pune în nepotencia de a face ceva; *c) a si legá capulu*, a se însorá; *d) a legá la gardu*, metafor. a amagi a face se credá lucruri neadeverate, etc., — II. legare (fr. léguer), d'in lege, a face: ore-cuma lege, a dispune; a regulá, etc., si în speciale: 1. a dispune prin testamentu: *fratele legá fratelui usufructula averei scelle*; a însarciná ore cineva cu esecutiunea unei dispozițiune testamentaria; de aci: 2. în genere, a comette, a însarciná, a dá una misiune, a transmite cu una misiune: *etatiana legara contra Domnu pre celu mai însemnatu d'in ei*. (vedi si *delegare, delegatu*).

LEGATARIU, -a, adj. s., *latarius*, relativu la *legatu*. (vedi *legatu* sub 2.); — s. personale, cui se lasa unu *legatu*, în opozițiune cu *legatoriu*, care lasa *legatulu*.

LEGATICIU si *legaticiu*, -a, adj., *legaticius*, vedi *legatium*.

LEGATIONE, s. f., *ligatio, legatio*, acțiune si rezultat alu acțiunei de *legare*: 1. în însemnarea conventului de sub I: *legationea callului cu capestru; acțiunii de vinia cu smicelle; legationea unei fractura*; 2. în însemnarea conventului de sub II: *legationea de mai multe barbati la imperatoriu*; persoanele cărora se dá una *legatione*: *peno asioli ambassatele pontificali se dicu legatione*, *legatione* se chiama, în statulu pontifical, si *administrationea* unui tianu, încredutu unui *legatu*.

LEGATIVU, -a, adj., *ligativus*, relativu la *legatione* în sensulu de sub 2.

LEGATORIA, s. f., *maiestria* si *officina* a *legatoriului* în sensulu de sub I a *legatoriului de corti*.

LEGATORIU, -toria, adj. s., *ligator, legator*, d'in *legare*: 1. în sensulu de sub I: *legatoriu de corti; legatoria* sau *legatore*, s. f. reale, ceva ce serve la *legatu*, *legatura*; 2. în sensulu de sub II: *legatoriu de mai multe legate la instituti de învătătura*.

LEGATU, -a, part. adj. s., *ligatus ligatio*; *legatus, legatum*, d'in *legare*: 1. în sensulu de sub I: *a) part. pas., între legate la terminu, mulieri formosu legate la capu, celle legate cinevoia se deslega*; *b) sup. si subst. abstr., legatulu vitiei*; 2. în sensulu de sub II: *a) part., summele de bunni legate prin testamentu*; *b) subst. masc. α) personale*, tramissu în misiune, *delegatu*, *ablegatu*, *ministru plenipotentu*, *ambassatore*: *legati venicu la curte d'in tote terribile*; locotente alu unui *generariu* sau *commandante*; în statulu pontifical, *cardinariu* sau altu *prelatu*, cui se încrede *gubernialu* unui tianu: *ministrii plenipotentari ai pontificelui inco se chiama legatu*; β) reale, ce se lasa cui-va prin testamentu.

LEGATUENTIA, s. f., *foedus*, *federatione*; *tractatu de pace*; *vorba ineptu formata*, dero deja *obsoleta*.

LEGATUIRE, -escu, v. refl. *foederari*, a se legá prin *tractatu*, a încheia *tractatu*; *verbu ineptu formatu*, dero deja *obsoletu*.

LEGATURA, s. f., *vinculum, ligamentum, copula, conjunctio, copulatio, societas, fascia, vitta, fascis, manipulus, sarcina*, acțiune si mai vertosu efect alu acțiunei de *legare*, în sensulu de sub I; apoi ce serve a *legá*, si chiaru lucrari *legate* împreuna: *legatur'a vitiei de vinia; legaturade feru, legatur'a rotci, legatura formosa de carti; legatura la capu, legatura cu nodu, fora nodu, legatura cu cercuri, legatura de feru, de novelle; legatura*, adeco *sarcina*, cu care cineva pleca la drumu; *legaturele*, *cătenele*, *ferreaturele* unui *servu*, unui *captivu*; în sensu ideal, *legatura de amore*, *legatura de interesse*; *legile sunt legatur'a societatei civile; legatura religioasa*.

LEGE, s. f., *lex*. (it. legge. isp. lei, fr. loi,) la anticii Romani s'au numitu *legi*, pre la începutulu republicei numai conclusele emanate d'in *comitiile curiate* sau *centuriate*: *aceste legi* se numeau si *populiscite* (*populiscitu* = *populiscitum*), mai tardiu conclusele *comitiilor tribute*, cari se numeau *plebiscite* (*ple-*

biscitu = *plebiscitum*) inco au fostu copense sub numele de *lege*; asiá *legea* se definiá acta allu auctoritatei supreme ce reguleá, dispune, permite sau si interdice : a *face*, a *adduce*, a *decretá* *legi*, a *propune*, a *discute*, a *emendá*, a *votá*, *sanctioná*, *promulgá*, *publicá* *legea*; *supprimere la lege*, *ascultare de lege*; *lege restrinsa*, *modificata*, *scambata*, *abrogata*, *interpretata*, *citata*, *allegatu*; *judicatorii reliescu a moderá* *rigorea legi*, *preambululu*, *articlii*, *dispositionile*, *testulu unei legi*; *legile cari se afla in vigore*; *legi cadute in desuetudine*; *maiestatea*, *santitatea legiloru*; *tineti-ve mai pucinu de litter'a legi*, si mai *vertosu de spiritulu si intentionca ei*; — *legile naturei* in sensu physicu, prin cari este regulata ordinea lucruriloru physice : *legile attractionei*, *miscarei*, *greutatei*, *refractionei de lumina sunt legi alle naturei*; in sensu morale, numite si *legi naturali*, sentimente, principie de justitia si de benevolentia sau affectione si dispositioni favorabili pentru altii, fora cari societatile omenesci nu aru poté se subsista: *amorea cotra parenti si reconnocenti'a cotra benefactorii sunt legi alle naturei*; *legea naturala ne commanda* : *ce tie nu ti place, altui-a nu face*; — *legea divina*, *legea naturei* sau *naturale*, in sensu morale; mai de multe ori inse sub *legea divina* se intellegu preceptele positive date prin revelatione; in ambele intellesuri : *legile divine*; — *legea vechia*, sau vorbindu limb'a santei scripture, *legea*, absolutu, sau *legea lui Moise*, *legea judaniloru* : *cartea legi*, *legea si profeti*; *legea vechia* se oppune la : *legea noua* sau *legea gratiei*, *adeco legea lui Jesu Christu*, *legea christiana* sau *crestinesca* : de aci *lege* in sensu religiosu se applica asiá, in câtu poporul prin *lege* mai totu de a un'a intellege *religioneu si confessionea religiosa* : *De ce lege esti ? au trecut la legea calvinesca*: *acellu-a nu e de legea noastra*, *ce lege are ? n'are ncci una lege*, *adeco este unu omu perdutu, unu omu periculosu pentru societate*; ba inco adesea *lege*, luat in sensu religiosu, se con-

funde cu nationalitatea genetica, une ori si cu cea politica : *acellu germanu a trecut la legea noastra romanesca*, *soei'a lui Petru s'a facutu romana*, *co-ci s'a battezatu in legea noastra*; *ai mai vedutu tu romanu de legea unguresca ?* — *acesta identificare a legi religiose cu legea civile sau politica este unu ce caracteristicu pentru noi Romanii*, *ea coprende unu invetiatura profunda*, *creditata de la cei mai vechi straboni*, *invetiatura pretiosa*, *de care nu s'arc cadé se ne uitamu*; — *legile divine* se oppunu la : *legi umane*, *adeco legi asediate* prin omeni pentru sustinerea ordinii in societate : *acesta actione violédia tote legile*, *divine si umane*; *legile nationiloru*, *dreptulu poporeloru*, *dreptulu gentiloru*; *legile bellice*, *massimele* sau *regulele normale*, *convenite si adoptate spre a se observá intre nationi in tempu de bellu*; *lege fundamentale* a unui statu prin care se reguleá natur'a, estensioinea si essercitiulu potestateri gubernieloru; totu in acestu sensu se dice si *lege constitutionale*; *lege de statu* sau *simplu lege*, *regula* sau *regulamentu* receptu in statu cu valere de lege, *fia cu respectu la gubernamentulu generale*, *fia co determina drepturile particulariloru*; *a observá*, *a indepliní*, *a essecutá* *legea*, *a infrange*, *a violá*, *a calcá*, *a elude* sau *evitá* *legea*; *a lucrú in contr'a legi*; *a contraveni la lege*; *a dispensá de lege*; *a recurre la lege*; *a invocá*, *chiamá* *legea in ajutoriu*; *acea fapta este in contr'a legi*, *nu esti permissu de lege* : — *legi politice*, allu caroru obiectu este conservarea statului, cu abstractione de societatile si individii locuitori in statu; *legi organice*, allu caroru obiectu este regularea modulu si actionei acelloru institutioni sau asediamente, cari in principiu au fostu consecrate prin veri-mua lege precedente; *legi civili*, prin cari se reguleá drepturile si detorentiele sau oblegamentele, interessile si relationile cetataniloru intre senesi; *legi criminali*, cari determina delictetele si criminele, cumu si modulu de a le persecutá si pedepsá : cari vinu a li se applicá; *lege*

penale, care determina veri-una pedeapsa; *lege fiscale*, prin care se regulează cantitatea și modul de percepție a contribuțiilor publice; — *lege de bursa* sau *bursale*, alu carei obiectu este, ca în casu de necesitate extraordinaria, se procure statului banii: — *legesumptuaria*, lege de lussu, alu carui obiectu este a infrená lussulu; — *lege martiale*, care auctorisa, ca în unele casuri se se apliche forti'a armata, dupo ea se implenescu unele formalitati; — *lege agraria*, la Romanii antici, prin care se regulá impartirea sau si administrationea teritoriiloru cucerite, adeco ocupate cu forti'a de la alte popore; în dillele nostre, *lege agraria*, se pote aplicá prea bene la asiá numit'a *lege urbariale* în Dacia superioare si Pannonia, si *lege rurale* în Dacia inferioare; *lege agraria* se potumuni si acelle regulamente si dispositioni prin cari se regulează modulu cultivarei teritoriiloru comunali, impartirea, commassarea, segregarea loru; — *lege annonaria*, care prevede de victualie; — *lege municipale*, prin care se regulează administrationea comuniloru; — *lege esceptionale*, care deroga pre unu tempu ore-care legiloru constitutionali alle statului sau veri-carei alte legi generale, adeco: *legile se suspendu*, ero loculu loru l'occupa alta lege; — *legea talionei*, care voliesce ca unu culpabilu se fia tractatu asiá precumu tractasse sau volisse a tractá ellu pre altii; — *legea cellui mai tare*, care se dice si *legea pumnului*, porta namele de lege în sensu impropriu, în locu de a se dice *barbaria*, *brutalitate*, *selbuticia*, *tyrannia*; — *legea victoriului* este adesea identica cu *legea cellui mai tare*: — *lege* = potere, auctoritate: *Alessandru supuse tota Asi'a legiloru selle*; *a fi sub legile unei maier*: în sensulu cellui mai largu, *lege* = regula, detoria, datina, usn, consuetudine, modu, faptu constante, fenomenu regulatu, conceptu generale, etc.: *legile onorei*, *legile officialii*, *legile bonnei coventie*, *alle politiciii*, *alle onestatii*, *alle societatei*, *legile grammaticii*, *allsyntacticii*: *tote limbele au si locutiuni particulare, cari se abbatu de la legile ordinare alle grammaticii*; — *fora de leg.*,

cu sensu de unu subst. corinu compusiu traducee grec. *ἀνομία*: *fora de legea mea cu connoscu*.

LEGEDATATORIU, s. m., vedi *legislatori*.

LEGELATIONE, s. f., vedi *legislatione*.

* **LEGENDA**, s. f., *legenda*, (fr. *légende*), carte ce coprende vietiele santiloru; în acestu intellessu *legenda* este synonyma cu *synaxaria* si cu cartea intitulata *vietiele santiloru*: *legendele au fostu introdusse în scriituru basericescu îndata de la începutulu christianismului*, *legendele echie sunt plene de fabule*, *cari potu mai multu scandalisá de câtu edificá*; *legende*: ea terminu de numismatica, inscriptionea cercularia sapata pre marginea, ero une ori si în curmedisiulu raonetelor si medalielor: *legenda pre uru parte*; *legenda pre reversul*; *legenda pre ambele parti*.

* **LEGENDARIU**, adj. s., (fr. *légendaire*), relativu la *legenda*; s. m., personale, *legendariu*, auctoriu, scriptoriu de *legende*: *se imputa la eei mai multi legendari co au fostu preste mesura creduli*; *legendariu lipsitu de critica*, *legendariu mentionosic*: — s. m. reale, *legendariu*, carte de lectura.

* **LEGERE**, *lessi* si *lessei*, *lessu* si *lectu*, v. *legere* = a simpu, acestu verbu appucasse se dispára d'în limba, se conserva înse compuse d'în ella, preemiu: *allegora*, *collegere*, *intelligere*, verbe connoscutte de nationea întregu: simplulu *legere* are semnificarile: 1. în genere, a compusulu *collegere*, a *colleje* sau *college*, a aduni, a strunge: 2. în specialu: a) a *colleje* pre furisii, a luá, a sterge, a furá: *a lege colie sacre*, (vedi *serilegn*, etc.), b) vorbindu de localitati, a stralati, a poraire: *a lege totu termeni sacrii*, *a lege vunde caivo*, *a calca în amand*, a merge dapo deosulu; 3) a adjuge, c) mai ve fosu, *a allegere* a lui d'în mai multe celle ce ne placu: d) metru, a *colleje* sau coprende unu conventu, a ascaltá si audi, a *colleje* sau coprende cu ochii, a vedé, a observá, a considerá de acé ra mai desu: e) în sensulu ordinaru ce are în it. *leggere* a

fr. *lire*, a college unu scriptu, a recitá : *legiti bene celle scrisse: nu sciu lege ce e in carte; precepti ce legi? tessu-ai cartea ce ti am datu? n'au tessu carte mai bene scrisa de cátu acesta-a; de aci, a propune legundu, a face lictioni recitandu celle scrisse.*

* LEGIFERARE si

* LEGIFERIRE, v., *legem vel leges ferre*, a dá legi, a face legi

* LEGIFERU, -a, a j., *legifer*, care da sau face legi : *adunantia legifera.*

LEGIONARIU, -a, a j. s. *legionarius*, relativu la *legione* : *militari legionari, nu aussitari*, s. m., *legionariu* : a) *militariu d'in una legione* : *gardistii nostri, cu impartiti in legioni, se potu numi legionari*; b) in Francia, membru *legionei de onore*.

LEGIONE, s. f., *legio*, la anticii Romani, corpu de armati compusu d'in pedestri si callari : *legio una prima, legio-nea gemina, legio-nea submatrice*; -- *numertu de armati ai unui legione nu fu totu de una ucilla-asi, ci a variatu de la 3300 la 4200, apoi la 6000, si peno la 12000*; -- *una armata consulare se compunea d'in doue legioni romane si d'in doue legioni de alle sociiloru*; *legio-nea areu sasse tribuni*; *callarimea legionei era comandata de prefectu, care in tempu de dictatura se numia magistrulu callariloru*; *legionea se impartea in coorti, manipuli, centurie*; -- in tempuri mai none, in Francia, se dicea *legione* cea ce astadi se dice *regimentu* de pedestri sau de infanteria de linia : *fia-care legione portá numele veri-unui despartimentu allu Francii*; *astadi inco se numescu legioni regimentele de garda nationale* : *legione de onore* este una decoratione infantiata in Francia spre a recompensá servitiile si talentele distinse; de aci : *mare officiaru, comandante, officiaru, cavallarin, membru allu legionei de onore; decorationea legionei de onore; degradatu d'in legio-nea de onore pentra fapte infami*; -- in poterea etymologiei seile, ci essitu d'in *legere* = *collegere*, *stringere*, *adunare*, *coventulu legione* = *ceta*, *multime mare* : *una legione de draci*, (cu forma ra-

tecita, in evangeliu, *legionu*, si mai reu *legeonu* dupo grec. λεγιών).

* LEGIRUPU, -a, a j. s., *legirupa*; care calca legile, contravenitoriu la lege.

* LEGISLATIONE, s. f., *legislatio*, (fr. *législation*); *actione si dreptu de a legiferi*, a dá, a face sau pune legi : *in terrele unde regimele are potestatea absoluta, legislationea este in man'a monarhului*; cu intellesu concretu, *legislatione*, corpu de legi : *legislatione bona, vitiosa, defectuosa, legislatione reformata, legislatione cu lacune.*

LEGISLATIVU, -a, a j., (fr. *législatif*), care pote *legiferi*, care are dreptulu de *legislatione* : *potestate legislativa, auctoritate legislativa, corpu legislativu; adunare, camera legislativa; in monarchia constitutionale poterea legislativa se formedia prin concursulu regelui si prin allu celloru doue camere.*

LEGISLATORE, -trice, si *legislatoriu, -toria*, a j. s., care *legifere*, da sau pune legi : *rege legislatoriu, principe bellicosu si legislatoriu, subjuga poporele cu armele si le cultiva prin legi.*

LEGISLATURA, s. f., *legislatura*, (fr. *législature*), 1. corpu de cetatiani, diversele potestati ce concurre la face-rea legiloru : *legislatura numerosa, completa, defectuosa; asta data legislatur'a decise una chestione grea* : 2. tempulu sau periodulu de tempu, cátu trece de la installationea sau inceperea activitatei unei adunari legislative peno la es-pirarea mandatelor, adeco a potestatei date ei de cotra allegutori : *in terrele nostre legislaturele se succedu in periode scurte; prima legislatura fu dis-soluta; secund'a legislatura perdú tempulu cu interpellationi si declamationi sterili.*

LEGISTU, s. m., *legisperitus*, care counosce *legile* sau le studiedia : *in caus'a tea toti legistii sunt de acea-asi opi-nione*; *legistu june, betranu si multu versatu.*

* LEGITARE, v., *legitare*, forma iterativa d'in *legere*, in intellesu de a *lege unu scriptu*, si prin urmare *legi-tare* = *a lege continuu.*

* LEGITIMARE, v., (fr. *légitimer*),

a face *legitimu*, a investi cu tote forme legale, a dá potere de dreptu, si de aci: 1. in genere, a justifiá, a probá, a demonstrá, a verificá, a addeverá: 2. in speciale, a dá unui copillu naturale dreptulu de copillu *legitimu*.

* LEGITIMARIU, -a, adj., (fr. *légitimaire*), relativu, covenitulu cellu *legitimu*: *parte legitimaria, drepturi legitimize; eredi legitimari*.

* LEGITIMATIONE, s. f., (fr. *légitimation*), actione de *legitimare*: *legitimationea titlului de possessione; legitimationea copilliloru spurii*.

* LEGITIMATU, -a, adj. part., d'in *legitimare*: *pruncii legitimați; procura legitimata*.

* LEGITIMISTU, s. m., (fr. *légitimiste*), care tine ca form'a regimului de statu se fia numai ereditaria si legata numai de una familia; care se crede allessu chiaru de *Domnediu* pentru tronul si domnia: *Barbonii d'in Francia se dica pre sene legitimizești, ero pre Orleansisti si pre Napoleonisti i numescu usurpatori*.

* LEGITIMITATE, s. f., (fr. *légitimité*); calitatea unei actione, fapte, care este *legitima*, conforme lezei, justitiei, rationei, sau reguleloru stabilite: *a trage la indouentia legitimizeatea unei casatoria; legitimizeatea unui dreptu, unei actione, unei cereri, unui postulat, unei pretensionii*; in speciale: starea, calitatea unui pruncu *legitimu* cu tote drepturile s'elle: *acestui june se disputa legitimizeatea; curre processu usupr'a legitimizeatei loru*; — dreptulu de essistentia a unui regim de statu: *in monarchiele ereditarie legitimizeatea se confunde cu dreptulu divin*; de aci si formul'a de *legitimizeate*, care suna: *Rege d'in gratia lui Domnediu*, acésta formula se applica apoi, ca dupo unu dreptu divin, la domnitorii rei si tyranni ca si la cei boni si umani; *legitimizeatea unui regente este combatuta de usurpatori; legitimizeatea la tronul lui Henricu V, ca rege alu Franciei, nu este reconoscuta*.

* LEGITIMU, -a, adj., *legitimus*, (fr. *légitime*), care are conditionile si calitatile cerute de *lege*: *potere legitima*

auctoritate legitima, casatoriu legitimu, prunci legitimi, adeco nascuti in tempulu pre cátu a duratu casatori'a sau si dupa mortea parentelui in spatiu de tempu anumitu prin *lege*; *interesse legitimu*, adeco interesse de banni sau pretiuri stabilite pentru vendiarea unor produse.

1 LEGIUIRE, -escu, v., *legem vel leges ferre*; *jure agere*; 1. a legiferá, a face legi; 2. a judecá dupo legi: *ce a legiuita terr'a, remane bonu; s'au legiuita unu cu altii, peno au seracitu cu totu*, adeco au portatu processu, etc., verbu obsoletu.

2 LEGIUIRE, s. v., *legislatio*, *lit*; in t. s. verbului; vorba obsoletu.

LEGIUTORIU, s. m., *legislator*, *legisperitus*; care *legifere*, care face *lege*; care connoce legile, *legistu*; obsoletu.

LEGIUITU, adj., *legalis*, *legitimus*, *legale*, *legitimu*; obsoletu.

* LEGULEIU, s. m., *legulejus*; care vessa pre adeversariu cu pedantie subtilitati de lege; reu *legistu*.

LEGUANA, s. f., (*iguana*), lacerta sau serpillu d'in Americ'a meridionale, cu capulu latu, cu spini pre spinare, cu cod'a forte lunga, care se catiera cu mare agilitate pre arbori, si innota forte bene in apa; se nutresce cu oua, insecte si plante, musca ren; — *leguana commune* = *iguana tuberculata*, are lungime de cincu urme: *locutoru se nutrescu cu carnea acestei-a. B.*

LEGUMARETIU, -a, adj., cui *legumina* placent; *liguritor*; *frugi, parous*; 1. cellu cui placu *leguminele*, care se nutresce mai multu cu *legumine*; de aci: 2. prin metafore: a) care traiesce simplu, frugale; si in intellesu morale, economicu; b) cui placu buccatellele bone, cui place se mance bene.

LEGUME, pl. *legumine*, *legumen*, (it. *legume*; fr. *légume*); 1. planta cu pastari; 2. plante bone de mancatu si cari se cultiva mai allessu in gradina: *mancau mai multu legumina de cátu carne*.

LEGUMINARIU, -a, adj. s., *leguminarius*, care cultiva *legumine*, care vende *legumine*.

LEGUMINOSU, -a, adj., *leguminosus*, (it. *leguminoso*, fr. *légumineux*); care só-

mena cu *leguminele*, care are *pastòri* ca *leguminele*; de aci *leguminose*, s. f. pl., mare divisiune de plante cu sementi'a invelita in pastare : *leguminosele sunt respandite in tote partile lunei*; *leguminosele se impartu in patru familie*; *famili'a papilionacieloru este cea mai mare si mai considerabile*; *cassi'a, acaci'a, mimos'a inco sunt plante leguminose, ca si fasolea, luntea si fab'a.*

LEGUMIRE, -escu, v., frugaliter vivere, admodum parce vivere; opsonio vesci; cupedias appetere; 1. a manca numai *legumine*, a trai numai cu *legumine* fora carne; a trai simplu, frugale; a fi prea economu; 2. a manca *buccate*, si nu numai pane sau memelliga; a appeti buccatele bone, a fi delicatu la mancare.

LEGUMISTU, s. m., vedi *leguminaru*.

LEGUMITORIU, s. m., care *legumesce*, applicatu a *legumi*.

1 LEI, artielu fem. gen. si dat. sing. scurtatu d'in *ellei*, *illius*, *illi*, si care se contrage si mai tare in *ei* si *i*; vedi *ella*.

2 LEI pron. pers. III fem. gen. si dat. sing. scurtatu d'in *ellei*, *illius*, *illi*, si care ca pronume conjunctu in dat. sing. se contrage in *li* si chiaru in *i*; vedi *ellu*.

LEIMOSINA, s. f., vedi *eleemosyna*, sau *elemosuna*.

* LEMBU, s. m., *lembus*, specia de micu vasu de plutitu forte usiorellu si rapidu, luntre usiora.

* LEMMA, s. f., *lemma*, ($\lambda\eta\mu\mu\alpha$); propositione a carei demonstratiune este necessaria pentru alta propositione care are se i urmedie, propositione adjutatoria; propositione sau principiu ce se admite sau se presuppuce, spre a servi la demonstrarea altei propositione : *ce e lemma in una scientia, pote fi theoremu, sau assioma in alta scientia*; *multe lemmate alle mechanicè sunt theoremate alle geometriei*; *lemmulele se distingu de hypothesi*; *adeco de presuppuneri arbitrarie*.

* LEMNA, s. f., *lemna*, genu de plante de apa care pertine la clasa 21 d'in system'a lui *Linneu*, si formedia typulu unei familia mica numita famili'a *lem-*

nacieloru; *acea-asi planta se numesce si lente de balta. de mare, de apa, sau si erb'a radiceloru*; *lemn'a innota pre dea-supr'a apei in forma de crusta verde*, *lemn'a da nutrimentu bonu pentru ratie si porci*.

LEMNARIA, s. f., *ligna, -orum*, lemne multe, acumulate la unu locu; magazinu de lemne, depositoryu de lemne; lucrul de lemn; arte de a lucra lemne sau cu lemn; *in aceste case este multa lemnaria. si potu arde usioru*; *filiu seu a invetiatu lemnari'a*.

LEMNARITU, s. m., impositulu, tassa, contributionea ce se da pentru taiatu lemne d'in padure; dreptulu de a taia lemne in padure : *terrani nostri solvu lemnaritul fora se aiba dreptulu de lemnaritu*; *in padurile domnesci lemnaritul este oppritu*.

LEMNARIU, s. m., *faber figuarius* sau *lignarius*; omu ce scie lucra d'in lemn, a nume la coperisiele de edificie : *chiamati pre lemnari ca se assedie trabile si se ridice coperisielu*; *lemnarii facu porta formosa*; *lemnariulu nu scie face rote*; *lemnariu se dice si negutiatoriulu de lemne*.

LEMNIRE, -escu, v., vedi *inlemnire*.

LEMNISIURU, s., diminutivu d'in lemn, lemnu micu, buccata de lemn, batisiuru : *lemnisiuru de appensu*, *lemnisiuru de catranitu*; *serman'a femina are numai unu lemnisiuru pre focu*.

LEMNOSU, -a, adj., care coprende lemn, de natur'a *lemnului*.

LEMNU, pl. -e; *lignum*, (it. *legno*), substantia tare si compacta la arbori si arbusti : *lemnul verde, lemnul uscatu, lemnul resinosu, lemnul tare, lemnul putredu, lemnul mancatu de cari, lemnul albu, lemnul de cerru, de fagu, de frasinu, de teiu, de pinu, de cedru, de eбену, de plop, de arinu, de nucu, de mîru, de pîru, de persicu*; *lemnul de focu sau de arsu*; *lemnul mortu, adeco uscatu*; *lemnul de lucru, de constructiune*; *lemnul pentru navi*; *lemne pentru mesari, lemnul pentru rotari*; *despicatura de lemn, mobili de lemn indigenu, de lemn essoticu*; *casa de lemn*; *fig. pare eo e facutu d'in lemnul, adeco*

omu neindemanaticu, lipsitu de agerimea
 mentei si a gestului; — *lemnu canescu*.
daphne mezereum L., numitu si *daphinu*
mieu, specia de planta d'in classea 8,
 ordinea 1 a systemei sessuale; *lemnulu*
canescu se numera intre arbusti, de la
 inaltimea de un'a peno la sesse urme,
lemnulu canescu creste prin paduri um-
 brose, are fructele sau bacele rosie
 scarlatine, forte acre; *lemnulu canescu*
 se numera intre plantele veninose, d'in
 caus'a veninului ce coprende mai allessu
 scortia lui: la *lemnulu canescu* se an-
 numera si arbustulu *laurca*, *daphne*
laureola, cumu si *daphne eueorum*, care
 creste mieu de totu, apoi *daphne odora*:
lemnulu canclui, *evonymus*, specia de
 planta d'in classea 1, ordinea 1 a sys-
 temeii lui *Linneu*, d'in famili'a celas-
 trinielor: *lemnulu canclui* creste dupo
 variationile selle, de la 5 peno la 10
 urme inaltime: *lemnulu canclui carop-
 ranu* = *evonymus europaeus* este cellu
 mai latitu, fructele lui causedia venetu
 copiloru, cari le manca: d'in *lemnulu ca-
 nclui* lucrea organarii si alii: *lemnulu*
canclui se numesce pre alocurea si *salba*
molle, *rhamnus frangula Linn.*: — *lemnu*
de aloe, *gentiana Linn.*, specia de planta
 d'in classea 5, ordinea 1 a systemei
 sessuale, si d'in famili'a *gentianaciloru*:
lemnulu de aloe are multe variationi,
 cari sunt respandite appropo preste totu
 pameutul, cunoscutu sub numele com-
 mune de *gentiana*, (vedi acestu coventu):
lemnu dulce = *glycyrrhiza*, planta d'in
 classea 17, din famili'a celoru cu flori
 papilionarie; intre pucinele variationi
 alle acestei plante mai cunoscuta e
lemnulu dulce de Spania = *glycyrrhiza*
glabra, care in terrele calduose creste
 selbateca; *decoctulu de lemnu dulce* se
 vende la farmacie, sacharulu scossu
 d'in lemnu dulce se numesce *glycyrrhizu*
 sau *glycyrrhina*: *lemnu galbinu*, *ber-
 beris vulgaris, Linn.*, se dice si *acrisiu*
rosiu, specia de planta, d'in famili'a
 berberidielor, respandita in ambele e-
 misterie; fructele sau bacele *lemnului*
galbinu sunt forte acre; una variatione
 a lui are fructe dulci, alt'a bace for-
 sementia: *succu si siropu de lemnu*

galbinu se vende in farmacie; radecin'a
si scortia lemnuului galbinu e bona de
coloratu, colorca galbina d'in lemnu
galbinu se dice si berberinu sau berbe-
rina; — lemnuu Domnului, artemisia
abrotanum Linn., specia de planta d'in
 classea 19, famili'a compositelor: *lem-
 nulu Domnului* este unulu d'in celle
 patru generi alle *artemisieii*; *lemnulu*
Domnului se crede a fi bonu in contr'a
epilepsieii; — lemnu piperatu, lignum sas-
safras, arbore d'in classea 22 a systemei
 lui *Linneu*: patri'a *lemnului piperatu*
 este Americ'a: *lemnulu piperatu creste*
 peno la cinci dieci de urme in susu: *ra-*
decin'a de lemnu piperatu este articlu
de commerciu si de farmacia: lemnu pu-
tiosu, sorbus aucuparia Linn., specia
 de arbore d'in classea 12, ordinea 3, a
 systemei lui *Linneu*, famili'a poma-
 cielor: *lemnulu putiosu are pomisiore*
rosie scarlatine, acre; d'in lemnu pu-
tiosu se face instrumente musicali:
fluieru, flautu, picula, clarinetu: e lemnu
putiosu domesticu selbaticu si spuru.

LEMNUSIU si *lemnulu*, s. m., di-
 minutivu d'in *lemnu*, ca si *lemnisiuru*.

LEMONATA, s. f., (it. *limonata*, fr.
limonade), bentura ce se face d'in suc-
 culu lemoniei, amestecat cu apa si
 cu sacharu: *lemonat'a e recoritoria; se*
benu cate una lemonata.

LEMONIA (cu *n* moliatu *lemonia* sau
lemnia), s. f., *malum citrum*, fructulu
lemonului, (vedi si *citra*).

LEMONIORA (si cu *n* moliatu *le-*
moniora sau *lemniora*), diminutivu d'in
lemonia: specia de planta, *sepyllum*.

LEMONIU (cu *n* moliatu *lemoniu*
 sau *lemnia*) s. m., *citrus medica*, specia
 de arbore d'in famili'a hesperidielor:
lemoniulu infloresce mai in tote tem-
purile, asi'u eo se colleqi lemonie de trei
ori pre annu: lemoniulu prospera in
Asia si in Europa pre longa marea
Mediterranea, (vedi si *citra*).

* LEMUREL, s., *lemures*, de regula in
 pl. *lemuri*, umbre, sufflete alle celoru
 repausati, d'intre care celle bone se nu-
 mica si *lari*, ero despre celle rele se
 credea, ca si in dillele nostre, eo aru
 ambla in tempu de nopte ratecindu si

turburandu pacea celloru viui : *urmele eredentiei despre lemuri au remasu peno astadi in unele superstitioni alle româniloru; serbatoarea lemurilor se tinca in fa-care annu pre la mediulu noptei câte trei dille in lun'a lui Augustu.*

* LENA, s. f., lena, femina ce collocesce, concilia alte muieri barbatiloru, (vedi si *lenone*).

LENDINE, *lendinosu*, etc.; vedi; *lindine*, etc.

LENE, s. f., ignavia, pigritia, inertia, *segnites*. *desidia*: nepasare. nelucrare, neimplenirea lucrurilor la care cineva este obligatu : *lene mare* : *acellui omu lenea i pune capulu; ueca domina pascesce a lene* : *i e lene se si vorbesca* : *lenea e unulu d'in celle septe peccate mortali*.

LENESIU, adj., vedi *lenosu*.

LENEVIA, s. f., ignavia, *desidia*, *inertia*, *socordia*, *pigretia*.

LENEVIRE, *-escu*, v., *pigrum reddere*, refl. *pigrere*, *pigrescere*.

* LENIME, pl. *lenimine*, *lenimen*, si

* LENIMENTU, pl. *-e*, *lenimentum*, actione, resultatu allu actionei de *lenire*, mediu de *lenire*.

* LENIRE, v., *lenire*, a face *lenu*. a *allena*, a *mollá*, a *imbandí*, etc.: 1. proprie : *nucile lenescu saporea cepei*; 2. metaf., a *leni men'a cuiva*: (verbulu pote fi si de conj. I, cumu se vede d'in compos. *allenare*: in limb'a classica *lenare* are sensu rosinosu, vedi *lena*, *lenone*).

* LENITATE, s. f., *lenitas*, calitate de *lenu*, blandetia, dulcetia : *lenitatea vinului; nu e locu de lenitate ci de severitate; lenitatea stylului; tranquillitas, trancillitate*.

LENITIA si *lenetia*, s. f., *lenities*, blandetia, dulcetia, molletia.

LENITIVU, adj., (fr. *lénitif*), care pote *leni* sau *allena* dorerile : *remediu lenitivu; beutura lenitiva*; ca substantivuu : *mierca este unu bonu lenitivu*.

LENITUDINE, s. f., *lenitudo*, calitate de *lenu*, blandetia, dulcetia, molletia.

* LENONE, s. m., *leno*, (d'in acsa-asi radecina cu *lenu*, *lenire*. *al-lenare*; vedi *lenire* in parentheses), cellu ce collocesce

sau concilia altoru barbatimuierei: de aci: seductoriu, ammagitoriu, insultatoriu.

* LENOCINARE, v., *lenocinare*, a essercitá rosinos'a maiestria de *lenone* sau de *lena*.

LENOCINAMENTU, pl. *-e*, *lenocinamentum*, actione si mediu de *lenocinare*.

LENOCINATORIU, *-toria*, adj. s., *lenocinator*, care *lenocina*.

LENOCINIU, pl. *-ie*, *lenocinium*, maiestria de *lenone*.

LENONIU, *-a*, adj., *lenonins*, relativu la *lenone*.

LENOSU, *-a*, adj., *piger*, *segnis*, *deses*, *negligens*, *ignavus*, *otiosus*, *socors*, *iners*, *pigru*, *negligente*, *inactivu*, care se misca si lucra cu greu, care fuge de lucru.

LENTA, s. f., proprie adj. subintelle-gundu : *febre, febre lenta* : a *moritu de lenta*; *suffere de lenta* : — *lenta*, cordone latu, care se porta cu veri-una decoratione de celle mari ce se dau in staturi monarchice, sau precumu se porta de unii monarchi si alte persone militare, curmedisiu preste umeru, cu occasionea unoru mari solennitati.

LENTE, s. f., *lens*, planta leguminosa; vedi si *linte*.

LENTICOSU, si *lentosu*, *-a*, adj., sufferitoriu de *lenta*: se dice si despre a-celle persone cari sufferu de splena si sunt cadute in *hypochondria* : *lentosu peccatosu*.

LENTICU sau *lentichiu*, s. m., *clitoris* (*κλειτορίς*).

LENTICULA, s. f., *lenticula*, deminutivuu d'in *lente*. *lentisiora* sau *lintisiora*; 2. prin metafore: a) specia de cosiu sau huba mica, spuditura ce se face vér'a pre pelle: b) nestimata, petra, vasu si mai vertosu vitru ce are form'a unei *bacca de linte*.

* LENTICULARIU, *-a*, adj., *lenticularis*, (fr. *lenticulaire*); care are forma de *lenticula* : *vitru lenticularie*.

* LENTIGINE, s. f., *lentigo*; 1. multime de *lenticule* pre pelle (vedi *lenticule* sub 1); 2. picature in forma de *lenticule* : *facu plenu de lentigine*; *stellionele e plenu de lentigine*.

* LENTIGINOSU, *-a*, adj., *lentiginos-*

sus; plenu de *lentigine*: *facia lentiginosa*.

* LENTIPEDE, adj., *lentipes*, care are petiore *lente*, lentu de petiore, care cu greu se misca: *lentipedii asini*.

* LENTISCIFERU, -a, adj., *lentiscifer*; care adduce sau produce *lentiscu*.

* LENTISCINU, -a, adj., *lentiscinus*; de *lentiscu*: s. f., *lentiscina*, resina de *lentiscu*, *mastica*.

* LENTISCU, s. m., *lentiscus*; arboru d'in famiii'a terebinthacieloru, *pistacia lentiscus* lui *Linneu*, cunoscutu si sub numele de *masticu*.

* LENTITIA si *lentetia*, s. f., *lentitia*, calitate de *lentu*.

* LENTITUDINE, s. f., *lentitudo*; calitate de *lentu*; vedi si *lentitia*.

* LENTORE, s. f., *lentor*: calitate de *lentu*, vedi si *lentitudine*, *lentitia*.

* LENTU, -a, adj., *lentus*: (compara: *lenire*, *lenitu*, de unde, prin suppressionea lui *i*, *lentu*); 1. molle, fragidu, flessibile, viscosu: *lentele ramuri alle teneri salci: a tiné in debili mane lentele freni alle armessariloru*: prin metaf., molle in miscare care incetu si cu greu se misca: *lentele unde alle profundu fluvia*; 2. prin noue metafore: a) indelungu, ce dura multu: *lenta sperantia*; b) pregtatoriu, negligente: *lenti asini*, *stylu lentu si aproape rece*; c) nepesatoriu, nesentitoriu, indolente, apathicu, flegmaticu, rece: *lentu in dorere: ce si cedi lentu cu manule in senu?* d) facile, applicatu paratu.

LENU, -a, adj., *lenis*: vedi *lenu*.

LEOIA, s. f., cu *n* molliatu in locu de *leonia*, vedi *leonia*.

LEOICA, s. f., cu *n* molliatu in locu de: *leonica*; vedi *leonia*.

LEONE, s. m., *leo*; vedi *leu*.

LEONESSA, s. f., *leena*; *lea* sau *leena*.

LEONINU, -a, adj., *leoninus* (fr. *leonin*); de *leone* sau *leu*, *pelle leonina*, *peri leonini*; metaf., *societate leonina*, in care unulu trage numai folose si cei alti numai daune: *versu leoninu*, pentametricu sau essametricu a cui syllaba media consona cu cea ultima.

LEONIU, s. m., *leo*; proprie, augmentativu d'in *leu*, d'in care fem. *leonia*, si

leonica, se dicu rea in locu de *lea* sau *leena*, *leonessa*.

LEONTIASE, s. f., (fr. *léontias*); morbu ce da pacientelu *physionomia* aseminea cu a *leone*lui sau *leu*lui.

LEONTICU, -a, adj., *leonticus*; relativu la *leone* sau *leu*; s. f., 1. sing., *leonticu*, genu de plante din famili'a berberidieloru; 2. pl., *leontice*, serbatoare in onorea lui *Mitra*, reprezentatu ca omu cu capu de leu.

* LEONTODONTE, s. m., (fr. *leontodon*, d'in *λέων* = *leu*, si *οδόντος* = *dente*); genu de plante d'in famili'a cicoracieloru, intre cari si *papadi*'a.

* LEONTOPHONU, -a, s. m., *leontophonus*, (*λεοντοφόνος*, d'in *λέων* = *leone* si *φόνος* = *uccideren*; micu animale, a cui urina se crede *mortifera* leului).

* LEONTOPODE, adj., (fr. *leontopode*); care are petiore ca alle *leone*lui sau *leu*lui.

* LEONTOPODIU, s. m., *leontopodium*, (*λεοντοπόδιον*); genu de plante.

LEOPARDICU, -a, adj., *leopardinus*; de *leopardu*: *alle leopardina*.

LEOPARDU, s. m., *Felis leopardus*, animale cu sapete, carnivoru, cu pellea vergata, si riciata: *leopardulu e cunoscutu si sub numele de pandera; patria leopardulu e sc. A. India*. *Prsi'a*. *India: leopardulu trahese mai multu in paduri, si se aduna pe arbori, nu attacka pre omu de silu, numai irritatu sau de jure, leopardulu se poate imblandi*.

LEPIDARE, *lepidaria* etc., vedi *lepidaria*, *lepidarina*.

+ LEPIDE, s. f., (*λεπίς*), scama, solidu; se venenue se venenue in multime de termenii scientifici.

* LEPIDOPTERU, s. f. *lepidoptera*, -a, adj. s., (fr. *lépidoptère* si *lepidoptère*, d'in *λεπίς* = *lepidu*, si *πτερόν* = *aripa*), care are *lepidu* sau scame pre *aripa*, vorbindu in specie de certe insecte, cari au pre *aripa* una palhere scamosa: *insectu lepidoptera*, s. m. pl. *lepidoptere* ordine de insecte cu patru aripe coperte de palhere scamosa.

* LEPIDOCERU, s. m., (fr. *lépidocère*, *λεπίς* = *lepidu*, si *κερας* = *corne*), care are *lepidu* pre *corne* sau pre *antena*.

ne, vorbindu de insecte; — asiá si multe alte composite cu *lepide*, cumu: *lepidolithu* (fr. *lépidolithe*), s. m., petra sau minerale cu lamelle ce sémena a scama, *lepidophyllu*, -a, adj., (fr. *lépidophylle*); care are fundie sau *folie* assemine cu scamele; *lepidopomu*, -a, adj., (fr. *lépidopome*), care are *opereule* coperite cu scame, de unde s. f., *lepidopome*, familia de pesci; *lepidoptera*, -a, adj., (vedi *lepidopteru*), de aci, *lepidopterologia*, *lepidopterologicu*, *lepidopterologu*; *lepidosarcoma*, s. f., *lépidosarcome*), carnositate sau tumore de carne coperita cu scame; *lepidosomu*, -a, adj., (fr. *lépidosome*), care are *corpulu* coperitu cu scame, de aci: s. f. pl., *lepidosome*, familia de reptili; *lepidospermu*, s. m., (fr. *lépidosperme*), genu de plante d'in familia cyperacieloru; *lepidote*, s. f., (lepidotis, fr. *lépidotis*, λεπιδοτις), specia de *spathu*; *lepidotu*, -a, adj., (fr. *lépidote*), *procedutu* sau coperitu cu *lepide* sau scama.

* LEPIDU, -a, adj., *lepidus*, *gratosu* placutu, *amabile*: *lepide versuri*

1 LEPORE, s. f., *lepos* sau *leper*, (cu accentulu prepenultima, *lepóre* prin ce se distinge de urmatorulu *lépore* sau *lépure*), *gratia*, *amabilitate*, *farmecu*, (vedi *lepide*).

2 LEPORE si *lépure*, s. m., *lepus*, animalu cadrupele selbaticu; vedi *liepure* si *iepure*.

LEPORARIU, -a, adj. s., relativu la *lépore* = *liepure* sau *iepure*; — subst.

1. f. *leporaria*, specia de vitia de vinia; 2. m., a) personale, *leporariu*, care prende *lépori*: *unu bonu leporariu*; b) reale, *leporariu*, locu unde stau *lépori*.

LEPORIDE, adj., (fr. *léporide*), care sémena cu *léporete*; s. f. pl., *leporidi*, familia de mamifere, care au de tipu genulu *lépore*.

LEPORINU, -a, adj., *leporinus*, de *lépore*: *pulli leporini*.

LEPRA, s. f., *lepra*, (λεπρα), morbu forte gretiosu, care copere corpulu de pustelle, babe si soldi, peno ce lu consume successive si lu deslimentia: *multi morbi alia data connoscuti sub name de lepra, astadi se annunira la morbiu sy-*

philitici si serofulosi; lepr'a se arréta astadi in terrile maritime la classile omeniloru miseri; lepr'a domnesce multu in ambele Indie si in Brasil'a: sub nume de lepra sunt connoscute si lov'a d'in Grecia, pelagr'a in Itali'a, falcodin'a in Dalmati'a; medicii inco totu nu sciú a vendecá lepr'a: celli cu lepra se separa de societatea omenesca; capulu lui e coperitu de lepra; fig. lepr'a peccatororu. lepr'a credentiei deserte; lepr'a corruptionei; — lepr'a lupului, anthoceras, specia de planta d'in classea cryptogameloru.

LEPRARIA, s. f., ospitale pentru omenii *leprosi*.

LEPRARITIA, s. f., *lepraria*, specia de planta d'in classea cryptogameloru.

LEPROSU, -a, adj., cellu ce are morbulu *leprei*: *celli diece leprosi d'in evangeliu; ospitale pentru omenii leprosi; fig. nemica mai leprosu de cátu peccatulu.*

LEPTICA, s. f., vedi *lectica*.

* LESIONE, s. f., *lesio*, *actione* si *effectualu* *actionei* de *ledere*. *vettemare*: *are mai multe lesioni la capu, provenite d'in loviture cu parulu.*

* LESORIU, -oria, adj. s., *lædens*, care *læde*, *vettema*.

LESSA, s. f., *crates*, *storca*, *impletitura* d'in *nouvelle* sau *vergelle*, *mai grosse* sau *mai suptiri*: *lessa de carru, lessa de uscatu pome, lessa mare de prensu pesci, lessa de cernutu petrisiu meruntu; lessa de fortificatione bellica la citati si castre, (compara pléssa, plezas, si nassa, naxa).*

LESPIDE si *laspide*, s. f., *lapis fissilis* vel *schistus*, *tabla* de *petra*: *a asterne cu laspedi*; (coventulu e *laspide* cu unu s. adausu).

LESPIDIORA si *laspedia*, s. f., *lappillus fissilis*, *deminutivu* d'in *lespede*.

LESPEDIRE si *laspedire*, -escu, v., *lapidibus fissilibus sternere*, a *asterne* cu *lespedi*.

LESSIA (pron. *lessia*), s. f., *lix*, *lixivia* si *lixivium*, (it. *lisciva*, *liscia* si *liscio*, isp. port. *texia*, fr. *lessive*), *apa fervente*, in care s'a pusu *cenusia*, si care *stracorata* serve la *spellatulu* *albiture-*

loru : *lessiá bona, tare, pucinu tare*; de aci : a) *lessiá*, solutione ce resulta d'in tornarea de apa pre unele substantie, d'in cari, fiindu co nu se solvu bene, ap'a absorbe unele parti; b) operatione chymica, prin care se versa apa calda sau rece pre materie terrene san si altele, spre a scote d'in elle partile solubili; c) in sensu strinsu, *lessiá* = solutione de *alcali nevolatili*: *lessiá molle* = solutione de natru carbonicu; — *lessiá mamma* (fr. *lessive-mère*), fluidulu de care e incongiuratu cristallulu unui corpu separatu de alte corpuri.

LESSIARE, v., *lixivio lavare*, a bagá in *lessiá*, a spellá cu *lessiá*: a *lessiá albiturele*, a *si lessiá capulu*, a *lessiá gyp-sulu spre a scote d'in illu salpetrudu*.

LESSIATIONE, s. f., actione de *lessiare*.

LESSIATORE, s. f., vedi *lessiatoriu*.

LESSIATORIU, -*toria*, adj. s., care *lessia*, s. f., reale, *lessiatoria* sau *lessiatore*, vasu de *lessiatu*.

LESSIATU, -*a*, adj. part. sup., d'in *lessiare*.

LESSIATURA, s. f., actione si effectu allu actionei de *lessiare*: *lessiatu'ra albitureloru n'a fostu bona*.

LESSICOGRAFIA sau *lexicographia*, s. f., scienti'a, artea de a serie *lessice* sau dictionarie, vocabularie: *lessicograf'a presupune multe connoscientie si cere mare patientia*.

LESSICOGRAFU, sau *lexicographu*, s. m., omu invetiatu care se ocupa cu *lessicograf'a*.

LESSICU, s. m., (fr. *lexique*, gr *λεξικόν*, d'in *λέξις* = coventu, espressionu). carte in care se inseriu si se explica coventele unei limbe, dictionariu, vocabulariu.

LESSINARE, v., *animo linqui, deliquium pati, animo deficere, exanimari*, a perde connoscienti'a de sene d'in caus'a incetarei subite a respirationei si a circulationei sangelui; a cadé in ultimulu gradu de debilitate: *acea femina a lessinatu audindu de mortea barbatului seu; serculu batutu complitu lessinò de doreri; acellu miseru stu se lessine de fome; am lessinatu de risu*.

LESSINATIONE, s. f., *deliquium, animi defectio*, actione de *lessinare*.

LESSINATORIU, -*a*, adj. s., care te *lessina*, te face se *lessini*.

LESSINATU, -*a*, adj. part., *animo defectus, fame exhaustus, effectus*, care a *lessinatu*; si prin urmare care e *lessinatu*, cu connoscienti'a de sene perduta; storsu cu totulu de poteri: *au venitu lessinati d'in terr'a loru si s'au ingrusiatu in a nostra*.

LESSINATURA, s. f., *animi defectio, deliquium*, debilitate, impotentia, perderea conscientiei de sene cu incetarea subita a circulationei: *lessinatura de callu*: — fig. omu reu nutritu, totu de a un'a flamendu, sau si nesatiosu, forte mancatiosu: *lessinatura de omu*.

LESSINU, s. m., *deliquium, animi defectio, exanimatio*, statu in care cineva si are perduta conscienti'a, in câtu nuseie nemica de senesi: *domn'a strinsa prea tare in corsetu; eudà in lessinu; mi cine lessinu pre animo; caldur'a prea mare adduce lessinu*, (coventu essitu, probabile, d'in acea-asi fontana cu lat. *deliquium*, vedi: 1 *licre*).

* LESSU, -*a*, d'in *legere*, 1. part., *lectus-a-um*: *locurile lesse de mene in a-cesta carte*: 2. sup., *lectum-u*: *nu e acuma tempu de lessu assemine carte*.

* LESU, -*a*, part., d'in *ledere*, *læsus*, vettematu, stricatu: *intestinele lui erau lese in mai multe locuri*.

* LESURA, s. f., *læsură*, effectu allu actionei de *ledere*, vettematura: *lesura la capu*.

* LETALE, adj., *letalis*, care da sau adduce *letu*: *lovitura letale*, de morte, care adduce sau pote adduce morte.

* LETALITATE, s. f., *letalitas*, calitate de *letal*: *despre letalitatea unei vettemari are a documentá mediculu; judecatorii au se respecte attestatele medicali despre letalitate: a judecá despre letalitatea unei vettemari in corpu, este lucru forte greu: medicii si judecatorii au se distinga intre letalitatea absoluta si letalitatea relativa*.

* 1 LETARE, v., *letare*, a dá *letu*, a ommori, a ucide.

* 2 LETARE, v., *letare*: a face *letu*

a buccurá, a facé se se buccure; refl. *a se letá, lætari*, a se buccurá.

LETHARGIA sau *letargia*, s. f., *lethargia*, (ληθαργία); applecare mare la somnu; cadere in somnu aduncu, in somnu ca de morte; somnu profundu si complicatu cu veri-unu morbu, in câtu usulu sentiriloru incéta, somnulu morței: *a cadé in lethargia: lu credcamu mortu, déro cadusse numai in lethargia*: fig. lipse de veri-ce activitate, languedire, ammortire.

* LETHARGICU sau *letargicu*, -a, adj., *lethargicus*, de lethargia. de morte: *stare, repausu, somnu lethargicu*: fig. nepesatoriu, indolente, nesentitoriu. lip-situ de veri-ce activitate, ammortitu: *suffletu lethargicu, indolentia lethargica*.

* LETIFERU, -a. adj., *letifer*, care adduce sau casiona *letu*, morțe: *letifere sagotte*.

* LETIFICARE, v., lætificate, a face *letu*, a face se se buccure.

* LETIFICU, -a. adj., *letificus*: care face *letu*, care adduce *letitu*.

* LETITIA si *letitia*, s. f., *letitia*: contrariu *tristetia*, buccuria, mai ventosu mare buccurá.

* LETU, -a, adj., *lætus*; contrariu *tristu*, plenu de buccuria, care sente sau manifesta mare buccuria.

LETRINA, s. f., vedi *litterina*.

LEU, s. m., *leo*, *felis leo*. cadrupede carnivoru, cu pelle ce bate in rosu, forte tare, forte coragiosu; patri'a lui principale este Africa: *leulu se numesce regele animaliloru: rugitulu leului: lei celli mai mari sunt lungi de optu urme, inalti de trei urme, éro cod'a de patru: leulu are ciñ'ta si peno la septedieci de anni*: prin mofafóre *leu* se dice despre omeni juni, infime nati, allergatori dupo mode si adventu; *leu paraleu*, despre omeni sau coragiosi, sau si numai furiosi: *acellu militariu e animosus ca unu leu; se appera ca unu leu*; prov. *asinu imbracatu in pelle de leu*, adeco omu fricosu si simplu, care iea tonulu unui omu coragiosu; *d'in unghie connosci leulu*, adeco este de adjunsu unu singuru coventu ori una singura fapta, ca se connosci caracteriulu unoru omeni geniali;

partea leului, adeco totu sau mai totu pentru sene, si nemica pentru altii; — in astronomia, una constellatione in cerculu zodiacului; in numismatica una moneta, confusa cu *leur'a*, *libra*, acumu moneta de argentu de valorea unei litre de arame.

LEUARE, v., vedi *luare*.

LEUCA, s. f., *rotæ brachium*, parte constitutiva a carrului sau carrutiei, lemmu care cu unu capetu de diosu intra in asse immediatu dupo rota, éro cu cellu de susu care e incurbatu, sustine parietele carrului ca se nu cada in afora; fig. *lovitu cu leuc'a*, ammetitu, bétu, une ori desuchiatu, cu tóne.

* LEUCACANTHU, -a. adj. s., *leucacanthus* = *leucacantha* (λευκάκανθος-λευκάκανθα); care are spini sau tiepi albi, (vedi *leucu* si *acanthu*); s. m., *leucacanthu* sau f. *leucacantha*, specia de seaiu cu spini albi.

* LEUCACHATE, s. f., *leucachates* (λευκάχατες); specia de achatu sau *agatu* de colore alba, (vedi *leucu* si *agatu* sau *achatu*).

* LEUCANTHEMU, -a. adj. s., *leucanthemis*, *leucanthemum* (λευκάνθεμις-λευκάνθεμον, fr. *leucantheme*, din *λευκος* = *albu*, si *άνθος* = flore); care are flori albe; s. m., *leucanthemu*, f. *leucanthemea*, specia de plante.

* LEUCASPIDE, adj. s., *leucaspis* (λευκάσπις); provedutu cu scutu albu.

* LEUCE, s. f., *leuce*. (λευκη = litt. alba, vedi *leucu*); 1. specia de planta; 2. specia de lepra alba.

* LEUCHEMIA, s. f., (*leuchæmia*, d'in *λευκος* = *leucu* si *αίμα* = sange); morbu in care particellele albe alle sangelui se inmultescu in modu extraordinariu, éro celle rosie se impucina: *morbulu leuchemieci pote fi transitoriu; in leuchemia se infla splen'a, une ori si ficatulu, cilli cari sufferu de leuchemia sunt pallidi, raspira greu, perdu sange copiosu pre nasu, pre sedutu si prinpelle; morbulu leuchemieci este incurabile*.

* LEUCINA, s. f., (fr *leucine*, vedi *leucu*); substantia alba ce se pote capitá d'in gelatina tractata cu acidu sulfuricu.

† LEUCO- (d'in gr. λευκός = albu, vedi *leucu*), afora de celle peno aci date, formedia inco una multime de derivate si composite, cumu : *leucitu*, s. m., (fr. *leucite*, minerale *incoloro*, sau de colore, une ori *alba*; *leucoblepharu-a*, adj., (fr. *leucoblephare*, βλεφάρων = palpebra). care are *palpebrele albe*: *leucocarpu.-a*, adj., (fr. *leucocarpe*, καρπός = fructu). care are *fructele albe*: *leucocephalu.-a*, adj., (fr. *leucocéphale*, κεφαλή = capu). care are *capulu albu*: in botanica, despre plante ce au flori albe unite in forma de capitelle: *leucoceru.-a*, adj., (fr. *leucocère*, κέραξ = cornu). care are *cornu albe*: *leucochrysu*, s. m., *leucochrysus* = λευκοχρυσός (χρυσός = auru), gemma d'in genulu *chrysolithu*: *leucocrotaphu.-a*, adj., (fr. *leucrotaphe*, κρότατος = temple), care are *templele albe*: *leucocomu-a*, adj., *leucocomus* = λευκόκομος, care are *com'a sau verulu albu*: in botanica, care are frundia sau floare alba: *leucodendru*, s. m., (fr. *leucodendre*, δένδρον = arbore), genu de plante d'in familia proteacieloru: *leucodermu.-a*, adj., (fr. *leucoderme*, δέρμα = pelle), care are *pellea alba*: *leucodonte*, adj., fr. *leucodonte*, care are *dentii albi*: s. m., *leucodentele*, genu de plante: *leucogastru.-a*, adj., (fr. *leucogastre*, γαστήρ = pantiac), care are *pantecile albu*: *leucogéu*, s. f., *leucogéu* = λευκογαία (γαία = pamentu), specia de gemma, proprie femiu, d'in adj., *leucogéu.-a* *leucogéus* = λευκογαίος, care are *pamentu albu*: *colline leucogee*; *leucogrammu.-a*, adj., (fr. *leucogramme*, γραμμα = linia), care are *linie san dungii albe*: *leucographu.-a*, adj., (fr. *leucographie*, γράφειν = scriere), care are *littere albe*: vorbindu de certi scari: *scari leucographi*, alle caroru trundie presenta *linie albe*: asemيني cu litterele: *leucoia*, s. f., genu de plante: *leucoia de ierna*, *leucoia glabra*, *leucoia de ferestra*: *leucoiu*, s. m., (lat., fr. *leucoton*), specia de plante d'in familia amaryllidieloru, comosentu intre Români si sub nume de *cocosalli* *leucoium-vernium*, fr. si parca-veize, *leucolithu*, s. f., (fr. *leucolithe*, λίθος = petre), specia de *pyrite*; *leucolytu.-a* adj.

s., (fr. *leucolyte*, λυτός = *solutu* sau *dis-solutu*) care *solutu e incoloro*. vorbindu de certe substantie minerali, cari *solute in acide incolori* dau *solutioni* totu *incolori*; ca subst., *leucolytu-lu*, *leucolyte-le*: *leucoma*, s. f., pl. *leucomate*, (fr. *leucoma*), a) albu de scriisu, tabella alba de scriisu, si de aci, registru, la Atheniani; b) albetia in ochiu: *leucomelu.-a* adj., (fr. *leucomèle*, μέλι = miere), albu ce bate spre galbinu sau spre negru: *leucomoria*, s. f., (fr. *leucomorie*, μωρία = *smentire*), demencia pacifica, fora accesu de furore, melancholia: *leuconotu.-a* adj., (fr. *leuconote*, νοτός = *spinare*, *spate*), care are *spinareu alba*: *leucopathia*, s. f., (fr. *leucopathie*, πάθος = *sufferentia*, *morbu*), *morbu* care face *pellea animaliloru alba* ca *laptele*: *leucopode*, adj., (fr. *leucope*, πούς-ποδός = *petioru*), care are *petiore albe*: *leucophlegmatia*, s. f., (fr. *leucophlegmatie*), *hydropisia sueciana*: *leucopheu.-a*, adj., *leucophæus* = λευκόφαος, de colore inchisa, cenusiu, venetu, etc.: *leucophryu-a*, adj., (fr. *leucophre*, φρύξ = *springena*), care are *springene albe*: *leucophthalmu.-a*, adj., (fr. *leucophthalme*, ὄφθαλμός = *ochiu*), care are *ochi albi*: *leucophyllu.-a*, adj., (fr. *leucophylle*, φύλλον = *folia*), care are *folie san frundie albe*: coperite de *fulgi albi*: *leucopilu.-a*, adj., (fr. *leucopile*, πῖλος = *pellaria*), care are *pellaria alba*: s. m., specia de fungu: *leucoproctu.-a*, adj., (fr. *leucoprocto*, προκτός = *caru*, *dosu*, *sedutu*), care are *dosulu albu*: *insecte leucoprocte*: *leucopyrmyu.-a*, adj., (fr. *leucopyrmye*, πρύμνη = *bucca de sedutu*), care are *buccle dosului albe*: *leucope*, adj., (fr. *leucops*, ὄψ = *ochiu*), care are *ochi albi*: *leucopteryu.-a*, adj., (fr. *leucoptère*, πτερόν = *aripa*), care are *aripa albe*: *leucopygu.-a*, adj., (fr. *leucopyge*, πύγι = *bucca dosu*), care are *dosulu albu*: *leucopyrrhu.-a*, adj., (fr. *leucopyrrhe*, πύρρος = *rositica*), a cui colore e unu amestecu de *albu* si de *rosiu*: *leucorrhizu.-a*, adj., (fr. *leucorrhize*, ῥίζα = *radicina*), care are *radicina alba*: *leucorrhynchu.-a*, adj., (fr. *leucorhynque*, ῥύγχος = *rostru*), care are *rostrulu albu*; *leucorrhéu*, s. f., (fr. *leu-*

corrhéa, ῥέειν = *curgere*), seursore alba d'in partile sessuali, numita de poporu si *flori* sau *polla alba*; *leucoryce*, s. m., (fr. *leucoryx*), specia de antilope indiana; *leucose*, s. f., (fr. *leucose*), morbu ce attaca vasele lymphatice; *leucospermu*, -a, adj., (fr. *leucosperme*, σπέρμα = *sementia*), care are *sementia alba*; s. m., *leucospermulu*, genu de plante d'in famili'aproteacieloru; *leucospilu*, -a, adj., (fr. *leucospile*, σπῖλος = *macula*), care are *macule albe*; *leucostictu*, -a, adj., (fr. *leucosticte*, σκιστός = *impunsu*, *punctatu*), care are pre densulu miei *macule albe*; *leucostina*, s. f., (fr. *leucostine*), specia de petra vulcanica; *leucostomu*, -a, adj., *leucostome*, στόμα = *gura*), care are *gura alba*; *leucotu*, -a, adj., (fr. *leucote*, ὄζυ-ὠτόζυ = *urechia*), care are *urechie albe*; *leucotrichu*, -a, adj., (fr. *leucotrique*, ὑπὸ-τριχός = *peru*), provedutu cu *peri albi*; etc.

* **LEUCU**, -a, adj., *leucus*, (λευκός), albu, albu luciosu.

LEURDA, s. f., *allium montanum*, planta conosciuta si sub nume de *alliu selbatecu*.

1 LEUSIORU, s. m., dimin. d'in *leu* a-deco : *leu micu*; prin metafora, domnisoru investitu elegante, inso spulberatu, excessivu.

2 LEUSIORU, -a, vedi *liusioru*. *iusioru*, *usioru*, si derivatele.

LEUSTIANU, s. m., *ligustrum*, *leusticum officinale*, planta selbatica conosciuta mai allessu la poporele munteane cari ua applica la vite ca medicamentu in contr'a tussei si in contr'a vermiloru, inse leustianulu cresce si la sessuri, si poporulu se folosese de ellu in doue moduri, adeco d'in frundiele crude mai allessu in paresime face zéma, éro in morbulu langorei (*typhus*). d'in radecin'a de *leustianu*, pisata bene, dospita, se storce unu succu cu care morbosula se freca preste totu corpulu; totu una data d'in frundia de *leustianu* se face si *thea* de bentu; — *radecin'adeleustianu*, *radex leustici*, se afla si in farmacie.

* **LEVABILE**, adj., *levabilis*; ce se pote *levá*: (vedi **1 levare**)

* **LEVAME**, s., pl. *levamine*; *leva-*

men; mediu de **1 levare**, (vedi si *levamentu*).

* **LEVAMENTU**, pl. -e, *levamentum*; actione, effectu si mediu de **1 levare**; *ce levamentu potu aflá la atáta dorere?*

* **LEVANTE**, adj., *levans*; care *leva*, (**1 levare**); — ca s. m., *levante-le* s'a aplicatu si in limb'a nostra cu intellesulu de *oriente*; *resaritu*, (compara it. *levante*), si, in speciale, terile ce cadu spre *resaritu* de Itali'a; de aci si *levantinu*, -a, adj., *orientale*; *poporele levantine*; ca s. m., *levantinii*, omeni d'in *levante*: s. f., *levantina* metasse.

* **LEVANTINU**, -a, vedi *levante*.

* **1 LEVARE**, v., *levare*; acellu-asi cu *levare*, (vedi *luare*), a face *leve* (**1 leve**); 1. a face se se redice in susu, a redicá in susu : *de trei ori se redimá si se levá pre cote*; 2. a usiorá, a face usioru : *te voiu levá de acesta grea sarcinu*; de aci: 3. prin metafore: a) a usiorá ánimu'a, a animá, a încoragiá, a confortá, a bucurá; a adjutá, a prótege : *adesea prin corentele telle mi ai levatu angoreu animei*; a *levá pre cineva de miseria*, sau a *levá miseri'acuvica*; b) a molliá, a allená, a indulcí, a micusiorá, a face se fia de sufferitu : *a levá furu morbului*; a si *levá fatigile selle prin cónversationi*; a scadá, a deteriorá : *a levá laud'a si meritele cuica*; a scapá, a mantuí : *a levá spiritele de spaim'a ce le a coprensu*: 1. in speciale, a *luá* : *a levá tributum* = *tributum levare*; — acestu d'in urma intellesu s'a desvoltatu mai vertosu in limb'a nostra, (vedi *luare*).

* **2 LEVARE**, v., *lĕvare*; a face *leve* (**2. leve**), a netedí, (vedi si *levigare*).

LEVATIONE, s. f., *levatio*: actione si statu de **1 levare**: *levatione de greutati. de doreri*.

LEVATORIU, -toria, adj. s., *levator*, care *leva*, (**1 levare**).

LEVATU, -a, part., 1. d'in **1 levare**, *lĕvatus*; *sarcine levate de pre spinarea nostra*; 2. d'in **2 levare**, *lĕvatus*: *laminu bene levata*.

* **1 LEVE**, adj., *lĕvis*; oppusu la *grave*, usioru, care nu trage greu: 1. proprie : *mai leve ca penn'a*; 2. prin metafora, a) usioru in miscare, la digerere,

ageru, celeru, veloce: *buccati levi, levii cerbi, terrenu leve*, nu grassu, *b)* mien, neinsemnatu, de pucina valere, *c)* usioru de mente, inconstante, cui nu te poti increde: *omeni levi si ammagitori*.

* 2 LEVE, adj., *levis*; netidu, bene politu, oppusu la *aspru*: 1. proprie: *corpuseule levi, locuri plane sau montose. levi sau aspre; fronte leve*, fora peru, fora cretiture; 2. metafor., vorbindu de styly, bene limatu, lluente, bene legatu: *perioade levi si castrate; espressionica pre leve perde necii*.

* LEVIATHANŪ, si *leviatanu*, s. m., (*leviathanus*, fr. *leviathan*), nume de animale de marime extraordinaria, despre care se vorbesea in biblia: *unii credu co leviathanulu ar fi cetulu sau balen'a*; in genere, monstru, veri-ce de marime monstruosa.

* LEVICODU, -a, adj., (fr. *léviéte* de); care are cod'a *leve* (2 *leve*).

* LEVICOLLU, -a, adj., (fr. *léviéte*); care are *collulu leve* (2 *leve*).

* LEVIFIDU, -a, adj., *levifidus*; care merita pucina incredere, (vedi *fade* si 1 *leve*).

* LEVIGARE, v., *levigare*; a face *leve* (2 *leve*), a netedi, poli; metal., a suptiria, micusiora, pulberisa.

* LEVIGATIONE, s. f., *levigatio*; acione de *levigare*.

* LEVIGATORIU, -toria, adj. s., *levigator*; care *leviga*.

* LEVIGATŪ, -a, adj. part. d'in *levigare*, *levigatus*.

LEVIGATURA, s. f., *levigatio*; slace de *levigatu*.

* LEVIPEDA, adj., *levipes leve de petioru*. (vedi 1 *leve* si *pede*).

LEVISIORU, -a, adj., vedi *teusioru*.

* LEVISOMNI, -a, adj., *levi-somnus*, care are *somnu leve*, (1 *leve*).

* LEVITATE, s. f., calitate de *leve*: 1. d'in 1 *leve*, *levitas*, usiorentia; *levitatea penneloru, armeloru; levitatea juniloru, opinionei; levitatea stybulu*; 2. d'in 2 *leve*, *levitas*, netedime; *levitatea speclorlu*.

LEVITŪ, -a, adj., *leviticus*, relativu la *Levi*, sau la *leviti*: *somentia levitica*,—s. m., reale, *leviticu*, carte a bi-

blicii in care se descriu ceremoniele cultului ebraicu.

LEVITU, -a, adj. s., *levites, levitis*: 1. d'in sementia lui *Levi*, unulu d'in cei 12 filii ai lui Jacobu; 2. Israelitu destinatu la servitiulu religiosu.

* LEVITUDINE, s. f., *levitudo*; in acellu-asi intellesu cu *levitate* sub 2.

* LEVORE, s. f., *levor*; calitate de 2 *leve*, netiditate, (vedi si *levitudine*).

1 LI, (scurtatu d'in *elli*), art. m. pl. nom. si acc. cu 1 *molle* la Macedoromani si de totu molliatu la Dacoromani: *omeni-li, omenii, lupi-li, lupi-i, lupii* etc.; vedi *ellu*.

2 LI, (scurtatu din *lui* (*ellui*) si *lei* (*ellvi*), pron. pers. III. sing. dat., cu 1 *molle* la Macedoromani, si de totu molliatu la Dacoromani: *da pane copillu-li; li dau* sau *i dau, dau-li* sau *dau-i; dandu-li* sau *dandu-i; da flori fetei; li dau* sau *i dau; dau-li* sau *dau-i*, etc.; vedi *ellu*.

3 LI, (scurtatu din *elli*), pron. pers. III. m. pl. acc. cu 1 *molle* la Macedoromani si de totu molliatu la Dacoromani: *vedi lupii; li vedu* sau *i vedu, vedu-li* sau *vedu-i, vedendu-li* sau *vedendu-i*; vedi *ellu*.

4 LI, (scurtatu d'in *loru*), pronome pers. III. pl. dat., pronuntiatu intregu in locu de usitatulu *le*, candu urmedia pronominele *se, lu, ua, li, le: li se cade*, in locu de *le se cade*; *li lu da*; in locu de *le lu da: li ua da*, in locu de *le ua da*; etc.

* LIBACLU, si *libaculu*, s. m., *libaculus*, deminutiv d'in *liba*.

* LIBADE, s. f., vedi *libade*.

* LIBADŪ, s. m., pl.-e. *libadion*, (*λεβάδιον*), picatura de apa, umiditate, si de aci, locu umedu (vedi si *libade*); specie de planta.

* LIBAME, pl. *libamine*, *libamen*, si

* LIBAMENTU, pl.-e. *libamentum*, ce se *liba*: a) ce se versa la unu sacrificiu in onorea dieiloru, sacrificiu cu ficide; sacrificiu; b) ce se ardea impreuna cu cadaverulu unui mortu; c) inceputu, gustare, prima incercare.

* LIBARE, v., *libare*, (compara si grec. *λείβω*), 1. a picá, a versa picature

de unu licidu, a versá in genere, a udá : *libà cetera picature de oliu; in speciale, a versá unu licidu in onorea dieiloru, a sacrificá cu licide, a sacrificá veri-cumnu : eu large patere libau altariete; a libá dieiloru uve, gránu; 2. prin metaf., a) in genere, a luá ceva d'in ceva, a incepe, a attinge, a stricá intregimea lucrului; b) in speciale: α) a incepe gustandu, a gustá : a libá buccat'a, bentur'a, cup'a; β) a attinge : a libá buccatele numai cu degite; γ) a micusiorá, a impuciná, a vettemá : a libá fan'a, virginitatea; δ) in sensu ideale : a libá d'in scriptele totoru geniiloru mari, d'in tote scientiele si connoscientiele omenesci.*

* LIBARIU, s. m., *libarius*, care face sau vende *libe*.

* LIBATIONE, s. f., *libatio*, actiune de *libare* : *libationi de vinu amnestecatu cu lapte*.

LIBATORIU, *-toria*, adj. s., *libator, libatorius-um*, care *liba* sau serve la *libatu*; s. reale, m. *libatoriu* sau f. *libatoria* locu sau vasu de *libatu*.

* LIBATU, *-a*, part. d'in *libare*, *libatus*.

* LIBELLA, s. f., *libella*, deminutiv d'in *libra*.

* LIBELLARE, adj., *libellaris*, relativu la *libellu*.

* LIBELLATICU, *-a*, s., *libellaticus*, nume datu crestiniloru, cari in tempulu persecutiuniloru cantau a scapá de deusele prin unu falsu *libellu* datu pre banni de la vre-una deregatoria.

* LIBELLISTU, s. m., (fr. *libelliste*); care fae *libelle*, in sensulu coventului *libellu* de sub 2. g).

* LIBELLIONE, s. m., *libellio*; notariu, (vedi *libellu*).

* LIBELLU, s. m., *libellus*; deminutiv d'in *libra* : 1. pelicella de arbore, ce serviea la scrisu; de aci : 2. carticella, carte mica, scriptu micu in genere, éro in speciale : a) diariu, registru; b) scrisore de invitare; scrisore; c) proclamatiune, anuntyiu; d) petitiune, supplica; e) accusatiune; f) addeverentia, certificatu; g) mai vertosu si forte desu; scriptu satyricu, scriptu injuriosu pentru altulu.

* LIBENTE, part. adj., *libens*, (d'in *libere*), cui place; buccurosu, voiosu.

LIBENTIA, s. f., *libentia*, calitate sau fapta de *libente*, placere, voia bona.

* LIBERALE, adj., *liberalis*, (fr. *libéral*); *liberu* de mana, care da altui-a buccurosu d'in *allu seu* : *omu generosu si liberale, mecenate liberale cotra omenii de meritu; este differentia mare intre omenii predatori si intre celli liberali; din man'a lui cea liberale ati receptutu multe bonetati; natur'a fu liberale cotra acellu omu pentru co ea lu adorná cu multe si formose calitati: — educatione liberale, care e in stare a nobili spiritulu si ánim'a; arti liberali, cari stau oresicumu in oppositiune cu artile mechanice. Artile liberali se reducu mai multu la spiritulu omenescu, in cátu cu accelle-a se ocupa si deprendu mai multu facultatile intelectuali, pre candu d'in contra artile mechanice au a face mai multu cu facultatile physice alle omului: pictar'a, music'a si sculptur'a sunt arti liberali: — liberale, favorabile sau in favórea libertatei; de aci se dice *principiu liberale, doctrina liberale, idea si opinione liberale, institutioni si legi liberali, capii partitei liberale d'in patri'a nostra au lipsc de prudentia si moderatiune: — liberale, nascutu si crescutu in libertate, generosu, nobile, bonu, benevoitoriu, plenu de sentimente nobili.**

* LIBERALISMU, s. m., (fr. *libéralisme*), amóre, favóre pentru libertate : *liberalismulu d'in tempulu nostru pórtá adesea masc'a egoismului; liberalismulu fora virtute si moralitate este unu coventu desertu.*

* LIBERALITATE, s. f., *liberalitas*; applecare, dispositione, indemnu nobile internu de a dá, a doná cu prudentia, cu tactu, cu bona allegere : *liberalitate mare pota arretá numai celli dotati cu mari avutie materiali; liberalitate intellecta; liberalitate tine mediloculu intre prodigalitate si intre avaritia.*

* LIBERARE, v., *liberare*, a face *liberu*, a scapá, a salvá; a declará *liberu*, a dá libertate, a emitte : *a liberá mandatu, bonu ori obligatiune ca se si pota incassá einera bannii.*

* **LIBERATIONE**, s. f., *liberatio*, acțiune de *liberare*: *liberationea* statului de *una detoria publica*, adică coprirea, ammortisationea, stergerea detoriei publice.

* **LIBERATORIU**, -*toria*, adj., *liberator*, care libera, scapa, salva; *liberatoriulu patriei*; *liberatoriulu familiei*.

* **LIBERE**, v., *libere*, impersonale, a plăce cuiva, a fi pre plăcu, (vedi si *libire* si *lubire*).

LIBERTARE, v., *liberam esse jubere*, *remittere*, *condonare*; vedi *liertare* si *iertare* cu tote derivatale lor.

* **LIBERTATE**, s. f., *libertas*, starea de *liberu*, potestate de a vietui după volientia sea, independentia: *libertate intrega*, *absoluta*, *nelimitata*; *libertatea lor a trecut in desfrenu*; *libertatea foru moralitate e numai licentia*; *libertatea se nu se confundu cu licentia*; *civilisationea foru libertate nu are intellusu*; *sub despotismu nu ai libertate deplena neci de a ride*, *nici de a plange*; *servulu nu are libertate neci de a contractice*, *neci macaru de a approba*; in metaphysica, *libertatea* semnifica *arbitriulu liberu*, facultatea innasuta omului ca se pota allege între diverse lucruri si se se decida pentru unulu sau pentru altulu: *cestione a libertatei a fostu desbatuta in celté mai multe secole philosophice*; *foru libertate nu ar fi neci de cumu moralitate in actionile omenilor*; *libertate naturale*, potestatea firesea a omului de a si aplicá facultatile selle asiá, in câtu se face ori-ce alta ce ar fi utile sau plăcutu pentru ellu: *in starea sociale*, in societatea omenesca *libertatea naturale e restrinsa prin conventionile stabilite pentru utilitatea commune*; *libertatea civile*, potestatea de a face totu ce nu este interdissu prin legi: *libertatea civile nu pote se essista sub potestate arbitraria*, *discretionaria*, *absoluta*; *toti omenii cu mente sanatosu amu libertatea si urescu servitutea*; *candu mi am perditu patria si libertatea*, *mi a mai ramasu conscientia curatu*; *libertatea politica*, drepturi politice, cari se dau si se assecura fia-carui cetatiam prin constitutione a terrei: *marea charta ob-*

tinuta de angli de la regele Joanne este fundamentulu libertatiloru lor; *bull'a de amru data aristocratici unguresci de regele Andreiu a pusu fundamentu si la libertatea si la desfrenulu ei*; *libertatea politica este anevolu de castigatu si de conservatu*: — *libertatea consciencie*, dreptu ce are totu omulu de a adoptá opiniile religiose ce crede a fi conforme veritatii, foru se lu pota turburá in acestu respectu autoritatea publica; *libertatea cultorulu*, dreptulu ce au sectatorii diverselor religioni de a si essercitá cultulu si a propagá doctrinele proprie: — *libertatea de a eugetá*, dreptulu de a si manifestá eugetele, ideele, opiniile selle foru neci una restringere: — *libertatea de a serie*, dreptulu de a si manifestá eugetele selle prin scriere; *libertatea pressei*, dreptulu de a si manifestá eugetarile selle pre callea pressei, prin typariu; *libertatea individuale*, dreptulu ce are totu cetatiamulu de a nu fi privatu de *libertatea* persoanei selle de câtu numai in casurile prevedute de lege si după formele prescrisse in aceea-a; *constitutionea terrei eanta se assecura cetatiamitoru libertatea loru individuale*; in statele despotice *nomine nu este securu de libertatea sea individuale*; in statele constitutionali *libertatea individuale se pote periclitá prin ccessele autoritatiloru publice*; *libertatea de commerciu*, facultatea ce au commerciantii de a comperá si a vende atâtu in intru câtu si in afora, foru a fi summissi la legi restrictive si la regulamente prohibitive; *libertatea mariloru*, dreptulu totoru vationiloru de a navigá pre mari: — *libertate se ier* — adesea in oppositiune cu *servitutea*, — semnifica starea unei persoane de *conditiune libera*: *libertatea e statulu*; *libertate alu omulu*; in Europa s'a restituitu totoru serciloru *libertatea lor*; *alta data celti cari erau presu in batalie, si perdeu libertatea si devenia servi*, *ero alti omeni si vrudca ei insisi libertatea*; in oppositiune cu *captivitatea*: *captiviloru d'in bellulu trecut le s'a redatu libertatea indatadupa inchiuirea pucei*; *officiarii captivi si rescomperarea liberta-*

*tea cu mari summe de banni; libertate in opposi-
tione cu restringerea sau margi-
nirea actioniloru si portariloru omene-
sci: a vorbi, a lucra in libertate; regulele
convenientiei restringu libertatea con-
versationei; in acesta societate conver-
sationea decurre in deplina libertate;
libertate in locu de independintia de ca-
racteriu, de conditione sau stare socia-
le; acestu omu si ama libertatea; liberta-
tea de ori-ce influentia straina este singu-
r'a lui fericire; nu mi obligu si nu mi
vindu libertatea mea pentru decorationi;
libertate, starea unui omu scutitu de
passioni: d'in amore cotra acea femina
densulu si perdù libertatea; nu sacrificu
libertatea animei la una formosetia, care
se vescedesce currendu; libertatea spiri-
tului, in casuri candu cineva este scu-
titu de ori ce preocupatione: domnitorii,
gubernatorii, judecatorii au necessitate
de cea mai mare libertate de spiritu;
criticii lipsiti de libertatea spiritului
cadu in errori mari; libertatea limbei
sau a graiului, candu adeco cineva nu
si pune frenu gurei selle, ei vorbesce
cu multa cutediare: — acellu cetatianu
a vorbitu principelui cu mare libertate;
ellu vorbesce cu atata libertate, in catu ti
se pare conu ar depende de la nimeni; a
vorbitu in tota libertatea; libertatea inse
de vorbire sau de portare pote fi auda-
cia, neconvenientia, si chiaru impruden-
tia; acea libertate ce se da scolariloru
nostri va trage dupo sene consecentie
triste; acellu june si iea prea mare li-
bertate facia cu superiorii sci; liberta-
tea lui de portare cotra acea femina ad-
junse a fi de seandulu; d'in simpla po-
litetia: mi voi luá libertatea a ti cere
ceva, a ti face visita, a ti adduce a mente
de promissione; — libertate, facilitate
sau usioretate a miscarei corpului: a-
cellu omu dispune de mare libertate de
actione, de miscari, gestu, limbu, vor-
bire; tote le face cu libertate si gratia;
ellu manuesce penn'a, penellulu cu mare
libertate; — applectu si la lucruri nein-
suffletite: rotele si cordele acellui me-
chanismu nu functionedia cu destulla
libertate; — in pl. libertati, in locu de
privilegie, prerogative, immunitati, scu-*

*tentie, mai allessu in sensu feudalisticu,
adesea inse si in sensu mai modernu:
patri'amea ocupata de straini si perdus-
se libertatile selle; libertatile communi-
loru au fostu totu de a un'a combatute
de oligarchia; libertatile ccelesiccastice
era de mare valoare.*

* LIBERTINITATE, s. f., *libertini-
tas*, statu, calitate sau fapta de *liber-
tinu*.

* LIBERTINU, -a, adj. s., *libertinus*,
(fr. *libertin*), in sensu anticu: a) adj.,
relativu la *libertinu*; in opposi-
tione cu *ingenuu*: *conditione libertina*; b) subst.
libertinus, -a; a) in acellu-asi sensu cu
libertu, cu differentia co *libertinu* se luá
cu respectu la starea *libertului*; ero *li-
bertu* ensusi cu respectu la *manumis-
sione*: *cine e servu si se manumitte; de-
vine libertinu*; β) filiu de *libertu*; spre
distinctione de *libertu* ensusi; camu in
intellessulu de sub a); in sensu mo-
dernu: c) in Daci'a superioare, terranu
care nu era legatu de gleba, ei se bu-
cura de libertatea de a se poté mutá la
cetati, fora inse a se buccura de alte
drepturi alle cetatianiloru liberi; d), care
abusa de libertatea morale, si duce una
vietia desfrenata: *acellu june e mare li-
bertinu; feminele libertine sunt despre-
tiate de toti omenii onestii* in acestu in-
tellessu si ca adjectivu: *portare libertina*,
narratione libertina; *imaginatione li-
bertina*.

* LIBERTU, -a, adj. s., *libertus*, servu
liberatu de domnulu seu.

* LIBERU, -a, adj., *liber*, care are
potestatea de a face si a lucra dupo vo-
lienti'a sea, sau a nu face si a nu lucra
nemica: *colienti'a este libera*; *arbitriu
liberu*; *judecata libera*: *omulu e nascutu
liberu*; in opposi-
tione cu *servu*: *acestu omu e de conditione libera*; *nascutu li-
beru d'in generationi nenumerate*; *pro-
fessionelibera*; in opposi-
tione cu *captivu*:
*ellu a fostu captivu, acumu inse este
liberu*; independente, *liberu ca passerea
cerului nu voliesce se intre in fonctione*,
pentru eo i place se fia liberu; necasa-
toritu: *ellu este inco liberu, nu e casa-
toritu*; *man'a acellei domnisiore este
libera*; nu despotisatu: *statu liberu, po-*

poru liberu. natione libera; poporulu românu incetasse a fi liberu, de candu si perdusse datinele si incepuse a despretiá moralitatea; fora temere: in societatea in care nu me sentiu liberu, mi se uresece currendu; acellu omu are unu tonu si una portare preste mesura libera cu feminele: ellu este prea liberu in vorbele selle: versurile si cantecele lui sunt prea libere: asiá si in gur'a poporului: femina libra, livra, libera. limbuta, cu portari insultatorie, de prepusu; in alte mai multe sensuri descrise la subst. libertate: adunare libera, voturi sau suffragie libere, liberu in conscientia sca, commerciu liberu, presa libera, mări libere, calle libera, locu san spatiu liberu, neoccupatu de nemine; intrare libera la cinera, unde adeco nu ai se ceri audientia; am campu liberu de a face si derege; am tempu liberu, adeco sum scutitu de occupationi obligate; mane voiú fi liberu de affaceri, de occupationi: animia i e libera, adeco neturburata de passioea amarei; spiritu liberu, nepreoccupatu de prejudecie, de superstitioni, de informationi sinistre ori false sau de passioani; traductione libera, traductione care nu este litterale, din vorba in vorba, unde traductoriulu nu s'a suppusu se urmedie testului cu tota essacitate; papirul liberu, nesuppusu la timbru; versuri libere, in cari se admittu mesure differenti, si nu sunt strinse in regulele rythmului; liberu = indemanatecu, usioru in miscari si in tote attitudinile corpului: corpu liberu si sceltu, voce liberu, neimpedecata; mana libera la scrissu, care scrie usioru.

* LIBIDINE, s. f., *libido*; et *libido*; dorentia necumpetata, serbinte, infocata, applecare pronuntiatá spre ceva, passioe violenta, adesea capritiosa si fantastica; placere ne infrenata spre ceva; placu, bonu placu, bona placere, capritiu, fantasía, etc.; in speciale: cupiditate sensuale necumpetata, sensualitate, desfrenare: *omú suppusu libidineloru celloru mai rosinoase.*

* LIBIDINOSU, -a. adj., *libidinosus*, plenu de *libidine*, passionatu, neinfrenatu, desfrenatu, servu cupiditatiloru,

voluptatiloru selle; inflacuratu de libidine, de sensualitate.

LIBIRE, -escu, v. (*libere, lubere*), amare; vedi *libere, lubire, iubire* in Glossariu.

* LIBITINA, s. f., *libitina*: 1. diéa a funeriloru, de aci: 2. prin metafore: a) celle necessarie la immormentarea cadaverului unui mortu, b) morte.

* LIBITINARIU, s., *libitinarius*, cellu ce essereita maestria de a immormentá morti.

* LIBITU, s. m., *libitum*, placu, bonu placu, placere, bona placere.

* LIBRA, s. f., *libra* ($\lambda\acute{\iota}\tau\rho\alpha$), 1. pondu sau greutate de una litra: 2. campena sau bilance, de aci semnu sau constellatione zodiacale: 3. *libella* sau *nivella*; 4. moneta care la differitele nationi are differite valori: *libr'a româna (leu'r'a)*, in valóre de una litra de arame, e identicu cu *lir'a italiana* si cu *franculu*; *libr'a sterlina la angli e una moneta de auru in valóre de 25 libre de arame*; *libr'a (lir'a) turecsca in valóre de 22³ 1 libre de arame.*

* LIBRAME, pl. *libramine*. *libramen*, si *libramentu*, pl. -e. *libramentum*, actione de *librare*: sboru, adventu; pondu, greutate.

* LIBRARE, v., *librare*, a trage in *libra*, a cantari, de aci: a) a *ecubrá*, a *ecalá*, a netedí; b) a *suspende*, a bilanciá, a leganá; a face ventu, a repedí; c) a *essaminá*, a *considerá*, a *estimá*, a *judecá*.

LIBRARIA, s. f., *libraria*, locu in care se tinu cartile si scriptele, si de aci: officina in care se vendu carti; professionea vendiarei de carti, commerciu cu carti: *frate... cu a deschisu una libraria: la noi este greu a se inavuti cine-va d'in commerciu librariu: accu carte nu se afla in neei una libraria.*

LIBRARIU, -a. adj. s., *librarius*, relativu la *libra* sau *carte*: *negretia librariu: taberna libraria = libraria*, ca s. m., a) care transcrie carti de pre alte esemplarie, b) care face commerciu cu carti, mercatoriu de carti.

* LIBRATIONE, s. f., *libratio*, actione de *librare* si statu produsu prin accsta actione.

* **LIBRATORIU**, -*tória*, adj. s., **librator**, care *libra*, si in speciale, care cu una *libra* de apa (*libella*) cauta se ccale unu terrenu.

* **LIBRATURA**, s. f., **libratura**, actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *librare*.

* **LIBRIGERU**, -*a*, adj., **libriger**, care pórtá *libri*, in speciale, s. m., cellu ce ámbra cu *libri* san carti de vendiare.

* **LIBRILE**, adj., **librilis**, relativu la *libra*; ca s., *librile*, greutate de una *libra*: jugu de *libra*.

* **LIBRIPENDE**, s. m., **libripens**: 1. cellu ce la una vendiare simulata, cumu se facea la vechii Romani, tinea *libr'a* sau bilaneia; 2. cellu ce canturicú sau solveá militariloru mercedea.

* **LIBRU**, s. m., **liber**, 1. in sensu originariu, pellicell'a de sub scórti'a arboriloru: *trunchii se copru cu libru si cu scortia, ca se se appere de frige si de caldura*; si fiendu co cei antici serieau pre assemine *libru*, de aci; 2. scriptu cu mai multe folie, carte scrissa sau typarita si legata; in speciale apoi: *a)* parte a unui scriptu; *b)* carte de dreptu sau de religione; *c)* catalogu, registru; si mai vertosu si forte desu; *d)* cartea cea mare a negotiatoriloru, numita si *maiestru*, unde se concentra tote affacerile unei case comerciale; asseminea se numesce *libru mare* si cartea in care se concentra detoriele unui statu.

* **LIBU**, s. m., **libum**, placenta, torta; la antici, *libula* serviá si la sacrificiu.

LIBUTIU, s. m., **fringa vanellus**, *Linn.* una passere cunoscuta si in terrile nóstre; alta passere cunoscuta in ornithologia si sub numele de *corbu de mare*.

* **LICEFACERE**, v., **liquefacere**, a face *licidu*.

* **LICENTE**, part. adj., **licens**, care *lice*, d'in 1 *licre*.

* **LICENTIA**, s. f., **licentia**, stare de *licente*, libertate, permissione de a face ce voliesci, independentia, delaturare sau absentia de veri-ce pedeca: *scolarii au essitu d'in scola fora licentia: functionariulu de statu a callatoritu numai dupo ce i veni licentia; acellu ieromonachu absentasse d'in monasteriu*

fora licentia superiorelui; in unele state, militarii nu se potu casatori fora licentia; proprietarii de servi imparitia alta data acestoru-a licentia de casatoria cu conditioni forte umilitorie; mercea de monopolu se pote adduce in terra numai cu licentia de la ministrerulu de finantie; licentia pentru venderea de tabacu;—libertate prea mare contraria respectului, buneii convenientie, modestiei: acellu teneru cade in licentia; libertate excessiva care trece in neregularitate, in lipse de subordinatione, in desfrénu: licentia desfrenata, licentia de studenti, de soldati, de poporu; nu deschideti portile la licentia; licentia fora margini, prin licentia se distruge libertatea:—libertatea ce si ieau poetii in contr'a reguleloru si a usului adoptatu: licentia poetica, licentia autorisata de ratione si approbata de bonulu gustu; in acestu sensu licentia se aplica si in pictura, sculptura, architectura, musica; licentia este si unu gradu academicu: licentia in littere, in scientie, licentia in dreptu.

* **LICENTIARE**, v., **dimittere**, **permittere**, **veniam dare** (fr. **licencier**); a demitte din servitiu: *dupo inchiuiarea pucei au licentiatu una parte d'in oste.*

* **LICENTIATU**, -*a*, adj. part., **dimissus**, in speciale: *a)* dispensatu de servitiu: *osti licentiate*; *b)* cellu ce a capetat unu gradu academicu cari este intre cellu de *baccalauriatu* si intre cellu de *doctoratu*: *in Francia gradu de licentiatu se da la facultatile de theologia, de medicina si jurisprudentia; in Germania gradu de licentiatu se da numai la facultatea theologica, nu inse la tote universitatile.*

* **LICENTIOSU**, -*a*, adj., **licentiosus**, plenu de *licentia*, destramatu, nerosinatu, fora mesura in vorba si in portare.

* 1 **LICERE** si **lecre**, v., **licere**; verbu unipersonale, cu intellessulu de: a fi permis, a nu fi oppritu de lege, fia morale, fia civile, fia de convenientia, etc.: *nu lice omului cu mente sanetosa a ambli despoliatu.*

†† 2 **LICERE** si **licere** sau **lincere**,

lipsi sau *lepsi* si *lessi*, *lessu* sau *lectu* si *lictu*. **LIQUERE** (in loen de **LIQUERE** = λείπειν), de aci derivate ca : *delictu*, *delicente* etc. ; de aci forte probabile *lessimu*, anume d'in sup. *lessu*, ca si lat. **LIQUINIUM** = *lessimu*: pote ebiaru *lipse* nu vine directu d'in gree. λείπειν, ei d'in sup. romanu. *lipse*. *M*.

* 3 **LICERE**, v., **LIQUERE**; 1. a deveni suptire ca ap'a, a deveni *licidu*, a fi *licidu*: 2. prin metafora, a fi limpidu, claru, luminosu.

LICIARI, (cu *l* molliatu, *iciari* sau *itiari*) s. m. pl., tibialia, femoralia, braccæ, imbraccamentu ce copere petioarele de la copse peno la calcânie.

* **LICHENU** si *lichene*. s. m., **lichen**, planta cryptogama, un genu de muschiu, care cresce pre trunchii arboriloru si pre muri ca una crusta : *lichene de Islandia*, bonu de peptu; in medicina unu morbu de pelle, la omeni si la vite, una specia de petingine urtiosa care esse pre facia si pe barba, cunoscuta sub numele de mentagra.

LICIATORIU, s. m., **licitatorium**, sullu de care su legate *liciele* sau *ieiele*: (vedi *liciu*).

* **LICIDARE**, v., liquefacere, clarificare, declarare : expedire, rationes expedire, (fr. liquider): a face *licidu*, de aci, a limpedi, a lamuri, si in speciale, a lamuri computele.

* **LICIDATIONE**, s. f., (fr. liquidation), actiune de *licidare* : *liquidationa computorou*.

* **LICIDATORIU**, -*toria*, adj. s., care *licida*.

* **LICIDATU**, -*a*, part., d'in *licidare*.

* **LICIDITATE**, s. f., liquiditas, calitate de *licidu*.

* **LICIDU**, -*a*, adj., liquidus, l. fluidu, care flue sau curre suptire ca ap'a si celle assemuni : *licidela vande* : *abunde licide*; 2. prin metaf., limpidu, lamuriu, luminatu, serenu, curatu, certu, molle : *consonanti licide*.

* **LICITANTE**, part. adj., d'in *licitare*, *licitans*.

* **LICITARE**, v., licitari, liceri : a vende in publicu cellni ce oflere pretiu mai mare de câtu altulu : *ocelli credi*

nu se potu impartii peno nu se va licita cas'a remasa de la parenti; *cu licitatu pre temeliulu sententiei judecatoriesci*; a se intreese care mai de care.

* **LICITATIONE**, s. f., **licitatio**, vendere publica la cellu ce da mai multu; oferta de pretiu mai mare de câtu voliesu se dea altii : *a vende una casa prin licitatione*; *contractu de licitatione*; *licitatione obligata*. *licitatione voluntaria* sau *de bona volia*: *licitatione de creditati*. *licitatione intre cleronomi maiorenni*.

* **LICITATORIU**, -*toria*, adj., **licitator**, care *licita*. vende sau cumpera prin *licitatione* : *commissariu licitatoriu*; *licitatoriu d'in officiu*.

* **LICITU** sau *licitu*, -*a*, part. adj., d'in l *licere*. **licitus**, permissu, iertatu, neopritu de lege : *casatorie licite*, opus la *casatorie illicite*.

LICIU (cu *l* molliatu : *iciu*, pronuntyiatu si *itiu*), s. m., pl. -*e*, **licium**, l. in sensu originariu, firu de pandia : 2. in speciale, in machina de tessutu, parte formata d'in fire, prin care se trecu firele de urditura.

* **LICORE**, s. f., **liquor**, (fr. liqueur), substantia ce eurge, fluida ca ap'a, laptele, vinulu, mierea curata, etc. ennu si care devine fluida prin topire, fundere : *ap'a este licorea cea mai abundante* : *vinulu este licore ce imbcta* : in speciale : *a) licore*, beutura ce se obtine prin destilatiune, ebiaru si d'in alte beuturi, a caroru base este spiritulu de vinu sau asiã numitulu *vinarsu* : *licore dulce*, *licore tare*, *spirtosu*; *licori recovitorie*, cari se facu d'in lemoia, d'in acrisie, granate, etc.

* **LICTARIU**, s. m., **electarium**, vedi : *lectuarium* : adauge inse, eo *lectuarium* sau *lictarium*, e si terminu de economia domestica, aplicatu la una buccata de mancare de una consistentia care intreese pre a mierei : *lictarium de prunze*, *lictarium de corne si de cocodri* : deco anumite jome se ferbu cu cevasi apa si cu sacharu la care licori se mai amesteca si alte substantie, atunci *lictariumu* se dice *dulctiu*; ero deco este fertu mai tare se chiama *paltella*.

* LICTORIU, s. m., *lictor*, servitoriu publicu, care mergea inaintea magistratiloru investiti cu potestate imperatoria in antic'a Roma : *lictorii portá cáte una secure infipta intr'unu manunchiu de verge; lictorii porcedea unulu dupo altulu, strigá multimei se faca locu si se dee functionariului de statu onorea covenita; lictorii erá insarcinati a essecutú sententiele, a legá pre condemnati, a i bate cu verge si a le taiá capetele.*

LICURICIU si *licuriciu*, s. m., 1. *ignis fatuus*, specia de meteoru, de una evaporatione focosa inflacurata, care se vede uneori pre la locuri baltose; 2. *ci-cludela*, insectu sau vermuletiu care da lumina la intunericu : *licuricii se vedu in noptile de véra*, (d'in aea-asi fontana cu *lucire, lucore*).

LICURINU si *licurínu*, s. m., *clupea encrasicolus*, sardella mare, specia de pesce, (d'in aea-asi fontana cu *lucire*); *scamele licuriniului sunt aurie.*

LICURIRE si *licurire* (d'in *lucore* de la *lucire*), v., micare, lucere, a lumina intr'unu cercu micu restrinsu, numai pre aproape, a dá lumina pucina : *candel'a lipsita de oliu lucuresce abid; nu sciu ce lucuresce acollo pre intunerecu; arollo lucuresce ceva, pare co s'ar vedé lumina.*

LICURISIU, s. m., *truncus*, pre a locurea partea trunchiului de arbore care dupo taliatura a remasu in pamentu impreuna cu radecinele, butucn cu radecine.

LICURITORIU si *licuritoriu,-toria*, adj. s., micaus, sublucens, care *lucuresce*.

LICURITURA si *licuritura*, s. f., (it. *lucor*), effectu allu *licurirei*, mica *lucire* sau lumina.

LIEPURARIU, s. m., *vertagus, ver-tragus*, cane de venatu, care prende *lie-purii* in fuga; (mai bene de cátu *ogariu*).

LIEPURE, (cu l molliatu), s. m., *lepus*, catrupede selbatecu, forte bonu de fuga si forte fricosu, are urechie lunge si coda scurta : *liepure mare, liepure teneru; fricosu cu unu liepure; liepure de casa, cuniculus*, animale micu catrupede d'in ordinea roditorieloru, cari si sapa gaura

in pamentu spre a locuí intr'ens'a, éro intr' altele sémena multu cu *liepurele* : *liepure de casa albu; manusie d'in pelle de liepure de casa; in astronomía numele unei constellatione d'in emispheriulu australe; vedi si lepore, si iepure.*

LIEPURASIU, s. m., *lepusculus*, pulliu de *liepure*, *liepure micu*.

LIEPURELLU, s. m., *lepusculus*, deminutivu d'in *liepure*.

LIEPUROICA si *liepuroia*, s. f., cu n molliatu d'in :

LEPURONIU, s. m., augmentativu d'in *liepure*, de unde reu se dice *liepuronia* in locu de *liepure femella*.

* LIGA, s. f., (fr. *ligue*), *legatura, legamentu*, unione, confederatione a mai multoru staturi spre a se apperá intre senesi, sau a se scollá unite in contr'a altoru-a : *liga defensiva, liga offensiva; lig'a catholiciloru in contr'a protestantiloru; liga formata, liga rupta.*

* LIGNARE sau *legnare*, v., *liguarl*, a taiá sau carrá *lemn*.

* LIGNATIONE si *legnatione*, s. f., *liguatio*, actione de *legnare*.

* LIGNATORIU, si *legnatoriu,-toria*, adj. s., *lignator*, care si face una maiestria d'in *legnare*.

* LIGNIFERU, si *legniferu,-a*, adj. s., care carra sau duce *lemn*.

* LIGNIPERDU si *legniperdu,-a*, adj. s., (fr. *ligniperde*), care perde lemnulu : *insecte ligniperde*.

* LIGNIRODU si *legnirodu,-a*, adj. (fr. *lignirode*), care rode lemnulu : *gumma ligniroda*.

* LIGNITE, si *lignitu, legnitu*, s. m., (fr. *lignite*), productu fossile negru, combustibile, a cui testura e ca a lemnului : *lignitulu serve in multe casuri cu si carbonele de pamentu*.

* LIGNIVORU,-a, adj. s., (fr. *lignivore*), care manca sau vora lemnulu; de aci s. f. pl., *lignivore*, familia de insecte d'in ordinea *coleoptereloru*.

LIGNIORU si *legnioru,-a*, adj., *lignicolus*, deminut. d'in *ligniu*.

* LIGNIU si *legniu,-a*, adj., *ligneus*, de lemn, cu tonu pre *ni*, *legniú=lemnú*, de colorea lemnului.

* LIGULA, s. f., *ligula*, 1. *lingura*;

2. *limba*, si in speciale: a) *limba* de catarame; b) *limba* sau clapa la fluere, flaute, etc.; c) *limba* la bilance; d) partea cea mai scurta a jugului cantariului; e) cepulu, partea ascutita a unui lemnu, care se imbucca in alt'a.

* **LIGURIRE**, v., *ligurare*, in intellectulu popularieloru: *lingurare* sau *lingurare* si *licarire*, a linge, si in speciale, a linge taliariele, a fi gurosu, a fi parasitu.

* **LIGURITONE**, s. f., *liguritis*, actione de *ligurare*.

* **LIGURITORIU**, -*toria*, adj. s., *liguritorius*.

* **LIGURIU**, -*a*, adj. s., *ligurius*, appecatu a *liguri*, *lingonu*, gurosu, nesaturatu, parasitu.

* **LIGUSTRU**, s. m., *ligustrum*, specia de planta d'in classea 2. ordinea I a systemei lui *Linneu*, d'in famili'a *oliacieloru*; *ligustrum* vulgare, cunoscutu si sub numele de *salce ispaniola*.

LILIA, s. f., *lilium*, planta bulbosa cu fustellu inaltu si cu flori compuse d'in câte sesse folie sau foliore: *lilia alba*, *lilium candidum*; *lilia galbina*, iris *pseudochorus*; *lilia rosia*, *lilium bulbiferum*; *lilia veneta*, iris *germanica*; *liliu* se dice si *crinu* pre alocurea.

LILIACIU, -*a*, adj., *liliacus*, de *lilia*, care sémina cu *lili'a*, de aci s. f. pl., *liliacie*, familia de plante monocotyledonie, d'intre cari multe se numera la famili'a acelloru plante de gradina, cari se distingu prin formoseti'a si prin odorea loru cea bona; mai multe plante d'in famili'a *liliacieloru* sunt addusse d'in terrele mai caldurose.

LILIACU, s. m., 1. animale mamiferu sburatori, *vespertilio*: *liliacii sora numai sér'a*, de aci si numele seu classicu, de care vedi *verspertilione*; 2. specia de arbori, *syrinx vulgaris*; vedi si *mallinu*.

* **LIMA** s. f., *lima*, instrumentu de politu ferrulu si alte metalle, *pillu*.

* **LIMACE**, s. m., *limax*, molluscucu conca spirale: — populariulu *meltu* pare una transformare d'in *limacu*.

* **LIMACIU**, -*a*, adj., *limaceus*, relativu la *limu*: *terrenu limaciu*.

LIMANU, s. m., (*λίμνη*), **portus**, portu, locu la termu, unde marea strimpatorata intre costele uscatului, da naviloru scutire in contr'a venturiloru si tempestatiloru; sinu de mare, parte mai vasta sau mai angusta a marei, care strabate prin uscatu in una distantia mai intensa: *limanu mare*, *limanu micu*, *marea face acolo unu limanu*; delta la gur'a unui fluvii; prin metafora, locu de scapare, refugiu; *tu esti limanulu doreriloru melle*.

* **LIMARE**, v., *limare*, a poli cu *lim'a*.

* **LIMARIU**, -*a*, adj., *limarius*, 1. relativu la *limu*. (vedi si *limaciu*); 2. *limariu*, relativu la *lima*; s. m., *limariu*, care fabrica *lime*, sau luera cu *lim'a*.

* **LIMATORIU**, -*toria*, adj. s., *limator*, care *lima*, polesee cu *lim'a*.

* **LIMATU**, -*a*, adj. part., *limatus*.

* **LIMATURA**, s. f., *limatura*, actione si efectu allu actionei de *limare*; concretu, pulbere ce da rasetur'a cu *lim'a*.

LIMBA, s. f., *lingua*, (foru'a antica *dingua*; it. *lingua*, sard. *limba*, isp. *lengua*, prov. *lengua* si *lenga*, fr. *langue*), 1. partea carnosă si mobile d'in gura, care e organulu principale allu gustului, allu vocii, vorbirei: *limb'a omului*, *a passeriei*, *a catrupedelor*; *limba ascutita*, *agera*; *capulu limbei*, *radecin'a limbei*; *a si arde*, *a si muscă limb'a*; *a scote limb'a*; *ingana cu limb'a*, in batujocura; *limba affumata*, *fripta*, *șerta*, *de bou*, *de oue*, *de porcu*; *limba impedeata*, care se incurca vorbindu; *volubilitatea limbei*: *canii si mitiele si lingu si vendeca plagele cu limb'a*: familiaru: *tineti limb'a in gura*, nu mai vorbi atâtea, sau nu te mai certă, se dice si: *tineti gur'a*; *r s'a deslegatu limb'a*, adeco i da mân'a se vorbesca; *are limb'a lunga*, vorbesce prea multe; prov., *talia pop'a limb'a*, candu dai se se pricepa, eo este interdissu a se face unu luern; *rasur'a limbei*, *linguarium*, pedepse, amenda pentru vorbele de batujocura si calumnia; *ellu si musca limb'a*, i pare forte ren de ce a vorbitu; sau si: ar voli se dica ceva vettematoriu, dero si infróna passionea si tace; *cu doue limbe*, *bilinguis*, *ambigul ingenui*, omu falsu, omu cu caracteriu

dubiu, prefacutu, faciariu; *limb'a*, idiom'a vorb'a unei națiuni; *limb'a latina*, *limbele de origine latina sau romanice*, *limbele orientali*; *limba formosa*, *copioasă*, *abundantă*, *avută*, *fecundă*, *armonioasă*, *dulce*, *sonoră*; *limba paupera*, *aspra*, *grossolană*, *barbară*; *limba energică*, *forte pompoasă*; *limba respândită în tota Asi'a*; *limb'a francescă e respândită în totalumea*; *limb'a angliloru predomină în Americ'a boreală*, *în Indi'a și în Australi'a*; *Românii cultivă limb'a lor*; *geniulu*, *caracteriulu*, *etymologi'a*, *dialectele*, *grammatic'a*, *syntassea*, *ortografî'a*, *prosodi'a limbii*, *ca ttou atâtea studii*, *dau de lucru la câteva generațiuni*: *sunt omeni cari vorbescu și scriu mai multe limbe*; *Românii nu se mai află în perichu de a și perde fromos'a lor limbă*; *învețiati mai bene limb'a voastră*, *respectati geniulu limbii*, *idiotismii*, *frasile*, *proverbiile ei*; *limb'a coruptă și degenerată este un'a d'în probele corupțiunii și degenerațiunii nationale*; *amnestecarea*, *confusiunea limbiloru ca la turnulu Babilonicu*; *usulu este tyrannulu limbiloru*; *se covine ca în Daci'a limb'a româna se ocupe locul ce aruse limb'a latină*, *în tote affacerile publice*, *în albiându-se întru tote la locul ce tinu sororile selle în Europ'a*; — *limb'a primitivă*, despre care se presupune că a fostu cea d'antâiu vorbită de omeni; sau *limb'a originală*, despre care se presupune că n'a fostu formată d'în alt'a; *nemine nu scie cari au fostu limbele primitive*; *tote dissertationile omeniloru erruțiți cunoscută peno în dillele noastre n'au fostu de adjunsu a ne probă*, care a fostu *limb'a primitivă*; — *limb'a mamă sau matre*, care nu a fostu formată d'în vreuna limbă de celle cunoscută, ci d'în ea s'au formatu altele; *limba derivată*, care s'a formatu d'în alt'a: *limba mortă*, care s'a vorbitu de unu popor ore-candă, astăzi înse mai există numai în carti, se dice și *limba antică sau erudită*; *limba viată sau modernă sau vulgare*, care se vorbește actuală de unu popor: *limba litterară* și de *litteratură*, vedi *litterale*, *litterariu* și *litteratură*; — *limbe semitice*, cari au fostu sau sunt vorbite

de filii și descendenti lui Semu, adeco: *limb'a ebraică antică*, *arabică*, *syriacă*, *caldaică și altele*; — *limb'a maternă sau naturală*, ce sugere ore-cumă omulu cu titi'a mammei, învétia a ua stimă și amăca pre cellu mai pretiosu thesauru: *limb'a maternă a individiiloru*, fiendu comună unei națiuni întregă, se numesce și *limb'a nationale*; *multu e dulce și formosă limb'a românescă*, adeco limb'a nationale a Românilor; în opposetiune cu *limb'a maternă și nationale* sta *limb'a străină*, a unui altu individ, altu popor, alta națiune; *limb'a patriei*, care se impune sau prin nascere, sau prin lege, sau și prin forță brută, ca limbă de affaceri publice, une-ori și pentru învétimentu și chiaru pentru cultulu bisericescu: *în unu stată eterogenu potu fi două și mai multe limbe alle patriei*; *în state locuite numai de câte unu popor omogenu, de una națiune compactă*, *limb'a patriei coincide cu limb'a maternă și nationale*; *limb'a patriei sau officiale essercită influență potentă asupr'a caracteriului poporeloru*; *limba sacra sau sacra* numesce thelogii limb'a ebraică; *déro limba sacra se numesce și acea limbă*, în care s'au scrisu unele cărți despre cari se presupune că au fostu inspirate de divinitate; — *limba transpositivă*, în care legăturile, reperturile, referențiile coventelor între senesi sunt indicate prin terminationile lor, și în care prin urmăre vorbitoriulu sau scriitoriulu dispune de facultatea de a dá coventelor locul ce ceru indigențiile de sentimentu, de armonia, de ritmu, effectu, etc.: *limb'a latină și cea ellenică sunt limbi transpositive*; *limba filosofică*, în care generationea coventelor ar succede essactu la a ideelor, și nu ar presentă neci anomalie, neci distinctiune de sensu propriu și de sensu figuratu; *limba universală*, care ar fi comună la tote poporele, la omenimea întregă: *Leibnitz s'a ocupatu cu proiectulu unei limbe universale*: *în tempulu nostru și sfirma mentea mai multi erudiți cu inventarea unei limbe universale*; *limb'a latină*, cunoscută omeniloru învețiati d'în tote terre, *supplenesce oresicumu*

lipsea unei limbe universale; limba. adesea in locu de natiune: multe limbe straine au cotreieratu pamentulu putriei noastre; parentii nostri au sufferitu multe si mari velle de la limbele straine; de ce limba se fia acellu strainu? limba spurcata; limba, in locu de modu de a vorbi sau a scrie, abstragandu de la idiom'a sau dialectulu in care vorbesci sau scrii: acellu omu corbesce in una limba sublime; poesi'a este limb'a dioloru; music'a este limb'a animei; limb'a filosofiei, mathematicei, agriculturci; — lucrul ce s'emenata cu limb'a: limb'a campanei sau a clopotului, a campenci, a ferului de calcatu albele, a cateramei. Limb'a cutitului: limba de pamentu, peninsula, promontoriu, buccata de pamentu mai lunga de catu mai lata, care se lega cu uscatulu numai prin unu capetu allu sen, ero de celle alte parti este incongiurata preste totu cu apa: limba de pamentu, mai numescu una buccata de locu, care se intende printre alte doue teritorie mari: in espressioni botanice ca nomine de planta, cumu: limb'a boubai, anchusa officinalis, L.; limb'a broscii, alisma plantago, L., planta de apa; limb'a cancelui, cynoglossum officinale, L. si lingua canina; limb'a corbului, asplenium scolopendrium, si asplenium ceterach, L., planta numita si limb'a vaccii si limba vaccina: limb'a marci, iberis; limb'a ouei, plantago maior, L.; limb'a pescelui, planta cu su'cu astringente, statice ameria, L.; — limba intra si in mai multe proverbie, cumu: tota passera dupo limba ei pere.

* LIMBALL, adj., (lingualis), relativu la limb'a: sonuri limbali, lettera limbale.

LIMBARE, adj. s., 1. in acutasi insemnare cu limbale, (vedi salisulu etc), dero mai vertosu: 2. s. f.: a) morbul ce se face la limba, tumore melle sub limba; besica sub limba sau in caputulu limbei; b) specia de planta, (cu subst. se dice si limbaritia in locu de limbare ca si guaritia in locu de guarare; in forma simpla e de recomendatu).

LIMBARITIU, -a, adj. tin tuax, to pax; vedi, limbutu, care e de preferitu.

LLIMBARITIA, s. f., vedi limbare, sub 2.

LIMBATU, -a, part. adj., tin tuax, provodutu cu limb'a, limbutu.

LIMBISTICA, s. f., (fr. linguistique), linguarum scientia, studiulu si conno-scerea principioloru limbei, scientia grammatice generale, applicata la diverse limbe: limbistica face progresse mari in tempulu nostru.

LIMBISTICU, adj., relativu la limb'a: stulu limbisticu, (vedi limbistica, s. f. d'iu limbistica).

LIMBISTU, s. m., (fr. linguiste), care se occupa in speciale cu studiulu limboloru, cu principiile generale alle loru, si cu relationile d'intro elle: mai de multa limbisti se u'caira litterati; unele popore au limbisti eruditi.

LIMBUTU s. m., (cu u molliatu in locu de:)

LIMBONU, pl. -e, major Havana, limba mare.

LIMBRICARE si limbricare, adj. s., 1. adj., (limbricatis), relativu la limbrici; dero mai vertosu: 2. s. f., limbricare, medicamentu bonu pentru limbrici, materia d'in care se face acestu medicamentu, (fr. semencine vermifuge) (se aude pre a locura si limbricaritia, in locu de limbricare, ca si guararitia in locu de guarare; vedi si limbare; dero e de preferitu forma limbricare).

LIMBRICOSI si limbricosi, -a, adj., limbricosas, pleuti de limbrici, mai vertosu se dice despre prunii cari sufferu de limbrici.

LIMBRICU si limbricu, s. m., limbricus (it. limbrico, isp. limbriz, prov. limbric si limbric, fr. limbric), verme ce se face in stomachulu omenescu, mai albesu in recta cea mai frageda: acellu praniu are limbrici; suffice de limbrici; limbricu teria sau limbricu solivatu, crema soliva, L., verme lungu si latetiu cu una cordella, care se face in anii organismi omenesci, si este forte periculosu pentru sanetate si vietia omnia.

LIMBRICUTIU si limbricutu, s. m., (it. limbricuzzo), diminutivu d'in limbricu.

LIMBU, s. m., *limbus*, margine, gardine, extremitate : *limbulu unui instrumentu mathematicu; limbulu de a supra ori de desuptu allu sorelui ori allu lunei*; in botanica, *limbulu unui calice sau allu unei folie*; *limbu*, dupo unii theologi, locu in care se crede co sedu si astepta suffletele omeniloru, câti au moritu in grati'a lui Domnedieu, cumu si suffletele prunciloru nebaptezati.

LIMBURUSIU, s. m., *uva*, acea particella a esofagului care pende in form'a unui cepu micu si desparte esofagulu in doue; pre a locurea se dice si *gallatusiu*, éro pre alte locuri *ousioru* si *omusioru*.

LIMBUSIORA, s. f., *ligula*, *lingula*; limba mica; *limbusiora* este si numele unei plante.

LIMBUTIA, s. f., *ligula*, *lingula*, limba mica.

LIMBUTIA, (cu tonu pre *tí*, *limbutia*), s. f., *garrulitas*, *loquacitas*, calitate de *limbutu*.

LIMBUTU, -a, adj., *linguax*, *loquax*, *garrulus*, care vorbesce multu, care mai vertosu impunge si suppera cu vorbele selle.

* LIME, pl. *limine*, *limen*, parte inferiore d'intre usiorii unei usie, preste care are se passésca cine-va si essindu si intrandu; prin estensione : a) usia, b) casa.

* LIMENARCHU, s. m., *limenarcha*, (*λιμεναρχης*), inspectoriu sau capitaniu de *limanu* sau portu.

* LIMICOLU, -a, adj., *limicola*, care locuesce in *limu* : *limicole conce*.

* LIMIGENU, -a, adj., *limigenus*; *generatu* sau nascutu in *limu* : *limigen'a papura*.

* LIMINARE si *liminariu*, -a, adj., *liminaris*, relativu la *lime* sau *limine* : *trabe liminare*.

* LIMITANIU, -a, adj., *limitaneus*, relativu la *limite* : *agri limitanii*.

* 1 LIMITARE, v., *limitare*, a pune *limite*, a marginí, a infrená, a strimtorá, a determiná, a stabilí.

* 2 LIMITARE si *limitariu*, -a, adj., *limitaris*, relativu la *limite*.

* LIMITATIONE, s. f., *limitatio*, ac-

tionone de *limitare*, marginire, determinare accurata : *in urbea nostra pânea si carnea se vendu fora limitatione*.

* LIMITE, s. f., *limes*, margine, linia sau si punctu prin care se desparte, se separa unu locu, unu territoriu de altulu cu care se invecinedia : *limitea d'intre Romani'a si Bulgari'a este Dunaanari'a; limitea d'intre Russi'a si Turci'a este marea negra; demarcati limite bene*.

* LIMITROPHU si *limitrofu*, -a, adj., (*limitrophus*), cari au limite commune : *terri limitrophe*.

LIMONATA, s. f., vedi *lemonata*.

LIMONATARIU, s. m., vedi *lemonatariu*.

LIMONE, s. f., vedi *lemonia*.

LIMONIA, s. f., *limonia*, numele a doue plante d'intre cari una este speciea de *anemone*, éro cea alta e connosecta cu numele ei scientificu *scolymus*.

LIMOSU, -a, adj., *limosus*, plenu de *limu*, care coprende *limu* : *paludi forte limose*.

LIMPEDE, *limpedu* sau *limpidu*, -a, (care e de preferitu), adj., *limpidus*, ce este curatu, claru, transparente : *apa limpeda; vinu vechiu si limpedu; ceru limpedu, seninu; fig. capu limpedu, mente descépta, luminata, deschisa; idee limpede, clare si puse in ordine logica : ti am spusu limpede, se nu faci asiá; se vorbim limpede ca se ne intellegem si se scim de ce se ne tinem*.

LIMPEDIME, s. f., *limpiditas*, calitate de *limpedu* : *acellu vinu e de una limpedime admirabile; apele de la munti intrecu cu limpedimea pre celle de la sessuri*.

LIMPEDIRE, -escu, v., *limpidare*; a face *limpidu*, a curatiá de partile eterogene, a face ca se remâna curatu, neammestecatu, ca necuratiele se se asiedie la fundu, se nu mai fia turbure : *dupo incetarea ploiei riulu s'a mai limpeditu; ap'a turbure se limpedesce cu pétru acra; vinulu in bute s'a limpeditu dupo ce a mai statu; nucrii au disparutu si ecrulu s'a limpeditu, s'a inseninat; fig. v. mntea betivulu nu se limpedesce ncci una data; situationea poli-*

tica a terrei nu s'a împeditu de locu.

LIMPEDITORIU, -a, adj. s., care împedesc.

LIMPEDITURA, s. f., acțiune și efectul acțiunii de *împedire*.

LIMPIDITATE, s. f., *limpitudine*, calitatea de *limpidu*.

LIMPIDU și *limpedu*, -a, adj., *limpidus*, vedi *împede*.

LIMPIRE, *limpitoriu*, *limpitura*, vedi: *lambire* și *lampire*, *lambitoriu*, *lambitura*.

1 LIMU (cu *l* molliatu, *imu*), s. m., *limus*; lutu, tina, noroiu, de aici necurația, sorde.

2 LIMU, -a, adj., *limus*, strambu la una parte: *cu limi ochi se uitu la noi*.

* LIMULA, s. f., *limula*, deminutivul d'in *limu*. vedi și *lamura*.

LINAMENTU, s. m., *linamentum*, materia de *linu* sau *inu*.

LINARIA, s. f., (cu tonulu pre *ri*, *linaria*, cu *l* molliatu: *inaria*); 1. locu plantatu cu *linu* sau *inu*, in acestu intellesu mai bene: *linctu* sau *inctu*; 2. maiestria de a lucra *linu*; 3. officina unde se luera sau se vendu obiecte de *linu*; 4. lucruri facute d'in *linu*.

LINARICA, s. f., (*linarica*), planta d'in clasa 14, ordinea 2 a sistemului *Linneu*, se tine de familia *scrofulariaceo*, care se distinge in varietati numeroase: *este linarica de campu și linarica de munte*; *linarie'a de campu era mai inainte officinale și se aplică in contr'a hemorhoidileru*: — *linarica* (cu *l* molliatu), *linu* sau *inu* selbatien, vedi și *linariu*.

LINARIU, -a, (cu *l* molliatu, *inariu*), adj. s., *linarius*, 1. adj., relativu la *linu*: *materie linarie*; déro mai vertosu: 2. s., a) m., *linariu*, care fabrica obiecte de *linu*, care *torce*, *tesse linu*, etc.; b) f., *linaria*, a) in acellu-asi intellesu cu *linarica*, b) specia de passere.

LINDINE (mai bene *lendine*), s. f., *lens*, *lendis*, (it. *lendine*, prov. *lende*, fr. *lente*), omu de peduchiu: *copillulu are lendini in capu*.

LINDINOSU (mai bene *lendinosu*), adj., plenu de *lendine*.

LINGARIA, (cu tonu pre *ri*: *lingaria*) s. f., calitatea și fapta de *lingariu*.

LINGARIRE, -escu, v., *îngurire*, *adulari*, *assentari*; a linge, a fi parasitu; a laudă in modu escesivu, a adulă.

LINGARITORIU, -toria, adj. s., care *lingaresce*.

LINGARIU, -a, adj. s., *adulator*, *parasitus*, care are invetiulu reu de a *lingari*.

LINGAROSU, -a, adj., *adulans*, care are calitatea de a se sci *lingari*, de a laudă fora cumpetu pentru ca se placa, cumu și se castige ceva. sau incăi se se pota satură la mės'a altoru-a.

LINGERE, *linsi* și *linsei*, *linsu*, v., *îngere*, a trece cu limb'a preste unu obiectu: *linge taliariulu sau disculu*; *miticle* și *lingu barbele*, și *lingu budiele*; *canii* și *lingu plagele* pentru ca se se vindece; *vacc'a* și *linge vitellulu*; — a se linge: a) a se *lingusi*, a amblă benisioru și cu lingsire pre longa cine-va, b) a se stracoră, a se duce, a fugi, etc., pre nesentite; prov.: *a linge unde a scui-patu*; a landă ce a defaimatu, sau a defaimă ce a landatu: *cellu ce ambla cu micre și linge degetele*.

LINGORE, s. f., vedi *langore*.

LINGOU, *lingouu*, *lingone*, s. m., *adulator*, *assentator*, *parasitus*: *lingoulu* e mai reu de catu *lingariulu*.

LINGURA, s. f., *cochlear*, *ligula* și *lingula*, instrumentulu de culina și de mėsă cu care se manca zéma și alte bucate de consistentia mica, adico licide, fluide: *lingura de lemnu*, de *coșitoriu*, de *argentu*; *lingura mare câtu unu cașiu*, *lingura de culina*, *lingura de mėsă*, *lingura de cafea*, *lingura de înghiatiata*; *lingura* = câtu contine una *lingura*: a *sorbí doue trei lingure de zéma*; *lingura* = partea cava a peptului, vedi inse și *lingurella*.

LINGURARIA, s. f., artea de a fabrică *lingure*; summa mai mare de *lingure*: officina unde se facu și se vendu *lingure*.

LINGURARIU, s. m., *faber cochlearium*, care face, fauresce *lingure*: *una clasa de țigani inco se numescu lingurari*, pentru co facu *lingure* și alte *utensilie de lemnu*; *lingurariu*, s. reale, armariu de culina, in care se tinu *lin-*

gurile si alte utensilie de culina si de mésa : *assédia vasele in lingurariu, incuia lingurariulu.*

LINGUREA, s. f., (cu *ll* molliatu in locu de) :

LINGURELLA, s. f., partea esteriore cava a peptului, cavitatea esteriore a peptului, care se dice si *capulu peptului*, vedi si *lingura* cõtra finitu.

LINGURICA, s. f., deminutivu d'in *lingura*, inse luatu cu insemnarea speciale ce are si *lingurella*.

LINGURITIA, s. f., demin. d'in *lingura* : *linguritie de dulcétia*.

LINGUROIU, s. m., (cu *n* molliatu, in locu de) :

LINGURONIU, s. m., *lingura* mare.

1 LINGUSIRE, -escu. v., adulari, asentari, blandiri, a landá preste mesura, a spune cui-va vorbe blande si formose cu scopu de a seduce : *a lengusí pre cei mari, nu lingusiti passionile, capritiele si neboniele omenesci*; refl. *a se lengusí*, cu dativulu persoanei : *omulu lassiu se lingusesce inimiciloru sei*, se amilesee ca se castige grati'a loru.

2 LINGUSIRE, s. f., aduatio, assentatio, lauda falsa sau essaggerata ce se da cui-va cu scopu de a i placé : *lingusire miserabile, lingusire rosinatoria; bassa lingusire, lingusire gretiosa, grossolana, canesca; atí insellatu pre acelli omeni simpli cu nerosinatele vostre lingusiri; fiti inimici ai lingusirei; lingusire delicata, fina, ubiá sentita; lingusire in batalia de jocu, in tonu umoristicu.*

LINGUSITORIU, -toriu. adj. s., adulator, assentator, blanditor, care lingusesce, se incerca a seduce pre altii, spre a se insinuá in favorea loru prin laude false, prin complimente si complaceri umilitorie : *celli mai periculosi inimici ai domnitoriloru sunt lingusitorii miserabili, lingusitorii corrumpu si pre femine; lingusitoriu nerosinatu; nu confundeti laudele omeniloru de onóre cu laudele perfide alle lingusitoriloru; feriti-ve de lingusitori.*

1 LINIA (cu *l* si *n* molliatu), s. f., proprie f. d'in *liniu*, si prin urmare acellu-asi coventu cu urmatoriulu 2 *linia*, applicatu la intellessulu speciale

de *camésia feminesca cu altitie si alte inflorescure.*

2 LINIA, s. f., *linea*, proprie fem., d'in *liniu*, applicatu ca s. f., cu intellessulu de *acia linia* = *acia de linu* sau *inu* : I. proprie, *acia*, *firu*, *fune* etc.; I. in genere : *gallin'a se custodesce legata de petiore cu una linia; porta la guttu una linia de margaritarie*; 2. in speciale : a) *firulu ce formedia ochiurile unei plesse, unei retelle, si de aci* : *pless'a ensasi : a scote lini'a plena de pesci*; b) *acia de care se lega uncinulu unei unghitii*; c) *acia ce serve de dreptariu lemnariloru si murariloru : intende bene si indrepta lini'a; pari batuti in linia*; de aci : II. prin metafore : a) *trassura in form'a firului de condeiu sau de pennicellu : a trage linie cu plumbulu, cu carbonele, cu condeifulu, cu cret'a*; mai vertosu in intellessu geometricu : *linia drepta, curba, fránta, circularia, perpendicularia, oblica, orizontale, verticale; linie paralele; a duce una linia drepta de la unu puntu la altulu; a impreuná printr'una linia doue anghiri oppuse*, etc.; b) in speciale : a) *linia limitatoria* intre doui agri sau doue terre; de aci, *marginu*, *capetu*, *finitu*; c) *liniele faciei*, principalele trasure esterne, care dau form'a sau figur'a unui obiectu, *planulu*, etc. : *a trage primele linie alle figurei marelui erou*; fig., *a dá liniele caracterinlu persoanei*; d) *linia ecinoptiale* si *simplu linia*, *ecatoriulu*; *linia meridiana*, *meridianu*; *linia losso-dromica*, care serve mai vertosu la chartele marine; *liniele de apa*, trasse la navi *paralele* cu faci'a apei; in militia, *linia* = *ordine*, *seria* : *armata de linia*, *regulata* si *permanente*; *callarime de lini*; *linia de batalia*; *a formá, a deschide, a inchide, a duplicá, a sparge lini'a*; *navi de linia*; ca terminu de fortificatione militare, *sapatura*, *fossatu* : *a lucrá la linie, linie de apropiare, linie de circumvallatione, de contravallatione, linie paralele* : — apoi *linie telegraphice*, etc.; — e) *successione prin generationi* : *linia drepta, collaterale*; *a se trage d'in cineva in linia drepta*; f) in-

strumentu de trassu *linie*: *fora linia nu tragi liniile drepte.*

LINEALE, adj., *linealis*, relativu la 2 *linia*: *desemnu lineale*; subst., instrumentu cu adjutoriulu carni-a se tragu *linie*: *liniale de lemn, de metalu.*

LINIAMENTU, pl.-e, *lineamentum*, trassura, trassetura cu penna, creta, plumbulu, etc.: trasseturele prime, elementarie, form'a elementaria a unei fientie, a unui obiectu: *Cicerone observasse co in geometria sunt a se tine in vedere liniamentele. form'a sau figur'a. intervallulu, marimea; physiognomistii coliescu a judeca d'in liniamentele faciei caracterulu omeniloru: liniamente. forma, configuratione a unui locu, a unui tinutu; in sensu morale: liniamentele sufletului sunt mai formose de citu alle corpului; primele liniamente alle unei carte.*

1 LINIARE,-cdiu, *lineare*, a trage *linie*: *liniati tabl'a cu creta: un liniatu papirulu cu plumbu: liniidiu cartea de computu, co cu liniidiu cea de correspondenta.*

2 LINIARE, adj., si

LINIARU,-a, adj., *linearis* si *liniarius*, ce sta in relatione cu *linie*: ce se face prin *linie*: *desemnu liniaria, demonstratiune liniaria, adeco geometrica: problema liniaria, perspectiva liniaria*: in botanica: *folia liniaria*, lunga si forte angusta: *foliile celorlu mai multe plante graantioase sunt liniarie.*

LINIATIONE, s. f., *lineatio*, actiune de *liniare*; coner., *linia*, trassura liniaria; liniamentu, configuratione.

LINIATURA, s. f., *lineatio*, in sensu concretu se dice ensasi *linia* sau *liniile* trasse: *liniatura drepta, liniatura stramba, neplacuta ochiloru*: se dice *liniatura* si in locu de *liniamentu*.

* LINIFERU,-a, adj., *linifer*, care porta *linu* sau *inu*.

* LINIFICINA, s. f., fabrica de *linu*.

* LINIFICIU, s. m., *linificium*, lucru de *linu* sau *inu*, torsulu sau tessutulu *lanului*.

* LINIFICU,-a, s. adj., *linificus*, care luera *linu*.

* LINIGERU,-a, adj., care porta vestimente de *linu*.

* LINIME, pl., *linimine*, *linimen*, si

* LINIMENTU, pl.-e, *linimentum*, medicamentu facutu d'in oliu si d'in alte substantie, cu care se unge corpulu sau una parte a lui spre a ua molliã si a allenã dorerea, a adjutã ca inlatur'a sau bub'a se coa si se sparga mai cur-rendu si mai usioru.

LINIORA, s. f., *lineola*, *linia* mica, scurta.

LINIRE, v., *linire* si *linere*, a unge, a aplicã unu *linimentu*.

1 LINISIORU (cu *l* molliatu, *inisiору*), s. m., deminutivu resfaciatoriu d'in *linu* sau *inu*.

2 LINISIORU (mai bene *lenisioru*), s. m., deminutivu: a) d'in *linu* sau *lenu*, ea peseo: *amii vrã patru lenisiori*; b) d'in *linu* sau *lenu* pentru storsu struguri.

3 LINISIORU,-a, (mai bene *lenisioru*), adj., *linisiscatus*, deminutivu d'in adj., *linu* sau *lenu*.

LINITATE, s. f., *lenitas*, *tranquillitas*, stare *lina*, stare neturburata, *tranquillitate*: *a traã in linitate. linitatea sufletului, linitatea mãrei*; vedi *linu*.

* LINIU,-a, adj., *linus*, de *linu* sau *inu*: *vestimente linie, camesia linia.*

LINIUTIA, s. f., vedi *liniora*.

LINSETU, pl.-e, *linctus*, effectu si modu de *lingere*: *dupo indelungu linsetu, ubiu capta pullii de ursu una forma.*

LINSETURA, s. f., *linctus*, actiune si effectu de *lingere*: *pre sare se vede linsetur'a vitelor.*

LINSU,-a, d'in *lingere*: 1. part., *linctus*: *gravidia de sare linsu de vite*; — *linsu*, peptenatu, unsu, netedu; figur. si familiaru: *june linsu*, adeco peptenatu si neteditu, scõssu d'in cãteã; 2. sup. si s. m., abstr. *linctus-u*: *sare de linsu pentru vite; linsulu pulliloru.*

LINSURA, s. f., *linctus*, actiune, modu si effectu de *lingere*.

LINTE, s. f., (mai bene *lente*), *crvum lens L.*, planta leguminoasa d'in aceea-a cari se cultiva in fia-care anuu si pertine la familiã *papilionaciloru*: *graantulu lentei este mica, latetiu, la*

margini supriatu si de colore ce bate cevasi in rosiu; lentea este unu nutrimentu sanetosu; lentea selbateca=lemna minor, da nutretiu bonu pentru vite; este si lente passerisca perosa=eryum hirsutum; lente in patru grauntie = eryum tetraspermum, lente de apa sau lente de balta si lente brostescă=leus supra aquam natans, una planta ce innota pre de asupr'a apeluor statatorie, éro foliele ei sémena cu alle lentei; — lentea pratului = lathirus, planta d'in classea diadelpheloru; — lente ca terminu medicale, petisiore rosie ce essu mai allessu pre faci'a si pre mânile unoru persone; medicii le mai dicu si ephelide (vedi si lentigine); — lente ca terminu de dioptrica, vitru taliatu in forma de lente: dupo diversele forme lentea dioptrica se numesce biconvessa, deco ambele laturi sunt bulbucate; plana concava, deco una lature e plana, éro alt'a cava; convessa-concava, deco una parte e bulbucata éro alt'a cava; lente concava convessa si meniscu, sau lunisiora, lunetta; lentea dioptrica, compusa d'in doue sau trei se dice lente applanatica: cu legu literele nice cu lentea: in focariulu lentei se concentra radiiele; — in orologia-ria, lentea pendulului, pondu de arama sau de alama, de form'a lentei, care este applicatu la extremitatea unui pendulu; plur. linti sau mai bene lenti = sorde sau lepra la porci.

* LINTIARIU, -a, adj. s., lintearius, relativu la lintiu; s. care fabrica lintie.

LINTICICA, (lenticica), vedi lentisiora.

LINTICULARIU, adj., lenticularis, vedi lenticulariu.

LINTICULATU, -a, lenticulatus, etc. vedi lenticulatu.

LENTIOLU, pl.-e. linteolus, -um (it. lenzuolo, prov. linsol si lensol, fr. linceul), deminutivu d'in lintiu, buccata de pandia ce serve la ceva, si in speciale, pandi'a cu care se accopere cadaverulu unui mortu; sub form'a syncopata tiolu sau tiollu se applica la coperitur'a de patu, cu care se invelesce omulu candu dorme noptea.

LINTISIORA (mai bene *lentisiora*), s. f., lenticula, deminutivu d'in *linte* sau *lente*.

LINTIU, -a, adj. s., linteus, -um, 1. adj., in acellu-asi sensu cu *liniu*, de *linu* sau *inu*: *vestimente lintie, tunica lintia*; 2. s. m., reale, *lintiu* pl.-e, a) in genere, materia, tessutura de *linu*, pandia de *linu*: *a comperá lintiu pentru vele de navi*; b) in speciale: a) *stergariu de pandia de linu*; β) *comesia, braccine si alte vestimente de linu*; c) prin estensione, tessutura in genere, chiaru deco nu e de *linu*.

LINTITIA, *lentitia*, s. f., lenticula, ca si *lenticica* si *lentisiora*, deminutivu d'in *linte* sau *lente*; form'a *lentitia* inse se iea mai allessu in pl. *lentitie*=*lentigine* (vedi acestu coventu); vorba reu formata, inse deja obsoleta.

1 LINU (cu *l* molliatu, *inu*), s. m., *linum*, planta connoscuta, d'in a carui semintia se scote oliu, éro fibrele cari se ieau de pre paliele lui dau fire d'in cari se tesse pandia bona si fina cumu si celle mai formose dentelle.

2 LINU (mai bene *lenu*), s. m., *cyprinus tinea*, pesce d'in speci'a carpiloru, inse cu soldi mai mici, éro pellea negra si vescosa, oresicumu ballosa.

3 LINU (mai bene *lenu*=*ληρός*), s. m., *torcular*, vasu de storsu struguri, specia de albia sau de capistere in care se punu si se calca struguri; loculu unde este assediatu storcutoriulu si tote vasele, cadele, in care se calca si se storce mustulu de vinu: *duceti butile la lenu; scoteti but'a d'in lenu si ua assediati in cellaru*.

4 LINU (mai bene *lenu*)-a, adj., *lenis*, *lentus*, *tranquillus*, insemna mai multe calitati de intardiare, de mersu incetu, de durata mai lunga, de nepesare sau apathia, care tote se ilustra mai bene prin esemple: *somnulenu; mersu, ambletu lenu, pulsu lenu. ap'a ce curge lenu este affunda, voce lena, mare lena, venturi lene*.

LIPANU, s. m., 1. planta, *beta*: *lipanu albu, lipanu rosiu, foliele de lipanu sunt emollienti*, (vedi si *lapanu*;

pre a locurea in locu de *lipanu* se aude si *lipianu*; 2. specia de pesce, *thymalus*, *Linn.*

LIPELLA, s. f., importunus, molestus; proprie, ce se *lipesce*, applicatu inse de regula a insemná : persona de care nu te poti curetiá, scapá; importunu, nesuferitu : ce *lipella si omulu estu-a*.

LIPIA, s. f., crustulum, libum, panis; pâne azyma, adeco d'in coca fora alluatu, (vedi si *lipiu*).

LIPIANU, s. m., planta, verbuseum *thapsus L.*, vedi *cod'a vaccei*, si *luminica*.

LIPICA, s. f., tinea; cea-a ce pre alte locuri se chiama *molle*.

LIPICIU, s. m., venus, gratia, invitamentum, illecebra; ce place si atrage la sene, ce face ca ceva se fia amabile, se ne atraga si se se *lipesca* de anim'a nostra : *acestu omu n'are neci unu lipiciu in vorba lui*; *muiere formosa, déro fora lipiciu*; in locu de *lipiciu* se dice si *vino incoce* : *muierea acesta-a n'are ce se dice vino incoce*.

LIPICU, s. m., vedi : *lipiciu*.

LIPIRE, -escu, v., luto, limo, glutine aliisque similibus linere; delutare. agglutinare, ferrumlinare, coagmentare; devincire; adhaerere; lentus vel tenax esse; accidere; appropinquare. vicinum, contiguum esse, (penetraetymologia comparata : sanscr. lip=ungere, lipire; grec. λίπα, λίπος = unsoare, untura; λιπάειν = ungere, lat. linere, limus, etc.): 1. a prende sau aderí, vorbindu de ceva un-surosu, glutinosu, sau viscosu : *mierea glutinulu, coc'u se lipesce de degete*; 2. a prende doue alte lucruri prin unu allu treile glutinosu : *a lipí scandurle mesei cu bonu glutinu*; *a lipí cu plumbu*; *a lipí ferestrele cu coca*; 3. in speciale, a applicá lutu, limu pre parieti, garduri, etc., a astupá asiá ceva : *a lepí parietii cu lutu*; *a lipí gaurle caldurei*; 4. in genere. a face se adera veri-ce lentu sau viscosu de altu ce : *a lipí unu micu emplastru la capetulu urechiei*; *a lipí unu annuntiu pre pariete*; *lipiti charteie pre cartonie*; 5. in intellessulu cellu mai estensu, fora se interceda nemica glutinosu, a apropiá, a allaturá,

a face contiguu, a pune unulu longa altulu, etc. : *vecinulu vré se lipesca murulu seu de altu meu*; *gardurile nostre sunt lipite unulu de altulu*; *nu te poti lipí de unu locu*, nu te poti apropiá, e inaccessible; asiá si : *nu te poti lipí de unu omu*, nu lu poti accede, nu i poti neci vorbí, nu te poti adînge si intellege cu densulu; *nu te poti lepí de unu callu, care e reu si scibaticu*; *copillulu, candu i e frica, se lipesce de tatulu, de mam'm'a, de cine connosce*; *a lipí una palma sau mai multe cuiva, a dá, a aplicá*; 6. ca reflex. a se lipí: a) proprie : *mierea se lipesce de degete*; déro mai vertosu : b) metaf. : α) a nu se poté departá de unde-va, a stá acollo prea indelungu : *se uita si se lipesce pre unde se duce*; β) a se devotá, a se legá strinsu prin amore : *omulu lassa parentii, si se lipesce de muiere*; a se lipí pre longa cineva : *nu se lipesce ellu de parenti, necum'u de altii*; γ) a fi lentu, viscosu, tenace; δ) a se intende, a infectá, a fi contagiosu : *langorca se lipesce*; ε) a fi convenitu, a se adaptá, de aci : prov. se *lipesce ea me'a in pariete*.

LIPITIONE, s. f., actione de a lipí si de a se lipí : *lipitionea gardului cu ballega*; mai vertosu, contagione, infectione.

LIPITOSU, -a, adj., tenax, resinacens, glutinens; contagiosus, ce se lipesce in sensu physieu si morale : *langorea este lipitosu, pestilentia este lipitiosa*; *se crede eo si choler'a ar fi lipitiosa*; *corruptionea este lipitiosa*; *lussulu inco este lipitosu*.

LIPITORE, s. f., hirudo, sanguisuga, verme negru de apa, care suge sange d'in corpurile organice de care se lipesce : *lipitore mare, lipitore mica, lipitore flamenda, lipitore satulla*; fig. se dice despre speculanti si omeni politici, cari scotu si storeu averea poporului prin mediloce si cãlli blastemate; totu lipitori se numescu, si advocatii cari storeu asiá numite onorarie, prin care clientii loru se ruinedia : *lipitorile satororu, se numescu ebrei*; *lipitorile statulu, lipitorile clientiloru*.

LIPITORIA, s. f., asperula arvensis,

Lin.; *lipitoria de coloratu, asperula tinctoria.*

LIPITORIU, s. m., *linens, lentus; proletarius*; care *lipescu* sau se *lipescu*: *feminele lipitorie lipescu paretii scolei satesci; morbu lipitoriu*, (vedi *lipitosu*); in speciale, in Transilvania, dupo legile feudali, omu venitu d'in alta comune, care se allatura pre longa altu locuitoriu.

LIPITURA, s. f., *agglutinatio, ferrumination, delutatio, adhesio si adherentia* etc., *actione si effectu alla actionei de lipire: lipitura cu lutu, cu plumbu cu coca*; in speciale: *lipitura*, unu morbu care pote fi sau numai psihicu sau si physicu, fiendu effectulu amorei sensuale ce sente unu individuu de unu sessu cotra altu individuu d'in cellu-altu cu una intensitate extraordinaria in câtu d'in acêsta cauza are visioni fantastice: *sef a se usca pre petiore. a datu in lipitura*; (vedi si *shoratoriu*).

LIPIU, s. m., *librum, placenta*, 1. in acellu-asi sensu cu *lipia*; 2. specia de placenta cu *brendia*, cu *vérdia* sau cu alte *verdetie*.

* LIPPITUDINE, s. f., *lippitudo*, morba de care suflere *lippulu*.

* LIPPU, -a, adj. s., *lippus*, cui cargu ochii, care nu vede bene, orbu.

LIPSA sau *lipse*, s. f., *defectus, penuria, privatio, inopia, necessitas, usus, opus, absentia, absentia de ce s'ar cere sau ar fi necessariu, neavere, inopia, defectu, neadjunsu, nevolia, necessitate, etc.*: *dupo secerisiiu reu urmedu lipse de buccate: lipsea de subsistentia l'a facutu se si lasse patria; in platide commerciali nu se sentelipsea de banni: in acellu tinutu este lipse mare de apa bona; lipsea de carti scolastice este una d'in causele lipsirei de la scola; lipsea respectului cotra parenti l'a degradatu in ochii lumci; cellu avutu nu sente lipsele pauperului, care este privatu de tote celle necessarie; tabellulu are atâte lipse in câtu e departe de perfectione: nu e de lipse se te duci tu acollo; avemu lipse de boni conductori; unu bonu capu ni e de lipse; ce ti e de lipse? ce ai de lipse? in lipsea mea se nu ve miscati*

de a casa; a condemná in lipse; ce mi e bonu amiculu. déco nu m'adjuta in lipse. (*Lipse* a potutu essí directu d'in gree. $\lambda\acute{\iota}\pi\eta\varsigma = \lambda\acute{\iota}\pi\text{-}\tau\acute{\iota}\varsigma$; déro nu pare mai pucinu probabile nascerea lui d'in lie, sanser. *ric* = $\lambda\acute{\iota}\pi$, de unde lat. *linguere*, vedi *lessinu* si 2 *licere*). *M.*

LIPSIRE, -escu, $\frac{3}{4}$ v., *deficere, privare, deesse, abesse, superesse, reliquum esse, opus esse, necesse esse; privari, renuntiare, a fi lipse, a fi in lipse, a pune in lipse: l'au lipsitu d'in functione: mortea ne lipsi de celli mai boni barbati ai nostri: m'am lipsitu pre mene, pentru ca se lu adjutu pre densulu: lipsicam de a casa candu au venitu elli; scolarii boni nu lipsecu de la scola; lipsecu bannii in platia; lipsecu unu callu: mi lipsecu trei cente peno la una mille; indata ce voiu adjunge la Bucuresci nu voiu lipsi a ve serie; se nu lipsiti de la mésa, de lu abnare, de la baserica: acellu nefericitu i lipsecu menteu; ce mai lipsecu, ca se fu completu nefericitu? lipsecu se mi vina si acesta-a la capu: de aci, forte desu la Macedoromani, cu intellessulu de: e de lipse = opus est: lipsecu se fugimú. nu lipsecu se mergi tu acollo; — apoi: me lipsecu si de mésa rostra si de tote; de asiá lucrú me lipsecu mai facile; me lipsecu de tene, nu te mai voiu, te la pedu: — a se lipsi, a se smentí; — a lipsi pre cineva de la scene, a lu departá.*

LIPSIRE, s. f., *absentia; privatio, absentia: lipsirea lui de la officiu bate la ochi, acellu scolariu are multe lipsiri de la scola.*

LIPSITU, -a, adj. part., d'in *lipsire*, *absens, privatus, egenus, inops, inanus*, care sente *lipse*, *lipsitu de banni, lipsitu de functione, lipsitu de celle necessarie, lipsitu de mente, si absol. unu lipsitu, una lipsita: una lipsita de muere.*

* 1 LIRA, s. f., *lira*, fasci'a de pamentu ce se taia sau rupe d'intru una data cu aratrulu: *foss'a ce se face prin taiarea unei lira se chiama sulu.*

2 LIRA, s. f., *coventu corruptu d'in libra sau livra, si applicatu la monete*

cari, dupo terre au diferite valori: *lir'a italiana de argentu are valoarea unei leure române: lir'a turcească are 22 leure și 75 banni; lir'a sterlina are 25 leure sau franci.*

LISTA, s. f., **catalogus**, **index**, **tabulae**, (it. lista, fr. liste): mai multe nume de persoane sau de lucruri, scrise în serie pe una folia de chartea: **catalogu indice: list'a militarilor conserați: list'a juratilor, list'a cartilor comparate**, etc. — **list'a civile**, summa destinata pentru capulu statului.

* **LITABILE**, adj., **litabilis**, ce se pote *lita*.

* **LITAME**, s. pl., **litamine**, **litamen**, ce se *lita* sacrificiu.

LITANIA, s. f., **litanii** (*λεηναίαι*), rogationi publice cari se facu contra Dumnezeu, și contra toți santii, invocandu pre toți unu dupo altulu.

* **LITARE**, v., **litare**; 1. a face rogationi; 2. a face sacrificie, cari se aduea semne bune; 3. a sacrificá în genere; 4. a sacrá, a conserá.

* **LITATIONE**, s. f., **litatio**, actione de *litare*.

* **LITE**, s. f., **lis**, (forma antica *stlis*): certa, disputa, controversia, processu, cautarea dreptului în faci'a judecatei, la tribunariu.

LITEA, s. f., vedi *litia*.

LITERA și **littera**, s. f., **littera** și **littera**, 1. semnu sau caracteru prin care însemnâmu sunurile vorbirei, le scriemu: *littere latine, littere grece, littere gothice. littere maiuscule: copillulu formidia litterele cu condiculu; typographulu college litterele*; 2. scientiele în genere, scientiele formose în specie, **litteratur'a**: *ellu incétia litterele, facultatea de littere, jurii nostriu facu mare progressu în littere*; 3. epistola: *annu scrissu mai multe littere; n'am acceptatu înco litterele telle*.

LITERALE și **litterale**, adj., **litalis** și **litteralis**, ce este conforme *litterei*, dupo *littera*: *sensulu litterale allu acestui locu d'în scriptura diffire preu multu de sensulu seu cellu allegoricu: acea poesia este a se intellege în sensu figuratu, éro nu în cellu litterale; tra-*

ductione litterale, adeco facutu d'în coventu în coventu: *acellei traductioni lipsesce eleganti'a, pentru eo este preu litterale*;—**limba litterale**, care se scrie, în oppositiune cu un'a ce numai se vorbesce: **cantitati litterali**, semmate cu *littere*, cumu se face în Algebra.

LITERALITATE și **litteralitate**, s. f., calitate de *litterale*, ce se tine strinsu de littere sau de sensulu litterale.

LITERARIU și **litteraria**, -a, adj., **litterarius**, relativu la *littere*: 1. în intellessulu cellu mai strinsu, relativu la lectura și scriere: la invetiatur'a elementaria; 2. în sensu mai largu, ce se referre la *litteratura*, la scientie și arti și mai vertosu la artea formosa de a scrie: *folia litteraria sau diariu litterariu, disputa litteraria, critica litteraria; acestu omu se ocupa preu multu cu lucruri litterarie, d'în care nu si pote assecurá essistenți'a; lumea litteraria, care cultiva litterele; acca dissertatione litteraria si are meritulu seu*.

LITERATORIU și **litteratoriu**, adj., s., **litterator** și **litteratorius**, care se ocupa cu *littere*, care se referre la *littere*: 1. în sensu strinsu: care invetia pre altulu se lega și se scria, invetiatoriu elementariu; 2. care comosee limba, sau se ocupa cu scientia limbei, grammaticu, filologu; 3. care este adaptu bene în *litteratura*, și face profesiune d'în ea.

LITERATU și **litteratu**, -a, adj., **litteratus**: 1. semnatu cu *littere*: *spata litterata; serca litteratu*, stigmatizatu cu litterele initiali ale domnului seu; 2. invetiatu, instruitu, versatu în littere, în scientiele formose: *omni litteratu, femina litterata*; ca subst., *cine este acellu-a care vorbesce asiá bene? este omu litteratu*; în acestu casu *litteratu* se confunde mai de multe ori cu *litteratoriu*; *litteratu* inse nu presupune eo cineva face profesiune d'în *litteratura*, precumu se presupune la *litteratoriu*.

LITERATURA și **litteratura**, s. f., **litteratura**, 1. scientia sau mai bene artea elementaria de a comosee și a scrie *litterele*; 2. instructiune elementaria; 3. scientia unei limbe, cumu și a

grammaticiei ei, a filologiei; scientia care coprende grammatic'a, ratoric'a si poetic'a, care se chiama si *littere formose*; *arti formose, scientie formose*; 5. totu ce s'a scrisu intr'unu ramu sau in tote ramurile de scientia intr'una limba: *litteratur'a greca e mai variata de câtu cea latina*; 6. in fine *litteratura*, eruditione, invetiatura si scientia multa si profunda conoscere a totoru productioniloru litterarie alle unei natione, terre sau epoce; in aceste trei d'in urma acceptioni se dice: *studiulu litteraturei este placutu junimei*; *poesi'a este partea cea mai illustra a litteraturei*; *curso de litteratura*; *acellu professoriu are litteratura vasta si profunda*; *cellu altu are numai una tinctura de litteratura*; *litteratur'a moderna in unele respecte nu se pote neci compará neci mesurá cu litteratur'a classica a Elleniloru si a Romaniloru*; *litteratur'a angla coprende multe opuri morali*; *litteratii, si mai vertosu litteratorii români, sunt detori a preveghiá, ca litteratur'a nationale se nu appuce una directione falsa, corrupetoria de bonulu gustu si de moralitate*; *litteratur'a are necessitate mare de mecenati, de patroni si protectori*; *litteratur'a pote se fia studiu de professione, inse forte varu da mediloco de subsistentia materiale.*

* LITHARGYRU, s. m., lithargyrus; oxydu de plumbu liceditu si cristallisatu in place sau table: *vinarii se nu amestice lethargyru in vinu.*

* LITHIASI, s. f. (fr. lithiasis = λιθίασις, d'in λιθος = *pétra*); formare de *pétra* in besic'a udului.

LITHIASICU, -a, adj., relativu la *lithiasis*.

* LITHIATU, s. m., (fr. lithiate); sare formata d'in combinationea acidului *lithicu* cu una base.

* LITHICU, -a, adj. (fr. lithique, d'in λιθος = *pétra*); de *petra*: *acidu lithicu.*

* LITHINU, -a, adj. s. (fr. lithine, d'in λιθος = *pétra*); de *lithiu*; s. m. si f., alcaliu ce se afla numai in minerali.

* LITHIU, s. m., (fr. lithium); corpu chymicu inco pucinu conosciutu.

* LITHOBIU, -a, adj. (fr. lithobie,

λιθος = *pétra*, si βιός = *viétia*); care viue in *pétra*; s. m., *lithobiulu*, genu de insecte aptere d'in famili'a myriapodiloru.

* LITHOCALAMU, s. m., (fr. lithocalame, λιθος = *pétra*, si κάλαμος = *calamu*); tubu de arundine fossile.

* LINTHOCARPU, s. m., (fr. lithocarpe, λιθος = *pétra* si καρπός = *fructu*); fructu petrificatu.

* LITHOCHROMIA, s. f., (fr. lithochromie, λιθος = *pétra*, si χρώμα = *colore*); processu *lithographicu*, prin care pre una pandia se impreme unu campu negru cu spatie de diferite colori, asiá in câtu se produce effectulu unui tabellu lucratu cu oliu.

* LITHOCHROMICU, -a, adj., relativu la *lithochromia*.

* LITHOCHROMISTU, s. m., (fr. lithochromiste); artistu in *lithochromia*,

* LITHOCOLLA, s. f., (fr. lithocolle, λιθος = *pétra* si κόλλα = *colla*); cementu ce serve lapidariloru a fissá gemmele ce voru a lucrá.

* LITHOGENESIA, s. f., (fr. lithogenesie λιθος *pétra*, si γένεσις = *generatone*); parte a mineralogiei care esplora legile de formatione a petreloru.

* LITHOGENIU, -a, adj. (fr. lithogène, λιθος = *pétra* si γένος = *genu*); care nasce sau produce *pétra*: *cementu lithogeniu.*

* LITHOGLYPHICU, -a, adj., (fr. lithoglyphique); relativu la *lithoglyphia*; s. f., *lithoglyphica*, arte a *lithoglyphulu*.

* LITHOGLYPHU, s. m., (fr. lithoglyphe, λιθος = *pétra*, si γλύφειν = *sculperere*); sculptoriu in *pétra* la antici.

LITHOGRAPHIA sau *litografia*, s. f., (fr. lithographie, λιθος = *pétra*, si γράφειν = *scriere* si *depingere*); arte de a scrie sau de a desemná pre *petra*; officina de *lithographu*.

LITHOGRAPHICU sau *litograficu*, -a, adj., relativu la *lithographia*.

LITHOGRAPHU sau *litografu*, s. m., fr. lithographe); maiestru in *lithographia*.

LITHOLOGIA sau *litologia*, s. f., lithologia (d'in λιθος = *pétra*, si λόγος = *discursu*), parte a istoriei naturale, care se ocupa cu cercetarea si conoscerea petreloru.

LITHOLOGICU sau *litologicu*,-a, adj. relativu la *lithologia*.

* LITHOLOGU sau *litologu*, s. m., *lithologus*, cellu ce studia *lithologi*'a.

* LITHOPHAGU sau *litojagu*, adj. s., *lithophagus*, care manca petre, mancatoriu de petre, mai vertosu una specie de scoice cari si sapa locuenti'a in petre.

† LITHO-, (d'in gr. λίθος = *petra*), afora de compositele ce au occurredu peno aci, intra inco in multe alte composite, cumu: *lithophania* (φανεῖν = *lucire*), transparentia a petrei si altoru materie analoge; *lithophilu*,-a, (φιλεῖν = *amare*), cui place petra, vorbindu de unele plante, ca subst., *lithophilele*, genu de plante d'in famili'a amaranthacieloru; genu de insecte ce viu in locuri petrose; *lithophosphoru*, barytu sulfatatu; *lithophyllu*,-a, adj., care are folie de petra; s. m., folia de fossile; *lithophytu* (φύτον = *planta*) s. m., productu marinu ce tine si de petra prin durezza si de planta prin forma; *lithoscopiu* (σκοπεῖν = *spectare*), instrumentu cu care se conosece presenti'a petrei in besic'a udului; *lithospermu*,-a, adj., (σπέρμα = *sementia*), care are seentie dure; s. m., specie de erba; *lithostrotu*,-a, *lithostrotus*, (λιθόστρωτος, στρωτός = *asternutu*), asternutu cu petra; s. m., *lithostroiu* = *lithostrotum*, locu asternutu cu petre, *musaicu*; *lithotomia* s. f., (fr. *lithotomie*, τολί = *taliare*), taliarea sau scoterea petrei d'in besic'a udului; *lithotomicu*,-a, adj., relativu la *lithotomia*: *lithotomu*, (fr. *lithotomie*), (vedi mai susu *lithotomia*), s. m., a) persona care talia sau scote una petra d'in besic'a udului; b) reale, instrumentu de scossu acesta petra; *lithotripsy* (fr. *lithotripsie* = τρῆξις = *sfermare*), sfermare si scotere a petrei d'in besic'a udului; *lithotripticu*,-a, adj., relativu la *lithotripsy*; *lithotypographia* (fr. *lithotypographie*), arte de a reproduce pre petra una tabla typarita cu littere ordinare.

LITIA, s. f., (λίτις), *processio*, processione religiosa: *au incongiuratu baseric'a cu litia*; — artu, pane benecventata; — istoria, vorba lunga si ade-

sea molesta: *ce de litie mai scie si omulu acestu-a!*

* LITIGANTE, part. adj. s., *litigans*, care *litiga*, se judeca: *partile litiganti au de a se infaciosu in terminu de cincispredece dille*; *in acellu processu sunt mai multe parti litiganti*.

* LITIGARE, v., *litigare*, a portá *lite*, a disputá, a se certá, a portá processu, a stá la judecata cu cine-va.

* LITIGATIONE, s. f., *litigatio*, actione de *litigare*, certa, processu.

* LITIGATORIU,-*loria*, adj., *litigator*, care *litiga*, care are certa, processu cu cine-va.

* LITIGIOSU,-a, adj., *litigosus*, ce se alla in certa, in processu, in judecata: *cestione litigiosa, causa litigiosa*; cui place certe, processele: *muieri litigiose*.

* LITIGIU, pl.-e. *litigium*, certa, in specie, certa in faci'a justitiei, portare de processu: *acestu locu este in litigiu*; *d'in uca pretensione se pote nasce unu litigiu*.

* LITORALE si *littorale*, adj., *littoralis*, de *littore*, de la termulu marei; ca subst.: *costele Dalmatiei de la Fiume peno la Novi se dicu litorale*.

* LITORARIU, si *littorariu*,-a, adj., *littorarius*, camu in acellu-asi sensu cu *litorale*: relativu la *littore*.

* LITORE si *littore*, s. m. f., *littus*, ripa sau costa de mare, vedi si *littu* si *litu*.

* LITOROSU si *littorosu*,-a, adj., *littorosus*, care are *litori intense*.

LITRA, s. f., (λίτρα), cu acellu-asi intellesu ce are *libra*, mesura de capacitate si de greutate = 100 drachme = 325 gramme francesci, si prin urmare identica cu *libra pondo* a Romaniloru antichi: *da-mi una litra de cafea si doue litre de sacharu*; *una litra de pome si una pane de trei litre*; *addune cate una litra de vinu*; *amu beutu imprenna cincii litre*; *amu cumperatu una litra de tortu*.

* LITRU, s. m., (fr. *litre*), mesura noua de capacitate, considerata ca unitate a mesurii francesci pentru aride si fluide; capacitatea ei este de unu decimetru cubicu, prin urmare = , 000 d'in

metru cubicu, sau = 0,707 d'in mesur'a de Vienn'a : *litru* se imparte in 10 *decilitre*, de câte 10 *centilitre*, de câte 10 *millilitre*; 10 litre se dicu *decalitru*, 100 litre se dicu *hectolitru*, 1000 litre se dicu *chilolitru* (kilolitru), sau *unu steriu* = metru cubicu; pondulu unui litru de apa destillata se numesce *chilogrammu*.

LITTERA, etc., vedi *litera* etc.

* LITTU si *litu*, s. m. pl., *littori* sau *litturi*, ripa, costa de mare : *pre littorile marci se afla multe cetati in floritorie*.

* LITURA, s. f., *litura*, ungere, stergere, si in speciale, stergerea de ce e scrisu, *stersetura*.

LITURGIA, s. f., (*λεειτουργία*, *liturgia*), functione, officiu, servitiu; officiu divin, servitiu divin; acumu redussu la partea officului divin in care se celebra sacrificiulu in baserie'a chrestina ortodoxa : *liturgi'a sântului Basiliu cellu mare; liturgi'a sântului Joanne Chrysostomu; a merge la liturgi'a; a ascultá sânt'a liturgi'a*.

LITURGIARIU, s. m., carte in care se coprendu tote rogationile si actionile attingutorie de facerea liturgiei : *liturgiariu typaritu la Bucuresci*.

LITURGICA, s. f., (*λεειτουργική*), scientia, care se ocupa cu administrarea cultului : *liturgic'a are trei parti : dogmatica, istorica si practica*.

LITURGICU, -a, adj., (*λεειτουργικός*, *liturgicus*), ce se refere la *liturgi'a*.

LITURGISIRE, -escu, v., (*λεειτουργείν*) a celebrá, a lege *liturgi'a*.

LITURGU, s. m., (*λεειτουργός*, *liturgus*), proprie functionariu, functionariu publicu; apoi iunctionariu ecclesiasticu, sacerdote, pontefice; compositoriu de *liturgi'e*.

* LITUU, s. m., *litans*; 1. bastonu curbu allu auguriloru Romani; 2. instrumentu musicale de sufflatu, cu care se dá semnu de batalia.

LIURCA si *liorca*, s. f., *lorea*; *liquamen*, sordes; 1. vinu ce se storce in urma, dupo ce s'a storsu d'in struguri fruntea vinului; de aci, vinu reu de beutu, vinu nesufferitu gustului; 2. zéma rea, fertura reu preparata, *zemurca*; 3. sorde, mare necuratia : *copillulu s'a bagatu in*

lacu si s'a facutu liorca; (câte trelle semnificationile se esplica prin essirea conventului d'in *lioru*, ori fem. *liora*, care prin stramutarea d'in locu a lui *i*, e in locu de *loria*, de care vedi la loculu seu).

LIURU sau *lioru*, s. m., *liora*, f. *loria*, vedi *liorca*, sub 1.

LIUSIORU, -a, *liusiorare*, etc.; vedi *usioru*, *usiorare*.

LIVADE, s. f., (*λιβάς*), *pratium*, *campus herbosus*, pratu, lunca, campu erbosu, pastione; in unele locuri se dice si *livade de pruni*, locu plantatu cu pruni.

* LIVEDINE, s. f., *livedo*, statu de *lividu*, venetare, loculu *lividu* remasu pre pelle prin appesare, *lovire*, etc.

* LIVERE, v., *livere*, a fi *lividu*, metaf. a fi *lividu* la suffletu, a fi *invidiosu*.

* LIVIDU, -a, adj., *lividus*, venetu; fig. *invidiosu*.

* LIVORE, s. f., *livor*, venetare, (vedi si *livedine*); metaf. *invidia*.

* LOBARIU, -a, adj., (fr. *lobaire*), relativu la *lobu* sau la *lobi*, care are *lobi*: *arterie lobarie*; — s. f., *lobaria*, genu de *licheni*.

* LOBATU, -a, part. adj., (fr. *lobé*), prevedutu cu *lobi* : *folie lobate*.

* LOBELIA, s. f., *lobelia*, (fr. *lobélie*), planta d'in classea 5, ordinea 1 a systemei lui *Linneu*, d'in famili'a *lobeliacieloru* : *lobelia cardinale* = *lobelia cardinalis L.*, are flori de colore scarlatina; *lobelia inflata* = *lobelia inflata*, etc., tote plante americane.

* LOBELIACIU, -a, adj., (fr. *lobé-liacé*), care sémena cu una *lobelia*; de aci s. f. pl., *lobeliacie*, familia de plante, cari au de tipu genulu *lobelia*.

* LOBELINU, s. m. si fem., *lobelina*, acidulu care se scote d'in succulu plantei americane *lobelia* : *lobelinulu se aplica contr'a morbiloru syphilitici*.

* LOBIFERU, -a, adj., (fr. *lobifère*), care are unulu sau mai multi *lobi*.

* LOBULARIU, -a, adj., (fr. *lobulaire*) prevedutu cu *lobuli*; relativu la *lobulu*, cu forma de *lobulu*; *lobularie*, plante d'in celle crucifere.

* **LOBULATU**, -a, adj., (fr. *lobulé*), provedutu cu *lobuli*.

* **LOBULU** sau *loburu*, s. m., (fr. *lobule*), deminutiv d'in *lobu*, lobu micu: *fia-care lobu de la acestu organu se divide in mai multi lobuli*: — in botanica, rudimentu de folia.

* **LOBU**, s. m., (it. *lobo*, fr. *lobé*, λσ-βός); 1. capetu inferiore allu urechiei; 2. prin metafore, applicatu la ori-ee parte de organu proeminente si rotunda: *lobii ficatului, creierului, pulmoniloru: lobii folioloru sau frundioloru sunt crestature profunde pre marginile loru; lobii seminali*, sau absol. *lobi*, celle doue parti carnose alle sementiei planteloru dicotyledonie in germinatione.

LOCALE, adj., *localis*, relativu la locu: *impregiurari locali, datine locali, usu locale, drepturi locali, auctoritati locali; memoria locale*, care tine in mente bene dispositionea si situationea *locurilor* si a lucrurilor asediate pre a-celle-a; s. m., *locale*, locu anumitu.

* **LOCALISARE**, *collocare*, *desigere*, (fr. *localiser*), asediare, punere la una locu, desigere: *bellulu s'a localisatu. nu va fi universale*; — a adaptá unui locu.

* **LOCALISATIONE**, s. f., (fr. *localisation*), actione de *localizare*.

* **LOCALISATU**, -a, part., d'in *localizare*, (fr. *localisé*.)

* **LOCALITATE**, s. f., *locus*, *sedes*, *loci situs*, (fr. *localité*), impregiurare, circumstantia locale: *unde legi cauta se se modifice dupo localitati*; — locu particulare: *mai inainte de a ne asediá, cauta se connoscemu localitatea; acelle localitati nu correspundu scopului: nu mi mai adducu a mente de localitatele acelle-a*.

LOCANDA, s. f., *deversorium*, *taberna deversoria*, *caupona*, (it. *locanda*); proprie f., d'in *locandu* = *locandus* = de locatu, luat u ea s. f., cu insemnarile: 1. casa de locatu; 2. ospetaria, unde omenii se óspeta pre banni.

LOCANDARIU, -ia, s. m. si f., *caupo*; *tabernarius*; care tine *locanda*, care ospeta pre banni, ospetariu.

LOCARE, v., *locare*, 1. a face *locu*, a pune intr'unu *locu*, a asediá: *a locá*

militari in insidie; in speciale, a pune la *loculu seu*, si mai vertosu, a dá la *cas'a seu*, a maritá una féta; 2. a dá sau luá ceva in usu pre una summa de banni (a inchiriá): *a locá casele, mosi'a, gradin'a, agrulu; a si locá manule, braci-ciele, lucrulu seu; u locá banni*, a dá cu usura, a imprumutá cu folosu.

LOCARIU, -a, adj., *locarius* -um, relativu la *locare*, la dare sau luare in folosentia pre una summa de banni; s. m. reale, *locariu*, pretiulu *locariu*, pentru care vedi si *locaticu*.

LOCATARIU, s. m., *conductor*, *locatorius*, cellu ce ica in arrenda, cu tassa, cu banni, pre unu tempu determinatu: *in acellu contractu de arrenda locatoriulu este Petru, éro locatariulu Alexandru*.

LOCATECU si *locaticu*, pl. -e, merces *condueta*, merces *stipulata*, *pretium*, pretiulu, summ'a arrendei, tassei, *locationei*, unui obiectu, p. e. casa, agru, mora, etc.: vedi si *locariu*.

LOCATIONE, s. f., *locatio*, actione si modu de *locare*, ordine, positione, locu in care se asedia persone, obiecte, convente: *acellu studente are locationea a trei'a: in limbi'a romána locationea conventelorú inco nu este fissata prin regule*: in speciale, dare sau si luare cu folosentia, cu unu pretiu, arrendare, dare de banni imprumutu: *locationea ce se face banniloru publici cauta se fia cu totulu securu*.

LOCATITIU si *locaticiu*, -a, adj., *locatitius* si *locaticius*, datu cu *locaticu*.

LOCATORIU, s. m., *locator*, care *loca*, da in arrenda, imprumutu, (inchiriatoriu): *in capitale e mare lipse de locuente; locatorii au ureadu locaticulu éro locatarii sufferu greu; locatoriulu a datu afora pre locatariu d'in causa, co acestu-a n'arú se i solca locaticulu*.

1 **LOCATU**, -a, adj. part., *locatus*, ap-pusu, asediatu; datu in arrenda, (inchiriatu).

2 **LOCATU**, pl. -e, (fr. *loquet*, it. *luchetto*), una mica machina mobile care serve a incuá usiele, armariete, etc.

* **LOCACE**, adj., *loquax*, limbutu, *flocariu*, (vedi *locere*).

* LOCELLU, s. m., *locellus*, deminutivum d'in *locu*, *locusioru*.

* LOCERE, *locui*, *locutu*, v., *loqui*, a vorbî, a se espreme, a vorbî multu, a limbûtî.

* LOCITARE, v., *locitare*, iterativum d'in *locare*.

* LOCOMOBILIE, s. m., (*locomobilis*, fr. *locomobile*), ce se pote *miscá* d'in *locu*.

* LOCOMOBILITATE, s. f., (fr. *locomobilité*), calitate de *locomobile*.

* LOCOMOTIONE, s. f., (fr. *locomotion*), scambarea *locului* in virtutea facultatei *locomotive*: *locomotionea este facultate commune mai totoru animalu*.

* LOCOMOTIVU, -a, adj. s., (fr. *locomotif-ve*), care are potere de a *miscá*, care *misca* din unu *locu* in altulu; s. m., *locomotivu*, si f., *locomotiva*, trassura cu machina de vapori, care pune in miscare alte trassure legate un'a de alt'a.

* LOCOMOTORIU, -a, adj. s., (fr. *locomoteur*), care *misca* din *locu* in *locu*: *machina locomotoria*.

* LOCOTENENTE, adj. s., care *tine loculu* altui'a; ca s. m., se applica la grade de militia: *unu locotenente, unu sub-locotenente, locotenente generale*.

* LOCOTENENTIA, s. f., (fr. *locutenance*), calitate de *locotenente*; concr. persone ce tinu *loculu*, mai vertosu *loculu* de domnu: *locotenentia domnesca*.

LOCU, pl. -uri, *locus*, spatiu ce ocupa unu corp; *totu corpulu ocupa unu locu, este intr'unu locu, imple unu locu; unu corp nu pote fi in acellu-asi tempu in doue locuri*; spatiu, luat absolutu, fora a considerá, co ar fi in ellu veri-unu corp, incapere, situatione, tinutu, regione, parte de proprietate, positione in societate sau in statu, etc.: *locu largu, micu, angustu, marginitu, inaltu, assediatu, affundatu, subterraniu; locu caldurosu, umedu, baltosu, nesanetosu, placutu, urritiosu, incantatoriu, desertu, singuratecu, padurosus, fertile, nelocuitu, intunecosu, luminosu; loculu cellu mai formosu d'in lume; acestu-a e loculu unde s'a nascutu ellu; omu care umbra d'in locu in locu; — locu de adunare, de convenire, de recreatione, petrecere; locu*

de aratu, de fenatiu, de trei falci; locu de perdiare; puneti ori-ce lucru la loculu seu; pune bannii la locu securu; fig., n'am neci locu, neci focu, n'am patria, assediamentu, capetanuu; locu santu, baserica, — locuri sante, Palestin'a, celebre prin mysteriele redemptionei nostre: acellu omu a peregrinatu la locurile sante; locuri inalte, posturi, functioni inalte; — locu de scapare; — locuri relle, casa de desfrenare; locu, absol. uteru, matrice; — locuri, latrina unde se deserta stomachulu; — locu = spatiu sau puntu anumitu, indicatu de inainte: se mergemu la faci'a locului, se ne consultamu acollo pre locu; — in geometria, locu, linia drepta sau curba in care tote puntele servescu pentru a resolve cutare problema ce are solutioni nenumerate; in astronomia, locu, puntu pre ceru, la care respunde veri-una planeta sau cometa veduta de pre superfici'a globului nostru, si care differe cu totulu de acellu-a in care amu vedé corpulu cerescu, candu s'ar poté se stamu in centrulu pamentului; de acea-a astronomii distingu intre loculu apparente si intre loculu addeveratu, ero differentia intre acelle doue locuri se numesce parallaxe; — locu, positione, servitiu, officiu, functione: d'in trei candidati Petru este pusu la loculu antaniu; Octaviu fu numitu prefectu in loculu lui Iuliu; s'a facutu ministru de culte in loculu lui Tulliu; commandante supremu fu denumitu Traianu in loculu lui Caiu; cine fu allessu primariu in loculu lui Liviu? — locu, tempu, occasione, oportunitate; causa, ausa: nu este loculu aici ca se disputamu; lassa co vomu vorbi la loculu seu; nu este aci neci tempulu neci loculu; se vedemu, deco este locu se vorbimu cu ministrulu; inse e gallicismu in frasi ca: are locu audienti'a, evenimentulu, avura locu visitele, au locu esaminele publice, etc.; in locu de: se da audienti'a, se facura visitele, se tinu esamine, etc.; — locu, parte, fia si numai una sententia, d'in vre-unu scriptoriu: Aristotele dice la mai multe locuri; loculu citatu de la Cicerone este usioru de intellessu; locuri communi sau lo-

curi oratorie, fontanele sau adjutoriele retorice generali, d'in cari oratoriulu pote se si scota argumentele selle; locuri communi, unele tractate si reflexioni generali care se potu applecá la una cestionone particularia: preutulu ne avendu ce se dica despre repausatulu, a vorbitu d'in locuri communi despre celle septe virtuti cristiane; acellu advocatu voliendu se laude pre judicatoriu. a vorbitu d'in locuri communi despre justitia; ucellu membru allu camerei vorbesce totu numai d'in locuri communi si neci una data nu descende la cestionea ce sta la ordinea dilci; — in locu: a) cu de si inf., in locu de a si vedé de familia, petrece dille si nopti in betie si desfrenari; b) cu subj., in locu se me adjute, ellu me appesa: — pre locu: a) la faci'a locului; b) in data; — de locu: a) in data, la momentu; b) in frase negativa, neci de cumu, neci de câtu: n'am beutu de locu, nu invetia de locu; — cu locu fora locu, correlat. la: cu tempu fora tempu; prov.: nu e locu de jocu: a nu si aflá locu. a nu se astemperá, a fi tare tormentatu de anxietate, de dorere, etc.

LOCUENTIA, s. f., *domicilium, sedes, habitatio, habitaculum, loculu*, urbea, communea rurale, in care *locuesce* cineva, éro in speciale, *locuentia*, cas'a, orisi camer'a in care petrece mai multu sau mai pucinu: *se afla cu locuenti'a in Bucuresci. in Clusiu: locuenti'a lui se compune d'in una salla si trei camere: locuenti'a gubernatoriului terrei e unu palatiu cu trei despartimente; Domnitoriulu s'a mutatu in locuenti'a sea de vera: frate meu s'a mutatu cu locuenti'a la Gullati: locuentia strimta si nesantosa, locuentia formosa si larga; vedi si: domiciliu, resedentia.*

LOCUIRE, -escu, v., *habitare. domicilium habere, incolere*, a petrece, a sedé in unu locu, tinuta, terra: *acesti omeni locuescu in tinuturi muntose, frate meu locuesce in Giurgiu; cas'a in care locuesce ellu, este proprietatea lui; Corneliu locuesce in casa locata, in casa cu locaticu: noi locuimu in acelle-asi case; ellu locuescu in ospetari'a la «Bouru»; fig. unu suffletu forte raru va locui in-*

tr'unu corpu effeminatu; mentea santosa locuesce in corpu sanetosu; amoreca sensuale si rationea nu locuescu impreuna.

LOCUITORIU, adj. s., *habitor, incola, accola*, care *locuesce*, care petrece la unu locu, undeva: *locuitorii acestei case sunt omeni de pace: locuitorii d'in vecinetate sunt omeni de cërta; locuitorii munteani se distingu in unele calitati de locuitorii campiani; egoismulu locuitoriloru d'in urbile commerciali; locuitorii comuniloru rurali considerati in simplitatea vietiei loru; locuitorii urbiloru si cetatiloru sunt espusi la mari pericle de lussu si corruptione; numerulu locuitoriloru románi cauta se mai crësca multu: locuitorii terrei nostre se fia bene crescuti, nutriti, imbraccati si essercitati la arme; poetice: locuitorii paduriloru, ai acrului, apeloru, ferele selbatece, passerile, pescii.*

* **LOCULAMENTU**, s. m., *laculamentum*, cassa cu *locule* sau mici *locuri* despartite, cu despartiture; un'a d'in aceste despartiture, casciora, cassutia de armariu, etc.; totu ce e destinatu a pune pre densulu ceva.

* **LOCULARE** si *loculariu*, -a, adj. *locularis*, provedutu cu *locule*; pusu in *locule*.

* **LOCULATU**, -a, part. adj., *loculatus*, provedutu cu *locule*: *pictorii au table loculate.*

* **LOCULOSU**, -a, adj., *loculosus*, plenu de *locule*: *fructu loculosu sau bacca loculosa.*

* **LOCULU** sau *locuru*, pl.-c, *loculus*, deminutivu d'in *locu*; locu micu, *locusioru*; in speciale: despartitura intr'unu armariu, intr'una cuteia, etc., capsula, casciora, cassutia.

* **LOCUPLETARE**, v., *locupletare*, a face *locuplete*; a inavuti: *locupletatu cu prede*; fig. *a locupletá unu templu cu formose picture.*

* **LOCUPLETE**, adj., *locuples*, 1. avutu in *locuri*, in bonuri immobili; 2. in genere avutu; 3. fig. demnu de credentia, validu.

LOCUSIORU, s. m., *loculus*, deminutivu de la *locu*, adeco *locu micu*, buc-

catella, clinisioru de locu : *mi am cumperatu unu locusioru de casa in strat'a de susu: are si ellu unu locusioru in capitale; locusioru de repausu, adeco mormentulu.*

LOCUSTA, s. f., *locusta*, insectu aripatu, care adjutatu de celle doue petiore posteriori, multu mai lunge de câtu celle alte, merge saltandu sau sarindu, de unde se dice si *saltatoria* sau *saritoria* : *locustele sunt insecte forte stricatiose; locustele sbora in cete de multe millioni preste terri si mari; nucru de locuste; entomologii numera locustele intre greri; acesti copii manca ca locustele; au venitu preste noi strainii ca locustele.*

*LOCUTARIU, -a, adj. s., *loquax, garrulus*, care vorbesce multu, limbutu, locace.

*LOCUTENENTE, s. m., vedi *locotenente*.

*LOCUTIONE, s. f., *locutio*, actione de *locere*, vorbire; in speciale, espressionne; modu de espressionne particulariu.

LOCUTIRE-escu, v., *loqui, garrire*, a vorbí multu, a nu mai tacé d'in gura.

LOCUTORIU, -a, adj. s., *loquax*, care *loce*, vorbesce; cu nuantia rea, limbutu, flecariu.

*LOCUTU-a, adj. part., *locutus, dictus*.

*LOCUTELEIU-a, adj. s., *locuteleus*, limbutu, flecariu, cui nu mai tace gur'a.

*LODICE, s. f., *lodix*, copertura tesuta, copertura de patu.

*LODICULA, s. f., *lodiceula* (fr. *lodicule*), deminutivu din *lodice*: in botanica, parte a floriloru la graminie, care copere immediatu ovariu.

LOGARITHMICU, adj., (*logarithmicus*), relativu la *logarithmu* : *systemu logarithmica, table logarithmice*

LOGARITHMU, s. m., *logarithmus* (d'in grec. *λόγος* = proportione *ἀριθμός* = numeru), numeru d'in una progressionne aritmetica care respunde la altulu d'in una progressionne geometrica; sau logarithmulu in mathematica este esponentele care correspunde la unu numeru ore-care absolutu atunci, candu acestu-a este consideratu ca potenti'a unui numeru luat ca base; deco numerulu luat ca base este 2, atunci 1 este

logarithmulu de la 2, éro 2, log. de la 4, 3 log. de la 8, 4 de la 16; cea mai bona systema de logarithmi se dice a fi a lui Brigge d'in Angli'a, la care basea este 10; calculationea cu logarithmi este necessaria celloru ce aú a face cu computuri mari.

LOGICA, s. f., *logica*, (*λογική*), scienti'a care ne invétia a rationá justu; scienti'a de a cugetá, parte a scientiei omenesci care se ocupa cu formele cugetarei: *regulele logice; tractatu de logica, logic'a este de adjutoriu la tote celle alte scientie; logic'a applicata spre a combatesau a se apperá, se dice dialectica*; — *logica*, opu scrissu despre artea de a rationá: *logic'a lui Aristotele, logic'a lui Condillac, logic'a transcendentale a lui Kant*; *logica* se dicea classea prima sau annulu ântaiu allu cursului de filosofia la lycee si universitati; *logica*, mente sanetosa, judecata matura, dispositione de a rationá dreptu: *acestu omu vorbesce cu multa logica, mi place multu logic'a naturale, segura, sanetosa si justa a acestoru terrani; omulu acellu-a e unu capu seccu, lipsitu de logica; logica, rationamentu, metodu, decursulu ideiloru: acestu opu e scrissu fora logica; logica, modu singulariu de a rationá, logic'a ânimei, logic'a passionoloru, logic'a ingratalui; este si una logica a fapteloru, evenimenteloru, etc.*

LOGICU, -a, adj., *logicus*, (*λογικός*), relativu la *ratione, rationale* : *a dice si adesdice nu e logicu*; subst. care se ocupa cu *logic'a*, care scie *logic'a* sau ua practica bene, care rationedia cu metodu si justu : *bonu logicu, reu logicu*.

LOGISTICA, s. f., *logistica*, arte de calculatu, aritmetica, calculatione, computu.

LOGISTICU, -a, adj., relativu la *logistu*.

LOGISTU, s. m., *logista*, finantiariu, officiaru de tesauru publicu pre tempulu imperatoriloru; verificatoriu de computuri.

*LOGODEDALIA, s. f., *logodædalia*, (*λογοδαδάλια*) artificiu de covente.

*LOGODIARRHEA, sau *logodiarréa* s. f., (fr. *logodiarrhee*, d'in *λόγος* = dis-

curso, si *διάρροια* = *diarréa*), flussu de vorbe deserte de intellesu.

* LOGOGRAPHIA sau *logografia*, s. f., (fr. *logographie* d'in *λόγος* = *discursu*, si *γράφειν* = scriere), arte de a serie asiá de rapide cumu se vorbesce; arte de a tiné computele.

* LOGOGRAPHICU sau *logograficu*, -a, adj., relativu la *logographia*.

LOGOGRAPHU sau *logografu*, s. m., *logographus*, (fr. *logographe*), care studia sau connosce *logographi'a*.

* LOGOGRIPHU sau *logogrifu*, s. m., (*logogriphus*, fr. *logogriphe*, d'in *λόγος* = *coventu*, si *γρίφος* = *incurcatura*, *enigma*); genu de enigma constatoria d'in unu coventu alle carui littere combinate in moduri diverse formedia alte covente ce ai se devini luandu sau ponendu cate una littera, p. e. *dracu*, *racu*, *acu*, *cu*, care tote si au semnificatiunea lor diversa: *logogriphi* nu sunt demni de omenii seriosi, cari sciu pretiviú tempulu si vietí'a.

* LOGOMACHIA, s. f., (*logomachia*, *λογμαχία*, d'in *λόγος* = *discursu* si *μάχη* = *lupta*, *batalia*, *certa*); disputa, certa pentru vorbe: *acésta cestiune este una logomachia curata; intre carturari si politici se nascu multe discussioni, cari nu sunt de catu logomachie*, adeco certa de vorbe deserte, sau nescé vorbe adesea synonyme, cari differu numai in unele nuantie: *logomachi'a este arteu pedantiloru; logomachi'a irrita spiritele*.

LOGOTHESSA (reu *logofetessa*) s. f., *conjux logothetæ*, mulierea, soci'a *logothetului*.

LOGOTHETIA, (reu *logofeti'a*), s. f., *efficiu* *logothetæ*, oficiulu, functiunea, demnitatea de *logothetu*; cancellari'a *logothetului*; mai inainte se dicea: *logotheti'a basericésca*, *logotheti'a dreptatei* etc.

LOGOTHETU, (reu *logofetu*) s. m., (*logotheta*, *λογοθέτης*), 1. in sensulu mai anticu: a) verificatoriu de compute, b) inspectoriu de cãlli sau de poste; c) cancellariu, secretariu, oratoriu allu imperatoriului; 2. in sensu mai modernu: a) functionariu inaltu, ministru, si in speciale: a) *logothetu basericescu* sau

logothetu allu credentiei, astadi ministru allu culteloru si instructionei; β) *logothetu allu dreptatei* sau simplu, *logotetu*, astadi ministru allu justitiei; b) cu conceptulu de cancellariu nu s'a aplicatu de catu la officie subordinate, si anume: α) *logothetu de satu*, notariu d'in una commune rurale; β) in genere copistu: *logotheti* *suprefecturei*; *logotheti* *d'in cancellari'a marelui negociatoriu*; γ) cu sensu si mai estensu, cellu ce invétia sau scie carte, cellu pucinu a lege si serie; — pentru ca inaltii demnitari, cari portau titlulu de *logothetu* se se distinga de *logotheti* in sensulu de sub b), se dá acelloru-a titlulu de *mare*: *mare logothetu allu credentiei*; — in fine *logothetu* erá si unu titlu de nobilitate, fora functione, titlu, ca si tote alte assemini, date numai pre vietia; — infine *fetu logothetu* se aude si in multe fabule populare.

* LOLIACIU, -a, adj. s., *loliaceus*, (fr. *loliacé*), de *loliu*, care sémena cu *loliulu*: *farina loliacia*; s. f. pl., *loliacie*, tribu d'in famili'a graminieloru, care are de tipu genulu *loliu*.

* LOLIGINE, s. f., *loligo*, specia de pesce, numitu si *calamariu*.

* LOLIU, s. m., *lolium*, neghina.

LONGANU, -a, *longariu*, etc., vedi *lunganu*, *lunguriu*.

* LONGEVITATE, s. f., *longævitas*, statu de *longevu*.

* LONGEVU, -a, adj., *longævus* (= *longu-evu*), care are *longu-evu* sau *longa etate*, annosu, betranu.

* LONGICAULU, -a, adj., (fr. *longicaule*), care are *caule lungu*.

* LONGICODU, -a, adj., (fr. *longicode*), care are *coda lungu*.

* LONGICOLLU, -a, adj., (fr. *longicolle*); care are *collu lungu*: *animali longicole*.

* LONGICONU, -a, adj., (fr. *longicône*); care presenta unu *conu lungu*: *rostru longiconu*.

* LONGIFLORU, -a, adj., (fr. *longiflore*); care are *flore* sau *flori lunge*.

* LONGIFOLIU, -a, adj., (fr. *longifolié*); care are *foliele lunge*: *plante longifolie*.

* LONGILABRU,-a, adj., (fr. longilabre); care are *labre lunge*.

* LONGILOBU,-a, adj., (fr. longilobe); care are *lobi lungi*.

* LONGIMANU,-a, adj., longimanus, (fr. longimane); care are *mane lunge*; despre insecte, cari au *labe lunge*; care are una mâna mai lunga de câtu alt'a; care are unele labe mai lunge de câtu altele.

LONGIME, s. f., *longitudo*; vedi *longitudine* si *lungime*.

* LONGIMETRIA, s. f., (fr. longimétrie); 1. parte a geometriei elementaria care tracta despre proprietatile linielor; 2. arte de a mesurá *longitudini*.

* LONGIMETRICU,-a, adj., (fr. longimétrique); relativu la *longimetria*.

* LONGIMETRU, s. m., (fr. longimètre); instrumentu de luatú mesura pentru sartori.

* LONGINCITATE, s. f., *longinquitas*; calitate de *longincu*.

* LONGINCU,-a, adj., *longinquus*; tare *longu*, departatu, indelungu, lentu: *longinc'a mare*, *longinc'a vietia*.

* LONGIPALPU,-u, adj., (fr. longipalpe); care are *palpe lunge*; s. f. pl. *longipalpele*, tribu de insecte d'in famili'a coleopterelor brachelytre.

* LONGIPEDE, adj., *longipes*, (fr. longipède); care are *pedi* = petiore sau *pedunculí lungi*; s. f. pl., *longipedile*, ordine de passeri.

* LONGIPEDUNCULU,-a, adj., (fr. longipedouenle); care are *pedunculí lungi*.

* LONGIPENNU,-a, adj., (fr. longipenne); care are *lunge penne* sau *aripe*; s. f. pl., *longipennele*, familia de passeri d'in ordinea palmipediloru.

* LONGIPETALU,-a, adj., (fr. longipétale); care are *petale lunge*: *corolla longipetala*.

* LONGIPETIOLU,-u, adj., (fr. longipetiolé); care are *petiole lunge*.

* LONGIPINNU,-a, adj., (fr. longipinne); care are *pinne lunge*.

* LONGIROSTRU,-a, adj., (fr. longirostre); care are *rostru lungu*; s. f. pl. *longirostre*: a) familia de mamnifere, b) familia de passeri.

* LONGISCAPU,-a, adj., (fr. longiscape); care are *scapi lungi*.

* LONGISETU,-a, adj., (fr. longisète); care are *sete lunge*.

* LONGISILICU,-a, adj., (fr. longisiliqueux); care are *silici lunge*.

* LONGISPINU,-a, adj., (fr. longispinuleux); care are *spini lungi*.

* LONGISTYLU si *longistulu*,-a, adj. (fr. longistyle); care are *stylu* sau *stulu lungu*: *plante longistyle*.

* LONGITUDINALE, adj., (fr. longitudinal); de *longitudine*: *grade longitudinali*; *linia longitudinalale*.

* LONGITUDINE, s. f., *longitudo*; dimensiune de *longu*, vedi si *lungime*.

* LONGIUSCULU,-a, adj., *longiusculus*; pucinu camu *lungu*.

* LONGIVARICU,-a, adj., (fr. longivariqueux); care are *varici lunge*.

* LONGINASU,-a, adj., (fr. longinez); care are *nasu lungu*.

LONGU,-a, adj., *longus*; vedisi *lungu*

LONGURIU, s. m., *longurius*; *per-tica lunga*.

LONGICERA, s. f., (*lonicera*, fr. *lonicère*), specia principale a familiei *loniceriloru* sau *caprifoliacieloru* d'in clasa 5, ordinea 1 a sistemului *Linneu*: *variatiunile loniceri se impartu in doue gruppe*: *lonicer'a este arbustu care cresce sub clim'a ferbente si stemperata a emisferiului septentrionale*; *curpenulu albu se tine de speci'a loniceri*.

LOPATA, s. f., *pala*, *batillum*, *remus*, instrumentu de curatitu neue, lutu, stercu, de venturatu grane, etc.; instrumentu de menatu luntrea; (nu vedemu neci unu euventu, pentru care vorb'a *lopata* ar fi unu impromutu slavicu; compara mai bene gr. *λοπάς, λοπάδος, λοπάδιον*).

1 LOPATARIU, s. m., *palarum confector*, *remex*, 1. cellu care face *lopate*; 2. care da cu *lopat'a*, *remige*, ce mēna luntrea cu *lopat'a*.

2 LOPATARIU, s. m., *platalea*, genu de passeri ce au rostrulu in forma de *lopatella* si cari se nutrescu cu pesci mici, cu vermi si cu alte animali de balta; in ornithologia sunt mai bene cunoscutu cu terminii seientifici: *platalea leucorodea*, *lopatariu motiatu* =

rhynchaspis elypeata = *gasca selbateca* cu motiu; *lopatarium* = zeus gallus, una specia de peșce.

LOPATELLA, s. f., *palula*, deminutiv d'in *lopata*.

LOPATIA, s. f., *lunaria*, planta d'in speci'a *tetradynamieloru*.

LOPETICA, s. f., si :

LOPETIORA, s. f., ea si *lopateLLa*, deminutiv d'in *lopata*.

LOPESIA (*strugurosa*). s. f., *lopesia racemosa*, planta dicotyledonia d'in clasa a 2 a peripetalicloru.

LORA, s. f., *loria*: vedi *loria*.

* **LORAMENTU**, s. m., *loramentum*, lucru de *loru*, de curella; curella.

* **LORARIU**, -a, adj., *lorarius*, relativu la *loru*; s. m. : a) care luera *lore*, b) care porta unu *loru* de *batutu*, in speciale, de *batutu servii* la antiei.

* **LORATU**, -a, adj. part., *loratus*, provedutu sau legatu cu *loru*.

LORDU, s. m., *dominus*, coventu anglo-sassonicu, adoptatu si de alte popore mai vertosu in publicitate; precuma coventulu *domnu* la Români se aplica la omeni de clasa forte differite, incependu chiaru de la person'a care ocupa tronulu, asiá si la Anglo-Sassoni si la Scoti (cu esceptione inse de acea persone inalta). *lordu* e titlulu aristocratiloru, allu membriloru de la tribunarie, allu membriloru ammiralitatei, ea si ai consiliului finantariu; primarii unoru cetati mari inco porta numele de *lordu*: *cas'a lordiloru*, adeco adunarea magnatiloru celloru mai de frunte peno diosu la barone.

LORIA, s. f., *lorea*, vinu secundariu; vinu prostu, (vedi si *liuru*, *liura*, *liurea*).

* **LORICA**, s. f., *lorica*, camésia sau peptariu de *lore*, captusite cu nasturi de arame sau alama; in genere, a) thorace, peptariu, fia si de fire de feru, de arame, etc.; b) arma defensiva.

* **LORICARE**, v., *loricare*, a vesti sau coperi cu *lorica*; a captusi.

* **LORICARIU**, -a, adj., *loricarius*, relativu la *lorica*; si *loricarium*, care face *lorice*.

* **LORICATIONE**, s. f., *loricatio*, actione de *loricare*.

* **LORICIFERU**, -a, adj., *loricifer*, care porta *lorica*.

* **LORICULA** si *loricella*, s. f., *loricula*, deminutiv d'in *lorica*.

* **LORIOLA** si *loriora*, s. f., *loriola*, deminutiv d'in *loria*.

* **LORIPEDE**, adj., *loripes*, care are petiorele coperite de *loru*, impedeate, si de ací, strambe.

* 1 **LORIU**, -a, adj., *loreus*, de *loru*.

2 **LORIU**, s. m., *stenops*, specia de simia mica pigra, cu corpu suptire, cu capu rotundu, cu ochi mari: *loriulu dorme tota diu'a*, si *ámbla noptea dupo nutrimentu*.

* 1 **LORU**, s. m., pl. -e, sau *uri*, 1. curella; 2. lucruri facute d'in curella: a) frenu; b) flagellu.

2 **LORU**, art. m. si f. gen. si dat. pl. scurtatu d'in *elloru*, *illorum*: *ómeni-loru* sau *ómeniloru*, *mulieri-loru* sau *mulieriloru*, *boni-loru ómeni*, *formóse-loru mulieri*: vedi *ellu*.

3 **LORU**, pron. pers. III. m. si f. gen. si dat. pl. scurtatu d'in *elloru*: *illorum*, *illis*: *faptele loru merita lauda*; *loru se covine lauda*; si care apoi ea pronume conjunctu in dativ pl. se contrage in *le*: *le damu ce le se covine*; *spune-le se taac*: vedi *ellu*.

LOSTRITIA, s. f., *salmo*, specia de peșce, care se afla in forte multe variatióni si se tine de clasa celloru ce au aripe la pantece; se dice si *salmu* si *salmon*: *lostriti'a cresce de la 2 peno la 4 urme in lungime*; *lostriti'a de Renu este cea mai bona*.

LOTARIA, s. f., *alea sortium*, (in latinitate ev. med. *lotum* semnifica sors; *tributum*, *census*; it. *lotto*, fr. *lotterie*), jocu de fortuna, nude se punu banni, pentru cari se dau билете cu numeru, si numerii cari essu la locul si tempulu tragerei loru, castiga obiectele care s'au pusu in jocu: *mi am pusu cas'a la loteria*; *ellu a castigatu unu orologiu la loteria*: — specia de banca deschisa de unele gubernie, in cari celli cari punu banni san joa, vinu in positione de a castiga summe considerabili sau a perde: *lotaria clandestina*, *ascunsa*; *billetu de lotaria*, a castigá unu *estrassu*, unu *ca-*

ternu la lotaria; lotari'a este una inventiune d'in evulu mediu; staturile europene au facutu d'in lotaria unu monopolu; lotari'a este una institutione periculosa, immorală, condemnabile; prin lotaria se ruina mai vertosu omenii d'in classile inferiori.

* LOTIONE, s. f., *lotio*, (d'in *lotu* = *lantu*; vedi *lauare* si *lare*), actione de *lauare*, spellare, udare, cofundare in apa, etc.; in speciale, spellare de vulneri, spellare a corpului sau a partiloru lui vettemate, cu scopu de vindecare.

LOTIU, s. m., *lotium* (d'in *lotu* = *lantu*; vedi si preced. *lotione*), necurata, imunditia; in speciale, udu, urina.

LOTOPHAGU si *lotofagu*, s. m., *lotophagus* (*λωτοφάγος*), locuitoriu d'in Afric'a septentrionale. pentru co se nutria cu 1 *lotu*, d'in alle cui fructe se facea si vinu.

LOTRIA, s. f., *latrocinium*, actione, fapta, maiestria de *lotru*; prada facuta de *lotru*; vedi *latrone*.

LOTRIRE, -escu, v., *latrocinari*, a essercita maiestria de *lotru*, a predá ca *lotrii*, a *latrociná*; vedi *latrocinare*.

1 LOTRU, s. m., *latro*, *prædo*, *latrone*, *predatoriu*; vedi *latrone*.

2 LOTRU, -a, adj., *velox*, *pernix*, *pervigil*; *mordax*; mai multu despre cáni boni de casa, rei pentru straini, carii se dau mai vertosu pre *furisii*, de unde si numirea loru, (vedi 1 *lotru*, cu care e identicu): *la turmele de oui se ceru cani lotri*; *locuentele singuratice la campu si la padure au necessitate de cani lotri*; *acestu-a este unu omu lotru*, *nestemperatu*, *reutiosu*.

1 LOTU, s. m., *lotos* si *lotus*, (*λωτός*), nume ce se da la mai multe plante, d'intre cari unele au fostu si mai sunt de mare importantia pentru una parte a omenimei; *lotu* se dice si *spinulu ebreescu* = *ziziphus lotus*, Linn. d'in famili'a *ramneloru*, are fructe cátu prunele, forte gustose, cari si peno astadi dau nutrimentulu principale locuitoriloru Egyptului septentrionale; *lotu*, numele mai multoru rose forte formose de apa, in Egyptu si in Indi'a orientale, *precumu*: *ros'a albastra* = *nymphaea cæru-*

lea; *ros'a egyptiana de mare* = *nymphaea lotus*, Linn., si *nelumbiulu pomposu* = *nelumbium speciosum*, care cresce pre Nilu si Gange, éro d'in fructele lui se face pâne bona, si este sacra pentru Indiani; *lotu*, una specia de trifoliu cu foliorele mai late de cátu trifoliulu comune, care cresce in Germani'a si pre la noi; *lotulu corniculatu* = *lotus corniculatus*. trifoliulu cellu mai intensu si mai bene connoscutu in tota Europ'a ca nutretiu de vite.

2 LOTU, s. m., 1. *semiuncia* (lat. med. *lotum*, germ. *loth*), *semiuncia*, *adeco* $\frac{1}{8}$ d'in unu *pundu* de commerciu, $\frac{1}{4}$ d'in una *libra*. $\frac{1}{8}$ d'in una *marca*; 2. *perpendicularium*, (germ. *loth*), *perpendicularu*, *deceptariu*, instrumentu compusu d'in una funicella plumbuita la unu capetu, care serve murariloru sau marinariloru spre a aflá directionea *perpendicularare*, de aceea: *perpendicularu* sau *dereptariu*, cari sunt de preferitu lui *lotu*; 3. *amalgama de metalle ce serve a lepi alte doue metalle* (germ. *loth*); 4. *sors* (fr. *lot*, germ. *loos*), numeru de *lotaria*: *mi a picatu lotulu cellu mare*; 5. *lotu* si *lotoni*, (fr. *loton*), *jocu de petrecere*, ce sémena cu *lotari'a*.

3 LOTU, -a, part. si sup., d'in *lauare* (vedi si *lare*), *lotus-a-un*.

LOTURA, s. f., *lotura*; *purgamenta*, *sordes*; *liquamen*, (d'in *lotu* = *lantu* de la *lauare*; vedi si *lare*), 1. *actione si resultatu allu actionei de lauare*: *barbieriulu cere prea multu pentru una lotura pre capu*, (in acestu sensu mai desu cu diftongulu *au*: *latura*); *déro de regula cu o, lotura*; 2. *apa in care s'au spellatu vasele in cari s'a datu mancare*: *versati celle loturi d'in cetura*; de aci, *mancare forte rea*, *zéma lunga*, *mancare reu preparata si necurata*: *voi mancati bucatellele si totu ce este bonu, mie mi lassati numai loturele*.

LOXODROMICA sau *lossodromica*, s. f., (*loxodromica*, *λοξόδρος-δρομος* = *obliqua calle*), *linia cu cursu strambu*, *curbu*, *curmedisii*, *trassa in directione dupla pre unu globu sau pre superfici'a unui sferoide ellipticu*; proprietatea a-cellei linie este, co talia sub *acellu-asi*

anghiu tote cercurile celle mari (meridianele), câte se tragu de la unu polu : *lini'a loxodromica este applicata in artea nautica; dupo proiectionea lui Mercator ori-ce linia loxodromica e trassa pre charta ca linia drepta.*

LOVIRE,-escu, v., ferire, percutere, verberare; tangere, impellere; offendere; lædere, a attinge cu putere, cu violentia : *a loví cu parulu in capu; a loví in spate; metaf., a loví in onore, in ce are cineva mai caru; a loví in interessibile cuiva, sau : a loví interessibile cuiva; pestea, langorea si alti morbi lovescu pre omeni; prov. unde lovescu si unde crépa; a se loví : a) proprie, a se loví la capu cu ceva, sau : a se loví cu fruntea de unu muru; b) metaf., amendou se lovescu in covente si in cogete; nu ne lovimu amendou; — a loví armat'a inimica in coste, etc. (compara grec. λωβάζειν = a vettemá, a maltractá, a batujocorí, a stricá, etc.).*

LOVITORIU,-toria, adj. s., percussor, offensor, care lovesce, (compara grec. λωβήτωρ).

LOVITU,-a, part., percussus, vulneratus, offensus, læsus, (compara grec. λωβήτης).

LOVITURA, s. f., ietus, percussio, læsio, offensio, actione si resultatu allu actionei de lovire.

1 LU, artielu m. nom. si acc. sing. scurtatu d'in ellu, ille : *omu-lu bonu sau omulu bonu, bonu-lu omu sau bonulu omu; dupo substantiele si adjectivele terminate in e se pune le in locu de lu, pentru eufonia : parente-le, frate-le, cáne-le; mare-le capitani; dulce-le frate; vedi ellu.*

2. LU, pron. conjunctu pers. III. m. acc. sing. scurtatu d'in ellu, illum : *nu lu comoseu, comoseu-lu, comoseundu-lu, arréta-mi-lu, arretandu-mi-lu; l'amu rogatu, rogatu-l'amu; vedi ellu.*

LUARE, v., levare; tollere; sumere, demora, rapere; capere, accipere, recipere, etc., avendu, ca tote coventele popularie, forte multe si variate insemnari; câtu pentru forma, verbulu e acellu-asi cu *levare* = levare = proprie : a face leve, a usiorá, si de aci, a face se

se redice susu, a redicá d'in locu, de unde apoi multimea de semnificacioni ce are in usulu populariu; v inse s'a stramutatu in *u. leuare*, éro *e*, in unele forme, s'a assimilatu cu urmatoriulu *u*, (compara si *alluatu*, essitu totu d'in unu compusu allu lui *levare* = *leuare*), si prin urmare a datu *luare*, (mai bene de câtu *luare*), de unde apoi : imperf. *luam* (mai bene ca *luam*), perf. *luai* (mai bene ca *luai*), sup. *luatu* (mai bene ca *luatu*); se pote inse scrie bene si : *leuare, leuam, leuai, leuatu*. adeco in locu de *u* cu *e*, care se si aude limpede la formele presentelui, unde inse, pre a locurea se introduce unu *i* longa *l* si de aci acestu-a se mollia : *leuu* = *leu* = *lieu* = *ieu*; *leui* = *lei* = *liei* = *iei*; *leua* = *lea* = *licia* = *iea*, se *leue* = *lee* = *licie* = *iee*, *leuàmu* (= *luuàmu*), *leuati* (= *luuati*), etc.: observamu aici, co formele monosyllabe alle acestui verbu se conjuga de unii dupo analogi'a verberoru *dare* si *stare* : *dau, dai, da*, se *dee*, se *dea*; *stau, stai, sta*, se *stee*, se *stea*; *ieau, icai, ica*, se *iee*, se *iea*; — asupr'a sensului : 1. cellu mai appropriatu de cellu originariu, datu mai susu, sensu ce are si verbulu classicu, a redicá si mutá ceva d'in loeulu seu, appucandu-lu cu unu instrumentu si mai vertosu cu man'a : *cu una furca cu doi denti leuà de susu una spata de porcu affumata* = *furca levavit bicorni sordida terga sulis*, Ov. Met. 8,647; asiá si : *a si leuá caciull'a d'in capu; a leuá cartea de pre mésa si a ua pune in biblioteca; a leuá batidulu, cartea, pana, furc'a, furcuti'a, cutitululu in mana; a leuá bannii de unde erau bene pusi*, prov. *vreti se leuati carbonele d'in focu cu man'a altui-a; a si leuá mucii; a leuá in spinare unu pruncu. puse'a, una sarcina; a si leuá legatur'a si a plecá; n'aveti de câtu se luati cu man'a de pre mésa si se duceti la gura; leuati, mancati d'in corpulu, si beti d'in sangele meu*; — metafor., *a si leuá anum'a in denti; a leuá unu invetiu, unu morbu, una rea datina, chiaru una palma, una batalia, etc.*; de aci : 2. insemnarile specialie de : a) appucare, prendere, capitare, etc., a) simplu, fora neci una

alta idea accessoria : a leuá de mana, de guttu, de capu, de petioru, de medilocu: una bute pote leuá apa, unu vasu leuá odore rea, etc., cu tote co una idea accessoria ore-care se adauge coventului prin ensasi vorbele cu cari se construe, cumu : a leuá in gura ceva, a mancá, bee, etc., de unde : n'amu leuatu adi nemieu in gura; a se leuá de capu : α') a si appucá capulu in mana déro si : β') a fi desperatu de dorere; γ') a se appucá la batalia ; metaf., a se leuá de cogitu = a intrá in mare cura : a leuá spaima ; — déro in espressioni ca : vasulu pote sau nu pote leuá atâte litre, coventulu leuare = cu simplu coprendere; mancati cátu ve liea follele; una casa, una arma, pote leuá focu: prov. vedi co ti liea perulu focu = manci batalia; proverb. a leuá porcell'a de coda = a se imbetá; b) cu ide'a accessoria de fortia, violentia, ca fr. prendre, sau mai bene enlever, de acea-asi radecina cu allu nostru leuare: ce poti leuá de la cellu ce n'are nemica: a leuá una cetate; cetate tare ce nu se pote leuá asiú de usioru; mi ati leuatu tota avereá, vreti se mi luati si suffletulu; prov., a leuá suffletulu : α') a necide, β') a ammarí forte; de aci si : l'a leuatu dommedieu, l'a leuatu draculu; — violenti'a pote fi rapina, furtu, despoiare, etc.: latronii mi au leuatu toti bannii, neomenosulu de barbatu m'a batutu si mi a leuatu si cellu d'in urma bannu; — metaf., a leuá mentile; lumin'a erá asiú de viua in catu ne leuá ochii: ap'a in fur'a seu pote leuá case, omeni, turme; — γ') cu ide'a accessoria de utilitate sau dauna pentru subiectulu sau obiectulu verbului ensusi : ti am leuatu multe jocarie: ti am leuatu trei parchie de calcioni, ca se aibi totu unnulu, mie inse nu mi am leuatu de la mercutu; cine va cotediá a mi leuá ce um mai caru; a leuá cuiva sange; pare co a leuatu cu man'a dorerea, morbulu, etc. n'aveti ce ne leuá; pote se ne leuati pellea; nu te teme co tie nu ti lieu nemica; prov., a leuá cuiva ap'a de la mora; a leuá de socia, si de aci absol. a leuá : nu vrei se mi liei pre sora-mea care e mai fermosa? de ce ne ati leuatu atâti

bannii pentru nemica : de la unii leuati dari mari, de la altii nu leuati nemica; (compara franc. prélever les impôts); b) cu ide'a accessoria de calle, directione, etc., a leuá drumulu de la derept'a; a leuá multu d'in calle, una bona bucata de calle pre fia-care di; in cotrau ati leuatu? nu leuati intr'acollo, mai bene se leuati incóce; de aci proverb. a leuá campii, lumea in capu; a leuá la petioru, la fuga, la sanetos'a : a leuá fug'a, a leuá pre cineva in fuga; a se leuá dupo cineva : α') a l'urmari, a merge dupo cineva spre a lu aflá sau prende, etc.; déro si : β') metaf., a imitá, a ascultá, etc. : lupii, latronii se leuara dupo noi si in currendu ne adjunsera : nu te leuá dupo essemplulu celloru misselli: nu te leuá dupo vorbule, dupo gur'a lui; — cu intellesu mai ideale de portare, de modu de a tractá sau de a intellege : a leuá pre cineva rapide, cu benele, cu reulu; a se leuá bene pre longa cineva; a leuá ceva, unu coventu, una idea, in nume de bene sau de reu; a leuá in risu = a leuá pre cineva in collo, a leuá in resperu; a leuá in guttu = a se obstiná; a leuá prea susu : α') a cantá sau vorbí in tonu prea redicatu; de aci : β') a se portá cu arrogantia, cu superbia; γ') a fi prea pretentiosu; c) cu ide'a accessoria de a prende si coprende in mente : a leuá in capu, ve totu tocu si nu leuati in capu; a leuá de coventu: potu leuá porcii de coventu? leuati si puncti bene in mente; mai vertosu : α') a leuá a mente : α') attendere, a si incordá mentea spre a intellege : cu intellectione dereptu se leuámu a mente : leuati a mente lu celle ce ve spune, inse : leuati a mente celle spuse = puncti in mente; β') providere, custodire : leuati a mente de cesti copilli, ca nu cumu-va se dé in gropa : β') cu séma, construitu in mai multe moduri cu differite insemnari : α') a leuá séma, si a nume : a leuá sém'a cuiva, a l'observá, a se uitá bene la densulu : ce mi lieau cesti-a asiú sém'a; a i cere computu : avemu se ti leuámu séma de bannii ce ti amu datu; absolut., a leuá séma = a leuá a mente, a ascultá si intellege, a observá si per-

cepe: *leuati séma, se nu ve impediati; a leuá in séma* = a tiné computu, a nu scapá d'in vedere, a estimá: *pućini te lieau in séma*; a respunde, a garantá: *nu ve potemu leuá in séma nostra*; in acestu-asi intellesu si: *a leuá pre séma*; dero *a leuá pre séma seu* = a leuá pentru sene, in computulu seu, in sarcin'a sea, etc.; *d*) in sensulu cellu mai generale, ca correlativu la dare: *leuare si dare, dare si leuare*, se dice de tote daraverile ce potu face omenii;—chiaru frasi proverbiali ca: *a leuá nasu*, correspondu la altele ca: *a dá nasu*.

LUATIONE, (mai bene *leuatione*); *captio, acceptio*, etc.; actione de *luare*.

LUATORIU, *-toria*, (mai bene *leuatoriu* sau *luuatoriu*), *cupiens, accipiens*; care *liea* (vedi *luare*): *leuatoriu a mente* = *attentus, attendens*.

LUATU, *-a*, (mai bene *luatu* sau *luatu*), part., *captus, acceptus, raptus*, etc.

LUATURA (mai bene *leuatura* sau *luatura*); s. f., *captio; acceptio*, etc., actione si rezultatu allu actionei de *leuare*.

* LUCANICA, s. f., *lucanica*, *botulinus cruore distentus*, carnaciu grossu implutu cu *sunge*, de unde se dice si *sangerete, sangeretecu*, pre candu *lucanica* in limb'a latina classica, semnifica mai multu *carnaciu* de friptu, care se face d'in carne; *lucanica farta cu mória*; *lucanic'a este buccata grea pentru stomachu*; (de la *Lucani*, poporu italian).

LUCÉ, s. f., *lux*, ce *lucescé*, lumina, lumin'a sorelui si altoru corpuri ceresei luminoase, in speciale, lumin'a dillei; *lucire, stralucire*; *splendore, formosetia*; obiectu de amore.

LUCEDU si *lucidu, -a*, adj., *lucidus*, ce *lucescé*, ce este *lucitoriu*.

LUCIFERU, s. m., *lucifer* (φωσφόρος); adductoriu de *luce*, de lumina; planet'a *Veneréi* numita sér'a, *luciferu de sér'a*, éro demaneti'a, *luciferu de demaneti'a*: *essi afora de vedi co a resaritu luciferulu, ca se plecámu la drumu; luciferulu e la media-di, in meridianu; inco nu se vede luciferulu*; vedi si *luciferu*.

* LUCENTE, adj. part. pres., *lucens*, care *lucescé*.

LUCERNA, s. f., *lucerna; trifollum*; 1. *candela, lampa, fanariu*; 2. una specia de pesce; 3. una variatione de *trifoliu*, a carei specia se numesce lat. *medicago sativa*, connoscuta si sub nume de *trifoliu spirale, trifoliu de luna, trifoliu perpetua*, planta forte pretiosa ca nutretiu, addussa d'in Ispani'a si din Oriente, cu folie de trei pollicarie, cu flori albastre violacie, pastarosa, cu radecine affunde; se pote secerá de patru ori pre annu; botanicii distingu *lucerna* in câteva variationi, precumu: *lucerna sativa, lucerna negra, lucerna inform'a seceréi; lucerna lemnoza*; (vedi si fr. *luzerna*).

LUCIARE, *-ediu*, v., *polire, limare*, a face *luciu*; a *poli*.

* LUCIDITATE, s. f., (fr. *lucidité*), *calitate* sau statu de *lucidu*: *luciditatea mentei, ideeloru*.

* LUCIDU, *-a*, adj., *lucidus*; vedi *lucedu*.

* LUCIFERU, adj. s., *lucifer*, care aduce *luce*, sau lumina: *luciferele stelle*; ca s. m., *luciferu*; a) in acea-asi insemnare cu *luciferu*; b) si in insemnare de: domnu allu intunericului, capu sau domnu allu diaboliloru: *pentru mundri'a sca luciferu fu precipitatu d'in ceru in infernu*.

* LUCIFICU, *-a*, adj., *lucificus*, care face sau da *luce*: *lucificulu sore*.

* LUCIFLUU, *-a*, adj., *lucifluus*, d'in care *curre luce*, radiante; metaf., *divinu*: *resaritulu lucifluu; luciflaulu centu allu lui Domnedieu*.

* LUCIFUGU, *-a*, adj., *lucifugus*, care *fuge de luce*: *lucifugele blatte*.

LUCIOSU, *-a*, adj., *nitidus, splendens, splendidus*, plenu de *luciu*: *faci'a Arabulu érá luciosa de négra*.

LUCIRE, *-escu*, v., *lucere, lucescere, splendere, fulgere, nitere*, a dá *luce*, a fi *lucidu*: *pare co ar fi auru, asi'a lucescé, ce lucescé acollo pre intunerecu? sabiele, puseele si cascele se vedea de departe lucindu; acea moneta falsa lucescé cu si ca bma; lun'a lucescé intre nueri; sorele lucescé preste totu; lucescu stellele pre ceru; metaf. lucescé una radia de sperantia*.

LUCITORIU, -*toria*, adj. s., *lucens, fulgens, nitens; care lucesc.*

LUCIU, -*a*, adj., *lucidus, nitidus, levigatus, politus, limatus; ce este luciosu cumu si lunecosu, pentru ce e neteditu si politu; care e asiá de neteditu in câtu lucesc; superfacia lucia, materia lucia, papiru luciu, luciu ca vitruhu; columna lucia, a carei superfacia nu e crestata de locu; tote corpurile lucie sunt reci la tactu; ca s. m., luciu: luciulu marei; adeco superfaci'a marei candu este lina; luciulu campiei intense; luciulu campului Traianu la Turda.*

LUCORE, s. f., (it. *lucore*; fr. *lueur*); mica lucire sau lumina, *lucurire*.

LUCRARE, *lucrusi lucredu*, v., *agere, laborare, operam dare; facere, conficere, fabricari, colere, expolire, etc.*, — *classiculu lucrari, ca si substantivulu lucrum (vedi lucru)*, se applica cu intellessu speciale de *castigare*; *ero in limb'a nostra lucrare are sensulu estensu de agere, a si desvoltá activitatea, a si pune poterile la efectuarea unui ce, a se adoperá, a nu fi inerte, si de aci, a face, a efectuá, a fabricá, a cultivá, etc.*, sensu ce a potutu avé si in limb'a vechia a poporului Romanu, de ore-ce in latinitatea media *lucrari=arare; terra lucrabilis=pamentu arabile: a lucrá di si nocte, lucrati multu, nu lucrati in desertu; cellu ce nu lucra in teneretie, va sufferi lipse la betranetie; ellu e inco in poteri, pote lucrá; elli lucra de una data la vinia, la gradina si la campu; a lucrá cu spiritulu este mai greu de câtu a lucrá cu braciele; pauperii atunci sunt mai nefericiti, candu nu potu lucrá; a lucrá pamentulu; a si lucrá bene gradin'a, vini'a; a portá vestimente lucrata de man'a sociei selle; unu medicamentu lucra sau nu lucra asupru patientelui; a lucrá la campu, la una camesia, la una gradina.*

2 LUCRARE, s. verbale, *actio, actus, opus, opera, labor, actione si resultatu allu actionei: lucrarele camerei legislative d'in acea sessione; lucrarea medicamentului se face currendu.*

LUCRATIONE, s. f, *lucratio; actio, operatio, actione si resultatu allu actio-*

nei de lucrare, in speciale, castigare, castigu.

LUCRATIVU, -*a*, adj., *lucrativus, relativu la lucrare, care are facultate sau potere de a lucrá: partea lucrativa a sufletului, partea activa, voienti'a; in speciale: cause, functioni, negotie lucrative, cari procura lucru = castigu.*

LUCRATORE, s. f., *vedi lucratoriu.*

LUCRATORIU, -*tória*, adj. s., *care lucra: 1. adj., agens, activus, actualis; fabricator, cultor; faciens, efficiens, conficiens, laboriosus, operosus: ómeni lucratori de pamentu; lege lucratória, in vigore; medicamente bene lucratórie; 2. subst. a) personale, laborator, operarius, opifex, artifex: α) in genere; lucratoriulu monumentului; β) in speciale care lucra cu manule: lucratori la vinia, sapatórie; lucratori si lucratórie cu diu'a, cu lun'a, cu buccat'a; secerisiulu e bonu, déro lucratori nu se afla; b) reale, lucratória sau lucrátore, locu, tempu, in care se lucra: di de lucrátore, in oppositione cu di de serbátore; am luatu parte la lucrátorea ce s'a facutu pentru invetiatoriulu satului.*

*LUCRIFACERE, v., *lucrificare, a face lucru=castigu, a castigá, a si apropiá, a considerá ca castigu.*

*LUCRIFICU, -*a*, adj., *lucrificus, care face sau adduce lucru=castigu.*

LUCRISIORU, s. m., *opusculum, diminutivu d'in lucru.*

LUCROSU, -*a*, adj., *lucrosus, plenu de lucru = castigu, castigosu.*

LUCRU, pl. -*uri*, 1. in intellessulu cellu mai originariu, *lucrum, castigu*, folosu trassu d'in labore si de aci, avere, avutiá, stare: *a trage mare lucru d'in negociu; déro precumu in limb'a lat. res = avere si lucru, in insemnarea cea mai larga a coventului, (vedi 2 c), asiá si in limb'a nostra lucru insemna: 2. ca mai desu atátu labore ce produce castigulu, câtu si veri-ce productu allu laborei, si de aci, veri-ce in genere: a) labor, negotium, opera, occupatio, pensum, adoperare, fatiga ce pune cineva, ca se faca ceva, fia cu partile corpului si mai vertosu cu manule, fia cu poterile spiritului, sau cumu se dice cu ca-*

pulu : *lucru mare, lucru greu, déro reu remuneratu; lucru migallosu si stocutoriu de poteri; omu dedatu la lucru, omu de lucru, mergeti la lucru, nu sedeti fora lucru; lucru de mana, lucru de machina; cautati-ve de lucru; acelloru omeni nu le place lucrulu, de aceea su pauperi; lassa-te de lucru si mergi la mésa; nu voliu se te retinu de la lucru; Domnedieu benecoventa lucrulu omeniloru drepti; casa de lucru, adeco institutu in care se inchidu omenii perde-véra si le se da de lucru; — b) opus, productulu lucrarei sau allu lucrului; fia de veri-ce natura si veri-cumu facutu : formosulu lucru, mare lucru s'a facutu aici; a essitu unu lucru de nemica; ce mai lucru delicatu acea argentaria; lucrulu seu este espusu la censur'a publica; c) res, ens, unu ce, veri-ce s'a facutu, essiste sau chiaru numai se cugeta, fientia, ceva : Domnedieu a creatu tote lucrurile; loru le lipsescu lucrurile celle mai necesarie; lucrulu de care me temu mai multu este acestu-a; acellu lucru nu s'a mai auditu; lucrurile omenesci, lucrurile d'in lumea acésta-a; in acésta carte se coprendu fort multe lucruri formose; in acea stare a lucrurilor nu avuramu alta scapare; ordinea lucrurilor, lucrurile nu mai sunt in sturca de mai inainte; acellu omu a facutu lucruri mari; lucrurile mergu bene, reu, iute, incetu; d'in doue lucruri unulu; ellu si precepe bene lucrulu seu, adeco interessea sea, caus'a sau si artea sea; lucrurile publice, adeco affacerile publice; d) in speciale lucru, se oppune une-ori a) personei : acellu epitetu, acea frase se applica la persone ca si la lucruri; se dice omu formosulu, cumu se dice si lucru formosulu; ß) la coventu, vorba, nume, candu apoi semnifica unu obiectu, una realitate, fapta implenita sau de implenitu : coventu si lucru; vorbe multe lucru nemica; ve spariati mai multu de vorbe cu de lucru; — γ) in sensu ca mai appropriatu de celle de sub 1. lucru posedutu, avere, possessione : la plecarea si luà tote lucrurile; i s'au vendutu tote lucrurile cu tob'a; ellu avusse numai unu lucru bonu. orologiu; asiá si : a si stringe*

si legá lucrurile de casatoria; lucrurile de buccataria; de aci, δ) ca terminulu de jurisprudentia, totu ce se pote possede, ce se distinge de persone si de actionile juridice, ce pote fi de ceva folosu omului : personele, lucrurile si actionile; lucruri corporali, lucruri incorporali; — lucru judecatu, adeco caus'a de certa sau differenti'a care a fostu decisa prin tribunarie : respectulu ce se da lucrului judecatu, ε) in locutioni cu variate si delicate semnificatiuni, cumu : a dú cuiva de lucru : a) proprie deco n'are ce lucra am eu se-i dau destulu de lucru; déro b) si metaf., a dú cuiva de lucru = ai face ineurcature, a lu fatigá prin difficultate ce i se suscita.

LUCTA, *luctare*, etc., vedi *lupta*, *lupture*.

* LUCTIFERU, -a, adj., *luctifer*; care porta sau adduce *lucta*.

* LUCTIFICU, -a, adj., *luctifcus*; care face sau adduce *luctu* : calamitati *luctifice*.

* LUCTISONU, -a, adj., *luctisonus*; care are sau da sonu de *luctu* : gemete si mugite *luctisone*.

* LUCTOSU, -a, adj., *luctuosus*; plenu de *luctu*.

* LUCTU, s. m., *luctus*, (d'in *lugere*), intristatione ce casiona perderea unei fientie amate, si in specie, manifestationea acestei doreri prin semne esteriori, vestimente, gestu, etc., *doliu*.

* LUCU, s. m., *lucens*; selba consecrata unni dieu; in genere, selba desa, codru.

* LUCUBRARE, v., *lucubrare* (*luce operare?*); a lucrá noptea, si a si petrece noptile lucrandu la *lucerna* sau la *luminare* : *aflá mulierile lucubrandu între serve*.

* LUCUBRATIONE, s. f., *lucubratio*, actione de *lucubrare*, productulu allu acestei actione : *arde de dorulu de a si publicá lucubrationile selle; tote lucubrationile melle au devenitu pred'a focului*.

* LUCUBRATORIU, -toria, adj. s., *lucubrans*, *lucubratorius*; care *lucubra* sau serve la *lucubrare* : *scaunu lucubratoriu*.

* LUCULENTIA, s. f., *luculentia*; calitate de *luculentu*.

* LUCULENTU, -a, adj., *luculentus*; 1. proprie, plenu de *luce* sau de *lumina*: *luculentele palatialele avutiloru in tempu de nopte*; 2. prin metaf., a) distinsu, es-celleste in genulu seu: *luculentele co-vente alle marelui oratoriu*; *luculentu patrimoniu*; *luculenta familia*; b) demnu de credentia: *morturi luculenti*.

* LUCUMONE, s. m., *lucumo*; co-ventu etruscicu, ce inseamna: 1. proprie, posedutu, inspiratu; 2. principe sau sacer-dote etruscu.

* LUCURICIU, *lucurire*, etc., vedi: *licuriciu*, *licurire*.

* LUDERE, *lusi* si *lusei*, *lusu*, v., *lu-dere*; a jocá spre a si petrece tempulu, spre a se diverti: 1. proprie: *a lude pila*, *cu sociu sau fora sociu. carti*, etc.; 2. metaf., a) a se ocupá de ceva in jocu, petrecundu, sau a se ocupá cu ceva spre a petrece tempulu, b) a si bate jocu, a ride de cineva sau de ceva; c) a ammagi, a insellá.

* LUDIARIU, -a, adj., *ludarius*; re-lativu la *ludu*.

* LUDIBRIOSU, -a, adj., *ludibriosus*, plenu de *ludibriu*.

* LUDIBRIU, s. m., *ludibrium*; 1. jocu de petrecere, (vedi *ludere*); 2. risu, jocu de vorbe; in speciale, batalia de jocu, risu, batujocura.

* LUDIBUNDU, -a, adj., *ludibundus*, cui place a *ludere*, care *lude*, si petrece cu jocuri.

* LUDICRARE, v., *ludicrari*, a fi *lu-dicru*.

* LUDICRU, -a, adj., *ludicrus*, ce serve la *ludu*, la jocu, la petrecere: *covente ludicre*; *arti ludicre*, *certa*, *lupta ludicra* adeco numai in jocu si spre petrecere.

* LUDIFICARE, v., *ludificare*: a si face *ludu*, sau jocu, a ride pre cine-va sau de cine-va.

* LUDIFICATIONE, s. f., *ludificatio*, actione de *ludificare*.

* LUDIFICATORIU, -toria, *ludificator*, si *ludicatorius*, care *ludifica*, sau serve la *ludificare*: *covente ludicatorie*.

* LUDIFICATU, -a, part. d'in *ludifi-care*, *ludificatus*.

LUDIFACERE, v. *ludifacere*, camu in acellua-si sensu cu *ludificare*.

* LUDIONE, s. m., *ludio*, jocatoriu pre scena, actoriu, comedianu, (vedi *lu-dere* si *ludu*).

* LUDIU, -a, adj. s., *ludius*; proprie ca adj., care are a face cu *ludulu*, care *lu-de*; de regula ca subst. personale, *ludiu-a*. omu sau femina care joca pre scena, sau care joca si face comedie pentru spectaclu, pentru placerea spectatori-loru: actoriu, comedu, comedianu.

* LUDU, s. m., *ludus*, (vedi *ludere*), jocu de petrecere, in speciale, jocu pu-blicu, spectaclu in onorea veri-unui dieu veri-unui triunfu, etc., jocu in genere, petrecere; de aci: *lucru usioru de facutu jocu in vorbe*, risu, batalia de jocu; in fine locu unde cineva si essercita pote-rile corpului si alle spiritului; *gymna-siu*, scola, etc.

† LUERE, v., *luere*, forma a verbului *lauare* = *lavare* (vedi *lare*), d'in care compuse si derivate ca: *abluere*, *ab-lutione*, *diluere*, *diluviu*, *alluere*; *ab-lutione*.

* LUGERE, v., si

LUGIRE, -escu, v., *lugere*, a senti dorere pentru perderea unui ce amatu; a se in-trista, a plange: *nu lugeti pre celli morti*, *ci pre celli viui*; in speciale, a si manifestá dorerea, a portá *doliu*, (vedi si *luctu*).

* LUGUBRE si *lugubru*, -a, adj., *lu-gubris*; relativu la *lugere*, de *lugere* sau de *luctu*: *lugubre lamente*; ce aduce *luctu*: *bellu lugubre*; ce annuntia infor-tunin: *passeri lugubre*.

1 LUI, articlu m. gen. si dat. sing. scurtatu d'in *ellui*, *illius*: *omu-lui bonu* sau *omului bonu*; *bonu-lui omu* sau *bo-nului omu*; vedi *ellu*.

2 LUI, pron. pers. III masc. gen. si dat. sing. scurtatu d'in *ellui*, *illius*, *ill*, si care ca pronume conjunctu in dat. sing. se contrage in *li* (mólle la Mace-dorománi), si chiaru in *i* (la Dacoro-máni); vedi *ellu*.

LUI CARE, *luicu*, *luici*, *luica*, etc., in locu de *lullicare*.

LULLICARE (cu *l* de totu molliatu, *luicare*), infantem ia *cuinis movere*, in-

față nenium cantare; a cantă *lumi* prunciloru, ca se i addorma; a leganá.

LULLU, *nenia*, qua *infantes in cunis moventur*, ut *obdormiant*, coventu cu care se canta prunciloru, candu se légana, ca se addorma; in acellu-asi intellesu se dice si *nane*: *lullu! lullu!* *pullulu mammei* = *nane! nane!* *pullulu mammei!*

* **LUMBAGINE**, s. f., *lumbago*: debilitate, morbu de *lumbi*, desellatura.

* **LUMBARE**, adj. s., *lumbaris-e*: relativu la *lumbu*: s. f., *lumbaria*, fascia ce incinge lumbii.

* **LUMBELLU**, s. m., *lumbellas*: diminutivu d'in *lumbu*.

* **LUMBIFRAGIU**, s. m., *lumbifragium*: *frangere a lumbiloru*, desellare.

LUMBRICOSU, *lumbrieu*, etc., vedi *limbricosu*, *limbricu*.

* **LUMBU**, s. m., pl.-i, *lumbus*, parte posteriore a abdominelui, *selle*: *lumbii calului*, *omului*, *feminei*.

LUME, s. f., pl. *lumine*, *lumen*, (contrassu d'in *lucime* de la *lucire*), 1. in sensu originariu si propriu, ce *luc* si *lumine-dia*: *luminare*, *candela*, *lampa*, *sore*, *stella*, *ochiu* sau *lumin'a ochiului*, *fenestra* sau *alta gaura* prin care vine *lumina*: — *luc* sau *lumin'a ensasi*, *lumin'a diliei* in speciale, *lumin'a vietiei* sau *viétia*; *splendore*, *colore splendente*, *luciu*, *politura*, etc.; déro mai *vertosu* si forte *desu*: 2. prin metaf., *mundus*, *rerum natura*; *pars mundi*: *terra*, *homines*, etc., (compara si *mundu* = *mundus*, it. *mondo*, fr. *monde*): a) totu ce e *luminatu* de unu *sore*, *universulu*, *cerulu* si *pamentulu*, si totu ce se coprende intr'ensele: *Domnedicu a creatu lumea d'in nemica*; *creationca lumii*: *fiinitulu lumii*: *multi filosofi au credutu ca lumea este eterna*; proverb. fam.: *cátu e lumea si pamentulu*; *pino e lumea*, de candu *lumea*; ce mai *lume de nemica*; a *luatu lumea in capu*, adeco s'a dussu *desperatu*, nu se scie unde; *lumea physica*, considerata in partea ei *sensibile*, in ce cade sub *sensuri*, in oppos. cu *lumea morale* sau *intellectuale*, ce se concepe cu *mentea*, cu *intellegenti'a*; *lume ideale*; dupé filosofulu *Platone*, ide'a ar-

chetypa a *lumii*: b) in sensu mai restrinsu: a) *lume*, *pamentulu*, *globulu pamentului*, *celle cincii parti alle lumii*; *lumea sublynaria*: *centrulu*, *capetulu*, *marginile*, *estremitatile*, *confiniele lumii*, adeco alle *pamentului*; a *inconjura' lumea*: *lui Alessandru i casionasse a subjuga' tota lumea*: a *veni in lume*, adeco a se nasee; a *se mita d'in lumea acésta-a*, a *mori*; *lumea vechia*, adeco una parte a *globului*, cãta *connoscea anticii*, in *oppositione* cu *lumea noua*, *partile globului* cu *insulele* cãte sunt *connoscute numai de la descoperirea Americii* in *coce*: *lumea noua si lumea vechia*, *celle doue lumine*, *celle doue continenti*; b) *omeni*, *generationi de omeni*: *lume noua*, *lume vechia*: *generationile beirane cari s'au trecut*, si *generationile tenere*, cari *succedu*; c) *lume*, *planeta*, mai multe *planete*, *satelliti*, *comete*, etc., *luminare de acellu-asi sore*, *systema solare*: *Domnedicu a semenatu luminele in spatiu*; *pluralitatea lumineloru este titulu unei carte a lui Fontenelle*: d) *lume*, parte de *pamentu vasta si forte populata*: *Parisulu este una lume mica*: e) *lume*, *numai omeni* ca *locuitori ai globului pamentesc*, *totalitatea genului omenesc*: *Jesus Christu este salvatorulu lumii*; *opinionea este regin'a lumii*; *lumea christiana*, *lumea muchomedana*, *lumea idolatra*; f) *ba chiaru lume*, *omeni in genere*, *majoritatea omeniloru de pre acestu globu*: *lumea este reatitiosa*, *lumea nu irta pre ingrati*; *tota lumea scie de lucrulu acestu-a*; *connoscuta la tota lumea*, *respectatu de tota lumea*, *urgisitu de tota lumea*; *s'a retrassu d'in lume in singuratate*; *asiu merge lumea*; g) *lume*, *numai unele persone*, *oresicari omeni*: *nu ti bate jocu de lume*; *nu te scii portu cu lumea*; *de unde vine atãta lume?* *la theatra*, *la basserica* *erã multa lume*; *la placerea prefectului nu se adunasse lume multa*; *la festivitãtea loru se vede lume pucina*; h) *lume*, *societate omenesca preste totu*, sau si *numai una parte a ei*: *lumea romana*, *lumea commerciale*: *petrecu buccuros* *cu lumea*; *omni care a vedutu*, *care connosce lumea*, adeco *pre omeni dupo diversele loru so-*

cietati si classi; *la intrarea sea in lume erá lipsitu de ori-ce experientia; departe de lumea scommotosa; retrassu d'in lume si d'in incurcaturele ei; spiritulu acestui june s'a formatu multu in lume; acésta-a este una lume corruptu, adeco societate desfrenata; a voi se figuredie in lume; ellu voliesce se impuna lunei prin avutiá si lussu, éro nu prin vertuti; lumea se ocupa multu de ellu; omu de lume, adeco care petrece in lumea mare, in societatile celle mari; lumea mare, societatea cea mare, ce se distinge prin avutiile si positionea acelloru - a d'in cari este compusa: eu me ammetiescu in lumea cea mare; nu este pentru ellu viéti'a d'in lumea mare; voliendu a figurá in lumea mare s'a ruinatú si s'a facutu de risu; lume mare, veri-ce societate numerosa: omu retrassu d'in lumea mare; acea dómna a renuntyatu la placerile d'in lumea mare; omu solitariu, care fuge de lumea mare: 1) lume formosa, adeco societatea cea mai elegante: amu vedutu destullalume formosa; lumea formosa nu e pentru pauperi; — lumea invetiátiloru, lumea litteratiloru; omenii cari se ocupa de litteratura: lumea litteratiloru se separa de lumea mare si formosa; — lume ideale, imaginaria, despre care se crede co ar fi mai bona de cátu acesta-a in care petrecemu noi: nefericitulu si creú una lume ideale: s'a ratecitu prin una lume ideale; illusionile lunei ideale l'au facutu se uite lumea reale; — 2) in limb'a celloru devoti lume, omeni rateciti (corrupti), placeri demoralisatorie si trecutorie, etc.: a renuntyá la lume si la desertationile ei; vanitatile lunei; massimele lunei sunt contrarie celloru d'in evangeliu; 3) viétiá secularia, in oppositione cu cea monastica: ellu a lassatu lumea si s'a calugeritu; ea a essitu d'in monasteriu si a reintratu in lume; 4) lume, in espressione de affirmare sau negare energica: nu mai are nemica pre lume; nu i am dissu nemica pre lume; pentru tota lumea acésta-a nu mi asiú dá onorea; pentru ea famili'a este lumea sea; cátu lumea si pamentulu nu mai vedi bannii de la ellu; — cu essageratione: omulu*

cellu mai bonu d'in lume; pre lumea acésta-a omu asiú blastematu n'ai mai vedutu; lucru cellu mai bonu d'in lume; s'a dussu pre cea lume, a moritu; pre lumea cea alta ai se dai séma de faptele telle: credenti'a nostra religiosa ne invétiú co mai este una lume afora de acésta-a; pare co a venitu d'in cea lume, asiú nu scie nemicu d'in tote aceste-a.

LUMIANU, s. m., laicus, mundanus; care se tine de lumeu d'in afora. de lumea profana, laicu, (vedi si lumescu).

LUMESCE, adv., laice, profane, ad modum secularium, in modu lumescu, ca lumea, in modu profanu.

LUMESCU, -a, adj., profanus, laicus, secularis: ce este d'in lumea trecutoria, sensuale, in oppositione cu lumea morale, religiosa, eterna; cea ce nu se tine de baserica, sau de cleru: profanu, seculariu; — morbu lumescu, morbu venericu, syphiliticu.

LUMETIU, -a, adj., profanus, mundanus, voluptatibus deditus, rebus terrestribus inhians; cui place lumea sensuriloru.

LUMINA, s. f., lux, lumen, caus'a obiectiva in natura, care face ca obiectele se se pota vedé cu ochii fientieloru organice, substanti'a care lumina, si face ca obiectele se fia visibili: *physicii nu sunt de accordu despre natur'a luminei; auctoriulu theoriei despre emanationea sau emissionea luminei a fostu Newton; theor'i'a undulationei sau vibrationiloru este adoptata de mai multi; celeritatea luminei este admirabile; lumin'a percurre in una secunda 42000 de milliarie; lumin'a de la sore peno la pamentu adjunge in $8\frac{1}{4}$ minute; lumin'a de la luna ne vine numai in ceva mai multu de cátu una secunda; lumin'a vibrandu si trecundu numai prin unu mediu se propaga in linia drepta; lumin'a ce adjunge la unu altu mediu eterogenu, se refrange; lumin'a ce attinge unu obiectu impenetrabile, se reflecte; reflexionea si refractionea radielor luminei; interferenti'a luminei candu radiiele appuca directioni diverse; polarisationea luminei, phosphorescenti'a luminei; lumina mare, curata, stralucitoria, viua,*

orbitoria, lina, pallida, debile, lucuritoria; radia de lumina; fanariulu arrunca lumina multa; lumin'a sorelui, a dillei, a lunei, a stelleroru; lumina de gazu photogeniu, de gazu aeriumu, sorele imparte lumin'a sea preste totu pamentulu si tote planetele; stellele fisse au lumin'a loru propria; lumina zodiacale; lumin'u unei face, unui fanarin, unei candele sau lumpe; luminarea de seu da mai pucinu lumina de catu luminarea de ceru curata sau de seu curatitu chymice; ochii unoru omeni nu pote sefferi lumin'a; — prin metafore: lumina = luminare, candela, lampa, focu, focariu, veri-ce altu lucru ce da lumina: *apprende lumin'a, se vedemu: addu lumin'a: ne a lassatu fora lumina in sala: in camer'a de dormitu nu arde lumina: — in stylo biblicu: angerii luminei, filii ai luminei; in oppositione cu: angerii intunericului, adeco cu diavolii si cu filii satanei; — in baserica: lumina lina a santei mariri: fig. astudi a vedutu mai antaniu lumin'a dillei, s'a nascutu; mi amu pruncii ca lumin'a ochiloru: lumin'a ochiului = ochiulu, pupilla; a scote una carte la lumina, a publica si a vende una carte; a scote unu adideru la lumina, omenii de nemica se temu de lumina; ne acendu pentru ce se rosiescu, nu me temu de lumina; — lumina in pictura, efectele luminei imitate in una imagine: *applicare intelligente a luminei: effectu formosu allu luminei; claru-obscurulu este distributionea justa a umbreloru si a luminei; in accu imagine luminele sunt bene impartite si bene computate; acestu pictoriu se pricepe bene la distribuirea lumineloru; — lumina, gaura prin care se da focu la una arma de focu, tunu, pusca, pistollu: lumin'a acellei pusce este preu-larga; lumina, gaura prin care in unele instrumente optice se vede obiectulu; apertura prin care intra aerulu in tuburile organeloru de cantatu; — lumin'a pompei, apertura prin care ap'a intra in pompa; — in sensu ideale; lumina, intellegentia, scientia, connoscientia, cultura a mentei: *acellu barbatu pre longa talentele selle naturali este adornatu si cu luminele scientiei; ad-***

jutati-ne cu luminele rostre in acesta affacere grea si scabrosa; — lumina firescu, spiritu desceptu d'in natura sea; luminele experientiei, alle vietiei practice; lumin'a rationei omenesci; lumin'a credentiei; esplicationile lui arruncara lumina mare preste acelle cestiori incurcate, scolde bone respandescu lumina abundante in cupetele celle intunccate: acellu scriptoriu a fostu lumin'a tempului in care a traitu ellu; scripture lui sunt totu atate lumine pentru acestu poporu nefericitu.

LUMINARARIA, s. f., vedi luminaria.

LUMINARARIU, s. m., caudelarum ductor, fusor, care face luminari. (3 luminare.)

1 LUMINARE, v., *luminu si lumine-diu, lucere; luminare, illuminare, illustrare, collastrare, lumine admoto inspicere aliquid, a respandi, a arrunca lumina: sorele lumina pamentulu: facu apprensu lumina in casa; absolutu: sorele lumina, tun a lumina, candel a lumina pucinu, luminarile de seu lumina reu; — a tine cui-va lumin'a ca se vedea: lumina-mi pre scara in diosu ca se nu calu; — metaforice, a face se pricepa, a descepta mentea; studiulu istoriei si allu mathematicei a luminatu spiriudu acestoru juni; publicistii boni si onesti luminedia cupetele omeniloru; acca societate de abderiti nu voliesce a se lumina; betramii, lipsiti de scole si carti bone, s'au luminatu numai prin experientia, amu intrebatu pre jurisconsulti si mi am luminatu in caus'a mea; — in militia; a luminá, a visita si observa accuratu locurile si tinuturile, pre unde are se treca ostea, (gallicismu, in locu de care e bene se se applice *explorare*); in pictura, a luminá, a impartí, a distribui *luminele* si umbrele pre imagine cu intelligentia si cu gustu; — *luminare* in locu de *lucire, stralucire* si *licurire*: *ochii mitiei lumina pre intunericu, licuricindu lumina noptea; imperson., se lumina de dina, adeco se revérse de dina, este in faptul dillei; — se lumina tempulu, adeco se inserina, se face serinu; — metef., a se curatiá, a se glori-**

fică : *spellatu-te-ai, curutiatu-te-ai, luminatu-te-ai.*

2 LUMINARE, s. f., *illuminatio*; acțiunea verbului 1 *luminare* : *luminarea mentii prin cultura.*

3 LUMINARE, s. f., *candela, lampas*, si mai vertosu, *luminar*, de unde a nostra *luminare*; 1. in genere, ce serve a dá *lumina*, cumu : *ferestra, etc.*, inse : 2. in speciale, materia inflamnabile, care se apprende, arde si *luminédia* : *luminarea de seu este cea mai usitata; luminarele de seu de capra sunt mai bone de câtu celle facute d'in alte seuri; luminare d'in copu de pinu; luminare de cera; luminari albe, galbine, rosie; luminari bene arditorie; apprende luminarea, stinge luminarea; lucrâma la luminare peno la mediulu noptei; tine-mi luminarea cu se vediu; au adjunsu a casa pre la apprensulu luminariloru; a tiné cui-va luminarea, la care trage se mora, asiá : a mori fora luminare; déro si a tiné luminarea la nunta; luminare, specia de planta conosciuta sub numele de *lipanu* si *col'a raceei*; — *dreptu ca luminarea*, forte *dreptu*; proverbiiu : *dreptu ca luminarea in saccu*, *strambu*; *a manca maculu luminarei*, a fi in mare periclu, a fi perdutu.*

LUMINARÍA (scurtata d'in *luminararia*), s. f., *fabrica candelis fundendis*, *fabrica de luminari*, san de *facile de cera*; *saponaria*, candu fabricarea de *luminari* e impreunata cu cea de *saponu*; arte de a fabrica *luminari*.

LUMINARICA, s. f., *thapsus, verbascum*, *Lin.* planta d'in clasa pentandrielor, conosciuta sub acestu nume de ambele laturi alle *Carpatiloru*, cresce in tinuturi camu sterili, are unu *fastellu dreptu*, ca una *luminare*, pre care crescu giuru in pregiuru flori galbine, éro frundiele sunt *flocoze*; — inse in genere *luminarica*, deminutivu d'in *luminare*; — una specia de jocu : *a jocu luminaric'a.*

LUMINARIU, s. m., *candelabrum, lychnuehus*, instrumentu in care se pune *luminarea* sau *fac'la* ca se ardia : *luminariu de cossitoriu, de alama, de ferru tornatu, de argentu, de cristallu, lumi-*

*marin mare; luminariu pentru doue luminari sau cu doue bracie; luminariulu cu bracie mai multe si spenduratu susu se dice *candelabru*; luminariu se dice si form'a in care se torna luminarele : *luminariu de vitru, luminariu de ferru albu*; — si ca s. m., personale, *luminariu* = *luminarariu*, care face sau vende *luminari*.*

LUMINATIA, s. f., *illustritas, serenitas*, d'in *luminatu*, iutrodussu camu de la annulu 1835 in coce, spre a intitulá pre Domni, Domne, filii si filiele de Domni ai teriloru románesci, correspondendu germaniculu *Durchlaucht*.

LUMINATIONE, s. f., *illuminatio*, 1. acțiune de *luminare*; 2. statu de *luminatu*.

LUMINATORIU, -toria, adj. s., *illuminator, illustrator, collustrator*, care *lumina*, atátu in sensu physicu câtu si morale : — *sorele luminariu, candelu luminaria; spiritu sublime, luminariu; doctrina evangelica, luminariu a poporeloru; luminariulu dillei, sorele.*

LUMINATU, -a, adj. part., *luminatus, illuminatus, illustratus, clarus, perspicuus* : *diu a eluminata de sore, noptea de luna si stelle; campulu luminatu de foculu castreloru bellice; salla luminata cu facile, gradina luminata cu milli de candelu; spiritu luminatu, adeco desceptatu prin invetiatura si esperientia; jude luminatu, publicu luminatu, judecata luminata, critica luminata, mente luminata; septeman'a luminata, septeman'a dintre dominec'a pasciloru si a sântulu Thoma; ca titlu datu Domnulu, Domnei si filiiloru sau filieloru de Domnu: *luminata Domne.**

LUMINOSU, -a, adj., *luminosus, clarus, lucidus, serenus, splendidus, fulgens*, plenu de *lumina*, implutu sau petrusu de *lumina* : *sóre luminosu, incaperi spatiose si lumineuse; baserica luminosa*; metaf., *espressioni lumineuse, principiu luminosu, fapte lumineuse, stralucite*; s. reale : a) m., *luminosu, asclepias vincetoxicum, L. hirundinaria*, planta, variatione a speciei conosciuta sub numele genericu latinu : *cynanchum* lui *Linneu*, d'in clasa 5, ordinea 2 a sistemii sessuale, d'in famili'a *ascle-*

piadieloră; mai înainte eră planta officinale; se dice și *balionca*; b) f. *luminosa, elementis, L.*, planta d'în familia ranunculacieloră : *luminosa integrifolia* = *elementis integrifolia, Linn.*, *luminosa commune* = *vicia alba* = *elementis vitalba, L.*; *luminosa de Virginii'a* = *luminosa virginiana* = *elementis virginiana, Linn.*, etc.

LUNA, s. f., luna, corpă cerescu care se misca în pregiurulu pamentului, și de aceea-a se numesce și satellitulă pamentului : *lun' alumina pamentulu preste nopte cu lumin'a ce imprumuta și reflecte de la soare; corpulu, callea sau orbit'a, cerculu, globulu, disculu, patrariele lunei; lun'a se misca în pregiurulu pamentului de la apusă spre resaritu, și cu acestu-a împreună în pregiurulu soarelui; lun'a înainte câte 13 grade pre fie-care di spre resaritu luna nouă este, candu ea sta dreptă între pamentu și soare; luna plină, candu pamentulu sta în linia dreptă între luna și soare; celle patru fusi alle lunei au datu occasione la divisionea tempului în septemane; astronomii destingu între lun'a*

siderale	=	27	7 ^h	43'	11" 5;
tropica	=	27 ^h	7 ^m	43'	4" 7;
synodica	=	29 ^h	12 ^m	44'	2" 9;
anomalistica	=	27	13	18	37" 4;
draconitica	=	27 ^h	5 ^m	5'	35" 9;

În vietii'a commune prin *luna* se înțelege de ordinariu *lun'a synodica*. *Lun'a solară*, (*mensis, mese*) sau tempulu în care soarelă percurge unu semnă d'în zodiacu, este = $30^{\circ} 10' 29'' 4$. În calendariulu nostru unele *luni solarie* au câte 31, altele câte 30 dille; numai lun'a lui Februaru are 28 în anii ordinari, și 29 dille în anii bisestili : — *luna*, luna, la chimistii vechi, numele ce se da *argentului* : — *luna*, regulele feminesci : *ia venită luna*; și în pl. *are lunele*; proverbiu : *ti va solve la lun'a calliloră*, adeco neci una dată, *la calendele grece*, cumu dicea bețanii Romani : — *lun'a apci*, *byssas*, planta d'în clasa cryptogameloră, d'în familia *byssacieloră*, d'în care esău nisee fire și fukgi, de unde li s'a datu și numele de *byssas*, care este synonymu cu *gessypium*, și xi-

on, adeco bombacu, éro nu inu (= *linum*), pre cumu se credusse peno la unu tempu.

LUNAIĂ, s. f., vacca die lune nata, nume ce se da vacceloră fetate în una di de *luni*, precum se da celloră de *marti* numele de *martiana*, celloră de *mercuri* numele de *mercuriana*, celloră de *ion* numele de *ioniana*, celloră d'în una di senina numele de *mandraia*.

LUNALE, adj., menstruus, vedi *lunaria*.

LUNARIA, coruptu în *lunaria*, și în *lunaria*, s. f., *botrychium*, și osmunda *lunaria*, planta d'în clasa cryptogameloră, d'în care în Europ'a se afla numai una variatione.

LUNARIU, adj., *lanaris*, ce se tine de *luna*, ce sta în relatione cu *lun'a* : *ana lanaris* de trei cente cinci dieci și patru dille : *Turcii computa tempulu dipo annulu lanariu; cyculu lanariu; atmosfera lanaria; influentia lanarie, cursu lanaria*, adeco cursulu lunei în callea sea, sau cursu de învețatura, ce se face în una *luna*, menstruus și menstrualis; — *curatire lanaria*, purgatio menstrua, menstruum.

LUNATECU și *lunaticu*, adj., *lunaticus*; suppusu influentiei lunei, luatū mai desă ca subst., și a nume : a) *lunaticu*, persona somnambula care se scolla noptea în somnu și face totu genulu de birăci ce e datu a face diu'a fiindu descopă, éro une-ori se urea pre copertădă caseloră cu cellu mai mare periculu alla vietii, și totusi cu cea mai mare securitate; asemeni persone se potu numi *lunatice somnambule* : *lunaticii somnambuli se scolla și amblo mai albăssă pre tempulu scambarei lunei; actionile lunaticiloră somnambuli sunt provocate prin fantasii'a loră agitată de visuri*; b) fig. și familiaru, *lunaticu*, *fautistu*, capritiosu, nebonu, furiosu, despre care se dice că arrunea cu bard'a în luna : *acestu omu e unu lunaticu*, cu capulu într'una urechie; *acc. femina lunatica se lasocitu reu cu acellu barbatu seriosu; cu lunaticu*, care nu vede la luna, sau vede totu reu : despre calli, ai caroră ochi sunt suppusi la nescie scursori sau

urdori periodice; *d*) nascutu in acea-asi luna cu altulu : *capilli lunatici*.

LUNATU, -a, adj., *lunatus*, facutu in forma de luna, mai vertosu care are sau porta figur'a *semilunei*, sau secerei : *flamma turcesca e lunata; diadema lunata*.

LUNECARE si *lunicare*, v., *labricare*, *labi*, *labricum esse*, 1. a fi *luciu*, asiá co nu presenta asperitati si pedice la mersu : *glaci'a, ce se prende pre tempu serinu, lunica forte*; 2. a merge pre ceva *luciu*, a merge fora pedice : *buccatele unsorose lunica usioru pre guttu*; in speciale : a si perde ecilibriulu, mergundu pre ceva *luciu* : *luneca pre glacia si cadu de si sparse capulu*; metaf., a *luneca in peccatu* : *vorbele dulci si blande usioru potu face se lunice una muiere*.

LUNECATORIU, -tória, adj. s., *labens*, *lubricus*, care *lunica* sau face se *lunice*.

LUNECOSU si *lunicosu*, -a, adj., *lubricus*, care usioru *lunica* sau face se *lunice calle lunicosa, passu lunicosu*.

* LUNETTA, s. f., (fr. *lunette*), *lunula*, *vitrum oculare*, *perspicium*, *telescopium*, instrumentu d'in una sau mai multe vitre, taliata asiá, in câtu se vedi prin elle obiectele mai mari de câtu cu ochiulu liberu, sau incai se le vedi mai curate si mai bene distinse : *lunetta convexa, concava; lunetta cu marcesce, ce micusio redia obiectele; lunetta cu appropia obiectele; lunetta de dice urme, lunetta achromatica*, prin care vedi obiectele fora colore straina, fora iride; — *ochiellari* la cai, *pellicentia* retunda cosuta la frene asiá, in câtu se vina a laturea ochiloru pentru ca se vedea inainte de sene, éro nu si in laturi; — la fortificatione : *castellu* sau *fortaretia* mica asediata in forma de *semiluna*, afora d'in cetatea principale, inaintea vallului sau a planului inclinat, care se intende de la cetate inainte : *lunetta are de regula câte doue facie, de câte 150—200 urme, laturea lunettei est de câte 50—60 urme; in lunetta incipit câte 200—400 miliaru, cumu si câte ca tanari*; — ochiu sau fenestra prin care se descarca tunuu

si pusce; (vedi si *lunica, lunisiora, lunitia, lunula*).

LUNGANU, -a, adj. s., *valde longus, longurio*, *prea-lungu*, vorbindu despre persone prea-inalte, caroru lipsesce proportionea dimensioniloru; ca subst., *cine este acellu lunganu? cumu se chiama acea lunganu?*

LUNGARETIU, -a, adj., *oblongus*, ceva si camu *lungu*, ceva mai *lungu* de câtu e *largu* : *figura geometrica lungaretia, patratu lungaretiu, platia lungaretia, gradina lungaretia*.

LUNGIME si *longime*, s. f., *longitudo, longinquitas*, dimensiune in *lungu* : *lungimea batiului, lungimea callei, sabiei, lanciei*; — in sensu ideale : *lungimea cartei*, care e voluminosa si cere tempu *lungu* pentru lectur'a sau componerea ei; — prisosu, superabundantia : *in acosta tragedia lungimea monologelor e nesufferita; tempu indelungu; acea lungime a negotiationiloru diplomatice pune la proba putientia publicului; lungimea evenimentelor bellice ne a ruinatu*; — in speciale, estensionea cea mai mare a unei superfacie : *lungimea gradinei este de unu centu de metri; latimeu de cincidieci; mesura de lungime; cotu, metru, stensinu; lungime si latime geographica, lungime de la unu gradu peno la altulu; curtea nostra se intinde in lungime ca si in largime*.

LUNGIRE, -escu, v., *longius facere*, *producere, prorogare, continuare*, adaugere la *lungimeu* unui lucr, pentru ca se lu faci mai *lungu* : — *lungesce mes'a tragandu-i tablele; ellu a lungitu galleri'a la casu; lungesce zim'a, ca se adjunga; advocatulu lungesce procesulu prin formalitati; Damnedicu se ti lungesca dilde; nu mai lungiti corb'a; a lungi urechile de fome; a si lungi nasulu; etc. a se lungi; a) a se culcá, intende diosu; b) a fi prea pretentiosu.*

LUNGIRE, s., *verbale, productio, continuationio, prorogatio, actiune de lungire*.

LUNGITU, -a, adj. part., *productus, prelatatus, prolixus, continuatus*; intensu de a *lungulu*; *jace lungitu pre érba*.

LUNGU si *longu*, -a, adj., *longus, procerus, premissus*, despre obiecte conside-

rate in estensione a loru de la unu capetu peno la altulu, de la una extremitate peno la alt'a, in oppositione cu ce e scurtu: *vérga lunga. linia lunga. mâna lunga: petiore lunge, vorba lunga, calle lunga: cursulu riariloru mari este lungu: vestimentu lungu* : proverb. si fig. *regii au mana lunga*, adeco poterea regiloru ad-junge departe; *acellu omu are degete lunge*, adeco fura; *omu lungu la vorba*: — despre una superfacia considerata, in dimensionea sa cea mai mare, si in oppositione cu *latu* sau *largu* : *gradina lunga. tabla mui lunga de câtu lata; campu lungu, déro angustu: superfaci'a unui paralelogrammu este productulu lungimeimultiplicateculatimea: a cadutu catu e de lungu*: — despre tempu ce dura multu: *dillele de véra sunt lungi: ellu a sufferitu lungu de friguri: e tempu lungu de candu nu l'amu vedutu; victia lunga si fericita; domnia lunga; somnu lungu: disputa lunga; ar tiné prea-lungu, déco v'asiu spune tote; tempulu e totu de a unu lungu pentru cellu ce astépta; callatoria lunga, syllaba lunga; dactylulu e compusu d'in una syllaba lunga si din doue scurte; câtu este annulu de lungu?* — despre productele spiritului, alle mentii omenesci : *poema lunga; oratione lunga, petitione lunga, dissertatione lunga*; — prov. *acestu omu e vorba lunga*, adeco i place se vorbesca multe verdi si uscate: *connosceți lungulu nasului*, adeco connosceți inferioritatea; — ca subs. *s'a intensu de a lungulu carrului, atâtu in lungu, câtu si in latu; crepati lemne de a lungulu; pandi'a nu se talia de a lungulu, ei de a latulu: allerga ca unu ne-bonu de a lungulu si de a latulu terrei; amu vorbitu cu ellu pre lungu pre largu; amu mersu de a lungulu riului; amu appucatu in lungulu padurci.*

LUNGULETIU, -a, adj., longiusculus, leugulus, camu lungu, destullu de lungu, camu prea lungu : *patu lungulletiu; bastonu lungulletiu, sabia lungulletia.*

LUNGUSIORU, -a, adj., longiusculus; destullu de lungu : *vestimentu lungusioru.*

LUNGUTIU, -a, adj., vedi *lungusioru.*

LUNI, s. f., des *lunæ*, a dou'a di d'in

septemana; ca tote dillele septemanei, afaro de *dominica* si *sambeta*, ca *marti mercuri, joui, vineri*, asiá si *luni* e unu genitivu correspondentiu cu genit. classicu, *lunæ*, déro tractatu ca unu nominativu, asiá co form'a *luni* se dice in tote numerile cumu si casurile ce se espremu cu prepositioni; p.e., *luni e diu'a eu care incepe septeman'a; de luni peno veneri, multe betrane tinu lunile, adjunandu ca mercuri'a si vineri'a*; — ca tote nominele de dille si alte nomine ce espremu portioni de tempu : *séru, demanctia, tomna.* etc., coventulu *luni* sta fora prep. candu espreme tempulu la intrebarea candu : *luni legemu, marti seriemu*; prepositionea e necessaria numai candu *luni* are longa sene unu atributu : *intr'una luni, in lun'a septemanei lunate.*

LUNISIORA, s. f., *lanula*, demin. de la *luna*, adeco *luna mica.*

LUNITIA, s. f., vedi *lunisiora.*

LUNTRARIA, s. f., *fabrica lintrium, statio lintrium, numerus quidam lintrium*, loculu unde se facu *luntri*, statione de *luntri*, unu numeru ore-care de *luntri* : *in luntrari'a de la portulu nostru se facu luntri de tota marimea; luntraria multa sta in portu spre a incarcá sare.*

LUNTRARIU, s. m., *faber lintrium, remex lintris, lintrarius*, care face *luntri*, care mena una *luntre.*

LUNTRE, s. f., *linter, cymba, scapha*, nave mica ce n'are neci catartu, neci vele sau pandie, ei care se mena pre apa numai cu remi (lopate); scafa, barca : *luntre mare, luntre mica, luntre cu doui remi; luntre cu diece remi; luntre de transportatu persone; luntre de transportatu merce; luntre legata de nave; luntre cu cabine; luntre de pescari.*

LUNTRICELLA, si

LUNTRISIORA, s. f., *lintricus*, diminutivu d'in *luntre*, *luntre mica*; — *luntrisiora* e si numele unei plante d'in classea *diadelphicloru. oxytropis.*

LUNULA, s. f., *lanula*, diminutivu d'in *luna.*

LUPA, s. f., 1. *lupa*, (fr. *louve*), femina a lupului; metaf., curtesana; 2. (fr. *leupe*, de acca-asi origine cu cellu de

sub 1) : a) tumore connosecuta poporului sub numele de *lupare*, de care vedi 1. *lupare*; b) lenticula, instrumentu opticu d'in vitru convessu, care appropia si maresce la ochi obiectele de vedutu : *acestu meruntu typariu nu se pote lege fora lupa*.

LUPANARIU, -a, adj. s., *lupanaris*, *lupanar* sau *lupanarium*; relativu la *lupa* = curtesana; s. m. reale, *lupanariu* = casa de curtesane.

1 LUPARE, s. f., herpes, (vedi si *lupa* sub 2. a), inflatura inchisa sub pelle, care cresce rotunda, une-ori peno la marime prodigiosa : *i s'a facutu lupare in capu, luparea a rosu cef'a peno la ossu; l'a mancatu luparea de viu; a moritu de lupare; luparea este adesea numai effectulu cellei mai mare necuratia a pellei; lupare*, in botanica, e una crescutura lemnosa care se vede pre trunchii sau pre ramurile unor arbori : *luparile de la ulm; sunt utili mesariloru si altoru lemnari*.

* 2 LUPARE, v., lupari; a petrece in desfrenari, a fornica, a castiga vendendu-si corpulu.

LUPARIA, s. f., *latibulum luporum*, locu unde se tiu lupi. (fr. *ménagerie de loups*); 2 *lupanariu*, adeco casa de prostitutione, casa de femine publice ce se dice si *bordellu*.

LUPARIU, s. m., *luparius*, venatoriu de lupi.

LUPATU, -a, adj., *lupatus*, provedutu cu denti de lupu = cu denti de ferru : *frene lupate*; s. f. pl., *lupatele*, frene lupate.

LUPEIU, s. m., *lycisus*, cane essitu d'in eruire cu lupu; nome propriu de cane.

* LUPERCALE, adj., *lupercalis*, relativu la *lupercu*: de aci :

* LUPERCALIE, pl., *lupercalia*, serbatoria tienuta in onorea lui *Lupercu*.

* LUPERCU, -a, s., *lupercus*, la antici Romani, dieu apperatoriu de lupi, mai vertosu dieulu *Pan*. ce porta la greci epithetulu *λυκῆτος*.

LUPESCE, adv., *ad modum luporum*, *instar lupi*, pre rapite, pre appucate, cu mare aviditate, ca *lupulu* : *acellu omu ruzitu de feme manca lupesce*.

LUPESCU, -a, adj., *lupinus*, de *lupu*, relativu la *lupi* : *rapacitate lupesca, fome lupesca, crudelitate lupesca*.

LUPINA, s. f., *fabia lupini*, fructulu plantei *lupinu*;—proprie, f. d'in *lupinu*, ca si *nuca* d'in *nuca*.

LUPINACIU, -a, adj., *lupinaceus*, de *lupinu*, sau care semenata cu *lupinulu*.

LUPINARIU, -a, adj., *lupinarius*, relativu la *lupinu* sau la *lupina*; s. personale, care vende *lupine*.

LUPINU, adj. s., *lupinus*, de *lupu*, relativu la *lupu* : *peri lupini; lupina pelle; furia lupina* s. a) masc., *lupinu*, planta leguminosa, cu folie in forma unei apparetorie, (fr. *éventail*), d'in familia papilionacieloru, alle carei specie se impartu in : *lupini annuali si perenni*, adeco cari crescu si fructifica in cursu de mai multi anni : *lupinulu cresce in regionile marci medeterrane si in Americ'a septentrionala; lupinulu albu = lupinus albus, L., era connosecutu Romaniloru si Elleniloru ca nutrimentu; in dillele nostre lupinulu albu serve de nutritiu viteloru domestice; lupinulu egyptianu = lupinus termis; lupinulu galbinu (luteus) si lupinulu venetu sunt folositori la agricultura; lupinulu americanu (i. perennis) cresce mare; b) fructulu lupinului, sub forma femina, *lupina*, vedi acestu coventu.*

LUPITU, -a, adj., proprie, part. pass. d'in unu verbu *lupire*. devenitu *lupu*, reu, indracitu : *ce lupita de muere*.

LUPOIA, s. f., in locu de *luponia*, vedi *lupiniu*.

LUPOIU, s. m., in locu de :

LUPONIU, s. m., *magnus lupus*, augmentativu d'in *lupu*. *lupu mare*; fem. *luponia* sau *lupoia* se applica reu in locu de *lupa*, de care vedi la loculu seu.

LUPTA si *lucta*, s. f., *lucta*, *pugna*, *prælium*, certameu, 1. specia de essercitiu in care doui omeni si incerca poterile invingundu unulu pre altulu : *lupta drepta, lupta de pumni, lupta cu pelege*; 2. in sensu mai largu si chiaru figuratu, batalia cu armele ce se incinge intre mai multi *luptatori*, ero une-ori se pune in locu de batalia ensasi : *pacea puse capetu sangeroselor lupte cari tinussera*

trei anni între aceste două națiuni; diversele doctrine religioase au cauzat luptele cele mai furioase între calugeri și prin acelli-a între popore; lupt'a luminei cu întunericul, lupt'a rației cu superstiționea și cu stupiditatea; lupt'a potestății arbitrarie și a despotismului cu libertatea.

LUP'TACE, adj. s., pugnax, luctator, bellator, luptatoriu depresu bene la lupta, gymnastu bonu.

LUP'TARE și luctare, v., lactare și luctari, I. a se prende peptu la peptu cu cineva spre a lu dá la pamentu: *se lupta baiatii; ellu se lupta bene*; 2. în genere, despre ori-ce specie de combatare: *ambele armate luptara cu croismu ecclie; lupta greu unulu contr'a doui; luptămă cu totii pentra essistentia, pentru nationalitate, limba, patria, onore, libertate; luptămă în contr'a corupțiunii; luptămă pentru conservarea moralei și pentru apperarea innocenției; cirtatea lupta în contr'a peccatului; marinarii lupta contr'a tempestății și a valurilor; barbatii de caracteru tare lupta în contr'a ori-curor obstacole; luptămă în desertu în contr'a morții și a destinului; poporul reu gubernatu lupta forte greu în contr'a miseriei; se luptămă toti cu unulu în contr'a inimiciloru interni și externi.*

LUP'TATIONE și luctatione, s. f., luctatio, acțiune de luptare.

LUP'TATORIU, -toria, s. adj., luctator, bellator, care tine lupta: *luptatoriu cu braciile nearmate; luptatoriu armatu, luptatoriu la jocurile olympice, luptatoriu coragiosu, luptatori pentru patria, pentru libertate, onore, nationalitate, și limba.*

LUPU, s. m., lupus, catrupede selbătecu și carnivoru, rapace, care semena cu cănele mare: *lupu mare, lupu rapace, lupu betranu, lupu furu, pelle de lupu; lupu turbatu; lupii au spertu turmă; urlatulu lupiloru este fioros; cursa de lupi, gropa de presu lupi; coco lapulu! venătoare de lupi;* — proverb. și fig. *lupulu manca și d'in oule, cèle numerate, adeco: de omulu rapitoriu nu te poți appera de adjunsu; lupulu și scamba*

pèrulu, nu si invetiulu = macedorom. lupulu muta perulu, mentea nu = naturam expellas furca, tamen usque redibit, omulu reu d'in natur'a sea, abia se mai pote îndreptă; lupu betranu, omu astutu d'in natura, adjutatu și de una mare esperientia; are fomea lupului, manca cu unu lupu; urla a laturea cu lupii, se seiu accommodă dupo volențiele, capritiele și datinele omeniloru între cari petrecu, de și nu le approba: ulula eum lapis, cum quibus esse cupis; a se arruncă in gur'a lupiloru, a se espune la unu pericu evidente; a inchide lupulu in staululu ouiloru; adeco: a lasă pre cineva la unu locu, în una funcțiune, servitiu, fora neci una superveghiare, unde ar poté face reu cătu de multu; a vră se sparie lupulu cu peltea ouei; a tina lupulu de urechiu; — prin metafore: a) lupu de mare = lupu marinu, perca labrax, specie de foca marina: cutitu cu plesselle d'in pelle de lupu marinu: una specie de pesce marinu cu denti grossi conici; fig. lupu de mare, marinariu, care petrece tota viața sea pre mare, în cătu se desveta cu totulu de uscatu și de lume; b) lupu, constellațiune d'in emisferulu australe; c) lupu, planta ce se dice și creșta cocosiului; d) lupulu passeriloru, corvus pica, passere rapitoriu, pica, cotiofana.

LUPULLETIU, s. m., lupulus, deminut. d'in lupu.

LUPULLINU, s. m.; I. proprie, deminutiv d'in lupu, ca și lupulletiu; 2. planta, humulus lupulus L., numita de poporu și humciu sau humelia (humeliu); lupullinu = farina de humciu.

LUSCA, s. f., ornithogallum lui Linnaeu, planta ceșoșă, ceșă selbătecu, de specie diferite: *lusca mearța, ornithogallum nimiam; lusca galhina, orn. luteum, cunoscută prea bene în mai multe regiuni europene; lusca uniflora, orn. uniflorum; lusca arabica, orn. arabicum; lusca francesca, orn. narbonense, lapte de passere.*

* LUSCINIA, s. f., lusciniu, passere cunoscută în poporu sub numele de *preveghiatoriu*; propr. fem. d'in lusciniu: *lusciniu canta formos.*

* LUSCINIORA, s. f., *lusciniola*, demin. d'in *luscinia*.

* LUSCINIU, -a, adj., *luscinius*, vedi si *luscinia*.

* LUSCINU, -a, adj., *luscinus*, unoclu, cu unu ochiu, chioru.

* LUSCIOSU, -a, adj., *lusciosus*, d'in *luscu*, care nu vede bene, si in speciale: a) care in tempulu crepusculului nu vede, care are, cumu se dice, *orbulu galineloru*; b) care chiaru diu'a nu vede bene, scurtu de vedere, *myope*.

* LUSCIRE, v., *luscus esse*; a fi *luscu*. a vedé reu.

* LUSCITIA sau *luscetia*, s. f., *luscitio*; statu de *luscu*.

* LUSCITIONE, s. f., *luscitio*; actione de *luscire*; statu de *luscu* sau *lusciosu*.

* LUSCITOSU, -a, adj., *luscitiosus*; vedi *lusciosu*.

* LUSCU, -a, adj., *luscus*; 1. *unoclu*, cu unu ochiu, chioru; 2. lipsitu de ochi, cu ochii scossi, fora ochi: *statua lusca*; in speciale, care se uita strambu, care cauta reu; care nu vede bene.

* LUSIONE, s. f., *lusio*; actione de *ludere*.

* LUSORIU, -a, adj. s., *lusor lusorius*; d'in *lusu*, de la *ludere*, care *lude* serve la *lusu*: *pila lusoria*, a se intrece cu navi *lusorie*; *ammenintiare lusoria*.

* 1 LUSSARE, v., *luxare*, a face *lussu*, (vedi 2 *lussu*) a strambá, a deslocá, a smentí: *chiamu chirurgulu se ti puna la locu genuchiulu lussatu*.

* 2 LUSSARE si *lucare*, v., *luxari*, a face *lussu* sau *lucu*, a trai in *lussu*, (vedi 1 *lussu*).

* LUSSATIONE si *luxatione*, s. f., *luxatio*; actione de 1 *lussare*.

LUSSATURA si *luxatura*, s. f., *luxatura*; resultatu allu actionei de 1 *lussare*.

LUSSOSU si *luxosu*, -a, adj., *luxoriosus*; plenu de 1 *lussu*, applicatu la *lussu*.

* 1 LUSSU si *lucu*, s. m., *luxus*; 1. in sensulu cellu mai originariu, strambare, deslocare, smentire d'in locu; 2. ea mai desu inse: a) essire d'in mesura in spese, spese nemesurate pentru mancare, beutara, vestitu, etc., traiu fora computu si desfrenatu: *lussulu corrumpe societatile*:

vestitu fora lussu; pentru multi *lussulu* adijunge una necessitate pentru a cui *satisfacere sunt in stare se faca celle mai mari lassitati*; b) fora idea accessoria pejorativa: *magnificentia*, *munificentia* in traiu, splendore in alle vietiei: *casele regali su adornate cu lussu si cu multu gustu*; *lussulu* pentru cellu cui *da man'a nu e de cátu victi'a munita cu tote commoditatile*: *essuberantia*: *lussulu ramuriloru si frondielloru pote vettemá desvolatarea plantei*.

* 2 LUSSU si *lucu*, -a, adj., *luxus*; (affine cu *luscus*, compara si $\lambda\omicron\acute{\epsilon}\acute{\omicron}\varsigma$ = oblicu, strambu), smentitu d'in locu, scrintitu: *emplastru bonu pentru osse frante sau lusse*.

* LUSSURIA, s. f., *luxuria*; 1. *essuberantia*, *superabundantia*, (vedi si 1 *lussu* cotra fine): *lussuri'a ramuriloru si frondielloru impedita desvolatarea covenita a vitiei de vinia*; de aci 2. prin metafore: a) *nestemperu*, *lascivia*, *petulantia*, *voia bona*, *nebonatecia*; *déro mai vertosu*; b) *desfrenu in traiu*, *traiu voluptosu si libidinosu*.

* LUSSURIANTE, part. adj., *luxurians*, care *lussuria*.

* LUSSURIARE, v., *luxuriare*; a fi in *lussuria*: *viti'a de vinia ce lussuria*, *cauta bene tinsa*; *amnellii saru si lussuria pre érba verde*; *celli avuti nu potu se nu lussurie*.

* LUSSURIOSU, -a, adj., *luxoriosus*, plenu de *lussuria*, applicatu la *lussuria*: *semenature lussuriose*, *ospetiu lussoriosu*, *petrecere lussuriosa*, *a trai lussoriosu cu celli libidinosi*.

* LUSTRAGINE, s. f., *lustrago*; specia de planta numita *verbonaca*.

* LUSTRALE, adj., *lustralis*; relativu la *lustru* in intellessulu de sub 2: *apa lustrale*, *sacrificie lustrali*.

* LUSTRAME, pl. *lustramine*, *lustramen*; mediu de 1 *lustrare*.

* LUSTRAMENTU, pl. -e, *lustramentum*; mediu de 2 *lustrare*.

1 LUSTRARE, v., *lustrare*, (*lustru* sub 2); a face sau a dá *lustru*; si in speciale: 1. a spellá, a curetiá; la antici mai vertosu, a curetiá, a purificá prin acte si sacrificie religiose: a lus-

trá unu agru, una casa, unu putiu spurcatu: 2. a netedí, a polí, a face *luciu* (vedi si *lustruire*): *a si frecá si lustrá bene faci'a*; 3. in intellessu mai ideale, trassu de la *lustrulu*, ce se facea la anticiei straboni la finitulu unui *censu*: a) a recensá, a face recensiune, a inspectá, a cercetá, a visitá, a trece in revisiune, etc., *principde insocitu de generari lustrá tota arma'a: lustrati padurea in lungu si latu, dóra veti dá preste latroni: uita-te si lustra ce e in giurulu teu*: metaf. a considerá, a cogitá; — de aci: b) a visitá, a strabate, a percurre, a amblá: *terrelustrate de noi*.

2 LUSTRARE, v., *lustrari*, (vedi *lustru* sub 1), a visitá *lustrale* de curtesane, a amblá si petrece priu locuri de coruptiune.

* LUSTRATIONE, s. f., *lustratio*; acțiunea de 1 *lustrare*: *lustrationea putiului cu agiasma, lustrationea codrilor, spre a dá preste latroni*.

* LUSTRATORIU, -*toria*, adj., *lustrator*, care *lustra* sau serve a *lustrare*. (1 *lustrare*): *lustratorii acelloru locuri puicinu connoscute peno acumu*.

* LUSTRICU, -*a*, adj., *lustricus*; relativu la *lustru*, in sensulu de sub 2: *dille lustric*, cumu aru fi cello in care se curtia femin'a dupo nascere.

* LUSTRIFICU, -*a*, adj., *lustrificus*; care face sau adduce *lustru* in sensulu de sub 2.

* LUSTRINU, -*a*, adj. s., (compara fr. *lustrine*): proprie, de *lustru*, cu *lustru* (*lustru* sub 2): luat in se mai multu ca subst.: a) masc., *lustrinu*, tessatura *lustrusa* de metasse amestecata cu bombacu sau cu cânepa; b) fem. *lustrinu* α) in acellu-asi sensu cu *lustrinu* de sub a); β) petra forte tare care contine si ferru si care serve si la *lustratulu* nestimateloru: *lustrin'a se prefacc in pulbere, si cu acesta-a se frecá si lustra gemmele*.

LUSTROSU, -*a*, adj., *nitidus*, *lucidus*, *lævis*; plenu de *lustru* = *luciu*.

LUSTRU, s. m., *lustrum*; 1. d'in *luere* = *lauare*, sau *spellare*: a) *spellactura*, *lotura*, *sorde*; *lina*, *boroin*; b) metaf.: γ) locu de sedere sordidu ca allu

porciloru, si de aci: β) locuentia de animali selbatice; γ) *codru*, *padure*; δ) *casa de desfrenari*, de *curtesane*; ε) *viétia desfrenata*; — 2. d'in *luere* combinatu cu *lucire*, statu allu unui lucru asiá de *lantu* in eátu devine *luciu*, si in speciale: a) *sacrificiu*, la anticiei straboni, ce facea *ensoriulu*, la fia-cari cinci anni, dupo finitulu censului, pentru totu poporulu romanu; sacrificiu de curatire de peccate, numitu *suovetaurilie*, pentru eo se sacrificá unu poren, una oue si unu tauru: *a incepe, a face, a terminá lustrulu: candu se face allu diecele lustru*; de aci: a) in genere, veri-ce sacrificiu sau actu religiosu de purificatiune; b) spatiu de cinci anni: *numeru abiu putru lustru de la nascerea mea*; c) prin estensiune, spatiu de tempu de mai multi anni; *lustru mare* = 100 de anni; d) *luciu*, *politura*, *splendóre*: α) proprie: *mesc cu lustru sau foru lustru: ce mi uilduci calciumentele foru se le fi datu lustru?* de aci: *lustru* = *candelabru*; β) metaforice: *ornamentele bene allesse dau unu lustru formosctiei naturale: ultimele victorie dederu unu nou lustru gloriei nostre; writulu da lustru formosului*.

LUSTRUIRE, -*escu*, v., *polire*, *levigare*: a dá *lustru*, a polí, a dá *politura*.

LUSTRUOSU, -*a*, adj., vedi *lustrusu*.

LUTARIA, s. f., *lutamentum*, obiectu de *lutu*, locu *lutosu*, locu unde se afla multu *lutu*.

LUTARIU, -*a*, adj., *lutarius*, relativu la *lutu*; care traiesce in *lutu*, sau se nutresce cu *lutu*: *porci lutari*.

LUTHERANISMU, s. f., (fr. *luthéranisme*), invetiatur'a lui *Lutheru*, confessiunea celloru ce urmédia invetiatura lui *Lutheru*: *lutheranismulu se numesc si protestantismu*.

LUTHERANU, -*a*, adj. s., relativu la invetiatur'a lui *Lutheru*: *confessiunea lutherana: basserie'a lutheranu: elli su lutherani*.

LUTOSU, -*a*, adj., *lutosus*, plenu de *lutu*, incarcatu cu *lutu*: *esti lutosu pre mani: vestimentu lutosu: agru lutosu, collina lutosa, regione lutosa*.

LUTU, s. m., *lutum*, pamentu de olla,

argilla; pamentu molle, limu, tina, noroiu : *ólle de lutu*, *vase de lutu*, *casa de lemmu lepita cu lutu*; *bibli'a dice co Domnedieu formã pre omu d'in lutu si i insuffla spiritu de victia*.

LUTUIRE, *-escu*, v., *lutare*, a unge cu lutu, a lepí cu lutu.

* LUXOSU, *lucu*, *luxuria*, *luxuriosu*, etc.; vedi *lussosu*, *lussu*, *lussuria*, *lussuriosu*, etc.

* LUZULA, s. f., *luzula*, planta d'in classea glumacieloru.

* LYCEALE, adj., relativu la *lyceu*, de *lyceu* : *classi lyceali*.

* LYCEISTU, s. m., scolariu care frecenta *lyceulu*.

* LYCEU sau *luceu*, pl. *-e*, *lyceum*, si *lycium* (*λυκείον*, fr. *lycée*); 1. gymnasium la Athene, afora d'iu cetate, unde Aristotele propunea invetiatur'a sea; 2. la moderni gymnasium superiore; vedi *gymnasiu*.

* LYCHNIDE, s. f., (*lychnis*, *λυχνίς* = *lucnte*) specia de planta d'in classea 10, ordinea 1 a systemei lui *Linneu*, d'in famili'a *diantheloru* sau *caryophylleloru*, d'intre cari unele su connoscute la noi sub numele de *garofa*. *flóre domnéscã*, *scanteiutia*, de cari vedi la loculu loru.

* LYCHNITE, s. m., *lychnites*, (*λυχνίτης*), specia de marmore alba si *luciósa*, ce se sparge la lumin'a *lychnului*.

* LYCHNITIDE, s. f., *lychnitis*, (*λυχνίτις*), specia de planta d'in care se facea festille pentru *lychnu*.

* LYCHNOBIU, *-a*, adj., *lychnobius*, (*λυχνόβιος*), care traiesce la *lychnu*, care d'in noapte face dí.

* LYCHNU, s. m., *lychnus*, (*λύχνος*), lampa, lucerna, lumina.

* LYCHNUCHU, s. m., *lychnuchus* (*λυχνόυχος*), care tine *lychnulu*; si in specie candelabru.

* LYCISCU, *-a*, s., *lyciscus*, (*λυκίσκος*) nume de câne, (vedi *lypeiu*).

* LYCOPERDACIU, *-a*, adj., (fr. *lycoperdacee*), care sémina cu *lycoperdulu*; s. f. pl., *lycoperdaciele*, familia de fungi care are de tipu genulu *lycoperdu*, (besin'a lupului).

* LYCOPERDASTRU, s. m., (fr. *ly-*

coperdastre), genu de fungi d'in famili'a *lycoperdacielu*.

* LYCOPERDINU, *-a*, adj. s., (fr. *lycoperdine*), relativu la *lycoperdu*; subst. *lycoperdinele*, genu de insecte d'in famili'a *fungicoleloru*.

* LYCOPERDITE, s. f., (fr. *lycoperdite*), fossile ce sémina tare cu *lycoperdulu*.

* LYCOPERDU, s. m., (fr. *lycoperdon*, d'in *λύκος* = *lupu*, si *πέρδειν* = *besire*), genu d'in famili'a fungiloru.

* LYCOPODE, adj. s., (fr. *lycopode*, d'in *λύκος* = *lupu*, si *πῶς* = *pede*), proprie, care are petioru de lupu; aplicatu in se ca subst. genu de plante d'in famili'a *lycopodiacielu*.

* LYCOPODIACIU, *-a*, adj. s., (fr. *lycopodiacee*), d'in familia *lycopodiloru*.

* LYCOPODITE, s. (*lycopodite*), genu de plante fossili, ce sémina cu *lycopodele*.

* LYCOPODIU, s. m., pulbere de plant'a *lycopode*.

* LYMPHA, s. f., *lymphe*, (fr. *lymphe*), 1. apa limpede (confere *limpidus* = *limpidu*); 2. licidu aposu ce se afla in vasele *lymphatice* alle animaliloru; assemine licidu ce se afla in venele vegetaliloru.

* LYMPHACIU, *-a*, adj., *lymphaccus*, ca *lymph'a* de limpedu, ca cristallulu.

* LYMPHANGITE, s. f., (fr. *lymphangite*), inflammatie a *vaseloru lymphatice*.

* LYMPHANGIU, s. m., (d'iu *lymphe*, si *ἀγγείον* = *vasu*), vasu *lymphaticu*.

* LYMPHARE, v., *lymphare*. a spariã cu apa (*lymphe*), a spariã in gradulu supremu, a turburã mentea, a infuriã.

* LYMPHATICU, *-a*, adj., *lymphaticus*, (fr. *lymphatique*), relativu la *lymphe* : 1. *vase lymphatice*, canali cari trece *lymph'a*; *glandi lymphatice*; *systema lymphatica*; *temperamentu lymphaticu*; 2. coprensu de spaima, spariatu in gradulu supremu, turburatu; turbatu, smentitu, lunaticu, nebomu.

* LYMPHATIONE, s. f., *lymphatio*, actiune de *lymphare*. stare produssa prin

lymphare, turburare de mente, turbare, furia de nebom.

* LYMPHATU, -a, adj. part., *lymphatus*, turburatu la mente, lunaticu, nebom : *capete lymphate, mente lymphata*.

* LYMPHITE, s. f., (fr. *lymphte*): vedi *lymphangite*.

* LYMPHOSE, s. f., (fr. *lymphose*), actione prin care se formédia *lymph*.

* LYMPHOTOMIA, s. f., (fr. *lymphotomie*), dissecționea *vaselorulymphaticor*.

* LYNCE sau *lunce*, s. f., *lynx*, (λύξ). animale mammiferu d'in speci'a feline-loru, cu perulu rosiaticu vergatu : *lunca are una vedere forte agera, anticii credeau ca ea vede chiaru si prin parieti*.

* LYNCURIU, s. m., *lyncurium* (λύγκουρος), una pétra dura transparente, cu probabilitate turmalinulu.

* LYRA sau *lura*, s. f., *lyra* (λύρα), unu instrumentu musicale cu corde usitatu la anticii : *a cantá cu lyr'a; anticii credeau ca Mercuriu fu inventatorulu lyrei; Pythagora stemperá affectele cu cantecculu lyrei*.

* LYRICU sau *luricu*, -a, adj., *lyricus*, (λυρικός), relativu la *lyra*, sau mai bene la cantarea cu *lyr'a* : *poesia lyrica, care se cantá accompaniata de lyra; poeti lyrici; Pindaru e primulu poetu lyriculu Greci, Orativu la Romani: cantecele lyrice se numescu ode; poesia lyrica are una mare varietate de metru; adáceratiá poeti lyrici incánta spiritele prin idce sublimi si sentimente nobili*.

* LYRISMU sau *lurismu*, s. m., (*lyrismus*, λυρισμός), cantare cu *lyr'a*; tonu *lyricu*, poesia *lyrica*.

* LYRISTU sau *luristu*, s. m., *lyristes*, (λυριστής), care canta cu *lyr'a*.

* LYSIMACHIA, s. f., *lysimachia*, (λύσιμαχία, fr. *lysimachie* si *lysimaque*), genu de plante d'in famili'a primula-cieloru.

* LYSSA, *lyssa*, si *lytta, lutta*, s. f., *lytta*, λύσσα si λύττα, fr. *lysse* si *lytte*); proprie turbare sau turbatione, aplicatu inse in specie la : a) pustule sau bubusiore ce se desvolta sub limb'a cânelui turbatu, sau a celui muscatu de atare câne; b) cantharide.

M.

M, a treispredecea littera in alfabetulu romanu, si un'a d'entre acelle-a care si a conservatu pronunti'a originaria in tóte casurile; numai in unele locuri inainte de *i* se aude ca *gn* italicu si gallicu, precumu in: *mic*, *micu*, *nemica*, *misca*, *temi*; si inainte de *e* cu assimilatione de *ie*, precumu in: *meu* sau *mieu*, *mediu*, *mercuri*, *miere*. Acésta nuantia se observa mai allessu la Români d'in Macedoni'a, la celli d'in Daci'a ea dispare d'in *dí* in *dí*, si in genere se restabileste pronunti'a genuina a litterei *m*.

MA, (contrassu d'in *mai*, si acestu-a d'in *magi* = *magis*), adv. conj, *magis*; *sed*, *ast*, *at*, *at tamen*, *at enim*, *at vero*; mai multu in usu la Macedoromani; in Daci'a se servescu cu: *inse*, *éro*, *déro*, si pentru comparatione cu *mai*; vedi *mai*.

* MACACU, s. m., (fr. *macaque*), specia de simia cu capulu latu, si cu cod'a scurta, care se numesce si *mitia de mare*.

* MACARELLU, s. m., (fr. *maquereau*), *scomber*, numele unei familie de pesci marini, de care se tine si *scumbri'a commune*, (*scomber scombrus*), conosciuta ca artielu de commerciu, apoi *tunnulu*, (*thynnus thynnus*), si *pescele sabiatu* (*xiphinus*): *macarellii se preindu cu millionile in lunile Maiu si Juniu in oceanulu atlanticu si in marile boreali; Romanii antichi faceau d'in macarelli sau scumbrie una zému cu dresuri multe numita garum*.

MACARIU, *macari*, *macaru*, adv. conj.; 1. ca adv. restrictivu, *saltem*, *mi-*

nimum, *cellu pucinu*, *cellu mai pucinu*, *incai: déco nu mi poti dá capetele imprumutate, da-mi macariu procentele pre una luna: se avemu macariu doi boi, amu poté lucrá agrulu, si scote d'in ellu traíulu nostru; déro si cu intellessu contrariu, etiam, quoque, quidem, ipse: macariu eu, macariu tu, macariu de septe palme in frunte se fia. nu me inchinu lui: neci macariu = ne... quidem; neci macariu câtu negru sub unghia; asiá cu tóte coventele de cantitate: macariu ce, macariu câti, macariu câtu de mare, demicu; macariu care, macariu cine; etc. = quidvis, quotvis, quamvis magnus, parvus, quivis; 2. cu acestu d'in urma intellessu se pune pre longa tóte relativele conjunctive, si formedia conjunctioni si adverbie compuse: a) cu *de* = *déco*, si cu *se* = *si*, *etiamsi*, *etsi*: *macariu se me talie nu facu si nu dicu asiá; macariu se me pice cu cera ferbente, totu nu vreu; déro si: macariu de ar vení, utinam veniret;—b) cu co, macariu co = quamquam, etiamsi: macariu co ai lucratu multu, totu ti a mai remasu inco destullu; macariu co ti jura, te va insellú; c) cu celle alte relative formedia atátu conjunctioni, câtu si adverbie: *macariu candu, macariu cumu, macariu unde*, etc.; α) ca conjunctione: *quandocunque, utcunque, ubicunque*; β) ca adverbii: *quandovis, ubivis*, etc. (confere grecula mod. $\mu\alpha\chi\acute{\alpha}\rho$.)**

* MACARONE, s. m., (*maccheroni*, fr. *macaroni*), taliatelli italiani in forma cylindrica facuti d'in farina fina

fig. amestecatura burlesca : *stylu de macarone; poesia de macarone*, versuri latine amestecate cu italiene.

* MACARONICU, -a, adj., (it. *maccheronico*, fr. *macaronique*), de macarone; fig. : *poesia macaronica, versuri macaronice*,

* MACARONISMU, s. m., (fr. *macaronisme*), modu de poesia macaronica.

* MACEDONE, s. m., *Macedo*, locuitoriu allu terrei numite *Macedonia*

* MACEDONIA, s. f., *Macedonia*, térra d'in Europ'a orientale, prin care trece riuu Assiu, astadi Vardariu, vecina cu Thracia spre resaritu, cu Illuri'a spre appusu, cu Thessali'a spre médiadí si cu Moesi'a spre médiánópte : *Macedoni'a su patri'a lui Filippu si a lui Alessandru magnulu; Macedoni'a se prefucú in provincia romana, Macedoni'a de astudi e locuita in mare parte de Románi*.

* MACEDONIANU, -a, adj. s., *Macedonius*, *Macedonians*, *Macedonicus*, locuitoriu allu *Macedonici*, diversu de *Macedone* = care e de originae macedonica; fig. *macedonianu*, 1. una specia de buccate compuse d'in diverse ingredientie; 2. unu jocu de carti.

* MACEDONICU, -a, adj., *macedonicus*, relativu la *Macedoni* sau la *Macedonia* : *regnuu macedonicu, falungea macedonica, limb'a macedonica*.

* MACEDONISMU, s. m., idiotismu propriu Macedoniloru, caracteriu macedonicu; sentimentu macedonicu.

* MACEDOROMANU, -a, adj. s., Románu din Macedoni'a, spre distinctiune de *Dacorománu*, Románu d'in Dacia.

MACELLARE, v., *laniare*, *caedere*, *stragem edere*, a macellari, a taliá vite la macellu, si apoi in genere : a taliá, a uccide fora misericordia.

MACELLARESSA, s. f., *uxor lanionis*, femin'a *macellariului*.

MACELLARIA, s. f., *macellum*, *laniarium*, *laniena*, loculu unde se talia si vende carne de vite; fig. *caedes*, *strages*, occisione cruda, barbara, fora misericordia.

MACELLARIRE, -escu, *caedere*, *laniare*; a taliá, a uccide ca unu macella-

riu; fig. *in acea batalia se macellariu multe milli de omeni*.

MACELLARIU, s. m., *lanio*, *lanius*, *macellarius*; cellu ce talia sau uccide vite cornute, lanose, porei, etc., sau vende carne cruda cumpanita : *macellariu brutale, cutitu de macellariu, scaunu de macellariu, mes'a macellariului*; — fig. omu crudu si barbaru, fora misericordia si brutale.

MACELLU, pl. -e, *macellum*, *caedes*, *strages*, actiune de *macellare*, taliare, uccidere, in speciale de vite, in genere si de ómeni, mai vertosu uccidere cruda, brutale si fora misericordia, uccidere in massa etc.; locu unde se talia vite si se vende carne; platia unde se afla *macellariete* : *batali'a se finí cu unu macellu infricosiatu, care assecurá ostei noastre victori'a decisiva; dupo unu macellu furiosu de baionete ininicii se retrassera in desordine si in fuga pre tote liniete*.

* MACERARE, v., *macerare*, a face *maceru* sau *macru*; a molliá, a fragedí, a face fragidu, morbidu : *venatulu nemaceratu e greu de mancatu; a macerá lenteu, faseol'a si alte sementie de semnatu*; metaf., a debilitá : *pre multi macera acellu morbu; a tormentá, a torturá, a marturisá : a si macerá corpulu ca primii marturi ai credentiei crestine; de ce se te maceri atátu-a pentru nemica?*

* MACERATIONE, s. f., *maceratio*; actiune de *macerare*.

* MACERIA, s. f., *maceria*; (affine cu *macellum* = *macellu*); gardu, muru, in speciale, gardu viu.

* MACERIATU, -a, adj., *maceriatus*; inchisu cu *maceria*, *mormente maceriate*; *vinia maceriatu*.

* MACERIRE, -escu, v., *macerescere*; a devení *maceru* sau *macru* : a se molliá, a se fragedí.

* MACERU, -a, adj., *macer*; vedi *macru*.

MACESIA, s. f., *bacca rosae caulae*; fructu sau *bacca de macesiu*.

MACESIRE, -escu, v., a molliá sau netedí batendu; affine pre de una parte cu *macellu*, *mactare*, etc., pre de alt'a cu : *mac-ru*, *mac-erare*, etc.; compara si *macerescere* = *macerire*.

MACESIU, s. m., *rosa canina*, Linn., specia de rosa selbatica, allu carei arbustu, ori mai bene spinu, cresce printre tufarie si printre alte spinete, éro din fructele lui copte bene se face *lictariu* sau decoctu; (affine cu *macu* sau cu *macru*?).

* **MACHIA**, s. f., *macula*, (it. *macchia*), péta, macla sau macula; vedi *macula*.

* **MACHIARE**, v., *maculare*, (it. *macchiare*), a petá, a maclá sau maculá; vedi *maculare*.

* **MACHIATU**, -a, adj. part., *maculatus*, (it. *macchiato*), petatu, maclatu sau maculatu; vedi *maculatu*.

* **MACHIAVELLICU**, -a, adj., (fr. *machievélique*, *secundum doctrinam Machiavellii*), conforme principiiloru si doctrineloru politice remase de la *Machiavelli* Florentinulu : *systema si portare machiavellica*; in sensu intensu, despre systemate, doctrine si actioni cari n'au a face cu politic'a onesta, ci sunt basate pre rea credentia, pre perfidia.

* **MACHIAVELLISMU**, s., (fr. *machievélisme*, *systema Machiavellii*), *systema politica a lui Machiavelli* : *Machiavellismulu a revoltatu pre omenii de bona credentia*; in systematele staturiloru moderne s'a mai pastratu inco multu *machiavellismu*; — principiele si actionile conforme systemei politice a lui *Machiavelli*; — in sensu intensu, despre portarile private alle unoru omeni.

* **MACHIAVELLISTU**, s. m., *ascecla Machiavellii*, cellu ce adopta si urmédia din doctrinele lui *Machiavelli* : *machiavellistu ageru*, *machiavellistu periculosu*.

* **MACHINA**, s. f., *machina*, (fr. *machine*), instrumentu prin care se póte miscá d'in locu, redicá, trage, arruncá, sau prin care se pune in activitate unu agente naturale, precumu : foculu, aerulu, ap'a, etc. : *machina de metallu*, *machina de lemnu*; *machina mare*, *machina mica*, *machina admirabile*, *ingeniosa*, *simpla*, *complicata*, *noua*, *vechia*; *a inventá una machina*; *constructionea machinei* *functionea machinei*; *effectele unei machine*; *theori'a*, *planulu*, *espliationea unei machine*; *buccatelle*, *rote-*

le, *cordele miscatorie alle unei machine*; *inventarea si immultirea machineloru de tota speci'a este spre benele*, *éro nu spre reulu omeniloru*; *prin lucrarea cu machinele se crutia poterile si viéti'a omeniloru si a vitetoru de jugu si de canu*; *machinele producu forte multu si totusi dau occupatione la multe milioni de omeni*; *machina simpla*, care are unu singuru medilocu prin care immultiesce actionea poteriloru miscatorie, in oppositione cu *machina compusa*, formata d'in mai multe *machine simple*, combinate intre senesi : *machine compuse sunt nenumerate*; *machina architectonica*, de redicatu, compusa d'in buccati de lemnu dispuse asiá, in câtu cu ajutoriulu unoru rotile sau discuri si allu unoru funi se potu redicá greutati mari si se potu assediá la loculu destinatu; — *machina de compressione*, destinata a comprime aerulu si a lu condensá, se dice si *machina de condensatione*; — *machina electrica*, destinata a produce si a demonstrá differitele phenomene alle *electricitatii*; — *machine bellice*, instrumente cari servu spre a rapedí petre, globuri de ferru, etc. a bate si a sparge murii : *inventionea pulberci de tunuri a facutu pre ómeni se renuntie la machinele bellice applicate de poporele antice*; — *machina hydraulica* sau *machina de apa*, prin care se conduce si redica ap'a; *machina hydraulica* se dice si una compositione de machine diverse prin care se producu certe effecte hydraulice; — *machina pneumatica*, pompa destinata a rarí aerulu copresu intr'unu asiá numitu recipiente; *machina pyrica* sau *machina de focu*, una compositione d'in buccati dispuse cu arte si destinate a dá focului directionea ceruta, si a face ca caldur'a se se communique pre unde voliesci; — *machina sufflatoria*, folle de metallu, in care aerulu se comprime tare, pentru ca combustionea materialiloru de focu se se pota effectuá mai bene, si mineralile se se topesca mai currendu si mai perfectu; *machina de vapori*, unde pum-p'a este pusa in miscare prin abori, — *machina de doue-dieci*, *de trei-dieci de*

calli, etc., a carei potere functionatoria este ecale poterei a donedieci, a trei-dieci de calli, etc.; *machina*, apparatus care pote produce una esplosione ommoritoria; — in genere, *machina*, lucru artificial, mecanismu sau compositione de rote, rotile, corde, etc., alle caroru miscari si effectu se termina in ensasi acea *machina*, fora a mai veni in communicatione inco si cu alte obiecte: asiá se dice: *acestu orologiu este una machina formosa; unii automati sunt machine forte ingeniose*; — in sensu intensu si fig.: *omulu este una machina admirabile; animalile inco sunt machine viue*; poetice: *machina rotunda*, adeco universulu, sau numai pamentulu, adeco globulu pamentului; cu *machine*, la theatru, se scamba scenele, se representa simulacre de animalie etc.: *oper'a, tragedi'a, dram'a, chiaru si comedi'a are machine*: figur. si familiaru, *machina*, effectulu veri-unei desvoltari sau desnodari dramatice care este prea-fortiata, care adeco nu se pote deduce bene d'in cursulu firescu allu lucrurilor: *acesta incurcatura prea sémena a machina: machina*, in viet'i a practica: inventione, intriga, astutia, artificiu, mediu de insellatione etc.: *acellui omu nefericitu atatu i intorsera machin'a, pono ce lu addusera la sapa de lemmu*, (vedi *machinatione*; — prin suppressionea aspiratei *h. machina*, a devenitu *macina*, de unde: *macinare*: rou inse se pune *masina*, dupo pronuntia fr. *machine*, in locu de *machina*).

* **MACHINALE**, adj., *mechanalis* (fr. *machinal*), relativu la *machina*: *poteri machinali, rota machinale*; in speciale, fora conscientia, fora intellegere sau fora intelessu: *respunsu machinale*.

* **MACHINAMENTU**, pl.-e, *machinamentum*, *machina*, instrumentu, artificiu, intriga.

* **MACHINARE**, v. a., *machina* + *moliri*; proprie: a face *machina*, luatu inse de regula cu sensulu metaf. de a urdi sau face *intrige*, a prepara in secreta planuri reelle in contra cuiva, a arunca curse morali, sau si physice, spre a lu perde: *inimiri machina coru in tacere; illi machina misellie*.

* **MACHINARIA**, s. f., *machinamentum, machinatio, ars vel fabrica machinaria*; 1. arte de a construi sau direge *machine*; artea *machinariului*: officina unde se construescu sau se vendu *machine*, depositu, multime de *machine*; *machina complicata*, unu totu de *machine* ce formedia una singura *machina*; fig. tessutura de intrige, de planuri secrete cu scopu de a insella, incurca sau perde pre cineva.

* **MACHINARIU**, -u, adj. s., *machinarius*, relativu la *machina*: *lucrari machinarie*: s. personale, *machinarius* = constructoriu sau directoriu de *machine*.

* **MACHINATIONE**, s. f., *machinatio, molimen*, actione de *machinare*, construire, directione artificiale si ingeniosa: *unoru bestie e datu ore-care facultate de machinatione*; metaf., planu secreta, intriga facuta cu scopu de a scote la calle veri-una fapta rea, de a strica cui-va, de a perde pre cineva: *machinationi blastemata; acea machinatione fu de capu machinatorului; prin machinatione astute a invinsu pre contrariulu seu*.

* **MACHINATORIU**, -toriu, adj. s., *machinator, molitor*, care *machina*: 1. in sensulu bonu allu coventului, care construe, sau direge una *machina*: *Domnedicu machinatoriulu totoru lucrurilor*; 2. in sensu reu, care face intrige, *machinationi*, care se incerca se adjuuga la scopu pre calli secrete si tortuose: *machinatoriulu principale allu acellei conspirationi a fosta ellu*.

* **MACHINATU**, -a, adj. part, urditu: *acestu plannu ascansu era machinatu de fostulu ministru*.

* **MACHINIORA**, s. f., *machinula*; dim. de la *machina*, adeco *machinamica*.

* **MACHINISTU**, s. m., *machinarum faber vel coactor*; *machinarum conductor*, cellu ce face, compune sau direge *machine* spre unu scopu sau altulu: *bonu machinistu; acestu machinistu este chiumatu d'in Angli'a machinistulu fabricii melle este pueru abile; machinistu*, in modu impropriu, conductoriu de *machine* in fabrice sau la callile ferate, etc.

* **MACHINOSU**, -a, adj., *machinosus*; cu mare arte compusu sau facutu.

* **MACHINUTIA**, s. f., *machinula*, dem. de la *machina*; vedi si *machiniora*.

* **MACHOMEDANISMU**, s. m., religione monotheistica propagata de *Machomede*, si care se numesce si *islamismu*, sau simplu *islamu*: *machomedanismulu paralysà tare christianismulu*.

* **MACHOMEDANU**, -a, adj. s., care urmedia invetiatur'a lui *Machomede*: *machomedanii sunt monotheisti rigurosi*; *religionea machomedana se intende preste mare parte a Asiei, Africeii si a Europei*.

* **MACHOMEDE**, s. m., nume propriu allu propagatoriului religionei monotheistice care pórtá numele de *machomedanismu* sau *islamismu*: *Machomede trece de profetu la asceclii sei*.

* **MACIA**, s. f., *macies*, statu de *macru*, *macrime*.

* **MACILENTU**, -a, adj., *macilentus*, tare *macru*.

MACINA, s. f., *machina*, (vedi *machina*).

MACINARE, v. a., *molere*, (lat. *med. macinare*, it. *macinare*, tote d'in *macina* = *machina*); a sfermá, a pface in pulbere, in farina, cu adjutoriulu *macinei* sau *machinei* numita *mora*: *macinàmu grànu, secare, ordiu, popusioniu, orediu, in mór'a nostra se macina preste totu annulu; mór'a communei n'are upa de adjunsu, ci macina numai câte sesse luni pre annu; ai macinatu prea-mare, sau prea-menuntu; macinati bene*; — prin estensione: *dentii betrániiului macina inco bene; nu pote stomachulu meu maciná assémine mancare; una rîpa; unu pariete se macina, cade in pulbere*.

MACINATORIU, -toria, adj. s., *pistor*, *molitor*, care *macina*, fia veri-cine, nu numai morariulu de professione: *macinatoriu in móra; macinatoriu de cafea la ospetarie; macinatoriu de colorii la pictori*.

MACINATU, 1. part. pas. *mola comminutus, tritus*: *sacci de grànu macinatu; metaf., muri de totu macinati*; 2. sup. si subst., *macinatulu meliului; amu terminatu cu macinatulu*.

MACINATURA, s. f., *actio molendi, quod moia comminutum est*, (it. *macinatura*); *actione de macinare*; dero mai vertosu resultatu allu acestei actioni, ce s'a macinatu: *bona macinatura, macinatura mare pentru ingrassiatu rimattorii*; — *macinatura a parietelui*.

MACINISIU, s. m., quod ad molendum destinatur, quod molitur: *mór'a vostra are macinisiu multu; vér'a este macinisiu pucinu; macinisiu de grànu, macinisiu de buccate amestecate*.

MACIRE, -escu, v., *terere, conterere, maciare*, a striví, a sfermá, a molliá: *pome macite, batute si molliate prin batalia; (d'in ace-asi fontana cu maciare, macescere etc., vedi macru, macerare, macesire, etc.)*

MACITU, -a, part. d'in *macire*.

MACITURA, s. f., resultatu allu actionei de *macire*.

MACIU, s., pl. -e, vedi *matiu*.

MACIUCA, s. f., *clava, stipes, fastis*, bàtiu mai lungu sau mai scurtu, cu nodu sau *maciullia* la unu capu, si de commune asiá de grossu, in cátu cu ellu poti attacá sau te poti apperá pre mórte, (compara ital. *mazza, mazzetta, mazuola*, isp. *mazuca*, fr. *massue*, si in limbe ce nu su romanice: grec. *ματζούζα*, pol. *maesuga* si *maesuska*, serb. *maciaga*; forme mai simple: it. *mazza* si *mazzo*, isp. *maza* si *mazo*, prov. *massa*, fr. *masse*, grec. *μάτζα* etc., d'in care s'ar poté trage co coventulu in cestione si derivatele lui au essitu d'in lat. [*matea*], de unde *mateola*, de ora ce la noi *matea* ar soná: *matia*, de unde apoi: *matiuca* = *maciuca*: dero de alta parte forme ca: *maconu*, fr. *maque* sau *macque*, *maquet*, it. *macco*, *maccare*, *ammaccare*, etc., paru a duce la radecin'a *mac-*, ce se vede in *mac-tare* = *lovire, occidere*; pote *matea* = *mactea*); — *a taliá, uccide, ommorí cu maciuc'a; am maciuca nodorosa, maciuca de cornu, de peducellu; maciuca facuta d'in radecina de stegiarriu, maciuca lungu si tintuita*; — prov. *destullu una maciuca la unu carru de olle*.

MACIUCATU, -a, adj., *capitatus*, pro vedutu cu *maciuca*, care la unu capetu

are *maciuca* = *maciullia* gamallia; bastonu *maciucatu*.

MACIUCOIU, s. m., in locu de :

MACIUCONIU, (cu *n* molliatu), s. m., *ingens* clava, mare *maciuca*.

MACIUCUTIA, s. f., deminutiv d'in *maciuca*; (compara it. mazzochiato).

MACIULLIA, s. f., globulus, pilula, *pila*, *bulbus*, *tuber*; capetu mai grossu si globosu allu unui lucru, capetina, globu, etc. : *bastonu cu maciullia*, *celle d'oue maciulle alle sclei*; *maciullia macului*, a *florei sorelni*; *maciullia cepi* si a *allinului*.

* MACORE, s. f., *macor*, statu de *macra*.

MACOU, *macoun*, *macone*, s. m., clava, bastonu grossu.

MACRETIA, s. f., (it. magrezza), *macies*, statu de *macra*.

MACRIME, s. f., *macies*, *macrita*, *macor*, starea sau conditionea in care se afla corpulu personelor sau allu animalilor *macre*; *macrima cornei de mancate*, *macrimi cauzate prin nati mentu ren sau puina*; *macrima e consecinta a unui morbu physica sau a unor pasiuni*, si s. *desatur*; *macrima naturale*, *macrima contra-naturala*.

MACRIRE, -*escu*, v., *macresce* re; a face sau deveni *macru*.

MACRISIORU, adj. s., f. adj., deminutiv d'in *macru* *macriusculus*; 2. subst. demin. d'in *macrisiu*, luat cu catellesu de *oxalis acetosella*, *Linn.*, planta d'in classea decandrielor; se dice si *macrisiu passerescu*.

MACRISIU, s. m., *acetosa* rumex; *Linn.*, genu de plante cu mai multe specie, cumu; *macrisiulu calliloru*, *rumex acutus*, *Linn.*, *hippolapatkam*, planta cunoscuta si sub numele de *macrisiu callescu*, *stegha* sau *stera*, cu fronda amara; *macrisiu de opa*, *rumex aquaticus*; *macrisiu de balta*, *systemarium pasturatum*, *Linn.*; *macrisiu de gradina*, *acetosella rotundifolia*, *Linn.*, se dice si *macrisiu latu*; *macrisiu de spina*, *herberls vuizaris*, se dice si *macrisiu* sau *acrisiu rosu*, si *lemnul galbenu*; *macrisiu liepurescu*, *oxalis acetosella*, *Linn.*, se dice si *macrisiu trifoliosu*, si *macrisiu*

siu paduretiu sau de *padure*, si *trifoliu acru*; *macrisiu latu* = *macrisiu de gradina*; *macrisiu passerescu*.

MACRITATE, s. f., *macritas*, si

MACRITUDINE, s. f., *macritudo*, stare de *macra*.

* MACROBIOTICA, s. f., (*macrobiotica*, d'in *μακρός* = lungu si *βίος* = vietia); artea sau scientia de a lungi vietia; se dice in acellu-asi sensu si *dietetica* si *hygiena* sau *orthobiotica*, adeco artea de a viue regulatu, parte a culturai omenesci, care face ca vietia oresicumu se reintenuresca, acestei arte Hufeland dede mai antaniu numele de *macrobiotica*.

* MACROCOLLU, s. m., *macrocolum* si *macrocollea*, *colla* de charteia formatu *maru*.

* MACROCOSMU, s. m., (*macrocosmus*, *μακρόκοσμος*); lumea mare, adeco: universulu, cerulu si pamentulu, si tote cate sunt intr'ensele, in oppositiune cu *microcosmu*, adeco: omulu, care se dice si *lume mica*.

MACRORE, s. f., *macor*; statu de *macru*; *macrorea faciei belle e spaimentalorna*.

MACRU, a, adj., *macor*; (it. *macro* si *magro*, fr. *maigre*); ce n'are *grassime* sau are puina *grassime*; ce are carne *pacina*, ce nu este nici *macaru* carnosu; vorbindu de *carne* in parte, *macra* e carnea fora *grassime* si fora osse; prin estensione si metafora: *molle*, *flaccu*, *fragidu*; *debile*, fora *puteri*; *cite macre*; *callu macru*; *cocosu macru*; *buccata*, *fertura*, *friptura macra*, nu *grassa*; *mandiu macru*; *mesa macra*, fora *bucate* de carne; — sau metaf. *pamentu macru*; *agru macru*, ce nu produce multu; *stylu macru*, lipsitu de ornamente; *colannu macru*; a) lunga si suplire; b) cu puina ornamente; *scriptura macra*, *prea-suptire*, etc.

* MACTARE, v., *maetare*, a sacrifici, a talia, a uccide, a perde.

* MACTATIONE, s. f., *maetatio*, actiune de *maetare*, taliare, uccidere, omorire, perdere.

* MACTATORIU, -*toria*, adj. s., *maetator*, care *maeta*, *talia*, uccide, omorire, perde.

***MACTATU**, -a, adj. part., *mactatus*, taliatu, necisus, perdatu.

***MACTU**, -a, adj., *mactus*, 1. proprie, maritu, glorificatu, laudatu, onoratu cu sacrificie, adoratu; 2. sacrificatu, necisus, perdatu.

MACU, s. m., papaver, (compara gr. *μακρον* si *μακρων*), planta d'in classea polyanthideloru, cu flori mari, cu capetina plena de sementia, a carei calitate este se produca somnulentia: *macu albu*, care se dice si *macu de gradina*, lat. *papaver somniferum*; *macu liepurescu*, numitu si *macu selbaticu* sau *macu rosiiu* = *papaver rhoeas* *Linna.*; *macu de Caucasu*, *papaver caucaseum*; *macu involtu* sau *dreptu*: d'in succulu unei specii de *macu* se prepara *opiu*.

* **MACULA**, *macula*, *macchia*, s. f., *macula*, peta, nsura, mangitura ce se face asupr'a unui lucru, ce strica colorea genuina, face uritu: *macula mare*, *macula de atramentu*, *macula de oliu*; a *sterge macul'a*: fig. *macul'a peccatului*: *baptismulu sterge macul'a peccatului originale*; *ameltu fora macula*; *macula pre onorea sea*: *acea fapta este macula pre caracterulu seu*; *unii credu ca macul'a ce se arrunca pre caracteriu prin calumnia, se pote sterge numai cu sange*; a *cauta macule in sore*, adeco: a *cauta defecte*, scaderi si in lucrurile celle mai bone si mai excellenti; in astronomia se numescu *macule* unele pete obscure ce se observa pre disculu soarelui sau altui astru.

* **MACULARE**, v., *maculare*, a face *macula*, a picu, a petu: *ellu si a maculatu epistol'a, vestimentulu*: fig. *una singura fapta lassia e in stare a macula vieti'a cea mai formosa*.

* **MACULATIONE**, s. f., *maculatio*, actiune de *maculare*.

* **MACULATURA**, s. f., (*maculatura*), effectulu *macularci*, *macul'a* ensasi: se dice de regula despre scriptur'a stricata intr'unu modu sau intr'altulu, cinnu si despre compositiuni sau asiã numite concepte, si despre traductiuni facute reu, stricate: in artea typographica, *maculatura* se dice ori-ce colla mangita si stricata, care nu mai pote servi de catu spre invelire.

* **MACULOSU**, -a, adj., *maculosus*, plenu de *macule*: sordidu; vergatu, diversicoloru.

* **MADEFACERE**, v., *madefacere*, a face *madidu*.

* **MADIDARE**, v., *madidare*, a face *madidu*.

* **MADIDU**, -a, adj., *madidus*, udu, molliatu de apa sau altu licidu; ussu, adaptu; imbetatu, betu; molle, ammortitu; in genere, plenu de ceva.

* **MADIANA**, s. f., (*madia*), planta americana d'in familia compositeloru, despartimentulu corymbifereloru: *madiana oliosa* = *madia sativa*, cresce de 3 - 5 urme, si are oliu forte bonu: *patru'a madianei oliose este Chili, inse s'a transportatu si in Europa*; *madian'a elegante* = *madia elegans*, provine d'in California: *madian'a* se numescu si *melosa*.

* **MADRIGALE**, s. m., *poëmaticis* *lyrici* specii nova, (fr. *madrigal*, ital. *madriale* si *madrigale*), poema scurta, care in unu numeru micu de versuri cuprende câte una idea ingeniosa si amoroasa: poema galante.

MAGA, s. f., *maga*, venedea, saga; farmecatoria, strigonia; vedi *magu*.

MAGALLIA, s. f., *pitula*, *capitulum*, *globulus*, *bulbulus*, capetina, parte mai grossa si globosa a unui ce: *magalli'a acului de capu*, *magalli'a macului*, (pre a locure se aude *gamallia*, inse amendone formele mirosa a strainu).

MAGARESCE, adv., in modu *magarescu*.

MAGARESCU, -a, adj., *asininus*, *asininu*, relativu la *magaru*, de *magariu*, ca unu *magariu*.

MAGARIA, s. f., calitate de *magariu*; fig. stupiditate.

MAGARIRE, -escu, v., a numi pe cineva *magariu*.

MAGARISMU, s. m., systema *magaresca*, portare *magaresca*, adeco, stupida.

MAGARIU, s. m., *asinus*, *asinu*, animalu catrupede domesticu, mai micu de catu calulu, si comoseutu pentru pigretia sea; fig. stupidu.

MAGASIA si *magazia* (cu *n* molliatu in locu de):

* **MAGASINIA** si *magazinia*, s. f., vedi *magasinu*.

* **MAGASINARIU** si *magazinariu*, s. m., (fr. *magasinier*), cellu insarcinatu cu *magasinulu*.

* **MAGASINATICU**, s. m., (fr. *magasinage*), tempu câtu stau mercile sau produsele într'unu *magasinu*; pretiu ce se solve pentru acestu tempu.

* **MAGASINU** si *magazinu*, pl.-e. horrenu, (fr. *magasin*, it. *magazzino*, coventu arabicu trentu mai in tote limbile europiane). locu, unde se tine si pastréa una cantitate de merci: *magasinu mare*; *magasinu construitu d'in materiale solidu*; *la cas'a mare se afla magazine multe: mercile sunt asediate bene in magazinu*.

MAGI, adv., *magis*, prin suppres-ionea gutturalei *g* contrassu in *mai*: vedi *mai*.

MAGIA, s. f., *ars magica*, arte sau scientia pretensa de a scambá natura lucrurilor prin vorbe, superstitione prevenita de la anticii magi persiei: farmecatoria: *magia naturalis* se numesce una operatione physica, mechanica sau chymica prin care se produc efecte neintellesse de profani: fig. se dice *magia*, totu ce farmeca, incanta, casiona transportu de placere: *magia formosctiei, stulului, corbirii*, etc.

MAGICU,-a, adj., *magicus*, relativu la *magia*, de *magia*: *art.*, *potere*, *illusionis magicae*; *formule magice*, *characteris magice*, *vergello magica*, *lanterna magica*.

MAGIORATU, *magiore*, etc., vedi *maioratu*, sau *maioratu*, etc.

MAGISTERIA, s. f., *magisterium*; *ars*, *artificium*, *officium*, *negotium*: 1. in genere, statu, calitate sau officiu de *magistru*; 2. in speciale inse: statu, occupatione, essercitiu alu unei arte; — in acestu intellessu, coventulu s'a redusu in usulu populariu: a) prin syncopea lui *g*, la *maiesteria* sau *marstera*; b) prin contractionea vocilibru, la *mestera* = scientia si essercitiu alu unei arte; c) in tine prin assimilationea lui *l* cu *s*, la: *mestera* = arte ca mediu de train, professione, negotiu, etc.; vedi in parte, *mestera* si *mestera*; compara si: *magiste-*

riu, cumu si fr. *maître* si *métier* = *mestera*.

MAGISTERIU si *magisteriu*, s. m., *magisterium*: calitate, demnitate sau officiu de *magistru*, sau *magestru*. 1. in genere: a) *acé magisteriulu collarimci, pedestrimci, sacerdotiului*; 2. in speciale, officiu de a preveghia, invetia, educa jumi.

MAGISTERU, *magestru*, *maiestera*, redusu la *mestera*; vedi *maiestru*.

MAGISTRA, s. f., vedi *magistru*.

MAGISTRALÉ, adj., *magistralis*, (fr. *magistral*): relativu la *magistru* in genere, si in speciale la *magistru* = *investitoriu*: *mana magistrale*, *tonu magistrale*.

MAGISTRARE si *magestrare*: v., *magistrare* si *maiestrare*; a fi *magistru*. a) in genere, a fi mai mare, capu, directoriu; a dirige, commanda, conduce; b) in speciale, a fi e lucatoriu: a preveghia, invetia, educa jumi.

MAGISTRATIONE si *magestratione*, s. f., *magistratio*; actione de *magistrare*, commandare, conducere in genere; preveghiare si invetiare de jumi in parte.

MAGISTRATORIU, -*toria*, adj. s., *magistratus*; care e mai mare, care commanda, conduce in genere; care preveghia si invetia jumi in parte.

MAGISTRATU, s. m., *magistratus*, (it. *magistrato*, fr. *magistrat*). 1. s. reale, in genere, statu, officiu, functione sau demnitate de *magistru*, *magistratura*, si a nume: a) la anticii Romani, in sensulu cellu mai originariu, demnitate inalta: *censura*, *consulatu*, *prefatura*, *credibilitate*; la Romani *eran* doue specii de *magistrate*, *ordinarie* si *estruordinarie*, *dictatur'a era magistratu estruordinariu*, *magistratele eran* *functioni civili ce se portau la Romani*, *ero imperiele functioni militare ce se portau mai vertosu in provincie*; b) la Romani, *magistratu*, cu sensu collectivu: a) *consiliu municipale*: *magistratulu Sabinului*; b) *collegiu de functionari*, fa *administrativi* sau *judecatoresci*; 2. s. m., personale, *magistratu*, pl. *magistrati*: a) la anticii Romani, *persona investita cu una inalta functione*, *functionariu in genere*; b) la Romani,

α) cellu investitu cu una *magistratura* = funczione judecatorieca : *magistratu integru* ; *magistrati severi si drepti* ; β) membru allu unei municipalitate, intellesu ce incepe a cadé in desuetudine.

MAGISTRATURA, s. f., *magisterium*, officium iudicis, demnitate, funczione de magistratu = judecatoriu : a fi numitu in una *magistratura*, a fi investitu cu una *inalta magistratura*; ellu s'a distinsu, si a castigatu renume mare in *magistratura*: — *magistratura*, corpulu intregu allu judecatoriloru, collegiulu judecatoriloru : *magistratura demna de vocacionea seu* : *magistratura integra*; durat'a funczionei, tempulu in care cineva se afla in activitate ca judecatoriu : *acésta-a s'a intemplatu in magistratur'a frate-meu*; *pre câtu tempu a tinutu magistratur'a loru*, nu s'a pertractatu neci unu processu celebru.

MAGISTRU, -a, adj. s., *magister*, 1. sub form'a originaria si intrega : a) in genere, cellu mai mare, capu, capitaniu, directoriu, inspectoriu, etc.; b) in speciale : α) la anticii Romani : α') dictatoriu : *dictatoriulu se chiamá si magistrulu poporului*; β') capulu callarimei, numitu de dictatoriu : *Caiu Iuliu, creatu dictatoriu*, numi pre L. *Emiliu magistru de callari*; asiá si : *magistru de pedestri* sau *de pedestrime*; γ') *magistrulu moraliloru* = censoriu; β) in insemnari mai large, ce si astadi au si potu avé cursu, α') in genere : *magistrulu unui suburbiu*, commissariu allu suburbiului; *magistrulu lucràriloru si constructiuniloru*, directoriu sau inspectoriu; *magistrulu pastoriloru*, primulu pastoriu; *magistrulu fauriloru, ferrariloru, templariloru, etc.*; *magistru unei nave*, capitaniu, si chiaru : *magistrulu unei casa*, unei turme, unui callu, etc., domnu, possessoriu; — cu sensulu si mai generale de *cuctoriu, indemnatoriu, conductoriu, capu*, etc. : *tu esti magistrulu totoru relleloru*; *capu si magistru allu totoru blastematieloru*; β') in speciale invetiatoriu : *magistrulu invetia pre copilli*; reu *magistru ai avutu*; *magistru de arti liberali*; applicatu si la lucruri : *stylulu e cellu mai bonu magistru*; mai

vertosu, preveghiatoriu, invetiatoriu, educatoriu de juni : *betránii potu fi magistrii juniloru*; — cellu ce e absolutu in una scientia sau arte, mai vertosu arte liborale sau formosa, cellu ce professa una arte formosa : *magistru in filosofia*, *magistru de filosofia*; *magistru de pictura*, *de desemnu*; de aci in sensulu de : cellu ce escele intr'una arte, fia formosa sau si numai utile, cellu ce scie bene essercitá una arte si invetiá si pre altii, de unde si intellesulu de : *destru, indemanatecu, preceptu*. etc., care resare mai vertosu in form'a conventului de sub urmatoriulu : 2. in form'a mutilata : a) prin caderea lui *g*, *magistru* redussu la *maiestru* : α) ca s. personale cu celle mai multe d'in insemnarile date sub 1. b), β), despre care vedi si *maiestru*; β) ca adj., *callidus, dexter, habilis, solers*, etc., *indemanaticu, preceptu, ingeniosu*, etc. (vedi sub 1. cotra finitu, si *maiestru* in parte); b) prin contractionea vocaliloru form'a *maiestru* redussa la *mastru*, care pre a locurea se aude si *masturu, mastoru*. pentru care vedi *mesteru*.

* MAGNANIMITATE, s. f., *magnanimitas*, calitate sau fapta de *magnanimu*, marime de sufletu, generositate; contrariu *pusillanimitate*.

* MAGNANIMU, -a, adj., *magnanimus*, care are *anima mare* : animosu, coragiosu; generosu.

MAGNATE, s. m., (*magnas*), *optimas, procer* (pl. *proceres*), aristocratu in Polonia si in Ungari'a : *magnatii poloni au immormentatu independentia terrei loru*; *magnatii unguri au fostu celli mai mari tyranni ai poporului*.

*MAGNESIA, s. f., (*magnesia*), pamentu albu, finu, absorbitoriu, fora gustu, care nu se dissolve in apa, ci numai in acide, candu apoi se preface in sari forte amare, de unde se dice si pamentu amaru; *magnesi'a* este compusa d'in metallulu *magnesiu* si d'in *oxygeniu*; *magnesi'a* in natura nu se afla necaire curata; *magnesi'a* se estrage priu *potassa* sau *soda* d'in *sulfatulu de magnesia* : *magnesi'a ca medicina*, *magnesia calcinata* sau *arsa*, *magnesia carbonica*.

* **MAGNESIATU**, -a, adj., (fr. magnésie) mestecatu cu *magnesia*.

* **MAGNESIFERU**, -a, adj., (fr. magnésifère), care porta sau contine *magnesia*.

* **MAGNESITU**, s. m., (magnésite), minerale ce are ca base *magnesia*.

* **MAGNESIU**, s. m., (magnesium, magnium), metalla albu ca argintulu, straluciosu : *magnesiulu inferbentatu arde cu flacura forte intensa*.

* **MAGNETE**, s. m., magnes; vedi *magnetu*.

* **MAGNETICU**, -a, adj., magneticus, relativu la *magnetu*. ce are proprietatile *magnetului* : *potere, attractiune magnetica, fluidu magneticu, vergella magnetica, firu magneticu; placa lamina magnetica; cur'a magnetica este illusoria; polu magneticu; declinatione magnetica, acu magneticu*.

* **MAGNETISARE** si *magnetizare*, v. (fr. magnétiser), fluido magneticu imbure, a supune unu individuu la procesulu indicatu de adeptii doctrinei ce se numesce *magnetismu*.

* **MAGNETISATORIU**, -tória, adj. (fr. magnétiseur) s., care se ocupa cu *magnetismulu* si cu *magnetisaria*.

* **MAGNETISATU**, -a, adj. part., (fr. magnétisé).

* **MAGNETISMU**, s. m., (vis magnetica, magnetismus), doctrina despre proprietatile *magnetului*, poterea magnetica : *magnetismu animale; magnetismulu pamentului este effectulu fluidelor electricice impariite preste globu*.

* **MAGNETOLOGIA**, s. f., (fr. magnétologie), tractatu asupr'a *magnetului* si *magnetismului*, theoría a *magnetismulu*.

* **MAGNETOMETRU**, s. m., (fr. magnétomètre), instrumentu prin care se mesura poterea *magnetica* a unui *magnetu*.

MAGNETU, s. m., magnes, magnes lapis, (μαγνήτης, proprie : pétra de *Magnesia*, cetate a *Asii minore*), pétra sau minerale, ce are proprietatea de a atrage la sine ferrula, cumu si de a se întorece totu de a un'a in acea-asi directiune, candu sta spenduratu de unu firu

nesucitu : *pétra de magnetu, magnetu naturale, si magnetu artificiale; magnetu naturale*, adeco pétra connoscuta sub numele de *magnetu*, care are circa 72 parti de ferru si 28 parti de oxygeniu : *proprietatea magnetului erá connoscuta si in anticiitate; magnetulu comunica poterea sea attractiva ferrului si aciariului; declinationea magnetului; magnetulu si electricitatea ocupa forte multu mentile physiciloru*.

* **MAGNIDICU**, -a, adj., magnidicus; care vorbesce mare, laudarusu.

* **MAGNIFACERE**, v., si :

* **MAGNIFICARE**, v., magnificare, a face mare, a mari, a inaltá, a laudá, a estimá multu.

* **MAGNIFICATIONE**, s. f., magnificatio, actiune de *magnificare*.

* **MAGNIFICENTIA**, s. f., magnificentia, calitate sau fapta de *magnificu* : *magnificentia in cogetare, sentire si lucrare; magnificentia ospetiului, funeriloru, edificieloru*. — si in reu : *magnificentia vorbeloru*, vorbe late si grasse; — in opere de arte : *magnificentia detalicloru acellui capu de opera*; — titlu datu rectoriloru de universitati, cancelariloru, primariloru, etc. in unele parti alle Germaniei.

* **MAGNIFICU**, -a, adj., magnificus, 1. despre omu, mare in fapte, in cogitare si sentire, mare de sufletu : *suffletu magnificu si inaltu; magnifice si sublimi sentimente*; in reu : laudarusu, fanfarone; — ca titlu datu rectoriloru si cancelariloru de universitati, cumu si primariloru de cetati in unele terre, precumu in Germania; — 2. despre lucruri si obiecte abstracte, mare, pomposu, splenditu : *stylu magnificu, ospetie magnifice, receptione magnifica, funeri magnifice*.

* **MAGNILOCACE**, adj., magniloquax, (*magnu-locere*); appecatuu a vorbi mare, laudasosuu, fanfarone.

* **MAGNILOCENTIA**, s. f., magniloquentia, calitate de *magnilocu* : 1. in bene. limba, stylu, espressionu sublime : *magnilocentia oratoriului, poetului epicu; déro* : 2. si in reu, vorbe late si grasse, laude essaggerate, fanfaronata.

* **MAGNILOCU**, -a, adj., *magniloquus*, sublimă, în limbă, în expresiune; și în reu, în aceluși sensu cu *magnilocace*.

* **MAGNISONANTE**, adj., și:

* **MAGNISONU**, -a, adj., *magnisonans*, care da *sonu mare*: *magnisonantile scorpelle*.

* **MAGNITUDE**, s. f., *magnitudo*, statu sau calitate de *magnu*: *magnitudinea are longitudine, latitudine și profunditate; magnitudinea dilleloru și nopților; magnitudine de suflătu; — ca titlu. magnitudinea sea imperatorulu.*

* **MAGNOLIA**, s. f., (*magnolia*), specie de arbore asiaticu și americanu ce se numera în clasa 13 a sistemului lui *Linneu*, și este tipulu familiei *magnoliaceiloru*, care stă aproape de plantele cunoscute sub numele botanicu de *ranuncule*: *magnoli'a este arbore mare și formos; magnoli'a are mai multe variațiuni: magnoli'a purpuria = magnolia purpurea*, d'în Chin'a și Japoni'a, se vede transplantată și în grădinele cu artă d'în Europ'a; *magnoli'a grandiflora = magnolia grandiflora*, crește în Americ'a septentrională; *magnoli'a lui Campbell*, crește peno la înălțimea de 80 urme; *magnolia acuminata; magnolia glauca*.

* **MAGNU**, -a, adj., *magnus*, mare: *Alessandru magnulu. Carlu magnulu*; în compoziție ca *magnanimu, magnificu, magnilocu, magnisonu*, etc., și în subst. *magnitudine*.

MAGU, -a, s. m., *magus*, (*μαγος*); 1. în origine, la Persi, preotu, omu învețiatu, inițiatu în misterie; 2. apoi farmecatorin, incantatorin, descantatorin, scarminatorin.

MAGULLA, s. f., *pellis malarum, pellic maxillaram*; peltă ce se ia de pe fălcile unui animale, cumu: vulpe, lupu, etc., spre a dublan cu ea: *dublan'a de magulla; scurteica dublanita cu magulla*.

MAGULLIRE, eseu. v., adulari, blândiri; a lingusi.

MAGULLIRE, s. *verbul* adunatic; acțiune de *magullire*.

MAGURA, s. f., *prominenta, inaltă, colina, tîmulară*.

MAGURELLA, pl. *magurelle, olivus*, locu editu; collina, locu înălțiatu; diminutiv d'în *magura*, mica *magura*.

* **MAHAGONU**, și *mahonu*, s. m., *swietenia mahagoni, Linn.*, arbore ce crește în Indi'a appusana și în Americ'a centrală, se numera la clasa 16 a sistemului lui *Linneu*, la famili'a *cedrelaceiloru*: *mahagonulu crește la înălțime 80-100 de urme; lemnulu de mahagonu este foarte pretiosu. pentru co e tare și se polesce formos.*

* **MAHONIA**, s. f., *mahonia aquifolium*; plantă dicotyledonia, d'în clasa 1 a hypopetaleloru, familia berberidiceiloru; se dice și *mahonia formosa*.

MAI, adv. (scurtatu d'în *magi = magis*); 1. în comparațiuni de adiective și adverbie, corespunde: a) latinescului, *magis*: *mai necessariu, magis necessarius*; b) terminationiloru latine -ior, -ius: *mai latu = latior = latius*; asiă și: *pinea de grâu este mai bonă ca cea de secară: în Maiu avemu tempu mai formos de câtu în Aprilie; acestu omu este mai interesat de câtu fratii sei; eu lucrău mai mult de câtu voi; ellu este mai avutu de câtu toti concetătianii sei; tu ai callatoritu mai departe de câtu noi; se te porti mai inteltește de câtu în trecut; măno ti voi spune mai multe; ea este mai fericită de câtu sororile selle; — mai multu, mai puțin = plus, minus: — cu verbe întră forte rar în acestu intellesu, mai numai cu *volire* sau *crece*, ca și în latin'a *maio = (magis-volo)*: *mai vreu se moru de câtu se committu una lassitate*; în comparațiuni superlative, *mai* precesu de *cellu* sau de *ca* și *câtu*, corespunde: a) latinescului maxime, *cellu mai necessariu, ca mai necessariu = maxime necessarius*; b) terminationiloru latine: — *issimus, -issime*, etc.: *cellu mai latu = latissimus*; asiă și: *cellu mai bonu d'întră omeni, cellu mai intelteptu d'întră Greci, celle mai formose flori, celli mai crudi omeni*; — 2. în multime de locuțiuni cu diverse nuanțe delicate, dero în tote ide'a fundamentale a coventulu, ide'a de *cantitate* sau *intensitate*, petrunde și se mabține, cumu: a) cu neg.*

nu, α) intr'uru singuru coventu, *numai*; α) ca adv., *solum, solummodo, tantum; numai două, numai patru, numai unu picu*; — *nu numai* = *non tantum, non solum, nu numai eu, ci și toti ai mei*; β) ca adj., pre longa subst., *solus, unus; numai tata meu* = *solus pater* sau *unus pater; numai noi ve putem scapă de aceste-a: acolo am vedutu numai unu omu*; β) separatu de *nu*, cu intellessulu lat. *jam, adhuc, amplius, parumper, etc.*: *totu mai traiesce tatulu? totu mai traiesce, nu mai traiesce; de atunci nu l'am mai vedutu: Camillu nu a mai venitu pre aici; nu me mai doru ochii; Victoriu nu ne mai serie; Flora nu mai canta; Antoniu nu mai siede la noi; nu se mai duce, ci ne sta pre capu; nu mai vine, l'asteptim în vanu; nu mai are bannu, nu mai are creditu; nu mai este, a repausatu; mai vedi si tu de lucrulu casei, nu lassă totu pre servitorie; mai adu- ceti-ve a mente si de noi; mai vedi si de vitelc de la campu; mai adlunga-ti cu limbuti'a tea; a scrisu tota nopta si totu mai serie; nu au mai venitu essecutorii; tote am cercatu n'am ce se i mai face; ce mai faceti, ce mai drepti? — abia a mai incetatu ventulu; a mai scudutu ceva apă; se mai molhase gerulu, dero erosi s'a intetitit acumu; — c) cu intellessu lat. *jam, jam-jam, prope, ferme, pene*: *mai eră se cada, mai mai se cada* = *jam-jam casurus*; *mai totu de a un'a; mai mortu de letu; mai cătu mene de mare*; d) in espressioni de mirare precessu de interrogative, are sensu de forte: *ce mai omu! ce mai bonitate de copillu!* inse si cu sensu reu, mai allessu ironicu: *ce mai misellu de omu! ce mai lucru! ce mai acutie ti au remasu! ce mai societate! ce mai baiatu! ce mai tempu! ce mai buccate! ce mai drumu! ce mai locuinta! ce mai lemne, etc.*: in tote aceste-a si alte nenumerate espressioni de natur'a acestoru-a, ascultatoriulu sau lectoriulu cauta se fia cu attentione mare ca se percépa bene, deco calitatea se da subiectulu in seriosu sau numai in ironia.*

MAIALE, s. m., *majalis*, poreu castratu.

MAIESTATE, s. f., *majestas, maría* suprema, demnitate inalta, caracteriu angustu ce insuffla veneratione, aplicatu mai antaniu dieiloru si lucrurilor divine, apoi si omeniloru de positione inalta: regiloru, imperatoriloru, consulliloru, etc., éro in statele republicane, poporului: *maiestate divina, maiestate imperiale sau imperatesca, maiestate regale sau regesca, maiestatea poporului romanu; maiestatea altariului, tronului; maiestatea senatului; maiestatea legiloru: lege de maiestate sau legea maiestatei*. facuta in contr'a celloru ce aru cotediă se vetteme *maiestatea* poporului sau monarchului: de aci si: *crimine de lesa maiestate, crimine contr'a maiestatei*: in sensu mai largu, *maiestate*, despre persone sau lucruri cari au infaciosare mareta, maiestuosa, cari inspira admiratione si respectu: *cata maiestate in acea persona; maiestatea acestui templu este admirabile; maiestatea acestoru munti; stylulu acestu-a e plenu de maiestate*.

MAIESTATIU, adj., *quod maiestati* competit, ce compete *maiestatei*: *drepturi maiestaticc, drepturi personali alle domnitoriului; attributioni maiestaticc*.

MAIESTOSU si *maiestuosa*,-a, adj., *aureustus, splendidus, magnificus*, (it. *maestoso, maestevole*, fr. *majestueux*); *plenu de maiestate; portare maiestosa, mersu maiestosu, frunte maiestosa, portu maiestosu*.

MAESTRA, s. f. (*magistra*), *maga, veniica*; femininu d'in *maiestru*, are pre longa insemnarile acestui-a si insemnarea speciale de: femina care scie se descante, se farmece prin covente si prin operationi pretense magice, farmecatoria, descantatoria, maga; in sensu mai largu si femina intrigante, care scie se ammetesca cu vorbe pre alte persone, éro deco nu pote, si resbona cu veri-ce pretiu; in acesta acceptiune se pote luă si ca adj., de unde se si dice: *femina maestra*: — pl., *maestre* = *divae*, (ital. *fata*, fr. *fée*), nume ce se da in fabule la nece fentie imaginative, despre cari se crede ca au posedé poteri supernaturali, ce aru conosse ventoriulu si

aru face minoni : *maiestrele in limb'a poporului se numescu si simplu elle.*

MAIESTRIA, s. f., (d'in *maiestru*). *calliditas, solertia, industria; ars, artificium; techna, calitate si statu de maiestru: a) in genere despre talentulu si artea cu care cineva face unu lucru: acesta machina este facuta cu mare maiestria; acellu orologiu e de una maiestria miraculosa. maiestria in stylo, maiestria in musica: a conduce affucerele terrei cu mare maiestria; — in reu: maiestria, faciaria, insellatoria, fraudulentia: ellu a insellatu cu maiestria diacolesca pre fratii sei: acellu omu desfrenutu a sedussu innocenti'a cu maiestria blustemata; advocati ce porta processe cu maiestria; in politica se applica multa maiestria: — adeco, intrige, mentioni, insellationi; — b) in speciale, maiestria, essercitiu inteligente allu unei arte u ile: maiestria calcionariului; maiestria mesariului; maiestria sartoriului; maiestria fauriloru, ferrariloru; maiestria de panari, de curellari, de pannurari, de pandiari, de saponari; dati-ve filii se invetie si maiestrie.*

MAIESTRIOSU, -a, adj., *industrius, solers, ingeniosus; callidas, artificiosus, fallax, plenu de maestra: a) in sensu bonu: maestriosu albina: b) in sensu reu: maestriosele arteficie alle curteseanei.*

MAIESTRITU, adj., *artificiosus, arte factus, ce este facutu cu maestra, cu arte; — (proprie, participiu d'in unu verbu maestrire, formatu d'in maiestru, cu intellessulu de callere).*

MAIESTROSU, -a, adj., *vedi maestriosu, si maestritu.*

MAIESTRU, (mutilatu d'in *magistru* sau *magestru*; *vedi acestu coventu, si compara ital. maestro si mastro, fr. maitre*); adj. s., are insemnarile indicate la art. *magistru* si a nume: l. s. personale: a) in genere, *magister, invetiatoriu: pre cine ai arutu maiestru de filosofia*; si in sensu mai generale de auctoriu, indemnatori, consiliatoriu, etc.; b) in speciale: a) *invetiatoriu si preveghiatoriu de juni, de copilli; institutori, invetiatoriu, peda-*

gogu; b) profes soriu de una arte formosa: maiestru de musica; g) artifex, opifex, cellu ce a invetiatu una arte utile si ua essercita singuru in numele seu, potendu invetiá si essercitá si pre altii acea-asi arte: maiestru fauru, curellariu, templariu; maiestrulu lucrédia cu minestrii sei in officina, etc.; 2. adj., solers, ingeniosus, industrias, callidus, fallax, eccellente in una arte sau operatione ore-care: destru, indemanaticu, priceputu, ingeniosu, etc.: mana maiestru, maiestrele albine, passere maiestru a) ingeniosu, b) devinatoriu (vedi si la maestra, femina maestra); g) insellatoriu, ammagitoriu, etc.

MAI-MARE, s. m., *major, superior, marister; comparativulu adiectivului mare prefacutu in substantivu: superiore pasu in fruntea vre-unei societate de omeni spre a ua conduce, commandá, guberná: ascultati de mai-marii vostri; fii supasu mai-marelui teu; s'au revoltatu in contr'e mai-mariloru: — mai-mare, strabonu, mosiu, stramosiu: mai-marii nostri ne au castigatu patri'a cu sangele loru, ero noi ua damu preda inimiciloru; de la mai-marii nostri amu e-reditu patriotismulu si tote virtutile cetatiane; se le conservamu si noi pentru succesorii nostri*; in speciale, *magistru allu unei corporatione de mesteri: mai-marele fauriloru.*

* MAIMONE, s. m., (fr. *maimon*), *cynocephalus mormon*, numele unei simia care pertine la speci'a pavianiloru; *vedi mandrillu.*

MAIMUTIA, s. f., *simia, vedi mimutia, cu derivatele selle.*

MAIORANU sau *majoranu*, s. m., *origanum amaracum*, planta aromatica d'in famili'a *labiatelor*; *maiorunu de gradina* = *origanum majorana*, *Linn.*, a carui patria este Africa septentrionale si orientale, are multa oliu ethericu: *maioranu de ierna, maioranu de Smyrna* = *origanum Smyrneum*, *Linn.*, *maioranu de Cret'a* = *diptamus*, *L.*

MAIORATU si *majoratu*, s. m., *vedi majoratu.*

MAIORITATE si *majoritate*, s. f., *majoritas*, calitate de maiore, *maiorita-*

tea de anni; in speciale, numeru mai mare, cantitate mai mare; vedi si majoritate.

MAIORE si *majore*, adj. s., vedi *majore*.

MAIORU (bene scrissu *mallioru*), s. m., *malleolus*, deminutivu d'in *malliu*.

1 MAIU (bene scrissu *malliu* = *malleus*), s. m., *malleus*, *fistuca*, *particula*. instrumentu de batutu pari, penne. pamentu, pannura, pandia, etc.: *malliu de lemnu*, *malliu de ferru*, *malliu micu*, *malliu mare*: *faurulu bierediu cu mai multe mallie*; *fora unu bonu malliu nu potemu bate parii ajundu in pamentu*; *mallie de lemnu legate cu cercuri de ferru*: *mallie de faurulu sunt de ferru*.

2 MAIU, s. m., *majus*, a cincea luna d'in annulu crestinescu, conosciuta in poporu si sub numele de *Florariu* sau *Pratariu*: *lun'a lui Maiu*; *originea numelui Maiu se perde in anticitate*.

MAIUGU, (in locu de *mullingu*, sau *malliuca*), s. m., *malleus stuparius*, instrumentu de lemnu facutu d'in una bucata cu coda scurta, cu doue superfacie mai late, doue mai anguste, cu care se bate cânep'a si linulu uscatu, pentru ca se se franga si se cada diosu partile selle lemnose; — *maliugu*, ori-care altu *malliu* de batutu, fia mare, fia micu; — *maliugu* in fine, paru infascioratu la unu capu cu cârpe sau cu paie, cu fenu, etc., ce serve: a) la curetiatulu furnurilor si camineloru; b) infiptu in pamentu ca semnu de limite, ca spariatore pentru passeri.

MAIULETIU, s. m., si:

MAIUSIORU (scrissu bene *malliusioru*), s. m., *malleolus*, deminutivu d'in 1 *maiu* = *malliu*.

MAJESTATE, *majestosu*; vedi *majestate*, *maiestosu*.

MAJORATU, s. m., (fr. *majorat*), statu de *majore*: 1. gradulu *majorelui* d'in militia: *dupo capitanatu currendu se inaltiu la majoratu*; 2. etate de *majore*: *dupo legea nostra in vigore atenge cencra majoratulu la 21 anni*; 3. dreptulu sau drepturile ce are filiulu *ma ore* in unele terre, cumu, de essempla, in Angli'a; mai vertosu proprietate

immobile, care nu se pote instrainá prin vendiare, pentru ce este legata de unu titlu de nobilitate, cu care trece la unu erede legitimu sau adoptiv: *sunt trei specie de majorate: majoratu de primogenitura*, in care succede totu de a una cellu mai betranu d'in linia agnatiloru: *majoratulu lordiloru d'in Angli'a este de primogenitura: majoratu in sensu mai strinsu*, in care succede consangenua cellu mai betranu d'entre cei ce sunt mai aproape dupo gradu; *majoratulu dissu si senioratu*, care reconosee dreptulu de succesiune la cellu mai betranu d'in tota familia, fora respectu la gradulu consangeniei: *majoratele ca institutiuni feudali aristocratice sunt anomalie alle legiloru de succesiune: proprietatea declarata de majoratu este indivisibile. si se dicibu numai veniturile*.

MAIORE (proprie, forma comparativa d'in *magnu* = *magnus*), *majore*, mai mare: 1. adj., ca oppusu la *minore*: a) mai mare de etate, mai betranu candu e verb'a de doui; cellu mai inaintatu in etate, cellu mai betranu, candu e verb'a de multi: *Catone majore*, cellu betranu; in speciale, vorbindu de fili cellu mai mare, adesea cellu antaniu nascutu; b) adjunsu la etatea legale, candu cineva pote face acte legali valide, contracte, in propriulu seu nume, adeco *majorene*; c) adjunsu la maturitate; α) mai coprenditoriu, mai estensu, mai generale, etc., mai vertosu in logica, vorbindu de judecie sau de propositioni: *propositione majore* sau abs. *majorea*, in oppos. cu *propositionea minore*, sau abs. *minorea*: — in militia, *serviente majore*, *statu majore*, etc. (vedi urmat. 2.); 2. s. m., personale: a) gradulu cellu mai micu in asiá numitulu *statu majore*, nomenclatura sau titlu introdussu mai antaniu in armat'a Ispaniei in seclulu XVI, unde *major* semnificá cellu mai mare preste *magistrii de reglie*, cumu s'ar dice astadi *serviente* = *sergente majore*; titlulu de *majore* a trecutulu de la Ispani in tote armatele europiane, inse ca gradu si functione multu differitoria; b) officiaru superiore, care conduce administratiunea si computu-

rile unui regimentu, cumu si affacerile relative la tironi si la statulu civile allu corpului : *majorele regimentului allu cincidiecile; capitanulu cellu mai vechiu fu inaintatu la gradulu de majore; trei capitani fura pensionati cu titlulu de majore; majorii la peãestrimã commanda câte una batalione; majorele de la eal-larime commanda câte una divisiune, sau si regimentulu întregu in absentiu a columnariului; majorele de artillaria commanda câte-una bateria;—c) majore, officiaru superiore, carui se committu in cetati si in alte locuri supuse la inspectiunea bellica, mai multe detalie alle servitiului sub auctoritatea commandantelui supremu : *majore allu cetatei; majorele d'in fortaretia, majore adjutante allu cetatei; d) majore-generariu, officiaru generariu care implenesce functionile de majore pentru câte unu corpu întregu de armata, precumu si espedesce tote ordinile si dispositionile venite de la supremulu generariu commandante, si face relationi despre operatiunile militare : adjutantii generari stau immediatu sub ordinile majorebri-generariu; a) statu majore, prætorium, (it. stato maggiore, fr. état-major, germ. General-stab), nume collectivu ce se da la officari si subofficari fora osti; totu statu-majore se numescu si officarii superiori ai unui corpu de armata : éro, ß) statu majore generale, corpulu officariloru generali ai unei armata : statu majore de artillaria, de geniu (fr. état-major de l'artillerie, du genie, germ. Stabs-offiziere der Artillerie, des Genie-corps), statu majore de cetati, de fortaretie, corpulu officariloru, si subofficiariloru applicati la servitiulu unei cetate, unei fortaretie; corpulu statului majore, corpu de officari destinati a indepleni functionile de capi ai statului majore, de majori, de adjutanti generari sau cari secundedia officarii de acestu gradu; γ) statu majore, se dice si locul, in care se afla cancellariele statului majore; e) adjutante-majore, adjutante de regimentu, care are a commanda si superveghiã servitiulu unui regimentu, cumu si a direge essecutionile manoperiloru,**

adeco essercitiile; f) tamburu-majore, care commanda si conduce pre tamburii unui regimentu; totu asiã se dice si *trompettariu-majore, sergente-majore* (mai bene *serviente majore* = fr. sergent-major = germ. Feldwebel), cellu de antãiu intre subofficarii unei compania; g) majore, in Angli'a, Irlandi'a si in republic'a staturiloru unite (mayor), primariulu cetatei, care se allege d'intre membrii senatului cu majoritate de voturi pre câte unu annu; la Londinu, Dublinu si York acellu primariu porta titlulu de *Lord mayor*; (la francesi *maire* in evulu mediu *magister civium*).

MAJORENNITATE, s. f., *ætas pubes*, (it. *majorennità*), etatea cellui ce este *majoreenne* : *Octavianu inco nu e adjunsu la majorennitate; unele affaceri de statu au se remuna suspense peno la majorennitatea regelui.*

MAJORENNE si *majorennu,-a*, adj., sui juris, sue potestatis, (it. *majoreune*, d'in *majore-annu*), proprie, *mare de anni*, luatu inse cu sensulu speciale de cellu adjunsu in etatea prescrissa de legi spre a se bucurã de drepturile selle. a poté inchiãã contracte cu valoare : *in Franci'a se face tenerulu majoreenne la etatea de douedeci si unulu de anni, déro nu se pote casatori fora invoirea parentiloru, déro nu va fi de 25 de anni; dupo legile austriace majoreenne este cineca la etate de 24 de anni, se du inse dispensatione si la 22 de anni; unu majoreenne in sensulu legiloru nu totu de a un'a e majoreenne si in realitate, adeco nu este maturu a se conduce pre sene si affacerile selle : adesea si majorenni se punu sub curatela prin sententia judecatoresca.*

MAJORESSA, s. f., muliere a *majorelui*; vedi *majore*.

MAJORIA, s. f., functione de *majore*.

MAJORITATE, s. f., *major pars, major numerus*, (fr. *majorité*), calitate de *majore* : 1. in genere : *majoritatea etatei nu dà, dupo legcu nostra, drepturi mai mari, fratelui majore* : 2. in speciale, numeru mai mare, parte mai numerosa, applicatu mai vertosu la adunari de omeni, cari consulta intre

sene, delibera si decida cu pluralitate de voturi, de suffragie : *nu numai cestiuni politice ci si alte multe se decidu prin majoritate de voturi*; *camer'a legislativa a decisu cu majoritate considerabile*; *majoritatea castigata prin voturi falsificate este una infamia*; *majoritate teroristica, majoritate ostile*; *majoritate absoluta*, compusa d'in medietatea voturilor plus unulu : *majoritatea de la 100 este 51, majoritatea de la 90 e 46*; *majoritate relativa*, formata in modu simplu prin impartirea voturilor intre mai multi individi, fora respectu la medietatea numerului votantiloru, *au fostu trei candidati si 100 de voturi, de la cari A castiga 40 de voturi, B 35, C 25*; *A este al'essu cu majoritate numai relativa*; — *majoritate*, absolutu: partea sau partia adunarei, care intrunesea de regula *majoritatea* voturilor : *acestu deputatu este d'in majoritate*; *frate-meu votedia regulatu cu majoritatea*; *in discutia de asupra legii electorale majoritatea s'a desbinata intre sene*; *majoritatea comercioru a fostu compusa numai d'in reactionari*; *democratii nu potu adinje la majoritate d'in caus'a lipsei totale de solidaritate si pentru ce reprezentantii ei sunt parte mare si omeni ignoranti*; — aplicatu si la alte ordini de lucrari cu acellu-asi intellesu de *numerula cellu mai mare* : *majoritatea locuitoriloru terrei, majoritatea industriariloru si comerciantiloru suffere greu d'in lipsa de comunicare*; *Romani in Transilvania facu majoritate respectabil*; *majoritatea acellu poporu a degeneratu*.

* **MAJUSCULU** si *maiuscula*, -a, adj., *majusculus*, (d'in *majus*-*majus*, comparativu d'in *magnus*, cu forma deminutiva), oppusu la *minuscula*, mai mare, ceva mai mare : *littera majuscula*; s. f., *majuscula* (subint. *littera*) : *majusculele differu in forma de minuscul*.

* **MALACHE**, s. f., *matache* (μαλαχίη), *speria de nalba*.

* **MALACHIA** (cu tonu pre i, in locu de forma regulata *malacia*); s. f., *masturbatio*, vedi *malacia*, sub 2, d.

* **MALACHITE**, s. m., (*malachites*

=μαλαχίτης); *petra susceptibile de politu, opaca buburosa, de colore verde formosa ca a smaragdului*; *malachitele e unu orydu carbonicu de arena, care se afla in masse cristalline prin Chili si Siberia*.

* **MALACIA**, s. f., *malacia*, statu de m' dacu. 1. in genere : *malacia creierului, a manei armortita, a unei nouvelle verde*; fig. *a jacu in malacia lena*; 2. in speciale : a) *bonacia*, perfecta tranquillitate, lipse de veri-ee suflare de ventu, mai vertosu pre mare : *malacia e spaimentatoria pentru marinari*; b) completa lipse de appetitu : *sementiele de lemonia sunt bone de malacia*; *malacia provine d'in depravationea gustului sau a stomacului* 3. impotentia provenita d'in *masturbatione*, ensasi *masturbatione*, omanismulu, *masturbatio*, (vedi si *malachia*).

MALACINA, s. f., *basilicum*; planta, aceea-asi cu *basilicu*.

* **MALACIRE**, si :

* **MALACISSARE**, v., *malacissare*; a face *malacu*, = molle, flessibile, a mollia.

* **MALACTICU**, -a, adj., *malacticus*, (μαλακτικός), care *malacissa* : *remedie malactice*.

* **MALACU**, -a, adj. s., *malacus*, (μαλακός); *hubalus, bubali vitulus*; l. adj., molle; mollesitu, flessibile, lentu : *a dormi in malacu asternutu*; *a se infasciora intr'unu malacu vestimentu*; fig. lascivu, lussuros, voluptosu; 2. s. *malacu*, -a, *bubalu* sau *bufalu* = *bivolu*, mai vertosu vitellu de *bufalu* : *molle si lenosu cu unu malacu*.

* **MALAFRANTIA**, s. f., (it. *mal francese*), *syphtis*, morbu venericu, adduscu d'in Americ'a, si propagatu in Europa prin contagione, mai vertosu de francezi.

* **MALAGMA**, s. f., pl. *malagmate*, *malagma* (μαλαγμα); mediu de *malacire*, ce inmolliu, ceva emolliente.

MALBA, s. f., *malva*, una planta; vedi *malva* si *nalba*.

* **MALLE**, adv., *male*; reu, aplicatu mai vertosu in composite : *malecontentu, maledicere, maletractare, male-*

volu. etc.; in unele composite apare și fora *e* : *malecontentu, maltractare.*

* MALECONTENTU, -a, si *malcontentu*, adj. s., (*male contentus*, it. *malcontento*, fr. *malcontent*), nemultiamitu, aplicatu mai allessu la cellu nemultiamitu de starea lucrurilor politice : *malecontentii revoltara terra intrega.*

* MALEDICENTE, part. adj., *maledicens*; care *maledice.*

* MALEDICENTIA, s. f., *maledicentia*; dispositione, faptu de *maledicente.*

* MALEDICERE, *maledissi*, si *maledissei, maledissu* si *maledictu*, v., *maledicere*; a *dice male* = a vorbi reu de cineva, a vorbi de reu pre cineva; a blastema : *vedi se nu te maledica parentele.*

* MALEDICTIONE, s. f., *maledictio*, actione de *maledicere* : a si *atrage maledictionile totoru-a.*

* MALEDICTORIU, -toria, adj. s., *maledictor*; care *maledice*; se pune si in locu de *maledicente*, si in locu de *maledicu.*

* MALEDICTU, -a, *maledictus*, adj. part., blastematu : *copilli maledicti, pentru co au supperatu pre parenti.*

* MALEDICU, -a, adj., *maledicus* (d'in *maledicere*), care vorbesce de reu, care mai vertosu are raulu invetiut de a vorbi pre altii de reu : *omeni maledici, limba maledica.*

* MALEDISSU, -a, adj. part., *maledictus*, blastematu, *maledictu.*

* MALEFACERE, *malefeci, malefactu*, v., *malefacere*; a *face male*, a face reu cuiva; a face blastematie, mai vertosu latrocinie.

* MALEFACTIONE, s. f., *malefactio*; actione de *malefacere.*

* MALEFACTORIU, -toria, adj. s., *malefactor*; care *maleface.*

* MALEFICIENTIA, s. f., *maleficentia*; vitiu si fapta de *maleficu.*

* MALEFICIU, pl. -e, *maleficium*; facere de reu; si in specie : 1. fapta rea, crime, blastematia; 2. insellatoria, fraude; 3. deochiare, farmecare, sau deochiu, farmecu.

* MALEFIU, -a, adj. s., *maleficus*; 1. facutoriu de reu, si in specie : facutoriu de reu, blastematu, impiu; 2. stricato-

riu, vettematoriu : *malefice stelle; ventu maleficu*; 3. farmecatoriu, deochiatoriu : *cautataru malefica; maleficii si divinatorii.*

* MALESUADU, -a, adj., *malesuadus*; care *suade* reu, care da reu consilie : *stomaculu flamendu e malesuadu.*

* MALETRACTARE si *maltractare*, v., vedi : *maltractare.*

* MALEVOLENTE, adj., *malevolus*; reu sau de reu volitoriu; vedi si *malevolu.*

* MALEVOLENTIA, s. f., *malevolentia*; statu sau dispositione a celui *malevolente* sau *malevolu.*

* MALEVOLU, -a, adj., *malevolus*; care *vre* reu altui-a, care porta cogetu reu altui-a, inimu, reu volitoriu, de reu volitoriu; aplicatu si la lucruri : *covente malevole.*

* MALIGNITATE, s. f., *malignitas*; calitate sau dispositione si fapta de *malignu.*

* MALIGNU, -a, adj., *malignus*, (*maligenus*); de rea natura, care d'in natura, d'in nascere e reu; vettematoriu, stricatoriu, perditoriu, reu volitoriu, reutiosu, inimu, etc. : *omeni maligni, lumea e maligna, vorbe maligne, aeru malignu, morbi maligni*; in speciale, strinsa la mana, avara, si de aci : sterpu, pucinu fructuosu : *agri maligni.*

* MALITIA, s. f., *malitia*; calitate sau dispositione de *malu* = reu : *maliti'a pamentului saratu se sterge cu ploiele de ierna*; in speciale, reutate ascunsa sub aparentia de bonetate : *maliti'a si perfidi'a acestui omu*; de aci si in sensu de jocu cu care *vre* cineva se supuna pre altulu.

* MALITIOSU, -a, adj., *malitiosus*; plenu de *malitia* : *omu ascunsu, astutu si malitosu*; si despre lucruri : *interpretatione malitiosa a contractului.*

MALLAIU, s. m., vedi *mellaiu* cu tote derivatele selle.

* MALLIABILE, adj., (*malleabilis*, fr. *malleable*); ce se pote *mollia*, si intinde la baterea cu malliulu; care se *mallia* usioru si bene : *metallu malliabile, metalle nemalliabili* sau *immalliabili*; metaf. *natura de omu forte malliabile.*

* MALLIABILITATE, s. f., (fr. malléabilité); calitate sau proprietate de malliabile.

MALLIARE (cu *l* molliatu: *maiare*), v., (malliare); a bate cu mallialu sau mailu: *a malliá bene ferrulu, peno e cadú; cânepa malliata* = *cannapis malleata*.

MALLIATIONE, s. f., acțiune de malliare.

MALLIATORIU, -toria, adj. s., malleator; care mallia: *malliatorii famulii, între cari albu e primulu malliatoriu*.

MALLIATU, -a, adj. part. malleatus, batutu cu mallialu.

MALLINA, s. f., fructulu sau bacciu mallinului.

MALLINU, s. m., specia de arborellu: *mallinu albu, prunas padus, L., mallinu negru, ligustrum vulgare, L.; mallinu rosu, scumpia, liliacu*.

* MALLIOLARE si *malliorariu*, -a, adj., malleolaris. relativu la *mallioli*: *canurille malliorari*.

MALLIOLU, s. m., malleolus; dem. d'in *malliu*, pentru care vedi si *malliora*: *malliola de locatu la baserica*; metaf., *a*) blastariu de vitia de vinia tenera, ce presenta forma de *malliola*; *b*), specia de sagetta apprenditoria.

MALLIORU, s. m., vedi *mailoru*.

MALLIU, s. m., vedi *l mailu*.

MALLOIU, cu *n* molliatu in locu de *malloniu*.

MALLONE, s. m., mailo; stylulu cepei.

MALLONIU, s. m., ingens ripa; dem. d'in : 2 *mallu*.

MALLOSU, -a, adj., 1. d'in 1 *mallu*: *oue mallose, cane mallosu*; 2. d'in 2 *mallu*, cu ripe mari: *riu mallosu*, (vedi si *mallurosu*); si cu insemnare de *lutosu, argillosu, limosu, tinosu*.

MALLOTELLA, s. f., (*μαλλωτή*); d'in 1. *mallu*, vestimentu femininu cu maneca, largu si lungu peno in calcanie, ce se punea, ca unu mantellu, preste celle alte vestimente si cari are totu dossulu cumu si marginile captusite cu pelli mallose de celle mai pretioase: *mallotelle, d'in causa marei loru valore, se pasirau cu multa cura si treccau cu*

ereditate d'in mamma la filia; — *pre a locurea: vestimentu de pelle de oue*.

1 MALLU, s. m., pl. -i, mallus, (*μαλλός*), floceu de lana.

2 MALLU, pl. -uri, ripa, litus; margo, ara; arcilia, limas; 1. pariete sau margine de pamentu inaltiatu, care inchide sau marginesce: *a*) unu fluviu sau riu, *ripa*; *b*) unu mare, *termu*, sau *litu*; *c*) unu laeu; *d*) una aduncatura sau gropa in genere: *pre mallulu lacului, riuului, marelui, gropci de arena*. prov. *a dá de mallu* = *a cadé in apa, in riu, etc*; in gropa: *omdatu cu carrulu de mallu*; de aci metaf. a se ineca, a cadé in mare nevoia, a peré; *catu unu melle de grassu*; 2. specia de pamentu, si anume: *a*) lutu, argilla; limu, tina; *b*) *marga* = *marga* (fr. *marne*), ce serve si la spolitu de case; *c*) sabarra, petrisiu, lapis arinaceas; *d*) schisca, ardesiu, lapis fissili, sau lapis schistos.

MALLURA, s. f., robizo; morbu allu graneloru, care face ca substantia farinosa se se prefaca in pulbere negra.

MALLUROSU, -a, adj., 1. d'in *mallura*: *grana mallurosa*, plenu de *mallura*; 2. d'in 2 *mallu*: *riu mallurosu*, cu *malluri inalte*.

MALOBATHRU, s. m., malobatrarn (*μαλοβαθρον*), planta indica, d'in care se face unu suave si pretiosu oliu de nasu; oliulu d'in acesta planta.

MALOPA, s. f., malopa, specia de *malva*.

MALTA, s. f., (it. *malto*, fr. *malt*, germ. *malz*), *hordeum tostium*, granutie de cereali, si mai vertosu de ordiu, tractate prin maceratiune peno la incoltirea si apoi uscate, d'in care se face bere, acietu, vinarsu, etc.

MALTRACTARE si *maltractare*, v., male habere, vexare, cum *afforre, injuriam inferre*. (it. *maltrattare*, fr. *maltraiter*): a tracta reu, a portá reu; a face cuiva reu, batendu-lu, injurandu-lu, batujocorindu-lu.

* 1 MALU, s. m., 1. *malus*, pomulu ce da *mere, meru*; 2. fructulu acestui pomu, *meru*; vedi *meru*.

* 2 MALU, -a, adj., *malus*; reu, contr. *bonu*, — coventu intratu si vulgarisatu

in mai multe derivate si composite: *malignitate, malitia, maledicere* etc.; simplulu *malu* se pare a se fi confuzu de tempuriu cu *maru* si apoi cu *amaru*.

MALVA, s. f., *malva*: planta, care la noi se dice si *nalba*.

* **MALVERSARE**, si *maleversare*, v., (fr. *malverser*); a versa sau inverti reu, aplicatu in specie cu sensulu de: a administrá reu lucrulu publicu, mai vertosu, a face mancatorie de banni publici sau de alti banni commissi in administrarea *malversatoriului*.

MALVERSATIONE, s. f., (fr. *malversation*), actiune de *malversare*.

MAMA si *mamma*, s. f., *mamma*, *mater*: 1. in sensu originariu si classicu, sensu ce are exclusivu in composite si derivate: *mamilla, mamiferu*, etc., *mama* = titia prin metafore, despre obiecte asemeni cu *titi'a* femininei, despre *tittine*, si alte asemeni; 2. ca mai desu inse, cu sensulu de *nascutoria, matre, femina* ce nasce: acestu sensu avea de certu si la betranii Romani, de ora ce *Varrone* ne spune: *quum cibum ac potionem duas ac pappas vocent, matrem mammam patrem tatam* = *chiamá mancareá papa, beatur'a buia, pre matre mamma, pre patre tata*; frasi: *mamma dulce, mamma bona, cura mamma; frati boni de tata si de mamma*: — *mamm'a mare* = *abona, mamma a tatalui sau a mamei*; — metafor., *mamm'a nostra communis* = *pamentulu*; *mamma a orfaniloru*; — *mamma*: α) *calugeritia*, β) *femin'a betrana*: *mamm'a Eufemia, mamm'a Cristina*; — *mamma* = *causa, auctoriu, inceputoriu, fontana, etc.*: *beti'a e mamm'a reutatiloru: antic'a Grecia fu mamm'a artiloru si scientieloru*; — *mamm'a padurei*: α) *dryas, monstrum silvestre*: α) *dina de padure*; β) *mai vertosu, fientia monstruosa, urita si spaimentatoria*: *lua-te-ar mamm'a padurei*; b) *specia de planta*: *mamma padurei de campu* = *asperula arvensis, L., mamm'a padurei odorata* = *asperula odorata, L.*

* **MAMALE** si *mammale*, adj., *mammalis*; relativu la *mama* in sensulu de sub 1.

MAMALLIGA, *mamelliga* si *memelliga*, s. f., *farina de meliu sau de porumbu, farta, mestecata si ingrossiata, care serve poporului de pâne: mamalliga de meliu, de porumbu; se face mamalliga si de ordiu; avuti nu manca de câtu raru mamalliga cu untu sau cu lapte dulce: a mestecá mamallig'a, a cerne de mamalliga*: — pre a locuirea se aude form'a simpla *malliga*, ce se pote crede co e in locu de *melliga*, (it. *melliga*, gr. *μηλίσι*); vedi si *melliga* si *memelliga*.

MAMALLIGARIU, -a, adj. s., cui place *mamallig'a*, care se nutresce numai cu *mamalliga*: — metafor., nepreceptu, grosu de capu, stupidu.

MAMALLIGUTIA, s. f., deminutivu d'in *mamalliga*: *mamalligutia cu untu*; — se dice si *malligutia*, fora duplicatione.

MAMANA si *mamma*, s. f., *matrecula, nutricula*: 1. in acellu-asi sensu cu *mamma*: *d'in amorea cotra mamma sea*; 2. *nutrice, preveghiatoria de copilli mici*.

MAMARUTIA si *mamarudia*, s. f., *specia de insectu forte micu, rotundu aproape ca unu semiglobu, cu aripiore ascunse; se dice si paparutia: copilii joca cu mamarutie, cantandu-le paparutia* — *rutia, sui-me in carrutia*.

MAMATU si *mammatu-a*, adj., *mammatus*; provedutu cu *mamme*, in sensulu coventului *mamma* de sub 1.; metaforice: *urciore mammate*, cu titie de beutu pre elle apa.

MAMESCE si *mammesc*, adv., *matrum more*, ca *mamma*, in modu *mammescu*.

MAMESCU si *mammescu*, -a, adj., *maternus*; de *mamma*, *amore mammesca*.

MAMICA, s. f., vedi *mamitia, mamutia, mamisiora* si *mamitia*.

MAMIFERU si *mammiferu*, -a, adj. (*mammifer*, fr. *mamifère*); care porta sau are *mamme* = *titie*: *vaccele sunt m mammifere*; s. i. pl., *mammifere*, prim'a classea d'in regnulu animale; *mammiferele locuescu in tote partile globului; mammifere fossili*.

* **MAMIFORME** si *mammiformu*, -a, adj., (fr. *mammiforme*); care are *forma de mamma* = *titia*.

MAMILABRU si *mammilabru*, -a, adj.

(fr. *mammilèvre*); care are *labre* în forma de *mamma* = *titia*.

MAMILLA si *mammilla*, s. f., *mamilla* si *mammilla*, deminutivul d'în *mamma*, mai vertosul în sensul de sub l., luat înseși: a) cu acellu-asi sensul ce are și form'a *mamma* = *titia*; b) capetulu *titiei*, *bulbucellulu*; c) metaf., *mamill'a unui tubu*.

MAMILLANU si *mammillanu*, -a. adj., *mamillanus* si *mammillanus*; cu *mammille*, plenu de *mammille*; metaf., încolțitu, immuguritu.

MAMILLARIU si *mammillariu*, -a, adj. s., *mammillaris-e*: relativu la *mammille*; s. m., reale, *mammillariu*, cingutore de peptu; parte de vestimentu ce copere peptulu, *peptariu*; — s. f., reale, *mammillaria*, specia de cactu, alle carei flori *sémina* cu *mammill'a* = *bulbucellulu titiei*: *mammillariete crescu numai în florarie artificiale*.

MAMILLINA sau *mammillina*, s. f., si *mamelinu* si *mammellinu*, s. m., (it. *mammellina*, fr. *mamelon*), demin. d'în *mamilla*, *titisiora*.

MAMISIORA, s. f., si :

MAMMUTIA, s. f., *matereula*, deminutivul d'în *mama* sau *mamma*.

MAMMONA, s. f., (*mammona*, *mammonas*), la scriptorii ecclesiastice, în locu de *divitie*, *opes*, *fortuna*, *avutu* *pamentesca*, adunata cu *aviditate* *excesiva* și *pria rapacitate*; — mai vertosul, *dieulu*, *demoniulu* *avutiei*, *avaritiei*, (compara pentru sensul pre *Plutone* alu *Greciloru*).

* MAMMUTHU si *mamutu*, s. m., (fr. *mammouth*); *elefantu fossilu*, numitu și *elefantu primordiale*, si *mastodontu*; acestu d'în urma terminu ar fi de preferitu.

MAMU si *mamma*, (*μάμμος*, proprie, masculinulu forme *mama* sau *manina*), s. m., *magister obstetricie*; *medicu* sau *chirurgu* care sta *femineloru* în *adjutoriu* pre câtu *tinu* *dorerile* *nascerei*.

* MAMULA si *mammula*, s. f., *manula* si *mammula*, deminutivul d'în *mamma* = *titia*.

MAMULLARIU, -a, adj. s., *institor*, *circitor*, *scrutarius*, *negotiatora* *strucare*

âmbla cu *pucin'a* *sea* *merce* d'în locu în locu.

MANA, s. f., pl., *mâne*, *mâni* si *mânu* (cu art. *manule*), *manns* (it. *mano*, vechiu it. *mana*, isp. *mano*, prov. *man* si *ma*, fr. *main*), în genere, *estremitatile* *anteriori* alle *corpului* *omenescu*; în specie, *partea* *estrema* a *acestoru-a*, care se *intende* de la *corpu* *peno* în *verticii* *degeteloru*, si este *organulu* *cellu* *mai aptu* pentru *lucrare*: *omulu* *are* *dove* *mâne*, *mân'a* *drepta* si *mâna* *stanga*; *laturea* *supina* a *mânei* *se* *numesce* *palma*; *mân'a* *strinsa* si *dice* *pumnu*; *mâna* cu *prepositioni* si *fora* *propositioni* *ocurre* în *summa* de *locutioni*: *am* *cartea* *a* *mâna*; *ce* *e* *în* *mâna* *nu* *e* *mentiona*; *am* *unu* *lucru* *în* *mâna*: *l'am* *la* *mâna*; *nu* *mi* *e* *în* *de* *mânu*, *mi* *e* *preste* *mâna*; *lassati-lu* *pre* *mân'a* *meu*, *co* *lu* *voiu* *încetia* *eu* *mente*; *ellu* *are* *mai* *multi* *arguti* *sub* *mân'a* *sea*; *da-i* *pre* *sub* *mâna* *cu* *se* *nu* *scia* *altii*; *acellu* *diariu* *âmbla* *d'în* *mâna* *în* *mâna*; *du* *de* *mâna* *pre* *micutelulu*; *furii* *au* *cadutu* *în* *mânile* *persecutoriloru*; *treceți* *la* *mân'a* *stanga*; *apucati* *de* *la* *mân'a* *drepta* *spre* *stang'a*; *bannii* *trece* *d'în* *una* *mân'a* *în* *alt'a*; *lucru* *de* *mâna*: *proverb.* si *familiaru*: *una* *mân'a* *spella* *pre* *alt'a*, *omu* *la* *omu* *face* *servitiu* *reciprocu*; *am* *mâna* *bona* *cu* *ciac-ra*, *petrecu* *în* *intellesu* *bonu* *cu* *ellu*; *acellu* *insellatoru* *m'a* *pusu* *la* *mâna*, *m'a* *insellatu*; *ma* *da* *si* *tu* *d'cu* *mânu* *si* *d'în* *petiore*, *mai* *allerga*, *mai* *lucra* *si* *tu*, *ero* *nu* *asteptá* *totu* *de* *la* *altii*: *a* *se* *oppune* *cu* *mâni*, *cu* *petiore*, d'în *tote* *poterile*; *cu* *mâna* *a* *tare* *si* *cu* *braciu* *înaltu*, *cu* *tota* *poterea* *si* *potestatea*; *arera* *ocelloru* *minorenni* *se* *afla* *la* *mâna* *bona*, *locu* *si* *personu* *secura*, *de* *unde* *nu* *se* *pote* *perde*; *mi* *spella* *mânile* *cu* *Plutu*, *voliu* *se* *mi* *appera* *inocentia* *mea*, *me* *lapedu* *de* *ceva*; *se* *nu* *scia* *mân'a* *stang'i* *ce* *face* *drept'a*, *se* *nu* *ti* *buccini* *benefacerile* *în* *gur'a* *mare*, *ca* *fariseii*: — *mâna* *drepta* = *omni* *care* *serve* *cu* *fidelitate*; *el'u* *e* *mân'a* *drepta* *a* *meu*; — *mâna* *de* *adjutoriu*: *omu* *ce* *ajuta*, *si* *în* *genere*, *adjutoriu*: *a* *dá* *mâna* *de* *adjutoriu*, *a* *fi* *mâna* *de* *adjutoriu* *cuiva*; — *a* *dá* *ac'i* *mâna*, *în* *di-*

verse intellessuri: a se impacá in urma unei certe, a inchiaia veri-una conventione sau a se prende cu cine-va; *a avé mâna bona*, de omenii carii sunt fericiți in întreprinderile lor: *commatrulu are mân'a bona, co toti finii traiescu; mâna bona*, se dice si candu voliesci a denotá una persona onorabile demna de credimentu: *am acésta scire de la mâna bona*;—differitu inse: *bonu de mana* = furace; vedi mai diosu si: *mana lunga*; — *mana usiora*, de omulu care scrie usioru sau care manuesce usioru veri-unu instrumentu de musica, sau de unu chirurgu care si face operationile cu multa abilitate; *mâna lunga*, despre domnitorii cu potestate absoluta, conforme sententiei latine: *au nescis, longas regibus esse manus*,—se dice inse si despre furi, si mai allessu despre furii de casa, in acestu casu si *degete lunge*;—*a avé mâna curata*, a se scí curatu in conscientia, a se portá cu probitate, a conduce si administrá cu fidelitate, a nu allergá dupo castiguri desonestatorie; *a pune mân'a pre conscientia*, a jurá; *mi da mân'a, nu mi da mân'a*, potu sau nu face ceva fora temere de veri-unu reu: *nu mi da mân'a se i spunu addeverulu*; *mi da mân'a se lu adjutu in calamitatea sea*; *ti da mân'a se faci spese mari, co ti a remasu avutia mare de la parenti*; — *a scaldá mânile in sânge*, a uccide omu; *mâni legate*, imposibilitate de a si implení volienti'a sea: *de cându mi am perdutu averea, mi sentiu mânile legate*; *functionarii sunt cu mânile legate, de candu au essitu aceste instructioni*; *a pune mân'a pre cine-va*, a prende: *se nu puneti mân'a pre mene*; *in numele legii puneti mân'a pre ellu*:—inse: *a pune mân'a si a se appucá de ceva*, a lucrá; *a merge cu mânile deserte*, a nu duce neci unu donu;—*a scapá d'in mânile cuiva*, a si recastigá libertatea; *a avé mâna de ferru*, a dominá in modu despoticu; *a avé mâna larga*, a fi liberale, despre omenii avuti, cari dau buccurosu la altii; — *a avé mâna strinsa*, a fi avaru, sau incai forte pastratoriu; in domeniulu jurisprudentiei: *a radică man'a*, a se prepará la juramentu cu ma-

n'a dreapta inaitiata spre ceru;—*a donú cu una mâna si a retiné cu cea alta*, a face donationi fora ca obiectele donate se le dea d'in mâna; *casatoria de mâna stanga*, candu unu principe sau domnitoriu iea una socia de conditione inferiore, carei-a da mân'a stanga sau braciulu stangu in loculu celui dreptu, cu occasionea ceremoniei nuptiale, éro pruncii cari se nascu d'in asséminea casatoria nu eredescu demnitatea si potestatea tatalui lor;—*mâna morta*, (*manus mortua*), in genere, veri-ce persona physica sau morale, care possede avere pamentesca de veri-ce natura, fora inse se pota dispune in libertate despre dens'a; de aici, *mâna morta*, tota averea acelloru vasalli, cari nu poteau testá nemica, pentru co dupo mortea lor trecea tota averea la domnii lor; totu *mâna morta* se dicea si atunci, candu dupo mortea servului trecea numai una parte d'in averea lui in proprietatea domnului seu; *mâna morta*, communitati, mai vertosu ecclesiastice, une-ori inse si profane, a caroru avere se considerá de inalienabile, in câtu nu mai potea trece de la unu proprietariu la altulu: *totuce castiga basericele si monasteriele, sau prin donatione, sau prin camperare ori scambare, cade in mâna morta*; in unele state donatione sau venderea de proprietati immobili la mâna morta este interdissa prin legi; cu averile cadute in mâna morta s'au facutu eelle mai mari abusuri; in unele terre averile immobili s'au luat de la mâna mortu prin secularizare; dreptulu de mâna morta este limitatu;—*mâna dreapta, mâna stanga*, ca symbolu allu locului de onore: in Europa loculu de onore este la mân'a dreapta, in Asia la mân'a stanga;—*impunerea mâniloru*, ca terminu ecclesiasticu, consecrarea sau *chirotonirea* de presbyteri si de episcopi;—*mâna*, espreme si ide'a de cantitate, si a nume: a) câtu contine coprensulu mânei: *una mâna de sare*; b) câtu pote appucá sau tine cineva cu mân'a: *una mâna de fenu, de palie, de érba*; c) numeru de omeni indeterminatu, céta de omeni, mai vertosu armati, relativu mica: *eroulu cu*

mei, te manâncu; asta-a me mânca, a-deco chiaru acésta-a e caus'a sau pedec'a de nu potu face ce voliu eu; a mancatu batalia; te mânca pella = te mânca spinarea = ti s'a facutu de batalia; me mânca urechi'a, palm'a, talp'a, nasulu, narea, etc.; si in modu impersonale: me manca la urechia, la spate, la talpa, sentiu pruritu la aceste parti; dero: me mânca palm'a insémna nu numai simplu: a) a senti pruritu sau mancarime la palma; ci si: b) a avé gustu, a vré se bata pre cineva; c) a vré se capite banni; a mancă palme, injurature, etc., a sufferí; a mancă urechiele cuiva = a nu i da pace cu insistentele, etc.

2 **MANCARE**, s. f., *manducatio, actio edendi; cibus, alimentum, prandium, cœna*; 1. actione de *muncare, mancatione*, in t. s. verbului: *mancarea prea multa este vettematoria stomacului; mancarca de bannii publici trage dupo sene pene infamanti*; 2. mésa, prandiu, cina, dejunu; etc.: *mancarea de séra, de demanétia, de prandiu*; proverb. *insoratorea de téneru e ca mancarea de demanétia*; 3. in sensu de totu concretu, ce se manca, buccate, ce se face sau se da de *mancare*: *mancari delicate, deliciose, simple, dulci, acre; mancari de carne, de verdetie, de dulce, de seccu*; — trecerea la acestu sensu s'a facutu prin locutionea: *de mancare = ceva de mancare: a avé de mancare, a face de mancare; celle de mancare = alle mancarei; unde se vendu de alle mancarei?*

3 **MANCARE**, v., (fr. *manquer*, it. *mancare*); a face *mancu*; a fi *mancu*; a lipsí.

MANCARIME, s. f., *pruritus, prurigo*; iritacione in pelle ce face se ne scarpinamu: *urdicele casiona mai multa usturime de câtu mancarime; mancarimeca bubeloru e semnu de vindecarea loru; — metaf. mancarime de a scrie, de a vorbí; ce mancarime de vorbe pre tene!*

MANCATIONE, s. f., *manducatio, actio edendi, consumptio; ruina*; actione si resultatu de 1 *mancare*: *mancationile facute de batali'a undeloru in ripele fluviului.*

MANCATIONOSU, -a, adj., *edulis; edax,*

gulosus; 1. bonu de *mancatu*: *perce a-crisiore si forte mancatiose*; 2. avidu de *mancare*, cui place se *mance* continuu si multu, nesaturatu: *omu mai mancatiosu de câtu unu lupu.*

MANCATORIA, (pron. *mancatoria*), s. f., *rapiua, violenta pecuniarum exactio, repretundarum erimen*; vitiu si fapta de *mancatoriu* in intellessulu acestui coventu de sub 2.: *mancatoriele cassariloru au lassatu tesaurulu de totu seccu.*

MANCATORIU, -toria, adj. s., *esor, edax; raptor, violentus pecuniarum exactor; repetundarum reus*; 1. care *manca*: *selbatiei mancatori de omeni*; — cu nuanti'a ce esprime in speciale form'a *mancatiosu*, cui place se *mance* ceva: *mare mancatoriu de lapturi*; 2. care cu violentia sau prin fraude storce pre altulu, lu despolia de allu seu: *rapitoriu, essactoriu, assupratoriu, fraudatoriu, etc. toti impillatorii si mancatorii pauperiloru*; — in speciale, functionariu ce abusa de increderea si poterea ce i s'a datu, spre a storce banni de la administrati, sau veri-ce altu mandatariu ce abusa de increderea data si detorce bannii incredentiati administrationei selle: *judecatori rapaci si mancatorii; cu mancatorii nerosinati, pusi in functioni finantiarie, nu vomu avé banni in cass'a statului.*

MANCATU, -a, (d'in 1 *mancare*): a) part., *esus, adesus, exesus*: *ripele mancate de ape; bannii mancati de cassariu*; b) sup. subst., *esum, -u*: *nu e tempu de mancatu; ce e mancatulu acestu-a, la assémin-a ora!*

MANCATURA, s. f., care unesce in sene parte d'insensulu formeloru: 1. *mancatione* sau 2 *mancare*: *mancatura ca la omulu acestu-a, inco n'am vedutu; amu trassu mancatura de struguri infricosiatu*; 2. *mancarime*: *nu sciu ce e acésta mancatura de urechie pre mene*; 3. déro mai vertosu, *excavatio, cavum* = actione de rodere, si mai allessu resultatu allu acestei actione, gaura produsu prin ea: *mancatur'a apeloru in ripele riului, a ulcerelor in carne.*

MANCIORA, s. f., *manciola*; deminut. d'in *mânu* = *mâna*.

* **MANCIPARE**, v., *mancipare*, (vedi *mancipe* si *mancipiu*): 1. proprie, a apuceá cu mân'a, si de aci in genere, a apuceá, a prende; 2. mai desu inse in sensu metaf. ideale, a luá ca *propriu*, a si *appropriá*, a *comperá*, etc.: *cu usulu prin prescriptione, se mancipa multe lucruri*; — in sensu si mai ideale: *omni mancipatu betici si desfrenarei*, datu sau inclinatú, *asseritu*.

* **MANCIPATIONE**, s. f., *mancipatio*, actiune de *mancipare*.

* **MANCIPATU**, -a, adj. part., *mancipatus*, *comperatu*, *appropriatu*, *asseritu*, etc.

* **MANCIPE**, s. m., *manceps*, (*mancapere*); proprie, care *cape* sau *apucea*, iea in *mána*, aplicatu inse aproape eselusivu la insemnarile metaf. ideale: a) cellu ce prin vendiare iea ceva, ca *propriu*, si *appropria* ceva, *comperatoriu*; b) in genere, *possessoriu*, *proprietaryu*; c) *intrepreditoriu*, care prin licitatie iea ceva in *intrepredere*, *compera* ceva; d) *garante*, *responditoriu*.

* **MANCIPIU**, pl. -e, *mancipium*; proprie, actiune sau fapta de *mancipe*, *prende* sau *apucea*, *luare* in *mána*, — aplicatu inse aproape eselusivu la insemnarile metaf. ideale de: 1. modu de *comperare* formale, care la anticii Romani se facea prin *symbolic'a* *luare* in *mána* a *lucrului* si *ponderare* a *pretiului*, *adeco*: *comperatore* in formele legale, *appropriare* in tote formele a unui *lucru*: *mancipiu de boi*, *de calli*, *de asini*, *de servi*; 2. in genere: a) *dreptu* de *proprietate*, *proprietate*, *possessione*; b) *luare* sau *tinere* a unui ce ca *cautiune*; in sensu concretu: a) *lucru* *possessione*, *possessione*, *proprietate*; b) *cautiune*, *lucru* *pusu*, *luatu* sau *tinutu* ca *cautiune*.

MANCU, -a, adj., *manceus*, (d'in *mánu* = *mána*); 1. proprie, *mutilu* de *mána* sau de *máni*, fora *máni*, care nu se pote *servi* cu *mánule* selle, *debile* de *mána* sau de *máni*: *schiofi*, *manci*, *orbi*, *muti* si *surdi*, *ce se pote face cu ei?* 2. in genere *mutilu* de alta parte sau organu, si de aci, *nedeplenu*, *necompletu* *defectuosu*, *debile*, *nepotentiosu*, etc.: *vacce mance*, *oui mance*, *epe mance*, *ca-*

pre mance, se numescu *pre a locurea vaccele*, *ouile*, *epele*, *caprele* *caroru lipse* sau *titiele*, au *titie defectuose*; *copillu mancu*: — *cu astatu registrele mance*.

MANDALLACU, s. m., *lathiras tuberosus*, L., planta numerata de *Linneu*, la familia papilionacieloru: *mandallacii* au *flori rosie* si *formose*; *bulbii mandallaciloru sunt boni de mancare*; — (eventulu e forte probabile, essitu d'in acea-asi fontana cu *migdala*, [vedi *amygdala*], cumu se vede d'in compararea formeloru essite d'in acellu-asi fonte: it. *amando* si *mandola*, franc. *amande*; compara si germ. *Erdmandel* = *mandallacu* = lit. *migdala de pamentu*; numele acellei-asi plante e germ. si *Erdnuss* = lit. *nucsa* sau *alluna de pamentu*; *mandallacu-lu* se chiama in romanese *allundla* sau *allunella de pamentu*, *pre unele locuri*, ero in alte locuri se aude *baraboiu* sau *barlaboiu*, ca nume alu acellei-asi plante, forme corrupte, cumu se pare d'in *bulbu* sau *bolbu*, de unde unu femininu *bolba*, care prin *stramutarea* lui *l* in *r*, a datu: *borbona*, si *brobona*, si a potutu dá si *barba*, in locu de *borba*, ca *afara* in locu *afora*, si spre a se evita *confusionea* cu *barba de peru*, plant'a *barba* s'a *transformatu* in *baraba*, de unde *baraboiu*; varianta *barlaboiu* a *pastratu* pre *l*, cumu *caruntu* d'in *canutu* *pastréda* si pre *n* originariu pre *longa r* *provenitu* totu d'in *n*). M.

* **MANDAMENTU**, s. m., (fr. *mandement*: it. *mandamento*), *jussum*; *preceptum*, *mandatum*; in genere, actiune de *mandare*, cumu si ce se *manda*, in sensulu generale ce are si form'a *mandatu*, sub 2.: ordine de *mandatione*, *instructione* etc., in speciale, *epistola pastoralé* a unui *episcopu* *contra diecesanii* sei, prin care se da *acestoru-a instructione* despre diverse *cestioni religiose*.

* **MANDANTE**, part. adj., *mandans*; care *manda*, da unu *mandatu* in *intellesulu* acestui *coventu* de sub 2. asiá *co mandante* se *oppune*, ca si *mandatoriu*, la *mandaturiu*: *mandantii* au *dereptu a pune* *mandaturiloru* *sei* *conditionile* *ce* *acesti mandanti* *credu* *de covenientia* *a* *le pune*; *mandaturii* *sunt detori* *a esse-*

cutá cu bona credentia mandatele mandantiloru sei.

MANDARE, v., *mandare*, (*manu* = *mána-dare*); de si essitu una data d'in usulu limbei, astadi inse reintratu, e asiá de vulgarisatu ca si compusele popularie: *commandare* si *demandare*, in intellessulu de: 1. a dá in *mána* sau pre *mána* = a committe, a dá una commissione, una insarcinare, a *commandá*: *generariulu mandá capitánului se explore bene locurile; prin scrissore mi a ti mandatu se ve cumperu aceste lucruri*; 2. metaf. a) in genere, a *incede*, a committe, a dá in *mána*, a dá: a *mandá copillii sei unui bonu educatoriú; aratoriulu manda sementi'a pamentului*; b) in speciale: a) a dá scire, a *inscientiá*: *prin scrissore ti mandámu mai multe noutati de aici, d'in cetatea nostra*; b) a dá ordine de desfacere sau solvea unei summe de banni; c) a dá ordine, a *demandá* sau *commandá*: *noi judicde mandámu si ordinámu*, etc.

* MANDARINU, s. m., (fr. *mandarin*, it. si port. *mandarino*); invetiatu sau litteratu Chinese; functionariu Chinese, coci in Chin'a pentru fia-care functione se cere cu rigore una certa dose de litteratura.

MANDATARIU, -a, adj. s., *mandatarius*; oppusu la *mandante* si la *mandatoriu* = care da *mandatu*, coventulu *mandatariu* = cui se da *mandatu* in intellessulu acestui coventu de sub 2.: *mandatarii allegutoriloru, mandatarii nationei* = deputatii, *mandatarii sultanului* = ambassatori, tramessi cu missione politica; *mandatarii partiloru litiganti* = plenipotentieri, mediatori de impacatione sau advocati cari sustinu drepturile litigantiloru.

MANDATIONE, s. f., *mandatio*; actione de *mandare*.

MANDATIVU, -a, adj., *mandativus*; care serve la *mandatu*: *modu mandativu, form'a adressei e mandativa*.

MANDATORIU, -toria, adj. s., *mandator* si *mandatorius*; care *manda* sau serve a *mandá*: *mandatoriulu da mandatu, mandatariului se da mandatu*, asiá o *mandatoriu* e in acésta frase syno-

nymu cu mandante; — epistola mandatoria.

MANDATU, -a, 1. adj., part. *mandatus*, ce s'a *mandatu* sau cui s'a *mandatu* ceva: *nu uitá a mi procurá lucrurile mandate prin preccedentea-mi epistola; summ'a mandata de ministru nu s'a potutu solve tota de cassariu; satellitii mandati a prende si arrestá pre ucciditoriu; advocatulu mandatu a apperá interesibile melle*; 2. s. m., reale, *mandatu* = *mandatum*: a) in genere, commissione, missione, insarcinare, ordine, plenipotentia, potere de a face ceva in numele si pre computulu altui-a, *commandu*, instructione, cumu si lucrul *mandatu*, *commissu*, pusu in sarcina cui-va: *se scii co am implenitu bene mandatulu ce mi ai datu; cu ce mandate ne insarcinati? cu ce mandate vinu acesti tramissi ai poteriloru straine? a dá cuivu mandate, a acceptá mandate gratuite de la multi si multe, in daraverile private; candu cineva pentru in parte interessi, neglige unu mandatu sau nu l'essecuta cu tota diligentia, si attrage mare desonore*; b) in speciale: a) ordine, instructione, plenipotentia, *commandu*, emanatu de la auctoritatea suprema: *mandatu imperiale regale; mandatulu datu de regi plenipotentiariloru insarcinati a inchiaia tractatulu de pace*; b) ordine emanata de la unu judice, mai vertosu de la judice insarcinatu a uruári criminile: *mandatu de depunere, de infaciosiare, de adducere, de arrestare, de inchidere*; c) applicatu la allessii poporului pentru camerele legislative, *mandatu* insemna: a) sarcin'a de increderea si deplen'a potere ce le se dá spre a tractá interessibile terrei; b) procur'a, scriptulu ce se da unui allessu deputatu, spre a documentá allegerea sea in camera; c) instructione ce coprende puntele ce allegatorii ceru de la allessu se le sustina in camera; d) intre privati, *mandatulu* este: a) sarcina de credere data cuiva spre a tractá interessi in numele nostru cumu si actulu in serissu, prin care se da acésta insarcinare: procura, plenipotentia, auctorisatione, etc.: *mandatariulu nu potessi d'in mandatulu ce i a datu man-*

datoriului; de aci espressioni ca: *a calca mandatulu*, *a essi d'in marginile prescriste in mandat*; *a nu ave mandat pentru ceva*; β) in commerciu, bilietu, incrisu ce are mai tote formele si consecentiele unei pollicia; ε) ordine data pentru solutionea unei summa contra casariulu unei cassa publica sau unei societate privata.

* MANDERE, *mandui*, *mandutu* si *manditu*, v., *mandere*: 1. a mesteca in gura, a macina, sferma cu dentii; de aci: 2. a manca, a devora, a consume; -- form'a cea mai primitiva a verbului *manducare*.

MANDIA, *mandiare*, *mandiatu*, etc., vedi *mansare*, *mansatu*.

* MANDIBLA sau *mandibula*, s. f., vedi *mandibulu* sau *mandiblu*.

* MANDIBULARIU, -a, adj., (fr. *mandibulaire*); relativu la *mandibulu*: *ossu mandibulariu*.

* MANDIBULATU, -a, adj. part., (fr. *mandibulé*); prevedutu cu *mandibule*; s. f. pl. *mandibulate*. a) familia de parasite aptere, cari au *mandibuli*. b) sectiune d'in clasa insectelor ce in statulu loru perfectu si pastredia organele de masticatione.

* MANDIBULIFORME, adj., (fr. *mandibuliforme*): care are *forma* de *mandibulu*, vorbindu in speciale de *faleci* certoru insecte: *faleci mandibularie*, dure si cornose.

* MANDIBULITHU, s. m., (fr. *mandibulithe*): *mandibulu* de pesce fosile sau *petrificatu*.

* MANDIBULU sau *mandiblu*, si *mandibula* sau *mandibla*, s., *mandibulam* si *mandibula* (fr. *mandibale*); propriu instrumentu de *mandere*, si in parte: 1. falca, mai allessu falca inferiore, barbia la mamifere: *dentii incepu se apparu d'in mandibulu*; 2. la passeri, un'a d'in cele doue parti carnose in cari se desparte rostrulu; 3. la insecte, parte laterale de asupra budiei de susu.

MANDIU, s. m., *mannus*, pulliu de opa.

* MANDOLINA, s. f., (fr. *mandolina*, fr. *mandoline*); instrumentu musicale de aciaru cu patru, une-ori cu sesse si chiaru mai multe corde: *mandolin'a sé-*

menu cu lant'a; *cordele mandolinzi se batu cu penn'a sau cu degetulu*.

* MANDRA, s. f., *mandra* (μανδρα); staulu de vite, si in speciale, staulu de oui, stena, turina, etc.; -- compara: *archimandritu*, in care partea ultima e d'in *mandra*.

MANDRAGORA, (transformatu in pronuntia de pre a locurea in *madraguna* sau *matraguna*), s. f., specia de planta bene cunoscuta; vedi si *matraguna*.

MANDRAIA, *mandrelia*, *mandrire*, *mandru* etc.; vedi *mandraia*, *mandretia*, *mandrire*, *mandru*.

* MANDUCARE, v., *manducare*; d'in *mandere*, cu acellu-asi sensu mai energetic; -- de aci si *mancare*.

* MANDUCATIONE, s. f., *manducatie*; actiune de *manducare*.

* MANDUCATORIU, -toria, adj. s., *manducator*; care *manduca*.

* MANDUCITATE, s. f., calitate de *manducu*.

* MANDUCONE, s. m., *manduco*; augmentativu d'in *manducu*.

* MANDUCU, -a, adj. s., *manducus*; *mancaiosu*.

MANDULA, s. f., *amygdala*, (it. *mandola* si *mandoria*), vedi *amygdala*, *amygdalu*, *mygdali* si *mygdala*.

MANE, adv. (*mane*), *eras*, diu'a ce urmedia immediatu acellei-a in care ne aflamu: *romu pleca mane*; *ve asteptu pre mane demanetia*; *nu lassu pre mane ce poti face astazi*; spre a indica mai enfaticu diu'a de mane, pre a locurea se adauge si subst. *di*: *mane-di am se te vedu*; *mane-di espira terminulu polliciei*.

MANECA si *maneca*, s. f., *manica*, *manaca*, parte a vestimentulu in care bagi *man'a* sau braciulu intregu: *maneca largu*, *maneca strimpla*, *maneca lungu*, *maneca scurtu*; *maneca de camesia*; *maneca de tunica*; *maneca de mantellu*; *a sunnetu*, *a respirange manicile peno in cote*; prov. *acellu omu a biqatu-a pre maneca*, a venitu in confusiune sau s'a petrurusu de frica; *omu care si sterge nasulu cu manec'a*, omu simplu, care nu connosce regulele bonei covientie; asiá si: *a lovi in maneca*.

α) a volí se facea reu fora ca se i succéda; β) a delirá, a aliurá, a spune ceva ce n'are a face; *a nu rupe mânc'ă sau mâncăile cuiva*, a nu lu rogá:—*mâneca* însémna: α) catena de mâna; β) códa, ansa la certe lucruri.

1 MANECARE si *manicare*, v., (d'in adv. *mâne*), *manicare*, summo mane proficisci; *maturare*, *festinare*, *properare*; a porcede, a plecá la drumu desu de demanétia: *au manicatu înainte de resarítulu lucriferului: se manicámu in diori de diua*;—in cãrtille basericesci: *se manecámu cu manecare de nópte; se manecámu la lucru*. se properámu.

2 MANECARE, s. verbale, *discessus maturus*, plecare de demanétia la drumu; *properare*.

MANECARIU si *manicariu*,-a, adj. s., *manicarius*, (confere si it. *manicotto*, fr. *manchon*); relativu la *manica*: luatu de regula ca subst. m. reale, *manecariu*. coperimentu ce serve a apperá *manule* de frigu. *manica* de pelle, in care se baga *manule* spre a le scuti de geru, — reu dissu astadi prin unele cetati *mansionu* dupo fr. *manchon*.

MANECATIONE, s. f., summo mane profectio, *maturus discessus*, *festinatio*; *actio* de *manecare*.

MANECATU si *manicatu*, l. d'in *manecare*: a) part., α) in sensu activu neutru, summo mane vel mature profectus, plecatu tare de demanetia, care a properatu a plecá de tempuriu: *celli manecati appuca înainte celloru nemanecati*; β) in sensu passivu, mature vel festinanter, *studiose factus*, factu cu mare celeritate sau precipitantia: *lucrurile manecate nu su totu de a un'a si bone*; b) sup., *nu e de manecatu* = non maturandum, non festinandum est; c) subst., α) m. abst., *matura profectio*: *nu mi place manecatulu vostru pre assemine tempore*; β) f., *manicata*, (ca *judicata*), *mutura profectio*, *festinatio*: *ce insémna manecatele vostre?* — de aci si locutioni adverbiali ca: *pre manecate* = summo mane, mature, festinanter, *studiose*, tare de demanetia, currendu si properandu, cu ardore, pre intrecute, etc.; — 2. d'in *maneca*, *manecatu*,-a, = ma-

nicatus = provedutu cu *manece*: *vestimente manecate si nemanecate*, *comesiele domneloru nu su manecate*.

MANECUTIA si *manicutia*, s. f., (compara it. *manichetto*, fr. *manchette*), deminutivu d'in *maneca*: *sufflecati manecutiele comesiutiei baiatului*: — ornamentu d'in pandia suptire si cu flori, ce serve ca capetu la manic'ă de camésia, — reu numitu astadi prin unele cetati *mansieta* dupo fr. *manchette*.

MANERE, *masi* si *masei*, *masu* si *mansu*, v., *manere*; *pernoctare*; a stá locului, a se opprí d'in miscare, a nu se miscá; a stá in de lungu, a durá; mai vertosu, a stá din calle si a petrece noptea ude-va, si in genere. a petrece noptea sau tempulu unde-va: *unde ati masu éta nópte? amu masu in campu; voi merge pre callea ferrata nu voi mané necaire peno demanétia; maneti la mene éta nópte, apoi manecati in faptulu dillei: nu potu mané in casa straina*.

MANGA, s. f., (fr. *mangue*); fructulu *mangului*.

MANGAIARE, (bene scriissu *mangiari*), v., 1. *consolari*, a cautá se allinámu, se induleimu supperarea, intristarea, dorerea cui-va: *a manganiá pre celli miseri tristi, morbosi: nu ne potenu manganiá de perderea amicului*; 2. *opem ferre*, *stipem dare*, a dá adjutoriu, si in speciale adjutoriu bannescu, a dá elemosyna: *de câte ori allergu la generositatea domnului, nu me lassa nemanганиatu*; 3. *mulcere*, a refaciá: *callaridu mangania focosulu seu callu pre gittu. pre spinare; nu scii manganiú copillii*; (acestu d'in urma sensu pare a legá coventulu de mâna; compara isp. port. *manga* = *manica*. it. *maneggiare*, fr. *ménager*; pote inse se stea in relatione si cu radecin'a d'in care a essitu grec. *πάριον* = *machina* si *farmecu*).

MANGAIATORIU,-toria, (bene scriissu *manganiatoriu*), adj. s., *consolator* si *consolatorius*, care *mángania* sau serve *a manganiá*: *tu esti singurul meu manganiatoriu in dorerile ce sentiu; impatore cerescu manganiatoriule*.

MANGAIOSU, (bene scriissu *manganiosu*)-a, adj., *solatium ferens*; *animum*

mulcens, capiens et movens; suavis et blandus; 1. plenu de *manganicare*, care adduce *manganicare*: *covente manganiose*; ce incanta si farmeca priu dulceti'a si blandeti'a sea: *ochi manganiosi*: — (coventulu presupune una forma *manganica* sau *manganu*, coci d'in *manganicare* nu a potutu essi).

MANGANARE, v., si :

MANGANIRE, -*escu*, (it. *manganare*); a da cu *manganulu*; a netedi una pannura, a intende una folia de coca cu *manganulu* sau *manganellulu*.

* **MANGANATU**, s. m., (fr. *manganate*); nume genericu datu la sarile formate d'in combinationea acidului *manganicu* cu una base.

MANGANELLU, s. m., (it. *manganella*); deminutivn d'in *manganu*, micu *manganu*, ca ceilu ce serve a intende folie de placenta.

* **MANGANESIATU**, s. m., vedi *manganatu*.

* **MANGANESICU**, -*a*, adj., vedi *manganicu*.

* **MANGANESIFERU**, -*a*, (fr. *manganésifère*); care coprende *manganosu*.

* **MANGANESIU**, s. m., (fr. *manganèse*); unulu d'in corpurile chimice elementarie: *manganesiu* *essiste multu in statu naturale, inse combinatu in fosfatu si in carbonatu*.

* **MANGANICU**, -*a*, adj., (fr. *manganique*); de *manganu* = *manganesiu*: *oxydu manganicu, acidu manganicu*.

* **MANGANIDE**, adj. s., (fr. *manganide*); cu *manganu* = *manganesiu*, de regula ca subst. *manganidile* = corpurile ce coprendu *manganu* sau combinationi de *manganu*.

* **MANGANOSU**, -*a*, adj., (fr. *manganoux*); care coprende *manganu* = *manganesiu*: *oxydu manganosu* primulu gradu de oxydatione a *manganesiu*: *sulfura manganosa*, singurul gradu de sulfuratione a *manganesiu*.

* **MANGANU**, s. m., 1. *manganu* si f., *mangana* (it. *mangano*, fr. *manganon*, gr. *μάγγανον*): a) machina bellica, machina in speciale de arruncatu petre, ballista: b) machina: α) de batutu si neteditu pannura si alte tessuture; b) sulla,

vergella, ce serve a intende folie de coca, (vedi si *manganellu*; vedi si in Glossariu: *mangaleu* si alte derivate d'in *manganu*); c) in sensu ideale: artificiu, stratagemu, prestigiu, farmecu, descantieu, incantamentu: 2. *manganu* = *manganesiu* (vedi si *manganicu*, *manganosu*, etc.).

* **MANGONE**, s. m., mango, (d'in aceaasi fontana cu *μάγγανον*; vedi *manganu* sub 1.), venditoriu de servi, de calli si de alte lucruri, caroru-a prin artificie cauta se scota unu pretiu mai mare; ture, geambasiu, siarlatanu, etc.

* **MANGONICU**, -*a*, adj., *mangonicus*; relativu la *mangone*: *artificiu mangonicu*.

* **MANGONIU**, s. m., *mangonium*; messeria de *mangone*, fapta de *mangone*.

* **MANGONIZARE**, v., *mangonizare*; a si lauda mercea, a cautu se venda mercea sea pre pretiu bonu; a face messeria de *mangone*.

* **MANGOSTANA**, s. f., vedi *mangu*.

* **MANGU**, s. m., *mangifera indica*, f., (fr. *manguier*); arbore d'in classea 5, ordinea 1, familia *terebinthiaceiloru*: *mangulu* *cresee in Indie si in terrele tropicali; fructe de lui sunt forte suavi si caute de de Indieni*.

* **MANI**, s. pl. m. si f., *manes*; suffletele reposabilora divinisate, suffletulu sau umbr'a unui mortu, diei internului ca fientie benivolitorie, in oppos. cu *lemarii* si *larvele*, fientie spaimentatorie si reu facutorie.

* **MANIA**, s. f., *mania*, (*μανία*), furor, insania, 1. alienatione mentale, nebomia; 2. passione dominante: *ambitione ce mania de a domni: avariti'a ce mania de a possede multu*; 3. capritiu, fantasia: *ellu ure mania de a face cursuri*; 4. ira, iracundia, irratione violenta asupr'a cuiva, *menia*, dupo definitionea *ira furor brevis*: inse in sensulu acestu-a se seria mai bene *menia*, dupo forma omerica *μανία*.

MANIACU, -*a*, adj., (it. *maniacu*, fr. *maniaque*), 1. relativu la *mania*: *morbu maniacu, deliriu maniacu*: 2. coprensu le *mania*: *barbatu maniacu, muliere maniacu*, si subst. *unu maniacu, una maniacu*.

1 MANIARE, v., (de la *manía*), irasci, vedi *meniare*.

2 MANIARE, -*ediu*, v., manu tractare, tractare, a tractá bene cu mân'a, a tractá cu desteritate : *a maníá bene arm'a; a maníá bene condeulu*; vedi si *manuire*.

* MANIARIA, (corruptu *maniera*, it. *maniera*, fr. *manière*), vedi *manaria*, pentru forma compara : *carraria*, (lat. med. *carraria*, it. *carriera*, fr. *carrière*).

* MANIARIATU, -*a*, adj., (it. *manierato*, fr. *maniéré*), prea-cautatu, affectatu, essaggeratu, ce nu e naturale; — s'ar scrie mai bene *manariatu*.

MANIARIU, pl. -*ie*, *manebrium*, ansa, partea unui lucrú, unui instrumentu, unui vasu, de care appuci cu mân'a; vedi *manaria*.

MANICA, s. f., *manica*, vedi *mâneca*.

MANICARE, v., *manicare*; vedi *mánecare*.

MANICARIU, -*a*, adj. s., *manicarius*; vedi *mánecariu*.

MANICLA, *manicula*, *manichia*, s. f., *manicula*, demin. a) d'in *mánu*; b) d'in *manica*, *manicutia*, applicatu si in sensulu de ceva de care appucámu cu mânilé, precumu : tórt'a unei caldare, cornele aratrului, etc.

MANICUTIA, s. f., *manicula*, demin. d'in *manica*, mica *manica*.

MANIERA, vedi *manaria* si *manitaria*.

* 1 MANIFESTARE, v., *manifestare*, a dá pre facia, a arretá, a face conosciutu, a scóte la lumina, a publicá : *a si manifestá volent'a sea; domnedieu s'a manifestatu in fapturele selle*.

* 2 MANIFESTARE, s. verbale, *manifestatio*: vedi *manifestatione*.

* MANIFESTATIONE, s. f., *manifestatio*, actione si resultatu allu actionei de *manifestare*.

* MANIFESTATORIU, -*tória*, adj. s., *manifestator*, care *manifesta*.

* 1 MANIFESTU, -*a*, adj., *manifestus*, manifestatu, luminatu, invederatu, pre facia : *fapte manifeste, peccate manifeste, probe manifeste*.

2 MANIFESTU, pl. -*e*, (*manifestum*, it. *manifesto*, fr. *manifeste*), declarazione publica, prin care cineva si dá pre facia intentionea sea, sau si justi-

fica portarea sea : *imperatorii înainte de a appucá armele emittu câte unu manifestu; manifestu de bellu*.

* MANIOCU, s. m., arbustu d'in Americ'a, d'in a carui radecina se face una specia de pâne ce se dice *cassava*.

MANIOSU, -*a*, adj., (de la *manía*), iratas, iracundus, plenu de *menía*; vedi *meniosu*.

* MANIPULANTE, adj. part. pres., care *manipula*; vedi si *manipulatoriu*.

* MANIPULARE, v., (d'in *manipulu*, it. *manipolare*, fr. *manipuler*), manu conficere, a lucrá, a face cu mân'a, a tractá; a) in genere : *a manipulá banni publici; a manipulá bene armele*; b) in specie, despre *chymisti si pharmacisti*, cari opera, lucrá cu mân'a substantie chymice : *a manipulá unu medicamentu*; — si despre substantie : *aceste substantie se manipula bene*.

* MANIPULATIONE, s. f., (fr. *manipulation*), actione de *manipulare* : *manipulatione de arme, de substantie chymice; desteritatea in manipulationi se capeta numai prin unu longu essercitiu*.

* MANIPULATORIU, -*a*, adj. s., (fr. *manipulateur*); care *manipula* sau serve a *manipulá* : *unu bonu manipulatoriu de pharmacía*.

* MANIPULATU, -*a*, adj. part., (it. *manipolato*, fr. *manipulé*).

* MANIPULU si *maniplu*, pl. -*i*, *manipulus* (d'in *mána*); 1. *manuchiú*. câtu poti tiné in *mána* : *maniplu de érba*; de ce tini sau appuci cu mân'a, *manusia* : *maniplulu aratrului, urciorului*; 3. prin metaf., céta de ómeni, de vite, si in specie la anticii Romani, céta de armati, mai antaniu de 100, apoi de 200 de omeni.

MANNA, s. f., *manua* (*μanna*, fr. *manne*, it. *manna*, isp. port. *mana*; de orig. ebraica); 1. in sensu originariu, nutrimentu ce picá d'in ceru in desertele Arabiei; 2 prin metafore : a) in bene α) *fructus, fructu, castigu* : *vacc'a mea nu mi e de neci una manna; cu ce manna te ai allestu d'in acestu negotiu? se vedemu cu ce manna vini de la venatu*; β) *ubertas, abundantia, copia* : *annulu ucestu-a e addeverata manna de gránu*

si de *tote buccatele*; b) în reu: a) rubigo, morbu allu grânului: tetione, mallura; ß) negura sau cétia vettematoria semenatureloru; c) specia de succu ce curre de sene sau prin crestare d'in unele vegetali.

MANNOSU, -a, adj., (*mannæ plenus*), uber, abundans, fertilis; rubigine corruptus; plenu de *manna*; a) în bene: *vacca manosa*, care si feta desu si da lapte multu; asiá si: *campuri mannosu*; b) în reu, grânu *mannosu*, stricatu prin tetione.

* MANOPERA, s. f., (it. *manopera*, fr. *manœuvre*), lucrare, operatione, apucatura, intorsetura; ea terminu de marina: artea de a guberná, a conduce una nave, de a i regulá miscarile, de a face cu ea tote evolutionile necesarie sau spre a callatorí sau spre a se bate: *bona manopera*, *v. e. manopera*, *a scambá manoper'a*: *acell. capitani se precepe preu-bene la manopera*: — *manopere* în pl. tote funiile destinate a pune velele navii în miscare: — *manopera* ea terminu de tactica, mi-carile cari se essecuta cu corpurile armate: *manoperele commandantulu nostru addussera instrumptore pre inimicu*: *manoperele acestu gen'ru în cu decisu victori'a*: *manopera coragiósu*: — în genere cãllile, mediele, apucaturele cu care cineva încerca se si adjunga scopulu: *manopera fina*, *manopera intelloptu*, *manopera periculósu*.

* MANOPERARE, v., (fr. *manœuvrer*), manu agere; callide agere, navem agere; movere exercere; a face *manopera* sau *manopere*, a) în genere: a lucrá, a se miscá, a se agitá; b) în specie: a) a face *manopera* nautica; ß) a face miscari si evolutioni militare; c) a lucrá, a face ce se cere pentru successu.

MANSA si *mandiu*, s. f., vedi *mansu*.

MAN-SARE, si *mandiare*, s. f., oue carei s'a leuatu miellulu si totu laptele i se mulge în folosulu domnului ouei: *a mulge mansarile*; — coventulu e în locu de *mansaria*, forma feminina d'in unu masc. *mansariu*, de acea-a se si dice: *oue mansaria*; vedi *mansarariu* si

mansu; de altramente *mansariu* se dice cu sensu de *mansu* de unu annu, adeco: *annotinu* sau *notinu*. *M.*

MANSARARIU, si *mandiarariu*, -a; adj. s., pastor; pecorariu, pastoriu, si în speciale, pastoriu de oui *mansarie*, comp. lat. *mansuetarius*, isp. *mansero* = *pastoriu* sau *conductoriu de tauru*.

MANSARIU, -a, adj. s., vedi *mansare*.

MANSATU, -a, si *mandiatu*, s., vitulus ablaetatus: vitellu sau vitella intercota, vitellu de unu annu: *mansatulu iaco zuge bié'a vacca*; *am predutu una mansata d'in celle patru mansate comperate*; — compara it. *manzotta*, de unde si gr. mod. *μαζότα* = *junca*; vedi si *mansu*.

MANSIRE si *mandire*, -escu, v., vorbindu de *armasari*, a fecundá epe: *armasariulu astenitu nu pote mansi atâte epe*: refl. *a se mansi* a se fecundá, vorbindu în speciale de epe; — vedi *mansu* de vade *mansire*.

MANSOCU, si *mandiocu*, -a, s., *mansu* de unu annu, *annotinu* sau *notinu*, vedi si *mansariu*.

MANSU si *mandiu* -a, s., *mannus*, *villus equian*, *equulus*. (comp. it. *manso* si *manzo* = *juncu*, *manza* = *junca*; it. isp. port. *manso* = *domesticitu*; isp. *mansu* = *ariete*; alb. *mazo* = *mansu*; — tote d'ia lat. *mansues* sau *mansuetus*.

* MANSUEFACERE, v., *mansuefacere*; a face *mansuetu* a domesticí, a imblandí, în sensu materiale si ideale.

* MANSUESCERE, v., *mansuescere*; d'in *mansu* sau *mana* si *suescere* = a invetiá, deprende, sau a se invetiá, deprende, dedá, proprie: a se invetiá cu *man'a*, a deprende cu *man'a* omului animalile, si de aci: a) act. tr., a imblandí, a domesticí: *a mansuesce calli, boi, lupi, tigri*, etc.; b) intr., a se domesticí, imblandí: *si terele celle mai selbatice mansuescu*.

* MANSUETARE, v., *mansuetare*, a face *mansuetu*.

* MANSUETARIU, -a, adj., *mansuetarius*; care face *mansuetu*, de regula ea subst., domesticitoriu, imblanditoriu de fere selbatice.

* MANSUETU, -a, part. d'in *mansuescere*, *mansuetus*, luatú deregula ca adj., domesticítu, imblandítu, si de aci, blandu, bonu, indulgente, clemente: *ouile sunt animalí mansuete*; — *omu cátu se pote de mansuetu si bonu*.

* MANSUETUDINE, s. f., *mansuetudo*; statu de *mansuetu*, blandetia in sensu materiale si morale.

MANTA, s. f., *mantam*, una specia de mantellu largu si lungu pèno la calcânie.

MANTE, s. f., *pallium ecclesiasticam*, manta suptire si larga ce porta persone ecclesiastice la solennitati: *mante archiepiscopica*.

* MANTELE, s. f., si *mantelu*, s. m., pl.-e, *mantele* si *mantelum*, (d'in *mânu*, sau *mâna*); manustergura; battista de mâna sau de nasu.

MANTELLA, s. f., *mantellum*; deminutivú d'in *manta*, manta mai scurta si mai strimpta ce serve mai vertosu mulieriloru.

MANTELLU, s. m., pl.-e, *mantellum*; deminutivú d'in *manta*, — *mantu* mai scurtu si mai elegante ce serve mai vertosu barbatiloru, (comp. it. *mantello*, fr. *manteau*.)

MANTELLUCIA si *mantellutia*, s. f., deminutivú d'in *mantella*: *mantelluci'a copillului*; déro si: *mantelluci'a domnei*, *mantella* cátu se pote de elegante si fina.

MANTIA, s. f., vedi *mante*.

1 MANTICA, s. f., 1. in sensulu ce e populariu: untu de lapte sau brendia de oue; (isp. *mantega*, port. *manteiga* = untu, untura; neap. *manteea* = untu de lapte de oue; it. *mantea* = unsore); 2. in sensulu classicu: saccu de mâna, saccu de mantellu si alte assemine; — celle doue sensuri inse se concilia prin impreginarea cu *untulu* si *oliulu* d'incea mai inalta vechime si peno astadi se depunu in *sacci de pelle*, sau *utri*. M.

* 1 MANTICA, s. f., *mantice*, (*μαντις*), 1. artea divinatória; 2. dié'a divinationei.

* MANTICULA, s. f., *manticula*; deminutivú d'in *mantica*.

* MANTICULARE, v., *manticulari*: proprie, a sparge sau luá *manticulele* o-

meniloru, si de aci; a furá, a fí bonu de mana, a fí maiestru in *carpacia*.

* MANTICULARIU, -a, adj. s., *manticularius*; relativu la *manticula*, luatú de regula ca subst. personale, care sterge seu carpesce *manticulele*, furu; carpaciú, borfasíu; unu omu bonu de mâna, sau mai beue reu de mâna.

* MANTILE, s. f., vedi *mantele*.

MANTILLA, s. f., *mantellum*, *laceruilla*; deminutivú, ca si *mantellu*, d'in *mantu*, applicatu inse la una *mantella* mulieresca elegante; (comp. si fr. *mantille*).

* MANTINERE, v., (fr. *maintenir*, it. *mantenere*, d'in *manu - tinere*), *sustinerere*; *asserere*; stare, permanere; proprie, a *tiné cu min'a*, si de aci: a *tiné bene*, a *tiné in acellu-asi statu*: a *mantiné vechiele datine si institute*; — a *sustiné*, a *affirmá*, a *tiné cu tote poterile la una parere*: — refl. a *se mantiné* = a *permané*, a *remané in acellu-asi statu*, a *stá*, a *se pastrá*, a *nu semutá sau scambá*.

MANTISSA, s. f., *mantissa*; ce trece la cantariu, ce trage mai multu preste pondu; ce se da pre deasupr'a, ce se adauga mai multu.

MANTU, s. m., *mantum*, vedi si *manta*, observandu inse cu *mantu* nu insemna vestimentu longu si largu, ca *manta*, ci mai multu una *mantellucia*.

MANTUENTIA, s. f., *salus*, statu sau mediu de *mantuitu*; vedi *mantuire*.

MANTUIRE, -escu, inse si *mantuiu*; v., liberare, salvare; (compara *mantutor* la *Plautu*); a scapá, a liberá: a *mantuí terr'a de toti inimicii*; nu me potu *mantuí de acestu importunu*; si nu ne duce in *cercare*, ci ne *mantuesce de cellu reu*; *appera-ne, Domne, si ne mantuesce de acésta urgia*; pre altii au *mantuitu*, éro pre sene nu se pote *mantuí*; — cu intellessuri speciali ca cellu de scapare de unu morbu: nu me potu *mantuí de dorerea de capu*; nu mai sap'a si *lopata te potu mantuí de acestu reu*; — provincialismu in Moldavi'a, in sensu de *finire, terminare, consumere*: *mantuit'ai de treiaratu? a mantuitu bannii impromutati si acuma vre altii*.

MANTUITORIU, -toria, adj. s., libe-

rator, viudex, salvator, redemptor; care *mantue* sau *mantuesce*: *mantuitoriu* *terrei de incursionile barbarilor*; — si cu sensulu de *salutaris* = *salutariu*: *consilie mantuitorie*; — in speciale, *mantuitoriu*, *rescumperatoriulu nostru de servitutea peccatului*.

MANU, s. f., vedi *mâna*.

MANUALE, adj. s., *manualis-e*, (compara si fr. *manuel*); relativu la *manu* = *mâna*, de *mâna*, care se face sau e facutu cu *mân'a*: *labore manuale*, *lucru manuale*; *mora manuale*, *morisea*, *mora* ce se misca cu *mân'a*; *arti manuali*, ce ceru *mâna* si *bracia mai multu de catu mente*; *operationi manuali*; — s. m., reale, *manuale*, *carte in formatu mieu*, care permite a ua portá totu de a un'a a *mâna*, espunendu essenti'a unui ramu de scientia sau de arte: *manuale de filosofia*, *de mathematica*, *de chymia de istoria*.

MANUARIU, -a, adj. s., *manuarias*; relativu la *manu* = *mâna*, de *mâna*: *casu manuarium*, ce se duce sau se pote duce in *mâna*; — s. m., reale, *manuarium*, vedi *manuale*.

MANUATU, -a, adj., *manuatus*; prevedutu cu *mâni*.

* MANUBIA, s. f., *manubia*; *préda* facuta de la inimizii in b. lli, si a nume. *bannii* ce se tragu d'in *veniberea* obiectelor *predate*, pre cându *préda* se dice propriu de *lasesi abi etele predite*: *la anticii Romeni d'in totale manubiiloru se faceau patru parti: prima pentru erariu, secunda pentru militari, tertia pentru generariu, cart'a considerata de regula de catre generariu, la edificie publice*; — prin estensione, *préda* facuta de la inimizii, si in sensu si mai estensu, *rapina*, *latroniu*, *manecatoriá*.

* MANUBIALE, adj., *manubialis*; relativu la *manubia*.

* MANUBRIOLU, s. m., pl.-e, *manubriolum*; deminut. d'in *manubriu*.

* MANUBRIU, s. m., pl.-e, *manubrium*: *mânariu*, (vedi *mânariu*).

MANUCHIORU si *manunchioru*, pl.-e, vedi *manucloru*.

MANUCHIU si *manunchiu*, pl.-e, in locu de *manuclu*.

MANUCIA sau *manutia*, s. f., deminutiva d'in *manu* = *mâna*.

MANUCLORU, pl.-e, deminutivu d'in *manuclu*.

MANUCLU, s. m., *manipulus*, *fascis*, *fasciculus*; *ansa*, *manubrium*, (lat. med. *manucium*, isp. *manoja*); 1. catu se prenda sau se coprende cu una *mâna* sau si cu amendoué *manule*: *manuclu de flori*, inse, prin estensione: a) si de mai multe ori, coprensulu *mâniloru*: *manuclele de grânu*, *de ordin*, *de meliu*, ce se facu la seceratu, coprendu cate-va *manuele* de coprensulu unei singura *mana*: b) *legatura* de mai multe obiecte, mai mare sau mai mica: *manuclu de cepa*, *de albia*; 2. parte a unui vasu sau instrumentu de care appucâmu cu *mân'a* sau cu *mânule*: *manariu*, *manusia*, *mânica*, *torta*, *cóbu*, etc., cumu: *manuclulu cutitubii*, *spatei*, *secrei*, *maliului*, etc.

MANUDUCERE, *manudussi* si *manudussi*, *manudussa* si *manuductu*, v., *manu ducere*, a duce ore-cumu de *mâna*, a arretá *cellea*, a conduce, a dereptá, a invitiá, etc.

MANUFACERE, *manufeci* *manufectu*, v., *manu facere* vel *conficere*, *facere*; a face sau lucrá cu *manule*: a *manuface camésie*: *lingure*, etc.

MANUFACTURA, s. f., (fr. *manufacture*): *opiariu*, *officina*; *actione* si *arte* de *manuficere*, cumu si *resultatu* aliu acestei *actioni*, adeco *lucru* facutu de *mâna*, locu unde se facu *lucruri manuale*: *manufactur'a linului a adjunsiu la perfectione*; *manufacture de linu*, *de lãna*, *de cânepa*: *celle mai multe d'in vestimentile nostre sunt manufacture de lãna*: *in aceu mare cetate sunt manufacture de totu speci'a*.

MANUFACTURARE, v., (fr. *manufacturer*); a face *manufacture*, a fabricá, a *manuface*.

MANUFACTURARIU, -a, adj. s. (fr. *manufacturier*); *capu* sau *proprietariu* aliu unei *manufacture* = *fabrica* de *manufacture*.

MANUIRE, -escu, v., *manutractare*, *tractare*; a portá si tractá cu *mânule*: a *manuí bene armele*; fig. a *manuí bannii publici*; vedi si 2 *manuare*.

* MANUMISSIONE, s. f., manumissio; actione de *manumittere*, vorbindu in speciale de servi: *manumissionea se facea prin censu, prin testamentu, prin vindicta, prin cincii marturi*.

* MANUMISSIORIU, -a, adj. s., manumissor; care *manumitte*, libera sau liérta servi.

* MANUMISSU, -a, adj. part., manumissus, liberatu d'in servitute.

* MANUMITTERE, *manumissi* si *manumissci*, *manumissu*. v., manumittere; proprie, a *lassá d'in mâna*, d'in poterea sau possessionea sea, si de aci, applicatu in speciale cu sensulu de : a liberá unu servu, a i dá libertatea.

MANUNCHIU, s. m., vedi *manuchiu*.

MANUPRETIU, s. m., manupretium; pretiu allu lucrului de *mâna*, si de aci, pretiu allu laborei, valoarea lucrului.

MANUSCRIERE, *manuscritti*, *manuscritti* si *manuscriptu* v., manu scribere; a scrie cu mân'a; — form'a cea mai usitata peno acumu este part. de amendoue formele : a) *manuscrittu*, -a : *codice manuscrittu*, *carti manuscritte*; s. m., *unu manuscrittu* = carte, volume scrissu de mânua; — b) *manuscriptu*, -a, luatu de regula ca s. m. reale, *manuscriptu* = carte sau volume scrissu de mânua : *manuscriptele auctoriloru classici*; a *possede in bibliotec'a sea multe si pretiose manuscripte*.

MANUSCRIPTU si *manuscrittu*, vedi *manuscriere*.

MANUSIA, s. f., (d'in *mânu* = *mâna*), manuum, chirotheca, dixitabulum; manubrium, astra; 1. coperimentu, vestimentu pentru mânua : *manusie de pelle*, *de pannura impletite d'in fire de bambacu*; *manusie de melasse de lâca*; *manusie spallate carate, sordide*; *manusie albe, negre, de faci'a paliiului*; — a *orruca manusi'a* = a provocá la duello, allusione la datin'a vechiloru cavaleri; — parte a unui laera, de care apucâmu cu mân'a : *manaria*, *manica*, *manuchiu torta*, urechia, coda, etc.; *manusi'a uciorului*, *manusiele nulliului*.

MANUSIARIA (pron. *manusiaría*), s. f., arte sau fabrica de *manusie*.

MANUSIARIU, s. m., chirotheca.

rius; care fabrica sau vende *manusie*; f., *manusiaressa*; a) muliere a *manusiarului*; b) muliere ce in numele seu fabrica sau vende *manusie*.

MANUSIORA, s. f., si :

MANUSITIA, s. f., manciola; diminutivu d'in *mânu* = *mâna*; vedi *manucia*, *manciora*.

MANUSTERGURA, s. f., manustergium; d'in *manu* = *mana*; si *stergere*, *stergariu* de *stersu manele* si faci'a.

MANUTINERE, v., vedi *manținere*.

* MAPPA, s. f., mappa, (comp. si fr. *mappe*); 1. cu sensu mai originariu : a) pandia, pannura; b) obiecte de pandia : a) stergariu, manustergura, servetu; ß) mésa de pandia ce asternu pre mésa de lemnu; 2. ca mai desu, charta geographica : *mappa-mundu* = charta ce represinta faci'a pamentului intregu, *planiglobu*.

MARACINE si *marracine*, s. m., *spina*, *vepres*, *sentes*; specia de plante si de arborelli cu ramuri spinose. spinu : *fructele sau baccle marraciniloru se dicu porumbelle*; — prin estensione, nume genericu pentru *spinu*. *spinetu*, plante cu *spini*; (compara lat. *marras*; it. *marruca* si *marracajo* = *spinetu*).

MARACINETU si *marracinetu*, s. m., si :

MARACINISIU si *marracinisiu*, pl. e, *spinetum*, *vepres*, *sentes*; locu unde se afla crescuti multi *maracini*.

MARACINOSU si *marracinosu*, -a, adj., *spinusus*; plenu de *maracini* : *locuri sterpe si maracinoase*.

MARACINU, s. m., vedi *maracine*.

MARARIU, s. m., *anethum*; planta d'in famili'a umbellifereloru : *placenta cu marariu*; *oliu de marariu*; — *marrariulu canelui* = *anthemis celtica*, *fœtida*, L. — comp. lat. *marathrum*, gr. v. *μάραθρον*, n. gr. *μέραθρον* si *μάλαθρον*, alb. *maranig*, vedi si *maratra* sau *marathru*.

MARARELLU, s. m., diminutivu d'in *marariu*.

* MARASCA, s. f., (fr. *marasca*); specia de *ceresia*.

* MARASCINU, -a, adj., (fr. *marasquin*); de *marasca*; s. reale, m., *maras-*

scinu, sau f., *marascina*, beutura spir-
tuosa facuta d'in *marasca*.

***MARASMU**, s. m., (*marasmus*, fr. *marasme* = *μαρασμός*); extrema *macrore* a corpului; *consumptione*, *deperitione* a corpului si *poteriloru* lui; -- fig. *marasmu politicu, sociale, morale*.

***MARATRU**, s. m., *marathrum*, (*μα-
ραθρον*).

MARCA, s. f., (lat. med. *marca*, it. *marca*, fr. *marque*); 1. *semnu* scrisu sau *depinsu*, si in genere, *semnu*: *marc'a terrei*; *marc'a pusa pre acelle butonie nu se pote bene destinge*; *marcile de pre saccii cu lâna, de pre capsule cu merci coloniali*; *la ospetari'a cu marc'a amnellului de auru*; *marce de jocu*, cu care se *computa castigulu* si *perdere* ce *resulta la finitulu jocului*; *marc'a viteloru melle este unu B*; 2. *pondu* de 8 *uncie*, sau de 16 *semiuncie*; -- 3. *semnu de limite*, si de aci: *limite, confiniu*.

***MARCARE**, v., (it. *marcare*, fr. *marquer*); a *pune* sau *face una marca* sau *mai multe marce*: *marcati vitele*; *marcati capsule, arcele, lalile*; *a marcá camesicle, braccinele, stergariele, cutitele, etc.*; -- in genere, a *insemná cumuva*, a *pune semnu*; a *notá*; si fig. a *observá*.

***MARCARIU**, s. m., (fr. *marqueur*); care *face marce*, *luatu in sensulu speciale de*: *servitoriu*, care la unu *jocu*, de *billiaru* mai *vertosu*, e *insarcinatu a numerá puntele* ce *castiga jucatorii*; -- se *poté inse leuá* si cu *sensu mai generale*; *vedi si marcatoriu*.

***MARCATIONE**, s. f., *actione de marcarea*.

***MARCATORIU**, -*toria*, adj. s., (franc. *marqueur*); care *marca*: *marcatoriulu capselor cu merci ce au se se espedea*.

***MARCATU**, -*a*, part. d'in *marcare*: *mai multe vite au renusa nemarkate*.

***MARCEDIME**, s. f., *marcor* (comp. si it. *marciume*); *statu sau calitate de marcedu*: *marcedimea pomeloru preu copte, floriloru de mare calore*; *marcedimea poteriloru casionatu de lassitudine*.

***MARCEDIRE**, -*escu*, v., *mareescere, marcidare*, (compara si it. *marcire*, prov.

marcesir si *mareezir*, isp. *marchitar*); 1, intr., a se *face marcedu*, a *deveni marcidu*: *florile marcedescu de mare caldura*; *currendu mareedesce juneti'a si formoseti'a*; *mareedesce de betraneti'a, si vediulu si audiulu*; 2. trans., a *face marcedu*: *lenca si somnulu marcedesce corpulu si mentea*.

MARCEDU si *marcidu*, -*a*, adj. *marcidas*, (it. *marcido* si *marcio*, isp. *marcido* si *marchito*); *vescedu*, *molle*, *flaccu*, *marcitu*, (*vedi marcire*), 1. *proprie*: *flori marcide*; *albii crini de totu marcidi si au plecatu capitele spre pamentu*; *pome prea marcide*; -- *putredu*: *scandure marcide de vechime*; *marcidele urechie alle acestui cane*; -- 2. *metaf.*, *ruptu de labore*, *storsu de poteri*, *nepotentiosu*, *coptu si putredu de nepotentie si vitie*. *mollesitu*, *lassiu*, *lascivu*: *ochi marcidi de fatiga, sau d'in escesse libidinose*; *vedi acesti juni marcidi si mai vertosu faciele loru marcide de somnu si de vegliari libidinose*.

MARCIRE (cu *c* *suptire siueratu*) v., -*escu*. *marcere, mareescere* (comp. si it. *marcire*); 1. trans., a *face marcium*, cu *acellu-asi intellesu*, *inse si*: a *face marcium pre unu jucatoriu la carti, la table etc.*

MARCIU, -*a*, *marcidus*; *debilitatus, viribus exhaustus, profligatus, fractus* (compara si it. *marcio*); *pre longa insemnarile forme* *marcidu*, form'a *marciu* sau *martiu*, *insemna si*: *redussu la completa nepotentia de a mai face ceva, frantu, ruptu, strivitu, sfermatu, debellatu*; a) in genere: *m'au batutu de me au facutu marcium*, b) in speciale, la *jocuri de carti, de table, etc.*: *te facu marcium, esti marcium*, (*pre a locurea se dice si maciu sau matiu, pentru care compara si it. maceo*).

MARCORE, s. f., *marcor*; *statu allu cellui marcitu sau marciditu* (*vedi marcire si marcidire*), *marcorea celloru putredii de somnu si de desfrenari*.

1 **MARE**, s. f., *mare*, (it. *mare*, isp. port. *mar*, fr. *mer*); 1. *massa de apa amara si sarata ce copere aprope trei d'in patru parti alle superfaciei pamentului numita si oceanu*; 2. *parte d'in acea*

massa de apa, care apoi iea nume de la unele impregiurari locale: *marea mediterrana, marea atlantica, marea baltica, marea pacifica, marea inglaciata, marea négra, marea rosia, marea mórtă; sinu sau cotitura, strimptóre de mare, portu de mare, abyssulu sau profundulu marei, cóstele marei, flussulu si reflussulu marei, vallurile marei; tempestate pre mare; marea spumega si volbura; mare lina sau calma; marea e coperita de navi; navigatione pre mare; a se bate pre uscatu si pre mare; statulu cellu mai potente pre mare; prov.: acestu omu a amblatu septe mari si septe terri; promitte marea cu sarea.*

2 MARE (contrassu d'in maiore; compara isp. *mayor*, port. *maior* si *mor*, prov. *maier* si *mair*, fr. *maire*), adj., *magnus, grandis, vastus, amplus, ingens*; fórte intensu in dimensionile selle; care trece preste mesur'a media: *omu mare, callu mare, casa mare, arbore mare, ochi mari si formosi; acésta familia are prunci mari; filiulu teu este mai mare de catu allu meu*, (de statura sau etate); *crescere mare*, salutare ce face una persona matura la unu copillu; —despre lucrurile physice sau si morali cari trecu preste mesur'a commune a lucrurilor de acea-asi natura, adeco de acellea ce sunt considerabili, extraordinarie, supprinditorie etc.: *imperiu mare; avutie mari, greutati mari, spese mari, armata mare, poporulu romanu anticu a fostu mare in faptele selle; serbatori mari; callatoria cu celeritate mare; ploia mare; ventu mare; dorere mare, caracteriu mare; dímare, serbatore; diu'a mare, dopa ce s'a luminatu bene de dí; —despre persone, cari sau prin nascerea lor sau prin potestate, avutía, demnitate, ori prin geniulu lorustan multa mai pre susu de câtu multime de alti omeni: *Domnu mare, regente mare, filosofu mare, reformatoriu mare, artistu mare, poctu mare, capitaniu mare; omu mare prin generositate, umanitate si moralitatea sea; strabonii nostri celli mari, sau cu comparativu: mai marii nostri, etc.; titlulu certoru demnitari: mare logothetu sau cancellariu, mare camerariu, mare**

pontefice, mare magistru allu cavallari-loru de Malta, etc.—titlulu unoru dominitori: *marele sultanu, marele chamu, marele mongolu, marele duce*; ca conno-me de distinctione pentru barbatii cei mai illustri in istori'a poporeloru, cari s'au distinsu si s'au inaltiatu mai pre susu de toti sau prin eroismulu lor sau prin alte fapte extraordinarie, in acestu casu, adj. *mare* se pune mai bene inaintea numelui propriu, sau déco se pune in urma, se adauge art. *cellu*: *marele dascalu allu lumei; marele Alessandru sau Alessandru cellu mare; marele Pompeiu, marele Iuliu Cesare, marele Cicerone, marele Gregoriu, marele Basiliu, Stefanu cellu mare, etc.*, inse intre celle doue constructioni: a) *marele Stefanu*, si b) *Stefanu cellu mare*, este una differentia bene sentita, differentia ce consiste in impregiurarea, co in constructionea de sub a), adj. *mare* este unu simplu epitetu ce espreme parerea de ocazione a poetului sau a istoricului ce ar vorbí de Stefanu; ero in constructionea de sub b), adj., *cellu mare* este unu addeveratu conno-me, una calificatione permanente ce s'a datu lui Stefanu;—in pl. se pune in locu de *optimati, magnati, aristocrati: celli mari ai terrei*;—si in reu: *mare misellu, mare spulberatu, mare gura-casca, mentionosu mare, mare betivu, mare criminale, mare flecariu*; in espressionea de affectu: *mare lucru, mare minune, mare blastematía*;—afora de aceste-a, *mare* intra in forte multe locutioni cu sensu particulariu, precumn: a se tiné mare = a fi mundru; a vorbí mare = a fi mare si tare;—in espressioni ca: *atát'a mar' de omeni, atát'a mar' de tempu, etc. mar' e* sau adj. *mare* cu e syncopatu, luat ca substantivu, sau e subst. f. *mare* (vedi 1 mare), de assemine cu e syncopatu si luat ca masculinu.

3 MARE, s. m., mas. nome genericu datu la veri-ce animale de sessu masculinu, se applica de poporu numai: α) in vocativu, (cu a obscureu), *màre . ce ai facutu màre? spunc màre, unde ai fostu!* β) in sensulu de sponsu, transformatu in mire: γ) in derivate ca: *maritu, maritare, mascuru, etc.*

MARESSA, (transformatu in *miressa*, d'in masc. *mare* transformatu in *mire*), s. f., *sponsa*, *sponsa*; vedi si *miressa*.

MARETIA, s. f., *magnitudo*, forma ce pre a locurea, se dice si in locu de *marime*, si in locu de *maria*, si in locu de *maretia*.

MARETIU, -a, adj., *magnificus*, *sublimis*, *superbus*, *fastuosus*, care *sémina a mare*, care are ceva *mare* in sene, care se crede *mare*: *spectaclu maretiu*, *sapta maretia*, *june maretiu*; *vorbe maretie*, *destinate a umili pre ascultatori*.

MARGA, s. f., *marga*, (ital. *marga* si *marua*, fr. *marne*), specia de pamentu calcariosu, amestecat cu lutu (= *argilla*), care a inceputu se se applice in agricultura spre a ingrasiá agrii si fenatiere, cumu si la unele ramuri de industria: *marga alba*, *marga rosia*; se dice pre a locurea si *mallu* cu care femele *albescu* parietii caselor: in unele tinuturi *mallulu* se numesce *ardesia*.

MARGARITA, si *margaritu*, s., *margarita*, cu sensulu formeí *margaritariu* de sub 2., *b*), *a*): *insira-te margarite*.

MARGARITARELLU, s. m., 1. diminutivu d'in *margaritariu*, in insemnarea de sub 2., *bacca de margaritariu*, *unio*, *margacition*, *bacca mica*; 2. prin metaf., specia de planta alle cui flori *sémena* ca *margaritarelle*: *margaritarellele se chiama pre a locurea si lacrimiore*.

MARGARITARIU, s. m., *margaritarius*; *margarita*, *unio*, *maris bacca*; 1. in sensu originariu, *negotiatoriu* si *lucratoriu de margaritarie*; 2. subst. reale: *a*) productu allu naturei, care se forma in scoicele de mare prin scurgerea si inchiagarea unei substantie ce esse d'in parietele internu allu scoicei; in acestu sensu, *margaritariu* in ital. se dice *perla*, éro substantia d'in care se inchiaga *madreperia*, adeco *mamma margaritariului*, *saumargaritariumamma*; in franc. *perle*, éro substantia productoria *nacre*: *margaritariu albu*, *margaritariu orientale*, *margaritariu de Scotia*, *margaritariu rotundu*, si *curatu*; *diece fire de margaritariu mare m'au costatu trei mii de franci*; *mai inainte*

se portá margaritariulu la guttu si in peru; *margaritariu imitatu*, falsu; — metaf. *acea femina are denti de margaritariu*, adeco *denti albi, curati*; *b*) prin metafore: *a*) obiectu de *margaritariu*, *bacca sau margella de margaritariu*: *doue fire de margaritarie*; *b*) specia de planta, *loranthus*, *L.*

MARGARITATU, -a, adj., *margaritatus*, ornatu cu *margarite*.

MARGELLA, s. f., *margaritum*, *margarita*, *unio*, *bacca gemma*, *corallina*, *vitrea etc.*, *margella*: 1. proprie *bacca de margianu*, si de aci: 2. prin estensione, *a*) *bacca de alte petre pretiose*, *b*) *chiaru bacca de vitru*, de eboriu, etc., tote servindu mulieriloru ca ornamentu: *unu vechiu canticu suna: de candu te ai dussu baiutelle, n'am mai pusu la guttu margelle*; *c*) prin metaf.: *a*) *margelle*, la typographia, litterile celle mai menunte din tote; *b*) una planta.

MARGIANARIU, s. m., *pescuitoriu de margianu* sau de *coralle*.

MARGIANU, s. m., *coralium*, *corallus*, (it. *corallo*, fr. *corail*), productu petrosu si calcariosu de mare, in form'a unui arbustu mai multu sau mai pucinu tufosu, in care se sustine una specia de polypi; d'in acestu productu se prepara *margianulu*, cu care se adorna femele, si din care se facu si alte lucruri de lussu: *margianu rosu*, *margianu albu*, *margianu negru*, *braciaria de margianu*; fig. *budie de margianu*.

MARGINALE, adj., (*marginalls*, fr. *marginat*), de *marginu*, *pusu la margine*: *note marginali*.

MARGINARE, v., *marginare*, a provedé cu *marginu*, a pune *marginu*, vedi si *marginire*.

MARGINARIU, -a, adj. s., *limitatus*, de la *marginu*, de pre *marginu*; *apperatoriu allu marginiloru unei terri*: *militari marginari*: *comite marginariu*.

MARGINATIONE, s. f., *limitatio*, *actiune de marginare* si *resultatu allu acestei actiune*.

MARGINATU, -a, part., *marginatus*.

MARGINE, s. f., *margo*, *ora*, *limes*, *extremitas*, *extremitatea superfaciei*, sau *acea parte a superfaciei cu care ea se*

termina : *marginea vestimentului, sudariu cosutu cu auru pre la margini; marginea ollei; am adjunsu la marginea pamentului; marginea unui abyssu, marginea mormentului; pellaría cu margini late*; — in locu de termu, littore sau cõsta, care inco este margine : *se preãmbla pre marginea marci, vitele pascu pre marginea lacului*; — *margine* = scãndura ce se talia, dupo *laturonia*; — *fig. sunt in totã lucrurile margini, preste cari nu potemu trece; a nu essi d'in marginile subiectului seu.*

MARGINIANU, -a, adj. s., *limitaneus*, accola; locuitoriu de pre marginile unei terri, la fruntarie : *in Transilvania se numescu marginiani in specie acelli locuitori d'in partea meridionale a terrei, despre cari avem si urme istorice, co peno cotra seclulu allu sessespediecelea s'au tinutu, mai multu de Montani'a de cãtu de Transilvani'a; marginianii se connoscu dupe portulu loru; marginianii sunt economi de vite si speculanti de producte; marginianii au fostu adesea spoliati de alte popore; in sensu mai generale : callu marginianu.*

MARGINIRE, -escu, v., *marginare*, *limitare*, a pune margine, a trage linia demarcatoria, a despartí, a limitá : *agrii lui se marginescu cu ai lui Corneliu; padurea mea e marginita de a lui prin semne taliate in arbori; Daci'a lui Traianu s'a marginitu cu Istrulu, cu Parthissulu si cu Dunastrulu*; — in locu de restringere, moderare, infrenare : *marginesce-ti rapacitatea. marginiti-ve cupiditatile*; — in locu de infruntare, mustrare, dare preste nasu; — *marginire* dero are sensu mai largu de catu *marginare*, care se iea aprobe exclusivu numai in sensulu materiale : *unu putiu e marginatu, asiã si : vestimentu marginatu, etc., vestimentu marginitu ar fi mai pucinu bene.*

MARGINITU, -a, adj. part., *limitatus*, afora de insemnarile ce are si verbulu, *marginire*, part. *marginitu* se aplica la mente : *omu marginitu, lipsitu de agerimea si profunditatea sau inaltimea mentei.*

MARIA, s. f., *majestas, magnitudo, magnificentia, celsitudo, illustritas*; d'in adj. *mare*, applicatu in sensu ideale, cumu : *maria de suffletu*, dero mai vertosu ca titlu : *a) la domnitorii d'in terrelor romãne; b) la filii loru; c) in Daci'a superioare la functionarii inalti; d) la alte persone de consideratione.*

MARICELLU, adj., deminutivu d'in 2 *mare*; vedi si *marisioru*.

MARIME, s. f., *magnitudo*, intendere in lungime, inaltime, latime, grossime: durata, etc. : *de ce marime se conscriu la voi militarii? grandine de marimea unui ou de porumbu; acesti doui frati sunt de acea-asi marime*; — despre lucruri physice sau morali, cari trecu preste mesur'a usitata : *marimea pedepsei se correspundia la marimea crimei; marime de spiritu; marimea conceptionei. marimea perderei si a sacrificiului; causele marimei si decadentiei Romanilor*; — concr., lucru mare, verice e estensu, voluminosu.

MARINA, s. f., *res maritimæ, res nauticæ*, (it. *marina*, *marineria*, franc. *marine*, tote d'in subst. I *mare*, proprie f., d'in *marinu*), scientia navigationei : *acestu omu connosce bene marin'a; locuitorii continentelui au prea-pucine connoscentie despre marina*; — servitiu pre mare : *filulu seu se afla in servitiu la corpulu de marina; officiaru de marina, consiliu de marina. ministrulu marinci*; — poterea ce are unu statu pre mare, navi, arme si armati pre mare, sau, cumu se mai dice, *poterea navale : marin'a Americiei si a Britanniei mari petrunde prin tote marile; marin'a Franciei; marina infricosiata; statu lipsitu de marina; marina militaria si marina de commerciu.*

MARINARE, v., *muria condire*, (fr. *mariner*), proprie, a dá gustu de *marina* = *apa marina* sau sarata, si de aci : a ferbe ori frige pesci, sarandu-i si aromatisandu-i asiã in cãtu se se pota conservá tempu mai indelungatu; — se dice si despre carnacii, cari se punu in acietu cu cãpa, cu oliu, cu cimbru, sau si cu alte dressuri.

MARINARIU, s., *nauta, navicularis*,

classarius, (fr. *marinier*, d'in *marina*), 1. in genere, cellu ce serve pre una nave, a cui messeria este de a navigá pre mare sau pre riuri; 2. in specie, militarin de *marina*.

MARINATU, -a, part., muria esmilitus: *pesce marinatu, carnuri marinate, stridie marinate*; si despre unele merci, cari addusse pre mare se altera si cibiaru se strica prin ap'a sau prin aerulu de mare: *acea cafea, aceu cacaru este marinata*; — s. f., *marinata*: *marinata de carpu*.

MARINIMIA, s. f., magnanimitas, calitate de *marinimosu*, magnanimitate.

MARINIMOSU, -a, adj., (d'in mare si *ánima*), magnanimus, magno animo *præditus*, clemens, liberalis; generosus, nobile de suffletu, applecatu a face multu bene si a liertá pre cei ce l'offensa; a despretiá ce altu admira si dorescu cu focu, etc.

MARINU, -a, adj., marinus, (comp. si fr. *marin*), relativu la 1 mare, de mare: *mugetele marine, pesci marini, cane marinu, tuba marina*; s. m., *marinu*, omu invetiatu la mare; si in speciale: a) *classariu*, militarin in armatia navale; b) *nautu*, *marinariu*, omu ce serve pre una nave.

1 **MARIRE** -escu, v., amplificare, magnificare, augere, dilatare, laudare, laudibus efferre, celebrare; 1. trans., a face mare, a) proprie: *a mari curtea, casa; a mari arma; turma de vite, avutiile*; b) metaf., a laudá, celebrá, cantá, glorificá: *se marinu pre Domnulu cerului si alu pamentului; maresee, sufflete aliu meu, pre Eternulu*; 2. reflex., a se mari, crescere, grade-scere, a cresee, a se inmultí, a se largí, a se lungí, etc.: *apale se maresee forte prin topirea neurilor; in locu de a se micusiorá, reulu si maresee; se studiámu cumu se maresee statele; f'ble s'au maritu*.

2 **MARIRE**, s. f., auctio, celebratio, gloria; 1. actione de a mari si a se mari, cumu si mediu de a mari: *marire si inmultirea averiloru*; 2. lauda, gloria, etc.: *marire tie, Domne, marire tie*.

MARISCA, s. f., marisca, (comp. si

fr. *marisque*), 1. specia de fica mare si rea; 2. genu de plante monocotyledonie d'in famili'a cyperacieloru.

MARISIORU, -a, adj., deminutivu d'in 2 mare: *fite marisiore*.

* **MARITALE**, adj., maritalis, de maritu: *vestimente maritali*.

MARITARE, v., maritare, a uní una femina cu unu maritu prin legamentulu conjugale, conforme legiloru divine si legiloru statului, se dice numai despre *mulieri*, co-ei *mariti* se *insora*, éro candu este vorb'a despre ambele sesse, se dice *casatorire*: *educati filiele vostre bene si le veti maritá bene*; — refl., a se maritá, nubere: *nu me insoru, peno ce nu se va maritá soru mea; in annulu in care s'a maritatu Octavia, s'a insoratu si frate-scu; feminele bene crescute, formose si inidlepte se marita si fora dote; feminele reu crescute nu se marita neccu cu dote; nu volu se me maritu de frica; Julia nu se marita pentru co e una fantasta; fuctu cu feminele románe se se marite dupo Románi*. — metaf. — a maritá *viti'a* cu *ulmii*: *candu intunericulu se marita cu lumin'a; colorile unui tabellu se marita bene*, armonisa; — la unu maritu sau *babatu* se appleca *maritare* numai in batujocura.

MARITATU, -a, adj. part., nuptia: *femina maritata; dupo portulu modernu nu mai poti distinge feminele tenere maritate de fetele n maritate; tote filiele lui sunt maritate in alte terri*; — d'in natura insemnarei (vedi *maritare*), *maritatu* in masc. nu se pote applecá de cátu cu sensu metaf. — *ulmi maritati cu viti'a de vinia*; — sup. si subst. m., abstractu: *fetei s'a facutu de maritatu; maritatulu feteloru*.

MARITIMU, -a, adj., maritimus, de mare, aproape de mare: *cetati maritime, prefectura maritima*; — in genere, relativu la mare: *popore, nationi, staturi maritime; potere, legistatione maritima, codice maritimu; legi, institutioni maritime*.

MARITISIU, s. m., nuptiæ, connubium, conjugium, matrimonium, (d'in *maritare*, reu formatu dupo analogiele it. *maritaggio*, fr. *mariage*), actulu de

maritare, maritatulu, connubiulu, conjugiuulu, casator'ia, matrimoniulu.

1 **MARITU**, -a, adj. part., *auetus, amplificatus, dilatatus; gloriosus, celebratus, magnificus*; in tinuturile, pre unde au mai remasu urmele feudalismului, se mai aude titulatur'a de : *marite Domne, marita Domna*.

2 **MARITU**, s. m., *maritus*, (d'in mas, *maris, mare*; it. *marito*, fr. *mari*); *barbatu* allu muierei, omu legatu prin cununsã cu una muiere; — numai prin estensione si *maritulu caprei*.

MARLIRE, v. a., *inire, salire, coire, fecundare*; se dice despre *coitulu* sessuale allu *ouiloru* si *capreloru* : *arietii marlescu ouile*; *ouile se marlescu*; — precumu *catellire* a essitu d'in *catellu catella*, e probabile co si *marlire* a potutu essí d'in acea-asi radecina cu *μαλλός* (vedi *mallotella*), *μηλον* = *oue, capra*; se pote inse ca *marlire* se fia essitu chiaru si d'in *mare* = mas = *masculu*; (vedi 3 *mare*). *M*.

MARLITU, -a, part., *fecundatus*: *ouile marlite* si *nemarlite*.

MARLITURA, s. f., *actione de marlire* : *marlitur'a capreloru*.

MARMORARE, v., *marmorare*; a captusí, a coperí cu *marmore* : *a marmorã parietii pre d'in intru si pre d'in afora*; a dá colore de *marmore*.

MARMORATIONE, s. f., *marmoratio*, *actione si rezultatu allu actionei de marmorare*.

MARMORATU, -a, part., *marmoratus*, *incrustatu cu marmore*.

MARMORE, s. f., *marmor*, *specia de pétra calcariosa tare si solida, care se pote polí, si se applica mai allessu la lucrari de sculptura si architectura*: *marmore alba ori negra, marmore de colori diverse, marmore cu vene; figura, statua, columnad e marmore; palatium de marmore; marmore de Greci'a, de Currar'a; table de marmore*; — *marmore*, la *typographia*, *petr'a* pe care se punu paginele spre a le assediã in forme si apoi a le corregge; *marmore* se dice si *fundamentulu* sau *tabl'a* *pressei* de *typaritu*, pre care se assediã form'a *typariului*; — in *pictura*, *marmore*, *petr'a* pre care se freca colorile.

MARMORIRE, v., vedi *immarmorire*.

MARMORIU, -a, adj., *marmoreus*; de *marmore*.

MARMOROSU, -a, adj., *marmorosus*, de natur'a *marmorei*.

MARMURE, *marmurire*, etc., vedi : *marmore, marmorire*, etc.

MAROCHINU, s. m., mai bene :

MAROCINU, -a, adj. s., (compar. fr. *maroquin*), 1. proprie adiect. d'in *Marocu*, terra in Afric'a : de aci : s. m., *marocinu*. pelle de capra preparata, care mai antãniu s'a lucratu asiã in Marocu : *carte legata cu marocinu*.

* **MARRA**, s. f. *marra*; sapa sau uncu ce serve a smulgé si curetiã *maracini*, *spini* si alte plante inutile sau *vettematorie*; in genere, sapa, uncu.

* **MARRUBIU**, s. m., *marrubium*, (fr. *marrube*); genu de plante *dicotyledonie* d'in famili'a *labiateloru*.

* **MARSUPIALE**, adj. (fr. *marsupial*); relativu la *marsupiu*, ce are unu *marsupiu* sau forma de *marsupiu*, familia de *mammifere*, ce au titiele intr'unu *marsupiu*.

* **MARSUPIU**, pl. -e. *marsupium*, *puuga de banni, bursa*; si in genere, *saccu, sacculetiu*.

* 1 **MARTE**, s. m., *martes, martora* sau *martura*, *specia de animale connotu pre a locurea in poporu si sub numele de bursucu*.

* 2 **MARTE**, s. m., *Mars*, 1. nume propriu allu dieului bellului, care, dupo *traditione*, trece de tata allu lui *Romulu*, parente allu gentei romane; 2. prin *metafore* : a) *bellu, lupta, batalia*; b) *essitu allu luptei, sortiu de lupta* : *commune e Marte*; c) *un'a d'intre planete*.

MARTI, s. f., *dies Martis*, un'a d'intre dillele septemanei, care vine dupo *luni* si inainte de *mercuri* : *de marti peno mercuri; in tote martile; marti'a scriemu, joui'a legemu; intr'una marti, intr'un'a d'in marti; marti vomu plecã*, etc.

* **MARTIALE**, adj., *martialis*; relativu la 2 *Marte* : *bellicosu, passionatu si deprensu la arme* : *spiritu martiale, coragiu martiale, portare martiale; tribunariu martiale, adeco tribunariu militariu; lege martiale. adeco lege esce-*

ptionale care se proclama si aplica in unele casuri extraordinarie nu numai la militia, ci si la poporatiunea intrega : *s'a proclamatu legea martiale: in staturi despotice se proclama alesca legi martiali; neci staturile democratice nu potu fi scutite une ori de rigorea legi martiale: in chymica si pharmaceutica se dicea mai inainte despre substantiele in cari se coprende ferru; in acestu casu martiale era synonymu cu terminulu ferruginosu : apa martiale, precumu sunt câteva ape minerali; medicina martiale. etc.*

MARTIANA, s. f., vacca nascuta martia.

MARTIOLE, s. m., fientia misteriosa, dotata de fantasi'a poporului cu poteri supernaturali; *femincele se nutoreu martia. co vine Martiole si le intorce gur'a; totu de frie'a lui Martiole nu este bene se pleci martia la drumu; este invederata co si acestu terminu de superstitione vine d'in celle mai antice traditioni alle Româniloru ca si Souimaritia, Rosaliele etc.*

MARTIORU, s. m., si

MARTISIORU, s. m., deminutivu d'in subst. 2 Martiu : *martisioru dice poporulu in locu de martiu, prim'a luna de primacera; — prin metaf., martisioru = laciul implettitu d'in firu rosiiu si albu ce se pune la mâne sau la guttu in prim'a di a lunei martisioru.*

MARTIU, adj. s., martius, (mensis), 1. propriu adj. trassu d'in 2 Marte, camu in acea-asi insemnare ce are si form'a martiale = relativu la Marte, bellicu, bellicosu, etc. : *campulu martiu = campulu lui Marte, destinatu la essercitie militaric; 2. ca mai desu s. m., propr. martiu (subint. mese), mesele martiu, allu treile d'in annu si primulu de primavera, care era dedicatu dieului Marte, ca si diu'a a trei'a d'in septimana, adeco martia; inghiaciulu d'in martiu, aratura si semenatura d'in martiu; — proverbiu : nu pote lipsi martiu d'in paresime, se dice de omulu carui place se allerge pre la adunari, societati, conversationi, petroceri, ca se nu lipsesca de nicaeri.*

MARTIUSIORU, s. m., vedi *martisioru*.

MARTIRA, *martyra si martura*, s. f., vedi *martiru*.

MARTIRISARE, *martyrisare*, si *marturizare*, v., (fr. *martyriser*), a face *martyru* : a) a pune sau numerá intre *martyrii credentiei*; b) a crucia, a tortura pentru credentia; c) prin estensione, a tortura reu.

MARTIRIU, *martyriu si marturiu*, pl.-e, *martyrium* (*μαρτύριον*); 1. *marturire* a credentiei crestine, confessiune de crestinu; 2. in specie, tortura sufferita pentru acesta confessiune : *a fi suppusu la martyriu, corona de martyriu*; 3. prin estensione, *martyriu*, oricare alta dorere mare fia physica sau psychica : *morbulu seu este unu martyriu; paupertatea pentru familie numeroase, oneste si laboriose este unu martyriu; calumniele spurcate pentru omulu de onore sunt unu martyriu.*

MARTIROLOGIU, *martyrologiu*, si *marturologiu*; pl.-e, (*martyrologium = μαρτυρολόγιον*), cartea sau catalogulu in care s'au inserissu nominele *martyriloru*, a caroru memoria se celebra preste annu : *martyrologiulu coprende si victiele martyriloru.*

MARTIRU, *martyru si marturu*, -a, s., *martyr*, (*μάρτυρ*), 1. in origine, in acellu-asi intellesu cu *marturu*, care si in forma este acellu-asi, prin scambarea lui *y* in *u*; in specie inse, applicatu la cellu ce *marturesce* sau *confessa* addeverulu credentiei crestine; care de facia confessá acesta credentia pre candu era persecutata; de aci : 2. cellu ce a sufferitu suppliciu pentru credenti'a crestina : *buserica conserva si onora memori'a martyriloru; santulu Stefanu e primulu martyru allu religionei crestine; era martyriloru se incepe de la imperatoriulu Diocentianu*; 3. prin estensione : a) *martyru = omu ce suffere tormento si chiaru morte pentru convictionile selle : errorea, ca si addeverulu si are martyrii sei; tote religionile si au martyrii sei; Socrate inco a fostu unu martyru; Români au avutu forte multi martyri, d'intre cari sunt*

forte pucini conosciuti cu numele lor; martyrii nationalitatei, martyrii patriei; in sensulu cellu mai estensu, care suffere grelle sufferentie fia morali, fia physique: bieta muliere este una martyra in viet'a sea cu acestu barbaru maritu; acea operatione chirurgica lu va face se mora cu martyru; ellu este martyru lu accellei femine nebone; martyru allu ambitioniloru selle.

MARTORA sau *martura*, s. f., (it. *martora*, isp. port. *marta*, prov. *mart*, fr. *marthe*, *martre*, germ. *marder*, d'in lat. *martes*), una animale mamiferu d'in terile septentrionali, d'in a carui pelle perosa se facu dublane.

MARTURIA, (pron. *marturia*), *testatio*, *testimonii dictio*, *confessio*, *testimonium*, *documentum*; *testis*, *auctor*, (*μαρτυρία*; vedi si *martyru*); 1. in sensu abstr., declarazione a *marturu-lui*, depositione, addeverire, etc.: *am vedutu si am marturitu, si marturi'a mea addeverata este; a dá marturia; dupo marturi'a totoru filosofiloru; marturia in scrissu, prin graiu; marturia mentinosa: marturia de bona portare data mie de toti cetatiani*; 2. in sensu concr. mediu de confirmare sau addeverire: documentu, monumentu, scriptu, chiaru omu ce prin graiu sau prin scrissu face *auctoritate*, etc.: *marturia de cununia, billetu prin care se da voia de cununia; marturia de battezu: a) billetu de battezu, b) numisma commemorativa de battezu unu pruncu; cu done sau trei marturie asiá de imbecille nu poti probá ce vrei; marturie cu Platone si Aristotele au mare importantia.*

1 **MARTURIRE** (mai pucinu bene *marturisire*), *-escu*, v., *fateri*, *confiteri*; *testari*; *peccata confiteri*; *peccatorum confessionem audire*; 1. a dá *marturia*, a depune pentru sau contra cineva; 2. a spune addeverulu, a nu ascunde nemica d'in ce a facutu sau scie: *criminalii au marturitu singuri atrocea loru fapta*; 3. in sensu basericescu: a) a confessá religionea crestina, a crede in addeverulu ei si a manifestá prin fapte acésta credentia (vedi si *martyriu*, *martyru*); b) a si spune peccatele, α) in genere: *con-*

noscu si mi marturescu peccatele: β) in speciale, a ascultá, ca confessoriu, unu crestinu spunendu-si peccatele: numai preutiloru mai betrani se da voia de a marturi pre crestini: c) refl. a si spune peccatele la unu confessoriu: marturiti-ve unulu altui-a peccatele vostre: ca crestinu esti detoriu a te marturi de mai multe ori pre annu; marturirea este unulu d'in celle septe sacramente alle basericee.

2 **MARTURIRE**, (mai pucinu bene *marturisire*), s. f., *confessio*, *testatio*; *peccatorum confessio*; actione de *marturire*, si mai vertosu de *marturirea peccatororu*, (vedi 1 *marturire*).

MARTURISIRE, v. si s. f., vedi 1 si 2 *marturire*.

MARTURISITORIU, *-toria*, adj. s., vedi *marturitoriu*.

MARTURITORIU, *-toria*, (mai pucinu bene *marturisitoriu*), adj. s., *peccatorum confessio*; *martyr*; care *marturesce*, mai vertosu in insemnarea coventulu *marturire* de sub 3., si anume: a) *marturu* allu addeverulu credentiei crestina; b) preutu ce *marturesce* crestini.

MARTURU, *-a*, s., *testis*, *martyr*, (vedi si *martiru*); 1. ca mai desu in insemnarea ce are in grecesce *μαρτυρ*, teste, care a vedutu cu ochii sau auditu cu urechiele ceva, si spune in conscientia ce scie: *marturu oculariu; marturu care a auditu = marturu auriculariu, marturu falsu, mentinosu, corruptu, marturu integru necorruptibile, a produce, a recusá, a confruntá marturi; marturu assuppritoriu; marturu usioratoriu, martorii au depusu, adeco au marturisitu, au spusa la tribunariu; infaciosarea, depositionea si confrontarea marturilor; marturii sunt de accordu, adeco spunu toti ca unulu: — marturu, persona chiamata se assista la indeplinirea unor acte: a stá marturu la cununia, la facere de testamentu, de contracte; marturii in sensulu legiloru au calificationi forte diverse: marturi iudiciali, instrumentari, necessari, (ca pruncii si domestici in lipsea altoru-a); marturu mutu, camu ar fi sabia saugerosa in casa unu omu assassinatu; —*

marturu = auctoriu demnu de creden-
tia : *marturi ti potu dà despre acesta-a*
pre toti scriptorii antiçi; si despre lu-
eruri : multimea de monasterie in a-
ceste terre sunt marture alle pietatei,
adesea inse si alle fanaticismului; colis-
seulu d'in Rom'a mai este inco si astudi
marturu allu marimej romane; — in frasi
ce espremu affecte : marturu mi e unulu
Domnedicu; marturu mi e cugetalumeu
curatu. etc. : 2. in cartile mai vechie.
marturu = martyru in intellessulu re-
ligiosu.

MARU, (cu *a* obtusu, *màru*), s. m.,
1. plur. *meri*, *malus*, specia de arbore
alle carui pome semburose sunt bone de
mancare: 2. pl. *mere*, pom'arotunda si sem-
burosa a pomului ce se dice assemine
màru : mârù dulce, dulceu, mârù acris-
sioru, mere domnesci, mere veratice, mere
tomnatice, mere venete, mere selbutice,
mere uscate in coptoriu; 3. pl. meri, ap-
plicatu la numire de alte plante: a) mâr-
ulu lupului : aristolochia, specia de
planta d'in famili'a gynandrioloru, germ.
Holzwarz, cu flori monopetale si nere-
gulate : mârulu lupului cresce in di-
verse parti alle lunei: serpentari'a d'in
Virgin'ia este varietate de mârulu lu-
pului; succulu mârù-lupului uccide ser-
pîi; — b) mârulu lupului rotundu, aris-
tolochia rotunda, germ. runde Oster-
lunzi. Vedi mârù.

MASCA, s. f., larva, persona, (it. ma-
schera, fr. masque), facia falsa, coperi-
mentu ce represantia alta persona ome-
nesca, sau si veri-unu animale, sub care
unii omeni si ascundu faci'a loru la u-
nele occasioni, pentru ca se remâna ne-
connosenti: *masca formosa, masca uritu,*
deforme, gretiosa; masca de carnevale,
masca de Veneti'a; furi cu masca; — prin
metaf., a) masca, persona ce porta ma-
sca, si a mume in carnevale : mascele au
libertate mare; invetiatur'a baserice-
sca condamna aspru mascele; acca fe-
mina s'a rumenitu asià de tare, in
câtu pare a fi una masca; b) masca,
faciaria, insellatione, apparentia in-
sellatoria : adesea sub masc'a pietatei
s'au ascunsu una vicia forte destr-
mata; sub masc'a patriotismului se

ascunde une ori cellu mai spurcatu
egoismu; pentru acestu omu portulu ca-
lugerescu este numui una masca; masc'a
hypocresiei; masc'a tyranniei este adesea
legalitatea: legile cari nu sunt confor-
me rationei si dreptatei servu numui de
masca tyranniei; acellu omu perfidu âm-
bla diu'a mare cu masca; smulge-i ma-
sc'a, adeco da-i pre facia faptele selle
blastemate; — c) masca, specia de lutu
preparatu si aplicatu assupr'a fecei
cuiva spre a i luà form'a sau modellulu,
dupo care se i se torne bustulu: bustulu
lui este facutu dupo masc'a formata pre
faci'a sea; — d) masca, in architectura,
facia de barbatu sau de muliere sculp-
tata si pusa ca ornamentu la veri-una
parte a edificiului; — e) masca, persona
urita si nesufferita.

MASCARATA, s. f., conventus ho-
minum personatorum; actio obscena,
dedecus. (ital. mascherata, fr. masca-
rade): 1. una adunare de omeni, cari si
pearecu mascati; *patri'a mascarateloru*
este Itali'a: in Ispani'a se facu masca-
rate si diu'a mare; 2. mascarata, por-
tare rosinosa ce lovesce in facia moralea
si bon'a convenientia.

1 MASCARE, v., personam alicui ap-
tare, induere, ferre, (it. mascherare;
fr. masquer), a pune *masca* pre faci'a
cuiva ca se nu fia connoscutu, sau in
sensu mai largu, a i scambá tote vesti-
mentele asià, in câtu se nu lu connoseci;
si refl., *a se mascá; — fig. vitiulu s'a*
mascatu adesea sub apparenti'a virtutei:
— ca terminu tehnicu : a mascá bate-
riete, a le ascunde in dosulu truppeloru
sau in dosulu unoru case ori allu unui
vallu.

2 MASCARE, (d'in *masca*, ca *bracia-*
re d'in braciù), s. f., turpe dictum vel
factum, obscenitas, sermo obscenus,
actio obscena; vorba sau fapta rosinosa,
desfrenata : *ellu vorbesce celle mai gre-*
tiose mascari; a vorbi mascari este a se
degradá pre sene si a scandalisá pre a-
scultatori; mascarile sunt veninu com-
plitu pentru suffletele copilliloru; — de-
spre omeni : mascare de omu, nu omu ;
— mascare = partile rosinose alle omu-
lui sau muierii; (vedi si mascarella).

* MASCARELLA, (prin deschiderea prea mare a vocalei *a* : *mascará*), deminutiv d'in 2 *mascare* : *mascarella de omu*.

MASCARIA, s. f., *masce* sau larve multe : *iérn'a pre la bolte se vede multa mascaría*; — fig. fapta sau vorba rosinosă, urită, rea : *asta-a e mascaría, éro nu fapta de omu cumu se cade*.

MASCARIRE, -escu, v., *conspurare, deturpare, dedecorare, dehonoreare, maculare; obscena loqui; obscenis verbis persequi vel mordere*; 1. proprie, a dice sau face *mascari* (vedi 2 *mascare*), sau *mascarie*, si a nume : a) intr. a *mascari*, a spune *mascari* ca se rida altii, inse fora a offende pre cineva; b) tr. a *mascari pre cineva*, a l'incarca de *mascari*, a lu batujocori cu vorbe rosinoase; — cu acestu sensu inse ocurre mai raru; ca mai desu se dice : 2. in intellesu cu multu mai seriosu, de a si bate jocu in modulu cellu mai spurcatu cu vorb'a si chiaru cu fapt'a, si acésta-a : a) atâtu in sensu materiale, de a maculá, a spurcá, a malectructá, a stricá etc. : *mi ai mascaritu vestimentele*; α) le ai maculatu, sorditu, ruptu etc.; β) le ai lucratu forte reu; asiá si : a *mascari cartea, chartei'a*; b) câtu si in sensu ideale, de a dedecorá, a spurcá, a pangari, a desonorá : a *mascari casele, fetele, muierile ómeniloru*.

MASCARITIONE, s. f., *deturpatio, dedecoratio*; actiune de *mascarire*.

MASCARITOSU, -a, adj., *turpis, obscenus*; care *mascarese*; sau serve a *mascari* : *covente mascaritiose, ce omeni mascaritiosi*.

MASCARITURA, s. f., *resultatu allu actiunei de mascarire* : *asta-a nu e scriptura, ci mascaritura*.

* MASCARPIONE, s. m., *mascarpio*, (d'in *mas* = 3 *mare*, si *carpere*); *masturbatoriu*.

MASCATU, -a, part. (d'in 1 *mascare*) : *furi mascati, muieru mascata, ballu mascatu, tunuri bene mascate*.

* MASCULETU, si *mascuretu*, s. m., *masculletum*; multime de *masculi*; vorbindu in speciale de plante, locu plantatu cu plante *mascule*.

* MASCULINU, -a, adj., *masculinus*;

de *masculu*, (vedi *masculu* sub 2) : *planta de sessu masculinu, plante masculine, facia masculina*; — in speciale, ca terminu de grammatice : *genu masculinu, nomine masculine, substantivu masculinu; bonu, formosu, negru sunt adiective masculine; adiectivele, ca si substantivele, in limb'a noastra, admittu numai doue genuri : genulu masculinu si genulu femininu; articlulu masculinu*.

* MASCULOFEMINA, s. f., *masculofemina*; fientia ce are amendoue sessule, adeco sessulu *masculu-lui* si sessulu *feminei*.

MASCULU, si *mascuru*, -a, adj. s., *masculus* (compara it. *mascolo* si *maschio*, fr. *mâle*, sard. *mascu* = *ariete*); proprie deminutiv d'in *mas* = 3 *mare*, se applica : 1 ca adj., *masculu-a*, *barbatescu*, in sensu materiale si morale : *plante mascule; anima mascula*; 2. ca s. m. *masculu* si *mascuru* : a) oppositu la *femina*, veri-ce fientia de sessu *masculinu*, fia omu, bestia sau planta : *calulu, taurulu, arietele, asinulu sunt masculi; mascululu caprei este caprulu; mascarii scrofeloru sunt verrii*; b) aplicatu de poporu, sub form'a *mascuru*, si cu intellesulu restrinsu de *maiale, porcu castratu si ingrassiatu*.

MASCURELLU, s. m., deminutiv d'in *mascuru* = *maiale*.

MASCURIRE, -escu, v., *verrem castrare*; a face *mascuru*, a castrá unu porcu.

MASCUROIU, s. m., cu *n* molliatu in locu de :

MASCURONIU, s. m., *mare mascuru*.

MASCURU, s. m., vedi *masculu* sub 2, a, b.

MASSA, s. f., *massa, moles*; (it. *massa*, fr. *masse*); 1 buccata mai mare sau mai mica d'in una materia : *massa de sare, de coca, de pamentu, de pétra, de lapte prensu, de sange inchiagatu, de ferru, de plumbu, etc.*; 2. cantitatea de materia ce coprende unu corpu sub unu volume determinatu : *massele planeteloru, satellitiloru; mass'a sorelui, a lunei, a lui Mercuriu; mass'a ferrului, a apei, a aerului; mass'a e in ratione directa cu pondulu; cu câtu corpurile sunt mai*

dese cu atâtu au massa mai multa sub acellu-asi volume; 3. totulu, sau sum-m'a, sau, cellu pucinu, partea cea mai mare a unui ce, multime, etc.: mass'a populationei unei terre; a merge in massa, massele armate, massele de pauperi; mass'a creditorilor unui comerciante; mass'a averii unui comerciante este tota starea acellui comerciante, d'in care se potu desclama in commune toti creditorii, si d'in care se sustragu detoriile cu privilegiu.

MASSELLA, s. f., (maxilla), dens maxillaris (compara si it. mascella, isp. mijilla, prov. maissella); dente mollare, dente ce serve la macinatulu buccatelor: *masselle de susu, masselle de diosu; massella bona, sanetosa, stricata, guinosa; me dore una massella, dorulu de masselle; a scote massellele; proverb. nu me doru massellele de ceru, nu mi pésa; a scote si massellele cuiva, a lu face se desface una detoria de unde are sau n'are.*

MASSELLARE, adj. s., maxillaris; dentium molarium morbus; 1. relativu la *massella*; luatu inse de regula: 2. s. f., *massellare-a*: a) doru sau morbu de *masselle* si denti in genere; b) planta ce se crede bona de acestu morbu, *hyoseyanus niger*.

MASSELLARITIA, s. f., vedi *massellare* sub 2. a. b.

MASSELLARIU, -a, adj. s., f. adj. maxillaris, relativu la *masselle*: *denti massellari*; 2. subst. personale. (maxillo): a) m., *massellariu*, a) scotitoriu de *masselle*. dentistu; β) reale: α) totulu *masselleloru*: loculu *masselleloru*, falc'a; β) planta, de care vedi *massellare* sub 2, b; b) f. reale, *massellaria*, in acelle-asi insemnari cu *massellare* sub 2.

* **MASSIMA**, s. f., vedi *massimu*.

* **MASSIMU**, -a, adj. s., maximus, (compara it. massimo-a, fr. maxime), superlativu d'in *magnu* = mare, cellu mai mare, sau forte mare, contrariu *minimu*: *massim'a parte a omeniloru este ignorante; massimulu reu e reulu ce noi insine ne facemu*; — d'ero mai multu ca: 2. subst. reale: a) in genere, m., *massimulu*, in espressioni ca: *massimulu caldurei si allu frigului; morbulu a ad-*

*junsu massimulu paroxysmului; flussulu marei a adjunsu la massimulu de crescere; b) f., massima: a) principiu, mai vertosu, regula de portare morale sau politica: *massimele evangeliului; d'in nefericire massimele moralei si alle politice differu adcea intre sene, in locu se fu acelle-asi; acesta-a e inco una massima de statu forte pernicioso; massimele lumei nu su acelle-asi cu alle evangeliului; b) in mathematice: massimele si minimele; theoria massimeloru si minimeloru.**

* **MASSIVU**, -a, adj., solidus, massivus, (it. massivo, fr. massif); plenu de *massa*, desu, indesatu, solidu, plenu: *globu de auru massivu, torte de auru massive*.

* **MASSORA**, s. f., (fr. massore); conventu ebraicu, sub care se intellege es-samele criticu, prin care invetiarii ebrei au stabilitu testulu scripturei sacre.

MASTERA, (contrasu d'in *matrastra*), s. f., noverea, mamma vitriga, se applica si ca adiectivu: *mamma mastera*.

* **MASTICA**, s. f., vedi *masticu*.

MASTICARE, v. 1. *masticare*, a mestica cu gur'a (vedi *mestecare*); 2. (*masticare*), a mestica una licore cu *mastica*; a lipi cu *mastica*, si in genere, a lipi cu verice glutinosu.

* **MASTICATIONE**, s. f., actione de *masticare* in amendone sensurile conventului: *lipsea de denti adduce rea masticatione; masticationea licorei*.

* **MASTICATORIU**, -toria, adj. s., care *mastica* in amendone insemnarile verbului *masticare*: *masticatoriu de tabacu; masticatori de licori*.

* **MASTICATU**, -a, adj. part.: *buccate reu masticate; licori masticate*.

* **MASTICU**, s. m., *mastiche, mastic* si *mastichum*: arborellu d'in care suda *mastica*, specia de rezina in bacce rosie: *vinarsu cu mastica*, si abs. *mastica; mi place mastic'a*.

* **MASTIGOPHORU**, s. m., *mastigophorus*, (μαστιγοφορος), care *porta flagella*, in speciale nume datu unui servitoriu publicu, care la ceremonie si spectacle era insarcinatu a pastra tacerea si ordinea.

* **MASTITE**, s. f., (*mastitis*, fr. ma-

stite); inflammatione a *mastului*, (mamillei): dupo facere si in tempulu allaptarei se nasce mai vertosu *mastiteu*.

* **MASTODONTE**, s. m., (*mastodon*, fr. *mastodonte*, d'in *μαστός*, mamilla, si *ὄδοντος*-*ὀδόντος*, dente); specia de animale antedeluvianu, assemine cu elefantulu de astadi; vedi si *mammuthu*.

* **MASTOIDE**, adj. s., (fr. *mastoïde*, *μαστός*, mamilla, si *είδος* forma); care are forma de mamilla: *apophyse mastoïde*, pusa la partea posteriore si inferiore a ossului temporal; in acellu-asi sensu si absol., s. f., *mastoïdeu*.

* **MASTOTHECA** si *mastoteca*, s. f., (fr. *mastothèque*, d'in *μαστός*, mamilla, si *θήκη*, teca, saccu), marsupiu de titie, suffleatura de pelle, care la animalile *marsupiali* infascióra si tine titiele; vedi si *marsupiu*.

* **MASTU**, s. m., *mastos* (*μαστός*): 1. mamilla sau titia; 2. planta, care e bona pentru morbi de mamille.

* **MASTURBARE**, v., *masturbari*, (d'in *manu* si *turbare* sau *stuprare*); a face *malacia* sau *onania*.

* **MASTURBATIONE**, s. f., *masturbatio*; actione de *masturbare*. abitudine de a masturbá sau a se masturbá: *masturbationea e contr'a naturei si trage dupo sene celle mai fieveste consecintie*.

MASU,-a, 1. part., *mansus*; 2. sup., *mansum*; nu e locu de masu aici.

MATACINA si *matacine* sau *matucione*, s. f., planta, *apiastram melissa officinalis*; — *matacinu moldavianéseca*. **DRACOCEPHALUM**, d'in classea a *dynamieloru*, planta aromatica d'in famili'a *labiateloru*; vedi si *melissa*.

MATASSA, s. f., vedi *metassa*.

MATASSARIU s. m. vedi *metassariu*.

* **MATELLA**, s. f. *matella*, olla si alte assemimi vase pentru fluide.

MATERIA, s. f., *materia* si *materies*, (d'in *mater* = *matre*), d'in ce e facutu ceva, 1. in genere: *petr'a*, *caramidea*, *lemnenele*, *ferrulu*, etc. *sunt materie*. d'in cari se edifica case: *linulu*, *cănep'a*, *bombaculu* *sunt materie*, d'in cari se tesse pandia: *aurulu* si *argentulu* *sunt materie*, d'in cari se talia sau se bate moneta; *sunt multe manufacture* si fa-

bricate, la cari *lucuru* si *form'a ce le se da costa neasemenatu mai multu de câtu materi'a*; a comperá *materia* pentru *comesic*. *vestine*, *mantelle*, etc.: 2. in speciale si prin *metafore*: a) *materia primitiva* = *materia bruta* sau *cruda*; in limb'a *manufacturariloru* si a *fabricantiloru*: a) ori-ce *materia*, mai inainte de a se luá in *lucrare* si a se *preface* in *manufatura*: β) in parte inse *materia*, cumu esse d'in *man'a naturei*, fora neci una *cultura* a omului; b) *materia*, ca *terminu* de *filosofia*; *substantia intensa*, *divisibile*, *impenetrabile* si *susceptibile* de *veri-ce forma* si de *miscare*: *proprietatile materiei se canu sciu déro nu se scie care este essenti'a materiei*; c) *materia*, in *physica*, *causa* a mai multoru *fenomene* sau *apparitioni*; asiá se dice: *materia electrica*, *materia magnetica*, *materia sup'tire*, *materi'a focului*, fora ca peno *acumu* se fia *conoscute* in *essenti'a loru*; se mai dice si: *materia animale*, *vegetale*, *minerale*; *substantia* care *pertine* la *regnulu animale*, *vegetale*, *minerale*: d) *materia*, in *oppositiune* cu *spiritu*: a) *se inaltia mai pre susu de materia*; a) si *numai materia* fora *spiritu*; e) *materia*, in *medicina*, *substantia* *desfacuta* de unu *corpu organicu*: *materia de vomitura*, *materia de transpiratione*, *materia purioasa* sau *purulenta*, ce esse d'in *bube*, *buboie*, *abscese*, *plage* sau *vulneri*; *materia medicale*, adeco *substantie* de *medicina* *preparate* si *administrate*: *ellu connosce bene materi'a medicale*; f) *materia*, in *sensu morale* sau *artisticu*, *subiectulu*, *them'a* *despre* care *cineva serie* sau *vorbesce*: *materia formosa* si *copiosa*, *ca se scrii despre ea cu mare placere*; *materia secca*, *sterile*; *acestu oratoriu a studiatu si approfondatu materi'a despre care a vorbitu*: *intrati in materia*, *nu ve abbateti*; *ne ati datu materia de risu* adeco *causa*, *occasione*; g) in *jurisprudentia*: *materia civile*, *materia criminala*, *materia feudala*; h) in *sensu ideale*, mai *generale*, *materia* = *capacitate*, *ap'titudine*, *talentu naturale*, etc.: *e multa materia in acestu copillu*, *si poti face ce vrei d'in ellu*; *regulele* si *artea nu*

potu adjutá intru nemica pre omulu in care lipsesce materi'a.

MATERIALE, adj., corporeus, **materialis**, (compara si fr. **matériel**, **matériaux**), relativu la *materia*. de *materia*: ce cade sub unulu d'in celle cinci sensuri: *substantie materiali*: *lucruri materiali*: *uni filosofi credu co actionile animaliloru sunt numai mecanice si materiali*: *angerii nu su fientie materiali*; 2. in speciale si metaforice: a) *materiale* = *sensuale*, *grossolanu*: *omeni materiali*, *voluptate materiale*: b) *materiale* in oppositiune cu *formale*: *causa materiale*, *causa formale*: *asiá se distinge si in jurisprudentia, intre dreptulu materiale, si dreptulu formale*; intre *delicte materiali*, adeco commisse fora velia, fora intentione culpabile, si intre *altele formali*, adeco commisse intr'a densu si cu intentione rea: — 3. s. *materiale*, mai vertosu pl. *materiali*; anumite materie cari intra, in constructiunea unui edificiu, precumtu petra, caramide, calce, lemnu, feru, etc.: *adunati materiale*, *ca se facemu scole bone*.

MATERIALISARE, v. a., (fr. **materialiser**), considerate aliquid tanquam *materiam*; concorporare; a presupune ceva ca *materiale*, a considerá de *materiale*: *inclinatorii de idoli ca materialisatu divinitatea*; *unii filosofi materialisara sufletulu omniuseu*: a sensibilá: *in mentile tenere nu incapu abstractiunile, si de acea ca cautu se le materialisamu*.

MATERIALISMU, s. m., (**materialismus**, fr. **materialisme**); systema a celloru filosofi, cari credu, co totulu este *materia* si nemica *spiritu*: *materialismulu impromutatu de la cátiva filosofi greci antici, a inceputu se ammetesca crosi capetele unoru filosofi mai novi*: — **materialismu**, se dice si tendentia omniloru epoei de a allergá dupo auru, dupo tote commoditatile si voluptatile lunei, fora a mai reflecte si la alte scopuri superiori: *materialismulu tempului nostru despretia virtutea si nu cre idu neci despre addeverat'a onore*: *unu materialismu grossolanu vade celle mai multe societati moderne*.

MATERIALISTICU, -a, adj., relativu la *materialistu* si la *materialismu*: *doctrina materialistica*.

MATERIALISTU, s. m., (**materialista**, fr. **materialiste**): cellu ce admite numai *materia*, nu si *spiritu*: cellu ce se tine de doctriina *materialismului*: *acesti omeni furu materialisti grossolani, fora ca se fia facutu cursuri de filosofia*.

MATERIALITATE, s. f., (fr. **matérialité**); calitate de *materiale*: *materiálitatea sufletului este doctrina forte periculosa, care pote se aiba urmarile celle mai funeste*; *materiálitatea electricitatei, a magnetismului, a luminei nu se pote defini*.

MATERIARE, v., **materiare** si **materiari**, 1. in genere, a face *materia*: a transformá in *materia*: a provedé cu *materia*; 2. in speciale, a lucrá d'in *materia* de constructiune: mai vertosu, a lucrá d'ia *lemn*: a stringe, a procurá asemenea *materia*.

MATERIARIU, -a, adj. s., **materiaris**; relativu la *materia*: 1. in genere, camu in acellu-asi sensu cu aliu formei *materiale*: 2. in speciale, cu sensulu de *materia* de constructiune si mai vertosu de *lemn*: de aci ea s. m. pers. *materiaris* = cellu ce luera, procura sau vende *materiale de constructiune*, mai vertosu cellu ce luera, vende sau procura *lemn* de constructiune, *lemnariu*.

MATERIATIONE, s. f., **materiatio**; *lucrare* si *lucru de materiariu*, constructiune d'iu *lemn*, *lemnaria*.

MATERIATURA, s. f., **materiatura**; *actiune* si *resultatu aliu actiunei de materiare*, in speciale *lucrare* si *lucru de lemn*, *lemnaria*.

MATERIORA, s. f., **materiola**; diminutivu d'in *materia*.

***MATERNITATE**, s. f., (fr. **maternité**); calitate de *matre*; vedi si *maternu*.

***MATERNU**, -a, adj., **maternus**; (de *matre* = *mater*): *amore materna*, *doru de anima materna*: *limba materna*, de consanguinitate de partea *matrei*; *limba materna*, supta cu *laptele de la matre*, *limba nationala*: *poporele adjunse la consientia de sene si appera limba materna cu ensusi sangele seu*.

* **MATHEMA** si *matema*, pl., *mathe-*
mate, (μάθημα); invetiatura, lectione;
si in specie, lectione de calculu.

* **MATHEMATICA** si *matematica*,
s. f., (*mathematica*, μαθηματική), pro-
prie: femininu d'in urmatoriulu *mate-*
maticu, subintell. *scientia*, *scientia ma-*
thematica = scienti'a marimei si a nu-
merului, scienti'a care are de obiectu
proprietatile marimei, in câtu ea este
calculabile si mesurabile: *scienti'a ma-*
thematicei, *cursu de mathematica*; *alge-*
br'a, *geometri'a*, *mechanic'a sunt parti*
alle mathematicei; *mathematic'a pura*,
mathematic'a applicata, *mista*.

* **MATHEMATICU** si *matematicu*, -a,
adj. s., *mathematicus*, (μαθηματικός),
1. adj., relativu la *matema* = invetiatur
a geometriei, algebrei, etc.: *scien-*
tie mathematice; *demonstratione mathe-*
matica; *addeveru matematicu*; 2. subst.
a) m. person., *matematicu*, cellu ce se
occupa cu scientiele mathematice: *unu*
mare matematicu; b) f. reale, *mathe-*
matica, (vedi acestu coventu in parte);
3. adv., *matematice*: *nu se potu tote*
demonstrá mathematice.

MATIA, s. f., (*matea* si *mattea*), *ma-*
teola; maiu, maioru, batiu de batutu
granu, porumbu, cânipa, etc.

MATIARIA, s. f., multime de *matie*;
locu unde se lucra *matie*; vedi *matiaru*.

MATIARIU, -a. s., intestinarum o-
pifex vel mercator; cellu ce lucra sau
vende *matie* (vedi *matiu*);—s. f. reale,
matiaru; a) stabilimentu de lucratu sau
de vendutu *matie*; b) multime de *matie*.

MATIU, s. m., pl.-e, intestinum, vi-
scera; parte interna a unui corpu or-
ganicu lunga si impleticita, care ac-
cepe nutrimentele si scote escrementele:
matiu de porcu, *de gallina*, *de bou*; *corde*
de matie; a) *versá* si *matiele*; *mi vine*
se mi versu matiele: a) a vome reu, b) a
uccide, c) a se indigná forte, a avé mare
grétia de una fapta sau persona misella;
— *matiuu curului* = *rectum*;—prov.
a tiné matiu, a nu mai incetá, a nu mai
dá pace, (in locu de *maciu*, d'in caus'a
molletiei, si prin urmare d'in acea-asi
fontana cu *macire*, *marcure*, *marciu*, etc.).

MATISIORU sau *matiusioru*, s. m.,

parvum intestinum; deminutive d'in *ma-*
tiu: *matisioarele pulliului*.

MATRACUCA, s. f., vedi 2 *matre-*
cuca.

MATRAGUNA, s. f., planta; (vedi
mandragora.)

MATRASTRA, s. f., (fr. *marâtre*, for-
matu dupo analogi'a correlatoru *fi-*
liastru, *filiastra*), *noverca*, *mamma vi-*
triga; vedi si *contrassulu mastera*.

MATRE, s. f., *mater*; *mamma*, *nas-*
cutoria: *terr'a e matrea commune*; me-
taforice: *cetate matre*, *baserica matre*.

MATRECA si *matrica*, s. f., *mater-*
cula; ap'um *regina*; *novercula*; *anacula*,
muliercula, *famigera*, etc.; proprie de-
minutivu d'in *matre*, applicatu inse mai
multu la insemnari metaforice, cumu:
1. *mamma rea*, *vitriga*; 2. *muliere be-*
trâna, *inepta* si *stulta*, (vedi si *matre-*
cuca, *matricucia*); 3. *muiere* cui place se
afle tote si se porte vorbe de la unii la
altii; *muiere intrigante*; 4. in fine in pro-
nunti'a populare, syncopatu, si redusu
la *matcca*, apoi la *matca*, cu insemna-
rile de: a) *regin'a albineloru*; b) *matrice*
a *femineloru*, *uterulu*: *albi'a unui riu*,
unui fluviu, *unei ape* in genere: *apele si*
au essitu d'in matric'a loru; d) parte ce
remâne intr'unu registru d'in unu actu
taliatu d'in acellu registru: *matric'a ad-*
deverentiei telle e rupta d'in registru;
registru cu matrica, *addeverentie cu*
matrica; e) *partea de diosu a trunchiului*
unei plante, etc. (vedi si *matrice*).

MATRECIA si *matretia*, s. f., *capitis*
furfur vel sorde; d'in *matre*: 1. *matre*
sau *matrice* de *peduchi*, *larve de peduchi*,
lendini: *a uccide cuiva matreci'a*; 2. *sorde*
farinosa ce se face in capu: *ai multa*
matrecia in capu; *latur'a cu galbinusiu*
de ou e bona de matrecia; 3. *planta*, d'in
clasea *hexandrioloru*, *peplis*.

MATRECIOSU, si *matretiosu*, -a, adj.,
plenu de *matrecia*: *capu matreciosu*.

MATRECUCA, si *matricuca*, s. f.,
fatua, *inepta*, *stulta muliercula*; proprie,
deminutivu d'in deminutivulu *matrica*,
luatu cu intellesu speciale de *muiere*
stulta si *inepta*.

MATRECUCIA, si *matrecutia*, s. f.,
deminutivu d'in deminutivulu *matreca*

in differitele insemnari alle acestui co-ventu, syncopatu in pronunti'a poporului ca si *matrica*, sub 4.: *matrecucia* = *matecucia*.

MATRECULA, s. f., vedi *matricula*.

MATRICA, *matricucia*, etc., vedi *matreca*, *matrecucia*.

MATRICALI, s. f., *matricalis*; relativu : a) la *matrice* : *vene matricali*; b) la *matrica* sau *matreca* : *vorbe matricali*.

MATRICE, s. f., *matrix*; d'in *matre*, 1. proprie, mamma, nascutoria, vorbindu mai vertosu de vite, fetatoria : *ouile matrici*; a nu avé destulli tauri pentru atâte matrici; 2. metaforice : a) in sensulu cellu mai latu, causa, auctoriu, inceputoriu, fonte sau fontana : *matricea totoru legiloru e acestu principiu*; b) in speciale : α) pantecele maternu, uterulu : *are matricea vetemata*; β) doreri de facere, si de aci, doreri de pantece in genere, colica, taiature de stomacu : *prunci si sufferu forte de matrice, sunt inse si omeni mari cari sufferu reu de matrice*; γ) la plante, radechin'a trunchiului, trunchiulu : *blastari essiti d'in matrice*; δ) registru, mai allessu registru publicu, mai vertosu registru, d'in care se tabia acte, remane inse parte d'in actulu taliatu : *registru matrice sau cu matrice*; ε) la typographia, forma de littera facuta d'in arame : *nu avemu indestulle matrici de litterele a, b si c*; ζ) la minerali, locu-sau substantia, d'in care se tragu acelle minerali : *matrice de aur*; η) specia de planta, *pyrethrum panthenium* : *mierea de matrice nu este bona pentru albine*.

MATRICELLA, s. f., si

MATRICUCIA sau *matricucia*, s. f., deminutivu d'in *matrice*: vedi si *matrecucia*.

* **MATRICIDIU**, s. m., pl.-e, *matricidium* (d'in *matre* si *cedere*): *uccidere de matre*.

* **MATRICIDU**, -a, adj. s., *matricida*; cellu ce committe unu *matricidiu*, *neceditoriu de madre* : *ce poti spera bonu de la unu matricidu sau de la una matricida*; *manule telle matricide*.

* **MATRICULA**, s. f., *matricula*; de-

minutivu d'in *matrice*, applicatu mai vertosu in insemnarea de registru, in care se trecu acte sau nomine de persone de certa categoria : *matricul'a battezatiloru*; *matricule de conunati, de morti, de nascuti*; a *trece in matricul'a scolei*, a *sterge d'in matricule*.

* **MATRICULARE**, v., *inscribere*, a *trece*, a *serie in matricula* : *acestu actu nu e inco matriculatu*.

* **MATRICULATIONE**, s. f., *inscriptio*; *trecere in matricula*.

* **MATRICULATU**, -a, part. d'in *matriculare* : *nascuti si matriculati*.

* **MATRIMONIALE**, adj., *matrimonialis*, relativu la *matrimoniu* : *causa matrimoniale*.

* **MATRIMONIU**, pl.-e, *matrimonium*, (de la *matre*), casatoria : a *da fiiele in matrimoniu dupo boni mariti*; a *lua in matrimoniu*.

* **MATRIMU**, -a, adj., *matrimus*; cu *matre*, cui traiesce inco *matre-a* : *diece teneri si diece tenere*; *toti patrimi si matrimi*.

* **MATRINA**, s. f., (it. *matrina* si *madrina*, fr. *marraine*), nascia, femina care serve de *matre copilliloru la baptesmu*.

* **MATRONA**, s. f., *matrona*, (d'in *matre*, mare-matre): 1. proprie, muiere maritata, data, cumu se dice, *la casa ei*, de unde Gelliu dice : *matrona, proprie se dice cea unita cu unu maritu in matrimoniu, si e matrona, pre catu tine matrimoniu, de si nu devine matre, ci se spera numai co va deveni*; 2. metaforice : a) cu ide'a accessoria de *conditione inalta, arutiosa* : *opulentele nostre matrone*; b) cu ide'a accessoria de *demna, virtuosa, casta, etc.* : *sanctitatea numelui de matrona*; *sentimentulu demnitatii de matrone*.

* **MATRONALE**, adj., *matronalis*; relativu la *matrona* : *decore matronale, ornatu matronale*.

* **MATRUELE**, s. m., *matruelis*; consobrinu sau veru d'in fratele *matrei* sau *mammei*.

* **MATTA**, s. f., *matta*; asternutu grossolanu, asternutu sau tapetu de papura.

* **MATTARIU**, -a, adj. s., *mattarius*;

relativu la matta; in speciale; cellu ce implettesce *matte*; b) cellu ce dorme pre *matta*; pauperu in gradulu estremu.

* **MATTU** si *matu*, -a, adj.; *mattus* si *matas*, (it. *matto*, fr. *mat*, compara si sanscr. *mattá*, part., d'in *mad*, care pare a fi si radecin'a latinesceloru : *mad-ere*, *mad-idus*, vedi si *madidu*); 1. bétu, imbetatu; 2. capiu, smentitu, nebonu; 3. deballatu, marcitu, mollesitu, ruptu de fatiga, nepotentiosu, etc.:—*colori matte*, fora vivacitate, fora lustru.

* **MATULA** sau *matura*, s. f., *matula*, ólla de nopte; fig. omu ineptu.

MATURA, *maturare*, etc., vedi *mètura*, *meturare*, etc.

* **MATURARE**, v., *maturare*, a face *maturu*, de aci: a) a cóce, a molliá, a induleci: *a maturá olive in mória, fructe maturate prin cocere sau ferbere*; b) a properá, a festiná, a precipitá, etc.: *a maturá mortea cuiva, a maturá lupt'a; maturati a veni la noi; nu maturá lucrulu, co-ci totu ce e maturatu nu esse bene*; — si cu intellesu intransitivu, déro in acestu sensu se applica mai bene form'a *maturire*.

* **MATURARE**, s. verbale, *maturatio*, in t. s. verbului.

* **MATURATIONE**, s. f., *maturatio*, actione de *maturare*: *maturationea fructeloru, a coetationiloru*, etc.

* **MATURATU**, -a, adj. part., *maturatus*, propperatu, precipitatu; *batalia maturata si data înainte de tempulu convenitu*.

MATURIRE, -eseu, *maturescere*, a deveni *maturu*, 1. proprie: *aceste pome maturescu de timpuriu*; 2. metaforice: *mentea maturesce cu etatea; fetii in pantece maturescu la unele animali dupo noue mensi*; — si cu intellesu trans., *a maturi unu consiliu, unu planu*, etc. inse in acestu sensu se iea mai bene form'a *maturare*.

MATURITIONE, s. f., *maturatio*, actione de *maturire*.

* **MATURITATE**, s. f., *maturitas*, statu sau calitate de *maturu*; 1. proprie: *pomele au adjunsu la deplena maturitate; tomn'a e caracterisata prin maturitatea totoru fructeloru; in maturitatea*

loru gránele devinu flave; 2. metaf. a) in genere: *maturitatea mentei, cogitarei, consilieloru, planului*; b) in speciale: α) timpulu sau momentulu convenitu pentru facerea unui lucru, momentulu precisu in care e se se face ceva, si de aci, implere, complere, consummare, perfectione, etc.: *maturitatea fetului conceputu; maturitatea etatei*; in pl. *maturitatile temporiloru annului*, proprietatile inerenti temporiloru; β) precipitanti'a, festinatione, facere prea in currendu sau inainte de tempu a unui lucru: *maturitatea venirei selle si a inceperii bataliei ammeti pre toti*.

MATURU, -a, (pronuntia *matúru*), adj. coptu, tempuriu, adjunsu la tempulu seu, adjunsu la deplena desvoltare, deplenu, perfectu, etc., 1. in genere si proprie: *pomele déco sunt mature, de sene cadu d'in pomi; grânu, ordiu maturu; ficia prea matura; persicee prea mature; meri maturi*; 2. metaf.: a) in genere, la tempu, tempuriu, deplenu, perfectu, adjunsu la cea mai mare desvoltare, la completa desvoltare: *fetii conceputi sunt maturi; feta matura de maritatu; mente matura; omu maturu de mente, de si inco nu maturu de corpu: incepe a scrie candu cogetarile telle sunt deja mature*; b) in speciale, α) prea trecut, cui a trecut tempulu: *fete mature*: α') bone de maritatu, dero si: β) caroru-a le a trecut sau cellu pucinu e aproape se le treca acestu tempu; asiá si: *juni maturi*; γ) prea tempuriu, cui n'a venit inco tempulu seu: *cirasie mature, ierna matura*; — in acestu intellesu se iea mai vertosu composit. *prematuru*.

MATUSIA, s. f., *amita*, *matertera*, *anus*, *anicula*; 1. soru a *matrei* sau *mammei*, cumu si soru a *tatalui*: *matusia de tata sau despre tata, matusia de mamma sau despre mamma; nepotii si nepotele dicu matusia sororei mammei sau tatalui loru*; 2. muieru betrâna sau cellu pucinu mai betrâna de câtu altulu ce i dice *matusia*: *matusi'a Florea, matusi'a preutessa*.

MATUSICA, s. f., deminutivu d'in *matusi'a*; — scurtatu in pronuntia pre a locurea in *tusica*, ca si *matusia* in *tusia*.

* **MATUTINALE**, scurta cu *matinale*, adj., *matutinalis*, de *demanétia*: *tempulu matinale*: omu *matinale*, care se scélla de *demanétia*.

MATUTINU.-a. adj. s., *matutinus*, de *demanétia*: *br le matutine*, *somnylu matutinu*: *offa lulu matutina* (ἔσθρον).

* **MAUSOLIU**, s. m., *mausolum*, l. mormentu pomposu facutu lui *Mausolu*, regelui Cariei, de soci'a sea *Artemisia*; de aci: 2. prin metafóre: a) mormentu sau monumentu funebre pomposu; b) simulacru de mormentu ce se înaltea în baserica cu ocaziunea commendationei unui reposatu; în acestu sensu se dice si *catafalcu*.

MAXIMA, *maxima*: vedi *massima*, *massimu*.

MAZERE, s. f., pisum sativum, *L.*, planta leguminoasă cu mai multe varietati: *mazere de gradina*, de *cinque macere sacharosa*.

MAZERICHIA, s. f., vicia nigra, *L.*, planta ce sémene cu *mazere* propriu dis-a. pre a locura se dice si *clerica* si *tertiarica*.

MAZEROIU, cu *a* de totu molliatu, în locu de :

MAZERONIU, s. m., *latyrus cornutus*, *L.*, una d'în varietati: *mazerei*, numita si *ficu mazi*; s. m., *gemma wöhlerische* de *Plat. erise*.

1 **ME**, pronome cu j. pers. l. sing. acc. me: *me bate*, *me batutu me scollu*, *me dau*: vedi *ca*.

2 **ME**, vocativu scurta d'în *meco*: *me bairte*, *me crasti*, *a me cere*, *me commate*: la femine se aplica cu scurta d'în *fiu*: *fiu Maria*, *fiu commata*! A dese ori se aplica si singure: *ce fieri me?* *ce faci tu?*

MEA, *mea*, s. m. d'în possess. *meu*: vedi *meu*.

* **MEABILE**, adj., *meabilis*, ce se poate caleá, strabate, ambliá: *calie meabile*: vedi si compos. *permeabile*.

†† **MEARE**, v., meare; a merge, a curre, a ambliá, a strabate, etc.; - de aci: *meaua*, *permeare*, etc.

MECAIRE,-escu, v., betare, nutire; a sberá ca caprele; a avé voce tremulá; a incuréá vorb'a; -comp. gr. *μηκάζου*.

MECANICA, *mecanicu*, etc., vedi *mechanica*.

MECENATE, s. m., *Mecenas*, l. proprie, numele unui ministru allu lui Augustu, omu luminatu si forte amatoriu de arti si scientie, protectoriu allu acestora-a si allu celloru ce se ocupau cu elle, de aci: 2. metaf., protectoriu allu artistiloru si scientieloru: *puéine secle au produsu mecenati*.

MECHANICU.-a. adj. s., *mechanicus* (*μηχανικός*): relativu la *machine*, ce se une de *machine*, se face cu *machine* sau ea cu una *machina*, si de aci, la care nu se cere sau lipsese inteligenti'a, etc.: *lucru mechanicu*, *arti mechanicu*, *lectura mechanicu*: *gesturile acestui oratoriu sunt curatu mechanicu*; *automatii sunt omni sau alte animali mechanicu*: — ea adv., *mechanice* = *mechanice*: *a lege mechanicu*, *a gesticulá mechanicu*: — subst., a) person., *mechanicu* = *mechanicus*, cellu ce se ocupa cu una *arte mechanicu*: déro mai vertosu cellu ce seie sau se ocupa cu *mechanic'a*, (vedi urmatoriulu b): *nu poti fi bonu mechanicu*, *déro nu esti bonu geometru*; b) reale l., *mechanice* = *mechanica*: α) scientia ce se ocupa cu legile miscarei: *mechanica theoretica*, *practica*; *principiulu legile mechanicu*; *mechanica creasca*, scientia sau teoria miscarei astreloru; β) structura *mechanica*, *mechanismulu* unui lucrú: *mechanic'a orologiulu*, *a corpulu omni* sau *aliumei*, etc.; γ) constructione de *machin*.

MECHANISARE, v., (fr. *mécaniser*), a face *machina*: *industria mechanisamentu*.

MECHANISMU, s. m., (fr. *mécanisme*): structura *mechanica* a unui corpú, canu în acea-asi însemnare cu *mechanica* (vedi *mechanica*, ea subst. f.): *mechanismulu orologiulu*, *corpulu omni* sau *universulu*, *locomotiveloru*; — fig. *mechanismulu limbii*, *versificatiuni*, *administratiuni*.

* **MECONE**, s. m., *mecou* = *μηκών* specie de *macu*.

* **MECONIDE**, s. f., *mecanis*, (*μηκωνίς*), specie de laptuca.

MECONIU, s. m., *meconium* (*μηκόνιον*).

νιογ), 1. succu de *macu* sau de *mecone*; 2. specia de planta, numita si *peplide*; 3. escrementele prunciloru mici. cari essu indata dupo nascere.

* MEDALIA, s. f., numisma, (it. *medaglia*, fr. *medaille*), buccatella de metallu facuta in memori'a si onorea verineei persone illustre, sau si spre a conservá memori'a unui evenimentu, a verineei actione memorabile sau a unei intreprinderi de mare insemnatare, alle carei rezultate se astepta: *anticele monete grecesci si romane inco se numescu medalie; medalia de auru, de argentu, de arama, de bronzu; medalia antica, medalia d'in tempu mai nouu; legend'a, campulu, inscriptionea medaliei, cabinctu de medalie; capulu medaliei, reversulu medaliei; medalia falsa, stersa*; — *medalie* se mai numescu si acelle buccati de metallu, cari se dau la poeti, la oratori, artisti, fabricanti cari intrecu pre celli alti in concursulu ce se face: *la espositionea universale s'au impartitu medalie: fabric'a loru a obtinutu peno acumu trei medalie de argentu si un'a de auru; impartirea de medalie este unu bonu stimulu pentru industria.*

* MEDALIA RIU, s. m., armariu facutu a nume pentru asediarea si conservarea collectioniloru de medalie.

* MEDALIONE, s. m., (fr. *medaillon*), *medalia* mare ce intrece multu in volume si greutate pre celle alte; este si terminu de architectura.

* MEDALISTU, s. m., cellu ce aduna *medalie*, le esplica si le descrie.

†† MEDERE, v., *mederi*, a vindecá de unu *morbu*; de aci derivatele si compusele: *medicu, remediu*, etc.

MÉDIADI, s. f., *meridies*, vedi *di* si *mediu*.

* MEDIALE, adj., *medialis*, (d'in *mediu*), de *medilocu*.

* MEDIANTE, adj. part., *medius*, care *media*: *nota mediante*, de musica, ce sta in *medilocu* intre dominante si cinto.

* MEDIANU, -a, adj., *medianus*, de *mediu* sau *mediloeu*: *digitulu medianu, formatu medianu de charteia*.

* MEDIARE, v., *mediare*, 1. a despartí prin *mediu*, a taliá in doue particeali; 2. a stá in *medilocu*, a se aflá in *mediu* sau la *medilocu*; a intervení, a intercede.

* MEDIASTINU, s. m., *mediastinus*, (d'in *mediu*), care sta in *mediu* sau la *mediloeu*, applicatu in speciale: a) la unu servu, ce sta paratu la orice ordini alle domnului seu; b) omu ce adjuta pre altulu in lucrulu seu; c) despartitura membrania d'intre celle doue pleure alle peptului.

* MEDIATIONE, s. f., *intercessio*, actione de *mediare*. mai vertosu in insemnarea de *intervenire*, *intercedere*, *medilocire*: *prin abilea tea mediatione ai readdussu pacea intre celle doue popore*.

* MEDIATISARE, v., (fr. *médiateur*), a lipsí unu domnitoriu, sau una dynastia de dreptulu de suveranitate, vorbindu mai vertosu de acei principii si principelli germani, cari si perdura potestatea cu sau fora desdammare.

* MEDIATISATU, -a, adj. partic.: *principe germanu mediatisatu*.

* MEDIATORIU, -toriu, adj. s., *mediator*, (fr. *médiateur*), care *media*, se interpune intre doue sau mai multe persone, spre a le impacá, mai vertosu in diplomatia: *regele Italiei fu mediatoriu intre Franci'a si Britanni'a*.

* MEDIATU, -a, adj. adv., (*mediatus*), prin intermediu: *a participá mediatu si immediatu la buccuriele terrei*.

* MEDICABILE, adj., *medicabilis*, ce se pote medicá.

* MEDICALE, adj., (fr. *medical*), ad *medicinam* pertinens, ce se tine de medicina: *instruetione medicale; carte medicale; proprietate medicale a unei plante, potere medicatoria; materia medicale*, substantie applicate in medicina, cumu si modu de a le prepará si administrá: *tractatu, dissertatione, carte despre materi'a medicale*.

* MEDICAMENTARIU, s. m., *medicamentarius*, ce tractedia despre *medicamento*: *carte medicamentaria, lege medicamentaria*; vedi si *apothecariu*, si *pharmacistu*.

* **MEDICAMENTU**, pl.-e, *medicina*, *medicamen*, *medicamentum*, substantia de la care se spera vindecarea, ce se da pre d'in intru, sau se aplica si pre d'in afora, dupo natur'a morbului: *pre acestu omu l'au ruinatu medicamentele; medicamente palliative; medicamente luate fora neci unu scopu.*

* **MEDICARE**, v., *medicare*, a curá, a dá *medicina* unui morbosu, a vindecá; vedi si *vindecare* si *curare*.

* **MEDICINA**, s. f., *medicina*, *medicamen*, *ars medicinæ*, *ars medica*, *ars medendi*, artea ce invétia modurile de a conservá sanetatea si de a tractá morbi: *a studiá medicin'a; doctoriu in medicina; facultate de medicina; systema de medicina; medicin'a arabiloru, medicin'a europeana; medicin'a clinica*, care se practica la patulu patientiloru; — *medicina mentale*, care se ocupa de morbi spirituali; — *medicina legale*, care se aplica la diferite cestioni juridice, spre a le poté deslegá; — *medicina veterinaria*, care se ocupa cu morbi animaliloru domestice; — *medicina*, se dice adesea si *remediulu*, cu care crede cineva co se pote vindecá; vedi *medicamentu*.

* **MEDICINALE**, adj., *medicinalis*, ce se tine de *medicina*, cumu si ce are potere medicatoria: *planta, beutura medicinale*.

* **MEDICINISTU**, s. m., *arti medicæ incumbens*, care studia *medicin'a*: *ocellu studente e unu medicinistu*.

MEDICU, s. m., *medicus*, *mediclnæ peritus*, care essercita artea *medicinæ*: *medicu bonu, renunitu, intelleftu; medicii de la facultatea d'in Parisu differu adeseu in opinionile loru de cei veniti de la facultatea d'in Vienna; chiamati mediculu; consiliu de medici; vaide ebbu, a appucatu pre mánu de medici; candu ai adjunsu la patru dieci de anvi, ti poti fi tu tie medicu; — in locu de medicu se dice si doctoriu prov. *medice, vindecate pre teneensuti* despre omenii, caroru-a place a dá consiliu la tota lumea, si inco cu impertinentia; — *restimentulu nu face pre medicu*, pote avé cineva titlulu de *medicu*, si totusi se*

fia unu ignorante; — *medicu de apa dulce*, adeco *medicu neindemanatecu*, nepracticu, fricosu, care ambla se vindece cu remedie palliative; — *i a venitu mediculu dupo morte*, adjutoriu forte tardiu, in câtu nu mai pote fi de neci unu folosu; *in unele casuri mediculu suffletescu este mai necesariu de câtu mediculu corporale: tempulu este unu mare medicu; — in origine coventulu e adj., medicu, -a = medicus-a-um*, trassu d'in *medere = medicare*, si prin urmare: *medicu, -a = medicatoriu*, care medica: *medicele erbe, medic'a potere a beuturei.*

MEDIETATE, (corruptu in *dimetate*, *diumetate* si *jumetate*), s. f., *medietas*, un'a d'in dóne pârti ecali in care e impartitu unu totu.

MEDIETATIRE, -escu, v., *dimidiare*, a impartí in dóne pârti.

MEDIETATITU, -a, adj. part., *dimidiatus*, impartitu in doue pârti.

MEDILOCIRE, -escu, v., *intercedere*, a se pune la *medilocu*, a intercede.

MEDILOCIRE, s. verbale, *mediatio*, intercessione.

MEDILOCITORIU, -tória, adj. s., *mediator*, *intercessor*, care *medilocesce*.

MEDILOCITU, -a, adj., *intermedius*: adv., *mediatu*.

MEDILOCU, pl.-e, *medium*; vedi *medilocu* cu tóte derivatele selle.

* **MEDIMNU**, s. m., *medimnus*, (*μέδιμνος*), mesura attica pentru aride, de dóne patrantarie sau de sesse modie romane.

* **MEDIOCRE**, adj., *mediocris*; vedi *mediocru*.

* **MEDIOCRITATE**, s. f., *mediocritas*, calitate de *mediocru*, stare de *medilocu*, mesura de *medilocu*, mesura de *medilocu* între prea-multu si prea-pucinu; fig.: *acestu studente, acellu diaristu, acellu scriptoriu este una mediocritate; acea carte este mai diosu de mediocritate.*

* **MEDIOCRU**, -a, adj., *mediocris*, ce tine *mediculu* sau *medilocu* între multu si pucinu, bonu si reu; mesuratu, modestu, ordinariu, commune, vulgariu, etc.; pucinu insemnatu, de pucina importantia, etc.: *filosofu mediocru, scriptoriu si mai mediocru; barbati nu me-*

diocri, ci mari si docti; intelligentia mediocra.

MEDIORU, -a, adj. s., (*mediolus*); diminutivum d'in *mediu*, 1. ca adiectivum: *omeni mediore, muieri mediore; vite mediore*, etc., adeco *medie* de etate, de statura, de stare, etc.; 2. ca subst., *medioru de pane, mediore de nuci*.

MEDIOSU, -a, adj., *medullus, pulposus, carnosus*, etc.; plenu de *mediu*, (vedi *mediu* sub 2): *pepeni mediosi, nuca mediosa, grauntie mediose*; — metaf., *coventu mediosu; carte pre scurtu, déro mediosa*.

MEDIRE, -escu, v., (pronunt. pre a locuri si: *miedire, midire, mijire*; vedi si *mediu* sub 2. a); *mediare; nutare; dormitare; subridere; illacescere; germinare*, etc. (compara si gr. *μηδία*); proprie: a face sau a se face numai de *medietate*, a incepe a se face, cumu: 1. *a medi* = a inchide ochii, a dormita, a nu dormi bene, a incepe abia a dormi; de aci si: *a medi*, a si astupa sau inchide ochii la joculu ce se chiama *media*; 2. *medesce de diua* sau *midesce de diua* = se crepa de diua, incepe abia a se lumina; 3. *erb'a medesce, perulu barbei sau barb'a medesce* = incepe a da, a incolti; 4. *medesce cineva d'in budie* sau *budiele medescu cuiva* = subridu forte pucinu, etc.

* **MEDITABUNDU**, -a, adj., *meditabundus*, confundatu in *meditare*.

* **MEDITAME**, pl. *meditamine, meditamem*, si:

* **MEDITAMENTU**, pl. -e, *meditamentum*, *meditare* asupr'a unui ce; in speciale, essercitiu de cogitare si de invetiare a scolariloru.

* **MEDITARE**, v., a cogita a fundu, a reflecte, a se ocupa seriosu cu mentea de ceva: *a medita* asupr'a *miseriei omnesce*; a combina cu maturitate sau prepara cu mentea: *a medita mari reforme, a medita pre cineva*. a lu face se precepta si se invetie ceva, una lectione, etc.

* **MEDITATIONE**, s. f., *meditatio*; actione si resultatu allu *meditarei*: *nuturburati pre cogitatoriu in profundele lui meditationi; Antoniu si a publicatu meditationile selle*; — locu de *meditare*:

elevii au intratu in meditatione, in sall'a de *meditatione*.

* **MEDITATIVU**, -a, adj., *meditativus*; relativu la *meditare*. datu la *meditare*: *omulu prea meditativu e ineptu pentru victi'a practica*.

* **MEDITATORIU**, -toria, adj. s., *meditator* si *meditatorius*; care *medita* sau serve la *meditatu*: *meditatorii si repetatorii eleviloru interni*; — s. m. reale, *meditatoriu*, locu de *meditatu*, camera de studiatu.

MEDITATU, -a, adj. part., *cogitatu*, preparatu, invetiatu.

MEDITERRANIU, -a, adj., si:

MEDITERRANU, -a, adj., *mediterraneus*, (*mediu-terra*), ce se afla in *mediulu* sau *mediloculu terrei* (= uscatului): *terre mediterranie, cetate mediterrania*, opp. la *cetate maritima*; *marea mediterrania*, si abs. *mediterrani'a*, mare intre Europ'a, Asia si Afric'a: *navigatiunea pre mediterrania*.

MEDIU, -a, (pron. pre a locurea si *miediu*; vedi cotra finitulu acestui art.), adj. s., *medius*; *medium*; *nucleus*; *robur*; *opes*; *ratio*; 1. adj., *mediu*, -a, a) care se afla intre sau intru alte lucruri sau persone, adesea cu ide'a accessoria co ocupa *centrulu* acelloru-asi sau allu unui spatiu de tempu ori de locu: *termenii medii ai unei proportiune; cei doui calli medii d'in patru pusi a laturi unulu cu altulu; dupo anticu, terr'a ocupa loculu mediu in lume*; b) *mediocru*, modestu, ce nu e multu neci pucinu, bonu neci reu, avutu neci pauperu, etc., *talente medie, stari medie*, (vedi si *mediocru*); c) care e *medietate* sau *diumetate* d'in ceva, un'a d'in doue parti ecali alle unui ce: *media-di*, (vedi si mai diosu la 2. *mediulu dillei*); asiá si *media ora, media calle, mediu capu, medie mere, medi pepeni*, etc. — se se observe bene differentia de intellesu intre: α) *media di, media calle*, etc., de una parte, si de alta parte: β) *di media, calle media*: expressionile de sub α insamna sau *diumetate de di, de calle*, sau *puntulu mediu, mediloculu, centrulu dillei, callei*, etc.; éro expressionile de sub β insamna *di, calle pusa la medilocu intre alte dille sau calli*: pre

callea media e cineva câtu se pote de securu; cine a strabatutu peno la media calle, n'are se mai strabatu de câtu cea alta medietate a acellei-asi calle; — 2. subst. m., a) cu pl. in i, mediu, medi, (pre a locuri pron. meji, vedi mai diosu), parte interna a fructeloru sau pomeloru, parte ce se manca, dupo ce se curetia de scortia, pelle, pellicella, etc.: trei medi de nuca, patru medi de pepeni; cu medi de nuca se face bona dulcetia; medi de amygdale, de samburi de caisse; in composte intra numai medii de pere si de mere; medii bene curatiati de pelli-tiele loru; d'in mediulu sementieloru de linu si de canipa si de rapitia se estrage oliu; din mediulu grauntieloru de grânu, de secare, de meliu, de ordiu, se trage farin'a; b) fora pl., mediu-lu: a) in sensu analogu cellui precedente de sub 2., a): mediu de pane; de unde metaf., vor-be fora mediu, carti fora neci unu mediu; a scrie pucine, dero cu mediu; si chiaru in sensu si mai generale, mediu = materia: e multu mediu in acestu poporu; ß) parte sau puntu centrale, puntu unde ceva e de medietate sau diometate: in mediulu verei, tomnei, iernei; a se scollá la mediulu noptei; mediulu dillei = medium diei sau meridies; — observa differenti'a intre espressionile: a') mediulu dillei, mediulu noptei, de una parte, si de alt'a: ß') media di, media nopte; — afora de acésta-a, media-di se dice si contrassu média, de regula compusu cu a, amédia: a manca de amédia, a de-jugá si pune boii de amédia; si in pl. amédie, redussu in amedi: in amedi, de in amedi, d'in amedi; nu am dormitu d'in amedi; in acestu sensu si sub forma masc. amediu = somnu sau mancare de amedi: nu mi am facutu amediulu; — c) cu pl.-e, mediu, medie, a) in genere, ori-ce lucru cu care ne adjutânu a face altu lucru: cu ce mediu amu poté scupá de acésta greutate? ß) in specie: a') a-vere, potere, facultate, influenza, talentu, etc.: scolariu fora medie de a si continuá studiele; avutului stau la dispositione destulle medie de a si satisfacete tote placerile; omu cu pucine medie de spiritu; ß') spatiu, societate, aeru, etc.

in care ceva sau cineva viue sau se mi-sca; mediulu, in care traiesci, nu e bonu pentru constitutionea si caracteriulu teu; lumin'a se refracta, candu trece d'in unu mediu in altulu; d) ca s. f., media: a) media-di, (vedi mai susu); ß) media (pron. pre a locuri si: miedia, midia, mi-ja), jocu analogu cellui numitu bab'a orb'a. (vedi medire).

MEDIUINA, s. f., limes intermedius, sulcus terminalis, (d'in mediu), sulcu mediu intre doue arature; in genere fascia de pamentu ce sta ca limite intre doui agri, doue mosie, doui muri, etc.

MEDIULOCIRE, -escu, (de preferitu form'a medilocire; vedi mediu si mediulocu), interesse, intercedere; sese vel-operam suam pro aliquo interponere, interjicere; 1. a fi la medilocu, fia vorb'a de locu sau de tempu: intre derimarea Troiei si intre fundarea Romei medilocesce unu lungu spatiu de tempu; in genere, a se aflá, a fi: intre noi nu medilocesce neci una ura; 2. a se interpune in favorea cuiva: ellu a medilocitu de am capetatu acesta functione; prin medilocirea tea credu co asiu poté intrá in acea casa.

MEDIULOCITORIU, -toria, (de preferitu medilocitoriu, vedi mediulocu), adj. s., mediator, intercessor, care medilocesce, mediatoriu: fii, nascutoriu de Domnedieu, mie medilocitoria la infri-cosia'ta di a judeciului de apoi.

MEDIULOCITU, -a, adj., (de preferitu medilocitu), mediatu; si ca adv., medilocitu = mediatu, nemedilocitu = im-mediatu.

MEDIULOCIU, -a, (de preferitu medilociu: vedi si mediulocu), adj., medius, medianus; ce e de mediulocu sau la mediulocu: omu de statura medilocia, (vedi si mediu sub 1).

MEDIULOCU (pron. pre a locurea miedulocu, miedilocu, midilocu, mijilocu; vedi mediu cotra fine; de preferitu, ca mai correcta si mai usiora, e form'a medilocu), pl.-e, medius locus, medium, meditullium; 1. proprie: mediloculu pamentului, mediloculu liniei, mediloculu ariei; mediloculu omului = tali'a; a si incinge mediloculu; a si frange medilo-

culu; a stá si mané in mediloculu câmpului; in mediloculu, la mediloculu apei, allu riuului, allu marei; mediloculu sar-tei, a essi d'in mediloculu amiciloru; crucifissera pre Jesus la medilocu intre doi latroni; prin metafore: a) despre tempu: mediloculu annului, lunci, septemânei, dillei, noctei; b) despre lucrari si lucruri abstracte: la mediloculu ospetiu-lui, nuntei, callatorie, serbatoarei, jocu-lui; c) despre ce nu e multu neci pucinu, reu neci bonu, avutu neci pauperu: sta-re, avere de medilocu, sateani de medi-locu, ctate de medilocu; a recrutá mili-tari d'intre cetatianii de medilocu; neci inaltu neci menutu, ci de medilocu; d) cu ce ne adjutámu a face ceva. α) in ge-nere: care e mediloculu cellu mai bonu de a se inavuti? β) in specie, avere, stare, potere, facultate: omu cu mediloce inde-stullatorie; copilli fora mediloce de in-vetiatu carte; — asiá déro form'a medi-locu are mare parte d'in insemnarile for-mei mediu. (vedi mediu sub 2).

MEDUA si *meduva*, s. f., vedi *medulla*.

MEDULLA s. f., *medulla*, (comp. it. *midolla* si *midollo*, isp. *medula* si *meollo*, port. *medulla* si *miolo*, prov. *medalla*, *me-zeia* si *meia*, fr. *moële*, tote d'in acea-si radecina cu *mediu*), substantia molle ce se afla in mediulu osseloru; prin ana-logia, substantia ce se afla in tuburile planteloru.

1 MEDULLARE, adj., *medullaris*, relativu la *medulla*.

2 MEDULLARE, v., *medullare*; a) a implé cu *medulla*; b) a divide in *medul-larie*, a provedé cu *medullarie*; contra-riu *desmedullare*.

MEDULLARIU, -a, adj. s., *medulla-ris*; *membrum*; relativu la *medulla*, *ma-dullare*; ca subst., a) m., *medullariu*: α) reale, plur. *medullarie*, membru allu corpului: *me doru tote medullariele*; — in speciale membrulu genitale virile; — β) pers., pl. *medullari*, omu ce face parte d'in una societate: *medullarii so-cietatei de adjutorie mutuali* b) f., reale, *medullaria* = *medullare*, membru ce con-tine *medulla*; vedi si membru astadi a-prope mai usitatu de catu *medullariu* in differitele selle acceptioni.

MEDULLOSU, -a, adj., *medulosus*; plenu de *medulla*.

* MEDUSA, s. f., *medusa* (*μέδουσα*); fientia fabulosa, un'a d'intre feminele *Gorgoni*, cu peru de serpi, d'in allu ca-rei sânge a essitu callulu poetiloru *pe-gasu*, éro capulu ei a remasu proprie-tate a lui *Perseu*: *cine cotediá se se uite la acellu capu, se prefacea in pétra*.

* MEFITE si *mephite*, s. f., *mephitis* si *meitis*, effluviu, essalatione pesti-fera d'in pamentu, miasma.

* MEFITICU si *mephiticu*, -a, adj., *mephiticus*, ce coprende *mefite*, ce vine d'in *mefite*, putorosu si pestiferu:

* MEGERA, s. f., *megera*, (*μέγαιρα*); nume propriu allu unei-a d'in furiele mythologice; applicatu inse si ca com-mune la feminele relle si furiose: *mu-lierea lui e addeverata megera*.

MEI, plur. pronumelui possessivu *meu*, *meus*, plur. *mei*.

MELORU, *meisioru*, *meiu*, etc., vedi *melioru*, *melisioru*, *meliu*.

* MELANCHOLIA si *melancholia* s. f., *melancholia*, (*μελαγχολία*), *tristitia et perpetua taciturnitas*, *mœstitia*; propr. *fiere négra*, si de ací: dispositione tri-sta, ce se crede co vine de la prea multa fiere négra, sau de la veri-una causa morale: *melancholia mare, profunda*; *s'a datu melancholiei*; *a cadutu in me-lancholia*; *scoteti melancholi'a d'in corpu si ánima*; — dispositione a suffletului, in care cineva fuge de alte placeri, si afla sengur'a placere in meditationi, fora neci unu planu, in idee estravaganti: *melancholia dulce, melancholia de omu teneru*.

* MELANCHOLICU si *melancholicu*, -a, adj., *melancholicus*, (*μελαγχολικός*), applectatu spre *melancholia*, dominatu de dens'a.

MELCARIA, s. f., fetura *limacum*; locu unde se nascu si se nutrescu melci.

MELCARIU, s. m., qui *limaces ven-dit*; venditoriu de *melci*.

* MELE, s. m., *meles*; specia de ani-male cadrupede, numitu pre alocurea *bursucu*.

* MELILOTU, s. f., *melilotus* si *me-lilotos* (*μελίλωτος*), *trifolium mellilotus*,

Lin.; planta d'in famili'a leguminose-
loru, ce sémena multu cu trifoliulu.

1 MELINU, s. m., *ligustrum vulgare*;
specia de plante; — *melinu rosia* =
sambucus niger L.

2 MELINU, -a, adj., *melinus*, (*μηλι-
νός*), estrassu d'in gutonie: *oliu melinu*,
oleum melinum.

3 MELINU, -a, adj., *melinus*, (d'in
μέλι = miere), facutu cu mieresau d'in
miere; subst. f. *melina*, *melina*, muisu
de miere.

* MELIORARE, -*ediu*, v., *meliorare*,
a face *meliore*, a face mai bene, a re-
formá spre bene, a correge, a indreptá,
a imbonetati: *meliorati starea poporu-
tui; la noi sunt multe de melioratu*.

* MELIORATIONE, s. f., *meliora-
tio*, reformatione spre bene: *meliora-
tionile facute costa summe muri; melio-
ratione considerabile; melioratione ap-
parente, illusoria*.

* MELIORATU, -a, adj. part., *melio-
ratus*, reformatu spre bene: *starca po-
porului pucinu meliorata*.

* MELIORE, adj., *melior*, compara-
tivu d'in *bonu*, si prin urmare *meliore*
= mai bonu. contrariu *pejore* = mai reu.

MELIORU, (cu *l* molliatu, *meioru*),
s. m., deminutivu d'in *meliu*.

MELISIORU, (cu *l* molliatu, *meisio-
ru*), s. m., deminutivu d'in *meliu*.

MELIOSU, -a, (cu *l* molliatu, *meiosu*),
adj., plenu de *meliu*.

MELISSA, s. f., *melissa officinalis*,
se dice si *matacina* si *erb'a stupioru*;
vedi *matacina*.

MELIU, (cu *l* molliatu, *meiu*), s. m.,
milium; planta cereale bene connoșcuta:
meliga de meliu; farina de meliu.

MELLAIARIU, -a, adj. s., cui place
mellaiulu. care mânca multu *mellaiu* sau
numai *mellaiu*.

MELLAIELLU, s. m., deminut. d'in
mellaiu; — specia de planta, *cistus he-
lianthemum, Linn.*

MELLAIETIARE, -*ediu*, v., *malacis-
sare*, *moldire*, *macerare*, a face *mellaiet-
tiu*: *perle selbatice puse in palie perdu
duréti'a si se mellaietiédia*.

MELLAIETIU, -a, adj., *mollis et fa-
rinosus vel granosus; insipidus, insul-*

*sus; molliosu, farinosu, care presenta
granutie molliose: pere mellaietie; —
fig. disgratiosu, neplacutu, nesaratu ·
omni mellaietiu, vorbe mellaietie*.

MELLAIONIU, (cu *n* molliatu *mel-
laioiu*), s. m., augment. d'in *mellaiu*,
in specie: a) turta de sementie clióse de
linu, cânepa, etc., ce se da vacceloru ca
se dea multu lapte; b) planta numita si
mellaiellu.

MELLAIORU, s. m., deminut. d'in
mellaiu: *mâncu mellaiorulu meu, si nu
asteptu de la altulu*.

MELLAIRE, -*escu*, v. refl. a se *mellai*,
a deveni molle; a se cöce tare, vorbindu
de póme.

MELLAIU, s. m., 1. *milium*, *meliu* =
mellaiu meruntu; 2. *farina ex milio vel
ex tritico turcico*, farina de meliu sau
de porumbu: *mellaiu de meliu, mellaiu
de porumbu* 3. *libum ex tali farina fac-
tum*, pâne facuta d'in farina de meliu
sau de porumbu: *ne amu saturatu de
memelliga, mai faceti si câte unu mel-
laiu*.

* MELLARIU, s. m., vedi *mierariu*.

* MELLATU, -a, adj., *mellatu*, am-
mestecatu cu melle (miere); indulcitu,
föрте dulce.

* MELLE, s. f., *mel*, *miere*: vedi *miere*.

* MELLIFERU, -a, adj., *mellifer*; care
porta, adduce sau face *melle*: *melliferele
albine*.

* MELLIFICARE, v., *mellificare*; a
face *melle*: *albinele mellifica*.

* MELLIFICIU, s. m., *mellificium*;
facere de melle. maiestria de a face *melle*.

* MELLIFICU, -a, adj., *mellificus*;
care face *melle* aptu a face *melle*.

* MELLIFLUU, -a, adj., *mellifluus*;
d'in care *flue* sau *curre melle*: *plante
melliflue, rin mellifluu*.

* MELLIGENU, -a, adj., *melligenus*;
care genera *melle*; de *genulu mellei*, ca
mel'ea.

MELLIGA, s. f., (it. *melliga*, com-
para gr. *μηλιζή*). vedi *memelliga*.

* MELLIGINE, s. f., *melligo*; succu
assemene cu *mellea*, mursa de miere;
succulu ce albinele tragu d'in flori inco
netransformatu in miere, materia de
miere si cera.

* MELLILLA, s. f., *mellilla*; ceva de *melle*. forte dulce.

* MELLINIA, s. f., *mellinia*; ceva de *melle*. dulcetia; placere, vorba de miere.

* MELLITU, -a, adj., *mellitus*; facutu d'in *melle* sau cu *melle*, dulce ca mie-rea : *mellitii faguri*; covente *mellite*.

* MELLIU, -a, adj., *melleus*; de *melle*; dulce ca *mellea*.

* MELLOSU, -a, adj., *mellosus*; plenu de *melle*; tare dulce.

* MELODIA, s. f., *melodia*, (μελωδία, d'in *melos* si *ode*); seria de sunete sau tonuri, de unde resulta cantare placuta si regulata : *melodia dulce*. *canticu lip-situ de melodia*; — *melodia*, in sensu strinsu tehnicu, se dice veri-ce regu-lare a tonuriloru, essecutate si ascultate successivu in acea-asi aria, diversu de *armonia*, care consiste in accordulu mai multoru parti essecutate si ascultate de una data : *mesur'a este proprie-tatea essentiala a melodieii, nu inse si a armonieii*; — in sensu mai largu, *melodia*, in poesia si prosa, seria de covente si de frasi, cari placu audiului; *melodi'a stylului, melodi'a vorbirei*.

* MELODIOSU, -a, adj., plenu de *melodia*: *cantecu melodiosu, voce melodiósa*.

* MELODRAMA, s. f., (*melodrama*), specia de drama, unde dialogulu este in-treruptu prin musica instrumentale.

* MELODU, s. m., *melodus* (μελωδός); cellu ce canta dulce si placutu, sonor.

* MELOFOLIU, s. m., *melofolium*; *melu* sau *meru* cu una *folia* laterale.

* MELOMANIA, s. f., *melomania*; passione excessiva pentru musica, *mania* de *melodia*: *toti membrii acestei familia sunt dominati de melomania*.

MELOMELE, s. f., *melomeli*, (μηλό-μελι), mursa cu *mere* sau cu *gutonie*.

MELONE, s. m., *melo*, pepene.

* MELOPEPONE, s. m., *melopepo* (μηλοπέπων); camu in acelluasi sensu cu simplulu *melone*.

* MELOTA, s. f., *melota*, (μηλωτή); pelle de oue; in genere, pelle cu lân'a sau perulu pre ea; vestimentu facutu sau captu-situ d'in atare pelle; vedi si *mallotella*.

* MELPOMENE, s. f., *melpomene*, (μελπομένη), mus'a poesiei lyrice.

1 MELU, s. m., vedi *meru*.

2 MELU, s. m., (μέλος), membru, me-sura; voce emissa cu mesura, cu tactu; cantecu; vedi *melodia*, *melodiosu*, etc.

* MEMBRANA, s. f., *membrana*, (d'in *membru*), tesselatura suptire si larga in corpulu animaliloru, a carei destinatione este a formá, inveli sau coperi organe diverse : *fibrele unei membrane, membranele cu cari se coperu muschii; membranele creieriloru, membrane pituitarie; membran'a d'in ou;—membrana se numesce, in sensulu anticiloru si pergam-en'a sau pergamentulu*.

* MEMBRANACIU, -a, adj., *membranaceus*; relativu la *membrana*, de *membrana*, assemine *membranei*: *scortia membranacia, codice membranaciu*.

* MEMBRANARIU, -a, adj. s., *membranarius*, relativu la *membrana*; s. m., personale, care prepara *membrane de scrissu*.

* MEMBRANIU, -a, adj., *membraneus*; de *membrana* = pergamentu : *pugillarie membranice*.

* MEMBRANULA, s. f., *membranula*, deminut. d'in *membrana*.

* MEMBRANOSU, -a, adj., *membranens*; de *membrana*: *parti membranose*.

* MEMBRARE, v., *membrare*; a pro-vedé cu *membre*, a formá cu *membre*; a se *membrá* = a face *membre*, a formá *membre*: *fetulu se membra in treidieci si cincii de dille*.

* MEMBRATURA, s. f., *membratura*; actione de a *membrá*, sau a se *membrá*, si resultatu allu acestei actione.

* MEMBROSU, -a, adj., *membrosus*; cellu ce are *membre* mari, vigoroze.

* MEMBRU, s. m., *membrum*; verice parte esteriore a unui animale, distinsa de tote celle lalte prin functionile selle particulare; — *membru*, in sensu figuratu: *membru allu statului, allu unei societate, membru allu camerei deputatiloru, allu senatului, allu consiliului administrativu, municipale, scolasticu, bellicu, etc., membru allu unui periodu; intre aceste patru membre alle periodului este multa symmetria*; — la marina *membru* sau *membrele unei nave*; in algebra *membru allu unei ecatione*,

adeco fia-care d'in cantitatile separate prin semnulu ecalitatei; vedi si *medullariu*.

MEMELLIGA, s. f., (it. *melliga*, comp. gr. *μηλίχη*), farina de *meliu*, de *saracenu*, de *ordiu* sau de *porumbu*, fértá, mestecata si ingrossiata, care serve de alimentu; vedi si *mamalliga*.

MEMELLIGARIU, -a, adj. s., cui place *memellig'a*, care se nutresce cu *memelliga*; vedi si *mamalligariu*.

MEMELLIGUTIA, s. f., deminut. d'in *memelliga*; vedi si *mamalligutia*.

* **MEMORABILE**, adj., **memoria dignus**, **memorabilis**; demnu de adducere a mente, sau de tinere de mente, ce merita a fi conservatu in memori'a omeniloru : *dille memorabili*, *fapte sau evenimentele memorabili*, *invetiatura memorabile*; *acellu domnitoriu inco nu a facutu nemica memorabile*.

* **MEMORABILITATE**, s. f., abstractulu d'in *memorabile*.

MEMORANDU, -a, adj., **memorandus**; camu in acellu-asi sensu cu form'a *memorabile*, implicandu una idea de necesitate mai pronuntiata : *fapte memorande*, *di memoranda*, *locu memorandu*; — ca s. m., reale, *unu memorandu* = *unu memorial*.

* 1 **MEMORARE**, v. a., **memorare**; a face *memore*. si a nume : a) a aduce a mente cuiva ceva; b) a spune, sau narra ceva; c) a recita d'in *memoria* ceva.

* 2 **MEMORARE**, s. verbale, **memoratio**, in t. s. verbului.

* **MEMORATIONE**, s. f., **memoratio**; actione de *memorare*.

* **MEMORATORIU**, -toria, adj., **memorator**, care *memora*.

* **MEMORATU**, -a, adj. part., **memoratus**, addussu a mente, atinsu, pusu, recitatu.

* **MEMORE**, adj., **memor**, care tine in *mente*, care tine *mente*, care si aduce a *mente*, care nu *uita*; a) in genere : *filiu memori de gloria paterna*; *omu memore de beneficie*; b) in specie, care si aduce usioru a *mente*, care are bona *memoria*, care aduce altui-a a *mente*.

* **MEMORIA**, s. f., **memoria**; adducere a *mente*, tinere de *mente*, facultate

prin care sufletulu conserva, tine si descépta in sene celle ce au cadutu veri-una-data atátu in sensulu esternu câtu si in cellu internu : *memoria bona*, *mare*, *vasta*, *prodigiosa*; *pucina memoria*, *omu lipsitu de memoria*, *te insella memoria*; *ellu are memoria bona*, *este inse lipsitu de judecata*; *ai memoria scurta*; *ti a scapatu d'in memoria*; *a si exercitá*, *cultivá*, *inavutí memori'a*; *a scrie sau spune d'in memoria*; *a si incarcá memori'a cu nemicuri*; *memoria naturale*; *memoria artificiale*; *memoria locale*; *fapte de memoria eterna*, *monumente inaltiate in memori'a unoru barbati mari*; *dupo memori'a omeniloru se scie numai atátu*; *memori'a benefacutoriloru este bene coventata*, *memori'a tyranniloru este blastemata*; *nu calumniati memori'a omeniloru de onore*; *in memori'a fericitului reposatu*; *in memori'a parentiloru mei am pusu acesta cruce*; *barbatu de fericita memoria*, *de gloriosa memoria*: — in jurisprud. *a reabilitá*, *a spellá memori'a cutarui reposatu*, adeco a face se se anulle sententi'a de condamnare.

* **MEMORIALE**, adj. s., **memorialis**, pl. **memorialia**; relativu la *memoria* : *epistole memoriali*; s. m., reale, *memorial*, scriptu compusu intr'adensu cu scopu de a informá pre cineva despre decursulu si starea veri-unui lucru, a veri-unei cause : *memorial elaboratu pentru gubernatoriulu terrei in cestionea calliloru ferate*; *memorial in causa de processu*; plur. *memoriali*, adnotationi ce si face unu omu, care a participatu la conducerea affaceriloru publice alle unei terri; *memorialile fratelui meu*, *memorialile fostului ministru*, *memorialile unui commandante generariu*, *memorialile lui Buonaparte*; *aceste memoriali sunt prea bone fontane istorice*; — in scientia, disertatione asupr'a veri-unui obiectu de scientia, litteratura, etc.; *memorial asupr'a fenomenelor electricitatei*; — in jurisprud. *memorial de spese*, computu ce presenta, p. e. unu advocatu sau ore-care altulu, asupr'a speselor facute in veri-una cauza; in commerciu, asiá numit'a *stratia*, (ital.

strazza), adeco câteva colle de papyru, prenze in lungu, in care comerciantele este obligatu a consemná tote afacerile selle commerciali de preste dí, cari cumu urmedia, cu penn'a sau cu plumbulu; pre a locurea, *memoriale* este ensusi asiá numitulu *diurnale* sau *diarix*; une-ori se dice *memoriale* si not'a, computulu, ce presenta unu negociatoriu, apothecariu, etc. spre solutione.

* **MEMORIOSU**, -a, adj., *memoriosus*, care are *bona memoria*.

MENARE, v. a., agere, pellere, depellere, mittere; (it. *menare* si *minare*, isp. port. *menar* si *minar*, fr. *mener*, tote d'in *minare*, form'a activa d'in deponentea classica *minari* = *ammenitiare*, forma activa ce se afla si in autorii anteclassici si post-classici, cumu de ess. la Appuleiu: *asinus et equum sarcinis onerant et minantes baculis exigunt* = *incarca asinii si callulu cu sarcine si i facu se merga menandu-i cu betie*: acésta-a e si insemnarea primitiva, éro cea de *ammenitiare* e derivata d'in acésta-a, in lat. med. inco e *menare*); - - 1. a face se mérga inainte vite si alte animali: *menati vitele la apa*; *ai menatu callulu prea tare*; *pecurarii mena oule vér'a la munte*; *mena mai iute*; *menau de focu caii*, — famil. si prov. *pare co a menatu porcii*, *asiá nu scie de omenia*; — 2. metaf., a) despre persone, a tramitte, a duce: *pre cine ai menatu se chiamo copillii?* *se menámu pre cine-va d'in noi se ne comperre merinde*; *ce me menati de la unulu la altulu?* — de aci: *a mená cu vorb'a de adi pre mane*; *a mená de la Pilatu la Caiafa*; — b) despre lucruri, a) ca subiectu allu verbului: *callea mena pre cineva departe*; *una idea te mena departe*; si fora obiectu de persona: *unde mena calleu*: *unde mena acésta idea?* β) ca obiectu allu verbului: *a mená lucrulu departe*, *a mená cu vigore*. *cu pucina tragere de anima*.

MENATORIU, -toria, adj. s., (*minator*) *pecoris actor*; care *mena*: *menatoriu de oui la staulu*; *menatoriu de calli*, *de boi*, *de porci*, — ca subst. reale: *menatoriu*, m. sau *menatoria*, f., instrumentu cu care se *mena vitele*.

MENATURA, s. f., *pecoris actio*, *juventorum actio*; actione de *menare*: *menatur'a asiá de rapida va asteni currendu callii*.

* **MENDA**, s. f., *menda*; vitiu, defectu, 1. de corpu, materiale: *nu afli menda in acestu formosu corpu*; 2. de scrissu si altele: *furmica mendele in copi'a ce ai facutu*.

* **MENDACE**, adj. s., *mendax*; applicatu a spune *mentioni*, *mentionosu*.

* **MENDACILOCIU**, s. m., *mendaciloquium*. *vorba mentionosa*.

* **MENDACILOCU**, -a, adj., *mendaciloquus*; care spune *mentioni*.

* **MENDACITATE**, s. f., *mendacitas*; calitate, vitiu de *mendace*.

* **MENDACIU**, pl. -e, *mendacium*, *mentiona*.

* **MENDICANTE**, adj. part. pres., *mendicans*; *cersitoriu*; — ca s. m. personale, *monachu* ce si duce *vieti'a* cu *cersitori'a*.

* **MENDICARE**, v., *mendicare*; a cersí, a traí *mendicandu*.

* **MENDICATIONE**, s. f., *mendicatio*; actione de *mendicare*.

* **MENDICATORIU**, -toria, adj. s., *mendicans*, *mendicans*; care *mendica*, *cersitoriu*.

* **MENDICITATE**, s. f., *mendicitas*; statu de *mendicu*.

* **MENDICU**, -a, adj. s., *mendicus*; care *mendica*, *cersitoriu* si *cersitorescu*.

* **MENDOSITATE**, s. f., *mendositas*; statu sau calitate de *mendosu*.

* **MENDOSU**, -a, *mendosus*; plenu de *mende*, (vedi *menda*): *copia mendosa*; *espressioni mendose*.

* **MENDU**, s. m., *mendum*; in acellu-asi sensu cu *menda*, applicatu in sesi in speciale la *mendele* de scriere sau de copiare.

MENEIU, pl. -e, (*μηνολόγιον*), carte basericesca ce coprende totu ce e de cantatu si de lessu in baserica pre fiacare di d'in cei douispredece mesi ai annului, de unde si numele seu, (*μήν* = *mensis* = mese).

MENIA, s. f., (*μῆναι*), *ira*, *iracundia*, *irritatione violenta* asupr'a *cui*, *ira*, *furóre subita* si *scurta*, *ira furor brevis*: *apprehendere de menia*, *omu sup-*

pusu meniei; meni'a turbura mentea; omului intellectu se covine se si infrenedie meni'a.

* **MENIANA**, s. f. si *menianu*, m., *mānianum*, (de la *Meniu*, nome propriu romanu), specia de micu *balcone* sau *altanu*, inchisu, in care esse cineva se specte.

MENIARE, v. a., offendere, irritare: *a meniá pre Domnedieu; reñ., a se meniá, irasci: ellu se meniá pentru nemica; nu te meniá pre mene; nu ve meniati pre cei ce ve spunu addeverulu.*

MENIATU, -a, adj. part., iratus, comprehensu de *meniá*, apprensu de *meniá*: *ellu a plecatu meniatu.*

* **MENIDE** si *mēna*, s. f., *māna*; *pes-cisioru* ce se affuma.

* **MENINGE**, s. f., (fr. *méninge*, *μηνίγγη*); membrana forte suptire; in specie, membrana ce infasciora creierii: *meningile sunt trei, adeco: dur'a matre sau simplu meningea; arachnoideu sau meningin'a; pi'a matre sau meninget'a.*

* **MENINGETA**, s. f., (fr. *méningette*); vedi *meninge*; — proprie deminut. d'in *meninge*, ca si *meningina*.

* **MENINGINA**, s. f., (fr. *méningine*); vedi *meninge* si *meningetu*.

* **MENINGINITE**, s. f., (fr. *méninginite*); inflammatione a *meninginei*, (vedi *meningina*).

* **MENINGITE**, s. f., (fr. *méningite*); inflammatione a *meningiloru* in genere, si in specie, a *durei matre*, (vedi *meninge*).

† **MENINGO-**, (d'in *meninge*), intra in mai multe composite scientifice, cumu: *meningocephalite* (fr. *méningocephalite*, s. f., d'in *κεφαλή* = *céfa*, *capu*), doru de capu provenitu d'in inflammationea *meningiloru*; *meningogastralgia*, s. f., (fr. *meningogastralgie*, d'in *γαστήρ* = *pantice* si *άλγος* = *doru*), doru de pantice provenitu d'in inflammationea *meningei* stomacului; *meningogenu*, -a, adj. (fr. *méningogène*, d'in *γένος* = *genu*), ce da nascere la *meningi false*; *meningophytace*, s. f. (fr. *meningophylax*, d'in *φύλαξ* = *custode*); instrumentu de chirurgia, aptu a *protege meningile*, candu se facu operationi la creieru; *meningor-*

rheia, s. f. (fr. *meningorrhée*, d'in *ῥεος* = *flussu*, *scursura*); congestione a unui *fluidu óre-care* intre *meningi*, pre *meningi*, sau sub *meningi*.

MENIOSU, -a, adj., iratus, iracundus, plenu de *meniá*: *lassa-lu in pace, co e meniosu; eu nu disputu cu omeni meniosi; meniosulu facile committe errori.*

* **MENISCOIDE**, adj., (fr. *méniscoïde*, d'in *μηίσκος* = *meniscu* si *είδος* = *forma*); care are forma de *meniscu*.

* **MENISCU**, s. m., *meniscus*, (*μηίσκος*, comp. si fr. *ménisque*, d'in *μήνη* = *luna*), proprie, *lanula*, *lunisiora*, aplicatu prin metafore: a) la ornamente ce au forma de una *lunisióra*, si mai vertosu forma de luna noua; b) la vitre convexe de uua parte si concave de alt'a; c) la figure geometrice solide sau plane ce au forma ca si vitrele de cari e vorb'a sub b).

MENITIARE, *menitiatoriu*, *menitiatu*, etc., vedi *ammenitiare*, *ammenitiatoriu*, *ammenitiatu*.

MENOLOGIU, s. m., (*menologium* = *μηνολόγιον*); vedi *meniu*.

MENSA, s. f., *mensa*; vedi *mesa*.

MENSALE si *mesale*, adj. s., *mensalis*, relativu la *mensa* = *mésa*, de *mésa*: s. f. reale, *mesale-a* sau *mesale-a*: a) *més'a* de pandia de asterintu pre *més'a* de lemn; b) servietu de *mésa*.

MENSARIU si *mesariu*, -a, adj. s., *mensarius*; relativu la *mensa* sau *mésa*; ca s. m.; a) person., *mesariu* = *banca-riu*, *scambatoriu* de banni, b) reale, in acellu-asi sensu cu *mesale* sub a si b).

* **MENSIONE**, s. f., *mensio*; actione de *mesurare*; vedi 2 *mensu*.

* **MENSORIU**, -oria, adj. s., *ensor*; care *mesura*, mai vertosu in compuse: *agrimensoriu*.

* **MENSTRUALE** si *mestruale*, adj., *menstrualis*; de *mensu*, (vedi 1 *mensu*): *emolamente menstruali*: in specie, *flussu de sange mestruale*, la muieri.

* **MENSTRUATIONE**, s. f., statu de *menstruata*, *fire*, *luni*.

* **MENSTRUATU**, -a, adj. part., *menstruatus*, plenu de *menstruu*, (vedi *menstruu* ca subst.), vorbindu de femine

cari au *menstrele* = *lunile* : *cârpa menstruata*; *muieri menstruate*.

MENSTRUU, -a, si *mestruu* sau *mestru* (vedi si *semestru*), adj., *menstruus*, de *mensu*, de *fiacare mensu*, (vedi 1 *mensu*) : *usura menstrua*, *serbatori menstrue*; in specie, *flussu de sange menstruu*, la muieri; de aci abst., *menstrulu* sau pl., *menstrele*, lun'a muieriloru; — care dura unu *mensu*, de aci absol. s. m. reale, *menstrulu*, provisione, mercede, emolumente, etc. pre unu *mensu*.

1 **MENSU**, *mesu* si *mese*, s. m., pl. *mensi* si *mesi*, *mensis*, (it. *mese*, franc. *mois*); *luna de dille*. treidieci de dille, ca in *mensulu lui Juniu*, treidieci si una de dille, ca in *mensulu lui Iuliu*; *annulu are douispredeci mensi*; — metaf., *mensulu* si mai vertosu plur. *mensii* = *lunile*, curetiare *mensuale* a muieriloru; — essitu d'in acea-asi fontana cu urmatoriulu 2 *mensu*, cumu atesta *Cicerone* : *iunæ cursus quia mensa spatia conciant, menses nominantur = fiendu co cursurele lunei se facu in spatie mense, de acea-a se si numescu mensi*.

* 2 **MENSU**, -a, adj. part., *mensus*, si subst. *mensus-us*, *mensuratu* si *mesuratu*, applicatu mai versosu in composite si derivate : *immensu*, *dimensu*, *dimensione*, etc.

MENSURA si *mesura*, s. f., *mensura*, d'in 2 *mensu*; vedi *mesura*.

* **MENSURABILE**, adj., *mensurabilis*; ce se pote *mensurá*.

MENSURALE, adj., *mensuralis*; de *mensura* : *linia mensurale*.

MENSURARE si *mesurare*, v., *mensurare*, *metiri*; vedi *mesurare*.

MENSURATIONE, s. f., *mensuratio*; vedi si *mesuratione*.

MENSURATU si *mesuratu*, adj. part., *mensuratus*; vedi *mesuratu*.

MENTA, s. f., *menta* si *mentha*, (*μενθῆ*); specia de planta aromatica bene conosciuta, numita pre a locuri si *isma* (*ἴσμα*): *vinarsu cu menta*.

* **MENTAGRA**, s. f., *mentagra*; formatu ca si *podagra*, *mentagra*, va se dica doru sau morbu de *mentu*.

MENTALE, adj., (it. *mentale*, fr. *men-*

tal); de *mente*, in *mente*, d'in *mente* : *calculu mentale*, *operationi mentali*; *alienatione mentale*.

* **MENTASTRA**, s. f., *mentastrum*, *menta selbatica*.

MENTE, s. f., *mens*, abl. *mente*, (gr. *μῆνος*, it. isp. port. *mente*; prov. *ment*); *ratio*; 1. ca mai desu, facultatea suffletului de a cogitá, intellege, concepe, judecá : *cu mentea intellegemu ce ni se spune. percepemu celle ce vedemu si sentimu in genere: mentea judica, combina, abstrage, analisa; mentea imagina formosele ideali alle artei; cu mentea omulu imbracia trecutulu, connosce presente, prevede fiitoriulu; mente limpeda, lucida: omu ageru sau grossu de mente; se ceremu de la Domnedieu mente sanitosa in corpu sanitosu; a pune in mente, a veni in mente; ce vream se spunu mi a scapatu d'in mente; cere câte nu ti trece prin mente; ce spuneti voi, nu pote intrá in mente de omu: 2. in specie : a) derepta judecata, prudentia, intellectione : *omu cu mente, fora mente; ce copillu cu mente!* — mai vertosu la pl., a si essi d'in menti, a perde mentile, a si veni in menti, a luá mentile, a rapí mentile; a si bee mentile; a scote d'in mente sau d'in menti : a) a ineboní, β) a insellá, a ammagí, a seduce : a scossu biét'a féta d'in menti; a invetiá mente : a) senguru d'in patite; in acestu sensu si ca refl. a se invetiá mente, mai energicu de catu simplulu : a invetiá mente : nu s'a invetiatu inco mente; β) a invetiá mente pre altulu. dandu-i aspre lectioni, batalia, etc.; asiá sí : a capetá mente, a pune mente, a cresce la mente, mentea cresce, etc.; b) attentione : a si incordá mentea sau mentile, spre a ascultá si intellege; a luá amente; cu intellectione se luámu a mente; luare a mente = attentione; c) memoria : acestu omu tine mente de multu; nu mai tine mente nemica, pre nemine; a si adduce a mente, a rechiamá in mente; a adduce cuiva a mente, a i rechiamá in memoria, a i spune : de ce mi adduceti a mente de acestu trecutu? d) conscientia, connoscentia sau sentire de sene, mai vertosu in plur. *menti*, compara mai*

susu la *a*), espressioni ca : *a si essi d'in menti*, etc.; 3. prin mai mare estensione applicatu si la partea sensitiva, affectiva si volitiva a sufletului : *lassa se faca cumu lu duce mentea; lupulu muta perulu, nu mentea*, asiá se dice in unele parti proverbiulu ce in alte parti suna : *lupulu si scamba perulu, neci una data invetiulu*.

* **MENTECAPTU**, -a, adj., **mentecaptus**, nebonu, stultu.

MENTEMINU, -a, adj., **prudens**; la Macedoromani, cu acellu-asi sensu, in care se dice *mentosu* intre Dacoromani.

* **MENTIENTE**, adj. part., **mentiens**; care *mente*, (vedi *mentire*).

* **MENTIGINE**, s. f., **mentigo**; morbu de mentu mai vertosu la amneli, morbu mortiferu pentru sugaci.

MENTIONA, (pron. vulg. *minciuna*) s. f., (compara ital. *menzogna*, prov. *mensonga* si *mensonja*, fr. *mensonge*), **mendacium**; faptu sau spusa *mentita*, neaddeveru spusu cu intentione de a insellá : *mentiona mare, grossa, pre de intregulu; a spunc, a carpí, a taliá mentioni; a ascultá mentionile sau la mentioni; ce credi in mentionile betränelor si farmecatoricloru; mention'a dupo religione, e mare peccatu; a dá de mentiona = a convinge de mentiona, a desmentí, a arretá co mentioni a spusu; — in sensu mai dulce: fictione, fabula : *mentionile poetiloru ne incanta*; prov. si *mention'a e vorba*.*

* **MENTIONARE**, v., **mentionem facere**, (fr. *mentionner*), a face *mentione*, (vedi *mentione*), a indicá prin vorbe : *a mentioná pre scurtu dissele cuiva; a mentioná numele cuiva intr'unu actu, intr'una conversatione; de ce n'ai mentionatu in processulu verbale si propositionea mea*.

* **MENTIONE**, s. f., **mentio**, (d'in *mente*, sau mai bene d'in rad. *men*), actione de a *adduce a mente*, de a spune, a numí, a dice, mai vertosu a dice in trecutu : *a face mentione de ceva sau de cineva; de ce nu ai facutu mentione si de mene in acellu inscrissu?*

MENTIONELLA, s. f., **mendacium**; deminutivu d'in *mentiona* : *scii spune*

mentionelle, baiete; cu mentionellele telle m'ai scossu si pre mene d'in menti; — despre primele incercari de vorbire alle prunciloru : e pruncu de trei mensi, si spune continuu la mentionelle.

MENTIONOSU, -a, adj., (d'in *mentiona*) **mendax, fallax, falsus**; plenu de *mentioni*; 1. proprie : *covente mentionose, marturia mentionosa; nu ascultati laudele mentionose alle lingusitoriloru; nu ve ammagiti, fete, de vorbele dulci, dero mentionose alle juniloru spulberati; — mai vertosu despre persone, ce au reulu invetiu de a menti, sau numai d'in placerea de a menti, sau si mai allesu cu intentione culpabile de a ammagí si vettemá pre altulu; este unu mentionosu, nu te increde lui*; 2. ammagitoriu, illusoriu, falsu, neaddeveratu, etc. : *monete mentionose, nestimate mentionose, carti mentionose; o lume, lume, ce mentionosa esti! mentionosii nu se distingu de insellatori*.

MENTIRE, *mintiu* sau *mentu* (reu *mentescu*); v., **mentiri, fallere**; a spune *mentioni*, a nu spune addeverulu, a falsificá addeverulu fora intentione, sau cu intentione, si mai vertosu cu intentione rea de a insellá, ammagí si vettemá : *menti candu mi spuni co laptele e negru; mi ai promissu se mi comperi unu callu, si m'ai mentitu; asiá mentu parentii pre copilli, ca se iea unu medicamentu amaru; mentimu pre copillu cu ceva miere pusa in acellu medicamentu; asiá si : a menti pesci cu buccatelle de rime; a menti passeri cu grauntie puse la lacie; a menti ciorele cu paliatie, puse in semanature; — cine mente una data, nu mai e credutu, coci si addeverulu in gur'a mentionosului perde dreptulu seu; — in sensu mai dulce : *asiá mente poetulu, in cátu ne farmeca si ne face se credemu mentionile lui; — a menti fora rosine; a menti pre d'intregu = a menti mentioni grosse, invederate; — a menti, cu subiectu de lucru : ochii, faci'a, vultulu mentu, candu nu reflectu ce e in mente sau in ánima; una bilancia, unu cantariu ne mente, candu su false; — cu obiectu de lucru : *mentimu uritulu prin conversationi; mente cineva una***

dorere prin distractioni; mente lungimea oreloru prin occupatione.

MENTIRE, s. verbale, *mentitio*, *mendacium*, in t. s. verbului.

MENTITIONE, s. f., *mentitio*, ac-tione de *mentire*.

MENTITU, -a, adj. part., *mentitus*; *peru mentitu, nestimate mentite, false, imitate; omeni crudu mentiti, muiere reu mentita de barbatu seu.*

* **MENTORE**, si

* **MENTORIU**, s. m., (*mentor*, fr. *mentor*); nume propriu allu unui intelleftu grecu, sub a cui figura *Minerv'a*, dié'a intelleftionei, conducea, cumu spune Omeru, pre *Telemachu*, filiulu lui *Ulysse*; de aci, *mentore* = bonu consiliariu, invetiatoriu, conductoriu, etc. : *reu mentore ai avutu.*

* **MENTU**, s. m., *mentum*; partea anteriore a falciloru, pre care cresce barb'a, barbía, barbiora.

* **MENTULA**, s. f., *mentula*; membrulu virile.

* **MEPHITE**, *mephiticu*, vedi *mefite*, *mefiticu*.

* **MERACU**, -a, adj., *meracus*, (vedi si 2 *meru*); neammesticatu, curatu : *vinu meracu.*

MERARESSA, s. f., muliere care cultiva sau vende *mere*.

MERARIA, s. f., multime de *mere* (vedi 1 *meru*); officina unde se vendu *mere*.

MERARIU, s. m., care cultiva sau vende *mere*, (vedi 1. *meru*).

* **MIRCABILE**, adj., *mercabilis*; de *mercatu*, ce se pote *mercá*.

* **MERCANTE**, part. adj. s., *mercans*, *mercator*, (comp. si fr. *marchand*, it. *mercante*); care *merca*; *mercatoriu*, *negotiatoriu* de professione.

* **MERCANTILE**, adj., (fr. *mercantile*), *mercatorius*; relativu la *mercante* sau *mercanti*, si la *mercatura* : *cetate mercantile, operationi si daraveri mercantili*; — cu nuantia pejorativa : *sentimente mercantili, anima mercantile.*

* **MERCARE**, v., *mercari*; a *negotiatori*, a face *negotiu*, a fi *negotiatoriu* de professione, a comperá si vende : *a mercá ceva cuiva, a vende; a mercá ceva de la cineva, a cumperá.*

MERCATIONE, s. f., *mercatio*; ac-tione de *mercure*.

MERCATORIA, contrassu *merctoria*, s. f., *nundiuæ*, dí de *mercatu* : *poimáne e merctoria la Blasiu; ómenii s'au intorsu beti de la merctoria.*

MERCATORIU, -toria, adj. s., *mercator*, si *mercatorius*; care *merca* sau serve a *mercá*, *negotiatoriu* si *negotiatorescu* : *mercatori de buccate; navi merctorie.*

MERCATU, -a, 1. part., *mercatus-a-um*, *negotiatoritu*, *comperatu* sau *vendutu*; 2. s. m., reale, *mercatus-us* : a) abstr. *negotiu*, *negotiatoria*, *comperare* si *vendere*; b) concr. *emporium*, locu de *negotiu*, *emporiu* : *mercatu de boi, de cai, mercatu de alle mancarei; déco aveti necessitate de vestimente, mergeti la mercatu si de acollo comperati-ve ce voiti.*

MERCATURA, s. f., *mercatura*; *negotiu*, professione de *mercatoriu* sau *negotiatoriu* : *mercatura in mare, in micu; a face mercatura*; — concr. *merci*, obiecte de *vendutu* si *comperatu*.

* **MERCE**, *merx*, lucruri *mercabili*, de *comperatu* si *vendutu*, de *negotiatu*, asiá numit'a *marfa* : *merce bona, addeverata, falsu; mercea bona se cauta si se vende currendu; merce nationale, straina. mercea librariului sunt cartile, chartei'a, etc.; mercile importate si mercile esportate.*

* **MERCEDE**, s. f., *merces*; ce dâmu cuiva pentru lucrulu sau servitiulu ce ne face : *emolumente, onorariu, salariu, sembria, remuneracione, recompensa, etc. mercedea sapatoriloru de vinia; mercedea invetiatoriului, functionariloru*; — in sensu pejorativu, ce se da cuiva spre a lu corrumpe, — pretiu; folosu, procente, etc.

MERCENARIU, -a, adj. s., *mercenarius*, care pentru *mercede* face ceva; contrariu *gratuitu* : *marturi mercenari, corrupti cu banni; militariu mercenariu; judecatoriu mercenariu, care nu numai accépta mercedea covenita pentru servitiu, ci inco storce, câtu pote, de la litiganti*; — despre lucruri : *laude mercenarie; suffletu mercenariu, applectatu a face tote turpitudinile pentru banni*; —

ca subst. m. pers., *mercenariu*, a) in genere, lucratoriu invoitu cu mercede pre dí, pre mese, pre annu; b) in specie, militariu ce serve pre banni, mai vertosu militariu strainu: *corpu de mercenari; cu mercenari nu se appera libertatea si indepedenti'a unei terre.*

MERCURI, s. f., dies *Mercurii*, a patr'a dí d'in septemana, care si are numele seu de la dieulu mythologicu *Mercuriu*, filiu allu lui *Joue* si allu lei *Maia*: *de mercuri in trei septemane; de luui peno mercuri au tinutu allegerile; mercuri'a si veneri'a nu se manca carne.*

MERCURIALE, adj., *mercurialis*, (compara si fr. *mercuriel* si *mercuriale*), 1. relativu la dieulu *Mercuriu*: a) proprie: *caduceulu mercuriale*; b) metaforice, α) negociatorescu, mercantile: *operationi mercuriali*; ca s. m. pers., *unu mercuriale, mercurialii*, negociatoriu; s. f., reale: α') *mercuriale-a*, registru constatatoriu de pretiulu graneloru, fenului, viteloru, etc., la unu *mercatu óre-care*: *mercurialea mercatului de mercuri inco nu s'a affissiatu*; β') *mercuriale-a*, pretiulu acelloru *merci* intr'unu *mercatu*: *mercurialea graneloru nu s'aurcatu neci de cumu*; β) pl. f., *mercuriali* sau *mercurialie* = serbatore in onorea lui *Mercuriu*; γ) f., *mercuriale-a*, genu de plante d'in famili'a *euphorbiaciloru*; 2. la planet'a *Mercuriu*: *influentiele mercuriali, cursulu mercuriale*; 3. la diu'a lui *Mercuriu*, la *mercuri*, ce se face sau se petrece *mercuri'a*, de unde ca subst. fem. reale, *mercuriale*, adunare facuta *mercuri'a*, si in speciale: α) adunare a curtiloru judicarie franceze, ce se faceau mai inainte in prim'a *mercuri* dupo deschiderea audientieloru de Pasci; de aci: β) *mercuriale*, discursulu primului presedente, prin care essortá pre judici a fi scrupulosi in administratiunea justicieii; γ) *mercuriale*, discursu ce procuratorulu generale pronuntia la redeschiderea tribunarieloru dupo vacationi; de aci: δ) in genere, *mercuriale*, mustrare aspra, castigare, ba chiaru certa si batalia: *a face cuiva una bona mercuriale; noi nu sumu deprensi cu mercurialile vostre*; 4. la metallulu numitu *mercuriu*:

pilule mercuriali; si ca s. f., *mercurialile sunt vettematorie sanitatei.*

MERCURIANU, -a, adj. s., ad diem *Mercurii* pertinens; relativu la *mercuri*, de *mercuri*, in specie, nascutu *mercuri'a*, applicatu mai vertosu ca nume propriu la boi si la vacce: *mercurian'a e alba, mercurianulu e negru.*

† MERCURICO-, d'in *mercuricu*, aplicatu in multime de composite scientifiche, mai vertosu chymice, cumu: *mercurico-ammonicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-ammonique*): *sare mercurico-ammonica*, formata d'in combinationea unei sare ammonice, cu un'a *mercurica*; *mercurico-argenticu, -a*, adj., (fr. *mercurico-argentique*); *mercurico-baryticu, -a*, adj., (fr. *mercurico-barytique*); *mercurico-calcicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-calcique*); *mercurico-cericu, -a*, adj., (fr. *mercurico-cérique*); *mercurico-cobalticu, -a*, adj., (fr. *mercurico-cobaltique*); *mercurico-cupricu, -a*, adj., (fr. *mercurico-cuivrique*); *mercurico-ferrosu, -a*, adj., (fr. *mercurico-ferreux*); *mercurico-glucicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-glucique*); *mercurico-lithicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-lithique*); *mercurico-manganosu, -a*, adj., (fr. *mercurico-manganoux*); *mercurico-manganicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-manganique*); *mercurico-potassicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-potassique*); *mercurico-sodicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-sodique*), *mercurico-zincicu, -a*, adj., (fr. *mercurico-zincique*); etc.

* MERCURICU, -a, adj., (fr. *mercurique*); de *mercuriu* (metallu): *oxydu mercuricu*, secundulu gradu de oxydatione a mercuriului; *sari mercurice*, formate sau d'in combinationea *oxydului mercuricu* cu acide, sau a *sulfurei* cu *sulfide*; sau a metallului ensusi cu corpuru *halogene*.

* MERCURIFICARE, v., (fr. *mercuration*); proprie, a face *mercuriu* (metallu), si a nume: 1. in sensulu vechiloru *alchymisti* a transformá, cumu prentendau ei, unu altu metallu in *mercuriu*, a amestecá *mercuriu* cu altu metallu; 2. in sensulu astadi usuale, a estrage *mercuriulu* d'in alte metalle.

* MERCURIFICATIONE, s. f., (fr.

mercurification); actione de *mercurificare*.

*. MERCURIOSO-MERCURICU, -a, adj., (mercuroso-mercurique): sare *mercurioso-mercurica*, formata d'in combinationea unei sare *mercuriosa* cu un'a *mercurica*.

MERCURIOSU, -a, adj., (fr. *mercurieux*); care coprende *mercuriu* (metallu), si in specie: *oxydu mercuriosu*, primulu gradu de oxydatione a mercuriului, correlativu la *oxydu mercuricu*, (vedi *mercuricu*).

MERCURIU, s. f., 1. *Mercurius*, nume propriu allu unui-a d'in dieii straboniloru Romani, filiulu lui *Joue* si allu lei *Maia*, care, pre longa alte functioni, avea si acea-a de a protege negociulu si negotiatorii, de unde si numele de *Mercuriu*, (vedi *merce*, *mercatu*, *mercatoriu*, etc.), cumu si acea-a de a fi nuntiu, portatoriu de sciri si vorbe de la unu dieu la altulu; de aci prin metaf., a) nume datu unei-a d'intre planete, cea mai apropiata de sóre; b) nume datu la cellu ce pentru placeri libidinoase procura altoru-a muieri, collocitoriu; 2. *argentum vivum*, *hydrargyrum*; argentu viu, metallu fluidu, care sémena la colore cu argentulu: *mercuriu dulce*, *medicamentu cu mercuriu*.

MERDA, s. f., *merda*, (fr. *merde*); escremente de omu si de animali.

MERDACIU, -a, adj., *merdaceus*; plenu de *merda*, si de aci, spurcu, imunde necuratu.

MERDARIRE, -escu, v., *merda conspurcare*; *sordidare*; *squalefacere*; a implé de *merda*, si de aci, a spurcá, sordí, (*murdarí*, cumu se pronuntia pre a locuri, si prin urmare e forte probabile, co *murdarire* e acellu-a si cu *merdarire*, applectatu numai in sensu generale de *sordire*, *spurcare*; vedi si *merdariu*).

MERDARIU, -a, adj., (*merdarius*), *merda conspurcatus*; *imundulus*, *sordidus*; *latrinarum lotor*; relativu la *merda*, plenu de *merda*, si de aci: spurcu, sordidu, gretiosu, etc., ca subst. m. pers. *merdariu*, ce pre a locuri se dice *cacarnariu*, curetatoriu de latrine; ca s. f., *merdaria*, ce pre a locuri se dice ca-

caria, multime de *merda*, de balliga balligariu; apoi in genere, sorde, spurcatione immunditia, necuratia mare, gretiosa; prin metafora, fapta de nimica, misellia;— (*murdariu*, *murdaria*, cumu se aude pre a locurea, in locu de *merdariu*, *merdaria*, sunt, forte probabile, accelle-asi covente, applicate inse numai in sensulu generale de *sordidu* si *sorde*.) *M.*

MERE, s. f., *mei*; vedi *miere*.

MERENDA, (pron. si *merinda*), s. f., *merenda*, (it. port. *merenda*, isp. *merienda*, de aci si nou gr. $\mu\epsilon\rho\epsilon\nu\delta\alpha$), 1. in sensulu cellu mai vechiu, mancare de séra, mancare pre la 5 ore dupo prandiu (vedi si 1. *merendare*); 2. in lat. *media*, in acellu-asi sensu cu *præbenda* = *prebenda*; 3. in sensu astadi propulariu, provisiune de buccate, de victualie, in intellessulu cellu mai largu, atâtu pentru omeni câtu si pentru vite; in acestu sensu de regula in pl. *merende*: *merende de callatoria*, *de iérna*; *nu e bene a plecá in calle fora merende*; *mai dati-ne si noue merende*, *co noi amu adjunsu la capetulu merendeloru ce aveamu*; *a carrá merende pentru armata*: in specie, viaticu, provisiune, ce si iea cineva plecandu de a casa in callatoria sau la lucru de campu: *se luàmú merende pre mai multe dille*, *co-ci callea e lunga*; coventulu pare essitu d'in acea-asi fontana cu *meridia*, insemnandu, proprie: *mancare de amédia*.

1 MERENDARE, -ediu v., *merendare* (it. *merendare*, isp. port. *merendar*, de unde si nou gr. $\mu\epsilon\rho\epsilon\nu\delta\acute{\iota}\zeta\epsilon\iota\nu$); a face *merenda* sau *merende*, adeco: 1. a mancá la ór'a fissata pentru *merenda*, (vedi *merenda*, sub 1.); a procurá, stringe, duce, carrá, etc., de alle mancarei: *a merendá pane si carne pentru armata*; *a merendá seceratorii*, a duce seceratoriloru de mancare; — si compos. *ammerendare*.

2 MERENDARE, s. f., *mappa*; buccata de pandia ce serve la mancare sau la alle mancarei, cumu: *mésa de pandia*, *servietu de mésa*, *servietu de infascioratu merende de calle*: *amu datu fiacarei maritata câte douespre diece merendari*; *merendare de tortu in tortu*, *de bombacu*, *de cânepa*, *de linu*; — ca síme-

rendecia sau *merendetia*, care insemna nu numai buccata de pandia servindu la alle mancarei, ci si *saccu*, *desaccu*, *canistru*, etc. pentru *merende* de calle, form'a *merendare* a essitu d'in *merenda*.

MERENDARIU, -a, adj. s., **merendarius**; relativu la *merenda*; ca subst. a) m. personale, care face sau procura *merende*, approvisionatoriu; b) m. reale, locu unde se depunu si pastredia *merendele*, armariu, cellariu, magazinu de merende; f. reale, *merendária* sau *merendaría* = *merendariu* de sub b.

MERENDATIONE, s. f., actione de *merendare*.

MERENDATORIU, -toria, adj. s., care *merendedia*, luatu mai vertoru in sensulu formeí *merendariu* de sub a.

MERENDECIA si *merendetia*, s. f., vedi 2 *merendare*.

* 1 **MERERE**, *merui*, *merutu* si *meritu*, v., **merere**; in acellu-asi sensu cu derivatulu *meritare*.

* 2 **MERERE**, *merui*, *merutu* si *mestu*. v., **mære**; a fi tare tristu, turburatu, afflictu, a plange, a se vaierá; transit. a plange pre cineva sau ceva: *meremu mortea cellui mai bonu amicu*.

* **MERETRICE**, s. f., **meretrix**; femina publica, curtesana, prostituíta.

* **MERETRICIU**, -a, adj., **meritricius**; relativu la *meretrice*: *lingusiri meretricie*.

* **MERGA**, s. f., **merga**; furca de strinsu manuchiele de buccate, buccatele sece-rate, (vedi si *mergite*).

1 **MERGERE**, *mersi* si *mersei*, *mersu*, v., (mergere), ire, vadere, gradi, ingredi, cedere, incedere, ambulare, meare, migrare, moveri; in sensu intransitivu, a se miscá d'in locu, de regula cu ide'a accessoria co miscarea se face *in unadirectione ceruta*; a se miscá in genere, de regula cu ide'a accessoria co miscarea se face *dupo regula*, asiá *cumu se cere*; a) in genere: *unde mergeti? mergemu la mercatu*; *déro voi unde mergeti? noi mergemu a casa*; *callii*, *boii* si *omenii rupti de fatiga*, nu mai potu merge inainte; *sorcle*, in parut'a sea miscare diurna, merge de la resaritu spre *appusu*; *orologiulu merge bene*, nu mai

merge; *una machina*, in care s'a stricatu ceva, merge reu sau nu mai merge de locu; a merge, la calle, pre diosu, callare, in carru; a merge tare, ineetu, in fuga, cu passu rapidu, bene, reu, in susu, in diosu; pentru parenti, copilli, socie, patria *mergemu in focu*, la batalia. la morte; a merge in strainetate, in Americ'a, in Franci'a, la marginile pamentului, la mesa, la ospetiu, la theatru, etc.; b) in specie cu nuanti'a de regulatu, de ordinariu, a frecená: *dominic'a mergemu la baserica*; de la etatea de septe anni *toti copillii de amendoue sessele sunt detori a merge la scola*: nu mi place se mergu la mese mari, la ospetie, la spectacle; omu solitariu, care nu merge ne-caire si la nemine; c) metaforice: a) in genere, a se portá, a stá, a se aflá, a fi, a se poté: *copillii mergu bene sau reu la scola*, se porta si invétia bene sau reu; asiá si: *semenaturile mergu bene*; si in modu impersonale: *merge cuiva bene sau reu ceva*, la *ceva* sau in *ceva*: *ti merge bene commerciulu, processulu*; *ti merge sau nu ti merge unu vestimentu*; — apoi: *merge cuiva onorariulu, mergu emolumentele*; — asiá *merge lucrulu*, *asiá merge lumea*, *asiá e*; *unu ce merge sau nu merge* = trece sau nu trece, se pote sau nu se pote: *ce spuni tu nu merge*; de aci prov. *treca, merga* = fia, se dicemu co se pote, etc.; *cumu merge administrationea? carrulu administrationei nu mai merge*; b) in specie, a) a merge cu: *cumu mergi cu sanatatea*, *cu cas'a*, *cu negotiulu*, *cu amicii*, *cu politic'a?* adeco: *cumu stai*; b) a merge la, a veni bene, a coveni: *asta-a, nu mi merge la computu*; a merge la anima, a placé: *una mancare*, *una vorba*, *unu canticu ti merge sau nu la anima*; — 2. **mergere**, in sensu transitivu, cadutu aprobe in desuetudine, déro de revivificatu, *mergere* = a face se *merga* intr'una directione, si in speciale, in directione inferiore, mai totu de un'a prin unu licidu si prin urmare a merge = a bagá a affundá; a cofundá, etc.; a) in genere si proprie: *generariulu Romanu commandá se merga in mare pullii sacri ce nu vreau se mance*; *unele passeri apatice*

se mergu in apa; a merge aci'a prin urechi'a acului; mai usioru pote merge camelulu prin urechi'a acului de câtu a face d'in unu blastematu unu omu de omenia; a merge pumnariulu in reptulu innocentelui; b) in speciale si metaforice, α) a ascunde: a si merge faci'a intre mani; β) a cofundá, a innecá, a perde, nemici: parente mersu in intristare pentru perderea filiului seu; a se merge in voluptati libidinose; a fi mersu in detorie; a si merge tota stare; a merge tote navile inimicului.

2 MERGERE, s. f., (mersio), ambulatio, incessio, etc., actione de mergere in tote insemnarile verbului: *mergere la batalia; — mergerea naviloru inimice, mersio.*

MERGITARE, v., (mergitare); incessere; ca si *capitare* d'in *capere*, asiá si *mergitare* d'in *mergere* este forma intensiva si iterativa, si prin urmare, a *mergitá*: a) intr., a merge continuu sau rapide; b) trans., a cofundá tare sau de mai multe ori.

* MERGITE, s. f., merges, manuchiu de spice secerate cumu si legatura de mai multe manuchie, asiá numitul *snopu*: *mergiti de grána, de ordiu, de meliu; aluá mergiti cu merg'a si a i arruncá in carru.*

* MERGU, s. m., mergus, passere apatica, care *se merge* continuu, (vedi 1 *mergere* sub 2.)

MERGUTORIU, -toria, adj. s., (mergens), incedens, care *merge*, 1. in insemnarea verbului *mergere* de sub 1: *calli rapide mergutori*; in speciale: *inaintemergutoriulu*, Joanne battezatoriulu; 2. in insemnarea verbului *mergere* de sub 2: *mergutorii naviloru.*

* MERIBIBU, -a, adj., meribibus, care *bee meru*. (vedi 2 *meru*).

* MERIDIA, s. f., merities, prin scambarea euphonica a lui *d* in *r*, in locu de *medidia*, 1. *media-di*, medialu dillei, *amédia*, (vedi *mediu*); 2. partea lunei despre *media-di*; 3. mancare de *amédia*, prandiu; somnu de *amédia*.

* MERIDIALE, adj., meridialis, de *meridia*: *temperatura meridiale, venturi meridiali.*

MERIDIANU, -a, adj. s., meridianus,

relativu la *meridia*: *ora meridiana*, *tempu meridianu*; de aci si compos. *antemeridianu*, *pomeridianu*: *ore antemeridiane si pomeridiane*; — metaf. ce e despre *media-di*: *partea meridiana a cetatei, emisferiu meridianu alu globului terestru; cercu meridianu, cercu mare, ce trece prin polii sferei ceresca sau terestra, asiá numitu, pentru cote locurile sau puntele ce se afla pre acellu cercu, au meridia, candu sorele adjuge in dreptulu acellu cercu; linia meridiana, in amendoue insemnarile ce are si cercu meridianu, — subst., a) masc. meridianu, α) person., omu de la *media di*, unu *meridionale*; β) reale, in acelluasi sensu cu *cercu meridianu*, inse si cu sensu de: α') semicercu sau semicercunferentia a unui *cercu meridianu*, ce trece prin poli; β') chiaru una parte mai mica d'in asseminea cercunferentia; γ') orologiu solariu cu unu tunu, ce ia focu si detuna, candu sorele e la *amédia*.*

* MERIDIARE, v., meridiari, 1. a manca de *meridia*; 2. a dormi de *meridia*; a pausá de *meridia*: *vaccile meridiarie*; 3. a fi la *meridia*, vorbindu de sore.

* MERIDIATIONE, s. f., meridiatio, actione si statu de *meridiare*, prandiu, repausu de *amédia*.

* MERIDIONALE, adj., meridionalis, de *meridia*: *terri meridionali.*

MERINDA, merindare, etc., vedi *merenda, merendare*.

MERINOCTIALE, adj., de *média-nopte*: *temperatura merinoctiale.*

MERINOCTIU, s. m., medulu noptei, formatu dupo analogia *meridiei*.

MERINU, -a, adj., (isp. merino), proprie, *errante*, care ámbra d'in locu in locu, se aplicá la una specia de oi ispance, cari ámbra d'in pastione in pastione si cari sunt forte cautate pentru escelentea loru lâna: *oue merina, ariete merinu; lâna merina. panure merine, vestimentu merinu; lâna merina e cea mai fina d'in re tote speciele de lâna.*

MERISORA, s. f., rabi idæi bacca; se dice in mai multe parti *smeura*.

MERISORU, s. m., 1. cu plur. *merisiori*, parva malus, deminutivu d'in

meru ca pomu: a plantá mai multi merisiori si perisiori: 2. cu plur. e, merisioire, parvum malum, deminutivum d'ia meru ca poma: a impartí copilliloru merisioire; 3. fora plur., buxus, specia de planta numita si bussu, éro pre alte locuri si bunutellu sau bunulletiu: pre marginile carrariloru gradinei e plantatu merisioru; d'in merisioru se facu corone pentru scolarii premiați.

MERITARE, v., merere, meritare, a se face demnu de ceva, in sensu bonu si in sensu reu: ellu merita ca sr fia inaintatu in functione. merita se fia incoronatu; a meritá lauda, stima si recompensa; acelli omeni rei meritá pedepsu grea; nu meritassem acésta maltractare de la voi; acca carte merita se fia studiata; nu merita se perdemu corb'a pentru acellu lucru de nemica; acésta idea merita se meditamú asupr'a ei; — a meritá bene sau reu de cineva, a servi bene sau reu, a i face bene sau reu: a meritá bene de patria, a si castigá merite pentru patria.

MERITATU, -a, part., meritus, de regula ca pass.: *punitioe meritata, laude meritate*; — in se si act., *omeni bene meritati de patria*, (vedi si *meritu*).

MERITORIU, -toria, adj. s., meritorius, care are meritu: *fapta meritoria, scripte meritorie*.

MERITOSU, -a, adj., plenu de meritu: *carte merita*.

MERITU, -a, (d'in 1. *merere*): 1. part., *meritus-a-um*, a) act., care a *merutu* sau *meritutu*: *cetutiani bene meriti de patria*; b) pass., *morte merita, meritata, justa*; asiá si: *d'in merite cause*; 2. ca mai desu, *merita*, s. m. reale, pl.-e, *merite, meritum*, ce e demnu de recompensa, de regula in bene, mai raru in reu. (de óra ce in acestu casu se aplica compos. *demeritu*), in genere déro *meritu* = ce e demnu de recompensa sau de punitioe. si mai vertosu de recompensa, de lauda, de stima: *valore, pretiu, importantia, facere de bene, servitiu, bonetate, etc.*: *reconnosceti, nu ascundeti si negati meritele altoru-a; nu dati functioni, demnitati si recompense la omeni lipsiti de ori-ce meritu; meritulu seu este, co scie*

ce i lipsesce si tace lu tempu; a si senti si connosce scaderile si errorile selle, este addeveratu meritu: ce a facutu ellu, este unu mare meritu; Cesare si Pompeiu avea fia-care meritele selle, cari in se diferiea unele de altele; este ridiculu a cautá merite in fopte de vanitate si in lussu nebonescu: Domnedicu va dá fia-curui-a dupo meritele selle.

MERLA, s. f., *merula, turdus*, (it. *merlo*, fr. *merle*) una passere bene connoscuta: *merla galbina, merla negra; juiera ca merla; invétia merla se vorbesca.*

MERLISIORA si *merlicia* sau *merlitia*, parva *merula*, diminut. de la *merla*.

MERLOIRE, -escu, v., *felire, clamorem felinum edere; misere et balbe loqui*, 1. despre vocea catusieloru sau mitieloru: *catuside merloiescu*, 2. despre omeni ce se plangu si se roga cu voce umile si inganata: *éro vini se mi merloiesci la capu*; — de aci si *merloitu*, a) ca part., *omu merloitu*, b) sup. si subst. abstr. m., *merloitul catusieloru, copilliloru malcontenti*. — *merloitura*; — pentru vocea catusieloru se audu inco espressionile: *miauire, miaunare*, espressioni imitative de vocea animaliloru in cestioné, se potu in se compará cu fr. *mianter*, de acellu-asi sensu; cátu pentru *merloire*, ellu pare essitu d'in *merloia* = *merlonia*, de aplicatu proprie la vocea *merloniului*, si de scrisu: *merlonire*, de unde apoi, prin metat., aplicatu la catusia si la omeni, (vedi si *merloniu*). M.

MERLOITU, *merloitura*, vedi *merloire*.

MERLONIU, (cu a molliatu, *merloiu*), s. m., 1. *merulus*, (compara si it. *merione*), *merla* mascula; 2. *merulus major*, augmentativu d'in *merlu*; pesce; 3. voce valetateria a catusieloru; prin estensione, plansu de copilli, de muieri, in genere de omeni cari ingana rogationi unii cu voce plangerosa.

MERLU, s. m., *merulus*, pesce numita si *asina de mare*.

MERLU CIA si *merlutia*, s. f., vedi *merlisiora* si *merlicia* sau *merlitia*.

MERLUCCU, *merluciu* si *merluti*, s. m., (it. *merluzzo*, fr. *merluche*), proprie

deminutivum d'in *merlu*, applicatu la genulu de pesci numitu *gadi*, dupo ce i sara si usca.

MERLUTIA, s. f., vedi *merlucia*.

* MERORE, s. f., *mæror*, (d'in 2 *mærerere*), dorere interna, ânima rea. sau manifestarea ei in afora: intristatione, vaietare, lamentatione, etc.

MEROSU, -a, adj., *merosus*, de totu curatu, deplenu puru: *vinu merosu*, (vedi 2 *meru*).

MERSETU, pl.-e. si:

MERSETURA, s. f., *incessus*, *ingressus*, *itio*, *ambulatio*; actu de *mergere*: *mersetulu* sau *mersetur'a callului*; *ce ati capetatu dupo atâte mersete sau mersature pre la densulu?*

MERSIONE, s. f., (*mersio*), *incessio*, actione de *mergere*.

MERSU, (d'in *mergere*), 1. part., a) pass., *mersus-a-um*; cofundatu, *innecatu*, perdutu: *navile merse*, *omeni mersi in detorie*; b) act., qui ivit: *omenii mersi una data acollo*, *nu se mai intorcu*; 2. sup. (*mersum*), *itum-u*: *e greu de mersu cu petiorulu pre aici*; 3. s. m. abst., *incessus*, *gressus*, *cursus*, *agmen*: *mersulu sorelui*, *lunei*, *callului*, *negotului*, *administrationei*, *armatei*; *mersu rapidu*, *incetu*, *lenosu*; — form'a *mersu*, fiendu vorb'a de armate in *mersu*, e de preferitu forme *marsiu*, dupo fr. *marche*.

MERSURA, s. f., (*mersio*), *incessus*, *cursus*; actione si actu de *mergere*: *mersur'a naviloru in marea négra*; *mersur'a ce amu mersu noi atunci*, *n'amu mai mersu neci una data*.

1 MERU, s. m., 1. pl.-i, *meri*, *malus*. pomu bene connotutu: 2. pl.-e, *mere*, *malum*, poma a pomului *meru*; vedi si *maru*, compara si form'a gréca *μῆλον*.

* 2 MERU, -a, adj., *merus*, 1. in genere, curatu, puru, fora ammesticu de ceva strainu naturei: *lapte meru*, *cafea mera*; 2. in specie, fora apa, vorbindu de vinu si de alte beutute: *vinu meru*, *vinarsu meru*; de aci ca s. m., *meru* = vinu curatu, fora apa; — 3. metaforice, a) in genere: *meru Romanu*, *meru Grecu*; *meri banni*, nu falsi; b) simplu, numai: *despoliatu*, *standu in mera*

comesia; *mere vorbe*; *pre meru credenti'a vostra*.

* MERULA, s. f., vedi *merla*.

* MERULARE, v., (*merulari*); a bee *meru*. (vedi 2 *meru*, ca subst.); de aci: *merulatoriu* = *merulator*, betivu de vinu.

* MERULENTU, -a, adj., *merulentus*, plenu de *meru*, (vedi 2 *meru*, ca subst.), betu, tare imbetatu.

MERULITIA. *meruloniu*, *merulu*, *merulucia*, *meruluciu*, etc., vedi: *merlicia*, *merloniu*, *merlu*, *merlucia*, *merluciu*.

MERUNTAIU, cu l molliatu suppressu, in locu de:

MERUNTALIU, (bene pronuntiatu si scrissu: *menutaliu*; vedi *meruntu*); s. m., de regula pl. *menutalie*; 1. proprie, ca essitu d'in *menutu*, se applica la totu ce e taiatu, tocatu, ruptu etc. in bucatelle *menute*, lat. *minutalia*, (it. *minutaglia*): *menutalie de caramida sfermata*, *menutalie de matie de amnellu tocate*; in specie inse: a) partile *menute* alle unei passere: capu, guttu, aripe si petiore, ficatu, pipota, etc.: *zema de menutalie cu mória*; — b) tocatura de matie si ficatu de amnellu: *placenta de menutalie*; 2. prin metafore: a) *intestina*, *viscera*, *exta*, (fr. *entrailles*), *matie*, *ficatu*, *splena* si tote celle d'in intru alle unui animale, chiaru si alle omului; b) veri-ce lucruri *menute*, fig. *secature*, *nemicuri*: *musce*, *tintiari*, *fornice* si alte *menutalie de acestu genu*: vedi si *minutale*.

MERUNTELLU, -a, (bene pronuntiatu si scrissu: *menutellu*; vedi *menutu*), adj., *minutulus*, (compara si isp. *menudillo*); deminutivum d'in *menutu*, tare *menutu*: *fete menutelle*; *omeni menutelli*; *bucatellele su prea mari*, *taliale mai menutelle*; *grauntiele de granu estu tempu sunt prea menutelle*; — ca adv., *a calci menutellu ca unu sorice*, *a pisá sarea menutellu*.

MERUNTETIA, (bene pr. si scrissu *menutetia*) si:

MERUNTIA, (bene pron. si scrissu: *menutia*; vedi *menutu*), s. f., *minutia*, (compara si it. *minutazzo*, isp. *menudencia*, port. *miudeza*, prov. *menudeza*,

fr. *minutie*), si in fine, *meruntime*, s. f., (compara si it. *miuzzame*), câte trei aceste forme abstracte, aplicate, dupo localitati, la insemnarile de: 1. proprie, calitate de *menutu*: *menutetia*, *menuti'a*, *menutimea* *muieriloru de acea gente e de spariatu*; *menutei'a*, *menuti'a*, *menutimea* *grauntioreloru de melin*; 2. prin metafora: a) lucru *menutu*, sau collective, lucruri si persoane *menute*, neinsemnate; b) *ammenutu* sau *ammenute* de lucrare, narrare, etc., *prea-menute* si neinsemnate; c) seccatura, nemica, sau seccature, nemicuri; — totu pre acelle locuri, unde sunt in usu câte trei formele, pare ca *menutime* se aplica mai multu collectiva, *menutetia* ca calitate, si *menuti'a* ceva *menutu* si neinsemnatu; — vedi si *minutia*.

MERUNTIARE, (bene pronuntiatu si scrisu: *menutiare*: vedi *menutu*), v., *minuere*, *deminuere*, *comminuere*; *minutim* *frangere*, *concidere*, *terere*, (compara it. *minuzzare*, prov. *menuzare*); a face *menutu*, si in specie: 1. a face *mica*, a micusiorá, a suptiá, a scurtá, a strimptá; 2. a face in mice buccatelle; a sfermá, a pisá, a pulberisá; a *menutiá* *sarea*, *petrá*, *piperulu*; a *menutiá* *lemné*; 3. metaf., a face lucruri mice, a se ocupa cu seccature, cu nemicuri; fig., a spune, a narrá, celle mai mice *ammenute*, mai vertosu *ammenute* fora importantia.

MERUNTIU, -a, (bene pronuntiatu si scrisu: *menuticu*: vedi *menutu*), adj., *minutulus* (compara si isp. *menudico*); ca si precedentele *menutellu* sau *meruntellu*, deminutivu d'in *menutu*, aplicatu in specie la persoane de statura mica: *nu mi place acesta muieré, pe-átru co e prea menutica si funduca*.

MERUNTIME, s. f., vedi: *meruntetia* si *meruntia*.

MERUNTIOSIARE, v., vedi *meruntiosu*.

MERUNTIOSU, -a, (bene pron. si scrisu: *menutiosu*), adj., (*minutiosus*, fr. *minutieux*), forte *menutu*: *sare menutiosa*; *narratione menutiosa*; *omni menutiosu*, *prea menutu* sau cui placu *prea multa menutiéle*, *ammenutele*, *nemicu-*

rile, *scrupulosu*; — vedi si *minutiosu*; de aci si: *menutiosiare*, v., a face sau a fi *menutiosu*: a *menutiosiá* *sarea*; a *menutiosiá* *faptulu*.

MERUNTIRE, (bene pron. si scrisu: *menutire*), -escu, v., in acellu-asi sensu cu *menutiare*, aplicatu inse mai vertosu in insemnarile metaforice de a *spune*, *narra in ammenute*: *prea menutesei faptele*; *assemine menutire nu pote de cátu adluce writu lectoriloru*.

MERUNTISIARE, -iedin, v., si:

MERUNTISIRE, -escu, v., *comminuere*, *minutim* *dividere*, *concidere*, *terere*; reduce in stare *menuta*.

MERUNTISIU, s. m., *res minutá*, lucruri *menunte*.

MERUNTU, -a, (straformatu d'in *menutu*, si acesta-a d'in *menutu*, adj.), *minutus*, (it. *minuto*, isp. *menudo*, port. *miude*, prov. *menut*, fr. *mena*); micu, redusu la mice dimensiuni, la proportioni mice, la volume micu, in particelle mice: *ploia menuta*, *piperu menutu*, *meliu menutu*; *grauntie menute*, *margelle menute*, *littere menute*; *omeni menuti*, *muieri menute*, aplicatu in speciale la cei ce nu su inalti; *sare menuta*, *lente menuta*, *gránu menutu*; *passi menuti ca ai sorocelui*: metaf., *poporulu menutu*, *luméa menuta*, de conditione bassa, obscura; *filosofi menuti*, mici si neinsemnati; a *spune multe si menute*, a *scé multe si menute*, *banni menuti*, *moneta menuta*: a) mica in dimensiuni, déro si b) mica in valore; -- ca subst. m. reale, *menutu*: a *vende sau compará cu menutulu*: a *spune tote ce scie a menutu*, cu *ammenutulu*: de aci ca adv. *menutu* = *minutia*, *minutatim*: a *tabiá*, a *pisá menutu*; a *calcá*, a *amblá menutu*; a *plouá*, *picá menutu*; -- vedi si *minutu*, forma mai classica, care inco a adjunsu usuale, aplicata si la alte insemnari, pre lunga ceile date aci pentru forma *menutu*.

MESA, s. f., pl. *mesa*, *mensa*, (it. *mensa* si *mesa*; isp. port. *mesa*, prov. *mesa*), f. mobile de casa, de ordinariu cu patru sau si mai multe petióre, destinata spre a pune ceva pre dens'a: *mesé de pinu*, *de frassinu*, *mesé caárate*, *ro-*

tunde, ovali; *mésa* ce se trage în doue parti; *mese* de maneatu, de scrissu; *mese* de pétra, de marmore, de ferru; *mese* pentru patru, sesse, douespredece persoane, *mese* lunge de ospetiu; 2. in specie, assemine mobile ce serve la mancare, cumu si mancarile ce se servu pre *mésa*: *pune més'a*, *pune pre mésa buccate*, *asternemés'a*, *sedeti la mésa*; *conversámu la sau asupr'a mesei*; *se scólla de la mésa*; *stau împregiurulu mesei*; *ospetiloru chiamati la mésa le face onorile domnulu casei*; *celli invitati la mésa au venitú*; *stringeti*, *redicati més'a*, *intendeti més'a*, *intendeti més'a de buccurá*; *domnii si domnele s'au scollatu de la mésa*, *acumu siedu numai domesticii la més'a loru*; *la nunte més'a de frunte e acea-a la care siedu conunatii si nunii*; *omu care da mese mari*; *omu carui place se mánce pre la mesele altoru-a*; *omu care tine mésa deschisa*, adeco are totu de a un'a ospeti la *mésa*; *Caiu da acestoru studenti locuentia si mésa*; *mésa de ospeti* sau *mésa commune*, (table d'hôte), unde ospetii si callatorii mánca d'in acelle-asi buccate cu unu pretiu fissu; absolut.: *a petrece numai in mese*; — *facia de mésa*, *mésa de pandia* = *mésa*; — la nunte: *més'a cea mare*, data in sér'a dupo conunia; apoi: *més'a mirelui*, *més'a miresei*, *més'a nunului*, *més'a socriloru*, etc. — pentru espressioni ca: *capulu mesei*, in *capulu mesei*, vedi *capu*; — prov., *tu lu chiami la mésa*, *si ellu se baga pre sub mésa*. ca *cutusi'a* sau *pissic'a*, nu appretia onorea, benele, ce i faci; — 3. *mésa* de scrissu, si in specie, in unu ramu de servitu publicu, sectione, divisone, subdivisone a servitiului: *capu de mésa*; *ac'ista charteá se se dea la més'a computeloru*; 4. *callari de mes'a rotunda*, unde callarii, candu se adunáu la unu locu, sedeau la *mese rotunde*, ca se se evite cért'a pentru antaiaetate.

MESALIU, (cu *l* molliatu, *mesaiu*) s. m., mappa, *facia de mésa*: vedi si *mesale*.

MESALE. adj. s., vedi *mensale*.

MESANU, -a, adj. s., vedi *meseanu*.

MESARIA, *mesarassa*, s., vedi *mesariu*.

MESARIU, -a, adj. s., *mensarius*, *lignarius*, *ralativu la mésa*, luatu de regula ca subst., 1. masc, a) pers. α) in sensu strinsu, care scie face si lucrá *mese* de lemnu; β) prin estensione, care scie face si lucrá certe obiecte de lemnu, cumu: scaune, usie, armarie, cruci de ferestre, etc., templariu, lemnariu; γ) *bancaiariu*; b) reale: *facia de mésa*, *servietu de mésa*, (vedi si *mensariu*); 2. fem., a) pers. *mesarassa*, *muiere a mesariului* cu sensulu de sub 1. a); b) reale: α) *mesaria*, ca si *mesariu* sub b); β) *mesaria* α) arte a *mesariului*; β) multime de obiecte fabricate de *mesariu*.

MESE, s. m., *mensis*, ($\mu\epsilon\gamma$), it. *mese*, fr. *mois*), durata de tempu in care lun'a si face cerculu seu: *annulu se imparte in douispredece mesi*.

MESEANU, -a, adj. s., *conviva*, *convictor*, *omu care siede la mesa* si *mánca*, se ospeta; ospete.

MESCIOARA, (contrassu d'in *mesutiora*) s. f., *mensula*, *deminutivu d'in mesa*, *mesa mica*: *mesciora pentru prunci*, *mesciora de cafea*.

MESCERE, *mescui*, *mescutu* si *mestu*, *mistu*, v., *miscere*, *populariu pre a locuri*, pre candu in alte parti se audu numai derivate; *mesticare*, etc., a pune intr'una doue sau mai multe lucruri, a *ammestecá*: *mesceti vinulu cu apa*: de aci: a *torná* *cuiva* se bea, a l'onorá cu *beutura*, a *bee* in sanetatea *cuiva*; a *inchiná* *lovindu cupele*; — metaf., a *turburá*, a *stricá*, a *falsificá*.

MESERE, *meseria*, *meseru*, etc., vedi: *misere*, *miseria*, *miseru*.

MESO-, (d'in $\mu\epsilon\sigma\omicron\varsigma$ = *medius*), in composite scientifice, ca: *mesocarpu*, s. m., (fr. *mesocarpe*, d'in $\kappa\alpha\rho\pi\omicron\varsigma$ = *fructu*), *substantia media* intre epidermele unui *pericarpu*; *mesobranchiu*, -a, adj., (fr. *mesobranche*), care are *branchiele* in *mediulu* corpului; de aci s. f. pl. *mesobranchiele*, ordine de *annellide*; *mesobrachu*, -a, adj., *mesobrachys*, (d'in $\beta\rho\alpha\chi\omicron\varsigma$ = *scurtu*), care are una *media* *syllaba scurta*: *petioru de versuri mesobrachu*, (de cinci *syllabe* d'in cari *medi'a scurta*, cumu ar fi: *pulcherrimarum*; *mesocephalu*, -a, adj., (fr. *mesocéphale*, d'in $\kappa\epsilon\varphi\alpha\lambda\eta$ =

capu), care e în *mediulu capului* sau *creierului*, — ca s. m., protuberantia cerebrală; — *mesocephulite*, s. f., (fr. *mésocéphalite*), inflamație a protuberanței cerebrale; — *mesochondriu.-a* sau *mesochondriacu.-a*, adj., (fr. *mésochondriaque*, d'în *χονδρίον* = cartilagine), care e *mediu* între *chondrie*: — *mésochoru.* s. m., *mesochorus*, care e *mediu* într'unu *choru* de saltatori, cantatori, etc., dându tonulu acellui *choru* și diregându-lu; — *mesocolu.* s. m., (fr. *mésocolon*, d'în *κόλον* = colu), expansiune a peritoniului; — *mesocraniu.* s. m., (fr. *mésocrâne*), parte *media* a *craniului*; *mesocyniu.* s. m., (fr. *mésocynion*, *μεσοκύνιον*), junctură petiorului cu fluierulu; *mesogastru.-a*, adj. s., (fr. *mésogastre*, d'în *γαστήρ* = pantice), care e în *mediulu panticeului*: *aripiori de pește mesogastre*; s. m., regiune *media* a abdomenului; *mesoglossu.-a*, adj., (fr. *mésoglosse*, d'în *γλωσσα* = limba), care e în *mediulu limbii*; *mesoide*, adj. s., *mesoides* (d'în *εἶδος* = forma, modu), de *modu mediu*; s. f., *mesoidea*, specia de modulație masică la antici; *mesolabiu.* s. m., *mesolabium* (d'în *λεῖψί* = leuare), instrumentu geometricu de *leuatu linie medie* proporționale; *mesoleucu.-a*, adj. s., *mesoleucos* (fr. *mésoleuque*, d'în *λευκός* = albu), care are *mediulu albu*, ca subst. m., a) *pétra pretiosa negra*, *petrunsa* de una *vérğa alba*, b) specia de *planta*; *mesolithu.* s. m., (fr. *mésolithe*), varietate de *mesotypu*; *mesolobu.* s. m., (fr. *mésolobe*), parte *media* între cei doi *lobi* ai creierului; *mesomaeru.-a*, adj., *mesomacros*, (d'în *μακρός* = longu), care are *mediulu longu*, în oppos. cu *mesomicru*, vorbindu de unu *petioru* de versu: *petiore mesomacre*, de cinci *syllabe*, d'în cari *medi'a e longa*: *mesometanu.-a*, *mesomelas* (d'în *μέλας* = negru), care are *mediulu negru*; s. m., *pétra pretiosa camu galbina* cu una *vérğa negra*; *mesonyctiu.* s. m., *mesonyctium* (*μεσονύκτιον*), *servitiu bassericu* ce se face la *mediulu nopței*; *mesomeri.* s. f., (fr. *mésomérie*, d'în *μῆρος* = copsis), parte a corpului *într'e copse*; *mesomyde.* adj., (fr. *mesomyde*, d'în *μύα* = musca, și *εἶδος* = forma), care

are *forma* de *musca media*; s. f. pl., *mesomydi*, familia de insecte d'în ordinea *myodarielor*; *mesomyone*, adj. s., (fr. *mésomyone*, d'în *μύων* = muschiu), care sémene cu unu *muschiu mediu*. de aci s. m., nume datu la una ordine de conchylie, care abia presenta urma de unu *muschiu central*; *mesonemu.-a*, adj., (fr. *mésonème*, d'în *νήμα* = firu, tortu), care are unu *firu*, sau *acia*. la *medilocu*: *mesopentecoste*, s. f., septeman'a *media* între *pasci* și *pentecoste* = *rosalie*; *mesophragma*, s. f. pl., *mesophragmate*, (fr. *mésophragme*, d'în *φράγμα* = ingraditura), parte d'în *thoracele* insectelor *media* între *profragma* și *metafragma*; *mesophruu.* s. m., (fr. *mésophryon*, d'în *ὄφρυς* = sprincena), partea *frontei media* între *sprincene*: *mesophyllu.* s. m., (fr. *mésophylle*, d'în *φύλλον* = foliora), *tesutu* de fire sau de celhule. ce formează *media* corpulu insusi allu familiei plantelor; *mesophytu.* s. m., (fr. *mésophyte*, d'în *φύτον* = planta), *modu vital* allu plantelor, *linia media* între partea *ascendentă* și cea *descendentă* a vegetalei; *mesopleuriu.-a*, adj., (fr. *mésopleurios*, d'în *πλευρά* = costă), care e *mediu* la *coste*: *muschi mesopleurii*; *mesopode*, adj., (fr. *mésopode*, d'în *πῶς-πόδες* = pede), care are *pede* la *medilocu*: *fungi mesopodi borete mesopode*; *mesopyrrhu.-a*, adj., (fr. *mésopyrre*, d'în *πύρρος* = rosaticu), care e *rosiu* sau *rosaticu* la *medilocu*: *passeri cu cada mesopyrrha*; *mesoriu.* s. m., (fr. *mésore*, d'în *ώρα* = ora), *intervallu mediu* între *orle* de *servitiu divin*; *mesorhinu.* s. m., (fr. *mésorhinia*, d'în *ῥίς* = nasu), parte *media* a *rostrului* *passerilor* între cele doue *nari*; *mesosperma*, s. f., (fr. *mésosperme*, d'în *σπέρμα* = sementia), parte a *involverului* unei *sementie* sau unui *grauntiu* între cele doue *pelicie*; *mesosternu.* s. m., (fr. *mésosternum*, d'în *στέρον* = sternu, ossulu peptului), parte *media* a *sternului*; *mesostomu.-a*, adj., (fr. *mésostome*, d'în *στόμα* = gură), care are *gur'a* în *mediulu*, adeco în *ascea* corpului, de aci s. f. pl., *mesostome*, tribu d'în familia *echinodermelor*; *mesothoracc.* s. m., (fr. *mesothorax*, d'în *θώραξ* = tho-

race), parte *media* a *thoracelui*; *mesotomu*,-a, adj., (fr. *mésotome*, d'in τμήσις = *taliatura*), care la *medilocu* are una *taliatura* sau *vérge* profunda; *mesotypu*, s. m., (fr. *mésotype*, d'in τύπος = *typu*), substantia minerală de coloră *media* între albu și galbinu; *mesoxanthu*,-a, adj. (franc. *mésoxanthe*, d'in ξανθός = *flavū*), care la *medilocu* e *flavū*: *insectu* cu *abdominele mesoxantha*; *mesozeugma*, s. f., pl. *mesozeugmate* (fr. *mésozeugme*, d'in ζεύγμα = *injugatura*, *legatura*), figura de *retorica*, numită și simplu *zeugma*, prin care în *mediloculu* frazei se exprimă covente subintellese mai înainte, sau ce mai în urmă se lasă a se subintellege.

MESONIU, (cu *n* molliatu, *mesoiu*), pl.-e, major *mensa*; *mésa* mare.

* MESPILA, s. f., vedi *mespilu*.

* MESPILIFORME, adj., (fr. *mespiliforme*); care are forma de *mespilu*.

* MESPILU, s. m., 1. *mespilus*, genū de arbori d'in famili'a rubacielorū, d'in care specie sunt cunoscute și poporulū nostru, și se chiamă prē a locuri *mosimollu* sau *mosimonu*, éro fructulu seu, placutu la mâncare, se dice *mosimolla* sau *mosimona*, (compara și fr. *nélier* = arborele, *nètte* = fructulu): 2. f. *mespila* = *mespilum*, fructulu *mespilulu*: *nu mi placu mespilele*; — (care essitu d'in precedentele *meso* = μέσος = *mediu*, și πῖλος = *globutiū*).

* MESSE, s. f., *messis*, (d'in *metere*); *secero*, *seceratu*, *seceratura*, de unde *messella*, și apoi *messellariu* = relativu la *messe* sau *messella*, și în specie ca s. m., *messellariu* = mesele *messellariu* = parte d'in *Juliu* și *Augustu*.

MESSELLA, s. f., vedi *messe*.

MESSELLARIU, vedi *messe*.

MESSERIA (pron. *messería*), s. f., *ars*, *artificium*; *opificium*, *negotium*; (în locu de *mestería*, redusă d'in *magistería*, vedi acestu coventu și *magistru*, apoi compara și fr. *métier* și *maitrise*, it. *mestiere*), *messería*, calitate de *mesteru*, scientia, invetiū și practica de *mesteru*, și de aci: a) în sensulu cellu mai latu, occupatione ordinaria, prin care și castiga cineva trainulu: *ce mes-*

seria are acestu omu? una messería face câtu una mosía; negotiulu, industri'a, agricultur'a si alte messerie; b) în specie, occupatione la care se cere mai multu lucrulu mânelorū de câtu allu mentei: sellari'a, curellari'a, lemnari'a sunt messerie; — de acea-a, messería tine ore-cumu loculu ultimū dupo arte și maiestriū. M.

MESSERIARIU, s. m., *artifex*, *opifex*; care scie și essercita una *messería*.

1 MESSIA, s. f., *messia*; diéa a *messi* la anticii Romani.

2 MESSIA, s. m., *messia*. (coventu ebraicu, care însémna atâtu câtu și grec. *χριστός* = *unsu*: vedi *christu*); nume datu mantuitorulū nostru.

MESSIADE, adj. s., (*messiades*, *messias*); sectatoriū, urmatoriū allu lui *Messia*, crestinu; — s. f., reale, *messiade-a*, poema ce are de obiectu a celebrá triumfulu lui *Messia*, sau *Christu*.

MESSINA, s. f., *corium ovile*, *aluta*; coriū de oue, și prin estensione, coriū molle și delicatu, (vedi și *messiu*).

MESSIU, s. m., *calceus alutinus*; calcionu de *messina* sau de alta pelle molle, ce portau boiarii preste *calcii*; (vedi și *messina*, și compara lat. med. *messi*).

* MESSORIU,-oria, adj. s., *messor* și *messorius*; d'in *messu*, de la 1 *metere*, care *mete* sau serve a *mete*, seceratoriū: *messorii* au *flamenditu*; *instrumente messorie*.

* MESSU,-a, part. a) d'in 1 *metere*, *messus*; seceratu; b) d'in *mittere* = *mittere*, *missus*, tramissu.

* MESSUARIU,-a, adj., *messuarus*, relativu la *messe*: a *stringe spicele în corbile messuarie*, (vedi și *messe*).

* MESSURA, s. f., *messura*; actione și resultatū allu actionei de 1 *metere*, seceratura, (vedi și *messe*).

MESTECANU (pron. *mestécanu*), s. m., *betula alba*, L.: arbore din clasea tetrandrielorū: *nouvelle de mestécanu*, *metura de mestécanu*, *padure de mestécani*; — form'a cea mai correctă are fi *mestécanu*, în locu de *mestécinu*, sau *mestécenu*.

MESTECARE și *mesticare*; *masticare*, *miscere*; 1. a sfermá în gura cu dentii:

are boni denti si mestică bene; cine nu mestică bene, nu concoce bene; a înghiti fora a mestică bene; 2. a pune împreună, a uni, a face se se confunda doue sau mai multe lucruri: a mestică vinu cu apă, urame cu argintu; a si mestică ouile selle cu alle alioru-a: ni s'au mesticatu ouile, cumu se le mai allegemu? a mestică melliga: pune împreună miere, iapte si vinu, apoi mestică-le bene împreună;—in acestu din urma sensu se aude mai desu compos. amesticare; — conventulu se refere la doue fontane, a-deo: in sensulu de sub 1. la masticare, d'in mastu de la mandere, éro in sensulu de sub 2. la mestu d'in mescere.

MESTECATIONE si mesticatione, s. f., masticatio si mixtio; actione de mesticare.

MESTECATORIU si mesticateria, -toria, adj. s., masticans si miscans; care mestică; subst. reale, m. mesticatoria, sau f. mesticatoria, mestic lore, radicala, bătiiu de mesticatu mellig'a sau si alte mesticature.

MESTECATU, si mesticatu, -a, part., masticatus si mixtas; — de aci supin. bătiiu de mesticatu; s. m., abst., mesticăciulu melligi.

MESTECATURA si mesticatura, s. f., masticatio si mixtura; actione si rezultatu allu actionei de mesticare.

MESTECU si mesticu, s. m., mixtio: nu e nici unu mesticu între mene si tene, între alle melle si alle telle; vedi mesticare sub 2.

MESTERIA (pron. mesteria: se audu si formele: mestría, mastria, masturia, mastoria, tote d'in magisteria: vedi: magisteria, magisteru si magistru; compara inco med. lat. mesteria), s. f., artificium: statu, scientia, arte a mesteru-lui. M.

MESTERU, -a, adj. s., (cu intellessulu de adj. si sub formele: mestrú, mastru, masturu, mastoru, tote d'in magisteru; compara: magisteru, magisteria, magistru; vedi si: mesteria; mestría); 1. ca adj., solers, rei vel artis peritus, industrius, callidus; absolutu sau completu, perfectu in ceva, care precepu, seie si practica bene una arte, preceputu,

indemanaticu, abile, etc.: ferrariu câtu se pôte de mesteru, chirurgi forte mesteri; mesteru de gura, de mana; 2. ca subst., care seie si practica bene una arte utile, maestru in artea sea, artifex, opifex, mesteru in rotaria, ferraria. M.

* MESTETIA, s. f., mœstitia, stare de mestu sau tristu, tristetia.

MESTICARE, mesticatione, etc., vedi mesticare.

MESTICIU si mesticu, -a, adj., mistus, bigener, misti generis, (compara: isp. mestizo, fr. métis); d'in mestu, de la mescere, mesticatu sau amesticatu, aplicatu in specie: a) la animali nascuti d'in masculi si feminine de diferite generi, eucitu; b) mai vertosu la omeni nascuti d'in diferite vitie sau genti, si in parte: omu nascutu in Americ'a d'in unu Europeanu si una Indiana.

* MESTIONE, s. f., vedi misticone.

* MESTITIA, s. f., mœstitia; vedi mesticia.

MESTITU, -a, adj., vedi mesticu.

MESTRELLA, s. f., proprie deminutivu d'in mestría.

MESTRIA (pron. mestría, pre a locuri: mistría), s. f., artificium; trulla; 1. proprie, ca abstr. (cumu arréta si form'a), calitate, scientia, arte si practica de mestrú = mesteru, (vedi mesteria si mesteru); 2. prin metaf., instrumentu de mestrú, si in speciale, instrumentu de mestrú murariu, trulla: luati calce cu mestrí'a si muruți cu anima; cumu se muruimu, dico n'aremu mestríe? — prov., ure se mi ice mestrí'a = nu mi pote face neci unu reu. M.

1 MESTRU, adj., s., vedi mesteru.

2 MESTRU, -a, adj., vedi menstru sau menstruu.

* 1 MESTU, -a, adj., mœstus; tristu, intristatu, plenu de supperare si amaritione de suffletu: stau mesti, tacuti si confundati in intristatione? ce ambli șenguru, mestu si confundatu in negre cogitari?

2 MESTU, -a, (d'in mescere), part. vedi mistu; asiá si subst. in locu de mestura, mistura, etc.

MESU, s. m., mensis (μῆς), vedi mese.

MESURA, s. f., mensura, modus, (it.

misura, isp. port. **mesura**, prov. **mensura** si **mesura**, fr. **mesure**); ce serve ca punctu de plecare sau ca regulatoriu la estimarea estensiunii, cantitatei, duratei, etc.; 1. pentru lucruri mai multu sau mai pucinu sensibili, materiali, a) in genere : *mesura de lungime, de capacitate, de volume; de buccate, de grauntie, plena, rasa, indesata; mesurile nóstre sunt regulate dupo system'a decimale; dupo miscare computmu mesur'a tempului; a leua misura pentru vestiminte, pentru calciamente; misura derepta, stramba; cu ce misura veti mesur, cu acea-a vi se va mesur; si pentru continutul unei misura : misura de grnu, de farina, de sare, de cafea, de orezu, etc.*; — b) in specie : a) la versificatione, numerulu de syllabe combinate dupo accentu in celle mai multe limbe moderne, dupo cantitate in limbele antice : *mesura dactylica; acelle versurelle n'au misura, pentru co in fia-care lipsescu syllabe; β) in poesia ca si in prosa, misura = cadentia armoniosa a frasiloru, numeru oratoriu; γ) in musica, misura = tactu; δ) in saltu, misura = tempu, in care are se se faca certe miscari saltatorie; ε) la duellu, misura = distantia determinata intre duellisti; 2. in sensu ideale si morale : a) planu, mediu de adjungere la unu scopu; b) coraputu sau cuiupetu, moderetione, bona covientia, etc. : *s'au luatu mesure intellete pentru securitatea publica, mesure reu allesse, mesure secrete, manca si bee cu misura, acestu omu e preste misura friosu, mesur'a in tote este bona.**

MESURABILE, adj., **mensurabilis**, ce se pote mesur, vedi si **mensurabile**.

MESURARE, v. a., **mensurare**, **metiri**, **emctiri**; **moderari**, **temperare**, a applic **mesura**, a leua **mesura**, a pune **mesura**, etc.; 1. in sensu materiale : a **mesur grnulu**, a **mesur unu putiu** a **una byte**, a **mesur coldu'a**, **frigulu**; a **mesur cu ochii**, **d'in ochi**, a **mesur cu passulu unu distantia**; a **si mesur passiu**, **miscarile**; a **mesur versuri**; 2. prin metafore : a) a **strabate**, a **merge de la unu locu la altulu** : a **mesur cu passi rapidi cus'a in lungu si in latu**; a **me-**

sur pre cineva cu ochii d'in capu pno in calcânie; b) a **moderá**, **infrená**, a se port cu tactu si prudentia : a **si mesur vorbele**; a **se mesur in vorba**, in **mancare**, in **beutura**; c) a **si mesur poterile**, a se lu la lupta; de aci : a **se mesur = a se lupt**, cert, intrece : *celle doue osti se mesurara pre campulu de batalia.*

MESURATORIA, s. f., 1. femina care **mesura**; 2. **mesuratura** : *am fostu de facia la mesuratoria.*

MESURATORIU, -**tor**ia, adj. s., **mensurans**, care **mesura**.

MESURATU, -**a**, adj. part., **mensuratus**; 2. sup. si subst. : *ai fostu la mesuratu? se mergemu la mesuratulu de buccate. de vinu.*

MESURATURA, s. f., **mensuratio**, actione si resultatu allu actionei de **mesurare** : *ce mai mesuratura neregulata!*

MESUTIA, s. f., **mensula**, deminutivu d'in **msa**. **msa mica**.

MESUTIRA, (contrassu **mescira**), s. f., **mensula**, deminutivu d'in **mesutia**.

* **META**, s. f., **meta**, in origine, veri-ce figura pyramidale sau conica, si in parte, columna conica la marginea circului romanu, pre longa care cei ce se intreceau la cursu cu calli si carre, aveau se se inverta de patru ori, fora se se attinga cu carrulu de acea columna, si fiendu co acea columna er locu de intórcere, cumu si scopu de adjungere, de acea-a **meta** insmna si locu de intórcere, si scopu, **line**, **margine**, **confiniu**, etc. : *collin'a presenta figur'a unei mete; bussulu se inaltia in meta, metcle unui agru, metele unei calle; met'a victiei; a attinge met'a la care tintesci.*

* **METACARPIU**, s. m., (**μετακάρπιον**, fr. **mtaccarpe**); parte a manei de la **carpu** peno la degete.

METACISMU, s. m., **metacismus**, (**μετατισμός**); cacofonia produsa : a) prin des'a repetitione a sonului **m**; b) in limb'a latina, si prin punerea acestui **m** la finitul unu coventu ce sta inainte de altu coventu ce incepe cu vocale.

* **METALE**, adj., **metallis**; de **meta** sau in forma de **meta** = conicu : *petre metali alle unui agru, caciulla metale.*

***METALEPSE**, s. f., *metalepsis* (μετάληψις), transpositione, figura retorica, prin care pentru *antecedente* se aplica *consecventele*, p. e. *spicele* in loca de *seceratura*.

METALLARIA, s. f., vedi *metallariu*.

METALARIU, -a, adj. s., *metallarius*; relativu la *metallu*, applicatu de regula ca subst., a) pers. lucratoru la una fodina de metalle; b) reale f. *metallaria*, α) multime de *metallu* sau de *metalle*; β) fodina d'in care se scote *metallu*.

METALLICU, -a, adj., *metallicens*; relativu la *metallu*, de *metallu* : *substantie metallice*; *penne metallice*, cari luce scu ca *metallulu* cellu mai bene politu; *insecte metallice*, cu colori *metallice*; *voce metallica*, sonora si pura; *istoria metallica*, alle cui evenimente se constata prin medalie de *metallu*; — s. f., *metallica* = *scientia* sau *arte metallica* = *metallurgia*; plur. *metallice*, in Austria de torie de statu ce au se se solva in moneta *metallica*, ero nu in *charteia-moneta*.

* **METALLIFERU**, -a, adj., *metallifer*; care contine *metallu* : *vene metalifere*, *monti metalliferi*.

* **METALLIFORME**, adj., (fr. *metalliforme*); care are forma = *apparentia* de *metallu*.

* **METALLINU**, -a, adj., (fr. *metallin*); de *metallu*, ce coprende *ceva metallu*.

* **METALLISARE**, v., (fr. *metalliser*), a face *metallu*, a dá, prin certe operatiuni chymice sau metallurgice, mineraliloru *propriatate metallice* : refl. a se *metallisá*, a se face *metallu* prin actiune naturale sau artificiale.

* **METALLISATIONE**, s. f., (*metallisation*): actiune de a *metallisa* sau a se *metallisá*.

* **METALLOCHYMIA**, s. f., (fr. *metallochimie*); parte a *chymice* care se ocupa cu *metallele*.

* **METALLOCHYMICU**, -a, adj., (fr. *metallochimique*); relativu la *metallochymia*.

* **METALLOGRAPHIA** sau *metallografia*, s. f., (fr. *metallographie*, d'in *μέταλλον* = *metallu*, *γράφειν* = *descriere*); *descriptiune* scientifica a *metalleloru* : *metallographia* face parte d'in *minerologia*.

* **METALLOGRAPHICU** sau *metallograficu*, -a, adj., relativu la *metallographia*.

* **METALLOGRAPHU** sau *metallografu*; s. m., (fr. *metallographe*), care se ocupa cu *metallografi'a*, auctoriu de *metallografia*.

* **METALLOIDE**, adj. s., (fr. *metalloïde*); care are *apparentia* de *metallu*; subst. *metalloidi-i*, corpuri simple cari, fora se fia *metalle*, sémena inse in unele parti cu *metallele*.

METALLU, pl.-e, *metallum* (μέταλλον, d'in *μέταλλον* = *scrutare*, *sapare*); corpu mineralu simplu : *aurulu*, *argentulu*, *ferrulu*, *plumbulu*, *mercuriulu*, *aramea*, *stannulu sunt metalle* : *propriatate metalleloru sunt* : *ductilitatea*, *splendorea*, *sonoritatea*; *vase de metallu*; *metalle pretiose sunt aurulu si argentulu*; *metallu nativu*, ce se afla in senulu pământului; prin metafore : a) locu de unde se scote *metallu*, fodina, minera; b) lucru de *metallu*, si in specie, moneta, bani : *metallulu s'a ascunsu*, *si are cursu numai chartei'a*; c) materia : *omeni de mai bonu metallu*: de aci si celle patru etati prin care, dupo antichi, au trecut lumea, se desémna prin *metalle* : *etatea de auru*, *de argentu*, *de arame*, *de ferru*; si astadi bonele sau rellele certoru lucruri inco se desémna prin *metalle* : *etatea de auru a literaturci grece*, *lutine*, *italiane*, *francese*.

* **METALLURGIA**, s. f., (fr. *metallurgie*, d'in *μέταλλον* = *metallu*, si *ἐργάζεσθαι* = *lucrare*); *scientia* si *arte* de a estrage *metallele* d'in minerali : *ca scientia*, *metallurgi'a se léga de mineralologia*, *care procura conoscenti'a mineraliloru*; *de chymica*, *care procura conoscenti'a agentiloru de cari metallurgi'a are lipse*; *de mechanica*, *care procura conoscenti'a machinetoru*, cu cari *metallurgulu* are a se servi.

* **METALLURGICU**, -a, adj., (fr. *metallurgique*); relativu la *metallurgia*.

* **METALLURGU**, s. m., (μεταλλουργος, fr. *metallurgiste*); cellu ce se ocupa cu *metallurgi'a*.

* **METAMECONICU**, -a, adj., (fr. *metameconique*); *acidu metameconicu*, triassu

prin ferbere d'in *acidulu meconicu*, (vedi si *mecone*, si *meconiu*).

* METAMORPHOSARE, sau *metamorfosare*, v., (fr. *métamorphoser*); a trece prin una *metamorphose*, a transformá: *a metamorphosá unu omu in lupu*; *Narcissu fiendu omu se metamorphosá in florea ce porta numele seu*; fig. *in alt'a positione, la care a adjunsu acestu omu, l'a metamorphosatu in omu usiorellu*.

* METAMORPHOSE sau *metamorphose*, s. f., *metamorphosis*, (*μεταμορφωσις*) transformatione, trecere d'in una forma in alt'a, in sensu propriu si metaforicu: *metamorphosea Procnei, d'in muiere in rondinella, este un'a d'in multele si miraculosele metamorphosi, in cari credcu eci antici; déro si poporulu de astadi crede in multiplele metamorphosi ale dracului*; — *insectele trecu prin mai multe metamorphosi inainte de a adjuge la form'a loro definitiva; ce metamorphose in acestu omu! d'in lupu turbatu ecco-lu amnellu blandu*.

METANIA, s. f., *metanea* (*μετάνοια*), penitentia; *genuflexio*, *devotio*; proprie, scambare a cogetarei relle in bona, adeco parere de reu. penitentia pentru peccatele commisse: de aci: *mediu espiatoriu de peccate*, si in specie, *inclinatiune, genufléssione, prostratione: confessoriulu mi a datu se facu câte unu centu de metanie pentru fia-care peccatu ce am commissu; se faeu inse metanie si numai in onorea santiloru si locuriloru sante; candu rogámu, si ne inchinamu. etc.*; de aci: *metania* = *rosarium* seria de globutie cu cari se servescu monachii spre a si numerá rogationile si inclinationile; atari metanie porta si peregrinii la locurile sante; in fine *metanielle* sunt si unu obiectu de lussu: *multe matrone porta metanie de electru*; — ca abstr. e usuale in sensu de *devotione*, consecratione la servitiulu divinu, vorbindu de preutii ce se consacra la servitiulu unei biserice anumite, sau de calugerii ce se inchina la unu anumitu cenobiu sau monasteriu: *eu mi am inchinatu metani'a la santulu monte*.

* METANOETICU, -a, adj., (*μετανοητικός*) relativu la *metanoia*.

* METANOIA, s. f., *metanea* (*μετάνοια*), scambare a cogetarei relle in bona, penitentia.

* METAPHLOGOSE sau *metaphlogose*, s. f., (fr. *métaphlogose*, d'in *μετά* = *trans*, si *φλογωσις* = *inflammatione*); gradu extremu de *inflammatione*.

* METAPHORA sau *metafora*, s. f., *metaphora* (*μεταφορά*), figura retorica, prin care unu coventu de la insemnarea sea propria se transfere la alta insemnare figurata: *prin metaphora numinu columba a statului unu mare barbatu de statu; a vorbi si scrie numai in metaphore*.

* METAPHORICU si *metaforicu*, -a, adj., *metaphoricus*; relativu la *metaphora*: *insemnare metaphorica, intelléssu metaphoricu*; — adv. *metaphoricé* = *metaphorice*: *a se esprime metaphorice*.

* METAPHOSPHATU, s. m., (fr. *métaphosphate*); sare in a carei combinatiune intra acidu *metaphosphoricu*.

* METAPHOSPHORICU, -a, adj., (fr. *métaphosphorique*); *acidu metaphosphoricu*, in care intra *phosphoru*.

* METAPHRAGMA sau *metafragma*, pl. -mate, (fr. *métaphragme*, d'in *μετά* = *intre*, si *φράγμα* = *ingraditura*); membrana, la insecte, intre cavitata thoracica si cea abdominala.

* METAPHRASE sau *metafrase*, s. f., (*μετάφρασις*, fr. *métaphrase*), scambare a espressionei, espressione a acellei-asi idea cu alte covente; interpretatiune, traductiune a sensului mai multu de câtu a formei sau formosetieloru.

* METAPHYSICU sau *metafusicu*, -a, adj. s., (fr. *métaphysique*, d'in *μετά* = *trans*, si *φυσικός* = *physicus*); sensulu acestui coventu e inco vagu si pucinu determinatu; pentru prim'a ora se afla ca titlu la unu tractatu filosoficu d'in operele lui Aristotele, care nu coprende nemica, mai pucinu de câtu idee cari se dicu astadi *metaphysice*. Se póte co acestu titlu: *τὸ μεταφυσικόν*, se fia datu numitului tractatu numai pentru eo vine dupo partea operiloru numite: *τὸ φυσικόν*; inse astadi *metaphysicu* insemna totu ce trece d'in collo de marginile observatiunii cu sensulu internu

sau esternu, chiaru armatu cu celle mai potente medie de observare si experimentare, totu ce e de dominiulu *rationei*, ce se intellege si connosee numai prin *ratione*: *absolutulu*, *necessariulu sunt idee metaphysice*: — de aci applicatu in sensu de abstraciu: *spusele tolle sunt prea metaphysice pentru mentea eruda a copillului*: — ea subst. f. *metaphysica* (subintell. scientia), scientia ce are de obiectu absolutulu, necessariulu, fientia in sine, totu ce e de dominiulu *rationei* si trece preste marginile sensului, fia internu, fia esternu: — dero si cu intellessulu de: *philosophia theoretica*: *metaphysic'a limbiloru*: — si in sensu reu, *metaphysica* = abusu de abstractioni: *ce de metaphysica in ar. tractatu de litteratura, de morib., de politica!* — ea subst. m. pers., *metaphysicu*, omu ce se ocupa cu *metaphysic'a*: — adv. *metaphysice*.

* **METAPLASMU**, s. m., *metaplasma* (*μεταπλασμα*), forma grammatiale contraria legiloru limbii, applicata prin licentia poetica, barbarismu poeticu permisu in favorea unei formosetie particulare.

* **METAPLASTICU**, -a, adj., *metaplasticus* (*μεταπλαστικός*): relativu la *metaplasma*: *forme metaplastice*.

* **METAPODIU**, s. m., (fr. *métapode*; d'in *μετά* = dupo, si *πούς-ποδός* = pede): parte a *pedelui*, care sta cotra acestu membru ca si *metacarpulu* cotra mâna.

* **METARE**, v., *metari*; a pune *meta*, (vedi *meta*), si de aci: a margini, a inchide in margini: a mesurá: in specie, a desemná marginile, planulu de castre, a face, a stabili castre.

* **METARIU**, -a, adj., *metarius*: relativu la *meta*, la margine, limite, confiniu.

METASSA si *metasse*, s. f., *metaxa* (*μέταξα*, it. *matassa*, isp. *madexa*, prov. *madaisa*, fr. *matasse*), sericum *bombycinum*; 1. firu suptire ce se trage d'in *bombyce* sau *vermele de metasse*: materia, tessutura d'in assemini fire: *metassa alba*, *rosia*, *galbina*: *metassa cruda*: *rochia de metassa*, *legatura de guttu de metassa*; *imbraccatu monai in metassa*; *metassa cu lana*: 2. prin metaf., veri-ce

firu forte suptire: *in tempulu unei tónna formosa se vede metassa pre campu*; *auri'a metassa a capului junei*, peru suptire si molle: — ea subst. materiale nu are plurariu de câtu in sensu derivatu, *metassi* si *metassuri* = materie de *metasse* sau specie de *metasse*.

METASSARESSA, s. f., femina care luca sau vende *metassa*.

METASSARIA (pron. *metassaría*), s. f., 1. materia de *metasse*; 2. vestimentu de *metasse*; 3. multime de *metasse*; 4. magazine de materie de *metasse*; 5. fabrica de *metasse*.

METASSARIU, s. m., *metaxarius*, care luca sau vende *metasse* sau materie de *metasse*.

METASSOSU, -a, adj., plenu de *metasse*: molle si delicatu ca *metassea*: *peri metassosi*.

* **METASTASE**, s. f., (*μετάστασις*, fr. *métastase*): proprie, transpositione, applicatu inse in particulariu la: a) figura retorica, prin care oratoriulu arunca pre alti laerurile ce se vede nevoitu a marturi; b) stramutarea unui verbu d'in unu puntu allu corpului in altulu: *metastase salutaria*.

* **METASTATICU**, -a, adj., (*μεταστατικός*, fr. *métastatique*): relativu la *metastase*: *crise metastatica*.

* **METATARSU**, s. m., (fr. *métatarse*, d'in *μετά* = trans, si *ταρσός* = tarsu): parte a *pediorulu* intre *tarsu* si *degite*.

* **METATHESE** sau *metatese*, s. f., (*μετάθεσις* = *transpositio*): mutare d'in unu locu in altulu, vorbindu in specie de sonurile unui coventu: *cuglu, prin metathese, devine clagu*.

* **METATHORACE** sau *metatorace* s. m., (fr. *métathorax*, d'in *μετά* = dupo, si *θώραξ* = *thorace*): allu treile segmentu d'in *thoracele* insecteloru aripate.

* **METATIONE**, s. f., *metatio*; actione de *metare*, si in specie, determinare si asediare a castreloru.

* **METATORIU**, -toria, adj. s., *metator* si *metatorius*: care *meta* sau serve a *meta*, vorbindu mai verlosu de castre.

* **METATU**, -a, adj. part., *metatus*.

* **METATURA**, s. f., *metatura*; actione si resultatu allu actionei de *me-*

tare, vorbindu, mai allessu de castre.

* **METEMPSYCHOSE** sau *metempsu-
cose*, s. f., (μετεμψύχωσις, fr. *métem-
psychose*), transmigratiune a sufletu-
lui d'in unu corpu in altulu : *metem-
psychosea e de origine indiana; metem-
psychosea fu adoptata de Pythagora*.

* **MENTENSOMATOSE**, s. f., *meten-
somatosis* (μετενοσωμάτωσις), trecerea sau
stramutarea unui corpu in altulu.

* **METEORICU**, -a, adj., (fr. *météo-
rique*); relativu la *meteoru* : *fenomene
meteorice; flori meteorice*, a caroru
deschidere si inchidere depende de la
meteore.

† **METEORO-**, (gr. μετέωρον = me-
teoru), in diverse compositioni de ter-
mini tehnici, precumu : *meteorographia,
meteorolithu, meteorologia, meteoroman-
tia, meteoronomia, meteoroscopia*, pentru
allu caroru intellesu consulta partea
posteriore a compositionei.

* **METEORU**, pl. -e, (μετέωρον), feno-
menu ce se petrece in aeru, in atmos-
phera, precumu : ventu, ploia, neue, tu-
netu, fulgeru, etc. : *meteorele se impartu
in luminoase, apose, focose, aroase; me-
teore luminoase sunt curcubenlu, auror'a
boreale; meteore apose sunt rou'a, brum'a,
neuea, ploia, grandinea*, etc. ; — prin
metaf., *meteoru* = omu stralucitu.

†† 1 **METERE**, *messi* si *messei*, *mes-
su*, v., *metere*; a secerá, a taliá erba,
gránu, se cara, ordiu, etc., vedi *messe*.

†† 2 **METERE**, *mesi* si *mesei*, *mesu*
si *mensu*; v., *metiri*, a *mesurá*; vedi si
meta, *metare*.

* **METHODICU** sau *metodicu*, -a, adj.
methodicus (μεθοδικός), relativu la *me-
thodu* : *invetiamentu methodicu, cercetare
methodica, lectioni methodice; profes-
soriu methodicu*; — in specie : regu-
latu, care nu esse d'in regulele inve-
tiate : *medicu methodicu; omu methodicu
in tote alle selle*; — s. f., *methodicu*,
parte a *didacticei* ce se ocupa cu *me-
thodele de invetiamentu*; — adv., *metho-
dice* : a *invetiá methodice*, a *tractá me-
thodice*.

* **METHODISMU** sau *metodismu*, s.
m., (fr. *méthodisme*); doctrina a *metho-
distiloru*, in sensulu lui *methodistu* de

sub 1.; inse se pote aplicá si in sensulu
de *processu methodicu*.

* **METHODISTU** sau *metodistu*, -a, s.,
(fr. *méthodiste*); 1. sectariu allu unei
secta religiosa, ce se nascu in Angli'a,
unde, ca si in Americ'a, avu numerosi
proselyti : *methodistii se destingu prin
severitatea doctrineloru*; 2. coventulu
inse se pote aplicá si in sensulu mai
generale de *omu methodicu*, care procede
cu *metodu*.

* **METHODOLOGIA** sau *metodologia*,
s. f., (fr. *méthodologie*); parte a philo-
sophiei ce se ocupa cu *metodulu*, parte
a *didacticei* ce se ocupa cu *methodele
de invetiamentu*.

* **METHODU** si *metodu*, s. m., *methodus*
(μέθοδος), via, calle, adeco processu,
modu, regula, dupo care cineva cauta a
adjuge cátu mai currendu la unu re-
sultatu doritu, 1. in genere : *metodu
de a invetiá si cantá ori-ce canticu; o-
mulu nostru are unu metodu allu seu,
spre a si procurá bonni de la altii; acésta
cantatrice are formosa voce, déro n'are
metodu; metodu usioru, bonu, reu,
greu*; 2. in specie : a) in philosophia, in
scientie, in totu ce face obiectu de con-
noscentia, *metodu* = processu sau pro-
cesse de a aflá addeverulu si de a lu
communicá altoru-a : *metodu analy-
ticu, syntheticu, scientificu, experimen-
tale, inductivu, deductivu*; b) in didac-
tica, *metodu* = processu de a invetiá
pre copilli : *metodu cateheticu, erote-
maticu, euristicu, socraticu, intuitivu;
metodu mutuale, simultaniu*; c) in scien-
tiele naturali, *metodu* = processu sau
regula de classificatione : *metodulu na-
turale, artificiale*; d) si concretu, *me-
thodu* = carte ce indica callea de a in-
vetiá ceva : *metodu de a invetiá lim-
bele straine*; e) in medicina, *metodu* =
modu de curare; f) in mathematica, *me-
thodu* = modu de a resolve problematele.

* **METICULOSU**, -a, adj., *meticulosus*;
fricosu; vedi *metuere*.

* **METONOMASIA**, s. f., *metonoma-
sia* (μετονομασία), ca si subsecentele, in-
semna proprie : *scambare de nume*; in
specie inse se aplica la scambarea u-
nui nume propriu, traducundu-lu in alta

limba; asiá Schwarzerd si dede numele grecescu *Melanchthon* = pamentu negru: *poporele cuceritorie applica cu persistentia metonomasiã*; prin *metonomasia s'au falsificatu celle mai multe nomine românesci de cetati, riuri si situri*.

* **METONYMIA** sau *metonomia*, s. f., **metonymia**, ($\mu\epsilon\tau\omega\nu\upsilon\mu\iota\alpha$), proprie, scambare de nume, figura retoria, prin care se iea effectulu in locu de cauza, continutoriulu in locu de continutu, speciã in locu de genu, etc.; asiã frasila: *a tiné morteã, a bée mai multe cupe*, etc., continu *metonymie*, pentru eo *morte* sta in locu de *instrumentu allu mortei*, si *cupa* in locu de *beutura*.

* **METOPA**, s. f., **metopa**, ($\mu\epsilon\tau\acute{o}\pi\eta$) spatiu mediu, intervallu patratu intre triglyfele dorice in care intra ornamente.

* **METOPOSCOPIA**, s. f., (**metoposcopia**), arte de a determinã caracteriulu cuiva d'in liniile frontei, si de a predice venitorulu.

* **METOPOSCOPU**, s. m., (**metoposcopus**, $\mu\epsilon\tau\omega\pi\omicron\sigma\kappa\acute{o}\pi\omicron\varsigma$), care determina caracteriulu cuiva d'in liniile frontei, si predice venitoriulu.

METRA (pronuntyatu si *mitra*, dupo grecii moderni), s. f., ($\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$), **matrix**, **matricee**, mai vertosu a muierei: *aciãta muiere suffere forte de metru*.

* **METRALGIA**, s. f., (fr. *métralgie*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra, si $\acute{\alpha}\lambda\gamma\epsilon\iota\alpha$ = dorere), dorere de *metra* sau *matricee*.

* **METRANASTROPHIA**, s. f., (fr. *métranastrophie*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra, si $\acute{\alpha}\nu\alpha\sigma\tau\rho\omicron\phi\acute{\iota}$ = invertire), restornare a *metrei* sau a *matricei*.

* **METREMPHRAXIA**, s. f., (fr. *metremphraxie*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra, si $\acute{\epsilon}\mu\phi\rho\alpha\acute{\xi}\iota\varsigma$ = obstructione), obstructionea *metriei*.

* **METRENCHYTU**, s. m., ($\mu\acute{\eta}\tau\rho\epsilon\chi\eta\tau\omicron$, fr. *métrenchyte*), ce se vérsa sau cu ce se vérsa in metra, adeco: *a*) licide ce se iniépta in metra, *b*) instrumentu cu care se face acesta iniéptione.

* **METRETA**, s. f., **metreta**, ($\mu\epsilon\tau\rho\eta\tau\acute{\iota}\varsigma$, vedi *metru*); mesura greca pentru aride si fluide, ce coprendea 12 *congiã romani*; — si una mesura mai mare de capacitate: *butoniu, bute*, etc.

* **METRICA**, s. f., **ars metrica**, scientiã a cantitatei si a diverseloru specie de mesura poetice: *metricã greca, metricã latina*.

* **METRICU**, -a, adj., **metricus**, ($\mu\epsilon\tau\rho\iota\kappa\acute{o}\varsigma$), dupo mesurã syllabeloru: *versurile grece si latine sunt metrice; incercare de a face versuri metrice in limbile moderne*.

† **METRO-**, (d'in $\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\nu$ = metru, si d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra), in diverse compositioni mai allessu scientifice, parte inse si popularie, precumu: *metrocampse*, s. f., (fr. *métrocampsie*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra si $\kappa\acute{\alpha}\mu\psi\iota\varsigma$ = inflexione), inflexione a metrei; *metrocele*, s. f., (fr. *métrocèle*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra, si $\kappa\acute{\iota}\lambda\eta$ = tumore), surpatura a metrei; *metrodynia*, s. f., (fr. *métrodynie*, d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ = metra, si $\delta\acute{o}\nu\eta$ = dorere ascutita), doru de metra (vedi si *metralgia*); *metrographia*, s. f., (fr. *métrographie*, d'in $\mu\epsilon\tau\rho\omicron\nu$ = metru, si $\gamma\rho\acute{\alpha}\phi\epsilon\iota\alpha$ = scriere), scriere asuprã mesurelu: de aci si: *metrographicu*, -a, adj., relativu la *metrographia*; *metrographu*, s. m., auctoriu de una *metrographia*; — *metrologia*, s. f., (**métrologie**, d'in $\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\nu$ = metru, si $\lambda\acute{o}\gamma\omicron\varsigma$ = discursu), scientia a mesurelu de la tote poporele antice si moderne, tractatu asuprã acestui subiectu; de aci si: *metrologicu*, -a, adj., relativu la *metrologia*; *metrologu*, s. m., auctoriu de *metrologia*; — *metromania*, s. f., coventu ambiguu: *a*) d'in $\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\nu$ = metru (poeticu), si $\mu\alpha\upsilon\iota\alpha$ = mania, si prin urmare *metromania* = passione, furore, mancarime de a face versuri; *b*) d'in $\mu\acute{\eta}\tau\rho\alpha$ si $\mu\alpha\upsilon\iota\alpha$, si prin urmare *metromania* = furore, furiosa mancarime de metra sau matricee, (cu acestu sensu si *nymphomania*); de aci cu acellu-asi sensu ambiguu si: *metromanicu*, -a, adj., *metromanu*, -a, adj. s. personale, cellu ce suffere de mancarimea de a face versuri, cea ce suffere de mancarimea matricee; — *metronomu*, s. m., (fr. *métronome*, d'in $\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\nu$ = metru, si $\nu\acute{o}\mu\omicron\varsigma$ = lege), *a*) pers., vericatoriu de mesura, *b*) reale, instrumentu de mesuratu tempulu musicale; *metrometru*, s. m. reale, (fr. *métromètre*, d'in $\mu\acute{\epsilon}\tau\rho\omicron\nu$ = metru sau mesura, si $\mu\epsilon\tau\rho\epsilon\iota\nu$ = mesu-

rare), instrumentu de regulatu mesur'a unei buccata de musica; *metropole*, s. f., **metropolis** (μητρόπολις, d'in μητέρα = matre, si πόλις = cetate), cetate d'in care s'au formatu alte cetati ca colonie, aplicatu apoi, priu estensione, si la : a) capitale a unei terre, b) cetate unde reside unu *metropolitu*; de aci si derivatele : α) *metropolia* : α) demnitate de *metropole*, si a nume, sau *cetate* de resedentia a unui *metropolitu*, sau *baserica* cathedrale, in care officiedia de regula *metropolitulu*. β) eparchia a unui *metropolitu*. γ) demnitate de *metropolitu* : a fi *allessu* si *chiamatu* la *metropolia*, se *mergemu* se *ascultamuliturgi* a la *metropolia*, *metropolia* are mai multe *judecie* de *cātu* *episcopiele*; β) *metropolitano*, -a, adj. s., *metropolitano*, relativu la *metropole* si la *metropolitu*, α') in genere : *metropolitani* = locuitori ai unei *metropole*, β') in speciale : *baserica metropolitana*; γ) *metropolitu*, s. m., **metropolita**, α') in genere : *metropolitii* = locuitori d'in una *metropole*; β') in speciale, *metropolitu* = *archiepiscopu*, prelatu de prim'a ordine; — *metropolypu* s. m., (fr. métropolyte, d'in μητέρα = metra, si πόλυπος = polypu), polypu de metra sau matrice; *metroptose*, s. f., (fr. métroptose, d'in μητέρα = metra, si πτώσις = cadere), surpatura sau vette-matura de metra; *metrorrhagia*, s. f., (fr. métrorrhagie, d'in μητέρα = metra, si ῥαγεῖν = rumpere), seursore escensiva de sange d'in metra : *abusulu* de *placeri libidinose*, mai *vertosu* *abusulu* *pre-maturu*, *casiona* *metrorrhagie* *mortifere*; — *metrorrheia*, s. f., (fr. métrorrhée, d'in μητέρα = metra si ῥεῖν = currere), seursore mucosa d'in metra; *metroscopia*, s. f., (fr. métroscopie, d'in μητέρα = metra, si σκοπεῖν = observare), esplorazione a metrei; de aci si : *metroscopicu*, -a, adj., relativu la *metroscopia* : *instrumentu* *metroscopicu*; *mestrosopu*, s. m., a) person., cellu ce *essamina* *metra* sau *matricea*; b) reale, instrumentu de *esploratu* *metra*; — *metrotomia*, s. f., (fr. métrotomie, d'in μητέρα = metra, si τομή = talia-re), operatione chirurgica la *metra*; de aci si : *metrotomicu*, -a, adj., relativu la

metrotomia : *instrumente* *metrotomice*; *metrotomu*, s. m., a) pers., cellu ce *face* una *metrotomia*, b) reale, instrumentu de *metrotomia*.

METROPOLIA, *metropolitu*, etc., vedi *metro-*.

METRU, s. m., *metrum*, (μέτρον. compara si fr. mètre, tote d'in radeclia a lui 2 *metere*, d'in care si *mesura*), inse cu intellesulu generale de *mesura* numai in limb'a greca. éro in limbele romane se aplica numai in certe insemnari, si a nume in limb'a nostra : 1. in poesia, *mesura poetica*, si in specie : a) combinatione de syllabe, numita si *pede* sau *petioru* = pes = πούς, facuta mai *vertosu* dupo cantitatea syllabeloru in limbele antice, éro in celle noue dupo accentulu acelloru-asi : *metru dactylicu*, *iambicu*, *trochaicu*; *spondeulu e metru*, ce *espreme gravitate*, *maiestate*, *mestitia*, etc., *pre candu dactylulu e metru*, *prin care se espreme usiorentia*, *rapiditate*, *bucur'ia*, etc.; b) combinatione de mai multi *pedi* sau *petiore*, *versu* : *metru eroicu*, *dramaticu*; *metrulu iambicu*, *compusu* d'in *pedi* *numiti iambi*, e *cātu* se *pote* de *aptu* la *actionea dramatica*; c) in genere, *mesura poetica*; — in aceste insemnari cu plur. *metre* : *metrele sunt forte variate intr'una poema lyrica*; — 2. cu plur. *i. metri*, *mesura liniaria*, de longitudine, ecale cu $\frac{1}{100000000}$ = a diece milionesima parte d'in cadrantele meridianulu terestru ce trece prin observatoriulu d'in *Parisi*, capitale a *Francici*, cadrante coprensu intre e-catoriu si polulu boreale allu pamentulu : *metrulu e aproape ecale cu medietate de stensinu*; *prin una lege* *metrulu e asta-di* *mesur'a legale* *in Romani'a*; *metrulu e basea nu numai a totoru* *mesureloru liniarie*, *de superfacia* *si de volume*, *ci si allu* *mesureloru de capacitate* *si de pondu*; *metru cubicu*, *metru cadratu*; *divisionile* *decimale* *alle* *metrului* *se espremu* *prin* *composite* *cu* *numeri* *romani* : *decimetro*, *centimetro*, *millimetro*; éro *multiple* *metrului* *se espremu* *prin* *composite* *cu* *numeri* *greci* : *decametro*, *hectometru*, *chilometru*, *myriametro*.

METTERE, v., *mittere*; vedi *mittere*.

* METU, s. m., metus; frica : de *metulu puniticrei si ascunde peccatele.*

* METU ENTE, adj. part. pres., metuens, care *metue*, care duce frica, fricosu, plenu de frica, de anxietate, de incietudine.

†† METUERE, v., metuere, a se teme, a senti frica, anxietate, incietudine. Radecin'a vorbeloru : *metuente, metulosu.*

* METULA, s. f., metula, deminutivul d'in *meta*, mica *meta*.

METURA, s. f., seopre, instrumentu cu care se curetia unu locu de lucruri straine, se sterge de pulbere si de alte sfermature : *metura de nouelle, metura de palie, metura de peru de percu.*

1 METURARE, v., seopare, verere, a curetia unu locu de lucruri straine cu *metur'a*, a sterge pulber' si alte sfermature cu *metur'a* : *a metur'a cas'e, a metur'a curtea; fu-care se meture d'inaintea usizi selle.*

2 METURARE, s. verbale; curetiare cu *metur'a*.

METURATORIU, -*toria*, adj. s., verrens, care *metura* : *meturatorii stratoru publici; s. reale : meturatoriu, m. si meturatoria, f.*, instrumentu de meturare.

1 METURATU, -*a*, adj. part. versus, curetiau cu *metur'a*.

2 METURATU, s. m., actulu de meturare, efectul alu actionei de meturare : *perdeci'ia cu meturatu.*

METURATURA, s. f., actionea de meturare, si rezultatulu acelei actione.

METURICIA si *meturitia*, s. f., deminutivul d'in *metura*.

METURONIU, (cu *n* molliatu, *meturoiu*), pl. -*ie*, augmentativul d'in *metura*, mare *metura*.

MEU, *meu*, pl. *mei*, *melle*, pronume possessivul alu persoanei l sing. mens, *mea*, *meum* : *callulu meu, ip'a mea, callii mei, cpele melle*. Cându pronumele possessivul sta singuru fora substantivul, (absolute), cere artichu inaintea sea : *allu meu, (allii) ai mei, (alla) a mea, alle melle; allu cui e boulu? — allu meu; allii cui su boii? — allii mei; a cui e racc'a? a mea; alle cui su racc'e? — alle melle; — asiá si candu possessivulu se pune*

inaintea substantivulu seu : *allu meu copillu, allii mei copilli, alle melle copille*. Intre Dacoromâni *meu*, ca si celle alte possessive, nu are flexioni de casuri, ero între Macedoromâni se declina possessivulu *meu* si celle alte possessive, p. e. *fren-le calliloru meoru* = dacorom. *fren-le calliloru mei; boulu miui vicinu* = dacorom. *boulu vecinului meu*.

MI, pron conjunctu, persona l, sing. dativul *mih*, *mih*, si *mi*; proprie ca dat., a) *me se covine, mi s'a spusu, nu mi pl. ce asiá; ce bene sau reu mi ai facutu?* — b) cu noantia de resfaciare, gratia, favore, compasione si alte affecte, ca asiá numitulul dativul *ethicu*, sau *charisticu* allu limbiloru classice : *poti essi acumu, co-ci ti am cumperatu totu ce mi-ai dissu; ce mi facu copillii? du-mi-teacumu, joa-mi-tebene; mi-ti-lu batui bene; mi-ti-lu batuta, de mi-ti-i sfermuru tote osscle; mi-si au batutu reu jocu de illu; — c) in genere, mai la tote verbele transitive ce au unu obiectu passivul sau directu, spre a arreta persona in favorea sau defavorea cui se face eova, in care casu alte limbe romanice punu possessivulu : *mi-am perdutu pel-laria*, = *ir. j'ai perdu mon chapeau; asiá si : mi tundu perulu, mi radu barb'a, mi am lassatu barb'a, mi am perdutu starea, sarutata, tempulu cu tene in desertu; b) ca genitivul sau altu casu ce espreme terminulu de unde? — cumu : a) genitivul possessivul : *cas'a mi nu mai e de locuitu* = *cas'a mea nu mai e de locuitu* = *ir. ma maison n'est plus habitable; asiá si : asupra-mi* = *asupr'a, mea, nu mi ieu asupra-mi; b) ca ablat., mi a levatu vestimente, pote insemná, a) a levatu vestimente pentru mene; b) a levatu vestimente de alle melle; c) a levatu de la mene vestimente, a rapitu, furatu; — form'a mic. de si cea mai primitiva, pentra co d'in ea, prin reductioni, s'a formatu *mi*, nu se applica inse in tote constructionile, in cari intra *mi*, asiá nu intra in casurile de sub *b*, precumu neci ca *ethicu* : *mie lu batuta*, nu se dice in locu de : *mi lu batuta*; si fiendu co la acestu artichu avemu se ne referimu si pentru celle alte covente analoge, canta***

se insemnâmu inco: *mi*, ca scurtatu d'in *mie*, e *encliticu* sau *procliticu*, ca si analogele: *ti*, *si*, *li=i*, etc., d'in *tie*, *sie*, *lui*, *lei*; *procliticu* numai candu nu-i precede altu coventu, coci atunci *mi* cu coventulu urmatoriu face ca una singura vorba cu unu singuru accentu, unindu-si vocalea in diftongu cu vocalea initiala a coventului urmatoriu: *mi-e frigu*: *mi-abbate*, *mi-adduce*; inse *encliticu* in: *nu-mi place*, *déco-mi place*, *candu-mi place*; déro in frasi ca: *nu mi e frigu*, *candu mi abbate*, etc., *mi*, ca si analogele selle: *ti*, *si*, etc., pote fi si *procliticu*: *candu mi-abbate*, si *encliticu*: *candu-mi abbate*; in casulu de *proclinatione*, frasea: *candu mi-abbate*, are una cantitate numai de *patru syllabe*, éro in casulu de *inclinatione* are cinci syllabe: *candu-mi abbate*, cea ce e importante pentru *metric'a* nostra;—candu coventulu, pre care de necesse se proclina *mi*, incepe cu consonante, atunci pentru facilitatea pronuntiei, se prefige lui *mi* una vocale obscura si pucinu sentita, mai multu una specia de aspiratione vocale: *mi da*, se aude pre a locuri cu: *émi da*; e inse reu a serie asiá, si mai reu a pune apostrofu in casuri ca: *'mi adducu a mente*: co-ci, de si in limb'a greca, pre longa formele: *μοι*, *σοι* etc., essistu siformele: *ἐμοι*, *ἐσοι*, etc., care aru paré co auctorisa forme ca: *émi*, *éti*, etc. in locu de *mi*, *ti*, etc.; totusi nu e mai pucinu addeveratu co: α) alle nostre nu vinu d'in celle grece, ci d'in celle latine: *mihe*, *tibe*, *sibe*, etc., transformate mai antaniu in: *mie*, *tie*, *sie*, apoi si contrasse in: *mi*, *ti*, *si*; β) in form'a cea mai primitiva, cumu se vede in *sanscrit. mahyam* = *mihe*, *tubham* = *tibe*, nu au vocale initiala; γ) apoi ar fi absurdu a serie fora apostrofu: *mie*, *tie*, etc., cu apostrofu: *'mi*, *'ti*; δ) si mai absurdu a apostrofá. in frasi ca: *mi se cade*; *ti se cade*, etc., unde nu pote incapé elisione de vocali; — se se observe co aci coventele in cessione sunt deplenu tonice d'in caus'a monosyllabeloru ce le succedu, fenomenu ce se observeva si in limb'a greca; asiá in frasea: *ὄ μοι ποίω* = nu voi face, *ὄ* e fora tonu, inse cu tonu in: *ὄ*

σοι ποίω = nu ti voi face, d'in caus'a monosyllabei *σοι*. *M*.

MIASMA, pl. *miasmate*, (*μῑσμα*, fr. *miasme*): proprie, contagione spurcata, spurcatione, applicatu inse in speciale la essalatione, corpu forte suptire ce efflue d'in materie stricate, si care se considera ca propriu a comunicá contagionea corruptionea la corpuri sanetose: *miasmate putorose*, *pestilentiali*; *apele morte scotu miasmate*;—prin estensione, ori-ce fluidu aeriforme, suffocante, care, in certe parti, se essala d'in senulu pamentului.

MIASMATICU, -a, adj., relativu la *miasma*, care contine sau produce *miasmate*: *atmosfera miasmatica*.

MIAU, tonu cu care se imita vocea *catusieloru*, *pissicloru*: *catusi'a face miau! miau!*

MIAUIRE, v., (ca forme simple: *catusi'a miaue*, déro si lungite: *miauesce*; d'in *miau*, compara inse si fr. *miauler*; vedi si *merloire*); a face *miau*, vorbindu de vocea *catusieloru*; — prin metafora, despre plansulu copilliloru mici, si chiaru despre plansulu *copillarescu* allu unui omu mare: *ce mi totu miuuiti pre capu?*

MIAUITU, d'in *miauire*, 1. part. applicatu la persone ce abiá vorbescu cu una voce plangerosa: *ce muieri miauite*; 2. subst. abst., *mi ati spartu capulu cu miauitulu vostru*.

MIAUITURA, s. f., actione si actu de *miauire*: *miauitur'a catusiei*, *a copillului d'in léganu*.

MIAUNARE, (cu forme simple: *cottonulu miáuna*, déro si lungite: *miaunedia*), v., vedi *miauire*.

MIAUNATU, -a, adj., part., vedi si *miauitu*.

MIAUNATURA, s. f., vedi *miauitura*.

MICA, s. f., *mica*, (it. *mica* si *miga*, isp. *miga*, port. *micha*, prov. *mica*, *miga*, *mica* si *micha*; fr. *miche* si *mie*; der. *miette*); 1. buccata câtu se pote de *mica*, etc., buccatella, *sfermatura*, firu sau firicellu, a) in genere si proprie: *nu avemu mica de sare*, *de pâne*, *de vinu*, *de farina*, (compara compos. *nemica*, *de-micare* sau *dumicare*, *de-re-micare*, *dre-micare*, sau *dru-micare*, *s-dru-micare* etc.); b) metaf. seccatura, *nemica*: *a vorbí cica-mica*

(pronunțiatu pre a locuri si *ciga-miga*, éro in plur. *ciguri-miguri*, ca *nemicuri* d'in *nemica*, trecutu prin *nemicu*); 2. specia de petra *lucuritoria*, foliosa, scamosa, asiá in câtu cu unu cutitu se pote divide in *folie mice* sau forte suptiri, *elastice* si *flessibili*, (compara fr. *mica*): *colorile micei sunt destullu de varie*, *mic'a se afla in tote terrenele*; *Russi punu, in locu de vitru, folie de mica la fenestre*; — de aci, prin metafore, *mica* s'a applicatu la mai multe substantie forte differentunele de altele, si differenti de *mica*, avendu cu acésta-a, proprietatea commune de a avé folie suptiri, flessibili si lucuritorie: *mica de ferru*, *mica de graphitu*; — *mica*, nu e de câtu forma feminina din *micu*, si cumu s'a potutu aplicá la doue sensuri in aparentia asiá de divergenti, vedi la verbulu *micare*. *M.*

* **MICANTE**, part. adj., (d'in *micare*), **micans**: *ocli micanti*, *lumina micante pre luciulu apeii*.

* **MICARE**, v., **micare**, **minuere**, **uictare**; 1. proprie, a face *micu*, *a micí*, *a micusiorá*, in acestu sensu inse se aude numai pre a locuri, ca si *fricare* sau *in-fricare* d'in *frica*, in locu de ce se dice pre alte locuri *infricosiare*; in specie *a micá oculii* = a face *oclii mici*, adeco: a) de somnu, b) in genere, a inchide oculii; a inchide si deschide oculii, a clipi, vibrá d'in oculi: *cumu mica oculii?* sau: *cumu-i mica oculii?!* — de aci: 2. in genere, a miscá rapide, a vibrá, a se bate: *mi mica ánim'a de frica*; *ce tare mica pulsulu!* — in speciale, despre lumin'a ce joca, vibra: *stellele mica*; *radiele sorelui micau pre coperimentulu de ferru albu allu palatiului*; — de unde, *micare* = lucuire, lucire, radiare.

* **MICATIONE**, s. f., **micatio**; actione de *micare*: *micationea oculiloru lupului*, *stelleloru*, *frondieloru*, *ánimci*, *cordeloru unei viora*.

* **MICATU**, -a, (d'in *micare*): 1. part., *corde micate*, *ocli micati*; 2. sup. si sub., *micatu-lu oculiloru*, *stelleloru*.

MICIA, (pron. *micía*), si *micime*. s. f., **parvitas**, **pusillitas**; calitate de *micu*: *micí'a sau micimea camereloru*, *micíu de*

suffletu; *nu ne despretiú in micí'a nostra*; — *micime* pare singuru applicatu si in sensu concretu: *micime de omu*.

MICIA, si *mitia*, s. f., **fells**, vedi *mitia*.

MICIDU si *micedu*, -a, adj., **micidus**; tare *micu*: *micid'a lui avere*.

MICIRE, -escu, **minuere**, **parvum vel parvi facere**, **levare**, etc., a face *micu*: *a micí in locu de a marí lucrulu*; *a micí una camésia*; *a micí furi'a reului*; si refl. *a se micí*.

MICIU si *mitiu*, s. m., vedi *mitiu*.

† **MICR-** si *micro-*, (d'in grec. $\mu\kappa\rho\sigma$ = *micu*, si prin sensu si prin origine), in diverse compositioni mai allessu scientifiche, cumu: *micracanthu*, -a, adj., (fr. *micracanthe*, d'in $\acute{\alpha}\kappa\alpha\nu\theta\omicron\varsigma$ = *acanthu*, *spiniu*), care are *spini mici*: *capperu micranthu*; *micracusticu*, -a, adj., (fr. *micraoustique*, d'in $\acute{\alpha}\kappa\omicron\upsilon\sigma\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$ = care aude bene), aptu a face se se *audia* celle mai *mici* sonuri: *instrumente micracustice*; *micranthu*, -a, adj., (fr. *micranthe*, d'in $\acute{\alpha}\nu\theta\omicron\varsigma$ = *flore*), care are *flore mica*; de aci si *micranthiu*, -a, (fr. *micranthé*), relativu la una planta cu flori mice, ca s. f. pl., *micranthie*, classe de plante cu flori forte mice; *micranthia*, s. f., genu de plante d'in famili'a *euphorbiacieloru*; *micrencephalu*, -a, adj., (fr. *micrencéphale*, d'in $\acute{\epsilon}\gamma\kappa\acute{\epsilon}\varphi\alpha\lambda\omicron\varsigma$ = *cerebru*), care are *cerebrulu*, creierulu *micu*; *microcarpu*, -a, adj. s., (fr. *microcarpe*, d'in $\kappa\alpha\rho\pi\omicron\varsigma$ = *fructu*), care are *fructu* sau *fructe mice*; s. m., *microcarpulu*, genu de fungi; *microcephalu*, -a, adj. s., (fr. *microcéphale*, d'in $\kappa\epsilon\varphi\alpha\lambda\acute{\eta}$ = *céfa*, *capu*), care are *capu micu*, si vorbindu de plante alle cui flori formedia una *capitina*; s. f. pl., *microcephale*, tribu de insecte d'in famili'a *coleopteloru* *branchelytre*; *microceru*, -a, adj. s. (fr. *microcère*, d'in $\kappa\acute{\epsilon}\rho\alpha\varsigma$ = *cornu*), care are *cornu* sau *corne mice*, si de aci *antenne mice*; s. f. pl., *microcere*, sectione de insecte d'in famili'a *nereidiloru*; *microchronometru*, s. m., (fr. *microchronomètre*), instrumentu de physica, cu care se *mesura* si *celle* mai *mice* fractioni de *tempa*; *microconu*, adj., (fr. *microcone*, d'in $\kappa\omicron\nu\omicron\varsigma$ = *conu*), care are *mice conur*; *microcosmu*, s. m., (fr. *microcosme*, d'in $\kappa\omicron\sigma\mu\omicron\varsigma$ = *lume*), *lume mica*, *lume in mi-*

niatura : *omulu e unu microcosmu* ; de aci *microcosmicu*, -a, adj., relativu la *microcosmu* ; *microcosmologia* = antropologia, *microdactylu*, -a, adj., (fr. *microdactyle*, d'in *δάκτυλος* = degitu), care are *degite mice* ; s. m., *microdactylu*, genu de passeri ; *microdonte*, adj., (fr. *microden*, d'in *ὀδοῦς, ὀδόντος* = dente), care are *mici denti*, se dice si de plante cu *dentisiori* la calice ; *microelectrometru*, s. m., (fr. *micro-électromètre*), instrumentu cu care se descoperu celle mai *mice* cantitati de electricitate ; *microgastru*, -a, adj., (fr. *microgastre*, d'in *γαστήρ* = pântece), care are *pântece micu*, s. m., genu de hymenoptere ; *microglossu*, -a, adj., (fr. *microglosse*, d'in *γλῶσσα* = limba), care are *limba mica* ; s. m., *microglossu*, genu de passeri d'in famili'a psittacieloru ; *micrognathu*, -a, adj., (fr. *micrognathe*, d'in *γνάθος* = falca), care are *falci mice* ; s. m., *micrognathulu*, genu de pesci ; *micrographia*, s. f., (fr. *micrographie*, d'in *γράφειν* = scriere), descriere de lucruri sau fientie *microscopice* ; de aci si *micrographicu*, -a, adj., relativu la *micrographia* ; *micrographu*, s. m., auctoriu de una *micrographia* ; *microlepu*, -a, adj., (fr. *microlepe*, d'in *λεπίς* = scama sau soldiu), care are *mice scame* ; — cu acelluasi intellesu si *microlepidotu*, -a : *micrologia*, s. f., (fr. *micrologie*, d'in *λόγος* = discursu), tractatu despre lucruri *mice* si *menunte*, si in reu. vorba multa despre lucruri secece si fora importantia ; de aci si *micrologicu*, -a, adj., relativu la *micrologia* ; *micrologu*, -a, s., care se ocupa cu *micrologia*, cui place *micrologia* ; *micromelia*, s. f., (fr. *micromélie*, d'in *μέλος* = membru), monstruositate de *micia* a unoru *membre* ; *micromeru*, -a, adj., (fr. *micromère*, d'in *μέρος* = parte), care are *parti mice* si *menunte* ; *micrometru*, s. m., (fr. *micromètre*), instrumentu ce serve a *mesura* cu precisione celle mai *mice* dimensiuni liniarie : *micrometru universale*, ce serve la observationea anghiuriloru si totoru eclipsiloru de sore si de luna : *cu unu micrometru se mesura si gradulu de finetia allulânei* ; de aci si *micrometria*, arte de a se servi cu *micrometrulu* ; *micrometricu*, -a, relativu la *micrometru* :

observationi micrometrice ; *micromatu*, -a, adj., (fr. *micromate*, d'in *ὄμμα-τος* = ochiu), care are *ochi mici*, s. m., *micromatu-lu*, genu de *arachnidi* pulmonarie ; *micronemu*, -a, adj., (fr., *micronème*, d'in *νῆμα* = firu), care are *fire* sau *antenne forte mice* ; *microonte* s. m., (fr. *microon*, din *ὄν-όντος* = fientia), cadrupede fossile, cellu mai *micu* d'in rumigatorie ; *micropede*, adj., (fr. *micrope*), care are *pede* sau *pedi mici* ; s. pl. f., *micropodi*, ordine de conchilie ; *micropelhu*, -a, adj., (fr. *micropèple*, d'in *πέπλον* = tunica), care are *mica tunica* ; s. m., genu de insecte coleoptere pentamere ; *micropetalu*, -a, adj., (fr. *micropétale*, d'in *πέταλον* = petalu), care are *petale mice* : *dianthulu micropetalu* ; *microphonu*, -a, adj., (fr. *microphone*, din *φωνή* = sonu, voce), care arréta si celle mai *mice voci* sau *sonuri*, care maresce sonulu sau vocea ; care are sau face *voce mica*, *sonu micu* ; cui place *voce mica* sau *sonu micu* ; de aci si *microphonia* = *micia* sau debilitate de voce ; *microphthalmu*, -a, adj., (fr. *microphthalmie*, d'in *ὀφθαλμός* = ochiu), care are *ochi mici* ; *microphyllu*, -a, adj., (fr. *microphyllie*, d'in *φύλλον* = folia), care are *folia mica* ; *microporu*, -a, adj., (fr. *micropore*), care are *pori forte mici*, *micropsychia*, s. f., (fr. *micropsychie*, d'in *ψυχή* = suffletu), *micia* de suffletu ; *micropteru*, -a, adj., (fr. *microptère*, d'in *πτερόν* = aripa, aripiora), care are *aripe* sau *aripiore mice* : *papagalli micropteri* ; pl. m., *micropteri-i*, genu de pesci, pl. f. *microptere-le*, familia de insecte coleoptere ; *microrchidu*, -a, adj., (fr. *microrchide*, d'in *ὄρχις* = coliu), care are *prea mice colie*, s. f., *microrchida*, atrophia a colieloru ; *microrhizu*, -a, adj., (fr. *microrhize*, d'in *ρίζα* = radecina), care are *radecina mica* ; *microrhynchu*, -a, adj., (fr. *microrynque*, d'in *ὄρχος* = rostru), care are *rostrulu micu* ; *microrthorhynchu*, -a, adj., (fr. *microrthorhynque* ; d'in *ὀρθός* = directu) ; care are *rostrulu micu* si *directu* ; f. pl. *microrthorhynche-le*, familia de passeri ; *microscopu*, s. m., reale (fr. *microscope*, d'in *σκοπεῖν* = spectare), instrumentu dioptricu care maresce obiectele si de acea-a serve a *specta* si essa-

miná lucruri *mice* si *menute*: *microscopu simplu, compusu*; fig. *a vedé tote cu microscopulu*, a si *essagerá*; de aci si *microscopicu, -a*, adj., relativu la *microscopu*: *observatione microscopica*, *marimi microscopice*; s. f. pl., *microscopice*, animalcule ce se potu vedé numai cu *microscopulu*; *microscopia*, s. f., arte de a se serví cu *microscopulu*, *microsomatu, -a*, adj., (fr. *microsomate*, d'in $\sigma\omega\mu\alpha$ = *corpu*), care are *corpu micu* sau *prea micu*; de aci *microsomatia*, s. f., monstruositate de micía a corpului; *microspermu, -a*, adj., (fr. *microsperme*, d'in $\sigma\pi\acute{\epsilon}\rho\mu\alpha$ = *sementia*), care are *sementie mici*; *asia si microsporu, -a*, (d'in $\sigma\pi\acute{\sigma}\rho\sigma$ = *sementia*); *microstemonu, -a*, adj., (fr. *microstémone*, d'in $\sigma\tau\acute{\epsilon}\mu\omega\nu$ = *stamine*), care are *stamine mice*; *microstomu, -a*, adj., (fr. *microstome*, din $\sigma\tau\acute{\omicron}\mu\alpha$ = *gura*); care are *gura mica*; m. pl. *microstomi*, familia de pesci cu *gura mica*; *microtrachelu, -a*, adj., (fr. *microtrachèle*, d'in $\tau\rho\acute{\alpha}\chi\eta\lambda\omicron\varsigma$ = *guttu*), care are *guttu micu* sau *scurtu*; *microzoariu, -a*, adj. s., (fr. *microzoaire*, d'in $\zeta\omega\omicron\nu$ = *animale*), mai multu in pl. f., *microzoariele*, animalcule de estrema *micime*; *microzonu, -a*, adj., (fr. *microzone*, d'in $\zeta\omega\nu\eta$ = *cingutore*), care are una *mica cingutore*: *conchylic microzone*; *micururu, -a*, adj., (fr., *micrure*, d'in $\omicron\mu\rho\acute{\alpha}$ = *coda*), care are *coda scurta*, *sorici micururi*.

* MICTIONE, *mictu*, *mictuale*, *micturire*, vedi: *minctione*, *minctu*, *minctuale*, *mincturire*.

MICU, -a, adj., *parvus*, *pusillus*, *minutus*, *exilis*, *exiguus*, *tenuis*, (vedi *mica*, mai vertosu sub I. si compara si grec. $\mu\epsilon\kappa\rho\acute{\sigma}\varsigma$, carui-a allu nostru *micu* e affine, déro nu filiu); contrariu *mare*; *micu* va se dica redussu in dimensionile selle, in estensione sea, volumele seu, sau in un'a d'in aceste dimensiuni, fia vorb'a de estensione in spatiu sau in tempu; apoi prin metafore: *obscuru*, *neinsemnatu*, de bassa conditione, fora valore, vile, fora potere, debile, pucinu, fora intensitate, etc.: *casamica*, *mosiòramica*, *carru micu*, *caldare mica*, *laeu micu*, *riuri mice*, *padure mica*, *unu micu numeru de omeni*, *partea cea mai mica*;

ce pruncu micu a nascutu acea muier; *apa mica*, *stare sau avere mica*, *suffletu micu*, *ânimamica*; *celli mari assuprescu pre celli mici*; *grânuulu pre aratura e inco micu*; *venissera toti mari cu mici*: *celli mici sunt mai usiorelli de câtu celli mari*; *littere mici si mari*; *ai facutu pre a prea micu*; *neci micu neci mare*, *ci mediu*; *unu omu micu pote fi micu de corpu in totu sau micu de statura* = *menutu*, *micu in grossime* = *suptirellu*, *micu de suffletu*, *de mente*, *de ânima*, *micu de etate*, *micu de positione*, *micu de stare*, *de avere*, *de potere*; — *bucatele au pretiu micu*: *mica dorere*, *mica sperantia*.

MICUCIU si *micuti*, -a, adj., *parvulus*, deminutivu d'in *micu*.

MICURA, s. f., *micula*; deminutivu d'in *mica*, in sensulu de sub I. (vedi si verbulu *smicurare*, derivatu de la *micura*).

MICUSIORARE, -ediu, (d'in *micusioru*), v., *minuere*, *diminuere*, *extenuare*, *levare*; a face *micu*: *a micusiorá partea covenita cuiva*, *pretiulu unui lucr*, *dorerea intensa*; *a micusiorá arma'ta*; *a micusiorá starea*, *averea*, *unu numeru prin scaldere*; *a micusiorá dorerea*, *furi'a unei dorere*; *a se micusiorá*: *apele se micusioredia*, — metaf., *a se indiosorá*: *nu me micusioriedi eu peno acollo*.

MICUSIORIME, s. f., si:

MICUSIORITATE, s. f., *parvitas*, *pusillitas*, *tenuitas*; calitate de *micusioru*: *micusioritatea numerului*, *stareii*, *suffletului*, *animei*.

MICUSIORU, -a, (cu *u* scurtu de totu, *micusioru*, ce se observa si in derivatele selle *micusiorare*, etc.), adj. *parvulus*, *pusillulus*, *minutulus*; deminutivu d'in *micu*: *copilli micusiori*.

MICUTELLU, -a, (pre a locuri, *mitutellu*, si *mititellu*), adj. *pusillus*, deminutivu d'in *micu*, sau mai bene d'in *micuti*.

MICUTIU, -a, adj. *parvulus*, deminutivu d'in *micu*, vedi si *micusioru*.

MIDIA, s. f., *mutilus*, (d'in $\mu\acute{\omicron}\delta\delta\iota\omicron\nu$, ca si *stridia* d'in $\delta\sigma\tau\rho\acute{\iota}\delta\iota\omicron\nu$); specia de conca marina, care, ca si *stridi'a*, e bona de mancare: *nu mi placu midiele*, mai bene *mi placu stridiele*; *ce vei se mânci? midie? stridie?*

MIDILOCU, *midilocire*, etc., vedi *medilocu*, *medilocire*, etc.

1 MIE, pron., per. I sing. dat. *mihi*; vedi *mi* si *eu*.

2 MIE, s. f., *mille*, vedi *mille*.

MIEA, in locu de *miella*, si acestu-a in locu de *amnella*.

MIEDIU, adj. s., *medius*, vedi *mediu*.

MIELLA, s. f., *agnella*; vedi *amnella*.

MIELLARESSA, s. f., pastoressa de *mielli*, muliere a *miellariului*.

MIELLARIU, (d'in *amnellariu*), s. m., *agnorum pastor*, *pastoriu* de *mielli*.

MIELLU, s. m., *agnellus*, fetu de oue; vedi *amnellu*.

MIELLUSELLU, *miellusella*, deminutiv d'in *miellu* sau *amnellu*.

MIERARIU, s. m., *mellarius*; care cultiva *miere*, adeco albine, ca se specule *mierea* si *cér'a*.

MIERE, s. f., *mel*, (it. *mele* si *miele*, isp. *miel*, prov. *mel*, fr. *miel*): succu sacharosu ce albinele tragu d'in flori, si de aci, prin metafora, dulcetia: *miere de primavéra*, de *véra*; *miere selbatica*; *miere de salce*; d'in *gur'a lui curre coventulu mai dulce de câtu mierea*; *miereu budieloru telle*; — prov. *mai multe musce prendi cu una lingura de miere de câtu cu una bute de acietu*; *pre budie miere in ânima fiere* — *luna de miere*, prim'a luna a casatoriei, — *mierea ursului*, planta = *pulmonaria officinalis*.

MIERICELLA si *miericica*, s. f., deminut. d'in *miere*: a *mancá miericella cu pane*.

MIERISIORA, s. f., vedi *miericella* si *mierucia*.

MIERIU (pron. *mieriu*)-a, adj., *melleus*; de colorea *mierei*.

MIERLA, *mierloiu*, *mierloire*, etc., vedi: *merla*, *merloiu*, etc.

MIEROSU,-a, adj., *mellosus*, (isp. *mieloso*, fr. *mielleux*); plenu de *miere*, si de aci, in genere, dulce si placutu: *plante mierose*; *covente mierose*.

MIERUCIA si *mierutia*, s. f., 1. deminut. d'in *miere*, (vedi si *miericella*, *mierisiora*); 2. specia de planta *mierosa*, *anchusa officinalis*. *Lin.*

MIGA, s. f., vedi *mica* sub 1.

MIGAIA, *migaiosus*, *migaire*; vedi:

migule, *migalire*, *migaiosus* si *migalosu*.

MIGALE (si *migala*, *migalia*, *migaia*), adj. s., *nugator* si *nugatorius*, *nugalis*, *nugax*, *vilititigator*: *nugæ*, *tricæ apiaëque*, *tennia*, *futilla*; *nugatio*, *vilititigatio*; proprie, relativu la *miga* = *mica*, (vedi *mica* sub 1.), si prin urmare si *migale* = *micale* (compara si *mocaire* = *mucuire* = *micaire*), asiá co sensulu primitiv allu coventului resare in constructioni ca: *occupatione migale*, *occupationi migali*, cu *mige* sau *mice* = lucruri *mice*; asiá si: *omu migale* = care se ocupa cu *mice* lucruri; in locu inse de acestu sensu simplu, coventulu, pre longa ide'a fundamentale de: relativu la lucruri *mice*, se incarca de regula si cu ide'a accessoria de lucruri *difficultose*, si asiá *migale*, in sensu de adj. sau de subst., se dice: a) de lucruri *mice*, déro *difficultose*, care adeco ceru *tempu indelungu*; b) de persone, cari se ocupa cu lucruri *mice*, déro *difficultose*, sau la cari, d'in neindemanaticia sau chiaru si d'in mania, punu tempu prea multu: *ce migale de miere! peno se se imbracce, migalesce una di! me migale, unu annu stai pre lucru de una ora! a allege lente, oreziu, granu, nu e lucru mare, déro forte migale; esti unu migale, cumu si soru-tea, una migale*, — aplicatu apoi, prin metafora, ca subst. f., a) abstr., *occupatione* cu lucruri *mice* si *difficultose*, labore pusa in assemimi lucruri: *lucuru nu e mare, déro cerc migale; cu mare migale poti essi la capetulu acestui lucru*; — mania de a se ocupá cu assemimi lucruri, mania de a se ocupá cu seccaturi, cu *nemicuri*; — b) concr., seccatura, *nemica*. *M.*

MIGALIRE,-escu. v., *nugari*, *vilitigare*, *rebus nugatoriis studere*; lente agere, a fi *migale*, a se ocupá de lucruri *mice*, déro *difficultose*; a lucrá in cetu; a pune prea multu tempu pentru *nemicuri*; a face seccature, *nemicuri*; a perde tempulu: *migalesci unu annu, peno se bagi una acia prin urechi'a acului*. *M.*

MIGALITU,-a, 1. part., *lucru migalitu*. *dero reu facutu*; 2. sup. si subst., *nu e tempu de migalitu; ce atátu-a mi-*

galitu pentru nemica; 3. déro mai vertosu ca adj., **nugax**, **rebus rugatoris addictus**, **lentus**, **futilis**; cui placee, care are manî'a sau vitiulu de a *migali*, care luera prea incetu, etc. : *ce omu migalitu ! M.*

MIGALITURA, s. f., **nugatio**; **vilitigatio**, **lenta actio**; actione de migalire : *ce atâta migalitura pentru unu lucrû asiâ de simplu si usioru ! in locu se si facu lucrulu, se tine de migaliture.*

MIGALOSU, -a, adj., **rebus minutis vel futilibus studens**, **lente et difficile agens**; **nugax**, **vilitigator**; **laboriosus**, **operosus**, **nugatorius**; plenu de *migale*, 1. despre persone, cari se dau la *migale*, cari cu greu facu lucruri *mice*, cari se ocupa de *nemicuri*; 2. despre lucruri, cari dau *migale*; *mice*, déro difficultose : *allessulu de orezu nu e lucrû mare, déro migalosu: lucrari migalose, mice, fora importantia; déro cari ceru tempu si persistentia. M.*

MIGDALA, *migdalu*, etc., vedi *amygdala. amygdalu*.

MIGMA, pl. *migmatu*, **migma** (*μῖγμα*): mestecatura, rezultatu d'in doue sau mai multe substantie *ammestecate* : *migma de argentu si de arame.*

* **MIGRARE**, v., **migrare**; a merge, a se duce d'in unu locu in altulu, a si seambâ locul, mai vertosu, a si lassâ locul de nascere, de sedere ordinaria, patri'a, etc., a fugi d'in locul seu, a se stramutâ : *tomn'a multe passeri migra d'in terrele nostre in altle mai calde; multi Români migrara preste Dunare din caus'a assupririloru greciloru.*

* **MIGRATIONE**, s. f., **migratio**; actione de *migrare* : *migrationile Asiaticiloru in Europ'a.*

* **MIGRATORIU**, -toria, adj. s., **migrator**; care *migra* : *passeri migratoric.*

* **MILITANTE**, adj. part. pres., **mittans**, care *milita* : *baseric'a militante in contr'a eresieloru si a paganismului; militantiu pentru bene in contr'a reului.*

* 1 **MILITARE**, adj., **militaris**; vedi : *militarin.*

2 **MILITARE**, v., **militare**; a fi *militu*, a servi in *militia*; a se luptâ, a combate : *a militâ trei anni; am militatu in totc bellele d'in urma, sub toti generarii nos-*

tri celli mai mari;—spusele telle milita in favorea mea, a opinioneci melle, a interessiloru nostre; a militâ pentru virtute in contr'a vitiului si a corruptionei.

MILITARESCE, adv., **militarie**, **militariter**, in modu *militarescu* : *a se portâ militaresce*, in sensu bonu si reu.

MILITARESCU, -a, adj., **militaris**, **militarius**; relativu la unu *militarinu* : *uniforma militaresca*; — in reu : insolente, violentu, arrogante : *portare militaresca.*

MILITARIME, s. f., **militia**; collect. *militari multi.*

MILITARIU, -a, adj. s., **militarius**; relativu la *militu*, la *militia*, la bellu : *sipte militaric, tribuni militari. uniformu militaria, scôla militaria, academia militaria; despotismu militarinu; servitiu militarinu*; — subst., a) m. personale, *militarinu*, cellu ce serve in *militia*, ostianu, soldatu : *unu bonu militarinu; a impartî militarii prin iernatice; a essercitâ pre militari la arme; b) s. f. reale, militaria; servitiu de militarinu.*

* **MILITE**, s. m., **miles**, (de la *mile* sau *mille*, proprie, unulu d'in una *mille*, ce dá fia-care din celle trei triburi pentru formarea unei legione romana, care la inceputu fu de *trei milli* de omeni armati), omu armatu pentru apperarea terrei, ostianu, soldatu, *militarinu*.

MILITIA, s. f., **militia**, (it. *milizia*, isp. port. *milicia*, fr. *milice*), 1. calitate, statu, servitiu de *militi* : *a leuâ la militia, a invetiâ militi'a, a sci bene militi'a; scutentia de militia*; 2. prin metafore : a) spiritu militarinu, barbatia, ânina, eroismu; b) coner. coll., cei ce servu ca *militari*, cei armati : *armata, oste*; — in specie, parte a armatei ce serve ca reserva pentru armat'a permanente la casuri de pericle mari pentru terra.

MILITIANU, -a, adj. s., (fr. *milicien*) relativu la *militia*; care se tine de *militu*, fiindu vorb'a mai vertosu de *militia* in insemnarea speciale de sub 2. b) : *uniforma militiana; s. m. unu militianu, militianii*, cari facu parte din armat'a de reserva.

MILITIORA, s. f., *millitiola*; deminutivum d'in *militia*.

MILLE, (cu *ll* moliatu, *mie*), s. f., mille si *mile*, (it. *milte* si *mila*, isp. port. *mil*, prov. *mil*, fr. *mil* si *mille*); numeru ce coprende *diece cente*; se applica ca subst. si face pl. *milli*, (cu *ll* moliatu *mii*): *una mille de omeni, doue milli, trei milli, patru milli; diece milli, doue diece si una de milli, nouedieci si noue de milli, unu centu de milli, doue cente de milli, noue cente nouedieci si noue de milli; diece cente de milli facu unu milione; una mille de Români se batura cu cincii milli de Turci; de una mille de ori ti am spusu acêsta-a, de fôrte multe ori; cu millea, cu millile: vinu cu millile straini in terra; prov. unde s'a dussu millea, ducă-se si centulu, déco am datu multulu, nu mai tinu la pucinu lu ce mai remane.*

MILLEFOLIA, (cu *ll* molliatu, *miefoia*), s. f., si:

MILLEFOLIUM, s. m., *millefolia* si *millefolium*, specia de planta, d'in famili'a *synantherioloru*, tribulu *corymbiferoloru*; — inse *millefoliu*, -a, figuradia si ca adj., care are *mille de folie*, adeco forte multe si minute folie.

* MILLEFLORUM, -a, adj., (fr. *millefleurs*); care are *mille*, adeco numeru forte mare de flori.

* MILLEFORME, adj., *milliformis*; care are sau iea *mille de forme*, adeco forte multe si varie: *milliformi demoni*.

MILLENARIUM, -a, adj., *millenarius*; de una *mille*, care coprende una *mille*: numeru *millenariu*, s. m. reale, unu *millenariu* = numeru de una *mille*; s. m. personale, unu *millenariu* = sectariu crestinu care se tinea de doctrin'a co dupo judeciulu de apoi, cei allessi voru remané inco una *mille* de anni pre pamentu, spre a se buccurá de tote placerile.

* MILLENNIUM, pl. *millennia*, numeru de una *mille de anni*: *ántaiulu millenniu allu erei vulgare*.

* MILLENUM, -a, adj., *milleni*; de regula la plur., câte una *mille*, in cete de una *mille*.

* MILLEPEDE, sau *millepedu*, -a, adj. s.; *millepeda*, (*millepes*, fr. *mille-pieds*);

care are *mille de pedi* sau *petiore*, adeco forte multe *petiore*; de aci, ca subst. f. pl., *millipedile*, a) *myriapodile*; b) familia de insecte aptere cu *petiore* mai la tote annellele ce formedia corpulu loru.

* MILLEPORUM, -a, adj. s. (fr. *millepore*) care are *mille de pori*; s. m. *milleporulu*, genu de polypi cu forte multe *gaurelle* pre superfacia.

* MILLESIMUM, -a, adj. ordinale, *millesimus*; allu *millele*, care vine dupo 999: *annullu millesimu; millesim'a parte, doue millesime* = $\frac{1}{1000}$.

MILLIARDUM, s. m., (fr. *milliard*); una *mille de milioni*.

MILLIARIUM, -a, adj., *millarius*; de una *mille*, care coprende una *mille*: *turma milliaria, divisione de militie milliaria*; — subst. masc., *milliarium*, a) person., unulu d'in sect'a de crestini, care credea in imperati'a pamentesca de una *mille de anni*; vedi si *millenariu* = gr. *χιλιαστής*; b) reale pl.-e, *milliarie*, a) in genere, una *mille*, numerulu de una *mille*: *unu milliariu de anni, de omeni, de vite, de monete*; b) in speciale: α') *pétra*, *columna de pétra*, pusa pre marginea unei calle la distantie de una *mille de passi*; de aci: β') distantia de una *mille de passi*: *milliarium romanu; fossa lunga de sessedieci de milliariae*; γ') prin estensione, *mesura itineraria*, care, dupo tempus si dupo popore, este varia: *milliarium geograficu, milliariu germanu*; — in acestu intellesu se audu si formele *milla*, f., si *millu*, m., forme corrupte totu d'in *mille*.

MILLIFOLIUM, *milliforme*, etc., vedi: *millefoliu, milleforme*.

MILLIGRAMMUM, s. m., pl. -i, (fr. *milligramme*); *millesim'a parte d'in grammu*.

MILLILITRUM, s. m., pl. -i, (fr. *millilitre*); *millesim'a parte din litru*.

MILLIMETRUM, s. m., pl. -i, (fr. *millimètre*); *millesim'a parte a metrului: millimetrulu e aproape $\frac{1}{2}$ linia d'in vechiele mesure*, (vedi si *metru*).

MILLIONARIUM, -a, adj. s. (fr. *millionnaire*); care contine, are unu *millione*, sau mai multi *millioni*: *unu millionariu* = omu ce are stare de unu *millione* sau de

mai multi *millioni*, și în genere, forte avutu.

MILLIONE, s. m. (*millio*, fr. *million*); *mille mare*, și în specie, una mille de milli, sau diece cente de milli=*decies centena millia*: *populationea României libere e aproape de cinci milioane de suflete; sunt în totu aproape la cinci spre diece milioane de Români.*

MILLIONESIMU, -a, adj. ordinale, (fr. *millionième*), allu *millionele*.

MILLISTERIU, s. m., (fr. *milliistère*); millesim'a parte d'în *stieriu*.

* **MILVAGINE**, s. f., *milvago*; specia de pește.

* **MILVINU**, -a, adj., *milvinus*, relativu la *milvu*.

* **MILVU**, s. m., *milvus*; specia de pasere rapace.

* **MIMA**, s. f., vedi *mimu*.

* **MIMICA**, s. f., vedi *mimicu*.

* **MIMICU**, -a, adj. s., *mimicus*; relativu la *mimu*: *tonu mimicu*, *gesturi mimice*; — fig. *morte mimica*, *afectata*, *prefacuta*; — adv. *mimice*=*mimice*: *a calcă si gesticulă mimice*; — s. f., *mimica*, *arte a mimului*: *mimic'a*, *la antici*, *adjunsesse la mare perfectione*.

* **MIMOGRAPHIA** sau *mimografia*, s. f., *mimographia*, (fr. *mimographie*, d'în *μῖμος*=*mimu* si *γράφειν*=*scriere*), scriere asupr'a *mimiloru* sau *mimicci*.

* **MIMOGRAPHICU** sau *mimograficu*, -a, adj., relativu la *mimografia*.

* **MIMOGRAPHU** sau *mimografu*, s. m., *mimographus*, (*μῖμοςγράφος*); auctoriu de poemate *mimice* sau de *mimographie*.

* **MIMOLOGIA**, s. f., (fr. *mimologie*); arte, acțiune de *mimologu*.

* **MIMOLOGU**, -a, adj. s., *mimologus* (*μῖμολόγος*), cellu ce imita vocea, gestulu, pronunția, mișcările personelor, sonulu obiectelor, etc.; unu *mimu*, care joca într'una drama *mimica*.

MIMOSA, s. f., vedi *mimosu*.

MIMOSU, -a, adj., (fr. *mimeux* — *mimense*); se dice de plante, care, cându le attingi, se contragu, se stringu si paru a *imită strambatu ele unui mimu*; de aci, s. f., *mimosa*, genu de plante leguminose.

MIMU, -a, s., *mimus*, (*μῖμος*, d'în *μ-*

μῖμ=*imitare*); 1. personale, cellu ce imita vocea, gestulu, etc. altoru-a, si în specie cellu ce cu arte face asemenea imitacione, actoriu numai cu gestulu; 2. reale, a) drama *mimica*, comedia; b) ceva prefacutu, afectatu, aparente, falsu.

MIMUCIA si *mimutia*, s. f., *simia*, animale dotatu cu speciale aptitudine de imitacione; — coventulu e, dapo forma, unu deminutivu d'în *mima*. f. d'în *mimu*, (vedi acestu coventu).

MIMUCIARE sau **MIMUTIARE**, v., a imitá ca una *mimutia*.

MIMUCIATORIU sau **MIMUTIATORIU**, -tória, adj. s., care imitá ca una *mimutia*.

MIMUCIATU sau *mimutiatu*, -a, adj. s., imitatu în modulu *mimutiatoru*.

* **MIMULA**, s. f., *mimula*; deminutivu d'în *mima*, (vedi *mimu*); — prin metafora genu de plante d'în familia *scrofularielor*, (vedi si *mimosu*.)

* **MINA**, s. f., 1. *mina*, (*μνᾶ*), mesura attica, pondu de 100 de *drachme* attice; moneda attica de aur sau de argentu în valoare de 100 *drachme* attice, mai în urma de 100 de denari romani; 2. *mină*, (compara si fr. *mine*; vedi si verbulu *menure*=*minare*), ammenitiare; de aci, prin metafore: α) *facia ammenitiatoria*, β) în genere, *facia*, *vultu*, *facia ca reflexu allu celloru ce se petrecu în sufletu*: *mina bona*, *rea*; *mina de omu morbidu*; γ) *atitudine*, *infaciosiare*, *apparentia bona sau rea*; β. *fadina*, *enuecuius*, *fossa*, (compara si fr. *mine*), *minera*, locu, gropă, d'în care se scote metallu; vena de metallu; — în genere: *gropă*, *sapatura*; si în specie, *sapatura pre sub pamentu*, *cuniclu*, cu scopu de a petrunde într'una cetate impresurata: *mincle militare se facu si cu scopu de a surpă murii cetatei*; *pentru acesta-u se implu cu pulbere detonatoria*, *carei-u apoi se da focu*; — fig. *mina de scientia*.

* **MINACE**, adj., *minax*, care *mina* sau *ammenitia*; (vedi 1 *minare*).

* **MINACIA**, s. f., *minacie*, ammenitiare; (vedi 1 *minare*).

* 1 **MINARE**, v., *minare*, *minari*; vedi *menare*.

* 2 **MINARE**, v., (fr. *miner*, vedi

mina, sub 2.), a face *mina*, a sapá pre dedesuptu, vorbindu mai allessu de sapaturele la impressurarea cetatiloru : a *miná tote locurile d'in giurulu cetatei*; fig. a *miná sanetatea*, a *miná moralea publica*, a *miná basile societatei*.

* MINARIU, s. m., (fr. mineur), *fossor metallicus*; cellu ce lucra la una *mina*; (vedi *mina* sub 3.).

MINCIUNA, s. f., *mendacium*, vedi *mentiona*.

MINCIUNOSU, -a, adj., *mendax*; vedi *mentionosu*.

* MINCTIONE si *mictione*, s. f., *minctio* si *mictio*, actione de *mingere*.

* MINCTORIU si *mictorium*, -*tória*, adj. s., *minctor*, si *mictor*, *mictorius*, care *minge*, sau serve a *minge*.

* MINCTU si *mictu*, -a, adj. part., *minctus* si *mictus*; subst., actulu de *mingere*.

* MINCTUALE si *mictuale*, adj., *mictualis*, relativu la *minctu*: *erbe minctuali*, cari provóca *minctulu*.

* MINCTURA si *mictura*, s. f., *minctura* si *mictura*, actione si resultatu allu actionei de *mingere*.

* MINCTURIRE si *micturire*, -*escu*, v., *micturire*, desiderativu d'in *mingere*.

* MINERA, s. f., (isp. *minera*, prov. *miniera*, fr. *minière*, din *mina* sub 3.), *fodina*, *metallum*, *fossile*, *fodina* de unde se scóte metallu, *minera de ferru*: *minera de auru*, *de argentu*, *de arama*, etc.; prin metaf. ce se scote d'in *minere*, veri-ce corpu anorganicu : metallicu, salinu, terrosu, combustibile, etc.

* MINERALE, adj. s., (fr. *minéral*, *minéral*), *fossilis*, *metallicus*, relativu la *minera*, de *minera*; 1. adj., *substantia minerale*, *carbone minerale*, *regnulu minerale*, *ape minerali*; 2. subst. totu ce se scóte din *mina* sau d'in *minera*, corpuri metallice, petrose, saline, terrose : *tote corporile anorganice se numescu minerali*.

* MINERALISABILE, adj., (fr. *minéralisable*), ce se póte *mineralisá*.

* MINERALISARE, v., (fr. *minéraliser*), a face *minerale*, luatu inse in insemnarea speciale : a scambá caracteriele physice si chymice alle unei substantie

prin combinationea ei cu materie metallice.

* MINERALISATIONE, s. f., (fr. *minéralisation*); actione de *mineralisare*, de scambare a caractereloru unei substantie prin combinationea ei cu materie metallice.

* MINERALISATORIU, -*toria*, adj. s., (fr. *minéralisateur*); care *mineralisa*; ca s. m. reale, unu *mineralisatoriu*, *mai multe mineralisatorie*, se applica la una substantia, care combinata cu materie metallice, si scamba caracteriele externe physice si chymice; — in acellu-asi sensu se pote dice si f. *mineralisatoria* sau *mineralisatore*.

* MINERALOGIA, s. f., (fr. *minéralogie*, d'in *minera* si *λόγος*, prin urmare coventu *hybridu*), parte a scientieloru naturale care are de obiectu studiulu *regnului minerale*; — carte ce tractedia despre *minerali*.

* MINERALOGICU, -a, adj., relativu la *mineralogía*.

* MINERALOGU, s. m., (fr. *minéralogues* si *minéralogiste*), cellu ce se ocupa cu scienti'a *mineralogíei*, cellu ce possede acésta scientia.

* MINERVA, s. f., *Minerva* si *Menerva*, (din rad. *men*, de unde *mente*), diéa la vechii straboni Romani, diéa a intellectionei, despre care se credea, co ar fi essitu d'in capulu lui Jone in tota splendorea junetiei, si inarmata d'in crescetiu peno in calcanie; la noi coventulu se applica in sensulu de : *intellegere*, *capu*, *mente*.

MINESTRU, -a, adj. s., *minister*, *servu*, *servitoriu*, *lucratoriu* : *maiestrulu si minestrii sei*: vedi *ministru*.

MINGERE, *minsi* si *minsei*, *minsu*, *minctu* si *mictu*, (si cu forme de a IV conj. *mingire*, reu inse : *minjire*), *mingere*; in origine si propriu, a *pissia* sau a se *pissia*; cu acestu intellessu inse mai nu se aude, ci de regula in sensu derivatu de a *maculá*, *spurcá*, *sordí*, etc.

* MINIACIU, -a, adj., *miniaceus*; de *miniu* : *colore miniacia*.

* MINIARE, v., *miniare*; a colorá cu *miniu*.

MINIARIU, -a, adj., *miniarius*; rela-

tivu la *miniu*; s. m. reale, *miniária* si *miniaría*, miniera de *miniu*.

* **MINIATORIU**, -*toria*, adj. s., **minians**, (compara si fr. *miniatureur*); care *minia*; — in specie, pictoriu in *miniatura*.

* **MINIATU**, -*a*, adj. part., **miniatus**.

* **MINIATURA**, s. f., *miniatura*, (compara si fr. *miniature*); actione si rezultatu allu actionei de *miniare*; in speciale, littere rosie trasse cu *miniu*, cu cari sunt scrise capitulele principali alle vechieloru manuscripte; de aci: a) pictura delicata, mai vertosu de obiecte mice, la care intra de ordinariu colorea *miniacia*; b) veri-ce pictura, de obiecte cu proportioni reduse; c) opu litterariu in proportioni mici; d) in sensu si mai generale, persona sau lucru micu si delicatu: *fetiti'a acésta e una gratiosa miniatura; omulu e lumea intrega in miniatura; a descrie totu globulu in miniatura; istoria in miniatura*.

* **MINIMU**, -*a*, adj., **minimus**, cellu mai micu intre mai multi sau intre toti, contrariu *massimu*: *minimulu d'intre frati, minim'a d'intre sorori*; sau si absolutu, forte micu, catu se pote de micu: *valore minima*: — ca subst. f., *minima*, a) nota musicale de cea mai mica valoare temporale; b) in genere, cea mai mica cantitate sau marime; — subst. m., *minimu-lu*, cellu mai micu gradu de intensitate sau de una cantitate: *minimulu caldurei, frigului, pensionci, punitiunei, recompensei; minimulu scade-rei*; — ca adv., *se i dati a patr'a parte minimulu*.

* **MINISTERIALE**, adj., (fr. *ministériel*); relativu la *ministeriu-lu* unui statu: *politica ministeriale, omeni ministeriali*: a) tramissi cu officie de *ministeriu*; b) partessani ai *ministeriului*; — in acestu sensu si ca subst. *ministeriali*; — *banca ministeriale*, pre care stau *ministerii* in camere.

* **MINISTERIARIU**, -*a*, adj., **ministeriaris**; relativu la *ministeriu*, in sensu mai generale de cátu allu forme *ministeriale*, care implenesce unu *ministeriu* = servitiu.

* **MINISTERIU**, s. m., pl. -*e*, **ministerium**, (compara si fr. *ministère*); actione,

functione, sarcina a unui *ministru*: servitiu, officiu, adjutori, mâna de adjutori, etc.; 1. in genere: *a si impleni detoriile ministeriului seu; invetiatorii au unu sacru si inaltu ministeriu; demnitatea de rege e unu ministeriu de justitia contra poporu; ministeriulu altariului, basericei, este unu ministeriu contra Domnediu; a avé nevoia de ministeriulu cuiva; a offeri cuiva ministeriulu seu; ministeriulu advocatului, oratoriului, preutului, professoriului*; — si pentru lucruri: *ministeriulu pecureloru, canelului, armeloru, naviloru*; — *a impleni unu tristu ministeriu: prin ministeriulu amiciloru*: — 2. in specie, in sfer'a guberniului unci terre, a) *ministeriulu publicu*, α) magistratura pre longa fia-care judeciu sau tribunariu, a carei insarcinare e a preveghia mantinerea ordinei publice, a cere essecutarea si aplicarea legiloru, a urmarí criminele, etc.; β) in sensu collectivu, toti magistratii insarcinati cu assemini functioni; b) absolutu *ministeriu*, α) parte a administrationei gubernamentale incredentiata unui inaltu demnitaru, unui *ministru*, numitu de principe si responsabile contra acestu-a si contra representanti'a terrei: *asta-di guberniulu Romaniei e divisu in septe ministerie: ministeriulu de interne, ministeriulu de externe, ministeriulu de finantie, ministeriulu justitiei, ministeriulu instructionei si culteloru, ministeriulu agriculturci, commerciului si lucrariloru publice, ministeriulu bellului*; β) tempu catu administra unu *ministru*: *sub ministeriulu lui N.*; γ) loculu, palatiulu, unde se afla cancellari'a *ministeriului*: *a se duce la ministeriulu finantieloru*; δ) collect., α') toti *ministrii actuali*: *a scambá ministeriulu; ministeriulu se oppune acestei proponere; ministeriulu se numesce de regula du'o numele primului ministru, ministeriulu M.*; β') toti functionarii unui *ministeriu*: *dupo ministeriulu finantieloru se presentá Domnitoriului ministeriulu instructionei si culteloru*.

* **MINISTRA**, s. f., vedi *ministru*.

* **MINISTRARE**, v., **ministrare**; a fi *ministru*, a face functione de *ministru*:

a adjutá, a fi sau dá mana de adjutoriu, a serví, a fi paratu la servitiu, a offerí, a se offeri; si metaf., a curá, a tractá, a manuí, direge, conduce, duce, adduce, a dá, procurá: *a ministrá buccate si beuture unulu altui-a; a ministrá morbosului medicamentele prescriisse; a ministrá cuiva arme si omeni, térr'a ministra succu planteloru; vinulu ministra vorba.*

* MINISTRATIONE, s. f., **ministratio**; actione de a *ministrare*.

* MINISTRATORIU, *-toria*, adj. s., **ministrator** si **ministratorius**; care *ministra*: adjutatoriu, adjutoriu, mâna de adjutoriu, servitoriu, paratu la ordini si servitiu, etc.; ce serve de mâna de adjutoriu.

MINISTRU, *-a*, adj. s., **minister**, (dupo unii d'in manus, si prin urmare, proprie: cellu ce sta *la in de mana*, la dispositione, paratu a serví; dupo altii d'in minus, ca si magister d'in magis, unu vechiu comparativu = *mai micu*, subordinatu, suppusu si paratu la ordinile cuiva); cellu ce da mâna de adjutoriu: adjutoriu, servitoriu, indeplentoriu allu voieloru si ordiniloru cuiva, etc., 1. in genere: *ministrii altariului, basericei, preuti, diaconi, cantatori, parecclesiari, etc.; ministrii lui Domnedieu, ministrii cerului, angerii, preutii; ministrii luminarei poporului, invetiatorii; ministru orbu allu passioniloru si libidiniloru unui tyrannu; toti si tote se facu ministri si complici ai passioniloru celloru potenti; ministru, ministra de corruptione, collocitoriu, collocitoria; — si despre lucruri: acésta arma va fi ministra fidele a justei melle vendicta; pestea, bellulu, fómetea si alte calamitati sunt ministrii si ministrele urgiei ceresci; — 2. in specie, a) in sfer'a guberniului si politice, α) absol., *ministru*, α') inaltu demnitaru pusu in capulu unui mare ranu de administratione ce se dice *ministeriu*, numitu de principe, responsabile cotra acestu-a si cotra representanti'a nationale: *ministru de justitia, de instructione si culte; astadi in Romani'a sunt septe ministri; ministrulu de interne este presedente allu**

*consiliului de ministri; ministru secretariu de statu la departamentulu affaceriloru esterne; minisri de statu = ministri fora portufoleu, cari, fora se aiba unu ministeriu, sunt chiamati numai pentru consiliu; β') inaltu demnitaru diplomaticu, ambassatoriu: *poterile celle mari au ministri pre longa curtile principiloru stateloru potenti; β) insocitu de unu attributu, cumu: α') ministru plenipotentiaru, cui se da deplena potere spre a tractá unu negotiu politicu importante; β') ministru publicu, persona tramissa de unu principe spre a lu representá la una natiune straina; b) in sfer'a basericei, α) absolutu, *ministru*, α') preutu allu unui templu sau unui dieu, la cei antici: *ministrulu lui Apolline, lui Marte, lui Joue; β') la luterani, calvini, anglicani si alti protestanti, *predicatoriu: ministrulu luteranu, calviuu allu basericiloru d'in Bucuresci; β) cu unu attributu: ministrii lui Domnedieu, ai coventului lui Domnedieu, ai cultului, ai religionei, ai altariului, ai basericei, ai templului, etc., sacerdotii.****

* MINITABUNDU, *-a*, adj., **minitabundus**, plenu de *minitare*, forte *amnenitiatoriu*, terribile.

* MINITARE, v., **minitare** si **minitari**; forma intensiva d'in 1 *minare* = *amnenitiare*.

* MINIU, s. m., **minium**; oxydu rosiiu de plumbu: *anticii numiea miniu nu numai plumbulu oxydatu pulverulentu, ci si sulfur'a de mercuriu, connoscuta sub numele commune de cinnobariu; miniulu are multe applicatoni in arti si maiestrie, servindu mai vertosu la colorare.*

* MINORARE, v., **minorare**; a face *minore*, a micusiorá.

* MINORATIONE, s. f., (fr. **minoration**); actione de *minorare*; — in medicina, purgatione molle, fora colice si turburare generale a economiei.

* MINORATIVU, *-a*, adj., (fr. **minoratif**); care are potere de a *minorá*, micusiorá, molliá, indulci: *purgationi minorative.*

* MINORATU, *-a*, 1. part., **minoratus**:

pretiu minoratu, dorore minorata; 2. s. m., *minoratu-lu*, statu de minore in intellessulu de sub 2.

* **MINORE**, adj. s., *minor*, forma comparativa, *mai micu* de câtu altulu, candu e vorb'a de doi, in oppositiune cu *majore*, 1. ca adj., *fratele minore, soru-mea minore*: — in logica, *propositionea minore*, si absol., *minorea*, in oppos. cu *majorea*: *deco negi minorea, de ce nu negi si majorea?* — *Asia minore*; in musica *tertia minore*, cu $\frac{1}{2}$ de tonu mai mica de câtu *terti'a majore*: in specie: a) *mai micu in etate de câtu cere legea*, care nu are etatea ceruta de lege spre a poté face acte civili sau politice valide: *fêta minore, baiatu minore, copilli minori*; b) in baserica, a) *ordine minore*, unulu d'in celle patru grade inferiori in ierarchi'a basericesca, adeco: *portariu, lectoriu, essorcistu, acolytu*; ß) *escommunicatione minore*, care privedia de sacramente; γ) *frate minore*, ordine de monachi catholici; — 3. s. m. person., *minore, unu minore*, a) *cellu ce nu are inco etatea legale*; *cellu ce nu a adjunsu inco la maturitatea covenita*: *multi sunt minori si dupo ce au adjunsu la etatea legale*; b) *cellu ce a intratu in veri-un'a d'in ordinile basericesci minori*.

* **MINORENNE**, adj., (it. *miorenne*), *mai micu de anni de câtu cere legea*; contrariu *majorenne*.

* **MINORENNITATE**, s. f., (it. *miorennità*), stare de *miorenne*.

* **MINORITATE**, s. f., (fr. *minorité*); calitate sau statu de *minore*, oppos. la *majoritate*, si anume: a) *minoritate a minorelui*, ce nu a attensu etatea legale cumu si tempulu câtu dura acêsta stare: *in minoritatea eredeului de tronu*; b) in genere, numeru *mai micu*: *minoritatea locuitoriloru cetatei, votantiloru, suffragieloru*, si *mai allessu*: *minoritatea unei adunare deliberante sau legiferente*.

* **MINORITU**, s. m., (fr. *minorite*); monachu d'in ordinea *fratiloru minori*, (vedi *minore*).

* **MINOTAURU**, s. m., *miotaurus*, (μινώταυρος, litt. *taurulul lui Minoe*),

monstru mythicu cu capu de omu si cu corpu de tauru.

MINTA, *minte, mintire, etc.*; vedi: *menta, mente, mentire, etc.*

†† **MINUERE** si *minuire*, v., *minuere* (d'in *minus*), a face *mai micu*, a *micu-siorá*, a *impuciná*, a *scadé*, etc. Rade-cin'a derivatelor: *minutu, menutu, meruntu, etc.*

MINUNARE, -ediu, v., 1. transit. *admiratione aficere, percellere, stupefacere, mirare*; a implé de *minune*, de *mirare* = a *miscá forte prin una minune*: *credendu-te mortu pre toti ne ai minunatu cu neasteptat'a tea venire intre noi*; 2. refl. a se *minuná, mirari, admirari, stupescere, obstupescere*, a se implé de *minune*, a fi plenu si petrusu de commotionea ce casiona una *minune*, si a si manifestá acêsta commotione: *ne minunâmu de totu ce e extraordinariu, de ce trece preste norme usuale, de ce nu asteptâmu, de ce ni se pare supernaturale; ne minunâmu de prestigieile unui prestidigitatoru*; — prin estensione, a fi in perplessitate, a nu scí ce se cogite sau se faca intr'una impregiurare grea: *stau si me minunediu ce se ilicu, ce se facu, in cotrau se ap-pucu*.

MINUNATU, -a, 1. part. pass. (*miratus*), *admiratione affectus, percussus; stupefactus*; inse: 2. ca *mai desu*, ca adj., *mirus, mirabilis, mirandus, miraculosus, portentosus, prodigosus, stupendus; enornis, immanis, ingens; singularis, praecipuus, egregius; inopinatus, improvisus etc.*, care face sau a facutu *minune* sau *minuni*, care e de *minune*, plenu de *minune*, care *inspira minune* sau *mirare*: *cellu minunatu intre santi parentele nostru Cyrillu; ce forma minunata a datu natur'a acestoru micutelle fientie; natur'a e minunata in celle mai miche lucrari alle selle! mari si minunate sunt lucrurile telle, Donne; omu minunatu in vorba, in sapta, in tote alle selle; amicu meu are copilli minunati de formosi; scolari minunati de intelligenti, diligenti, si mentosi; am comperatu case minunate de bone, commode si sanetose; ce mi-*

nunate lucruri face acellu prestidigitatoriu! aceste-a sunt minunatele fapte alle miscellului de copillu; — si ca adv., mire, prodigialiter, singulariter, egregie, etc., cumu: a vorbi minunatu de bene, scrie minunatu de bene, de formosuu, de rapide.

MINUNE, s. f., (d'in mirione, cu intellesu reale, ca legione d'in legere, regione d'in regere), mirum, res mira, miraculum, prodigium, portentum; ce aduce mirare ce e neasteptatu, neprevedutu, necogitatu, ce trece preste norm'a, ordinea, regul'a, legea, mentea sau rationea commune, ce e extraordinariu, supernaturale, inintelligibile, inesplicabile, ce e dussu la gradulu estremu sau supremu, de regula in bene, dero si in reu, etc., si in specie: 1. ce e supernaturale, contr'a ordinei legiloru naturei, miraculu, (fr. miracle): minunile, narrate de istoricii vechi; extraordinariu, (fr. merveille, prodige, monstre), ce se face in contr'a norme si regulei ordinare: unu omu cu doue capete e una minune; b) ce trece preste norm'a sau mesur'a ordinaria, ce e sublime, ce imple de mirare, si essalta sau confunde mentea omenesca, perfectu in sene: minunile naturei; a face minuni de eroismu; minuni alle artei; minune de omu, de copillu formosuu; celli vechi numerau intre celle septe minuni colossulu de la Rodu, cumu si templulu de la Ephesu; mai vertosu in locutionea: de minune, cumu: formosa de minune; se porta de minune; lucredia, scrie bene de minune; militarii nostri s'au luptatu de minune: c) ce e distinsu, excellentu, insemnatu, ce atrage attentionea, etc., d) ce e neasteptatu, neprevedutu, supprenditoriu, etc., ce minune, ce te ai scollatu si tu astadi de demanetia; e minune, ce nu mai vine copillulu a casa; e de minune, cumu a potutu se intre ellu asiá de grossu pre unu gaura asiá de strimpta; — si in ironia: audi minune! ce minune, ce mai minune!

* MINURIRE, -escu, v., minurire; a da voce minuta = minuta, mica, suppire, etc., vorbindu de certe passeri sau passerelle, a ciripi, (compar. si gr. πύρις)

πίρις): ouile sbera, porcii grumescu, porumbellii minurescu.

* MINURITIONE, s. f., minuritione; actione de minurire.

* MINURITU, s. m., actione de minurire: minuritul rondinelleloru.

* MINUSCULARIU, -a, adj. s., minuscularius, (d'in minusculu); de totu micu, menutu, fora importantia: lucruri sup-tirelle si minuscularie.

* MINUSCULU, -a, adj., minusculus, (d'in minus); contrariu majusculu, micu, micutellu, camu micu; de forma mica: littere minuscule.

* MINUTALE, adj. s., minutalis, minutal; relativu la ceva minutu: limba minutale a unui orologiu; ce subst. m., minutale; a) buccata, mancare d'in lucruri minute, taiate sau tocate minutu; b) in genere, lucruri minute, minutie, seccature, nemicuri; — si in forma minutalia, pl. minutalie.

MINUTARIU, -a, adj. s., relativu la ceva minutu, camu in acellu-asi sensu cu allu formei minutale; s. m., a) pers., minutariu, cellu insarcinatu a concepe si redege minute de acte; b) reale, minutariu, limb'a orologiuului care arréta minutele; s. f., minutaria, (comp. si fr. minuterie), parte a mecanismulu de orologiu, destinata a indica minute si alte fractioni de ora.

MINUTIA, s. f., minutia, (compara si fr. minutie, vedi si meruntia — meruntia); 1. calitate de minutu, micia, minuti'a farinei, granutielloru de meliu; a reduce la estrema minutia ceva prin tocure, taliare, pisare; 2. ce mai desu inse, in sensu concretu, lucru minutu = menutu, micu forte; mica, una mica, sau miga. si de aci, nemica, seccatura, futilitate, frivolitate, etc.: minutie grammaticali, dialectice: minutie denota mici'a de geniu si bassetia de animu; acestu detaliu e curata minutia.

* MINUTIARE, v., vedi meruntiare = meruntiare.

* MINUTIFLORU, -a, adj., (fr. minutiflore), care are flori minute = minute: plante minutiflore.

* MINUTILOCIU, s. m., minutiloquium, espressionu modu de espressionu

minuta = *menuta*, scurta; -- cellu ce possede acésta calitate, si e *minutilocu* = *minutiloquus*.

* **MINUTILOCU**, -a, adj. s., *minutiloquus*; vedi *minutilociu*.

* **MINUTIONE**, s. f., *minutio*; actione de *minuere*.

* **MINUTIOSU**, -a, adj., (fr. *minutieux*; vedi *meruntiosu* = *menutiosu*), rebus *minutis et fatilibus studens*; eni placu *minutiele*: *omu minutiosu*; *omenii minutiosi marescu si essaggera lucrurile mice si importanti'a loru*: *celloru minutiosu nu le merge lucrulu inainte, pentru co minutiosii se misca ca brosc'a testosa sau ca limacele*: *istoricu, artistu minutiosu*; si despre lucruri: *essactitate minutiosa, cercetari minutiose*.

* **MINUTIRE**, v., a face *minutia* sau *minutie*; a face *minutu* = *menutu*; vedi *menutire* = *meruntire*.

* **MINUTU**, -a, adj., *minutus*, (d'in *minuere*), micu, tare micu in tote dimensionile sau in un'a d'in dimensiuni, si de aci, cu totulu neinsemnatu, fora neei una importantia sau valoare: *omeni minuti, cestioni minute; moneta minuta*, etc. (vedi *menutu* = *meruntu*); -- apoi ca subst., l. masc., *minutu*, plur. *minute*. a) fractione d'in unu spatiu de tempu, si anume: α) *sessagesim'a* = $\frac{1}{60}$ parte d'in una ora: *ora ure sessedecii de minute, ero minutulu are sessedecii de secunde*; unu *minutu, donec minute*; *cartu de minutu*; a) *computá orele si minutele* = a *computá* sau *numerá* peno si *minutele*, a fi in mare impatientia; β) spatiu de tempu scurtu, déro nedeterminatu: *nu e unu minutu de candu a plecatu*; *intr'unu minutu me ducu si me intoreu*; *asteptati unu minutu*; *se vini intr'unu minutu*; -- de aci locuioni: *la minutu, cu minutulu*, etc., cu mare essactitate si precisione: *intra in classe si esse la minutu*; -- b) fractione d'in unu cercu sau cercunferentia, si a nume, *sessagesim'a* = $\frac{1}{60}$ parte: *cerculu se imparte in 360 de grade, fia-care gradulu in 60 de minute, fia-care minutu in 60 de secunde*; dupo una alta divisione a cercului, *minutulu e centesim'a* = $\frac{1}{100}$ unu grad; c) in pictura, fractione a capului ome-

nescu, dupo care se diregu proportionile unei figura; camu $\frac{1}{8}$ parte a capului; d) in architectura partea $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{3}$ si $\frac{1}{6}$ d'in *modulu*; e) in nautica, *minutulu* = unu *milliaru* sau $\frac{1}{3}$ d'in *leuc'a marina*, care intra de 20 ori intr'unu grad de cercu mare allu pamentului; -- 2. subst. f., *minuta*, a) littera, si de aci: scriptura sau typaritura cátu se pote de *menuta*: a) *typari, a serie cu minuta*; b) in speciale, caracterie *minute*, cu cari se scriu acte publice si originali; de aci: c) *minuta* = originale, si a nume: α) *maculatura, conceptu*, etc., care apoi se copiedia si se serie pre curatu; b) originale in genere, originale a actelor judicariu: *minutele sententieloru, decisioniloru, processelor verbali*, etc., d) in desennu, prime liniamente alle figurei unui terrenu luate d'in ochiu sau cu instrumenta si asteroute pre chartea.

MIOPIA, *miope*, etc., vedi, *myopia*; *myope*, etc.

MIOARA, s. f., (corruptu d'in *amnióra*), amnella mare.

MIORARIU, s. m., pastoriu de *miori* si de *miore*.

MIORU, s. m., (corruptu d'in *amnioru*), amnellu mare.

* **MIRABILE**, adj., *mirabilis*, demnu de *mirare*, extraordinariu: *lucru mirabile, faptu mirabile*; *mirabile e co nu mai vine, se nu mai vina*, -- s. f., *mirabile-a*, specia de planta, *mirabilis*. L.

* **MIRABILITATE**, s. f., *mirabilitas*; calitate de *mirabile*: *mirabilitatea operelor lui*.

* **MIRABUNDU**, -a, adj., *mirabundus*; plenu de *mirare*: *stánu si ne uitánu la ellu mirabundi*.

* **MIRACLU** sau *miraculu*, pl.-e, *miraculum*, ceva de *miratu*, *minune*: *miraclele naturei, totu ce esse d'in cursulu naturale allu lucrurilor e miraclu*; déro *miracle sunt si tote câte se intempla ruru si câte trecu preste norm'a commune*; *miracule formosetia, de uritione, de micia sau de marime*.

* **MIRACULOSU**, -a, adj., (fr. *miraculeux*), plenu de *miracle*, care sémina a *miraculu*: *fapte miraculose*.

1 **MIRARE**, v., *mirari* si *mirare*, *admirari*, *demirari*; *stupefacere*, *stupefcere*, *obstupescere*, (it. *mirare*, isp. port. *mirar*, fr. *mirer*, se *mirer*); a senti si manifestá acellu affectu de care e coprensu suffletulu nostru, candu se afla in presenti'a unui ce neasteptatu, estraordinariu, supprenditoriu; 1. sub form'a activa cu obiectu directu: *venirea lui neasteptata ne a miratu pre toti*; *asta-a numemira d'in partea unui ca tene*, *negligenti'a tea de alle telle me mira si me spaimenta*; *miràmu estrem'a micime ca si estrem'a marime*; *miràmu estrem'a formosetia ca si estrem'a uritetia*; *miràmu estrem'a intellectione ca si estrem'a stupiditate*; in acestu sensu inse se aplica de regula compos. *admirare*, sau form'a reflexiva: 2. *a semirá*, construita a) cu subst. precesse de prep. *de*: *stultii se mira si de ce nu e de miratu*; *ne miràmu de intellectionea acestui omu si de stupiditatea cellui altu*; *ne miràmu de una fapta mare si generosa*, *ne miràmu inse si de crimine atroci ca alle unei Medea*; *mirarea*, inse in casulu de antaniu, e unu sentimentu de suprema satisfacione a suffletului; *éro mirarea*, in casulu allu doile, e unu sentimentu ce inghlicia si immarmoresce anim'a; *ne miràmu de capite mari*, *déro fora creieri*; si *vulpea se mirà de assemini capite*, b) cu propositioni legate prin: *co*, *de*, *déco*, *ce*, *de ce*, *unde*, *de unde*, si celle alte conjunctive, adverbie sau adiective: *me miru co ai venitu asiá currendu*; *stau si me miru ce se facu*; *ne amu mirá forte*, *déco s'ar face un'a ca acésta-a*; *stau si se mirau de unde se le vina acellu neasteptatu adjutoriu*;—locutioni popul. *te miri ce* = nu scii ce, Domnedieu scie ce: *te miri ce*, si nu e nimica; *te miri ce i s'a intemplatu*, si candu, nemica; *te miri de* = nu scii, nu sciu de, nu e certu: *te miri de va vení*; camu in acellu-asi sensu si: *te miri co*; *te miri co mai potu si vorbí*;—*te mira*, *mira-te* = *te'i mirá*, *mirá-te'i* = *te vei mirá*, *mirátevei* = *minune mare va fi*, *te vei mirá si éro te vei mirá*, *tare te vei mirá* = e forte indouiosu: *te mira*, *mira-te de va vení*.

2 **MIRARE**, s. f., verbale, *miratio*,

admiratio; *stupor*, *stupefactio*, *conster-natio*; actione de 1 *mirare*, in tote sensurile: *mirare me prende*, *co ai venitu asiá de currendu*; *mirare ne coprende de spusele vostre*; *a pune in mirare pre toti*; *a implé de mirare*, *a vedé cu mirare ceva ce nu astepti*, *ba neci ti trece prin mente*; *stàmu muti si nemiscati de mirare*; *a desceptá*, *a provocá mirarea celloru mai reci si indifferenti*; de *mirare* = *mirabilis*, *lucru de mirare* = *res-mirabilis*: *lucru de mirare*, *vacc'a nostra a fetatu unu vitellu cu doue capite*.

MIRATIONE, s. f., *miratio*, *admiratione*, *stupor*; *res inopinata*; actione de *mirare*, luatu inse si concretu, *lucru de mirare*, *minune*.

MIRATORIU, -*toria*, adj. s., *mirator*, *admirator*; *care mira* sau *se mira*.

MIRATU, -*a*, 1. part. pass., *miratus-a*, *muieri tare mirate de celli ce le vedeau*; 2. sup., *nu e de miratu* = *non est mirandum*: *nu e de miratu co n'a venitu inco*.

MIRE, (in locu de 3 *mare*), s. m., *sponsus*, *barbatu in stare de conunatu*: *mirele a statu camu tristu câtu a tinutu conuni'a*, *se vede co nu i place miress'a*.

MIRESSA, s. f., (*μύρισμα*), *unsore de bona odore*, *profumu*, *odore*; — aplicatu in speciale in stylulu basericescu: *cei treimagi addussera auru si pretiose myresmate*; *si cu myresmate ungundu corpulu lui in mormentu nou l'au pusu*

MIRESSA, s. f., (d'in *mire*), *sponsa*, *femina in stare de conunatu*.

MIRICA, s. f., vedi *myrica*.

* **MIRIFICENTIA**, s. f., *mirificentia*; *calitate de mirificu*.

* **MIRIFICU**, -*a*, adj., *mirificus*, *care face*, *adduce*, *casiona mirare*, *mirabile*, *estraordinariu*, *neasteptatu*, *necogitatu*: *omu mirificu prin vast'a si profund'a sea scientia*; adv. *mirifice* = *mirifice*; *a laudá mirifice*.

MIRIIRE, *miriitu*, *miriitura*, etc., vedi: *mirire*, *miritu*, *miritura*.

* **MIRIONE**, s. f., *mirio*, m. (d'in 1 *miru*), 1. in sensulu classiciloru: a) *cinava* sau *ceva ce imple de mirare*, prin formoseti'a sau uriteti'a sea, etc.: *mirione de copillu*, *de muere*; b) *una per-*

sona care *mira* sau se *mira* multu si tare, unu mare admiratoriu, atâtu in bene câtu si reu; 2. in sensulu modernu, *minune*, care nu e de câtu una strafornatione d'in *mirione*: (vedi *minune*).

MIRIRE, (i ce vine dupo *r* se aude ca duplicatu : *miriire*). cu forme simple: *miriu* sau *miriui*. *miri* si *mirii*. *mirie*, dero si cu forme lungite : *miriescu*, *miriesci*, etc. v., latrare, gannire; murmurare, queri, flebiliter loqui, orare; (d'in 2 *miru*), 1. proprie, de vocea caniloru inainte de a incepe a dá vocea ce se dice *latratu*, *latratu* confusu; assemine unui *murmuru*, in care se aude mai multu sau mai puciau sonulu *caninei r* : *vedi se nu te musce cellu cane ce mirie asia de reu la noi*: proverb. *canele ce mirie, musca*, contrariu proverbialu : *canele ce latra, nu musca*; 2. prin metafore, a murmurá, a se plange incetu, a si arretá supperarea prin bombaniture, a cere ceva scaneindu, vorbindu mai vertosu de copilli : *s'a supperatu. si de si betránu, mirie reu; ce totu mi mirii. baia-te, pre capu?*

MIRITORIU, *-toria*, adj. s., ganniens; querulus, care *mirie*.

MIRITU, si *miriitu*, (vedi *mirire*); part. sup. si subst. d'in *mirire* : *audiu unu miritu de cane; ce e acestu miritu pre tene?*

MIRITURA si *miriitura*. (vedi *mirire*), s. f., gannitus; murmur: querela; actione si actu de *mirire* : *miritur'a canelui, ursului, copillului, omului supperatu*.

*MIRMILLONE, *mormullone* si *murmullone*. s. m., *mirmillo* si *murmillo*, (compara gr. *μάρμύλος*, si alle nostre : *murmullu, mormullo*, etc.); 1. specia de pesce, *mormullu mare*, (vedi *mormullu*); 2. prin metafora, unulu d'in parechi'a de gladiatori, care avea se se lupte cu *Traculu* si cu *retiarulu*, si care portá una casside gallica, pre a carei cresetu se afla una figura de pesce.

*MIRMILLONICU si *mormullonicu*, *-a*, adj., relativu la *mirmillone* : *armatura mirmillonica*.

MIRODE si *mirodia*, s. f., (*μυροδία*), odor; unguentum; *cupedia*, (vedi si *mi-*

resma, 3 *miru*), 1. odore profumata, profumu; unsore, essentia odorosa, 2. *maucare delicata*, de bonu gustu si bona odore, bene condita cu *mirodie* = *aromate* : *ce vrei de nu manci? vrei mirodie?* — dero si : *vrei ventu, aeru?*

MIROSIRE, *mirosu, mirosi, mirósa, mirosimu, mirositi, mirósa, olere, olface re*; 1. a dá sau a respandí *mirosu* : *unele flori mirósa bene, altele mirósa reu, altele in fine nu mirósa de locu*, — in modu impers. *reu mirosa aci; ingradina mirosa formosu; nu sciu a ce mirosa; mirosa a arsu, a affumatu, a pâne calda, a vinu, etc.* — 2. a sentí *mirosu* : *cu placere mirosimu viorelle si alte flori; canele mirosa cadaverulu, urmele domnului seu; mirósi cca carne si vedeti a ce mirósa*.

MIROSITORIU, *-toria*, adj. s., care *mirosa*, (vedi *mirosire* sub 1.), care da, respande, are *mirosu, odorus, olens, fragrans* : *flori mirositorie sau nemirositorie*.

MIROSU, s. m., pl. *-e, odor, olfactus*, (*ὀσφραζ*, si prin urmare de acea-asi origine cu 3 *miru*); 1. ce affecta nasulu ca organu de sentire, ce d'in unu lueru se sente cu nasulu. *odore* : a) conformu originei etymologice, ce place nasulu : *placutulu mirosu allu floriloru*; b) ce nu place nasulu. *putore* : *mirosu de mortacine*; c) indifferente : *ap'a bona e fora mirosu, si fora gustu*; d) concretu, ceva *mirositoriu*, ceva ce nu place numai nasulu, dero chiaru si gurei, gustulu, nu numai profumatu, dero si aromatu : *a dá cu mirose pre capu; a pune mirose in buccate*.

MIRSINA, s. f., vedi *myrsina*.

MIRTU, etc., vedi *myrtu*.

1 MIRU, *-a*, adj., *mirus*; care imple de *mirare*, mirificu, minunatu, extraordinarin.

2 MIRU, (cu *i* inchisu, *mîru*), tonu cu care se imita voce a cânelui, candu nu latra, ci numai scóte unu *mur-muru*, in care se aude canin'a *r* mai multu sau mai pucinu articulata : *canele face miru! miru!* applicatu inse si la scancitul copilliloru, si chiaru allu omeniloru mari : *ce totu miru! miru! mai taca-ti gura*; — ca s. m., *mirulu canelui*;

— (aceea-asi syllaba se vede cu diferite vocali in : *mur-murare mor-maire*, grec. *μορμυρόζειν, μύρεσθαι*).

3 MIRU, s. m., *myrum* si *myron* (μύρον), *chrísma*; essentia licida odorata, untu sau unsore odorata : *a si unge capulu cu miru de multu pretiu*; in specie, in sfer'a basericei, oliu sacratu, cu care se ungu : *a) copillii la battezu, b) sacerdotii la consecrarea loru si la morte; c) regii si principii la incoronare*, (vedi si *myru*).

MIRUIRE, -escu, v., *sacro myro unguere*; *a unge cu miru*, in intellessulu seu basericescu.

MIRUITU, part. sup. si subst., unu cu *miru*.

MISANTHROPIA sau *misanthropía*, s. f., (μισανθρωπία, fr. *misanthropie*), vitiu-lu *misanthropu-lui*.

MISANTHROPU sau *misanthropu*, -a, adj. s., (μισάνθρωπος, d'in μισεῖν = urire si ἄνθρωπος = omu), contr. *philanthropu*, cellu ce uresce *omenii*, societatea *omeniloru*, fuge de *omeni*, nu vre se i véda; de aci : omu inchisu, difficile, supperatiosu, morosu.

1 MISCARE, v., *movere*, *moveri*, *commovere*, *agitare*, (cu s sibilante, pentru co e d'in *missicare*, cumu se si covine a scirie, de la *missu* d'in *mittere*, a carui insemnare primitiva e : *a face se mergea*, adeco, *a miscá d'in locu*; compara inco, pentru forma si intellessu, lat. *missiculare*, numai pentru forma si *muscare* = *mussicare* = *mursicare* sau *morsicare*); l. ca trans., *a) a face se lasse loculu ce ocupa, a porní d'in locu* : *cu patru boi nu poti missicá d'in locu unu carru asiá de incarcatu*; *fora patru omeni nu poti missicá asiá mare butoniu d'in loculu unde e*; *missicati mai incollo cea lampa, cellu scaunu, celle mese*; *unu centu de bracie n'ar poté missicá petroniele ce Ajace arruncá cu usiorentia la mare departare*; *puneti toti umeri, déco vreti se missicámu acésta massa*; — mai vertosu, a smentí d'in loculu covenitu : *nu permite legea a missicá petrele metali de la mosie*; — *b) a agitá* : *missica léganulu ca se nu se descepte copillulu*; *missica pre mamm'a addormita greu, ca*

se se descepte; *a missicá man'a, manule, capulu, degitele, petiorele*; *a miscá unu arbore*; — inse : *a missicá petiorele, are si sensulu de sub a)*; — *c) a missicá poporulu* = *a lu turburá, rescollá, attitiá la turburari si desordine, asiá si* : *a missicá armat'a, inse si cu sensulu de sub a)*, a ua face se plece d'in unu locu la altulu; — de aci, *d) metaf., a missicá animele, suffletele, cordele celle mai delicate alle animei omenesci, etc.*, a le attinge, a le affectá, a le turburá, a le insufflá affectele ce voimu; *asiá si* : *nu poti missicá acestu omu neci cu rogationi, neci cu ammenitiari, neci cu banni, neci cu laude lingusitorie*; — prov. *a missicá tota cord'a, totu firulu, tota petr'a* = *a face totu pentru successu in ceva*; — 2. intr., *a) a merge d'in locu in altulu, a amblá* : *a missicá barbatesce d'in valle la deallu, de diosu in susu, missicati, baiati, inainte*; *missica, murgule*; *missicati, juganii mei*; *se nu missici de acollea, co e vai de tene! nu sciú ce missica prin perulu meu, pre spinare, pre peptu*; *ce missica collo in érba, intre tufe?* *b) a se agitá, a se intorce, a se vólbe, etc.* : *e asiá de lenu tempulu, co nu missica neci frondi'a*; *fetulu d'in pantice incepe a missica dupo patru mensi*; *pullii missica in ghioca*; *e pre scollate, co a inceputu a missicá, d'in degitu, d'in sprincene, etc.*, metaforice : *nu missica nici de cumu commerciulu*; *plat'a nostra a inceputu a missicá, de unde peno aci dormiea dussa*; de aci espresionea *asiá de batuta* : *missica ceva?* esse veri-unu folosu? *vreti se ve apperu la judecata, déro missica ceva?* — 3. intr. de forma reflexiva, *a se missicá*, *a) a merge intr'una directione* : *sorele pare a se missicá de la resaritu spre appusu*; *a se missicá de susu in diosu*; *missica-te de aci*; *nu se missica peno collea*; *se missica lumea, nu sta pre locu*; *b) a se agitá, si de aci, a nu fi bene stabilitu, legatu, adaptatu, solidu* : *dentii mi se missica*; *cuniulu nu e batutu, co se missica tare*; *cas'a se missica si sta se cada*; *ce are de totu se missica si nu dorme bene copillulu?* *tine-mi scar'a, co se missica, si*

pote cadé; fugiti departe de acestu muru, co se missica reu; c) a amblá, a se perambulá, a face essercitiu de amblatu: a se missicá multu pre fia-care di; fiendu co nu te missici de acea-a nu esti sanetosu; d) a se turburá, a se rebellá, a se agitá, a fi in ferbere: se missica tóta Euro-p'a; se missica tote poporele Asiei.

2 MISCARE, (bene scrissu *missicare*; vedi 1 *miscare*), s. verbale, motus, agitatio; commotio; perturbatio, affectus, in t. s. verbului: *parut'a missicare a sorelui, a lunei; missicarile ventului, ânimeii, suffletului, missicare revolutionaria, missicarea commerciului, a unci platia de commerciu.*

MISCATIONE, (bene scrissu *missicatione*; vedi 1 *miscare*); actione de *missicare*, si prin urmare camu in acellu-asi intellesu cu 2 *miscare*.

MISCATIOSU, -a, (bene scrissu *miscatiosu*), adj., mobilis; care se pote *missicá*, usioru de *missicatu* sau la *missicare*.

MISCATORIU, -toria, (bene scrissu *missicatoriu*), adj. s., movens, motor, sese movens; mobilis; care *missica* sau *se missica*, *se pote missicá: avere missicatoria sau nemissicatoria; unu mare missicatoriu allu poporului*; subst. reale, m. *missicatoriu*, sau fem. *missicatoria*, ce serve la *missicare*, instrumentu sau fortia, prin care se da *missicare*.

MISCATU, -a, (bene scrissu *missicatu*), motus; a) part. pass.: *denti missicati d'in locu, b) sup. si subst.: nu e de missicatu.*

MISCELLANIU, -a, adj., *miscellaneus*; (d'in *miscellu*), amestecatatu, facutu d'in amestecature de mai multe si diverse elemente: *limbe miscellanie*; s. f. pl., *miscellanie*, amestecatura: a) de buccate si beutur, si in specie, mancare compusa d'in câte de tote, mancare prosta; b) de spectaclu, compusu d'in jocuri comice de totu genulu, care se succedean fora neci una ordine; c) de scripte de diferitu coprensu.

* MISCELLU, -a, adj., *miscellus*, (d'in *miscere* = *mescere*); amestecatatu, facutu d'in diverse elemente: *d'in aceste doue specie de uue se face unu allu treile*

genu de uue miscelle; s. pl. f., *miscelle*, vedi *miscellanie* la *miscellaniu*.

* MISCIBILE, adj., *miscibilis*; ce se pote *miscere* = *mescere*.

MISCERE, v., vedi *mescere*.

MISELLESCE, adv., *misere, ignave, abjecte, sceleste*; in unu modu *misellescu*; *misellesce ai traitu, misellesce ai se mori; toti se portara cotra noi misellesce.*

MISELLESCU, -a, adj., *miser, ignavus, perditus, abjectus, vilis*; de *misellu*, (vedi *misellu* sub 2.): *viétia misellesca, productione misellesca, fapte misellesci; ce pote fi mai misellescu de câtu a si bate jocu de unu infortunatu? nu me bagu, nu me amestecu la ceva asiá misellescu.*

MISELLETATE, s. f., *ignavia, abjectio, nequitia; scelus, dedecus, malum facinus*; calitate, statutu si actu de *misellu*, camu in acellu-asi intellesu cu allu forme *misellia*, cu differenti'a co *miselletate* e una espressione mai allessa, si prin urmare mai apta a espreme nuantie le morali alle calitatei in cestione.

MISELLIA (pron. *misellia*), s. f., *miseria, ignavia, nequitia, abjectio; scelus, dedecus; fraus, malum et scelestum facinus*; calitate, statutu, actu, fapta de *misellu*: *s'a legatu misellia de capulu teu; in misellia si sordeli traitu, in misellia ai se mori; la atita misellia si nemicia a adjunsu, in catu si ar vende si pre tata seu; nu e misellia mai mare de câtu a ve uni cu celli potenti spre a asupri pre celli innocenti; tote miselliele le unese in ellu; nu te mai lassi de miselliele telic? nu me bagu cu in miselliele si blastematiele vostre.*

MISELLIRE, -escu, v., de regula refl. *a se miselli: miserescere, vitescere, se abjicere, nequam esse, contemptui esse; a deveni misellu: câtu erá de bonu inainte, asiá s'u misellitu de multu de la unu tempu in coce; invetia bene si lucrati cu diligentia, de ce ni te ai misellitu acumu? bictulu omu s'a datu la betia si s'a misellitu asiá co a adjunsu de risulu lumei.*

MISELLU, -a, adj., *mesellus, miser, nequam, nebulo, mendicus, vilis, abjectus, ignavus, perditus; turpis, infamis, etc.*, deminutivu d'in *miseru*, si prin-

urmare proprie : de plansu, in stare de plansu, raru cu ide'a co e demnu sau co *merita de a fi plansu*, ci de regula cu ide'a accesoria co cellu calificatu cu epithetulu de *misellu*, a meritatu, prin faptele selle, starea sea de plansu : 1. ca adj., a) *misellu* = nefericitu, infortunatu, cofundatu in sufferentiele unei lucia miseria : *pucini sunt asiá miselli in acestu satu, in câtu se n'aiba ce mancú ei si copillii loru; aveti indurare de fratii vostri cei miselli; cumu se fi generosu cotra vecinii miselli, candu sunt miselli, pentru co sunt betivi?* — b) care nu e bonu de nemica, batutu de Domnedieu, care nu e aptu la neci-unu negotiu, care nu scie, sau nu vré a face nemica utile sau, de si face, face reu : *s'a maritatu biéta muiere cu unu barbatu asiá de misellu, in câtu ea cauta se asude si se lu nutresca ca pre unu orbu; ce servitori miselli! ce copistu misellu! nu transcrie unu coventu fora mai multe errorii; c) applicatu apoi la partea morale, misellu = perdutu in tota poterea coventului, care nu mai are nemica d'in omu in ellu, putredu de corruptione, batutu de bruma, reu de totu, si a nume : α) de partea mentei, nepreceptu, stupidu, β) de partea ânimei, a caracteriului : α') micu de ânima, fricosu, lassiu; bassu, vile, abiectu; β') netemperatu, desfrenatu, betivu, blastematu; γ') fora sentimentu de dreptate, insellatoriu, mentionosu, perfidu; δ') fora sentimentu de onore, infame, etc. : *nu ti increde âni-m'a acestui omu misellu, capace de a si vende si pre tata seu; barbatii miselli si lassa castele loru socie, ca se se volve in sordea mueriloru miselle; ce misella a essitu acésta muiere una data asiá de modesta si pudibunda; d'in parenti miselli nu potu essi de câtu miselli; misellulu n'are rosine se mentia pre d'intregulu; — applicatu si la animalii, misellu = reu, adeco sau care nu e bonu de nemica : *ce boi miselli am! nu potu miscá d'in locu una carruciora desérta; sau, care eselbaticu, indocile, care impunge, musca etc. : ce callu misellu! nu vré se dea in camu; — applicatu la obiecte abstracte, in acellu-asi intellessu ce are***

si form'a *misellescu* : *cogite miselle, fapte si mai miselle; — 2. ca s. personale : cu misellulu misellu vei fi; asteptai credentia si constantia de la unu misellu ca densulu! unu misellu s'a insocitu cu una misella: m'a friptu misellulu, m'au tradatu misellii; — inse si in sensu mai dulce cotra persone ce ni su familiare, la copilli mai vertosu, (vedi si dem. *miselluciu*): *nu fi, misellu; taci tu, misellule; ce misellu esti, baiate!**

MISELLUCIU si *misellutiu*,-a, adj., deminutivu d'in *misellu*, applicatu numai la copilli, mai vertosu sub form'a feminina ca subst., *una misellutia, esti una misellutia si medietate.*

* MISERABILE, adj., *miserabilis*, (compara si fr. *miserable*); demnu de *miseratu* : *aveti indurare de celli miserabili; acelli miserabili si o vendutu si terra si parenti si totu; miserabili poesie, miserabile musica; miserabili calli, forte rei, adeco : a) cari nu su boni de nemica, lessinati, caduti; b) selbatici, indocili, cari musca sau dau d'in pectore, etc. (vedi si *misellu*, cu care *miserabile* are aproape acellu-asi sensu).*

MISERARE, v., *miserari* si *miserare*; proprie : a senti si dice pre cineva sau ceva *miseru*, a se pune ore-cumu in loculu cellui *miseru*; a senti dorere de ânima pentru densulu si a ua manifestá, a compatí, a plange, a deplange, a deplorá : *nu potu indestullu miserá trist'a stare a terrei; a miserá sortea cruda a amiciloru.*

MISERATIONE, s. f., *miseratio*; actione de *miserare*.

MISERATORIU,-toria, adj. s., *miserator*; care *miseru* sau serve a *miserá* : *covente miseratorie.*

1 MISERERE, (si *meserere*, in cartile mai vechie chiaru in celle basericesci in locu de barbarismulu *milluire*), *miserui*, *miserutu*, *miseritu* si *misertu*, v., *miserere*, si *misereri*, a senti pre cineva sau ceva ca *miseru*, a se pune in loculu lui ore-cumu, a compatí, a avé *indurare*, *dorere* de ânima, si a i vení in adjutoriu : *misereti pre cei scapetati si infortunati; Domne, miserere pre toti si pre mene miserulu; meserere, Domne; cantati, diceti : mese-*

rere, Domne, de trei ori: — si refl. a se miserere de cineva sau de ceva.

2 MISERERE, s. verbale: a) in bene: *misererea Domnului cu noi; b) in reu, morbu de miseritu, morbu in care v[er]sa cineva escremente pre gura.*

MISERIA, s. f., *miseria*, (vedi si *miselliá*); statu si fapta de *miseru*, 1. in sensulu lui *miseru* de sub 1: *amiculu se afla in usiá miseria, in cátu n'are ce mancá; vestimentele lui rupte si solioase spunu in destullu miser'á, in care se afla; a cadé in mare miseria; a nu poté, cu tota laboreá, essi d'in miseria; cine pote spune tote miseriele si amarurile melle?—2. in sensulu lui miseru de sub 2; miser'á betiei éro s'a legatu de capulu teu.*

* MISERICORDE, adj., *misericors*; cu ánima plena de *miserere*, indoratu, indoratoriu, pre care lu dore *cordea de miser'á* altui-a, si e dispusu a i na usiorá: *Domnedicu e indoratu si misericorde; fiti si voi misericordi cotra celli miseri; ánima, suffletu de omu misericorde.*

* MISERICORDIA, s. f., *misericordia*, sentimentu, affectu allu cellui *misericorde*: *aibi, Domne, mesericordia de noi peccatosii; si de vite se cade se avemu misericordia; multe peccate ai facutu, déro Domnedieu, in infinit'a sea misericordia, ti le va liertá, déco te rei lassá de a mai face si altele.*

* MISERICORDIOSU, -a, adj., *misericors*; plenu de *mesericordia*: *Domnedieu e mesericordiosu, déro si dereptu.*

* MISERITATE, s. f., *miseria*, nequittá, abjectio; dedecus, scelus; calitate sau statu si faptu de *miseru*, unindu in sene aprobe sensulu si allu formei *miselletate* si allu formeloru *miselliá, miseria*.

* MISERITUDINE, s. f., *miseritudo*; cu sensulu ce are: a) *miseria*, b) *miserere* si *misericordia*.

MISERU, si *neseru*, -a, adj., *miser*, (vedi si *misellu*); demnu de plansu, de compassione, in stare de plansu, si a nume: 1. tristu, nefericitu, persecutatu de sorte, adaptatu cu amaritione, in lipse, in sufferintia', reu, etc.: *nu e ceva mai*

*dorerosu si mai miseru de cátu a perde ce ti e caru pre lume; in misera stare, misera sorte; omeni miseri, de n'au ce mancá; misere vestimente, misera mancare; a duce viétia misera: miseri copilli fora tata si mama: miserulu de mere! miserii de noi, ce se ne facemu? 2. de rea calitate, vile, fora valore, care nu e bonu de nemica, sau in sensu morale, perdutu, corruptu, reu de totu, de nemica, abiectu, lassiu, *misellu* in fine: *misere poemate; miseru Domnu; miseri servitori; misere, m'ai tradatu, cu tote juramentele ce mi ai facutu; am si eu doi miseri de calli; doue misere cadutute de calli.**

* MISSA, s. f., (in baserie'a catholica latina), *missa*; (it. *messa*, fr. *messe*, d'in *missu* de la *mittere*); vedi *liturgia*.

* MISSALE, adj. s., *missale*, (it. *mesale*, fr. *missel*); relativu la *missa*, luatu de regula ca s. f., *missale-a*, carte ce comprende rogationile, canonele *liturgiei*.

MISSICARE, *missicatoriu*, etc., vedi: *miscare, miscatoriu*.

* MISSICIU si *missitiu*, -a, adj., *missiculus-tius*; care e *missu*, *demissu* d'in unu servitiu, p. e. *militari missicii*, *demissi*, liberati de servitiu, *essiti* d'in servitiu, *emeriti*, veterani.

* MISSICULARE, si *missicurare*, v., *missiculare*; a transmite continuu: *elli si missicura scrissori unulu altui-a*.

* MISSILE, adj., *missilis*; de *missu*. de arruncatu: *arma missile, sagettele sunt missili*; s. f., *missile-a*, in genere, ce se arrunca, in specie: a) arma de arruncatu: *sagetta, jaculu, petre, globuri de metallu, glontie, alice, apprenditori, etc.*, b) ce se *mitte* ca daru, donu, liberalitate, largitione, etc., si in specie, c) in pl. *missili*, donuri ce arruncau *Cesarii* poporului.

MISSINA, *missinare*, vedi 2 *missione, missionare*.

MISSIONARE (si *missiunare, missinare*, vedi 2 *missione*); abundare, redundare, affluere, formicare; a fi in *missione*, a abundá, a formicá sau furnicá: *missionu pescele in lacu; missionau peduchii in capulu si pre totu corpulu lui; copilli multi vedu missionandu in acca*

casa; *missionea soricii la aria, in cumuri de grânu, de ordiu si de meliu.*

* MISSIONARIU, -a, adj. s., (fr. *missionnaire*); relativu la una *missione*, luatu de regula ca s. m. personale, cellu insarcinatu cu una *missione*; in speciale, cellu insarcinatu cu *missionea* de a predicá evangeliulu si a convertí popore pagane: *missionariu romano-catholicu; missionari protestanti, unghicani, etc.*

* MISSIONATU, -a, adj., part., tramissu in una *missione*.

* 1 MISSIONE, s. f., *missio*, (compara si fr. *mission*); actione de *mittere*, 1. si in genere, *transmittere*, *expedire*; *aruncare*: *missione de legati, de scrissori, de carre incarcate cu victualie; missioni de sagette, de glontie, de petre, déro mai vertosu*: 2. in specie: a) *dimittere, demittere*, a) de prensi, de inchisi, liberare: *a scrie amicului se intercéda pentru missionea servitoriului pusu la inchisore; β) de militari, functionari, servitori, etc., liberare, punere in disponibilitate, licentiaré, voia, tramettere, pre a casa, scutire etc.*: *missionea militariloru ce si au implenitu terminulu nu se pote face estu tempu d'in caus'a impregiurariloru ammentorie; a cere missione, a dá missione; la anticii Romani missionea d'in militia crá detrei specie: missione onesta dupo implenirea terminului de servitiu, missione causaria d'in cause bene-conventate, vitie de corpu sau de suffletu; ignominiosa pentru causa de delictu; missione gratiosa, capetata prin gratia sau favore, prin voia data; γ) de pena sau pedepsa, remittere, gratiare, liertare, perdonare; b) *transmittere, committere, insarcinare, sarcina, mandatu, potere ce se da cuiva spre a face ceva, etc., α) in genere: formosa missione are unu invetiatoriu allu poporului; la inalt'a si divin'a missione de a ferici poporele sunt chiamati principii; fia-care d'in noi are una missione; missionea omului pre pamentu e a combate reulu si a realisá benele; a si impliní cu succesu missionea; missione nobile, importante; a dá una missione, a acceptá una missione; β) in specie, α) in sfer'a politica, functione temporaria data de unu gu-**

berniu unui agente speciale pentru terminarea unui anumitu negociu, si collectivu, personele insarcinate cu assemine negociu: *missionea francese la Constantinopole; β')* in sfer'a militaria, *expeditione particularia; sarcina de a assiste si urmá operationile unui bellu; collect. persone, officari insarcinati cu assemine missioni; γ')* mai vertosu in sfer'a religiosa, *insarcinare, chiamare, vocatione considerata ca data de Domnedieu spre a instituí unu cultu: Machomede justificá missionea sea prin collociele ce pretindea co are cu angerulu Gabriele; sarcina de a predicá religionea crestina, mai allessu la pagâni, sarcina de a convertí popore pagâne; de aci, collective, persone insarcinate cu assemine missione, congregazione de predicatori ai crestinismului, institutu de missionari: seminariu de missioni straine, missionea d'in Chin'a; missionile d'in Americ'a.*

2 MISSIONE, (*missiune*, pre a locuri si *missiuna, missina*), s. f., turba, ingeus numeras, abundancia, copia; affluentia, cumulus; fons; cubiculum, iatetra; 1. mare numeru, nespusu de mare multime, cu nuantia particularia, co individii ce compunu acea multime stau indesuiti, amnestecati unii cu altii, turburati, desordinati: *missione de furnice, de peduchi, de vermi, de musce, de sorici, de pulli de sorici, de copilli, de albine, etc.*; 2. multime mare in genere, abundancia, copia: *missione de banni; de grânu, de ordiu, de meliu*; 3. locu, unde sta assemine multime: *culcusi, cuibu, etc., missione de sorici, de serpi; ce de pulli de serpi in acea missione; (forte probabile, trassu d'in mistione; pentru forma compara: passione sau passiuone d'in pastione, vesimentu d'in vestimentu, etc., de una parte, ero de alt'a: morteciune, morteciuna si mortecina; pentru sensu compara lat. turba; compara si urmatoriulu messionella, — form'a missiure pressuppune si una forma missiu = mistiu, pentru care vedi misticiu). M.*

MISSIONELLA, (si *missiunella* sau *missiunéa, mixiunéa*), s. f., tricolor, viola

tricolor; specia de flore : *missionelle de campu, missionelle de gradina*; — proprie, deminut. d'in 2 *missione*, d'in causa *mistionei de colori* ce presenta florile de acestu genu; pentru forma compara lat. **mixtio**, pre longa *mistie*, compara si *missiorare* in locu de *micusiorare*. *M.*

MISSIORARE, *missioratu*, etc., vedi *micusiorare, micusioratu*.

***MISSITARE**, v., **missitare**; d'in *missu* de la *mittere*, intens., a *tramitte* continuu : *junele misista petitori la fet'a ce i place*. *M.*

MISSITIU, -a, adj., vedi *missiciu*.

MISSIURE, -escu, v., fornicare, abundare; vedi *missionarei* si 2. *missione*.

* **MISSORIU**, -soria, adj. s., **missor**, **missorium**; d'in *missu*, de la *mittere*, care *mitte*, sau serve a *mittere*; s. reale, m., *missoriu*, sau f. *missoria* = *missore*, ceva pre care se addueu buccate : *taliariu, patella, catinu, castronu, mesei'ora, tava*, etc.

MISSU, -a, 1. part. pass. *missus-a-um* : *petrele misse, sugett'a missu se infipse dreptu in junghtiatura*; 2. sup., *missum-missu* : *instrumentu de missu missili*; 3. s. m., abstr. *missus-ūs*, actione de *mittere* : *missulu missililoru*.

* **MISTARIU**, -a, adj. s., **mistarius** si **mixtarius**; relativu la *mistu*; s. m., reale *mistariu*, vasu ce serve la mesticare, p. e. vasu de mesticatu vinu cu apa.

MISTAGOGU, s. m., vedi *mystagogu*.

MISTERIU, *misticu*, etc.; vedi *mysteriu*, etc.

MISTICIU si *mistitiu*, -a, adj., **misticus-tias**; vedi *misticu*, sau *mestitiu*.

† **MISTI-**, d'in *mistu*, intra in compositioni scientifiche, ca : *mistiliniu*, -a, adj., (fr. *mistiligne*), care are *linie miste*, adeco derepte si curbe : *figura mistiliniaci mistibinariu*, -a, adj., (fr. *mixtibiraire*), vorbindu de cristalle, cari au decrescere *binariamista*; *mistinervu*, -a, adj., (fr. *mixtinerve*), vorbindu de folie sau frondie, cari au *nervi* sau acie *miste*, adeco incepute si de la base si d'in laterile nervului medianu; *mistiternariu*, -a, adj., (fr. *mixtiternaire*), vorbindu de cristalle, cari au si decrescere *mista* pre longa una *ternaria*; asiá si : *mistitriunitaria*, adj., (fr. *mixtitiuni-*

taire), care pre longa una decrescere *mista* are si un'a *trinaria*; *mistiunibinariu*, -a, adj., (fr. *mixtiunibinaire*), care are una decrescere *mista*, un'a *unitaria* si alt'a *binaria*.

* **MISTIONE**, s. f., **mistio** si **mixtio**, (compara si fr. *mixtion*; vedi si 2 *missione* d'in *mistu* = *mestu* de la *mescere* = *miscere*), actione de *mescere* si rezultatulu acestei actione, *ammestecare* si *ammestecatura, ammesticu*, a) in genere : *mistione de apa si vinu, de auru si arame*; *mistionile se descomponu usioru in stomacu*; b) in specie, *ammesticu* de mai multe substantie pentru compositionea unui medicamentu, medicamentulu insusi asiá compusu : *in locu de mistione, cu acestu intellesu, se dice si compositione*; — *compositione de auru si arame* = *mistione de auru si arame*.

MISTRETIU, -a, adj. s., **parcus, præparcus; tenuis, exilis, exiguus, macilentus; aper**; 1. adj., a) de totu *macru, macilentu, firavui* suptire si *pucinellu, pitigaiatu, lessinatu*, care, cumu dice Romanulu, *pare co manca numai Mercuri'a si Veneri'a : ce se faci cu acesti calli mistreti? mistretiu mai e bietulu omu*; de aci, b) alte doue semnificatiuni derivate : a) *prea strinsu la mana*, de una parte; ß) de alt'a : *miseru; tristu; superatosu, difficile, morosu, insociabile, solitariu, selbaticu*; de aci : 2. *scrofa mistretia, porcu mistretiu*, si ca subst., *unu mistretiu*, in speciale, *porcu selbaticu* = *apru : padure plena de mistreti; a uccide, a impuscá, a vená mistreti; denti ca ai mistretiului*; — noi nu connosemu prin insine sensulu de sub 1., ci numai cellu de sub 2.; cu tote aceste-a amu datu si primulu sensu dupo dictionariulu de *Buda*, pentru co, de certu, n'a potutu veni de cátu d'in gur'a poporului din vre-una parte a terreloru române, si pentru co lu credemu essitu d'in bona vena, a nume d'in unu perdutu *mesiru* = *mestu* = *mestus*; cu unu *r* adassu, de unde apoi *mestretiu* sau *mestreciu* = (lat. *mesticus*): pentru espierea metaforei de sensu se se compare : fr. *sanglier* = (*souglier*), d'in *med.-lat.*

singularis=apru, si mai transformatu in it. cinghiale si cignale; apoi grec. μόνος (=litt. solitariu)=apru, si sard. sulone (d'in solu=singuru) = apru. *M.*

MISTRETIORU, -a, adj. s., deminutiv d'in *mistretiu*, 1. adj.: *ce te vedu usiá mistretioru?*—2. subst.: *am vedutu prin padure, una mistretia cu mistretiorii dupo dens'a.* *M.*

MISTRIA, s. f., vedi *mestria*.

* MISTU, -a, si *mestu*, *mistus* si *mixtus*, (compara si fr., *mixte*), *mesticatu*; *ammestecatu*, compusu d'in elemente de diversa natura: 1. adj., a) in genere: *corpuri miste*, in opp. cu *corpuri simple*, *drama mista*, d'in tragedia si comedia; b) in specie, α) in politica, *guberniu mistu*, forma de *guberniu mista*, care e unu ammesticu d'in monocratia, democratia, aristocratia; *monarchia mista*, *temperata*, *constitutionale*; β) in matematica, *figura mista*, cu linie parte drepte, parte curbe; *numeru mistu*, parte intregu si parte fractionariu; *proportioni miste*, in cari se compara rationea antecedentelui si consecuentelui cu differentia loru; γ) in mineralogia, *cristallu mistu*; δ) in litteratura si philologia: *limbe miste*; *scriptura mista*, cu littere de diverse marime sau cu littere impromutate d'in diverse alphabete; ε) in pictura, *pictura mista*, d'in puntatura, *miniatura*, etc.; ζ) in negotie, *comissione mista*, compusa d'in omeni d'in diverse societati sau nationi: *comissione mista pentru allegerea limitatoru terrei nostre despre Austri'a*; — 2. s. m., *mistulu*, ceva, *ammesticatu*, *corpu mistu*: *elementele unui mistu*; *a reduce mistele la elementele sau principiele loru*; *e probabile co tote corpurile d'in natura sunt miste*; — in specie vinu *mesticatu* cu apa, *cupa de vinu mestecatu* cu apa ce se presenta cuiva; de aci, *cupa ce se bee in sanitatea cuiva*, *asia dissulu toastu*, (vedi si *mescere*).

MISTUIRE, -escu, v., *concoquere*, *digererere*; *devorare*, *consumere*; 1. a *concoce* in stomacu buccatele introdusse: *a mistui bene, reu*; *a devora*, *a nemici*; *foculu mistui tota cclutea*, *a mistui tota averea parentesca*; *locustele au mistuitu*

erba, semenature, totu de pre campu; — (d'in *mistu*, sau *mestu*, de unde si *mesticare*; vedi si *mandere*).

MISTURA si *mestura*, s. f., *mistura*, si *mixtura*, (comp. si fr. *mixture*); actione si mai vertosu resultatu allu actionei de *miscere* = *mescere*, *ammesticatura*, compositiune sau compositu d'in mai multe si diverse lucruri; 1. in genere: *mistura de tote mancarile*, *de varie succuri de erbe*; *una mistura de metalle*, *de beuture spiritose*; *mistur'a si compositiunea unei unsore*, *unui untu*, *unui oliu*; *mistura de colori*, *de virtuti si de vitie*; 2. in specie: a) ammesticu carnale, de sange, imparechiare intre masculi si femine de diferite generi, cumu si productu allu acestei *mistura*; b) *ammesticatura* licida de medicamente forte drastice, destinata a se leua in picature pre sacharu sau intr'unu pocarellu de apa.

MITA, s. f., *merces*, *usura*, *foenus*; *munus*, *largitio*, *corruptela*; 1. in sensulu cellu mai generale, care e si cellu originariu, *mita* = *mercede*, pretiu allu servitiului facutu; 2. ero in usulu populariu, applicatu in specie la: a) *usura*, procente, folosu trassu d'in capite impromutate, mai allessu folosu preamare, *caneta*; b) *manu*, donu, largitione, ce se dau spre a corrumpe pre cineva, mai allessu pre cellu ce e chiamatu a iudica si da dereptate. Coventulu nu credemu se fia slavicu, ellu se afla mai in tote limbele europiane: germ. *vechiu mieti*, germ. nou *miethe*; ang. *meed*, grec. class. *μισθός*, *μισθάρης* = *mercenariu*, *mitariu*; grec. sicil. *μίστος*, care la noi ar sona *mitu*, (de unde fem. *mita*, de unde directu: *mitu-ire*), si care la Siceliani insemna intre altele, si *inpro-mutu*, intorcere de *inpro-mutu*, cea ce e una proba co sicil. *μίστος* e de aceea-si radecina cu lat. *mutuum* = *inpro-mutu*; vedi si *mutuu*. *M.*

MITARIU, -a, adj. s., care iea *mita*, cui place a leua *mita*: *judicatori mitari*, *usurariu mitariu*; in genere, *mitariu* = *mercenariu*. *M.*

* MITE, adj., *mitis*; blandu, leuu, dulce, maturu sau coptu, (vorbindu de

pome): *ouea e de natura forte mite; avemu castane molli si miti: omu mite si trancillu; ventu mite si dulce: vorbe cātu se pote de miti si blande.*

* MITELLA, s. f., *mitella*; deminutiv d'in *mitra*: vedi si *mitrisiora*.

* MITESCERE, v., *mitescero*; a deveni mite: *tomn'a tote pomele mitescu; cumu incepe a mitescere tempulu, resare erb'a si infrondescu codrii: — a face mite: si ferele selbatice mitescu, dero a cestu cruntu tyrannu nu se mitesece cu nemica.*

* MITHRA, s. m., *mithras*, (μῖθρα). dieu allu Persiloru, sorele deificatu. Apolline allu Greciloru si Romaniloru.

MITIA, s. f., si *mitiu*, s. m. lanu glomus, floccus, flocculus stupeus, fomes; felis femina; 1. lana scurta menuta, floccu de lana micu, mai allessu de lana de amellu sau notinu: *acesta lue nu e bona de lana, cocci nu face de cātu mitie; asternutu implutu cu mitie: — (in acestu sensu pre a locuri si: *mitiu*, care ar fi scurtatu d'in *amitiu* = *agnitius*); 2. in genere, floccu de peru, de fire perose sau lanose: *mui tundeti mitiele de pre capu*; 3. in specie, ghiomu, manuchioru, funicella, fescilla de scame, calcii, si alte materie apprenditose, cari servu la apprensulu de focu, la arme de focu, etc.; 4. specia de animale domesticu, felis, (it. *micia*), *catusia*, *pissica*; prov. *mitia blanda sgarria reu*; *mitia cu clopotelli nu prende sorici*; *se joca cu mitia cu sorecii*; *ochi de mitia* = *micianti si ageri*; — de aci metaf. a) ancora, carligu, cangellu; b) *mitia popei*, specia de insectu numitu si *millipedu*; — 5. se aude, si form'a masc. *mitiu*, in tote insemnarile de sub 1—3; in acceptionea de sub 4. *mitiu* insemna pulliu de *mitia* d'in care si augm. *mitioniu* (*mitioiu*); d'in mite = blandu; — 6. in fine coventulu se applica si ca subst. pers. *mitiu-mitia*, la copilli ca nume de restaciare: *mitiulu meu, mitiule, fi bonu si mi addu apa.**

MITIARIA (pr. *mitiaria*), s. f.: 1. in sensulu coventulu *mitia* de sub 1—3, a) negociu cu *mitie*, b) multinae de *mitie*, c) officina unde se vendu *mitie*; 2. in

sensulu coventulu *mitia* de sub 4., multime de *mitie* = *catusie*: *ce ati strinsu atata mitiaria.*

MITIARIU, -a, adj. s., relativu la *mitia*, luat de regula ca subst. pers.: 1. in sensulu coventulu *mitia* de sub 1—3, cellu ce face negociu de *mitie*; fem. *mitiariessa* = muiere a *mitiariulu* sau muiere care face in numele seu negociu de *mitie*; 2. in sensulu coventulu *mitiu* de sub 4., a) cui placu *mitie* = *catusiele*, passionatu de *mitie*, s. i., *mitiaria*: *ce omu mitiariu! ce muiere mitiaria!* — b) cellu insarcinatu a vedé de *mitie*, f. *mitiariessa*.

* MITIFICARE, v., *mitificare*: a face mite: *elefantulu se mitifica currendu*; *a mitifica pucinu furi'a dororiloru*; vedi si *mitigare*, care e mai usitatu.

* MITIFICU, -a, adj., *mitificus*; care *mitifica*. (vedi *mitificare*).

* MITIGABILE, adj., *mitigabilis*; care se pote *mitiga*.

* MITIGARE, v., *mitigare* (*mitigare*); a face mite, a imblandi, a molliá, a maturi, induleci, allena, impaca, inceda, etc.: *caldur'a covenita mitiga uele si tote pomele*; *a mitiga carnea si alte lucruri de mancare prin cocere si fervere*; *a mitiga unu agru prin aratura si cultura*; *a mitiga furi'a dororiloru, intristationea, amarulu sortei, miseria si sufferentiele cuiva*; *a mitiga pre tyrannulu in furi'a sea de leu.*

* MITIGATIONE, s. f., *mitigatio*: actione de *mitigare*: *mitigationea furiei, dorerei.*

* MITIGATIVU, -a, adj., *mitigativus*; care pote *mitiga*: *cura lassativa si mitigativa.*

* MITIGATORIU, -toria, adj. s., *mitigans* si *mitigatorius*; care *mitiga* sau serve a *mitiga*: *medicamentu mitigatoric: vorbe mitigatoric.*

MITIONIU, -a, (cu *n* molliatu *mitioiu*), adj. s., augmentativu d'in *mitiu* si *mitia*; compara *catoniu* (*catouiu*), si *pissoniu* (*pissoiu*).

MITIOSU, -a, adj., plenu de *mitie*, (vedi *mitia* sub 1—3): *ouc mitiosu, stergariu mitiosu.*

MITRE, -escu, (cu *t* duru), v., *mituie*.

MITISIORU, -a, adj., (cu *t*, sibilante), s., deminutivum d'in *mitiu* si *mitia*.

MITITELLU, -ella, adj., *parvulus*, *pussillus*, vedi *mitutellu*.

MITIU, s. m., vedi *mitia*.

MITOLOGIA, *mitologicu*. etc., vedi *mythologia*. *mythologicu*, etc.

1 MITRA, s. f., vedi *metra*.

2 MITRA, s. f., *mitra* (μίτρα); 1. legatura de capu, coperimentu de capu ce portau Persii; 2. prin estensione, ornatu de capu, asséminea cellui persianu, si a nume: a) ce portau matronele, muierile anticiloru Romani; b) ce porta si astadi, la occasione solemni: α) prelatii: *mitr'a metropolitului*, *episcopului*; *mitra papale*, *patriarchale*; β) certi imperatori si regi pre sub corona: *mitra imperiale*, *regale*; 3. prin noue metafore: a) capetina a certoru fungi; b) *mitr'a lui Hippocrate*, specia de legatura applicata la plage de capu; c) capacu la caldari, mai allessu la caldarile de locomotive, etc.

MITRATU, -a, adj., *mitratus*; prevedutu, cu *mitra*: *capete mitrate*, *metropoliti*, *episcopi*, *regi*, etc.: s. f. pl., *mitrate*. tribu de iusecte.

MITRISIORA, s. f., *mitrula*; deminutivum d'in *mitra*.

MITROPOLIA, *mitropolitu*, etc.; vedi: *metropolia*, *metropolitu*, etc. la articulu *metro-*.

* MITRULA, s. f., *mitrula*, demin. d'in *mitra*, (vedi si *mitrisiora*), applicatu mai vertosu la insemnari metaforice, cumu, p. e. unu genu de fungi a caroru capitina sémena cu una *mitrisiora*:—de aci si adj. *mitrulinu*, -a, (fr. *mitruline*), care sémena cu una *mitrula*, s. f. pl., *mitruline*, tribu de fungi cari au de typhu genulu *mitrula*.

* MITRULINU, -a, adj. s., vedi *mitrula*.

* MITTENDARIU, s. m., *mittendarius*; sub Cesarii romani, functionariu insarcinatu cu stringerea impositeloru d'in provincie.

* MITTERE si *mettere*, *missi* si *missi*, *missu*, v., *mittere*, (cadutu in desuetudine ca simplu, déro de revivificatu, de óra ce avemu compusele, *committere*

sau *commettere*, *incommettere*, *tramittere*, *summittere* sau *summettere*, etc.; si derivatele: *missione*, *missionariu*, etc.); sensu forte variatu; 1. in genere, a face se merge, a pune in miscare, a porní, a espedí, a *tramitte*: a *mitte pre cineva la bellu, la mesa, la mercata, a mitte se véda, se consulte, se asle*; a *mitte ad-jutorie, arme, banni*; a *mitte la morte*; a *mitte in focu, in periclu, in possessionea unui lucru*; a *mitte cuiva scissori, sciri, salutari*; *unele terre mittu producte naturali altele mittu manufacture*; 2. in specie: a) a departá, allungá, lassá la una parte, a *omitte*: *mitteti negrele cure, desertele sperantie, certile infructuose*; *mittemu a spune si alte mice, déro importanti ammenute*; b) a lassá se se dúca, a dá drumulu, a liberá, licentiá, *dimitte, demitte. per-mitte*: *mitteti-ne d'in acesta inchisore*; a *mitte servi, servitori, functionari, militari d'in servitiulu loru*; *nu ne mitteau se mergemu inainte*; c) a arruncá: a *mitte sagetti, petre, fulgere*; a *mitte ceva in focu, a se mitte in apai ca se se innece*; a *mitte una buccata de pâne cânelui*; d) a lassá se éssa, a dá afora, a versá, a produce, a *emite*: *ven'a taliata mitte sange*; *arborii mittu frondia, pamentulu mitte érba*; *pre guttu mittemu vocea*; — cumu se vede d'in esplicarile date, noi applicámu in fia-care d'in insemnari unu compusu allu simplului: *tra-mittere, demittere, dimittire, per-mittere, pro-mittere, emittere, omittere*, etc. — compara si it. *mettere*, fr. *mettre*.

MITUIRE, -escu, v., *muneribus vel largitionibus corrumpere*; *mercede conducere*; a dá *mita*, a prende sau obligá cu *mita*, a si procurá cu banni omeni sau servitiile loru, a) in genere: a *mituí seceratori, servitori, lucratori la vinia*, etc., b) in specie si ca mai desu, a capitá sau attrage in parte cu daruri, cu banni, vorbindu mai vertosu de celli insarcinati a judicá si a dá dereptate: a *mituí pre judicatoriu, pre advocatii adversariului*.

MITUTELLU, -ella, adj., *parvulus*, deminutivum d'in *micu*, transformatu

d'in *micutellu*; — compara inse si grec. *μῦτος*, lat. *mutilus*.

MIU,-a, pron. poss., *mius* = *meus*; vedi *meu*.

MIUIRE,-escu, v., *miurire*; vedi *minurire* si *miauire*.

* MIURU,-a, adj., *miuras*, (*μιοῦρος* si *μειοῦρος* comp. si fr. *miure*), proprie, *scurtu de coda* : *câni miuri*, *vacca miura*, — aplicatu in specie la : a) unu versu ce are unu tempu mai pucinu in ultimulu petioru, p. e. *unu iambu in locu de spondeu*; b) pulsul incetu, inecale, intrerruptu.

MIXANDRA, s. f., *viola odorata*, L., specia de *missionella* cu tare si placuta odore; — se aude mai desu *missandra*; vedi *missionella*, cu care *missandr'a* e affine prin origine si sensu.

*MNA, s. f., *mnas*; vedi *mina* = *moneta attica*.

MNELLA, s. f., vedi *mnellu*.

MNELLARE (si *miellare*, pre a locuri si *miellaritia*) s. f., *ricinus*, insectu supperatoriu *muelliloru*; planta bona in contr'a acestoru insecte.

MNELLARELLU (si *miellarellu*, vedi *mnellu*), s. f., *vitex*, *agnus castus*, L., specia de planta.

MNELLARESSA, s. f., vedi *muellarariu*.

MNELLARIA (pron. *muellaria*, are tote modificationile de pronuntia alle primitivului *mnellu*), s. f., 1. multime de *mnelli*; 2. ocupatione cu crescerea de *mnelli*; 3. custodia sau pastoria de *mnelli*.

MNELLARIU, s. m., (cu tote modificationile de pronuntia alle primitivului *mnellu*), care cresce sau eustodesce *mnelli* sau *mnelle*: fem. *muellaréssa*.

MNELLU, *mnella*, s., *agnus*, (*scurtatu d'in amnellu* = *agnellu* = *agnellus*, [compara si grec. *ἀγνός* = *agnus*], apoi mutilatu inco in pronuntie locali si in : *mellu-mella* sau *miellu-miella*; compara si it. *agnello* si *gnello*, prov. *agnel*, fr. *agneau*); fetu de *ouc* : *mnelli temporii*, *prematuri*, *tardii*; a *intercâi mnellii*, *ouea acesta-a face in tote primaverile câte dei mnelli*, *câte una paruchia de mnelli*, *unu mnellu si una*

mnella; *pelle de mnellu*; prov. *mai multe pelli vedi de mnelli de câtu de oui betrâne* = *viéti'a juniloru e mai espusa de câtu a betrâniloru*; *vrei se scoti mnellulu d'in gur'a lupului* = *eripere agnum lupo* = *vrei ce nu se pote*; — ca symbolu de blandetia, se applica de câte ori e vorb'a de persone bone si blande, mai vertosu de copilli boni si blandi : *blandu ca unu mnellu*, *ca mnellulu de blandui are blandetia de mnellu*; *d'in leu ce e, sciu semi-ti-lu facu mnellu*; de aci ca proverb. *mnellulu lui Domnedieu* = *persona de extrema blandetia*; inse si : *mnellulu lui Domnedieu* = *typulu supremei bonitate si blandetia*, *fiulu lui Domnedieu*, datu in sacrificiu pentru noi omiiii : *jungla-se mnellulu lui Domnedieu*.

MNELLUCIU si *mnellutiu*,-a. (pron. si *mellutiu* sau *miellutiu*, *niellutiu*, etc. vedi *mnellu*), s., *aguellus*, deminutivu d'in *mnellu*: — pre a locuri si *mnellusiu* sau *mellusiu*, *miellusiu*, *niellusiu*, de unde apoi unu nou deminutivu : *mnellusellu*,-ella, pron. dupo localitati si *mellusellu*, *miellusellu*, *niellusellu*; — acésta forma occorre de preferentia, in cartile basericesci, luata cu sensu figuratu pentru *una sânta matryra* : *mnellusell'a tea. Domne Jesu Christe*; totu acésta forma intra si in locutionea : *códa mnellusellului*, specia de planta, (vedi si *mnellare*, *mnellarella*).

MNELLUSELLU,-a. *mnellusioru*,-a, vedi *mnelluciu* si *mnellutiu*.

* MNEME, s. f., (d'in grec. *μνήμη* *memoria* = d'in acea-asi radecina cu *men-te* si *memoria*), se applica atâtu simplu câtu si in derivate si composite scientifice, cumu : 1. simplu, *mneme*, s. f., (fr. *mnémé*), *musa a memoriei*; 2. in derivate si composite: *mnemecephalicu*,-a, adj., (fr. *mnémécéphalique*, d'in *κεφαλή* = *capu*), despre unu balsamu miraculosu, despre care se credea co, aplicatu la *capu*, avea proprietatea de a conservá, in mente, nestersa *memori'a* lucrurilor trecute; si ca s. m., *unu mnemecephalicu*; *mnemeide*, adj. s., (fr. *mnémeide*, d'in *εἶδος* = *forma*), care are *forma* de *mnemia* *semeia* cu *mnemi'a*; s. f. pl., *mnemeidi*

familia de acalephe cari au de tipu genulu *mnemía*; *mnemía*, s. f., (fr. *mnémie*), genu de acalephe; *mnemonica*, s. f., (*μνημονική*, subint. *τέχνη* = arte, fr. *mnémonique*), arte de a facilitá memori'a, methodu prin care se formédia una *memoria artificialé*: *a invetiá mnemonice'a*, *a scrie asupr'a mnemonicee*; poetulu *Simonide se crede eo ar fi fostu inventoriulu mnemonicee*; — coventulu nu e de cátu form'a femin. d'in adj. *mnemonicu*, -a: *essercitie mnemonice*, *arte mnemonica*, *figure mnemonice*; — *mnemosyne*, s. f., (*μνημοσύνη*, fr. *mnémosyne*), a) nume propriu allu dieei memoriei, matrea museloru, b) nume commune, applicatu la una formosa specia de fluturi; *mnemotechnía*, s. f., (fr. *mnémotechnie*, d'in *τέχνη* = arte), arte de memoria, si prin urmare synonymu cu *mnemonica*; *mnemu*, s. m., (fr. *mnème*), pretensu balsamu de capu pentru memoria, (vedi mai susu *mnemocephalicu*).

* *MNIA*, s. f. si m., *mníu*, (fr. *mnie* si *mnion*, d'in gr. *μύρον* = muscu, planta), forme applicate la doue generi de muschiu sau muscu; — de aci si: *mnioide*, adj. s., (fr. *mnioidé*, d'in *εἶδος* = forma), care are forma de *mníu*, sémena cu *mníulu*; s. f. pl., *mnioidi*, familia de plante ce au de tipu *mníulu*; — *mníariu*, -a, adj. s., (fr. *mníare*), care sémena cu *mní'a* sau *mníulu*; ca subst., genu d'in famili'a atripliciloru, cari sémena tare cu unu muscu sau muschiu, (planta).

* *MNIARIU*, *mnioide*; vedi *mnía*.

MNIORU, -a, (d'in *annioru*, -a), agnus retulus, annellu mare: *a pasce mniorii* sau *mnioarele*, *a tunde mniori* sau *mnioare*.

* *MOBILARE*, -ediu, v., *supellectile instruere*; *domum instruere*, (compara fr. *meubler*); a provedé cu *mobile*, (vedi *mobile* sub 2. in intellessu collectivu): 1. in speciale pentru casa sau case de sedutu: *a si mobilá bene cas'a*; *an facutu case, déro fiendu co nu su inco mobilate, nu potu sedé in elle*; 2. in genere: *a mobilá una scola, una cancelaria, una culina*; si fig., *a si mobilá bene stomaculu* = a mancă; *a si mobilá capulu* = a lu implé cu connoscientie si scientia.

MOBILATIONE, s. f., si:

MOBILATURA, s. f., (compara fr. *ameublement*), actione, effectu si modu de *mobilare*.

MOBILE, adj. s., *mobilis*, (compara si fr. *mobile*, si *meuble*; — tote redusse d'in *movibile*); ce se pote *mové* = miscá, 1. adj., care se misca, de regula cu nuanți'a de *usioventia*, care *usioru* se misca, care nu e stabile, *usioru* de miscatu etc., si metaforice, inconstante, iessibile, nestemperatu, sventuratu, scambaciosu, *usiorellu*, gratiosu, etc., a) in genere: *rotele carrului ce nu ai vendutu, nu su destullu de mobili*, *ochiu mobile*, *ochi mobili*, *sprincene si gene forte mobili*; *lucruri mobili intr'una casa sunt mesele, scaunele, specelele, lampete, etc.*, *écco unu remediu ce firma dentii mobili*; *turnuri mobili pentru impressurarea cetatiloru*; *mulierea e mobile*, *cumu sunt mobili fulgii batuti de ventu*, *mobili sunt si junii*, *se pleca si scamba dupo venturi*, *cari nu su mai pacinu mobili*; *mobili cu ventulu*; *tempu mobile*; *mobili si instabili sunt tote celle omenesci*, *anima mobile*, *caracteriu mobile*; b) in specie: a) in sfer'a religiosa, *serbatore mobile*, care nu cade, in toti annii, in acea-asi di: *Pascele*, *Rosaliele sunt serbatori mobili*; *éro Santa-Mariela amendoue sunt serbatori immobili*; 3) in militia, *oste mobile*, *trupu mobile*, ce la impregiurari se pote stramutá si duce d'in loculu unde siéde de ordinariu in alte locuri; asiá si: *garda nationale mobile*; 4) la typographia *caracteriu mobile*, separatu, care serve la compunerea cuventeloru; 5) in technologia, *lemnaria mobile*, cumu, p. e. usie, ferestre etc., 6) in scientiele naturali, *colore mobile*, care se scamba dupo corpusile colorate cu dens'a; 7) in jurisprudentia, *bonu mobile*, *avere mobile*, ce se pote stramutá d'iu locu in locu fora deteriorare; 8) in agricultura, *pamentu mobile*, *terrenu mobile*, terrinosu si *usioru* de aratu: *cu cátu terrenulu e mai afundu mobile*, *cu atátu e mai fertile*; — 2. subst. m., unu *mobile*, plur. f., *multe mobili*; (nu pare inse contrariu analogieloru limbei a aplicá si femin. singulariu in unele acceptiuni,

cumu ar fi, de esemplu, *una mobile de casa*, totu ce se *pote miscá*, ce e in *miscare*, si chiaru ce *pote pune altu ceva in miscare*, pote dá impulsu, impulsione de miscare, si in specie: α) in mecanica. *mobile*, corpu ce se *pote miscá*: *unu mobile comunicu parte d'in miscarea sea altui mobile cu care se intempina*: apoi ce da impulsione de miscare, fortia motrice: *ap' u e mobilele moreloru de apa; precumu ventulu e mobilele moreloru de ventu; vaporea e unu potente mobile*. (vedi la finitulu articulu observatiunea asupr'a acestui sensu); β) in machinaria, in machine, rota sau alta parte ce serve a dá impulsu de miscare: *primele mobili alle unui orologiu sunt rot'a mare si fusulu. ero ultimele lui mobili sunt rot'a media, rot'a de campu, rot'a de jugu si pendululu*; γ) in filosofia si morale, ce da impusu la una actiune morale: *argentulu si aurulu sunt mobilele totoru actioniloru acestui sordidu avaru: glori'a e mobile de mari si stralucite fapte*. δ) in usulu commune, ce serve a orná sau instruí altu ceva fora se face parte d'in acestu-a, si a nume: α') una casa, una incapere de sedutu: *mobili de nuca, de cerru; a comperá mobili, a si vende mobile*; *mobili vechie*; β') incapere cu diverse destinationi: *mobili de culina, de cancellariu, de scola, de cabinete de lectura*; γ') ca instrumentu in genere: *cutitulu e bonu mobile de callatoria*; — si figuratu: *virtutea, fora banni, este una mobile inutile in ochii celloru ce credu numui in banni*; — in acestu sensu de sub δ), *mobile* si collectivu: *a si comperá mobile noua pentru casa noua, una mobile completa pentru culina*: inse de preferitu, in sensu collectivu, e form'a *mobilieru*: — observamu in fine, co in locu de *mobile* = *fortia motoriu*, ce da impulsu, sunt de preferitu formele: *motoriu, motivu*, etc.

* **MOBILIARIU**, -a, adj. s., (fr. *mobilier* si *mobilier*), relativu la *mobile* ca substantivu, (vedi *mobile* sub 2.): *contributiune mobiliaria, avutie mobiliarie, impositiune mobiliarie: bannii in numeratoria, obligatiunile, buccatele se-*

cerate, strinse sau trecerate sunt efecte mobiliarie; erede mobiliaru, actiune mobiliaria, prin care se revendica *unu mobile*; *dreptu mobiliaru*; asupr'a unui *mobile*; — 2. s. m. reale, a) totulu *mobiliiloru* unei casa, unei camera, unei culina, unei scola, etc.: *mobilieru de scola completu; elegante, lussosu mobiliaru de casa*; b) totulu averei *mobile*: *cellu ce lasa pre cineva erede pre mobiliarulu seu, lu face erede nu numai pre mobilele casei, ci si pre bannii sei numerati, si pre argentine, si pre nestimate, si pre vestimente, si pre carti, si pre instrumente de scientia sau de arte, si pre trassure, si pre calli, pre totu ce possede mobile*.

* **MOBILICORNU**, -a, adj., (fr. *mobilicorne*); care are unu *cornu mobile*, cumu, de esemplu, certe *zoophyte*.

* **MOBILIRE**, -escu, v., in acellu-asi sensu cu *mobilizare* si *mobilizare*.

* **MOBILISABILE**, adj., (fr. *mobilisable*); care se *pote mobilisá*.

* **MOBILISARE**, v., (fr. *mobiliser*); 1. a face *mobile*, aplicatu inse: 2. in speciale cu sensulu: a) a pune in miscare, a tramitte sau stramutá unu corpu de armata *mobile* d'in loculu seu ordinariu in alte locuri, unde cere necessitate: *a mobilisá militiele, gard'a nationale*; b) a scambá, prin contractu sau conventiune, unu *immobile reale*, sau consideratu ca *immobile*, in unu *mobile*: *prin contractu de casatoria se mobilisa adescu immobile*.

* **MOBILISATIONE**, s. f., (fr. *mobilisation*), actiune de *mobilizare*.

* **MOBILITARE**, v., *mobilizare*, a face *mobile*, in tota estensiunea intellusului acestui coventu; de preferitu formeloru: *mobilire* si *mobilizare*.

* **MOBILITATE**, s. f., *mobilitas*, (fr. *mobilité*), calitate, proprietate de *mobile*: *mobilitateu ochiloru, maniloru, limbei, vocii, materiei, corpuriloru sferice, ventului, etc.*, si fig. *mobilitatea mulieriloru, caracterulu, fortunei, physionomiei, fuciei, lucruriloru umane*.

* **MOBILITATIONE**, s. f., (*mobilisation*), actiune de *mobilizare*.

* **MOBILITATU**, -a, adj. part., (*mo-*

billatus), facutu *mobile*, pusu in statulu de miscare.

MODA, s. f.; vedi *modu*.

*MODALE, adj. (it. *modale*, fr. *modal*); relativu la *modu*: *espressioni modali*; *forma modale*, care espreme unu *modu* grammaticale.

*MODALITATE, s. f., (it. *modalità*, fr. *modalité*); calitate de *modale*, *modu* de a fi, de a se face: *albeti'a e una modalitate a neuei*; *modalitatea unei buccata de musica*; *cu cari modalitati amu poté duce acestu lucru la bonu capitu?*

*MODELLABILE, adj., (it. *modellabile*), ce se pote *modellá*.

*MODELLARE, v., *efformare*, *effingere*, (it. *modellare*, fr. *modeler*); a face *modellulu* unei persoane sau unui lucru, 1. in genere: *marea a modellatu uscatulu*; *a si modellá portarea dupo portarea altoru-a*; *a modellá tonulu si espressionile dupo caracteriulu personelu ce pune cineva in scena*; 2. in specie, a) in sculptura, a face cu *céra* sau cu *pamentu* *modellulu* unui ce de essecutatu in marmore sau in alta materia: *a modellá eu céi i*, *cu gypsu*, *cu argilla*; *artea de a modellá este partea principale si essenziale a statuarisi*; b) in pictura, a representá *essactu* partile *proeminenti* alle unei figure, cumu *muschii*, de *esemplu*; c) in genere, in artile plastice, a trage una copia, mai vertosu a trage una copia in micu.

*MODELLATIONE, s. f., *actione* de *modellare* *efformatio*, *effictio*.

*MODELLATORIU, *-toria*, adj. s., *efformator*, (compara si it. *modellatore*, fr. *modeleur*); care *modella* sau scie bene *modellare*.

*MODELLATU, *-a*, adj. part. sup. si subst. abstr. m., d'in *modellare*: *figura modellata*, *modellatulu unei figura* (compara si fr. *modelé*).

*MODELLATURA, s. f., *effictio*, *effingendi modus*, *effigies*; *actione* si *effectu* de *modellare*, (compara si fr. *modelé* si *moulure*); in specie *ornatura* *architecturale*.

*MODELLU, pl. *-e*, (it. *modello*, fr. *modèle*) *exemplar*; proprie *deminutivu* d'in *modu* = *forma*, si de aci, *representare* in micu a unei persoane sau lucru,

si prin *estensione*, *copia*, *esemplu*, *esemplariu*, *typu*, *typariu*, *norma*, *dupo* care face *cineva ceva*, forte *desu* cu nuanti'a de *esemplariu demnu* de *imitatu*, *esemplu bonu*, *perfectu* in *genulu* seu, *atátu* in *sensulu* *materiale* *cátu* si *morale*, in genere: *modellu de scriere*, *de desemnu*, *de pictura*, *de statuaria*; *uiserie*, *desemná*, *depinge dupo* *modelle bone*; *scriptur'a nu merita a servi de modellu eleviloru*; *unu modellu de bracce*, *de camesia*, *de vestimente*; *operile prosaice si poetice ca si celle artistice alle anticiloru*, *sunt eternele modelle*, *de cari nu s'ar cadé se ne departámu*; *a fi modellu de portare*; *regele acellei terre e unu modellu de rege*; *modellulu vietiei crestinesei*; *sunt bone si relle modelle*; *tu urmedia si imita modelle bone in portarea*, *lucrarei viet'i a tea*; *modelle de littere de typariu*, *unu modellu de campana*, *modelle de ollei de caramide*, etc. 2. in speciale, a) in artile formose, *persona* sau *lucu* ce se *depinge*, se *desemna*, se *sculpesce*: *natur'a intrega*, *fientiele tote*, *persone*, *animali*, *arbori*, etc., *sunt modelle pentru artisti*; *modellu mortu*, *de natura morta*, *obiectu fora vietia* ce *desemna*, *depinge* sau *sculpesce* *artistulu*, in *oppos.* cu *modellu viu*, omu ce *serve* de *modellu* *artistului*; *apune modellulu in attitudinea de representatu*; — *vorbinda* in specie de *sculptura*, *modellu* = *forma* de *céra*, de *pamentu*, *dupo* care are se se *essecute* alt'a in *marmore* sau in *alta materia*; *modellulu unei statua*; *modellu in mare*, *in micu*; b) in *architectura*, *machinaria* si in *alte arti* si *maiestrie*, *modellu* = *image* in micu a *lucrului* de *essecutatu* in *mare*: *modellu de case de campu*, *de scola elementaria*; *de bance si scaune pentru scola*; *modellu de mora*; *modellu de gypsu*, *de lemmu*, *de pluta*; *modelle de navi*; c) in *anatomia*, *desemnu*, *sculptura*, *tornatoria* si *altele*, *modellu*, a) *image* a *obiectului* de *marime* *naturale*: *modellu anatomicu*, *corpu omenescu*, *formatu* d'in *osse addeverate*, d'in *sceletu*, si d'in *muschi* de *cartone*, *coperiti* cu *scame* de *cánepa*, *cari imita fibrele muscuarie*, si *depinsi* cu *colori naturali*; *modellu de*

cosutura, modellu de pictura, de scriptura, etc.; ce au se imite essactu cosutoriulu sau cosutoress'a, pictoriulu, scriptoriulu; 3) forma, tipu, typariu: *modelle de campana, de littere, de olle, de urciore.*

* MODENATURA si *modinatura*, s. f., (it. *modanatura*, fr. *modénature*); proportione, mesura a *modellaturci* cornicei unui edificiu: *modinatur'a determina caracteriulu diverseloru ordini de architectura; modinatur'a corinthia e elegante.*

* MODERABILE, adj., *moderabilis*; care se pote *moderare*.

* MODERAME, pl. *moderamine*, *moderamen*, si :

* MODERAMENTU, pl.-e. *moderamentum*; actu, cumu si mediusau instrumentu de *moderare*: *intre moderamentele unei nave e si gubernaculu.*

* MODERANTE, part. adj., *moderans*; care *modera*.

* MODERANTIA, s. f., (it. *moderanza*), calitate, potere de *moderare*.

* MODERARE, v., *moderare*, si *moderari*, (comp. si it. *moderare*, fr. *modérer*); a tiné in *modu* = in mesura, a mesurá, a *computá*: a regulá, direge; a infrená; micusiorá, indulcé, imblandi, alliná, stemperá, impacá, etc.; a si *moderá dorentice, passionile, furia, menia*; a *moderá intensitatea forticii vaporiloru; a si moderá spesele, passii, vorbele, gusturile; punitiunea se modera si dupo calitatea si cultur'a personeloru; suffletuludirege, modera si missica corpulu; a moderá calli, una nave, unu choru de cantatori.*

* MODERATIONE, s. f., *moderatio*, (it. *moderazione*, fr. *modération*); actiune, actu si calitate sau potere, virtute de *moderare*: *moderationea in tote e bona, moderationea vocii, gestalui, passiloru de facutu in vietia, passioniloru, speseloru, dorentieloru; spiritulu de moderatione e unu semn de lassitate in ochii fanaticiloru si spulberatoru; moderatione in mancare, in vorbire, in punire, in pretiu, etc.*

* MODERATORIU, -toria, adj. s., *moderator*, (it. *moderatore*, fr. *modé-*

rateur); care *modera* sau serve a *moderá*: *moderatoriulu universului, allu unei nave; covente moderatorie de furia; moderatoriu allu fanaticiloru si esaltatoru.*

* MODERATU, -a, adj. part., *moderatus*, (it. *moderato*, fr. *modéré*): *menia moderata, passioni moderate*; — luatu de regula ca adj., care se *modera* = se mesura, se computa, e computatu, mesuratu, infrenatu, stemperatu: *fili moderati in tote câte faceti si diceti, portare moderata, vorbe moderate*; — ca adj., a *vorbí* si a se *portá moderatu, moderate.*

MODERNARE, v., si :

* MODERNISARE, v., (fr. *moderniser* si *moderniser*); a face *modernu* ceva *anticu*, a apropiá si apropiá lucruri antice cu gustulu *modernu*: a *modernisá pantheulu sau pantheonulu; chorumu dramatoru s'a modernisatu.*

* MODERNU, -a, adj., (*modernus*, it. *moderno*, fr. *moderne*, — d'in *modu*, si a nume d'in form'a *modo* = *de currendu*); oppos. la *anticu, vechiu, coventulu modernu* = nou, nou dupo tempu, care a fostu sau s'a facutu, e sau se facú de currendu, nu de multu tempu: *tempurile antice si moderne; auctori moderni si antici; opere de arte moderne imitate dupo celle antice, architectura moderna, sculptura si pictura moderna; chymic'a moderna, philosophii moderni si philosophi'a moderna; istori'a moderna.*

* MODESTIA, s. f., *modestia*, (ital. *modestia*, fr. *modestie*); calitate, portare si fapta de *modestu*: *modesti'a nu i permite se vorbesca de minunile de barbatia ce a facutu in ultimulu bellu.*

* MODESTU, -a, adj., *modestus*, (it. *modeste*, fr. *modeste*); d'in *modu*, mesuratu, moderatu, computatu, stemperatu, infrenatu, etc., 1. in genere: *limba modesta, portare modesta in tote, vorbe modeste, passi modesti, avere modesta, spese modeste, vestimente modeste*; 2. in specie, in dominiulu moralei; a) o-
nestu, virtuosu, bonu, regulatu in portarea si vietia sea, rosinosu: *juni cátu se pote de modesti; mulierca modesta si cauta de casa, nu allerga dupo petreckeri, nu*

are setea lussului si ostentationei; b) mai vertosu, fora pretensionii, care nu e mundru, laudarosu, cui nu place a se arretá, a vorbi de sene, de meritele selle : addeverulu e totu de una modestu; fiti mai modesti, si nu credeti co ati fi capaci de tote; una feta formosa e si mai formosa, deco e si modesta.

* MODIALE, adj., *modialis*; de unu modiu, de capacitatea unui modiu : *calice modiale*.

* MODIARE, v., *modiare*; a mesurá cu modiu.

* MODICITATE, s. f., (franc. *modicité*), calitate, statu de modicu : *modicitatea fortunei nostra nu ne permite spese mari*.

* MODICU,-a, adj., *modicus* : care are modulu = mesur'a covenita, 1. mesuratu, computatu, infrenatu, mai vertosu in portare : *a merge cu passi modici, beutura modica, ospetiu modicu*; — 2. déro si care nu are mesur'a covenita, mediu, de medilocu, micu, neinsemnatu, nedistinsu : *statura modica, ocli modici, stare modica, progresse modice, talentu modicu*.

* MODIFICABILE, adj., (fr. *modifiable*); care se pote modifíca.

MODIFICANTE, part. adj., *modificans*, (it. *modificante*); care modifica.

* MODIFICARE, v., *modificare*, (it. *modificare*, fr. *modifier*); a face sau pune modu, a mesurá, 1. in sensu mai originariu, a mesurá, computá, stemperá, temperá, infrená, marginí, restringe, micusiorá, etc. : *a modifíca punitiunea, conditionile prea onerose alle contractului, amend'a prea mare, sensulu prea largu allu coventului, frasei, espressionei; oratoriulu si poetulu e detoriu, pentru armonia, a modifíca tote perioadele, frasile, si tote membrele periodeloru si frasiloru*; 2. in sensu mai departatu si metaforicu, a scambá, a dá altu modu sau forma unui lucru sau uneia din partile lucrului, de regula cu nuanti'ade *coregere, ammeliorare*, déro adesea si scambare in diferente, sau chiaru in reu : *clim'a, educationea, cultur'a, legile modifica a fundu natur'a omului; a modifíca una lege prin amendamente; acésta revolu-*

tione a modificatu natur'a nu numai a guberniului, ci si a nationei intrega, differitele dispositioni alle partiloru modifica materi'a; ideele particularie modifica si clarifica ideele generali si vage; unu singuru coventu udaussu unei frase modifica sensulu ei generale; adverbiele sunt covente ce modifica verbele si adiectivele.

* MODIFICATIONE, s. f., *modificatio*, (fr. *modification*, it. *modificazione*), actione si effectu allu actionei de a modifícare : *modificationea unei punitiunea grea; modificationile facute in originale unui actu*.

* MODIFICATIVU,-a, adj., (fr. *modificatif*), care pote modifícu : *clausa modificativa de totu contractulu*.

* MODIFICATORIU,-toria, adj. s., *modificator*; (fr. *modificateur*); care modifica sau serve a modifícu : *elemente modificatorie naturei unui lucru*.

* MODIFICATU,-a, adj. part., *modificatus*, (it. *modificato*, fr. *modifié*); *verbe modificate in sensulu loru prin substantive, construite ca obiecte; lege in totu modificata*.

* MODIFICU,-a, adj., *modificus*; care modifica.

* MODIMPERATORE, s. m., *modimperator*, (contrassu d'in *modi imperator*), *imperatore de modu*, in speciale, de mesur'a de beutura, de numerulu de pocarie ce fia-care ospete e detoriu a bee la unu ospetiu : *modimperatorele se chiama si dictatorele, magistrulu, regele ospetiului*.

* MODIOLIFORME, adj., (fr. *modiologique*); care are forma de modiolu de rota.

MODIOLIRE, *modiolitu, modiolitura*, etc., vedi : *modiolu*.

MODIOLU sau *modioru* si *mosoru*, pl.-e, *modiolus*, tuber; mica; *nugax*, (compara si fr. *modiole* si *moyeu*, it. *mozzo* si *mozzolo*); deminutivu d'in *modiu*, 1. in sensu si usu scientificu, a) proprie : *unu modiolu de ordiu, de lente, de faseola, de meliu; trei modiole de farina de gránu*; b) prin metafora, a) genu de conchilie bivalve; ß) instrumentu chirurgicu, compusu d'in unu tubu cu rota

la unu capetu; 2. in usu populariu applicatu la obiecte ce sémina mai multu sau mai pucinu cu unu *modiolu*, (in sensulu primitivu de sub 1. a), ba chiaru la semnificatiuni ideali, si a nume: a) ce sémina in forma cu unu *modiolu*, tubu, tiéva, vasu de beutu *cylindricu*, ceva inflatu si cavu: *nodu*, ghiandura, inflatura, grumuru, etc.; x) in genere: *modiorulu rotei* = butea; *rota de pumpa*, de scossu *apa*, de storsu *oliu cu doue modiole*, doue tuburi, doue tieve, doue capse: *modiore de pamentu facute de orbeti*; *modiore de furnice*: β) in specie *modiolu de depenatu*, si absolutu *modiolu*, pre care se dépena, se infasciora tortu, acia: *unu modiolu de acia de linu*; *doue modiole de fire de metasse*; *am terminatu doue modiole de fire de lâna*; *modiolu de lemn*, de *arundine*: de aci, *modiolu* = cantitate de tortu sau de acia depenata pre unu *modiolu*: *unu modiolu* = *modioru de metasse*: b) in sensu ideale, x) coner., lucr micu, una *mica* sau *nemica*. sfermatura: β) abstracte, (vedi si *modiolire* mai la valle), rupere, muscare de mici buccatelle, mancare si mestecare cu mare labore, fora se se allega cu *nemica* in gura: *vedi ce modiole da copillulu buccatellei de carne appucata in gura*; *prunculu da modiolu titiei fora lapte sau cu pucinu lapte*; — de aci, β. derivatele, a) d'in form'a *modiolu*, x) *modiolire* (pre a locuri: *mosolire*), -escu, v., x) *difficulter et laboriose morsicare vel masticare*, vorbindu de copilli fora denti sau de betrani fora denti, de sorici, etc., cari cu difficultate potu musca d'in ceva, si de acea-a, si de cei ce sugundu si rodindu cu mare difficultate potu manca câte ceva: *soricii au modiolitu casiulu, brendiu, carnea*; *copillulu modiolesce numai titia, fora se pota suge ceva: nu mancu eu buccatelle modiolite in gura de ballosi de copilli si de betrani*; de aci, *modiolire*, β) a masticá in delungu, a tiné in de lungu in gura: *de candu mai modiolesce catellulu osciorulu ce i am datu' ce totu modiolesce cellu meru, cea péra, cellu ossu, etc.*? — γ) *corrugare, atterere, sordidare*, vorbindu de

vestimente, a le stringe reu, a le boti, a le sordi: *mi ai modiolitu rochiele tote*; β) *modiolitoriu, -toria*, adj. s., (pre a locuri *mosolitoriu*), care *modiolesce*; γ) *modiolitura*, s. f., (pre a locuri *mosolitura*, actione si effecta de *modiolire*: *modiolitur'a sssului de carne, a titiei de copillu, a rochiei*; b) d'in form'a cu r in locu de l, *modioru* (si pre a locuri *mosoru*), essu formele: *modiorire* si *mosorire*, *modioritu* si *mosoritu*, *modiorosu* sau *mosorosu*, etc., de cari vedi la *modu* cotra finitu); si derivatele *modioroniu*, *mosoroniu* si *mosioroniu* (cu n molliatu: *modioroiu*, *mosoroiu* si *mosioroiu*), s. m., augmentativu d'in *modioru*, luatu in sensulu de sub 2. a): x) in genere: *modioroniu de rota*; *modioroniu* sau *mosoroniu*, *mosioroiu de orbeti*, de *limite de mosia*; a *face modioronie la diverse puncte alle confinieloru agrului*; β) in specie: *modioroniu de firu de metasse, de tortu, de acia*. M.

* MODIORELLU, (pre a locuri *mosorellu*, si *mosiorellu*; vedi *modiolu*), pl.-e, *modiolus orbiculus, fusus*; *tuber, glandula*, deminutivu d'in *modioru*; *modiorellu de acia, de pumpa, de rota, cocliu sau scripete*; *modiorele de metasse de diverse colori*.

MODIORIRE sau *mosorire, modioritu* sau *mosoritu*, etc., vedi *modiolu* si *modu* cotra finitu.

* MODISTU, -a, s. pers., luatu de regula mai multu in forma femina, (fr. *modiste*), care face si vende *mode*, mai vertosu pellarie muieresci.

MODIORONIU (cu n molliatu, *modioroiu*, pronuncia si: *mosoroiu, mosioroiu*), pl.-e, augment. d'in *modioru*: vedi *modiolu* cotra fine.

MODIORU, (pre alocuri si *mosoru*, si *mosioru*), s. m., demin. d'in *modiu*, si prin urmare acellu-asi cu *modiolu*, mai vertosu sub 2. si 3.

MODIU, pl.-e, si -*uri*, *modium* si *modius*; antica mesura romana de capacitate pentru lucruri aride, grauntie, farina, etc., care coprendea $\frac{1}{2}$ parte d'in patrantariu sau $\frac{1}{2}$ parte d'in medimnulu attien: *unu modiu de farina, trei modie de ordiu*; — d'in acea-asi fontana cu *modu*.

MODRU, s. m., vedi *modu* si *moduru*.
 MODU, pl.-uri s. f., *moda*, *modus*, (it. *modo* si *moda*, fr. *mode* m. le *mode*, si f. la *mode*), *mesura*, *forma*, A. sub form'a masculina, *modu*, 1. in intellessulu cellu mai primitivu de *mesura*, a) in genere: *varie sunt modurile de mesuratu pamentulu sau agrulu; modu de longime, modu liniariu; modu de superfacia, de volume de capacitate; amnestica seu cu semintia de hyoscyamu si de urdica, de ammen-doue in acellu-asi modu; e unu modu de observatu in tote lucrurile; de aci b) in specie: α) mesur'a covenita, just'a mesura: in tote se căutamu peno unde potemu merge, coci in tote e unu modu, si prea-multu suppera mai reu de cătu preapucinu: riurile se inflasse preste modu; avaritia fora modu, nemoderata; spese fora neci unu modu si computu; β) in retorica, poetica, musica, saltatione, *modu* = *mesura*, *rhythmu*, *tactu*, *mesura* a sonuriloru sau tonuriloru si passiloru, miscariloru: *surdulu nu pote intellegemodulu vociloru si sonuriloru; modu oratoriu, poeticu, musicu, lyricu, epicu; ai per-dutu modulu passiloru, nu salti in modulu canticului; mai vertosu in musica: modu ionicu, doricu, phrygicu, lydicu, modu grave, leve, lentu, celere, acceleratu, moderatu, etc., modu majore, in care tert'a si sest'a sunt majori, in oppositione cu modulu minore, in care acelle-asi intervale de sonuri sunt minori: tonu in la, modu majore; tonu in la, modu minore; 2. in intellessu derivatu si metaforicu de forma = dispositione, accidentia, calitate, genu, specia, methodu, regula, lege, categoria, tipu, si alte assemuni idee metaphysice, sau philosophice, a) in genere: in tote lucrurile mentea nostra distinge substanti'a sau materi'a si modulu sau accidenti'a, substratulu si attributulu, fundulu si forma; un'a d'in principallile cause alle erroriloru nostre e co confundemu modurile cu substantiele, substantiele cu modurile; modurile separate de corpuri n'au realitate de cătu in mentea nostra; in dominiulu istoriei naturale, in regnulu animale, de essemplu, tote fictiele sunt facute d'in**

*un'a si acea-asi materia, si numai dispositionea acestei materia, modulu loru de formatione, adduce varietatea ce observam si admiram in generile acestui regnu; generile insesi, speciele cu varietatile loru, familiiele, ordinile, classile acellui-asi regnu nu sunt de cătu differite moduri de a fi alle fientieloru d'in acestu regnu; in dominiulu spiritulu, omenii, de essemplu, au toti facultatea de a cogitare; dero modulu de a cogitare differe nu numai de la omu la omu, ci chiaru in acellu-asi omu asupr'a acellui-asi obiectu; modulu de a cogitare pote differi; asiá si: modu de a vorbi, de a se portá, de a scrie, de a se espreme, modu de crescere allu plantei, allu animalelui; modu de a se guberná, modu de guberniu: tote scamba mod'a, peno si modulu de guberniu; in doue moduri se face injuria, prin violentia si prin fraude; b) in specie modu, ca terminu de cea mai inalta metaphysica, se applica forte desu in logica la formele cogitarei, si prin urmare si in grammatica la espressionile; acestoru forme, α) in genere: differitele moduri alle judeciului ceru differite moduri alle propositiei sau frasei; la unu modu de judeciu universale, absolutu, se cere unu modu de propositione crosi univerale, absolutu; concepte luate in modu abstractu sau concretu se espremu de asseminea in uodu abstractu sau concretu; inse covente de modu abstractu se applica une ori la concepte de modu concretu, si vice-versa; asiá: mancare, care de regula e, ca tote celle de acea-asi forma, unu coventu de modu abstractu, cumu in frasa: *mancarea de multe fructe casiona morbi*, e de modu concretu in constructionea: *mancari grasse*; β) in speciale, modu applicatu: α') la concepte de actione si la espressionile loru, la asiá numitele *verbe*: *modu personale*, care admite unu subiectu allu actionei de câte trei personele, in oppositione sau cu *modu impersonale*, care nu admite subiectu de neci un'a d'in celle trei persone: *ploua, ninge, grandina sunt verbe de modu impersonale*, ori simplu: *verbe impersonali*; sau cu *modu unipersonale*,*

care admite subiectu numai de *una persona*, de a *treia persona* : *se corvine*, *se cade sunt verbe de modu unipersonale* numai de *singulariu*; *éero* : *se dice*; *se spune*, *se astepta sunt verbe de modu unipersonale* si de *singulariu* si de *plurariu*; — *modu impersonale* se dice in genere de acelle forme verbali ce nu admittu *flessioni personali*, cumu : *modulu infinitivu*, in forme ca : *a mancá* = *mancare*, *a placé* = *placere*, *a duce* = *ducere*, *a audi* = *audire*; *modulu participiale* sau *gerundiale*, a nume, la *participie*, de forma ca : *laudatu-a*, *auditu-a*, *intellessu-a*, *coptu-a*; sau de forma ca : *currente*, *mandante*, *moriente*; la *supinu* in forme ca : *de facutu*, *de portatu*, *de collessu*, *de coptu*; la *gerundiu*, de forme ca : *arandu*, *cerendu*, *ducendu*, *audindu*; in tote aceste easuri, *modulu impersonale* se oppune la *modulu personale*, in forme ca : *facu*, *faci*, *face*, *facemu*; *faceam*, *faceai*, *faceai*, *faceam*; *se facu*, *se faci*, *asiu face*, *ai face*, etc., *modulu impersonale*, in acestu *intellessu*, se dice si *modu infinitu*, in oppositiune cu *modulu finitu* = *modulu personale*: inse espressionile de *modu finitu* si *infinitu* sunt de preferitu in acestu casu, lasandu espressionile de *modu personale* si *impersonale* sau *unipersonale* pentru casurile precedente; — *modu activu*, candu subiectulu insusi face *actionea* espressa prin verbu, ca in : *copillulu cresce si se desvolta bene*, in oppositiune cu *modu passivu*, ca in : *copillulu tai a fostu crescutu de altii*; sau cu *modu reflexivu*, *reciproca*, etc., ca in : *copillulu se spilla pre mane*, *si spilla manele*; — 3) dero mai vertosu la *judecie* si la espressionile loru, la *propositioni*, coventulu *modu insemna*, antaniu, in sensu largu, *relationi alle predicatului* cu *subiectulu*, *relationi ce se potu reduce la realitatea* sau *nerealitatea* *predicatului* ensusi in respectulu *subiectului*, ca in frasile : *copillulu canta*, *cereside sunt rosioare*, de una parte, si : *copillulu nu canta*, *ceresiele nu su rosioare*, de alta parte; in casulu de antaniu *judeciele* sunt in *modu positivu*, *affirmativu*, sau simplu *positive*, *affirmative*, asiá si *propositione* ce

ce le espremu sunt in *modu positivu*, *affirmativu*, sau simplu *positive*, *affirmative*; in casulu allu doilé, *judeciele*, ca si *propositionile*, sunt in *modu negativu*, sau simplu *negative*; *modulu negativu* e *modulu impossibilitatei absolute* sau *nerealitatii*; e inse si unu *modu allu impossibilitatei relative*, oppusu la *modulu possibilitatei*, asiá co *modu espreme* si *relationi alle predicatului* contra *subiectu*, cari se potu reduce la *possibilitate* si *impossibilitate* a *predicatu-lui*, fia *physica*, *materiale*, ca cea espressa in frasi ca : *copillulu pote sau nu pote cantá*, *scie sau nu scie cantá*; fia *morale*, in frasi ca : *copillului se cade*, *se corine a fi suppusu si docile*; *filiulu e detoriu sau nu e detoriu a sustiné pre parenti*; — allu doile, *relationi logice*, adeco *relationi alle judeciului insusi* contra facultatea *judecatoria*, contra *ratione* sau *mente*, *relationi ce inco se reduceu la realitatea* sau *possibilitatea* *judeciului* in sene, asiá in cátu avemu proprie doue *moduri logice* : a) *modulu realitatei logice*, *modulu certitudinei*, in care *judeciulu* se espreme cu *certitudine* in numele *subiectului cogitatoriu* ensusi, fia in frasi *positive* ca : *copillulu canta*, *pote cantá*, e *detoriu a cantá*, fia si in frasi *negative* : *copillulu nu canta*, *nu pote cantá*, *nu e detoriu a cantá*; b) *modulu possibilitatei logice*, *modulu incertitudinii*, *nerealitatei logice*, in casurile : a) candu *judeciulu* nu e allu *subiectului cogitatoriu* ensusi, ca in frasile : *pamentulu s'ar fi miscandu*, dupo *spus'a astronomiloru*; *Socrate dicea*, *co densulu nu ar fi sciendu nemica*; *omulu ce mente*, *nu mai e creditu* = *omulu mentionosu nu mai e creditu*; b) candu *judeciulu* e *interrogativu* : *cine scie tote?* *veni'a frate teu?* *unde ai pusu cartea?* *se pote un'a cu acesta-a?* — c) candu *judeciulu* e *conditionatu* : *déco su culpabile*, *spune-mi culpa*; *éero de nu su culpabile*, *de ce me bati?* *se vina acumutata teu*, *ar fi vai de tene*; d) candu *judeciulu* espreme ceva numai *doritu*, *vrutu*, *cogitatu*, cumu : *asiu vré se mancu*; *mancati*, *copilli*; *vreu se mancu*; in *grammatica* espressionea *modului realitatei logice* se

dice *modu indicativu*, éro *espressionea modului nerealitatei logice* porta *numirile de modu subjunctivu sau conjunctivu*, *modu conditionale*, *modu imperativu*; *modurile ce arreta relationi alle predicatului cu realitatea*, se *espremu in tote limbele cu covente formali anumite*, cumu : nu, ba, da, pote, se cade, se covine, etc., éro *modurile logice*, *adeco relationile judeciului cotra ratione insasi*, se *espremu parte cu vorbe anumite*, cumu, deco, co, pote, pre semne, etc., *parte cu flessioni*; in acestu respectu usulu limbeleru *variedia forte multu*; asiá, ca se dámu macariu una essemplu, se luámu frasea romanesca : a) *connoscu unu omu, care pote face acésta-a*, cu *modu indicativu in prop. care pote*, etc., in altu intellesu cu *modu conditionale* de doue forme : b) *connoscu unu omu care ar poté face acésta-a*, c) *connoscu unu omu, care ar fi potendu face acésta-a*; lat. *espreme primulu casu*, ca si noi, cu *modulu indicativu* : *cognosco hominem, qui potest hoc facere*, éro *celle alte doue casuri numai cu modulu conjunctivu* : *cognosco hominem, qui possit hoc facere*; si totu cu acestu d'in urma *modu* *espreme si modulu conjunctivu* allu nostru d'in acea-asi frase *negativa* : *nu connoscu unu omu, care se pota face acésta-a*, = *non cognosco hominem, qui hoc facere possit*; — B. sub forma feminina, *moda* = forma *trecutoria* data unui lucru d'in *fantasia*, *arbitriu*, *capriciu*, *bonu placu*, etc., in sensu *materiale*, éro in sensu *morale*, forma, *modu de portare*, *de lucrare*, etc., *capriciosu*, *arbitrariu*, *fantasticu*, *usu*, *abitudine particularia* unui omu sau mai multoru-a, adesea cu *nuanti'a particularia* de *abitudine trecutoria*, *gustu fantasticu* si *greu de contentatu*, 1. in genere : *moda noua*, *moda vechia*; *omu de mod'a noua*, *omu de mod'a vechia*; *moda vechia de tunice*, *de camesie*, *de pellarie*, *de calcioni*; *a fi servulu sau serv'a modei*; *atari complimente sunt de moda vechia*; *erosi au essitu la moda vechiele forme de vestimente*; *modele se destrugu unele pre altele*, si adesea *celle mai extravaganti sunt preferite* *celloru mai*

formose moduri de ornatu, unu omu, una muiere sunt *de moda*, sunt *in moda*, *candu sunt forte cautati*; *asiá si una carte*, *una mancare*, *una merce*, sunt *de moda* sau *nu mai sunt de moda*; *moda italiana*, *francese*, *germana*; *dupo mod'a turcesca de portu*, *de mancare*, *de sedere de amblare*; 2. in specie, a) *ornamentu de moda* sau *in moda*, ce serve in *particulariu* *femineloru* : *modist'a e fabricatoria si venditoria de mode*; *muierea*, *cui nu place lucrulu si cas'a*, e *setosa de mode*; *muierile nostre aru face bene*, *in locu se se lasse despoiá de modiste*, *se invetie a si face singure modele de cari au lipse*; *modele francese sunt celle mai estimate si mai cautate* *pentru elegantia si bonulu gustu ce le distingu*; *modelle de mode francese pentru pellarie*; b) *fantasia*, *capriciu*, *tona*, de regula cu *nuanti'a deco* elle sunt *supperatorie*, *importune*, *nesufferite* *pentru altii*, *applicatu si la animali* : *ce moda a mai luat estu-a*, *de nu vre sedé inainte?* *déro in particulariu!* la *omeni* : *ce sunt este-a ce faci pre tota diu'a?* *a mai leuatu acuma una moda*, *mod'a de a mi sedé tota diu'a despoiatu*; *a trái dupo mod'a sea*, *a face tote modele copillului*; — in acestu sensu si m. *modu*, pl. *moduri*, cumu se vede d'in *modorosu*, etc., de care la *urmatoriu* : C. câte-va *derivate popularie* d'in *modu*, se *esplica* ca mai bene *allaturate* de *ultimulu sensu* allu *acestui coventu*, si *anume* : 1. *directu* *derivate* d'in *modu*, a) *modorosu a*, si *modurosu* (ca *nasorosu* si *nasuros* d'in *nasu*), *adj.*, *morosus*, *difficilis*, *impertunus*, *tristis*, *tetricus*, *plenu de mode* sau *moduri*; *moduri* = *de tone relle*, *supperatiosu*, *greu de contentatu* : *betranii sunt modorosi*; *ce betrana modorosa?* *nu siede bene teneriloru se fia-modorosi ca betranii*, *ca muierile relle*; b) *modorone* si *modoroniu-a*; (cu n *molliatu modoroiu*), *morosus*; camu in *acellu-asi sensu* cu *modorosu*; 2. *indirectu*, prin *intermediulu deminutivului modioru* = *modiolu* (*pronuntiatu si mosoru*; vedi *modiolu*), *derivate* d'in *modu* : a) *modioru* *insusi*, pl.-e, *morositas*, *libido*, *insulsa libido*, *tetricitas*, *fantasia*, *capriciu*, *tona* *mai rea*, *mai irrationale*

si mai supperatiosa de câtu cea espressa prin form'a primitiva *modu*, tona *copillaresca* orecumu; de aci *b*) essite, α) *modiorire* (si *mosorire*, vedi *modiolu*), -escu, v., **morosum**, **difficilem**, **tristem**, **tetricum præbere**, a face sau a se face supperatiosu, tristu, difficile, mai melancolicu, amaritu, inveninatu, etc., de regula, ca refl. *a se modiorí*: *ce esti asiá modioritu, ca cumu ti s'aru fi innecatu navile? de candu i a moritu copillulu asiá e de modioritu bietulu tata, in câtu nu lu vedi ridendu neci una data*; si pentru lucruri: *cerulu se modioresce: ce nueri modioriti!* — β) *modiorire* (si *mosorire*) s. f., actione, de 1 *modiorire*, cumu si actu sau statu, calitate de *modioritu*: intristare, tristetia, melancolia, anima rea, amaritione, supperatione, difficultate de fire, etc., **morositas**, **difficultas**, **importunitas**, **tetricitas**, **tristitia**, **ægritudo**, etc.; γ) *modioritu*, -a, (si *mosoritu*), part. d'in α) *modiorire*, luat u inse mai adesea cu intellessu de: **morosus**, **difficilis**, **tristis**, **mæstus**, **æger**, **importunus**, **tetricus**, **bosinflatu**, **supperatiosu**, **difficile de contentatu**, **tristu**, **melancolicu**, **insociabile**, **inaffabile**, etc.: *ce omu modioritu! ca cumu le ar stricá tota lumca, asiá sunt de modioriti, modiorita muiere mai ai: eu n'asiu poté traí una ora cu una muiere modiorita*; si despre lucruri: *ochi modioriti, fronte modiorita, tempu modioritu, di modiorita*; δ) *modiorosu*-a, (si *mosorosu*), adj., plenu de *modiore* = tone, capricie, supperare; capriciosu, greu forte de contentatu, supperatiosu, plenu de veninu si de amaritione, etc., **morosus**, **tristis**, **tetricus**, **difficilis**, **importunus**: *ce omeni modiorosi! ce muieri modiorose!* — compara lat. **morosus**, d'in **mos-moris**, care are aprobe acellu-asi sensu cu *modu*, si e, probabile, de acea-asi radecina ca acestu-a; — probabile co si *posomorire* e, cu profunda transformatione, essitu d'in *permosorire*, compusu d'in *per* (transformatu in usulu populariu de pre a locuri in: *pe, pi, pã, po*), si d'in *mosorire* = *modiorire*. *M.*

* **MODULABILE**, adj., care se pote *modulá*.

* **MODULAME**, pl. *modulamine*, **modulamen**, si :

* **MODULAMENTU**, pl.-e, **modulamentum**; actione, mai vertosu effectu allu actionei de *modulare*, ceva melodicu, melodia, eufonia: *modulamente plene de arte*.

* **MODULARE**, v., **modulari**, (it. **modulare**, fr. **moduler**), d'in *modulu*: 1. in genere, a mesurá, regulá, ordiná; 2. in specie, despre tonu, sonu, voce sau vorba, musica, saltatione: a mesurá, cadentiá, armonisá, a face intonari si miscari mesurate, rhythmice, a saltá, jocá, vorbí, pronuntiá, serie cu rhythmum sau in rhythmum; a) in genere: *ensa-si natur'a a modulatu vorb'a, componendu-a, d'in voci acute si gravi; a modulá passii dupo mesur'a musicci; verginile modula cu petiorele canteculu ce canta; a modulá si rotundi membrele; a modulá in versuri lyrice laudele croului; copillulu, de si micu, modula forte bene totu ce vorbesce si lege*; b) in specie, in musica, α) a cantá, a dice si serie musica in mesur'a rhythmului, tactulu covenitu: *a modulá unu canticu de doru cu vocca sau cu unu instrumentu*; β) a trece d'in unu tonu in altulu, d'in scar'a unui tonu in scar'a altui tonu: *a modulá d'in do majore in do minore, d'in tonulu majore in cellu minore; se modula inse si fora a essi d'in tonu si d'in modu*.

* **MODULARIU**, -a, adj., (fr. **modulaire**); relativu la *modulu*: *architectura modularia*, derivata d'in celle trei ordini de architectura antica.

* **MODULATIONE**, s. f., **modulatio**, (it. **modulazione**, fr. **modulation**); actione si effectu allu actionei de *modulare*: *modulationea saltului, vocci, vorbeloru; minunate modulationi agli in acellu opu de musica; modulationi de addeverata preveghiatore; ne a incantatu cu modulationile selle àngeresci*.

* **MODULATORIU**, -toria, adj.; **modulator**, (fr. **modulateur**); care *modula*: *minunatu modulatoriu de cantice de doru, compositoriu de musica, bonu modulatoriu*.

* **MODULATU**, -a, 1. part. pass., **modulatus**, -a: *cantecu bene modulatu*;

2. sup. si subst. abst., *modulatus, -us* : *modulatulu passiloru in saltatu.*

* MODULU, pl. -e, *modulus*, (fr. *module*); deminutivum d'in *modu*, mesura mica, 1. in genere : *a mesurá pre fia-care cu modululu seu*; 2. in specie, *a*) in architectura, norma, unitate de mesura arbitraria, ce serve la determinarea proportiunilor partilor unui edificiu : *diametrulu sau semidiametrulu basei unei colonne serve, de regula, ca modulu in diferitele ordini; in columnele de genulu doricu se liea ca modulu a cincispredecea parte d'in inaltimea loru impreuna cu capitellulu*; *b*) cu sensu mai generale de norma sau mesura a diametrului unui corpu cilindricu, unui tubu, unei tieva; *c*) in poesiá, musica, saltatione : *rhythmu, tactu, melodia, eufonia*; *d*) in numismatica, diametrulu unui numu sau medalia; *e*) in algebra, cantitate cu care cauta se se multiplice logarithmii de una systema spre a se aflá logarithmii correspondenti in alta systema; *f*) in genere, norma, esemplariu, esemplu, modellu, tipu : *modululu mesurorulu liniarie e metrulu.*

MODURU, s. m., *modulus*; forma popularia, deminutivum d'in *modu* = *modulu*, usatu mai allessu sub form'a scurtata, *modru*, si cu acellu-asi intellessu ce are *modu*.

MOIARE, *moiatu*, etc., vedi : *molliare, molliatu*, etc.

* MOLA, s. f., *mola*, (d'in *molere*), machina de *molutu* = macinatu, acellu-asi si in origine si in sensu cu populariulu *mora*; applicatu inse si cu sensulu de : *a*) *pétra de mora*; *b*) *farina*, si in speciale, *graantie de ordiu, de granu, de secare, macinate mare, care amestecate cu sare, se arruncau pre victim'a dussa la altariu spre junglare* : *a asperge vinu si mola pre taurulu de sacrificatu*; (de ací verb. *immolare*); *c*) *fetu abortitu in matricea mammei, buccata de carne informa si inanima, ce femin'a sau nasce sau adjuge se mora, sufferindu ca de unu morbu*; *d*) *nume propriu de diéa, de regula in plur. mole* = *molæ*, filie alle lui Marte, protectrici *moreloru si morariloru.*

MOLARE, adj. *molaris*, si :

MOLARIU, -a, adj., *molaris* si *molaris*, (compara si fr. *molaire*); relativu la *mola*, care serve la *molutu* = macinatu, de *mora* : *asinu molarium, calli molari : denti molari*, si absol., *molarium*. numiti *masselle*; *petra molare* sau *molaria*, — s. f., *molaria*, fodina de petre de *mora*: s. m., personale, *molarium*, care scote d'in fodina sau lucra petre de *mora*.

MOLCELLU, *molcutiu*, etc., vedi : *mollicellu, mollicutiu.*

* MOLE, s. f., *moles*, (it. *mole*, franc. *môle*); 1. massa de materia informe, mare si grea : *petroniu, stâna de pétra, grumuru, cumuru, acervu, etc.*; 2. in specie : *a*) *constructione colossale, mai vertosu de pétra*; α) in genere : *mole de palatium, de case, de nave, de mormentu; de constructioni*; β) in speciale, α') *constructione oppusa actionei destructoria a unei apa* : *mobile oppuse furiei undeloru; totu campulu ar fi inundatu de versaturele torrentelui, deco mobile nu l'aru tiné in albi'a lui*; β') *apparatu bellicu, apparatu de atacu, assaltu*; 3. tropice, *a*) *marime, mare numeru, cantitate, multime, potere, greutate* : *a fi strivitu sub molea urei si invidiei; poterca brutale se surpa prin ensasi molea sea; mole de avere, de auru si argentu; mole de cure, de amaritioni*; *b*) *greutate, difficultate, sarcina, labore* : *mai mare mole avea capitianulu cu ai sei de câtu cu inimicii.*

* MOLECULA, s. f., (*molecula*, franc. *molécule*); deminutivum d'in precedentele *mole*, particella de materia, mica particella d'in unu corpu materiale; 1. in genere : *moleculele sangelui; molecule de carne, de acru*; 2. in specie, in scientiele naturali : *molecula elementaria* = *molecula constituenta*, care da nascere unei minerale : *in barytulu sulfatatu moleculele elementarie sunt parte molecule de acidu sulfuricu, parte molecule de barytu; molecula integrante, care resulta d'in combinationea moleculorulu elementarie sau constituenti* : *fia-care molecula integrante d'in unu fragmentu de sulfura de mercuriu e formata d'in doue molecule constituenti, un'a de sulfure si un'a*

de mercuriu; molecula organica, particella de materia ce se presupune co e totu de un'a viua si activa, co contribue la nutirea si desvoltarea fientieloru *organice* si co se divide in atomi incorruptibili si indestructibili, capaci de a se *organisá* si formá in corpuri de animali si vegetali; *molecula organica* sau absolute, *molecula* se dice si la unu animale microscopicu, in spermá;—mai inainte se confundeá *molecul'a* cu *otomulu*, astadi se face distincione intre acesti doi termini: *molecul'a* se presupune ca formata d'in mai multi atomi; se presupune co atomii prin positur'a loru dau *molecul'e* form'a ei *particularia*, apoi d'in positur'a atomiloru in *molecul'e* ar fi resultandu diversitatea *substantieloru*.

MOLECULARE. adj., si :

MOLECULARIU, -a, adj., (*molecularis*, fr. *moléculaire*); relativu la *molecula* sau la *molecul'e*: *dispositionea molecularia*, *compositionea molecularia* a unui corp; *attractionea moleculara*.

MOLEMA si *molesma*, s. f., (*μόλωμα* si *μόλωση*), *contagio*, *pestis*, *lues*; *spurcatione*, *contactu* cu ceva spurcatu si *morbidu*, *contagiu*, *pestilentia*, *peste*, *epidemia*: *molesma de peste*, *de vite cornute*, *de oui* si *de capre*.

MOLEMATICU si *molesmaticu*, -a, adj., relativu la *molesma*.

* MOLEMONIU. pl.-ie, *molemonium* (d'in *molere*), insemna proprie: *macinare*, *sfermare*, *spargere*, — aplicatu inse in specie la una planta, cu care se crede co se potu sparge sau descunia ferrale? planta analoga cu cea conosciuta de poporu sub nume de *erb'a fer-raloru*.

MOLEMOSU, -a, si *molesmosu*, adj., *contagiosus*, *pestilens*; plenu de *molesma*, *molematicu*.

* MOLENDARIU, -a, adj., *molendarius*, (d'in *molere*), relativu la *macinatu* sau la *mora*: *asina molendaria*.

* MOLENDINACIU, -a, adj., (fr. *molendinacé*), care *sémena* cu unu *molendinu*, *vorbindu* de frundiele sau gram-tiele certoru plante, cari prin aripioarele loru *sémina* cu una *mora de ventu*.

MOLENDINARIU, -a, adj., *molendinarius*; relativu la *molendinu*, la *mora*, la *macinatu*;—s. m. personale, *molendinaru* = *morariu*.

* MOLENDINU. pl.-e, *molendinum*, (d'in *molere*); locu sau casa de *mora*, *mor'a* insasi.

MOLENSE, s. f., (*molesse* si *moleuse*), vedi *molensire*.

MOLENSIRE (si *molesire*, *moleusire*, *molepsire*), -escu, v., *contaminare*, *infestare*, *peste inficere*, (gr. *μόλναιεν*, inse allu nostru formatu prin intermediulu substantivului f., *molense* = *μόλωνσις* = *actione de contaminare*, si statu de *contaminatu* sau *molensitu*); a attinge cu ceva spurcatu, a spurcá, a sordí, a pangarí, si in specie, a comunicá sorde *pestifera*: *unui molesitu molesesce pre mai multi*; *una oue mol-sita molesesce tota turm'a*; *a se molesi*; si fig. *a se molesi de esemplulu celloru rei*; *tota societatea e molesita si putreda de corruptione*.

MOLENSITORIU (si *molesitoriu*, *moleusitoriu*, *molepsitoriu*), -toria, adj. s., *contagiosus*, *pestilens*; care *molesesce*: *morbi molesitori*, *esemple molesitorie*.

MOLENSITU (si *molesitu*, *moleusitu*, *molepsitu*), -a, part. d'in *molensire*, *infectus*, *contaminatus*, *peste infectus*.

MOLEPSIRE, *molepsitoriu*, etc., vedi *molensire*, *molensitoriu*, etc.

†† MOLERE, *molui*, *molutu* si *molitu*, v., *molere*; a sfermá grauntie de buccate, a maciná: *a mole granu*, *ordiu*, *meliu*, *cafea*.

MOLESIRE, *molesitoriu*, etc., vedi *molensire*, *molensitoriu*, etc.

* MOLESTARE, v., *molestare*, (fr. *molester*); a fi *molestu* cuiva, a lu supperá, vessá, inveniná, amarí: *a molestá cu processe*, *cu cereri impertinenti*; *taci*, *si nu me totu molestá*.

* MOLESTATIONE, s. f., *molestatio*, (fr. *molestation*); *actione* si *actu de molestare*.

* MOLESTATORIU, -toria, adj. s., *molestans*, care *molestá*, care *suppera*, *amaresce*; *superatoriu*, *amaritoriu*.

MOLESTATU, -a, part. sup. s. abst., *molestatus*: *patienti tare molestati de*

dorori de capu, de petiore; molestatulu vostru, copilli impertinenti, a adjunctu nesufferitu.

* MOLESTIA, s. f., molestia, calitate, statu si faktu de *molestu*: *cea mai mare molestia si inco multe si forte mari molestie are cea mai inalta functione in statu; molesti'a de leganatur'a marci; molestie de tota diu'a si or'a.*

* MOLESTU, -a, adj., molestus, (it. *molesto*, d'in *moles*), greu, onerosu, ce vine cuiva cu greu, tare greu, si de aci, importunu, nesufferitu de supperatoriu: *sarcina laboriosa si molesta; celloru ce inséta de placeri e molestu a fi privati de elle; veri-ce impertinentia, arrogantia e molesta; calcioni molesti, vestimente moleste; incetati cu celle vorbe moleste; molesta pronuntiare a celloru mai simple syllabe; nu fi molestu, co me scoti d'in pepeni; molestu cersitoriu, nu ti da pace neci una di.*

* MOLETRINA, s. f., moletrina, (d'in *molere*), mora, morisca.

MOLIBDENA, *molibdicu, molibdosu, molibdu*, etc., vedi: *molybdena, molybdicu, molybdu*.

* MOLIME, pl., *molimine* si:

* MOLIMENTU, pl. -e, *molimen* si *molimentum*, actione si effectu de *molire*: *luntrariulu cu mare molime mena luntrea in susulu apei rapida; cu mari molimente capitanulu aduna si stringe ostea ce fugisse si se resipisse de frica; nu se cere mare molimentu pentru asiá lucru micu.*

* MOLINA, s. f., vedi *molinu*.

* MOLINISMU, s. m., (fr. *molinisme*), doctrina a lui *Molina*, celebru jesuitu ispanicu.

* MOLINISTU, -a, adj. s., (fr. *moliniste*); sectariu allu lui *Molina* si allu *molinismului* acestui-a, (vedi *molinismu*).

* MOLINU, -a, adj. s., *molinus-a*; relativu la *mola* = *mora*; s. m., *molinu* si fem. *molina*, mora, morisca.

†† MOLIRE, v., *moliri* si *molire*; (d'in *moles*), proprie, a face *mole*, a se occupá de *una mole*, si de aci: 1. a si incordá tote poterile, a si pune tote poterile; 2. a face d'in tote poterile, a pará, urdí, planuí, tesse, combiná cu mul-

ta diligentia si persistentia, a pune in miscare, a *miscá*, etc.

* MOLITIONE, s. f., *molitio*; actione de *molire*: *molitione de infricosiate intariture in pregiurulu cetatei.*

* MOLITORIU, -toria, adj. s., *molitor*; 1. (de la *molitu* d'in *molere*, *macinare*): *dentii molitori*; s. m., *morariu*; 2. (de la *molitu* d'in *molire*): *molitoriu de rebellioni si de turburari in statu.*

* MOLITU, part. s., 1. d'in *molire*, *molitu*, -a, *molitus*; 2. d'in *molere*, *molitu*, *molitus*.

* MOLITURA, s. f., *molitura*; actione si effectu allu actionei, 1. de *molere* = *macinare*: *molitura de ordiu, molitur'a masselleloru*; 2. de *molire*: *moliturele ce facu dusmanii spre a ne perde.*

MOLLACIU, -a, (pron. si *mollatiu*, si *mollasiu*), adj., *mollior, molliusculus, flaccus; mustela piscis*, compara si fr. *mollasse*, it. *mollaccio*); fórte *molle*, de totu *molle*, flaccu; *carne mollacia*, si fig. *omu mollaciu in lucru, in mersu*;— s. m., specia de pesce, asiá numitu dupo *mollaci'a lui carne fora osse*, connoscuta si sub numele de *michaltiu*; s. f., *mollacia*, (compara fr. *mollasse*), specia de terrenu arenosu, fora neci una potere de productione, pentru co radecinele planteloru nu se prenu si nu tinu in ellu;— in acestu sensu se pote scrie si *mollacia*, ca provenitu d'in *mola* = *macinatoria*, pamentu ce se *macina*;—vedi si *mollecium. M.*

MOLLASIU, -a, adj. s., vedi *mollaciu*.

MOLLATECIA si *mollaticia*, s. f., calitate de *mollatecu*.

MOLLATECU si *mollaticu*, -a, adj., *molliusculus, flaccidus, languidus, lentus, ignavus, piger*; fórte *molle*, mai raru in sensulu originariu allu coventului: *céra mollatica, pétra mollatica*; ca mai desu inse in sensu derivatu si metaforicu, si a nume: a) *molle in mersu*, a) ca neavendu destulla potere in petiore: *pullii de gásca sunt in primele dille, dupo es-sirea d'in ou, asiá mollatici, co vrendu se amble, cadu pre spate; omulu acestu-a e mollaticu de petiore si de medilocu; au ti su mánele mollatice, de scapi diosu*

lucrurile? β) ca fiindu de natura lenta: *callu mollaticu, boi mollatici si greoni, cari abia si ducu petiorele; mollaticu cu unu asinu; ce mollatice sunt mulierile la calle!* b) molle in lucrare, fia de corpu, fia de mente si de anima; lentu, languidu, pigru, fora energia: *enervati de voluptati cumu vrei se nu fii junii mollatici si de braci si de mente? n'amu vedutu omu mai mollaticu ca tene in tote cate faci; caracterie de omeni mollatici.*

MOLLE, adj. s., mollis, (it. port. molle, isp. mole si muele, pr. molli, fr. mol si mou); contrariu duru, vertosu, tare; care cede usioru, care nu e duru, nu e vertosu, nu e tare, etc.; 1. in genere: *pamentu molle, pane molle, cera molle, carne molle; prov., cinu pote osu rode, cine nu, neci carne molle; pantice molle; lana molle; perimetass isi simolli, ouu molle, oua molli, nerescripte: pran molli nu petrose; a se intende si dormi pre erba molle; vinu molle; medicamentu forte molle; fig., tempu molle; de cativu anni avemu ierna forte molle; prov., pica molle in gura, se te mance; usiernutu molle; corelle molli prin ungere de tota diua; calli molli, buchiaru mollatici; asinulu e molle animale; omu asi molle de gura, co li se missica dentii toti si stau se cada; inse: molle de gura e si cellu greu sau nepreceptu la explicatu, cui nu merge gur'a, si prin urmare neci capulu: omeni molli in tote ce facu, molli in amblatu, molli in mancatu, molli in mersu, molli in cogitatu; 2. in specie, a) delicatu: omu molle de ochi, dero tare de urechie; animu molle; b) in reu, effeminatu, fora taria si energia, fia de corpu, fia de mente: *actioni molli, victia molle: molli si cofundati in languidire, le e friea a pune man'a la lucru; molle de ungeri = fricosu; c) blandu, usioru, fora energia, fora vigore: cu aceste molli mostrari nu se intelleptesc unu blastematu ca ellu: centari molli; d) lentu, languidu, lenosu: mollii asini; mollii Asiatici. — 3. ca adv., in diversele insemnari alle adiectivullui: a lucr'a molle, a ambla molle, a vorbi cuiva prea molle; a attinge molle cu manele; 4. ca sub. m.,**

numai in sing., ce e molle, parte molle, a) in genere: *a dormi pre molle; numai eu sciu si tarele si mollele; mollele e contrariu tarelui, asprului; a attinge pre omu la mollele seu; b) in specie, mollele capului (compara isp., mollera, port., molleira), parte anteriore a craniului, ce, la copilli, se si sente cu man'a co e molle: a lovi la mollele capului, in mollele capului, a palpa copillulu la mollele capului.*

MOLLECIU, -a, si molletiu, (mai pucinu bene mollesiu), adj., mollissimus, fiacidus: *pere mollecie, pepene molleciu, carne mollecia; vedi si mollaciu, mollesire; (compara si it. mollicio, mollicio); — s. m., molleciu, a) in genere: de si ju e in florea ctatei, e inse unu molleciu si de braci si de mente si de vaima; b) in speciale, insectu devastatoriu de cereali: molleciu stricu grunele.*

MOLLECONE, molleconiu -a, (cu si molliatu, molleconiu pre a locuri si molleconu), adj. s., mollissimus, fiacidus, lentus, dissolutus, piger, (compara si it. mollicone): augment. d'in mollecu, tare mollecu: *una mollecone de mulieru, de opa; unu mollecone de omu.*

MOLLECU, -a, adj., mollissimus, fiacidus, lentulus; camu molle, deminutiv d'in molle, d'in care altu deminutiv: *mollecutiu; vedi si mollicu, mollecutiu.*

MOLLESIARE, -adiu, v., si:

MOLLESIRE, -escu, v., mollire, laxare, enervare, effeminare; mollescere, flaccescere; mollis habere, (compara it. molleggiare, isp. port. amollescer, prov. am illezi si amolegar); a face mollesiu = molleciu: *a mollesia tutulu turnandu multa apru pre densulu; prea mollesii li ti copilli; tinendu-li in preu mare caldura; prin educatione mollatica se mollesescu nu numai corporile jnilorn, ci si caracteride; arutide si abundanti'a de tote mollesescu nationile, ficundu-le se se deu la lussu si la voluptati; perle si alte pome batute se mollesiedia forte: usia suat de raptu de fatiga, in catu mi s'au mollesiatu si nu me mai tivu petio, etc.*

MOLLESIIATORIU si mollesitoriu, -

toria, adj. s., *molliens*, *enervans*, *effeminans*, care *mollesiedia* sau *mollesesce*: *lussu mollesitoriu si corruptoriu de ânime si de caracterie*.

MOLLESIATU si *mollesitu*,-a, adj. part., *mollitus*, *mellis*, *laxus*, *flaccidus*, *ignavus*, *piger*, *dissolutus*, *effeminatus*; *lutu mollesiatu cu multa apa*; *copilli mollesiti prin molle crescere*; *celli mollesiti prin lussu si desfrenari au spaima de a pune mân'a pre una arma*.

MOLLESIATURA si *mollesitura*; *mollimentum*, *mollitudo*, *laxitas*, *flaccitas*, *dissolutio*, *effeminatio*; *actione si effectu allu actionei de mollesiare, sau mollesire, statu de mollesiatu sau mollesitu: mollesiatu' a pomeloru de prea mare maturitate; una mollesitura de omu*.

MOLLETATE si *mollitate*, s. f., *mollitia*, *mollitudo*, *flaccitas*, *laxitas*; *lentitudo*, *ignavia*, *pigritia*; *calitate si statu de molle: molletatea cerei topita; molletatea vinuriloru de estu tempu; molletate de omu, de callu, de asinu; molletate addussa mâniloruu si petioreloru prin prea multa caldura; atâta molletate in ânima de barbati nu credcamu se pota fi*.

MOLLETIA, s. f., *mollitia* si *mollities*, (compara si it. *mollezza*, isp. port. *molleza*; pr. *moleza*, fr. *mollesse*); — proprie, forma fem. d'in *molletiu* = *mollecium*; *stare, calitate de molle: molletiu cerei, plumbului si altoru metalle topite; molletiu a mâniloruu, faciei, pellei, perului; molletiu a vocii, sonului; molletiu a temperaturului, climei; molletiu a pamentului, pomeloru batute si prea-copte, molletiu creierului; ce molletia de ânima! a vorbi, a se portâ, a amblâ cu multa molletia; lussuri'a si libidinile adducu cu sene molletia de corpu, de mente si de caracteriu*.

MOLLETIOSU,-a, si *molleciosu*, *molliciosu*, adj., *mollior*, *flaccidus*, *ignavus*; *lentus*, *piger*; *plenu de molletia, tare mollecium: pome molletiose: boi molliciosi; asinu molliciosu între mollii asini*.

MOLLETIU,-a, adj., vedi *mollecium*.

MOLLEU, adj., vedi *molliu*.

MOLLIARE, *molliatu*, (cu *l* *molliatu*: *moiare, moiatu*), v., *mollire*, *molliescere*, *tingere*, *infundere*, *humectare*; *madefa-*

cere, aspergere, (it. *mollare*, isp. *mollar*, port., *mollar*; prov., *moillar*, fr. *mouiller*), a face *molle*, in sensu propriu si metaforicu, 1. in genere: *a molliâ si plecâ capulu, a molliâ manule; a molliâ cér'a, plumbulu, aurulu si alte metalle prin focu; a molliâ vinulu, rachiulu, alte spiritose beuture si medicamente; a molliâ una legatura strinsa, una acia preaintensa, una cõrda prea-incordata; prov., a molliâ cõrd'a = a lassâ pre corda mai de diosu = a mai lassâ din pretenzioni, d'in pretiu, etc.; a molliâ men'a, furia cuiva; a molliâ dorerea, amaritionea, acrimia; a molliâ gur'a, spinarea cuiva cu batal'a; a molliâ pre cineva infuriatu si obstinatu; cu vorbe bone cine nu se molliâ? a se molliâ dupo ventu ca papur'a si arundinea; nu l'am potutu molliâ cu nemica, neci cu reulu neci cu benele; bubele unse se molliâ, perulu unsu inco se molliâ, pulbere de molliatu pellea faciei; 2. in speciale, a) a bagâ in apa, sau altu licidu, a udâ, si fiendu vorb'a de albiture, a spellâ, a incepe a spellâ: *am molliatu camesiele peno acumu in trei ape, si totu nu su curate; plo'a mi a molliatu nu numai vestimentele, ci si pellea; a molliâ pâne in untu; a si molliâ barb'a spre a se rade; a molliâ boretele si a sterge cu densulu incetisioru puroniulu de pre buboniu; b) a incoveiâ, a flecte, a plecâ, si fig. a induplecâ: a molliâ guttulu si dá capulu in deretru; a molliâ ânim'a cuiva; c) a perde d'in intensitate: s'a mai molliatu, s'a molliatu bene fortun'a; tine geru de diece dille, fora se se molliâ de locu, (vedi *mollina* = *moina*).**

MOLLIARIU,-a, adj. s., relativu la ceva *molle*, care coprende *molle*: *ammestecatura molliaria*, d'in lucruri *mollii* sau *molliate*; — s. m., reale, *molliarium* = *mortarium*, amesteciu cu apa de arena si de calce pentru muruire.

MOLLIAZIONE, s. f., *mollitio*, *ma-defactio*; *actione si effectu de molliare: molliationea camesieloruu in doue ape; molliationea temperaturului, frigului, gerului*.

MOLLIATORIU,-toria, adj. s., *molliens*, *ma-defaciens*; care *mollia*: *covente molliatorie de ânima*.

MOLLIATU, -a, (si *moiatu*), adj. part., **mollitus**, **madefactus** : *cammesiele molliate in doue ape*; subst., *nu mai e lipse de molliatu*; *molliatulu albitureloru*.

MOLLIATURA, (si *moiatura*), s. f., **actio molliendi vel madafaciendi**; actione si effectu de *molliare* : *molliatura camesieloru in una apa*; *molliatur'a nouclei*. *molliatur'a gerului*, *glaciei*.

MOLLICELLU, -ella, (prin taliarea lui *i*, *moicellu*; compara si : *valcella*, *olcella* etc., in locu de *vallicella*, *ollicella*), adj., **mollieillus**, (it. *mollicello*); deminutivum d'in *molle*. prin intermediulu formei *mollicu* : *tempulu s'a facutu mollicellu*; *pânc mollicella*; *vinu camu mollicellu*; *boi mollicelli*; *omeni mollicelli ae gura*; si ea adv., *a amblá mollicellu*, *a vorbi si lucrá camu mollicellu*.

MOLLICIORU, -a, adj., deminutivum d'in *molliciu*.

MOLLICIOSU, -a, adj., vedi *molletiosu*.

MOLLICIU, si *mollitiu*, -a, adj., vedi *molleciu*, *mollitiu*, *mollesiu*.

* **MOLLICOMU**, -a, adj., **mollieemus**, care are *coma* sau peru *molle*.

MOLLICONE, adj. s., vedi *molleconiu*.

MOLLICOSU, -a, adj., **mollieusculus**, forte *mollicu*.

MOLLICU, -a, adj., **mollieculus**, deminutivum d'in *molle*. camu *molle* : *calli camu mollici*; de aci si altu deminutivum : *mollicutiu*, -a. (prin taliarea lui *i* : *molcutiu*, -a; vedi *mollicellu*); de totu *mollicu* : *mollicutia muliere*, *mollicuti jugani*; (compara si it. *mollico*-a, *mollicico*); — s. f., *mollica*, directu d'in *molle*, -a, (it. *mella*), lama de aciaru sau de altu metallu in certe machine, forte *suptire*, *molle* si *flessibile*.

MOLLICULU, -a, vedi *mollicellu*; *mollicutiu*, -a, vedi *mollicu*.

* **MOLLIFICARE**, v., **mollificare**, (it. *mollificare*, fr. *mollifier*); a face *molle* : *prin assemuni beutare si mollifica ventrele*; *a mollificá carne*, *bube*, *bubonie*.

* **MOLLIFICATIONE**, s. f., (it. *mollificazione*, fr. *mollification*); actione de *mollificare* : *mollificationea muschiloru*, *nerviloru*.

MOLLIFICATIVU, -a, adj., (it. *mollificativo*), care póte *mollificá* : *remediulu mollificativu de pântice*.

* **MOLLIFICATORIU**, -toria, adj. s., care *mollifica*.

* **MOLLIFICATU**, -a, adj. part., (it. *mollificato*) : *plumbu mollificatu*.

* **MOLLIFICU**, -a, adj., **mollificus**, care face *molle*, *mollificante*, *mollificativu*, *mollificatoriu* : *caldura mollifica de corpu si de spiritu*.

* **MOLLIGINE** si *mollugine*, s. f., **molligo** si **mollugo**; una specia de planta d'in genulu *lappaginei*.

MOLLIMENTU, pl. -e, **mollimentum**, mediu de *mollire* : *mollimente de dorori podagrice*.

MOLLINA, s. f., (cu *l* *molliatu*, *moina*), vedi *mollinu* si *mollinosu*.

MOLLINARE, -edia, (cu *l* *molliatu* : *moinare*), v., 1. ea unipersonale, a fi sau a se face *mollina*, a) sub forma activa : *mollinedia* = *tempus vel gelu mitescit*, *tempus est pluviosum*, a) se *mollia* gerulu, frigulu, e tempu *molle*, nu e geru aspru : *ce geru crá a séra*, si *acumu mollinedia*, *a inceputu a mai molliná*; si cu subiectulu speciale *geru*, *frigu* : *gerulu a mai mollinatu*; de unde, prin estensione, cu alte subiecte, a scadá in intensitate : *a mai mollinatu ventulu*, *fortun'a*, *plou'a*; b) a fi tempu ploiosu, a burá, a fi nueru : *mollinedia afora*, si e *tema co va plouá mai tare*; 2. personale, a) in sensulu de sub 1. **mollire**, mitigare tempus, gelu : *Domnedieu*, cu *misericordi'a sea pentru miseri*, *a mollinatu acellu infricosiatu geru*; b) *a molliná unu agru*, *unu pamentu* = *agrum vervagere*, *pastinare et repastinare*; c) in *limesam aquam mergere*, in *limo herere*, a bagá, a cofundá sau intiepeni in *mollina* = *locu mollinosu* : *a molliná reu carrulu*; *a se molliná reu cu carru cu totu*. *M.*

MOLLINATIONE, s. f., actione si statu de *mollinare* : *mollinationea gerului*, *agrubui*, *carrutiei*. *M.*

MOLLINATU, si *moinatu*, -a, adj. part. sup. s., d'in *mollinare* : *tempu mollinatu*, *mollinatulu agriloru*. *M.*

MOLLINATURA, si *moinatura*, s.

f., actione si effectu de *mollinare*: mai multe *mollinature* facute locului allessu pentru vinia. *M.*

MOLLINU, -a, (cu *l* molliatu *moinu*), adj. s., *mollicinus*, *molliculus*, (compara si it. *mollicino-a*); deminutivum d'in *molle*: *dorere mollina*, *ventu mollinu*, *vinuri molline*, *carne mollina*. *tempu mollinu*; —s. f., *lucru*, *ceva molle*, si in speciale a) materia de vestimentu, vestimentu de materia *molle* si delicata; b) in acellu-asi sensu cu *mollica* (vedi *molliciu*); c) tempu *molle*: *e mollina astadi*, *pre candu erierá tare geru*; d) tempu ploiosu: *nu plecá pre acésta mollina*, *co pote se te ploue reu*; e) pamentu *molliatu* prin sapatu, intersura, aratura, *pastinum*, *vervactus ager*; de aci si cu sensu abstr. *pastinatio*, *repastinatio*, sapatu, intersura, aratura repetita; f) locu umedu, umedosu, aposu, lacu sau balta tinosa, *locus paluster*, *paludosus*, *uliginosus*: *cu molline nu succede bene graneloru*; *a bagá carrulu in mollina*, *de unde nu se mai pote scote*, (compara si fr. *moite* = umedu). *M.*

MOLLINOSU, -a, (cu *l* molliatu, *moinosu*), adj., *pluviosus*, *uliginosus*; *mollis*; plenu de *mollina*: *pamentu mollinosu*: a) umedu, baltosu; b) *molle*, *molliatu* prin sapatu, intersura, etc.; *tempu mollinosu*, (compara si it. *mollume*). *M.*

MOLLIOSU, -a, (cu *l* molliatu *moiosu*), adj., *mollis*, *liquidus*, *flaccidus*, *flexibilis*; plenu de *molle* sau *molletia*: *sonuri molliose*, *pome molliose*, *pétra molliosa*; *littere molliose*; *lemnu molliosu*; *omeni molliosi* de caracteriu.

MOLLIRE, -escu, v., *mollire*, *mollescere*; a face *molle*, a deveni *molle*: *de frigu si de geru duresce pamentulu*, *éro de caldura si de mollina mollesce*; *foculu mollesce cér'a*, *plumbulu si chiaru alte metalle mai dure*; *a molli foculu*, *ardorea*, *dorerea*, *furi'a*, *meni'a*; *ventulu*, *fortun'a mollesce*; *furi'a dorerei a mai mollitu*; *a molli ánimele*, *caracteriele*, *vocea*; *a molli copilli* cu tractare *mollatica*.

* **MOLLIPEDE**, adj., *mollipes*; care e *molle* de pede sau *petioru*: *mollipedii boi*, *mollipedele asinu*.

* **MOLLIPENNU**, -a, adj., (fr. *mollipenne*); care are *penne* sau aripe *mollis*; s. f. pl., *mollipenne-le*, familia de insecte coleoptere cu *elytre molli*.

MOLLISIARE, *mollisire*, *mollisium*, etc. vedi: *mollesiare*, *mollesire*, *mollesium* sau *mollicium*, *mollecium*.

MOLLISCA (cu *l* molliatu, *moisca*), *mollisce* (cu *l* molliatu, *moisce*), s. f., vedi *molliscu*. *M.*

MOLLISCINU, -a, (cu *l* molliatu, *moiscinu*), adj., *mollicius*, deminutivum d'in *molliscu*: *carne molliscina*; s. f., *molliscina* = *mollisca* = *mollisce*, (vedi *molliscu*). *M.*

MOLLISCU, -a, adj., (cu *l* molliatu *moiscu*), *molliculus*, *humidus*, *flaccus*, deminutivum d'in *molle*: *locu*, *pamentu molliscu*, *carne mollisca*; s. f., a) *mollisca*, $\alphagobio, specia de pesce cu carne forte *molle*; β) locu umedu, baltosu, tina, limu, *locus paludosus*, *uliginosus*; γ) *tempus elemens*, *pluviosus*, tempu *molle*, dulce, temperatu, sau tempu umidu, ploiosu; b) *mollisce*, in sensulu forme *mollisca* de sub β si γ . *M.*$

MOLLISIORU, -a, adj., *molliculus*; deminut. d'in *molle*, prin intermediulu lui *mollisium* = *mollicium*, de acea-a si *mollioru*.

MOLLITIONE, s. f., (si *mollicione*), *actio* et *effectus molliendi*, *mollitia*, *mollitudo*, *laxitas*; *lentitudo*, *ignavia*, *pigritia*; actione si effectu allu actionei de *mollire*: *mollitionea cerei*, *plumbului* prin *topire*; *a senti mollitione de petiore*; *mollitionea asinului* e proverbiale; *lussulu* si *placerile libidinoase* adducu *mollitione de corp*, de *spiritu* si de *caracteriu*; *mollitionea vostra* ne a *facutu se perdemu momentulu favorabile de actione*, si *totu mollitionea* si *miselli'a vostra* ne a *facutu se perdemu* si *batali'a*; d'in *mollitione de ánima* se *porta asiá*; *a trai in mollitione corruptoria* de *suffletu*; *mollitionea vietiei*, *traifului*, *vestitului*, *perului*, *vocei*.

MOLLITOSU, si *molliciosu*, -a, adj., *mollis*, *lentus*, *flexibilis*, *laxus*, *lascivus*, *dissolutus*, *ignavus*, *piger*; l. care se pote *mollis* sau *mollia*: *nouvelle verdi* si *mollitiose*; *aurulu* si *alte metalle* sunt

mollitiose; 2. plenu de *mollitia* sau *mollitione* : vite *mollitiose*, omeni *mollitiosi* in tote ce facu; celli avuti si lussosi sunt de regula *mollitiosi*; — vedi si : *molleciosu* = *mollitosu*, *molleciu*, *molletiu*.

MOLLITIVU, -a, adj., (it. *mollitivo*), care are potere de *mollire* : *medicamento mollitive de pântice*.

MOLLITORIU, -toria, (cu *l* *molliatu moitoriu*), care *mollesce*, *mollificus*.

MOLLITUDINE, s. f., *mollitudo*; calitate de *molle*, *mollitia*, *molletate*.

MOLLITU, -a, adj. part., *mollitus*.

MOLLITURA (cu *i* *molliatu moitura*), s. f., actione de *mollire* si effectu allu actionei : *mollitur'a capului pre spate*.

MOLLIU, (pron. *molliu* si *molleu*, scurtatu d'in una forma *mollivu*), f., *mollia* (sau *mollea*), *mollior*, *lentas*, *tardus*, *ignavus*, *piger*; forte *molle*, de natur'a sea *molle*, *mollaticu*, vorbindu mai vertosu de una fientia, alle carui miscari si lucrari se facu incetu si cu avevointia : *boulu, asinulu sunt d'in natura mollii! ce muliere mollia! betranii sunt mollii, siede inse rou unui june se fia molliu. M.*

MOLLUGINE, s. f., vedi *molligine*.

MOLLUSCU, -a, adj., *molluscus*, (it. *mollusco*, fr. *mollusque*); deminutivu d'in *molle*, (vedi si *molliscu*, *mollisca*), camu *molle* : *nuci mollusce*, cu *molle* si suptire ghioca; si subs. m. *molluscu*, pomu ce da assemine fructe, f., *mollusca*, fructulu *molluscului*; *conce* sau *conchilie mollusce*, cu carne *molle*; asiã si : *fungi, bureti mollusci*; — s. f. *mollusca*, *mollusce*, a) ordine d'in classea vermiloru; b) classe sau mare divisiune de animali invertebrate, allu caroru corpu e mai multu sau mai pucinu *molle*; c) mare divisiune de animali, a caroru carne *molle* e coperita sau cu una membrana suptire si se numescu *mollusce nude*, sau cu una *testa*, una *scortia petrosa* si se dicu *mollusce testacie* : *se aflu in stare fossile teste de mollusce*.

* **MOLOCHE** si *malache*, s. f., *malache* si *moloche* (*μαλάχη* si *μολόχη*); specia de nalba.

* **MOLOCHINU**, -a, adj. s., *molochinus*; de colorea *molochei* : *vestimente mo-*

lochine; — subst. *molochinu* si f. *molochina*, emplastru verde, (compara si fr. *molochine*).

* **MOLOCHITE**, s. f., *molochites*, (*μολοχίτης*, fr. *molochite*); nestimata de colore a *molochei*.

* **MOLOSSIAMBU**, s. m., *molossiambus*; petioru metricu compusu d'in unu *molossu* si unu *iambu*.

* **MOLOSSICU**, -a, adj., *molossicus*; relativu la *molossu*, mai vertosu la petiorulu metricu *molossu* : *versuri molossice*.

* **MOLOSSOPYRRHICHIU**, s. m., *molossopyrrhichiu*; petioru metricu composu d'in unu *molossu* si unu *pyrrhichiu*.

* **MOLOSSOSPONDEU**, s. m., *molossospondeu*; petioru metricu compusu d'in unu *molossu* si unu *spondeu*.

* **MOLOSSU**, s. m., *molossus*; proprie, nume ethnicu allu unei populationi antice d'in *Epiru*, applicatu inse si ea nume commune la : a) unu câne mare, câne de oui sau de curte : *molossii potu luptá cu lupii celli mai mari*; b) petioru metricu compusu d'in trei syllabe lunge, cumu : *virtútēs*; c) omu, mai vertosu copillu mare, grassu, grossu, greoniu : *te ai facutu, biate, câtu molossulu de la oui*.

1 **MOLU**, s. m., vedi *mole* = constructione oppu sa actionei apelor.

2 **MOLU**, s. m., *moly* (*μόλυ*), specia de planta.

* **MOLUCRU**, s. m., pl. -e, *moluerum*; instrumentu de *molere* = macinare : *mora*, *morisca*, parti de alle acestoru-a : *rota*, *fusu*, etc.

* **MOLYBDATU**, -a adj. s., (fr. *molybdate* si *molybdaté*); facutu *molybdu* : *plumbu molybdatu*; facutu cu *molybdu*, si in specie, cu *acidu molybdicu*, luat de regula cu s. m. reale : *molybdatu* = sare formata d'in *acidu molybdicu* combinatu cu una base.

* **MOLYBDENA**, s. f., *molybdæna*, (*μόλυβδæνα*, fr. *molybdène*, d'in *molybdu* = *plumbu*), metallu solidu de colore assemine cu a *plumbului*, forte greu de topitu; — unii confundu *molybden'a* cu *plumbaginea*.

* **MOLYBDENITE** si *molybdite* s. f.,

molybditis (fr. *molybdite*), 1. *molybdena* nativa; 2. materia de *molybdena* sau de *molybdu*; minera de *molybdu*; obiectu d'in acesta materia.

* **MOLYBDICU**, -a, adj., (fr. *molybdique*); care contine *molybdu*: *acidu molybdicu*.

* **MOLYBDIDE**, adj. s., (fr. *molybdide*); care tine de *molybdu*; s. m., *molybdidi-i*. familia de minerali, cari coprendu *molybdulu* sau *molybden'a* si combinationile ei.

MOLYBDITE, s. f., vedi *molybdenite*.

* **MOLYBDOIDE**, adj. s., (fr. *molybdoïde*); care sémina cu *molybdulu*; s. m. specia de plumbu mai usiora de câtu cea commune, déro cu multu mai desa de câtu acea-asi.

* **MOLYBDOSU**, -a, adj., (fr. *molybdoux*), *oxydu molybdosu*, primulu gradu de *oxydatione* a *molybdului* = *molybdena*.

* **MOLYBDU**, s. m., *molybdus* (*μολυβδος*); *plumbu*, applecatu inse cu sensulu formei *molybdena*.

MOMANIA (cu *n* molliatu, *momáia*), s. f., *terriculum*, *avium formido*, *hominis larva*, *larva*, *persona*; *pertica admetationem idonea*, *signum*, *insigne*; *spectrum*, *vana imago*; 1. *paliatia*, omu de *palia*, ce se pune in gradine sau in semenature, spre a spariá passerile: *de candu am pusu mai multe mománie in gradina, s'au desbaratu multimea de cioro ce stricau complitu tote fructele*; de aci, prin metafore: a) spariatóre in genere, ceva reale sau imaginariu cu care vremu se spariámu pre cineva, mai allessu pre copilli, déro mai vertosu spectru, fientia imaginaria, umbra desérta: *nu ne spariati pre noi cu mománie; numai copillii se sparia cu mománie, si pre acesti-a nu e bene a spariá cu mománie*; b) umbra de omu, persona imbecilla de corpu si de mente, si in genere, animale strigosu si deforme: *nu e callu, ci mománia de callu; nu mai connosci intr'ensulu unu omu, coci e numai una addeverata mománia de omu*. 2. *pertica cu fenu sau palie la capetulu superiore*, ce se pune la limitile unei mosie sau la puntele principali alle a-

cellei-asi, ca se serva agrimensorelui ca puncte de orientare intru redicarea planului; de aci: a) *pertica ce serve de semnu*; b) in genere, *semnu ce indica limiti, lucruri de vendiare, etc.* (Dupo forma coventulu ar fi derivatu d'in una thema: *momu-a* = *μῶμος* = *risu*, *batujocura*; in respectulu sensului, coventele *risu* si *batujocora* inco se dicu de *lucruri reu facute, deformi*: acésta nuantia de *ridiculu* resare mai allessu si in derivate ca *momitia*; cu tote aceste-a se pote ca se fia intratu la medilocu si influentia de covente ce sunt de acea-asi radecina cu grec. *μορμῶ* sau *μορμών* = *figura deforme*, *spectru*, *larva*, *masca cu gura forte mare*, *spariatoria*, etc., de unde si allu nostru: *mormolocu*, analogu in forma si chiaru in intellessu cu gr. *μορμολόξισον* = *spariatore* pentru *copilli*: *spectru*, etc.; compara si fr. *marmot*, analogu in forma si sensu cu allu nostru *mormolocu*; vedi si *momariu* *momarlanu*; *momia* sau *mumi'a egyptiana* a potutu avé influentia numai in covente mai noue, éro nu vechie, ca celle de a caroru familia se tine *mománia*. *M*.

MOMANIORA (cu *n* molliatu *momáióra*). s. f., deminutivu d'in *mománia*.

MOMARIA, s. f., vedi *momariu*.

MOMARIU, -a, adj. s., *momar*, *ridiculus*, *insulsus*, *ineptus*, *absurdus*, *turpis*. (compara si gr. *μῶμος*); *imbecillu de mente*, *stultu*, *de risu*, *ineptu*, *absardu*, *nesufferitu*, *de nemica*, etc., de aci si populariulu: *momarlanu* = *mare momariu*; — s. f., reale, *momaria*: ca si *momarlania* d'in *momarlanu*, calitate de *momariu*; *stultetia*, *absurditate*, *mascare*, *stare de risu*, *umbra de omu*, *masca de omu*, (compara si fr. *momerie*) *M*.

MOMARLANIA, *momarlanu*; vedi *momariu*.

MOME, pl. *momine*, *momen*, *illecebra*, *esca*; (in locu de *movime*, de la *movere* = *missicare*); 1. in sensu propriu *movere* sau *missicare*, si de aci: 2. ce serve a *mové*, a pune in *missicare*, de essemplu, una greutate, fia si mica, déro a carei actione e decisiva, cumu greutatile, cari, puse in una lance a bilan-

cei, rupu ecilibriulu acestei-a si na facu se incline, se *traga*, de una sau alta parte, de aci: 3. ce atrage, provoca, invita si in speciale, ce atrage prin farmecu, ammagire, insellatione, (vedi acestu sensu mai vertosu in derivatele: *momella*, *momire*, etc.)

MOMELLA, s. f., *invitamentum*, *il-lecebra*, *esca*; proprie, deminutivu d'in *momē*, luatu inse cu sensulu speciale allu forme *momē* de sub 3. adeco: mediu de a atrage si prenda prin insellatione si ammagire: *cu momelle se prenda pescii in carlige; cu momelle si soselle se prenda numai copillii si bobletii. M.*

* MOMENTALE, adj., *momentalis*: de *momentu*; vedi *momentaniu*.

* MOMENTANIU, -a, (mai pucinu bene *momentanu*); adj., *momentaneus*, (it. *momentaneo*, fr. *momentané*), de *momentu*, care dura unu *momentu*: *momentania ardore, placheri momentanie; venenulu momentaniu da morte momentania.*

* MOMENTANU, -a, adj., vedi *momentaniu*.

MOMENTARIU, -a, adj., *momentarius*; camu in acellu-asi sensu cu form'a *momentaniu*: *viētū momentarin.*

MOMENTOSITATE, s. f., *magnum momentum*, *magnum pondus*; calitate de *mentosu* in insemnarea acestui coventu de sub 2.: gravitate, valoare, insemnătate, pondu, importantia.

MOMENTOSU, -a, adj., *mentosus*. *magni momenti*; proprie, plenu de *momentu*: 1. forte scurtu, de forte scurta durata: *momentosele flori*; 2. ca mai desu. importante, grave, de mare insemnătate: *casatori'a e epocha mentosa in viētū a omului.*

MOMENTU, pl.-e. *momentum*, (it. *momento*, fr. *moment*, — in locu de *movimentu* de la *movere* = *missicare*); 1. proprie, actione de *movere* = *missicare*: *pescii se diregu cu cod'a, cu allu carui momentu intr'una sau alta parte si dau directionea ce vreu a appucá: tote gestele, tote momentele acestei muiere sunt juste, usiorelle si gratiose; mai vertosu missicare bilanciata, ecilibriu:*

millioni de milioni de stelle se missica in immensulu spatiu allu universului, pastrandu nestramutate momentele lor; sau *primu actu de missicare*, inceputu de *missicare*: *se consideramu spiritulu cu momentu adeco ca pura fortia*; de aci: 2. prin metafore: a) principiu de *missicare*: *potere, fortia, pondu si celle assemni, cumu si influentia, actione, a acestoru motori; ponduri ecali suspense la distantie inecali de lini'a centrului dau momente inecali; coci pondulu mai departatu de acea linia are mai multu momentu de cátu pondulu mai apropiatu de acea-asi linia*; de aci, b) sensulu metaphysicu de *causa* in genere, *causa de valoare*, si prin urmare: *valoare, importantia, gravitate, insemnătate: facta, motivu, ratione, vorba de micu sau pucinu momentu; evenimente de grave momentu: acésta-a fu de mare si grave momentu in viētū nationei nostra; form'a de gubernia e de ore-care momentu in sortea si fortun'a unui poporu; momentu terribile, momente solemni; momentu de menia, de furia, de dorere, de reflexione; in tempu indclungu pote se nu fia, se nu intervina neci unu momentu in una si-tuatione, in cursulu unui evenimentu, in missicările unui commerciu, in pretiulu merciloru d'in unu mercatu; c) pondulu, forti'a, principiuulu motoriu, caus'a efficiente, etc., potu fi si forte mice, minime, asiá co *momentu* = *particea, bucatilla, s'ermatura, picatura; punctu*, etc. inse *punctu rapidu si decisivu*; cumu, a) in genere: *certe ponduri mice, ca granule, gramule, sunt momente; coci una bilance sentitoria se missica si se bilancia prin influentia de momente si mai mice de cátu milligrammele; Turcii considerara Bucovina ca unu momentu de pucina importantia pentru marele imperiu allu Sultaniloru; unu momentu de myrrha da odore la mare cantitate de licore; a reduce corpulu unui discursu la mice momente; a luá in considerare tote momentele, celle mai mice momente alle unui obiectu de cogitare; in momente bone, in unu momentu reu; in momente de generositate, de entusiasma, de furia, etc.;* ß) in speciale, a') par-*

ticella de tempu, tempu forte scurtu, *clippa* : *acumu*, in *acestu momentu*; in *momentulu vorbirei*; in *momentulu pre candu vorbescu*, *pre candu emittu coventulu d'in gura*; *me ducu si vinu intr'unu momentu*; *d'in momentulu nascevei peno la momentulu mortei*, *asiá* : *d'in momentulu ce*, *candu*, *de candu*, in data *ce*, *de in data ce*, etc.; in *primulu si ultimulu momentu allu unei actione*; *asculta-me unu momentu*; *doue. trei momente vei avé se perdi cu mene*; *a nu avé momentu de repausu*, *de fericire*, *de bucuria*; inse si cu sensu vagu de tempu indeterminatu mai lungu, ca in espressionile : *intr'unu momentu de óra*, *allu dillei*; *intr'unu momentu de tempu*; *mortea e momentulu de care depende eternitate*; ba chiaru, in modu hyperbolicu, in espressioni ca : *momentele mi paru anni*, *secle*; — β') in musica, *momentu musicale* = durata de tempu representata de note de cea mai mica valoare temporale, *asiá* si : *momentu primu* sau *absol. momentu*; care nasce d'in divisionea tempului musicale in unu numeru *primu óre-care*; *momentu secundu*, care nasce d'in divisionea *momentului primu* in unu numeru *primu óre-care*; *momentu debile*, neaccentatu, in oppositiune cu *momentu forte*, ce are *accentulu forte*.

MOMIA, s. f., *feminae vel hominis larva vel umbra, femina strigosa et deformis; terriculum, spectrum*; 1. *muliere strigosa*, de totu *macra* si *deforme*, unu *sceletu*, una *strigonia* : *nu mai potu mané in casa cu acésta momia de muliere*; *dupo ce erá urita*, *apoi de langorea ce a sufferitu*, *a si macritu*, *asiá in cátu a adjunsu momia*; applicatu si la *barbati* si chiaru la *bestie* : *momia de omu*, *momia de callu*; si in speciale, 2. la una specia de *mimutie*, d'in celle mai *deformi*; de aci si : *momicia* sau *momitia*, α) proprie *deminutivu* d'in *momia*; β) in usulu *populariu* inse cu sensulu de *mimutia*, in genere; 3. in sensulu ce are mai *vertosu form'a momania* = *spectu*, *spariatoria*; — sensulu de *mumia* este relativu nou; compara : *momania*, *apoi si isp. momio* = *strigosus*. *M.*

MOMIRE, *-escu*, v., *allicere*, *irretire*,

seducere, *corrumpere*; a *atrage* si *capetá* cu *momine* sau *momelle*, (vedi *momé* si *momella*), si de aci, a *ammagi*, a *corrumpe*, etc. : *pescii se momescu cu una buccatella de rima*; *a momí cu banni marturii*, *judicii*; *a momí pre toti cu promissioni*; *innocentile se momescu si cu vorbe blande si mierose*. (Nu e déro necessitate a *cautá momire* in *slaviculu mamati*, si cu *atátu mai pucinu* in *russ. zamaniti*.) *M.*

MOMITIA, s. f., vedi *momia*.

MOMITORIU, *-toria*, adj. s., 1. care *momescé*, *alliciens*, *decipiens*, *corruptor*, *seductor*; 2. s. f. reale, *momitoria* = *momitore*, *mediu de momire*, *illicebra*, *esca*. *M.*

MOMITU, *-a*, adj. part. sup. subst., d'in *momire*.

MOMITURA, s. f., *allectio*, *deceptio*, *seductio*, *corruptio*; *corruptela*, *illicebra*, *esca*; *actione*, *effectu* si *mediu de momire* : *rim'a e bona momitura pentru pescisiori*, *cumu vorbele blande sunt relle momiture pentru innocenti*. *M.*

MOMORDICA, s. f., *momordica balsamica L.*, specia de *planta*, *numita si balsamina*.

MONACHA, s. f., *monacha*, ($\mu\omicron\nu\alpha\chi\acute{\eta}$), *femina retrassa d'in societate si inchinata devotiei*, *calugera*.

* MONACHALE, adj., (*monachalis*), de *monachu* : *vietia monachale*.

* MONACHICU, *-a*, adj., *monachicus*, ($\mu\omicron\nu\alpha\chi\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$), relativu la *monachu*, *calugerescu*.

* MONACHISMU, s. m., *viétia monachica*, *calugeria*, *calugerismu*.

MONACHU, s. m., *monachus*, ($\mu\omicron\nu\alpha\chi\acute{\omicron}\varsigma$), *omu retrassu d'in societate si inchinatu devotiei*, *calugera*.

* MONADE, s. f., ($\mu\omicron\nu\acute{\alpha}\varsigma$), *unitas*, *unitate*, *fientia simpla* : *monadile lui Leibnitz sunt fientie simple dotate cu perceptione*.

* MONADELPHIA, s. f., (d'in $\mu\omicron\nu\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ = unu *singuru*, si $\acute{\alpha}\delta\epsilon\lambda\phi\acute{\omicron}\varsigma$ = *frate*), *classe de plante in system'a lui Linnéu*, *alle caroru stamine su legate in unu singuru fasciclu*.

* MONADICU, *-a*, adj., ($\mu\omicron\nu\alpha\delta\iota\kappa\acute{\omicron}\varsigma$), *solitariu*, relativu la *monade*.

* **MONADOLOGIA**, s. f., doctrin'a despre *monadi*: *monadologi'a* lui Leibnitz.

* **MONANDRIA**, s. f., (d'in *μόνανδρος* = care are unu singuru barbatu), classe de plante d'in system'a lui Linneu, cari au numai unu stamine, ca organu barbatescu.

MONARCHIA, s. f., *monarchia*, (*μοναρχία*), 1. forma de guberniu in care domnesce (essercita potestatea suprema) unulu singuru: *monarchia absoluta*, in care domnitoriulu nu e restrinsu prin legi; *monarchia temperata*, in care potestatea domnitoriului e restrinsa prin ore-cari legi; *monarchia constitutionale*, in care potestatea domnitoriului e determinata prin constitutionea terrei; *monarchia electiva*, in care domnitoriulu se allege; *monarchia ereditaria*, in care domnitoriulu succede prin nascere; 2. statu gubernatu de unu monarchu: *monarchi'a austriaca*; — *monarchia universalē*.

MONARCHICU, -a, adj., (*μοναρχικός*) relativu la *monarchia* sau la *monarchu*: *guberniu monarchicu*, *forma monarchica*.

MONARCHISARE, v., (fr. *monarchiser*), a face *monarchicu*.

MONARCHISMU, s. m., (fr. *monarchisme*), systema, doctrina a celloru ce pretendu co *monarchi'a* e guberniulu cellu mai bonu.

MONARCHISTU, s. m., (fr. *monarchiste*), partesanu allu *monarchiei*.

MONARCHU, s. m., (*monarcha*, *μονάρχης*), singuru domnitoriu, capu allu statului, principe: *monarchulu se pote numi imperatoriu, rege, principe, duce, domnu, etc.*

* **MONARDA**, s. f., (fr. *monarde*), genu de plante labiate d'in Americ'a, care se cultiva si prin gradinele nostre pentru odorea loru cea bona.

MONASTERESCU, -a, adj., *monasterialis*, relativu la *monasteriu*: *viētia monasteresca*.

MONASTERIALE, adj., *monasterialis*, relativu le *monasteriu*, *monasterescu*: *avere monasteriale*.

MONASTERIU, pl.-ie, *monasterium*,

(*μοναστήριον*), locu unde petrecu monachii: *monasteriu de barbati*, *monasteriu de mulieri*: *monasteriu vechiu*: *monasteriu desolatu*.

* **MONASTICU**, -a, adj., (*monasticus*, *μοναστικός*), relativu la *monastu* sau la *monasteriu*: *viētia monastica*, *disciplina monastica*.

MONASTRIA, s. f., *monastria*, (*μοναστήρια*), *monacha*, calugera; vedi *monacha*.

* **MONASTU**, s. m., (*μοναστής*), solitariu, care traesce singuru, *monachu*.

* **MONECIA**, s. f., *monœcia*, d'in *μόνος* si *οἶκος* = casa, abitaclu), classe de plante care facu pre acellu-asi paliu sau petioru flori masculine si femine: *curuzulu e planta monecia*.

* **MONERE**, *monui*, *monutu* si *monitu*, v., *monere*, a adduce mente, a spune cuiva ceva, a i dice se faca, a lu invetiá, a lu indemná, alu advertí.

MONETA, s. f., *moneta*, buccata de metallu care serve in commerciu ca mesura a pretiului: *moneta de arame*, *de argentu*, *de auru*; *moneta vechia*, *moneta noua*; *moneta curata*; *moneta falsa*, *charteia e unu moneta imaginaria*; *a bate moneta*; *a scóte d'in cursu monetele straine*; *monet'a de argentu prin inmultirea aurului a disparutu d'in commerciu*.

* **MONETALE**, adj., *monetalis*, relativu la *moneta*: *auru monetale*.

* **MONETARIA**, s. f., *moneta*, *res nummaria*, fabrica de moneta, artea de a fabricá moneta, occupationea cu fabricarea de moneta.

* **MONETARIU**, -a, adj. s., *monetarius*, relativu la *moneta*; care face moneta, fabricatoriu de moneta.

* **MONILE**, s. m., *monile*, collanu cu care se adorna mulierile, copillii, militarii si callii.

* **MONIRE**, -escu, v., *monere*, vedi *monere*.

* **MONITARE**, v., *monitare*, intensivu d'in *monere*.

* **MONITIONE**, s. f., *monitio*, actione de *monere*, advertimentu: *monitione parentésca*.

* **MONITORIU**, -tória, adj. s., *moni-*

tor; *monitorius*, care *mone*, adduce a mente, descépta attentionea, indemna, animédia, invétia, mustra; de ací subst. pers. *monitoriu* = *invetiatoriu*, pedagogu; s. reale, *monitoriu*, pl. *monitórie*, diariu oficiale care adduce la conno-scenti'a publica actele gubernului, decretele, legile, etc.; — *monitoriu* se dice si una nave loricata, care innota in apa: *monitoriu americanu*, *monitoriu de constructione nóua*.

* **MONITU**, -a, adj. part., *monitus*, si subst. *monitu*, pl. *monite*, *monitum*: *filiu su detori a ascultá de monitele parentiloru*.

† **MONO**-, (d'in gr. *μόνος* = *solus*, singuru), in diverse compositioni, precumu: *monobaphia*, *monobase*, *monobiu*, *monobolu*, *monocarpicu*, *monocarpu*, *monocentride*, *monocentru*, *mocephalia*, *monocephalicu*, *monocephalu*, *monocerate*, *monocerotc*, *monoceru*, *monochalmu*, *monochelu*, *monochiru*, *monochlamydeu*, *monochordu*, *monochroite*, *monochromate*, *monochromaticu*, *monochromu*, *monochrou*, *monochlade*, *monocli-noedricu*, *monoclinu*, *monoclu*, *monocochu*, *monoconicu*, *monocotylariu*, *monocotyledone*, *monocotyledoniu*, *monocotylu*, *monocrepidu*, *monocrotu*, *monoculariu*, *monoculistu*, *monocultura*, *monocyclu*, *monodactylu*, *monodelphu*, *monodendru*, *monodia*, *monodiariu*, *monodimetricu*, *monodonte*, *monodynamu*, *monoeleutherogynia*, *monoepigynia*, *monoepigynu*, *monogamia*, *monogamicu*, *monogamistu*, *monogamu*, *monogastricu*, *monogene*, *monogenia*, *monogenicu*, *monogeniu*, *monogomphu*, *monogramma*, *monogrammaticu*, *monogrammu*, *monographia*, *monographicu*, *monographu*, *monogynia*, *monogynicu*, *monogynu*, *monohistu*, *monohydratu*, *monohydricu*, *monohylu*, *monohypogynia*, *monohypogynicu*, *monohypogynu*, *monoiamicu*, *monoicia*, *monoiciu*, *monoicu*, *monolepide*, *monolinu*, *monolithu*, *monoculariu*, *monologicu*, *monologiu*, *monologu*, *monomachu*, *monomane*, *monomania*, *monomanicu*, *monomerasomu*, *monomeru*, *monometricu*, *monometru*, *monomphalia*, *monomphalicu*, *monomphalu*, mo-

nomyariu, *monomyce*, *mononeuru*, *monope*, *monopede*, *monopegia*, *monoperianthiu*, *monopcrigynia*, *monoperigynu*, *monopetalia*, *monopetalu*, *monophagia*, *monophagu*, *monophlebu*, *monophoru*, *monophoru*, *monophthalmu*, *monophyllu*, *monophysismu*, *monophysitu*, *monophytanthiu*, *monophytu*, *monopira*, *monopleurobranchiu*, *monopnou*, *monopode*, *monopodia*, *monopodicu*, *monopodiu*, *monopolisare*, *monopolisatione*, *monopolisatoriu*, *monopolisatu*, *monopoliu*, *monoprotophyllu*, *monopse*, *monopsia*, *monopteru*, *monopterygicu*, *monoptotu*, *monopyrene*, *monorabone*, *monorchide*, *monorchite*, *monorhynchu*, *monorhythmu*, *monoscele*, *monoschemasticu*, *monoschemu*, *monosepalu*, *monositia*, *monosomia*, *monosomicu*, *monosomu*, *monospermaticu*, *monospermia*, *monospermicu*, *monospermu*, *monospheria*, *monosporu*, *monostachyu*, *monostichu*, *monostigmatia*, *monostigmaticu*, *monostigmatu*, *monostomu*, *monostroite*, *monostrophu*, *monostylu*, *monosyllaba*, *monosyllabicu*, *monosyllabismu*, *monosyllabu*, *monosymphytogynia*, *monosymphytogynu*, *monothalamicu*, *monothalamu*, *monotheicu*, *monotheismu*, *monotheistu*, *monothele*, *monothelete*, *monothelismu*, *monothelitu*, *monothyru*, *monotide*, *monotoca*, *monotomu*, *monotonia*, *monotonu*, *monotremu*, *monotriglyphu*, *monotrimetricu*, *monotrochu*, *monotropa*, *monotropiu*, *monotropu*, *monotypicu*, *monotypu*, *monoxylu*, pentru allu caroru intellessu consulta partea posteriore a compositionei.

* **MONSTRABILE**, adj., *monstrabilis*, care se pote *monstrá*, demnu de *monstratu*, distinsu.

* **MONSTRABILITATE**, s. f., calitate de *monstrabile*.

* **MONSTRANTE**, adj. part. pres., *monstrans*, care *monstra*, care arreta.

* **MONSTRANTIA**, s. f., (*monstrantia*, it. *mostranza*), apparatusu in baseric'a catholica in care se tine eucharisti'a si se *arréta* poporului la solemnitati.

* **MONSTRARE**, sau *mostrare*, v., *monstrare*, arch. *mostrare*, (de la *monstran*), a arreta, a indica, a documenta,

a invetiá, a consiliá : *mi a monstratumul-ta benevolentia*; — a muștrá; vedi *muștrare*.

* MONSTRARE sau *mostrare*, s. verbale, *monstratio*, in t. s. verbului.

* MONSTRATIONE sau *mostratione*, s. f., *monstratio*, acțiune de *mostrare* in t. s. verbului.

* MONSTRATIVU sau *mostrativu*, -a, adj., (*monstrativus*), prin care se *montra* sau se *arréta*.

* MONSTRATORIU sau *mostratoriu*, -toria, adj. s., *monstrator*, care *monstra*, care *arréta*, *arretatoriu*.

* 1 MONSTRATU sau *mostratu*, -a, adj. part., *monstratus*, *arretatu*.

* 2 MONSTRATU sau *mostratu*, s. m., *monstratus*, -us, actulu de *mostrare*, *monstratur'a*.

* MONSTRATURA sau *mostratura*, s. f., *monstratus*, -us, rezultatulu acțiunii de *mostrare*.

* MONSTRIFERU, -a, adj., *monstrifer*, care produce *monstre*.

* MONSTRIFICABILE, adj., *monstrificabilis*, si,

* MONSTRIFICU, -a, adj., *monstrificus*, *minumatu*, *extraordinariu*.

* MONSTRIGENU, -a, adj., *monstrigena*, care genera, produce *monstre*.

* MONSTROSITATE sau *mostrositate*, s. f., *monstrositas*, calitate de *mostrosu*.

* MONSTROSU, *monstruosu*, *mostrosu*, -a, adj., *monstrosus* si *monstruosus*, care *sémina* a monstru, in *contr'a* naturei.

* MONSTRU sau *mostru*, pl. -e, *monstrum* (de la *monere*), *arretare*, *arretare* *extraordinaria*, *arretare* a divinitáții prin *semne* *extraordinarie*, *portentu*, *prodigiu*; *apparitione* care se *abbate* de la *legile* naturei, *revolta* sentimentulu si produce *mirare*, *orróre*, *terrore*: *monstru orrendu*, *monstru de omu*, *monstru de muliere*, *monstru marinu*; *monstru cu dóue capete*; *productele* naturei cari se *abbatu* de la *typurile* *ordinarie* se *numescu* *monstre*: *monstre de animáli*; *monstre de flóri*.

* MONSTRUOSITATE, s. f., *monstrositas*; vedi *monstrositate* si *mostrositate*.

* MONSTRUOSU, -a, adj., *monstruosus* si *monstrosus*; vedi *monstrosu* si *mostrosu*.

MONTANESCE, adv., in modu *montanescu*; vedi *montanescu*.

MONTANESCU, -a, adj., (it. *montanescu*), de la *monte*, care se afla in *monte*, care petrece la *monte*: *lupi montanesci*, *portu montanescu*, *portare montanésca*.

MONTANIA, s. f., (it. *montagna*, fr. *montagne*), locu *montosu*, tinutu *montosu*, terra *montosa*, Romaní'a *montosa*.

* MONTANISTICU, -a, adj., relativu la *saparea* montiloru pentru *scoterea* metalleloru; de aci subst. f., *montanistica*, *lucrarea* *minereloru*, *arte* de a *lucrá* *minererele* : in *Transilvani'a* se *occupa* *multi Románi* cu *montanistic'a*; *codice* de *legi* si *regulamente* *montanistice*.

* MONTANISTU, s. m., care se *occupa* cu *lucrarea* montiloru si *scoterea* metalleloru : *montanistii* *debu* se *poseda* *connoscentie* *geologice*, *minerologice* si *metallurgice*.

MONTANU, -a, adj. s., *montanus*, de *monte*, de la *monte*, care se afla in *monte* sau pre *monti*, care *locuesce* la *monte* sau in *monti* : *arbori montani*, *frage montane*, *feré montane*; subst. unu *montanu*, *una montana*; *montanii* si *campanii*.

MONTE sau *munte*, s. m., *mons*, *montis*, abl. *monte*, *mare* *massa* de *pamentu* sau de *pétra* *forte* *redicate* de *asupr'a* terrenulu d'impregiuru : *monti inalti* de *una mille* de *petiore*, *celli* *mai inalti* *monti* de *pre* *pamentu* *sunt* *montii* *Himalai* d'in *Asi'a* cari se *inaltia* *péno* la *28,600* *petiore*; *montii* *Carpati* *despartu* *Dacia* *in* *doue* *parti*, *superiore* si *inferiore*; *montii* *Dacici* *coprendu* *in* *sinulu* *loru* *multe* *metalle* *pretiose*; *montii* *Dacici* *au* *salvatu* *natione* *romána* *in* *turburarile* *evului* *mediu*; *a* *sedé* *la* *monte*; *a* *petrece* *la* *monte*; *a* *trái* *la* *monte*; *celle* *mai* *multe* *si* *mai* *mari* *monasterie* *románe* *sunt* *in* *partea* *montelui*; *icr'n'a* *petrecem* *la* *campu*, *si* *vér'a* *la* *monte*; *ne* *place* *a* *visitá* *montii* *vér'a*; *alesé* *ori* *in* *lun'a* *lui* *Maiu* *ninge* *la* *monte*; — *fig.* *monte* *de* *auru*, *callu* *inaltu* *cu* *unu*

monte; valluri de apa assémine montiloru.

MONTEANESCU, -a, adj., (d'in *monteanu*), *montanus, alpinus*; vedi *monteanu*.

MONTEANU, -a adj., *montanus, montensis, alpinus*, de *monte*, de la *monte*, relativu la *monte*; subst. *monteanu, monteana*, care locuesce la *monti* sau in *monti*; vedi *montanu*.

MONTENESCU, -a, adj., (d'in *monteanu*), vedi *monteanescu*.

MONTENU, -a, adj. s., *montensis, montanus, alpinus*; vedi *monteanu*.

MONTICELLU, s. m., *monticellus*, deminutivu d'in *monte*; micu *monte*: *una seria de monticelli*.

MONTICOLU, -a, adj. s., *monticola*, 1. care locuesce in *monti*, 2. care cultivata *montii*.

MONTICULTORIU, -tória, adj. s., *montium cultor*, care lucra si esplora *montii*; vedi si *montanistu*.

MONTICULTURA, s. f., *montium cultura*, lucrarea si explorarea *montiloru*; vedi si *montanistica*.

MONTIFERU, -a, adj., *montifer*, care duce unu *monte*: *giganti montiferi*.

MONTIGENU, -a, adj., *montigena*, nascutu in *monti*.

MONTINU, s. m., *montinus*, dieu de monte, ca *Silvanu*, dieu de padure.

MONTIVAGU, -a, adj., *montivagus*, care âmbra prin *monti*: *féra montivaga venatoriu montivagu*.

MONTOSITATE, s. f., calitate de *montosu*: *montositatea unui locu, unei terre*.

MONTOSU, -a, adj., *montuosus* si *moutosus*, plenu de *monti*: *locuri montose, terre montose*.

* **MONUMENTALE**, adj., *monumentalis*, relativu la *monumentu*: *terminu monumentale; petre monumentali; descriptione monumentale; istoria monumentale*.

* **MONUMENTARIU**, -ia, adj. s., *monumentarius*, relativu la *monumente*, care face *monumente*, care se ocupa cu *monumentele*.

* **MONUMENTU**, pl. -e, *monumentum* si *monimentam*, (de la *monere*), totu ce

aduce a mente de ceva, semnu comemorativu, opera de sculptura sau de architectura facuta cu scopu de a transmite posteritatii memori'a unei persoane sau a unui evenimentu importante: *monumentu gloriosu, monumentu superbu; neci unu poporu d'in lume n'a lassatu atâte monumente in urm'a sea ca Romanii; filii su detori a respectá si a conservá monumentele parentesci; la noi s'a facutu una lege pentru conservarea monumenteloru strabone; ellu scrie istori'a monumenteloru romane; Publiu scrie istori'a dupa monumente; monumentele su celle mai mari documente istorice*.

MOPSU, s. m., (fr. *mopse*, it. *musolo, musetto*), *canis fricator*, *Linn.*, una varietate de câni, cu nasulu obstusu, de aci: *nasu de mopsu*.

1 **MORA**, s. f., *mola*, machina de macinatu: *móra de apa, móra de ventu, móra de mâna, mora de calli; móra de vapore; pétra de mora; cine vine mai de temporiu la móra, acellu-a macina mai inainte; li tóca gur'a ca mór'a; li a venitu apa la móra*.

* 2 **MORA**, s. f., *mora*, intardiare, cauza de intardiare, pedica, obstaclu: *fora mora, e periclu in mora*.

* 3 **MORA**, s. f., *mora*, (μόρα), una divisiune a armatei spartane, de 400, de 500, de 700, ba chiaru de 900 militari.

* **MORALE**, adj., *moralis*, (de la *mores*), relativu la *mori (mores)*, la portarea ce se covine dupo legile rationii: *fupta morale, viétia morale, lege morale, filosofia morale, theologia morale, doctrina morale*; de aci subst. f. *moralea* = *ethic'a*: *asiá ne invétia moralea; omu fora morale; omulu fora morale nu e omu, ci bestia; nemine nu se pote dispensá de legile moralei*; subst. m., *moralele*, oppositu *physicului*.

* **MORALEMENTE**, adv., *moraliter*, in modu *morale*: *acellu omu e perdutu moralemente; acésta lucrare e imposibile moralemente*.

* **MORALISARE**, v., (fr. *moraliser*, it. *moralizzare*), a dá invetiatura *morale*; a mustrá; a indereptá.

* MORALISATORIU, *-tória*, adj. s., (fr. *moraliseur*), care *moralisa*, care predica moralea, muștra.

* MORALISATU, *-a*, adj. part., (fr. *moralisé*, it. *moralizzato*), care a primitu invetiatura morale, care s'a inde-reptatu.

* MORALISTU, s. m., (it. *moralista*, fr. *moraliste*), care invétia moralea.

* MORALITATE, s. f., *moralitas*, calitate morale, caracteriu morale : *moralitatea unei fapte; omu cu multa moralitate; moralitatea publica: moralitatea nu suffere a fi vettemata.*

* MORALITERE, adv., *moraliter*, in modu morale.

* MORAMENTU, pl. *-e*, *moramantum*, (de la *mora*, *morari*), intardiare.

* MORARE, v., *morari*, (de la *mora*), a intardiá, a retiné.

MORARESCU, *-a*, adj., (*molitorius*), relativu la *morariu* : *portu morarescu, vestimente moraresci.*

MORARESSA, s. f., *molitoris uxor*, mulierea *morariului*.

MORARIU, s. m., *molitor*, care con-struge, direge si superveghiedia *mor'a*, care macina cu *mor'a* : *morariulu e totu de a un'a plenu de farina; multi Románi se facu morari.*

* MORATIONE, s. f., *moratio*, ac-tione de *morare* = intardiare.

* MORATORIU, *-toriu*, adj. s., *morator*, *moratorius*, intardiatoriu; subst. reale, *moratoriu*, terminu juridicu, prin care se *ammóna* decisiunea unu i procesu.

* 1 MORATU, *-a*, adj. part., *moratus*, intardiatu, ammanatu.

* 2 MORATU, *-a*, adj., *moratus*, (de la *mores*), depresu a lucrá dupo covien-tia : *juni bene morati; muliere reu morata.*

* MORBIDU, *-a*, adj., *morbidus*, amenitiatu de morbu, languedu, flaccidu, morbosu : *corpu morbidu; ellu e morbidu mai multu de suffletu de cátu de corpu.*

* MORBIFERU, *-a*, adj., *morbifer*, care adduce morbu : *aeriu morbiferu; pome morbifere.*

* MORBOSITATE, s. f., *morbositas*, stare *morbósa*, stare nesanetosa.

* MORBOSU, *-a*, adj., *morbosus*, co-prensu de *morbu*, plenu de *morbu*, care suffere de *morbu*, nesanetosu : *omeni morbosi. vite morbose: morbosii nu potu sufferi acésta temperatura; sanetosulu nu crede morbosului.*

* MORBU, s. m., *morbis*, turburare a sanetátei, stare nesanetosa : *morbu usioru, morbu greu, morbu periculosu, morbu phisicu, morbu psychicu; a sufferi de morbu: a curá unu morbu; me-dicin'a se occupa cu cur'a morbiloru; morbu incurabile.*

* MORDACE, adj., *mordax*, musca-toriu, carui-a place a muscá, care musca numai de cátu : *cáne mordace; fig. omu mordace; vorbe mordaci, versuri mor-daci; gustu mordace.*

* MORDACITATE, s. f., *mordacitas*, calitate de *mordace*, potere de a *morde* = muscá : *mordacitatea cánelui; mor-dacitatea unui omu; mordacitatea vor-beloru.*

* MORDERE, *morsi si morsei, morsu*, v., *mordere*, a muscá; de unde *mordicare, morsicare, moscure si muscare.*

* MORDICARE, v., *mordicare*, a muscá, proprie si figuratu : *me mordica pantecel.*

* MORDICATIONE, s. f., *mordica-tio*, acione de *mordicare* : *mordica-tionea pantecelui.*

* MORDICATIVU, *-a*, adj., *mordi-cativus*, care musca : *aciotu mordicativu.*

MORE, s. f., *maria*; vedi *mória*.

* MORGANA, s. f., (it. *morgana*), in : *fala morgana*, (it. *stata morgana*), fenomenu naturale care reflecte obiecte, de multe ori cetati intregi, in aeru.

* MORGANATICU, *-a*, adj., (fr. *morganatique*), in : *casatoria morgantica* = casatoria cu man'a stंगा into principi si persone de conditione infiore.

* MORI, pl. m., *mores*, portare conforme naturei selle, portare care caracterisa pre una fientia animata, mai alesu pre omu : *morii omeniloru, morii animaliloru; de aci : morale, moralitate, etc.*

MORIA, s. f., *muria*, (*ἀλμύρις*), apa sarata amestecata cu succu de vórdia

acra : *mória de vérdia, mória de cucumeri*; vedi si *muria*.

* **MORIBUNDU**, -a, adj., *moribundus*, care se lupta cu mortea, care e aproape se *móra* : *moribundulu deschise ochii, se uità la ceru si repausà*.

* **MORIFICARE**, v., *morificare* (de la *mora*), a causá *mora*, a causá intardiare.

* **MORIGERARE**, v., *morigerare*, si *morigerari*, (d'in *mos, moris, sigerere*), a se supune volientiei altui-a, a condescende, a face concessioni, a ascultá.

* **MORIGERATIONE**, s. f., *morigeratio*, supunere, condescendentia, ascultare.

* **MORIGERATORIU**, -toria, adj. s., *morigerator*, care se supune volientiei altui-a, care asculta de ordinile altui-a, ascultatoriu.

* **MORIGERU**, -a, adj., *morigerus*, suppusu, ascultatoriu : *copilli morigeri, scolari morigeri*.

* 1 **MORIONE**, s. m., *morio*, (*μωρός*), nebonu, bufone, care face nebonie pentru ca altii se rida.

* 2 **MORIONE**, s. f., *marion*, una specia de pétra pretiósá.

MORIRE, *moriu, mori, móre, morimu, moriti, moru, morii, moritu* si *mortu*, v., *mori*; a incetá din viéti'a : *moru omenii, moru vitele, moru tóte animalile, moru cliaru si plantele; a mori de fome; a mori de dorere, de supperare, de intristare; asiu dorí inainte de a mori se facu fapte pentru cari posteritatea se si adduca a mente de mene cu gratitudine; celli mai multi ómeni s'au nascutu, au traitu si au moritu fora a lassá ceva in urm'a sea*.

MORITIONE, s. f., actione de *morire*, incetare d'in viétiá, peritione.

MORITORIU, -tória, adj. s., *morians, moriturus, mortalis*, care *móre*, care e suppusu mortii, mortale : *am remasu moritoriu de fome; toti ómenii su moritori; de aci subst. moritorii, in opp. cu dieii, cari nu su moritori*.

* **MORIU**, s. m., *morion*, (*μώριον*), 1. una planta de care nebonesce omulu, planta d'in genulu *strychnu*; 2. granutiú de *mandragora*.

MORMENTARE, -ediu, v., (de la *mormentu*), *sepelire, humare*, a pune in *mormentu*, a *immormentá*, a *ingropá*; fig. a *se mormentá in detorie*.

MORMENTU, pl. -e, *monumentum, sepulcrum, tumulus, loculu* unde se depune unu mortu si se accopere cu *pamentu* : *amu petrecutu pre amiculu la mormentu; aici su mormentele straboniloru nostri; mortii nu se mai scólá d'in mormente*.

* **MOROCHITE**, s. m., *morochites*, una specia de pétra pretiósá.

* **MOROLOGU**, s. m., *morologus*, (*μωρολόγος*), care vorbesce nebonie, unu nebonu.

* **MOROSITATE**, s. f., *morositas*, calitate de *morosu*, umore *morósa*, portare capriciosa, difficile, supperatiosa : *morositatea betrániloru*.

* **MOROSU**, -a, adj., *morosus*, (de la *mos, moris*), care scie alle selle si se tine de alle selle, difficile de guvernatu, capriciosu, scrupulosu, importunu, supperatiosu, gretiosu : *betránu morosu; amanti su morosi; nu mi place a avé de a face cu omenii morosi*.

* **MORPHEU** sau *morfeu*, s. m., *morpheus*, (*μορφεύς*), dieulu somnului, de aci fig. somnu.

* **MORPHICU** sau *morficu*, -a, adj., (fr. *morphique*), somniferu, addormitoriu; in chymica, *sare morfica*, a carei base e *morphin'a*.

* **MORPHINA** sau *morfina*, s. f., (fr. *morphine*), alcaliu vegetale care da opinlui virtutea sea soporifica si stemperatória.

* **MORPHOLOGIA** sau *morfologia*, s. f., (fr. *morphologie*, d'in *μορφή* = forma, si *λόγος* = discursu), descriptionea formeii obiecteloru, terminu usitatu mai allessu in anatomía.

* **MORPHOLOGICU** sau *morfologicu*, -a, adj., (fr. *morphologique*), relativu la *morphologia* : *tractatu morfologicu*.

* **MORPHOLOGU** sau *morfologu*, s. m., care se ocupa cu *morphologi'a* sau cu descriptionea formeloru obiecteloru.

* **MORPHOZOARIU** sau *morfozoariu*, pl. -ie, (fr. *morphozoaire*, d'in *μορ-*

φῆ == forma, si ζῶον == animale), animale care are una formă bene determinată.

* MORPHUROMOLGU sau *morfuro-molgu*, s. m., (fr. *morphuremolge*, d'in *μορφή* == forma, *ὄβρα* == cōda, si *μολγός* == salamandra), care are cōda de salamandra; de aci subst. *morphuromolgi*.

* MORSICARE, v., *morsicare*, (intens. d'in *mordere*), a muscă continuu, apoi a muscă in genere.

* MORSICATIONE, s. f., *morsicatio*, actione de *morsicare*.

* MORSIONE, s. f., *morsus*, -us, mușeatura.

* MORSU, -a, adj. part., *morsus*, mușeatu: subst. m., *morsu*. mușeatura.

* MORTALE, adj., *mortalis*, (d'in *morte*), suppusu mortii, moritoriu, peritoriu; de morte: *tote fiintele organice su mortali; corpulu e partea nōstra cea mortale; peccate mortali, crimine mortali*.

* MORTALITATE, s. f., *mortalitas*, calitate de *mortale*: *mortalitatea corpului e cunoscuta, dēro mortalitatea sufletului nu se pōte demonstrā; mortalitatea s'a intensu fōrte între copilli; e una mortalitate infricosiada in țerra*.

MORTARE, v., (de la *mortu*), *mortem* affere, occidere, necare, a dā mortii, a luā viēti'a, a uccide.

MORTATU, -a, adj. part., *morti datus*, *necatus*, *occisus*, datu mortii, uccis.

* MORTARELLU, pl. -e, *mortario-lum*, deminut. d'in *mortariu*. micu *mortariu*.

* MORTARIU, pl. -ie, *mortarium*, vasu cavu in care se pisedia granutic vertose; — tunu scurtu pre murii fortarielor.

MORTE, s. f., *mors*, *mortis*, abl. *morte*, inctare d'in viēti'a, trecere d'in starea organica in stare anorganica, perire: *mōrtea nu crutia pre nemine; nemine nu pōte se apă de mōrte; nu te voiu lassā pēno la mōrte; in or'a mortii inco mi voiu adduce amente de tene; mōrte naturale, mōrte violenta, mōrte infricosiata*.

MORTECINA, s. f., *morticinum*, corpu de animale mortu: *redicati morte-*

cin'a d'in calle; mortecin'a pute, infecta aerulu; fig. ca injuratura: mortacinu putorōsa.

* MORTIFERU, -a, adj., *mortifer* si *mortiferus*, care adduce morte, care necide: *morbu mortiferu, lovitura mortifera, beutura, mancare mortifera*.

* MORTIFICARE, s., *mortificare*, a uccide: *a mortificā carnea prin sufficientie de totu genulu spre a se spellā de peccate*.

* MORTIFICATIONE, s. f., *mortificatio*, actione de *mortificare*: *mortificationea carnei*.

* MORTIFICU, -a, adj., *mortificus*, care cauza mōrte: *buccate mortifice*.

MORTISIU, -ia, adj. si adv., (d'in *morte*), pre viēti'a si pre mōrte: *a se tinē mortisiu de ceva; mordicus, mordicicus*.

MORTU, -a, adj., *mortuus*, contrariu viuu: *morte se numescu corpurile cari au fostu viue; mineralile numai prin metafora se numescu corpuri morte; omu mortu, vita morta; mortii nu mai inviēdiā; ellu a cadutu mortu; candu am aljunsu la densulu, l'am aplatat mortu; ea e mōrta de doue dille; am petrecutu pre mortu la mormentu; lassati pre mortori se si immormente mortii; ne vomu vedē la inviarea mortiloru*.

MORTUARIU, -ia, adj., *mortuarius*, relativu la *mortu*: *carru mortuariu, vestimente mortuarie*.

MORTUOSU, -a, adj., *mortuosus*, assemine unui mortu, unui cadaveru, ea unu mortu, ea unu cadaveru.

MORESCU, -a, adj., (it. *moresco*), relativu la *moru* sau *mauru*: *jocu morescu*.

1 MORU sau *mauru*, s. m., *maurus*, (it. *moro*), omu negru; vedi *mauru*.

2 MORU, s. m., (it. *moro*), vedi *muru*.

MOSCARE, v., *mordere*, vedi *muscare* cu tōte derivatele selle.

* MOSCHU, *moscu* si *muscu*, s. m., *moschus*, *Linn.*, (it. *musco* si *muschio*, fr. *musc*), unu animale mamiferu de marimea unei capriore, carui-a cresce aproape de buricu una besica de marimea unui ouu de gallina, plena de una materia cu odōre fōrte tare; materi'a ensasi se numesce moscu: *mosculu si a casti-*

gatu mare renume în medicina si în profumăria.

1 MOSIA, (pron. *mósia*), s. f., avia, 1. mamm'a mammei; 2. muliere betrâna; auus, anicula; 3. obstetrică, obstetrix, femina care sta într'adjutoriu nascutóriilor : *copillulu cu mósie multe remâne cu buriculu netaliatu.*

2 MOSIA, (pron. *mosía*, derivatu de la *mosiu*), s. f., patrimonium, heredium, hereditas; avere ereditata da la *mosi* de la *stramosi*, apoi, ereditate de pamentu, proprietate fundiaria, fundu : *mosía mare, mosía mica; ellu a comperatu una formósa mosía: a mancatu mosí'a cea mare remasa de la parenti.*

MOSIARIU, s. m., (de la *mosía*), proprietariu sau possessoriu de una *mosía*: care se ocupa cu lucrarea *mosiei*.

MOSIRE,-escu, v., (de la 1 *mósia* = obstetrică), a dá adjutoriu ca *mósia* unei nascutórie : *a mosí unu copillu.*

MOSITIANESCU,-a, (contrassu *mostianescu* si *mostenescu*), adj., hereditarius; ereditariu : *avere mostianesca, bonuri mostianesci.*

1 MOSITIANIRE,-escu, (contrassu *mostianire* si *mostenire*), v., hereditatem adire, hereditare, a ereditá, a capetá prin succesiune : *amú mostenitu tóta averea parentiloru, ellu a mostenitu numai bannii, inse nu si virtutile parentiloru.*

2 MOSITIANIRE, (contrassu *mostianire* si *mostenire*), hereditas, ereditate, succesiune în averea provenita de la altii, lucrurile ereditate.

MOSITIANITORIU,-tória, (contrassu *mostianitoriu* si *mostenitoriu*), adj. s., hereditarius, heres, successor, ereditariu, erede, care eredita, care succede în averea altui-a cu dreptu ereditariu.

MOSITIANITU,-a, (contrassu *mostianitu* si *mostenitu*), hereditate relictus, ereditatu, remassu prin ereditate.

MOSITIANU,-a, (contrassu *mostianu*), heres, erede, successoriu în averea remasa de la altulu, proprietariu vechiu.

MOSIU, s. m., avus, major, tatalu tatalui, patrele patrelui, abonulu, de aci apoi omu betrânu : *asiá amú appucatu de la mosi de la stramosi; mosiulu nu*

mai pôte de betranetie; mosiu Petru, mosiu Nicola, mosiu Lazaru.

MOSORU, s. m., modiolus, vedi *modiolu* si *modioru*.

MOSSICARE, v., mordere, morsicare; vedi *muscare* cu tote derivatele selle.

*MOSTELLARIA, s. f., *mostellaria*, casa în care âmbla mostellele sau spectrele.

*MOSTELLU, pl.-e, *mostellum*, (d'în monstrua), spectru, fantasma.

MOSTENU, *mostenescu*, *mostenire*, etc., vedi : *mositianu, mositianescu, mositianire*, etc.

MOSTIANU, *mostianescu*, *mostianire*, etc., vedi : *mositianu, mositianescu, mositianire*, etc.

*MOSTRA, s. f., specimen, vedi *mustra*.

*MOSTRARE, v., monstrare; a arretá; vedi *monstrare* si *mustrare*.

*MOSTRATIONE, s. f., monstratio, vedi *monstratione* si *mustratione*.

*MOSTRATORIU,-tória, adj. s., monstrator, vedi *monstratoriu* si *mustratoriu*.

*MOSTRATU,-a, adj. part., monstratus, vedi *monstratu* si *mustratu*.

*MOSTRU, pl.-e, monstrum, vedi *monstru* si *mustru*.

*MOTACILLA, s. f., motacilla, una passere care misca cõda candu cânta, codobatura.

*MOTACISMU, s. m., motacismus si myotacismus, desa repetitiune a literei *m*.

MOTIATU,-a, adj., cirratus, galeatus, cu motiu în frunte : *omú motiatu, galina motiata, passeri motiate.*

*MOTIONE, s. f., motio, miscare; de aci apoi, propunere a unei idee noue, mai vertosu în limb'a parlamentaria : *am se facu una motione; motionea lui n'a trecut, nu s'a admissu, nu s'a adoptatu: tote motionile lui s'au respinsu.*

MOTIU, s. m., cirrus, capillus, crista, fasciclu sau tufa de peru pre frunte sau pre verticele capului la ómeni si la animali; tufa de penne pre capu la passeri : *Români d'în montii aurari ai Transilvaniei pórta câte unu motiu, si de acea-a se numescu ensisi moti; copilli*

cu motiu in frunte; pulli de gallina cu motiu: fig. am se ti smulgu motiulu.

1 MOTIVARE, -ediu, v., (it. *motivare*, fr. *motiver*), *rationem afferre*, a spune *motivele* unei propositione, unei portari sau unei lucrari: *ministrulu a motivatu proiectulu seu de lege; ellu nu si póte motivá absentí'a sea; ce te a motivatu a face acésta-a?*

* 2 MOTIVARE, s. verbale, *causæ vel rationis adjectio*, in t. s. verbului.

* MOTIVATU, -a, adj. part., (it. *motivato*, fr. *motivé*), sustinutu prin declararea motiveloru; alle carui motive s'au spusu: *parere motivata, passi motivati*.

* 1 MOTIVU, -a, adj., (it. *motivo*), *movens*, prin care se misca: *potere motiva*.

* 2 MOTIVU, pl. -e, (it. *motivo*, fr. *motif*), *ratio, causa, momentum, incitamentum*, causa care ne indemna la lucrare, *ratione* pentru care facemu ceva; *neci una facta omenesca nu e fora motivu; motivele fapteloru nu su totu de un'a connoscute; mai multe motive me facu se siedu a casa; spune-mi ce motivu te a indemnatu se te scollí asupr'a mea?*

* MOTORIU, -tória. adj. s., *motor, motorius, miscatoriu*: *Domnedieu e primulu motoriu dupo doctrin'a lui Aristotele; muschiu motoriu; ap'a e motoriuu rôteloru de móra; vaporea e motoriuu acestoru machine; motoriuu unei con-spiratione*.

* MOTRICE, s. f., (it. *motrice*), *miscatoria*, applicatu mai allessu ca adj. f., *causa motrice, virtute motrice* etc.

* MOTU, -a, adj. part., *motus, miscatu*; subst. m., *motu, motus, -us*, *miscare*: *motulu stelleloru, motulu planeteloru, motulu lunei; motu uniforme, motu acceleratu, motu retardatu*.

†† MOVERE, *movi, motu*, v., *movere*, a miscá. Radecin'a vorbeloru: *motu, motoriu, motrice, motione, motivu, motivare; momentu, momentosu*, etc.

MU, interj. *mu*, (μ), sonu prin care se imita vocea boului candu *muge*.

MUCARE, pl. *mucári*, *emunctorium*, instrumentu cu care se curetia *mucii luminárii*; mai bene s'ar dice *mucariu*, pl. *mucarie*.

MUCEDIME, s. f., (*mucedo*), *mucor*, calitate de *mucedu*. stare *mucedá*: *mucedimea pânei, mucedimea casiuului*.

MUCEDIONE, (contrassu d'in *muceditione*), s. f., *mucescendi actio*, vedi *muceditione*.

MUCEDIRE si *mucidire, -escu*, v., *mucere, mucescere*, a se face *mucedu*: *pânea déco sta multu in locu umedu, mucedesce; mucedescu si parictii unei case umede; facile mucedesce casiuulu*.

MUCEDIRE si *mucidire*, s. verbale, trecere in stare *mucedá*.

MUCIDITIONE, s. f., *mucescendi actio*, *actiune de mucedire*.

MUCEDITU si *muciditu, -a*, adj. part., *mucidus*, facutu *mucedu*: *pane mucedita, casiu muceditu, parietí mucediti*.

MUCEDITURA, s. f., *mucor*, effectulu *actiunii de mucedire*: *muceditur'a parietiloru*.

MUCEDU si *mucidu, -a*, adj., *mucidus*, accoperitu pre *superfacia* cu una specia de *muschiu caudu unu corpu incepe a putredi*: *pâne mucedá, casiu mucedu, vinu mucedu, pelle mucida, carne mucedá*.

MUCIANU, -a, adj., (*mucianus*), *muculentus* si *mucilentus*; cu *muci* in nasu, scurtatu *mucia*, unu *mucosu*, ca nume de *batujocura*.

MUCIU, -a, adj., (*mucias*), *mucilentus* si *muculentus*, cu *muci* in nasu, *mucosu*, cui *curgu mucii*.

MUCIDALIU, pl. -ie, *mucor*, una specia de *cryptogame* ce *crescu* pre *corpurile cari au muciditu tare*.

MUCIDIME, *mucidione, mucidire, muciditione, muciditu, muciditura, mucidu*, vedi: *mucedime, mucedione, mucedire, muceditione, muceditu, muceditura, mucedu*.

MUCIGALIU, (cu *l molliatu, mucigaiu*), vedi *mucidaliu*.

MUCORE, s. f., *mucor*, stare *mucósa*; stare *mucedá*; *mucedime, muceditura*.

MUCOSU, -a, adj., *mucosus*, plenu de *muci*: *copillu mucosu*; subst. unu *mucosu, una mucósa*.

* MUCRONATU, -a, adj., *mucronatus*, *provedutu cu mucrone*.

* MUCRONE, s. m., *mucro*; *vertice ascutitu, verticele spatei*.

MUCU, pl. *muci*, *mucius*, umore glutinosa ce esse d'in nasu: *a si sterge mucii; e frigu de curgu mucii; fig. mucu de luminare.*

MUCULENTU, -a, adj., *muculentus*, si *mucilentus*, cu *muci* in nasu, mucosu.

MUCULU si *mucuru*, s. m., *gemma*, *germen*, *oculus*, *calix*; vedi *muguru*.

MUGINARE, v., *muginari*, a perde tempulu cu nimicuri, a lucrá fora trageré de áanima, a esitá, a tergiversá, a se trage inderetru de la lucru.

MUGIRE, v., *mugire*, proprie se dice despre vocea ce scotu boii candu se striga unii pre altii: *boii mugu, raccile mugu si chiama pre vitellii; muge turm'a intréga; fig. mugu venturile, muge tempestatea.*

MUGITORIU, -tória, adj. s., *mugitor*, care *muge*: *vite mugitórie; littera mugitória, m.*

MUGITU, -a, adj. part., *mugitus*; s. m., *mugitu* si *mugetu*, *mugitus*, -us: *mugitululu boiloru; amu auditu unu mugetu infricosiatu.*

MUGITURA, s. f., *mugitus*, -us, effectu allu actionei de *mugire*.

MUGURELLU, s. m., *gemma*, *de* minutivu d'in *muguru*, micu *muguru*; vedi *muguru*.

MUGURIRE, -escu, v., *gemmas agere*, *gemmascere*, a scóte *muguri*, a dá *muguri*, a immugurí: *arborii mugurescu; au inceputu toti pomi a mugurí.*

MUGURITU, -a, adj. part., care a datu *muguri*: *arbori muguriti.*

MUGURU, s. m., *gemma*, *germen*, *oculus*, *calix*, prim'a desvoltare a planteloru spre a scóte sau a dá flori, frundie: *pomii su pleni de muguri; gerulu a stricatu toti mugurii.*

MULA, s. f., *mula*, femin'a *mulului*; vedi *mulu*.

MULARE, adj., *mularis*, relativu la *mulu*, de *mulu*: *carrutia mulare; —érba mulare.*

MULARIU, s. m., *mulio*, (it. *muletiere*, fr. *muletier*), care mena *mulii*.

MULATU, -a, adj. s., (it. *mulazzo*, fr. *mulâtre*), omu nascutu d'in unu europeanu si d'in una africana, sau d'in unu albu si d'in una negra.

* MULCARE, v., *mulcare*, a tractá reu, a bate: *a mulcá pre cineva cu fusti.*

* MULCATORIU, -toria, adj. s., *mulcator*, care *mulca*, care tractedia reu, care bate.

* MULCATU, -a, adj. part., *mulcatus*, reu tractátu, batutu, veitematu.

* MULCEDINE, s. f., *mulcedo* (de la *mulcere*), attractione placuta, incantamentu, farmecu, gratia.

* MULCERE, *mulsi* si *mulsei*, *mulsu*, v., *mulcere*, a palpá, a netedí cu mân'a, a caretia, a incantá, a fermecá, a ammagí: *a mulce barb'a cu mân'a, a mulce dororile, a mulce ferele selbatice, a mulce meni'a, a mulce urechile auditoriloru.*

* MULCETRA, s. f., *mulcetra*, una planta, flórea sorelui.

* MULCIBERU, s. m., *mulciber*, epithetu datu lui Vulcanu, fiendu co *mulce ferrulu*; de ací, focu.

* MULCTA si *multa*, s. f., *mulcta* si *multa*, emenda, puitione pecuniaria: *a impune una mulcta, a solve una mulcta.*

* MULCTARE si *multare*, v., *mulctare* si *multare*, a condemná la una emenda, a impune una emenda, a puní cu una emenda; a despoliá pre cineva de ceva cu dreptu cu nedreptu.

* MULCTATICIU si *multaticiu*, -a, adj., *mulctaticius*, relativu la *mulcta*.

* MULCTATIONE si *multatione*, s. f., *mulctatio* si *multatio*, actione de *mulctare*, puitione pecuniaria.

* MUCTATU si *multatu*, -a, adj. part., *mulctatus* si *multatus*; condemnatu la una *mulcta*, punitu cu una *mulcta*; despoliatu.

* MULCTRA, s. f., *muletra*, vasulu in care se mulgu vaccile sau ouile; galléta; sestariu.

* MULCTRARIU, pl. -ie, *muletrarium*, si:

* MULCTRU, pl. -e, *muletrum*, vasu de mulsu, galléta, sestariu, in care se mulgu vitele, ouile, caprele.

MULGERE, *mulsi* si *mulsei*, *mulsu*, *mulctu* si *multu*, v., *mulgere*, a trage laptele d'in titie: *a mulge vaccile; a mulge ouile, a mulge caprele; muliere a mulge vaccile de trei ori pre di; lassa caprele, nu le mai mulge.*

MULIEBRE, adj., *muliebris*, relativu la *muliere*, *mulierescu* : *venustate muliebre*, *mente muliebre*, *ânima muliebre*.

MULIEBRITATE, s. f., *muliebritas*, vedi *mulieritate*.

MULIERARIU, *-ia* adj., *mulierarius*, de *muliere*, *mulierescu*: subst. m., *unu mulierariu*, care âmbra dupo *mulieri*, mare amatoriu de *mulieri*.

MULIERE, (cu *l* molliatu, *mulier*), s. f., *mulier*, persona de sessulu femininu : *barbatulu si mulierca su destinati se traiéscu împreuna si se se adjute unu pre altulu*; *barbatulu e ti talu copilliloru*, *mulierca e muma copilliloru*; *muliere ténera*, *muliere betrâna*; *muliere maritata*, *muliere vedua*; *muliere formósa*, *muliere intelleta*, *muliere onesta*; *castitatea e virtutea principale a unei mulierei*; *turculu dice co consiliile mulieresei su bone pentru mulieri*; *machomedanii tinu mai multe mulieri*.

MULIERESCE, adv., *muliebriter*, in modu *mulierescu*, ca una *muliere* : *illa plange mulieresece*, *vorbesece mulieresece*, *lucra mulieresece*; *déco esci barbatu, nu te portá mulieresece*.

MULIERESCU, *-a*, adj., *muliebris*, relativu la *muliere* sau la *mulieri* : *lucru mulierescu*, *portu muliereseu*, *facia mulieréseca*, *mente mulieréseca*, *ânima mulieréseca*, *capricie mulieresei*, *consilie mulieresei*.

MULIETU, s. m., collectivu ridiculu, multime de *mulieri*.

MULIERITATE, s. f., *mulieritas*, stare *mulieresea*; contrariu *virginitate*.

MULIERONIU, (cu *n* molliatu, *mulieroin*), s. m., augm. d'in *muliere*, mare *muliere*.

MULIEROSITATE, s. f., *mulierositas*, calitate de *mulierosu*; mare amore de *mulieri* sau pentru *mulieri*: *mulierositatea acestui junc ti inspira desgustu*.

MULIEROSU, *-a*, adj., *mulierosus*, carui-a place a petrece cu *mulierile*: *barbatii mulierosi desplaeu chiaru mulieriloru*; *amiculu meu arc unu mare defectu*, *co e prea-mulierosu*.

MULIERUSCA si *mulierutia*, s. f., *muliercula*, mica *muliere*.

* MULINU, *-a*, adj., *mulinus*, (de la

mulos), relativu la *mulu*, de *mulu*: *nasu mulinu*, *uári muline*, *ronghia mulina*.

* MULIONE, s. m., *mulio*, *mulariu*, care mena *mulii*.

* MULIONICU si *mulioniu*, *-ia*, adj., *mulionicus* si *mulienius*, relativu la *mulione*: *vestimentu mulionicu*.

* MULLU, s. m., *mulus*, unu pesce marinu, barba rosia, *mulus barbatus* lui *Linneu*.

* MULOMEDICINA, s. f., *mulomedicina*, medicina care se ocupa cu curarea *muliloru*.

* MULOMEDICU, s. m., *mulomedicus*, veterinaru care se ocupa cu curarea *muliloru*.

MULSETURA, s. f., *mulsetura*, rezultatulu actionei de *mulgere*.

1 MULSU, *-a*, adj. part., *mulsetus*: *vacca mulsu*, *ouii mulse*; subst. *mulsetulu ouiloru*.

2 MULSU, *-a*, adj. part., *mulsetus*, (de la *mulsetura*), amestecatulu cu miere; de actsubst. m., *mulsetu* = *mulsetus*, vinu amestecatulu cu miere.

MULSURA, s. f., *mulsetura*, actulu de *mulgere*, rezultatulu *mulgerii*, laptele *mulsetu*: *mulsetura vacciloru*.

* MUTA, *mutare*, *mutatione*, *mutatu*: vedi: *mutata*, *mutare*, *mutatione*, *mutatu*.

MULTANGLU, *-a*, adj., *multangulus*, cu multe *anghiori*: *figura multangla*.

* MULTANIMU, *-a*, adj., *multanimis*, cu multa *ânima*, *ánimosu*, *coragiosu*.

* MULTANNU, *-a*, adj., *multannus*, de multi *anai*, *betranu longevu*.

* MULTESIMU, *-a*, adj., *multesimus*, unulu d'entre multi: *parte multesima*.

MULTIAMITA, s. f., *gratiarum actio*, manifestare de *gratitudine*, *reconnoscientia*.

MULTIAMIRE, *multiamu* si *multiamescu*, v., *gratias agere*, *reddere*, *referre*, a reconosce *benefacerea* si a si manifestá *gratitudinea*: *a multiamu benefactoriloru sei cu vorb'a si cu fapt'a*; *multiamimu lui Domnedicu pentru tote donurile selle*; *multiamimu parentiloru pentru educationea ce ne au datu si pentru tote sacrificiele ce au faentu pentru noi*; *multiamiti mie pentru co v'am seu-*

patu d'in processulu in care ve incurcasserati;—refl. a se multiamî; a se contentá, a fi contentu : ellu se multiamesce cu pucinu.

MULTIAMIRE, s. verbale, 1. *gratiarum actio*, manifestare de gratitudine, reconnoşcentia; 2. *animus contentus, gaudium, voluptas, placere, satisfactione.*

MULTIAMITORIU, -a, adj. s., *gratus*, care *multiamesce*, care reconnoşce benele ce i s'a facutu, reconnoşcutoriu.

MULTIAMITU, -a, adj., *contentus*, contentu, satisfacutu : *ellu e forte multiamitu cu sortea sea: ea nu e multiamita cu nemica.*

MULTIANNIRE, *multiannitoriu*, *multiannitu*, vedi : *multiamire, multiamitoriu; multiamitu.*

* **MULTIBIBU**, -a, adj., *multibibus*, care bee multu, mare beutoriu.

* **MULTICAULE**, adj., *multicanlis*; care are mai multi cauli : *planta multicaule.*

* **MULTICAVU**, -a, adj., *multicavus*, care are multe gaure.

* **MULTICIU**, -ia, adj., *multicius*, desu, finu, bene tessutu; tessutu cu fire de diverse colori : *vestimente multicie.*

* **MULTICOLU**, -a, adj., *multicola*, care face curtea la multe persoane.

* **MULTICOLORU**, -a, adj., *multicolor* si *multicolorus*, care are multe colori.

* **MULTICOMU**, -a, adj., *multicomus*, care are multa coma sau multu peru.

* **MULTICUPIDU**, -a, adj., *multicupidus*, care doresce multe, plenu de pasiuni.

* **MULTIFARIU**, -a, adj., *multifarius*, de multe specii, variu, variatu : *connoşcentie multifarie.*

* **MULTIFERU**, -a, adj., *multifer*, care produce multu, fertile, fecundu.

* **MULTIFIDU**, -a, adj., *multifidus*, fissu sau despartitu in multe pãrţi : *petiore multifide, faele multifide, limba multifida; multifidulu Istru*, care se desparte si se vërşã in mare prin mai multe gure.

* **MULTIFLORU**, -a, adj., *multiflorus*, care are multe flori.

* **MULTIFLUU**, -a, adj., *multifluus*, care flue sau curge in abundanţia; fig. *vorbe multiflue.*

* **MULTIFORME** sau *multiformu*, -a, adj., *multiformis*, care are multe forme : *machine multiforme, omu multiformu*, de caracteriu variu.

* **MULTIFORU**, -a, adj., *multiforus*, care are multe faramine sau gaure.

* **MULTIGENERU** si *multigenu*, -a, adj., *multigeneris, multigenus*, de multe genuri.

* **MULTIGRUMU**, -a, adj., *multigrumus*, cu multe grumuri, fôrte inflatu : *valluri multigrume.*

* **MULTIJUGU**, -a, adj., *multijugis* si *multijugus*, cu multe juguri, cu mai multi calli incamati unii longa altii, de aciãpoi in genere, numerosu, complicatu.

MULTILATERALE si *multilateru*, -a, adj., *multilaterus*, care are multe laturi, *figura multilatera; considerationi multilaterali.*

* **MULTILICIU**, -a, adj., *multilicius*, in multe licie : *tessutura multilicia.*

* **MULTILOCIU**, pl. -e, *multiloquium*, multa vorbire.

* **MULTILOCU**, -a, adj., *multiloquus*, multu vorbitoriu.

* **MULTIMAMMIA**, adj. s., *multimammia*, cu multe mamelle sau titie : *scrofa multimammia;—epithetu ce se dá Dianeii de la Ephesu.*

MULTIME, s. f., *multitudo*, collectione de multi sau de multe : *multime de ómeni; multimea fora de mente; mare multime; infricosiata multime de locuste.*

* **MULTIMETRU**, -a, adj., *multimeter*, cu multe specii de metre sau de versuri.

* **MULTIMODU**, -a, adj., *multimodus*, de multe moduri, in multe moduri, variu, diversu.

* **MULTINODU**, -a, adj., *multinodus*, cu multe noduri, nodosu, noduros.

* **MULTINOMINE**, adj., *multinominis*, cu multe numine.

* **MULTINUBENTIA**, s. f., *multinubentia*, conunã cu mai multe persoane, polygamia.

* **MULTINUBU**, -a, adj., *multinubus*, care se conuna de multe ori : *muliere multinuba.*

- * **MULTINUMMU**, -a, adj., **multinummus**, care costa multi nummi, scumpu.
- * **MULTIPARTITU**, -a, adj., **multipartitus**, impartitu in multe parti.
- * **MULTIPEDA**, s. f., **multipeda**, scolopendria, insectu cu multe petiore.
- * **MULTIPEDE**, adj., **multipes**, cu mai multe petiore : *insecte multipedi*; subst. *multipedile*.
- * **MULTIPLICABILE**, adj., **multiplicabilis**, care se pote multiplicá.
- * **MULTIPLICABILITATE**, s. f., calitate de *multiplicabile*.
- * **MULTIPLICANDU**, -a, adj., **multiplicandus**, care debe multiplicatu; in arithmetica, *numerulu multiplicandu*, si simplu, *multiplicandulu*.
- * **MULTIPLICANTE**, adj. part. pres., **multiplicans**, care multiplica : *numerulu multiplicante*, prin care se multiplica altu numeru.
- * **MULTIPLICARE**, v., **multiplicare**, a face de mai multe ori, a adauge de mai multe ori, a face multu, a immulti : *a multiplicá unu numeru prin altulu; a multiplicá nevoliele; a multiplicá genulu omenescu: cresceti si ve multiplicati. si impleti totu pamentulu*.
- * **MULTILICARE**, s. verbale, **multiplicatio**, immultire.
- * **MULTIPLICATIONE**, s. f., **multiplicatio**, actiune de *multiplicare*. de immultire : *multiplicationea plantelor, multiplicationea vitelor, multiplicationea nummiloru in commerciu; in arithmetica multiplicationea si divisionea se verifica un'a prin alt'a*.
- * **MULTIPLICATIVU**, -a, adj., prin care se *multiplica* : *mediu multiplicativu*.
- * **MULTIPLICATORIU**, -toria, adj. s., **multiplicator**, care multiplica, care immultesce, immultitoriu; in arithmetica, *numerulu multiplicatoriu*, sau simplu, *multiplicatoriulu*.
- * **MULTIPLICATU**, -a, adj. part., **multiplicatus**, immultitu : *numeru multiplicatu, familia multiplicata. nummi multiplicati, nevolie multiplicata*.
- * **MULTIPLICE**, adj., **multiplex**, care are multe plicature, compusu d'in multe si varie parti : *natura multiple, folie multiple; ingeniu multiple*.

* **MULTIPLU**, -a, adj., **multiplex**, compusu d'in multe si varie parti : *unu lucru cu mai multe calitati, unu conceptu cu mai multe caracterie, nu mai e simplu, ci multiplu*.

* **MULTIPOTENTE**, adj. part. pres., **multipotens**, care pote multu, forte potente.

* **MULTIPOTENTIA**, s. f., (**multipotentia**), poterea sau potenti'a de a face multu; mare gradu de potentia.

* **MULTIRADICE**, adj., **multiradix**, cu multe radecine : *planta multiradice*.

* **MULTIRAME** sau *multiramu*, -a, adj., **multiramis**, cu multe ramuri : *arbore multiramu*.

* **MULTISCIU**, -a, adj., **multiscius**, care scie multe : *omu multisciu, muliere multiscia*.

* **MULTISONORU** si *multisonu*, -a, adj., **multisonorus** si **multisonus**, forte sonoru, forte sonatoriu.

MULTITUDINE, s. f., **multitudo**, multime, (forma contrassa d'in *multitudine*), mare numeru de lucruri cari se potu numerá.

* **MULTIVAGU**, -a, adj., **multivagus**, care ámbla multu, vagabundu, errabundu.

* **MULTIVIDU**, -a, adj., **multividus**, care vede multu, cu vedere clara.

* **MULTIVIRA**, s. f., **multivira**, care s'a maritatu cu mai multi barbati; oppos. *univira*.

* **MULTIVOCU**, -a, adj., **multivocus**, care are multe synonyme.

* **MULTIVOLU**, -a, adj., **multivolus**, care voliesce multe, care doresce si cere multe, capriciosu : *muliere multivola*.

* **MULTIVORANTIA**, s. f., **multivorantia**, appetitu de a manca multu, voracitate.

* **MULTIVORU**, -a, adj., (**multivorus**), care manca multu : *bestie multivore*.

1. **MULTU**, -a, adj., **multus**, in mare numeru : *multu auru, multu argentu, multa pane, multa vorba, multi ómeni, multe mulieri, multe lucruri*; gen. si dat. sing. *multui, multei*, pl. *multoru* : *multoru ómeni nu place vinulu; amu auditu d'in gur'a mai multoru ómeni*; fora subst. *multoru*, -a; cu articlu : *elli multi, elle*

multe, sau *celli multi*, *celle multe*; inaintea possessivelor: *meu. teu, seu, lui, lei, nostru, vostru, loru*, admite artielulu suffissu ca si celle alte adiective: *multulu seu aurulu*, *mult'a sca avere*, *multii nostri amici*, *multele vostre conoscentie*, *mult'a lui eruditione*, *multele loru peccate*; comparativu, *mai multu*, *mai multa*, *mai multi*, *mai multe*; superlativulu, *celli mai multi*, *celle mai multe*: *celli mai multi ómeni nu intellegu scoparile vietiei*; *celle mai multe femine su vanitose*; *celle mai multe lucruri au pretiu numai in imaginationea nostra*.

2 **MULTU**, adv., *multum*; *multo*: *multu me miru*, *cumu au potutu ómenii descoperi atate secrete ale naturei*; *multu doritu amico!* *reulu e cu multu mai mare de cátu crede stultulu*; *de multu nu l'am vedutu*; *ellu a muritu de de multu*.

3 **MULTU**, s. m., *multum*, mare cantitate, cu art. *multulu*, oppos. *puchinulu*.

MULU, s. m., *mulus*; *mula*, s. f., *mula*; animale nascutu d'in una asinu si d'in una épa, sau d'in unu callu si d'in una asina, (*ἵπλοπος*), si care de ordinariu nu mai produce: *mulii su mai pučinu delicati de cátu callii*, *suppórta mai bene fatig'a*, *au petiorulu mai securu*, *si ducu sarcine mai grele*.

MUMA si *mumma*, s. f., *mater*, *manma*, *matre*, *mamma*, (d'in care *mumma* e una simpla transformatione): *mum'a si copillii*; *muma bona*, *muma vitriya*; *au remasu copillii fora muma*; se dice si despre animali: *omnellulu si mum'a lui*; *pullii si mum'a loru*.

* **MUNDANU**, -a, adj. *mundanus*, relativu la *mundu*, d'in *mundu*: *lucrurile mundane*, *placeri mundane*; *intellectione mundana*, in opposit. cu *sacra* sau *divina*.

* **MUNDARE**, v., *mundare*: a curetiá, a purificá: *a se mundu de tote spurcationile*; *prin baptesmu se munda omulu de peccate*.

* **MUNDATIONE**, s. f., *mundatio*, actione de *mundare*, curetiare, purificare, purificatione: *mundationea de peccate*.

* **MUNDATORIU**, -tória, adj. s.,

mundator, *mundatorius*, care *mundu*, care curetia; purifica, curetiatorin, purificatoriu: *medicamentu mundatoriu*; *mundatorii latrinoloru*.

* **MUNDATU**, -u, adj. part., *mundatus*, curatu, curetiatu, purificatu.

* **MUNDETIA**, s. f., *munditia* si *mundities*. 1. stare curata, curetia; 2. elegancia, ornatu; 3. politetia: *epistolele lui su plene de mundetia*, *venustate si prudentia*.

* **MUNDIPOTENTE**, adj., *mundipotens*, care are putere in *mundu*: *addeceratulu mundipotentu e Domnedieu*.

* **MUNDIPOTENTIA**, s. f., putere in *mundu* sau asup'a *mundului*.

* **MUNDITENENTE**, adj., *munditeneus*, care tine *mundulu*, care domnesce preste *mundu*.

* **MUNDITENENTIA**, s. f., domnire asup'a *mundului*.

* **MUNDITIA**, s. f., *munditia* si *mundities*; vedi *mundetia*.

* **MUNDIVAGU**, -u, adj., *mundivagus*, care ámbia, ratecesce in *mundu*.

MUNDRIA, s. f., *munditia*, elegancia, superbia, calitate de *mundru*, elegancia, formosetia, superbia.

MUNDRU, -u, (contrassu d'in *mundulu munduru*), *mundus*, *mundulus*, elegant, venustus, superbus, elegante, formos, venustu, superbu; s. f., *mundru mea* = *venerea mea*, *amantea mea*.

1 **MUNDU**, -u, adj., *mundus*, curatu, netedu, elegante, formos: *omu mundu*, *corbe munde*, *lucruri munde*.

2 **MUNDU**, s. m., *mundus*, ornamentu, mai allessu ornamente pentru femine: *mundulu mulibre*, *mundus muliebris*; fig. instrumente: *mundulu Cererii*, *mundus Cereris*.

3 **MUNDU**, pl. -uri, *mundus*, cerulu cu stellele, lumea, universulu; pamentulu cu tote celle su intr'ensulu; societatea omenesca, omenii; fig. *mundulu romanu*, imperiulu romanu; *a traí in mundu*, in societate, nu in monasteriu; *vanitatile mundului*, *placurile mundului*.

MUNDULU, *munduru*, *mundru*, -u, adj. *mundulus*; vedi *mundru*.

* **MUNERALE**, adj., *muneralis*, relativu la *munere*.

* **MUNERARE**, v., *munerare*, a dá unu *munu*, a doná, a remunerá, a gratificá : *a munerá benefacerea; a munerá pre servii fideli.*

* **MUNERARIU**, -a, adj. s., *munerarius*, de *munere*. care da *munere*; la anticii Romani, care da nau spectaclu publicu; — subst. reale, *munerariu*, pl. -ie, remuneratione.

* **MUNERATIONE**, s. f., *muneratio*, actiune de *munerare*, donatiune, remuneratione.

* **MUNERATORIU**, -toria, adj. s., *munerator*, care *munera*, care dona, donatoriu.

* **MUNERATRICE**, s. f., *muneratrix*, femina care *munera*, *muneratrix*.

* **MUNERATU**, -a, adj. part., *muneratus*, gratificatu, donatu, remuneratu.

MUNGERE, *mungi* si *mungi*, *mungere* si *munctu*, v., *mungere*, a sterge nasulu de *muci*.

* **MUNICIPALE**, adj., *municipalis*, relativu la *municipiu* : *interesse municipale, acere municipale; functionari municipali*, si simplu, *municipali*.

* **MUNICIPALITATE**, s. f., (it. *municipalità*, fr. *municipalité*), corpulu functionariloru municipali allesi de commune pentru administrarea affaceriloru selle.

* **MUNICEPE**, s. m., *municeps*, cetatianu alu unu *municipiu*.

* **MUNICIPIOLU**, pl. -e, *municipiolum*, micu *municipiu*.

* **MUNICIPIU**, pl. -ie, *municipium*, cetate care si are magistratulu seu si se administra dupo legile selle.

* **MUNIFICARE**, v., *munificare*, a gratificá.

* **MUNIFICE**, adj. s., *munifex*, care si face detoria sea : *militari munifici*, si simplu, *munifici*.

* **MUNIFICENTIA**, s. f., *munificentia*, generositate, liberalitate : *munificentia principelui*.

* **MUNIFICU**, -a, adj., *munificus*, generosu, liberalu : *domu munificu*.

* **MUNIME**, pl. *munimie*, si

* **MUNIMENTU**, pl. -e, *munimentum*, intaritura, fortificatione; mediu de apere, armatura, lorica, sentu.

* **MUNIRE**, -escu, v., *munire*, a intari, a fortificá; fig. a provedé : *a se muní in contr'a valluriloru sortei; a muri unu documentu cu sigillulu seu.*

* **MUNITIUNE**, s. f. *munitio*, actiune de *munire*, fortificatione : provisiune : *munitiune pentru armata*, pulbere, plumbu, etc.; *munitiune de bellu si de gura*, provisiune pentru armele de focu si pentru nutrimentu; *militarii remanendu fora munitiune s'au retrassu d'in focu.*

* **MUNITORIU**, -toria, adj. s., *munitor*, care *munescu*, care intaresce, intaritoriu; *munitorii*, militarii cari luera la intarirea locuriloru, facerea drumuriloru, operarii, minerarii.

* **MUNITU**, -a, adj. part., *munitus*, intaritu, fortificatu, apperatu, accoperitu; provodutu : *locu munitu, castre munitu, cetate munita; cu mainile munitu; ellu a venit bene munitu; diplom'a era munita cu sigillulu regelui.*

* **MUNITURA**, s. f., *munitura*, incinsura cu muru.

* **MUNTE**, *munteanu, muntenescu, muntosu*, vedi : *monte, munteanu, muntenescu, montosu.*

* **MUNU**, pl. *munere*, (si *munuri*), manus; 1. functione, officiu, servitiu; detoria; opera, occupatione; 2. beneficiu, donu; gratia, favore; 3. la anticii, spectaclu publicu datu poporului de un magistratu.

* **MUNUSCULARIU**, s. m., *munuscularius*, care da *munuscule*.

* **MUNUSCULU**, pl. -e, *munusculum*, diminutivu d'in *manu*, micu *manu*, micu donu.

MURA, s. f., *murum rabi*, poma de *manu* selbaticu.

* **MURALE**, adj., *muralis*, relativu la *muru*, de *muru* : *erbe murale, coronu murale.*

1 **MURARE**, v., in aceto condire, a face *murature* : *a murá córdia, ardeiu, cucuieri.*

2 **MURARE**, v., (it. *murare*, d'in *murus*), *murare* struere, *edificare*, a face *muru*, a muru.

MURARIU, s. m., *structor parietarius, camentarius*, care face *muru*, muratoriu.

MURATORIU, -toria, adj. s., (it. *mu-*

tore), cæmentarius, structor parietarius, care face *muru*, murariu.

1 MURATU, -a, in aceto conditus: *ardæiu muratu, vérdia murata, cucumeri murati*.

2 MURATU, -a, adj. part., muratus, (de la murus), intaritu cu *muru*: *pariete muratu*.

1 MURATURA, s. f., res in aceto conditæ, lucruri *murate*: *muratura de legumine, muratura de ardæiu, de porumbu, de cucumeri*, etc.

2 MURATURA, s. f., structura de *muru*, cinctura cu *muru*.

MURCIDU, -a, adj., murcidus, pigru, fricosu, lassiu.

MURCU, s. m., murcus, unu lassiu care si talia degetulu cellu mare spre a scapá de servitiulu militariu.

* MURE, s. m., mus, muris, abl. mure, sórece.

* MURENA, s. f., muræna, (μύρανα), una specia de pesce.

MURGU, -a, adj., murinus color: *callu murgu, murinusequus*; si subst. *murgulu meu*.

MURIA, s. f., muria, (ἀλμύρις), apa sarata, apa de mare; de aci apoi *mórea*, si comp. *salamura*.

MURIARE, v., muriã condire, a face *salamura*.

MURIATICU, -a, adj., muriaticus, facutu cu *muria*, cu *salamura*.

MURIATU, -a, adj. part., muriã conditus, facutu *salamura*.

* MURICATU, -a, adj., muricatus, (de la murice), spinosu ca muricele: *passu muricatu*, fricosu, ca si cumu ar merge pre murici.

* MURICE, s. m., murex, conchyliu d'in care anticii estrageau colorea de purpura; de aci apoi *purpura*.

* MURILEGU, s. m., murilegus, care prede sóreci.

* MURILEGULU, s. m., murilegulus, care prede murici.

* MURINU, -a, adj., murinus, (de la mure), de *mure*, de sórece: *colóre murina, color murinus; callu murinu, equas murinus*.

* MURMURARE, v., murmurare, a produce unu sunetu raucu si confusu:

marea murmura; mi murmura matiele, mihi intestina murmurant; de aci apoi, a vorbi incetu si confusu: servulu murmura cu sene; ce totu murmura copilii? — a se plange, a fi malecontentu: poporulu murmura, nu e bene.

* MURMURARE, s. verbale, murmuratio, vedi *murmuratione*.

* MURMURATIONE, s. f., murmuratio, actiune de *murmurare*, plangere, stare malecontenta.

* MURMURATORIU, -tória, adj. s., murmurator, care murmura; care se plange, care e malecontentu.

* MURMURATU, -a, adj. part., murmuratus, facutu murmurandu.

* MURMURATURA, s. f., murmuratio, actulu de *murmurare*, resultatulu *murmurari*.

* MURMURE si *mermuru*, s. m., murmur, sunetu raucu si confusu: *murmuru riuului, murmurulu mãrei, murmurulu ventului; murmurulu passeriloru; de aci apoi, vorbire incéta si confusa: murmurele servitoriloru; am auditu unu murmuru*.

* MURMURILLARE, v., murmurillare, a vorbi incetisioru, a pronuntiã asiã ca abiã se se audia.

* MURMURILLU, pl.-e, murmurillum, deminut. d'in *murmure*, micu *murmure*, vorbe pronuntiate incetisioru.

* MURMURIOSU, -a, adj., murmurius, care are consuetudinea de a murmurá.

* MURRA, s. f., murrha, materia minerale, fluatu de calce, d'in care se faceau vase pretiose.

* MURRINU, -a, adj., murrhinus, de *murra*: *vase murrine*, si simplu, *murrinele*.

1 MURU, s. m., morus, arbustu care face *mure*.

2 MURU, s. m., murus, pariete de pétra sau de caramida: *murulu cetãtii, murii casei, muru de pétra, muru de caramida legata cu calce; a inchide curtea cu muru de pétra; a inaltia murii; a derimã murii unei cetate*.

MURUIRE, -escu, v., parietem incrustare, a incrustá parietele, a lu netedí dandu-i una crusta pre facia.

* MUSA, s. f., *musa*, (μοῦσα), fientia supernaturală care inspira artile formose: *celle noue muse alle anticiloru; poetii invoca musele*; — de aci apoi, cantare, cantare poetica, poema, poesia; doctrina, scientia: *ellu petrece cu musele, e favoritu allu museloru*.

* MUSAICU, -a, adj., (it. *musaiico*), factu de petricelle incrustate, musivu: *opera musaica*. si simplu, *musaica*; *representatu in musaica*.

* MUSAGETE, s. m., *musagetes*, (μοῦσαγέτης), conductoriu allu museloru, epithetu datu lui Apolline.

MUSCA, s. f., *musca*, insectu dipteru cu arepiorele transparente: *muscele suppera pre omu; a prende muscele cu miere*; fig. omu curiosu, parasitu, importunu: *musc'a nu mi da pace*.

MUSCARE, v., (d'in *morsicare*), *mordere*, a apuca si rupe cu dentii: *canele musca, l'a muscatu unu cane turbatu; i au cadutu dentii, nu pote musca*; fig. a musca cu vorb'a: *ellu nu pote scrie fora se musce*.

MUSCARIU, -a, adj. s., *muscarius*, 1. relativu la *musce*; 2. care prende musce; 3. venturat'oria cu care se departedia muscele din casa, de la mesa, etc.

MUSCATIONE, s. f., *morsus*, -us, actiune de *muscare*.

MUSCATORIU, -t'oria, adj. s., *mordens*, care *musca*: *cane muscatoriu, vorbe muscat'orie*.

1 MUSCATU, -a, adj. part., *morsus*, ruptu cu dentii: *copillu muscatu de cane; buccatu muscata*.

2 MUSCATU, s. m., *morsus*, -us, actulu de *muscare*: *muscatulu canelui*.

MASCATURA, s. f., *morsus*, -us, rezultatulu actiunei de *muscare*: *ellu suferere de una muscatura de cane; e de temutu cora ramané schiopu de muscatura*.

* MUSCERDA, s. f., *muscerda*, cacatu de sóreci.

MUSCHIU, s. m., *musculus*, vedi *musclu*.

* MUSCIPLA, s. f., *muscipula* si *muscipulum*, cursa in care se prenda sóreci.

MUSCLOSU, -a, adj., (cu *l* molliatu, *muschiosu*), *musculosus*, plenu de *muscli*, carnosu, vigorosu.

MUSCLU, s. m., (cu *l* molliatu, *muschiu*), *musculus*, legatura sau fasciclu de fibre de carne: *musclu de vita, ossele corpului animale su accoperite cu muscli*.

MUSCONE, *musconiu*, (cu *n* molliatu *muscoiu*), s. f., augmentativu d'in *musca*, mare *musca*.

MUSCOSU, -a, adj., *muscosus*, plenu de *muscu*.

MUSCU, si *musclu*, s. m., (cu *l* molliatu, *muschiu*), *muscus*, familia de plante cryptogame d'in clasa acotyledonieloru, cu care se investese pamentulu, arborii si petrele: *musculu arboriloru; a sedé pre muscu*.

MUSCULA sau *muscura*, s. f., *muscula*, deminut. d'in *musca*, mica *musca*; — cantharide.

MUSCULOSU, -a, adj., *musculosus*, formatu de *muscli*, plenu de *muscli*, carnosu, vigorosu; vedi si *musculosu*.

MUSCULU, *musclu*, *muschiu*, s. m., *musculus*; *muscus*; vedi *musclu* si *muscu*.

MUSEU, pl. -e, *museum*, (μουσεῖον), templu inchinatu museloru; de aci: *academia, bibliotheca, collectione de obiecte de arte, de istoria naturale, etc.*: *muscu de anticitati, muscu de istoria naturale, muscu de medalie, etc.*

MUSICA, s. f., *musica*, (μουσική) artea sonuriloru, cantare cu vocea sau cu instrumente: *musica vocale, musica instrumentale; a invetiá music'a, a se delectá cu music'a; regulele musicci, musica italiana*.

MUSICALE, adj., (it. *musicale*), relativu la *musica*: *tonu musicale, voce musicale, machina musicale*, care se dice de ordinariu si simplu *musica*.

MUSICANTE, adj. s., care essercita *music'a*.

MUSICARE, v., (it. *musicare*), a face *musica*, a cantá cu unu instrumentu de *musica*.

MUSICARIU, s. m., *musicarius*, care essercita *music'a*, si care face instrumente de *musica*.

MUSICU, -a, adj., *musicus*, (μουσικός), relativu la *musica*, *musicale*: *arte musica; jocu musicu, concursu musicu*; subst. m., *unu musicu*, artistu care essercita *music'a*.

* MUSIVARIU, s. m., musivarius, care face *musive* sau *musaice*.

* MUSIVU, -a, adj., musivus, musaicu, representatu prin petricelle colorate incrustate, vedi si *musaicu*.

* MUSSARE, v., mussare, a vorbi printre denti, a murmurá; a esitá, a tacé.

MUSSICARE, vedi *morsicare* si *muscare*, cu tóte derivatele loru.

* MUSSITARE, v., mussitare, a murmurá; a se plange, a se vaietá.

* MUSSITATIONE, s. f., mussitatio, actione de *mussitare*.

* MUSSITATORIU, -tória, adj. s., mussitator, care mussita, murmura, se plange, malecontentu.

MUSTACIA, s. f., mystax, (μύσταξ, it. *mostaccio*, fr. *moustache*), perulu de pre labrulu superiore: *mustacia négra*, e *téneru inco nu i au essitu mustaciele*; *pórta mustacie si barba*.

MUSTACIATU, -a, adj., ornatu cu *mustacie*, *mustaciosu*.

MUSTACIOSU, -a, adj., cu *mustacie mari*.

MUSTARIU, s. m., (mustarium, it. *mostarda*, fr. *meurde*, isp. *mostaza*), compositiune de sementia de sinapi cu mustu, cu acietu sau cu altu licidu.

MUSTELLA, s. f., mustella, si *mustela*, micu animale selbaticu care se introduce in granarie, in stanle, se nutrește cu soriei si cu serpi, si cauta cu aviditate ouele de porumbu si de gallina.

* MUSTELLAGINE, s. f., mustellago, unu arbustu. laureolu.

MUSTELLINU, -a, adj., mustellianus, de *mustella*: *specia mustellina*, *colóre mustellina*.

* MUSTIONE, s. m., mustio, musca care se nasee in *mustu*, sau mai bene in vinu.

MUSTOSU, -a, adj., mustulentus, plenu de mustu.

MUSTRA, s. f., 1. specimen, exemplar, proba in micu d'in care se póte connoște lucrulu intregu; 2. exercitium miitare, essercitium militariu; vedi *mostra*.

MUSTRARE, v., monstrare, docere, exercere, objurgare, a arretá; a inventiá pre militari la exercitiu; a remustrá,

a certá cu vorbe aspre, a imputá: *a mustrá pre peccatosi spre a i corregge*; *parentele bonu nu liérta errorile filiiloru, ci i mustra*; *mustra pre cellu intellectu, si mai intellectu va fi*; vedi si *mostrare*.

MUSTRARE, s. verbale, monstratio, in t. s. verbului.

MUSTRATIONE, s. f., monstratio, actione de *mustrare*.

MUSTRATORIU, -a, adj. s., monstrator, care *mustra*.

MUSTRATU, -a, adj. part., monstratus, exercitus, objurgatus, in t. s. verbului.

* MUSTRICLA si *mustricula*, s. f., mustricula, forma cu care se serve calciolariulu, callapodu.

MUSTULENTU, -a, adj., mustulentus, plenu de *mustu*, *mustosu*.

MUSTU, s. m., mustum, succu de uve, vinu dulce care inco n'a inceputu a ferbe: *mustu dulce*; prin estensiune veri-ce succu: *mustu de pere*, *mustu de mere*.

MUTABILE, adj., mutabilis, care se póte *mutá*, se póte scambá.

MUTABILITATE, s. f., mutabilitas, calitate de *mutabile*.

MUTARE, v., mutare, a scambá, mai allessu a scambá loculu: *a mutá scunche d'in una casa in alt'a*; refl. *a se mutá*: *m'am mutatu d'in casele vechie in celle noue*; *ellu s'a mutatu de unde sedea péno acumu*.

MUTARE, s. verbale, mutatio, in t. s. verbului; vedi *mutatione*.

MUTATIONE, s. f., mutatio, actione de *mutare*.

MUTATIOSU, -a, adj., mutabilis, care se *muta* currendu, scambatiösu, inconstante.

MUTATORIU, -toria, adj. s., mutator, mutatorius, care *muta*, care se *muta*.

MUTATU, -a, adj. part., mutatus, scambatu, mai allessu scambatu d'in locu.

MUTATU, s. m., mutatus, -us, actulu de *mutare*: *cu mutatulu d'in unu locu in altulu, am perdutu fórté multu*.

* MUTILAGINE, s. f., mutilago, una planta care se numesce si *tithymalus*.

* MUTILARE, v., mutilare, a taliá una parte d'in totu, a detrunchiá, a desfigurá priu taliare, a vettemá, a estur-

piá : *a mutilá corpulu; fig. a mutilá vorbele; a mutilá patrimoniulu.*

* MUTILATIONE, s. f., mutilatio, actiune de *mutilare*.

* MUTILATORIU, -*tória*, adj. s., mutilator, care *mutila*.

* MUTILATU, -*a*, adj. part., mutilatus, detrunchiatu, vettenatu, desfiguratu, esturpiatu.

MUTIRE, -*escu*, v., *mutescere*, a se face *mutu*, a amuță; vedi *commutire*.

MUTU, -*a*, adj., mutus, care nu pôte vorbi : *mutu si surdu, mutu si sardu*; subst. *unumutu, unumula, mutulu, mutla, mutii*; cu *mutii nu te poti intellege*; in grammaticea : *littere mute*.

* MUTUALU, adj., mutuus, (fr. *mutuel*), de una parte si de alta, reciproc : *adjutoria mutuale; invitatura mutuale*.

* MUTUARE, v., *mutuare*, a impromuță, a luá impromutu.

* MUTUARIU, -*a*, adj., mutuarus, de una parte si de alta, reciproc : *beneficic mutuarie, donuri mutuarie*.

* MUTUATICU, -*a*, adj., mutuatius, impromutatu : *Inceruri mutuatice, pecunia mutuatice*.

* MUTUATIONE, s. f., mutuatio, actiune de *mutuare*, impromutare.

* MUTUATU, -*a*, adj. part., mutuatius, impromutatu, luatu impromutu.

* MYACANTHU, sau *myacanthu*, s. m., myacanthos sau myacanthion, (*μυάκανθος, μυάκανθον*), una planta de mancatu, asparagu spinosu.

* MYCE si *mycelu*, s. m., (*μύκη, gen. μύκης si μύκητος*), fungu, burete.

* MYCETOGRAPHIA sau *mycetografia*, (fr. *mycétophographie*), s. f., descriptionea buretiloru.

* MYCETOGRAPHICU, -*a*, adj., relativu la *mycetographia*.

* MYCETOGRAPHIU, s. m., care se ocupa cu *mycetographia*.

* MYCETOIDE, adj., (fr. *mycetoïde*), care sémina cu burete.

* MYCETOLOGIA, s. f., (fr. *mycétologie*), tractatu despre bureti.

* MYCETOLOGICU, -*a*, relativu la *mycetologia*.

* MYCETOLOGU, s. m., care se ocupa cu *mycetologia*.

* MYCETOPHAGU, s. m., (fr. *mycétophage*), care mânca bureti, genu de coleoptere tetramere.

* MYCETOPHILU, s. m., (fr. *mycétophile*), care ama bureții, genu de diptere d'in familia nemocereforu.

* MYOCTONU, sau *myoctonu*, s. m., myoctonus, (*μυοκτόνος*), una specia de aconitu de care se dice eo ar uccide sóriicii prin odórea ei.

* MYOGRAPHIA, sau *myografia*, s. f., (d'in *μύς* = muschiu, si *γράφειν* = scriere), descriptionea muschiloru.

* MYOGRAPHICU, sau *myograficu*, -*a*, adj., relativu la *myographia*.

* MYOGRAPHIU, sau *myografu*, s. m., care se ocupa cu *myographia*.

* MYOLOGIA sau *myologia*, s. f., (d'in *μύς* = muschiu, si *λόγος* = discursu), tractatu despre muschi, parte d'in Anatomia.

* MYOLOGICU, sau *myologicu*, -*a*, adj., relativu la *myologia*.

* MYOLOGU sau *myologu*, s. m., care se ocupa cu *myologia*.

* MYOPARONE, sau *myoparone*, s. m., myoparon, (*μυοπάρων*), una specia de nave piratica asióra.

* MYOPE, sau *myope*, s. m., miops, (*μύωψ*), scurta de vedere.

* MYOPIA, sau *myopia*, s. f., (fr. *myopie*), stare de *myope*, vedere scurta.

* MYOPISMU sau *myopismu*, s. m., (fr. *myopisme*), in acellu-asi intellessu cu *myopia*.

* MYOSOTE sau *myosote*, s. f., myosotis si myosota, (*μυοσωτίς μυσωτή*), urechi'a sórecelui, una planta.

* MYRAPIA sau *myrapia*, s. f., myrapia, -*arum*, (*μυράπια*), una specia de pere cu bona odóre.

* MYRICA sau *myrica*, s. f., myrica si myrice, (*μυρίκη*), arbustu tufosu care cresee pre campânia, tamarisca.

* MYRIOPHYLLU, s. m., miriophyton, (*μυριόφυλλον*), millefoliu, planta.

* MYRESMA, pl. -*mata*, (*μύρεσμα*), musetura cu *myru*, profum.

* MYROBALANU sau *myrobalanu*, s. m., myrobalannu, (*μυροβάλλανον*), una specia de uoca aromatica d'in Arabia.

* MYROBRECHARIU sau *myrobre-*

chariu, s. m., *myrobrecharius* si *murobrecharius*, (d'in $\mu\acute{\rho}\rho\omicron\nu$, si $\beta\rho\acute{\epsilon}\chi\epsilon\iota\nu$ = u-dare, plouare), profumatoriu.

MYROPHORU, -a, adj. s., ($\mu\omicron\rho\omicron\phi\omicron\rho\omicron\rho\omicron\rho\omicron\rho\omicron\rho\omicron\rho$) care duce profumuri: *mulierile myrophore*, sau simplu *myrophorele*.

* MYROPOLIUM sau *muropoliu*, s. m., *myropolium*, ($\mu\omicron\rho\omicron\pi\omicron\lambda\omicron\iota\omicron\nu$), officina de profumuri; negociu de profumuri.

* MYROPOLU sau *muropolu*, s. m., *myropola* si *murobola*, ($\mu\omicron\rho\omicron\pi\omicron\lambda\omicron\eta\omicron\rho\omicron$), care vende profumuri.

* MYROSE, s. f., ($\mu\acute{\rho}\rho\omicron\sigma\iota\epsilon\iota\varsigma$), ungere cu *myru*, odóre.

MYROSIRE, *myrositoriu*, *myrosu*, tóte d'in $\mu\acute{\rho}\rho\omicron\sigma\iota\epsilon\iota\varsigma$, vedi: *mirosu*, *myrosire*, *myrositoriu*, etc.

* MYRTU sau *murtu*, s. m., *myrtus* ($\mu\acute{\rho}\rho\omicron\tau\omicron\varsigma$), unu arbustu: *ramu de myrtu*, *conuna de myrtu*, *bacca de myrtu*; *lancea de myrtu*.

* MYRU, *muru*, sau *miru*, s. m., *myrum*, ($\mu\acute{\rho}\rho\omicron\nu$), oliu bene *myrositoriu*; in baseric'a crestina *sántulu myru*.

* MYSTAGOGU sau *mustagogu*, s. m., *mystagogus*, ($\mu\omicron\sigma\tau\omicron\alpha\gamma\omicron\gamma\omicron\varsigma$), care introduce in misterie; care conduce in locurile mystice.

* MYSTERIOSU sau *musteriosu*, -a, adj., (fr. *mystérieux*), plenu de misterie, secretu, mysticu.

* MYSTERIU sau *musteriu*, pl.-ie, *mysterium*, ($\mu\omicron\sigma\tau\acute{\eta}\rho\iota\omicron\nu$), secretu, ceremonia sacra, care de ordinariu se facea in secretu: *mysteriele religionei crestine*, *a se inițiá in misterie*, *a se comunicá cu sacrele misterie*.

* MYSTICISMU sau *musticismu*, s. m., (fr. *mysticisme*), systema theologica sau philosophica care admite una communicatiune secreta intre omu si divinitate.

* MYSTICU sau *musticu*, -a, adj., *mysticus*, ($\mu\omicron\sigma\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$), relativu la *misterie*, *musteriosu*: *lucrare mystica*, *represen-*

tatione mystica; *testamentu mysticu*, *secretu*.

* MYSTIFICARE sau *mustificare*, v., (fr. *mystifier*), a portá pre cineva cu mentiuni, facundu-lu se creda lucruri cari toti celli alti le sciu co nu sunt asiá, a ammagi.

* MYSTIFICATIONE, s. f., (fr. *mystification*), actiune de *mystificare*.

* MYSTIFICATORIU, -tória, adj. s., (fr. *mystificateur*), care mystifica.

* MYSTIFICATU, -a, adj. part., (fr. *mystifié*), portatu cu mentiuni, ammagitu.

* MYTHICU sau *muticu*, -a, adj., *mythicus*, ($\mu\omicron\theta\iota\kappa\omicron\varsigma$), relativu la *mythologia*, *fabulosu*.

* MYTHISTORIA sau *mutistoria*, s. f., *mythistoria*, ($\mu\omicron\theta\iota\sigma\tau\omicron\rho\iota\alpha$), istoria mythica, istoria fabulosa.

* MYTHISTICU sau *mutistoricu*, -a, adj., *mythisticus*, ($\mu\omicron\theta\iota\sigma\tau\omicron\rho\iota\kappa\omicron\varsigma$), mestecatu cu istorie si cu fabule, romanticu.

* MYTHOGRAPHIA sau *mutografia*, s. f., ($\mu\omicron\theta\omicron\gamma\rho\alpha\phi\iota\alpha$), scriptura fabulosa.

* MYTHOGRAPHICU sau *mutograficu*, -a, adj., relativu la *mythographia*.

* MYTHOGRAPHU sau *mutografu*, s. m., ($\mu\omicron\theta\omicron\gamma\rho\alpha\phi\omicron\varsigma$), scriptoriu de fabule.

* MYTHOLOGIA sau *mutologia*, s. f., ($\mu\omicron\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\alpha$), tractatu despre *mythuri* sau despre fabulele acreditate: *mythologi'a gréca*, *mythologi'a romana*.

* MYTHOLOGICU sau *mutologicu*, -a, adj., ($\mu\omicron\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\iota\kappa\omicron\varsigma$), relativu la *mythologia*, d'in *mythologia*: *diei mythologici*.

* MYTHOLOGU sau *mutologu*, s. m., ($\mu\omicron\theta\omicron\lambda\omicron\gamma\omicron\varsigma$), care tractédia despre *myturi*, care espune *mythurile*.

* MYTHU sau *mutu*, pl. *mythuri* sau *muturi*, *mythus* si *mithos*, ($\mu\omicron\theta\omicron\varsigma$), *fabula*: *istori'a antica e plena de mythuri*; *mythulu despre diluviu*; *mythulu despre seclulu de auru*.

N.

N, a patrusprediecea littera in alfabetulu romanu, conserva sonulu seu genuinu, care se aude in limb'a classica antica si in sororile ei moderne, precumu: in: *nasu, nostru, numeru, cane, pane, lana, fontana, prunc, cornu, somnu, mancare, luminare, seminare, etc.* Inse se mól- lia dupo locuri, ca *gn* italicu si gallicu, sau se supprime, in syllabele: *ania, anie, aniu, anii, enia, enie, eniu, enii, onia, onie, oniu, onii, unia, unie, uniu, unii, inia, inie, iniu, inii*, precumu in: *calcâniu, captâniu, ântâniu, remâniu, remânia, tinii, tinia, viniu, vinia, linia, gutôniu, gutônia, rônia, strigoniu, strigonia, petroniu, petronie, furconiu, furconie, euniu, eunie, punia, punia, etc.* chiaru si in syllabele *ani, eni, oni, uni, ini*, in vorbele cari in uru'a flessionii au trecutu prin syllabele de mai susu, precumu in: *remâni, tini, vini, puni, strigoni*. Se retace in: *grânu, granuntiu, frênu, brânu, cântu, atântu*, si in articulu nedeterminatu *una*; se aude inse in: *grâne, frêne, brâne, une*. Se aude ca *r*, in: *fenestra, menutu, canutu, ammentiare*, cari se audu si: *meruntu, earuntu, ammerintiare*, precumu si derivatele loru. Acêsta tendentia se manifesta in unele locuri chiaru si in vorbe ca: *bene, ómeni, unu, bonu, pâne*, tendentia care de commune se considera ca vitiosa. In mediloculu vorbeloru, *n* dupo vocali si inainte de consone, mai allesu duple, se supprime in multe co-

vente, precumu: *mesa, mesura, desu, pesare, remasu, mostrare, câtu, atátu, cotare, coscru, cosere, costare, covenire*.

NA, interj., **en, ecce, en habes, hic habes, accipe, excipe**; ecco, vedi, iea, accepe: *ná, baiate, unu denariu, du-te si compera ceva merende; am destulla pane; ná déro si vóue; ná tie, ná vóue, ná finului, ná comnatului, ná la toti; ná, lucru formosu; ná, ce se intempla!*

NABLIU, (*nablu, nauliu, nalliu*), s. m., *nablium, nablum, nautium*, instrumentu de musica, una specia de arpa, numita si *psalteriu*.

* NAIADE, s. f., *najas*, (*ναϊάς*, d'in *ναϊα* = currere, innotare), proprie care *curre* sau *innotu*, applicatu in specie ca nume genericu la divinitati, nymphe sau dine de apa; prin estensione, veri-ce nympha sau dina; prin metafore, *naiade*, genu de plante apatice, d'in cari speci'a cea mai commune, *naiadea tetrasperma*.

* NAIADIU, -a, adj., (fr. *naïadé*) care sémena cu *naiadea*; pl. *naiadie*, familia de plante cari au de tipu genulu *naiade*.

NALBA, (*malba*), s. f., **maiva**, (it. isp. port. prov. *malva*, fr. *mauve*); — planta d'in famili'a *malvacioloru, monadelphia polyandria* lui *Linneu*, d'in care speciele celle mai commune sunt: *nalba mare* = *nalba alba* = *althæa officialis L.*; *nalba mica* = *malva vulgaris rotundifolia, L.*; numitu si *casiulu popei*, desí acesta espressionu se applica in speciale la fructulu acestei specia de *nalb*.

NALBIRE, *-esou*, v., *nalbitu*, *nalbitura*, etc. vedi *inalbire*, *inalbitu*, *inalbitura*.

NALBISIORA, s. f., *malvula*, diminutivum d'in *nalba*.

NALBOSU, *-i*, adj., plenum de *nalba*.

NALLUCA, s. f., *allucinatio* sau *hallucinatio*, *fascinatio*, *mentis error*, *visio*, *visum*, *phantasma*, *spectrum*, *vana species*, *umbra*; *ratescere a mentei*, *a sentirei*, *mai vertosu a vederei*, *si de aci*, *ce percepe cineva cu mente sau sentire ratesita*, *mai vertosu ce pare cuiva co-lente sau vede*, *fora se fia ceva*: *visu*, *fantasma*, *spectru*, *umbra*, *idea fantastica*, *parere deserta*, *chimera*, etc.: *disciplii vedendu pre Jesus venindu*, *fora nare*, *pre unde de nare*, *credora co era una nalluca*: *ce nalluci in capulu seu!* *lassu nallucile cu cori te legini in desertu*; *nalluca glorici*, *fericirei risate*; *callulu si a facutu nalluca*, *nu sciu de ce*: *callu cu nalluca*. (*Nalluca* nu pote fi slavica, cumu pretende d-nu Miklosich, co-ei. a) nu se afla subst. *nalluca* in limb'a slavica, b) sensulu lui *nalluca* n'are a face nemica cu verbulu slav. *nalaciti* = *invenire* = *affare*; ei *nalluca* e scurtatu d'in *inalluca*, ca si *naltu* d'in *omltu*; ero *inalluca* e e impusa d'in *in* si *alluca*, primitiva allu verbului *allucinar*, lat. *allucinari* si *hallucinari*; de restabilitu e si simplulu *alluca*, de unde apoi: *allucire*, *allucinare*, etc.) *M.*

NALLUCIRE, *-esou*, v., *allucinar* si *hallucinar*; a si face *nalbura*: *ce ti ai nallucitu*, *de teai spuriatu asiá?* *ce si voru fi nallucitu callii*, *de fugu asiá orbi?* *nu rai sint copillu*, *ca se mi nallucescu* *ce nu se pote*: — mai vertosu ca refl. unipersonale, a se *nalluci crava*: *de ce ti se nallucescu co eu asiá ve se teuccidu?* *ce ti s'a nallucitu de sberi asiá*, *ca cumu ai arde in focu?* *nu crede in tote câte ti se nallucescu*; *i se nallucesce co rinu se lu talie*; *temira ce i se nallucesce dommulu pre noi*, *si atunci vai de peltea nostra servitoriloru*. *M.*

NALLUCITORIU, *-toria*, adj. s., *allucinator* sau *hallucinator*, *delirans*, *vanus*; care si *nallucesce* sau care face se si *nallucesca* cineva: *n'am redutu muliere mai nallucitoria*; *sperantie nal-*

lucitorie, *fericire nallucitoria*; *ce ve speriatu ca callulu nallucitoriu?*

NALLUCITU, *-a*, adj. part. sup. s., d'in *nallucire*.

NALLUCITURA, s. f., *allucinatio* sau *hallucinatio*, *deliratio*, *visio*, *phantasma*, *spectrum*, *umbra*, *vana species*, *somnium*; *actione si resultatu allu actionei de nallucire*: *ce ve ammagiti cu propriele vostre nalluciture?* (vedi si *nalluca*). *M.*

NALTU, *-a*, (contrassu d'in *inaltu*), adj., *altus*; vedi *inaltu*.

NAMEDIA, s. f., *amediu*, *meridies*, scurtatu din *in-a-media*, *in-a-mediu*, si de scrissu separatu: *in-a-media*, *in-a-mediu*; *era in a mediulu dillei*, vedi *mediu*.

NAMILA, s. f., vedi *namilu*.

NAMILU, *-a*, adj. s., *immanis*, *ingens moles*; adj., *nespunsu de mare*, *ce trece preste mesur'a ordinaria de marine*: *ce namilu omeni!* *ce numile muieri!* — subst. *ce namilu de callu!* *ce namila de épa!* — mai vertosu sub forma feminina, *namila*: *ce namila de omu*, *de muiere!* *cátu mai namila de bonu*, *de carra!* (Coventulu pare una transformatio d'in *immanis*, cu atâtu mai multu co pre a locuri se ande si *manilu*, *manila*, éro in alte locuri si *maninu-a*). *M.*

NAPACIU, *-a*, adj., (fr. *napacé*), care sémena en *napidu*.

NAPELLU, s. m., (it. *napello*, franc. *napel*); proprie, ca si *napisiora*, diminutivum d'in *napu*, applicatu inse la una specia de aconitu, *aconitum napellus*, *L.*, a cui radecina sémena cu cea de *napu*.

* NAPEU, *-a*, adj. s., *napæus* (*ναπαῖος*, d'in *νάπος* = *valle*, *selba*); de *valle*, de *selba*: *dine napee*; s. f., *napéa*; a) *nympha* sau *dina de vaile*, de *selbe*; b) *ganu de plante malvacie*, (compara si fr. *napée*).

NAPHTHA sau *nafta*, s. f., si *naphthu* sau *naftu*, s. m., *naphtha*, (*νάφθα* si *νάφθας*, it. *nafta*, fr. *naphthe*), specia de bitume licidu, limpidu, inspidu, de colore alba galbinastra, de odore terebintacia, mai usioru de câtu apă, si forte inflamabile: *olintu de naphtha e stile in medicina*.

* NAPHTHALASE sau *naftalase*, s. f., (fr. *naphthalase*); productu capetatu

d'in *naphtha* prin acțiunea *chlorului*, *bromului* sau *iodului*.

NAPHTHALINU sau *naphthalina*, -a, adj. s., (fr. *naphthaline*): de sau d'in *naphtha*: *substantia naphthalina*; absol. ea s. m., *naphthalinu*, sau f. *naphthalina*: a) hidrocarbura solidă, cristalizabilă, transparentă, volatilă, fusibilă, combustibilă, ce se extrage d'in varii substanțe vegetale, și mai ales d'in carbone fosilă: d'in *naphthalina* se extragă produse de varii culori aplicabile la tinctura; b) *naphthalina pura*, hidrocarbura ce are compozițiunea *naphthalinei*, înseamnă diferă prin varii proprietăți, și care se extrage d'in gazul le iluminat impură cu *naphthalina*.

NAPIA, s. f., vedi *napu*.

NAPIFORME și *napiforme*, -a, adj., (fr. *napiforme*): care are forma de *napu*.

NAPISIORU și *napisioru*, s. m., *napulus*, diminutiv d'in *napu*.

NAPOLEONE, s. m., (fr. *napoleon*, it. *napoleone*), nume propriu a doi imperatori francezi, aplicat înse ea nume comună la una monedă de aur franceză, în valoare de 20 de franci: în *terra nostra circula multi napoleoni*.

NAPONE sau *naponia*, (cu *n* molțat, *napoia*), s. m., *napu mare*, (compara it. *napone* și *navene*).

NAPU, s. m., *napus*, (it. *napo*, isp. port. *nabo* și *naba*, fr. *navet*); genă de plante crucifere, brassica *napus*, L., a cărei rădăcină, bună de nutrimenț și pentru om și pentru pecuie, se cheamă totu *napu*, care se cultivă în grădine și e bine cunoscută poporului nostru: a *la vacca se mănă napu*.

NAPURA, s. f., *napura*, tunc de *pagura* sau de *pahe*, legătură făcută d'in a sămânți materie.

NARANDIU, etc., vedi *narantia*.

NARANTIA, s. f., (în loc de *marantia*, d'in *m* și *arantia*, în loc de *aurantia* = *aurantium*), tinctură ală *aurantiada*, specie de *portocală*; asiă în pomul: *narantia* în loc de *marantia* sau simplu *aurantia*; de aci și adj. *marantia* -a, = de culoarea *narantiei*: *rochia narantia*, în loc de *marantia* sau simplu *aurantia*; asiă și: *na-*

rantiada, -a, = *marantia*; *costimentu narantiada*, - compară: it. *narancia* și *naranza*, *marancio* = *portocală*, *portocalu*, etc., în loc de *aranza* sau *arancia*, *arancio*; *rancio* = *aurantia*; fr. *orange* = *portocală*: ispan. *naranja* = *portocală*, *naranja* = *portocală*; nou gr. *νεραντζου*, (în limbă noastră, pre a locuri, se audă aceste cuvinte și cu *d*, în loc de *t*, și cu *m* în loc de *n*: *marantia* sau *marantia*, *marantiada* sau *marantiada*, etc. -- Unu admittu etimologia acestor cuvinte d'in lat. *aurantium*, de la *auru*, cum diceau anticii: *meta aurata* = lit. *aurata* = *portocală*, *marantia*; ei le deriva d'in pers. *naranz*, arab. *narang*.) Zi.

NARANTIU, etc., vedi *marantia*.

* **NARCA** și *narc*, s. f., *narce*, (*ναρκα*, *ναρκα*); amonitire, adormire de aci, nume datu la unele plante sau substanțe ce au proprietatea de a amoniti, adormi.

* **NARCEINU**, -a, adj. s., (fr. *narcine*); relativu la *narce* sau *narca*, ce conține *narce*; s. f. *narcina*, amonit d'in alcaloidii *opium*.

* **NARCINU**, -a, adj. s., (fr. *narcina*); de *narce* sau *narca*, care conține ceva de alle *narce*, s. m., *narcina*, pece ce are putere de electizare.

* **NARCISSINU**, -a, adj., care înseamnă (*ναρκισσινος*); de *narcissu* și *aci*, *narcissinu*.

* **NARCISSIE**, s. f., *narcissie*, (*ναρκισσις*, fr. *narcisse*), plantă ce prin unele sille semăna cu *narcissu*.

* **NARCISSOIDE**, adj., (fr. *narcissoide*, it. *narcissoides*, d'in *ναρκισσοειδης* = *narcissu*, și *ειδης* = formă; care are forma de *narcissu*; s. f. pl. *narcissoide*, familia de plante ce are de tipu genulu *narcissu*.

* **NARCISSU**, s. m., *narcissu*, (*ναρκισσος*, it. *narcisso*, fr. *narcisse*); a genă de plante d'in familia *maryllidaceae*, *hercandru marantia* în d. a. a. asiă numite de la *narca*, d'in *na* și *aci* = amonitire, adormire de aci, și *aci* = molț și molț, s. e. specie de *narcissu* ce se cultivă în grădine de plante și în *narcissu* săbaticu, *narcissu* poetu;

2. allusione la fabula cu *Narcissu*; transformatu in flore, *narcissu* = omu inamoratu de sene, care si place sie ensusi forte multu; de aci si: *speclulu lui Narcissu* = apa forte limpida.

* NARCOGENINA, s. f., (it. *narcogenina*); alcaloidu nascutu d'in *narcotina*.

* NARCOSE, s. f., (fr. *narcose*, *ναρκοσις*, vedi si *narca*); statu de ammortire, de torpore.

NARCOTICU, -a, adj., (it. *narcotico*, fr. *narcotique*, *ναρκοτικος*; vedi si *narca*); care adduce sau casiona *narca* = torpore, ammortire, addormire: *odore narcotica*, *medicamente narcotice*; in speciale: *acidu narcoticu*, d'in potassa si d'in apa *narcotina*; fig. *discursu narcoticu*, *poesia narcotica*, *politica narcotica*; ca s. m. reale: *unu narcoticu*, *multe narcotice*, despre veri-ce pote addormi sau ammorti, dero mai vertosu despre medicamente addormitorie.

NARCOTINA, s. f., (it. *narcotina*, fr. *narcotine*), unulu d'in alcaloidii principali ai opiului.

NARCOTISMU, s. m., (fr. *narcotisme*); statu produsu prin substantie *narcotice*: fig. *narcotismulu spiriteloru*.

* NARDIFERU, -a, adj., *nardifer*; care produce *nardu*: *nardifere terri*.

* NARDIFOLIU, s. m., *nardifolium*; folia de *nardu*.

NARDINU, -a, adj., *nardinus*; relativu la *nardu*, de *nardu*: *vinu nardinu*, dressu cu *nardu*; *pere nardine*, cu odore de *nardu*; *unsore nardina*.

NARDU, s. m., *nardus*, (*ναρδος*, it. *nardo*, fr. *nard*); 1. nume datu la varie plante, cumu: a) *nardu suptire* = *nardus stricta* L., numitu si *fenu de monte*, planta d'in famili'a graminacieloru, *trian-dria monogynia* lui Linneu; b) *nardu celticu* sau *gallicu*, specia de *valeriana*; c) *nardu commune* sau *spicatu* = *lavan-dula spica*, sau *asarum europeum*, L.; d) *nardu indianu* sau *spicatu* = *andropogon nardus*, L.; 2. substantia de *nardu*: a) de *nardu indianu*, ce serve ca medicamentu; b) essentia odorata ce anticii estragea d'in certe plante odorose: cu *nardu* era unsa miress'a ce canta

Salamone in canticulu canticeloru; cu *nardu unsera capulu si petiorele lui Jesus*.

NARE, s. f., *naris*, (it. *nare* si *narice*, isp. port. *nariz* = *nasu*, prov. *naretz*, fr. *narine*); un'a d'in celle doue canali sau gaure alle nasului, pre cari respira omulu si alte animali: *narea derepta*, *narea stanga*; *amendoue narile mi su infundate*, *in catu canta se stau cu gur'a cascata*, *ca se potu respira*; *astupa una nare*, *ca se poti sufla mai bene mucii d'in cea alta nare*; — *nare* intra in unele expresioni in concurrentia cu *nasu*, inse are mai multa energia de catu acestu-a: *a baga pre sub nari*, *a baga in nari*, *a spune la narile cuiva*, etc., mai energice de catu: *a baga pre sub nasu*, *a baga in nasu*, *a spune la nasulu cuiva*; — *nare*, ca si *nasu*, e expresione nu numai a sensului simplu de *ulmecare*, ci si a delicatetiei estreme, a finetiei nu numai de odoratu, ci a perceperii in genere, a sagacitatiei, calliditatiei, dicacitatiei, etc.; de acea-a: *omu cu nari*, *cu bone nari* = care sente bene celle mai delicate odori, si de aci: *delicatu*, *finu*, *callidu*, *spirituale*, *dicace*, *facetu*, etc., in oppositiune cu *omu fora nari*.

NARINOSU, -a, si

NAROSU, -a, adj., *narinosus*; care are *mari* sau *bone nari*; de aci: *omu narosu* in tote insemnarile ce are: *omu cu nari* sau *cu bone nari*, de care vedi la *nare*.

* NARRABILE, adj., *narrabilis*; care se pote *narra*: *aceste-a nu su narrabili*.

* NARRANTE, part. adj., d'in *narrare*, *narrans*, care *narra*: *nu poti pune temeliu pre istoricii narranti acellui evenimentu*.

* NARRARE, v., *narrare*, (d'in *gnarrare*, de la *gnarus* = care connosce bene), a face bene connoscutu, a espune, a spune ceva cu atate ammenute, in catu se lu faca bene intellessu, a istori, 1. proprie: *ce se ti narru eu lucru ce tu scii mai bene ca mene? a narra viet'a*, *faptele bellice alle cuiva*; de la istoricu se cere a sci se *narre bene*; *fora talentulu de a narra nu poti fi istoricu*; *narramu celle ce ti s'au intemplatu pre calle*; nu e bene a *narra istorie in care*

naratoriulu e singuru actroriu; — si cu subiectu de lucruri: cerurile narra poterea divina; stratele terrei narra istoria omului preistoricu;—2. prin estensione, a dice, spune, espreme, etc.: narra-mi ce e. ce vrei. ce cugeti.

* NARRATIONE, s. f., *narratio*, (fr. *narration*, it. *narrazione*); actione si modu de *narrare*, cumu si effectu allu acellei-asi actione; discursu sau parte de discursu, in care *se narra: narratione istorica; narrationi oratorie, poetice; fi breve in narrationi; narrationile lui Tacitu, lui Titu Liviu; narratione exacta, minutiosa; intr'unu discursu oratoriu narratione face a doua parte a discursului, in care se espune fapt'a.*

* NARRATIVU, -a, adj., *narrativus* (fr. *narratif*, it. *narrativo*); care *narra* sau *pote narra: a espleca in moda narrativu celle mai grele puncte de cosmographia; poema narratica, in opposicione cu poema dramatica.*

* NARRATORIU, -toriu, adj. s., *narrator*, (it. *narratore*, fr. *narrateur*); care *narra*, care scie *narra*, care serve a *narra: unu bonu narratoriu; narratoriu exactu, fidele, interesante, fastidiosu.*

* NARRATU, -a, adj. part., *narratus*, spusu, recitatu.

NARTHECA, *narthece*, si *narteca*, s. f., *narthex*, (*ναρθήξ*, ital. *nartece*, fr. *nartex*); 1. arborellulu cu *longu fustellu*, numitu si *ferula*; 2. prin metafore, a) obiecte facute d'in acestu arborellu, α) *vérga*, *batiu de ferula*, si in genere, *batiu, vérga*, éro in speciale, *vérga de correctione sau castigatione*; β) *capsula*, *cuteia de ferula*, si prin estensione si de altu lemnu sau alta materia: *capsula de profume, capsula de medicamente, etc. in specie*, γ) famos'a *capsula ce Alessandru* aflá intre spoliile luate de la *Dariu*, *capsula de excellent lemnu si excellent lucru*, ce *Alessandru* destiná pentru conservarea esemplariului de *Iliade* ce totu de un'a portá cu sene; b) in insemnari mai ideali, α) *spatedia de legatu unu membru fracturatu*; β) parte a *basericei unde stau alta data catehumenii si penitentii publici, ore-cumu sub*

ferul'a penitentiei; δ) *astadi parte a basericei, in care, α') la monasterie, stau monachii laici*; β') *éro la basericile d'in communi, stau feminele.*

NARTHECE, s. f., vedi *narthece*.

NARTHECIA sau *nartecia*, s. f., *narthecia*, (*ναρθήξια*); specia de *narthece* sau *ferula: sunt doue specie de narthece: cea ce se redica in susu, se chiama proprie narthece sau ferula; éro cea ce nu se inaltia multu de la pamentu, se dice nartheceia.*

NARTHECIU sau *narteci*, s. m., pl. e, *narthecium*, (*ναρθήκιον*), proprie, adj., de *narthece*, si de aci ca subst. cu insemnarea forme *narthece* de sub 2, a) b): *capsula sau buccata de ferula sapata, in care se punu si se tinu profume sau medicamente, si de aci, veri-ce capsula de profume sau medicamente.*

NARTOSU, -a, adj., *nartiosus*; de acea-asi insemnare cu *nasosu* si *nartiosu*. — trassu d'in *nartu*, scurtatu d'in *nartu* = *provedutu cu nari*.

NARUTU, -a, vedi *nartosu*.

NASALE si *nasare*, adj. s., (*nasalis*, ital. *nasale*, fr. *nasal*); relativu la *nasu*, 1. ca adj., *osse nasali, arteria nasale, nervi nasali: consonanti nasali, vocali nasali, sonori nasali, etc.*, cari se dicu pre *nasu*; *pronuntia nasale*: 2. ca subst. f., si sub form'a *nasare*, aplicatu la diverse lucruri ce stau in relatione cu *nasulu*, cumu: a) *nasale, una nasale*, sonu sau littera, vocale sau consonante ce se pronuntia pre *nasu: n e nasale; limb'a franceze are multe nasali intre vocali*; b) parte a unei *caside*, ce serve la apperare a *nasului: a appuea pre cineva de nasalea cascei si a l'interba cine e*; c) *medicamente de nasu*, cari provoca *sternutatulu*; d) parte a *capitelor* de frenu ce se pune pre *nasulu* calliloru, boiloru, etc., ce se pune in *nasulu* sau pre *botulu* certoru animali spre a le conduce sau a le oppri de a fi *vettematorie: nasare de ursu, de porcu; canelii ce musca se pune nasare; nu poneti nasare in gur'a boulu ce treiera*; (compara si it. *nasiera*); — in acestu intellessu si sub form'a *nasaritia* sau *nasaricia*.

* **NASALARE**, v., (fr. *nasaler*); a face *nasale* : a *nasulá una vocale*.

* **NASALITATE**, s. f., (fr. *nasalité*); calitate de *nasale* : *nasalitatea vocaliloru, nasalitatea pronunției*.

1 **NASARE**, adj. s., vedi *nasale*.

2 **NASARE**, v., (it. *nasare*, fr. *nasarder, nasiller*); a ulmeca; a dá pre *nasu* = a pronunția pre *nasu*; a dá preste *nasu* = a lovi preste *nasu* cu man'a, cu degetulu sau altu ceva, si metaf. a *muștrá*: de aci, *nasata*, ea subst. f. reale, (compara it. *nasata*), lovire preste *nasu* = bobernac, si fig. muștrare aspra.

NASARIA, s. f., vedi *nasariu*.

NASARIRE, v., *nasutus esse*; fastidire; stomachari; delirare, *mentis errere, insulsa lubidine laborare, furere*: 1. proprie a fi *nasariu*, a impinge *delicateti'a nasului* preste marginile convenite, a crede *eo sente* cu *nasulu* ce nu eente in addeveru, si de aci : 2. in genere, a crede *eo sente* sau *percepe ce nu e*. a *avé nalluciri*, a se infuria fora causa bene coventata, etc., applicatu de regula ea unipersonale, sub forma activa : *mi nasaresce, ti nasaresce*, etc., sau si cu mai multa energia, sub forma reflexiva, passiva : *mi se nasaresce, vi se nasaresce, li se nasaresce*, etc. : *ce se va fi nasaritu callului, de sare asiá? ce se va fi nasaritu vacezi, de sbera asiá? ce vi s'a mai nasaritu acum, de ne injurati cumu ve cine la gara; li se nasari, ce amu vri se i ucidemu; in inferbentareu creieriloru li se nasaris-se, ce aru fi regi si domnitori*; — pre a locuri se aude cu s. sinceratu ca *d* : *nadiarire*, si in derivate : *naliaritura*. *M.*

NASARITU, adj. part. sup. subst. *J'in nasarire*.

NASARITURA, s. f., *hallucinatió, insulsa lubido, mentis error et furor*; actione si resultatu de *nasarire* : *temiri ce nasariture ti se mai nasaresceu*. *M.*

NASARIU, -a. adj. s. (*nasalis, -e*, it. *nasale, nasiera*, fr. *nasal, nasard, nasillard, nasillardise*), *nasutus, fastidiosus, lubidinosus, insanus, furens; mentis error, furor*; relativu la *nasu* : 1. adj., a) cu acellu-asi intellessu ca si forma *nasale* sau *nasare* : *sonu nasaria, pro-*

*muntiatióne nasaria; consonanti si vocali nasarie; b) prea-nasosu sau nasutu, care impinge delicateti'a de nasu prea departe, si de aci, fastidiosu, capribiosu, plenu de allucinationi sau nalluci, care si imagina a senti ce nu e, nallucosu, cu mente ratecita, furiosu; 2. ea subst. reale, fem. *nasaria* : a) in acellu-asi sensu cu *nasare*, (vedi *nasale sub 2.*); b) apoi si cu sensulu ce are *nasariu* sub 1. b) : *de unde vine asta nasaria callului*; — cu tonu pre penultima *nasaria*, (compara it. *nasaria*), unesce tote insemnarile de *nasariu* : *nasari'a e unu defectu de pronunția adesca nesufferitu; nasari'a odduce nasariture*.*

NASCARE, s. f., *ortus, origo, initium; natale, natalitiu*; camu in acellu-asi sensu cu *nascere* : *omu d'in nascare orbu, surdu; prov. inctiulu d'in nascare remediu nu are*.

NASCATORIU, -toru, etc., vedi *nascutoria*.

NASCENTE, part. adj., *nascens, pariens*, (it. *nascente*); care *nasce* sau se *nasce* in tote insemnarile verbului *nascere* : *litteratura abiu nascente; absurditati nascenti alte absurditati*.

NASCENTIA, s. f., (it. *nascenza*, fr. *naissance*), *ortus, origo genus, natale; calitate, cumu si tempu, locu, actu de nascere* : *in nascenti'a litteraturei nostra*.

1 **NASCERE**, *nascui, nascutu si natu, nasei, oriri, parere, parturire, eniti, procreare, gignere, generare, proferre*; (it. *nascere*, isp. si port. *nacer*, prov. *nascet si naisser*, fr. *naître* = *naître*; — *nascere* e in locu de *gnascere* = [*gnascere*], si prin urnare de acea-asi ra-decina cu [*genere*] = *gignere*, grec. *γεννᾶν*), a luá sau dá inceputu de *fientia*, a veni sau face se *vina* in lume, a se face sau a face, a se produce sau a produce, etc., *A. intrans.*, a *nasce*, mai desu sub forma reflexiva passiva neutra, a se *nasce*, care e mai precisa si mai energica de cátu cea activa, a *nasce*, 1. in sensu propriu si strictu, applicatu la omu si alte animalu ce se producu sau producu feti vii, a) fora alte nuantie accessorie : *ce nasce d'in passica soreci ma-*

nasca = fetii eredescu calitatile parentiloru; *d'in timide porumbelle nu potu nasce animose acere*. *preeamu neci d'in lei animosi nu nascu liepuri fricosi*: a nasce la tempu, incainte de tempu: nu s'a nascuta inco omulu. de la care a-steptamu saluta nostra: nascu mai multi de calu moru = se nascu mai multi de calu mora: b) cu nuantie accesorie forte varie, dero mai vertosu nuantie de creditate paterna, de destinazione, predestinacione, sorte, vocatione, missione; talentu natural. etc.: dupo unu vechiu adagiu, poetii se nascu, ero oradorii se facu; noi credemu cu Oradlu co si poetii, cu si oradorii, nu numai se nascu, cu se si facu, co-si d'in nemica neci nasce, neci se face etc.: pote cineva nasce sau a s' nascu olnu sardia, mata, idiota, a se nasce sub bona sau ma stia. in bona sau ma oradorii paru nascuti voru a punitu miseria, altii nascuti a gasti numu plac rila bemele potu nasce cineva Soloni, Ciceroni, Virgili, dero toti nascuti pentru unco, se facu asiuprin sare ensisi si prin potera impreguratiura; cantandu die co s' a nascutu maierca spre a amingii, co barbata s'a nascuta spre a suffiri, cellu nascutu a fi pectoriu nu cu pote da cupite d' opera fora studiu profundu si essercitia indelunga si laboriosa in artea pactorii; 2. prin estensionu si metatote, a lua inceputu, a incepe, a se da a volta, a se produce, a se face, a se trage, a essi, a re-ari, etc., a despre omnia: a se nasce d'in unco obscura, stralucida, d'in bonu si straboni gloriosu; b) despre alte animali: cellu nascutu d'in caria arabica; pullu passeriloru nascu d'in maia, pullu serpilora inco nascu d'in maia; c) despre plante: tote cate nascu d'in pamentu, nascu d'in una sementiu; d'in sementiu de persica nu potu nasce pira; d) cu sensu si mai generale, 2) despre lucruri materiali sau sensuali: una riu nasu e d'in unu montu, d'in altu riu, d'in una fontana; unu montu ensisi nasce d'in altu montu, nasce si se muleta de la ripa unu fluvii; denca cu se cuplea nasce sau se nasce; se nascu si babe, morbi periculosi; stellele inco ma-

scu si se mullia de la orizonte; unu ossu nasce d'in altu ossu, necii se nascu d'in alti necii, ramure se nascu d'in ramure, dentii nascu d'in gingiue; focu mare se nasce d'in unu mica scantelia; unu imperiu nasce nou pre lume, etc.; b) despre lucruri abstracte, ideali si chiara intellectuali, metaphysice, despre evenimente mai vertosu: d'in certa se nasce batalia, cumu d'in batalia se nascu capite sparte; d'in reu nasce reu; d'in vorbele citra nasce unu intellactu, cumu si d'in faptele lui nascu cu conscentie alte fapte: intre doue popore, dome stala, potu nasce neintelligeri, bulle sangeroze; in mentile nostre nascu prepuse, opiioni, cogitari, idee, imaginatiuni, bu nascu chiaru fantasie, capricio si nullaci; se nasce inco intreburi, discissioni, certi, dispute, cumu s' nascu si processu, iudicati si altelo assonuni; se nasce adesea fomete, cumu s' nascu revolutioni, conspiracioni, belle cristi si alte calantate; cumu se nascu iacelo, se nasce si doc riuete, systematele si scolele filosofice si de alte generi; s' nascu filosofia, astronomia si cellole alte sciencie, cumu se nasce artile, etc.; B. Trans, mai in tote nascamantele detrisu sub A. co mai deroi nasce maierca prin calu sau, a nasce fete si baiate, a nasce copille d'in doru; a nasce d'in barbata ceptima, a nasce curu mult copille, curu nostra a nascutu unu vitellu bottulu, se screme montu, cu se nasce sorici; sunt menti curu nu nascu nemica, imaginatiunea foro iudicata nasce merca mamsi; genulu fora arte nu pote nasce nemica perlectu.

2 NASCERE, s. f., otus, partus, euixus; origo, genus; natale, natalitium, nativitas, actione, effectu, cumu si tempu, locu alu actionet de nascere: ero nascerea lui Jesus maia fu; cellu maia d'in nascere e si sardu d'in nascere; nascere de prunedu cu mura doroni; nascerea miei idea, unu prepuse, unu ceric; nascerea lui Christa = nascerea mantutorindui = absol. nascerea = diu'a de 25 Decembre; de la nascere peno la pasce, asi si: nascerea nascitoriei de Domnedicu = 5 Septembrie; - nascerea plantelor,

frundieloru; nascere temporía, la tempu, fora tempu;—nascere absol.=parti genitáli alle feminei: muierē vettemata la nascere prin dese lapedature.

*NASCIONE, s. f., proprie: actione si potere de *nascere*, applicatu in speciale ca nume allu dieici ce presedeá la *nascere*; vedi si *natione*; — in modu analogu a potutu essí d'iu *nascere* si form'a *nasciu-nascia*, care apoi s'a redussu la *nasiu-nasia*. ca si *fascia* la *fasia*. *M.*

NASCOCIRE, *nascucire* si *nascutire*, -*escu*, v., excogitare, comminisci, invenire; rem comminisci, de sua sententia *flingere*, fabricare, libidinose agere; a fi *nascociu*, a *nasce cu mentea*, 1. in sensu bonu sau indifferente: *inainte de a scrie, depinge, sculptá, artistulu cauta se nascocesca ide'a sau ideele de espressu; nu connoscemu cine au nascocitu machinele si instrumentele celle mai utili si mai usuali; incapace de a nascoci cerea de la sene, acestu pictoriu este numai unu servile imitatoriu*; 2. in reu, a) a faurí, a *mentí*, a imaginá, a *nasce cu mentea*, ce nu e sau nu pote fi: *seni credeti co celle ce ve spunu, le nascocescu de la mene; nu sciu ce se mai nascocesca, ca se me compromitta*; b) a avé dorentie irrationali, libidini, capricie, fantasie insulse: *desi nu i e fome, nascocesce co ar mancá câte prin mente nu ti ar veni; ca omu cu stomacu stricatu, nascocesce candu un'a, candu alt'a, si d'in nemica nu gusta macariu; numai din placere de a unne dá unu minutu de repausu, nascocescei candu un'a, candu alt'a, ca se ne fermenti in desertu.*

NASCOCITORIU, -*toria*, adj. s., excogitando, invenicudo, *flingendo aptus, ingeniosus; mendax; libidinosus, morosus*; care *nascocesce*, aptu si applicatu a *nascoci*: *mente nascocitoria, nascocitoriu de macule in sore.*

NASCOCITURA, s. f., excogitatio, *inventio, fictio; excogitatum, inventum; res commentitia, insulsa lubido, morositas*; actione si mai vertosu resultatu allu actionei de *nascocire*: *nascociturele facute spre a me calumniá; ellu e fórte fecundu in nascociture.*

NASCOCIU, -*a*, adj., aptus excogitan-

do, etc., care pote nasce cu mentea, etc., vedi nascocitoriu.

NASCUME, s. pl. *nascumine*. si :

NASCUMENTU, s. m., pl. -*e*, (it. *nascimento*), *ortus, partus, origo, stirps*; actione, resultatu si tempu sau locu de *nascere*: *vitiele sunt sau d'in nascumentu sau d'in invetiu; omeni de bassu nascumentu; nascumentulu adamantellu e d'in cristallu.*

NASCUTORIU, -*toria*, adj. s., *pariens, signeus, parturiens, generans; parens, genitor, -trix, pater, -mater; genitalis*; care *nasce* sau *serve a nascere*: *parti nascutorie=parti genitáli la omu si mai vertosu la femina; nascutorii=parentii; nascutoriulu = tatalu, nascutori'a = mamm'a: nascutori'a de Domnedieu vergur'a Maria.*

NASCUTU, (d'in *nascere*, comp. it. *nasciuto*), 1. part., a) passivu, *partus generatus, procreatus: copilli nascuti si copille nascute de mamm'a loru in casatoria legitima; idea nascuta de una imaginatione morbida; b) intransit., natus, ortus: nascutu d'in parenti nobili si avuti; nu sumu dora nascuti d'in petre, certa nascuta intre frati; calamitatati nascute d'in peccatele nostre; omu nascutu a fi mare; situ nascutu pentru cetate capitale; filiu unulu nascutu, nascutu, ero nu facutu;—absolute unu nascutu-a = filiu-a: nascutii si nascutele ne sunt cari; — 2. sup., ortum, -u, partum, -u: tempulu de nascutu; 3. subst. abstr., ortus, partus: nascutululu copilliloru e insocitu de acute si sfasciatorie doreri.*

NASCUTURA, s. f., *ortus, partus, natura, foetus*; actione si effectu allu actionei de a *nascere*: *tote nascuturele acestei muierē au fostu difficultose; nascuturele vaccei sunt vitelli; erb'a si tote plantele sunt nascuturele pamentului.*

* NASICOLU, -*a*, adj. s., (fr. *nasicole*), care *locuesce*, se incuiba in *nasu*: *verme nasicolu.*

* NASICORNU, -*a*, adj. s., (fr. *nasicorne*); care are unu cornu pre *nasu* sau botu: *scarabei nasicorni.*

I NASICU, s. adj., (cu tonu pre si nesiueratu: *nasicu*), *nasica*, (compara si

fr. *nasique*); 1. subst. m., deminutivum d'in *nasu*; vedi si *nasucu*; 2. adj., a) care are *nasu mare* sau *lungu*, de aci: *nasice*, s. f., familia de animali d'in ordinea mamiferelor; b) care are *botulu lungu*: *pesci nasici*; c) vorbindu de plante, cari au flori in forma de *tubu lungu* rosii, ce sémene cu unu *nasu lungu*.

2 NASICU, -a, s., (cu tonu pre si sine-ratu: *nasicu*), deminutivum d'in *nasiu*: a merge cu collacu la *nasiculu* si la *nasic'a*.

NASIRE, -escu, v., a fi *nasiu* cuiva.

NASISIORU, -a, s. m., deminutivum d'in *nasu*: vedi: *nasucu*, *nusuciu*, *nasucioru* si *nasusioru*.

NASITU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *nasire*.

NASIU, -a, (*nasciu*, -a, ?) pater, mater baptismalis, matrimonii testis, patru, matrina, cari tinu locu de parenti la baptesmu: cari assistu la conuñia.

NASONE si *nasoniu*, (cu *n* molliatu *nasoiu*) s. m., (*naso*, it. *nasone*); *nasu mare*: ce *nasoniu* si la *cestu omu*!

NASOSU, -a, adj., *nasutus*; care are *nasu mare*, lungu si grossu: ai fi *formosa*, *déco n'ai fi nasosa*; vedi si *nasutu*.

NASPRIRE, *naspritu*, etc., vedi *inasprire*, *inaspritu*, etc.

NASSA, s. f., *nassa*, (it. *nassa*, fr. *nasse*); pléssa, impletitura, retella, si in speciale, pléssa de smicelle in forma de corbe conica, ce serve la prensu pesce si mai allestu pesce meruntellu: *nass'a de tortu inco are forma conica: de ora ce e intensa pre cercuri d'in ce in ce mai strimpte*; — fig. *nassa* = laciu, cursa: nu sciu cumu avemu se essimu d'in acésta *nassa*; — prin metafore, applicatu si la obiecte de form'a *nassei*, cumu: a) specia de vasu vitriu in care speciarii tinu licori espuse la evaporare; b) specia de furnu chymicu; c) genu de conchyliie univalve ce coprende mai multe specie viventi si fossili.

NASSADA, s. f., vedi *nassare*.

NASSARE, v., *sepire*, *claudere*; a face *nassa*, si in speciale, a face *nassa de nouvelle* sau de altu ceva assémene, si de aci, a ingradí, a inchide cu *gardu*:

a *nassá agrulu*; — form'a cea mai usitata e part. f. *nassata*, ca subst., *sepi-mentum*, *claustrum*, gardu, inchisore de gardu: *nassat'a livadei*, *fenatiului*; — pre alocuri si cu *d*: *nassada*.

NASSARIU, -a, adj. s., (*nassarius*, fr. *nassaire*); relativu la *nassa*: *animalcule nassarie*, cari locuescu in conchyliie numite *nasse*; — subst. personale, care face sau vende *nasse*; care pescue cu *nasse*; — subst. reale, m. *nassariu*, si f. *nassaria*, locu, lacu, riu, unde se prende pesce cu *nass'a*; fem. *nassaria* sau *nassaria*, messeria de *nassariu*, officina de *nassariu*, multime de *nasse*.

NASSATA, s. f., vedi *nassare*.

NASSONE si *nassoni*, s. m., (it. *nassone*, fr. *nasson*), *nassa mare*.

NASSU, un'a d'in formele supinali de la *nancere*, *naneisci*.

NASTERNA, s. f., *nasiterna* si *nasiterna*, *nasterna* (d'in *nasu-ternu*); cupa, pocariu, canna, vasu ore-care cu *trei nasuri* = cu trei titie, gure sau gutturi.

NASTRARE, *nastrellu*, *nastru*, etc. vedi: *nasturare*, *nasturellu*, *nasturu*.

NASTURARE si *nastrare*, v., (it. *nastrare*), *globalis vestem instruere vel astringere*; 1. a provedé unu vestimentu cu *nasturi*; 2. a inchiaia unu vestimentu cu *nasturi*.

NASTURARIU, -a, adj. s., (ital. *nastrajo*); relativu la *nasturi*, luat u inse de regula ca subst., a) person., *nasturariu*, care fabrica sau vende *nasturi*; in acestu intellessu, f. *nasturaressa* = muiere a *nasturariului* sau muiere ce singura fabrica ori vende *nasturi*; b) f. reale, *nasturaria*, α) arte sau commerciu de *nasturariu*; β) officina sau fabrica de *nasturariu*; γ) multime de *nasturi*.

NASTURATU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *nasturare*.

NASTURE, s. m., vedi *nasturu*.

NASTURELLU, s. m., *globulus*; deminutivum d'in *nasturu*: *vestimentu de copillu cusutu cu firu de auru si provedutu cu nasturelli totu de auru*.

NASTURTIU, s. m., *nasturtium*, (it. *naturzio* si *nasturcio*, fr. *nasturtie*, — d'in *nasu* — *turtu* sau *tortu*, de la *tor-*

cere, a nasi vel narium tormento = de la intorcerea nasului sau nariloru. d'in cauza tariei odorei plantei); genu de plante d'in familia cruciferelor, *trichomania silicolosa* lui Linnæu, d'in care speciile mai înseminate sunt: a) *nasturtiuu commune*: *Xenophontu ne spuncu pre longu pâne Persii nu mai mâncă altu de câtu nasturtiu*; b) *nasturtiu officinale* = *nasturtiu de apo*, cunoscutu pre a locuri sub nume de *bruncrutiu*, éro pre alte locuri sub cellu de *babolnicu*; (vedi in Glossariu: *bruncrutiu* si *babolnicu*).

NASTURU, s. m., pl.-i (si *nasture*, *nastru*), *globulus vestiarius*, (it. *nastro*, in dialectulu de Como *nastola*, — d'in aceea-si radecina cu *nassa*); chiauatore de vestimentu, si in speciale, chiauatore de forma globosa sau cerculare, facuta d'in ma-asse sau lane formosu celerate, sau d'in metalle: *nasturi de aur*, de *argentu*, de *aluma*; *nasturi de lana*, de *metasse*, de *acia*, de *tortu*, de *fira*, *nasturii serou adese si numai de ornamentu*; a *inchiaua* si *deschiaua* *nasturia* *vestimentului*; a *purc. cose. prende una nastura*; a *descose*, *rupe nasturu*.

NASU, s. m., pl.-ari, *nasus*, (it. isp. *naso*, prov. *nas*, *naz*, fr. *nez*); parte proeminente a faciei între fronte si gura, care e organulu olfactulu sau odoratulu, A. in sensu ce are, in homb'a nostra, comune cu cellu d'in limb'a classica si celle alte limbe sorori. 1. in intellesu propriu, a) restrinsu la omu: *inchiautu* a *nasului* *cu frunteu* sau *radecina* *nasului*, *narile* *nasului*, *capetulu* *nasului*, *lingatu* *nasului*, *ossele* *sinerco* *nasului*, *asi* *sufflu* *nasulu*, *espressionemai* *alléssa* *de câtu*: a *si* *suffla* *mucu*, a *si* *leua* *mucii* *de la* *nasu*; *nasu bene* *sufflatu*, *curatu*, *infundatu* *de guttu* *uru*, prov. si popul. a *fi inco* *cu mucii* *la* *nasu* = a *nu* *fi* *lapeatutu* *inco* *mucii* *de* *la* *nasu* = a *fi* *inco* *cu* *casia* *la* *gura*, a *fi* *inco* *de* *totu* *copillu*, *teneru*, *crudu* *si* *fora* *esperientia*; *nasu scurtu*, *turtitu*, *simu*, *grossu*; *nasu siptore*, *ocutu*; *nasu mica*, *mare*; *nasu dereptu*, *strambu*, *curba*, *inco* *cordatu*, *uclinu*, *corbinu*; *nasu* *proporcionatu*; *nasu* *de* *betivu*; *cine* *nu* *are* *nasu*

de completa perfectione, nu *pote* *arretá* *formosu* *in* *profilu*; *mi* *a* *cursu* *sange* *d'in* *nasu*; a *uppecá* *si* *stringe* *de* *nasu*; *cu* *nasulu* *olfaccmu*, *ulmicámu*; *unoru-a* *ulmica* *ren* *nasulu*; a *vorbi*, *cantá*, *pronuntiá* *pre* *nasu*, *cu* *nasulu*, *d'in* *nasu*; in *juramente*: *se* *mi* *tuiati* *nasulu*, *déco* *nu* *voiu* *face* *ce* *dicu*; b) prin *estensione*, *applicatu* *si* *la* *alte* *animali*: *nasulu* *cânebá*, *callulu*, *boudui*, *porcului*; *cânele* *are* *nasu* *forte* *bonu*; c) prin *una* *si* *mai* *mare* *estensione*, *parte* *proeminente* *a* *certoru* *vase*: *titia*, *tubu*, etc.: *calice*, *urcionu* *cu* *mai* *multe* *nasuri*; 2. prin *metafore* *de* *intellesu* *ideale*, a) *olfactu*, *odoratu*, *facultate* *de* *a* *olfacc*, si in *specie*, *delicatetia* *de* *olfactu*: *anticiloru* *placca* *mistrutiulu* *rancidu*, *desi* *se* *scie* *co* *acrau* *bonu* *nasu*; *cânele* *cu* *bonu* *nasu* *de* *departe* *ulmica* *lupii*; *ce* *nu* *ulmica* *sau* *nu* *pute* *a* *nasu* *de* *omu*, *e* *felidu*, *putidu*, *si* *nesufferitu* *nasulu* *unui* *omu*, *si* *prin* *urmare* *gretiosu*, *revoltante*; a *acé* *sau* *nu* *nasu*, *nasu* *bonu*, *delicatu*; *omu* *cu* *nasu*, *cu* *nasu* *bonu*; *omu* *fora* *nasu*, *odorile* *tari* *dau* *in* *nasu*; b) prin *noue* *metafore*, a) *delicatetia* *de* *sensu* *sau* *de* *sentimentu*, a) in *genere*, *sagacitate*, *perspicacitate*, *judicata* *severa*, *gustu* *delicatu* *si* *justu*: *cu* *nasulu* *seu* *de* *dipiomatu* *sente* *totu* *ce* *se* *in* *desce* *in* *cellu* *mai* *profundu* *secretu*; a *avé* *bonu* *nasu*, *candu* *e* *vorbu* *de* *pozie*, *de* *picture*, *de* *stylu*; ß) in *specie*, *spiritu*, *finetia* *in* *jocuri*, *in* *risu*, *dicacitate*, *risu* *plenu* *de* *urbanitate*: *cine* *n'are* *nasu* *bonu*, *nu* *pote* *fi* *bonu* *satyricu* *sau* *comicu*; ß) *menia*, *supperare*, *interritare*: a *inflá* *nasulu* *sau* *narile*; a *veni* *cuiu* *musca*, *mastariulu* *in* *nasu*; *funuga*, *freme* *cuiu* *nasulu*; — d'in *aceste-a*: B. in *sensu* *particulariu* *limbei* *nostre*, 1. *animus*, *audacia*, *impudentia*, *petulantia*, *arrogantia*, *superbia*, *fastus*, *fastidium* = *coragiu*, *coragiu* *prea-mare*, *cotediantia*, *insolentia*, *netosiuare*, *arrogantia*, *superbia*, *putida* *mundicia*, *despretiu* *de* *altu*, etc.: *nu* *mai* *are* *nasu* *se* *éssa* *in* *lume*; *mai* *ai* *nasu* *se* *dau* *ochi* *cu* *mene*; *copillulu* *a* *lenatu* *prea* *mare* *nasu*: a *redicá* *nasulu*; a *ambliá* *cu* *nasulu* *pre* *susu*, a *tiné* *nasulu* *susu*; a *nu* *si* *con-*

nosce *lingula nasului*; *a nu adjuage cuiva cu stemurarea la nasu*; *a tiné nasulu susu*; *asta-a nu e de nasulu rostru*; *a taliá, frange, rupe nasulu cuiva*; *a dá presté nasu cuiva*; *a plecá nasulu, a lassá nasulu in diosu*; *porta nasulu susu cu celli mai mici, déro lassa si pleca nasulu forte diosu cu celli mai mari cu densulu*; *nu dati nasu copilliloru fora mente, co ci se urea in capu*; *a intorce nasulu, in semnu de gretia, de despretiu, de necolientia, etc.*; *a aretá nasu sau nasulu cuiva*; prov. si popul. *a storce cuiva cépa, lemonia in nasu* = a l'infrontá ren; 2. fastidium, putidiuscula elegantie vel gratie affectatio, nimis exquisita urbanitas, morositas, **insulsa lubido** = affectata si essaggerata gretia sau despretiu pentru mancare, vestimente si altele ce ni se offeru, affectata nevolentia, despretiu de a acceptá ce ni se offeru, de a ne multumi pre ce ni se da; capritiu, fantasia, etc.; *muerile sunt nasurose cu si copillii*; *candu le rogi, facu nasuri*; *candu te faci co nu le bagu in soma lassa tote nasurile*; *ce va se dica nasulu estu-a, de nu vrei se manca ce mancamu toti*; *celli mai ariti si mai nobili nu facu o tate nasuri la mancare, cate ne faci tu*; *nu seia cumu se mai cupacu nasuril acestei capri si cu de mueri*; — in acésta insemnare se vede pre a locuri si cu s. sinerata ca d : *nabiu*, cumu si in derivate; *naduzre* = *nasuire*, etc.; compara : *mandiu, mandiu*, etc. in locu de *mansu, mansure*; — 3. cu insemnare mai energica de cátu *ochiu*, *nasu* intra intr'una multime de expressioni, spre a arretá pucina sentire si precipere delucrurile celle mai usi-ne de ceatitu si perceptu : *mai nu vedu nici celle ce le stan in nasu, la nasu, sub nasu*; *a nu si intende vederile mai departe de cátu lingula nasului*; *a ascultá cu n posesu injuriile ce se facu, se arrunca, se bogu, se dica la nasu, in nasu a dá pre cinera* (care nu sentu si nu intellege) *in nasulu de lucruciasu*; 4. d'in tote celle espuse se intellege, cumu *nasu*, construitu cu unalu si acellu-nai coventu pote leuá insemnari forte multe si va-

riate; *asiá, pre longa* : *a aré si a nu aré nasu*, (in care *nasu* iea mai tote insemnarile mai susu descriisse), vomu citá inco câteva constructioni alle coventului *nasu* cu verbele : a) *dare*, α) cu obiectu directu, *a dá nasu*, α) *a dá nasu cuiva* = a lassá se fia familiaru, audace si ehianu insolente; β) *a dá nasu cu cinera* = a avé coragiulu si insolentia, urosinarea de a i se presentá; β) cu prep., α) *a dá in nasu* = a cadé in nasu, pre facia; a arruncá *in nasu* = a imputá; β) *a dá lu nasu sau pre la nasu* = a lu face se odore, si fig. a i imputá ren; γ) *a dá presté nasu* = a loví presté nasu, si fig. *a mustrá si castigá ren*, a marginí si pane la loculu seu; δ) *a dá cu nasulu, prin ceva, in ceva, pre undeva* = a cadé, a se loví; *a trece cu nasulu pre acollo*; fig. a trece, a vedé in trecere, a leuá ore-care idea, una tinetura; *a dá cu nasulu prin scola, prin istoria, etc.*; ϵ) *a dá pre cinera cu nasulu* = a lu bagá cu *nasulu* in ceva, si fig. a lu face se véda, se intelléga renlu ce a facutu, errorea in care e, etc.; ζ) *a dá d'in nasu* = a face d'in nasu, a dá semnu de intellegere, de approbare sau desaprobare, de despretiu, etc.; η) *a dá de nasu* = a adjuage la nasu : *nu seiu ce odore nu a datu de nasu*; fig. a sentí, a intellege, etc.; b) *bagare*, α) *a bagá nasulu*, α) proprie : *a bagá nasulu pre crendur'a usici*; β) metaf., *a si bagá nasulu in tote* = a se amnestecá in tote; β) *a bagá in nasu*, α) proprie : *a bagá in nasu unu cingellu*; β) metaf., *a bagá in nasu dios-le, fiptele, lucrulu, meritele, etc.*; γ) *a bagá pre nasu*, α) proprie : *a bagá unu firu pre nasu*, β) metaf., *a bagá pre nasu cátu-i pote leuá partecé*; in acestu intellesu mai precisu : *a bagá pre sub nasu*, *cu a duce de nasu*, α) proprie : *boii, callii se duc cu finea de nasu*; β) metaf., δ) *caltea acesta-a te duce de nasu und' vrei semergi*, adeco directu, fora mare greutate, etc.; β) *a duce de nasu pre omu*, a lu dominá, a lu face se faca ce vremu noi, a l'ammagi, etc. : *multe muieri duc de nasu pre barbati sei*; in tote insemnarile se dice cu mai multa energia : *a trage de*

nasu, espressione ce are inco si insemnarile de : *appucá si scuturá de nasu*, spre a desceptá, insultá, etc.

NASUCIU si *nasutiu*, s. m., *nasulus*; micu *nasu*.

NASUCU, pl.-e, *nasulus*, *nasica*, (compara si it. *nasino*, *naseca*, *nasello*, *nasellino*, *nasetto*); deminutivu d'in *nasu*, *nasu* micu, *gratiosu*, etc.; de aci nou deminutivu : *nasuciu* si *nasutiu*, de unde altu demin. *nasucioru*, si scurtatu, *nascioru*, care pote veni si d'in *nasicu* = *nasucu*, (vedi inse si 1 *nasicu*); — tote aceste forme se ieau si cu sensu pejorativu, in ironia, vorbindu de unu *nasu mare*, disproportionatu, disgratiosu, etc. : *nu poti, co omulu nostru n'are nascioru*.

NASUENTIA, s. f., actu de *nasuire*, mai vertosu in insemnarea coventului *nasuire* = *nesuire* de sub 5. : *nesuentia la domnia, la adjutoriulu lui Domnedieu*.

NASUIRE, -escu, v., balba nare loqui; *naso aliquemprehendere*, tenere et concutere; *objurgare*, castigare, increpare; regere ac versare; audere, aspirare, sibi arrogare; *niti*, conari; confugere, refugere; expetere, flagitare, efflagitare, sollicitare; 1. a vorbi, pronuntia, cantá, etc., *pre nasu*; 2. a appucá, tine si scuturá *de nasu*; 3. a dá *preste nasu* : a infruntá, mustrá, castigá, rupe sau frange *nasulu*, etc.; 4. a duce sau trage de *nasu* : a dominá, a suppune volientiei selle, a ammagi, insellá, etc., 5. mai vertosu, a redicá *nasu*, a pretende, a *avé nasu*, a *avé coragiu*, a si arrogá, a aspirá, a tende d'in tote poterile, etc., de aci : a) a se adoperá, a si incordá poterile : *a nasui se ajunga la domnia*; b) a dorí ferbente, a implorá, a sollicitá, si mai vertosu, a sollicitá adjutoriulu, a cautá refugiu, scapare : *la tene nasuimu, prea bone domne si parente*. (In acestu intellesu, *nasuire*, póte fi si unu derivatu de la *nisu*, *nisus*, si s'ar serie mai bene *nesuire*).

NASUROSU, -a, (pre a locuri si *nadiuros*; vedi *nasu* sub B. 2.) adj., *morosus*, *lubidosus*, *fastidiosus*, *difficilis*, *importunus*, *exquisioris elegantiae vel urbanitatis putidiusculus affectator*; plenu de *nasuri*, fastidiosu, pretentiosu,

putidu, *gretiosu*, *capritiosu*, greu de multiamitu, care face pre marele, delicatulu, greulu, *mundrulu*, etc. : *ce nasurose su muierile*; mai *nasurosi ca elle nu su neci copillii*; *capritiosa si nasurosa e fortun'a*; ? *de candu mi te ai facutu asiá de nasurosu, de nu ti place nemica d'in celle parentesci* : *nasurosu in mancarea ce ti se da, nasurosu in vestimentele ce ti offeru, nasurosu cu parentii, nasurosu cu fratii si surorile, nasurosu cu amicii tei de copillaría*.

NASUTIU, s. m., vedi *nasuciu*.

NASUTU, -a, adj., *nasutus*, provedutu cu *nasu*, si in speciale : a) cu *nasu mare, nasosu*; b) cu *nasu bonu*, si de aci, sagace, spirituale, dicace, facetu.

* NATABILE, adj., *natabilis*, pre care se pote *natá* : *locu natabile*.

* NATABLU si *natabulu*, pl.-e, *natabulum*; locu de *natate*.

* NATALE, adj., *natalis-e*; (d'in *natu* de la *nascere*), relativu la *nascere* : *terra natale, di natale, casele natali*; s. f., *natale*, mai vertosu cu pl. *natali*, dí de *nascere*, serbatore de *nascere* : a celebrá *cu splendidu ospetiu natalile selle*; de aci, in genere, *nascere*, origine, inceputu, genu, sementia, etc., vorbindu chiaru si de lucruri.

* NATALICIU, si *natalitiu*, -a, adj. s., *natalicius* si *natalitius*; relativu la tempulu, or'a sau diu'a de *nascere* : *ospetie natalicie*; s. m., reale, *nataliciu*, pl. *natalicie*, munu, serbatore de diu'a *nascerei*.

NATARE si *notare*, v., *natare*; a *notá* sau *innotá*, a merge pre de a supr'a apeu sau altui licidu; metaf. a sborá; a fi cofundatu, inundatu : *nata ochii in lacrima: nata avutulu in placeri*, etc.; vedi *innotare*.

* NATATICIU, -tiu, -a, adj., *nataticius*, -tius, aptu la *natatu*, care pote *natá*.

* NATATILE, adj., *natatilis*; aptu la *natatu*, care pote *natá* : *passerile acatice sunt si natatili*.

NATATIONE, s. f., *natatio*; actione, scientia sau arte si locu de *natate* : *scola de natatione*.

NATATARIU si *notatoriu*, -toria, -trice, adj. s., *natator*, -trix, si *natatorius*,

care *nata* sau serve la *natare*: *bonu natatoriu*, *bone natatorie*; *passere natatoria*, *pluta* sau *scortia natatoria*; — s. f., reale, *natatoria* si *natatore* = locu de natatu si arte de a *natá*.

NATATU si *notatu*, part. sup. subst. d'in *natare*, *natatus*.

NATATURA, s. f., *natatura*; actione si modu sau locu de *natatu*: *pre tóta diu'a facu mai multe natature*.

* NATE, s. f., *natis*; un'a d'in celle doue parti rotunde si carnose alle partii postice la omu si alte animali.

* NATICA, s. f., (it. *natica*), d'in precedentele *nate*, camu in acellu-asi intellessu.

* NATICIDIU, s. m., *naticidium*; *uccidere de natu* = filiu; vedi si *infanticidiu*.

NATICOSU, -a, adj. si :

NATICUTU, -a, adj., (it. *naticuto*); provedutu cu *natice*, si in speciale, care are *natice mari*.

NATIONALE, adj., (it. *nazionale*, fr. *national*); relativu la *natione*, de *natione*, d'in *natione*: *portu nationale*, *limba nationale*; *bassrica nationale*; *economia nationale*, *scole nationali*, *interessi nationali*, *guberniu nationale*, *colori nationali*, *synodu nationale*; *garda nationale*, *ca oppusa la militi'a regulata*, *e mai multu de cátu unu neintellessu*: *militi'a nostra*, d'in *fericire*, *nu e si nu se cade se fia mai pacinu nationale de cátu gard'a nostra nationale*; — s. personale: *nationalii mei*, compatrioti de acellu-asi sange.

NATIONALISARE, v., (fr. *nationaliser*); a face *nationale*: *a nationalisá uniformele militari*; *a nationalisá unu omu*; fig. *a nationalisá una scientia*, *una arte*, *una planta*, *una animale*, etc.

NATIONALISATIONE, s. f., (fr. *nationalisation*); actione de *nationalisare* si statu produsu prin acesta actione.

NATIONALISATU, -a, adj., part. si sup. (fr. *nationalisé*).

NATIONALITATE, s. f., (it. *nazionalità*, fr. *nationalité*); abstr. d'in *nationale*, caracteriele *nationali*, cari facu d'in unu poporu una addeverata *natione*: *nationalitate romana*, *germana*, *italica*;

inse in locu de a dice, co *cineva e de nationalitate romana*, *francese*, etc., e mai bene a dice: *de natione romana*, sau *Románu de natione*, etc.

NATIONE, s. f., *natio*, (it. *nazione*, isp. *nacion*, fr. *nation*, — tote d'in *natu* de la *nascere*), 1. proprie, *nascere*; 2. prin metafore: a) dina a *nascerei*, dina ce presede la *nascerea* prunciloru; vedi si *nascione*; b) locu de *nascere*; c) origine, inceputu; d) mai vertosu, sementia, vitia, classe, familia, genu, specia, tipu, etc., α) in genere: *nationea optimatiloru*, *aristocratiloru*; *nationea irritabile a poetiloru*, *nationea lingusitoriloru*; β) in specie si ca mai desu, societate de familie legate prin legatura commune de origine, de limba, de traditioni, de aspirationi, etc.: *limb'a*, *datinele*, *credentiele*, *aspirationile nationei*; *nationi culte*, *nationi barbare*; *nationea romana*, *italiana*, *germana*; *Románu de natione*; *fora limba commune*, in care se traducu *datinele* si *aspirationile communi*, *nu pote fi natione*; *Románii*, prin *limb'a* si *traditionile loru*, *sunt una natione*, de si *asprimca* *tempuriloru* si a *sortei* *nu le a permissu inco a se constitui in modu formale*, *civile* si *politicu*; in *statele aristocratice patricii* se *credu a fi tota nationea*; — peno astadi conceptulu de *natione*, in cellu d'in urma intellessu ce dedemu, pare a nu fi inco bene definitu; astadi, ca si in vechime, se confunde adesea *nationea* cu *poporulu* si cu *gentea*, mai allessu *nationea* cu *gentea*, de ora ce amendoue aceste covente implica in sene not'a de *nascere* = *de origine commune*: la antichi, la *Cicerone* chiaru, aflámu *natione* in concurrentia si a laturi cu *gente*, asiá co *natione* se iea acumu cu sensu mai strimptu de cátu allu *gentei*, candu in acellu-asi sensu cu allu *gentei*; astadi pare co *gente* incepe a se applicá definitivu in sensu mai largu de cátu allu *nationei*: *gentea slavica* coprende *nationile russa*, *polona*, *serba*, *bulgara*, *slovaca*, etc.; in *gentea latina* se numera *nationea francese*, *italiana*, *ispanica*, *romána*, etc.; espressionea mai populara, cu care, in *limb'a* nostra, se

dá si se da inco conceptulu de *natione*, e coventulu *limba: tote limbele s'au scollatu unele asupr'a altoru-o; éro poporu implica simplu ide'a de multime, aiba sau nu nascere si limba communc.*

* NATIVITATE, s. f., *nativitas, ingenuitas, candor, naturalis lepos, venustas*, (it. *natività*, fr. *nativité*, si *naïveté*); calitate, statu, vorba, si fapta de *nativu: nativitatea stylului: nativitate de anima si de cogitare; in specie tempu nativu sau de nascere: serbatoarea nativitatii; a optis di dupo nativitate.*

* NATIVU, -a, adj., *nativus*, (it. *nativo* si *natio*, fr. *natif* si *naïf*, — d'in *natu* de la *nascere*); de *nascere*, d'in *nascere, naturale*, care se pote *nascere*, care e *nascutu*, etc.: 1. proprie. *terra nativa, loculu nativu, coperimentele native: nativu d'in Romani'a*, differitu de: *Románu nativu*, de ore ee: *nativu d'in Romania* pote fi si unu *Chinese*; éro *Románulu nativu* e essitu d'in sange *románu*; *plante native*, in oppositiune cu *plante ecotice*, sau cu *plante artificiale*; asiá si: *colori native*, nu *artificiale*; *limb'a nativa unei natione* = *limba nationale*; éro *limba nativa* in genere pote fi *limba ee invétia cineva de la nascerea sea*, fora ea acésta *limba nativa* se fia *limba materna* sau *nationale*; *covente native*, primitive; *ee e nativa*, si *mortale*; 2. prin metafore. a) *inascutu*, d'in *nascere, naturale*, nu *artificiale*: *gratia nativa*, nu *affectata*; *sterilitateu acestei muliere e nativa*; *morbi nativi*, b) *puru, curatu, simplu*, fora *ammestieu*: *Románu nativu: vinuri native*; c) in genere, *candidu, plenu de simplicitate si de gratia*, fora *affectatione*, etc.: *nativele gratie alle limbei; nativele vorbe si sentimente alle innocentiei; elegantia nativa si plena de farmecu.*

NATRICE, s. f., *matrix*, (it. *natrice*, fr. *natrice*; — d'in *nare* — *natam* = *nature*), specia de serpe apaticu, numitu asiá de la *nature* sau *notori*.

NATRIU, s. m., (fr. *natrum*), in acellu-asi sensu cu *sodiu*.

NATRU, s. m., (fr. *natrum*), carbo-

natu de soda, solidu si nativu, de regula amnestiatu cu una sare marina sau cu sulfatu de soda.

NATU, -a, adj. part. subst., *natus*, una d'iu formele participiali ale verbului *nascere*. Inata de regula ca subst. personale, *nascutu, -a, filiu, -a: Domnedieu ne a datu, nati si nate formose*; sub forma mascul. *natu* = omu: *totu natulu se audia si se intellegu.*

NATURA, s. f., *natura*, (it. *natura*, fr. *nature*; — precumu *nascutura*, d'iu *nascutu*, asiá si *natura* d'iu *natu* de la acellu-asi verbu *nascere*); proprie, *nascere*, actione de *unascere* sau *a se nascere*, apoi metaforice, *potere de a nascere*, cumu si effectu alu acestei *potere*, etc.; 1. proprie, *nascere, nascere*: *tu mi esti tata si de anima si de natura; deco tu esti acestui copillu tata de natura, sum si en tatatu lui de suffletu; spiritulu, ingeniulu, formoseti'a, fortun'a, nobilitatea sunt donuri de natura; adeco de nascere*; 2. metaforice, a) totulu *fientieloru create*, universulu, lumea: *omulu e regele naturei; sorele e ochiulu naturei, pentru ce luminedia tota lumea; ellu se chiama si tatatu naturei, pentru ce incaldesce, ferindu si vivifica lumea; natura in acestu intellesu se dice si natur'a lucrurilor; pantheistii sustinu ce Domnedieu e sau lumea ensasi sau mentea, intelligenti'a, suffletulu naturei; prin essaggeratione: *nu e ceca mai uritu, mai rau, mai formosu, etc., in tota natura; a contempla natura; in natura nu existe ce spunei voi*; b) *potere, fortia activa care a produsu si produce tote, potere identificata de naturalistii antiei si de mare parte d'iu celli moderni cu poterea divina, cu Domnedieu ensasi; (vedi si armatoriulu e): natura, Domnedieu si natura nu facu nemica inutile; natura, matre a totoru lucrurilor, are cura nu numai de ee e necessariu si utile, ci si de ee e formosu; natura lucra si opera pre calide celle mai simple; natura nu face saltu; natura e admirabile peno si in celle mai nice opere alle selle; jocurile, capriciele naturei = fenomene inesplicabili ce se considera ca minuni; inse:**

minunile naturei, fenomene ce, in totu tempulu, prin rar'a loru formosetia, au provocatu *mirarea* omului; *natur'a pare mamma bona* pentru unele climate, éro pentru altele *mamma vitriga*; dupo anticele religioni, *natur'a* erá divinitate, *mamma* sau *filia* a lui *Joue*; dupo multi filosofi antici, *natur'a* erá *suffletulu lumiei* sau *Domnedieu*; filosofi mai noui, filosofi crestini, mai allessu filosofi scolastici d'in evulu mediu destingeau intre *natur'a naturante* = *Domnedieu creatoriu*, si *natura naturata* = *lumea creata*; asiá si : *natura superiore* = *natura naturante*, in oppositione cu *natura minore* = *natur'a naturata*, sau *natura generante*, in oppositione cu *natura generata*; inse espressionea de *natura generante*, si asbol. *natura* se dice si de *poterea* ce are una fientia ore-care de *a nasce*, *procreá fientie* assemini, atátu in sensu physicu cátu si morale; e) ordine nestramutata, legi immutabili impuse de creatoriu universului si partiloru selle, providentia, geniu allu universului, si de aci, cursu ordinariu, regulatu, allu lucrurilor : *legile naturei*; *a lege in marea carte a naturei*; *omulu cellu mai potente nu póteturburá ordinea naturei*; *a trái conforme naturei*; *a si incliná capulu la legea naturei*; *a se rebellá contra natura e a se rebellá contra Domnedieu*; *nemica mai contra natura de cátu se caute a vettemá omulu pre omu*; *a solve tributulu covenitu naturei* = *a cede naturei* = *a mori de morte naturale*; asiá si : *a satisfacere naturei*, inse si cu sensu mai generale de : *a implení*, a face totu ce impune legea *naturei*; d) caracteriu, proprietate, attributu essential, calitate, si de aci : α) ce constitue una fientia, fia creata sau increata : *natur'a lui Domnedieu*, *natur'a divina*, *natur'a omului* = *omulu ensusi* sau *genulu omenescu*; *natur'a bestiei*, *plantei*; β) essentia, substantia, fientia, lucru cu cotari sau cotari calitati : *Aristotele pre longa celle alte elemente sau principie*, d'in cari s'aru nasce tote lucrurile, *numera si a cincia natura*, d'in care s'ar nasce *suffletulu*; *natur'a aerului e sup-tire*; *natur'a suffletului e de a cogitá*;

natur'a magnetului de a attrage; *cogitarea e admirabile in natur'a sea*; *omulu, in mundri'a sea, pretende a umanisá natur'a divina*, si a *divinisá*, *natur'a umana*; γ) genu, specia : sunt mai multe *nature de boi*, de *calli*, de *peri*; *a nu ammestecá vinuri de differite nature*; ce *natura de animale e acestu-a?* d'in ce *natura de lemnu e bene a construí aratre?* morbi de *rea natura*; e) calitate sau totu de calitati, caracteriu, datine, dispositioni, sentimente, temperamentu, etc., ce una fientia are d'in *nascere*, d'in constitutionea *sea originaria*, in oppositione cu calitatile si dispositionile castigat prin invetiu : *consuetudinea devine a dese a natura*, *consuetudinea a dou'a natura*; *fia-care animale si are natur'a sea particularia*; *a satisfacere cerentiele naturei*; *a concede si dá ceva naturei*; *a fortiá natur'a* = *a vré se face ce nu e nascutu a face*; *elocenti'a naturei*, *formoseti'a naturei*; *mimuti'a e d'in natur'a sea imitatoria*; *e greu a implení celle ce nu ne a datu natur'a*; prov. cu *furc'a se allungi natur'a*, *ea totu vine*; ce *natura de omu morosa*; *bonetati de natura de omu*; *n'am mai vedutu natura de omu ca estu-a*; *nu e bene a si essi omulu d'in natur'a sea*; *a si essi d'in natura* = *a face lucruri ce nu e nascutu a face*, si : *a perde sensulu*, *mentea naturale*, sau : *a se infuriá*, *a si perde cumpetulu*, (compara si : *a si essi d'in fire*, de ora ce *fire* este espressionea popularia ce se applica in celle mai multe d'in insemnarile conventului *natura*); asiá inco *natura* e in locu de *lumin'arationei*, *conscientiei*, etc., in espressioni ca : *assemini crimine facu se se infiore natur'a*; *natur'a ensasi ne spune co nu se cade a face reu altui-a*; *immanente e naturei nostre omenesci ide'a justului si injustului*; mai vertosu de affectele *naturali* omului : *a sacrificá natur'a de parente amorei de patria*; *natura bona*, *rea*, *perversa*, *corrupta*; de aci, in limb'a basericesca : *natura*, in oppositione cu *gratia* si *revelatione* : d'in *starea de natura trecemu prin baptesmu in starea de gratia*, si asiá ne *reabilitámu d'in natur'a omenesca caduta dupo dogm'a religionei*; inse : *statu de*

natura allu omului e si : α') statu pre-suppusu in care s'a aflatu omulu inainte de veri-ce cultura : statulu de natura allu omului ar fi barbari'a; inse acestu-a nu e statulu naturale allu omului; β') statu de natura sau de pura natura = nuditate; sensulu de temperamentu, constitutione, complessione, etc., allu coven-tului natura resare d'in espressioni ca : natura secca, biliosa, flegmatica; omu de natura melancholica; artea medicului consta a usiorá si adjutá natur'a; — ca parti naturali, se iea si natura = parti genitálu alle masculului sau feminei : asiá de innocente, in câtu nu si sente inco natur'a : natur'a femineloru, a omului; f) cu sensu si mai generale, α) productu allu naturei, in oppositi- one cu productu allu artei : artea pretende a perfectioná natur'a; multi pictori, ac- tori si auctori se departa de natura; totu artistulu e detoriu a imitá nu natur'a, ci natur'a formosa; raru artea pote in- trece natur'a; natura formosa = pro- ductu allu naturei câtu se pote de per- fectu, ce pote servi ca modellu reale, in oppositi- one cu natur'a ideale, sau ab- solutu ideale = modellu mai perfectu ce nu essiste de câtu in id'e'a artistu- lui; figura mai mare, mai mica de câtu natur'a, care are dimensiuni mai mari sau mai mice de câtu celle na- turali; absolut : in acestu tabellu vedi natur'a, natur'a ensasi; β) in oppositi- one cu valore, semnu, imagine, symbolu, umbra, etc., natur'a = lucrulu ensusi : a restitui mobilele in natura sau a solve pretiulu lor; poti acceptá nutrimentulu teu in natura sau in banni; a dá deci- mele in natura sau in banni; nu vreu altu vestimentu, vreu állu meu in na- tura; γ) de aci, prin noue metafore, na- tura = ceva simplu, fora amestecu, mai vertosu, ceva fora incarcatura de ornamente, fora affectatione, fora essag- geratione, fora arteficiu, etc. : in muie- rile d'in lumea cea mare nu vedi natura neci in facia, neci in gestu, neci in vor- ba, neci in sentimente; anim'a ca si vor- b'a, copillului, e natur'a ensasi.

* NATURALE, adj. s., naturalis, (it. naturale, fr. naturel), relativu la natu-

ra, d'in natura, de la natura, de natu- ra, conforme naturei: 1. adj., filiu na- turale, opp. la filiu legitimu; parente na- turale, nu adoptivu sau suffletescu; asiá si : mamma naturale, nu adoptiva sau vitriga; filosofia naturale, scientie natu- rali: producte naturali, nu artificiali; agenti naturali, cumu : aeru, caldura, ventu, plouiu, electricitate; corpuri na- turali; dreptu naturale nu civile: cali- tati, dispositioni, talente naturali, nu stuliate si capetate; vinu naturale, nu falsificatu sau deressu cumuva; formo- setia naturale, nu fucata; espressioni, gesturi naturali, nu affectate, ambitiose, studiate sau essaggerate; colori naturali; colorea naturale a lanei e alba sau ne- gra sau censusa; morte naturale, nu violenta; di naturale de 24 de ore; apa naturale, nu scossa sau destillata, neci mestecata cu altu ceva; auctoriu candidu si naturale in cogitarile si espressionile selle; tonu, passu naturale; statulu na- turalu allu omului nu e selbatici'a, ci societatea si cultur'a; cu tote acestea : omu naturale insemna si omu cumu a essitu d'in manule naturei, atâtu in reu : omu incultu, impolitu, etc.; câtu si in bene : nu affectatu, nu prefacutu, etc., ci simplu, candidu, sinceru, curatu la â- nima, ingenuu, etc.; magia naturale, care delecta pre omeni cu minuni natu- rali, facute in poterea unei profunda connoscentia a mysterioseloru legi alle naturei; necessitati naturali, de cari nu se pote dispensá cineva; 2. subst., a) per- sonale, unu, una naturale, α) cellu sau cella nascuta in una terra : mai multi naturali d'in Americ'a; β) naturalistu, auctoriu, doctoriu in scientie naturali; β) reale, unu naturale, plur. f., natu- rali; α) in genere, productu, lucru, ca- litate, donu allu naturei, fia materiale sau morale : caracteriu, sentimentu, ta- lentu, instinctu, etc. : bonu naturale de muiere, de omu, de copillu, de callu; unu bonu naturale nu vale mai nemica fora studiu si scientia, β) in specie, natu- rale, α) partile naturali sau genitálu; b) necessitati, datine, nepotentie alle naturei omenesci.

NATURALETIA, s. f., (it. natura-

lezza), calitate, dispositione, talentu, etc. nascute, de la *natura* : *naturaletî'a* *espressionei, gestului, pronuntiationei, sentimentelor, cogetariloru.*

NATURALISARE, v., (fr. *naturaliser*, it. *naturalizzare*); a face *naturale*, applicatu in specie : 1. la straini, caroru-a intr'una térra se dau derepturi ca si celloru *naturali* sau *nascuti* in aceea térra, a indigen a, a impamentean i, a *naturalis a pre cineva Rom anu*; 2. la plante si animali, a acclimat a, a inventi a cu clim'a si cu t err'a in care se transporta d'in alte climate si terre : *multe plante si animali d'in terrele calde, nu se potu naturalis a in terre cu clima temperata, ne cumu in terre frigurose*; 3. la scientie, arti, institutioni si alte assemi, a le aduce si introduce d'in alte terre in una térra : *a naturalis a in terre barbare artile, scientiele si institutionile Europei culte*; 4. la covente noue sau introdusse d'in limbe straine, a le introduce si face familiari : *a naturalis a in limb'a rom ana covente grecesci, a naturalis a si face familiari coventele d'in nou formate*; 5. in genere, a ded a, a familiarisá, a face d'in ceva ca una *natura* : *a tra i si petrece in Franci'a spre a se naturalis a in limb'a, datinele si institutionile marei natione a Francesiloru.*

NATURALISATIONE, s. f., (fr. *naturalisation*); actione si statu de *naturalizare*.

NATURALISATU, -a, adj. part., (fr. *naturalis e*, it. *naturalizzato*), in t. s. verbului.

NATURALISMU, s. m., (fr. *naturalisme*), systema religiosa a celloru ce punu *natur'a* ca principiu supremu, ca *Domnedieu* : *naturalismulu lui Schelling*, — *naturalismulu mediciloru considera natur'a cea provida, ca principale causa a curationei morbiloru.*

NATURALISTU, -a, adj. s., (fr. *naturaliste*, ital. *naturalista*); 1. cellu ce se ocupa cu scientiele *naturali*, doctu in aceste scientie : *addeveratulu naturalistu nu orbica si nu se perde in amenute inutile, ci se r edina pre aceste-a numai spre a se redic a la unu*

puntu de vedere mai inaltu, ca adj. scriptori naturalisti; 2. cellu ce pune *natur'a* ca principiu, supremu, ca *Domnedieu* : *naturalistii nu potu fi de c atu pantheisti*; ca adj. : *d'in puntu de vedere naturalistu nu poti adjuge de c atu la pantheismu*; 3. cellu ce in dominiulu artei nu reconosce unu *ideale*, ci iea de principiu fundamentale *natur'a reale*.

NATURALITATE, s. f., *naturalitas*, (it. *naturalitate* si *naturalit a*, fr. *naturalit e*); calitate si fapta de *naturale* : *naturalitatea coloriloru, vinului, espressioniloru, stylului, cogitationiloru*; *naturalitatea derepturiloru*; in specie, dereptulu de *naturale*, ce se concede unui strainu, *naturalisationea*, cumu si diploma'a, documentulu de *naturalisatione*,

NATURANTE, adj. part. pres., (*naturans*, it. *naturante*); vedi *natura naturante*. la art. *natura*.

NATURARE, v., (it. *naturare*), a face *natura*, a face dupo legile *naturei*, a nasce, a generá : *bene naturatu*; *naturatu pentru scientie abstracte*; *impulsulu la mancare e naturatu in noi*.

NATURARIU, pl.-ie, (it. *naturale*, fr. *naturel*), calit ati date de la *natura*, donuri alle *naturei*, vedi *naturale* 2, b), a).

NATURATIONE, s. f., actione de *naturare*.

NATURATU, -a, adj. part., d'in *naturare*.

NAUCESCE, adv., stolido, inepto, inconsulto, inconsiderate; in modu *naucescu* : *naucesce vorbesce si face tote câte dice si face. M.*

NAUCESCU, -a, adj., *stupidus, stolidus, ineptus, hebes, inconsultus, temerus*; de *naucu*, in insemnarea acestui coventu de sub 2. : *naucescu respunsu, naucesca fapta, naucesci passi, naucescele vostre vorbe. M.*

NAUCIA, (pron. *nauc a*), s. f., *stupor, vertigo, stoliditas, ineptia*; calitate si fapta de *naucu*, in insemnarea acestui coventu de sub 2. : *in at ata nauc a se afla, in c atu nu scie ce face si dice; d'in nauc a cade in gropi si se lovesce cu capulu de toti parietii. M.*

NAUCIRE, -escu, v., *stupefacere, obstupescere, ineptire*; 1. transit. a face

naucu : cu atâte întrebări au *naucitu* *copillulu*; 2. intrans. a se face, a deveui sau a fi *naucu* : de atâte palme a *naucitu* *bietulu* *copillu*; am *naucitu* de atâte vorbe si întrebări fora locu; ca refl. a se *nauci* e mai expresiv de câtu intrans. act. a *nauci*. *M.*

NAUCITU, -a, adj. part., **stupefactus** : *naucitu* prin întrebările de tote părțile, nu mai sciea ce respunde *fiacaru*-a. *M.*

* **NAUCLERICU**, -a, adj., **nauclicus**, (*ναυκληρικός*); relativu la *nauclicu* si *nauclicu* ca subst.

* **NAUCLERIU**, -a, adj. s., **nauclicus**, (*ναυκληριος*); 1. adj., relativu la *nauclicu*; 2. subst. reale m., *nauclicu* si f., *nauclicu*, statu allu *naucliculu*, proprietate sau possessiune a *naucliculu*.

* **NAUCLERU**, s. m., **nauclicus**, (*ναυκληρος*, d'in *ναυς* = naue, si *cleru* = proprietate); proprietariu de una naue negotiatoresca.

* **NAUCLIA**, s. f., (it. *nauclea*, franc. *naclée*); genu de plante d'in famili'a rubiacieloru, *pentandria monogynia* lui *Linneu*.

* **NAUCORE**, s. f., (fr. *naucore*, d'in *ναυς* = naue, si *κόρις* = cariu, peduchi de lemn); genu de insecte hemiptere aptice, asiá numite dupo form'a loru de una mica *naue*.

* **NAUCORIDE**, adj. s., (fr. *naucoride*); care *sémena* cu *naucorea*; f. pl., *naucoridi*, familia de insecte hemiptere ce are de tipu genulu *naucore*.

NAUCU, s., l. reale, cu pl.-i sau -e, *nauci*, *nauce*, *naucus* si *naucum*, pellitia ce desparte mediulu unei nuca in doue sau in patru, putame; si de aci, prin metafora, lucru micu, neinsemnatu, seccatura, mica, nemica : nu dau neci unu *naucu* pre aceste-a; acestu omu nu face unu *naucu*; 2. s. adj. personale, *naucua*, *nugax*, *vappa*, *hebes*, *ineptus*, *stolidus*, *stupidus*, *inconsideratus*, *inconsultus*, *incogitans*, *amens*, etc., care nu vale *naucu* sau *nemica* in respectulu *mentei*, stupidu, ebete, care nu cogita de locu, care nu scie ce dice sau face sau care dice si face tote pre dosu : e *asiá* de *naucu* in câtu nu scie ce face

neci ce dice; pote fi cineva *naucu* d'in *natur'a* sea, *déro* pote fi *naucu* si d'in *passione*, d'in *meni'a*, d'in *distractiune*, d'in *cupiditate*; cu *nauculu* nu scoti *nemica* la bonu capetu; cu *naucii* nu te poti *intellege*; — nu e neci possibilitate de partea forme, necumu necessitate de a referi *naucu* in insemnarea de sub 2 la slav. *neukū*, cumu face d. *Miklosich*, care pretende co d. *Diez* fora coventu l'ar fi referitu la lat. *naucus*. *M.*

NAUCULA, *nauculare*, etc., vedi *navicula*, *naviculare*.

NAUE, s. f., vedi *nave*.

* **NAUFRAGALE**, adj., **naufragalis**; relativu la *naufragiu*, care casiona *naufragie* : *scopelle* *naufragali*.

* **NAUFRAGANTE**, part. adj., **naufragans**, (it. *naufragante*, fr. *naufragant*), care *naufraga* : cine *adjuta* *naufragantiloru* in *tempestati*?

* **NAUFRAGARE**, v., **naufragare**, (it. *naufragare*, fr. *naufrager*); a face sau patí *naufragiu* : mai multe *navi* au *naufragatu* in *acelle* locuri; fig. *celle* mai *mari* stari au *naufragatu* in *acellu* *desastru*, *celle* mai *mari* *ingenie* au *naufragatu* in *acelle* *scopelle*.

* **NAUFRAGIOSU**, -a, adj., **naufragiosus**, (fr. *naufrageux*, it. *naufragoso*); plenu de *naufragie*, unde se facu multe *naufragie*, unde usioru se pote face *naufragiu* : *scopelle* *naufragiose*; cu *mare* *naufragiosa* *sémena* *suffletulu* *passionatu*; fig. *naufragiosa* e *viéti'a* *omului*.

* **NAUFRAGIU**, pl.-e, **naufragium**, (it. *naufragio*, fr. *naufrage*, — d'in *naue* — *frangere*); l. proprie, *frangere* sau spargere de *naue* sau de vasu pre apa, in necu : a face, a patí *naufragiu*; a nu scapá *nemine* si *nemica* d'in *naufragiu*; a perí *omeni* si *lucruri* in *naufragiu*; *barecle*, *luntrile* si *alte* vase fecero *naufragiu* pre fortun'a *infricosiata* ce le *apucá* in *mediloculu* *fluviului*; prov. a face *naufragiu* la *ripa*, in *portu* = a se inecá la *mallu* = a perí, candu se crede scapatu, a finí reu ce incepusse bene, etc.; a spectá de pre *uscatu* *naufragiulu* *altui-a* = a vedé in securitate periculu *altoru-a*; 2. metafor., mare *desastru*, *perdiare* mare : in *naufragiulu*

invasioniloru de barbari perí mai tóta cultur'a antica; naufragiulu starei, familiei. totoru amiciloru.

* NAUFRAGU, -a, adj. s., naufragus, (it. naufrago, fr. naufrage); care a facutu sau patitu naufragiu: *miserii naufragi abiá au scapatu cu pellea; naue naufraga, muieri naufrage; — si care casiona naufragiu: naufraga mare, naufrage lacuri; — fig. stare naufraga, omeni naufragi de nume si de avere.*

NAULIA s. f., si m. *nauliu*, vedi *naibliu*.

* NAULATICU, -a, adj. s., relativu la *naulu*: *pretiu nauticu*; — s. m., *nauticu-lu* = *naulu-lu*.

* NAULISARE, v., (fr. *nauliser* si *noliser*); a leuá sau dá una *naue* cu

NAULU, pl.-e. *naulum*, (ναύλον, it. *naulo* si *navolo*, fr. *naule*, *nauage*, — tote d'in *naue*); ce se solve pentru transportulu cu una *nave*.

* NAUMACHIA, s. f., *naumachia*, (ναυμαχία, it. *naumachia*, fr. *naumachie*, — d'in ναῦς = *naue*, si μάχη = *lupta*, *batalia*); *batalia navale*, cu *navile* pre mare, apoi spectaclu la antici, care constá in lupta navale simulata, cumu si loculu unde se facea assemeni lupte.

* NAUMACHU, s. m., *naumachus*, (ναύμαχος); care iea parte la una *naumachia*. luptatorin in una *naumachia*.

* NAUPEGIA. s. f., vedi *naupegiu*.

* NAUPEGIARIU, -a, adj. s., *naupegiarius*; relativu la *naupegu* sau la *naupegiu* si *naupegia*: *lemnne naupegiarie*; — subst., a) m. personale, constructoriu de *navi*, b) m. reale, locu unde se constru *navi*; c) f. *naupegiaria*, α) arte a *naupegiariului*, β) locu unde se lucra *navi* si alte vase de plutitu.

* NAUPEGIU, -a, adj. s., (ναυπηγιον, ναυπηγία), proprie adj., relativu la *naupegu*, luat u inse de regula ca subst. reale, a) f. *naupegia*, arte a *naupegului*; b) m. *naupegiu*, locu de constructioni *navali*.

* NAUPEGU. s. m., *naupegus*, (ναυπηγός, d'in ναῦς = *naue*, si πηγ-γός = *paugere*), care constru *navi*, si alte vase de plutitu, in specie, cellu ce lucra si combina *lemnari'a unei nave*.

* NAUPHYLACE sau *naufulace*, s. m., *nauphylax*. si *naufulax*, (ναυφύλαξ, d'in ναῦς, = *naue*, si φύλαξ = *custode*), 1. *custode* allu lucruriloru celloru ce callatoreseu pre una *nave*; 2. *officiariu subalternu* intr'unu portu sau pre una *nave*.

* NAUSCOPIA, s. f., (fr. *nauscople*, d'in ναῦς = *naue*, si σκοπεῖν = *observare*); vedere d'in mare departare a *naviloru* cu adjutoriulu *nauscopiulu*.

* NAUSCOPICU, -a, adj., (fr. *nauspique*); relativu la *nauscopia*, sau la *nauscopiu*.

* NAUSCOPIU, pl.-e. (fr. *nauscope*), instrumentu de *nauscopia*.

* NAUSEA si *nausia*, s. f., *nausea*, (ναύσις comp. si it. *nausea*, fr. *nausée*); 1. d'in *naue*, reu de mare, gretia si vomitu, ce provoca mersulu cu *navea* pre mare: *pucini d'in callatorii pre mare scapa de suferentiele nausiei*; 2. prin metafore, gretia, desgustu, fastidiu: *insipidele, si putidele lui espressioni nu potu provoca de cátu nausia*.

* NAUSIABUNDU, -a, adj., *nauslabundus*, plenu de *nausia*. gretiosu: *alimentu nausiabundu, remedie nausiabunde, odore nausiabunda; toti de pre nave erá nausiabundi*.

* NAUSIANTE, part. adj., d'in *nausiare*. *nauseans*.

* NAUSIARE, v., *nauseare*; a avé, a sentí, sau patí, *nausia*, 1. proprie: *de legatur'a undeloru marei toti nausiamu*; 2. metaforice a) a avé gretia, b) a i fi se voma, c) a vome covente putide si gretiose, d) a adduce, a provoca gretia, desgustu.

* NAUSIOLA, sau *nausióra*, s. f., *nauseola*; deminutivu d'in *nausia*. *puccina gretia*.

* NAUSIOSU, -a, adj., *nauseosus*; plenu de *nausia*. care casiona mare *nausia*: *medicamentele desi nausiose, sunt utili*.

* NAUSTIBULU, s. m., pl.-e. *naustibulum*; specia de vasu de form'a unei *naue*, specia de albia sau cavata.

NAUTIA, s. f., *nautes*, *nautiare*, etc., vedi: *nausia*, *nausiare*, etc.

NAUTICA, s. f., vedi *nauticu*.

NAUTICARIU, s. m., *nauticarius*;

care mēna sau duce una *naue*, barca, luntre, etc.

NAUTICU, -a, adj. s., nauticus, (it. nautico, -a, fr. nautique); relativu la *naue*, la *nauti*, la *navigazione*: *arte nautica, instrumente nautice, dictionariu nauticu, termini nautici, legi nautice, scola nautica, collegiu nauticu, astronomia nautica*: — subst., a) m. personale, *unu nauticu*: unu marinariu; b) f. reale, *nautica*, scientia si arte *nautica*, scientia de *navigare*.

* NAUTILU, s. m., pl. -i, nautilus, (it. nautilo, fr. nautil, ναυτιλος, — d'in *naue*, pentru co acēsta conca sēmena cu una *navicella*); genu de molluscecephalopodi; — specia de cingutoria d'in tessutura impermeabile, impluta cu aeru, servindu ca ajutoriu la innotare.

NAUTU, s. m., nauta si navita, (d'in *naue*). *marinariu*.

* NAVACLU, pl. -e, navaculum; statione de *navi* portu.

* NAVALE, adj. s., navalis-e, (it. navale, fr. naval), de *nave*, relativu la *nave*: 1. adj., *lupte navali, batalie navali, armata navale; scientia navale, istoria navale, constructioni navali, pece navale; corona navale*, ce se dá celui ce mai antaniu se suia in una *nave* inimica; 2. sub. m., *navale*, a) locu de constructione de *navi*; b) locu unde stau de se adapostedia sau se deregu *navile*; c) materiale de constructione de *navi*.

* NAVARCHIA, s. f., navarchia, (ναρχία, fr. navarchie); titlu, officiu allu *navarchului*.

* NAVARCHICU, -a, adj., navarchiens, (ναρχικός); relativu la *navarchia* sau la *navarchu*.

* NAVARCHU, s. m., navarchus, (ναρχος, it. navarco si navarca, fr. navarque, — d'in ναρχος = *naue*, si αρχή = *commandu*); 1. commandante allu unei flotta; 2. capitaniu allu unei *nave*; 3. domnu allu unei *nave*; 4. menatoriu de *nave*, gubernatoriu de *nave*: a *peritu navarchulu*, *navea e in periclu*.

* NAVARE, v., navare: a fi *navu*, a face ca *navu*: a *navá servitie*; a *navá bellulu*, a *navá beneficie*.

NAVE (si *naue*, cumu si *naie* sau

nae), s. f., navis, (it. isp. port. *nave*, isp. port. *navio*, port. *nao*, prov. *nau*, vechiu fr. *nan*, nou fr. *nef*, si *navire*); 1. in sensulu cellu mai strinsu, vasu mare de plutitu, éro in sensu mai largu, veri-ce vasu de plutitu, barca, luntre, etc. a) proprie: *navi bellice* = *navi de linia*; *navi onerarie* = *navi de transportu* = *navi de carratu merci* = *navi mercantili*; *nave pretoria* = *nave capitana*, pre care se afla commandantele unei flotta: *gubernaclulu navei*; *puppea si pror'a navei*; *funile naviloru*; *copert'a navei*, *sentin'a navei*, *catartele si vebele sau pandiele unei nave*; a *face*, a *construge una nave*; a *derege* sau *repará navile stricate*; a *loví navea de scopelle*; a *deduce* sau *dá navea la apa*; a *se suí* sau *imbarcá pre una nave*; *navile se missica cu remi si cu vele inflata de venturi*; *nave bireme, trireme, cadrireme*; prov. *ce cauti in nave?* = *draculu te a pusu se intri in nave?* a se arruncá in periclu mare; *navi captusite cu ferru*; b) prin metafore, α) partea unei baserica sau a unui assemine edificiu, coprensa intre unu muru si una seria de pilastri sau intre doue serie de pilastri; β) *nave* sau *navea Arga*, constellatione; γ) câtu contine una *nave*, mercile sau callatorii câti intra intr'una *nave*; δ) in sensu ideale: *navea statului*, ai carei *gubernatori sunt adesea inabili*; 2. sub form'a: *navia*, (*navia si naia*), a) in acellu-asi sensu cu form'a *nave*; b) vasu de form'a *navei*, ce se applica la diverse usuri: *alba*, *capistere*, *cavata*, si mai vertosu, vasu ce serve la collesu de vinia.

NAVIA, s. f., vedi *nave*, mai vertosu sub 2.

NAVICA, (si *navica, naica*), s. f., *navicula*, *navicella*; deminutivu d'in *nave*, d'in care apoi si deminutivele: *navicella*, *navicia* sau *navitia*, *naviciora* si *navisiora*, tote popularie, la cari se adaugu si classicele: *navicula* si *naucula*, *navigiolu*, etc., ce se potu aplicá la vase de differita forma si marime, vase nu numai de plutitu, ci si pentru alte usuri, cumu, de essemplu: *multe vase ce servu la operationi culinarie, chymice*, etc. potu

fi *navicelle, naucelle, navicie, naviciore, navicule, etc.*

NAVICARE, si *naucicare, naicare, v.*, vedi *navigare*.

NAVICELLA, *navicia, naviciora, navicula, etc.*; vedi *navica*.

* 1 NAVICULARE, adj., *navicularis*; relativu la *navicula*: *tassa naviculare; ossunaviculare*. de form'a unei *navicule*.

* 2 NAVICULARE si *nauculare, v.*, *naviculari* si *nauculari*; a merge, a calatori, a se carrutiá cu *navicula*.

* NAVICULARIU, -a, adj. s., *navicularius*-a, relativu la *navicula*; ca subst., a) m. personale, *naviculariu*, domnu de *nave* sau *navicula*, cellu ce pre banni da una *nave*, sau duce, transporta, carra persone sau merci, cu *navea*; negociatoriu cu *nave* sau *navi, luntri, barce, etc.*: *naviculariulu infermului* = Charone; b) fem. reale, *navicularia*, professione de *naviculariu*.

* NAVIFORME, si *naviformu, -a, adj.*, (fr. *naviforme*); care are *forma de nave*: *osse naviformi*.

NAVIFRAGARE, *navifragu, etc.*, vedi *naufragare, naufragu*.

* NAVIGABILE, adj., *navigabilis* (it. *navigabile*, fr. *navigable*); ce se pote, pre unde sau cu care se pote *navigá*: *riu navigabile; a face riurile navigabili, littori navigabili; nave navigabile*.

* NAVIGANTE, part. adj., *navigans*, (it. *navigante*); care *naviga*: *a castigá multi banni de la navigantii pre acellu lacu*.

* NAVIGARE, v., *navigare*, (it. *navicare*, fr. *naviguer*); 1. intr., a merge, ámblá, callatorí cu *navea*: *nu e tempu de a navigá pre fortuna; a navigá pre mare, pre riu, pre lacu; scientia, arte, professione de a navigá; cu subiectu de lucru: flott'a navigá pre longa termu; nu s'a stipulatu deco mercile au se navige cu periculu creditorului; 2. trans., Xerxe vrea se amble marile si se navige terrele, a amblá noue terre si a navigá noue mari; de aci si pass., nu se pote navigá unu cursu de apa asiú de rapidu; 3. metaf., a) a portá bellu, a se bate cu *navi* pre ape; b) a plutí, a innotá: *obiectele usiore naviga pre faci'a apei; c) a**

castigá cu transportulu pre navi; 4. proverb. (si metaf., a navigá in relle ape, intre scopelle = a nu avé successu, sau a fi in mari pericle; *a scí navigá cu ori-ce ventu* = a se scí derege dupo tempuri, a scí operá si in impregiurari bone si in celle relle; *a navigá cu ventu in prora* = a avé pedice, in opposit. cu: *a navigá cu ventu in puppe*.

* NAVIGATIONE, s. f., *navigatio*, (it. *navigazione*, fr. *navigation*); actione, actu, abitu si arte de *navigare*: *patru dille de navigatione necurmata; navigatione cu vele, cu remi, cu vapori; navigationi in giurulu pamentului; navigationea pre mari, pre riuri; tractatu de navigatione, legi asupr'a navigationei*.

* NAVIGATORIU, -toria, adj. s., *navigator*, (it. *navigatore* si *navigatorio*, fr. *navigateur*); care *naviga* sau serve a *navigore*, care mai vertosu are abitudulu, artea, scienti'a de a *navigare*: *navigatorii si derege callea pre luciulu marci dupo stellele cerului; poporu navigatoriu nu pote fi, deco nu e in contactu cu marea; multi navigatori au navigatu de giuru in giurulu pamentului; vase navigatorie; — s. f. reale, *navigatoria* = *nautica* maiestria, arte scientia a navigationei.*

* NAVIGATU, -a, adj. part., *navigatus*, ámblatu cu *navea*: *marile pucinu navigate; termi navigati de noi; omeni navigati si ámblati; sup. vasu bonu de navigatu tempu de navigatu; si subst. m. abstractu: navigatulu nostru e forte marginitu*.

* NAVIGERU, -a, adj., *naviser*, (it. *navigero*); care duce, portá *navi*: *fluviu navigeru, naviger'a mare*.

* NAVIGIOLU, sau *navigioru*, s. m., *navigiolum*, deminutivu d'in *navigiu*: *abiú a potutu scapá pre unu navigiolu; se perámbla intr'unu navigiolu fora a se teme de fortuna; vedi si *navica**.

* NAVIGIU, s. m., *navigium*, (it. *navigio*); actione de *navigare, navigatione*, déro si mai vertosu, instrumentu de *navigare*: *nave, barca, luntre, vasu de plutitu, etc.*: *de mare usu sunt arborii la constructionea de navigie; a si vincí*

navigiele crepate; a se carrutiá intr'unu magnificu navigiu.

* NAVILE si *naviliu*, -a, adj. s., (it. *navileo*, *navilio* si *naviglio*; compara si fr. *navire*, essitu d'in acea-asi forma, care in limb'a classica ar fi *navilis* = *navalis*); de *nave*, relativu la *nave*: *ostire navile*; leuatu inse mai vertosu ca subst. m. sau f. *navile*, numai m. *naviliu*, cu intellessu de: a) vasu de *navigare*; b) collectivu, multime de vase de *navigare*; c) locu de *navigare*: canale, strimptore, lacu, mare; d) *naulu*, pretiu de *navigare*.

NAVISIORA, s. f., vedi *navica*.

* NAVITATE, s. f., *navitas*; calitate si fapta de *navu*: *connoscu navitatea si tragerea tea de anima pentru interessibile melle; connoscuta mi e studios'a tea navitate pentru totu ce me attinge.*

* NAVU, -a, si *gnavu*, adj., *navus*; care are tragere de ânima la ceva sau cotra cineva: diligente, zelosu, studiosu, activu, nepregetatoriu, voiosu, buccurosu; oppositu *ignavu*.

1 NE, pronome conjuctu pers. I pl. dat. *nobis*, si acc. *nos*; *ne pare bene co ai scapatu d'in periclu; dati-ne adjutoriu; ne dóre ânim'a de voi; lassati-ne in pace*; — in dativu *ne* trece in *ni* inaintea altoru pronomine monosyllabe si inaintea verbeloru: *e, su, ai, a, amu, ati, au*, precumu: *ni se spune, ni lu va dá, ni ua va dá, ni i va dá, ni le va dá; ni e destullu, ni su connoscuti, ni a datu, ni ati spusu, ni au dissu.*

2 NE, partiela negativa, care in forma, e identica cu lat. *ne* si *ni* (vechiu *nei*), forma originaria si propria a negationei absoluta in limb'a classica, (cumu se va vedé mai pre largu la articulu *nu* = lat. *non*), applicata inse, ca partiela de compositione, numai la pucine covente, cumu: a) verbe: *nescio* = *nu sciu*, *nequeo* = *nu potu*, b) adiective: *nefarius*, *nefariu*, *nefastus* = *nefastu*, *nenter* = *neutru*, *nepurus* = *nepuru* = *necuratu*; c) substantive: *nihilum* = *nemica*; d) adverbii: *neutiquam* = *necicummu*, etc., observandu inco in respectulu forme, co e d'in *ne* inaintea de covente cu vocale initiale une-ori se elide: *nullus* = *ne-ullus* =

nullu, neci-unu; nunquam = *nici una data*, etc.; alte-ori admite unu *c*: *necopinatus* = *necopinatu* sau *neopinatu*, etc. si acestu *c* se stramuta in unele covente in affinele *g*: *negotium* = *negotiu*, *negare* = *negare*, etc., cea-a ce se face une-ori si inaintea de consonante initiale, ca in: *negligere* = *neglegere*: inse acestu *nec* sau *neg* pote fi scurtatu d'in compusulu *neque* = *nece* sau *neci*. care se dice si *nec*, (compara si populariulu *nec-aire*); — éro in limb'a vulgare, la coventele curate populari, *ne*, (afara pote de mai susu citatulu *necaire*), nu suffere *neci-una* scambare, veri-care ar fi initialea coventului cu care se compune, si are una estensione de aplicare, cu multu mai mare: 1. la tote verbalile, (adeco la tote acelle covente, care stau cu verbulu in strinsa legatura de sensu, sunt forme de verbu, destinse de acestu-a numai intru câtu nu admittu *flessioni* personali), cumu a) participie passive: *mancatu-nemancatu*, *dormitu-nedormitu*, *venitu-nevenitu*, *laudatu-nelaudatu*, *cantatu-necantatu*, *placatu-neplacatu*, *avutu-neavutu*, *batutu-nebatutu*, *auditutu-neauditutu*, *vedutu-nevedutu*, *curatu-necuratu*, *curetiatu-necuretiatu*, *attinsu-neattinsu*, *linsu-nelinsu*, *intellessu-neintellessu*; *deressu-nederessu*, *trassu-netrassu*, *scossu-nescossu*, *mutatu-nemutatu*, *dussu-nedussu*, *coptu-necoptu*, *covenitu-necovenitu*, etc.; b) participie presenti si adiective: *ferbente-neferbente*, *potente-nepotente*, *coveniente-necoveniente*, *patiente-nepatiente*, *deligente-nedeligente*, *tolerante-netolerante*, etc.; c) gerundie: *fiendu-nefiendu*, *dormindu-nedormindu*, *vrendu-nevrendu*, *cantandu-necantandu*, *intellegendu-neintellegendu*, *potendu*, *nepotendu*, etc.; d) infinitivele depline in *re*, leuate ca substantive: *mancare-nemancare*, *placere-neplacere*, *sentire-nesentire*, *cogitare-necogitare*, *aflare-neafflare*, *spellare-nespellare*, *albire-nealbire*, *vedere-nevedere*, *prevedere-neprevedere*, *tacere-netacere*, *scire-nescire*; etc.; — inse infinitivulu scurtatu, de regula cu *nu*: *a nu scí*, *a scí* sau *a nu scí*; *a nu placé*, *a placé* sau *nu placé*, etc., (vedi

nu); éro : *a nescí, neplacé, etc.*, au altu intellessu, de care vedi mai diosu; —e) participiele in *tu*, leuate ca adjective sau substantive: *intelleptu-neintelleptu, dereptu-nedereptu, aptu-neaptu, etc.*, 2. la tote adiectivele derivate : *umidu-neumidu, rancidu-nerancidu, putridu-neputridu, petrosu-nepetrosu, potentiosu-nepotentiosu, pretentiosu-nepretentiosu, mucosu-nemucosu, laudabile-nelaudabile, nobile-nenobile, visibile-nevisibile, ospitale-neospitale, ostile-neostile, omenescu-neomenescu*, chiaru la celle in *toriu* : *coventatoriu-necoventatoriu, amblatoriu-neamblatoriu, missicatoriu-nemissicatoriu, etc.*; inse d'in adiective *originarie* sau *nederivate*, — cellu pucinu intru càtu ne marginimu in limb'a nostra, — d'in adj. *nederivate*, cumu : *negru, albu, bonu, reu, verde, etc.*, nu se dice absolutu : *nenegru, nealbu, etc.* ci sau numai in modu relativu, in locutioni speciali, ca : *verde neverde, addumi érba incoce*; asiá si : *albu nealbu, reu nereu, bonu nebonu, etc.*, in locu de : *albu sau nu, reu sau nu, bonu sau nu*, (compara lat. *bonus necne = bonu sau nu*); sau in sensu cu totulu speciale si esceptionale, ca : *nebonu = demens*, (vedi si mai diosu); se dice inse absolutu si forte bene : *nealbitu, nenegritu, etc.*, ca formate d'in derivatele : *negritu, albitu*, de la *negrire, albire*; asiá si : *nescurtatu, nemaritu, nelungitu, etc.*; inse nu absolutu : *nescurtu, nelungu, nemare*, ci numai correlativu : *scurtu nescurtu, lungu nelungu, mare nemare, fia cumu va fi*; — se intellege de sene, co adiectivele compuse cu *ne* potu deveni si adverbie : *a se portá neomenesce*; — 3. la tote substantivele abstracte derivate d'in adjective sau verbe ce admittu absolutu compositionea cu *ne* : *nepotentia nevolentia, nevolia, necuratia, nefricosia, nepatientia, necovenientia, neabilitate*; inse : a) d'in adiectivele ce nu admittu absolutu compositionea cu *ne*, se dice de asséminea numai in modu correlativu : *lungime nelungime, bonetate nebonetate, nu vreu se sciu*; sau in sensu esceptionale : *nebonia = dementia*; b) substantive *nederivate* si con-

crete nu admittu compositionea cu *ne* de càtu ca si adiectivele *nederivate*, adeco : α) in modu de opposizione : *callu necallu, vestimente nevestimente, domnu nedomnu*; etc., in locu de : *domnu sau nu, callu sau nu callu, etc.*; β) in modu si sensu esceptionale : *neomu, a face d'in omu neomu*; asiá : *nemica sau nemicu, nimicu*; in locu de *neomu* avemu si form'a antica, cu altu intellessu : *neme sau nemine = nemo*, déro despre aceste-a vomu tractá la articli speciali, cumu si despre compusele d'in adverbie sau conjunctioni cu *ne*, de esemplu : *nece sau neci, nici, necumu, necaire, etc.*; pentru acumu, spre a ne scuti de necessitatea de a tractá in speciale fia-care d'in nenumerat'a multime de covente in care intra *ne*, vomu cautá a determiná mai bene sensulu generale allu lui *ne* in urmatoriulu : 4. *ne* asiá déro, prepusu unui coventu, espremo negationea *absoluta*, (vedi si *nu*), asiá co compusulu devine contrariulu simplului, avendu mai raru (cumu avemu se vedemu) si alte nuantie particulare; asiá *nemica, nefientia, neme sau nemine, necantatu, nedussu, neincarcatu, etc.*, sunt contrariele sau *negationile* simpleloru : *mica, fientia, omu, cantatu, dussu, incarcatu*; asiá : *negotiu, lucru si negotiare = lucrare*, sunt opposite essacte la : *otiu = nelucru, neoccupatione*, si *otiare = nelucrare, neoccupare*; asiá : *neglegere, neglegente, neglegentia*, sunt oppositele nu alle simpleloru : *legere, legente, etc.*, ci alle compositeloru : *dilegere, diligente, diligentia*; co-ci *legere* insémna simplu : *collegere, stringere, etc.* éro comp. *dilegere = allegere, essaminare, cercetare cu mare cura*, si de aci : *diligente = accuratu, attentu, essactu, etc.*; éro : *neglegente = neaccuratu, nediligente, etc.*; — spre a face inse se resara si mai bene sensulu lui *ne* in composite, se l'allaturámu cu *synonyme*le lui cari sunt : a) *in = lat. in*, (differitu in sensu de prep. *in = lat. in*), acellu-asi in forma si in sensu cu gr. *ἀν* si *ἀ* *privativu = germ. un*, se prepune, ca si *ne*, — si inco in modu si mai exclusivu de càtu acestu-a, — numai la adiective si par-

ticipie, la adverbie si substantive derivate d'in adiective si participie, mai raru la alte specie de substantive, si in aceste pucine, chiaru d'in substantivu se formedia de regula unu adiectivu: *insomme* = *iusomnis* = cellu ce n'are *somnu*, fora *somnu*, si numai prin intermediulu adiectivului si substant. *insomnia* = *nesomnu* = *insomnia*; pentru forma nu e de observatu de câtu co *n*; α) inainte de *m*, *b*, *p* devine *m*: *mobile-immobile*, *peritu-imperitu*, *barba-imberbe*; β) inainte de *l* si *r* se assimila completu: *liberale-illiberale*; γ) inainte de *gn* se lapida: *ignoscere*, sau se omitte *g* si se dice: *innoscere*; — câtu pentru sensu, ellu e aproape cu allu lui *ne*, asiá in celle mai multe casuri existu forme si cu *ne* si cu *in*, cu singur'a differentia de forma, éro nu si de sensu, ci celle cu *ne* sunt popularie si vechie, éro celle cu *in* mai de currendu introdusse in usu: *justu-nejustu* si *injustu*, *patiente-nepatiente* si *impatiente*, *laudabile-nelaudabile* si *illaudabile*; inse de celle mai multe ori sensulu lui *in* nu merge la *absoluta negatione*, ca allu lui *ne*, nu e *indifferente*, ci merge la *estrem'a opposita*, la unu *contrariu positivu*; asiá: *infame*, *infamia*, d'in *fama* = nume, reputatione, nu espremu simplu *negationea* sau *lipsea* acestei *idea*, ci: *numele reu*, si fig. *opprobriu*, *desonore*; asiá: *ignobile* d'in *nobile*, nu va se dica numai simplu: *nenobile* = *neconnoscutu*, *obscuru*, ci si: *vile*, *bassu*, *abiectu*, *misellu*; *inutile*, d'in *utile* = *de care poti usá*, nu va se dica numai: *neutile* = *de care nu poti usá*, ci si *nocente*, *vettematoriu*; asiá déro *in* de regula e *pejorativu*, in oppositione cu *ne*, care e *indifferente* sau simplu *negativu*; *insciu* si *nesciu*, *insciente* si *nesciente*, differu asiá, co celle cu *in* implica defaima, ce nu implica celle cu *ne*: *insciulu* e cellu mai pucinu unu *ignorante*; *pre candu cellu nesciu pote ca totu omulu, se nu sciu ceva*; *infandu* si *nefandu* differu asiá co *lucrulu infandu e de nespusu, nu se pote spune*, nu se pote espreme cu limb'a, asiá e de monstrosu in marime, spaimentatoriu,

infioratoriu; éro *lucrulu nefandu e de nespusu* intru câtu *nu se cade a fi spusu*, asiá de impiu, infame, *nerosinatu*, *revoltatoriu*, etc.; *infanda dorere mi impune a mi adduce amente*, inse: *nefandulu carru cu care fili'a lui Serviu calcà preste calaverulu tatalui seu*: asiá in acestu essemplu, prin esceptione, *ne* are sensulu *pejorativu*; totu asiá si in pucine altele, cumu: *neomu*, *nebonu*; de regula are acestu sensu numai in compuse cu verbe: *a nesci*, *a neconnosce*, etc. differite de: *a nu scí*; *a nu connosce*, = *méconaitre*; b) pre longa *in* vinu in concurrentia, de si mai raru, cu *ne* si: α) se = lat. *se*, (care sub forma *sine* = *sene* e prep. = *fora*), inainte de vocali *sed*: *seducere*, *separare*, *seditione*, etc., se applica de regula la verbe, cu intellessulu de *despartire*, *departare*, *punere de una parte*, etc., si in speciale, cu nuanti'a de *cogitu* sau *scopu*: *sepunere* = a pune de una parte, a pune bene; asiá si: *seducere*, *secedere*, etc., cu scopu de a vorbi, de a si capitá drepturile, care erá *scopulu secessioniloru plebei romane*; mai raru cu sensu reu ca in: *seducere* = a ammagi; — *se* inse se applica si la unu micu numeru de substantive, spre a formá adiective ca: *secorde* (*socorde*), *securu*, etc. d'in *corde*, *cura*, de unde apoi derivate si substantive abstr. *secordia* (*socordia*), *securitate*, cu intellessu *negativu*, ca allu lui *ne* si *in* de regula *pejorativu*, (vedi mai diosu); β) *ve* = lat. *ve* sau *væ*, pusu inainte de unu micu numeru de covente, espreme, ca si *ne* sau *in*, ide'a de *negatione*, sau, ca si urmatoriulu *dis*, *negatione* si *argumentatione*, cumu: *vecorde*, *vecordia*, d'in *corde* si *ve*, va se dica: *smentitu*, *smentire*, *stultu* si *stultitia*, sau *nebonu*, *nebonia*; asiá si: *vesanu*, *vesania*; *vemente*, care *nu e domnu prementea* sea, si de ací: *impetuosu*, *foricosu*, *violentu*; *vescidu*, formatu din *ve* si *esca* = *mancare*, adeco *macru*, *strigosu*, etc., vorbindu de animali si plante; *vepallidu* = *forte pallidu*; γ) *dis* sau *des*; *de* = lat. *dis*, *de*, care inco au adesea sensu *negativu*, ca si *in* sau *ne*, si de aceea se numera ací, tramittendu pentru sensulu loru completu la articlii

speciali asupr'a lui *de si dis* sau *des*, si dandu aci numai câteva esemple, d'in care se se vedea differenti'a loru de intellesu in casurile, in cari paru a se confunde cu celle peno aci enumerate : *insanu. vesanu, nesanu*. espremu câte trei ide'a contraria lui *sanu*, inse cu aceste differentie, co *nesanu* = *nesanetosu* este una espressione generale ce espreme negationea absoluta a simplului *sanu*=*sanetosu*. fora se determine macaru, déco e vorb'a de *sanetatea corpului sau a mentei*: d'in contra *insanu* si *vesanu* se dice fiendu vorb'a mai vertosu de *sanetatea mentei*, cu acésta differentia, co *vesanu* espreme *lipsea demente in supremulu gradu*; pre candu *insanu* espreme acea-asi lipse in gradu mai micu: *cellu vesanu face acte estravaganti si furiose, cellu insanu nu se scie tiné in mesur'a covenita: informe si deforme* insemna amendoue fora *forma*. sunt amendoue opposite la *formosu*, inse cu acésta differentia, co *informe* e negationea simplului *forma*, pre candu *deforme* arréta una deteriorare mai mare sau mai mica a forme: *obiectulu deforme se departedia de typulu formosetiei physice sau morale, si suppera, bachiaru revolta sentimentulu nostru estheticu sau morale. M.*

NEACCENTATU, *neaccessibile. neacoperitu. neaccordabile. neaccordatu. neaccordu. neactivu. neadapostatu* etc., vedi *ne* si simplele : *accentatu. accessibile. accoperitu. accordabile. accordatu. accordu. activu. adapostatu.*

NEADDEVERATU, -a, si *neaddeveritu*, -a, adj. part., vedi *ne* si simplele : *addeveratu. addeveritu.*

NEADDEVERU, s. m., *falsum, falsitas, error*: contrariulu *addeverulu*. diferitu de *mentona*, care e unu *neaddeveru* spusu cu *intentione* de a insellá si ammagí.

NEADDORMIRE, s. f., *insomnia, vigilantia, diligentia*; 1. lipse de *addormire*, nesomnu; déro si : 2. preveghiare *neaddormita*, activitate, *vigilantia, diligentia*.

NEADJUNSU, contrariulu lui *adjunsu*, (vedi *adjunsu* si *adjungere*),

1. part., *neadjunsu* = *intactus* : *neadjunsu de sore; lucruri neadjunse cu mente de omu* = *incomprehensibilia*; 2. s. m. pl. -uri, *inopia, defectus; labor, difficultas; negotium*; a) lipse, necessitate, strimtorare de medie, neavere, paupertate: *d'in totu neadjunsulu nostru totu adjutamu si pre altii mai lipsiti canoi de celle necessarie; d'in adjunsu, d'in neadjunsu cauta se implenimu si satisfacemu acésta necessitate*; b) nevolia, periclu, incurcatura : *mari neadjunsuri mi face acestu copillu cu neboniele lui; candu sum asiá de amaritu, mai vini si tu de mi face neadjunsuri.*

NEADMISSIBILE, *neadmissibilitate*, vedi *ne* si simplele : *admissibile, admissibilitate, cumu si : inadmissibile, inadmissibilitate.*

NEALIENABLE, *neallessu, nealterabile, nealterare, nealtuitu, neamblatu, neammestecatu, neamovibile*, etc., vedi *ne* si : *alienabile, allessu, alterabile, alterare, altuitu, amblatu, ammestecatu, amovibile*, etc., cumu si : *inalterabile, inamovibile.*

NEAPPERATU, -a, adj. part., 1. *indefensus, obnoxius*, care nu e *apperatu*; a) proprie : *cetati neapperate cu energi'a si barbatia ceruta*; b) metaforice : *esti inco in etatea neapperata de venturile si fortunele passionci*; 2. *inovitabilis, necessarius, quo nemo immunis fieri potest*; ce nemine nu pote evitá, de care nemine nu se pote scuti; necessariu, imperiosu, inevitabile, etc.: *celle neapperate la vietia ordinaria; aerulu e conditione neapperata a vietiei nostre; ti dau ce e de neapperata lipse*; — si ca adv. *necessario* = de necesse : *neapperatu. de neapperatu se cere presentia vostra; de neapperatu cauta se faci asiá*; — de *neapperatu* dice mai multu de câtu simplulu *neapperatu.*

NEAPPLICARE, *neapplicatu, neaprensus. neappropriatu. nearabile, nearatu*, etc., vedi *ne* si : *applicare, applicatu, aprensus. appropriatu, aratu, arabile, cumu si inarabile.*

NEASCUNSU, -a, adj. part., 1. *non celatus, non occultus, qui non latuit vel non latet*, contrariu *ascunsu*: *lucrurile ce cauta*

sunt bene ascunse si nule pote aflá neci una data; 2. apertus, sincerus, candidus, non dissimulatus; deschisu, cu anim'a deschisa, sinceru, care ce are pre facia sau in gura, are si in anima: ce natura neascunsa si candida in acésta muliere!

NEASSEMINE, s. f., dissimilitudo, magna differentia; contrariu *aseminare*, lipse de *aseminare*, si in specie, mare differentia: *cu neaseminare mai mare* = multo major.

NEASSEMINE, -a, adj. part., 1. non assimilatus, non collatus, non comparatus; 2. differens, incomparabilis, *ce nu se pote asemená*; forte differitu: *cu neaseminare mai mare de cátu tene*.

NEASSECURARE, *neassecuratu*, *neassediare*, *neassediatu*, *neastemperare*, *neastemperatu*, *neastemperu*, etc., vedi: *ne si: assecurare, assecuratu, assediare, assediatu, astemperare, astemperatu, astemperu*; vedi si: *neastemperu* = *neastemperu*.

NEASTEPTARE, *neasteptatu*, etc., vedi *ne si: asteptare, asteptatu*, etc.

NEATARNARE, *neatarnatu*, *neattentione*, *neattentu*, *neattinsu*, etc., vedi *ne si: atarnare, atarnatu, attentione, attentu, attinsu*, cumu si: *inattentione inattentu*; cu tote co, dupo celle spuse la 2 *ne*, composeloru cu *ne* le s'are poté dá sensu mai pucinu *pejorativu* de cátu celloru compose cu *in*.

NEAUDITU, *neascultare*, *neascultatu*, *neascultatoriu*, *neavere*: *neavutu*, etc., vedi *ne si: auditu, ascultare, ascultatu, ascultatoriu, avere, avutu*, etc., cu tote co, dupo celle spuse la 2 *ne*, unele d'in aceste covente nu su simpl'a *negatione* a celloru primitive, ci implica si *contrariulu positivu*, cumu: *neavere* = *paupertate, inopia*; *neavutu* = *pauperu, inope*.

NEBAGARE, *nebagatu*, *nebagare in séma*, *nebagatu in séma*, *nebagatoriu in séma*, *nebattezzatu*, *nebatutu*, etc.; vedi *ne si: bagare, bagatu, bagatoriu, battezzatu*, etc.

NEBONARE si *nebunare*, adj. s., proprie, relativu la *nebonu*. leuatu inse de *regula* ca subst. f. *nebonare* (subintell.

érba), specia de planta d'in genulu *hyoscyamului*, adeco: *hyoscyamulu negru* = *hyoscyamus niger*, L.; in acestu intellesu si sub form'a: *nebonaritia* si *nebunaritia*.

NEBONATICU si *nebunaticu*, -a, adj., lascivus, petulans, petuleus, lascivibundus, alacer, improbulus; ce tine de *nebonu*, in sensulu cellu mai bonu ce are acestu coventu sub 2: *nebonaticele jocuri alle nebonaticiloru copilli ne placu si ne farmeca; de si in etate destullu de inaintata, acésta muliere e inco nebonatica ca una copilla; nebonaticii si nebonaticele sunt insipidi numai candu sunt affectati si mai vertosu supperatori pentru alti*.

NEBONESCE si *nebunesce*, adv., insane, dementer, insipienter, stulte; inconsiderate, fariose; in modu *nebonescu*, ca *nebonulu*, ca unu *nebonu*: *nu allergá asiá nebunesce, co poti cadé si ti sparge capulu; totu ce face, face nebunesce si fora computu*.

NEBONESCU si *nebunescu*, -a, adj., ad insanum, vesanum pertinens; amens, demens, insipiens, desipiens, inconsideratus, stultus, furiosus, immanis, savus, etc., relativu la *nebonu* ca subst.; (vedi *nebonu* sub 2), de *nebonu*: *allergatura nebonesca, jocu nebonescu, spese nebonesci, ura nebonesca, passioni nebonesci*.

NEBONIA si *nebunia*, s. f., calitate si fapta de *nebonu*, insania, dementia, stultitia, furor, lascivia, petulantia, ludus, oblectamentum: *nebonia furiosa neboni'a de a se crede ce nu e cineva; neboni'a lussului, in neboni'a meniei, urei; neboniele betiei; éro ti au renitu neboniele; neboniele junetiei; nebonia de copillu; numai neboniele reutatiose potu supperá si pre cei ilari si bene disposi*.

NEBONIRE si *nebunire*, -escu, v., a face si deveni *nebonu*, in insemnarea coventului de sub 2; 1. transit. a face *nebonu*, a adduce la *nebonia*, a scote d'in menti = ad insaniam adigere, mente capere, insanum vel vesanum, furiosum reddere: *cu laudéle vostre poteti neboni unu omu tare de ángeru*,

necumu se nu neboniti acestu omu imbecillu; m'ati facutu se mi essu d'in fire, m'ati nebonitu cu blastematiele vostre, 2. a deveni nebonu, a si perde mentile, a se smentí, a fi furiosu, etc. = mentem amittere, mente deseri, in insaniam incidere, furere, savire: a neboni de necompetu; nebonesce cineva de menia, de amore, de uritu, de mundria; a nebonitu, se vede, de mi vorbesci asiá, de bati copillii si pre toti cãti ti cãsiona; pote neboni omulu de multa buccuria, ca si de multa dorere, de multa felicitate ca si de multa miseria; multi nebonescu, candu adjungu la potere, candu se redica de diosu la positione mai inalta, nebonescu asiá co nemine nu se mai pote intellege cu densii; — vedi si innebonire sau innebunire.

NEBONU si *nebunu*, -a, adj. s., 1. in genere, negatione a ce e bonu, in frasi ca: *bonu nebonu* = bonus necne, (vedi la 2 ne): *bonu nebonu vestimentulu acestu-a, cauta sel'imbracci, con'ai altulu; bonu nebona mancarca ce ti dau, cauta se ua manci, co nu e alt'a; — ca mai desu inse si de regula: 2. ne d'in nebonu are sensu pejorativu, insemnãndu: care nu e bonu de mente, nu e bene la mente, e smentitu cumu-va, si a nume: a) mente captus, demens, amens, smentitu, essitu d'in menti, morbosu de mente, de capu, care si a perdutu mentile, alienatu de mente: *nebonii se punu in case de neboni; d'in neboncle lui fapte si disse intellegi induta co e nebonu; candu inse tace si nu face nemica, nu credi co ar fi nebonu; vorbe fora capu si fora coda ca alle nebonului; a ride cu nebonulu; inse: risulu nebonului sau allu unui nebonu nu e totu atãtu cãtu: risulu nebonescu; popol. si famil. ride ca nebonulu, candu si vede curulu; ce poti intellege d'in vorb'a si vorbele nebonului; b) vesanus, insanus, furiosu, smentitu, alienatu cu furia, care face relle, strica, sparge, rupe, bate, etc.: *nebonu de legatu; nebonii se lega si se punu in ferra; nu te pune cu nebonulu, co ti sparge capulu; prov. cine se pune cu nebonulu, mai nebonu e; c) si fiendu co: ira brevis furor est = men'a e***

*scurta neboni'a, de acea-a nebonu = care d'in passione violenta si esse d'in fire, si perde mentile, competulu, nu mai scie ce face: nebonu de menia, de amore, de ura, de uritu, de dorere, de buccuria; de aci: d) violentus, vehemens, præceps, immanis, savus, immoderatus, immodestus = violentu, impetuosu, nemesuratu, excessivu, furiosu, estremu, fora competu etc., atãtu despre persona, cãtu si despre bestie si chiaru despre lucruri de-insuffletite: *ura nebona, amore nebona, spese nebone; nebonu la jocu, nebonu in mersu, si in gestu; callu nebonu la fuga, nebon'a fuga a calliloru; marca nebona se sparge cu furia de scopelle; Romãnulu afla co pote fi cineva nebonu si in carte; lussu nebonu; joca nebonii peno se vettema si cadu in grelle sufferentie; spaima nebona; e) acer, alacer, agilis, petulans, petuleus, lascivus, laetus, hilaris, lepidus, facetus, turbulentus, improbulus, levis, inconsideratus, temerus, etc. plenu de vivacitate de corpu sau de spiritu, nestemperatu, viu, ageru, agile, α) in bene: *nebonii amnelli joca pre verdea erba ca si candidii si nebonii copilli; nebone copill: tragu chore gratiose cu nebonii baiati; de si pleca spre betranetia, cãsta muliere e inco viiva si nebona ca una copilla; β) in reu, α') turbulentu, supperatoriu prin nestemperulu seu, reutatosu; β') usiorellu, demente, temerariu, neintellegatoriu, γ') perde-vãra in joci si seccature, neglegundu lucrurile seriose si detoriele; δ') cu pucina rosine, desfrenatu: *nu te leuã cu nebonii de copilli ai vecinului, co ai se devini si tu nebonu; junii sunt d'in natura neboni si temerari; de cine mai asculta nebonulu acestu-a de copillu; a dá nebonu cu capulu de toti parietii; astemperu-te, nebonule, co mi ai spartu capulu cu strigetele si strepetele telle.****

* NEBRIDE, s. f., *nebris* (νεβρίς, it. *nebride*, fr. *nébride*), pelle de pulliu de cerbu, ce bacchantile portau la bacchanalie.

* NEBRITE, s. f., *nebritis* (νεβριτις), petra pretiosa, consecrata lui Bacchu d'in caus'a coloei selle cellei asséminea cu a *nebridei*.

* NEBULA, s. f., *nebula*, — acelluasi cu populariulu : *negura*, (compara si it. *nebula* si *nebbia*, neapol. *neglia*, isp. *niebla* si *neuba*, port. *nevoa*, prov. *nebla*, *neula*, *niola*, *nivol*, *niol*, *niul*, alb. *niegul*; compara si allu nostru : *nueru*, *nuoru*, *noru*), *negura*, *cétia*, *aburu*, *fumu*, etc. : *nebul'a ce demanétia se vede pre riuri si lacuri; nebul'a pomposeloru si inflateloru luu espressioni.*

* NEBULONE si *nebuloni*, -a, s., *nebulo*; proprie, mare *nebula*, leuatu inse de regula ca subst. personale, vorbindu de cineva care e *seccu*, *venturatu venturos*, care âmbla dupo *seccaturi*.

* NEBULOSITATE, s. f., *nebulositas*; calitate sau statu de *nebulos* : *nebulositatea cerului, stelleloru*; fig. *nebulositatea cogitariloru si espressioniloru.*

* NEBULOSU, -a, adj., *nebulosus*, (compara si it. *nebuloso*, fr. *nébuleux*); plenu de *nebula* : *ceru nebulos*, *lacuri nebulose, nebulosele tomne*; fig. *ochi nebulosi* = ce nu vedu bene sau tristi, *facia nebulosa* = trista : *stylulu lui c nebulos*, *cumu nebulosa e si cogitarea lui*; in specie, *stelle nebulose* si absol. *una nebulosa, multe nebulose* : a) in oppositiune cu *stelle lucide*, se dicu *nebulose* celle ce nu dau *luce* bene determinata in giurulu lor, ci paru ca infasciorate de unu stratu de *nebula*; ß) *stelle* ce cu ochiulu nearmatu sau cu ochiane de mica potere se vedu ca una *nebula* lucente, déro care observate cu ochiane tari se resolu in myriadi de *stelle* sau cete de *stelle* : *sunt mai multe classi de nebulose.*

NEBUNARE, *nebunaticu*, *nebunescu*, *nebonia*, etc., vedi : *nebonare, nebonaticu, nebonia*, etc.

NECALIRE, *necaire*, si *necairi*; adv., *nullibi*, *nusquam*, *nuspiam*, (d'in *nec* si *alire* = *alibi*); in *neci* unu locu : 1. fora missicare : *atare lucru nu se afla nicalire pre acestu pamentu*; 2. cu missicare : *a nu se duce necaliri*; 3. cu prep., a) cu *de*, spre a arretá loculu *de unde* : *de necalire nu vine nemine*; b) cu *pre* : *pre necairi nu poti adjunge acolo unde vrei*; — cu *a*, *necalirea* sau *necaliria*, are mai multa precisiune; — in locu de *necalire* se dice pre a locuri si : *neci unde.*

NECANTARITU, -a, adj. part., vedi *ne* si *cantaritu*.

NECAPACE, *necapacitate*, vedi *ne* si : *capace, capacitate*, cumu si : *incapace, incapacitate.*

NECAPETUITU, *necaptusitu, necarpitu* vedi *ne* si : *capetuitu, captusitu, carpitu.*

NECARTURARIU, -a, adj., *illiteratus*, *indoctus*; care nu e *carturariu*, *neinvetiatu*, fora *invetiatura*.

1 NECARE, s. f., si *necarella*, vedi 2 *necu*.

2 NECARE, v., *necare*; a uccide nu cu arme, cu veninu, fame; suffocare, etc., mai vertosu, in usu populariu, a uccide cofundandu in apa, si de aci, a strica, nemicí prin inundatione; vedi si compusulu *innecare.*

NECATIONE, s. f., *necatio*, *inundatio*; actione de *necare*.

NECATIOSU, -a, adj., *necans*, *suffocans*; care *neca* sau *se neca*; vedi si *innecatosu.*

NECATORIU, -toria, adj. s., *necator*, *suffocator*, *inundans*; care *neca*; vedi si *innecatoriu.*

NECATU, -a, adj. part., *necatus*, *suffocatus*; vedi si *innecatu.*

NECATURA, s. f., actione si resultatulu de *necare*; vedi si *innecatura.*

1 NECE, s. f., *nex*, (vedi si *necare*), morte, morte violenta, ommoru, in genere, nemicire, perdiare.

2 NECE, (*neci* si *nici*), adv. conj. *ne... quidem*, *neque*, *nec*, (d'in *ne* si *ce* = *que*, compara si it. *nè*, fr. *ni*); 1. ca adv., in intellessulu latinescului *ne... quidem* : *marea e lena, candu nu suffla neci cea mica bore de ventu, m'ati addussu in asiá stare, in cátu neci a me teme se nu potu fora temere; totu a predatu, asiá co n'a lassatu nemica prin case, ba neci prin cetati; neci legatu nu me poteti duce acolo; nu vreu neci mortu; nu mi e frica neci de septe ca voi; neci eu n'asiu poté face acésta-a, necumu se poti face tu*; — acestu intellessu allu lui *nece* se corrobora cu *chiaru* sau cu *macariu* : *neci chiaru eu; neci chiaru de septe ca voi nu mi ar fi frica; nu e asiá, si neci macariu nu pote fi asiá;—*

e elegante a omite a dou'a negatione : *neci pote fi asiá*, sau : *neci macariu pote fi asiá*; — 2. ca conjunct., a) pusu numai una data : *nu facu, neci potu face; nu am facutu, neci potu face*; — precessu si de alte conjunct. ca : *si, déro : n'am facutu, si neci poteam face; nu e negru, déro neci albu; nu merge in susu, déro neci in diosu*; b) repetitu : *neci Românii nu atacara pre Turci, neci Turcii nu cotediara a atacá pre ai nostri; nu vrei neci popa neci preutessa; nu vreu se am cu voi neci in clinu neci in manica; neci tenerii—neci betranii, neci avutii—neci pauperii, neci imperatorii—neci militarii nu potu scapá de morte*; — cu elegancia se omite a dou'a negatione : *neci mancarea mi e mancare, neci beutur'a beutura; neci salcea pomu, neci incultulu omu; neci ti vorbescu, neci se mi vorbesci*; — c) propositionea cu *neci* pote a avé ca correspondenté alta propositione positiva : *neci nu vrei a lucrá, si pretendi a castigá: si amiciloru se faci servitie, neci detoriele se nu ti neglegi*; — 3. *neci*, ca particla negativa, intra in unele specie de composite, si a nume : a) cu unu, α) *neci unu-a* = *nullus-a-um*, ca adj. numai la sing., cumu : *neci unu omu n'ar poté face acestu-a; neci una muliere n'ar poté consenti la acestu-a*; ca subst, *neci unulu, neci un'a nu vre cca asiá*: pl. *neci unii, neci unele*, are sensulu generale oppositu la : *neci altii, neci altete*, precumu si sing. *neci unulu—neci un'a se oppune la: neci altulu—neci alt'a*; — β) *neci una ora* = *neci una data* = *nunquam* : *neci una data nu voi mui face asiá; neci una data nu te voi uitá*; b) cu adverbiele relative : α) *neci candu* = *neci una data* = *nunquam* : *neci candu nu voi uitá beneficerile telle*; β) *neci unde* = *necalire* sau *necaire* = *nullibi*, *nusquam*, (vedi *necalire*); *neci cátu*, si mai energicu : *neci de cátu, α') nequicquam, nihil* : *nu meriti neci cátu numcle ce porti*; β') *neutiquam*, — vedi urmatoriulu : γ) *neci cumu* = *neatiquam, nullo modo* : *nu se pote neci cumu*; in sensu mai energicu : *neci de cumu*, si mai energicu : *neci ca cumu* : *n'am muncatu neci de*

cumu; acésta-a nu se pote neci de cumu.

NECENATU, si *necinatu*, -a, partic. adj., vedi *ne* si *cenatu*.

NECERCARE, *necercatu, necercetatu, necernutu, necertu, necerutu*, etc., vedi *ne* si : *cercare, cercatu, cercetatu, cerntutu, certu, cerutu, cumu si incertu*.

* NECESSARIU, -a, adj., *necessarius*, (it. *necessario*, fr. *nécessaire*); care e de *necesse*, fora care *nu se pote*, care *nu se pote se nu fia, se nu se face*, do care ai lipse neapperata, etc.; 1. in genere : *ce se impune, e necessariu; ce se permite, e voluntariu; e necessariu pentru unu omu de statu se conosca bene economia nationale; panea, aerulu, ap'a sunt necesarie la viétia; legile naturei sunt futuli si necesarie; instrumentele necesarie la scrissu sunt condeliulu si chartei'a*; a merge la cciate, *spre a si comperá celle necesarie; multe necesarie avutului nu su totu asiá si pentru pauperu; sensulu esternu ne arréta numai ce e, éro nu si ce e necessariu; addeveru necessariu; consecentie necesarie; demonstratione necesaria*; 2. in specie, a) *parti necesarie* = *parti genitáli*; *locu necessariu* = *latrina*; b) *strinsu legatu cu cine-va* : *consangenu de apórpe, amicu familiaru : filii, parenti, frati si alti necesari*; inse : *una persona e necesaria nu numai prin affectu de ánuima, ci si ca mediu necessariu pentru una lucrare, unu scopu, etc.*; 3. ca subs., a) *personale, necessariu*, in sensulu de sub 2. b; b) in genere, s. reale, *necessariulu*, ce sau cátu e *necessariu* cuiva la ceva : *necessariulu spre a trái; avemu necessariulu, si nu ceremu mai multu*.

* NECESSE si *necessu*, adj., *necesse* si *necessum*, (d'in *ne* si *cessu* de la *cedere*), proprie, ce nu se pote *cede*, si de aci, ce nu se pote *evitá, necessariu*, neapperatu, care nu pote se nu fia, fora care nu se pote : *necesse e omului a mori*; si ca subst. de *necesse* : *cine s'a nascutu, de necesse cauta se si mora; de necesse mancamu, dormim; nu e de necesse a manca mancari escisite; de necesse e se aibi pánea de tote dillele; a face ceva de necesse*.

* **NECESSITANTE**, part. adj., *necessans, cogens, urgens*, (it. *necessitante*); care *necessita*: *fortia necessitante, cause necessitanti, rationi necessitanti actionile omului*.

* **NECESSITATE**, s. f., *necessitas*, (it. *necessità*, fr. *nécessité*); calitate de *necesse* sau *necessariu*, cumu si *lucru necessariu*, ceva fora care nu se pote, sau care nu pote se nu fia si se nu se face, lipse, nevolia, etc., 1. in genere: *necessitatile vietiei sunt pucine; numai lussulu nasce necessitati multe si varie; necessitatea legiloru naturei; necessitati naturali, cumu sunt necessitatile de a manca, bee, respirá*, in opposizione cu: *necessitati artificiali, facticie, necessitate physica*, in opposizione cu: *necessitate logica, necessitate morale*; a *avé necessitate de ceva, de cineva; a avé mare necessitate; a fi in necessitate; nu su in necessitate de a me umili peno acollo; necessitatea nu are lege; a face d'in necessitate virtute* = a se arretá co face buccurosu ce ar fi constrinsu a face; *necessitati corporali, necessitatile panticelui, necessitate urgente, dura, aspra, amara, irresistibile, inessorabile, inevitabile; déco ai necessitate de banni sau de bracie, eu ti potu procurá si banni si bracie; nu e necessitate se ne scollámu si se plecámu asiá de demanétia; nu vedu necessitatea de a face ce dici tu*; 2. in speciale, a) in acellu-asi sensu cu *necessitudine* = strinsa legatura de sange sau de ânima: *comnatia, consanginitate, amicitia, etc.*, b) divinitate, fatulu, gr. ἀνάγκη.

* **NECESSITARE**, v., *necessare, necessarium facere, cogere*, (it. *necessitare*, fr. *nécessiter*); a pune in *necessitate*, a constringe, etc., *indemnati, nu necessitati a face aceste-a; a leuá mesure seriose; nu su necessitatu a cersí viéti'a de la altii*.

* **NECESSITATU**, -a, adj. part., constrinsu.

* **NECESSITOSU**, -a, adj., *inops, egenus*, (it. *necessitoso*, fr. *nécessiteux*); plenu de *necessitate* sau de *necessitati*: *adjutati pre celli necessitosi; necessitosulu cersitoriu*.

* **NECESSITUDINE**, s. f., *necessitudo*, (it. *necessitudine*); in genere, cu acellu-asi sensu ce are si form'a *necessitate*: *necessitudinile naturali*, — applicatu inse de regula in sensulu formei *necessitate* de sub 2, a): *necessitudinile, affinitatile si amicitiele*.

NECETIA, s. f., si *necitia*, vedi 2 *necu*.

NECHEZARE, v., vedi: *nichezare, rinchezare, ronchezare*.

NECLAMATU = *nechiamatu, neclocitu, necoloratu, necommoditate, necommodu, necomparabile, necomperatu, necompetente, necompetentia, necompletu, necompressibile, neconciliabile, neconsecentia, neconsolabile, neconstante, neconstantia, neconstitutionale, etc.*, vedi ne si: *clamatu* = *chiamatu, coloratu, commoditate, commodu, comparabile, comperatu, competente, competentia, completu, compressibile, conciliabile, consecentia, consolabile, constante, constantia, constitutionale, etc.*, cumu si: *incommoditate, incommodu, incomparabile, incompetentente, incompetentia, incompressibile, inconciliabile, inconsecentia, inconsolabile inconstante, inconstantia*.

NECONTENENTIA, s. f., *incontinentia*; nu numai negatione a *contenentici*, ci si *desfrenulu, desfrenarea*; vedi si *incontinentia*.

NECONTENITU, -a, adj. part., 1. *incontinens*, nu numai *neinfrenatu*, ci chiaru si *desfrenatu*, fora *competu*; 2. *continuus, perpetuus*: *necontenite ploie, necontenite cereri*; — ca adv. *continuo, perpetuo*: *necontenitu bate ventulu de mai mulie dille*.

NECONTESTABILE, *necontestatu*, vedi ne si: *contestabile, contestatu*; vedi si: *incontestabile, incontestatu*.

* **NECOPINANTE**, adj. part., *necopinans*, cui nu trece ceva prin mente, care neci cogita sau astépta ceva: *a appucá si supprende pre inimici necopinanti*.

* **NECOPINATU**, -a, adj. part., *necopinatus*; de care neci trece cuiva prin mente, *neasteptatu*: *fericire necopinata; buccuria necopinata; inimicii vinu necopinati*.

NECOPINU, -a, adj., *necopinus*; cu intellesu atâtu passivû câtu si activû, asiá in câtu unesce in sene sensulu amendouoru formeloru: *necopinatu* si *necopinante*, cumu: a) act., *acer'a se arrunca pre sérpele necopinu*; b) pass., *cogitati la periclele necopine*.

NECOPRENSU, *necoptu*, *necorrectu*, *necórruptibile*, *necórruptu*, etc., vedi *ne* si: *coprensu*, *coptu*, *coorrectu*, *corruptibile*, *corruptu*; etc., cumu si: *incórruptu*, *incórruptibile* = *necórruptu*, *necórruptibile*.

NECREDENTE, part. adj.; vedi *ne* si *credente*.

NECREDENTIA, s. f., *incredulitas*, *impietas*, *infidelitas*, *perfidia*; nu numai: 1. lipse de *credentia*: *necredenti'a lui Thoma*, *necredentia in minuni*; ci si mai vertosu: 2. calcare a *credentiei* data sau jurata, *perfidia*, sau despretiu de *credenti'a religiosa*, *impietate*: *necredenti'a sociiloru e surparea casei*.

NECREDENTIOSU, -a, adj., *incredulus*, *impious*, *infidelis*, *perfidus*; care e in *necredentia*, *committit necredentie*: *scrutu necredentiosu domnului seu*; *muliere necredentiosa barbatului seu*, *tu esti Thoma necredentiosulu*.

NECREDULITATE, *necredulu*, *necredutu*, etc., vedi *ne* si: *credulitate*, *credulu*, *credutu*, cumu si: *incredulu*, *incredulitate*.

† NECRO-, (d'in gr. *νεκρός* = mortu, de acea-asi radecina cu *nec* si verbulu *necare*), intra in multe composite sciențifice, cumu: *necrodulia*, s. f., (fr. *nécrologie*, d'in *δολία* = cultu), cultu allu mortiloru, in specie, cultulu ce Chinesii dau suffleteloru celloru reposati; *necrogenu*, -a, adj., (fr. *nérogène*, d'in *γενεῖν* = nascere), nascutu pre unu vegetale mortu sau moriente; *necrographia*, s. f., (fr. *nécrographie*, d'in *γράφειν* = scriere), descriptione a corporiloru morte, a cadavereloru; de aci si: *necrographicu*, -a, adj., relativu la *necrographia* sau la *necrographu*; *necrographu*, s. m., (fr. *nécrographe*), cellu ce se ocupa cu *necrographia*; *necrographismu*, s. m., (fr. *nécrographisme*), abusu ce unu medicu face d'in studiulu cadavereloru;

necrolatria, s. f., (fr. *nécolâtrie*, d'in *λατρεία* = cultu), cultu allu mortiloru, doru essaggeratu de unu mortu; de aci si: *necrolatricu*, -a, adj., (*nécolâtrique*), relativu la *necrolatria* sau la *necrolatru*; *necrolatru*, -a, adj. s., (fr. *nécolâtre*), care are cultulu mortiloru, care duce doru essaggeratu de morti; *necrologia*, s. f., (fr. *nécrologie*, *necrologia*, d'in *λόγος* = discursu), micu discursu consecratu la faptele unui de currendu repusat; de aci si: *necrologicu*, -a, adj., (it. *necrologico*, fr. *nécrologique*), relativu la *necrologia*: *nota necrologica*; *necrologiu*, (it. *necrologio*, fr. *nécrologe*), registru de morti; *necrologu*, s. m., (fr. *nécrologue*), autoriu de *necrologie*; *necromantia*, s. f., *necromantia*, (it. *necromanzia*, fr. *nécromancie*, d'in *μαντεία* = divinatione), pretensa arte de a diviná prin evocarea mortiloru immortalati; de aci si: *necromante*, s. pers. (fr. *nécromant*), cellu ce face professione de *necromantia*; *necromanticu*, -a, adj., relativu la *necromante* sau la *necromantia*; *necrophagu*, -a, adj., (fr. *nécrophage*, *φαγεῖν* = mancare), care manca mortecine, s. pl. f., *necrophage*, familia de insecte coleoptere clavicorne; *necrophobu*, -a, adj., (fr. *nécrophobe*, d'in *φόβος* = frica), cui e frica de morti sau de morte; de aci si: *necrophobia*, s. f., (fr. *nécrophobie*), frica essaggerata de morti sau de morte; *necrophobicu*, -a, adj., (fr. *nécrophobique*), relativu la *necrophobia*; *necrophoru*, s. m., (fr. *nécrophore*, it. *necrophero*, *φέρειν* = ferere, ducere), proprie care duce morti, aplicatu inse la unu genu de insecte coleoptere clavicorne, d'in care specie carra si ingropa mortecine de sorici si alte mice animali, in cari *necrophori* depunu apoi ouale selle.

* NECROPOLE, s. f., (it. *necropoli*; fr. *nécropole*, d'in *πόλις* = cetate), cetate a mortiloru, cimiteriu: *necropole se chiamara mai antania gradinele d'in Alessandri'a Egiptului*, in care se aflau mormente si tote celle necesarie la imbalsamare de morti; in Egiptu si bestiele avura *necropobile* selle; *necropsia*, s. f., (fr. *nécropisie*, d'in *ὄψις* = vedere,

inspectare), dissectione si esaminare a unui cadaveru; *necroscopia*, s. f., (fr. *nécroscope*, it. *necroscopia*, *νεκροσκόπιον* = *examinare*), dissecare si esaminare a unui cadaveru, (mai bene de câtu *autopsia*, care nu da unu sensu determinatu); de aci si : *necroscopicu*, -a, adj., (it. *necroscopico*, fr. *nécroscopique*), relativu la *necroscopia* : *observationi necroscopice*; *necrose*, s. f., (it. *nechrosi*, fr. *nécrose*), mortificatione a osseloru : *necrosea e cangren'a osseloru*; de aci si : *necrosare*, v., (fr. *nécroser*), a adduce in stare de *necrose* : *osse necrosate*; *necrotomia*, s. f., (fr. *nécrotomie*, d'in *τομή* = *taliare*), *dissecare* a unui cadaveru; de aci si : *necrotomicu*, -a, adj., relativu la *necrotomia* : *instrumente necrotomicce*; *necrothytu*, -a, adj., *necrothytus* = *νεκροθύτος*, (d'in *θύτος* = *consecratu*, *sacrificatu*), *inchinatu* mortiloru.

NECTARE, (si *nectaru*), s. m., *nectar*, (fr. *nectar*, it. *nettare*); 1. beutur'a *dieiloru* antichi, precumu *ambrosia*, erá mancarea acelloru-asi *diei*; 2. prin metafore, a) in genere, veri-ce dulce, deliciosu, placutu; b) in specie, α) beutura dulce sau deliciosa, suave, mai vertosu vinu : *mai da-mi una cupa de cellu nectare*; β) dulce succu ce distilla florile.

NECTARIRE, *nectaritu*; vedi *nectariu*.

NECTARIU, -a, adj., *nectareus* si *nectarius*. (it. *nettareo*, fr. *nectarée* si *nectaire*); de *nectare*, relativu la *nectare* : *beutura nectaria*. *vinu nectariu*: *pentru fluturi deschide ros'a nectariele glandule alle semlui seu*; ca subst. reale a) fem. *nectaria*. planta cu care se aromatisa vinulu; de aci : *nectarire*, v., a aromatisa vinu cu *nectariu*, mai vertosu part. *nectaritu*, leuatu si ca s. m., *nectaritul* = *nectarites*, vinu aromatisatu cu *nectaria*, sau cu alte aromate; b) m., *nectariu*. α) veri-ce dulce sau deliciosu; β) in specie, parte sau parti alle florei, care continu si distilla *nectarele*.

NECTARU, s. m., vedi *nectare*.

* NECTERE, *nessi* si *nessi*, *nessu* sau *nexu*, v., *nectere*; a prende, a inodá, a legá, a impreuná, a impletti, a incollaci, etc. : *a necte funi d'in teliu, cá-*

nepa, pèru de callu; *a necte comuni de flori*; *a si necte pèrulu in fundu sau mai multe plette*; *a necte lacie, retelle, plesse*; *a necte debitorii si a i arruncá in carcere*; *a dispune si necte bene frasile, cogitarile selle*.

1 NECU, s. m., *uex*, *suffocatio*, *inmandatio*; actione si resultatu allu actionei de *necare* : *necu mare s'a facutu prin versarea riuriloru d'in multe si necontentite ploie*; vedi si compos. *innecu*.

2 NECU, -a, si *negu*, -a, adj., *nequam*, *molestus*, *tædiosus*, *fastidiosus*; *contumax* vel *molestus*. *tædiosus*, *petitor*, *sollicitator*, *contradictor*; l. d'in *ne* si *ce* = *qui*, (lat. *nequam* e fem. accus. d'in *ne-qui*) proprie, care nu e *neci ce*, care nu e *de nemica*, *bonu de nemica*, care nu face una cépa degerata, inutile, fora valore; *miserabile*, *misellu*, etc. : *a scarminá lan'a va se dica a ua desface de ce necu in ea*; *asiá facu omenii neci si miselli*; 2. in specie, a) *imbecillu de mente*, fora *mente*, *stultu*. *nepreceptu*, fora *capu* : *asiá me credi de negu, in câtu cotedi a me insllá la ochi?* *mulierrea disse* : *dóra n'am calbitu, neci me chiama neg'a ca se mai credu in conventele unui insellatoriu ca tene*; b) *suppetoriu*, *molestu*, *insulsu*, *nesaratu*, si in specie *cellu ce cu repetite contradictioni*, *vorba lunga*, sau *repetite cereri* pentru *seccature* *suppera* pre cineva; — fem. *necu* si *nega*, cumu si derivatele : *necare* si *negare*, s. f., si deminut. *necarella* si *negarella*, s. f., se applica la una *persona ce are vitiulu de a supperá cu repetite cereri*, *contradictioni*, prin *vorba lunga despre seccature* : *nu me potu scápá de acésta negarella, care mi rode de atâte dille urechiele, ca se l'imprumutu*; — se pote inse ca la *sensulu formeloru* *necare* sau *negare*, *necarella* sau *negarella*, se fia contribuitu si l *necare* = *uccidere*, *asiá co negarella* = *persona ce néca* = *uccide* cu *seccaturele selle*, *vorbele selle secce* si fora *locu*; se pote inco ca la *sensulu de insulsu contradictoriu* se fia contribuitu si *verbulu negare*, (compara it. *nego*, subst. = *negatione*). *M.*

NECUGETARE, *necugetatu*, *necuge-*

tatoriu, *necullessu, neculpabile, necultu, necultivatu* etc., vedi ne si : *cugetare cugetatu, cugetatoriu, cullesu, culpabile, cultivatu, cultu* etc., camu si *incultu*.

NECUMMETTU, -a, = *n. comittu, -a*, adj., *timidus, non audax*; care nu se comette sau *incomette*.

NECUMMUNICATU, *necumpetare, necumpetatu*, etc., vedi ne si : *communnicatu, cumpetare sau cumpetare, cumpetatu sau cumpetatu*.

NECUMU, conj., *nedam*, 1. in sensu originariu, esprime ca si *neci-cummu*. (vedi 2 *nece*), negatione completa, de totu nu, cu atâtu mai pucinu, in comparatione cu ce s'a dissu : *unu Cressu n'ar pôte cu aruticle selle, satisface tote libidinile telle, necumu se potu cu, unu bitu negotiatoriu a ti face tote voliele; abia potu sufferi frigidu in casa. necumu afora; cu n'asiu accepta lumca tot : in scambulu amicitiei telle, necumu se te tradu pentru una miserabile summa de banii; 2. si dupo una propositione affirmativa, cu sensula de : *cu atâtu mai malia, fora a mai adunge, lasundu, cu totu a*, etc. : *felicitateu infumura si cepite iu illoq'itoru, necumu alle e ilora usiori de mente si corrupti de anima; fapte tyranului spaimenta pre amici, necumu pro inimici; cu nu me speriu de dicce barbati, necumu se nu si frica de done umbre de omu cu voi; atâta manere ar adunge la patru d'in cutli mai mancatiosi, necumu tie singuru, care esti asi de sobriu.**

NECUNNOSCENTE si *necnoscente*, part. adj., *insciens, beneheii inremor*, (fr. *méconnaissant*); care *necnosce* : *ce necnoscenti cupleti de breablu ce v'am frecta!*

NECUNNOSCENTIA si *necnoscentia*, s. f., *inscientia, inmemori, anisi vitiua*, (fr. *méconnaissance*); calitate si fapta de *necnosce* : *ce necnoscentia de breablu frecta*.

NECUNNOSCERE si *necnoscere*, v. v., *nescire, non agnoscere, ignorare* (compara si fr. *méconnaître*); 1. nu numai simpla negatione a verb dui *agnoscere, a nu conbata*, ci si mai vertosu : 2. in sensu pejorativu, (vedi 2 *ne*), *a nu con-*

*nosce ce s'ar cadé a connosce, a nu vré a connosce, a se face co nu connosce, sau a connosce reu = a se ammagi, a) in genere : a necnosce detoriele selle, a necnosce parenti, filii, benefacutori, amici; a necnosce importanti'a lucrului, cosecentiele principiului; b) in specie, a nu connosce benele facutu, a si uitá de benele facutu, a fi ingratu, a nu connosce; — sub form'a part. *necnoscutu*. α) cu sensulu puru negativu, *ignotus* : *lucruri neardite si necnoscute de nemine; omulu acestu-a mi e necnoscutu; connoscuti-necnoscuti, lassa se intre toti la mere*; — ca subst., α') m., fia personale : *unu necnoscutu, una necnoscuta bate la port'a nóstra*; fia reale, *necnoscutu-lu, ce nu se connosce : de necnoscutu se teme omulu*; β') f., reale, *necnoscuta* (sub intell. *cantitate*); in problemate de calculu, *cantitate necnoscuta* ce e de atlatu prin celle *connoscute* : *ecatione cu doue necnoscute*; β) in sensu pejorativu, α') *ignobilis, obscurus = neinsemnatu, fora nume, obscuru, de bassa conditione, de bassa origine : omeni necnoscuti neci prin positionea loru neci prin faptele loru*; β') *ignoratus, non agnitus = necnoscutu*; *beneficie necnoscute; addeverulu necnoscutu*.*

NECUNNOSCUTORIU si *necnossectoriu, -toria*, adj. s., *insciens, ignoraus; ingratus*, (fr. *méconnaissant*); care *necnosce*; *cátu bene i am facutu, si totu necnossectoriu e*.

NECUNNOSCUTU si *necnoscutu-a*, adj. part., *ignotus*.

NECURATIA, (pron. *necuratia*), s. f., *immunditia, impuritas, sordes, spurcicia, impudicitas*; calitate de *necuratu*, si fapta sau lucru *necuratu* : *necurati'a mundaia si a frecti; necurati'a peccatului; a spellu necuratiele corpului ca si alb. suffletului*.

NECURATU, -a, adj. part., *impurus, immundus, sordidus, spurcus*; 1. nu numai care *nu e curatu*, adeco pura negatione a simplului *curatu*; ci si mai vertosu : 2. plenu de sorde, *sordidu, spurcu, spurcatu*, atâtu in sensu materiale *cátu*

si morale : nu esse omulu in lume cu vestimentele necurate, neci cu faci'a necurata, neci cu mânule necurate; — s. m., *necuratulu* = spiritulu immundu, draculu, diabolulu : *necuratulu ne impinge la peccatu; se ti faci cruce de necuratulu.*

NECUVENTATORIU, si, *necoventatoriu, necuventia si necovenientia, necuventiosu si necovenientiosu, necuviosu si necoveniosu, etc.*; vedi *ne si* : *covenantoriu, convenientia, convenientiosu, conveniosu, etc.*

NEDECISIONE, *nedecisu, nedeclinabile, nededatu, nedelebile, nedelicatetia, nedelicatu, nedemnu, nedependente, nedepenu, nedeprensu, nederimatu, nederivatu, nedepartatu, nedesertatu, nedespartitu, nedesplicatu, nedestructibile, nedeterminatu, etc.*, vedi *ne si* : *decisione, decisu, declinabile, dedatu, delebile, delicatetia, delicatu, demnu, dependente, depenu, deprensu, derimatu, derivatu, departatu, desertatu, despartitu, desplicatu, destructibile, determinatu, etc.*, cumu si : *indecisione, indecisu, indelicatu, indemnu, indestructibile, indeterminatu, etc.*

NEDIGESTIONE, *n'digestu, nedi-rectu, nedisciplina, nedisciplinatu, nedispensabile, nedispusu, nedissolubile, nedocile, nedomesticitu, nedormitu, etc.*, vedi *ne si* : *digestione, digestu, directu, disciplina, disciplinatu, dispensabile, dispusu, dissolubile, docile, domesticitu, dormitu, etc.*, cumu si : *indigestione, indigestu, indisciplina, indisciplinatu, indispensabile, indocile.*

NEDREPTATIRE, (d'in *nedereptatire* = *nederectatire*), -escu, v., *injuriam facere, lædere, offendere*; a face *nederptate* : *in locu se mi dai câtu mi se cade, m'ai nedreptatitu cu diumetate; omulu dreptu nu nedreptatesce pre nemine.*

NEDREPTATE, (d'in *nedereptate* = *nederectate*), s. f., *injuria, injustitia, calitate si facta de nedreptu*, in sensulu speciale allu coventului de sub 2. : *nederptatea turbura societatile civili; giudicele face multe nedreptati d'in nescientia sau d'in rea credentia; nedreptatea revolta sensulu morale.*

NEDREPTU, -a, (d'in *nedereptu* = *nederectu*), adj. : 1. in genere, ca pura negatione a ce e *dreptu*, cumu : *dreptu, nedreptu, rectus necne*, (vedi 2. *ne*) : *addu-mi una vergella, fia drepta-nedrepta; drumu dreptu-nedreptu. pre densulu cauta se mergemu; pre câlli drepte-nedrepte, pucinu ve pésa, cautati se adjungeti la scopu*; 2. in specie, *injustus, iniquus, injurius, injuriosus, calumniosus, damnosus*; in sensu pejorativu morale, contrariu la ce e *dreptu* : *injustu, inicu, damnosu, assupritoriu, vettematoriu, neaddeveratu, calumniosu* : *nederptu e a rapî ce e allu altui-a; judecata nedrepta; accusationi nedrepte; ur'a ca si favorea, ne face nedrepti cotra altii; nu ni se cade a fi nedrepti neci cotra inemicii nostri*; — s. m., a) personale : *cei drepti* (sau *dreptii*) *voru, eredi felicitatea eterna, éro cei nedrepti* (sau *nederptii*) *voru avé parte de tormentele eterne*; b) reale *nederptulu* : *cu nedreptulu mi ai vendutu casele; cu nedreptu me accusi; asiá si : pre nedreptu ne accusati.*

NEDRESSU, -a, (d'in *nederessu*), vedi *ne si dressu* sau *deressu*.

NEDUBIOSU, *nedubiu, nedubitabile* etc.; vedi *ne si* : *dubiosu, dubiu, dubitabile*, cumu si : *indubiu, indubiosu, indubitabile.*

NEEFFICACE, *neccale, neespertu, neessactu, neevitabile, etc.*, vedi *ne si* : *efficace, ecale, espertu, essactu, evitabile, etc.*, cumu si : *inefficace, inecale, inespertu, inessactu, inevitabile.*

NEFACUTU, -a, vedi *ne si facutu*.

NEFANDU, -a, *nefandus*, (ne-fari), ce nu se cade a se spune d'in caus'a revoltei sensului morale : *impiu, sceleratu, sacrilegu, obscenu, gretiosu si revoltatoriu* : *nefanda crudelitate, nefandele telle fapte, nefunde covente*; — vedi la 2. *ne*, differenti'a între *nefandu* si *infandu*.

* NEFANTE, adj., *nefaus*; camu in acellu-asi sensu cu *nefandu* si *nefariu*.

* NEFARIU, -a, adj. *nefarius*, relativu la *nefaru* sau *nefasu* : *impiu, sceleratu, nelegiuitu, blastematu, fora Domnedieu, etc.* : *omeni nefarii, fapte ne-*

furie. — s. m., reale, *nefurulu* = *nefarulu*, (vedi *nefaru*).

* NEFARU si *nefasu*.-a; adj. s., *nefasu*, ce e contra legea divina, peccatosu, impiu, blastematu, abominabile: *nefaru e a uccide pre fratele seu: nu pote fi bellu mai nefaru ca bellulu civile*; — subst. m. reale: *cu furu-neforu sau prin faru-nefaru vrei seti adjungi scopulu*. M.

NEFASTU, -a, adj., *nefastus* (d'in aceea-si fontana cu *neforiu*, *nefundu*, etc.), ce e contrariu legei divine, ce nu e permisut de lege; contr. *fastu*: *dille nefaste, la antici. in cari nu era permise certe lucruri; dille nefaste la noi cesti moderni, sunt dille reile, in cari se crede ca ti merge reu de veri-ce te appuci*; de aci *nefastu* cu doue sensuri generali: a) ca si *nefariu*, impiu, nelegiutu, sceleratu, blastematu, abominabile: *ce nu au panguritu acesti omeni nefasti?* — b) *funestu*, *nefericitu*, *nefaste* dille; *nefasta* or'a in care te ai nascutu.

NEFATIGABILE, *nefavorabile*, *neferice*, *nefericire*, *nefericitu*, *nefericatu*, *nefertu*, *nefidele*, *neflexibile*, *nefolositoriu*, *neformatu*, *nefortunatu*, *nefrementatu*, *nefrantu*, etc., vedi ne si: *fatigabile*, *favorabile*, *ferice*, *fericire*, *fericitu*, *fericatu*, *fertu*, *fidele*, *flexibile*, *folositoriu*, *formatu*, *fortunatu*, *frementatu*, *frantu*, etc., cumu si: *infatigabile*, *defavorabile*, *infidele*, *inflexibile*, *infortunatu*.

* NEFRENDU, adj., *nefrens*, d'in *ne* si *frendere*, care nu pote inco *frende* = *musca*, care nu are inco denti, nu a facutu denti: *copillu nefrende, arieti nefrendi, porcelli de lapte si nefrendi*.

NEFRICOSU, *nefriptu*, *nefructuosu*, *nefusibile*, etc.; vedi ne si: *fricosu*, *friptu*, *fructuosu*, *fusibile*, cumu si: *infructuosu*, *infusibile*.

NEGA, s. f., vedi 2 *necu*.

* NEGABILE, adj., (*negabilis*, ital. *negabile*); care se pote *negare*.

* NEGANTE, part. adj., *negans*, (it. *negante*), care *nega*: *filosofi neganti immortalitatea sufletului*.

1 NEGARE, s. f., vedi 2 *necu*.

* 2 NEGARE, v., *negare*, (it. *negare*;

fr. *nier*), a dice *nu* co *nu* e addeveratu ce dice *altulu*, a dice *contrariulu* de ce a disu, a *desdice*, etc.: *am facutu acésta-a, nu negu; cine pote negá evidentiá? te am prensu cu mun'a in saccu, si nu mai poti negá furtele telle; numai negati, ci spuncti addeverulu; a negá meritele cuiva; a negá pre cineva = a nu lu reconosce; a si negá credentiele, opinionile, dissele, fa tele; — negare = a nu dá, a nu concede, a recusá sau refusá: a negá cuiva ce cere cu arrogántia: a negá cuiva dreptulu de cetate: a si negá celle mai mice satisfactiuni; si cu subiectu de lucru: *vreu se me misicu, déro petiorele néga a merge*.*

NEGARELLA, s. f., vedi 2 *necu*.

* NEGATIONE, s. f., *negatio*, (it. *negazione*, fr. *négation*); actione de *negare* si statu sau resultatu allu acestei actione, oppusu la *affirmatione*, *positione* etc.: *nu scimu deco affirmatiunea nostra, sau negatiunea vostra e addeverata; negatiunea faptei, unei dissa, a essistentiei, a calitatei unui lucru; negatiunea pote fi explicita, implicita, totale, partiala; unele doctrine pretense positive nu su decatu absolute negatiuni; principiulu scepticiloru e negatiunea; cu negatiuni nu se pote edificá; formele de negatione sunt diverse, cumu: nu spuni addeverulu, nu e asiá, te departedi de addeveru, menti, acesta-a menti, etc.; — negatione de sene, renuntiare la doctentiele selle, la affectionile selle, : *asceticii tendu la negatiunea de sene*.*

* NEGATIVU, -a, adj., *negativus*, (it. *negativo-a*, fr. *négatif*); care are potere de a *negá*, de *negitu*: *particula negativa, propositioni negative; responsune negativu, aceste covente nu au sensu positivu, ci negativu; sunt doue moduri de a face bene: unulu positivu, altulu negativu; a nu offende pre cine ne a offensu, e modu negativu de a face bene; cantitatile negative se opponu la cantitatile positive; cantitatea negativa se sómmu cu (—); electricitatea negativa, magnetismulu negativu se oppune la magnetismulu positivu; polulu negativu si polulu positivu allu unei pilla electrica; polu electronegativu; preceptele*

negative sunt celle ce comanda se nu se faca ceva; judeciile negative sunt contrarie judeciilor afirmative; doctrinele negative contradic au alte doctrine, fora se puna altu ceva in locu: — s. f., reale, negativa: negativ'a unei propositione, unui judeciu; a responde cu negativ'a la tote intrebarile; a stu nestramutatu in negativa.

* NEGATORIU, -a, adj. s., negator si negatorius; care nega sau serve la negatu: negatoriu allu poterei divine; negatori ai principieloru morali; doctrine negatorie de celle mai sacre doctrine si drepturi.

* NEGATU, -a, adj. part., negatus, (it. negato): permissione ceruta, dro negata: negate tote cate dissesse.

NEGELLOSU, -a, adj., verrucosus; plenu de negelli, (vedi 2 negellu): facia negellosa. corpu negellosu.

1 NEGELLU, -a, adj., nigellus; deminutivu d'in negru; vedi si negrisioru, negrutiu.

2 NEGELLU, pl.-i, nœvulus; deminutivu d'in 2 negu, d'in care si altu deminutivu: negelluciu sau negelluti.

NEGELLUTIU, s. m., vedi 2 negellu.

NEGHINA, s. f., si: neghinella, neghinosu; vedi: negina, neginella, neginosu.

NEGINA, (cu g duru, neghina: vedi finitulu acestui articlu), s. f., git sau gith, melanthium, zizania, robigo, malum, vitium, (compara si: it. nigella, isp. neguilla, port. nigella, prov. niela, fr. nielle, cumu si lat. nigina); 1. in sensu speciale, specia de planta, Iychnis githago lui Linneu, ce cresce in grane si a cui sementia e negra: negin'a da panei colore negra, si acesta-a micusioradia pretiulu panei; de aci prin metafore, a) morbu de grane, analogu cu cellu ce se chiama inco mallura. carbone, tentione; b) poleiu negru, ce se aplica la figure sapate, la sapatore ornamentali, poleiu ce e una amestecatura de argentu, de plumbu si de sulfura fuse impreuna; c) ornamentu sau sapatura, care se polesce cu poleiu de cellu de care e vorba sub b; d) in sensu ideale, reu ore-care, vitiu, lueru sau persona cor-

rupta: nu e granu fora negina = nemica nu e perfectu, tote au parti vitiose; a allege negin'a d'in granu = a allege benele d'in reu, pre celli boni d'in celli rei; 2. in sensu mai estensu, genu de plante d'in famili'a ranunculacieloru: neci luptue'a, neci papaverulu, neci negin'a nu potu da somnu cellui insomne. — Pronunti'a dura a lui g pote auctoris'a a presuppune co negina ar fi in locu de negrina, d'in care ar fi cadutu r, cumu cade regulatu, la Dacoromani, l dupo g: inse noi credemu co negina = nigina, cumu it. nigella = lat. nigella, si co g, prin esceptione, ca si in gebosu = gibbosus, a remasu nesineratu; asi'a negina ar fi fem. d'in neginu, deminutivu d'in negru, ca si negellu = nigellus, leuatu inse ca subst. subintell. planta. erba. M.

NEGINELLA, (cu g duru, neghinellu, vedi negina), s. f., dianthus caryophyllus, L., specia de garofe, negina = negrisiora; — proprie, forma fem. d'in neginellu, deminutivu d'in deminutivulu neginu.

NEGINELLU, -a, adj., deminutivu d'in neginu: vedi si negina, neginella.

NEGINOSU, -a, (cu g duru, neghinosu; vedi negina), adj., plenu de negina: grane neginose.

NEGINU, -a, adj., nigellus; deminutivu d'in negru: vedi si negina.

* NEGITARE, v., negitare; iterativu si intensivu d'in negare, si prin urmare, a totu nega, a nega continuu, a nega d'in tote poterile, a persiste in negarea sea.

* NEGLECTARE, v., (neglectare = it. neglettare): d'in neglectu de la neglegere, forma intensiva, si prin urmare, a neglege cu totulu inse si cu sensulu simplu allu primitivulu neglegere.

* NEGLECTIONE, s. f., neglectio, (it. neglezione, d'in neglectu de la neglegere), actione si actu de neglegere: neglectionea de amici, de parenti, denota anima de omu denaturata.

* NEGLECTORIU, -toria, adj., s., neglector, (de la neglectu d'in neglegere), care neglege: neglectoriu allu interessiloru casei selle.

* NEGLECTU, -a, adj. part. s., ne-

glectus, (it. *negletto*), proprie, un'a d'in formele participiali alle verbului *neglegere*, leuatu inse de regula ca subst. si adj., a) adj., *ornatu neglectu, peptenatura neglecta, parenti neglecti d'in partea filiiloru; interessi private neglecte pentru interessi publice; b) subst., neglectulu ornatului; a recepe omeni straini in neglectu: in ornatu neglectu.*

NEGLEGENTE, part. adj., *negligens*, (it. *negligente* si *negrigente*); care *neglege*: *negligente de detoriele selle; neglegenti in coetare, in scriere, in tote alle loru: negligenti de omeni si de diei.*

NEGLEGENTIA, s. f., *negligentia*; (it. *negligenza, negligenzia* si *negrigenzia*), calitate si fapta de *neglegente*: *neglegentia de interessile selle: gravineglegentie observa cinera in acesta copia de scriere; neglegentia in ornatu, in scriere, in cogitare; neglegentia filiului ingratu de miserii sei parenti.*

NEGLEGERE (si *negligere, negligire*, si cu *r* in locu de *l*, *negrigare*; compara si it. *negrigente, negrigenza*), *neglessi* si *neglessei, neglessu* si *neglectu*, v., *negligere*, (it. *negligere*, fr. *néglijer*); d'in *neg=nec=ne*, si *legere*, inse *neglegere* nue contrariulu simplului *legere*, ci allu compusului *dilegere*, (vedi 2 *ne*), asiá co *neglegere* insémma a fi *nedilegente*, a fi sau lucrá fora tragere, sau doru de á-nima, fora attentione, fora cura, fora pèsu, ba si mai multu, a despretiá, a nu bagá in séma, a considerá ca nemica, etc., a si *neglege detoriele, interessile casei; a neglege agrii, lassandu-i inculti; a si neglege studiele, occupationile scriose, dandu-se la jocu, la ptrececi si la seccature; a neglege scol'a, baserie'a, scientia, pre diei si pre omeni; filii ingrati neglegu parentii; cine neglege fam'a e unu impudente: pre noi ne ai neglessu si uitate cu totulu: misellii cumu se vedu cere, neglegu pre amicii si conoscutii de alta data; a si neglege suffletulu, mentea; a neglege reposatii.*

NEGLEGIA (si *negligia, negrigia*), s. f., *negligentia, incuria*; vedi si *neglegentia*.

NEGLEGITORIU, -toria, (*negligitoriu, negrigitoriu*, vedi si *neglegere*), adj. s.,

negligens, neglector, care *neglege*; vedi si *neglectoriu, neglegente*.

NEGLEGITU, (*negligitu, negrigitu*), adj. part. s., d'in *neglegere, neglectus, neglectio*, vedi si *neglectu, neglessu*.

NEGLESSU, -a 1. part., *neglectus, detorie neglesse, copilli neglessi de parenti*; 2. s. m., *neglectus, -us*; *neglessulu scolei, basericei, detorieiloru, ornatului.*

NEGLIGENTE, *negligentiu, negligere*, vedi: *neglegente, neglegentia, neglegere*.

NEGOSU, -a, adj., *navias, verrucosus, navorum plenus*; plenu de *negi*, (vedi 2 *negu*): *cu faci'a si mánele negose.*

NEGOTIABILE, adj.; (it. *negoziabile*, fr. *négociable*); ce se pote *negotia*: *title de creditu negociabili; in unele terri erau si mai sunt inco negociabili si titlele de nobilitate si de functioni.*

NEGOTIABILITATE, s. f., (it. *negoziabilitá, fr. négociabilité*), calitate de *negotiable*: *negotabilitatea obligationiloru sau actioniloru.*

NEGOTIALE, adj., *negotialis*, (it. *negoziale*), de *negotiu*: *scrissori negotiali.*

NEGOTIANTE, part. adj. s. *negotians*, (it. *negoziante*); care *negotiedia*: *negotianti de gráne; negotianti tramessi d'in partea amenduoru partiloru spre a tractá de impacare; mai vertosu, negociante in mare.*

NEGOTIARE si *negutiare*, (cu forme simple: *negotiu, me negotiu, te negotiu*, etc., si lungite: *negotiediu, me negotiediu, te negotiedi*, etc.), v., *negotiar*, (it. *negoziare, fr. négociar*); a face *negotiu*, a tractá unu *negotiu*, a se ocupá sau a fi insarcinatu cu unu *negotiu*; 1. in specie, si ca mai desu, a tractá unu *negotiu mercantile*: a *negotia* cu gráne, cu vinu, cu coloniali, sau: a se *negotia* cu gráne, cu vinu, cu coloniali; inse: a se *negotia* si a *negotia* = de pretio contendere, diu contendere; (vedi si *negotiatorire*); —a si *negotia* bene productle, fabricationile: *multi si negotiedia si conscientia*; —mai vertosu, vorbindu de credite, efecte, bonuri de alle statului, scripte do cambiu, etc., a le *negotia* = a le cede

altui-a, ce da prae elle câtu facu, opprin-
du-se de regula procentele summei : a
*negotia cambiati, mandate, bonuri, obli-
gationi dominiali : a negotia cu folosu.
cu perdere. cu scadimentu; 2. in genere :*
*a negotia una casatoria, una impaca-
tione; si mai vertosu : a negotia una fa-
cenda politica, nationale, de statu : a ne-
gotia pacea, unu tractatu de commerciu,
de federatione offensiva si defensiva.*

NEGOTIATIONE, s. f., *negotiatio*,
(it. *negoziazione*, fr. *negociation*); ac-
tione de *negotiare*, cumu si lucrulu ce
se negotiadia : negotiatione cu grane;
negotiationi de cambiati, de effecte alle
statului : a incepe negotiationi de pace,
*de inchiaierea unui tractatu de commer-
ciu; a fi in negotiationi de insoratore.*

NEGOTIATORASTRU, s. m., *tenuis*
mercator, negotiatoriu micu, care face
*negotiu micu, restrinsu, ce nu i pote pro-
curá folose mari : negotiasturul vre*
se tréca de mare negotiatoriu.

NEGOTIATORESCE, (*negotioresce*
si negustoresce, vedi *negotiatoriu*), adv.,
*mercatorum more; in modu negotiato-
rescu, ca negotiatoriulu, sau ca unu ne-
gotiatoriu : a portá belle negotioresce,*
a face beneficie negotioresce.

NEGOTIATORESCU, -a, (*negotiato-
rescu si negustorescu*, vedi *negotiatoriu*),
adj., *mercatorius, negotiatorius; de ne-
gotiatoriu, relativu la negotiatoriu : nave*
negotioresca. facende negotioresci.

NEGOTIATORESSA, s. f., vedi *ne-
gotiatoriu.*

NEGOTIATORIA, (*negutiatoria si*
negustoria), s. f., *mercatura, negotiatio;*
statu, professione de negotiatoriu : reu
facu Români co fugu de negotiatoria :
negotiatoria e una occupatione d'in celle
mai castigose.

NEGOTIATORIME, (*negutiatorime,*
si negustorime), s. f., *mercatorum mul-
titudino; multime de negotiatori : ce de*
*negotiorime era la mercatu! negotia-
torimea d'in acea cetate.*

NEGOTIATORIRE, (*negutiatorire.*
si negustorire), -escu. v., *1 mercari, ne-
gotiari. mercaturam facere, mercatura*
quæstum exercere, a fi negotiatoriu de
professione, a castigá comperandu si

*vendendu cu folosu, a) in genere, pro-
prie si absolutu : am negotiatoritu si eu*
câti-va anni in vieti'a mea; dupo ce te ai
inavutitu negotiatorindu dieci de anni,
trage-te d'in commerciu si te buccura de
starea ce ai facutu; b) in specie : a se
negotiatori cu grane. cu vite, cu banni,
sau : a negotiatori grane, vite, banni, vi-
nuri; c) in sensu reu, immoral : a ne-
gotiatori celle sante = a se negotiatori
cu celle sante; a se negotiatori cu cor-
pulu; multi si negotiorescu conscien-
ti'a, onorea; 2. de pretio contendere,
pretium pacisci; parcimoniose agere; a
desbate pretiulu. mai vertosu, a desbate
pretiulu multu si indelungu, a fi strinsu
la mâna, a tiné peno la unu bannu, etc. :
a negotiatori sau a se negotiatori si
pentru unu bannu; n'am vedutu muliere
care se se negotioresca asiá.

NEGOTIATORITU, -a, adj. part. sup.
s., d'in *negotiorire : cambiati bene ne-*
gotiorite; nu mai am tempu de nego-
tioritu; ce atatu negotioritu pentru
unu nemica?

NEGOTIATORE, -trice, adj. s., si :

NEGOTIATORIU, -toria, (redussu in
pronuntie locali si la : *negutiatoriu, ne-*
gustoriu), adj. s., *negotiator, -trix, ne-*
gotiatorius, (it. *negoziatore*, fr. *négo-*
ciateur); care *negotia*. sau serve a *ne-*
gotia, 1. adj., camu in acellu-asi sensu cu
allu forme *negotiorescu : navi nego-*
tiorie, charteia negotioria : — mai
vertosu cu nuanti'a pejorativa de la ur-
matoriulu 2. b : vulpea e negotioria,
negotioria vulpe; 2. subst., a) in sensu
bonu, a) in genere : negotioriu allu
pacii, allu tractatului de commerciu,
mulierile au fostu adesea bone negotia-
torie chiaru in facende de statu; dero
ele su bone negotiorie de casatorie;
negotioriu inteligente, indemanatecu,
fricitu, negotiorii nefericiti, neinde-
manatici si stangaci; — fem. in acestu
intellessu e negotioria sau negotia-
trice: — 3) in specie, cellu ce si face d'in
negotiu una professione : professione
de negotioriu, sau negotioriu de
professione; negotioriu mare, in mare:
cu redical'a. cu grossulu: negotiorii
mici, cu ammenutulu, in micu; nego-

tiatori de grâne. de vinuri, de vite, de calli, de coloniali. de oliu de metasse. de lana, etc.; proverb. negotiatoriu de pelli de cloca = perde-véra. fora neci unu *negotiu*. fora neci una messeria; — femininulu in acestu intellesu e: *negotiatoria, negotiatoressa*, fia in intellesu de *muliere a negotiatoriului* de professione, fia ia intellesu de *muliere ce essercita singura* una ramura de *negotiu*; — b) care e *prea negotiatoriu*. in sensulu speciale allu coventului de sub β) de susu, si a nume: α) in sensu mai pucinu pejorativu, care *prea desbate, negotia pretiulu, se negotia prea multu si pentru nemica*. *prea economu, strinsu la mâna, pucinu generosu: n'am mai vedutu domnu asiá de negotiatoriu: pentru unu banu mai multu. e in stare se desbata ore intregu, atátu e de negotiatoriu!*—β) in sensu de totu reu, care canta cu veri-ce pretiu si veri-cumu, chiaru cu daun'a altui-a. a trage folose, a insellá, ammagí, captusí pre alii: *nu e animale mai negotiatoriu ca vulpea: de aci espressioni ca: negotiatoress'a de vulpe; negotiatoriulu de vulponiu cauta se múnce casulu butului corbu;* — aceste esplicari adjungu, credemu, spre a face se se intellega nuantie de delicate ce destingu formele: *negotiantu, negotiatoriu, mercante, mercatoriu, etc.* si nu mai e lipse de a le compará noi aci.

NEGOTIOLU si *negotioru*, pl.-e. *negotiolum*; deminutivu d'in *negotiu*: *a si cautá de negotiorulu seu; negotiorele te facu adesea se assudi mai reu de câtu negotiele.*

NEGOTIOSITATE, s. f., *negotiositas*; calitate si statu de *negotiosu*: *negotiositatea omului insarcinatu cu multe officie.*

NEGOTIOSU, -a, adj., *negotiosus*; plenu de *negotiu* sau de *negotie*; 1. in genere, a) despre persone, cari se ocupa multu si cu multe, cari au sau si facu de lucru: forte activu, ocupatu, etc.: *destul'u de negotiosi cu alle nostre si alle casei nostre, nu ne mai putemu insarciná si cu negotiele altoru-a; cellu mai mentosu e si cellu mai negotiosu;*

b) despre lucruri, facende, occupationi, etc., ce dan multu de lucru: *facenda negotiosa, déro pucinu castigosa: provincie negotiose: nu e ceva mai negotiosu de câtu tyranni'a si otulu unui omu cogitatoriu e si cauta se fia negotiosu*; 2. in speciale, vorbindu de *commerciu*, a) despre persone applicate la *commerciu*: *poporu negotiosu, omeni negotiosi: Anglii sunt celli mai negotiosi*; b) despre locuri, terri, cetati, etc., unde infloresce *negotiulu*: *cetate negotiosa terri negotiose.*

NEGOTIU, pl -e, *negotium*, (it. *negozio*, isp. port. *negocio*, prov. *negoci* si *negossi*, fr. *négoce*); d'in *neg*, (vedi 2 ne), si *otiu*, contrariulu *otiului* *lucru occupatione*, atátu in sensulu abstractu de *adoperare* = applicare a poteriloru, fia alle corului sau alle menti, câtu si in sensulu concretu de *ceva*, la care se aplica poterile nostre: *lucru, occupatione, facenda, affacere, officiu, functione, professione, maiestria, messeria, sarcina, etc.* 1. in genere: *sunt filosofi, cari credu co dicii, n'au neci unu negotiu; negotiele domestice, negotie publice: negotie politice, administrative, judicarie, militari, municipali: a dá eniva negotiu: a fi in negotiu, a si leuá asupra unu negotiu: a impleni, a face, essecutá, transige, tractá, portá unu negotiu; sumu in otiu, d'in lipse de negotiu: a intrá in negotiele publice: a se abstine de veri-ce negotiu publicu: ce negotiu ore acestu omu? n'am neci unu negotiu eu voi: omu fora negotiu, omu de neci unu negotiu, care nu e bonu de neci unu negotiu: omu allu negotiului; formosu negotiu, uritu negotiu, periculosu negotiu: ti committu negotiulu salutei melle; cu unu negotiu de nemica perdemu unu temu pretiosu; negotie amorose: negotie hasericesci: nu intellegu negotiulu acestu-a: ce seccatura de negotiu! — mai vertosu, lucru greu, difficultate, inencreatura: *nu e mare negotiu a invetiá a serie si lege: mare negotiu e a navigá in timu fortunosu pre una mare scopellosa: a face cuiva negotiu; a guberná fora negotiu; ce negotiu e pentru unu tauru ca tene a se**

luptă cu unu bictu tintiaru ca mene?
 2. in specie, *negotiu mercantile*: *negotiu de grâne, de vinuri, de pecore, de oliu, de sare, de medicamente, de coloniuli; negotiu mare, cu redicat'a, in mare, negotiu micu, in micu, cu ammentulu; a face negotiu, a se dá la negotiu, a imbraciá negotiulu; terra fora negotiu nu se pote inavuti; a se inavuti prin negotiu, cu negotiulu; a pune banni in negotiu; intreprinderi de negotiu: negotiulu merge, prospera, infloresce: si d'in contra, negotiulu langidesce.*

NEGRECIU si *negriciu* sau *negritiu*, -a, adj., vedi *negriciu*.

NEGREIU, *negreliu*, -a, adj. s., *nigellus*; deminutiv d'in *negru*, -- aplicatu si ca subst. ca cognome de omu, sau ca nome de animali: *câni, boi, calli: canele negreiu e mai reu de câtu albeiu.*

NEGRETIA, s. f., *nigritia*, (ital. *negrezza*); calitate de *negru*, cumu si lucrú *negru: negretia Arabiloru; negretia' a faciei, mâneloru, vestimenteloru; negretia de scrissu: nu sciu ce negretia vedu in departare; fig. negretia' a animci, sufletului, fapteloru cuiva.*

NEGRICARE, v., *negricare*, a bate in *negru*, a fi *negru*.

NEGRICIU si *negreciu* sau *negritiu*, *negretiu*, -a, adj., *nigellus*; deminutiv d'in *negru*, camu *negru*, de aci alte deminutive: *negricioru, -a, negrisioru, -a*; éro *negriciosu, -a* e ca augmentativ d'in *negriciu: omeni negriciosi; fete negrisiore.*

NEGRICOLORU, -a, adj., *nigricolor*; de colore *negra*.

NEGRIDU, -a, adj., *nigridus*; destullu de *negru*.

NEGRIFICARE, v., *nigrificare*; a face *negru: a negrificá perulu.*

NEGRIGIA, *negrigire, negritu*, etc., vedi: *neglegia, neglegentia, neglegere, neglectu, neglessu.*

NEGRIME, s. f., *nigror, nigritudo*; calitate sau cantitate de *negru*, lucru *negru: negrime de scrissu: -- mare multime: au venit negrim de Turci in terra; si in specie, multime de persone investite in negru: era multa negrime la baserica.*

NEGRINU, -a, adj., *nigrinus*; deminutiv d'in *negru*; vedi si *neginu, -a.*

NEGRIRE, -escu, v., *nigroro, nigrescere, nigrificare*; 1. intr., a fi *negru*, a se face *negru: ap'a marci negresce prin reflessulu nueriloru negri*; 2. trans. a face *negru: a si negri perulu, vestimentele; a si negri de sóre*; vedi si *in-negrire*,

NEGRITORU, -a, adj., vedi *negriciu, negricioru.*

NEGRITU, -a, adj, part. sup. subst. d'in *negrire*.

NEGRITUDINE, s. f., *nigritudo*; in acellu-asi seusu cu allu formei *negrime*, (care e numai una contractione d'in *negritudine*).

NEGRITURA, s. f., actione si effectu allu actionei de *negrire: negritur'a perului.*

NEGRONE, *negrouiu* si *negruniu* (cu n molliatu, *negruiu*), -a, adj., *nigriusculus*; fórte *negru*, cumu si camu *negru*.

NEGRORE, s. f., *nigror*; calitate de *negru*, intru câtu acésta-a affecta sensulu vederei, si prin urmare destinsa de *negretia*, care n'are acésta nuantia: *negrorea noptei; albore amnestecata cu multa negrore.*

NEGRU, -a, adj., *niger*, (it. *negro* si *nero*, isp. port. *negro*, prov. *negre, neir* si *ner*, v. fr. *neir*, si *ner*, u. fr. *noir*); contrariu *albu, candidu*; sau mai bene, lipsitu de colore; 1. proprie: *Arabii sunt negri, bou negru, vacca negra, porci negri, amnelle negre: negra nópte, negrulu tartaru; mai negru ca pecur'a, fum negru ca pecur'a*; 2. metaforice, a) despre morte si alle mortei: *negrulu rogu, negrele vestimente, negr'a di a mortei; negrulu si recele mormentu; negrulu domnitoriu allu infernului*; b) tristú, de plansu, doliosu; c) nefericitu: *ce dille negre amu adjunsu se traimu; tota vietia mea a fostu seria necormata de negre dille; sub négra stella nascutu*; d) despre ánima, despre caracteru, reu, reutatosu, invidiosu, etc.: *omu negru la sufletu sau de sufletu; sufletu, ánima negra de omu, c) uritu, infioratoriu: mi este negru in ochi ca draculu; négr'a cruntetia a tyrannului*; 3. ca substant.

a) personale, unu *negru*, una *negra*. persona *negra* la faccia, la pelle, si in specie, Africanu: *Americanii numai cu unu cruntu bellu potura desfientiã servitutea Negriloru*: b) reale, a) in genere ca subst. abstractu, fora plurale: *negrulu, albulu, verdele, albastrulu, rosiulu, galbinalu sunt colori principali: negru se oppune la albu: albulu alaturicu negrulu pare mai albu*; si in modu adv. metaf., a) *depinge, descrie tote in negru: a vedé tote in negru*; ß) in specie, a') vestimentu *negru: tygentii, monachii, preutii porta negru sau negre*; de e' te ai imbraccatu in negre? Nu esti incohatrona, ca se porti negru: ß') macula *negra: annellu totu albu cu neuca cu unu ochiu negru in fronte*.

NEGRUCIU, *negrutiu* si *negrusiu*, -a, adj., nigellu-, deminutivu d'in *negru*: applicatu inse in specie la persone cu peru si ochi *negri*: una *copilla negrusia*, si ca subst. *unu negrusiu, una negrusia*: -- de a' i noue deminutive: *negrutioru* si *negrusioru*; vedi si *negreciu, negreciu, negricioru, negrisioru*.

NEGRUIU, -a, adj., vedi *negroniu*.

NEGRUSIU, *negrutia*, etc., vedi *negruciu*.

1 NEGU, -a, adj. s., vedi 2 *necu*.

2 NEGU, s. m., pl. -i, 1 *nævus*. (it. *nevo* si *neo*), mica macula *negrecioa* pre pelle d'in *nasecu*, numita pre a locuri si *alluvella*: *negi pre mâna, unu negu între sprincene, doi negi pre a'bulu sau gattu: nu sciti co unu negu mieu, unu negellu pre una brmosa facia e adosea una noua gratia; multe femine si facu pre poptu sau pre frunte miei negi artificiali; negii muleriloru sunt adosea prosii, cumu de regula negii de pre facia barbatiloru*; -- prin metafore: a) mieu vitiu, defectu, imperfectione, in sensu atâtu materiale câtu si morale: *pre longu multe si mari formosetie alle unei carte se trecu cu vederca negii ce s'au potutu struconu in ea*: b) unu nemica, lucrul de pueina valore sau de neei una valore: 2. *callum, verruca* = carnositate, baba, batutura: *a si taliu negii de la degutele pãioriloru; sunt si negi de cea mai rea natura, negii venerii*; -- de obser-

vatu e in *negu* = lat. *nævus*, ca in *faguru* = *avulus*, trecerea consonoi *v* in *g*.

NEGUCIU si *negutiu*, s. m., *nævulus*: deminutivu d'in 2 *negu*, de unde apoi noulu deminutivu: *negucioru* si *negusioru*: vedi si 2 *negellu*.

NEGURA, s. f., *nebula*, in acellu-asi sensu ca *nebula*. (d'in care s'a si formatu *negura*, priu trecerea consonoi *b* in *g*, si a la *l* in *r*); 1. proprie: *negurele tomnei: negur'a esse d'in lacuri, riori: negur'a nu e de câtu nucru diosu pre faci'a pamentului: negura desa asiã co nu poti vedé omulu la distantia de doi passi*; 2. metaf., a) multime *nespusa: negura de ciore, de locuste, de musca, de osti turcesci*: b) obscuritate, intunericu, fia materiale sau ideale: *ce poti intellege d'in negur'a frasiloru si cogitationiloru acestui scriptoriu?* -- c) tristetia, morositate, supperare: *negur'a de pre fruntea meniosului*.

NEGURARE, v. unipersonale, *nubilare*, *negura* si *negurãdia*, = *fit*, est *nebula*, aer *nubilat*: *tomn'u negurãdia mai in tote dilale*; leuatu inse si ca personale, in sensu figuratu: *ce mi neguredi d'ia sprincene* = *quid tristi es fronte? quid fronte minaris; a se negurã* = *contristari*; mai vertosu part. *neguratu* = *tristi, melancholicus*: *natura de omu neguratu fronte neguratu*; vedi si *compusulu innegarare*.

NEGURATIONE, s. f., actione si statu de *negurare*.

NEGURATU, -a, adj. part., *nebulatus, tristis, melancholicus*.

NEGURETIA, s. f., *nebulositas*, tenuior *nebula*; *negura* mai rara, tempu *neguros*.

NEGUROSU, -a, adj., *nebulosus, nubilus, obscurus, tristis, taciturnus, melancholicus; iratus, succensus; plenu de negura*; 1. proprie: *dille negurose, lacurinegurose, demanãtia negurosa, monte neguros*; 2. metaferice: *cogitationi negurose, cogite negurose, espressioni si mai negurosa, fronte negurosa, omeni negurosi*.

NEGUSIORU, s. m., vedi *neguciu*.

NEGUSTORESCE, *negustorescu, negustoresca, negustoresca, negustoria, negustorire*.

negustoriu, etc.; vedi: *negotiaresce*, *negotiarescu*, *negotiaressa*, *negotioria*; *negotiorire*, *negotioriu*.

NEGUTIAORESCE, *negutiaorescu*, *negutioria*, etc., vedi: *negotiaresce*, *negotiarescu*, *negotioria*, etc.

NEIERTATU = *neliertatu*, vedi *ne* si *liertatu*.

NEIMBLANDITU, -a, *neimbraccatu*, *neimitabile*, *neimmultitu*, *neimpacotu*, *neimpareclatu*, *neimpartitu*, *neimpedecatu*, *neimplettitu*, *neimplenitu*, *neimpreunatu*, *neinalbitu*, *neincarcatu*, *neincercatu*, *neincetare*, *neincetatu*, *neinchiauatu* = *neinclauatu*, *neincredere*, *neincreditoriu*, *neincredutu*, *neincredentiatu*, *neincuiatu* = *neincuniatu*, *neindemnanare*, *neindemanaticu*, *neindeplinitu*, *neindestullatoriu*, *neindestullatu*, *neindetoratoriu*, *neindreptatu*, *neinduplecatu*, *neindurare*, *neinduratione*, *neinduratu*, *neinfientiatu*, *neinfrenare*, *neinfrenatu*, *neingraditu*, *neingrigitu*, *neingropatu*, *neinsemmatoriu*, *neinsemmatu*, *neinstrainatu*, *neinsuffletitu*, *neinsoratu* = *neinsuratu*, *neintellegente*, *neintellegere*, *neintellegutoriu*; *neintelleptia*, *neintelleptione*, *neintelleptu*, *neintelleptu*, *neintelleptu*, *neintemciatu*, *neinteressatu*, *neintensu*, *neinterruptu*, *neintristatu*, *neinvederatu*, *neinvetiatu*, *neinvetiatura*, *neinvinsu*, *neinvoitu* = *neinvoltu*, *neinvoire* = *neinvolire*, etc.; vedi *ne* si: *imblanditu*, *imbraccatu*, *imitabile*, *immultitu*, *impacatu*, *impareclatu* = *imparechiatu*, *impartitu*, *impedicatu*, *implettitu*, *implenitu*, *impreunatu*, *inalbitu*, *incarcatu*, *incercatu*, *incetare*, *incetatu*, *inclauatu* = *inchiauatu*, *incredere*, *increditoriu*, *incredutu*, *incredentiatu*, *incuiatu* = *incuniatu*, *indemnare*, *indemanaticu*, *indeplinitu*, *indestullatoriu*, *indestullotu*, *indetoratoriu*, *indreptatu*, *induplecatu*, *indurare*, *induratione*, *induratu*, *infientiatu*, *infrenare*, *infrenatu*, *ingraditu*, *ingrigitu*, *ingropatu*, *insemmatoriu*, *insemmatu*, *instrainatu*, *insuffletitu*, *insoratu* = *insuratu*, *intellegente*, *intellegere*, *intellegutoriu*, *intelleptia*, *intelleptione*, *intelleptu*, *intelleptu*, *intemciatu*, *interessatu*, *intensu*, *interruptu*, *intristatu*, *invederatu*, *invetiatu*, *inve-*

tiatura, *invinsu*, *involire* = *invoire*, *involtu* = *invoitu*, etc.

NEIU, pl. -uri, *fistula*, *calamus*, *avena*, *arunde*; *flueru pastorescu*, si in speciale, *fluerulu lui Pane*, *flueru compusu de regula d'in septe tieve*: *intre lautari unulu canta totu de a un'a cu neiulu*.

NEJUDECATU, *nejudecata*, *nejuganitu*, *nelamuritu*, *nelaudatu*, *nelegale*, *nelegalitate*, *nelegitimitate*, *nelegitimu*; etc.; vedi *ne* si: *judecatu judecata juganitu*, *lamuritu*, *laudatu*, *legale*, *legalitate*, *legitimitate*, *legitimu*, etc., cumu si: *illegale*, *illegalitate*, *illegitimitate*, *illegitimu*.

NELEGIUIRE, s. f., *illegitimitas*; *injuria*, *iniquitas*, *nefas*, *sacrilegium*, nu numai negare pura a simplului *leguire*, (vedi 2 *ne*), ci si mai vertosu, calcare de lege, abbatere de la lege nu numai civile, ci chiaru si umana, divina; *injuria*, *nedreptate*, *inicitate*, *neomenia*, *fora de lege*, *impietate*, *crime*, *scelu*, *atrocitate*, *impietate*, *blastemu*.

NELEGIUTU, -a, adj. part., *illegitimus*, *illegalis*, *injurius*, *injustus*, *injurius*, *iniquus*, *scelestus*, *nefacius*, *sacrilegus*, *impius*, *atrox*, *abominabilis*; ea si precedentele *neleguire*, nu numai pura negatione a simplului *legiuitu*, ca in frasile: *casatori'a nelegiuita*, *copilli d'in muliere nelegiuita*, *potere nelegiuita*, ci si mai vertosu, *nedreptu*, *injustu*, *inicu*, *injuriu*, *neomenosu*, *impiu*, *sacrilegu*, *spurecatu*, *sceleratu*, etc.: *nelegiuitele lui crudimi*; *nelegiuit'a lui reutate*; *faptele tulle nelegiuite si abominabili*.

NELEUATU = *neluatu*, *nelimitatu*, *nelipsitu*, *nelocuitu*, *neluciosu*, *neluminatu*, *nelussuosu*, *nemancatiosu*, *nemancatu*, *nemangaiatu* = *nemanganiatu*, *nemarginitu*, *nemaritatu*, *nemaritu*, *nemateriale*, *nemediatu*, *nemedilocitu*, *nemantuitu*, *nementionosu*, *nemeritatu*, *nemesoratu*, etc., vedi *ne* si: *leuatu* = *luatu*, *limitatu* *lipsitu*, *locuitu*, *luciosu*, *luminatu*, *lussuosu*, *mancatiosu*, *mancatu*; *mangaiatu* = *manganiatu*, *marginitu*, *maritatu*, *maritu*, *materiale*, *meditatu*, *medilocitu*, *mantuitu*, *mentinosu*, *meritatu*, *mesuratu*, etc., cumu si: *illimitatu*, *immediatu*, *immeritatu*.

1 NEME si *nime*, s. m., vedi *nemine*.

2 NEME, s. pl., *nemine*, *nemien*, (d'in *neru*); firu, tortu.

NEMICA (*nemica*, *nemicu* si *nimicu*), s., nihil = nil = nihilum = aliam; (d'in *ne* si *mica*, *nemica* = *neci mica*, *neci sfermatura*, *neci picatura*: asiá si lat. *nihilum*, d'in *ni* = *nu*, si *hilum* = *puntulu negru* de la unu bobu de faba; it. *nè mica*, despartitu, cu sensulu ce are la noi: *neci mica* = *de locu*, *neci dicumu*, *neci câtu negrutu de sub unghia*; fr. *ne... goutte* = *neci picatura*: *ne voir goutte* = *a nu vedé nemica*, *a nu vedé necicumu*; *ne* = *mie* = *neci mie* = *ne... pas* = *neci passu*; inse correspondentiele in sensu cu aliu nostru *nemica* sunt it. niente d'in *ni* = *ne*, si ente = *fientia*, fr. rien = lat. *rem* = *lucru*, *lucru mica*; — *nemica* e addeveratu subst. femininu si appare asiá in espressioni ca: *nemic'a tota*; inse de regula, si sub acésta forma feminina, se tea, in modu neutrale, ca masculinu, cumu: *unu nemica*; plurariulu, *nemicuri*, — care se apphea numai in casuri speciali ce se voru indica la valle, — a datu nascere formei masculina cu *u*, *nemicu*; déro *nemicuri* se pote trage si d'in *nemica*, ca si *lânuri*, *cârnuri*, etc. d'in sing. femin. *lâna*, *carne*; cându se pune articlu, atunci form'a *nemic* se tea ca feminina: *nemic'a* = *nemica-a*, si demonstrativele sau alte c'vente analoge apparu dapu *nemic'a* in femininu: *nemic'a acésta* — *afaca multa pentru mine*, éro inainte de *nemic'a* stau de regula in masculinu: *acésta nemic'a*; adiectivele calificative, puse la *nemica* sau si artiel. *nemic'a*, stau tota de un'a, ea si cu form'a *nemica*, in masculinu: *nemic'a bonu*, *nemic'a rau*, *nemic'a nou*; alte forme casuali nu are form'a *nemica* sau art. *nemic'a*, ei relationile casuali se esprenu cu prepositioni: *la nemica*, *cu nemica*, *de nemic'a*, totu asiá merge lucrulu si cu form'a *nemica*: *cu nemica*, d'in *nemica*, inse acésta forma, leuandu, art. masculinu: *nemica-lu*, are gen. si dat. *nemica-lui*, cumu si pl. *nemicuri-le*, gen. si dat. *nemicuri-loru*; in fine form'a *nemica* in sing. articulata: *nemica-lu*, are [cumu avemu se vedemu indata], sensu

mai absolutu de câtu fam. art. *nemic'a*); precumu *nemine* e negationea absoluta a *fientiei veri-carei persona* sau *omu*, asiá *nemica* e negationea absoluta a *fientiei veri-carui lucrul*, cu acésta differentia, co *nemica* de la ide'a de *negatione* trece si la cea de *depretiatione*, ce nu are neci una data form'a *nemine*; 1. ca negativu, a) in espressioni si frasi de regula negative, a) ca subiectu si obiectu directu: *nemica nu e mai formosu pre lume ca fruntea candida si innocente a copillulu*; *despre aceste-a nu mi ai vorbitu nemica*; *câtu e de lunga diu'a de véra ellu dorme si nu face nemica*; *nemica nu mi e mai caru pre bone de câtu tenc*; *nu scie nemica*, *nu invétia nemica*; *nu se appuca de nemica*; *nu e nemica nou*; *n'am aplitu nemica nou*; 2) ca obiectu indirectu, cu differite prepositioni, mai allessu cu celle ce esprenu: *a nu se appuca de nemica*, *a nu se leuá de nemica*, *a nu vré se scia de nemica*; *a nu avé pèsu, cura, doru de ânima de nemica*; *a nu i pesá de nemica*; *a nu cogitá la nemica*; *a nu se dá*; *a nu se applicá la nemica bonu si utile*; 3) in modu adverbialu, a) cu prep. *cu*, *in*, sau *intu*: *nu me lissu cu nemica*, *in nemica*, *intu nemica* mai pre diosu de noi; *acésta-a nu e cu nemica mai bonu de câtu cellu altu*; 3) si fora prepositione: *acésta-a nu ne ajuta nemica*, *nu ne folosescó nemica*, etc., asiá co *nemica* = *neci canu*, *neci de cumu*, etc.; — in tote aceste casuri a *dou'a* negatione e de regula dapu usulu limbii, inse nu absolutu necessaria, de ora ce in limb'a clasica se omitte de regula, cumu se omitte si in dialectulu macedoromanu; asiá dacorom. *nemica nu face* = lat. *nihil agit*, = macedorom. *nemica face*, sau *ceva nu face*, de aceea-a si chiaru la dacoromâni acésta a *dou'a* negatione inco se omitte cu multa elegantia in frasi populari ca: *nemica invétia*, *nemica scie*, *de nemica se appuca*, etc., si mai vertosu in frasi unde aru cautá se intro trei negationi: *nemica neci invétia*, *neci scie* = *neci invétia neci scie nemica* = *neci nu invétia neci nu scie nemica*; sau in frasi fora verbu espresu: *ne-*

mica mai formosu de câtu acestu situ, nemica mai minunatu; inse in frasile cu verbu coventulu nemica cauta se preceda verbului, coci altramente ar dá locu la ambiguitati, potendu-se leuá in ver-unulu d'in intellessele de cari e verb'a mai diosu;—b) in frasi fora alta negatione sau si cu negatione, déro nu attrassa, ca in celle de susu, de ensusi coventulu nemica: dupo biblia Domnedieu fece lumea d'in nemica; dupo naturalisti d'in nemica nu se face nemica, si nemica nu se reduce la nemica; a reduce la nemica, a face ceva sau pre cinera nemica e numai a lu sfermá, dissolve, desface, mutá, etc.; in acestu sensu dice Românu: te facu nemica=te facu lucatelle, te ruinu, te derapinu, etc.; in espressioni ca: a se supperá de nemic'a, a se spariú de nemic'a, a i se nalluci de una nemica, etc., coventulu nemica insemna: α') pucinu lucru, mica, mai nemica, etc., sensu de care vedi in speciale la urmatoriulu 2.; β') nesientia completa, nemica absolutu, sensu de care e verb'a in acestu paragraphu, si care resare bene in frasea: d'in nemica fece Domnedieu lumea, si d'in frasi ca: pescarii adosea, in locu de pesce. prendu una nemic'a totu; a se allege cu nemic'a totu; nemic'a missica? etc.;—in acestu intellesu se applica mai vertosu articulatu nemicu-tu, cumu: a si perambulá fantasi'a in regionile nemicului; 2. ca deminutivu si depretiativu, a) ca simplu deminutivu, nemica = forte micu in valore, stare, potere, pondu, etc.: unu nemica pote nemici celle mai bone steri, celle mai bone planuri; de unu nemica pote omulu mori; unu nemica scamba cursulu cellu mai regulatu allu unui evenimentu; ce ai capitatu pre callulu vendutu?—nemic'a totu, una nemica; lucru greu pentru mene, e nemica pentru tene; acésta summa e unu nemica pentru avuti ca voi; de aci espressionea asiá de popularia: cu nemica totu nemica=cu asiá pucinu totu nemica nu faci: nu e de mul'u de candu unu copilu, unu nemica; a se supperá de nemica, de unu nemica, de cellu mai micu nemica; si plur. a se spariú de tote nemicuribile;

b) ca depretiativu si chiaru pejorativu, α) in genere, nemica = ceva fora valore, fora pondu, fora insemnatate, fora utilitate; seccatura, floccu, stultétia, etc.: *arrogantii credu co toti celli alti omeni sunt nemica sau unu nemica; a vorbi nemicuri, a perde tempu pretiosu pentru nemica, in nemicuri, la unu nemica; a si petrece dillele de lucru in nemica, cu nemicuri; a se tine de nemicuri; tote nemicuribile afii si scii, déro la nemica seriosu nu te precepi. de nemica bonu nu te appuci neci te occupi; lassati nemicuribile si appucati-ve de lucru; β) in speciale, de nemica = nequam, nugax, vappa, hebes, stolidus, innavus, perditus, miser, abjectus, obscenus, vilis, inaprobis, etc., nu numai care nu e bonu de nemica, déro inco care e misellu in tota poterea coventului: ce omu de nemica! ce mulieri de nemica! ce vorbe de nemica essu d'in gur'a misellului! omu de nemica, ce poti face de câtu fapte de nemica si chiaru lucruri de nemica?*

NEMICIA, (si nimicia), s. f. ipsam non esse, non existere; vilitas, humilitas, nequitia, inertia, insulsitas, nugacitas, obscenitas, abjectio, etc.; calitate sau statu de nemica: 1. in genere, in sensulu coventului nemica de sub 1.: biblia presuppone nemicia lumii, d'in care acésta-a ar fi essitu numai prin potentea vorbu a creatoriului; 2. in specie in sensulu coventului nemica de sub 2.: nemicia pretindui grâneloru me face, de si nu am lipse, se comperu continuu; nemicia fapteloru unui omu de nemica: cu tota nemicia nostra nu ne dâmu noi pre voi.

NEMICIME, (si nimicime) s. f., camu in acellu-asi sensu cu allu forme: nemicia: nemicimea lucrului nu mi a trassu attentionea.

NEMICIRE, (si nimicire), -escu, v., a face nemica, 1. in sensulu coventului nemica de sub 1. a) absolutu, ca trans. ad nihilum redigere = a reduce la nemica: Domnedieu, care a trassu tote d'in nemica, le si pote nemici; ca intr. ad nihilum recidere=a se face nemica, a se reduce la nemica: déro tote au essitu d'in nemica, tote au se se ne-

micésca; b) in sensu relativu, α) ca trans., delere, abolere, exstinguere, evertere, dissolvere, rumpere, frangere, rescindere, tollere, disturbare, etc. = a destruge, a strică, a desface, a sfermá, a derimá, a devastá, a surpá, a face se nu mai fia ce a fostu, a stinge, a sterpi, a desfientiá : a nemici una cetate, una seminataura, unu palatium, una casa : a nemici si urmele edificieloru monumental; a nemici unu poporu, una natione, una secta, una societate; a nemici consiliile, planurile, detoriile; a nemici reulu d'in radecina: a nemici unu contractu in totu sau in partile selle: a si nemici starea, sanctatea; foculu nemicesce una padure, una casa, una familia; β) ca intr. interire, cadere, perire, evanescere = a se perde, a perí, a cadé, a se stinge, a se desface, a se strică, etc.: cu atátu scrissu la luminare mi s'au nemicitu ochii, vederile; solvendu câte pucinu-pucinu, se nimicescu si celle mai mari detorie; s'au nemicitu tote sperantiele nostre, cumu se nimicescu visete deserte; una armata se nimicesce, cumu se nimicescu si planurile cellui ce ua commanda; sophismatele se nemicescu cu argumente fundate pre addeceru: 2. in sensulu coventului nemica de sub 2, villem facere vel fieri, vilescere; e contemneru, despiciere vel contemtu esse, abjieere vel se abjieere; a face sau a se face vile, fora valore, fora insemnetate, a depretiá, degradá, umilí, avilí; a se misellí : facia cu unu arrogantu nu se cade se te nemicesci; omulu addeceratu desinteressatu se nemicesce pre sene; inse unii se nemicescu, se facu de nemica, si d'in misellí; n'am vedutu omu mai nemicitu ca acestu-a; vorbele nemicite, ca si faptile nemicite sau lucrurile nemicite, sunt vorbe de nemica, fapte de nemica, lucruri de nemica.

NEMICITORIU, (si *nemicitoriu*), -a, adj. s., care *nemicesce*, (vedi : *nemicire*).

NEMICITU, (si *nemicitu*), -a, adj. part. redussu la *nemica*; (vedi *nemicire*).

NEMICU, s., vedi : *nemica*.

NEMINE, (*nimine, neme* si *nime*) s. m., *nem*, abl. *nemine*; precumu *ne-*

mica e negationea *fientiei unui lucru*, asiá *nemine* e negationea *fientiei unei persona, unui omu*, (vedi *nemica*), si se applica de regula cu una a dou'a negatione : *nemine nu pote sci ce va adduce or'a urmatoria*; *pre nemine nu dilegu mai multa ca pre tene*; *de la nemine, afora de tene, n'asiu acceptá assamini observationi*; *cu nemine nu se invoiesce acestu omu*. Negativulu personale *nemine* formédia genit. si dat. *neminu*, nu admite articlu, inse admite suffisulu, a, candu termina frasea, si n'are plurariu : *lucrulu neminu cede primului occupante*; *nu su detoriu neminu*; *n'om vorbitu cu nemine-a*; *n'am spusu acésta-a neminu-a*. Form'a de gen. si dat. *nemini*, care se aude in unele gure, e una confusione neiertata.

NEMISCARE, = *nemissicare, nemiscatoriu* = *nemissicatoriu, nemiscatu* = *nemissicatu, nemobilatu, nemoderatu, nemorale, nemoralitate*, etc., vedi *ne* si : *miscare, miscatoriu, miscatu, mobilatu, mobile, moderatu, morale, moralitate*, etc., cumu si : *immobilé, immoderatu, immoralitate*.

* **NEMOCERU**, s. m., (it. *nemocero*, d'in $\nu\mu\alpha$ = 2 *neme*, si $\zeta\epsilon\rho\alpha\varsigma$ = *cornu*), de regula in pl. *nemocerde*, un'a d'in celle done divisioni atle ordinei insecteloru diptere.

* **NEMORALE**, adj., *nemoralis*; relativu la *nemu* : *nemoralí umbre, nemorale antru*.

* **NEMORENSE** si *nemorese*, adj., *nemorensis*; relativu la *nemu*, appropie in acea-asi insemnare cu precedentele *nemorale*.

* **NEMORICULTORE**, -trice, si *nemoricultoriu, -toria*, adj. s., *nemoricultor*; care *cole* sau locuesce unu *nemu*, (vedi *nemu*).

NEMORIRE, *nemoritoriu* : vedi *ne* si : *morire, moritoriu*.

* **NEMORIVAGU**, -a, adj., *nemorivagus*; care ámbra prin *nemori*; (vedi *nemu*) : *nemorivagii apri*.

* **NEMOROSU**, -a, adj., *nemorosus*; plenu denemori; (vedi *nemu*), padurosus; *monti nemorosi, colline nemorose*.

* **NEMU**, s. m., pl. *nemuri* sau *ne-*

mori, *nemus*, (afine cu gr. νέμος), selba sau padure cu pastioni pentru pecore, padure avutiosa in pastioni : *nemori cu grasse pastioni* ; a pasce turmele in *nemori* ; *umbrose si recoroase nemori*.

NEMULTIAMIRE, *-escu*, v. ; *nemultiamire*, s. f., *nemultiamitoriu*, *-toria*, adj. s. ; *nemultiamitu*, *-a*, part. adj., nu numai pura negatione a simpleloru : *multiamire*, *-escu*, *multiamire-a*, *multiamitoriu*, *multiamitu*, ci si mai vertosu cu nuanți'a prejorativa de *ingratitude*, *nereconoscere*.

NEMUTABILE, *nemutabilitate*, etc. ; vedi *ne* si : *mutabile*, *mutabilitate*, etc. cumu si : *immutabile*, *immutabilitate*.

* **NENIA**, s. f., *nænia* si *nenia*, 1. canticu funebre, canticu de bocitu : *mortii straluciti se onora cu nenie si covente de laude* ; 2. prin metafore, a) canticu tristu in genere, canticu de doru ; b) descanticu, formula farmecatoria : *mi a ammetitu capulu cu neni'a ei* ; c) canticu monotonu, care te addorme, canticu de addormitu copillii : *cu neni'a tea me faci se addormu* ; *neni'a tintiariului ni ar addormi* ; *déco nu mi ar fi frica co are se me musce*.

† **NEO-**, (d'in gr. νέος = novus = nou). in forte multe composite, cumu : *neochristianismu*, s. m., (fr. néochristianisme), doctrina filosofica ce unii cêrca a substitui crestinismului hieraticu, de aci si : *neochristianu*, *-a*, adj. s., (fr. néochrétien), aderente la *neochristianismu* ; *neogalactu*, *-a*, adj. s., (franc. néogale, d'in γάλα-γάλακτος = lapte), care are lapte nou, recente ; éro ca s. m., *neogalactulu*, primulu lapte dupo corostru sau colostru ; *neogamu*, *-a*, adj. s., (fr. néogame, d'in γαμός = nunta, casatoria), nou casatoritu ; de aci si : *neogamia*, s. f., (fr. néogamie), noua sau recente casatoria ; *neographu*, *-a*, adj. s., (fr. néographe, d'in γράφειν = scriere), care introduce sau admite una noua scriere, noua orthographia, de aci, si : *neographia* ; tractatu despre una noua orthographia ; *neographicu*, *-a*, adj., (fr. néographique), relativu la *neographu* sau la *neographia* ; *neogrecu*, *-a*, adj., (fr. néogrec), nou grecescu, grecu sau grecescu medernu :

limb'a neogreca ; *neolatinu*, *-a*, adj., (it. neolatino, fr. néolatin), nou latinu, latinu modernu : *limbele italiana, francesca, si romunesca se dicu neolatine* ; *asiá si celli ce vorbescu aceste limbe* ; *neologia*, s. f., (it. neologia, fr. néologie, λόγος = coventu, espresione), modu, usu de a se servi cu covente noue, cari inco n'au intratu in usulu limbei populare : *neologia cere multa precautione si mare tactu* ; de aci si : *neologu*, *-a*, adj. s., (fr. néologue), cellu ce vorbindu sau scriendu face usu de *neologia* sau de *neologismu* ; *neologismu*, s. m., (it. neologismo, fr. néologisme), espresione, coventu, intorsura, sensu sau forma de coventu neusitata inco in limb'a populare ; *neologicu*, *-a*, adj., (fr. néologique), relativu la *neologia* sau la *neologismu* ; *neomenia*, s. f., (it. neomenia, fr. néoémie, d'in μήν-μήνας = mese), luna nona, prima di a unei lune ; *neomeniele erau serbatori ce se celebrá la antici in fia-care di deluna noua* : (se nu se confunda cu purulu romanismu *neomenia*, de care vedi separatu la art. *neomenia*) ; *neophobu*, *-a*, adj. s., (fr. néophobe, d'in φόβος = frica), care are spaima de totu ce se face nou, de ori-ce innovatione ; de aci si : *neophobia*, s. f., (fr. néophobie), calitate sau sentimentu de *neophobu* ; *neophytu*, *-a*, adj. s., (fr. néophyte, it. neofito, d'in φυτόν = plantatu), proprie, *nou plantatu*, currendu plantatu, se dice de regula, prin metafora, de cellu de currendu intorsu la una credentia, la una religione : *fervore de neophytu* ; *in politica, ca si in religione, neophytii sunt animati de una fanaticu fervore* ; de aci si : *neophytismu*, ardore de a face *neophyti* ; *neoplatonicu*, *-a*, adj., (it. neoplatonico, fr. néoplatonique), relativu la *neoplatonismu*, s. m., (fr. néoplatonisme), doctrina a lui Platone desvoltata de filosofii d'in Alessandria si amestecata cu diverse fantasie ; *neotericu*, *-a*, adj., (it. neoterico, fr. néotérique, d'in νέωτερος = mai nou), camu in acellu-asi sensu cu *recentiore* sau cu *modernu*.

NEOMENESCE, adv., *inhumane*, *crudeliter*, *barbare*, *inurbane*, *rustice* ; in modu *neomenescu* sau *neomenosu*, ca

neomu sau ca *unu neomu*: *a se portá, neomenesce chiaru cu soci'a si copillii sei.*

NEOMENESCU, -a, adj., inhumanus, ferus, crudelis, barbarus, improbas, inurbanus, rusticus; de *neomu*: *acésta-a e portare neomenesca.*

NEOMENIA, (pron. *neomenía*), s. f., inhumanitas, crudelitas, barbaria, feritas, improbitas, inurbanitas, rusticitas, calitate sau statu cumu si facta de *neomu*, nu numai simpla negatione a pozitivului *omenía*, ci si mai vertosu: selbatecía, barbaría, lipse de cultura fia materiale sau esterna, fia interna sau intelectuale si morale: *pote fi mai mare neomenía de câtu a maletractá unu bietu copillu innocente? neomenía lui merge asiá de parte, in câtu se ti intorca benele eu reulu cellu mai mare.*

NEOMENITU, -a, adj. part., vedi *ne* si *omenitu*.

NEOMENOSU, -a, adj., vedi *ne* si *omenosu*.

NEOMU, s. m., nu numai simpla negatione a *omu-lui*, ca *nemine* = *neme* = *nehomo*, (vedi *nemine*), ci cu sensulu cellu mai pejorativu, si a nume: 1. in genere, *homo nihili, nullius momenti, miser, improbus, nequam* = *omu cumu nu se cade a fi*, sensu ce resare in frasea populare si proverbiale: *ce folosu eo tata teu a fostu omu, déco tu esti neomu!* *una duta eram si eu omu cu allu meu, éro acumu am adjinsu neomu si cersitoriu*; — 2. in specie, *misellu* = *miser*, a) de partea corpului, *matilus, deformatus, membra fractus, elumbatas, monstrum horrendam* = *mutilatu, deformatu, debilitatu, desellatu, sfermatu, monstru, redussu la completa nepotentia*: *calcatu de carru, am adjinsu d'in omu neomu; l'au batutu; ce eo l'au facutu d'in omu neomu*; b) mai vertosu de partea morale, *ferus, crudelis, saevus, barbarus*: *ce neomu de tyrannu!*

NEOSPETE, *neospitale, neospitalitate*, etc.; vedi *ne* si: *ospete, ospitale, ospitalitate*, etc., cumu si: *inospitale, inospitalitate*.

*NEPA, s. f., *nepa*, (it. *nepa*, fr. *nèpe*); 1. specia de animale venenosu, numitu si *scorpiu*, mai vertosu *scorpiu de aqua*,

applicatu si la *scorpiulu crescu*; 2. specia de planta apatica; 3. genu de insecte hemiptere.

*NEPENTHE, s. f., *nepenthes*, (*νηπενθής* = proprie, care scapa de intristare; compara si it. *nepente*, fr. *népenthe*), genu de plante, asiá numite, pentru co succulu unoru-a d'in specia, ammestecat cu vinu sau altucumva preparatu, allena dorerea sau intristarea; de aci, beutura ce allena dorerea sau letifica anim'a.

NEPESARE, *nepesatoriu, nepèsu*; vedi *ne* si: *pesare, pesatoriu, pèsu*.

NEPEDEPSITU, *nepeptenatu, neperdutu, neperceptibile, neperfectione, neperfectu, nepcritoriu, nepermeabile, nepersonale, nepetrinsu* = *nepertun-su*, etc.; vedi *ne* si: *pedepsitu, perdutu, perceptibile, perfectione, perfectu, peritориu, permeabile, personale, petrinsu* = *pertun-su*, etc., cumu si: *imperceptibile, imperfectione, imperfectu, impermeabile*.

*NEPETA, s. f., *nepeta*, (it. *nepeta*, fr. *népète*), genu de plante, asiá numite, pentru co un'a d'in speciele ei se crede bona de vindecatu muscatur'a de *nepa*; de aci si deminut. *nepetella* = *nepeta*, *nepetella*, L., applicatu la una specia de *nepeta*, numita si *nepeta caturia*.

*NEPETELLA, s. f., vedi *nepeta*.

*NEPHELIU sau *nefeliu*, s. m., *nephelion*, (*νεφέλιον*, deminut. d'in *νεφέλη*, *nebula, nueru*, compara si fr. *néphélium*); 1. macula alba pre corne'a ochiului, prin care radiele de lumina trecu ca prin unu nueru; 2. genu de plante.

*NEPHELOIDE sau *nefeloides*, adj. s., (fr. *néphéloïde*, vedi si *nephelium*); care are forma de *nueru*, ce sémena a *nueru*: *urina nefeloides*, in care apparu nuerisiori albi.

*NEPHRALGIA sau *nefralgia*, s. f., (fr. *néphralgie*, d'in *νεφρός* = renichiu, si *ἄλγος* = dorore), dorere de renichi, insocita de tremuru si recire a pellei; de aci si multe derivate si compuse, cumu: *nephralgicu, -a*, adj., (fr. *néphralgique*), relativu la *nephralgia*; si ca subst. unu *nephralgicu*, care suflere de *nephralgia*; *nephridiu*, s. m., (fr. *néphridien*), grassime d'in giurulu renichiloru; *ne-*

nephrite, s. f., *nephritis*, (νεφριτίς, fr. *nephrite*), a) inflammatione, dorere, morbu de renichi, — de unde : *nephriticu*, -a, adj., (fr. *néphritique* si *néphrétique*), relativu la *nephrite*, sau la *nephri*=renichi : *remedie nephritice*, *colica nephritica*; ca subst., a) f. reale, *nefritica* = *colica nefritica*, casionata de pétr'a ce se desprende de renichi si trece prin uretra; b) m. reale, *unu nephriticu*, remediu de *nephrite* sau de *nephritica*; c) personale, *nephriticu*, -a, care suffere de colica *nephritica*:—*nephritite*, s. f., (fr. *néphritite*), steatite verde pellucida; *nephrocele*, s. f., (fr. *néphrocèle*; κηλί= surpatura), surpatura de renichi; *nephrographia*, s. f., (fr. *néphrographie*, d'in γράφειν = scriere, descriere), descriptione a renichiloru; de aci si : *nephrographicu*, -a, adj., (fr. *néphrographique*), relativu la *nephrographia*; *nephrographu*, s. m., (fr. *néphrographe*), auctoriu de *nephrographie*; *nephrolithu*, s. m., (fr. *néphrolithe*, d'in λίθος = pétra), pétra in renichiu; de aci si : *nephrolithicu*, -a, adj., (fr. *néphrolithique*), relativu la *nephrolithu*; *nephrolithiase*, s. f., (fr. *néphrolithiase*), facere de pétra in renichi, morbu causatu de acésta pétra; *nephrolithotomia*, s. f., (fr. *néphrolithotomie*, d'in τμή= taliare), operatione chirurgica la renichi spre a scóte pétr'a de care sufferu; *nephrologia*, s. f., (fr. *néphrologie*, d'in λόγος = discursu), tractatu despre renichi; de aci si : *nephrologicu*, -a, adj., (fr. *néphrologique*), relativu la *nephrologia*. *nephrologu*, s. m., (fr. *néphrologue*), auctoriu de *nephrologie*; *nephrophlegmasia*, s. f., (fr. *néphrophlegmasie*, d'in φλέγμα = inflammatione), inflammatione a renichiloru; *nephrophlegmaticu*, -a, relativu la *nephrophlegmasia*; *nephroplegia*, s. f., (fr. *néphroplégie*, d'in πληγείν = plagare), paralyisia, nepotentia de renichi, de selle; *nephroplethora*, s. f., (fr. *néphroplethore*, d'in πληθώρα = plethora), plethora de renichi; *nephropyose*, s. f., (fr. *néphropyose*, d'in πύον = puroniu), suppuratione a renichiloru; *nephrorrhagia*, s. f., (fr. *néphrorrhagie*, d'in ραγείν = spargere si currere), scur-

sore de sânge d'in renichi; *nephrothromboide*, adj., (fr. *néphrothromboïde*, d'in θρόμβος = tromba de sange), care se afla in trombe de sange d'in renichi; *nephrotomia*, s. f., (*néphrotomie*) = *nephrolithotomia*.

***NEPIDE**, adj. s., (fr. *népide*), care sémina cu *nepa*; f. pl., *nepidi*, tribu de insecte *hemiptere*, cari au de tipu genulu *nepa*.

NEPIETATE, *nepietosu*, *nepiosu*, *nepisatu*, *neplacere*, *neplacutu*, *neplecatu*, *neplutitoriu*. *nepoliticu*, *nepolitetia*, *nepolitu*, *neponderabile*, *neponderatu*, *nepopulare*, *nepopulatu*, *nepossibile*, etc., vedi *ne* si : *pietate*, *pictosu*, *piosu*, *pisatu*. *placere*, *placutu*, *plecatu*, *plutitoriu*, *politicu*, *politetia*, *politu*, *ponderabile*, *ponderatu*, *populare*, *populatu*, *possibile*, etc., cumu si : *impiu*, *imponderabile*, *impopulare*, *impossibile*.

NEPOTA, s. f., *neptis*, vedi *nepotu*.

NEPOTALE, adj., *nepotalis*; de *nepotu* : *spese nepotali*, *lussu nepotale*.

NEPOTARE, s., *nepotari*; a fi *nepotu* : *nepotati in mese*, *betie si libidini*, *fora se ve pese de cellice moru de some*.

NEPOTATU, -a, adj. part. sup. sub., d'in *nepotare* : *nepotutu in mancare si beutura*.

NEPOTELLU, -ella, s. pers., *nepotulus*, -a, *nepticula*, *nepotilla*; deminutivu d'in *nepotu*-a : *a avé multi nepotelli si nepotelle*.

NEPOTENTE, (*neputinte*); *impotens*, *infirmus*, *debilis*, *imbecillis*, *corpore vel animo deficiens*, (d'in 2 *ne* si *potente*, care *nu pote*); 1. in genere, espremenu lipse, negatione a *poterei* sau *potentiei* : *nepotente de a resiste*, *de a se tiné pre petiore*, *de a se inaltia cu cogitarea*; 2. in specie, espremenu scadere a *poterei* de corpu sau de mente, de caracteriu, etc.; *a vindecá morbosu si nepotenti*; *natur'a umana e nepotente*.

NEPOTENTIA, (*neputintia*), s. f., *impotentia*, *debilitas*, *imbecillitas*, *infirmitas*, *morbis*; calitate, statu de *nepotente*; 1. in genere : *nepotentia de a trece riulu d'in calle*, *forte inflatu de ploie*, *ne tineu pre locu in câmpu*; *pote fi potentia physica pentru ceva*, *inse e ne-*

potentia morale, care împedica de a se face acellu ceva; asiá facerea de reu e una nepotentia morale pentru Domnedieu; 2. in specie: a vindecá totu morbulu si nepotentia; nepotentia naturei omenesci, nepotentiele omenesci; nepotentiele naturali nu se potu învinge, ci numai moderá si regulá.

NEPOTIOSUS, (*nepotiosus*), -a, adj., **impossibilis, quod fieri non potest; impotens, infirmus, imbecillus, animo vel corpore deficiens; plenu de nepotentia;** 1. ca contrariu essactu la *potentiosu*, care absolutu nu se pote, *impossibile: nemine nu e obligatu a face lucruri nepotentiose; potentiosu-nepotentiosu, lucrulu cauta se se faca;* 2. in specie: *câti nepotentiosi sufferu in celle ospitie! manu nepotentiosa, petiore nepotentiose; omeni nepotentiosi, betrani nepotentiosi; celli betrani si nepotentiosi sunt scutiti de sarcinele publice.*

NEPOTESCU, -a, adj., ad **nepotem pertinens;** relativu la *nepotu*.

NEPOTIA, (pron. *nepotia*), s. f., calitate de *nepotu*, -a, legamentu de consanginitate *nepotesca;* legamentu de consanginitate mai departata.

NEPOTICA, s. f., *nepticula;* deminutiv d'in *nepota;* vedi si *nepotellu*.

NEPOTINU, -a, adj. s., *nepotinus*, (compara si it. *nepotino*); relativu la *nepotu*: *spese nepotine, belia nepotina; legamentu nepotinu;* — ca subst. personale, *nepotinu*, -a, = *nepotellu-ella*.

NEPOTIRE, -escu, v., I. **nepotem appellare** = a numi *nepotu*, a dice cuiva *nepote: ce me totu nepotesci, candu eu nu ti su de locu nepotu;* refl. *a se nepoti* = a si dice unulu altui-a *nepotu;* déro: 2. *a se nepoti* = a fi *nepoti*, a fi in legatura *nepotesca*.

NEPOTISMU, s. m., (it. *nipotismo*, fr. *népotisme*); 1. in sensu bonu, ca si *nepotia*, legamentu de consanginitate *nepotesca;* 2. déro si mai vertosu, in sensu reu, a) in genere, favoritismu, abusu de putere si influentia spre a pune in functioni, a inaintá si folosi pre favoriti, pre consangeni; b) in speciale, acellu-asi abusu facutu de persone basericesci cu influentia, de prelati, etc.

NEPOTU, -a, s. personale, **nepos, neptis**, (it. *nepote* si *nipote*, venet. *nevodo*, catal. *nebodo* si *neto*, isp. *nieto*, port. *neto*, prov. *neps, nebs, nebod* si *bot*, v. fr. *niez*, si *nevod*, n. fr. *neveu-niece*, alb. *nipp*); 1. gradu de consanginitate, si a nume: a) filiu sau filia allu filiului sau filiei, b) filiu sau filia allu fratelui sau sororei: *nepoti de filiu, de filia; nepotu de frate, nepotu de sora; nepotii d'in nepoti se dicu stranepoti;* inse: *stranepotu*, -a, fiendu terminu vagu, pentru mai multa claritate, se dice: *nepotu antaniu, nepotu albu douile, nepotu ullu treile, etc.;* si mai bine: *nepotu primariu, nepotu secundariu, etc.;* — a traí se védia *nepoti d'in nepoti si nepote d'in nepoti; nepotii nepotiloru pote voru adjuge assémine tempuri fericite;* — 2. priu estensione, a) *nepotu* = consangenu la unu gradu câtu de departatu, essitu d'in acea-asi origine de sange in gradu câtu de departatu: *Românii de astadi sunt nepotii sau stranepotii vechiloru coloni Romani; Românii au dreptu a se mundri co sunt nepotii lui Traianu;* b) nume datu de unu mai betránu sau superiore altui-a. mai ténneru sau inferiore, mai vertosu preutii si alte persone basericesci applica acestu nume la poporanii loru: *camu raru vini, nepote, la baserica; adjutu, nepota, pre miseri d'in averea ce ti a datu Domnedieu.*

NEPOTUCIU si *nepotutu*, -a, s. personale, **nepotulus**, -a; vedi: *nepotellu-ella*.

NEPRACTICABILE, *nepracticu, nepracticatu, nepreuegetatu, nepreuegetatu, neprefacutu, etc.;* vedi ne si: *practicabile, practicu, practicatu, preuegetatu, precarmatu, prefacutu, etc., cumu si: impracticabile, impracticu.*

NEPREGETARE, *nepregetatoriu, nepregetatu, nepregetu;* vedi ne si: *pregetare, pregetatoriu, pregetatu, pregetu.*

NEPRESCRIPTIBILE, *nepreiuitu, neprevedere, nepreveditoriu, neprevedutu, neprecepere, nepreceptutu, neprevedere, neprobabile, neproducere, neproduetoriu, neproduetivu, neproporcionatu, nepropriu, neprudente, nepru-*

dentia, etc.; vedi *ne* si: *prescriptibile*, *pretiuitu*, *prevedere*, *preveditoriu*, *prevedutu*, *preceperere*, *preceptutu*, *preveghiare*, *probabile*, *producere*, *productoriu*, *productivu*, *proportionatu*, *propriu*, *prudente*, *prudentia*, etc., cumu si: *imprescriptibile*, *improbabile*, *improductivu*, *impropriu*, *imprudente*, *imprudentia*.

* **NEPTUNALE**, adj. s., *neptunalis*; relativu la *Neptunu*, care, la anticii straboni, erá dieulu marei, si de aci, applicatu si la *mare*, *oceanu*: la *jocuri neptunali*, in onorea lui *Neptunu*; s. f. pl., *neptunali* = *jocuri*, serbatori *neptunali*; de aci si: *neptunia*, s. f., *neptunia*, specia de planta, — proprie femin. d'in *neptuniu*, -a, adj., *neptunius*, relativu la *Neptunu*, si de aci, relativu la *mare*: *campániele neptunie* = *marea*; — *neptunicu*, -a, adj., camu in acellu-asi sensu cu allu precedentelui *neptuniu*, cumu si allu formei: *neptunianu*, -a, (fr. *neptunien*): *imperiu neptunianu* = *marea*; *terrenu neptunianu*, formatu prin actionea apelor; ca subst. m. personale, *neptunianu*, cellu ce e de credentia, co petrele sau rupile ce nu presenta caracterie de fusione prin focu, sunt productulu actionei apelor; de aci, *neptunismu*, s. m. (fr. *neptunisme*), systema a *neptunianului* sau *neptunistului*, co-ci *neptunistu*, s. m., (franc. *neptuniste*) = *neptunianu* ca subst.; — afora de acestea, nomele *Neptunu* ensusi insémna inco: a) un'a d'in planetele systemei nostre solare; b) atlante, ce coprende carte maritime, si in genere, carte redusse.

NEPTUNIA, *neptunianu*, *neptunicu*, *neptuniu*, *neptunismu*, *neptunu*, etc.; vedi *neptunale*.

NEPURTATU = *neportatu*, vedi *ne* si *pariatu* = *portatu*.

NEPURU, -a, adj., *nepurus*, *impurus*, vedi *impuru*.

NEPUTINCIOSU, *neputintia*; vedi: *nepotentiosu*, *nepotentia*.

NERABDARE, *nerabdatoriu*, *nerationale*, *nereconoscutoriu*, *nereconoscencia*, *neresecatu*, *nereregulare*, *nerregulariaru*, *nerregularitate*, *nerregulatu*, etc.; vedi *ne* si: *rabdare*, *rabdatoriu*, *rationale*, *reconoscutoriu*, *reconoscencia*, *re-*

secatu, *regulare*, *regulariaru*, *regulatu*, etc., cumu si: *irrationale*, *irregulariaru*, *irregularitate*.

* **NEREIDE**, s. f., *Nereis*, filia a lui *Nereu*, unulu d'in principalii diei ai marei, dina de mare.

NERELIGIOSU, *nerereparabile*, *nererepresensibile*, *nereresistibile*, *nereresolutione*, *neresolutu*, etc.; vedi *ne* si: *religiosu*, *reparabile*, *reprezensibile*, *resolutione*, *resolutu*, etc., cumu si: *irreligiosu*, *irreparabile*, *irreprezensibile*, *irresistibile*, *irresolutione*, *irresolutu*.

NERUGATU = *nerogatu*, *neruginitu*, *nerumenitu*, *neruptu*, *nerusinare* = *nerosinare*, *nerusinatu* = *nerosinatu*, etc.; vedi *ne* si: *rugatu* = *rogatu*, *ruginitu*, *rumenitu*, *ruptu*, *rusinare* = *rosinare*, *rosinatu* = *rusinatu*.

* **NERVALE**, adj., *nervais*, (it. *nervale*, fr. *nervai*); relativu la *nervu*: *tusse nervale*, *morbu nervale*, *balsamu nervale*, *remedie nervali*.

* **NERVATU**, -a, adj. part., (*nervatus* = it. *nervato*, fr. *nervé*), provedutu cu *nervi*.

* **NERVATURA**, s. f., (it. *nervatura*, fr. *nervure* si *nervaison*, *nervation*); constitutione a *nerviloru*: *omu de robusta nervatura*; — applicatu si la: a) fire proeminenti de pre superfaci'a folieloru certoru plante; b) fire d'in aripiorele insecteloru; c) bráne architectonice; d) dungele de la dosulu cartiloru legate.

* **NERVIA**, s. f., vedi *nerviu*.

* **NERVICIU**, -a, adj., *nervicius*; de *nervie*, (vedi *nervia* la *nerviu*): *funi nervicie*; — ca s. reale, *nerviciu*, deminut. d'in *nervu*, de unde noulu deminutivu: *nervicioru* si *nervisioru*.

NERVICU, -a, adj., *nervicus*; de *nervu*, relativu la *nervi*: *morbu nervicu*; — s. pers. unu *nervicu*, care suffere de *nervi*.

NERVINU, -a, adj., *nervinus*, (compara si it. *nervino*, fr. *nervin*); de *nervu*, relativu la *nervu*: *funne nervina*, *remedie nervine*; — s. m. reale, *nervinu*, a) remediu de *nervi*; b) deminutivu d'in *nervu* (vedi si *nerviciu*).

NERVOSITATE, s. f., *nervositas*, (it. *nervosità* si *nervositate*, fr. *nervosité*);

calitate de *nervosu*: *nervositatea stomacului, creierului*.

NERVISIORU, s. m., *nervulus* vedi si *nerviciu*.

NERVIU, -a, adj. s., *nervius-a* (it. *nervio*), de *nervu*, relativu la *nervi*: *actione nervia sensoria, actioni ñervie olfactive, functioni nervie, tunic'a nervia a stomacului, fibre nervie, fluidu nerviu*; — s. f., *nervia* = corda, corda de nervu, de matiu.

NERVOSU, -a, adj., *nervosus*, (it. *nervoso*, fr. *nervoux*); plenu de *nervu* sau de *nervi*: *carne nervosa, nervose pulpe, folie nervose, system'a musculare si nervosa*, etc., déro in acestu sensu mai bene ar fi pote de applicatu form'a *nerviu, -a*; — inse forte bene: *espressione nervosa, stylu nervosu*, cumu si: *temperamentu nervosu, doreri nervose, irritabilitate nervosa: omu nervosu* va se dica: α) omu vertosu, plenu de virtute, vigurosu; β) care suffere de *nervi*; γ) in genere, supperatiosu.

NERVU, (si *nevru*) pl.-i. *nervus*, (νεῦρον, it. port. *nervo*, isp. *nervio*, pr. *nervi*, fr. *nerf*); 1. in sensu mai anticu, care e si cellu populariu, *nervi* se dicu si *tendinile, legamentele*, si chiaru *vene* si *arteriele*, éro in sensu strinsu si scientificu *nervi* sunt fire albe si cilindrice, implettite si aderenti cu una extremitate la vre-unu tegumentu, apparatusu de sentire, la musculi, la vase, etc., éro cu alta extremitate la vre-unu centru *nervosu*: *nervi sunt organulu sensului si motului; nervii nascu d'in cerebrum si d'in medulla spinalis; nervii dau totoru partiloru corpului poterea de a senti si a se missic'a; nervii transmittu cerebrului sensationile si ducul musculiloru ordinile volentiei; nu e sensatoime potentiosa pentru cerebrum, deco nu e nervu intre acestu-a si partea corpului ce suffere impressionea esterna; dupo locurile unde se afla, nervii sunt: nervi cardiaci, nervi spinali, nervi diafragmatici, nervi intercostali, nervi sensitivi: nervu opticu, nervu acusticu; contractione a nerviloru; a irrita nervii, a attac'a nervii, a sufferi de nervi, morbu de nervi; pictoriulu c'nta se scia a es-*

*preme bene nervii, venele, perii; fig. prepositionile si conjunctionile sunt nervii orationei; 2. prin metafore, a) in sensu materiale: α) nervu de bou, si abs. nervu = vena sau corda de matie, corda de instrumentu musicale: cantulu vocii, nerviloru si fluereleloru; β) corda de arcu si chiaru arcu: sagette arruncate d'in nervulu bene incordatu; γ) curella de batutu sau de legatu, si de aci: δ) laci, catena in genere, fia chiaru de ferru; ε) firu sau systema de fire proeminente la foliele, frondiele, petalele plantelor: nervii primari, laterali sau secundari; ζ) in architectura, nervu sau mai bene *nervatura* = ornamentu proeminente, brânu la unu arcu sau la una bolta; parte proeminente a folieloru de ornamente; e) in sensu ideale, potere, virtute, vigore, taria, etc.: *nervulu bellului sunt harnii; nervulu lemnului, metallului, nervulu unci armate; nervulu argumentationi, demonstrationi, discursului; stylu fora nervu. espresioni fora nervu.**

NERVUCIU si *nervuti*, s. m., *nervulus*; deminutivu d'in *nervu*, de unde apoi noulu deminutivu: *nervucioru* si *nervusioru*.

NERVULU, *nervusioru*; vedi *nervuciu*.

NESANETOSU, -a, *nesapatu*, etc. adj. vedi *ne* si: *sanetosu, sapatu*.

* NESAPIU, -a, adj., *nesapius*; *nesapiente*, neintelleptu, neitellegutoriu.

NESARATU, -a, part. adj., non *salsus, insulsus, insipidus, illepidus, fatuus, fastidiosus*; 1. care nu e *saratu*. si de aci, 2. neplacutu, desgratiosu: *omu nesaratu. vorbe nesarate*.

NESATIOSU, -a, adj., *insatiabilis, inexplebilis, avidus, cupidus, insulsus, insipidus, fatuus, fastidiosus, tædiosus*; plenu de *nesatiu*: *nesatiosa sete de gloria, de avutia; omu nesatiosu: α) omu ce nu se mai satura de mancare sau de altu ceva; déro si omu nesufferitu prin portarea sau vorbele selle: vorbele nesatiose sunt mai nesufferite de câtu celle nesarate, verb'a nesatiosa e gretiosa*.

NESATIU, s. m., *insatiabilitas, inexplebilis cupiditas, gula, ingluvies, voracitas; insulsitas, fatuitas, tædium,*

fastidium; 1. contrariu la *satiu* : *nesatiu de mancare, de petreceri, de placeri, de gloria*; 2. desgustu, gretia, uritu nesufferitu ce ne adduce unu omu cu portarea sau vorbele selle : *e nesufferitu nesatiulu vorbeloru lui*.

NESATURARE, *nesaturatu, nescâmbare, nescâmbatu*, etc.; vedi *ne si* : *saturare, saturatu, scâmbare, scâmbatu*.

NESCATU, -a, vedi *câtu*.

NESCARE, vedi *care*.

NESCE, vedi *ce*.

NESCIENTE, adj. part., *nesciens*; care *nescie*, ignora : *nescienti de primele elemente alle detorieloru*.

NESCIENTIA, s. f., *nescientia, inscientia*; ignorantia, *insectia, imperitia*; calitate si fapta de *nesciente* : *asiá de barbari sunt, co se afla in completa nescientia de ce e bene si ce e reu; nescienti'a e mamm'a miseriei materiale si morale; in nescientia omulu âmblica orbulu fora ochi*.

NESCINE, vedi *cine si ce*.

NESCIRE, *nesciu, nesciui, nesciutu*, (vedi *ne si scire*), v., *nescire, ignorare, delirare*; 1. in genere mai raru, cu sensulu de negatione simpla a *scirei*, in frasi ca : *scire, nescire, nu connoscu ce pote fi; scii, nescii, cauta se te appuci a face ceti dicu*; 2. ca mai desu inse, (vedi 2 *ne*), in sensu pejorativu, si a nume : a) *a se face co nu scie : si ce sciti me rogu se nesciti; si ce scie, nescie; vai de pellea tea, deco nu vei nescire, ce scii*; b) *a nu vré a scire : a nesci parenti, amici, diei si omeni*; c) *a nu scí ce se cade : a nesci detoriele, artea sea*; d) *a fi incapace de a scire, a nu precepe a nu avé precepere, neci deprendera la ce s'ar cadé a avé : e rosinosu a nesci limb'a sea, limb'a mammei selle; a vorbi in nescire e a vorbi fora connoscentia de lucru si chiaru abate campii*; de aci : e) *nescire* = aiurare, delirare, perdere a mentei, a conscientiei, asiá co *a nesci* = a fi inconsciu de ce face si dice : *de trei dille morbulu s'a agravatu asiá, in câtu morbosulu e intr'una nescire completa*.

NESCIU, -a, adj., *nescius*, care *nescie* : *mentea nostra e nescia de fitoriu; mor-*

bosi in deliriu, nescii de sene; nesciu de detorie, de a scriere.

NESCIUTORIU, -toria, adj. s., *nesciens, insciens, ignorans*; care *nescie* : *nesciutoriu de detoriele selle*.

NESCIUTU, part. sup. subst., *nescitus, incognitus, ignoratus; inscius, inscitus, ignorans, imperitus*; 1. part. passivu : *lucruri sciute si nesciute, si abol. sciutele si nesciutele; ce cauta la noi acesti nesciuti, neauditi?* 2. part. act. intr. care *nescie, nesciente* : *nesciutii nu se precepu la nemica*; 3. supinu : *nu e de nesciutu*; 4. subst. abst., *cu sciutulu unoru-a si nesciutulu altoru-a*.

NESCOSSU, *nescrissu, nescursu, nescurtatu, nescabile, nescatu, nesceratu, nescemenatu, nescemire* = *nescemire, nescemtitu* = *nesemtitu, nescemtitoriu* = *nesemtitoriu, nescerabile, nescerparatu, nescemtitu, nescociabile, nescolubile, nescolutu, nescosomnosu, nescosomnu, nescopamentatu, nescopartu, nescopellatu, nescoperatu; nescopurcatu, nescopusu*, etc.; vedi *ne si* : *scossu, scrissu, scursu, scurtatu, secabile, secatu, seceratu, semenatu, semtire* = *sentire, semtitu* = *sentitu, semtitoriu* = *sentitoriu, separabile, separatu, smentitu, sociabile, somnosu, somnu, spamentatu, spartu, spellatu, speratu, spurcatu, spusu*, etc.; cumu si : *inseparabile, insociabile, insomnia*.

* **NESPILA**, s. f., fructulu *nespilului*.

* **NESPILU**, s. m., *mepilus*, (it. *nespilo* si *nepolo*, fructulu *nespola*, fr. *néflier*, fructulu *nèfle*); vedi *mepilu*.

* **NESSARE**, v., *nexare*; d'in *nessu* de la *nectere*, ca forma intensiva, leuata inse adesea cu sensulu primitivului *nectere* = *prendere, impreunare, innodare, allipire*; vedi si compositulu : *adnessare* = *annessare*.

* **NESSERE**, *nessui, nessutu*, v., *nexere*; in acellu-asi sensu cu *nectere*, de ôre ce *nessere* e, ca si *nessare*, formatu d'in *nessu* de la *nectere*.

* **NESSILE**, adj., *nexilis*, (it. *nessile*); d'in *nessu*, de la *nectere* = *nessere*, care se pote *nessere*, dispusu a se *nessere* : *vestimentele inainte de a fi testili, fura nessili; nessilea edera, nessilile plésse*.

* **NESSIONE**, s. f., *nexio*; actione de

nectere sau *nessere* : *nessionea plessi-
loru. lacioloru.*

* **NESSU**, (d'in *nectere*); 1. part. pass. **nexus-a** : *fire-le nesse in retella; perii nessi pre crescutulu copului; 2. s. m. reale, nexus-ûs = nessu-lu =* actione de *nectere, nessione*, cumu si ce *necte* sau e *nessu*, a) in genere : *nessulu bra-
cioloru in lupta drepta; serpele cu nes-
surile selle infascioru caduceulu; a strin-
ge bene cu unu nessu de fune, de curella,
de smicelle; mai vertosu figur. nessulu
intre causa si effectu, nessulu intre prin-
cipiu si consecentia; nessu logicu, nes-
sulu idecloru, nessulu argumentationei;
neci unu nessu in vorbele si cogitatio-
nile vostre; nessu politicu, nessulu Un-
gariei cu Austri'a; nessu federale, na-
tionale; b) in specie, la anticii Romani,
nessu=obligatione pentru detorie, con-
tractu de vendiare, si mai allessu, ser-
vitute a persoanei pentru una detoria; de
acî si ca s. m. personale, *nessulu*=cellu
ce se da in servitute pentru una detoria.*

* **NESSUTU**, part., d'in *nessere*.

NESTABILE, *nestabilitate, nestatutu,
nestemperare, nestemperatu, nestemperu,
nestersu, nestimabile, nestimatu, nestin-
su, nestrabatutu, nestramutare, nestra-
mutatoriu, nestramutatu, nestricatione,
nestricatiosu, nestricatu, nestrinsu, ne-
subjugatu, nesubordinatu, nesufferitu,
nesuppunere, nesuppusu, netacutu, ne-
taliatu, etc.; vedi ne si : stabile, stabi-
litate, stemperare, stemperatu, stemperu,
stersu, stimabile, stimatu, strinsu, stra-
batutu, stramutare, stramutatoriu, stra-
mutatu, stricatione, stricatiuosu, stricatu,
strinsu, subjugare, subordinatu, sufferitu,
suppunere, suppusu, tacutu, taliatu, etc.;
cumu si : instabile, instabilitate, inesti-
mabile, insubordinatu;—pre longa ace-
ste-a se se observe ce amu spusu in multe
casuri analoge, co adeco uele d'in aceste
compuse, nu su numai simpl'a negatione a
sensului d'in coventulu primitivu, ci aa
unu sensu positivu contrariu cellui ce are
coventulu simplu (vedi 2 ne), cumu, de
esemplu, *nestemperu*, care insamna nu
numai inquietus, = *fora stemperu*, ci si
mai vertosu: *angor, sollicitudo, anxie-
tas = ansietate, angore, sollicitudine.**

NESUENTIA, s. f., *nisus, conatus,
conamen, tendentia, adoperatione, in-
cordare de poteri spre a face ceva: ne-
suenti'a omului spre bene.*

NESUIRE, -escu, v., *nitri, conari, a
tende, a se adoperá, a si incordá pote-
rile spre a face ceva: toti omenii nesuescu
spre bene.*

NESUITORIU, -toria, adj. s., *nitens,
conans, care nesuesce.*

NETEDIA si *netidia*, s. f., *levitas,
levor, politura, nitiditas; calitate de ne-
tidu : netedi'a faciei unui june inco im-
berbe; netedi'a faciei grassa, formosa si
ilare; netedi'a placei bene frecata, a su-
perfaciei unei apa neagitata de ventu, a
unui speclu.*

NETEDIARE, *netediu, netediutu*, v.,
*nitidare, levigare; expedire; a face ne-
tidu, si de aci, a usiorá, a descureá, a e-
lucidá, a redicá pedicele, obstacelle, etc.:
a netediá armele, polindu-le si frecan-
du-le; a netediá callea; a netediá terre-
nulu, solutionea unei cestionee obscura,
(compara si it. *nettare*, fr. *nettoyer*);
vedi si *netedire*.*

NETEDIATIONE, s. f., *levigatio, po-
litio, politura; expeditio, actione si re-
sultatu allu actionei de netediare : ne-
tediacionea callei, placeloru metallice,
terrenului.*

NETEDIATORIU, -toria, adj. s., care
netedia=levigator, politor, explanator,
expeditor : *netediatorii callei.*

NETEDIATU, -a, part., *levigatus, po-
litus, expeditus : calle netediata, arme
bene netediate.*

NETEDIATURA, s. f., actione si ef-
fectu allu *netediarei*=levor, politura :
netediatur'a callei.

NETEDIME, s. f., *levor, politura,
nitiditas, planities, expedita planities,
aequor; calitate de netidu, cumu si ceva
netidu : netedimea perului, apeii unui
lacu limpedu si neagitatu de venturi ;
dupo mai multe valli si colline, urmedia
una vasta netedime de câmpu.*

NETEDIRE, -escu, v., *nitidare, levi-
gare, polire, expedire, complanare, æ-
quare, exæquare, mulcere, blando pal-
pari; a face netidu, camu in acellu-asi
sensu cu allu formeii netediare : nete-*

dimu pèrulu. unguindu-lu si peptenandu-lu; callii se netedeseu tessellandu-i; a netedi lemnulu cu securea; plaeele metallice se netedescu prin politura, precumu petrele se netedescu prin frecatura; fig. a si netedi stylulu, espressionea; a netedi callea, a) proprie, a face netida, plana, fora obstacle; b) metaforice, a facilitá, a face se dispara difficultatile: a si prepará si netedi callea la domnia, desfacundu-se de rivali; de aci: netedire=facilitare, descurecare, elucidare, esplicare, etc.: a netedi solutionea unei spinosa cestione; — a netedi unu callu: a) proprie, a lu tessellá, ß) metaf., a lu manganiá, a lu palpá spre a lu manganiá; asiá si: a si netedi amic'a pre fronte; cineva si netedesc barb'a in semnu de satisfuctione; si metaf., a lingusi; — inse: a netedi spinarea euiva=a lu bate bene.

NETEDIORU, -a, adj., nitidulus, diminutivum d'in *netedu*, pronuntiatu pre a locuri si: *neteioru = netedioru*.

NETEDITATE, s. f., vedi *netiditate*.

NETEDITIONE, s. f., levigatio, politura, nitiditas, nitor; expedita planities, æquor; actione si effectu allu actionei de *netedire*: *neteditionea armoru prin continua spellatura si frecatura; neteditionea faciei unni limpide lacu nebatutu de ventu*.

NETEDITORIU, -toria, adj. s., levigator, politor, complanator, expeditor, blanditor; care *netedesce*: *neteditorii callei*.

NETEDITU, -a, adj. part., nitidatus, levigatus, politus.

NETEDITURA, s. f., camu in acellu-asi sensu cu allu forme *neteditione*.

NETEDU si *netidu -a*; adj., nitidus, politus, limatus, levis, enodis, imberbis, glaber, planus, æquus, expeditus, commodus faciliis; clarus, liquidus, (it. nitido si netto, isp. neto, port. nitido si nedeo, prov. net si ned, fr. net); oppositu la *aspru, netidu*=care nu are *asperitati* de neci unu genu, appropriatu prin sensu de *luciu* sau *luciosu*, de si sunt multe *netide* fora se fia si *lucie* sau *luciose*: precumu sunt si multe *lucie* sau *luciose* fora se fia si *netide*; 1. proprie si in genere: *una campánia*

*netida n'are valli, n'are colline, n'are paduri; faci'a marei lena e netida si lucia; marmorea si alte petre se facu deplenu netide prin frecatura; prin limatura devinu netide lucrurile fabricate d'in metalle; faci'a unni omu netida e fora ruge, fora pèru, fora bube, fora negelli; pèrulu unsi si peptinatu e netidu; calle netida, pelle netida, mãne netide; lemmu netidu, scortia de lemmu netida; a descende de pre monte in campánia netida; a avé facia spana si netida; pullii de passerii sunt cátuva netidi si fora penne pre pelle; 2. metaforice, a) vorbindu de cogitare si cogitate, cumu si de stylu: *stylulu e netidu*, espressionea e *netidu*, *frasile sunt netide*, *candu sunt nu numai polite si curate de veri-ce asperitati ce vettema urechi'a si sensulu armoniei si mesurci, ci inco limpide si plene de claritate*; asiá si: *cogitari netide, idee netide = lumineuse, splendide, allesse*; b) in genere, facile, commodu, placutu, etc.: *nu e netidu a dormi cu capulu pre petre; nu e netidu a se colcá pre spini; vorbele ce aude cineva, i vinu sau nu netide*; si ca adv., *nu mi a venitu netidu, candu am auditu acésta-a; a nu dormi pre netidu*.*

NETEMERE, *netemutoriu = netemitoriu, netemutu, netemperante, netemperantia, netemperatu*, etc.; vedi *ne si temere, temutoriu = iemitoriu, temperante, temperantia, temperatu*, etc., cumu si: *intemperante, intemperantia*.

NETEMPORIU, (*netempuriu*), -a, adj. *intempestivus*, care nu e *temporiu*, care nu vine la tempu, sau vine inainte de tempu, prematuru.

* NETERE, *netui, netutu, v., nitere* vedi *netescere*.

NETERMINABILE, *neteterminatu*; vedi *ne si: terminabile, terminatu*, cumu si *interminabile*.

* NETESCERE, *netescui, netescutu, v., nitere, nitescere*, (vedi si *netire, escu*), a fi *netidu*, a luci, straluci, etc.: *cerulu serenu netesce; terr'a si tote de pre dens'a netescu vér'a; netescu perii animaliloru grasse si linse; netescu gránele mature, florile desvolte*: — *espressionile nitescu*.

NETESELLATU, *netestatu*, vedi *ne* si: *tessellatu*, *testatu*, cumu si *intestatu*.

NETIDETIA, s. f., (compara it. *net-tezza*), : si

NETIDITATE, s. f., *nitiditas*, *nitor*, *levor*, *politura*, *æquor*, *expedita planities*, *claritas*; calitate de *netidu*, cumu si *ceva netidu*: *neteditatea faciei*, *callei*, *espressionei*.

NETIRE.-escu, v., vedi *netescere*.

NETOLERABILE, *netolerante*, *netolerantia*; vedi *ne* si: *tolerabile*, *tolerante*, *tolerantia*, cumu si: *intolerabile*, *intolerante*, *intolerantia*.

* NETORE, s. f., *nitor*; calitate de *netidu*, intru câtu ea e activa asupr'a sensului; splendore: *netorea placeloru polite*, *netorea coloriloru*, *netorea luciului marci*; *netorea periloru*, *faciei*, *formosetiei*, *espressionei*, *formei si a cogitarei*; *netorea si magnificentia descripționiloru*, *cultului*.

NETORSU, vedi *ne* si *torsu*.

NETOTIA, (pron. *netotia*), s. f., *stultitia*, *stoliditas*, *stupor*, *ineptia*, *amentia*, *insania*, *dementia*; calitate si fapta de *netotu*, mai vertosu in insemnarea coventului de sub 2.: *netotia de copillu*, *de muliere nebona*; d'in *netoti'a tea am perdutu si eu una causa drepta: nu e netotia se arrunci copillulu d'in bracie diosu? ce su netotiele aste-a?*

NETOTU,-a, adj., 1. mai raru in sensulu de pura negatione, non totus, *maucus*, *incompletus*, *imperfectus*, care *nu* e totu, *deplenu*, in frasi ca: *totu*, *netotu*, *vreu se am acestu lucru*; *toti*, *netoti*, *cauta se mergemu impreuna peno acollo*; a nasce *copilli totu netoti si copille totu netote*; 2. ca mai desu inse si in speciale, cu sensu pejorativu, *staltus*, *stolidus*, *ineptus*, *stupidus*, *amens*, *demens*, *desipiens*, *insipiens*, *insanus*, *carui-a*, *lipsesce*, cumu se dice, una *doga*, sau are mai multu una *doga*, *carui-a lipse-sce mentea de totu sau care n'are tote mentile*: *stultu*, *stupidu*, *bou*, *ineptu*, *smintitu*, *nebonu*, etc.: *ce muliere netota! ce omeni netoti! netoti se chiama si se chiama una specia de Tigani*, *cari la furia erau in stare se se bata*, *dandu unii in altii cu proprii loru co-*

pilli; si absol. *cu netotulu nu te poti intellege*, *cu netot'a nu poti trai in casa*.

NETRAMISSU, *netrecutu*, *netreic-ratu*, *netunsu*, *neturburare*, *neturburatu*, *netyparitu*, *neudatu*, etc.; vedi *ne* si: *tramissu*, *trecutu*, *treieratu*, *tunsu*, *turburare*, *turburatu*, *typaritu*, *udatu*.

NEUALE si *nevale*, adj., *nivalis*; de *neue*, relativu la *neue*: *dille neuali*, in cari ninge *neue*; *apa neuale*, de *neue*; *sarutare neuale*, *rece*; *calli de candore neuale*, ca *neuea de albi*.

NEUARE si *nevare*, v. impers., *nivere*, (it. *nevare*), a cade *neue*=a ninge.

NEUARIU si *nevariu,-a*, adj. s., *nivarius*, (it. *nivajo-a*); relativu la *neue*; — subst. reale, a) m. *neuariu*, si b) f. *neuaria*, α) mare cantitate de *neue*, β) vasu de *neue* spre a reci *ceva*; — in sensu de multime de *neue* si form'a *neuaria*.

NEUATU si *nevatu,-a*, *nivatus*, (it. *nevato-a*), 1. part. coperitu de *neue*: *crescetete de monti neuate*, sau recitu cu *neue*: *apa neuatu*; 2. s., a) m., *neuatu*=actione de *nevare*; b) *neuata*, cantitate de *neue* caduta.

NEUE, si *neve*, (dupo pronuntie locali si *nec*, *né*), s. f., *nix*, abl. *nive*, (it. si port. *neve*, isp. *nieve*, prov. *neu* si *nieu*, v. fr. *nief*, *neif* si *noif*, n. fr. *neige*); *ninsore*, ce a *ninsu*, *picatura de ploia* in forma de flocci sau fulgi albi: *multa neue a cadutu in esta ierna: iern'a trecutu nu a cadutu de locu neue: albu ca neue'a*, *mai albu de câtu neuea*; *spellá-me-vei si mai vertosu de câtu neuea me voi'u albi*; fig. *neuea capului betraniloru*, *perii albi*; *neuea guttului faciei unci formosa*.

NEUICARE, si *nevicare*, v., *nivore*, *nivescere*, (it. *nevicare*), 1. a ninge; 2. a albi ca *neuea*.

NEUITATU, vedi *ne* si *uitatu*.

NEUNIRE, *neunitu*, *neunsu*; vedi *ne* si: *unire*, *untu*, *unsu*.

NEUSITATE, si *nevositate*, s. f., (it. *nevosità*), statu de *neuosu*.

NEUSU, si *nevosu,-a*, adj., *nivosus*, (it. *nevoso*); plenu de *neue*: *iern'a neusa*, *monti neuosi*; fig. *peri neuosi*.

NEURALGIA, *neuricu*, etc., vedi: *neuralgia*, *neuricu*, etc.

NEURMATU, *neuscatu, neusitatu, neutile, neutilitate*; vedi ne si : *urmatu, uscatu, utile, utilitate* cumu si: *inutile, inutilitate*.

* NEUTRALE, adj., (it. *neutrale*), relativu la *unu neutru*, de *neutru*; (vedi *neutru* ca subt.); *opinioni neutrale, attitudine neutrale*; — lenatu inse si cu intellesulu ce are form'a *neutru*: *cetatiuni neutrale in cert'a d'intre partite; t'erra neutrale, stutu neutrale*.

* NEUTRALISARE, v., (ital. *neutralizzare*; fr. *neutraliser*); a face *neutrale* sau *neutru*: a *neutralisá una t'erra*; a *neutralisá unu acidu, una base*; *poterile publice alle statului. in locu de a se bilanciá, nu facu adesea de cátu a se neutralisá; a neutralisá unu reu cu altu reu*.

* NEUTRALISATIONE, s. f., (it. *neutralizzazione*, fr. *neutralisation*); actione si effectu de *neutralizare*: *neutralisationea unui acidu*.

* NEUTRALISATORIU, -toria, adj. s., care *neutralisa*.

* NEUTRALISATU, -a, part., (it. *neutralizzato*, fr. *neutralisé*): *acidu neutralisatu, proiecte neutralisate*.

* NEUTRALITATE, s. f., (it. *neutralità* si *neutralitate*, fr. *neutralité*); calitate, statu de *neutrale*, sau de *neutru*: *neutralitatea celloru alte poteri in bellulu d'intre Franci'a si Germani'a; a respectá neutralitatea unui statu, unei terre, unei cetati; in epocela de disensione civile e greu a pastrá neutralitatea; a tiné, a observá una stricta neutralitate facia cu statele sau partitele in lupta; neutralitate de teritoriu; neutralitate armata; neutralitatea ucideloru sau basiloru te pune in stare de a nu lucrá ca acide sau ca basi*.

* NEUTRU, -a, adj. s., *neuter*, (it. *neutro*, fr. *neutre*; — d'in ne si *uter*, asiá *déro*): 1. proprie, *neci care* = (*neci unulu d'in doi*); in acestu intellesu, dupo analogi'a celloru alte covente de acea-asi categori'a, cauta se aiba flessioni casuali: sing. nom. si acc. *neutru, -a*, gen. si dat. *neutru, -i*, si *neutrei*, nom. si acc. *neutri-e*, gen. si dat. *neutoru*, cumu: a) ca nominativu: *d'in aceste proposi-*

*tionu neutr'a nu mi place: d'in antici si moderni neutrii nu su de preferitu in modu absolutu; b) ca accusativu: d'intre ellu si tene neutru nu potu allege; si unii si altii sunt miselli, pre neutri nu poti preferi; c) genetivu: a neutru d'in voi nu e cartea ce amendoi revindicati; d) dativu: fiendu co amendoi cereti acellu-asi lucru, nu lu dau neutru; e) cu prepositioni: nu inclina bilanca in neutra parte; nu se decide pentru neutra muliere neci pentru cea formosa si paupera, neci pentru cea urita si avuta; sunt fientie, chiaru fientie omenesci, cari nu tinu de neutru genu, cari n'au neutru sessu; 2. prin metafore, care nu e neci un'a neci alt'a d'in doue sau si mai multe categorii, a) in genere: se cercetámu ce e bonu, ce e reu, ce e neutru, adeco indifferente, neci bonu, neci reu; b) in specie, α) in grammatica: *genu neutru*, neci masculinu, neci femininu, lipse de genu addeveratu, si in acestu sensu si *sessu neutru; verbu neutru*, ce nu pote avé constructione neci passiva, neci activa: *sedere, stare, dormire, etc.*, sunt *verbe neutre*; sunt si *reflessive neutre*, cumu: *a se plange*; β) in scientie naturali: *flore neutra, planta neutra*, care nu are neci *stamine*, neci *pistillu*; *sare neutra*: α') in care basea sau acidulu sunt completu saturate, asiá in cátu resultatulu combinationei loru n'are *sapore neci alcalina, neci acida*, si nu esercita neci una actione asupr'a coloriloru vegetali; β') in care *oxygeniulu acidulu* sta cotra allu *basei* in acea-asi proportione ce essiste in combinationile celle mai *neutre*, in cari pote intrá acellu-asi *acidu*: asiá de essemplu, in *carbonatele neutre acidulu* contine de doue ori atátu *oxygeniu* cátu contine *basea*, éro in *sulfate* contine de trei ori atátu-a; se cere *déro* pentru tote *sarile neutre* ce au acellu-asi *acidu*, acea-asi proportione de *oxygeniu* iu tote *basile*, de cari se pote saturá acestu *acidu*; asiá *déro: una sare neutra prin compositionea sea se pote se nu fia neutra din partea actionei selle asupr'a coloriloru*; de acea-a se dice: *sare neutra cu reactione acida*, *déco rosesce heliotropiulu, ca sulfatulu**

de alumina, in opposizione cu: *sare neutra cu reactione alcalina*, *déco* verdesce *heliotropiulu*, ca *boratulu de soda*; — *insecte neutre*, la cari nu se potu observá urme de organe sessuali: *albinele sunt neutre*; — in physica se applica numele de *neutru* la veri-ce agente physicu, care nu manifesta activitate actuala: *electricitate neutra*; γ) in politica, care nu iea parte cu neci un'a d'in poterile sau partitele in lupta: *potere neutra, state neutre*; *drepturile neutriloru in tempu de bellu, flamura neutra, navi alle neutriloru; cetatiani neutri sunt cei mai rei d'in cetatiani, pentru eo arréta nepèsu de lucru publicu; numai strainii sunt detori a stá si remané neutri in certele si luptele cetatianiloru terrei, in care petreecu acci straini*; de ací in genere, *neutru* = care nu se amnesteca, neci vre a se amnestecá in affacerile si desbaterile altoru-a, indifferente, nepesatoriu, etc., — *terrenu neutru*, ce nu e allu neminui, in care neci unulu d'in vecini nu pote invade sau face bellu: *térr'a nostra e declarata si reconoscuta in dreptutu europeanu ca térra neutra*; fig. *déco nu ne potemu intellege si uní pre terrenulu interessiloru nostre particulari, se uitámu, pentru unu momentu, a ceste interesi, ea se ne intellegemu si unimu pre terrenulu neutru allu interessiloru nationali*.

NEVALE, *nevare, nevariu, nevalu*; vedi: *neuale, neulare, nevariu, nevalu*.

NEVEDERE, *nevedutu*, vedi *ne* si: *vedere, vedutu*.

NEVENDICARE, *nevendicatu*, vedi *ne* si: *vendicare, vendicatu*.

NEVENDUTU, -a, vedi *ne* si *vendutu*.

NEVETTEMARE, *nevettetmatoriu, nevettetmatu*; vedi *ne* si: *vettemare, vettematoriu, vettematu*.

NEVICARE, vedi *nevicare*.

NEVIOLARE, *neviolabile, neviolatu*; vedi *ne* si: *violare, violabile, violatu*, cumu si *inviolabile*.

NEVISIBILE, vedi *ne* si: *visibile*, cumu si *invisibile*.

NEVOLIA (cu *l* molliatu, *nevoia*), s. f., l. mai raru cu sensulu de pura negatione a simplului *volia*, lat. **volentia**,

in espressioni generali, ca: *de nevolia* = **gravate, invite, ingratii** = *fora volia bona*, fora tragere de *âanima* = fr. *à contre-cœur*; *de volia de nevolia* = **volens-nolens** = fr. **bon gré malgré**: *de volia-de nevolia veti face ce ve dicu*; *cu mare nevolia* = **gravate**: *cu mare nevolia s'a indoratu a mi responde la persistentile melle cereri si rogationi*; 2. ca mai desu cu sensu pejorativu, leuatu mai vertosu ca concretu, asiá co *nevolia* = **ceva ce nu vremu**, contrariu *volientiei* = **dorentiei, ânimei nostre**, sau: **ceva ce se impune volientiei**; ce **nemicesce volienti'a nostra**, si de ací: *ceva greu, nesufferitu*, etc., a nume: a) **necessitas, vis, violentia**, necessitate, fortia majore **ceva ce nu se pote se nu se faca**, contra care nu se pote resiste: *nevoli'a nu are lege*; *de nevoli'a cutitului ce mi au pusu la guttu a cautatu se mi plecu capulu*; *care e nevoli'a ce v'au constrinsu a face ce nu se cade?* *de nevolia face omulu si ce nu vre*; absolutu: *nevolia* = **necessitate naturale**, cumu: *a appucá pre cineva nevoli'a pre calle*; *nu si face cineva nevoliele in oculi altoru-a*; b) **opus, usus, egestas, inopia, miseria** = **lipse mare, sentita miseria, paupertate lucia**: *amicii avutiloru fugu de acesti-a candu cadu in nevolia*; *déco nu mi adjuti la nevolia, candu mie ap'a la gura, ca se nu me inchida pentru detorie, ce nevolia mai am de tene?* *nu e nevolia de voi*; *n'am nevolia de nemine, de bannii neminui, de adjutoriulu neminui; nu su in nevolia de banni, de bracie, de adjutorie; ce nevolia e de noi? ce nevolia de voi? e nevolia de unu bonu capitánu; de ar fi nevolia de noi, ne ar chiamá si rogá; prin marile perderi ce a sufferitu in comerciulu, bietulu omu se afla in mare nevolia; nevoli'a invétia pre omu; nevoliele casei, familiei*; c) in genere, **res adversa, malum, incommodum, casus, infortunium, calamitas, cruciatus, tormentum, labor, gravamen, molestia, tribulatio, anxietas, difficultas** = **lucru reu, intemplanare rea, reu in genere, lucru greu, positione grea, difficultate, greutate**, etc., de la calamitatea si afflictionea cea mai desperatoria peno la contrarietati si sup-

perari mai usiore, déro neplacute si grele de sufferitu: *bellu, famete, peste, tote nevoliele au cadutu pre noi in acestu annu; prin multe si complite nevolie au trecutu biét'a nostra térra; terranii mai vertosu supportau aceste nevolie; a portá tote nevoliele casei, alle statului; mi su destulle nevoliele melle, fora se me mai incarcu si cu nevoliele altoru-a; adjutati pre celli in nevolia; omulu se adjute pre omu la nevolia: co-ci in nevolia are omulu nevolia de adjutoriulu omului; de cátu cu unu misellu la castigu mai bene cu unu omu cumu se cade la nevolia; cu mare nevolia am potutu scote carrulu d'in tina; a trage mari si grele nevolie pre calle; nevoliele nu cadu pre petre, ci pre omeni; de aci locutionea batuta: a nevolia, leuatu si ca adverbii: a nevolia = difficile, difficulter: a nevolia sui, déro usioru descendi; a nevolia se cresce unu copillu, a nevolia ve missicati, a nevolia ne determinamu a face ce nu ne place: si ca adj.: a nevolia = difficilis: lucru a nevolia, a nevolia e a face d'in neomu unu omu; mai a nevolia e a custodi una muliere de cátu una turma de liepuri; — acea-asi locutione scrisa intr'un'a: a nevolia, construita apoi si cu prep. cu: cu a nevolia = cu anevolia: cu a nevolia lu vei poté induplecá; — lucru de nevolia: α) facutu in nevolia, (in sensulu de sub 1.), β) in sensulu de sub 2: α') facutu d'in necessitate; β') de lipse, de neapperata lipse; γ') reu mare, calamitate, periclu, difficultate, etc.: lucru de nevolia are se se intemple, se se petreca: γ) déro si in sensulu de la urmatoriulu: d) ineptus, socors = persona care nu se precepe, si mai reu care nu vre se se precepa, care totu ce face, face reu, incetu sau pre dosu, care e una greutate, sarcina grea si inutile pentru altii, stultu, indolente, fora energia, etc.; in frasi ca: nevolia de servitoriu, nevolia de muliere, nevolia de copillu: ce poti face bonu cu nevoliele aceste-a de omeni?*

NEVOLIENTE, adj. part., nolens, invitus, gravans; laborans, operam navans, diligens, industrius; 1. in insemnarea

de sub 1. a verbului nevolire: volienti nevolienti, cauta se facemu ce ni a dissu Domnulu; nevolienti si abiá respondera la intrebarile nostre; 2. in insemnarea de sub 3. a verbului nevolire: nevoliente a terminá prin altii bene si currendu lucrulu ce ensusi cu mare nevolentia abiá pote face, (vedi si: nevolentia, nevolire).

NEVOLIENTIA, (cu l molliatu: nevolentia, nevolentia), s. f., calitate si fapta de nevoliente, 1. nolentia: cu volentia-nevolentia, lucrulu cauta se lu faceti; 2. gravamen, labor, opera, nisus, diligentia, industria; cu tote nevolentiele nostre n'amu potutu essí la bonu capetu; nevolentia de a se perfectioná, de a se inavuti, de a perveni la potere; 3. difficultas, obstaculum, impedimentum = greutate, pedica: cu mare nevolentia ne potemu sui susu; — de aci si compos. anevolentia.

NEVOLIENTIOSU, -a, (pron. si. nevoiosu), adj., plenu de nevolentia sau anevolentia = invitus, gravis, laboriosus, difficilis: mice, déro nevolentiose lucrari.

NEVOLIOSU, -a, (si nevoiosu, vedi nevolia), adj., plenu de nevolia; 1. in sensulu coventului nevolia de sub 1. invitus, nolens, gravans, aversus, tristis, mæstus, alienus: face ce i dici, déro face nevoliosu; cu pucinu mai inainte erai plenu de volia bona si de ilaritate, de ce acumu pari nevoliosu? 2. in sensulu coventului nevolia de sub 2. gravis, incommodus, difficilis, laboriosus, operosus: positione nevoliosa; lucrari nevoliose pentru altii mai potenti si mai desteri ca noi; nevoliosa sarcina ti ai leuatu asupra; — in acestu sensu si anevoliosu, d'in anevolia = a nevolia, (vedi nevolia).

NEVOLIRE, (cu l molliatu: nevoire), -escu, v., 1. mai raru in sensu de pura negatione a simplului volire, nolle, involuntarie vei invite, gravate agere: volindu-nevolindu cauta se ne suppunemu ordiniloru; — mai desu, cu sensu analogu cu allu substantivului nevolia sub 2. si a nume: a) cogere, vim afferre = a face se faca de volia

de *nevolia*, a constringe, a necessitá: *me nevoliti a spune vorbe ce nu ve voru placé; mai vertosu sub form'a participiale, nevoitu: me vedu nevolitu a spune ce nu asiu vré; fura nevoliti a acceptá pacea cu celle mai grele si chiaru rosinose conditioni; nevoliti de miseria a se avili si cersi de la altii victulu de tota diu'a; b) ca mai desu, si in specie sub forma reflexiva, a se nevolire = niti, summa vi niti, eniti, operam dare, diligenter et industrie agere = a si in cordá poterile, a si pune tote poterile, a se adoperá, a laborá, a lucrá d'in tota ánim'a la ceva greu si laboriosu, etc.: *ne nevolimu a attinge perfectionea la care a nevolia pote adjunge omulu; in desertu me nevoliescu a face d'in voi omeni cumu se cade.**

NEVOLITU, (*nevoitu*); vedi *nevolire*.

NEVOSU-*a*, adj., vedi *nevosu*.

* NEVRADE, s. f., *nevra*, (*νευράς*, compara si fr. *névrade*; vedi *nevru*); 1. specia de plante, ce escita *nervii*, numita si *manica*, (= *érba manica*, ce casiona *mania*); 2. specia de planta, numita si *poteriu*; 3. genu de plante d'in famili'a rosacielloru.

* NEVRADIU si *neuradiu*, -*a*, adj. s., (fr. *neuradé*), care sémena cu *nevradea*; s. f. pl., *nevradie*, familia de plante rosacie cari au de tipu genulu *nevrade*.

* NEVRALGIA si *neuralgia*, s. f., (fr. *névralgie*, it. *neuralgia* si *neuralgia*, d'in *νεῦρον* = *nevru*, si *ἄλγος* = *dorore*), *dorere de nervi: nevralgia frontale, massellare*.

* NEVRALGICU si *neuralgicu*, -*a*, adj., (fr. *névralgique*), relativu la *nevralgia: dorori nevralgice*.

* NEVRAMPHIPETALU si *neuramphipetalu*, -*a*, adj., (fr. *névramphipetale*, d'in *νεῦρον* = *nevru*, *ἀμφί* = *impregiuru*, si *πέταλον* = *petalu*); care are petale provedute cu una nervatura de giuru impregiuru; s. f. pl., *neuramphipetale*, nume datu plantelloru *synantherie*.

* NEVRARTERIALE si *neurarteriale*, adj., (fr. *névarteriel*), ce tine si de *nervi* si de *arterie*.

NEVRERE, v., vedi *ne* si *vrere*, cumu si *nevolire*.

* NEVRICU si *neuricu*, -*a*, adj., ne-

vricus si *neuricus*; relativu la *nevru* = *nervu*: vedi *neuricu*.

* NEVRILEMMA si *neurilemma*, pl. *neurilemmate*, (fr. *névrilemme*, d'in *νεῦρον* = *nevru*, si *λέμμα* = *membrana*, *fascia*); membrana ce infasciora *nervii* cerebrului si care contine una materia *albittiosa*, care nu e de cátu *medulla ensasi*.

* NEVRILEMMATICU si *neurilemmaticu*, -*a*, adj., (fr. *névrilemmatique*), relativu la *neurilemma*.

* NEVRILEMMITE si *neurilemmite*, s. f., (fr. *névrilemmite*), *inflammatione a nevrilemmei*.

* NEVRITE si *neurite*, s. f., (fr. *névrite*), *morbu, inflammatione de nevri* = *nervi*.

* NEVRITICU si *neuriticu*, -*a*, adj., (fr. *névritique*), relativu la *nevrite: remedie nevritice*.

† NEVRO si *neuro*-, (d'in *νεῦρον* = *nevru* = *nervu*), in multe compositioni scientifiche, cumu: *nevrobatu* si *nevrobatu*, *nevrobata*. (*νευροβάτης*, d'in *βάτης* = *ámblatoriu*), care *ámbla*, *jóca* pre unu *nevru* = *fune subtire*, in oppos. cu *funambululu* = care *ámbla* sau *joca* pre *fune*; de aci: *nevrobaticu* si *nevrobaticu*, -*a*, adj., relativu la *nevrobatu: destertate nevrobatica; f. reale, nevrobatice'a*, arte a *nevrobatulu*; *nevrogamia* si *nevrogamia*, s. f., (fr. *névrogamie*, d'in *γάμος* = *nunta*), *magnetismu animale* = *pretensa comunione nervica* intre magnetisatoriu si magnetisatu; *nevrographia* si *nevrographia*, s. f., (fr. *névrographie*, d'in *γράφειν* = *seriere*), *descriptione a nerviloru, tractatu asupr'a nerviloru*; de aci si: *nevrographu* si *nevrographu*, s. m., (fr. *névrographe*), *auctoriu de nevrographia; nevrographicu* si *nevrographicu*, -*a*, adj., relativu la *nevrographu* sau la *nevrographia; nevroide* si *nevroide*, adj. s., *nevroides*, (*νευροειδής*, fr. *nevroide*, d'in *εἶδος* = *forma*), care are forma de *nervu*; ca s. f. *nevroideca*, specia de planta, de *laptuca*; *nevrologia* si *nevrologia*, s. f., (fr. *névrologie*, d'in *λόγος* = *discursu*), *partea anatomiei* sau a *mediciniei* care tracta despre *nervi*; de aci si: *nevrologu*, s. m., *auctoriu de nevrologia; nevrologicu*, -*a*, adj., relativu la *nevrologia* sau la *nevrologu; nevroma* si *nevroma*, pl. *nevroimate*,

(fr. *névrôme*), tumore, inflatura a nerviloru; *nevromyelite* si *neuromyelite*, s. f., (fr. *névromyéélite*, d'in *μυελός* = medulla), inflammatione a *medullei spinale*; *nevroparalysia* si *neuroparalysia*, s. f., (fr. *névroparalysie*), *paralysia* a nerviloru; de aci si: *nevroparalyticu*, si *nevroparalyticu*, -a, adj., relativu la *nevroparalysia*, si ca subst. personale, *unu nevroparalyticu*, care suffere de *neuroparalysia*; *nevropathia* si *neuropathia*, s. f., (fr. *névropathie*, d'in *πάθος* = affectione, sufferentia), affectione, morbu de nervi; *nevropathologia* si *neuropathologia*, s. f., (fr. *névropathologie*), *pathologia* a nerviloru; *nevrophlogose*, si *neurophlogose*, s. f., (fr. *névrophlogose*, d'in *φλόγωσις* = inflammatione), inflammatione a nerviloru; *nevroporu* si *neuroporu*, s. m., (fr. *névropore*), genu de plante; *nevropteru* si *neuropteru*, -a, adj. s., (fr. *névroptère*, d'in *πτερόν* = aripa, aripiora), care are aripele tessute d'in *nervi* = *vene* transparenti; s. f. pl., *neuroptere*, ordine d'in classea insecteloru; *nevropterologia* si *neuropterologia*, s. f., (fr. *névroptérologie*, d'in *λόγος* = discursu), parte a scientiei naturale care se ocupa cu *neuropterele*; de aci si: *nevropterologu*, s. m., auctoriu de *nevropterologia*; *nevropterologicu*, -a, adj., relativu la *nevropterologia*; *nevropyru* si *neuropyru*, s. m., (fr. *névropyre*, *πῦρ* = focu, febre), febre de nervi, febre nervosa; adj., *nevropyricu*, -a, adj., relativu la *nevropyru*; *nevrose* si *neurose*, s. f., (fr. *névrose*), morbu de nervi in genere; *nevrosicu*, -a, adj., relativu la *nevrose*; *nevrosceletu*, si *neurosceletu*, s. m., (fr. *névrosquélette*, *sceletu* allu nerviloru, totulu osseloru ce infasciora partile centrale alle sistemei nervosa; *nevrosceleticu*, -a, adj., relativu la *nevrosceletu*; *nevrospastu* si *neurospastu*, s. m., *neurospaston*, (*νευροσπαστον*, fr. *neurospaste*, d'in *σπαστός* = trassu), specia de papsia ce se pune in miscare prin *funicule*, sföre, si in speciale, papsia ce se portá in Baccanali; *nevrosthenia* si *neurosthenia*, s. f., (fr. *névrosthénie*, d'in *σθένος* = potere, vigore), escessu de irritatione, inflam-

matione, incordarea nerviloru; *nevroticu*, -a, si *neuroticu*, adj., (fr. *névrotique*), relativu la *nevrose*: *remediu neuroticu*; *nevrotomia* si *neurotomia*, s. f., (fr. *névrotomie*, d'in *τομή* = taliare, operare), dissectione a nerviloru, operatione chirurgica la unu nervu; de aci si: *nevrotomu* si *neurotomu*, subst. personale, care face *nevrostomia*; *nevrotomiu* si *neurotomiu*, subst. m. reale, instrumentu, scalpellu ce serve la *neurotomia*.

NEVROSU, si *nevosu*, -a, adj., *nevrosus*, plenu de *nevri*, vedi: *nevru* si *nervosu*.

NEVRU, si *nevru*, pl.-i, *nervus*; in acellu-asi sensu cu *nevru*, cu acésta differentia, co form'a *nevru* se applica numai in sensu propriu si materiale, déro neci de cum in sensu metaforicu, si cu atátu mai pucinu in sensu ideale: nu se dice, de essemplu: *nevrule styhului*, in locu de: *nervulu styhului*.

NEVRUTU, -a, vedi *ne* si *vrutu*, cumu si *nevolire*.

NEVULNERABILE, *nevulneratu*; vedi *ne* si: *vulnerabile*, *vulneratu*, cumu si: *invulnerabile*.

NEXERE, *nexile*, *nexu*, etc.; vedi: *nessere*, *nessile*, *nessu*.

1 NI, pronome conjunctu pers. I pl. dat. *nobis*, vedi 1 *ne*.

2 NI, exclamazione, specia de imperativu, cu care, 1. se striga la câni se se duca, se nu mance ceva, se fuga, se nu latre, se nu musce, etc., *abi: ni, de acollea; ni, catellu*;—se dice si la copilli, candu voru se musce: *ni, catellu, nu muscă*; 2. se pune in vedere ceva, *vide, ecce, en*,—écco, vedi!

1 NICA = *nica* = *νίκα*, proprie, imperativu d'in *νικάειν* = *vincere*, 1. la anticii Romani, se aplicá ca exclamazione, cu care fia-care parte de spectatori, la circu, animá pre luptatoriulu favoritu de dens'a; 2. in limb'a nostra se applica érosi numai la inscriptionea de pre crucile mormentali; cea mai commune inscriptione de pre aceste cruci e in addeveru: *Jesu-Christu nica*.

2 NICA, s. f., *nictatio*; *mica*, *hilum*; actione sau actu de *nicare*, *clipa: intr'una nica de ochiu* = fr. *en un clin*

d'œil; a face nica = a face semnu cu ochiulu, si in genere, a face semnu; 2. metaforice, mica, miga, nemica, seccatura.

NICAIRE, adv., nullibi, vedi *necaire*.

NICARE, v., *nicere*, *nictare*; a inchide ochii, a missică ochii, a clipí; si de aci, in genere, a missică capulu, mâ-nule, etc., a dá semnu prin missicare de ochi, de capu, etc.: *se nu nici, co esti perdutu; ce mi nicati d'in ochi, d'in capu d'in mâne?*

NICATIONE, s. f., *nictatio*; actione de *nicare*.

NICATORIU, -*toria*, adj. s., *nictans*; care *nica*.

NICATU, part. sup. subst., d'in *nicare*; *nictus*; *nu e tempu si locu de nicatu; nicatulu ochiloru, mâneloru, capulu*.

* NICERE, *nissi* sau *nissei*; *nissu* si *nictu*, v., *nicere*; forma mai originaria d'in care a essitu *nicare*; leuatu in acelu-asi intellessu de a *missică* ochii, capulu, mânele, etc., a *missică* in genere, a *tremurá*.

NICI, adv. conj., *neque*; vedi *nece*.

* NICOTIANA, s. f., (fr. *nicotiane*, it. *nicotiana*); — proprie. adj., formatu d'in numele propriu de omu Nicot, care fu introductoriu tabacului la Francesi). 1. in sensu strinsu, tutumu, tabacu; 2. in sensu largu, genu de plante d'in famili'a solanieloru, *pentandria monogynia*, L., planta originaria d'in insul'a, allu carei numereproduce acésta planta in denominationea de *tabaccu*.

* NICOTIANIU, -*a*, adj. s., (fr. *nicotiané*), care sémena cu *nicotiana*; s. f., pl. *nicotianic*, tribu de plante d'in famili'a solanieloru cari au de tipu genulu *nicotiana*.

* NICOTIANINU, -*a*, adj. s., (fr. *nicotianine*), relativu la *nicotiana*, de *nicotiana*; ca subst. reale, m. *nicotianinu* sau f. *nicotianina*, substantia solida si volatile, trassa d'in *nicotiana*.

* NICOTICU, -*a*, adj., (fr. *nicotique*), *sarc nicotica*, in care intra *nicotina* ca base.

* NICOTINU, -*a*, adj. s., (fr. *nicotine*; vedi si *nicotiana*), adj., leuatu de regula ca subst. m. sau f., alcaliu vege-

tale, estrassu d'in *nicotiana* = *tabaccu*, substantia tare venenosa.

* NICTANTE, part. adj., *nictans*; care *nicta*: *ochi nictanti, callu nictante*.

* NICTANTIA, s. f., calitate si actu de *nictante*: *nictanti'a viuiloru sei ochi*.

* NICTARE, v., *nictare*; a *missică* si inchide ochii: *callii nicta continuu de musca; la apparitionea subita a fulgerului nictámu vrendu nevrendu*; — in genere, a se *missică*, a *tremurá*, a *vacillá*, si: a face semnu cu ochii, cu capulu, etc.

* NICTATIONE, s. f., *nictatio*; actione si actu de *nictare*.

* NICTU, s. m., *nictus*, actu de *nicere*, *nica*: *nictulu ochiloru, intr'unu nictu de ochiu*.

* NIDACE, adj., (it. *nidace*, fr. *niais*); d'in *nidu*, leuatu d'in *nidu*, care e inco in *nidu*, si nu pote inco sborá; de aci, stultu, fora esperientia, care, cumu se dice, n'a perdutu inco casiulu de la gura.

* NIDIFICARE, v., *nidificare*, (it. *nidificare*); a face, construge *nidu*: *tote passerile nidifica la inceputulu primaverer*; a pune in *nidu* sau pre *nidu*.

* NIDIFICATIONE, s. f., *nidificatio*, (it. *nidificazione*, fr. *nidification*); actione si effectu de *nidificare*.

* NIDIFICATORIU, -*toria*, adj. s., care *nidifica*, sau serve a *nidificare*.

* NIDIFICATU, part. sup. subst. *nidificatus*.

* NIDIFICIU, pl. -*e*, *nidificium*; modu si effectu de *nidificare*.

* NIDIFICU, -*a*, adj. s., *nidificus*; care *nidifica*, care face *nidu*: *nidificle passeri*.

* NIDORE, s. f., *nidor*, (it. *nidore*); d'in *nidu*, insémna: 1. proprie, odore de *nidu*, odore de oua copte sau clocite, si de aci: 2. odore assémine cu cea de oua clocite; in sensu si mai estensu, odore de lucruri unturose, fripte, arse, ferte, copte, etc.: *nidore de buccate, de carne fripta, de pesce friptu, de luminare de seu stinsa, de cârpa sau de charteia apprensa*.

* NIDORARE, v., *nidorare*; a dá *nidore*, a emite sau respandí *nidore*; a spirá, sentí *nidore*.

* NIDOROSU, -a, adj., *nidorosus*; plenu de *nidore*: *nidorose holocauste*.

* NIDU, pl.-uri, *nidus*, (it. *nido*, fr. *nid*); cuibu, in care passerile oua, clocescu si scotu pullisiori.

* NIDULARE, v., *nidulari*; a face *nidu*, a se pune sau a sedé pre *nidu*; a pune in *nidu*.

* NIHILARE, v., ad *nililum redigere* = a reduce la *nililu*, a *nemici*; vedi compos. *annihilare*.

* NIHILISMU, s. m., (fr. *nihilisme*), *systema filosofica*, care adjuge la negationea fientiei.

* NIHILISTU, -a, s. person., (fr. *nihiliste*), care se tine de *nihilismu*, care nu crede in *nemica*, absolutu, scepticu.

* NIHILONE, s. m., *nililo*; unu mare *nemica*, una *nemica tota*, si de aci, personale, omu de *nemica*, *misellu*.

* NIHILU, s. m., *nilil*, *nililum*; *nemica* absolutu.

† NILOMETRU, s. m., (fr. *nilometre*, it. *nilometro*), *columna graduata* ce serviea a *mesurá* crescerea fluviului *Nilu* in *Egyptu*.

* NIMBATU, -a, part. adj., *nimbatus*; de *nimbu*, d'in *nimbu*; provedutu cu *nimbu*.

* NIMBIFERU, -a, adj., *nimbifer*; care adduce *nimbu*: *nimbifere venturi*.

* NIMBOSU, -a, adj., *nimbosus*, (it. *nemboso* si *nimboso*); plenu de *nimbi*: *tonna nimbosa*, *mari nimbose*, *monte nimbosu*.

* NIMBU, pl.-uri, *nimbus*, (it. *nimbo* si *nembo*, fr. *nimbe*); d'in acea-asi fontana cu *nube*=*nueru* sau *nuoru*, si prin urmare: 1. proprie, ploia assémine cu unu *nueru*, ploia *nebulosa*, ploia *subita*, si *tempestosa*, *violenta*: *plovou*: a *spaimentá* lumea cu *fulmine*, *nimbi*, *neue* si *grandine*; *nnu nimbu infricosiatu in necá totu cámpulu in câte-va minute*; 2. prin metafore: a) *nueru grossu* si *negru* de ploia: *unu nimbu negru ca pecur'a ascunsc lumin'a dillei*; b) *nueru* in genere, si in specie, *nueru luminos*, *lumina* in forma de *nueru* ce incingea capulu dieiloru, in care se incinge si *astadi* capulu *ângeriloru*, *sântiloru*, *aureola*: *Minerva appare cu*

frontea incinsa de unu splendidu nimbu; splendidu nimbu incinge capulu ângerului; fig. nimbulu gloriei; c) nueru de fumu, de pulbere, etc., si de aci, multime nespusa de mare: nimbu de pulbere, de sagette, de locuste, de armati, de inimici; d) legatura de capu; e) vasu, catinia cu multe gaurelle ce serve a asperge cu essentie odorifere; f) cercu ce pre certe monete sau medalie se observa in giurulu capiteloru imperatoriloru; g) tempu reu, fortuna, calamitate, nevolia subitana: se ne felicitámu co nimbulu a trecutu currendu preste capitele nostre.

NIMFA, s. f., vedi *nympha*.

NIMICA, *nimicia*, *nimicire*, etc.; vedi *nemica*, *nimicia*, *nimicire*, etc.

NIME, *nimine*; vedi: *neme*, *nemine*.

* NIMIETATE, s. f., *nimietas*; calitate de *nimiu*, *prea-mare cantitate*, *intensitate*, *volume*, etc; *essessu*, *prisosu*: *nimietatea pruneloru, mancarei, beuturei, buccuriei, intristationiei; a tiné mesur'a intre nimietati*.

* NIMIU, -a, adj., *nimius*; care trece *mesur'a*, *preste mesura*, *prea-mare*, *prea-multu*, *prea-intensu*, etc.: *viti'a se amputa, ca se nu se intenda nimia in tote partile; nimia celeritate, nimie placeri, nimie caldure; ca subst. abst. nimiu nu e sanetosu*.

NINGERE, *ninse*, *ninsu*, v., *impersonale*, *ningere*, *ningit*, *cade neue*: *tota diu'a si tota noptea a ninsu; ninge fora incetare de mai multe dille; in iern'a acésta-an'aninsu de locu; e bene se ninga cátu de multu; plova, grandina, ninge; — si trans. tota diu'a si tota noptea ne a ninsu pre calle; numai in sensu metaforicu pote fi si personale, cumu: l'au ninsu flori pre capu, sau: l'au ninsu cu flori pre capu*.

NINGEU, s. m., *nivosus (mensis)* = *December*; *mesu* de *ninsu*, de *ningere* = *Decembre. M.*

NINGORE, s. f., *ningor*; vedi *ninsore*.

NINIRARE, *niniru* si *ninirediu*, v., 1. *lallare* = a cantá spre a *addormi*, *vorbindu* in specie de *copilli*; a cantá *incetu* sau *monotonu*, a *inganá* unu

cauticu; 2. prin metaf., blandiri, nimiis blanditiis corumpere, molliter vel perperam educare, a lingusí, a desmerdá, a corrumpe cu desmerdari, a cresce in mollitione : a *ninirá* *prea-multu copilulu-lu de micu c a lu corrumpe cu totulu*. — Vedi : *nane*, cu care coventulu sta in legatura, si de acea-a e bene a se serie : *ninnarare*; (compara si it. *ninnare* cu acellu-asi intellessu). *M*.

NINSETU, pl.-e, actione si effectu, cumu si tempu de *ningere* = *ningor* : *destullu atátu ninsetu; prea-multu ninsetu, ca si pucinu ninsetu, véttema*.

NINSETURA, s. f., *ningor*, *nix*; actione si effectu, si tempu de *ningere* : *ce ninsetura infricosiata!*

NINSORE, s. f., *ningor*, *nix*, (d'in *ninsu* de la *ningere*); actione, effectu, cumu si tempu de *ningere* : *ninsorea tinú trei dille; ninsore abundante; ninsore a cadutu multa si grossa de mai multe palme pretotindinea; albu ca ninsorea; fig. ninsorea bestránetiei de pre cupulu vostru*.

NINSU, part. sup. subst. d'in *ningere*; 1. part. pass. : *campánicle bene ninse*; 2. sup. nu a trecutu tempulu de *ninsu*; 3. subst. abstr. *ninsulu acestu-a e de mare utilitate*.

NISCARE, *nisce*, *niscine*, vedi : *nescare*, *nesce*, *nescine*.

NISU si *nissu*, pl.-uri, *nisus* si *nixus*; adoperatione, incordare de poteri : *cu mare nisú se puse se missice petroniulu d'in locu; tote nisurile nostre, spre a invinge, au essitu deserte; cu dororose nisuri nasce biét a mamma*.

NISUENTE si *nissuente*, adj. part. pres., *nitens*, care *nisuesce*.

NISUENTIA si *nissuentia*, s. f., *nisus*, *nixus*, *conatus*; adoperatione, tendentia : *nisuentie deserte pentru adun-gere de scopuri deserte; nesuentiele ce ati pusu pentru unu nemica, aru fi fostu demne pentru lucruri mari; (vedi si nesuentia)*.

NISUIRE si *nissuire*, -escu, v., *niti*, *eniti*, *conari*; a se adoperá, a tende, a si incordá poterile : *in desertu nesuiti la ce nu poteti adun-gere; si refl. a se nisuí, mai energicu de cátu simpl. a nisuí : a*

se nisuí se restorne montii; se nisuescu montii, ca se nasca sorici; (vedi si nesuire).

NISUITORIU si *nessuitoriu*, -toria, adj. s., *nitens*, *conans*, *operam novans*; care *nesuesce*.

NISURIRE, -escu, v., *nixurare*; a avé dorn de *nissu*; a i casioná se faca *nisuri*; in genere, a i casioná se faca.

NITELA, s. f., *nitela*, (d'in *nitere*), 1. splendore, lucore, netiditate, 2. specia de soricellu luciosu, animalculu ce se afla in allune.

* **NITERE**, *nisi* si *nissi*, sau *nisei* si *nissei*. *nisu* si *nissu*, v., *niti*, proprie, a se redimá; de ací apoi : a si incordá poterile, a si pune tote poterile, a se adoperá, a se incercá, a si dá labore, a se nevolí, a tende, a se screme, etc.

* **NITIDITATE**, *nitore*. etc., vedi *netiditate*, *netere*.

* **NITRARIA**, s. f., vedi *nitrariu*.

* **NITRARIACIU**, -a, adj. s., (fr. *nitrariacé*), care sémene cu plant'a *nitraria*; s. f. pl., *nitrariacie*, familia de plante ce are de tipu genulu *nitraria*.

* **NITRARIU**, -a, adj. s., *nitrarius*-a, (comp. si it. *nitro* sau *nitriera*, fr. *nitraire* si *nitrière*); relativu la *nitru*, leatu de regula ca subst., a) m. pers., care negocia cu *nitru*; b) f. reale, *nitraria* si *nitraria*, α) negociu allu *nitrariulu*; β) locu de unde se scote *nitru*; γ) genu de plante.

* **NITRATU**, -a, adj. s., *nitratu*, (compara si it. *nitro*, fr. *nitrate*); mestecat cu *nitru* : *ape nitrate*; s. m. reale, *nitratu-lu*, sare formata d'in combinationea acidului *nitricu* cu una base.

* **NITRICU**, -a, adj., (it. *nitrico*, fr. *nitrique*), de *nitru* : *acidu nitricu*.

* **NITRIFICARE**, v., (it. *nitricare*, fr. *nitrier*); a face *nitru*, a coperí sau ammesticá cu *nitru* : *prin actionea naturci multe petre porose se nitricare*.

* **NITRIFICATIONE**, s. f., (it. *nitricazione*, fr. *nitrication*); actione naturale sau artificiale de *nitricare*, cumu si effectu allu acestei actione.

* **NITRIGENIU**, s. m., vedi : *nitrogeniu*.

* **NITRITU**, s. m., (it. *nitrito*, fr.

nitrite), sare formata d'in acidulu *nitrosu* combinatu cu una base.

* NITRIU, s. m., (fr. *nitrium*), presupusu radicale allu *æotului*.

† NITRO-, (d'in *nitru*), in mai multe composite scientifique, cumu : *nitrobenzina*, s. f., (fr. *nitrobenzine*), combinatione de acidu *nitricu* cu *benzina*; *nitrohematatu*, s. m., (fr. *nitrohématate*), sare formata d'in acidulu *nitrohematicu* combinatu cu una base; *nitrohematicu*, -a, adj., (fr. *nitrohématique*, d'in *αἷμα-αἱματος* = sânge), acidu *nitrohematicu*, care produce sari de colorea *sângelui*; *nitrogeniu*, s. m., (it. *nitrogeno*, fr. *nitrogène*, *γένος* = genu), unulu d'in nominele date *æotului*; *nitroleucatu*, s. m., (fr. *nitroleucate*, d'in *λευκίνη* = creta), sare formata d'in acidu *nitroleucicu* combinatu cu una base; *nitroleucicu*, -a, adj., (fr. *nitroleucique*), acidu *nitroleucicu*, care se nasce d'in actionea acidului *nitricu* asupr'a *leucinei*; *nitrometru*, s. m., (fr. *nitromètre*), instrumentu de mesuratu *nitru*lu d'in commerciu; *nitromuriaticu*, -a, adj., (fr. *nitromuriatique*), in acellu-asi sensu cu *hydrochloronitricu*; *nitronaphthalide*, s. f., (fr. *nitronaphthalide*), compositu d'in *naphthalina* cu acidu *nitricu*; *nitropicratu*, s. m., (fr. *nitropicrate*, d'in *πικρός* = amar). sare formata d'in acidu *nitropicricu*, combinatu cu una base; *nitropicricu*, -a, adj., (fr. *nitropierique*), acidu *nitropicricu*, produsu d'in actionea acidului *nitricu* asupr'a *indigului*; *nitroprussiatu*, s. m., (it. *nitroprussiato*), sare formata d'in acidulu *nitroprussicu* combinatu cu una base; *nitroprussicu*, -a, adj., (it. *nitroprussico*): acidu *nitroprussicu*; *nitrosacharatu*, s. m., (fr. *nitrosaccharate*), sare formata d'in acidu *nitrosacharicu* combinatu cu una base; *nitrosacharicu*, -a, adj., (fr. *nitrosaccharique*): acidu *nitrosacharicu*, produsu de actionea acidului *nitricu* asupr'a *sacharului*.

* NITROSITATE, s. f., (it. *nitrosità* si *nitrositate*, fr. *nitrosité*), calitate de *nitrosu*: *amareti'a si nitrositatea absinthului*.

* NITROSONITRICU, -a, adj., (fr. *ni-*

trosonitrique): acidu *nitrosonitricu*, formatu d'in combinationea acidului *nitrosu* cu acidulu *nitricu*.

* NITROSU, -a, adj., *nitrosus*, (it. *nitroso*, fr. *nitreux*); plenu de *nitru*: *lacu nitrosu*, *ape nitrose*; — in specie, in chymica, *nitrosu* califica unu acidu sau oxydu ce coprende mai pucinu *nitru* de câtu cellu calificatu prin *nitricu*.

* NITROSULFATU, s. m., (fr. *nitrosulfate*), sare formata d'in acidu *nitrosulfuricu* combinatu cu una base.

* NITROSULFURA, s. f., (it. *nitrosulfuro*, fr. *nitrosulfure*), compositu analogu cu *nitroprussiatulu*, numai co contine *sulfure* in locu de *cyanogeniu*.

* NITROSULFURICU, -a, adj., (fr. *nitrosulfurique*); acidu *nitrosulfuricu*.

* NITRU, s. m., *nitrum*, (*νίτρον*, it. *nitro*, fr. *nitre*), numele vulgariu allu *nitratului*, sare formata d'in acidu *nitricu* combinatu cu *potassa*; e si alta specia de *nitru*, care are de base *sod'a*, *soda* naturale, applicata la spellare, si de aci fig. *precumu corpurile se curetia cu nitru*, *asiá si suffletele se purifica prin nevoliele sufferite*.

* NITRURA, s. f., (fr. *nitrare*), combinatione de *nitrogeniu* sau *azotu* cu altu corpu elementariu.

* NIVELLA, s. f., *libella*, (demin. d'in *libra*), corruptu d'in *libellu*. (dupo fr. *niveau*), instrumentu in forma de tubu implutu cu apa, cu care se serveacu geometrii spre a pune unu planu in *ecilibriu* = positione orizontale.

* NIVELLAMENTU, (mai bene *libellamentu*), pl-e. *libramentum*, *libratio*, (= fr. *nivellement*), actiune de *libellare* si statu produsu prin acésta actiune: *libellamentulu callei*, *curtei*, *stratei*, *ariei*.

NIVELLARE, v., (mai bene *libellare*), *librare*, ad *libram explorare et exigere*, *æquare*, *exæquare*, (fr. *niveler*); a pune in *libella*. a ecalá, a netedí, a complaná: *a libellá curtea*, *strat'a*, *callea*, *ari'a*; fig. *a libellá fortunele*. *conditionile*.

* NIVELLATIONE, s. f., (mai bene *libellatione*), *libratio*, *perlibratio*, *æquatio*, (fr. *nivellement*); actiune si effectu allu actiunei de *libellare*.

* NIVELLATORIUM, -toria, adj. s. (mai bene *libellatoriu*, -toria), *librator*, (fr. *niveleur*), care *libella* sau serve a *libellá*: *libellatorii calliloru nationali*; *sunt si libellatori de fortune, de stari*.

* NOBILARE, v., *nobilitare*, *nobilium creare*; a face *nobile*, 1. in genere: a *si nobilá numele*, *suffletulu*, *ánim'a*, *mentea*; 2. in specie: a *nobilá pre mai multi d'in plebe*.

* NOBILE, adj., *nobilis*, (it. *nobile*, fr. *noble*), d'in *noscere*: 1. proprie si in genere, ce *se pote connoce*, usioru de *connoscutu*, si de aci, *connoscutu*, raru inse applicatu in acestu intellesu originariu, ci: 2. ca mai desu, *connoscutu*, cu mare nome, renomitu, famosu, distinsu, etc., a) in genere, fia in bene, fia in reu: *Isocrate fu mare si nobile oratoriu*; *stralucita si nobile cetate*; *nobile victoria*; *sunt omeni ce se facu nobili prin crimine si blastematie*; *Titu Liviu nomisce pre una curtisana nobile muliere*: *Eratostратu cautá a se face nobile, dandu focu minunatului templu d'in Ephesu*; b) in specie, α) care prin nascere sau prin diploma data de principe face parte d'in una classe distinsa de celle alte in statu: *la anticii Romani, omenii nobili se distingeau prin dreptulu de imagini, asiá co omenii nobili poteau fi d'in familie atátu patriciane cátu si plebciane*; *celli ce pentru prim'a ora d'in una familia se inaltiau, prin merite personali, peno la celle mai mari magistrature, se numeau omini noui*: *déro la omu nobile nu se oppunea nimui omulu nou, ei si mai vertosu omulu ignobile sau in-nobile*; *nu famili'a face nobili personele singulari, ci aceste-a facu nobile famili'a*; *cu tote aceste-a s'a dissu si se dice: nobile de nascere, d'in nobile familia, d'in vechia familia nobile*; *omeni nobili d'in boni, d'in straboni*; *ba inco si astudi celloru de currendu nobiloti nu se da acellu-asi pretiu ca celloru d'in vechiu tempu nobili*; *si peno astudi sunt omeni nobili de diverse categoríe*; *e una i-rarchia de nobili*; β) in genere, distinsu, es-celleste in genulu seu: mare, inaltu, superiore, sublime, augustu, generosu, etc.: *parteu cea mai nobile a omului e suf-*

fletulu: in suffletu partea cea mai no-bile e rationea; nobili instincte alle omului, alle naturei omenesci, in oppo-sitione cu: instincte, passioni ignobili sau innobili; nobile ardore, studiu, e-mulatione, ambitione; nobili scientie, sau nobili arti, sunt tote cáte ducu la no-bile fine, veri-cátu de umile ar fi ma-teri'a de care se occupa; nobili cogitationi espresse in nobili covente; ánima nobile, suffletu nobile; limba nobile=stralucita prin nobili auctori, ce au produsu no-bili opere; déro si: limba nobile=stylu nobile; unu poporu e nobile, una na-tione e nobile prin strabonii sei, prin istoria sea, prin faptele presenti me-ritose: nobilea Francia, nobilea cetate a artiloru si scientieloru; nobile profes-sione, occupatione, officiu, sarcina: no-bile aspectu, nobili facia, nobili li-niamente alle faciei; — ca substantivu, unu nobile, nobili, are, de regula, sen-sulu de sub 2, b), α): nobili su vreu a cede nimica d'in privilegieloru.

* NOBILESCU, -a, adj., vedi *nobiliariu*.

* NOBILETIA, s. f., (it. *nobiltzza*, fr. *noblesse*); vedi *nobilitate*.

* NOBILIARIUM, -a, adj. s., (fr. *nobiliatre*); relativu la *nobile* (ca substantivu): *ordine nobiliaria*, *sange nobiliarin*; *castelle nobiliarie*, *superbia nobiliaria*, *privilegie nobiliarie*; *particula nobiliaria*, preposetione ce punu inaintea numelui seu *nobili* si pretensii *nobili*; — s. n., reale, *nobiliariu* = *carte*, *registru de nobili*, de familie *nobili* alle unei tterra, provincia, etc.

* NOBILIME, s. m., *nobilitas*; mul-time de *nobili*, toti *nobili* unei terre, unei provincia, etc.: *multa nobilime se aflá in acea batalia*.

* NOBILIRE, -escu, v., vedi *nobilare* si *nobilitare*.

* NOBILISSIMATUM, s. m., (fr. *nobilissimat*); demnitate, titlu de *nobilis-simu*; tempu cátu tinea acésta demni-tate.

* NOBILISSIMUM, -a, adj. s., *nobilis-simus*, (it. *nobilissimo*, fr. *nobilissimo*) superlat. d'in *nobile*, cellu mai *nobile*, forte *nobile*, 1. raru in genere: *nobilis-*

simele fapte alle armatei nostre; nobilissimulu meu amicu; 2. applicatu in specie, ca titlu onorificu, in tempurile mai d'in urma alle imperiului, la Cesari si mulierile loru, cumu si la alti membri ai familiei imperiale.

* **NOBILITARE**, v., *nobilitare*, (it. *nobilitare*); a face *nobile*, 1. a face *conoscutu* in bene sau in reu : *nu prin tene ci prin braciele telle te ai nobilitatu; de si de currendu venitu, ellu si nobilitasse nomele la toti d'in cetate; 2. a redica la unu gradu de nobile : principele a nobilitatu pre mai multi pentru insemnatele si nobilile serritie; 3. a face distinsu, escellente, bonu, etc. : boncle doctrine nobilita suffletele si animele; unu bonu scriptoriu scie nobilita lucrurile celle mai vulgari; laborea nobilita pre omu, destullu ca ea se fia consecrata la nobili lucruri.*

* **NOBILITATE**, s. f., *nobilitas*, (it. *nobilita* si *nobiltate*, fr. *nobilité* si *noblesse*), calitate de *nobile*, 1. cu sensu de *conoscutu* : *nobilitatea unei victoria, unei batalia, unui evenimentu, a unui omu mare, a unui filosofu, a unui sceleratu, a unui desfrenatu; 2. cu sensu de distinsu prin gradu ierarchicu : nobilitate de nascere, de familia; vechia, noua nobilitate; 3. cu sensu de distinsu, escellente, mare, generosu, bonu, etc. : nobilitatea suffletului, animei, sentimenteloru, cogitariloru; este una certa nobilitate de espressione chiaru si pentru ideele celle mai vulgari; cata nobilitate in portarea si vorb'a acestui omu! laborea, lucrulu utile e nobilitatea addeverata a omului: nobilitatea vitiei nostra de calli; 4. in sensu collectivu ca si form'a *nobilime* : *nobilitatea assupri in totu modulu plebea romana; — in celle trei prime insemnari se applica si form'a nobiletia, si scurtatu, nobletia = fr. noblesse.**

* **NOBILITATIONE**, s. f., *nobilitatio*, (it. *nobilitazione*, v. fr. *nobilitation*); actione de *nobilitare* : *nobilitationea celloru meritosi; nobilitationea suffletului, espressionei.*

* **NOBILITATORIU**, -*toria*, adj. s., *nobilitans*, (it. *nobilitatore*); care *nobi-*

lita sau serve a *nobilita* : *arti si scientie nobilitatorie de anima.*

* **NOBILITATU**, -*a*, adj. part. sup., *nobilitatus* : *unu desmatiatu nobilitatu prin blastematiele selle.*

* **NOCENTE**, adj., part. d'in *nocere*, *nocens*, (it. *nocente*); care *noce*, (vedi *nocere*); 1. in genere : *prea-multa ploia e nocente planteloru, caprele sunt nocenti vitii de vinia; 2. in specie, culpabile, de reu facutoriu : nu potu leua apperarea unui nocente; pre longa unu innocente scapa adesea si multi nocenti.*

* **NOCENTIA**, s. f., *nocentia*, (it. *nocenzia* si *nocenza*); contrariu *innocentia*, calitate, statu de *nocente* : *Domnedieu e judicatoriu allu innocentiei si allu nocentiei.*

* **NOCERE**, *nocui, nocutu* si *nocitu*, v., *nocere*, (it. *nuocere*, fr. *nuire*); a vettema, a adduce dauna : *multa ploia noce planteloru sau plantele.*

* **NOCITORIU**, -*toria*, adj. s., *nocens, nociturus, nocivus*; care *noce* : *plante veninose si nocitorie sanetatei.*

* **NOCIVU**, -*a*, adj. s., *nocivus*; applicatu a *nocere*, vettematoriu : *erba nociva pecoreloru.*

* **NOCTAMBULATIONE**, s. f., (fr. *noctambulation*), si :

* **NOCTAMBULISMU**, s. m., (it. *notambulismo*, fr. *noctambulisme*), actione de *noctambulu*.

* **NOCTAMBULU**, -*a*, adj. s., (it. *notambulo*, fr. *noctambule*), care *ambla noctea*, si in specie, ca si *somnambulu*, care *ambla noctea in somnu, addormitu fiendu.*

NOCTARE = *noptare*, v., *noctescere*; *pernoctare*; 1. impersonale, a se face *nocte* = *nopte* : *a inceputu a nocta, a noctatu bene; nu sciu de ce nu mai noctedia; nu nocta bene si latronii ne calcara; 2. personale, a mané noctea, a se affla noctea, a adunje in nocte : amu noctatu cu granulu in aria; noctassemu cu copilli mici pre calle departe de verice locuentia omenesca; la ce ospetaria ati noctatu noctea trecuta? a nocta afora d'in casa; barbatii blastemati noctedia prin satu, afora d'in casa; vedi si : *innocure* = *innoptare.**

NOCTATU = *noptatu*, part. sup. subst. d'in *noctare*: *omeni noctati pre calle, la una ospetaria; câtu ati datu pentru noctatu la ospetaria?* si in modu adv., *in noctatu am adjunsu a casa.*

NOCTE=*nopte*, s. f., **nox-nocte**, (it. *notte*, isp. *noche*, port. *nocte*, prov. *noit*, *noich*, *noig*, *nuech*, *uneg*, *nuoit*, *nuot*; v. fr. *noit*, n. fr. *nuit*, alb. *nate*); 1. tempu ce trece de la unu appusu de sore peno la unu resaritu immediatu de sore, oppositu la *diua*: *noctea nu e de câtu absentia luminei sorelui; nocte longa, scurta: noctile de vera sunt cu multu mai scurte de câtu noctile de ierna; nocti umide, reci, calde, serene, nuerose; formose, urite, intunericose, cu luna si stelle, fora luna si stelle; nocte profunda, trancilla, tacuta, muta, tempestosa, scomotosa: sunt si nocti amare, triste, agitate, relle, dorerose pentru bietii mortali, cumu sunt si nocti ferici, placute, festive, letifice; inceputulu noctei este sér'a, capetulu sau finitulu noctei e demaneti'a; se face nocte, se lasa nocte, e nocte, a trecutu noctea, ne appuca noctea aci in campu; noctea cu diu'a face una di civile, noctea cede dillei, cumu si diu'a cede noctei; d'in nocte peno in di, si d'in di peno in nocte; — la salutari: *nocte bona, ti oredis nocte bona, a dice nocte bona, a leui nocte bona, a lassá nocte bona, etc.*; — a face d'in di nocte = a dormi diu'a; — de nocte, afora de intellesulu: *inainte de diua, cu multu inainte de diua; ca in frasile: a plecá de nocte, a manecá de nocte, a se scollá de nocte etc.*, sensu care se corrobora si prin *desu*: *desu de nocte; de nocte are si insemnarea atributiva de unu adj. = nocturnus: passeri de nocte, corbu de nocte = nycticorax; nalluca de nocte, lucru de nocte, etc.*; — inse: *nocte de dorere, de amaru, de nesomnu, de placeri, de petrecere, de uritu, etc. = nocte plena de doreri sau amarita, etc.*; asiá si: *nocte de ploia, de ventu, de fortuna, de turburari*; — in multiple espressioni temporali cu nuantie forte delicate, cumu: a) pusa singura, spre a espreme: a) e-*

*poc'a la intrebarea candu: noctea aplecatu, noctea s'a intorsu, noctea a adjunsu; nu e bene a lucrá noctea si a dormi diu'a; β) durat'a: tota noctea lucrédia; tota noctea ambla, éro diu'a dorme; b) in unire cu alte covente, cumu: a) poterea noctei = multa nox: a plecá in poterea noctei, a calcá pre cineva in poterea noctei, a se desceptá in poterea noctei; β) cu alte espressioni temporali, aproape ca si compusu: *eri nocte, máne nocte, allalta nocte, Marti nocte, Mercuri nocte, etc.*: *Luni nocte cade in morbu si Marti nocte more*; cu articl. neutrale: *eri noctea, Joui noctea, Dominica noctea, etc.*, aceste espressioni au una nuantia pucinu differita de form'a nearticulata, acésta differentia resare ca mai bene in: *adi nocte, si adi noctea*; — γ) cu forte multe prepositioni cu sensuri diverse si delicate, (vedi *de nocte, si desu de nocte, mai susu*): *pre nocte, spre nocte, noctea, preste nocte, etc.*, δ) *mediulu noctei, mediu de nocte, opp. la mediulu dillei: a se scollá la mediulu noctei, in mediulu noctei, pre la mediulu noctei, sau: in mediu de nocte, pre la mediu de nocte, etc.*, cu acésta differentia eo: *mediu de nocte* e una espressione mai vaga de câtu: *mediulu noctei*, apoi amendoue espressionile differu de: *media-nocte*, ca opp. la: *media-di*, intru catu *media-nocte* e: a) partea, regionea oppusa celei de *media-di*; β) spectru creatu de imaginationea poporului, (vedi si *mediu*); 2. prin metafore, a) *dié'a noctei, la antici*; b) *lucru de nocte, ce se face sau intempla noctea*; de aci: *nocti attice*. titlu unei carte a lui *Galiliu*, scrisa la *Athens* in tempu de *nocte*; c) *intunerecu, si fig. orbía a mentei, raticire, etc.*: *in noctea uitarei, noctea orbiei de ochi ai corpului sau ai mentei: negr'a nocte a mortei.**

* **NOCTICOLU**, -a, adj., **nocticola**; cui place *noctea*: *nocticole passeri.*

* **NOCTICOLORU**, -a, adj., **nocticolor**; care are *colorea noctei*, negru ca *noctea*.

* **NOCTIFERU**, -a, adj. s., **noctifer**; care adduce *noctea*; s. m. reale, *noctiferu-lu* = *luceferulu de séra* sau de *nocte*,

in opp! cu *luceferulu*, care se aplica in speciale la *luceferulu de demanétia*.

* NOCTIFLORU, -a adj., (fr. *noctiflore*); care noctea face, deschide *florea sea*: *plante noctiflore*.

* NOCTILIONE, s. f., (*noctilio* = fr. *noctilion*); specia de *vesperellu*.

* NOCTILUCA, s. m., *noctiluca*; care luminedia *noctea*, aplicatu: a) la *luna*, b) la *lampa*; — si ca adj. *noctilucu*, -a, care luce *noctea*: (compara si fr. *noctiluque*): *animalcule noctilucae*; *flori noctilucae* = *flori noctiflore*.

* NOCTIVAGU, -a, adj., *noctivagus*, (it. *nottivago*, fr. *noctivague*); care *vaga*. *âmbra noctea*: *passeri noctivage*, *m'am saturatu de acesta viétia noctivaga*.

* NOCTIVIDU, -a, adj., *noctivodus*, care vede *noctea*: *noctivid'a passere*.

* NOCTIVIGLU, -a, adj., *noctivigilus*, care *vegla noctea*, care nu dorme *noctea*.

* NOCTUA, s. f., *noctua*, *passere de nocte*; consecrata de antici *Minervei*, *cucuvella*.

* NOCTULA, s. f., (fr. *noctule*, it. *nottola*); 1. specia de *vesperellu*; 2. specia de *flutturu de nocte*; 3. specia de *passere nocturna rapace*; 4. ca *deminut. d'in noctua*, *noctua*.

* NOCTURNALE, adj., *nocturnal*, (comp. si fr. *nocturnal*); relativu la *nocte* sau la *nocturna* (ca substantive): *rogationi nocturnali*; s. f., *nocturnale-a*, *officiu basericescu de noctea*.

* NOCTURNU, -a, adj. s., *nocturnus*, (it. *notturmo*, fr. *nocturne*); de *nocte*; d'in tempulu *noctei*: *ore nocturne*, *consilie nocturne*, *lucrare nocturna*, *petrecere nocturna*: — s. f., *nocturna*, si m. *nocturnu* = *servitiu basericescu de nocte*, parte a *liturgiei ce se canta noctea*; s. m. pers. *nocturnu* = *dieu allu noctei la antici*.

* NOCUIRATE, s. f., (fr. *nocuité*), *calitate de nocuu*.

* NOCUME, s. pl., *nocumine*, si:

* NOCUMENTU, pl.-e, (it. *nocume* si *nocumento*); *actione si effectu de nocere*, *damnu*, *stricatione*, *perdere*, *vettemare*, *reu facutu*, etc.: *a face*, *adduce*, *easioná cuiva mare nocumentu*.

* NOCUTORIU, -toria, adj. s., *vedi nocitoriu*.

* NOCUU, -a, adj., *nocuus*, care *noce*, *nocivu*, *vettematoriu*, *stricatoriu*, *stricatiuosu*, etc.: *lucruri nocue stomacului*.

NODALE, adj., (it. *nodale*, fr. *nodal*); de *nodu*: *ossu nodale*; in specie: *punte nodali*, *linie nodali*, *superficie nodali*, *cari*, *intr'unu corpu vibrante*, *stau in repausu*.

NODAME, s. pl., *nodamine*, si:

NODAMENTU, s. m., pl.-e, *nodamen*, *actione si effectu de nodare*.

NODARE, v., *nodare*, a face *nodu*, a *provede cu nodu* sau *noduri*, a *legá cu nodu* sau *noduri*: *anodá brânulu*, *bracciltele*, *cormeliu cu cormeliu*, *baierele desagiloru*; *laciú nodatu de guttu*, *guttu nodatu cu laciú*; a si *nodá perulu cu unu laciú de aurú*; a si *nodá capulu* = a si *legá capulu*: a) in sensu materiale, a se *legá la capu cu ceva ca ornamentu* sau ca *remediú*; b) in sensu ideale, α) in genere, a se *obligá*; β) in specie, a se *maritá* sau a se *insorá*: *de ce semi nodu capulu asiá de teneru*; *vedi si compos. innodare*.

NODATIONE, s. f., *nodatio*, *actione si effectu de nodare*: *nodationea unui capetu de acia*.

NODATORIU, -toria, adj. s., *nodans*, care *nóda*.

NODATU, -a, part. sup. subst., *notatus*: *brânu nodatu*; *nodatulu brânului*.

NODATURA, s. f., *nodamen*, (it. *nodatura*), *actione si resultatu de nodare*: *nodatur'a braciului cu man'a*, *nodaturele osseloru*, *nodatur'a guttului cu capulu*; *nodature de columne* = *bráne*.

NODECIU si *nodetiu*, -a, s., dem. d'in *nodu*, -a, *leuatu mai vertosu ca depretiativu si reu*: *nodecie de sophistu*, *de advocatu* = *sophistæ*, *causidici laquei*; *nodecie* = *nugæ*, *floccuri*, *seccature*, sau *verborum cavillatio*, *cavillationi*: *nu me prendeti in nodeciele vostre*; *vedi si: nodicu*, *nodiciu*, etc.

NODELLU, pl.-e, si f. *nodella*; *nodulus*, *deminutivu d'in nodu*, (compara si it. *nodello*, *vedi si: nodicu*, *nodiciu*, *nodicioru*, *nodisioru*, *noduciu*, etc.)

NODIA, s. f., **nodia**, specia de planta; vedi si *nodicia* la *nodicu*.

NODICA, s. f., vedi *nodicu*.

NODICAIOSU, *nodicaire*, etc.; vedi : *nodicare*, *nodicariu*, etc.

NODICARIU, -a, (cu *r* suppressu, *nodicariu*), adj. s., proprie, relativu la *nodicu*, -a, si in speciale, applicatu la *nodice* cui placu *nodicele*, in sensulu metaforicu : *vitiligator*, *cavillator*, *nugis* vel *tricis* *immorans*, *nugas* vel *tricas* *agens*, in speciale, *vaser*, *litigator*, *litigiosus* = cui placu *judicatiile*, *incarcaturele* de *judicata*, *certele* pentru *tote* *nemicurile*, care cu *nodecie* = cu *sofismate* *cauta* se *castige* *ori-ce* *causa* : *advocati* *nodicari*; — s. f., reale, a) *nodicaria*, *abitudine*, *vitii* si *facta* de *nodicariu* = *cavillatio*, *fraudenta* *litigandi* *ratio*, *nugæ*, *tricae*, in *nugis* vel *tricis* *immoratio* : *nodicari* a *advocatoru*, *criticasteru*; *nodicarie* de *advocatellu* : *ce va se dica atâta nodicaria cu unu nemica*; *nu mi placu nodicariile mulierei*, *cui nu adjungu ore întrece*, *spre a si pune unu acu in peru*; b) *nodicaria* si *nodicare*, *camu* in *acellua*-asi *sensu* cu *form'a* *nodicaria* : *ce nodicare de criticastriu*, *de muliere*; *nodicariile de omu bobletiu*; — de aci : c) *nodicariosu* si *nodicariosu*, (cu *r* suppressu, *nodicaiosa*)-a, adj., cu *sensu* mai *energicu* de *câtu* *allu* *formei* *nodicariu*, si in *specie*, *vitiligator*, *nugis* vel *tricis* *diu* *immorans*, *totus* in *nugis* vel *tricis* : *n'ai mai vedutu omu nodicariosu cu acestu-a*; — *nodicariire* (cu *r* suppressu *nodicaire*)-escu, v., *nugis* *diu* *immorari*, *nugas* vel *tricas* *agere*, *vitiligare* = a se *occupa* in *delungu* cu *nodicie*, cu *seccature*, *nemicuri*, a *pune* sau *perde* *tempu* *multu* *pentru* *nemicuri*, etc. : *ca se bage in urechile acului*, *nodicaresece unu ora*; ca *refl.* a se *nodicari*, cu *sensu* mai *energicu* : *tota diu'a se nodicaresece spre a face unu nodu la fune*; — *nodicaritura* (cu *r* suppressu, *nodicatura*), *actiune* de *nodicariire* : *ce atâta nodicaritura pentru nemica!* *nodicariturele mulieriloru*, *alle advocatoru rei*.

NODICIA, *noditia*, etc., vedi *nodicu*.

* **NODICOLLU**, -a, adj., (fr. *nodicollu*),

care are *noduri* pre *collu* = *guttu*.

* **NODICORNU**, -a, adj., (fr. *nodicorne*), cu *noduri* pre *corne*.

NODICU, pl.-e, si f., *nodica*, 1. proprie, *nodulus* = *deminutiv* d'in *nodu*; 2. prin *metafore*, a) in *genere*, *mica*, *hilum*, *nugæ*, *tricae* = *nemica*, *seccatura*, *lucru* *fora* *valore*, *fora* *insemetate* si *utilitate*, la care si *perde* *cineva* *tempu* *lungu* si *pretiosu*; b) in *specie*; *cavillatio*, *verborum* vel *legum* *laquei*, *miseria* *captivueula*, *incurcatura* in *vorbe*, *sophisma*, *laci* de *vorbe*, *argumentu* *captiosu* si *seccu*, *critica* sau *obiectiune* *pentru* *nodice* in *papura* : *cu miserele si misellele vostre nodice nu me prendeti pre mene*; — de aci *no*ve *deminutive* : *nodeciu*, -a, (vedi *nodeciu*, in parte), *nodiciu*, -a, de unde apoi : *nodicioru*, -a, si *nodisioru*, -a; *noduciu*, -a si *nodutiu*, -a, de unde apoi : *noducioru* si *nodusioru*, -a. — *unela* d'in *aceste* *forme* au *leuatu* si *sensuri* cu *totulu* *speciali*; asiã *nodicia*, *afora* de : a) *sensulu* *generalu* de *nodica*, are si *sensurile* de : b) *nodicia* sau *noditia*, si *noducia* sau *nodutia* = *specia* de *plante* = *leucoium vernum*.

NODIFLORU, -a, adj., (fr. *nodiflore*); *alle* cui *flori* *naseu* din *noduri* = *articulationi* : *plante* *nodiflore*.

NODISIORU, -a, s., vedi *nodicu*.

NODOROSU, -a, adj., *nodosus*, (compara si *it.* *nodoroso* si *noderoso*), *plenu* de *noduri* : *betie* *nodorose*, *arbori* *nodorosi*; *fig.* *sonuri* *nodorose*.

NODOSITATE, s. f., *nodositas*, (*it.* *nodosità* si *nodositate*); *calitate* de *nodosu* : *nodositatea* *trunchiului*, *ramuriloru*, *pariloru*, *nodositatile* de la *articulationile* *degetelor*.

NODOSU, -a, adj., *nodosus*, (*it.* *nodoso*, *isp.* *nodoso*, *prov.* *nodes*, *fr.* *noeux*); *plenu* de *noduri* : a *pisã* pre *cineva* cu *unã* *nodosu* *maiciuca*; *nodose* *implettiture*, *fustellu* de *planta* *forte* *nodosu*; *nodos'a* *chiragra*, *pentru* ce *produce* *noduri* la *inchianaturele* *degetelor*; *fig.* *nodosu* *cestiune*; *nodose* *frasi*, *argumente*.

NODU, pl.-uri, si f., *noda*, *nodus*, (*it.* *node*, *isp.* *node* si *nudo*, *prov.* *nöt* si *no*, v. *fr.* *nod* si *no*, n. *fr.* *nœud*); 1. *sub* *forma* *masc.* *nodu*, a) *proprie*, *legatura*

in forma de globu care se face d'in lucruri flessibili ce se potu infasciorá : *la unu capetu allu aciei, cu care se cose ceva, se face nodu; fune cu mai multe noduri; nodu tare strinsu, nodu facutu d'in mai multe implettiture; nodurile unei plésse, unei retelle; curellele calcioniloru se léga cu nodu, precumu si bránele, cinguturile, braccillele inco se lega cu nodu; capetele unei pandia in care punemu ceva, se léga cu nodu, nodulu strinsu allu baieriloru pungei; 2. metaf., a) in sensu materiale, α) in corpulu animaliloru, inchiauatura, articulatione, si proprie, proeminentia a articulationiloru: *nodurile degiteloru, genuchiloru; β) la plante, la lemæ, proeminentia: bastonu cu noduri; arundinea are noduri; papur'a nu are noduri; de aci prov. a cautá, a aflá nodu in papuru = lat. nodum in scirpo quærere = a cautá si aflá vitie unde nu se aflá sau cellu pucinu cu greu s'aru aflá, a cautá se critice ce nu e de criticatu; γ) parte tare, dura a unui ce, de regula inflata: *scanduri cu multe noduri; sentiu unu nodu la guttu pre sub pelle; δ) puntu de intersectione allu linielor derepte sau circulari, puntu in genere: nodulu ascendente sau descendente allu orbitei unui astru; nodurile celloru patru tempuri alle annului; ϵ) pentru corpuri sonore, nodu insémna: α') locu in care corpulu vibrante e in repausu, β') nodu armonicu, in care una corda pusa in vibratione face se sune de sene si cordele concomitanti; ζ) in architectura, nodu = bránu, ornamentu proeminente; η) in genere, bránu, cingutore, legatura, inchiauatura: *nodulu guttului cu capulu; nodulu ce tine perulu strinsu pre crescutulu capului; θ) ce stringe, astupa, in neca, impedita: *mi s'a pusu unu nodu in guttu; sentiu noduri pre guttu; am inghititu acestu medicamentu, déro cu mari noduri; ι) ceva micu, micutellu: unu nodu de copillu; cumu ti a placutu asiá nodu de muliere? — b) in sensu ideale, α) in genere, legatura, legamentu, relatione, etc.: *nodulu amicitiei, consangenitateri; strinsu nodu lega pre omu de terra sea; β) in specie, α') difficulta-******

te, greutate, incurcatura: *aci e nodulu; nodu gordianu = nodu erculianu = mare difficultate, problema, puntu insolubile sau cellu pucinu forte greu de deslegatu, lucru aproape imposibile; β') puntu essentielle, capitale, principale, fundamentale: *nu sta aci nodulu cestionei; γ') ceva greu de sufferitu, mustrarre, imputare grea, offensa mare ce pate cineva: *de si greu si mare, a inghititu nodulu; cu tota avere de care dispunu de la densulu, inghitu pre tota diu'a amare noduri d'in caus'a neomeniei lui; inse: a inghití noduri insemna si: a duce dorulu, a avé mare doru de ce amu perdutu sau ne lipsesce; ϵ') nodu = cavillatio, nugæ, tricæ = incurcatura de vorbe, sophisma, si de aci: seccatura, nemica; ζ . form'a feminina, *noda, se aplica mai vertosu cu sensulu de junctura, articulatio, vinculum = legatura, inchiauatura materiale a corpului: *nod'a guttului, braciului, degitului, mânei; in specie: *nod'a sedutului, curului, = coccyx, — cumu si cu sensulu abstractu de nodare: *nod'a nodului facuta de tene nu a tinutu; — de aci, precumu d'in afora s'a facutu afara, asiá si *noda a adjunsu nada, cu sensulu de: a) cuneus, vinculum = legatura, mediu de nodare, si metaf., *esca, illecebra = mediu de a prende: *pentru pesci se arrunca in apa ca nada sfermature de pane, cumu si granutie de gránu; b) *appendix = ce se adauge la altu ceva: *arip'a stanga a palatiului e una nada facuta de currendu; c) si cu sensu abstr. de nodare, *innodare, addaugere = annexio; — de aci verb. *nadire (comp. innadire), -escu, = nectere, nodare, annectere, adjungere, addere, alligare; *esca vel illecebris capere, allicere, rei assuescere; α) a adauge, a prende ceva de altu ceva, a legá sau nodá impreuna, a allongá sau marí prin adaussu: *a nadi funea ce nu adjuje, a nadi doue funi, a nadi mai multi cormeli; a nadi murulu, parietele; β) a invetiá cu ceva, a capitá sau captivá, facundu-lu se guste d'in ceva placutu: *a nadi callulu la ordiu, s'a naditu lupulu la mnelli; una muliere se nadece cu unu barbatu; de aci si subs.*****************

f., *naditura*, actione si resultatu, si mediu de *nadire* = *annexio*, *conjunctio*, *allectio*, *appendix*, *esca*, *illecebra*. *M.*

NODUROSU, -a, adj., vedi *nodorosu*.

NODUSIORU, -a, *nodutiu*, -a, vedi *nodicu*.

NOI, pron. pers. I, plur. *nos*; ca nominat. *noi plangemu*, *voi rideti*; ca acc. cu *pre*: *pre noi attinge lucrulu*, *pre voi nu*; in celle alte relationi cu prepositioni: *de noi*, *de la noi*, *la noi*, *cu noi*, *fora noi*: *nu poteti tractá de noi*, *fora noi*; vedi si *eu*.

NOIANU, s. m., pl. -e, *mare*, *oceanus*, *gurges*, *abyssus*, *diluvium*; *mare* si *vastu spatiu coperitu de apa*: *oceanu*, *mare abyssu*: *a rateci pre intensulu noianu*; si fig. *unu noianu de amaruri*; *noianu de lumina*; *cofundatu in noianulu calamitatiloru la tene allergu*, *Domne*, *ca la singurulu meu limanu*; — d'in *oceanu* = *oceanus* = *ὠκεανός*? *M.*

* *NOLISARE*, *nolu*, etc., vedi: *nau-lisare*. si *naulu*.

* *NOMADE* si *nomadu*, -a, adj. s., *nomas*, (*νομάς*, it. *nomade*, fr. *nomade*); 1. proprie, *cellu ce âmbra cu turmele d'in locu in locu spre a le pasce*; 2. prin estensione, *errante*, *cellu ce âmbra d'in locu in locu*, *fora a se stabili necairi*, *care âmbra cu cortulu*, *fora casa*, *fora stabilitate*: *tribu nomade*, *popore nomadi*; *nomadii traiescu mai allessu cu pastori'a si cu venatorea*; *nomadii nu ara*, *nu lucra pamentulu*; — ca adj. si *nomadicu*, -a, relativu la *nomade*: *victia nomadica*.

NOMADICU, *nomadu*; vedi *nomade*.

NOME, si *nume*, pl., *nomine*, *nomen*, (it. port. *nome*, isp. *nombre*, prov. fr. *nom*; alb. *emin* sau *emen*, macedorom. *nama*, d'in f. *noma* cu o deschisu peno la *a*, ca si dacorom. *afara*, *facia* cu macedorom. *afora*; compara si grec. *ὄνομα*; d'in *noscere*, ca si *nobile*, *nome* = *espressione propria a notionei*, *conceptului despre unu ce*; *fientia sau calitate*, *actione a fientiei*, 1. proprie, a) in genere: *a dá nomine noue la idee noue*; *nominele arboriloru*, *animaliloru*, *petreloru* se *tragu in origine d'in una calitate ce face mai mare impresione*

omului, *care le da aceste nomine*; *a nomi fia-care lucru cu nomele seu*; *unu conceptu fora nome se sterge d'in mentea nostra*; *nome de locu*, *de monte*, *de fluviu*, *de lacu*; *passeri de differite nomine*; *filosofia demna de acestu nome*; *acestu-a nu e nomele propriu allu lucrului ce vrei a spune*; *sunt si lucruri fora nome*, *caroru omulu nu a datu*, *nu a potutu*, *sau nu a vrutu a dá unu nome*; *sunt lucruri ce au nomine*, *déro nu vremu a le dice pre nome*; *a nomi succulu d'in buccatele macinate in stomacu cu nomele grecescu de chylu*; *cu ce nome se spunu lucrulu*, *nu sciu*; b) in specie, α) pentru omeni, *caroru-a se dau in speciale nomine proprie*: *nome de battezu*, *nome de familia*; *nome addeveratu*, in *opposizione cu nome falsu sau nome scambatu*; *la anticii straboni se intellegea prin nome nu nomele individuale allu fia-carui omu*, *nu nomele de battezu*, *cumu se dice astadi*, *ci nomele de gente*; *nomele de familia se dicea cognome sau connome*; *éro nomele individuale*, *se dicea pronome*; — a dá, a pune *cuiu nome*; *a dice cuiu pre nome*; *am uitatu cumu lu chiama*, *di-i tu pre nome*; *cumu i dieu pre nome?* *cumu te chiama pre nomele de battezu?* *cumu ti e nomele de familia*; *a portá unu nome*: *porta nomele tatalui naturale*, *tatalui adoptivu*, *mosiului*, *strabonului*; *a si leuá*, *a si dá unu nome de familia*; *a nu avé nome de familia*; β) la certe animali domestice, *cumu*: *calli*, *boi*, *cani*: *boiloru se dau nomine dupo diu'a in care se nascu*; *Mercurianu*, *Jouianu*. *Vinerianu sunt nomine de boi*; *calliloru se punu nomine dupo colore a perului*: *Galbinulu*, *Negrulu*, *Albulu*; γ) la cetati, *monti*, *lacuri*, *riuri*: *nomele cetatei érá Rom'a*; δ) in grammatice, α) cu sensulu mai largu, se applica, in oppos. uc *verbu*, la tote coventele câte espremu concepte de fientie si de calitate, si de aci: *nomine substantive si nomine adiective*; *precumu logiculu destinge intre substantia si accidentia*, *usiá si grammaticulu destinge intre nome si verbu*; in sensu mai strimptu, numai la concepte de fientie: *nome propriu*, *no*

mine *communi, generice, nationali*; nome *materiale, concretu, abstractu*; nomine *patronymice, masculine, feminine, plurali, singulari*; nomele, in limb'a nostra, nu admite flexioni casuali; 2. metaforice, a) familia, nazione, poporu: *marele nome romanu, gloriosulu nome romanu, a vré se stinga nomele romanu*; si societate, societate de commerciu: *nome onoratu in acea platia*; b) nome = coventu desertu, vorba desérta, fora realitate corresponditoria: *frate de nome fora se fia si cu fapt'a; a remasu numai nomele unei cetate, etc. = au peritu; se ti remana nomele = se peri, inse cu sensu bonu, de care mai la valle; o virtute, si tu esti unu nome, ar fi esclamatu Brutu in ultimele momente; nu ti face unu idolu d'in unu nome desertu*; de aci, c) apparentia, pretestu: *sub nome de amicu vre se me traga in precipitiulu ruinei materiale si morale: cu nome, sub nome de remedie vende veninu*; d) titlu: *si arroga cu fastu nomele de doctu si sapiente; nome de academicu, de istoricu; demnu de nomele de Romanu; a dá fia-cui nomele de domnu, de frate, de sora*; e) reputatione, opinione, illustratione: *a si face nome; a si face mare nome; nomele teu e in tote gurele, resuna pre totindene; omu, theatru, scola, universitate de mare nome sau cu mare nome; glori'a numelui; nome stralucitu, gloriosu*; f) memoria, suvenire: *a si lassá unu nome, nome bonu, nome reu; traiesce si vatrai nomele stralucitului barbatu; pere cu sunetu nomele celloru blastemati*; g) si in reu: *a si face nome reu; nu numai omulu, ci famili'a, terr'a pote avé nome reu; a si maculá nomele, a si accoperi nomele cu rosine si opprobriu; lucru fora nome e nu numai celluce nu are unu nome, ci si mai vertosu lucru nefandu*; h) nome = person'a ensasi: *nomine respectabili; a lucrá in nomele seu, in nomele regelui; beu in nomele teu = beu pentru tene, in onorea personei telle; templu consecratu numelui lui Domnedieu; a adorá nomele cellu sántu allu lui Domnedieu; in nomele tatalui cerescu; pentru nomele lui Domnedieu, nu faceti asiá, veniti-mi in adjuto-*

riu. nu me lassati se periu; in nome de bene, si in nome de reu = in bene, in reu, si in speciale: a leuá ceva in nume de bene, in nume de reu = a intelege bene, reu, si prin urmare, a nu se supperá, a se supperá; — camu in acellu-asi intellesu si: a nome de bene, a nome de reu; 3. nome in multe constructioni cu sensuri variate si delicate, d'in cari dâmu aci inco câteva, a) cu de: *a conosce de nome, numai de nome: Românu de nome, strainu de ânima*; b) a si face nome, nome bonu, nome reu, nome de invetiatu, de omu onestu, de insellatoriu; c) cu cu: *e numai cu nomele omu, e si ellu cu nomele barbatu; asiá déro: cu nomele are aprobe acea-asi insemnare cu: de nome; inse cu altu sensu in: cu nomele meu poti redicá câti bani vrei de la ori-ce casa de commerciu*; d) cu prep. a: *sciu pre toti cetatianii a nome; a chiamá pre fia-care a nome; a spune tote câte scie a nome; spune a nome ce vrei; nu mi spuni a nome ce ai facutu; unu omu a nume Constantinu; trei omeni a nome Antoniu, Marcu, Aureliu; in unele d'in aceste constructioni intra si pre: scie tote pre nome, le chiamo pre nome, etc., inse: a chiamá pre nome differe in sensu de: a chiamá a nume; coci chiama cineva pre nome numai cu vocea, cu gur'a sea; déro pote chiamá a nume si prin scrisu, si prin vocea altuia, si prin alte medie.*

* NOMENCLATIONE, s. f., nomenclatio, (d'in unu verbu inusitatu: nomenclare, d'in nomen = nome, si clare = calare = chiamare = gr. κλησις); 1. in genere, chiamare pre nome, nomire: *nomenclationea totoru cetatianiloru adunati in mare numeru*; 2. in specie, arte, methodu de a nomí persone sau lucruri numeroase, spre a le tiné apoi bene mente. *Catone, censoriulu, care sciea nominele totoru cetatianiloru romani, e unulu d'in rarele essemple in nomenclatione ce s'aru poté citá.*

* NOMENCLATORIU, -toria, adj. s., nomenclator; care face nomenclatione, sau serve la nomenclatione: *systema nomenclatoria*; in specie: a) servu ce aducea a mente Domnului seu nomi-

nele celloru ce intempiná, spre a i salutá, ca persone bene conosciute, si asiá a i trage in favore si a le capetá suffragiele pentru allegeri; *b)* cellu ce se occupa cu *nomenclatur'a unei scientia*; *c)* ca subst. reale, *nomenclatoriu* = carte de nomine proprie de auctori, etc.

* **NOMENCLATURA**, s. f., *nomenclatura*, (it. *nomenclatura*, fr. *nomenclature*; vedi si *nomenclatione*); 1. in genere chiamare pre nome, *nomire*, si de aci, ordine, seria de covente, de *nomine*; 2. in specie, collectione systematica si methodica de toti terminii unei scientia sau arte: *nomenclatur'a planteloru data de Linneu*; *nomenclatur'a chymica*; *fora una bona nomenclatura, una scientia cu greu se pote divulgá*.

NOMINALE, adj., *nominatis*, (it. *nominale*, fr. *nominal*); relativu la nome: *chiamare nominale* = *appellu nominale*, *ce se face membriloru unei adunantia*; *definitionile nominali nu su tare instructive*; *valore nominale*, *scrissa numai pre charteia. déro de ordinariu inferiore valorei reale*; *filosofia nominale*. *filosofi nominali*, sau *nominalisti*, cari sustinea *nominalismulu*: *invitare nominale a totoru ospetiloru la mésa*; *diu'a nominale* = *diu'a nomelui*; pl. f., *nominali* = *serbatore de diu'a nomelui*.

NOMINARE, v., *nominare*; a nomi, a dice, chiamá, strigá pre nome, 1. in genere: *eu nu me nominu leu*; *montii terriiloru nostre se nomina Carpati*; 2. in speciale: *a)* a celebrá, a face *renomitu*; *b)* a chiamá la una functione: *a nominá judici, professori, administratori*.

NOMINATIONE, s. f., *nominatio*; *nomire*, *actione de nominare*: *Domnulu are dreptulu de nominatione a totoru functionariloru statului*; *a face multe nominationi in iudicatura*; — *figura retorica*, prin care oratoriulu da ensusi unu nome unui lucru ce n'are nome, sau n'are nome covenitu.

NOMINATIVU, -a, adj., *nominativus*, (it. *nominativo*, fr. *nominatif*), relativu la *nominare* sau la *nominatu*, care *nomina* sau pote *nominá*: *title nominative*, cari porta *nomele creditorului*; *decrete no-*

minative de noui functionari; — in gram. *casu nominativu* si abs. *nominativu*, *flessione ce iea unu nome*, candu sta in frase ca subiectu sau in concordantia cu subiectulu: *nominativulu singulariu sau plurariu allu unui nome, pronome*.

NOMINATORIU, -toria, adj. s., *nominator* si *nominatorius*, (it. *nominatore*, fr. *nominateur*); care *nomina* sau serve a *nominá*; — 1. in genere: *Adamu fu nominatoriulu totoru lucruriloru ce vedú*; 2. in specie: *Domnulu e nominatoriulu judeciloru: decrete, registre nominatorie*.

NOMINATU, -a, adj. part., *nominatus*, numitu.

NOMIRE si *numire*, -escu, v., *nominare*, (comp. it. *nomare*, isp. *nomear*, fr. *nommer*); a dice, a chiamá, a strigá pre nome: a chiamá, a pune in functione, si prin urmare de acea-asi insemnare cu *nominare*: *a nomi lucrurile cu nomele loru*; *a nomi pre cineva in functione*; *cumu se nomescé fapt'a tea?*

NOMITORIU si *numitoriu*, -tória, adj. s., *nominator*, care *nomescé* sau serve a *nomi*; — applicatu ca s. m. reale si cu sensulu de *denominatoriu* = unulu d'in celli doi termini ai unei fractione numerica.

NOMITU, si *numitu*, -a, part., *nominatus*: *celli nomiti in functione*.

* **NOMISMA** si *numisma*, pl. *nomismate*, si *numismate*. **NOMISMA**, (fr. *nomisma*, νόμισμα), 1. una moneta, unu bannu: *nomisma regule*; 2. in specie, moneta ce n'are cursu, medalia, etc.; 3. typariulu, imaginea de pre una moneta; 4. una specia de planta; vedi si *numisma*.

* **NOMIU**, s. m., (it. *nomio*); unulu d'in terminii *binomiului* sau *polynomiului*.

* **NOMU**, s. m., *nomus*, (νόμος), 1. districtu, cercu, circumscriptione; 2. modu de cantare, melodia, si in specie, melodia ce nu se potea scambá in ver-unu modu.

* **NONAGENARIU**, -a, adj., *nonagenarius*, (it. *nonagenario*, fr. *nonagénaire*); care coprende *noúe dieci*, 1. in genere: *numeru nonagenariu*; *coorte no-*

genaria; 2. in specie, s. m., a) comandante de nouedieci de armati, b) omu de nouedieci de anni: *unu nonagenariu, nonagenarii*.

* NONAGENU, -a, de regula in pl. *nonageni, -e*, adj., *nonageni* = câte nouedieci.

* NONAGESIMU, -a, adj., *nonagesimus*, (it. *nonagesimo*, fr. *nonagesime*); allu nouediecele: *nonagesim'a parte*.

* NONALE, adj., *nonalis*; relativu la *none*, (vedi *nonu*); s. f. pl., *nonali*, sacrificie la *none*.

* NONANU, -a, adj. s., *nonanus*; care face parte d'in ceva *nonu*, si in specie d'in *legionea nona*, d'in clasa *nona*, d'in corpulu *nonu*, leuatu de regula ca s. m., *unu nonanu, nonanii*.

* NONARIU, -a, adj., *nonarius*, relativu la ceva *nonu*, si in specie, la ora *nona*: *rogationi nonarie*.

* NONGENTESIMU, -a, adj., *nongentesimus* = 980, allu noue centele.

NONNU si *nunnu, -a*, s. pers., *nonnus* (it. *nonno*); 1. monachu-a, calugeru, frate, soru de monasteriu; 2. tata crescutoriu, mamma crescutoria; tata sufletescu; 3. nasiu de conunia.

* NONU, -a, adj., *nonus*; allu nouele: *non'a ora*, si abstr., *non'a*; s. pl. f., *none*, la antichi, a nou'a di inainte de iduri; si subst. f., sing. *nona, a*) a nou'a parte, b) a nou'a ora, de esemplu: *nou'a in servitiulu basericeii, intre nona si vespera; non'a vine dupo sest'a*.

NOPTARE, *nopte*, etc., vedi *nocture, nocte*, etc.

NORA si *nuora* sau *noru* si *nuoru*, pl. *norori* si *nurori*, s. f., *nurus*, (it. *nuora*, isp. *uuera*, prov. port. *nora*, v. fr. *nore*); soci'a filiului: *socrele nu se au bene cu nurorile; noru mea e si noru tea*.

* NORDICU, -a, adj., (it. *nordico*), relativu la *nordu*: *popore nordice*, mai bene inse: *popore septentrionali*.

* NORDU, s. m., (it. *nord*, nort si norte, fr. *nord*; — covantu sassonicu), aplicatu numai ca terminu geographicu, cu acea-asi insemnare ce au si alle nostre: *media-nopte, septentrione*; — aplicatu si in compositele: *nordu-vestu, nordu-vestu*.

* NORIA, s. f., (it. *noria*, fr. *norie*), machina hydraulica ce serve la irrigatu, ceva analogu cu cea ce poporul numesce *rota* sau *rota de udatu*; — (coventulu pare scurtatu d'in *anoria*, ca formatu d'in *ἀνά* = in susu, si *αἶρειν* = redicare).

NORISIORU, s. m., vedi *nuerisioru*.

NORMA, s. f., *norma*, (it. *norma*, — affine cu gr. *νόρμος*, si prin urmaire d'in acea-asi fontana cu *noscere*); 1. mesuratoriu de unghiuri, dereptariu cu care murarii, lemnarii si alti assémini operari, mesura anghiuri; 2. prin metafore, mesura, ordine, modu de actione, regula, inse *norm'a* pare a avé sensu mai generale si mai nobile de câtu *regul'a*: *norme alle justitiei; norme juridice, politice, morali; norme de portare, de cogitare, de invetiare si propunere; norme didactice; dupo norm'a stoiciloru, nemine d'in celli ce noi credemu sapienti, n'a fostu sapiente; clasicii antichi sunt inco cea mai bona norma a celloru moderni; a deduce d'in faptu norm'a, normele covenite; a dá norm'a, a leuá de norma, a se conformá normei, a lucrá dupo norm'a stabilita; fora norma afora d'in norma, d'in norme; scole, institute de norma*.

NORMALE, adj., *normalis*, (it. *normale*, fr. *normal*); de *norma*, ce dá *norma*: destinat u a dá *norme*, care e in *norma*, anghiuri *normali*; scole *normali*; lini'a *normale* la unu puntu allu unei curbe e perpendiculara la tangentea dussa prin acellu puntu; *conditione normale, usu normale, victu normale, statu normale allu sanetatei, circulatione normale a sangelui, pulsu normale; sunt fientie in natura cari in structur'a loru se abbatu de la typulu normale*; — s. f., *normalea (linia)* = perpendiculara, verticalea, si in specie, verticale a unui locu ore-care: *corpurile cadu in directione normalei*.

NORMALITATE, s. f., (it. *normalità*); calitate sau statu de *normale*.

NORMARE, v., *normare*; a mesurá sau direge cu *norm'a*; a pune sau regulá dupo *norma*.

NORMATIONE, s. f., **normatio**; ac-tione de *normare*.

NORMATU, -a, adj. part. **normatus**.

NORMATURA, s. f., **normatura**; ac-tione si effectu allu actionei de *normare*.

NOROSU, *noru*; vedi : *nuorosu*, *nuoru*, si *nuerosu*, *nueru*.

* **NOSCENTE**, part. adj., **noscens**; care *nosce*, care *connosce*.

NOSCENTIA, s. f., **noscentia**; vedi compos. *connoscentia*.

†† **NOSCERE**, *noscui*, *noscutus* si *notu*, v., **noscere**, (in locu de *gnoscere*), form'a primitiva d'in care provinu compositele si derivatele : *conoscere*, *agnoscere* sau *annoscere*, *notare*, *notione*, etc.

† **NOSO-**, (d'in gr. *νόσος* = morbu), in composite scientifiche, ca : *nosocomu*, s. m., **nosocomus**, (fr. *nosocome*, d'in *νοσητέον* = curare), directoriu sau curatoriū de ospitale; de aci si : *nosocomiu*, s. m., reale, (it. *nosocomio*, fr. *nosocomium*), ospitale, unde se cura morbosii; *nosodendru*, s. m., (fr. *nosodendre*, d'in *δένδρον* = arbore), genu de insecte coleoptere pentamere, asiá nomite pentru ce se afla in ulcerele certoru arbori; *nosogenia*, s. f., (fr. *nosogénie*, d'in *γένος* = generatione), origine si desvoltare a morbiloru, si de aci, teoria asupr'a causelorū primordiali alle morbiloru si asupr'a modulū loru de desvoltare; *nosogenicu*-a, adj., (fr. *nosogénique*), relativu la *nosogenia*; *nosographia*, s. f., (fr. *nosographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descriere si clasificare a morbiloru, cumu si carte in care se face assémine descriere; *nosographu*, s. m., (fr. *nosographe*), auctoriū de *nosographia*, cellu ce se ocupa cu *nosographia*; *nosographicu*-a, adj., (fr. *nosographique*), relativu la *nosographia*; *nosologia*, s. f., (fr. *nosologie*, d'in *λόγος* = discursu), parte a *pathologiei*, care tracta despre morbi in genere; *nosologicu*-a, adj., (fr. *nosologique*), relativu la *nosologia*; *nosologu*, s. m., care se ocupa cu *nosologia*.

* **NOSSA** si *noxa*, s. f., **noxa**; (d'in *nocere*), vettemare, damnu ce face sau suffere cineva : *cine precogita nossa al-*

tuia-a, e *ensusi espusu la nossa*; *facta vettematoria*, *damnosa*, *culpa* : *nu su eu de nossa*; *care e noss'a nostra*, *ca se ne infligeti asiá de mare pena? furtu*, *latrociniiu si alte nosse ti se imputa*; — *pen'a*, *mult'a impusa pentru dauna*; — *concretu*, *cellu ce a facutu reulu*; vedi si *nossia*.

* **NOSSALE** si *noxale*, adj., **noxalis**; relativu la *nossa* : *actioni nossali*.

* **NOSSIA** si *noxia*, s. f., **noxia**; vedi *nossiu*.

* **NOSSIETATE** si *noxietate*, s. f., **noxietas**, si :

* **NOSSITUDINE** sau *noxitudine*, s. f., **noxitudo**; calitate si *facta de nossiu*.

* **NOSSIU** si *noxiu*, -a, adj. s., **noxius**; relativu la *nossa*, *vettematoriu*, *stricatoriu*, *damnosu*, *culpabile* : *passerinosie semenatureloru*; *nossii de mari delictu*; — s. f. *nossia* = **noxia**, camu in acellu-asi intellessu cu allu forme *nossa*.

* **NOSTALGIA**, s. f., (fr. *nostalgie*, it. *nostalgia*, d'in *νόστος* = intorcere la loculu seu, si *ἄλγος* = dorere), mare *doru* de térr'a sea, *doru* de a se intórce in térr'a sea, *dorulu de térra*, cumu dice Románulu, care unitu cu influentie climatiche diverse de alle terrei proprie, pote degenerá nu numai in profunda *melancholia*, ci chiaru in morbi gravi, peno la smentire, nomita de medici *nostomania*.

* **NOSTALGICU**, -a, adj., (it. *nostalgico*, fr. *nostalgique*), relativu la *nostalgia* : *doru nostalgicu*; si ca subst. personale, *unu nostalgicu*, *una nostalgica*.

* **NOSTOMANIA**, s. f., vedi *nostalgia*.

* **NOSTRALE**, adj., si :

NOSTRANU, -a, adj., si :

NOSTRATE, adj., **nostras**, abl. **nostrate**, (compara si : it. *nostrale*, *nostrano*, si *nostrate*, fr. *nostrate*), allu *nostru*, de térr'a *nostra*, *pamenteanu*, *pamentescu*, *indigenu* : *plante nostrane*, *covente nostrane*; *militari nostrati*; *portulu nostrate*; si absol. *unu nostranu*, *unu nostrate*, *nostranii*, *nostratii*.

NOSTRU, -a, adj., **noster**, **nostras**, (it. *nostro* si *nosto*, isp. *nuestro*, port.

noșso, prov. nostre, v. f. nostre, n. fr. nôtre); d'in noi=nos, arréta relationea de possessione in respectulu personei antânia plurale, correlativu cu meu, ce espreme possessionea acellei-asi persone singulara : *callulu nostru, ép'a nostra, vaccile nostre, taurii nostrii, térr'a nostra, casele nostre*; — possessulu ce precede possessivului, are de regula articlulu, chiaru si fiendu nome de consanguenu : *fratele nostru; fratii nostri, sor'a nostra, sororile vostre; tatalu nostru, care esti in ceruri, etc.*, pre candu se dice : *tata meu si tatalu meu, frate meu si fratele meu*, inse nu : *frati mei*, ci numai : *fratii mei*, ca si : *fratii nostri*; — pote inse stá possessivulu si inaintea possessului déro atunci articlulu sta inaintea possessivului : *allu vostru peccatu, alle vostre peccate trageti*; asiá si candu sta possessivulu absolutu : *allu cui e boulu? — allu nostru; ai cui su boi? — alli nostri*; — candu possessulu e insocitu si de unu calificativu, atunci avemu : a) *verdele nostru campu, verdile nostre campuri*; b) *allu nostru verde campu, alle nostre verdi campuri*; c) *verdele campu allu nostru*, d) *campulu nostru cellu verde*, e) *campulu verde allu nostru, etc.*, — *ai nostri*=consangeni, compatrioti, omeni ai casei, amici, partisani, etc.; *allu nostru*, leuatu asiá absolutu, pre longa alte insemnari, insémna forte desu si : *omulu, barbatulu, patronulu, domnulu casei*, mai vertosu in gur'a mulierii lui : *allu nostru nu face asiá, allui nostru nu placu aceste-a*; asiá si barbatulu dice de a sea muliere *a nostra*: in locu de *allu nostru*, si : *omulu nostru*, mai familiaru fiendu : *omulu meu*, inse si : *omulu nostru* = omulu in cesti-one, de care e vorb'a.

* NOTA, s. f., nota, (it. nota, fr. note); femin. d'in notu de la noscere, ce ne face connoscutu ceva : semnu, semnu caracteristicu, caracteriu, facutu de mâna de omu sau de mân'a naturei; l. proprie, a) in genere : *pre scrisorile ce ti voiu tramitte de aci inainte, voiu face not'a ce m'am intellessu cu tene a face; fa si tu acea-asi nota pre epistolele ce mi vei espedi; se ponemu nota*

*pre loculu acestu-a; note inferrate distingu vitele melle de celle assemine cu alle telle, care n'au neci una nota; plantele, casí animalile, au notele loru proprie si naturali; cu aceste note ne formâmu noi conceptele despre fientie, despre specie si genuri; speci'a coprende in sene, ca conceptu, mai multe note de câtu genulu; b) in specie, α) littera, semnu de scrisu : *cu pucine note potemu scrie tote coventele limbei cellei mai avute*; β) semnu arbitriariu de scrisu : numeru, cifra, etc. : *se mi scrii cu notele ce intellegemu numai amendoi*; γ) semnu tachygraphicu : *nu s'au prescrissu inco cu littere notele tachygraphiloru leuate in sedenti'a adunarei d'in septeman'a trecuta*; δ) ce se insémna pre marginea pagineloru unui manuscriptu sau a unei carte, la finitulu loru, sau si pre una charteía differita, cumu si ce si insémna d'in audite spre tinere de mente : insemnare de adducere amente, observatione critica sau esplanativa, etc. : *ti tramettu testeles ensesi, si ca se nu te fatigi multu, spre a aflá ce vrei, am facutu ensumi note la locurile ce te potu interessá; a illustrá cu note; a trage note dupo una carte lessa; a leuá note dupo discursulu pronuntiatu; editioni de auctori classici cu note critice si esplanative; ti voliu comunicá notele melle asupr'a spectaculului de eri séra; nu sciu déco vei poté invetiá dupo notele melle de classe; ε) mai multe si diverse alte specie de insemnari in scrisu, cumu : α') scurta espositione, resumtu; β') registru, lista, catalogu, indice : *écco una nota de lucrurile ce ti dau de calle; addu-mi not'a de buccate; fa-mi not'a de ce am mancatu, nota de ce am se comperu; dati-mi una mica nota de ce v'am datu si am se mai dau; a leuá sau dá nota de coprensulu acteloru si documenteloru d'in archivu asupr'a unei cestioné; γ) communicatione in scrisu intre diplomati : nota confidentialé, secreta, officiale, officiosa; δ) declaratione officiale sau officiosa facuta de unu guberniu prin monitoriu sau altu diariu : prin assémni note se facu connoscute cogitele guberniului asupr'a cotarei sau co-***

tarei cestione; ε) insemnare a gradului de meritu a unui scolariu: *a meritá nota bona, a avé la catalogu note velle si de portare si de invetiatura*; ζ) semnu de scrissu musica, cumu si musica scrissa: *a cantá pre note, fora note; a comperá note, a scrie, a copiá note; a pune pre note unu cantecu*; de aci, prin metefore, sonulu representatu, melodi'a, canticulu, armoni'a, compositionea musicale: *ai cantatu falsu, nu ai facutu mai multe note; note essacte, precise; not'a dominante; note triste, ilari; cu greu vei poté inaltá vocca peno la acea nota, nu poti tu face una nota asiá de inalta*; η) semnu pre vase cu vinu, pre case cu merci, etc., fr. *étiquette*; θ) semnu de distinctione, caracteriu, si de aci, specia, genu; ι) semnu d'in capu, d'in mâna, etc., κ) typariu pre moneta; λ) semnu pre pelle, fia naturale: *allunitia, negellu, etc. fia facutu intr'adensu, si in speciale: inferratura, mai vertosu in reu, inferratura facuta pentru crimine, si de aci, macula, etc.; nota infamante, de infamia*; de aci: 2. metaforice, a) in genere, semnu, indiciu, presagiu, urma, etc.: *a lassá urme si note de crimina sea; pre fruntea sea poti vedé notele impresse de grelle sufferentie*; b) in specie, desonore, infamia, ignominia, opprobriu, etc.: *contu se scii tote maculele si notele ce ai muritatu prin turpitudinile telle*.

* NOTABENE, vedi verbulu *notare*.

* NOTABILE, adj., *notabilis* (it. *notabile*, fr. *notable*), demnu de *notatu*, (vedi 2 *notare*): *casuri notabili, mare si notabile; potere de coventu; evenimentu notabile; notabile batalia; annu notabile prin notabili si memorabili calamitati*; — s. m., personale, *unu notabile*, cetatianu de fronte, insemnatu in una cetate sau provincia: *notabili provinciei, adunare de notabili: notabili unci cetate sunt adesea pucini negotiatori privilegiati prin averea loro*.

NOTABILITATE, s. f. (it. *notabilità*, fr. *notabilité*): calitate de *notabile*: *notabilitatea acelloru evenimente*; — si cu inteltesu coneretu de persona nota-

bile: *nu esti notabilitate, notabilitatile acellei cetate*,

1 NOTARE, v., vedi: *natare si innotare*.

2 NOTARE, v., *notare*, (it. *notare*, fr. *noter*); a face *nota*, 1. a semná, a insemná: *a notá cu sigillulu, a notá vitele cu ferrulu; a notá unu locu prin unu paru infiptu; a notá unu coventu d'in carte cu una cruce*; 2. a scrie in genere, si in specie, a scrie cu semne abbreviative: *n'am potutu urmá pre oratoriu si notá tote câte a vorbitu; discursurile pronuntiate sunt numai notate, si inco netranscrisse*; 3. a face observationi, esplicationi la unu testu: *a notá celli mai insemnati auctori spre a facilitá intellessulu loro*; 4. metaforice, a) a insemná, a desemná, a espreme, a arretá: *a notá noue idee cu noue nomine; tote aceste-a notau dorulu ascunsu allu ânimei selle; mai vertosu, a face allusione, a dá se intellega: cu acelle vorbe, ca si cu gesturile, pre voi vre se notedie actoriulu*; b) a observá, a leuá a mente, a considerá, intellege: *potemu notá numerulu in caderea picatureloru; nu poteti notá acellu-asi numeru in und'a ce se precipita; a observá si notá cursulu stelleloru, a observá si notá tote dissele cuiva; dandu attentione la altulu, n'am notatu ce ai dissu tu: mai vertosu la imperativu, in locutionea: *nota bene*, cumu: *nota bene ce ti spunu eu; notati bene ce spunu invetiatorii*; — locutionea: *nota bene* se iea si in modu de subst.: *unu nota bene*, sau scrissu intr'una *unu notabene: vreu aci se facu unu importante notabene*; acesta locutione in scrissu se desemna prin abbreviatione asiá: *NB*, sau *N. B*; c) a face pre altulu se observe, se intellega; d) a inferrá, a infamá: *a notá pre cineva de mentionosu, de misellu, de nemica; a notá pre cine ca desfrenatu, abiecti si miserabile; a notá pre vitiosii de totu genulu in satyrele si comedie selle*. e) in sensu mai dulce: *a notá reu pre unu scolariu*.*

NOTARIA, s. f., vedi *notariu*.

NOTARIALE, adj., (it. *notariale*, fr. *notarial*), relativu la *notariu*: *acte notariali*.

NOTARIATU, s. m., (it. *notariato*, fr. *notariat*); officiu de *notariu*: a face studie necesarie la *notariatu*.

NOTARIESCU, -a, adj. (it. *notaresco*, fr. *notaresque*); de *notariu*: *stylu notariescu formule notariesci*.

NOTARIU, -a, adj., *notarius*, (it. *notario* si *notajo*, fr. *notaire*), relativu la *nota* = scriere in genere, si in specie la scriere abbreviata sau *tachygraphica*, leuatu inse de regula ca subst., 1. masc., *notariu*, *unu notariu*, a) in intellessulu de *tachygraphu*, α) la anticii Romani: α') servu insarcinatu a leuá *note tachygraphice* pentru domnulu seu; β') servu publicu insarcinatu a leuá *note tachygraphice* de celle ce se diceau la judecatorie sau in adunari deliberanti; γ') in tempurile mai d'in coce alle imperiului, sarcin'a de *notariu* erá portata de omeni liberi si chiaru de *patricii*; β) in baseric'a crestina primitiva, *notariu* = officiaru insarcinatu a college si pastrá in *note* abbreviative actele *martyriloru*, b) in intellessu de *scriitoriu sub dictatu* sau de *scriitoriu conceptoriu*: *scriitoriu*, *copistu*, *logothetu*, *grammaticu*, *secretariu*, etc., α) *notariu imperiale* erá, in imperiulu de resaritu, *secretariulu imperatoriului*; β) *notariu apostolicu* e officiarulu insarcinatu cu espeditionea *facendelorur curtei pontificia*; γ) *notariulu unui tribunale* e cellu ce, la noi, se chiama *astadi graphiaru*; δ) *notariulu unui negotiatoriu*, *unui particulariu ore-care* e cellu ce mai inainte, la noi, se dicea *grammaticu*; ε) *notariulu unei comune*, *unui satu*, se dice *astadi* si la noi cellui ce alta data se dicea *logothetulu satului*, si mai incoce *scriitorulu satului*; ζ) in fine *notariu* = officiaru cu caracteriu publicu, insarcinatu a face acte autentice si a pastrá copie de pre densele pentru actele de daraveri, pentru transactioni ce se petrecu intre particulari pre calle de invoire; acestu-a e intellessulu ce a leuatu coventulu *notariu* inco d'in tempurile imperiului romanu de resaritu, si cu care se applica *astadi* ca mai desu, si in speciale in limb'a nostra ca si in celle alte limbe sorori; 2. s. f., *notaria* = *notaria*, si *notaria* = arte, of-

ficiu, lucru de *notariu*, applicatu, a) sub form'a *notaria*, in sensu mai largu, asiá co insemna si *tachygraphia*, *secretaria*, etc. si chiaru *note in scrissu*; éro: b) sub form'a *notaria* se dice mai vertosu de officiuulu *notariului* in sensulu speciale de sub ζ), in care, cu una mica differentia de intellessu, se applica si form'a *notaria/u*

1 NOTATIONE, s. f., *natatio*, vedi *notatione* si *innotatione*.

2 NOTATIONE, s. f., *notatio*, (it. *notazione*, fr. *notation*); actione, modu si effectu de 2 *notare*, 1. in genere: *notationea viteloru cornute cu ferrulu*, *notationea ouiloru cu negritia*; *notationea eleviloru dupo meritulu ce au*; 2. in specie, a) *notare in reu*, *inferrare*; b) *observare*: *celle demne de notatione*, *notationea differentieloru de tempu si de locu*; c) *explicarea insemnarei unui coventu*, etymologia a coventului; d) *descriptione*, *caracterizare*, *incondeiare*; e) in musica, modu de *notare* allu *sonuriloru*, cumu si *systema*, totu allu *noteloru* sau *semneloru musicali*: *notatione boetiana*, *gregoriana*, *numerica*; f) in algebra: *notationea algebrica facilitata forte descoperirea proprietatiloru numeriloru*; asiá si: *notatione chymica cu littere majuscule si minuscule si cu esponenti numerici*.

1 NOTATORIU, -toria, adj. s., *notator*; vedi: *notatoriu* si *innotatoriu*.

2 NOTATORIU, -tória, adj. s. *notator*, insemnatoriu.

1 NOTATU, part. sup. subst., d'in 1 *notare* = *notare*, *notatus*, vedi: *notatu* si *innotatu*.

2 NOTATU, part. sup. subst., d'in 2 *notare*, *notatus*, 1. part. *pecore notate cu ferrulu*, *omeni notati cu ferrulu infamiei*; 2. sup. *ferru de notatu vitele*; 3. subst. abstr. *notatulu viteloru cu ferrulu arsu*.

NOTATURA, s. f., *notatio*, vedi: *notatura* si *innotatura*.

* NOTESCERE, v., *notescere*, a se face *notu* = *connoscutu*: *multi notescu prin sapte blastemate*.

* NOTHU sau *notu*, -a, adj. s., *notus*, (νόθος), spuriu, 1. proprie, a) *despre omeni*, nascutu afora d'in casatoria

legitima : *Darius II portà connomele de nothu*; b) despre bestie, mesticiu, crucitu; 2. metaforice, falsu.

* NOTIA, s. f., *notia*, (*νοτία*, fr. *notie*); specia de pétra pretiosa, de care se crede co ar cadé cu ploia; — co-ci *νοτία* = *insémna proprie umida, umiditate*, si de aci si : *notiometru*, s. m., (fr. *notiomètre*, it. *notiometro*), instrumentu de mesuratu umiditatea atmosferei, nomitu mai desu *hygrometru*.

* NOTIFICARE, v., *notificare*, (it. *notificare*, fr. *notifier*); a face notu = *conoscutu*, a dá se intellega, a dá pre facia, etc.: *a notificá ceva prin affisse, prin diarie, prin scrissori*; *a notificá unu tractatu, ordinile sau mandatele cu cari e cineva insarcinatu*; *s'a notificatu veneticiloru se éssa in data d'in terra*.

* NOTIFICACIONE, s. f., *notificatio*, (it. *notificazione*, fr. *notification*), actione si actu de *notificare* : *notificacionca sententiei, orei, tempului de adunare, casatoriei cotarui-a cu cot*...

* NOTIFICATORIU, -*toria*, adj. s., (it. *notificatore*); care *notifica* sau serve a *notificare* : *vinu notificatori dupo notificatori ai marei calamitate intemplantu*.

* NOTIFICATU, -*a*, adj. part., *notificatus*.

NOTINU, -*a*, adj. s., *annotinus*, (vedi si *annotinu*, d'in care *nótinu*, prin taliarea syllabei initiale); de unu *annu*, luatu de regula ca subst., 1. masc. *nótinu*, a) callu de unu annu = *equus annotinus*; b) amnellu de unu annu = *agnus annotinus*; c) fetatura mascula d'in unu annu = *fetura mascula annotina*; 2. f. *nótina*, a) épa de unu annu, b) amnella de unu annu, c) fetatura de animali femine d'in unu annu.

* NOTIONE, s. f., *notio*, (it. *nozione*, fr. *notion*), d'in *notu* de la *noscere*, 1. actione de *noscere*, de *conoscere* in genere, si in specie *conoscere* a unei autoritate legale, cercetare : *notionea censoredui, judicelui, prefectului*; *a ammaná notionea unui lucru ce nu suffere ammanare*; 2. prin metafore resultatu allu actionei de *conoscere* : *conoscencia, idea, representatione, conceptu*, etc., a) in genere : *notione clara, precisa, es-*

*sacta, distincta, certa; notioni vage, imperfecte, confuse; ne potemu face mai multe notioni despre acellu-asi lucru; n'am de acésta-a neci cea mai mica notione; a nu avé neci notionile communi totoru omeniloru; notionea benelui si a reului, justului si a injustului; mentea nostra capeta notioni de lucruri sau prin experientia, prin sensulu esternu ori internu, sau prin comparatione, sau prin analogia, sau prin conclusionem, si alte processe alle rationei; natur'a a impressu in mentea totoru omeniloru notionea de Domnedieu; b) in specie, α) *conoscencia particularia* de un ce, conceptu despre unu ce particulariu sau individuale : *notionea e ide'a particularia facia cu ide'a generale, cu speci'a sau genulu*; β) *idea data a priori*; γ) *conoscencia elementaria, forte imperfecta* : *primele notioni alle copillului; a avé notioni de physica, de istoria, de geographia; notioni populari asupr'a drepturiloru si detorieloru; primele notioni de scientia si de litteratura; notioni generali si elementari d'in varie domenii alle scientiei; dupo Kant, judeciulu analyticu desvolta notionea, fora se adauga la *conoscencia noue clemente*.**

* NOTITIA, s. f., *notitia*, (it. *notizia*, fr. *notice*), d'in *notu* de la *noscere*, 1. proprie, statu de *notu* = *conoscutu*; raru inse cu acestu intellesu; 2. prin metafore, *conoscencia, scientia, scire, representatione, notione, idea, conceptu*, etc., a) in genere : *a leuá una notitia clara sau confusa de celie vedute sau spuse; neci unu animale, afora de omu, nu are notitia de dieu; a adduce la notiti'a publica; a leuá notitiu prin scrissore de celle intemplate; notitie noue, telegraphice, pacifice, gravi, triste; a cere si capitá notitie mai detaliate; notitiele venite de la mai multi asupr'a lucrului concorda sau se contradicu; notitie confirmate, notiti'a data eri prin telegraphu se confirma astadi prin alte notitie concordanti; ai sau nu ai notitia de ce s'a intemplantu? a dá notitie, a capetá notitie certe*; 3. in specie, a) *conoscencia de aprope de unu lucru sau una persona, conoscencia de aprope cu cineva,*

familiaritate, commerciu intimu : *e vechia notitia între noi amendoi*; b) scire data prin scrissu sau altu cumuva despre ceva, annuntiu, primu annuntiu de ceva de currendu intemplatu si inco neconnoscutu : *noi amu leuatu notitia de acésta-a de acumu trei dille*; c) scurta indicatione, espositione, esplicare data asupr'a personeloru sau lucruriloru : *notitia necrologica; notitie istorice, geographice, bibliographice; notitiile ne dau connoscencia de omeni si de lucruri; prefatione plena de notitie; a dá una notitia asupr'a vietei unui scriptoriu, unui artistu, unui barbatu mare; a scrie una notitia despre operele unui artistu; d) notitia a unui librariu e una lista ce coprende unu micu numeru de carti : list'a de multe carti nu ar mai fi notitia, ci catalogu; — in acestu intellessu si celle analoge, notitia e unu deminutivu d'in nota, sensu ce resare si mai bene d'in frasi ca : *in locu de una notitia mi adduci una longa nota*; — e) carte, tractatu in care se da connoscencia de demnitatile, locurile, callile, etc., alle unei provincia, unei terre : *notiti'a imperiului Gallieloru; notitiile anticiloru despre vulcani; notiti'a de dignitatile imperiului de oriente si de occidente, publicata sub Theodosiu; absol. notiti'a imperiului*, opu geographicu publicatu dupo Constantinu.*

* NOTORIETATE, s. f., (it. *notorietà*, fr. *notoriété*), calitate de notoriu : *lucru de notorietate publica, notorictatea fapteloru nu e prin sene proba juridica*.

* NOTORIU, *-toria*, adj. s., *notor* si *notorius*, (it. *notorio*, fr. *notoire*); d'in notu de la *noscere*, care *connósce* sau face a *connósce*, 1. mai raru, persona care connosce, marturu irrecusabile; 2. ca mai desu, lucru ce face a *connósce* ceva bene connoscutu, invederatu, asiá co *notoriu* = manifestu, luminatu, invederatu, connoscutu de tota lumea, publicu, etc. : *fapta notoria, fapte notorie, proba notoria, addeveru notoriu*.

1 NOTU, s. m., *natatus*; vedi si *innotu*.

* 2 NOTU, *-a*, *notus-a-um*, (it. *noto*);

proprie, una d'in formele participiali alle verbului *noscere*, leuata inse de regula ca adj. sau subst.; (vedi form'a femin. *nota* ca subst. la loculu seu), connoscutu, bene connoscutu; opp. la *ignotu* sau *innotu* : *lucru notu fia-carui-a; omeni notie si tie; a discerne notulu de ignotu; a merge de la notu la ignotu; a âmblá pre callile note; nota voce, note locuri*.

* 3 NOTU, *-a*, vedi *nothu*.

* 4 NOTU, s. m., *notus* = *νότος*, ventu ce bate despre media-di, (vedi si *austru*); prin estensione, ventu, ventu violentu.

* NOTULA, s. f., *notula*; deminutivu d'in *nota*.

NOU, *noua*; vedi : *nouu*.

* NOUACLA si *novacula*, s. f., *novacula*; d'in *nouare*, 1. rasoriu, cutitu de rasu; 2. veri-ce cutitu tare taliosu.

* NOUALE si *novale*, adj. s., *novalis*, *-e*, (it. *novale*, fr. *novale*); d'in *nouu* = *novu*, applicatu la *agru* care d'in *nouu* se ara : *agru novale*, inco nearatu sau d'in *nouu* aratu, dupo ce s'a lassatu nearatu unu annu sau mai multi.

* NOUALIU si *novaliu*, s. m., *agru novale*.

* NOUAME si *novame*, s. pl., *novamine*, *novamen*; actione si effectu allu actionei de *nouare* : *nouamine in ceremonie religiose, in institutioni si datine*.

NOUARE si *novare*, v., *novare*, (it. *novare*); a face *nouu* sau d'in *nouu*, a *nouí* sau *innoué*, 1. proprie : *a nouá turmele, vestimentele, casele; a attitiá si nouá ardorea luptatoriloru; — a nouá unu agru, una térrina* = a ará éro dupo unu repausu; — *a face si nouá covente ce nu s'au auditu sau cadute in desuetudine; a nouá unu tractatu, unu contractu, una conventione, vechi'a amicitia*; 2. metaforice, a scambá, mutá, etc., a) in genere : *n'am arutu de nouatu multe in legislatione; ati novatu faci'a terrei, lucruriloru*; b) in specie, despre statu si lucrurile politice, chiaru absol. *a nová* = a scambá, restorná constitutionea in vigore; a face turburari, restornari, rebellioni; (vedi si *innovare*).

NOUATIONE si *novatione*, s. f., *novatio*, (it. *novazione*, fr. *novation*); actione si effectu de *nouare*, 1. in genere :

novationi in legi, in datine, in limba, in statu, in guberniu; prin novationile costre neintelepte turburati pucea cetatianiloru; 2. in specie, scambarea unei obligatiune in alta posteriore: novationea contractului, ipotecei; novatione necessaria, imperfecta, perfecta.

NOUATORIU, -toria si novatoriu, adj. s., novator, (it. novatore, fr. novateur); care noua: novatoriu in limba; neologii sunt novatori in alle limbei; novatoriu in legi, in politica, in filosofia, in litteratura; novatorii in religione sunt escommunicati; novatoriu imprudent, periculosu; cu tote aceste-a fora novatori progressulu n'ar fi cu potentia, si tamen fora novationile unora animosi novatori ar putreda in imobilitate.

NOUATU si novatu, adj. part., novatus.

1 NOUE si nove, (in locu de nove), pron. absol. pers. I. plur. dat. nobis: pânea cotidianu da nove; libertati nove peccatele, precum si noi libertati nove: — acêsta forma depleta (absoluta) intra in locu de cea redussa (conjuncta) ne sau ni, numai candu e vorb'a de a apesâ tare pre deus'a, in oppositiune, de essemplu: nove nu vine, se cade partea cea mai bona d'in acêsta parte; dati nove (in locu sau altoru-a) parte acêsta-a: in assempli casuri numai prin unu pleonasmu provincial se mai pune si form'a redussa (conjuncta): d'ei-nouve acêsta pâne.

2 NOUE si nove, novem, (it. nove, isp. naeve, prov. nov, v. fr. neuf, n. fr. neuf), numeru ce coprende 8+1=9: nove si cu unu facu dice; de nove ori una centu facu nove centi; de nove ori una mille facu nove milli; nou-dieci de milli, nove cente de milli novezeci, noveculi negri; ca ordinale: m. alinaoui, f. a novea=novus-a-na; alla nou-dieci, alla nove centele, a nove millia parte: — pentru unu numeru indefinitu, ca in proverbiele: pentru una surdu nu taca pop'a de nove ori; duci-le-ai se te daci preste nove mari si noua terri.

NOUELLA si novella, s. f., novella, vimen, virga, (it. novella, fr. nouvelle),

proprie, fem. d'in adj. novella sau novellu, locutu ca subst., subintelligendu: 1. vërga, vergella, ramura suptire: novelle de salce, de carpinu, de cornu, de jugastru, de vitia de vinia; cu novelle, mai vertosu cu novelle de salce, se ingradescu garduri; gardu de novelle; unu manuscritu novelle, unu cartiu de novelle; a bate, a persiva cu novelle de vitia, a cupe una novella, mai multe novelle pre spinarova cuira; cu novelle uscate se aprende focu; novellele ca m'ii nice si suptirele se diva smicelle si smivore; a tãia novelle, a carrã novelle; parietii casloru terranesci sunt celi mai multi de novelle; 2. dispositione de lege mai noua: novelle se nomiru constitutionile imperatoriloru facute dyppo publicarea codicelui justinianu; 3. narratione, istoria, istoriora, scire, etc., asiã cu novella sau novellu insenna: a) scire de ceva noua, de currendu intemplatu, a) addeverata: un novelle imbaccuratorie de la tatãlu nostru; tristu novelle cenita de la cõmpulu de batalia; 3) rumore, vorba, mentiuna: a raspãdi, a portã novelle de la unaba la altala; prov. vrei se vendi novelle bybiaridie; de aci: 7) lucru frivolu, nomiea, seccatura: carate novelle cu vorbi, inflato si pomposo, b) narratione, istoria, istoriora imaginaria, verisimile sau si fabulosa, destulde ce ba placuta si interessante: a scrie, a cãmpure, typare novelle; novelle antice, populare, novellele lui Boccaccio; novelle morali arabice orientala, novelle pentru copilli; sunt insi si novelle de meliori b. trãie.

NOUELLARE si novellare, v., (it. novellare), 1. in genere, a face novella: luã a se novella, a novella agrulu; 2. in specie, a spune, narra una novella sau novelle: tota ziua novella, fora se si cade de lucru.

NOUELLARIU si novellariu, -a, adj. s., (it. novellari, si novelliere, novellero); cui place a spune sau audi novelle, (vedi novella sub 3): novellariulu satulu.

NOUELLASTRU si novellastru, -a, adj., novellaster; diminutivu de pretiativ d'in novella.

NOUELLATORIUM si *novellatoriu*, -*toria*, adj. s., (it. *novellatore*); care spune sau scrie *novelle*, (vedi *nouella* sub 3).

NOUELLATUM si *novellatu*, -*a*, adj. part., *novellatus*, (it. *novellato*).

NOUELLETUM si *novelletu*, s. m., *novelletum*; locu plantatu cu *novelle*, (vedi *nouella* sub 1.): *premarginica riuriloru sunt multe novellete; novelletu forte desu*.

NOUELLINUM si *novellinu*, -*a*, adj. s., *novellaster*, *novellicus*, *noviciolus*, *novellinus*, (it. *novellino*-*a*); deminutivu resfaciatoriu d'in *novellu*: *fructe novelline, vestimentu novellinu*; — subst. f. reale, *novellina* si *novellina*, deminutivu d'in *novella*.

NOUELLISTUM si *novellistu*, -*a*, adj. s., (it. *novellista*), cui place a aflá, portá sau inventá si spune *novelle*, (vedi *nouella* sub 3).

NOUELLITATE si *novellitate*, s. f., *novellitas*; calitate de *novellu*.

NOUELLUM si *novellu*, -*a*, adj., *novellus*, (it. *novello*, fr. *nouveau*); deminutivu d'in *novu* = *novu*, leuatu cu sensu de *novu* = recente, teneru, de currendu.

NOUELLUCIA si *novellutia*, *novellucia* si *novellutia*, deminutivu d'in *nouella* sau *novella*.

NOUEMBRE si *novembre*, s. m., *november* si *novembris*, (it. isp. fr. *novembre*), allu nouele mese allu annului, allu treile mese de tomna: *cu Septembrie incepe, cu Novembre finesce tomn'a; mesele Novembre = mesele lui Novembre, lun'a Novembre = lun'a lui Novembre; in Novembre, d'in Novembre peno in Decembre, de la Novembre peno la Decembre, in totu cursulu lui Novembre*.

* NOUEMESTRE si *novemestru* sau *novemestru*, -*a*, adj., (it. *novemestre*), de *noue mesi*: *gestationea novemestra a mulierei*.

* NOUENA si *novena*, s. f., vedi *novenu*.

* NOUENARIUM si *novenariu*, -*a*, adj. *novenarius*, (it. *novenario*), de *noue*, care coprende *noue*: *numeru novenariu, versuri novenarie* = de *noue syllabe*.

* NOUENDIALE si *novendiale*, adj., *novendialis*, (it. *novendiale*, fr. *noven-*

dial), de *noue dille*, si a nume, 1. care tine *noue dille*: *serbatori novendiali, ferie novendiali; se annuntia co in monte Albanu ar fi plouatu cu petre, si de acea-a Romanii celebrara ferie novendiali*; 2. ce se face dupo *noue dille*: *capete novendiali facute mortului de noue dille*, si absol. *Românii de astadi, ca si vechii Romani, facu mortiloru novendiali*.

* NOUENNALE si *novennale*, adj., (*novennalis* = it. *novennale*), care vine sau se face dupo *fia-cari noue anni*.

* NOUENNE si *novenne*, adj., *novennus*, (it. *novenne*); de *noue anni*: *frati gemini novenni; copillu chiamatu la domnia, candu abia era novenne*.

* NOUENNIUM si *novenniu*, s. m., *novennium*, (it. *novennio*); spatiu de tempu de *noue anni*; — ce se face dupo *noue anni*: *novenniu pentru mortu* = capete, parastase la *noue anni* dupo morte.

* NOUENSEDE si *novensede*, adj. s., leuatu de regula la pl. *novensedi* = *novensides* = *noui diei* introdussi de la straini, in opposizione cu *indigeti* = *indigetes* = *diei nationali, pamenteani*; cu *acellu-asi* sensu si: *novensile*, pl. *novensili* = *novensiles*.

* NOUENSILE si *novensile*, vedi *novensede*.

* NOUENU si *novenu*, -*a*, adj. s., *novenus*, (it. *noveno*-*a*), de *noue, de cate noue, allu nouele*: *noven'a legione, numeru novenu; noveni, noveni mergeau junii*; — s. f., *novena*, a) a *nou'a parte*, b) a *nou'a di*, sau ce se face a *nou'a di*: *novena pentru celli morti*; c) totu de *noue*: *novena de camesie, de calcioni*.

NOUERCA si *noverca* (redussu dupo localitati: *noerca, norca, nerca*), s. f., *noverca*, (it. *noverca*); *mamma vitriga*; prin metafore, *cellu plenu de ura, de veninu, acerbu cotra altulu*; — probabile co de aci si nomele de *norca*, applicatu la una specia de *vipera*, de ora ce la *mulierile relle* se applica asiá de desu nomele de *vipera*. (In *naperca* = *vipera* ar fi una extraordinaria stramutare a lui *v* in *n*, cumu in sensu contrariu in it. *novero* in locu de *numero*, e una extraordinaria stramutare a lui *m* in *v*, cumu

in acea-asi limba, totu in sensu contrariu se dice *v* in locu de *p* : **còverta** in locu de **còperta**).

***NOUERCALE** si *novercale*, adj., **novercalis**, (it. *novercale*); de *nouerca* : *ura novercale*, *a vedé cu ochi novercali pre filii nascuti d'in alta casatoria*.

***NOUERCARE** si *novercare*, v., **novercari**; a se portá ca *nouerca*.

NOUETATE, (redussu, *noutate*), si *novitate*, s. f., **novitas**, (it. *novità* si *novitate*, fr. *nouveauté*, isp. *novedad*, prov. *novitat*), calitate de *nouu* = *novu*, cumu si lucru *nouu* : *nouetatea vestimenteloru, caseloru; nouetati in articulu de vestitu; negotiatoriu de nouetati in alle mancaréi, alle vestitului; a aflá si portá nouetati; nouetatile venite in urma de la câmpulu de batalia sunt triste; nouetatea place omului; nouetatea espressionei, cogitarei; a introduce nouetati in institutioni si datine*.

NOUCIA si *novicia* sau *noitia*, *noicia*, (redussu, *noitia*), s. f., vedi *noviciu*.

NOUCIALE si *noviciale* sau *nouitiale* si *novitiale*, adj., (it. *noviziale*); relativu la *novicia* sau la *novicia*, subst. (vedi *noviciu*).

NOUCIATU si *noviciatu* sau *nouitiatu* sau *novitiatu*, s. m., (it. *noviziato*, fr. *noviciat*); statu de *noviciu*, ca sub., tempu câtu e cineva *noviciu*, locu unde stau *novicii* : *noviciatu de pharmacistu, noviciatu de doi anni; a incepe, a finí noviciatulu unei maestri'a, unci professione; noviciatulu acellui monasteriu sau cenobiu*.

NOUCIU si *noviciu* sau *nouitiu* si *novitiu*, -a, adj. s., **novicius-tius**, (it. *novizio-a*, fr. *novice*); deminutivu d'in *nouu* = *novu*, tare *nouu*, care forte de currendu a inceputu a fi san a face ceva : *vinu noviciu, militari novicii, maritate novicie, scolari novici, vestimente novicie, generatione novicia; omini novici in maestri'a, professionea, artea, scienti'a, functionea loru; = individuu prea noviciu in negociulu ce li s'a incredentiatu; — subst., 1. personale, noviciu, -a, a) in genere : novicii in militia, novicii in casatoria; b) in specie, frate religiosu,*

*sora religiosa, persona ce de currendu a intratu intr'una ordine calugeresca sau religiosa : a luá vestimentulu de noviciu; 2. f. reale, novicia si novicia sau nouitia si novitia; a) in genere, ceva nou, teneru, si de aci, mundru, elegante; b) in specie, macula alba pre unghia, despre care se crede eo annuntia *nouire* cu ceva : *am novicie pre tote unghie, si priu urmare am se me nouescu de pasce; — acésta forma, ca si tote celle mai usitate in gur'a poporului, sunt si redusse : noicia sau noitia; d'in noviciu sau noviciu esse noua forma de deminutivu : novicioru si novicioru, -a = lat. novicius, redussu noicioru, cu s in locu de c : novisioru si novisioru, redussu noisioru, -a.**

NOUILUNIU si *novilunium* s. m., (**novilunium** = it. *novilunio*); luna *noua*, tempu de luna *noua*.

NOUIRE si *novire*, -escu, v., **novare**, a face *nouu* = *novu* : vedi si : *novare, innovire*.

NOUISIORU, (redussu *noisioru*) si *novisioru*, -a, adj., vedi *novicioru* la *noviciu*.

***NOUISSIMALE** si *novissimale*, adj., **novissimalis**, relativu la *novissimu* = *ultimu*.

***NOUISSIMU** si *novissimu*, -a, adj., **novissimus**, superlativu d'in *nouu* = *novu*, cellu mai *nouu*, forte *nouu*, torte de currendu, si, in specie, ultimu, cellu d'in urma : *novissim'a parte a ostei*.

NOUITORIU si *novitoriu*, (redussu *noitoriu*) -a, adj. subst. **novatar**, care *nouesce* sau serve a *nouire*.

NOUITURA, (redussu *noitura*), si *novitura*, s. f., **novatio**, actione si effectu de a *nouire*.

NOUSIORU, -a, adj., vedi *noisioru* la *noviciu*.

NOUTATE, s. f., vedi *nouetate*.

NOUTIU, -a, adj., vedi *noueci*.

NOUU, -a, (redussu in masc. la *nou*, asiá in pl. *noi* in locu de *noui*, inse f., *noua, noue*), si *novu*, -a, adj., **novus**, (it. *nuovo*, isp. *nuero*, prov. *neu* si *nuec*, v. fr. *noef*, n. fr. *neuf*), oppusu la *vechiu* sau *anticu*, ce e de currendu facutu, nascutu, intemplatu, etc., ce nu e por-

tatu, usatu, sorditu, stricatu prin usu, 1. in genere : *a fundá noue cetati si a conservá celle fundate; a adauge noue summe de banni la celle de mai inainte strinse; nu vinu seve spunu nemica nouu; nemica nu e nouu sub sore; nouii deputati; noucle legi, nou'a constitutione, noue vestimente.* (differitu in sensu de : *vestimente noue*), *nou'a generatione, bucate noue, vinu nouu, omeni noui=teneri, déro si : scambati, altii; cumu si : de currendu nobilati; a uni ostea noua cu ostea vechia; noulu domnitoriu, nouii allessi, preoti noui, professori noui, noui prefecti, noui ministri, cupe noue, mesa noua, cuciuilla noua, camesie noue, brucine noue, ánellu nouu, ordiu nouu; la legi noue se ceru omeni noui; stare noua de lucruri, nou'a stare politica a terrei nostre; ce mai nouu? ce mai scii nouu? neci sciu nemica nouu, neci credu se fia cerea nouu; 2. in specie, a) neusitatu, neauditu, nevedutu, neconnoscutu, extraordinariu : *crime noua si neaulita, lucruri noue si neasteptate; nou'a virtute a mulierei fu recompensata cu unu nouu genu de onore: noue monstre de mulieri; b) de currendu intratu intr'una functione, la una professione, etc., fora experientia si fora connoscentie intr'una arte sau maiestria; c) fiendu co in expressioni ca : noua batalia, noue loviture, noua ploia, etc., nouu are si insemnarea de altu, repetitu etc.; de aci expressionea adv. de nouu, d'in nouu = de nno=erosi.**

NOUUCIU (redussu nouciu), si *novuciu* sau *novutiu* si *novutiu*,-a, adj., *novellus*, deminutivu d'in nouu = novu; de aci nouu deminutivu : *nouucioru* (redussu noucioru) si *novutioru*,-a, cu s. in locu de c : *nouusioru* (redussu nouusioru) si *novusioru* -a.

NOUULLECIU, (redussu noullecio), si *novullecio* sau *novulletiu* si *novulletiu*,-a, adj., *novulus, novellus*; deminutivu d'in nouu = novu; inse in expressionea : *nouu noullecio*, deminutivulu serve spre a corrobora pre nouu : *vestimente noue noullecio*, si *nu vré se le mai imbracce; copillulu a perdutu cartile noue noulletie*.

NOUUSIORU,-a. *novutiu*,-a, etc., vedi *novuciu*.

NOVALE, *novare, novella, noviciu*, etc. vedi : *novale, novare, novella, noviciu*, etc.

* **NOXA**, *noxiu*, etc., vedi : *nossa, nossiu*.

NU, adv., non, (it. non si no, isp. no, v. fr. no, n. fr. non, prov. non si no); particla negativa, care 1. respunde latinului non, a) totu de a un'a, afora de casurile arretate sub b), pre longa predicatulu unui judeciu sau unei propositione : *unu singuru omu nu poté luptá cu tota lumea; argentulu nu e galbinu, canele nu canta; apele nu curru de diosu in susu; fiendu co tu nu mergi acolo, nu voiu merge neci eu; candu nu te asiu connosce, nu ti asiu incredentiá ce am mai pretiosu; cine nu spune totu dea una addeverulu, nu mai e creditu; nu pote a nu vorbi, nu potemu se nu ne superámu = non possumus non irasci; de ce nu ati plecatu inco? de ce nu vreti a plecá? spune-mi de ce nu ai plecatu: inse, b) pre longa predicatulu unei propositione interrogativa, nu are sensu duplu, a) ca lat. non sau nonne, espremendu sub forma de intrebare una potente affirmatione : *nu e misellu filiulu ce si vita de parente? cine n'ar vré se fia mai bene domnu de cátu servu? cui n'ar placé se i vina tote fora labore? nu ti am spusu eu, co ai so perdi totu? cine nu vede co asiá e lucrulu? spre a inlaturá ecivocitatea si a dá si mai multa potere acestui sensu allu lui nu, se prepune acestai-a unu au : au nu ti am spusu: au nu connoscu toti co asiá e? b) ca lat. ne encliticu : vidistine, candu responsulu e indouiosu : nu ati vedutu callulu meu pre aici? nu ati mancatu? in acésta impregiurare se pune si cumuva immediatu longa nu sau despartitu : nu cumuva ati vedutu pre aici unu callu negru? = nu ati vedutu cumuva pre aici unu callu negru? inse : nu cumuva se dice si in locu de nu ori au nu = nonne, avendu si una nuantia de ironia : nu cumuva laptele e negru pentru ochii vostri? fora ironia si fora ambiguitate se dice in acestu sensu : nu cumuva nu,**

p. ess. : *nu cumu va nu ti am implenitu tote voliele?* inse, *nu cumuva*, de regula, are sensulu latinescului **num**, espremendu adeco una forte negatione : *nu cumuva te am batutu?* = **num te verbaravi**, (responsulu ar fi chiaru d'in partea intrebatului : *nu*, adeco, de certu negativu); — asiá si in interrogationi indirecte : *nu sciu candu n'ai fostu misellu* (= totu de a un'a ai fostu misellu); — de aci frasi ca : *de ce n'ai face?* *de ce se nu faci?* si mai vertosu elliptic'a locutione : *de ce nu?* = de certu poti face ceva; inse si in ironia : *de ce nu?* = neci decumu nu se pote; — ellipsea predicatului, la care se pune *nu*, ba chiaru a propositionei intrega d'in care face parte acellu-asi predicatu, e forte desasi usuale : *pleci sau nu?* *nu sciu de a venitu sau nu;* *candu vre, candu nu;* *mi a spusu co nu;* *responde co nu;* *toti voru face, dero eu nu;* *nu e ac'asta-anc'ononia?* *nu blastematia?* *nu crime?* *nu sacrilegiu?* — mai vertosu : *de nu, d'eco nu, ero de nu* = lat. **si minus, sin minus**, in frasi ca : *d'eco te porti bene, bene me portu si eu;* *ero de nu, si eu me portu reu;* *de vei manca, mi vei fi ca unu frate, ero de nu, ca doi*, (vedi si sub 2, *de nu sau d'eco nu*); si mai allessu in responsuri : *faci c'asta-a? nu;* *asiá e?* — *nu;* cu politetia : *nu, Domnule;* *nu, Domn'a mea;* *nu, amicul meu;* *nu, amicle melle;* cu appesare : *nu de certu, de certu nu, una data cu capulu nu*, si mai vertosu repetitu intru acellu-asi intellesu : *nu, nu;* *nu si nu si nu, una mille de ori nu;* in altercationi : *asiá, ba nu;* *ba nu, ba dá;* repetitionea lui *nu* se face si in propositioni complete : *nu, nu ne suppunemu;* *neci una data nu mi plecu capulu la voi, nu;* spre a espreme negationea cu potere, se applica inco covente ca : *firu, firicellu, catu negru sub unghia, mica, de locu, neci de cumu, etc. :* *n'ai firu de mente, nu aveti mica de judecata;* *nu se precepe neci catu negrulu sub unghia;* *nu intellegu de locu;* *nu asli fire de sare in dissele lui;* — de regula intre *nu* si verbu nu potu interveni alte covente, afora de monosyllabe neintonate : *nu face, nu se face, nu mi se face;* — de

aci *nu* ca subst., *unu nu, doi nu, una mille de nu;* *unu nu decisivu;* *di unu nu resolutu, si te scapa de elli;* *cu nu a nevolia te scapi de noi;* *ce ins'enna nu allu vostru facia cu evidenti'a?* *a dice nu* = **negare**, precumu : *dicu dá* = **ajo** : *unulu dice nu, altulu dice dá;* *acumu dice nu, acumu dice dá* = **nunc negat, nunc ait**; asiá si : *dice co nu a facutu* = **negat se fecisse**; — c) totu dea un'a, candu negationea cade cu mare appesare pre alte covente, afora de predicatu, α) in genere : *nu cu omeni ca voi vomu pot'e face lucruri mari;* *nu noue, ci voue se cade a commandá;* *vreti nu a me convinge, ci a me constringe;* *ve dau nudoi, ci dicee calli, d'eco vreti;* *lucru nu finitu, ci neci macaru inceputu;* *nascutu, ero nu fucutu;* *vaccele albe, nu celle negre;* *nu asiá, ci altramente;* *imbracca vestimentele noue, ero nu celle vechie;* *nu cu reulu, ci cu benele se capita animiele omeniloru;* *nu cu spat'a, ci cu drep-tatea se talia cestionile de dreptu;* *nu sedendu cu manule in senu, ci lucrandu cu anima, ne vomu inavuti;* *de la voi nu de la noi, se ast'apta atatu de multu;* β) in specie, inainte de covente ce espremu una cantitate sau ceva reu : *nu departe de aci, nu asiá de mare, nu mare, nu pucinu;* *nu pucini credu asiá;* *nu multu;* *nu multi se ind'enna a face bene;* *nu reu, nu uritu;* *nu indesertu, nu fora coventu;* *nu urita muliere;* *nu de despretiatu, nu de lapidatu;* *nu fora coventu;* *disse nu fora sare;* *omeni nu stulti;* mai vertosu cu *prea, nu prea* : *nu prea-mare, neci prea-micu, nu prea-ingeniosu, nu prea-preceputu, etc.*, espressioni ce comprendu, cumu se vede, si una nuantia de litote sau euphemismu; *nu prea*, si cu verbu : *nu prea inv'etia bene, nu prea se porta bene;* *nu prea vré;* in limb'a latina, in locu de **non**, intra si **haud** cu acestu intellesu : *nu longu* = **non longus, haud longus, nu prea se covine** = **haud decet**; — d) *nu co si nu co dora* = **non quod; non quo** : *tacu, nu co n'asiu avé ce dice;* *nu mergu la petrecere, nu co dora nu mi ar placé si mie se petrecu, dero lucrulu nu mi permite a perde tempulu in petreceri;* e) cu mai, α) despar-

titu, *nu mai sau mai nu*; β) impreunatu, *numai: nu numai... ci sau déro, ci si, ci inco, sau déro si, déro inco = non modo, sau non solum...sed, sau sed etiam: nu numai a inceputu, ci a si finitu; nu numai voi, ci si noi; ne a leuatu nu numai vestimentele, ci si pellile de pre noi; de aci si: nu numai nu... ci, sau déro ori ci si, déro si = non modo (solum) non...sed, sau sed etiam, déro neci sau neci nu = sed ne...quidem: nu numai nu tace, candu i dici se taca, déro inco incede a vorbi mai multe si mai insolente; nu numai nu ti da neci unu adjutoriu, candu i ceri, déro si cauta se te appese mai reu; nu numai nu aude, déro neci nu vede; f) in limb'a classica non in frasi cu covente negative, formedia una affirmatione, care e parziale, déco non precede coventului negativu: non nullus = aliquis = cineva; e inse totale sau generale, candu non vine dupo coventulu negativu: nullus non = omnis, quisque = fia care, toti; in limb'a nostra inco se face acésta-a, inse numai in locutioni d'in doue covente, in cari se pote appesá tare pre nu, cumu: nú nemica = ceva; nú nemine = cineva; nemica nú = totu sau ceva: 2. casuri in cari nu allu nostru nu corresponde cu lat. non, a) la imperativu, α) person'a II, sing. se dá cu nu si infinitivulu scurtatu: *nu face, nu dormi, nu siedé, nu portá, nu te umili, nu te rogá, etc.*, ca si in it. *non portar gatto in sacco = nu portá cutusi'a in saccu*; in lat. se pune noli si infinitivulu, sau ne si conjunctivulu, sau imperativulu: *noli me tangere = nu me attinge, ne me tangas, ne me tetigeris, ne me tange, ne me tangito = se nu me attingi, sau nu me attinge*, inse cu nuantie differite; β) person'a II, plur., se dá cu nu si indicativulu: *nu faceti, nu ve umiliti*, sau cu conjunctivulu: *se nu ve umiliti*, inse cu nuantia de sensu differita; in limb'a classica cu nolite si infinitivulu sau cu ne si conjunctivulu ori imperativulu: *nolite sepelire, ne sepeliatis, ne sepelite, ne sepelitote = nu ingropati, se nu ingropati*; γ) pers. III, sing. si plur., cu nuantie differite, se pune la conjunctivulu cu sau fora se: *nu faca, se**

nu faca, in latin'a conjunctivulu sau imperativulu cu ne: *ne sepellat, ne sepelito = nu ingrope, se nu ingrope; ne veniant, ne veniunto = se nu vina, nu vina*; b) in modulu hypotheticu sau optativu, cu sau fora se: *se n'appuce diu'a de mane, nu dé Domnedieu cátu pote sufferi omulu; se nu fia, cumu dicu eu, nu e neci camu dicitu: nu fia asiá, totu nu e cumu diceti voi, etc.*, lat. ne: *ne vivam = se nu traiescu; ne sit bonus = nu fia bonu, etc.*; c) totu cu lat. ne correspunde, de regula, allu nostru nu sau se nu, in propositioni subordinate, α) finali, *ne erremus sau ut ne erremus, non festinabimus = ca se nu ratecimu, nu ne vomu precipitá: asiá si: facu scommutu, ca se nu potu dormi; se properámu, ca se nu ne appuce altii inainte; rogara pre invingutoriu, se nu dé mortii pre prensi*; β) subiective sau obiective: *cautati se nu ne dati ce ne sunteti detori; s'a intemplatu se nu fiu atunci facia; mai vertosu candu verbulu d'in propositionea principale espreme precautione: *vedi se nu cadu = cave ne cadas; feriti-ve se nu dati in gropa; cauta se nu te prendi singuru in curs'a ce tendi altui-a*; γ) in multe d'in aceste casuri nu este espletivulu, ca si in latin'a ne sau quin, quominus; asiá: *nu te impedicu se nu faci, cine te impedica se nu scrii? = nu te impedicu se faci sau de a face, cine te impedica se scrii sau de a scrie?* in lat. *non impedio, quin facias; quis impedit quominus scribas?* — in casulu constructionei verbeloru ce espremu *temere*, latinii punu in propositionea subordinata α') conjunctivulu cu ne: *timeo ne pluat*, pre candu la noi unulu d'in modurile de a dá acésta frase, e indicativulu fora negatione: *me temu co ploua sau co va plouá*; β') conjunctivulu cu ut = se: *timeo ut pluat*, precandu in limb'a nostra chiaru in acestu casu unulu d'in modurile de a traduce propositioinea subordinata e modulu negativu: *me temu co nu ploua sau co nu va plouá*; si fiendu co in limb'a classica doue negationi facu de regula una affirmatione, de aci: *timeo ne non pluat = timeo ut pluat = me temu co nu va plouá*;*

déro in limb'a nostra se dice, in casulu de sub α'), afora de : *me temu co ploua si : me temu se nu ploue, nu cumuva se ploue ; asiá si : me temu co mi vine barbatulu = me temu se nu mi vina barbatulu = me temu nu cumuva se mi vina barbatulu = timeo ne maritus veniat ; éro in casulu de sub β'), afora de : *me temu co nu ploua, se dice : me temu nu cumuva se nu ploue, cu doue negationi si conjunct. ca si lat. timeo ne non pluatur ; asiá si : mi e frica co nu vine, co nu va veni = mi e frica nu cumuva se nu vina = lat. pavor est ut veniat sau ne non veniat : — d) la lat. nisi, respendu de regula alle nostre : *se nu. de nu sau déco nu, afora de nu : nisi forte = afora de nu cumuva, afora numai déco cumuva, etc. : ce altu e a se rebellá contra natura. déco nu a se revoltá contra Domnedieu ? cine altulu, de nu tu, mi ar poté face acestu servitiu ? fu asiá. afora numai déco scii tu face altramente si mai bene ; — multe aru fi inco de dissu asupr'a negationei ; déro cauta se ne marginimu aci, tramittendu numai la celle disse la negativulu ne.***

* NUANTIA si nuentia; s. f., (fr. nuance), tonu de colore, differentia graduale si pucinu sensibilu a acellei-asi colore, care de la tonulu cellu mai inchisu merge cotra tonulu cellu mai deschisu, 1. proprie : *de la una colore la alt'a trecemu prin una multime de nuantie delicate ; transitioni aprope insensibili d'in nuantia in nuantia ; 2. metaforice, differentia delicata, aprope imperceptibile intre lucruri de acea-asi specie, intre idee de acea-asi ordine, intre covente de acellu-asi intellesu : nuantie, ce distingu volenti'a de volia, sunt d'in celle mai delicate.*

* NUANTIARE, v., (fr. nuancer), a face nuantie, si a nune, 1. a trece pre nesentite de la una colore principale la alt'a, punendu intre aceste colori principali diverse grade alle loru; in genere, a armonisá, a concordá, a maritá bene colorile; 2. metaf., a distinge si pune in vedere celle mai delicate differentie.

* NUANTIATU, -a, adj. p., (fr. nuancé).

* NUBE, s. f., nubes, (ital. nube); nueru, nuoru, noru; vedi nueru.

* NUBECULA, s. f., nubecula, (it. nubecula, fr. nubicule); deminutivu d'in nube; fig. macula pre cornea ochiului; morbu ce face se véda cineva obiectele ca prin nuoru sau negura.

* NUBERE, nupsi si nupsei, nuptu, v., nubere, (d'in acea-asi fontana ou nube, nubilu, nueru, nuoru, noru, etc., si prin urmare): 1. proprie, a coperi, infasciorá, invelí, si in specie, a coperi, infasciorá, legá capulu; de unde: 2. metaforice, si cu totulu in specie, vorbindu de femine, a si coperi capulu, a incetá de a fi féta, vergine, cari, la anticiei Romani, ca si la noi peno astadi, amblá cu capulu neinvelitu; si de aci, a se maritá; 3. prin estensione si despre barbati, a se insorá; ba chiaru si despre plante, a se legá de arbori.

* NUBIFERU, -a, adj., nubifer, (it. nubifero, fr. nubifère); care porta, duce nubi: *nubifere crescete de monti.*

* NUBIFUGU, -a, adj., nubifugus, (fr. nubifuge); care pune nuerii pre fuga: *nubifugulu acilone.*

* NUBIGENU, -a, adj., nubigena, (fr. nubigène); 1. nascutu d'in nube; 2. nascutoriu de nubi.

* NUBIGERU, -a, adj., nubiger; vedi nubiferu.

* NUBIGOSU, -a, adj., nubigosus, nuerosu.

* NUBILARE, v., nubilare; nuerare, (care e numai una transformatione d'in nubilare).

* NUBILARIU, -a, adj. s., nubilarius-a-um; ce si aduce cu nubilulu, ce da nubilulu, (vedi nubilulu); — s. reale, a) in genere, umbrariu; b) in specie, umbrariu de grâne.

* NUBILE, adj., nobilis, (it. nubile, fr. nubile); d'in nubere, de nuptu = de maritatu, in etate de maritatu: *fete nubile, vergine nubile; anni nubile = in care una persona e de maritatu.*

* NUBILITATE, s. f., (it. nobiltà) calitate, etate de nubile: *pentru fete nobilitatea e aprope synonyma cu pubertatea.*

* NUBILOSU, -a, adj., nubilosus, nuer-

rosu, (care e numai una transformare d'in *nubilosu*).

* NUBILU, s. m., *nubilum*, nueru sau nuoru (care e numai una transformare d'in *nubilu*).

NUCA, s. f., *nux*, (it. *noce*, isp. *nuez*, port. *noz*, prov. *notz*, fr. *noix*), fructu allu *nucului*: *a sparge nuci. a jocá in nuci; oliu de nuci; medi de nuci, placenta cu medi de nuci; nuca amara = amygdala, nuca mare = juglaus; nuca de lacu = trappa nataus, L., nuca de mare = nucusiora.*

NUCALE, adj., *nucalis*; ca *nuc'a*, de *nuca*, câtu *nuc'a*; — s. f. *nucale*, buccata, placenta cu *nuci*.

NUCAMENTU, pl.-e. *nucamentum*; 1. ceva facutu cu *nuci*, cu medi de *nuci*: buccata, placenta; 2. ceva ca *nuc'a*, poma, fructu ca *nuc'a*; vedi si *nucatu*.-a.

NUCARIA, s. f., *nucetum*; multime de *nuci*.

NUCATU, -a, s. m. si f., (it. *nucato*, fr. *nougat*), conditura, placenta cu *nuci* sau medi de *nuca*.

NUCELLA, s. f., *nucella*, (ital. *nocella*, fr. *nocelle*): 1. deminutivu d'in *nuca*; 2. prin metafore. a) ossu ce unesce braciulu cu mân'a; b) pulpa ce ocupa centrulu ovulului unei vegetale.

NUCETU, pl.-e. *nucetum*; locu plantatu cu *nuci*; multi *nuci* sau multe *nuci*, (vedi si *nucaria*).

NUCIFERU, -a, adj., *nucifer*, (it. *nucifero*, fr. *nucifère*); care produce *nuci* sau alte fructe assemeni cu *nucile*.

NUCIFORME, si *nuciformu*,-a, adj., (fr. *nuciforme*), care are forma de *nuca*.

NUCIFRAGU, -a, adj. s., (fr. *nucifrage*) care *frange = sparge nuci*: *instrumentu nucifragu*; — s. m. *nucifragu*, specia de passere care cu rostrulu seu *sparge nuci*.

NUCIFRANGIBLU, pl.-e. *nucifrangibulum*; instrumentu de a *frange = sparge nuci, spargutóre de nuci*: — comice, applicatu si la dente.

NUCINU, -a, adj. s., *nuciuus*, (it. *nucino*); de *nucu*: *mese nucine, patu nucinu*; — subst., a) masc. *nucinu*, deminutivu d'in *nucu*, (vedi si *nucusioru*); b) f. *nucina*, deminutivu d'in *nuca*, (vedi si *nucutia, nucusiora*).

NUCIPERSICU, -a, s., *nucipersicum*, (it. *nocepesco-a*, fr. *nucipersica*); 1. m., pomu ce produce una specia de persice, allu caroru mediu *sémina* cu una *nuca*; 2. f., pom'a acestui pomu.

NUCIPRUNU, -a, s., *nuciprunus-um*; 1. m., prunu altitu in *nucu*; 2. f., poma a acestui pomu, pruna d'in altitululu in *nucu*.

NUCIU, -a, adj., *nuceus*; de *nucu*, de colorea lemaului de *nucu*: *armarie nucie; vérga nucia*.

NUCLIARE, v., *nucleare*; a face *nucliu*: *a se nucliá = a face tare ca nucliulu*: *a scote nucliulu: strugurinucliati*.

NUCLIARIU, -a, adj., *nuclearius*, (fr. *nucléaire*); relativu la *nucliu*: *corpu nucliariu allu semburelui, allu sementiei, allu graantiului*.

NUCLIATU, -a, adj. part. *nucleatus*.

NUCLIU, s. m., *nucleus*, (scurtatu d'in *nuculeus = nuculu*, de la *nuca*); *nuca*, mediu de *nuca*, cumu si ori-ce fructu asséminea acestui-a: *nuclii de amygdale, de allune, de pinu*; proverb. *cine vre se mance nucliulu, sparge nuc'a*; déro si *sembure*, parte dura a fructului ce nu se manca: *nuclii de olive, de persice, de cerasie*; prin metafore, a) *sembure*, parte interna: *nucliulu concei, stridiei, midiei*, b) ce e mai dura, mai solidu in ceva.

NUCU, pl.-i, *nux*, abl. *nuce*, (it. *noce*, éro isp. *nogal*, prov. *noguer*, si *nogler*, fr. *noyer* d'in adj. *nucalis*, *nucarius*); genu de arbori d'in famili'a *balanifere*loru, d'in cari specie forte conosciute si la noi: *lemnulu de nucu e forte cautatu pentru mobili eleganti; mese de nucu, armariu de nucu, scrinie de nucu; frondia de nucu; fructulu nucului se dice nuca*.

NUCUCIU, -cia, si *nucutiú, -tia*, s., *nucula*; 1. m., deminutivu d'in *nucu*, 2. f., deminutivu d'in *nuca*; de aci noue deminutive: *nucucioru, -a*, si cu *s* in locu de *c*: *nucusioru, -a*, (*nucüsioru, -a*); form'a fem. *nucusiora* (*nucüsiora*) are si insemnare de *nucamoscata = nuxmoschata* L. = fr. *noix muscade* = it. *noce moscata* si *moscada*.

NUCULA, s. f., *nucula*, (fr. *nucule*),

1. deminutivum d'in *nuca*; 2. prin estensione, fructu assémine *nuculei*; 3. prin metafora, genu de conchilie bivalve.

NUCULARIU, -a, adj., (fr. *nuculaire*), care contine *nucula*, care sémena cu una *nucula*: *fructe nucularie*.

NUCUSIORU, -a, s., vedi *nucuciu*, -a.

NUCUTIU, -a, s., vedi *nucuciu*.

* NUDARE, v., *nudare*. (it. *nudare*). a face sau lassá *nudu* = a despoliá, descoperi, desveli; a predá, etc.: *a si nudá peptulu, petiorele, capulu; a nudá dentii; apele nuda locurile ce inundasse; a nudá cetatile de presidie, a nudá base-riciele, templele, agrii; a si nudá cogitulu indelongu ascunsu; a si nudá a-ramea, reutateu*.

* NUDATIONE, s. f., *nudatio*, ac-tione de *nudare*: *nudationea peptului, femuriloru, capului, pulpelor*.

* NUDATU, -a, adj. part., *nudatus*.

* NUDIBRANCHIU, -a, adj., (it. *nudibranchio*, fr. *nudibranche*), care are *branchiele nude*: s. f. pl., *nudibranchie*, ordine de mollusce gasteropode.

* NUDICAUDU, -a, adj., (fr. *nudicaude*), care are *caud'a* sau *cod'a nuda*. fora pèru pre coda.

* NUDICEPITE, adj., (fr. *nudiceps*), care are *capulu nudu*, vorbindu de pesci, de aci s. pl. m., *nudicepitii*. tribu de pesci.

* NUDICOLLU, -a, adj., (fr. *nudicolle*), care are *collulu* sau *guttulu nudu*, fora pèru. vorbindu de certe animali: fora scame, vorbindu de reptili; fora pene vorbindu de passeri; de aci s. f. pl. *nudicolle*, a) familia de passeri d'in ordinea rapaciloru; b) tribu de insecte hemiptere.

* NUDIFLORU, -a, adj., (fr. *nudiflore*), care are *flori nude*. fora corolla aparente.

* NUDIFOLIU, -a, adj. (fr. *nudifolié*), care are *folie nude*.

* NUDILIMACIU, -a, adj., (fr. *nudilimace*), care e *nudu* ca unu *limace*; s. f. pl., *nudilimacie*, familie de mollusce gasteropodi.

* NUDIPEDALE, adj. s., *nudipedalis*, (fr. *nudipedale*); relativu la *nudipedi*; s. f. pl., *nudipedali* = *nudipeda-*

lia, processione cu petiorele nude, spre a implorá ploia in tempu de seceta.

* NUDIPEDE, adj. s., *nudipes*, (fr. *nudipède*), care are petiorele nude: *nudipedi selbatici: nudipedi cadrupedi, passeri*; s. f. pl., *nudipedi*, familia de passeri d'in ordinea gallinaciloru.

* NUDITATE, s. f., *nuditas*, (it. *nudità* si *nuditate*; fr. *nudité*); calitate sau statu de *nudu*: *amu sufferitu famea, frigulu si nuditatea; nuditate nerossinota*.

* NUDU, -a, adj., *nudus*, (it. *nudo*, fr. *nu*); despoliatu, neimbraccatu, necoperitu, neinvelitu, desvelitu, descoperitu, etc., 1. proprie, a) in genere: *cu capulu nudu, cu petiorele nude, cu totu corpulu nudu*; mai vertosu, numai in camesia, sau desarmatu, nearmatu: *ucidu multime de inimici nudi si addormiti*; despre lucruri: *collina nuda, monti nudi* = fora érba, fora arbori; *a dormi pre pamentulu nudu*, fora érba, fora asternutu; *ièrn'a arborii sunt nudi de ornamentele lor*: *cu spatelenude*; b) in specie, α) despoliatu, predatu, desartatu, vacuu: *nudi de argentu, covente nude de intellessu, vase nude*; β) pauperu, neavutu: *nudii cersitori*; 2. metaforice, a) in genere, singuru, numai: *cu ochii nudi*, fora ochellari; *cu manule nude*, fora nemica in elle; *cu nudu suffletu*, fora corpu; b) in specie, α) simplu, fora ornamente: *stylu nudu, peri nudi*; β) crudu, obscenu: *nude vorbe, espressioni*.

NUELLA (sau *nuéa*) *nuellucia*, etc., vedi: *nouella, nouellucia*, etc.

NUERARE, v. (d'in *nueru*), *nubilare*, a se face *nueru*, a se accoperi cu *nueri*: *tempulu a inceputu a se nuerá; de mai multe dille nuerédia fora se ploue*; fig. *ce mi nuerati asiá d'in sprencene?* vedi comp. *innuerare*.

NUERATU, -a, adj. part., *nubilatus*, accoperitu cu *nueri*. propr. si fig. *ceru nueratu; fronte nuerata*.

NUERISIORU, s. m., *nubecula*, deminutivum d'in *nueru*. micu *nueru*, pucinu *nueru*.

NUEROSU, -a, adj., *nubilosus, nubilus*, plenu de *nueru*, sau de *nueri*: *dille si*

nopti nueróse, tempuri nueróse; fig. facia nuerosa.

NUERU, *nuoru* si *noru*, pl.-i, *nubes*, *nubilum*, (it. *nuvolo* si *nuvola*, *nugolo* si *nugola*, isp. *nublo*, prov. *nuble* [si *nul*, fr. *nue*, d'in *nubes*], éro tóte celle alte d'in *nubilum*, allu nostru a trecutu d'in *nubilu* prin *nuberu*, *nuveru*, in *nueru*. *nuoru* si *noru*), massa de vapori ce se forma in atmosfera si di'n care cade apoi plouia, grandine, neue etc.; 1. proprie : *neri negri. albi, floccosi, desi, rari, grossi. suptiri; se indésa nuerii, se rarescu nuerii; nuerii ascunsera lumin'a dillei d'in ochii nostri; fig. a ámblá cu mentea prin nueri*; 2. massa, multime mare : *nerude pulbere, de locuste, de musce; nerude turci, de tatari, etc.*; 3. ceva desertu, vanu : *neru de fumu e glori'a lunei acestei-a*; 4. intunericu, obscuritate, tempu reu, proprie si fig. *nerii betiei i au luatú vederile; ce insémna nuerulu de pre faci'a tea? neri nepetrunsi infasciora coetationile lui; s'a intensu unu neru peste orizontele politicu.*

NUERUCIU, si *nerutiú*, s. m., *nubecula*, demin. d'in *neru*, micu *neru*, *nerisioru*.

* NUGA, s. f., *nugæ*; seccatura, mica sau miga, nemica, nemicia, ineptia, etc.; *lassa nugele, si te occupa cu lucrututeu; nu mi placu nugele vostre; nugele mulieresci, nuga copillaresca; aste-a su nuge de alle telle; perdi vér'a cu nuge;—prin metafore, cu sensu concretu de persona care se ocupa de nuge : unu nuga de omu, una nuga de muliere; tote nugele se stringu pre longa densulu.*

* NUGACE, adj. s., *nugax*; cui placu *nugele*.

* NUGACITATE, s. f., *nugacitas*; calitate si *facta de nugace*.

* NUGALE, adj., *nugalis*; de *nuga*, care se ocupa cu *nuge*.

* NUGALITATE, s. f., *nugalitas*; calitate si *facta de nugale*.

* NUGAMENTU, pl.-e, *nugamentum*; actione si effectu allu actionei de a *nugare*.

* NUGARE, v., *nugari*; a se ocupá cu *nuge*, a face *nuge*; a ride, a perde

tempulu in seccaturi, nemicuri; a spune seccaturi, fabule, mentioni : *a nugá cu cine-va; n'am tempu de nugatu; déco nugati, vreu si eu se nugu.*

* NUGATIONE, s. f., *nugatio*, (it. *nugazione*, fr. *uugation*); actione si actu de a *nugare*.

* NUGATORIU, -*toria*, adj. s., *nugator* si *nugatorlus*, (it. *nugatore* si *nugatorio*); care *nuga*, sau serve a *nugá* : *omu de nemica si nugatoriu; nugatorie argumente.*

* NUGIVENDU, -*a*, adj. s., *nugivendus*; care vende *nuge* : *unu nugivendu de seccature mulieresci.*

* NUGONE si *nugoniú*, s. m., *nugo*; 1. mare *nuga*, 2. personale, cui placu *nugele*, una mare seccatura, omu de nemica.

NULLA, s. f., vedi : *nullu*.

* NULLIFICAME, s. m. pl., *nullificamine*. *nullificamen*, actione de *nullificare*.

* NULLIFICARE, v., *nullificare*, (fr. *nullifier*); a face *nullu*, 1. in genere, a nemicí, a desfientiá; *a nullificá unu contractu, una conventione*; 2. in specie, a depretiá; a despretiá.

* NULLIFICATIONE, s. f., *nullificatio*, (fr. *nullification*), actione de a *nullificare* : *nullificationea legiloru.*

* NULLIFICATORIU, -*toria*, adj. s., *nullificans*, (fr. *nullificateur*); care *nullifica*.

* NULLISMU, s. m., (it. *nullismo*), systema filosofica care, negandu veri-ce principiu ontologicu, adjuge a afirmá *nemiculu*, a face d'in positivu si negativu unu chau.

* NULLISTU, -*a*, s. adj., (it. *nullista*), cellu ce se tine de doctrin'a *nullismului*.

NULLITATE, s. f., (it. *nullità* si *nullitate*, fr. *nullité*); calitate de *nullu* : *deminutionea gravitatei are ca terminu ultimú nullitatea de pondú; nullitatea motului; se ceru certe formalitati pentru fia-care actu civile, formalitati fora cari actulu e attinsu de nullitate; medie de a probá nullitatea unui actu: nullitate es-sentiale, de forma, de dreptu, de fundu; nullitatea obligationei unui minore vet-tematu e una nullitate de dreptu;*

nullitatea omenilor vostri politici;— si cu sensu concretu, persona fora neci una capacitate : nu numai mediocritatile, ci si tote nullitatile pare co su chiamate in adensu la celle mai importanti functioni alle statului.

* NULLU, -a, adj., nullus, (it. nullo-a, fr. nul-nulle); d'in 2 ne si ullus = verunu; nullu = neci unu, 1. proprie si in genere, declinatu ca si unu : sing. nom. si acc. nullu, -a, gen. si dat. nullui, nullei, plur. nom. si acc. nulli, -e, gen. si dat. nulloru, supplinitu acumu prin neci-unu, neci-una = nullu omu, neci-unu omu; nulla persona. neci-una persona; 2. metaforice, a) de neci una valoare, fora valoare, fora pondu, neinsemnatu, de nemica, inutile, fora capacitate, nemica, seccatura, etc. : *victi'a fora amici e nulla; argumente nulle. omeni de statu nulli; dorentie mari. potere nulla; nulle sunt sperantiele vostre; nulla are se fia memori'a vostru; b) in specie, despre acte legali, fora potere legale, fora validitate : testamentu nullu in fundu si forma; contracte nulle; marturia nulla, addeverentie nulle;— 3. s. f., reale, nulla, ceva ce nu e nemica, si de aci, ceva fora valoare, fora pondu, fora potere, etc., seccatura, a) in genere : a reduce la nulla: ce ti spunu eu, nu e nulla, ci ceva, si ceva importante: nu scie nulla; nulle de omeni, de mulieri : cu nullele aceste-a de omeni nu faci nemica: tote cate ai promissu remanu dero nulla; contractulu remane nullu; nulla nu pote se fia si se remana vorb'a mea; b) in specie, in aritmetica, nulla = cifra fora valoare in sene, dero care indiecece valoarea cifrei semnificative, la derept'a carei-a se pune.*

NUMAI, adv., solum, tantum; vedi mai si nu.

NUMARIU si nummariu, -a, adj., numarius si nummarius, relativu la numu: *arca numaria, difficultati numarie; legi numarie, pene numarie.* contra falsificatori de numi;— cui placu numii, ce se corrumpe cu numi : *judici numari; mulieri nummarie.*

NUMATU si nummatu, -a, adj., numatus si nummatus; provedutu cu numi,

avutu : *junii ambla dupo fete bene numate.*

1 NUME, s. m., vedi nome.

2 NUME, pl. numine, numen, (it. nume, d'in nuere); 1. proprie, dare d'in capu, inclinare sau reclinare a capului, si de aci, semnu d'in capu, mai vertosu semnu approbatoriu : *se intellegu cu numine;* 2. metaforice, semnu de approbare, si de aci, approbare, involire, volia, volientia, si in specie, volientia divina, maiestate divina, potere divina, divinitate.

NUMELLA, f. si numellu, m., pl. -e, numella si numellus, catusia, catena pentru bestie sau pentru condamnati, in care se baga atatu petiorele catu si capulu : *nervi, catene, carceri, numelle, ecco ce te astepta.*

NUMERABILE, adj., numerabilis, (it. numerabile); ce se pote numerá : *stellele nu su numerabili.*

NUMERABILITATE, s. f., (it. numerabilita); calitate de numerabile.

NUMERALE, adj., numeralis, (it. numerale, fr. numeral); de numeru : *nome numerale, covente numerali; numeralile sunt parte adiective, parte substantive; unu e adiectivu si numerale si indefinitu; semnele numerali se chiama si cifre.*

NUMERARE, v., numerare, (it. numerare si noverare, isp. port. numerar, prov. numerar, numbrar si nombrar, fr. nombrer, alb. neneroig si noumeroig); a face numeru, a supputa cate unitati sunt intr'una cantitate, 1. in genere : a numerá ouile, boii, callii; *ouile se numera de doue ori pre annu; vrei se numeri stellele, aren'a marei, se faci ce nu se pote, sau cellu pucinu ce e forte greu; a numerá pre degite, in sensu figuratu, a fi forte pucini; invectatii nostri se potu numerá pre degite; a si numerá bannii castigati intr'una di, in cursulu unei septemane; se ne numeramu cati suntemu de acea-asi parere;* 2. in specie, a) a numerá ca aliu seu, a) a avé, a posedé : *celli avuti si fericiti numera multi amici; abia numeram optu primavere in victi'a mea;* 3) a solve, a dá banni : *a numerá militariloru stipendiulu; a numerá*

cuius arrend' a mosiei; mai vertosua solve la momentu cu moneta sunatoria : a numerá in mana cátu cere cineva; si de aci : a lassatu ereditoru milliuni numerati; a comperá cu banni numerati; a nu vende de cátu pre banni numerati; a acceptá dotea mulierei numerata: b) a pune intr'unu genu, intr'una categoria, a computá; a eredi: a numerá pre cineva între amici, între oratori; a numerá mortea ca beneficiu, c) a insemná cu numeru : a numerá paginile unui registru, paturile unui dormitoriu de elevi; d) refl., a se numerá, a intrá in linia de computu.

NUMERARIU, -a, adj. s., *numerarius*, (it. *numerario*, fr. *numéraire*), relativu la *numeru*, 1. adj., a) care are de obiectu *numerii*: *artea numeraria* = arithmetica; b) care e d'in unu *numeru determinatu*: *functionariu numerariu*, in oppos. cu *supernumerariu*, preste numerulu fis-satu; c) *semnu numerariu*, prin care se arréta numerulu de ordine între mai multe persone sau lucruri d'in acea-asi categoria; *valorea numeraria a unei moneta e ensusi valorea ei legale sau calorea de cursu*; 2. subst. m., a) personale, care *numera* banni, computa, mai vertosu banni publici sau ai unei societate; b) reale, banni sunatori, moneta metallica, in oppositione cu moneta de charteia sau cu alte obiecte de valoare : a *desface summ'a detorita parte cu numerariu, parte cu obligationi domeniali; numerariulu abunda, lipsesce, e raru.*

NUMERATIONE, s. f., *numeratio*, (it. *numerazione*, fr. *numération*), ac-tione si modu, arte de a *numerare*: *numerationea turmeloru de oui, a populationei unei cetate; system'a numerationei nostra e fundata pre diece; sunt popore selbatice, cari n'au neci una notione de numeratione.*

NUMERATIVU, -a, adj., (it. *numerativo*, fr. *numératif*); aptu a *numerá*: *omulu e animale numerativu; nome numerativu, adiective numerative.*

NUMERATORE, s. f., vedi *numeratoriu*.

NUMERATORIU, -toria, adj. s., *numerator*, (it. *numeratore*, fr. *numéraire*

teur), care *numera* sau *serve a numerá*: *numeratoriu allu stelleroru; fia-care cas-sariu generale va avé unulu sau mai multi numeratori; numeratoriulu cassariei centrale unu e bonu numeratoriu, ineptu numeratoriu, inepti numeratori; — subst. reale, a) masc. numeratoriu, unulu d'in celli doi termini ai unei frac-tione numeraria; b) f., numeratoria si numeratore, numeratio; census, ac-tione si modu, tempu de *numerare*: *numeratori'a viteloru, turmeloru de oui si de porci; la fia-care trei anni se va face numeratore generale de cetatiani; banni in numeratore = banni numerati: nu acceptu de cátu banni in numeratore; aici se vende numai pre banni in nume-ratore; si: a solve in numeratore, a ac-ceptá dotea in numeratore.**

NUMERATU, -a, adj. part., *nume-ratus*.

NUMERATURA, s. f., *numeratio*; ac-tione si effectu de *numerare*: a *face mai multe numerature turmei pre fia-care di.*

NUMERELLU, s. m. (it. *numeretto*); *parvus numerus*; deminutivu d'in *nume-ru*.

NUMERICU, -a, adj., (it. *numerico*, fr. *numérique*); relativu la *numeru* sau la *numeri*: *semne numerice, solutione numerica a unui problema de calculu; calculu numericu, seria numerica, pro-portioni numerice; majoritate numerica, fortia numerica; — s. f., numerica, arte de a notá tonurile musicali cu numeri.*

NUMERIU, -a, adj., *numerus*; rela-tivu la *numeru*, in acellu-asi sensu cu alla forme *numericu*; — *numeria*, s. f., *erá dié a numerarei.*

NUMERONE si *numeroniu*, (cu *n* molliatu *numeroiu*), s. m., (it. *numero-ne*); *numeru forte mare.*

NUMEROSITATE, s. f., *numerositas*, (it. *numerosità* si *numerositate*, fr. *numérosité*), calitate de *numerosu*, mare *numeru*: *numerositatea locusteloru, co-pilliloru; fig. numerositatea frasei, ver-sului.*

NUMEROSU, -a, adj., *numerosus*, (it. *numeroso*, fr. *nombreux*); plenu de *nume-ru*; in *mare numeru*, 1. proprie: *po-poru numerosu; nazione numerosa; adu-*

nantia numerosa, copilli numerosi, nepoti numerosi, casa sau familia numerosa, turma numerosa, óste numerosa, turme numeroase; inimicii erau mai numerosi de câtu noi; 2. metaforice, armoniosu, mesuratu, plenu de armonia, de rythmu: versuri numeroase, prosa numerosa, frasi numeroase, periodu forte numerosu; si despre persone: poetu numerosu, prosatori numerosi, scriptorii elegante si numerosu.

NUMEROTARE, v., (fr. *numéroter*); a semná si destinge cu *numeri*: *a numerotá paginile unui registru, elevii unei clase, comesicle, caciullele, bastoanele, militarii unei companii.*

NUMERU, pl.-i (si-e), *numerus*, (it. *numero*, si *numero*; isp. port. *numero*, prov. fr. *nombre*, alb. *nemer* si *uonmer*:—d'in acea-asi fontana cu *numu* = *numas*); collectione de mai multe lucruri sau persone, 1. proprie si in genere: *numera determinatu, numeru indeterminatu; doue, trei, patru, cinci, doue dieci sunt numeri; numeri cu seciu = numeri pari, numeri fora sociu = numeri impari; mai vertosu in espressioni arithmetice: numeru concretu, opp. la numeru abstractu; numeru intregu, op. la numeru fractu, numeru fractionariu, fraction; numeru complexu; numeru cadratu sau cadratulu unui numeru; numeru cubicu sau cubulu unui numeru: rubricina cubica, cadratu a unui numeru; numeru ternariu, septenariu, etc., numeru perfectu, numeri primi, numeru divisibile prin alti numeri; — numeru cardinal, in correlatione cu numeru ordinal, multiplicativu, distributiv; numeru rotundu; numeru mare, numeru micu; nare numeru de omeni, de mulieri, de pecore, de porci, de arbori; pucini la numeru, multi la numeru; — numerii = cartea numeriloru se chiama una parte d'in vechiulu testamentu allu biblicu, in care se espune *numerulu* omeniloru d'in triburile israelite:—2. in speciale si prin metafore a) semnu de numeru: *numeri arabici, numeri romani sau latini; la greci litiercle sercu si cu numeri; b) numeru = folia sau fasciclu: numerula cinci allu diariului; numerulu septe d'in**

*revista contemporana; c) numeru, care pusu la unu lucru sau la una persona sau collectione de lucruri si persone, serve a le face connoscute: domnulu de cure intrebi siede in casa cu numerulu cinci d'in callea masiloru; serie numerulu casei unde siedi; regimentulu cu numerulu septe, compania cu numerulu trei; butea cu numerulu optu; d) in comertiu, numeru espreme longimea, largimea, grossimea, cantitatea, etc., lucruriloru de negociu: charteia de numerula patru, manusie de numerulu sesse; vinu de numerulu doue; si calitate: e unu omu de numerulu unu, musica de numerulu unu; serie, canta, joca, lucra de numerulu unu; numeru de auru, α) in genere, numeru bonu, calitate excellente; β) in specie, *numerulu 19*, care espreme cyclulu lunei; e) multime mai mare sau mai mica de lucruri sau de persone, cantitate de totu indeterminata; sau determinata. α) in atatu in câtu se da a intellege eo e mare: *au venitu in mare numeru, numeru immensu de locuste, numerulu nu face forti a; bonu numeru de spectatori; mare numeru de omeni asiú eradu; β) in atatu in câtu se da a se intellege eo e micu: mai pucini la numeru, in micu numeru: γ) categoria, classe, genu: in numerulu celloru ferici, d'in numerulu celloru acuti; δ) cu totulu determinatu: *adunanti a nu e in numeru, deputatii nu su in numeru; dreptulu nu stu in numeru, a impleni numerulu; mai lipsescu inco doi peno la numerulu cerutu; f) in grammatice: numeru pluralu, dualu, singulariu: vorbesce in numeru singulariu; a concordú in numeru, genu si casu, g) in musica, numeru = tonu, tactu, rythmu, armonia: numerulu e proportionea tempului unui momentu musicale cu tempulu altui momentu; h) in retorica si poetica α) numeru = parte de versu, petioru, syllaba, hemistichu, etc., β) in genere, mesura, cadentia, rythmu, armonia: *periode rotunde in perfectu numeru; numerulu oratoriu differe de numerulu poeticu, β . numeru se construge cu multe prepositioni in varie sensuri; asiá, afora de in, ce a occursu****

in multe d'in essemplele precedenti, citãmu inco : a) cu numeru, α) in genere : cas'a cu numerulu doui, charteia cu numeru, etc., β) in speciale, numeratu : ti am datu aceste-a cu numeru, cu numeru ti le ceru ; b) fora numeru, α) in genere : case fora numeru, charteia fora numeru neci de essire neci de intrare ; β) in specie, nenumeratu, si a nume α') ce nu s'a numeratu : i s'au incredentiatu lucrurile fora numeru ; β') ce nu se pote numerá, in immensa cantitate : fora numeru sunt stellele, locuste fora numeru ; c) preste numeru, mai multu de câtu se cere, de câtu e determinatu : s'au mai acceptatu inco patru stipendisti preste numeru.

NUMIRE, -escu, v., vedi *nomire*.

NUMISMA, s. f. pl. *numismate*, (*numisma* = νόμισμα, it. *numisma*); medalia, moneta antica, moneta ce n'are cursu; vedi si *nomisma*.

NUMISMALE, adj., (it. *numismale*, fr. *numismale*), care are forma de *numisma*, vorbindu de certe petre si conchilie.

NUMISMATICA, s. f., vedi *numismaticu*.

NUMISMATICU, -a, adj., (it. *numismatico*, fr. *numismatique*); relativu la *numisma* : studie *numismatice*, collectione *numismatica*, diariu *numismaticu*; — subst., a) m. personale, cellu ce se ocupa custudiulu sau collegerea de *numismate*, b) f. *numismatica* = arte, studiu, scientia de *numismate*.

NUMITORIU, *numitu*, vedi : *nomitoriu*, *nomitu*.

NUMMU, vedi *numu*.

NUMOSU si *nummosu*, -a, adj., *numosus* si *nummosus*; plenu de *numi*, bannosu, avutu : *muliere numosa*, *omeni numosi*.

NUMU si *nummu*, pl.-i, *numus* si *nummus*, (it. *nummo*, affine cu νόμος, la Siciliani cu intellessulu si de moneta); buccata de auru, de argentu, de arame, etc., ce serve ca mesura a valorei lucrurilor negociabili, si ca mediu de negociare a acelloru-asi lucruri, bannu, moneta, 1. in genere : *numi adulterini*, *falsi*, *mentionosi*, in oppos. cu *numi addeverati*; a *avé multi numi*; nu ti dau

neci unu numu pre assemine callu; fora numu in punga; 2. metaforice, moneta de cea mai mica valoare, bannu; 3. in specie, la anticii Romani, *numu* = *numu sestertiu* = *sestertiu*, moneta de argentu cu valoare de aproape 20 de bani de ai nostri.

NUMULACIU, -a, si *nummulaciu*, adj. (fr. *nummulacé*), care sémene cu unu *numu* sau unu *numulu*; s. f., pl. *numulacie*, familie de mollusce d'in ordinea cephalopodiloru.

* NUMULARIU, si *nummulariu*, -a, adj. s., *numularius* si *nummularius*, (it. *nummulario*, fr. *nummulaire*); relativu la *numu* sau la *numulu* : *negotiu numulariu*; de aci *numulariu*, s. personale, cellu ce specula asupr'a *numiloru*, bancariu, mesariu.

* NUMULITE si *nummulite*, s. f., (fr. *nummulithe*, it. *nummulite*), genu de mollusce cu conca assémene unui *numulu*.

* NUMULU, si *nummulu*, pl.-i, *numulus* si *nummulus*; deminutivu d'in *numu*.

NUNA sau *nunna*, s. f., 1. fem. d'in *nunu*; 2. lentigine.

NUNCE si *nunci*, adv., *nunc*, (d'in *num* si *ce*); acú, acumu, acusi; compusu *annunci*.

* NUNCIARE si *nuntiare*, v., *nunciare* si *nuntiare*, (it. *nunciare* si *nunziare*); a dá, duce, ad duce, tramitte *nuntiu*, a spune unu ce nou; 1. in genere : *mergi si nuncia domnului ce ti am dissu*; *a nunciá prin unu a densu tramissu*, *prin scrissore*, *prin telegraphu*; 2. in specie, a dá pre facia, a denuntiá; — vedi si compos. *annuntiare*.

* NUNCIATIONE si *nuntiatione*, s. f., *nunciatio* si *nuntlatio*; actione de *nunciare*.

* NUNCIATORIU si *nuntiatoriu*, -a, adj. s., *nunciator* si *nuntiator*; care *nuncia*.

* NUNCIU si *nuntiu*, -a, s., *nuncius* si *nuntius*; 1. personale, cellu ce da, duce, adduce, tramitte una *scire*, una *novella* : *a inscientiá prin nuncii certi*; — in specie, legatu, delegatu, cellu tramissu de unu principe la curtea altui principe : *nunciulu apostolicu*; 2. *nunciu* si *nuntiu*, pl.-e, reale, *scire*, *novella*, *novetate* :

triste nuncie, letificu nunciu; nu avemu nuncie de la câmpulu bellului; (vedi si compos. annuntiu).

* NUNCUPARE, v., nuncupare, (d'in nomen-capere), a nomí, a nominá, a dá nome, etc., terminu mai vertosu juridicu.

* NUNCUPATIONE, s. f., nuncupatio, (fr. nuncupation); actione de nuncupare: *nuncupatione de erede.*

* NUNCUPATIVU, -a, adj., (nuncupativus, it. nuncupativo, fr. nuncupatif); care serve a nuncupá: *testamentu nuncupativu.*

* NUNCUPATORIU, -toria, adj., nuncupator; care nuncupa.

* NUNDINA, s. f. vedi *nundinu.*

* NUNDINALE, adj., nundinalis, (it. nundinale, fr. nundinal); relativu la *nundina*: *di nundinale, littere nundinali = littere dominicali = littere pascale sau alle pascalei.*

* NUNDINARE, v., nundinari, a fi la *nundine*, a tiné *nundine*, si prin estensione, a negociá, a vende-comperá; metaforice, a se stringe in mare numeru la unu locu.

* NUNDINARIU, -a, adj., nundinarius, (fr. nundinaire); relativu la *nundine*: *platia nundinaria, dille nundinarie.*

* NUNDINATICIU, -tiu, -a, adj., nundinacius, -tius, de *nundine*, ca ceva de la *nundine*.

* NUNDINATIONE, s. f., nundinatio, (fr. nundination); actione de *nundinare*, daravere la *nundine*: pretiu de *nundine*.

* NUNDINATORIU, -toria, adj., nundinator, (fr. nundinateur); care *nundina*.

* NUNDINU, -a, adj., nundinus, (compara si it. nundinae, fr. nundines. — d'in *noe-di = novem-dies*); de a nou'a di, leuatu de regula ca subst., a) f., *nundina*, (subintellege *di*), si de ordinariu in pl. *nundine = nundinae* (subintellege *ferie = feria*), a) la anticii Romani, a nou'a di, adeco di de mercatu, cumu si loculu de mercatu: *la nundine venieau terranii in urbe se vendi si se comperere, cumu si se aste facendele politice si religiose*, de aci. β) in genere, di si locu de mecratu, mercatu; si prin metafora,

negotiu, daravere, etc.; b) m., locu si tempu de mercatu, etc., ca si nundina sau nundine sub β .

NUNELLA si *nunnella*, s. f., deminutivu d'in *nuna* sub 2.

NUNELLOSU, -a, si *nunnellosu*, adj., plenu de *nunelle*; vedi *nunella*.

NUNOSU si *nunosu, -a*, adj., plenu de *nune*, in sensulu coventului *nuna* de sub 2.

NUNTA, s. f., nuptiae, (it. nozze, isp. port. nupcias, prov. nossas, v. f. nopces, n. fr. nocces: — allu nostru d'in *nupta = nupta*, de la *nuptu*; *n* in locu de *p* se esplica prin *m* ce a statu inaintea lui *p*, *nunpta*, de unde apoi *nunta*, ca si *franta* d'in *frampta*, *strimta* sau *strintu* d'in *strimpta*); casatoria, matrimoniu, si in specie, rituri si ceremonie, celebrare soienne a matrimoniului, cumu si ospetie, mese, petreceri ce se facu cu occasionea acestoru ceremonie: *Români facu celle mai multe nunte in carnevale; a merge la nunta, a jocá la nunt'a cui-va, a face nunta; nunt'a, la Români, tine una septemana intregra: nemica mai interessante pentru nationalitatea nostra de câtu descrierea unei nunte românesca in comparatione cu una nunta romana antica; vestimentu de nunta: — prov. am se ti carru la nunta apa cu ciarulu; cërta fora butalia cu nunt'a fora lautari; — applicatu si la animali: câni cu nunta, intr'una nunta ducu catellele vostre.*

NUNTARIU, -a, adj. s., de *nunta*, si in specie, invitatu la petrecerile de *nunta*: *toti nuntarii manca si beu in sanetatea mârchi si maressi.*

NUNTESCU, -a. (cu *t* duru) adj., nuptialis; de *nunta*.

NUNTIARE, *nuntiu*, etc.; vedi: *nunciare, nunciu*, etc.

NUNTIARE, -escu, v., nuptias celebrare vel agere; a face *nunta*; a celebrá *nunta*; a petrece la *nunta*, a leuá parte, a se dá la petrecerile, la festivitatile unei *nunte*: *nu e tempu de nuntitu; fetiora nemuntita = inupta puella.*

NUNTIU, -a, (cu *t* duru), adj. part. sup., d'in *nuntire*.

NUNTIU, -a, s. vedi *nunciu*.

NUPTALICIU, *-tiu, -a*, adj., *nuptalicius-tius*; de *nupta* = *nunta*: *donuri nuptalicie*.

NUPTARE, v., vedi *nuptiare*.

NUPTIA, s. f., de regula in pl. *nuptie, nuptiæ*; *nunta*.

NUPTIALE, adj., *nuptialis*, (it. *nuziale*, fr. *nuptial*); de *nuptia*: *vestimente nuptiali, ceremonia nuptiale, benecoven-tare nuptiale*.

NUPTIARE si *nuptare*, v., *nuptiare* si *nuptare*; a face *nuptie* = *nunta*, a se casatori.

NUPTIATORIU, *-toria* adj. s., *nuptiator*; care *nuptia*, face *nuptie*.

NUPTU, *-a, nuptus*, 1. part. pass. *nova nupta, mulierile nupte in acestu annu: fete innupte*; 2. absol. subst., a) f. *nupta*, a) personale, *una nupta* = una muliere maritata; β) reale, *nupta* = casatoria, (vedi si *nunta*); b) m., *nuptu-lu* = casatorire, maritare.

NUORARE, *nuorosu, nuoru*, etc., vedi: *nuerare, nuerosu, nueru*.

NURA si *nuru* sau *noru*, s. f. pl., *nurori, nurus*; vedi si *nora*.

NURU, pl. *-i*, *venus-veneris, venustas, lepos, gratia, illecebra*; ce place si atrage, (compara fr. *attirait*), farmecu, carne, incantamentu, gratia: *sunt mulieri formose, déro foru nuri; nuri candorei si innocentici; nuru se dice si vino in-coce; n'are neci unu nuru = n'are neci unu vino-incoce*;—pre a locuri coventulu se aude si cu *o*: *noru = nuru*, si prin urmare atâtu form'a câtu si sensulu coventului ducu la una origine identica cu a *nuerului* sau *nuorului*, (vedi *nubere*); *nuru*, abbreviatu d'in *nueru*, a cautatu se insemne antâniu *velulu de miressa* = *velulu pudorei*, care se scie câtu e de farmecatoriu, si de aci, in genere, farmecu, illecebra, etc.; se pote inse se fia la medilocu si una influentia a lui *nuere* = a face semnu cu capulu, si de aci a chiamá, provocá, a trage, (compara: *vino-incoce* = *nuru*). *M.*

* NUTABILE, adj., *nutabilis*, vedi *nutante*.

* NUTABUNDU, *-a*, adj., *nutabundus*; care *nuta*: *nutabundi de somnu si de fatiga*.

* NUTAME, s. pl., *nutamine, nutamen*; actione si effectu de *nutare*.

*NUTANTE, part. pres. adj., *nutans*; care *nuta*: *capite nutanti de somnu*.

*NUTARE, v., *nutare*, (d'in *nutus* de la *nuere*), 1. proprie, a dá d'in capu, a plecá capulu, si a nume, a) a vacillá, a avé guttulu molle, in câtu capulu vacilla in tote partile; b) a face semnu d'in capu, si in specie, a dá semnu de aprobare, a aprobá, a consenti; c) a misicá, tremurá capulu: *ce nutati si involbati asiá ochii?* 2. prin estensione, a le-ganá, a vacillá, a oscillá, a tremurá: *barbi'a nutante i bate peptulu*; 3. metaforice, a vacillá in opiuionea, judecata, resolutionea, positionea sea, a fi incertu, infidele, inconstante, instabile, agitatu, in rea positione: *mentea loru nuta intre dá si bá: tote provinciile nutau si erau purate a se rebellá*.

* NUTATIONE, s. f., *nutatio*; actione de *nutare*: *nu e gratiosa nutationea capului in doue parti: nutationea numeroseloru popore alle Asiei*.

NUTRETIU, *nutretioru* si *nutrecioru*, vedi *nutriciu*.

NUTRIBILE, adj., *nutribilis*, (it. *nutribile*), aptu a *nutrire*.

NUTRICAME, pl. *nutricamine, nutricamen*, si:

NUTRICAMENTU, pl. *-e*, (comp. it. *nutricamento*); actione de *nutricare*, cumu si lucru ce *nutrica*.

NUTRICANTE, part. pres. adj., *nutricans*, (it. *nutricante*); care *nutrica*: *umiditate nutritante de plante*.

NUTRICARE, v., *nutricare*, (it. *nutricare* si *notricare*); a fi *nutrice*, a dá lapte, si de aci, a nutri, a cresce: *scrofele nutrica bene si câte optu porcelli; a nutricá calli, boi, capre si alte pecore: a nutricá copillii altoru-a*.

NUTRICATIONE, s. f., *nutricatio*, (it. *nutricazione*); actione de *nutricare*: *nutricationea fetiloru de cotru matri*.

NUTRICATIVU, *-a*, adj., (it. *nutricativo*); aptu a *nutricá*.

NUTRICATORIU, *-toria*, adj. s., (it. *nutricatore*); care *nutrica*: *nutricatoriele prunciloru si fetiloru de totu genulu*.

NUTRICATU, -a, adj. p., *nutricatus*.

NUTRICE, s. f., *nutrix* si *notrix*, (it. *nutrice* si *notrice*, fr. *nourrice*); 1. femina ce cu laptele seu nutresce unu fetu, si de aci in genere, nutritoria, crescutoria, educatoria: *tote i dá in gura bene mestecate, cumu dau nutricele prunciloru; a suga bone si róle cu laptele nutricei; gallina nutrice=gloca; matre nutrice*, ce singura allapta copillulu seu; 2. prin estensione si metafore: *virginile nutrice si conservatrice alle focului perpetuu; nutricele=titiele; terr'a e nutricea nostra totoru-a: terra nutrice de lei, de tigri, de popore, de cultura; paupertatea e nutricea umilitatei, artile si scientiele sunt nutricele mentei, sufletului nostru*.

NUTRICIU si *nutritiu*, sau *nutreciu* si *nutretiu*, (*notretiu*), -a, adj. s., *nutriclus-tius*, si *notriclus-tius*, (it. *nutricio* si *nutrizio*); de *nutrice*, relativu la *nutrice* sau la *nutrire*, care *nutresce*: *parente nutriciu, mamma nutricia, semu nutriciu; agru nutriciu, terra nutricia, erbe nutricie*:—subst., a) masc., α) pers. *nutriciu*, crescutoriu, parente crescutoriu, educatoriu: *unu pastoriu fu nutriciulu lui Romulu; β) reale, α') nutriciu=* crescere, educare; β') *nutriciu =* pretiu de crescere, ce se solve pentru crescere; γ') *nutriciu* si *nutritiu*, sau *nutreciu* si *nutretiu*, (*notretiu*), ce serve la *nutrire* si *crescere*, *nutrimentu*, de mancare, si in speciale, eu ce se *nutrescu* pecorele sau vitele: *nutreciu de calli, de boi; femulu e cellu mai bonu nutreciu pentru calli; paliele, erb'a sunt nutreciu; a stringe nutreciu pentru iernatulu ouiloru; a aré, aflú nutreciu abundante: nutreciulu lipseste*;—de aci si demin. *nutricioru, nutrecioru*;—b) f. *nutricia*, α) personale, crescutoria, nutritoria, educatoria, preveghiatoria, etc.; β) reale, officiu, occupatione de crescutoria.

NUTRICULA, s. f., *nutricula*, diminutivu d'in *nutrice*: *fabule de nutricule*.

NUTRIENTE, part. pas. adj., *nutriens*, (it. *nutriente*); care *nutresce*: *alimente bene nutriti*.

NUTRIME, s. pl., *nutrimine*, *nutrimen*, si :

NUTRIMENTU, pl. -e, *nutrimentum*; (it. *nutrimento*); 1. mediu de *nutri*: *a dá totu ce are pentru nutrimentulu pauperiloru; nutrimentu de carne, de legume; nutrimentu substantiale; succulentu, bonu, placutu; nutrimentu abituale, cotidianu; umiditatea e nutrimentu albu planteloru; ordiulu e bonu nutrimentu pentru calli*; 2. prin metafore, totu ce serve a conservá, fomentá, attitiá, vivificá, etc.: *nutrimentulu foculu, passionei, urei, amarei, favorei, benevolentiei, elocentiei, spiritului, coragiulu*.

NUTRIRE, -escu, v., *nutrire*, (it. *nutrire* si *notrire*, *nutrire*, fr. *nourrir*); a dá de mancare, a allaptá, a cresce, a educá, a curá, etc.; 1. proprie: *n'ai destullu lapte pentru doi copilli, abia poti nutri unulu; serof a pote nutri multi porcelli; fundatoriulu Romei fu nutritu cu lapte de lupa; balenele si nutrescu, ca si alte mammifere, fetii cu lapte; calli bene nutriti, vitellu reu nutritu; terr'a nutresce plantele salutari ca si celle nocenti; cine nu si nutresce si incaldesce corpulu seu?* 2. metaforice, a tiné, conservá, fomentá, attitiá, vivificá, intari, mari, etc.: *a nutri bene foculu cu lemne uscate; a nutri sperantie, cogite, ura, resbonare, coragiulu ostei, amora, foculu de amore, furorea, passionea; a nutri spiritulu, anim'a, mentea*.

NUTRITIONE, s. f., (*nutritio*, fr. *nutrition*, it. *nutrizione*); actione si resultatulu actionei de *nutrire*, mai vertosu, modu sau functione de *nutrire*; *nutritione de prunci, de pecore; nutritionea animaliloru, planteloru*.

NUTRITIVU, -a, adj., (it. *nutritivo*, fr. *nutritif*), aptu a *nutri*: *plante nutritive; partile nutritive alle carnei, laptelui, legumineloru; succu tare nutritivu; nutretiu nutritivu*.

NUTRITORIU, -toria, adj. s., *nutritor*, si *nutritorius*, (it. *nutritore*), care *nutresce* sau e aptu a *nutri*: *nutritorii lui Romulu; unu bonu nutritoriu de calli; laptele e nutritoriu; legumine nutritorie, succu nutritoriu, parti de carne nutritorie*.

NUTRITU, -a, adj. part., *nutritus*: *calli bene nutriti si grassi, copillu gras*.

su si bene nutritu; sup. *nutritiu de nutritu pecorele*; s. m., *nutritulu acestui animale cere multa cura si precautionone.*

NUTRITURA, s. f., (ital. untritura); actione de *nutrire*, cumu si *modu* de *nutrire*, si effectu allu acestei actione.

* NUTU, s. m., *nutus*; (proprie, part. sup. d'in nuere, leuatu inse de regula ca subst. mascul.); 1. proprie, dare d'in capu, missicare a capului, semnu facutu d'in capu, si mai vertosu, semnu de aprobare, involire, volia, etc. : *cu nutulu seu Joue face se tremure lumea*; *unu nutu d'in partea tea, care este asiú de potente, va face se dispara tote pedicele*; *la unu nutu allu tyrannului cadu capulu innocentelui*; 2. metaforice, a) plecare, pornire, tendentia, si mai vertosu, missicare in diosu : *prin nutulu seu corporile tragu si cadu spre pamentu*; b) semnu, ordine, volientia, potere : *prin nutulu si volienti'a dieiloru se face totu ce se intempla.*

NUVELLA, etc., vedi *nouella*, etc.

* NYCTHEMERIU, s. m., (fr. *nichthémère*, d'in $\nu\acute{\kappa}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ - $\nu\alpha\kappa\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = nocte, si $\eta\mu\acute{\epsilon}\rho\alpha$ = di); spatiu de tempu ce coprende una di si una nocte, di civile de 24 de ore,

* NYCTHEMERU, -a, adj., (fr. *nichthémère*); de una di si una nopte, *ephemeru*, care nu tine si nu viue de câtu una dí; care e parte albu si parte negru : *pesci nycthemeri.*

* NYCTAGU, -a, adj. s., (fr. *nyctage*, d'in $\nu\acute{\kappa}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ - $\nu\alpha\kappa\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = nocte, si $\acute{\alpha}\gamma\epsilon\iota\upsilon$ = agere); care traiesce noctea, leuatu de regula ca subst., a) reale; genu de plante ce se deschidu numai noctea; b) personale, ereticu ce credea co noctea ar fi peccatu a se rogá; in acestu intellesu si *nyctazonte* = fr. *nyctazonte*.

* NYCTALOPIA, s. f., *nyctalopia*, ($\nu\alpha\kappa\tau\alpha\lambda\omicron\pi\acute{\iota}\alpha$, fr. *nyctalopie*); calitate de *nyctalope*.

* NYCTALOPE si *nyctalopu*, -a, adj. s., *nyctalops*, ($\nu\alpha\kappa\tau\acute{\alpha}\lambda\omicron\psi$, fr. *nyctalope*, d'in $\nu\acute{\kappa}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ - $\nu\alpha\kappa\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = nocte, si $\acute{\alpha}\lambda\alpha\sigma\acute{\iota}\varsigma$ = ce nu vede, si $\acute{\omicron}\psi$ = ochiu); 1. cellu ce in tempulu crepusculului nu vede; 2. cellu ce noctea vede mai bene de câtu diu'a, sau care numai noctea vede : *passeri nyctalopi.*

* NYCTELIU, -a, adj., *nyctelius*; u-

nula d'in epithetele date lui Bacchu, alle cui mysterie, se celebrau *noctea*, ($\nu\acute{\kappa}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = nocte); s. f. pl., *nyctelie* = bacchanali nocturne.

* NYCTERU, s. m., (fr. *nyctère*, $\nu\acute{\kappa}\tau\epsilon\rho\varsigma$ = *nocturnu*), genu de vesperelli cari sbora noctea.

* NYCTICORACE, s. m., *nycticorax*, ($\nu\alpha\kappa\tau\acute{\iota}\kappa\omicron\rho\alpha\acute{\kappa}\acute{\iota}$, fr. *nycticorax*); passere ce crocesce noctea ca *corbulu*, de unde si nomele ei populariu de *corbu de nocte*.

* NYCTOBASE, s. f., (fr. *nyctobase*), âmbulare noctea a unui omu addormitu, somnambulismu; de aci si:

* NYCTOBATU, -a, s. m., *somnambul*, care âmbla noctea addormitu fiendu.

* NYCTOGRAPHIA, s. f., (fr. *nyctographie*, d'in $\nu\acute{\kappa}\tau\acute{\omicron}\varsigma$ - $\nu\alpha\kappa\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = nocte, si $\gamma\rho\alpha\zeta\epsilon\iota\upsilon$ = scriere); arte de a scrie prin intunerecu, fora a vedé semnele ce face.

* NYCTOGRAPHIU, s. m., (fr. *nyctographe*), instrumentu ce serve la *nyctographia*.

* NYCTOGRAPHU, -a, s. personale, cellu indemanaticu in *nyctographia*.

* NYMPHÀ, *nunfa* si *ninfa*, s. f., *nympha*, ($\nu\acute{\omicron}\mu\phi\eta$, it. *ninfa*, fr. *nymphe*); 1. miressa, dilecta, muliere de currendu maritata; 2. dina, semidiéa de mare, de riu, de fonte, de selba, de arbore, etc. : *nymphеле lacului*, *fluxiului*; *nymphеле Parnassului*, *Permessului* = *musele*; de aci *nympha* = apa, fonte, etc.; 3. obiectu de amore si adoratione, muliere sau féta formosa si gratiosa; predilecta, amante; in reu si in risu, curtesana; 4. papusia de jocu; 5. papusia de insectu, si in specie, allu doile stadiu de viétia, de desvoltare a insectului, stadiu intermediu intre *larva* si *statulu perfectu* : *nymphеле nu su de câtu chrysalidi mobili*; *nymphеле de formice sunt ouale acestoru*-a; 6. prolungatione a membraneloru d'in partile sessuali alle feminei; si cu sensulu de *clitore*.

* NYMPHACIU, -a, adj., (fr. *nymphacé*); care sémena cu una *nympha*, s. f. pl. *nymphaciele*. familia de conchylie.

* NYMPHAGOGU, -a, adj. s., (fr. *nymphagogue*, $\nu\mu\phi\alpha\gamma\omicron\gamma\acute{\omicron}\varsigma$); care conduce *nymph'a* = *miress'a* de la cas'a parentiloru la a mirelui.

* NYMPHALE, adj. s., *nymphalis*, (fr. *nymphal*, it. *ninfale*); relativu la *nympha*; s. f., *nymphale-a, a*) ornamentu de capu la *nympha* si la mulieri in genere, *b*) genu de flutturi; de aci si *nymphalide*, adj., (fr. *nymphalide*), assemine unei *nymphale*, de unde: s. f. pl., *nymphalidi*, familia de insecte lepidoptere, care are de tipu genulu *nymphale*.

* NYMPHALIDE, adj. s., vedi *nymphale*.

* NYMPHEA, s. f., *nymphaea* (= *νυμφαία*, fr. *nymphéa*, it. *ninfea*); genu de plante d'in famili'a *nympheacieloru*, *polyandria monogynia* lui *Linneu*; de aci *nympheaciu*, -a, adj., (it. *ninfeacio*, fr. *nymphéacé*), care sémena cu *nymphaea*, de unde s. pl. f., *nympheacie*, famili'a ce are de tipu genulu *nymphaea*.

* NYMPHEACIU, -a, vedi *nymphaea*.

* NYMPHEU, s. m., *nympheum*, (*νυμφεῖον*, fr. *nymphée*, it. *ninfeo*); 1. templu inchinatu unei *nympha* sau unoru *nymphae*; 2. locu inchinatu unei *nympha*, si, in specie, fontana cu apa saritoria; 3. spelunca naturale sau artificiale, micu templu cu fontana consecratu unei *nympha*;

4. locu unde se afla apa, statue, vase, catine si fontane, si care serve la imbaiare; 5. edificiu cu incaperi mari si comode, in care se celebrá nunt'a celoru ce nu aveau case comode.

* NYMPHITE, s. f., (fr. *nymphite*), inflammatie a *nympheti* la femine.

* NYMPHOMANIA, s. f., (fr. *nymphomanie*), manía de *nympha* la femine, propensie furiosa si irresistibile la acte venerie.

* NYMPHOMANIACU, -a, adj., (fr. *nymphomaniacque*); relativu la *nymphomania*; s. f., *una nymphomaniaca*.

* NYMPHONE, s. m., *nymphon*, (*νυμφών*), incapere, camera de miressa, camera nuptiale.

* NYMPHOTOMIA, s. f., (fr. *nymphotomie*); taliare a *nympheloru* la femine, sau a clitorelui.

* NYMPHOTOMICU, -a, adj., (fr. *nymphotomique*); relativu la *nymphotomia* sau la *nymphotomia*.

* NYMPHOTOMIU, s. m., pl. -e, (fr. *nymphotome*); instrumentu cu care se servescu chirurgii spre a face amputatiuni la *nymphele* femineloru

O.

O, a cincispredecea littera in alfabetulu romanu, se pronuntia : I. inchisu sau curatu, in syllabele intonate candu au unu *i* sau *u* in cea urmatória, precumu : *dormi, mori, joci, morti, poti, toti, locu, focu, jocu, mortu, portu, nostru, vostru, rostru*, etc.; II. deschisu si claru, cu apropiare de *oa*, in syllabele intonate candu au unu *e* sau *a* in cea urmatória, precumu : *mórtē, sórtē, fórtē, mólle; sudóre, langóre, óste, coste, póte, róde, pórtā, mórtā, córdā, cóma, sócra, róga*, etc., III. se aude ca *u* : 1. in syllabele neintonate, precumu : *rogare, portare, morire, arbori, porcellu, occidere, ordire, dominica, domnedieu*, etc.; cu tote aceste-*a* in multe derivate conserva pronuntiationea originale; 2. assemine se aude ca *u* in syllabile finali : *one, oni, ome, omi, onte, onti, onde, ondi*, precumu in : *carbone, carboni, tetione, tationi, rogatione, rogationi, nome, nomine, monte, monti, ponte, ponti, fronte, fronti, tonde, tondi, responde, respondi*, etc. IV. se aude obscuru in : *co, déco, déro, éro, écco, peno, dupo, inco, fora, locusta, lotura, rotundu*; V. raucu sau nasale in : *fontana, pulmoni, ronía, gutoniú, gutonia, lemoniú, lemonia*; VI. se suppreme in : *cosoeru, cosocra, cosocria, cosocrire, formosetia, formosetiare, formosetiatu, volere sau vorere, volutu sau vorutu, cari se seriu si simplu : cosocru sau cuseru, cuscrire, cuseritu, vrere, vrutu*.

1 O, in locu de *ua*, scurtatu d'in *una, ana*, femininu d'in *unu, unus* : *o casa, ve casa*, in locu de *una casa*; vedi *anu*.

2 O, in locu de *ua*, nascutu d'in *la* pron. conjunctu pers. III, fem. acc. *illam* : *vedi cartea? o vediu, mai bene : ua vediu; vedut'ai cartea? am vedut'o mai bene : am vedutu-a; vedi ellu*.

3 O, nascutu d'in *ua*, in locu de *vu* : *o fi, si a fi*, in locu de : *va fi; s'o face, si s'a face*, in locu de : *se va face*.

4 O, nascutu d'in *au*, v. auss. pers. III sing. si pl. mai multu usatu in Daci'a superioare : *o facutu*, in locu de : *au facutu*.

5 O, interj. *o*, (it. *o*), care espreme mirare, bucuría, intristare, si alte multe si varie affecte : *o lume, ce desérta esti! o dille de fericire alle copillaríei! uscultati, o ómeni boni! ó domne, de ce nu me icai?*

* OASE. s. f., oasis, (ὄασις, it. *oasi*, fr. *oasis*); 1. portione de terrenu fertile in mediloculu unui desertu arenosu, specia de insula fertile in mediloculu unei mări de arena stérpa : *a transformá una parte a desertului in fertile oase*;—fig. *una oase intr'unu desertu* = locu, statu, puntu, tempu de fericire si multiamire in mediloculu nefericiriloru; una idee, unu affectu consolatoriu in calamitati si stari desperati;—de aci si *oasenu, -a* = *oasenus*, adj., relativu la *oase*, locuitoriu de *oase*.

* OASENU, -a, adj. s., vedi *oase*.

† OB, prep. lat. *ob*, applicata in limb'a nostra numai ca particula de compositione cu verbe; in forma *ob* remane nescambatu inainte de vocali si chiaru de consonanti, afora de *p, f, c, g*, cu cari *b* d'in *ob* se assimila : *opponere* = *ob-*

ponere sau *punere*, *offerire* = *ob-ferire*, *occurrere* = *ob-currere*; înainte de *m* se pote ca *b* d'in *ob* se romana nescambatu : *obmurmurare*, sau se cada : *omit-tere*, sau se se assimile : *ommorire*; între *b* d'in *ob* si *t* initiale se introduce une-ori unu *s* : *obstinatu*; si in unele ca-suri *b* cade înainte de acestu *s* : *osten-dere* = *obs-tendere*;—câtu pentru sensu, *ob* insémna : a) proprie, *pre*, *usupra*, *preste* : *oblinare* = a pune *limu* pre ceva, a coperi cu *limu*; b) ca mai desu, *in facia*, *inainte*, si une ori, *a laturi*, *longa* : *opponere* = a pune înainte, in facia; si d'in intemplare, *essire inainie*, *intel-nire*, *intempinare* : *offendere*, *occurrere*, *obvenire*; c) *contra*, idea de impedicare, resistentia, ostilitate, sau cellu pueinu de oppositiune : *obstare*, *obtrectare*, *ob-murmurare*, *oppremere*, *offendere*, *of-fensa*, *obstinare*, etc.; d) in multe casuri partioul'a *ob*, ca si *ad*, *in*, etc., pare a nu face de câtu se adjute a traduce in verbu unu adiectivu sau substantivu, cumu : *obdurare*, *obmutire*.

OBAUDIENŢE, *obaudientia*, *obau-dire*, etc., vedi : *obediente*, *obedientia*, *obedire*.

OBAURATU, -a, part. adj., *obauratus*, coperitu cu *auru*.

* OBBA, s. f., *obba*, vasu largu la fundu, strimtu spre gura.

* OBBATU, -a, part. adj., *obbatus*, facutu in forma de *obba*.

* OBBRUTIRE, -escu, v., *obbrutescere*, a face sau a se face brutu; vedi si : *ob-brutire*.

OBDORMIRE, v., *obdormire*, a începe a dormi; a face se dorma; vedi si *adormire*, cumu si *ob*.

OBDUCTERE, *obdussi* si *obdussesi*, *ob-dussu* si *obductu*, v., *obducere*, a accoperi, a ascunde.

OBDUCTIONE, s. f., *obductio*, ac-tiune de a *obducere*.

* OBDURARE, v., *obdurare*, a face *duru*; mai raru, a se face *duru*, a se in-vertosia.

* OBDURATIONE, s. f., *obduratio*, ac-tiune de a *obdurare*.

* OBDURIRE, -escu, v., *obdurescere*, a se face *duru*, a se invertisia, si me-

taforice,, a se face nesentitoriu; a perde sentirea, a se impetri la ânima.

* OBEDIENŢE, part. adj., *obediens*, care *obede*, asculta : *filiu forte obedi-ente parentiloru*.

* OBEDIENŢIA, s. f., *obedientia*, ca-litate si fapta de *obediante* : *obedientia de filiu cotra parenti*.

* OBEDIRE, v., *obedire*, (d'in *ob-audire*); a fi paratu, a audi, a ascultá, si de aci, a se supune, a face totu ce vre si dice altulu, a servi : *a obedi parentiloru, inveciatoriloru, mai mari-loru, magistratiloru, legiloru*.

* OBELISCU, s. m., pl. -e, *obeliscus*, (*ὄβελισκος*, it. *obelisco*, fr. *obélisque*); columna inalta cu patru laturi plano, as-semine columna colossale facuta d'in una singura buceata de petra : *Egyptulu e terr'a obelisciloru*.

* OBELU, pl. -e, *obelus*, (*ὄβελος*, = it. *obelò*); propriu : acume de lancia, lancia, aplicatu ins. cu in metafora la unu semnu cu care se notedia locurile sus-pecte intr'unu auctoriu.

* OBERARE, v., (*oberare*, d'in *ob* si *ies-are* = *arame* = *banni detoriti*); a incarca de detorie, mai vertosu in for-ma participiale, *oberatu* = *oberatus*, in-carcatu de detorie, inecat in detorie : *oberatii, la anticii Romani, dico peno in trei dieci de dilla dupo unu sententia data, nu satisfaceau pre creditoru, devenicau serci ai acestoru-a; statu oberatu prin impromute onerose*.

* OBERARIU, -a, adj. s., *oberarius*, detoriu ce nu si pote desface altramente detoriele, si de acea-a cautu se si le desface lucrandu ca servu pentru cre-ditoriu.

* OBERATU, -a, adj. part., *oberatus*, incarcatu cu detorie.

* OBESARE, v., *obesare*, a face *obesu*; a se *obesa* cu unu masculu de ialiatu.

* OBESITATE, s. f., *obesitas*, (it. *obesità*, fr. *obésité*); statu de *obesu* : *multi suffiri de obesitate cu de unu morbu*.

* OBESU, -a, adj., *obesus*, tare ingras-siatu prin mancare, indapatu, cui sta se crepe pellea de grassu; *onu obesu, mul-tere obesa; celli obesi trecu de stulti;*

bucce obese, cefu obesu ca de porcu ingrassiatu; prin metafore, grossu, fora agerime, greoniu, lenosu, etc.

* OBICE si *obiece*, s., *obex*, abl. *obice* si *objice*, (vedi verbulu *obiecere*), ce se *obiece*—se pune inainte, ce se arrunca, ce sta inainte spre a oppri, impedicá, inchide, etc.: cuniatore, veriga, sullu de incuniatu, vallu, muru, mole sau mollu, termu, obstaclu, etc.: *riurile rupu obiecile si se vérsa preste arature.*

†† OBIECERE, *obiecui, obiecutu* si *obiectu*, v., *obicere*; mai usitatu sub forma intensiva: *obiectare*.

* OBIECTACLU, pl.-e, *objectaculum*, ce se *obiecta* spre a impedicá, a oppri: *obiectaclele riuriloru ce ammenitia cu inundationi.*

* OBIECTAME, pl. *obiectamine, obiectamen*, si:

* OBIECTAMENTU, pl.-e, *objectamentum*; ce se *obiecta* ca imputatione.

* OBIECTARE, v., *objectare*, (it. *obiettare*, fr. *objecter*); d'in *obiectu* de la *obiecere*: 1. proprie, a arruncá, a pune inainte: *a obiectá scutulu la sagettele arruncate*; 2. metaforice, a) in genere: *a obiectá pre cineva pericleloru; unei morte certa*; b) in speciale, a pune inainte, a arruncá in facia, in ochi ca imputatione, ca errore, ca argumentu contrariu, ca opinie contraria, etc., *unu spiritu sophisticu afla a obiectá totu de a un'a ceva la addeverulu cellu mai bene demonstratu; ce obiectati la celle ce noi amu dissu? nu obiectamu neminui paupertatea; a obiectá cuiva misellia, rapine, spoliationi; nu ti mai obiectu com'ai uitatu cu totulu.*

* OBIECTATIONE, s. f., *objectatio*, actione, mai vertosu mania de a *obiectare*: *obiectationea cu locu si fora locu denota incapetinare.*

* OBIECTORIU, -toria, adj. s., *objector, obiectans*; care *obiecta* sau serve a *obiectá*, care mai vertosu are mania de a *obiectare*.

* OBIECTIONE, s. f., *objectio*, (it. *obiezione*, fr. *objection*); d'in *obiectu* de la *obiecere*. (vedi si derivatulu *obiectare*); actione si resultatu de *obiecere*; metaforice, a) imputatione: *obiectione a pau-*

pertatei; vietiei dissolute; b) mai vertosu oppunere si ce se oppune la una opinie: *a respunde la tote obiectionile ce s'au facutu sau s'aru poté face; se pote respunde la obiectioni cu argumente sau cu seccature si insolentie; obiectione fundata; obiectioni usiorelle, futili.*

* OBIECTIVU, -a, adj., (it. *oggettivo*, fr. *objectif*), relativu la *obiectu* ca subst., care serve sau pote servi ca *obiectu*, 1. in genere: *vitru obiectivu, lenticula obiectiva*, si absol. *obiectivulu*, vitru ce, in ochiane, accépta imaginea obiectului observatu: *obiective achromatiche, simple, composite*; a *dirige obiectivulu in obiectulu de observatu; fiendu vorb'a de espressione, obiectivulu e espressionea unu obiectu d'in una frase, precumu subiectivulu e espressionea subiectului din frase*; 2. in specie, ca oppusu la *subiectivu*—ce vine de la *subiectulu cogitatoriu*: *cogitatu numai, imaginatu, doritu, etc.; obiectivu = reale*, ce nu are relatione cu sentimentulu nostru, ci cu lucrulu ensusi in sene: *totu ce in mentea nostra, in connoscentia nostra, vine de la fientia reale, e obiectivu, pre candu ce adaugemu cu sentimentulu nostru, ca atare, nu e decátu subiectivu; veritate obiectiva si indubitabile; argumente obiective; ratiune obiectiva.*

* OBIECTIVITATE, s. f., calitate de *obiectivu*: *obiectivitatea ideelor, argumentelor, cogitationilor.*

* OBIECTORIU, -toria, adj. s., *objector*; care *obiece*, face *obiectione* sau *obiectioni*: *falsi obiectori de crimine mentio-nose.*

* OBIECTU, -a, *objectus*, (it. *obietto* si *oggetto*, fr. *objet*), 1. part. passivu: *inimicii obiecti mortei, petre obiecte cursului apei; imputatione obiecta noue pre nedreptu; opinioni futili obiecte la argumente solide*; 2. subst. m., a) abstr., *obiectulu*—actione de *obiecere*: *cu obiectulu cátoru-va petre nu vomu oppri cursulu riului*; b) déro mai vertosu coner.: *obiectulu = ce e pusu sau sta inainte, inaintea ochiloru corpului sau ai mentei, lucrulu sentitu sau cogitatu: obiectu sensibile, placutu, gratiosu, amabile, obiecte sensibili, neplacute, disgratiouse,*

odioso; *artea de a reprezenta obiectele e forte differita de artea de a face acelasii obiecte cunoscuta; sunt obiecte ce nu se potu reprezenta pre scena la ochii spectatoriloru; odorile sunt obiectulu olfactului, precumu colorile sunt obiectulu vederii; sonulu e obiectulu audierii; addeverulu e obiectulu cunoscentiei. benele e obiectulu volientiei. formosulu e obiectulu mai multoru facultati nobili alle sufletului: fia-care scientia si arte si are obiectulu seu: obiectulu logiceii. metaphysiceii. physiceii. medicineii; obiectulu theologiceii e ensusi Domnedicu; obiectulu amoriei, curei sollicitudinei cuiva; obiectu de ura, de spaima, de orrore, de abominatione pentru tota lumea; obiectulu dorentiei, aspirationiloru, voturiloru nostre; obiectulu laboriloru nostre pote fi atatu scopulu la care vremu se adjungemu, catu si motivulu ce ne indemnua a lucra; mai vertosu in limb'a filosofica: de obiectulu sentitu si cogitatu cauta se se distinga bene subiectulu sentiente si cogitante; prin obiectu se intellege ceva vedutu sau intuitu fora neci una relatione a intuetului; obiectulu perceptionei e cea ce cunoschemu prin perceptione, precumu obiectulu cogitarei e lucrulu presente noue in essistentiu sca possibile, e materi'a pre care se essercita cogitarea, materia destinsa de fientiu ce cogita: cogitarea pote leua sau are de obiectu si nemiculu, hallucile; co-ci usioru se confunde subiectulu cu obiectulu, cari nu se potu divide, ci numai distinge: subiectulu nu crea obiectulu, precumu neci obiectulu nu trece de sene in subiectu, ci subiectulu e agente care, de si ar pare completu passivu, totusi essercita una actione, fora care impressionea obiectului nu s'ar face. si mai vertosu n'ar remane in subiectu; — de aci si espressioni ca: idee adecate, conforme cu obiectulu; idee fora obiectu, fora realitate, etc.; cu sensulu mai largu ce are si lucrulu: obiectu de negociu; obiecte de arti, de lussu, de prim'a necessitate: a vende totu genulu de obiecte de mancare; obiectu utile, inutile; obiecte de importantia, de valoare, de mare pretiu; obiectele unui lemnariu sunt instrumentele lui;*

obiecte de buccataria. de callatoria, etc.:
— in grammatica, *obiectum* = fientia, de la care sau spre care se face actionea: *obiectum necessarium, completivum, directum, indirectum, circumstantialium, activum, passivum*; verbe ca dare ceru doue obiecte, cumu: a da elemosina pauperiloru.

* **OBIRE**, v., **obire**, (*ob-ire*, ca si *per-ire* = *per-ire*); a merge spre unu ce; in specie, a merge cotra finitulu seu: a apune, a peri, a mori; a strabate, a percurre, a visita; a infronta, a se appuca cu anima de ceva: — aplicatu mai vertosu in form'a participiale, *obitu*, ca subst. m., mersulu la ceva, si de aci, mersulu cotra finitu, appusu, morte.

* **OBITU**, part. sup. subst., d'in *obire* = *obitus*; vedi *obire*.

* **OBJURGARE**, v., **objurgare**; a mostra, castiga, imputa: a *objurga pre altii pentru reulu facutu de densulu; a objurga altui-a peccate ce ensusi nu inceta a committere*.

* **OBJURGATIONE**, s. f., **objurgatio**; actione de *objurgare*: *objurgationile vestre sunt nedrepte; cruda objurgatione a celloru ce nu su pauperi d'in culp'asea*.

* **OBJURGATORIUM**, -*toria*, adj. s., **objurgator**, si **objurgatorius**, (compara si fr. *objurgateur*, si *objurgatoire*); care *objurga* sau serve a *objurga*: nu numai ca *accusatoriu, dero neci ca objurgatoriu nu te potu sufferi; scrissore objurgatoria*.

* **OBJURGATUM**, -*a*, part. sup. subst. **objurgatus**.

* **OBJURGITARE**, v., **objurgitare**, (iterativu si intensivu d'in *objurgare*); 1. a totu *objurga*, a *objurga* continuu, a nu mai conteni cu *objurgarea*; 2. a *objurga* reu, cu violentia, cu acerbitate.

* **OBLACIARE**, v., **oblaqueare** (*ob-laciare* = *laciuire* d'in *laci*); a lega cu laci, a infasciora si stringe ca cu unu laci, si de aci, a infasciora, a incongiura, a inchide: *nestimate oblaciate in auru*; — prin noua metafora, a sapá radecin'a unei plante, unui arbore, a face una gropa de giuru in giuru radecinei.

* **OBLATICIUM** si **oblativum**, -*a*, adj., **oblativus**, -*tius*; relativu la *oblatum* sau *oblata* ca subst., de *oblatum*.

* **OBLATIONE**, s. f., **oblatio**, (it. **obla-**

zione, fr. *oblation*); d'in *oblatu*, acțiune de *offerire*, cumu si *lucru offeritu*, daru mai vertosu *offerta* facuta la diei: *oblationi facute de imperatori militatoru*; *oblationi voluntarie, liberali, generose*; *oblationile facute pentru impacarea si stingerea processului*; *oblationi addusse la altariu d'in primiciile totoru fructeloru*; *oblatione de purgatione, de pace, de victoria, de successulu capetatu prin adjutoriulu lui Domnedieu*; *in fiacare liturgia se face oblatione*.

* OBLATIVU, -a, adj., *oblativus*; relativu la *oblatu*, ce e *offeritu* de bona volia.

* OBLATORIU, -toria, adj. s., *oblator*, (it. *oblatores*, fr. *oblatores*); care face *oblatione*, care *offere*: *oblatorii de pretiu mai mare*; *oblatoriu alu vietiei selle pentru salutea publica*.

* OBLATRARE, v., *oblatrare*; a respunde la *latrare* prin *latrare*: metaforice, a *latra* contr'a cuiva. a *vorb*i de reu, a *critica*, a *censura* fora coventu si fora effectu; a nu mai *tace* d'in *gura*, a totu *mostra* si *critica*.

* OBLATRATIONE, s. f., *oblatratio*; acțiune de *oblatrare*.

* OBLATRATORIU, -toria, adj. s., *oblatrator*; care *oblatra*: *nu vreu se mi bagu in casa una oblatratoria*.

* OBLATU, -a, *oblatus*; un'a d'in formele participiali alle verbului *offerire*, 1. in genere: *conditionile oblate de adversariu pentru impacatione*: *lucru ne mai vedutu, oblatu atunci ochiloru nostri*; 2. in specie, *offeritu* dieiloru; *inchinatu, sacrificatu, consecratu, devotatu, etc.*: *amnellulu oblatu prin mysteriulu liturgicu*: *primicie oblate altariului*: — ca subst., a) personale, *oblatu*, -a, ce se *inchina* lui Domnedieu, altariului sau servitiului lui Domnedieu; b) reale, f. *oblata*, si m. *oblatu*, pl., *oblatae*, ce se *offere* lui Domnedieu: *oblataele celle mai placute sunt anima curata si mane curate de tota spurcationea peccatului*; c) pâne, *azyma* suptire ca *chartei'a*, *bullinu*.

* OBLECTABILE, adj., *oblectabilis*; de care se *oblecta* cineva, care *oblecta*: *oblectabile novella*.

* OBLECTAME, pl. *oblectamine*, *oblectamen*, si:

* OBLECTAMENTU, pl. -e, *oblectamentum*; acțiune de *oblectare*, cumu si mediu de *oblectare*: *oblectamente de copilli, de ochi, de gura*; *oblectamentu si manganiare in amarulu dilleloru velle*.

* OBLECTANTE, adj. part., pres., *oblectans*; care *oblecta*:

OBLECTARE, v., *oblectare*; a *desfeta*, a *usiora* greutatea lucrului, uritului, amarului; a *recrea*: a *oblecta* *animela lectoriloru*; a *se oblecta* *cu joculu, cu vorb'a, cu cantarea, cu perambularea*; *studiele nutrescu anima junelui, oblecta anima betranului*: — *delectare* dice mai multu de *catu oblectare*.

* OBLECTATIONE, s. f., *oblectatio*; acțiune de a *oblectare*: *cercetarea si aflarea addeverului e plena de oblectatione*.

* OBLECTATORIU, -toria, adj. s., *oblectator*, si *oblectatorius*; care *oblecta* sau serve a *oblecta*: *enigmat oblectatorie*.

†† OBLEDERE, *oblesi* si *oblesci*, *oblesu*, v., *oblidere*; a *sferma*, a *strivi*: a *oblede ouale, puii gallinei*.

* OBLEGAMENTU si *obligamentu*, pl. -e, *obligamentum*, (it. *obligamento*); acțiune si mediu de *oblegare*: *oblegamentulu partei vettemate*; fig., a *impleni* *tote oblegamentele selle*.

OBLEGARE si *obligare*, v., *obligare*, (it. *obligare*, fr. *obliger*); 1. proprie, a *lega* de altu ceva sau longa altu ceva; a *lega* de giuru in *pregiuru*, a *infasciora*: a *oblega* *vulnerile*, a *oblega* *altuiulu*; metaforice, a) in genere, a *indetora*, *constringe*, *suppune*, etc.: a *oblega* *pre garante se solva pentru garantatu*; a *oblega* *pre multi prin liberalitatele selle*; *oblegatu me vedu a ve spune ce nu asiu fi vrutu*; a *se obliga* *cu vorb'a, in scrissu*; a *oblega* *si face amici pre toti cati connoce*; b) in specie, a) a *lega* sau *indetora* dupo formele *legali*; si de *aci*, a *hypotheca*: a *oblega* *tote immobilile selle mufierei*; *ellu se oblega se servescu doi anni de dille*; *nu me potu oblega se ti facu acestu lucru asi'a de currendu*.

* OBLEGATIONE si *obligatione*, s.

f., **obligatio**, (it. *obbligazione*, fr. *obligation*); actione, actu si instrumentu de *obligare*; 1. proprie si in genere : *obligationea vulneriloru, obligationile fracturei de la braciū*; 2. in specie si metaforice : *obligatione prin scrissu la lucru cu mánule; a impleni tote obligationile de parente, de filiu; obligationi morali; la impleniirea obligationiloru juridice suntemu constrinsi prin medie coercitive: obligationea fora consentimentulu voluntariu allu obligatului nu e valida; a contrage obligationi, a se desface de obligationile contractate; obligationile facute cu volia bona ne attragu amici; obligationile ce posedemu de la ministriulu finantieloru,*

* **OBLEGATORIU** si *obligatoriu*.-*toriu*, adj. s., **obligator**, si *obligatorius*, (it. *obligatore* si *obligatorio*, fr. *obligeant* si *obligatoire*); care *oblega* sau serve a *oblega*, mai vertosu in sensulu metaforicu si speciale allu coventului : *precepte oblegatorie, consilie neoblegatorie; servitie oblegatorie si procuratorie de amici; clause d'in contractu oblegatorie in veri-ce casu; studie oblegatorie; instructioneu primaria, e. dupo legea in vigore, oblegatoria pentru toti filii si fielle de Románu.*

* **OBLEGATURA** si *obligatura*, s. f., **obligatura**; actione si resultatulu allu actionei de *obligare*, mai vertosu in sensulu propriu allu coventului : *obligaturele fracturei de la sruerulu petiorubi.*

* **OBLICANGULU**,-*a*, adj., (it. *obliquantolo*, fr. *obliquantle*); care are unghieri *oblice* : *trianglu oblicangulu.*

* **OBLICARE**, v., **obliquare**, (it. *obliquare*, fr. *obliquer*); 1. a face *oblicu* : *a oblicá linia, ochii, petiorele, cautatur'a, capulu, callea*; 2. a merge mersu *oblicu*, a amblá pedisiu : *a oblicá la stang'a, la derépt'a; carrulu oblicu d'in druzu; calili oblicaru d'in calle si appucaru prestu campi; fig. a oblicá in vorba, in ceverile, rogationile ce face.*

* **OBLICATIONE**, s. f., **obliquatio**; actione de *oblicare* : *oblicationile plantiloru repenti.*

* **OBLICATORIU**,-*toriu*, adj. s., **obliquans**; care *oblica*, dispusu a *oblicá*.

***OBLICATU**,-*a*, adj. part., **obliquatus**.

* **OBLICATURA**, s. f., **obliquatio**; actione si resultatulu allu actionei de *oblicare* : *oblicaturele cautaturei.*

* **OBLICE**, adv., **oblique**; vedi *oblicu*.

* **OBLICITATE**, s. f., **obliquitas**, (it. *obliquità* si *obliquitate*, fr. *obliquité*); calitate, statu de *oblicu* : *oblicitatea liniei, callei, cautaturei, ecclipticii.*

* **OBLICU**,-*a*, adj., **obliquus**, (it. *obliquo* si *oblico*, fr. *oblique*); care nu e dereptu : *strambu, si mai vertosu, plecatu sau intorsu la una parte, inclinatulu, pedisiu, intr'una parte*; 1. proprie si in genere : *calle oblica, linie oblice; planu oblicu; cercuri oblice, sfere oblice; a tabia unu planu, unu volumu cu tulitura oblica; cautatura oblica, petioru oblicu, passi oblici, mersu oblicu, missicure oblica, radiele sorelui cadu iern'u nuu oblice de cátu vér'a; stamine oblice, pistille oblice; invidiosulu cautu la cellu fericitu cu ochi oblici*; 2. metaforice si in specie : *a amblá cu medie oblice, cu vorbe oblice, pre calli oblice; consanguenu in linia oblica; oratione oblica=oratione indirecta, oppusa la : oratione directa; casuri oblice, opp. la casuri recte;—ca adv. oblicu, si mai bene : oblice : a amblá oblice, a vorbi oblice, a se missicá oblice.*

* **OBLIGAMENTU**, *obligare, obligatione*, etc.; vedi : *oblegamentu, oblegare, obligatione*, etc.

* **OBLIMARE**, v., **oblimate**, (*ob-limu*); 1. proprie, a coperi cu *limu*, a lepi cu *limu*, a implé cu *limu* : *Nilulu inunda terr'a periodice, oblimate, mollia si fecunda agrii; fosse oblimate, sulci oblimate, rote forte oblimate*; 2. metaforice, a) a confundá, a affundá, a inneeá, a perde, vorbindu, de esemplu, despre avere si alte assemini : *ai oblimate colossaleu stare strinsa si lassata de parentitiei; a si oblimate nomele bonu; b) a intunericá, obscurá, confunde, rateci, ammeti, a tená mentile, a rapí mentile, a scote d'in sene : gloriu si averile pre multi oblimate; n'au oblimate, mi s'a oblimate munteu; la acista scire neastepelatu toti remasera oblimate; oblimate de placere, de minunile ce vedu, etc., in acestu d'in urma sensu se aude mai ver-*

tosu in usulu populariu, si anume, si sub form'a *oblimire*, adjunsu a se pronuntia : *ulimire* si *uimire*, dupo ce a trecutu succesivu prin formele: *ublimire*, *uolimire*, *uulimire*, *ulimire*, etc.; se pote inse ca *oblimire* se fia derivatu si d'in *oblime*, s. d'in *oblire*=*obliuire*; vedi si: *oblitare*, *obliuire*, *oblire*, etc). *M.*

OBLIME, s., vedi *oblimare*.

OBLIMIRE, -escu, v., (redussu la : *ulimire*, *uimire*); vedi : *oblimare*, si *uimire* sau *ulimire*. *M.*

* **OBLINERE**, *oblinui*, *oblinutu* si *oblitu*, v., **oblinere**, (*ob-linere*), a unge, a trage sau dá cu ceva pre de asupra; si de aci: a sterge, a trage cu ceva preste ce e scrisu; a lepí cu lutu, cu baliga; a lepí, astupá, unge in genere; a implé, incarcá, cumulé, coperí, innecá, etc.

OBLIRE, v., **oblivisci**; vedi : *oblivire*.

OBLITARE, (redussu in pronuntia la formele: *ulitare* si *uitare*), v., **oblivisci**; de aci si : *oblitoriu*, *oblitatione*, redussu la : *ulitoriu* si *uitatoriu*, *ulitatione* si *uitatione*; vedi *uitare* si *ulitare* cu tóte derivatele selle.

* **OBLITERARE** si *oblitterare*, v., **oblitterare**, si **oblitterare**; 1. proprie, a sterge, a trage pre de asupr'a cu ceva, care sterge sau ascunde si face se dispara scrierea sau alte assemene lucruri; 2. metaforice, a sterge d'in memoria, a face se se uite, se péra d'in usu, a destruge, nemicí.

* **OBLITERATIONE** si *oblitteratione*, s. f., **obliteratio**, si **oblitteratio**; actione de *oblitterare* : *obliterationea datineloru antice*.

* **OBLITERATORIU** si *oblitteratoriu*, -toria, adj. s., **obliterator**, si **obliterator**; care *oblitera*, *obliteratoriu allu monumenteloru*.

* **OBLITERATU** si *oblitteratu*, -a, part. sup. **obliteratus**, si **oblitteratus**, stersu d'in memoria, uitatu.

* 1 **OBLITU**, -a, part. d'in *oblinere*.

* 2 **OBLITU**, -a, part. sup. d'in *oblire* **oblitus**; vedi *obliuire*.

* **OBLIUIALE** si *obliviale*, adj., **oblivialis**; de *obliviu*, care adduce *obliviu* : *beuture obliviali*.

* **OBLIUIARE** si *obliviare*, v., **obli-**

sci, (compara it. **obliare**, si fr. **oublier**); vedi *obliuire*.

* **OBLIUIONE**, si *oblivione*, s. f., **oblivio**, (it. **oblivione**); actione si statu allu cellui ce *oblive* sau e *oblitu*, uitare, lassare in uitare : *a vindicá de tacere si oblivione marile fapte alle poporului; a dá ceva oblivionei. a pune la oblivione; ce insémna asta oblivione si ammetire a vostra!*

* **OBLIUIOSU**, si *obliviosu*, -a, adj., **obliviosus**, (it. **oblivioso**, fr. **oublieux**); copreanu de *obliviu*, care uita usioru; ammetitu : *omeni ammetiti si obliviosi; fric'a si spaim'a face pre omu obliviosu*.

OBLIUIRE si *oblivire*, v., **oblivisci**; a scapá d'in mente, a nu mai tiné mente sau in menté, a uitá, a perde memori'a unui ce : *a se obliuí de morti, de viui, de parenti, de copilli, de patria, de celle promise, de vechiele datine, offense; si cu obiectu directu : a obliuí parenti, patria, detorie, injurie, offense; a si obliuí pung'a pre mésa, a obliuí cas'a neincuniata*; vedi si : *uitare, ulitare*=*oblitare*. Acestu coventu si celle de acea-si familia, au sufferitu in limb'a nostra, casi in alte limbisorori, modificatiuni mai multu sau mai pucinu profunde; asiá : *oblivire* sau *obliviare* s'au redussu mai antaniu la : *obliuire* si *obliuiare*, *obliire* si *obliiare*, *oblire* si *obliare*, sau *ubliire* si *ubliiare*=it. *oblire*, *obliare* si *ubliiare*=fr. *oublier*; asiá si part. *oblitu* s'a redussu in *obliuitu*, *obliutu*, *oblitu*=ital. **oblito**, cumu e dejá si class. **oblitus**, d'in care apoi verbulu derivatu : *oblitare*, redussu successive la : *ublitare*, *uulitare*, *ulitare*, *uitare*, éro isp. *olvidar*, e in locu de *olvidar* (= *oblitar*=*oblitare*);—d'in form'a redussa *oblire* a cautatu se éssa si subst. *oblime*, de unde verb. *oblimire*, redussu, ca si *oblitare*, la : *ublimire*, *ovlimire*, *ulimire*, *uimire*, (vedi si *oblimare*); de alta parte *oblivire* s'a redussu si in modulu urmatoriu : *obliuire*, *ubliuire*, *uuluire*, *uluire*, asiá co *uluire* e populariu camu in acea-si insemnare cu *ulimire*, (vedi *uluire* in parte). *M.*

* **OBLIUIU** si *obliviu*, -a, adj. s., **oblivius**, (compara it. **oblio**, fr. **oubli**, vedi si *obliuire*); 1. adj., uitatu, datu uita-

rei, cadutu in uitare; 2. subst. m. reale, *obliviu-lu* : *obliviu* de ai sei, de sene, de celle mai sacre detorie, de patria; a cautá *obliviu* de amarulu vietiei in *distractiōni costatorie de sanctate*.

* OBLIVIARE, *oblivione, oblivire, etc.*, vedi *obliviare* *oblivione, oblivire, etc.*

OBLONGU si *oblongu, -a*, adj., *oblongus*, (it. *oblungo*, fr. *oblong*); mai lungu de câtu latu, prea-desvoltatu in lungime : *cadratu oblongu, facia oblonga, folie oblonge*.

* OBLUCINARE, v., *oblucinare*, vedi : *allucinare* si *nallucire*

* OBLUCTARE, si *obluctare*, v., *obluctari*, a luctá contrá, a se oppune.

* OBLUCTATIONE si *obluctatione*, s. f., *obluctatio*, actione de a *obluctare*.

* OBLUCTATORIU, -*toria*, ad. s., care *oblucta*.

* OBMURMURARE, v., *obmurmurare*, a respunde cu murmuru la murmuru; a respunde murmurandu.

* OBMURMURATIONE, s. f., *obmurmuratio*, actione de *obmurmurare*.

* OBMURMURATORIU, -*toria*, adj. s., care *obmurmura*.

* OBMURMURATU, -*a*, part. sup., subst. *ob murmuratus*.

* OBMUSSARE, v., *obmussare*, a respunde bombanindu, a respunde incetu.

* OBMUSSITARE, v., *obmussitare*, (iterativu d'in *obmussare*), a totu bombaní; a respunde continuu si la tote bombanindu.

* OBMUTIRE, -*escu*, v., *obmutescere*, vedi *ammutare*.

* OBNOSSIARE si *obnoxare*, v., *obnoxiare*, a face *obnoxiiu*.

* OBNOSSIU si *obnoxiiu, -a*, adj., *obnoxius*; (vedi : *nossiu, nocere*); 1. proprie, suppusu la pena pentru culpa, culpabile, demnu de pena; 2. prin metafore, a) suppusu, docile, voliosu, obediēte; b) indetoratu, oblegatu; c) plecatu, umile, fricosu, servile; d) espusu la periclu, debile, fragile; si de aci : periculosu, vettematoriu, ammenitiatoriu.

* OBNUBILARE, v., *obnubilare*, a coperi, infasciorá cu nueru; a obscurá, intunericá.

* OBNUBERE, *obnupsi* si *obnupsei, obnuptu, (ob-nube)*, v., *obnubere*; a coperi, inveli.

* OBNUNCIARE si *obnuntiare*, v., *obnunciare-tiare*; a *nuntia* sau *annuntia* ceva reu, a dá rea scire, trista nouetate.

* OBNUNCIATIONE si *obnuntiatione* s. f., *obnunciatio* si *obnuntiatio*; actione de *obnunciare*.

* OBNUNCIATORIU si *obnuntiatoriu, -toria*, adj. s., care *obnuncia*.

* OBNUNCIATU si *obnuntiatu, -a*, part. sup. *obnunciatus-tiatus*.

* OBORIRE, *oboriu, oboritu*, si *obortu*, v., *oboriri*; a se orcá, a resarí, a se redicá, a se inaltia; si de aci : a aparé, a nasce, a se nasce.

* OBORITORIU, -*toria*, adj. s., *oboriens*; care *obore*; vedi *oborire*.

* OBORITU, -*a*, part. d'in *oborire*; *obortus*.

* OBORTU, s. m., *obortus*, resaritu : *obortulu stelleloru*.

* OBREPERE, *obrepsi* si *obrepsei, obreptu*, v., *obrepere*; a vení pre nesentite, si de aci, a se insinuá, a ammagí, a insellá.

* OBREPTICIU si *obreptitiu, -a*, adj., *obrepticus-tius*; care *obrepe*, care vine pre nesintite sau pre ascunsu, care cu insellatione se insinua, se introduce.

* OBREPTIONE, s. f., *obreptio*; actione de a *obrepere*.

* OBREPTIVU, -*a*, adj., *obreptivus*; care *obrepe*, care se face, se introduce pre ascunsu.

* OBREPTORIU, -*toria*, adj. s., *obrepens*; care *obrepe*.

* OBREPTU, -*a*, adj. part., *obreptus*.

* OBRETIRE, -*escu*, v., *obretire*; a prende in *rete*, a trage in *rete*, a *irreti*.

* OBROGARE, v., *obrogare*; a oppune la una vechia lege alta lege noua, prin care acea-a se modifica in parte; a propune amendamente la una lege; a se oppune la asemeni amendamente : *una lege se obroga, fora se se abroge*.

* OBROGATIONE, s. f., *obrogatio*; actione de *obrogare*.

* OBROGATU, -*a*, part. sup., *obrogatus*.

* OBRUSSA, s. f., vedi *obrussu*.

* OBRUSSATU, -a, vedi *obrussu*.

* OBRUSSU, -a, adj. s., *obrussus*, *obrussa*, *obryzum*, (comp. it. *obrizzo*), l. adj., forte puru, de totu puru, fora firu de amestecu, vorbindu in specie de metalle si mai vertosu de auru: *aurulu obrussu e de eea mai bona calitate si colore. fora firu de macula*: 2. s. f., reale, *obrussa*, lamurire a aurului, cercare prin focu: *obrussa e cercarea aurului prin focu. asiá eo aurulu rosesce ca si foculu*; fig. *pentru puritatea expresionei rationea e addeverat'a obrussa*: de aci si: *obrussatu* = *suppusu la obrussa*, cercatu, probatu ca aurulu prin focu, lamuritu; — in locu de *obrussa* aflamu in lat. si *obryzum* = gr. ὄβρυζον, de unde apoi si: *obryzatus* = *obrizatu* = *obrussatu*.

* OBRYZATU, *obryzu*, vedi: *obrussatu*, *obrussa*, *obrussu*.

* OBSALUTARE, v., *obsalutare*: a responde cu *salutare* la *salutare*.

* OBSCENITATE, s. f., *obscenitas*, (it. *oscenità* si *oscenitate*, fr. *obscénité*), calitate si fapta de *obscenu*: *obscenitatea auguriului*; *obscenitatea vorbeloru*, a spune *obscenitati*; *obscenitati gretiose si revoltatorie*; *obscenitatea misicariiloru, atitudinei, gestului*.

* OBSCENU, -a, adj., *obscenus*, si *obscœnus*, *obscœnus* (it. *osceno*, fr. *obscène*); 1. de ren auguriu, defavorabile, reu, nefericitu, vorbindu in specie de augurie, presagie, semne prenuntiatorie: *se nu dicu vorba obscena in ora rea; passeri obscene; obscenu cune*; 2. ca mai desu, a) in genere, urtiosu, gretiosu, revoltatoriu: *animali sordide si obscene; d'in obscenu a gura a belluei eurre negru, sordulu si obscenu veninu*; b) in specie, revoltatoriu de pudore, de castitate, de sentimentulu bonei covenientia si allu moralitatei: *obscene cantice, scripte obscene, saltu obscenu; covenente obscene, gestu obscenu, atitudine obscena; auctori obsceni, poeti obsceni; versuri obscene, scripte obscene*; — parti *obscene alle masculului sau feminei* = parti *rosinose*.

* OBSCURANTE, part. adj., *obsen-*

rans, (it. *oscurante*), care *obscura*, *intuneca*.

* OBSCURANTISMU, s. m., (fr. *obscurantisme*), *systema de obscurantistu*.

* OBSCURANTISTU, -a adj. s., (it. *oscurantista*, fr. *obscurantiste*), cellu cui nu place lumin'a scientiei si a filosofiei, care d'in principiu canta a stingge veri-ce lumina a rationei, si a cofundá genulu omenescu in ignorantia, stupiditate si superstitione.

* OBSCURARE, v., *obscurare*, (it. *oscurare*); a face *obscuru*; 1. proprie: *lumin'a unui lampa se obscura de lumin'a sorelui; ceru obscuratu de nocte si de nieri; sore obscuratu, ochi obscurati*; 2. metaforice, a) a ascunde, a coperi, a umbri, a face nevedutu; b) despre mente: *passionea obscura rationea*; c) despre expresione: *a obscura fragile; a obscura in adensu dissele selle, ca se nu l'intellega altii*; d) despre sonu, a pronuntiá inchisu, inganatu; e) a micusiorá sau stricá valorea: *a obscura nomele, glori'a cuiva*; f) a face se se uite, a sterge, a nemici.

* OBSCURATIONE, s. f., *obscuratio*, (it. *oscurazione*, fr. *obscuration*); aczione de *obscurare* si effectu allu acestei aczione: *obscurationea sorelui, lunnei, stelleloru, luceferului, ochiului; obscurationea unei expresione, unui sonu*.

* OBSCURATORIU, -toria, adj. s., *obscurans*, (it. *oscuratore*); care *obscura*: *nieri obscuratori ai sorelui; doctrina obscuratoria de mentea omenesca*; ca si *obscurantistu*, cui place *obscuritatea* rationei omenesca.

* OBSCURATU, -a, part. sup. *obscuratus*.

* OBSCURITATE s. f., *obscuritas*, (it. *oscenità* si *oscuritate*, fr. *obscurité*), calitate, statu de *obscuru*: *obscuritatea cavernei, a noptei, a ochiloru, negr'a obscuritate a desiloru codri; obscuritatea tartarului; obscuritatea in idee adduce obscuritate in expresione; obscuritatea visetoru si enigmateloru, obscuritatea numelui, originei, familiei cuiva; cine pote petrunde obscuritatea cogiteloru acestui omu dissimulatu?*

* OBSCURU, -a, adj., *obscurus*, (it.

oscuo, fr. **obscur**); fora lumina, lipsitu cu totulu de lumina, sau care are pučina si insuficiente lumina; 1. proprie: *dese si obscure selbe, pre obscura nocte. in obscurulu tartaru, locuri reci si obscure, camere strimte si obscure*; despre colori: *verde obscura, inelisu; asiá si: rosii obscura, galbinu obscura; camera obscura*, d'in care se esclude lumina, lassandu se petrunda radi'a solare numai pre una mica apertura, spre a face observatiuni de physica, etc.; 2. metaforice, a) despre vorbire si scriere, sau despre vorbitoriu si scriptoriu, fora claritate: *limba obscura, frasi obscure; poctu obscura, filosofi obscuri*; b) despre sonu, pronuntia, *obscura* = inelisu sau reu pronuntiatu, incetu, incurcatu, inganatu: *vocali obscure*, opp. *vocali clare; syllaba obscura*: c) de idee, cogitatiuni si alte lucruri attingutorie de intelligentia, *obscura* = neintellesu, greu de intellesu, complicatu, incurcatu: *estione obscura*; d) *obscura* = neconnosutu, pueinu connosutu, si de aci: neinsemnatu, umile, bassu, micu: *omu obscuru; nascutu d'in familia obscura; de obscura conditione*; e) *obscuru* = tristu, melancholicu, supperatu: *obscur'a lui fronte; pre obscur'a vostra, iacia se vede intristarea*; f) *obscura* = ascunsu, secretu: *obscur' orditure de conspirationi*; g) despre caracteru, *obscura* = ascunsu, calidu, astutu, dissimulatu, prefacutu, etc.

* **OBSECENTE**, part. adj., **obsequens**; care *obsece*, si in specie, care e paratu a *obsece*, voliosu a servi, indetora, ascultá, placé altui-a: *filiu obsecente parentelui; mariti obsecenti mediciloru*; mai vertosu despre diei, favorabile, benevolitoriu, gratiosu: *obsecentea fortuna*.

* **OBSECENTIA**, s. f., **obsequentia**; calitate sau dispositione si facta de *obsecente*: *preu-mareu obsecentia a maritului cotra muliere*.

* **OBSECERE**, *obsecui, obsecutu*, v., **obsequi**; 1. a face cuiva pre placu, pre volia, a face tote voliele cuiva, a cantá se i placa, a fi paratu a lu ascultá, servi, indetora: *a obsece amiciloru; filii sudetori a obsece parentiloru*; 2. a cede, a se accommodá: *a obsece tempului, fortunai*.

* **OBSECIA**, s. f., de regula in pl. *obsecie, obsequia*, (fr. *obsèques*); in acellu-asi sensu cu *essecie*, ultimele detorie faente unui reposatu, ceremonie de immortalare, funeralie.

* **OBSECIALE**, adj., **obsequialis**; applicatu la *obseciu*: *obseciale amante*.

* **OBSECIARE**, v., (it. **obsequiare**); a dá, arretá *obseciu*: *a obseciá amicii*.

* **OBSECIOSITATE**, s. f., (it. **obsequiosità**, fr. **obsequiosité**); calitate si facta de *obseciosu*: *nu totu de a un'a obseciositatea e proba de obseciu sinceru*.

* **OBSECIOSU**, -a, adj., **obsequiosus**, (it. **obsequioso**, fr. **obsequieux**); plenu de *obseciu*: *obseciosu ca servii cotra cinnea; discipuli obseciosi cotra maestri; mariti obseciosi, mulieri obseciose, tacere obseciosa, portare obseciosa*.

* **OBSECIU**, s. m., pl.-e. **obsequium**, (d'in *obsecere*); volia, volia bona de a servi, indetora, ascultá pre cineva, de a i face tote pre placu; reverentia, respectu, supunere, ascultare, complacere, facere duço placulu si voli'a cuiva, etc.: *obseciu religiosu cotra parenti; profundu, affectuosu obseciu; pentru obseciulu cotra personce si loculu unde ne atlamu, obseciulu face amici, aldererulu inimici*.

* **OBSECURARE**, v., **obsecrare**, (it. **ossecrare**, fr. **obsécrer**); a rogá in nomele celloru *sacre*, in nomele dieiloru, a rogá ferbente si cu umilientia, a conjurá: *ve rogu si ve obsecru se nu fueri asiú*.

* **OBSECURATIONE**, s. f., **obsecratio**, (it. **ossecrazione**, fr. **obsécration**); actione de *obsecrare*, rogatione ferbente, umilita si persistente.

* **OBSECUNDARE**, v., **obsecundare**; a *secundá* cu volia bona, a fi paratu a *secundá*, a face pre placulu si voli'a cuiva: *a obsecundá tote voliele cuiva; si venturile obsecunda la dorentiele lui*.

* **OBSECUNDATIONE**, s. f., **obsecundatio**, actione, dispositione de *obsecundare*.

* **OBSECUNDATORIU**, -toria, adj. s., **obsecundator**, care *obsecunda*: *obsecundatorii capricieloru tyrannului*.

* **OBSECUTIONE**, s. f., **obsecutio**, (d'in *obsecutu* de la *obsecere*), actione, dispositione de *obsecere*.

* OBSECUTORIU, *-toria*, adj. s., **obsecutor**, care *obsece*, urmatoriu, ascultatoriu, suppusu, paratu a servi si a indetora.

* OBSEDE, s. m., **obses**, ostaticu, perso: a ce se da in puterea altui-a spre a assecura essecutarea unei conventione, a unui tractatu, observarea pazei inchiauata, etc. : *partile belligeranti si dau obsedi; a da, a luá, accepta obsedi; a cere si impune obsedi, a tine sau retine obsedii, a dimitte obsedii; intre obsedi erau si vergini de familie nobili;*— prin estensione, cautoriu, responditoriu, garante.

* OBSEDARE; v., **obsidare**, a dá, a leua ca *obsede*.

* OBSEDATIONE, s. f., actione de a *obsedare*.

* OBSEDATU, *-a*, adj. part. sup. subst. **obsidatus**.

* OBSEDERE, *obsedui, obsedutu* si *obsessu*, v., **obsidere**, (comp. si it. **osedere**, fr. **obséder**), 1. a sedé longa, in giuru, a incongiura, impressura, si mai vertosu, a tine impressuratu unu locu, una cetate : *a obsede una cetate, unu castellu; a obsede callile de communicatione;* 2. prin metafore si in specie, a) a cautá se castige anim'a sau favorea cuiva : *a obsede pre principe;* b) a nu dá pace, a tormentá cu cereri repetite; in sensu mai ideale : *una idea, una cogitare obsede pre cineva, obsede si absorbe mentea cuiva;* c) a cautá momentu oportunu, a specula, a spiona.

* OBSEDIARE, v., **obsidiari**; cu acellu-asi sensu generale ce are si *obsedere*, déro mai vertosu si in speciale : a spiona, a cautá momentu oportunu spre a prende si capitá pre cineva sau ceva, (comp. si it. **ossediare**).

* OBSEDIONALE, adj., **obsidionalis**, relativu la *obsedione* : *corona obsedionale*, datata capitanului ce scapa una oste de *obsedione*.

* OBSEDIONE, s. f., **obsidio**, (it. **ossedione**); actione de *obsedere*, in insemnarea speciale a coventului : *obsedionea cetatei in tempu de mai multi mesi; a cinge unu locu cu obsedione, a scapa unu locu de obsedione*.

* OBSEDIU, pl. *-e*, **obsidium**, (it. **ossedio**), actione de *obsedere*, 1. impressurare, incongiurare, inchidere a unui locu cu puteri armate : *cetatea scapa in fine de lungulu obsediu allu inamiciloru;* 2. spionare; *vulpea face cu obsedie ce n'ar pote face cu puterea;* 3. precautione : *de mare obsediu ai lipse in delicatulu passu ce vrei a face;* 4. statu de *obsede* : *a da in obsedie pre filii principiloru cetatei*.

* OBSEPIRE, *obsepitu* si *obseptu*, v., **obsepire**; a inchide cu gardu, si in genere, a inchide, a impedita, a tine pre locu, etc.

* OBSERARE, v., **obserare**, (*ob-sera*); a inchide cu cuniatore, a incunia, si in genere, a inchide : *a obseratu usiele si portile si a plecatu la campu cu argatii*.

* OBSERVABILE, adj., **observabilis**, care se pote *observa*, demnu de *observatu* : *differentie observabili, scambare observabile*.

* OBSERVANTE, part. adj., **observans**; care *observa* : *discipulu observante si reverente cotra invetiatori; unu monachu observante*, regulatu, care observa regula, canonulu tagmei sau ordinei monachale la care s'a inchinatu.

* OBSERVANTIA, s. f., **observantia**, (it. **osservanza** si **osservanzia**, fr. **observance**), actione si actu de *observante*, 1. in genere : *observanti'a temporiloru, locuriloru, personelor;* 2. in specie, a) respectu, inalta consideratione, attentione si dispositione de a preveni si impleni dorentiele si voliele unei persoana amata si respectata : *observantia cotra parenti, cotra mai mari, cotra amici, cotra ospeti; prin observanti'a sea officiosa capeta animele totoru-a;* b) covenitulu respectu, suppunere covenita legiloru, covenientieloru, datineloru, etc : *fidele observantia a legiloru, datineloru si usuriloru strabonesci;* c) urmare scrupulosa a rituriloru si ceremonieloru cultului religiosu, cumu si a reguleloru sau canneloru stabilite pentru una ordine religiosa, si de aci : d) lege, regula, usu, datina, ritu, ceremonia, practica, etc : *phariseii tineau forte la observantiele prescriste de lege; obser-*

vantiele de urmatu in una societate allessa si bene crescuta.

*OBSERVARE, v., **observare**, (it. **osservare**, fr. **observer**); proprie a *servá* = *avé* sau *tiné* înainte, *inaintea* ochiloru corpului sau mentei, si de aci, a se uita cu d'in a densulu, a se uita lungu, a spioná, a bagá séma, a leuá a mente sau in mente, a cercetá spre a notá, conno-scce, intellege, etc., 1. in genere: *observámu celle ce se petrecu in noi, in suffletulu nostru; precumu observámu si celle ce se petrecu in giurulu nostru: lupulu observa peno se addorma cáni, ca se se repedia in turma; a observá calitatile, relationile lucrurilor; variationile tempului se observa ca mai bene cu instrumente ca barometrulu; astrele si missicariile loru se observa cu adiutoriulu telescopieloru; cu microscopiulu potemu observá cele mai miece lucruri; a observá si studiá unu omu, unu poporu, una natiune; 2. in specie, a) a custodí de aproape, a vedé de ceva sau de cineva, a *avé* necontenitu ochiulu asupr'a lui, a preveghiá: *omu suspectu si observatu de omenii politici; a observá copilli, turme, usi'a, portá unei casa; b) despre legi, datine, regule, precepte, etc., a urmá, a tiné, a impleni, a essecutá, a nu se abbate: a observá ordinile superiorului, prescriptionile medicului, preceptele grammaticei, regulele bonci civilitati; riturile si ceremoniele cultului, massimele moralei si evangeliului: a observá accentulu, cantitatea syllabeloru; c) a respectá, venerá, estimá, a fi paratu a l'ascultá si serví, etc.: a observá pre cineva ca parente; a observá pre amici, pre mai mari; arrogantii nu observa pre nimene.**

*OBSERVATIONE, s. f., **observatio**, (it. **osservazione**, fr. **observation**); actione, actu, resultatu si modu de *observare*: *observationea stalleloru, reguleloru; observationi meteorologice, astronomice, medicali; observationea limitiloru de cotra militari; observatione scrupulosa a reguleloru, a ceremonieloru; a *avé* geniulu, spiritulu observationi: a face cuiva observationi asupr'a portareri; a face mai multe observationi juste*

asupr'a celloru propuse; cellu arrogante nu accepta observationile altoru-a.

*OBSERVATORIU, -*toria*, adj. s., **observator**, (it. **osservatore** si **osservatorio**, fr. **observateur** si **observatoire**); care *observa* sau *serve* la *observatu*: *observatorii si custodii limitiloru terrei; ageru observatoriu allu defecteloru selle; scrupulosi observatori ai formeloru legei: — s. m. reale, observatoriulu, locu de observatu, si in specie, observatoriu astronomicu: observatoriulu d'in Parisi; sunt in cetate mai multe observatorie pentru casuri de incendiu.*

*OBSERVATU, -*a*, part. sup. subst. **observatus**.

*OBSESSIONE, s. f., **obsessio**, (fr. **obsession**); actione de a *obsedé* si statu de *obsessu*: *obsessionea cetatei, castrului, palatiului de rebeli; a se lassá de obsessione; cu obsessionile vostre nu capetati nemica de la mence; a cede obsessioniloru mulierei: ce obsessione importuna si fatigante! — obsessione = possessione de cotra necuratulu: remediile ce baserica prescrie contr'a obsesionei sunt: rogationile, essorcismii, ajunulu, faptele de caritate.*

*OBSESSORIU, -*soria*, adj. s., **obsessor**, (fr. **obsesseur**); care *obsede*: *obsessorii palatiului justitiei si allu adanantiei natiunde: obsessorii copeta in fine ce sollicita.*

*OBSESSU, -*a*, part. sup. subst., **obsessus**: *citatile obsesse de invasori; celli avuti sunt obsessi de sollicitatori; — obsessulu cetatei, in tempulu obsessului acelloru castre.*

*OBSISTERE, v., **obsistere**; vedi *obstare*.

*OBSOLEFACERE, v., **obsolefacere**, (*obsole-re-fac-re*); a face *obsoletu*, a invechi, deteriorá prin usu.

*OBSOLERE, *obsolui, obsolutu* si *obsolitu*, v., **obsolere**, si **obsolescere**, (d'in *obs* = *ob*, si *ol-re*); a decreasca, a se invechi, a se deteriorá prin usu, a se depretia, a si perde valorea, a cadé in desuetudine.

*OBSOLESCERE, v., **obsolescere**; vedi *obsoleo*.

*OBSOLETU, -*a*, **obsoletus**, un'a d'in

formele participiali de la verbulu *obso-
lere*, învechitu, portatu, frecatu, folositu,
deterioratu prin usu; si de aci, cadutu
in desuetudine, essitu d'in usu, fora va-
lore, fora pretiu, fora trecere: *vestimente
obsolete; covente, forme de covente obso-
lete; espressioni vulgari si obsolete; moda
de pellaría obsoleta; onori obsolete, lauda
obsoleta.*

* OBSONARE, *obsoniu*, etc.; vedi:
opsonare, opsoniu.

* OBSOPIRE, si *obsupire*, v., *obso-
pire*; a addormi singuru sau a addormi
pre altulu; vedi si: *assopiresau assupire.*

* OBSORDIRE, v., *obsordescere*; *sor-
didare*; a face sau deveni *sordidu.*

* OBSTACLU, pl.-e, *obstaculum*, (it.
ostacolo, fr. *obstacle*); d'in *obstare*; ce
sta contra, in calle cuiva; pedica, si de
aci, dificultate: *a intempina obstacle,
a invince obstacole; nerile nu mai sunt
astadi obstacle la communicationi d'in
terra in terra.*

* OBSTANTE, part. adj., *obstans*,
(it. *ostante*, fr. *obstant*); care *obsta*: *pe-
dicile obstanti la scopulu nostru.*

* OBSTANTIA, s. f., *obstantia*, (it.
ostanza, fr. *obstance*); statu de *obstante*.
si de aci cu sensulu concretu ce are si
obstaculu.

* OBSTARE si *obsistere*, v., *obstare*
si *obsistere*, (it. *ostare*, v. f., *obster*); a
sta in faccia, si in specie, a sta contra,
a sta pedica, a se oppune, a impediá,
mai vertosu cu sensulu de inimicitia:
*accumulati la portile castrorou ci ob-
stau mai multu de catu se lupta; cine
pote obstá torrentelui infuriatu?*

* OBSTETRICALE, adj., (*obstetri-
cals*, fr. *obstétrical*), relativu la *obste-
trice.*

* OBSTETRICARE, v., (*obstetricare*);
a fi *obtrice* a essercita artea *obste-
trica*; a assiste una muliere la facere.

* OBSTETRICE, s. f., *obstetrix*, (it.
ostetrica); d'in *obstare*, femina ce as-
siste alta femina la nascere, mósia.

* OBSTETRICIU, -a, adj. s., *obste-
tricius*; relativu la *obtrice* sau la ar-
tea ei: *a acé lipse de manule obstetri-
cie*; — subst. reale, *obtricea*, arte sau
scientia de *obtrice.*

* OBSTINARE, v., *obstinare*, (it. *o-
stinare*, fr. *obstiner*); a face incapiti-
natu sau cerbicosu: *a obstina copillulu,
callulu*; mai vertosu ca refl. *a se obstina*,
a se incapitina.

* OBSTINATIONE, s. f., *obsticatio*,
(it. *ostinazione*, fr. *obstination*), actione
si calitate de *obstinatu*: *obstinatione in
opinionile, in errorile selle; obstinatione
de a nu innova nemica.*

* OBSTINATU, -a, part. adj., *obsti-
natus*, (it. *ostinato*, fr. *obstiné*); care cu
pertinacia sta in ceva, incapetinat, care
tine cu dentii de ce a appucatu, fia bene
fia reu: *obstinatu in parerile selle; asi-
nulu e animale obstinatu: reulu obsti-
natu difficile se pote vindecá; resisten-
tia obstinata. tacere obstinata.*

* OBSTREPERU, -a, adj., *obstrepe-
rus*; care *obstrepe*, appecat a *obstrepe.*

* OBSTREPITACLU, pl.-e, *obstrepti-
taeulum*; in acellu-asi sensu cu *obstre-
pitu.*

* OBSTREPERE, v., (*ob-strepere*),
obstrepere; 1. a respunde cu *strepitu*
la *strepitu*; 2. a interrompe cu *strepitu*
pre unu vorbitoriu; a inneca vorb'a al-
tui-a cu *strepitu.*

* OBSTREPITARE, v., *obstrepitare*,
(d'in *obstrepitu*, ca forma iterativa sau
intensiva d'in *obstrepere*); a totu *obstre-
pe*, a *obstrepe* continuu; a *obstrepe* cu
violentia si furia.

* OBSTREPITU, pl.-e, *obstrepitacu-
lum*; *strepitu* contra *strepitu*; *strepitu*
violentu, cu care se inneca vocea altui-a.

* OBSTRINGERE, v., *obstringere*;
1. a lega longa ceva, déro mai vertosu,
a lega si stringe de giuru in giuru, a
incinge, 2. metaforice, a lega, a oble-
ga; a constringe.

* OBSTRUCTIONE, s. f., *obstructio*,
(it. *ostruzione*, fr. *obstruction*); actione
de *obstruere*: *obstructionea ficatului;
splenei; obstructionea mai multoru usie
si ferestre.*

* OBSTRUCTIVU, -a, adj., (it. *ostrut-
tivo*, fr. *obstruetif*); aptu a *obstruere*:
alimente obstructive.

* OBSTRUCTU, -a, adj. part., *ob-
structus*, astupatu: *ferestre obstructe,
splena obstructa.*

* **OBSTRUENTE**, part. adj., **obstruens**, (it. *ostruente*, fr. *obstruant*); care *obstrue*: *remedie obstruente*.

* **OBSTRUERE**, *obstruire*; si:

* **OBSTRUGERE**, *obstrussi* si *obstrusse*, *obstrussu* si *obstructu*, v., **obstruere**; 1. a inchide construindu, a astupá murandu, si de aci, a astupá, a inchide in genere; a *obstruge una ferestra, una usia, unu canale, una trecutoria; mortea obstruge urechiale; vene obstrusse*; 2. in specie, despre parti si vase alle corpului: *alimentele obstrugu ficatulu, splen'a, vasele*.

* **OBSTRUSSU**, -a, adj. part., **obstructus**, astupatu.

* **OBSTRUSU**, -a, adj. part., **obstrusus**; vedi *obtrusu* si *obtrudere*.

* **OBSTUPEFACERE**, v., *obstupefacere*; a face se *obstupesca*, a uimí, a scote d'in menti, a ammetí, a immarmorí.

* **OBSTUPESCERE**, v., si:

* **OBSTUPIRE**, v., *obstupescere*; a se uimí, a se ammetí, a si perde mentile, a immarmorí, a inlemní.

* **OBSURDIRE**, -escu, v., *obsurdere*; vedi: *assurdire* si *surdire*.

* **OBTEMPERARE**, v., *obtemperare*, (it. *ottemperare*, fr. *obtempérer*); a se supune, a ascultá: a *obtemperá rationei. volentiei altui-a*.

* **OBTEMPERATIONE**, s. f., *obtemperatio*; actione si actu de a *obtemperare*.

* **OBTENEBRARE**, v., *obtenebrare* si *obtenebrescere*, a intunericá si a se intunericá.

* **OBTENTU**, -a, adj. part. sup. subst., **obtentus**.

* **OBTESTARE**, v., *obtestari*; 1. a leuá de *teste* = de marturu, a chiamá sau invocá ca marturu; 2. a rogá in nomele lui Domnedieu, a rogá ferbente, a implorá, conjurá, obsecrá, (comp. it. *ottestare*).

* **OBTESTATIONE**, s. f., *obtestatio*, (it. *ottestazione*); actione de *obtestare*.

OBTINENTE, adj. part. pres., **obtinens**, (it. *ottenente*); care *obtime*.

OBTINERE, *obtinui, obtinuta* si *obtentu*, v., **obtinere**; a appucá si tiné la sene, a tiné de tote partile, a tiné bene;

1. a tiné la sene, a avé, a posedé: a *obtiné terribile prin arme; a obtiné ca provincia; a obtiné nome, auctoritate, mare reputatione*; 2. a leuá in possessione, a capetá, a castigá: a *obtiné avere, onori, unu processu, una causa*; 3. ca intr., a tiné, a se mantiné, a durá, a fi in vigore: *fam'a antica obtine peno astadi; obtine credenti'a co fortun'a da si ica imperiulu*.

OBTINITORIU si *obtinutoriu, -toria*, adj. s., **obtiaens**, (it. *otteutore*); care *obtime*.

OBTINUTU, -a, adj. part., **obtentus**, (it. *ottenuto*, fr. *obteuu*).

* **OBTINGERE**, *obtinsi* si *obtinsei, obtinsu*, v., *obtingere*; a attinge ceva sau la ceva; ca unipers., a se intemplá, a vení, a cadé cuiva ceva prin sorte, d'in intemplanre: *mie obtinse onorea de a fi capulu acellei interpretare*.

OBTORCERE, v., (*ob-torcere*), *obtorquere*; a torce sau intorce in una directione; a intorce in pregiuru, a invertí.

* **OBTORPESCERE** si:

* **OBTORPIRE**, -escu, v., *obtorpere, obtorpescere*; a inglaciá, inlemní, immarmorí; a perde ori ce sentire, a se uimí.

* **OBTRECTARE**, v., *obtrectare*, d'in ura a rupe, si asciá innegrí, micusiorá, umilí ceva sau pre cineva cu verb'a: a *obtrectá glori'a, meritele cuira*.

* **OBTRECTATIONE**, s. f., *obtrectatio*; actione de *obtrectare* si dispositione de a *obtrectá: au vorbimu asiá d'in obtrectatione si invidia; invidia si obtrectatione a gloriái altui-a*.

* **OBTRECTATORIU**, -toria, adj. s., **obtrectator**; care *obtrecta: invidiosi obtrectatori ai meriteloru altui-a*.

* **OBTRUDERE** si *obstrudere*, v., *obtrudere* si *obstrudere, (ob-trudere)*; a *trude* = bagá cu violentia, a inghití cu aviditate; a ascunde bene, a bagá a fundu.

* **OBTTRUNCARE**, v., *obtruncare*; a taliá in buccati, a retediá, a mutilá, a uccide.

* **OBTTRUNCATIONE**, s. f., *obtruncatio*; actione de *obtruncare*.

* **OBTTRUSIONE**, si *obstrusione*, s. f., **obtrusio**; actione de *obtrudere*.

*OBTRUSU si *obstrusu*, -a, adj. part., *obtrusus*.

*OBTUNDERE, *obtunsi* si *obtunsei*, *obtunsi* si *obtusum*, v. *obtundere*, (it. *ottundere*); a bate, loví ceva de altu ceva, si de ací, a tortí prin batere, a strică agerimea, acumele sau ascutitulu : *a obtunde spat'a, gladiulu. securea*; *ânghiu obtusu, pumnariu obtusu, ace obtuse*; si metaforice : *a obtunde audiulu, vediulu, menteu*; *a obtunde dororea*; inse : *a obtunde urechile* = a mancă, rupe urechile cu multe vorbe; asiá si : *a obtunde pre cineva eu scrissori*.

*OBTUNSIONE, s. f., *obtunsio*; actione de *obtundere*.

*OBTUNSU, -a, adj. part., *obtunsus* si *obtusus* : *secure obtunsa, spate de totu obtunse*.

*OBTURACLU, pl.-e, *obturaculum*; mediu de *obturatu*, cu ce se *obtura* ceva; astuponiú, astupusin, dopu, etc. *obturaclulu butoniului, allu carafei, allu caldarei*.

*OBTURAMENTU, pl.-e, *obturamentum*, (it. *otturamento*); actu si effectu de *obturare*; si in sensulu formeí *obturaclu*.

*OBTURANTE, adj. part. pres., *obturans*, (fr. *obturant*, it. *otturante*), care *obtura*.

*OBTURARE, v., *obturare*, (it. *otturare*); a astupá : *a obturá gaur'a, nasulu, narile. gur'a, venele*; *a obturá vasele, canalile, ficatulu*; *obturati bene tote resufflatorile*; fig., *a obturá unu pantice nesatiosu e forte greu*.

*OBTURATIONE, s. f., actione de *obturare*, modu de *obturare*, (comp. fr. *obturation*) : *obturationea gaureloru d'in bolt'a p'latiului*.

*OBTURATORIU, -toria, adj. s., (it. *otturatore* si *otturatorio*, fr. *obturateur*) care *obtura* sau serve la *obturatu* : *obturatoriulu butilleloru implute cu vinu*; *membrana obturatoria, muschiu obturatoriu, nervu obturatoriu, arteria obturatoria*, etc.. ce serve la orificiulu ovariu; — s. m. reale, *obturatoriu* sau si fem. *obturatoria* si *obturatore*, ce serve la *obturare* : *obturatorea gurei caminului sau formului*.

*OBTURATU, -a, adj. part., *obturatus*, (it. *otturato*), astupatu.

*OBTURATURA, s. f., actione, modu si resultatu de *obturare*.

*OBTURBARE, v., *obturbare*; a turburá forte.

*OBTUSANGLU, -a, adj., (it. *ottusangolo*, fr. *obtusangle*); care are *ânghiuri obtuse* : *triangle obtusangle*.

*OBTUSETIA, s. f., (it. *ottusezza*); calitate de *obtusum*; vedi si *obtusitate*.

*OBTUSIFIDU, -a, adj., (fr. *obtusifide*, — d'in *obtusum* si *fidu* de la *findere*); care e despiciatu in segmente obtuse : *folie obtusifide*.

*OBTUSIFOLIU, -a, adj., (fr. *obtusifolié*), care are folie obtuse : *planta obtusifolia*.

*OBTUSIONE, s. f., *obtusio*, (it. *ottusione*); d'in *obtusum* de la *obtundere*, actione, déro mai vertosu statu produsu prin actionea de *obtundere* : *obtusionea ferraloru aratrului, si fig. obtusionea vediului. mentei, sensuriloru*.

*OBTUSIROSTRU, -a, adj., (fr. *obtusirostre*); care are rostrulu obtusu : *passeri optusirostre*.

*OBTUSITATE, s. f., (it. *ottusità*), calitate de *obtusum* : *obtusitatea ânghiuriloru, securiloru, vederei, audiului, mentei*.

*OBTUSU, -a, *obtusus*, (it. *ottuso*, fr. *obtus*), un'a d'in formele participiali de la *obtundere*, leuata de regula ca adj., fora acume, fora ascutitu, tortitu, tocitu : *ânghiu obtusu, spate obtuse, ferra obtuse*; si fig. *audiu obtusu, mente obtusa, omu obtusu de mente, si omu obtusu, ebete*.

*OBTUTU, s. m., *obtutus*; uitare la ceva, cautatura.

*OBUMBRARE, v., *obumbrare*, (it. *obumbrare*, fr. *obombrer*); a coperí cu umbra, si de ací, a coperí, intunericá, ascunde, protege.

*OBUMBRATIONE, s. f., *obumbratio*; actione de *obumbrare*.

OBUMBRATU, -a, adj. part., *obumbratus*.

*OBUNCARE, v., *obuncare*; a face *obuncu* : *unghie obuncate*; — vedi si *aduncare*.

* **OBUNCATIONE**, s. f., acțiune de *obuncare*.

* **OBUNCATU**, -a, adj. part., **obuncatus**.

* **OBUNCU**, -a, adj., **obunens**; uncu în senă, adus în întru: *rostre obunce ca allu acerei*; vedi și *aduncu*.

* **OBVALLARE**, v., **obvallare**, (compara și fr. *obvaller*); a încongiură cu *vallu*, și de aci, a muni, întări.

OBVENIENTE, adj. part. pres., **obveniens**; care *obvine*.

OBVENIENTIA, s. f., **obvenientia**, statu și actu de *obveniente*, cumu și lucru ce *obvine*, casu, întemplanare.

OBVENIRE, *obvenii, obvenitu* și *obventu*, v., **obvenire**; 1. a veni înainte, a întemplană, a întelni: *ver-cine mi va obveni, e bene venitu*; 2. a veni ca parte, prin sorti, a cadé cuiva: *creditatea obvine voue*; 3. în genă, a se întemplană, a se petrece: *veri-ce va obveni, caută se plecăm*.

OBVENTICIU, -tiu, -a, adj., **obventicius-tins**, (d'în *obventu* de la *obvenire*), întemplanatoriu.

OBVENTIONE, s. f., **obventio**, (compara și it. *ovvenzione*, fr. *obventiou*); ce *obvine* cuiva, venitu, mai vertosu venitu fortuitu, casuale, extraordinariu: *obventionile preutilorū sunt prea neinsemnate*.

OBVENTU, s. m., **obventus**; întemplanare, întelnire, *obventione*.

OBVENTURA, s. f., ce *obvine*, vedi și *adventura*.

* **OBVERSARE**, v., **obversare** și **obversari**, (d'în *obversu*) a întorce spre cineva, a întorce încoace și încollo, de regulă ca refl. *a se obversá* = a se întorce încoace și încollo pre d'înaintea cuiva, și de aci, a plană, a paré cuiva.

* **OBVERSU**, -a, part., **obversus**: *cost'a obversa, faci'a obversa*; s. m. reale, *obversulu monetei, medaliei*, în opp. cu *reversulu*.

* **OBVERTERE**, *obversi* și *obversei, obversu*, v., **obvertere**; a *verte* sau întorce cotra, spre: *a obverte arculu, arm'a în cineva*.

* **OBVIARE**, v., **obviare**, (fr. *obvier*, it. *ovviare*); a essí în calle, a essí în-

ainteă cuiva, a întemplană, a întelni: *nuntiuđu obvia altui nuntiu*; în specie, a fi pedică, a împedică, a oppri: *a obvia unui reu, unui morbu, unei calamitate*; *potem obvia acestorū velle cu medie forte simple*.

* **OBVIATIONE**, s. f., (it. *ovviazione*); acțiune de *obviare*.

* **OBVIATORIU**, -toria, adj. s., (it. *ovviatore*); care *obvia* sau serve a *obviare*.

* **OBVIATU**, -a, part., (it. *ovviato*), essitu înainte.

* **OBVIU**, -a, adj., **obvius**, (it. *ovvio*); 1. care e în calle, care esse înainte, întemplană, e în faciă; 2. în specie, a) în reu, contrariu, inimiă, împedicatoriu; b) în bene, ce vine de senă, usioru, usioru de întellessu; la îndemana, paratu; c) espusu; d) vulgare, ordinariu.

* **OBVOLBERE**, v., vedi *obvolbere*.

* **OBVOLITARE**, v., **obvolitare**; a sboră, flutură pre d'înaintea sau împregiuru; a plană înainteă ochilorū mentei.

* **OBVOLTU**, -a, adj. part., **obvolutus**.

* **OBVOLUTARE**, v., **obvolutare**; (iterativu sau intensivu d'în *obvolbere*), a *obvolve* de mai multe ori, sau a *obvolve* cu putere și violentia.

* **OBVOLUTATIONE**, s. f., acțiune de *obvolutare*.

* **OBVOLUTATU**, -a, adj. part., **obvolutatus**.

* **OBVOLUTIONE**, s. f., **obvolutio**, acțiune de *obvolbere*.

* **OBVOLUTIVU**, -a, adj., (fr. *obvolutif*); aptu, dispusu la *obvolutu*, care e *obvolutu*.

* **OBVOLUTU**, -a, adj. part., **obvolutus**.

* **OBVOLVENTE**, adj. part. pres., **obvolvens**, (compara și fr. *obvolvant*); care *obvolve*: *conce obvolvanti*.

* **OBVOLVERE**, sau *volbere, volsi* și *volsei, vultu* și *volutu*, v., **obvolbere**; a *volve* în senă, a înfascioră, a îndoi, și de aci, în genă, a înfascioră, a coperi, a ascunde; a înfascioră unulu cu altulu sau pre altulu.

OCCA, s. f., *occa*; grapa, instrumentu de a grapă araturele semenate, spre a îngropă sementi'a.

* OCCABU, s. m., *occabus*, (ὄκκαβος, fr. *occabe*); braciare sau collanu de guttu, ornatu cu nestimate.

OCCARE, v., *occare*, (it. *occare*); a grapá, a dá cu *occ'a*, a trage *occ'a* preste aratur'a semenata. spre a ingropá sementi'a; in genere, a complaná, netedí pamentulu sapatu.

* OCCASIONALE, adj., (it. *occasionale*, fr. *occasionnel*): de *occasione*: *causa occasionale*.

* OCCASIONARE, v., (it. *occasionare*, fr. *occasionner*); a dá *occasione*, a fi *occasione*, *causa*; a *casioná*: a *casioná morte*, *damnu*, *periclu*, *irritatione*, *cérta*, etc.; vedi si *casionare*.

* OCCASIONE, s. f., *occasio*, (it. *occasione*, fr. *occasion*); cadere, intemplanare de tempu, de locu, de impregiurari, momentu opportunu ce se presenta spre a face ceva: *bona occasione de a transmite scrissori*, *de a respunde la scrissorile acceptute*: *a avé occasione de a se inavutí*; *a perde*, *a lussá se treca occasionea de a vende bene mercile selle*; *a asteptá mai bona occasione*; *a se folosí de occasione*; *occasione de a face bene*, *de a peccá*; *la occasione favorabile voiú intervení pentru tene*; *in ori-ce occasione*, *cu ori-ce occasione*, *in tote occasionele*; *cu occasionea venirei*, *plecarei*, *insoratorei*, *mortei cuiva*: *a cautá occasione de a face ceva*; *occasione prossima de a peccá*; *de occasione*: *vestimente de occasione*, *mobili de occasione*: *ospeti de occasione*, nu in adensu chiamati, sau invitati, etc.

* OCCASU, s. m., *occasus*; appusu: *occasulu sorelui*, *lunei*, *Iuciferului*: — prin estensione, perire, morte.

OCCATIONE, s. f., *occatio*; actione si effectu de *occare*: *occationea araturerei semenata*.

OCCATORIU, -*toria*, adj. s., *occator* si *occatorius*; care *occa* sau serve a *occare*.

OCCATURA, s. f., actione, déro mai vertosu modu de a *occá*, cumu si effectu allu *occare*.

* OCCIDENTALE, adj., *occidentale*, (it. *occidentale*, fr. *occidental*); de *occidente*, despre *occidente*, (vedi *occi-*

dente): *ventu occidentale*, *terri occidentali*, *popore occidentali*; si ca subst. personale: *occidentali*, *omenii d'in occidente*.

* OCCIDENTE, s. m., *occidens*, appusu, appusulu sorelui, locu unde appune sorele: *omeni d'in occidente*, *vinu straini d'in oriente si d'in occidente*, *sorele pare a se missicá despre occidente spre oriente*.

1 OCCIDERE si *uccidere*, *occisi* si *occisei*, *occisu*, v., *occidere*, (it. *occidere* si *uccidere*); proprie, a ommorí *cedendu* = *taliandu*, si de aci in genere, a ommorí, a leuá viéti'a cuiva intr'unu modu ore-care: *a occide porci*, *boi*, *ammelli*, *calli*, *omeni*, *passeri*; *multi s'au occisu in acea batalia de amendoue partile*; *e mare crime a occide unu omu*; *ce se dicemu de cellu ce occide unu parente?* — *a occide lupi*, *liepori*, *cioare*; *locuste*, *musce*; — fig. *litter'a occide spiritulu*; *memorisarea fora intellessu occide mentea copillului*; — in sensu mai mitigatu: *a occide cu batali'a*. — Estrordinaria e pronunti'a de *g* in locu de *d*. ce se aude pre a locuri in unele d'in formele acestui verbu: *se ucciga* = *se uccida*.

2 OCCIDERE, *occidui*, *occedutu*, si *occasu*, v., *occidere*. (d'in *ob* = *cadere*), a cadé cu totulu, a appune, a perí, a morí; vedi si *occidente*.

OCCIDIONE si *uccidione*, (pron. si *uccigiune*), s. f., *occidio*, actione de 1 *occidere*: *occidione de locuste*, *de lupi*, *de liepori*; *infricosiata occidione de omeni se fece in acea batalia*.

OCCIDITORIU si *ucciditoriu*, -*toria*, adj. s., *occisor*, (it. *occiditore*), care *occide* (d'in 1 *occidere*): *peccate occiditorie de suffletu*, *methodu de a invetiá occiditoriu de mente*; vedi si *occisoriu*.

OCCIDIU, pl.-e. *occidium*, d'in 1 *occidere*, perdiare, perire.

* OCCIDUU, -*a*, adj., *occiduus*, (it. *occiduo*); ce e pre calle de a *occidere*, (2 *occidere*), aproape de *occasu*, de appusu, de perire: *stelle occidue*, *terre occidue*, *óra occidua*; *omeni occidui*, *aprope cu unu petioru in gropa*.

* OCCIPITALE, adj., (it. *occipitale*, fr. *occipital*); de *occipite*, relativu la *oc-*

capite : regione occipitală, tegumentu occipitală, mușchi occipitali, pene occipitali.

* OCCIPITE, s. m., si :

* OCCIPITIUM, pl.-e, si :

* OCCIPITUM, pl.-e, occipitium si occiput, (it. occipite si occipizio, fr. occiput); parte posteriore si inferioare a craniului sau capului, cefa : occipitele insectelor; occipitele e mai departe de câtu fruntea.

OCCISIONE si uccisione, s. f., occisio, (it. occisione, v. fr. occision); acțiune de 1 occidere : occisione de lupi, de ciore, de vite; mare occisione se fece in oca batalia.

OCCISORIUM si uccisoriu-ri, adj. s., occisor si occisorius, (it. occisor, fr. occiseur); care occide, sau serve a occidere, (vedi 1. occidere) : instrumente occisorie; venatori occisori de iepori, de lupi, de vulpi, de ursi.

OCCISUM si uccisu,-a, part. (d'in 1 occidere), occisus, (it. occiso, fr. occis) : ursi occisi, scrofe occise, militari occisi pre câmpulu de batalia.

* OCCLUDERE, oclusi si oclusi, oclusu, v., occludere, (it. occludere), a inchide de tote partile, a inchide bene; a oppri, a impediă.

* OCCLUSUM,-a, part., oclusus.

* OCCUBARE, v., occubare. a stă colcatu, a jacé; a repausă in mormentu, a fi mortu.

* OCCUBITUM, s. m., (d'in occumbere), occubitus, perire, morire.

* OCCULCARE, v. (ob-calcare), occulcare; a calcă preste ceva sau cineva, a calcă in petiore sau cu petiorele : pune terrina in gropu si occulca un bene.

†† OCCULERE, oculu, occubitu si occultu, v., occultare, (ob-colare); a coperi, a inveli, a infascioră; a ascunde. Radecina lui occultu si a derivatelor selle : occultare, occultatione, occultatoriu, etc.

* OCCULTARE, v., occultare, (it. occultare, d'in occultu de la occultare), a ascunde : a si occultă appetitele, cogitatele, fugițiile; n'am unde se ne occultu si se plangu.

* OCCULTATIONE, s. f., occultatio, acțiune de occultare : occultatione in ca-

verne, in codri desi; occultatione unu astru.

* OCCULTATORIUM,-toria, adj. s., occultator, care occultu.

* OCCULTATUM,-a, part., occultatus, ascensu.

* OCCULTUM,-a, adj. part., occultus, (it. occulto si occulto, fr. occulte), ascensu, nevedutu, secretu, misteriosu, neconoscutu, etc. : poteri occulte ullo naturei, causa occulte, discipuli occulti ai nouului invetiatoriu, adoratori occulti ai nouului cultu, consilie occulte, appetitu occultu, ura occulte, focu occultu; bnide occulte, curi cãid se vedu si se potu usioru sterge; scientie occulte se nomescu magã, farmecatoriã, necromantiã si celle assemini.

†† OCCUMBERE, v., occumbere; a se colcă, a se lassă diosu, a se arruncă diosu, a cadé, si de aci, a perı, a morı.

OCCUPANTE, adj. part. pres. occupans, (it. occupante, fr. occupant); care occupa : lucrulu neminui dacino allu primulu occupante.

OCCUPARE, v., occupare, (it. occupare, fr. occuper); proprie, a apuceă, a prende, si de aci : a pune manã pre ceva, a se face domnu pre ceva, a capetă, a obliné, a posedé, etc., mai vertosu, a apuceă cu poterea, pre nedreptu, 1. proprie si in genere : a occupă unu locu, unu cetate, unu collinu, unu montu; a occupă tronulu, domniã, ceptulu; a occupă unu portu cu nari, unu țerra cu numerosa oste; a occupă locurile de aratu alle altui-a; primulu venit occupu lucrulu ce nu e allu neminui-a; a occupă mai multe locuri bi theateru; m'es'a occupa preu multu locu; 2. in specie si prin metafere, a) a coprende a implé : a occupă tote gradinã cu flori, a occupă callile cetatei cu multime de carra si de carratie; b) a apuceă inainte cuiva, a preveni : ac' stu callu cu occupă pre toti celli alti la fuga; c) a coprende, a apuceă, vorbindu despre sufletu : mare spina occupă pre toti; mirareu occupassu pre numerosu spectatoru; d) a face se luere cu corpulu sau cu mentea : a occupă pre multu la lucrulu de calli de communicatione; a se occupă cu unu

tiulu, cu agricultur'a, cu facende politice, cu facende de alle casei; a se ocupá de alti si de alle altoru-a, neglegundu pre ai sei si alle selle; omu forte occupatu: cellu occupatu cu multe si varie, nu face nemica cumu se cade; a se ocupá cu seccature si a neglege ce e seriosu; a nu avé tempu de a se ocupá de ceva: a se ocupá cu... dice mai multu de câtu: a se ocupá de c:va: cellu ce se ocupa cu commerciu, cu agricultura, e unu omu de professione, negotiatoriu sau agricultoriu; cellu ce se ocupa de agricultura sau de negociu, pote se nu fia negotiatoriu sau agricultoriu de professione.

* OCCUPATIONE, s. f., **occupatio**, (it. occupazione. fr. occupation); actione de occupare, cumu si lucru de care sau cu care se occupa cineva, 1. proprie si in genere: occupationea unui largu spatiu numai cu câteva persone; occupationea terrei, cetatei cu osti; occupationea lucrului neminui; a posedé ceva in poterea unei vechia occupatione; occupationea domniei prin usurpatione; occupatione cu lucrari seriose, occupatione cu seccature; alta-a e occupationea mea; 2. in specie si metaforice. a) preoccupatione, prevenire, anticipare, appucare inainte, si mai vertosu, ca terminu de retorica, preintempinare a obiectioniloru ce se potu face; b) ca mai desu, applicare a poteriloru corpului sau spiritului la unu lucru, si mai vertosu, lucru ce face cineva ca d'in professione: facenda, affacere, lucru, negociu, officiu, professione, maiestria, messeria, etc.: incurcatu cu multe si varie occupationi; a fugi de veri-ce occupatione; omu fora occupatione; occupationile cu mentea fatiga mai multu de câtu celle cu corpulu.

* OCCUPATORIU, -toria, adj. s., **occupator** si **occupatorius**. (it. occupatore, fr. occupateur si occupeur); care occupa: osti occupatorie de terra, de cetati; unu mare occupatoriu de terri.

* OCCUPATU, -a, adj. part. sup. subst., **occupatus**: locuri occupate, locu de occupatu, occupatulu unui locu care e allu altui-a, occupatulu cu seccature.

* OCCURENTE, adj. part. pres., **oc-**

currens, (it. occorrente si occorrente, fr. occurrent); care occorre: a se consultá asupr' a lucruriloru occurenti, spésa occorrente, facende occurrenti, casulu occorrente, occasionea occorrente, reflexionile occurrenti in asseminea impregiurare.

* OCCURRENTIA, s. f., (it. occorrenza si occorrenza, fr. occurrence); de sí de forma abstracta, leuatu inse cu intellesu concretu de ceva ce occorre, ceva occorrente: lucru, facenda, casu, occasione, impregiurare, etc., ce se presenta d'in intemplare: occurrentia rea, superaioria; occurrentie bone, fericite; a se aflá in diverse si grelle occurrentie; d'in occurrentie domestice si neprevedute nu potemu essi d'in casa.

* OCCURRERE, **occursi** si **occursei**, **occursu** (ob-curare), v., **occurrere**, (it. occorrere, v. f. occurrir); 1. proprie, a curre sau veni inainte, a merge inainte cuiva: latronii occursera callatoriloru; a occorre amiciloru ce vinu d'in straintate; 2. in specie, a) a veni inainte ca inimicu, a sarí pre cineva sau la cineva, a l'attacá, assaltá: centrulu armatei nostra occorre la centrulu ostei inamiciloru; b) a dá de cineva sau de ceva, a intempiná, a intelni d'in intemplare; 3. prin metafore, a) a intempiná, a pretempiná, a leuá mesure de a impedicá, oppri unu reu, si de aci, a veni in adjutoriu, a cautá se adduca remediu: amu occursu si ne amu opposu la tote consiliile loru funeste lucrului publicu; b) a respunde la obiectioni: a occorre la tote imputarile ce i se potu face; c) a se presentá ochiloru corpului sau mentei, a veni in ochi sau in mente: una scena d'in celle mai formose occorre a collo ochiloru nostri; nu mi occorre a cumu mentei; mi occurse d'in intemplare bon'a cogitare de a plecá indata de a collo.

* OCCURSA, s. f., vedi occursu.

* OCCURSACLU, s. m., pl.-e, (**occur-saculum**); ce occorre cuiva, fia reale, fia numai nalluca; vedi si occurrentia, care are camu acellu-asi sensu, inse mai estensu.

* OCCURSARE, v., **occurrare**, (in-

tensivu d'in *occurrere*), a *occuré* cu rapiditate, violentia, astutia, etc.; in specie, a dá in *occurisa*, a intende *occurse*; a prende in *occurse*; a attacá, assaltá.

* OCCURSATIONE, s. f., *occurisatio*; actione de *occurrere*.

* OCCURSATORIU, *-toria*, adj. s., *occurisator*: care *occurisa*.

* OCCURSATU, *-a*, part. sup., d'in *occurrere*.

* OCCURSIONE, s. f., *occurisio*; actione de *occurrere*.

* OCCURSITARE, v., *occurisitare*; (iterativu d'in *occurrere*), a *totu occurre*, a *occurre* continuu: *acésta idea mi occurisita di si nocte*.

* OCCURSORIU, *-soria*, adj. s., *occurisator* si *occurisatorius*: care *occurre*, *occurisatoriu*.

* OCCURSU, *-a*, adj. part. sup. subst., *occurisus*, 1. part., *facendele occurse si occurrenti*; 2. sup., *medie de occurisu reului ce ammentia*; 3. subst., a) m. abstr., a *evitá occurisulu cuiva sau cu cineva*; b) f. *occurisa*, ce *occurre* in genere, cu sensulu ce au si formele: *occurrentia, occurisacu*. cumu si cu sensulu formeii *occurisu* de sub a); éro in speciale, insidie, cursa de prensu: vedi si *cursa*.

* OCEANIA, s. f., multime de insule d'in *oceanulu pacificu* grupate impreuna; vedi *oceanu*.

* OCEANIANU, *-a*, adj. s., (fr. *océanien*); de *Oceania*, d'in *Oceania*: *coloni oceaniani*; s. personale, *unu oceanianu*, locuitoriu d'in *Oceania*.

* OCEANICU, *-a*, adj. s., (it. *oceanico*, fr. *océanique*); de *oceanu*, relativu la *oceanu*: *insule oceanice, plantu oceanica, navigatione oceanica, tempestati oceanice*; — s. f., *Oceanica*, in locu de *Oceania* = un'a d'in celle cinci parti principali alle uscatului.

* OCEANIDE, adj. s., 1. *oceanis*, (*ὠκεανίς*, fr. *océanide*), filia a oceanului, dina de mare: *se numera la trei milli de oceanidi, d'in cari celle mai insemnate sunt: Asi'a, Euro'na si Liby'a*; 2. care sémina cu una planta d'in genulu *oceania*, si de aci, s. f. pl., *oceanidi*, nome datu *hydrophytiloru de oceanu*.

* OCEANITIDE, s. f., *oceanis*; in a-cellu-asi sensu cu *oceanide* sub 2.

* OCEANIU, *-a*, adj. s., (fr. *océanie*); de *oceanu*, applicatu de regula in forma feminina ca subst. *oceania*, a) un'a d'in celle cinci parti principali alle uscatului, compusa d'in numeroase insule d'in *oceanulu pacificu*; vedi si *oceanicu*: b) genu, α) de conchyliie, β) de zoophyte.

* OCEANU, s. m., *oceanus*, (*ὠκεανός*, it. *oceano*, fr. *océan*); 1. proprie, vast'a massa de apa sarata si amara ce accopere cea mai mare parte d'in superfaci'a pamentului, *marca*; in sensu mai strinsu, parte insemnata d'in acésta mare: *sunt cinci oceane: oceanulu atlanticu, oceanulu pacificu, oceanulu indicu, si doue oceane glaciali; marea in speciale, e una parte mai mica a oceanului; cu tote acéste-a se dice adesea mare in locu de oceanu: marea atlantica = oceanulu atlanticu*; 2. metaforice, a) *oceanulu*, marea personificata la antici, dieu ce e filiu allu cerului si allu terreii, sociu allu *Tethyei*, si patre allu fluvioru si nympheloru; b) ceva vastu si immensu: *unu oceanu de dorori, de calamitati, de amaritioni; a cofundá intr'unu oceanu de lumina, de tristetia; cumu se essimu d'in acéstu oceanu de infortunie?*

1 OCELLARE, v., (*ocellare*, fr. *ocellier*); a provedé cu *ocelli*, (vedi *ocellu*), si de aci, a insemná cu punte ce sémina cu *ocelli*: *penne ocellate, pelle de sérpe ocellata*.

2 OCELLARE, si :

OCELLARIU, *-a*, adj. s., (fr. *ocellaire*), relativu la *ocellu*, ce sémina cu *ocelli* care porta sau are *ocelli*: *pelle de sérpe ocellaria, penne de curca ocellarie*; — subst. f., *ocellaria*, genu de polypi; — pl. m., *ocellari* ar fi form'a cea mai simpla in locu de *ochiellari, ochellari*, la care poporul a allergatu, spre a evitá ecivocitatea ce s'ar fi nascutu d'in una forma ca *ochiari*.

* OCELLATIONE, s. f., (fr. *ocellation*); actione de *ocellare*, (vedi 1 *ocellare*), cumu si mai vertosu resultatu allu acéstei actione; ceva *ocellatu: ocel-*

lacionea codei pauonului, ocellationea aripeloru certoru galline.

* OCELLATU, -a, adj. part., d'in 1 *ocellare, ocellatus.*

* OCELLIFERU, -a, adj., (fr. *ocellifère*); care porta sau are *ocelli* : *ocellifer'a coda a pauoniloru.*

* OCELLU, s. m., pl.-i, *ocellus*, (compara si fr. *ocelle*), deminutivum d'in *oclu* sau *ochiu*, ochiu micu; 1. proprie : *ocellii copillului, dulcii si mangaiosii ocellii ai verginei; ocellii gallinei, gâscei; ocellii de formica*; spre refaciare : *ocellulu mammei, copillutiu*; 2. metaforice, a) nodu de planta, mugurellu; b) macula in forma de ochiu, ca pupill'a ochiului : *ocellii de pre cod'a pauonului, de pre aripele, de pre pennete certoru passeri, de pre pella certoru reptili. de pre tés't'a certoru testacie; ocellii de pre ossicioarele de jocu*; c) specia sau varietate de floare, (vedi si *oclu*).

OCHIALE, *ochiana, ochianu, ochiare, ochiosu, ochire*, etc., vedi : *oclate, oclana, oclanu, oculosu, ochire.*

OCHIELLARI si *ochellari*, s. m. pl., ochi de vitru cari adjuta vederea; vedi *ocellariu, oclariu* si *oculariu*.

* OCHLOCRAZIA, s. f., (it. *oclocrazia*, fr. *ochlocratie*, d'in *ὄχλος* = vulgu, plebe, multime, si *κράτος* = potestate), domnia, guberniu allu plebei, forma de guberniu in care plebea dispune de potestatea suprema.

* OCHLOCRAVICU, -a, adj., (it. *oclocratico*, fr. *ochlocratique*); relativu la *ochlocratia* : *guberniu ochlocraticu.*

* OCHRA, s. f., *ochra*, (*ὄχρα*, it. *ochra*, fr. *ochre* si *ochre*, — proprie fem. d'in *ὄχρος* = galbinu); substantia argilosa, de regula galbina; candu are peroxydu hidratu, déro si rosia, candu are peroxydu de ferru : *ochr'a serve la coloratu, cu ochra se colora scandurele de la podelle.*

* OCHRACIU, -a, adj., (it. *ochraceo*); de *ochra* : *terrenu ochraciu.*

† OCHRO-, (d'in *ὄχρος* = galbinu, vedi si *ochra*), intra in composite scientifice ca : *ochrocarpu*, -a, adj., (fr. *ochrocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are fructe sau succulu de fructe galbinu; s.

m., *ochrocarpu-lu*, genu de plante d'in famili'a guttifereloru; *ochrochloru*, -a, (fr. *ochrochlore*, d'in *χλωρός* = verde), verde ce bate in galbinu; *ochroite*, s. f., (fr. *ochroïte*), substantia galbina, oxydu de ceriu; *ochroleucu*, -a, adj., (fr. *ochrolique*, d'in *λευκός* = albu), care are colore alba mestecata cu galbinu; *ochronu*, s. m., (fr. *ochrone*), genu de plante dicotyledonie d'in famili'a malvacioloru; *ochropode*, adj., (fr. *ochrope*, d'in *πῶς-πῶδος* = pede), care are petiorele galbinastre; *ochropteru*, -u, adj., (fr. *ochroptère*, d'in *πτερόν* = aripa); care are aripe galbinastre; *ochrosia*, (fr. *ochrosie*), s. f., a) morbu de plante, in care partile aeriene ingalbinescu; b) genu de plante dicotyledonie; *ochrostictu*, -a, adj., (fr. *ochrosticte*, d'in *στικτός* = punctatu), care porta sau are *punte galbinastre.*

OCLARE, adj. s., vedi 2 *oclare.*

OCLANA (si *ocliana, ochiana*), s. f., 1. specie de pesce fluviale, rubellie = fr. *rouget*, déro la acestu-a ar respunde mai bene pescele numitu si in limb'a nostra *rosiora*; mai probabile co *oclanu* e pescele chiamatu si it. *occhiata*, éro in *Celsu* lat. *oculata*; 2. camu in acellu-asi sensu ce are si form'a mascul. *oclanu*; vedi si *oclanu.*

OCLANU, (si *oclianu, ochianu*), s. m., pl.-e, *telescopium, conspicillum*; instrumentu de optica care appropia obiectele departate de *ochiulu* omului, spre a le poté vedé si observá mai bene : *oclane se numescu instrumentele optice destinate a appropia si face vedute obiectele d'in mari departari; cu oclanulu se servu capitaniu in bataliele mari; cu oclanulu se observa stellele*; éro form'a f. *oclanu*, (*ochiana*), are sensu mai vagu si se pote aplicá, de esemplu, si la unu *binoclu*, bá chiaru si la ce se numesce in fr. *lorgnette.*

1 OCLARE (si *ocliare, ochiare*), -ediu, v., *oculare*, (it. *occhiare* si *occhiaggiare*, isp. *ojar* si *ojar*, port. *olhar*, prov. *ocleiar*, fr. *œillafer*); 1. in insemnarea propria a acestui coventu, a lucrá cu *oculu*, si a nume : a) *oculos conjiere*, a arruncá *oclii* pre cineva sau pre ceva, a se uitá, a spectá in trecere,

a dá una cautatura de *oclu*; b) in specie, z) aspectare, contemplari, inspicere, intueri = a se uitá lungu, a fissá ochii pre cineva sau pre ceva, a observá : *nu sciu de ce omulu acestu-a me ocledia continuu*; β) per conspicillum vel telescopium inspirere = a se uitá, a spectá cu *oclanulu* sau *oclan'a* : a *oclá una stella*; *capitanulu oclá bene dispositionea armatei inimice*; γ) collineare, collimare, ad signum dirigere = a cautá fissu la una tinta, a direge arm'a in ceva : *ce atátu oclatu. ce sbóra venatulu*; *venatorii essercitati ocledia currendu si bene*; δ) nictare = a face semnu cu *oculu*; ε) oculis blandiri, affectare = a face ochi dulci, a mangaiá cu ochii, sau a pune ochii pre ceva, a dorí cu infocare : *oclati la domnia*; a *oclá una muliere*; 2. in insemnarea metaforica a coventului *oclu*, a) gemmare, germinare = a face ochi, vorbindu de plante, a dá *mugari* : *au inceputu a oclá salcile*; b) porosus, fistulosus fieri = a face ochi, vorbindu de casiu, pâne si altele assemine, a face pori, gaurelle; c) maculis vel hamis providere, conserere = a face ochi san *oclu*, vorbindu de implettiture, etc.

2 OCLARE, (si *ocliare, ochiare*), adj. subst. si :

OCLARIU, -a. (si *ocliariu, ochiariu*), adj. s. *ocularius* si *oclarus*, *conspicillum*, (it. *ochiale*), relativu la *oclu*, ce serve *ocli*loru; vedi si *oculariu*.

OCLATA, s. f., vedi *oclatu*.

OCLATU, (*ocliatu, ochiatu*), -a. adj. part. sup. subst., d'in *oclare, oculatus, ocellatus, spectatus, affectatus*, etc. (compara si it. *ochiato, ochizia*, fr. *œil-lade*); 1. part. pass., *locuri bene oclate, venatu bene oclatu*; *mulieri oclate de multi ochi*; *arbori oclati*; *brendia forte oclata*; *oclat'a coda a pauonului*; 2. supin. *instrumente de oclatu calcii*; 3. subst. abstr. m., *oclatulu aciei in ochi mai mici, prin cari se nu pota trece pescii menuti*; 4. s. f., *oclatu* = cautatura lunga, fissu, mai vertosu affectuosa, aruncatura de ochi spre cineva sau pre ceva.

OCLATURA, (si *ocliatura, ochiatura*), s. f., *spectatio, inspectio, nictatio, obtutus*, etc., actione si actu de *oclare* :

oclatura lunga si fissu; oclature dulci si amoroase; oclature meniose.

OCLIRE, (si *ochire*), -escu, v., *oclitu* = *ochitu, ochitura* = *oclitura*, etc., vedi : *oclare, oclatu, oclatura*.

OCLISIORU, (si *ochisioru*), s. m., diminutivu d'in *oclu*, *ocellus*; vedi si : *ocellu, oclueiu*.

OCLUSU, (si *ochiosu*), -a, adj., *oculeus, magnoculus*, (compara si it. *occhuto*); 1. plenu de *ochi*, cu multi *ochi*, a) proprie : *oclosulu Argu*; b) metaforice : *oclos'a coda a pauonului*; *oclosele plesse, retelle*; *oclosu pâne, oclosu cosiu*; 2. cu *ochi mari* : *oclosulu bou*; *oclos'a muliere, oclos'a Junone*.

OCLU, (*ocliu, ochiu*), s. m., *oculus* si *oculus*, (it. *occhio*, isp. *ojo*, port. *olho*, prov. *olh, ol* si *oill*, v. fr. *œil* si *cel*, n. fr. *œil*); 1. proprie, organu allu vederei, parte a corpului sferoide, asediata intr'una cavitate a faciei si missicata de sésse mici muschi : *globulu oculului, cas'a oculului* = *caps'a oculului, orbit'a oculului, cercenulu oculului, form'a oculului, cod'a oculului*; a se uitá sau cautá la cineva sau la ceva cu *cod'a oculului*, a se uitá pedisiu, si de aci, a se uitá pre furisin, cu despretiu, cu menía, etc.; *lumin'a oculului* = *pupill'a oculului*, de aci, *luminele* = ochii : *sari-v'aru luminele* = *sari-v'aru luminele oculiloru* = *sari-v'aru ochii*; prin metafora, *lumin'a oculului* = ceva forte caru si pretiosu : *copillii su pentru fia-care parente luminele oculiloru sei*. espressione mai energica de câtu simplu : *oclu* sau *ochii*, care inco se applica cu acestu sensu, mai allessu in locutionea : *ochii d'in capu. cumu : ochii d'in capu nu mi sumai cari de câtu copillulu meu; pastrediu acésta sculla ca ochii d'in capulu meu*; — *albulu oculului e una parte a oculului. éro albeti'a oculului, albeti'a in oclu, sau d'in oclu, pre oclu, este una macula. unu vitiu, unu morbu*; *dupo coloru sunt : ochi albastri, ochi negri, ochi verdi, ochi cerulii, ochi caprii, ochi de pissica, ochi de gâsca*; *dupo forma : ochi de sérpe, ochi de brósca, ochi de bou, ochi amygdalini, ochi mari, ochi mici, ochi essiti sau prominenti; ochi trassi, cari, dussi in fundulu capului, cofundati*

in capu; d'in puntu de vedere allu functionii : oclu ageru, pertunditoriu, limpedu, claru; oclu de lynce, ocli de Argu: si d'in contra : ocli turburi, obscuri, ebeti; éro : oclu bonu, ocli boni, si : oclu reu, ocli rei, nu se dicu numai cu respectu la bon'a sau reu'a functione a ocliloru, ci si cu respecte morali sau ideali, de cari se va vorbí in speciale mai la valle, si a nume: α) oclu reu, ocli rei = cari deochia, adducu reu cel-lui la care se nita : ce ocli rei la mulierea acésta-a, care deocla copillii; face se crepe vit'a numai cu una singura cautatura; te appuca capulu in data ce cauta la tene acestu omu cu ocli rei; β) oclu reu, ocli rei = ocli de invidia, de neplacere, de supperare, de menia, de nefavore, de furore, etc. : vede cu ocli rei fericirea nostra; de ce se uita cu ocli rei la tene? in ocli rei ai tyrannului se vede fur'a suffletului lui; — oclu bonu, ocli boni au insemnarile contrarie cel-loru ce au : oclu reu, ocli rei; — addeverulu e co oclulu, oclii, ca partea in care se manifesta ca mai bene suffletulu omului, se applica in una multime im-mensa de espressioni alle missicariloru suffletesci in totu, la partea affectiva ca si la cea puru intelectuale a suffletului; α') la partea affectiva : ocli blandi, mangaiosi, angelici, farmecatori, ardenti, apprensi de menia, inflacurati de libidine, scanteliatori de furia, pleni de voluptate, voluptosi, doliosi; ocli de amicu, de parente, de mamma, de amante, de furu, de desfrenatu; oclulu amarei, caritatei, credentiei, sperantie, misericordiei : cauta, Domne, spre noi cu ocli sau cu oclulu indulgentiei si misericordiei telle infinita; ocli de astutu, de vulpe, etc.; β') la partea intelectuale : ocli intelligenti, ocli spirituali; oclu de filosofu, oclu de addeveratu criticu; oclu de istoricu; oclulu mentei, oclulu suffletului, oclulu conscientiei, neadormitulu oclu allu conscientiei, oclulu lui Domnedieu; — a fi oclulu cuiva, vorbindu de una persona, va se dica nu numai a fi obiectulu de predilectione, ci si cellu prin care vede si afla tote : Antoniu e oclulu dreptu allu lui Paulu; — prin una mai

*mare estensione metaforica : porturile nostre principali sunt oclii prin cari tota Europ'a se uita in terr'a nostra; — missicarile oclului sunt de assemine forte multe si varie : oclii se deschidu, se casca, se redica, se inaltia, se intorcu, se involba, se detorcu, se attinta, se defigu, se intortochiedia, se inchidu, se lassa, se pleca, etc.; mai vertosu : oclii joca in capu la omenii vivaci si animati de pasi-
sioni violente, de menia oclii fulgera, scantelia; inse : scantelia oclii cuiva si de palme violente preste facia; asia si : scapera oclii, etc.; — a) in multime de proverbie : prende orbulu, scote-i oclii; corbu la corbu nu scote oclii; are ocli numai se nu de in gropa, asiá e de stultu; vedeti sterculu d'in oclii altui-a, nu vedeti inse trabea d'in oclii vostrii; a fi cuiva caru ca sarea in ocli; oclii ce nu se vedu, se uita; intre orbi cellu cu unu oclu e domnu; doi ocli vedu mai bene de câtu unulu; oclulu domnului ingrassia pecorele, etc.; — b) construitu cu nenumerala multime de verbe, coventulu oclu da cu fia-care multe si delicate nuantie de intellessu, d'in cari dâmu aci numai câteva specimine : $\acute{\alpha}$) cu facere, α) a face ocli, α') despre animali, a deschide oclii la câteva dille dupo nascere : catellii au facutu ocli; a se desceptá d'in somnu : ati facutu si voi oclii? a face ocli mari = a desceptá bene sau a cascá oclii tare de mirare, etc.; a face oclii mici = a inchide, a i veni somnu sau a se face co nu vede; a face ocli dulci, etc.; a face oclii patru sau in patru = a leuá bene a mente : fa-ti oclii patru, déco vrei se nu te inselle toti; — mediculu mi a facutu ocli, adeco : sau mi a redutu vederea, sau mi a pusu ocli artificiali de vitru, etc.; β') despre plante, apa, casiu, etc. (vedi si mai diosu la 2), a face ocli : brendi'a face ocli; ap'a face ochiuri, (pentru pl. ochiuri vedi érosi sub 2); β) a face cu oclulu, α') a chiamá cu unu semnu d'in oclu; β') a face semnu de intelligentia secreta; γ') a essecutá ceva numai d'in oclu, fora adjutoriulu de instrumente, fora mesura, si celle alte : a mesurá cu oclulu, a desemná cu oclii; — in acestu intellessu si cu prep. d'in, dupo, la, etc. : dupo oclu pare a nu fi*

in acésta turma mai multu de una mille de oui; a mesurá d'in oculi; — in se : γ) a face ceva la oculi, in oculi, α') a operá, loví, supperá, etc., β') a face ceva inaintea ochiloru, in vederea cuiva : face misel-lie la oculii sau in oculii nostri; — pentru claritate intra déro, candu se cere, prep. inainte si sub, de óra ce : a face ceva inaintea ochiloru sau sub oculii cuiva, n'are de câtu unu intellesu, si acestu-a precisu; — γ') a face d'in oclu, camu in acelle-asi insemnari ce are si : a face cu ocululu, numai co : a face d'in oculi, absolutu leuatu, insemna si simplu : a dá d'in oculi = a missicá oculii, fora se dé a intellege, ca : a face cu ocululu, a face semnu de intellegere; in se numai d'in pote intrá in frasi ca : a perí d'in oculi. a furá d'in oculi, a scapá d'in oculi, etc.; — b') a scote oculii, α) proprie : prene pre rivalele seu la domnia si i taliá nasulu, scotendu-i oculii; β) metaf, α') a scote oculii cuiva = a imputá cuiva cu acerbitate si chiaru barbaria servitiile facute : mi scote oculii cu imprumutulu ce mi a facutu; β') in genere, a imputá cu amaritione : ne scote oculii cu innobilitatea familieii vostre, cu errorile in cari amu cadutu; γ) a si scote oculii cu ceva sau cu cineva, sau in genere : mi am scossu oculii cu aceste littere menute, sau in specie : cu acza muliere desfrenata si scote oculii tota diu'a si tota noptea : nu am lipse de averea vostra, scoteti-ve oculii cu dens'a : — ε') cu leuare, α) construindu oclu ca subiectu : câtu pote luá ocululu = câtu pote imbraiciá cu vederea : una campánia câtu ne brau oculii se desfacioná inaintea nostra; β) construindu oclu ca obiectu directu, a leuá oculii, a privá de oculi : i au leuatu unu oclu cu sagett'a; mai vertosu, vorbindu de lumina, splendore, si fig. despre lucruri seductive, a ammagí, a ammetí, a seduce, etc. : lumin'a erá asiá de viua, co ne leua ochii : splendorea r'stimentelorului ne leuá ochii; vrei a mi leuá ochii cu promisse ammagitorie; — in acela-si sensu si : a unge oculii; — γ) construita cu de, a leuá de oculi = a appucá de oculi : α') proprie, a appucá cu mânule de oculi, asiá ca se nu mai védia, si de aci β') metaforice, a ammagí, ammetí, stupeface,

uimi, confunde, seduce, etc., cumu si a appucá pre neasteptate, cu mare violentia, etc.; δ) a leuá d'in, de la oculi = a departá d'in oculi, de la oculi; in se : ε) a leuá la oculi sau la oclu, a leuá ceva d'in oculii, de la oculii, de sub oculii cuiva, de inaintea ochiloru cuiva, déro si : α') a ochiá = a pune si direge oculii sau arm'a intr'una tinta : a leuá lu oclu una passere, una vulpe; β') a ochiá = a pune simplu arm'a la oclu : leuati puscele la oclu; γ) a observá, notá, insemná, etc. in sensu bonu si in sensu reu; co-ci : lumea pote leuá la oculi si pre unulu ce se destinge prin faste bone, ca si pre unulu ce face mari velle; in acestu intellesu, in se cu mai multa energia si cu sensu mai estensu si mai variu se dice si : a pune oculii pre cineva sau ceva; si camu in sensu analogu occurru si : ceva prende sau nu prende oculii, bate sau nu bate la oculi, bate sau nu bate ocululu, etc.; — déro ne vedemu constrinsi a ne marginí, citandu inco numai unu verbu; a inchide, de comparatu in tote insemnarile cu opp. a deschide : c') a inchide oculii; α) in genere : oculii se inchidu si deschidu cu facilitate; acumu deschide, acumu inchide oculii; nepotendu sufferi una viua lumina, inchid-mu oculii; β) in specie, α') a inchide oculii, a incepe se dorma; β') a inchid : oculii, a morí : acumu se ascultati de mine, éro candu voiu inchide oculii, faceti dipo capulu vostru; si cu sensu causativu : filiului se cade a inchide oculii parentelui; e erudu pentru parente se inchida oculii filiului in florea etatei; γ) metaforice, α') a inchide oculii = a trece cu vederea, a se face co nu vede reulu ce se face, a lassá se treca, se se facea fora oppositione; β') a inchide oculii = a si leuá, cumu se dice, ánim'a in denti, a se arruncá in periclu manifestu; γ') a inchide oculii = a nu bagá séma, a nu lená a mente, a nu cogitá la ce face; de aci espressionile asiá de batute : oculi inchisi, oculi deschisi, cumu : nu amblati cu oculii inchisi, deschideti-ve oculii, fiti cu oculii deschisi, etc.; — ar fi inco de trecutu in revisione multe alte espressioni popularie si plene de energia, ca celle forinate cu sorbire si man-

care, in frasi ca: *acestu omu te sorbe cu oclii sei*, *formosa se ua sorbi cu oclii*, *placutu se lu manci cu oclii*, etc., ca celle formate cu diverse preposetioni, cumu s'au si attensu câte-va d'in celle formate cu prep. *cu*, si d'in cari notàm unco aci locutionea: *cu ocli*, care leuata asiá absolutu, insémna, intre altele, si *reale*, cu totu reale, manifestu, impelliciatu, lucrulu ensusi in pelle si in corpu, etc., mai vertosu insociitu si de: *cu sprincene*, cumu: *draculu cu ocli si cu sprincene*; — *intre patru ocli* = in secretu; — *trece mu la*: 2. insemnari metaforice trasse d'in form'a si destinazionea materiale a coventului *oclu*, ce se potu resume in urmatoriele: a) la edificie si alte constructioni, α) ferestra, gaura facuta in muru, in pariete, in acoperimentu, mai vertosu gaura rotunda, spre a dá lumina: *a facutu in usi' a porumbariului doue oculuri*, *prin cari se éssa si se intre porumbii*; *de ce n'ati facutu mai multe oculuri pentru luminarea in podu? focariu sau vétra cu mai multe oculuri*; β) despartimentu allu unei ferestre sau allu unui armariu, allu unui coptoriu, allu unui vasu, etc.: *ferestra cu mai multe oculuri*; *s'a spartu vitrulu de la multe oculuri alle ferestrei despre appusu*; *armariulu are prea pucine oculuri*; *in differitele oculuri alle unei cassa typographica se punu differite littere*; *cuteia cu trei oculuri*; *oculurile in stupu sunt si despartimente mai mari, déro ocli se clama si cellulcle sau casutiele faguriloru*; de aci: b) spatiu ore-care marginitu, mai vertosu spatiu micu, rotundu sau spatiu desertu: *unu oclu de padure e una parte determinata de padure*, déro si: *oclu de padure sau in padure* = locu fora arbori pre densulu; *candu incepu a se sparge nuerii, incepu a se vedé oculuri d'in cerulu albastru*, (fr. *éclaircie*, *clairiere*); asiá si: *unu oclu de apa*; *unu oclu de mare, de locu*; *unu oclu de gradina*; inse, candu e vorb'a de apa, *oclu* = *vortex* = *verteci*: *intr'unu oclu de apa usioru se potu innecá omeni si chieru navi*; *ocululu fluviiului attrasse luntrea si ua inghiti*; c) despre pâne, casiu, petre, etc., *oclu*

= *porus*, *rîma*, *caula* = *poru*, *gaurella*; d) despre acie, fire, funi, etc., ce se implettescu sau se innoda, *oclu* = *hamus*, *macula*, (fr. *malle*): *a impletti cu ocli*; *prin asiá de mari ocli ai pléssei potu trece si pesci mai mari*; *prea rari faci oclii la calci*; *oclii comesiei de ferru*; *fa ocululu la fune mai strimptu*; d) despre ou, scossu d'in ghioca si fertu fora se se sferme: *ocluri cu untu prospetu*; e) macula colorata in forma de *oclu* pre pennele passeriloru, pellea animaliloru, pre charteia, etc. si de aci, puntu de alta colore: *diece ocli de cupa*, *noue ocli de pica*, *formosii ocli de pre cod'a pauniloru*; e) *oclu* = *clavus*, *callus* = *buba*, mai vertosu batutura la petiore, intre degite, nomita in speciale si: *oclu de gallina*; f) despre plante, α) in constructione cu alte covente, ca nome de plante speciali: α') *ocululu boului* = *bupthalmum*, β') *ocululu sérpelui* = *myosotis scorpoidea*; β) in genere. *oclu* = *oculus*, *ocellus*, *gemma*, *calix*, *calliculus*, *surcellus* = *muguru*, *coltiu*, *altiu*, etc.: *doi ocli de rosa stau se se deschida*; *oclii salcei se vedu tare inflati*. — Cátu pentru genulu coventului *oclu* la plur. notàm, co in insemnarile de sub 1. e totu de a uná masc. *ocli*; éro in indemnarile de sub 2. admite si pl. f. *ocluri*, inse numai candu *ocululu* metaforicu se departédia prea multu in marime de *ocululu propriu*: *ochiuri de oua*, *de fune*, *de ferestra*, *de apa*, etc.; éro, candu e vorb'a de plante sau si de tote celle alte casuri, in care *oclu* désemna ceva apropiatu de marimea *unui oclu de animale*. se applica de regula pl. m. *ocli*: *ocli de carti de jocu*; *ocli de plesse*, *de retelle*, *de pane*, etc.

OCLUCIU, si *oclutiu*, (pronuntia si *ocliutiu*, *ochiutiu*), s. m., pl.-i, *ocellus*; *ocellulus*, deminutivu d'in *oclu*, (comp. si it. *occhiuzzo*).

* OCRIA, s. f., *ocrea*; coperimentu pentru fluverulu petiorului, care la antichi erá de metallu si servieá militariloru, venatoriloru si terraniloru; de aci si *ocriatu* = *ocreatus*, provedutu, incalciatu cu *ocrie*: *militari bene ocriati*; *ocriatii Achivi*.

* OCRIATU, -a, adj. part. ocreatus, incalciaatu cu ocrie.

* OCTACORDU, -a, adj., octachordus, (ὀκτάχορδος, it. ottacordo, fr. octacorde); care are optu corde sau tonuri: psalteriu octacordu.

* OCTAEDRICU, -a, adj., (fr. octaédrique, it. ottaedrico); relativu la octaedru: forme octaedrice.

* OCTAEDRIFORME si octaedriformu, -a, adj., (fr. octaédrique); care are parentia de octaedru.

* OCTAEDRU, s. m., octaedrus, (it. ottaedro, fr. octaèdre, — d'in ὀκτώ = optu, si ἔδρα = base), proprie adj., care are optu basi sau facie, leuatu inse ca s. m., figura solida cu optu facie: octaedru regulatu, octaedru cu basi cadrate.

* OCTANDRIA, s. f., vedi octandru.

* OCTANDRU, -a, adj., (fr. octandre, d'in ὀκτώ = optu, si ἀνίρ-ἀνδρός, barbata), vorbindu de plante cari au optu stamine in fia-care floare: florile octandre sunt in mare numeru; — de aci: octandriu, care are caracterie de octandru, leuatu de regula ca s. f., octandria (subintell. classe), classe de plante octandre.

* OCTAMETRU, -a, adj. s., octameter, (ὀκτάμετρος), care coprende optu metre, vorbindu de versuri, care coprendu optu petiore.

* OCTANGULARE, si octangulare, -a, adj., octangularis, (it. ottangolare), relativu la octangulu care are optu anghiuri sau optu lateri.

OCTANGULU si octangulu, -a, adj. s., octangulus, (it. ottangolo); care are optu anghiuri, — leuatu de regula ca s. m. reale, unu octangulu = figura geometrica cu optu anghiuri.

* OCTANTE, s. m., octans, (fr. octant), a opt'a parte d'in ceva, si in specie a opt'a parte d'in ceru = 45°; de aci, instrumentu nauticu sau astronomicu, cu care se mesura altitudinea marei.

* OCTANTHERU, -a, adj., (fr. octanthère), care are optu anthere: flore octanthera.

* OCTANU, -a, adj., (fr. octane), care vine a opt'a dí, vorbindu de morbi in-

termittenti si periodici: febre octana.

* OCTASTYLU si octastulu, -a, adj., octastylus, (ὀκτάστυλος), care are optu styli sau colonne.

OCTAVA, s. f., vedi octavu.

OCTAVANU, -a, adj., octavannus; care face parte d'in octav'a = a opt'a classe, ordine, ceta, etc.: octavannii d'in lyceulu nostru; octavannii d'in una armata sunt militarii d'in allu optule regimentu, de esemplu; la anticii Romani octavannii erau militarii d'in a opt'a legione.

OCTAVARIU, -a, adj., octavarius; relativu la octav'a = a opt'a parte; — s. m., personale, octavariu, care accepe octav'a parte d'in ceva; s. m. reale, spatiu de optu dille consecutive, mai vertosu dupo una serbatore, dille in cari se facu rogationi in onorea sântului a cui e serbatorea; carte basericesca ce coprende servitiulu liturgicu dupo octave, (compara si it. ottavario, fr. octavaire).

OCTAVU, -a, adj., octavus; allu optule, care vine in ordine dupo sépte altii: octav'a parte, octavulu regimentu; octav'a ora; — s. f., octava; a) in ganere, a opt'a parte; b) in specie, α) a opt'a ora; β) a opt'a dí ce vine inainte de una serbatore sau dupo acea serbatore; γ) spatiu de optu dille ce precedu sau succedu unei serbatore: liturgi'a octavei, serbatorile d'in octava, a celebrá octav'a; δ) stantia de optu versuri d'in cari primulu consona la fine cu tertiulu si cintula, éro secundulu cu cartulu si sestulu, si celle doue ultime impreuna: poem'a epica a lui Tasso e scrisa in octave; ε) voce, tonu distante de altulu cu optu tonuri continuate; ζ) intervallu musicale de optu grade coprendendu cinci tonuri si doue semitonuri diatonice: octava justa, in opp. cu: octava diminuta sau octava augmentata; — s. m. octavu: colla in octavu; formatulu se fia octavu; (compara si it. ottavo-a, fr. octave).

OCTENNE, adj., octennis, (it. ottenne), de optu anni: copille octenni.

OCTIMU = optimu = octavu; s. f., octima = a opta parte.

OCTINGENARIU, -a, adj., octingennarius, care coprende optu cente: cete

octingenarie; in America sunt arbori octingenari, de optu cente de anni.

OCTINGENTESIMU, -a, adj., *octingentesimus*, care vine in ordine dupo 799, allu optu centele : *octingentisim'a parte*.

OCTINGENU, -a, adj., de regula in pl. *octingeni-e. octingeni*, câte optu cente.

OCTIPEDE, adj., *octipes*; care are *octu* sau optu *pedi* = petiore; vedi si *octopede*.

OCTIRE = *optire*, v., vedi *octuplare*.

OCTOBRE, (mai pueinu bene *octombre*) s. m., *october*, (it. *ottobre*, isp. *octubro*, port. *outoubro*, fr. *octobre*); d'in *octu* = optu, allu diecele mese d'in annulu civile, asiá nomitu pentru co in vechiulu calendariu allu Romaniloru erá allu optule d'in annulu inceputu atunci cu Martiu : *in Octobre, in mesele lui Octobre; Octobre e mese de tomna; d'in Octobre peno in Decembre*.

OCTOCENTESIMU, -a, adj., *octocentesimus*, vedi *octingentisimu*.

* **OCTOCERU**, -a, adj., (fr. *octocère*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *κέρας* = cornu), care are patru parechie de cornutie, vorbindu de certe insecte, s. f. pl., *octocere*, familia de cephalopodi.

* **OCTOCORNU**, -a, adj., (fr. *octocorne*), care are optu corne.

* **OCTOCORDU**, -a, adj. s., vedi *octacordu*.

* **OCTOCOSTU**, -a, adj., (fr. *octocosté*), care are optu coste proeminenti.

* **OCTODACTYLU**, -a, adj., (fr. *octodactyle*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *δάκτυλος* = digitu) care are optu degite.

OCTODECIMALE, adj., (fr. *octodécimal*) relativu la *octodecimu* : *cristalle octodecimali*, cu 18 facie.

OCTODECIMU, -a, adj., *octavus-decimus*, (it. *ottodocimo*, fr. *dix-huitième*), care vine in ordine dupo 17, allu optu-spre-diecele : *octodecim'a parte*.

OCTODENTE, adj., (fr. *octodenté*), care are optu denti : *animali octodenti*.

OCTOECHU, (dupo pron. neogreca *octoichu*), s. m., (fr. *octoèque*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *ἦχος* = sonu, tonu, voce), carte ecclesiastica ce coprende tropariele si alte rogationi, cantate pre celle optu voci sau tonuri.

* **OCTOFASCIU**, -a, adj., (fr. *octofascié*), care are *optu fascie*, sau verge colorate.

* **OCTOFIDU**, -a, adj., (fr. *octofide*, d'in *octo* = octu, si *fidus* d'in *findere* = despicare); care are optu fissure sau despiculture.

OCTOFORU, -a, adj., (fr. *octofore* d'in *octo* = octu si *forare* = gaurire), care are optu gaurelle.

OCTOGAMU, -a, adj. s., *octagamus*, (fr. *octogame*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *γάμος* = nunta), care a facutu optu nunte, care s'a insoratusau maritatu de 8 ori.

OCTOGENARIU, -a, adj., *octogenarius*, (fr. *octogénaire*), relativu la *octogenu*, care coprende optudieci, si in sprcie, care are optudieci de anni : *arbori octogenari*; si ca subst. *unu octogenariu, una octogenaria*, persona de optudieci de anni.

OCTOGENU, -a, adj., leuatu de regula in pl. *octogeni-e, octogeni*, câte optudieci.

OCTOGESIMU, -a, adj., *octogesimus*; care vine in ordine dupo 79, allu optu-diecile : *octogesim'a parte*.

* **OCTOGONU**, -a, adj. s., *octogonus*, (fr. *octogone*, it. *ottogono*); care are *optu ânghiuri*, (d'in *ὀκτώ* = octu, si *γωνία* = ânghiu); vedi si *octanglu*.

* **OCTOGYNIA**, s. f., vedi *octogyniu*.

* **OCTOGYNIU**, -a, adj. s., (fr. *octogynie*), relativu la *octogynu*, leuatu de regula ca s. f. reale, *octogynia*, (subint. *ordine*), ordine de plante alle caroru flori sunt *octogyne*.

* **OCTOGYNU**, -a, adj., (fr. *octogyne*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *γυνή* = femina), care are de optu ori organulu femininu, vorbindu de plante, cari au *optu pistille* : *flore octogyna*.

* **OCTOJUGE**, adj., *octojugis*; care are optu la jugu, cu optu injugati.

* **OCTOLEPIDU**, -a, adj., (fr. *octolévide*, d'in *ὀκτώ* = octu, si *λέπις* = scama, soldiu), care are optu scame.

OCTOMACULU, -a, adj., (fr. *octomaculé*), care are *optu macule*.

OCTONARIU, -a, adj., *octonarius*, (fr. *octonaire*), care coprende *octu* = optu : *numeru octonariu*.

OCTONU, -a, adj., lenatu de regula in pl. *octoni*, -e, **octoni**, câte optu; — *octona*, s. f., ceva formatu d'iu optu assemini lucruri : *una octona de camesie*.

OCTOPENNE si *octopenna*, -a, adj., (fr. *octopenné*); care are optu penne, in coda, de esemplu.

OCTOPETALU, -a, adj., (fr. *octopétale*), care are optu petale : *corolle octopetale*.

OCTOPHORU, s. m., *octophoron*, (ὀκτώφορον, fr. *octophore*), lectica portata de optu servi.

* **OCTOPHYLLU** sau *octofolium*, -a, adj., (fr. *octophylle*), care are optu foliore : *frundie octophylle*.

OCTOPUNTU, -a, adj., (fr. *octopontué*), care are optu puncte colorate.

OCTORADIU, -a, adj., (fr. *octoradié*), care are optu radie.

* **OCTOSEPALU**, -a, adj., (fr. *octosépale*), care are optu sepale.

* **OCTOSTEMONE**, adj., (fr. *octostémone*), care ere optu stamine.

* **OCTOSTYLU** si *octostylus*, -a, adj. s., vedi *octastylus*.

OCTOSYLLABU, -a, adj., *octosyllabus*; care are optu syllabe : *versuri octosyllabe*; si s. m., *unum octosyllabum*, unu versu de optu syllabe.

* **OCTOTOPU**, s. m., pl. -i, *octotopus*, de regula in pl. *octotopi*, *octotopi*, (ὀκτώ τοποι), ca terminu de astrologia sau astronomia, delle optu regioni alle cerului coprense intre celle patru regiuni principali.

OCTU si *optu*, adj. s., *octo*, (it. *otto*, isp. *ocho*, port. *oito*, prov. *oit* si *ueit*, fr. *huit*); numeru cardinal 7+1=8 : *octu omeni*, *octu femine*; *octuspredice omeni*, *octudieci de calli*; *octucente de ouă*, *octu milli de armati*, *octudieci de milli*, *octu cente de milli*, *octu millioni*; *octu si cu octu facu séssepredice*; de *octu ori octu sunt séssepredice si patru*.

OCTUPLARE, v., si :

OCTUPLICARE, v., *octuplicare*, (compara si fr. *octupler*); a face de optu ori mai mare, a repeti de optu ori.

OCTUPLICATIONE, s. f., *octuplicatione*; actiune de *octuplicare*.

OCTUPLICATU, -a, part. sup. subst., d'iu *octuplicare*, *octuplicatus*.

OCTUPLU, -a, adj., *octuplus*, (fr. *octuple*, it. *ottuplo*); de optu ori atâtu, de optu ori mai multu.

OCTUSSE, s. m., *octussis*; optu assi.

OCULARIARIU, -a, adj., *oculariarius*; relativu la *oculus* = *oculus*.

1 **OCULARE**, v., *oculare*, (compara si fr. *oculer*), 1. a dá *oculus*, a face se védia; 2. metaforice, a luminá, a face se védia cu oclii mentei, a deschide oclii cuiva; 3. a si arruncá *oculus*, a pune *oculus*, a lená la *oculus*, etc.; vedi *oculare*; 4. a altu; vedi si *oculus*.

2 **OCULARE**, adj. si :

OCULARIU, -a, adj. s., *ocularis* si *ocularius*, (contr. *oclaris*; vedi *oclarium*, compara si it. *oculare*, fr. *oculaire*); relativu la *oculus* = *oculus*, de *oculus* : *marturu oculare*, *marturi oculari*, *nervu oculariu*; *medicu oculariu*, si abs. *unum oculariu*; — s. reale, a) f. *oculare-a* si m. *oculariu*, remediu de oclii; b) f. *oculare-a* (subintell. *lente*, si m. *ocularindu* subintell. *vitru*), *lente* sau *vitru* d'iu unu *ocularu*, la care si applica observatorinulu *oculus* : *oculare dioptrica* = *oculariu dioptricu*, *oculari composite* = *ocularie composite*.

OCULATA, s. f., *oculata*; proprie femin. d'iu part. *oculatu*, una specia de pesci; vedi si *ocularu*.

OCULATIONE, s. f., *oculatio*, (fr. *oculation*), actiune de *oculare* : *oculationea unai surcellu*.

OCULATU, -a, adj. part., *oculatus*, (compara si fr. *oculé*, it. *oculato*) : *oculato eode alle panoniloru*; *oculatu* = cu ageru vedere; *oculatii boi*, cu mari oclii.

OCULISTICU, -a, adj. s., (it. *oculistico-a*), relativu la *oculista* : *arte oculistica*, si absol. *oculistica*; arte a *oculistului*.

OCULISTU, s. m., (it. *oculista*, fr. *oculiste*); celu ce se ocupa in speciale cu tractarea morbiloru de *oculus*.

OCULU, s. m., pl. -i, *oculus* = *oculus*; vedi *oculus*.

† **OCY-**, (d'iu grec. *ὀξύς* = rapidu, usioru de petiore), intra in composite

scientifică ca : *ocydromu*, -a, adj., *ocydromus*, (ὠκύδρομος, d'in δρόμος = cursu, fuga), care curre rapide, și de aci ca subst., *ocydromu*, a) nome de căne, b) genu de insecte coleoptere; *ocypetu*, -a, adj., (*ocypète*, d'in πέτασθαι = sborare), care sbora rapide; ca subst. m., genu de insecte; *ocypode*, adj. s., (fr. *ocypode*, d'in ποῦς-ποδός = pede), rapidu sau ageru de petiore; ca s. m., genu de crustacie decapodi; *ocypertu*, -a, adj. s., (fr. *ocypère*, d'in πτερόν = aripa), care are aripe rapide; s. m., genu de insecte diptere; de aci și : *ocypertiu*, -a, adj. s., (fr. *ocyperté*), care sémena cu unu *ocypertu*, de unde : s. f. pl., *ocypertie*, sectione de insecte care are de tipu genulu *ocypertu*.

* ODA, s. f., ode, (ὠδή, it. ode și oda, fr. ode); 1. la antichi, cantu, canticu, verice poema lyrica, destinata a se cantá, caracteriu prin care se distingea de *elegia* : *odele eroice alle lui Pindaru*; 2. la moderni, poema de genu lyricu, in care poetulu cu imagini viue și gratiose espreme celle mai intime sentimente alle sufletulu seu : *oda religiosa, ode morali, ode anacreontice = ode bacchice și erotice; odele celle mai inalte sunt celle cari celebra divinitatea*.

* ODALISCA, s. f., (it. odalisca, fr. odalisque, d'in turc. odá = camera); muliere in servitiulu sororiloru, filioloru și mulieriloru sultanulu; și muliere destinata la placerile sultanulu : *imaginationes poetiloru a datu odaliscoloru formosetia fermecatoria; parte mare d'in odalisce sunt georgiane sau circassiane*.

* ODARIARIU, s. m., odariarius; care invétia a cantá ode, a cantá in genere.

* ODARIU, pl.-e, odarium, (ὠδάριον), canticu, mica oda.

* ODEFACERE, v., vedi *olefacere*.

†† ODERE, v., (edere =) odisse, forma primitiva, d'in care derivatele : *odiu, odiare, odiosu, odire*, etc.

* ODEU și odeone, s. m., odeum, (ὠδεῖον, it. odeo, fr. odéon, d'in ὠδή = oda); edificiu in care se facu probe de music'a ce are se se cante la theatru; edificiu unde musicii și poetii și producu

compositionile loru, edificiu unde se recita poemate și se canta musica : *la greci odeulu erá și unu theatru mai micu de regula a laturi cu theatruleu cellu mare*.

* ODIABILE și odibile, adj., odibilis, (it. odibile și odiable), demnu de odii.

* ODIARE, v., odiare, (it. odiare); vedi *odire*.

* ODIOSITATE, s. f., (it. odiosità, fr. odiosité); calitate, statu și fapta de odiosu.

* ODIOSU, -a, adj., odiosus, (it. odioso, fr. odieux); plenu de odii, care attitia, provoca odii : uritosu, gretiosu, revoltatoriu, nesufferitu, indignatoriu, etc. : *odiosi limbati; odiosa vitia de omeni; ce odiosa și amara viétia! odiosu despotismu; tote comparationile sunt odiose; — și cu sensulu de cellu care uresce, nutresce ura*.

* ODIRE, v., odisse; a portá odii, a urí; — popul. urire pote fi in locu de orire, transformatu d'in odire, cumu și in limb'a classica chiaru in locu de odere se dice și olere; vedi acestu coventu.

ODIU, s. m., odium, (it. odio), meniá invecita, passione ce face se voliésca și se dorésca cineva reu altui-a, ura, (vedi și odire) : *d'in odii dederu mortei pre justulu justiloru; fora meniá și odii; odii mare, neimpacatu. invecitatu; a attitiá la odii pre frati, pre cetatiani; a face ceva in odiulu cuiva; covente plene de odii; a și attrage odiulu lumé; de odiulu vostru am se lieu lumea in capu; — prin metafore, totu ce e neplacutu, uritu, uritosu, gretiosu, revoltatoriu, indignatoriu.*

† ODONTE-, (d'in gr. ὀδόντ-ὀδόντος = dente), applicatu in composite scientifică ca : *odontagogu*, s. m., (fr. odontagogue, d'in ἄγωγή = tragere), instrumentu de scossu denti, masselle; *odontagra*, s. f., (fr. odontagre, d'in ἄγρα = prensura, appucatura), dorere de denti reumatismale; *odontalgia*, s. f., (fr. odontalgie, it. odontalgia, d'in ἄλγος = dorere), dorere de denti adesea insocita și de inflatura a falciloru; de aci : *odontalgicu*, -a, adj., (it. odontalgico, fr. odontalgique), relativu la *odontalgia* : *remedie odontalgice; odon-*

tiase, s. f., (fr. *odontiase*), fenomenă ce insociescu essirea dentiloru la pranci; *odontogenia*, s. f., (fr. *odontogenie*), generatione a dentiloru, parte a physiologiei ce are de obiectu inodulu de dezvoltare a dentiloru; *odontographia*, s. f., (fr. *odontographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descriptione a dentiloru; *odontoide*, adj., (fr. *odontoïde*, d'in *αἶδος* = forma), care are forma de dente : *apophyse odontoide*; *odontolithu*, s. m., (fr. *odontolithe*, d'in *λίθος* = petra), a) pétra ce se formédia la basea dentiloru; b) specia de pétra provenita d'in osse fossili si mai vertosu d'in denti de animal; de aci si : *odontolithiase*, s. f., (fr. *odontolithiase*), formatione de *odontolithu* la denti; *odontologia*, s. f., (fr. *odontologie*), tractatu asupr'a dentiloru; de aci si *odontologicu*, -a, adj., relativu la *odontologia*; *odontorhamphu*, -a, adj. s., (fr. *odontorhamphe*, d'in *ὀστρον* = rostru), care are mandiblele rostrului munit cu denti; de aci s. f. pl., *odontorhamphete*, familia de passeri; *odontorhizu*-a, adj., (odontorhize, d'in *ρίζα* = radecina), care are radecine ca dentii; *odontorrhagia*, s. f., (fr. *odontorrhagie*, d'in *ῥαγίω* = a se rupe si curge), seursore de sange d'in alveolii dentiloru scossi; *odontotechnia*, s. f., (odontotechnie, d'in *τέχνη* = arte), arte a dentistului; *odontotrimma*, s. f., (fr. *odontotrimme*, d'in *θρίμμα* = pulbere), pulbere de frecatu si curatu dentii.

* ODORABILE, adj., (it. *odorabile*, fr. *odorable*), ce se póte *odorare*.

* ODORAMĒ, s. pl. *odoramin* : *odoramen*, si :

* ODORAMENTU, pl.-e, *odoramentum*, (it. *odoramento*), actione de *odorare*, déro mai vertosu, mediu de *odorare* : profumu, aroma, odore, unsoare, etc. : *a pune odoramente in cina*.

* ODORANTE, adj. part. pres., *odorans*; care *odora* : *flori odoranti*, *unsoare odorante*.

* ODORANTIA, s. f., (it. *odorance*); calitate de *odorante*, cumu si ceva *odoratoriu*.

* ODORARE, v., *odorare* si *odorari*, (it. *odorare*, fr. *odorar*); 1. a dá odore,

a provedé cu odore. a *myrosá*; in specie, *odore bona* : a *odorá vinulu*, *mierrea*, *bucatele*; de aci *odoratu*, si cu sensulu de cellu ce are sau da odore, *odoriferu* : *odoratulu cedru*, *odorate flori*; 2. a dá odore = a respandí, a avé odore bona sau rea : *sunt si flori cari nu odora*; *gur'a vostra odora cépa*, sau mai bene : *odora a cépa*; *nu potu sufferi pre celli caroru odora nasulu*; 3. a leuá sau senti odore : a *odorá flori*, a *odorá bucatele ce li se punu dinainte*; 4. a urmá = a urmá cu *odoratulu*, a *ulmecá*; 5. metatorice, a) a dá indicie : *faci'a lui nu mi odora nemica assecuratoriu*; b) a senti, allá, mai vertosu ceva secretu : *nu poti ascunde de ellu nemica*, *co-ci odora si ce cogiti in mentea tea*; c) a *ulmá* numai, a gustá, a leuá ceva connoscientia, una tinctura de scientia : *oti odoratu si voi filosofi'a*, *filologi'a*.

* ODORARIU, -a, adj. s., *odorarius*; relativu la odore sau la *odorare*; ca subst. personale, cellu ce prepara sau vende odori.

* ODORATIONE, s. f., *odoratio*, (it. *odorazione*, fr. *odoration*); actione de *odorare* : *odorationca camereloru cu profume*; *odorationea floriloru cu nasulu*.

* ODORATIVU, -a, adj., *odorativus*, (it. *odorativo*), aptu a *odorare* : *facultatea odorativa a civiloru*; *sentie forte odorative*, *fibre neodorative*.

* ODORATU, -a, part. sup. subst. d'in *odorare*, *odoratus*, (it. *odorato*, fr. *odoré*, si *odorat*); 1. ca part. *peru odorata*; 2. ca sup., *essentie de odoratu*; 3. ca subst. abstr., a) in genere, *odoratula vinului*, *vestimenteloru*; *odoratula floriloru cu nasulu*; b) facultatea de a *odorare* sau *olfacere* : *cânele are odoratu ageru*; *nu e sensu mai voluptariu cu odoratulu*; *a perde odoratulu*; *sunt omeni, d'in nascere fora odoratu*.

* ODORE, s. f., *odor*, (it. *odore*, fr. *odeur*), sensatione produsa de emanationile certoru corpuri asupr'a sensului ce are de organu nasulu, asiá nomitulu *myrosu* ce sentimu cu nasulu, 1. in genere : *odore de ceva arsu*; *a trage pre nasu odorea unui ce*; *sunt si flori fora odore*; *ap'a bona de beutu n'are neci*

sapores neci odore; odore de mucedu; sunt omeni ce nu sentu odorile; 2. in specie, a) care place nasului, odore bona: odorea rosei, viorelei, suavea odore a floriloru; b) care nu place nasului, odorea rea = putore: odore de cadaveru, odorea de mortacina; gravea odore a gurei, a carnei imputita; 3. metaforice, a) ceva odoratu, corpu, substantia cu bona odore: odori pentru capu, pentru vestimente, pentru beutare, pentru mancari; odorile campului sunt florile; b) indiciu, presagiu, pregustu, presentimentu; connoſcentia vaga, notione preliminară, etc. vedi si odore.

* ODORIFERU, -a, adj., odorifer, (it. odorifero, fr. odorifère); care da, respande odore, una odore in genere, bona odore in specie: odorifere flori.

* ODORIFICU, -a, adj., (it. odorifico, fr. odorifique), care face, produce odore: plante odorifice.

* ODORINU, -a, adj., s., (it. odorino, fr. odorine), proprie adj. de odore, leuatu inse ca subs. reale f., odorina, a) in genere, deminutiv d'in odore; b) base chymica trassa d'in unu oliu animale, nomita asiá d'in caus'a nesufferitei putore ce are.

* ODOROSU, -a, adj., (it. odoroso), plenu de odore, de bona odore, a nune: odorose aure, vinu odorosu, peri odorosi, vestimente odorose.

* ODORU, -a, adj., odorus; care are odore, fia bona sau rea, in opp. cu: neodoru = inodoru, fora odore: odor'a myrra, odorii capri.

OE, oeritu, etc., vedi: oue, oueritu.

OF, interj., vedi oh.

* OFFA, s. f., offa, (it. offa); 1. buccata, buccatella de imbuccatu, de mancatu, si, in specie, buccatella de coca rotunda, gallusca, perisiora, etc.: a aruncá una offa cânelui; zéma cu offe; 2. prin estensione buccata, massa, grunđiu: offa de carne.

* OFFARIU, -a, adj. s., offarius; care face sau prepara offe.

* OFFELLA, s. f., ofella si offella, deminutiv d'in offa.

* OFFENDENTE, part. adj., offendens, (it. offendente); care offende: a per-

doná celloru offendenti, ca se ne perdone celli offensi pre noi.

* OFFENDERE, offensi si offensei, offensu. v., offendere, (it. offendere, fr. offendre si offenser; vedi si offensare); a supperá, a vettemá, a dauná: prea multa lumina offende oclulu; a nu offende pre nemine cu vorbele; a offende onorea, demnitatea cuiva; déco vremu se capitámu liertare de la celli ce offendemu, se liertámu si noi pre celli ce ne offendu.

* OFFENDICLU, pl.-e, offendiculum, si:

* OFFENDIMENTU, pl.-e, offendimentum, (it. offendicolo si offendimento); ce offende sau in ce offende cineva, scandalu, etc.

* OFFENDITORIU, -toria, adj. s., offensor, (it. offenditore); vedi offensoriu.

* OFFENSA s. f., offensa, (it. offensa si offesa, fr. offense); 1. attingere suppetoria, suppetare, ura, menia, inimicia provocata: mai multa offensa de cátru gratia ti attragi, spunendu omeniloru addeverulu; 2. vettemare, calcare a unu dreptu, a unei lege civile sau morale: gravi offense addusse pudorei, moralei, religionei, addeverului; foru offensa' a lelei; 3. vettemare, suppetare, injuria patita: a si resboná cu spat'a offensa' a patita; a vitá si perdoná offensele detractoriloru si invidiosiloru; 4. statu, addusuprin offensa, neplacere, suppetare, incommoditate, menia, ura, irratione, etc.

* OFFENSACLU, pl.-e, offensaclum; ce adduce offensa.

* OFFENSARE, v., offensare, (fr. offenser); proprie intensivu, d'in offendere, asiá co offensare = offendere cu violentia, leuatu inse peno acumu numai cu acellu-asi intellesu ce are si form'a offendere: a offensá pre toti, fora a semul-tiamí neci pre sene; a offensá si revoltá pre toti; n'ai coventu se te offensi, candu ti spunu addeverulu; a offensá pre cineva in onorea sea, a l'offensá unde lu dore mai tare; prea multa lumina offensa oclii.

* OFFENSATIONE, s. f., offensatio; actione de offensare: dese offensationi de memorie.

* OFFENSATORIU, -toria, adj. s.,

offensator; care *offensa* : covente *offensatorie* pentru noi.

* **OFFENSIONE**, s. f., **offensio**, (it. **offensione**); acțiune de *offendere* : a) supăra, vettemare, ura, aversiune, etc. *a cadé in odiulu si offensionea cuiva*; b) sentimentulu ce cașiona una vettemare : dorere, ura, menia, acerbitate; c) statu de vettematu, neplăcere, suferență, amaritiuni, nevolia etc. : *mari offensionu adducu morbiu gravi*.

* **OFFENSIVU**, -a, adj., (it. **offensivo**, franc. **offensif**), aptu a *offendere* : arme *offensive*, in opp. cu : arme *defensive*, *portare offensivu*, moduri de *portare offensive*; *legamentu intre poteri offensivu si defensivu*; — ca s. f., *offensiv'a* : a *leu'a offensiv'a*.

* **OFFENSORIU**, -soria, adj. s., **offensor**, (it. **offensore**, fr. **offenseur**); care *offende* : *cu greu se pote impacá cincu cu offensorii onorei selle*; *in duelle mai adese cade offensulu de cátu offensoriulu*.

* **OFFENSU**, -a, adj. part. **offensus** : *amici offensi si instrainati*; *toti su offensi si inversionati pre densulu*; *pudorea offensa*, *addeverulu offensu*, *legea offensa cere resbonare*.

OFFERENTE, part. adj., **offerens**, (it. **offerente**, fr. **offrant**); care *offerere* : *celloru offerenti mai multu, se va adjudicá lucrulu*; *amici generosi offerenti viét'a loru pentru noi*; *muliere paupera offerente altariulu totu ce are*; subst., *unu offerente*, *una offerente*, *offerentii*.

OFFERENTIA, s. f., **offerentia**; acțiune de *offerente*; cumu si *ce se offerere*.

OFFERERE, *offerui*, *offerutu* si *offertu*, sau *oblatu*, v., si :

OFFERIRE, *offeru*, *offerii*, *offeritu*, v., **offerere**, (it. **offerere**, **offerire** si **offerire**, fr. **offrir** : — pentru forma compara si rom. *sufferire*), a aduce înainte, a pune înainte, a prezentá, dá ceva cuiva, 1. in genere : *a offeri cuiva unu daru*, *unu cupu*; *a offeri cuiva més'a si cas'a sca*, *pung'a si tote alle selle*; *se offerere bona occasione de a face ceva cuiva*; *in intensulu desertu neci unu arbore*, *neci una flore nu se offerere ocululu*; *me offeru a face cu gratuitu ce voi nu vreti a face bene remunerati*; a si face arme

d'in totu ce i se offerere; a nu offeri *obstacle*, *difficultati*; 2. in specie, a) a dá d'in generositate, d'in benevolentia, beneficentia : *a offeri scolei charte*, *biblioteca*, *instrumente pentru experiente scientifice*; *a offeri tota starea pentru fundarea unu institutu scientificu*; b) a dá d'in reconoscentia, d'in sentimentu de respectu si veneratione, mai vertosu, a aduce ca semn de reconoscentia si adoratione basericee, lui Domnedieu, a sacrificá, inchiná, etc. *ce potemu offeri lui Domnedieu mai placutu de cátu anima curata si infranta*; c) a dá pretiu, mai vertosu a dá mai multu la licitatione, si in genere, a propune, a pune la dispozițiune : *buceate s'au jacutu multe*, *déro pucini offeru pretiu bonu pre densele*; *déro n'ai unde se siadi*, *ti offeru una camera la mene*; a offeri *cuiva mân'a*.

OFFERTORIU, -toria, adj. s., **offeritor**, (it. **offeritore**); vedi : *offeritoriu* si *offerente*.

OFFERTU, -a, adj. part., **oblatus**.

OFFERTA, s. f., vedi *offertu*.

OFFERTORIU, -toria, adj. s., **offeritor**, si **offeritorium**; (d'in *offertu* de la *offerere*), care *offerere* sau serve la *offeritu* : *offeritori de adjutorie la baserica*, *la scola*, *la ospitale*; *offeritii ce s'au prezentatu a licitá*, a comperá *mosie de alle statulu*; *merci multe*, *déro pucini offeritori si comparatori*; *offeritoriu*, pl. -ie, adducerea darurilor la consecratione, parte a liturgiei in baserica crestina.

OFFERTU, -a, adj. part., **oblatus**, si **oblatus**, **donam**, **oblatio**, **conditio**, (it. **offerito-offerta**, fr. **offre**, **offrande**); 1. ca part. *lucurule pretiose offerte de credentiosi altariulu*, *vase si vestimente offerte basericee*; *primitiele offerte lui Domnedieu*; *materialile offerte pentru edificarea unei scole*; 2. ca subst. f., *offerta*, acțiune de *offerere*, si *ce se offerere* : *offer't'a facuta de maestrii romani pentru una asternere a cálliloru cu pétra e mai utile de cátu offertele facute de straini*; *offertele pentru licitatiuni de lucrari publice se se fuea in scrisu si sigillate*; *offertele benevolitoriloru pentru baserica si scola ne vinu d'in tote partile*; *offerite pentru adjutoriulu pau-*

perilorum; — *offerta* = *offertorium*, vedi *offertorium*, pl.-ie.

OFFERUMENTU, pl.-e, offerumentum; ce se *offere*, darn, si in specie sacrificiu.

OFFERUTU, -a, adj. part., oblatu, vedi *offeritu* si *offertu*.

* OFFICE, s. m., *offex*; d'in *officere*. care *office* = *impedica*.

* OFFICERE, *oheci. ohertu. v.*, *officere*, (*ob-facere*): 1. a fi paratu, a fi presente, a fi aci, inaintea ocliloru cuiva spre a i face ce vre si cere, si acésta-a de volia, de bonavolia, d'in complacere sau d'in necessitate, fia materiale, fia morale, (vedi *officiu*): 2. ca mai desu inse a face contra, a stá pedica, a impedica si de aci, a vettemá, supperá, etc. : *prea multa lumina office ocliloru*.

* OFFICIALATU, s. m., demnitate de *officiale*. in insemnarea estensa a conventului *officiale* ca substantivu.

* OFFICIALE, adj., *officialis*, (it. *officiale ufficiale*, si *uffiziale; uffiziale*; fr. *officiel*, si *officier*); de *officiu* = functione, sarcina etc., mai vertosu, sarcina publica, deregutoria, autoritate : *in ornatu officiale, adresse officiali; receptione officiale, cu formele officiali; omeni officiali; intellegere officiale, pre calle officiale; si ca adv., a serie, a tractá officiale, a vorbí officiale*; — ca sub. m. personale, *unu officiale*. a) in genere cellu investitu cu una functione, functione publica mai vertosu : *officialii politici, ai ministerieloru, prefectureloru si suppressureloru; officialii d'in cancellari'a unei societate de commerciu; officiali civili, militari, municipali*; b) in specie functionariu superiore in armata : *officiali de marina, officialii statului majore; avemu armata, déro n'avemu destulli boni officiali*: (vedi si *officiariu*).

* OFFICIALITATE, s. f. (fr. *officialité*), calitate de *officiale* : *officialitatea acellui actu*.

* OFFICIARE, v., (it. *officiare*, fr. *officier*), a face *officiu*; 1. in genere : *in lipsea primariului unulu d'in consiliarii municipali officia ca primariu peno la noua nominatione: tote rotele machinei potu officia de minune, déco*

inse un'a officia reu, machin'a incéta de a officia; 2. in specie, a face *officiu divinu* : *cu mare pompa officia metropolitulu nostru; unu singuru preutu officia la baseric'a unei commune asiá de mare*.

* OFFICIARIA (pron. *officiaria*), s. f., vedi *officiariu*.

* OFFICIARIU, -a, adj. s., *officialis*, (it. *officiale, ufficiale, uffiziale, officiere*, fr. *officiel*, si *officier*), relativu la *officiu*, in acellu-asi sensu cu allu formei *officiale*, (vedi *officiale*), leuatu inse de regula ca subst. personale, functionariu publicu; a), in genere : *officiari civili si militari; officiarulu starei civile tine registre de nascuti si morti, de casatoriti. etc., officiaru de sanetate, co nu e inco doctore medicu*; b) in specie, functionariu militariu : *officarii de infantaria, de callarime*; — de aci : α) *officiara*, muliere a *officiarulu*; β) *officiaria*, gradu, functione de *officiariu*.

* OFFICIATORIU, -toria, adj. s., care *officia*, (it. *officiatore*).

OFFICIATU, part. sup. subst., d'in *officiare*, (it. *officiato*).

* OFFICINA, s. f., *officina* (contrassu di'n *opificina*, — it. *officina*, fr. *officine*); 1. locu, edificiu, incapere de lucru a unui magestru in industria, in arte : laboratoriu, fabrica : *officina de arme, de pandiaría; officin'a calcionariului, pictoriului, tinctoriului; officine de negotiatori cu redicat'a*; 2. metaforice, fabrica, locu de lucru in genere : *officina de poeti, de oratori. etc., scola, officina de functionari*.

* OFFICINALE, adj., (it. *officinale*), relativu la *officina*, de *officina*, si in specie, de *officin'a pharmaceutica*, de *pharmacia* : *plante officinali, preparate officinali*.

* OFFICINATORIU, -toria, adj. s., care tine, are *officina*, magestru, maiestru.

* OFFICIOSITATE, s. f., *officiositas*, (it. *officiosità*, fr. *officieuseté*, si *officiosité*); calitate si fapta de *officiosu* : *omu cu multa officiositate in tota portarea seu; mi s'a ingretiosiatu de officiositate telle affectate si facticie*.

* OFFICIOSU, -a, adj., *officiosus*, (it. *officioso*, fr. *officieux*): plenu de *officiu*

sau de *officie*, paratu si promptu a face placere ori-cui si in ori-ce impregiurare, bonu si politu cu totii si lotu de a un'a indetoritoriu, gratiosu : *officiosi amici*, unu omu bene crescutu e *officiosu cotra toti*, *officiosu cotra amici*, *officiosu cotra connoscuti si neconnoscuti*; *diligentia officiosa*, *attentione officiosa* : *mentione officiosa*.

* **OFFICIU**, pl.-e, **officium**, (it. **ufficio** si **offizio**, fr. **office**); d'in *officere*, ce se astépta de la cineva se facea, servitiu, indetorire d'in libera volia sau d'in necessitate, fia esterna (physica, materiale), fia interna (morale), 1. d'in libera volia, servitiu, indetorire, adjutoriu, placere, bene, bonetate, gratia, favore, onore etc., a), in genere : *officie impromutate intre boni amici*, *officiele ce si facu unii altoru-a vecinii boni*; *bonele officie facu bonii amici* : nu e genu de omeni mai uritosu de câtu celli ce ti scotu ochii cu officiele ce ti au facutu; *co-ci acellu-a cui s'au facutu officiele e detoriu se le tina mente, ero nu cellu ce le a facutu, se i le adduca a mente*; b) in specie, actu de considerare, de stima, de respectu : *attentione*, *salutare*, *visita*, *inchinatione*, *politetia*, etc.; 2. d'in necessitate esterna sau interna : *obligatione*, *detoria*, *sarcina*, etc., a) in genere : *officie morali*, *officie sociali*, *officie de bona covenientia*, *officie cotra Domnedieu*, *officie cotra omeni*, *officie cotra sen ensusi*; nu e momentu in victi'a nostra, in care se nu avemu a impleni unu officiu; — in sensu si mai estensu si de animali, ba chiaru si despre lucruri, functione, etc. : *cânii facu officiu de custodi ai caseloru si turmeloru*; *asinulu fece leului officiu de buccinu*; *corpulu se si facea officiuu seu*, cumu si mentea implenesce *officiulu seu*; *fiacare membru allu corpului are officiuu seu*, precumu *fiacare cuiu in ura machina e destinatu a face unu officiu*; b) in specie, a) servitiu publicu, sarcina publica, functione a statului, magistratura, deregutoria, ramu de servitiu publicu : *officie civili*, *militari*, *administrative*; *officiu judeciariu*; *officiu in ministeriu*, in *administrationea unui*

judeciu, in *armata*; *officiulu judecelui*, *ministrului*, *primariului*; *officiele celle mai lucrative*; ce *officiu are acestu omu?* de aci si cu sensu concretu de : a) personele ensesi ce implenescu officiele, totulu personeloru intr'unu ramu de servitiu publicu : *officiulu centrale*, a *trage precineva la officiu*; b) locu unde functionedia, *cancellaria*, *tribunariu*, etc. : in *officiulu curtei de appellatione*, c) ad-dressa, nota d'in partea unui *officiu publicu*, mai vertosu cotra subordinati : *officiulu domnescu*, *officie alle ministeriului de interne cotra prefecti*; c) in sfera basericesca, *officiu divinu* = absol. *officiu* = *servitiu divinu*, liturgia sau ori-ce alta functione sacra ce se face de preuti in baserica sau si afora d'in baserica : *officiu funcbre*: *officiu de sera*, *de demanctia*, *de nopte*, *de mediulu noptii*; unui *santu martyru*; — *santulu officiu* = *incisionea in baserica catholica*; *congregationea santului officiu*.

* **OFFUNDERE**, *offunsi* si *offunsei*, *offunsu* si *offusu*, v., **offundere**, (*ob-fundere*); a funde sau versa preste, a reversa asupra, si de aci, a respande, a inundá, a innecá.

* **OFFUSCANTE**, adj. part pres., **offuscans**, (it. **offuscante**), care *offusca*.

* **OFFUSCARE**, v., **offuscare**, (it. **offuscare**, fr. **offusquer**); a intunericá; a face se pérda d'in splendorea, d'in poterea, d'in valórea sea.

* **OFFUSCATIONE**, s. f., **offuscatio**, (it. **offuscazione**), *actione de offuscare*.

* **OFFUSCATORIU**, -*toriu*, adj. s., **effuscator**; care *offusca*.

* **OFFUSCATU**, -*a*, part. sup. subst., **offuscatus**.

OFTARE, -*edia*, v., **suspisare**, **gemere**, **dolere**, **merere**, **desiderare**; a suspiná, a gume, a scote profunde *ofturi*, a scote *of* d'in peptulu seu; a senti dorere, si in specie, dorere de suffiletu, doru si focu in ánima : *mare doru si focu ai*, *de ora ce oftedi continuu*; *oftedi diu'a*, *oftedi noptea*, *oftedi chiaru in somnu*; *copillulu intercatu oftedia de dorulu titici*; nu mai *oftá*, *co ai se oftiedi de utátu oftatu*; a *oftá filii seu dupo filii perduti in florea ctatei*; — formatu

d'in interj. *of* = *oh*, sau pote d'in *optare* = *dorire*, ca si *oftica* d'in *optica* = *epitica* = *ectica*. *M.*

OFTATU, -a, part. sup. subst., d'in *oftare*: ca subst., *suspirium*, *gemitus*: *ce ti folosescu oftatele aceste-a? cu oftatulu nu indupleci mortea se ti redè ce ti a rapitu*. *M.*

OFTATURA, s. f., *suspirium*, *sin-gultus*, *gemitus*; d'in *oftare*: *cu oftatur-ele telle ai se ofticedi*. *M.*

OFTICA, s. f., *hectica febris*, *phthisis*; morbu bene conosciutu; — vedi si *ectica*; cumu si *oftare*.

OFTICARE, *ofticu* si *ofticediu*, v., 1. ca intr., in *hecticam febrim* vel *phthisim incidere*; a capitá *oftica*, a cadé in morbu de *oftica*: *are se oftice de atâte amaritioni*; a *ofticatu bietulu omu de atâte ânima rea*; 2. ca trans., *phthisi afflicere*; *ægritudine*, *dolore afflicere* = a face pre cineva se capite *oftica*, si fig., a adapá cu amaritioni, a supperá reu: *amarulu victiei au ofticatu pre bietulu crestinu*; *cu atâte supperari aveti se me ofticati*; *cu reutatea tea ai oftica si pre omulu cellu mai tare de peptu*.

OFTICOSU, -a, adj., *hectica febris*, *phthisi laborans*, *implicitus*, (compara si fr. *étique*, it. *etico*; vedi si *oftica*); cadutu in *oftica*, care suflere de *ofticu*: *juni ofticosi si fora venitoriu*; — prin estensione si metafore, *maelentus*, *strigosus* = forte *maerit* si *debile*, lipsitu de veri-ce carne, putere, vigore: *de unde ai comperatu ofticosii acesti-u de calli?*

OFTU, s. m., pl.-ri *suspirium*, *gemitus*, *desiderium*, *ægritudo*, *dolor*; d'in *oftare*, *oftatu*, *oftatura*, actu de *oftare*, déro, mai vertosu, sentimentulu ce casiona *oftarea*, dorulu, foculu ce arde ânim'a cuiva pentru lipsea sau perderea unui ce caru si dilectu: *a capitatu oftula ânima in câtu bietulu omu are se ofticedie*. *M.*

OH si *of*, *o*, interj., *oh*, (it. *oh* si *ohi*, fr. *oh*), espremenu dorere corporale sau suflatesca, mai allessu inse suflatesca: doru, doru mare, focu la ânima: *of! si éro of! striga diu'a si noptea*; — vedi si *oftare*; câtu pentru commutarea lui *h* cu *f*, ea e forte vechia, asiá scinu

co, in locu de *hædus* = *edu*, se dicea si *fædus*, in locu de *fabu* si *haba*. *M.*

OITIA, etc., vedi *ouitia*.

OIU = *voiu* sau *voliu* = *volo*, vulg. 1. pers. singulare de la presentele indicativului d'in verbulu *volire*, leuatu ca aussiliarin pentru formarea fiitoriului: *oiu face*, *oiu dice*, *oiu vedè*, etc., vedi *volire*.

OLA, *olanu*, etc., vedi: *olla*, *olanu*, etc.

OLEFACERE, v., vedi *olfacere*.

OLEIOSU, *oleiu*, etc., vedi: *obiosu*, *oliu*, etc.

* **OLERACIU**, -a, adj. s., *oleraceus* (fr. *oléracé*), care sémena cu *olerile*, (vedi *olu*), care serve ca alimentu: *plante oleracie*; — s. f. pl., *oleracie*, familia de plante.

* **OLERARE**, v., *olerare*; a plantá cu *oleri*, a cultivá *oleri*, (vedi *olu*).

* **OLERARIU**, s. m., reale, *olerarium*; locu plantatu cu *oleri*, gradina de *oleri*, (vedi *olu*).

* **OLERATORIU**, -toria, adj. s., *olerator*; care *olera*, care cultiva sau vende *oleri*, (vedi *olu*).

* **OLENTE**, adj. part., *olens*; care *ole*, are *odore*: *plante grave olenti*.

* **OLENTIA**, s. f., *olentia*; calitate de *olente*: *suave olentia de santitate*.

* **OLENTICU**, -a, adj., *olenticus*; care *ole*, care respande *odore*. (vedi *olente*), si in specie rea *odore*. *putore*: *locuri olentice*, si absol. *olentice*, = *olentica*; de aci si:

* **OLENTICETU**, s. m., *olenticetum*; locu *olenticu*, putorosu, unde sunt depuse sau se depunu putori.

* **OLERE**, *olui*. *olutu* si *oltu* sau *ultu*, v., 1. *olere* = a dá sau a avé *odore*, a respande *odore*. a) proprie a) fora obiectu: *ap'a bona de beutu nu ole*; *a ole bene sau reu*, *ce greu ole acestu vasu*; 3) cu obiectu in acc.: *a ole eroeu*, *unso-re*, *céra*, *smyrna*; 7) cu obiectu construitu cu *a*: *vasulu ole a vinu*; 8) cu obiectu construitu cu *de*: *ole de nardu*, *de alliu*; b) metaforice, a) a dá se se intellega, se se connosca, a trade, a dá pre fascia: *form'a coventului ole a strai-ivi*; *olcti a invetiati si filosofi*; *asemini*

covente *olu a copillu cu casiu la gura*; β) a se comsoce, aflá, vedé, observá dupo *odore*, si in genere, a se intellege, vedé etc. — D'in acesta radecina se conserva multime de derivate popularie: *olma* sau *ulma*, *urma*, *olmare*, *ulmare*, *urmare* etc. *olmecare* sau *ulmecare*; déro coventulu s'a dissu si cu *d* in locu de *l*: *odere* in locu de *olere*, cumu appare d'in derivatele: *odore*, *odorare*, *odoru*, etc.; ba inco unele si acelle-asi forme occurru, chiaru in limb'a latina, si cu *d* si cu *l*, asiá chiaru **olor** = **odor**; — 2. compara si grec. ὄζειν = *olere*, ὀσμή = *odore* etc.; — 2. **olere** si **olescere** (affine cu *olere* = *nutrire*, *creștere*), a creșce, a se mari, a se desvoltá etc., si trans. a creșce, educá, desvoltá, mari, etc., de unde: *abolere* sau *abolire*, *adolere* si *adolescere*, *adolescente*, *adolescencia*, *adultu* etc.

* **OLESCERE**, v., *olescere*; vedi *olere* sub 2.

* **OLETARE**, v., *oletare*; a implé de *oletu*.

* **OLETICU**, -a, adj., (*oleticus*), de *oletu*: *odori oletice*.

* **OLETU**, s. m., *oletum*; escrementu, balliga, mai allessu escrementu omnesu, multime de asemeni escremente; de aci, locu putorosu, putore; (vedi *olere* sub 1).

* **OLFACERE**, (si *olefacere*, d'in *olere*), v., *olfacere* si *olefacere*, (compara si it. *olfare*); a *odorá* = a aspirá sau sentí *odorea*. 1. proprie: *unii sustinu, co celle ce vedemu nu ne delecta atátu citu celle ce gustámu, olfacemu, attingemu sau palpámu, audimu; cáníi olfacu cu mare agerime; soliele de lauru pisate si olfacte preserva de contagiulu pestilentiei*; 2. metaforice, a urmari, a aflá dupo *odore*, si de aci, a sentí, aflá, intellege: *a olface bannii ascunsi, a olface loculu unde si au ingropatu cineva thesaurulu*.

* **OLFACTARE**, v., *olfactare*: intensivu d'in *olfacere*, a *olface* cu mare aviditate.

* **OLFACTIONE**, s. f., (*olfactio*, fr. *olfaction*), sensatione de *olfacere*.

* **OLFACTIVU**, -a, adj., (*olfactivus*, fr.

olfactif), aptu a *olfacere*: *membrana olfactiva, nervi olfactivi*.

* **OLFACTORIU**, -toria, adj. s., *olfactor* si *olfactorius*, -a-um, (comp. si fr. *olfactoire*, it. *olfactorio*); care *olface* sau serve a *olfacere*: *nervii olfactori, nasu bene olfactoriu*; — ca subst. reale, a) masc. *olfactoriu*, ceva ce serve la *olfactu*: *manuchiu de flori, fiala cu esentie profumatorie, etc.*, b) f., *olfactoria* si *olfactore*; in acellu-asi sensu cu allu masculinulului de sub *a*.

* **OLFACTU**, -a, adj. part. subst., *olfactus*, 1. part. pass., vedi *olfacere*, 2. sup. *organulu de olfactu, e nasulu*; 3. subst., actione de *olfacere*, si mai vertosu facultatea de a *olfacere*: *ageru e olfactulu cáníloru*.

* **OLIA**, s. f., *olea*, vedi *oliua* sau *oliva*.

* **OLIACIU**, -a, adj., *oleaceus*; de *oliu*, ca *oliulu* sau ca *olivulu*, (comp. si it. *oliaceo*): *licore oliacia, folie oliacie, bitumine si alte materie oliacie*.

* **OLIAGINIU**, -a, adj., *oleaginius*, si:

* **OLIAGINOSU**, (it. *oleaginoso*, fr. *oléagineux*); de *oliu*, care sémina cu *oliulu*, sau *olivulu*, care coprende *oliu*; etc. *materia oliaginosu, lemnu oliaginiu, ramure oliaginic; carne de fructe oliaginosu*.

* **OLIAME**, pl. *oliamine*. si:

* **OLIAMENTU**, pl. -e, *oleamen* si *oleamentum*, mediu de *oliare*, (vedi 1. *oliare*), ceva ce serve la *oliatu*, si in specie, *oliu de olivu*, ce serve la *unsu*.

* **OLIANDRU**, si *oleandru*, s. m., (it. *oleandro*, fr. *oléandre*), genu de plante d'in *pentandria monogynia* lui *Linneu*: *florile oliandrului sunt rosie purpurine, oliandri facu deliciele gradineloru nostre*.

1 **OLIARE** si *oleiare*, -ediu, v., (fr. *huiler*), a unge cu *oliu*: *a si oliá capulu*; a prepará sau condi cu *oliu*: *a sará si oliá salat'a*.

2 **OLIARE**, adj., *olearis*; vedi *oliariu*.

OLIARESSA, *oliaría*, etc., vedi *oliariu*.

OLIARIU, -a, (si *olciariu, ulciariu*), adj. s., *olearius*, (compara si it. *oleario* si *olice*, *oliero*, fr. *oléaire, huilier*), relativu la *oliu*: *cella oliuria, vase o-*

liarie, negotiatori oliari; provisione oliaria; — subst. a) personale, oliariu, care face sau vende oliu; in acestu sensu f. oliarissa, muliere a oliariului sau muliere ce singura fabrica sau vende oliu; b), α) reale, m. oliariu, pl. oliarie, vasu de oliu; utre sau bute, butoniu in care se pune si se tine oliu, cumu si vasu in care la mésa se pune si se tine oliu; β) femin., α') oliaria si oliare, in acellu-asi sensu cu form'a oliariu de sub b, α); β') oliaria, arte sau negociu allu oliariului, sau oliarissei; fabrica sau officina de oliu; multime de oliu; aviditate de a mancá oliu, sau buccate condite cu oliu.

OLIASTELLU, s. m., oleastellus; diminutivu d'in oliastru.

OLIASTRU, s. m., oleaster, (it. oleastro), olivu selbaticu : selba de oliastri.

OLIATIONE si oleiatione, uleiatione, s. f., actione de oliare, (vedi 1 oliare).

OLIATORIU, -toria si oleiatoriu, uleiatoriu, adj. s., care olia : oliatoriulu regzlu.

OLIATU, -a, adj. part. sup. subst., oleatus, (it. oleato, fr. oléate), 1. part. pass. buccate oliate, salata bene oliata, capite oliate; 2. sup. oliu de oliatu capulu; 3. subst., α) abst., oliatulu capului, oliatulu salatei; β) concr., oliatu, sare formata d'in acidu olicu combinatu cu una base chymica.

OLIATURA, si oleiatura, uleiatura, s. f., actione si resultatu allu actionei de oliare, (vedi 1 oliare) : oliatur'a si saratur'a salatei de laptuci.

*OLICRANIU, -a, adj., (fr. olécranien); de olieranu : fossa olierania.

*OLICRANU, s. m., pl. -e, (it. olicrano si olecrano, fr. olécrane, ὀλένη = braci, si κρῶνον = capu, capitu); apophyse a extremitatei umerale a braciului.

OLICU si oleicu, -a, adj., (it. oleico, fr. oléique); de oliu sau oleiu : acidu olicu.

OLIDE si oleide, adj., (fr. oléide); care sémena cu oliulu; s. m. pl., olidii sau si f. olidile, familia de corpuri ternarie organice, care are de tipu oliulu.

OLIDU, -a, adj., olidas; d'in olere in

insemnarea de sub 1., plenu de odore : bene olide vase, olidii capri.

OLIFERU, si oleiferu, -a, adj., (it. oleifero, fr. oléifère); care adduce, produce oliu.

OLIFOLIU si oleifoliu, -a, adj., (fr. olifolié), care are folie assemni cu alle olivului.

*OLIGARCHIA, s. f., (it. oligarchia, fr. oligarchie); guberniu de oligarchi sau oligarchicu.

*OLIGARCHICU, -a, adj., (it. oligarchico, fr. oligarchique); relativu la oligarchia sau la oligarchu : guberniu oligarchicu.

*OLIGARCHU, -a, s. personale, (it. oligarcha, fr. oligarque, d'in ὀλίγος = pucinu, si ἀρχή = domnia), cui place oligarchi'a = domnia a unui micu numeru de cetatiani : oligarchulu e frate mai mare cu aristocratulu.

OLIGENU si oleigeniu, -a, adj., (fr. oléigène); care nasce sau da unu licidu ca oliulu.

†OLIGO-, (d'in gr. ὀλίγος = pucinu), intra in composite scientifice ca : oligoblennia, s. f., (fr. oligoblennie, vedi si blenna, etc.), pucinitate sau lipse de blenna; oligocarpu, -a, adj., (fr. oligocarpe, d'in καρπός = fructu), care da pucine fructe sau semintie; oligoceru, -a, adj., (fr. oligocérate, d'in κέρας = cornu) care are pucine corne sau alte promientie assemni corneloru; oligocholia, s. f., (fr. oligocholie), statu de oligocholu, -a, adj., care se cerne pucina bile (χολή); oligochroniu si oligochronu, -a, adj., oligochronius (ὀλιγοχρόνιος, fr. oligochrone, d'in χρόνος = tempu), care dura pucinu tempu, de pucina durata; oligochronometru, s. m., (fr. oligochronomètre, it. oligocronometro), instrumentu cu care se mesura celle mai mice intervale de tempu; oligochylu, -a, adj., (fr. oligochyle, d'in χυλός = chylu, succu), care are pucinu chylu, e pucinu nutritivu; de aci si oligochylia, (fr. oligochylie); oligocopria, s. f., (fr. oligocoprie, d'in κόπρος = escrementu), raritate si pucinitate de secretione de pantice; oligocratia, s. f., (fr. oligocratie, d'in κράτος = domnia), aristocratia pucinu

numerosa, (vedi si *oligarchia*); *oligohe-mia*, s. f., (fr. *oligohémie*, d'in $\alpha\lambda\mu\alpha$ = sange), pucinitate de sange; *oligomania*, s. f., (fr. *oligomanie*), mania de pucine idee, de aci si adj. *oligomaniacu*, cumu si subst. personale, unu *oligomaniacu*; *oligomeru*, -a, adj., (fr. *oligomére*), care are pucine parti; *oligopharmacia*, s. f., (fr. *oligopharmacie*), pharmacie câtu se pote de simplificata, de aci si subst. pers. *oligopharmacu*, (fr. *oligopharmaque*), care se tine de *oligopharmacia*; *oligophyllu*, -a, adj., (fr. *oligophylle*, d'in $\phi\lambda\lambda\omega\nu$ = folia), care are folie pucine sau rare; *oligopionia*, s. f., (fr. *oligopionie*, d'in $\pi\omega\nu$ = grassu), pucinitate sau lipse de grassime; *oligoposia*, s. f., (fr. *oligoposie*, d'in $\pi\acute{o}\sigma\iota\varsigma$ = potione), deminutione a setei; *oligopsychia*, s. f., (fr. *oligopsychie* d'in $\psi\alpha\chi\acute{\iota}$ = suffletu), calitate de *oligopsychu* = care e micu de suffletu, *pussilanimu*; *oligosialia*, s. f., (fr. *oligosialie*, d'in $\sigma\alpha\lambda\acute{\iota}\varsigma$ = saliva), calitate sau statu de *oligosialu*, -a, care are pucina saliva; *oligospermia*, s. f., (fr. *oligospermie*, d'in $\sigma\acute{\epsilon}\rho\mu\alpha$ = sementia), statu de *oligospermu*, -a, care are pucina sementia; *oligostemone*, adj., (fr. *oligostémone*, d'in $\sigma\acute{\tau}\acute{\epsilon}\rho\mu\omega\nu$ = stame. pl. stamine), care are pucine stamine : *flori oligostemoni*; *oligotrichu*, -a, adj., (fr. *oligotrique*, d'in $\theta\acute{\rho}\iota\acute{\varsigma}$ — $\tau\acute{\rho}\iota\gamma\acute{o}\varsigma$ peru), care are pucini peri; s. f. pl., *oligotrichete*. genu de muschi; *oligotrophia*, s. f., (fr. *oligotrophie*), statu de *oligotrophu*, -a, care se nutresce mai pucinu de câtu se cade; *oligouresia*, s. f., (fr. *oligourésie*), pucinitate de *urina*.

OLIME, pl. *oliminé*, si :

OLIMENTU, pl. -e, (*olimentum*, it. *oilmento*); ce *ole*, (vedi *olere* sub 1.), ceva *olente*, *odore*: — amendoue formele se diu si scurtate in : *olme*, *olmentu*; vedi si *olma*.

OLINU si *oleinu*, -a, adj., (it. *oleino*, -a, fr. *oléine*); de *oliu*; ca subst. m., *oleinu* sau f. *oleina*, *olina*, substantia d'in *oliu* si alte grassimi.

OLIOLU si *olioru*, *olcioru*, *oleioru*. s. m., *oleolum*; deminutivu d'in *oliu*.

OLIOMETRU, s. m., (it. *oleometro*), instrumentu de mesuratu densitatea o-

lieloru; de aci : *oliometria*, artea de mesuratu densitatea *olieloru*.

OLIORU, s. m., vedi *oliolu*.

OLIOSITATE si *oleiositate*. adj., (it. *oleosità*), calitate de *oliosu*.

OLIOSU si *oleiosu*, *uleiosu*, -a, adj., *oleosus*, (it. *oleoso* si *olioso*, fr. *huileux*), plenu de *oliu*, care coprende *oliu*, care sémena cu *oliulu* : *untu de vacca tare oliosu*, *asiá de oliosu ca si cellu de bufala*; *beuture oliose*.

OLIRE si *oleire*, -escu, v., vedi *oliarc*.

OLIU, (dupo localitati si : *oleiu*, *uleiu*), s. m., *oleum*, (it. isp. *olio* si *oleo*, port. *oleo*, fr. *huile*; — trecutu de la Romani mai in tote limbele Europei); licore grassa ce prin storcere sau prin alte medie se estrage d'in substantie animali sau vegetali, si in speciale, licorea grassa ce se scote d'in fructele *olivului*, d'in *oliva*, de si in usulu vulgariu la acésta specia de *oliu* se applica espressionea de : *untu de lemmu*, de ora ce *untu* are mai aceaasi estensione de inteilessu ce are si *oliu*, cumu : *untu de nuca*, de *amygdale*, de *naphtha* = *oliu de nuca*, de *amygdale*, de *naphtha*; dero numai : *oliu de linu* = *oliu de sementia de linu*; *oliva de sementia de cânepa*; *oliu de sulfure*; *oliu de buccate*, de *salata*: *oliu de rapitia*; *oliu pentru candele*; *mai puncti oliu in candela*, *ca se sté si tina apprensă peno la diua*; *oliu santu* = *santulu oliu* = *santulu myru cu care se ungu battezati*, *preutii*, *regii*, etc.; — proverb. *nu mai arruncá oliu pre focu*; *a innotá cu oliulu*; — in pictura : *a depinge*, *a colorá cu oliu*.

OLIVA, s. f., *olea*, *oliva*, (it. *oliva*, fr. *olive*); 1. fructulu *olivului*: *olive mari*, *olive mici*, *olive verdi*; *semburi de oliva*; *mancare de liepore cu olive*; — se dice si cu inteilessulu de *oliva*, arbore ce produce *olivele*, si mai vertosu, ramu de *oliva*: 2. prin metafore, a) applicate la diverse obiecte ce au forma de oliva, cumu : nasturi, ornamente de arhitectura, etc., b) in specie, genu de mollusce gasteropodi d'in famili'a buccinoidiloru.

OLIVACIU, -a, adj., (*olivaceus*, fr. *olivacé*), care sémena cu *oliva*, care are colorea *olivei* : *vestimente olivacie*.

OLIVARE, v., (*olivare*, it. *olivare*);

1. a college *olive*, 2. a dá forma de *oliva*.

OLIVARIA, s. f., vedi *olivariu*.

OLIVARIU, -a, adj., *olivarius*; relativu la *oliva* si la *olivu*: *nasturi olivari*, cu forma de *oliva*; *storcutori olivarie*; —subst., a) personale, care cultiva sau vende *olive*: cui placu *olivele*; b) reale, f., *olivaria*, calitate de *olivariu*; multime de *olive* sau de *olivi*. locu unde se storcu *olivele* de *oliu*; f. pl. *olivarie*, familia de mollusce cari au de tipu genulu de mollusce nomitu *oliva*, (vedi *oliva* sub 2).

OLIVASTRU, -a, adj. s., *oleaster*, (it. *ollastro*, fr. *olivâtre*); 1. ca subst. in acellu-asi sensu cu *oliastru* = *olivu sabbaticu*: 2. ca adj., care are colore de *oliva*, *olivaci*: *omeni olivastri de pelle*.

OLIVATIONE, s. f., (*olivatio*, fr. *olivaison*), actione de a *olivare*, si in specie, collegerea de *olive* si tempu de collesu *olivele*.

OLIVELLA, s. f., (ital. *olivella*), *olivula*; deminutivu d'in *oliva*.

OLIVETA si *olivita*, s. f., *oliveta* si *olivita*; collesu de *olive*, tempu de collesu *olive*.

OLIVETU, s. m., *olivetum*, (it. *oliveto*); locu plantatu cu *olivi*.

OLIVIFERU, -a, adj., *olivifer*; care da sau produce *olive* sau *olivi*: *olivifere terri*; *olivifera corona*, d'in ramuri de *oliva*.

OLIVILE, adj. s., (fr. *olivile*); de *olivu*, leuatu de regula ca s. f., *olivile-a*, principiu de vegetali, care curre d'in *olivu*.

OLIVINU, -a, adj., (it. *olivino*, si *olivigno*, fr. *olivine*); de *oliva*, de faci'a *olivi*: *vestimente olivine*, *ramu olivinu*; — s. f. *olivina*, pétra verde batendu in *olivinu*; substantia chymica, estrassa d'in *salicina*.

OLIVIRE, -escu, v., (*olivire*), a college sau plantá *olive*; vedi *olivita* si *olivitoriu*.

OLIVITA, s. f., vedi *oliveta*.

OLIVITATE, s. f., *olivitas*; tempu de collesu *olive*; vedi si *oliveta*.

OLIVITORIU, -toria, adj. s., *olivitor*; care planta sau college *olive*; plantatoriu de *olive* d'in professione.

OLIVU, s. m., *olea*, *oliva*, (it. *olivo* si *oliva*, fr. *olivier*; vedi si *oliva*); arbore

care produce *olive*: *olivu da olive d'in cari se estrage oliulu*.

OLLA, s. f., *olla*, si *aula*, (it. isp. *olla*, port. *olha*, prov. *ola*); 1. sub form'a feminina data, vasu in care se ferbu buccate, se pune si pastrédia lapte, viuu, miere, untu si alte lucruri licide, si, in specie, vasu de pamentu: *buccatele ferte in olle sunt mai sanitose de câtu celle ferte in vase de arame: olle de pamentu, de arame, de ferru albu, a pune oll'a la focu, a trage oll'a de la focu; a mancá d'in olla, a si bagá nasulu in olla, a sparge oll'a; olle sparte, crepate; ollele crepate curru*; — construitu cu de in-sémna atátu continutulu câtu si destinationea vasului: *olla de untu, de vinu, de lapte, de miere; a bé doue olle, mai multe olle de vinu, a mancá una olla mare de lapte; a mancá doue olle de lente; a bé, a scurre oll'a intregu, peno in fundu; olla de gabini, a ulmicá ollá cu gabini a cuiva*; — *olla* abs. = *olla de nopte*: *pune copillulu pre olla*; — prov. *nu ti bagá lingur'a unde nuti ferbe oll'a; destullu una maciueca la unu carru de olle*; — 2. sub form'a masculina, *ollu*, pl. *olle* = *cupa*, *lacus*, *labrum*, *urceus*, *amphora*, *alveus*, *alvear*, *canalis ligneus* vel *lapideus* vel *terrenus*, *caualliculus*, *tubus*, *sulcus*, *fistula*, *imbrex*; *septum*, *cors*, *domus* *appendix*, etc. (compara si form'a latina *aula*, care intre altele, se applica si cu sensulu de *alvens* = *ol-leiu* sau *ulleiu*, mai vertosu gr. *ὄλη* = curte, staulu, casiariu, gardu, etc.; *ὄλος* = flueru, tuba, canale, spatiu cerculariu inchisu; *ὄλαξ* = sulcu, fossutia; *ὄλας* = staulu, spatiu inchisu, etc.; compara si alle nostre: *olleiu* = *ulleiu* = *alvear*, *ollucu* = *ullucu* = *canalis* si *septum*, *ollanu* = *canalis*. *tubus*; *ollata* = *domus* *accessio*, etc.), adeco: a) *ollu* = *olla mare*, *olloniu* sau *olloiu*, vasu de pamentu, de vitru, de lemnu sau de alta materia, mai allessu vasu de forma cylindrica, canna, stupu, etc.: *unu mare ollu de apa, de miere, de vinu*; b) tubu, canale, tiéva, fossa, sulcu, etc. prin care curre apa sau altu fluidu, mai vertosu apa de ploia: *ollula formului, caminului, caminu cu mai multe olle; ollu de adapatu*

turmele la putiu; caminulu face fumu, pentru co i s'au astupatu ollele; pre olle se scurre ap'a de pre coperimentu, (vedi: ollana, ollanu); c) spatiu inchisu, gardu, easiarin, curte, staulu; appendice la casa, la unu edificiu mai mare, (vedi: ollucu, ollata;—vedi si in Glossariu: ullitia).

OLLANA, s. f., si m. *ollanu*, pl. *ollane*, (vedi *olla*), tegula, imbrex, canalis, caualculus, tubus; 1. tegla de pamentu, mai vertosu tegla aduncata, care serve la coperitu de case: *casu invelita cu ollane; e mai fora periculu coperimentu de ollane de catu cellu de scandure*; 2. canale, tiéva, tubu: *pre ollane se scurre ap'a de pre coperimentele case-loru: fora ollane purietii sunt espusi; ollanu de ferru albu*;—form'a fem. *ollana* se aude mai numai in insemnarea de sub 1.

OLLANARESSA, s. f., muliere a *ollanariului* sau muliere ce in numele seu fabrica sau vende *ollane*.

OLLANARIA (pron. *ollanaria*), s. f., arte sau negociu de *ollanariu*; stabilimentu de fabricatu sau de vendutu *ollane*.

OLLANARIU, s. m., tegularum vel tubulorum fabricator vel venditor; cellu ce fabrica sau vende *ollane*.

OLLARE, adj., *ollaris*; vedi *ollariu*.

OLLARESCU, -a, adj., *figulinus*; de *ollariu*, relativu la *ollariu* ca substantivu: *instrumente ollaresci*.

OLLARESSA, s. f., muliere a *ollariului*, sau muliere ce fabrica ori vende *olle* in numele seu.

OLLARIA (pron. *ollaria*), s. f., *ollaria ars*, *figuli artificium* vel *officina*; maiestria sau negociu alu *ollariului*; officina unde se fabrica sau se vendu *olle*, (comp. isp. *olleria*, port. *olaria* si *oleria*).

OLLARIRE, -escu, v., *figulinam exercere*; a fi *ollariu*, a fabrica *olle*: mai vertosu in forme participiali: *ollaritu-lu*, maiestria de *ollariu*, cumu si multime de *olle*.

OLLARIU, -a, si *ollure*, adj. s., *ollarius* si *ollaris*, *figulus*, (comp. isp. *ollero*, port. *olleiro* si *oleiro*, fr. *ollaire*), relativu la *olla*, in forma de *olla*: *instru-*

mente ollarie sau ollari; subst. m., *ollariu*, a) personale, cellu ce scie fabrica *olle*; cellu ce fabrica sau vende *olle*; b) reale, pl. *ollarie*, locu pentru *olle*.

OLLATA, s. f., *accessio domus*; appendice, dependentia la case; staulu, umbrariu, etc.;—vedi *olla* sub 2. *M*.

OLLEIU, si *ulleiu*, pl.-e. *alveus*, *alvear*; stupu, casa de albine; vedi *olla*, sub 2. *M*.

OLLICA, s. f., *ollicula*, *ollula*; diminutivu d'in *olla*; de unde noue diminutive: a) *ollicica*, scurtatu *olcica*, *ulcica*, si de aci altu diminutivu: *ulcicutia*; b) *ollicella*, scurtatu: *olcella*, *ulcella*, de unde nou diminutivu: *ollicellucia* si *ollicellutia*, scurtatu: *olcellutia*, *ulcellutia*; si cu *s* in locu de *c*: *ulcellusia*; c) *ollicucia* si *ollicutia*, scurtatu *olcutia*; d) *ollicia* si *ollitia*, de unde non diminut. *olliciora*; si cu *s* in locu de *c*: *ollisiora*; e) *ollucia* si *ollutia*.

OLLICELLA, *ollicia*, *ollisiora*, etc., vedi *ollica*.

OLLU, s. m., pl.-e, vedi *olla*, sub 2.

OLLUCELLU, si *ullucellu*, s. m., pl.-e, diminutivu d'in *ollucu*; vedi *olluca*.

OLLUCA, si *ulluca*, s. f., si m. *ollucu*, *ullucu*, pl. *olluce*, *ulluce*; 1. diminutivu din *ola*, *ollicula*; vedi *ollica*; 2. *canalis*, *canaliculus*, *lacus*, *alveus* = tiéva, canale, albia, fossa, tubu, etc.: *la putidu acestu-a nu e ollucu, si cu greu se pote adapá turm'a numai cu gallette fora olluce*; *ollucu de pétra, de lemmu*; 3. *septem*, *sepes*, *arundo*, *vimen*, *tabula*, *palus* = gardu de nouvelle, de pari, de scanduri, gardu in genere, cumu si parn, lemmu, scandura, d'in cari se face gardulu: *ulluc'a despre vecinu a cadutu*; *sari preste olluce, déco nu poti intrú pre porta*;—vedi si *ollu* sub 2. *M*.

OLMA, si *ulma*, si cu *r* in locu de *l*: *orma*, *urma*, s. f., *olor*, (*olmen*), *odor*, *olma*, *vestigium*, (compara it. *orma*, totu cu *r*, pre candu in ispanicele *husma* si *husmo* = *olma* sau *ulma*, *husmar* = *olmare* sau *ulmare*, etc. se afla *s* in locu de *l* sau *r*; asiá si in dialecte italice: *usma* = *ulma*, *usmare* = *ulmare*, si in v. fr. *osme* = *olma*, *osmer* =

olmare, adeo unu s analogu cu gr. ὀσμα = *olma*, *odore*, ὀσμαῖος = *olmare*, *odorare*; vedi *olere* d'in care *olma*); 1. in genere, *odore*, a nume, lucru *olente*, ceva ce da *odore*; 2. in specie, a) una planta, *ebulu*, specia de *socu* = *sambucus* *ebulus* lui *Linneu*, planta nomita, cumu ne spune botaniculu *Apuleiu*, si la *Daci* cu nomele de *olma*, (in acestu intellessu a potutu contribui de certu, si intellessulu de sub 2. allu lui *olere*); b) semnu de calcatura, de petioru, etc., semnu *olente*, dupo care canii, de essemplu, *olma* sau *olmica* pre cellu ce a lassatu semnulu; de aci, c) in genere, vestigiu de petioru, impresiune sau intyparitura de petioru, si in genere, vistigiu; vedi pentru acestu intellessu form'a cu *r*: *orma* = *urma*, in parte la loculu seu.

OLMARE, si *ulmare*, *ormare* si *urmare*, (vedi *olma*), pres. *olmu* si *olmediu*, v., 1. *olfacere*, *indagare*; *investigare*; a leua, percepe *olma* = *odore*, a urma dupo *odore*, si in genere, a senti, intellege, mai vertosu ceva ascunsu, a cautá, cercetá, etc.: *vulturii d'in mari departari olma mortacinele*; *cánele olma urmele domnului seu facute de mai multe dille*; *lingusitorii mei au olmatu co am érosi banni*; 2. *sequi*, *persequi* = a merge pre *urmele* cuiva, (vedi pentru acestu sensu, form'a cu *r*: *ormare* = *urmare*, in parte la loculu ei).

OLMATU, si *ulmatu*, *ormatu* si *urmatu*, -a, adj. part. sup. subst., d'in *olmare*; 1. part. pass., *banni ascunsi bene*, *déro olmati de furu*; 2. sup. *avemu cani boni de olmatu liepori*; 3. subst. *olmatulu ageru allu caniloru*; (vedi, pentru form'a cu *r*: *ormatu*, in parte la loculu seu).

OLMECARE sau *olmicare*, si *ulmicare*, cu *r* in locu de *l*: *olmicare* si *urmicare*, (vedi *olma*), v., *olfacere*, *indagare*, *investigare*; *vestigia legere* vel *premere*: *sequi*, *persequi*; *sectari*, *consectari*; cu intellesu mai energicu de cátu *olmare*; 1. a *olma* bene, a merge, cautá si aflá dupo *olma*: *cánii au olmicatu lieporii*; prin estensione, a senti, percepe, intellege, aflá, etc., mai vertosu

ceva ascunsu, secretu: *copillulu face ce face si olmica unde ascundu dulceti'a*; 2. a urmari, persecutá, a se tine dupo cineva, a nu lu scapá d'in ocli, etc., in acestu sensu mai vertosu cu *r* in locu de *l*: *ce me ormicati si numidati pace?* *a ormicá pre cineva dille intregi*; fig. *a ormicá orbesce implenirea libidinose-loru selle cupiditati*; *a ormicá gloria, una umbra, una nalluca*.

OLMICATIONE si *ulmicatione*, *ormicatione* si *urmicatione*, s. f., *olfactio*, *indagatio*, *investigatio*, *consectatio*, actione de *olmicare*: *olmicationea lieporelui de lieporariu*; *ormicationea cu sete a umbrei de gloria*.

OLMICATORIU si *ulmicatoriu*, *ormicatoriu* si *urmicatoriu*, -a, adj. s., *olfaciens*, *indagator*, *sectator*; care *olmica* sau *ormica*: *olmicatorii cani*; *ormicatori de gloria deserta, de novelle scandalose*.

OLMICATU si *ulmicatu*, *ormicatu* si *urmicatu*, -a, part. sup. subst., *olfactus*.

OLMICATURA si *ulmicatura*, *ormicatura* si *urmicatura*, s. f., *olfactus*, *indagatio*, *consectatio*, *persecutio*; actione si modu de *olmicare*: *olmicatur'a canelui nu te insella*.

† OLO = *holo-*, (d'in grec. ὅλος = totu, intregu), intra in composite ca: *olocautu*, -a, adj. s., *holocaustum*, (ὁλόκαυστον, fr. *holocauste*, d'in *καύσις* = arsu), de totu arsu, vorbindu de sacrificiu, de victima, la Judani; leuatu mai vertosu ca subst. reale, m. *olocautu* sau si f. *olocautu* = sacrificiu, la Judani, in care victim'a se ardea de totu, si de aci, sacrificiu in genere, victima: *filinlu omului se dede pre sene olocautu pentru noi*; in acellu-asi sensu si form'a: *olocautoma*, pl. *olocautomate* = *holocaustoma*, (ὁλοκαύτωμα); *olocrusu* = *holochrysu*, s. m., *holochrysus*, (ὁλόχρυσος, d'in *χρυσός* = auru), specia de flore; *olodontaspistu*, -a, adj., (fr. *holodontaspiste*, d'in ὀδός = dente, si *ἀπίς* = scutu), care are scute si toti dentii depleni; s. f. pl. *olodontaspistele*, tribu de reptili ophidie; *olodonte* si *holodonte*, adj., (fr. *holodonte*), care are dentii toti cáti pote avé; s. f. pl. *holodontile*, familia de rep-

tili ophidie; *olodontophide*, adj., (fr. *holodontophide*, d'in ὄφις = serpe), serpe ce are toti dentii; s. f. pl. *olodontophidile*, tribu de reptili ophidie; *oloedria* = *holoedria*, s. f., (fr. *holoédie*, d'in ἔδρα = facia), calitate a unui cristallu ce pote uni tote faciele câte se potu coordiná in giurulu unei cërta systema de assi determinate; de ací si adj. *oloedricu* = *holoedricu*: *cristalle oloedrice*; *olographu* = *olografu*, -a, adj., *holographus*, (ὀλογραφος, fr. *holographe* si *olographe*, it. *olografo*), scrissu totu de acea-asi mãna, de mãn'a autoriului manuscriptului: *testamente olografe*; *ololepidotu* = *hololepidotu*, -a, adj., (fr. *hololépidote*, d'in λελίς = scama, soldiu), care e preste totu coperitu cu scame; *ololeucu*, -a, adj., (fr. *hololeuque*, d'in λευκός = albu), de totu albu; *olometru* = *holometru*, s. m., (fr. *holomètre*, it. *olometro*), instrumentu astronomicu de leuatu altitudinile angulari alle unui punctu de asupr'a orizontelui; *olopetalu* = *holopetalu*, -a, adj., (fr. *holopétale*), care are petalele intregi; *olophaneru* = *olofaneru*, -a, adj., (fr. *holophanère*, d'in φανερός = manifestu), in totu manifestatu: *insecte holophanere*, cari si au facutu tote evolutionile sau metamorphosile; *oloporu* = *holoporu*, -a, adj., (fr. *holopore*), care pre totu corpulu are pori; *olopteru* = *holopteru*, -a, adj., (fr. *holoptère*, d'in πτερόν = aripa), care are una aripa sau aripiora ce se intende pre totu corpulu; *olosericu* = *holosericu* -a, *holosericus*, cu totulu de metasse, *olosideru* = *holosideru* -a, adj., *holosiderus*, (ὀλοσίδηρος, d'in σίδηρος = ferru), cu totulu de ferru; *holosphyratu*, -a, adj., *holosphyratus*, (ὀλοσφύρατος, d'in σφύρα = malliu), bene *malliatu*, indesatu, solidu, massivu; *olothuria* = *holothuria*, s. f. (fr. *holothurie*, d'in θύρα = usia), genu de zoophyte cu pellea preste totu semenata de gaurelle; pl. f., *holothuriele*, ordine d'in familia radiarielor ce are de tipu genulu *holothuria*.

OLORARE = *odorare*, (it. *olorare*), formatu d'in *olore* = *odore*; vedi si *olere*.

1 OLORE, s. f., = *odore*, *olor* = *odor*, (compara si it. *olore*); vedi si *olere*.

2 OLORE, s. f. si m., *olor* = *cyenus*; vedi *cyenu* sau *cicnu*.

OLTEIU, s. m., vedi *oltoiu*. M.

OLTOIRE si *ultuire*, -escu, v., *inoculare*, *inserere*; vedi *ultuire*, si *oltoiu*. M.

OLTOIU, si *ultoiu*, s. m., pl. -e, si f. *oltoia*, *ultoia*; *surculus*, *oculus*, *insitum*, *insita arbor*; *vaccinum virus*; 1. *surcellu*, *oclu*, *blastariu* cese *inocula*: *mai multe oltioie de peru*; 2. *arbore*, *pomu* in care se *inocula* sau s'a *inoculatu* unu *surcellu* sau *mai multe*; 3. *vaccinu* sau *vaccina* de *inoculatu* in contr'a *bubatului* sau *versatului*; — pre alte locuri si cu *a*: *altoiu*, si verbulu *altoire*, *ultuire*; noi credemu co si form'a *altoiu* si form'a *oltoiu*, sau *ultoiu* sunt bene, de ora ce *oltoiu*, e probabile, essitu d'in *oltu* sau *ultu* de la *olere* (vedi *olere* sub 2), óro, *altoiu*, probabile d'in *altu*, *altus*, de la *alere*, de unde si compos. *inaltu*; de ora ce *alere* = *olere* de sub 2; si a nume, *oltoiu* si *ultoiu* nu su de cãtu augm. d'in *oltu*, si *ultu*, part. d'in *olere*, leuatu si ca subst. cu insemnarea de ceva crescuta; *planta*, *blastariu*, *ramu*, etc., (vedi si *olu*, totu d'in *olere*), precumu e si *altoiu* d'in *altu* ca subst. ceva crescutu; *planta*, etc.; form'a: *oltoiu* = *adolescens* = *june*, omu de *insoratu*, *déro* *inco* *neinsoratu*, *allaturata* cu lat. *adolescens*, *adultus*, *suboles*, *proles*, etc., essite totu d'in *olere*, confirma esplicarea data; — asiã tiendu, coventele cauta se se seria: *altoniu* *oltoniu*, etc.; — de si atãtu form'a cãtu si sensulu confirma acësta esplicare, nu avemu inse a esclude absolutu esplicarea formeí *ultuire* prin *altu* = *alter*, de ora ce si lat. *adulterium* (d'in *ad-alter*) = *surcellu* sau *altoiu*. M.

* OLTU si *ultu*, part. sup. subst. d'in *olere*; vedi si *oltoiu*. M.

* OLU, s. m., pl. *oluri* si *oleri*, *olus-oleris*; (d'in *olere* in insemnarea de sub 2), *ërba*, *planta* ce cresce d'in *pamentu*, leuata inse de regula in *intellesulu* speciale de *planta culinaria*, *legume*: *a se nutri* *mai multu* *cu oleri* *de cãtu* *cu carne*,

* OLUSCULU, s. m., pl. -e, *olusculum*, (it. *oluscolo*); deminutivu d'in *olu*

a se nutri cu pomisiorie si cu oluscule.

* OLYMPIADE si *olimpiade*, s. f., *olympias*, (ὀλυμπιάς, fr. *olympiade*, it. *olimpiade*), spatiu de patru ani ce trecea de la una serbare a *jocurilor olimpice* peno la alta serbare a acelloru-asi jocuri, si care Greciloru serviea la numerea anniloru: *primulu annu allu primei olympiade coincide cu annulu 776 inainte de Christu; Thalete se nascu in primulu annu allu olympiadei a trei-dieci si treia; olympiade*, ca si *jocurile olimpice*, s'au numitu asiá dupo *Olympia*, unu locu in *Elide*, pre rip'a riului *Alpheu*, cu una selba de olivi, in care se serbau *jocurile olimpice*, si in care se aflá si unu templu inchinatu lui *Joue Olympiu*; — pre longa formele *olympiade* si *olympicu*, au essitu d'in acea-si fontana adj.: *olympiacu*, -a, = *olympiacus*, *olympianu*, -a, = *olympianus*, *olympiu*, -a, *olympius*, subst. *olympiu* si *olympicu* = *olymplum* si *olympicum* = templu allu lui *Joue Olympiu*; — acelle-asi forme se referu inse si la *Olympu* = *Olympus*, (Ὀλύμπος), nume allu mai multoru monti, d'in cari cellu mai connotutu e cellu de la confinele Macedoniei si Thessaliei, unde, dupo antichi, resedea *Joue* cu celli alti diei de prim'a ordine, si de aci, *Olympu* = ceru.

* OLYMPIACU, *olimpianu*, *olympicu*, *olympiu*, *olympu*; vedi *olympiade*.

OMAGIA, (pron. *omagía*), stare de 2 *omagiú*, *omagismu*.

OMAGISMU, s. m., systema feudale, vassallismu sau vassallitate; mai allessu stare a terraniloru (coloniloru) suppusi proprietariului directu: *annulu 1848 sfermá omagismulu terraniloru*.

1 OMAGIU, s. m., (fr. *hommage*, it. *omaggio*), 1. terminu feudale, suppunere, professione si actu de suppunere a *vassallului* cotra superioarele seu: *a promitte, a face omagie*; 2. prin estensione, reverentia, inchnatione, officiu, respectu, covenita onore, etc.; — nu e inse de lipse in acésta insemnare.

2 OMAGIU, s. m., vassallu, colonu indetoratu cu mari prestationi cotra proprietariulu directu allu pamentulu (fundulu): *lucratorii fonduriloru mari*

(*latifundiorum*), *fura servi*, apoi *omagi* sau *coloni legati de gleba*, in fine *omagi usufructuari*, si dupo 1848 devenira *proprietary pre pamentulu loru*.

*OMASU, s. m., *omasum*, (fr. *omasum*), 1. ventriculu de rumegetorie, 2. matie si alte parti de intestine, d'in care se facu mancari; buccata d'in intestine.

* OME, s., pl. *omine*, *omen*, (forma antica: *osmen*, de care *Varone* dice: *omen, quod ex ore olatum est, osmen dictum = ome, fiendu co e emissu d'in ore = gura [=os], s'a dissu osme; pote co e affine cu grec. ὄμα, si ὄψ, in origine si proprie, voce presagitoria*), si de aci in genere, veri-ce semnu consideratu ca presagitoriu sau prenuntiatoriu allu celloru venitorie: *semnu, presagiu, etc.: omine fericite, bone, favorabili; omine relle, defavorabili; si peno astadi Románii tragu omine d'in differite missicari alle partiloru corpului*.

OMEDIRE si *omidire*, *omijire*, -escu, v., vedi: *medire*, d'in care *omedire*, cu *ob*, si prin urmare se pote scrie si: *ommedire. M.*

OMEGA, s. f., ω μέγα, (it. *omega*, fr. *oméga*), nome allu ultimei littere d'in alfabetulu grecu, care are valore de unu c lungu, si de aci si nomele ei, in oppositione cu ο μικρόν = o scurtu; prin metafora, fine, finitu: *eu sum alph'a si omeg'a, inceputulu si finitulu*.

OMENESCE si *ominesce*, adv., *humane, honeste*; in modu *omenescu*, ca *omu: a se portá, a vorbi omenesce: a tractá pre altii omenesce, ca si densii se ne tractedie omenesce*.

OMENESCU si *ominescu*, -a, adj., *humanus*, de *omu*, allu *omului*. ce tine de *omu*, de *natur'a omului*, ce se covine *omului*, (compara prov. *omenesce = omagiu*), 1. in genere: *voce omenesca, cultu omenescu, figura omenesca, capite omenesce: mentea omenesca are marginele selle; peno acollo nu se pote suí mentea omenesca; sudore si labore omenesca: pasiioni omenesce, nepotentie omenesce; fantasie omenesce; preste poterea omenesca: omulu are lipse de victu, de trainu omenescu; mancare omenesca, nuporcesca; tractare omenesca, ámbletu omenescu;*

conditionile ce ni impunî nu su omenesci, ci neomenesci; — conditioni omenose si neomenose differu in sensu de : conditionile omenesci si neomenesci; — 2. in specie, a) **rectus, bonus, conveniens, commodus, perfectus** = cumu se cade, cumu se cere, bonu, perfectu, etc.: *lucru omenescu*, nu e numai *lucralu omului*, *facutu de omu*. ci si mai vertosu: *lucru bene facutu*, *lucru cumu se cade*; asiá si : *limba omenesca*, limba corecta, intellesa; b) **modestus, moderatus** = mesuratu, nu essaggeratu : *ceri pretiu neomenescu*, *cere pretiu mai omenescu*; c) **alienus** = aliu altui-a, strainu : *galina omenesca*; *alle telle sunt aceste restimente sau omenesci? nu te bucurá la lucru omenescu*; *allege pecorele nostre d'in celle omenesci*.

OMENIA si *ominia*, s. f., 1. **humanitas**, calitate de omu, natura omenesca, *fientia omenesca*, totulu calitatiloru ce facu pre omu, si in specie complessulu calitatiloru particularie omului, cari lu distingu de celle alte animalu : *sunt omeni cari n'au in ei firu de omenia*, *nemica omenescu*; — in acestu sensu se applica mai vertosu formele : *omenire* si *umanitate*, (vedi si 2 *omenire*); éro form'a *omenia* occurre ca mai desu : 2. cu insemnarile morali speciali de : a) **honor, honestas, probitas**, onore, onestate, probitate, bonetate : *a lucrá pre omenia*; *nu te lassá pre omeni'alui*; *ti promittu pre omeni'a meu* co nu te volia insellá; *omu de omenia*, *omeni cu multa omeniá*; *te bascu lu omeni'a tu*; *si cu se lucrediu in omenia*; b) **humanitas, urbanitas, affabilitas, comitas, officiositas, officium**, manifestatiune esterna a *omeniei* interne, urbanitate, delicatetia, bonetate, politetia, affabilitate, officiositate, dispositione cumu si actu de a face altui-a plácere, de a l'indetorá, officiu, respectu si benevolentia, attentione si preventientia contra *omeni* : *a se porta contra toti cu omeniá*; *omeni'a omenia astépta*; *omenia la omenia merge*; *omu fora omeniá*; *omu ce nu scie de omeniá*, nu intellege de *omenia*, nu precepe de *omenia* sau la *omenia*; mai vertosu, c) **exceptio**

hospitalis, acceptione, tractare ospitescu : *in cas'a lui totu strainulu*, *totu colatoriulu afla omenia*; *a ospitá pre toti cu multa omenia*; *a si face omeni'a*, *a si arretá omeni'a*.

OMENIME si *ominime*, s. f., **humanitas**, collectivu, *omeni* multi, si in specie, toti *omeni*, totulu *omeniloru* de pre pamentu, *genula omenescu* : *omenimea integra asiá a creditu si crede*.

1 OMENIRE, -escu, v., 1. in genere, **colere excolere, erudire, efferare, mitigare**, a face omu, a desvoltá natur'a omului, si in specie, *natur'a particularia omului*, prin care se distinge de celle alte animalu, a scote din barbari'a morale si intellectuale, a erudí, a formá, a polí, a imblandí, a civilí sau civilisá : *multi invétia multe si de tote, fora se se omenesca*; *inainte de a cogitá se dámu fililoru nostri unu statu in societate, se ne adoperímu a i omeni*; 2. in specie a) **colere, observare, vereri, venerari**, a tractá cu omu, a onorá, respectá, a se arretá plenu de respectu si benevolentia, a fi respectosu si officiosu cotra *omeni*, mai vertosu, b) a ospitá, a tractá ospitescu, a tractá cu tota attentionea si benevolentia : *abiá s'a indoratu se ne lasse in curtea sea*; *déro nu ne a omenitu cu nemica*; *a omeni pre toti cáli tragu pre lu cas'a sea*; *a omeni pre comoscuti ca si pre necomoscuti*; c) inse si in reu, a face reu servitiu, a batujocóri, si mai vertosu a spurcá cu escremente : *copillulu s'a omenitu*, *si te a omenitu si pre tenc*, si a *omenitu restimentelo*; inse in acestu sensu si ca euphemismu : *a se omeni* = *a si face nepotenti'a omeni'scu*.

2 OMENIRE, s. verbale, 1. **eruditio, cultus, expolitio**, actione de *omenire* : *omenireu copilliloru prin studiulu artiloru, litteraturai si scientiei*; 2. **humanitas** = natur'a omului; vedi si : *omenia* sub 1.; 3. **humanitas** = toti *omeni*, genulu omenescu; vedi si *omenime*.

OMENOSU si *ominosu*, -a, adj., **humanus**, plenu de *omenia*, si priu urmare differitu de *omenescu*, pentru care limba classica, ca si alte sorori, applica totu form'a *humanus*, pre candu allu nostru

omenosu se dice in speciale numai de *natur'a particularia omului*, a nume de *natur'a morale*, asiá co *omenosu* insému-
na in speciale: *eruditus, cultus, urbanus, comis, civilis, officiosus, affabilis, mitis, honestus, probus, bonus, æquus, etc.*, adeco: a) scossu d'in barbaria, cultu, eruditu, formatu, bene crescutu; b) in parte, a) affabile, politu, officiosu, indetoritoriu, bonu, ospitale, civile; ß) onestu, probu; γ) blandu, bonu, etc.; essemple: *conditioni omenose d'in partea invingutoriului, a se arretá omenosu si contra celli ce l'offendá, nu e omenosu a si ride de celli infortunati, se fimu omenosi si cu pecorele nostre; tractare omenosa a celloru inferiori nou.*

* OMENTU, s. m., omentum, (it. omento); 1. membrana ce infasciora matiele; 2. matiele insesi; 3. in genere, veri-ce membrana, care infasciora una parte interna a corpului.

† OMEO = *homeo-*, (d'in gr. ὅμοιος = assémine), intra in multe composite scientifice ca: *omeomeru* = *homeomeru*, -a, adj., (fr. homéomère, d'in μέρος = parte), formatu d'in parti assémini: de aci si subst. f., *omeomeria* = *homeomeria*, *homæomeria* = (ὁμοιομερία, fr. homéomérie, it. omeomeria), statu de *omeomeru*, in specie, in filosofi'a lui Anassagora, similitudine a elementorloru primitive; *omeopatia* = *homeopatia*, s. f., (fr. homéopathie, it. omeopatia, d'in πάθος = morbu, affectione), systema medicale, care pretende a vindecá caldur'a cu caldura, frigulu cu frigu, etc.: de aci: adj, *omeopaticu* = *homeopaticu*, -a, si subst. person. *omeopatu* = *homeopatu*, doctoriu de system'a *homeopatica*: *omeoptotu* = *homeoptotu*, -a, *homæoptotus*, (ὁμοιοπτώτος, fr. homéoptote, d'in πῶσις = casu, casu grammatiale), care e in acellu-asi casu: *omeoproferu* = *homeoproferu*, -a, adj., *homæopropheros*, -on, (ὁμοιοπρόφερων, fr. homéoprophère, d'in προφέρειν = pronuntiare), care se pronuntia asséminea, are sonu assémine, si ca s. m., *homeopropherulu* = vitiu de sonu assémine in covente consecutive; *omeoteleutu*, -a, adj. s., *homæoteleutos*, -on, (ὁμοιοτέ-

λεutos-ον, d'in τελεωτή = finitu, terminatione), care are terminatione assémine, vorbindu de sonuri, de voci; si ca s. m., terminatione assémine.

OMETEU, s. m., omu mare, mai vertosu tare inaltu si lungu; vedi si *omoniu*.

* OMICIDIALE, adj., si :

* OMICIDIARIU, -a, adj., *homicidarius*, (it. omicidiale si omicidiario), relativu la *omicidiu*; ca subst. personale, *omicidiariu* dice mai multu de câtu *omicidu*.

* OMCIDIU, pl.-e, *homicidium*, (it. omicidio), fapta de *omicidu*.

* OMICIDU, -a, s., *homicida*, (it. omicida, d'in omu si *cedere* = *occidere*), occisoriu de *omu*, de *omeni*, ommortoriu de *omeni*; si ca adj., *mânule omicide alle latronelui*.

* OMIDIRE, -escu, v., vedi: *medire* si *omedire* sau *ommedire*. M.

OMILIA, s. f., (ὁμιλία, fr. homélie, it. omelia si omilia), coventare, coventu, mai allestu coventu basericescu, tinutu in baserica pentru invetiatur'a credentiosiloru, sermone.

* OMINALE, adj., *ominalis*; in acellu-asi sensu cu aliu forme *ominosu*.

* OMINARE, v., *ominari* si *ominare*; a dá *ome* sau *omine*, a presagi, prenuntia, a dá semne de venitoriu: *tí orámu si ominámu domnia si gloria; a ominá bene, rev.*

* OMINATIONE, s. f., *omiuatio*; actione de *ominare*.

* OMINATORIU, -toriu, adj. s., *omiuator*: care *omina*, predice, prenuntia: *omiuatoriu* numai de *relle si calamitati*.

* OMINOSU, -a, adj., *ominosus*, (fr. omi-eux), plenu de *omine*, de presagie, mai vertosu de presagie *relle*: *ominose passeri, ominosulu urletu allu canelui*.

OMIOMERIA, *omiopatia*, etc., vedi: *omeomeria*, *omeopatia*, etc., la articlulu *omeo-*.

OMISIONE, s. f., *omissio*, (it. omissione si ommissione, fr. omission), actione de *omittere*, cumu si *ce se omitte*: *omissione importante, omissione de corente d'in una frase, omissioni multe d'in una carte; cu otáte omissioni ati facutu cartea neintellessu*.

OMISSU, -a, adj. part., omissus.

OMITTERE si *omettere*, *omisi si omisei*, *omissu*, v., *omittere*, (it. *omettere*, si *ommettere*, fr. *omettre*, d'in *ob* cu suppressionea lui *b*, si d'in *mittere*: se pote inse si assimila *b*, si scrie: *ommittere* sau *ommettere*), a lassá la una parte, de una parte; a lassá se se duca, se treca de la sene, si in specie, a lassá se treca d'in vedere, in adensu sau d'in scapare d'in vedere, si de aci, a lassá in neglegentia, a nu face ce se cade a face: *a omite frânele callului; a omite tristele cogitari, voluptatile, seccaturele; omitemu a dice, a scrie ceva, sau pentru co ne scapa d'in vedere, sau pentru co nu vremu a le spune sau scrie; a omite mai multe covente d'in periodu, asiá co acestu-a remane neintellusu; adauge pre margine locurile omise in originale; a peccá prin omittere.*

OMMEDIRE si *ommidire* sau *ommedire*, *omidire*, -escu, v., *subridere*, *arridere*, d'in *ob* si *medire*, cu intelliessulu speciale de a *subride*, si mai vertosu, a *obride* sau a *arride*, a responde cu subrisu la subrisu. *M.*

OMMORIRE si *omorire*, (d'in *ob* si *morire*: pentru forma vedi si parenthesesa de la *omittere*), *ommoriu*, *ommorii*, etc., v., *interficere*, *enecare*, *ne-care*, *occidere*, *obtruncare*, *vita privare*; a face se *moria*, a privá de viétia, cea mai generale espressionea a genului acestu-a de actione: *a ommori cu arma de focu, cu arma taliosa, cu batalia, dandu cu parulu in capu; a ommori omeni, vite; a ommori, calcandu cu corulu, suggrumandu, innecandu suffocandu; se nu faci asiá co te ommoriu; te ommore tata teu cu batalia, de va audi, ce ai facutu; a ommori spiritulu, suffletulu prin ignorantia sau prin peccate; a se ommori lucrandu, a se ommori de supprare; ommore cineva pre altulu si prin cereri persistenti: me ommore se lu ducu la theatru, se i comperu unu callu; m'ati ommoritu cu seccaturele vostre de vorbe.*

OMMORITORIU si *ommoritoriu*, -a, adj. s., *interfector*, *percussor*, *occlisor*, *homicida*; care *ommore*, si in specie, care

ommore omu sau omeni: ommoritorii cu morte se se punésca.

OMMORITU si *ommoritu*, -a, adj. part. sup. subst., *interfectus*.

OMMORIU si *omoriu*, s. m., *occliso*, *homicidium*, *nex*; actione si actu de *ommore*: *ommoriu precogitatu, ommoriu fora precogitare.*

* OMNE, adj., *omnis* = *totu, fiacare*, applicatu, 1. ca pl. dat. cu form'a latina: *omnibus* = *litt. pentru toti*, cu intellussulu de *carru* sau *trassura mare*, cu care, pre unu pretiu modicu, se transporta omenii da la unu puntu la altulu in cetate; ca se se indigene coventulu cauta se i se dé form'a: *omnibu. unu omnibu, mai multe omnibe sau omniburi*; 2. in composite ca: *omnicolare*, adj., *omnicolor*, (fr. *omnicolor*), = care are tote colorile; *omnifariu*, -a, adj., *omnifarius*, de totu genulu, de tota speci'a; *omniferu*, -a, adj., *omnifer* = care porta sau duce, tine tote: *omnifer a terra; omniforme*, adj., *omniformis*, (fr. *omniforme*) = care are sau pote avé, leuá tote forme; *omnigenu*, -a, adj. *omnigenus*, (fr. *omnigène*) = de totu genulu: *omnigene coloru. omnigene sementie; omnimodu*, -a, adj., *omnimodus*, (fr. *omnimode*), = de totu modulu, de tota form'a: *omnimodetoxuri; omnimorbiz*, -a, adj. s., *omnimorbiz* -a = care serve la toti *morbii*: *remedie omnimorbie*, ca subst. f., *omnimorbiz*, planta ce se credea bona pentru toti *morbii*; *omniparente*, adj. *omniparens* = care nasce tote: *terr'a omniparente*; *omnipotente*, adj. *omnipotens* = care pote tote: *Domnedieu numai e omnipotente*; *se facu inse sau se dicu si se dau ca omnipotenti si omenii; celli omnipotenti in republica*; — *omnipotentia*, s. f., *omnipotentia*, (fr. *omnipotence*), calitate de *omnipotente*: *omnipotentia divina, omnipotentia juratiloru; omnipresente*, adj., (fr. *omniprésent*) = pre totendine si totu de a un'a presente; *omnipresentia*, s. f., (fr. *omniprésence*), calitate sau facultate de *omnipresente*: *omnipresentia lui Domnedieu; omnisciente*, adj., (fr. *omniscient*), = care scie tote; *omniscientia*, s. f., calitate de *omnisciente*: *omniscientia di-*

vina; omnisciu, -a, (omulsetus), care scie tóte; omnisonu, -a, adj., omnisonus, care are tote sonorile, sau care resona pretotindine; omnitenente, adj., omnitenens, care tine, domina tote; omnivagu, -a, adj., omuivagus, a) care vaga pretotindine; omnivolu, -a, adj., omnivolus; a) care voliesce tote; b) care sbora pretotindine; omnivomu, -a, adj., (fr. omuivome), care vome totu ce mânca; omnivoru, -a, adj., omnivorus, care mânca totu, sau care mânca tote, de tote: omulu e omnivoru, ca unulu ce mânca si carne si erbe.

* OMNIBUS, *omnicolore, omnimodu, omnipotente, etc., vedi omne.*

† 1 OMO-, (d'in gr. ὄμος = umeru, si d'in grec. ὀμός = cradu), intra in composite scientifice ca: *omalgia, s. f., (fr. omalgie, d'in ἄλγος = dore-re), dorere de umeru, in umeru; de aci adj., omalgicu, -a; omocotyla, s. f., (fr. omocotyle, d'in κοτύλη = cavitate), cavitate in care se imbucca capitulu umerului; omophagu, -a, adj., (fr. omophage, d'in φαγεῖν = mancare), care manca carne cruda: se dice co bacchantile erau omophage; de aci si subst. f., omophagia = omophagia, (ὀμοφαγία, fr. omophage), mancare de carne cruda, pl. f., omophagiele, serbatore a lui Bacchu, in care mancau carne cruda; omophoriu = omoforiu, pl. -e, (ὀμοφόριον, fr. omophorion si omophore, d'in φέρειν = ferere, portare) = vestimentu archierescu ce se pune pre umeri; omoplatu, s. m., (fr. omoplate, d'in πλατύς = latu, largu), ossu latu si suptire, triangulare, care formédia partea posteriore a umeriloru, spat'a, spatele, ossulu spateloru.*

† 2 OMO = homo-, (d'in grec. ὄμος = semile, assemine), intra in composite scientifice ca: *omobranchiu = homobranchiu, -a, adj., (fr. homobranche, d'in βράγχια = branchia) = care are branchie assemini; s. f. pl., omobranchiele, ordine d'in classea crustacieloru; omocarpu = homocarpu, -a, adj., (fr. homocarpe, d'in καρπός = fructu) care are fructe assemini, sementie assemini; omocentru = homocentru, s. m., (fr. homocentre), centru commune allu mai*

multoru cercuri; de aci si adj. omocentricu = homocentricu, -a, care are centru commune; omochelu = homochelu, -a, adj. (fr. homochèle, d'in χηλή = crure, petioru), care are petiorele assemini; s. f. pl., omochelele, sectione d'in famili'a crustacieloru decapodi brachyure; omocricu = homocricu, -a, adj., (fr. homocricien, d'in κρίκος = cercinn, ânellu), care are anelle assemini; s. f. pl., omocriciele, ordine de chetopodi; omodermu = homodermu, -a, adj., (fr. homoderme, d'in δέρμα = pelle), care are pelle assemine, de acea-asi colore; s. f. pl., omodermele, familia de reptili ophidie; omodromu = homodromu, -a, adj. s., (fr. homodrome, d'in δρομος = cursu, drumu), care are cursu assemine, si in specie, perghia omodromu, in care poterea sau forti'a activa si forti'a passiva sau resistanti'a sunt de acea-asi parte a puntului de rédimu, si ca subst. m., omodromulu = perghia omodroma; omogalactu, -a, si homogalactu, adj., (fr. homogalacte, d'in γαλα-γαλακτος = lapte), care are sau suga acellu-asi lapte, si de aci ca subst., membru d'in acea-asi familia; omogamia = homogamia, s. f., (fr. homogamie, d'in γάμος = nunta), statu de planta care are organe de amendoue sessele; omogeniu, si homogeniu, -a, adj., (fr. homogène, it. omogeneo), care e de natura sau de forma assemine, compositu d'in parti assemini: parti omogenie, substantia omogenia, adunantia omogenia, ministeriu omogeniu, testura omogenia; lumina omogenia, alle carei radie sunt tote asiá de reflexibili sau refringibili; cantitati omogenie; de aci si: omogeneitate = homogeneitate, s. f., (fr. homogénéité, it. omogeneità) = calitate de omogeniu: omogeneitatea partiloru; omogenia = homogenia, s. f., (fr. homogénie, it. omogenia) = generatione de semini d'in semini; omogrammu = homogrammu, -a, adj., (fr. homogramme, d'in γραμμα = littera), care are acea-asi littera, acellu-asi semnu; omografu = homografu, -a, adj., (fr. homographe, d'in γράφειν = scriere), care e scrissu assemine: convente omografe, fora in se se aiba accuasi origine neci acellu-asi sensu; omo-

logu = *homologu*, -a, adj. (fr. *homologue*, it. *omologo*, d'in *λόγος* = *ratione*), in figure geometrica assemmini, se applica la laturi, cari correspondu si se oppunu la anghiuri ecali; *corpuri analoge*, euri au caracterie, transformationi assemmini si compositione analoge; *electricitati omologe*, *magnetismu omologu*, etc., cari atragu ori respingu acellu-asi corpu: de aci si : s. f., *omologia* = *homologia*, (it. *omologia*), statu de *omologu*; adj., *omologicu* = *homologicu*, -a; verb., *omologare* = *homologare*, (fr. *homologuer*, it. *omologare*), a confrontá, compará, asseminá, conformá; in specie, a ratificá, a dá unui actu particulariu potere de actu publicu sau judiciariu; de aci si : *omologatione*, s. f., actione de *omologare*: *omomallu* = *homomallu*, -a, adj., (fr. *homomalle*, d'in *μαλλός* = *lâna*, *pèru*), care are perii sau partile proeminenti direptate in acea-asi directione; *omomeru*, -a = *homomeru*, -a, adj., (fr. *homomère*, d'in *μέρος* = *parte*), care are tote partile assemmini: s. f. pl., *omomerele*, ordine d'in classea chetopodiloru, cari au *ânellele* corpului assemmini; *omomorfu* = *homomorfu*, -a, adj., (fr. *homomorphe*, d'in *μορφή* = *forma*), care are forma assemine : *parti omomorfe*; *omonymu* = *homonymu*, -a, adj., (fr. *homonyme*, it. *omonimo*, d'in *ὄνομα* = *nome*), care are *nome* assemine sau sonu assemine, déro sensu differitu : *doi frati omonumii*; *trei amici omonume*; *covente omonume*; *coventele omonume potu se nu fia neci de cumu synonyme*; de aci s. f., *omonymia* = *homonymia*, (fr. *homonymie*, it. *omonimia*), calitate de *omonymu* : *omonymia a cestoru trei terminii*; *omofonu* = *homofonu*, -a, adj., (fr. *homophone*, it. *omofono*, d'in *φωνή* = *voce*), care are *voce* sau *sonu* assemine : *covente omofone*; de aci si s. f., *omofonia* = *homofonia*, calitate de *omofonu*; *omofullu* = *homophyllu*, -a, adj., (fr. *homophylle*, d'in *φύλλον* = *folia*, *frondia*) care are tote foliele assemmini: *omopode* = *homopode*, adj., (fr. *homopode*), care are totu atâte degite la petiorele posteriori si anteriori; *omopteru*, -a, = *homopteru*, -a, adj., (fr. *homoptère*, d'in *περόν* = a-

ripa), care are aripe assemmini; s. f. pl. *omopterle*, sectione de insecte d'in ordinea hemiptereloru; *omotele* = *homotele*, adj. s., (fr. *homotèle*, d'in *τέλος* = *tributu*), strainu care seadea in Athene si solvea accelle-asi contributioni cu cetatiani atheniani; *omotene* = *homotene*, adj., (fr. *homotène*, d'in *τείνειν* = *tendere*) = care tende a si mantiné acea-asi forma, vorbindu de certe animali; *omotalamu* = *homothalamu*, -a, adj., (fr. *homothalame*, d'in *θάλαμος* = *lectu* sau *patu*), care are stratu assimine, vorbindu de certe plante, cari au corpulu assimine cu stratulu pre care stau: *omotimu* = *homotimu*, -a, adj. s., (fr. *homotime*, d'in *τιμή* = *onore*), care are ecale onore, care se buccura si se pote buccurá de ecali onori; de aci si s. f., *omotimia* = *homotimia*, calitate sau dereptu de *omotimu*; *omotonu* = *homotonu*, -a, adj., (fr. *homotone*, d'in *τόνος* = *tonu*, *intensitate*), care are *tonu* assemine sau *intensitate* assemine : *febre omotona*; de aci si subst. f., *omotonia* = *homotonia* (fr. *homotonie*, it. *omotonia*), calitate de *omotonu*; *omotropu* = *homotropu*, -a, adj., (fr. *homotrope*, d'in *τρόπος* = *torsione*), care are directione assemine, vorbindu de *embryone*, ee are acea-asi directione cu sementi'a; *omousiu*, = *homousiu*, -a, adj., *homousins*, (*ὁμοούσιος* d'in *οὐσία* = *substantia*) = *consubstantiale* : *filiulu e omousiu cu tatalu*; *disput'a pentru omousiu causà desbinareu între uriani si ortodossi*.

OMONE, *omoni*, (cu *n* molliatu *omoiu*), s. m., (it. *omone*), augment. d'in *omu*, *omu* mare de corpu, de statura; in acellu-asi sensu si pentru muliere sub form'a femin. *omonia*, (*omóia*).

OMORIRE, *omoritu*, *omoriu*, etc., vedi : *ommorire*, *ommoritu*, *ommoriu*.

* OMPHACE, sau *onface*, s. f., (*ὄμφαξ*; compara si fr. *omphax*), 1. popul. agurida, uva necopta, struguri necopti; 2. si alte fructe necopte, mai vertosu olive necopte, olive verdi; de aci : 3. pétra pretiosa pellucida verde galbinastia.

* OMPHACINU, sau *onfacinu*, -a, adj. s., (fr. *omphacin*); de *omphace*, leuatu de regula ea subst. m., *omphacinu*, si

f. *omphacina* = succu de *omphace*, zéma de *omphace*.

* OMPHACIU sau *onfaciu*, -a, adj. s., *omphacium*, (*ὀμφάκιος-ον*), de *omphace*, trassu d'in *omphace*, si de aci s. reale m. *omphaciu* sau f. *omphacia* = oliu sau succu estrassu d'in struguri necopti, sau d'in olive verdi.

* OMPHACOMELE sau *onfacomele*, s. f., *omphacomel*, (fr. *omphacomel*), miere cu *omphaciu* de uve, siropu cu *omphaciu* de uve.

† OMPHALO-, (d'in grec. *ὀμφαλός* = buricu), intra in composite si derivate scientifice ca : *omphalocèle*, s. f., (fr. *omphalocèle*, d'in *κίλη* = tumore, surpatura), surpatura, inflatura de buricu, essire a buricului; *omphalode*, adj., (fr. *omphalode*), care are forma de buricu; *omphalodu*, s. m., (fr. *omphalode*, d'in *ὄδος* = calle), parte a unei plante ce serve de canale vaselor nutritive; *omphalomantia*, s. f., (fr. *omphalomancie*, d'in *μαντεία* = divinatione), pretensa arte de a deviná dupo nodurile buricului unui pruncu nascutu, câtu copilli are se facea mamm'a lui; *omphaloncia*, s. f., *omphaloncle*, d'in *ὄγκος* = inflatura), inflatura a buricului; *omphalophyma*, s. f., (fr. *omphalophyme*, d'in *φύμα* = tumore), tumore la buricu; *omphalopsychu*, -a, adj. s., (fr. *omphalopsyque*, d'in *ψυχή* = suffletu), sectariu, specia de illuminatu care crede, co omulu, uitandu-se fissu la buriculu seu, se pote pune in communicatione cu divinitatea si vedé asiá cea-a ce asemine alluminati nomenclu *lumin'a Thaborului*; *omphalopticu* si *omphaloptru*, -a, adj., (fr. *omphaloptique* si *omphaloptre*, d'in *ὄπτρον* = speclu), vorbindu de una lenticula buricata de amendoue laturile; *omphalorrhagia*, s. f., (fr. *omphalorrhagie*, d'in *ῥαγεῖν* = a se rupe si curre); scursore de sange d'in buricu, mai vertosu la prunci; *omphalositu*, -a, adj., (fr. *omphalosite*, d'in *σίτος* = nutrimentu), care capita nutrimentu prin buricu; *omphalotomia*, s. f., (fr. *omphalotomie*, d'in *τομή* = taliare), taliare a buricului.

OMU, s. m., pl. *ómini* si *ómeni*, homo, it. (uomo, omo; isp. hombre, port. omem,

catal. ome, prov. home, hom si om, v. fr. om, n. fr. homme, adauge si on); animale rationale, cogitatoriu si vorbitoriu; in acestu intellesu *omu* se applica la totu genulu, fora distinctione de sessu: *numai omulu comunica ideele si sentimentele selle prin semne si sonuri articulate; numai omulu vorbesce; omulu abita in tote climatele; genulu omini-loru s'a divisu in mai multe vitie; e una vitia de omeni alba, e alta vitia de omeni negra, si una vitia de omeni galbina; aceste trei vitie de omeni se subdividu in mai multe varietati; toti omenii sunt moritori; toti omenii sunt ecali inaintea lui Domnedieu; Domnedieu creà pre omu dupo imaginea sea; — in opp. cu femina: Domnedieu creà omulu si femin'a; in acea adunare erau mai multi omeni de câtu femine; omu insoratu, omeni veduvi, omu teneru; omeni armati, omenii d'in unu regimentu; in sensu si mai speciale de maritu, barbatu: omulu meu, dice una muliere de barbatulu seu; omulu teu nu e bonu ca omulu meu; — cu respectu la calitatile intelectuali si morali, sau la capacitatile si aptitudinile omului: omu numai de nome; mare ai adjunsu, avutu te ai facutu, déro omu totu nu esti; a si aflá omulu, nu ti ai aflatu omulu, nu e acestu-a omulu; acestu-a e omulu meu; Diogene cautá omu cu fanariulu diu'a inamedí'a mare; n'am omu care se me intelléga; omulu negotiului, scientiei, curtei; omu de sperantia, de periclu, de incredere, de omenia, de probitate incercata; omulu perdiarei, omulu lui Domnedieu, omulu dracului; — omu nouu, omulu nouu, α) in sensu civile, omu de currendu nobilitu, omu de currendu essitu pre scen'a politica; β) in sensu religiosu, omulu regeneratu prin grati'a divina; — proverb. nu face nemica co tata teu a fostu domnu, si tu nu esti omu; neci salcea pomu, neci incultulu omu.*

OMUCIU si *omutiu*, s. m., homuncius, homallus, homullalus, homuncio, (compara si it. omuccio; omicciuolo, omicello, ometto, etc.); deminutivu d'in *omu* de unde nou deminutivu: *omucioru*, si

cu s în loc de e : *omusioru*, form'a ce are și sensulu de nva, (fr. *laette*) = glandula, limbutia d'în guttu : *mè a cadutu omusiorulu*, e *redicà omusiorulu cadutu*; —pre longa aceste-a ocurre, ea deminutiva, și form'a : *omullecia* sau *omulleciu*, care presupune și una forma : *omullu* = lat. *hemallas*.

OMULLETIU, *omusioru*, *omutiu*, etc., vedi *omuciu*.

* ONAGRA, s. f., vedi *onagra*.

* ONAGRIU, -a, adj., (fr. *onagrè*); care sémene cu *onagi*'e, sau cu *onagradu*.

* ONAGRU, s. m., *onager* (*ὄναγρος*, d'în *ὄνος* = asinu, și *ἄγριος* selbaticu); asinu selbaticu, commune în Tartaria și Persia, tare ageru de petiore; — fem. *onagra*, femina a *onagriului*, dero și genu de plante care serve de țân familiei sau tribului *onagrioloru*.

* ONANIA, (pron. *onania*), s. f., și :

* ONANISMU, s. m., (it. *onani-smo*), mallacia, masturbatione, asiă vomita dupo *Onan*, fiu al lui *Juda*, batutu și perdutu de Domnedieu pântu acestu peccatu.

* ONCARE, v., *oncarea*, a sberá, vorbindu în speciale de asinu : *asinii onca; oncatu'ra asiniloru*.

* ONERARE, v., *onerare*, (it. *onerare*), a îngreună : *a onerá navu, carre, calli, asini; a si onerá stomaculu; sau ulimente cu onera, fora se nutrisea; a onerá mesele cu buccate de totu granulu; a onerá pre cineva cu injurie, cu argumente; dero și : a onerá cu onori, cu promisse; a onerá reulu, mórbulu, colbul. a onerá butile cu vinu, uirii cu oinu, can strile cu flori*.

* ONERARIU, -a a l.j., *onerarius*, (it. *onerario*, fr. *onéraire*); relativu la *onu*, la *oneri*, care porta *oneri* : *bestia oneraria, nave oneraria*, în opp. cu *nave actuaria, officiu onerarie*, în opp. cu *officiu onorarie*.

* ONERATIONE, s. f., *oneratio*, (it. *onerazione*); actione de *onerare*.

* ONERATU, -a, adj. part. sup. subst., *oneratus*.

* ONEROSITATE, s. f., *onerositas*; calitate de *onerosu*; *onerositatea sarcineloru impuse uneriloru nostru*.

* ONEROSU, -a adj., *onerosus*, (it. *oneroso*, fr. *onéreux*); încarcatu de *oneri*, greu, appesatoriu, tare greu, încommodu : *sarcine onerose, buccate onerose pentru stomacu, uerulu e mai onerosu de câtu fsculu, onerose negotie; tatela onerora. donatione onerosa, titlu onerosu, conditioni onerose*, în opp. cu *donatione gratuita, titlu gratuitu, conditioni usiore*.

* ONESTAMENTU, s. m., pl. -e, *onestamentu*; mediu de *onestare*, ornamentu, splendore.

* ONESTANTE, adj. part. pres., *onestans*, care oresta.

* ONESTARE, v., *onestare*, (it. *onestare*), a face *onestu* = a investi cu *onore, a onorá, orná, decorá, etc.* : *a onestá cu mari onori; domnulu se oneste cas'a, nu cas'a pre domnu; a onestá pre cineva; însociandu-lu; p'trecundu-lu întempnandu-lu; pudorea onesta formosita*.

* ONESTATE și *onestitate*, s. f., *onestas*, (it. *onestà* și *onestate*, fr. *honnêteté*); calitate de *onestu*; 1. în însemnarea coventului de sub 1. : *se facemu totu spre a fugi de turpitudine și a ne conservá intactu onstatea; nu e nemica mai de doritu de câtu gloria; nomele bonu și onstatea*; 2. în însemnarea coventului de sub 2., a) demnitate a caracteriului morale, virtute : *nu pote fi demnitate, unde nu e onestate; virtutea, pudorea, onstatea e în parte nostru; în partea vostru e vitiulu și turpudinea; nu mesurati bonulu supravu dupo utilitate, ci dupo onestate; a observá onstatea în tote actel vietiei; dreptatea, cedatea, pietatea, blandet'a, bonitatea, tote virtut-le se afla în onstate; omu de una onstate asiá de mare, în câtu, nu committe neci unu reu, neci unu nedreptatu, lu chiaru neci una necoconientia, chiaru se scia co nemine nu ar poté aflá faptule sau dissele selle contrarie onstatei; — în seusu mai restrinsu, pudore, pudicitia, castitate, modestia : *covente, s'rinte ce offendu onstatea; b) despre lueruri, formosetia, gratia, splendore convenientia, proportione : onstatea ideelor juce onstatea espressioniloru; cu tote aceste-a penn'a**

artistului, respande gratia si onestate chiaru asupr'a obiectelor urite si disgratiose; onestitatea vestimentului e atâtu splendorea si formoseti'a lui, câtu si convenienti'alui nu numai cu corpulu, ci si cu caracterulu persoanei cele porta.

* **ONESTITATE**, s. f., vedi *onestate*.

* **ONESTU**, -a, adj., honestus, (it. *onesto*, fr. *honnête*); investitu cu *onore*, plenu de *onore*, si a nume: 1. care e in *onore*, se bucura de *onore*, *onoratu*, *onorabile*, estimatu, consideratu, etc.: *nascutu d'in nobile si onesta familia; te recommendu la unu omu avutu, influente si onestu in cetatea sea; familia numerosa. mare si onesta; filia d'in onesti si avuti parenti; barbati onesti; mulieri oneste si nobili; cetate populata, avuta si onesta intre tote cetatile; cu respectu acceptu acestu donu d'in onest'a si august'a mâna a benefactoriului nostru;* 2. care adduce sau merita *onore*, demnu de *onore*, de stima, virtuosu, bonu in sensulu morale, etc., oppusu la *turpe*: *dupo marturi'a omeniloru onesti; fapte oneste, causa onesta, castigu onestu, administratione onesta, negociatori onesti, viétia onesta; toti parentii dorescu ca filii sei se fia mai onesti, de câtu densii; nu e onestu a rapí ce e allu altui-a; nu e onestu a cautá se te inavutescu cu damnilu appropelui; paupertate onesta; si ea subst. onestulu e de sene amabile; onestulu e ensasi virtutea sau fapt'a virtuosa; onestulu singuru e laudabile si desiderabile; fora onestu ce fericire pote omulu gustá?—in sensu restrinsu, pudicu, castu, modestu: *portu onestu, vestimente oneste, fete oneste, muliere onesta;* 3. despre lucruri: nobile, formosu, gratiosu, coveniente, decente, covenitu, etc.: *ornatu onestu, facia onesta, portu onestu*, nu numai modestu, déro si formosu si mai vertosu covenitu persoanei si impregiurarei; *sub nomine oneste se ascundu adesea celle mai gretiose lucruri.**

* **ONIROCRITIA**, s. f., (fr. *onirocritie*), pretensa arte de *onirocritu*.

* **ONIROCRITICU**, -a, adj., (it. *onirocritico*-a, fr. *onirocritique*), relativu la *onirocratia*, sau la *onirocritu*.

* **ONIROCRITU**, -a, s. personale, *onirocrites*, (*ὄνειροκριτής*, fr. *onirocrite*; d'in *ὄνειρος* = visu, applicatu si la *macu* d'in caus'a poterei de a addormí, si *κριτής* = interprete), interprete de vise:—de aci si: *onirodynia*, s. f., (fr. *onirodynie* d'in *ὀδύνη* = dorere), dorerea sentita in visu; *onirogynia*, s. f., (fr. *onirogynie*; d'in *γυνή* = muliere), visare cu muliere, pollutione in visu; *oniromantia*, s. f., (fr. *oniromancie*, d'in *μαντεία* = divinatione), pretensa divinatione dupo vise; *oniroscopia*, s. f., (fr. *oniroscopie*, d'in *σκοπεῖν* = observare), studiu allu viselor.

* **ONIRODYNIA**, *onirogynia*, etc.; vedi *onirocritu*.

* **ONISCIDE**, adj. s., (fr. *oniscide*), care sémena cu unu *oniscu*, si de aci s. f. pl. *oniscidile*, familia de insecte myriapodi.

* **ONISCU**, s. m., *oniscus*, (fr. *onisque*, nomitu si *eloponte*), genu de insecte nomitu si *multipeda*.

* **ONOCARDIU**, s. m., *onocardiu*, specia de planta nomita si *chameleone*.

* **ONOCENTAURU**, s. m., *onocentaurus*, (fr. *onocentaure*, d'in *ὄνος* = asinu, si *κένταυρος* = centauru); monstru fabulosu, medietate asinu si medietate omu; fig. omu desfrenatu si impuru.

* **ONOCROTALU**, s. m., *onocrotalus*, (*ὄνοκρόταλος*, d'in *ὄνος* = asinu si *κρόταλον* = sunatore), specia de pellicanu, *pellicanus crotalus*, asiá nomitu dupo vocea sea ce sémena cu a asinului.

* **ONOMASTICU**, -a, adj., (fr. *onomastique*, it. *onomastico*, d'in *ὄνομα* = nome); de nome: *diu'a onomastica: vocabulariu onomasticu*, de nomine proprie.

* **ONOMATOPEIA**, s. f., *onomatopœia*, (*ὀνομασποεία*, fr. *onomatopée*, it. *onomatopea* si *onomatopeia*, d'in *ὄνομα* nome, si *ποιεῖν* = facere), formare de unu coventu, alle cui sonuri imita lucrulu ce espreme; coventulu imitativu ensusi: *bubuire e unu onomatopœia*.

* **ONOMATOPEICU**, mai bene *onomatopoeticu*, -a, adj., (fr. *onomatopéique*, it. *onomatopeico*), relativu la *onomatopeia*: *coventu onomatopœicu, (onomatopoeticu)*.

* **ONOPORDU**, s. m., *onopordon*,

(ὄνοπородον, fr. **onoporde**, d'in ὄνος = asinu, si πορδί = besina), genu de plante d'in famili'a flosculoseloru.

* **ONOPYXU** si *onopussu*, s. m., **onopyxus**, (fr. **onopyxe**), genu de plante d'in famili'a synantherieloru.

* **ONORABILE**, adj., **honorabilis**, (it. **onorabile**, fr. **honorable**): 1. demnu de *onore*, de *onoratu*: *persona onorabile*; 2. care face *onore*: *funcri solenni si onorabili*.

* **ONORABILITATE**, s. f., (it. **onorabilità**, fr. **honorabilité**), calitate de *onorabile*.

* **ONORANDU**, -a, adj., **honorandus**, (it. **onorando**), de *onoratu*, care merita a fi *onoratu*, cui se cade *onore*: *onorandi domni si onorunde donne*.

* **ONORANTE**, adj. part. pres., **honorans**, (it. **onorante**), care *onora*.

* **ONORARE**, v., **honorare**, (it. **onorare**, fr. **honorer**): a face *onore*, a investi cu *onore* sau cu *onori*: *a onorá mortea unui mare barbatu nu numai cu monumente, ci si cu doliu publicu; onorati parentii, onorati datinele parentiloru, onorati totu ce e nationale; onorati memori'a, faptele gloriose alle straboniloru; a onorá cu una statua, cu una functione inalta; a onorá cu unu ospetiu, cu presentia, cu cisitele selle; a onorá cu benevolentia sca; a onorá vorb'a sca, coventulu seu; cine onora pre altii, se onora pre sene; omcui onorati pentru virtutile loru, pentru scientia loru, pentru demnitatile loru.*

* **ONORARIU**, -a, adj., **onorarius**, (it. **onorario**, fr. **honoraire**), de *onore*, ce se da sau face pentru *onore*; 1. in genere: *monumentu onorariu, inscriptioni onorarie; mcsa onoraria, ospetiu onorariu, nomiri onorarie; tutoriu onorariu, sacrificiu onorariu, membri onorari ai unei societate*; 2. in specie: a) *donu onorariu, facutu pentru onore, si de aci s. m. reale, onorariulu = remuneratiune data pentru unu servitiu liberalu: onorariulu professoriloru, onorariile adrocatoriloru; b) ca terminu de jurisprudentia romana, dereptu onorariu, d'in initiativ'a pretorinlu sau d'in consuetudine, in oppositiune cu dereptulu strictu determinatu*

prin lege; asiá: *obligatiuni onorarie, succesoriu onorariu*.

* **ONORATIONE**, s. f., **honoratio**, (it. **onorazione**), actiune, actu de *onorare*.

* **ONORATORIU**, -toria, adj. s., **honorans**, (it. **onoratore**), care *onora*: *onoratoriu allu religionci, allu datinloru strabone*.

* **ONORATU**, -a, adj. part. sup. subst., **honoratus**.

* **ONORE**, s. f., **honor** si **honoros**, (it. **onore**, fr. **honneur**): 1. formosetia, gratia, splendore, ornamentu. farmecu, totu ce atrage si farmeca oculii corpului sau mentei, ce e mai escelente in genulu seu, flore, luciferu, gemma, etc.: *asprele venturi alle tonnei au despoliatu arborii de onorea loru; suavile flori sunt onorea unei placuta verdetia; pallorea mortei a stersu onorea verginalei selle facia; unu omu e onorea nationei, familiei, seclului seu; una formosa intre formose e onorea unui ballu*; 2. gloria, estima, lauda coventita meritului, escelentiei, virtutei: reputatione, nome, ce si capita si are cineva: *onorea e premiulu vertutei; cine d'in occasione, fora voli'a cetatianiloru, se inaltia la imperiu, cupetá nu onore, ci numai nomele onorei; onorca nutresce artile; onorea si glori'a armeloru; a face, terminá ceva cu mare onore si gloria: onorea si glori'a acellei di de victoria coze se covine; a pretende la onorea de poetu, de istoricu, de pictoriu, de omu de statu; onorea numelui romunu; se da, se face onore nu numai personeloru, ci si lucruriloru: se face onore littereloru, se facu onori scientieloru si artiloru; a offensá onorca, a repará onorea; — inse adesea si in reu, despre lucruri deserte, ba chiaru criminali; asiá se vorbesce de una onore de corpu, de casta, de jocatoru de carti, etc.; — 3. virtute, ce ne indémna a nu face nemica ce pote avili, attinge demnitatea de omu, a face d'in contra totu ce ne redica in oculii nostri si ai altoru-a, mai vertosu, a face fapte mari, generose, eroice, etc., a) in genere: *omu de onore, covente de onore, ti dau coventulu meu de onore; a nu avé neci unu sentimentu de onore, a**

lucrá pre onore, in onore; pre onorea nostra, pre credenti'a onorei nostre; me lassu pre onorea vostra; stare facuta cu damnulu onorei; onorea cere se morimú mai bene de cátu se commitemu una lassitate, acésta-a, e callea onorei; b) in specie vorbindu mai allessu de femine, pudicitia, pudore, castitate: muliere de onore, muliere fora onore si pudore; se crescemu copillele nostre in onore si pentru onore; onoreu feminei e flore asiá de delicata, co se vescedesce, attinsa de cea mai mica sufflare venitu chiaru d'in apparentie ambigue; —4. functione onorifica, demnitate, officiu publicu: a trece prin tote gradele de onori, si a se inaltia la onorea suprema; onori militari, onori civili; incarcatu de tote onorile; a aspirá la onori, a adjuje, la culmea onoriloru, a capitá averi si onori, a ambitioná onorile; 5. manifestare a estimei, respectului si benevolentiei sau amorei ce avemu cotra cineva sau ceva, prin vorbe si prin fapte. a) cotra Domnedieu, sacrificiu, inchnatione, adoratione: tie, Domne, se covine onorea si tota gloria; a adduce si depune onori pre altariile dieiloru; b) onori funebre = onorile sepulturei = ultimele onori, facute mortiloru; c) veri-ce daru sau actu facutu cuiva d'in estima, d'in respectu sau d'in benevolentia, favore, amore: domnele de onore insociescu pre principesse; garda de onore se da personelorú ce ocupa unu locu inaltu, mai vertosu in ierarchi'a militare; face cineva onore cuiva, invitandu-lu la ospetiu; ter-ranii si facu onore, dandu-si de beutu; face onore cine-va unei domne, dandu-i braciulu, ca se va conduca; de aci expresioni de civilitati ca: fa-mi onorea de a mi spune ce ai aflatu; avemu onore de a ve salutá; fa-ne onorea de a cená cu noi; am onore a face connoscutu; concedeti-mi onorea de a ve face una intrebare; nu am avutu onore de a connosce pre Domnulu, si, ca se scurtámu: a face onore numelui Románu; a face onore mesei, buccatelorú, vinului, etc., a mancá si bee cu placere, etc.

* ONORIFICARE, *honorificare*, (it. *onorificare*); a face onore, a onorá: se

onorificámu si glorificámu pre regele regiloru, pre Domnedieu.

* ONORIFICAZIONE, s. f., (it. *onorificazione*), actione de *onorificare*.

* ONORIFICATORIU, -toriu, adj. s., (it. *onorificatore*), care *onorifica*.

* ONORIFICATU, -a, part. sup. subst. *honorificatus*, (it. *onorificato*).

* ONORIFICENTE, adj. *honorificans* (it. *onorificante*), care *onorifica*: vedi si *onorificu*.

* ONORIFICENTIA, s. f., *honorificentia*, (it. *onorificenza*); dispositione si actu de *onorificante*: a consecrá templulu cu multa *onorificentia*; a face cui-va *onorificentie splendide*.

* ONORIFICU, -a, adj., *honorificus*, (it. *onorifico*, fr. *honorifique*); care face onore, plenu de onore: a face totu de a un'a mentione *onorifica* de meritele nostre; covente *onorifice* pentru noi; sarcina *onorificu*, titulu *onorificu*; nu su *onorifice* celle ce spuni tu de tene.

* ONORIGERU, -a, adj., *honoriger*; care porta sau face, adduce onore.

* ONORU, -a, adj., *honorus*; plenu de onore, care are sau face multa onore: onorele carmine alle poetului, onor'u morte pre campulu de batalia.

* ONOSMA, s. f., *onosma*, (*ὄνοςμα*, fr. *onosme*), genu de plante, affine cu *anchusa*.

* ONTOGONIA, s. f., (fr. *ontogenie*, d'in *ὄν* — *ὄντος* = *fientia*, si *γενή* = *generatione*), theoria a productionei *fientieloru* de pre pamentu.

* ONTOLOGIA, s. f., (it. *ontologia*, fr. *ontologie*, d'in *ὄν* — *ὄντος* = *fientia*, si *λόγος* = *discursu*), tractatu despre *fientia* in genere: *ontologi'a* face parte d'in *metaphysica*.

* ONTOLOGICU, -a, adj., (it. *ontologico*, fr. *ontologique*), relativu la *ontologia*: *speculationi ontologice*.

* ONU, pl. *onuri* si *oneri*. *onus*; sarcina ce porta cineva sau ceva. g eutate, incarcatura: a pune grele oneri pre spinarea callulu; as-nului: carrulu are se se franga sub onulu cu care l'ati incarcatu; navi mai large, apte a transportá merci si alte oneri; fig. greutate, difficultate, dare prea-grea, contribu-

tione grea, etc. : *cetatianii nu mai potu duce onerile de totu genulu ce li se impun pre tota diu'a.*

* ONUSTU, -a, adj., *onustus*, (it. *onusto*), incarcatu, oneratu, si de aci, implutu, ingreonatu : *doi asini onusti. unulu onustu cu sacci de sare, altulu onustu cu sacci de spongia; faretra onusta cu sagette; militarii se intorsera onusti cu prede; stomacu onustu cu vinu.*

* ONYCHE, s. f., *onyx*, (*ὄνυξ* = unglă de la degitu, comp. si fr. *onyx*), 1. specia de marmore cu verge de colori, cari i dau aparenti'a ungleloru de la degitele mânîloru : *d'in onyche se facu diferite vase, cu onyche se asternu podelle;* 2. prin metafore, a) vasu de *onyche*, b) specia de gemma sau nestimmata, c) specia de conchyliă.

* ONICHINU, -a, adj., *onychinus*, (*ὀνυχίνος*; vedi *onyche*), care sémene, are colore aseminea cu a unglei de la degitele mânîloru.

* ONYCHITE, s. f., *onychites*, (fr. *onychite*, vedi *onyche*), specia de alabastru ce coprende *onyche*.

* ONYCHOGRIPHOSE, s. f., (fr. *onychogriphose*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *γρίφος* = ghiara), incurbatione a ungleloru.

* ONYCHOMANTIA, s. f. (fr. *onychomancie*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *μαντεία* = divinatione), pretensa divinatione dupo unglă.

* ONYCHOPHIDE, adj. s., (fr. *onychophide*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *ὄφις* = sërpe), se applica la una familia de reptili, *onychophidile*, cari au unglă la partea posterioare a corpului; in acellu-asi sensu si : *onychophoru, -a.*

* ONYCHOPHORU, -a, adj. s., (fr. *onychophore*), vedi *onychophide*.

* ONYCHOPHTHORIA, s. f., (fr. *onychophthorie*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *φθορά* = corruptione), stricare a ungleloru d'in cauza de morbu.

* ONYCHOPHYMA, s. f., (*onychophyme*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *φύμα* = inflatura), inflatura a ungleloru.

* ONYCHOPTOSE, s. f., (fr. *onychoptose*, d'in *ὄνυξ* = unglă, si *πτῶσις* = cadere), cadere a ungleloru.

* ONYXE, si *onyxide*, s. f., (fr. *onyxis*, d'in *ὄνυξ* = unglă), inflammatione a organului ce produce unglă : *onyxide acuta.*

† OO, si *ouo-*, (d'in gr. *ὄον* = ouu) intra in composite scientifice ca : *oolithu*, s. m., (fr. *oolithe*, it. *oolite*, d'in *λίθος* = pétra), concrecioni mice, de regula calcarie, une ori si ferruginose, formate d'in granutie, semburelli si sementiore cari mai adese-a nu sunt mai mari de câtu ouale de pesce : *oolithe miliarie; oolithele se ofla mai vertosu in terrenele jurassice, de aci si adj. oolithicu, -a*, (fr. *oolithique*) = de *oolithe* : *calcariu oolithicu; oologia*, s. f., (fr. *oologie*, d'in *λόγος* = discursu), tractatu asupr'a oualoru, istoria a oualoru; de aci si adj. *oologicu, -a; oomantia*, s. f. (fr. *oomancie*, d'in *μαντεία* = divinatione), pretensa divinatione dupo observationea oualoru; *oometra*, s. f., (fr. *oometre*, d'in *μήτρα* = matrice, metra), ovariolu planteloru phanerogame; *ooninu, -a*, s. reale, (fr. *ooniu*), albumina; *oophoru*, s. m., (fr. *oophore*, d'in *φέρειν* = portare), ovariolu; *oophorite*, s. f., (fr. *oophorite*), inflammatione a ovariolui; *ooscopia*, s. f. (fr. *ooscole*, d'in *σκοπεῖν* = observare), oomantia; *oosporu, -a*, adj., (fr. *oospore*, d'in *σπόρος* = sporu), care are spori ca ouulu; *ootheca*, s. f., (fr. *oothèque*, d'in *θήκη* = teca), ovariu allu ferigiloru; *oozoariu, -a*, adj. s., (fr. *oozoaire*, d'in *ζῶον* = animale), animale care e redussu numai la *ouu*, fora nervi, fora vase, etc. f. pl. *oozoariele*, familia care formédia unu ramu d'in regnulu animale, in care intra animali cu systema nervosa si sangenia nedesvoltata, asiá co aceste animali se afla in statulu ouului animaliloru superiori.

* OPACARE, v., *opacare*, in acellu-asi sensu cu allu forme *opacire*, sub 1. a-deco : a umbrí, coperí, ascunde, intunericá, confunde : *platani opaca acellu locu; prim'a lanugine opacá genele junclui; orb'a passione opaca mentile;* vedi si *opacire*.

OPACIRE, -cseu, v., (d'in *opacu*). 1. *opacare*, *offuscare*, a face *opacu*, a umbrí, a coperí cu umbra, si de aci, a

coperí, intunericá, ascunde in genere; (vedi si *opacare*); in specie, despre munte, confundere, perturbare, a intunerecá mentea, a confunde, ammeti, incurcá, etc. : *cu atáte întrebări m'ati opacitu asiá co nu sciu ce spunu si respundu, se opacesce cinera lucrandu p'ra multu cu mentea; calcule grele mai vertosu opacescu mentea; ai opacitu copilulu; cram asiá de opacitu, in cátu, cautám pellari'a ce mi erá in capu; 2. prin ulterioari metafore, a) moram injicere, retardari, morari, remorari, retinere, detinere = a incurcá in locu, a tiné in locu, a opprí, a intardiá : nu me opací atitu, co-ci am facende urgenti; celli casca-gura se opacescu la tote seccaturele, si nu si cauta de calle; b) in genere, impedire, ocludere, intercludere, a impedicá, a inchide callea : ne opacira de a merge mai departe; obstacle mari ne opacira de a treccinainte. M.*

*OPACITATE, s. f., opacitas, (it. opacità si opacitate, fr. opacité); calitate de opacu : opacitatea ramuriloru, noptilorú, colorilorú, mentei, ochilorú, opp. la transparentia, pelluciditate.

OPACITORIU,-toria, adj. s., care opacesce; vedi opacire.

OPACITU,-a, adj. part. sup. subst., d'in opacire.

OPACITURA, s. f., actu si statu de opacire.

*OPACU,-a, adj., opacus, (it. opaco, fr. opaque); umbrosu, a) plenu de umbra, care are multa umbra : opacele ripe alle riului, in opaca selba; b) care da multa umbra : desu si opaca frondia; c) in specie, prin care nu trece lumin'a, opp. la transparente, la pellucidu : corpuri opace; d) intunericatu, inchisu, obscuru, si de aci, confusu, neintellesu : tonuri opace, voce opaca, colori opace; mente opaca; vedi si la opacire : mente opacita.

*OPALE, adj., opalis; relativu la ope, (compara si fr. opalies): serbatori opali, si abs. opali-le=opalia, in onorea dieei Ope.

*OPALESCERE, (it. opalescere, opalescente), a avé coloreá si transparentia opalului.

*OPALIFERU,-a, adj., (fr. opalifère), care pote leuá coloreá opalului.

*OPALINU,-a, adj., (it. opalino, fr. opalin), de opa'u. si in specie, care are transparentia galbina-albastra a opalului : licori opaline.

*OPALISARE, si opalizare, v., (it. opalizzare, fr. opaliser), a dá sau leuá colore sau forma de opalu : colori opalitate.

*OPALU, s. m., opalus, (it. opalo, fr. opale); varietate de silice : opalulu care e de regula albu laptosu sau albastru-galbinu, e insemnatu prin minunatele selle reflexe ce reproducu colorile arcului cerescu sau alle spectrului solaru; opalulu e forte cautatu de lapidari, cari distingu sésse varietati principali de opalu, cumu : opalulu nobile sau orientale sau inflacuratu, opalulu commune, etc.

*OPE, s. f., ops; (affine cu opu, opera, operare, copia, etc.) mediu de operare, de lucrare : potere, avere, ajutoriu; — personificatu, Ope = diea a copiei, abundantie, averei, puterii, protectoria in parte a agriculturii, identica cu Terra ca diea.

*OPELLA, s. f., opella; deminutivu d'in opera.

*OPERA, s. f., opera, (it. opera si opra, ovra; fr. œuvre, adauge si opera); d'in acea-asi fontana cu opu, opera insemna lucrare, lucru, labore, pre candu opu, e rezultatulu opere, lucrulu ensusi operatu, inse si form'a opera se applica cu sensulu ce are in specie form'a opu = lucru facutu; 1. proprie, lucru, labore, desvoltare, applicare a poteriloru corporali sau intelectuali, a) corporali : de la mercenari se ceremu opera, déro se le si solvemu oper'a; sordide se considera maiestriele ce ceru oper'a manloru, nu a mentei; a si pune, a si dá, si applicá cu' a si oper'a la lucruri utili sau la seccature, cari nu merita oper'a omului; a si consecrá oper'a la unu singuru lucru; lucrulu nu vale oper'a; cu oper'a mca, cu oper'a unicoloru; a pune in opera celle cogitate; b) intelectuali : cura, diligencia, attentione, etc., mai vertosu in locutione a : a dá opera, cumu : a si dá operu la facendele domestice, la

interessibile amiciloru; dati-ve opera se nu cumuva se ve impedecati si se cadeti;
 2. prin metafore, a) tempulu datu la unu lucru, si de aci, di de lucru, lucru de una di; b) lucru facutu, opu, fapta, α) in genere: *oper'a lauda si recom-menda pre maiestru; finitulu incoronu tota oper'a; opere alle naturei, alle artei; educationea e oper'a maiestrului; opere de lemnaria, de ollaria, de ferraria, de architectura, de pictura; opere de misericordia, de caritate; credenti'a fora opere e cu pomulu fora fructe; lumca e oper'a manei divine; a face opera de ad-deveratu crestinu; opera de maiestru; copu de opera = opulu cellu mai perfectu; β) in specie, lucru de mente, pro-dussu alu mentei, compositione mai vertosu, compositione originale, in opp. cu *traductione, imitatione: operele lui Virgiliu, lui Tacitu, lui Rafaele; operele complete alie auctorilrru classici, si in parte, opera = compositione dra-matica, drama mai allessu lyrica: libru de opera, music'a unui opera, theatru de opera, opera bene jocata si cantata: oper'a intrunescce doue potenti si ferme-ctorie arti.**

* OPERABILE, adj., (it. *operabile*, fr. *opérable*), ce se pote *operare*.

* OPERANTE, adj. part. pres., *ope-rans*, (it. *operante*), care *opera: chi-rurgii operanti; causele operanti in a-cestu effectu; eredenti'a ce nu e operante e secca si deserta.*

* OPERARE, v., *operari*, (it. *ope-rare* si *oprare*, fr. *opérer*); a dá *opera*, a face *opu*, a produce unu effectu: *a operá la campu, la gradina, la lâna, la pandiu; a operá opera seriosa; a operá bene sau reu; a operá cu mânule, cu ca-pulu, cu mentea; grati'a lui Domnedieu opera in voi, in suffletele vostre; medi-camentele opera bene; Domnedieu nu-mai pote operá minuni; nu te faci bonu chymistu, fora a operá; chirurgii opera pre vulnerati. opera vulneri; d'in tote poterile operámu se ne adjungemu scopulu; a operá bene cu numeri; a nu séi operá una simpla additiune; pentru mul-ti e mai facila a operá cu littere de cátu cu cifre.*

* OPERARIU, -a, adj., *operarius*, (it. *operario* si *operajo*), relativu la *opera*. mai vertosu la *opera cu mânile: omni operariu, vite operarie*; ca subst. perso-nale, lucratoriu cu braciele, cu mânile, lucratoriu cu diu'a: *operari pentru se-ceratu, pentru sapatu vini'a; seccerisiulu e multu, pucini inse sunt operarii si mai pucine operarile.*

* OPÉRATIONE, s. f., *operatio*, (it. *operazione*, fr. *opération*), actione, actu si effectu de *operare: operationile natu-rei, operatione cu mentea: varie sunt ope-rationile mentei; operationi arithmetice, mathematice, geometrice, chymice, phar-maceutice, chirurgice; operationile la creieri sunt d'in celle mai delicate si difficili.*

* OPERATIVU, -a, adj., (it. *opera-tivo*, fr. *opératif*), aptu a *operare: fa-cultate operativa, scientie operative, me-dicina operativa.*

* OPERATORIU, -toria, adj. s., *ope-rator*, (it. *operatore* si *operatorio*, fr. *opérateur* si *opérateur*); care *opera* sau serve a *operare: experientiele physice si chymice nu succedu fora unu abile operatoriu: medicu operatoriu, medicinu operatoriu, instrumente operatorie, po-terile operatorie alle unui assémine ef-fectu, operatori de marmore = sculptori.*

* OPERATU, -a, part. sup. subs., *o-peratus*, (it. *operato*, fr. *opéré*).

* OPERCULARIU, -a, adj. s., (fr. *o-perculaire*), care serve sau sémena a *o-perculu: valve opercularie*; s. f. reale, *opercularia*, genu de plante dicotyle-donie d'in famili'a rubiacieloru.

* OPERCULATU, -a, part. adj., (fr. *operculé*), munitu cu unu *operculu*, in-chisu cu unu *operculu*.

* OPERCULIFERU, -a, adj., (fr. *o-perculifère*), care porta *operculu*: s. f. pl. *perculijere*, familia de polypi.

* OPERCULIFORME, adj., (fr. *opercu-liforme*), care are forma de *operculu: ostrie operculiformi.*

* OPERCULINU, -a, adj. s., (fr. *operculine*), de *operculu*, ce sémena a *operculu*; ca subst. reale, a) m., deminutivu d'in *operculu*; b) f., genu de conchyliie univalve.

* OPERCULITE, s. f., (fr. operculite), *operculu* fossile.

* OPERCULU si *operclu*, pl.-e, *operculum*, (fr. opercule), 1. proprie, ce serve a *acoperi* sau astupá ceva : *operclu de urciuru, de caldare, de olla, de putina; opercle fisse, ambulatorie*; 2. prin metafore, a) valva a certoru conchylie, in specie, valva superioare; b) parte a cavitátei urechiei; c) buccata ossosa ce copere si protege branchiele pesciloru; d) parte ce astupa utrii folieloru certoru plante.

* OPERIMENTU si *opermentu*, s. m., *operimentum* si *opermentum*; in aceluasi sensu cu compos. *coperimentu*, potendu inse a se aplicá cu sensu mai intensu la veri-ce serve a *coperire* sau *astupare, invelire*, etc.

* OPERIRE, *operitu* si *opertu*; v., *operire*; cu sensu mai intensu de cátu compos. *coperire*, si a nume : a) a inchide : a *operi portile, oclii*; b) a coperi, inveli : a *operi capulu, spatele, umerii, petiorele*; a *operi oll'a, caldarea*, etc.; c) prin metafore, α) a ascunde, β) a inchide loculu, si de aci, a impedicá, a nu lassá se se missice, a retiné etc., — in acestu d'in urma sensu si scurtatu : *oprire*, (comp. it. *coprire*, fr. *couvrir* = *coperire*), despre care vedi in parte la *oprire*.

* OPERIMENTU, s. m., vedi *operimentu*.

* OPEROSITATE, s. f., *operositas*, (it. *operosità*), calitate de *operosu* : *operositatea vietiei, negociului, negocioloru publice; operositatea unei machine complicata*.

* OPEROSU, -a, adj., *operosus*, (it. *operoso*); plenu de *opera*, si a nume, 1. care si dá multa *opera*, tare ocupatu, forte activu si diligente: *coloni operosi; omu operosu, muliere operosa; cetate operosa*; 2. energicu, forte efficace : *operose erbe, operosu medicamentu*; 3. care da multa *opera*, fatigante, difficultosu, anevoliu: *operose versuri, operosu negociu, operose lucruri*.

* OPERTANIU, -a, adj., *opertaneus*, (d'in *opertu*), ascunsu, secretu : *cultu opertaniu, sacrificie opertanie*, si abs.

opertanie, (compara si fr. *opertanées*) = sacrificie secrete, misteriose, mai vertosu in onorea *Cybelei*.

* OPERTARE, v., *opertare*, (d'in *opertu*, intensivu allu lui *operire*), a coperi cu totulu sau a ascunde bene.

* OPERTORIU, -toria, adj. s., *opertiens, opertorium*; care *copere* sau serve a coperi, (vedi *opertu* d'in *operire*); mai vertosu ca subst. reale, m., *opertorium*, si f., *opertoria*, sau *opertore* = ce serve a *coperire* : *opertore de patu, de invelitu noptea, de acoperitu mobili*, etc.

* OPERTU, -a, adj. part., *opertus*, *coperitu* : *capite operte*, s. f., *operta*, sau si m., *opertu*, ce serve a coperi; locu secretu, *coperitu, inchisu*, (comp. si fr. *opertum*).

† OPHI si *ophio-*, (d'in gr. $\phi\upsilon\sigma$ = *serpe*), intra in composite si derivate scientifice ca : *ophiase*, s. f., (fr. *ophiasse*), alopecia ce lassa spatie deserte, asiá co pellea cellui atacatu, sémena cu a unui *serpe*; *ophicephalu*, -a, adj., (fr. *ophicéphale*, d'in $\kappa\epsilon\phi\alpha\lambda\acute{\eta}$ = *céfa*, capu), care are capu de *serpe*, ca allu *serpelui*; ca s. m., *ophicephalulu*, genu de pesci ossosi *holobranchii*; *ophichthu*, s. m., (fr. *ophichthe*, d'in $\iota\chi\theta\acute{\upsilon}\varsigma$ = *pesce*), de regula in plur. *ophichthii*, ordine de pesci, cari prin corpulu seu oblongu sémena cu *serpii*; *ophicleide*, s. f., (fr. *ophicléide*, it. *officleide*, d'in $\kappa\lambda\epsilon\acute{\iota}\varsigma$ - $\kappa\lambda\epsilon\acute{\iota}\delta\omicron\varsigma$ = *claua*), instrumentu musicale ce sémena a *serpe* cu *claua*; *ophidiu*, -a, adj. s., *ophidion*, $\phi\phi\acute{\iota}\delta\iota\omicron\nu$, fr. *ophidie* si *ophidion*), care sémena cu unu *serpe*; ca s. m., α) genu de pesci, nomitu de poporu si *serpisoru*; in pl. f. *ophidiele*, ordine de reptili, care imbracia tote generile de serpi; *ophidosauriu*, -a, adj., de regula in pl. f., *ophidosaurie*, (fr. *ophidosauries*), = ordine de reptili ce coprende *ophidiele* si *sauriele*; *ophiode*, adj. s., (fr. *ophiode*), care sémena cu *serpele*, ca s. m. genu de reptili *saurie*; *ophiodonte*, adj. s., (fr. *ophiodonte*), care are denti de *serpe*, ca s. m., denti de *serpe* fossili; *ophiogene*, adj. s., (fr. *ophiogène*, *ophiogènes*, $\phi\phi\iota\omicron\gamma\epsilon\nu\acute{\alpha}\iota\varsigma$), de regula in pl. *ophiogenii* = poporu ce se credea *nascutu* d'in *serpi*, si de acea - a

vindecá morsicaturele de *serpi*: *ophioglossu*, s. m., (fr. *ophioglosse*, d'in *γλωσσα* = limba), genu de plante d'in famili'a fericiloru, d'in tribulu *ophioglossacieloru*; de aci si s. f., *ophioglossite*, (fr. *ophioglossite*), limba de serpe fossile; *ophiographia*, s. f. (fr. *ophiographie*, d'in *γράφειν* = scriere), scriere despre serpi; de aci adj. *ophiographicu*, -a, si s. m., personale *ophiographu*, (fr. *ophiographe*), auctoriu de *ophiographie*; *ophioide*, adj. s., (fr. *ophioïde*, d'in *εἶδος* = forma), care are forma sau parentia de serpe; s. f. pl., *ophioidile* = familia de pesci ce sémena a serpi; *ophiolatru*, -a, adj. s., (fr. *ophiolâtre*, d'in *λατρεύειν* = adorare), care adora serpi: *popore ophiolatre*; *ophiolithu*, s. m., (fr. *ophiolithe*, d'in *λίθος* = pétra) pétra in a carei compositione intra si *serpentina*; *ophiologia*, s. f., (fr. *ophiologie*, d'in *λόγος* = discursu), tractatu despre serpi; de aci si adj. *ophiologicu*, -a, s. m., pers. *ophiologu*, auctoriu de *ophiologia*; *ophiomantia*, s. f., (fr. *ophiomancie*, d'in *μαντεία* = divinatione, pretensa divinatione dupo observarea serpiloru; *ophiomachu* -a, adj. s., (fr. *ophiomaque*, d'in *μάχη* = lupta, batalia), care bate, combate serpii; *ophiomorphu*, -a, adj., (fr. *ophiomorphe*, d'in *μορφή* = forma), care are forma de serpe: de aci si s. f., *ophiomorphite*, (fr. *ophiomorphite*), fossile ce sémena a serpe, *ophiophagu*, -a, adj. s., (fr. *ophiophage*, d'in *φαγείν* = manca), care manca serpi: *popore ophiophage* *passere ophiophaga* de aci si s. f., abstr. *ophiophagia*, (fr. *ophiophagie*), abitudine de a manca serpi; *ophiostaphylu*, s. m., *ophiostaphylon*, (*ὀφιοστάφυλον*, fr. *ophiostaphyle* = planta numita *carpene* sau *citia alba*; *ophite*, s. f., *ophites* si *ophitis*, (*ὀφίτης* si *ὀφίτις*), genu de pétra, specia de *serpentina*; *ophitu*, -a, s. pers. *ophites* si *ophita*, (*ὀφίτης*), adoratoriu allu serpelui, membru d'in una secta, care credea co Christu fu ascunsu sub figur'a serpelui ce ammagí pre Eva; *ophiuchu*, s. m., *ophiuchus*, (*ὀφιοῦχος*) constellatione boreale, nomita si *serpentariu*; *ophiuru*, -a, adj. s., (fr. *ophiure*,

d'in *ὄφρα* = coda), care are coda de serpe, ca s. m., genu de *zoophyte*.

* **OPHTHALGIA**, s. f., (fr. *ophthalmie*, d'in *ὀφθαλμός* = oclu, si *ἄλγος* = dorere), dorere de ocli fora inflammatione.

* **OPHTHALMIA**, s. f., (fr. *ophthalmie*, d'in *ὀφθαλμός* = oclu), inflammatione a globului oculariu.

* **OPHTHALMICU**, -a, adj., *ophthalmicus*: relativu la *ophthalmia*; s. m. pers., *unu ophthalmicu* = oculistu.

† **OPHTHALMO**-, (d'in gr. *ὀφθαλμός* = oclu), intra in composite scientifiche ca: *ophthalmoblennorrhœia*, s. f., (fr. *ophthalmoblennorrhée*, d'in *βλεννα* = mucus, si *ῥεῖν* = currere), *ophthalmia purulenta*; *ophthalmodynîa*; s. f., fr. *ophthalmodynîe*, d'in *ὀδόνη* = dorere) = dorere reumatica la ocli; *ophthalmographia*, s. f., (fr. *ophthalmographie*, d'in *γράφειν* = descriere), parte a anatomiei care se ocupa cu descriptionea oculului; de aci si adj. *ophthalmographicu*, -a, si s. pers. *ophthalmographu*, cellu ce se ocupa cu *ophthalmographi'a*; *ophthalmologia*, s. f., (fr. *ophthalmologie*, d'in *λόγος* = discursu), camu in acelluasi sensu cu *ophthalmographia*; *ophthalmometru*, s. m., (fr. *ophthalmomètre*), instrumentu cu care in anatomia oculului se servu a mesurá capacitatea camereloru oculului; de aci s. f., abstr. *ophthalmometria*, (fr. *ophthalmométrie*), connošcentia si usu allu *ophthalmometralu*; *ophthalmonocia*, s. f., (fr. *ophthalmonocie*, d'in *ὄγκος* = inflatura), inflare a oculului; *ophthalmonosologia*, s. f., (fr. *ophthalmonosologie*, d'in *νόσος* = morbu, si *λόγος* = discursu), parte a medicinei care se ocupa cu morbiu oculului; *ophthalmophyma* s. f., (fr. *ophthalmophyma*, d'in *φύμα* = inflatura) inflatura a globului oculului; *ophthalmoptose* s. f., (fr. *ophthalmoptose*, d'in *πτῶσις* = cadere), essire afora d'in orbita a oculului; *ophthalmorrhagia*, s. f., (fr. *ophthalmorrhagie*, d'in *ραγείν* = a se rupe si curce), scursore de sange d'in oclu; *ophthalmorrhœia*, s. f., (fr. *ophthalmorrhée*), scursore de mucositare d'in oclu; *ophthalmoscopia*, s. f., (fr. *ophthalmoscopie*, d'in *σκοπεῖν* = observare), arte de a

connosce temperamentele dupo observarea ocliloru; *ophthalmostatu*, s. m., (fr. *ophthalmostate*, d'in *ὀφθαλμὸς* = a face se sté), instrumentu cu care, in certe operationi ocularie, se casca palpebrele si se tine fissu globulu oculului; *ophthalmotheca*, s. f., (fr. *ophthalmothèque*, d'in *ὀφθαλμὸς* = teca) = parte a corpului chrysalidei ce protege oclii insectului; *ophthalmoterapeutica*, s. f., (fr. *ophthalmoterapeutique*), *terapeutic'a* morbiloru de ocli; *ophthalmotomia*, s. f., (fr. *ophthalmotomie*, d'in *τομή* = taliare), estirpatione a oculului; *ophthalmoxyse*, s. f., (fr. *ophthalmoxyse*, d'in *ξύσις* = scarificatiune), scarificare a conjunctivei oculului, de aci si s. m. *ophthalmoxystru*, (= fr. *ophthalmoxystre*), instrumentu de a rade faci'a oculului.

* OPIACIU, -a, adj., (fr. *opiacé*), care coprende *opiu*: *remedie opiacie*; s. m., unu *opiáciu* = medicamentu cu *opiu*.

* OPIARE, v., (fr. *opiacer*), a mesteacă sau prepará cu *opiu*: *medicamente opiate*; si abs. unu *opiatu* = medicamentu cu *opiu*. (compara si fr. *opiat*).

* OPIATU, -a, adj. part. sup., preparatu cu *opiu*.

* OPIFERU, -a, adj., *opifer*; care aduce *ope*, da adjutoriu, assiste cuiva.

* OPIFICE, adj. s., *opifex*, (*opu-facere*); care face unu *opu utile*; unu *opu* de mâna mai vertosu: maiestru, artifice, fauru: *opificile albine*: *Domnedieu e opificele lunei*; *opifice de covente noue*, (compara si it. *opifice* si *opefice*.)

* OPIFICINA, s. f., *opificina*; scurtatu: *officina*; vedi acestu coventu.

* OPIFICIU, pl. -e, *opificium*, (it. *opificio*); lucru, occupatione a *opificelui*: maiestria, fauraria, etc.

* OPIGENU, -a, adj. s., leuatu de regula ca s. f., *opigena*, diéa ce adjuta la *generare* sau nascere, *Junone*.

* OPILARE, *opilatoine*, etc., vedi: *oppilare*, *oppilatione*, etc.

* OPILIONE, s. m., *opilio*, (in locu de *ovilione*), 1. pastoriu de *oui*, de capre, pecorariu; 2. specia de vulturiu.

* OPIMARE, v., *opimare*; a face *opimu*, a ingrassia. si de aci, a implé, a saturá de bonetate.

* OPIMITATE, s. f., *opimitas*; cali-

tate de *opimu*, si lucru *opimu*: a *pune la dispositione tote opimitatile*.

* OPIMU, -a, adj., *opimus*, (it. *opimo*, fr. *opime*; d'in *ope*), proprie: avutu, grassu, bene ingrassiatu, si de aci: 1. grassu: *terra opima*, *grâne cu spice opime*, *sépte vacce opime si séptemacre*; 2. metaforice, a) avutu, avutiosu; b) magnificu, splenditu, considerabile: *opime avutie*, *dote opima*, *prede opime*, *castigu opimu*, *opimu ospetiu*; in specie: *spolie opime* = spolie ce unu capitaniu, pre campulu de batalia, liéa de la altu capitaniu invinsu si occisu, mai vertosu armatur'a invinsului; in acellu-asi sensu si abs. *opimele*; asiá si: *opimu triumfa*, *opima gloria*; c) despre espressione, prea-incarcatu, essaggeratu, prea-plenu.

* OPINABILE, adj., *opinabilis*, (it. *opinabile*). ce se pote *opinare*.

* OPINANTE, part. adj., *opinans*, (it. *opinante*, fr. *opinant*), care *opina*.

* OPINARE, v., *opinari*, (it. *opinare*, fr. *opiner*); a crede, a si cogita. a dá cu parerea, a si imagina. a dá sau enuntia pareri: *adesea opinamu despre lucruri ce nu seimu*; *toti au opinatu*, *cumu li s'a parutu mai bene*, *numai tu n'ai opinatu*; *eu opinu co altramente ar fi mai bene*.

* OPINATIONE, s. f., *opinatio*; actione de *opinare*: *opinatione inepta si fora neci unu temelu*.

* OPINATORIU, -toria, adj. s., *opinator*; care *opina*, — in tempulu imperiului *opinatoriu* se dicea si cellui ce procurá buccate pentru militia d'in provincie.

* OPINATU, -a, adj. part. sup. subst., *opinatus*: *celle opinate de mai multi*; *nu e tempu de opinatu*; *cu opinatulu vostru perdeti tempulu*.

* OPINIONE, s. f., *opinio*, (it. *opinione*, fr. *opinion*), 1. in genere, parere, credentia, suppunere, presuppunere, imaginatione, cogitatione si affirmatione despre lucruri dubiose, etc.: *opinione dubiosa*, *incerta*; *in oclii ignorantiloru opinionea are mai multa trecere de catu lucrulu ensusi*; *opinioni differenti*, *opinioni unanime*, *opinione fundata*, *opinione fora neci unu fundamentu*; *opinionile concorda*, *consentiu*; *opinionile asupr'a lucrului sunt impartite*; a fi de

opinione, a avé opinionea sea, a fi totu de a un'a de opinionea altui-a; dupo opinionea nostra asiá ar fi bene, opinionea nostra e se nu faci asiá; a urmá opinionei celloru mai multi; a se tiné de acca-asi opinione; a si scambá opinionele; opinioni politice; nu e bene insese aiba cineva opinioni religioase, ci credentie religioase; opinionele sunt libere; se si dé fia-care opinionea; 2. in specie, idea sau judeciu ce si face cineva despre altu cineva sau ceva : a se buccurá de bona opinione; de rea opinione; a avé mare opinione de sene si de talentele selle; aveam alta opinione despre voi; a si face, a capitá, a avé opinione de omu probu, de mare invetiatu; opinionea publica, a avé opinionea publica in favorea sea, in contr'a sea; currentele opinionei publice; a tiné mai multu la opinionea unui numeru de omeni luminati de câtu la opinionea vulgului ignorante; a servi opinionei, a fi servulu opinionci; vai de omulu, ce se porta dupo ventulu opinionei, totusi nu se cade a despretiá opinionea ce au altii de noi.

* OPIPARU, -a, adj., *opiparus*, (*opeparare*), paratu, apparatus cu multa splendore; magnificu, splendidu, lussosu, pomposu : *opipare muneri, opiparu ospetiu.*

† OPISTHO-, (d'in gr. ὀπισθεν = din apoi), intra in composite scientifice ca : *opisthocyphose*, s. f., (fr. *opisthocyphose*, d'in ὀψύς = gibbosu), gibbosía a spinarei; *opisthodomu*, s. m., *opisthodomus*, (ὀπισθοδῶμος, fr. *opisthodomus*, d'in δῶμος = domu, casa), parte posteriore a unui templu, unei casa; *opisthographu*, -a, adj., *opisthographus*, (ὀπισθογράφος, fr. *opisthographie*, d'in γράφειν = scriere), scrissu in dosu; *folia opisthographa*, de aci si s. f. *opisthographia* = scriere in dosu; *opisthotonia*, s. f., *opisthotonia*, (ὀπισθοτονία), s. m., *opisthotonu* = *opisthotonos*, (ὀπισθότονος, d'in τόνος = tensiune), tensiune a corpului in apoi, specia de morbu; in care corpulu se incurba in apoi; de aci si adj. s. *opisthotonicu*, -a, = relativu la *opisthotonu* : *unu opisthotonicu*, care suffere de *opisthotonia*.

* OPITULARE, v., *opitulari*; a dá adjutoriu, a veuí in adjutoriu

* OPITULATIONE, s. f., *opitulatio*, (it. *opitulazione*), actione de *opitulare*.

* OPITULATORIU, -toria, adj. s., *opitulator*, care *opitula*; asiá si form'a mai scurta : *opitulu*, -a, = *opitulus*.

* OPITULU, -a, adj. s., vedi *opitulatoriu*.

OPIU, s. m., *opium*, (ὀπίον, it. *oppio*, fr. *opium*); succu concretu de macu albu, care are facultatea de a ammetí si a adormí : *in Turci'a si alte terre orientali facu de opiu unu usu nemoderatu*; — vedi si † *opo*.

† OPO-, (d'in grec. ὀπός = succu), in composite ca : *opobalsamu*, s. m., *opobalsamum*, (ὀποβάλαμον, it. *opobalsamo*, fr. *opobalsame*) : a) succu de balsamu, balsamu de *Mec'a*; b) arborele ce da acostu succu, de aci si s. m., *opobalsametu* = *opobalsametum* = locu plantatu cu *opobalsami*, selba de *opobalsami*; *opocarpatu*, *opocarpation*, (ὀποκαρπαθον, it. *opocalpato*, fr. *opocalbasum*), succu odorosu ce se estrage d'in arborele *carpatu*; *opopanace*, s. m., *opopanax*, (ὀποπάναξ, it. *opopanaco*, fr. *opopanax*), succu de unu arbore nomitu totu *opopanace*, sau simplu *panace*.

* OPORICA, s. f., *oporice*, (ὀπωρικῆ, d'in ὀπώρα = tomna, fructu de tomna), specia de medicamentu forte estimatu de antici, facutu d'in succu de fructe de tomna.

* OPOROTECA, s. f., *oporotheca*, (ὀπωροθήκη, d'in ὀπώρα = tomna, si θήκη = teca, capsula), locu de conservatu pomele, cellariu de pome.

* OPORTERE, v., *oportere*, a se cadé, a se covení.

* OPPALLIRE, v., *oppallescere*; a se *palli*, a devení forte *pallidu*.

* OPPECARE, v., *oppicaro*, (*obpecare*), a coperí, a unge cu *pece* : *navi si alte vase bene oppecate*.

* OPPETERE, si :

* OPPETIRE, v., *oppetere*, (*obpetere* sau *petire*), a tende spre ceva, mai vertosu spre ceva reu, a infrontá, a dá peptu cu..., a se arruncá, etc. : *a oppetí morteá, pericle certe*.

* OPPIDANIU, -a, adj., oppidanus; de oppidano: *portu oppidaniu.*

* OPPIDANU, -a, adj., oppidanus; de oppidu. d'in oppidu: *lussu oppidano, desfrenari oppidane, betrani oppidani, mulieri oppidane;* ca s. pers. *unu oppidano, una oppidana* = locuitoriu, -a, d'in oppidu.

* OPPIDU, pl. -e, oppidum; cetate mai mica, de mai pucina insemnate de câtu urbe.

* OPPILARE, v., oppilare, (fr. *opiler*); d'in *ob-pilare*, a inchide, astupá, incuniá: a *oppilá* butea, *oll'a*, *urciorulu;* in specie: *vasele corpului se oppila, ficatulu s'a oppilatu, splen'a e forte oppilata.*

* OPPILATIONE, s. f., oppilatio, (fr. *opilation*), actiune de *oppilare*, cumu si statu produsu de acésta actiune: *oppilationea splenei.*

* OPPILATIVU, -a, adj., (fr. *opilatif*), aptu a *oppilare*: *alimente oppilative.*

* OPPILATORIU, -toria, adj. s., care *oppila.*

* OPPILATU, -a, adj. part. sup. subst. *oppilatus.*

OPPONENTE si *opponente*, adj. part. pres., *opponens*, (it. *opponente*), care *opponere* sau *se opponere*: *opponenti politici.*

OPPONERE si *oppunere* (*ob-ponere* = *punere*), *oppusi* si *oppusei*, *oppusu*. si *opposi*, *opposei*, *opposu*, *oppositu*, *oppostu*, v., *opponere*, (it. *opponere* si *opporre*, fr. *opposer* = *opposare*), a *ponere* sau *pune* contra, in facia, inainte; 1. in genere: *la callarii inimicului capitaniulu oppuse parte d'in pedestrii nostrii; oppusera manule frontei sau la frontei; gallinele se oppunu pulliloru, spre a i protege de veri-ce periclu; a se oppune ociloru cuiva, spre a opri vederea unui ce; a oppone aggeri inundationiloru; a oppone fortia fortiei, argumente argumentelor; a oppone cautione la cautione;* 2. in specie, a) a repugná, a resiste, a responde contra cu fapt'a sau cu vorb'a, a contradice: *fortun'a se oppone la volienti'a nostra; legea se oppone la acésta-a; adunanti'a se oppone legiloru propose de guberniu; la totu ce i*

dici se facu, ellu se oppone, celle ce dice acumu se opponu la celle disse mai inainte; b) a oppone, a se oppone la una sententia judiciaria, a appellá; c) a pone ca ecivalente: la auctoritatile vostre potemu oppone alte auctoritati totu asiá de ponderose.

OPPORTUNITATE, s. f., *opportunitas*, (it. *opportunità* si *opportunitate*, fr. *opportunité*), calitate de *opportunu*, cumu si ceva *opportunu*: *tempu, locu opportunu, etc.; opportunitatea locului, tempului, cu cumstantieloru; opportunitatea membriloru corpului; opportunitatea de a face ceva; nu e opportunitate de a face acésta-a; a lassá se treca opportunitatea; a se folosi de opportunitate.*

* OPPORTUNU, -a, adj., *opportunus*, (it. *opportuno*, fr. *opportun*), d'in *ob si portu*, insemna proprie: *la portu, in portu, si de aci, a) in genere: commodu, aptu, la locu si tempu, bonu, covenitu, etc.: tempu opportunu, locuri opportune, occasione opportuna, etate oportuna la ceva, publicationi opportune, mesure oportune, nu e opportunu a atenge acumu acésta cestiune; b) in specie: a) commodu, bonu, utile: alte lucruri sunt opportune la impregiurari; amicitia e opportuna totu de a un'a si pretotindine; b) aptu: omu mai opportunu la acésta-a nu poti aflá altulu; c) necessariu: tramette-mi celle opportune pentru cestiunea sciuta.*

* OPPOSANTE, adj. part. pres., (d'in *opposare*), *opponens*, *adversarius*, (fr. *opposant*), care *opposu* sau *se opposa*, care face *oppositione*; vedi *opponente*.

OPPOSARE, v., *opponere*, (fr. *opposer*), d'in *opposu* de la *opponere*, cu forma intensiva, si prin urmare si intellesu intensivu, a *opponere* cu tota puterea, sau a *opponere* continuu: *a opposá argumente la argumente.*

OPPOSITIFOLIU, *oppositifloru*, etc., vedi *oppositu*.

OPPOSITIONE, s. f., *oppositio*, (it. *opposizione*, fr. *opposition*), actiune de *opponere* si statu produsu prin acésta actiune: *oppositionea unui aggere la inundationile riului; a face oppositione cuiva, oppositione facuta guberniului;*

oppositionea systematica e fatale terrei, numai oppositionea de principiu pote fi utile unei terre; a face oppositione la sententi'a data de tribunariu; doue astre sunt sau stau in oppositione in respectulu unui tertiu astru; lun'a candu e plena, se afla in oppositione cu soarele, in respectulu sorclui; asiá unu astru pote fi in oppositione si cu unu nueru; oppositione armata, legale, constitutional.

OPPOSITORIU, -toria, adj. s., (it. *oppositore*), care *oppone* sau *se oppone*; *opponente*, *opposante*, *opponitoriu*.

OPPOSITU, si *oppositu*, -a, *oppositus*, *oppositus*, (it. *opposito* si *opposto*, fr. *opposite* si *opposé* = *oppositu*), forme participiali d'in *opponere*, leuate mai multu ca adj. subst., cumu: *vitiele sunt opposite sau opposte virtutiloru; folie sau frondie opposite sau opposte; oppositulu acestui conceptu; acestui caracteriu*; — acelle-asi forme aplicate si in compositione, cumu: *oppositiflora*, adj. (fr. *oppositiflore*) = care are flori cu peduncle *opposite*; *oppositifoliu*, -a, adj., (fr. *oppositifolie*) = care are *foliele opposite*: *planta oppositifolia*; sau care se nasce d'in punctu *oppositu* cellui d'in care se nasce *folia*; — pre candu forma *oppositu*, flu ca part., ca sup., sau subst. se tine mai strinsu de natur'a sea verbale: *opinionile vostre oppose la argumentele nostre n'au neci una valere; argumente de opposo la argumente; opposulu vostru la ce e necessariu nu pote scamba cursulu lucrariloru.*

OPPOSITU si *oppositu* = *oppositu*, -a, adj. part. sup. subst., d'in *opponere*, vedi *opposita* si *opponere*.

* OPPREMENTU, adj. part. pres., *opprimens*, (it. *opprimente*), care *oppreme*.

* OPPREMERU, (*ob-premere*), *oppressi* sau *oppressi*, *oppressu*, si *oppremi*, *oppremitu*, v., *opprimere*, (it. *opprimere* si *opprimere*, fr. *opprimer*); a *appesa* pre ceva, a *stringe*, *calca*, *innea*, *sulbora*, *stivi*, etc., 1. in genere: a *oppreme gura*, *roca*, a *oppreme oclii unui moriente*; a *oppreme guttulu cu manule*, *panticele cu genuclulu*; a *oppreme*

respirarea cuiva infasciorandu-lu cu vestimente; 2. in specie si metaforice, a) a *face se cada sub ceva greu*, a *da la pamentu*, a *colca*: a *oppreme callulu cu sarcine*, si fig. a *fi oppressu de detorie*, a *oppreme cu lucru multu*; cu *sufletele oppresse de spaima*, de *dorere*; a *cade oppressu de ur'a totoru-a*; b) a *subjugá*, *suppone*, *invinge*, *oppri*, *incatená*, *innea*, *stinge*, *nemici*: a *oppreme unu poporu*, *multe popore*, a *oppreme libertatea*, *licenti'a*, *tumultulu*, *rebellionea*; a *oppreme innocenti'a*, *addeverulu*; c) a *appuca* pre *neasteptate*, a *supprende*: a *oppreme pre inimici in somnu*, *mortea l'oppreme pre calle*; d) a *ascunde*: a *si oppreme ur'a*, *mani'a*, *bucuri'a*, *infami'a*.

* OPPRESSARE, v., (*oppressare*, it. *oppressare*, fr. *oppresser*), d'in *oppressu*, intensivu allu lui *oppremere*, asiá eo a *oppressa* = a *oppreme cu mare potere* sau *violentia*: *nu sciu ce mi oppressu peptulu si mi innea respirarea*; *grea dorere oppressa anim'a nostra*; *celli potenti si mari oppressa pre celli mici si miseri*.

* OPPRESSIONE, s. f., *oppressio*, (fr. *oppression*, it. *oppressione*); actione de *oppremere*, *oppressionea celloru mici prin celli mari*; *oppressionea poporeloru de tyranni*; *oppressionea unei revolte*; *oppressionea peptului*, *poteriloru*.

* OPPRESSIVU, -a, adj., (it. *oppressivo*, fr. *oppressif*), care are *potere de a oppremere*: *systema de guberniu oppressiva*.

* OPPRESSORIU, -a, adj., *oppressor*, (it. *oppressore*, fr. *oppresseur*), *oppremitoriu*, care *oppreme* sau *serve a oppremere*: *oppressorii libertatei de cogitare*.

* OPPRESSU, -a, adj. part. sup. subst., *oppressus*: *revolt'a oppressa*; *medie tyrannice de oppressu libertatea cogitarei*; *violentulu vostru oppressu*.

* OPPRESSURA, s. f., *oppressio*, (it. *oppressura*), actione si effectu de *oppremere*; — de aci si verbu: *oppressurare*, ca *impressurare*, cu sensu mai energicu si de *cátu allu forme* *oppressare*.

* OPPRESSURARE, v., vedi *oppressura*.

* OPPRIMERE, v., vedi *opprimere*.

OPPRIRE, *-escu*, v., prohibere, retinere, detinere, continere; vedi *oprire*.

OPPRITORIU, *-toria*, adj. s. prohibens.

OPPRITU, *-a*, adj. part., prohibitus, retentus; vedi *opritu*.

* OPPROBRARE, v., opprobare, (*obprobrare*), a arruncá in faccia *opprobriu*.

* OPPROBRIOSU, *-a*, adj., opprobriosus, (fr. *opprobrieux*); plenu de *opprobriu*, care adduce mare *opprobriu*.

* OPPROBRIU, pl. *-e*, opprobrium, (it. *opprobrio*, fr. *opprobre*), imputazione, infrontare, batujocura, injuria, rosine, cumu si ceva rosinosu, batujocuritoriu, ignominiosu, ignominia: *voi sunteti opprobriulu nationei, tu esti opprobriulu familiei; me temu nu cumuva acésta-a se fia spre opprobriu cetatei noastra.*

* OPPUGNARE, si *oppugnare*, v., oppugnare, (it. *oppugnare*), 1. a pugná sau luptá contra, a assaltá, atacá, a combate, incongiurá, impressurá, obseá, etc.: *a oppugná una cetate, unu castellu, castrele, una armata; si fig. a oppugná cu banni pre cinco; a oppugná addeverulu, dereptatea, vitiele, etc.*; 2. a bate cu pumnii, a dá, loví cu pumnulu: *a oppugná faci'a, capulu cuiva.*

* OPPUGNATIONE, si *oppugnatione*, s. f., oppugnatio, (it. *oppugnatione*), aczione de oppugnare, assaltare, impressurare, batre, etc.

* OPPUGNATORIU, si *oppugnatoriu*, *-tória*, adj. s., oppugnator si oppugnatorius, (it. *oppugnatore*), care oppugna: assalta, impressura, bate una cetate sau oste, ori care serve a oppugnare: *machine oppugnatore.*

* OPPUGNATU si *oppugnatu*, *-a*, adj. part. sup. subst., oppugnatus: *castelle oppugnate, tempu de oppugnatu cetatea, oppugnatululu castreloru.*

OPPUSU, *-a*, part. sup. subst. d'in *opponere*; vedi *oppositu*.

* OPRIMENTU, pl. *-e*, 1. cu respectu la form'a integra a verbului *operire*, in acellu-asi sensu cu form'a: *operimentu* sau *opermentu* = lat. *operimentum*, *opermentum*, *oprimentum*; 2. cu respectu

la form'a scurtata a acellui-asi verbu, adeco *oprire*, *oprimentu* insémna: mediu de *oprire*, pedica, obstaclu, legatura, laci, inchisore, etc. = lat. *impedimentum*, *pedica*, *obstaculum*, *vinculum*, *carcer*, *retinaculum*.

OPRIRE, *-escu*, (vedi *operire* si *oprimentu*), v., d'in insemnarea de *coperire*, trecutu la insemnarea de *inchidere*, si de aci, *impedicare*. *tinere in locu*, si tote celle alte insemnari multiple si variate alle coventului, a nome: 1. in sensu mai apropiatu de allu formeii *operire*, a) *claudere*, *intercludere*, *obstruere*, a *inchide*, a astupá: *a oprí una usia, una ferestra, una calle, una carrare, una trecutoria; a oprí importationea si exportationea la mai multe trecutori; impressuratoriú cauta se opresca impressuratorulu ap'a si provisionile; vitele nostre prene in gránele arrendatoriului stau de mai multe dille oprite in curtea acestui-a; b) metaforice, a) manum iuicere, capere, comprehendere, in carcerem vel vincula conicere, sub custodiam tradere vel capere, a pune mân'a pre ceva sau cineva, spre a se assecurá de densulu, a arrestá pre cineva, a leuá si tiné ceva ca pengu: *déco nu mi solvi totu ce mi esti detoriu, ti oprescu vestimentele; nu poti oprí instrumentele maistrului; nu poti oprí, pentru detoria, d'in onorariulu functionariului, de cátu una a trei'a parte; cauta se opresci pre furi, co apoi dossescu; a cere de la deregutoriu se opresca pre detoriulu reu de plata; nu l'au dussu la cas'a de oprire a politiei, déro e opritu la cas'a sca; β) in genere, tenere, retinere, detinere, reservare = a nu dá, a nu lassá se se duca, a leuá si pastrá pentru sene parte d'in ceva: *Josephu demise pre celli alti frati, déro oprí pre Beniaminu; te oprescu la mésa; asiu oprí cu placere la ospetiu pre toti, déro nu avemu toti locu; d'in summ'a castigata ti am datu partea cea mai mare, si am opritu pentru mene mica parte; γ) interclpere, a prene in calle, a prene pre neastep-tate, in ascunsu: *mi se oprescu tote scrisorile ce mi vinu chiaru de la consangini; δ) supprimerere, detrahere, a sup-****

preme, a scádé, a desfientiá: *s'au opritu tote diariete oppositionei; nu e justu se mi opresci atátu d'in miculu meu salariu; a oprí vederea*; 2. in sensu mai departatu de allu forme *operire*: a) a impedicá d'in mersu, d'in cursu, α) trans. tenere, sistere, sustinere, continere, retinere, cohibere, inhibere, prohibere: *nu opriti callulu d'in fuga pre locu, coci se pote vettemá; opriti carrele; cine pote oprí torrentele in impetuosu seu cursu? a oprí pre cineva in calle; a oprí sangele, se nu mai curga; a oprí inimiculu la marginile terrei; a oprí sufflarca, a si oprí respirarea*; β) intr. stare, consistere, cessare, a incetá d'in mersu, d'in cursu, — raru in acestu intellesu sub form'a activa: *callii oprescu in locu; carrele au opritu; ci de regula ca reflex. a se oprí: orologiulu s'a opritu de multu, de doue ore sangele nu se mui opresce; mi s'a opritu imbuccatur'a in guttu*; b) metaforice, α) morari, demorari, immorari, obstare, impedire, impedimento esse, α') trans., a impedicá, a fi pedica: *ce te opresce se nu faci asiá? ce te a opritu se nu pleci? eu unulu nu ve oprescu de a ve cautá de calle*; β') reflex. intrans., a se oprí, a stá la unu locu mai multu tempu, si de aci, a intardiá, a leuá a mente, a observá, a considerá, etc.: *nu s'a opritu la mene de cátu una di; se opresce cu orele la tote nemicurile; se ne oprimu mai multu a-supr'a acestui puntu importante; mai vertosu, temperare, sibi temperare; nu me potu oprí de a face = non possum mihi temperare quin faciam*; β) vetare, interdicere, a nu permite, a nu lassá, a ordiná se nu se faca, a interdice: *legea opresce acesta-a, e opritu de lege; preuti opriti de daru; a oprí joculu de carti; a oprí adunarile publice; nebonii, furiosii sunt opriti de a administrá a-verea familiei*.

OPRITORE, s. f., vedi opritoriu.

OPRITORIU, -toria, adj. s., tenens, retinens, detinens, continens, inhibens, cohibens, prohibens, impediens, interdicens, etc., care opresce; — s. f. reale, opritoria si opritore, ce serve a oprire, eu sensulu latu ce are si form'a oprí-

mentu sub 2. applicatu inse mai speciale, la funea ce tine jugulu callului.

OPRITU, -a, adj. part. sup. subst., prohibitus, retentus, impeditus: *fapte oprite; omeni opriti d'in calle; apa oprita in cursulu seu prin diverse constructioni*.

* OPSONARE, v., opsonare si obsonare, obsonari; a si procurá opsoniu, a comperá opsonic, celle necessarie la culina; metaforice, a face mésa, a dá mésa, a ospetá; — *cu multu ambletu si fatiga obsonámu, capitámu appetitu de mancare*.

* OBSONATORIU, -toria, adj. s., opsonator si obsonator; care obsona; care compera celle necessarie la culina, etc.

* OPSONATU, -a, adj. part. sup. subst. obsonatus.

* OPSONIU, pl. -e, opsonium si obsonium (ὀψώνιον); ce se mânca afora de pane: carne, pesce, legume, pome, casiu, fertura, tote câte Románulu nomescu u-datura.

* OPSOMANIA, s. f., (fr. opsomanie, d in ὄψον = alimentu, si μανία = mania), mania, passione furiosa pentru una specie de alimente; de aci s. m. pers., opsomane. (fr. opsomane), care are opsomania; si cu intellesu de *mancatiosu*, care manca multu, cui place se mance multu si bene.

* OPTABILE, adj., optabilis; demnu de optare: *nemica mai optabile ca sanetatea si pacea*.

* OPTARE, v., optare, (it. ottare, fr. opter); 1. a allege d'in doue sau mai multe lucruri pre cellu ce crede mai bonu, pre cellu ce place mai multu; *optati ce vreti; d'in aceste-a tote nu scimu ce se optámu*; 2. a dori, cere: *ce ti optu anima? diu'a si noptea optámu dupo voi, optámu se ve vedemu; ti optámu bonu somnu si tote celle bone*, (vedi si optare).

* OPTATIONE, s. f., optatio, (fr. optation), actione de optare: *a face trei optationi*.

* OPTATIVU, -a, adj., optativus, (it. ottativo, fr. optatif), ce serve a espreme optatu, optare: *covente optative*, si in specie, *modu optativu*, si absol. *optativulu*, in grammatice: *parte de Románi*

espreme cu *optativulu* si *imperativulu*; asia se dice : *dá-mi-ai*, sau *dare-mi-ai* cea carte, in loc de : *da-mi*, sau *fi bonu de mi da cea carte*, cu sensu differitu de allu frasilosu ca : *dá-mi-ar Domnedieu unu copillu*, etc., unde *optativulu* espreme proprie *optare*; *optativulu* se applica, in limb'a nostra, in concurrentia cu *conjunctivulu* si in frasi ce espremu, sub forma *hypothetica*, una *negatione* sau *impossibilitate absoluta* : *déco asiu avé, ti asiu dá* = *se am, ti asiu dá*, (nu am si nu dau).

* OPTATU, -a, adj. part. sup. subst., optatus.

* OPTICA, s. f., optice, (ὀπτική, fr. *optique*, it. *ottica*), parte a *physice*, care tracta despre lumina si *visione* : *instrumente de optica*, *optica de theatru*, *artea magiei cere profunda connoscencia de optica*; si ca adj., *opticu*, -a, relativu la *visione* : *illusioni optice*, *apparentia optica*, *nervi optici*, *medicamentu opticu*; *impressione optica*, *conu opticu*, *asse optica*, *vitre optice*, *pyramide optica*, *trianglu opticu*; de aci si ca s. reale, *unu opticu*, a) *professoriu de optica*, b) *cellu ce scie construi instrumente optice*; — de aci si *composite* : *optiographia*, s. f., (fr. *optiographie*, d'in γράφειν = scriere), *cellu ce scrie asupr'a optice*, de unde si s. m. pers., *optiographu*, (fr. *opicographe*), *auctoriu de optiographia*; — *opticometr*, s. m., (fr. *opticomètre*), *instrumentu de mesuratu intensitatea vederei cuiva*, de unde si s. f., *opticometria*, (fr. *opticométrie*), *artea de a manui opticometrulu*.

* OPTICU, *optiographu*, etc., vedi *optica*.

* OPTIMATE, s. m., de regula pl., *optimati*, *optimas*, *optimates*, *cellu ce sta de partea celloru optimi*, (vedi *optimu*), in sensu politicu, *aristocratu*, in oppos. cu *plebeiu*, *populariu*, *democratu*; *unu guberniu de optimati ar fi pote cellu mai bonu*, *déco*, *dupo definitiunea lui Cicerone*, *optimatii aru fi optimii in tota poterea coventului*; — *optimatii unei cetati potu fi si celli mai insemnati din cetate*, *notabilii cetatei*.

OPTIME, *optimu*, *optire*, *optu*, etc., vedi : *octime*, *octimu*, *octire*, *octu* etc.

* OPTIMISMU, s. m., (it. *ottimismo*, fr. *optimisme*); d'in *optimu*, *systema*, *doctrina*, care sustine co totu ce e si totu ce se face e ca mai bonu, e *optimu*; si *dispositione*, *tendentia de a vedé tote bone*, *cátu se pote de bone*.

* OPTIMISTU, -a, adj., (fr. *optimiste*); care se tine de *optimismu*. applicatu la *optimismu*.

* OPTIMITATE, s. f., *optimitas*; *calitate de optimu*.

* OPTIMU, -a, adj., *optimus*, (it. *ottimo*), *superlativu d'in bonu*, *cellu mai bonu*, *forte bonu*, *cátu se pote de bonu* : *optima impressiune*, *optime servitie*, *optimi amici*.

* OPTIONE, s., 1. fem., *optio*, (fr. *option*), *libera allegere*, *facultate de a optare* : *vi se da optionea de a leuá un'a d'in doue*, *a lassá in voli'a si optionea cuiva se faca sau se nu faca ceva*, 2. masculinu, *optio*, *cellu allesu sau preferitu de cineva ca adjutante*, *adjutoriu*, *vorbindu mai vertosu despre militari*.

OPTIVU, -a, adj., *optivus*, de sau d'in *allegere*, *allessu de bona volia* : *tutori optivi*.

* OPU, pl. *opuri*, si *operi*, *opus*, (it. *uopo*), *lucru in sensulu cellu mai estensu allu coventului*, *mai vestosu lucru facutu*, (vedi si *opera*), in genere : *a si cautá de opulu seu*; *se connosce, co acestu-a e opu de maiestru*; *operile auctoriloru classici*; *operi militari de intarire*, *de assaltu*; 2. in specie, *necessitate*, *lipse*, *nevolia*, *ceva fora care nu se pote* : *e opu de boni capitani*, *e de opu unu bonu capitani*, *nu mai am opu de voi*; *nu facez opu se mergi tu a collo*; *dupo ce ai cogitatu*, *e opu de lucratu cu vigore*; *mentea are opu de braciéie corpului*.

* OPULENTARE, v., *opulentare*, (it. *opulentare*); a face *opulentu*.

* OPULENTE, adj., vedi *opulentu*.

* OPULENTIA, s. f., *opulentia*, (it. *opulenza*, fr. *opulence*), *statu de opulentu*, *cumu si ce face opulentu* : *opulenti'a catoruru particulari face contra-*

*stiu neplacutu cu miserîa poporului si paupertatea statului; opulentîu Angli-
loru si a Angliei.*

* **OPULENTU**, -a, adj., opulentus si opulens, (it. opulente si opulento, fr. opulent), d'in ope, plenu de opi, tare avutu, care are stare mare, splendida, cui da man'a se traiesca cumu vré, si se faca ce vré: *opulenta cetate, opulente familie, cetate opulenta provincie opulente*; 2. metaforice, magnificu, splendidu, potente, etc.: *opulenta méssa, opulente ospetie; factione opulenta*.

* **OPUSCULU**, pl.-c, opusculum, (it. opuscolo si opusculo, fr. opuscule); diminutivu d'in *opu*: *acestu poctu a lassatu gratiose opuscule, opusculele lui Plutarchu*.

1 **ORA**, s. f., hora, (ὥρα, it. ora, isp. port. hora, prov. hora si ora, v. fr. ore, n. fr. heure, alb. ora); 1. tempu de 24 parte d'in diu'a civile: *di'a are douzdieci si patru de ore, douzspedice ore antemeridiane, si douzspedice ore postmeridiane; la septe ore antemeridiane; la optu ore înainte de amélie, la noie ore înainte de prandiu si; la or'a septe, la or'a optu, la or'a noue; la or'a septima, in or'a octava, in or'a nona; inse: in septe ore=in cursu de septe ore; pre candu: dupo septe ore = dupo trecere de septe ore, sau: dupo septim'a ora; se vini la ora=la or'a convenita: vine la ora, se ducele ora; la ora la ora=la foc-care ora = d'in ora in ora; ore de lucru, a lucrî cu or'a; a se încoi cu or' sau pre ora; inse cu altu sensu: ore de lucru, ore de reparsu; pre la septe ore, cora doue ore; or'a morii; or'a nascerii*; 2. prin estensione si metafore a) tempu nedeterminatu, mai lungu sau maiscurtu, α) in genere: *in ora rui n'am nascuta; pucine ore de fericire am gestatu; a mare ore am petrecuta si atracat a namerá orele = a se înpăientá, sau a nu lassá cuiva de câtu pucinu tempu de viétia, de lucru, etc.; prov. ceoduce or'a, n'adduce annulu; astu ora = nunc, semel: pentru astu una ora fir si unu lupu mancatu de oue; antân'a ora = primum = prim'a ora: pentru prim'a ora vedu acestu omu; b) β) si: a deu'a ora*

= iterum; a treia ora, a patr'a ora, a millea ora, (vedi si mai diosu la 3.); β) in specie, tempulu opportunu, momentulu candu canta de neapperatu se se faca ceva: *i a venitu or'u de nascere; péno candu nu vine or'a, nu nasce femina; b) cu respectu la despositioni alle suffletului: a aflá pre cine-va in orcle lui celle bone, in orcle lui celle relle; in ore demeni'a, de furi'a, de enthusiasmu, etc.; de aci absolutu in pluralu, ore-le, α) in genere, temperamentu, natura, fire, etc.: a nu fi in orcle lui, a si essi d'in ore, a si veni in ore; β) in specie, furia, nebonia, tona, etc. = furor, insania, libido: érosi i au venitu orele; candu e in ore, fugi d'inaintea lui; nu ti mai trecu orcle? — in acestu intellessu si cu i in pl. ori; — c) bona ora sau ora bona, α) lunga ora: am asteptatu dóue bone ore; β) ore fericita, bonu momentu: in bona ora am plecatu; de aci, in orari: bona ora se dé Domnedieu; ora bona; se fia intr'una ora bona! — γ) numai in ordinea: bona ora=d'in fericire, d'in intemplanare fericita, de essemplu = fortuito, exempli gratia, verbi gratia: multi sciu acestu-a, bona ora si unulu d'in collegii nostri presentu; — 3. in diverse locutioni, α) cu prep. a: a ora=nunc, extemplo, cito, = acumu, indata, etc.: a ora a venitu; a ora me ducu si me întorceu; in pl. a ore=interdum=d'in candu in candu: vine a ore se me visite; mai allessu in espresionea: a rare ore, si a rare ori = raro: a rare ori se intempla acésta-a, apoi: a ora, si pl. a ore, sau a ori; se compone cu in: in a ora, in a ori, si de: d'in a ora = pl. d'in a ore, sau d'in a ori, si articulatu: a d'ia a or'a, a d'in a ore, a d'in a oria = nuper: a d'in a ori a plecatu; b) cu numeralile cardinali, α) in genere cu tote cardinalile in intellessulu ce are it. volta, (una valta, due volte, etc.), fr. fois, (une fois, deux fois, etc.): una ora = semel, doue ori, de doue ori = bis, de trei ori = ter, de patru ori = quater, de cincu ori = quinquies, de diece ori = decies, de una mille de ori = millies, etc.; — in locu de: una ora se ande pre a locuri si una data; apoi: β) una ora, si una*

data = aliquando, olim : una ora are se si adduca a mente de tote aceste-a; asiá si : alta data = alta ora = a lias, aliquando : alta ora vomu vorbí deaceste-a; alta ora strabonii nostri nu faceau asiá; in pl. une ore si une ori = nonnunquam, interdum, in correlatione cu alte ori : une ori se in-templa si asiá, déro de regula nu; une ori e forte bonu, alte ori forte reu; c) cu tote relativele, sau interrogativele, si a nume : α) sub form'a ore, spre a le dá sensu de indefinitu, ca lat. ali prepusu, sau dam, plam, quam pospuse la acea-asi ordine de covente : ore-care = ore-cine = aliquis, quispiam, quidam; ore-ce = aliquid, quidpiam, quiddam; ore-unde = alicubi, aliquo, usquam; asiá si ore-candu, ore-cumu, etc. (vedi si relativele sau interrogativele : care, ce, etc. in parte); — pentru mai multa appesare asupra ideei de indeterminare, se pune si unu si : oresicine, oresicandu; — β) sub form'a ori si scurtata or', (provenita d'in ueri = veri = vel) spre a le generalisá in indeterminationea loru, ca lat. que, cunque, vis, pospuse acelloru-asi covente : ori-cine si orcine, ori-care si orcare = quisque; quicumque, quivis, asiá si ori-unde sau orunde, ori-candu sau orcandu, etc. (vedi si fia-care relativu in parte); — pentru mai multa appesare asupr'a ideei de generalisare se pune si unu si : orisicine, orisiunde; — d) cu prep. de inainte, si cu relat. ce in urma : de óra ce = quoniam, quum : de óra ce sunt altarie, sunt si diei; de óra ce nu vrei atátu-a, nu ti mai dau nemica; e) sub form'a d'óra sau dóra = forte, forsitan : dóra va veni: dora co ai innebonitu; si repetitu : dóra dóra va veni; inse si cu sensu de pæne, jam-jam : d'ora, d'ora se me prenda; nu lipsieá dora trei d'in atáti-a; conjunctiune, f) sub form'a ore, la intrebare, ca lat. nam, si grec. ποτέ; cine ore? quisnam = τίς ποτε; cine ore a venitu? unde ore mi am pusu pung'a? ore candu vine tata teu d'in strainetate? sau ca grec. ἄρα, sau mai bene ἄρά ποτε, si peno la la unu punctu cu lat. ne encliticu : venit'a ore? = ore a venitu? = venit'ne? ἄρά ποτε ἤλθε? nu ti am datu ore car-

tea mea? ore se fia apprope de diua? asiá ore? ore asiá se fia? ore nu? = ἄρα μὴ ποτε, etc.; g) sub form'a ori si scurtata or', (provenita d'in ueri, = veri = vel) : ori dormi, ori te scolla, ori pleca, ori te appuca de lucrú; — ori un'a, ori alt'a, totu atátu mi face, (compara si it. or l'uno, or l'altro, port. hora hum, hora outro).

2 ORA, s. f., avis, vedi in Glossariu.

3 ORA, s. f., ora; extremitate, margine a unui ce, budia, gura, 1. proprie : a unge or'a ollei cu miere; or'a unui vestimentu, unei putina; in specie, margine a uscatului : termu, litu, cósta, etc. or'a maritima, or'a Asiei, or'a Africe; 2. metaforice, térra, regiune, parte de locu : or'a gelida; primulu venitu de la orele Asiei.

* ORACLU, pl.-e, oraculum, si oraculum, (it. oracolo, fr. oracle); spusu, dis-su, sententia in genere, applicatu inse : 1. la responsulu, datu de profeti cel-loru ce i consulta, si de aci in genere : coventu divinú, predictione, profetia; 2. prin metafora si estensione, a) loculu unde se dau oracle : oraculu de la Delphi erá cellu mai reno-mitu; b) sententia intellépta a unui omu : ascultati oraclele marelui filosofu.

* ORALE, adj. s., (oralis, it. orale, fr. oral); relativu la ore = gura : lectioni orali, traditioni orali, facute d'in gura sau cu gur'a.

* ORANTE, adj. part., orans, (it. orante), care ora, care se roga.

ORARE si urare, oru si uru, (provinc. urediu), v., orare, (it. orare, d'in os, oris), 1. a vorbí, a coventá, mai vertosu, a coventá in publicu, inaintea unui tribunariu, a perorá, a vorbí ca oratoriu; 2. rogá, a se rogá, a cere cu rogatione, a cere cu umilientia : orare e laborare, orati sí laborati; 3. a optá, a gratulá, a fericitá : a orá cuiva anni multi si fericiti, a orá de diu'a numelui, de annulu nou; a orá la nunta, la battezu; a orá cuiva la mai mari cu occasione unei inaltiare in functione; usulu de a orá, sau recitá una oratione, la nunta, se mantine cu rigore la terrani. — (In acestu d'in urma sensu,

póte co *orare* provine de la *augurare*, = it. *augurare*).

*ORARIU, -a, adj. s., *orarius-orarium* (it. *orario*, fr. *oraire*); 1. relativu la 1 ora : *observationi orarie, angliu orariu, linia oraria*; ca s. m. reale, *orariu*, pl.-e, a) instrumentu ce arréta orele dillei, *orologiu : orariu de pariete, de sore, de bránu*; b) limb'a orologiului ce arréta orele, in corresp. cu *minutariulu*, ce arréta minutele; 2. relativu la 2 ore = *gura, facia*, leuatu de regula ca s. m. reale, *orariu*, pl.-e, a) pandia alba cu care se accopere faci'a mortului depusu in secriu, si pre care se afla, de regula, depinsu si unu crucefissu; b) buccata pandia ce serve la stersulu faciei de *oculii* sau sufflatulu nasului; c) epitracheliu sau stola, in specie epitracheliu d'ale-lescu.

ORATIONE, s. f., *oratio*, (it. *orazione*, fr. *oraison*), actione de *orare*; 1. in genere, vorbire, coventare, vorba, coventu, limba : *rationea si orationea sunt celle doue legature ce formédia tote societatile omenesci; orationea tea me face se inglaciu de frica; orationea greca, latina, romanesca; mai dulce ca mierea curre orationea d'in gar'a lui*; 2. in specie, a) coventare a *oratoriului*, coventare aduta in publicu, inaintea unei adunare, unui tribunariu, in baserica, etc. : *oratione funebre, orationi judiciarie, orationi academice, orationi basericesci; a t're una oratione, a pronuntiá una oratione, a scrie orationi*; b) talentulu de *oratoriu*, elocenti'a, puterea de coventu; c) prosa in oppos. cu poesia; d) forte desu, rogatione cotra Domnedieu sau santi : *a face orationi ferbenti cotra domnedieu; orationi de demanétia, de séru, de mésa; a si face orationile de colcare, de scollure d'in somnu; orationea inaltia mentea la domnedieu; oratione mentale, oratione dominicale* = tatalu nostru; e) de assémine forte desu si latitu, rogatione pentru successulu cuiva, gratulatione, felicitatione : *oratione de annulu nouu, de diu'a nomelui; toti ti facu orationi se adjungi si la mai mari; mai vertosu : oratione de nunta, oratione nuptiale;*

orationile de nunta se recita de unu a nome carturariu, ce si a facutu collectione de assémini orationi.

* ORATORE, -tricc, *oratoria*, vedi *oratoriu*.

* ORATORIU, -toria, adj. s., *orator, oratorius*, (it. *oratore* si *oratorio*, fr. *orateur, oratoire*), care *ora*, care scie *orare* sau serve a *orare*, si a nume: 1. s. personale, sensu in care formele clasice *oratore-oratrice*, sunt de preferitu formeloru vulgari *oratoriu-toria*, a) cellu ce scie si essercita formos'a arte de a coventá in publicu, de a conduce omenii cu puterea coventului : *mare oratore, elocente oratore, reci oratori, veementi oratori, potentea vorba a oratorelui; officiuu oratoriului e de a persuade; fora profunde connoscentie, si mai allessu fora profunda connoscentia a omului, nu pote cinc-va persuade omeni, si prin urmare nu pote fi addeveratu oratore*; b) cellu ce e tramissu cu mandate orali ca legatu, nuntiu, ambassatoriu : *oratori de pace, inimicii reu batuti tramisera oratori de pace*; c) cellu ce se roga, in genere : *sacerdotii sunt oratori ai crestiniloru cotra Domnedieu*; d) cellu ce se roga pentru altulu, si in specie cellu ce face voturi pentru fericirea, successulu cuiva, cellu ce pronuntia uua gratulatione : *in locu de oratore ámu avutu cri la nunta, una oratrice care a dissu una forte formosa oratione*; — 2. ca adj., *oratoriu, -a*, relativu la *oratore*, mai vertosu in sensulu de sub 1. a) : *ornamente oratorie, potere de a dice oratoria. artea oratoria* = abs. *oratória* si *oratória*, s. f.; — in acellu-asi sensu, spre a evitá ambiguitatea formei *oratoriu, -toria*, ca subst., si formele de adj., a) *oratoricu, -a* : *arteu oratorica*, b) popul. *oratorescu, -a*; *figure oratoresci, vrei se mi liéui oculii cu vorbe oratoresci si inflate*; — 3. s. m. reale, *orariu*, pl.-e, a) locu de rogatione, si meditatione : *a se trage in oratoriu spre a orá si medítá la celle curesci*; b) baserica, templu; c) carte de rogationi, carte ce coprende rogationi pentru tote impregiurarile si momentele vietiei.

ORATU, -u, part. sup. subst., *oratus*.

ORBARE, -*cdiu*, v., *orbare*, (it. *orbare*), cu sensu mai estensu de câtu allu forme *orbire*, a face *orbu* = a privá nu numai de ocli, ci si de veri-ce altu ceva caru si necessariu, a) in cellu mai largu intellesu : a *orbá agrii de braeie, terr'a de omenii celli mai capaci, unu omu de functionea sea*; b) in intellesu mai strimtu : a *orbá parentii de copilli, copillii de mamma; mamme orbate de filii, mariti orbati de societe loru*; c) pentru sensulu cellu mai strimtu, a *privá de ocli*, vedi *orbire*.

ORBATIONE, s. f., *orbatio*; actione si statu produsu prin actionea de *orbare*: *orbationea mammeloru de filii* :

ORBATORIU, -*toria*, adj. s., *orbator*; care *orbedia*, care e *orbu* in insemnarea de sub 2. a acestui coventu.

* ORBE, s. m., *orbis*, (it. *orbe*, fr. *orbe*); ce e rotundu : circumferentia, cercu, cercenn, superfacia cercularia sau sferica, sfera, globu, mundu, in sensu propriu si figuratu.

ORBECARE si *orbicare*, v., *cæcutire*, *cæcultare*, *caligare*; minus in re videre; a amblá si lucrá ca *orbulu*, ca in intunerecu, a nu sci unde merge si ce face : se *nu mai orbecámu indelungu prin intunericulu fapteloru particularie, ci se ne inaltámu mai currendu la lumin'a ideeloru generali si a principieloru*.

ORBECATIONE si *orbicatione*, s. f., actione si statu de *orbicare*.

ORBECATORIU si *orbicatoriu*, -*toria*, adj. s., *cæcultans*, *caligans*; care *orbeca*.

ORBECATU, si *orbicatu*, -*a*, adj. part. sup. si subst. d'in *orbicare* : *orbecatulu gallineloru in tempulu de nopte*.

ORBECATURA si *orbicatura*, s. f., actu de *orbicare*.

ORBECIU si *orbetiu*, -*a*, adj. s., *cæcutiens*, *cæcutius*; talpa; deminutivu d'in *orbu*, in insemnarea lui particularia, care nu vede bene; ca subst., specia de animale : *orbetii sapa pamentulu*.

ORBESCE, adv., *cæce*, *temere*; in modu *orbescu*: a lucrá, amblá *orbescu*; a *se arruncá orbescu in perichu invederatu*.

ORBESCU, -*a*, adj., *cæcus*, *temerus*, *sævus*, *insanus*; de *orbu*, (vedi *orbu* sub 2. ca subst.), si de aci : fora leuare

amente, fora computu, fora mesura, furiosu, etc. : *orbescu menia, orbescu amore, orbescu vostre passioni, orbescu tea ura te face se nu vedi addeverulu; orbescu a vostra favore, orbesculu vostru ambletu, orbescu a vostra incredere*.

ORBETIU, adj. s., vedi *orbeciu*.

ORBIA, (pron. *orbía*), s. f., *cæcitas*, *cæcitus*, *mentis error*, *dementia*, *furor*, *temeritas*; calitate si fapta de *orbu* in insemnarea acestui coventu de sub 2., 1. proprie : *orbía de nascere, orbía capitata prin prea multa fatiga a oculiloru; betrani decrepiti cadu nu numai in surdia, ci si in orbía*; 2. metaforice : *orbí a mentei perde nationile ca si individuele; in orbí a mundriei, urei, maniei; in orbí a amorei, cupiditatei de argentu, passionei de jocu; d'in orbí a vostru ati adjunsu in acésta misellia*.

ORBICARE, etc., vedi *orbicare*.

1 ORBICULARE si *orbiculariu*, -*a*, adj. *orbicularis*, (it. *orbicolare* si *orbicolare*, fr. *orbiculaire*); ce are forma de *orbe*, circularu, rotundu, globosu, etc.. *figura orbiculare, missicari orbiculari; pesce orbicularu, conchyliu orbiculari, cotyledoni orbiculari, musculu orbiculare allu palpebreloru*, si de aci abs. subst. *orbicularele budielor*.

2 ORBICULARE, v., (*orbiculare*), a dá forma de *orbe*, a incollací in *orbe*, a face rotundu, applicatu mai allessu in forma participiale, *orbiculatu*, -*a*, (it. *orbiculato*, fr. *orbiculé* = *orbiculatus*): *frondie cu margini orbiculate : orbiculat'a capitina a corecului*, absol. s. f. pl. *orbiculatole*, familia de crustacie.

*ORBICU, -*a*, adj., *orbicus*; vedi 1 *orbiculare*.

* ORBICULU, sau *orbiclu*, s. m., *orbiculus*, (it. *orbicule*, fr. *orbicule*); deminutivu d'in *orbe* : *radecina taliata in orbicli, orbiculu corollei unei flore*.

*ORBIFICARE, v., *orbificare*; 1. (d'in *orbu* in insemnarea de sub 1.), a privá, a despoliá : a *orbificá parentii de carii loru filii*; 2. (d'in *orbe*), a dá forma de *orbe*, a reduce in *orbe*.

* ORBILE, adj. s., *orbile*; de *orbe*, leuatu de regula ca subst. f. reale, *orbile-a*, parte extrema a unui *orbe*, si in

vertosu, privatu de ceva necessariu sau caru, a) in genere: *omeni orbi de tote câte cere natur'a, placerea, invetiulu; coven-te orbe de potere si chiaru de intellessu; a lassá térr'a orba de braciele neces-sarie la cultur'a solului; orbi de lumina, oclu orbu, cu amendoi oclii orbi; camera orba, fora ferestre; usia orba, inchisa, mascata; grupa orba, fora lumina sau coperita si mascata; b) in specie, vorbindu de parenti, fora copilli, care n'a facutu copilli sau a perdutu copillii; vorbindu de copilli, fora parenti, care n'are parenti, remasu fora parenti, orphanu, vorbindu de casatoriti, veduu, vedua; 2. in intellessu strimtu: privatu de ocli, de vedere, a) proprie: *orbulu nu vede, surdulu nu aude; unii sunt orbi, altii surdi; a vindecá orbi, surdi, muti, manci; callu orbu, catusia orba, mulieri orbe; — prov. prende orbulu scote-i oclii; a se tiné de ceva ca orbulu de gardu; in térr'a orbiloru sau intre orbi cellu cu unu oclu e imperatu; nu e orbu. déro neci bene nu vede; — ca subst. abstr., orbulu, mai vertosu in espressionea: orbulu gallineloru = Iuscitio; a avé orbulu gallineloru = esse Iusciosus; — b) metaforice, lipsitu de lumin'a mentei, fora ratione, fora computu, furiosu, passionatu, ammetitu, farmecatu, nebonu, etc.: orba amore; orbi de menia; orbi de ura; orbe fapte, appucature; fuga orba, orba spaima a fugi orbi, a dá orbi undeva, a se ar-runcá orbi in periclu; a fugi orb'a, a amblá orb'a; a strigá orb'a cuiva, a dá cu orb'a cui-va, si de aci, ca esclamazione absoluta: orb'a! — a jocá orb'a: a) a jocá orbu, cu passione, fora computu; β) a jocá joculu ce se joca de copilli, legati la ocli, jocu nomita si bab'a orba.**

* ORCA, s. f., orca, (it. orca, fr. orca, affine cu gr. ὄρως), 1. specia de pesce de mare, *delphinus orca* L.; 2. metaforice, a) vasu mare si panticosu, bute, butoniu; b) specia de nave de transportu.

ORCARE si *urcare*, v., 1. intr., oriri, scaudere, ascendere, conscendere, escendere, subire = a suí, a merge in susu, a se redicá, a se inaltia: *anexolia urca cineva pre una costaprecipitiosa; carreletarcin-carcate cu greu urcau pre deallu; cu ca-*

cusativu allu lucrului pre care *orcámu*: a *orcá monte*, *collin'a*, *scar'a*; *cumu se urce cineva acestu monte?* — in acellu-asi sensu, cu mai multa energia, si reflless. a *se orcá*: a *se orcá pre monte*; *mai susu nu ne potemu orcá*; a *se orcá pre muru fora scara*; *orcati-ve in podu, nu ve orcati in arbore*; *sorele peno la amédia se orca pre ceru*; *lun'a se orcasse susu*; 2. trans. *tollere, extollere, efferre, levare*, a redicá, inaltia, duce susu, duce in susu: a *orcá saccii cu bucate in podu in carru*; metaf., a *orcá pretiulu*; vedi si *urcare*; — (d'in acea-asi radecina cu *orire, oriente*, etc).

ORCATORIU si *urcatoriu, -toria*, adj. s., *oriens, ascendens, tollens*; care *orca*.

ORCATU si *urcatu, -a*, adj. part. sup. subst. d'in *urcare*.

ORCATURA si *urcatura*, s. f., *ortus, ascensio, ascensus, elatio*; actione de *urcare*, resultatu allu acestei actione, cumu si ceva pre care *se urca* cineva.

* ORCHADE, s. f., *orchas*, (vedi *orche*), specia de oliva, asiá nomita d'in caus'a formei asséminea cu a testiculiloru.

* ORCHE, s. f., *orchis*, (ὄρχις, fr. *orchis*), 1. genu de plante ce serve de ty-pu familiei *orchidiloru*, asiá numite dupo form'a radecinei loru, care sémena cu a testiculiloru; 2. specia de pesci.

* ORCHESIA, s. f., (fr. *orchésie*, d'in ὄρχησις = saltare), genu de insecte coleoptere.

* ORCHESOGRAPHIA, s. f., (fr. *orchésographie*, d'in ὄρχησις = saltare, si γράφειν = scriere), arte de a scrie saltu sau jocu, indicandu passii si missi-carile de saltu sub notele musicali.

* ORCHESOGRAPHICU, -a, adj., (fr. *orchésographique*), relativu la *orchesographia*.

* ORCHESOGRAPHU, -a, s., (fr. *orchésographe*), care se ocupa cu *orchesographia*.

* ORCHESTICU, -a, adj., (fr. *orchestique*; — vedi *orchesia*), relativu la saltare, un'a d'in celle doue parti principali alle gymnastice; s. f. reale, *orchestica*, parte a gymnastice; ce are de obiectu *saltatulu*.

* **ORCHESTRA**, s. f., *orchestra*, (it. *orchestra*, fr. *orchestre*, — d'in gr. ὀρχήστρα, de la ὀρχέεσθαι = saltare), 1. proprie, parte a teatrului, la antici, unde se essecută saltulu, unde chorulu facea evolutionile selle, si de ací, la Romani, loculu destinatu in theatru pentru senatori; 2. la moderni, a) loculu unde stau musicii in theatru; b) totulu musiciloru sau instrumenteloru unui theatru, unui ballu, etc., cumu si armoni'a produssa de acestu totu : *orchestra completa, directoriu de orchestra; bona orchestra, rea orchestra; accompagnamentu de orchestra; orchestra de junii elevi.*

* **ORCHESTRATIONE**, s. f., (fr. *orchestration*, it. *orchestrazione*), 1. arte de a conduce una *orchestra*; 2. accommodare a *orchestrei*, corresponditoria cu melodi'a, armoni'a, si cu sensulu coven-teloru de cantatu.

* **ORCHESTU**, -a, s., *orchesta*, (ὀρχήστης, fr. *orcheste*), 1. saltatoriu, jocatoriu, si in specie, pantomimu; 2. genu de insecte coleptere tetramere.

* **ORCHIACIU**, -a, adj., si :

* **ORCHIDE**, adj., (fr. *orchidé* si *orchidacé*), care sémina cu *orchea*, s. f. pl., *orchiaciele* sau *orchidile*, familia de plante ce au de tipu genulu *orchea*.

* **ORCHIOCELE**, s. f., (fr. *orchio-cèle*, d'in ὄρχις = testiculu, si χήλη = tumore), inflatura a testiculiloru.

* **ORCHIONCIA**, s. f., (fr. *orchion-cie*, d'in ὄρχις = testiculu, si ὄζος = tumore), iu acellu-asi sensu cu allu forme *orchiocele*.

* **ORCHITA**, s. f., *orchita* si *orchitis* (ὀρχίτις, fr. *orchite*, d'in ὄρχις = testiculu), specia de oliva; vedi si *orchade*.

* **ORCHITE**, s. f., (fr. *orchite*, d'in ὄρχις = testiculu), inflammationea testiculiloru.

* **ORCHITOMOLOGIA**, s. f., (fr. *orchitologie*, d'in ὄρχις = testiculu, τομή = taliare, si λόγος = discursu), tractatu asupr'a amputationei testiculiloru.

* **ORCHOTOMIA**, s. f., (fr. *orchotomie*, d'in ὄρχις = testiculu, si τομή taliare) taliarea testiculiloru; de ací si : *orchotomiu*, s. m., instrumentu de *orchotomia*; *orchotomu*, s. m. personale, care face

una *orchotomia*; si adj., *orchotomicu*, -a, relativu la *orchotomu* sau la *orchotomia*.

* **ORCHOTOMIU**, *orchotomu*; vedi *orchotomia*.

* **ORCINU**, -a, adj., *orcinus*, de *orcu* : *liberti orcini*; liberati prin testamentu.

* **ORCU**, s. m., *orcus*, (it. *orco*), cea alta lume, infernulu; dieulu infernului.

* **ORCULA**, s. f., *orcula*, deminutivu d'in *orca*.

* **ORCULARE** si *orculariu*, -a, adj., *orcularius*, relativu la *orcula*.

ORDIACIU, -a, adj., vedi *ordiarium*.

ORDIARIA (pron. *ordiaría*), s. f., vedi *ordiarium*.

ORDIARIU, -a, adj. s., *hordearius*, si *ordearius*, *ordarius*; relativu la *ordiu* : *farina ordiaria; pânc ordiaria; pere ordiarie*, ce se cocu, candu se coce si *ordiu*; — in acestu intellesu si form'a *ordiaciu* = *hordeacius*; *secerisium ordiaciu*, *pere ordiacicie*; — numai form'a *ordiarium*, ca subst., a) m. pers. *ordiarium* = negociatoriu de *ordiu*, fem. *ordiaressa*; b) f. reale, *ordiaría*, = magazinu de *ordiu*; cu acestu intellesu si m. *ordiarium*.

ORDIATU, s. m. si f. *ordiata*, (it. *orzata*, fr. *orgeade* si *orgeat*), beutura de ordiu fertu, si de ací, beutura recortoria din sacharu, amygdale si alte sementie recortorie.

ORDIETU, s. m., campu semenatu cu *ordiu*.

* **ORDINALE**, adj., *ordinalis*, (it. *ordinale*, fr. *ordinal*), de *ordine*, care ar-réta *ordinea* : *primu, secundu, octavu sunt numeri ordinali*.

* **ORDINAMENTU**, pl. -e, *ordinatio*, (it. *ordinamento*), actu de *ordinare* si statu produssu prin acestu actu, *ordinea* ensasi : *ordinamentulu lunei, ceruriloru; ordinamentulu unei ceremonie, unei solennitate; ordinamentele basericee, unei communitate religioase, sunt regulele, legile ei; asiá si: ordinamente militari, disciplinari; ordinamentulu ideelor, scololoru, justiticii, causelor si effectelor; ordinamentu bonu, doctu, intelleftu, providu*.

* **ORDINANTE**, adj. part. pres., *ordinans*, (it. *ordinante*), care *ordina*.

* **ORDINANTIA**, s. f., (fr. *ordonnance*),

s. f., (it. *ordinanza*), calitate sau statu de *ordinatu*, si de aci ordine = comandu, regula, dispositione, decretu, etc.: *ordinanti'a unei oratione, unui discursu, unei poema, unui ospetiu, unei solemnitate, unui tabellu de pictura, ordinanti'a cogitationiloru, idceloru, causeloru, si effectelor;* *ordinanti'a ornamenteloru de architectura: ordinantia dorica, ionica tetrastyla, ordinantia domnesca, ordinantie judiciarie, ordinantie disciplinariae;* a du *ordinantie, a essecutá ordinantie,* *ordinantie ministeriali* pentru aplicarea noveloru legi; *ordinantia de solvereá unui mandatu: ordinantie medicului; militariu, officierii de ordinantia sunt insarcinati a duce ordinantie sau ordinie superioarelui, de aci ea subst. coner. ordinantia = militariu, officiaru insarcinatu a duce ordinantie superioarelui seu;—ordinantie, in limb'a basericesca, sunt: a) ordinu alle lui Domnediu si alle basericeii; b) ultimele sacramente, mai allesu, ultim'a unctiune.*

ORDINARE, v., 1. ordinare a pune in ordine, a dispune, collocá, regulá, instituí, stabili, etc., a) in genere: a *ordiná ostile, cetele, regimentele;* a *ordiná armat'a de batalia;* a *ordiná una ceremonia unui mésa, unui ospetiu;* a *ordiná arbori, gradin'a, a ordiná negotiele si interesele casei selle;* a *ordiná partile unui discursu, unei compositione musicale, unui tabellu de pictura;* a *ordiná, prin testamentu facendele selle;* Domnediu a *ordinatu tote;* natur'a omenesca *in intellescesce ordinata;* a *ordiná idcele, cupiditatele selle;* b) in specie, a) despre statu in genere, sau ramuri de alle statului: a *ordiná provinciile, ministeriele baseric'a, scolcle, — in acestu intellesu, ordinare = si administrare. — 3) a pune in functione, a nominá, instituí: a ordiná magistrati, prefecti, gubernatori, mai vertosu: a ordiná preuta archiereu;* 2. a dá ordine, a commandá, a prescrie, a) de auctoritate: *curtea judicaria a ordinatu se se amáne processula, legea asiá ordina, ministrulu a ordinatu se se solva tote mandatele, Domnedicu ordiná mai antuniu lui Moise se face ta-*

*bernaclulu, asiá su ordinatu se face, asiá voiu face: parentii ordinara fililoru se se porte bene: b) despre medici: mediculu mi a ordinatu se timu rigurosa áicta; 3. ea intrans, a face, a se intampia de ordinariu, regulatu, a face desu, de multe ori si regulatu, etc. = frequentare, celebrare, a) in genere a ordiná la thestru, la scola, la baserica, b) in speciale, a essi desu afora, a avé diarrea: *capillulu ordina de mai multe díle, a nu poté oprí ordinarea, a ordiná sange,* (pronunti'a populare in acestu intellesu: *ordinare*).*

ORDINARIU, -a, adj., *ordinarius*, (it. *ordinario*, fr. *ordinaire*); relativu la ordinu de ordine sau in ordine: 1. conforme cu ordinu sau cu consuetudinea: regulatu, solitu, consuetu, commune etc. opp. la *extraordinariu: spese ordinarie, venituru ordinarie, victu ordinariu, cursu ordinariu, allu lucrulora, sortiu ordinariu a omeniloru, modu de a lucrá ordinariu, a merge cu passulu ordinariu, a nu se departá de usulu ordinariu, mesura ordinaria, marime ordinaria;* la persone: *transmissu ordinaria, potu ordinariu, professoriu ordinariu, cursoru ordinariu, judiciu ordinariu, ea si: judiciu ordinarie, processura ordinaria, tribunarie ordinarie, si absol. s. m. personale: ordinariulu unei baserice, ordinariulu unei clase de scola; — 2. commune, vulgare, fora distinctionu, fora nobilitate, grossolanu, triviale, etc.: *pannura ordinaria, formosétia ordinaria, vinu ordinariu, ospitariu ordinariu, spiritulu ordinariu, omniu ordinariu, expressiuni ordinarie; — asiá díro expressiuni ea: formosétia ordinaria, discursu ordinaria, etc., poti avé doue sensuri ea totulu diverse; — ea [subst. realu] ordinariulu = ce e regulatu, commune, etc.: ordinariulu alimenteloru de aci ea in locutioni adverbiali, ea: *de ordinariu = de regula, mai totu de a uita, de cellu mai multe ori, regulatu: de ordinariu asiá se face.***

ORDINATA, s. f., vedi *ordinatu*.

ORDINATIONE, s. f., *ordinatio*, (it. *ordinazione*, fr. *ordination*); actione de ordinare, si statu produsu prin acésta

actione, ordine ensasi: *ordinatiunea partiloru unui edificiu; ordinationea arboriloru plantati in cincince; ordinatio-reafacendeloru domestice si publice; doctura ordinatione a vastei poema; ordinationea invetiamentulu de tote gradele; militarii essecuta ordinationile capitanelui; ordinationea unei provincie, unui ramu de administratione; ordinationea mai multoru preuti si diaconi in acea-si di; copillulu suffere de ordinatione, candu i essu dentii; ordinationea la locuri reile.*

ORDINATIVU, -a, adj., *ordinativus*, (it. *ordinativo*), aptu a *ordinare* sau a espreme *ordine*: *numeri ordinative = numeri ordinati*, asiá si: *adverbiu ordinativu; principiu ordinativu.*

ORDINATORIU, -toria, adj. s., *ordinator*, (it. *ordinatore*, fr. *ordonneur*), care *ordina*: *fienti'a ordinatoria a universulu; ordinatoriatu unui ospetiu, unei petrecere, fia-care ministru e ordinatoriu allu speseloru ce se facu in ramulu administrationei selle. archiereulu ordinatoriu alu acestoru diaconi.*

ORDINATU, -a, adj. part. sup. subst., *ordinatus*, (it. *ordinato*, fr. *ordonné*): *parti bene ordinate, celli ordinati a essecutá acesta sententia, preuti ordinati de episcopi; nu am tempu de ordinatu alle melle, acumu se me potu ocupá si de alle vostre; — ca subst. f. reale, ordinata (subintel. linia): ordinat'a cu abscissa a correspondentu determina positionea veri-carui puntu in planulu cel-loru doua assi; pentru determinarea unui puntu in spatiu se ceru trei ordinate.*

ORDINE, s. f., *ordo*, abl. *ordine*, (it. *ordine*, fr. *ordre*, probabile, d'in acea-si radecina cu *ordire = urdire*); 1. dispositione regulare: a) seria, successione de lucruri sau de evenimente: *pandia ordita in patru ordini de fire, doue ordini de pari, ordinea dentiloru e completa, ordinea masceloru incompleta, ordinele de scaune in theatru, in scola; inimicii spargu ordinele callarimei nostre, vitile se planta in ordine, doue ordini de arbori se plantara pre celle doue lat-uri alle calli, dupo ordine alfabetica, ordine chronologica, lunga ordine de anni,*

ordinea dilleloru unei septemana, unui mese, a opiná dupo ordinea etatei, a succede dupo ordinea de primogenitura, ordinea terminiloru unei proportione, unei progressionu geometrica, a interverti ordinea terminiloru proportionei, ordinea evenimenteloru, causeloru si effecteloru, ordine fatale, providentiale; proverb. in ordine sau pre ordine. ca la mora; b) locu ce ocupa ceva sau cineva in una seria, si de aci locu convenitu, gradu, statu, positione, valoare, etc.: nu e acumu ordinea vostra, dupo noi va veni si ordinea vostra, a venitu ordinea tea de a vorbi, veti vorbi la ordinea vostra; pastrati-ve fiacare ordinea, a ocupá cea mai de diosu ordine in ierarchia, a trece si a se inaltia rapide prin tote ordinele icrarchici, (vedi si mai diosu: ordine = classe, etc.); c) in genere, punere in loculu convenitu, supunere la una regula, dispositione convenita si regulata, regula, cumu si statu produsu prin acésta dispositione: nu e ordine in acésta casa, puneti in ordine lucrurile, mobilile d'in acésta casa, fora ordine in finantie adjungemu lu ruina statulu; fora ordine, mesura si proportione nu pote fi formosétia, ordinea idieloru, fora ordine in cogitabile selle, ordinea coventeloru intr'una frase, ordinea partiloru principali a unui discursu, ordinea narrationei edata de ordinea evenimenteloru narrate, ordinea universulu, in totu universulu domnesce ordinea stabilita de Domnedieu; tote sunt in ordine, si numica nu e, si nu pote fi, afora d'in ordine, deco d'in desordine nasce, cumu se dice, ordine, acésta ordine nu e opulu nostru, ri allu ordinei cterne si divine; ordinea e potere, desordinea e debilitate: de aci: d) ordine = lege, regula, stabilita de natura, de Domnedieu, de auctoritate omenesca, de usu, de bona convenientia etc. mai vertosu, systema de legi si de regule; regime, methodu, etc.: ordinea naturei, providentiei, ordinea morale, ordinea intellectuale, ordinea sociale, ordinea physica si morale; nu e in ordinea lucrariloru ca cellu mai imbecillu se assupresca pre cellu mai potente; asiá

cerea bon'a ordine; ordinea publica, ordine administrativa; de unde: α) ordine—mesura, dispositione, combinatione, planu, prevedere, etc.: *tote sunt in ordine pentru callatori'a tea, si poti plecá veri-candu; lucrulu a mersu in ordinea de noi combinata; totu e in ordine pentru ospetiu, si poteti pune més'a;* β) *ordine* = *commându*, demandatione, etc. *a dá ordine se se faca ceva, a lucrá dupo ordinile superioarelui, a avé ordine de a face ceva, a lucrá fora ordine; d'in ordinea celloru mai mari; a fi la ordinile cuiva, a urmá ordinile, a essi d'in ordine; ordine de a solve unu mandatu; — si in commerciu: a scrie, a pune ordinea pre una pollicia; billetu la ordine* = de solutu personei nomita in ellu sau altei-a pusa in loculu acellei-a; — γ) *ordine* = totu de persone sau de lucruri, facundu parte d'in altu totu mai mare, despartire, despartimentu, classe, genu, corporatione, categoria, etc.: *ordinile sociali se dicu si caste; ordinea nobililoru, lucratoriloru cu braciele, lem-nariloru; ordine de plante, de animali, (vedi si mai diosu); d'in una ordine de idee trece abruptu in alte ordini de idee; ordine de fapte, de evenimente, de legi, de institute, etc.; — 2. in specie: a) in sfer'a istoriei naturale, ordine* = gradu de classificatione immediatu superiore familielor si generiloru: *reg-nulu se divide in classi, classile se dividu in ordini, ordinile in familie, familiile in generi; b) in sfer'a matematiciei, ordine* = classe de linie dupo gradulu potentiei ecationei loru: *prim'a ordine de linie au ecationi de primulu gradu de potentia; c) in architectura, α) in genere, ordine* = dispositione convenita scopului, mesurai, proportionei, etc. partiloru unui edificiu; β) in specie, *ordine* = modu de proportionare si ornamentare: *se numera cinci ordini principali de architectura: ordine dorica, ordine ionica, ordine corinthica, ordine tuscana si ordine composta sau romana; d) in militia, α) ordine* = seria: *armat'a asediata in doue lungi ordini; β) ordine* = dispositione a celloru armati in batalia sau in mersu: *ordine*

de batalia, de atacu, assaltu; a incepe batali'a fora ordine, fora neci una ordine a nu dá inimicului tempu de a si formá ordinea de batalia; a merge fora ordine, in ordine de batalia; ordine sup-tire, in oppos. cu ordine profunda; ordine laterale, oblica, in opp. cu ordine de fronte directa; γ) ordine = despartire, divisione de armati: *céta, rota, compania, etc.: ordini de callari, de pedesttri; a commandá prim'a ordine de callari; a commandá ordinile in lupt'a; de aci: α') ordine* = gradu de commandante, capitanu, officiaru; β') *ordine* = concr. capitanu, capu, officiaru, commandante; δ) *ordine* = commandu, imperiu: *militarii asculta de ordinile officiariloru; generariulu dede ordine de mersu asupr'a inimiciloru; ε) ordine* sau *ordine de di* = veri-ce publicatione a generariului cotra armata; ζ) *ordine, coventu de ordine* sau *vorba de ordine* = tessera, nomita si *secretu*, vorba secreta ce se da pre fia-care di militariloru prin care se distingu amicii de inimi: *generariulu dede ordinea; ordinea se comunicá capitaneloru; inimicii au aflatu ordinea data astadi, cauta déro se scambâmu ordinea; cu sensu mai estensu: coventulu de ordine se ne fia: romanitate in tote alle nostre; — in acellu-asi sensu se dice populariu si simplu: coventu, vorba; — e) in sfer'a basericeii, α) ordine* = sacramentu: *ordinea preutesca sau preutiei, ordinea cassatoriei; β) ordine* = gradu, officiu basericescu, in ierarchi'a basericésca: *ordini inferiori si ordini superiori; γ) classe* sau tagma de monachi: *ordinea basilianiloru, ordinea benedictiniloru, ordinea franciscaniloru, ordinea dominicaniloru, f) in sfer'a societatei omenesci, mai vertosu in sfer'a societatei civile sau politica a statului, α) ordine* = classe de negatiani, formata dupo avere, dupo positione, dupo occupatione, etc.: *la anticii Romani erau trei ordini: ordinea senatoriloru, ordinea callariloru si ordinea plebeiloru; in Francia, inainte de revolutione, erá una ordine a clerului, alta ordine a nobilitatei, si una a treia ordine a statului mediu; ordinea ferrariloru,*

terranelor, operarilor; b) ordine = *ordine sociale* = *systema*, totu de legi, datine, institute, etc., regime sub care vine una societate civile: *erá vorb'a de a redicá ordinea sociale pre ruinele a-narchiei; a turburá ordinea; a stabili ordinea. a restabili ordinea. a tine ordinea. a mantinerea ordinei; fora ordine nu e progressu. coci fora ordine nu e securitate; inse sub: omu de ordine. partitu de ordine, sau: omu alu ordinei, partitu alu ordinei, e incuibat u adesea nu numai spiritulu de conservatiune, ci si spiritulu de reactiune sau de imobilitate, contrarie ordinei naturale a societatei omenesci si omului in parte; asiá si: ordinea legale, differita de: ordinea legitima; ordinea actuala, nou'a ordine de lucruri, vechi'a ordine de lucruri; 7) ordine absol. si ordine public = parte a regimului ce are de obiectu principale mantinerea trancillitateri si securitatea societatei civile, politi'a: magistratii sunt detori a mantine ordinea sau bon'a ordine; a reduce pre rebeli la ordine; dicatoriulu romanu era unu despotu momentaniu, investitu cu putere discretiunaria, spre a restabili ordinea; 8) in adunari deliberanti, 1) ordine a dillei = ordinea de di, subiectu de care are se se ocupe adunanti'a in acea di: ordinea de di mare, ordinea de di mica, a se abbate de la ordinea dillei; 2) a chiamá la ordine pre unu oratoriu, a l'obligá se nu éssa d'in subiectulu de care e vorb'a, sau la respectulu personelor, etc.; 3) in afora de societatea civile sau mai bene in senulu acestei societate: 1) ordine = compania, societate particulara de cavallari, instituita de suverani si in care se admittu omeni dupo meritu sau servitie, dupo nascere sau favore a principelui: ordinea coronei de ferru, ordinea cavallarilor de Malta; 2) ordine = collanu, cordella, cruce si veri-ce altu semnu distinctiv allu unei ordine de cavallari; decoratione: a avé peptulu incarcatu de ordini.*

ORDIRE si *urdire*, pres. *ordiu* si *ordescu* sau *urdescu*, perf. *ordii* sau *urdii* sup. *orditu* sau *urditu* si *orsu*, v., *ordiri*, (it. *ordine*, isp. port. *urdir*, prov.

ordir, fr. *ourdir*): 1. a pune unulu lungu altulu firele, in care se se téssa altele perpendiclaru: a ordi pandia de camesie, de stergarie; a ordi, tortu, bombacu; a ordi una nassa, una matta, una storia una crate; coci se pote ordi, ca si tésse, cu papura, smicelle, nouele si alte assemini; fig. orsitorile voru ordi copilaria tea din fire de aur; araniele ordi cu maiestria fragileloru pandia; 2. prin estensione si metafore, a) a incepe, a intreprinde, a face inceputu, etc.: asiá ordi a corentá oratoriulu; cumu vei ordi asiá vei fini, Romulu ordi fundamentele cetatei Rom'a; mân'a tea, Domne, a orditu lumea; b) a pará, prepará, face, mai vertosu, a pará in ascensu, a machiná: una conspiratione se ordisse contra vici'a principelui; a ordi perderca ruin'a cuiva; a ordi planuri criminale, intrige misellose; c) pentru insemnarea de destinare, despondere, etc. vedi form'a *orsire*.

ORDIORU si *ordisioru*, s. m., *hordeolus*, (it. *orzuolo*, isp. *orzuelo*, fr. *orgeolet* si *orgelet*), l. proprie, diminutivu d'in *ordiu*: *ordisiorulu s'a captu, a dá ordisioru nouellu e dillui*; 2. applicatu a) la unu specia particulara de *ordiu*; b) prin metafora, specia de tumore inflammatória ce se face la palpebre, vedi si: *urciornu*.

ORDISTORU, s. m., vedi *ordioru* sub l.

ORDITURU si *urditoru -toria*, s. adj., *ordiens*, (it. *orditore* si *orditoje*), care orde sau serve a ordire: *orditori de pandia, de pannura, de storie, maiestre orditorie de cingutori*; s. m., reale, *orditoriu* si f. *orditoria* sau *orditore*, instrumentu de *orditu* s'illu, modioru etc.: vedi si *orsitoriu* cu insemnare de destinare, etc.

ORDITU si *urditu*, -a, adj. part. sup. subst., *orsus*, (it. *ordito*, fr. *ourdi*), l. participiu: *tortu orditu, pandicle u cordite, planu bene orditu, intrige cu maiestria ordite*; 2. sup. *tortulu de orditu stergarie, papura de orditu storie; tempu de orditu conspiratione*; 3. subst. a) m. abs., nu mi s'a allessu de orditu astadi, *orditulu pandiei*; b) f. reale, *ordita*, de

unde prov. *a merge sau a mblá pre ordite, de a orditele* = a amblá in coce si in collo, a trepidá fora capitânin;—pentru sensulu de *destinatu*, vedi *orsitu*.

ORDITURA si *urditura*, s. f., *orsus*, *us*, *stamen*, *machinatio*, (it. *orditura*, isp. port. *arditura*, fr. *ourdissure*). actione de *ordire*, cumu si resultatu allu acestei actione, si firele sau tortulu *orditu*: *orditura de tortu cu batutura de metasse*; *orditur'a pandivi, cingutorei, braciceloru, a bate lâna in orditura de bombacu*; *orditurele conspirationiloru fura dejocate*.

1 ORDIU, pl. -e, *hordeum* si *ordeum*, (it. *orzo*, prov. *ordi*, fr. *orge*); genu de plante cereali d'in famili'a graminieloru, *triandria digynia* lui *Linneu*, d'in care speci'a cea mai utile si de tempu immemorabile cultivata e *ordiuu commune* sau *vulgare* = *hordeum vulgare* lui *Linneu*; cumu si sementi'a acestei planta: *farina de ordiu*, *pâne de ordiu*, *callului place ordiuu*; *ordiele se cocu, se secera, se treiera*; *beutura de ordiu fertu*; *ordiu mandatu* = *arpacasiu*; prov. *a stricá ordiuu pre gâsce*; *munci, calule, ordiu?*

2 ORDIU, s. m., *ordium*, d'in *ordire*, ea si *audiu*, s. m., d'in *audire*, inceputu, applicatu de regula ca compusu: *primordiu*; vedi si *essordiu*.

ORDORE si *urdore*, s. f., *gramia*, *lip-pitudo*, *sordes*, *colluvies*, (fr. *ordure*, it. *ordura*), 1. ea mai desu, materia glutinosa ce curre d'in ocli morbosî: *cu ordori la ocli, stergeti-ve ordorile de la ocli*; 2. mai raru in genere, sorde, necuratia, lotura, merda, etc.

ORDOROSIA si *urdurosia*, s. f., *lip-pitudo*; statu de *ordorosu*.

ORDOROSU, -a, si *urdurosu*, adj., *gramiosus*, *lippus*, *sordidus*: plenu de *ordori*: *ocli ordorosi*.

1 ORE, pl. d'in 1 *ora*; vedi acestu coventu.

2 ORE, s. f., *os*: 1. gura, 2. facia, 3. gaura, 4. intrare: *porta, usia, etc.*

3 ORE, adv. interrogativu, *utrum*, *an*, *óre veniva ellu astadi?* *óre a casa va fi?* *óre ce ar dice ellu la aceste-a?* — in com-posite: *óre-cine, óre-ce, óre-unde, óre-*

cându, óre-cumu; vedi: *ce, cine, unde, cându, cumu*.

* OREADE, s. f., *oreas*, (*ὄρειάς*, — d'in *ὄρος* = monte, fr. *oréade*, it. *oreade*), *nympha*, dina de monte.

ORECHIA, *orechiora*, etc., vedi: *urechia, urechiora*, etc.

* OREXE, s. f., *orexis*, (*ὄρεξις*, fr. *orexie*), proprie, appetitu, si in specie, appetitu de mancare, se dice, in medicina, de impulsulu nestemperatu de a mancă ce sente cineva.

OREZARIA, s. f., (fr. *risière*), locu semenatu cu *orezu*.

OREZARIU, s. m., care cultiva *orezu*; cui place *orezulu*, mare mancatoriu de *orezu*.

OREZU si *urezu*, s. m., *oryza* si *oriza*, (*ὄρυζα*, it. *riso*, pr. *ris*, fr. *ris*); genu de plante monocotyledonie d'in famili'a graminieloru, cumu si sementi'a acestoru plante: *supa de orezu*, *buccate de carne cu orezu*, *lapte cu orezu*, *a allege orezulu*.

* ORFANITATE, *orfanu*, etc.; vedi: *orphanitate, orphanu*.

* ORGANARE, v., (it. *organare*, fr. *organer*), 1. in acellu-asi sensu cu allu formeî *organizare*; 2. in specie, a) a cantá cu *organulu*; b) a compune, produce acorde musicali, armonia, fiendu co pentru *organu* se inventá mai antânin *armoni'a*.

* ORGANARIU, -a, adj. s., *organarius*, (it. *organajo* si *organaro*), relativu la *organu*, leuatu de regula ca subst. personale, *organariu* = fabricatoriu de *organe* musicali.

* ORGANICE, adv., *organice*; vedi *organicu*.

ORGANICU, -a, adj., *organicus*, (*ὄργανικός*, it. *organico*, fr. *organique*), relativu la *organu* sau la *organismu*: *viétia organica*, *regnu organicu*, *fientie organice*, *corpnu organicu*, *parti organice*, *functioni organice*, *chymia organica*, *poteri organice*, *molecule organice*, *totu organicu*, *unitate organica*, *defectu organicu*, *lesione organica*; — *lege organica*, *regulamente organice*, *regulamentulu organicu*; *legea comunale e lege organica*; — *arte organica*, a) in genere,

arte mechanica, *b*) in specie, arte de a construi *organe* si alte instrumente musicali; arte de a cantá cu assemimi instrumente; arte de a compune pentru assemine instrumente; in acestu sensu si abs. s. f. *organic'a*; de aci *organicu,-a* = armonicu, musicale, si subst. personale, *unu organicu* = unu musicu, mai allessu musicu ce cânta cu unu instrumentu musicale.

* ORGANISARE si *organizare*, v., (fr. *organiser*, it. *organizzare*), a formá *organe*, 1. pentru fientiele *organice* sau viue : *numai Domnedieu pote organisa unu corpu: déco materi'a se organisa, cauta se reconnosemu co se organisa numai prin poteri immanenti, depuse in ea de mân'a cellui omnipotente*; 2. prin estensione, *a*) despre institutioni : *a organisa invetiamentulu, scolele, armat'a, justiti'a, tribunarietele, ministeriele*; *b*) in intellesu si mai estensu, a ordiná, dispune : *a organisa unu ospetiu, unu ballu, unu jocu*; 3. cu acellu-asi sensu ce are form'a, *organare* in specie, *organisare* = a compune una armonia pentru *organu* musicale si alte instrumente si chiaru voci.

* ORGANISATIONE si *organizatione* s. f., (fr. *organisation*, it. *organizzazione*), actione, modu de a *organisare*, si statu produsu prin acesta actione : *organisationea corpului omenescu, organisationea vegetaliloru; organisationea ficatului, pulmoniloru; organisationea scoleloru, armatei, tribunarietiloru; organisationea vociloru cu instrumente musicali*.

* ORGANISATORIU si *organizatoriu,-a*, adj. s., (fr. *organisateur*), care *organisa* : *potere organisatoria*.

* ORGANISATU si *organizatu,-a*, adj. part. sup., (it. *organizzato*, fr. *organisé*).

* ORGANISMU, s. m., (it. *organismo*, fr. *organisme*), totulu *organeloru* mei fientia *organisata*, joculu acestoru *organe*, cumu si fienti'a *organisata* ensasi : *tote fientiele viue au unu organismu, déro acestu organismu e mai multu sau mai pucinu simplu; organismu animale; organismulu corpului omenescu; organis-*

mulu pescelui; sanatatea, ca si morbulu, sta in organismu.

* ORGANISTU,-a, s. personale, (it. *organista*, fr. *organiste*), care scie cantá cu *organulu* : *doctu organistu, organistii basericeei cathedrale*.

† ORGANO-, (d'in *ὄργανον* = organu), intra in composite scientifice, ca : *organodynamia*, s. f., (fr. *organodynamie*, d'in *δύναμις* = potere), studiu allu actionei organeloru de viétia; de aci adj. *organodynamica,-a*, (fr. *organodynamique*), relativu la *organodynamia*; — *organogenia*, s. f., (it. *organogenia*, fr. *organogénie*, d'in *γένος* = generatione), generatione sau formatione a organeloru vitali; de aci si adj. *organogenicu,-a*, relativu la *organogenia*; *organographia*, s. f., (fr. *organographie*, it. *organografia*, d'in *γράφειν* = descriere), descriptione a organeloru vitali; de aci si adj. *organographicu,-a*, relativu la *organographia*, s. m. pers. *organographu*, auctoriu de *organographie*; — *organoide*, adj. (fr. *organoïde*, d'in *εἶδος* = forma), care are appareniti'a de structura *organisata*, vorbindu de certe minerali; — *organolepticu,-a*, adj. (fr. *organoleptique*, d'in *ληπτικός* = prenditoriu), care pote prende *organele*, care are actione asupr'a *organeloru*; — *organologia*, s. f., (fr. *organologie*, it. *organologia*), tractatu despre *organele* vitali, parte a scientiei anatomice : *organographi'a luminedia si interpreta organologi'a*, de aci si adj. *organologicu,-a*, relativu la *organologia*; — *organonymia*, s. f., (fr. *organonymie*, d'in *ὄνομα* = nome), methodu, arte de a formá nomine pentru nominarea organeloru vitali si de a coordiná pre celle dejá formate; de aci si adj. *organonymicu,-a*, relativu la *organonymia*; — *organophysia*, s. f., (fr. *organophysie*, d'in *φύσις* = natura), parte a physiologiei ce se ocupa cu determinarea functioniloru organeloru vitali; de aci si adj. *organophysicu,-a*, relativu la *organophysia*; — *organopeia*, s. f., (it. *organopeia*, d'in *ποιεῖν* = facere), parte a musiceii antice la Greci, care tractá in speciale despre constructionea instrumenteloru musicali; — *organoplastia*, s. f. (fr. *organoplastie*, d'in

πλαστικόν = figurare, formare), arte de a modificá formele fienteloru organice : *organoplastia hygienica*, modificatiune a organeloru prin regim; — *organoscopia*, s. f., (fr. *organoscopie*, it. *organoscopia*, d'in *σκοπεῖν* = observare), observatione a organeloru vitali, spre a trage indicatiuni asupr'a affecteloru si dispositioniloru fientei organice; de aci si adj. *organoscopicu*, -a, relativu la *organoscopia*; — *organotaxia*, s. f., (fr. *organotaxie*, d'in *τάξις* = ordine), arte de a clasificá fientele organice dupo organele loru celle mai essentiali; de aci si adj. *organotacticu* = relativu la *organotaxia*.

ORGANU, s. m., *organum*, (ὄργανον, din ἔργον = lucru, proprie : instrumentu de lucru, machina : it. *organo*, fr. *organe* si *orgue*, *organon*, *organum*, in insemuari speciali), instrumentu, mediu, medilocu, intermediu prin care se face una actiune, 1. in genere, a) raru in sensulu materiale si mechanicu : *organele lemnariului sunt securea, cutitori'a si altele*; b) ca mai desu, α) la parti de alle fienteloru dotate de viétia, fia animali, fia vegetali : *organele de nutritiune alle planteloru; organulu vederii e ocululu; organulu cogitarei se crede a fi cerebrulu; nu e functiune fora organu, precumu organulu nu se pote cogitá fora functiune: organele vorbirei sunt gur'a, guttulu, pulmonii*; β) in sensu si mai ideale si generale, α') despre lucruri : *anim'a omului sinceru si bonu e organulu addeverului; gur'a lui e organulu intelleptiunii; limb'a e organulu de manifestare a cogitarei; unu diarinu e organulu unei opinione, unu partitu, unu ministru, unei societate scientifica*; β') chiaru despre persone : *prophetii: fura organele, prin cari se manifestá volienti'a divina; iudicii sunt organele justitiei; a se face organulu dorentieloru, aspirationiloru poporului*; 2. in specie, a) in sfer'a scientieloru naturali; α) despre animali, *organe* = varie parti alle corpului, cari au de implenitu functiuni sau officie particulare : *organulu vederii, audirei, gustareii, vocii; organele sentirei sunt organe*

*sensorie, precumu organele ce sérvu la missicare sunt organe motorie; pulmonii sunt organu de respiratiune, precumu ventriculu sau stomaculu e organu de digestiune; totulu organeloru ce concurre la implenirea acellei-asi functiuni, se clama apparatus; asiá apparatusu circulationsi sangelui, in animalile superiori, coprende ca organe: cordea, venele, arteriele si vasele capilari; organulu organeloru se dice man'a omului; musclii sunt organe de locomotiune; armele animaliloru attingu culmea perfectiunii in acellu-asi tempu cu organele generatiunii: β) despre vegetali, organe = parti alle vegetaliloru, cari constituu fienti'a loru si cari incepu si se finescu cu viéti'a : organele elementarie sunt cellulele; organele vegetaliloru sunt de doue categorii: unele sunt organe de vegetatiune, destinate la functiunile vietiei individului, cumu: radecin'a, fustellulu si frondiele; alte organe sunt organe de reproductiune, destinate la viéti'a speciei, cumu: florea si fructulu; b) in mecanica, organu = instrumentu, machina simpla, parte de machina: organele motului unei machina; c) organu = voce: a avé formosulu organu; cestu cantatoriu n'are organu; fora bonu organu nu te poti face cantatoriu; unu bonu organu e necessariu si oratoriului; d) in sfer'a musiceii, α) organu nome genericu allu totoru instrumenteloru musicali; *laudati pre Domnulu in corde si in organe*; β) in specie si ca mai desu, organu = instrumentu musicale grandiosu, cu clavi si tieve de ventu = (fr. *orgue*): organulu e mai multu una specia de orchestra de câtu unu simplu instrumentu musicale; maiestatea armoniei face organulu forte aptu pentru stylulu grave si religiosu; nu se pote negá anticitatea organului; a cantá d'in organu, cu organulu; a acompaniá cu organulu; dupo mechanismulu, ce serve a face se sune organulu, sunt: organe hydraulice; physaulice sau pneumatice: γ) organu de campana = numeru de campane, dispuse asiá, co sunate prin unu mecanismu, dau effectulu unui organu musicale; δ) organu = specia de contrapuntu, ar-*

monia; *c)* in filosofia, *organu* = logica, asiá se clama in particulariu, *logic'a lui Aristotele*, de unde apoi: *nomulu organu* = *novum organum* = titlu datu unui tractatu filosoficu allu lui Bacone.

* **ORGASMU**, s. m., (it. *orgasmo*, fr. *orgasme*, d'in gr. *ὄργασμός*, essitu d'in acea-asi radecina cu *ὄργή* = *intendere*, *incordare*, *escitare*, *furia*, etc.), 1. mare *escitare*, *incordare* si *inflare* a organeloru, si in specie, a organeloru de *generatione*, si de aci, *impetuosa furia* de *copulare* *sessuale*; 2. in *genere*, *dorore*, *essaltare*, *furia*.

1 **ORGIA**, si *urgía*, s. f., (*ὄργή* = *escitare*, *incordare*, *furia*): *a)* *ira*, *horror*, *furor*, *indignatio*, *invidia*, *odium*, *aversio*, *menia*, *mare furia*, *ura acerba* si *neimpacata*, *indignatione*, *inversionare*, etc., *orgi'a lui Domnedieu a cadutu pre noi pentru peccatele noastre; a cadé in orgi'a poporului; a si uttrage orgi'a lumei; cine pote scapá de orgi'a tyrannului? a si versá orgi'a pre cineva; b)* *calamitas* = *nevolia* *mare*: *bellu*, *peste*, *fumite*, *tote orgiele cerului ne au cercatu forte complitu estu tempu; orgi'a de geru, de seccitu, de ploia; c)* *concrete*, *homo odiosus*, *invidiosus*, *detestatus* = *persona odiosa*, *destabile*, *misella*: *ai adjunsu orgi'a omeniloru; ce orgi'a de muliere!*

2 **ORGIA**, de regula in pl. *orgie*, *orgia*, (*ὄργια*, fr. *orgies*, it. *orgie*), *bacchanali*, si *mai vertosu*, *bacchanali* *serbate* in *tempulu* *noptei* de *mulieri* cu *mare larma* si *mari desordini*; de aci, cu *sensu* *mai estensu*, *veri-ce* *alta* *serbare* *secretata* si *tumultuosa*; *ospetiu* *desfrenatu*, *betia*, in *care* si *uita* *ospitii* de *tota verecundi'a* si *puoorea*; *licentia*, *impudentia*, *desfrenare*, *tre cere* *preste* *orice* *mesura*.

* **ORGIASTU**, -a, s. pers., (fr. *orgiaste*, vedi: 2 *orgia*), *bacchante* ce *presiede* la *orgie*.

ORGINARE si *urginare*, pres. *orginu* si *urginu*, (vedi 1. *orgía*), 1. *aversari*, *detestari*, *excerari*, *odisse* = a *urí* cu *focu*, a *se menia* *forte*, a *se infuria* *pre* *cineva* sau *ceva*: *déco nu ne potemu orginú corpulu si carneu nostru, cumu se ne orginámu copillii nostri; poporu*

originatu de omeni si de dii; 2. removere ab amicitia, ablcere, aspernari = a *disgratiá*, a *lapidá*, a *despretiá* si *dá* *uitarei*: *principele a originatu pre* *vechii* *sei favoriti; cumu pote unu parente se si orgine copillii?* — *acésta* *forma* *e* *de preferitu* *forme* *orgissire* sau *urgessire*, ce are *acellu-asi* *sensu*. *M.*

* **ORGIOPHANTE**, s. m., *orgiophantes*, (*ὄργιοφάντης*, fr. *orgiophante*; vedi: 2 *orgia*, composu cu *φαίνειν* = *mostrare*), *ministru* *principale* la *orgie*, *subordinatu* *inse* *orgiastului*.

ORGISSIRE si *urgissire*, -escu, v., vedi *originare*.

* **ORGYA**, s. f., *orgya*, (*ὄργια*), *mesura* de 6 *petiore*, *stensinu*.

ORI, *veri*, *veri*, 1. *conjunct*, *vel*, sau: *ori unulu*, *ori altulu*; 2. in *composite*: *ori-cine*, *ori-ce*, *ori-unde*, *ori-cándu*, *ori-cumu*, etc.; vedi: *ce*, *cine*, *unde*, *cándu*, *cumu*, etc.

* **ORIA**, s. f., *orea* — *oreæ*, *nessa*, *rete*: d'in 2 *ore* = *gura*, *gaura*, etc., 1. *parte* a *frenului* ce se *pune* in *gur'a* *callului*, de *regula* in pl. *orie*; *orie* de *aciariu*; de aci: *eapestru*, *oclu*, *laci*, etc. de *legatu*, de *pusu* *mai vertosu* in *capu* sau in *guttu*; de unde: 2. *pléssa*, *specia* de *pléssa*: *pescarii* *au* *prens* *multu* *si* *formosu* *pesce* *cu* *ori'a*; *a dá* *cu* *ori'a*, *a nu* *prende* *nemicu* *cu* *ori'a*.

ORICARE, v., vedi: *orcure* sau *urcare*.

* **ORICALCU** si *oricalcu*, s. m., *orichalcum*, (*ὀρείχαλκος*, it. *orichalco*, fr. *orichalque*, d'in *ὄρος* = *monte*, si *χαλκός* = *arame*, asiá co *orichalcu* = lit. *arame de monte*), 1. *specia* de *metallu*, *ammestieu* de *arame* si de *zinu*, *alama* de *unu galbinu* asiá de *formosu* in *cátu* se *pote* *conflunde* cu *aurulu*: *la* *antici*, *pare* *co* *orichalcu* *erá* *ammestecu* *de* *arame* *si* *de* *auru*; 2. prin *metafora*, *instrumentu* sau *vasu* de *orichalcu*: *sunuu* *orichalcele* *de* *batalia*.

ORICULA si *auricula*, s. f., *oricula* si *auricula*, (fr. *oricule*); *deminutivu*, *care* in *pronunti'a* *popularia* s'a *redussu* la *urecla* = *urechia*; vedi *déro* *auricula* si *urechii*; de aci si *adj.* *oriculariu*, -a, si *auriculariu*, -a = *oricularius* si *auri-*

cularius, (fr. *oriculaire*), relativu la *oricula* sau *orecla*, *urechia*.

* ORICULARIU, -a, adj., vedi *oricula*.

* ORIDURIU si *oriduru*, -a, adj., *oridurius*, (2 *ore-duru*), duru sau tare de gura : *oriduri calli*.

* ORIENTALE, adj., *orientalis*, (it. *orientale*, fr. *oriental*); de *oriente* ca subst., relativu la *oriente* : *térra orientale*, *regioni orientali*, *producte orientali*, *ventu orientale*, *lussu orientale*, *limbe orientali*; *baseric'a orientale* cu *ritulu seu orientale*: ca subst. *mollitio-neia orientaliloru e proverbiale*.

* ORIENTALISARE si *orientalizare*, v., (fr. *orientaliser*), 1. intrans., a leuá abitudini orientali, a se portá si lucrá ca unu *orientale*; 2. a face se imbracie abitudinile *orientali*.

* ORIENTALISTU, -a, s. personale, (fr. *orientaliste*, it. *orientalista*), doctu in limbele si litteraturele *orientali*.

* ORIENTARE, v., (it. *orientare*, fr. *orienter*), a direptá dupo *oriente* sau dupo altu puntu cardinale, si de aci a dereptá : *a orientá una casa*, *una baserica*, *unu monumentu*; *a orientá unu planu*, *unu desemnu*, *unu proiectu de edificiu*; *a orientá, dupo ventu, velele unei nave*; *a nevolia ne potemu orientá noptea*, *candú e nueru*; *candú nu e nueru, noptea ne potemu orientá dupo stell'a polare*: *nu me potu neci orientá in acésta incurcatura*; *intre tote aceste opinionu nu mai scimu cumu se ne orientámu*.

* ORIENTATIONE, s. f., (fr. *orientation*); actione de *orientare* si statu a unui ce *orientatu*: *orientationea pre tempu de nopte nuerosa e forte difficile*.

* ORIENTATU, -a, part., d'in *orientare*.

* ORIENTE, adj. part. pres., d'in *orire*, *oriens*, (it. *oriente*, fr. *orient*) care *ore* = nasce, resare, 1. part. adj., *sorele oriente*, *lun'a oriente*, *stellele orienti*; *tote si intorcu oculi spre tene cu la sorele oriente*; 2. ca mai desu subst. m., reale, in opp. cu *occidente*, *oriente* = resaritu, puntu cardinale de unde resare sorele: *sorele si tote stellele parú a se misicá de lu oriente spre occidente*; *orien-*

tele de primavéra, de iérna; de aci: a) terri, regioni ce stau spre resaritu; b) terri si omeni despre resaritu : *commerciu cu orientele*, *multi voru veni de la oriente si de la occidente*.

* ORIFICIU, pl.-e, *orificium*, (it. *orificio* si *orifizio*, fr. *orifice*, — d'in 2 *ore* si *facere*), gaura ce serve la intrare si essire de fluide in unele vase, in unele parti alle corpului, sau ce face se communique doue cavitati : *orificiulu matricei*; *ventrele sau stomaculu are doue orificie*, *unu orificiu superiore si altu orificiu inferiore*; *orificiulu unei butilla*, *orificiulu unde se baga cepulu*.

* ORIGANITU, -a part. adj., formatu d'in *origanu*, cu insemnarea de : *ammetecatu*, *aromatisatu cu origanu*, cumu : *vinu organitu*, si absol. *organitu* = *organites vinum*, si abs. *organites*.

* ORIGANU, s. m., *origanus* si *origanum*, (*ὀρίγανος* si *ὀρίγανον*, it. *origano*, fr. *origan*, — d'in *ὄρος* = monte, si *γάμος* = placere, pentru ce acestei plante place la monte), genu de plante d'in famili'a labiateloru, *didynamia gymnospermia* L., d'in care speciele celle mai connoscute poporului si cultivate in gradine ca plante aromatice porta nomele de *majoranu*, *maioranu*, (corruptu *maieranu*, *magieranu*), *origanum majoranoides*, L.

* ORIGINALE, adj. s., *originalis*, (it. *originale*, fr. *originel* si *original*; compara si : *originariu*), relativu la *origine*, *de origine*, *d'in origine* : 1. adj., a) in genere : *locuitorii originali ai unei terri*, *sociu originale allu unei associatione*; *limba originale*, *idioma originale a unei operalitteraria*, limba in care s'a scrisu antaniu acea opera; asiá si : *carti originali*, *nu tradusse*; *editionea originale a unei carte*; *manuscriptu originale*, scrisu de cnsusi auctoriulu opului, sau si de altulu pentru prim'a ora; *modelle originali*, *nu copiate*; *conceptulu originale allu unui actu*, asiá cumu s'a facutu si scrisu pentru prim'a ora, fora se fia copiatu sau emendatu; *terr'a originale*, *limb'a originale*, etc., ce vorbece cineva d'in nascere; *peccatu originale*, a) in oppositione cu *peccatu actuale*, pec-

catulu originale e peccatu allu primiloru nostri parenti, peccatu d'in nasce-re, peccatu dupo theologi, ereditu de la primulu parente; in acellu-asi sensu si : *culpu originale*; asiá si : *justitia originale* = statu de inocentia in care fu primulu omu la creationea sea; b) in specie, ce se face pentru antâni'a ora, nou, spontanu, inventatu, nu imitatu, nu impromutatu, nu copiatu : *cogitari originali*, *espressione originale*, *stylu originale*; a face *variationi originali* pre unu *thema musicalc datu*; *motive de musica originali*, *thema originale*; applicatu si la persone ce cogita si lucra d'in propri'a loru spontaneitate, in modu sie-si propriu : *poctu originale*, *auctori originali*, *pictoriu originale*; c) ce e sau pote fi, merita a fi *origine*, adeco *modellu*, care ensusi n'are *modellu*; d) singularu, straniu, care nu procede ca altii, fia asiá d'in natura sau d'in affectione, de unde pare ridiculu, chiaru déco nu e : *vestitu originale*; ce *mersu originale!* omu *originale*, e unu *originale*, de care *ridi de te strambi*; --2. subst. m. reale, unu *originale*, ce e mai antâniu facutu si dupo care se trage copia, a) despre acte scrisse authentice : *originalele unui contractu*, *unui tractatu*, *unui conventionc*; *originalele acestei coventionc e testulu francesc*; a *collationá copiele cu originalele*; a *dú fia-carei parte interesatu una copia dupo originale*; b) despre opere de pictura, sculptura, litteratura, etc., in opposicione cu *copia*, *versione*, *traductione*, etc. : *se consultâmu originalele greccescu allu acestei traductionc*; a *lege bibliá in originalele ebraicu*; c *bene se consultâmu totu de un'a originale in mater'á istorica*; a *trage mai multe copie dupo tabellele muustriloru mari*; *copi'a e fidele originalelui*, *usiú in câtu cu greu poti distinge care e originalele*; e) despre persone si lucruri, cari se descriu sau depingu, cari se iéa ca *modelle* : *cine si dá imaginea, promitte originalele*; in natura *aflámu originalile cine alle animaliloru*; mai vertosu, ce pote si merita a servi de *modellu* : *imagine trassa dupo eternulu originale allu sapientici infinita*.

* ORIGINALITATE, s. f., (it. *originalità*, fr. *originalité*), calitate de *originale*, 1. in bene : *originalitatca opului si a auctoriului, a cogitariloru, conceptioniloru, stylului, espressionci unui documentu, unui actu*; 2. in reu, caracteriu si fapta de unu *originale*, singularitate : *originalitatca vestimentului, portului, vorbei, mersului crava; nu te poti mirá indestullu de originalitatele acestui originale intre originali*.

* ORIGINARE, v., (it. *originare*; vedi si *originatione*); a cautá, cercetá si dá *origine*, a face se nasca; ca intr., a leuá *origine*, a se nasce : *de aci origina tote rellele ce ne infesta*.

* ORIGINARIU, -a, adj., *originarius*, (it. *originario*, fr. *originario*); de *origine*, d'in *origine* : *familia originaria d'in Turci'a*, *poporu originariu d'in Asi'a*; *cu su originariu d'in Giurgiu*; *facultati originarie*, *insemmari de covente originarie*, *principie originarie*, *fontana originaria*, *drepturi originarie*; *modelle originarie*; --*originariu* differe in sensu de *originale*, inru câtu, de essemplu, *membrii unei familia* potu fi *originali in Turci'a*, fóra se lia *Turci*, ei *originari d'in Franci'a*, *Francesi de origine*.

* ORIGINATIONE, s. f., *originatio*, (it. *originazione*), actione de a *originare* : *originationca coventeloru* = etymologi'a, cercetarea si allarea *originiloru*.

* ORIGINATORIU, -toria, adj. s., (it. *originatore*), care *origina* : *originatoriu allu acestoru versari*.

* ORIGINATU, -a, part. sup. subst., d'in *originare*, (it. *originato*).

* ORIGINE, s. f., *origo*, (it. *origine*, fr. *origine*), d'in *orire*, resarire si resaritu, nascere, inceputu, principiu, fonte, cauza, etc., cumu si locu sau tempu, in care ceva incepe, 1. in genere : *d'in principiu nascu tote, éro principiulu n'are origine; ceci déco principiulu ar avé origine, n'ar mai fi principiu; Nilulu si ascunde originea fontiloru selle; originea, unci celule, unai poporu, unci datine, unci institutione; originea omniului, genului omnescu pre pamentu, spe-*

*ciei omenesca; se da omului de unii origine simiana; de origine italica, romana, greca; popore de origine semitica, de origine arica; limbe de origine arica; originile crestinismului. societatei umane; divin'a origine u religionei; originile fabuloase alle cetatiloru antice; originea lumii, a lucrului, a creationei; originea reului, totoru velleloru; originea faptelor, evenimentelor; originea ideelor, limbeloru, scientieloru; originea limbii, originea nerviloru, unde incepu; asiá si: originea merciloru, de unde vinu; originea stomacului, braciului arterieloru; in origine, d'in origine; a si trage originea, a fi de origine, a avé de origine, a avé originea in sau d'in ceva; 2. in specie, a) inceputu, genu, nascere a unui omu, unei familia, unei natione: *illustre origine, d'in origine obscura. n: se connoce originea acestui omu: a fi anglu de origine; de origine greca: a cercetá originile unui poporu; originea Romániloru; b) despre persone, strabonu, primu parente allu unei familia, unei sementia, unei natione, etc.; c) etymologia a unui coventu: originea coventeloru derivate.**

* ORIPELARGU, s. m., oripelargus, (ὄριπέλαργος), pellicanu de monte.

* ORIPUTIDU, -a, adj., oriputidus, (d'in 2 ore si *putidu*), cui pute gur'a.

* ORIRE, *orii, oritu* si *ortu*, v., *oriri*, (it. *erire*, - affine cu gr. ὄρ-ωμι, radec. or la tote), a se redicá, a se inaltia, a resari, a se nasce, a se produce. a se face, etc.

* ORIUNDU, -u, adj., oriundus, (it. *oriundo*), d'in *orire*, care se trage, nascutu, essitu, resaritu: *copillii oriundi d'in illustre familia; formosa vergine oriunda d'in onesta si avuta casa; sufletele oriunde d'in sementie cresci; oriundu d'in plebe: si de lucruri: opulu albineloru oriundu d'in flori; riuri oriunde d'in cost'a montelui.*

* ORISONTALE si *orizontale* sau *horizontale*, -lj., (it. *orizzontale*, franc. *horizontal*), de *orizonte*, paralelu cu *orizontele*: *linia orizontale, directione orizontale; planuri orizontali.*

* ORISONTALITATE si *orizontali-*

tate, sau horizontalitate, s. f., (it. *orizzontalitá*, fr. *horizontalité*), statu de ceva *orizontale*.

* ORISONTARE si *orizontare* sau *horizontare*, v., (it. *orizzontare*), in acellu-asi sensu cu *orientare*.

* ORISONTE si *orizonte* sau *horizonte*, s. m., *horizon*, (ὄριζων, it. *orizzonte*, fr. *horizon*, d'in ὄριζεν = marginare, ὄριζων = lit. care marginesce, subintell. *cercu*), 1. linia ce marginesce vederea nostra de giuru in giuru, si unde pare co cerulu se imbina cu pamentulu, cumu si spatiulu sau cerculu coprensu de acésta linia; déro si mai vertosu, cercu mare, paralelu cu cellu precedente, care talia sfer'a ceresca sau terrestre in doue parti ecali, in doue emisferie, unulu superiore sau visibile, altulu inferiore si invisibile: *in scientia, pentru distinctiune, se da primului nomele de orizonte aparente sau sensibile, éro secundului nomele de orizonte rationale sau addeveratu, astronomicu; orizonte rectu, oblicu; orizonte artificiale, la navigatori; puntele cardinali alle orizontelui; a pune in orizonte = a dá unui ce directione orizontale; soarele se ridica pre orizonte, stellele scapita sub orizonte; 2. cu respectu la orizontele sensibile, se dice orizonte cu intellesu de aspectu, de spatiu, cercu, cumu si de celle coprense in acellu spatiu, imbraciate cu oclii, fia ai corpului, fia ai mentei: *largu orizonte, strimtu orizonte, unu vastu orizonte se deschide oculului, estremulu orizonte, orizontele politici innuerédia, nuerii se redica la orizontele politici, a largi orizontele ideelor; orizontele mentei copillului e cu multu mai marginitu de cátu allu mentei mature.**

ORMA, *ormare*, etc.; vedi: *urma, urmare*; compara alle nostre: *olma, olmare*, si it. *orma, ormare*.

ORMECARE, etc., vedi: *olmecare* si *ulmecare*; compara si it. *ormeggiare*.

* ORNAME, s. pl., *ornamine, ornamenti*; vedi *ornamentu*.

* ORNAMENTALE, adj., (it. *ornamentale*, fr. *ornemental*), de *ornamentu*: *stylu ornamentale, linie ornamentali,*

pàrți ornamentali; vedi si : ornamentariu.

* ORNAMENTARIU, -a, adj., *ornamentarius*; de *ornamentu* : *vestitu ornamentariu, insignie ornamentarie*, numai pentru ornamentu, forã se aiba cellu ce le porta si demnitatea sau officiulu, cui sunt destinate.

* ORNAMENTU, pl.-e, *ornamentum*, (it. *ornamento*, fr. *ornement*), actione de *ornare*, cumu si ceva ce *orna* : *vestimente, arme, insignie, etc.*; 1. in genere : *ornamentele callului : ornamentele venatoriului, militariului : ornamente de baserica, de preutu : dati vestimente pauperului si ornamente altarului*; 2. in specie, cu nuanți'a de *informosetiare*, a) in genere : *stellele sunt ornamentulu cerului; florile sunt ornamentulu gradineloru; ornamente de miressa; ornamente utili, necesarie, vane, deserte; ornamente de bonu gustu; ornamente ambitiose, superflue; mulierile credu co si dau mare valoare, candu se incarca cu auru si alte ornamente; recile venturi alle tomnei dispolia arborii si campurile de ornamenteleloru; picturele, sculpturele facu ornamentulu caseloru nostre; de unde vine sctea celloru mai multi omeni de a se distinge prin ornamente esteriori deserte mai multu de câtu prin ornamentele si formosetiile caracteriului? b) in specie, a) in arhitectura : *colunnele, architrabile, cornieile sunt ornamente; faciata foru ornamente; se facu si ornamente de flori imitate*; b) in retorica : *ornamentele facu stylulu mai elegante si mai placutu; ornamente ambitiose, superflue, deserte, stylu incarcatu de ornamente, stylu simplu si foru multe ornamente; a abusú de ornamente; ornamente retorice; figurele de tota specie'a sunt ornamente alle elocutionei; c) vorbindu de suffletu, de intelligentia, de caracteriu : *ornamentele spiritului, cultur'a suffletului e cellu mai formosu ornamentu allu omului; pudorea e cellu mai formosu ornamentu allu mulierci; a fi ornamentulu familiei, sessului, nationci scelle; preuti inveliatu sunt ornamentulu basericii*; d) de vestimentu, *ornamente* = *vestimente splendide, formo-***

se, pretiose, si mai allesu covenite demnitatei personeloru : ornamente triumfali, regali, consulari; ornamente barbatesci, mulieresci, etc., e) in seriere, pictura, desemnu, etc. : *ornamentele sunt figure capritiose, infloiture arbitrarie.*

* ORNARE, v., *ornare*, (it. *ornare*, fr. *orner*); 1. in genere, a provedé sau muni cu celle necesarie sau cu celle covenite, a pará, prepará, armá, etc. : *a orná armate cu noue arme; a orná navile cu vele si celle alte necesarie; a orná unu ospetiu; a orná culin'a; a orná callulu* = a i pune sell'a, si de aci, a implé, incarcá, culmá, dotá bene, etc.; 2. in specie, a *informosetiá*, a) proprie : *a orná ferestrele cu flori, a orná cornele victimei cu corone de flori; a si orná capulu cu corona de adamanti, guttulu cu fire de margaritarie; tabelle de mân'a primiloru artisti orna parietii caseloru lui; monumentele orna cetatile; a orná miressa, a se orná de miressa*; b) metaforice, a onorá, stralucei, glorificá, incarcá de lauda, gloria, beneficie, etc. : *scriptoriu de geniu scie orná si nobilá tote; se fimu reconoscutori barbatiloru mari ce au ornatu terr'a cu saptele si scrissele loru; virtutile animei orna pre omu mai multu de câtu alle spiritului.*

* ORNATIONE, s. f., *ornatio*; actione de *ornare*, mai vertosu in intellusulu de *informosetiare*, si statu produssu prin acésta actione.

* ORNATIVU, -a, adj., (it. *ornativo*), aptu a *ornare* : *genu de stylu ornativu.*

* ORNATORIU, -toria, adj. s., *ornator*, (it. *ornatore*, fr. *ornateur*), care orna : *ornatoriele miressei.*

* ORNATU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *ornare*, *ornatus*, 1. part. *barbati ornati cu connoscentie large si mari virtuti; calli ornati si parati la incalcatu; case bene ornate, cellariu cu de tote ornatu; mormente ornate cu flori; juni forte ornati de mente si ánimu; stylu ornatu si plenu de elegantia*; 2. sup. *flori de ornatu ferestrele*; 3. subst., a) in genere : *ornatulu armatei cu tote celle necesarie pentru unu greu si longu bellu*; b) in specie : *ornatulu regelui, capitanului, militariului; ornatu regescu*

mulierescu, copillarescu; e) metaforice : *ornatulu orationei.*

* ORNATURA, s. f., *ornatura*, (it. *ornatura*), acțiune, mai vertosul mod de *ornare*, și rezultatul acesteia acțiune, *ornamentu* : *vré se si arrete vanitatea in vestimente si ornature.*

ORNIRE și *urnire, -escu*. v., *moliri, amoliri, amovere*; a missică d'în locu, vorbindu mai cu sêma de persoane sau lucruri grele de missicatu, la cari se cere *mare încordare* de poterî : *nu poti ornî acestu carru d'în locu ncci cu 10 boi; abiu l'am ornitu de acollo unde se lipisse ôrc-cumu; si refl. a se ornî: nu se mai pote ornî d'în locu; de ce nu ornescu callii, currale? — (d'în radec. or, de care vedi la *orire*; compositulu *prornire* pare a fi în locu de *prornire* = *promovere*, cu *r* d'în *pro* eliminatu pentru eufonia). *M.**

ORNITU și *urnitu, -a*, part. sup. d'în *urnire, amotus*.

* ORNITHIA și *ornithiu*, s., *ornithias* (*ὀρνιθίας*, it. *ornithio*, fr. *ornithias*, d'în *ὄρνις-ὄρνιθος* = *passere, sboratore*, de la *ὄρνις*, de care vedi la *orire*), ventu ce bate pre la începutulu lui Martiu, *ventulu passeriloru ôrc-cumu*, fiindu co atunci revinu passerile peregrine érosi în climatele nostre.

† ORNITHO-, (d'în gr. *ὄρνις-ὄρνιθος* = *passere*), intră în compositie științifice ca : *ornithocephalu, -a*, adj., (fr. *ornithocéphale*, d'în *κεφαλή* = *capu*), care are capu de *passere*; de aci și *ornithocephaloide*, adj., (fr. *ornithocéphaloïde*), care sémîna cu unu *ornithocephalu* : *ornithocephaloïdii* = familia de reptili saurine; *ornithogale*, s. f., *ornithogale*, (fr. *ornithogale*, *ὀρνιθογάλη*, d'în *γάλα* = *lapte*), genu de plante d'în famili'a asphodelorulu, d'în cari specia se chiama și în poporulu *laptele gallinlorulu*; *ornithoglossu*, s. m., (fr. *ornithoglosse*, d'în *γλωσσα* = *limba*), genu de plante d'în famili'a colchicilorulu; *ornithoide*, adj., (fr. *ornithoïde*, d'în *εἶδος* = *forma*), care are forma de *passeri* : *ornithoïdii*, familia de reptili ce au assemîna cu *passeri*; *ornitholithu*, s. m., (fr. *ornitholithe*, d'în *λίθος* = *pétra*), *passere fossile*

sau petrificata; *ornithologia*, s. f., (fr. *ornithologie*, it. *ornitologia*, d'în *λόγος* = *discursu*), parte a zoologiei ce tracta istori'a passerilorulu; de aci și adj. *ornithologicu, -a*, relativu la *ornithologia*, și subst. m. personale *ornithologu*, care se ocupa cu *ornithologi'a*: *ornithomantia*, s. f., (fr. *ornithomancie*, d'în *μαντεία* = *divinatione*), pretensa divinatione dupo sborulu passerilorulu; *ornithomyia*, s. f., (fr. *ornithomyie*, d'în *μύια* = *musca*), genu de insecte diptere; *ornithomysu, -a*, adj., (fr. *ornithomyse*, d'în *μυζάειν* = *sugere*), care sugere *passeri*, parasitu de *passeri* : *ornithomysc* = familie de insecte aptere, cari traiescu parasite pre corpulu passerilorulu; *ornithopu* și *ornithopode*, adj. s., (fr. *ornithope*, d'în *ποδός-ποδός* = *pede*), litter. care are petioru de *passere*, aplicatu inse ca s. m. *ornithopodu*, s. f. *ornithopodeu*, genu de plante dicotyledonic, polypetale, d'în famili'a papilionacilorulu; *ornithophilu, -a*, adj. s., (fr. *ornithophile*, d'în *φίλος* = *amatoriu*), amatoriu de *passeri*; *ornithophonu, -a*, s. f., (fr. *ornithophonie*, d'în *φωνή* = *voce*), voce a passerilorulu sau imitacione a acesteia voce; *ornithorhynchu, -a*, adj. s., (fr. *ornithorhynque*, it. *ornitoriuco*), care are forma de rostru de *passere*, s. m., *ornithorhynchulu*, genu de mamifere caracterizate prin unu botu assémîna cu rostrulu de *ratia*; *ornithoscopu, -a*, adj. s., (fr. *ornithoscope*, d'în *σκοπεῖν* = *observare*), celu ce observa *passerile* cu scopu de a trage presagie; de aci și s. f., *ornithoscopia* = pretensa arte a *ornithoscopulu*. și adj., *ornithoscopicu, -a*, relativu la *ornithoscopia*: *ornithotomia*, s. f., (fr. *ornithotomie*, d'în *τομή* = *ta-liare*), dissecțione a passerilorulu; *ornithotrophu, -a*, s. f., (fr. *ornithotrophie*, d'în *τροφή* = *nutrire*), arte de a produce și cresce *passeri*; de aci și adj. *ornithotrophicu, -a*, relativu la *ornithotrophu*, și s. personale *ornithotrophu, -a*, care cresce *passeri*, cumu și *ornithotrophu*, locu unde se tiu și crescu *passeri*.

ORNIU, -a, adj., *ornens*, de *ornu*, (1. *ornu*): *frondi'a ornii e bonu nutreciu pentru boi.*

1 ORNU, s. m., *ornus*, (it. *orno*, fr.

orne si **ornier**), specia de frassinu : *lemnu de ornu. frondia de ornu.*

2 ORNU=*hornu*, s. m., vedi *fornu*.

† 1 ORO,-si *horo-*, (d'in grec. ὄρα=*ora*), intra in composite ca : *orografia* si *horographia*, (fr. *orographie*, d'in γράφειν=*descriere*), arte de a descrie orele, si in specie, de a face *gnomoni*, de unde si *gnomonica*=*orografia*: de aci si adj. *orograficu,-a* si *horographicu,-a*=relativu la *orografia*, si s. pers. *orografu* si *horographu*=versatu in *orografia*; *orologiu* si *horologiu*, s. m., pl.-e, (fr. *horologe* si *horloge*, d'in λόγος=*coventu*, spusu), ceva ce spune sau arréta orele, a nome, α) instrumentu ce arréta orele dillei : *orologiu de pariete; de bránu, de sore*; β) carte ce contine regationi dupo orele dillei; de aci si s. pers. *orologia-riu*, (it. *orologiere* si *orolajo*) = care fabrica *orologie*; si s. f. abstr. *orologia-ria*=arte a *orologiariului*, (comp. it. *orologeria* si fr. *horlogerie*); *orometria* si *horometria*, s. f., (fr. *horométrie*, d'in μέτρον=*metru*), arte de a mesurá tempulu, de aci si adj. *orometricu* si *horometricu,-a*=relativu la *orometria*, si s. m. reale, *orometru* si *horometru*=specia de *gnomone*; asiá si : *oroscopare. oroscopi*, *oroscopus*, pentru cari vedi : *horoscopare, horoscopi*, *horoscopus*.

† 2 ORO-, (d'in gr ὄρος=*monte*), intra in composite scientifice ca : *orognosia*, s. f., (fr. *orognosie*, d'in γῶσις = *connoscentia*), parte a geologiei care tracta istori'a montiloru; *orografia*, s. f., (fr. *orographie*, it. *orografia*, d'in γράφειν = *descriere*), descriere a montiloru; de aci si adj., *orographicu,-a*, relativu la *orografia*; *orohydrographia*, s. f., (fr. *orohydrographie*, d'in γράφειν = *descriere*, si ὕδωρ=*apa*), istoria a apelor ce curru d'in monti; *orologia*, s. m., (fr. *orologie*, d'in λόγος = *discursu*), tractatu despre monti.

* OROBANCHE, s. f., (it. *orobanche*, fr. *orobanche*, gr. ὀροβάγχης, d'in ὄροβος = *orobu*, si ἄγγειον=*suggrumare*), genu de plante ce sémina cu lencea si su forte vettematorie legumiloru; de aci formele derivate : *orobanchiu, orobanchia, orobanchoidc*.

* OROBITE, s. f., *orobitis*, (fr. *orobite*), specia de minerale cu structura de graantie ca alle *lentei*, vedi *orobu*.

* OROBU, s. m., (it. *orobo*, fr. *orobe*, ὄροβος), genu de plante d'in famili'a leguminoseloru, care prin sementia sémena cu murulu, éro prin planta cu lencea.

* ORPHANIA sau *orfanua*, s. f., si :

* ORPHANITATE sau *orfanitate*, (it. *orfanità* si *orfanitate*, fr. *orphanité*), statu de *orphanu*: fig. *miseria*.

* ORPHANOTROPHIU, s. m., *orphanotrophium*, (it. *orfanotroffo*, fr. *orphanotrophion*, ὀρφανοτροφεῖον, d'in ὀρφανός = *orphanu*, si τροφή *nutrire*), institutu, asylu pentru *orphani*.

* ORPHANOTROPHU,-a, s. pers., *orphanotrophus*, (ὀρφανοτρόφος, d'in ὀρφανός = *orphanu* si τροφός = *nutritoriu*), care nutresce sau cresce *orphani*.

* ORPHANU si *orfanu,-a*, adj. s., (ὀρφανός, it. *orfano*, fr. *orphelin*, vedi si *orbu* sub 1), lipsitu de parenti, care si a perdutu parentii, vorbindu de unu copillu : *orphanu de tata, orphani de tata si de mamma, orphane si de tata si de mamma; bictii orphani!* — fig. *nu e orphanu cellu ce n'are tata si mamma, ci cellu ce n'are invetiatura si crescere*.

* ORPHU, s. m., *orphus*, (ὀρφός, fr. *orphe*), pesce de mare, asiá nomitu pentru ce tota iérn'a sta ascensu in *intunericulu* caverneloru (ὀρφνη = *intunericu*).

* ORPIMENTARE, (mai bene *oripigmentare*, si mai bene : *auripigmentare*), v., (fr. *orpimenter*, it. *orplimentare*), a colorá cu *orpimentu*.

* ORPIMENTU (scurlatu d'in *oripigmentu*, in locu de *auripigmentu* = lat. *auripigmentum*, d'in *aurum* = *auru* si *pigmentum* = *pigmentu*), s. m., pl.-e, (it. *orpimento*, fr. *orpiment*), sulfura de arsenieu cu colore galbina forte formosa, care se afla in natura sau se si fabrica in modu artificiale.

ORRA si *urra, ura* (d'in *orrrere*), s. f., *odium, invidia, aversa mens, alienus animus, aversatio, simultas*; menia inveciita, odiu, invidia : *orra ncimpacata; orra asconsa, declarata; a si attraye orr'a totoru-a; d'in orru vorbesce reu de*

mene; me accusati, pentru ce aveti orra pre mene; orr'a e contrariulu amorci; fora orra neci amore.

* ORRENDU, -a, (d'in *orrere*), adj., horrendus, (it. *orrendo*); de care nu poti se nu te infricosiedi si spaimenti, *orribile*, infricosiatoriu, spaimentatoriu, cotremuratoriin.

* ORRERE, *orrui, orrutu*, v., horrere, si :

* ORRESCERE, v., horrescere, (it. *orrere*), a se redica si sta dereptu in susu, a se sberli, a se infricosia, a tremura de frigu, a senti orrore.

* ORRHOCHEZIA, s. f., (fr. *orrhochésie*, d'in *ὀρρῶς* = seru, si *χέζειν* = cacare), diarrheia care esse numai ea materia licida.

* ORRHOPYGIU, s. m., *orrhopygium*, (fr. *orrhopygion*, *ὀρρῶπιον*), 1. pennele proeminenti alle codei passeriloru; 2. partea posteriore extrema a corpului passeriloru, *terti'a*; 3. aceasi parte si la alte animalu, nod'a sedutului; 4. ca terminu de anatomia, linia ce se intende de la *penne* peno la *anu* si desparte *scrotulu* in doue parti.

* ORRIBILE, adj., horribilis, (fr. *horrible*, it. *orribile*); aptu a insuffla *orrore*, infeuratoriin, infricatoriu, spaimentatoriu: *voce mare si orribile: ce asi'a de orribile vedusi?* fig. abominabile, forte reu, nespusu de reu, si forte mare, nespusu de mare; deo si in bene, candu se applica, ca si alte covente de sensu analogu, in vorbire familiaria: *orribile vigilantia, orribile cantatoriu.*

* ORRIBILETIA, s. f., si

* ORRIBILITATE, s. f., (it. *orribilezza, orribilita, orribilitate*), calitate si fapta de ceva *orribile*.

* ORRICOOME, adj., horricomis, (*orrere-coma*), care are *coma orrente*: *orricomii cani.*

* ORRIDETIA, s. f., (it. *orridezza*), si :

ORRIDITATE, s. f., (it. *orridita si orriditate*), calitate sau statu de *orridu*: *orriditateu perulu Arabiloru, aspectulu fieri.*

* ORRIDU, -a, adj., horridus, (it. *orrido*), d'in *orrere*, 1. proprie, redicatu

in susu, *sberlitu*, perosu, floccosu, insipidu, spinosu, etc.: *orrida barba, orrid'a coma a leului meniosu, orride albine, orridi cani; orridi scaui, spini; orride frondie pre margini; orridulu ariciu, orridii apri*: 2. metaforice, a) in genere, nespallatu, nepeptenatu, aspru, nepolitu, incultu, selbaticu, *orridu* = *urritu*, etc., a) in genere: *orridii pastori; orrid'a pelle a ursului, orrid'a unda, orride espressioni, orrida sapore; orride si acerbe pome, sonu orridu*, b) in specie, a) incultu, nepolitu la sufletu, fora cultura si invetiatura, grosolanu, rusticu, barbaru, etc.: *poporu orridu, orrid'a barbaria; b)* despre stylu: *orride versuri; elocutione orrida si secca; c)* cu nuan'ta particularia de feuri, frica, spaima: *orridulu aspectu allu Britanniloru in lupta; orride batalie, orridele arme, orridii serpi, orrid'a morte; orridulu codru*; — *orrida muliere* = *orrita* sau *urrita* de focu, care prin *orrit'a* sau *urrit'a ei esteriore*, ca espressione si a *orritiei interiore*, a reutatei, inspira feuri, frica si spaima.

* ORRIFERU, -a, adj., horrifere, (*orrore-ferere*), care aduce sau inspira *orrore*, infeuratoriin, infricosiatoriu, spaimentatoriu: *orrifere ammentitari.*

* ORRIFICARE, v., horrificare, (vedi *orrificu*), a face *orridu* = (aspru, sberlitu, infeuratoriin, etc.; vedi si *orridu*): *ventulu orrifica und'a; a orrificu lumea prin crudini.*

* ORRIFICU, -a, adj., horrificus, (*orrore-facere*), care face sau casiona *orrore*, infeuratoriin, spaimentatoriu: *orrifice detonete.*

* ORRIPILARE, v., horripilare, (*orrere si pilu = peru*), a si sberli perulu.

* ORRIPILATIONE, s. f., horripilatio; actione de *orripilare*, si statu produsu prin acesta actione.

ORRIRE si *urrire, -escu*, v., odisse, aversari, abhorrere; taedere; fedare, deturpare, acellu-asi cu *orrere*, trecutu la conj. IV, ca si *lucere* = lat. *lucere*, ca si it. *orrire*, care are si sensulu speciale allu coventulu romanescu, mai vertosu in compos. *aborrere* = isp. a-

hurrere = prov. **aborrir** si **aorrir** = non fr. **abhorrer**, si v. f. **abhorrir**; compara si : isp. port. **aborreecer** = lat. **abhorrescere**, si alb. **urraig** sau **ourraig** = **or-rere**; vedi inse si **odire**), a senti si avé pentru ceva sau cineva aversione, repugnantia, neplacere, desgustu, etc., 1. a nu amá, a nu dilige, nu numai a si instrainá anim'a de ceva sau de cineva, ci a si intorce anim'a de la den-sulu : *cátu te amám una data, atátu te orrescu astadi; ve orrescu cu focu; orritu mi e barbatulu acestu-a; se orrimu viti-ele omeniloru, se nu orrimu omenii; de si frati boni se orrescu unulu pre altulu si nu voru se se véda; orrescu cáni cu si pissicile; am orritu loculu acestu-a, cas'a acestu-a, terr'a acestu-a, lumea acestu-a; am orritu ómeni si lucruri, nu mi mai place nemica; de aci :* 2. de regula in modu unipersonale si forma reflexiva : *a se orri cuiva* = a senti satiu, desgustu, chiaru gretia, etc., construitu, in sensu differitu, a) cu prep. *cu*, in intellesu mai apropiatu de cellu precedente de sub 1. : *se orresce cuiva si cu bende; se vede co ti s'a orritu cu mene; vi s'a orritu cu abundantia; ni s'a orritu cu dulcele; li s'a orritu cu carnea;* b) cu prep. *de*, in intellesulu cella mai energicu allu coventulu : *li s'a orritu de casatoria; ni se orresce si de bene; lui Adamu de bene se orrisse in paradisulu terestru; cellui ce s'a orritu de carte, nu mai pune man'a pre ea neci pre alta carte. éro cui s'a orritu cu una carte, pote se sentia placere de alta carte; — fora cu neci de, a se orri pote avé amendone intellessele deserisse : mi s'a orritu in locu, si asiá mi s'a orritu, in cátu mi vinu nebonie de a me uccidere : — 3. mai raru si cu intellesulu ce are in speciale form'a **orritire** sau **urritire** : *cumu s'a orritu, dupo ce s'a facutu mare, acésta fita ce erú asiá de formosa, candu erú mica.**

* **ORRISONU**, -a, adj., **horrisonus**, (**orrere-sonu**), care are **sonu**, care **sona** sau **suna orribile** : *orrison'a mare, orrisonu fremitu.*

ORRITELLU si **urritellu**, -a, adj., deminutivu d'in **orritu** ca adj.

ORRITIA si **urritia**, s. f., **turpitude**, **vultus fœditas**; calitate de **orritu** la facia, figura, statura, etc. : *Románulu dice co unoru-a si orriti'a sau orritulu e pusu si sicde bene; vedi si orritione, orritu.*

ORRITIONE si **urritione**, s. f., **odium**, **aversatio**, **horror**, **exsecratio** : **tædium**; **horrida turpitude**, **fœda species** : d'in **orritu** de la **orrire**, actione si statu sau effectu produsu prin acesta actione cumu si statu ce inspira acestu affectu, 1. in insemnarea lui **orrire** de sub 1 : **orritionea de omeni** = **misanthropia**; *ce atáta orritione la tene pre unu omu ce nu ti a facutu neci unu reu?* in acestu sensu **orritione** are una delicata differentia de sensulu forme **orra** sau **urra**; 2. si mai raru in insemnarea lui **orrire** de sub 2 : **orritionea de lume e semnu de grave morbu, care pote duce la suicidiu**; 3. ca mai desu inse in insemnarea lui **orrire** de sub 3 : *ce orritione la acesti omeni! ce orritione de mulieri! ce orritione de calli; nu me insoru eu cu orritionea acésta-a de muliere; fiendu co orritione = orrida sau fedu orritia, e ideale sau monstru de orritia; de aci ca realizatu, persona sau lucru orridu in deformitate : toti ai familieci sunt nesce orritioni; cumu te ai maritatu cu atare orritione?*

ORRITIOSU si **urritiosu**, -a, adj., plenu de **orritu**. (vedi **orritu** ca adj. si substantivu); demnu de **orritu**. **nesufferitu**, **gretiosu**, **importunu**, **nesaratu**, **neplacutu**, **gren**, **supperatoriu**, etc. = **odiosus**, **de-stestabilis**, **tædiosus**, **importunus**, **molestus**, **iusultus** : *orritiosi omeni, orritiosi copilli, orritiose covente, orritiosa occupatione; difficultose si orritiose ammenute; orritiosu cane, orritiosa catusia, orritiosi calli; orritiosa casu, orritiosa terra; orritiosa carte; mai lassa la una parte celle orritiose de carti.*

ORRITIRE si **urritire**, -escu, v., **turpare**, **deformare**, **fœdare**, **deturpare**; d'in **orritu** de la **orrire**, cu insemnarea de sub 3 a acestui verbu, a face **orritu**, mai vertosu ca refl. *a se orriti* : *formosa erai, déro acumu te ai orrititu; s'a stricatu de versatu si s'a orrititu, d'in ce*

crește mai multu, se orritesce asta fêtu. M.

ORRITITU si *urritu*,-a, part., d'in *orritire*, *deformatus*, *deturpatus. M.*

ORRITORIU,-toria, adj. s., *inimicus*, *hostis*, *aversans*, *qui odit*, etc., (d'in *orritu* de la *orrire*), care *orresce*, mai numai in sensulu lui *orrire* de sub 1. : *orritoriu de omeni* = *misanthropu*; *cine e orritoriu de omeni*, e *orritoriu si de Domnedieu*.

ORRITU si *urritu*,-a, adj. part. sup. subst. adj. d'in *orrire*, 1. part. passiv *odio obnoxius*, *perosus*, *detestatus*, etc., numai in insemnarea lui *orrire* de sub 1 : *omeni orriti si de Domnedieu si de semenii lor*; *libidinosulu betranu e orritu si de Domnedieu si de omeni*; *tyrannii sunt orriti si de ai sei*; 2. sup. in tote insemnarile lui *orrire* : nu e locu de *orritu aici*, *de a se orri cuiva*, (vedi *orrire* sub 2.); nu e usioru de *orritu assémine barbatu*, (vedi *orrire* sub 1.); 3. subst. abstr., in tote insemnarile verbului *orrire*. a) *odium*, *aversatio*, *exsecratio* : *de orritulu barbatului*; *de orritulu mulierei va leuá lumea in capu*; b) *tædium*, *ægritudo*, *molestia*, *satietas*, *fastidium* : *de orritulu cartei a fugitu d'in scola*; *a apucá pre cineva orritulu*; *a sufferi de orritu*; *a se peramblá*, *callatoru de orritu*; *a mori de orritu*; *a nu scé ce se mai facea de orritu*; *orritulu se léga de celli otiosi si neoccupati*; *orritulu rode ánimele déserte de sentimente nobili*; c) *turpitudó*, *deformitas* : *si orritulu, cumu dice dicitoru'a nostra, siéde unoru-a formosu*; 4. adj. de assémine in tote insemnarile verbului *orrire*; a) *odiosus*, *inimicus*, *hostis*, *aversus*, *ingratus* : *betranulu libidinosu e orritu lui Domnedieu*; *acestu-a e unulu d'in celle trei lucruri mai orrite lui Domnedieu*; *muliere orrita barbatului*, *barbatu orritu mulierii*; *mi e orritu cu focu acestu omu*; *cumu potu filii si orriti parentiloru?* b) *tædiosus*, *molestus* : *orrita e si térr'a acésta-a*; c) *turpis*, *fædus*, in sensu si materiale si morale: *orrita muliere*, *orritu tata a avutu acestu copillu*; *peru orritu, ocli orriti, gura si facia orrita*;

fê'a e cumu orrita, déro placutu; *formosa figura, déro orritu suffletu*; si adverb. *a siédé orritu*; *ti siéde orritu cu acestu vestitu*; *siéde orritu se faceti asiá*, *se vorbiti asiá*; *nu ve siéde orritu se ve portati asiá*; (compara si *it. orruto*, in frasi ca : *nomlu odiosi ed orruti* = *omini odiosi si orriti*).

* ORRORE, s. f., *horror*, (it. *orrore*, fr. *horreur*), d'in *orriere*, insemnandu statulu, impressiunea prin actiunea de *orriere* sau si actiunea ensasi, 1. proprie : *orrorea periloru, mæreii, spiciloru, spiniloru, comei, frondiei, undeloru*, 2. metaforice, tremore, tremuratura, si a nome, a) in genere : *usiora orrore a frondiei, vergelleloru, nouelleloru, teneriei érba, tenereloru arbori*; b) in specie, a) tremore provenita d'in frigu naturale sau d'in friguri, ca morbu, feuri, inglaciú : *rece ororre curre in sangele meu*; *néuea si boreiulu nu dau orrori*; *frigulu se sente in partile estreme alle corpului*; *éro orrorea, ca si feurile, co tremura totu corpulu*; *nu e unu remediú la orrorea febrile ce me tine de atáte ore?* b) tremore, feuri de frica, de spaima si frica, spaim'a ensasi, inglaciú de frica si de spaima : *fric'a бага orrore in totu corpulu lui*; *faci'a lui numai mi inspira orrore*; *la acésta vedere orrore ne coprende*; c) cotremuru de mirare, de respectu si admiratione, tema si cotremuru religiosu : *divina voluptate si orrorene imple, candu ne aflámu facia cu ce e sublime*; *in selbe betrane si opace ne coprende orrore*; *pleni de orrore si veneratione adora altariulu acestei antica baserica*.

* ORRUTU,-a, part., d'in *orriere*; vedi : *orriere* si *orritu*.

ORSA, s. f., vedi in Glossariu : *ortia* sau *hortia*.

ORSIRE si *ursire*,-escu, v., *destiuare*, *constituere*, *comparare*, *prædestiuare*, (d'in *orsu* de la *ordire* sau *urdire*, care, prin confusiune, pare a se aplicá pre a locuri si cu sensulu derivatulu *orsire* sau *ursire*), d'in nascere, d'in origine a aplicá ceva sau pre cineva la ceva, a destiná, *predestiná* : *asiá ne a orsítu pre noi cine ne a orsítu*; *mulieria e or-*

situ a se occupá de casa; ómeni orsiți a fi mari si gloriosi, déro a mori morte tragica.

ORSITELLU si *ursitellu*, -a, s. pers., deminutivn d'in *orsitu*, -a, ca subst. personale, (vedi *orsitu*).

ORSITORE si *ursitore*, s. f., vedi *orsitoriu*.

ORSITORIU si *ursitoriu*, -a, (pre a locuri confusu cu *orditoriu*; vedi *orsire*), adj. s., **destinans, prædestinans; fatum, parca, sors**; care *orsescere* : *reus orsitoriu ui avutu*; — leuatu inse mai desu si de regula sub form'a de subst. fem. *orsitoria* sau *orsitore*, cu intellessula de : a) *futu*, *potere* misteriosa, fientia personificata care are *potere* de a dispune si guberná tote dupo legi nestramutate, de a predeterminá sorteá fia-carei fientie; b) *parca*, fientia misteriosa ce presiéde la nascere fia-carui omu si inco de atunci predetermina modulu lui de viétia; c) *sorte*, lege a unei assemine *potere*, parte destinata fia-carui omu : *dupo credenti'a poporului, orsitorile vinu a trei'a di dupo nascerea pruncului, ca se torca si se destine viétia, sorteá micutellului; orsitorile vinu in acca di noptea, si de acea-a, pentru acca nopte, se pune la capulu pruncului una mésa cu celle mai simple mancaru : pane, sare, vinu. etc., d'in cari se mance orsitorile si se fia bene dispuse pentru pruncu; cine pote resiste orsitorci? contra orsitorci nu pote omulu nemica; totusi e bene a nu ne increde prea multu in orsitorile nostre*; (vedi si *orsita* la *orsitu*).

ORSITA si *ursita*, s. f., vedi *orsitu*.

ORSITU si *ursitu*, -a, (confusu pre a locuri cu *orditu* sau *urditu*; vedi *orsire*), part. sup. subst. d'in *orsire*, **destinatus, fato comparatus; sors**; 1. part. : *am fostu orsita a sufferi si inghiti amaru in tota viétia*; 2. subst., a) personale, *orsitu*, -a, = *futurus sponsus* = cellu destinatu de *orsire* ca fiitoriu sociu allu unei muliere, cea destinata de *orsitore* ca fiitoria socia a unui maritu : *am barbatu reu, déro se vede co acestu-a a fostu orsitulu meu; cauta se mi mancu amarutu viétiei cu orrit'a de pre lume, coci*

acésta-a a fostu orsit'a mea; dupo credenti'a populara fetele aru fi potendu, prin certe practice, se connosca d'inainte pre orsiti sei; tu se vede co esti orsit'a mea; se vede co vine inco mam'm'a orsitei telle, b) reale, orsita = sorte, parte, lege a orsitorci pentru fia-care fientia : orsita bona, orsita rea; marile orsite alle geniului; marea si nobilea orsita a omului.

ORSONIU, -a, s. f., (cu *n* molliatu, *ursoiu*, -ia), **limen, fundamentum**; fundamentu, inceputu, lime, si ce serve ca fundamentu : *trabe, etc.*, — d'in *orsu* de la *ordine*; vedi si : *orsoriu*. *M.*

ORSORIU, -a si *ursoriu*, adj. s., **stamen quod ordiendo inservit**, (it. *orsojo*), d'in *orsu* de la *ordire*, proprie, ca si *orditoriu* = care *ordescere*, leuatu inse de regula ca s. m. reale, *orsoriu*, pl. *orsorie*, sau si f. *orsoria* si *orsore*, ce serve la *orditu* : *tortu, metasse, bombaen, etc.*, ce se *ordescere* sau are *se se ordescere*.

ORSU, s. m., **orsus**; nu'a d'in formele participiale alle verbului *ordire*, leuatu de regula ca subst. cu intellessu de : *inceputu, inceperu, intreprindere*.

* ORTAME, s., pl. *ortamine, hortamen*, si :

* ORTAMENTU, s. m., pl-e, **hortamentum**; d'in *ortare*, mediu de *ortare*, *indemnare, indemnu* : *nu enervolia delongu ortamentu, de multe ortamente*.

* ORTARE, v., *hortari*, (it. *ortaro*, — d'in *ortu*, de la *orire*, si priu urmare d'in *acea-asi radecina* si cu *ornire*, etc., vedi : *orire* si *ornire*), in intellessulu iutensivn allu lui *orire* si *ornire*, a cautá se ornéscu, a si pune tote poterile spre a *orni pre cineva la cera*, spre a *indemná, induplecá* : a *impinge, indemná, animá, amnuntiá, attitiá, etc.* : *allena temerile si orta pre fricosi; a ortá abunni la diligentia, seceratorii la lucru; eu nu potu de cátu a re ortá se puneti amicitia mai pre susu de tote; n'ai nevolia a ortá pre celli currenti; mai vertosu despre armati, a animá si incorigiá la lupta : capitaniulu ortá in câte-va covente militarii déjà ardenti de a se luptá; vedi si compos. *essortare, coortare, etc.**

* **ORTATIONE**, s. f., hortatio; actione de *ortare*: *ce lipse e de ortationi la ce ve place si voue.*

* **ORTATIVU**, -a, adj., hortativus; aptu a *ortare*, la *ortatu*: *covente ortative.*

* **ORTATORIU**, -toriu, adj. s., hortator; care *orta*, indemnatoriu, animatoriu, attitiatoriu, auctoriu, etc.: *ortatoriulu totoru blastematieloru; cellu appecatu d'in natura la ceva n'are opu de ortatori.*

* **ORTATU**, -a, adj. part. sup. subst. d'in *ortare*, hortatus.

* **ORTENSE**, adj., hortensis, si:

* **ORTENSIU**, -a, adj. s., hortensius, (comp. si it. *ortense* si *ortensia*, fr. *hortense*, *hortensia*), relativu la *ortu* = *gradina*, de gradina: *diei ortensi*, *flore ortense sau ortensia*; ca subst. reale, a) in genere, *ortensie-le* = plante de gradina, legumi si altele; b) in specie *ortensia* = genu de plante d'in famili'a sassifragacieloru, *decandria trigynia*. L.

† **ORTH-** si *ortho-*, (d'in grec. ὀρθός = *rectu*, *derectu*), intra in multime de derivate si composite scientifique, cumu: *orthacanthu*, -a, adj. (fr. *orthacantho*, ἄκανθα = *spinu*), care are spini derepti; *orthampelu*, s. m., *orthampelus*, (ὀρθάμπηλος, d'in ἄμπηλος = *vitia de vinia*), vitia de sene *derecta*, in câtu n'are nevolia de characi; *orthaptodactylu*, -a, adj., (fr. *orthaptodactyle*, d'in ἄπτειν = *prendere*, δάκτυλος = *degitu*), care are ghiare *derecte* si *potenti*: *orthaptodactylele*, familia de passeri rapaci diurne; *orthiu*, -a, adj., *orthius*, (ὄρθιος, fr. *orthien*) = *sublime*, plenu de *vivacitate*, de *nobilitate* si de *inaltime*: *cantu orthiu*; *orthobasicu*, -a, adj., (fr. *orthobasique*), care are *basi derecte*: *cristalle orthobasice*; *orthocelu*, -a, adj., (fr. *orthocèle*, d'in ὀρθία = *intestinu*), care are canalele *intestinu derectu*, paralelu cu *asea longitudinalu a corpului*, munitu la *celle doue capete* cu unu *orificiu*, cari *servu unulu de gura* si *altulu de amu*; *orthoceratu*, -a, adj., (fr. *orthocérate*, d'in κέρας = *cornu*), familia de molluse cephalopodi; *orthoceratite*, s. f., (fr. *orthocérateite*), genu de conchyliie fossili; *orthoceru*, -a, adj.,

s., (fr. *orthocère*, d'in κέρας = *cornu*), care are *corne derepte*, ca subst. a) *orthocerele*, sectione de insecte d'in famili'a rhynehophoreloru; b) *orthoceru*, α) genu de plante d'in famili'a orchidiloru; β) genu de conchyliie; γ) genu de insecte d'in famili'a lucifugeloru; *orthocissu*, s. m., *orthocissus*, (ὀρθόκισσος, d'in κισσός = *edera*), edera *inalta* si *derepta*; *orthocladu*, -a, adj. s., (fr. *orthoclade*, d'in κλάδος = *ramu*), care are *ramii derecti*, s. m., *orthocladulu*, genu de plante d'in famili'a graminieloru; *orthocolu*, -a, adj. s., *orthocolus*, (comp. si fr. *orthocolon*, d'in κόλον = *colu*, membru), care are membrele *derecte* (= *rigide*), s. m., *orthocolulu* = *rigiditate a membreloru*, care face cu nu le pote cineva *flecte*; *orthocolymbu*, -a, adj. s., (fr. *orthocolymbe*, d'in κόλυμβος = *mergu*), care *merge sau se cofunda forte bene*, s. *orthocolymbele*, familia de passeri cari se *cofunda forte bene*; *orthodactylu*, -a, adj., (fr. *orthodactyle*, d'in δάκτυλος = *degitu*), care are *degite derecte*, *intense*; *orthodonte*, adj., (fr. *orthodonte*, ὀδοῦς-ὀδοντος = *dente*), care are *denti derecti*; *orthodoxu* si *ortodossu*, -a, adj. s., *orthodoxus* (ὀρθόδοξος, fr. *orthodoxe*, it. *ortodosso*, d'in δόξα = *credentia*, *opinie*), care are *credentia ori opinie derepta*, *sanetosa*, sau care e *conformu cu credentia derépta*, vorbindu mai *vertosu de credentie religiose*, si in specie de *credentia nostra religiose*: *baseric'a orthodoxa*, *credentia orthodoxa*, *doctrine ortodoxe*, *principie orthodoxe*; *orthodoxulu nostru Domnu*; si ca s. personale: *unu orthodoxu*, *orthodoxii*; de aci si s. abstr. *orthodoxia*, s. f., (fr. *orthodoxie*, it. *ortodossia*), calitate de *orthodoxu*: *orthodoxi'a credentiei*, *opinioniloru*, *doctrinei*; in specie, *orthodoxia* = *serbatore instituita de patriarchulu Methodiu in annulu 842*, *serbatore celebrata in antâni'a dominica a paresimeloru intru commemorarea restabilirei santeloru imagini dupo persecutioonu iconoclastiloru*, *orthodoxographia*, s. f., (fr. *orthodoxographie*, d'in γράφειν = *scriere*), *seriere asupr'a dogmateloru orthodoxe*; de aci si adj. *orthodoxographicu*, -a, re-

lativu la *orthodoxographia*, si s. m. personale *orthodoxographu*, auctoriu de *orthodoxographie*; *orthodromia*, s. f., (fr. *orthodromie*, d'in *δρόμος* = cursu, calle, drumu), calle a navei in linia directa cotra unulu d'in puntele cardinali; *orthoedricu*, -a, adj., (fr. *orthoédrique*, d'in *ἔδρα* = facia, superfacia); *cristallu orthoedricu*, alle cui facie coordinate sunt derecte sau perpendicularie intre densele; *orthoepia*, s. f., (fr. *orthoépíe*, it. *ortoepia*, d'in *ἔπος* = coventu, dicere) arte de a pronuntiá bene sonurile unei limbe, correspondente la *orthographia* = arte de a scrie bene acelle-asi sonuri; se dice si *orthologia* sau *orthophonía*; de aci si adj., *orthoepicu*, -a, relativu la *orthoepia*; *orthogonale* si *orthogoniu*, -a, adj., *orthogonius*, (*ὀρθογώνιος*, it. *ortogonale* si *ortogonio*, fr. *orthogonal*, d'in *γωνία* = anglu), care are angluri derepte, synonym. cu *rectangulariu*: *coordinate orthogonali*, *orthographare* = *orthographiare*, v., (vedi mai diosu: *orthographiare*); *orthographia*, s. f., *orthographia*, (*ὀρθογραφία*, fr. *orthographe* si *orthographie*, it. *ortografia*, d'in *γράφειν* = scriere), α) arte de a scrie dereptu, bene, correctu, conforme cu pronunti'a in genere stabilita si cu etymologi'a coventeloru limbei de scrisu: *orthographia phonetica*, *etymologica*, *mista*, β) modu ore-care de a scrie coventele unei limbe: *orthographia bona*, *usiora*, *greu*, *fora neci unu principiu regulatoriu*, γ) representatione geometrica a faciei unui obiectu; — de aci si verb. *orthographiare* (fr. *orthographier*) = a scrie dupo *orthographia*, si adj. *orthographicu*, -a, relativu la *orthographia*: *scriere orthographica*, *essercit e orthographice*, *in astronomia*, *proportionile orthographice alle sferei*; *in desennu plunuri orthographice*; si *orthographu*, *orthographus*, (*ὀρθόγραφος*, it. *ortografo*), α) adj., scrisu bene, dupo *orthographia*; β) s. personale, care scrie dupo *orthographia*; — *orthologia*, s. f., *orthologicu* -a, adj., vedi: *orthoepia* si *orthoepicu*; *orthomorphia*, s. f., (fr. *orthomorphie*, d'in *μορφή* = forma), arte de a redde partiloru corpului omenescu form'a loru

normale; si adj. *orthomorphicu*, -a, relativu la *orthomorphia*; si s. m., *orthomorphismu*, (fr. *orthomorphisme*) = conformatione derepta, regulata, normale; *orthopale*, s. f., (fr. *orthopale*, d'in *πάλη* = lupta), lupta derepta, in petiore; *orthopedia*, s. f., (fr. *orthopédie*, it. *ortopedia*, d'in *παῖς-παιδός* = copillu), arte de a face ca membrele copilliloru se cresca si se se desvolte in modu regulatu, de a preveni si indereptá difformitatile provenite d'in morbi sau d'in nascere: *in urmarea studiului profundu allu orthopediei si allu applicarei ei la antichi*, *raru se vedea la ei difformitati*; si adj., *orthopedicu*, -a, relativu la *orthopedia*; si subst. person. *orthopedistu*, (fr. *ortá pediste*), care se ocupa cu *orthopédia*, *orthophrenia*, s. f., (fr. *orthophrenie*, d'in *φρίν* = anima, spiritu), arte de a indereptá vitiele de anima si de mente; si de aci si adj. *orthophrenicu*, -a, relativu la *orthophrenia*, *orthoploteru*, -a, adj. s., (fr. *orthoplatère*, d'in *πλωτής* = plutitoriu, innotatoriu), care innota sau plutesce bene; s. *orthoploterele*, familia de passeri apatice care innota bene; *orthopnoia*, s. f., *orthopnoea*, (*ὀρθόπνοια*, d'in *πνέειν* = resufflare), dificultate de respirare, asiá co cellu ce suffere de ea cauta se sté dereptu, in petiore, spre a poté resufflá; de aci si adj. *orthopnoicu*, -a, *orthopnoicus* (*ὀρθοπνοϊκός*), relativu la *orthopnoia*, si subst. person. *unu orthopnoicu*, care pate de *orthopnoia*; *orthopteru*, -a, adj. s., (fr. *orthoptère*, it. *ortoptero*, d'in *πτερόν* = aripa), care are aripele concavate in directione derepta, adeco longitudinalu; ca s. *orthopterele*, ordine de insecte, alle caroru aripe nu su concavate in directione transversale; *orthorhachia*, s. f., (fr. *orthorachie*, d'in *ράχις* = spinare), arte de a indereptá spinarile gibbose; si adj. *orthorhachicu* -a, relativu la *orthorhachia*, *orthorhynchu*, -a, adj., (fr. *orthorhynque*, d'in *ὀρχος* = rostru), care are rostru derepta sau forma de assemine rostru; *orthosceliu*, s. m., (fr. *orthoscèle*), instrumentu *orthopedicu*, ce serve a indereptá petiorele (d'in *σκέλος* = crure, petioru); *orthosomaticu*, -a,

adj. s., (fr. *orthosomatique*, d'in *ὀρθοσώματος* = *corpu*), relativu la indereptarea partiloru corpului, mai vertosu, ca s. f., *orthosomatic'a*, (subintell. arte), arte de a dá partiloru corpului forme normali; *orthospermu,-a*, adj. s., (fr. *orthospermé*, d'in *σπέρμα* = *sementia*), care are seimentia plana; s. *orthospermele*, sectione de plante d'in famili'a umbellifereloru.

* **ORTICOLU,-a**, adj., (fr. *horticole*, it. *orticolo*; d'in *ortu* = *gradina* si *colere* = *cultivare*), relativu la cultur'a gradineloru, la *orticultura : technologia orticola*.

* **ORTICULTORIU,-oria**, adj. s., (fr. *horticulteur*, it. *orticoltore*), cellu ce se ocupa cu cultur'a gradineloru, cu *orticultur'a : pote inse fi cineva orticultoriu, fora se fia ortulanu sau gradinariu de messeria*.

* **ORTICULTURA**, s. f., (fr. *horticulture*, it. *orticoltura*, d'in *ortu* = *gradina*, si *cultura*), cultur'a gradineloru, arte, studiu, theoria, scientia de a lucrá gradinele.

* **ORTIVU,-a**, adj., *ortivus*, (it. *ortivo*, d'in *ortu* de la *orire*), relativu la *ortu : arcuiri ortive*, coprense intre doue *orturi* alle unui astru.

1 **ORTU**, s. m., *hortus*, (it. *orto*, — afine *χόρτος*, care d'in *chortu* a trecut in *hortu, ortu*), locu inchisu pentru plantatu, gradina in cellu mai largu intellessu.

2 **ORTU**, un'a d'in formele participiali alle verbului *orire*, leuatu ca s. m. reale, *ortu-lu* = *ortus*, (it. *orto*), resaritu allu stelleloru : *ortulu screlui, allu stelleloru. allu lunei*; — inse si part. cu sensu de adiectivu : *juni orti d'in illustri familie*.

* **ORTUALE**, adj. *hortualis*, (it. *ortale*), relativu la 1 *ortu : plante ortuali*.

* **ORTULANU,-a**, adj. s., *hortulanus*, (it. *ortolano*), relativu la 1 *ortu : verdetie ortulane*; — leuatu inse de regula ca subst., a) personale, *ortulanu,-a*, = gradinariu, gradinaressa; b) nome allu unei specia de passere ce se afla adesea si prin gradine.

* **ORTYGOMETRA**, s. f., *ortygometra*, (*ὀρτυγομήτρα*, fr. *ortigomètre*, d'in

ὄρτυξ = *prepellitia*, si *μῆτηρ* = *mamma*), 1. in specie, passere nomita si regele coturniciloru, coci condnce aceste passeri in trecere preste mari; 2. coturnice sau *prepellitia* in genere.

* **ORYCE**, s. m., *oryx*, (*ὄρυξ*, fr. *oryx*), specia de capriora unicorna.

* **ORICTERIU**, 1. s. m., (fr. *oryctère*, gr. *ὀρυκτήρ* = *sapatoriu*), genu de animali mammifere, dotate cu extraordinaria facultate de a rode; 2. f. pl. *orycteriele*, (fr. *oryctères*), familie de insecte ce sapa pamentulu si si ingropa ouale.

† **ORYCTO-**, (d'in *ὀρυκτός* = *sapatu*, *ingropatu*), intra in composite scientifice, cumu : *oryctogeologia*, s. f., (fr. *oryctogéologie*, d'in *γή* = *pamentu* si *λόγος* = *discursu*), parte a istoriei naturale ce tracta despre mineralile d'in senulu pamentului; si adj., *oryctogeologicu,-a*, relativu la *oryctogeologia*; *oryctognosia*, s. f., (fr. *oryctognosie*, d'in *γνώσις* = *connoscentia*), parte a istoriei naturale ce invétia a connosce mineralile; *oryctographia*, s. f., (fr. *oryctographie*), in acellu-asi sensu cu *oryctognosia*, asiá si *oryctologia*; *oryctotechnia*, s. f., (fr. *oryctotechnie*, d'in *τέχνη* = *arte*), arte de a ne procurá substantie minerali necesarie noue; si adj., *oryctotechnicu,-a*, relativu la *oryctotechnia*; *oryctozoologia*, s. f., (fr. *oryctozoologie*, d'in *ζῷον* = *animale*, si *λόγος* = *discursu*), parte a zoologiei ce tracta despre animali fossili; si adj., *oryctozoologicu,-a*, relativu la *oryctozoologia*; si s. pers., *oryctozoologu*, cellu ce se ocupa cu *oryctozoologi'a*; *oryxionomia*, s. f., (fr. *oryxionomie*, d'in *νόμος* = *lege*, *processu*), scientia ce invétia a connosce diversele processe applicabili la cautarea si lucrarea minereloru, spre a se allege celle mai bone.

* **OSANNA**, (it. *osanna*), coventu ebraicu usitatu in cartile basericesci, cu intellessulu de : *salute! marire! gloria!* — aplicatu si fig. *a cantá osanne celoru de la potere*.

* **OSCEDINE**, s. f., *oscedo*, (d'in *os*, *oris* = *gura*), applecare, dispositione de a cascade.

* **OSCILLANTE**, adj. part. pres., *os-*

cillans, (it. *oscillante*, fr. *oscillant*), care *oscilla*: *cordele oscillanti alle lyrei, limba oscillante a orologiului*.

* **OSCILLARE**, v., *oscillare*, (it. *oscillare*, fr. *osciller*, — d'in 2 *oscillu*), a se missicá in coce si in collo, in susu si in diosu, a se leganá, a tremurá, a vacillá, mai vertosu, a se missicá regulatu in doue directioni, cumu: *oscilla pendululu unui orologiu; undele oscilla, írb'a oscilla sub sufflarea venturiloru, cumu oscilla si arundinea; fig. oscilla pretiulu, valorile*.

* **OSCILLATIONE**, s. f., *oscillatio*, (it. *oscillazione*, fr. *oscillation*); actione de a *oscillare*: *oscillationea pendulului, luminei, radioru; centru de oscillatione allu navei; oscillationile opinionei, politicei; a si petrece cu oscillatione, ca copillii*.

* **OSCILLATORIU**, -*toria* adj. s., *oscillans*, (it. *oscillatorio*, fr. *oscillatoire*), care *oscilla*: *pendululu oscillatoriu. opinione oscillatoria*.

* 1 **OSCILLU**, pl.-e. *oscillum*, (demiutivum d'in *os* = 2 *ore*): 1. proprie, gura mica, guritia, facisiora; 2. prin estensione, a) mica caverna, si in specie cavern'a d'in mediulu certoru fructe, cumu allu fabei; b) mica figura, imagine, pappusica.

* 2 **OSCILLU**, pl.-e. *oscillum*, (d'in *os*, si *cillere*, *cillire*); léganu, machina de leganatu, si abst. leganatura, vacillare, bilanciare.

* **OSCINE**, s. f., *osceen*, (d'in *os*, *oris* = gura, si *canere* = cantare), passere ce canta, si in specie, passere dupo allu cui cantu se tragu presagie.

OSCIORU, s. m., vedi *ossuciu*.

* **OSCITABUNDU**, -a, adj., *oscitabundus*; d'in *oscitare*, applicatu a cascá, care cascá gur'a mare; fig. *cascandu* = *cascabundu*.

* **OSCITANTE**, adj. part. pres., *oscitans*, (it. *oscitante*, fr. *oscitant*), care *oscita*: *febre oscitante; oscitanti sunt de ai de cascá-gura*.

* **OSCITARE**, v., *oscitare* si *oscitari*, (d'in *os*, *ocis* = gura, si *citare*), a pune gur'a in missicare, si in specie, a cascá gur'a; a cascá de somnu; despre plante,

a se deschide: fig. a cascá gur'a, a fi *cascá-gura*, a fi negligente, somnuros, ammortitu, inattentu.

* **OSCITATIONE**, s. f., *oscitatio*, (it. *oscitazione*, fr. *oscitation*); actione de *oscitare*.

* **OSCOLARE**, v., *osculari*, a dá *osculu* = gura, guritia, sarutare, a sarutá, proprie: *a osculá iconde, man'a pretului, copillii pre fronte*; fig. a restaciá, manganiá; a se attinge, a avé *contactu*.

* **OSCOLATIONE**, s. f., *osculatio*, (fr. *osculation*, it. *osculazione*); actione de *oscolare*: *osculationea iconeloru; osculationea unui cercu, unei curba*, vorbindu de unu cercu sau linia curba ce se attingu intr'unu puntu.

* **OSCOLATORIU**, -*toria* adj. s., *osculans*, (it. *osculatore*, fr. *osculateur*), care *oscula*: *cercu osculatoriu*, vedi *osculatione*.

* **OSCOLATU**, -a, part. sup. d'in *oscolare*, *osculatus*.

* **OSCOLU**, pl.-e. *osculum*, (demiutivum d'in *os* = 2 *ore* = gura), guritia, si de aci. sarutatu, basiu.

* **OSMAZOMATU**, -a, adj., (fr. *osmazomé*); care coprende *osmazoma*, cu *osmazoma*.

* **OSMAZOMA**, s. f., (fr. *osmazome*, d'in *ὄσμη* = odore, *ζωμός* = zema), principiu ce da odore zemei: *osmazoni'a face parte d'in carnea boului*.

* **OSMIATU**, s. m., (fr. *osmiate*, it. *osmiato*), nome genericu de sari formate d'in acidu *osmicu* cu una base.

* **OSMICU**, -a, adj., (it. *osmico*, fr. *osmique*); de *osmiu*: *acidu osmicu, sulfura osmica, oxydu osmicu*.

* **OSMIOSU**, -a, adj., (it. *osmioso*, fr. *osmieux*); de *osmiu*: *oxydu osmiosu*.

* **OSMITU**, s. m., (it. *osmito*, fr. *osmito*), nome genericu de sari formate d'in acidu *osmiosu* cu una base.

* **OSMIU**, s. m., (it. *osmio*, fr. *osmium*, d'in *ὄσμη* = odore), metallu asiá nomitu dupo odorea ce essala, candu e oxydatu.

* **OSMIURA**, s. f., (it. *ostaiuro*, fr. *osmiure*), nome commune datu amestecaturiloru de *osmiu*.

* **OSMUNDA**, s. f., (it. *osmunda*, fr.

osmonde), genu de plante d'in famili'a filiciloru sau feregiloru, *cryptogamia* L., d'in cari speci'a cea mai importante e *osmund'a regale* = *osmunda regalis* L., a cui radecina se recommenda de câtuva tempu la *rachitici*.

* OSMUNDACIU, -a, adj., (fr. *osmondacé*), care sémîna cu *osmund'a*; s. f. pl. *osmundacie*, tribu de filici ce are de tipu genulu *osmunda*.

OSPÊ, *ospetare*, *ospetia*, *ospetiu*, etc. vedi: *ospite*, *ospitare*, *ospitia*, *ospetiu* etc.

OSPITACLU, pl.-e, *hospitaclum*; locu unde tragu si se recepu *ospiti* pre costu, *ospetaria*.

OSPITALE, adj. s., *hospitalis*, (it. *ospitale*, *ospedale* si *speđale*, fr. *hospitalier*, si *hôpital*), relativu la *ospite* sau la *ospiti*; 1. adj., de *ospiti*: *casa ospitale*, *beneficie ospitali*, *umbre ospitali*, *mésa ospitale*, — mai vertosu care buccurosû recepe si tracta *ospiti*: *térra ospitale*, *familia ospitale*, *refugiû ospitale*; asiá si despre lucruri: *ospitalea umbra a selbeloru*, *orientalii sunt ospitali*; 2. subs. a) raru personale, *ospitule* = *ospite*, si in specie, cellu ce *ospitedia* pre altulu; b) desu, reale m., *ospitale*, *unu ospitale*, pl. f., *ospitale* = lat. *hospitalia*, α) camera, incapere pentru *ospiti*; β) casa publica unde se *ospitedia* strainii pre costu, (vedi *ospitaria*, ce are in speciale acestu sensu); γ) ca mai desu (in acestu sensu si scurtatu, *spitale*), casa publica unde se admittu si se tinu pauperi, mai allessu morbosû si nepotentiosû.

OSPITALIARIU, -a, adj., *hospitalis*, (dupo fr. *hospitalier*, it. *ospitaliere*, compara inse lat. d'in Gl. Isid. *hospitalarius*), in sensulu formeî *ospitale* de sub 1.: *térra ospitaliaria*, *familia ospitaliaria*; selbe cu *umbre ospitaliarie* ne *astépta* la *térra*.

OSPITALITATE, s. f., *hospitalitas*, (it. *ospitalità* si *ospedalità*, fr. *hospitalité*); calitate de *ospitale*, bona volientia de a ospitá, de a recepe si tractá *ospiti*, se dice inse de cellu *ospitatu*, receputu in *ospitia*: a dá, a offeri *ospitalitate*, actu de *ospitalitate*; a avé, aflá *ospitalitate*; detorie, officie de *ospitalitate*; *ospitalitatea terreî nostra* a fostu

si e inco forte mare, a sufferitu si sufferere inco térr'a de generos'a sea *ospitalitate*.

OSPITARE si *ospetare*, -ediu, v., *hospitari*, *hospitaliter excipere*, *apparatis epulis excipere*, *epulari*, *convivari*, *convivia agere*, *genio indulgere*, (it. *ospiziare*, *ospitalare*, isp. port. *ospedar*); 1. a recepe ca *ospite* in cas'a sea, a dá, d'in liberalitate si omenia unuî strainu casa si mésa, éro ca intr. a fi *ospite*, a petrece ca *ospite* la cineva, a aflá liberale si omenosa receptione in cas'a cuiva: cea mai mare placere a Românuî e a ospetá pre toti strainii câti pote, de unde are si chiaru de unde nu are, cauta se ospetedie pre fia-care *callatoriu* si *strainu*; aveti bona volientia si indemanare se ne ospetati in noptea acésta-a? am ospitatu eri nopte in cas'o unuî pauperu terranu, care m'a ospitatu cu tote aceste-a forte bene; Românuî ospitau, nu ca anticii Romani, numai pre amici si connoscuti, ci si pre straini: cine n'a fostu ospitatu in cas'a mea? ce trecutoriu n'a ospitatu in cas'a nostra? — in amendoue sensurile se dice si de receptione pre costu: cu multi banni ospitedi forte rau la ospitariéle ce se afla pre longa callile chiaru celle mai amblate; — 2. a dá sau leuá parte la unu ospetiu = mésa mare, stralucita; a tractá sau a petrece, a mancá si petrece mai multi impreuna: de diu'a sea amiculû are se ne ospitedie; amu ospitatu ca la una nunta; in tote dil-le vreti se ve ospitediu? 3. a dá se mance sau a mancá: nu ve place se vede buccutele nostre, si de acea-a, nu ospitati; dupo ce ospitati, faceti-re rogationea de multiamire; a ospitá d'in tote câte pucinu; a investí pre cei nudi si ospitá pre celli flamundi; — ospitare, in acestu sensu, e una espressione allessa si urbana; — reflex. a se ospitá, dice mai multu de câtu simplulu a ospitá transitivu: voi ve ospitati pre candu noi stânu se morimu de fome.

OSPITARESSA, *ospitaria*, *ospitariu*, vedi *ospitariu*.

OSPITARIU si *ospetariu*, -a, adj. s., *hospitalis*, *hospitalarius*, *hospitium*, (com-

para : it. ostiere, isp. hospedero si hospederia, hosteria), relativu la ospite, 1. raru ca adj., in sensulu formeii ospitale : familia ospitaria; 2. mai desu ca subst., a) pers., ospitariu = cellu ce pre costu recepe ospeti, fem. ospitaressa; b) reale, ospitariu, m., pl.-e, casa de ospiti; si in specie, casa de nepotentiosi si morbosii; e) f. reale, ospitaria. a) casa de ospiti. β) in specie, casa de ospeti pre costu, si de aci, negociu allu ospitariului in sensulu de sub a).

OSPITATIONE si ospetatione, s. f., hospitalis exceptio, epulatio; actiune de ospitare.

OSPITATORIU si ospetatoriu -toria, adj. s., hospitans, hospitaliter excipiens, conviva, commissator; care ospitedia : ospitatoriulu flamundiloru ospitatorii de la nunt'a acestu-a.

OSPITATU si ospetatu, -a, adj. part. sup. subst.; 1. part., a) passivu : flamundi ospitati de tene; b) cu sensu intrans. nu plecati in calle neospitati = (nemancati); 2. sup., a) dá de ospitatu, casa de ospitatu persone insenunate; nu e tempu de ospitatu. 3. subst. abstr., fora ospitabulu vestru moricamu de frigu si de fame.

OSPITE, si ospete, (pre a locuri si ospetu, de unde fem. ospita = hospita d'in hospitus = ospitale, déro cu una nuantia de professionare; si scurtatu : ospe; inse atátu form'a completa, ospite, câtu si cea scurtata, ospe, se applica si la femine, ca si lat. hospes ca si espress generale omu), s. m., hospes conviva, commissator, amicus, (it. ospite si ospe; isp. huesped; port. hosped si hospedo; prov. hôte, oste, osde; fr. hôte si v. fr. hospite, hoste); 1. ospite = cellu ce cu bona volientia si amicitia e receptu la cineva, in cas'a cuiva : casa de ospiti publici, ospiti publici = ospiti ai terreii : cas'a unui barbatu stralucitu se cade se fia deschisa la ospiti; a recepe sau nu recepe ospiti, a nu avé locu de receptu ospiti; avemu ospita una donna mare, mai multi ospiti si ospite de consideratione : ospiti de consideratione tragu sau sunt trassi la cea mai bona casa d'in satu; abia amu scapatu eri de os-

piti, si ecco astadi ne au venitu alti ospiti si mai multi; nu se mai curma ospitii de la noi; lassa se ne vina ospiti, co avemu de la Domnedieu unde si cu ce se i ospitam; voi. ospitii mei, de ce trogeti la altii? ospitii sunt. pentru poporale orientali. sacri si inviolabili; fig. insectele parasite sunt ospiti forte superatori 2. ospite = cellu ce cu amicale benevolentia recepe pre unu strainu sau si connoscutu : cumu se clama ospite, la care tragi in acésta cetate? eu nu am ospite in acésta cetate, ci cauta se tragu la una ospitaria; inainte de a merge la ospitele nostru, amu vrutu se stam la tene, ca se te vedemu; ospitele ospitelui face placere; acestu sensu ocurre de una data cu cellu de susu in frasi ca : ospite de ospite nu mai e secura; ospiti de ospiti au adjunsu se se tema; 3. ospite = amicu, connoscutu de aproape, oppos. la oste = inimicu, mai vertosu la Dacoromani : nu increde ospelui tote, co pote una data se ti fia oste; nu face ostelui totu reulu, co ti pote fi una data ospe; 4. ospite = strainu, nesciutoriu, noviciu, trecutoriu : rondinelle sunt ospiti de primaveru si de vera ai terreloru nostre; numai tu esti ospite in tote celle ce se petrecu in cetatea nostra; ospiti de tote nationile avemu in terr'a nostra; ospitii se nu se emmestice in facendele politice alle indigeniloru : Theophrastu, de si mare si excellent auctoriu in limb'a greca, si audi nomele de ospite de la una simpla muliere venditoria de victuali in plati'a Atheneloru; ospite, nu trece nepesatoriu pre longa acestu mormentu; omulu e ospite pre acestu pamentu; 5. ospite = commesanu, inviatu la ospetiu, la mesa, convivu : ai clamatu pre multi ospeti; atati ospiti nu incapu la mesa; tu esti ospitele neinviatu la mes'a mea; ospitii mancara si beura bene; ospite regulatu la mes'a cuiva; 6. ospite = locuitoriu, vorbindu de passeri si alte animali : ospitii selbeloru sunt passerile, apoi si lupii, ursii si alte fere; ospitii unui lacu sunt pescii sau broscule; 7. ospite = ca adj. cu insemnare de ospitale, (in acestu sensu mai vertosu intra form'a : ospi-

tu, -a): ospitele umbre alle selbeloru, ospitele rondinelle, ospita terra, ospitulu vinu, etc., adeco cu insemnarea si de strainu si de amicu, amicale.

OSPITELLU si *ospetellu*, s., 1. reale, *hospitiolum*, (compara it. ostello, fr. hôtel), a) proprie deminutivu d'in ospitiu = casa de ospiti; in acestu sensu intra mai bene form'a ospitoru si ospetioru; b) si cu insemnare generale de ospitiu = casa de ospiti; 2. personale, ca deminutivu d'in ospite.

OSPITESCE si *ospetesce* adv., *hospitaliter*; in modu ospitescu: a *recede ospitesce*.

OSPITESCU si *ospetescu, -a*, adj., *hospitalis*; de ospite, relativu la ospite: ospitesca receptione; relationi ospitesci; tractare ospitesca; ospitescile termuri alle Dunarii; ospitesc'a terra a Româniloru.

OSPITIA si *ospetia*, s. f., *hospitalitas*, *hospitium*, *amicitia*; calitate, faptă, legamentu de ospite: legamentu de ospitia; a fi in ospitia, a avé ospitia cu cineva; ospitie strabone, vechia ospetia, nou'a vostra ospetia; a avé ospetia cu multe familie mari; a face ospetia cuiva.

OSPITIURU si *ospetioru*, s. m., 1. mai raru ca personale, deminutivu d'in ospite (*hospitulus*); 2. ca mai desu in sensu reale, deminutivu d'in ospitiu *hospitiolum*, *lautulum convivium*, *fragales et lautulæ epulæ*; a) in insemnarea coventului ospitiu = mēsa mancare, prandiu sau cena, petrecere, conviviu; b) in insemnarea coventului ospitiu = casa de ospeti.

OSPITIU si *ospetia*, pl.-e. *hospitium*, *apparatae et lautæ epulæ, convivium, epulæ*, (it. ospizio, fr. hospice, isp. hospicio), ca abstr. legamentu de ospite, *amicitia ospetēscā, ospetia, amicitia, benevolentia, connoſcentia*, etc., éro ca concretu, mediu de manifestare a acestei amicitia; 1. abstr. *cetatiani in ospetiu unii cu alii: a avé ospetiu si amicitia cu celli mai insemnati ai cetatei; a fi in ospetiu cu una familia: am trassu la tene in poterea ospitiului ce e intre noi; a avé unim'a deschis'a pentru ospi-*

*tiu; a stricá, rupe ospitiulu cu cineva; a legá ospetiu cu mai multi; ospetie de provincia; ospitiulu unui poporu cu altulu; 2. ca transitiune intre sensulu precedente si cellu urmatoriu, ospetiu = ospeture, receptione si tractare ospetēscā: vino la mēne, la terra, dēco ti place rusticulu ospetiu ce ti am facutu si alta data; a dá, offeri cuiva ospetiu, a recusá cuiva ospetiu; 3. concretu, a) mēsa, α) in genere, mancare, prandiu sau cena, β) in specie, mēsa mare, cu ospiti sau invitati, mēsa de petrecere, de solennitate, etc.: ospetiu splendidu, abundante, copiosu; ospetiu simplu, frugale; se tine numai de ospetie, a tiné un'a intr'unu ospetiu; ospetie de diu'a numelui, de diu'a nascerei; a petrece in ospetie si libidine; a si perde averea in ospetie nebonesci; neboniele ospetiului; b) locu, casa de ospiti, de receptu ospiti, chiaru locu de locuitu in genere, fia pentru ómini, (compara si nou gr. *ὄσπιτα* si *ὄσπιτα* = casa, coventu corruptu d'in romaniculu ospetiu), fia chiaru pentru animali, cumu: selbele offeru ospetiu passeriloru, déro pentru omeni, ospetiu = casa magnifica: ospetiu regale, magnificu, lussosu: ospitiulu de marmure allu avutului; déro si mai desu in sensulu speciale de casa de ospiti cu diferite nuantie, α) incapere in case particulare destinata la ospetare de amici sau de straini; β) casa publica unde se recepu straini insemnati, veniti cu caracteriu politicu; γ) casa particulara sau de negociu, unde pre costu se recepu straini si callatori; δ) casa unde se recepu si se tinu nepotentiosi si morbosi: ospetiu de incubidi, de militari invalidi; ospetiu de orphani, de nascere, de pauperi; ospetie sunt si ospetariele lussose, curate si comode; sunt ospetie maritime pentru callatori la banchete de mare si petreceri la acelle banchete, cumu sunt si ospetie alpine pentru celli ce callatorescu sau se perambula la monti.*

OSSALATU, *ossalicu*, etc., vedi: *ossalatu, oralicu*, etc.

OSSAME, pl. *ossamine*, (it. *ossame*), si f. *ossime, ossuarium*; multime de osse.

OSSAMENTU, de regula in pl. *ossamente*, (fr. *ossements*), osse fora carne,

osse de omu mortu, mai raru si despre osse de animale.

OSSANNA, vedi *osanna*.

OSSARIA, (pronun. *ossaria*), s. f., vedi : *ossariu*.

OSSARIU, si *ossuariu*, -a, adj. s., *ossarius* si *ossuarius*, (it. *ossario*, fr. *ossuaire*), relativu la *ossu* : *olla ossaria* = urna; subst., a) fem. reale, *ossaria* si *ossaria*. α) locu, incapere, gropa de tinutu *ossele* omeniloru morti : *ossari'a monasteriului*; β) multime de *osse*: vedi si *ossame*; γ) arte de *ossariu*; vedi la *urmatoriulu* b) sub α); b) m. *ossariu*, α) personale, cellu ce luera sau vende obiecte artistice lucrate d'in *ossu*; β) reale, *ossariu*, pl. *ossarie*, α') in genere cu insemnarile formeî fem. *ossaria*, afora de cea de sub γ); β') *olla*, cuteia de *osse*, de pastratu *ossele* sau cenusi'a unui mortu, urna funebre.

OSSATURA, s. f., (it. *ossatura*, fr. *ossature*), totu ordinatu, ordine, structura a *osseloru*, structur'a ossosa a animalelui; — prin metafore, se dice si de muri, navi, ponti, etc.

OSSIA, s. f., axis; vedi *asse*.

OSSICELLU, pl.-e, *ossiculus*, (it. *ossicello*), deminutivu d'in *ossu*.

OSSICLU si *ossiculu*, s. m., *ossiculus*, (it. *ossiculo*, fr. *ossiente*); deminutivu d'in *ossu*: de aci si :

OSSICULARE si *ossiculariu*, -a, adj., *ossiculari*, (fr. *ossiculaire*), ce sémina cu *ossiculu*. ce are forma de *ossiculu*; si :

OSSICULATU, -a adj. part., (fr. *ossiculé*), munitu cu *ossicule*; s. f. pl., *ossiculatele*, ordine de pesci muniti cu addeveratu sceletu.

OSSIFERU, -a, adj., (it. *ossifero*, fr. *ossifère*), care porta sau contine osse : *caverne ossifere*.

OSSIFICARE, v., (it. *ossificare*, fr. *ossifier*), — a face *ossu*, refl. a se *ossificá* = a se face *ossu* : *membranele s'au ossificate*; in *betranetia* se *ossificu multe parti molli alle corpului*.

OSSIFICATIONE, s. f., (fr. *ossification*, it. *ossificazione*), aczione de *ossificare*.

OSSIFICATU, -a part. sup. subst., d'in *ossificare*.

OSSIFICU, -a, adj., (*ossificus*, fr. *ossifique*), care face *ossu*, care pote face *ossu*, care pote transformá ceva in *ossu* : *proprietati ossifice*.

OSSIFragU, -a, adj. s., *ossifragus*, (it. *ossifrago*, fr. *ossifrage* si *ossifrague*, d'in *ossu-frangere*), care frange sau sférma osse, s. m., *ossifragulu* sau f. *ossifrag'a*, specia de passere maritima, vultur de mare.

OSSIGENARE, *ossigenatu*, *ossigeniu*, etc., vedi : *oxygenare*, *oxygenatu*, *oxygeniu*.

OSSILAGINE, s. f., *ossilago*; durezza de *ossu*, ca a *ossului*.

OSSILEGIU, pl.-e, *ossilegium*, (*ossulegere*), adunare, stringere, collegere a *osseloru*.

OSSILEGU, -a, adj. s., *ossilegus*, (vedi si *ossilegiu*), cellu ce college sau stringe *ossele* unui mortu.

OSSIME, s. f., vedi *ossame*.

OSSINU, -a, adj. s., (it. *ossino*), de *ossu* : *figure ossine*.

OSSIU, -a, adj., *osseus*, (it. *osseo*), de *ossu* : *substanti'a ossia*.

OSSIVORU, -a, adj., (fr. *ossivoro*), care devora, rode *ossele* : *ulceri ossivore*.

OSSONIU, (cu *n* molliatu, *ossoiu*), pl.-e, *ossu* mare.

OSSOSU si *ossuosu*, -a, adj., *ossuosus*, (fr. *osseux* si *ossu*, it. *ossoso* si *ossuto*); plenu de *ossu* sau de *osse*, care are *osse multe* : *pesci ossosu*; sau care are *osse mari* : *ossosulu elephantu*.

OSSU, pl. *osse*, *os-ossis*, si *ossum*, (it. *osso*, isp. *hueso*, port. *oso*, prov. fr. *os*, gr. *ὀστέον*, sanscr. *asthi*, alb. *asti*, facia cu cari lat. *ossis*, *ossum*, presenta una assimilatione regressiva a lui *t* cu *s*); parte a corpului animale forte solida, alba si privata de sentire : *commisuracle osseloru*; *ossulu occipitale, frontale*; *medoru ossele, dorere de osse*; *a si frange, rupe, dislocá unu ossu*; *cavitatea ossului, medull'a ossului*; — ca espresione a ce e mai intimu : *bub'a a petrinsu peno la osse, reulu a cadutu la osse, taliatura peno la ossu*; *udati peno la osse*; prov. *a dá cuiva cutitulu de ossu*; *feurile ne coprenserá peno in medull'a osseloru*; *gerulu si frigulu ne a petrinsu la osse*;

a cercá medull'a si ossele; Domnedieu cercá medull'a si ossele loru; — ca espressione a soliditatei si poterei: multu duce ossulu callului; multu i pote ossulu; sciu ce ve pote ossulu; nu e pentru ossele vostre acésta lucrare. la care se cere ossu; — ca espressione a vietiei sensibilé si reale: ellu e in osse si carne, in osse si pelle; nu nalluca. ci omu in osse si pelle; nu su dora de pétra, ci de carne si de osse; si bietele vite se fatiga si sentu dorere, pentru co si elle sunt, ca si noi, de carne si de osse; cine nu si ama si nu si incaldesce carnea si ossele selle? ca espressione a macretiei: numai pelle si osse, nu i a remasu de câtu pellea si ossele; poti numerá ossele acestui callu; fig. multi credu co sunt attici, imitandu numai ossele atticismului; despre osse cu carne ce servu ca cibu: ossele se ferbu, ca se se scota d'in elle seulu; carne de pre osse; ossu cu carne, fora carne; prov. cine pote ossé* rode, cine nu, neci carne molle; celloru tardiu veniti remanu ossele, sau: cellorutardiu veniti osse; pentru sene carnea, pentru alti ossele; a se innecá cu unu ossu, cu unu ossu de pesce, a inghi'ti unu ossu; canelui placu ossele, canele rode osse, si omulu rode osse; fig. oratoriulu a tacutu si ammutitu, de candu i s'a arruncatu unu ossu se roda si ellu; vei face pre toti cei ce latra acumu, se taca, déco le vei dá câte unu ossu de rosu, — ca relicie alle omului mortu: ossele melle se repause longa alle parentiloru mei; aici ne voru jacé ossele; suntemu detori a ne versá sangele pentru térr'a unde jacu ossele boniloru si straboniloru, parentiloru si fililoru nostri; a lege sau college ossele, a stringe ossele mortului arsu, déro si: a stringe si scote buccatile unui ossu frantu, sfermatu; — ca materia pentru lucruri de arte: peptine de ossu, imagini de ossu, presselle de ossu; cu pulbere de osse claresce sacharulu: nasturi de ossu: multime de osse albescu pre campu; — prin alte metafore, parte interna si cea mai solida a arboriloru si fructelor: mediu, sembure, sementia, etc.

CSSUARIU, vedi *ossariu*.

CSSUCIU si *ossutiu*, s. m., *ossicalum*;

deminutivu d'in *ossu*, de unde unu nouu deminutivu: *ossucioru*, si scurtatu, *oscioru*.

OSSUOSU, -a, vedi *ossosu*.

OSSUTIU, s. m., vedi *ossuciu*,

OSSUTU, -a, adj., (it. *ossuto*, fr. *ossu*); munitu cu osse, cu mari osse: vedi si *ossosu*.

OSTARIU, (corruptu *ostasiu*) s. m., miles; omu armatu pentru apperarea terrei: *ostarii nostri se batura eroice; mercenarii straini nu aru meritá nomele de ostari, ci de soldati; a animá ostarii la lupta; ostarii ardeau de dorenti'a de a se bate; Románulu e bonu ostariu; — vedi si ostianu.*

OSTATICU, s. m., obses, (it. *ostatico*, *ostaggio*; isp. *hostaje*, prov. *ostatge*, fr. *hôtage*; lat. med. *hostaticum*, *hostagium*; — dupo unii d'in *obsidaticum*, de la *obsidatus*), persona data de una natione in manule altei-a spre a servi la assecurarea implenirei pactelor: a si dá unii altoru-a *ostatici*, a cere *ostatici*, a leuá *ostatici*, a cere *ostatici pre filii celoru mai insemnati cetatiani*; — si alte lucruri ce se dau sau se liéa spre assecurarea unui tractatu, de pace, a unui armistitiu: a leuá si tiné cu *ostatice* mai multe cetati.

OSTE, s. m. f., *hostis*, *exercitus-copiae*, (it. *oste*, isp. *hueste*, prov. si v. f. *ost*, istr. *osta*; — d'in primele timpuri alle evului mediu *hostis* occorre cu sensulu de *armata*), in origine, *oste* = *strainu*. cumu atesta Cicerone: *hostis apud majores nostros is dicebatur, quem nunc peregrinum dicimus* = *oste*, la *strabonii nostri. se dicea cellu cui acumu dicemu peregrinu (strainu)*; trecù apoi la insemnarea: 1. de inamicu, si a nome de inamicu care ne ataca cu armele; 2. de potere armata, militia, si se stabili in acestu sensu ca subst. reale f., in limb'a româna: *ostea romanesca, turcesca; osti tataresci; a merge la oste, a stringe oste, a se scollá cu oste asupr'a veciniloru; archiducii sau archangelii ostiloru ceresci; frontea ostei, cod'a ostei, mediulu ostei; a pune ostea in ordine de batalia; a infrange ostea inimica.*

* OSTEALE, adj., (fr. *ostéal*, d'in

ὄστέον = ossu), de *ossu*, vorbindu mai vertosu de *sonulu* ce da *ossulu* baturu: *sonu osteale*; de aci si: *ostealgia*, s. f., (fr. *ostéalgie*, d'in ἄλγος = dore), dore de *osse*, de unde si adj. *ostealgicu*, -a, = relativu la *ostealgia*; *osteide*, adj. s. f., (fr. *ostéide*, d'in εἶδος = forma), care are apparentia de ossu, ca subst. a) concrezione minerale, ce are apparentia de ossu; b) nucliu ossosu ce se face in cavitatea interna a dentiloru.

* **OSTEALGIA**, *ostealgicu*, *osteide*, vedi *osteale*.

OSTEANU, -a, adj. s., vedi *ostianu*.

* **OSTENDERE**, *ostensi* si *ostensei*, *ostensu* si *ostentu* v., *ostendere*, (it. *ostendere*), a tende, a pune inaintea ocliloru, a arretá, a monstra: *a ostende peptulu, dentii, spatele*; refl. *a se ostende*: *callarii se ostendu*; metaforice: *a si ostende cogitulu, sentimentulu, parere, frica, temerea, reutatea, aramea*: mai vertosu cu vorbe, a esplicá, spune: *cum mai susu am ostensu indestullu si luminatu: nu si ostende bene celle cogitate*.

* **OSTENSIBILE**, adj., (it. *ostensibile*, fr. *ostensible*, d'in *ostensu* de la *ostendere*), care se pote *ostende*, a fi *ostensu*, si de aci, invederatu, evidente, ce sare in ocli.

* **OSTENSIONE**, s. f., *ostensie*, (it. *ostensione*), actiune de *ostendere*. (vedi *ostensu*): *ostensionea mercei, nestimateloru la oclii totoru-a*.

* **OSTENSIONALE**, adj., *ostensionalis*, pentru ostensione: *militia ostensionale*.

* **OSTENSIVU**, -a, adj., (it. *ostensivo*, fr. *ostensif*), ce se pote *ostende*, facutu spre a fi *ostensu*: *acte ostensive*.

* **OSTENSORIU**, -soria, adj. s., *ostensor*, (it. *ostensore* si *ostensorio*, fr. *ostenseur* si *ostenseur*); care *ostende* sau serve a *ostende*, arretatoriu; — ca s. m. reale, *ostensoriu*, pl. -e, ceva pre care se pune si se arreta altu ceva.

* **OSTENSU**, -a, part. sup. subst. d'in *ostendere*, *ostensus*.

* **OSTENTABILE**, adj., *ostentabilis*; demnu de a fi *ostentatu*.

* **OSTENTACLU**, pl. -e, *ostentaculum*; vedi *ostentu*.

* **OSTENTAME**, pl. *ostentamine*. *ostentamen*, si:

* **OSTENTAMENTU**, pl. -e, (it. *ostentamento*), mediu de *ostentare*: *trece prin publicu cu superbe ostentamine de avuti'a sea*.

* **OSTENTARE**, v., *ostentare*, (it. *ostentare*), d'in *ostentu* de la *ostendere*, forma intensiva, si prin urmare *ostentare* = a arretá in publicu, a espune ocliloru publiculu, a arretá cu fastu, superbia, cu vanitate, a bagá ore-cumu in oclii altoru-a: *vreu se ti ostendu amore mea, nu se ti ostentu prudenti'a mea; a si ostentá avuti'a, ornamentele, lussosile vestimente; ca fariseii, vreu se si ostente cellu mai micu bene facutu appropului; bona occasione de a si ostentá scienti'a, talentulu, elocenti'a; nu ostentati benele ce facti: fiti modesti, si veferiti de ostentare*; — in specie, a) a cautá se castige pre cineva, facundu se lacesca ocliloru sei mari promisse: *a ostentá premie*; b) a cautá se castige pre cineva, punendu-i inainte ammentiiari: *a ostentá periclu de morte*; c) a manifestá, invederá, arretá luminatu.

* **OSTENTARIU**, -a, adj., *ostentarius*; relativu la *ostentu* sau la *ostente*: semne *ostentarie*. — s. reale, *ostentariu* = carte de *ostente*.

* **OSTENTATICIU**, -tiu, -a, adj., *ostentaticius-tius*; de *ostentatu*, ce serve la *ostentatu*: *santitate ostentaticia*.

* **OSTENTATIONE**, s. f., *ostentatio*, (it. *ostentazione*, fr. *ostentation*), actiune, actu si dispositione de a *ostentare*, si in specie, ambitiosa monstra a talenteloru ce avemu sau nu avemu: *ostentationea vestimenteloru, avutieloru, talenteloru: ostentatione de pietate, de onore: deserta ostentatione si gloriu; superbe si insolenti ostentationi; ostentatione si vanitate de mulieri; ostentationea vine d'in liusioventia; forte desu, apparentia falsa, ammagitoria: ostentatione de dore ce nu sente cineva*.

* **OSTENTATIVU**, -a, adj., (it. *ostentativo*), aptu la *ostentatu*, applectu la *ostentatione*: *devoti ostentativi*.

* **OSTENTATORIU**, -toria, adj. s., *ostentator* si *ostentatorius*, (it. *osten-*

tatore, fr. *ostentateur*) care *ostenta* sau serva a *ostentare*, si in specie, vanitosu, laudarusu, superbu : *ostentatoriu allu meritului; virtutei, onorei selle; ostentatori ai fapteloru selle; pompa ostentatoria de deserta splendore*.

* OSTENTIFERU, -a, adj., ostentifer, care adduce sau da *ostente*.

* OSTENTU, -a, adj. part. adj. subst., d'in *ostendere*, *ostentus*; pre candu form'a *ostensu*, se applica de regula ca part. si sup., form'a *ostentu* occurre de regula ca adj. si mai vertosu ca subst. m., a) abstr. *ostentulu*, a) actione si modu de *ostendere* in genere : *corpulu mortului stete mai multe dille lu ostentu*; β) in specie, apparatusu, pompa, apparentia estrema pomposa : *face bene de ostentu, sau d'in ostentu*; b) coner. m. *ostentulu*, pl. *ostente-le*, semnu miraculosu, arretare divina, minune, miraculu, lucru de mirare, etc. : *ostentele sunt synonyme cu portentele, monstrele si prodigiile*.

† OSTEO-, (d'in grec. *ὀστέον* = ossu), intra in derivate si composite scientifiche : *osteocèle*, s. f., (fr. *osteocèle*, d'in *κύλη* = tumore), tumore produsca prin ossificationea unui saccu de surpatura; *osteodermu*, -a, adj., (fr. *ostéoderme*, d'in *δέρμα* = pelle), care are pellea coperita de ceva ossosu : *osteodermele*, familia de pesci; *osteodynia*, s. f., (fr. *ostéodynie*, d'in *ὀδύνη* = dorere), dorere de osse; *osteogenesis* = *osteogenia* = *osteogonia*, s. f., (fr. *osteogénésie*, *ostéogénie*, *ostéogenie*, d'in *γένεσις* = *γένος* = *γονή* = nascere), formare si desvoltare a osseloru, parte a scientiei ce se ocupa cu acésta formare : *osteographia*, s. f., (fr. *ostéographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descriptione a osseloru; de aci si adj., *ostecographicu*, -a, relativu la *osteographia*, si subst. person. *osteographu*, cellu ce se ocupa cu *osteographia*; *osteolithu*, s. m., (fr. *ostéolithe*, d'in *λίθος* = petra), ossu petrificatu sau fossile; *osteologia*, s. f., (fr. *ostéologie*, d'in *λόγος* = discursu), parte a anatomiei ce tracta despre osse, tractatu asupr'a acestei materia, de aci si adj., *osteologicu*, -a, relativu la *osteologia* : *scrieri osteologice*; si subst. m. pers. *osteologu* cellu versatu

in *osteologia*; *osteolyse*, s. f., fr. *ostéolyse*, d'in *λύσις* = dissolutione), dissolutione si destructione a osseloru; *osteomalacia*, s. f., (fr. *ostéomalacie*), malacia sau molletia a osseloru; *osteoncica*, s. f., (fr. *ostéoncle*, d'in *ὄγκος* = tumore), inflatura a osseloru; *osteonecrose*, s. f., (fr. *ostéonécrose*, d'in *νέκρωσις* = mortificatione), mortificatione a osseloru; *osteophagu*, -a, adj., (fr. *ostéophage*, d'in *φαγῆν* = mancare), care manca osse : *animali osteophage*; *osteophilu*, -a, adj. s., (fr. *ostéophile*, d'in *φιλεῖν* = amare), cui placu ossele, ca subst. *osteophilu-lu*, genu de insecte aptere; *osteophthisia*, s. f., (fr. *ostéophthisie*, d'in *φθίσις* = consumptione), consumptione a osseloru; *osteophthoria*, s. f., (fr. *ostéophthorie*, d'in *φθορά* = corruptione), stricatione, caria a osseloru; *osteophyma*, pl. *osteophymate*, (fr. *ostéophyme*, d'in *φῶμα* = inflatura), inflatura de osse; *osteophytu*, -a, adj. s., (fr. *ostéophyte*, d'in *φύσις* = crescutu), ce cresce d'in ossu, ca subst. *osteophytulu*, ossu ce cresce lunga altu ossu cariatu; *osteopsathyrose*, s. f., (fr. *ostéopsathyrose*, d'in *ψαθύρωσις* = macinare), macinare a osseloru; *osteopyre*, s. m., (fr. *ostéopyre*, d'in *πῦρ* = focu = gangrena, caria a osseloru; *osteosarcoma*, pl. *osteosarcomate*, (fr. *ostéosarcome*, d'in *σάρκωμα* = carnositate), ossu transformatu in carne, de aci si s. f., *osteosarcose*, (fr. *ostéosarcose*), = transformare a ossului in carne; *osteose*, s. f., (fr. *ostéose*), formatione si desvoltatione a osseloru; *osteosteatoma*, pl. *osteosteatomate*, (fr. *ostéostéatome*, d'in *στεάτωμα* = tumore de grassime), transformare a ossului in materia grassa; *osteostomu*, -a, adj., (fr. *ostéostome*, d'in *στόμα* = gura), care are gura ossosa : *osteostomi*, familia de pesci; *osteotide*, s. f., (fr. *ostéotide*), materia ossia, substantia ce se face ossu; *osteotomia*, s. f., (fr. *ostéotomie*, d'in *τομή* = taliare), dissectione a osseloru, de aci si adj., *osteotomicu*, -a, relativu la *osteotomia*; si *ostecotomu* s. m., dissectoriu de osse; *osteotylu*, s. m., (fr. *ostéotyle* d'in *τόλος* = tumore), tumore pre superfici'a ossului.

1 OSTIA, s. f., *ostium*, (it. *uscio*,

isp. uzo, prov. nis, us, az, fr. huis, in huis clos); vedi *ussia* sau *usia*.

2 OSTIA, s. f., hostia, jaculum, eulter, tridens, (it. ostia, fr. hostie;—d'in 1 *ostire*), 1. victima : *ostiele se adduceau la altariu încoronate cu flori*; 2. victima symbolica a religionei crestine, pâne prin care se simbolisa annelulu lui Domnedieu; 3. instrumentu de junglatu, de occisu, ce are forma de lanciora, a) in genere : *poscarii, candarin-rile sunt ingluciate, occidu pescii cu ostiele; cu ostie se occidu si fere cu mistretii impunge cu ostia, a occide cu ostia*; b) in specie, cutitellu cu care preutul face junglarea symbolica a annelului lui Domnedieu.

OSTIANU, s. m., miles; militariu, armatu care serve in *oste*.

OSTIARIU, -a, (redussu in pronuntia la : *ossiariu, ussiariu*); adj. s., *ostiarius*, (it. ostiario si uscieri, isp. ujier si uzier, fr. huissier), 1. care ambla d'in *ussia* in *ussia*, vagabundu, cersitoriu, importuna, nerosinatu : *nu sîcde bene unei muliere afossiaria; copilli ossiari, omu fora capitaniu si ossiariu*; 2. desu ca subst., a) pers. *ostiaria* = *ossiariu, ussiarin*, care custodesce *ossia*, portariu, custode la *ossia*; b) reale, *ostiaria* = *ossiariu, ussiariu*, pl.-e, dare pre *ussia*; vedi si *ussia*.

* OSTICU, -a, adj., 1. *hosticus*, de *oste* = inimicu : *terra ostica*; 2. orientalis, de *ostiu* = resaritu.

* OSTILE, adj., *hostilis*, (it. ostile, fr. hostile, — cu trecerea regulata a lui *l* in *r*, *ostide*, se aude in pron. vulgare *ostire*, cu intellessu numai de subst. f., de care vedi : 2 *ostire*), relativu la *oste* = inimicu, inimicu armatu : *armata ostile, navi ostili, poteri ostili; actu ostile, acte ostili, in terrele ostili*; — prin abusu : *propositione ostile gubernului, partiu ostile ministerialu*.

* OSTILITATE, s. f., (it. ostilità, fr. hostilité), statu *ostile*, cumu si actu, fapta *ostile*, batalia, lupta între cei ce se afla in bellu : *a incepe ostilitate, a inceta ostilitate; done poteri sunt in ostilitate*; — prin abusu : *ostilitatea op-positioni*.

OSTIORA, (*osciora, usciora*), s. f., *ostiolum*, deminutivu d'in 1 *ostia* : *ostior'a caminului, osciorele forului*.

OSTIORU, (*oscioru, uscioru*), pl.-i, *ostiori, ossiori, ussiori, ostiolum, postis*; pilastru de *ussia* sau de *porta*, de la intrare, etc. : *ostiorulu dereptu, ostiorulu stanga; ostiorii portei, ussiei; ostioru de lemnu, de muru*.

1 OSTIRE, -escu, v., *hostire, pugnare, oppugnare, bellum gerere, bellare*; 1. a lovi : *a osti pescete cu ostia*; 2. a bate, si in specie, a) a bate pamentulu, a baturu : *a osti pamentulu cu malliuu; a osti caltea, b) a porta bellu, a bate sau a se bate, a fi in bellu cu cineva*, (acestu sensu se refere directu si la *oste* = *armata*; compara si : 2 *ostire*, it. *osteggiare*, prov. *osteiar*) : *a se osti cu vecinii; Români se ostira cu Ungurii, cu Polonii, cu Turcii si cu Tatarii*.

2 OSTIRE, s. f., *exercitus*, (vedi : *ostie*, si *oste* sub 2., si 1 *ostire*), *potere armata, armata* : *ostire permanente, ostire disciplinata, indisciplinata; ostire bene organizata si essercitata; a intra in ostire, a essi d'in ostire, a desertu d'in ostire; a forma una ostire*.

* OSTITE, s. f., (fr. ostite, d'in *ὀστέον* = *ossu*), inflammatione de osse; vedi si : *osteite* la *oste*.

* OSTRACA, si *ostracu*, pl. *ostrace*, (*ὀστράκων*), *testa, testu, coperimentu tare, ossosu ce investe conchyliele, broscete testose, onale, etc.*; buccata de *testa* nu numai ossosa, ci si de pamentu, si de aci, vasu de pamentu; — de aci demin. *ostracula* = *ostrachia, ostrachina*, de unde nouu deminut. *ostrachina* = *ostrachina*, scurt. *strachina* = vasu de pamentu, cu larga gura, strimtu la fundu, in care se da mancare la mésa; vedi si *strachina* sau *strachina*; — *ostraca* sau *ostraca* e formatu d'in *ostria*, s. f., sau *ostriu*, pl.-e, *ostrea, ostrea*, (*ὀστρεον*, fr. *ouître*), *conca sau scoica de mare, limace de mare*, — de unde si *ostridia*, s. f., scurtatu *stridia*, (comp. si nouu gr. *ὀστρίδι, στρίδι*); si *ostriaru*, -a adj. s., *ostrearius*, relativu la *ostriu*; ca subst. m., *ostriariu*, a) personale, cellu ce preinde sau vende *ostrie*; b) reale, pl.-e, locu unde stau si se preindu

ostrie; si *ostriosu* -a, adj., *ostreosus*, plenu de *ostrie*, unde su m. lte *ostrie*; — in locu de *ostriu* se dice si *ostru* s. m., pl. -e, *ostrum*, (ὄστρεον) cu sensulu de: sange de conca marina, si de aci, purpura: *vestimente in ostru colorate* si prin metafore, *ostru* = *vestimentu*, *tapetu*, etc., de purpura; — de aci si compositele: *ostricoloru*, adj., *ostricolor*, de colore de purpura: *ostricolore tapete*; *ostriferu* -a, adj., *ostrifer*, care da sau produce, contine multu *ostru* sau multe *ostrie*; si derivatulu: *ostrinu* -a, adj., *ostrius*, de *ostru*, purpurinu: *ostrine vestimente*; inse referitu si la *ostria*: *substantiu ostrina*, si absol. *ostrina*; — alte derivate si composite d'in acea-asi fontana: *ostracia* s. f., (ὄστρακιάς), specia de gemma ce sémena a *ostraca*: — *ostracizare* si *ostracizare* v., (it. ostracizzare, fr. ostraciser), a essiliá prin *ostracismu*; — *ostracismu* s. m., *ostracismus*. (ὄστρακισμός, it. ostracismo, fr. ostracisme), essiliu de diece anni la care se condemná cetatiani atheniani ce prin meritele loru attitiá gelosiá publica, asiá nomitu pentru co nomele condemnatului se scrieá pre *ostrace* sau *teste*; — *ostracitu*, s. m., (fr. ostracite), *ostraca* sau *ostria* *fossile*; *ostraciu* -a, sau *ostriaciu* -a, adj., (it. ostreaceo, fr. ostracé), care are forma de *ostraca* sau *ostria*; *ostracinu* -a, adj., (fr. ostraciu), de *ostraca* sau *ostria*. ca *ostriá*: — *ostracode* adj. s., (fr. ostracode), care are *testu* asséminea cu *ostrac'a*; s. f. pl., *ostracodile*, familia de animalitestacie; — *ostracodermu* -a, adj., (fr. ostracoderme, d'in ὄστρακον = pelle), care are pelle de *ostrace*: s. f. pl., *ostracodermele*, familia de insecte; *ostracologia*, s. f., (fr. ostracologie), parte a istoriei naturale ce tracta despre *conchyliu*; *ostracomorphitu*, s. m., (fr. ostracomorphite, d'in μορφή = forma), *conchyliu* *fossile* (vedi si *ostracitu* mai susn); cu acellu-asi intellesu si *ostritu*.

OSTRACINU, *ostracismu*, *ostracode*, *ostria*, *ostrinu*, *ostritu*, *ostru*, etc.. vedi *ostraca*.

† OSU, -a, suffissu sau terminatione correspondentu la lat. *osus*, (it. oso, fr. eux), care se suffige la una thema de

substantivu si e un'a d'in celle mai avutiose in limb'a nostra, ca si in limb'a classica: *carnosu*, *petrosu*, *mucosu*, *aposu*, *oliosu*, *formosu*, *unsorosu*, *laudatosu*, *potentiosu*, *credentiosu*, *stricatiu*, *mancatiosu*, *ambitiosu*, etc. d'in carne, *pétra*, *mucu*, *oliu*, *forma*, *unsore*, *laudare*, *potentia*, *credentia*, *stricatione*, *mancatione*, *ambitione*: — la ceste d'in urma se vede suppressa terminationea *one*; celle terminate in *tate* si *tute* inco perdu finalea *te*: *sanitosu*, *vertosu*, *virtuosu* d'in *sanitate*, *vertute*, *virtute*. unu micu numeru d'in celle terminate in *u* pastredia acestu *u*: *fructuosu*, *fastuosu*, *portuosu*, *ossuosu*, etc., d'in *fractu* *portu*, *ossu*. inse si: *ossosu* *fructosu*: asiá si la unu micu numeru d'in celle in *e*: *montosu* si *montuosu*, d'in *monte*; la pucine themate si de adiective se affige suffissulu *osu*: *bellicosu*, *negriciosu*, *albiciosu*, *galbiniciosu*, etc., d'in *bellicu*, *negricia*, *albiciu*, *galbiniciu*; pentru unele substantive se presupune unu deminutivu, la care se affige *osu*: *somniculosu* si *somnurosu*, *nodurosu*, *meticulosu*; — câtu pentru sensu, se observa: 1. in genere, *osu* arréta co subiectulu possede in abundantia, cu plenitate sau deplenitate cea ce espreme them'a adiectivului in *osu*, sau co subiectulu are amore passionata de cea ce espreme them'a adiectivului in *osu*: *animosu*, *ingeniosu*, *spirituosu*, *nervosu*, *petrosu*, *aposu*, *succosu*, *putorosu*, etc. = plenu de anima, de ingeniu, de spiritu, de nervi, de pétra, de apa, de succu, de putore: — 2. in speciale, a) de partea subiectului, α) sau acestu-a possede simplu in abundantia lucrulu ce insemna them'a adiectivului in *osu*: *aposu*, *carnosu*, *ossosu*, *mentosu*, *perosu*; β) sau acellu-asi are de lucru violenta passione: *vinosu*, *mulierosu*, *libidinosu*, *laudatosu*, *setosu*, *mancatiosu*; γ) sau subiectulu e activu: *studiosu*, *fastidiosu*, *injuriosu*, *curiosu*, etc.; δ) sau acellu-asi e passivu *odiosu*, *orritiosu*, *stricatiu*, *peritiosu*, *spariatiosu*, *fricosu*, *arditiosu*, *apprenditiosu*, ε) sau in fine subiectulu pote fi si activu si passivu: *suspiciosu* = si

cellu ce *suspecta*, si cellu *suspectatu*; *laboriosu* = si cellu ce suffere *labore* si ce da multa *labore*; *voluptuosu*: *omu voluptuosu* cui place *voluptatea*; *lucru voluptuosu*. care da sau casiona *voluptate*, *omu religiosu*, *monumente religiose*; b) de partea obiectului adiectivele in *osu* sunt: α) de lauda, in bene: *formosu*, *pecunosu*, *bannosu*, *fructuosu*, *mentosu*, *carnosu*, *succosu*; β) in reu, spre diffaima: *vinosu*, *orritiosu*, *morosu*, *perniciosu*, *odiosu*; *mucosu*, *nasosu*, *meniosu*, *furiosu*; γ) in sensu inderente: *petrosu*, *montuosu*, *aposu*; δ) in fine, e de observatu, co d'in formele in *osu*, α') unele sunt ambigue, leuandu-se candu in bene, candu in reu, candu in sensu indifferente: *gloriosu*, *victoria gloriosa*, inse si: *sanfaroni gloriosi* si *laudarosi*; *famosu*, *imperiosu*, *curiosu*, *arretosu*, *speciosu*, etc.; in: *omu panticosu*, adiectivulu e cu sensu reu, éo in: *panticose olle*, cu sensu indifferente; β') altele espremu co subiectulu; possede nu cea ce espreme them'a, ci numai una calitate a obiectului espremu prin thema: *ceresiele petrose*. de essemplu, nu coprendu *petra*. ci ceva d'in alle *petrei*, una *duretia*, assemine cu a *petrei*.

* OSURE si *osyre*, s. f., os; ris, (ὄσυρις. fr. osyris si osyride), genu de plante.

* OTALGIA, s. f., (it. otalgia, fr. otalgie, ὀταλγία, d'in ὄζ-ὄτος = urechia si ἄλγος = dorere), dorere de urechie; de aci si adj. *otalgicu*,-a, relativu la *otalgia*.

* OTALGICU,-a. adj., vedi *otalgia*.

* OTIABUNDU,-a. adj., *otiabundus* datu la *otiu* care se buccura de *otiu*.

* OTIANTE, adj. part. pres., d'in *otiare*, *otians*, (it. ozlante).

* OTIARE, v., *otiar*, (it. oziare), a fi in *otiu*, a se buccura de *otiu*: *a amblá otiandu*: *a otia* cu *lucrari* si *vorbe inutile*.

* OTIOSITATE, s. f., *otiositas*, (it. oziosità si oziositate), calitate, stare si fapta san lucru de *otiosu*: *otiositatea vorbeloru*, *coventloru*; *a vorbi otiositati*; *a se occupá de otiositati*; *cu greu poti scote acesti omeni d'in otiositatea loru*.

* OTIOSU,-a, adj., *otiosus*, (it. ozioso,

fr. *otieux* si *oisit*); plenu de *otiu*, in *otiu*, fora lucru, neoccupatu; si de aci, vanu, desertu, mai multu de câtu inutile, etc., *suntemu otiosi* si *ve potemu ascultá*; *a vorbi de lucrari otiose*, *vorbe otiose*; *pre otiosi appuca orritulu*.

* OTITE, s. f., (fr. otite, d'in ὄζ-ὄτος = urechia), inflammatione de urechia.

* OTIU, s. m., *otium*, (it. ozio), oppos. la *negotiu*; 1. in genere, incetare d'in lucru, repausu, stare neoccupata, sedere: *cine abusa de otiu*, *si atrage mai multu negotiu*; *si in otiu se cade a cogitá lanegotie*; *dupo lucru otulu e legitimu*, *prin otiu reparâmu poterile perdute*, *patri'a reconoscutoria procura*, *la betrumetia*, *otie barbatiloru*, *ce au benemeritatu de dens'a* 2. in specie, a) viétia commoda, neturbarata, fora lucrare, fora fatiga, lenosa: *a jacé si putredí in otiu*; *inertale otiu*; b) viétia neturbarata, pace: *avemu otiu si securu pace*, *dupo mare si complitubellu vení mare si neturbaratu otiu*; *artile si scientiele cere otiu si pace*; *unu indelungu otiu descétia omenii de lupta*; c) tempu liberu, covenitu, indestellu: *ai otiu*, *se asculti lectur'a celora ce am scrissu?* *a lucrá*, *a serie in otiu*: *negotiele domestice nu ne lassu otiu pentru lucrari litterarie*; *nu ve precipitati*, *ci lucrati in otiu*.

†OTO-, (d'in grec. ὄζ-ὄτος = urechia, vedi si: *otalgia*, *otite*), intra in compositi scientifice ca: *otocephalu*,-a. adj. s., (fr. otocéphale, d'in κεφαλή = capu), care are capu formatu d'in urechia, alle cui urechie se impreuna si confundu, si ea subst. unu *otocephalu* = monstru alle cui urechie sunt confuse intr'una; de aci si s. f. abstr., *otocephalia* = monstruositate de *otocephalu*; si adj. *otocephalicu*,-a, relativu la *otocephalia* sau la unu *otocephalu*; *otoconia*, s. f., (fr. otoconte, d'in κόκκι = pulbere), concrezione pulberosa in intrulu urechiei; *otocryptide*, s. f., (fr. otocryptide; d'in κρύπτειν = ascondere), genu de reptili saurii; *otographia*, s. f., (fr. otographie, d'in γράφειν = descriere), descriptione a urechiei. de aci si adj., *otographicu*,-a, relativu la *otographia*, si subst. personale *otographu*, auctoriu de *otographie*; *otoia-*

tria, s. f., (fr. *otoïatrie*, d'in *ιατρία* = medicina), parte a medicinei ce se ocupa de morbi de urechie; *otolithu*, s. m., (fr. *otolithe*), a) concrezione petrosa ce se afla in intrulu urechiei pesciloru; b) genu de pesci; *otologia*, s. f., (fr. *otologie*, d'in *λόγος* = discursu), tractatu despre urechia; de aci si adj., *otologicu*, -a, relativu la *otologia*; *otorrheia*, s. f., (fr. *otorrhée*, d'in *ῥέειν* = currere), scursore d'in urechi'a; *otostomu*, -a, adj., (fr. *otostome*, d'in *στόμα* = gura), care are gura in forma de urechia : *conchyliu otostome*; *ototomia*, s. f., (fr. *ototomie*, d'in *τομή* = taliare), dissectione a urechiei; de aci si adj., *ototomicu*, -a, relativu la *ototomia*.

OU, s. m., *ovum*; vedi *ovu*.

OUALE si *ovale*, adj., *ovatus*, *ovalis*, (it. *ovale*, fr. *ovale*), 1. relativu la *ovu* sau *ovu*, si in specie, care are forma assemine cu a *ouului* : *figura ovale*, *gaura ovale*, *folie ovati*, *fossa ovale*; si ca subst. f. *una ovale* (subintell. *linia* sau *figura*): *una mare ovale*, *ovalea faciei*; 2. relativu la *oue* sau *ove*, si in speciale, la triumfulu numitu *ovatione* : *corona ovale*; *coron'a ovale erá de myrtu*, *portata de celli ce intrau in ectate ovanti*.

*OUANTE, si *ovante*, part. adj., 1. d'in *ouare* de sub 1., *ova pariens*, care *oua* : *galline ovanti*; 2. *ouare* de sub 2., *ovans*, care *oua* = triumfa in modulu nominatu *ovatione* : *armat'a intra ovante. inimicii ovanti de buccuria*.

OUARE si *ovare*, v., 1. d'in *ovu* = *ovu*, *ovum* vel *ova parere*, (port. prov. *ovar*, isp. *huevar* si *avvar*), verbindu de passeri, de pesci, de insecte si de unele reptili : *serpii oua*, *pescii oua*, *broscule inco oua*; *gallinele nostre au inceputu a ouá*, *ratiele au inceputu de a ouá*; *dupo ce oua*, *passerile clocescu*; — refl. *a se ouá*, mai energicu de cátu simplulu *a ouá*; — cu obiectulu *ovu* : *a oua doue oua*; *multe oua a ouatu acésta ratia*; — ca trans. *ouare* = a dá forma de *ovu* sau a ammesticá, unge cu *ovu*; — 2. d'in *oue* = *ove*. *ovare* = triumfare dupo una usiora si fora sange victoria, triumfu in care capitanulu intrá, nu pre unu carru triumfale, ci callare sau pre diosu, in-

coronatu cu myrtu, si aveá dereptulu de a immolá, nu unu tauru, ca in *triumfulu mare* sau *triumfulu* proprie dissu, ci numai una *oue*, de unde si nomirea acestui genu de triumfu : *ai nostri intrara ovanti*; — prin estensione ca si triumfare, a se buccurá, a si espreme buccurí'a prin festivitati, a se essaltá de buccurí'a.

OUARIA si *ovaria*, s. f., vedi *ouariu*.

OUARIU si *ovariu*, -a, adj. s., *ovarius*, (it. *ovario* si *ovajo*, fr. *ovaire*), relativu la *ovu* = *ovu* : *organe ovarie*; si cu intellessulu forme *ovale* de sub 1.; de regula inse leuatu ca subst., a) masc., *ouariu*, a) personale, care vende *oua*, femia. *ouaressa*; β) reale, pl.-e, *ovarie*, locu unde se depunu sau stau *oua*, si a nome, a') in acellu-asi sensu cu *cuibariu*; β') vasu sau armariu de pastratu *oua*; γ) ca mai desu inse, organu allu animaliloru ovipare, unde se formedia *ovale*, si de aci, δ') la animalu vivipare, *ouariu* = corpu situatu pre uterulu femineloru : *ovariulu dereptu*, *ovariulu stangu*; *inflarea ovarieloru*; ε') la plante, *ouariu* = parte a pistillulu : *ouariulu e parte essentialu a pistillulu*; b) f. reale, *ouaria*. a) negociu de *ouariu*; β) multime de *oua*; γ) cellariu de pastratu *oua*.

OUATA si *ovata*, (scurtatu, *vata*), s. f., (it. *ovatta*, fr. *ouate*), scarminatura de bombacu forte finu ce se pune intre captusitu'r'a vestimenteloru, v. *ouatore* si *ovatore*, (scurtatu, *vatore*, — de preferitu forme *vatuire*; compara : it. *ovattare*, fr. *ouater*), a pune *ouata* la vestimente, a orná cu *ouata* : *vestimente ouatate si neouatate*.

OUATARE si *ovatare*, *ouatatu* si *ovatatu*; vedi *ouata*.

OUATIONE si *ovatione*, s. f., 1. d'in *ouare* sub 1., *ovi* vel *ovorum partus* : *ovatione de galline*; *tempulu de ouatione allu passeriloru*; 2. d'in *ouare* sub 2 : *nepotendu obtiné triumfulu*, *se contentá cu una uatione*; *ovationi populari*; *ovationile familiei pentru successulu copilulu*.

OUATORIU si *ovatoriu*, -a, adj. s., *oviparus*; care *oua* : *gallina ouatoria*; — s. f., reale, *ouatoria* si *ouatore*, locu si

tempu de ouatu : in ouatorea passeriloru de apa;—ouatore=si instrumentu de datu unui ce forma de ouu.

OUATU si *ovatu*, -a, part. sup. subst. 1. d'in ouare sub 1., a) part., α) act. intr. **qui ovam vel ova peperit**=care a ouatu : *gallina ouata, pesci ouati, ratie ouate*; b) pass., α') proprie : *oua de gallina prospete, ouate chiaru de astadi*; β') metaforice, *ouatu*=*ovatus*=facutu in forma de ouu, ouale, sau ammestecatatu, unsi, preparatu cu ouu; b) supinu, *tempu de ouatu*; c) subst. m., α) abstr. *ouatulu passeriloru, farmiceloru, pesciloru*; β) concr., *ouatulu*=spatiu de figura ouale, (comp. si it. *ovato*); 2. d'in ouare sub 2., *ovatus*, a) part. pass. *victoria ouata, omni ouati pentru succesele loru; successu ouatu*; b) sup. si subst. m. abstr. *ouatulu invingutoriloru; nu e locu de ouatu peno ce nu ai invinsu*.

OUATURA si *ovatura*, s. f., actione si resultatu de ouare, (vedi l. *ouare*): *ouatur'a gallineloru; ouatur'a concei, figurei*.

OUE si *oue* (reu scrissu, *oie* si *oe*; istr. *ova* si *oja*; éro isp. *oreja*, port. *ovelha*, prov. *ovella, ovelha, oreilla, oelha*, v. fr. *ocille*, n. fr. *ouaille*, d'in dem. *ovella, ovecula, ovicula*, etc.); specia de animale domesticu forte connotutu : *oue negra, oue alba; blandele oui; fetate rea ouiloru; carne de oue, lâna de oue; a tunde ouile, a mulge ouile, a pasce ouile, pastoriu de oui, pastorulu de oui se dice in speciale si pecurariu; ouile pascu érba*;—proverb. *amnellulu blandu sughe la doue oui; a vré se scota ouca d'in gur'a lupului; mai fia si unu lupu mancatu de oui, nu totu ouile de lupu; a vré se traga doue pelli de pre unu oue; a se leuá cu ouile unulu dupo altulu*: *oui coventatorie*=omeni, ca espresione basericesca; in acellu-asi sensu : *ouca cea perduta*.

OUIARIA, si *oviaría*, s. f., vedi *oviarium*.

OUIARITU, s. m., vedi *oviarium*.

OUIARIU si *oviarium*, -a, adj. s., *ovarius*, (isp. *ovajero, ovejeria*), relativu la *oue* sau *oui* : *turme ouarie*; de regula inse ca subst., a) personale, *oviarium*,

α) *pastoriu de oui, pecurariu*; β) *crecutoriu de oui*, care cresce *oui*, pentru specula; γ) *perceptoriu de impositu pre oui*; —cu tote aceste insemnari f. *oviaressa*; — b) reale *oviaría* si *oviaría*, α) multime de *oui*, β) locu unde se tinu *ouile*, staulu de *oui*, stena; γ) professione a *oviarium* ca *pastoriu* si *crecutoriu de oui*; — de aci si verb. *oviarire, -escu*, a fi *oviarium*, a essercitá *oviaría*; part. *oviaritu*, ca subst. *oviaritu-lu*, nu numai professione, occupatione de *oviarium*, ci si tassa, contributione pusa pre *oui*.

OUICIA sau *ovitia* si *ovicia*, s. f., deminutivu d'in *oue*, de unde apoi si alte deminutive : *ovicella* si *ovicula* si *ovicula*, *oviciora* si *oviciora*, cu s in locu de c : *ovisoira, ovisiora*; — unele d'in aceste forme si cu sensu speciale, cumu : *ovicella* = *urtica arens*, planta; *ovicia* = *animone silvestris*, planta.

* OUIDUCTU, si *oviductu*, s. m., (it. *oviducto*, fr. *oviducte*), canale prin care *ouale* essu d'in *ovarium* afora d'in corpulu passerei.

OUIFERU, -a, si *oviferu*, adj., (fr. *ovifère*), care porta sau contine *oua*, *sementia*.

OUIFORME si *oviforme*, adj. (it. *oviforme*, fr. *oviforme*), care are form'a de *ouu*=*ova*.

OUILE si *ovile*, adj. s., *ovilis*, —*ovile*, (it. *ovile*), relativu la *oue*, sau la *oui*=*ovi* : *umbra bona pentru staulatione ovile*; —s. f., reale *ovile*, -a, locu unde stau *oui*, staulu *ouile*.

OUILIONE si *ovilione*, s. m., *ovillo*; pecurariu, pastoriu de *oui*=*ovi*, *oviarium*; vedi si *ovilione*.

OUILLU, si *ovilla*, -a, adj. s., *ovillus*, relativu la *oue*=*ove* : *turma ovilla, capite de pecure oville*, —subst. a) m., *ovillulu* si f. *ovill'a* staulu de *ovi*; b) f. *ovilla*, deminutivu d'in *oue*; vedi si *ovicia*.

OUIINU si *ovinu*, -a, adj., *ovinus*, (it. *ovine*, fr. *oviné*), de *oue*=*ove* : *code ovine, capite ovine, pecure ovine*.

OUIPARU si *oviparu*, -a, *oviparus*, (it. *oviparo*, fr. *ovipare*, d'in *ouu*=*ovu* si *parere*=*nascere*), care nasce sau face *oua* : *passerile sunt ovipare; animalile ovipare se oppunu la celle vivipare*.

OUITIA, vedi *ouicia*.

OUIVORU si *ovivoru*, -a, adj., (ovivorus, fr. *ovlvore*, d'in *ouu* = *ovu*, si *vorare*), care manca, devora *oua*.

* OUIOIDE si *ovoide*, adj., (fr. *ovoïde*, it. *ovoide*), care are forma *ouale* = *ovale*; forma ca a *ouului* = *ovului*: *capsule ovoidi*; s. f. pl., *ouoidile* sau *ovoidile*, familia de mollusce cu coca *ovoide*.

* OUIVIVIPARU si *ovoviviparu*, -a, (fr. *ovovivipare*), care *oua* pulli viui, care clocesce in sene *ouale* si scote pullii viui.

OUIU si *ovu*, pl. *oua* si *ova*, *ovum*, (it. *uovo*, isp. *huevo*, port. *ovo*, prov. *ov*, *uov* si *neu*, v. fr. *oif* si *oef*, n. fr. *œuf*), l. ca mai desu applicatu la fetulu passeriloru: *oua de gallina*, *de ratia*, *de gâsca*; *oua prospete*; *oua statute*, *imputite*, *clocite*, *galbinusiulu ouului*, *albusiulu ouului*, *ghioc'a ouului*; *oua copte*, *forte*; *mancari cu ouu*, *oua de passeri selbatice*, a pune una *gallina cloca pre oua de ratia*; *gallin'a arc ouu*, a cautá sau cercá *ratia de ouu*; *oua rosie de Pasce*; — proverb. *mai bene acumu unu ouu de cátu lu annulu unu bou*; *de la ouu peno la meru*; a merge ca cu *oua in polla*, ca cumu ar duce *oua in polle*; cu *gogosie nu se canescu oua*: — 2. la fetu de pesci, de reptili, de insecte, etc.: *oua de murena*, *de luciu*, *de cefalu*; *oua de pesce sarate*, *indulcite in sare*; *preceghiatoriloru placu ouale de fornica*; *oua de brósca testosa*; *oua de sérpe*; 3. si la omu si alte animali vivipare, sementia.

OUIUCIU si *ouuti*, *ouutin*, pl. -e, *ouulum*; deminutivu d'in *ouu* = *oru*, de unde nouu deminutivu: *ouucioru*, si cu s in locu de c, *ouusioru*.

OUIULARE si *ovulare*, *ovulariu*, -a, adj., (fr. *ovulaire*), relativu la *ouulu* = *ovulu*.

OUIULU si *ovulu*, pl. -e, *ovulum*, (fr. *ovule*, it. *ovolo* si *ovolo*), deminutivu d'in *ouu* = *oru*, applicatu inse in specie si la rudimentulu sementiei unei planta, precandu acésta sementia e in *ouariu* = *ovariu*.

OUIUTIU, s. m., vedi *ouuciu*.

OUIALE, *ovare*, *ovariu*, *ovatione*, *ove*, *ovile*, *ovinu*, *ovu*, *ovulu*, etc.; vedi: *ouale*

ouare, *ouariu*, *ovatione*, *ove*, *ovile*, *ovinu*, *ovu*, *ovulu*, etc.;

† OX-, si *oxy*-, (d'in grec. $\delta\acute{\xi}\delta\acute{\varsigma}$ = acru, acidu, acutu), intra in multime de derivate si composite mai allessu scintifice: *oxacidu*, -a, (fr. *oxacide*), care e formatu d'in combinationea *oxygeniului* cu altu corpu elementariu: absol. unu *oxacidu*; *oxalatu*, s. m., (fr. *oxalate*), nome genericu de sari formate d'in combinationea acidului *oxalicu* cu una base, *oxalhydratu*, s. m., (fr. *oxalhydrate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxalhydricu* cu una base; *oxalhydricu*, -a, adj., (fr. *oxalhydrique*), compositu d'in *oxalicu* si *hydricu*; *oxalicu*, -a, adj., (fr. *oxalique*): *acidu oxalicu*; *oxalide*, s. f., (fr. *oxalide*), genu de plante, tipu allu familiei *oxalidieloru*; *oxalme*, s. f., (fr. *oxaïme*, $\delta\acute{\xi}\acute{\alpha}\lambda\mu\eta$), zéma de acietu cu sare, saratura acra; *oxalovinatu*, s. m., (fr. *oxalovinate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxalovinicu* cu una base; acidulu *oxalovinicu*, (fr. *oxalovinique*), compos. d'in *acidu oxalicu* si *hydrogeniu bicarbonatu*; *oxazotatu*, *oxazoticu*, *oxazotitu*, *oxazotosu*, vedi: *nitratu*, *nitricu*, *nitritu*, *nitrosu*; *oxeolatu*, -a, adj. s., (fr. *oxéolé*, *oxéolat*), factu, preparatu cu *oxeolu*; s. m., *oxeolatu-lu*, acietu de pharmacia destillatu; *oxeolicu*, -a, adj., (fr. *oxéolique*); de *oxeolu*, de natur'a *oxeolului*; *oxeolu*, s. m., (fr. *oxéol*), acietu de pharmacia, *oxhydrocarbonazotatu*, -a, adj. (fr. *oxhydrocarbonazoté*), care coprende *oxygeniu*, *hydrogeniu*, *carboniu* si *azotu*; *oxiodicu*, -a, adj., (fr. *oxiodique*): *acidu oxiodicu*; *oxura*, s. f., (fr. *oxure*), compositu binariu d'in *oxygeniu* ce nu e *acidu*; *oxuratu*, s. m., (fr. *oxurate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxuricu* cu una base; *oxuricu*, -a, adj., (fr. *oxurique*, d'in $\omicron\upsilon\rho\omicron\varsigma$ = *urina*): *acidu oxuricu*; *oxybaphu*, s. m., *oxybaphus*, ($\delta\acute{\xi}\delta\beta\alpha\rho\upsilon\varsigma$, fr. *oxybaphe*), a) acietariu, vasu de acietu; b) mesura de licide grecasca, c) genu de plante; *oxybase*, s. f., (fr. *oxybase*), *oxydu* ce lucredia ca base; de aci si adj. *oxybasicu*, -a, sare *oxybasica*; *oxybromura*, s. f., (fr. *oxybromure*), combinatione de *bromura* cu

unu *oxydu*; *oxycarpu*, -a, adj., (fr. *oxycarpe*, d'in καρπός = fructu), care are fructe acuminate; *oxycedru*, s. m., *oxycedros*, (ὄξυκεδρος, fr. *oxycedre*), arbore d'in famili'a coniferelorū; *oxychloratu*, s. m., (fr. *oxychlorate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxychloricu* cu una base; *oxychloricu*, -a, adj., (fr. *oxychlorique*): *acidu oxychloricu*, cellu mai inaltu gradu de *oxygenare a chlorului*; *oxychlorocarbonatu*, s. m., (fr. *oxychlorocarbonate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxychlorocarbonicu* cu una base; *oxychlorocarbonicu*, -a, adj., (fr. *oxychlorocarbonique*): *acidu oxychlorocarbonicu*, formatu prin *chloru* si *carboniu* cu *oxygeniu*; *oxychlorura*, s. f., (fr. *oxychlorure*), combinatione a unui oxydu metallicu cu *chlorura* d'in acellu-asi metallu; *oxycladu*, -a, adj., (fr. *oxyclade*, d'in κλάδος = ramu), care are ramuri acuminate; *oxycratu*, s. m., (fr. *oxycrat*, d'in κρατός = ammesticatu), ammesticatura de acietu cu apa ce se applica forte desu la morbi inflamatori; *oxycyanura*, s. f., (fr. *oxycyanure*), compositu d'in *cyanogeniu* si *oxydu* metallicu; *oxydabile*, adj., (fr. *oxydable*), care se pote *oxydare*; *oxydabilitate*, s. f., (fr. *oxydabilité*), calitate de ce e *oxydabile*; *oxydare*, v., (fr. *oxyder*), a face *oxydu*, a reduce in *oxydu*, si refl. *a se oxydá*: *oliele oxydandu-se, se solidifica*; *oxydatione*, s. f., (fr. *oxydation*), actione de *oxydare*; *oxydatu*, -a, part. d'in *oxydare*, (fr. *oxydé*); *oxydu*, pl. -e, (bassu lat. *oxydum*, fr. *oxyde*, it. *ossido*), combinatione de *oxygeniu*, privata de proprietatea de a rosí *heliotropiulu*: *oxyde metallice*; *oxyde de apa, de carboniu, oxydu puru, oxydu alealinu*; *oxydu easiosu*; *oxydochlorura*, s. f., (fr. *oxydochlorure*), combinatione a unei *chlorura* cu *oxydu* de acellu-asi metallu; asiá si: *oxydocyanura* (fr. *oxydocyanure*); *oxydoide*, adj., (fr. *oxydoïde*), care nu e neci *acidu* neci *base*: *corpuri oxydoide*; *oxydulu*, pl. -e, (fr. *oxydule*), proprie, deminutivu d'in *oxydu*, applicatu in specie la primulu gradu inferiore de *oxydatione* a unui corpu *oxydatu* cu *azotu*; *oxydulatu*, -a, part. adj.,

(fr. *oxydulé*), trecutu in statu de *oxydulu*: *ferru oxydulatu*; *oxygala*, s. f., *oxygala*, (ὀξυγάλα, fr. *oxygal*, d'in γάλα = lapte), lapte prensu si acru; *oxygenabile*, adj., (fr. *oxygénable*), care se pote *oxygenare* si *oxygenisare*, (fr. *oxygéner* si *oxygéniser*), a uní cu *oxygeniu*, a combiná cu *oxygeniu*; *oxygenatione* si *oxygenisatione*, s. f., (fr. *oxygénation* si *oxygénisation*), actione de *oxygenare* sau *oxygenisare*, si effectu sau statu produsu prin acésta actione; *oxygenatu* si *oxygenisatu*, -a, part. d'in *oxygenare* si *oxygenisare* (fr. *oxygéné*): *etheriu oxygenatu*, *apa oxygenisata*; *oxygeniu* si *oxygeniu*, s. m., (fr. *oxygène*, it. *ossigeno* si *ossigene*), unulu d'in elementele aerului, necessariu la viétia si combustione: *plantele tragu d'in apa oxygeniulu si hydrogeniulu ce le e necessariu; oxygeniulu s'a nomitu asiá pentru co la inceputulu descoperirei se credea, co nu mai ellu genera sau nasce acide*; *oxygenoferruginosu*, -a, adj., (fr. *oxygénéoferrugineux*), care coprende *ferru* si *oxygeniu*: *carboniu oxygenoferruginosu*; *oxygenometru*, s. m., (fr. *oxygénomètre*), *eudiometru* = instrumentu de mesuratu *oxygeniulu* atmosferei; *oxygensia*, s. f., (fr. *oxygensie*, d'in γένσις = appetitu de mancare), acutu appetitu, desvoltare escessiva a gustului; *oxyglottu*, -a, adj., (fr. *oxiglote*, d'in γλωττα = limba), care are un'a d'in limbele frondioloru sau fructelorū acuta; *oxygonu*, -a, adj., (fr. *oxygone*, d'in γωνία = anghiu), care are anghieurile tote acute: *trianglu oxygonu*; pl. *oxygonele*, familia de conchyliie, alle caroru conce sunt forte angulose; *oxyhaphia*, s. f., (fr. *oxyhaphie*, d'in ἀφή = tactu, palpatu), desvoltare escessiva a tactului sau palpatului; *oxylapathu*, s. m., *oxylapathum* (ὀξυλάπαθον, fr. *oxylapathe*), lapathu acuminatu; *oxylobu*, s. m., (fr. *oxylobe*), genu de plante d'in famili'a leguminoselorū; *oxymanganatu* si *oxymanganesiatu*, s. m., (fr. *oxymanganate* si *oxymanganésiate*), sare formata d'in combinationea acidului *oxymanganicu* sau *oxymanganesicu*; *acidu oxymanganicu* si *oxymanganesicu*, care coprende ca mai multu *oxygeniu*; *oxy-*

melle, s. f., *oxy meli*, (ὄξύμελι fr. *oxymel*, d'in μέλι = miere), compositu cu miere si acietu; *oxymoru*, -a, adj., *oxymorus*, (ὄξύμορος, fr. *oxymoron*, d'in μόρος = stultu), acutu sau ageru, spirituale si totu de una data stultu, in apparentia stultu, absurdu, déro coprendendu unu profundu intellessu: *disse oxymore*, ea: *tacundu striga*:—*oxymuriatu*, s. m., (fr. *oxymuriate*), vedi *chlorura*; *oxymyrsina*, s. f., *oxymyrsine*, (ὄξύμυρσίνη), specia de myrtu spinosu; *oxyopia*, s. f., (fr. *oxyopie*, d'in ὄψις = vedere), vedere agera, ce petrunde forte departe; *oxyotu*, -a, adj., (fr. *oxyote*, d'in ὄς, ὄτος = urechia), care are urechie acute, acuminate: *omeni oxyoti*: *passeri oxyote*; *oxypetalu*, -a, adj., (fr. *oxypétale*), care are petale liniarie si acuminate; *oxyphonia*, s. f., (fr. *oxypphonie*), voce acuta ce caracterisa certi morbi; *oxyphosphura*, s. f., (fr. *oxyphosphure*), compositu d'in *phosphoru* si d'in unu *oxydu* metallicu; *oxyphyllu*, -a, adj., (fr. *oxyphyllé*, d'in φύλλον = folia), care are folie san foliore acuminate; *oxyporu*, -a, adj. s., *oxyporus*, (ὄξύπορος, fr. *oxyporre*, d'in πόρος = mersu, cursu), care curre, percurrere, pertunde rapidu, ageru cursoriu; s. m., *oxyporulu*, genu de insecte coleoptere d'in familia breviperneloru; *oxypteru*, -a, adj. s., (fr. *oxypère*, d'in πτερόν = aripa), ageru de aripe; s. m., *oxypterulu*, genu de pesci cetacii; *oxyeu*, -a, adj. s., (fr. *oxyque*), se dice de composita chymice binarie. in cari *oxygeniulu* se comporta ca elementalu negativu; *oxyrhegnia*, s. f., (fr. *oxyrhegnie*, d'in ἐρεθγιν = erectare), versaterra acra; *oxyrhodinu*, -a, s., (fr. *oxyrhodie*, d'in ῥόδον = rosa) acietu rosatu de pharmacia; *oxyrhynchu*, -a, adj., (fr. *oxyrhynque*, d'in ῥογχος = rostru), care are rostrulu acuminatu, ca subst. applicatulu mai multe generi de passeri, de pesci, de crustacie;

oxysaccharu, s. m., *oxysaccharum* (ὄξυσάκχαρον, fr. *oxysaccharum*), beutura amestecata cu *sacharu* si acietu; *oxyselenicu*, -a, adj., (fr. *oxysélénique*), compositu d'in *seleniura* cu unu *oxydu* allu metallului; *oxyspermu* -a, adj., (*oxysperme*, d'in σπέρμα = sementia), care are sementie sau fructe acuminate; *oxystomu*, -a, adj. s., (fr. *oxystome*, d'in στόμα = gara), care are marginile gurei forte acute; s. unu *oxystomu*, insectu ce possede assemine caracteriu; *oxystylu*, -a, adj., (fr. *oxystyle*, d'in στήλη = columna), care are colonne acute; *oxysulfocyanura*, s. f., (fr. *oxysulfocyanure*), combinatiune a unei *sulfocyanura* cu unu *oxydu* de acellu-asi metallu; *oxysulfura*, s. f., (fr. *oxysulfure*), *sulfura* combinata cu *oxydu* de acellu-asi metallu; *oxytonu*, -a, adj., *oxytonus*, (ὄξύτονος), care are tonulu acutu pre ultim'a syllaba; *oxytrichinu*, -a, adj., (fr. *oxytrichin*), care sémene cu unu *oxytrichu*, s. f. pl. *oxytrichinele*, tribu de animalcule infusorie; *oxytrichu*, -a, adj. s., (fr. *oxytrique*, d'in ὑπίξ-τροχός = peru), care are *peri acuti*, ca s. m., *oxytrichulu*, genu de animalcule infusorie; *oxyuru*, -a, adj. s., (fr. *oxyure*, d'in ὄψα = coda), care are coda acuminata; ca subst. a) unu *oxyuru*, genu de vermi intestinali; b) *oxyurele*, tribu de insecte; *oxyzomu*, -a, adj., *oxyzomus*, (ὄξύζωμος), care are zéma sau succu acru.

* OZENA, s. f., *ozæna*, (ὄζαινα, fr. *ozène*, d'in ὄζειν = a dá rea odore), 1. ulceratiune in nãri sau in gura, d'in care esse puroniu fetidu ce infecta aerulu d'in pregiaru; 2. genu de insecte coleoptere.

* OZENOSU, -a, adj., *ozænosus*, plenu da *ozæna*, care are *ozæna*.

* OZONU, s. m., (it. *ozono*, d'in ὄζειν = a dá odore), *oxygeniu* in statulu cellu mai puru, care are una odore caracteristica.

P.

P, a sésseprediecea littera în atâtea-
tulu romanu, și nu'a d'între acele-a cari
și a conservatu pronunția originaria în
tôte casurile, numai în unele locuri în
ainte de *i* se aude ca *k* grecu sau ger-
manicu, precumu în : *lupi, capri, sigi,
picu, pisare*; și înainte de *e* lungi ca
assimilatione de *ie*, precumu în : *pétru,
pelle, perde*. În Dacia boreale acestu *k*
(nascutu d'în *p*) se aude ca *ce*. Inse a-
ceste nuantie disparu d'în *oi* în *di*, și în
genere se restabilește pronunția genui-
na a litterei *p*.

* 1 PABULARE, v., pabulari, 1. a
pasce, a mânca, a se nutri; 2. a strînge
nutretiu, a cauta și a aduna provizi-
oni, mai vertosu pentru callii de armata.

* 2 PABULARE, adj., pabularis, re-
lativu la *pabuli* sau nutretiu, care sece-
de nutretiu : *locuri pabulari*, de alt
mancării.

* PABULARIU, s. m., pabularius; 1.
care e însărcinatu cu provisionarea
de nutretiu; 2. arrendariu de pământ
publice.

* PABULATIONE, s. f., pabulatio, 1.
actione de pascere, de mânca, de
nutrire, nutritiune; 2. actione a a
strînge nutretiu, de a face proviziuni.

* PABULATORIU, *locu*, adj. s., pa-
bulator, pabulatorius; 1. care da nutre-
tiu animaliloru, nutritoriu; 2. care strî-
nge nutretiu, provisionatoriu de nutretiu
pentru animalii, mai vertosu pentru callii
de armata.

* PABULATU, sup. și s. m., pabu-
latum, -a, actulu de pabulari sau nutri-
re : *pabulatulu riteteru, pabulatulu cal-*

toru, a pabu de la pabulatu; a se ocupa
de pabulatu, a se ocupa de la pabulatu.

* PABULOSU, -a, adj., pabulosus, -
plena de pabuli sau de nutretiu, nutri-
tiosu, *terru pabulosu, locuri pabulo-*

* PABULU, sau *pablu*, s. m., pabu-
lum, (de la pascere), 1. pastiorie, nu-
treti, nutrimentu, nutritura; 2. provi-
ziune de nutretiu pentru callii, mai ver-
tosu la armata; 3. fig. alimentu pentru
omeni și pentru animalii : *serpii servescu*
de pabulu nocivora; a da pabulu mor-
bulu; pabulu servescu de pabulu frigu-
rivora; rîtu se cu aflatu pabulu în a-
bitudinea vestri hedronu decrepitu nu
de d'ănu d'ănu nostru infernu, a be-
reut s. aștiam, Plaut.

* PACARE, v., pacare (de la pace), 1. a
pacifica, a restabili pacea, a restabili
șomitate, *locu pacare, pacare marci*
de pabulu a se aștiam de latroni;
2. a supune cu armele, a domiti unu
popor și revolcați *a pacu una terra,*
pacare aștiam pacu, a cultivá, a face
pământu bun, ca în timpu de pace :
pacare aștiam aștiam aștiam aștiam a
aștiam aștiam aștiam aștiam aștiam a

* PACATIONE, s. f., pacatio, actione
de pacare, *pacatio aștiam aștiam aștiam a*

* PACATORIU, *locu*, adj. s., pacator,
pacatorius, care pacifica, care restabi-
lește pacea, impagatoriu.

* PACATU, sup. și adj. part., pacatus, pa-
cificu, impacatu, pacificu, care e în
pace; neturbatulu : *terru pacata, stare*
pacata aștiam omu, a unu poporu, a
aștiam aștiam aștiam aștiam aștiam a

* PACIE, s. f., pax, (de pace, isp. paz,

fr. paix), 1. stare neturburata între omeni, fora lupta; 2. stare a sufletului neturburata de pasiuni, de doreri sau de remorsulu conscientiei; 3. trancillitate: *a fi in pace cu vecinii, a face pace între omeni; a face pace cu inamiculu; a inchiauá tractatu de pace cu poporele cu cari ne amu luptatu peno acumu; a cumperá paceu cu sacrificie; pace generale, pace universale, pace stabile, pace perpetua; a cere pace, a offeri pace; a avé pace, a avé lipse de pace; pacea sufletului; loc., da-mi pace, lassa-me in pace, nu me turburá; prov., pace bona, neci una scire.*

* PACHUNTICU, -a, adj., (fr. pachuntique, de la gr. παχύνω = ingrossiare), ingrossiatoriu: *medicamente pachuntice, cari ingrössia.*

† PACHY-, (grec. παχύς = grossu, spissu), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *pachycarpu, -a*, (fr. pachycarpe, d'in καρπός = fructu), care produce fructe spisse, ca leguminele; *pachycephalu, -a*, (fr. pachycéphale, d'in κεφαλή = capu), care are capulu fórte spissu, se dice despre passeri; *pachychymía*, (fr. pachychymie, d'in χυμός = succu, umore), ingrossiare morbida a umoriloru in corpu; *pachydermu, -a*, (fr. pachyderme, d'in δέρμα = pelle), care are pelle grössa si mai fora pèru; subst. pl., *pachydermele*: *porculu e unu pachydermu; pachygastru, -a*, (fr. pachygastre, d'in γαστήρ = ventre, stomacu), care are stomaculu forte grossu; subst. pl., *pachygastrele*; *pachyglossu, -a*, (fr. pachyglosse, d'in γλῶσσα = limba), care are limb'a fórte grossa, subst. pl., *pachyglossele*; *pachylide*, (fr. pachylide, d'in παχύλος = grossicioru), genu de insecte hemiptere d'in famili'a geocoriseloru; *pachylocelu*, (fr. pachylocèle), genu de insecte d'in ordinea pulmonarielor, d'in famili'a araneideloru; *pachyma*, s. f., (fr. pachyma), genu de bureti grossi subterrani cari se afla in regionile celle mai calde; *pachymeru, -a*, (fr. pachymère, d'in μέρος = parte, membru), care are membrele grosse; subst. pl., *pachymerele*, genu de insecte hemiptere; *pachimya*, s. f., (fr. pachymie,

d'in μύαζ = scoica), genu de conchyliæ bivalve; *pachynemu, -a*, (fr. pachynème, d'in νερός = selba, lemmu), care are lemmulu fórte grossu; subst. pl. *pachynemii*, plante dycotyledonia, cu flori incomplete, d'in Olland'a noua; *pachyodonte*, adj., (fr. pachyodonte, d'in ὀδός = dente), care are dentii grossi: *hydra pachyodonte; pachyotu, -a*, adj., (fr. pachyote, d'in ὄς, ὠτός = urechia), care are urechiele grosse; *pachyphyllu, -a*, (fr. pachyphylle, d'in φύλλον = folia), care are foliele grosse; subst. pl., *pachyphyllèle*; *pachypleuru, -a*, (fr. pachypleure, d'in πλευρά = lature), care are laturile grosse; subst. pl., *pachypleurele*, genu de plante d'in famili'a umbellifereloru; *pachypode*, adj., (fr. pachypode, d'in πούς, ποδός = petioru), care are petiorele grosse, se dice despre plante si despre mollusce; *pachypomu, -a*, (fr. pachypome, d'in πῶμα = apertura), care are unu operclu grossu, se dice despre plante; *pachypu*, s. m., (fr. pachype), genu de insecte coleoptere; *pachyptilu, -a*, (fr. pachyptile, d'in πτεῖλον = penna), care are pennele grosse; subst. pl., *pachyptilele*, genu de passeri; *pachyrhizu, -a*, (fr. pachyrhyze, d'in ῥίζα = radecina), care are radecinele grosse; subst. pl., *pachyrhizele*, genu de plante d'in Indi'a, d'in famili'a leguminóselor; *pachyrhynchide*, adj., (fr. pachyrhynchide, d'in ῥύγχος = rostru), care are rostrulu grossu; subst. pl., *pachyrhynchidile*, genu de insecte; *pachysandra*, s. f., (fr. pachysandre, d'in ἀνήρ, ἀνδρός = maritu, barbatu), genu de plante americane d'in famili'a cuphorbiacieloru; *pachystemone*, s. m., (fr. pachystémon, d'in στήμων = firu), unu arbore originariu d'in Java; *pachystomu, -a*, adj., (fr. pachystome, d'in στόμα = gura), care are gur'a forte mare; subst. pl., *pachystomele*, genu de insecte diptere; *pachyte*, s. m., (fr. pachyte), 1. genu de conchyliæ bivalve fosili; 2. genu de insecte coleoptere; *pachytrichu, -a*, (fr. pachytrique, d'in τρίξ, τριχός = pèru), care are pèrulu grossu, se dice despre insecte.

PACIARIU, -a, adj. s., (fr. paciaire), conservatoriu allu pacei, titlu ce se dá

principiloru cari conservau pacea; assemine titlu datu officiariloru tramissi de curtea de la Rom'a la principii insarcinati cu conservarea pazei.

PACIFERU,-a, adj., pacifer, care adduce pace, epithetu datu dieiloru : *paciferulu Mercuriu, pacifer'a Minerva*; si planteloru : *paciferulu lauru, pacifer'a oliva*.

PACIFICARE, v., pacificare, 1. a face pace intre omeni. a impacã, a imblandi; 2. a stabili pacea in urm'a unei turburãri sau lupte : *a pacificã una tãrra, a pacificã unu poporu, a pacificã certile intre doi sau mai multi ómeni, intre dóue sau mai multe popore; despotii candu supunu unu poporu cu armele, dicu eo au pacificatu tãrr'a*.

PACIFICATIONE, s. f., pacificatio, actione de pacificare : *Romãni d'iu Transilvani'a compusera in annulu 1848 unu comitatu de pacificatione care produsse celle mai bone rezultate in acelle tempuri turburate*.

PACIFICATORIU,-toriu, adj. s., pacificator, pacificatorius, care pacifica : *comitatu pacificatoriu, mesare pacificatorie, actu pacificatoriu, spiritu pacificatoriu; despotii cari supunu terriile cu armele, se numescu pacificatori*.

PACIFICATU,-a, adj. part. sup. s. m., pacificatus, redussu la starea de pace; imparatu : *tãrra pacificata, poporu pacificatu; ucumu e timpulu de pacificatu; totu annulu ne amu ocupatu cu pacificatulu certiloru d'intre omeni*.

PACIFICE, adv., pacifice, in modu pacificu : *a lucrã pacifice, a se portã pacifice, a traã pacifice cu tota lumea*.

PACIFICU,-a, adj., pacifens, cui place pacea, care e favorabile pazei : *spiritu pacificu, proiecte pacifice, personu pacifica, purtãri pacifice; mareu pacifica sau oceanulu pacificu, marea sau oceanulu d'intre Asi'a si Americ'a; si ca subst., amu callatoritu pre pacificu, navile se aslu pre pacificu*.

PACTRE,-escu, v., pacisci, a face pactu, contractu, concordatu; a se involf, a se intellege cu cineva asupr'a unui lucru, a stabili conditioni pentru implenirea lui, a stipulã. Radecin'a

participiului *pactu,-a*, si a substantive-loru *pactu* si *pactione*.

PACUIRE,-escu, v., (de la *pace*), pacificare, forma obsoleta, precumu si a derivatelor : *pacuitoriu, pacuitu*, vedi : *pacificare, pacificatione, pacificatoriu, pacificatu*.

* PACTICIU sau *pactitiu,-a*, adj., pacticius si *pactitius*, relativu la *pactu*, care se coprende in *pactu*.

* PACTILE, adj., pactilis, (de la *pangere*), imbinatu, combinatu, impletitu : *corona pactile*.

* PACTIONE, s. f., pactio, (de la *pacisci*), actione de *pacire*, stipulatione, concordatu, contractu : *amu terminatu batali'a prin victoria, nu prin pactione*.

* PACTISARE, v., (fr. *pactiser*, it. *patteggiare*), pacisci, a face unu pactu, a se involf cu cineva la ceva, a stipulã : *nemine nu pactisa cu ómenii flucci, pactisa inse cu celli tari; ellu a pactisatu cu sicarii; de ómenii perversi se dice eo pactisa cu diabolulu*.

* PACTISATIONE, s. f., pactio, (it. *patteggiamento*), actione de *pactisare* : stipulatione.

* PACTISATORIU,-toriu, adj. s., (it. *patteggiatore*), care *pactisa*, care face *pactu*, care stipulã.

* PACTISATU,-a, adj. part., (franc. *pactisé*, it. *patteggiato*), stipulatu.

* 1 PACTU,-a, adj. part., pactus, involtu, convenitu, contractatu, stipulatu : *conditionile pacte, mercedea pactu*.

* 2 PACTU, pl.-e. pactum, actu de involire, conventione, concordatu, contractu : *a face pactu, a rupe pactulu; pactu secretu, pactu sociale, pactu constitutionale; pactu illicitu*.

PADURARESSA, s. f., 1. saltuarii uxor, mulierea *padurariului*; 2. muliere care custodesce una *padure*.

PADURARIU, s. m., saltuarinus, silvæ custos, care custodesce una *padure* : *padurarii in locu de a custodi padurile, de multe ori le devasta*.

PADURE, s. f., (transformatu d'iu *padule*, ca si it. *padule*), silva, nemus, saltus, multime de arbori crescuti d'in pamentu, selba : *padure desu, padure*

mare, padure intunericósa: padure de fagu, padure de pinu, padure de salce, padure de cerru; a merge la padure: a taliá lemne in padure: a si petrece victi'a in padure: omeni crescuti in padure; prov. c duce lemne in padure.

PADURECIU sau *paduretiu* -a, adj., silvestris, agrestis. 1. relativu la *padure*, de *padure*, d'in *padure*; 2. selbaticu, fora cultura, acru : *locu paduretiu érba paduretia; póme paduretie*: subst. *unu paduretiu mare*, arbore paduretiu care produce pome, pomu paduretiu.

PADURIANU -a, adj. s., silvestris, silvcola, care siéde in padure, care e de la padure; subst. *padurianu*, vitellu sau bou nascutu in padure.

PADURICE, s. f., (contrassa d'in *paduricella*), silvula, deminut. d'in *padure*, mica padure, padure cu arbori mici.

PADUROSU -a, adj., silvosus, saluosus, nemorosus, plenu de *padure*: *monti padurosi, terra padurosa, locuri padurose*.

PAGANESCE, adv., ethnice, gentiliter, barbaramente, crudeliter. in modu paganescu, in t. s. adiectivului : *se pórtá paganescu, nu sémána a crestinu*.

PAGANESCU -a, adj., paganicus, ethnicus, gentilis, barbarus, crudelis, impurus, impius, relativu la paganu : *oste paganésca serbatóre paginésca, fapte paganesci, lucru paganescu*.

PAGANETATE, s. f., paganitas, ethnicismus, barbaries, crudelitas, immanitas, 1. populatiune de pagani, terra locuita de pagani; 2. fapta de paganu, barbaria, crudelitate, perversitate.

PAGANIA, s. f., 1. paganitas, ethnicismus, stare de paganu; 2. barbaries, barbaria, crudelitate, immanitate.

PAGANICE, adv., ethnice, in modu *paganicu*; vedi si *paganescu*.

PAGANICU -a, adj., paganicus, relativu la paganu; vedi si *paganescu*.

PAGANIME, s. f., paganitas, pagani, ethnici, gentile, multime de pagani : *tóta paganimca s'a versatu asupr'a t. r. rei nóstre*.

PAGANIRE -escu, v., a face paganu : *turcii au paganitu tóta Asía*.

PAGANISARE, v. (it. *paganizzare*),

a cogitá si a lucrá ca paganu; a dá caracteriu de paganu; a face paganu.

PAGANISMU, s. m., (it. *paganesimo* si *paganismo*, fr. *paganisme*), ethnicismus, religionea pagana : *cristianismulu e in oppositiune cu paganismulu; superstitionile paganismului, intunericulu paganismului*.

* **PAGELLA**, s. f., *pagella*, demin. d'in *pagina*, mica *pagina*.

* **PAGINA**, s. f., *pagina*, (de la *pangere*, it. *pagina*, fr. *page*), 1. faci'a unei folie d'in una carte, sau d'in unu dosariu; 2. scriptur'a sau impressiunea copresa pre una pagina : *una pagina cu doue, trei, sau mai multe colonne; pagina alba sau négra*; 3. coprensulu paginei consideratu d'in punctulu de vedere litteraria : *formose pagine su in cartea acésta-a; pagin'a secunda d'in discursu e minunata*; 4. fig. *cea mai formósa pagina d'in istori'a si d'in viet'i'a unui poporu; numele lui domnului e scrisa pre tote paginele naturei*.

* **PAGINALE**, adj., *paginalis*, relativu la *pagina* : *numeru paginale, murime paginale*.

* **PAGINARE**, v., *paginare*, (fr. *paginer*), a insemná cu numeri paginele unui manuscriptu sau dosariu; la typographia, *paginare* = a formá paginele d'in unu materiale preparatu spre impressiune.

* **PAGINATIONE**, s. f., (fr. *pagination*), actiune de *paginare*. insemnare cu numeri a pagineloru unei carte : *paginatione essacta, paginatione erratica*.

* **PAGINATORIU** -tória, adj. s., care insemna paginele cu numeri; care forma pagina la typographia.

* **PAGINATU** -a, adj. part., (fr. *paginé*), insemnatu cu numeri pre pagine; pusu in pagine.

* **PAGIU**, s. m., (it. *paggio*, fr. *page*), june nobile care face servitiu de onóre pre lónga unu rege sau regina, principe sau principessa : *pagii la vechii domia románi se numiau copilli de casa, pre tempulu fanariotiloru se diceau ediclii, de la regulamentulu organicu incoce se dissera pagii, cari in currentu se transformara in servitori*.

* **PAGODE**, s. f., (fr. pagode), 1. templu la poporele d'in Indi'a si d'in Chin'a; 2. idolu care se adora in atari temple.

* **PAGRU**, s. m., pager si phager, (φαγρος), una specia de peste marina.

* **PAGURU**, s. m., pagurus, (παγούρος), caneru marinu.

PAIANGINARE si *paianginare*, v. refl., *ase paiangini* a se acoperi cu pândia de *paianginu*; fig. *a se paiangini oclii* a se langedi.

PAIANGINOSU si *paianginosu*, -a, adj., araneosus, plenu de *paiangini*, sau de pândia de *paianginu*; fig. *oclu paianginosu*, langedu.

PAIANGINU si *paianginu*, s. m., aranea, araneum, phalangina, 1. insectu apteru cu petiore multe, care si tesse una pândia suptire spre locuentia, si se nutresce cu alte insecte mai mice, precari le prende prin pândia diaphana lucrata de densulu; 2. pândia tessuta de acellu insectu. Cu tota probabilitate coventulu *paianginu* provine d'in phalangium. (φαλαγγίον), de si acestu-a insémana unu *paianginu veninosu*.

PAIARIA, s. f., palearinus, multime de *palie*; vedi *paliaria*.

PAIATIU, s. m., (it. pagliaccio, fr. paillasse), saccu implutu cu *palie*; omu de *palie*; vedi *paliatiu*.

PAIOSU, -a, adj., (paleosus), straminis plenus, plenu de *palie*; asternutu cu *palie*; vedi *paiosu*.

PAISIU, s. m., tenuis herba, tenue gramen, tenue fenú, órba suptire; vedi *paisiu*.

PAIU, pl. *paii*, patea, calamus, firulu unei plante graminie; vedi *paiiu*.

* **PALA**, s. f., pala, (it. pala, fr. pelle) instrumentu de leman sau de metallu latu, si cu coda, cu care se redica lucruri cari nu se fimu impreuna, lapata sau lopata.

* **PALAMA**, s. f., (παλάμη), membrana intensa între degetele animaliloru cu petiorele *palmate*.

PALANCA, s. f., (it. palanca, fr. palanque), intaritura cu pari infipti in pamentu, vallu, argine, etc.

PALANCA si *paranga*, s. f., palanga si phalanga, pertica spre a duce sarcine; vedi *paranga*.

PALANGARIU si *parangariu*, s. m., palangarius si phalangarius, care duce sarciae cu *paranga*; vedi *parangariu*.

PALATA, s. f., pala, transformatu in *lapala*, si apoi in *lopata*.

* **PALATALE**, adj., (fr. palatal), relativu la *palatu* sau cerulu gurei: *littere palatali*, cari se pronuntia atengundu cu limb'a *palatala* gurei, precumu su: *d, t, l, n, r*.

* **PALATALE**, adj., (fr. palatial), relativu la *palatiu*: *styli palatiale*, ornamentate *palatiali*.

* **PALATIFORME** sau *palatiformu*, -a, adj., (fr. palatiforme), care are forma de *palata*: *limba palatiforme*, se dice de limb'a certoru insecte coleoptere.

* **PALATINALIS**, adj., relativu la *palatinu*: *proprietatile palatinali*, alle *palatinali*.

* **PALATINAFU**, s. m., (palatinatus, fr. palatiné), 1. demnitate de *palatinu*; 2. terra allu carei domnitoriu porta titulu de *palatinu*.

* **PALATINU**, -a, adj., palatinus, 1. relativu la *palatinu*: *montele palatinu*, *officie palatine*, *officiari palatini*; 2. subs. *palatinu* (*comiti*), demnitaru imperiale; 3. guvernatoriu allu uaci provincie: *palatinii Polonici*.

* **PALATITE**, s. f., (fr. palatite), inflammatione a membranei mucóse care copera bolt'a *palatini* sau cerulu gurei.

* **PALATIU**, pl. -a, palatium, (it. palazzo, fr. palais), 1. monte le pre care s'a fundatu Rom'a primitiva; 2. casa imperatoriului Augustu, care coprese totu monte le palatinu; 3. casa imperiale, casa domnesca, casa magnificatia publica, sia privata: *palatiulu imperatoriului*, *palatiulu regelui*, *palatiulu principelui*, *palatiulu justitei*, *palatiulu universitatei*; 4. demnitoriu si omenii sei cari siedu in *palatiu* sau pertinu la *palatiulu domnescu*: *la palatiu se formidia nouu ministeriu*, *revolutione de palatiu*, *intrigele palatiului*; 5. prin metaf. *palatiule cerului*.

† **PALATO**, (de la *palatum* = palatu, cerulu gurei) in diverse compositioni de termini anatomici, precumu: *palatolabiale*, adj., care e in relatione cu pa-

latulu si cu labiele : *arteria palato-labiale*; *palato-dentale*, adj., care se pronuntia cu adjutoriulu palatului si allu dentiloru, ca litter'a *l*; *palato-pharyngite*, s. f., inflammatione a palatului si a pharingei; *palato-pharyngiu,-a*, adj., care e in relatione cu palatulu si cu pharyngea; *palato-salpingiu,-a*, adj., care e in relatione cu palatulu si cu salpingea; *palato-staphylinu,-a*, adj., care e in relatione cu palatulu si cu onsiorulu (σταφύλη) : *musclu palato-staphylinu*.

* PALATU, s. m., *palatum*, partea superioare d'in intrulu gurei, bolta gurei, cerulu gurei. Confusionea intre *palatu* si *palatiu* nu e de iertatu.

† PALEO-, (de la gr. παλαιός = anticu, vechiu), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu : *paleocheru,-a*, (fr. paléochère, d'in χείρ = mânã), care are mân'a antica : *porculu paleocheru e connoscutu numai in stare fossile*; *paleographia*, s. f., (fr. paléographie, de la γράφειν = scriere), scriptura antica, scientia carese ocupa cu diverselø specie de scriptura antica; de aci : *paleographicu,-a*, adj. si *paleographu*, s. m.; — *paleologu*, s. m., (παλαιολόγος), care connosce limbele antice, sau care vorbesce ca anticii; cognome ce portara optu imperatori byzantini; *paleomagade*, s. f., (παλαιομάγαις); una specia de flautu la greci; *paleontographia*, s. f., (fr. paléontographie, de la ὄν, ὄντος = fientia, si γράφειν = scriere), descriptione a corpuriloru organice cari se connoscu numai in stare fossile; de aci *paleontographicu,-a*, adj. si *paleontographu*, s. m., care se ocupa cu *paleontographi'a*; *paleontologia*, s. f., (fr. paléontologie, de la λόγος = discursu), scientia care se ocupa cu corpurile organice cari au disparutu, si se afla astadi numai in stare fossile; de aci : *paleontologicu,-a*, adj. si *paleontologu*, s. m., care se ocupa cu paleontologfi'a; — *paleosauru*, s. m., (fr. paléosaure, de la σαῦρος sau σάβρα = lacerta, serpillã) reptile sauricu in stare fossile; *paleotheriu*, s. m., (fr. paléotherion, d'in θήρ = féra), genu de animale fossile d'in ordinea pachydermeloru, de marimea unui callu; de aci : *paleothe-*

ricu,-a, adj. relativu la paleotheriu; *paleozoologia*, s. f., (fr. paléozoologie, de la ζωολογία = tractatu despre animali), istoria naturale despre animalile fossili; de aci : *paleozoologicu,-a*, adj. *paleozoologu*, s. m., (fr. paléozoologiste).

* PALESTRA, s. f., *palæstra*, (παλαίστρα), locu unde Grecii si Romanii se essercitau la lupte si la alte jocuri gymnastice, scóla, gymnasiu; de aci in genere, locu si mediu de essercitiu.

* PALESTRICU,-a, adj., *palæstricus*, (παλαίστριος), relativu la *palestra*: *jocuri palestrice*, *essercitie palestrice*, *abilitate palestrica*; de aci : *palestrica*, s. f., *palæstrica*, (παλαίστρική), artea *palestrica*, gymnastic'a; si *palestricu*, s. m., *palæstricus* (magister) = *palæstrites*, (παλαίστριτης), maestrulu palestrei, invetiatoriulu palestriceii.

PALETTA, s. f., (fr. palette), scândura suptire cu care se servescu pictorii pentru tinerea coloriloru candu pingu.

PALIA, s. f., *palea*, (it. paglia, fr. paille), plurariulu *palie* a datu occasione la transformarea singulariului in *paliiu*, (cu *l* molliatu, *paiiu*).

PALIANGINU, (cu *l* molliatu, *paianginu*), s. m., *phalangium*, *arana*, *araneum*, vedi *paianginu* si derivatele selle.

PALIARIA, (cu *l* molliatu, *paiaria*), s. f., *palearium*, multime de *palie*; locu unde se tinu *paliele*.

PALIATIU, (cu *l* molliatu, *paiatiu*), s. m. (it. pagliaccio, fr. paillasse), 1. saccu implutu cu *palie*; 2. omu de *palie*; 3. omu comicu; 4. omu usiorellu care si scamba parerile pre totu momentulu.

* PALILE, adj., *palilis*, relativu la *Pale*, *Pales*, divinitate italica : *flamma palile*, focu de *palie* la serbatorile *Palei*, nomite *palilie*, *palilia* si *parllia*, pl. n.

* PALILICIU, s. m., *pallicium*, stel-l'a cea luminósa d'in capulu taurului (*hyades*), care disparea in crepuselulu de séra la serbatorile *palilie*.

* PALILLOGIA, (*palinlogia*), s. f., *palilogia*, (παλιλλογία, d'in πάλλιν = érosi, si λόγος = coventu), repetitionea acelleiasi vorbe sau idee.

* PALIMBACCHIU, s. m., *palimbacchius*, (d'in πάλλιν = érosi, si βήκχος =

dieulu vinului), petioru metricu de două syllabe lungi si un'a scurta.

* PALIMPISSA, s. f., **palimpissa**, (*παλιμπίσσα*), pece sau pecura topita de două ori.

* PALIMPSESTU, s. m., **palimpsestus**, (*παλίμψηστος*), pergamentu de pre care s'a rasu scriptur'a primitiva spre a scrie pre densulu d'in nouu.

† PALIN-, (gr. *πάλιν* = iterum, érosi, care inainte de *b* si *p*, trece in *πάλιν*-, inainte de *l* si *r*, se assimila), in diverse compositioni, precumu: *palindicia*, s. f., (*παλινδικία*), reinnouirea unui processu; *palindoria*, s. f., (*παλινδορία*), pelle pentru carpirea incalciamentelor vechie; *palindromia*, s. f., (*παλινδρομία*), refluxulu umoriloru vitiate spre partile nobili alle corpului; de aci: *palindromicu*, -a, adj., si *palindromu*, -a, adj., retrogradu; *palingene*, adj., (*παλιγγένης*), renascutu, regeneratu; *palingenesia*, s. f., (*παλιγγενεσία*), renascere, regeneratiune; de aci: *palingenesiacu* sau *palingenesicu*, -a, adj., *palinodia*, s. f., (*παλινοδία*), repetitiunea cantecului, cantecu repetitu; apoi, retractatiune: *a cantá palinodiá*, a se retractá; de aci: *palinodicu*, -a, adj., relativu la *palinodia*; *palinodistu*, s. m., (fr. *palluodiste*), care face *palinodie*; *palintocia*, s. f., (*παλιντοξία*), 1. actiune de a nasce a dón'a óra; 2. repetitiunea usurei solute; *palinuru*, -a, adj., (*παλινουρος*); 1. care se pissia érosi: subst. nome propriu allu guvernatoriulu navei lui Enéa, de aci, guvernatoriu de nave in genere; 2. genu de crustacie, precumu e cancerulu marinu; de aci: *palinurinu*, -a, adj., (fr. *palinurine*), relativu la *palinuru*, ca crustaciu.

PALIOSU, (cu *l* molliatu, *paiosus*), -a, adj., (*paleosus*), straminis plenus, plenu de *palie*, asternutu cu *palie*: *grânu paliosu*, *flori paliose*, *locu paliosu*.

* PALIRRHEIA, s. f., (*παλίρροια*, d'in *πάλιν*, si *ῥέειν* = eurgere), scursura care se manifesta de nouu, morbu; de aci: *palirrheicu*, -a, adj., relativu la *palirrheia*.

PALISIU, (cu *l* molliatu, *paisiu*), pl. -e, tenuis herba, tenue gramen, tenue femm, érba suptire, fenu suptire, érba metastassa; locu accoperitu cu érba suptire.

PALISSANDRU, s. m., (fr. *palissandre*), arbore d'in Guiana, d'in allu carui lemnu se facu arcuiri de vióra, precumu si diverse mobili de lussu.

* PALISSARE, v., (de la *palu* = paru), **palis munitu**, 1. a intari unu locu cu pari batuti in pamentu; 2. (fr. *palisser*), a legá de pari ramurile unei plante spre a formá unu pariete.

* PALISSATA, s. f., (it. **palizzata** si **palizzato**, fr. *palissade*), **vallum**, **locus palis munitus**, locu intaritu cu pari grossi, vally; vedi si *palanca*.

* PALISSATU, -a, adj. part., **palis munitus**, intaritu cu pari batuti in pamentu.

PALIU, (cu *l* molliatu, *paiu*), pl. *palie*, **palea**, **culmus**, **calamus**; 1. firulu sau fustellulu unei plante graminie: *palii de grânu*, *de ordiu*, *de secara*, etc.; 2. in pl. *palie*, cantitate de asemine fire ce serve la nutretiu si la alte usuri: *vitele manca fenu mestecat cu palie*; *ellu a asternutu vitelor u palie*; *a se coléa pre palie*; prov. *omu de palie*; α) figura de omu impluta cu palie spre a spariá passerile; β) omu fora energia; *focu de palie*; care se stinge eurrendu; *a si apprende palie in capu*, a interritá pre cineva asupr'a sea.

* PALLA, s. f., **palla**, vestimentu lungu si largu ce portau matronele romane preste stola, manteliu de domne; apoi mentellu pomposu; cortina, tapetiaria.

* PALLACA, s. f., **pallaca**, (*παλλακή*), concubina.

* PALLACANA, s. f., **pallacana**, una specia de cópa.

* PALLADE, s. f., **Pallas**, (*Παλλάς*), cognome allu dicei Minerva; de aci: *palладиu*, -a, adj., **palladius**, (*παλλάδιος*), relativu la *Pallade*, si

* 1 PALLADIU, s. m., **palladium**, (*παλλάδιον*), effigi'a *Palladei* cea caduta d'in ceru, si conservata la Troi'a in secretu, ca pemnu (*pignus*) allu salutei publice; la Rom'a *palladiulu* se conservá in templulu Vestei; de aci apoi metaf. *palladiu* = protectione, garantiata tare, securata.

* 2 PALLADIU, s. m., (**palladium**), corpu simplu metallicu, care se afla in minerete d'in Brasili'a, amnestecat cu

platina si cu iridiu, de colore pucinu mai inchisa de câtu a argentinului, e maliabile, si se funde cu greu; de aci: *palladatu*. s. m., (fr. *palladate*), combinatione de *oxydu palladicu* cu certe basi salificabili; *palladicu*, -a, adj., (fr. *palladique*), se dice despre oxydele *palladiului*; si in composite: *palladico-ammonicu*, -a, *palladico-potassicu*, -a, adj., se dice despre una sare palladica unita cu una sare ammonica sau potassica.

* *PALLADOSU*, -a, adj., (fr. *palladeux*), se dice despre primulu gradu de oxydatione a palladiului, de aci in composite: *palladoso-ammonicu*; *palladoso-baryticu*; *palladoso-cadmicu*; *palladoso-calcicu*; *palladoso-magnesicu*; *palladoso-manganicu*; *palladoso-nicolicu*; *palladoso-potassicu*; *palladoso-sodicu*; *palladoso-zincicu*, se dice despre una sare palladosa unita cu una sare ammonica, etc.

* *PALLADURA*, s. f., (fr. *palladure*), alligatura sau compositione de *palladiu* si de altu metallu in proportioni definite.

1 *PALLAMARIU*, s. m., lucernarius, paraclasiariu care apprende luminarile in baserica.

2 *PALLAMARIU*, pl. -ie. rudens, tunc gróssa, in Dacia superioare.

PALLAMIDA, s. f., serratula arvensis, *Linn.*, specia de planta spinosa care cresce in agri.

PALLAMIDOSU, -a, plenu de *pallamide*: *locu pallamidosu*, *agru pallamidosu*.

* *PALLIARE*, v., *palliare*, (de la *pallium* = *palliu*); 1. a coperi cu *palliu*, apoi in genere, 2. a coperi, a ascunde: *a palliu una plaga*, *a palliu una dorere*, *a palliu invidi'a*; *a palliu unu lucru reu cercandu a i dá una apparentia onesta*.

* *PALLIASTRU*, pl. -e, *palliastrum*, *palliu* san mantellu reu.

* *PALLIATIONE*, s. f., (fr. *palliation*, it. *palliazione*), actione de *palliare*.

* *PALLIATIVU*, -a, adj., (it. *palliativo*, fr. *palliatif*), care serve spre *palliare* numai, nu spre medicare: *remediu palliativu*, *cura palliativa*, *tractare pal-*

liativu; *mesure palliative*; subst. m., unu *palliativu*, pl. *palliative*.

* *PALLIATU*, -a, adj. part., *palliatu*, vestitu in *palliu*, coperitu cu *palliu*; la Romani, *comedia palliata*, de materia gréca, diversa de *comedia togata*, de materi'a romana; la moderni, *palliatu*, ascunsu: *defectu palliatu*, *reu palliatu*, *morbu palliatu*, *crime palliatu*.

* *PALLIDETIA*, s. f., (it. *pallidezza*), stare *pallida*, *facia pallida*; vedi *palladitate*, si *pallore*.

* *PALLIDICORNU*, -a, adj., (fr. *pallidicorne*) cu corne pallide: *insecte pallidicorne*.

* *PALLIDIPALPU*, -a, adj., (fr. *pallidipalpe*), cu palpe pallide: *lydell'a pallidipalpa*.

* *PALLIDITARSU*, -a, adj., (fr. *palliditarse*), cu tarsulu pallidu: *insectu palliditarsu*.

* *PALLIDITATE*, s. f., (*palliditas*, it. *pallidità* si *palliditate*, fr. *pallidité*), *facia pallida*, *colóre pallida*: *palliditate e semnu de frica*, *cându vine subitu*.

* *PALLIDU*, -a, adj., *pallidus*, albu fora vivacitate, se dice despre faci'a omeniloru: *facia pallida*, *colóre pallida*; metaf. se applica si la flori, si la alte obiecte colorate; se dice si *stylu pallidu*, fora splendore; *discursu pallidu*, *poesia pallida*.

* *PALLIOLU* sau *pallioru*, pl. -e, *palliolum*, demin. d'in *palliu*, micu *palliu*, mantellutiu.

1 *PALLIRE*, -escu, v., *pallere*, *pallere*, a se face *pallidu*: *a palli de mania*; *ellu palli de frica*; *rari su omnia cari nu palleseu dinaintea periculuu*.

2 *PALLIRE*, -escu, v. act., (*παλλειν*?), ferire, a attinge, a lovi: *a palli pre cinera cu una vergella*, *cu una pétra*; *e periculosu a palli pre copilli in capu*.

3 *PALLIRE*, -escu, v., uredine affici, 1. a arde de sécceta: *grancle palleseu*; 2. refl. *a sepalli*, a sufferi in urm'a unei plouie cu sóre: *s'uu pallitu pomele*; vedi *pallire* in Glossariu.

PALLITU, -a, adj. part., 1. ictus, lovituru; 2. uredine affectus, arsu de sécceta: *granc pallite*; stricatu prin plouia cu sóre: *póme pallite*; vedi 2 si 3 *pallire*.

PALLITURA, s. f., *uredo*, *rubigo*, stricatione prin ploaia cu soare sau prin secceta prea-mare.

***PALLIU**, pl. -ie, *pallium*, vestimentu largu, vestimentu superiore, mantellu: *palliulu Greciloru era mai micu de catu tog'a Romaniloru: filosofii si retorii greci inco portau palliu: curtea romana distribue pallie arhiepiscopiloru ca semne de distinctiune; prov., camési'a e mai aproape de catu palliulu.*

***PALLÓRE**, s. f., *pallor*, colóre *pallida*, albóre fora vivacitate: *pallórea mortului; pallóre mortale, pallórea mortii coprense faci'u lui.*

PALMA, s. f., *palma*, (*παλάμη*) partea supina a mânei d'între carpu si de gite: *a intende palm'a, a avé palm'a lunga sau scurta, a tiné ceva in palma, a loci pre cinera cu palm'a, a dá palme, a trage palme cuiva; a bate in palme, a) a aplaude, b) a chiamá pre cineva collidendu palmele; a cautá in palme, a diviná d'in trassurele palmei; latulu palmei, lungulu palmei; a mesurá cu palm'a, a mesurá cu palm'a intensa de la verticele de gitalui mieu peno la verticele pollicariului; palm'a. (*palmas*) dupo vechi'a mesura era octav'a parte a stensinului, acumu e decim'a parte a stensinului; *una palma patrata; una palma de locu. una palma de pamentu*, forte mica portione de pamentu.*

PALMARE, v., *palmare*, a intypari figur'a palmei; de aci participiulu *palmatu,-a*.

PALMARIU, -a, adj. s., *palmatis*, *palmaris*, (it. *palmare*, fr. *palmaire*), relativu la *palma*, care se afla in *palma*: *muschiu palmariu, palmariulu mare, palmariulu micu; aponeurosa palmaria; legamente palmarie*: 2. subst. *palmariu*, m., *palma*, (it. *palma*, fr. *palmier*), *phoenix dactylifera Linn.*, fenice sau fenicu, arbore d'in regionile calde care produce dattule (*curmalte*); *palmariu*, f., ramu de palmariu; premiu ce se dá victoriloru, de aci, victoria, gloria.

***PALMATIFIDU**, -a, adj., (fr. *palmatide*), se dice despre plantele cu foliele palmate si cu lobii despicati.

***PALMATIFLORU**, -a, adj., (fr. *palmatiflore*), se dice despre plantele cari au flori cu coroll'a palmata.

***PALMATIFOLIU**, -a, adj., (fr. *palmatifolié*), care are foliele palmate.

***PALMATIFORME** sau *palmatiformu,-a*, adj., (fr. *palmatiforme*), care semena a palmatu fora a fi in realitate.

***PALMATILOBU**, -a, adj., (fr. *palmatilobé*), care are foliele lobate cu nervature palmate.

***PALMATIPARTITU**, -a, adj., (fr. *palmatipartite*), care are foliele cu nervature palmate.

***PALMATISECU**, -a, adj., (fr. *palmatisèque*), care are foliele cu nervature palmate si parenchymulu interruptu.

***PALMETU**, pl. -c, *palmetum*, selba de *palmaru* sau de fenici, fenicetu.

***PALMIFERU**, -a, adj., *palmifer*, care produce *palmaru*: *terra palmifera*.

***PALMIFORME** sau *palmiformu,-a*, adj., (fr. *palmiforme*), care are form'a unei palme.

***PALMIPEDA**, adj., *palmipes*, (fr. *palmipède*), care are petiorele in forma de palma, precumu su alle ratielor, gâscelor, castorilor.

***PALMITE**, s. m., *palmes*, 1. vitia de vimia, 2. ramu de arbore, in genere.

***PALMOSCOPIA**, s. f., (fr. *palmoscopie*), divinatione trassa d'in inspectiunea palmei: de aci: *palmoscopica,-a*, adj. si *palmoscopu*, s. m.

PALMOSU, -a, adj., *palmosus*, 1. plenu de *palme*, care da palme multe; 2. plenu de *palmaru* sau fenici.

PALMU, s. m., *palmus*, palm'a ca mesura de lungime.

PALMURE, -escu, v., *colaphizare*, a dá palme, a trage palme, a bate cu palm'a: *nu se covine a palmá pre omu.*

PALMULA sau *palmura*, s. f., *palmula*, demin. d'in *palma*, 1. mica palma; 2. partea infima a remului, 3. fructulu palmariului, dattulu (*curmalla*).

PALMULARE, adj., *palmularis*, relativu la *palmula*, ca demin. d'in *palma*.

***PALPABILE**, adj., *palpabilis*, care se pote *palpá*, care se pote pipái cu mânu'a: *tierru palpabile*.

* PALPAME, pl. *palpamine*, *palpamen*, si

* PALPAMENTU, pl.-e, *palpamentum*, actulu de *palpare*.

* PALPARE, v., *palpare*, a pipái, a attinge lenu cu mân'a : a *palpá membrele unui morbosu; nu me palpá, conu potiu sufferi*.

* PALPATIONE, s. f., *palpatio*, actione de *palpare*, *pipaire*.

* PALPATORIU, -*tória*, adj. s., *palpator*, care *palpa*.

* PALPATU, -*a*, adj. part. sup. subst., *palpatus*, *pipaitu*.

* PALPEBRA, s. f., *palpebra*, partea carnosă care se misca dupo volientia, inchide sau deschide ochiulu, pleopa : *palpebr'a superiore, palpebr'a inferiore, palpebrele sunt armate cu periscurti si suptiri, cari se numescu cilie*.

* PALPEBRALE, adj., *palpebralis*, relativu la *palpebre* : *pllea palpebrale, muschi palpebrali*.

* PALPEBRARE, v., *palpebrare*, a miscá desu *palpebrele*.

* PALPEBRATIONE, s. f., *palpebratio*, actione de *palpebrare* : *palpebrationea ochiloru*.

* PALPICORNU, -*a*, adj., (fr. *palpicorne*), care are *palpe* lungi in forma de antenne : *insecte palpicorne*.

* PALPIFERU, -*a*, adj., (fr. *palpifère*), care pórtă *palpe* : *párti palpifere*

* PALPIFORME, adj., (fr. *palpiforme*), care are forma de *palpu* : *appendice palpiforme*.

* PALPIGERU, -*a*, adj., (fr. *palpigère*), care porta *palpe* : *fúlci palpigere lu insecte*.

PALPIRE, v., *palpare*, transformatu in *pipaire*, si apoi in *pipaire*; vedi *pipaire* si *pipaire*.

* PALPISTU, -*a*, adj., (fr. *palpiste*), munitu cu *palpe* : *arachnoidc palpista*.

* PALPITANTE, adj. part. pr., *palpitans*, care *palpita* : *arteria palpitante*.

* PALPITARE, v., *palpitare*, a se miscá involuntariu : *palpita anim'a, palpita limb'a, palpita membrele unui animale de currendu junglatu, fig. palpita foculu*.

* PALPITATIONE, s. f., *palpatio*,

actione de *palpitare* : *palpitationea ánimiei, palpitationea intestinelloru, palpitationea focului*.

* PALPITATU, s. m. sup., *palpitatus*, actulu de *palpitare* : *palpitatulul artericelloru*.

* PALPITU, pl.-e, *palpitatus*, actulu de *palpitare* : *arc palpite de áanima*.

* PALPONE, s. m., *palpo*, adulatoriu, lingusitoriu.

* PALPU, pl.-e, *palpum* si *palpus*, (fr. *palpe*), 1. actulu de *palpare*; 2. membru cu care *palpa* unu animale; 3. mici antenne la gur'a insectelloru, cu cari elle *palpa* óre-cumu corpulu ce attengu.

PALTINU, s. m., *pseudoplatanus*, unu arbore selbaticu care cresce si in padurile nostre.

PALU, s. m., *palus*, *paru*. Radecin'a subst. *palatu*, *palanca*, *palissata*, si a verb. *palissare*; vedi *paru*.

* PALUDA, s. f., *paluda*, vestimentu militariu; vedi *paludamentu*.

* PALUDAMENTU, pl.-e, *paludamentum*, vestimentu militariu, mai allessu mantellu de generariu : a *mutá tog'a cu paludamentulu*, a trece d'in statulu civile in statulu militariu, a se armá.

* PALUDARE, v., (*paludare*), refl. a se *paludá*; a se vesti ca militariu, a se armá.

* PALUDATU, -*a*, adj. part., *paludatus*, vestitu ca militariu, armatu; subst. *paludatii*, militarii; *curtea paludata*, curtea domnesca compusa d'in militari.

* PALUDE, s. f., *palas*, gen. *paludis*, abl. *palude*, transformatu in *padule* la italiani, in *padure* la noi, in origine cantitate de apa statatória, *baltu*, apoi *baltu* arundinosa, selbosa, in fine *selba*; vedi *padure*.

* PALUDICOLU, -*a*, adj., *paludicola*, care locuesce in *paludi* sau in locuri *paludinóse*.

* PALUDIFERU, -*a*, adj., *paludifer*, care produce *paludi* : *terra paludifera*.

* PALUDIGENU, -*a*, adj., *paludigena*, nascutu in *paludi*.

* PALUDINE, s. f., *palus*, gen. *paludis*, prelungitu d'in *palude*, locu plenu de apa statatória si turbura, *baltu*; vedi *palude*.

*PALUDINOSU, -a, adj., paludosus, si

*PALUDOSU, -a, adj., paludosus, 1. care formédia *paludi*. *baltosu*; 2. selbosu; vedi *padurosu*.

*PALUMBA, s. f., *palumba*; vedi *palumbu*.

*PALUMBARIU, -a, adj., *palumbarius*, 1. relativu la *palumbi*; 2. sub. pers. omu care tine si educa *palumbi*; 3. locu unde siedu *palumbii*.

*PALUMBINU, -a, adj., *palumbinus*, de *palumbu*: *carne palumbina*.

*PALUMBU, s. m., *palumbes* si *palumbus*, cu *l* trecutu in *r. parumbu*, apoi *porumbu*, la care pôte se fia contribuitu si form'a *columbus* si *columba*; vedi *porumbu*.

*PALUSTRE, adj., *palaster* si *palustris*, 1. care formédia *paludi*. *paludinosu*, *paludosu*, *baltosu*: *locuri palustri*; 2. care provine d'in *paludi*: *erbe palustri*, *plante palustri*; 3. care vine in *paludi*: *passeri palustri*, *viçtia palustre*.

PAMENTEANU, -a, adj. s., *terrester* si *terrestris*, *terreus*; *terrigena*, *indigena*; 1. care vine pre *pamentu*, care locuesce pre *pamentu*: *pamenteanii su moritori*; *pamenteanii su formati d'in pamentu si in pamentu se intoreu*; 2. *indigenu*, nascutu in acea-asi *terra*: *pamentianii au mai multa dreptu in terra lora de câtu strainii*; de aci si adj., *pamentenescu*, si adv. *pamentenesce*, si verb. *pamentenire*, vedi comp. *impamentenire*.

PAMENTESCE, adv., *terrestri modo*, in modu *pamentescu*.

PAMENTESCU, -a, adj., *terrester* si *terrestris*, relativu la *pamentu* in t. s. substantivului: *viçtia pamentesca*. *lucruri pamentesci*; *tôte celle pamentesci su trecutorie*.

PAMENTU, s. m., (d'in *pavimentum*). *terra*, *soilum*, *orbis terrarum*: 1. globulu sau corpulu pre care locuimu; 2. substanti'a inodora, insipida, si insolubile in apa, care compune in parte globulu pre care locuimu: *pamentu negru*, *pamentu galbinu*, *pamentu rosu*, *pamentu productiva*, *pamentu fertile*, *pamenta sterpu*, *pamentu sterile*, *pamentu de ôlle*, *pamentu petrosu*, *pamentu arenosu*; *pamenta arabile*, *pamentu grassu*, *pamentu macru*; *pamentu molle*, *pamentu vertosu*;

d'in *pamentu* *crescu plante*, *vermii locuiscu in pamentu*; *pamentulu nutresce tote animalile si tote vegetalile*; *pamentulu e rotundu de tote partile*; *superfici'a pamentului in cea mai mare parte e accoperita cu apa*; *pamentulu e invelitu in aeru*; *diametrulu pamentului e aprópe la 1719 miliarie geografice*, *inaltimea aerului pôte se fia de 100 miliarie*; *globulu pamentului la ecatoriu e ceva camu inflatu*, *la poli e camu turtitu*; *pamentulu se misca in giurulu assei selle in 24 ore*; *noi ne potemu miscá pre pamentu*, *déro nu ne potemu departá de la pamentu*; *noi potemu innotá in apu*, *passerile sbóra in aeru*, *ómenii inco au incercatu cu ajutoriulu besiciloru a se inaltii si preamblá in aeru*; *assémine au sapata si au descinsu in senulu pamentului*, *déro abia peno la distantia de unu patraviu de milliariu geograficu*; *scorti'a pamentului e petrosa*, *si numai crust'a de asup'a e pamentu arabile si fertile*; *ómenii mórti se ingropa in pamentu*, *putredescu si se transformu in pamentu*, *de aci blastemulu: manca-te-ar pamentulu*, *ingliti-te-ar pamentulu*; *trei coti de pamentu adjunqu pentru omulu cell: mai avidu si mai ambitiosu*; *prov. myrose a pamentu*, e aprópe de mórté; *a intratu in pamentu*, a disparutu; *a es-situ d'in pamentu*, a apparutu pre neasteptate; *se éssa d'in pamentu*, se apparia cu veri-ce conditione si in veri-ce modu; *cátu pamentulu*, neci una data; *ce pamentu s'a focuta?* unde s'a dussu? *jage mancandu pamentu*, forte iute, d'in tote poterile; *jace intensu pre pamentu*, jace mortu; *a redicá de la pamentu*, a) a redicá de pre pamentu; b) a luá si duce unu mortu la inormentu.

*PAMBORU, -a, adj., (*πάρβορος*), *omnivorus*, *omnivoru*, care mânca *tôte: animalu pambore*.

*PAMMACARIU, -a, adj., (*παιμαζήριος*) *beatissimus*, cu totulu *sericitu*.

*PAMMACHARIU, s. m., *pammacharius*, care se lupta la *pammachiu* sau *pancratiu*.

*PAMMACHIU, pl. -ie, *pammachium*, (*παιμαχίον*), *lupta in tote genurile*, cu *pumnulu* si cu *cestulu*, *identica cu pan-*

cratiulu, essercitiu gymnasticu la antici; vedi *pancratiu*.

* PAMPINACIU, -a, adj., pampinacens, de *pampinu*.

* PAMPINARE, v., pampinare, a curetiá vini'a de frundia si de vitie inutili; a tali'a vini'a.

* PAMPINARIU, -a, adj., pampinarius, relativu la *pampinu*, care produce numai *pampini*, nu si fructe.

* PAMPINATIONE, s. f., pampinatio, actiune de *pampinare*.

* PAMPINATORIU, -tória, adj. s., pampinator, care *pampina*.

* PAMPINATU, -a, adj., part., pampinatus, 1. curetiatu de frundia si de vitie inutili; 2. ornatu cu *pampini*: *columna pampinata*, *vasu de metallu pampinatu*,

* PAMPINIFERU, -a, adj., (it. pampinifero), care produce *pampini*: *vinicel pampinifere*.

* PAMPINIFORME sau *pampiniformu*, -a, adj., (fr. pampiniforme), in forma de *pampinu*: *corpuri pampiniforme*,

* PAMPINIU, -ia, adj., pampineus, de *pampinu*: *conuna pampinia*, *tómna pampinia*, *ulmi pampinii*, *imbraccati cupampini*.

* PAMPINOSU, -a, adj., pampinosus, plenu de *pampini*: *vinia pampinosa*.

* PAMPINU, s. m., pampinus, vitia de vinia cu frundia si fora fructu; frundia de vinia, carcclu de vinia: *a taliú pampinii*, *a curetiá vini'a de pampini*; *a adorná una statua*, *unu templu*, *una casa cu pampini*.

* PANACEA, s. f., *panacēa*, (*πανacea*, *πάναξ*), 1. una planta fictiva care ar curá tóte plagele, remediu universale; 2. plant'a numita si *ligusticum silvestre*; 3. plant'a *pastinaca opopanax*, *Linn.*; 4. personificata un'a d'entre celle patru sorori alle lui Esculapiu.

* PANACINU, -a, adj., panacinus, (de la *panax*, *panacēa*), de *panacēa*: *clysteriu panacinu*.

PANARESSA, s. f., (*panaria*), *paniflca*, femina care face sau vende pâne; mulierea *panariului*.

PANARIA, s. f., (*panaria*), 1. *paniflca*,

panaressa; 2. sub form'a *panaria*, *paniflceium*, artea de a face pâne; 3. multi-me de pâne; 4. loculu unde se face pâne, *pistrinum*.

* PANARICIU, pl. -ie, *panaricium*, (*paronychia*?), inflatura la unghie, *sgellu*.

PANARIU, s. m., *panarius*, *panifex*, *plstor*, care face si vende pane; *panariu*, pl. -ie, canistru pentru pâne sau si pentru alte lucruri.

* PANCARPIU, si *pancarpu*, -a, adj., *pancarpius* si *pancarpus*, (*παγκάρπιος* si *πάγκαρπος*), compusu d'in totu genulu de fructe, apoi compusu d'in totu genulu de lucruri: *sacrificiu pancarpu*, *conuna pancarpa*; *jocuri pancarpe*, *lupte pancarpe*.

* PANCHRESTU, -a, *panchrestus*, (*πάγχρηστος*), bonu pentru tote: *medicamentu panchrestu*.

* PANCHROMU, s. m., *panchromos*, (*πάγχρωμος*) érb'a ferrului, *verbenaca*, *verbenaca*.

* PANCRATIASTU, s. m., *pancratiastes*, (*παγκρατιάστης*), care se lupta in tóte genurile de lupta, care se lupta in *pancratiu*.

* PANCRATIU, s. m., *pancratium*, (*παγκράτιον*), 1. lupta in tote genurile, cu braciele si cu pumnulu; essercitiu gymnasticu la antici; 2. numele unei plante, *scilla maritima radice rubra*, *Linneu*.

1 PANDA, s. f., *Panda*, (de la *pan-dere*), numele unei divinitati romane, care presedea la deschidero (*paudere*).

2. PANDA, s. f., *insidiæ*, *insidia*, actiune de *paudere*.

* PANDARE, v., *paudare*, a curbá, a incoveiá; refl. *a se pandá*, *paudari*, a se curbá, a se incoveiá.

PANDARIU, s. m., *insidiator*, care *pandesce*; vedi verbulu *paudere*.

* PANDECTA, pl. *paudecte*, *paudectae*, (*πανδέκται*), collectione de decisiunile jurisconsultiloru romani, compilata d'in ordinea imp. Justinianu, care le dede potere de lege, *digeste*.

* PANDEMIA, (*πανδημία*), 1. totu poporulu; 2. morbu care se intende preste totu poporulu, mai usitatu *epidemía*.

*PANDEMICU, -a, adj., (πανδημικός), 1. relativu la totu poporul; 2. epidemiu.

* PANDERE, *pansi* si *pansci*, *pansu* si *passu*, v., *pandere*, 1. a estende, a intende; 2. a deschide: *a pande portile*.

PANDIA, s. f., (de la *pandere*, sau de la *pannus*, compara gr. πῆνος, dor. πᾶνος), *tela*, *luteum*, *carbasus*, *tessutura* de cânepa, de linu, de bumbacu, de metassa: *pândia lata*, *pândia îngusta*, *pândia grossa*, *pândia suptire*, *pândia de cânepa*, *pândia de linu*, *pândia de bumbacu*, *pândia de metassa*, *pândia de palianginu*, *a tesse pandia*, *a intende pandia la sôre*, *a albi pandia*, *callu de pandia*, *sullu de pandia*; *firele pandiei*, *urâtur'a pandiei*, *batur'a pandiei*; *Românele toreu cânepa si linu*, *tessu si vende pândia*; *pândiele navii*, *velele*: *intendeti pândiele*, *pandeti velele!* prov. *tine-te pandia*, *se nu te rupi*, *iea-ti coragiu si te prepara de lupta*.

PANDIARESSA, s. f., femina care face si vende *pândia*; mulierea *pândiarului*.

PANDIARIA, (cu *i* lungu, *pândiaria*), s. f., 1. fabrica de *pândia*, 2. magazinu de *pândia*, 3. cantitate mare de *pândia*.

PANDIARIU, s. m., *textor*, *linteo*, *lintearius*, care face *pandia*, care vende *pandia*: *pândiarii n'au potnia vende multa pândia d'in cauza co tincau la pretiu*.

PANDIATURA, s. f., *luteum*, *luteamen*, *buccata* de *pândia*, *petecu* de *pândia*; vedi si *contrassulu pastura*.

PANDIOSU, -a, adj., plenu de *pândia*, care *sémina a pândia*: *carne pândiosa*, *scórtia pândiosa*.

PANDIRE, -escu, v., *insidiari*, in *insidiis esse*, *iasidias siruere*, a *insidiá*, a stá la *panda*, a *observá* pre cineva sau ceva, a *asteptá* in ascensu pre unu omu sau unu animale spre a lu *prende* sau a i *face* ceva: *a pandi pre omeni*, *a pandi ferele in padure spre a le impuscá cându essu inainte*.

PANDITORIU, -tória, adj. s., *insidicator*, care *pandesce*, *pândariu*.

PANDISIÓRA, s. f., *demin.* d'in *pândia*, mica *pândia*.

PANDIUTIA, s. f., *exigua tela*, *luteolum*, *pucina pândia*, mica *pândia*.

PANDURA, s. f., *pandura*, (πανδοῦρα), 1. unu instrumentu de *musica* cu trei *corde*; 2. *muliere a pandurului*.

PANDURIFOLIU, -a, adj., (fr. *pandurifolié*), care are *foliele lungi*, *largi* la *base*, *assemine pandurei*.

* PANDURIFORME sau *panduriformu*, -a, adj., (fr. *panduriforme*), care are *forma de pandura*: *folie panduriforma*.

PANDURU, s. m., una *specia de do-rybanti*, una *specia de militari pucinu regulati* d'in *secelele trecute*.

PANE, s. f., *pauls*, (de la *pascere*, compara πᾶ-εσθαι), *alimentu* facutu de *farina fermentata* si *copta* in *coptoriu*: *pâne de grânu*, *pâne de secara*, *pâne de ordiu*; *pâne alba*, *pâne négra*, *pâne prospeta*, *pâne molle*, *pâne vertosu*, *pâne uscata*, *pâne despita*, *pâne azyrna*; *ómenii acesti-a nu seiu cumu se face pânea*; *a si castigá pânea in sudórea făcú selle*; *ellu abiu are pânea de tóte dillele*; *ea s'a saturatu de pânea alba si de carneu grassa*; *a mancá pânea altui-a*; *α)* a fi in *servitiulu altui-a*, a fi *clientele altui-a*, *β)* a se buccurá de *ospitatea altui-a*; *a fi in pâne*, a fi in *functione*; *ellu e fora pâne*, *fora functione*; *ellu voliesce se mi iee pânea*, se *ocupe functionea mea*; *pâne ceresca*, *communicatura*; *pâne*, in *Moldavia*, se dice in *locu de buccate*, *grâne*, etc.: *estu annu nu s'a prea facutu pâne*.

* PANEGYRE, s. f., (πανήγυρις), *adunare generale* d'in *tóte partile*; *serbatóre generale*; *mercatu*.

* PANEGYRICU, -a, adj., *panegyricus*, (πανηγυρικός), relativu la *adunarea generale*; *coventu panegyricu*, sau *scurtu panegyricu* se *numi* *coventulu lui Isocrate*, *pronuntyatu la occasionea unei atari adunari a totoru Greciloru*, in care *indemnà pre Greci la concordia* si *laudà totu de una data pre Atheniani*; de aci *panegyricu* = *coventu laudatoriu*; *panegyriculu lui Pliniu*, *pronuntyatu in senatulu romanu*, in care *laudà pre im-*

peratoriulu Traianu : *panegyriculu e unu genu de oratione forte lunicosu.*

* PANEGYRISARE, v., (πανηγυρίζειν), 1. a serbá una *panegyre*; 2. a pronunțiá unu *panegyricu.*

* PANEGYRISMU, s. m., (πανηγυρισμός), serbarea unei adunari generale.

* PANEGYRISTU, s. m., *panegyrista*, (πανηγυριστής), care face unu *panegyricu*, care pronunția unu *panegyricu*: *in urm'a lui Pliniu se immultira panegyristii la Rom'a, inse toti remasera departe d'in deretulu maiestrului lor; panegyristii degenera usioru in adulatori.*

* PANERASTU, s. m., *panerastus*, (πανεραστής), amatu de toti, una gemma neconoscuta nóue.

* PANGERE, *pansi* si *pansei*, *panctu* si *pactu*, v., *pangere*, 1. a imbiná, a combiná, 2. a face, a compune, a finge : *a pange versuri, cantice, poemate.*

* PANICU, -a, adj. (*panicus*, πανικός), se dice despre frica, spaima si terrore : *frica panica, spaima panica, terrore panica*, forte mare.

* PANICU, s. m., *panicum*, melliu, mellaiu meruntu.

* PANIFICA, s. f., *panifica*, femina care face *pâne*, panaressa.

PANIFICE, s. m., *panifex*, omu care face *pâne*.

* PANIFICIU, pl.-ie, *panificium*, 1. facere de pane; 2. buccata de man-care.

PANNOSU, -a, adj., *pannosus*, care sémina a *pannu*; vedi *pannurosu*.

PANNU, pl.-uri, *pannus*, radecin'a coventului *pannura*, in acea-asi in-semnare.

PANNULA sau *pannura*, s. f., (d'in *pannulus*), *pannus*, materia de lâna tes-suta : *pannura grossa, pannura sup-tire, pannura alba, pannura négra, pan-nura colorata; vestimente de pannura; mantellu de pannura; liciari, tiorici de pannura; vestimentele de pannura timu mai caldu de câtu celle de pandia.*

PANNUROSU, -a, adj., *pannosus*, care sémina a *pannura* : *pre de asupr'a acie-tulu s'a formatu unu stratu pannurosu.*

* PANNYCHISMU, s. m., *pannychis-*

mus, (παννυχισμός), perveghiare preste tóta noptea.

* PANNYCHIU, -a, adj., *pannychlus*, (παννυχίος), care dura tóta nóptea.

* PANOPLIA, s. f., (πανοπλία), tota armatur'a unui militariu; fig. *panoplia dogmatica*, provisiune de tôte armele spre a combate pre eretici.

* PANOPTICU, -a, adj., (d'in *πᾶν* = totu, si *ὄπτεσθαι* = vedere), construitu asiá in câtu spectatoriulu póte vede tote pârtille interiori : *constructione panoptica, edificiu panopticu.*

* PANORAMA, pl.-mate, (fr. *pano-rama*, d'in *πᾶν* = totu, si *ὄρᾶν* = vedere), mare tabellu circulariu, dispusu asiá in câtu spectatoriulu asediatu in centru, vede obiectele representate, ca si cându d'in una inaltime ar coprende totu ori-sontele cu vederea sea : *panorama ma-gnifica, panorama incantatória.*

* PANORAMATICU sau *panorami-cu*, -a, adj., (fr. *panoramatique* si *panora-mique*), care offere caracteriele unei *pan-orame* : *vedere panoramatica.*

* PANOROGRAPHU, s. m., (*pano-rographe*, d'in *πᾶν* = totu, *ὄρᾶν* = ve-dere, si *γράφειν* = scriere), instrumentu physicu prin care se póte obtiné im-me-diatu pre una superfacia plana desvol-tarea vederei perspective a obiecteloru ce incongiura orisontele.

* PANSOPHIA, s. f., (πανσοφία), scien-tia care coprende tote, scientia univer-sale; de aci : *pansophicu*, -a, adj., rela-tivu la *pansophia* si *pansophu*, s. m., (πάνσοφος), care scie tote.

* PANSPERMIA, s. f., (πανσπερμία), mestecatura confusa de totu genulu de sementie; de aci : *panspermicu* si *pan-spermu*, -a, adj., care coprende totu ge-nulu de sementie.

* PANSTRATIA, s. f., (πανστρατία), tota poterea armata.

* PANTALONE, s. m., (it. *pantalone*), numele santului Pantelemone, apoi nu-mele ordinariu allu buffonelui in thea-trulu italianu, care se presentá imbra-catu in liciari largi; de aci numele li-ciariloru largi, *pantalonu*.

PANTECE sau *pannice*, s. m., *pan-tex*, venter, uteruz, cea mai mare d'in-

tre cavitatile corpului animalescu care porta intestinele: *pantecele omului, pantecele canelui, pantecele lupului; pantece grossu; pantece de popa*, care manca multu; *me dore pantecele; a concepe in pantece, a portá in pantece*, se dice despre femine; fig. *pantecele unui vasu inflatu*.

PANTECELLU si *panticellu*, -e, **ventriculus**, micu *pantece*.

PANTECOSU si *panticosu*, -a, **adj.**, **ventriosus, ventriculosus**, care are pantece mare: *omu panticosu, muliere panticósa*.

* **PANTHEISMU**, s. m., (fr. *panthéisme* d'in $\pi\acute{\alpha}\nu$ = totu, si $\theta\epsilon\acute{\iota}\sigma$ = dieu), **systema philosophica** care pretende co universuln e dieu, sau co dieu e unu spiritu care petrunde totu universulu; *pantheismulu s'a arretatu sub diverse phasi in philosophia incependu de la Pythagora peno la Hegel*.

* **PANTHEISTICU**, -a, **adj.**, relativu la *pantheismu*: *systema pantheistica, philosophia pantheistica, punctu de vedere pantheisticu*.

* **PANTHEISTU**, s. m., (fr. *panthéiste*), care professa *pantheismulu*: *pantheistii credu co totulu e dieu, ei vedu tóte lucrurile in dieu, déro pre sene nu se vedu co sunt neboni*: applicatu si ca **adj.** *philosophi pantheisti, vise pantheiste*.

* **PANTHEOLOGIA**, s. f., (fr. *panthéologie*), istoria a totoru dieiloru paganismului; de aci; *pantheologicu*, -a, **adj.**, relativu la *pantheologia*; si *pantheologu*, s. m., care se ocupa cu *pantheologi'a*.

* **PANTHEONE**, s. m., ($\pi\acute{\alpha}\nu\theta\epsilon\acute{\iota}\omega\nu$), templu conseratu totoru dieiloru: *pantheoncele de la Athene; pantheoncele de la Roma*; fig. locu reale sau imaginariu pentru omenii cei mari, benefactorii umanitatei.

* **PANTHERA** si *pantera*, s. f., *panthera* ($\pi\acute{\alpha}\nu\theta\epsilon\rho$), féra selbatica carnivora, lunga de sesse petiore, d'in genulu catiloru (pissiceloru), care locuesce in Afric'a si in regionile calde alle Asiei.

* **PANTHERINU**, si *panterinu*, -a, **adj.**, **pantherinus**, care sémena cu *panther'a*: *pelle pantherina, colubra pantherina*.

PANTICE, s. m., **pantex**, vedi *pántece*.

PANTICELLU, pl. -e, **ventriculus**, vedi *pantecellu*.

PANTICOSU, -a, **adj.**, **ventriculosus**, vedi *pantecosu*.

† **PANTO-**, (d'in gr. $\pi\acute{\alpha}\nu$, $\pi\acute{\alpha}\nu\tau\acute{\omicron}\varsigma$ = **emais**, totu), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *pantocratore*, s. m., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\rho$, d'in $\pi\acute{\alpha}\nu$ si $\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\varsigma$ = **potere**), omnipotente, omnidominante, care domnesce preste toti si preste tóte, epithetulu lui domnedieu; imaginea lui domnedieu; de aci: *pantocratoria*, s. f., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\rho\acute{\iota}\alpha$), omnipotentia; si *pantocraticu*, -a, **adj.**, ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\kappa\rho\acute{\alpha}\tau\omicron\rho\acute{\iota}\zeta$), relativu la *pantocratoria*; — *pantogene*, **adj.**, *panlogenía*, s. f., (d'in $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ = **genu**, generatione); *pantagonía*, s. f., (d'in $\gamma\omega\acute{\nu}\iota\alpha$ = **ânglu**), traiectoria reciproca in geometria; *pantophagu*, s. m., instrumentu mathematicu prin care se póte copiá unu desemun in modu mechanicu, si se póte reduce la proportioni cumu vré copiatoriulu; de aci *pantophagia*, artea de a copiá cu *pantophagulu*; *pantophagicu*, -a, **adj.**, relativu la *pantophagu* sau la *pantophagiá*: *operatione pantographica*: — *pantométru*, s. m., (fr. *pantomètre*), instrumentu cu care se potu mesurá totu genulu de ângluri, lungitudini, altitudini si distantie; de aci: *pantometricu*, -a, **adj.**, relativu la *pantométru*; — *pantomimu*, s. m., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\mu\acute{\iota}\mu\omicron\varsigma$), actoriu care espreme sentimentele, passionile si ideele prin gesturi si fóra a vorbi, de aci: *pantomima*; 1. atare actrice; 2. drama representata numai prin gesturi, si 3. arte dramatica de a representá una actione numai prin gesturi; *pantomimicu*, -a, **adj.**, relativu la *pantomimu* sau *pantomima*: *arte pantomimica, representatione pantomimica*: — *pantophagu*, -a, **adj.** s., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\phi\acute{\alpha}\gamma\omicron\varsigma$), care mânca tote; de aci. *pantophagiá*, s. f., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\phi\acute{\alpha}\gamma\iota\alpha$), mancare de tote; — *pantophobu*, -a, **adj.** s., ($\pi\acute{\alpha}\nu\tau\omicron\phi\omicron\beta\omicron\varsigma$), care se teme de tóte lucrurile; de aci *pantophobiá*, s. f., frica de tote lucrurile; — *pantopteru*, -a, **adj.**, (d'in $\pi\tau\epsilon\rho\acute{\nu}\nu$ = **aripa**), care are tote aripele sau pinnele; de aci subst. *pantopterele*, familia de pesci cari au tote pinnele.

PANTOFARESSA, s. f., 1. muliere

a *pantofariului*; 2. muliere care face sau vende *pantofi*.

PANTOFARIA, s. f., 1. artea *pantofariului*; 2. officina sau magazinu de *pantofi*; 3. multime de *pantofi*.

PANTOFARIU, s. m., (fr. *pantoulier*), care face sau vende *pantofi*.

PANTOFU, pl.-i, (it. *pantofola* si *pantófolo*, fr. *pantoufle*), calciamente cari nu accoperu totu petiorulu, si se usa mai multu in casa : *pantofi de pelle de bue, una parecla de pantofi*.

1 PAPA, s. f., *papa* si *pappa*, mancare, in limb'a copilliloru.

2 PAPA, s. m., *papa*, 1. tata, patre, parente, in limb'a copilliloru; 2. titlu ce se dá betraniloru, apoi preutiloru si mai allessu episcopiloru, astadi se dá numai episcopulu de la Rom'a, ponteficelui romanu.

PAPADIA, (cu *i* lungu si *d* duru, *papadia*), s. f., (*paphie*?), *taraxum dens leonis*, Linn. planta agreste care cresce primavér'a si se mânca ca salata.

PAPAGALLESCU, -a, adj., *papagallesce*, adv., (it. *pappagallesco*), relativu la *papagallu* : limb'a *papagallesca*.

PAPAGALLESSA, s. f., (it. *pappagallessa*), femin'a *papagallului*.

PAPAGALLICU, -a, adj., *papagallice*, adv., ca unu *papagallu*, care imita vocea *papagallului*, vorbesce fóra a cogitá, *papagallesca*.

PAPAGALLISMU, s. m., modu de vorbire *papagallicu*, imitatione mecnica a vorbeloru altoru-a.

PAPAGALLU, s. m., (it. *pappagallo*, fr. *papegay*), 1. passere verde d'in Americ'a, care imita vocea si vorbele omului; 2. numele anui ventu care suffla pre cost'a orientale a Messicului.

* PAPALE, adj., (it. *papale*, fr. *papal*), relativu la *papa* sau ponteficele romanu : *demnitate papale, ornamente papali*.

* PAPALITATE, s. f., (fr. *papauté*), demnitate *papale*, autoritate *papale*, potestate *papale*.

PAPARA, s. f., *paparium*, vedi *papare* si *paparia*.

PAPARADA, s. f., *paparium*, 1. man-

care pentru copilli; 2. mancare de oua ferte mestecate.

1 PAPARE, v., *papare* si *pappare*, (it. *pappare*, fr. *paper*), in limb'a copilliloru a mancá : *ná, papa! ai papatu ceva? lassa copillulu se pape; fig. ellu a papatu tota averea parentesca, acumu nu mai are ce papá*.

2 PAPARE, *papária* si *papára*, s. f., *paparium*, mancare in limb'a copilliloru; in ironia, synonyma cu batali'a : *a mancatu una paparia; i am datu una paparia* = batali'a.

1 PAPATU, -a, adj. part. sup. subst. m., mancatu; *de papatu*, de mancatu; *papatulu copilliloru*, actulu de mancare.

2 PAPATU, s. m., (it. *papato*), *pontificatus*, demnitate papale, pontificatu.

* PAPAVERACIU, -a, adj., (fr. *papavéracé*) care sémene a *papavere*, subst. *papaveraciele*.

* PAPAVERATU, -a, adj., *papaveratus*, splendidu albitu cu papavere : *vestimentu papaveratu, papaverata vestis*.

* PAPAVERE, s. m., *papaver*, genu de plante dicotyledonie cari producu una sementia menuta narcotica, *macu*, (*μάρκων*).

* PAPAVERICU, -a, adj., (fr. *papaverique*), de *papavere*, meconicu.

* PAPAVERINA, s. f., (fr. *papaverine*), narcotina.

* PAPILIONACIU, -a, adj., (fr. *papilionacé*), care sémene a *papilione*; subst. *papilionaciele*, flori.

* PAPILIONARIU, -a, adj., (fr. *papilionaire*), de speci'a *papilioniloru*, insecte.

* PAPILIONE, s. m., *papilio*, fluturu; corruptu in *pavilion*, vessillu; cortu.

* PAPILLIONIDE, s. m., (fr. *papilionide*), tribu de insecte, cari sémene a *papilioni*.

* PAPILLA, s. f., *papilla*, titia, mamellina : *papillele in genere sunt mice eminentie respandite pre superfaci'a corpului, si mai allessu pre a limbei, cari paru a fi extremitatile vaselor si alle nerviloru*.

* PAPILLARE, adj., (it. *papillare*,

fr. papillaire), care are *papille*: tunica papillare. membrana papillare.

* PAPILLATU, -a, adj., papillatus, dotatu cu *papille*: limba papillata.

* PAPILLIFERU, -a, adj., (fr. papillifère), care produce *papille*.

* PAPILLIFORME s. papilliformu, -a, adj., (fr. papilliforme), care are forma de *papille*.

* PAPILOSU, -a, adj., (fr. papilleux), plenu de *papille*.

* PAPISARE, v., (it. papizzare), pontificatum gerere, a fi *papa*, a domni ca *papa*.

* PAPISMU, s. m., (fr. papisme), systema de a guverná baserice'a ca *papa*; in ironia, baserice'a catholica.

* PAPISTICU, -a, adj., (it. papistico, fr. papistique), relativu la *papa*, la *papismu*, sau la *papistu*: doctrina papistica, religione papistica, mai multu in ironia.

* PAPISTU, s. m., (it. papista, fr. papiste), nume cu care protestantii califică pre catholici, fiendu co acești-a reconoscu de capu allu basericeei pre ponteficele romanu (*papa*).

* PAPOLATRIA, s. f. (papolatric), termina injuriosu datu catholicismului care reconoscce autoritatea ponteficelei romanu.

* PAPOLATRU, -a, adj. s., (fr. papolâtre), care adora pre *papa*.

PAPURA, s. f., (*papyrus*?), juncus, genu de plante monocotyledonie si scamiflore, respandite in tote partile pamentului mai vertosu in locurile limose, cari servescu spre a face pature.

PAPURARIU, s. m., care face pature de *papura*.

PAPUROSU, -a, adj., juncosus, plenu de *papura*: locu *papurosus*, balta *papurosa*.

PAPUSIA, s. f., pupa, pupula, pupus, populus, (fr. poupée), mica figura de omu, facuta de lemnu, de cera, de pândia, etc. cu care se jóca copillii, mai allessu copillele: fetile se jóca cu *papusiele*; fig. ea s'a imbraccatu cu una *papusia*: ce mai *papusia* de omu! a jóca *papusiele*, a spune mentioni; prin met., *papusia* de tutunu, *papusia* de acia, etc.

PAPUSIARIA, (cu *i* lungu *papusiaría*), s. f., 1. locu unde se vendu *papusiele*; 2. in-sellatoriá.

PAPUSIARIU, s. m., 1. care vende *papusie*; 2. care produce diverse jocuri de *papusie*; 3. insellatoriu, mentionosu.

PAPUSIONIU, (si cu *n* molliatu, *papusioiu*). porumbu sau cucuruзу, in Moldavia numitu asiá dupo form'a de *papusia* ce reprezenta spiculu invelitu allu acestei plante nutritorie.

PAPUSIRE, -escu, v., a face *papusie* de acia, de tutunu, sau de alte folie.

* POPYRACIU, -a, adj., papyracens, de *papyrus*.

* POPYRIFERU, -a, adj., papyrifer, care produce *papyrus*: Nilulu *papyriferu*, riulu *papyriferu*.

* POPYRIFORME sau *papyriformu*, -a, adj., (fr. papyriforme), care are forma de *papyrus*: plante *papyriforme*.

* POPYRINU, -a, adj., papyrinus, de natur'a *papyrusului*.

* POPYRIONE, s. m., papyrio, loculu unde cresce *papyrusulu*.

* POPYRIU, -a, adj., papyrius, de *papyrus*.

* POPYROGRAPHIA, s. f., (fr. papyrographie), artea de a typari pre *papyrus*; de aci *papyrographicu*, -a, adj., (fr. papyrographique), relativu la *papyrographia*; *papyrographu*, s. m., (fr. papyrographe), care essercita *papyrographia*.

* POPYRU sau *papyrusu*, s. m., papyrus si papyrusum, (πάπυρος), planta d'in Egiptu, d'in a carei pellicula se facea charteia, de aci charteia.

† PARA, (gr. παρά), prepositione greca care ocurre in compositioni si insémma: 1. la, lónga, pre lónga, 2. preste, d'in collo, 3. contra, precumu se va vedé la articlii urmatori.

* PARABASE, s. f., (παράβασις), transitio, digressio, trecere sau abbatere, in comedi'a greca, candu chorulu se addressá directu cõtra publicu spre a i spune ceva sau a lu criticá.

* PARABATICU, -a, adj., (παραβατικός), relativu la *parabase* sau la *parabatu*.

* PARABATU sau *parabate*, s. m.

(*παραβάτης*), *transitor, defector, transfuga*, care trece la alta partita, factiune sau secta : *Julianu parabatulu*.

* **PARABILE**, adj., *parabilis*, care se p^ote *pará*, se p^ote procurá facile : *lucruri parabili, avere parabile*.

* **PARABOLA**, s. f., *parabola* si *parabole*, (*παραβολή*), 1. *comparatiune, similitudine, fabula*; de aci apoi: *parabla*, prov. *paracla*, it. *parola*, isp. *palavra*, vorba; 2. *sectione conica* facuta prin unu planu paralelu cu un'a d'intre laturile conului : *a descrie una parabola*.

* **PARABOLANU**, s. m., *parabolanus*, care se arunca in periclu, temerariu : *intre crestinii primitivi se numiau parabolani celli ce serviau biseric'a si pre morbosu cu periculu vietiei loru; astadi se chiama parabolani celli ce cauta pre morbosu in tempu de epidemia*.

* **PARABOLARE**, v., (lat. med. *parabolare*, it. *parlare*), a vorbi.

* **PARABOLICE**, adj., *parabolice*, in modu *parabolicu* : *vorbesce parabolice*.

* **PARABOLICU**, -a, adj., (*parabolicus*, *παραβολικός*); relativu la *parabola* : 1. *covente parabolice*, 2. *linia parabolica, curba parabolica*.

* **PARABOLU**, s. m., *parabolus*, (*παραβόλος*), temerariu, care si espune vietia la pericle evidenti.

* **PARABOLOIDE**, s. m., (fr. *paraboloïde*), solidu a carui superfacia se termina in *parabola*.

* **PARACARPU**, s. m., (fr. *paracarbe*, d'in *παρά* = *longa*, si *καρπός* = *fructu*), parte accessoria a fructului.

* **PARACELLARIU**, s. m., (fr. *paracellaire*), functionariu la curtea romana care era insarcinatu a imparti pauperiloru remasitiile de la mes'a pontificale.

* **PARACENTESE**, s. f., *paracentesis*, (*παρακέντησις*), incisione chirurgicala facuta in corpulu morbosului.

* **PARACENTRICU**, -a, adj., (fr. *paracentrique*), relativu la centru : *miscare paracentrica*.

* **PARACENTROSTOMU**, -a, adj., (fr. *paracentrostome*), care n'are gur'a

chiaru in centru; subst. pl., *paracentrostomele*, familia d'in ordinea echinidiloru.

* **PARACEPHALIA**, s. f., (fr. *paracéphalie*), monstrositate in care lipsesece numai una parte a capului; de aci : *paracephalicu*, -a, adj., (fr. *paracéphalique*), si *paracephalu*, s. m., (fr. *paracéphale*), monstru allu carui caracteriu e *paracephali'a*.

* **PARACEPHALOPHORU**, s. m., (fr. *paracéphalophore*), care are capulu pucinu distinsu de restulu corpului.

* **PARACERCIDE**, s. m., (fr. *paracercide*), nume ce dau anatomii osseiloru mici de la fluierulu petiorului.

* **PARCERCU**, s. m., (fr. *paracerque*, d'in *πρά* = *longa*, si *κέρκος* = *coda*), *coda falsa* produsa in unele passeri prin pennele lungite alle *hypochondreiloru*.

* **PARACHARACTU**, s. m., *paracharactes*, (*παραχαρακτήης*), monetariu falsu.

* **PARACHLAMYDE**, s. f., (fr. *parachlamyde*), vestimentu militariu la antici.

* **PARACHRONISMU**, s. m., (franc. *parachronisme*), *anachronismu* care stramuta unu faptu in unu tempu posteriore; oppusu *prochronismului*.

* **PARACLESE**, (reu *paraclisu*, gr. *πράκλισις*), s. f., *invocatiune, rogatiune, consolatiune*, *παρακλητικός, κλών* : *paraclesca matrei domnului*.

PARACLESARIU, s. m., (d'in *πρά* si *ἐκκλησία* = *baserica*), *servitoriu la baserica, sacristanu*.

PARACLESIU, s. m., (d'in *πρά* si *ἐκκλησία* = *baserica*), *baserica mica, capella, allaturata lunga alta baserica mai mare sau lunga altu edificiu*.

PARACLETICU, -a, adj., *paracleticus*, (*παρακλητικός*), 1. relativu la *paracletu* = *consolatoriu*; 2. *canonu paracleticu*; 3. *discursu essortatoriu in baseric'a anatolica*; 4. *carte care coprende atari discursuri pentru totu annulu*.

* **PARACLETU**, s. m., *paracletus*, (*πράκλιτος*), *consolatoriu, mangaitoriu, epithetu ce se da spiritului sântu*.

* **PARACOROLLA**, s. f., (fr. *para-*

corolle, d'in *παρά* si *corolla*), corolla accessória.

* **PARACUSIA**, s. f., (fr. *paracousie*, d'in *παρά*, si *ἀκούειν* = *audire*), *audire* de sonari imaginarie, morbu de urechie.

* **PARADIGMA**, pl.-*mate*, *paradigma*, (*παράδειγμα*), essemplu, modellu, in grammatica.

* **PARADIGMATICU**, -a, adj., *paradigmaticus*, (*παράδειγματικός*).

* **PARADISARIU**, s. m., (fr. *paradisier*), genu de passeri omnivore, celebre prin formoseti'a pennelor, originarie d'in Oceani'a.

* **PARADISIACU**, -a, adj., *paradisiacus*, (*παράδεισιος*), relativu la *paradisus*, de *paradisus* : *placere paradisiace*.

* **PARADISICOLU**, -a, adj. s., *paradisicola*, locuitoriu in *paradisus*.

* **PARADISU**, s. m., *paradisus*, (*παράδεισος*), 1. gradina, gradina delicioasa, de aci apoi 2. locuentia a omului primitiv, 3. locuentia a fericiloru : *paradisulu terrestre; dupo essirea d'in acestu mundu celli boni mergu in paradisu, ero celli rei in tartaru*.

* **PARADOXALE** sau *paradossale*, adj., (fr. *paradoxal*), relativu la *paradoxu*, care sémina a *paradoxu* : *parere paradoxale, assertione paradoxale; spiritu paradoxale, cui placu paradoxale; essistentia paradoxale, alle carei medie nu sunt conosciute*.

* **PARADOXIDE** sau *paradosside*, s. m., (fr. *paradoxide*), genu de crustacie fossili.

* **PARADOXISMU** sau *paradossismu*, s. m., (fr. *paradoxisme*), figura retorica prin care se unescu in unu subiectu attribute cari se paru inconciliabili, inse producu effectu prin veritatea lor.

* **PARADOXOLOGIA**, s. f., (*παράδοξολογία*), narratione de lucruri mirabili; tractatu de *paradoxu*; de aci *paradoxologicu*, -a, adj. si *paradoxologu*, s. m., (*παράδοξολόγος*), care narra lucruri mirabili; care se occupa cu *paradoxologia*.

* **PARADOXU** sau *paradossu*, -a, adj., (*παράδοξος*), contrariu parerei sau credentiei commune, mirabile, extraordinariu, incredibile : *idee paradoxu, propositioni paradoxu; subst. unu paradoxu,*

pl.-e : *paradoxale stoiciloru; multoru omeni placu paradoxale; a se jocá cu paradoxu*.

* **PARADOXURA**, s. f., (fr. *paradoxure*, d'in *παράδοξος*, si *ὄψα* = *coda*), genu de animali carnivore d'in climate calde, de marimea vulpei.

* **PARAFULGERU**, s. m., (d'in *παρά* si *fulgur*, fr. *parafoudre* si *paratonnerre*), apparatus de ferru care attrage fluidulu electricu d'in nueri, si cu modulu acestu-a appera de *fulgere* = *apperatoriu de fulgere*.

* **PARAFULMINE**, s. m., (d'in *παρά* si *fulmen*), vedi *parafulgeru*.

PARAGENE, adj., (*παράγενης?*), *degener*, *degeneratus*, *corruptus*, *miser*, *degeneratu*, *stricatu*, *ticallosu*.

PARAGENIRE, -escu, v., *degenerare*, *vilescere*, *corrumpi*, a *degenerá*, a se *stricá*, a se *ticallosí*, se dice mai vertosu despre plante : *s'au paragenitu si florile si leguminele*.

PARAGENITU, -a, adj. part., *degeneratus*, *corruptus*, *degeneratu*, *stricatu*, *ticallositu* : *plante paragenite, vite paragenite, gradina paragenita*.

* **PARAGEUSIA**, s. f., (fr. *parageusie*, d'in *γεῦσις* = *gustu*), *gustu stricatu*.

* **PARAGOGA** sau *paragoge*, s. f., *paragoge*, (*παράγωγῆ*), figura de gramm. adausu de una syllaba la finitulu unei vorbe, precumu in : *acellu-a, acellu-asi, acellui-asi*.

* **PARAGOGICU**, -a, adj., (fr. *paragogique*), relativu la *paragoge* : *littere paragogice, particelle paragogice*.

* **PARAGRAMMA**, pl.-*mate*, *paragramma*, (*παράγραμμα*), *erróre de littere*, in scrissa sau in vorbitu, *erróre de orthographia* sau de limba.

* **PARAGRAPHIA** sau *paragrafia*, s. f., (*παράγραφῆ*), *prescriptio*, *prescriptione*, in sensu juridicu.

* **PARAGRAPHU** sau *paragrafu*, s. m., *paragrapheus*, (*παράγραφος*), semnu prin care se distingu diversele materie in una compositione litteraria : *legile se impartu in paragraphi; primulu paragraphu, ultimulu paragraphu; d'in paragraphu in paragraphu; lassa paragraphi, si rationedia cu mene; capulu*

acestu judecatoriu e plenu de paragrafi.

* PARALIPOMENE, pl. (παρὰλειπομένα), parte d'in biblia care memorédia celle trecute cu vederea in cartile regiloru, chronica.

* PARALIPSE, s. f., (παράλειψις), *præteritio*, preteritione, fig. de retorica, prin care oratoriulu descepta attentionea asupr'a unui obiectu, prefacundu-se a lu neglege.

* PARALLACTICU, -a, adj., (παράλλαξις), relativu la *parallaxe*: *anglu parallaxicu, machina parallaxica, instrumentu parallaxicu*, cu care se mesura *parallaxea*.

* PARALLAXE sau *parallaxe*, s. f., (*parallaxis*. παράλλαξις), terminu de astron. anglu formatu in centrulu unui astru prin dóue linie derepte trasse d'in acestu punctu, un'a la centrulu pamentului, alt'a la loculu unde se afia observatoriulu: *parallaxea unei planete, stellele fisse n'au parallaxe*.

* PARALLELIPIEDU, s. m., (*parallelepipedon*. παραλληλεπίπεδον), corpu geometricu terminatu prin sésse paralelogramme, d'intre cari celle oppuse sunt ecali si paralele intre sene.

* PARALLELISMU. s. m., (παράλληλισμος), stare paralela: *parallelismulu douorulinie, parallelismulu douoru planuri*; fig. *parallelismulu douoru evenimentente se reduce la câteva puncte de comparatione*.

* PARALLELOGRAMMICU, -a, adj., (fr. *parallogrammatique*), relativu la *parallogrammu*: *figura parallogrammatica*.

* PARALLELOGRAMMU, s. m., *parallogrammum*, (παράλληλογράμμον), figura geometrica alle cetei laturi oppuse sunt paralele.

* PARALLELOGRAPHIA, s. f., (fr. *parallographie*), artea de a trage *parallele*; de aci *parallographicu*, -a, adj. si *parallographu*, s. m., (fr. *parallographe*), instrumentu cu care se potu trage linie paralele.

* PARALLELOPLEURU, s. m., (fr. *parallopeleuron*), *parallogrammu imperfectu*, una specia de trapezu.

* PARALLELU, -a, adj., (παράλληλος),

care curre assémine; 1. in geometria: *linie paralele*, cari au acea-asi distantia relativa intre sene; 2. in istoria: *vietie paralele*, cari curgu assemine si se potu compará.

* PARALOGISMU, s. m., (παράλογισμός), *syllogismu falsu*, conclusionone trassa d'in propositioni nedemonstrate: *paralogismulu se distinge de sophisma numai prin impregiurarea co se face fora intentionea de a insellá*.

* PARALOGISTU, s. m., (παράλογιστής), care face *paralogismi*, care amagesce prin *syllogismi falsi*.

* PARALOGISTICU, -a, adj., (παράλογιστικός), relativu la *paralogismi*, care se precepe a face *paralogismi*: *conclusionone parallogistica, spiritu parallogisticu*.

* PARALOGU, -a, adj., (παράλογος) inopinatu; irrationale.

* PARALYSARE sau *paralusare*, v., (fr. *paralyser*, de la *paralyse*), a impedcá actionea unei cause physice sau morale; a produce inertia, ammortire: *partitele politice se paralysa unele pre altele; resistenti'a oppositionei paralysa actionea guvernului; mi s'a paralysatu braciulu*.

* PARALYSATU sau *paralusatu*, -a, adj. part., fr. (*paralysé*), impedcátu in actionea sea, ammortitu: *organe paralysate in functionea loru; facultati paralysate; lucrare paralysata*.

* PARALYSE, s. f., (παράλυσις), si,

* PARALYSIA sau *paralusia*, s. f., (fr. *paralyse*), incetare de functione a unui organu, privatione de miscare voluntaria, privatione de sentire: *paralysia totale, paralysia partiale; paralysia s'a limbei; paralysia unui braci; paralysia unui petioru; paralysia viscerelor; paralysia partiloru abdominali*.

* PARALYTICU sau *paraluticu*, -a, adj., *paralyticus*, (παράλυτικός), coprensu de *paralysia*: *stare paralytica, omu paralyticu*: si ca subst. *unu paralyticu*: *paralyticulu nu se pote miscá, paralyticii cu greu se vendica*.

* PARAMARTURIA, s. f., (παράμαρτυρία), proba prin marturi in favorea acusatului.

* **PARAMASATU**, s. m., (*παραμασάτης*), care cotreiera casele ómeniloru pentru mancare, lingone, parasitu.

* **PARAMETRICU**, -a. adj., (fr. *paramétrique*), relativu la *parametru*.

* **PARAMETRU**, s. m., (fr. *paramètre*, d'in gr. *παραμετρος*?), linia constante care intra in ecationea sau in constructionea unei curbe, si care serve de mesura pentru comparationea ordinateleloru si a absciselor: *parametrulu unei parabole, unei ellipse*.

* **PARAMONDRA**, s. f., (fr. *paramondra*), specia de fossile care se apropia de aleyone.

* **PARAMORPHINA**, s. f., (fr. *paramorphine*), substantia aprópe de morphina, si care essiste in opiu.

* **PARAMUCATU**, s. m., (fr. *paramucate*), sare produssa prin combinatiunea acidului paramucicu cu una base.

* **PARAMUCICU**, -a. adj., (fr. *paramucique*), se dice despre unu acidu care se obtine d'in acidulu mucicu tractatu cu apa ferbente.

* **PARAMYTHIA**, s. f., (*παραμυθία*); specia de poesia care espune una veritate sub forma mythica.

* **PARAMYTHICU**, -a. adj., relativu la *paramythia*.

* **PARANAPHTHALESE** sau *paranaftalese*, s. f., (fr. *paranaphthalèse*), substantia chymica care se apropia de *naftalese*.

* **PARANAPHTHALINA** sau *paranaftalina*, s. f., (fr. *paranaphthaline*), substantia chymica care se apropia de *naftalina*.

* **PARANDRU**, s. m., (fr. *paraudre*), genu de insecte d'in ordinea coleopteloru tetramere, famili'a platysomeloru.

PARANGA, s. f., *palanga* si *phalangia*, pertica cu care se redica sau se duce sarcine.

PARANGARE, v., *palangare* si *phalangare*, a duce sarcine cu *parang'a*.

PARANGARIA, (pron. *parangaria*), s. f., *parangaria*, angaria facuta preste angaria ordinaria: prestatiune preste prestatiune: *angariete* si *parangariete* ne au redussa la sapa de lemn.

PARANGARIU, s. m., *palangarius* si *phalangarius*, care duce sarcine cu *parang'a*, sarcinariu.

* **PARANOIA**, s. f., (*παράνοια*), es-sire d'in mente, dementia, nebonia; de aci *paranoeticu*, -a, adj., relativu la *paranoia*.

* **PARANOMIA**, s. f., (*παράνομια*), lucrare contraria legiloru, fbra de lege; la Atheniani propositiune contraria legiloru republicei.

* **PARANTHINA**, s. f., (fr. *paranthine*, d'in *ἄνθος* = flore), specia de substantia minerale, care perde numai de cátu splendórea sea.

* **PARANYMPHU** sau *paranunfu*, s. m., si *paranunfa*. f., *paranymphus*, *paranympha*, (*παράνυμφος*), cariiea parte la nunta sau conunía, si conducu pre conunati, nunu si nuna.

* **PARAPARA**, s. f., (fr. *parapara*), specia de leguminóse d'in America.

* **PARAPECTU** sau *parapeptu*, s. m., (it. *parapetto*, fr. *parapet*), constructiune de lemn sau de muru, care appera peno la *peptu*: precumu se facu pre puncti, poduri, edificie, si mai allessu pre murii cetatiloru de unde apperatorii potu infestá pre inemicu fóra a poté fi ei ensisi supperati.

* **PARAPEGMA**, pl. -mate, *parapegma*, (*παράπηγμα*), 1. tabla de metallu pre care se scrieau legile, 2. tabla pre care se insémma observationile astrouomice, calendarulu, chronologi'a.

* **PARAPETALU**, s. m., (fr. *parapétale*, d'in *πέταλον* = petalu), appendice a unui petalu sau unei corolle; de aci: *parapetaliferu*, -a, adj., *parapetaloidu*, *parapetalostemone*.

* **PARAPETASMA**, pl. -mate, (*παράπετασμα*), cortina in temple si la theatre.

* **PARAPHARE** sau *parafare*, (contrassu d'in *paragrafare*, fr. *parapher*), a pune parafulu pre unu actú scrissu: *a parafá tote pagindele unui memoriu*.

* **PARAPHERNALE** sau *parafernale*, adj., (fr. *paraphernal*), relativu la *parafernu*, de *parafernu*: *bonuri parafernali*, *avere parafernale*.

* **PARAPHERNALITATE** sau *pa-*

rafernalitate, s. f., (fr. paraphernalité), stare a bonurilor *parafernali*.

* PARAPHERNU sau *parafernu*, pl.-e, (παράφερνα), avere ce adduce consortea preste dotéa ei : *iea-ti fernele si parafernele si te dă; mulierea acesta-a, mi-a fertu capulu cu fernele si cu parafernele ei*.

* PARAPHIMOSE sau *parafimose*, s. f., (παρὰφίμωσις), inflatura la preputiu.

* PARAPHONIA sau *parafonia*, s. f., (παρὰφωνία), articulatione vitiosa.

* PARAPHOSPHATU, s. m., (fr. phosphate), combinatione de acidu paraphosphoricu cu basi salificabili.

* PARAPHOSPHORICU, -a, adj., (fr. paraphosphorique), care sémina cu acidulu *phosphoricu* in unele respecte, si differe de densulu in alte respecte.

* PARAPHRASARE sau *parafrasare* v., (fr. paraphraser), a face *parafrasi*, a transformá in *parafrasi*, a traduce in *parafrasi*: *a parafrasá legile. a parafrasá psalmii, a parafrasá operele poetice alle anticiloru*.

* PARAPHRASATU sau *parafrasatu*, -a, adj. part., (fr. paraphrasé), transformatu in *parafrase* : *traductione parafrasata, poesia parafrasata*.

* PARAPHRASE sau *parafrase*, s. f., paraphrasis, (παράφρασις), esplicatione mai intensa a unui testu prea-concisu : *parafrasile n'au dreptulu de a scambá intellesulu originariu allu testului, ci numai a lu luminá; multi autori antichi se potu traduce numai prin parafrasi; respunsurile la discursurile tronului sunt adese ori numai nesce parafrasi*.

* PARAPHRASTICU sau *parafrasticu*, -a, adj., paraphrasticus, (παρὰφραστικός), circunscriptivu : *traductione parafrastica, respunsu parafrasticu*.

* PARAPHRASTU sau *parafrastu*, s. m., paraphrastes, (παρὰφραστής), care face *parafrasi* : *parafrastii su mai secci de cátu autorii originali*.

* PARAPHRENESE sau *parafrenesia*, s. f., (fr. paraphrénésie, d'in φρήν = mente), deliriu transitoriu causatu prin inflammationea diaphragmei.

* PARAPHROSYNIA sau *parafrasosyn-*

nia, s. f., (παρὰφροσύνη, fr. paraphrosynie), deliriu in genere, apoi deliriu causatu prin beutura de veninu.

* PARAPHU sau *parafu*, s. m., (contrassu d'in *paragrafu*, fr. paraphe), una sau mai multe trassure de penna ce se facu la subscriptione spre a face difficile imitationea d'in partea altui-a : *a si pune parafulu; parafulu sultanului; a connósce parafulu unui autorii sau allu unui demnitaruu*.

* PARAPLASMU, s. m., (παρὰπλασμα, fr. paraplasme), semnu ce se face in una carte spre a reaflá unu locu memorabile.

* PARAPLECTICU, -a, adj., (παρὰπληκτικός, fr. paraplectique), care produce *paraplexia*.

* PARAPLEGIA, s. f., (παρὰπληγία, fr. paraplégie), paralysisa de medietatea corpului de la gutture in diosu; de aci: *paraplegicu*, -a, adj., (παρὰπληγικός), atacatu de *paraplegia*.

* PARAPLEURA, s. f., (fr. parapleure d'in πλεωρά = lature), laturi secundarie la insecte.

* PARAPLEURESIA, s. f., (fr. parapleurésie), pleuresia falsa, junghiu.

* PARAPLEURITICU, -a, adj., (fr. parapleuritique), relativu la *parapleura*.

* PARAPLEURITIDE, s. f., (fr. parapleuritis), inflammatione a pleurei care accopere partea superioare a diaphragmei.

* PARAPLEXIA sau *paraplessia*, s. f., (παρὰπληξία, fr. paraplexie), aceasi^e cu *paraplegia*.

* PARAPLOUIU, s. m., sau

* PARAPLUIU, s. m., (fr. parapluie), cortu micu portativu cu care se appera omenii de plouia, umbrariu.

PARAPONISIRE, -escu, v. refl., (de la gr. mod. παραπόνεσις), terminu triviale, a fi malecontentu, a se plange.

PARAPONISITU, -a, adj. part., (gr. mod. παραπονούμενος), terminu triviale, malecontentu, care se plange, care se lamenta.

PARAPONU, s. m., (gr. mod. παράπονον), t. triviale, malecontentetia, supereare, dorere, plangere, lamentatione.

* PARAPOLECTICU, -a, adj., (fr.

parapoplectique), relativu la *parapoplexia*, care e coprensu de *parapoplexia*.

* PARAPOPLEXIA sau *parapoplexia*, s. f., (fr. *parapoplexie*), morbu care sémina a apoplexia.

* PARARE, v., *parare*, 1. a prepará, 2. a procurá, 3. a dispune, a face tóte celle necessarie pentru una întreprindere, a luá mesurá, a pune la calle: *a pará unu ospetiu; a pará arme. a pará averi; a si pará amici. a se pará la callatoria, a se pará la lupta.*

* PARARIU, s. m., *pararius*, intermediariu sau medilocitoriu la comperári.

* PARASANGA, s. f., *parasanga*, (*παρασάγγης*), mesurá itineraria la Persi = 30 stadie = 3000 stensini.

* PARASCEVA, s. f., *parascève*, (*παρασκέυη*), 1. preparatiune, 2. diu'a de preparatiune, vineri'a.

* PARASELENA, s. f., (fr. *parasélène*, d'in *σελήνη* = luna), imagine de luna reflexa in nueru, pre longa lun'a cea reale.

* PARASEMA, pl.-mate, si *parasemu*, pl.-e, *parasemum*, (*παρασημόν*), emblema, insemnu, scutu, marca.

* PARASEMATOGRAPHIA, s. f., (fr. *parasématographie*), discriptionea insemneloru; de aci: *parasematographicu -a*, adj., si *parasematographu*, s. m., care se ocupa cu *parasematographi'a*.

* PARASIOPESE, s. f., *parasiopesis*, (*παρασιόπεισις*), reticentia, figura de retorica.

1 PARASIRE, -escu, v., (d'in *παρά*, si *sinere*, *sivi*, *situm*), derelinquere, a lassá cu totulu, a delassá: *a parasí unu lucru; ellu a parasitu cas'a parentesca. a parasitu térr'a.*

2 PARASIRE, s. verbale, *derelictio*.

* PARASITARE, v., *parasitari*, a fi parasitu, a face pre parasitu, a viue ca parasitu.

* PARASITASTRU, s. m., *parasitaster*, parasitu malitosu.

* PARASITATIONE, s. f., *parasitatio*, actiune, adulatione de *parasitu*.

* PARASITICU, -a, adj., *parasiticus*, (*παρασιτικός*), relativu la *parasitu*: *arte parasitica, mésa parasitica, vestemente*

parasitice; subst. f., *parasitica*, (*παρασιτική*), arte parasitica.

* PARASITISMU, s. m., (fr. *parasitisme*), profesiune, stare de *parasitu*; fig. *parasitismulu planteloru*.

* 1 PARASITU, -a, adj. s., *parasitus*, (*πράσιτος*), 1. care se nutresce cu spe-sele altoru-a, care mânca la mes'a altui-a, lingone: *parasitiu facu tóte bassetiele spre a fi chiamati la mese; a duce viétia de parasitu*: 2. fig. *animali parasite, plante parasite*.

2 PARASITU, -a, adj. part., (de la *parasire*), *derelictus*, lassatu cu totulu, delassatu: *lucru parasitu, casa parasite, mosia parasita, térru parasita, socia parasita, copilli parasiti, parenti parasiti*.

* PARASOLE sau *parasóre*, s. m., (fr. *parasol*), cortu micu portativu cu care se appera ómenii de sore, umbrariu.

* PARASTADE, s. f., *parastas*, (*παραστάς*), 1. pilastru in patru ânghiuri, 2. filamentu sterile intre petalele si staminele florum.

* PARASTAMINA, s. f., (fr. *parastamine*), stamine abortata.

* PARASTANNICU, -a, adj., (fr. *parastaannique*), oxydu de stannu care sémina cu oxydulu stannicu.

* PARASTASE, s. f., (*παραστάσις*), *parentatio*, rogatione, ceremonie la morti.

* PARASTATICU, -a, adj., (*παραστατικός*), relativu la *parastase* sau la *parastatu*; subst. f. *parastatica, parastatica*, pilastru.

* PARASTEMONE, s. m., (fr. *parastème*), care sémina cu unu stamine, déro nu implenesce funcionea acestui-a.

* PARASTICHIDE, s. f., *parastichis*, (*παραστιχίς*), una seria de littere la inceputulu sau finitululu versuriloru, cari dau unu sensu, acrostichu.

* PARASTYLU, s. m., (fr. *parastyle*), parte d'in unele flori, care sémina a styly, déro nu implenesce funcionea acestui-a.

* PARASULFETHERICU, -a, adj., (fr. *parasulféthérique*), care sémina cu acidulu sulfethericu.

* PARASULFOMETHYLATU, s. m., (fr. *parasulfométhylate*), combinatiune de acidulu parasulfomethelicu cu una base.

* **PARASULFOMETHYLICU**, -a, adj. (fr. *parasulfométhylique*), care sémina cu acidulu sulfométylicu.

* **PARASYNAXE**, s. f., *parasynaxis*, (*παρασύναξις*), adunare opprita.

* **PARATARIU**, -a, adj., *paratarius*, care se procura usioru, parabile.

* **PARATIONE**, s. f., *paratie*, actiune de *parare*.

* **1 PARATU**, -a, adj. part., *paratus*, preparatu, dispusu, promptu: *ellu e paratu la tóte; vestimente parate; calli parati; maneta parata*, numerata.

* **2 PARATU**, s. m., *paratus*, -us, actulu de *parare*: — *paratu*, f., (fr. *parade*).

* **PARATURA**, s. f., *paratura*, efectulu actiunei de *parare*.

* **PARAVENTU**, s. m., (fr. *paravent*), pariate mobile cu care se appera ómenii de ventu.

* **PARCA**, s. f., *parca*, (contrassu d'in partica), divinitate care ordesce destínulu, orsitóre: *dupo mythologia sunt trei parce cari torcu firulu vietiei*.

* **PARCERE**, *parsi* si *parsei*, *parsu* si *partu*, v., *parcere*, a crutiá, a parsitá, a pastrá; vedi *parsitare* si *pastrare*.

* **PARCIMONIA**, s. f., *parcimonia* si *parsimonia*, pastrare; vedi *parsimonia*.

* **PARCITATE**, s. f., *parcitas*, calitate de *parcu*, economía, moderatiune; sobrietate.

* **PARCU**, -a, adj., *parcus*, pastratoriu, economu, moderatu, cu mesura; avaru: *omu parcu la dare, parcu la spendere, parcu la vorbe, parcu la laude*.

* **PARDA**, s. f., *parda*, famelia *pardului*, leoparda.

* **PARDALE**, s. f., *pardalis*, (*παρδαλις*), *panthera*.

* **PARDU**, s. m., *pardus*, (*πάρδος*), leopardu, una féra selbatica.

* **PARÉ**, adj., *par*, 1. de acea-asi marime, de acea-asi calitate; 2. *parechia* numeru *pare*, numeru *impare*.

PARÉCHIA sau *parecia*, s. f., *par*, sociu sau socia: *una parecia de boi, una parecia de calli*.

PARÉCHIARE si *pareclare*, v., a face *parechia*, vedi *imparechiare*.

PARÉCHIATU si *pareclatu*, -a, adj., facutu *parechia*, vedi *imparechiatu*.

* **PAREGORIA**, s. f., *paregoria*, (*παρηγορία*), allenare de dorere; solatiu, consolatone.

* **PAREGORICU**, -a, adj., *paregoricus*, (*παρηγορικός*), allenatoriu, consolatoriu.

* **PARELIU**, s. m., *parelion*, (*παρήλιος*), imagine de sóre reflexa in nueru, pre longa sórele cellu reale.

* **PAREMBOLA**, s. f., *parembole*, (*παρεμβολή*), ornamente adausse.

* **PAREMIA**, s. f., (*παροιμία*), proverbii; allegoría.

* **PAREMIOGRAPHIA**, s. f., (fr. *paremiographie*), collectiune de proverbie; de aci: *paremiographicu*, -a, adj., si *paremiographu*, s. m., (*παροιμογράφος*), collectoriu de proverbie.

* **PAREMIOLOGIA**, s. f., (fr. *parémiologie*), esplicatiune de proverbie; de aci: *paremiologicu*, -a, adj. si *paremiologu*, s. m., autoriu de *paremiologie*.

* **PAREMPHATU**, -a, adj., *paremphatu*, (*παρέμφατος*), de aprobe descriissu, contrariu a *paremphatu*.

* **PARENCEPHALU**, s. m., (*παρεγκεφαλις*), crerii cai mici, cerebellulu, de aci: *parencephalite*, (fr. *paracéphalite*), inflammatiune de creri; si *parencephalocèle*, (fr. *paracéphalocèle*), ernía de cerebellu, sub forma de tumore.

* **PARENCHYMA**, pl. -*mote*, (*παρέγχυμα*), tessutura spongiosa propria organeloru glandulose alle corpului, precumu e a ficatului si a renichiloru; de aci: *parenchymaticu*, -a, adj. si *parenchymatosu*, -a, adj., formatu de *parenchyma*.

* **PARENESIA**, s. f., (*παραινεσις*), indemnare la virtute, discursu morale; de aci: *parenetica*, -a, relativu la *parenesia*.

* **PARENTALE**, adj., *parentalis*, 1. *parentescu*, 2. relativu la funeraliele parentiloru (si consageniloru); de aci subst. pl. *parentalie*, *parentalia*, ceremonie, sacrificie la funeraliele parentiloru.

* **PARENTARE**, v., *parentare*, a face ceremonie, sacrificie, rogationi la mormentele parentiloru (si consangeniloru), a celebrá *parentaliele*.

* **PARENTATIONE**, s. f., *parentatio*, actiune de *parentare*, ceremonie,

sacrificie, rogationi la mormentele parentiloru si altoru persone amate.

* PARENTELA, s. f., parentela, consanginitate.

PARENTE, s. m., *parens*, *patre*, *tata*; in pl. *parenti* = *tata* si *mamma*: *ellu a remasu fora parenti*; *parenti boni*; *parente se numesce si unu omu betranu*, *apoi unu monachu*, *unu preutu sau unu episcopu*: *sânte parente!* *sânti parenti!*

PARENTESCE, adj., *paterne*, in modu *parentescu*: *a consiliá pre cineva parentesce*, *a tractá parentesce*.

PARENTESCU, -a, adj., *paternus*, relativu la *parente*, de *parente*: *consiliu parentescu*, *invetiatura parentesca*, *ellu s'a educatu in cas'a parentésca*; *ea n'a essitu peno acumu d'in cas'a parentesca*: *avere parentesca*; *mosia parentésca*.

* PARENTHÈSE sau *parentese*. s. f., *parenthesis*, (*παρένθεσις*), 1. covente inserte in unu periodu, si cari facu unu sensu in parte; 2. clausura sau semn prîn care se arréta co cotari covente su inserte.

†† PARERE, (pron. *parère*), v., *parere*; a nasce, a generá, a produce, a casioná, a causá, a procurá, etc.; de aci: *parente* = *parens*, si compusele: *oviparu*, *viviparu*, etc.

2 PARERE, (pron. *parère*), v., *parere*, *apparere*; *videri*, *opinari*; *putare*, *placere*; 1. proprie a veni sub ochi, a se arretá, a se face sau a fi visibile, a se infaciosiá, etc.: *neci unu nueru nu pare pre ceru*; *sorele pare pre orizonte*; *dupo vestimentu*, *acesti omeni paru negotiatori*; *de rosine nu mai paru bietii omeni in lume*: *osti inimice parura pre culmea collinei*; *de si invitatu si citatu de mai multe ori*, *culpabilele nu parù inaintea judeciului*: *prin unu vitru galbinu obiectele paru tote galbine*: proverb. *callu ce suffere de galbinare tote paru galbine*; *candu resare sorele pare rosii*; *bagatu in apa unu lemnu*, *de si dereptu*, *pare curbatu si frântu*; — in acestu sensu intra, in genere, si compasulu: *apparère*, éro in speciale, ca terminu juridicu, si compusulu *comparère*; — in sensu pregnante, *parère* = a prende ochii, si de aci, a satisface, a placé, etc.: *nu mi pare o-*

mulu acestu-a; *nu mi pare junele*, *ce mi ai recomandatu*; — 2. applicatu, prin estensione, si la tactu, la gustu, la audiu: *la una mana delicata paru aspre superficiele ce unei mana grossolana paru cu totulu netide*; *acestu vinu nu mi pare de lauda*; *cumu ti pare tie amaru*, *ce mie pare dulce?* — 3. *parère*, = a seminá, a avé ore-care asseminare, a avé apparentia, a) in genere: *cu acestu ornatu pareti mari domni*; *vitele paru morte*; *dorme, fora se suffle, in câtu pare moriu*; *pareti nesce mimutie*; *voi pareti mai jumi*, *mai betráni de câtu sunteti*; — mai vertosu construitu cu infinitivu sau cu *co*: *pare a fi unu latrone*; *pare co ar fi meniosu*; *statu'a pare co graiesce*; *callulu pare co ar sborá*, *co nu ar atenge de pamentu*; — *pare co*, se aude si scurtatu in *par'co*: *par'co nu e mortu*, *par'co dorme*, *par'co ar fi domnu*, etc.; — b) in specie. α) a avé apparentia de ce nu e, a nu fi reale, a fi falsu sau illusoriu, mentionosu, etc.: *multi omeni paru sau se adopera se paru ce nu sunt*; *faciarii vreu se paru ce nu sunt*; *sorele si stellele tote paru a se missicá de la resaritu spre appusu*; *missicarea sorelui e numai paruta*; *cu parut'a lui bonetate ammagesce tota lumea*: *multe pome verminose sunt la parere câtu se pote de formose*; *lucrurile celle mai intunericose paru unoru-a luminoase*; β) a apparé in visu: *parea sau mi pare co sboru*; *mi se pare co me afli in ceru*; c) prin hyperbola, applicatu la veri-ce asseminare veri-câtu de mica, ce appare imaginationei, passionei sau impatientiei nostra: *dillele mi paru secle*; *or'a mi pare annu*, *pare co e diluviu*, *co cade cerulu pre mene*; *mi se pare co ne aflâmu in ceru*; *de multe ori urtionile ne paru dine*; — de aci, 4. applicatu la sensulu internu: a) la partea intelectuale a sufletului, *parere* = a se arretá, a fi invederatu, sau a fi verisimile, probabile, credibile, si: a crede, a judecá, a opiná, a coniecturá, a si imaginá, a prepune, a presupune, etc.: *momentulu nu pare oportunu*, *nu ne pare oportunu*, *nu vi se pare oportunu*: *mie nu mi pare culpabile*; *accusatulu*

nu ni se pare sau nu ne pare culpabile; — form'a reflexiva dice mai multu de câtu cea intransitiva; — *pare sau se pare co a plecatu;* *nu pare sau nu se pare co ai fi dispusu la ce te rogu se faci;* *ti se pare co nu te favorescu;* *li se pare co altii sunt mai bene de câtu densii;* *se nu vi se para lucru de nimica;* *ce ti se pare de acestu omu? cumu ti pare acestu omu? nu mi pare destullu de capace, nu mi se pare destullu de activu;* *facea fia-care ce i se va paré mai bene;* *déco vi se pare, faceti asiá;* — de unde se vede co : *mi pare, mi se pare = mi pare sau mi se pare bonu, justu, covenitu, etc.;* — *mi se pare co am adjunsu la suprem'a fericitate;* — ca espressione de politetia si de modestia espreme sub forma de indouentia cea ce pote fi forte certu : *mi se pare co nu ai coventu;* *ni se pare co lucrulu nu e asiá;* — b) la partea affectiva a suffletului, α) a paré cuiva reu, (it. *parer male ad uno*) = *dolere, moleste ferre, mœrere, pœnitere, commiserari, etc. = a sentí dorere de ânima, a sentí penitentia, a sentí neplacere, intristare, invidia, supperare, etc. : cui pare reu de errorile si peccatele selle, da sperantia de indreptare;* *ne pare reu d'in ânima co n'ai fostu si tu cu noi;* *cui nu pare reu d'in suffletu de acesta mare perdere? mi pare forte reu co nu te potu adjutá si eu la nevoia;* *invidiosului pare reu de benele altui-a;* *se nu ve para reu de celli repozati, ci de celli ce traiescu in miseria;* β) a paré cuiva bene = *gaudere, lætari, delectari : ce bene mi pare co te mai vedu una data! nu pare bene parentiloru de miselli'a fililoru;* *ne a paratu forte bene de successulu vostru;* *mi pare bene co esti diligente, si mi ar paré si mai bene, deco te ai portá cumu se cade;* 5. *parere, a fi facia, a fi paratu la servitiu, si de aci, a ascultá, a se suppone; a fi suppusu, dependente; a serví, etc.*

3 PARERE (pron. *parére*) subst. verbale, (it. *parere*), visio, visum, opinio, sententia, iudicium, suspicio; actione de 2 *parere*, si mai vertosu actu si resultatu de a paré, modu de a paré, si in specie, idea, judecata, coniectura,

credentia, prepusu, etc. (vedi 2 *parere*): *parerea stellei pre orizonte;* *ur'a ce credi co ti portu, e numai parere a tea;* *ce parere ai despre acestu omu? câte capete atâte pareri;* *parere fundata;* *parere fora neci unu fundamentu;* *a fi de parere, a se uní cu parerea altui-a;* *judecatorii sunt de pareri differite;* *parerile differu, dupo parerea mea, dupo parerea celloru mai luminati;* *dupo parerea totoru-a;* *a si scambá parerea;* *a se tiné de acea-asi parere;* *a si dá parerea, a nu avé neci una parere a sea;* *a fi totu de a un'a de parerea altui-a;* *inse : a dá cu parerea, differe in sensu de : a dá parerea;* — in specie : *parere de reu = dolor, pœnitentia, mœror, commiseratio, etc., in oppositione cu : parere de bene = gaudium, lætitia, delectatio : cu mare parere de reu amu aflatu de perderea acestui stralucitu barbatu;* *de si cu parere de reu cauta se ve spunu addeverulu;* *desérta e parerea tea de reu, candu ce ai perdutu nu se mai pote recuperá;* *ce parere de bene pre copilli pentru darurile de annulu nou;* *nu ti potu espreme marea mea parere de bene pentru servitiulu ce mi ai facutu.*

* PARERGU,-a, adj. s., *parergon*, (πάρεργον, fr. *parergon*, d'in παρά si ἔργον = lucru); ce face parte d'in altu ceva principale, luat de regula ca subst. : accessoriu, adaussu, (fr. *hors-d'œuvre*), vorbindu mai vertosu de obiecte de arti.

PARESIMA, pl. *paresime*, (contrassu d'in *patresima*, si acestu-a d'in *patragesima*). *quadragesima*, *jejunium quadragesimale*; (compara si it. *quaresima*, isp. *cuarezma*, pr. *caresma*, *carema*, fr. *carême*, si gr. *τεσσαρακοστή*); 1. *ajunulu pasceloru : a lassá seccu de paresime;* *prim'a dominica a paresimeloru;* 2. *mercuri'a d'in medietatea ajunului pasceloru : la paresime se numera ouale strinse peno aci in tempulu ajunului;* — vedi si *cadragesimu*.

PARETALE, *paretariu, parete, etc.;* vedi : *parietale. parietariu, pariete.*

* PARHELIU si *pareliu*, s. m., *parhelium*, (παρήλιος, it. *parelio*, fr. *parhélie*), imagine de unu sore sau si de mai

multi ce apparu in nueri pre longa so-rele addeveratu; de aci: *parhelicu* sau *parelicu*, -a, adj., (fr. *parhélique*), relativu la *pareliu*: *cercu parelicu*.

PARHIPPU si *parippu*, s. m., *parhippus*, (*πάριππος*, d'in *παρά*, si *ἵππος* = callu), 1. callu de posta ce se cere pre longa numerulu de calli permissu de regulamentu; 2. in genere, a) callu laturariu, callu preste numeru; b) callu de parata; callu generosu.

* PARHYPATE, s. f., *parhypate*, (*παροπάτη*, fr. *parhypate*, d'in *παρά*, si *ὑπάτος* = cellu mai de susu, de unde f. *ὑπάτη* [subintel. *χορδή* = corda] = cord'a cea mai de susu a unui instrumentu), cord'a de longa cea mai de susu a unei lyre sau altui instrumentu cu corde.

1 PARIA, s. m., (it. *paria*, fr. *paria*), 1. omu de cea mai de diosu casta, sau mai bene scossu d'in tote castele Indiei: *unu paria trece de spurcatu in oculi totoru Indianiloru ce se tinu de un'a d'in celle patru caste; vederca numu a unui paria se crede ca comunica spurcationea, de care unu brachmanu, de essemplu, nu se pote curetia de catu cu indelunga espiatione*; 2. in genere, omu de conditione infame si misera: *paria politicu*.

2 PARIA, s. f., *par*, exemplum, exemplar, similitudo, *paritas*; d'in *pare* = *parechia*, copia, esemplariu, assemine originariului.

* PARIAMBODE, s. m., *pariambodes*, (*παριαμβώδης*); petioru metricu anticu, compusu d'in cinci syllabe, d'in cari prim'a si tert'a scurta, ero celle alte lunge, adeco: - - -, cumu: *petitiones*.

* PARIAMBU, s. m., *pariambus*, (*παριαμβός*); petioru metricu anticu: 1. de trei syllabe, prim'a scurta si celle alte doue lunge: - - -; 2. de cinci syllabe, prima lunga si celle alte patru scurte: - - - -; 3. de doue scurte numitu si *pyrrhichiu*.

PARLARE, v., *pariare*, 1. a face sau fi *pare*, a face sau fi completu assemine; 2. a solve, a desface de totu una detoria, (fr. *payer*): *mi am pariatu tote detoricile si me am impacatu cu toti creditorii*; 3. a trage una copia, (vedi si 2 *paria*), vedi si

parificare; 4. a se mesura cu cineva, a se prende, a face prensore, (fr. *parier*).

PARIATIONE, s. f., *pariatio*; actione de *pariare*: *pariationea computeloru*.

PARIATORIU, -toria, adj. s., *pariator* si *pariatorius*; *care paria* sau serve a *pariare*.

PARIETALE, adj., *parietalis*, (it. *parietale*); de *pariete*, relativu la *pariete*: *plante parietali*; *ossu parietale*, ce ocupa partea superioare sau laterale a craniului; *tuberositati parietali*.

PARIETARIU, -a, adj. s., *parietarius*, (it. *parietajo*, *parietaria*; fr. *parietaire*); de *pariete*, relativu la *pariete*: *planta parietariu*; — s. f., reale, *parietaria*, genu de plante d'in famili'a urticeloru, *polygamia monœcia* lui *Linneu*: *parietariu officinale*.

PARIETE si *parete*, s. m., *paries*, (it. *pariete* si *parete*, isp. *pared*, port. *parede*, prov. *paret*, fr. *paroi*); affine in sensu cu *muru*, ce serve a inchide unu spatiu, se aplica in specie la curti, la case etc.: *celli patru parieti ai casei; parietele curtei d'ntre mene si vecinu; pariete de nouvelle. de caramida, de petra, de lemnu; a sedé la pariete, a se coleá la pariete, a se redimá de pariete; a lipi, spoli parietii; a redicá patru parieti* = a si face cas'a sea propria, fia catu de modesta; prov.: *a vorbi între patru parieti*, in secretu; *a dá cu capulu de toti parietii*, a fi orbu sau a fi distrassu; *a vorbi parietiloru*, a nu fi ascultat, intellesu, sau a fi simentitu; in acellu-asi sensu si: *a vorbi cu parietii*; — prin metafore: *parietii gurci, parietii craniului; parietii gutturelui, peptului; parietii putinei, butoniului*.

PARIETINU, -a, adj., *parietinus*, relativu la *pariete*: *forma parietinu*; — subst. m., *parietinu* sau f. *parietina*, vechiu si derimatu *pariete*, ruina: *stau ascunsi între parietina*.

* PARILE, adj., *parilis*, (fr. *pareil*); d'in *pare*, assemine de mare, assemine de tare, ecale; *parechia*.

PARILITATE, s. f., *parilitas*; calitate de *parile*.

* PARIMIA, s. f., (*παροιμία*), vedi *paremia*.

PARINCU, s. m., si

PARINGU, s. m., *panicum, panicum miliaceum*, L., (it. *panico*, prov. fr. *panie*, isp. *panol*, — allu nostru *parincu* in locu de *panicu*, ca si *caruntu* in locu de *canuntu*), specia de meliu cu spiculu negru forte fecundu si care serve mai multu ca nutretiu.

* PARINERVATU, -a, adj., si

* PARINERVU, -a, adj., (fr. *parinervé*), care are doi *nervi pari*.

* PARINTE, *parintescu*, etc., vedi: *parente, parentescu*.

* PARIPENNATU, -a, adj., si

* PARIPENNU, -a, adj., (fr. *paripenné*); care are foliole *pennate pari*.

* PARISU, s. m., *parison*, (*πάρισον*), uniformitate de voce, de membre alle periodului.

* PARISYLLABICU, -a, adj., si

* PARISYLLABU, -a, adj., (fr. *parisyllabe* si *parisyllabique*), care are *syllabe pari*, care are totu atâte *syllabe*, vorbindu mai vertosu de covente ce au totu atâte *syllabe* in tote sau celle mai multe casuri, cumu su substantivele latine de declinationea in *a* si in *o*.

* PARITARE, v., *paritare*, (vedi: *parare* si 2 *parere*), a fi totu dea un'a paratu spre a face ceva.

* PARITATE, s. f., *paritas*, (it. *parità* si *paritate*, fr. *parité*), statu sau egalitate de *pare*, egalitate, perfecta asseminare, etc.: *paritate de voturi; paritatea numeriloru pari. nu pote fi paritate intre lucruri disparate*.

* PARITATICU, -a, adj. cu drepturi *pari* sau *ecali*: *scóle paritatie*, in Anstria, scóle in cari scientiele se invétia in mai multe limbe, in cari diversele nationi se buccura de *paritatea* dreptului de a si cultiva limb'a sea.

* PARITORIU, -toria, adj. s., *paritor*, apparitoriu, servitoriu, custode; (vedi 2 *parere*, sub 5.).

* PARLAMENTARE, v., (fr. *parlementer*), a negotiá una pacificatione in tempu de bellu, a propune conditioni de pace.

* PARLAMENTARIU, -a, adj. s., (fr. *parlementaire*), 1. relativu la *parlamentu*: *discursu parlamentariu, regule*

parlamentarie, termini parlamentari; de aci subst. *parlamentarismu*, modu *parlamentariu*, *systema parlamentaria*; 2. subst. *missionariu* insarcinatu a propune inamicului conditioni de pace.

* PARLAMENTU, pl.-e, (it. *parlamento*, isp. *parlamiento*, fr. *parlement*, angl. *parliament*), adunare de ómeni cu scopu de a vorbí, a se intellege si a decide ceva; in specie: adunare generale a reprezentantiloru unei terre constitutionale, corpulu legislativu allu unui statu.

†† PARLARE, v., (lat. med. *parabolare*, it. *parlare*, fr. *parler*), a vorbí, de aci: *parlamentu* si derivatele; *parlatoriu, parlatura*.

* PARLATORIU, -toria, adj. s., 1. personale, care vorbesce, in specie care vorbesce multu; 2. reale *parlatoriu*, pl. -ie, locu unde e permisu a vorbí cu strainii, in monasterie.

* PARLATURA, s. f., vorba multa.

* PARMA, s. f., *parma*, (*πάρμη*), 1. specia de scutu rotundu, micu si usiorellu: *Polybiu dice co militarii tramissi pentru lupte usiore erau armati cu spata, sagette si parma*; 2. prin estensione si metafora: a) scutu de ve-riche forma; b) gladiatoriu armatu cu *parma*; c) clapa vinturatória de la follele fabrului.

* PARMATU, -a, adj. part., *parmatu*, provedutu cu *parma*: *callari parmati*.

* PARMESANU, s. m., (it. *parmegliano*, fr. *parmésan*); specia de casiu care si trage numele de la ducatul *Parma*: *parmesanulu e bonu cu macaroni, d'in lapte de vacca, mestecatu cu de capra, se face parmesanulu*.

* PARMULA sau *parmura*, s. f., *palmyla*; deminutivu d'in *parma*, *parma mica*.

* PARMULARIU, -a, adj. s., *parmularius*, relativu la *parmula*, si in specie, armatu cu *parmula*; *parmulariu se dicea si paritoriulu unui pontefice; parmulari erau si una parte de gladiatoru, nomiti si Thraci*.

* PARNASIANU si *parnassianu* *parnassiale, parnassiu*, -a, adj., vedi:

PARNASSU si *Parnasu*, s. m., *parnasus* si *parnassus* (*Παρνασσός* si *Παρ-*

νασσός), monte cu done crescete în Phocidea d'în Grecia, consacratu lui Apolline și museloru, de unde surgea și fontan'a Castaliei, aile cui ape se credeau a inspirá pre poeti; de aci prin metafora, *Parnassu* = inspirație poetică, poezie, literatură, artă, etc.; *parnasulu latinu*; — de aci și adj. *parnasianu, -a*, *parnassiu, -a* = parnasias. parnasias; *parnasside* = parnasias, de *Parnassu*: *diecele parnassie* = musele; absol. *parnassidile* = musele.

* PAROCHIA, s. f., *parochia*, *parochia* (*παροχία*, it. *parrocchia*, port. prov. *parroquia*, v. fr. *paroche*, n. fr. *paroisse*). 1. în însemnarea coventului *parochu* de sub 1: a) oficiu, întreprinde de *parochu*; b) proviziuni procurate de *parochu*; 2. în însemnarea coventului *parochu* de sub 3: a) demnitate de *parochu* alu unei biserice; b) comuna sau populația ce sta sub direcția unui *parochu*, enoria.

PAROCHIANU, -a, adj. s., relativu la una *parochia*; cellu ce face parte d'în una *parochia bisericească*, poporanu: *parochianii acestei biserice*.

PAROCHU, s. m., *parochus*, (*παροχος*; it. isp. port. *paroco*), prebitor, 1. cellu ce pentru una certă sumă procură magistratiloru romani cele necesare în callateria; 2. în genere, a) procuratoriu, întreprinditoriu de aprovizionare; b) espetariu; 3. preutul primariu alu unei comune bisericești, alu unei biserice.

* PARODIA, s. f., *parodia*, (*παροδία*, it. *parodia*, fr. *parodie*); proprie, comăcantare, cântare discordă, contra tonului, în tonu falsu; de aci în genere, învertire sau pervertire, întorcere pedosă, imitație și transformare în reu și în modu ridiculu a unui lucru, înșănare; în specie, imitație ridiculă a unei poezii sau și a unui singuru versu seriosu, a unei disce, etc.: *parodi'a poematelorlu lui Omeru*; — cânticu, buccata musicală, care d'în instrumentale se transformă în vocale; buccata musicală transformată veri-cumu.

* PARODIARE, v., (it. *parodiare*, fr. *parodier*), a face *parodi'a*: a *parodi'a una drama*, unu versu, una scena,

unu cânticu: — în genere: a *parodi'a coventele, gestele, discele cuiva*; a *parodi'a si ce e mai sântu*.

* PARODICU, -a, adj., (*παρωδικός*, fr. *parodique*), relativu la *parodia* și la *parodu*.

* PARODU, s. m., (*παρωδος*, it. *parodo*, fr. *parodiste*), cellu ce face *parodie*.

* PARODONTIDE, s. f., (*parodontide*, d'în *παρά*, și *ὀδοῦς* = dente), tumore pre gingie.

†† PAROLA, s. f., (d'în *paraula*, și acestu-a d'în *parabola*, it. *parola*, fr. *parole*), vorba. Radecin'a verbului *parlare*, și a derivatelorlu selle.

* PAROMOLOGIA, s. f., (*παρομολογία*, fr. *paromologia*), figură de retorică, lat. *concessio*, prin care oratoriu face una concessiune simulată, spre a trage d'în ea consecențe contrare adversariulu.

* PAROMOLOGICU, -a, adj., relativu la *paromologia*.

* PARONOMASE, si

PARONOMASIA, s. f., (*παρονομασία*, it. *paronomasia*, fr. *paronomase* și *paronomasie*), figură de retorică, specie de jocu de vorbe, prin care se bagă în aceeași frază coventu ce au sonuri asemăni. dero sensuri diverse; jocu cu vorbe d'în diverse limbe ce au același sonori. înse sensu cu totulu diversu.

* PARONYCHIA, s. f., și *paronychia*, m., *paronychia* și *paronychium*, (*παρονυχία*, fr. *paronychie*, it. *paronichia*); 1. bubă la radecin'a unghiei, parariu, sugellu; 2. genă de plantă, asiă numită, fiindu co e bună pentru sugellu.

* PARONYMICU și *paronymu*, -a, adj. s., (fr. *paronyme* și *paronymique*), cari se asemăna prin form'a sau radecin'a loră, cumu: *producere*, *adducere*, *deducere*; *paronymele nu su synonyme*.

* PAROPSIDE, s. f., *paropsis*, (*παροψία*, fr. *paropside*), 1. vasu de servitu pome la mesă; 2. genă de insecte colcoptere tetramere.

* PARORCHIDIA, s. f., (fr. *parorchidie*, d'în *παρά*, și *ὄρχις* = testicul), poziție rea a unui-a sau amandouru testiceloru.

* PARORCHIDOENTEROCELE, s. f.,

(fr. *parorchidoentérocele*, d'in *παρά, ὄρχις, ἔντερον* = intestinu, si *κίλη* = surpatura), surpatura de testicle, complicata cu vettamatura de intestinu.

* **PAROTIDE**, s. m., *parotis*, (*παρωτίς*, it. *parotide*, fr. *parotide*); 1. un'a d'in glandulele salivarie, situate sub urechie, la ânghiulu falcei inferioare; 2. tumore in regionea *parotidia*; de aci; *parotidiu*, -a, adj., relativu la *parotide*; *parotidite* si *parotite*, s. f., (fr. *parotidite* si *parotide*, inflammatione a *parotidei*; *parotoncia*, s. f., (fr. *parotoncie*, d'in *ὄγκος* = inflatura), inflatura a *parotidei*.

* **PAROTIDITE**, *parotite*, *paroncia*; vedi: *parotide*.

* **PAROXYSMU**, s. m., (*παροξυσμός*, fr. *paroxysme*, it. *parossismo*, d'in *παρά, σι ὄξυσμός* = ascutire, intetire); 1. accessu sau furia de friguri, si de alti asemeni morbi: *scurtu si usioru paroxysmu de febre*; 2. prin estensione si metafora, puntu culminante, furia de dorere, mania, etc.

PARPIANU, s. m., *graphalium dioicum* Linn.; specia de planta, care sémina cu talp'a pissicei. S.

* **PARRICIDALE**, adj., *parricidalis*; relativu la *parricidu*.

* **PARRICIDIU**, s. m., *parricidium*, (it. *parricidio*, — probabile in locu de *patricidiu*; vedi *parricidu*); crime de *parricidu*.

* **PARRICIDU**, -a, adj. s., *parricida*, (it. *parricida*, fr. *parricide*, — probabile d'in *patricidu*, compusu d'in *patre* si *cedere* = *uccidere*), ucciditoriu allu *patrelui* sau allu *matrei*, ucciditoriu allu *parentiloru*, si, prin estensione, ucciditoriu de consangeni; — ca adj., *manule parricide*; — prin mai mare estensione ucciditoriu allu capului statului, allu unui cetatianu; proditoriu; culpabile de inalta proditiune; proditoriu de patria.

* **PARSIMONIA**, s. f., *parsimonia*, pastrare, economia; vedi *parcimonia*.

* **PARSIMONIOSU**, -a, adj., applicatu la *parsimonia*, tare *parcu* sau economu, vedi *parcu*.

PARSITARE, v., *parcere*, *servare*, vedi *pastrare*.

PARTE, s. f., *pars*, gen. *partis*, abl. *parte*, (it. *parte* fr. *part*); 1. portione d'in unu lucru: *mie vine una parte d'in banii acestia, tie doue parti; se damu parte drepta fia-carui-a d'in ereditate*; 2. lature: *mergi spre partea drepta, si de acolo sa la stang'a; nu te da la una parte, ci stai dreptu*; 3. localitate, regione: *du-te pre partea cea mai inalta a montelui; partea d'in valle a padurei, partea despre resaritu*; 3. sessu: *partea barbatesca a animaliloru differe de partea feminésca*; 4. rollu: *a luat parte activa in acésta intriga*; 5. classe in viétia sociale: *partea nobile a natiunei; partea intelleginte a capitalei*; 5. fortuna, destinu: *n'am avutu parte bona de la dumnedieu; nu avussem parte de la sorte*; 6. coventulu ca unulu d'in celle mai populari, intra in multe locutioni si constructioni cu multe si varie insemnari, cumu: a) *intr'una parte*, a) *intr'una directione, intr'unu locu, intr'una terra, etc.*, b) *omu intr'una parte* = maniacu, smentitu, cu care nu te poti intellege, b) *d'in partea cuiva*, a) cu numele lui, b) in ce l'attinge pre densulu; c) *la una parte*, a) *de una parte*, in secretu, retrassu; b) *déro* si iuclinatu, pornitu spre ceva, si de aci: *smintitu, neintellegutoriu, etc.*; d) *favore, adjutoriu: vino in partea mea, ature judecatoriu inclina in partea adversariului*.

PARTEANU, -a, adj. s., *particeps*; **partibus studiosus**, 1. *oare* *iea parte*; 2. *care tine parte*; de aci verbulu: *parteanire* sau

PARTENIRE, -escu, v., *favere*, **partibus studere**, *præferre*, a *tine parte*, a *favori*: *unu jude dereptu nu póte partenire pre nemine*; de aci subst. *partenire*, **partium studium**, *partialitate*: *a judecá fora partenire*.

PARTENITORIU, -tória, adj. s., **partibus studiosus**, *care tine parte*, *partiale*: *unu jude partenitoriu nu póte fi dereptu*.

* **PARTENIU** sau *partheniu*, -a, adj. s., *parthenius*, (*παρθένιος*, -ον = *virginale*), relativu la *virgine*, si in specie la *Minerva*; — *luatu inse* ca subst. reale 1. *partheniu*, m. sau *parthenia*, f., genu

de plante; 2. *parthenia*, f., un'a d'in stellele *virginei* (constellatione); 3. *parthenia*, f., sau *partheniu*, m., cântic în onorea *virginei*, cântat la serbatorile Grecilor.

* **PARTHENOLOGIA**, s. f., (fr. *parthénologie*, d'in *παρθένος*, si *λόγος*), tratat medical asupra fetelor.

* **PARTHENOMANTIA**, s. f., (fr. *parthénomantie*, d'in *παρθένος* = *virgine*, si *μαντεία* = *divinatione*); divinatione, care în anticitate se făcea prin observația virginității la fete.

* **PARTHENONE**, s. m., *parthenon*, (*παρθενών*, it. *partenone*, fr. *parthénon*, d'in *παρθένος* = *virgine*, în specie, *Minerva*), templu al lui Minerva la Athene, distrus de Persi, și reconstruit sub Pericle, în care se vedea statuia Minervei de aur și de ebur făcută de Phidia: *se admira și astăzi ruinele parthenonului*.

* **PARTIALE**, adj., (fr. *partial* și *partiel*, it. *parziale*), de *parte*; 1. opus la *totală*: *avere parțiale, summe parțiale*; 2. care ține *parte* cuiva, favorizează pe cineva: *jude parțial, părinții se nu se arrete parțiali contra neei umbră d'in filii*.

* **PARTIALITATE**, s. f., (fr. *partialité*, it. *parzialità* și *parzialità*); calitate sau faptă de *parțial* în sensul de sub 2., preferență nedreptă și pasionată pentru unu partit, una persoană sau opinie: *a arrete parțialitate: a fi cu parțialitate manifestă: a fi fora parțialitate*.

PARTIARIU, -a adj., *partiarus*, relativu la *parte*, care are *parte*, de *parte*, *parțial*: *legatariu partiaru*.

* **PARTIBILE**, adj., *partibilis*, (it. *partibile*, fr. *partible*); care se poate *parti*, divide.

* **PARTIBILITATE**, s. f., (fr. *partibilité*), calitate sau proprietate de *partibil*.

PARTICELLA, s. f., *particula*, (it. *particella*), diminutiv d'in *parte*, porțiune mică, fracțiune d'intr'una *parte*.

* **PARTICIPARE**, v., *participare*, I. a lua *parte* la ceva: *am participat la această lucrare, vom participa cu toți*

daunele; nu vom se participa la miselie; 2. a face *parte*, a imparti.

* **PARTICIPATIONE**, s. f., *participatio*, acțiune de *participare*.

* **PARTICIPATORIU**, -tória, adj. s., *particeps*, care *participa*.

* **PARTICIPATU**, -a adj. part. sup. subst., *participatus*.

* **PARTICIPE**, adj. s., *particeps*, (it. *partecipe*); care ia sau are *parte* la ceva, sociu.

* **PARTICIPIALE**, adj., *participialis*; relativu la *participiu*, în însemnarea coventului de sub 2.: *construcțiuni participiale, forma participiale*.

* **PARTICIPIU**, pl.-e *participium*, (vedi: *participe* și *participare*, comp. it. *partecipio*, fr. *participe*); 1. proprie, *participare*; 2. metaforice, specie de covente, asiă numite, pentru co *participa* și d'in natur'a verbului și d'in a numelui: *participiulu limbii noastre ar cere dezvoltari largi, pentru cari ar caută se intrănu în multe detalie*.

* **PARTICLA** și *particula*, s. f., *particula*, (it. *particola*, fr. *particule*); I. demin. d'in *parte*, *particella*: *pământulu meu e de câtu una particla d'in lume*; 2. metaforice și în specie, ca terminu de retorică și de grammatică: a) *parte* a frazei, membru alu periodului; b) coventu indeclinabile și de regula monosilabicu, ca prepozițiunile: *a, cu, de*, și conjuncțiunile: *co, co-cu*; — *particula nobilitaria*, prepozițiune înaintea numelui de familie, cumu se pune la francesi *de*, la germani *von*.

1 **PARTICULARE**, v., (*particolare*), a face *particula*, a divide în *particula*, în muce *particelle*.

2 **PARTICULARE**, adj., *particularis*, vedi *particularu*.

* **PARTICULARITATE**, s. f., (*particularitas*, fr. *particularité*), circumstanția *particularu*: *particularitate esențială, curioasă; a descrie tote particularitățile unui monumentu, unui affaceri, unei intrige, unei vicis, unui persone*.

* **PARTICULARIU**, -ia, adj. s., *particularis*, (it. *particolare*, fr. *particulier*); relativu la *particula* sau *parte*, la individuu, opus la *generale*, *publicu*: *idee*

particularie, missicari particularie, afaceri particularie; — ce nu este comune la alte persoane, la alte lucruri de aceea-si specia: ospitalitatea este una virtute particularia a poporeloru orientali; stabilitatea nu intra in caracteriulu particulariu allu nationei nostre; ca oppositu la generale: interessea particularia cauta se ceda interessei generale; volienti'a generale invinge pre cea particularia; ca oppositu la publicu: avere particularia adunata d'in spoliile averei publice; minutiosu, circumstantialu: a face unu inventariu particulariu; spiritulu particulariu, care nu se involiesce cu tota lumea; opinione particularia, care deffere de cea commune; — fig. este ceva particulariu intre aceste doue persoane, ceva secretu; — ca subst. se dice la una persona privata: unu particulariu, doui particulari; — ca adj., cu prep. in: in particulariu, in secretu, in parte.

PARTINIRE, *partinitoriu*; vedi: *partenire, partenitoriu*.

PARTIRE, v., *partire* si *partiri*, (it. *partire*), a face parte, a divide; vedi si *compusulu impartire*.

* **PARTISANU** si *partitanu*, -a, adj. s., (fr. *partisan*, it. *partigiano*), fautor alleuius, studiosus, (vedi si *parteanu* care ar fi de preferitu); cellu ce se lipsece de sortea unei persoane, unui partitu, unei systeme, imbraciosiandu si apperandu-i interessile: *partisanii monarchiei se lupta cu partisanii republicei; autoriulu are multi partisani; — partisanii teatrului nationale, music'a italica are multi partisani; partisanu allu placeriloru desfrenate; — membrulu unui partitu politicu: partisanu allu conservatoriloru, partisanu allu reformatoriloru; — oșteanu de trupe neregulate, cari se lupta prin surprindere: bonu partisanu; bellu de partisani; capu de partisani.*

PARTITIONE, s. f., *partitio*, (it. *partizione* si *partitura*, fr. *partition*), actione de *partire*, si rezultatu allu acestei actioni, impartire, divisione, parte, etc.; 1. proprie si in genere: *partitionea unui numeru, unei ereditati; partitionea materiei de scrisu*; 2. metafo-

rice si in parte: a) *divisione logica, scientifica, artistica: dupo definitione vine partitionea*; b) ca terminu de musica, impartire a unei compositione musicale, cumu si lotulu partiloru ei: *regul'a de partitione e una regula de proportione ce serve accordatoriloru de instrumente musicali.*

PARTITIVU, -a, adj., *partitivus*, (it. *partitivo*, fr. *partitif*), aptu a *parti* sau a espreme *partire*: *covente partitive.*

PARTITU, -a, part. sup. subst., *partitus*, (it. *partito* si *partita*, fr. *parti* si *partie*); 1. ca part. si supinu, impartitu, divisu: *materia de scrisu bene partita*; 2. déro mai vertosu ca subst. reale, a) *partita*, f., (reu *partida*), α) parte, portione, despartitura, compartimentu: *partitele unei ferestra, unui armariu, ochiurile; una partita de cetatiani allergara in adjutoriulu celloru attacati*; β) ceta, factione, secta, multi-me, cantitate, numeru: *partit'a celloru assupriti; una partita de intriganti; partit'a reactionaria; una partita de merci*; γ) parte de computu: *partit'a de essire si partit'a de intrare; a deschide cuiva partita; computulu ensusi ce cade in partea cuiva: scrie la partit'a mea si acesta summa*; δ) la jocu: *a jocu mai multe partite; a perde partit'a*; ε) de casatoria: *fet'a formosa si avuta, e una bona partita*; b) *partitu*, m., (reu *partidu*), factione, cei ce se unescu contra altii, ce au interesi, tendentie, opinioni contrarie: *partitulu albiloru, rosiloru, reactionariloru; omu de partitu, a nu fi de neci unu partitu; spiritulu de partitu; a avé, a si face unu partitu; ministri fora partitu in terra*; — form'a *partitu* se applica inco in celle mai multe d'in insemnarile formei *partita*.

PARTITURA, s. f., (it. *partitura*), actione si mai vertosu effectu allu actionei de *partire*: *partitura de musica*, (vedi *partitione*).

* **PARTU**, s. m., *partus*, (it. *parto*); d'in 1 *parere*; 1. abstr. actione sau actu de *parere* = nascere, fetare: *partu greu, cu mari dorori; muliere grea de partu; cu unu partu a nasce trei gemini; virgine inainte de partu, virgine dupo partu;*

2. concretu : fetu, nascutu : *partii ouiloru sunt amneii*.

* PARTUALE, adj., *partualis*, relativu la *partu*.

* PARTURA, s. f., *partura*, (d'in *partu* de la 1 *parere*), fetatura, nascutura.

* PARTURIENTE, part. adj., *parturiens*, (it. *partoriente*); care *parture* : *monti parturienti unu sorice. M.*

* PARTURIRE, v., *parturire*, (it. *partorire*; d'in *partu*, de la 1 *parere*), a i vení se nasca, a fi appucatu de doreri de nascere, de fetare; prov. *parturu montii, se nasca unu sorice* = *popul. se scremu montii se nasca unu sorice*; — fig. *a parturi una idea; cine scie ce mai parture mentea lui? M.*

* PARTURITIONE, s. f., *parturitione*, (it. *partorizione*, fr. *parturition*); aczione de *parturire. M.*

* PARTURITORIU, -*toria*, adj. s., *parturiens*, (it. *partoritore*), care *parture*; vedi si *parturiente. M.*

PARU, s. m., pl. -i, *palus*, (it. isp. *palo*, port. *pão*, prov. *pal*; fr. *pal*, pién, *palis*); lemnu lungu, ce se ascute la unu capetu, apoi se bate si infige in pamentu spre a servi la constructione de garduri sau la legatu de ellu vite sau alte lucruri : *paru grossu, paru suptire; pari de salce, de fagu; a bate pari, a taliá pari, a ascuti parii*; — in genere, *fuste*, etc. : *a se bate cu parii, a dá cu parulu in bieteles vite; a sparge capulu cuiva cu parulu.*

PARUCIANU, s. m., deminutivu d'in deminutivulu *paruciu*.

PARUCIU si *parutiu*, (si cu si in locu de *ci*, *parusiu*), s. m., *parvus palus*; deminutivu d'in *paru*; — de aci, afora de *parucianu*, si alte deminutive : *parcioru*, si cu si in locu de *c* : *parusioru*; — pre longa aceste-a se audu si formele : *paruscianu, paruscetiu, parulletiu*.

PARUIRE, -*escu*, v., a bate *pari*; vedi : *parare si imparare*.

PARULLETIU, s. m., vedi *paruciu*.

PARUSCIANU, *parusiu, parutiu*, s. m., vedi *paruciu*.

PARUTU, -*a*, adj. part. sup. subst., d'in 2 *parere*, vedi acestu coventu.

* PARVICOLLU, -*a*, adj., *parvicol-*

lis, (fr. *parvicolle*), care are *collu scurtu*.

* PARVIFICARE, v., *parvificare*, (it. *parvificare*); a face *parvu*, a micú-siorá, a diosurá, a despretiá, etc.

* PARVIFLORU, -*a*, adj., (fr. *parviflore*), care are *mici flori*.

* PARVIFOLIU, -*a*, adj., (fr. *parvifolié*), care are *folie mici*.

* PARVITATE, s. f., *parvitas*; statu sau calitate de *parvu*.

* PARVU, -*a*, adj., *parvus*; micu, pucinu, pucintellu, menutellu, scurtu, etc., populariu mai vertosuca connoime : *Antoniu Párvulu*.

PASCA, s. f., *pascha*, (*πάσχα*, it. *pasqua*, fr. *pâques*, — coventu ebraicu : *pasah* = trecere); 1. applicatu de regula in plurariu, *pasce* si *pasci*; *pascele*, serbatore a Ebreiloru in memori'a esirei d'in Egyptu si a trecerei marei rosia : *pascele Ebreiloru; Christu vrú se mance pascele in Jerusalemu*; 2. applicatu de asseminea in regula la plur., *pasce, pascele*, serbatore intru memori'a inviarei mantuitoriului : *pascele luminate si formose; la pasce mancámu oua rosie; a face pascele la terra: pascele au fostu annu forte in véra, estu tempu cadu forte in iérna*; — proverb. *nu su in tote dillele pasce; a se vedé d'in joi in pasce*; — 3. applicatu in singulariu, a) *pasca*, pâne fermentata cu lapte si cu oua, impluta cu brendia, ce se face la *pasce*; b) anafora ce se da in diu'a de *pasce*.

* PASCALE, adj., 1. *pascalis*, (it. *pascate* si *pasquale*), de *pasce*, (vedi *pasca*) : *dille pascali, ospetie pascali, vestimentu pascale*; 2. *pascalis* = *pascualis*, vedi *pascuale*.

PASCALIA si *paschalia*, s. f., (*πάσχαλιον*), d'in *pasca*, 1. calendariu perpetuu, calendariu in care se indica epoc'a *pasceloru* si celloru alte serbatori pre mai multi anni; 2. carte de divinatione, de predictione; in genere, veri-ce mediu de divinatione : *a cautú in pascalia, a spune cuiva sortea dupo pascalia*; — prov. *a si perde pascali'a* = a i se incureá liciele, a face erroru de calculu, a se insellá.

PASCALIRE, -*escu*, v., divinari, va-

Heluari; a spune *pascali'a* cuiva, a divină, a predice.

PASCALITORIU, *-toria*, adj. s., vates, divinator, vaticinator; care *pascalesce*.

PASCALITURA, s. f., vaticinium, divinatio, oraculum; actione si effectu de *pascalire*.

PASCATURA, s. f., vedi *pascutura*.

PASCE, s. f. pl., vedi *pasca*.

PASCERE, *pascui, pascuta* si *pastu*. v., pascere si *pasel*, (it. *pascere*, isp. *pacer*, prov. *pacser*, fr. *paître*); 1. a manca érba, a smulge si manca érba: *ouile, boii, callii pascu érba verde; de ce nu pasce boulu acestu-a?* 2. a face se *pasca*, a duce la *pascutu*: *pasceti ouile melle, vite bene pascute*, si *érba pascuta*; 3. fig. a si *pasce oclii cu formosetiele dinei*.

PASCIONARE, *pascione*, vedi *pascionare, pastione*.

PASCITARE, v., *pascitare*, a *pasce* continuu, a *pasce* bene:

PASCIULLA, si *paschiulla*, s. f., *εασιώλιον*, si *εράσιωλος*), sacu sau punga de pelle, tessilla.

PASCOSU, *pascu*: vedi: *pascuosu, pascuu*.

* PASCUALE si *pascalc*. adj., *pascualis* si *pascalls*: relativu la *pascuu*: *ouile pascuali*.

PASCUOSU si *pascosu*.-a, adj., *pascuosus*; plenu de *pascuu*, iu insemnarea coventului de sub 2., bonu de *pascutu*: *pascuose valli*.

PASCUTORIU, *-toriu*, adj. s., *pascens* *pastor*, care *pasce*: *pascutoriu de oui*.

PASCUTU, *-a*, part. sup. subst. d'in *pascere*. *pastus*: *capre bene pascute; selba de pascutu ouile; pascutulu viteloru*.

PASCUTURA, s. f., *pastus*.-us, actione, actu si effectu de *pascere*: *pascutur'a viteloru*.

* PASCUU, pl.-e, *pascuum*, *pastione*.

PASIONARE, *pasione*: vedi: *pascionare, pastione*.

PASPORTU, s. m., vedi *passaportu*.

PASSAPORTU si *passaportu, pasportu*, pl.-e, *commeatas*. (it. *passaporto*, fr. *passport*; — d'in *passu* si *portu*, vedi si *passu*); carte scrissa de una auctoritate, prin care se da cuiva facul-

tatea de a poté callatorí in libertate si securitate: *passaportu in tota regul'a, passaporte visate de consuli; passaportu pentru Germani'a*; — a da cuiva *passaportu* = a dimitte, a dimitte d'in servitiu: *deco nu ti place servitoriulu, da-i passaportu*.

PASSARE, v., vedi *passire*.

PASSERARIA, s. f., *anupium, avium cura*; *aviarium, avium multitudo*; 1. officiu de *passerariu*, 2. multime de *passeri*, 3. locu unde se tinu *passeri*.

PASSERARIU, *-a*, adj. s., *aviarius, ancepes, avium curator*; relativu la *passeri*: *cane passerariu*, de venatu *passeri*; *lacie passerarie*. — vedi si *passerescu*. — mai vertosu ca s. m. personale, *passerariu*, a) care veghiédia asupr'a *passeriloru*, care cresce *passeri*; b) venatoriu de *passeri*; c) in genere, cui placu *passerile*.

PASSERE, s. f., *avis, passer*, (it. *passere* si *passero, passera*; port. *passero* si *passara*; prov. *passer* si *passora*, fr. *passereau*; isp. *pajaro* si *pajara*, — in limb'a ispanica are coventulu, ca si in a nostra, si insemnarea generale de *animale aripatu*, éro in celle alte se applica numai la unu genu de sboratórie mici cari manca grânulu pre campu, *vorabie*), 1. veri-ce animale aripatu, sboratória: *passerile formédia a dou'a classe d'in vertebrate; passeri domestice* = absol. *passeri*. (comp. isp. *paseros* cu acea-asi insemnare); *passeri selbatice, passeri palustre; multe passeri canta forte formosu; passeri rapitórie; passere nocturna*; 2. genu de *passeri*, asiá numit'a pre a locuri *vorabia*, (cu o mutu).

PASSERELLA, s. f., *avicula*, diminutivu d'in *passere*, — in acellu-asi sensu si formele triviale: *passerica, passeruia, passeruica*.

PASSERESCU, adv., *avium ritu*; in modu *passerescu*, ca *passerile*: a vorbí *passeresce*, incurcatu.

PASSERESCU, *-a*, adj., *aviarius*, de *passeri*: *genulu passerescu*; — limba *passeresca* = limba incurcata, ueintellessa.

PASSERINU, *-u*, adj. s., *passerinus*,

(compara si it. *passerino*): de *passere*: *penne passerine*, *carne passerina*; — subst. en acellu-asi sensu ca *passerella*. deminut. d'in *passere*.

PASSERUA, *passerua*, (forme triviale) s. f., vedi *passerella*.

* **PASSIBILE**, adj., *passibilis*, (ital. *passibile*, fr. *passible*): 1. capace, susceptibile de a *pati*. suferi: *omni passibile ca si noi celi alti omeni*; 2. care *patē*. suferi cu rabdare. *patiente*; 3. carui se cade, care merita se *patia*, se suferia ca *pena*: *passibile de tote deincele*; *delictu passibile de inchisore*.

* **PASSIBILITATE**, s. f., *passibilitas*, (it. *passibilità* si *passibilitate*, fr. *passibilité*): calitate de *passibile*: *passibilitatea carnei omenesci*; vedi si *passivitate*.

* **PASSIFLORACIU**, -a adj., (it. *passifloraceo*): care *sémina* cu *passiflora*.

* **PASSIFLORE** s. f., (it. *passiflora*, fr. *passiflore*): genu de plante d'in familia *passifloraciloru*. *gynandria pentandria*, L., asiá numite dupo assemnarea organeloru cu instrumentele *passionei* lui Christu.

* **PASSIFLORINU**, -a adj. s., (franc. *passiflorine*): de *passiflore*: ca subst. reale, *passiflorinu*, m. sau *passiflorina*. f., substantia alcalina estrassa d'in *passiflore*.

* **PASSIFLORIU**, -a adj., (fr. *passifloré*). vedi *passifloraciu*: s. f. pl. *passiflorie*, familia de plante ce are de tipu genulu *passiflore*.

* **PASSILLU**, s. m., *paxillus*, (d'in *paucere*, compara si grec. *πάσπαλος*): paru micu de infiptu in pamentu sau in altu ceva: *terrusiu*, *pénna*, *cuniu*, etc.

* **PASSIONALE**, adj., *passionalis*, (it. *passionale*, fr. *passionnel*): de *passione*, suppusu *passionei*: *parteu passionale a sufletului nostru*.

* **PASSIONARE**, v., (it. *passionare*, fr. *passionner*), a dá, a inspira *passione*: *a passioná rocea*, *gestutu*, *corentele selie*: refl., *a se passioná* = *a prende passione*: *a se passioná de invecitatura de anticitate*.

* **PASSIONARIU**, -a, adj. s., (it. *passionario*, fr. *passionnaire*): relativu la

passione, in specie la *passionea lui Christu*, leuatu inse de regula ca subst. reale, *passionariu* = libru ce coprende *passionea lui Christu* reale: *passionariá* = *passiflore*.

* **PASSIONATU**, -a, adj. part., (ital. *passionato*, fr. *passionné*): *omeni passionati de joculu in cârti*, *mulieri passionate de ornamente deserte*; *barbuti passionati ca martirii*.

* **PASSIONE**, s. f., *passio*, (it. *passione*, fr. *passion*): actione de *patire*. si statu produssu prin acésta actione; 1. *patire* dorerosa, *patimentu*, *patima*, *sufferentia*, *tormentu*, etc., a) in genere, *sufferentia* fia corporale, fia spirital: *ellu vindecá tote passionile corpului*; *passione de ficatu*, *passione de stomacu*; *u'areti compassione de passionea arstorn misere fientie?* *una passione de capu tenace si forte lu condusse la morientu*; *medicii si medicamentele nu mi adducen nici una usiorare la dorerea si passionea mea*; *si asteptarea unui bene e una passione*; *e una passione d'in celle mai mari a ascultá musica rea sau a lege scripte reu scrisse*, *passionile de totu genu imbetranescu pre omu înainte de tempu*; — in sensu concretu, *persona* sau *obiect* ce casiona *passione* cuiva: *tu esti passione nesufferita pentru mine*; — b) in specie, α) *morbu* cu *doreri forte acute*: *passione de nervi*, *de fibre*; *passione iliaca*, *hysterica*, *hypochondriaca*; β) *despre patemile mantuatoriului*: *passionea lui Christu*; *septemana a passioni sau passioniloru*: de aci: α') *passionea* sau *passionile* = parte a *evangeliiu* sau *evangeliele* ce coprendu *narrationea passionei lui Christu*; β') *passionea* sau *passionile* = *predica* asup'ra *passionei lui Christu*: — γ) *passione* = *tormentu*, *tortura*, *suppliciu*, si mai vertosu, *martyriu*, *verbiundu de sciti*: — 2. *motu* sau *missicare* a sufletului, a) in genere, *sentimentu*, *affectu*, *agitacione* ce *patē* sau *cérea* sufletulu, *cuniu*: *amore* sau *urra*, *téma*, *frica*, sau *sperantia*; *bucuriu* sau *indristacione*, *menia*, etc.; *passionile jóca in arti unu rollu forte asemnatu*; *suffletulu elocentiei*, *ca si*

allu poesiei, sînt passionile; numai prin pasiuni sau prin espressionea addeverata si mesurata a pasiuniloru pote oratoriulu captivá ânimile ascultatoriloru; singur'a passione permissa istoricului e passionea addeverului; sunt pasiuni nobili si ignobili: pote avé cineva passionea studiului, déro si passionea jocului de cãrti, passionea betiei; passionile bene dereptate sunt conditionile necessarie alle intregi activitate omenesca; numai passionile desfrenate orbescu, degrada si reducu pre omu la statu de bestia; b) in specie, α) missicare a sufletului ce trece limitile addeverului si benelui, affectu violentu, dorentia desfrenata: passione orba, impetuosa, violenta, desfrenata; violenti'a pasiuniloru; passionea betiei, jocului de cãrti; a fomentá, escitá, interritá passionile; victima a pasiuniloru; servituti'a pasiuniloru, orbi'a pasiunei; a vorbi cu passione pentru cineva, contra cineva, de ceva; tumultulu, beti'a, desfrenulu pasiuniloru; a si infrená, repreme, domitá, stemperá, moderá passionile; β) affectu, amore ardente pentru ceva bonu: a avé passionea studiului, armelor, artiloru formose; γ) amore ardente sensuale; — 3. in sensulu cellu mai generale, passione = impressiune, fia placuta fia neplacuta, sau dorerosa, venita d'in sensulu fia esternu sau internu: visulu dispare, déro passionea impressa de ellu remâne; de aci: a) passione = ce pate cineva sau ceva, ce se intempla cuiva, ce se petrece: evenimentu, intemplantu, etc.; b) passione = modificatiune, modu, statu, calitate, proprietate, etc.; c) mai vertosu, passione, in oppositiune cu actiune: passionea si actiunea subiectului; verbele passive espremu una passione a subiectului, verbele reflexive espremu si actiunea si passionea subiectului.

PASSIRE, -escu, v., gradi, cedere, ire, ingredi, aggredi, trangredi, (comp. si it. *passare*, fr. *passer*, isp. *passar* si *pasar*); a face *passu*, sau *passi*, a merge, a amblá etc.: *copillulu*, *inceputu a se redicá in petiore*, déro nu cutédia a *passi*; a *passi* bene, reu, menutu, lai gu,

dreptu, strambu, in desertu, in secu, etc. cine *passesce* reu si *screntesce* petiorulu; *passiti* mai incetu, mai iute; se nu *passiti* d'in locu; *bietulu* omu nu pote *passi* cu unu petioru; cu greu *passesce* cineva numai cu unu petioru; *passiti* voi celli *derepti* intru imperati'a tatalui meu; se *passimu* mai departe, mai incolo; — cu obiectu directu: a *passi* una fossa, unu gardu, una gropa, etc., a trece preste elle cu unu singuru *passu*, si in genere, a trece, a sarí: *riulletiulu e asiá de angustu*, co lu pote *passi* si unu *copillu*; nu me *passi*, nu *passiti* *copillulu*, co nu mai cresce; nu ne *passiti*, co nu mai crescemu; — metaf. a *passi* de la vorbe la fapte, a *passi* la lucru cu ânima; a *passi* mai departe cu cercetarile, cu debaterile; a *passi* preste marginile legei, ragulamentului, bonei cuventia; nu mi place cumu *passesce* tu; de aci cu intellesu de procedere: cumu se *passimu* la aplicarea, la essecutarea acestei ordine? — cu adverbie de locu, ica sensuri diverse, déro precise: a *passi* inainte = a *propassi* = *progredi*; a *passi* preste = *transgredi*; etc. — in cãrtile mai vechie, si pre a locuri si in gur'a poporului, se afla si cu *form'a are*. adeco *passare*: *passati* de la mence intru *intuneculu tartarului!* — mai vertosu cu insemnarea de abire, *discedere* = a se duce etc.

PASSITU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *passire*, *gressus*: *fosse* *passite*, *passitulu* *callului*.

PASSITURA, s. f., *gressus*; actiune de *passire*, déro mai vertosu modu de *passire* si resultatu allu *passirei*: *fa doue, trei* *passiture*; *passitur'a* *copillului* e inco incérta si *vacillante*.

PASSIU, s. m., vedi 2 *passu*.

PASSIVITATE, s. f., (*passivitas*, it. *passività* si *passivitate*, fr. *passivité*); calitate de *passivu*: *passivitatea* *materiei*; *activitatea* *sufletului* presupune *passivitatea* lui.

* PASSIVU, -a, adj., *passivus*, (it. *passivo*, fr. *passif*; — d'in *passu*, de la *patire*); aptu a *patire*, care *pate*, suffere accépta actiunea straina sau esterna, si de aci, care nu face nemica, nu mis-

sica intru nimica : *materi'a se considera de unii numai ca passiva; sensibilitatea se califica de passiva; cu tote aceste-a : fortia passiva, principiu passivum e acellu-a asupra earui-a lucra principiuulu activu sau agentele; — ascultare passiva, suppunere passiva; principiuulu pedagogicu cere ca disciplii se nu fia prea passivi; — verbu passivum, allu cui subiectu e passivum; asiá si : participiu passivum, oppusu activum; de aci absol. passivulu, s. m. reale, forma passiva a verbeloru : passivulu lipsesce verbeloru in tote limbele noue romane, cari n'au unu passivum, ca passivulu limbeloru classice antice; — in altu sensu, passivulu = detoria, totu allu detorieloru unui privatu sau unui statu : passivulu intrece activulu; a trece cutare summa la passivum.*

1 PASSU, -a, part. d'in patire, passus.

2 PASSU (pre a locuri passiu), gradus, gressus, s. m., passus, (it. port. passo, isp. paso, prov. fr. pas, alb. pas); un'a d'in formele participiali alle verbului pandere, leuatu de regula ca subst. 1. cu pl. passi, a) departarea unui petioru de altulu, missicarea ce face cu petiorulu unu omu sau altu animale in mersulu seu, tinendu unu petioru si missicandu altulu inainte, cumu si spatiulu copresu intre petiorele asiá departate, si de aci, mersu, ambletu, etc., mai vertosu mersu inainte, déro si mersu inapoi sau in laturi, α) proprie : *passu de copillu, de omu mare; unu passu de ai acestui gigante face cincide ai tei; passu incetu, passu iute, passu mesuratu, passi mesurati ca cei de jocu; a jocu chora, facundu doui passi inainte si unulu inderetru; passu militariu; β) metaforice, mersu, inceputu, progressu, processu, appucatura, mesura, calle, mediu de successu, etc.; a face passii coveniti pentru successulu lucrului; a face unu passu periculosu; passulu cellu d'antianu e mai greu in tote; a face passi gigantici in cultura si materiale si morale; γ) in specie, mesura de lungime : *aratura lata de cincispredece passi; militariulu romanu are una mille de passi; δ) distantia nedeterminata, déro de**

regula scurta sau reputata ca scurta : *cetatea e la unu passu, la doui passi de satulu nostru; ϵ) in differite constructioni cu differite insemnari, cumu : a scote passu cuiva = a face se mérga, se se appuce de lucru, a dá passu = a scote passu : a dá passu callului. déro si a dá tempu, a dá pace, a lassá se se departe, a fi indulgente cõtra cineva, etc., mai da-mi passu, co te voi desface de totu ce ti sum detoriu, (vedi si passuire); la passu = incetu, nu in fuga : *lassa callulu se merga la passu; in passu = la passu, déro si : in passulu covenitu. neci mai rapide, neci mai incetu, in mesura, etc.; — 2. cu plur. passuri, in genere, passu = locu, mai vertosu, locu strimtu, si in specie : a) locu de trecutu, α) la una apa, β) la una catena de monti, strimptore, trecutõre, etc. : *passulu pre la Turnulu Rosiu, passulu de Calais intre Franci'a si Angli'a; b) calle sau strata scurta si angusta; c) locu d'in una carte d'in unu auctoriu; d) carte de trecerea libera in callatoria = passuportu.***

PASSUIRE, -escu, v., indulgere; *intervallum vel diem satis laxam ad solvendum dare; a dá passu, a nu constringe pre cineva la terminu se face ce e obligatu, sau se solva ce e detoriu; a fi indulgente, a rabdá, a asteptá, a nu pune cuiva unghi'a in gutture.*

PASSUITORIU, -toria, adj. s., care passuesce, appecatú a passui.

* PASTA, s. f., pasta, (πάστη, it. pasta, fr. pâte), farina molliata si fermentata, coca; veri-ce substantia macinata si fermentata : *pasta de prunc; de gutonie, de amygdale; mancare de pasta, placenta, turta, etc.; — metaf. materia : toti sumu facuti d'in acca-asi pasta.*

PASTAIA, s. f., se dice pre a locure in locu de pastare sau pastaria.

PASTARE sau pastaria; s. f., siliqua, folliculus, follicellu sau théca in care se afla inchisu fructulu certoru plante, théca de forma oblunga : *pastare de feseola, de lente, de ardeliu.*

PASTELLU, s. m., (it. pastello, fr. pastel, — d'in pasta, ca si pastillu, etc.), buccatella de varie materie pisate, pul-

verisate, si apoi consolidate; 2. turtisiora; 3. specia de condeliu de plumbu, facutu d'in colori pulverisate si preparatu pentru pictori : *pictura luerata cu pastellulu*.

PASTILIA, s. f., (it. *pastiglia*, fr. *pastille*), mica portione de pasta, de diferite forme, facuta cu saccharu, gumma si alte materie gustóse sau odoróse spre a servi la affumatu, sau la tinutu in gura pentru tusse, etc.

PASTILLARIU, -a, adj. s., *pastillarius*, relativu la *pastilie* sau la *pastille*; cellu ce face sau vende *pastille*.

PASTILLU, s. m., *pastillus*, (it. *pastillo*, d'in *pasta* sau *páne*), buccatella de pane sau de coca, panisiora, turtisiora; mica confectura; pilula medicale.

PASTINACU, (si *pasternacu*), s. m., *pastinaca*, (it. isp. port. *pastinaca*, prov. *pastinaga*, fr. *panais*), genu de legume; — pre a locure se dice si *pasternapu*.

* PASTINARE, v., *pastinare*, (it. *pastinare*), a dá *pastinu* agrului, a sapá.

* PASTINATIONE, s. f., *pastinatio*, actione de *pastinare* sau sapare.

* PASTINATU, -a, adj. part., *pastinatus*.

* PASTINATURA, s. f., *pastinatus*, us, resultatu allu actionei de *pastinare*.

* PASTINU, s. m., *pastinum*, instrumentu de sapatu cu doui denti, saponiu pentru sapatulu viniei; — prin metafore: a) sapatu'a ensasi; b) agrulu sapatu.

PASTIONARE, (pron. *pascionare* si *pasionare*), v., *pabulari*, *pascere*, *pasci*; a duce la *pastione*, a face se *pasca* vitele : a *pastioná bene* ouile, boii, callii, porcii; si ca intr. a pasce : *pastionati in pace*, *caprior-le melle*.

PASTIONALITU, s. m., tassa pentru *pastionare*; pretiulu ce se da pentru *pastione* : *pastionaritulu e una grea sarcina pentru terrani*.

PASTIONATU, (pron. *pascionatu* si *pasionatu*), adj. part. sup. subst., *pabulatus*, *pastus*.

PASTIONE, (pron. *pascione* si *pasionone*, d'in *pastu*, de la *pascere*), s. f., *pastio*, *pascuum*, 1. actione de *pascere*; 2. câmpu de *pascutu*; 3. metaf. alimentu,

préda : *omulu devine pastione féreloru*.

PASTORALE, adj., *pastoralis*, relativu la *pastoriu* : *viétia pastorale*; *poema pastorale*, si subst. *una pastorale*, in care se descriu *pastorii*, *viéti'a loru*; prin metaf. relativu la *pastorii* spirituali : *sollicitudine pastorale*, *scrissóre pastorale*, *doctrina pastorale*; si subst. *pastoralea* = *scientia de a administrá ecclesi'a ca pastoriu* spirituale.

PASTORATICU, s. m., (it. *pastoratico*), officiu de *pastoriu*.

PASTORATU, s. m., demnitate de *pastoriu* (spirituale), funcione de *pastoriu*.

PASTORE, s. m., *pastor*, (it. *pastore*), care essercita funcione *pastoresca*, mai allessu in sensu fig. *pastore spirituale* = *sacerdote*; vedi *pastoriu*.

PASTORELLU, s. m., (it. *pastorello*), demin. d'in *pastoriu*, june care pasce ouile.

PASTORESCE, adv., *pastoraliter*, in modu *pastorescu*.

PASTORESCU, -a, adj., *pastoralis*, relativu la *pastoriu*, de *pastoriu* : *viétia pastoresca*, *vestimentu pastorescu*, *cantice pastoresci*.

PASTORESSA, s. f., *pastoris uxor*, *ovium custos*, f., muliere a *pastoriului* sau muliere *pastoria* de oui.

PASTORICIU sau *pastoritiu*, -a, adj., *pastoricus* sau *pastoriticus*, relativu la *pastoriu* : *fluerulu pastoricu*.

PASTORIA, s. f., *pastoria ars*, *pastoria vita*, 1. artea de a educá oui sau alte vite; 2. professione de *pastoriu*; 3. funcione de *pastoriu* spirituale; 4. demnitate de *pastoriu* spirituale.

PASTORIRE, -escu, v., *pastorem esse*, *pascere*, *custodire*, *curare*, (it. *pastorare*), 1. a fi *pastoriu* in sensu propriu si figuratu : a *pastori* la ouile cuiva mai multi anni; a *pastori* vaccele satului; 2. a preveghia : a *pastori* una vinia; una *terrina*, 3. a administrá ecclesi'a : a *pastori* ca *archiereu* una *eparchia*; a *pastori* una *diecese* mai multi anni; *preutulu pastoresce bene pre poporanii sei*.

PASTORITU, s. m., funcione de *pastoriu*, in sensu propriu si figuratu; tempulu câtu *pastoresce* unu omu.

PASTORIU, *-tóri* *u.* adj. s., **pastor**, (it. *pastore*, isp. *port. pastor*, prov. *pastre*, fr. *pâtre*, si *pasteur*, — de la *pastu*, d'in *paseere*), care *pasce* ouile sau alte pecore : *pastoriulu cellu bonu si pune viéti'a pentru turm'a sea; pastorii sub Romulu au fundatu cetatea Romei; pastoriu de popore* = domnitoriu, principe; *pastoriu spirituale* = preutu, episcopu.

1 **PASTRARE**, *-ediu*, (d'in *parsitare*, trassu d'in *parsu*, de la *parcere*), v., **parcere**, **parce** uti, **servare**, **conservare**, a **crutiá**, a **conservá**, a nu **consume**, a nu **spende**, a nu **perde**, a nu **resipi**, a **économi**: *nu e destullu a castigá, éi se cere a si pastrá; nu spende totu cátu castigi, éi mai pastrédia ceva si pentru dille relle; fig. a si pastrá sanetatea cu oclii d'in capu; — a conservá, a custodi*: *pune bene in arca. si mi pastrédia cesti banni éi mei; a dá cuiva ceva in pastrare*, a ferí de stricatione: *a pastrá corpuri in spiritu; carnea se pastrédia bene in vase astupate ermetice.*

2 **PASTRARE**, s. verbale, **parsimonia**, **conservatio**, in t. s. verbului.

PASTRATORIU, *-tória*. adj. s., **parcus**, **parceus**, **servator**. care *pastrédia* in t. s. verbului.

PASTRATU, *-a*, adj. part. sup. subst., **partus**, **servatus**.

PASTRATURA, s. f., **parsimonia**, **conservatio**, actione de *pastrare*. resultat u allu actionei de *pastrare*, calitate de *pastratoriu*.

PASTRU, (contrassu d'in *pastratu*, s. m., de acea-a, vocalea *a* obscura), s. m., **parsimonia**, **peculium**; **conservatio**, actione si effectu allu actionei de *pastrare*; **economía**, **strinsura**, etc.: *d'in pástru spende omulu cându nu mai póte castigá.*

PASTU, s. m., **pastus**, un'a d'in forme participiali alle verbului *pasceere*, luatu de regula ca subst. m., cu insemnarea de **nutretiu**, **pastione**; fig. **alimantu**, **préda**: *ellu deveni pastulu passeriloru rapitórie.*

1 **PASTURA**, s. f., scurtata d'in *pastratura*; vedi *pandiatura*.

2 **PASTURA**, s. f., **pastura**, **favus**, (it. isp. *port. prov. pastara*, fr. *pâture*,

d'in *pastu* de la *pasceere*): 1. **camu** in acelu-asi sensu cu form'a *pasutura*, si mai **vertosu** cu intellessulu de ce se *pasce*: **érba**, **nutretiu**, **pastione**, etc.; cu sensu mai **generale**: **alimantu**, **préda**: *corpurile uccisiloru in campulu de batulia sunt pastur'a vulturiloru*; 2. **fagu** de **miere** (confere si isp. *port. panal* [d'in *pane*] = **faguru** de **miere**); **céra** **bruta**.

PASTUROSU, *-a*. adj., **glutinosus**, **viscosus**; d'in 2 *pastura*, cu insemnarea de sub 2.: **glutinosu**, **viscosu**, **cocosu**, **lepitosu**.

* **PATEFACERE**, v., **patefacere**. (**patere** si **facere**), a **desclide**; fig. a **descoperi**, **desvoltá**, **esplicá**, **invederá**.

* **PATEFACTIONE**, s. f., **patefactio**; actione de *patefacere*.

* **PATELLA**, s. f., **patella**, (deminutivu d'in *patena*): **discu**, **discusioru**, etc.; metaf. *a*) **rotilla** a **gemelului**, *b*) **genu** de **mollusci**, ce au form'a de **rotilla**.

* **PATELLARIU**, *-a*, adj. s., **patellarius**; relativu la *patella*: **cellu** ce **face** sau **vende** *patelle*.

PATEMA, *patemariu*, *patematariu*, *patemire*; vedi *pathema*: *pathemariu*, *pathematariu*, *pathemire*.

* **PATENTARE**, v., (it. *patentare*, fr. *patenter*); a dá *patente* **cuiva**, a **muni** cu *patente*, a **inscrie** între *patentati*, între *patentari*.

* **PATENTARIU**, *-a*. adj. s., (it. *patentato*, fr. *patentable* si *patenté*); 1. relativu la *patente*, 2. **cellu** **munitu** cu *patente*. **pusu** sau **inscrissu** între **celli** cu *patente*.

* **PATENTATU**, *-a*. adj. part., (it. *patentato*, fr. *patenté*), **munitu** cu *patente*; cu intellessulu forme *patentariu*.

* **PATENTE**, part. pres. adj. subst., **patens**, (d'in *patere*; it. *pateute*, fr. *patent* si *patente*); ce sta **deschisu**: *porta patente*; **invederatu**, **manifestu**: *addevera patente*; ca subst. f. reale, *patente*, *a*) **scrissore**, **diploma** prin care se face **conoscuta** **volienti'a** **principelui**; *b*) **actu** prin care se **regulédia** **darea** **cofra** **statu** a **unui** **negotiatoriu** sau **industriariu**: *a dá patente a solve patente.*

* **PATERA**, s. f., **patera**, (it. *patera*, fr. *patère*), 1. **vasu** ce **serviá** **anticiloru**

la sacrificie; 2. ornamentu de architec-
tura in forma de *patera*.

* PATERE, v., *patere*, a stá deschisu,
a fi deschisu; a se desface, a se intende;
a fi invederatu, manifestu.

* PATERNITATE, s. f., *paternitas*,
(it. *paternità* si *paternitate*, fr. *paternité*,
d'in *paternu*), stare si calitate de
paternu sau de *patre*, sentimentu de pa-
tre: *paternitate legale*, *paternitate pre-*
suppusa, *paternitate spirituale*.

* PATERNU, -a, adj., *paternus*, (d'in
pater = *patre*), relativu la *patre*, paren-
tescu: *amore paterna*, *nustrari paterne*.

* PATETA, s. f., *pateta* si *patetus*,
(*πατητός*), specia de palmarie asiá de
intense, in câtu crépa pre ramurile ar-
borelui ensusi.

PATHEMA, *patema* si *patima*, s. f.,
(*πάθημα*), ce *pate*, ce suffere una fientia
sentitória; modulu de sufferentia, sta-
rea sufferitória, passione; morbu: *pathe-*
mele mantuatoriului nostru Jesu Christu,
pathemele martiriloru; *pathema corpo-*
rale, *pathema spirituale*; *pathema de fi-*
catu, *pathema de stomachu*; *pathem'a a-*
morii, *pathem'a betiei*; *ellu nu si scie in-*
frená pathemele; *e rosine pentru unu*
omu cultu a fi suppusu pathemeloru.

PATHEMARIU, *patemariu* si *pati-*
mariu, -a, adj. s., care e coprensu de *pa-*
thema, in t. s. coventului: *omu pathe-*
mariu, *muliere pathemaria*; *ellu e pathe-*
mariu; *pathemariulu nu mai e domnu*
preste sene.

PATHEMATARIU, -a, adj., care se
occupa cu *pathematele*; subst. reale: *pa-*
thematarium = carte ecclesiastica in care
se coprende officiulu divinu pentru sep-
temân'a *pathemeloru* = septemân'a inain-
te de pasce.

PATHEMIRE, *patemire*, si *patimi-*
re, -escu, v., *pati*, laborare, *ægrotare*,
a *pati*, a sufferi, a fi coprensu de *pathe-*
ma: *a pathemi de ficatu*; *multe am pa-*
themitu; *omulu s'a nascutu ca se pathe-*
mésca; vedi si *patire*.

PATHEMITORIU, -tória, adj. s., *pa-*
tiens, laborans, care *pathemesce*, care
suffere, care se lupta cu dorerile.

*PATHETICE si *patetice*, adj., *pathe-*
tice, in modu *patheticu*.

* PATHETICU, si *pateticu*, -a, adj.,
patheticus, (it. *patetico*, fr. *pathétique*);
plenu de *pathu*, plenu de passione, de
affectu, de focu passionatu, veemente,
focosu, attengutoriu de ânima, etc.: *dis-*
kursu patheticu, *voce pathetica*, *tonuri*
pathetice; *nervu patheticu*, unu nervu de
la oclu alle cui missicari characterisa pas-
sionile; asiá si *musclu patheticu*.

* PATHETISMU, s. m., (fr. *pathé-*
tisme); arte de a missicá, de a povocá
passionile; usu de passioni, si in specie
affectatione de *passioni*, (vedi si *pathu*).

† PATHO-, (d'in gr. *πάθος* = passio-
ne, morbu), in diverse compositioni deter-
meni scientifici, precumu: *pathogenesis*,
s. f., (fr. *pathogénésie*, d'in *γένεσις* =
generatione), cause alle morbiloru; de
ací si adj. *pathogeneticu*, -a, relativu la
pathogenesis; — *pathogenia*, s. f., (fr.
pathogénie), parte a *pathologiei* ge-
nerale, care se occupa cu generationea
sau formationea morbiloru; adj., *patho-*
genicu, -a, relativu la *pathogenia*; —
pathognomonicu, -a, adj., (fr. *pathogno-*
monique, it. *patognomnico*, d'in *γνω-*
μονικός = care pote face connoscutu),
applicatu la semnele, cari sunt pro-
prie a caraterisá si face connoscutu
fia-care morbu; ca s. f., *pathognomonica*,
parte a scientiei ce invétia a connosce
semnele passioniloru sau morbiloru; —
pathologia, s. f., (*pathologie*, it. *patol-*
ogia), parte a medicinei theoretice ce
are de obiectu studiulu morbiloru cor-
pului omenescu: *pathologia interna*, in
opp. cu *pathologia esterna* = *chirurgia*;
pathologia generale, *pathologia speciale*;
adj., *pathologicu*, -a, relativu la *patholo-*
gia; s. m., personale, *pathologu*, cellu ver-
satu in *pathologia*; — *pathomania*, s. f., (fr.
pathomanie), morbu de mente, dementia.

* PATHOS, forma greca, in locu de:

* PATHU, s. m., (*πάθος*), passione, in
specie, passione affectata, affectu fac-
ticiu: *sublimele degenera facile in pathu*
nesufferitu.

* PATIBILE, adj., *patibilis*, (it. *pa-*
tibile); care pote *pati*, aptu a *pati*; vedi
si *passibile*.

* PATIBULARIU, -a, adj., (*patibula-*
rius, it. *patibolare*, fr. *patibulaire*), l. re-

lativul la *patibulu* : *furce patibularie* ;
2. care e demnu de *patibulu*, spenduratu,
strangariu.

*PATIBULATU, -a, adj., *patibulatus*,
spenduratu, pusu in furce.

*PATIBULU, sau *patiblu*, pl. -e, *patibulum*, (ital. *patibolo*, franc. *patibule*) ;
1. furca, lemnul de spenduratu, spenduratore ; — metaf. mare tormentu ; —
2. paru de vinia, charace in forma de *patibulu*.

PATIENTARE, v., (it. *pazientare*, fr. *patienter*) ; a fi *paciente*, a ave *pacientia*, a rabda, etc.

PACIENTE, part. adj., *paciens*, (it. *paziente*, fr. *patient* ; d'in *pacire*), care *pate*, 1. in genere : *subiectulu e paciente in verbulu passivu, in verbulu reflexivu subiectulu e si agente si paciente : omeni pacienti de differiti si gravi morbi ; tote in natura sunt si agenti si pacienti ; — si ca subst. paciente-le, paciente-a : in stare de asiá mare debilitate pacientele nu pote sufferi acésta operatione chirurgica ; — riu paciente de navi ; pacientile oui ; — mai allessu in sensu morale : tu scoti d'in pepeni si pre omulu cellu mai paciente, caritatea e paciente ; nepacientii compromittu tote ; indelungu paciente si multu misericorde e Domnulu.*

PACIENTIA, s. f., *pacientia*, (it. *pazienza*, fr. *patience*) ; calitate de *paciente*, 1. in genere, fortia de a sufferi, rabda, mai vertosu a sufferi rellé, sufferentia : *pacientia de frigu, de caldura, de fame si de alte nevolie ; pacienti'a tormentatului despera pre tormentatorii sci* ; 2. in specie si ca mai desu, virtutea de a sufferi fora murmuru si cu moderazione, pentru bene sau pentru utilitate, rellé, adversitati, amaruri, neplaceri, injurie, etc., si de aci, constantia, perseverantia in facerea unui lucru, asteptare trancilla a unui resultatu, etc. : *mare pacientia la omulu acestu-a, fora pacientia nu potemu face nemica ; a ave pacientia, a perde pacienti'a ; Domnedieu se ne de pacientia ; a prende pacientia ; a lucra cu pacientia ; pacienti'a martiriloru* ; 3. in sensu reu, a) iadolentia, nesentire, impetrire, ammortire, etc. : *pacienti'a*

asinului, pacientia de petra ; b) prea mare docilitate, servilitate ; 4. cu sensu concretu, a) *pacientia* = jocu de carti, b) *pacientia* = genu de plante.

PACIMA, *pacimariu, pacimire, pacimitoriu* ; vedi *pathema, pathemariu, pathemire, pathemitoriu*.

PACIME, (cu *i* lungu si *ti* sibilante) pl. *pacimine*, si :

PACIMENTU, pl. -e, (it. *pacimento*) ; modu de *pacire*, sufferentia : *pacimentele sunt invetiamente ; pacimentele unui callatoriu nefericitu.*

* PACINA, s. f., *pacina*, (it. *pacina*, fr. *pacine* si *paciu*) ; 1. vasu de buccate, latu, taliariu, tigia, etc. : *pacine de pamentu, pacina de ferru albu* ; 2. lustru si mai vertosu, lustru negru, si a nume a) lustru fumuriu datu pellei pentru calciamente ; b) lustru negru naturale ce prenu statuete, medalie de bronzu, 3. calciamentu cu talpa forte grossa, si in specie, calciamentu munitu cu ferru sub talpa, care serve la datu pre ghiacia, (fr. *pacine*).

* PACINARE, v., (d'in *pacina*, ital. *pacinare*, fr. *paciner*) ; 1. in sensulu coventului *pacina* de sub 2., a dá sau leua *pacina*, a lustru si sau a se lustru in colorea *pacinei* ; 2. in sensulu coventului *pacina* de sub 3., a luneca, a merge sau a se dá pre ghiacia cu *pacine*, si in genere a se dá pre ghiacia.

* PACINARIU, -a, adj. s., *pacinarius*, (it. *pacinario*) ; relativu la *pacina* in sensulu coventului de sub 1. — metaforice unu lingone, lacumu, gurosu.

* PACINATORIU, -toria, adj. s., (it. *pacinatore*, fr. *pacineur*) ; care *pacina*.

* PACINATU, -a, adj. part. sup. substantivul, d'in *pacinare*.

* PACINATURA, s. f., (it. *pacinatura*, fr. *pacinage*) ; actiune si effectu de *pacinare*.

PACIRE, (cu forme simple : *paciu* si *pacu*, *pacu*, *pacu*, etc., formele : *pacescu, pacesci, pacescu*, etc. sunt provinciale, si inadmissibili), sup. *pacitu* si *pacu*, *pacu*, *pacu*, *pacu*, *pacu*, (it. *pacire*, fr. *pacir*, isp. port. *pacecer*) ; 1. in sensulu cellu mai generale, ca contrariu la *agere, operare, lucrare, facere*, etc., ver-

bulu *patire*, insémna : a leuá, a sufferí, sentí, incercá impressiunea, impulsulu *actionea* altui cuiva : *candu unulu face, altulu pate; ce faci tu, patu eu; déco voi sunteti dispusi a pati, si noi suntemu parati a lucrá*; — de aci si celle doue insemnari ca mai generali alle verbului : a) a cercá, a connoce si invetiá d'in propri'a cercare sau experientia : *cine a patitu multe, scie si multe si bene*; prov. *totu patitulu e preceptu* : b) a se intemplá, a se face, a sufferí modificatiune in bene sau in reu : *se ai patitu se te scolli asiá de demanetia? coprimintulu pate sau nu pate nemica de plovia; n'amu patitu nemica, neci bene neci reu, in lung'a mea calle; ce ati patitu, de ati venitu pre lu mene?* 2. in specie, a senti, cercá, sufferí ceva reu, greu, dorerosu, etc., fia cu sensulu esternu, fia cu cellu internu : *a pati mari daune, mare rosine, cruda batalia, ascutite doreri; ce am patitu eu, se nu patiu neci inamiculu meu; ce mi pate suffletulu cu acesti copilli, cu acea muliere, cu acelle vite; alduceti-ve a mente co amu patitu si mai velle si mai grelle de cátu celle ce patimu astadi; unii patu de oculi, altii de urechie, altii de capu, altii de stomacu, altii de gura, etc., si : ce mi pate capulu, ce mi patu petiorele? ce patu vitele de frigu, de fame, de sete, etc.; patu omenii de paupertate, de morbi, de plage si supperare : Christu pati batujocure si supplicie pentru salutea nostra*; 3. a tolerá, a lassá se face, a concede, a fi indulgente, etc.

PATITORIU, -*toria*, adj. s., *patiens, laborans, dolens*; care *pate*, (d'in *patire*): *patitoriu de mari doreri si amaruri*.

PATITU, -*a*, adj. part. sup. subst., *passus, expertus* : *omeni patiti, rosine patita; patitulu vostru*.

* **PATRANGULARIU** si *patrangulariu*, -*a*, adj., vedi : *cadrangulariu*.

1 **PATRARE**, v., vedi si *cadrare*.

* 2 **PATRARE**, v., *patrare*, a pará, a face, a essecutá, a impleni, a consummá etc. : *a patrá criminele precogitate; a patrá celle proiectate; a patrá bellulu pacea*.

PATRARIU, s. m., *quatrans*; a *pa-*

tr'a parte d'in ceva : unu patrariu de ora; vedi : cartu si cadrante.

* **PATRASTRU**, s. m., *patraster, tata vitrigu*; compara si correlatulu *filiastru*.

* **PATRATIONE**, s. f., *quadratio, patratio, actione*, de 1 *patrare*, actione de 2 *patrare*, essecutare, implenire, consummare a unui lucru.

* **PATRATORIU**, -*toria*, adj. s., *patrator*, d'in 2 *patrare*, care *patra*, essecuta, consumma, para ceva.

* **PATRE**, s. m., *pater*; *tata, parente, parente suffletescu, basericescu*; senatoriu romanu : *patri conserissi, patres conseripti!*

PATRIA, s. f., *patria*, (it. *patria*, fr. *patrie*); proprie forma femenina d'in adj. *patriu*, subintell. *térra*, si priu urmare : *patria = térra parentesca, térra sau locu de nascere a cuiva : amore de patria = patriotismu; — metaf. patriu bombacului e Americ'a*.

PATRIARCALE, adj., (it. *patriarcale*, fr. *patriarcal*); relativu la *patriarchu, demnitate patriarchale; cruce patriarchale, buserica patriarchale, scaunu patriarchale*; — metafor. anticu, simplu : *datine patriarchali, portu patriarchale*.

PATRIARCHATU, s. m., (it. *patriarcato*, fr. *patriarcat*), demnitate de *patriarchu*.

PATRIARCHIA, s. f., (*πατριарχία*, it. *patriarchia*, fr. *patriarchie*). 1. demnitate de *patriarchu, patriarchatu*; 2. resedentia a *patriarchului*.

PATRIARCHICU, -*a*, adj., *patriarchicus*, relativu la *patriarchu*: *baserica patriarchica*.

PATRIARCHU, s. m., *patriarcha*, (*πατριάρχης*, it. *patriarca*, fr. *patriarche*); 1. primulu parente allu unei gente; cellu mai betranu intr'una familia, intr'una corporatione : betranulu venerabile : *patriarchulu acestci familie*; 2. cellu ce ocupa cellu mai inaltu gradu in ierarchia ecelesiastica : *patriarchulu Jerusalemului, Antiochici, Alessandrici; patriarchulu Constantinopolii e primulu patriarchu allu basericei anatolice*.

* **PATRICIANU**, -*a*, adj., *patricius*, re-

lativn la *patre*, ca senatoriu, sau la *patriciu*: *pretensionii patriciane*; *superbia patriciana*.

* PATRICIATU, s. m., *patriciat*, (it. *patriziato*, fr. *pariciat*); demnitate sau ordine de *patriciu*.

* PATRICIDIU, *patricidu*, vedi: *parricidiu*, *parricidu*.

* PATRICIU si *patritiu*, -a. adj. s., *patricius*, -tius, (it. *patrizio*, fr. *patricien*); relativn la *patre* = senatoriu romanu: *familia patricia*, *gente patriciu*; relativn la *patriciu*, ca subst. (vedi mai la valle): *appucature patricie*; — s. m., personale, *patriciu*, *unu patriciu*, a) filiu de *patre* sau senatoriu romanu; in genere, nobile romanu; b) in sensu mai generale, nobile, aristocratn d'in veri-ce terra sau statu: *patricii au fostu si sunt adversi plebeiloru*.

* PATRICU, -a. adj., *patricus*; de *patre*, parentescn.

* PATRIMONIALE, adj., *patrimonialis*, (it. *patrimoniale*, fr. *patrimonial*); de *patrimoniu*: *bonuri patrimoniali*.

* PATRIMONIOLU si *patrimonioru*, pl.-e, (*patrimoniolum*), deminutivn d'in *patrimoniu*, mien *patrimoniu*.

* PATRIMONIU, pl.-e, *patrimonium*, (it. *patrimonio*, fr. *patrimoine*; d'in *patre*), 1. avere de la *patre* sau de la *matre*, ereditate parentesca; 2. prin estensione, avere eredita de la boni sau de la *straboni*; 3. prin estensione si mai mare, avere, stare a unei familia, a unui institutu, a unei societate: *ce avem, e patrimoniu castigatu cu sangele straboniloru*.

* PATRIMU, -a. adj., *patrimus*, (d'in *patre*), cui traiesce *patrele* si *matrea*, cui traiescu *parentii*: *copilla patrimu*, *copilla patrima*.

* PATRINU, -a. adj. s., (it. *patrino*), de *patre*, parentescn, leuatn mai allessu ca subst. personale, *patrimu* -a. *nasia*, -a, *nasiu* de battezu in specie.

* PATRIOTICU, -a. adj., (*patrioticus*, it. *patriotico*, fr. *patriotique*), de *patriotu*: *sentimente patriotice*, *zelu patrioticu*.

* PATRIOTISMU, s. m., (it. *patriotismo*, fr. *patriotisme*), amore de *patria*:

se imitamu si se avemu patriotismulu straboniloru; *patriotismulu e una detoria a patriotului*.

* PATRIOTU, -a. adj. s., (it. *patriota*, fr. *patriote*; d'in *patria*), care si ama *patriu*: *bonu patriotu*, *mare si zelosu patriotu*.

PATRIRE, -escu, v., vedi *impatrire* si *cuadruplicare*.

PATRISARE si *patrizare*, v., *patrisare*, (it. *patrizzare*); a se portá sau fi ca *patre*.

PATRIU, -a. adj., *patrius*, (it. *patrio*); relativn la *patre*, parentescn.

* PATROCINALE, adj., *patrocinialis*, relativn la *patrociniu*.

* PATROCINARE, v., *patrocinari*, (it. *patrocinare*, fr. *patrociner*); a dá *patrociniu*, a protege, a apperá; a favori: *a patrociná unu institutu*, *una opinione*, *una intréprendre*.

* PATROCINATORIU, -toria, adj. s., (it. *patrocinatore*); care *patrocina*.

* PATROCINATU, -a. adj. part. sup. subst., *patrocinatus*: *societate patrocinata*; *n'am lipse de patrocinatulu vostru*.

* PATROCINIU, pl.-e, *patrocinium*, (it. *patrocinio*); *protectiune*, *apperare*; *favore*; — in specie, *apperare*, *defensiune* inaintea unui *judiciu*.

* PATROLOGIA, s. f., (it. *patrologia*, fr. *patrologie*); *scientia* despre scriptele *patriloru ecclesiastici*.

* PATRONALE, adj., *patronalis*, (it. *patronale*, fr. *patronal*); relativn la *patronu*: *adjutorie patronali*, *facute de patronu*, sau *patronului*, *drepturi si detorie patronali*.

* PATRONARE, v., (it. *patronare*, fr. *patroner*); a fi *patronu*, a protege, *apperá*, *favori*: *a patroná una societate de benefacere*; *a patroná una opinione*.

* PATRONATU, -a. part. sup. subst. d'in *patronare*, (it. *patronato*, fr. *patroné*, si *patronat*): *societate patronata*, *n'am nevoie de patronatulu neminiu*; in specie, *complexulu drepturiloru unui patronu*: *patronatulu da aceste drepturi patroniloru acestei biserica*; *biserica pusa sub patronatulu Santei Maria*.

* PATRONU, -a. adj. s., *patronus*,

(it. *patrono*, fr. *patron*; d'in *patre*); 1. in genere, apperatoriu, sustinatoriu, protectoriu, mai vertosu, persona potente si influente, sub a carei umbrine se pune ceva sau cineva: *patronulu unei societati, allu unei institutione; patronulu totoru causeloru drepte; principe patronu allu artiloru si scientieloru*; 2. in specie, a) domnulu ce a liberatu unu servu, domnu facia cu *libertiulu* sau *servulu liertatu*; b) advocatu, apperatoriu inaintea judeciului, c) santu, allu oui nome porta cineva; d) santu, cui e inchinata una baserica; e) ctitoriu sau fundatoriu allu unei baserice; f) in genere, fundatoriu allu unui institutu, unei societate; g) domnu, α) allu casei, β) allu unei fabrica, etc., in oppositione cu: *operarii, lucratorii, servitorii*, h) possessoriuulu unei nave.

* PATRONYMICU, -a, adj., *patronymicus* (πατρωνυμικός, it. *patronimico*, fr. *patronymique*); formatu d'in nomele *patrelui*: *Marcescu, Marcianu, Petrescu, Petrianu, Vulturescu, Vulturianu, sunt nomine patronymice*.

PATRU, adj. numerale, quatuor (it. *quattro*, isp. *cuatro*, port. *quatro*, prov. *quatre* si *catre*, fr. *quatre*, alb. *cater* si *catre*, — la noi *pa* in locu de *ca*, ca si *apa* = *aqua*); numeru ce vine dupo *trei*, ecale = 3+1 = 4, : *patru omeni, patru mulieri; patrusprediece calli, patrudieci de oui; patru cente de arbori, patru milli de militari; câte patru patru = quaterni; toti patru*; — ordinale: *allu patru-le, a patr'a = quartus*; — *de patru ori = quater; cu patru petiore = quadrupes; cu patru denti; in patru: a face in patru = quadrifariam dividere, quadruplicare, rumpere, frangere, etc.*

* PATRUELE, adj. s., *patruells*; relativu la *patruu*; ca subst. personale, *consobrinu, -a*, d'in fratele sau sor'a *patrelui, veru, -a*, despre tata.

PATRUMANU, *patrupede*, etc., vedi: *cadrumanu, cadrupede*.

* PATRUU, s. m., *patrus*; unchiu despre *patre* sau *tata*.

PATU, pl. -uri, *lectus*; mobile ce serve la colcatu: *patu de lemnu, patu de ferru; a sedé in patu, pre patu; a se scol-*

lá si dá diosu d'in patu, de pre patu; a se pune pre patu, in patu; patulu dorerei; patulu mortei; — a nu avé, a nu face patu cu cineva.

PATUCELLU, pre a locuri scurtatu in *pacellu*, pl. -e, si

PATUCIANU, s. m., *lectulus*, deminutivu d'in *patu*: *patucianu de copillu*; — pre a locuri scurtatu in *pacianu*.

PATUCIU sau *patutiú*, pl. -ie, *lectulus*, *patucianu*.

PATULLECIU, si *patulletiu*, pl. -e, *lectulus*; deminutivu d'in *patullu*, cu intellesu de *patu micu*: *patulletiu de copillu*.

PATULLU, pl. -e, *lectulus*, *stratum*, *cubile*; *horreum*, *granarium*; 1. *patu micu*; 2. *patu inaltiatu*, pre care, de esemplu, a) stau si dormu custodii de *térrina, veghiatorii, etc.* b) stau cuiburi, *colcusie de passeri*, ca se clocesca *aceste-a*; 3. *magazinu de buccate, de ordiu, de porumbu*: *ordiaru, porumbariu, etc.*: *patullu de scandure, de nouvelle*.

* PATULU, -a, adj., *patulus*, (d'in *patere*), deschisu, defacutu, intensu, latu; — de aci, probabile, prin scambarea lui *l* in *r*: *patura, paturu*.

PATURA, si *paturu*, (cu *a* obscuru: *pàtura, pàturu*, — pre a locuri si: *peturu*), s., *stragulum*, *stratum*, *volucrum*, *volumen*; *folium*; *folia de pannura*, cu care se asterne sau se copere ceva, *folia stratu, vellentia, etc.*: *patura de callu, patura de palie, pature de placenta; pature de pamentu*; vedi *patulu*; compara inse si *petalu*.

PATURARE, v., (d'in *patura*), a formá *pature*, si de regula refl. *a se paturá*, = a se foliá, a se despartí in folie cu strate.

PATUROSU, -a, adj., *foliaceus*, *foliosus*; plenu de folie, formatu d'in folie sau strate; care se desface in *pature*, in folie sau strate: *petre paturese*.

PATURU, s. m., pl. -i, vedi *pàtura*.

PATUTIU, s. m., *lectulus*, demin. d'in *patu*, *micu patu*.

* PAUCINU, -a, *pucinu* d'in *paucu*, adj., *paucus*; vedi *pucinu*.

* PAUCITATE, s. f., *paucitas*, *puccinetate*; vedi acestu coventu.

* PAUCU, -a, adj., paucus; contrariu multu; vedi pucinu.

PAUNA, paunare, paunu; vedi: pauona, pauonare, pauonu.

PAUNA, s. f., pava; femell'a pauonului, vedi pauonu.

PAUNARE si pavonare, (redussu la paunare), superbire; de regula refl. a se pauoná, a se orná sau adorná forte multu, ca unu pauonu, si fig. a se ingonfá, a se mundrí, a se arretá mundru.

PAUNARIU si pavonariu, s. m., pavonum custos vel mercator; custode sau negotiatoriu de pauoni.

PAUNICIU, -tiu, -a, adj. s., (redussu la paunitiu, -a), relativu la pauonu; ca subst. f., pauonicia = pauona, femell'a pauonului.

PAONU, s. m., pavo, (redussu la paunu, — it. pavone si paone, isp. pavon si paou, prov. pao, fr. paon); genu de passeri d'in ordinea gallinacieloru adornate cu penne formose colorate ca ochii: pauonii sunt cautati pentru formoseti'a penneloru; ellu porta penne de pauonu la pellaría.

* PAUPERISMU, s. m., pauperies, (fr. pauperisme); essistentia misera a unui numeru de omeni intr'unu statu, cari n'au cu ce se nutri.

* PAUPERTATE, s. f., paupertas; stare paupera, lipse de celle necessarie alle vietiei.

* PAUPERU, -a, adj. s., pauper, (it. povero, fr. pauvre), miseru, care n'are celle necessarie pentru vietia, lipsitu de avere, scapatatu.

* PAURA, (populariu in multe locuri), s. f., (it. paura, fr. peur, — d'in pavor), tema, frica, spaima; de aci verbulu: spauriare sau spariare, connoscutu totoru Romániloru.

* PAURARE, v., pavefacere, (ital. paura), a face, a dá, a inspirá, a bagá prura, a spariá; vedi paura.

* PAURIRE, v., pavere, pavescere; a sentí, a avé paura; a fi spariosu, a se spariá; vedi paura.

* PAUROSU, -a, adj., pavidus, (ital. pauroso); plenu de paura, spariosu, fricosu; vedi paura.

PAUSA, s. f., si pausu, pl.-e, (pre

a locuri si paosu), pausa, tranquillitas, otium, pax; 1. in genere, incetare d'in lucru sau d'in missicare, otiu, nemissicare, nelucrare, opprire d'in lucru, resufflare, etc.; pausa de vorba, de strepitu, de mersu; neci serbatoarea nu dai unu momentu de pausu bietiloru servitori; pausa de amédia d'in lucrulu campului, — trancillitate, pace; fiti in pausu, dormiti in pausu; n'avemu pausu de gur'a loru; pausulu mormentului; — 2. in specie: a) incetare d'in missicare in una processione de mortu, etc.: numai una pausa fecera de la cas'a mortului peno la mormentu; a face pause in faci'a fia-carei baserice; b) suspensione a vocei in recitare, cantare, suspensione mesurata a cantului si pronuntiei; — de aci semnu ce indica assemine repausu: virgulele d'in scriere arreta pause mai mice, mai scurte de catu pausele indicate prin puncte; — c) pâne, collacu, vinu, etc., ce se adduce la baserica pentru serbatori, si mai vertosu pentru repausati: raru se adducu pause la baserica.

* PAUSABILE, adj., pausabilis; ce pote avé pausa sau pausu, ce e in pausa.

PAUSARE, v., pausare, (it. pausare), a face pausa sau pausu, a intrá in pausu: a pausá de amédia; a pausá de a cantá; a pausá in Domnulu = a addormí, a morí; — a face pausele convenite in lectura, vorbire, cantare, etc.

PAUSARIU, -a, adj. s., pausarius; care face, commenda pausa sau pausu, mai vertosu la remigi; cui place pausulu, commodu, lenosu.

PAUSATIONE, s. f., pausatío, (ital. pausazione), actione de pausare.

PAUSATU, -a, part. sup. subst., d'in pausare, pausatus.

PAUSIA, s. f., pausia, (pausia, fr. pause); specia de oliva.

PAUSU, s. m., vedi pausa, notandu aci numai co masc. pausu = si lat. pausus, care insemna si dieulu repausului.

* PAVARE, pavatura, pavella etc.: vedi: pavire, pavimentare, pavimentu, pavicula, pavitura, etc.

* PAVEFACERE, v., pavefacere; a face pavidu, a spariá, infricá, infricosiá.

* PAVENTARE, v., (it. *paventare*), *pavere*; a fi *pavente*, *pavidu*, a fi *spariosu*, fricosu, a se spariá, a se infriçá.

* PAVENTE, part. adj., *pavens*, (it. *pavente*, *paventevole*, d'in *pavere*), care sente *frica*, fricosu, *spariosu*.

* PAVERE, v., *pavere*, *pavescere*; a fi cuiva *frica*, a senti *frica*, *paura*; a se infricosiá, a se spariá, (vedi *paura*).

PAVESA, s. f., (it. *pavese*, fr. *pavois*, isp. *paves*); arma defensiva, scutu mare ce copere totu corpulu unui pedestru.

* PAVICULA, s. f., *pavicula*; instrumentu de *pavitu*, malliu de batutu *pamentulu* sau petrele *pavimentului*;—in acestu sensu si form'a : *pavella*, inse si cu sensu de *pavimentu* ensusi.

* PAVIDU, -a, adj., *pavidus*, (d'in *pavere*), *pauros*, fricosu, temitosu, *spariosu* : *pavidele columbelle*; — sollicitu, nestemperatu, plenu de nestemperu : *dolios'a si pavid'a ánima a mummei*.

* PAVIMENTARE, v., *pavimentare*, (it. *pavimentare*), in acellu-asi sensu si *pavare* = fr. *paver*; a face *pavimentu*, a asterne : *a pavimentá callile cetatei*.

* PAVIMENTARIU, -a, adj. s., *pavimentarius*; cellu ce scie si essercita artea de a face *pavimente*.

* PAVIMENTU, pl.-e, *pavimentum*, (it. *pavimento*; d'in *pavire*), actione, déro mai vertosu resultatu allu acestei actione : batutura in genere facuta pre bolte, balcone, sau pre *pamentu*; in specie, batutura de *pamentu*, *pamentu* batuturitu, calle batuta, si mai vertosu, astermuta cu petrisiu, cu pétra; — in acestu d'in urna sensu si form'a *pavella* = franc. *pavé*, (ren *paveu*); — *pavimentu* redussu la *pamentu* = terra, care vedi la loculu seu.

* PAVIRE, v., *pavire*, (affine cu gr. *παίειν*), a loví, a loví de repetite ori, a bate : *a paví arí'a curtea*, *callea*; de ací, a netedí, a applaná; a consolidá; in specie, despre calli, a asterne cu petrisiu, cu pétra; — in acestu d'in urna sensu si *pavare* = fr. *paver*.

* PAVITARE, v., *pavitare*, (d'in *pavere*), a avé mare *frica*, a tremurá de *frica*.

* PAVITATIONE, s. f., *pavitatio*, actione de *pavitare*, mare nestemperu si *frica*, tremuratura de *frica*.

* PAVITORIU, adj. s., *paviens*, care *pavesce*, care scie *pavire*.

* PAVITU, -a, part. sup. subst., *pavitus*, -um : *calle bene pavitu*, *pavitulu calliloru*. D'in *pavitu*, prin suppressio-nea syllabei *vi*, se pare a se fi nascutu *patu*, cu intellessulu de asteruntu, ca si *pamentu*, d'in *pavimentu*.

* PAVITURA, s. f., actione si resultatu allu actionei de *pavire*.

* PAVONARE, *pavona*, *pavonu*, etc., vedi : *pavonare*, *pavona*, *pavonu*.

PE, prepositione, vedi *pre*.

* PEANE, s. m., *pæan*, (*παιάν*); canticu, hymnu in onórea lui Apolline, sau a altui dieu.

* PEANICU, -a, adj., relativu, la *peane* : *versu peanicu*, *musica peanica*.

* PEANITE si *peanitide*, s. f., *pæanites* si *pæanitis*, una specia de pétra pretiósá.

PECCABILE, adj., (it. *peccabile*), suppusu *peccatului*, capace de a *peccá*, care póte *peccá* : *omulu e una fientia peccabile*; contrariu *impeccabile*.

PECCABILITATE, s. f., possibilitate de *peccare*, capacitate de *peccare* : *peccabilitatea omului*.

PECCAME, pl.-mine, *peccamen*, actiun de *peccare*, cadere morale, *peccatu*.

PECCAMINOSU, -a, adj., (it. *peccaminoso*), peccatosu, plenu de peccate.

PECCANTE, adj. part. pres., *peccans*, (it. *peccante*), care *pecca*, care committe *peccate*.

PECCANTIA s. f., *peccantia*, actione de *peccare*, stare de *peccante*.

PECCARE, v., *peccare*, a committe *peccate*, a cadé in *peccatu*, a calcá legea divina; a committe una eroare, a errá; a commite unu delictu; vedi *peccatuire*.

PECCATELLU, pl.-e, (isp. *peccadilla*, fr. *peccadille*, it. *peccadiglio*), demin. d'in *peccatu*, micu *peccatu*, care se liérta facile : *ea committe multe peccatelle*; *cine si permite a face peccatelle*, *facile cade si in peccate*; *feriti-ve de peccatelle*, *ca se nu ve deprendeti a face peccate neliertate*.

PECCATIONE, s. f., peccatio, acti-
one de peccare, cadere in peccatu.

PECCATIVITATE, s. f., stare de pec-
cativu : peccativitate omului.

PECCATIVU, -a, adj., care committe
peccate, care e suppusu peccatului : omulu
nu e numai peccabile, ci e si peccativu,
si in urma peccatosu.

PECCATORIU, -tória, adj. s., pecca-
tor, peccatorius, care pecca, care com-
mitte peccate, care peccatuesce.

PECCATOSIA, s. f., stare de pec-
catosu.

PECCATOSITATE, s. f., calitate de
peccatosu, stare de peccatosu, peccatosia.

PECCATOSU, -a, adj., (it. peccami-
noso), plenu de peccate, încarcatu cu
peccate : omu peccatosu, fientia pecca-
tosa; stare peccatosa; subst. unu pecca-
tosu; una peccatosa = una meretrice;
toti peccatosii vorudá rationi inaintea lui
domnedieu; nu voliesce domnulu mortea
peccatosului, ci se se indreptedie, si se
fia vinu; de la unu peccatosu ce poti a-
steptá? Ilu si petrece vieti'a cu peccato-
sele; fig. miseru : servu peccatosu, serva
peccatosa; a trai d'in spinarea peccato-
siloru; ilce peccatose; scrissóre peccatosa;
cereali peccatose.

PECCATRICE, s. f., peccatrix, femina
peccatória, peccatosa.

PECCATU, pl.-e, peccatum, calcare
voluntaria a legi divine: erróre, de-
lictu : a face peccate, a cadé in peccate;
domne, ierta-ne peccat-le: cine face unu
peccatu, calca legea divina; peccate
grele; peccate de morte, peccate nieri-
tate; peccate d'in nescientia, peccate ve-
nali: locutioni : te trage te pascu, te
duce peccatulu se lui eoru reu; peccatu
eo e betiva; peccatu eo a moritu asiú de
tóneru; peccatu de domnedieu, se ti bati
jocu de sudóra omului: ce peccatele ai
lucrata tótu divia? du-te la peccat-le!

PECCATUIRE, -escu, v., peccare; a
face peccate, a cadé in peccatu: am pec-
catuit inaintea lui domnedieu, cui pec-
catuesce peccatosulu? ti am peccatuitu
de esti meniosu pro mene? a peccatui in
contr'a legiloru timbri, a peccatui in lo-
gica; a peccatui cu cinacu, a fi la com-
merciu sessuale.

PECE (populariu in multe locuri), s.
f., pix, picis, (it. pece, fr. poix), sub-
stantia resinosa ce suda d'in pinu, si care
devine négra si solida prin cocere, si de
aci aplicatu si la alte substantie resino-
se sau bituminose, pecura, catranu, etc. :
a spoli navile, barcele cu pece; pece li-
cida: pece solida; negru ca pecea; vedi
si pecura.

PECETARE, v., (de la peceie), signa-
re, sigillare, a sembá cu pecetea, a si-
gillá.

PECETARIU, s. m., 1. personale,
care face pecci: 2. reale, instrumentu
cu care se impreme pecetea, sigillu.

PECETE, s. f., (de la pece), sigillum;
1. materia de pece, de resina sau de céra,
care serve a lipi, astupá sau a inchide
ceva, si pre care se impreme unu semnu;
2. semnulu impressu pre atare materia;
3. instrumentulu cu care se impreme,
pecetariu, sigillu.

PECINGINE, pecinginare, pecingi-
nosu, s. f., vedi : petigine, petiginare,
petiginosu.

* PECIU, -a, adj. s., piceus, picea;
de pece; relativu la pece negru ca pecea.

PECORA si pécura, s. f., pl. pécore,
pécure si pécuri, pecus, pecoris, (it. pe-
cora, isp. pecora); vita, bou, oue, capra,
poreu, etc.: turma de vite.

PECORARESCE si pecuraresce, adv.,
epilionum more; in modu peccorarescu,
si pecurarescu.

PECORARESCU, -a, si pecurarescu, -
a, adj., pastoralis, pastoricius : câni
pecoraresci.

PECORARESSA si pecurarésa, s. f.,
muliere a pecorariului, sau muliere ce
custodesce singura ouile.

PECORARIA si pecuraria, s. f., pe-
corarii vei pasteris ars; functione sau
arte de pecorariu.

PECORARIRE si pecurarire, -escu,
v., oves pascere, custodire : a fi peco-
rarin.

PECORARIU si pecurariu, adj. s.,
pecorarius; 1. relativu la pecore; de regu-
la cu subst., 2. care pasce sau custode-
sce oui, capre sau alte vite, ovium pas-
tor, opilio, (it. pecorajo, si pecoraro):
pecorarii pascu ouile.

PECORINU, -a, si *pecurinu*, -a, adj., (it. *pecorino*), de *pecore*.

PECOROSU si *pecurosus*, -a, adj., *pecorosus*, (it. *pecoroso*), plenu de *pecore*, avutu in *pecore*.

PECTARIU, (pron. *peptariu*), -a, adj. s., *pectoralis-pectorale*, (it. *pettorale*, fr. *poitraill*); relativu la *pectu*, leuatu de regula ca s. m., reale, *pectariu*, pl. -e, ce serve la *pectu*, si a nume : a) vestimentu ce copere *pectulu* si spatele : *pectariu de pannura*, de *metasse*, de *pelle de oue*; b) lorica, armatura de pelle sau de metallu pentru *pectu* : *armati cu pectarie de arama*; c) parte a insellaturei callului de la *pectu* : *pectariulu callului*.

* PECTATU, s. m., vedi : *pecticu*.

* PECTERE, *pessi* si *pessei*, *pessu*, v., *pectere*, a descurchá si netedí *pèrulu* cu *pectinele*; vedi si *pectinare*.

PECTICU, -a, adj., (fr. *pectique*, it. *pectico*), de *pectina*, d'in *pectina* : *acidu pecticu*, formatu d'in *alcali* cu *pectina*; de aci si *pectatu*, s. m., sare formata d'in combinationea acidului *pecticu* cu una base.

* PECTINA, s. f., (fr. *pectine*, it. *pectina*), substantia, ce se estrage d'in succulu fructeloru copte.

PECTINARE, (pron. *peptenare*), v., *pectinare*, (it. *pettinare*, isp. *peinar*, prov. *penchenar*, fr. *peigner*); a dá si netedí cu *pectinele*, a descurchá, netedí si curetiá cu *pectinele capulu* sau *pèrulu* : a *pectiná copillulu*; a *se pectiná bene*, a si orná capulu prin *pectinare* : *ecco una muliere care se pectina bene*; — a scarminá cu *pectenele* : a *pectiná lâna*, *linu*, *foliore de canepa*; — fig. a poli bene : a si *pectiná frassile*, a *pectiná pre cineva* = a i smulge *pèrulu*, a lu bate : *vedi se nu te pectinu*.

PECTINARESSA, (pron. *peptinarella*), s. f., femina a *pectinariului*, sau muliere ce singura face sau vende *pecteni*.

PECTINARIA (si *peptinaria*), s. f., *pectinarii artificium vel officina*; functione, negotiu si officina de *pectinariu*.

PECTINARIU, (si *peptenariu*), -a, adj. s., *pectinarius*, (it. *pettinajo*, isp. *peinero*, fr. *peignier*), relativu la *pectine*, — leuatu de regula ca subst. m. per-

sonale, *pectinariu*, care vende sau face *pectini*.

PECTINATIONE (si *peptinatione*), s. f., actione de *pectinare*; vedi si *pectinatura*.

PECTINATORIU, -toria (si *peptinatoriu*), adj. s., *pectinator*, (it. *pettinatore*, isp. *peinador*, fr. *peigneur*); care *pectina* : *bonu pectinatoriu de lâna*.

PECTINATU (si *peptinatu*) -a, adj. part. sup. subst., *pectinatus*, (it. *pettinato*) : *mulieri bene pectinate*; *lana reu pectinata*; *espressioni nepectinate*; *pectine de pectinatu capulu*, *lân'a*; *pectinatulu lânei*.

PECTINATURA (si *peptinatura*), s. f., (it. *pettinatura*, isp. *peinadura*); actione si resultatu allu *pectinarei*, modu de *pectinare* : *pectinatur'a lânei*, *capului*; *pectinatur'a frasei*; a *trage cuiva bona pectinatura* = a lu scarminá, bate bene.

PECTINE (si *peptene*), s. m., *pecten*, (it. *pettine*, isp. *peine*, fr. *peigne*; d'in *pectere*), instrumentu de *pectinare* : 1. de pectinatu perulu, capulu : *pectine de lemnu*, de *cornu*, de *ferru*, de *argentu*, de *eboriu*; *pectine cu dentii rupti*; 2. ce serve de legatu si ornatu perulu muieriloru; 3. de scarminatu lâna si alte assemine; 4. prin noue metafore, a) seria de denti, de pari; b) plectru pentru instrumente cu corde, cumu *lyr'a*, etc.; c) specia de pesce de mare; d) specia de *conchyliu* de mare; e) ossulu de la *pube*.

PECTINELLU (si *peptenellu*), s. m., *pectunenlus*; deminutivu d'in *pectine*.

* PECTINIBRANCHIU, -a, adj., (fr. *pectinibrauche*), care are *branchiele* in form'a de dentii *pectinelui*; subst. pl. *pectinibranchiele*, ordine de molluse gasteropodi.

* PECTINICORNU, -a, adj., (fr. *pectinicorne*), care are *cornele* sau *antenele* in form'a *pectinelui*; subst. pl. *pectinicornene*. familia de insecte hymeoptere.

* PECTINITE, s. f., (fr. *pectinite*); *conchyliu* fossile ce are forma de *pectine*; veri-ce petrificatione in forma de *pectine*.

* PECTINOIDE, adj., (fr. *pectinoïde*),

care are forma asemine cu conchiliulu numitu *pectine*.

PECTINUTIU (si *peptinuti*), s. m., deminutiv d'in *pectine*; vedi: *pectinellu*.

PECTIRE si *peptire*,-escu, v., magnifice *incedere*, *superbire*; de regula ca reflex. *a se pepti*, a se arretá mundru, a se inflá iu penne, a se ingonfá.

PECTISIORU si *peptisioru*, s. m., deminutiv d'in *pectu*: cu *peptisiorulu nudu*, *peptisiori de camesiutia*.

* PECTORALE, adj. s., *pectoralls*, (it. *pettorale*, fr. *pectoral*); relativu la *pectu*: *muschi pectorali*, *mammilla pectorale*, *penne pectorali*; — bonu de *pectu*: *vinulu rosiu si generosu e pectorale*; — ca subst. reale, unu *pectorale*: a) armatura de *pectu*; b) vestimentu sau ornamentu de *pectu*; c) in specie, ornamentu de pre *pectulu* archiereului ebreiloru; d) remediu bonu de *pectu*; e) divisiune de pesci numiti si *thoracici*.

* PECTORILOCIA, s. f., (fr. *pectoriloque*, d'in *pectus* si *loqui*); fenomenu ce se presenta la unii ecticosi, candu, la cercarea *pectului* loru cu *stetoscopulu*, se pare vocea loru a essi tota, pura si limpida prin canalea centrale; in genere, vorbire prin *pectu*.

* PECTORILOCU,-a, adj., (fr. *pectoriloque*), la care se presenta fenomenulu de *pectorilocia*.

PECTOROSU,-a, si *peptorosu*, adj., *pectorosus*; care are *pectu* tare desvoltatu si vertosu.

PECTOSU si *peptosu*,-a, adj., in acellu-asi sensu cu *pectorosu*.

PECTU si *peptu*, pl.-uri, *pecturi*, in intellesu propriu, éro in intellesu metaforicu pl.-i, *pecti*, *pectus*, (it. *petto*, isp. *pecho*, port. *peito*, prov. *peich* si *peit*, *pit*; v. fr. *peis*, n. fr. *pls* si *poitrine*); 1. parte superiore a trunchiului corporale allu animaliloru; cavitata acestui trunchiu superiore panticelui; 2. pariatele ossosu anteriore allu acestei cavitati, in oppositiune cu pariatele opusiu, numitu *spate*; 3. carne depre acestu pariate: *pectu de gallina*, *de curcanu*, *de vacca*; *pecti de passeri*: a *manca numai pecti de passeri*; inse: *pecturile passeriloru nu su ca pecturile omeni-*

loru; 4. *titia*, *mammilla*: *copillulu nutritu cu lacte de la pectulu mammei e mai sanetosu de câtu cellu nutritu cu lacte de la pectulu unei straina*; 5. parte de camesia sau de altu vestimentu ce cade pre *pectu*: *pectii camesiei*; s'au *descosutu si ruptu pectii*; *pecti inflorati cu metasse si cu fluturelli*; — 6. ca conventu forte populariu se afla in multime de locutiuni cumu: *mare amaru apésa pectulu meu*, *a dá pectu cu cineva*, *a stá pectu la pectu*; *a leuá pre cineva de pectu*; *a pune pectulu pentru cineva sau la ceva*; *cu pectulu* = cu forti'a; *cu mânele la pectu*, in semnu de respectu si umilenti'a; *a stá cu mânele la pectu inaintea celloru mai mari*; *a pune mânele la pectu*, etc.

PECTUCIU si *peptuciu*,-tiu, s. m., deminutiv d'in *pectu*, vedi si *pectisioru*.

* PECTUNCLU, s. m., *pectunculus*; deminutiv d'in *pectine*; metaf. specia de conca.

* PECU, pl.-uri, *pecu*, vita, animale domesticu; vedi si *pecora*.

* PECUALE, adj., *pecualis*; relativu la *pecu*: *nutretiu pecuale*; si cu sensu collectivu, *pecu* = vite, pecore.

* PECUARIU,-a, adj. s., *pecuarius*; relativu la *pecu*: *turme pecuare*; *câne pecuarius*; — subst., a) personale, *pecuarius*, care cresce *pecore*; b) f. reale, *pecuarius*, arte, occupatione de *pecuarius*; turma de pecore; locu unde se tinu si crescú vite.

* PECUDALE, adj., *pecudatis*; relativu la *pecude*.

* PECUDE, s. f., *pecus*, gen. *pecudis*; vita, capu de vita, *pecora*.

* PECUINA, s. f., *ovis*, *vervex*; proprie femin. d'in *pecuinu*, lenatu de regula ca subst. f., *pecora*, vita, si in specia oue, capra.

* PECUINU,-a, adj., *pecuinus*; de *pecu*: *natura pecuina*.

* PECULARE, v., *peculari*; a mancá banni de ai statului, a furá statulu.

* PECULATIONE, s. f., (*peculatio*, fr. *peculation*); actione si actu de *peculare*.

* PECULATORIU,-toria, adj. s., *po-*

culator si *peculatorius*; care face, com-
mitte *peculatu*, culpabile de *peculatu*,
aplecatu la *peculatu*, manculatoriu de
banni ai statului.

*PECULATU, s. m., *peculatus*, reale,
manctoria, furtu de banni ai statului :
a *accusá pre cineva de peculatu*; *pecu-*
latulu merita asprimea legiloru.

*1 PECULIARE, adj. si *peculiarium*, -a,
adj., *peculiaris*, si *peculiaris*, (it. *pe-*
culiare); relativu la *peculiu* : 1. propriu,
de proprietate : *numi peculiari, causa*
peculiare; *servi publici si peculiari*;
2. particulariu, individuale, propriu, spe-
ciale etc. : *ce e peculiare nu e commune,*
nomine peculiare, forma peculiaris;
3. singulariu, extraordinariu : *meritu pe-*
culiare, talente peculiari.

2 PECULIARE, v., *peculare*; a pro-
vedé cu *peculiu*.

*PECULIARITATE, s. f., (it. *peculia-*
rità); statu sau calitate de *peculare*.

*PECULIARIU, adj., vedi *peculare*.

*PECULIATU, -a, part. sup. d'in 2 *pe-*
culiare : *servi peculiati*; *cetatiانى bene*
peculiatu.

*PECULIOLU si *peculioru*, s. m.,
peculiolem; deminutivu d'in *peculiu*.

*PECULIOSU, -a, adj., *peculosus*;
plenu de *peculiu*, cu mare stare sau
avere.

*PECULIU, pl. -e, *peculium*, (it. *pe-*
culio, fr. *pécule*; d'in *pecu*) : 1. stare,
avere in *pecore*, si de aci : stare, avere
in genere, banni : *cur'a de a si adauge*
peculiulu, setea de peculiu; 2. in specie
a) avere particularia, privata, proprie-
tate, economia, si a nume, α) ce econo-
mesce si pune de una parte domnulu
de familia; β) ce possede si are domn'a
de familia in parte ca allu seu propriu;
γ) economie particularie alle unni filiu
sau filia de familia, alle unui servu, fa-
cute ca proprie, diverse de alle tatalui
sau domnului; δ) economie facute de unu
militariu in castre; 3. prin estensione,
stare propria, allu seu.

PECUNIA, s. f., (pre a locuri si m.
pecuniu, de regula in pl. *pecuni* si *pe-*
guni; *piguni* = ce pre alte locuri se
chiamá *banni*), *pecunia*, (it. *pecunia*); a-
vutia, d'in *pecu*, stare in *pecore*, care

erá tota averea anticiloru ca pastori, si
de aci : 1. in genere, stare, avere, avu-
tia : *pecuni'a pastoriloru sunt pecurele*;
a face cu negociulu de pecure mare pe-
cutia; *pecunia mare, mica, modesta,*
media, stralucita; 2. in specie, banni,
argentu, stare in moneta : *a avé pecu-*
nia, — in acestu intellesu se liea mai
vertosu si masc. *pecuniu*, mai allessu in
pl. *pecuni* : *a nu avé pecuni, a perde pe-*
cutii pre seccature; *lipsesce pecuni'a,*
se ascundu pecunii de frie'a bellului;
3. dieessa a *pecuniei*, a castigului.

*PECUNIALE, adj., *pecunialis*, (it.
pecuniale); relativu la *pecunia* : *castigu*
pecuniale.

*PECUNIARE, adj., si :

*PECUNIARIU, -a, adj. s., *pecunia-*
ris si *pecuniaris*, (it. *pecuniaro*, fr.
pécuniaire); relativu la *pecuni*, de *pe-*
cutia sau in *pecunia* : *adjutorie pecu-*
niarie, medie pecuniarie, stare pecunia-
ria, facende pecuniarie: amenda pecu-
niaria; a se certá pentru interessi pe-
cutiarie; pena pecuniaria; administra-
tione pecuniaria, officiu pecuniarium; —
subst. m. personale, *pecuniarium*, nego-
tiatoriu care face negociu cu *pecunia*.
finantiariu, bancariu, etc.

*PECUNIOLA si *pecuniora*, s. f., si
m. *pecunioru*, *pecuniola*; deminutivu
d'in *pecunia*.

*PECUNIOSU, -a, adj., *pecuniosus*,
(it. *pecunioso*, fr. *pécunieux*); plenu de
pecunia, bannosu, 1. care are *pecunia*
multa, banni multi, stare mare : *cetatiانى*
pecuniosi; *omu nu atátu de generosu,*
pre catu de pecuniosu; 2. care da sau
adduce multa *pecunia* : *arte pecuniosa,*
negotiu pecuniosu.

PECUNIUS, s. m., vedi *pecunia*.

PECURA, s. f., *pix*, *picula*, (it. *pece*,
fr. *poix*); licidu oliosu ce esse d'in *pétra*,
de colore négra, cafenia, care serve
spre unsore la trassure, spre fabricare
de gase aprinditorie si altele : *pecur'a*
se estrage d'in pollele Carpatiloru, si
este unu insemnatu articlu de commerciu;
pre unele locuri pecur'a este atátu de
grossa, in catu se petrifica si se face
cea ce se dice catranu; — proprie de-
minutivu d'in *pece*, ca si lat. *picula*.

PECURARESCĒ, adv., vedi *pecurarescu*.

PECURARESCU, -a, adj., 1. de *pecurariu* = *pecorariu*. vedi *pecorarescu*; 2. de *pecurariu* = care vende s'an estrage *pecura*: *butonie pecuraresci*.

PECURARIRE, v., vedi *pecorarire*.

PECURARIU, s. m., 1. d'in *pecura*. care are minere de *pecura*, care estrage *pecura*, care face commerciu cu *pecura*; 2. d'in *pecora*. vedi *pecorariu*.

* PECUSCULU, s. m., *pecusculum*; deminutivum di'n *pecu* si *pecora*.

* PEDA, s. f., *peda*, urma de *pede* sau *petioru*.

* PEDAGOGARE, v., *pædagogare*: a fi *pedagogu*, a cresce si educá copilli.

* PEDAGOGIA, s. f. *pædagogatus*, (gr. *παιδαγωγία*, fr. *pédagogie*); educatione, instructione, invetiamentu la copilli; scientia si arte de a cresce junimea in principie bone.

* PEDAGOGIANU, -a, adj., *pædagogianus*; relativu la *pedagogia*: *copilli pedagogiani*.

* PEDAGOGICU, -a, adj., (it. *pedagogico*, fr. *pédagogique*); relativu la *pedagogia*: *systema pedagogica*, *metodu pedagogicu*, *invetiamentu*, *tractatu pedagogicu*; *processe pedagogice*.

* PEDAGOGIRE si *pedagogisare*, v., vedi *pedagogure*.

* PEDAGOGISTU, s. m., vedi *pedagogu*.

* PEDAGOGIU, pl.-e, *pædagogium*, (*παιδαγωγείον*); locu unde se invétia *pedagogi'a*, institutu de *pedagogia*; institutu de educatione si invetiatura a copilliloru.

* PEDAGOGU, -a, s., *pedagogus*, (gr. *παιδαγωγός*), 1. care conduce, educa, invétia copilli; 2. in genere, conductoriu, directoriu, 3. versatu in *pedagogia*, *pedagogistu*, 4. *pedante*.

* PEDALE, adj. s., *pedalis*, (it. *pedale*, fr. *pédale*); relativu la *pede*: *copperimentu pedale*; de unu *pede* de mare: *spatiu pedale*; ca subst. reale f., a) *pedale*, calciamentu de *pede*; b) fuste, fustellu de *planta*; c) *petioru* de *monte*; d) la *instrumente* de *musica*, *partea* ce se calca cu *pedele*.

* PEDALIU, s. m., (*πηδάλιον*); proprie *gubernaculu*; fig. *collectione* de *cano*nele *ecclesiastice*.

* PEDAME, pl. *pedamine*, si:

* PEDAMENTU, pl.-e, *pedamen*, si *pedamentum*, paru de *sustinutu*, de *redimatu* *vitie* de *vinia* sau *alti arbori*: *charace*, *proptella*, etc.

* PEDANIU, -a, adj., *pedaneus*, de *pede*, de unu *pede*; *metaforice*, *micu*, *neinsemnatu*; ca *subst. f. reale*, *pedania*, (comp. si it. *pedagna*), *lemn*u, *punte* de *lemn*u de *trecutu* cu *pedele*, *mai vertosu*, *scandura* ce se pune in *cormedisiu* la *vase* de *plutitu*, spre a *servi* de *trecere* de la unu *locu* la *altulu*; *buccata* de *lemn*u pre care *cineva* pune *pedele*, *cumu*, e de *esemplu*, *cellu* pre care pune *petiorulu* unu *menatoriu* de *trassura*.

* PEDANTARIA, s. f., (fr. *pédanterie*), *portare* de *pedante*, *modu* de *lucrare* *pedantescu*.

* PEDANTE, s. m., (it. *pedante*, fr. *pedant*, de la gr. *παις*, *παιδός* ?), proprie, *cellu* ce conduce si *invétia* copilli; se *liea* ca *terminu* *injuriosu*, prin care se *desemna* unu *invetiatoriu* ce nu *respunde* la *missionea* *sea*; prin *estensione*, *erudit*u *ridiculu*, *paratu* totu de a un'a a *citá*, *éro* nu a *rationá*; omu care *tine* multu la *lucruri* *secundarie* si *perde* d'in *vedere* *celle* *principali*: unu *mare* *pedante*; *pedante* *nesufferitu*.

* PEDANTESCĒ, adv., in *modu* *pedantescu*, ca unu *pedante*.

* PEDANTESCU, -a, adj., (fr. *pedantesque*), relativu la *pedante*, *pedanticu*: propriu *pedantelui*. *argumente* *pedantesci*; *discursu* *pedantescu*; *frasi* *pedantesci*; *appucature* *pedantesci*.

* PEDANTICE, adv., in *modu* *pedanticu*, *pedantesce*.

* PEDANTICU, -a, adj., relativu la *pedante*, de *pedante*, *pedantescu*.

* PEDANTISMU, s. m., (fr. *pédantisme*), *modu* de *lucrare* *pedantescu*: *pedantismulu* e *ridiculu* si *nesufferitu*.

* PEDANTUCIU si *pedantutiu*, s. m., (it. *pedantuzzo*), *demin.* si *pejorativu* d'in *pedante*.

* PEDANU, s. m., *pedanus*, *senatoriu* *pedanu*, care n'a *essercitatu* *neci*

una functione publica, prin urmare de ordinea infima între senatori.

* PEDARCHIA, s. f., (fr. *pédarchie*, d'in *παῖς*, = copillu, si *ἀρχή* = guvernu), guvernu de copilli, guvernu de juni fora experientia: de aci *pedarchicu*.-a, adj., (fr. *pédarchique*), relativu la *pedarchia*.

* PEDARIU, -a, adj. subst., *pedarius*, 1. lungu sau latu de unu *pede*; 2. senatoriu *pedariu*, synonymu cu *pedanu*.

* PEDATIFIDU, -a, adj., (fr. *pédatifide*), folie *pedatifide*, in botanica.

* PEDATILOBU, -a, adj., (fr. *pédatilobé*), folie *pedatilobe*, in botanica.

* PEDATIONE, s. f., *pedatio*, (fr. *pédation*), modu de desvoltare allu petioreloru insectelor.

* PEDATU, -a, adj., *pedatus*, provedutu cu petióre: *bene pedatu*, *reu pedatu*.

* PEDATURA, s. f., *pedatura*, mesura cu petiorulu sau cu passulu; petióre artificiali.

PEDE, s. m., *pes*, (*ποῦς, ποδός*), membru cu care calca si passescu ómenii si animalile, petioru; omulu are doue petióre, si de acea-a se nomescu *bipede*, multe d'entre animali au patru petióre, si de acea-a se nomescu *patrupedi* sau *cadrupedi*. De la *pede* derivatele: *pédica*, *pedestru*, *pedale*, *pedatu*, si demin. *petioru*.

PEDECA, s. f., *pedica*, vedi *pédica*.

PEDECARE, *pedecatu*. vedi *pedicare*, *pedicatu*. etc.

* PEDEPLANU, pl. -e, *pedeplana*, orum, catulu de diosu allu edificioloru.

PEDEPSA, sau *pedepse*, s. f., (d'in gr. *παίδευσις* = disciplina), *pœna*, *castigatio*, pena, punitiune, correctiune, applicatione de totu ce póte produce dorere spre a correge pre cineva: *pedepsa corporale*, *pedepsa grea*, *pedepsa usiora*; a dictá una *pedepsa*, a inflige *pedepsa*; a si luá *pedeps'a*; vedi si *pedevse*.

PEDEPSIRE, -escu, v., (de la *pedepsa*), castigare, punire, a inflige *pedepsa*; vedi si *pedevsire*.

PEDEPSITORIU, -tória, adj. s., *punitor*, *castigator*, care *pedepsesce*; vedi si *pedevsitoriu*.

PEDEPSITU, -a, adj. part., *punitus*,

castigatus, care si a luatu *pedeps'a*, carui-a s'a applicatu *pedepsa*; vedi si *pedevsitu*.

* PEDERASTIA, s. f., (*παιδεραστία*), amore de copilli, vitiu in contr'a natuarei la orientali.

* PEDERASTICU, -a, adj., (*παιδεραστικός*), relativu la *pederastia*.

* PEDERASTRIA, s. f., (*παιδεράστρια*), amatrice de copilli.

* PEDERASTU, s. m., (*παιδεραστής*), amatoriu de copilli, mai allessu in sensu reu, care vitiédia copilli.

* PEDESTALLU, pl. -e, (it. *pedestallo*), base care sustine una columna; base care sustine una statua.

PEDESTRIA, s. fem., *pedestre iter*, mergere *pedestra*, mergere pre diosu.

PEDESTRIME, s. f., *peditatus*, *pedites*, multime de pedestri, militari pedestri: *pedestrimea si callarimea*; *pedestrimea se luptà cu mare coragiù*; *officiari la pedestrime*.

PEDESTRU, -a, adj. s., *pedester*, care merge pre diosu: *boni pedestri*, *bone pedestre*; *noi mergemu pedestri*, *voi mergeți callari*; si adv. a merge a amblá *pedestru*; subst. *pedestri*, *pedites*, militari *pedestri*, in oppositiune cu *callari* sau *epestri*, *equites*.

PEDEVSE, s. f., (*παίδευσις*), educatione, disciplina, correctiune, punitiune; de aci derivatele: *pedevsire*, *pedevsitoriu*, *pedevsitu*, compara cu formele: *pedepsa*, *pedepsire*, *pedepsitoriu*, *pedepsitu*.

PEDICA, s. f., *pedica*, legatura la petióre, laciù, fig. totuce impédica, impedimentu: a pune *pedica*, a deslegá *pédicele*, a luá *pédicele*, a redicá *pédicele*; in acésta lucrare am intempinatu multe *pédice*; *autoriulu are a se luptá cu multe pédice*; *pédice neprevédute*.

PEDICARE, v., 1. impedire, a pune *pedica*; 2. *pædicare*, a face *pederastia*.

PEDICATORIU, -tória, adj. s., 1. care impédica; 2. *pædicator*, care face *pederastia*.

PEDICATU, -a, adj. part., legatu in *pédice*, impedicatu.

PEDICATURA, s. f., effectu allu actionei de *pedicare* 1.

* PEDICELLARIU, s. m., (fr. *pédi-*

cellaire), 1. genu de polypi, 2. specia de conchylie, 3. unu arbore d'in Cochinchin'a.

* **PEDICELLATU**, -a, adj., (fr. **pédicellé**), assediatu pre verticele unui *pedicellu*.

* **PEDICELLU**, s. m., **pedicellus**, (fr. **pedicelle**), micu pedunclu, ramu de pedunclu care porta numai una floare, in bot.

* **PEDICINU**, s. m., **pedicinus**, **petioru** in sensu figuratu, p. e. **petiorulu** torculariului.

PEDICLU, s. m., **pediclus**, vedi *peduclu* sau *peduchiu*.

1 **PEDICULARE** sau *pediculariu*, -a, adj., **pedicularis** si **pedicularius**, relativu la *pedicli* sau *peducli*: *morbu pediculariu*; *erba pedicularia*.

2 **PEDICULARE**, v., **pediculare**, a avé morbulu *pediculariu*.

* **PEDICULATIONE**, s. f., **pediculatione**, morbu *pediculariu*, **phthiriasis**, (**φθιρίασις**).

* **PEDICULATU**, -a, adj. s., (fr. **pédiculé**), 1. care se afla pre unu *pediclu*; 2. pre care lu mânca *peducli* de viu.

* **PEDICULOSU**, -a, adj., **pediculosus**; vedi *peduclosu* sau *peduchosu*.

* 1 **PEDICULU**, s. m., **pediculus**, dem. d'in *pede*, micu *pede*, pedunclu.

* 2 **PEDICULU**, s. m., **pediculus**, (d'in *pedis*), insectu parasitu, *peduclu*; vedi *peduclu* sau *peduchiu*.

* **PEDICURA**, s. f., (fr. **pédicure**), cura de *petiôre*; sub form'a *pedicuru*, s. m., medicu care cura dorerile sau morbiu de *petiôre*.

* **PEDIFERU**, -a, adj., (**pédifère**), care e munitu cu *petiôre*, precumu e ovariuu unoru *synanthere*: subst. pl. *pediferele*.

* **PEDIFORME** sau *pediformu*, -a, adj. (fr. **pédiforme**), care are forma de *petiôre*.

* **PEDILUVIU**, s. m., (it. **pediluvio**, fr. **pédiluve**), spellatura de *petiôre*, balia de *petiôre*, term. de medicina.

* **PEDIMANU**, -a, adj., (fr. **pédimane**), se dice despre acelle animalu cari se servescu cu *petiorele* ca cu mânile, p. e. simiele; de aci subst. pl. *pedimanele*.

* **PEDINA**, s. f., 1. (it. **pedina**), figura la joculu de siachu care reprezenta pre

militarii pedestri; 2. (fr. **pédine**), genu de insecte d'in famili'a *melasomeloru*.

* **PEDIOCLU**, s. m., (fr. **pédiocle**), genu de crustacie ai caroru oeli stau pre unu singuru *pediclu* sau *peduclu*.

* **PEDIOLU** sau *pedioru*, s. m., **pediolus**, si **petiolus**, demin. d'in *pede*. vedi *petioru*.

* **PEDIONALGIA**, s. f., (fr. **pedionalgie**), doreru spasmodica la talpele *petiôreloru*; de aci: *pedionalgicu*, -a, adj. relativu la *pedionalgia*.

* **PEDIONOMU**, -a, adj. s., (**πεδιόνομος**, fr. **pédionome**), care locuesce la sessu, in campulu planu; subst. pl. *pedionomele*. passeru *pedionome*.

* **PEDIPALPU**, -a, adj., (fr. **pédipalpe**), cu palpele in forma de *pedi* sau *petiôre*, subst. pl. *pedipalpele*, familia de *arachnidi*.

* **PEDISECU**, -a, adj. s., **pedisequs**, **pedisequa**, servitoriu sau *servitória* care insociesce pre diosu pre domnulu sau pre domn'a sea.

* **PEDITARE**, v., **peditare**, a merge pre *pedi*, pre diosu, pedestru.

* **PEDITATU**, s. m., **peditatus**, multime de *pediti* = pedestri, pedestrime.

* **PEDITE**, s. m., **pedes**, **peditis**, care merge pre *pedi*, pre diosu, pedestru; *militariu* pedestru, oppusu *callariu*.

* **PEDOMETRU**, s. m., (fr. **pédomètre**), instrumentu cu care se mesura drumulu, synonymu cu *hodometru*.

* **PEDONE**, s. m., **pedo**, **pedonis**, care are *pedi* sau *petiôre* mari; care e bonu de *petiore*; care merge bene pre diosu.

* **PEDOPHILU**, -a, adj., (**παιδόφιλος**), amatoriu de copilli, epithetu ce se da Cererei ca *nutritória* a genului *omenescu*.

* **PEDOTHYSIA**, s. f., (fr. **pédothyste**, d'in **παῖς** = infante, si **θυσία** = sacrificiu), sacrificiu de infanti s. copilli, superstitione barbara.

* **PEDOTROPHIA**, s. f., (**παιδοτροφία**, fr. **pédotrophie**), nutritiune a copilliloru; *hygiene* care se ocupa cu regimela alimentariu allu copilliloru; de aci: *pedotrophicu*, -a, adj. si *pédotrophu*, s. m., (**παιδοτρόφος**), care se ocupa cu *pedotrophia*.

* **PEDU**, s. m., **pedum**, *vérgea pastoralu*,

catia cu care pestoriulu prande ouile; fig. vérga episcopale.

* PEDUCELLU, s. m., (pedicellus), 1. unu arbustu selbaticu, *erathægus oxyacantha* lui *Linneu*, de aci fructulu acestui arbustu, *peducella*; 2. mancarime la petióre, *uredo in pedibus*.

PEDUCHE, si *peduchiu*, *peduchiare*, *peduchiatsu*, *peduchosu*, vedi: *peductu*, *peduclare*, *peduclatu*, *peduclosu*.

PEDUCLARE si *peduchiare*, v., *pediculos* quærerere; a cautá si uccide *peducti*: a curetiá de *peducti*: a *peduclá unu copillu*, *unu catellu*, *una gallina*, etc.; a cautá si uccide *peductii* d'in capulu unui copillu, etc.; a curetiá de *peducti* unu copillu, etc.

PEDUCLATU, si *peduchiatsu*, -a, adj. part., curetiatu de *peducti*.

PEDUCLOSU, si *peduchosu*, -a, adj., *peduculosus*, *pediculosus* si *pediculus*, plenu de *peducti*: *copillu peduclosu*, *omu peduclosu*; si subst. *unu peduclosu*, terminu de batujocurá.

PEDUCLU, *peduchiu* si *peduche*, pl.-i, *pediculus*, *peduculus*, *pediclus* si *peducclus*, insectu parasitu care se propaga si se nutresce pre corpulu altoru animalu sau chiaru pre allu omului: *peducti de capu*, *peducti de vestimente*; *morbu de peducti* = *morbu pediculariu* = (*φθειρίσις*); — *peductu de pariete*, *cimex*, genu de insecte d'in ordinea hemiptereloru, sectionea heteroptereloru, famili'a geocoriseloru, cari infecta casele si mobilele de lemnu, si infesta locuentiele omeniloru.

* PEDULE, s. f., *pedule*, calciamente, materia cu care se imbracca petiorulu.

* PEDUNCLU si *pedunculu*, s. m., (*pedunculus*, fr. *pédoncule*), demin. d'in *pede*, micu *pede*, petioru, in bot. fustellulu care sustine florea sau fructulu.

* PEDUNCULARIU, -a, adj., (*peduncularius*, fr. *pédonculaire*), care produce *peduncli*; care are lungi *peduncli*.

* PEDUNCULATU, -a, adj., (*pedunculatus*, fr. *pédunculé*), care e sustinutu de unu *pedunculu*: *flori pedunculatæ*.

* PEDUNCULOSU, -a, adj., (fr. *pédonculeux*), care are mari *peduncli*: *plante pedunculóse*.

* PEDUNCULU, s. m., (fr. *pédoncule*); vedi *pedunclu*.

* PEGANU, s. m., *peganum*, (*πήγανον*), una planta de gradina, ruta *graveolens* lui *Linneu*.

* PEGASIDE, s. f., *pegasis*, (*πηγάσις*), *musa*.

* PEGASIU, -a, adj. *pegasens* si *pegaseius*, relativu la *pegasu*, de *pegasu*.

* PEGASU, s. m., *pegasus*, (*πήγασος*), callu aripatu, callu mythicu, callulu museloru; — una constellatione.

* PEGMA, pl.-mate, *pegma*, (*πήγμα*), machina sau structura de scandure spre a espune pre cineva; machina in theatru, scena, decoratione.

* PEGMATITE, s. f., (fr. *pegmatite*), pétra granitica in care se afla caolin'a, care serve la fabricarea portiolanei.

* PEGO-, (d'in gr. *πηγή* = fonte, fontâna), in diverse compositioni, precumu: *pegomante*, (d'in *μάντις* = vate, profetu), care essercita *pegomanti'a*: *pegomanti'a*, s. f., (fr. *pégomancie*), profetiá trassa d'in miscarea apei in fontane; *pegomanticu*, -a, adj., relativu la *pegomanti'a*; *pegomyde*, adj., care sémina cu una *pegomyia*, s. m., (fr. *pégamye*, d'in *μύια* = musca), genu de insecte diptere d'in tribulu muscidiloru.

* PEJERARE, v., *pejerare*, a jurá falsu, a mentí; a calcá juramentulu.

* PEJERATIONE, s. f., *pejeratio*, actione de *pejerare*, juramentu falsu.

* PEJORARE, -ediu, v., *pejorare*, a face mai reu, oppusu, *meliiorare* si *ammeliiorare*, a inreutatí, a stricá: *noi asteptâmu ca starea sanetatei lui se se meliioradie, si ea s'a pejoratu*.

* PEJORATIONE, s. f., actione de *pejorare*: *pejorationea sanetatei*.

* PEJORATIVU, -a, adj., (it. *peggiorativo*), prin care se arréta unu gradu de *pejorare*: *vorbe pejorative*, *forme pejorative*; *poetastru e unu pejorativu de la poetu*.

* PEJORATU, -a, adj. part., (it. *peggiorato*), stricatu, adjunsu in stare mai rea, inreutatitu.

* PEJORE, adj. comp., *pejor*, mai reu. Radecin'a verbului *pejorare*, si a derivatelorु selle.

* PELAGIA, s. f., pelagia, (πέλαγια), 1. una specia de scoica (concha) marina; 2. purpura; 3. nome propriu allu unei sânte in baserica crestina.

* PELAGICU, -a, adj., pelagicus, (πέλαγιος), relativu la mare (πέλαγος), marinu.

* PELAGIU, -a, adj., pelagius, (πέλαγιος), de mare, marinu; maritimu.

* PELAGOSCOPIA, s. f., (fr. pélagoscopie), artea de a vedé obiectele in fundulu mării; de aci: pelagoscopicu, -a, adj., relativu la pelagoscopia: pelagoscopu, s. m., (fr. pélagoscope), instrumentu opticu cu care se servescu marinarii spre a vedé obiectele in mare, pre fundulu mării.

* PELAGU, s. m., pelagus, (πέλαγος), mare, mare, in sensu propriu si fig.: unu pelogu de vorbe, unu pelagu de scrise.

* PELAGUSA, s. f., (fr. pelaguse), genu de conchyliu univalve polythalamu.

* PELAMIDE, s. f., pelamis si pelamys, (πελαμίδης si πελαμύς, d'in πελάγος = limu), 1. genu de ophiidie apodi care viu in limu, pre littorile mării; 2. numele unui pesce; — thumna tēneru.

* PELECANU, pelicanu, s. m., vedi pellicanu.

* PELECINA si pelecinu, s., pelecina, si petecinas, (πέλεκινος), una planta, bisserrula pelecina.

* PELLACE, adj., pellax, (de la pellicere), ammagitoriu, seductoriu, inselatoriu.

* PELLACIA, s. f., pellacia, (de la pellax), ammagire, attragere prin inselatione, seductione.

PELLARIA, s. f., (capellaria), pileus si pileus, pileua si pileum, (it. cappello, fr. chapeau), coperimenta de capu: pellaria de peru de bou, pellaria de peru de iepure, pellaria de metassa, pellaria de castore, pellaria de palis, pellaria in alia, pellaria bussa, pellaria nigra, pellaria alba, pellaria de barbatu, pellaria de femina, pellaria de mod'a ca mai noia; pellarie de femine cari mai inainte accoperiau totu capulu, au adiansu acumu de risu; a si pune pellaria in capu; a si lua pellaria d'inainte unui domnu; a sta cu pellaria in

mana; ellu porta penia in pellaria; dupo sânta Maria nu mai porta pellaria.

PELLARIARIU, s. m., pilearius, (it. cappellajo, fr. chapelier), care face sau vende pellarie.

PELLARIU, s. m., (de la pelle), pelarius, care lucrea pellea, care vende peli; — de aci deriv. pellaria, artea de a lucra pellea sau pelile; — multime de peli.

PELLE, s. f., pellis, mantellulu universalu allu corpului animale: pellea accopere totu corpulu omului; tote animale su imbraccate in pelle; pelle molle, pelle dura, pelle suptire, pelle cu peru, pelle rasa; vestimente de pelle; braccamentu de pelle, calcionente de pelle; manusie de pelle; a lua doue peli de pre una oue; lupu imbraccatu in pelle de oue; s'a ingonfatu de nu lu tine pellea; me manea pellea; vai de pellea lui.

†† PELLERE, v., pellere, a bate, a lovi, a impinge, a respinge, a mena, a departa. Radecin'a derivatelor: puls, pulsare, pulsione, pulsoriu, etc.

PELLICANU, s. m., pellicanus si pelecianus, genu de passeri mari d'in ordinea palmipediloru, cu rostrulu lungu si latu, dedesuptulu carni-a pende una punga larga de pelle, dupo care se pare a se fi nomitu acesta passere.

* PELLICARE, v., (pellicare, de la pellice), a ave commerciu cu una pellice.

* PELLICATIONE, s. f., pellicatio, actione de pellicare, commerciu cu una pellice, adulatione, seductione.

* PELLICATORIU, s. m., pellicator, care are commerciu cu una pellice; adulatoriu, seductoriu.

* PELLICATU, s. m., pellicatus, -us, commerciu cu una pellice.

* PELLICE, s. f., pellex, (παλλαξ), concubina, tinitoria.

PELLICELLA, s. f., pellicula, demin. d'in pelle, pelle suptire.

* PELLICERE, pellessi si pellesei, pellessu si pellectu, v., pellicero, (d'in per si lacere); a attrage prin vorbe seductive, a seduce, a ammagi, a insella, a trage in laci.

PELLICIA, s. f., (it. pelliccia, fr. pelisse), vestimentu de pelle cu peru lungu.

PELLICIARIU, s. m., (it. pellicciaio, fr. pelletier), care face sau vende vestimente de pelle cu pèru, *pellicie*.

PELLICIU, -a, adj., pelliceus si pellicias, de *pelle*; de aci subst. *pellicia*, *pellicea vestis*.

* PELLICULA, s. f., pellicula, demin. d'in *pelle*, pellicella, pellitia, membrana suptire.

* PELLICULARIU, -a, adj., (fr. pelliculaire), care are form'a unei pellicule sau lamine suptire.

* PELLICULOSU, -a, adj., (fr. pelliculeux), plenu de pellicule.

* PELLIGERU, -a, adj., pelliger, care porta *pelle*, imbraccatu in *pelle* sau in *pellicia*.

1 PELLINU, -a, adj., pelinus, de pelle, facutu d'in pelle: *bracce pelline*.

2 PELLINU, s. m., absinthium, una specia de planta amara; *pellinu albu*; *artemisia absinthium*, Linn.; *pellinu negru*, *artemisia vulgaris*, Linn.; *pellinu micu*, *artemisia pontica*, Linn.

* PELLIONARIU, s. m., pelio si pellionarius, care lucra *pellii*, pellariu, pelliciaru.

PELLIRE, -escu, v., pellem detrahere alicui, excoariare, a despolia de *pelle*, a lua pellea unui animale. (In pronuntia vulgaria pre a locure *p* a trecut in *b*, *bellire*).

PELLISIORA, s. f., pellicia, demin. d'in *pelle*, pelle forte suptire.

PELLITIA, s. f., pellicula, cuticula, membrana, pelle suptire.

PELLITIATU, -a, adj., care a prensu pelle, care a leuatu pelle, care s'a vestitu in pelle: *dracu pellitiatu*.

PELLITU, -a, adj. part., excoariatus, despoliatu de pelle: *vite pellite*.

* PELLUCERE, si *pellucire*, -escu, v., pellucere si perlucere, a straluci, a petrunde cu lumin'a prin unu mediu, a transparé.

* PELLUCIDITATE, s. f., pellucitas, calitate de *pellucidu*, transparentia.

* PELLUCIDU, -a, adj., pellucidus si perlucidus, transparente, diaphanu, stralucitoriu: *mai pellucidu de catu cristallulu*.

* PELLUVIU, s. m., pelluvium, vasu pentru spellatulu petioreloru.

* PELLUVIARIU, s. m., (de la pelluvium), care spella petiorele; compara: *mulluviariu* care spella mânile.

* PELORIA, s. f., (fr. pèlorie, d'in πέλωρ = monstru), stare particularia a unoru flori, cari d'in irregularie, devinu regularie in unele casuri.

* PELORIDE, s. f., peloris, (πελωρίς), una specia de stridie mari.

* PELTA, s. f., pelta, (πέλτη), scutu micu in forma de semiluna, ce portau Thracii.

* PELTASTU, s. m., peltasta, (πελταστής) militariu armatu cu *pelta*, pl. *peltasti*, *peltastæ*, (πελτασται).

* PELTATU, -a, adj. part., peltatus, armatu cu *pelta*: *Thracii peltati*; — formatu ca una *pelta*.

* PELTIDE, adj., (fr. peltidé), care sémina a *pelta*: *bureti peltidi*.

† PELTI-, (d'in πέλτη = pelta), in diverse compositioni de forma latina, precumu: *peltiferu*, -a, adj., peltifer, care porta *pelta*: *peltiferele amazoni*; *peltifoliu*, -a, adj., (fr. peltifolié), care are foliele *peltate*; *peltiforme* sau *peltiformu*, -a, adj., (fr. peltiforme), care are form'a de *pelta*; *peltigeru*, -a, adj., (fr. peltigère), care porta *pelta*; subst. pl. *peltigerele*, genu de licheni mari; *peltinervu*, -a, adj., (fr. peltinerve), care are nervature *peltate*: *folie peltinerve*.

† PELTO-, (d'in πέλτη = pelta), in diverse compositioni de forma gréca, precumu: *peltocephalu*, s. m., (fr. peltocéphale, d'in κεφαλή = capu), genu de brosce testose cu capulu in forma de *pelta*; *peltocochlide*, adj., (fr. peltocochlide, d'in κοχλίς = scoica), care are scoica in forma de *pelta*; subst. pl. *peltocochlidii*, classe de mollusce cu scoice orbicularie; *peltoidu*, adj., (fr. peltoidu, d'in είδος = forma), care sémena a *pelta*: *folie peltoidi*; subst. pl. *peltoidile*, tribu de insecte coleoptere clavicorne; *peltophoru*, -a, adj., (fr. peltophore), synonymu cu *peltigeru*, care porta *pelta*.

* PELVE, s. f., pelvis, vasu in forma de scapha rotunda, *lighianu*, *bacinu* sau *bassinu*: *pelve se nomescu de anatomi*

structur'a de osse pre care se redima pantecele.

† PELVI-, (de la pelvis), in diverse compositioni, precumu: *pelviforme* sau *pelviformu,-a*, adj., (fr. *pelviforme*), in forma de *pelve*: *pelvimetria*, s. f., (fr. *pelvimetrie*), artea de a mesurá diametrulu *pelvei*; *pelvimetru*, s. m., (fr. *pelvimètre*), instrumentu cu care se mesura diametrulu *pelvei*; *pelvinu,-a*, adj., (*pelvinus*), relativu la *pelve*: *cavitate pelvina*; *pelvipode*, adj., (fr. *pelvipode*), se dice despre pescii alle caroru piane *pelvine* incongiura curulu.

* PEMMA, pl. *-mate*. *pemma*, (πέμμα), specia de *pesmetiu*.

* PEMMATIU, s. m., (πεμματίον), demin. d'in *pemma*, *pesmetiu*.

* PEMMATURGU, s. m., (πεμματουργός), care face *pemmate*, *pemmaturiu*, *pesmetiariu*.

* PEMNU, pl. *-uri*. *plgnus*, lucru depusu care serve de legatura juridica, co depunitoriulu va impleni promissionea sea, hypotheca, vadiu, cautione, garantia.

* PENA, s. f., *pæna*, (ποινή, v. fr. *poine*, n. fr. *peine*, it. *penna*), applicatione de medie ce producu dorere spre a corege pre culpabile, correctione, castigazione, punitione, pedépsa, suppliciu: *pena commesurata cu culp'a*, *pena dictata de lege*, *pena pronuntiata de iudicatoriu*, *pena afflictiva*, *pena corporale*, *pena pecuniaria*, *pena arbitraria*: *theologiiu dicu, co mortea e pen'a peccatulu*; *pen'a justa e destinata se produca penitentia in anim'a culposulu*; *penete su de diverse specie si grade, celle gravi, produsse prin tormente, se nomescu supplicie*; *pen'a capitale e mortea*; *pen'a se considera ca una satisfactiune data legi violate*; *eine voliesce se scape de penu, se se feréscu de a violá legea*.

* PENALE, adj., *pœnalis*, (it. *penale*, fr. *pénal*), relativu la *pena*, care determina *pen'a*, care supune *peni*: *lege penale*, *codice penale*, *dispositioni penali*, *dreptu penale*, *legislazione penale*, *matéria penale*.

* PENALITATE, s. f., (it. *penalità* si *penalitate*, fr. *pénalité*), calitate de

penale, systema de *pene* stabilita prin legi: *penalitate indulgente*, *penalitate prea severa*, *penalitatea variédia dupo tempuri si locuri*, *dupo institutioni si deprinderi morali*.

* PENARE, v., (it. *penare*, fr. *peiner*), a causá *pena*, dorere, supperare, incietudine; a fatigá; refl. *a se pená*, a si causá *pena*, dorere, fatiga, a se afflige, a se fatigá: *nu ve penati atátu-u*, *pentru unu lucru de nemica*.

1 PENARIU, *-a*, adj., *pœnarius*, relativu la *pena*: *actiune penaria*, *actio pœnaria*, Quint.

2 PENARIU, adj., *pœnarius*, relativu la *pena*: *camera penaria*, vedi si *penuariu*.

* PENATE, pl. *penati*, *penates*, diei domestici, diei familiari, diei cari appera cas'a, térr'a: fig. casa, locuentia: *eu nu me departediu de la penatii mei*; *tóta occupationea mea se marginesce la penatii mei*; *ellu fu scossu cu violentia d'in penatii straboniloru sei*; *a vendutu totu, peno chiaru si penatii parentesci*.

* PENATIGERU, *-u*, adj., *penatiger*, care pórtá, duce *penati*.

* PENATORIU, s. m., *penator*, (de la *penus*), care duce provisiunea de mancare.

* PENDENTE, adj. part. pres., *pendens*, care pende care spendura, fig. care dura si inco nu e decisu: *unu processu pendente*.

* PENDENTIA, s. f., (it. *pendenza*), stare *pendente*: *pendenti'a unui processu*.

* 1 PENDERE, *pensi* si *pensei*, *pensu*, v., *pendere*, a stá suspensu, a spendurá, a artaú: *lustrulu pende de tablutulu casei*; *corpulu salvatoriulu pendea pre cruce*; *de la voi pende salutea mea*; *de la noi pende benele si reulu nostru*; vedi compositulu *dependere*.

* 2 PENDERE, v., *pendere*, a ponderá, a mesurá cu pondulu.

* PENDICLU si *pendiculu*, s. m., *pendiculus*, funicella, cordella, acia cu care se tragu linie drepte, in practica la gradinari, agrimensori, murari, etc.

* PENDIGINE, s. m., *pendigo*, 1. defectu internu allu corpulu; 2. spatiulu

desertu d'in intrulu statuei : *pendig²-nile statuei, simulacri pendigines.*

* PENDULIFLORU, -a, adj., (fr. *penduliflore*), care are flori *pendenti*.

* PENDULIFOLIU, -a, adj., (fr. *pendulaifolié*), care are folie *pendenti*.

* PENDULINA, s. f., (fr. *penduline*), 1. specia de passeri, 2. specia de muschi de la capulu Bonei Sperantie.

* PENDULISTU, s. m., (fr. *penduliste*), care face pendule pentru orologie.

* PENDULU, -a, adj., *pendulus*, care *pende*, care *spendura*, care sta suspensu sau accatiatu de susu; de aci : 1. subst. *pendulu*, (fr. *pendule*, m.), instrumentu de physica, suspensu la una extremitate cu unu firu flessibile, si care standu indica lini'a verticale, pusu in miscare face oscillationi isochrone : *pendulu liberu, pendulu simplu, pendulu compusu; cu pendululu se mesura attractionea pamentului; duratele oscillationiloru penduleloru stau intre sene ca radecinele patrate alle longitudiniloru penduleloru; pendulele s'au aplicatu la orologie spre a regulá mersulu loru*; 2. subst. f. *pendula*, (fr. *pendule*, f.), orologiu cu pendulu.

* PENE, s. m., *penis*, (πέος), 1. coda, la animalile cadrupedi; 2. membru virile.

* PENETRABILE, adj., *penetrabilis*, care se pote *penetrá*, care se pote petrunde : *corpu penetrabile, casa penetrabile, locu penetrabile; contrariu impenetrabile.*

* PENETRABILITATE, s. f., (it. *penetrabilità*, fr. *pénétrabilité*), calitate de *penetrabile* : *penetrabilitatea substantieloru spongiose, penetrabilitatea licideloru, penetrabilitatea aerului.*

* PENETRALE, adj. s., *penetralis*; *penetral* si *penetrale*, s. n., asediatu in loculu cellu mai d'in intru allu casei; de aci subst. pl. *penetralie, penetralia*, sanctuariulu casei; fig. *penetraliele animei, fundulu animei.*

* PENETRANTE, adj. part. pres., care *penetra*, care petrunde : *frigu penetrante, luminu penetrante, spiritu penetrante; mente penetrante; fig. aurulu e mai penetrante de câtu tote armele d'in lume.*

* PENETRANTIA, s. f., (it. *penetranza*), actione de *penetrare*, *penetratione* : *penetranti'a frigului, penetranti'a luminei divine.*

* PENETRARE, v., *penetrare*, a petrunde, a trece prin ceva si a adjuge la punctulu destinatu : *a penetrá in castre, a penetrá in casele ómeniloru, a penetrá in infernu; vorbele lui penetra in fundulu animei omului; frigulu penetra in osse; globulu de plumbu penetra in ficatu; navigatorii se adopera a penetrá cu navile loru pëno la polu; ellu nu potù penetrá la imperatoriu; a penetrá cu mentea.*

* PENETRATIONE, s. f., *penetratio*, actione de *penetrare* sau petrunde : *penetraticnea caldurei, penetrationea luminei; penetrationea mentii.*

* PENETRATIVU, -a, adj., (it. *penetrativo*, fr. *pénétratif*), care pote *penetrá* : *potere penetrativa, mente penetrativa, ingeniù penetrativu.*

* PENETRATORIU, -tória, adj. s., *penetrator*, (it. *penetratore*), care *penetra* : *medicamentu penetratoriu in splina; penetratorii in case straine se punescu de lege.*

* PENETRATRICE, s. f., (it. *penetratrice*), femina care *penetra, penetratória.*

* PENETRATU, -a, adj. part., *penetratus*, petrunsu : *corpu penetratu de frigu.*

* PENIBILE, adj., (fr. *pénible*), care cauza *pena*, care se face cu greu, cu mare fatiga : *lucru penibile, opera penibile, essercitie penibili; studie penibili, stare penibile, positione penibile, calle penibile.*

* PENIBILITATE, s. f., calitate de *penibile*, stare *penibile.*

* PENICELLU, pl.-e, *penicillam* si *penicillus*, (fr. *pinceau*, it. *pennello*), instrumentu compusu d'in peri legati strinsu, cu care se servescu pictorii la pingere : *voliu pinge térr'a cu colorile telle, inse cu penicellulu meu; penicellulu a inaltiatu pre multi ómeni la mare gloria; penicellulu lui Rafaele.*

* PENICLU, s. m., *peniculus*, demin. d'in *pene, penis*, mica coda, codicella

de animale care serve la stersu, peria: penicellu.

* PENINSULA, s. f., *peninsula* si *pænsula*, medietate de *insula*, *insula* care se afla legata cu una lature a sea de uscatu: *Peloponnesulu e una peninsula*, *Crimmeri'a e una peninsula in marea negra*, *Afric'a inco se pote nomi una peninsula a Asiei*; chiaru si *Europ'a nu e alta ceva de câtu una peninsula a Asiei*.

* PENINSULARIU, -a, adj. s., (fr. *péninsulaire*), relativu la *peninsula*: *pamentu peninsulariu*; care locuiesce in una *peninsula*: *Italianii su peninsulari*.

* PENITENTE, adj. part. pres., *penitens*, care sente dorere pentru errorile, peccatele, delictele selle; care face *penitentia*: care si confessa peccatele selle: *peccatosu penitente*, *peccatosa penitente*, *ânima penitente*, *virtia penitente*; subst. *unu penitente*, *una penitente*: *penitentii se arrelora la usi'a basericii cerendu liertare de la fratii loro crestini*; *unu addeveratu penitente se corraje si nu mai face reu*.

* PENITENTIA, s. f., *pænitentia*, dorere de ânima pentru peccatele si delictele commisse; confessione a peccatorulu si suferentia de bona volia a penei impuse de parentele spirituale: *crestinii religiosi facura unu sacramentu d'in penitentia*; *a face penitentia*, *a codé la penitentia*; *addeveratu penitentia e semnu de correctione*.

* PENITENTIALE, adj., *pænitentialis*, relativu la *penitentia*.

* PENITENTIARIU, -a, adj., (it., *penitenziario*, *penitenziario* si *penitenziere*, fr. *pénitentiaire*, si *pénitencier*), 1. relativu la *penitentia*: *septé penitentiaria*, *regule penitentiaria*, *carte penitentiaria nomitu si penitentiaria*; *systema penitentiaria*, *regime penitentiaria*, *institutu penitentiaria*; 2. subst. personale, *penitentiariulu* = *confessoriuulu* care asculta confessionea peccatorulu si impune penitentia; 3. inspectoriu preste condemnatii la penitentia, *carcerariu*; 4. reale, *penitentiaria*, pl. -ic, locu unde se delinu condemnatii la penitentia = *institutu penitentiaria*, *inchisore*, *car-*

cere: *penitentiariale d'in Americ'a au devenitu celebre*; *noi amu inceputu a edificá penitentiariae inainte de a edificá seole*; *cându omenii aru fi toti luminati si adapati cu principie morali, n'aru avé necessitate de penitentiariae*; *dati omeniloru incitatura si le facilitati viétii'a, si re voli poté dispensá de penitentiariae*.

* PENITERE, v., *pænitere*, a senti dorere pentru errorile, peccatele si delictele commisse, a si confessá peccatele si a se supune de bona volia penei dictate de confessoriu, a face *penitentia*.

* PENNA, s. f., *penna*, organu ce acopere corpulu passeriloru si cu care se servescu aceste-a spre a sborá: *passerile su accoperite cu penne*; *pennele aripeloru si alle codei su mai lungi de câtu celle alie*, *cu aceste-a se servescu passerile spre a se inaltia in aeru si a sborá*; *pennele unoru passeri su addeverate ornamente distinsc cu colorile cele mai formose*; *omenii inco se adorna cu penne de passeri*; *pennele de gânsca servescu la scrissu*; — *penna prin analogia se nomesce si curiulu cu care crepa omenii lemne*.

PENNARE, v., a adorná cu *penne*, a muni cu *penne*, vedi comp. *impennare*.

PENNARIU, -a, adj. s., (*pennarius*), 1. care are *penne*, 2. care face *penne* 3. reale, *pennarium*, *théca de penne*.

PENNATICU, pl. -e, (it. *pennacchio*, fr. *pauache*), legatura de mai multe *penne*, care se póta in pellaria sau pre casside; *cresta artificiala de penne*.

PENNATU, -a, adj., *pennatus*, munitu cu *penne*, ornatu cu *penne*; subst. *pennatele* = *pennata* = *passerile*; vedi compositulu *impennatu*.

* PENNIFERU, -a, adj., *pennifer*, care porta *penne*.

* PENNIGERU, -a, adj., *penniger*, coperitu, munitu cu *penne*, aripatu: *copitulu pennigeru* = *Amore*; *ferrulu pennigeru* = *segétta*; *insecte pennigere*.

* PENNIPEDA, adj. s., *pennipes*, care are *penne* la *petiore*.

* PENNIPOTENTE, adj., *pennipotens*, care pote dispune de *penne*, *passeri*.

* PENNIRAPU, s. m., *pennirapus*;

care rapesce pennele, antagonistulu gladiatorului samniticu, care debea se i rapesca pennele de pre cassidea lui.

PENNIRE, -escu, v., pennescere, a face *penne*. a se coperi cu *penne*, a se *impenni*.

PENNITU, -a, adj. part., coperitu cu *penne*, *impennitu*.

PENO, *pêno*, sau *pîno*. usque, (ἕως, fr. jusque, it. fino, si sino), prepositione care arrêta terminulu de adjunsu allu locului, tempului si allu operationei: *pêno aici*, *pêno acollo*; *pêno acumu*, *pêno atunci*, *peno unde?* *pêno cându?* *pêno la ce punctu?* *pêno in capetu*, *pêno in fine*; *câtu e de la mene pêno la tene*, *atâtu e si de la tene pêno la mene*; *pêno ce nu veti adjunge acollo*, *se nu ve laudati*; *sedeti a casa si asteptati peno voi veni eu*; *ellu sedea si mancá pêno cându noi lucrâmu si sudâmu*; *déco vomu mai trai peno la primavêra*, *ne vomu duce la Roma*; *lucrati pêno la appusulu sórelui*; *plecati la drumu pêno in diua*; *ellu se plecá pêno la pamentu*; *lassa-me pêno voliu mancá*, *apoi voliu terminá si affacereu teu*; *nu i voliu dá pace pêno ce nu se va lassá de fôra-de-legile selle*; *remânin credentiosu principieloru melle pêno la mórte*.

* **PENSA**, s. f., *penza*, (de la 2 *pendere*), mesura de buccate pentru una dí; vedi si *penza*.

* **PENSABILE**, adj., *pensabilis*, ce se pôte *pensá* sau *compensá*, *compensabile*, *reparabile*.

* **PENSARE**, v., *pensare*, (intens. de la 2 *pendere*), 1. a *ponderá*, a *mesurá* eu *cumpania*: *a pensá pre toti eu accasi trutina*; 2. a *judecá*: *covine-se a pensá pre amici dupo fapte*; 3. a *compará*: *se pensâmu celle bone eu celle relle*, *si se vedemu ce resulta d'in elle*; 4. a *compensá*, a *repará*: *ânimele celle mari cauta a pensá mórtea prematura eu memori a eterna a numelui bonu*; *perdereu numelui bonu nu se pôte pensá eu nemica*. In celle alte limbi sorori se *iea pensare=cogitare*, noi inse romanii avemu acestu verbu classicu (*cogitare*), si n'avemu necessitate de a i substituí *pensare*.

* **PENSATIONE**, s. f., *pensatio*, actione de *pensare*, in t. s. verbului.

* **PENSATIVU**, -a, adj., (it. *pensativo*), aptu a *pensá*, *deprensu a pensá*, *aplecatu a pensá*.

* **PENSATORIU**, -tória, adj. s., *pensator*, care *penza*.

* **PENSICULARE**, v., *pensiculare*, a *pensá*, a *essaminá* eu de a *menuntulu*, a *controllá* de *aprópe*.

* **PENSICULATORIU**, -tória, adj. s., *pensiculator*, care *essamina* eu de a *menuntulu*.

* **PENSILE**, adj., *pensilis*, care *pende*, *pendente*: *lustru pensile*; *omu pensile*, *spenduratu*; *gradini pensili*, *redicate pre arcuri*.

* **PENSIONARE**, v., (fr. *pensionner*), a *pune in pensione*: *a pensioná unu functionariu betranu si invalidu*.

* **PENSIONARIU**, -ia, adj. s., (it. *pensionario*, fr. *pensionnaire*), care se buccura de una *pensione*: *pensionarii statului*, *pensionarii unui institutu*.

* 1 **PENSIONATU**, -a, adj. part., (fr. *pensionné*), *pusu in pensione*: *functionariu pensionatu*, *militari pensionati*.

* 2 **PENSIONATU**, pl.-e, (fr. *pensionat*), *institutu de educatione*: *pensionatu de copilli*, *pensionatu de fete*, *pensionatu publicu*, *pensionatu privatu*; *pensionatele se critica fôrte*; *pensionatele cu marc numeru de copilli nu se potu bene preveghiá*.

* **PENSIONE**, s. f., *pensio*, 1. actione de *pensare*, *ponderatione*; 2. *solutione*; 3. *salariu*, si in specie *salariu* ce se dá *vechiloru functionari* *essiti* cu *onore d'in servitiu*: *pensione intréga*, *pensione de medietate*, *unu tertiu*, *unu cartu de pensione*; *ellu se buccura de una formósa pensione*; *a si luá*, *a si trage pensio-neu*; *a remané fora pensione*; *ea nu pôte trai d'in mic'a pensione* ce *i a remasu dupo mórtea barbatului seu*; *ea n'are dreptu la pensione*.

* **PENSITARE**, v., *pensitare*, (de la *pensare*), a *ponderá*, a *considerá*, a *cercetá*; a *compará*: *a pensitá poterea vobelor*; *a pensitá despre unu lucru*, *a cogitá*, *a lu rumegá bene*.

* **PENSITATIONE**, s. f., *pensitatio*,

actione de *pensitare*; ponderatione; compensatione; solutione; retributione.

* PENSITATORIUM, -tória, adj. s., *pensitator*, care *pensita*, care pondera, care essamina: *pensitatoriulu de vorbe*, *verborum pensitator*.

* PENSITATUM, -a, adj. part., *pensitatus*, ponderatu, essaminatu, cercetat, consideratu.

* PENSUM, pl. -e, *pensum*, (de la 2 *pendere*), 1. pondu de lâna ce se dá unei femine ca se lu tórea; 2. veri-ca lucru ce se da cniva ca se lu faca; de aci, thema de lucratu, problema de deslegatu etc.: *professorii dau pense la scolari*; *eu mi am facutu pensulu*; *ellu e negligente in facerea penselora*; *unu pensu facile*, *unu pensu difficile*; *pensete se fia proportionate progressului ce facu scolarii*.

* PENSURA, s. f., *pensura*, mesura cu pondulu, ponderatura.

† PENTA-, (gr. πέντε = cinci), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *pentabiblu*, -a, adj., (πεντάβιβλος d'in βιβλος = carte), compusu d'in cinci cărți; *pentacamara*, -a, adj., (fr. *pentacamare*, d'in *καμάρα* = camera, bolta), formatu d'in cinci camere: *paconia pentacomara*, bot.; *pentacanthu*, -a, adj., (fr. *pentacanthu*, d'in *πεντακανθα* = spina), care are cinci radie spinose la pinnele selle: *pesci pentacanthi*; *pentacarpu*, -a, adj., (fr. *pentacarpe*, d'in *καρπός*, = fructu), care are cinci fructe unite; *pentachelu*, -a, (fr. *pentachèle*, d'in *χίλη* = fortele), care are cinci forfecii la petióre: *pentachenu*, -a, adj., (fr. *pentachaine*, d'in *χαίνειν* = deschidere), fructu care la maturitatea sca se desface in cinci lobi; *pentachondru*, -a, adj., (fr. *pentachondre*, d'in *χόνδρος* = granutiu), genu de plante dicotyledonie d'in Oland'a noua; *pentachordu*, -a, adj., (πεντάχορδος), care are cinci corde: *lyra pentacorda*; *pentachotomu*, -a, adj., (fr. *pentachotome*), care se divide in cinci părți; *pentacontaedru*, -a, adj., (fr. *pentacontaëdre*), compusu d'in cincidiece de facie plane; *pentacontarchia*, s. f., (πεντηκονταρχία), functionea unui *pentacontarchu*, s. m., (πεντηκονταρχος), com-

mandante peste cincidiece de ómeni; *pentacosiarchia*, s. f., (πεντακοσιαρχία), functionea unui *pentacosiarchu*, s. m., (πεντακοσιάρχος si *πεντακοσιάρχης*), comandante preste cinci cente de ómeni; *pentacrina*, s. f., (fr. *pentacrine* sau *pentacrinite*), genu de polypari d'in oceanulu Antilleloru; *pentacrostichu*, s. m., (fr. *pentacrostiche*), compusu d'in cinci *acrostiche*; *pentacyclu*, -a, adj., (fr. *pentacycle*, d'in *κύκλος* = cercu) care descrie cinci cerelli; *pentadactylu*, -a, adj., (πενταδάκτυλος), cu cinci degete; *pentadarchu*, s. m., (πεντάδαρχος), comandante preste cinci ómeni; *pentade*, s. f., (πεντάς), cincime; *pentadecagonu*, -a, adj., (fr. *pentadécagone*, d'in *γωνία* = anglu), care are cincispredece ângluri, si totu atâte laturi; *pentadelphu*, -a, adj. (*pentadelphu*, d'in *ἀδελφός* = frate), cu cinci audrophori: *plante pentadelphu*; *pentadoru*, -a, adj., *pentadoros*, (πεντάδορος), lungu de cinci palme, *pentadynamu*, -a, adj., (fr. *pentadyname*, d'in *δύναμις* = potere), care intre diece stamine are cinci mai lungi de câtu celle alte; *pentaedru*, -a, adj., (fr. *pentaeëdre*), care are cinci facie: *eristallu pentaedru*; *pentactericu*, -a, adj., *pentactericus*, (πενταετηρικός), cincienale, *pentacteride*, s. f., (πενταετηρίς), spatiu de cinci anni; *pentaglottu*, -a, adj., (fr. *pentaglotte*, d'in *γλωττα* = limba), in cinci limbe: *dictionariu pentaglottu*, *biblia pentaglotta*; *pentagonale*, adj., (fr. *pentagonal*), cu cinci ângluri: *plonu pentagonale*; *pentagonite*, s. f., (fr. *pentagonite*), genu de actinozoarie; *pentagoniu*, s. m., *pentagonium*, figura cu cinci ângluri; *pentagonu*, -a, adj., *pentagonus*, (πεντάγωνος), care are cinci ângluri, si prin urmare cinci laturi; *pentagraphia*, s. f., (fr. *pentagraphie*, d'in *γράφειν* = scriere), arte de a copia unu planu cu *pentagraphulu*; de aci: *pentagraphica*, -a, adj., (fr. *pentagraphique*), si *pentagraphu*, s. m., (fr. *pentagraphe*), instrumentu cu care se copiédia planuri, fora ca lucratoriulu se aiba connoscen-tia de desemnu; *pentagynia*, s. f., (fr. *pentagynie*, d'in *γυνή* = muliere), ordine de plante cu cinci pistille; de aci: *pentagynicu*, -a, adj., (fr. *pentagynique*),

si *pentagynu*, -a, adj., care are cinci pi-
stille; *pentahexaedru*, -a, adj., (fr. pen-
tahexaëdre), compus d'in cinci *hexaedre*;
pentahydricu, -a, adj., (fr. pentahydri-
que), care contine de cinci ori atâtu hy-
drogeniu, câtu contine altu compus de
acellu-así genu; *pentalasmu*, s. m., (fr.
pentalasme), genu de conchylie univalve;
pentalepide, adj., (fr. pentalépide, d'in
λεπίς = scama, soldiu), care porta cinci
scame; *pentalobu*, s. m., (fr. pentalobe),
genu de plante dicotyledonie, cu flori
complete, polypetalate; *pentameride*, s.
f., (fr. pentaméride), genu de plante
monocotyledonie cu flori glumacie, d'in
famili'a graminieloru; *pentameru*, -a,
adj. (πενταμερίς), cu cinci articie: *in-*
secte pentumerc; *pentametricu*, s. m., pen-
tameter, (πεντάμετρος), versu compus
d'in cinci petiôre metricie; de aci: *pen-*
tametricu, -a, adj.; — *pentamyru*, s. m.,
(πεντάμυρος), myru (profumu) compus
d'in cinci substantie diverse; *pentan-*
dria, s. f., (fr. pentandria, d'in ἀνήρ =
maritu), classe de plante care contine
tote acelle plante alle caroru flori au
cinci stamine; de aci: *pentandricu*, -a,
adj. si *pentandru*, -a, adj., care are cinci
stamine; *pentanema*, s. f., (fr. pentanè-
me), genu de plante d'in famili'a synan-
thereloru, indigene in Asi'a; *pentan-*
theru, -a, adj., pentantère, d'in ἀνθηρός
floridu) care are cinci anthere; *pentan-*
thu, -a, adj., (fr. pentauthe, d'in ἄθος
= flore), care are cinci flori; *pentape-*
talu, -a, adj., (fr. pentapétale, d'in πέ-
ταλον = folia), care are cinci petale;
pentapete, s. m., pentapetes, (πενταπέ-
τές), synonymu cu *pentaphyllu*; *pen-*
tapharmacu, s. m., pentapharmacu, (πεν-
ταφάρμακον), buccate compuse d'in cinci
substantie; *pentaphyllu*, -a, adj., penta-
phyllos, (πεντάφυλλος), care are cinci di-
visioni foliace; subst. *unu pentaphyllu*,
(πεντάφυλλον), genu de plante dicotyle-
donie cu flori papilionacie; *pentaplosto-*
nome, adj., (fr. pentaplostémone, d'in
στήμων = stamine), care are stamine
cintuple; *pentapogone*; s. m., (fr. penta-
pogon, d'in πόγων = barba), genu de
plante monocotyledonie cu flori gluma-
cie, originarie d'in Australi'a; *pentapo-*

lia, s. f., pentapolis, (πεντάπολις), unione
de cinci cetâti; *pentapolitanu*, -a, adj.
s., (fr. pentapollitain), relativu la *pen-*
tapolia; *pentaprotia*, s. f., pentaprotia,
(πενταπρωσία), demnitate de *pentaprotu*,
s. m., (πεντάπρωτος), unulu d'intre cei
cinci primi cetatiani ai unui municipiu;
pentapteru -a, adj., (fr. pentaptère, d'in
πτερόν = aripa), care are cinci expansiuni
in forma de aripe; *pentaptotu*; -a, adj.,
pentaptotes, (πεντάπτωτος), care are
cinci casuri; *nome pentaptotu*, in gramm.;
pentaraphide, s. f., (fr. pentaraphide),
genu de plante monocotyledonie cu flori
glumacie, cari cresc pre montii Mes-
sicului; *pentarchatu*, s. m., (fr. pentar-
chat), demnitate de *pentarchu*; *pentar-*
chia, s. f., (πενταρχία), guvernul de cinci;
pentarchicu, -a, adj., (fr. pentarchique),
relativu la *pentarchia*; *pentarchu*, s. m.,
(πένταρχος), 1. commandante peste cinci
ómeni; 2. unulu d'intre cei cinci cari
companu guvernulu; *pentasemu*, -a, adj.,
pentasemus, (πεντάσημος), care are cinci
tempuri, in metrica; *pentasepalu*, -a, adj.
(fr. pentasépale, d'in σήπαλον = foliola),
care are cinci *sepale*; *pentaspastu*, s. m.,
pentaspaston, (πεντάσπαστον), machina
compusa d'in cinci scripeti; *pentaspermu*
-a, adj., (fr. pentasperme, d'in σπέρμα =
sementia), care are cinci granutie sau
sementie; *pentastichu*, -a, adj. s., πεντά-
στιχος), compus d'in cinci ordini, sau
d'in cinci versuri; *pentastomu*, -a, adj.,
(πεντάστομος), care are cinci guri; *pen-*
tastylu, -a, adj., (πεντάστολος), care are
cinci styli: *ovariu pentastylu*; subst. in
architectura, edificiu cu cinci ordini de
columnne in facia; *pentasyllabu*, -a, adj.,
pentasyllabus, (πεντασύλλαβος), com-
pus d'in cinci syllabe; de aci: *pentasyll-*
labicu, -a, adj., care are cinci syllabe;
pentateuchu, s. m., pentateuchus, (πεν-
τάτευχος), compus d'in cinci carti in
unu volume: cele cinci carti alle lui
Moise d'in biblia; *pentathlu*, s. m., pen-
tathlam, (πένταθλον), totulu celloru cinci
essercitii gymnastice la Greci; *pen-*
tatomu, s. m., pentatomon, (πεντάτομον =
taliatu in cinci), genu de insecte; *pen-*
tatonu, s. m., (πεντάτονον), intervallu de
cinci tonuri in music'a greca.

† PENTE-, (d'in gr. πέντε = cinci), in compositioni, precum: *pentecomarchia*, (πεντεκομαρχία, fr. *pentécomarchie*), demnitate de *pentecomarchu*, s. m., (πεντεκομαρχης, fr. *pentécomarque*), guvernatoriu de cinci oppide; *penteconta*, (πεντήκοντα = cincidzeci); *pentecontaedru*, -a adj., (fr. *pentécontaire*, d'in ἔδρα = base), care are cincidzeci de fație; *pentecontarhia*, s. f., (πεντηκονταρχία, fr. *pentécontarchie*), demnitate de *pentecontarhia*, s. m., (πεντηκονταρχος, fr. *pentécontarque*), comandante preste cincidzeci de ómeni; *pent. contoru*, s. m., (πεντηκόντορος, fr. *pentécontore*), nave cu cincidzeci de remi; *pentecostaria*, s. m., (πεντηκοστήριον, fr. *pentécostaire*), carte care coprende officiulu eclesiasticu de la paschi pëno la *pentecoste*; *pentecoste*, s. f., (πεντηκοστή, *pentecoste*, it. *pentecoste*, fr. *pentecôte*), diu'a cincidzeima dupo paschi, rosaliile, descensiunea spiritului sântu; *penteloru*, -a adj., *penteloris*, (d'in πέντε, si loram), cu cinci corolle; *pentere*, s. f., *pentere*, (d'in πέντε, si ramus), si *pentere*, s. f., *penteres*, (πεντηρης), nave cu cinci ordini de remi; *pentemimere*, s. f., *pentemimeres*, (πενθήμερες), cesura a versului pentametri.

* PENTELICU, -a, adj., *pentelias*, (πεντελικός), d'iu monte *Pentelicu*: *marmore pentelica*.

* PENTOROBU, s. m., *pentorobon*, (πεντορόβον), una plantă, *paeonia*?

PENTRU, pre, propter, prepositione, prin care se arréta caus'a, scopulu, interesea sau favorea, si care. 1. inaintea nomineloru si a pronomineloru, se pune cu acensativulu in limba româna: *pentru mine*, *pentru atene*, *pentru sene*, *pentru noi*, *pentru voi*, *pentru ellu*, *pentru (tota) ea*, *pentru (titi) ei*, *pentru illi*; *pentru frate-meu*, *pentru sora-ta*; *pentru benea publica*; *pentru interesele vostre*; *pentru oclu vostri* *celli fermosi*; *pentru restabilirea seneciãtii*; *pentru rogationile sãniloru parenti*; *nu facu ecãsta-a pentru mine*, *cã pentru voi si pili vostri*; *pentru cine lucredi?* *pentru fiii Romãniloru*; *amuz vorbitu pentru Marcu*; *pentru Antonã*, *si vorbi alii*;

rogati-re lui domnedieu pentru mine si pentru familia mea: 2. ca interrogativu, cu scopu de a connosce caus'a sau motivulu, se pune cu pronomele *ce*: *pentru ce me intrãbi?* *pentru ce nu m'ai ascultatã?* 3. ca resunsu cu arretarea caus'ei sau a motivului, se pune cu conj. *co*, si cu indicativulu: *pentru co nu m'ai ascultatã*, *suffire acumu consecentiãle neboniei telle?* *pentru ce nu veniti la mine?* *pentru co avemã multu de lucrã*; 4. la indicarea scopului se pune cu conj. *ca se*, si cu conjunctivalu: *pentru ca se poti adjuge unde dorosci*, *incordã-ti tote poterile*; *pentru ca se nu mai pati ce ai patitu*, *prepara-te mai de timpuriu si mai bene*. Nu e inse romãnisimu a pune prep. *pentru* cu *a* si infinitivulu, cumu facu unii imitatori servili ai gramaticeloru straine, p. e. *pentru a serie bene se cere multu*, in locu de: *spre a serie bene se cere multu*; sau: *ca se scriemu bene se cere multu*.

* PENU, s. m., *penus*, *penum*, si *penu*, provisiunea de buccate, comestibili.

* PENUARIU, -a, adj., *penarius*, relativa la provisiunea de buccate; subst. *penuriulu*, cellu insarcinatu cu provisiunea de buccate.

* PENULA sau *penura*, s. f., *penula* si *paula*, (φανόλη?), vestimentu rotundu, care accopere totu corpulu, se porta preste celle alte vestimente, si mai allessa in callatoria si in campu la armata. Covantulu pôte se fia contributu la confusiunea cu *pannura*.

* PENULARIU sau *penuraria*, -a, adj. s., *penularius* si *paularius*, care face *penure*.

* PENULATU sau *penuratu*, -a, adj. part., *penulatus* si *paulatus*, vestitu in *penula*; subst. unu *penulatu*.

* PENULTIMU, -a, adj., *penultimus* si *paulultimus*, cellu inainte de ultimu: *syllaba penult. na*, si subst. *penultima*.

* PENURIA, s. f., *penuria*, lipse in genere: *penuria de apa*, *penuria de argentu*; lipse de buccate in specie, fomete: *ellu cu tota familia sea se afla in cea mai terribile penuria*.

PEPENARIU, -a, adj. s., (*pepenarius*), subst. m., unu *pepenariu*, care

cultiva sau vende *pepeni*; subst. f., *pepenaria*, locu seminat cu *pepeni*, gradina de *pepeni*; multime de *pepeni*.

PEPENE sau *pépine*, s. m., *pepo*, (*πέπων*), planta d'in famili'a cucurbitacieloru allu carei fructu bonu de mancatu, cresce in forma de glomu cu unu diametru de una palma si mai mare: *pepeni verdi*, *pepeni rosii*, *pepeni galbini*; *pepeni copti*, *pepeni trecuti*; *copililoru placu pepeni*; *sunt diverse specie de pepeni*.

PEPINE, *pepinariu*, vedi *pepene*, *pepenariu*.

PEPLOMA, pl. -*mate*, (*πέπλωμα*), velu, mantellu, vestimentu; vestimentu compusu si implutu cu lâna sau cu bumbacu cu care ne accoperimu in patu, corruptu, *plapoma*.

PEPLOMARIU, corruptu *plapomariu*, s. m., care face *peplome*.

* PEPLU, s. m., *peplum* si *peplus*, (*πέπλον*, si *πέπλος*), vestimentu mare, largu, de materi'a cea mai fina si mai formosu lucrata, mai antâniu pentru matrone, mai in urma, ca vestimentu de pompa, si pentru barbati: *peplulu Minervei*, *peplu imperiale*.

PEPONARIU, -a, adj. s., (*peponarius*), relativu la *peponi*; care cultiva *peponi*: *peponaria*, gradina de *peponi*; vedi *pepenariu*.

PEPONE, s. m., *pepo*, (*πέπων*), vedi *pepene*.

PEPTARIU, pl. -*ie*, *pectorate*, vedi *pectariu*.

PEPTENARE si *peptinare*, v., *pectinare*, vedi *pectinare*, etc.

PEPTENE si *peptine*, s. m., *pecten*, vedi *pectine* si derivatele.

PEPTINE, *peptinare*; vedi *pectine*, *pectinare*, etc.

PEPTOSU, -a, adj., *pectorosus*, plenu de *peptu*, cu *peptulu* mare; vedi *pectosu*.

PEPTRU, prepositione, *propter*; vedi *pentru*.

PEPTU, pl. -*uri*, *pectus*, vedi *pectu*.

†† PER, prep. latina, *per*, care in limb'a româna a trecut in *pre*, apoi in composit'a *prein*, *pr'in* si *prin*, ocurre in forte numerose compositioni, cu insemnarea: 1. la verbe, de trecere prin

tote gradele, peno in fine, de tôte partile. cu totulu; 2. la adiective si adverbie, de forte, in cellu mai inaltu gradu, cu totulu, precumu se va vedé in essemplele urmatorie.

PERA, s. f., *pirum*, poma ce produce arborele *pèrulu*: *pere selbatice*, *pere dulci*, *pere acre*, *pere copte*, *pere veratice*, *pere tomnatice*; *mustu 'de pere*; *gustu de pere*; in forma de *péra*: *mânca pere*, *mânca mere*, *loculu pânci totu nu pere*; vedi *pèru*.

* PERACTIONE, s. f., *peractio*, terminulu lucrârei; actulu ultim alu unei drame: *amu ascultatu actulu antâniu si secundu*, *se ascultâmu si peractionea*; *betranetiele sunt ôre-cumu peractionea comediei*, *peractio fabulæ*.

* PERACTU, -a, adj. part., *peractus*, terminatu, trecut: *lucru peractu*, *etate peracta*, *comedia peracta*.

†† PERAGERE, v., *peragere*, a percurge, a petrece, a duce la terminu, a essecutá, a terminá. Radecin'a part. *peractu*, subst. *peractione*, si a derivatelu: *peragitare*, etc.

* PERAGITARE, v., *peragitare*, a miscá in tote directionile; a mená, a escitá, a stimulá, a instigá, a impinge: a essecutá: *me peragita ideele celle mai estravaganti*.

* PERAGITATU, -a, adj. part., *peragitatus*, miscatu de tote partile si in tote directionile: *peragitatu de tote passionile*.

* PERAGRARE, v., *peragrare*, a percurge, a cotreierá, a strabate: *a peragrá marile si terile cu armele*; *a peragrá infinitulu cu mentea*.

* PERAGRATIONE, s. f., *peragratio*, actione de *peragrare*.

* PERAGRATORIU, -*tória*, adj. s., (*peragror*), *peragatrix*, care *peragra*, care percurge, strabate, cotreiera.

* PERAGRATU, -a, adj. part., *peragratu*, percursu, strabatutu, cotreieratu: *terile, regionile peragrate de noi*.

1 PERAMBLARE, v., (corruptu in *primblare*, si mai tare in *plimbare*), *perambulare*; 1. activu: *a peramblá callii*, *a peramblá copillii in carrutia*; 2. refl. *a se peramblá*: *ellu se perambla tóta*

diu'a; eri s'a peramblatu cu frate seu, astadi se perambla cu soru sea; elli nu mai incetédia de a se peramblá; perambla-te pēno la mene! lassa-lu se se peramble pēno i va trece gustulu; locut. l'a tramissu se se peramble.

2 PERAMBLARE, s. verbale, **ambulatio, ambulacrum** : *peramblarea e sanetosa, a merge la peramblare, a veni de la peramblare; a se lassá de peramblare.*

PERAMBLATIONE, s. f., **ambulatio**, *actione de peramblare.*

PERAMBLATORIU, -*tória*, adj. s., **ambulator, ambulatorius**, *care perambla, si care se perambla; subst. unu peramblatoriu, una peramblatória, peramblatorii; fig. peramblatória sau peramblatóre = amblatória sau amblatóre = latrina.*

1 PERAMBLATU, -*a*, adj. part., (**perambulatus**), *dussu la peramblare : calli peramblati, copilli peramblati, bene peramblati ne amu pusu la mésa.*

2 PERAMBLATU, s. m., **ambulatus, us**, *actulu de peramblare : venimu de la peramblatu; cu peramblatulu nu ti castigi pánea.*

PERAMBLATURA, s. f., **ambulatoria**, *actione si resultatu allu actionei de peramblare : una perambulatoria pre dí e destulla; la antáni'a perambulatoria n'am sentitu fatiga.*

PERARARE, v., **perarare**, *a percurge arându, proprie : a perará campulu; figuratu : a perará marca, perarare punctum, a strabate navigându; a perará una littera, a serie.*

PERARATU, -*a*, adj. part., **peraratus**, *percursu cu aratrulu, propriu si figuratu : campulu peraratu, marca perarata, epistol'a perarata, litterele perarate.*

PERARMARE, v., **perarmare**, *a armá pre deplenu : a perarmá óstea, a se perarmá cu tóte celle necessarie.*

PERARMATU, -*a*, adj. part., **perarmatus**, *bene armatu, pre deplenu armatu : óste perarmata, omu perarmatu cu principiele celle mai tari; suffletu perarmatu in contr'a mortii.*

†† PERCELLERE, v., **percellere**, a

bate, a restorná, a arruncá la pamentu. Radecin'a part. si subst. percussu.

1 PERCEPERE, (corruptu in *precepere* si *pricepere*), *percepui, perceptutu si perceptu, v., percipere*, 1. a luá in possessione, a coprende; 2. a stringe : *a percepedarile, tassele, contributionea; nu potemu percepe nemica de la acesti ómeni scapetati*; 3. a coprende cu sensurile, a senti, a connoce : *a percepe cu sensurile, cu ochii, cu urechiele; a percepe dorere, a percepe placere*; 4. a coprende cu mentea, a intellege : *nu percepemu nemica d'in celle ce ne spuneti; te percepui destullu de bene, déro nu ti adoptu consiliulu; ai perceptutu ce am dissu? si refl. ellu se percepe la multe; omu care se percepe la tóte; copillulu a inceputu a percepe vorbele mammei.*

2 PERCEPERE, s. verbale, **perceptio**, in t. s. verbului.

PERCEPIBILE, adj., **percipibilis**, *care se póte percepe, in t. s. verbului; vedi si perceptibile.*

PERCEPTORIU si *perceptoriu, -tória*, adj. s., *vedi perceptoriu.*

PERCEPTIONE, s. f., **perceptio**, *actione de percepere, in t. s. verbului : perceptionea contributionei; perceptionea sensuriloru esterne, perceptionea sensului internu; perceptionile mentii, tóte perceptionile nóstre debu a fi insociate de apperceptione.*

PERCEPTIVU, -*a*, adj., *care percepe, prin care se percepe : facultate perceptiva.*

PERCEPTORIU, -*tória*, adj. s., **perceptor**, *care percepe : perceptoriulu de contributione, perceptoriulu generale; perceptoriulu invetiatureloru celloru bone.*

PERCEPTU, -*a*, adj. part., **perceptus**, *coprensu, strinsu; luatu in conscientia, connoceutu, intellessu; vedi si perceptutu.*

PERCEPTORIU, -*tória*, adj. s., **perceptor**, **percipiens**, **intelligens**, *care percepe, care coprende, care sente, care intellege.*

PERCEPTUTU, -*a*, adj. part.; 1. **perceptus**, *coprensu in t. s. verbului*; 2. **intelligens**, **ingeniosus**, *care se percepe, care intellege, ingeniosu : omu perceptutu, junc perceptutu; crá teneru,*

déro forte perceptu; vedi si preceptu si priceptu.

PERCERERE, *percerui. percerutu* si *percisitu*, v., *perquirere*, a cautá cu accuratétia, a cercetá cu diligentia, a essaminá cu attentione.

* PERCISITIONE, s. f., *perquisitio*, cercetare cu diligentia, essaminare cu attentione: *a face una percisitione rigorósa; in urm'a percisitionei s'au descoperitu multe secrete; percisitionile debu se se face cu multa precautione.*

* PERCISITIVU, -a, adj. modale, prin care se cercetédia cu de a menuntulu: *medie percisitive, mesure percisitive.*

* PERCISITORIU, -tória, adj. s., *perquisitor*, care *percere*, care face *percisitione*: *percisitorii autorisati de justitia; percisitorii merciloru opprite; percisitorii su odiosi.*

* PERCISITU, -a, adj. part., *perquisitus*, cercetatu cu diligentia; essaminatu cu attentione.

* PERCITARE, v., *percitare*, a miscá tare, a miscá pëno in fundu, a miscá pëno in fundulu ânimei: *a percitá urechiele cuiva.*

* PERCITATIONE, s. f., *actiune de percitare.*

* PERCITATORIU, -tória, adj. s., care *percita.*

* PERCITATU, -a, adj. part., *percitatus*, miscatu pëno in fundu: *urechie percitate. ânima percitata: am remasu percetatu pëno in fundulu ânimei.*

* PERCITU, -a, adj., *percitus*, tare miscatu, agítatu, irítatu; vedi si *percitatu.*

* PERCOCERE, *percossi* si *percossi*, *percociu* si *percoptu*, v., *percoquere*, a cóce bene, a cóce de totu, a stracóce; a ferbe tare, a incaldí, a arde: *sórele percoce pomele; caldur'a percoce umorile, maurii sunt percopti de sóre.*

* PERCOCTIONE, s. f., (*percoctio*), *actiune de percoocere.*

* PERCOCTU, -a, adj. part., *percoctus*, *coptu* bene, *coptu* de totu, *stracoptu.*

* PERCOLARE, sau *percorare*, v., *percolare*, a stracorá: *a percolá vinulu; néuca topita se percolá prin vende pamentului.*

* PERCOLATIONE, sau *percoratione*, s. f., *percolatio*, *stracoratione.*

* PERCOLATU, sau *percoratu*, -a, adj. part., *percolatus*, *stracoratu.*

* PERCOLERE, *percolui, percolutu* si *percultu*, v., *percolere*, a cultivá bene; a onorá, a adorá.

* PERCULSU, -a, adj. part., *percultus*, *batutu*, *arruncatu* la pamentu.

* PERCULTORIU, -tória, adj. s., *percultor*, care *percole*, care onóra, care adóra: *percultorii invetiátiloru, percultorii diátoru.*

* PERCULTU, -a, adj., *percultus*, bene cultivatu, onoratu, adoratu.

* PERCUNTARE, v., *percuntari*, a interogá, a se informá.

* PERCUNTATIONE, s. f., *percuntatio*, *interrogatione*, *informatione.*

* PERCUNTATIVU, -a, adj., *percuntativus*, *interrogativu.*

* PERCUNTATU, -a, adj. part., *percuntatus*, *interrogatu.*

* PERCURARE, v., *percurare*, a curá cu totulu, a vindicá pre deplenu: *amiculu m'a percuratu de morbulu inveteratu, de a carui cura medicii desperassera.*

* PERCURATU, -a, adj. part., *percuratus*, *curatu* cu totulu, *vindicatu* pre deplenu: *mentea percurata si liberata de tóte vitiele.*

PERCURRERE si *percurgere. percursi* si *percursei, percursu*, v., *percurrere*, a strabate cu cursulu: *a percurrere tóte terrile si tóte marile, a percurrere tóte scientiele, a percurrere cu mentea, a percurrere cu vorb'a; a percurrere rapide, a percurrere pre scurtu; n'am avutu tempu a percurrere cu ochii tóta cartea ce mi ai tramissu; am percursu Itali'a in tempu de doue luni; dati-mi volia se percurru gradin'a vóstra cea formósa.*

PERCURSARE, v., *percursare*, (*intens. de la percurrere*), a percurrere rapide: *a percursá Itali'a in una luna de dille.*

PERCURSATIONE, s. f., *percursatio*, *actiune de percursare: percursationea Italiei.*

PERCURSIONE, s. f., *percursio*, *actiune de percurrere: percursiunea cu mentea, in percursiunea acestoru lucruri mi au venitu multe idee.*

PERCURSIVU, -a, adj., care *percurrere*,

prin care se *percorre* : *lectura percursiva, cautatura rapida si percursiva.*

PERCURSORIU, -sória, adj. s., (*percursor*), care *percorre* : *percursorii terribiloru noastre se intorcu adese ori in patri'a loru cu idee forte erratice.*

PERCURSU, -a, adj. part., *percursus*, strabatutu cu cursulu : *spatiu percursu in unu tempu datu; carte percursa rapide.*

* PERCUSSIBILE, adj., *percussibilis*, care se pöte *percuti*; si cu sensu activu, care *perunde* : *edöre percussibile.*

* PERCUSSIONARIU, -a, adj., *percussionalis*, aptu a *percuti*, relativu la *percussione*, de *percussione* : *instrumentu percussioniu, machinu percussioniaria.*

* PERCUSSIONE, s. f., *percussio*, actiune de *percutere*, *batare*, *atingere tare*, *lovitura* : *percussione tare. violentia, subitana; legile si efectele percussionei; centrulu percussionei; percussione directa, percussione oblica; percussione mediata, percussione imediata; percussione cu instrumentulu medicalu spre a esplora starea sanetosa sau morbosa a partiiloru interne alle corpului; — pusca cu percussione.*

* PERCUSSORIU, -a, adj. s., *percussor*, care *percuti*, care *bate*, care *plagesce*, care *neide*, *sicariu* : *percursorii lui Césare.*

PERCUSSU, -a, adj. part., *percussus*, *attinsu*, *lovitu*, *batutu*.

* PERCUSSURA, s. f., *percussura*, *actulu*, *effectulu* si *resultatulu* de *percutere*.

* PERCUTERE, *percussi* si *percussei*, *percussu*, v., *percutere*, a *atinge*, a *atinge tare*, a *lovi*, a *bata*, a *plagi*, a *ucide* : *sonulu mi percusse urechiale; ellu percuti vestimentele cu voryell'a; a percuti cu palm'a, cu pumnulu; a percuti cu securea; ellu fu percussu de fulgeru.* Dupo analogia populariului *scötere* (*escötere*), ar urmá : *percötere, percossu, percossione percossoriu, etc.*

PERDELLA, s. f., (de la *pendulu, pendella*?) *cortina la ferestre* : *irage perdellele, lassa perdellele.*

* PERDEMNU, -a, adj., *perdignus*, *förte demnu*, *prea-demnu*.

1 PERDERE, *perdui, perdutu* si *perditu*, s., *perdere*, 1. a nu mai *avé*, a *inacetá* de a mai *avé* : a *perde unu lucru*; *Marinu a perdutu pe'llari'a; Marina si a perdutu manestergur'a; Sandru si a perdutu mentea; tine pung'a bene se nu ua perdi; a perde nu e greu, mai greu e a aflá; Antoniu a perdutu in una luna totu ce a castigatu in dicce anni; Barbu si a perdutu bannii in carti; ellu perde neincetatu, si totu nu se lassa de jocu; nu ti mai perde tempulu cu seccature; a perde ceva d'in ocli, d'in vedere; refl. a se perde : a) a si perde presentia de spiritu, b) a se errateci; — 2. a *strici*, a *ruiná*, a *causá perire* : *prin portarea sea cea fora de mente si a perdutu nomele cellu bonu; ellu si au perdutu totu creditulu; omulu fora conscientia si perde sufflutulu; cine perde averea parentesca prin blastematie, merita se mora de fome*; 3. a *duce la perire*, a *ucide* : a *perde pre inimicu, a perde pre calcatorii de lege; domnedieu va perde pre toti celli rei de pre faci'a pamentului*; 4. a *face abortu* : a *perde fructulu panteclui; mulierca a perdutu; perdu si animalile.**

2 PERDERE, s. verbale, *perditio*, in t. s. verbului : *perdere de bannii, perderea averei; nu e negociu fora perdere; cu perderea onorii; fora perdere de tempu; perderea copilului, perderea fetului.*

PERDEVÉRA, s. m., (*compusu d'in perdere, si véra = tempu*), care *perde pretiosulu tempu de véra*, in care se *covine* a si *procurá* *celle necesarie*; apoi in genere, unu omu care si *perde tempulu nefacundu ce s'ar coveni se faci*, unu furu de tempu, unu *neglegente*.

PERDIARE, s. f., *perditio, pernicies*, actiune de *pericere*, in t. verbului, mai *allessu inse in sensulu de uccidere, suppliciu*.

PERDICARIU, s. m., care *venédia perdicii*; *perdicaria*, *venatoriu de perdicii*, omu sau *câne*.

PERDICE, *perdiela* si *perdichia*, (*corruptu in poternichia*), s. f., *perdix*, una *passere selbatica d'in famili'a gallinacieloru cu corpulu grossu, si forte bona de mancatu*.

PERDITIOE, s. f., *perditio*, actio-
ne de *perdere* : *perditionea averei, per-*
ditionea sffletului.

PERDITORIU, -*tória*, adj. s., care *per-*
de, int. s. verbului : *perditoriu de banni,*
perditoriu de averea parentesca; perdi-
torii statului, perditori de omeni—spirite
relle cari ducu pre omeni la perire.

PERDITU, -*a*, adj. part., *perditus*,
perdutu in sensu morale, vedi si *per-*
ditu.

* PERDOCTU, -*a*, adj. part., *perdoc-*
tus, forte invetiatu : *unu omu perdoctu.*

1 PERDUCERE, *perduessi* si *perdu-*
sei, perdussu si *perductu*, v., *perducere*,
1. a duce : α) prin tote locurile : *a per-*
duce pre unu óspete prin cetate; β) peno
la loculu destinatu : a perduce pre unu
omu la Rom'a; a perduce boii la staulu;
2. a intende peno la unu locu : *a per-*
duce unu muru peno la monte; 3. a duce,
a conduce : *a perduce pre unu june la*
celle mai inalte demnitati, 4. a induce,
a induplecá : *a perduce pre cineva la pa-*
rerea sea; 5. a tinge, a unge, a accoperi
cu ceva : *a perduce corpulu copillului*
cu unsori, a perduce membrele cu ster-
cu; a perduce lân'a preste membre.

2 PERDUCERE, s. verbale, *perduc-*
tio, in t. s. verbului.

PERDUCTIONE, s. f., *perductio*, ac-
tione de *perducere*.

PERDUCTORIU, -*tória*, adj. s., *per-*
ductor, care *perduce* : *am avutu unu*
perductoriu diligente care mi a arre-
tatu tote memorabilitabile capitalei; unu
perductoriu la locurile celle interdisse
de bon'a covientia.

PERDUCTU, -*a*, adj. part., *perduc-*
tus, condussu, dussu, intensu, prelun-
gitu; sedussu; vedi si *perduessu.*

* PERDUELLE, s. m., *perduellis*,
(de la archaiculu *perduim*—*perdam*), omu
care cauta se ne pérda, inimicu armatu,
apoi inimicu in genere, publicu sau pri-
vatu. Compara pentru form'a : *rebelle,*
rebellione, rebellare.

* PERDUELLIONE, s. f., *perduellio*,
portare de *perduelle*, de aci : attentatu
in contr'a statului, in contr'a institutio-
niloru selle, in contr'a cetatianileru, cri-
me publica.

* PERDUELLU, s. m., *perduellum*,
batalia inversionata. Radecin'a proba-
bile a subs. *duellum*, redussu in *bellum*.

PERDUSSU, -*a*, adj. part., *perductus* :
perduessu prin tota cetate, perduessu peno
la Rom'a; muru perduessu peno la mare;
apa perdussa peno in cetate; perduessu
de spirite corrupte la marginea abyssu-
lui; femina perdussa la crime.

PERDUTU, -*a*, adj. part., *perditus*,
amissus, essitu d'in possessionea nostra
reale sau ideale : *lucru perdutu, avere*
perduta, callu perdutu, argentu perdu-
tu, tempu perdutu cu seccature.

* PERDURARE, v., *perdurare*, 1. a
continúá essistenti'a sea, a durá conti-
nuu, a persiste, a nu incetá de a fi : *veri-*
ce corpulu perdura in statulu seu, déco nu e
impinsu de altulu; omu care perdura in
ideele selle peno la betranetie; 2. a suf-
feri, a rabdá : a perdurá peno la mórte;
nu póte perdurá dorerea ce sente; perdu-
rati peno veti essi d'in periclu!

* PERDURATIONE, s. f., (*perdura-*
tio), actione de *perdurare* : *perduratio-*
nea lucruriloru in statulu primitivu.

* PERDURATORIU, -*tória*, adj. s.,
perdurans, care *perdura*.

* PERDURU, -*a*, adj., *perdurus*, fórte
duru.

* PEREGRINARE, v., *peregrinari*,
a callatorí, in sensu propr. si fig. : *pere-*
grinãmu in acésta térra, peregrinãmu
pre acestu pamentu; scientiele pernoc-
tédia si peregrinédia cu noi.

* PEREGRINATIONE, s. f., *peregrina-*
natio, actione de *peregrinare*, callato-
ría : *a petrece totu tempulu in peregrina-*
natione; viéti'a nostra e numai una pe-
regrinatione.

* PEREGRINATORIU, -*tória*, adj. s.,
peregrinator, care *peregrinédia*, calla-
toriu, *peregrinu.*

* PEREGRINETATE, s. f., *peregrini-*
tas, stare de *peregrinu*, strainetate.

* PEREGRINU, -*a*, adj., *peregrinus*,
strainu : *passeri peregrine, vorbe pere-*
grine; subst., unu peregrinu, una pere-
grina, peregrinii;—peregrinatoriu, cal-
latoriu in terri straine, mai allessu calla-
toriu care visita locurile sãnte : se intorcu
peregrinii de la sãntulu mormentu.

* PEREMERE, *peremui, peremutu*, si *peremptu*, v., *perimere* si *peremere*, l. a stinge, a sterge de pre faci'a pamentului, a sterpi, a uccide : *a pereme totu sensulu, a pereme ferele stricatiose, a pereme fctulu in pantecele matrei.*

* PEREMPTIONE, s. f., *peremptio*, actiune de *peremere*. stingere, uccidere.

* PEREMPTORIUM, -*toria*, adj. s., *peremptor*, *peremptorius*, care *pereme*, care stinge, care uccide; fig. care decide in definitivu : *edictu peremptorium. decisione peremptoria.*

* PEREMPTUM, -*a*, adj. part., *peremptus*, stinsu, uccisu : *corpu peremptu, etate perempta, jocuri perempte.*

†† PERENDIE, adv., *perendie*, poi-mane. Radecin'a adiectivului *perendinu*. a verbului *perendinare*, si a substantivului *perendinatione*.

* PERENDINARE, v., *perendinare*, a ammaná pre poi-máne.

* PERENDINATIONE, s. f., *perendinatio*, actiune de *perendinare*, ammanare pre poi-máne.

* PERENDINATUM, -*a*, adj. part., (*perendinatus*), ammanatu pre poi-mane.

* PERENDINUM, -*a*, adj., *perendinus*, de poi-mane : *diu'a perendina, diu'a de poi-mane.*

* PERENNALE, adj., *perennis*, care dura totu annulu, care dura preste iérna : *plante perennali. flori perennali.*

* PERENNARE, v., *perennare*, a durá multi anni : *multe plante perenna, altele producu fructe si apoi moru; addeverat'a amicitia perenna péno la morte.*

* PERENNE, adj., *perennis*, l. care dura totu annulu; 2. care dura continuu, totu de a un'a : *fontana perenne. riviri perenni; miscare perenne; monumentu perenne; militia perenne; victia perenne.*

* PERENNITATE, s. f., *perennitas*, stare *perenne*, durata *perenne*, durata perpetua, perpetuitate : *perennitatea rivirilor; a procurá perennitate sementiei fructelor nutritóric; perennitatea supetelor bone; perennitatea nunchui, a memoriei.*

* PERFECERE, *perfeci* si *perfeci*, *perfectu*, v., *perficere*, l. a face pre de-

plenu, a terminá, a finí; 2. a face cátu se póte mai bene, a formá, a cultivá, a perfectioná. De aci' derivatele : *perfectu, perfectione, perfectivu, perfectorium, etc.*

* PERFECTE, adv., *perfecte*, pre deplenu, cu totulu, absolute : *perfecte eruditu, perfecte invctiatu, perfecte coptu. perfecte fertu, perfecte recitu; a connosce perfecte una limbu.*

* PERFECTIBILE, adj., (fr. *perfectible*), care se pote *perfecte* sau *perfectioná* : *omulu e una fientia perfectibile.*

* PERFECTIBILISARE, v., (fr. *perfectibiliser*), a face *perfectibile* : *covincese a perfectibilisá genulu omenescu din ce in ce mai multu.*

* PERFECTIBILISMU, s. m., (fr. *perfectibilisme*). perfectionamentu progressivu si illiminatu allu societáti omenesci.

* PERFECTIBILISTU, s. m., (fr. *perfectibiliste*). care tende la *perfectibilitate*.

* PERFECTIBILITATE, s. f., (fr. *perfectibilité*), calitate de *perfectibile* : *perfectibilitatea omului; perfectibilitatea mentii omenesci; perfectibilitatea societáti umane; principiulu perfectibilitáti e in omu ensusi; coventulu e instrumentulu perfectibilitáti nostre.*

* PERFECTIONAMENTU, pl.-e, (it. *perfezionamente*, fr. *perfectionement*), actulu de *perfectionare*, modulu de *perfectionare*. effectulu *perfectionárii* : *perfectionamentu unei machine; perfectionamentulu artiloru si aliu scientieloru; perfectionamentulu administrationei; perfectionamentulu limbei románe; perfectionamentulu mentii omenesci; perfectionamentu rapidu; a favorisá perfectionamentulu; a contribuí la perfectionamentulu industriei si aliu agriculturii.*

* PERFECTIONARE, v., (it. *perfezionare*; fr. *perfectionner*), a face *perfectu* in genulu seu, a duce la *perfectiune*, a face d'in ce in ce mai bonu si mai bene : *a perfectioná starea omului, a perfectioná societatea umana; se ne adoperánu a ne perfectioná limb'a; a perfectioná tóte instrumentele, artile, si scientiele; perfectionandu-se starea omu-*

lui materiale, se facilita si perfectionarea lui morale; perfectionandu-se scientiele se perfectionedia si vietia.

* PERFECTIONATIVU, -a, adj., (it. perfezionativo), aptu a perfectiona. prin care se perfectionedia: medie perfectionative.

* PERFECTIONATORIU, -toria, adj. s., (it. perfezionatore), care perfectionedia: intellectioni se potu cu dreptu conventu considerá ca perfectionatori ai genului umanu.

* PERFECTIONATU, -a, adj. part., (it. perfezionato, fr. perfectionné), inaintatu spre perfectione: agricultura perfectionata prin adjutoriulu mecanice si allu scientieloru naturali; instrumente perfectionate; societate perfectionata.

* PERFECTIONE, s. f., perfectio, actione de perfecere, stare perfecta: perfectionea e numai una idea; noi cautamu perfectionea si ne adoperamu se ua adjungemu. dero ca e infinitu de de parte de noi; addeverat'a perfectione e numai in domnedieu. ce nomimu noi perfectione aici pre pamentu, e numai unu gradu de perfectione; perfectionea opereloru divine.

* PERFECTIONISTU, s. m., (fr. perfectioniste), cellu ce crede in una perfectione absoluta, in unu progressu illimitatu.

* PERFECTISSIMATU, s. m., perfectissimus, demnitate de perfectissimu, ca titlu.

* PERFECTISSIMU, -a, adj. superl., perfectissimus, cellu mai perfectu; titlu ce sedá tribuniloru pre tempulu imperiului de la Constantinu incoce.

* PERFECTIVU, -a, adj., perfectivus, aptu a perfectiona: parte perfectiva si essentialis in gramm. particule perfective.

* PERFECTORIU, -toria, adj. s., perfectior, care perfece, care perfectionedia: autoriulu si perfectoriulu fericirei nostre; perfectorii artiloru si ai scientieloru.

* PERFECTU, -a, adj. part., perfectus, terminatu, completu, consummatu, absolutu; carui-a nu i lipsesce nemica: nu e lucru perfectu in lume; numai domnedieu e perfectu; tote celle alie su imperfecte; fig. bonetate perfecta, formo-

setia perfecta; stupiditate perfectu; intunericu perfectu; in gramm. tempulu perfectu, preteritulu perfectu. tempulu trecutulu in relatione cu preteritulu imperfectu, care n'a trecutulu cu totulu, ci e numai in trecere, si cu preteritulu pluscaperfectu, care trecusse deja candu curgea actionea principala.

* PERFERENTE, adj. part. pres., perferens, care perferere, care suffere cu patientia.

* PERFERENTIA, s. f., perferentia; actione de perferere, stare de perferente; sufferentia.

* PERFERIRE, v., perferre, 1. a duce peno la terminu, a duce peno in fine; 2. a duce si dá in manile cuiva; 3. a duce scire, nuntiu, a annuntia; 4. a impleni, a essecuta; 5. a supporta, a sufferi: e greu a perferi tote miseriele vietiei.

* PERFIDIA, s. f., perfidia, calcare a credentiei, infidelitate, improbitate, falsitate; nu potiu sufferi perfidie mulieriloru; am connoscutu perfidia omului; ellu lucra cu perfidia.

* PERFIDIOSU, -a, adj., perfidiosus, plenu de perfidia: omu perfidiosu, fapta perfidiosa, appucature perfidiose.

* PERFIDU, a, adj., perfidus, care calca credentia data, care si calca conventulu; falsu, improbu: omu perfidu, amicu perfidu, muliere perfida, negotiatoriu perfidu, care mente multu.

†† PERFODERE, perfossi si perfossei. perfossu, v., perfodere, a strapunge, a petrunde cu unu instrumentu talia-toriu. Radecin'a derivateloru perfossione perfossoriu, perfossura.

* PERFORMARE, v., performare, a forma pre deplenu, a forma cu totulu.

* PERFORMATIONE, s. f., actione si effectu allu actionei de performare.

* PERFORMATORIU, -toria, adj. s. care performa.

* PERFORMATU, -a, adj. part., performatus, formatu cu totulu

* PERFORACLU, s. m., perforaculum, instrumentu cu care se perfora, perforatoriu.

* PERFORARE, v., perforare, a gauri, a strapunge: a perfora vasele; a perfora

unu pariete; a perforá pectulu cu sabi'a.

* PERFORATIONE, s. f., acțiune de perforare: *perforationea vaselor, perforationea capetinei.*

* PERFORATORIU, -tória, adj. s., perforator, care perfora: *perforatoriulu parietiloru.*

* PERFORATU, -a, adj. part., perforatus, gauritu, strapunsu: *vase perforate, parietii perforati, pectiu perforatu cu lancia.*

* PERFOSSIONE, s. f., perfossio, acțiune de perfodere, strapungere.

* PERFOSSORIU, -sória, adj. s., perfossor, care perfode: *perfossori parietiloru, cari spargu parietii caselor si fura.*

* PERFOSSU, -a, adj. part., perfossus, strapunsu, spartu.

* PERFOSSURA, s. f., perfossura, strapunsura, spartura, gaura in muru, in pariete.

* PERFRECARÉ, v., perfreicare, a frecá tare, a frecá bene in sensu propriu si figuratu: *a se perfrecá cu mânilé, a si perfrecá capulu cu mân'a stânga; a si perfrecá tota faci'a cu furingine.*

* PERFRECAZIONE, s. f., perfreccio, acțiune de perfreicare: *perfrecationea membreloru cu oliu vechiu.*

* PERFRECATORIU, -tória, adj. s., (perfrictor), care periréca.

* PERFRECATU, -a, adj. part., perfrictus si perfreictus, tare frecatu.

* PERFUNZIONE, s. f., perfunctio, acțiune de perfungere, essercitiulu unei funcțiune.

* PERFUNCTORIU, -tória, adj. s., (perfunctor), perfunctorias, care face ceva cu neglijentia, molle si numai pre de a supr'a.

* PERFUNCTU, -a, adj. part., perfunctus, care a essercitatu un'a funcțiune, care a implitu unu servitiu.

* PERFUNDERE, *perfunsi* si *perfunsei*, *perfunsu* si *perfusu*, v., perfundere, a udá, a versá cu ceva preste unu lueru, a lu spellá, a lu scaldá: *a perfunde pre cine-va cu apa ferbente, a perfunde sufletulu cu bucurie; se perfunde de superstitione.*

†† PERFUNGERE, *perfunsi* si *perfunsei*, *perfunctu*, v., perfungi, a impliti

una misiune, a impliti unu servitiu. Radecina derivatelor: *perfunctu, perfunzione, perfunctoriu.*

* PERFUSIONE, s. f., perfusio, acțiune de perfundere, udare, spellare, scaldare: *perfusionea corpului cu apa rece.*

* PERFUSORIU, -sória, adj. s., perfusor, perfusorius, care perfunde, care uda, udatoriu, versatoriu, tornatoriu.

* PERFUSU, -a, adj. part., perfusus, udatu, spellatu, scaldatu: *perfusu de profumuri; perfusu de bucuria.*

* PERGAMENA, s. f., pergamena (charta), membrana de pelle lucrata la Pergamu, pre care scrieau anticii, *pergamentu.*

* PERGAMENTU, pl. -e, pergamena (charta) pelle de óue, de capra sau de altu animale, preparata spre a poté scrie pre dens'a: *diplomatele se scriu pre pergamentu.*

PERGERE, *persi* si *persei*, *persu* (si *perrectu*), v., pergere, confunsu cu mergere: vedi mergere.

* PERGULA, s. f., pergula, accoperimentu de ramuri verdi, umbrariu; solisioru; apoi casa simpla, officina, bolta; bordellu.

* PERGULANU, -a, adj., pergulanus, relativu la pergula.

* PERGULARIA, s. f., (fr. *pergulaire*), genu de plante monocotyledonie, cu fiori complete, monopetale, originarie d'in Indiele orientali.

† PERI, prepositione gréca, περι, care insémna: 1. circumstantia, giuru, impregiuru; 2. estensione asupr'a diversoru puncte, si miscare in diverse direcțiuni; 3. deplenirea sau terminarea unni cursu circulariu; 4. adjungere a si trecerea preste obiectu, preste d'urat'a altoru lucruri, preste mesur'a altoru lucruri, — si occorre in numeróse compositiuni, cu tóte nuantiele de insemnări aci atinse, precumu se va vedé in esemplele urmatórie.

PERIA, s. f., penicillus, peniculus, (it. spazzola, fr. brosse, germ. bürste, de la borste = pèru de porcu), legatura de peri de coma de porcu, cu care se curetia vestimentele de pulbere, de scame sau de alte lucruri straine; atare lega-

tura cu care se fréca diverse obiecte spre a se curetiá : *peria de vestimente, peria de calciamente, peria de denti, peria de meturatu casele; a sterge cu peria, a dá cu peria, a curetiá cu peria, a frecá cu peria; bate vestimentele cu vergell'a se éssa pulberea, apoi le sterge cu peria.* Cu probabilitate, formatione popularia, d'in *pèru*, pl. *peri*, ca si germ. *bürste*, d'in *borste*. Compara si lat. *penis*, d'in care s'ar fi potutu formá *penia*, si apoi *peria*.

PERIARE, v., penicillo extergere, a sterge cu *peria*, a curetiá cu *peria* : *a peria vestimentele, a peria straiete, a peria callii*; fig. a mustrá aspru; a bate : *l'am periatu cumu nu s'a asteptatu.*

* **PERIANDRICU**, -a, adj. (fr. *périandrique*, d'in *περί*, si *ἀνδρ*, *ἀνδρός* = maritu), care incongiura staminele la flori.

* **PERIANTHIU**, -a, adj., (fr. *périanthé*), care e munitu cu unu *perianthu* simplu sau duplu : *flori perianthie.*

* **PERIANTHU**, s. m., (fr. *perianthe*, d'in *περί*, si *ἄνθος* = flore), calicele florii.

* **PERIATOMU**, s. m., (fr. *periatome*, d'in *περί*, si *ἄτομος* = atomu), nome datu poriloru invisibili, de si fórté numerosi, cari dau locu la tóte operationile chymice : *periatomii se nomescu si pori primari.*

PERIATORIU, -a, adj. s., care *peria*, care fréca sau sterge cu *peria*, in sensu propriu si figuratu.

PERIATU, -a, adj. part., frecatu sau stersu cu *peria*; sup. si subst. m., *periatulu vestimentelor, periatulu calliloru.*

PERIATURA, s. f., actione si resultatatu allu actionei de *periare* : *periatura lena, periatura uspru; li a datu una periatura.*

PERIBASE, s. f. (*περίβασις*), marginea materiale care sustine partile interne mai fragili, cadru, corruptu in *perivasu* si *privazu* : *peribaseu usici, peribasea ferestrei.*

PERIBILE, adj., (*peribilis*), care *pere*, care póte *peri* : *tóte su peribili, nemica nu e imperibile.*

PERIBILITATE, s. f., calitate de *peribile* : *peribilitatea formosetiei.*

* **PERIBLASTETICU**, -a, adj., (fr.

périblastétique, d'in *περί*, si *βλάστησις* = blastare), care incongiura expansiunile lichineloru.

* **PERIBLEPHARU**, -a, adj., (fr. *périblépharé*, d'in *περί*, si *βλέφαρον* = palpebra), epithetu ce se da unei sectione de insecte, ai caroru cirri incongiura limbulu.

* **PERIBLEPSIA**, s. f., (fr. *périblepsie*, d'in *περί*, si *βλέψις* = cantare cu ochii), cautatura cu ochii in tóte partile care se observa la deliranti; term. de med.

* **PERIBOLU**, s. m., *peribolus*, (*περίβολος*), loculu inchisu d'in pergiurulu unui templu; marulu d'in pergiuru.

* **PERIBROSE**, s. f., (*περίβρωσις*, fr. *péribrose*), ulceratione in pergiurulu palpebreloru.

* **PERICALICIA**, s. f., (fr. *péricalicie*, d'in *περί*, si *κάλυξ* = calice), classe de plante care coprende tóte celle ce au staminele inserte in calice.

* **PERICALLU**, -a, adj., (*περικαλλός*, fr. *péricalle*), epithetu ce se da la tóte passerile cari se distingu prin formosetia panneloru.

* **PERICARDIARIU**, -ia, adj. s., (fr. *péricardiaire*), care se nasce in *pericardiu* : *vermi pericardiari.*

* **PERICARDINU**, -a, adj., (fr. *péricardin*), care pertine la *pericardiu*.

* **PERICARDITE**, s. f., (fr. *péricardite*), inflammatione a *pericardiului*.

* **PERICARDIU**, s. m., (*περικάρδιον*, it. *pericardio*, fr. *péricarde*), saccu membranosu care invelue cordea, (*cor, cordis, καρδία*) : *pericardiulu e compus d'in doue membrane, un'a esteriore fibrósa, si alt'a interiore serósa.*

* **PERICARPICU**, -a, adj., (fr. *péricarpique*), relativu la *pericarpium*.

* **PERICARPIU**, s. m., (*περικάρπιον*, it. *pericarpio*, fr. *péricarpe*), parte a fructului care coprende granutiile; capsula, théca.

* **PERICARPU**, s. m., *pericarpium*, (*περικάρπον*), una specia de bulbu comestibile.

* **PERICENTRICU**, -a, adj., (fr. *péricentrique*, d'in *περί*, si *κέντρον* = centru), care e assediatu in pergiurulu centralu.

* PERICHETE, s. f., (fr. *péricète*, d'in *περί*, si *χαίτη* = coma), involucru care incongiura basea pedicellului urnei muschiloru.

* PERICHETIALE, adj., (fr. *périchétial*), relativu la *perichete*, care face parte d'in *perichete*.

* PERICHONDRU, s. m., (fr. *périchondre*, d'in *περί*, si *χόνδρος* = cartilagine), membrana fibrósa, care imbracca tóte cartilaginile nearticulare.

* PERICHORESE, s. f., (fr. *périchorèse*, d'in *περιχορέειν* = a saltá in pregiuru), processione in cercu.

* PERICHYTE, s. f., *perichyte*, (*περιχυτή*), lupta corpu la corpu, permissa prin codicele lui Justinianu.

* PERICLADIU, s. m., (*περικλάδις*, fr. *périclade*), desvoltare in multe ramuri.

* PERICLINIFORME san *pericliniformu*, -a, adj., (fr. *péricliniforme*), care are forma de *periclinu*.

* PERICLINOIDE, adj., (fr. *périclinoïde*), care sémina a *periclinu*.

* PERICLINU, s. m., (*περίκλιον*, fr. *péricline*), totulu bracteeloru cari incongiura tóte florile in synanthere.

* PERICLITANTE, adj. part. pres., *periclitans*, care *periclita*, care póte *periclitá*.

* PERICLITARE, v., *preiclitari*; 1. a fi in periclu, a fi espusu casuriloru de a cadé in periclu: *affacerile lui periclita: nomele, onorea lui periclita: statulu periclita, creditulu publicu periclita*; 2. a pune in periclu: *a periclitá averea sa, a si periclitá sanetatea; nu mi voliu periclitá reputationea pentru estravagantiele vóstre; nu se covine a periclitá salutea publica pentru chimere*.

* PERICLITATIONE, s. f., *periclitatio*, actiune de *periclitare*: *periclitatiunea pacci publice, periclitatiunea sanetátii*.

* PERICLITATORIU, -tória, adj. s., *periclitans*, care *periclita*.

* PERICLITATU, -a, adj. part., *periclitatus*, pusu in periclu: *argentu periclitatu, stare periclitata*.

* PERICLOSU, -a, adj., *periculosus*, vedi *periculosu*.

* PERICLU, pl. -e, *periculum* si *periculum*, casu criticu care pote duce la

perdere sau chiaru la perire: *periclu mare, periclu evidente; a se espune pericleloru; a infrontá tóse periclele; a nu se spuriá de neci unu periclu, nu e periclu, nu se póte intemplá neci unu periclu; cu periclulu vietiei, cu periclulu onorii; a fugi de periclu, a scapá d'in periclulu de a si perde victi'a*.

* PERICOLLIA, s. f., (fr. *péricollie*), genu de plante d'in clasa monocotyledoniiloru.

* PERICONIA, s. f., (fr. *périconie*), genu de cryptogame d'in famili'a buretiloru mucedini.

* PERICOPE, s. f., *pericope*, (*περιζοπή*), 1. term. de retorica, definitiune essaeta si precisa; 2. buccata de evangeliu sau de epistola, destinata pentru lectur'a in baserica la dille fisse.

* PERICOPICU, -a, adj., relativu la *pericope*: *lectura pericopica*.

* PERICOROLLIA, s. f., (fr. *péricorollie*, d'in *περί*, si *corolla*), clasa de plante care coprende *pericorollele*.

* PERICOROLLU, -a, adj., (fr. *péricorollé*), epithetu ce se da planteloru dicotyledonie monopetale, a caroru corolla e perigyna; subst., pl. *pericorollele*.

* PERICRANIU, s. m., (*περίκρανον*, *περικράνιον*, it. *pericranio*, fr. *pericrâne*), membrana care invelue tóta superfaci'a esterna a craniului.

* PERICULOSITATE, s. f., (fr. *périculosité*), calitate de *periculosu*, stare *periculósa*: *periculósitatea incercáriloru medicali*.

* PERICULOSU, -a, adj., *periculosus*, plenu de *pericle*, care pote *periclitá*: *passu periculosu, incercare periculósa; omu periculosu, care póte duce in periclu; e periculosu a te luptá cu férele selbaticce, periculosu a te mesurá cu cei mari, periculosu a face contractu cu draculu*.

* PERICULU, pl. -e, *periculum* si *periculum*; vedi *periclu*.

* PERIDECAEDRU, -a, adj. s., (fr. *péridécaédre*), epithelu ce se da unui corpu care presenta d'in afora una prisma cu diece facie.

* PERIDERMU, s. m., (fr. *périderme*), genu de bureti pre cari se observa una

membrana care accopere totu conceptaculu.

* PERIDESMICU, -a, adj., (fr. péri-desmique, (d'in περί, si δεσμός = legatura), care e occasionatu prin una legatura strinsa in pergiurulu unui organu.

* PERIDINIACIU, -ia, adj., (fr. péridiniacé), care sémina cu unu *peridiniu*;

* PERIDINIU, s. m.; (fr. péridiniu), genu de animalcule infusorie.

* PERIDODECAEDRU, -a, adj., (fr. péridodécaèdre), epithetu ce se da unui corpu care presenta d'in afora una prisma cu douesprediece facie.

* PERIDOTICU, -a, adj., (fr. périodique), se dice despre una pétra in care predomina *peridotulu*.

* PERIDOTOSU, -a, adj., (fr. périodoteux), care coprende in sene granutie de peridotu bene distincte; *basanitu peridotosu*.

* PERIDOTU, s. m., (fr. péridot), pétra infusibile, cu colore verde, care se afla sub forma de granutie, de masse granularie, si de cristalle prismatice forte mici: *peridotulu se adduce d'in oriente, gemmarii lu applica la ornarea jociarielor*.

* PERIECU, -a, adj. s., (περιεικός. fr. périécien), epithetu ce se da locuitoriloru de pre acellu-asi cercu paralelu, inse sub meridianulu oppasu: *perieci nostri su Americanii*.

* PERIEGESE, s. f., periegesis, (περιήγησις. fr. périégèse), callatoria, itinerariu, descriptione geografica.

* PERIEGETICU, -a, adj., (περιηγητικός. fr. périégétique), relativu la *periegeese*: *descriptione periegetica*.

* PERIEGETU, s. m., (περιηγητής. fr. périégète), descriptoriu geograficu.

* PERIENCHYMU, s. m., (fr. périenchyme), tessutura cellularia vegetale compusa d'in cellule dispuse fora ordine.

* PERIGEU, s. m., (περίγειον. fr. périégée), punctu d'in orbit'a lunei care e cellu mai aprope de pamentu; contrariu *apogeu*: *perigeulu lunei, lun'a e in perigeu*.

* PERIGONIARIU, -a, adj., (fr. périgoniaire), epithetu ce se da floriloru

caru s'au facutu duple prin multiplicatiunea perigonului.

* PERIGONU, s. m., (fr. périgone, d'in περί, si γένος = generatione), involucru immediatu simplu sau duplu allu organeloru sessuali la plante.

* PERIGYNANDRU, s. m., (fr. pérygynandre), involucru florale, corolla sau calice la flori.

* PERIGYNICU, -a, adj., (fr. perigynique), relativu la circumferenti'a ovarialui.

* PERIGYNIU, s. m., (pérygynion), mica besica membranosa sau cartilaginosa care incongiura ovariuulu la unele plante.

* PERIGYNU, -a, adj., (fr. pérygine, d'in περί, si γυνή = muliere), care incongiura ovariuulu la plante.

* PERIHELIACU, sau *perieliacu*, -a, adj., relativu la *perieliu*: *punctulu perieliacu in orbit'a unei planete*.

* PERIHELIU sau *perieliu*, s. m., (it. perielio, fr. périhélie, d'in περί, si ἥλιος = sore), punctulu cellu mai aprope de sóre d'in orbit'a pamentului sau a altei planete, contrariu *apheliu*: *Mercuriu e in perieliu, Marte in apheliu*.

* PERIHEXAEDRU, -a, adj. s., (fr. périhexaèdre), epithetu ce se da unui corpu care presenta d'in afora una prisma cu sesse facie.

* PERILAMPU, s. m., (fr. périlampe), genu de insecte hymenoptere, d'in famili'a neottocryptelor.

* PERILEUCU, s. m., perileucos, (περίλευκος. fr. périleuque), una specia de pétra pretiósá.

* PERILLOMIA, s. f., (périmie, d'in περί, si λωμά = margine), genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, monopetale, irregularie, indigene d'in Peruviu.

* PERIMACHIA, s. f., perimachia, (περιμαχία), atacu cu armele.

* PERIMETRICU, -a, adj., (fr. péri-métrique), relativu la *perimetru*.

* PERIMETRU, s. m., perimetros, (περίμετρος), contornu sau linia care termina una figura sau unu corpu.

* PERIMORPHOSE, s. f., (périmorphose, d'in περί, si μορφή = forma),

transformationea eruceloru in chrysalidi.

PERINA, s. f., culcita, pulvinus, cervical, torus, saccu implutu cu pèru, cu lâna, sau cu penne, pre care ne redimâmă una parte a corpului, mai allessu capulu, cându ne coleâmă: *perina molle*, *perina vertôsa*, *perinu de penne de gânsca*: a punc capulu pre *perina*. Cu probabilitate formatu d'in pèru, pl. *peri*.

PERINARIU, s. m., care face perine, care imple perine.

* PERINEALE, adj., (fr. *périnéal*), relativu la *perineu*: *arteria perineali*.

* PERINEOCELE, s. f., (fr. *périnéocèle*, d'in *περίνεος*, si *κλή* = tamore), ernia care se arréta la *perineu*.

* PERINEOCLITORIU, -a, adj., (fr. *périnéoclitorien*, d'in *περίνεος*, si *κλειτορίς* = lenticu), se dice despre unu muschiu care se intende de la *perineu* la *clitoride*.

* PERINEU, s. m., (*περίνεος*, fr. *périnée*), spatiu care e între curu si membrele genituali.

PERINUTIA, s. f., pulvillus, deminut. d'in *perinu*. mica *perina*.

* PERIOCTAEDRU, -a, adj., (fr. *péριοctaedre*), epithetu ce se da unui corpu care presenta d'in afóra una prisma cu octu facie.

* PERIODICITATE, s. f., (fr. *périodicité*), calitate de *periodicu*: *periodicitatea luniloru*, *periodicitatea morbilorulu*, *periodicitatea cometelorulu*.

* PERIODICU, -a, adj., (*περιοδικός*, it. *periodico*, fr. *périodique*), relativu la *periodu*, care are periodele selle, care se intorce la unu tempu determinatu: *miscare periodica*, *revolutione periodica*, *friguri periodice*.

* PERIODISMU, s. m., (tr. *périodisme*), miscare periodica, apparitione periodica: *periodismulu diarielorulu*.

* PERIODISTU, s. m., (fr. *périodiste*), care face opere periodice, care lăra la unu scriptu periodicu: *diaristii sunt periodisti*.

PERIODU, s. m., *periodas*, (*περίοδος*, it. *periodo*, fr. *période*), proprie, *circuitu*, de aci: 1. spatiu de tempu determinatu prin intorcerea unui fenomenu la epoche fisse, sau revolutionea unui certu numeru de anni prin care se me-

sura tempulu, care se dice si *cyclu*: *periodu metonicu*, *periodu callippicu*, *periodu hipparchicu*, *periodu julianu*; 2. tempu care trece între doue epoche determinate sau indeterminate: *istoria se imparte in mai multe periode*; 3. tempu in care una planeta si face revolutionea: *periodu solaru*, *periodu lunariu*, *periodu diurnu*; 4. tempu de formatione a pământului: *periode geologice*; 5. fase a unui morbu: *perioadele unui morbu sunt creșterea, culminea si decrescerea*; 6. frase compusa d'in mai multe membre, a caroru unire formédia unu sensu completu si una totu armoniosu: *periodu lungu*, *scurtu*, *periodu rotundu*, *periodu obscuru*; *periodu cu doue membre*, *cu trei membre*, *cu patru membre*; *nu mi placu perioadele incurcate*; *anticii peno la Erodotu nu faceau periode*.

* PERIOPHTHALMIA sau *perioftalmia*, s. f., (fr. *périophtalmie*, d'in *περί*, si *ὀφθαλμός* = ochiu), inflammatione in pergiurulu ochiloru.

* PERIOPHTALMU sau *perioftalmu* s. m., (fr. *périophtalme*), genu de pesci ossosi d'in famili'a plecopodiloru.

* PERIORTHOGONU sau *periorthogonu*, -a, adj., (fr. *périorthogone*, d'in *περί*, *ὀρθός* = dreptu, si *γωνία* = ânglu), epithetu ce se da unui corpu care presenta una prisma rectangularia.

* PERIOSTIU, s. m., *periosteum*, (*περίοστέον*, fr. *périoste*), membrana fibrôsa, alba, resistente, care formédia involucradu osselorulu si le imbracca de tôte laturile, afóra de locurile unde sunt inerustate cu cartilagine.

* PERIOSTITE, s. f., (fr. *périostite*, d'in *περίοστέον*), inflammatione a periostului.

* PERIOSTOSE, s. f., (fr. *périostose*, d'in *περίοστέος*), tumefactione a periostului insociata adese ori de necrosea laminelorulu superficiali ale ossului.

* PERIOSTRACU, s. m., (fr. *périostaque*, d'in *περί*, si *ὄστρακον* = conca sau scoica), epiderme sau camesia marina a conchylielorulu.

* PERIPATETICISMU, s. m., (fr. *péripatéticisme*), doctrina *peripatetica*, systema propria *peripateticilorulu*.

* PERIPATETICU, -a, adj., *peripatetieus*, (περιπατητικός), relativu la filosofu a lui Aristotele ai carui scolari se numiau *peripatetici*, adeco perambulatori, fiendu co invetiau si disputau perambându-se in gradinele si porticele Lyceului la Athene : *filosofia peripatetica, logica peripatetica, principie si maxime peripatetice; dogmatele peripateticiloru, scol'a, sect'a, disciplin'a peripateticiloru*.

* PERIPATETISMU, s. m., (fr. *péripatétisme*), systema filosofica a *peripateticiloru* : *peripatetismulu inceputu de Aristotele, fu importatu la Rom'a înainte de domni'a lui Augustu; neglessu in celle d'antâniiu secle alle crestinismului, adjunse érosi in onóre cõtra seclulu allu cincilé, domni cu mare autoritate totu evulu mediu, peno in seclulu allu sessespediecelé; inse fu combatutu de atunci încõce de Ramu, Patriciu, Baconu, Cartesiu si multime de alti filosofi; vedi si peripateticismu*.

* PERIPETALIA, s. f., (fr. *peripétalie*, d'in περί, si πέταλον = petalu), classe de plante care coprende cotyledoniele polypetale cu stamine perigyne.

* PERIPETALU, -a, adj., (fr. *péripétalé*), care incongiura *petalele*, sau coroll'a : *nectarie peripetale*.

* PERIPETASMA, pl.-mate. *peripetasma*, (περιπέτασμα), tapetiaría care se intendea preste canapellele d'in giurulu megei.

* PERIPETIA, s. f., (περιπέτεια, fr. *péripétie*), scambare subita a fortunei in bene sau in reu; scambare subita a situationei sau a caracteriului in una poema epica, spre a reinnouí si a marí neincetatu interessea; ultim'a scambare ce face desnodamentulu unei drame.

* PERIPHERIA sau *perifería*, s. f., *peripheria*, (περιφέρεια), circumferenti'a cercului; superfici'a esteriore a unui corpu.

* PERIPHERICU sau *perifericu*, -a, adj., (fr. *périphérique*), relativu la *perifería*, care se afla pre *perifería*.

* PERIPHORICU sau *periforicu*, -a, adj., (fr. *périphorique*), relativu la *periforu* : *stamine periforice*.

* PERIPHORU sau *periforu*, s. m., (περίφορος, fr. *périphore*), corpu carnosu, de natura bene distincta care redica ovariuulu de asupr'a calicelui, si care tine petalele si staminele pre superfici'a sea interiore.

* PERIPHRASARE sau *perifrasare*, v., (fr. *périphraser*), a face *perifrasa*; de aci part. *periphrasatu*, sau *perifrasatu*, -a, espusu in *perifrasa*; vedi *periphrase*.

* PERIPHRASE sau *perifrase*, s. f., *periphrasis*, (περίφρασις, fr. *périphrase*), circumlocutione, circumscriptione, espressionu prin mai multe vorbe a unei idee ce nu volimu a espreme prin termini proprii : *a vorbi in perifrasa, a imulti perifrasile; a se servi cu perifrasa; a abusa de perifrasa; definitionile si analizele sunt perifrasa prin cari se explica lucrurile*.

* PERIPHRASTICU sau *perifraasticu*, -a, adj., (περιφραστικός, fr. *périphrastique*), relativu la *perifrase* : *stylu perifraasticu*.

* PERIPHILLU sau *perifoliu*, -a, adj. (fr. *périphyllé*), care are folie in pergiuru; subst. *periphyllulu* sau *perifoliulu*, crusta care incongiura ovariuulu graminieloru.

* PERIPLU, s. m., *periplus*, (περίπλους), 1. circumnavigatoriu, de aci descriptione a costeloru marii circumnavigate; 2. (fr. *périple*), genu de conchyliu fossili.

* PERIPLYSIA, s. f., (περίπλυσις, fr. *périplysie*), flussura sau scursura abundante, term. de med.

* PERIPNEUMONIA, s. f., *peripneumonia* si *peripleumonia*, (περιπνευμονία si περιπλευμονία), inflammatione de pulmonu, cu friguri acute, oppressione, si scuiptatu de sânge.

* PERIPNEUMONICU, -a, adj., *peripneumonicu* si *peripleumonicu*, (περιπνευμονικός si περιπλευμονικός), relativu la *peripneumonia* : *catarrhu peripneumonicu, febre peripneumonica*; subst. *unu peripneumonicu, una peripneumonica, peripneumonicii*, cari sufferu de inflammationea *pulmoniloru*.

* PERIPODIU, s. m., *peripodion*,

(περιπόδιον), vestimentu care pende pênô la petiôre.

* PERIPSEMA, pl.-*mate*, peripsema, (περίψημα), spureatiune.

* PERIPTERU, -a, adj., peripteros, (περίπτερος), aripatu giuru in pergiuru; subst. *unu peripteru*, unu edificiu incongiuratu de tôte laturile cu una ordine de columnae.

1 PERIRE, v., *perire, interire*, a încetâ de a fi, a disparé : *peru omenii, peru vitele, peru plantele, peru tote lucrurile, numai clementele materiei nu peru, ci se convertescu în alte corpuri: ellu peri de pre faci'a pamentului si cu densulu peri si numele lui; noi credemu co suffletulu e neperitoriu, corpulu pere ca atare desfacundu-se în clementele d'in cari a fostu compusu; multe vite au peritu de frigu în iern'a trecuta, acumu peru de epizootiu; ellu a peritu de fome; eopillii peru de versatu; a peri d'in oclii ômeniloru; ea a peritu în una di si n'a mai redutu-a nemine; peri diabolê d'in oclii mei! ellu erâ se peria de frica; multi au peritu în acca batulia cruntu: du-te si tu în padure, co nu vei peri; dêco ar peri omulu asiâ jucile, n'ar mai essi d'in casa; una femina care peri de rosine; s'a urruncatu în atâte periele, si n'a peritu; peri-ti-ar numele d'in lumme! În unele locuri nu se aude r în : periu, peri, peria, perire.*

2 PERIRE, s. verbale, *interitus*, în t. s. verbului : *perire de fôme, perire de frigu, perire de pre faci'a pamentului; a scapâ de perire: a adjuge la perire; perirea corporiloru e numai apparante, co-ci clementele nu peru, ci numai se desfacu unele de attele si apoi intra în noue combinationi; perirea formosetiei; porirea passioniloru.*

* PERISCELIDE, s. f. si *periscelid*, s. m., *periscelis*, (περισκελίς), si *periscelium*, annellu pretiosu ce portau feminele la fluerele petioreloru.

* PERISCIU, -a, adj., (περίσκιος, d'in περι, si οζία=umbra); subst. pl. *periscii*, locuitori ai pamentului d'in zon'a polaria, a caroru umbra se întorce în cercu în tempulu de véra, candu nu mai apune soarele.

* PERISCOPICU, -a, adj., (fr. *périscopique*, d'in περισκοπεῖν = *circumspicere*). se dice despre vitrele optice d'între alle caroru facie un'a e plana sau convessa, si cella alta convessa, asiâ în câtu totu campulu transmite obiectele : *lunetta periscopica*.

PERISIORA, s. f., deminutivu d'in *péra*, mica *péra*: *acéstu peru face perisiôre forte gustose*; prin metaf. una specie de buccate în forma sferica : *perisiôre de carne tocata, perisiôre cu vitia de vinia; buccataréss'u nôstra face perisiôre minunate*.

PERISIORU, s. m., deminut. 1. d'in *pèra*, *pîras*; 2. d'in *pèru*, *pîlus*.

* PERISPASMU, s. m., (περισπασμός fr. *périspasme*), diversione, term. milit.

* PERISPERMATICU, -a, adj., (fr. *périspermatique*), relativu la *perispermu* : *saccu perispermaticu*.

* PERISPERMU, s. m., (fr. *périsperme*, d'in περί, si σπέρμα=sementia), involucrul propriu sementiei la plante.

* PERISPHALSIA sau *perisphalsia*, s. f., (περίσφασις, fr. *perisphalsie*), în chirurgia miscare de rotatione prin care se reducu unele lussationi.

* PERISPORANGIU, s. m., (fr. *périsperange*, d'in περί, σπορά=sementia, si ἀγγεῖον = vasu), membrana care învelue si ascunde corpusculele reproductive alle fériciloru.

* PERISPORIU, -a, adj., (fr. *périsperié*), care sémina cu una *perisporiu*.

* PERISPORIU, s. m., (fr. *périsperion*), genu de bureti gasteromyceti.

* PERISPORU, s. m., (fr. *périspore*, d'in περί, si σπορά=sementia), retella care incongiura sementi'a unoru plante, si în specie a cyperaciloru.

* PERISPORULARIU, s. m., (fr. *périsperulaire*), genu de bureti d'in famili'a hyoxyeloru.

* PERISSEUMA sau *peritteuma*, pl.-*mate*, *perisseuma* si *peritteuma*, (περίσσευμα, si περίττευμα), superabundantia; succurile superflue în corpulu animale sau vegetale.

* PERISSOCHOREGIA, s. f., *perissochoregia*, (περισσοχορηγία), parte preamare în distributionea buccateloru.

* PERISSOLOGIA, s. f., *perissologia*, (*περισσολογία*), redundancia, pleonasmu, term. de retorica; vitiu oppusu concisioni.

* PERISSOLOGICU, -a, adj., (fr. *périsologique*), relativu la *perissologia*.

* PERISSOLOGU, s. m., (*περισσολόγος*), care vorbesce prea-multu si spune prea-multe, mai multu de câtu se cere pentru intellessulu lucrului.

* PERISTACHYU, s. m., (*περιστάχυν*, fr. *péristachyon*), involucru esteriore allu floriloru, in plantele graminie.

* PERISTALTICU, -a, adj., (*περισταλτικός*, fr. *péristaltique*), care are poterea de a se contrage si stringe: *contractione peristaltica a stomachului prin care digere buccatele*.

* PERISTAMINIA, s. f., (fr. *péristaminie*), classe de plante care coprende cele ce sunt dicotyledonie, apetale, cu stamine perigyne.

* PERISTAMINIU, -a, adj., (fr. *péristaminé*, d'in *περί*, si *στῆμων* = *stamen*), relativu la plantele dicotyledonie, apetale cu stamine perigyne.

* PERISTAPHYLINU, -a, adj., (fr. *péristaphylinu*, d'in *περί*, si *σταφύλη* = *ousioru*), care e in pergiurulu ousiorului d'in gura: *muschiu peristaphylinu*.

* PERISTASE, s. f., *peristasis*, (*περίστασις*), circumstantia; argumentu, subiectulu unei opere litteraria.

* PERISTATICU, -a, adj., (*περιστατικός*), relativu la circumstantie.

* PERISTEDIU, s. m., (fr. *péristédion*), genu de pesci d'in divisiunea thoraciciloru, care se afla in marea mediterranea.

* PERISTELLATU, -a, adj., (fr. *péristellé*, d'in *περί*, si *στέλλειν* = *in vestire*), se dice despre conchylicie compuse d'in unu involucru care imbracca mai multe camere.

* PERISTERA, s. f., (*περιστερά* = *porumbu*), genu de passeri gallinaeie, caracterisatu prin unu rostru molle, si care coprende porumbii.

* PERISTETHIU, s. m., (*περιστήθιον*, fr. *péristéthion*), una parte a pectului insectelor, care se afla intre bracie si petiorele de medilocu.

* PERISTIA, s. f., (*περίστια*), lustratione, ceremonia lustrale, purificatione.

* PERISTIARCHU, s. m., (*περιστάρχος*, fr. *péristiarque*), lustratoriu sau purificatoriu.

* PERISTOLE, s. f., (*περιστολή*, fr. *péristole*), miscare contractiva a intestineloru.

* PERISTOMICU, -a, adj., (fr. *péristomique*), relativu la *peristomu*.

* PERISTOMU, s. m., (*περίστομος*, fr. *péristome*), membrana care imbracca orificiulu intestinalu allu vaseloru chylóse; prin estensione se aplica si la plante, si la conchylicie si la insecte, cu ôre-cari modificatiuni.

* PERISTROMA, pl. -mate, *peristroma*, (*περιστρώμα*), asternutulu patului, tote cele ce compunu si adorna patulu.

* PERISTROPHE sau *peristrofa*, s. f., *peristrophe*, (*περιστροφή*), conversiune, figura de retorica.

* PERISTYLICU, -a, adj., (fr. *péristylique*), asediatu in pergiurulu styliului, la plante.

* PERISTYLU, s. m., *peristylum*, (*περίστολον*), templu sau altu edificiu care in intrulu seu e incongiuratu de una ordine de colonne, paralelu cu murii: *peristylulu differe de peripteru, fiindu ca la acestu-a ordinea de colonne e d'in afora*.

* PERISYSTOLE, s. f., (fr. *périsystole*, d'in *περί* si *συστολή* = *contractiune*), tempu care trece intre systolea si diastolea, adeco intre contraciunea si dilataciunea cordii si a arterieloru.

* PERITESTIU, s. m., (fr. *périteste*, d'in *περί* si *testis* = *coliu*), nome datu tunicei albuginóse care invelue coliele.

* PERITIA, s. f., *peritia*, experientia, connoscientia, scientia; abilitate, talentu: *periti'a legiloru, periti'a lucruriloru umane; omu cu multa peritia*.

PERITIONE, s. f. (de la *perire*), *interiti*, *interitus*, *extium*, *perniciés*, trecere in nefientia, corruptione, stricatiune, morte, disparitiune.

* PERITOME, s. f., (*περιτομή*), circumcisiune, taliare in pergiurulu membrului virile, care se practica la Judani si Machomedani.

* PERITONEALE, adj., (fr. *péritoneal*), relativu la *peritoneu*: *tunica peritoneale*; *plieuri peritoneali*.

* PERITONEU, s. m., *peritonæum*. (*περιτόναιον*, it. *peritoneo*, fr. *péritoine*), una specia de saccu fora gura, membrana serósa care copere cavitaea abdominala, se prelungește preste celle mai multe organe coprense in acésta cavitae, le invelue in totu sau in parte, si mantine relationile loru respective prin numeróse plieuri legamentóse.

* PERITONITE, s. f., (fr. *péritonite*), inflammatione a *peritoneului*.

PERITORIU, *-toria*, adj. s., *perieus*, care *pere*, care incetédia de a mai fi, care d'in fientia trece in nefientia, care dispare: *formoseti'a e mai peritória de cátu tóte lucrurile d'in lume; ómeni peritori de fome*.

* PERITREMA, pl. *-mate*, (fr. *péritrème*, d'in *περί* si *τρέμα* = *gaura*), mica buccata cornia, care incongiura apertur'a stigmatica la insectele hexapodi.

* PERITRICHU, s. m., (*péitrique*), genu de animalcule infusorie.

* PERITROPU, *-a*, adj., (fr. *péitrope*, d'in *περί* si *τρέπω* = *intórcere*), care se inderépta de la axea fructului cóntra laturile pericarpului: *granuliu peritropu*.

PERITU, *-a*, adj. part., *peritus*, (de la *perire* = *perire*), care a încetatu de a mai fi, care a disparutu, care s'a stricatu, care a moritu, mortu: *vite perite*, *plante perite*, *ómeni periti de geru*, *de fome*, *numeralu celloru periti in bellu e forte mare; e greu de a numeralu pre celli periti*, *mai jácile e a numeralu pre celli ramasi in victia*.

PERITURA, s. f., *interitus*, actulu de *perire*: *peritur'a vitloru e terribile*.

* PERIZOMA, pl. *-mate*, *perizoma*. (*περίζωμα*), cingutória, bránu.

* PERJURARE, v., *perjurare*, *pejerare*, a jurá falsu, a mentí juráudu, a insellá; vedi si *pejerare* cu tóte derivatele selle.

* PERJURATIONE, s. f. (*perjuratione*), actione de *perjurare*.

* PERJURATU, *-a*, adj., *perjuratus*, juratu falsu, mentitu.

* PERJURIOSU, *-a*, adj., *perjuriosus*, plenu de *perjurie*, deprensu a *perjurá*, paratu a *perjurá* in totu momentulu.

* PERJURIU, pl. *-ie*, *perjurium*, juramentu falsu.

* PERJURU, *-a*, adj., *perjurus*, care *perjura*, falsu, mentionosu, insellatoriu.

* PERLA, s. f., (lat. med. *pirula*, it. isp. pr. *perla*, port. *perola*, fr. *perle*), 1. margella, margarita, margaritariu: *perl'a e unu carbonatu calcariu, combinatu cu una gelatina animale; perla rotunda; perla orientale; a se adorná cu perle*; 2. genu de insecte nevroptere.

* PERLARE, v., (fr. *perler*), 1. a adorná cu perle; 2. a lucrá formosu cu aculu; 3. a curetiá ordiulu de pellicella.

* PERLARIU, *-ia*, adj., (fr. *perlaire*), care lucește ca una *perla*.

* PERLASSU, s. m., (fr. *perlasse*), potass'a cea mai curata si mai alba.

* PERLATU, *-a*, adj., (it. *perlato*, fr. *perlé*), 1. adornatu cu *perle*; 2. lacratu formosu cu aculu; 3. curetiatu de pellicella: *ordiu perlato*.

* PERLIDE, adj., (fr. *perlido*), care sémina cu insectulu nomitu *perla*: subst. pl. *perlidii*, tribu de insecte d'in famili'a nevroptereloru planipenne.

* PERLUSTRARE, v., *perlustrare*, 1. a percurre cu vederea. a trece in revista: *a perlustrá cu oculi tóta galleri'a de picture*; *a perlustrá tóta adunarea*; 2. a percurre cu petiorulu, a percurre cu armele: *am perlustratu tóta térr'a*; 3. a purificá pre de plenu.

* PERMANENTE, adj. part. pres., *permanens*, (it. *permanente*, fr. *permanent*), care *permâne*, care dura in starea sea, durabile.

* PERMANENTIA, s. f., (it. *permanenza*, fr. *permanence*), stare *permanente*, petrecere continua: *a fi in permanentia*; *adunarea generale e in permanentia*; *permanenti'a substantiici in oppositiune cu mutatiunea accidentieloru*.

* PERMANERE, *permansi* si *permasei*, *permasu*, v., *permanere*, a mâné peno in fine, a mâné continuu; a persiste, a perseverá: *a permâne in starea sea naturale*, *a permâne in propositulu seu*; *accidentiele se scâmba, substanti'a permâne*,

voliu permané peno la morte in amicitia acestui omu probu si intelleftu.

* **PERMEABILE**, adj., permeabilis, care se póte *permeá*, care se póte penetrá sau petrunde de ceva : *materia permeabile de plóvia.*

* **PERMEABILITATE**, s. f., (it. permeabilità), calitate de *permeabile* : *permeabilitatea pannurei.*

* **PERMEARE**, v., permeare, a penetrá, a pertunde, a strabate : *a permeá peno in Gallia: vomu permeá in infernu.*

* **PERMEATU**, -a, adj. part., permeatus, penetratu, petruusu, strabatutu : *vestimente permeate de plóvia : locuri permeate de latroni.*

* **PERMISCERE**, si *permescere*, permescui, permescutu, permestu si *permistu*, v., permiscere, a mestecá : a confunde; a turburá, a restorná.

* **PERMISSIBILE**, adj., (fr. permisible), care se póte *permittle* : *fapte permmissibili.*

* **PERMISSIONARE**, v., (fr. permissionner), a dá *permissionea* de a face ceva : *a permissioná unu negotiu.*

* **PERMISSIONARIU**, -a, adj., (fr. permissionnaire), care are una *permisione* determinata.

* **PERMISSIONATU**, -a, adj. part., fr. *permissionné*, care se bucura de una *permisione*, autorisatu.

* **PERMISSIONE**, s. f., *permisio*, actione de *permittle*, autorisatione, potere, facultate, dreptu, libertate de a face ceva : *a dá cuiva permissionea de a face ceva; a aré permissionea de a interpreté ceva; cu permissionea vostra voliu vorbí despre acésta materia; multi abusa de permissionea ce li se dá.*

* **PERMISSIVU**, -a, adj., (it. *permisivo*), care *permittle*, prin care se *permittle* : *lege permmissiva. ordine permmissiva, verbe permmissive.*

* **PERMISSORIU**, -sória, adj. s., *permissor*, care *permittle*.

* **PERMISSU**, -a, adj. part. sup. subst., *permessus*, concessu, liertatu, involitu : *fapte permisse; vorbe permisse; ce mie nu mi e permissu, nu pote fi permissu tie; nu e de permissu; cu permissulu*

vostru voliu face cea ce ar fi facutu fiacare d'ntre voi in casulu acestu-a.

* **PERMISTIONE**, s. f., *permistio* si *permixtio*, actione de *permiscere*, mestecatura, confusione, turburatione, restornatione : *permistionea totoru lucrurilor.*

* **PERMISTU**, -a, adj. part., *permistus* si *permixtus*, mestecatu, confusu, turburatu, restornatu.

* **PERMITTERE** si *permettere*, *permisisi permisei, permisso*, v., *permittere*, a lassá se se faca, a dá volia se se faca, a concede, a liertá se se faca : *a permittle copilliloru se se jóce; permittle-mi se ti spunu ceva; ellu nu permittle altoru-a se vorbesca; abia mi permisse se dicu unu vorba; ce nu permitti altoru-a, nu debi se ti permitti tie.*

* **PERMOTIONE**, s. f., *permotio*, miscare violenta, agitatione, turburare, emotione; *passione.*

* **PERMOTU**, -a, adj. part., *permotus*, 1. tare miscatu, forte agitatu; 2. desceptatu, attitiatu, indemnatu, impinsu.

†† **PERMOVERE**, v., *permovere*, 1. a miscá tare, a agitá, a attinge; 2. a desceptá, a attitiá, a indemná, a impinge la lucrare. Radečni'a derivatelorú : *permotu, permotione.*

* **PERMUTANTE**, adj. part. pres., *permutans*, care *permuta*, care stramuta, care scâmba; subst. *permutantii* s'au *involitu* si *cu inchiavatu unu actu in scrissu.*

PERMUTARE, v., *permutare*, a stramutá, a scambá, a pune uuulu in loculu altui-a : *a permutá loculu seu cu altulu; a permutá litterele; a permutá florile; nu mi place a permutá; ellu permuta benele cu reulu; omulu inconstante se permuta in tóte lunile.*

PERMUTATIONE, s. f., *permutatio*, actione de *permutare* : *permutationea litterelorú : a face una permutatione; a si perde tempulu cu permutationile d'in locu in locu.*

PERMUTATIVU, -a, adj., (it. *permutativo*, fr. *permutatif*), care *permuta*, prin care se *permuta* : *terminu permutativu.*

PERMUTATORIU, -toria, adj. s.,

(**permutator**, it. **permutatore**, fr. **permutateur**), care *permuta*.

PERMUTATU, -a, adj. part., **permutatus**, stramutatu, scambatu : *littere permutate, merci permutate, locuri permutate*.

* **PERNA**, s. f., **perna**, (πέπρω), còpsa, mai allessu còpsa de porc, *jambone* : *perna de porc selbaticu*.

* **PERNARIU**, -a, adj. s., **pernarius**, negotiatoriu de copse de porc.

* **PERNICE**, adj., **pernix**, rapidu, iute, usioru, promptu : *câne pernice, mai pernice de câtu ventulu*; *pernice in passionile si placerile selle*.

* **PERNICIA**, s. f., **pernicius**. (d'in per si **nex** = nece, mórte). stricatie, ruina, peritione.

* **PERNICIALE**, adj., **pernicius**, care adduce *pernicia*, funestu, mortale : *morbi perniciosi*.

* **PERNICIOSU**, -a, adj., **pernicius**, plenu de *pernicia*, care duce la perire, funestu, periculosu : *omeni perniciosi, esemplu perniciosu, lupta perniciosa, jocu perniciosu*.

* **PERNICITATE**, s. f., **pernicitas**, rapiditate in mersu, usioritate, levitate : *pernicitatea petiorcloru, pernicitatea ventului*.

* **PERNIONE**, s. m., **pernio**, inflatura de geru la petiore.

* **PERNOBILE**, adj., **pernobilis**, fórte conoseutu, fórte celebre : *barbatu pernobile, scriptori pernobilu, cetate pernobile*.

* **PERNOCTARE**, (*pernoctare*), v., **pernoctare**, a petrece nóptea, a veghiá noptea : *am pernoctatu in foru, studiele callatorescu si pernocta cu noi*.

* **PERNOCTATIONE**, (*pernoctatione*), s. f., **pernoctatio**, actione de *pernoctare*.

* **PERNOCTATORIU**, (*pernoctatorium*), -tória, adj. s., **pernoctans**, care *pernocta*, care petrece noptea.

* 1 **PERONE**, s. m., **perone**, calciamente de pelle cruda si inco cu *peru* pre dens'a; — unu genu de bureti fugaci si ambigui. (fr. **perone**).

* 2 **PERONE**, s. f., (περόνη, it. **peroneo**, fr. **peroné**), ossu lungu si sup-

tire la pulp'a petiorului, si paralelu cu fluerulu (*tibia*).

† **PERONEO**-. (din *perone*), in diverse compositioni de termeni anatomici, precumu : *peroneo-calcániu, peroneo-malleolaru, peroneo-phalangiu, peroneo-prephalangiu, peroneo-subphalangiu, peroneo-subtarsiu, peroneo-supermetatarsiu, peroneo-superphalange-tiu, peroneo-superphalanginiu, peroneo-tibiale* : pentru allu caroru intellesu consulta partea posterioare a compositionei.

* **PERONIA**, s. f., (fr. **peronie**), genu de plante vivaci d'in famili'a liliaciloru.

* **PEROPTERU**, -a, adj., (fr. **peroptere**, d'in *πτερό* = esturpiatu, si *πτερόν* = aripa), se dice despre pescii cari n'au pinne inuotatórie ventrali; subst. pl. *peropteri*.

* **PERORARE**, v., **perorare**, a pronuntiá unu discursu, a pronuntiá totu discursulu seu; a terminá, a inchiaua orationea sea : *a perorá caus'a sea, accusatoriu au peroratu totu diu'a, candu incepú a perorá, toti judecaortii erau fatigati de a mai ascultá*.

* **PERORATIONE**, s. f., **peroratio**, actione de *perorare*; in specie partea ultima a orationei, epilogulu.

* **PERORATORIU**, -tória, adj. s., **perorans**, care *perora*.

* **PERORATU**, -a, adj. part., **peroratus**, terminatu, inchiauat (se dice despre discursu) : *processu peroratu, causa perorata*.

PEROSU, -a, adj., **pilosus, villosus**, plenu de *peru*, care are multu *peru* : *câne perosu, ursu perosu, copillu perosu, pelle perosa, persice perose*.

* **PEROXYDATU**, -a, adj. part., (fr. **peroxyde**), care e in statulu de *peroxydu*, care contine cea mai mare parte posibilu de *oxygeniu* : *metallu peroxydatu*.

* **PEROXYDU**, s. m., (fr. **peroxyde**), combinatione a unui corpu simplu cu cea mai mare proportione de *oxygeniu*, ce póte absorbe : *peroxydu de ferru*.

* **PERPENDERE**, *perpensi* si *perpensi*, v., **perpendere**, a ponderá cu attentione; a considerá, a examiná, a judecá, a appretiá : *a per-*

pende săptele după addeceră'a loru vâlôre.

* PERPENDICLA si *perpendiculara*. s. f., linia perpendiculară, firu perpendicularariu; vedi *perpendicularu*.

* PERPENDICLU, si *perpendicularu*, s. m., *perpendicularum*, firu artianatu cu plumbu la unu capetu, cu care se mesura lini'a verticale=*perpendicularia*: a mesurá cu *perpendicularu*, a se scrí cu *perpendicularu*.

* 1 PERPENDICULARE, v., a trage la *perpendicularu*. a examiná cu *perpendicularu*, a libellá.

* 2 PERPENDICULARE si *perpendicularariu*, -a, adj., *perpendicularis*. si *perpendicularius*: *linia perpendiculară, directione perpendiculară*: a stá *perpendicularariu* pre una linia sau pre unu planu.

* PERPENDICULATORIU, -tóriu, adj. s., *perpendicularator*, care trage perpendice, care libellédia: *geometru perpendicularariu*.

* PERPENDICULATU, -a, adj. part., *perpendicularatus*, libellatu: *planu perpendicularatu*.

* PERPETRABILE, adj., *perpetrabilis*, care se pote *perpetrá*, permisu, licitu: *sapte perpetrabili*.

* PERPETRARE, v., *perpetrare*, (per si patrare), a face pre deplean, a depleni, a consummá, a essecutá: a *perpetrá totu lucrulu. tóta oper'a; a perpetrá celle incepute*.

* PERPETRATIONE, s. f., *perpetratio*, actione de *perpetrare*. essecutione, consummatione.

* PERPETRATORIU, -tória, adj. s., *perpetrator*, care *perpetra*, care face. care committe.

* PERPETRATU, -a, adj. part., *perpetratus*, facutu, commissu, essecutatu.

* PERPETUALE, adj., *perpetualis*, (fr. *perpétuel*), continuu, perpetuu; durabile,

* PERPETUARE, v., *perpetuare*, a face se dure in *perpetuu*: a *perpetuá memori'a unui faptu*: a *perpetuá numele románu*; a *perpetuá una cërta nu se covine ómeniloru intellepti*.

* PERPETUARIU, -a, adj., *perpetua-*

rius, care dura totu de a un'a; care e totu de a un'a in lucrare.

* PERPETUATU, -a, adj. part., *perpetuatus*, pusu in stare de a durá in continuu.

* PERPETUITATE, s. f., *perpetuitas*, durata perpetua, continuitate fora interruptione.

* PERPETUU, -a, adj., *perpetuus*, continuu, durabile, eternu: *monumentu perpetuu; dictatoriu perpetuu; lupta perpetua, tormente perpetue; in perpetuu*, pentru totu de a un'a.

* PERPLESSITATE, s. f., *perplexitas*, incurcatura; obscuritate; ambiguitate: *ellu se aflá in mare perplexitate*.

* PERPLESSU, -a, adj., *perplexus*, incurcatu, obscuru, ambiguu, enigmaticu.

* PERPOLIRE, -escu, v., *perpolire*, a poli de plenu, a dá lim'a de pre urma, a corege cu tóta attentionea; a terminá, a fini.

* PERPOLITIONE, s. f., *perpolitio*, actione de *perpolire*, politur'a de pre urma, lim'a de pre urma data unui lucru.

* PERPOLITU, -a, adj. part., *perpolitus*, fórté politu, deplenu, perfectu, consummatu.

* PERRÓDERE, *perrosi* si *perrosei*. *perrosu*, v., *perródere*, a róde cu totulu.

* PERRUMPERE, si *perrupere*, *perrupi*, *perrupsi* si *perrupsei*, *perruptu*, v., *perrumpere*, 1. a rupe cu totulu, a frânge; 2. a penetrá, a pertunde cu violentia, a iavade, a face irruptione; a fortiá: a *perrupe cós'a cuiva*, a *perrupe portile*; a *perrupe in intrulu casei*; a *perrupe prin mediloculu inimiciloru*.

* PERRUPTIONE, s. f., (*perruptio*), actione de *perrupere*, ruptione totale; penetratione violenta.

* PERRUPTU, -a, adj. part., *perruptus*. ruptu cu totulu; penetratu, fortiatu.

* PERSCRIERE, *perscrissi* si *perscrissi*, *perscrissu*, v., *perscribere*, a scrie in totu si in parte; a scrie tóte vorbele unui oratoriu; a transcrie; a înscrie in registre.

* PERSCRPTIONE, s. f., *perscriptio*, actione de *perscriere*; inregistrare; redactione, processu verbale.

* PERSCRPTORIU, -tória, adj. s.,

Percriptor, care *perscrie*, care *transcrie*, transcriptoriu, copiatoriu.

* **PERSCRIPITU**, -a, adj. part., *perscriptus*, scrisu in intregu; inregistratu; transcrissu; scrisu in traversu.

* **PERSCRIPTURA**, s. f., *perscriptura*, resultatu alluaactionei de *perscriere*, transcriptione, inregistratura, espeditione.

* **PERSCRUTABILE**, adj., *perscrutabilis*, care se pôte *perscrutá*, si activu, care *perscruta* cu diligentia.

* **PERSCRUTARE**, v., *perscrutare* si *perscrutari*, a cercetá cu diligentia, a investigá, a examiná cu attentione: *a perscrutá tót*; *a perscrutá consciin'ti'a unu' omu*; *a perscrutá ánim'a cuiva*; *voi n'aveți dreptulu de a ne perscrutá*.

* **PERSCRUTATIONE**, s. f., *perscrutatio*, actione de *perscrutare*, cercetare cu diligentia, examinare rigurosa: *perscrutationea ásb' iloru ómeniloru*.

* **PERSCRUTATORIU**, -tória, adj. s., *perscrutator*, care *perscruta*, cercetatoriu, investigatoriu: *domnedieu e perscrutatoriulu ánimiloru noastre*.

* **PERSCRUTATU**, -a, adj., *perscrutatus*, cercetatu, investigatu.

* **PERSECARE**, v., *persecare*, a taliá cu totul, a taliá péno de cella alta parte; fig. a fustigá, a bate bene: *Íam persecutu de i a essitu tóta pulbera*.

* **PERSECATIONE**, s. f., actione de *persecare*, in t. s. verbului.

* **PERSECATORIU**, -tória, adj. s., *persecans*, care *perseca*.

PERSECATU, -a, adj. part., *persecutus*, taliatu cu totul; fig. fustigatu, batutu.

†† **PERSECERE**, *persecui*, *persecutu*, v., *persequi*, a urmá d'in passu in passu, a urmari, a persecutá. Radecin'a derivatelor: *persecutu*, *persecutione*, *persecutare*, *persecutoria*.

* **PERSECUTARE**, v., *persequi*, *persecutari*, (it. *perseguitare*, fr. *poursuivre*, si *persecuter*), a urmari, a merge in urm'a cuiva, a nu lu lassá se scape, a lu tractá ca inimicu, a lu maltractá, a lu tormentá: *a persecutá pre adversariu*; *a si persecutá planulu a persecutá ferele in padure*; *a persecutá pre inimicu peno in fundulu válliloru*; *paganii persecutara pre crestini trei secle*; *crestinii*

eandú adjunsera lu potere inco persecutara pre Judani si pre Eretici; *Ungurii au persecutatu pre Románi in tempu de unu millenniu*; *pentru ce me persecuti?* *incéta de a me mai persecutá*; *te persecutá sortea*.

* **PERSECUTIONE**, s. f., *persecutio*, actione de *persecere*: *persecutione in justitia*, *persecutionea unu' planu*, *persecutionea sortii*, *persecutionea pagániloru in contra crestiniloru*.

* **PERSECUTIVU**, -a, adj. modale, care *persecuta*, prin care se *persecuta*: *medie persecutive*.

* **PERSECUTORIU**, -tória, adj. s., *persecutor*, care *persecuta*: *persecutoriu in justitia*; *persecutorii latroniloru*, *persecutorii crestiniloru*.

* **PERSECUTU**, -a, adj. part., (*persecutus*), *persecutatu*.

* **PERSEVERANTE**, adj. part. pres., *perseverans*, care *persevera*, care *persiste*; care tine, suflere si nu se lasa.

* **PERSEVERANTIA**, s. f., *perseverantia*, *persistentia*, *constantia*.

* **PERSEVERARE**, v., *perseverare*, a *persiste*; a se tiné, a sufleri si a nu se lassá: *a perseverá in'ideele si convinctiunile selle*; *a perseverá in'opinionile selle erratice*; *a perseverá in'virtute, in'vitiu, in'menia, in'ura*.

* **PERSEVERATIONE**, s. f., *perseveratio*, actione de *perseverare*, duratione constante.

* **PERSEVERATU**, -a, adj. part., *perseveratus*, sufleritu cu constantia.

* **PERSEVERU**, -a, adj., *perseverus*, fórte *sereru*.

PERSICA, s. f., *persicum*, *persicium malum*, *persicum pomum*, fructulu pomului *persicu*: *persiciele au simburi petrosi*.

PERSICU, s. m., *persicus*, *persica arbor*, arbore, pomu addussu d'in Persia in Europa, d'in famili'a rosacieloru, care se cultiva si in gradinele noastre.

* **PERSISTENTE**, adj. part. pres., *persistens*, (it. *persistente*, fr. *persistant*), care *persiste*: *afai pre toti persistenti in'acea-asi opinione*.

* **PERSISTENTIA**, s. f., (it. *persistenza*, fr. *persistance*); calitate de *persistente*.

* **PERSISTERE**, *perstetei, perstetutu*, v., **persistere** (it. *persistere*, fr. *persistre*); a stá cu taria si energia pre unu ce, a nu se lassá de unu ce, a se tiné de ceva pëno in finitu, a *perseverá*.

* **PERSOLUTU**, -a. adj. part., **persolutus**; vedi *persolvere*.

* **PERSOLVENTE**, adj. part. pres., **persolvens**, care *persolve*.

* **PERSOLVERE**, sau *persolbere, persolsi, persolsei*, si *persolui, persoltu* si *persolutu*, v., **persolvere**, a *sólve* in totu, a *sólve* in intregu, a desface pre deplenu una detoria, a *terminá*; a dá completa satisfactiune si *esplicare*: a *persolve remasulu d'in vechiele detorie*.

PERSONA, s. f., **persona**, (it. isp. prov. *persona*, fr. *personne*, port. *essoa*; probabile d'in *personare*); 1. larva, masca de actoriu teatrale, care marieá vocea acestui-a si care erá differita dupo differitele caracteris de representatu: *vulpea vedú una persona tragica*; — de aci, *persona* = capu de pamentu sau de alta materia, cu cari se adorna capite de tuburi de fontane, etc.; — 2. metaforice, a) caracteriulu jocatu de actoriu, partea de jocu, *rollulu* unui actoriu, cumu si actoriulu ensusi, intru câtu representa unu caracteriu teatrale: *personele unei drama; unei tragedia, unei comedia; person'a parasitului, avarului, laudatorului*; b) afora d'in sfer'a teatrului, caracteriulu ce cineva representa in lume, joculu ce joca, partea de actiune, ce are in ceva: a *lassá person'a de petitoriu si a leuá person'a de accusatoriu; plenipotentiarulu representa person'a cellui ce i da plenipotentia, precumu verice mandatoriu porta person'a mandantiloru; in cestioni criminali, procuratoriu porta si appera person'a morale a societatei intrega, ero patronulu privatu person'a celloru lesati de criminali; unulu sustine person'a publica, cellu altu persone private*; — c) in vorbire, partea ce are cineva la dens'a: *vorbitoriu e prim'a persona, ascultatoriu e a dou'a persona, cellu de care e vorb'a e a treia persona; d'in modestia, vorbece cineva de sene singuru in person'a prima pluraria; domnitorii vorbescu in*

*prim'a persona pluraria; pentru onore ne adressamu la unulu singuru cu a dou'a persona pluraria; personele conventului se espremu prin vorbe speciali numite pronomine personali; d) in sfer'a religionei: dupo dogm'a crestina, domnedieu, de si unulu, e inse in trei persone: person'a tatalui, person'a filiului, person'a spiritului sântu; in cartile nostre basericesci person'a divina e tradussa romanesc prin *facia*, sau grecesce prin *hypostase*; e) mai vertosu inse despre omu, cu varie delicate nuantie, cumu: α) fientia dotata cu actiune voluntaria, direptata de ratiune, omu in genere, fora distinctiune de sessu sau de etate, in oppositiune cu *bestiu, lucru, ensu, individuu*, etc.: *intre fientie unele sunt persone, altele lucruri; in tote limbele aflamu covente applicate numai la persone; mesa de diece persone; a invitá mai multe persone de câtu incapu in casa; a face conoscentia cu tote personele unei cetati: nu e persona d'in acestu locu, pre care se nu conoscemu noi; person'a mea = eu ensumi; asiá si: person'a tea, person'a sea, person'a lui, person'a ei; e ellu in persona; a merge in persona se visite pre cineva; cineva visita in persona, nu prin scrissori, etc., β) in specie, α') *persona* = subiectu de dereptu: *persona*, in acestu sensu, e nu numai unu omu, ci *persona* pote fi una societate, *persona* pote fi unu institutu; de aci: *persona physica* = individuu, ca subiectu de dereptu, in oppositiune cu *persona morale* = societate, institutu, ca subiectu de dereptu, *persona civile*, etc.; β') omu insemnatu, respectabile: a nu face acceptiune de persone = popul. a nu se uitá la *facia*, a fi impariale, etc., γ') corpulu omului, cumu si vietia a omului: *oblegatu in persona*, nu numai in avere; a *respunde de person'a*, nu de averea cuiva; *person'a omului e inviolabile, respectu la persone si la proprietati, condemnati in porsona; mulieri curate si bene ornaie in person'a loru*.**

PERSONALE, adj., **personalis**, (it. *personale*, fr. *personnel*); relativu la *persona*, de *persona*: *libertate personale, esplicare personale; actioni personali*,

dereptu personale, obligatione personale; verbe personali, opp. la verbe impersonali; injurie personali; atacuri personali; — ca subst. collectivu, personale = persoanele necesare la unu servitiu.

PERSONALITATE, s. f., (it. *personalità* si *personalitate*, fr. *personnalité*), calitate *personale*: *personalitatea obligationiloru. derepturiloru; personalitatea omului, personalitatea fiiului, in trinitatea divina, e bene destinata de personalitatea tatului; — fapta sau coventu ce attingu in parte una persona: se evitam personalitatile in desbaterile noastre.*

PERSONARE, v., *personare*, a soná forte tare, a pertunde cu somnu, a resoná; a implé de sonu, a absurdí cu sonulu seu.

PERSONATU, -a, adj. part., 1. (d'in *persona*), *personatus*, mascatu, larvatu, si de aci, prefacutu, falsu; 2. (d'in *personare*), pertunsu cu sonulu.

* **PERSONIFICARE**, v., (it. *personificare*, fr. *personifier*); a face d'in una fientia abstracta una *persona*: a atribuí unui lucru neinsuffletitu figur'a, sentimentele, vorbirea unei persoane: *a personificá virtutea; pictoriulu personifica tote; a personificá vitulu cu asemene fapta, — refl. fientile celle mai abstracte puru a luá corpu si a se personificá sub penn'a acestui autoru.*

* **PERSONIFICATIONE**, s. f., (fr. *personification*), actione de a *personificá*. rezultatulu acestei actioni: — *personificationea fientiloru metaphysice, in poemate moderne, tine loculu sublimelui religiosu imaginatu de antici.*

* **PERSONIFICATU**, -a, adj. part., (fr. *personifié*): *justiti'a personificata, prudenti'a personificata; — despre una persona ce possede in gradu mare calitati sau vitie: modesti'a, dulceti'a, bonotatea personificata, stultiti'a, insolenti'a personificate.*

* **PESPECTARE**, v., *perspectare*. (d'in *perspectus* de la *perpicere*), a vedé in totu, a imbraciá totu si tote cu oclii corpului sau ai mentei: *a perspectá de pre collina totu câmpulu de batalia.*

* **PERSPECTIONE**, s. f., *perspectio*,

(d'in *perspectus*, de la *perpicere*), actione de *perpicere*.

* **PESPECTIVA**, s. f., (fr. *perspective*, d'in *perspectus*, de la *perpicere*), 1. arte de a representá pre una superfacia plana obiectele asiá cumu paru vedute la una distantia determinata: *a observá perspectiv'a intr'unu tabellu, a negligé perspectiv'a; opera cu perspectiva; perspectiva liniaria, speculativa. etc.;* 2. pictura ce reprezenta in departare gradine, edificie sau alte obiecte asémine; 3. fig. despre operele de spiritu si despre modulu de a presentá addeverurile metaphysice: *cartile sunt nisce perspective cari arréta lucrurile asiá cumu le vedu autorii;* 4. sperantia sau temere: *a avé perspectiva de a castigá, unu phthisicu n'are alta perspectiva de câtu mórtea.*

* **PERSPECTIVU**, adj., (fr. *perspectif*), care reprezenta unu obiectu in *perspectiva*: *planu perspectivu; representatione perspectiv'a; si ca subst. pers. unu perspectivu.*

* **PESPECTORIU**, -tória, adj. s., *perspector*: care *perpicce*, vede a fundu; pertunditoriu, profundu connoscutoriu.

* **PERSPECTU**, -a, adj. part., *perspectus*, petrunsu cu vederea.

* **PERSPICACE**, adj., *perspicax*, (fr. *perspicace*, d'in *perpicere*), care pertunde currendu si bene cu vederea materiale sau mentale, pertunditoriu, ageru de vedere.

* **PERSPICACUTATE**, s. f., *perspicacitas*, calitate de *perspicace*: *marea perspicacitate a unui betránu diplomatu.*

* **PERSPICIENTE**, adj. part. pres., *perspicieus*, care *perpicce*.

* **PERSPICIENTIA**, s. f., *perspicientia*, calitate si fapta de *perspiciente*.

* **PERSPICERE**, v., *perpicere*; a pertunde cu vederea, a inbraciá cu oclii corpului sau mentei, a cercetá si conóscé a fundu.

* **PERSPICUITATE**, s. f., *perspicuitas*, (it. *perspicuità* si *perspicuitate*; fr. *perspicuité*), calitate de *perspicuu*: *perspicuitatea idecloru.*

* **PERSPICUU**, -a, *perspicuus*, prin

care se vede; transparente, limpedu, etc. : *ape perspicue, nestimata perspicua*; mai vertosu metaforice : luminosu, invederatu, claru : *frasi perspicue*.

* **PERSTRINGERE**, *perstrinsi* si *perstrinsei*, *perstrinsu*, v., *perstringere*; a stringe cu mare fortia; a indesá; a appesá cu potere mare; metaf. a mustrá aspru; a attinge, vettemá; a sturdí, tocí.

* **PERSUADERE**, *persuasi* si *persuasei*, *persuasu*, v., *persuadere*, (fr. *persuader*); a face pre cineva se creda ceva, demonstrandu rationile sau folosele; a induplecá, a incredentiá; a convinge, a intarí convinctionea.

* **PERSUASIBILE**, adj., *persuasibilis*, care se póte *persuade*; si activu, care póte *persuade* pre cinevá despre cevá.

* **PERSUASIONE**, s. f., *persuasio*, (fr. *persuasion*); actionea de *persuadere*; darulu, talentulu de a *persuade*: *scopulu elocentiei cauta se fia persuasionea; spiritele se castiga prin persuasione*.

* **PERSUASIVU**, -a, adj., (fr. *persuasif*); care are poterea, virtutea de a *persuade*: *oratoriu persuasivu, amorea propria este mai persuasiva de cátu toti lingusitori*.

* **PERSUASORIU**, -sória, adj. s., *persuasor*, *persuasorius*, care *persuade*.

* **PERSUASU**, -a, part. sup. subst., d'in *persuadere*, *persuasus*: *omenii persuasi de addeverulu credintiei lor; mediele de persuasu multimea*.

* **PERTICA**, s. f., *pertica*, (it. *per-tica*, fr. *perche*), lungu paru, lunga nouella. lungu batin : *a scuturá cu pertic'a nuci din nucu*; ca mesura de longitudine: *agratu de cincí pertice, lungu de cincispredece pertice*.

* **PERTICALE**, adj., *perticilis*; de *per-tica*, bonu de *per-tica*.

* **PERTICARIU**, -a, adj. s., *per-ticarius*; de *per-tica*. provedutu cu *per-tica*.

* **PERTINACE**, adj., *per-tinax*, (it. *per-tinace*), incapetinat, cerbicosu, inderetricu, netangu; care nu si pléca guttulu, care nu se da si nu se lasa, care tine cu dentii la ce-va.

* **PERTINACIA**, s. f., *per-tinacia*, obstinatione, incapetinare cerbicia; calitate si fapta de *per-tinace*.

* **PERTINENTE**, adj. part. pres., *per-tinens*, (it. *per-tinente*); care *per-tine*: *lucruri pertinenti familiei, a prepará celle pertinenti la calle*.

* **PERTINENTIA**, s. f., (it. *per-tinenzza*); calitate sau statu de *per-tinente*: *per-tinenti'a lucrului posedutu la possessoriu*; si concr. lucru ce *per-tine* la ceva; *per-tinentiele la callatoria*.

* **PERTINERE**, v., *per-tinere*, 1. a tiné pëno la, a se intinde de la unu puntu pëno la altulu, a adjuge, a attinge; 2. metaf. a se referí, a se reportá, a attinge, concerne; a se tiné, a spendurá de cineva sau ceva, a fi allu cuiva.

* **PERTRACTARE**, v., *per-tractare*; a attinge; a tiné in mâna, a mania; esplorá cu attentione, a essaminá cu diligentia, a studiá, a se ocupá cu d'in adensulu.

* **PERTRACTATIONE**, s. f., *per-tractatio*; actione de *per-tractare*; attingere; maniare, studiere, lucrare, etc.

1 **PERTRECERE**, (contrassu *per-trecere*), *per-trecui*, *per-trecutu*, v.; 1. *trajicere*, *transire*, *per-transire*, *percurrere*, *superare*, a trece prin, a strabate; a intrece : *cu petrele ce arrunca, per-trece turnurile celle mai inalte; cu una saritura potemu per-trece acea fossa, acellu riu; a per-trece selb'a in lungu si in latu; a per-trece pre toti la fuga; a per-trece una carte d'in scortia pëno in scortia, per-legere; a per-trece cu oclii si numerá tóta turn'a*; 2. *trajicere*, *penetrare*, *perforare*, *transfodere*, a *per-tunde*, a face se treca prin, a strabate, a strapunge, a garri, a bagá, etc. : *a per-trece aci'a prin urechi'a acului; a per-trece guttulu callului prin laciulu funei; a per-trece cuniulu prin gaura; a per-trece spat'a prin mediloculu cuiva = a per-trece mediloculu cu spat'a; a per-trece murulu, parietele*; 3. *deducere*, *prosequi*, *comitari*, a insoci pre cineva pentru onore sau spre a i arretá callea: *déco mergi acollo, te per-trecu si eu peno in apropiare; a per-trece unu mortu la momentu; toti cetatianii incongiurara si per-trecura pre marele barbatu peno la cas'a lui; déco nu scii callea, te vomu per-trece noi peno acollo*; 4. in sensu mai

ideale, α) despre tempu; agere, traducere = a duce : *am pertrecutu una viétia lunga in miseri'a cea mai mare; pertrecemu verele la câmpu, cumu pertrecemu iernele in cetate;* β) despre evenimente, intemplari, experiri, a trece prin relle intemplári, a cercá, sufferí, patí : *intr'una lunga viétia multe pertrece omulu bone, déro multe pertrece si relle;* γ) in genere, consumere, absumere, impendere : *a pertrece prea multu tempu pentru una seccatura; ve pertreceti tota diu'a cu nemica; am pertrecutu una di in desertu; prea multe lemne pertreceti la buccataria;* de aci ca refl. a se pertrece, consumi, perire, deperire, transire, mori : *generationile tenere se pertrecu mai currendu ca celle betrane;* absol. *s'a pertrecutu, a moritu, a peritu : s'au pertrecutu toti membrii acellei familia;* δ) in specie, vendere, a face se se treca prin comparatóre, a vende : *nu se pertrece nemica d'in acesta merce; candu ai se pertreci tote aceste olle? vecinulu a pertrecutu doue carre de olle, éro tu n'ai pertrecutu neci una carrutia de olle,* (vedi si simplulu *trecere*); — 5. ca intrans. a) in genere, vivere, versari, degere, a traí, a sedé, a se aflá sau a fi : *a pertrece undeva bene sau reu; cumu mai pertreceti pre aici? amu sí pertrecutu si amu pertrece de minune, déco nu ne aru lipsi alle mancaréi; a pertrece la térru, la monte; pertreceti in pace, umbre alle eroiloru;* b) in specie, oblectari, ludere, jucunde tempus terere, a trece tempulu bene, cu placeri, a se delectá, a se desfeté, etc. : *pertrecemu jocandu, saltandu, vorbindu si ridendu; pertrecu omenii in peramblári, in ospetie la spectacé; pertrecu multi chiaru in desfrenári, in misellie, pertrecu cu nemicari, cu seccature;* absol. *sciu co si a pertrecutu acestu omu pre lume; se bemu si se pertrecemu;* 6. ca reil. intr., a) in genere, geri, fieri, evenire, a se face, a se intemplá : *ce s'a pertrecutu aici in lipsea mea? nu scimu nemica d'in celle ce se pertrecu in acésta terra; cine póte sci ce se pertrece in ánim'a omului? d'in celle pertrecute se intellege ce are inco se se mai pertreca;* b) in

speciale, animo deficere, deliquium pati, a lessiná, a cadé in lessinu, a perde conscienti'a, a si essí d'in fire, d'in mente : *s'a pertrecutu asiá, in cátu pare mortu:* (vedi si simplulu *trecere*).

2 PERTRECERE, (contrassu *petrecere*), s. verbale, 1. transitio, percursio : *petrecerea inaltului turnu cu una arruncatura de pétra;* 2. deductio, comitatio : *petrecerea mortului la mormentu;* 3. perforatio, transpunctio : *petrecerea medicului cu spat'a, petrecerea aciei prin urechi'a acului;* 4. consumptio, absumptio, venditio : *petrecere de multe merci, petrecere de multu tempu in seccature;* 5. oblectatio, oblectamentum : *petreceri desfrenate, petreceri copillaresci si innocenti; pertrecerile fura tempulu necesariu la lucrari seriose.*

PERTRECU, (contrassu *petrecu*), s. m., currendi, percurrendi certamen, ludus cursorius; cursas palæstricus, palæstrica decursio; actione de *petrecere*, si in specie, *petrecere la fuga*, aplicatu in parte la unu jocu de *intrecere la fuga*, cu care cauta se se *pertreca unii pre altii* : *petreculu e unu jocu nu numai de copilli, ci si de omeni mari: a jocá petreculu, a jocá in petreecu, a jocá de a petreculu, a jocá unu pertreecu;* — celli d'in cetati au inceputu a uitá conventulu *petreecu*, pentru co au inceputu a *lunumi franc. barres* sau *pris — prise.*

PERTRECUTU, (contrassu *petrecutu*), -a. part. sup. subst. d'in 1 *petrecere*.

PERTRECUTORIU, -toria, adj. s., care *petrece*, (vedi 1 *petrecere*), *pertrecutori in pace, pertrecutori de la acellu ospetiu; ne aflamu pertrecutori la nunta.*

1 PERTUNDERE (prin metathese, *petrunderé*), *pertunsi* si *pertunsei*, *pertunsu* si *pertusu*, v., *pertunderé*, penetrare, perfodere, confodere, perforare; imbuere, perfundere, percurrere; perspicere, penitus animo comprehendere, vehementer afficere, commovere; a trece de la unu capitu la altulu, de la una lature la alt'a, 1. sfermandu, rupendu, mancandu, rodendu, gaurindu, stringundu, sau in altu modu violentu : *aci'a e asiá de strinsa, in cátu mi a pertunsi degitulu; tote sagettele inimiciloru per-*

tundea capetele, peptulu, petiorele militariloru nostri; cuniulu batutu tare si bene ascutitu pertunse parietele; ap'a pertunde prin celle mai mici gaurele si crepature alle pamentului: nu veti potè pertunde in térr'a nostra de câtu calcandu pre corpurile nostre; bubele rellè pertundu ossele; sonurile acute pertundu urechiele; — a petrunde ceva dice mai multu de câtu a pertunde in ceva, lu ceva, prin ceva, etc.: apa ce pertunde pamentulu, face cu totulu altu ceva de câtu: ap'a ce pertunde prin pamentu; asiá au intellesu differitu si constructionile: coventele pertundu urechiele cuiva, pertundu in urechiele cuiva, pertundu lu urechiele cuiva; una sagetta pote pertunde in capulu cuiva, fora se i pertunda capulu; — 2. in genere a intrá, a se stracurá, a percurrere, a coprende, appucá, occupá: frigulu pertunde ossele, passionile au pertunsu ânimele; 3. vorbindu de suffletu, a) de partea intellectuale, a sentí, a precepe, intellege: nu ati pertunsu celle spuse de mene; a pertunde si cogetele ascunse alle cuiva; numai ocululu lui domnedicu pertunde in secretele ânimei omului; unu ageru pertunde nu numai celle d'in afora, ci si celle d'in intru alle unui omu: — cu mai multa energia se dice si refl. a se pertunde de una lectione, de vorbele, invetiaturele cuiva; se ne adoperámu a pertunde in spiritulu limbei, a ne pertunde de geniulu nationei nostre; b) de poterea sensitiva, de ânima, a missicá cu potere; a escitá veementi passioni: fora connoscenti'a passioniloru nu putemu neci attinge, necumu pertunde ânimele omeniloru; pertunsi de mare indurare; muliere pertunsa de frica si de spaima; — omu pertunsu de detoriele selle.

2 PERTUNDERE (prin metathese, *petrundere*), s. verbale, penetratio, permeatio perforatio; perspicientia, perspicuitas, acies, acumen: *pertunderea capului cu una sagetta; pertunderea ventului prin crepaturele murului, pertunderea ânimei de profunda dorere; — mai vertosu, facultate, virtute de a coprende cu ocululu corpului sau allu*

mentei: omu fora firu de pertundere; diplomati cu multa pertundere.

PERTUNDITIONE (prin metathese, *petrunditione*), s. f., penetratio si penetrabilitas; actione de *pertundere* si calitate de a fi *pertunsu*, calitate de *pertunditosu*.

PERTUNDITOSU, -a, (prin metathese, *petrunditosu*), adj., penetrabilis; care se pote sau se lassa *pertunde*, penetrabile, permeabile.

PERTUNDITORIU, -toria, (prin metathese, *petrunditoriu*); penetrans, perforans, percurrens; commovens; care *pertunde*: *vorbe pertunditorie de ânime.*

PERTUNSU, (prin metathese, *petrunsu*), -a, adj. part. sup. subst., pertusus: *muri pertunsi de loviturile tunului; vite pertunse de frigu; medie de pertunsu murulu; vestimente pertunse de apa, déro si, pertunse de glontiu.*

* PERTURBARE, v. *perturbare*, a turburá forte, a adduce mare turburare; a adduce anarchia; a restorná starea legale a lucrurilor; a vettemá pacea si ordinea; a turburá suffletulu.

* PERTURBATIONE, s. f., perturbatio; turburare; desordine; restornare; turburare a suffletului, passione.

* PERTURBATORIU, -toria, adj. s., perturbator, care perturbura: *perturbatori ai ordinii civile si religiosa.*

* PERTUSU, -a, adj. part., de la *pertundere*, pertusus.

* 1 PERU, s. m., *pirus*, (it. *pero*, isp. *peral*, prov. *perier*, fr. *poirier*), pomu bene connoscutu: *pomele perului sunt perele, peru selbaticu, peru nobilitu.*

2 PERU, s. m., pl. -i, *pilus*, *capillus*, *villus*, (it. isp. port. *pelo*, istr. *pel*, prov. *pel*, fr. *poil*, si *cheveux*), firu sup-tire ce cresce pre capulu, sau in alte parti alle corpului omenescu, éro la alte animali pre totu corpulu: *unu peru de capu, trei peri d'in capu, mai multi peri d'in cod'a callului*; 2. collectivu, toti perii sau multime de *peru* d'in capulu omului, d'in cod'a sau de pre corpulu animaliloru: *plette de peru de callu; aster-nute implute cu peru de bou; lacie implettite d'in peru de capu; a si tunde perulu, a perde perulu; a nu i cresce pè-*

ruļu; i cade pèrulu; a leuá de pèru, a dá de pèru, a trage de pèru; a si incurcá mânele in pèrulu cuiva, a si dá pèrulu si a fugi; intr'unu pèru. peno intr'unu pèru = completu, essactu : dati séma de tote peno intr'unu pèru; de pèru si la valle; fa ce nu vreu eu, déco te tine pèrulu; dupo facia è pèru castaniu, galbinu, rosiu, molle, metassosu, etc.

* PERUCA, s. f., (it. *perrucca* si *parucca*, fr. *perruque*), coma empta, galericulus, pèru falsu, pèru strainu, ce si punu la capu celli ce n'au pèrulu seu.

* PERUCARESSA, s. f., muliere a *perucariului* sau muliere ce in numele seu essereita *perucari'a*.

* PERUCARIA, s. f., arte si officina de *perucariu*: multime de *peruce*.

*PERUCARIU,-a, adj. s., (it. *perrucchiere*, fr. *perruquier*), galericulorum opifex, comæ concinator, cellu ce face sau vende *peruce*; cellu ce adorna *perulu* sau face ornamente de *peru*, pentru capu mai vertosu.

PERUIRE,-escu, v., copillos alicui vellere; a leuá, trage, dá de pèru, a smulge cuiva pèrulu, batendu-lu : a *peruí bene pre cineva; nu ne supperati, co apoi ve peruiumu*.

PERUSELLA, s. f., callais, (fr. *turquoise*), petra pretiosa albastra si opaca.

* PERVADERE, *pervasi* si *pervasei*, *pervasu*, v., *pervadere*; a pertunde, strabate, adjunge.

* PERVAGARE, v., *pervagari*; a ratici in tote partile; a se intende, a se respandí, a se divulgá.

PERVEDERE, v., *pervidere*; a vedé in totu, preste totu si bene, a imbraciá cu *vederea*; a pertunde cu *vederea*; in genere, a cercetá si pertunde a fundu si pre deplenu.

PERVENIRE, indic. *pervinu*, *perviniu*, *perviuu*, *pervini*, *pervii*, *pervine*, *pervenimu*, *perveniti*, *pervinu*, imperat. *pervino*, *perveniti*; conj. *se pervinu*, *perviniu*, *perviuu*, *se pervini*, *pervii*, *se pervina*, *pervinia*, *perviia*, perf. *pervinii*, sup. *pervinitu*, v., *pervenire*; a vení unde vre cineva a adjunge; a adjunge la scopu, a avé successu bonu; a se inaltí in onori, in functioni; d'in micu si nein-

semnatu a se face mare, insemnatu; d'in ignobile a se face nobile.

PERVENITU,-a, adj. part. sup. subst. d'in *pervenire*.

PERVENTIONE, s. f., *perventio*; actione si statu de *pervenire*.

* PERVERSIONE, s. f., *perversio*, (it. *perversione*, fr. *perversion*); actione de a *pervertere*: *perversionea frasiloru; perversionea mentei, a datineloru*.

PERVERSITATE, s. f., *perversitas*, (it. *perversità*, fr. *perversité*); calitate, statu si actu, faptu de unu *perversu*: *perversitatea mulierei desfrenate*.

* PERVERSORIU,-soria, adj. s., *perversor*; care *perverte*.

*PERVERSU,-a, adj., *perversus*, *pravus*, (it. *perverso*, fr. *pervers*); stricatu, corruptu, depravatu, blastematu, reu, misellu, immoral: *omu perversu, mulieri perverse*; — applicatu la mente: *mente perversa, cogite perverse*.

* PERVERTERE, *perversi* si *pervetsei*, *perversu*, v., si:

* PERVERTIRE, v., *pervertere*; 1. a intorce pre dosu, a restorná, resucí strambá, intortochiá; 2. a restorná, derimá, turburá, stricá; 3. a corrumpe, a depravá, a demoralisá.

* PERVINCERE, v., *pervincere*; a *vince* pre deplenu, a ingenuchiá.

* PERVIU,-a, adj., *pervius*; ce are *ria = calle*, prin care, pre unde sau unde poti merge, deschisu, practicabile, accesibile; care are gaure, canali.

PERVIUERE si *pervivere*, *pervissi* si *pervissei*, *pervissu*, v., *pervivere*; a trai peno la unu certu tempu, a trai peno la terminulu fissatu sau doritu.

* PERVOLUTARE, v., *pervolutare*; a volutá ceva in intregulu seu; vedi si *pervolvere*.

* PERVOLVERE sau *pervoltare*, *pervolsi*, *pervolsei*, si *pervolui*, *pervolutu* si *pervoltu*, v., *pervolvere*, a volve cu intregulu seu.

* PERVULGARE, v., *pervulgare*, a *vulgá* intre toti; a divulgá pre totendine, a dá cea mai intensa publicitate.

PESARE, v., (d'in *pèsu*, de la 2 *pendere*) *curæ vel cordi esse*, *interesse*, *referre graviter vel moleste ferre*, *labo-*

rare, (it. *pesare*), a senti *pèsu*, leuatu ca impersonale, construitu cu dativulu celului ce sente *pèsulu*: 1. a senti greutate, a fi prea incarcatu, si de aci, a suferi, a i veni greu, etc.: *pésa callului de prea mare greutate; pésa vitelor de frigu, de sete, de reu nutritiu; pésa si petrelor si muriloru. déco puni pre densele prea mari greutate; pésa grânelor si altor plante si de prea multa umiditate si de prea multa caldura; pésa petiorului in calciamente préa strimte; mi pésa la spinare = pésa spinarei melle de greutatea ce portu*; 2. mai vertosu, a senti doru de ânima, parere de reu, frica, tema, etc., a se interessá, a se teme, a i fi frica, etc.: *ce ve pésa de copillulu care nu e allu vostru? mie inse ca parente, mi pésa si mi prea pésa de densulu; se ve pese ca si mie de alle melle; pucinu ne pésa de voi; nu mi pésa de tene, nu vreu neci se sciu cine esti; de cine ti pésa? de nemine, neci de morte nu mi pésa; nu mi ar fi pesatu. déco m'ar fi despoliatu, fora se me si injure si batujocoresca.*

PESATU, 1. part. d'in *pesare*; 2. part. d'in *pisare*, luatu si ca subst. vedi *pisatu*.

PESCARE, v., *piscari*, a prende pesce, a fi pescariu, a essercitá pescari'a; vedi si *pesuire*.

PESCARELLU, s. m., deminutivu d'in *pescariu*, in insemnarea acestuia de *passere*.

PESCARESCU, adv., *piscatorum more*; in modu *pescarescu*, ca *pescariulu* sau ca *pescarii*.

PESCARESCU, -a, adj., *piscatorius*; relativu la *pescariu*: *luntri pescaresci*.

PESCARESSA, s. f., *piscatrix*, femina care se ocupa cu pescari'a, prindendu sau vendendu *pesce*. muliere a pescariului.

PESCARIA, s. f., *piscaria*; loculu unde se pescuesce, unde are cineva dreptulu sau placerea de a *pescuí* loculu unde se vende sau se prepara pescele pentru vendiare; professionea pescariului.

PESCARIRE, -escu, v., *piscari*, *piscariam* agere; a fi pescariu; a face, essercitá pescari'a.

PESCARIU, -a, adj. s., *piscarius*, *piscator*, (fr. *pecheur*, port. *pexero*). relativu la *pesce*: 1. adj., *pescarescu*, ce serve *pescariului*, sau a prende pesce: *instrumente pescarie; retelle pescarie*;—cui place pescele: *ce pescariu mai esti si tu!*—in acestu sensu ca subst. *unu mare pescariu de copillu*; 2. mai vertosu, ca subst. m., a) *pescariu*, cellu ce si face una messeria d'in venatulu sau vendutulu *pescelui*; b) si una passere alba, de marimea unui porumbellu, care sbora pre longa suprafaci'a apelor, ca se prendia pescisiori, cu care se nutresce.

PESCATIONE, s. f., *piscatio*; actione de *pescare*, *pesuire*.

PESCATORIU, -toria, adj., s. *piscator*, si *piscatorius*, care pesca sau serve la *pescatu*.

PESCATU, -a, part. sup. subt. d'in *pescare*, *piscatus*.

PESCATURA, s. f., *piscatura*, actione si resultatu allu actionei de *pescare*.

PESCE, s. m., *piscis*, (it. *pesce*, fr. *poisson*), animale acaticu, oviparu, cu pellea nuda sau soldiosa, cu sânge rosu si rece, avendu aripioare de innotatu, doue falci mobili, si in capetulu codei una aripioara verticale: *pescii sunt de specie si varietati nenumerate*; prov. *pescele cellu mare inghite pre cellu micu. pescele de la capu se impute; cu buccatelle se se prendu pesci mari*.

PESCICULTORIU, -toria, adj. s., *piscicultor*; care se ocupa cu *pescicultur'a*.

PESCICULTURA, s. f., *piscicultus*, (fr. *pisciculture*); scientia sau arte de a cresce si immulti *pescii*: *Franci'a possede mai multe stabilimente de pescicultura*.

PESCINA, s. f., *piscina*, lacu in care se conserva si se crescu *pescii*, lacu de *pesci*; apoi, lacu in genere.

PESCINALE, adj., *piscinalis*; relative la *pescina*.

PESCINARIU, -a, adj. s., *piscinarius*; relativu la *pescina*; ca subst., personale, cellu ce possede *pescina*.

PESCISIORU, s. m., *pisciculus*; deminutivu d'in *pesce*; vedi si *pescuti*.

PESCOSU, -a, adj., *piscosus*; plenu

de *pesci*: *lucru piscos*, *flavii piscosa*.

PESCUIRE, *-escu*, v., *piscaria*; a prende pesce, sau alte animale ce traiescu sau se afla in apa: *se pescuiescu pesci, canceri, cammari, scoice, bureti de petre*, etc.:— *pescete se pescuiesce cu pléss'a, cu léss'a si cu diverse alte moduri*;— *fig. a pescui in aeru*, a si perde tempulu in vanu; pro-verbiiu: *a pescui in apa turbure*.

PESCUITORIU, *-toria*, adj. s., *piscator*, care *pescuiesce*.

PESCUITU, *-a*, part. sup. subst. d'in *pescuire*, *piscatus*.

PESCULENTU, *-a*, adj., *pisculentus*, plenu de *pesci*; vedi si *pescosu*.

PESCU TIU, s. m., *pisciculus*, demin. d'in *pescu*: vedi si *pescisioru*.

* **PESSIMISMU**, s. m., (fr. *pessimisme*, d'in *pessimus*), systema a celloru ce vedu tote in reu, se dice mai allesu in politica despre system'a celloru ce, in timpuri de neintiellegeri, nu astépta benele de câtu d'in excessulu reului.

* **PESSIMISTU**, *-a*, s., (fr. *pessimiste*, d'in *pessimus*), care a cadutu in *pessimismu*, care vede tote lucrurile in reu, si nu astépta indreptare de câtu de la excessulu reului.

* **PESSIMITATE**, s. f., (it. *pessimità*, si *pessimitate*), calitate de *pessimu*.

* **PESSIMU**, *-a*, adj., *pessimu*, (it. *pessimo*), superlativiu d'in *malu* = reu; cellu mai reu, forte reu, prea reu, câtu se poce de reu.

1 **PESTE**, s. f., *pestis*, (it. *peste*, fr. *peste*); morbu forte contagiosu, endemicu in oriente, care sécera done trei-me d'in individii ce attinge: *pestea se manifesta mai adese prin ulceri mari, negre, insociate de friguri, cari adducen currend' a mortea cu doreri terribili*; in genere, reu, corruptione, stricatione: si coner. persona, lucru vettematoriu, sau urritu si nesufferitu.

2 **PESTE**, prep., *praeter*, super. trans *ultra*, vedi *preste*.

* **PESTIFERU**, *-a*, adj., *pestifer*; care adduce, comunica *peste*: *aeru pestiferu*, *miasme pestifere*.

* **PESTILENTE**, adj., *pestilens*, care are sau da *peste*: *aeru pestilente*, *friguri pestilenti*, *ulceri pestilenti*.

* **PESTILENTIA**, s. f., *pestilentia*, camu in acellu-asi sensu cu allu formei 1 *peste*.

* **PESTILENTIALE**, adj., (it. *pestilenziale*, fr. *pestilenciel*); si

* **PESTILENTIARIU**, *-a*, adj., *pestilentiarus*, de *pestilentia*, care casiona *pestilentia*.

* **PESTILENTIOSU**, *-a*, adj., *pestilentiosus*; intectatu de *pestilentia*, propriu a respandi *peste*: *miasme pestilentiose*, *odore pestilentiosa*.

* **PESTILENTU**, *-a*, adj., *pestilentus*; plenu de *peste*: vedi si *pestilente*, si *pestilentiosu*.

PESU, pl. *-uri*, *pensum*, *onus*, *gravamen*; *cara*, *angor*, *dolor*, *arumna*, *molestia*, (it. isp. port. *peso*, prov. *pens* si *pes*: compara si v. it. *pesanza*, v. fr. *pesance*, prov. *pensansa* si *pesansa* = doru, supperare, *cara*; d'in *pensu* de la *pendere*), ce *pésa* sau *appésu* greu, ce vine cu greu cuiva: *greutate*, *supperare*, *doru*, *cara*, *amaru*, *sufferentia*, *nevolia*, etc.: *fiu-care are pèsulu seu*; *fiu-care seiu mai bene pèsulu seu*; *a si spunc pèsurile*; *spuncti care ve e pèsulu*; *darile grelle suntu mari pèsuri pentru neavuti*; *a attinge pro cineva unde e pèsulu, unde e pèsu*; *are mare pèsu de ceva*; *n'are neei unu pèsu* = *nihil pensi habet*.

PETA, pl. *pete*, *macala*, *labes*, *spurcatura* pe pelle, *pândia*, sau altu ceva,

* **PETALIFORME** sau *petaliformu*, *-a*, adj., (fr. *petaliforme*); care are form'a unui *petala*: *calice petaliformu*.

* **PETALISMU**, s. m., (fr. *petalisme*); essiliu ce se vetá la Syracuse contr'a unui cetatiani, scriendu-se voturile pro *petale* de *olivu*.

† **PETALO-**, (d'iu *πέταλον* = *petalu*), in composite scientifice ca: *petaloceru*, (fr. *petalocère*, d'in *κέρας* = *cornu*), adj., care are antennele terminate cu una massa *petaloide*; *petalode*, adj., (fr. *petalode*), provedutu cu *petale*; *petaloide*, adj., (fr. *petaloïde*), care are form'a de *petalu*; *petalolepe*, adj., (fr. *pétalolèpe*, d'in *λεπίς* = *scama*, *soldiu*), care are *petale* in form'a de *soldiu*; *petalopode*, adj., (fr. *pétalopode*), care are petiore cu *petale*, ca subst. f. pl., *petalopodile*

familia de zoophyte; *petalosomu*, -a, adj., (fr. *pétalosome*, d'in *σῶμα* = corpu), care are corpu ca unu *petalu*; subst. pl., *petalosomii*, familia de pesci, etc.

* **PETALU**, pl.-e, (*πέταλον*, *petalum*, fr. *pétale*), folia, applicatu inse in specie la : 1. folia de metallu; 2. folia d'in coroll'a planteloru, de aci : *corolle monopetale*, *dipetale*, *tripetale*, *polypetale*.

* **PETARDU**, pl.-e, (fr. *pétard*), machina de ferru in care se pune pulbere esplosibile spre a despica' une pétra sau spre a inlaturá unu obstaclu; — micu artificiu esplosivu pentru copilli.

PETARE, -ediu, v. *maculare*, a face *pete*, a spurcá, a sordí : a si *petá vestimentulu*.

* **PETASIONE** si *petasone*, s. m., *petasio* si *petaso*, (*πετασών*); in oppositione cu *perna*, armulu anteriore allu porcului fertu si affumatu, *jambone* d'in armulu anteriore.

* **PETASU**, pl.-e, *petasus*, (*πέτασος*); pellaría cu margini late, pellaría de sore, de callatoria pre tempu caldurosu; metaf. ornamentu architectonicu in form'a de *petasu*.

* **PETASUNCLU** sau *petasunculu*, s. m., *petasunculus*; demin. d'in *petasone*.

PETATU, -a, adj. part. *maculatas*.

* **PETAURISTU**, s. m., *petaurista*, (*πεταυριστής*); cellu ce joca pre fune, jocatoriu pre fune.

* **PETAURU**, s. m., *petaurum*, (*πεταυρον*); instrumentu allu *petauristului*.

PETECU, s. m., vedi *peticu*, si derivatele.

PETELLA, s. f., *ligula*, *tænia*; *beta*, *betella*, *cordella*. (Transformatu d'in *betella* sau d'in acea-asi fontana cu *peticu*, *peturu*, etc.?)

PETICARIA, s. f.; 1. multime de *petice*; 2. occupatione de *peticariu*.

PETICARIU, -a, adj. s., relativu la *peticu*, luatu de regula ca subst. personale cu insemnarea de : 1. qui *detritos panniculos colligit*, cellu ce aduna, stringe *petice*; 2. *sarcinator*, *interpolator*, *cento*, a) cellu ce lucra d'in *petice*; cellu ce repara vestimente, calciamente rupte etc. cu *petice*, b) reu maiestru, reu mesteru; vedi si *carpaci*.

PETICARE, v., vedi *peticire*.

PETICELLU, pl.-e, deminutivu d'in *peticu*; vedi si *peticutiu*.

PETICIRE, -escu, v., *resarcire*, *interpolare*; *discerpere*, *lacerare*, (compara fr. *raplôcer*, *dépecer*); 1. a pune, cose *peticu* sau *petice*; a face d'in *petice*; a carpí, repará : *murulu peticitanu pote fi durabile si tare*; a *petici camesiele*, *calciamentele*; 2. a face *petice*, a rupe, taliá, despartí in *petice* : *nu peticiti prea-multu mosiele*.

PETICITORIU, -toria, adj. s., d'in *peticire*. care *peticesce*; vedi si *peticariu*.

PETICITURA, s. f., actione si resultat de *peticire* : *peticiturele de camesie*.

PETICOSU, -a, adj., *pannosus*, *lacer*; *egenus*, *miser*; plenu de *petice* : *peticose vestimente*; — metaf. *trentiarosu*, *lipsitu*, *miseru*.

PETICU, (pron. *péticu*), pl.-e, *fragmentum*, *pellis vel panni fragmentum*, *panniculus*, *segmentum*, (med. lat. *pitacia* si *pitacium*, it. *pezza* si *pezzo*, isp. *pieza* si *pedaza*, port. *peça* si *pedaça*, prov. *pieza* si *pessa*, fr. *pièce*, alb. *plesa*), buccata rupta, taliata d'in ceva estensu; si a nume : 1. de pânura, de pândia, de pelle si de alte assemni, a) in genere : *cu peticele remase d'in vestimentulu ce mi am croitu potu face si copilului unu vestimentu*; e *comicu vestimentulu d'in petice de diverse colori*; b) in specie, buccata vechia, serviundu la reparationi de vestimente, sau si la stersu sordile : *stergeti cu acésta petica tote mesele*; — in acestu d'in urma intellesu se applica form'a fem. *petica* = *cârpa*; — 2. buccata de pamentu si de alte lucruri estense : *unu peticu de mosia, de aratura, de gradina, de curte*; d'in mai multe *petice de mosia unite am facutu mosia mare*; *peticu de calle, de locu, de muru, de pariete*; *parietii lucrati petice petice nu potu fi solidi*; — 3. popul. si proverb. *cumu e sacculu, si peticulu*; a si *dá in peticu*; si a *aflatu sacculu peticulu*.

PETICUCIU, -tiu, s. m., deminutivu d'in *peticu* : *unu peticuciu de mosia*; vedi si *peticellu*.

PETIGINARE, v., de regula refl. *petigine affici*, a face *petigine* : *manule*

lui s'au petiginatu=ellu s'au petiginatu la manule selle.

PETIGINE (*petingine* si *pecingine*), s. f., *petigo*, *impetigo*; buba intenditiosa ce esse d'in pelle : *cu facia plena de petigini*.

PETIGINOSU (*petinginosu* si *pecinginosu*), -a, adj., *petiginosus*; plenu de *petigini* : *cu manule petiginose, capu petiginosu. facia petiginosa*.

PETILLU, -a, adj., *petilus*, *suptire*, *trassu*, *macru*, *mieu*, *pucintellu*, etc., vedi si *peticu*, *pitigoiu*, etc.

PETIOLATU, -a, adj., (*petiolatus*, fr. *petiolé*); munitu cu *petiolu* sau *petiole* : *frondie petiolate*.

PETIOLU, sau *petioru*, (in locu de *pediolu*), pl.-e, *petiolus*, l. deminutivu d'in *pede*; 2. prin metafora si in specie, *petioru* ce sustine una frondia, una folia, unu fructu, etc., coditia de folia sau de fructu : *petiolele baccetoru de uva*.

PETIORONE, si *petioroni*, (cu n molliatu, *petioroiu*), augm. d'in *petioru*, *petioru mare*.

PETIORU, (acella-asi in forma cu preced. *petiolu*, transformatu inco in pronuntie locali si in : *pitioru*, *picioru*, si scurtatu, *cioru*), s. m., pl.-e, pes, abl. *pede*, (vedi si *pede*. si *petiolu*. comp. si it. *picciolo*, isp. *peciolo* si *pezuolo*); 1. membru ce serve omului si altoru animali la mersu : *omulu are dove petiore, boulu are patru petiore; sunt animali ce au si mai multe de patru petiore; en respectu la carnea de la petiorele certoru animali : a face reciture de petiore de porcu, de petiore de vacca; a manca numai petiore de gallina; — in multime de locutioni cu varie insemnari, cumu in *petiore* : a sedé in *petiore*, a stá in *petiore*; *cinca pote cadé de susu in petiore, morbulu cade in petiore; a leuá in petiore pre cinca, a calcá in petiore; a si pune calcionii in petiore; a dormi in petiore si d'in petiore, a cadé d'in petiore; a dá, bate d'in petiore; a bate cuiva d'in petioru; omu cu unu petioru in gropa, in mormentu=decrepitu; la petiore : mi e frigu la petiore, a cadé cuiva la petiore; a sarutá cuiva petiorele; etc.; — 2. prin metafore, a) *petioru***

=parte de mesura longitudinale; b) parte a versului poeticu; c) ce sustine ceva : *petioru de patu, de mésa*; d) base, parte inferiore : *petiorulu columnei, petiorulu montelui*; e) ca attributu formedia nomine de plante, cumu : $\alphapetiorulu caprei=*agopodion*, $\betapetiorulu vitellului.$$

PETIORUCIU, sau *petiorutiu*, s. m., *petiolus*, demin. d'in *petioru*; — cu s in locu de c : *petiorusiu*.

PETIRE, *petu* si *petescu*, perf. *petii*, sup. *petitu*, v., *petere*, (confer. gr. $\pi\epsilon\tau\epsilon\iota\nu$, de unde $\pi\acute{\iota}\pi\tau\epsilon\iota\nu$, $\acute{\epsilon}\pi\epsilon\sigma\sigma\omicron\nu$), proprie : a gravitá, a cadé, a fi plecatu, pornitu, a tende in cotrauva, si de aci : 1. in sensu ostile, a se rapedí, a sarí la ceva sau cineva, a atacá : a *peti in lature sau laturea cu spat'a*; 2. in sensu bonu, a merge buccuros, a tende, a si leuá sborulu, a allergá etc.; 3. metaforice, a) in genere, a dorí, cere, cercá, cantá si capetá : a *peti lucrulu altui-a; petimu avere, onori, gloria; a peti ceva de la cineva prin scrissore*; b) in specie, $\alphamulte fete a petitu junele, dero neci un'a nu l'a vrutu; a merge, a veni, a se duce, a transmite in petitu, β) a cere de la una auctoritate, mai vertosu de la una judicatoria, a reclamá, a revindicá, a se plange, a face plangere : a *peti de la cineva desdammare*.$

* PETITIONARE, v., (fr. *pétitionner*); a face, dá, adressá *petitione*.

* PETITIONARIU, -ia, adj. s., (fr. *pétitionnaire*), care presenta una *petitione*, care cere ceva : a *ascultá, a respinge cererea petitionariului*.

* PETITIONE, s. f., *petitio*, (fr. *pétition*); actiune de *petire*; 1. proprie, atacu, assallu, lovire, lovitura, rapedire asupr'a cuiva; 2. metafor., a) atacu cu vorbe, mai vertosu atacu inaintea judecatii; b) cerere, rogatione, amblare dupo ceva ce dorimu, si in specie : $\alpha\beta$) cerere in casatoria; γ) cerere la una auctoritate, mai vertosu la una judecatoria; reclamatione, revindicatione, plangere etc. : *petitionea se face pentru lucruri civili, éro accusationea pentru lucruri criminali*; si concretu : scrissu, in care se

face cererea sau plângerea : *a dá petitione domnului, ministrului, judecatorului.*

PETITORIU, *-toria*, (d'in *petire*), adj. s., **petitor, procus**; care *petesce*; 1. proprie care ataca, assalta, lovesce : *petitoriu vietiei, onorei si averii noastre*; 2. metaforice, care cere, sollicita, âmbla dupo ceva ce doresce, si in specie : *a) care âmbla dupo una functione, competitoriu, candidatu*; *b) care cere in casatoria : multi petitori are acésta fêta; nu vinu si nu se îndésa petitorii la fetele pau-pere si urrite; sunt petitori si petitorie de messeria*; *c) care cere, reclama, se plange la una judecatoria pentru lucruri private si civili, in correlatione cu accusatoriu, care se plange, reclama in lucruri criminali.*

PETITU, *-a*, adj. part. sup. subst., **petitus** : *functione petita de multi. fete petite, a merge in petitu la parentii fetei.*

PETRA, s. f., **petra**, (gr. *πέτρα*, fr. **Pierre**); corpu duru si solidu compusu d'in diverse combinationi chymice : *mas-s'a montiloru consiste d'in pétra, pétra vertosa, molle, arenosa; podu de pétra, pariete de pétra; lucratori de pétra; a pune prim'a pétra la unu monumentu; a nu lassá pétra pe pétra, a distruge, a restorná pêno in temelia; — pétra fundamentele, propr. si fig. : religionea e pétr'a fundamentale a societatei, — pétra sepulcrale, care se pune la mormente; pétra de apa, prin care se stracora a-p'a spre a se limpedi; pétra de gresse si de tocilla, care serve spre a ascuti instrumente taliatorie, cumu : cutite, securi etc. : tare ca pétr'a; — pétra de cercare, cu care se cerca metallele pretiose; petre pretiose = gemme; pétra acra, pétra venata, pétr'a boiloru; petra putiosa, etc.; — famil. *petr'a d'in casa, fêta care este de maritatu; mi a cadutu ca una pétra pre peptu, mi a venitu sarcina grea; — petra de mora, cu caré se macina grâne; pétra infernale, nume vulgariu allu nitratului de argentu topitu, care serve ca causticu; — pétra, nume vulgariu allu concretioniloru ce se formédia in besic'a udului sau in matie; — pétra filosofale, prin care alchymistii**

pretindeau co potu transformá veri-ce metallu in auru; *pétra* = grândine : *pé-tr'a a batutu si stricatu reu viniere*; — prov. *unu nebonu arrunca pétr'a in lacu si septe intellefti assuda se ua scôta; nu potu arruncá in nemine pétr'a; a scôte lapte d'in pétra, etc.*

PETRARETU, s. m., multime de *pétra*.

PETRARIA, s. f., **lapicidina, latomia, lapidaria**; 1. minera d'in care se scote pétra; 2. professione de petrariu.

PETRARIU, s. m., **lapidarius**; lucratoriu de *pétra*; care face commerciu cu *pétr'a*; prin estensione, murariu, constructoriu.

PETRECERE, (contrassu d'in *per-trecere*); vedi 1 *per-trecere*, cu tôte derivatele.

PETRICELLA, s. f., **lapillus, pétra** menunta, mica; frantura de *pétra*.

PETRIFICARE, v., (it. **petrificare**, fr. **petrifier**), *a face pétra, a converti in pétra; a se petrificá, a se face pétra, a se converti in pétra : sunt ape minerali cari petrifica substantiele pre cari cadu; adesea lemnulu se petrifica in apa si in pamentu; — figur. anim'a se petrifica dupo multe sufferentie. ajunge nesentitória.*

PETRIFICATIONE, s. f., (**petrificatio**, it. **petrificazione**, fr. **pétrification**); actione de petrificare si resultatu allu acestei actioni : *petrificationi calcarie, petrificatione naturale, petrificatione artificiale.*

PETRIFICATORIU, *-tória*, adj. s., care *petrifica*.

PETRIFICATU, *-a*, part. sup. subst., (it. **petrificato**, fr. **pétrifié**) : *plante petrificate, animali petrificate.*

PETRINU, *-a*, adj., **petrinus**; de *pétra*, d'in *petra*.

PETRISIU, pl. *-e*, **glarea, sabulum** (fr. **gravier**); agglomeratione de *petre* menunte, cari se afla pre albiele riurilor torrentiali, sau pre costele deallurilor; arena cu *pétra* menunta, ce serve la constructioni : *a asterne curtea, callea cu petrisiu.*

PETRIU, *-a*, adj., **petraeus**; de *petra*, d'in *petra*; vedi si *petrinu*.

† PETRO-, (d'in *pétra*), in comosite scientifice: *petrognosia*, s. f., (fr. *pétrognosie*, d'in $\gamma\omega\sigma\iota\varsigma$ = *connoscentia*), parte a scientiei naturale, care se ocupa cu *connoscentia* mineralilor; *petrographia*, s. f., (fr. *pétrographie*), descrierea petrilor, de unde apoi *petrographicu*, -a, adj., relativu la *petrographia*; *petrophilu*, -a, adj., (fr. *pétrophile*, d'in $\varphi\acute{\iota}\lambda\omicron\varsigma$ = *amicu*), cui place *pétra*, cui place se séda, se viua in *pétra*; ca s. m., *petrophilulu*, genu de plante etc.; *petrosphenoidale*, adj., (fr. *pétrosphénoïdal*), relativu la ossulu *petrosu* si la *sphenoida*; *petrostaphylinu*, -a, adj., (fr. *pétrostaphylin*), relativu la apophyseu *petrosa* si la ou-siorulu gurei, etc.

RETROLEU, si

PETROLIU, s. m., (it. *petrolio*, fr. *pétrole*), bitume licidu care curge d'in monti, pecura; gasula ce se fabrica d'in pecura si care se usita la lampe.

PETRONE, *petroniu*, (cu *n* molliatu *petroiu*), s. m., (it. *petrone*); *pétra* mare, mare massa de *pétra*.

PETROSELINU, s. m., transformatu in pronuntiele locali in: *petrosellu*, *petrusellu*, *petrunsellu*, *petrinsellu*, *petringellu*, (compara si it. *petrosellino*, *petrosello* si *petrosillo*, fr. *persil*); *petroselinum*, ($\pi\epsilon\tau\rho\sigma\acute{\epsilon}\lambda\iota\omicron\nu\omicron\nu$), planta leguminoasa, care serve ca condimentu la buccate; *petroselinu selbaticu*; *petroselinu de campu* = *pimpinella* = *pimpinella saxifraga*.

PETROSELLU, -a, adj. s., *duriusculus*, *acerbior*, *acldior*; *pomum duriusculum*; *pisceculus*; *linaria*; *deminutivu* d'in *petrosu*: *cerésu*, *petroselle*; *pentru gustu*, *canu aspru*, *tare* si *acrisioru*; *mure petroselle*, *péra petrosella*; ca subst., a) f. *petrosella*, *poma petrosella*, si in specie *cerésia petrosella*: *petroselle de monti*; b) m., *petrosellu*, a) *pesce micu*, *menutu*, *nomitu* pre *alocuri* si *porcarellu*: *petrosellii servu*, *arruncati in lacuri*, *la immultirea pescelui*, b) *specia de passeri*, *linaria*, (fr. *linotte*?).

PETROSU, -a, adj., *petrosus*, *lapidosus*, (fr. *pieux*), plenu de *pétra*: *monte petrosu* *apa petrosa*; *tare*, *vertosu*, *solidu*: *mere*, *perz petrose*; *carne petrosa*, *muschi petrosi*.

PETRUNCHIOSU, -a, adj., *rusticus*, *stupidus*; *rusticannus*, *agrestis*, *bardus*, *plumbeus*; *fora cultura intellectuale* si *morale*: *stupidu*, *bustianu de omu*, *trunchia de omu*; *greoniu*, *grösolanu*, etc. — in locu de *pertrunchiosu* = *pertrunclosu* (*pertrunclosus*), sau de la *petroniu* d'in *petra*: *petrunclosu* = *pertrunclosu*. M.

PETRUNCLOSU, -a, adj., vedi *pertrunchiosu*.

PETRUNDERE, *petrunditoriu*, etc., vedi: *perfundere*, *perfunditoriu*, etc.

PETRUNSELLU, s. m., vedi *petroselinu*.

PETRUNSU, vedi *pertrunclosu*.

PETRUTIA, s. f., vedi *petricella*.

* PETULANTE, -i, adj., *petulans*; *proprie*, *care sare la cineva*, *sare in jocu*, *si de aci*: *vivace*, *nestemperatu*, *usioru*, *nebonaticu*, *voliosu*; *reutatiosu*, *impertinente*; *mai vertosu*: *paratu la jocu*, *la petrecere* si *placere*: *tote animalile mice*, *ca si copillii*, *sunt petulanti*; *petulantile capre*; *mulieri petulanti* si *audaci*; *junii sunt petulanti* si *usioru*.

* PETULANTIA, -e, s. f., *petulantia*, (fr. *pétulance*), *calitate* si *fapta de petulante*, *vivacitate*, *nestemperu*, *usioru*, *volia bona*, *portare nebonatica*, *portare malitiosa*, *portare impertinente* si *supperatória altoru-a*, etc.: *petulantia canalliloru*, *capreioru*, *copilliloru*, *petulantia lussuriosa a vitici de vinia*.

* PETUNIA, s. f., (fr. *pétunie*), *una planta* care se *cultiva* si in *gradinele nostre*, *betunia*.

† PH, *combinatiune de littere* spre a *representa sonulu* *consonei grece* φ , care *ocure* prin *urmu* *numai in vorbele de origine greca*, si in *genere* se *pote* *representa* si prin ψ , *mai allessu in vorbele popularisate*; vedi *esemplele* *urmatórie*.

* PHAETONTE, sau *factonte*, s. m., *nome mythologicu* *allu nuni* *filii* *allu lui Apolline* si *allu Clymenei*, care *capeta* *voia* de la *tata* *sen se conduca* *intr'una di carrulu sorelui*; *déro nesciendu* a lu *guverna*, *apprise lumea*, si *fù detonatu* de *Joue*; *applicatu* si ca *nome* *commune* la *una specia de trassura de*

lussu, mai vertosu sub form'a mutilata *phaetonu* sau *faetonu*.

* PHALACROCORACE, sau *falacrocorace*, s. m., *phalacrocorax*, (*φαλακροκοράξ*); specia de corbu calbu, corbu de apa.

* PHALACROSE, sau *falacrose*, s. f., (fr. *phalacrose*, de la *φαλακρός* = calbu), cadere a perului; alopecia; calvitia.

* PHALACRU, sau *falacru*, s. m., (*φαλακρός* = calbu), specia de sofisma, dupo care se smulge câte unu pèru d'in capulu unui omu, pèno cându remâne calbu, desí *unu peru smulsu* nu face calbu.

PHALANGA, si *phalange*, sau *falanga*, *falange*, s. f., *phalanga*, *palanga*, si *phalanx*, (*φάλαγξ*; — compara si fr. *phalange*; allu nostru *paranga* = lat. *palanga*); 1. lemnu ce serve spre a duce sarcine : *cellu ce carra apa cu cose si gallette are lipsa de falanga*; de aci, lemnu transversale pre care se punu greutati : perghia, jugu la bilance, etc. : *falang'a cantariului*; in aceste insemnari a prevalutu form'a : *paranga*; — 2. in specie, lemnu cu oclu, cu care se prendu si tinu petiorele cellui condemnatu pentru culpe a fi batutu la talpele pitióreloru; si de aci, batalia cu *falang'a* : *a bate la falanga*; *domnii bateau mai de multu si pre boiari la falanga*; *a mancá falanga rea*; 3. in anatomia, ossu oblungu ce formédia degitul : *falangele degitului mediu*; 4. ordine desa si strensa de luptatori, ceta de armati desu assediati unulu longa altulu; ceta, legione, corpu de armati, a) in genere : *nu potemu pertunde desele falangi alle inimiciloru*; fig. *falangea martyriloru pentru dereptate si libertate*; *falange de peccate grelle si inespicate*; b) in specie, α) la Greci, divisiune inchisa a armatei intr'una batalia; β) la Macedoniani, cadratu de armati desu, strinsu, inchisu; γ) la Galli si Germanii antichi, cadratu oblungu de armati; δ) in system'a sociale a francului *Fourier*, societate de familie unite a lucrá, mancá, cresce copillii, etc., in commune : *una phalange se coprenda 1500—1800 de ensi*; *phalangea se facu tóte in commune, si se se buccure in commune de folosulu lucrului seu*.

* PHALANGARE, si *fulangare*, v., *phalangare*; a duce in *phalange* sau cu *phalang'a*, a impinge cu *phalang'a*.

* PHALANGARIU, si *fulangariu*, *palangariu*, -a, adj. s., (compara si fr. *phalanger*, *phalangien*), 1. care cu *falang'a* carra greutati; 2. cui place se bata sau se fia batutu la *falanga*; 3. relativu la *phalangele degetului*; 4. care face parte d'in una *phalange* de armati; — 5. ca subst. reale f. : α) *phalangaria*, genu de plante monocotyledonie; β) m. *phalangariu*, genu de mammifere d'in ordinea marsupialiloru.

* PHALANGITU, si *falangitu*, s. m., *phalangita*; armatu d'in una *phalange*.

PHALANGIU, sau *falangiu*, s. m., *phalangium*, specia de *paianginu* forte veninosu; vedi si *paianginu*.

* PHALANGOSE, sau *fulangose*, s. f., (fr. *phalangose*, d'in *phalange*), strambare, deviare a cilieloru sau genelor, asiá co irrita oclulu si lu face se lacrima.

* PHALANSTERIU, sau *falansteriu*, s. m., vedi *falansteriu*.

* PHALENA, sau *fulena*, s. f., (fr. *phalène*, *φάλανα*), genu de iusecte lepidoptere d'in famili'a nocturnelor.

* PHALENITE, sau *falenide*, adj. s., (fr. *phalénide*), care sémina cu *phalen'a*; subst. pl., *phalenidii*; familia de insecte allu caroru tipu e *phalen'a*.

* PHALERA, *phalerare*, *phaliscu*, vedi : *falera*, *falerare*, *faliscu*.

* PHALLICU si *fallicu*, -a, adj., (fr. *phallique*); relativu la *phallu* : *emblemata phallica*. *canturi phallice*, *serbatori phallice*, serbate in onorea lui *Bacchu*.

* PHALLINU, -a, si *fallinu*, adj. s., (fr. *phallino*), de *phallu*; ca subst. reale m. *phallinu* si f. *phallina*, inflammatione a partiloru genitali la barbatu.

* PHALLODYNIA si *fallodunia*, s. f., (fr. *phallogynie*; d'in *φάλλος* = *phallu*; si *δύνη* = dorere); dorere la partea genitale a barbatului.

* PHALLOIDE, si *falloide*, adj., (fr. *phalloïde*); care sémina cu *phallulu* : *bureti phalloidi*.

* PHALLOPHORU, si *falloforu*, s. m., (fr. *phallophore*); care in serbatorile lui *Bacchu* portá *phallulu*.

* PHALLOORRHAGIA, *phallorheia*; vedi *blenorragia*, *blenorheia*.

* PHALLU si *fallu*, s. m., *phallos*, (*φαλλός*); 1. figura a membrului virile, ce se portá in processione la serbatorile lui Bacchu, ca symbolu allu fecunditatei naturei; 2. serbatoarea, processionea cu *phallulu*; 3. genu de bureti.

PHANARIOTISMU, *phanariu*, etc., vedi : *fanariotismu*, *fanariu*, etc.

† PHANER- si *phanero-*, sau *faner-*, *fanero-*, (d'in gr. *φανερός* = invederatu), in diverse composite scientifiche : *phaneranthu*, -a, adj., (fr. *phanéranthe*, d'in *άνθος* = flore), care are florile vedute : *plante phaneranthé*; *phaneranthéru*, -a, adj., (fr. *phanéranthère*), care are *antherele* bene essite d'in flore : *flore phanerantha*; *phanerobranchiu*-a (fr. *phanérobrenchoïde*), care are *branchie aparente*; subst. pl. *phanerobranchii*, familia de reptili; *phanerocarpu*, -a, adj., (fr. *phanéocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are fructele sau corpusculele reproductorie aparente; *phanerocotyledoni*, -a, adj., (fr. *phanérocotyledoné*), care are *cotyledonii* veduti; s. f. pl. *phanerocotyledoniele*, sectione d'in regnulu vegetale; *phanerogamu*, -a, adj., (fr. *phanérogame*, d'in *γάμος* = nunta), care are organele sessuale bene vedute : *vegetalile phanerogame se opponu la celle cryptogame*; de aci si subst. f. abstr. *phanerogamia*, statu allu plantei *phanerogama*, sau allu animalelui *phanerogamu*; *phanerogamia* e si nomele divisiunii regnului vegetale, in care intra tote plantele cu sessu evidente; *phanerogenu*, -a, adj., (fr. *phanérogène*, d'in *γένος* = genu), care are origine sau compositiune invederata : *petre phanerogene*; *phaneroglossu*, -a, adj., (fr. *phanéroglosse*, d'in *γλῶσσα* = limba), care are limba veduta; s. f. pl., *phaneroglossele* familia de reptili, opp. la familia *aglosseloru*; *phaneroneuru*, -a, adj., (fr. *phanéroneure*), care are neurii sau nervii bene distincti; subst. pl., *phaneroneurele*, seria d'in regnulu animale; *phaneropneumoni*, -a, adj., (fr. *phanéropneumone*, d'in *πνεύμων* = pulmone), care are pulmonii aparenti si distincti; s. f. pl.,

phaneropneumoniele, ordine degasterophori; *phanerostemone*, adj., (fr. *phanérostémone*, d'in *στῆμον* = stamine), care are stamini bene distincti; subst. pl., *phanerostemoniele*, familia de plante.

* PHANTASIA, *phantasiare*, etc., vedi : *fantasia*, *fantasiare*, etc.

* PHARAONICU, si *faraonicu*, adj., relativu le *Pharaone*.

* PHARAONE, si *faraone*, s. m., *pharao*, (*φαραώ*); nome allu vechiloru regi egyptiani; — applicatu si ca nome comune la una specia de jocu in carti, cumu si la una specia de saltu, si la canticulu dupo care se joa acella-asi saltu.

PHARISAICU, *pharisaisu*, *phariseu*, etc., vedi : *farisaicu*, *farisaisu*, *fariseu*.

* PHARETRA, *pharetratu*, etc., vedi : *faretra*, *faretratu*, etc.

* PHARMACIA, *pharmacologia*, *pharmacopeia*, etc., vedi : *farmacia*, *farmacologia*, *farmacopeia*, etc.

PHARU, s. m., vedi *faru*.

* PHARYNGE, si *farunge*, s. f., (*φάρυγξ*, fr. *pharynx*); canale de inghititu la animali, inghititoarea, care se continua cu *esophagulu*.

* PHARYNGEURYSMU, s. m., (fr. *pharyngeurisme*, d'in *φάρυγξ* = pharynge si *εὐρύς* = largu), largire anormale a plaryngei.

* PHARYNGITE, s. f., (fr. *pharyngite*); inflammatiune a *pharyngei*.

* PHARYNGIU, -a, adj., (fr. *pharyngé* si *pharygien*); relativu la *pharynge* : *arterie pharyngie*.

† PHARYNGO-, (d'in *φάρυγξ* = pharynge), in composite scientifiche : *pharyngocele*, s. f., (fr. *pharyngoecèle*, d'in *κύστη* = tumore); tumore la *pharynge*; *pharyngographia*, s. f., (fr. *pharyngographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descripiune anatomica a *pharyngei*; de aci si adj., *pharyngographicu*, -a, relativu la *pharyngographia*; *pharyngologia*, s. f., (fr. *pharyngologie*, d'in *λόγος* = discursu), parte a anatomiei ce are de obiectu studiuu *pharyngei*; de aci si adj., *pharyngologicu*, -a, relativu la *pharyngologia*; *pharyngolyse*, s. f., (fr. *pharyngolyse*, d'in *λύσις* = dissolutiune), *para-*

lysia a pharyngei; pharyngoperistole, s. f., (fr. *pharyngopéristole*, d'in *περιστολή* = *strimptare*), *strimptare a pharyngei; pharyngoplegia*, s. f., (fr. *pharyngoplégie*, d'in *πληγή* = *plaga*), *paralysis a pharyngei; de aci si adj. pharyngoplegicu, -a*, relativu la *pharyngoplegia*; *pharyngorrhagia*, s. f., (fr. *pharyngorrhagie*, din *ῥαγείν* = *rupere*), *rupere si sangerare a pharyngei; de aci si adj. pharyngorrhagicu, -a*, relativu la *pharyngorrhagia*; *pharyngospasmu*, s. m., (fr. *pharyngospasme*, d'in *σπασμός* = *spasmu*), *spasmu de pharynge, pharyngostaphylimu, -a*, d'in *σταφυλή* = *onsioru allu guttului*), relativu la partile *pharyngei* vecine de ousioru; *pharyngostomu, -a*, adj., (fr. *pharyngostome*, d'in *στόμα* = *gura*): *animali pharyngostome*, la cari marginile esophagului formedia gur'a; *pharyngotomia*, s. f., (fr. *pharyngotomie*, d'in *τομή* = *taliare*), *sectione sau incisione a pharyngei; de aci si adj. pharyngotomicu, -a*, relativu la *pharyngotomia*, cumu si la *pharyngotomu*; s. m. personale, *pharyngotomu*, *cellu ce face sau scie face operationi de pharyngotomia*; *pharyngotomu*, s. m. reale, *instrumentu de facutu pharyngotomie*.

* PHASE, *phaseola*, etc., vedi *fase, faseola*.

* PHASEOLATU si *faseolatu, -a*, (fr. *phaséolé*), *care sémena cu phaseol'a*, de aci s. f. pl. *phaseolatele*. familia de plante leguminoase. cari au de tipu genulu *phaseola*.

* PHASEOLINU si *faseolinu, -a*, adj. s., (fr. *phaséolin*, *phaséoline*), de *phaseola*, in forma de *phaseola*: *conchylii phaseoline*: — s. f. reale, *phaseolina*. si m. *phaseolinu*, *substantia cristallina estrassa d'in una specia de phaseola*.

* PHASEOLOIDE si *faseoloide*, adj. s., (fr. *phaséoloide*), *care sémena cu phaseol'a*; s. f. reale, *phaseoloide-a*, *genu de plante ce sémena cu phaseol'a*.

* PHASIANIDE si *fasianide*, adj. s., (fr. *phasianide*), *care sémena cu phasianulu*; s. f. pl., *phasianidii*, familia de passeri d'in ordinea gallinacieloru.

PHASIANINU, *phasianu*, vedi: *fasianinu, fasianu*.

* PHASMA si *fasma*, pl. *phasmate*, *phasma*, (*φάσμα*): *spectru*.

* PHATNE, s. f. pl., *phatnæ*, (*φάτναι*); *spatiu intre doue stelle alle cancrului*.

* PHATNIORRHAGIA, s. f., (fr. *phatniorrhagie*, d'in *φατνία* = *alveolu de denti*, si *ῥαγείν* = *rupere*), *rupere si sangerare a alveolului unui dente*.

* PHEBE, s. f., *phæbe*, (*φοίβη*), *die-éssa*, *sorà a lui Apolline*, *nomita si Diana si Ecate*, *representante a lunei*.

* PHEBU, s. m., *phæbus*, (*φοίβος*); *Apolline*, *diu conductoriu allu carrului sorelui*, *presedente allu museloru*, *inspiratoriu allu poetiloru*, etc.

* PHELLOPLASTICA, s. f., (fr. *phelloplastique*, d'in *φελλός* = *scortia de arbore*, *pluta*); *arte de a representá monumente cu pluta in relevu*.

* PHENGITE, s. m., *phengites*, (*φενγίτης*); *pétra luciosa*, *specia de alabastru*, d'in alle carni lamine forte suptiri si transparenti anticii faceau ochiuri de ferestre.

* PHENICA, *phenicu*; vedi: *fenica, fenicu*.

* PHENICE si *fenice*, s. m., *phœnix*, (fr. *phœnix*); *passere fabulosa*, *unica in genulu seu*, *care ar fi traindu pèno la 500 de anni si s'ar fi renascundu d'in cenusi'a sea*; *prin estensione si metafore, fenice* = *ceva unicu*, *persona unica si rara in genulu seu*.

* PHENICOPTERU, -a, adj. s., *phœnicopterus*, (*φαινικόπτερος*, fr. *phénicoptère*), *care are aripe rosie*; *genu de passeri*.

* PHENICIU, -a, adj., *phœnicus*, *proprie de Phenicia*. si de aci, *rosiu, purpuriu*.

* PHENICURU, -a, adj. s., *phœnicurus*, (*φαινικόουρος*) *care are cola rosia*; ca s. m., *genu de passeri*.

* PHENIGMA, pl. *phenigmate*. (fr. *phénigme*, vedi *pheniciu*); *rosiétia fora febre essita pre pelle*.

* PHENOMENALE, *phenomenosu*. *phenomenu*; vedi: *fenomenale, fenomenosu, fenomenu*.

* PHENOMENOGRAPHIA, si *fenomenografia*, s. f., (fr. *phénoménographie*; d'in *φαινόμενον* = *phenomenu*, si

γράφειν = descriere); descriptione a fenomenului.

* PHENOMENOGRAPHICU, si *fenomenograficu*, -a, adj., relativu la *phenomenographia*.

* PHENOMENOLOGIA, si *fenomenologia*, s. f., (fr. *phénoménologie*, d'in *φαινόμενον* = phenomenu, si *λόγος* = discursu), tractatu despre *phenomene*.

* PHENOMENOLOGICU, si *fenomenologicu*, -a, adj., relativu la *phenomenologia*.

† PHEO-, (d'in *φαιός* = negru), in compositele științifice: *pheocarpu*, -a, adj., (fr. *phéocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are fructe negrine; *pheocephalu*, -a, adj., (fr. *phéocéphale*, d'in *κεφαλή* = capu), care are capu negrinu; *pheolepidu*, -a, adj., (fr. *phéolepide*, d'in *λεπίς* = scama, soldin), care are scame negrine; *pheoleucu*, -a, adj., (fr. *phéoleuque*, d'in *λευκός* = albu), albu negrinu; *pheophthalmu*, -a, adj., (fr. *phéophthalmé*, d'in *ὀφθαλμός* = oclu), care are ocli negrini; *pheopode*, adj., (fr. *phéopode*, d'in *πῶς-πῶς* = pede), care are *pedi* negrini; *pheopteru*, -a, adj., (fr. *phéoptère*, d'in *πτερόν* = aripa), care are aripe sau aripioare negrine.

* PHIALA, s. f. vedi *fiola*.

* PHIDITIE si *philitic*, s. f. pl., *phiditia* si *philitia*, (*φιδίτια* si *φιλίτια*); ospetie publice la Lacedemoniani, ospetie forte frugali si chiaru forte parsimoniose.

† PHIL-, (d'in *φίλος* = amicu), in compositele științifice: *philadelphu*, -a, adj., (fr. *philadelphie*, d'in *ἀδελφός* = frate), care si ana fratii sau sororile; s. m., *philadelphu*, genu de plante: *philanthu*, -a, adj., (fr. *philanthe*, d'in *άνθος* = floare), care ana florile; *philanthropia*, *philanthropicu*, *philanthropismu*, *philanthropu*, vedi: *filantropia*, *filantropicu*, *filantropu*; *philanthropomania*, s. f., (fr. *philanthropomanie*), affectatione de *philanthropia*; *philarctia*, s. f., (fr. *philarctie*, d'in *ἀρετή* = virtute), amore de virtute; *philargicu*, -a, adj., *philargicus*, (*φιλαργικός*, d'in *ἀργία* = inertia), datu la *inertia*: *philosophia philargica*; *philargyria*, s. f., (*φιλαργυρία*,

φία, fr. *philargyrie*, d'in *ἀργύριον* = argentu, pecunia), avaritia extrema; *philarmonia*, s. f., (fr. *philarmonie*, d'in *ἁρμονία* = armonia); amore infocata de armonia; de aci si adj. *philarmonicu*, -a, relativu la *philarmonia*: *societate philarmonica*; *philautia*, s. f., vedi *filautia*; *philelia*, s. f., (fr. *philélie*), hymnu in onorea lui Apolline, in care se repetia coventele: *φιλεῖ ἡλεῖ* = amice sore; *philelenu*, -a, adj., (fr. *philèllène*), amicu allu Greciloru, de aci si s. m., *philellenismu* = interesse, amore de Greci; *philiatria*, s. f., (fr. *philiatrie*, d'in *ἰατρία* = medicina), amatoriu, studiosu de medicina.

* PHILIPPICA, s. f., *philippica*; (proprie fem. d'in *philippicu* = relativu la *Philippu*, regele Macedoniei), leuatu ca subst. f., cu insemnarile: a) de oratione a lui Demosthene contra Philipu; b) de oratione a lui Cicerone contra Antoniu; c) prin estensione si metaphora, veri-ce oratione veemente, violenta si personale.

* PHILOCALIA, *philodossia*, *philologia*, *philomela*, *philonicia*, *philosophare*, *philosophia*, etc. vedi: *filocalia*, *filodossia*, *filologia*, *filomela*, *filonicia*; *filosofare*, *filosofia*, etc.

* PHILTRU. pl.-e, *philtrum*, (*φίλτρον*, fr. *philtre*, d'in *φιλεῖν* = amare); beutura de amore, ce se crede co inspira amore: *philtrele descantatorii*.

* PHILYRA si *filura*, s. f., *philyra* si *phitura*, (*φίλυρα*), scortia de teliu, cu care se lega florile in corone.

* PHIMOSE, si *fimose*, s. f., (*φίμωσις*, fr. *phimose*, si *phimosi*), striintetia a preputiului: *phimose naturale*, *accidentale*.

* PHLEBITE, si *flebite*, s. f., (fr. *phlébite*, d'in *φλέβη* = vena), inflammatie a membranei interna a unei vene.

* PHLEBOTOMIA, etc., vedi: *flebotomia*.

* PHLEGMA, *phlegmaticu*; vedi: *flegma*, *flegmaticu*.

* PHLEGMASIA, si *flegmasia*, s. f., (fr. *phlegmasie*); inflammatie cu febre.

* PHLEGMATORRHAGIA si *flegmatorrhagia*, s. f., (fr. *phlegmatorrhagie*); secretie pre nari de mucositatie

limpida fora inflammatione, scursóre de mucí.

* PHLEGMONE, si *flegmone*, s. f., *phlegmone*, (fr. *phlegmon* d'in $\varphi\lambda\acute{\epsilon}\gamma\epsilon\iota\nu$ = ardere); inflammatione, inflatura a tesutului celulariu.

* PHLEGMONODE, si *flegmonode*, adj., (*phlegmonode*), care are apparentia de *phlegmone*.

* PHLEGMONOSU, -a, adj., (fr. *phlegmoneux*); de natur'a *phlegmonei*.

* PHLEGMOSU si *flegmosu*, -a, adj., plenu de *phlegma*.

† PHLOG-, (d'in gr. $\varphi\lambda\acute{o}\xi$, $\varphi\lambda\omicron\gamma\acute{o}\varsigma$ = flacura, flamma), in derivate si composite scientifice : *phloge*, s. f., *phlox*, ($\varphi\lambda\acute{o}\xi$, fr. *phlox*), genu de plante; *phlogite* si *phlogitide*, s. f., *phlogitis*, ($\varphi\lambda\omicron\gamma\iota\tau\iota\varsigma$, fr. *phlogitide*), specia de pétra pretiosa ce pare a flacurá; *phlogistica*, -a, adj., (fr. *phlogistique*), aptu a provocá caldura interna : *medicamente phlogistice*; ca s. m. reale, *phlogisticu-lu*, principiu de combustione presuppusu de unii; *phlogistologia*, s. f., (fr. *phlogistologie*), esplicare a combustionei; *phlogochymia*, s. f., (fr. *phlogochimie*), parte a chymiei despre combustione; *phlogode*, adj., (fr. *phlogode*), care sémena cu flacur'a, rosii; *phlogoide phlogode*; *phlogophoru*, s. m., (fr. *phlogophore*), genu de fungi de colore focosa; *phlogopyru*, s. m., (fr. *phlogopyre*), febre inflamatoria; *phlogoscopiu*, pl.-e, (fr. *phlogoscope*, d'in $\varphi\lambda\acute{o}\xi$ = flacura, si $\sigma\kappa\omicron\pi\acute{\epsilon}\iota\nu$ = spectare), caminu in care se vede flacur'a sau foculu; *phlogose*, s. f., (fr. *phlogose*), inflammatione mai usóra; de aci si *phlogosare*, v., (fr. *phlogoser*), a casioná *phlogose*; *phlogurgia* = *phlogochymie*, (fr. *phlogurgie* = *phlogochimie*).

* PHLYACOGRAPHIA, s. f., (gr. $\varphi\lambda\acute{\upsilon}\alpha\acute{\xi}$, si $\gamma\rho\acute{\alpha}\varphi\epsilon\iota\nu$); opu, poema burlesca; arte de a travestí in styly burlescu compositioni gravi, scriere de *fliacuri*.

* PHLYACOGRAPHU, -a, adj. s., auctoriu *phlyacographu*.

* PHLYCTENA, -e, s. f., (fr. *phlyctène*, $\varphi\lambda\acute{\upsilon}\kappa\tau\alpha\nu\alpha$), besicutia mica ce se face pre epiderme in form'a bulbucei de apa candu ferbe.

* PHLYCTENOIDE, adj., (fr. *phlyc-*

ténoïde), care sémena a *phlyctena* : *petigine phlyctinoide*.

* PHOBETORE, s. m., (*phobator*, $\varphi\omicron\beta\acute{\eta}\tau\omicron\rho$, fr. *phobétor*); unulu din celli trei fili ai lui Morpheu, dieulu somnului, si cellu mai *terribile* din ministrii sei.

* PHOCA, si *foca*, s. f., *phoca*, ($\varphi\acute{\omicron}\kappa\eta$); specia de mamiferu din ordinea carnivoriloru, allu carui capu se termina in form'a codei pescelui. Acestu animale traiesce in mare si se nutresce cu pesci; se numesce si *vitellu de mare*, *bou de mare*, *leu de mare*, *ursu de mare*, *elefantu de mare*.

* PHOCACIU, si *focaciu*, -a, adj., (fr. *phocacé*); care sémena cu *phoca*; subst. pl., *phocaciele*, familia de animali care are de tipu genulu *phoca*.

* PHOCENATU, si *focenatu*, s. m., (fr. *phocénate*); genu de sari produsu din combinationea acidului *phocenicu* cu basi salificabili.

* PHOCENICU, si *focenicu*, -a, adj., (fr. *phocénique*); acidu *phocenicu*, trassu d'in untura de *phoca* sau de balena.

* PHOCENINA si *focenina*, s. f., (fr. *phocénine*); oliu ce se estrage din untur'a *phocci*.

* PHOCOMELU, si *focomelu*, s. m., (fr. *phocomèle*); d'in $\varphi\acute{\omicron}\kappa\eta$ = *phoca*, si $\mu\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma$ = membru); animale care, ca si *phoc'a*, si pote întorce, sau are intorse inderetu manule sau petiorele.

* PHOENICE, *phoenicina*, *phoenicopteru*, etc., vedi: *phenice*, *phenicina*, *phoenicopteru* etc.

* PHONASCIA si *fonascia*, s. f., fr. *phonascie*, ($\varphi\omega\nu\alpha\sigma\kappa\iota\alpha$); arte de a essercitá vocea si de a lege tare : *phonasci'a face parte din gymnastic'a anticiloru*.

* PHONASCU, si *fonascu*, s. m., (fr. *phonasque*, d'in $\varphi\omega\eta$ = voce, si $\alpha\sigma\kappa\acute{\epsilon}\iota\nu$ = essercitare); maiestru de *phonascia*.

* PHONATIONE, si *fonatione*, s. f., (fr. *phonation*, d'in $\varphi\omega\eta\sigma\iota\varsigma$); phenomenele ce concurre la producerea vocei si a coventului in omu si in animali: *phonationea la bestia e marginita la simpl'a productione a vocei brute sau a suneului voale*; *éro la omu e complicata si are de attributu essentiale coventarea sau vocea articulata*.

* PHONETICU si *foneticu,-a*, adj., (*φωνητικός*); relativu la *voce*: *scriptura phonetica*; s. f. reale, *phonetica*, parte a grammaticeii ce se ocupa cu studiulu sonurilor elementare alle limbii.

* PHONETISMU si *fonetismu*, s. m., (fr. *phonétisme*); systema, methodu de a representá sonulu; in specie, *phonetismulu* este system'a celloru ce nu voru se scia de etymologi'a coventeloru.

* PHONICU, sau *fonicu,-a*, adj., (fr. *phonique*); relativu la *voce* sau la *sonu*: *bolta phonica*, construita asiá incátu sonetulu se repete prin echu.

* PHONOGRAPHIA, si *fonografia*, s. f., (fr. *phonographie*), representarea soneteloru prin scriptura.

* PHONOGRAPHICU, si *fonograficu,-a*, adj., relativu la *phonographia*: *conceptionea scrierei phonografice este immensa*.

* PHONOLOGIA, si *fonologia*, s. f.; (fr. *phonologie*), tractatu asupr'a sonurilor.

* PHONOLOGICU, si *fonologicu,-a*, adj., (fr. *phonologique*); relativu la *phonologia*.

* PHONOMACHIA si *fonomachia*, s. f., (*φωνομαχία*); collisionea sonurilor.

* PHONOMETRIA si *fonometria*, s. f., (*φωνομετρία*); arte de a mesurá intensitatea sonetului, si a vocei; de a se servi cu *phonometrulu*.

* PHONOMETRICU, si *fonometricu,-a*, adj., relativu la *phonometria* sau la *phonometru*.

* PHONOMETRU, si *fonometru*, s. m., (fr. *phonomètre*); instrumentu propriu a mesurá intensitatea sonetului sau a vocei.

* PHOSPHATU, si *fosfatu*, pl.-e, (fr. *phosphate*); genu de sari ce resulta din combinationea acidului *phosphoricu* cu diverse basi salificabili: *phosphatu ammoniacco-magnesicu*, *ammoniacu*, *calcicu*; vedi si *fosfatu*.

* PHOSPHATICU, *phosphitu*, *phospherellu*, *phosphorescentia*, *phosphoricu*, *phosphorisare*, *phosphura*, etc.; vedi *fosfaticu*, *fosfitu*, *fosforellu*, *fosforescentia*, *fosforicu*, *fosforisare*, *fosfura* etc.

* PHOTOGENIA, *photogenicu*, *pho-*

togeniu, *photographia*, *photographicu*, *photographu*, *photologia*, *photologicu*, *photologu*, *photomagneticu*, *photometria*, *photometricu*, *photometru*, *photophobia*, *photophobicu*, *photophobu*, *photophobophthalmia*, *photosphera*; vedi, *fotogenia*, *fotogeniu*, *fotografia*, *fotograficu*, *fotografu*, *fotologia*, *fotologicu*, etc.

* PHRAGMA, si *fragma*, pl.-mate, (*φράγμα*); inchisorea sau ingradirea interiore a unui fructu.

* PHRASE, *phraseologia*, *phraseologu*, *phratria*, *phrenesia*, *phreneticu*, *phrenologia*, *phrenologicu*, *phrenologu*; vedi: *frase*, *fraseologia*, etc.

* PHRENOPATHIA, s. f., (*φρενοπαθία*); morbu mentale.

* PHRENOPATHICU, -a, adj., relativu la *phrenopathia*.

* PHRENYGIETICA, s. f., (fr. *phrénogyétique*, d'in *φρήγ*, si *ογία*); scientia despre modificationile ce causele morali adduc in organisatione.

* PHRICASMU, si *fricasmu*, s. m., (fr. *phricasme*, d'in *φρίκη*), fiori de febre.

* PHTIRIASE, s. f., *phthiriasis*, (*φθειρίασις*); morbu pediculariu, affectione ce are de symptoma principale desvoltarea unei mari cantitati de *peduchi* pre tota superfaci'a corpului sau pre una regione óre-care.

* PHTHISIA, *phthisicu*, vedi: *ftisia*, *flisicu*.

* PHTHISIOLOGIA, s. f., (*φθισιολογία*, fr. *phthisiologie*), tractatu asupr'a *phthisiei*.

* PHTHISIOLOGICU, -a, adj., relativu la *phthisiologia*.

* PHTHISIOPNEUMONIA, s. f., (fr. *phthisiopneumonie*); *phthisia de pulmonii*.

* PHYLA, sau *fula*, s. f., (*φολή* = *tribus*), divisione de poporu la Greci, sementia, tribu.

* PHYLECTERIU, si *fulacteriu*, pl.-ie, *phylacterium*, (*φουλακτήριον*), arca in care se conservau reliciele sântiloru; -- amuletu.

* PHYLARCHIA, si *fularchia*, s. f., (fr. *phylarchie*) demnitare de *phylarchu*.

* PHYLARCHU si *fularchu*, s. m.,

phylarchus, (φύλαρχος), capu allu unui tribu.

* PHYLLA si *folia*, s. f., (φύλλον), vedi *phyllade* sub *a*).

* PHYLLADE, si *fullade*, s. f., (φυλλάς, fr. *phyllade*), folia, si in specie, *a*) folia de carte si de aci, carte de câteva folie; *b*) folie de minerali, si in specie, schistu foliosu.

* PHYLLITHU, si *fullitu*, s. m., (fr. *phyllithe*), folia petrificata, folia ce porta urme de folia typarita.

† PHYLLO-, (d'in φύλλον = folia), in composite scientifiche: *phyllobide*, adj., (fr. *phyllobide*), care sémina a *phyllobiu*, s. pl., *phyllobidii*, familia de insecte coleoptere, care are de typu genulu *phyllobiu*; *phyllobiu*, -a, adj. s., (fr. *phyllobie* d'in βίος = viétia), care viue pre folie; s. m., *phyllobiu-lu*, genu de insecte coleoptere; *phyllobolia*, s. f., (fr. *phyllobolie*, d'in βόλος = arruncatura), ceremonia ce consistea in arruncatura de frondie pre mormente, si arruncatura de corone la athleti; *phyllobranchiu*, -a, adj. s., (fr. *phyllobranche*), care are *branchie* in forma de folie; subst. pl., *phyllobranchii*, familia de gasteropodi; *phylloccephalu*, -a, adj., (fr. *phylloccephale*, (d'in κεφαλή = capu), care are capetellele de flori formate de folie; *phyllocladiu*, -a, adj., (fr. *phylloclade*, d'in κλάδος = ramura): care are ramuri late ca foli'a; *phyllodactylu*, -a, adj., (fr. *phyllodactyle*, d'in δάκτυλος), care are degitele cu folie sau membrane; *phyllode* si *phyllode*, adj., (fr. *phyllode* si *phyllode*), care sémina a folia: *fustellu phyllode*; *phyllogenu*, -a, adj., (fr. *phyllogene*), care nasce pre folie; *phyllogonia*, s. f., (fr. *phyllogonie*, d'in γονή = nascere), teoria a nascerei folieloru; *phyllolobu*, -a, adj., (fr. *phyllolobé*), care are *lobi foliaci*; *phyllomania*, s. f., (fr. *phyllomanie*), essuberantia a părtiloru foliacie la plante; *phylloma*, s. f., (fr. *phyllome*), totu lu germiniloru ce au se produca frondie d'in unu muguru; *phyllophagu*, -a, adj., (fr. *phyllophage*, d'in φαγῆν = mancare), care mânca folie, se nutresce d'in frondie, subst. pl. *phyllophagele*, familia de mamifere marsupiali; *phyllophilu*, -a, adj., (fr. *phyll-*

phile, d'in φιλεῖν = amare), care ama foliele; cui place se creasca intre folie; *phyllopede*, adj., (fr. *phyllopode* d'in ποῦς, ποδός = pede), care are pedele in forma de folia; *phyllopodobatrachiu*, -a, adj., (fr. *phyllopodobatrachien*), batrachu ce are petiore palmate; *phyllopteru*, -a, adj., (fr. *phylloptère*, d'in πτερόν = aripa), care are aripioare in forma de folie; *phyllorhodomantia*, s. f., (fr. *phyllorhodomancie*, d'in ῥόδον = rosa si μαντεία = divinatione), divinatione dupo folie de rosa; *phyllorhynchu*, -a, adj., (fr. *phyllorhynque*, d'in ῥόγχος = rostru), care are rostru latitu la margini in forma de folia; *phyllostomu*, -a, adj., (fr. *phyllostome*, d'in στόμα = gura), care are la gura una membrana; subst. pl., *phyllostomele*, familie de animali cheroptere; *phyllotaxe*, s. f., (fr. *phyllotaxis*, d'in τάξις = ordine), dispozitie a folieloru in giurulu fustellului; *phyllypsopode*, adj., (fr. *phyllypsopode*, d'in ὕψος = altitudine, si ποῦς = pede), care are petiore inalte si palmate; subst. pl., *phyllypsopodi-le*, familia de animali apatice.

* PHYMA sau *fuma*, pl. -mate, (φῶμα, fr. *phyme*), tumore inflammatória ce se formédia pre pelle fora causa esterna.

* PHYMATOSE sau *fumatose*, s. f., (fr. *phymatose*), morbu causatu de tumori la gangliele lymphatice.

* PHYSICA, *physicu*, *physiocratia*, *physiognomia*, etc., vedi *fusica*, *fusicu*, *fusiocratia*, *fusiognomia*, etc.

† PHYSO-, (d'in φύσα = inflatura, besica), in composite scientifiche; *physocarpu*, -a, adj., (fr. *physocarpe*, d'in καρπός = fructu), care are fructe inflata sau besicate; *physocèle*, s. f., (fr. *physocèle*, d'in κήλη = tumore), tumore casionata de gase; *physocelia*, s. f., (fr. *physocélie*, d'in κοιλία = ventre), inflatura la ventre; *physocéphale*, s. f., (fr. *physocéphale*, d'in κεφαλή = capu), tumore la capu; *physodactylu*, -a, adj., (fr. *physodactyle*, d'in δάκτυλος = degitu), care are besice pre degite; *physogradu*, -a, adj., (fr. *physograde*), care merge, se misca cu ajutoriu de besica; subst. pl., *physogradele*, familia de animali; *physomstria*, s. f., (fr. *physométrie*),

distentione a *matrei* sau *matricei* prin venturi; *physoncia*, s. f., (fr. *physoncie* d'in ὄγκος = inflatura), inflatura casionata de venturi; *physophoru*, -a, adj., (fr. *physophore*), care pórta sau are besici: *calice physophoru*; *physopsophia*, (fr. *physopsophie*, d'in ψόφος = sonu), sonu casionatu de venturi, ventu essitu cu mare sonu; *physospasmu*, s. m., (fr. *physospasme*), spasmu sau distentione a matieloru casionata prin contractionea loru; *physostema*, s. f., (fr. *physostème*, genu de plante; *physothorace*, s. f., (fr. *physothorax*), venturi in peptu.

† PHYT-, si *phyto*-, (d'in φυτόν = planta, vegetale), in derivate si composite scientifice: *phytadelgu*, -a, adj., (fr. *phytadelge* d'in ἀδελγεῖν = sugere), care sugere plante; subst. pl., *phytadelgele*, familia de insecte hemiptere; *phyteumacolla*, s. f., (fr. *phyteumacolle*, d'in κόλλα = colla), substantia vegetale-animale; *phyteuma*, s. f., *phyteuma*, (fr. *phyteuma*), genu de plante apropiate de campanule; *phytobiologia*, s. f., (fr. *phytobiologie*, d'in βίος = viétia, si λόγος = discursu), studiu, tractatu asupr'a vietiei planteloru; *phytochymia*; s. f., (fr. *phytochimie*), chymia a planteloru; chymia vegetale: *phytocolla*, s. f., = *phyteumacolla*; *phytocone*, s. f., (fr. *phytoconis*, d'in κόνος = pulbere), genu de plante cryptogame; *phytogamia*, s. f., (fr. *phytogamie*, d'in γάμος = nunta), nunta a planteloru, adeco desvoltarea si deschiderea florei; *phytogene*, -a, adj., (fr. *phytogène*), nascutu, produsu d'in planta; *substantie phytogene*, combustibili formate d'in vegetali; asiá si: *terrene phytogene*; *phytogenesisia*, s. f., (fr. *phytogénésie*), germinatiune, incoltire a vegetalei; *phytogeographia*, s. f., (fr. *phytogéographie*), geographia a planteloru; descriptione methodica a diferiteloru loru specie si a synonymiei nomineloru cu cari se nomescu; *phytognomia*, s. f., (fr. *phytognomie*, d'in γνώμη = connoscentia), a diferiteloru parti alle vegetaliloru si relationiloru totoru acestoru parti, spre a le distinge si nomí; *phytographia*, s. f., (fr. *phytographie*, d'in γράφειν = descriere), descriptione

a planteloru; de aci: adj., *phytographiceu*, -a, relativu la *phytographia*; s. m., *phytographu*, auctoriu de *phytographie*; *phytoide*, adj., (fr. *phytoïde*), care are apparentia de planta: *polyphi phytoidi*; *phytolithu*, s. m., (fr. *phytolithe*, d'in λίθος = petra), intyparitura de planta si mai vertosu de folia de planta ce se afla pre petre fossili; *phytologia*, s. f., (fr. *phytologie*, d'in λόγος = discursu), studiu, scientia a vegetaliloru; de aci si adj., *phytologicu*, -a, relativu la *phytologia*; s. m., *phytologu*, versatu in *phytologia*; *phytomorphite*, s. f., (fr. *phytomorphite*, d'in μορφή = forma), pétra ce representa plante; *phytomyia*, s. f., (fr. *phytomyie*, — μύια = musca), insectu ce gauresce epidermea planteloru; *phytonomatotechnia*, s. f., (fr. *phytonomatotechnie*, d'in ὄνομα = nome, si τέχνη = arte), ramu allu botanicei, care are de scopu a formá nomine de datu planteloru; *phytonomia*, s. f., (fr. *phytonomie*, d'in νόμος = lege), parte a botanicei ce se ocupa de legile generali alle vegetaliloru; *phytonymia*, s. f., (fr. *phytonymie*, d'in ὄνομα = nome), nomenclatura a vegetaliloru; *phytonymphia*, s. f., (fr. *phytenymphie*, d'in νόμφομαι = sponsalie), inflorescentia, primulu inceputu de inflorire allu planteloru; *phytophagu*, -a, adj., (fr. *phytophage*, d'in φάγειν = mancare), care mânca plante, se nutresce cu vegetali: *animali phytophage*, (vedi si *erbivoru*); subst. pl., *phytophagele*, familia de insecte ce viuu pre foliele planteloru; *phytopolitu*, -a, adj., (fr. *phytopolite*, d'in πολιτης = cetatianu), vorbindu de plant'a ce viuie pre alta planta, cu sau tora damnuu acesteia; *phytoschesia*, s. f., (fr. *phytoscésie*, d'in σχίζω = despica-tura), ramu allu botanicei, care se ocupa a determiná ce devinu partile tiliate d'in plante, déco se punu in conditioni favoritorie; *phytothechnia*, s. f., (fr. *phytotechnie*, d'in τέχνη = arte), partea botanicei ce se ocupa cu principie distinctionei, classificationei si nomenclaturei vegetaliloru; *phytoterosia*, s. f., (fr. *phytoterosie*; din τηρεῖν = conservare), pathologia vegetale; *phytotomia*,

s. f., (fr. **phytotomie**, d'in *τομή* = talia-re), anatomia vegetale; *phytotomicu*, -a, adj., relativu la *phytotomia*; *phytotomu*, s. m., care talia plante, applicatu in specie la unu genu de passeri; *phytotraumatia*, s. f., (fr. **phytotraumatie**, d'in *τραύμα* = plaga, vulnu), studiu asupr'a fenomenelor ce presenta plantele vulnerate; *phytotrophiu*, s. f., (fr. **phytotrophie**), nutritiune a plantelor; *phytotropia*, s. f., (fr. **phytotropie**, d'in *τροπή* = scambare), arte de a scambá formele naturali alle plantelor; *phyturgia*, s. f., (fr. **phyturgie**, d'in *ἔργον* = lucru), cultura a plantelor.

* **PIABILE**, adj., **piabilis**; ce se pote *piare*: *fapta piabile*.

* **PIACLU** si *piaculu*; vedi *piaculu*.

* **1 PIACULARE** si *piaculariu*, -a, adj., **piacularis**, relativu la *piaculu*: *victima piacularare*.

* **2 PIACULARE**, v., **piacularare**; a face *piaculu*, a impacá cu *piacule*.

* **PIACULU** si *piaclu*, pl. -e, **piaculum**; mediu de a impacá una divinitate, 1. proprie, sacrificiu de pace, de impacare; concretu, victima de sacrificiu; 2. metaph. a) pena, punitiune, castigatiune; b) peccatu, crime, fapta rea ce cere *piaculu*; c) casu de reu auguriu, casu reu, nevolia.

* **PIAME**, pl. *piamine*, **piamen**, si

* **PIAMENTU**, pl. -e, **piamentum**; mediu de *piare*, sacrificiu, victima, pena.

* **PIANINU**, s. m., (it. **pianino**); demin. de la *pianu*, instrumentu musicale.

* **PIANISSIME**, adv., (it. **pianissimo**); forte incetu, terminu musicale, care insemnedia ce buccata ce se notedia cu *P.P.* canta se fia cantata cu prea pucina fortia sau energiá, de totu incetu.

* **PIANISTU**, -a, s., (it. **pianiste**, fr. **pianiste**), care are profesiunea sau aplicatiunea de a cantá cu *pianulu*: *bonu pianistu*, *minunata pianista*.

* **PIANU**, s. m., (it. **piano**, d'in *planu*) instrumentu musicale forte armoniosu, care se dice a se fi inventatu de Florentinulu *Cristofori* la 1718, si apoi perfectionatu de Germanulu *Silbermann* la 1750.

* **PIARE**, v., **piare**, 1. a cautá prin sacrificie se impace menfa divina; 2. a

onorá cu pietate, a adorá, a se inchiná; 3. a curetiá, spellá prin medie religiose; 4. a si face favorabile, a delaturá periculu, reulu; 5. a venerá, a amá dia ânima.

PIATIA, s. f., vedi *platia*.

* **PIATIONE**, s. f., **piatio**; actiune de *piare*.

* **PICA**, s. f., 1. **pica**, passere, caragatia, cotiofana; 2. **rixa**, **occultum odium**, mare urra; 3. carte de jocu, (vedi si 2 *picu*).

PICARE, (compara *peccare*, si *picu*), a cadé sau face se cada cu *piculu*, a veni sau face se vina cu *piculu*, 1. despre licide, cadere guttatim, stillare: *pica róua plouiosa*, *pica vinu de la cepulu butei*; *cautu se nu me pici cu oliu pre vestimentu*; *vedeti se nu ve picati cu ou pre camésia*; *a picá cu céra*; si: *a picá céra pre ceva sau cineva*; *m'a picatu de trei ori pre mâna*; *a si picá si sordí vestimentele*; impersonale: *pica de plóuia*; proverbiu: *déco nu cura, pica*; 2. si despre lucruri ce nu su licide, cu sensulu generale de cadere = cadere: *pica ollane de pre casa*; prov. *a picá din ceru*; *ca cumu ar fi picatu d'in ceru*; *ca unu picatu d'in ceru*; *nu mi a picatu in mâna acésta carté*; *multi au picatu in acca batalia*; prov. *pica péra se te mâncu*; *pica cuiva muculu undeva*; 3. **venire**, **pervenire**, **incidere** a veni, a adunje in currendu sau d'in intemplanre: *de mi ar picá ori-cine ca petitoriu*, *i asiu dá acésta fêta*; *ne au picatu alti ospeti in loculu acelloru-a cari abiá au plecatu*; *acumu cauta se vina de la campu unde e dussu*, *l'asceptâmu se pice d'in momentu in momentu*; *de unde ati picatu pre la noi?*

PICATELLA, s. f., (proprie, deminutiba d'in *picata*, femin. d'in *picatu* de la *picare*, leuatu ca subst. cu intellesulu de), **macula varians**, punctu, picatura colorata, ce se face pre tessuturi pentru ornamentu: *pândia alba cu picatelle negre*, *tela alba pullis maculis distincta*; *pelle cu picatelle*, **maculosa cutis**.

PICATORE, s. f., (in locu de *picatoria*, f. d'in *picatariu* de la *picare*, leuatu ca subst. reale cu sensulu de), **frixorium**, **sartago**, **artopta**, vasu de buccataria,

1. proprie, vasu ce se pune sub carnea care se frige in frigare, pentru ca *picaturele* de *grassime* se pice in ellu; 2. prin estensione, vasu de coptu, de friptu : tigaia, testu, typariu, etc.

PICATU, -a, adj. part. sup. d'in *picare*, cadutu.

PICATURA, s. f., *stillicidium*, *stilla*, *gutta*, *mica*; 1. actione de *picare* : *picatur'a* si *fumulu scote pre omulu din casa*; *a avé dereptu de picatura in curtea vecinului*; 2. mai vertosu resultatu allu actionei de *picare*, ce *pica*, cantitate de lcidu, mai allessu mica cantitate : *una picatura de apa, de vinu, de oliu*; *iloue trei picature de untu*; *ce insímna atâte picature de éeru pre vestimentulu teu?*

PICATURELLA, s. f., *guttula*, deminutivu d'in *picatura*.

PICIU, s. m., *pusus*, *pusio*, *putillus*; copillu micu, mai vertosu, copillu petulante, reutatosu; vedi si : *puschiu*. *M.*

* PICTORESCE, si *pittoresce*, adv., (it. *pittorescamente*, fr. *pittoresquement*); in modu *pictorescu*.

* PICTORESCU si *pittorescu*, -a, adj., (it. *pittoreesco*, fr. *pittoresque*), de *pictoriu*, ce prin gratia si vivacitate prende oclii intr'una *picatura*; prin estensione : totu ce se presenta cu vivacitate si farmecu la oclulu corpului sau allu mentei; *situri pictoresci*. *aspectu pictorescu*, *stylu pictorescu*, *frasi pictoresci*.

* PICTORIU, -toria, adj. s., *pictor*, si *pictorius*, (it. *pittore*, fr. *peintre*), care *pinge* sau serve a *pingere*; artistu in *picatura*, *zoographu* sau *zugrafu* : *pictoriu celebru*; *Raphaelu este regele pictoriloru*; *pictorii de scól'a francese, romana*, etc.

PICTRICIU, sau *pistriciu*, -a, adj., *varius*, *variis coloribus distinctus*, *scutulatus*, *maculosus*, *sparsus*, *semnatus* cu diverse colori; vedi si *pistriciu*.

* PICTU, -a, adj. part., *pictus*, (de la *pingere*).

* PICTURA, s. f., *pictura*, (it. *pittura*, fr. *peinture*), actione si resultatu allu actionei de *pingere*, 1. artea de a *pinge* : *a cultivá, a invetiá pictur'a*; *pictura cu oliu, cu apa, cu pastelulu*; *pictura pre pândia, pre pariete, pre lemnu*; 2. *tabella*

de *picatura*; 3. *descriptione viua si animata* : *pictur'a caracterieloru, passioniloru*; *poctulu eminentu prin scrierile selle face pictur'a fromosetieloru naturei*.

* PICTURARE, v., (it. *pitturare*), a face una *picatura*, a *pinge*; vedi *pingere*.

* PICTURATU, -a, adj. part., *picturatus*, transformatu in *picatura*; *pictorescu*, *diversicoloru*, *coloratu*, etc.

1 PICU, s. m., *picus*, genu de passeri cari cu rostrulu loru robustu potu strapunge scorti'a arboriloru.

2 PICU, s. m., 1. fora plur. α) *stillicidium*, *stilla*, *gutta*; cadere in *picature*, *picatura*, *picare* : *picu de plouia, de néue, deroua piculu plouiei*; β) ca mai desu, *paululum*, *mica*, *gutta*, *hilum*, *exiguum*, *puccinu*, *puccinellu*, una *picatura* : *beti unu picu de vinu*; *n'avemu ncci picu de apa*; *n'ai picu de mente*; *fora picu de sentire*; *neci unu picu de rosine*; si pentru tempu : *mai siedi unu picu, rabdati unu picu, stati unu picu pre locu*; 2. cu plur. in-*uri*, *picuri*, *punctum*, *macula*, *puntu*, *picatella*, ce se face pre carte, tessutura, etc., *puntu coloratu*, de colore diversa de a cartei sau a tessutei; — (vedi si *pica*, *picatella*; compara apoi : it. *piccolo* si *picciolo*, *piccina*, port. *pequeno*, isp. *pequeno*, alb. *pica*; it. isp. port. *pico*, prov. fr. *pie*, it. *picca*, sp. port. *pica*, fr. *pique*, cumu si lat. *picus*, *pica*, ca passeri cu rostrulu *puntatu* = *ascutitu*).

PICUCIU, -tiu, s. m., *mica*, *guttula*, *paululum*, *punctillum*, *macula*; deminutivu d'in 2 *picu* : *unu picutiu de apa*; — de aci noue deminutive : *piculletiu*, *picucioru* si *picusioru*, *picusiu*.

PICULLETIU; vedi *picuciu*.

PICURARE, v., *stillare*, *guttare*; *dormitare*, *somno nutare*; deminutivu d'in *picare* : 1. a *picá* in mice *picature*, a *picá* cu *piculu*, câte unu *picu* : *nuploua, déro picura*; *picura sange d'in vulnerile recenti alle luptatoriului*; *picura sange d'in nasu*; — mai allessu in forma impersonale : *picura de plouia*; — 2. a dormitá, a stá se cadia de somnu : *picurati de somnu, cu copillu*; *picuramu d'in petiore*; *callulu picura d'in petiore*.

PICUSIU, s. m., gutta, stillicidium; potus, vinum; insperatus quæstus; nugæ; deminutivum d'in 2 *picu*, (vedi *picuciu*), applicatu inse si cu insemnari speciali, cumu: 1. in genere; picatura, stillicidium: *picusiulu apeii de pre cope- rimentulu casei*; 2. in specie, a) beutura, beutura spiritosa: *betivulu nu pote trai fora picusiu; ve place la toti picusiulu*; b) castigu nesperatu, sau castigu micu, ce *pica* cuiva pre neasteptate, sau in mica cantitate; c) seccatura: *picusiu- rile muieresci = mundus muliebris*.

PICUTIU, vedi *picuciu*.

* PIETATE, s. f., pietas, (it. pietà, si pietate, fr. piété); virtute, portare sau calitate si fapta de *piu*: 1. in genere, amore si respectu cotra toti celli ce debemu a amá si a respectá: *pietatea filieloru cotra parenti, a parentiloru cotra fili, a fratiloru cotra frati; a sociiloru cotra socii*; pietatea *adeveratului patriotu cotra patria si pentru totu ce e nationale*; 2. in specie, a) amore si respectu pentru domnedieu, pentru religione si totu ce e divinu; b) blandetia, compassione, misericordia.

* PIETISMU, s. m., (fr. pietisme); doctrina a *pietistiloru*.

* PIETISTU, -a, adj. s., (fr. piétiste); sectariu care affecta mare *pietate* religiosa si prefera cultulni publicu practicele religiose private.

* PIETOSU, -a, adj., pius, (it. pietoso); plenu de *pietate*: *crestini pietosi; fapte pietose*.

PIETRA, s. f., petra, vedi *pétra* si derivatele.

* PIEZATU, -a, adj., (fr. piézate, de la πιεζειν = comprehere), care are falcile compresse; subst. pl. *piezatiu*, classe de insecte care correspunde hymenoptereloru.

* PIEZOMETRU, s. m., (fr. piézomètre) instrumentu care serve a mesurá compressionea licideloru.

* PIEZORAMPHU, -a, adj., (fr. piézoramphé), care are rostrulu compressu; subst. pl. *piezoramphule*, familia de passerele cari au rostrulu compressu.

* PIGMENTARE, v., (pigmentare),

a dá cu *pigmentu*, a dá cu colóre, a dá cu dressu, a colorá.

* PIGMENTARIU, s. m., pigmentarius, care vende *pigmente*, negutiaru de coloru, speciariu.

* PIGMENTATU, -a, adj. part., pigmentatus, dressu cu *pigmentu*, coloratu.

* PIGMENTU, pl-e, pigmentum, (de la pingere), colóre, pentru *pingere*; dressu; fig. ornamente, flori in scriere.

* PIGNERARE, si *pignorare*, v., pignerare, vedi *inpennare* si *inpennorare*.

* PIGNU, pl. *pignuri*, pignus, vedi *pennu*.

* PIGREDINE, s. f., pigredo, pigretia, lene.

* PIGRETARE, (prin metathese, *pregetare*), v., pigritari, pigrari, pigrere, pigrescere, a fi pigru: vedi *pregetare*.

* PIGRETIA, s. f., pigritia, calitate de pigru, greutate de a se miscá, frica de fatiga, lene: *crestinii numera pigretia intre peccatele de morte*.

* PIGRU, -a, adj., piger, care e greu la miscare, greu la lucrare, fora activitate, care si *pregeta*, lenosu: *omu pigru. muliere pigra, pigru la lucru, pigru la scrisu, pigru la mersu, pigru la mancatu; asinulu e pigru; sunt alte animali si mai pigre*.

* 1 PILA, s. f., pila, corpu rotundu ca unu glomu, cu care se jóca copillii: *a se jocá cu pil'a, a dá pil'a, a bate pil'a*; veri-ce globu, de pamentu, de vitru sau de alta materia.

* 2 PILA, sau *pilla*, si prin trecerea limbailoru *ll* in *u*, *piua*, (analogu cu *medulla meduua, meduua*), 1. mortariu, vasu de lemnu, *pétra*, sau metallu cavu in care se pisa corpuru mai dure; 2. *pilastru*, columna de veri-ce forma: *pil'a voltaica prin care se escita electricitatea*; 3. cumulu de petre, argine.

* PILANU, s. m., pilanus, militariu inarmatu cu *pila*.

* 1 PILARE, adj., pilaris, relativu la 1 *pila*: *joculu pilare, joculu cu pil'a; essercitiu pilari*.

* 2 PILARE, v., pilare, (de la pilus = pèru), a face pèru, a se accoperi cu pèru.

* 3 PILARE, v., *pilare*, (πιλᾶίν), a despoliá, a *compilá*, a *espilá*.

* PILARIU, s. m., *pilarius*, care se joca cu *pila* si face totu genulu de prestigie.

* PILASTRU, s. m., (it. *pilastro*, fr. *pilastre*), columna de veri-ce forma, inse mai allessu patrata, destinata a sustiné una greutate: *pilastrii pantei lui Traianus*.

* PILATU, -a adj. part., *pilatus*, armatu cu *pilulu*.

* PILIFERU, -a, adj., (fr. *pilifère*), care póta *pèru*: *folie pilifere, articulatiuni pilifere*.

* PILIFORME, sau *piliformu*, -a, adj., (fr. *piliforme*), care are forma de *pèru*.

* PILIGERU, -a, adj., (fr. *piligère*), synonymu cu *piliferu*.

* PILIPEDE, adj., (fr. *pilipède*) care are petiorele *perose*.

* PILIPENNE, sau *pilipennu* -a, adj., (fr. *pilipenne*), care are penaele incarcate de *pèru*.

1 PILLA, (*pinna*), s. m., *pila*, mortaru, vasu in care se pisédia; vedi si 2 *pila*.

2 PILLA, s. f., *lima*, instrumentu de feru tare cu misi profube antie, care serve a frecá si a lustrá ferrulu mai melle sau alte metalle, si alte corpori dure: fig. *passus*, mien: *pilla de omu, pilla de muliere*.

PILLARE, v., *limare*, a *limá* a frecá cu *pilla*, fig. a oppreme, a *impillá*: vedi *impillaré*.

PILLATORIU, -tória, adj. s., *limator*, care *lima*, care frecá cu *pilla* fig. care *impilla*; vedi *impillatoriu*.

PILLATU, -a, adj. part., *limatus*, limatu frecatu cu *pilla*; fig. *impillatu*: vedi *impillatu*.

* PILLIARE, v., *pilleare* si *pileare*, a pune *pellari'a* pre capu.

* PILLIATU, -a, adj. part., *pilleatus*, si *pileatus*, coperitu cu *pellari'a* pre capu: *fratii pilliati*, fratii Castore si Pollnee: *Dacii pilliati*, Dacii cari portau *pellari'a*, *servi pilliati*, servi declarati liberi, dére si servi scossi la vendiare fora garantia.

* PILLIOLU, sau *pillioru*, s. m., *pil-*

leolus si *pileolus*, deminutivu d'in *pillia*, *pellarióu*.

PILLARE, -scu, v., *limare*: vedi *pillare*.

PILLITORIU, -tória, adj. s., *limator*, vedi *pillatoriu*.

PILLITU, -a, adj. part., *limatus*: vedi *pillatu*.

PILLITURA, s. f., *limatura*, actione si effectu aliu actionei de *pillire*; meruntaliele ce cadu cu occasionea *pillàrei*.

* PILLIU, s. m., *pilleas*, *pilleum*, si *pileus*, *pilleum*, *pellari'a*.

† PILO-, (d'in gr. πῖλος = *pilus*, *pèru*), in diverse compositioni de termini scientifici, precumu: *pilobolu*, s. m., (fr. *pilobole*, d'in πῖλος = *pèru*, si βόλιος = *stereu*), genu d'in famili'a buretiloru cari se afla vér'a pre *stereu*: *pilocarpu*, -a, adj., (fr. *pilocarpe*, d'in καρπός = *fructu*), care are fructe coperite de *pèru*; *pilomyce*, adj. s., (fr. *pilomyce*, d'in μύκης = *burete*) se dice despre buretii cari au una *pellari'a*.

* PILOSELLA, s. f., (fr. *piloselle*), una planta allecarei folie sunt *perose*.

* PILOSITATE, s. f., (fr. *pilosité*), calitate de *pilosu* = *perosu*.

* PILOSU, -a, adj., *pilosus*, *perosu*.

* PILOTU, s. m., (it. *piloto* si *pilota*, fr. *pilote*) guvernatoriulu navei.

1 PILLU, s. m., *pilus*, (it. *pelo*, fr. *poil*), *pèru* (nascutu directu d'in *pelu pila*).

2 PILLU, pl. -e *pillum*, lancia usióra, jaculu, la militari romani, dupo care acesti-a se numiau *pilani*.

* PILLULA, *pillula*, sau *pillura*, s. f., *pilula*, (it. *pillola* si *pillola*, fr. *pilule*), mica massa rotunda; medicamentu ce se da in forma de mica sfera, spre a se inghitti: a *inghitti una pillula*.

* PILLULARIA sau *pillularia*, s. f., (fr. *pillulaire*), genu de plante cryptogame, cari producu unu fructu rotundu de marimea unui granatin de pisu.

* PILLULARIU, *pillulariu*, sau *pillulariu*, -a, adj., (fr. *pillulaire*), relativu la *pillula*: *massa pillularia*, *forma pillularia*, *consistentia pillularia*.

* PILULIFERU, -a, adj., (fr. *pilulifère*), care produce fructe multe in una singura massa globulósa.

* PILULIFLORU, -a, adj., (fr. piluliflore), care are florile unite in capitelle de forma rotunda.

PIMPINELLA, s. f., (it. pimpinella, fr. pimpinelle), una planta numita si petringellu de campu, pimpinella saxifraga, Linn.

* PINACOTHECA, sau pinacoteca, s. f., pinacotheca, (πινακοθήκη), galleria de picture, museu.

* PINACOTHECARIU, s. m., inspectoriu pinacothecici.

* PINACE, s. m., πίναξ, (πίναξ), pictura pre una tabla de lemnu : pinacele lui Cebete; pinacele pentru instructiunea copillilor.

* PINASTELLU, s. m., pinastellus, demin. d'in pinastru.

* PINASTRU, s. m., pinaster, pinu selbaticu.

* PINCERNARIU, s. m., pincerna, (d'in πίνειν = beere, si ζερνᾶν = mesticare), care da ospetiloru se bea, pocillatoriu.

* PINDARICU, -a, adj., pindaricus, (πινδαρικός), relativu la poetulu Pindaru : versuri pindarice, canticc pindarice, ode pindarice.

PINETU, pl. -e, pinetum, selba de pini.

PINGERE, pinsi si pinsei, pinsu si pictu, v., pingere, a representá prin coloru, a zoografí : a pinge cu carbone; a pinge cu creta, a pinge imaginea unui sântu; pictorii pingu cu coloru; nu toti pictorii sciu pinge formos; unii pingu animali, alti flori si vegetali.

PINIA, s. f., pinea, fructulu arborelui pinu.

* PINICOLU, -a, adj., (fr. pinicole), care viue si cresce pre pini.

* PINICU, -a, adj., (fr. pinique), care se estrage d'in pinu : acidu pinicu.

* PINIFERU, -a, adj., pinifer, care produce pini, subst. (pinifere), una specia de pinu, care se numesce si pinu cultivatu sau pinu dulce, alle carui fructe se mânca.

* PINIFOLIU, -a, adj., (fr. pinifolié), alle carui folie sémina cu alle pinului.

* PINIGERU, -a, adj. s., piniger, care pórta una conuna de pinu.

* PININA, s. f., (fr. pinine), nume ce se da resiniei de pinu.

* PINIPERDU, -a, adj., (fr. piniperde), care strica pinulu, se dice despre diverse insecte cari rodu pinulu.

* PINIU, -a, adj., pinens, de pinu.

* PINNA, s. f., pinna, (it. pinna, fr. pinne, affine cu penna), penna, aripa, aripiora la passeri si la pesci, mai allessu inse pinnele pesciloru; de aci pinna marina, una specia de conchyliu; fig. pinnele de pre murii cetatiloru.

* PINNATU, -a, adj., pinnatus, munitu cu pinne.

† PINNI-, (de la pinna), in diverse compositioni, precumu : pinnicaudu, -a, adj., (fr. pinnicaude), a carui coda se termina in pinna; subst. pl. pinnicaudete, devisione de crustacie decapodi macroure, allu caroru postabdomine se termina in una pinna; pinnidactylu, -a, adj., (fr. pinnidactyle), care are degetele palmate; subst. pl. pinnidactylele, passeri cu degetele palmate; pinniferu, -a, adj., (fr. pinnifere), care pórta pinne : pinniferii pesci; pinniforme sau pinniformu, -a, adj., (fr. pinniforme), care are forma de pinna; pinnigeru, -a, adj., (fr. pinnigere), synonymu cu pinniferu; pinnigradu, -a, adj., (fr. pinnigrade), care se misca si merge cu ajutoriu pinneloru; pinnipede, adj., (fr. pinnipède), care are petiôrele in forma de pinne; pinnirapu, -a, adj., pinnirapus, synonymu cu pennirapu, -a, pennirapus, care rapesce penn'a sau cresta de pre casside.

* PINNITE, s. f., (fr. pinnite), pinna fossile.

* PINNOPHYLACE, s. m., pinnophylax, (πιννοφύλαξ), si

* PINNOTERE, s. m., pinnoteris, (πιννοτήρης), micu caneru care se incuiba in pinn'a marina.

* PINTA, s. f., (it. pinta, fr. pinte, de la πίναξ), una mesura cava pentru licide camu de doue litre.

* PINNULA sau pinnura, s. f., pinnula, (fr. pinnule), demin. d'in pinna, mica pinna.

* PINNULARIA, s. f., (fr. pinnulaire), pinna de pesce petrificata.

PINTENARE, v., stimulare, a dá cu *pinteni*, a stimula dánda cu *pinteni*.

PINTENATU, -a, adj. part., stimulat, menatu cu *pinteni*: déro si munitu cu *pinteni*.

PINTENE si *pintenu*, s. m., calcar, stimulus, (ζέπρον), stimuru cu care se impungu vitele ca se mérga mai ínte: *callariú pórtá pinteni la calcavie*, *pinteni de ferru*, *pinteni de argentu*.

PINU, s. m., pinus, genu de arbori d'in famili'a conifereloru: *pinii crescu la monte*, *d'in pinu se fabrica nari*, *d'in pinu se facu trabi si capriori la case si alte edificie*; *pinulu crescu dreptu in susu*; *fructulu pinului se numesce pinia*.

* PIOSU, -a, adj., pius, plenu de *pietate*, pietosu.

PIPA, s. f., (pipa, it. pipa, fr. pipe), micu vasu de pamentu sau de spuma de mare care se imple cu tabacu (tutunu) si d'in care se sugu fumulu prin unu tubu: *pipa de lutu*, *pipa de argilla*, *pipa de spuma de mare*, *pipa turcésca*; *pipa unгурésca*: a implé *pip'a*, a ap-prinde *pip'a*, a trage *una pipa de tabacu*, a scuturá *pip'a*, a curctii *pip'a*; — fig. *epistomium*, tubu prin care se emite vinu sau alte lieide d'in vase mai mari: *pune pip'a la bute*, *si mai scóte una litra de vinu*; *intóree pip'a*, *deschide pip'a*, *inchide pip'a*.

PIPAIRE, v., palpare, vedi *pipalire*.

PIPAITU, -a, adj. part., palpatus, vedi *pipalitu*.

PIPAITURA, s. f., palpatus, -us, vedi *pipalitura*.

PIPALIRE, (cu *l. molliatu pipaire*, transformatu d'in *palpire*, si acestu-a d'in *palpare*); palpare, a palpá, a at-tinge lemu cu mân'a: a *pipali pulsulu*, a *pipali pectulu*; *ce me totu pipali? te pipaliu se vedu déco esti sanctosu*; fig. a incercá: *pipaliti lucrulu inainte de a incepe ceva*.

PIPALITORIU, -tória, adj. s., palpator, care *pipalie*: *membre pipalitorie*; *pipalitoriu fora rosine*.

PIPALITU, -a, adj. part., palpatus, palpatu; incercatu: subst., *pipalitulu*: palpatus.

PIPALITURA, s. f., palpatus, -us,

actulu de *pipalire*: *nu toti omenii potu sufferi pipaliturele*.

PIPARE, v., 1. (it. pipare), a fumá cu *pip'a*; 2. *pipare*, a repeti syllab'a *pi*, cumu facu passerile miei, a *piú*.

PIPATORIU, -tória, adj. s., care *pipa*, care fuma cu *pip'a*.

PIPATU, -a, adj. part., (it. pipato), fumatu cu *pip'a*; subst., *pipatulu*, actulu de fumare.

PIPERACIU, -a, adj., piperacius, de *piperiu*: *granutie piperacie*.

PIPERARE, v., (piperare), a pune in ceva *piperiu*, a drege, a condi cu *piperiu*: *ellu piperu buccatele*; *voi prea piperati fertur'a*.

PIPERATORIU, -tória, adj. s., care *piperu*: *piperatorium*, vasu in care se pune *piperiulu*, mai allessu sub form'a feminina, *piperatória* sau si *piperátore*: *dati-mi piperatória se ieau pucinu piperiu*, *se mi piperu zém'a*.

1 PIPERATU, -a, adj. part., piperatus, conditu cu *piperiu*: *buccate piperate*, *oua piperate*; fig. *vorbe piperate*, caustice; *mâni piperate*, cari fura; subst. *piperatu*, *piperatum*, supa de *piperiu*, salsa de *piperiu*.

2 PIPERATU, s. m., actulu de *piperare*: *piperatulu buccatelu nu place la toti*; *cu piperatulu de multe ori se strica buccatele*, *piperatulu moderatu da gustu buccatelu*, *piperatulu escesivulu corupe*.

PIPERATURA, s. f., effectulu actio-nei de *piperare*: *piperatur'a musca la limba*; fig. *piperatur'a coventelu*.

PIPERINU, -a, adj., piperinus, compusu ore-cumu d'in granutie de *piperiu*; *pitra piperina*, *piperinus lapis*, si subst. *piperinu*, (it. *piperino*); — *piperina*, (fr. *piperine*), materia cristallina descoperita in *piperiulu negru*.

PIPERITE si *pepiritide*, s. f., piperitis, (πεπεριτις), planta, *capsicum annuum*, *Linn.*

PIPERIVORU, -a, adj., (fr. *piperivore*), care mânca *piperiu*: *passeri piperivore*.

PIPERIU, si *piperu*, s. m., piper, (πέπερι), planta dicotyledonia origina-ria d'in Indi'a, care produce granutie

aromatice, caustice, de marimea pisului; granțiile acestei plante, cari servescu de condimentu la buccate: *piperiu albu, piperiu; negru: granție de piperiu; a pisá piperiulu, a drege buccatele cu piperiu; fig. ellu e iute cu piperiulu; ellu e piperiu nu omu, fôrte causticu.*

* **PIPIARE**, v., *piptare*, a se vaietá ca copillii cei mici.

* **PIPILARE**, v., *pipilare*, a repeti syllab'a *pi*, cumu facu passerile celle mici, *a piú*.

* **PIPIONE**, s. m., *pipio*, porumbellu.

* **PIPIRE**, v., *pipire*, synonymu cu *pipilare* si cu 2 *pipare*, *a piú*.

* **PIPIZONE**, s. m., *pipizo*, pulliu de grue.

* **PIPULU**, s. m., *pipulum* si *pipulus*, actulu de *pipilare*, voce ce proferu passerile mici; voce ce proferu copillii mici candu se vaieta; fig. strigare, injurare.

* **PIRACIU**, s. m., *piracium*, mustu de pere.

* **PIRATICU**, -a, adj., *piraticus*, (*πειρατικός*) relativu la *piratu*, de *piratu*: *bellu piraticu, victia piratica*; subst. f., *piratica, piratica*, professione de piratu: *ellu essercita piratic'a*.

* **PIRATU**, s. m., *pirata*, (*πειρατής*), latrone de mare, corsariu: *piratii infesta mârile; ellu cadu in mânile piratoru; piratii despólia, si vendu pre ómeni: Pompeiu stârse pre pirati: astadi poterile marine celle mari persecuta pre pirati*.

PIRONE si *pironu*: s. m., (*περόνη, πέρονιον, πέρονις*), cunin de ferru care se bate, se infige in ceva, prin care se infige ceva: *a bate unu pironu in pariete, a infige capriorii cu pironu; mânile si petiorele lui Jesu-Christu se infisera cu pironu pre cruce*.

PIRONIRE, -escu, v., *clavis affigere*, a infige cu *pironu*: *a pironi unu lemnu; Judanii pironira pre Jesu - Cristu pre cruce*.

PIRONITU, -a, adj. part., *clavis affixus*, infiptu cu *pironu*: *lemne pironite; omu pironitu pre cruce; siedu acollo ca si cumu ai fi pironitu*.

PIRU, s. m., *gramen caninum, triticum repens*, Linn.; specia de érba: *se latesc ca pirulu, gradin'a e plenu de piru; e greu de a sterpi pirulu d'in gradina*.

* **PIRULA**, s. f., *pirula*, verticele nasului, in ironia.

PISARE, -ediu, v., *pisare. pinsare, pinsere, si pistare*; a bate si sfermá in *piuá* = mortariu: *a pisá granu, ordiu; a pisá piperiu, a pisá meliu, mellaiu meruntu; a pisá sare, saccharu, etc.; fig. a pisá apa in piua, a face unu lucru desertu; a pisá pre cineva cu bastonulu*.

PISATIONE, s. f., *pinsatio* si *pistatio*, actiune de *pisare*.

PISATORIU, -tória, adj. s., care *pisédia*; subst. reale, *pisatoriulu* = *pistillulu*.

PISATU, -a, adj. part., *pisatus, pinsatus, pistus*, batutu si sfermatu in *piua*: *granu pisatu, ordiu pisatu, piperiu pisatu, sare pisata*; subst. reale, *pisatu* = *pesatu*, grânu, ordiu sau meliu pisatu si fertu; sup. si subst. *ellu s'a apucatu de pisatu pisatulu e forte fatigatoriu*.

PISATURA, s. f., *pistura*, effectulu actiunei de *pisare*.

PISCARE, v., (it. *pizzicare*, fr. *pincer*), *vellicare*, a apucá si stringe cu verticele degeteloru si a escitá dorere; a impunge pucintellu; a muscá: *a piscá cu degetele; nu me piscá, come dore, ellu are unu mania de a piscá fetele; prin analogia: me pesca puricii, me pesca muscele; tintiarii pesca reu: fig. vinulu acestu-a pesca: pesca la limba, pesca limb'a; nu mi place vinulu care pesca forte tare; — ellu pesca si musca, e canstieu; — ea camu pesca, fura*.

PISCATIONEA, s. f., *vellicatio*, actiune de *piscare*: *piscationea escita dorere si vindicta*.

PISCATORIU, -tória, adj. s., *villicans*, care *pisca*, in t. s. verbului: *pisatoriulu insolente; vinu piscatoriu, mória piscatoria; muliere piscatória*.

PISCATU, -a, adj. part., (it. *pizzicato*, fr. *pincé*), *villicatus*: *mâna piscata, ellu e piscatu de puricii preste totu corpulu; pâne piscata, casiu piscatu*.

2 PISCATU, sup. subst. m., actulu de *piscare*: *piscatulu pureciloru*.

PISCATURA, s. f., ventilatio, effectulu sau rezultatulu actionei de *piscare*: *piscatur'a purecelui; illu e numai piscature; piscaturele acestui satyricu sunt acerbe*.

* PISIFERU, -a, adj., (fr. *pisifère*), care produce *pisu* = *mazere*. sau granutie assemine celloru de pisu: *plante pisifere*.

* PISIFORME, sau *pisiformu*, -a, adj., (fr. *pisiforme*), care are forma de *pisu* = *mazere*: *bureti pisiformi, tubercule pisiforme*.

* PISINNU, si *pitinnu*, s. m., *pisinnus*, si *pitinnus*, copillu, mititellu.

PISMA, s. f., (gr. n. *πείσμα*), *invidia*, dorere de ânama pentru benele altui-a: *pism'a e una passione urita care se incuiba in ânimile ômeniloru mici de ânama*.

PISMATARIU, -a, adj. s., (gr. non *πεισματζής*), *invidus*, *invidiosu*: *omni pismatariu, si unu pismatoriu*.

PISMUIRE, -escu, v., *invidere*, a *invidiá*, a vedé cu ochii rei benele altui-a.

PISMUITU, -a, adj. part., *invisus*, *invidiatu*, vedutu cu ochi rei.

* PISOLITHICU, -a, adj., (fr. *pisolithique*), relativu la *pisolithu*.

* PISOLITHU, s. m., (fr. *pisolithe*), pétra calcaria sferoidale de marimeá unni granutiá de *pisu*.

* PISSAGINE, s., *passago*, *pecura topita*.

* PISSASPHALTU sau *pissasfaltu*, s. m., *pissasphaltus*, (*πίσασφαλτός*), specia de bitume.

PISSIARE, v., (it. *pisciare*, franc. *pisser*), *meiere*, (*mingere*), a emitte udulu, a uriná, se dice despre ômeni si despre animali: *callulu pissia, asimulu pissia si bese; m'a pissiatu copillulu; si refl. copillulu se pissia, vitele se pissia; fig. ea si a pissiatu ochi; a plensu, a lacrimatu*.

PISSIATIONE, s. f., *minetio*, actiune de *pissiare*, *urinatione*.

PISSIATORIU, -tória, adj. s., (fr. *pisserieur*), care *pissia*, subst. reale m., *pissiatoriu*, (fr. *pissoir*), loculu unde

pissia ômenii; f. pissiatória, si loculu unde pissia, si membrulu feminile.

1 PISSIATU, -a, adj. part., (it. *pisciato*, fr. *pissé*), *minctus*, *ndatu prin pissiare*: *locu pissiatu, lucruri pissiate; ochi pissiati*.

2 PISSIATU, s. m., (it. *pischia*, si *pischio*, fr. *pisser*), 1. actulu de *pissiare*, 2. udulu pissiatu. urin'a: *pissiatu de callu, pissiatu de bon*.

PISSIATURA, s. f., (it. *pischiatura*), *minctura*, effectulu actionei de *pissiare*.

PISSICA, s. f., *felis*, animale de specia felineloru, care prenda sorici, mitia: *pissica blanda, pissica alba, pissica négra; pelle de pissica*.

* PISSINU, -a, adj., *pisinus*, (*πίσιννος*), de *pece*, de *pecura*.

* PISSOCERU, s. m., *pissoceros*, (*πίσσοκρος*), *mestecatura de pece si de cera*.

PISSONIU, (cu *n* molliatu, *pissoiu*), mitiu, mascululu *pissicci*, si pulliulu de *pissica*: *pissic'a nostra a fetatu patru pissoni*.

PISSU, 1. interj. prin care se chiama *pissic'a*, repetindu syllab'a: *pissu pissu!*; 2. s. m., mitiu.

* PISTACIA, s. f., *pistacia*, unu arbore originariu d'in Asia, care produce nescie fructe ce semina cu amygdalele.

* PISTACIU, pl. *ic. pistaciam*, fructulu arborelui *pistacia*, amygdala de *pistacia*.

* PISTANA, s. f., *pistana*, una specia de planta care cresce in locurile limose, numita si *sagetta sagitta*.

PISTARE, v. *pistare*, vedi *pisare*, cu tote derivatele selle.

* PISTEOLOGIA, s. f., (d'in *πίστις* = *credentia*, si *λόγος* = *coventu*, *discursu*), tractatu despre fundamentele *credentiei*; de aci: *pisteologiu*, -a, adj., relativu la *pisteologia*: si *pisteologu*, care se ocupa cu *pisteologiá*.

* PISTILLARINU, -a, adj., (fr. *pisillarin*), care *sémina* cu una *pistillaria*.

* PISTILLARIU, -ia, adj., (fr. *pisillaire*), relativu la *pistillu*; subst. f., *pistillaria*, genu de bureti cari au forma mai ea a *pistillului*.

* PISTILLIFERU, -a, adj., (fr. *pi-*

stillifere), care pórta sau coprende unu *pistillu* : *flori pistillifere, organe pistillifere*.

* **PISTILLIFORME**, sau *pistilliformu*, -a, adj., (fr. *pistilliforme*), care are form'a unui *pistillu*, adeco a unui corpu lungu rotunditu la unu capu.

* **PISTILLIPARU**, -a, adj., (fr. *pistillipare*), se dice despre una planta alle carei organe s'au transformatu in *pistillu*.

* **PISTILLU**, s. m., *pistillus*, si *pistillum*, 1. corpu cilindricu rotunditu la unu capu, cu care se servescu ómeni spre a *pisá ceva, pisatoriu*; 2. in mecnica, (fr. *piston*), corpu cilindricu care intra in una pompa si prin miscarea sea serve a rarificá aerulu sau redicá ap'a; 3. in istori'a naturale, tubu cavu situatu in centrulu florei, destinatu a primí pollinele staminiloru spre a operá fecundationea: *pistillulu se considera ca organu femininu. si staminile ca organe masculine la plante; staminile si pistillele nu su totu de a un'a unite in acea-asi flore; candu su unite, florile se dicu hermaphrodite; candu staminile se afla in una flore, si pistillele in alt'a, inse in acea-asi planta, florile sunt monoice, elle sunt dioice, candu organele se afla separate in doue individue*.

PISTOLARIU, s. m., 1. care face *pistóle*; 2. (fr. *pistolier* si *pistoletier*), militariu armatu cu unu *pistolu*.

PISTOLATA, s. f., (fr. *pistolade*), colpu de *pistolu*. puscatura cu *pistolu*.

PISTOLETTU, s. m., (it. *pistoletta*, fr. *pistolet*), *pistolu* scurtu.

* **PISTOLOCHIA**, s. f., *pistolochia* si *pistolechia*, (*πλειστολοχία*), una planta, *aristolochia* lui *Linneu*.

PISTOLU, s. m., (it. *pistola*, fr. *pistole*), pusca mica, pusca scurta : *a dá cu pistolulu; a trage cu pistolulu; a se bate in duellu cu pistolulu*.

* **PISTONE**, s. m., (it. *pistone*, fr. *piston*), *pistillulu* unei pompe.

* **PISTORIU**, -*tória*, adj. s., *pistor*, *pistorius*, care face pâne, pânariu.

* **PISTRE**, s. f., *pistris* si *pristis*, (*πίστρις* si *πρίστις*), pesce marinu d'in

famili'a cetacieloru; balena; fig. una specie de nave; in astronomia constellatíonea balenei.

* 1 **PISTRICE**, s. f., *pistris*, mulierea *pistoriului*, panaréssa.

* 2 **PISTRICE**, s. f., *pistris*, balena; constellatíonea balenei.

PISTRICIARE, v., *variis coloribus distinguere, a face pistriciu, a impistriciá*; vedi *impistriciare*.

PISTRICIATU, -a, adj. part., *variis coloribus distinctus, facutu pistriciu. impistriciatu*.

PISTRICIU, -a, adj., *varius, sparsus, maculosus*, vedi *pictriciu*.

* **PISTRIGERU**, -a, adj., *pistriger* si *pristiger*, care are códa de pesce.

* **PISTRILLA**, s. f., *pistrilla*, demin. d'in *pistrina*, mica *pistrina*.

* **PISTRINA**, s. f., *pistrina*, officina a unui *pistoriu*. panaría.

* **PISTRINALE**, adj., *pistrinalis*, relativu la *pistrina*, nutritu in *pistrina* sau in *pistrinu*.

* **PISTRINARIU**, s. m., *pistrinarius*, care tine una *pistrina* sau unu *pistrinu*.

* 1 **PISTRINU**, -a, adj., *pistrinus*, relativu la *pistoriu* si la artea lui: *lucru pistrinu, opera pistrina*; subst. m., *pistrinulu, pistrinum*, loculu unde se macina farin'a si se face panea, panaría; subst. f., *pistrina, pistrina*, officina de pâne, panaría.

* 2 **PISTRINU**, -a, adj., *pistrinus*, relativu la *pistre*: *stell'a pistrina*, constellatíonea balenei.

PISTURA, s. f., *pistura*, *pisatura*.

* **PISU**, s. m., *pisum*, (*πίσον*), mazere, legume : *pisulu e un'a d'intre legumínile celle mai bone si mai nutritive*.

PITA, s. f., (*ἄλιτρον*, pl. *ἄλιτρα*?), se dice in unele locuri in locu de pane.

PITARIU, s. m., 1. care face pâne, 2. care aprovizioné dia cu pâne armat'a, curtea domnesca; de ací gradu de nobilitate in ierarchi'a vechia; fem. *pitaréssa*, mulierea *pitariului*.

* **PITHECINU**, sau *pitecinu*, -a, adj., (fr. *pithecien*), care sémina cu *pitheculu*, de genulu *pitheciiloru*; subst. pl. *pithecini*, familia de simie fora códa.

* **PITHECIU**, sau *piteciu*, s. m., *pi-*

thecium, (πιθήκιον), demin. d'in *pithecu*, mica simia, simiutia, mimutia.

* PITHECU, *pithecu*, sau *pithecu*. *pithecu*. s. m., (πιθήκος, fr. *pitheque*), 1. simia fora cõda; 2. omu micu, pygmeu, nannu.

* PITHICU, sau *pithecu*, vedi *pithecu*.

* PITHOMETRIA. s. f., (fr. *pithométrie*, d'in πῖθος = bute, si μέτρον = mesura), artea de a mesurá butile; de aci: *pithometricu*, -a, adj., (fr. *pithométrique*), relativu la *pithometria*; *pithometru*, s. m., (fr. *pithomètre*), instrumentu cu care se mesura butile.

* PITHOSILLU, s. m., (fr. *pithosille*), genu de plantã d'in familiã synanthreloru senecionidie.

PITTACIU sau *pithecu*. s. m., *pitthacium*, (πιττάκιον), billeta, nota, micu scriptu, micu memoriu.

PITUITA, s. f., *pituita*, mucu, umore: *pituita a nasului*; *pituita nasi*: *a face pituita*. *a curetiã pituita*.

PITUITARIA, s. f., *pituitaria*. una érba care curetia de *pituita*.

PITUITATE, s. f., *pituitas*, sete ardente.

PITUITOSU, -a, adj., *pituitosus*, plenu de *pituita*: *omu pituitosus*.

PITULLARE, v., *abscondere*, celare. a ascunde; refl. *a se pitullã*; a se ascunde, terminu triviale: *ellu se pitullã de câte ori me vede: nu ve pitullati cu v'am vedutu: mai allessu copilliloru place a se pitullã*.

PITULLATU, -a, adj. part., *absconditus*, *celatus*, ascunsu: *am aslutu copillii pitullati*; subst. *pitullatulu*, unu genu de jocu allu copilliloru.

PITULLICE, s. f., *carruca*, una pasere mica, carei place a se ascunde în érba sau în tufe.

PITULLUSIU, pl. -ie, *latebra*, *Intibulum*, term. triviale, locu de ascunsu, ascunditõre.

* PITYOCAmpA, s. f., *pityoampa*. (πιτυοάμπα), unu insectu care strica pinii, eruca de pinu.

* PITYUSA, s. f., *pitysa*, (πιτύσσα), uua planta. *euphorbia pitysa* lui Linneu.

* PIU, -a, adj., *pius*, petrunsu de res-

pectu cotra parenti, cotra patria, cotra domnedieu, *piosu*, *pictosu*: *piulu Enéa*; nome propriu ce portara nõue pontefici romani.

PIUA, s. f., *pila*, mortariu, vasu cavu de lemnu, de pétra sau de metallu, care serve la *pisarea* diversoru materie; — *pila de pannura*. *mela fullonica*, machina în care se condesa pannur'a; — compara *pilla*, d'in care a essitu *pila*.

PIUARIU, s. m., *fullo*, care condesa pannura în *pila*, fullone.

PIUIRE, -escu, *pipire*, *pipilare*, a emitte voce ca pallii de passeri.

PIUITU, -a, adj. part. sup. subst. m., actualu de *piuire*: *piuitulu pulliloru*.

* PLACA, s. f., (πλαξ, πλαξός, fr. *plaque*), tabla, folia sau lamina de metallu, sau si de pétra: *placa de ferru*, *de argenta*, *de arame*; *placa de ardesia*.

PLACABILE, adj., *placabilis*, care se pôte *placã*, *facile a placã*, *clemente*: *omu placabile*, *inimicu placabile*; — *vorbe placabili*, *victima placabile*, prin care se pôte *placã*.

PLACABILITATE, s. f., *placabilitas*, calitate de *placabile*, *clementia*: *placabilitatea omului cu judecata*.

PLACAME, pl. *placamine*, *placamen*, si:

PLACAMENTU, pl. -e, *placamentum*, mediu de a *placã*: *sacrificiele su placamentele diviloru*.

* PLACARDU, s. m., (fr. *placard*), scriptu cu littere mari affiptu pre parieti în locurile publice, prin care se aduce la conoscentiã õmeniloru unu lucru importante: *placardu officiale*, *placardu revolucionarã*.

PLACARE, v., *placare*, a imblândi, a stemperã, a impacã meni'a: *a placã prin rogationi*, *prin beneficie pre omeniã cari ne potu face reu*; *a placã meni'a diviloru prin sacrificie*; *a placã furilor v'ãlluriloru*; *a placã ur'ã inimiciloru*; *nu rei potã placã pre acellu tyrannu prin neci unu sacrificiu*.

PLACATIONE, s. f., *placatio*, actione de *placare*: *placationea animelorũ înterritate*; *placationea meniei divine*; *placationea venturiloru*.

PLACATORIU, -tõria, adj. s., (*pla-*

cator), *placatorius*, care *placa*, care p^óte *placá*: *victima placatória*, *sacrificie placatóriae*; *placatoriulu meniei divine*.

PLACATRICE, s. f., *placatrix*, femina care *placa*, *placatória*.

PLACATU, -a, adj. part., *placatus*, imblanditu, stemperatu, impacatu: *suffletu placatu*, *ánima placata*, *passioni placate*; *ceru placatu*; *repausu placatu*.

PLACENTA, s. f., *placenta*, (πλάζων); 1. buccata suptire de alluatu impluta cu alte comestibili: *placente eu brendia*, *placente eu carne toccata*, *placente eu visine sau alte pome*; a mancă *placente calde*; PROV. *nu se manca întóte dillele placente*; 2. massa intessura de mice arterie si vene, care se formé dia in panticela feminei gravide, serve spre a administrá nutrimentu fetului, si esse afora dupo nascerea copillului; —prin analogia se applica si la plante.

PLACENTARIU, s. m., *placentarius*, care face *placente*, si care vende *placente*; — *placentaréssa*, mulierea *placentariului*, si muliere care face sau vende *placente*.

PLACENTATIONE, s. f., (fr. *placentation*), dispositionea cotyledoniloru inainte si dupo germinatione la plante.

PLACENTATURA, s. f., (fr. *placentature*), synonymu cu *placentatione*.

PLACENTE, adj. part. pres., *placens*, care *place*, care procura *placere*.

PLACENTIA, s. f., *placencia*, actione de *placere*, modu de *placere*, calitate de *placente*.

PLACENTIFORME, sau *placentiformu*, -a, (fr. *placentiforme*), care are form'a de *placenta*: *planta placentiforma*, *radecina placentiforma*, *receptaclu placentiformu*.

PLACENTULA, sau *placentura*, s. f., (fr. *placentale*), genu de conchyliu univalve, cari se afla in marea mediterrania.

PLACENTUTIA, s. f., demin. d'in *placenta*, mica *placenta*.

1 PLACERE, *placui*, *placutu*, v., *placere*, a satisfacé gustulu, a desceptá unu sentimentu conforme dorentiei: a *placé ómeniloru*, a *placé femineloru*, a *placé copilliloru*, a *placé lui domnedieu*;

nu mi place carnea de capra; *nu ti placu vorbele melle*; *nu i place addeverulu*; *ne place poesía*; *ve place joculu*; *le place teatrulu*; *mi a placutu music'a*, *nu mi place societatea ómeniloru usiori*; *mi place se petrecu la térra*; *le place se asculte mentioni*; *mi place a crede co nu me vei inseilá*; *ne place a crede co ve veti involi eu noi*; *ve voliu arretá unu lueru care crediu co ve va placé*; *ce tie nu ti place*, *altui-a nu face*.

2 PLACERE, s. verbale, (it. *piacere*, fr. *plaisir*), *voluptas*, *jucunditas*, *deliciae*, *suavitas*, *amenitas*, *gratia*, in t. s. verbului: *placerele vietiei*, *placerele sensului*, *placerele suffletului*; *sentimentulu de dorere e contrariu sentimentulu de placere*; *placerea produce buccuria si risu*, *doreea produce intristare si plánsu*; dupo *Epicuru placerea e benele supremu*, si *doreea e reulu supremu*; *summ'a placeriloru e fericirea*, *summ'a doreriloru e nefericirea*; dupo *stoei nu placerea, ci virtutea e benele supremu*, *si nu doreea, ci vitiulu e reulu supremu*; *ea petrece numai in placere*; *l'au lassatu tóte placerile*; *placerele lumii acestei-a su trecutórie*; *placere curate*, *placere innocenti*, *placere spurcate*, *placere diabolosci*; *fugiti de placerele lumii*, *placerele adducu doreri*; *fa-mi placerea de a cená cu mene*; *ellu a sedutu la mésu fora placere*.

PLACIDARE, v., *placidare*, a face *placidu*, a stemperá, a imblandi.

PLACIDITATE, s. f., *placiditas*, calitate de *placidu*; caracteriu dulce, blandu, inoffensivu.

PLACIDU, -a, adj., *placidus*, blandu, dulce, lenu, benivolitoriu, favorabile: *omu placidu*, *animale placidu*, *suffletu placidu*, *ánima placidu*, *vorbe placide*, *portare placida*; *dille placide*, *mórte placida*; *ceru placidu*, *serenu*; *mare placida*, *trancilla*.

PLACITU, pl. -e, *placitum*, ce *place*, ce a *placutu*, *parere*, *decretu*, *dogma*: *placitele philosophiloru*; *placitele domnitoriloru*.

PLACU, s. m., *placitum*, actulu de *placere*; modulu de *placere*: a *lucrá pre placulu cuiva*, a *se portá dupo pla-*

culu ómeniloru; e greu de a face placulu totoru-a.

PLACUTU, -a, adj. part., placitus, aménus, suavis, jucundus, gratus, acceptus, ce procura *placere*, ce *place*: *lucru placutu, personu placuta, petrecere placuta, viétia placuta, temperatura placuta, ventu lenu si placutu.*

PLAFUNDU, s. m., (fr. *plafond*), tablaturu unui edificiu.

PLAGA, s. f., *plaga*, (*πληγή*), 1. colpu, lovitura, percussione; de aci: instrumentu cu care se batu copillii in palme; 2. batalia lui domnedieu, calamitate: *plagele Egyptului*; 3. stricatie produsa in carnea viva a corpului prin colpuri externe sau si prin alte cauze interne sau externe, vulnu: *corpulu acestui militarulu e numai plage; mi s'au vindecatú cote plagele; una plaga profunda, plaga periculosa, plaga usióra, plaga incuninata*; de aci apoi: semnu de *plaga*, cicatrice; 4. cursa, laciú: *a tende plage ferdoru selbatice; a cadé in plage; a prende in plage*; 5. regiune, térra: *calle patru plage alle luméi; plaga fervida, plag'a frigida.*

PLAGARE, v., *plagare*, a colpi, a lovi, a bate cu *plagi*.

PLAGARIU, s. m., 1. care face *plagi*; 2. care bate cu *plagi*.

* PLAGIANTHU, s. m., (fr. *plagianthe*, d'in *πλάγιος* = oblicu, si *ἄθος* = flore), genu de plante dicotyledonie cu flori compete polypetale d'in famili'a malvacieloru, originarie d'in Zeland'a nona.

* PLAGIARE, v., *plagiare*, a furá si vende ómeni: fig. a furá scriptele altui autoriu si a le publicá ca alle selle.

* PLAGIARISMU, s. m., (fr. *plagiarisme*), abitudine de plagiariu, plagiaturu abitudine.

* PLAGIARIU, s. m., *plagiarius*, la Romani, care fura si ascunde servii altui-a; care fura si vende ómeni liberi; apoi care fura scriptele altui-a si le publicá ca alle selle; care despolia cartile altoru-a spre a compune ceva: *plagiariu necrosinatu; acestu-a e numai unu plagiariu; plagiariulu e unu cersitoriu imbraccatu in vestimentele ce a furatu.*

PLAGIATORIU, -toria, adj. s. *plagiator*,

ca si plagiariu, furu de ómeni liberi, furu de scripte straine.

PLAGIATU, s. m., (fr. *plagiat*), *plagium*, actulu de *plagiare*, fapta de *plagiariu*.

* PLAGIEDRU, -a, adj., (fr. *plagièdre*, d'in *πλάγιος* = oblicu, si *ἕδρα* = base), care are facie asediate oblicu: *crystalu plagiedru.*

* PLAGIGERU, -a, adj., *plagiger*, care pórtá *plage*, care a fostu multu batutu.

† PLAGIO-, (d'in *πλάγιος* = oblicu), in diverse compositioni, precumu: *plagiobasicu*,

-a, adj., (fr. *plagiobasique*, d'in *βάσις* = base), se dice despre systematele de cristallisatione cu coordinate oblice; *plagiopode*,

adj., (fr. *plagiopode*, d'in *πῶς*, *πῶδες* = pede), care are petiorulu oblicu sau arcatu: *plagiorhombiferu*,

-a, adj., (fr. *plagiorhombifère*), care unesc in sene faciele plagiedrei si alle rhomboidalei: *plagiostomu*,

-a, adj., (fr. *plagiostome*, d'in *σῶμα* = gura), care are gur'a asediata curmedisiu sub nasu; *plagiotrichu*,

s. m., (fr. *plagiotrique*), genu de animalcule infasorie; *plagiuru* -a, adj., (fr. *plagiare*, d'in *ὄρα* = eóda), care are eóda orizontale, subst. pl., *plagiurele*, familia de cetacie.

PLAGIRE, -esca, v., *plagare*, a bate si a produce *plage*, vulneri: *a plagi pre inimicu in batalia.*

PLAGITU, -a, adj. part., batutu, vulneratu: *mai toti militarii s'au intorsu plagiti d'is batutia; a curá pre plagiti; plagitii su fórté numerosi; neci unu plagitu n'a moritu de plagele selle.*

* PLAGIU, s. m., *plagium*, furtu de ómeni: fig. furtu de scriptele altui-a: *a committe plagiu; a fi condemnatu pentru plagiu*; vedi si *plagiatu*, care e mai usitatu la autorii moderni.

* PLAGOSU, -a, adj., *plagosus*, 1. care are placere a bate, brutale; 2. care e plenu de cicatrici: *veteranu plagosu.*

* PLAGULA sau *plagura*, s. f., *plagula*, 1. folia de toga, d'intre cari dóue cosute impreuna formáu tota tog'a; 2. una tapetaria pentru coperirea patului, sau pentru cortina la patu sau la lectica; 3. una eólla de charteá.

PLAIARIU, s. m., (de la *plaiu*), care

custodesee plainlu; care custodesee marginile terrei la monti.

PLAIU, pl.-uri, (πλάγιος?), laturea unui monte: *pre plainu in susu: districtele de la monti sunt impartite in plainuri.*

* PLANANTHU, s. m., (fr. plananthé), genu de muschi, lycopodii monoici.

* PLANARE, v., 1. planare, a face planu, a applaná; 2. (fr. planer), a stá in aeru cu aripele intense fora a se miscá: *passerile plana in aeru; fig. tacerea si fric'a plana imprejurulu loru.*

* PLANARIU, -a, adj., planarias, relativu la planu, la sessu; care are corpulu planu.

* PLANATU, -a, adj. part. planates, applanatu.

* PLANCA, s. f., planca, (πλάξ), tabla de lemn sau de pétra.

* PLANCU, -a, adj., planens, (πλατύπους), care are petiorele late; subst. m. una specia de ácera (aquila).

PLANE, adv., plane, claru, chiaru: *plane asiá e=chiaru asiá e; plane bene ai vorbitu.*

PLANETA, s. f., planeta, (πλανήτης), stella erraute, stella care se misca in giurulu altui astru: *planetele sórelui; Mercuriu, Venere, Marte, Jóue, Saturnu sunt planete; Térr'a nostra inco e una planeta; intre Marte si Jóue s'au descoperitu in dillele nostre mai bene de unu centu de planete mici; afóra d'in orbit'a lui Saturnu s'a descoperitu Uranu si Neptunu, planete mari, déro cari nu se potu vedé cu ocululu liberu d'in caus'a enormei loru distantie de la noi; tóte planetele se misca de la appusu spre resaritu in giurulu sórelui; multe d'intre planete au luni cari se misca in giurulu loru si se numescu satelliti; cea mai mare planeta e Jóue cu patru satelliti; planetele au multe proprietati analoge cu alle terrei nostre; inse nu se scie déco planetele su locuite de ómeni sau de alte fientie assemine animaliloru de pre térra.*

PLANETARIU, -a, adj., (planetarius), relativu la planete, de planete: *systemu planetaria, miscare planetaria, spatiu planetariu; annu planetariu; subst. unu planetariu, planetarius, astrologu.*

PLANETIA, s. f., planities, superfacia plana, campu planu, sessu.

PLANETICU, -a, adj., planeticus, de planeta, de natura planetaria: *stelle planetice, lumina planetica, lucorire planetica.*

PLANETU, s. m., planeta; vedi planeta.

1 PLANGERE, plansi si plansei, plansu si planctu, v., plangere, flere, plorare, queri, a espreme dorere, a versá lacrima de dorere, a plorá: *plangemu de dorere, toti ómenii plangu, déro mai allessu plangu mulierile si copillii; ea nu póte sufferi ceu mai mica dorere fora a plange; a plange pre mortu, a plange pre nefericiti: ómenii tari si appésa dorerea si nu plangu ca feminele; pentru cine plangi? ce totu plangeti? mai incetati de a plange; copillulu planse amaru cându lu infruntá tata seu; multi ómeni plangu de buccuria; cându tatalu revedù pre filiu seu, planse de buccuria; cându moru ómenii cei rei, nu plange nemine vomu ascunde dorerea in pectulu nostru, si nu vomu plange; refl. a se plange, queri, a si manifestá dorerea, a reclamá in contr'a unei nedreptati: mulicrea se plange co nu ua ama barbatulu; tatalu se plange pentru portarea cea rea a copilliloru; copillii se plangu pentru severitatea parentiloru; ellu se plange la tóta lumea de nefericirea sea; de ce te plangi? me plangu de tempulu pretiosu ce am perdutu; me plangu de nedreptatea ómeniloru; ellu se plange la tribunariu, se plange la ministeriu, se plange la domnu, se plange in contr'a arbitriului functionariloru; ca se plange neincetatu in contr'a sortii; se plange indeseertu, co nu ua asculta nemine.*

2 PLANGERE, s. verbale, planetus, fletus, ploratus, querela, espressione de dorere, lacrimare, lamentare, reclamare: *plangere cu lacrima, plangere cu suspinu; plangerea nu se covine unui barbatu; plangere pentru nefericire, plangere pentru nedreptate; a ascultá plangerile ómeniloru; am una plangere in contr'a ministrului; a se adressá cu plangere la domnu; plangerile terra-*

nilorã sunt nenumerate; plangerile nu su totu de a un'a intemeliate.

PLANGÓRE, s. f., *plangor*, expresiune de dorere, lamentatiune.

* PLANI-, (d'in *planus* = *planu*, *latu*), in diverse compositioni, precumu : *planicaudu*, -a, (fr. *planicaude*), care are cód'a *plana*; subst. *planicaudele*, familia d'in ordinea reptililoru saurice; *planicepíte*, adj., (fr. *planiceps*), care are capulu *planu*; *planicornu*, -a, adj., (fr. *planicorne*), care are cornele *plane* = late; *planicostu*, -a, adj., (fr. *planicosté*), a carui superfacia e semnata cu cóste *plane*; *planidente*, adj., (fr. *planidenté*), care are dentii *plani* = lati; *planifloru*, -a, adj., (fr. *planiflore*), care are flori *plane*; *planifoliu*, -a, adj., (fr. *planifolié*), care are folie *plane*; *planiforme* sau *planiformu*, -a, adj., (fr. *planiforme*), care are corpulu forte *planu*; subst. *planiformele*, familia de insecte d'in ordinea coleptereiloru; *planilocu*, -a, adj., *planilequus*, care vorbesce claru, fora ineurcatura de frasi; *planimetria*, s. f., (fr. *planimétrie*), arte de a mesurã superfaciele *plane*, de a representã figur'a pre chartea dupo una mesura conventionalã; de aci : *planimetricu*, -a, adj., (fr. *planimétrique*), relativu la *planimetria*; *planipede*, adj., *planipes*, (fr. *planipède*), 1. care are petiorele *plane*, 2. unu bufone in teatrulu romanu, care nu portã in petiore neci socci neci cothurni; de aci : *planipedi*, -a, adj., *planipedi*, bassu : *comedia planipedia*, *planipedia comedia*, farsa; *planipenne* sau *planipennu*, -a, adj., (fr. *planipenne*), care are aripele *plane*; subst. pl. *planipennele*, familia de insecte nevroptere; *planirostru*, -a, adj., (fr. *planirostre*), care are rostrulu *planu*, subst. pl. *planirostrele*, familia de passerelle; *planisiliu*, -a, adj., (fr. *planisiliqué*), care are silicele = pastãrile *plane*, *planisphericu*, *planisfericu* sau *planisphericu*, -a, adj., relativu la *planisferiu*, *planisferiu* sau *planisferiu*, s. m., (fr. *planisphère*), proiectiune a unei *sphere* pre unu *planu*: *planisferiu cerescu*, *planisferiu terrestre*; *planisferiu representu doue hemispherie desemnate pre unu planu*;

planiventre, adj., (fr. *planiventre*), care are ventrele, pantecele sau abdominele *planu* = latu.

* PLANITATE, s. f., *planitas*, simplicitate, claritate in vorbire : *planitatea sententieloru*; *planitatea frasiloru*.

* PLANITIA, s. f., *planitia* si *planities*, locu *planu*, campu *planu*, sessu; vedi *planetia*.

* PLANITUDINE, s. f., *planitudo*, stare *plana*, calitate de a fi *planu*.

* PLANORBE, s. m., (fr. *planorbe*), genu de mollusce gasperopodi cu concheliie *plane*, suptiri si mai totu de un'a diaphane; de aci : *planorbicu*, -a, adj., (fr. *planorbique*), *planorbiforme* sau *planorbiformu*, -a, adj., (fr. *planorbiforme*); *planorbulina*, s. f. (fr. *planorbuline*); *planorbuloide*, adj., (fr. *planorbuloide*), care sémene cu una *planorbulina*.

* PLANOSPIRITU, s. m., (fr. *planospirite*), una specia de fossili cari paru a fi numai fragmente de conchylie mai complete.

PLANSETU, pl.-c, *planctus*, *fletus*, *ploratus*, *ploratio*, *lamenta*, *lamentatio*, actulu de *plangere*: *plansetulu copilliloru*, *plansetulu femineloru*, *m'ati ammetitu cu plansetele vostre*.

PLANSÓRE, s. f., (*plangor*); 1. actiune de *plangere*; 2. modu de *plangere*; 3. reclamatiune prin care se plange cineva sau pentru starea sea nefericita sau pentru nedereptatea ce i s'a facutu, si cere indereptare : *domnulu mi a ascultatu plansórea*; *ce plansóre ai?* *plansorile nefericitiiloru sunt nenumerate*; *a se presentã cu plansore la domnitoriu*; *plansorile nóstre remasera desérte*.

1 PLANSU, -a, adj. part., *planctus*, *fictus*, *ploratus*, espressu prin actulu de *plangere*: *copilli morti inainte de tempu*, *plansi de parentii loru*; sup. *lucru de plansu*, *nu de risu*; *lassa-te de plansu*, *co nu solosesci nemica*.

2 PLANSU, s. m., *planctus*, *luctus*, *fletus*, *ploratio*, actiune de *plangere*, expresiune de dorere, versare de lacrimi; *plansulu copillulu multi credu co plansulu allena dorere*; *plansulu c semnude debilitate de nervi*; *cu plansulu nu mai inviui mortii*; *ca s'a uscatu de plansu*.

PLANTA, s. f., planta, corpu vegetale, totu ce cresce in pamentu si vegetédia : *plante su arborii, verdiele, leguminile, cerealile, erbele, muschii, si in genere tôte productele pamentului cari crescú si vegetédia, inse n'au miscare spontana prin care si aru pôte mutá loculu ca animalile, de acea-a se numescu simplu vegetali; botanic'a e scienti'a care se occupa cu cercetarea naturei planteloru si cu descrierea loru: plantele su forte numeróse si diverse, de acea-a connoscenti'a totoru planteloru e preste poteriile mentii omenesci: plante utili, plante nocive, plante veninóse, plante nobile; florile planteloru adórna gradinele nostre; fructele planteloru nutrescu pre ómeni si pre animali; plantele mórte si putredite ingrassia pamentulu; d'in lemnulu planteloru facemu diverse constructioni, cu lemnele facemu focu si ne incaldimu.* — *Plant'a petiorului* a trecutú in *talp'a petiorului*, de fric'a confusionei.

PLANTAGINE, s. f., *plantago*, planta serpentaria.

PLANTARE, v., *plantare*, a pune plante in pamentu : *a plantá arbori, a plantá verdia, a plantá legumini, a plantá flori, a plantá vinia; tóta septemân'a am plantatu la vinia; plantámu tómn'a, inse plantámu mai allessu primavér'a*

PLANTARIU, -a, adj., *plantaris, plantarius*. relativu la planta; subst. reale, *plantariulu* = seminariu, scóla de plante; subst. personale, *plantariulu*, care cultivá si vende plante.

PLANTATIONE, s. f., *plantatio*, actione de *plantare* : *plantatione se face si tomn'a si primavér'a; plantatione de saccharu; plantatione de caféu, de piperiu, de bumbacu si de alte plante exotice.*

PLANTATORIU, -tória, adj. s., *plantator*, care *planta* : *plantatorii de saccharu castiga forte multu, plantatorii de vinia astépta trei anni peno se se bucare de fructele fatigei loru; plantatori se chiama si cei ce fundédia una colonia.*

PLANTATRICE, s. f., *plantatrix*, femina care *planta*, plantatória.

PLANTATU, -a, adj. part., *plantatus*, pusu in pamentu : *arbori plantati de*

mené, verdie plantate de noi, flori plantate de consorteia mea; acesti arbori nu su crescuti d'in pamentu, ci plantati; florile plantate voru a fi udate.

† **PLANTI**, - (d'in *planta* = planta), in diverse compositioni, precumu : *plantigeru*. - a, adj., *plantiger*, care produce plante; *plantigradu*, -a, adj., (fr. *plantigrade*), se dice despre animalile si passerile cari in mersu appésa pre tota *plant'a* = talp'a petiorului, nu numai pre *degite*, cumu facu *digitigradele*; *plantisugu*, -a, adj., (fr. *plantisuge*), care sugere plantele, subst. pl., *plantisugele*, familia de insecte d'in ordinea hemiptereloru cari sugu succulu planteloru si se nutrescu d'intr'ensulu; *plantivoru*, -a, adj., (fr. *plantivore*), care mânca plante, synonymu cu *erbivoru*.

* **PLANTOMANE**, s. m., (fr. *plantomane*), care are *mani'a* = passionea de a *plantá*; de aci : *plantomania*. s. f., (fr. *plantomanie*), *mania* de a *plantá*, passione essagerata pentru *plantationi*; apoi, *plantomaniacu* sau *plantomanicu*. - a, adj., relativu la *plantomania*, si subst. unu *plantomaniacu*.

PLANTULA, sau *plantura*, s. f., (fr. *plantule*), demin. d'in *planta*: germele plantei care incepe a se desvoltá cu ocazionea germinationei.

PLANTULATIONE, s. f., (fr. *plantulation*), germinatione a plantei.

1 **PLANU**, -a, adj., *planus*, 1. intensu in tôte directionile, formandu una singura superfacia fora inegalitati : *superfacia plana, locu planu, campu planu*; 2. latu, platu, nu grossu sau rotundu : *fronte plana, corne plane*; 3. claru, limpede : *gura plana, vorbe plane, frasi plane.*

2 **PLANU**, pl.-ari, *planum*, (fr. *plaine*), 1. campu planu, sessu : *a descende de la monte in planu*; de aci in geometria; 2. superfacia derepta : *planu orizontale, planu verticale; a taliá unu corpu prin unu planu; planulu ecatoriului; planulu meridianu; a trage d'in unu punctu datu afora d'in planu una linia perpendicularia pre planu*; 3. proiectu in idea pentru una lucrare : *a formá unu planu; a pune planulu pre charteia;*

planu de batalia; planulu unei tragediá; nu i a essitu planulu; planurile omenesci de multe ori se incurca; de aci apoi 4. desemnu pre charteia allu unui edificiu de construitu: planulu unei case, planulu unei biserice: planulu architectonicu are diverse sectioni: sectionea principale e planulu orisontale.

PLAPOMA, s. f., *culcita*, copert'a patului, vedi *peploma*.

PLASMA, pl.-mate, *plasma*, (πλάσμα), fictione, formatione, creatura: *omulu e plasm'a lui domnedieu*.

* PLASMABILE, adj., *plasmabilis*, care se póte *plasmá*, si care e *plasmatu* formatu d'in lutu.

PLASMARE, v., *plasmare*, a formá, a creá: *lui Domnedieu i a placutu a plasmá pre o-mu dupo imaginea sea*.

PLASMATIONE, s. f., *plasmatio*, actione, de *plasmare*, formatione, creatione, fictione.

PLASMATORIU, -*tória*, adj. s., *plasmator*, care *plasma*, formatoriu, creatoriu.

PLASMATU, -*a*, adj. part., *plasmatus*, formatu, creatu: *omulu e plasmatu dupo imaginea lui Domnedieu; lucruri plasmate de máni omenesci*.

PLASMUIRE, *plasmuitoriu*, *plasmuitu*; vedi: *plasmare, plasmatoriu plasmatu*.

* PLASTE, s. m., *plastēs*, (πλάστης), vedi I *plastu*.

PLASTICARE, v., (*plasticare*), a formá d'in lutu, a modellá.

PLASTICATORIU, -*tóriu*, adj. s., *plasticator*, care *plastica*, care face figure d'in lutu, care modellé dia, modellatoriu; sculptoriu.

PLASTICATU, -*a*, adj. part., (*plasticatus*), formatu d'in lutu, modellatu, sculptu.

* PLASTICITATE, s. f., (fr. *plasticité*), calitate de *plasticu*: *plasticitateca materiei*.

PLASTICU, -*a*, adj., *plasticus*, (πλαστικός), formativ: *artile plastice, figura plastica; modellu plasticu*; subst. f., *plasticu, plastica*, (πλαστική), artea plastica; subst. m., *unu plasticu*, artistu care lu-
vra in *plastica*.

† PLASTO-, (d'in gr. πλαστός = fictu formatu), in compositioni; precumu: *plastodynamia*, s. f., (fr. *plastodynamie*, d'in δύναμις = potere), potere creatrice care constitue si desvolta organele; de aci: *plastodynamicu, -a*, adj., (fr. *plastodynamique*), relativu la *plastodynamia*; *plastographia*, s. f., (πλαστογραφία), falsificatione a unui actu scrissu; de aci: *plastographicu, -a*, adj., relativu la *plastographia*; *plastographu*, s. m., (πλαστογράφος), falsicatoriu de scripture.

PLASTORIU, s. m., *plastēs*, (πλάστης) vedi *plaste*, si *plasticu*, s. m.

PLASTRA, s. f., (it. *pietra*), 1. lamina de metallu suptire; 2. una moneta lata; acumu moneta de argentu de valórea unei uncie romane; la Neapoli de valórea unui scutu; in Turci'a a descinsu la valorea de 23 centesime.

PLASTRU, (contrassu d'iu *emplastru*) s. m., vedi *emplastru*.

1 PLASTU, s. m., *plastēs*, (πλάστης), *plasticu*, *plasticatoriu*, *modellatoriu*, *sculptoriu*.

2 PLASTU, -*a*, adj., *plastos*, (πλαστός), fictu, simulatu, imitatu; formatu, creatu.

* PLATANETU, pl.-c, *platanetum*, selba de platani.

* PLATANINU, -*a*, adj., *plataninus*, de *platanu*: *lemnu plataninu, scortiu platanina, folie platanine*.

* PLATANISTU, s. m., *platanista*, (πλατανιστής), 1. la antichi locu plantatu cu platani; 2. la moderni care cultiva si vende *platanu*; 3. unu pesce neconnoscutu moderniloru.

* PLATANOIDE, s. m., (fr. *platanoidé*), unu arbore care sémina cu *platanulu*.

* PLATANTHERA, s. f., (fr. *platanthère*), genu de plante d'in famili'a orchidieloru.

PLATANU, s. m., *platanus*, arbore superbu, addussu d'in terrile orientali, care se cultiva si in gradinele nostre, inse cu mai puecinu successu.

PLATIA, s. f., *platea*, (πλατεία), locu largu intre case; foru, strata larga, curte larga: *platia publica; a se perambulá in platia, a comperá d'in platia, platia e plena de ómni; e multa merce in platia*.

In gur'a vulgului se aude pronunti'a italiana, *piatia* = *piazza*.

PLATINA, s. f., (isp. *platina*, fr. *platine*), unu matallu de currendu descoperitu, de colóre mai pucinu alba de câtu a argentului : *platin'a a cellu mai greu, cellu mai pucinu combustibile si mai pucinu fusibile d'între tôte metallele connoscute, si face una resistentia invincibile totoru acidelor, cu esceptione de ap'a regale*.

* PLATINARE, v. (fr. *platiner*), a albí aramea rosia cu una amalgama de cossitoriu si de mercuriu.

* PLATINATU, -a, part. adj., (fr. *platiné*), albitu cu amalgama de cossitoriu si de mercuriu : *aramea platinata*; subst. *platinatu*, (fr. *platinat*), combinatione chymica in care oxydulu planicu jóca rollulu acidului.

† PLATINICO-, (d'in *platinicu*), in diverse compositioni determini chymici, precumu : *platinico-ammonicu, platinico-argenticu, platinico-baryticu, platinico-cadmicu, platinico-calcicu, platinico-cobalticu, platinico-cupricu, platinico-ferricu, platinico-magnesticu, platinico-manganicu, platinico-nicolicu, platinico-potassicu, platinico-sodicu, platinico-stronticu, platinico-zincicu*, care resulta d'in combinationea unei sari *platinice* cu una sare *ammonica*, etc. etc.

* PLATINICU, -a, adj., (fr. *platini-que*), se dice despre allu doile gradu de oxydatione a platinei, care e acidu sau oxydu dupo circumstantie.

* PLATINIDE, s. f., (fr. *platini-ide*), familia de minerali, care coprende platina si combinationile selle.

* PLATINIFERU, -a, adj., (fr. *platini-fère*), care coprende in sene platina : *cupru platiniferu, terrenu platiniferu*.

† PLATINOSO, — (d'in *platinosu*), in diverse compositioni de termini chymici, precumu : *platinoso-ammonicu, platinoso-mercurosu, platinoso-potassicu, platinoso-sodicu*, care resulta d'in combinationea unei sari *platinose* cu una sare *ammonica* etc., etc.

* PLATINOSU, -a, adj., (fr. *plati-neux*), se dice despre primulu gradu de

oxydatione a platinei, de sulfuratione sau de alta combinatione a platinei.

* PLATONE, s. m., *Plato*, (Πλάτων), nome propriu allu unui philosophu grecu, cellu mai celebru d'între discipulii lui Socrate, fundatoriu allu idealismului; de aci : *platonicu, -a*, adj., relativu la *Platone* : *scola platonica, idee platonice, amóre platonica; platonismu*, s. m., sistema *platonica*, philosophia *platonica*; *platonistu*, s. m., care tine la *platonismu*, care imita pre *Platone*.

* PLATONIA, *platinia, platoma, platuma*, s. f., *platonica, platinia, platonica, platuma*, massa de pétra in forma de columna.

* PLATU, -a, adj., (πλατός, fr. *plat*), latu, latitu, turtitu.

† PLATY, (d'in πλατός = latu), in diverse compositioni de termini scientifici, precumu : *platycarphu, -a*, adj., (πλατόκαρπος), caramuri late; *platicarphu, -a*, adj., (πλατόκαρπος), cu fructe late; *platycaulu, -a*, adj., (πλατόκαυλος), cu fustellu latu; *platicephalu, -a*, adj., (πλατόκεφαλος), cu capulu latu; *platycercu, -a*, adj., (πλατόκερκος), cu códa lata; *platycerote*, s. m., *platyceros*, (πλατόκερωος), caprióra, dama; *platyceru, -a*, adj., (πλατόκερωος, fr. *platycère*), cu cornele late, subst. pl., *platycerele*, genu de insecte lamellicorne d'in ordinea coleopterelor; *platichelu, -a*, adj., (fr. *platichele*, d'in γήλη = forfice), cu forfecile late; *platychilu, -a*, adj., (fr. *platychile*, d'in γείλος = labru), cu labrele = budiele late; *platychoru, -a*, adj., (πλατόχωρος), cu spatiulu largu; *platycoriase*, s. f., *platycoriosis*, (πλατοχοριασίς), dilatatione morbida a pupillei; *platycormu, -a*, adj., (fr. *platycorme*), cu trunchinulu latu; subst. pl. *platycormii*, familia de reptili saurice; *platycrinitu*, s. m., (fr. *platycrinite*), genu de echinoderme, cari se afla in stare fossile; *platydactylu, -a*, adj., (fr. *platydactyle*, d'in δάκτυλος = degitu), cu degitele late; subst. pl., *platydactylele*, genu de insecte d'in famili'a hydrocoriseloru; *platygastru, -a*, adj., (πλατογάστρον, fr. *platygastre*), cu ventrele latu; subst. pl., *platygastrele*, genu de insecte d'in ordinea

hymenoptereloru; *platygenia*, s. f., (fr. *platygenie*), genu de insecte d'in ordinea coleoptereloru; *platyglossatu*, -a, adj., (fr. *platyglossate*), cu limb'a lata; subst. pl. *platyglossatele*. familia de hymenoptere cu limb'a lata; *platyglossu*, -a, adj., (πλατύγλωστος), cu limb'a lata; *platygrommu*, s. m., (fr. *platygromme*), genu de plante d'in familia licheniloru, *platylepe*, s. m., (fr. *platylèpe*, d'in ληπίς=scama, soldiu), cu scame late; genu de plante alle caroru folie sémina a scame late; *platylobu*, -a, adj., (fr. *platylobé*), cu lobi lati; subst. m., *platylobulu*, genu de plante d'in famili'a leguminóseloru, arbori d'in Olland'a noua; de aci si *platylobaria*, s. m., (fr. *platylobier*), genu de arbusti forte eleganti; *platylomu*, -a, adj., (fr. *platylome*, d'in λωμα=margine), cu margini late; *platyneuru*, -a, adj., (fr. *platyneure*, d'in νεῦρον=nervu); cu nervature late; *platynotu* -a, adj., (fr. *platynote*, d'in νότος=dosu, spinare), cu dosulu latu; subst. pl. *platynotii*, genu de insecte coleoptere heteromere photophyge; *platynu*, s. m. (fr. *platyne*), genu de insecte coleoptere creophage; *platyonu*, s. m., (fr. *platyome*), genu de insecte d'in ordinea coleoptereloru; *platyonychu*, -a, adj., (πλατυνόγχος, fr. *platyonique*, d'in νόγξ=angia), cu unglele late; subst. pl., *platyonychii*, genu de crustacie decapodi brachyure; *platyope*, s. m., (fr. *platyope*, d'in ὄψ. ὀπίς=oclu), genu de insecte d'in ordinea coleoptereloru, alle caroru elytre au doue macule cari sémina a doni oculi mari; *platyophthalmu*, s. m., *platyophthalmus*, πλατύφθαλμος, fr. *platyophthalmie*), oclu latu, una specia de petra pretió a care are form'a unui oclu mare; *platypede*, adj., (fr. *platypède*), cu petiorulu latu; *platypetalu*, -a, adj., (fr. *platypétale*), cu petale late; *platypezinu*, -a, adj., (fr. *platypézin*), care sémina a *platypezu*, s. m., (fr. *platipèze*), genu de insecte d'in ordinea diptereloru d'in famili'a chetoloxeloru; *platyphyllu*, -a, adj., (πλατύφυλλον, fr. *platyphyllie*, d'in φύλλον=fólia), cu foliele late; *platypode*, adj., (πλατύπους, fr. *platypodo*), cu petiorele

late; subst. pl., *platypodii*, genu de passeri; *platyprosopu*, s. m., (πλατυπρόσωπος, fr. *platyprosope*), cu faci'a lata, genu de insecte d'in ordinea coleoptereloru; *platypteride*, s. f., (fr. *platyptéride*), genu de plante dicotyledonie d'in famili'a corymbiferiloru; *platypteru*, s. m., (fr. *platyptère*, d'in πτερόν=aripa antenna), genu de insecte d'in ordinea diptereloru; *platyrygu*, -a, adj., (πλατύρυγος), cu curulu latu; *platyraphu*, s. m., (fr. *platyraphe*), genu de plante d'in famili'a synanthereloru, originarie d'in Afric'a; *platyrrhinu* -a, adj., (πλατύρριν, fr. *platyrrhin*), cu nasulu latu; subst. pl., *platyrrhini*, tribu d'in famili'a simieloru; *platyrrhynchu*, -a, adj., (πλατύρρινχος, fr. *platyrrhynque*), cu nasulu sau rostrulu latu; *platyrostru*, -a, adj., (fr. *platyrostre*), cu rostrulu latu; subst. *platyrostrale*, familia d'in ordinea passerelleloru; *platysectu*, s. m., (fr. *platysecte*), genu de insecte d'in ordinea coleoptereloru; *platysiliacu*, -a, adj., (fr. *platysilique*, d'in siliqua) care are *siliacle*=pastarile late; *platysomu*, -a, adj., (πλατύσωμος, fr. *platysome*), cu corpulu latu; subst. pl., *platisomii*, genu de insecte d'in famili'a coleoptereloru; *platyspermu*, -a, adj., (fr. *platysperme*), cu gramtie late; subst. pl., *platyspermele*, genu de plante d'in famili'a umbellifereloru; *platysternu*, -a, adj., (πλατύστερνος, fr. *platysterne*), cu pectulu latu; genu de broscé testóse; *platystomu*, -a, adj., (πλατύστομος, fr. *platystome*), cu gur'a lata; subst., *platystomii*, genu de insecte diptere; *platystu*, s. m., (fr. *platyste*), genu de pesci aproape de siluri; *platyuru*, -a, adj., (πλατύουρος, fr. *platyure*), cu cod'a lata; subst. *platyurii*, genu de insecte diptere; *platyzoma*, s. f., (fr. *platyzome*), genu de plante d'in famili'a fericiloru, cari au de tipu *platyzom'a* microphylla.

* PLAUDERE, *plausi* si *plausci*, *plausu*, v., *plaudere*, a bate cu mânile, cu petiorele, cu aripele asiá ca se éssa unu sonetu; a bate in palme; a applaude, a aprobá prin applausu.

* PLAUSIBILE, adj., *plausibilis*, care merita *plausu*; de lauda, laudabile, de

approbatu, de admissu, admissibile : *proba plausibile, ratione plausibile, pre-testu plausibile, excusa plausibile.*

* PLAUSITARE, v., *plausitare*, a bate cu aripele ca porumbii.

* PLAUSORIU, -soria, adj. s., *plausor*, care *plaude*, care *applaude* : *plausorii d'in theatru.*

* PLAUSTELLU, si *plostellu*, pl.-c. *plaustellum* si *plostellum*, demin. d'in *plaustru*, carruti.

* PLAUSTRARIU, si *plostrariu*, -a, adj., *plaustrarius* si *plostrarius*, relativu la *plaustru*; subst. m. *plaustrariu*, 1. care face *plaustre*, rotariu; 2. care mâna *plaustrulu*.

* PLAUSTRICE, s. f., *plaustrix*, femina care *plaude* sau *applaude*.

* PLAUSTRU, pl.-e. *plaustrum*, carru ordinariu, carru terranescu, trasura terranésca.

* PLAUSU, -a, adj. part., *plausus*, batutu cu sonetu; subst. m., *plausu*, *plausus*, -as, sonetu produsu prin bătarea in palme, cu petiôrele, cu aripile; *applausu*, approbatione.

* PLAUTINU, -a, adj., *plantinus*, relativu la poetulu *Plautu*, de *Plautu* : *versuri plautine, comedie plautine*

* PLAUTU, sau *plotu*, -a, adj., *plautus*, si *plotus*, care are orechiele pendenti.

* PLEBANU, -a, adj., (*plebanus*), relativu la *plebe*; subst. m., *plebanu*, (it. *pievano*), parochu allu *plebei*, parochu in genere: de aci apoi, *plebanu*. (it. *pievania*), parochia.

* PLEBE, s. f., *plebs*, gen. *plebis*, abl. *plebe*, si *plebes*, poporulu ordinariu, in oppositione cu *nobilii* : *plebea romana se lupta multu tempu cu patricii p'no ce castigã tote drepturile politice; plebea urbana, plebea rustica; omu d'in plebe; tribunii plebei, conductorii plebei, apertorii plebei.*

* PLEBECLA, sau *plebecula*, s. f., *plebecula*, demin. d'in *plebe*, *plebea* de diosu, vulgulu.

* PLEBEISMU, s. m., (it. *plebeismo*), modu de lucrare propriu *plebei*; conditione a *plebeiloru*.

* PLEBEIU, -a, adj., *plebeius*, d'in

plebe : *familia plebeia, magistratu plebeiu, consule plebeiu, jocuri plebeie*; subst. unu *plebeiu*, una *plebeia*, *plebeii* : *la inceputulu republicei romane plebeii nu erau admissi la functionile inalte ale statului; astadi nu mai e diferentia intre patricii si plebeii.*

* PLEBICOLU, -a, adj., *plebicola*, care respecta pre *plebe*, care cauta a castigã favórea *plebei*.

* PLEBISCITU, pl.-e. *plebiscitum*, decisiune luata de *plebe*, adeco de totu poporulu, lege votata de totu poporulu, allegere facuta de totu poporulu : *plebiscitulu e form'a originaria a legislationei.*

* PLEBITATE, s. f., *plebitas*, stare de *plebeiu*, nascere d'in *plebe*.

PLECARE, v., (*plieare*), 1. *fectere*, *infectere*; *inclinare*; a curbã in diosu, spre pamentu : *a plecã ramurile unui arbore, a plecã capulu; plecati capetele vostre domnului; ellu nu se pl'ca inaintea neminui; ellu se plecã la pamentu si scrisse câteva littere cu degetele in pulbere; ea se plecã si luã una flóre d'in gradina;* 2. *movere*, *permovere*, *persuadere* : *cu tote argumentele telle nu me vei plecã se facu ce eu vediu co nu se corvine; dupo multa vorba s'a plecatu si ellu;* 3. cu form'a reflexiva, *inclinari*, *cedere*, a *cede*, a *ineta* si a se *retrage*, a se *immoliã* : *acesti militari se lupta cu pertinacia, cadu morti, dero nu se pl'ca; ei se luptara p'no s'ra, cându incepura a se plecã;* 4. cu form'a reflexiva impersonale si cu dativulu personei, *nauseare*, a si *stricã* stomaculu : *a se plecã cuiva de ceva; nu mâncã d'in aceste buccate, co ti se pl'ca; i s'a plecatu de carnea grussa;* 5. cu form'a intransitiva, *proficisci*, a *purcede* : *a plecã la drumu; am plecatu de a casa ca se vinu la tene, si amtrassula unu amicu care nu m'a lassatu se mergu mai de parte; cându plecati la Parisi? deco vreti se adjungeti, plecati mai de demanetia; inainte de a plecã mi disse se nu me miseu de a casa p'no la intorcerea sea; de plecãm cu voi, ua petiãm si cu assemine; de aci apoi : a plecã fug'a, a luã fug'a.*

PLECATIONE, s. f., inclinatio, humilitas, actiōe de *plecare*: *plecationea ramuriloru încarcate de pome*; *plecationea capului copresu de doreri*; *plecationea ociloru la pamentu: me inclina cu multa plecatione.*

PLECATIOSU, -a, adj., flexibilis, care se *pléca* usioru: *ramuri plecatiōse à nime plecatiōse.*

PLECATORIU, -tória; adj. s., rectens, inclinans, care *pléca*, in t. s. verbulu; mai allessu inse: *plecatoriu la drumu*; — subst. f. *plecatoria* sau *plecatóre*, subint. *oue*, carei-a s'a luatu amnellulu ce sugea, *ovis lactaris* agno destituta.

1 PLECATU, -a, adj. part., (plicatus). flexus, inflexus, inclinatus, declivus, proclivis, pronus, propensus, demissus, summissus, humilis: *ramuri plecate peno la pamentu*; *elhu e plecatu a me ascultá*; *plecatu spre bene*, *plecatu spre reu*; *capulu plecatu ríscu mai pucínu de cátu celu redicatu*; *llu stá cu ocili plecati la pamentu*; *sercu plecatu, sercu plecata.*

2 PLECATU, s. m., 1. flexio, inclinatio, actulu de *plecare*; 2. profectio, purcessulu la drumu; 3. nausea, morbus e nausea contractus, morbu provenitu d'in stricarea stomachului, mai allessu in pl. *plecati*: *elhu pathemesce de plecate.*

PLECATURA, s. f., (plicatura). flexura, resultatulu actiōei de *plecare*.

† PLECO-, (d'in πλέκω = plicare, plectere), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *plecolepide*, adj., (fr. *plécolévide*, d'in λείπις = scama, soldiu), cu scamele implettite la base; *plecopode*, adj., (fr. *plécopode*, d'in πούς = pede), cu petiorele sau pinnele implettite; *plecoptera*, -a, adj., (fr. *plécoptère*, d'in πτερόν = aripa), cu aripele implettite; *plecostoma*, -a, adj., (fr. *plécostome*, d'in πύρα = gura), cu gur'a implettita; subst. m., *plecostomu*, genu de plante d'in familia fungiloru.

* PLEOSTU, s. m., (fr. *pléosté*), unu pesce, *loricariulu setiferu*. *Linna.*

* PLECTA, s. f., plecta, plecta, plectitura.

* PLECTERE, *plési* si *plíssei*, *pléssu*.

v., plectere, a implettí; vedi *plettire* si *implettire*.

* PLECTICU, -a, adj., (fr. *plectique*), semnu *plectiv*, prin care se insemná unu versu citatu d'in Omeru.

* PLECTILE, adj., plectilis, facutu d'in *pléte*, implettitu.

PLECTIRE, -escu, v., plectere, a implettí, vedi: *plettire* si *implettire*.

† PLECTO-, (d'in πλέκτος = plicatus, plexus), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *plectocarpu*, s. m., (fr. *plectocarpe*, d'in καρπός = fructu), genu de cryptogame d'in ordinea licheniloru; *plectognathu*, -a, adj., (fr. *plectognathe*, d'in γνάθος = falca), cu filele plicate; genu de pesci ossosi; *plectoneurite*, s. f., (fr. *plectoneurite*, d'in νεύρον = nervu), inflammatiōe a plessuriloru nervose; *plectorhynchu*, -a, adj., (fr. *plectorhynque*, d'in ῥύγχος = rostru); care are rostrulu plicatu; genu de pesci d'in marea Indieloru; *plectoritu*, s. m., (fr. *plectorite*), dente de pesce fossile, care are form'a unui rostru de passere.

* PLECTRANTHU, s. m., (fr. *plectranthe*, d'in πλέκτρον, si ἄνθος = flore), genu de plante d'in familia labiateloru.

* PLECTRICANU, -a, adj., plectricanus, care resona sub *plectru*.

< PLECTRIPOTENTE, adj., pléctri-potens, care in *plectru* = tare in poesi'a lyrica.

† PLECTRO-, (d'in πλέκτρον = plectrum, plectru), in compositioni de termini tehnici, precumu: *plectrophamu*, s. m., (fr. *plectrophane*), genu de passeri (it. *vercelliao*); *plectrophoru*, s. m., (fr. *plectrophore*), genu de mollusce aproape de limaci; *plectropomu*, s. m., (fr. *plectropome*, d'in πύρα = operclu), genu de pesci ossosi holobranchii d'in familia acanthopomiloru; *plectroptera*, s. m., (fr. *plectroptère*, d'in πτερόν = aripa), genu de passeri.

* PLECTRONA, s. f., (fr. *plectrone*), genu de plante dicotyledonie, d'in familia rhamnateiloru, arbore care cresce la capulu Bonei Sperantie.

* PLECTRU, pl.-a, plectrum, (πλήκτρον), mica vergella de eboriu cu care se atungeau cordele lyrei sau cetherei,

de aci apoi: lyr'a sau cether'a; si infine poesf'a lyrica.

PLECTURA, s. f., *plectura*, impletitura.

* PLEGORIA, s. f., *plegoriæ* si *pligoriæ lineæ*, linia trassa pre pamentu pentru alliniamentu.

* PLEIADE. pl. *pleiadi*, f., *plejas*, pl. *plejades*. (*πλειάδες*, pl. *πλειάδες*), constellatione d'in spinarea taurului, nomita de poporu *gallin'a* sau *closc'a* (cu pullii).

PLENARIU, -a, adj., *plenarius*, deplenu, completu: *numeru plenariu*, *adunare plenaria*.

PLENILUNIU, pl. -ie, *plenilunium*, luna plena: *in tempulu pleniluniului*.

PLENIPOTENTE, adj., *plenipotens*, care are deplena potere, vedi si *plenipotentiaru*.

PLENIPOTENTIA, s. f., (*plenipotentia*, it. *plenipotenza*), autorisatione deplena: *a dá cuiva una plenipotentia de a tractá asupr'a unei cestione de dreptu*; *plenipotentiaru si au presentatu plenipotentiele*.

PLENIPOTENTIARIU, -ia, adj. s., (it. *plenipotenziario*), munitu cu *plenipotentia*: *plenipotentiaru principiloru europiani*.

PLENIRE, -escu, v., *comple*, *implere*; *exequi*; *terminare*; a *impleni*: a *essecutá deplenu*; a *terminá*: *ascultati si pleniti ordinile melle*; vedi *implenire si indeplinire*.

PLENISONU, -a, adj., (*plenisonus*), care sona deplenu: *vocali plenisonu si vocali semisonu*; *in lucru, u finale e plenisonu, in facu, e semisonu. in lucr, i finale e plenisonu, in faci, e semisonu*.

PLENITATE, s. f., *plenitas*, calitate de *plenu*, stare *plena*: *saturatione completa*; *corpulentia*.

PLENITORIU, -tória, adj. s., *complens*, *implens*, care *plenesce*, care *implenesce*: vedi *implenitoriu*.

PLENITUDINE, s. f., *plenitudo*, marime deplena: *plenitudinea poterii imperiale*; *totu ce imple*: *marea si plenitudinea ei*; *plenitudinea tempului*; *plenitudinea armatei*, *corpulu intregu*.

PLENU, (pron. *plinu*), -a, adj., *plenus*, *implutu*, (contrariu *desertu*), totu, in-

tragu, cui nu lipsese nemica: *vasu plenu*, *bute plena cu vinu sau de vinu*; *casa plena cu ómeni, sau de ómeni*; *ellu a venitu plenu de sange*; *ea s'a arretatu plena de bucuria*; *omu plenu de menia*, *plenu de resbonare*; *lun'a e plena*; *plati'a e plenu de merci*, *plena de ómeni cari vendu si compera*; — *ellu a csitu cu mânile plene*.

* PLEONASMU, s. m., *pleonasmus*, (*πλεονασμός*), *superabundantia*, figura de gramm. si de retorica, unde se punu mai multe vorbe de câtu e necessariu pentru intellessulu completu: *noi avemu summa de pleonasmu in limb'a vulgaria*: *mie mi se covine, tie ti se covine, lui i se covine, lei i se covine, nóue ni se covine, róue vi se covine, loru li se covine, sunt pleonasmu*; *co-ci e destullu*: *mi se covine, ti se covine, etc. si numai una emphase ur poté justificá adaussulu pronomineloru absolute, mie, tie, etc.*; *inse in casulu acellu-a, pronominele conjuncte, mi, ti, etc. devinu superflue*.

PLEONASTICU, -a, adj., relativu la *pleonasmu*: *espressione pleonastica*; *adaussu pleonasticu*; adv., *pleonastice*, in modu *pleonasticu*.

* PLEROMA, pl. -mate, *pleroma*, (*πλήρωμα*), *plenitudine*, *impletura*; *impletur'a spatiului*.

* PLEROMARIU, s. m., *pleromarius*, *marinariu* pre una nave mare.

* PLEROMATICU, -a, adj., relativu la *pleroma*.

* PLEROTICU, -a, adj., *pleroticus*, (*πληρωτικός*), *supplementariu*.

* PLESIOSAURICU, sau *plesiosaurinu*, -a, adj., (fr. *plesiosaurien*), relativu la *plesiosauru*.

* PLESIOSAURU, s. m., (fr. *plésiosaure*, d'in *πλησίος* = *apropu*, si *σαῦρος* = *serpilla*), *genu de reptili gigante*, d'in care se afla numai *fragmente in stare fosile*.

PLESSA, s. f., (*plexus*), *laqueus*, *plaga*, *rete*, 1. *implettitura de funicelle spre a prende pesci si passeri*, *rete*, *retella*; *cursa*: *a intende pléss'a*; *a dá cu pléss'a*; *a prende in pléss'a*; 2. *classe*: *una pléssa de ómeni*; *ómeni de tote*

plesste; 3. districtu, cercu : *iudeciele se impartu in mai multe plesse.*

PLESELLA, pl., *plessele*, *testa manubrii caltri* : *plesselele cutitului; plessele de cornu. de lemnu de argentu.*

* PLESSIMETRIA, s. f., (fr. *plessimétrie*, d'in *πλήσσειν* = percutere, si *μέτρον* = mesura). modu de ascultare mediata cu ajutoriulu instrumentului nomitu *plessimetru*.

* PLESSIMETRICU, -a, adj., (fr. *plessimétrique*), relativu la *plessimetria*.

* PLESSIMETRU, s. m., (fr. *plessimètre*), instrumentu cu care se servu medicii spre a practica percussionea mediata pentru explorarea pectului morbosu.

1 PLESSU, -a, adj. part., *plexus*, implettitu, compusu d'in laciuri, interlaciatu; de aci subst. *plessa* si *plessu*.

2 PLESSU, s. m., *plexus*, *pletta*, implettitura.

* PLETHOMERIA, s. f., (fr. *pléthomérie*, d'in *πλήθος* = plenitate, si *μέρος* = parte), superabundantia sau excessu de parti in unu animale.

* PLETHOMERICU, -a, adj., (fr. *pléthomérique*), relativu la *plethomeria*.

* PLETHOMERU, s. m., (fr. *pléthomère*), monsturu care are parti superabundanti.

* PLETHORA, s. f., (*πληθώρα*, fr. *pléthore*), superabundantia de sange intr'una systema sanginia, sau intr'una parte a acestei systeme, de aci : *plethora generale, si plethora locale.*

* PLETHORICU, -a, adj., (*πληθωρίζος*, fr. *pléthorique*), relativu la *plethora* : *tendentia plethorica, affectione plethorica*; si affectatu de *plethora* : *unu morbosu plethoricu, una femina plethorica.*

PLETTA, s. f., *plexus*, peru implettitu : *plettele femineloru; plette bunqi si formose*; prin estensione : *peru lungu.*

PLETTIRE, v., *plectere*, vedi compusulu *implettire*.

PLETTITU, -a, adj. part., *plexus*, vedi *implettitu*.

PLETTITURA, s. f., *plexus*, -us, vedi *implettitura*.

* PLETU, -a, adj. part., *pletus*, im-

plutu, *plenu*, de aci compositele : *completu. impletu. repletu.*

* PLETUBA, s. f., *pletura*, *impletura*, sau *implutura*.

* PLEURA, s. f., (*πλευρά*), *lature*, *costa*, de aci : *membrana serosa, diaphana si perspirabile care imbracca pre d'in intru fia-care costa, si apoi se replica pre amebdoui pulmonii,—ocurre in mare numeru de compositioni, cumu se póte vedé mai diosu.*

* PLEURALGIA, s. f., (fr. *pleuralgie*, d'in *πλευρά* = *lature*, *costa*, si *ἄλγος* = *dorere*), *dorere la coste, junghiu.*

* PLEURALGICU, -a, adj., (fr. *pleuralgique*), relativu la *pleuralgia*.

* PLEURANDRA, s. f., (fr. *pleurandre*), *genu de plante d'in famili'a hypericeeloru.*

PLEURESIA, s. f., *pleuresis* si *pleurisis*, (it. *pleuresia*, fr. *pleurésie*), *inflammatione a membranei care acopere costele. dorere cu junghiu.*

* PLEURETICU si *pleureticiu*, -a, adj., *pleuriticus*, (*πλευριτικός*, fr. *pleurétique*), *care e affectatu de pleuresia* : *unu omu pleureticiu, una femina pleureticiu*, si subst. *unu pleureticiu.*

* PLEURITE, si *pleuritide*, s. f., *pleuritis*, (*πλευρίτις*, it. *pleuritide*, fr. *pleurite*), *morbu synonymu cu pleuresia. junghiu: pleuritides e periculosa; moru ómenn ac pleuritide dico nu se cauta indata.*

* PLEURITICU, -a, adj., *pleuriticus*, (*πλευριτικός*, fr. *pleuritique*), relativu la *pleurite* : *sufferentia pleuritica, doreri pleuritice.*

* PLEURITIDE, s. f., vedi *pleurite*.

† PLEURO-. (din *πλευρά* = *lature*, *costa*), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu : *pleurobranchicu*, -a, adj., (fr. *pleurobranché*), *care semina cu unu pleurobranchiu*, s. m., (fr. *pleurobranche*, d'in *βράχιον* = *organu de respiratione la pesci*), *genu de mollusce gasteropodi; de aci si pleurobranchia*, s. f., (fr. *pleurobranchie*, si *pleurobranchidie*); *pleurocarpu*, -a, adj., (fr. *pleurocarpe*, d'in *καρπός* = *fructu*), *cu fructele inseriate pre laturea fustului: plante pleurocarpe*; subst. pl. *pleurocarpele*;

pleurocele, s. f., (fr. pleurocèle, d'in $\pi\lambda\eta$ = tumore), inflatura la coste; *pleuroceru*, s. m., (fr. pleurocère, d'in $\kappa\epsilon\rho\alpha\varsigma$ = cornu), genu de conchyliie univalve; *pleurocystu*, s. m., (fr. pleurocyste, d'in $\kappa\acute{\omicron}\sigma\tau\omicron\varsigma$ = curn), una specia de ursinu allu carui curu e de una lature; *pleuroderu*, -a, adj., (fr. pleurodère, d'in $\delta\acute{\epsilon}\rho\eta$ = collu), cu collulu de una lature: subst. pl. *pleuroderete*, familia de reptili chelonice; *pleurodictyu*, s. m., (fr. pleurodictyon), genu de polypi; *pleurodiscale*, adj., (fr. pleurodiscal, d'in $\delta\iota\sigma\kappa\omicron\varsigma$ = discu), inseriatu pre laturea discului, la plante; *pleurodonte*, adj., (fr. pleurodonte, d'in $\delta\omicron\delta\omicron\varsigma$, $\delta\omicron\delta\omicron\tau\omicron\varsigma$ = dente), care are denti numai pre laturile făciloru; *pleurodynia* s. f., (fr. pleurodynie, d'in $\delta\omicron\delta\omicron\nu\acute{\eta}$ = dorere), dorere reumatica la muschii intercostali; de aci: *pleurodynamicu*, -a, adj., relativu la *pleurodynia*; *pleurogynicu*, -a, adj., (fr. pleurogynique), relativu la *pleurogynu*, s. m. (fr. pleurogyne, d'in $\gamma\omicron\nu\acute{\eta}$ = moliere), tuberculu care se inaltia d'in acellu-asi punctu cu ovariulu, si se lasa pre un'a d'in laturile selle, la plante; *pleurogyratu*, -a, adj., (fr. pleurogyraté), se dice despre ore-cari ferice; *pleuronectide* sau *pleuronectoide*, adj., (fr. pleuronectide si pleuronectoïde), care sémina cu unu *pleuronectu*, s. m., (fr. pleuronecte, d'in $\nu\acute{\eta}\kappa\tau\eta\varsigma$ = innotatoriu), familia de pesci d'in ordinea malacopterygiiloru; *pleuronervu*, -a, adj., (fr. pleuronervé, d'in $\nu\epsilon\rho\omicron\nu$ = nervu), munitu cu una nervatura laterale; *pleuronotu*, -a, adj., (fr. pleuronote, d'in $\nu\acute{\omicron}\tau\omicron\varsigma$ = spinare), munitu cu una membrana pre spinare; *pleuroperipneumonía* si *pleuropneumonía*, s. f., (fr. pleuropéripneumonie si pleuropneumonie), inflammatione simultania a pleurei si a pulmoniloru, pleuresia complicata de pneumonía; de aci: *pleuroperipneumonicu* si *pleuropneumonicu*, -a, adj., relativu la *pleuroperipneumonía*; *pleurophoru*, -a, adj., (fr. pleurophore), care pórtá una membrana, sau care e in forma de membrana; *pleuropteru*, -a, adj., (fr. pleuroptère, d'in $\pi\tau\epsilon\rho\acute{\omicron}\nu$ = aripa), care sbora cu adjutoriulu membranei laterale; subst. pl. *pleuropterele*, familia d'in ordinea

chiroptereloru care coprende vesperellii = liliacii; *pleurorrhizu*, -a, adj., (fr. pleurorrhizé, d'in $\rho\acute{\iota}\zeta\alpha$ = radecina), cu radecin'a asediata pre cósta sau lature; *pleurorrhiea*, s. f., (fr. pleurorrhée, d'in $\rho\acute{\epsilon}\iota\nu$ = curgere), accumulatiune, congestiune de licidu in pleura; *pleurorthopnoia*, s. f., (fr. pleurorthopnée, d'in $\delta\rho\theta\acute{\omicron}\varsigma$ = dreptu, si $\pi\nu\omicron\acute{\eta}$ = sufflare, respirare), dorere, junghiu, care nu permite morbosului a respirá candu e in una positione verticale; *pleurosomu*, s. m., (fr. pleurosome, d'in $\sigma\omicron\mu\alpha$ = corpu), monstru care are abdominele crepatu sau spartu de lature, si braciulu correspunditoriu reu desvoltatu; de aci: *pleurosomia*, s. f., (fr. pleurosomie), stare *pleurosomica*, -a, adj. (pleurosomique); *pleurospasmodicu*, -a, adj., (fr. pleurospasmodique), relativu la *pleurospasmu*, s. m., (fr. pleurospasme, d'in $\sigma\pi\alpha\sigma\mu\acute{\omicron}\varsigma$ = spasmu), spasmu la pectu care affecta numai una lature a acestui organu; *pleurospermu*, s. m., (fr. pleurosperme, d'in $\sigma\pi\acute{\epsilon}\rho\mu\alpha$ = sementia), genu de plante d'in famili'a umbellifereloru, cari crescu in Europ'a; *pleurostomu*, -a, adj., (fr. pleurostome, d'in $\sigma\tau\acute{\omicron}\mu\alpha$ = gura), cu gur'a incongiurata de una membrana: *pleurothalla*, s. f., (fr. pleurothalle, d'in $\theta\acute{\alpha}\lambda\lambda\epsilon\iota\nu$ = inflorire), genu de plante d'in famili'a orchidieloru, originarie d'in Americ'a; *pleurothotonu*, s. m., (fr. pleurothotonos, d'in $\pi\lambda\epsilon\upsilon\rho\acute{\omicron}\theta\epsilon\nu$ = de una latere, si $\tau\acute{\omicron}\nu\omicron\varsigma$ = tensiune), tensiune laterale a muschiloru, morbu; *pleurotomariu*, si *pleurotomu*, s. m., (fr. pleurotomaire si pleurotome), genu de mollusce gasteropodi pectinibranchie.

* PLEVRA, s. f. ($\pi\lambda\epsilon\upsilon\rho\acute{\alpha}$, fr. plèvre), membrana serósa diaphana si perspirabile care imbracca pre d'in intru fiacare cósta, si apoi se replica pre amendou pulmonii: *plevr'a costale*, care imbracca faci'a interna a cósteloru; *plevr'a pulmonaria*, care e in contactu cu pulmonii; vedi *pleura*, precumu si compozite: *plevrodynia*, *plevrodynicu*, la *pleurodynia*, *pleurodynamicu*, etc.

* PLEXAURU, sau *plexauru*, s. m., (fr. plexaure), genu de polypi stabilitu in loculu gorgoneloru.

* PLEXEOBLASTU, sau *plesseoblastu*, -a, adj., (fr. *plexéoblaste*, d'in *πλέξις* = plettitura, si *βλαστός* = ramu), se dice despre embryonele ai carui cotyledoni resaru d'in pamentu in doui lobi, si se scamba in folie de una dimensione diferita de a folieloru ordinare.

* PLEXICHRONOMETRU, sau *plexicronometru*, s. m., (fr. *plexichronomètre*), una specia de *chronometru*.

* PLEXIFORME, *plexiformu*, sau *plexiformu*, -a, adj., (fr. *plexiforme*), care are form'a unui *plexu*.

* PLEXIPEDE, sau *plexipede*, adj., (fr. *plexipède*), care are pedele sau stipea formata d'in unu *plexu* manifestu de fibre : *fungu plexipede*.

* PLEXU, sau *plexu*, s. m., *plexus*, terminu de anatomia : plettitura de nervi, sau si de alte vase organice : *plexulu brachiale*; *plexulu cardiacu*, *plexulu cervicale*, *plexulu choroide*, *plexulu celiacu*, *plexulu crurale*, etc.

PLICA, s. f., *plicatura*, *plicatura*, vedi si *plicu*.

PLICARE, v., *plicare*, a indouí, a impaturá : *a plicá una folia*; *a plicá una pândia*; *a plicá unu vestimentu*; *a se plicá ca unu sérpe*; — vedi compusele : *complicare*, *implicare*, *esplicare*, *replacare*, *applicare*, etc.; compara si form'a *plecare*.

PLICATILE, adj., *plicatilis*, ce se póte *plicá* : *lucruri plicatili*, *serpii sunt plicatili*.

PLICATIONE, s. f., (*plicatio*), ac-tione de *plicare*.

PLICATIVU, -a, adj., (fr. *plicatif*), care e totu *plicatu*, fora veri-una ordine aparente, precumu su pãrtile col-rollei in macu (*papaver*).

PLICATU, -a, adj. part., *plicatus*, in-douitu, impaturatu; — vedi compusele : *complicatu*, *implicatu*, *esplicatu*, *replacatu*, *applicatu*, etc.; compara si form'a *plecatu*.

PLICATURA, s. f., *plicatura*, effec-tulu actionei de *plicare* : *plicaturele u-nui vestimentu*; *mantellulu archiereului e numai plicature*.

† PLICI-, (de la *plica* = *plicatura*), in diverse compositioni de termini tech-

nici, precumu : *plicicollu*, -a, adj., (fr. *plicicollie*, d'in *plica* si *collu*), cu col-lulu *plicatu*, se dice despre unele insecte; *pliciferu*, -a, adj., (fr. *plicifère*), care pórtá *plice*, ca structur'a fibrosa a unei specia de spongie; *pliciforme*, sau *pliciformu*, -a, adj., (fr. *pliciforme*), care sémina a *plice*; *plicipenne* sau *plicipen-nu*, -a, adj., (fr. *plicipenne*), care are a-ripele sau elytrele *plicate* de a lungulu pre margini; *insecte plicipenne*.

PLICU, pl.-e, si -uri, *plicatura*, *plicatura*, lucru *plicatu* : *unu plicu de charteía*; *plicu sigillatu*; *pune scrissorea intr'unu plicu*; *plicurile unui vestimentu*.

PLINIRE, *plinitu*, *plinitudine*, *plinu*, vedi : *plenire*, *plenitu*, *plenitudine*, *plenu*.

* PLINTHIDE, s. f., *plinthis*, (*πλινθίς*), una caramida cadrangularia; de aci apoi figura cadrangularia in genere.

* PLINTHIU, s. m., *plinthium*, (*πλινθίον*), una figura cadrangularia cava, in care erau trasse liniile cari arretau o-rele, una specia de orologiu solariu.

* PLINTHOPYGU, -a, adj., (fr. *plinthopyge*, d'in *πλίνθος* = caramida, si *πυγή* = curu), care are extremitatea ab-dominelui de colore caramidale.

* PLINTHU, s. m., *plinthus*, (*πλίνθος*), caramida; in architectura petr'a cadrangularia care se pune la basea u-nei colonne.

* PLOCE, s. f., *ploce*, (*πλοκή*), repe-titionea unui coventu, figura de reto-rica.

* PLODERE, v., *plodere*, vedi *plau-dere*.

* PLORABILE, adj., *plorabilis*, demu-de *ploratu*, care te face se plangi; tristu : *stare plorabile*, *figura plorabile*.

* PLORARE, v., *plorare*, a plange tare, a versá multe lacrima : *se lassámu cop-illii si mulierile se plore*, *barbatiloru nu se covine a plorá*; *plorámu mortea amicului*; *mammele plora pre copillii perduti*.

* PLORATIONE, s. f., *ploratio*, ac-tione de *plorare*.

* PLORATORIU, -tória, adj. s., *plora-tor*, care *plora*, plange, vérsa lacrima si suspina.

* I PLORATU, -a, adj. part., *plora-*

ius, plansu, lacrimatu, udatu cu lacrimie.

* 2 PLORATU, s. m., ploratus.-us, actulu de *plorare*, plansulu : *ploratulu femineiloru si ullu copilliloru sfascia inimile spectatoriloru*.

* PLOSTELLU, pl.-e, plostellum, carru mien; vedi *plaustellu*.

* PLOSTRARIU, s. m., plostrarius, care mēna carrulu, si care face carre, rotariu; vedi *plaustraria*.

* PLOSTRU, pl.-e, plostrum, carru ordinariu pentru transportarea sarcineloru; vedi *plaustru*.

* PLOSU,-a, adj. part., plosas, vedi *plausu*.

PLOUARE, v., plere, a se versa d'iu nueri in forma de apa : *a inceputu a ploua; plous de adu demanētia si nu mai incēta; cri ploua totu diu'a; a plouatu destullu, acumu ar face bene de ar incetā; mi se pare ca va se ploue; ploua cu grandine; ploua tare; ploua de vēr'su, ploua, tunu si fulgera; dupo semne are se mai ploue inco multu; mi ar parē bene dēco n'ar ploua mēne, ca m'asiu duce la tērra*.

1 PLOUATU,-a, adj., part., udatu de plouia : *omeni plouati; restimente plouate; fig. unu plouatu, fora ānima, umilitu, miseru, ticăllosu*.

2 PLOUATU, s. m., actulu de *plouare* : *dura plouatulu de trei dille; plouatulu cellu multu a causatu mari inundationi*.

PLOUENTE, adj. part., plu-ns, plu-vius, pluviosus, plouiosu; *tempu plouent; estu annu tota vēr'a a fostu plouente*.

PLOUIA, si plōia, s. f., pluvia, ac-tione a caderei apei d'iu nueri: ap'a ce cade d'iu nueri : *plouiu cilda, plouia; rece, plouia; dēsū, plouiu rara, nu mai incēta plou'ū; abundantia de plouia, lipsa de plouia, plouia cu grandine; plouia torrentiale; fig. plouiu de petri, plouia de glōntie*.

PLOUIOSU, sau plouiosu,-a adj., plu-vius, pluviosus, plenu de plouia, care adduce multa plouia, care da plouia : *tempu plouiosu; nopti plouiose; luna plouiosa*.

PLUGARIRE,-escu, v., agriculturam exercere, a essercitā agricultur'a, a se

ocupa cu ararea campului, a se ocupa cu *plugulu* = aratruhu.

PLUGARITU, s. m., agricultura, oc-cupationea cu *plugulu* = aratruhu.

PLUGARIU, s. m., agricultor, agri-cola, colonus, arator, aratoriu; de aci si subst. abstr. f., *plugaria*, professione a *plugarulu*, agricultura.

PLUGU, pl.-uri, aratrua, aratru, machina cu care ara omenii pamentulu. Vorba care ocurre in forte multe limbe, inse a carei origine e incerta.

* PLUMA, s. f., pluma, penua : *pos-serile sunt imbraccate in plume, perine de plume; a dormi in plume*.

* PLUMACIU,-a, adj. (plumacios), de plume. -- subst. plumaciu, pl.-ie; plu-macium, asternutu de plume.

* PLUMARE, v., plumare, 1. a face plume, a se accoperi de plume. 2. a co-peri cu plume; refl. *a se plumā*: 3. a tesse sau cose cu flori.

* PLUMARIU,-a, adj., plumarius, 1. de plume; 2. tessutu sau cosutu cu flori; -- subst. m., plumariu, plumarius, artistu care tesse sau cose cu flori.

* PLUMATU,-a, adj. part., plumatus, 1. accoperitu de plume; 2. imbraccatu in plume; 3. tessutu sau cosutu cu flori.

* PLUMBAGINE, s. f., plumbago; 1. minera de plumbu; 2. macula de co-lore de plumbu, morbu de ocli; 3. una planta.

PLUMBARE, v., plumbare, a muni, a intari, a legā cu plumbu, a plumbū; vedi *plumbuire*.

PLUMBARIU,-a, adj., plumbarius, de plumbu; subst. m. plumbariu, plumba-rius artifex, plumbarius, lucratoriu de plumbu.

PLUMBATU,-a, adj. part., plumba-tus, munitu, intaritu, legatu cu plumbu, plumbuitu.

PLUMBATURA, s. f., plumbatura, legatura sau intaritura cu plumbu.

PLUMBIU,-a, adj., plumbeus, de plumbu; fig. greu ca *plumbulu*: *plum-biū austra; menia plumbia; greu la mente, stupida; capu plumbiu, mente plumbia; -- de colorea plumbulu; facia plumbia*.

PLUMBOSU, -a, adj., plumbosus,

plenu de *plumbu*, mestecat cu *plumbu*.

PLUMBU, s. m., *plumbum*, unu metallu solidu, de colore albastra, care se funde usioru in focu, si de aceea serve la munirea altoru metalle in pétra sau in metalle: *d'in plumbu se facu si glandi sau glontie de pusca: munitione de plumbu si de pulbere pentru militia; greu ca plumbulu; plumbu albu, cossitoriu; moneta de plumbu, moneta falsa.*

PLUMBUIRE, -escu, v., *plumbare*, a pune *plumbu*, a muni cu *plumbu*: *a plumbuí ladile cu merci; a plumbuí fer-rulu insiptu in pétra; a plumbuí turnulu unei biserice, a lu accoperi cu plumbu.*

PLUMBITU, -a, adj., *plumbatus*, munitu cu *plumbu*, legatu cu *plumbu*: *accoperitu cu plumbu: ladi plumbuite; gauri plumbuite turnuri plumbuite.*

* **PLUMELLA**, s. f., *plumelia*, demin. d'in *pluma*, mica *pluma*.

* **PLUMIGERU**, -a, adj., *plumiger*, care pórta *plume*: *animali plumigere*; subst. *plumigerele*.

* **PLUMIPEDE**, adj., *plumipes*, cu petiorele munitu cu *plume*.

* **PLUMISIORA**, s. f., *plumula*, *plumella*, mica *pluma*.

* **PLUMIU**, -a, adj., *plumeus*, de *pluma*: *perine plumie; pondu plumiú, usioru.*

* **PLUMONE**, *plumoni, plumoni cu*: vedi *pulmonu, pulmoni, pulmonicu*.

* **PLUMOSU**, -a, adj., *plumosus*, plenu de *plume*, plenu de fulci: *pulli plumosi. folie plumóse.*

* **PLUMULA**, sau *plumera*, s. f., *plumula*, demin. d'in *pluma, plumisióra.*

* **PLURALE**, adj., *pluralis*, relativu la mai multi sau mai multe: *numeru plurale; si subst. a vorbí in plurale; vedi si plurariu.*

* **PLURALITATE**, s. f., *pluralitas*, calitate de *plurale*: *pluralitatea e soru bona cu maiortatea.*

* **PLURARIU**, -a, adj., *pluralis*, forma stabilita dupo analogí'a *singulariului*, in locu de *plurale*.

* **PLURATIVU**, -a, adj., *plurativus*, relativu la mai multi, applicatu de unii grammaticei in locu de *plurale*: *numeru plurativu.*

* **PLURIFARIU**, -a, adj., *plurifarius*, de multe moduri, de multe specie, de multe genuri.

* **PLURIFORME**, sau *pluriformu*, -a, adj., *pluriformis*, de multe forme, diversu, diferente, variu, variatu.

* **PLURILATERALE**, adj., *plurilaterus*, si

PLURILATERU, -a, adj., *plurilaterus*, cu mai multe laturi.

* **PLURIMU**, -a, adj., *plurimus*, cellu mai multa, forte multu: *plurimii literati; plurim'a parte a cetatianiloru nostri.*

* **PLURINOME**, sau *plurinomine*, adj., *plurinomen*, cu mai multe *nomine*, care are mai multe *nomine*.

* **PLURITATE**, s. f., (*pluritas*), numeru mai mare, in oppositiune cu *unitatea*.

* **PLURIVOCU**, -a, adj., *plurivocus*, care are mai multe intellessuri sau acceptioni.

* **PLUS**, adv., lat. *plus*, mai multu, in mathematica, care se însémna prin +, si va se dica co se adauge la celle alte cantitati.

* **PLUSCA**, adv., *plusquam*, mai mullu cá, mai multu de cátu: *pluscá destullu.*

* **PLUSCAPERFECTU**, -a, adj., *plusquamperfectum*, mai multu ca perfectu, in gramm. *tempulu pluscaperfectu*, care trecusse pre candu curgea actionea principale: *in limb'a romanesca nu scimú cumu s'a facutu de pluscaperfectulu conjunctivului latinu a trecutulu la indicativu, si pluscaperfectulu indicativului latinu s'a confunsu cu perfectulu in numerulu plurale.*

1 **PLUTA**, s. f., *cortex subereus*, scórtia de subere, d'in care se facu dopuri.

2 **PLUTA**, s. f., (*πλοῦς*, contrassu *πλοῦς*), rates, structura de lemne care innóta in apa: *plute de pinu, plute de fagu, plute incarcate cu totu genulu de lemne; a trece una apa preste plute; podu de plute.*

PLUTARIU, s. m., *plutarius*, care face *plute*, care conduce *plute*.

* **PLUTIARIU**, s. m., *plutarius*, si

plutearius, care fabrica *plutic*, (vedi *plutiu*).

PLUTIRE, -escu, v., (de la *pluta*) nare, natate, a innotá pre apa: *lemnele plutescu pre apa; a încarcatu plut'a, si i a datu drumulu se plutesca; navea e prea încarcata, si plutesce cu greu.*

PLUTITORIU, -a, adj. s., nans, nans, care *plutesce: vase plutitorie.*

* PLUTIU, pl.-ie, pluteus, si pluteum, 1. structura de scanduri, de trabi sau de gardu spre a se apperá in contr'a arruncatureloru cu pétra sau cu alte materie; 2. pariete de lemn sau de scanduri; 3. scandura pre care se punu cartile sau si alte lucruri, cuniaru; 4. patu de scanduri; 5. pulpitu pentru lectura.

* PLUTOCRATIA, s. f., (πλοῦτοκρατία), domni'a celloru avuti, forma de guvern in care domnescu numai celli avuti: *plutocrat'a e nessufferita pentru co celli mai avuti nu sunt totu de a un'a si celli mai boni si celli mai întelepti; participarea la drepturile statului dupo censu, e totu de a un'a una plutocratia mai multu sau mai pucinu mascata.*

* PLUTOCRATICU, -a, adj., relativu la *plutocratia: guvernul plutocraticu; constitutione plutocratica.*

* PLUTOCRATU, s. m., care tine la system'a *plutocratica*, care participa la *plutocratia: plutocratii dispunendu de avere voru se dispuna si de drepturile politice.*

* PLUTONE, s. m., Pluto, si Pluton, (Πλούτων), dieulu infernului, fratele lui Jone si Neptunu; de aci: *plutonicu, -a*, adj., relativu la *Plutone*, relativu la *plutonismu: terrenu plutonicu; formatione plutonica; — plutonismu, s. m., (fr. plutonisme)*, hypothese geologica, dupo care se attribue focului subterranu constructionea strateloru principali alle scórtiei pamentului: *plutonismulu, vulcanismulu si neptunismulu jóca rollurile principali in geologia; — plutonistu, s. m., (fr. plutoniste)*, geologu de system'a *plutonismului: plutonistii se disputa cu neptunistii; — plutoni, -a*, adj., platonius, propriu lui *Plutone: cas'a plutonia; plutonia*, (fr. *plutonie*), nome allu unei va-

rietati de colubre; *plutoni, (plutoniu)*, nome ce se da caverneloru a caroru profunditate nu se connósce si cari esala vapori arditórie si mephitice.

* PLUTONOMIA, s. f., (d'in πλοῦτος = avutiá, si νέμειν = administrare), administrationea averiloru; regule dupo cari se castiga, se conserva, se aplica si se immultescu averile.

* PLUTONOMICU, -a, adj., relativu la *plutonomia: mesure plutonimice.*

* PLUTONOMU, s. m., care administra averile; — care scie cumu se se inavutesca.

* PLUVIA, s. f., pluvia, plouia; vedi *plouia.*

* PLUVIALE, adj., pluvialis, de *plouia: tempu pluviale, tempu plouente.*

* PLUVIATICU, -a, adj., pluvaticus, de *plouia, si:*

* PLUVIATILE, adj., pluvialis, de *plouia: apa pluviatile, apa de plouia.*

* PLUVIOSU, -a, adj., pluviosus, plenu de *plouia, plouiosu: iérna plouiosa.*

* PLUVIUS, -a, adj., pluvius, care aduce *plouia: ventu pluviu; Jone pluviulu, Jupiter pluvius.*

* PNEUMA, pl.-mate, pneuma, (πνεῦμα), spiritulu, ventu, aeru, gasu.

* PNEUMATICU, -a, adj., pneumaticus, (πνευματικός = spirituale), relativu la *pneuma: machina pneumatica; pompa pneumatica, organe pneumatice.*

* PNEUMATISMU, s. m., (πνευματισμός, fr. *pneumatisme* = spiritualismu), hypothese dupo care se presupune in organismulu omului unu principiu spirituale, de la care ar depende sanetatea si morbositatea corpului.

* PNEUMATISTU, s. m., (fr. *pneumatiste* = spiritualistu), care admite *hypothesea pneumatismului in medicina.*

† PNEUMATO -, (de la πνεῦμα = spiritulu, gasu), in diverse compositioni de termini tehnici, precumu: *pneumatocèle, s. f., (πνευματοκήλη, fr. pneumatocèle, d'in κήλη = tumore)*, distensione a tunicei vaginale prin gase, care formédia una tumore rotunda; *accumulatione de gasu in ans'a unui intestinu herniatu; infiltratione gasósa in tessutur'a cellularia a scrotului (cólíeloru); pneumatoce-*

phalu, s. m., (fr. *pneumatocéphale*, d'in *κεφαλή* = capu), collectione de gasu, care se formédia in vasele sau in membranele crerului; *pneumatochymía*, s. f., (fr. *pneumatochymie*), parte a chymiceii care concerne gasele; de aci: *pneumatochymicu*, -a, adj., relativu la *pneumatochymía*, si care serve la collegerea gaseloru; *pneumatochymiferu*, -a, adj., (fr. *pneumatochymifère*), care aduce totu de una data si aeru si unu licidu; *pneumatode*, adj., (*πνευματώδης*, fr. *pneumatode*), causatu prin gase; *pneumatología*, s. f., (fr. *pneumatologie*), scientia despre spirite, scientia despre genii, ângeri, fientie intermediarie intre ómeni si divinitate; de aci: *pneumatologicu*, -a, adj., relativu la *pneumatología*; *pneumatologu*, s. m., care se ocupa cu *pneumatologi'a*, care serie despre spirite; *pneumatomachu*, s. m., (*πνευματομάχος*, fr. *pneumatomaque*), care se lupta cu ventulu sau cu spiritulu; sectariu crestinu care néga divinitatea spiritului sânetu; *pneumatomphalu*, s. m., (*πνευματόμφολος*, fr. *pneumatomphale*), tumóre la buricu formata priu una hernía intensa de gase; *pneumatopericardiu*, s. m., (fr. *pneumatopéricarde*), accumulatiune de fluide elastice in cavitatea pericardiului; *pneumatophoru*, -a, adj., (*πνευματόφορος*, fr. *pneumatophore*), care contine aeru; *pneumatorachide*, s. f., (fr. *pneumatorachis*, d'in *ράχις* = vertebra, spinare), accumulatiune de gase in canalele vertebrale; *pneumatose*, s. f., (*πνευματώσις*, fr. *pneumatose*), nome genericu allu morbiloru ventosi sau produssi prin desvoltarea si acumularea de gasu; *pneumatothorace*, s. m., (fr. *pneumatothorax*), accumulatiune de fluide elastice in cavitãtile thoracice; *pneumaturamolgu*, -a, adj., (fr. *pneumaturémolge*, d'in *ὄβρα* = cõda, si *μολγός* = salamandra), se dice despre reptilile cari au una cõda si respira aeru; subst. pl. *pneumaturomolgi*, familia de reptili batrachice; *pneumemphraxia*, s. f., (fr. *pneumemphraxie*, d'in *πνεῦμα* = aeru, si *ἐμφράξις* = obstructione), obstructionea bronchiloru prin mucositãti; *pneumobranhia*, s. f., (fr. *pneumobranchie*, d'in *πνεῦμα* = aeru, si *βράχιον*

= branchiu), branchiu care serve a respirã la pesci, de aci: *pneumobranhiale*, adj., si *pneumobranhiu*, -a, adj., care respira prin branchie aeru; subst. pl., *pneumobranhii*, sectione de molluscu gasteropodi cari respira aerulu in natura.

† PNEUMO -, (d'in *πνεύμων* = pulmone), in diverse compositioni de termini scientifici, precumu: *pneumocèle*, s. f., (fr. *pneumocèle*, d'in *κῆλη* = tumore), hernía produsã prin essirea unei portione a organului pulmonariu printre spatiele intercostali; *pneumodermitu*, -a, adj., (fr. *pneumodermite*), care sémina a *pneumodermu*, sub. pl. *pneumodermittii*, familia de molluscu pteropodi; *pneumodermu*, s. m., (fr. *pneumoderme*), genu de molluscu d'in oceanulu atlanticu; *pneumogastricu*, -a, adj., (fr. *pneumogastrique*), epithetu datu nervului vagu, care se ramifica in pulmonu si in stomachu; *pneumographía*, s. f., (fr. *pneumographie*), descriptione a pulmoniloru; de aci: *pneumographicu*, -a, adj., relativu la *pneumographía*; *pneumographu*, s. m., (fr. *pneumographe*), care se ocupa cu *pneumographi'a*, sau descriptionea *pulmoniloru*; *pneumohemia*, s. f., (fr. *pneumohémie*, d'in *αἷμα* = sãnge), scuire de sãnge; *pneumolithiase*, s. f., (fr. *pneumolithiase*, d'in *λίθιασις* = dorere causata prin pãtra), morbu caracterisatu prin desvoltarea de petricelle in pulmonu; *pneumología*, s. f., (fr. *pneumologie*), synonymu cu *pneumographía*; de aci: *pneumologicu*, -a, adj., relativu la *pneumología*; si *pneumologu*, s. m., care se ocupa cu *pneumologi'a*.

* PNEUMONALGIA, s. f., (fr. *pneumonalgie*, d'in *πνεύμων* = pulmone, si *ἄλγος* = dorere), dorere in pulmonu; angina de pectus; de aci: *pneumonalgicu*, -a, adj., relativu la *pneumonalgia*;

* PNEUMONANTHU, -a, adj., (fr. *pneumonanthe*, d'in *πνεῦμα* = aeru, si *ἄθος* = flore), a carui flore sémina cu una besica plena de aeru: *gentiana pneumonantha*.

* PNEUMONIA, s. f., (*πνευμονία*, fr. *pneumonie*), inflammatiune a perenchymului pulmonariu; de aci: *pneumonicu*, -a, adj., (*πνευμονικός*, fr. *pneumonique*),

affectatu de *pneumonia*; si subst. *unu pneumonicu, una pneumonica*; *pneumonite*, s. f., (fr. *pneumonite*), inflammatione a pulmoniloru, synonymu cu *pneumonit'a*.

* **PNEUMONURA**, s. f., (fr. *pneumouure*, d'in *πνεύμων* = pulmone, si *ὄδρα* = cōda), care are organele respiratorie la coda; subst. pl., *pneumonurele*, divisiune a ordinei crustacieloru branchiopodi.

* **PNEUMOPERICARDIU**, s. m., (fr. *pneumopérlearde*, d'in *πνεύμα* = aeru, si *περικάρδιον* = pericardiu), dilatatione aeriforme in cavitataea pericardiului.

† **PNEUMOPHTHOË**, s. f., (fr. *pneumophthoé*, d'in *πνεύμων* = pulmone, si *φθόη* = phthisia), phthisia pulmonaria; *pneumoplecticu*.-a, adj., (fr. *pneumoplectique*), relativu la *pneumoplegia*, s. f., (fr. *pneumoplégie*, d'in *πληγή* = colpitura), paralisia de pulmonii; *pneumopleuresia*, s. f., (fr. *pneumopleurésie*), synonymu cu *pleuro pneumonia*; *pneumopleureticeu*, sau *pneumopleuriticeu*.-a, adj., (fr. *pneumopleurétique*), synonymu cu *pleuropneumonicu*; *pneumopleurite*, s. f., (fr. *pneumopleurite*), synonymu cu *pleuropneumonite*: *pneumorrhagia*, s. f., (fr. *pneumorrhagie*, d'in *ῥαγή* = ruptura), scursura de sânge care vine d'in pulmonii; de aci: *pneumorrhagicu*.-a, adj., (fr. *pneumorrhagique*), relativu la *pneumorrhagia*; *pneumorrhœia*, s. f., (fr. *pneumorrhée*, d'in *ῥεῖν* = curgere), scursura care provine d'in pulmonii; de aci: *pneumorrhœicu*.-a, adj., (fr. *pneumorrhéique*), relativu la *pneumorrhœia*: *pneumose*, s. f., (fr. *pneumose*), nome genericu allu affectioniloru pulmoniloru; *pneumotomia*, s. f., (fr. *pneumotomie*, d'in *τομή* = taliatura), dissectione a pulmoniloru; de aci: *pneumotomicu*.-a, adj., (fr. *pneumotomique*), relativu la *pneumotomia*, si *pneumotomu*, s. m., dissectoriu de pulmonii.

POCARIU, pl. -e, *poculum*, (*ποτήριον*), cupa, micu vasu de beutu, pocuru, poteriu.

* **POCILLARE**, v., (de la *pocillu*), a dá de beutu la mésa cu *pocillulu*.

* **POCILLATORIU**, s. m., *pocillator*, care da de beutu la mésa cu *pocillulu*,

poculariu, cupariu, unu gradu de demnitate in vechi'a ierarchia.

* **POCILLATU**, s. m., actulu de *pocillare*; functionea *pocillatoriului*.

* **POCILLU**, pl.-e, *pocillum*, demin. d'in *poculu*, micu *poclu*, pocurellu.

POCINU, *pocintellu, pocinetate, pocinare, pocinatu*; vedi *pocinu, pocintellu, pocinetate, pocinare, pocinatu*.

* **POCLU**, pl.-e, *poclum*, contrassu d'in *poculum*, cupa de beutu, pocariu.

* **POCULARIU**, s. m., *pocillator, pocillatoriu, cupariu*; vedi *pocillatoriu*.

* **POCULENTU**,-a, adj., *poculentus*, de beutu.

* **POCULU**, sau *pocuru*, pl.-e, *poculum*, (*ποτήριον*), micu vasu portativu cu care se servescu ómenii spre a bee, pocariu, pocuru, poteriu.

PODAGRA, s. f., *podagra*, (*ποδάγρα*), dorere reumitica la petióre: *ellu suffere de podagra*; *podagr'a e la petióre, chiragr'a la máni*.

PODAGRICU,-a, adj., *podagricus*, (*ποδαγρικός*), relativu la *podagra*, care suffere de *podagra, podagrosu*.

PODAGROSU,-a, adj., *podagrosus*, plenu de *podagra*, care suffere de *podagra*; subst. *unu podagrosu, una podagrosa, podagrosii*.

PODAGRU,-a, adj. s., *podager*, (*ποδαγρός*), care suffere de *podagra*.

PODARIU, s. m., (de la *podu*), 1. care face *poduri*; 2. care custodesce podulu si iéa tass'a de trecere (teloniulu); 3. *portitor*, care trece pre ómeni cu podulu (*plut'a*) preste apa.

* **PODERE**, s. f., *poderes*, (*ποδήρης*), vestimentu lungu cumu portau sacerdotii, (vedi in apocalypse).

* **PODIARIU**, s. m., *podarius*, unu genu de istrione sau mimu.

* **PODICE**, s. m., *podex*, partea postica, sediu, curu.

* **PODICU**,-a, adj., *podicus*, (*ποδικός*), de unu petioru.

PODIRE,-escu, v., (de la *podu*), *tabulare, contabulare, lacunare*, a face *podu*, a asterne cu scandure: *a podi una casa, a podi teatrulu, a podi scen'a; mai de de multu se podiau si stratele*.

PODISIORU, s. m., ponticatus, demin. d'in *podu*, mica *podu*.

* PODISMARE, v. ., podismare, a mesurá cu petiorulu, sau cu una mesura divisa in petióre.

* PODISMATU, -a, adj. part., podismatas, mesuratu cu petiorula.

* PODISMU, s. m., podismas, (ποδισμός), 1. mesuratura cu petiorulu; 2. hypotenusa.

PODITU, -a, adj. part., tabutatus, lacunatus, asternutu cu scanduri : *casa podita*, *seca podita*.

PODITURA, s. f., tabulatium, pavimentum, actulu de *podire*, rezultatulu actionei de *podire*, modulu de *podire*, lucrul podita.

* PODIU, pl.-a, podina, (ποδίον), postamentu; redicatura continua pre care stau columnele; redicatura pre care stelu persoanele de onóre in cheatra si in cireu; una specia de balcane.

† PODO-, (d'in ποδ-, ποδός = pede, petioru), in diverse compositioni de termini tehnici, precum : *podobranchia*, -a, adj., (fr. podobrachie, d'in *ζοόχρον* = branchiu), cu brachiele la petióre; subst. pl., *podobranchie*, classe d'in ordinea amfibiiloru; *podocarpa* -a, adj., (fr. podocarpe, d'in *καρπός* = fructu), c'iruculu pre una pedicellu; *podocarp* - subst. pl., *podocarp* -a, plante dicotyledonice cu flori monocice, d'in familia coniferelor; *podocochilus* -a, adj., (fr. podocochile, d'in *κοχλή* = caru), cu florile unite in carucelle portate pre lungi peduculi; *podocécide*, adj., (fr. podocécide, d'in *κεράτι* = ceru), care semina cu unu *podocere*, s. m., (fr. podocere, d'in *κέρας* = ceru), genu de crustace d'in ordinea *amphipodiloru*; *podochelone*, -a, adj., (fr. podochelone, d'in *χελώνη* = testacine), se dice despre testacinele cui au petiorele conformate spre a merge; subst. pl. *podochelonele*, familia d'in ordinea reptililoru cheilone; *podochila*, s. m., (fr. podochile), genu de plante d'in familia orchidiloru, proprie insulei Java; *podocénide*, s. f., (fr. podocénide), genu de reptili d'in familia cheloniiloru sau testaciniiloru; *podocoma*, s. m., (fr. podocome, d'in *κόμη* = coma), genu de plante

synantherie; *pododunere*, -a, adj., (fr. pododunère, d'in *δυνερός* = potente), care are petiorele conformate spre a curge bene; subst. pl., *pododunerele*, sectione de insecte d'in ordinea apterelor; *pododysmolgu*, -a, adj., (fr. pododysmolge, d'in *δός* = abia, si *μολγός* = salamandra), care are petiorele assémine cu alle salamandre; *podogyne*, s. m., (fr. podogyne, d'in *γυνή* = muliere), prominentia solida, carnosă si distincta a substantiei pedunculului si a calicelului, care serve de supportu ovarului la plante; de aci : *podogyneic*, -a, adj., (fr. podogyneique), relativu la *podogyne*; *podolepe*, s. f., (fr. podolépe), genu de plante vivace d'in ordinea synantheriiloru, d'in tribulu naturale aliu imulateloru; *podolachnite*, s. f., (fr. podolachnite, d'in *λάχνος* = lanos), inflammarione phlegmonosa a tessuturii peose a calcâniiloru, la animalii; *podolobiu*, s. m., (fr. podolobion, d'in *λόβος* = lobu), genu de leguminose alia Olanda noua; *podologia*, s. f., (fr. podologie), descripiune a petiorului; de aci : *podologic*, -a, adj., (fr. podologique), relativu la *podologia*; *podometrie*, s. f., (fr. podometrie, d'in *μέτρον* = mesura), mesuratura de petiore; de aci : *podometric*, -a, adj., (fr. podométrique), relativu la *podometrie*; *podometru*, s. m., (fr. podomètre), instrumentu cu care se mesura petiorele, rotationile rotii synonymu cu *odometru*; *podonéide*, s. f., (fr. podonéide), genu de *amphipode*; *podonipse*, s. f., (fr. podonipse, d'in *νίψος* = spellare), spellare de petióre; *podonipte*, s. m., (fr. podonipte), membra aliu unei secte care considerá spellarea petioretoru ca obligatoria; *podopnauere*, -a, adj., (fr. podopnauère, d'in *φανερός* = manifestu), se dice despre nymph'a masculinului la care se vedu petiorele; *podophlegmatite*, s. f., (fr. podophlegmatite, d'in *πλέγμα* = plexus), inflammarione generala a tessuturii reticularia a petiorului, la animalii; *podophthalmu*, -a, adj., (fr. podophthalme, d'in *ὀφθαλμός* = ocu), care are ochii assediati la extremitatea unui pedunculu mobile; *podophyllaciu*, -a, adj., (fr. podophyllacé), care semina cu unu *po-*

dophyllu; subst. pl., *podophyllaciele*, famili'a de plante care are de tipu *podophyllulu*; *podophyllite*, s. f., (fr. *podophyllite*), inflammatie a portiei foliate a tesuturii reticulare la petioru; *podophyllu*, -a, adj., (fr. *podophylle*, d'in $\varphi\beta\lambda\lambda\omicron\nu = \text{f\o{olia}}$), care are petiorele sau organele locomotive comprese in forma de folia; s. m., *podophyllu*, (fr. *podophylle*), genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, polypetale d'in famili'a renunculacieloru, care au de tipu una planta originaria d'in Americ'a septentrionala: *podophyllulu peltatu*; *podopside*, s. f., (fr. *podopside*), genu de conchilie bivalve; *podopteru*, -a, adj., (fr. *podopt\`ere*, d'in  $\pi\tau\epsilon\rho\nu = \text{pedunculii muniti cu expansioni in forma de aripe}$ ; se dice despre plante si despre animali; *podornithu*, s. m., (fr. *podornithe*, d'in  $\delta\rho\nu\iota\varsigma = \text{passere}$ ), passere alle carei petiore servu numai spre a se sustin\`e si a merge; *podosauru*, s. m., (fr. *podosaurien*, d'in $\sigma\alpha\upsilon\rho\varsigma = \text{serpilla}$), serpilla care pote merge pre petiorele s\`elle; de aci: *podosauricu*, -a, si *podosaurinu*, -a, adj., (fr. *podosaurien*), relativu la *podosauri*; *podosemu*, s. m., (fr. *podos\`eme*), genu de plante monocotyledonie, cu flori glumacie, d'in famili'a graminieloru, originarie d'in Messicu; *podosomatu*, -a, adj., (fr. *podosomate*, d'in $\sigma\omicron\mu\alpha = \text{corpu}$), allu caroru corpu e totu in petiore; subst. pl., *podosomatele*, (fr. *podosomates*), ordine de arachnidi cephalostome; *podospermu*, s. m., (fr. *podosperme*; d'in $\sigma\pi\epsilon\rho\mu\alpha = \text{sementia, granutiu}$), funicella umbilicale a granutieloru, la plante; *podostemu*, s. m., (fr. *podost\`eme*), genu de plante monocotyledonie cu flori monoice, originarie d'in Americ'a septentrionala unde crescu pre arbori si pre petrele inundate; de aci: *podostemiu*, -a, adj., (fr. *podost\`em\`e*), care s\`emina cu unu podostemu; *podostomu*, s. m., (fr. *podostome*), genu de zoophyti d'in famili'a proctoliloru; *podotheca*, s. f., (fr. *podoth\`e\`ce*, d'in $\theta\eta\kappa\alpha = \text{th\`eca}$), pelle care copere totu petiorulu mammifereloru; *podozoariu*, -a, adj., (fr. *podozoaire*, d'in $\zeta\omicron\nu = \text{animale}$), cu multe petiore; subst. pl., *podozoariete*, (fr. *podozoaires*), classe

de animali la care formationea petioreloru predomina, ca la crustacie; insecte arachnidi, cephalopodi; *poduru*, -a, adj., (fr. *podure*, d'in $\omicron\beta\rho\acute{\alpha} = \text{c\o{oda}}$), care are una c\o{oda ce serve de petiore sau de organe locomot\`orie; subst. pl., *podurele*, genu de insecte d'in ordinea aptereloru; de aci: *podurelle*, s. f. pl., (fr. *podurelles*), famili'a de insecte aptere.

PODU, pl. *poduri*, (podium, $\pi\omicron\delta\iota\omicron\nu$), 1. *podium*, constructione de scandure unite ca se poti st\`a si ambl\`a pre dens'a; 2. *tabulatum superius, doma*, tabulatu casei, descoperitu sau accoperitu: *podulu casei*; a se sui in *podu*; a pune lucruri in *podu*; a transform\`a *podulu in camere*; 3. *pons*, ponte preste una valle sau preste unu riu: *podu statatoriu*, *podu de lemnu*, *podu de petra*; *podu trecutoriu*, *pons traductilis*, *ponte*, *pontone*; *podu sboratoriu*, *pons volatilis*; a trece ap'a cu *podulu*.

PODUTIU, pl. -ie, 1. *ponticulus*, demin. d'in *podu*, micu *podu*, *podisioru*; 2. unu pesce, *cyprinus nasus*, Linn.

* POEMA, pl. -mate, *po\`ema*, ($\pi\omicron\iota\eta\mu\alpha$), compositione in versuri: *poema epica*, *poema dramatica*, *poema bucolica*, *poema lyrica*, *poema elegiaca*, *poema satyrica*, *poema didactica*; *poema lunga*, *poema scurta*, *poema sublime*; a compune una *poema*, a scrie *poemate*.

* POEMATICU, -a, adj., ($\pi\omicron\iota\eta\mu\alpha\tau\iota\kappa\omicron\varsigma$), relativu la *poema*: compositione *poematica*.

* POEMATIU, pl. -ie, *po\`ematium*, ($\pi\omicron\iota\eta\mu\acute{\alpha}\tau\iota\omicron\nu$), demin. d'in *poema*, mica *poema*.

* POESIA, s. f., *po\`esis*, ( $\pi\omicron\iota\eta\sigma\iota\varsigma$ ), 1. artea de a compune in versuri; in oppositione cu *pros'a*, artea *poetica*: *ellu se ocupa cu poesi'a*; *ne place poesi'a*; *cultivati poesi'a*; *poesi'a moderna*, *poesi'a antica*; *poesi'a italiana e cea mai form\`osa d'intr\`e poesiele moderne*; 2. compositione in versuri, *poema*: *poesia sacra*, *poesia profana*, *poesia erotica*, *poesia didactica*; *ascrie sau compune una poesia*; *poesiele lui Catullu*; *Ovidiu a scrisu multe poesie*; *aceste-a su numai poesie = fictioni poetice*.

* POETARE, -ediu, v., *po\`etari*, (it.

poetare), a face versuri, a compune opere poetice; terminu burlescu.

POETASTRU, s. m., (it. **poetastro**), miseru poetu, flaccu poetu : *abunda poetastrii, lipsescu inse poetii*.

POETELLU, s. m. demin., micu poetu; vedi si *poetinu*.

POETESCE, adv., **poëtice**, in modu *poetescu*, terminu triviale.

POETESCU, -a, adj., **poëticus**; relativu la *poetu*, poeticu, terminu triviale.

POETESSA, s. f., (it. **poetessa**), **poëtria**, (**ποιήτρια**), femina care scrie opere poetice.

POETICARE, v., (it. **poeticare**), vedi *poetare* si *poetisare*.

POETICE, adj., **poetice**, (**ποιητικῶς**), in modu *poeticu* : *a vorbi poetice, a scrie poetice, a compune poetice*.

POETICU, -a, adj., **poëticus**, (**ποιητικῶς**), relativu la poetu, si relativu la poesía : *opere poetice, arte poetica, entusiasmumu poeticu. inspiratione poetica; muscle poetice; diei poetici = dicii poetiloru; subst. f., poetic'a = artea poetica, si scól'a in care se invétia artea poetica : d'in retorica a trecutu in poetica; poetic'a e classea suprema in gymnasie; subst. m., unu poeticu, (it. unu poetico), unulu care se ocupa cu poesí'a, ca si unu politicu = unulu care se ocupa cu politic'a.*

POETINU, s. m., (it. **poetino**), micu poetu, mai multu peiorativu, ca si *poetellu* si *poetastru*.

POETISARE sau *poetizare*, v., (**ποιητίσειν**, it. **poetizzare**, **poetizzare**, **poeteggiare**; fr. **poétiser**), a face poesie, a fictioná ca poetii : *Virgiliu poetisá vietí'a pastorésca; multi d'intre philosophii moderni nu philosophéidia, ci poetiséidia, nu rationéidia, ci phantasiéidia*.

POETISATU, -a, adj. part., (it. **poetizzato**, fr. **poétisé**), fictionatu, tractatu in modu poeticu : *fapte poetisate, eroi poetisati*.

POETONE, s. m., (it. **poetone**), augmentativu d'in *poetu*, in oppositiune cu *poetellu*, mare poetu, terminu triviale.

POETRIA, s. f., **poëtria**, (**ποιήτρια**). 1. poetessa; 2. (it. **poetria**), artea poetica; carte despre *poesía*.

POETUCIU si *poetutiu*, s. m., (it. **poetuzzo**), miseru poetu, versificatoriu fora meritu; compara *poetellu, poetinu, poetutiu, poetastru*, termini deminutivi si peiorativi totu de una data.

POETU, s. m., **poëta**, (**ποιητής**), autoriu care compune poesie, scriptoriu in versuri : *poetii antichi su superiori poetiloru moderni; poetii italiani se distingu cu onóre între poetii moderni; poetii epici, poetii dramatici; detori'a addeveratului poetu e de a nobili vietí'a omenésca; poetii au facutu mari servitie umanitatii; poetii au dreptu a se inaltia preste lumea reale; principii intellefti animédia si protegu pre poeti*.

POGACE sau *pogacia*, s. f., (corruptu d'in *focacia*, it. *focaccia*), panis subeinericius, scriblita, Plaut. *pâne azyma eópta in cenusia*.

* **POGONATU**, -a, adj., (**πωγωνιάτης**, si **πωγωνίτης**, d'in **πώγων** = barba), 1. barbosu, barbatu : *Constantinu pogonatulu*, unu imperatoriu byzantinu; 2. (fr. **pogonate**), unu pesce d'in Americ'a, d'in famili'a abdominaliloru; 3. (fr. **pogonaton**), genu de cryptogame d'in famili'a muschiloru.

* **POGONIA**, s. m., **pogonias**, (**πωγωνίας**, fr. **pogonias**), 1, stella cu barba, cometa; 2. genu de pesci d'in famili'a leiopomiloru.

* **POGONIASE**, s. f., (fr. **pogoniase**, d'in **πώγων** = barba), desvoltare de barba la una fémina.

† **POGONO-**, (d'in **πώγων** = barba), in diverse compositioni de termini tehnici, precamu : **pogonoceru**, s. m., (fr. **pogonocère**, d'in **κέρας** = cornu, antenna), genu de insecte d'in ordinea coleopterelor heteromere, aprópe de pyrochre; **pogonología**, s. f., (fr. **pogonologie**), descriptione sau tractatu despre barba, de aci : **pogonologicu**, -a, adj., (fr. **pogonologique**), relativu la *pogonología*; **pogonophilu**, -a, adj., (fr. **pogonophile**, d'in **φίλος** = amicu), amatoriu de barba, se dice despre una specia de rasorie; **pogonophoru**, -a, adj., (**πωγωνοφόρος**, fr. **pogonophore**), care pórtá barba; subst. pl., **pogonophorele**, familia de passeri cari au fulci in giurulu basei rostrului; **po-**

gonopode, adj. (fr. *pogonopode*, d'in *ποδός*, *ποδός*=pede), cu barba la petióre; *pogonorhynchus*, -a, adj., (fr. *pogonorhynque*, d'in *ρόγχος*=rostru), cu rostrulu munitu de peri la base, *pogonostemone*, s. m., (fr. *pogonostemone*, d'in *στήμων*=stamine), genu de plante dicotyledonie. cu flori complete, monopetale. d'in famili'a labiateloru; *pogonotomia*, s. f., (fr. *pogonotomie*, d'in *τομή*=taliatura), actione de a taliá, tunde, rade barb'a; de aci: *pogonotomicus*, -a, adj., (fr. *pogonotomique*), relativu la *pogonotomia*; *pogonotomu*, s. m., (fr. *pogonotome*), care talia, tunde, rade barb'a, barbiariu, terminu burlescu.

POI, adj., post, postea, (it. *poi*, fr. *puis*), apoi.

POLMANE, adj., (d'in post-mane, post-cras), perendie: *mane te astepiu la mene, poimâne vinu cu la tene; si mâne si poimâne vomu mai avé de lucrú; eri si allaltieri, astudi, mâne si poimâne; sedeti la mene pëno poimâne; de poimâne înainte ne vomu occupá cu geometri'a; crediu co ellu va veni pre poimâne.*

* POLARISARE, v., (fr. *polariser*), a causá *polarisatione*.

* POLARISATIONE, s. f., (fr. *polarisation*), modificatiune ce presenta lumin'a trecandu prin unu cristallu cu refractione dupla, sau cadendu pre una superfacia cu care face $35^{\circ} 25'$, si care consiste in impregiurarea co tote moleculele a cellei-asi radie luminoase se afla atunci dispuse paralelu uaele altoru-a, asiá incátu faciele loru omologe sunt întorse spre acea-asi lature a spatiului.

* POLARITATE, s. f., (fr. *polarité*), proprietate ce are magnetulu sau aculu magneticu de a se îndereptá spre poli lumii; stare a unui corpu in care se manifesta doui poli oppusi.

* POLARIU, -ia, adj., (*polaris*, it. *polare*, fr. *polaire*), relativu la *polu*: *stella polaria, cercu polariu; mare polaria*, d'in giurulu polului pamentului.

* POLEMARCHIA, s. f., (*πολεμαρχία*), functione a *polemarchului*.

* POLEMARCHICU, -a, adj., (*πολεμα-*

μαρχικός), relativu la *polemarchu*, sau la *polemarchia*.

* POLEMARCHU, s. m., (*πολεμαρχος*=belliduce), commandantele armatei la Greci, praetor, unulu d'intre cei diece archonti, la Atheniani, care cu tempulu deveni judecatoriu, ca si pretoriulu la Romani.

* POLEMICU, -a, adj., (*πολεμικός*=bellicu), fig. relativu la cërta, disputa sau discussiune, mai allessu in serissu, unde parerile contrarie se combatu cu argumente: *dissertatione polemica; tractatu polemicu; opera polemica; theologia polemica; styliu polemicu, genu polemicu; scriptoriu polemicu*; de aci sub. f., *polemica: polemica religiosa, polemica politica; s'a incinsu una lunga polemica intre cei doui autori; nu mi place a me occupá cu polemic'a; polemic'a de multe ori lumina cestionile, de multe ori le incurca mai tare.*

* POLEMISARE, v., (fr. *polemiser*), a face *polemica*, a disputá in forma *polemica*.

* POLEMISTU, s. m., (fr. *polémiste*), care face *polemica*, scriptoriu *polemicu*.

* POLEMONIA, s. f., *polemonia*, (*πολεμόνιον*, fr. *polémoine*), genu de plante dicotyledonie monopetale, *valeriana greca*.

* POLEMONIACIU, -a, adj., (fr. *polémoniacé*), care sémina cu una *polemonia*.

* POLEMONIDE, adj., (fr. *polémónide*), synonymu cu *polemoniáciu*.

* POLEMOSCOPICU, -a, adj., (fr. *polémoscopique*), relativu la *polemoscopu*.

POLEMOSCOPU, sau *polemoscopiu*, s. m., (fr. *polémoscope*, d'in *πόλεμος*=bellu, si *σκοπεῖν*=inspectare) specia de telescopiu cu doue reflexiuni si cu doue refractioni, cu care se potu observá obiecte ce stau d'in deretulu observatoriului sau de laturile lui, si care e in usu mai allessu la bellu.

* POLENTA, s. f., *polenta*, (it. *polenta*), memelliga.

* POLENTARIU, -a, adj., *polentarius*, relativu la *polenta*; subst. m., care face *polenta*, si care vine cu *polenta*, memelligariu.

* 1 POLIA, s. f., *polia*, (πόλις), una specia de pétra pretioasă, la antici.

* 2 POLIA, s. f., *polia*, (πολεία) turma de calli.

* POLIARCHIA, s. f. (πολιαρχία), funcțiune a *poliarchului*.

* POLIARCHICU, -a. adj., relativu la *poliarclu* sau la *poliarchia*.

* POLIARCHU, s. m., (πολιάρχος), guvernatoriulu unei cetate, comandantele cetatei.

* POLIME, pl. *polimine*, *polimen*, si

* POLIMENTU, pl. -e, *polimentum*, 1. testiclu, coliu; 2. mica bulla de aur: specia de ornamentu de peru, la matronele romane; — 3. artea de a poli sau de a dá lucrurilor unu lustru, politura.

* POLIONE, s. m., *polio*, *politoriu*.

* POLIRE, -escu v., *polire*, a dá lucrurilor una politura, a dá una lustru: - a spoli parietii; — fig. a cultivá a erudi.

* POLITETIA, s. f., (it. *politezza*, fr. *politesse*), portare de omu politu, urbanitate, bonacovientia.

* POLITIA, s. f., *politia*, (πολιτεία), organizatiune politica: guvern: republica; in timpurile moderne: inspectiune asupr'a portării cetatienilor ea se nu se calce legila, potestate administrativa autorisata a lua mesuri preventive in contra calcatorilor de legi: *non bona si intellecta politia e absolutu necessaria; positionea politici e forte delicata, ea nu debe neci una data se tréca preste marginile competentiei selle, si se nu supere pre cetatiani prin oca multu zelu: prefectulu politici, directoriulu politici, functionarii politici; politia se dice si corpu functionarilor politici; — politia secreta.*

POLITIANESCU, -a. adj., relativu la *politia*: *mesure politianesci*.

POLITIANU, -a, adj., relativu la *politia*, s. m., omu alu *politici*.

POLITIARIU, s. m., functionariu alu *politiei*, in urbile mai mici, directoriulu *politiei*.

* POLITICA, s. f., *politice*, (πολιτική), scientia sau artea de a guverná unu stat: *politica debe se fia intel-*

lepta, discreta, inse nu mentionosa, si mai puéinu perfida.

* POLITICE, adv., *politice*, (πολιτικῶς), in modu *politicu*: a se portá *politice*. a vorbi *politice*.

* POLITICOSU, -a. adj., *politicos*, *cultus*, *urbanus*, plenu de politetia, plenu de bonacovientia in portarea si vorbirea sea.

* POLITICU, -a. adj., *politicus*, (πολιτικός), relativu la guvernulu statului: *scientia politica. carti politice, principie politice, systemate politice; discursu politicu. interesi politice, dissensionie politice*: de aci subst. f., *politica* = scientia sau arte *politica*; subt. m., *unu politicu* = care possede scientia si artea *politica*.

* POLITIONE, s. f., *politio*, actiune de *polire*, in t. s. verbului.

* POLITORIU, -loria, adj. s., *politor*, care *pol sce.* care dá lustru; *spolitoriu*.

* POLITU, -a. adj. part., *politus*, eurentiatu de asperitati, limatu, lustratu; *spolitu*: fig. cultivatu, erudit.

* POLITURA, s. f., *politura*, effectu sau rezultatu alu actiunei de *polire*: *politura marmorei, politura gemmeloru, politura charitiei, politura orationei.*

POLLA, s. f., *gremium*, spatiulu d'ntre pantece si genunchi candu siéde omulu: *mamma sine copilulu in polla*; de aci: partea inferiore a unui vestimentu: prin metaph. partea inferiore a unui monte: *polla montelui*.

* POLLE, si *pollens*, vedi *polline*.

* POLLENTE, adj. part., *pollens*, potente, tare, munitu cu multe medicale, *avutu*.

* POLLENTIA, s. f., *pollentia*, potere, *laria*, avere mare.

†† POLLERE, v., *pollere*, a poté, a fi tare, a produce effectu *Radecina* derivatoru: *pollente, pollentia*, si a compositelu: *ecipollente, ecipollentia*.

POLLICARIU, -a. adj., *pollicaris*, de unu *pollice*; si subst. *pollicarius*, pl. -ie, degetulu cellu mare, *pollicele*; si una mesura de latimea unui *pollice*: *petiorulu se imparte in douespredece pollicaris; pollicarmu in douespredece linie.*

POLLICE, s. m., *pollex*, degetulu

cellu mare de la mâna si de la petioru, *pollicariulu*.

†† POLLICERE, v., *pollicere*, a promitte, a se obligá la ceva. Radecin'a subst. *pollicia*, a verbului intensivu *pollicitare*, si a derivatelor selle.

POLLICIA, s. f., (it. *cambiale*, fr. *lettre de change*), nota scrisa prin care se obliga cineva a solve una summa la terminulu prescisu, littera de scâmbu.

* POLLICITARE, v., *pollicitari*, a promitte tare, a face multe promissioni.

* POLLICITATIONE, s. f., *pollicitatio*, actione de *pollicitare*, promissione.

* POLLICITATORIU, *tória*, adj. s., *pollicitator*, care *pollicita*, care promitte, promissoriu.

* POLLICITU, *-a*, adj. part., *pollicitus*, promissu si subst. *pollicitu*; pl. *-e*, *pollicitum*, promissulu, promissionea.

* POLLINARE, v., a emitte *polline*: *plantele pollina*.

* POLLINARIU, *-a*, adj., *pollinarius*, si *pollinarius*, (fr. *pollinaire*), relativu la *polline*, accoperitu cu una pulbere care sémina a *polline*.

* POLLINATIONE, s. f., (fr. *pollination*), actione de *pollinare*, emissione de *polline* la plante.

* POLLINATORIU, *-tória*, adj. s., care *pollina*, care emitte *polline*.

* POLLINE, s. m., *pollen*, pulbere fecundatória la flori.

* POLLINICU, *-a*, adj., (franc. *pollinique*), relativu la *polline*: *massa pollinica*, *organe pollinice*.

POLLINIFERU, *-a*, adj., (fr. *pollinifère*), care produce *polline*.

* POLLINOSU, *-a*, adj., (fr. *pollineux*), plenu de *polline*.

* POLLUERE, sau *polluire*, v., *polluere*, 1. a udá, a immoliá, a scaldá; 2. a maculá, a sordí, a spureá; 3. a corumpu, a violá, a profaná. Radecin'a derivatelor: *pollutu*, *pollutori*, *pollutione*.

* POLLUTIONE, s. f., *pollutio*, actione de *polluere*, udataura; maculatione, spurcacione, profanacione; versatura de sementia: *pollutionea celloru sacre*, *pollutionea unei baserice*.

* POLLUTORIU, *-tória*, *pollutor*, u-

datoriu; maculatoriu, spurcatoriu, profanatoriu, violatoriu.

* POLLUTU, *-a*, adj. part., *pollutus*, udatu; maculatu; spurcatu, profanatu; violatu.

* POLLUTURA, s. f., *pollutio*, effectulu actionei de *polluere*.

* POLTRONARIA, s. f., (fr. *poltronnerie*), calitate de *poltrone*, lipse de coragiu, lassitate.

* POLTRONARIU, *-a*, adj., relativu la *poltrone*, care sémina a *poltrone*.

* POLTRONE, s. m., (it. *poltrone*, fr. *poltron*), fora coragiu, fricosu, lasiu: *ellu e unu poltrone*.

* POLTRONESCU, *-a*, adj., (it. *poltronesco*, fr. *poltronesque*), de *poltrone*: *facta poltronesca*.

* POLU, s. m., *polus*, (*πόλος*), fiacare d'in celle dóne extremitati alle assei immobile in giurulu carei-a se iutorce (rotédia) unu corpu sfericu: *poli pamentului*, *polulu arcticu*, *polulu antarcticu*; prin estensione se dice: *poli magnetici*, *poli electrici*.

† POLY-, (d'in *πολύς* = multu), in diverse compossitioni, precumu: *polyacanthu*, *-a*, adj., *polyacanthos*, (*πολύακανθος*, fr. *polyacanthé*, d'in *ἀκανθα* = spinu), munitu cu multi spini; subst. m., *polyacanthu*, una specia de cardu; *polyachyru*, s. m., (fr. *polyachyre*), genu de plante d'in familia labiatifloreloru; *polyacusticu*, *-a*, adj., (fr. *polyacoustique*, d'in *ἀκούειν* = audire), care multiplica sonorile; *polyactu*, s. m., (fr. *polyacte*), genu de cryptogame d'in famili'a fungiloru; *polyadelphia*, s. f., (fr. *polyadelphie*, d'in *ἀδελφός* = frate), classe de plante alle caroru stamini sunt imbinatate in mai multe fascioare; de aci: *polyadelphu*, *-a*, adj., (fr. *polyadelphie*), relativu la *polyadelphia*; *polyadenu*, *-a*, adj. (fr. *polyadène*, d'in *ἄδην* = glande), care produce multa glande: *cassi'a polyadenu*; *polyamatypia*, s. f., (fr. *polyamatypie*, d'in *ἄμα* = simul, imperuna, si *τύπος* = typariu, caracteriu, littera), modu de a torná mai multe littere impreuna; de aci: *polyamatypu*, *-a*, adj., (fr. *polyamatypie*), relativu la *polyamatypia*, si *polyamatypare*, v., (fr. *polyamatyper*); *polyama-*

typatu, -a, part., (fr. **polyamatypé**); *polyandria*, s. f., (fr. **polyandrie**, d'in ἀνήρ, ἀνδρός = barbatu), societate in care una muliere are mai multi barbati; de aci applicatu la plante : classe de plante cari au mai multe de douedieci de stamini la unu pistillu simplu sau multiplu; de aci : *polyandricu*, -a, adj., (fr. **polyandrique**), relativu la *polyandria*; *polyandru*, -a, adj., (fr. **polyandre**), se dice de florea care are mai multe de douedieci de stamini; *polyandriu*, s. m., **polyandron**, (πολύανδρον), cemeteriu, la antici; *polyangia*, s. f., (fr. **polyangie** sau **polyangion**), genu de plante cryptogame alle caroru sementie sunt inchise in mai multe camere; *polyanhemía*, s. f., (fr. **polyanhémie**, d'in ἀναμία = lipse de sange), impucinare generale de sange; *polyanthemu*, -a, adj., (πολύανθεμος, fr. **polyantheme**), care are multe flori; de aci subst. m., *polyanthemu*, **polyanthemum**, (πολύανθεμον), specia de renuncli; *polyantheru*, -a, adj., (fr. **polyantheré**, d'in ἀνθήρα = anthera) care are multe stamini; *polyanthiu*, -a, adj., (fr. **polyanthé**), cu flori compuse sau aggregate, *polyanthu*, -a, adj., (fr. **polyanthe**, d'in ἄνθος = florea), care coprende multe flori; *polyarchia*, s. f., (πολύαρχία), guvernul compus d'in mai multe persone, in oppositiune cu *monarchia*; de aci : *polyarchicu*, -a, adj., (fr. **polyarchique**), relativu la *polyarchia*, si *polyarchu*, s. m., (πολύαρχος), membru allu unui guvernul *polyarchicu*; *polyaspistu*, -a, adj., (fr. **polyaspiste**, d'in ἀσπίς = placa), care are corpulu coperitu cu multe place; subst. pl., *polyaspistele*, (fr. **polyaspistes**), sectione de reptili ophidie; *polybaphia*, s. f., (fr. **polybaphie**, d'in βαφή = colore), stare a unui corpulu care presenta mai multe colori; *polybia*, s. f., (fr. **polybie**, d'in βίος = viétia), genu de crustacie decapodi brachyure; *polyblennía*, s. f., (fr. **polyblennie**, d'in βλέννα = mucus), superabundantia de mucositate; *polybola*, s. f., (πολύβόλος, fr. **polybole**), machina bellica cari arrunca de una data mai multe proiectili; *polybotrya*, s. f., (πολύβοτρυς, fr. **polybotrye**), genu de plante d'in famili'a fericiloru,

caracterisatu prin capsule sessili, globulose, annellate, cari formédia multe spice mici, unite in unu racemu (botru); *polybrachia*, s. f., (fr. **polybrachie**, d'in βραχίον = braciul), monstruositate compusa d'in mai multe bracie supernumerarie; de aci : *polybrachicu*, -a, si *polybrachiu*, -a, adj., relativu la *polybrachia*; *polybranchiu*, -a, adj., (fr. **polybranche**, d'in βράγχιον = branchiu), cu multe *branchie*; subst. pl., *polybranchiele*, ordine de gasteropodi si de paraphalophori, care coprende molluscele cu branchiele in forma de arborelli prelaturile corpului; *polycamaru*, -a, adj., (fr. **polycamare**, d'in καμάρα = camera), care e formatu d'iu unirea mai multoru camere : *fructu polycamaru*; *polycameraticu*, -a, adj., (fr. **polycamératique**), se dice despre unu orologiu care serve la mai multi indici de ore, cari se afla in intrulu sau in afor'a unui edificiu; *polycardia*, s. f., (fr. **polycardie**), genu de plante dicolyledonie d'in famili'a rhamnatoru; *polycarpia*, s. f., (πολύκαρπία), multime de fructe, abundantia de fructe; si unu genu de plante dicolyledonie d'in famili'a caryophylleloru, de aci : *polycarpicu*, -a, adj., *polycarpriu*, -a, si *polycarpu*, -a, adj., (πολύκαρπος), fr. **polycarpe**), cu multe fructe; *polygenia*, s. f., (fr. **polygenie**), genu de plante indigene la capulu Bonei Sperantie; *polycephalu*, -a, adj., (fr. **polycéphale**, d'in κεφαλή = capu), cu multe capite; subst. m., *polycephalu*, (fr. **polycéphale**), specia de vermi intestinali besiculosi, de cari se presupune co mai multe capete se termina prin una singura besica; *polyceratu*, -a, adj., (fr. **polycérate**, d'in κέρας = cornu), cu multe corne; *polyceru*, s. m., (fr. **polycère**), genu de mollusce; *polychetu*, s. m., (fr. **polychète**), genu de plante cryptogame d'in famili'a fungiloru; *polychloru*, s. m., (fr. **polychloro**), genu de papilioni d'in famili'a diurniloru; *polycholia*, s. f., (fr. **polycholie**, d'in χολή = bile), superabundantia de bile; *polychopteru*, -a, adj., (fr. **polychoptère**, d'in πολύχρος = multicoloru, si πτερόν = aripa), cu aripele tincte de macule longitudinale numerose; *polychoriu*,

s. m., (fr. *polychorion* d'in $\chi\omicron\rho\omicron\iota\omicron\nu$ = capsula), genu de fructe compuse. care resulta d'in mai multe capsule imbinate impreuna; de aci: *polychorionide*, s. m., (fr. *polychorionide*), genu de fructe compuse, cari sémina cu *polychorionu*; *polychotomia*, s. f., (fr. *polychotomie*, d'in $\tau\omicron\upsilon\tau\acute{\iota}$ = taliatura), si *polychotomia*, -a, adj., (fr. *polychotome*), impartitu in mai multe articulationi; *polychrestu*, -a, adj., *polychrestas*, ($\pi\omicron\lambda\upsilon\chi\rho\iota\sigma\tau\omicron\varsigma$), care folosesce multu: *medicamente polychreste*: *polychroa*, s. f., (fr. *polychroée*), genu de plante dicotyledonie d'in famili'a amarantacieloru; *polychroismu*, s. m., (fr. *polychroïsme*, d'in $\chi\rho\acute{\omicron}\alpha$ = colore), calitate de a manifestá diverse colori, cumu facu unele corpuri cristallisate; *potychoite*, s. f., (fr. *potychoïte*), principiu colorante allu safranului, d'in care una mica cantitate galbinesce mari masse de apa; *polychromia*, s. f., (fr. *polychromie*, d'in $\chi\rho\acute{\omicron}\mu\alpha$ = colore), starea unui corpu alle carui tesuturare colorate offeru nuantie diverse; *polychromu*, -a, adj., (fr. *polychrome*), de mai multe colori; *polychronia*, -a, adj. *polychronius*, ($\pi\omicron\lambda\upsilon\chi\rho\omicron\nu\iota\omicron\varsigma$), care dura multu tempu; *polychylia*, s. f., (fr. *polychylie*), superabundantia de chylu; *polychylu*, -a, adj. (fr. *polychyle*), care da multu chylu; *polychymia*, s. f., (fr. *polychymie*), superabundantia de sange; *polychymu*, -a, adj., (fr. *polychyme*); *polycladia*, s. f., (fr. *polycladie*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\delta\omicron\varsigma$ = ramu) stare a unei plante care produce mai multa frundia sau ramuri de câtu face ea de ordinariu; *polycladu*, -a, adj., (fr. *polyclade*), care produce mai multa frundia sau ramuri de câtu de ordinariu; *polyclina*, s. f., (fr. *polycline*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\nu\eta$ = patu), genu de passeri d'in famili'a alcyoniloru; *polycloniu*, -a, adj., (fr. *polyclone*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\nu$ = ramu), se dice despre plantele allu caroru fustu se divide in multe ramuri; *polycnemu*, s. m., *polycnemon*, ($\pi\omicron\lambda\upsilon\kappa\nu\eta\mu\omicron\nu$), genu de plante dicotyledonie d'in famili'a atriplicatoru; *polycomu*, -a, adj., (fr. *polycome*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\mu\eta$ = cóma), cu multu peru; *polyconchu*, -a, adj., (fr. *polyconque*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\chi\eta$ = conca, scoica), cu multe scoici;

polycopria, s. f., (fr. *polycoprie*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\rho\iota\alpha$ = sterco), abundantia escensiva de escremente; *polycocu*, -a, adj., (fr. *polycocque*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\kappa\kappa\omicron\varsigma$ = granutiu, sementia), care se compune d'in multe granutii; *polycotylariu*, -ia, adj., (fr. *polycotylaire*), care are mai multe parenchime de ventose cari marginescu partea posteriore a corpului; *polycotylu*, -a, adj., (fr. *polycotyle*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\kappa\omicron\lambda\eta$ = cavitate), cu mai multe cavitati; *polycotyledoniu*, -a, adj., (fr. *polycotyledone* si *polycotyledoné*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\kappa\omicron\lambda\eta\delta\acute{\omicron}\nu$ = lobu), care are mai multi de câtu doi cotyledoni: *planta polycotyledonia*: subst. pl. *polycotyledoniele*, (fr. *polycotylédonées*), divisiune a regnului vegetale, la care se repórta plantele cari au mai multi de câtu doi cotyledoni; *polycratia*: s. f., (fr. *polyeratie*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\rho\alpha\tau\omicron\varsigma$ = potestate), synonymu cu *polyarchia*; *polycraticu*, -a, adj., (fr. *polycratique*), relativu la *polycratia*; *polycratu*, s. m., (fr. *polyerate*) membru allu *polycratiei*; *polycyclicu*, -a, adj., (fr. *polycyclique*), care formédia mai multi cycli; *polycyclu*, s. m., (fr. *polycycle*, d'in $\nu\lambda\acute{\omicron}\kappa\lambda\omicron\varsigma$ = cercu), genu de ascidie d'in marea Adriatica, cari se tinu ca infipte pre petre; *polydacrya*, s. f., (fr. *polydacrye*, d'in $\delta\acute{\alpha}\nu\kappa\rho\omicron$ = lacrima), escretione superabundante de lacrima; *polydactylia*, s. f., (fr. *polydactylie*, d'in $\delta\acute{\alpha}\kappa\tau\omicron\lambda\omicron\varsigma$ = degetu), monstruositate care presenta mai multe degete decâtu au animalile de ordinariu; *polydactylicu*, -a, adj., (fr. *polydactylique*), relativu la *polydactylia*; *polydactylu*, -a, adj., (fr. *polydactyle*), cu mai multe degete; subst. m., *polydactylu*, (fr. *polydactyle*), genu de pesci d'in famlli'a dimeridiloru; *polydedalu*, s. m., (fr. *polydédale*), genu de reptili saurice: *polydesmu*, s. m., (fr. *polydesme*), d'in $\delta\epsilon\sigma\mu\acute{\omicron}\varsigma$ = legatura), genu de insecte aptere d'in famili'a myriapodiloru, allu caroru corpu e formatu d'in unu mare numeru de articulationi, de aci: *polydesmide*, adj., (fr. *polydesmide*), care sémina cu unu *polydesmu*; *polydipsia*, s. f., (fr. *polydipsie*, d'in $\delta\acute{\iota}\psi\alpha$ = sete), genu de morbu gastrosu, caracterisatu prin una sete escensiva;

polydonte, s. m., (fr. polydonte), geniu de conchylo bivalve d'in familia heliciloru; *polydora*, s. m., (fr. polydore), geniu de vermi apatici, aprópe de nereidi; *polydrase*, s. f., (fr. polydrase), geniu de insecte d'in ordinea coleoptero-ro; *polyedra*, s. m., (fr. polyedre, d'in ἔδρα==base), corpu solidu cu mai multe fácie; de aci : *polyedricu,-a* adj., relativu la polyedru; *polyelen*, s. m., (πολύελρον), rogatione in baserica anatolica, prin care se cere de multe ori misericordia de la domnedieu; *polyerzia*, s. f., (fr. polyerie, d'in ἔργον==lucru) talentu, capacitate de a face mai multe lucruri; *polyerzicu,-a*, (fr. polyerzique), care are mai multe genuri de activitate; *polyergia*, s. m., (fr. polyergie), geniu de insecte hymeoptere d'in tributu formicariloru; *polyeschatia*, s. f., (fr. polyeschie, d'in ἐσχισία==escaramitate), monstruositat caracterisata prin diformitatea unu u membre; *polyeschaticu,-a*, adj., (fr. polyeschique), relativu la *polyeschatia*; *polygala*, s. f., polygalia, (πολύγαλον), geniu de plante dicotyledonie, érba cu iapte; *polygalia*, s. f., (fr. polygalie, d'in γάλα=lacte), superabundantia de lacte; *polygalicu,-a*, adj., (fr. polygalique), se dice despre unu aciu aflatu in radecina plantei *polygala*; *polygalina*, s. f., (fr. polygaline), substantia amara particulara care s'ar fi aflatu in radecina plantei *polygalia*; *polygamia*, s. f., (πολυγαμία, fr. polygamie, d'in γάρμος = nunta), casatoria a unui barbatu cu mai multe mulieri. *polygamicu,-a*, adj., relativu la *polygamia*; *polygamistu*, s. m., (fr. polygamiste), care admite *polygamia*; *polygami,-a*, adj., (πολύγαμος, fr. polygame), se dice despre unu barbatu care iéa mai multe mulieri in casatoria, precumu facu machomedanii; si despre una muliere care are mai multi barbati, inse in acestu sensu posteriore se dice mai bene *polyandria*. in botanica, se numescu *polygame* plantele cari au pre acellu-asi petioaru flori hermaphrodite si flori mascule sau femelle: subst. pl. *polygamice*, familia de graminie; *polygastricu,-a*, adj., (fr. polygastrique), relativu la *polygastru*. *polygastru,-a*,

adj., (fr. polygastre, d'in γαστήρ==stomacu), care are mai multe stomace sau sacci alimentari; *polygone*, adj., (πολυγώνος, fr. polygone), de multe genuri, si care produce multa; *polygenicu,-a*, adj., (fr. polygénique), care porvine d'in fragioente diverse : *peire polygenice*, *polygnglymu*, s. m., (fr. polygnglyme), modu de articulatione a valveloru unoru conchylic bivalve; *polyglottu,-a*, adj., (πολύγλωττος si πολύγλωστος, fr. polyglotte, d'in γλῶσσα = limba), in mai multe limbe: *biblia polyglotta*, *publicatiune polyglotta*, *dictionariu polyglottu*; *stata polyglotta*, *léera polyglotta*, in care se vorbescu mai multe limbe; subst. *una polyglotta* omu care vorbescu mai multe limbe; de aci : *polyglottia* si *polyglotismu*; *polygnathia*, s. f., (fr. polygnathie, d'in γνάθος = falca), monstruositate caracterisata prin mai multe labii; *polygnathicu,-a*, adj., (fr. polygnathique), relativu la *polygnathia*; *polygnathu,-a*, adj., (fr. polygnathe), care are mai multe fálei, subst. pl. *polygnathete*, familia de insecte aptere; si familia de crustacie; *polygonphiu,-a*, adj., (fr. polygonophage, d'in γωνφίος = dente), cu multi denti; subst. pl. *polygonphiu*, familia de infusorie rotifere; *polygonatu,-a*, adj., (fr. polygonate, d'in γόνω = nodu), cu multe noduri; subst. m., *polygonatu*, *polygonaton*, (πολυγόνωτον, fr. polygonate), geniu de plante asparagi-nie, catoru-a le place in selbele tufose si umbróse d'in climatele reci si temperate; *polygonu,-a*, adj., polygonius, (πολυγώνιος), cu multe ángluri; *polygonoide*, s. m., polygonoïdes, (πολυγωνοειδης), una planta care cresce in Egyptu; *polygonu,-a*, adj., polygonus, (πολύγωνος, fr. polygone), care are mai multe ángluri, si prin urmare mai multe laturi; de aci subst. m., *polygonu*, *polygonum*, (πολύγωνος, fr. polygone), figura geometrica cu mai multe laturi si mai multe ángluri; *polygonu*, s. m., (πολύγωνον), geniu de plante dicotyledonie apetale; *polygrammu,-a*, adj., polygrammos, (πολύγραμμος, fr. polygramme), insemnatu cu mai multe linie; subst. m., *polygrammu*, figura geometrica cu mai multe

laturi = polygonu; una pétra pretiosa, pre care se observa mai multe linie; *polygraphia*, s. f., (*πολυγραφία*, fr. *polygraphie*), scriptura multifaria; arte de a scrie in mai multe moduri secrete; *polygraphicu*, -a, adj., (fr. *polygraphique*), relativu la *polygraphia*; *polygraphu*, s. m., (*πολυγράφος*, fr. *polygraphe*), care scrie multu, si despre mai multe materie; *polygynia*, s. f., (fr. *polygynie*, d'in *γυνή* = muliere), casatoria cu mai multe mulieri, nome datu de Linneu plantelor cu cari au mai multe pistille in fiecare floare; *polygynicu*, -a, adj., (fr. *polygynique*), relativu la *polygynia*; *polygynu*, -a, adj., (*πολυγόνης*, fr. *polygyne*), care contine mai multe pistille, sau care porta mai multe ovarie: *flóre polygyna*; *polygyra*, s. f., (fr. *polygyre*), genu de conchyliu univalve; *polyhalitu*, s. m., (fr. *polyhalite*), varietate de sulfatu de calce naturale; *polyhemiu*, s. f., (fr. *polyhémie*, d'in *αἷμα* = sange), superbundentia de sange; *polyhistoria*, s. f., multitudine de connoscientie; de aci: *polyhistoricu*, -a, adj., relativu la *polyhistoria*; *polyhistore*, s. m., (*πολυῆστορ*, fr. *polyhistor*), care are multe connoscientie; *polyhydria*, s. f., (*πολυδρία*, fr. *polyhydria*, d'in *ἕδωρ* = apa), multime de apa; in med. sudóre forte mare; *polyhydru*, -a, adj., (*πολύδρος*), cu multa apa; *polyhyperhemiu*, s. f., (fr. *polyhyperhémie*), superabundentia generale de sange; *polylepe*, s. m., (fr. *polylèpe*), genu de insecte d'in ordinea cirripediloru; *polylepide*, adj., (fr. *polylépide*, d'in *λεπίς* = scama, soldiu), cu multe scame sau soldii; *polylogia*, s. f., (*πολυλογία*, fr. *polylogie*), multa vorbire, locacitate; talentu de a vorbi despre multe si diverse obiecte; *polylogu*, s. m., (*πολόλογος*, fr. *polylogue*), multu vorbitoriu, locace; care scie se vorbesca despre multe si diverse obiecte; *polylymphica*, s. f., (*polylymphie*, d'in *lymph*), superabundentia de lymph; *polymathe*, adj., *πολυμαθής*, (fr. *polymathe*), care scie multe: *unu polymathe*, persona care possede multe si diverse connoscientie; *polymathia*, s. f., (*πολυμάθεια*, si *πολυμαθία*, fr. *polymathie*),

multa scientia; multe si diverse connoscientie; mare eruditione; *polymathicu*, -a, adj., (fr. *polymathique*), relativu la *polymathia*: *scóla polymathica*, in care se invétia multe scientie; *polymelia*, s. f., (fr. *polymélie*, d'in *μέλος* = membru), monstruositate de mai multe membre pre acellu-asi corpu; *polymelicu*, -a, adj., (fr. *polymélique*), relativu la *polymelia*; *polymelu*, -a, adj., (*πολυμελής*, fr. *polymèle*), cu multe membre; *polymeria*, s. f., (*πολυμέρεια*, fr. *polymérie*), compositiune d'in multe parti, genu de plante d'in famili'a convulvacioloru; *polymericu*, -a, adj., (fr. *polyméré*), compusu d'in multe parti; *polymerismu*, s. m., (fr. *polymérisme*), monstruositate caracterisata prin essistentia de organe supernumerarie; *polymerosomatu*, -a, adj., (fr. *polymérosomate*), care are corpulu compusu d'in mai multe segmente, sau d'in una lunga seria de annelle; subst. pl., *polymerosomatele*, ordine d'in subclasea arachnidiloru cephalostome; *polymeru*, -a, adj., (*πολυμερής*), compusu d'in multe parti; subst. m., *polymeru*, (fr. *polymère*), genu de insecte d'in ordinea dipteroloru; *polymitariu*, s. m., *polymitarius artifex*, maiestru care tesse cu fire de diverse colori; *polymitu*, -a, adj., *polymites*, (*πολύμιτος*), tessutu d'in fire cu mai multe colori; *polymnia*, s. f., (*πολύμνιος*, fr. *polymnie*), genu de plante d'in famili'a corymbiferoloru, cari crescu in Americ'a; *polymorphia*, s. f., (*πολυμορφία*), calitate de *polymorphu*; *polymorphismu*, s. m., (fr. *polymorphisme*), stare de isomeria particularia, prin care acelle-asi substantie ieau forme cristalline forte diverse; *polymorphu*, -a, adj., (*πολύμορφος*, fr. *polymorphe*), care iea multe forme: *plante polymorphe*; *polymythia*, s. f., (fr. *polymythie*, multi-me de *mythuri*); poema in care fabulele se afla in mare multime; *polymythu*, -a, adj., (*πολύμυθος*), care coprende multe mythuri, fabule, sau narrationi; *polymyxu*, s. m., *polymyxos*, (*πολύμυξος*, fr. *polymyx*), lampa cu mai multe bracie; *polynemide*, adj., (fr. *polynémide*), care sémina cu unu *polynemu*; *polynemu*, s. m., (fr. *polynème*), genu de pesci acan-

di'n famili'a percoidiloru; *polynesia*, s. f. (**polynésie**, d'in *νήσος* = insula), 1 uultime de insule, asiá se nomesece una mare parte a superfaciei globului nost ru terrestre dintre Asi'a si Americ'a, car e in addeveru e compusa d'in mare multime de insule, d'intre cari cea mai estensa e Anstrali'a; *polynesiū*, -a, adj., (fr. **polinésien**), relativu la *polynesia*; subst. unu *polynesiū*, una *polynesia*; *polynesii*; *polyneuru*, -a, adj., (*πολύνευρος*, fr. **polyneure**), cu multe nervature: *plante polyneure*; *psychotri'a polyneura*. *polynomiu*, s. m., (fr. **polynome**, d'in *νομή* = parte, divisiune), nome ce se da la veri-ce cantitate algebrica compusa d'in mai multi termini distinsi prin semnele + si —; vorbele: *binomiu*, *trinomiu*, etc. indica *polynomie* de doi, trei termini, etc.; *polynomiu*, -a, adj., cu mai multi termini; *polyodonte*, adj. (*πολύodontος*, fr. **polyodonte**), cu multi denti; subst. *polyodonte*, genu de pesci chondropterygii; genu de plante d'in famili'a graminie-loru; famili'a de conchyliæ acephalophore lamelibranchie; *polyommatide*, adj., (fr. **polyommatide**), care sémina cu unu *polyommatu*, s. m., (fr., **polyommate**, *πολύομματος* = cu multi ocli), genu de lepidopteri diurni, care coprende mici papilioni, ornati cu formóse colori, si cari offeru nesece macule ocellate; *polyonymu*, -a, adj., *polyonymus*, (*πολύωνυμος*), care are mai multe nomine; *polyope*, adj., (*πολύωπ*, fr. **polyope**), se dice despre monstrele compuse d'in dóne corpuri unite si allu caroru capu porta patru ocli; *polyophtalmu*, -a, adj. (*πολύοφθαλμος*, fr. **polyophtalme**), cu multi ocli. precumu su papilionii *polyommati*, nomiti si *argi*; *polyopsia*, subst., f., (fr. **polyopsie**, d'in *ὄψις* = vedere), vedere multipla, specia de morbu; *polyopticu*, -a, adj., (fr. **polyoptique**), relativu la *polyopsia*; *polyoptru*, -a, adj., (fr. **polyoptre**, d'in *ὀπτεσθαι* = vedere), care immultesce obiectele la vedere; subst. m., *polyoptru*, (fr. **polyoptre**), vitru prin care obiectele se vedu multiplicata, inse mai mici; *polyorexia*, s. f., (fr. **polyorexie**, d'in *ὄρεξις* = appetitu), morbu gastrosu, caracterisatu prin una fóme escensiva; *polyorulu*, -a,

adj., (fr. **polyovare**, d'in *ὄνιον* = ovu), care coprende mai multe oua; *polyozu*, s. m., (fr. **polyoze**), genu de plante rubiacie cari se afla in Cochinchin'a si in Java; *polyopadia*, s. f., (*πολύπαδία*, fr. **polyopédie**, d'in *παῖς παῖδος* = copillu), multime de copilli; anomalía in numerulu fetiloru ce pertinu la acea-asi gestatiune; *polyperianthia*, -a, (fr. **polypérianthie**), se dice despre una flore alle carei organe sexuali sunt inchise in dóne sau mai multe involuere; *polyptala*, s. f., (fr. **polyptalie**, d'in *πέταλον* = petalu), starea unei corolle *polyptale* sau a unei plante cu flori *polyptale*; *polyptalu*, -a, adj., (fr. **polyptale**), care e compusa d'in mai multe *pet de libere* si distinse: *corolla polyptala*; *polyphagia*, s. f., (*πολύφαγία*, fr. **polyphagie**), mánearu multa, voracitate; *polyphagus*, -a, adj., **polyphagus**, (*πολύφαγος*, fr. **polyphage**), care mánearu multu, vorace; *polypharmacu*, s. f., (fr. **polypharmacie**), prescripiune de unu mare numera de medicamente; *polypharmacu*, -a, adj., (*πολύφαρμακος*, fr. **polypharmacus**), care prescrie multe medicamente; *polyphilia*, s. f., (*πολύφιλία*, fr. **polyphilie**), amicitia cu multi sau pentru multi; *polyphiliu*, -a, adj., (*πολύφιλος*, fr. **polyphile**), care are multi amici, care ama multi si mánearu; *polyphonia*, s. f., (*πολύφωνία*, fr. **polyphonie**), multime de voci; *polyphoria*, -a, adj., (*πολύφορος*, fr. **polyphore**), care porta multu; subst. m., *polyphoria* (fr. **polyphorie**), protuberantia de asupra ovarialu, si a carei parte superioare decine retezachiu comune illu mai multoau ovaru; *polyphorquu*, -a, adj., (fr. **polyphorique**, d'in *φύραμα* = sepimentu), care are mai multe sepimente; *polyphthorquu*, -a, adj., s. f., (*πολύφθορος*, fr. **polyphthorique**), cu mai multe sonete; subst. m., unu instrumentu musicale egyptianu; *polyphyllu*, -a, adj., (*πολύφυλλος*, fr. **polyphyllus** = multifoliu), cu multe folie: *calice polyphyllu*, *involucreu polyphyllu*, *spatha polyphyllu*; *polyphysia*, s. f., (**polyphysie**, d'in *φύσις* = ventu) abundantia de flatu; *polyphysiu*, -a,

adj., (πολύφυτος, fr. **polyphyte**), cu multe plante: *genu polyphytu*, care coprende multe specii; *polypiariu, -a*, adj. s., (fr. **polypiaire**), care sémina a *polyphu*; subst. *polypiariu*, sau *polypariu*, (fr. **polypier**), locuentia commune solida in care locuescu zoophytii connoscuti sub numele de *polyphi*; *polypiferu, -a*, adj., (fr. **polypifère**), care pórtá *polyphi*; *polyppionía*, s. f., (fr. **polyppionie**, d'in $\pi\acute{\iota}\omega\nu$ = grassu), superabundantia de grassime, obesitate; *polypitu*, s. m., (fr. **polypíte**), *polypiariu* fossile, *polyplacophoru, -a*, adj. (fr. **polyplacophore**, d'in $\pi\lambda\acute{\alpha}\xi$ = placa), cu corpulu accoperitu de a lungulu cu place calcarie; *polyplaxiphoru, -a*, adj., (fr. **polyplaxiphore**), synonymu cu *polyplacophoru*; *polypode*, adj., (πολύπους, πολύποδος, fr. **polypode**), cu multe petióre; s. pl. *polypodii*, (fr. **polypodés**), subordinate de insecte aptere, care coprende celle ce au mai multe de octu petióre, inse mai pucine de cincidieci; genu de plante cryptogame d'in famili'a fericiloru; monstru caracterisatu prin petióre supernumerarie; *polypodía*, s. f., (πολυποδία, fr. **polypodie**), multime de petióre; monstru cu petióre supernumerarie; *polypodiaciu, -ia*, adj., (fr. **polypodiacé**), care sémina cu unu *polypode*; *polypodicu, -a*, adj., (fr. **polypedique**), relativu la *polypodía*; *polypogone*, s. m., (fr. **polypogon**), genu de plante d'in famili'a graminieloru, cari crescu in partile meridionali alle Europei; *polyporu, -a*, adj., (πολύπορος, fr. **polypore**), care are multi *pori*; *polyposía*, s. f., (πολυποσία, fr. **polyposie**), dorentia de a bee multu, synonymu cu *polydipsía*; *polyposu, -a*, adj., (fr. **polypeux**), plenu de *polyphi*; *polypteru, -a*, adj., (πολύπτερος, fr. **polyptère**), cu multe aripe sau pinne; subst. m., *polypterii*, genu de pesci ossosi, holobranchii, d'in famili'a siagonotiloru; *polyptotu, -c*, adj., (πολύπτωτος, fr. **polyptote**), cu multe casuri; subst. m. *polyptotu*, (πολύπτωτον), figura de retorica, care consiste in repetitionea acellei-asi vorbe sub mai multe forme grammaticali ce pote luá; *polyptychu, -a*, adj. (πολύπτυχος), compusu d'in mai multe tabellutie; subst. m. *polyptychu*, carte de censu in evulu mediu;

polyphu, s. m., (πολύπους, fr. **polype**), nome ce s'a datu animaliloru radiate, a careru gura e incongiurata de mai multe cilie, tentacule sau lobi mobili: *polyphi* s'au nomitu asiá fiendu co tentaculele cu cari sunt preveduti, sunt analoge braciiloru animalelui marinu pre care anticii lu nomiáu *polyphu*; *polyphi* sunt celle mai simple d'entre tóte fientiele regnului animale dupo spongiarie, elli viuu in genere in fundulu apeí, si strinsi in unu numeru considerabile; de ordinariu *polyphi* sunt affipti pre corpuri straine cu estremitatea loru posteriore, si nu essecuta alte miscári de cátu celle ce le sunt necesarie spre a intende sau a contrage tentacule loru; *polyphi* se reproducu cándu prin óua, cari se espulsa in afóra si se affigu pre alte corpuri, cándu prin una specia de gemme, cari se nascu pre superfaci'a loru si nu se separa neci una data, formándu tolu atáti *polyphi* novi, cari marescu mass'a generale in indefinitu, de ací divisionea in *polyphi* ovipari si *polyphi* gemmipari, la cari se mai adaugu *polyphi* scissipari, cari producu párti de *polyphi* separate de restulu corpului; — *polyphi* se numescu si escrescentiele carnose, fungóse, fibróse, carcinomatóse, cari se potu desvoltá pre tóte membranele mucóse, déro cari se vedu mai desu in fossele nasali, in matrice sau in vagina; — *polyrhizu, -a*, adj., (fr. **polyrhize**, d'in $\rho\acute{\iota}\zeta\alpha$ = radecina), cu multe radecine sau fibre radicalarie; *polyrhynchu, -a*, adj., (fr. **polyrhynque**, d'in $\rho\acute{\omicron}\gamma\chi\omicron\varsigma$ = rostru), cu mai multe rostre sau tentacule; *polysarcia*, s. f., (πολυσαρκία, fr. **polysarcie**), excessu de carne, obesitate; *polyscelía*, s. f., (fr. **polyscelie**, d'in $\sigma\acute{\kappa}\acute{\epsilon}\lambda\omicron\varsigma$ = petioru), monstruositate caracterisata prin mai multe petiore supernumerarie; *polyscelicu, -a*, adj., (fr. **polyscelique**), relativu la *polyscelia*; *polyscelu, -a*, adj., (πολυσκελής, fr. **polyseèle**), cu mai multe petióre supernumerarie; *polyscopu, -a*, adj., (πολύσκοπος, fr. **polyscope**), se dice despre unu vitru cu facie, care immultesce obiectele vedute; *polysecu*, s. m., (fr. **polyseque**, d'in $\sigma\eta\kappa\acute{\omicron}\varsigma$ = cella), fructu alle carui celle separate provinu de la multe

ovarie, inse cari sunt monosperme; *polysemu*,-a, adj., *polysemus*, (πολύσημος), care are mai multe semnificatiuni, eivocuu; *polysepalu*,-a, adj., (fr. polysépale, d'in σέπαλον = sepalu), compusu d'in mai multe separe; *polysetu*,-a, adj., (fr. polysete, d'in seta = pèru grossu), cu multe sete sau peri grossi; *polysialia*, s. f., (fr. polysialie, d'in σάλλον = saliva), secretionne superabundante de saliva; *polysigma*, s. f., *polysigma*, (πολύσημα), repetitione désa a litterei s; *polysomatia*, s. f., (fr. polysomatie, d'in σώμα corpu), corpulentia excessiva; *polysomatu*,-a, adj., (πολύσωματος), cu multe corpuri; *polysomia*, s. f., (polysomie, d'in σώμα = corpu), monstruositate cu multe corpuri; *polysomicu*,-a, adj., (fr. polysomique), relativu la *polysomia*; *polyspastu*,-a, adj., (fr. polypaste, d'in σπάειν = attragere), care possede mare potere attractiva; subst. m., *polypastu*. *polypaston*, (πολύσπαστον), machina compusa d'in mai multi scripeti; *polyspermaticu*,-a, adj., (fr. polyspermatique), cu mai multe sementie sau granutie; *polyspermia*, s. f., (πολυσπερμία, fr. polyspermie), superabundantia de sperma sau de sementia; *polyspermu*,-a, adj., (πολύσπερμος, fr. polysperme), cu multe granutie sau sementie; *polysporu*,-a, adj., (πολύσπορος, fr. polyspore), care contine multa sementia; *polystachyu*,-a, adj., (πολύσταχυς, fr. polystachyé), cu multe spice; *polystaphyhu*,-a, adj., (πολυστάφυλος), cu multi struguri; *polystauru*, s. m., (πολύσταυρος, fr. polystaure), vestimentu patriarchale ornatu cu multe cruci; *polystemone*, adj., (fr. polystemone, d'in στήμων = stamine), cu multe stamini; *polystigmatu*,-a, adj., (fr. polystigmaté, d'in στίγμα = stigma), cu mai multe stigmatu sau organe pistillarie in fia-care flóre; *polystichu*, s. m., (πολύστιχος, fr. polystique), genu de cryptogame d'in famili'a fericiloru; *polystomu*,-a, adj., (πολύστομος, fr. polystome), cu multe gure sau sugutórie; *polystromu*, s. m., (fr. polystrome), genu de cryptogame d'in famili'a licheniloru; *polystylu*,-a, adj., (πολύστυλος, fr. polystyle), cu multe colonne; la plante, cu

multi styli; *polysulfuru*,-a, adj., (fr. polysulfure), sulfura sulfurata; *polysyllabia*, s. f., (fr. polysyllabie), multiplicitate de syllabe in vorbe; *polysyllabicu*,-a, adj., (fr. polysyllabique), compusu d'in mai multe syllabe: *echu polysyllabicu*; *polysyllabismu*, s. m., (fr. polysyllabisme), systema basata pre multiplicitatea syllabeloru in vorbe; *polysyllabu*,-a, adj., *polysyllabus*, (πολυσύλλαβος, fr. polysyllabe), formatu d'in mai multe syllabe: *vorbe polysyllabe*; *polysyllogismu*, s. m., (fr. polysyllogisme), syllogismu compusu d'in mai multi syllogismi; *polysyllogisticu*,-a, adj., (fr. polysyllogistique), compassu d'in mai multi syllogismi: *rationamentu polysyllogisticu*; *polysyndesmu*, s. m., (πολυσύνδεσμος), multime de conjunctioni; *polysynthetu*, s. m. *polysyntheton*, (πολυσύνθετον), figura de retorica care consiste in repetitionea conjunctionii καί = et = si; *polytechnia*, s. f., (πολυτεχνία, fr. polytechnie), multime de arti; scola *polytechnica*; *polytechnicu*,-a, adj., (fr. polytechnique), care coprende mai multe arti: *institutu polytechnicu*, *scola polytechnica*, in care se invétia mai multe arti; *scientie polytechnice*, cari se invétia in institutetele polytechnice, scientie relative la viétia practica, precumu su scientiele methematice si physice cu diversele loru applicationi; *polythalamu*,-a, adj., (fr. polythalamé, d'in θάλαμος = camera), se dice despre unu conchyliu univalvu care si are cavitatea sea separata in mai multe celle, prin totu atâte sepimente; *polythecia*, s. f., (fr. polythécie, d'in θήκη = théca), genu de zoophyti d'in classea polypiloru; *polytheisare*, v., (fr. polythéiser), a professá *polytheismulu*: *polytheismu*, (fr. polythéisme, d'in θεός = dieu), systema de religione care admite pluritatea dieiloru, oppusa *montheismulu*, care admite numai unu dieu; *polytheisticu*,-a, adj., relativu la *polytheismu* sau la *polytheistu*; *polytheistu*, s. m., (fr. polythéiste), care professá *polytheismulu*; *polythelium*,-a, adj., (fr. polythélé, d'in θηλή = mammella, titia), care are mai multe ovarie in fia-care flore; *polythrin-*

cia. s. m., (fr. polythrincon), genu de plante cryptogame d'in famili'a fungiloru; *polytomia*, s. f., (fr. polytomie, d'in τολμή=taliatura), divisione in mai multe părți, synonymu cu *polychotomia*; *polytomiceu*,-a, adj., (fr. polytomique), relativula *polytomie*; *polytomu*,-a, adj., (fr. polytome), divisu in mai multe părți; *polytonu*,-a, adj., (fr. polytone, d'in τόνοσ=tonu), cu mai multe tonuri; *polytrichoides*, adj., (fr. polytrichoidé); care sémina cu unu *polytrichu*; *polytrichu*,-a, adj., polytrichos, (πολύτριχος, fr. polytrique), cu multu pèru, perosu; subst., *polytrichu*, s. m., polytrichon, (πολύτριχον, fr. polytric), genu de plante cryptogame d'in famili'a muschiloru; *polytrophia*, s. f., (πολυτροφία, fr. polytrophie), abundantia sau excessu de nutritura, mare nutritione; *polytrophu*,-a, adj., (πολύτροφος), tare nutritu, si fórte nutritivu; *polytropia*, s. f., (πολυτροπία, fr. polytropie), varietate; varietate de phenomene ce offeru unele cristalle; *polytropica*,-a, adj., (fr. polytropique); relativu la *polytropia*: *polytropu*,-a, adj., (πολύτροπος, fr. polytrope), multifariu, variu; care offeru phenomenu *polytropici*; *polytrochu*, s. m., (fr. polytroque, d'in τροχή=róta), care are mai multe corone de cilie; subst. pl., *polytrochele*, familia de infusorie rotifere; *polytypare*, v., (fr. polytyper, d'in τύπος=typu), a typari in multe esemplarie: *a polytipá una carte*; *polytypariu*, s. m. pers., care *polytypá*; si reale, prin care se *polytypá*; *polytypatoriu*, s. m., (fr. polytypeur), care *polytypá*, *polytypatu*,-a, adj. part., (fr. polytypé), immuititu prin *typariu*; *polytypu*,-a, adj., (fr. polytype); se dice despre genulu care serve de typu la mai multe specie; *polyuria*, s. f., (fr. polyurie, d'in ούρον=urina), accumulatione de urina in besica, *polyuricu*,-a, adj., (fr. polyurique), raluativu la *polyuria*; *polyzoariu*,-a, adj., (fr. polyzoaire, d'in ζώον=animale), care sémina totu de una data cu animali de diverse classi; subst. pl., *polyzoariele*; *polyzonite*, s. f., (fr. polyzonite), specia de schistu cu zone de diverse colori; *polyzonu*,-a, adj., polyzonos, (πολύζω-

νος, fr. polyzoné), care e semnatu cu mai multe zone colorate; subst. m., *polyzonu*, polyzonos, (πολύζωνος), specia de pétra pretiosa.

1 POMA, s. f., pomum, fructulu unui arbore: *póme selbatice*, *póme nobilite*, *póme dulci*, *póme acre*; *mercele*, *percele*, *prunele su pome*; *pomii producu pome*; *copillii manca póme*; *Moldovii nomescu strugurii póma*.

2 POMA, pl.-mate; (πῶμα), operclu, coperclu, occure in diverse compositioni de termeni scientifici, atátu ca parte anteriore, câtu si mai vertosu ca parte posteriore a compositionii.

* POMACANTHU, s. m., (fr. pomacante, d'in πῶμα=operclu, si ἀκανθα=spinu), genu de pesci thoracici d'in marile Indiei.

* POMACIU, -a, adj., (fr. pomacé), care sémina cu unu *pomariu*=rosaciu; subst. pl., *pomaciele*, tribn de rosacie.

* POMACENTRU, s. m., (fr. pomacentre), genu de pesci acanthopterygii, d'in famili'a scienuidiloru.

* POMADASU, s. m., (fr. pomadasy, d'in πῶμα=operclu, si δασύς=aspru), genu de pesci thoracici d'in marea rosia.

* POMADERRE, s. f., (fr. pomaderis, si pomadère, d'in πῶμα=operclu, si δέρμα=membrana), genu de plante dicotyledonie d'in famili'a ramnoidiloru.

POMARANCIA si *pomerancia*, s. f., pomum aureum, vedi *pomaurancia*.

POMARIA (cu *i* lungu) s. f., pomarium, multime de *póme*; multime de *pomi*; vedi *pometu*.

POMARIA (cu *i* scurtu), s. f., (fr. pomaire), genu de plante dicotyledonie din famili'a leguminóseloru.

POMARIU,-a, adj., pomarius, relativu la *pomi* si la *pome*; subst. m. personale, *pomariu*, pl. *pomarii*, care cultivata, si care veude *póme*; reale, *pomariu*, pl. *pomarie*, *pomarium*, gradina de *pomi*, seminaru de *pomi*, scóla de *pomi*; *pomariu*, s. m., (fr. pommier), rosaciu, genu de plante dicotyledonie d'in famili'a rosacieloru;

* POMASTOMU,-a, adj., (fr. poma-

stome, d'in πῶμα=operclu, si στόμα = gura), cu gur'a coperita, ascunsa.

POMATA, s. f., (it. pomata, fr. pomade), specia de cosmeticu pentru ungera perului.

* POMATARIU, s. m., care face, si care vende pomata.

* POMATOBANCHIU, -a, adj., (fr. pomatobranche, d'in πῶμα = operclu, si βράγχιον=branchiu), cu branchiele ascunse.

* POMATOMU, s. m., (fr. pomatome, d'in πῶμα=operclu, si τομή = taliatura), genu de pesci acanthopterygii, d'in famili'a percoidiloru.

* POMATORHYNCHU, s. m., (fr. pomatorhin, d'in πῶμα = operclu, si ῥύγχος = rostru), genu de passeri cari locuescu in terrele calde alle Asiei.

POMAUURANCIA, s. f., pomum aureum, (it. arancio, ven. naranza, isp. naranja, port. laranja, fr. orange), portugalla, corruptu portocalla.

* POMERIDIANU, -a, adj., pomeridianus, si postmeridianus, dupo mediadi: tempulu pomeridianu, orele pomeridiane.

* POMERIDIE, adv., pomeridie, post-meridie, dupo mediadi, dupo amedia.

* POMERIU, pl.-ie, pomerium, spatiu d'in intrulu si d'in ator'a murului cetatii, unde nu era permisu a edificá; apoi in genere, murulu cetatii.

POMETU, pl.-e, pometum, multime de pomi, gradina de pomi.

POMIFERU, -a, adj., pomifer, care produce pome: ramuri pomifere.

POMIFORME si pomiformu -a, adj., (fr. pomiforme), care are form'a rotunda ca una poma.

POMOLOGIA, s. f., cultur'a pomiloru.

POMOLOGU, s. m., care cultiva pomi.

* POMONA, s. f., pomona, diecsa a pomeloru la anticii Romani; cultura de pomi.

* POMONALE, adj., pomonalis, relativu la Pomona: flamine pomonale, flamen pomealis.

POMOSU, -a, adj., pomosus, plenu de pome: gradina pomosa; corona pomosa, de ramuri incarcate cu pome.

1 POMPA, s. f., pompa, (πομπή), apparatusu magnificu, magnificentia, splendore, fastu; ceremonia; processione: pompa triunfale, pompa imperiale, pompa regale, pompa maiestosa, pompa solennale; pompa funerale: a desvoitá mare pompa; a intrá in cetate cu pompa; a inaugura cu pompa una serbatoare; a nu face pompa; a urí pomp'a; a fugi de pompa.

2 POMPA, s. f., (fr. pompe), machina pneumatica sau hydraulica; vedi pompa si derivatele selle.

POMPALE, adj., pompalis, de pompa, magnificu, maiestosu.

POMPALITATE, s. f., pompalitas, calitate de pompale, totu ce compune una pompa.

POMPARE, v., pompare, 1. a face pompa; 2. a scrie si a recitá cu emphase.

POMPATICU, -a, adj., pompaticus, pomposu, fastuosu, maiestosu.

POMPATU, -a, adj. part., pompatus, facutu cu pompa, pomposu.

POMPIFERU, -a, adj., pompifer, fastuosu, magnificu, pomposu.

* POMPILU, s. m., pompilus, (πομπίλος), 1. unu pesce de mare care insoiesce navile, nomitu si nautilus; — 2. (fr. pompile), genu de insecte hymenoptere.

POMPOSU, -a, adj., pomposus, plenu de pompa, solennale: stylu pomposu; ornamente pompose; serbatori pompose, sacrificie pompose.

POMU, s. m., pomus, arbore care produce pome: pomi selbatici, pomi domestici; pomi pleni de pome; pomi infloriti; a planta gradin'a cu pomi; a cultivá pomii: a face negociu cu pomii; prov. pom'a nu cade de parte de pomu.

* PONDERABILE, adj., ponderabilis, care se pote pondera: materia ponderabile, in oppositione cu imponderabile.

* PONDERARE, v., ponderare, a mesura cu pondulu, a trage in campena, a campeni, a cantari; fig. a mesura, a examina, a considera, a estima, a appretia, a judeca: a pondera aurulu; a pondera vorbele; a pondera rationile pentru una assertione si in contr'a ei;

dupo ce amu ponderatu tôte, amu decisu; ponderati bene lucrulu înainte de a luá una resolutione.

* PONDERARIU, pl.-ie, ponderarium, locu unde stau depuse pondurile publice.

* PONDERATIONE, s. f., ponderatio, actione de ponderare, in t. s. verbului.

* PONDERATORIU, -tória, adj. s., ponderator, care pondera, in t. s. verbului.

* PONDERATU, -a, adj. part., ponderatus, mesuratu cu pondulu, trassu in campana, campenitu, cantaritu: *lucruri ponderate, vorbe ponderate, rationi ponderate*; sup. *de ponderatu*; subst. *ponderatulu*.

* PONDERATURA, s. f., ponderatura, actulu, effectulu si rezultatulu actionei de ponderare: *ponderatur'a lucrurilor cari se vendu cu pondulu*.

* PONDEROSITATE, s. f., (it. ponderosità), calitate de ponderosu, greutate, importantia: *ponderositatea vorbeloru si a rationiloru*.

* PONDEROSU, adj., ponderosus, plenu de pondu, de mare pondu, greu, importante: *materie ponderóse; vorbe ponderóse; rationi ponderóse*.

PONDU, pl.-uri si-eri, pondus, (de la pendere), l. greutate, in sensu propriu si figuratu: *tôte lucrurile materiali au pondu, si tôte se potu mesurá cu pondulu; mare pondu, micu pondu; lumin'a n'are pondu si de acea-a se néga materialitatea ei; fig. pondulu vorbeloru unui omu; pondulu rationiloru; parerea unui omu cu autoritate are pondu; vorbele lui n'au neci unu pondu*; 2. greutate determinata: *pondu romanu de douespredeci uncie = pondu de apotheca = libra; pondu de commerciu de sessespredece uncie = pondu atticu = mina; pondu de auru, de argentu, de arame, de ferru; pondu de carne, de farina, de pane*. In acestu sensu, in Daci'a superioare se aude plurariulu *pondi* sau *pundi*: *trei pondi de carne, patru pondi de sare*.

PONENTE, adj. part. pres., ponens, care pone: in logica, care afirma: *modulu ponente si modulu tallente*.

PONERE, si punere, ind. pres. *ponu* si *punu*, *poniu* si *puniu*, *poiu* si *puiu*; *poni* si *puni*, *poi* si *pui*; *pone* si *pune*; *ponemu* si *punemu*, *poneti* si *puneti*; *ponu* si *punu*; conj. pres. se *ponu* si *punu*, *poniu* si *puniu*, *poiu* si *puiu*; se *poni* si *puni*, *poi* si *pui*; se *pona* si *puna*, *ponia* si *punia*, *poia* si *puia*; se *ponemu* si *punemu*: se *poneti* si *puneti*, se *pona* si *puna*, *ponia* si *punia*, *poia* si *puia*; imperat. *pone* si *pune*; *poneti* si *puneti*; perf. *posi* si *pusi*, *posei* si *pusei*, sup. *posu* si *pusu*, *postu* si *positu*, v., **ponere**, unulu d'entre verbele celle mai fecunde in limb'a româna, cu nuantie varie, inse forte delicate, si cari mai facile se potu intellege d'in essemple de câtu d'in esplicationi otiose: *pune cartea pre mésa; puneti lemne in focu; ea puse copillulu in patu; ellu si puse pellar'a in capu; noi ne pusemu la mésa; voi ve puseti in fruntea armatei; ei se pusera in miscare; ellu se pune garante pentru frate seu; cându audi acésta-a omulu se puse la cugete sau pre cugete; a pune multa fatiga la unu lucru sau pre unu lucru; pune-te înainte, si ellu se se puna inapoi; puneti sarcinele diosu; spune menatoriului se puna callii la trassura; a pune in functione, a pune in servitiu publicu; a pune judeci, a pune administratori; a pune capetu unei lungi si grelle lucrâri; ce nome ai pusu copillului? pune lucrurile aceste-a bene, se nu se pérda; a pune tôte la calle; a pune oclii pre ceva; a pune unu coventu bonu pentru cineva; ellu s'a pusu se scria una epistola; cine te a pusu se faci acésta-a? pune-ti mentea in capu; in logica: a pone = a afirmá. Vedi compositele: *anteponere, apponere, componere, contraponere, deponere, desponere, descomponere, esponere, imponere, interponere, opponere, posponere, preponere, proponere, reponere, seponere, straponere, superponere, supponere, transponere*.*

PONTARIU, -a, adj., pontarius, relativu la *ponte*; s. m. unu *pontariu*; care face *ponte*, si care custodesce *ponte*le.

PONTATICU, s. m. *pontaticum*, tassa pentru trecerea preste *ponte*.

PONTE sau *punte*, s. m. si f., **pons**, constructione de lemnu, de pétra sau de ferru preste una valle sau unu rîu, care serveese de trecutóre; *podu*: *ponte de lemnu*, *ponte de pétra*, *ponte de ferru*, *Traianu facú ponte de pétra preste Dunaria*; *a trece pre ponte*; *a stá pre ponte*; *a se luptá pre ponte*; prov. *a se face luntre si punte*. a persiste.

PONTEFICE, si *pontifice*, s. m., **pontifex**, vedi *pontifice*.

PONTICELLU, si *ponticella*, s., **ponticulus**, demin. d'in *ponte*, micu *ponte*, sau mica *punte*.

PONTICU, -a, adj., **ponticus**, relativu la *pontulu eussinu* sau marea négra: *terile pontice*, *abitatorii pontici*, de pre lóna marea négra.

PONTIFICALE, adj., **pontificalis**, de *pontifice*, relativu la *pontifice*: *curte pontificale*, *functionari pontificali*; subst. *pontificali* = ómenii *pontificelui*.

PONTIFICARE, v., (fr. **pontifier**), a fi *pontifice*; a essercitá functionile de *pontifice*.

PONTIFICATU, s. m., **pontificatus**, demnitate *pontificale*, functionea *pontificelui*: *pontificatulu lui Piu IX*; *pontificatulu e cea mai inalta demnitate ecclesiastica*; *nu toti sacerdotii potu ad-junge la pontificatu*.

PONTIFICE, s. m., **pontifex**, arhieru, episcopu: *pontificii su cei mai inalti demnitari ecclesiastici*; *pontificele massimu e cellu mai mare d'intro pontifici*; *pontificele romanu pórtá titlulu de pontifice massimu in baserie'a catholica*.

PONTIFICIU, -a, adj., **pontificius**, relativu la *pontifice*: *dreptulu pontificiu*; subst. *pontificiu*, **pontificium**, potestatea *pontificia*.

PONTIVAGU, -a, adj., **pontivagus**, care ámbra in *pontu* = mare; subst. pl. *pontivagii*, pescii mării.

PONTONE, s. m., **ponto**, augm. d'in *ponte*, nave care serve de *ponte*, *ponte* de navi.

PONTONIU, s. m., **pontonium**, ca si *pontone*.

PONTU, s. m., **pontus**, (πόντος), mare in genere: *férele pontului*, pescii; apoi

pontulu eussinu, **pontus euxinus** = marea négra.

POPA, s. m., **popa**, servitoriu allu altariului, preutu, sacerdote: *a se face popa*, *a fi popa la una baserica*; *a tráca unu popa*; *popa fora baserica*; *pan-tece de popa*; *fetioru de popa*.

POPANU, pl. -e, **popanum**, (πόπανον), una specia de placenta care se ducea la baserica.

POPARE, v., a face *popa*; de aci: *popandu* care se prepara la *popia*, clericu care astépta a fi promossu la gradulu de *popa*.

POPELLU, s. m., **popellus**, demin. d'in *populu*, micu poporu.

POPESCE, adv., **sacerdotaliter**, in modu *popescu*: *a mancá si bee popesce*.

POPESCU, -a, adj., **sacerdotalis**, relativu la *popa*, de *popa*; ca unu *popa*: *functione popesca*; *lucru popescu*, *prandiu popescu*, *cena popesca*, *mésa popesca*, forte bona.

POPIA, s. f., **sacerdotium**, gradu sau demnitate de *popa*, preutia.

POPILLA s. f., (d'in *pupa*, *pupula*, *pupilla* = *copilla*), vedi *copilla*.

POPILLARESCE, adv., vedi *copillaresce*.

POPILLARESCU, -a, adj., (de la *popillu* = *copillu*), vedi *copillarescu*.

POPILLARIA, s. f., vedi *copillaria*.

POPILLARIRE, -escu, v., vedi *copillarire*.

POPILLARIU, -a, adj., (de la *popillu* = *copillu*), vedi *copillariu*.

POPILLAROSU, -a, adj., vedi *copillarosu*.

POPILLU, s. m., (d'in *pupus*, *pupulus*, *pupillus* = *copillu*), vedi *copillu*.

POPIME, s. f., **sacerdotium**, multime de *popi*: *s'a adunatu tóta popimea d'in térra*.

POPINA, s. f., **popina**, taberna, locu unde se aduna ómenii, mânca si beu pre banni; ospetaria ordinaria.

POPINALE, adj., **popinalis**, relativu la *popina*.

POPINARE, v., **popinari**, a potrece in *popina*, a mancá si bee; a dá se bea, a inchiná cu pocariulu.

POPINARIU, -a, adj., **popinarius**,

care pertine la *popina*; subst. m., *popinariulu*, care administra *popin'a*, care tractédia pre ospeti, ospetariulu; f. *popinari'a*, ospetaréss'a.

POPINATORIU, -*tória*, adj. s., *popinator*, care *popina*; care petrece in *popina*; care inchina cu pocariulu.

POPIRE, -*escu*, v., (de la *popa*), a face *popa*, a ordiná preutu; refl. *a se popi*, a se face *popa*; astadi terminu triviale, in locu de chirotonire, ordinare, consecrare.

POPITU, -*a*, adj. part., facutu *popa*, ordinatu preutu; astadi terminu triviale, in locu de chirotonitu, ordinatu, consecratu.

POPLARE, v., (fr. *peupler*), a impoporá, a provedé cu *poporu*.

POPLATU, -*a*, adj. part., (fr. *peuplé*), impoporatu, provedutu cu *poporu*.

* POPLICOLU, -*a*, adj., *poplicola*, care lingusesce pre *poporu*.

* POPLICU, -*a*, adj., *poplicus*, *publicus*, relativu la *poplu*, *publicu*; vedi *publicu*.

* POPLITE, s. m., *poples*, partea supina a genuchiului, apoi si genuchiulu ensusi.

1 POPLU, s. m., *poplas*, *populus*, multime de ómeni, *poporu*.

2 POPLU, s. m., (transformatu in *poplu*), *populus*, (fr. *peuplier*, it. *pioppo*), arbore mare si formos care cresce dreptu in susu. si carui-a i placu locurile umede.

POPOLU, s. m., *populus*, *populus*, *populus*, *poporu*; vedi *poporu*.

POPORANU, -*a*, adj. s., (it. *popolano*), d'in *poporu*, unulu care face parte d'in *poporulu* ce pertine la una baserica, parochiana : *parochulu dice : poporani mei. popor inele melle*.

POPORARE, v., (it. *popolare*, fr. *peupler*), a impoporá, a provedé cu *poporu* : *a poporá unu locu, a poporá una térra*; vedi *impoporare*.

POPORATU, -*a*, adj. part., (it. *popolato*, fr. *peuplé*), impoporatu, provedutu cu *poporu* : *térra poporata, locu poporatu*; vedi *impoporatu*.

POPORU, pl.-e. (d'in *populus*), *populus*, multime de ómeni, multime de cetatiani, colectivitatea cetatianiloru :

poporulu románu; poporulu d'in tóta térra; poporu cultu, poporu civilisatu, poporu barbaru, poporu selbat'icu; vocea poporului e vocea lui domnedieu; a interritá poporulu; a lingusi poporulu; a conduce poporulu; a seduce poporulu; a se servi cu poporulu ca cu unu insi'umentu; poporulu de diosu se nomenesce vulgu; poporulu e unu leu pre care nu debe se lu interriti; guvernulu debe se faca totu pentru poporu, co-ci poporulu compune statulu; e detori'a nóstra de a luminá poporulu, nu de a lu despretiá; cine despretia poporulu, nu merita a fi sufferitu in mediloculu poporului; functionarii sunt pentru poporu, nu poporulu pentru functionari.

POPULACIU, -*a*, adj., *populacius*, relativu la *poporulu* de diosu; de aci subst. f., *populaci'a*, (it. *popolazzo*, fr. *populace*), *poporulu* de diosu, *vulgulu*, *ignobile vulgus*.

1 POPULARE, adj., *popularis*, relativu la *populu*, in intellessulu cellu mai largu : *lucrare populare, portare populare, vorbe populari, cántice populari; omu populare, guvernulu populare; ellu e forte populare; vedi si populariu*.

2 POPULARE, v., (it. *popolare*, fr. *peupler*), a impoporá. Compara : *populare, populare, poporare si impoporare*, cari differu prin forma, inse dau acelluasi intellessu.

* POPULARISARE, v., (fr. *populariser*), a face *populariu* : *a popularisá scienti'a; a popularisá pre unu omu care erá neconnoscutu poporului; refl. a se popularisá, a se face populariu*.

* POPULARISATU, -*a*, adj. part., (fr. *popularisé*), facutu *populariu* : *scientia popularisata*.

* POPULARISMU, s. m., (fr. *popularisme*), popularitate inaltiatu in sistema : *popularismulu aristocratiloru e totu de a un'a suspectu*.

* POPULARITATE, s. f., *popularitas*, calitate de *populariu*, portare a unu omu care cauta favórea poporului : *a si castigá popularitate; omulu are multe calitati bone, déro n'are popularitate; addeverata popularitate; falsa popularitate*.

POPULARIU, -a, adj., popularis, relativu la *populu*, mai usitatu de câtu l *populare*, inse identicu in sensu : *omu populariu, guvernu populariu, ap-pucature popularie, fapte popularie, in-trige popularie*.

POPULATIONE, s. f., (it. *popolazione*, fr. *population*), actione de *populare*. multiplicatiune prin generatiune, mai allessu inse: numerulu poporului care locuesee in una térra, relativu la estensionea ei ; *mare populatione, mica populatione; escessu de popula-tione; populationea terreloru rom ane; populationea Europei; populationea glo-bului terrestre*.

POPULATORIU, -tória, adj. s., (it. *popolatore*). care *popula*, impoporatoriu.

POPULATU, -a, adj. part., (it. *popolato*, fr. *peuplé*), impoporatu : *térra populata, satu populatu, locuri populate*; vedi si *impoporatu*.

POPULOSITATE, s. f., *populositas*, nomerositate, multime, stare popul sa.

POPULOSU, -a, adj., *populosus*, plenu de poporu, numerosu. f rte populatu : *térra popul sa, insula popul sa, mer-catu populosu*.

POPULU sau *popuru*, (compara *popolu* sau *poporu*, si *poplu*), s. m., *populus*, multime de ómeni; vedi *poporu*.

PORCA, s. f., *porca*, femell'a *porcului*, ser fa; vedi *porcu* si *ser fa*.

PORCARESSA, s. f., muliere a *porcariului*; muliere care pasce porcii.

PORCARIA, s. f., (pronuntia *porcaria*), 1. funciune de *porcariu*, 2. fapte de *porcariu*, sau si de *porcu, porc a*.

PORCARIU, -a, adj. s., *porcarius*, relativu la *porcu*; subst. m., *porcariu*, pastoriu de porci.

PORCASTRU, s. m., *porcastrum*, 1. una planta nomita si *porcilluca, porcillaca*; 2. (it. *porcastro*), *porcellu*.

PORCELLA, (cu *ll* supressu, *porcea*), s. m., *porcella*, demin. d'in *porca, porcellu* de genulu femininu : *ser fa nostra a fetatu doui porcelli si trei porcelle*; fig. *ea e grassa ca una porcella*.

PORCELLANA, s. f., (fr. *porcelaine*); vedi *potiolana*.

PORCELLINU, -a, adj., *porcellinus*,

de *porcellu* : *carne porcellina; glandule porcelline*.

PORCELLU, s. m., *porcellus*, demin. d'in *porcu*, porcu micu, t neru : *serof'a cu porcelii* ; *sugu porcellii la mamm'a loru*; *porcellu grassu; carne de porcellu*.

PORCETRA, s. f., *porcetra*, ser fa care a fetatu numai una data.

PORCESCE, adv., in modu *porcescu* : *a m anca porcesce*.

PORCESCU, -a, adj., (de la *porcu*), relativu la *porcu*, ca un *porcu* : *viétia porc sca, mancare porc sca. portare porc sea*.

PORCIA, s. f., natura de *porcu*, viétia *porc sca*, mancare *porc sca* : *porc 'a unui omu fora educatione* ; *cine p te spunc tote porc ele lui*.

PORCILIA, s. f., *porcilia*, serofa care allapta *porcelli*.

PORCILLACA, s. f., *porcillaca*, una planta, *portullaca*.

PORCINA, s. f., *porcina*, carne de *porcu*.

PORCINARIU, s. m., *porcinarius*, negotiatoriu de porci; negotiatoriu de carne de porcu, de *porcina*.

PORCINU, -a, adj., *porcinus*, de *porcu* : *botu porciniu, c ste porcine, carne porcina*.

PORCU, s. m., *porcus*, genu de animalu mammifere d'in ordinea pachydermeloru cari se ingrassia tare, si a caroru carne e bona de mancatu : *porcu domesticu, porcu selbaticu, porcu grassu; grassu ca un porcu; carne de porcu; lardu de porcu, c ste de porcu; carnati de porcu; a manc  ca unu porcu; tr ca de porci*.

* PORISMA, pl.-mate, (* porisma*, it. *porisma*, fr. *porisme*), propositiune subsidiaria care se applica la demonstratiunea unei theorema sau la solutiunea unei problema.

* PORISTICU, -a, adj., (*poristik s*, fr. *poristique*), care se basedia pre una *porisma* : *solutiune poristica*.

* PORITU, s. m., (fr. *porite*), genu de zoophyti care se appropia de astrea.

* PORNA, s. f., (* porne*=meretrice), in compositiuni, precumu : *pornographia*, etc.; vedi *pornographia*.

* **PORNIA**, s. f., (*πορνεία*), fornicatione, curvía.

PORNIRE, -escu, v., (*ἀπόρνομι*), intr. a purcede, a plecă la drumu; transit. a pune in miscare; refl. *a se porní*.

PORNITU, -a, adj. part., incitatu, aprensus de passione; applicatu spre ceva.

* **PORNOGRAPHIA**, s. f., (fr. *pornographie*), tractatu despre prostitutione; pictura obscena; de aci : *pornographicu*, -a, adj., (fr. *pornographique*), relativu la *pornographía*; si *pornographu*, s. m., (*πορνογράφος*, fr. *pornographe*), care scrie despre prostitutione, si care pinge scene obscene.

† **PORO**, -, (d'in *πῶρος* = duru, sau d'in *πόρος* = poru), in diverse compositioni, precumu : *porocèle*, s. f., (fr. *porocèle*, d'in *πῶρος*, si *κίλη* = tumore), hernía alle carei involuere sunt dure callose; *porocephalu*, s. m., (fr. *porocéphale*), genu de vermi intestinali; *porodermu*, -a, adj., (fr. *poroderme*, d'in *πόρος*, si *δέρμα* = pelle), cu pellea porosa; *porodothía*, s. f., (fr. *porodochie*), genu de plante cryptogame d'in ordinea licheniloru; *poromphala*, s. f., (fr. *poromphale*, d'in *πῶρος*, si *ὀμφαλός* = buricu), hernía umbilicale complicata cu callositati; *poronía*, s. f., (fr. *poronie*), genu de plante cryptogame d'in ordinea fungiloru; *porophora*, s. m., (fr. *porophore*, d'in *πόρος*, si *φέρειν* = portare), genu de plante cryptogame care coprende licheni pleni de pori; *porophyllu*, -a, adj. (fr. *porophylle*, d'in *πόρος*, si *φύλλον* = folia), cu foliele plene de puncte transparente assémine poriloru; *poroptéride*, adj., (fr. *poroptéride*, d'in *πόρος*, si *πτέρις* = ferice), alle carui sporangie se deschidu in vertice prin unu poru; *porostemone*, s. m., (fr. *porostémne*), genu de plante d'in famili'a laurineloru; *porothéliu*, s. m., (fr. *porothélium*), genu de plante cryptogame d'in famili'a licheniloru; *poroticu*, -a, adj., (fr. *porotique*, d'in *πῶρος* = duru), se dice despre substantiele medicamentose cari se credeau apte spre a produce callositate.

* **POROSITATE**, s. f., (it. *porosità*, fr. *porosité*), calitate de *porosu* : *porositatea pellei*; *porositatea corporiloru*.

* **POROSU**, -a, adj., (it. *poroso*, fr. *poroux*), plenu de *pori*, cari are *pori* : *tóte corporile su poróse*.

* **PORPHYRA**, s. f., (*πορφύρα*), 1. purpura, colóre rosia, vestimentu de colóre rosia; 2. pétra rosia inchisa presarata cu macule albe; 3. pétra dura care se pote polí, presarata de cristalle, sau pétra care presenta cristalle respandite in mediloculu unei paste omogene.

* **PORPHYRETICU**, -a, adj., *porphyreticus*, de *porphyra* : *marmore porphyretica*.

* **PORPHYRICU**, -a, adj., (fr. *porphyrique*), care contine *porphyra*, care are apparenti'a de *porphyra* : *pétra porphyrica*; *structura porphyrica*; *monti porphyrici*.

* **PORPHYRIONE**, s. m., *porphyrio*, (*πορφυρίων*), passere purpuria.

* **PORPHYRISARE**, v., (fr. *porphyriser*), a pulberalisá una substantia dura (pisandu-a pre una mésa de *porphyra*).

* **PORPHYRISATIONE**, s. f., (fr. *porphyrisation*), actione de *porphyrisare*, reductione in pulbere menunta, pulberisatione (operata pre una mésa de *porphyra*).

* **PORPHYRISATU**, -a, adj. part., (fr. *porphyrisé*), pulberisatu, macinatu meruntu.

* **PORPHYRITE**, s. m., *porphyrites*, (*πορφυρίτης*), *porphyra*; una massa de pétra care sémina cu *porphyra*; — varietate de ficu rosiiu.

* **PORPHIRITICU**, -a, adj., (fr. *porphyritique*), synonymu cu *porphyrica*.

† **PORPHYRO**, -, (d'in *πορφύρα* = purpura), in compositioni scientifice, precumu : *porphyrocephalu*, -a, adj., (fr. *porphyrocéphale*, d'in *κεφαλή* = capu), cu capulu rosiiu : *papagallu porphyrocephalu*; *porphyrogenitu*, -a, adj., (*πορφυρογέννητος*), nascutu in purpura, nome ce se dá principiloru byzantini cari se nasceau pre tempulu candu parentele loru erá imperatoriu : *Constantinu porphyrogenitulu*; *porphyroide*, adj., (*πορφυροειδής*), care sémina a *porphyra* : *structura de pétra porphyroide*; *porphyrozonu*, -a, adj., (*πορφυρόζωνος*, fr. *porphyrozoné*), cu brânu de *porphyra* : *fis-*

surella porphyrozona; porphyruu,-a, adj., (fr. *porphyre*, d'in *ορρά=κόδα*), cu *cód'a rosia: papagallu porphyruu*.

* **PORRACIU,-a**, adj., *porraceus*, (fr. *porracé*), de *porru*, cu *colore verde palida ca a porrului*.

* **PORRECTIONE**, s. f., *porrectio*, *intendere, prolongire: dare in mâna; vedi verbulu porregere*.

* **PORRECTU,-a**, adj. part., *porrectus*, *intensu, prolongitu; datu in mâna*.

* **PORREGERE**, *porressi si porressa, porressu, si porrectu, porrigere, a intende, a estende, a prolongi; a dá in mâna, a offeri, a presentá*.

* **PORRIGINE**, s. f., *porrigo*, *unu morbu de pelle, ca petinginea*.

* **PORRIGINOSU,-a**, adj., *porriginosus*, *plenu de porrigine*.

PORRU, si *purru*, s. m., *porrum si porrus*, (*πράσον*), *specia de alliu, alliu selbaticu*.

PORRURE, adj., (*porro, πόρρω*), *semper, totu de a un'a, continuu: si acumu si porrure*.

PORTA, s. f., *porta*, *appertura larga prin care poti intrá in unu locu inchisu fora a te sui, usia larga: port'a cetatei, port'a casei, port'a curtii: a intrá cu carrulu pre pórt'a; a inchide pórt'a, a deschide pórt'a, a umblá pre pórt'a: a essi la pórt'a; a stá la pórt'a, a asteptá la pórt'a; pórt'a mare, larga si inalta; pórt'a mica, angusta si bassa; fig. portile cerului, portile paradisului, portile iadului; pórt'a othomana, inalt'a pórt'a, sublimea pórt'a, fulgid'a pórt'a, curtea sultanului de la Constantinopoli, guvernulu turcescu; de aci si simplu port'a: a merge la pórt'a, a veni de la pórt'a, a conferi cu pórt'a, a se intellege cu port'a; nu se involiesec pórt'a, nu consente port'a*.

PORTABILE, adj., *portabilis*, *care se póte portá; — care se póte supportá*.

PORTANTE, adj. part. pres., *portans*, *care pórt'a, care duce*.

1 PORTARE, v., *portare*, *a duce: a portá pre cineva cu vorb'a, cu mentioni; a portá pre unu omu pre la baserice, pre la icóne, pre la sáncți; a portá sarcin'a sea; a portá vestimente nóue sau vechie; a portá arme; a portá flori in pellaría;*

retii. a se portá, se gerere: ellu se pórt'a bene, ea se pórt'a reu; portati-ve bene si veti fi laudati de toti; nu mi place cumu se pórt'a scolarii acesti-a, in sensu morale; déro si in sensu esteticu: ea se pórt'a formosu, elle se pórt'a cu gustu; prov. sau te porta cumu ti e vorb'a, sau vorbsce cumu ti e portulu.

2 PORTARE, s. verbale, (*portatio*), *gestio, mores, in t. s. verbului: m'a fatigatu cu portarea de la unu locu la altulu; portarea sarcinei nu e usióra; nu mi place portarea acestui omu; portárilé vóstre m'au desgustatu cu totulu; professorii punu note la portarea scoláriloru; nu numai invetiatur'a, ci si portarea debe se fia bona*.

PORTARELLU, s. m., *demin. d'in portariu, janitor, (it. usciero, fr. huis-sier), apparitor, functionariu publicu insarcinatu cu comunicarea acteloru de justitia, si cu essecutarea sententieloru, etc.*

PORTARESSA, s. f., *janitrix*, *femina care custodesce, inchide si deschide pórt'a; si muliere a portariului*.

PORTARIU, s. m., *portarius, janitor*, *care custodesce, inchide si deschide pórt'a: numai domnii cei mari au portariu; infernulu inco are unu portariu care se numesce Cerberu*.

PORTATIONE, s. f., *portatio*, *actione de portare: portationea sarcineloru*.

PORTATIVU,-a, adj., (fr. *portatif*), *care se póte usioru portá: carte portativa; dictionariu portativu; lectica portativa; mortariu portativu, móra portativa*.

PORTATORIU,-a, adj. s., *portator*, *care pórt'a, care duce: portatoriu de sarcine grelle, portatoriu de diarie, portatoriu de scrissori; portatoriu de vorbe, de mentioni; portatoriu de vestimente pretióse; portatoriu de bellu, portatoriu de triumfu, de victoria*.

PORTATRICE, s. f., *portatrix*, *femina care pórt'a*.

1 PORTATU,-a, adj. part., *portatus*, *gestus, dussu: sarcine portate, vestimente portate, vorbe portate d'in casa in casa*.

2 PORTATU, s. m., portatio, actulu de portare: portatulu sarcineloru, vestimenteloru, vorbeloru.

PORTELLA, s. f., portella, demin. d'in pórtá, mica pórtá.

* PORTEMIA, s. f., portemia, una specia de nave de transportu.

* PORTENDERE, portensi si portensei, portensu si portentu, v., portendere, a arretá, a anuntiá, a profetá sau profetisá.

* PORTENTIFERU, -a, adj., portentifer, si

* PORTENTIFICU, -a, adj., portentificus, miraculosu, monstruosu, prodigiosu.

* PORTENTOSU, -a, adj. portentosus, plenu de portente, miraculosu, prodigiosu; fabulosu: nascere portentósa, serpe de una marime portentósa; narratione portentósa.

* PORTENTU, pl.-e, portentum, arretare, monstru, prodigiú; miraculu, minune: portentele dieiloru; portentele poetiloru si alle pictoriloru; acestu-a nu e omu, ci portentu, monstru.

PORTICELLA, s. f., porticula, demin. d'in pórtá, mica pórtá.

PORTICU, pl.-e, porticus, gallería cu colonne: ellu se perámbla cu amicii sei in porticu; porticele si basilicele sunt publice.

* PORTIONALE, adj., portionalis, relativu la portione, particulariu.

* PORTIONARIU, -a, adj. s., care participa la portione; care se buccura de una portione.

* PORTIONE, s. f., portio, parte mesurata, parte, rata: ellu taliá boulu si dede fia-carui-a câte una portione de carne; portione mare, portione mica, portione adecata; portione de buccate, portione de vinu; fia-care se se multiamésca cu portionea sea.

PORTITIA sau porticia. s. f., portula, demin. d'in pórtá, mica pórtá.

PORTITORIU, -tória, adj. s., portitor; 1. perceptoriu de portoriu (vama); 2. luntariu, care trece pre ómeni cu luntrea preste una apa, (podariu).

PORTORIU, pl.-e, portorium, tassa pentru trecere, (vama).

* PORTRACTU, portratu, portrettu, pl.-e, effigies, effigia dupo natura, (fr. portrait, it. ritratto).

PORTU, pl.-uri, 1. portus, statione navale, locu unde stan navile la marginea marii, déro si la riuri; 2. modulu de portare estetica si morale, mos, mores: portu demnu, portu insemnatu, portu maiestosu; 3. amictus, cultus, ornatus, specia de vestimente ce pórtá cineva: portu barbatescu, portu mulierescu, portu elegante; asiá mi e portulu.

PORTULACA, sau portullaca, s. f., portulaca, una planta; vedi si porcillaca.

PORTUOSU, -a, adj., portuesus, cu portu 1., care are portu: mare portuósa, navigatione portuósa.

PORU, s. m., porus, (πόρος), canale, gaura: spongi'a are pori mari; pellea are pori mici; tóte corpurile au pori mai mari sau mai mici.

POSCA, s. f., posca, una specia de braga.

†† POSCERE, v., poscere, a cere, a desiderá, a dori. Radecin'a verbului postulare si a derivatelor selle.

* POSITIONE, s. f., positio, 1. actione de ponere: positionea numelui; 2. situatione: in acea positione grea, nu poatea face mai bene; 3. propositione, these; 4. cantitate: positione lunga sau scurta a unei syllabe.

* POSITIVISMU, s. m., (fr. positivisme), systema philosophica basata numai pre date positive = confirmate prin experientia, prin urmare synonymu cu empirismu.

POSITIVISTU, -a, adj. s., (fr. positiviste), sectatoriu allu positivismului sau allu philosophiei positive.

POSITIVITATE, s. f., (fr. positivité); calitate de positivu, stare a unui corpu care manifesta fenomenele electricitatii positive.

POSITIVU, -a, adj., positivus, 1. in gramm. gradulu positivu; 2. in logica: modu positivu = afirmativu; 3. in physica electricitate positiva, electricitate negativa; polu positivu, polu negativu; 4. securu, probatu prin experientia: lucru positivu; scientie positive = empirice.

POSITORIU, -*tórie*, adj. s., **positor**, care pune: *positoriulu fundamentelorú acestui edificiu, acestei cetati. acestui institutu, acestei invetiature.*

POSITU, -*a*, adj. part., **positus**, **pusu**; vedi *pusu*.

POSITURA, s. f., **positura**, actulu de *ponere*, actitudine: *a luá una positura de omu coragiosu; in acea positura ellu credea co póte ammenitiá pre omeni.*

POSSEDENTE, si *possidente*, adj. part. pres., **possidens**, care *possede*: *fericiti possedentii.*

POSSEDERE, *possedui, possedutu* si *possessu*. v., **possidere**, a *avé* in mânele selle, in potestatea sea, a *tiné* unu lucru in potestatea sea: *a possedé una cosa mare si fórmósa; a possedé mosie intense; a possedé bunny; a possedé vaste conno-scentie; ellu nu possede nemica, co a possu-sessu a perdutu totu; en possu-du acestu pamentu cu dreptu ereditariu.*

POSSESSIONE, s. f., **possessio**, ac-tione de *possedere*: *possessione securu; possessione precariu; a fi in possessio-nu cuiva; a despoliá pre cinera de pos-sessionea sea; a lu scóte d'in possessione.*

POSSESIVU, -*a*, adj., **possesivus**, re-lativu la *possessione*, prin care se ar-réta una *possessione*: *pronomine posses-sive; casu possessivu = genitivu.*

POSSESSORIU, -*sória*, adj. s., **posses-sor**, **possessorius**, care *possede*: *pos-sessoriulu unui lucru nu e totu de a un'a si proprietariulu lui; in Moldavi'a arrendatoriú se numescu possessori.*

POSSIBILE, adj., **possibilis**, care se póte face, care póte fi: *lucru possibile. casuri possibili. totu ce e possibile dupo legile logice. nu e totu de a un'a possi-bile si dupo legile physice: facti totu ce va fi possibile pentru adjungerea acestui scopu.*

POSSIBILITATE, s. f., **possibilitas**, calitate de *possibile*: *possibilitatea unui faptu; possibilitatea de a adjuge un-deva; possibilitate logica. possibilitate physica. possibilitate morale.*

POSTA, s. f. (it. *posta*, fr. *poste*). 1. institutu de transportu acceleratu d'in distantia in distantia, si mai allessu de transportu de scrissori: 2. statione

a institutului de transportu acceleratu; 3. distantia de la una statione pèno la alt'a = *calle de una posta*, approssima-tivu de 16 chilometri: *a dá scrissorile la posta, a le pune pre posta. capitaniu de posta. calli de posta carrutia de posta; a callatori cu post'a; d'in posta in posta; acumu cállile ferrate facu si servitiulu de posta.*

POSTALE, adj., (fr. *postal*), relativu la *posta*: *servitiu postale. calle postale. tassa postale; reforma postale; conven-tione postale.*

POSTALIONE, s. m., (it. *postiglione*, fr. *postillon*), 1. care mène callii de *posta*: 2. callu de *posta*; 3. carrutia cu patru sau mai multi calli; de aci: ve-ri-ce carrutia usióra.

* **POSTAMENTU**, pl. -*e*, **basis**, basea unui monumentu, a unei statue, sau a unei serie de colonne.

* **POSTARE**, v., **collocare**, **aciem lu-siraere**. (it. *postare*, fr. *poster*), 1. a pune ceva la loculu sen, a *assediá*; 2. in specie a *asediá* una armata sau una ceta de armati la unu locu covenitu, la unu *postu*.

POSTARIU, -*a*, adj. s., relativu la *posta*. leuatu de regula ca subst. perso-nale: 1. menatoriu de calli de *posta*; 2. servitoriu la *posta*: — femin. *postar-éssa*.

POSTATA s. f., vedi *postatu*.

POSTATU, -*a*, adj. part., **collocatus**: *militariú postati la acellu postu*; leuatu si ca s. f., reale, *postata*, a) **stratum**, stratu. pátura, mai vertosu stratu de pa-mentu, ce se sapa in una sapatúra; ce se sapa in una sapatúra; b) **fragmentum agri**, buccata de locu, mai vertosu de locu aratu sau seminatú: *postata sau postate de alliu, de cépa; a sapá pèno dai de una postata de arena; a secerá una postata de meliu, a seminá done postate de pepeni.*

* **POSTDATA**, s. f., (fr. *postdate*), *data posteriore* cellei addeverate.

* **POSTDATARE**, v., (fr. *postdater*), a *datá* una serissore, unu actu de la unu tempu *posteriore* cellui addeveratu.

* **POSTDILUVIANU**, -*a*, adj., (fr. *postdiluvien*), care *viue* dupo diluviu: *tempuri postdiluviane.*

* **POSTDORSALE**, adj., (fr. *postdorsal*), pusu *dupo dosu* sau *in dosu*.

* **POSTE**, s. m., *postis*, usioru, pilastru de la usia sau porta; usia, porta.

* **POSTERARE**, v., *posterare*, a remané in urma; a intardiá; a face preatardiu : *coptulu grâneloru a posteratu estu tempu*.

* **POSTERIORE**, adj., *posterior*, (it. *posteriore*, fr. *postérieur*), comparativu d'in *posteru*, mai in urma, vorbindu de doui sau de mai multi impartiti in doue cete : *partea posteriore a corpului se oppune la cea anteriore*; *petiorele posteriori alle cadrupediloru*; si despre tempu : *fundarea Romei e posteriore institutionei olympiadiloru*; — a *posteriore*, (a *posteriori*), terminu de logica, argumentare facuta dupo celle urmate, intemplete; dupo date empirice; — absolut. s. m., *posteriore*, sediu, sedutu.

* **POSTERIORITATE**, s. f., (it. *posteriorità*, fr. *postériorité*), calitate sau statu de *posteriore* : *posterioritatea unui faptu, unui evenimentu, unei nascere*.

* **POSTERITATE**, s. f., *posteritas*, (it. *posterità*, fr. *postérité*), 1. calitate sau statu de *posteru*; 2. tempu venitoriu, venitoriulu; 3. urmatorii cei nascuti sau essiti d'in origine commune, cei ce continua generationea in acea-asi familia, gente, nazione, specia, etc. : *posteritatea lui Adamu; posteritatea lui Deucalione*.

* **POSTEROMANIA**, s. f., (fr. *postéromanie*), mania de a si lassá nome la *posteri*.

* **POSTEROMANE**, adj. s., (fr. *postéromane*), dominatu de *posteromania*.

* **POSTERU**, -a, adj., *posterus*, (d'in *post*), care vine apoi, care vine in urma : *diu'a postera e diu'a de mâne*; — ca subst. m. mai vertosu in pl. *posterii*. fili, nepoti, stranepoti, etc.

* **POSTGENITU**, -a, adj. part., *postgenitus*, nascutu in urma, mai micu de nascere; in genere : *posteru = filiu. nepotu, stranepotu, etc.*

* **POSTHUMU**, -a, adj., vedi *postumu*.

* **POSTICIPARE**, v., *posticipare*,

(*post-capere*); a lená in urma, mai apoi; a ammaná : *a posticipá prandiulu*.

* **POSTICIU**, -a, adj., (*posticius*, fr. *postiche*), d'in *posticu*, facutu sau adausu in urma; adventiciu, strainu, artificiale, falsu.

* **POSTICU**, -a, adj. s., *posticus*, (ca *anticu* d'in *ante*, asiá si *posticu* d'in *post*), d'in apoi, d'in deretu, d'in dosu : *marulu posticu, petiorele postice*; — subst. reale, a) masc. *posticulu*, dosulu, a) de casa, β) de omu sau animale; b) fem : *postic'a*, usi'a, port'a, ferestr'a d'in dosu; fig. curulu.

* **POSTILLA**, s. f., (it. *postilla*, fr. *postille*), nota marginale, nota scurta ce se face pre marginea unui testu de carte.

* **POSTLIMINIU**, s. m., *postliminium*, (*post-limen*), proprie, intorcere la liminile selle, intorcere a casa, si de ací : 1. intorcere la statulu de mai inainte, reintrare sau restituire in derepturile de mai inainte; 2. dereptulu de a reveni la statulu si derepturile de mai inainte; 3. in genere, intorcere, revenire, redintregare.

* **POSTMERIDIANU** si *pomeridianu*, -a, adj., *postmeridianus*, si *pomeridianus*; de dupo amédia, ce vine sau se face dupo *amédia* : *ore postmeridiane*, oppos. la *antemeridiane*.

* **POSTOPINANTE**, adj. part. pres., (fr. *postopinant*), care *opina* in urm'a altui-a sau altoru-a, oppositu la *preopinante*.

* **POSTPECTORALE**, adj., (fr. *postpectoral*), relativu la dosulu peptului : *aripiore postpectorali*.

* **POSTPONERE** si *pospunere*, *pospusi* si *pospusei*, *pospusu*; si *postposi* si *postposei*, *postpositu*, *postpostu* si *postposu*. v., *postponere*, a pune inapoi, a pune dupo altulu sau altii; fig. a estimá mai pucinu, a nu preferi : *a postpone onorei avutiele*.

* **POSTPOSITIONE**, s. f., (*postpositio*, fr. *postposition*); actiune de *postponere*.

* **POSTPOSITU**, *postpostu* si *postposu*, -a, adj. part., *postpositus* si *postpostus* : *lucruri postposite, persone postposite*.

* **POSTREMITATE**, s. f., *postremitas*, calitate sau statu de *postremu*.

* **POSTREMU**, -a, adj., *postremus*; superlativă d'in *posteru*, cellu mai de apoi, cellu mai d'in urma; cellu mai departatu.

* **POSTSCENIU**, pl.-e, *postscenium*, parte a teatrului d'in apoi a scenei, unde stau actorii înainte de a paré pre scena; fig. secretu, ceva ascunsu.

* **POSTSCRIERE**, si *poseriere*, *poscrissi* si *poscrissei*, *poscrissu* si *poscriptu*; v., *postscribere*; a serie in urma, mai vertosu a serie intr'una scrisore deja subscrissa.

POSTSCRISU, si *poscrissu*, -a, adj. part., *postscriptus*.

POSTSCRIPTU sau *poscriptu*, un'a d'in formele participiali ale verbului *postscriere*, leuata de regula ca adj. sau ca subst. m., *postscriptu-lu* = *postscriptum*, ce se serie intr'una scrisore dejá subscrissa.

POSTU, un'a d'in formele participiali ale verbului *ponere* = *punere*, *postus*, *postus*, (compara si it. *posto*, *posta*, fr. *poste*); 1. cu insemnare mai apropiata de a verbului, a) ca part. pass. leuatu mai allessu ca adj., *arborii postilonga muri*, *la umbra*, *nu prospera*; b) ca sup. si subst. abstr. *postulu arboriloru in pamentu*; 2. ca mai d'essa ca subst. reale, m., *postu*, pl., *posturi*, a) locu, unde se *pone* ceva sau cineva: *fia-care se stea la postulu seu*; b) in specie, locu de ocupatu, si de aci in parte: α) loculu unde unu commandante pune unulu sau mai multi armati spre a custodi: *a leuá*, *occupá posturile*; *a desertá postulu seu*, *a stá la postu*, *a fugi de la postu*; — prin metafora, cellu pnsu sau cellu pusi a custodi *postulu*; — β) functie, officiu: *postu de professoriu de medicu*; *a pune in postu*, *a remané fora postu*; γ) in genere: *postu de onore*; *nu totu postulu de onore e si postu onorabile*; *si lucrurile au postulu seu*.

POSTULANTE, part. d'in *postulare* (*postulans*, fr. *postulant*), care *postula*: *multi postulanti pentru unu singuru postu*.

* **POSTULARE**, v., *postulare*; 1. in genere, a cere, mai vertosu a cere cu persistentia; 2. in specie, a) a cere in judicata; a trage in judicata; b) a cere una functie, a amblá se capite unu postu.

* **POSTULATICIU**, -a, adj., *postulaticius*, capítatu prin *postulare*, cautatu, cerutu, sollicitatu.

* **POSTULATIONE**, s. f., *postulatio*; actione si resultatu allu actionei de a *postulare*.

* **POSTULATORIU**, -toria, adj. s., *postulator*, si *postulatorius*; care *postula*, sau serve la *postulare*.

* **POSTULATU**, -a, adj. part. sup., *postulatus*, cerutu: *functioni de multi postulata*, *postulatulu unei functione*; — mai vertosu ca s. m. reale, *postulatu-lu*, pl. *postulate-le*; *postulatum*, (fr. *postulat*): a) in genere, cerere si ce se cere, cerentia, etc.; b) in specie, *postulatu* = principiu ce se cere a se admite pentru demonstrarea unui altu addeveru; mai vertosu, ce se cere adversariului, la inceputulu unei discutie, ca addeveru reconoscutu, ca axioma: *postulatele mentei commune si sanitose*; in philosophia: *postulatele rationei practice*.

* **POSTUMARE**, v., *postumare*; a fi *postumu*.

* **POSTUMATU**, -a, adj. part., *postumatus*; s. m., *postumatus*, -us statu de *postumu*.

* **POSTUMU**, -a, adj., *postumus*; un'a d'in formele superlative de la *posteru*, cellu mai de apoi, cellu mai d'in urma: *filinlu postumu* e cella d'in urma nascutu, cellu mai teneru, inse in specie: *filiu postumu* = cellu nascutu dupo mortea tatalui, sau dupo facerea testamentului tatalui; asiá si: *scripte postume*, *opuri postume*, etc., publicate dupo mortea auctoriului.

* **POSTURA**, s. f., *positura*, (it. *postura*): actione de *ponere*, si mai vertosu, statu produsu prin acésta actione: *positura*, *actitudine*, etc.; vedi *positura*.

* **POTABILE**, adj., *potabilis*, ce se póte *potá*, bonu de beutu: *apa potabile*,

vinuri potabili, de si nu d'in celle mai bone.

* POTACE, adj., potax; bibace, cui place a bee, betivu.

* POTACLU sau *potaculu*, s. m., *potaculum*; 1. locu de *potatu*; 2. ospetiu de beutori, de pertrecutori la ospetiu.

* POTAMIDE, s. f., (ποταμίδης, fr. *potamide*, d'in ποταμός = riu, fluviu), 1. nympa de riu; 2. genu de conchyliie; — de aci si: a) *potamitu*, -a, adj., (fr. *potamite*), care viue in riu; subst. m. pl., *potamitii*, familia de reptili.

† POTAMO-, (d'in ποταμός = fluviu), in composite scientifice: *potamogetone*, s. m., *potamogeto*, (ποταμογείτων, fr. *potamogéton*, d'in γείτων = vecinu), genu de plante nomitu si *naiade*; *potamographia*, s. f., (fr. *potamographie*; d'in γράφειν = descriere), descriptione a fluielcru; de aici si adj. *potamographicu*, -a, relativu la *potamographia*; s. m. personale, *potamographu*, auctoriu de *potamographia*; *potamologia*, *potamologicu*, *potamologu*, vedi *potamographia*, *potamographicu*, *potamographu*; *potamophilu* -a, adj., (fr. *potamophile*, d'in φίλος = amicu), care ama fluviele, leuatu ca s. m., *potamophilulu*, genu de plante.

* POTARE, v., *potare*; a bee; a petrece beendu, cu beutura.

* POTASSA, s. f., (it. *potassa*, fr. *potasse*), substantia alcalina, ce se afla in celle trei regne alle naturei, déro mai vertosu in plante: *potass'a se estrage d'in plante arse si lessiate*; *potass'a e un'a d'in basile chymice celle mai tari*; *potass'a serve si la fabricatiunea saaponelui*.

* POTASSIATU, -a, adj. part., (fr. *potassié*); mestecatu cu *potassiu*.

† POTASSICO-, (d'in *potassicu*), in composite scientifice: *potassico-ammonicu*, *potassico-argenticu*, *potassico-calcicu*, *potassico-hydricu*, *potassico-magnesicu*, *potassico-mercuricu*, *potassico-sodicu*, produsu prin combinationea unei sari *potassice*, cu una sare *ammonica*, etc. etc.

* POTASSICU, -a, adj., (it. *potassico*, fr. *potassique*), se dice despre primul gradu de oxydatione a *potassiului*.

* POTASSIDE, adj. s., (fr. *potasside*),

generatu sau formatu d'in *potassiu*: ca s. m. reale, unu *potasside*, nume genericu applicatu la corpuri, cari au de tipu *potassiulu*.

* POTASSIU, s. m., (it. *potassio*, fr. *potassium* = lat. *potassium*); metallu solidu, forte ductile, de colore argentia, ceva mai molle ca cér'a si mai usioru ca ap'a.

* POTATIONE, s. f., *potatio*, (fr. *potation*), actione de *potare*.

* POTATORIU, -tória, adj. s., *potator*, si *potatorius*, care *póta*, sau serve a *potare*: *se strinsera toti potatorii a'in cetate, si sacrificara lui Bacchu*.

* POTATU, -a, adj. part., *potatus*, beutu; supinu de *potatu*; subst. m., *potatulu*, acutulu de *potare*.

POTENTARIU, -a, adj. s., (it. *potentario*), in sensulu formei *potentatu* sub 2.

POTENTATORIU, -tória, adj. s., *potentator*, in sensulu formei *potentatu* sub 2.

POTENTATU, s. m., *potentatus*, (it. *potentato*, fr. *potentat*), calitate de *potente*, 1. abstractu, a) in genere, *potere*; b) in specie, *potere politica*, *domnia*, *suprematia*; 2. concretu, *cellu investitu cu potere*, *domnitoriu*, *mare domnitoriu*, *domnitoriu allu unei terre* mare si *potente*: *potentatii Europei disponu de sortea nationiloru*.

POTENTE, adj. part. pres., *potens*, (it. *potente*), care *pote*, care are *potere*, 1. in genere: *familie stralucite si potenti*; *statu potente*, *muliere sanitoso si potente*; *cetatiani potenti prin avere*; *omu potente in coventu*; *geniu potente*, *espressioni potenti*, *motu potente*, *affecte potenti*, *odore potente*, *clamori potente*; *mana potente*, *bracie potente*, *protectione potente*, *adjutorie potente*, *omu a totu potente nu e*, *co-ci numai domnedieu e a totu potente*; 2. in specie, a) bonu, capace: *potente a se luptá si a invinge*, *a domni*; b) *potente de sau pre*, *domnu*: *potente de menia* sau *pre menia*, *potente de cupiditate*, *potente de sene* sau *pre sene*; — inse si: *junca potente de tauru*; *umeri potenti de assemuni oneri* sau *pentru assemuni oneri*.

POTENTIA, (pron. *putinîa*), s. f., **potentia**, **potestas**, **facultas**, **copia**, (it. **potenzia** si **potenza**, isp. port. prov. **potencia**), **possibilitas**, calitate de *potente*. 1. **potere**, **fortia**, **vertute**, a) in genere : *potenti'a coventului, ventului, vinului, apei ce cade; potenti'a medicamentului, saporei, erbeloru; potenti'a divina, a totu potentia*; b) in specie, α) **potere politica**, **influentia**, **creditu**, **consideratione**, etc.; 2. **facultate**, **aptitudine**, **capacitate**, **mediu**, etc.; a) in genere : *potenti'a e numai virtuale, poterea e actuala; potenti'a e sem-burele poterei; potentiele sufletului; a fi cu potentia, a se poté; a nu fi cu potentia, a nu se poté; a fi in potentia, prin potentia, a fi preste potentia; cineva pote avé potenti'a, fora se aiba poterea, precumu si d'in contra pote avé potere, fora se aiba potentia; dupo potentia : a lucrá dupo potentia, a adjutá dupo potentia; a fi sau nu fi potentia, a se poté sau a nu se poté : e potentia de a face ce doriti, nu e potentia de a trece riulu, nu e posibilu; b) in specie, despre cantitati, **potentia** = **productu** d'in doi sau mai multi factori ecali : *potentia secunda = cadratu; potentia cubica; a redicá unu numeru la a patr'u potentia, a scote radecin'a unei potentia*.*

POTENTIALIALE, adj., **potentialis**, (it. **potenziale**, fr. **potentiel**). relativu la *potentia*, in *potentia: calitati potentiali, nu actuali; particule potentiali, modu potentiale*, cari espremu *potentia: medicamente potentiali*, ce inco n'an inceputu se lucre.

POTENTIALITATE, s. f. (it. **potenzialità**), calitate sau statu de *potentiale*.

POTENTIARE, v., (it. **potenziare**), a dá *potentia*: a redicá la *potenti*.

POTENTIATU, -a, adj. part., (it. **potenziato**), redicatu la *potentia*.

POTENTIOSU, -a, adj., **potens**, **fortis**, **robustus**, **validus**, **potis**, **possibilis**, **quod fieri potest**, **quod licet**, (compara si isp. **potencioso**), plenu de *potentia*, plenu de *potere*; 1. act., **vertosu**, **robustu**, **sanetosu**, etc. : *calli potentiosi, cellu potentiosu assupresce pre cellu nepotentiosu; cellu mai potentiosu d'in voi*

se se lupie cu mene; 2. **passivu**, care *se pote*, atâtu in sensu materiale câtu si morale : **possibile**, **facile**, **permisssu**, **licitu**, **covenitu**, **plausibile**, **virtuale**, etc., *potentiosu, nepotentiosu, lucrulu se cere se se fuca*.

1 POTERE, pres. *potu* si *potiu*, perf. *potui*, sup. *potutu*, v., **posse**, (it. **potere**, isp. port. prov., **poder**, v. fr. **avoir**, n. f. **pouvoir**), a avé vertutea, facultatea de a lucrá sau face ceva : *cine n'a inventiatu a serie, nu pote scrie; nu potemu essi de aci; nu veti poté voi trei invinge sésse; d'in nemica nu poti face ceva; cine pote îndereptá lumea cu umerulu? potu'ati intellege spuselu lui? amu poté inco citá multe essemple*; — mai pucinu elegante cu conjunctiv : *cine pote se se lupte cu ellu?* — cu infinitivu subintelléssu : *cine pote, osse rode*; — absol. fora infinitivu ; a *poté multu, a poté pucinu, a poté câtu unu taru*; *potemu si noi ceva; voi nu poteti nemica*; de aci : a *nu mai poté, a) a nu mai avé potere, a nu mai poté duce, sufferi, a succumbe; nu mai potu de caldura, nu mai pote de uritu; nu mai poteti de somnu; nu mai potu bietele vite de sete, de fame, de frigu, de cal lura; nu mai poteam de frica*; b) in ironia, a nu pesá cuiva, a nu se teme, a nu se turburá : *de tene, de fricu de voi nu m'á potu cu*; — candu verbulu ce se constrage cu *potere* e reflexiv sau reflexiv passiv, pronominele reflexive se punu cu mare elegancia inainte de *potere* : *nu m' potu saturá nu ve poteti stemperá nu se potu dominá; ce cereti voi nu vi se pote dá; cumu se potea face mai bene lucrulu de câtu asiá? de aci, aplicatu si singuru, fora infinitivu, ea reflex. pass. impersonale : se pote, nu se pote; se pote un'a cu acésta-a? vedi singuru ce s'a potutu si s'a prea potutu; cu acéstu modu nu se pote aplicá posse aliu limbii classice, si de aci espressioni ea : *asta-a se pote, acca-a nu se pote*, se traduceu ia latin'a prin : **hoc fieri potest, illud fieri non potest** = lit. *acésta-a se pote face, acca-a nu se pote face*; inse in alte limbi sorori aflamu espressioni identice cu alle nostre : fr. *cela se peut* = it. *si può* = *se pote*; —*

póte (subintellege *fî*) se applica si ea adv. fors, forsitan, (fr. *peut-être*), cu conj. *co*: *póte co va vení*; *póte co ne vomu mai vedé*; *póte co morimú peno atunci*.

2 POTERE, s. verbale, potentia, vis, fortitudo; robur, potestas, efficacia, efficacitas, facultas, copia, divitiæ, potentatus, (comp. it. *potere*, fr. *pouvoir*); taria, virtute, facultate; in genere: *de poterea sau nepoterea vostra nu vreu se sciu*; in specie: 1. taria corporale sau materiale: *in poterile selle se summetesce callulu*; *nu are lipse omulu de poterea taurului*; *poteri atletice*; *poterea unui omu, unui bou*; *a si perde poterile*; *poterea petioreloru, mânîloru, muschiloru*; *potere de resistere*; *potere passiva, activa*; 2. intensitate; efficacitate, vigore, energia: *poterea vocei, sonului, vinului, medicamentului*; *poterea coventului, espressionei, passionei*; 3. insemnare, valóre, intellesu: *in tota poterea coventului*; 4. facultate a suffletului; *potereade a cogitá, de a intellege, de a senti si judicá*; *a si incordá poterile spiritului*; 5. avere, stare, avutia: *omú cu potere in vite, in banni*;—*vomu intende negotiulu nostru, candu vomu prende mai multa potere*; si in genere, mediu de a lucrá: *eu n'am neci una potere de a te adjutá*; sau adjutoriu, rédimu, instrumentu, titlu: *in poterea amicitiei, in poterea titlului, averei, etc.*; 6. facultate legale sau legitima, dereptu, auctoritate: *poterea de a tractá in nomele altui-a*; *poterea de a legá si deslegá*; *poterea parentesca*; *poterea legei*: *nu ai potere de a stipulá in nomele terrei*; *potere de viétia si de morte*; 7. in sfer'a politica, a) potestate, auctoritate, domnia, etc.: *poterea suprema*; *poterea legislativa*; *a ad-junge la potere, a pune man'a pre potere, a abusá de potere*; b) in sensu mai materiale, α) statu, térra suverana mare si potente: *marile poteri alle Europei*; *poterile s'au scollatu unele asupr'a altoru-a*; β) *potere armata de uscatu, de mare*; *poterile terrei industriali, comerciali*; 8. inse si *potere*=violentia, impetu, furia: *vreti cu poterea se ne despoliati de ce avemú mai caru*; *cercá a luá cetatea cu insellationi, déro, fiendu*

co aceste-a nu successero, cautá a u leuá cu poterea; *in poterea iernei, a verei, a gerului, a bataliei*; de aci *potere* =puntu culminante: *in poterea noptei, dillei, etatei*; 9. in forte multe constructiuni cu celle mai multe d'in insemnabile descrise: *a si pune tote poterile, a lucrá d'in poteri, a nu avé potere sau avé potere*; *a lucrá, adjutá dupo potere*.

POTERIU, (si *potiriu*), s. m., *poterium*, (*ποτήριον*, vedi si v. *potare*); 1. in genere, vasu de beutu, pocariu, cupa; 2. in specie, *santulu poteriú, calix*, ce serve la liturgia.

POTESTATE, s. f., *potestas*, (it. *potestà*, si *potestate*); *potere* de a face, si in specie, 1. *potere* legale, auctoritate. dereptu, facultate; 2. *potere* politica, domnia, auctoritate, functione, etc.; 3. in genere, *potere*, potentia: *potestatea suprema, potestatea imperatoria; potestatea parentesca; potestatea barbatului, tutoriului; a fi sub potestatea altui-a; a se suppone potestatiloru*.

* POTIONARE, v., *potionare*, a dá *potione*, a face se bea, a adapá.

* POTIONARIU, -a, adj., *potionarius*; relativu la *potione*: *provisione potionaria*.

* POTIOLANA, s. f., (it. *pozzolana*), materie terrosa d'in care se fabrica vase eleganti, *farfuria*.

* POTIONE, s. f., *potio*; in genere beutura, in specie, a) beutura medicale, b) beutura iuvininatoria, c) beutura fermecatoria, filtru.

* POTIORE, adj., *potior*; comparativu d'in *potis*, lenatu inse cu insemnarea de mai bonu, mai de preferitu, mai insemnatu, mai importante; si superlativu: *potissimu*=cellu mai bonu, cellu mai de preferitu, etc.

* POTIRE, v., *potiri*, (d'in *potis*), a se face *potente*=domnu pre ceva, a pune man'a pre ceva, a leuá in potestatea sea, si de aci, a avé, a posedé.

POTIRIU, s. m., vedi *poteriu*.

* POTOLOGIA, s. f., (fr. *potologie*, d'in *πότος*=*potione*, si *λόγος*=discursu), tractatu, despre *potioni* sau *beuture*.

* POTOLOGICU, -a, adj., (fr. *potologique*), relativu la *potologia*.

* POTORIU, -tória, adj. s., *potor* si

potorius; 1. beutoriu, care bee, si in specie, cellu ce petrece in beutura, in ospetie cu beuture; 2. ce serve la beutura: *vase potorie*, de unde ca subut. reale, m., *potorium* = vasu de beutu, cupa; vedi si *poteriu*.

* **POTRICE**, s. f., *potrix*, femina care bee, beutória.

* **POTU**, adj. part., **potus**; a) act. care a beutu, beutu, *bétu*; b) pass., adapatu, imbetatu; beutu; — subst. m., *potus*, beutura, in specie, beutura imbetatoria.

* **POTULENTU**, -a, adj., **potulentus**; 1. bonu de beutu: *vinuri potulente*; 2. beutu, imbetatu, *bétu*.

* **PRACTICA**, s. f., vedi *practicu*.

* **PRACTICABILE**, adj., (it. **praticabile**, fr. **praticable**); care se pote *practicá*: *bonu consiliu, déro nu e practicabile; espedienti practicibili, locu practicabile, cãlli sau drumuri practicabili*.

* **PRACTICABILITATE**, s. f., (it. **praticabilità**), calitate de *practicabile*: *practicabilitatea acestei calle*.

* **PRACTICALE**, adj., (it. **praticale**); relativu la *practica*, de *practica*, numai d'in *practica*.

* **PRACTICANTE**, adj. part. pres., (it. **praticante**), care *practica*: *omeni praticanti tote virtutile; unu medicu praticante; praticanti de ospitale; praticante de advocatura*.

* **PRACTICARE**, v., (it. **praticare**, fr. **pratiquer**), a face *practica*, a pune in *practica*: 1. a *practicá* *celle cogitate si proiectate; lege bona, déro reu practicata; a practicá* *celle invetiate, consiliate; a practicá* *justiti'a, moderationea, temperanti'a si alte virtuti; a practicá unu metodu; cine practica multe, invetia multe*; 2. in specie: a) a essercitá: a *practicá* *medicin'a, negotiatori'a, templari'a*; b) a fi in relatione, a visitá, frecená: *pucine persone am practiatu si practicu; a practicá in unu locu sau unu locu, una casa*; c) a tractá, negociá: *se practica despre insoratori'a tea*.

* **PRACTICATIONE**, s. f., (it. **praticazione**), actione de *praticare*, *practica*.

* **PRACTICATU**, -a, adj. part., (it. **praticato**), *metodu practiatu de multi, calle practicata de multa lume*; — sup. nu

e *locu de practiatu celle ce ai invetiatu*.

* **PRACTICE**, adv., **practice**, in modu *practicu*: *ecco ce va se dica a procede practice*.

* **PRACTICU**, -a, adj. s., **practicus**, (*πρακτικός*, it. **pratico**, fr. **pratique**), oppos. la *theoreticu*, si la *speculativu*; relativu la *praxe* = *fapta*, *actione*, sau *lucrare*: 1. ca adj., a) in genere: *filosofia practica* = *morale; conoscentie practice, applicationi practice alle reguleloru abstracte; studie practice; observazione practica; ratione practica, mente practica*; b) in specie, ce se póte effectúa, care serve in *fapta*: *consiliu practicu, lege practica*; c) conforme esperientiei, essercitatu, essercitatu, deprensu, indemanaticu, preceptu a face si lucrá: *omu practicu in negotiu, in economia, in portare, in cogitare; medici practici, chirurgi practici, invetiatori practici, barbati de statu practicu in alle economiei nationale si in finantie*; d) conoscutoriu, familiaru, bene conoscutu cu ceva: *conductoru practici de locuri, practicu in litteraturele multoru limbe*; — 2. ca subst. reale, a) mase., *practicu*, ce e *practicu*: *nu uitá practicul pre longa theoreticu; déro mai vertosu*, b) f., *practica*, opp. la *theoria*, α) in genere, punere in lucrare, realisare, effectua a unei idea, unei cogetare, unui consiliu, unei regule: *mai antâniu practic'a, apoi theor'a, dicu unu; déro practic'a fora iheoria e actionea fora cogitare; nu se face inse cineva artistu fora practic'a artei selle; cu tote aceste-a câtu departe e adesea practic'a de theor'a! fora practic'a virtutei nu vale nemica filosof'a morale; in iheoria merge lucrulu, déro in practica nu se póte; critic'a e facile, practic'a difficile*; β) in specie, essercitiu, deprenderi: *practica cu instrumentele de observatu cerulu; practica multa se cere de la chirurgu*; γ) consuetudine, commerciu, relatione, familiaritate, etc.: *practic'a unu locu, unei case, practic'a eu celli boni si bene crescuti; practic'a locuriloru velle si a personeloru depravate te deprava si pre tene*; de aci, δ) concretu, α') persona cu care se afla cineva in strinsa legatura sau relatione;

β) persona ce compera celle necesare regulate de la acellu-asi negotiatoriu; ε) negotiu, daravere, affacere; η) passu, manopera, prin care cauta cineva a castigá favórea cuiva; intriga, intellegere secreta.

PRADA, *pradare*, etc.; vedi *préda*, *predare*, etc.

* PRAGMATICU, -a, adj., *pragmaticus*, (gr. *πραγματικός*), proprie relativu la affaceri, si in specie la affaceri de dereptu, la relationi sau daraveri civili si societarie: *sanctione pragmatica. decretu pragmaticu, constitutione pragmatica*, prin care imperatorii romani reguláu affaceri municipali sau societarie; *sanctione pragmatica germanica*, actu prin care Carlu VI, la 1713, regulá sucesionea casei Austriace, in sensu mai generale; *istoria pragmatica* ce presenta evenimentele asiá în câtu se se póta trage d'intr'ensele conclusioni practice pentru affaceri; — ca subst. a) m. personale, *unu pragmaticu*, care e versatu in affaceri de dereptu; b) f. reale, *pragmatica*: α) scientia a unui pragmaticu; β) subintellegundu: *sanctione*, rescriptu, responsu allu unui principe datu unui collegiu, unei societati, etc., ce cere explicari asupr'a modulului de a se guberná.

PRANDIRE, -escu, v. a., *prandere*, a manca de amédia: *am pranditu a casa; roiu prandi mane cu mai multi amici; a manca, ospetá in genere.*

PRANDISIORU, s. m., demin. de la *prandiu*, mancare de demanétia, gustare, ce se face inainte de *prandiu*.

PRANDIU, s. m., *prandium*, mancare de amédia: *Românii in genere mancu de trei ori pre di, mancorca de demanétia na numescu prandisioru, cea de amédia, prândiu, cea de séru, cena, mancare in genere; tempu cându se prandesce, média dí: te ai scollatu in prandiu, forte tardiu.*

* PRAPEDIU, s. m., *prapediam*, specia de plante, nomita si *leopodiu*, de aci póte si *papedia*, = *papadia*.

* PRASINATU, -a, part. adj., *prasinatus*, coloratu in factia *prasului*: *cu vestimente prasinate.*

* PRASINIANU, -a, adj., *prasinia-*

nus; care bate in *prasina*: *factia prasiniانو*; vedi si *prasinu*.

* PRASINU, -a, adj., *prasinus*, (*πράσινος*, it. *prasino*, fr. *prasine*), de colorea *prasului*: *biú prasina, vestimente prasine; factionea prasina erá tare favorita de Nerone*; ca subst., a) m., *unu prasinu*, luptatoriu d'in factionea *prasina*; b) f., *prasina*: α) factionea *prasina*; β) specia de pamentu verde.

* PRASIU, -a, adj. s., *prasius, prasionum*, de *prasu*, de colorea *prasului*; ca subst. m., *prasiu*: a) specia de planta; b) pétra pretiosa de colore *prasia*.

* PRASOIDE, adj. s., *prasoides*, care sémina cu *prasulu*; ca s. m., *prasoide*, specia de *topazu*.

PRASU, (pre a locuri, *prazu*, sau *pradiu*), s. m., *prason*, (*πράσον*), *porrus*, specia de alliu, *porru* sau *parru* de gradina.

* PRATENSE, adj., *pratensis*; de *pratu*.

PRATU, pl.-e, *pratum*, (it. *prato*, fr. *pré*), campu pastionosa, de pastione; pastionea ensasi, erba de pascutu; prin mai mare estensione, campu, sessu.

* PRAVITATE, s. f., *pravitas*, (it. *pravità* si *pravitate*); calitate sau statu de *pravu*. 1. strambatura, scalciatura, deformatura: 2. urritione, deformitate; 3. reutate, coruptiune, demoralisatione, misellia: *pravitatea dutineloru si a fapteloru vostre.*

* PRAVU, -a, adj., *pravus*, (it. *pravo*); 1. strambu, scalciatu, deforme: *petiore prave, lina prava*; 2. metaf., strambu, nedereptu, reu: *pravu in vetiu, prave appature.*

* PRAXE, sau *prusse*, s. f., (*πράξις*); in sensulu formeii *practica* ca subst.: *in theoria e asiá, in praxe nu; omu cu multa praxe in alle negotiului*, vedi: *practica* la *practier*.

PRE, (scurtata in pronontia pre a locuri in *pe*), prep. corresponditoria prin etymologia, si in parte, si prin sensu, classiceloru: *per, præ*, in unele casuri si classicului *pro*; I. simpla, 1. in sensu propriu locale, corresponditoriu: a) classicului *per*, (it. *per*, fr. *par*), cumu si ablativului classicu, la intrebarea: *pre*

unde = qua? a se uitá pre ferestra = per fenestram spectare, pre mare si pre uscatu = terra macique; asiá si: a se uitá pre usia, pre gaur'a chianei; a se perambulá pre calli, pre campu, pre monte; a cadé pre scara; a trece pre ponte; a calculatori pre mari, pre riari, pre calcea de ferru; sangele curce pre nasu; focu esse pre gur'a lui; tornati pre gura, nu a latur; se constine in acellu-asi sensu, cu tote adverbiale locali: pre ici, pre collo, pre aici, pre acollo, pre icia, pre collea: pre aiure, pre apropo, pre departe, pre susu, pre diosu pre d'inderetu, pre d'iuante, pre afora, pre d'in afora, pre in intru, pre a'in intru, pre a labaci, etc., multe d'in aceste locutioni adverbiali se aplica si cu sensu de adiectivu: mai presusu = superior, excellens; — si multe au mai multe si variate insemnari, cumu: a ambhá pre departe, a appucá pre departe, a oppucá pre cineva pre departe, a i vorbi pre departe etc.; candu spatiulu sau loculu de missicare e inchisu, in locu de si spl'a pre, intca composit'a pre in = prin = prin: a trece pre in cetate = per urbem transire, (vedi mai la valle); — b) la intrebarea: unde = ubi? a) spre a arretá loculu in care sta ceva sau cineva, asupr'a carui-a sta cineva: coresponditoria latinescului: in, super, sau simplu ablativa, cumu: a sedé pre scounu = in se. l. sedere; asiá si: a se colcá pre asternutu, pre pamente, a dormi pre molle, pre una urechia, pre una cósta; a stá pre petiore: a) a stá in petiore, pre petiorele selle; déro si β) a se pune si stá pre petiorele altui-a: asiá si: a fi pre petiore; pre locu, a) locu, β) statiu = in data, fora firu de intardiare; — β) spre a arretá loculu la care, spre care sau asupr'a carui-a se missica ceva sau cineva, la intrebarea: unde = quo? correspondendu latinescului in sau super, cumu si dativeului, si chiaru accusativeului latinescu: a cadé pre pétra = in lapidem cadere; a pune coron'a pre capu = coronam capiti imponere; a se sui pre monte = mentem subire; asiá si: a cadé pre molle, pre daru a sarí pre patu, pre gardu; a incalceá pre callu; a asediá pre

solida base; a se lassá greu pre cineva; a pune pre mésa, pre caminu; a pune mân'a pre carte, pre fronte, pre vulnu, pre capu: prin punerea mâneloru pre capu se chiama benecoventarea asupr'a cuiva; prin punerea degetului pre inserisse addoverescu velli ce nu sciu carte contractele loru; a pune mân'a pre unu bătú, pre una pétra, pre unu omu, etc., nu numai a redicá man'a asupra-le, ci si mai vertosu, a prende, appucá, etc.; γ) la intrebarea: unde? spre a arretá partea cui sau asupr'a carei-a se face una operatione, coresponditoria accusativului latinu in frasi ca: a spellú pre capu = caput lavare; a spellú pre cineva pre petiore = a spellú cuiva petiorele; a se spellú pre mâni = a si spellú mânilé: prov., a se spellú pre mâni de cova: a) a perde acellu ceva, β) a se scusá, a se lapidá de responsabilitate; — a calcá ómenii pre petiore, a calcá pissie'a pre cósta, — proverbii: a calcá unu omu pre cósta, = a lu supperá reu, unde lu dore; a dá cuiva pre folb; pre costu = a lu bate; — a bate pre spate; — 2. metafórica, a) in sensu temporale, arretându: a) spatiulu de tempu in care se face ceva, coresponditoriu classicului per, cumu si ablativului classicu: pre nopte = per noctem, pre somnu = per somnum, pre acelle tempuri = illis temporibus; asiá si: pre tómná, pre iérna; pre luna, pre annu, pre unu annu; se descépta de mai multe ori pre nopte; mianca de cincí ori pre di; sánetula acestu-a se serbédia de mai multe ori pre annu; a serci pre annu pre luna = a serci cu annulu, cu lun'a; a sólce pre annu, pre luna, pre fia-care di; pre fia-care annu se intempla acésta-a; pre tempu bonu, pre tempu reu, pre plouia, pre ninsore pre intunericu, pre lumina, etc.; cu sensu analogu, inse si differitu, occurru: in annu, intr'unu annu, de patru ori in annu, intr'unu annu, analogu si differitu de: de patru ori pre annu; tómn'a c'ér'a, iérna; iérna portrecemu in cetate, etc., analoge si differite de: pre tómná, pre iérna; pre iérna portrecemu in cetate; — β) spatiu de tempu, inse d'in punctu de vedere diferente de cellu pre-

cedente de la α), corresponditoriu classicului in = fr. pour : *pre trei dille = in tres dies = pour trois jours* : *te impromutu pre trei dille, nu te potu impromutá pre mai multe dille cu summa asiá de mica* ; a *prende lucratori pre mai multe lune* ; *ve dau provisioni pre una septemana*, analogu : *pentru una septemana* ; b) in sensu modale, α) cu participie sau supine, in sensulu adverbioru classice terminate cu e sau im : *pre ascunsu = occulte, pre rapite = raptim, pre furisiu = furtim, pre intre-cute = certatim* ; asiá si : *pre neastep-tate, pre tacute, pre placute, pre taliate, pre vedute, pre nevedute, pre audite, pre dreptu, pre nedreptu = juste, injuste, recte necne* ; β) in multe alte locutioni : *pre placu = ad libitum, obsequiose, ad arbitrium* ; asiá si : *pre volia, a face pre volia cuiva sau pre voli'a cuiva* ; a *face pre placu cuiva sau pre placulu cuiva* ; — *pre facia*, cu mai multe insemnari : α') *a cadé pre facia = procumbere*, asiá si : *a cadé pre nasu pre spate* ; a *se lassá pre facia* ; β') *pre facia = palam, aperte : lucrulu e pre facia, nu pre dosu* ; si ca adj., *inimicu pre facia = inimicus apertus* ; — *pre dosu, α') proprie pre dosulu callului, paginei* ; a *intorce vestimentulu pre dosu* ; a *cadé pre dosulu cuiva*, si ca adj., *vistimentu pre dosu*, de aci β') metaf. ca adj., *pre dosu = reversus, pravus, perperus : omu pre dosu* ; si ca adj., *averse, prave, perperam* ; a *face pre dosu, a spune pre dosu, clam, occulte, per ambages* : a *dice pre facia, nu pre dosu* ; *pre intregu, pre d'intregu = recte, aperte* ; *injuste, per rim : a spune pre d'intregu, a appucá callea pre d'intregu, a leuá ce e allu altui-a pre d'intregu* ; *pre calle, α') proprie : a merge pre callea cea mai scurta* ; β') metaf., *recte, bene : a nu face nemica pre callea lui* ; c) in sensu de pretiu, ca classiculu pro cu ablativu sau simplu ablativu : a *vende pre nimica, a comperá pre banni numerati* ; a *scambá boii pre calli* ; d) in juramente, ca classiculu per : *pre amici'ti'a nóstra te rogu si conjuru = per amicitiam nostram oro te et obsecro* ; asiá sí : *pre legea mea, pre domnedieulu meu,*

pre onorea nostra, pre copillii tei pre ce ai tu mai caru ; *pre toti dieii si omenii* ; a *jurá pre evangeliu, pre cruce, nu ve jurati neci pre altariu, neci pre baserica, neci pre ceru, neci pre nomele meu* ; e) ca obiectu, α) indirectu, la verbe ce espremu *applicare, occupare seriosa*, etc., si cari in latin'a ceru de regula unu dativu : a *se pune pre lucru, pre invetiatura, pre carte* ; a *pune dari grelle pre bietii crestini* ; a *sari pre cineva* ; β) directu, la verbele transitive, unde in limb'a classica sta *accusativulu* simplu, inse numai candu e sensulu indoiosu, asiá co obiectulu nu se pote destinge bene de subiectu : *leulu invinge pre ursu, Románii batura pre Turci, Antoniu intrece pre Paulu, a nomí pre cineva in functione, a face pre cineva boiariu* ; asiá totu de un'a cu pronominile personali absolute : *pre tene respectu mai multu de cátu pre toti* ; *pre voi preferu celloru alti* ; inse fora *pre*, candu sunt conjuncte : *te respectu, voi nu ne respectati* ; — totu asiá, fora *pre*, si cu substantivele, candu nu incapa neci una ambiguitate, ba inco *pre*, in assemini casuri, ar fi nu numai inelegante, ci si superfluu, si prin urmare incurcatoriu : *macellarii talia vite, parentii si ama copillii, amati-ve parentii, copilli* ; — II. in composite, de cari avemu in limba doue classi, I. classea compositeloru improprie, in cari prep. *pre* se allatura pre longa alte prepositioni, asiá co nu face cu densele unu coventu unicu, ci numai una locutione, una juxtapositione, in care elementele componentu si pastrédia fia-care sensulu seu particulariu ; asiá, de essemplu, a) *pre* se pune inaintea prepositioniloru urmatorie : α) *la, pre la, α') relativu la locu, in sensulu classiceloru per, circa : a trece pre la Giurgiu, pre la Brailla, pre la Bucuresci* ; a *trece pre la toti amicii, a amblá pre la tote casele, a trece pre la pad'ire* ; metaf., a *dá pre la gura, pre la nasu, pre la ochi* ; a *trece pre la ochii cuiva* ; a *pulpá pre la peptu, pre la pantice* ; β') relativu la tempu, in sensulu classiculu circa, cu accusativu, sau *circiter*, pre longa ablativu : *pre la optu ore = hora circiter*

oetava; asiá si : *pre la anulu 1500; pre la mediulu noptei; pre la apprensulu luminariloru, pre la appusulu sorelui;* β) *a, pre a, numai relativu la locu : pre a casa, pre a monti;* γ) *longa, pre longa, in sensulu latinescului circa si præter, propter : pre longa riu, pre longa muru, pre longa parieti; a stá pre longa cineva, pre longa oui, pre longa copilli; pre longa celle spuse mai cauta se adaugemu si celle urmatorie; — metaf., a se leuá bene pre longa cineva, a se innavutí pre longa cineva; — δ) sub = supthu, pre sub = pre supthu = lat. sub, subter : a se stracorá pre sub apa; a se peramblá pre sub porticu; pre sub ascunsu, dice mai multu de cátu pre ascunsu; metaf., a bagá pre sub nasu = ironice si ridicule, a mâncá; a face pre sub mâna, pre ascunsu, asiá si : a dá pre sub mâna, a lucrá pre sub mâna, a se intellege pre sub mâna; a tramitte scrissori, arme, merci opprite pre sub mâna; — b) pre se pune dupo prepos. de, de pre, lat. de super, ex : de pre muri, de pre casa, de pre monte, de pre calu, etc., — 2. classea compositeloru proprie, in care elementele componentu sunt si occuru totu de un'a ca coventu unicu cu insemnare speciale, se desparte in alte doue sectioni, 1'. sectionea compositeloru lui pre cu alte prepositioni, cumu : a) *a, prea, adv., nimium, nimis, admodum = preste mesura, afora d'in calle, in gradu preste care nu se pote trece, etc., superlativu mai potente de cátu forte si alte assémine : construitu cu adj., prea-bonu, prea-reu, prea-fricosu, prea-misellu, prea-urriti, prea-intellegutori;* β) cu alte adverbie : *prea-bene te porti, prea-reu ve portati; prea-reu ati facutu;* γ) cu verbe : *prea te imfli; prea ve affectati; prea te întreci; prea v'ati lungitu nasulu; — prov., neci prea-prea, neci forte-forte; — in sensu mai dulce : nu me prea lassa ánim'a; — b) in pre in, contrassu pr'in, prin, in sensulu latinescului per, si ablativului simplu : a trece prin focu si prin apa = per ignem et aquam transire; prin tene = per te; prin concordia republic'a cresce = concordia respublica crescit; asiá si**

a) locale : *a se peramblá prin cetate, a se stracorá prin sate, a se invertí prin casa; a trece prin padure, prin una térra, a pertrece prin urechi'a acului, a se stracorá prin gaura de sérpe; a pertunde prin pamentu; si fig. a trece prin mari si grelle nevolie;* b) instrumentale : *prin voi am se luminediu lumea, prin tene are se se glorifice omenimea; prin invetiatura si prin portare bona ve veti atrage laud'a totoru-a; prin fenestre capitámu lumina, — analogu inse si differitu : cu ochii vedemu; — c) intre, pre intre, contrassu pr'intre, printre, cu sensulu classicului per, differitu inse de allu precedentei prein, intru cátu lucrurile prin cari se missica sau sta ceva, nu sunt unite si continue : a se perde printre arbori, printre alti omeni, printre vitele turmei; a amblá printre doui muritare apropiati;* d) intru; pre intru, contrassu pr'intru, printru; inse numai inaintea coventeloru cari incepu cu vocali : *printr'ensulu, printr'ens'a, printr'aceste difficultáti, printr'acelle pericle, in locu de prin, ca si intru in locu de in;* e) *estra sub form'a estre, preste, contrassu preste, preste si peste;* α) in sensu locale : α') *trans, ultra : a trece preste mare, preste riuri; a fugí preste noue terri si noue mari; a sarí preste unu gardu, preste unu muru, preste una fossa; amiculú siéde preste calle, preste drumu, preste ponte; — de preste = ex ulteriore parte : omeni veniti de preste mare; — β')* cu sensu appropriatu de allu classicului simplu per si super : *a fugí preste campuri, a se reversá preste toti agrii; a lassá callea batuta si a appucá preste campu;* β) in sensu temporale, α') ca lat. per si inter, sub : *preste nópte, preste di, preste tómná, preste annu : se colcà ser'a si addormí, déro preste nópte se scollà si plecà, β')* ca lat. in si post : *preste trei lune, preste patru anni vomu vedé acellu-asi fenomenu;* γ) in sensu mai ideale, α') *plus, amplius, supra, ultra : a dá preste ce a mai datu; cincí preste numerulu cerutu; am perdutu preste una mille de florinti; a passí preste puterile date, preste marginile dereptului si bonei covenientie. lucru preste poterile melle; acésta-a e*

preste potentia; preste aceste-amai adausse câteva alte covente; β) in constructioni cu diferite verbe, spre a arretá partea unui ce asupr'a carui-a se face una operatione, sau obiectulu actionei, constructioni, in care limb'a classica pune casuri simple sau cu prepositionile : *ad, in, super, etc.* : *a cadé preste cineva sau ceva; a dá preste cineva sau ceva = incidere in aliquem, in aliquid; a dá preste mâni, preste petiore, preste gura, si prov. a dá preste nasu = a frange nasulu cuiva; γ)* in constructioni speciali cu sensuri particulari, ca : *preste mâna = gren, reu, supperatoriu : mi vine preste mâna se facu ce dici tu; mi a venitu preste mâna se me abbatu di'n calle si se trecu si pre la tene; preste totu, α')* locale : *a cercatu preste totu, fora se póta dá preste ce cautá; β)* in genere, generale : *legi preste totu = legi generali; a vorbí preste totu si in parte; — 2'. sectionea compositoru prepositionei pre cu adiective si verbe, a)* in sensulu classicului *per, α)* pentru forma, prepositionea pastré dia si in limb'a nostra, ca si in limb'a classica, form'a sea *per : percutere, permutare, perturbare, etc.*, afora de casulu cându adiectivulu sau verbulu incepe cu litter'a *l*, cu care *r* d'in prep. *per* se assemila : *pellucidu (per-lucidu); — in pertundere, r* allu prepositionei a trecutu in syllab'a urmatoria, adeco d'in *pertundere* in *petrundere*, (vedi acestu coventu); in *petrecere*. s'a suppressu *r* allu prepositionei, de unde a resultatu *petrecere*; in fine in *peramblare = perambulare, per* a trecutu in *pre*, de unde a resultatu *primblare; β)* cátu pentru sensu, α') proprie si in genere, arréta percursulu sau occupationea succesiva a diferiteloru punte alle unui *mediu* sau *spatiu*, si actionea completa, ce nu se marginescela superfacia neci la câteva punte, ci pertunde lucrulu de la unu capetu la altulu : *pertundere; percurrere, petrecere, persecutare, etc.; β')* in specie : *á)* ad jungere la terminu, la scopu : *pervenire; b')* augmentatione, intensitate : *perfacile* (vedi si mai diosu); *c')* consumere, stricare, perdere, sensu pejorativu, etc. : *perdere, perire, perfidu; b)* in sensulu

classicului *prae = inainte, d'inainte, pre d'inainte; preacutu = ascutitu in capitu precedere, predicere, precogitare, prevenire, etc.*; de aci, *pre = mai presusu, superioare : preferire, precadere, prepotente, etc.*; de unde si : *predulce, preduru; etc.*, analoge cu *perfacile*, si alte composite cu *per*; unele d'in compositele popul. *prefacere, prefacutu, etc.*, paru a uní in sene sensulu amendouoru formeloru : *per = per, si pre = prae; totu asiá si adv. prea, mai susu explicatu, pare a uní sensulu amendouoru particuleloru; — mai de appropie inse se atenge preposit. pre = prae, precumu prin etymologia, asiá si prin sensu cu c) partic. pro = pro = gr. πρό = inainte : procedere, proferire, procurrere, protegere, prorumpere, etc.*; déro sensulu acestoru prepositioni e cu totulu differitu, cumu appare d'in frasi ca : *câti mergu impreuna la unu locu, toti procedu spre acellu locu; inse numai celli d'in fronte procedu celoru d'in coda; cine precede, nu succede, cine procede, nu recede; etc.*; — part. *pro* se resolve si in *por*, de unde popul. *porcedere* sau *purcedere*, (compara. si fr. *pour = por*); asiá si : *porregere; pollutu = pol-lutu*, prin assimilare, in locu de *por-lutu*; vedi mai susu *pellucidu*, in locu de *perlucidu*.

PREA, adv., nimis, nimium, vedi *pre*.

PREACUIRE, v., praecuire, a ascutí la capitu.

PREACUTU, -a, part. adj., praecutus, praecuitu, ascutitu la capitu.

* PREADAMISMU, s. m., (fr. *préadamisme*), credentia a *preadamistiloru* sau *preadamitiloru*.

* PREADAMISTU, -a, s., care crede co inainte de *Adamu* essistea alti omeni pre pamentu.

* PREADAMITU, -a, adj. s., (fr. *préadamite*); care a fostu inainte de *Adamu* : *productioni preadamite*; — cu intellsulu formeí *preadmistu*, care crede co inainte de *Adamu* au fostu alti omeni.

* PREALLEGARE, v., (it. *preallegare*, fr. *préalleguer*), a allegá mai inainte.

* PREALTU, -a, adj., praeltus; forte inaltu, prea-inaltu.

PREAMBLARE, v., *perambulare*, vedi *perambulare*, cu toate derivatele selle.

* **PREAMBLU** si *preambulu*, adj. s., 1. *præambulus*, care *ambula* sau merge inainte; 2. ca subst. m., reale (it. *preambolo*, fr. *préambule*), prefatione, precaventare, essordiu, inceputu alu unei oratione.

PREAUDITU, -a, adj. part., *præauditus*, auditu mai inainte, mai inainte auditu.

* **PREBASILARIU**, -a, adj., (fr. *prébasilaire*); pusu inainte de partea *basilaria* a craniului.

* **PREBENDA**, s. f., (*præbenda*, it. *prebenda*, fr. *prébende*), *præbitum*, ce se covine a se dá : a) in genere, venitu certu, castigu assecuratu; viaticu, banni si provisioni de calle, portione de nutritiu datu vitelor; b) in specie, venitul certuce percepe annu parochu, unu preutu.

* **PREBENDARIU**, -a, adj. s., (it. *prebendario*, fr. *prébendier*), relativu la *præbenda*, si in specie, ce se buccura de una *præbenda*, persona basericesca ce are *præbenda*.

* **PREBENDATICU**, -a, adj. s., (it. *prebendatico*), relativu la *præbenda*; ca subst. m., a) personale, cellu ce se buccura de una *præbenda*; b) reale, *præbend'a* ensasi.

* **PREBENDATU**, -a, adj. part., (it. *prebendato*, fr. *prébendé*), cellu dotatu cu una *præbenda*; ca subst. reale, *præbendatu-lu*, dereptulu si officiulu cellui dotatu cu una *præbenda*.

* **PREBERE**, *præbui*, *præbutu* si *præbitu*, v., *præbere*, (contrassu d'in *præhibere* = *præ-habere* = *πρῆξις*); a pune inainte, a offerí, a presentá, a dá, a procurá, a prestá, etc.

* **PREBITIONE**, s. f., *præbitio*: actiune de *præbere*, si in specie dare, procurare de provisioni pentru ómeni sau institute publice, prestatiune : *præbitioni in natura*; *præbitioni de oliu*, *de farina*, *de carne*, *de lemne*.

* **PREBITORIU**, -toria, adj. s., *præbitor*; care *præbe*, si in specie, provisionatoriu pentru ómeni si institute publice (*πρόροχος*): *præbitorii de nutritiu pentru armata*; *præbitoriu de victuali*

pentru straini, *pentru callatori*. In gur'a poporului a trecutu de necesse in *præutoriu*, si apoi scurtatu in *preutu*, la Macedoromâni *preutu* = *πρόροχος*.

* **PREBITU**, -a, adj. part., *præbitus*, datu, offeritu : *nutritiulu præbitu*, *grânele præbite*; subst. reale m., *præbitulu* sau f., *præbit'a*, ce se da pentru tinerea oneniloru sau instituteloru publice; ce se da pentru intertinere, camu in acelluasi sensu cu *præbenda*.

* **PREBIU**, pl. -e, *præbium*, (d'in *præbere*), ce se *præbe*, camu in acelluasi sensu cu subst., *præbitu*; in specie, *amuletu*, pretensu preservativu de deochiu, de friguri si de alte rellé.

* **PREBUTU**, -a, adj. part., *præbitus*, datu, offeritu. Confere si form'a activa *præbitoriu*, *præutoriu*, scurtata *preutu* = *preutu* = *πρόροχος*.

PRECADENTIA, s. f., *priores partes*, *primæ partes*; precedere, prioritate, dereptu de prioritate : *dotca mulierei are præcadentia in avereu barbatului*.

1 **PRECADERE**, v., (*præ-cadere*), *præstare*, *potiorem esse*, *priores partes habere*; 1. a cadé mai inainte, si in genere, a vení, a fi mai inainte; 2. in specie, ca impersonale. a *præcadé*, si refl., a se *præcadé*, a avé prioritate, a fi preferitu; a fi mai presusu, a trecé inainte, etc.

2 **PRECADERE**, s. f., vedi *præcadentia*.

PRECANTARE, v., *præcantare*; a cantá de mai inainte : 1. a predice, a profetisá; 2. a descantá unu descantecu preservatoriu de deochiu; a farmecá.

PRECANTATIONE, s. f., *præcantatio*, actiune de a *præcantare*, si statu produsu prin acésta actiune.

PRECANTATORIU, -tória, adj. s., *præcantator*; care *præcantu* : *præcantatori de serpi*.

PRECANTATU, -a, adj. part., *præcantatus* : *serpi præcantati*.

* **PRECANU**, -a, adj., *præcanus*; *canu* sau *canatu* insinte de tempu.

* **PRECARE**, v., *præcari*; a face *prece*, a rogá, a vorbí cu rogatione.

* **PRECARIU**, -a, adj., *præcarius*, (it. *precario*, fr. *précaire*), 1. rogatu, cersitu, sau cersitu cu rogatione, capetatu

prin rogationi; 2. metaf., incertu, trecutoriu: *domnia precaria, potere precaria; essistentia precaria, viétia precaria; celle ce avem in poterea dereptului nu su precarie; ce spendura de placulu altui-a, e totu de un'a precariu; venitori precarie.*

* PRECATIONE, s. f., *precatio*; actione de *precare*, rogatione; formula de rogatione.

* PRECATIVU, -a, adj., *precativus*, (fr. *precatif*), aptu la *precatu*, ce se capita sau se face prin *prece*; ce espreme rogatione: *modu precativu; pace precativa.*

* PRECATORIU, -tória, adj. s., *precator* si *precatorius*; care *preca* sau serve la *precare*.

* PRECATU, -a, adj. part., *precatu*, rogatu.

* PRECAUTIONE, s. f., *praecautio*, (it. *precauzione*, fr. *précaution*), actione de *precuvere*; calitate de *precautu*; mesura leuata d'in inainte spre a evitá unu reu: *a leuá precautioni*; prudentia, circumspeditione; *precautioni oratorie*, prin care oratoriulu se feresce de a vettemá si supperá pre ascultatori.

* PRECAUTU, -a, adj. part., *praecautus*; care d'in inainte se premunesce contra pericle, feritu, prudente.

* PRECAVERE, v., *praecavere*; 1. a leuá mesure de securitate d'inainte; a se ferí inainte de a cadé in periclu, a cautá (se evite reulu); 2. a fi prudente, preveditoriu; a se ferí.

* PRECE, s. f., *prex*, pl. *preces*, rogatione, cerere umilita; rogatione cotra domnedieu si cotra sánti.

* PRECEDENTE, adj. part. pres., *praecedens*, (it. *precedente*, fr. *précédent*), care *precede*: *diu'a precedente, annulu precedente, dissele precdenti*; ca subst. reale, *unu precedente, mai multe precedenti*, fapta, dissa, conclusu anteriore ce se iea ca norma in fapte analoge: *a citá mai multe precedenti alle adunantie; a lucrá dupo precedenti.*

* PRECEDENTIA, s. f., (it. *precedenza*), statu sau calitate de *precedente*, mai vertosu, dereptu de *precedere*, precadere, precadentia, prioritate; si cu in-

tellessulu ce are *precedente*, ca subst. reale; *a lucrá dupo precedentie.*

* PRECEDERE, *precessi* si *precessei*, *precessu*, v., *praecedere*, (it. *precedere*, fr. *précéder*); 1. a merge inainte, a fi inainte, a appucá inainte: *a precede precelli ce au plecatu inainte; una di precede altei di; Marti'a precede Mercurii; strabonii au precessu nepotii sau nepotiloru*; 2. a fi superiore, a intrece, a fi mai pre susu: *sturea tea precede pre a nóstra.*

* PRECELERARE, v., *praecelerare*, a celerá prea-tare, forte, a intrece prin celeritate, a properá se appuce inainte.

* PRECELERE, adj., *praeceler*, forte *celere*.

* PRECELLENTE, adj. part. pres., *praecellens*, care *precelle*, superiore, escellente, distinsu: *precellente in tote si intre toti.*

* PRECELLENTIA, s. f., *praecellentia*, calitate sau statu de *precellente*: *precellenti'a divinitatei.*

* PRECELLERE, *precellui*, *precellutu* si *precelsu*, v., *praecellere*, a se inaltá mai presusu, a intrece, a se distinge: *a precelle tote feminele prin fecunditate; a precelle in demnitate, in formosetia.*

* PRECELSU, -a, adj. part., *cellere*, *praecelsus*, forte inaltu, sublime.

* PRECENTIONE, s. f., *praecentio*, (it. *precezione*, — d'in *prae* = *pre* si *cantione*), inceputu de cantare; intonare; dare a tonului de cantare.

* PRECENTORIU, -tória, adj. s., *praecentor* si *praecentorius*, (it. *precentore* si *precentorio*, fr. *précenteur*, d'in *prae* = *pre*, si *cantoriu*); cellu ce da tonulu unei cantare, relativu la *precantare*, sau la cellu ce da tonulu *cantarei*.

PRECEPERE, *precepui*, *preceptu* si *preceptu*, v., 1. transformatu d'in *percépere* = *percipere*, (vedi *percepere*); 2. *percépere* = *praecipere*, a cape sau appucá inainte, a leuá sau capitá mai inainte; a) proprie, a) in genere: *cerú si precepú darile pre annulu urmatoriu, a precepe lungu spatiu in fuga*; b) in specie, ca terminu juridicu: *a precepe*

una ereditate, a precepe dotea; b) metaforice, á) in genere : a precepe cátuva tempu de fuga : a precepe buccuri'a, in-tristarea: a precepe prin cogitare celle fitorie; ß) in specie, a appucá înainte c i consiliile, a prescrie, a instruí, a invetiá : a precepe diet'a convenita morbului; a precepe copilliloru primele elemente de scientia si de arte.

* PRECEPTIONE, s. f., *praeceptie*, *actione de precepere* = *praecipere*, si rezultatu allu acestei actioni : *preceptionea dotei; preceptioni filosofice, morali.*

* PRECEPTIVU, -a, adj., *praeceptivus*, ce serve la *precepere* = *praecipere* : *parte preceptiva a filosofiei.*

* PRECEPTORATU, s. m., (fr. *préceptorat*), si:

* PRECEPTORIA, s. f., (it. *preceptoría*); sarcina, officiu de *preceptoriu*.

* PRECEPTORIU, -tória, adj. s., *praeceptor*, si *praeceptorius*; care *precepe* sau serve la *precepere*: 1. in genere: *preceptoriu de ereditate*; 2. in specie, conductoriu, directoriu, invetiatoriu; mai vertosu invetiatoriu de copilli, educatori, instructoriu.

* PRECEPTU, -a, un'a d'in formele participiali alle verbului *precepere* = *praecipere*, leuatu : 1. ca adj., *praeceptus*: *ereditate precepta*; 2. mai allessu ca subst. m. reale, *preceptu* = *praeceptum*, = invetiatura, prescriptione, instructione, regula : *a nu ascultá de preceptele mediciloru; precepte filosofice, morali, evangelice; precepte de arte, de grammatica, etc.*

PRECEPUTU, -a, adj. part., 1. d'in *precepere* = *percepere* = *percipere*, *perceptus*, *comprehensus*; si *callidus*, *scitus*, etc.; (vedi *perceptu*); 2. d'in *precepere* = *praecipere*, *praeceptus* : *dotea precepta*.

PRECEPUTORIU, -tória, adj. s., 1. d'in *precepere* = *percepere* *percipere*, (vedi *perceptoriu*); 2. d'in *precepere* = *praecipere*, *praeceptor*, (vedi *preceptoriu*).

* PRECERPERE, v., *praecerpere*, (*præ-carpere*), a carpe, rupe, college mai înainte de tempu.

* PRECESSIONE, s. f., *praecessio*,

(it. *precessione*, fr. *précession*), 1. *actione de precedere*, in tempu sau in locu 2. in specie, *precessione a ecinoclieloru* mica si lenta missicare retrograda a ecinoclieloru, asiá co annulu tropicu e ceva mai micu de cátu annulu siderale.

* PRECESSORIU, -sória, adj. s., *praecessor*; care precede, *antecessoriu* : *a apperá pre precessorii sei in acea-asi functione.*

* PRECESSU, -a, adj. part., *praecessus*, care a mersu înainte.

* PRECIDANIU, -a, adj., *praecidanus*, (d'in *precidere*,) uccisu mai înainte, sacrificatu la inceputu : *victime precidanie.*

* PRECIDERE, *precisi* si *precisei*, *precisu*, v., *praecidere*, (*præ si caedere* = *taliare*), 1. a taliá înainte, a retediá, a taliá in genere : *a precide capulu, mâ-nule, urechile, perulu*; 2. a despica, a spanticá : *navile precidu und'a mârei*; 3. metaf. a taliá, a mutilá, scurtá, micusiorá, etc. : *nu se cade a precide de una data vechiele amicitie; a precide limb'a, speranti'a cuiva.*

* PRECINCTIONE, s. f., *praecinctio*, (it. *precinzione*, fr. *précinction*); 1. in genere si proprie, *actione de precingere*; 2. metaf., spatiu despartitoriu intre bancele unui teatru sau amfiteatru, asiá numitu, pentru co erá, la antici, circulariu, *precingea ore-cumu bancele.*

* PRECINCTORIU, -tória, adj. s., *praecinctor*, *praecinctorium*, care *precinge*; ce serve a *precinge*, de unde ca subst. reale, m., *precinctoriu*, sau f. *precinctoria* = *precinctore*, *cingutore* pre d'inainte, de la bránu peno la genuchie.

* PRECINCTURA, s. f., *praecinctura*; d'in *precinctu* de la *precingere*; *actione si rezultatu allu actionei de precingere.*

* PRECINCTU, -a, adj. part., *praecinctus*.

PRECINGERE, *precinsi* si *precinsei*, *precinsu* *precinctu*, si *precinctu*, v., *praecingere*; a cinge pre d'inainte; in genere, a incinge; metaf. a coperi, a infasciorá.

PRECINGUTORIU, -tória, adj. s., vedi *precinctoriu*.

PRECINSU, -a, adj. part., præcinctus.

PRECINTIONE, *precintoriu. precintu, precintura*; vedi: *precinctione, precinctoriu. precinctu, precinctura*.

*PRECIPERE, v., vedi *preceperu* sub 2.

*PRECIPITABILE, adj., (it. p. *precipitabile*) ce se pote *precipitá*; in specie care se pote *precipitá* prin actionea chymica.

*PRECIPITANTE, adj. part. pres., *praecipitans*, (it. *precipitante*, fr. *précipitant*); care *precipita* sau *se precipita*: *precipitantile unde, solutione precipitante, substantie precipitanti*.

*PRECIPITANTIA, s. f., *praecipitantia*; actione, calitate. statu si facta de *precipitante*: *a lucrá ea precipitantia, a nu vedé in precipitanti'a sau precipitiulu d'inaintea ochiloru; precipitanti'a corporiloru d'ia aeru pre pamentu*.

*PRECIPITARE, v., *praecipitare*, (it. *precipitare*, fr. *précipiter*); 1. transit., a) proprie a dá diosu in capu, a arruncá diosu cu rapiditate si cu violentia, a imbranci, a dá branci, a coleá la pamentu, a arruncá in ceva profunda: *Domnedieu percepitá ungerii rebelli in infernu; a precipitá pre cineva de pre casa, de pre unu turnu, d'in inaltimea unui muru; callii se sparia, appuca fug'a si precipita carruti'a in riv; a se precipitá in putiu*; déro si in sensu bonu: *a se precipitá in braciele amiciloru; b) metaf., α) a arruncá in mare nevohia, a perde, a ruiná: a precipitá pre cineva in doliu, in amaru, in miseria: a se precipitá orbesce in pericle; β) a properá preste mesura: a precipitá discussionea collessulu viniciloru; ce ve precipitati asiá in neconnoseulu; γ) in chymica, a face se se precipite unu corpu. (vedi mai diosu la 2.); 2. intrans., a *precipitá*, si de regula refl. *a se precipitá*, in t. s. descriisse la 1.: *plou'i'a se precipita in torrenti; monte se precipita cu urletu mare; mai multe sate se precipitara in pamentu, se confundara de una data; de ce precipitati sau ve precipitati asiá?* — in chymica: *unu corpu, unu substantia precipita sau se precipita, candu corporile sau substantiele solute si puse intr'unu licidu cadu,**

se depunu sub forma de fulgi, de pulbere, de cristallu.

*PRECIPITATIONE, s. f., *praecipitatio*; actione de *precipitare*: *precipitationea in putiu, in mormentu, in miseria: cu precipitationea nostra stricum totulu, lucrati fora precipitatione; precipitationea unei substantie, unui corpu*.

*PRECIPITATORIU, -tória, adj. s., *praecipitans*, (it. *precipitatore*), care *precipita* sau *se precipita*.

*PRECIPITATU, -a, adj. part., *praecipitatus*, (it. *precipitato*, fr. *précipité*): *precipitati d'in inaltimea turnului; precipitatu-ia petronieloru de pre copere-mintele caselora; in specie ea subst. coner., precipitatulu fecci vinului limpeditu; precipitatele chymice*.

*PRECIPITE, adj. *praecipite*, abl. *praecipite* (d'in pre si caput, gen. *capitis*), cu capulu inainte, preste capu, pre branci, in diosu, rapidu, cubitu, etc., 1. proprie: *a arruncá pre cineva precipite; a se arruncá, a cadé precipite; cadu precipiti incertendu-se*; 2. metaf. a) despre locuri, dereptu in diosu, rapidu: *valle precipite, rupi precipiti*; b) plecatu in diosu, inclinat, care se lasa in diosu; c) violentu, impetnosu, subitu, neasteptatu, prematuratu, etc.: *morte precipite, plevare precipite, cu passi precipiti; a se arruncá precipite; dan precipiti in intru; d) ardente, passionatu, temerariu, orbu, orbescu, etc.: precipite audacia; e) periculosa: in precipiti impregiurari*.

*PRECIPITOSU, -a, adj., (it. *precipitoso*), plenu de *precipitie*: in care se afla *precipitiu*: *monte precipitosu, rupi precipitiose, fosse precipitiose*; metaf., *imaginatione precipitiosa; omu precipitosu; spuse precipitiose, consiliu precipitosu*.

*PRECIPITIU, pl. -e, *praecipitium*, (it. *precipizio*, fr. *précipice*); 1. locu *precipite*, gaura, gropa, surpatura dereptu in diosu si affunda: *a cadé intr'unu precipitiu; a sarí, a se arruncá in precipitiu, a stá pre marginea precipitiului; cine scapita in precipitiu, anevolia esse d'in ellu; a dá in precipitiu*;

2. metaforice, a) in genere: *precipitabile vitului, corruptionei, miserii*; b) in specie, essaggeratione peste mesura, et-va essaggeratu si spaimentatoriu forte: *a spune precipitie, nu ne sperii pre noi cu assemimi precipitie.*

* **PRECIPUU**, -a, adj., *praecipuus*, (d'in *precipere* = *precepere* = *praecipere*); 1. in genere, ce se iea inainte, si de aci, particulariu, propriu; 2. in specie, ce se iea inainte, ca propriu si particulariu, d'in una ereditate, d'in una avere: *dotea mulierei e precipua in averea bai-batului*; 3. metaforice, principale, extraordinariu, singulariu, distinsu, cellu mai bonu, cellu mai insemnatu.

* **PRECISARE**, v., (it. *precisare*, fr. *préciser*, d'in *precisu* de la *precidere*); 1. a taliá, a retediá, a scurtá. 2. ca mai desu inse, a face *precisu*. = a espune, a spune in atâte covente câte se ceru spre a nu remané neci una ambiguitate, a spune, a indica anume, essactu: *a precisá dat'a; voliu precisá ór'a, circumstantiele.*

* **PRECISIONE**, s. f., *praecisió*, it. *precisione*, fr. *précision*, d'in *precisu* de la *precidere*); 1. proprie, actione de *precid-re*, taliare, retediare, scurtare; 2. metaf., reducere a espressionei la atâte covente câte sunt necesarie la intelegera accurata a cogitarei, fora prisose neci lipse ce aru intineraci inellessiuiu, accuratetia, essactetia; etc.: *a sa exprim'a a corbi cu precisione; precisionea cogitariloru; legile calora dau spredece-tabile sa znu modulu de precisione; arme de precisione.*

* **PRECISI**, -a, adj. part., *praecisus*, (it. *preciso*, fr. *précis*); 1. proprie si in genere: *pétra precisa d'in moate, sepulcru precisu in pétra*; fig. *parte de credintiosi precisu d'in sembla bascinu*; 2. metaforice: essactu, accuratu, neci mai multu, neci mai puciu: *stylu precisu, fraza precisu; la dom are precise; li dau precisu cánu mi ar d'itu; vorbe precise.*

* **PRECITARE**, v., (fr. *préciter*), a citá mai inainte.

* **PRECITATU**, -a, adj. part., (fr. *pré-*

cité), citatu mai inainte: *articlu precitatu; argumente precitate.*

* **PRECLAMARE**, v., *praclamare*, a striga inainte.

* **PRECLAMATORIU**, -tória, adj. s., *praclamator*, care *praclama*, si in specie, cellu ce striga inaintea flaminiloru romani; in acestu sensu si *praclamatoriu*.

* **PRECLAMITATORIU**, vedi *praclamatoriu*.

* **PRECLARITATE**, s. f., *praclaritas*; calitate de *praclaru*.

* **PRECLARU**, -a, adj., *praclarus*; forte clara, forte formosu, magnificu, escelente, etc.

* **PRECLUDERE**, *preclusi*, si *preclusi*, *preclusu*, v., *pracludere*; a include inainte, in ochi, in facia, si de aci: a include, oppri, etc. in defavorea cuiva, a impiedea.

* **PRECLUSIONE** s. f., *praclusio*, actione de *precludere*: *preclusionea apelor.*

* **PRECLUSORIU**, -sória, adj. s., *praclusor*, care *preclude*.

* **PRECLUSU**, -a, adj. part., *praclusus*, inchisu inainte.

PRECOCE, adj., *praecox*, (fr. *précoce*), care nasce resar. se cóce de tempuriu: *plante precoce, fructu precoce*; — *copilli precoci, spiritu precoci.*

PRECOCERE, v., *praecoquere*, a cócc d'in naiele, a *pra-coce*, a *rescoce*.

PRECOCPATE, i. s. f., (fr. *précocté*), stare a lucrului *precoce*: *precoctata fructuora, a floridoru*; mai multa cauze contribu la *precoctatea crescerii in simbla vegetale ca si in regnulu animale*; *precoctatea unui spiritiu*, dezvoltarea prematurata a intelligentiei.

1 **PRECOGITARE**, si *precoqtare*, v., *praecogitare*, a cogitá d'inainte, a prepara prin cogitare ce are omalu a face, a premeditá; a face cu deplena conscientia: *nu am precoqtatu a ti face reu; cine nu precoqita, nu e culpabilu.*

2 **PRECOGITARE**, s. f., *praecogitatio*, intentio; actione de *precoqtare*: *crime foru precoqtare nu poate fi, cu precoqtare ab factu ceulu.*

PRECOGITATIONE, s. f., *praecogitatio*, actione de *precoqtare*.

PPECOGITATU, -a, adj. part., *praecogitatus*, *intentus*, *premeditatu*: *reus precogitatu*, *crimine precogitate*.

* PRECONARE, v., *praconari*, a fi *precone*, a face officiulu de *precone*; a strigá, a annuntiá, a proclamá; de aci apoi, a celebrá, a laudá forte, a inaltia cu laude.

* PRECONCEPERE, v., (fr. *préconcevoir*), a concepe de inainte, fora cogitare indelungata, fora conoscentia a lucrului.

* PRECONCEPTIONE, s. f., (fr. *préconception*), prim'a conceptione, prim'a intellegere.

* PRECONCEPTU, -a, adj. part., (fr. *préconçu*), conceputu d'inainte.

* PRECONE, s. m., *praeco*; strigatoriulu publicu in adunari, la judecie, la licitatione: la *vocea preconelui* *occurre multime de comperatori*; prin estensione, nuntiu, annuntiatoriu.

* PRECONIARE, v., vedi *preconare*.

* PRECONISARE, v., (fr. *préconiser*), a proclamá; in specie, a proclamá de allessu pre unu prelatu; apoi, a celebrá, a inaltia cu laude: a *preconisa unu medicu*, etc.

* PRECONISATIONE, s. f., (fr. *préconisation*), actione de *preconisare*.

* PRECONISATU, -a, adj. part., (fr. *préconisé*), proclamatu; celebratu, laudatu.

* PRECONIU, -a, adj. s., *praconius*, -um, relativu la *precone*: *emolumente preconie*;—leuatu inse mai vertosu ca subst. m., reale, a) *preconiu* = officiu allu *preconelui*; b) *preconiu*, strigare a *preconelui*; c) in genere *preconiu* = strigare annuntiare, proclamare; d) in specie *preconiu*, inaltiare prin laude, celebrare, glorificare.

PRECONNOSCERE, v., *praecognoscere*, a conosce d'inainte, de mai inainte.

* PRECORDIALE, adj., (fr. *précordialis*); relativu la *precordiu*.

* PRECORDIU, de regula pl. *precordie*, *praecordia*; 1. diafragma, membrana intre *corde* si intestine; 2. intestine, pantice; 3. peptu, corde, ânima; 4. scaunu allu intellegerei, mente.

PRECOVENTARE si *precuventare*,

v., *praefari*; a coventá mai inainte, a face *prefactione*; ca s. f., *precoventare* = *praefatio*.

PRECUGETARE, *precugetatu*, vedi *precogitare*, *precogitatu*.

PRECUMPENIRE, (in locu de *precampanire* d'in *pre* = *prae*, si *campanire*), -escu, v., *praependere*, *praevalere*; a trage mai greu, a intrece prin greutate; metafor. a) a estimá, a judecá d'inainte; b) a prevalé, a preponderá, a avé mai multa potere, influentia etc.

PRECUMPENITORIU, (in locu de *precampanitoriu*), -toria, adj. s., *praeponderans*, *praevalens*, *praepotens*, care *precumpnesce*.

PRECUMU, conj., vedi *cumu*.

PRECUNNOSCERE, v., vedi *preconoscere*.

* PRECUPIDU, -a, adj., *praecupidus*, prea-cupidu, fórte cupidu.

* PRECURARE, v., *praecurare*; a curá d'inainte; a curá bene si pre deplenu.

PRECURMARE, (*precormare*), v., *intercidere*, *interrumpere*, *terminare*; *finem facere*; *persecare*, *intersecare*; a *curmá* mai inainte de finitu, taliá; a in cetá, a interrompe, a rumpe, a suspende: *se precurmamu acesta discussione superatoria*; a *precurmá degitul*, *petiorulu*, *mediloculu*; a *precurmá vorb'a*.

PRECURRENTE, adj. part. pres., *praecurrens*, care *precurre*.

PRECURRERE, *precursi*, si *percursei*, *percursu*, v., *praecurrere*; a allergá, a raerge inainte, a se duce in fronte: *douu precursora se annuntie lucrulu mai inainte*; *semne urrite precurru evenimentului*; a appucá inainte, a leuá pre d'inainte, a preveni: *se nu precurra vorb'a cogitarei*;—a intrece, a fi mai presusu.

PRECURSIONE, s. f., *praecursio*, actione de *precurrere*, allergare inainte, essire inainte, întrecere, precedere, prevenire.

PRECURSORIU, -soria, adj. s., *praecursor* si *praecursorius*; care *precurre*: *sântulu Joanne batteziatorulu fu precursorulu lui Christu*; *Socrate fu precursorulu filosofiei moderne*; si despre lucrurile cari se intempla de vinu

inaintea altoru-a : *aceste turburari fura precursorie unei revolutione; semne precursorie fortunei.*

PRECURSU, -a, adj. part., *praecursus* : *semnele precurese fortunei*; subst., *precursulu nuntiloru.*

* PRECUTERE, *precussi* si *precussei*, *precussu*, v., *praecutere*, a scutura inainte.

PREDĂ, pl. *prede* si *predi*. *praeda*, (fr. *proie*); ce unu animale rapesce spre a manca : *leulu se arrunca pre pred'a sea*; *tigrulu, ca si vulturulu, traiescu numai d'in predi*; a dispută una *preda*; spolie luate in batalia : *avutiele cetatiuniloru adjunsera predă invingutoriloru*; ce se venedia, sau se pescuesce, ce se prenda in genere; a fi in *pred'a cuiva*, si a fi *pred'a cuiva*, a fi malectratu, furatu, a fi victima, etc. : *me aslu in pred'a cupiditatei usurariloru, in pred'a rapacitatei scrvitoriloru, in pred'a calumniei, a resbonarei, a passioniloru; Romani'a este in pred'a factioniloru politice; cas'a mea e pred'a totoru-a*; ce se consume, se distruge : *cas'a mea fu pred'a flacureloru; terr'a se aslu in pred'a fometei si a epidemieloru.*

* PREDACE, adj., (it. *predace*), aplicatu a *predă*, bonu de mâna.

* PREDAMENTU, pl. -e, (it. *predamento*), actione si rezultatu allu actionei de *predare* : *atâte predamente pre biéta terra!*

* PREDAMNARE, v., *praedamare* : a damnă d'inainte, a damnă mai inainte de a cercetă.

PREDARE, v., *praedari* si *praedare*, (it. *predare*, isp. *depredar*, fr. *dépéder*), a face *predă*, a rapi, despoliă, leuă cu violentia ce e allu altui-a : *sacrilegii latroni predara baseric'a; in noptea trecuta au predatu trei case, trei negotiatori*; a *predă* *tesaurulu statulu*; a *predă* si *desolă terr'a*: in acestu sensu verbulu are conjugatione simpla : *predu, predi, predă, predămu*. etc., inse si incarcată : *predediu, prededi, prededia*: 2. conjugatu ca simplulu, *dare*; *predau predai, predă, etc.*, ca directu compositu d'in *pre* = *per* sau *prae*, si d'in *dare*, cu intellessulu de : a) *tradere*, *reddere*, a dá in mâna, in primire : a *predă nu-*

tretiu: ce s'a legatu a *predă*; mai aveti se *predati inco pre medietate d'in ce sunteti detori a predă*; a *predă in mân'a in sem'a nouulu directoriu tota ave-rea institutulu*, b) *dedere*, a *suppune*, a *inchină*, a dá *invingutorulu*; a *predă cetatea*; *invinsii se predara pre sene si alle selle*; c) *praelegere*, a *propune*, a dá *lectione*: *professorii de limbe voru fi insarcinati a predă si elemente de scientia*. Inse in acestu intellessu 2. e mai bene a se servi in verbele adecate, a *deco* : a) *tradere*, b) *dedere*, c) *propone*, de câtu a dá occasione la ambiguitati fôrte supperatiouse, precumu : a *predă una cetate*, a *predă scientiele*.

* PREDATITIU, -tiu, -a, adj., *praedaticius*, -tius; de *predă*, d'in *predă banni predaticii*.

PREDATIONE, s. f., *praedatio*, actione de *predare* : *predationile latroniloru, invingutoriloru, functionariloru manecatori; mare predatione pre terra, pre tesaurulu statulu*.

PREDATORIU, -tória, adj. s., *praedator* si *praedatorius*; care *predă* sau serve la *predatu* : *predatorii terrei, tesaurulu, callatoriloru; navi predatorie, cete predatorie* = *cete de predatori*.

PREDATU, -a, adj. part., *praedatus*, despoliatu : *omni predati si dispoliati; case predate; latronii nu se satura de predatu*. De la *pre-dare* part. *predatu*, nu se pote recomandă d'in caus'a confusionei ce produce.

* PREDECESSORIU, -sório, adj. s., *praedecessor*; fostu inaintea altui cuiva intr'una demnitate, functione sau sarcina : a *urmă esemplulu predecesoriloru sci* — *predecessori*. in genere, cei cari au traitu inaintea nostra, straboni, stramosi : *predecessorii nostri cruu mai boni patrioti de câtu noi*.

PREDESEMNARE, v., *praedesignare* (fr. *prédé-signer*), a desemná, a arretá, a indică ceva de inainte.

PREDESEMNATU, -a, adj. part., *praedesignatus*, arretatu de inainte, annuntiatu, dissu de inainte.

* PREDESTINARE, v., *praedestinare*, (fr. *prédestiner*), a *destină* de inainte la ceva : *Domnedieu predestina*

*pre allessii soi; predestinasset amnet-
lii spre taliare; s'a predestinatu pentru
studie, pentru musica, pentru muse; pre-
destinu pre filiu meu la arme.*

* **PREDESTINATIONE**, s. f., *praedestinatio*, actione de *predestinare*. si resultatu allu acestei actione; 1. in genere: *predestinatione la sacerdotiu, la poesia, la arme, la sufferentia*; 2. in specie, a) decretu eternu si immutabile, fatalitate: *a crede in predestinatione, ca unu turcu*; b) decretu eternu allu lui domnedieu, prin care cineva e chiamatu la gloria eterna.

* **PREDESTINATU**, -a, adj. part., *praedestinatus*, destinatu de inainte: *predestinatu se mora innecatu; muliere predestinata a trai nemaritata; suffletu predestinatu la gloria eterna; omu predestinatu la perdiare.*

* **PREDESTRU**, -a, adj., *praedexter*, forte *destru*, forte indemanaticu.

* **PREDIATORIU**, -toria, adj. s., *praediator* si *praediatorius*; 1. comperatoriu de *predie* puse in licitatione; 2. relativu la comperare de *predie* puse in vendiare prin licitatione.

* **PREDIATURA**, s. f., *praediatura*; fapta, negociu de *prediatoriu*, comperatore de *predie* puse in vendiare prin licitatione.

PREDICA, s. f., (it. *predica*, fr. *prêche*), *sermo sacer*, coventu basericescu, oratione facuta poporului asupr'a coventului lui Domnedieu; — *predica* = vorba lunga, invetiatura supperatoria, mustrare, certare, etc.

PREDICABILE, adj., *praedicabilis*, (fr. *prédicable*), 1. care merita se fia laudatu, demnu de landa, de predicatione: *fapte predicabili*; 2. ce se pote *predica*, atribui la mai multe subiecte: *calitate predicabile, epithetu predicabile*; si ca subst. *unulu d'in celli cinci predicabili*; 3. d'in care se pote face una *predica*: *subiectulu predicabile*.

PREDICAMENTU, pl.-e, *praedicamentum*, (it. *predicamento*, fr. *prédicament*); actione si actu de *predicare*, modu de *predicare*; 1. in genere: *predicamentele facute talentului teu*; 2. in specie, ca terminu de logica, *predica-*

mentu, genu supremu, categoria, classe; relatione a *predicatului* cu subiectulu, atrebutu generale la diverse subiecte.

PREDICANTE, adj. part. pres., *praedicans*, (it. *predicante*), care *predica*: *predicanti in desertu, predicanti de meritele altui-a*.

PREDICARE, v., *praedicare*, (it. *predicare*, fr. *prêcher*), a dice in gur'a mare cotra tota lumea, a dice si spune cu solennitate in publicu, a striga in publicu, a proclamá, declará, publicá, etc., 1. proprie si in specie, despre precone: a striga in publicu, a annuntia prin strigare in publicu; 2. metaforice, a) in genere; a anuntia oficiala in publicu; a spune la toti, a declará: *cerurile predica glori'a divina; se tacu sau se predica miselliele telle; toti predica formoseti'a acelloru locuri*; b) in specie: α) a inaltia cu vorbe, a lauda, celebra: *a predicá virtutile meritele euiva; a predicá de sene, de meritele selle*; β) a *predice* continuu, a precantá, etc.: *ce totu mi predici nefericiri si nevolie? de candu ti predicom eu aceste-a!* γ) a spune poporului, a esplicá coventulu lui Domnedieu, si in genere: a propagá prin coventu, a invetiá, convinge, luminá, indemná, mustrá, certá, etc.: *a predicá evangeliulu, coventulu lui Domnedieu, moralea cea mai pura; a predicá lu surdi, a predicá in desertu; a predicá cu esemplulu, cu fapta; nu e destullu a predicá, ci se cere a si face; a face e mai greu de cátu a predicá*; δ) ca terminu de logica: a afirmá, a dice ceva despre unu subiectu, a atribui affirmative unu subiectu una calitate: *fieca se pote predicá despre fentie si finite si infinite; a predicá mai multe calitati la acellu-asi subiectu*.

PREDICATIONE, s. f., *praedicatio*, (it. *predicazione*, fr. *prédication*), actione de *predicare*, si resultatu allu acestei actione; 1. in genere: *predicationea scirei addussa de correndu, predicationea fapteloru gloriose alle nationei*; 2. in specie, *predica*, coventu allu unu sacerdote, invetiatura, indemn, essortatione, etc.: *predicationea Apostoliloru; predicationile de dominica; predicationile parochului*.

PREDICATIVU, -a, adj., **praedictivus**, (fr. **prédicatif**); aptu a *predicá*, si in specie, affirmativu, categoricu : *propositione predicativa, judecie predicative*; aptu a espune *predicatulú* : *espressioni predicative*; si absol. *predicativulu*, s. m. reale, espressione a *predicatului*.

PREDICATORE, -trice, si *predicatoriu*, -toria, adj. s., **praedicator**, -trix, si **praedicatorius**; care *predica* sau serve a *predicare*; 1. in genere : *predicatori ai totoru meriteloru: covente predicatorie de fapte mari*; 2. in specie, cellu ce *predica* coventulu lui Domnedieu, oratoriu basericescu, si in genere, propagatoriu cu coventulu : *predicatori docenti*.

PREDICATU, -a, adj. part., **praedictans**, (it. **predicato**); 1. in genere : *sciri predicate, virtuti predicate, evangeliulu predicatu de Apostoli; calitatile predicate despre acellu-asi subiectu*; 2. in specie, ca subst. m. reale, *predicatu, unu predicatu*—ce se *predica* despre unu subiectu, attributu *predicatu* despre unu subiectu : *judeciulu e unionca prin cogitare a unui predicatu cu unu subiectu; predicatulú se afirma sau se nega despre subiectu; predicatulú propositionei nu e de cátu espressionea predicatului judeciului: predicatulú e de regula unu conceptu de actione*.

PREDICENTE, adj. part. pres., **praedicens**, (it. **predicente**), care *predice*.

PREDICERE, *predissi* si *predissei*, *predissu* si *predictu*, v., **praedicere**, (it. **predicere** si **predire**, fr. **prédire**); 1. a *dice* ceva inainte de altu ceva : *celle predisse*; 2. a *dice*, a spune d'inainte ceva ce are se fia, a annuntiá d'inainte celle fiitorie, a profetisá : *assemini scunae predieu tempu reu; a predice cuiva ce are se patia dupo mai multi anni; astronomii predieu eclipsile*; 3. a face connotutu oficiale, cu solennitate, a pronuntiá, publicá, promulgá, etc.; 4. a preserie, ordiná, consiliá, etc.

PREDICTIONE, s. f., **praedictio**, (it. **predizione**, fr. **prédiction**), actione de *predicere*, si in specie, *predicere* a celoru venitorie, profetia, divinatione.

PREDICTIVU, -a, adj., **praedictivus**,

care *predice* sau serve a *predice*, prognosticu : *carte predictiva*.

PREDICTU, -a, adj. part., **praedictus**; ca adj. *evenimentele predictie in cartile profetiloru*; 2. ca subst. m. reale, *predictu-lu*—profetia, preunntiu : *predictele astrologiloru, profetiloru, dieiloru*;—ordine, prescripitione.

PREDICUTORIU, -toria, adj. s., (it. **predicatore**), **praedictor**; vedi *predicatoriu*.

* **PREDILEGERE**; *predilessi* si *predillessei*, *predilessu* si *predilectu*, v., **diligere**, **praecoptare**, **malle**, (it. **prediligere**); a *dilege* mai multu, a preferi, a vré mai bene.

* **PREDILECTIONE**, s. f., (it. **predilezione**, fr. **prédilection**); sentimentu de affectione mai mare, preferentia de *predilegere*, cumu si obiectu de *predilegere* : *predilectione pentru unulu d'in filii, mancare de predilectione, studie de predilectione; cure e predilectionea lui? fora predilectione pentru ceva*.

* **PREDILECTU**, -a, adj. part., (it. **prediletto**), preferitu, *predilessu*, amatu mai multu ca altii : *filii predilectu parentiloru, studie predilecte, mancare predilecta, predilectii mei amici*.

* **PREDILESSU**, -a, adj. part., **dilectus**, (**praedilectus**).

PREDISPONERE, si *predisponere*, v., (**praedisponere**, it. **predisporre**, fr. **prédisposer**), a *despane* de inainte, a prepará : a *predispone medicale la scopu; a predispone pre cineva in favore cuiva*.

PREDISPOSITIONE, s. f., (it. **pre-disposizione**, fr. **prédisposition**); actione si effectu de *predisponere*; statu de *pre-disposu* : *pre-dispositione la febre, la reu; predispositione in favoreu nostra*.

PREDISPOSITU, *pre-dispostu*, *pre-disposu* si *pre-dispusu*, forme de part. d'in *predisponere*, **praedispositus** : *pre-disposi la reu, celle pre-disposte prin lege*.

PREDISPUNERE, *pre-dispusu*, etc., vedi : *predisponere, pre-disposu*.

PREDISSU, -a, adj. part., **praedictus**.

* **PREDITU**, -a, adj., **praeditus**, (it. **predito**); provedutu, dotatu : *militari prediti cu bone arme; casa predita cu tote celle necesarie*.

* PREDIU, pl.-e, praedium, (it. predio); bonu immobile, mosia, agru.

* PREDIVINARE, v., praedivinare; a diviná d'inainte, a presentí.

* PREDIVINATIONE, s. f., praedivinatio, actione si actu de *praedivinare*.

* PREDIVINU,-a, adj. s., praedivinus, care are donu lu de a *praediviná*.

* PREDOMINANTE, adj. part. pres., (it. predominante, fr. prédominant); care *predomina*; *parte predominante in una compositione*; *passione predominante*; *vitii predominante*.

* PREDOMINANTIA, s. f., (it. predominanza, fr. prédominance); calitate, statu si facta de *predominante*.

* PREDOMINARE, v., (it. predominare, fr. prédominer); a prevalé, a fi mai potente, mai multu, mai mare, etc.; a intrece, a se redicá mai pre susu, a se inaltia si stá mai pre susu: *avariti'a predomina in acestu omu*; *rcalu predomina bencle*; *calcea predomina in acestu terrenu*; *vreti se predominati intre ecalii vostri*.

* PREDOMINATIONE, s. f., (it. predominazione); actione de *predominare*, si statu allu cellui *predominante*.

* PREDOMINATORIU,-toria, adj. s., care *predomina*.

* PREDOMINIU, pl.-e. (it. dominio), prepotentia, prevalentia, superioritate, preponderantia, etc.

PREDOMNIA, *predomnire* etc., vedi: *predominiu, predominare*, etc.

* PREDONE, s. m., praedo, care *préda*, latrone, furu, etc.; *predoni de mare, de calli, de paduri*; *predoni de bellu*. fig. *predonii tesaurului publicu*.

* PREDONIU,-a, adj. s., praedonius; relativu la *predone*;— ca subst. m. reale, *predoniu* = *préda mare*.

PREDUCELLU, pl.-e, terebella, foramen, deminutivu d'in *preducu*: *preducellu de butelia*.

PREDUCERE, *predussi* si *predussei*, *predussu* si *productu*. v., praeducere, a duce inainte, a duce pre d'inainte, pre longa, a trage pre longa: *a produce una fossa murului, parietelui*.

* PREDUCTALE, s. f., praeductal, (d'in *productu* de la *producere*) cu ce se

tragu linie: plumbu, negretia, regula, etc.

PREDUCTORIU,-toria, adj. s., praeductorius, care *produce* sau servea *producere*: *carelle, fani productorie*.

PREDUCTU,-a, adj. part., praeductus, *predussu*.

PREDUCU, pl.-e, terebra, foramen, obturaculum, (d'in *producere*), 1. instrumentu de a *petrunde*, de a gauri; 2. gaura data cu acestu instrumentu, si in specie, gaura la buti, la butonie, etc., mai vertosu, gaur'a de la mediloculu unei bute sau butonii; 3. astupusiu pentru assemini gauri.

PREDUCUTORIU,-toria, adj., vedi *productoriu*.

PREDULCE, adj., praeduleis, forte dulce.

* PREDURARE, v., praedurare, a durá forte, a face forte *duru*.

* PREDURU,-a, adj., praedurus, forte duru: *predura p.lle, predura pannura*; metaf. *predure labori, predure espressioni*.

* PREELEGERE, *prelessi* si *prelessei*, *prelessu* si *preelectu*, v., praeelegere, a *pre-allege*, a *allege* cu preferentia, a preferi.

* PREELECTIONE, s. f., (it. preelezione), actione de *preelegere*.

* PREELECTU,-a, praeelectus, (it. preelecto), pre-allessu.

* PREELESSU,-a, adj. part. praeelectus, pre-allessu.

* PREEMINENTE, adj. part. pres., praeminens, (it. preeminente, fr. préminent), eminente intre eminenti.

* PREEMINENTIA, s. f., praeminentia, calitate sau statu de *preeminente*.

* PREEMINERE, v., praeminere, a fi *preeminente*.

* PREAMERE, *preemui*, *preemutu* si *preemptu*, v.; praemere, a comperá inainte, a comperá cu dereptu de *preemptione*, a essercitá dereptulu de *preemptione*.

* PREAMPTIONE, s. f., (praemptio, fr. préemption; d'in *preemptu* de la *praemere*), actione de a *preemere*, mai vertosu, dereptulu de a *preeme*, de a com-

perá mai antaniu : *dereptu de preemptione.*

* **PREEMPTORIUM**, -*toria*, adj. s., **praemptor**, care *preeme*, care are sau exercita dereptulu de *preemptione*.

* **PREEMTU**, -*a*, adj. part., **praemptus**; comperatu înainte, comperatu cu dereptulu de *preemptione*.

* **PREEMUTUM**, -*a*, adj. part., **praemptus**, comperatu înainte.

* **PREESSISTENTE**, adj. part. pres., **praecessistens**; care *preessiste* : *dupo unii Domnedieu fece lumea d'in materia praecessistente*

* **PREESSISTENTIA**, s. f., (it. *preesistenza*, fr. *préexistence*); stare sau calitate de *praecessistente*.

* **PREESSISTERE**, v., (**praecessistere**, it. *preesistere*, fr. *préexister*); a *essiste* mai înainte de altulu : *dupo unii suffletele praecessistu corporiloru.*

1 **PREFACERE**, *prefacui* si *prefeci* sau *prefeci*, *prefacutu* si *prefactu* = *prefaptu*, v., sensurile acestui verbu se explica bene si cu *per* si cu *prae*, (vedi *pre*), 1. *mutare*, *immutare*, *commutare*, *permutare*, *transformare*, *transfigurare*, *vertere*, *convertere* = a *mutá*, a *scambá*, a *alterá*, a *face* altulu, a *trece* d'in una forma sau natura in alta forma sau natura, etc. : *a pface omulu in bestiu*, *alchymistii pretendeau se pfacea tote in auru*; *a pface unu processu criminale in processu simplu civile*, *a pface tote in censusia*; *a pface institutionile*, *dantinele se pfacu cu tempulu*; *tempurile se pfacu*, *si omenii inco se pfacu cu tempurile*; *a pface turmele*; *a pface albulu in negru*, *strambula in dereptu*; *a pface averea immobile in avere mobile*, *tota averea in banni*; *a pface procentele in capite*; *e greu a pface unu natione*, *unu poporu*, *unu singuru individu*; 2. *reficere*, *reparare*, *recreare*, *renovare* : *a pface murii*, *parictii*; *cas'a intrega*; *a pface vestimente*; *lucrulu prefacutu nu pote fi ca cellu nou facutu*; *a pface unu edificiu una biserica*, *unu ornamentu*; *a pface nuvile*, *instrumentele*, *armele*; 3. *alterare*, *adulterare*, *mentiri*, *simulare*, *dissimulare* = a *alterá*, *adulterá*, *falsificá*,

menti, etc. : *a pface vinulu*, *a si pface facia*, *vestimentele*, *vorb'a*, *mersulu*, *portulu*; mai vertosu ca *refl.*, *a se pface* : *se pface co dorme*, *co n'aude*, *co nu vede*; *ce ve pfaceti co nu sciti nemica?* *Socrate se pfacea co nu sciea nemica*; *nu te incede omului care se pface*; *se scie pface asiú de bene*, *in cátu credi co e sinceru si addeveratu.*

2 **PREFACERE**, s. f. **verbale**, **mutatio**, **conversio**, **renovatio**, **vicissitudo**, **simulatio**, **dissimulatio**, in t. s. **verbulu** : *prefacerea constitutionei*, *prefacerele tempului*, *mari pfaceri in tote statele*, *mari revolutioni*; *prefacerea navei*, *murului*, *casei*, *unui vestimentu*, *prefacerea lui ammagesce pre toti*; *prefacere mulierei depravate*; *a merge d'in pface in pface*; *morteá si nacterea sunt doue momente de pfaceere generale.*

PREFACILE, adj., **praefacitis**, forte *facile*.

PREFACUTORIA, s. f., **affectatio**, **simulatio**, **dissimulatio**, **calliditas**, **astutia**, **hypocrisia**; calitate si *facta* de *prefacutoriu* : *prefacutorie de muliere ammagitoria*; *prefacutoriele santiloru hypocriti*; *cu prefacutori'a lui pre cine n'a insellatu?*

PREFACUTORIUM, -*toria*, adj. s., **mutator**, **conversor**, **eversor**, **affectator**, **simulator**, care *preface* sau *se pface*, 1. in genere : *prefacutoriulu nationei*, *dantinelor si institutloru ei*; *prefacutorii totoru celloru vechie in noue institutioni*; 2. in specie, *mentionosu*, *falsificatoriu*, cui *place* se *mentia*, se *se arrete* ce *nu e*, *se se pfacea*, *hypocritu* : *prefacutori de vinuri*, *de merci mentionose*; *ce prefacutorie mulieri*; *feresce-te de acestu prefacutoriu*; *prefacutori de banni mentionosi.*

PREFACUTUM, -*a*, adj. part., 1. in genere, **mutatus**, **immutatus**, **conversus**, **transformatus**, **refectus**, **renovatus** : *case prefacute*, *vestimentu prefacutu*, *immobili prefacute in banni*; *carte prefacuta si imbonctatita*; *tote legile prefacute si completate*; *nu e tempu de prefacutu lucrulu*; 2. in specie, **adulteratus**, **falsus**, **mentitus**, **simulatus**, **fallax**, **mendax** : *ce*

omu prefacutu si perfidu; vinuri prefacuta, gemma prefacuta; omeni prefacuti, mulieri prefacuta; ce e prefacutunu place; celli ce paru mai santi sunt celli mai rei, co-ci su prefacuti.

* PREFAME, pl. *prefamine*, **prefamen**; camu in acellu-asi sensu cu *prefatione*.

* PREFARE, v., **præfari**; 1. a coventá înainte, a precoventá, a incepe coventulu; 2. a predice, a profetisá.

* PREFATIONE, s. f., **præfatio**; pre-coventare, ce se dice sau serie înainte de a incepe unu coventu, introductione, etc.

* PREFATU,-a, adj. part., **præfatus**, înainte coventatu, înainte dissu, predissu.

†† PREFECERE si *preficere*, *prefeci* si *prefecei*, *prefectu*, v., **præficere**; a face mai mare, a pune in fruntea, in capulu, a face capu, capitaniu, etc. : *a prefece pre cineva unei provincia, unui servitiu, unei osti, unei divisione de armata; a prefece pre cineva administrationei, instructionei, justitiei, etc.* Radecin'a derivatelor *prefectu* si *prefectura*.

* PREFECTU,-a, adj. part., **præfectus**, (compara si it. **prefetto**, fr. **préfet**); 1. pusu in fruntea unui servitiu; 2. déro mai vertosu ca s. m. personale, *unu prefectu* = capu, directoriu, mai mare, inspectoriu, etc., a) in genere : *prefectulu studieloru, prefectulu gymnasiului, lyceului, scolei normale; prefectulu cancellaristiloru, computelor, castreloru; prefectulu ferrariloru, curellariloru, pictoriloru; prefectulu pretorianiloru; prefectulu navei, etc.*;—b) in specie, α) administratoriu unei provincie, unui districtu, etc. : *prefectii asculta de ministrulu de interne; prefectii au subordinati supprefectii*; β) capu allu servitiului de securitate intr'una mare cetate : *prefectulu politiei capitalei*.

* PREFECTURA, s. f., **præfectura**; 1. officiu, sarcina, demnitate a unui *prefectu*; 2. loculu unde lucra *prefectulu*; 3. estensionea, spatiulu in care se intende jurisdictionea, poterea unui *prefectu* : *prefectur'a politiei, prefectur'a judeciului; prefecture vacanti; a se plange la prefectura; una prefectura coprende mai*

multe supprefecture; prefecturele imbraciau, la Romani, terri intregi; — prefectur'a unei corporationi de maiestri : prefectur'a caramidariloru, prefectur'a calcionariloru.

* PREFECUNDU,-a, adj., **præfecundus**; forte *secundu*.

* REFERCLU si *referculu*, pl.-e, **præfericulum** si **præferculum**, (d'in *preferere*), tava lata si larga, tava mare de metallu; in specie, tava, patera de sacrificiu.

* REFERENTE, adj. part. pres., **præferens**, care *prefere*.

* REFERENTIA, s. f., (it. **preferenza**, fr. **préférence**), **priores partes**; calitate, statu si fapta de *preferente* : *a avé preferentia, a dá preferentia; cu preferentia, de preferentia, fora preferentia*;—jocu de cãrti.

PREFERERE, si

PREFERIRE, *preferu, preferi, preferere*, etc., v., **præferre**, (it. **preferire**, fr. **préférer**); 1. a fere sau duce, portá înainte, a) in genere : *cu una mâna tineu arculu, cu alt'a preferiea una facla*; b) in specie, vorbindu de ceremonie publice : *a preferi imaginile streboniloru mortului; 2. ca mai desu, a pune mai pre susu, a estimá mai multu, a allege ca mai bonu, a vré mai bene; etc. : a preferi pre unulu altui-a; multi preferu bannii amicitiei si totoru virtutiloru; a preferi desonorei mortea; capitaniu de preferitu totoru capitaneloru d'in lume*; 3. a presentá, arretá, manifestá : *prefere in facia bonitate, ca se si ascunda reutatea animei*.

PREFERIBILE, adj., (it. **preferibile**); de *preferitu* : *mortea e preferibile desonorei*.

PREFERITORIU,-toria; adj. s., (it. **preferitore**); care *prefere*.

PREFERITU,-a, adj. part. sup. d'in *preferire*, (it. **preferito**).

* PREFEROCE, adj., **præferox**; forte *feroce*.

PREFERRATU,-a, adj., **præferratus**; provedutu înainte, in facia cu *ferru*; provedutu la capitu cu *ferru*.

* PREFERTILE, adj., **præfertilis**; forte *fertile*.

* PREFESTINARE, v., *præfestinare*, a festiná forte.

* PREFESTINATU, -a, adj. part. sup., *præfestinatus*.

* PREFICA, s. f., *praefica*: bocitória de mortu, bocitória ce la anticii Romani erá chiamata a plange pre mercede unu mortu.

†† PREFICERE, v., vedi *prefecere*.

* PREFIDENTE, adj., *præfidentis*; *prea-fidente*, *prea-presumptiosu*.

PREFIGERE, *prefissi* si *prefisssei* = *prefipsei*, *prefissu* si *prefictu* = *prefiptu*, v., *præfigere*; 1. a fige înainte : a *prefige flammure in puppile naviloru*; 2. a muni cu ceva la capitu, înainte; si in genere : a muni, a provedé : *perfica prefissa cu ferru*; 3. a fissá d'inainte : a *prefige diu'a de serbare*, a *prefige conditionile de involire*; *dupo conditionile prefisse*.

* PREFIGURARE, v., *præfigurare*; a figurá d'inainte.

* PREFIGURATIONE, s. f., *præfiguratio*, actione si resultatu allu actionei de *prefigurare*.

PREFINCA, s. f., *vinca*, *vinca pervinca*, *viaca major*, (it. port. *pervinca*, isp. *pervenca*, fr. *pervenche*); specia de planta, de flore; — transformata d'in *previnca* = *pervinca*.

* PREFINIRE, v., *præfinire*, a finí de mai înainte, si in specie, a *predefini*, *predeterminá*, *prefige* sau *predefige*.

* PREFINITIONE, s. f., *præfinitio*; actione de *prefinire*, *predefinitione*, *predeterminatione*.

PREFISSU, -a, adj. part. = *præfixes*; înainte fissu sau fiptu : *diu'a prefissa*; ca subst. m. reale, *prefissu*, *unu prefissu*, a) in genere, ce se *prefige*; b) in specie, particella de coventu ce se pune inaintea altui coventu, spre a modificá intellessulu acestui-a, oppos. la *suffissu*: *cu prefisse si suffisse se formedia covente nenumerate*; *déco la lingere se pune pre-fissulu pre*, *se formedia coventulu pre-lingere cu sensu differitu de allu lui lingere*.

PREFLORARE, v., *præflorare*, înainte de tempu a luá *florea*, si de aci fig. a debilitá, vescedí, impuciná, etc.

PREFLORIRE, v., *præflorere*, înainte de tempu, de tempuriu a *inflorí*.

* PREFLUERE, v., *præfluere*, a *flue* sau curre pre longa ceva.

* PREFLUU, -a, adj., *præfluus*, care *flue* sau curre pre a lature, pre longa ceva.

* PREFOCARE, v., *præfocare*, (d'in pre si *foce* = *fauce*), a suggrumá, a stringe de gúttu, a uccide stringundu de gúttu.

* PREFOCATIONE, s. f., *præfocatio*; actione de *prefocare*.

* PREFODERE, *prefossi* si *prefossei*, *prefossu*, v., *præfodere*; a fode sau sapá înainte, pre d'inainte, mai înainte.

* PREFOMENTARE, v., *præfomentare*; a *fomentá* înainte, de mai înainte.

* PREFORMARE, v., *præformare*, d'inainte sau mai d'inainte a *formá*, *figurá*, *invetiá*, etc.; *preformati* áneimele *copilliloru pentru aceste sentimente*.

* PREFORMATIONE, s. f., *præformatio*, actione de *preformare*.

* PREFORMATORIU, -toria, adj. s., *præformator*, care *preforma* sau serve a *preformare*.

* PREFORMIDARE, v., *præformidare*; d'inainte sau de mai înainte a *formidá*: a *preformidá ferrulu chirurgului*.

PREFORTE, adj., *præfortis*; *prea forte*, *forte tare*, *energicu*.

* PREFRACTU, -a, vedi *prefringere*.

* PREFRINGERE, v., *præfringere*, a frange de înainte, si in genere, a rupe, sfermá; part. *prefractu*, -a, *præfractus*, in sensu affine cu *ab-ruptu*, a) *ruptu*, aspru, rude : *frase prefracte*; b) despre caracteriu, aspru, severu, incultu, aridu, etc.

PREFUGIRE, v., *præfugere*; a fugí înainte, a appucá fug'a înainte.

* PREFULGERE, *prefulsi* si *prefulsei*, *prefulsu*, v., *præfulgere*, a fulge, sau lucí forte, a respandí luce, lumina.

* PREFULGIDU, -a, adj., *præfulgidus*, forte *fulgidu*.

* PREFUNDERE, *prefunsi* si *prefunsei*, *prefunsu* si *prefusu*, v., *præfundere*; a funde sau versá in abundan-tia, a reversá : a *profunde tenerele plante cu apa*.

* PREFURNIU, pl.-e, praefurnium; locu de inaintea furnului sau fornului.

* PREFUSCU,-a, adj., praefuscus; *prea-fuscu*, forte *fuscu*.

* PREGELIDU,-a, adj., praeglidus; *prea-gelidu*, forte gerosu; forte rece: *pregelide ierne*.

* PREGENERATU,-a, adj. part., praegeneratus; inainte sau mai inainte *generatu*.

* PREGERMINARE, v., praegerminare; a *germiná* inainte de tempu, *prea* de tempuriu.

PREGETARE si *pregitare* (prin metathese d'in *pegritare*), v., pigere, pigrescere, pigrare, pigritari (= in forma si sensu cu *pegritare*), negligere, supersedere labori vel operae, parcere, laborem fugere; a nu avé tragere de â-nima la lucru, a fugí, a avé frica si gretia de lucru, a fi *pigru*, lenosu: *betranii se si pegrete sau pregite, éro juniloru: nu se cade a si pegretá; mi pegritu se me scollu d'in locu; nu am pegritatu, nu pegritu, nu voliu pegritá a servi chiaru cu mari labori pre amicii mei; cine nu pegrita a se scollá d'in patu caldu si a essi in frigu aspru? nu pegrita neci nóptea a lucrá ceva*.

PREGETATORIU si *pregitatoriu*, -toria, (in locu de *pegritatoriu*; vedi *pregetare*); pigens, pigrescens, pigritans, desidiosus; care si *pegrita* sau *pregita*, cui nu vine se lucre, se se misce, care are frica, spaima, gretia de lucru, lenosu.

PREGETATU,-a, adj. part., (in locu de *pegritatu*), neglessu.

PREGETU si *pregitu*, (in locu de *pegritu*), s. m., pigredo, pigror, pigritia, desidia, socordia; frica, grétia de lucru, netragere de â-nima la lucru, lenosia, lipse de activitate, etc.: *omu fora pegritu sau pregitu; a nu avé pregitu; ce va se dica acestu pregitu ce arréta cululu ne vrendu se se scolle de diosu? cu pregitululu vostru perdemu occasionea*.

PREGIURU, s. m., (compusu d'in *pre=per*, si *giuru=gyrus*), orbis, circus, circuitus, vicinium, cercu, circumferentia, circumstantia, stare a lucrurilor relative la altu lucru consideratu mai multu sau mai pucinu ca centru: *pregiu-*

rulu focului, pregiurulu casei, pregiurulu cetatei, pregiurulu meu, pregiurulu nostru, etc.; se applica mai allessu cu prepositionea *in* si formedia locutioni adverbiali, precumu: *in pregiuru* sau *impregiuru*, *giuru in pregiuru*, sau prepositioni improprie, precumu: *in pregiurulu focului, in pregiurulu casei, in pregiurulu cetatei, in pregiurnlu teu, in pregiurulu vostru*; si cu compusele: *d'in, pre, in, prin, de prin*: *arborii d'in pregiurulu casei, locurile d'in pregiurulu cetatei, prin pregiurulu satului pascu vitele, viniiele de prin pregiurulu oppidului; satele de prin pregiuru sunt pucinu populate*: vedi si *giuru* si *impregiuru*.

* PREGNANTE, adj., praegnans, ingrecatu; 1. proprie despre animali: *capre pregnantii, vacca pregnantie, epe pregnantii*; 2. metaforice, a) despre plante: *oclii arboriloru sunt pregnantii*; b) despre petre si alte lucruri: *petr'a e pregnantie*, candu agitata face se se auda alta petra in intrulu ei; c) in genere, tare plenu, inflatu: *sementie pregnantie de lapte; vipera pregnantie de venemu; fusu pregnantie de suptire tortu; espressioni pregnantie de intellessu*.

* PREGNANTIA, s. f., (it. *pregnanza*), statu de *pregnantie*: *pregnantii a ouiloru, planteloru, miguriloru, espressioniloru*; cu acellu-asi intellessu si formele: α) *pregnatione*, s. f., = *praegnatio*; β) *pregnatu*, s. m., = *praegnatus*.

* PREGNATIONE, *pregnatu*, vedi *pregnantia*.

* PREGNAVU,-a, adj., praegnatus; forte *gnavu*, forte activu.

* PREGRACILE, adj., praegracilis; forte *gracile*, suptire.

* PREGRADARE, v., praegradare; a *gradá* sau merge inainte; vedi si *pregredere*.

* PREGRANDE, adj., praegrandis; forte *grande*.

* PREGRAVARE, v., praegravare; a *prea aggravá*, a *prea ingreuoná*; a *apésá*; a *assuprí*.

* PREGRAVE, adj., praegravis; forte *grave*.

* PREGRAVIDU,-a, adj., forte *gravidu*.

* **PREGREDERE**, *pregressi* si *pregressei*, *pregressu*, v., *praegredi*; 1. a *grade* sau merge înainte; 2. a *appucá* înainte, a *preveni*; 3. a *intrece*, a se *distinge*.

* **PREGRESSIONE**, s. f., *praegressio*, acțiune de *pregredere*: *nemica nu se face fora progressionis a unei cause*.

* **PREGRESSU**, -a, adj. part., *praegressus*, mersu înainte.

PREGUSTARE, v., *praegustare*; 1. a *gustá* d'in *eava* înainte de *cineva*; 2. a *bee* sau *mancá* forte *pučinu*: *pregustati, nu gustati, necum se mancati*; mai *vertosu* în formă *refless.* a se *pregustá*: *abiá m'am pregustatu, si mi leui cap'a de la gura; pregustarea d'oro. cu mancare, e mai pučinu de cábu gustarea*.

PREGUSTATIONE, s. f., (*praegustatio*), acțiune de a *pregustare*.

PREGUSTATORIU, -toria, adj. s., *praegustator*, care *pregusta*: *pregustatoriu de buccate; metaf. pregustatori de scientia; pregustatoriu albu desfructatoru vostre pluceri*: — la *impratori*. *La regi si alte persoane insinade pregustatorii ucrau unu officiu insinadatu*.

PREGUSTATU, -a, adj. part., *praegustatus*, gustatu înainte; *pučinu gustatu*.

* **PREGYPSARE**, v., *praegypsare*, a *gypsa* înainte, în *facia*.

* **PREGYPSATIONE**, s. f., acțiune de a *regypsare*.

* **PREGYPSATU**, -a, adj. part., *praegypsatus*, *gypsatu* în *facia*.

PREIENTE, adj. part. pers., d'in *preire*, vedi si *preientiosu*. *M.*

PREIENTIA, (si *priniu*), s. f., *profectus*, *prosperitas*, *calitate* si acțiune de *preiente*: *n'cu plantele preientia in acestu pamentu*. *M.*

PREIENTIOSU, -a, (si *priniu*), adj., *prosper*, *felix*, *favens*, care *preiesce*: *tempu preientiosu semenaturiloru*. *M.*

PREINDICARE, v., (it. *preindicare*); a *indica* d'inainte.

PREINSICIENTIARE, v., a *insicientia* d'inainte, vedi si *prescientiare*.

PREINTENDERE, v., (it. *preintendere*), a *intende* d'inainte sau *pre* d'inainte, în *facia*.

PREINTONARE, v., (it. *preintonare*), a *intoná* înainte, a *incepe* a *intoná*.

PREIRE (prin *assimilationea* lui *e* cu *i*, *priire*), v., (*praecire*), *proficere*, *bene esse*, *prosperare venire*, *gaudere*; *proprie*, a merge sau *dá* înainte, si de *ací*: a merge *bene*, *essi bene*, a *prosperá*: *aceste plante preiescu in pamentu arenosa*: — *bene veniant*; mai *vertosu* în formă *impersonale*: *acestoru plante preiesce arena sau in arena, gaudent arena*; *asiá si*: *nu mi preiesce mancare*: — *nu mi e favorabile*, *nu me nutresce*; *nu ne preiesce in acosta elima*; *ce mancati nu ce preiesce*; *tempulu preiesce, sau nu preiesce semenaturiloru*. *M.*

PREITORIU, -toria, (si *pritoriu*, vedi *preire*), care *preiesce*, vedi si *preientiosu*. *M.*

PREITU, *pritu*, -a, adj. part., d'in *preire*. *M.*

PREIACERE, *preiacui*, *preiacutu*, v., *praeciaceré*, a *jaeé* înainte, în *facia*.

PREIACUTU, adj. part., d'in *preiacere*.

PREJUDECARE si *prejudicare*, v., *prejudicare*; 1. a *judicá* înainte, a *decide* mai înainte prin *judicat'a* *sea*: *inainte de a veni la judecatoria, se prejudicea verbulu arbitrii*; 2. a *judecá* înainte de a *connósce* *lucrul*, a si *face* una *opinie* *fora* *connoscentia* de *lucru*; 3. a fi *vettematoriu*: *celle judicate intre doi nu prejudica unui altu treile; decisionea vestra prejudica mie si multoru altoru-a*.

PREJUDECATA, s. f., vedi *prejudicatu*.

PREJUDECATU si *prejudicatu*, -a, adj. part., *praeprejudicatus*, *judecatu* înainte: *essitulu evenimenteloru prejudicatu de toti*: — ca s. *reale* m. *prejudicatu*. si f. *prejudicatu*, *judicatu*. *opinie*, *decisie* *preconcepata*; *opinie* *erratica*.

PREJUDECE si *prejudice*, s. m., *judicatoriu* ce *judica* înainte.

PREJUDECIALE si *prejudiciale*, adj. *praeprejudicialis*, *relativa* la *prejudiciu*, 1. *proprie*: *nulla prejudiciale*; 2. *metaf.* *vettematoriu*: *intardiare prejudiciale*.

PREJUDECIOSU si *prejudiciosu*, -a, adj., (it. *prejudizioso*, fr. *prejudicieux*)

plenu de *prejudiciu* sau de *prejudicie*; 1. care are *prejudicie*, superstitiosu: *poporu prejudiciosu*; 2. care adduce *prejudiciu* = *damnu*, vettemare: *mesureprejudiciose interessiloru nostre*.

PREJUDECIU si *prejudiciu*, pl.-e, *praejudicium*, (fr. *préjudice*, it. *pregiudicio* si *pregiudizio*); 1. in genere, *judiciu* formatu inainte de *connoscenti'a* sau *fora* *connoscenti'a* *lucrului*; *opinie*, mai *vertosu* *opinie* *erratica*, *preventione*, *superstitione*: *e greu a desradecina prejudeciele vechie*; *in locu de conoscentie reali, ne multiamimu cu simple prejudecie*; 2. in specie, a) *judiciu* sau *judicata* *facuta* *inaintea* *altui* *judiciu*: *inainte de a se presentá voue, accusatulu a fostu condamnatu in done prejudecie*; b) mai *vertosu*, *cercetare* *judiciaria* a *unei* *cestione* *secundaria* *inaintea* *cestionei* *principale*; 3. *metaforice*, a) *ce* *precede* *unu* *lucru* *si d'in* *care* *sau* *dupo* *care* *se* *pete* *judeca* *sau* *conclude*, *esemplu*, *precedente*, etc.: *dupo prejudeciele cameriloru anteriori*; b) *judicata* *facuta* *inainte* *de* *tempu*; c) *damnu*. (sau *dauna*), *vettemare*: *prin acestu processu mi s'au addussu mari prejudecie interessiloru*; *aceste-a nu adducu prejudiciu neminui: faca-se lucrulu, inse fora prejudiciulu meu sau allu casei melle*.

PREJURARE, v., (*praejurare*); a *jurá* *inainte*, a *recitá* *juramentulu* *ce* *altii* *facu* *si* *repetu* *apoi*.

PREJURATIONE, s. f., *praejuratio*, *actione* *de* *prejurare*: *formula* *de* *prejuratione*.

PREJURU, vedi *pregiuru*.

* PRELABERE, *prelapsi*, si *prelapsei*, *prelapsu*, v., *praelabi*, a *labe* sau *lubricá*, *lunicá* *inainte*; a *scapá*, a *se* *stracorá*, a *perí*, a *se* *face* *nevedutu*.

PRELAMBIRE si *prelampire*, v., *praelambere*; 1. a *lambí* *inainte*, mai *inainte*; 2. *lambí d'inainte*, *in* *facia*, *prede* *a* *supr'a*, — *de* *ací*; 3. a *atinge* a *pregustá*, etc.

* PRELAPSU, -a, adj. part., *praelapsus*, *lunicatu* *inainte*.

PRELARGU, -a, adj., 1. *praelargus*, *forte* *largu*; mai *vertosu*, *forte* *largu* *de*

mâna, *forte* *liberale*, *generosu*, *munificu*: *prelurge ospetie*, 2. *scrissu* *despartitu*: *pre largu* = *ample*, *diffuse*, *singulativu*; a *vorbí* *pre largu*, a *descrie* *tote* *pre largu*; vedi *pre si largu*.

PRELASSATU, -a, adj. part., 1. *praelassatus*, *forte* *lassatu* = *astenitu*; 2. *praelaxatus*, *lassatu* *inainte*, *destensu* *inainte*.

* PRELATIA, s. f., (it. *prelazia*); *demnitate* *de* *prelatu*, *prelatura*, *primatia*.

* PRELATICIU, -tiu, -a, adj., (it. *prelaticio*, -zio); *relativu* *la* *prelatu*: *collegiu* *prelaticiu*, *demnitate* *prelaticia*.

* PRELATIONE, s. f., *praelatio*, (it. *prelazione*, fr. *prélation*); 1. *actione* *de* *preferire*, *preferentia*, si mai *vertosu*, *stare* *de* *a* *fi* *preferitu*; 2. *prioritate*, *superioritate*, si *in* *specie*, *superioritate* *in* *ierarchi'a* *ecclesiastica*; *prelatia*, *prelatura*.

* PRELATIVU, -a, adj., (it. *prelativo*, fr. *prélatif*), *aptu* *la* *prelacione*: *titlu* *prelativu*.

* PRELATORIU, -toria, adj. s., *praelator*, *preferitoriu*.

* PRELATU, -a, adj. part., *praelatus*, (it. *prelate*, fr. *prélat*); 1. *proprie*, *preferitu*: *morte* *prelata* *desonorei*; 2. mai *vertosu* *inse* *ca* *subst. personale*, *unu* *prelatu*: a) *superiore*, *demnitarium* *de* *prima* *ordine*; b) *demnitarium* *de* *prima* *ordine* *in* *ierarchi'a* *ecclesiastica*: *episcopu*, *metropolitu*, *cardinariu*, etc.

* PRELATURA, s. f., (it. *prelatura*, fr. *préature*); *demnitate* *de* *prelatu*; *superioritate*, *prioritate*.

PRELAUARE, v., *praelavare*; 1. a *lauá* sau *spellá* *inainte*, mai *inainte*; 2. a *lauá* *pre d'inainte*, *in* *facia*, *pre* *de* *a* *supr'a*; 3. a *atinge* *usioru*, *vorbindu* *de* *licide*: *unde* *lene* *se* *prelau* *pre* *ripele* *in* *florite*.

PRELAUTU, -a, adj. part., *praelautus*, *spellatu* *in* *facia*: *ripele* *prelaute* *de* *blande* *unde*; — *inse* *si* *in* *sensulu* *de* *forte* *lautu* = *forte* *magnificu*, *munificu*: *prelaute ospetie*, *prelauti convivi*.

* PRELECTIONE, s. f., *praelectio*; 1. *actione* *de* *prelegere*: *mai* *multe* *prelectioni* *alle* *invetiatoriului* *se* *ceru*, *ca*

se pota unu copillu inceputoriu se léga cumu se cade una buccata de lectura; 2. si ce se *prelege*, invetiatura data, esplecatione a unei lectione : *prelectionea precede invetiaturei unei lectione.*

* **PRELECTORIUM**, *-toria*, adj. s., **praelector**, care *prelege*: esplicatoriu, invetiatoriu, professoriu, lectoriu ce da esemplu de lessu prin *prelegerea* sea.

* **PRELEGAME**, pl. *prelegamine*; ce se *prelega*, (vedi *prelegare* sub 1.); ce se lega d'inainte, in facia, la guttu, etc.

* **PRELEGANIUM**, *-a*, adj., **praelegans**, (d'in *prelegere*), ce se *lege* sau *college* mai inainte : *uve preleganie*: — s. m. reale, *preleganiu (vinu)* = vinu facutu d'in struguri ce se collegu si allegu mai inainte.

PRELEGARE, v., 1. **praelegare**, *a*) a legá inainte, d'inainte, in facia, in capitu: *a prelegá cornete, cod'u vitei*; *b*) in genere : a legá unu ce cu altu ce; a legá strinsu unulu cu altulu; *c*) a legá de giuru in pregiuru, a infasciorá, a incinge; *d*) metaf., a legá, incatená, farmecá; 2. **praelegare**, a face unu *legatu* inainte, a face legatu cu preceptione, cu privilegiu.

* **PRELEGERE**, *prelessi* si *prelessei*: *prelessu* si *prelectu*, v., **praelegere**; a lege inainte, in specie: a lege inainte, spre a dá esemplu de bona lectura, si de aci: a espicá, a invetiá, a propone, a face lectione, a fi invetiatoriu, professoriu.

* **PRELEVARE**, v., (**praelevare**, it. **prelevare**, fr. **prélever**); *a levá* sau *leuá* inainte, si in specie: a leuá, sau oppri d'in una summa una parte, cu anticipatione.

* **PRELIBARE**, v., **praelibare**: *a libá*, sau gustá inainte, si de aci cu tote intellessele ce are si verbulu *pregustare*.

* **PRELIBATIONE**, s. f., **praelibatio**, actione de *prelibare*.

* **PRELIBATUM**, *-a*, adj. part., **praelibatus**, *pregustatu*.

* **PRELIMINARIUM**, *-a*, adj., (fr. **préliminaire**, — d'in *prelime*); ce se face, dice tractédia inainte de a incepe lucrulu principale : *discursu preliminarium, cestione preliminarium, negotiationi preliminarie pentru facerea tractatului de pace*; si ca

subst. reale : *preliminariiele pacei*; *preliminariiele unei calamitate nu potu fi de câtu calamitose.*

* **PRELINERE**, *prelinui*, *prelinutu*, v., **praelinere**, a unge d'inainte, in facia, pre de a supr'a; a spoli.

PRELINGERE, *prelinsei* si *prelinsei*, *prelinusu*, v., **praelingere**, **praelambere**, 1. proprie, a linge inainte, a linge mai inainte; 2. a linge pre d'inainte, in facia, pre de a supr'a; de aci, 3. a attinge usioru in cursulu seu; vorbindu de unu licidu, a curre pre longa, mai vertosu ca reflex. : *ap'a se prelinge pre budiele vasului*; *vinulu se prelinge pre cepulu butei*; *lenele unde alleriuului se prelingu pre ripele asternute cu érba si flori.*

* **PRELINIRE**, v., **praelinere**, vedi *prelinere*.

PRELINSUM, *-a*, adj. part., *linsu* pre d'inainte.

* **PRELOCARE**, v., **praelocare**, a pune, assediá inainte : *organele sensului sunt prelocate in facia.*

* **PRELOCERE**, *prelocui*, *prelocutu*, v., **praeloqui**; 1. a *loce* sau *locuti* inainte, a vorbí inaintea altui-a; 2. a vorbí mai inainte, a precoventá, a incepe a vorbí; a introduce, a face introductione la una oratione.

* **PRELOCIU**, s. m., pl. *-e*, (**praeloquium**) prefatione; vedi si *prelocutione*.

* **PRELOCUTIONE**, s. f., **praelocutio**, actione de *prelocere*, si in specie: prefatione, essordin, introductione la unu discursu.

* **PRELOCUTUM**, *-a*, adj. part., **praelocutus**, *vorbitu* inainte.

PRELONGARE, (si *prelungare*), si **PRELONGIRE**, (si *prelungire*), *-escu*, v., **praelongare**; 1. a lungí forte; 2. a lungí mai multu : *a prelungi una linia, a prelungi vict'ea, terminulu.*

PRELONGUM, (si *prelungu*), *-a*, **praelongus**, *prea-longu, forte longu*; in specie, mai *longu* de câtu latu : *mese prelonge, nasu prelongu.*

* **PRELU**, pl. *-e*. **prelum**, (d'in **premere**), storcutoriu sau storcutore; instrumentu de storsu, de appesatu cu potere, *téscu*.

PRELUCERE, v., **praelucere**, si

PRELUCIRE, *-escu*, v., *præluere*: 1. a lucí înainte, a duce lumina cuiva înainte; 2. a lucí de mai înainte; 3. a lucí mai tare, a se distinge, a întrece; 4. a lucí forte.

PRELUCIDU, *-a*, adj., *præluceidus*, forte lucitu; care lucește mai tare, care se distinge.

PRELUCRARE, *præluere* și *præluere*, v., *præparare*, *elaborare*, *convertere*, a transformá prin lucrare: a *præluera* lemnulu, a *præluere* una carte.

* **PRELUDERE**, *præluere* și *præluere*, v., *præluere*, a *lude*, a cânta; seu jocá înainte, mai înainte; a face începutu, proba de jocare, de cântare; în genere, a începe, a face începutu: a *præluere* în noua întreprindere cu una *imprudencia*.

* **PRELUDIU**, pl. *-e*, (*præludium*, it. *preludio*, fr. *prélude*); 1. începutu de cântare sau de jocare, cercare sau proba de cântare; 2. în specie: a) una fantasia musicală, ce serve de introducere la una alta buccată de muzică; b) buccată de muzică pentru instrumente, ce serve la una symphonia, la una melodrama, etc.; 3. în genere, primu începutu la verice, prima încercare la unu lucru óre-care: *ce am dissu peno aci, e numai preludiulu ecclorū ce am a dice; seditionile sunt preludiele bellelorū civili*.

PRELUMINARE, v., (*præluinare*), a luminá înainte, a duce lumina înainte.

PRELUMINATU, *-a*, adj. part., *præluinatus*, luminatu înainte.

PRELUNGIRE, *prælungu*, vedi: *prælongare*, *prælongu*.

* **PRELUSIONE**, s. f., *prælusio*, acțiune de *præluere*, *præludiu*.

* **PRELUSU**, *-a*, adj. part., *prælusus*, jocat, cântat, cercat înainte.

* **PREMACERARE**, v., *præmacere*, a macerá de înainte, mai d'înainte.

PREMANDA și *præmandu*, pl. *præmande*, (d'în *præmandare*); 1. *præmandatio*, *præceptio*, *præceptum* = *commandu* datu d'înainte, *mandatu* datu d'înainte, *preceptu*, *instrucțiune*, etc.; 2. *dilatatio*, *præcrastinatio* = *ammanare*, *intardiare*, *perdere de tempu*, *negligentia*, *pregetu*, etc.; 3. *species*, *prætextas*, *pretestu*,

mentiona, *ammagire*, etc., 4. *præbita*, *præbenda*, *redditus* = *venitu*, si în specie, *venitulu* unui parochu, unei baserica, ce se dá pentru prentu, pentru înterținerea basericeii, *dare*, *contributiune*, etc., — În acestu d'în urma sensu *præmandu*, pote fi și în locu de *præmandu*, *corruptu* d'în *præbenda*: vedi *præbenda*.

PREMANDARE, v., 1. *præmandare*, a mandá d'înainte, mai înainte; 2. metaforice, a) *differre*, *præcrastinare*, a ammaná, a întârziá, a lassá de adi pre mâne: *nu se præmandu pre a d'oua di, pre alta di. ce se cade a face astadi; ce totu præmandati, si nu decideți mai currendu; b) negligere*, *intermittere*, a neglege, a nu face, a dá uitarei unu lucru, a dá la una parte, a nu luá în considerațiune, etc.; c) *prætexere*, *prætere*, *speciem præbere*, *præseferre*; *infacere*, etc.; a încercá, inganá addeverulu, a mentí, a ammagí, a prede ocii cu lucruri specioase, cu mentioni, cu preteste.

PREMANDATIONE, s. f., *præmandatio*, *præcrastinatio*, etc., acțiune de *præmandare*.

PREMANDATORIU, *-toria*, adj. s., *præmandans*, *præcrastinans*, etc.; care *præmandu*.

PREMANDATU, *-a*, adj. part., *præmandatus*, *præcrastinatus*, *dilatatus*.

* **PREMATURARE** și *præmaturare*, (*præmaturare* și *præmaturare*); 1. a maturá sau maturí de înainte; 2. ca mai desu înse, a *præmaturá*, a *præmaturí*, a maturá sau maturí forte, aplicatu mai vertosu în forma participiale: *præmaturatu*, *præmaturitu*: *întreprindere præmaturata*, *începutu præmaturatu*; *semenature præmaturate*; *desvoltare a spiritulu præmaturata*, *grâne præmaturite în creșterea lorū*.

* **PREMATURATU**, *-a*, adj. part., *præmaturus*.

* **PREMATURITATE**, s. f., calitate sau statu de *præmaturu*: *præmaturitate a pomitoru, înteligențici*.

* **PREMATURITU**, *-a*, adj. part., *præmaturus*.

* **PREMATURU**, *-a*, adj., *præmaturus*, 1. forte *maturu*: *pome præmature*;

consilie premature: mente prematura; 2. maturu înainte de tempu, fora tempu: betranetie premature; iérna prematura; desvoltarea prematura a spiritului e vettematoria spiritului ensusi.

* **PREMEDITARE**, v., **praemeditari**, (fr. **préméditer**); a medita asupr'a unui lucru peno a nu lu essecutá, a proiectá, a precogitá: *omu care premedita una crime, una insellatione, una ruina, una cursa captiosa.*

* **PREMEDITATIONE**, s. f., **praemeditatio**, (fr. **préméditation**); actione de *premeditare*, precogitare, cogitare înainte de a lucrá: *crime comissa cu premeditatione, ucciderea cu premeditatione este unu assassinatu; fora premeditatione, este unu ommoru; dupo legile nostre, premeditationea la crimine trage cu sene aggravarea penalitatei.*

* **PREMEDITATU**, -a, adj. part., **praemeditatus**, (fr. **prémédité**), precogitatu: *planu premeditatu: columna. actione. crime. insulta premeditata.*

* **PREMENTE**, adj. part. pres., **premens**, (it. **premente**); care *preme*: *massa premente, fortia premente; cylindru premente in machina.*

* **PREMERE**, *premiu, premutu*: si *pressi* sau *pressei, pressu*, v., **premere**, (it. **premere**, fr. **presser** = **pressare**); 1. proprie, a appesá, a se lassá greu, a calcá, a stringe, a storce, a impinge, etc.: *spariatele mamme pressera la pepturi pruncii sei; d'in nobagare de síma copillulu presse cu ptiorulu unu serpe; callii premu frénle cu dentii; fetele premu ugerile vacciloru celle plene de lapte; cu vertose máni eroulu preme si suggruma monstrii de serpi; 2. metaforice, si in specie: a) a attinge, a treee pre longa: *navile premu costele mirii; b) a tiné strinsu, a appucá, a stringe: callarii premu frénle focosiloru calli; c) despre locuri: a calcá, a sedé, a stá, a se pune, a ocupá; d) a coperí, infasciorá, ascunde: *pamentulu preme tesaurerele avariloru; tenere frondie premu templele poctului; e) a formá prin appesare sau storcere, si in genere, a formá: *pastorii de oui premu laptele inchiagatu; f) a stringe de aproape, a strimp-****

*torá, a urmari: inimici numerosi premeau cu audacia mic'a nóstra armata: venatorii premu sér'a de tóte partile; g) a incarcá, a ingreoná: vase presse cu merci adjungu in portu; pressi de greutatea armelor; somnu greu premea oculii dormitoriului; h) a intyparí, a lassá urma, a infige: *barbarulu presse spat'a afundu in peptulu nefericitei muliere; vestigie de fere presse in arena: i) a lassá in diosu, in specie: a pune, a plantá, a implantá: a dá diosu, a calcá la pamentu; a stringe: a preme guttulu cu laciu, a preme pre cineva in bracie; si in specie: α) a tiné pre locu, a opprí, a curmá, a infrená, a marginí, etc.: a preme sangcle, ap'a in cursulu loru: a preme frénle callului; a preme mersulu, vorb'a, vocea, gemctele; β) a scurtá, prescortá, stringe, etc., vorbindu de stylu; k) in sensu ideale, a appesá, a storce, a stringe, a incarcá, insarciná, ingreoná, incomodá, supperá, persecutá, urmari, a ascunde, a invecá, etc.: *necessitate urgente ne preme de la spate; mari doctorie premu pre densulu; pressi de nevohu, cauta se facemu asiú; a preme cu ammentitari, cu torture, confessionea crimineloru; a preme in peptu spaim'a, urr'a, meni'a, buccur'a; si in specie: a reduce, stringe, indesá, scurtá, micusiorá, etc.: a preme celle inflate si superflue.***

PREMERGERE, *premersi* si *premersi*, *premersu*, v., **praemere**, **praecurrere**; a merge înainte, a precede, a precurre.

PREMERGUTORIU, -toria, adj. s., **praecursor**; care *premerge* cuiva, înainte *mergutoriu*.

PREMERSU, -a, adj. part., *mersu* înainte.

* **PREMIANTE**, adj. part. pres., **praemians**, (it. **premiante**), care *premia*, da *premiu*: *premiatulu accepta premie de la premiante.*

* **PREMIARE**, v., (it. **premiare**); a dá *premiu*, a onorá cu *premiu*, a remunera: *la premiá lucratorii dupo lucru; labori bene premiate; s'au premiatu toti studentii ce s'au distinsu prin studiu si bone portare; a premiá celle mai bone*

d'in tote operile litterarie, artistice, scientifiche.

* **PREMIATIONE**, s. f., (it. *premiatura*), actione de a *premiare*

* **PREMIATORIU**, -*toria*, adj. s., (*praemiator*, it. *premiatore*); care *premia*: *Domnedieu e supremulu premiatoriu allu totoru fapteloru nostre.*

* **PREMIATU**, -*a*, adj. part., (it. *premiato*), onoratu cu *premiu*: *scolari premiati; opera premiata.*

* **PREMITIA**, s. f., vedi *primitia*.

* **PREMINISTRARE**, v., *praeministrare*; 1. a properá spre a servi cuiva; 2. a offerí.

* **PREMINISTRU**, -*a*, adj. s., *praemiaister*; 1. ministru precedente altui ministru; 2. forte dispusu a servi si indetorá; servu, servitoriu umile si devotatu.

* **PREMISSA**, s. f., vedi *premissu*.

* **PREMISSIONE**, s. f., (it. *premissione*), actione de a *premittere*.

* **PREMISSU**, -*a*, adj. part., *praemissus*, (compara si it. *premissus*, -*a*, fr. *prémisse*); 1. in genere: *militarii premissi la acellu locu; domurile premissu; celle premissu voru face se se intellega bene celle ce am se dicu*; 2. in specie, *premissa*, s. f., (subintellege *propositione*), un'a din celle doue propositioni alle unui syllogismu in forma, d'in cari se trage a trei a propositione nomita consecentia: *cine admittu premissu nu pote se nu admittu consecentia loru; deco negi una premissa sau amendou premissu, cauta se negi si consecentia; cutote aceste a consecentia apote fi addeverata, fora ca premissu se fia totu asiá; d'in premissu addeverate inco se potu trage consecentia false.*

* **PREMITE**, adj., *praemitis*, forte mite.

* **PREMITTERE**, *premissi* si *premissu*, v., *praemittere*; 1. a mitte inainte: *apremittu nuntiu, legioni, callari*; 2. a pune inainte, a prepune, a face mai inainte, si in specie, a dice mai inainte: *peno a nu intrá in materia, me vedu nevolitu a premitte cáteva observationi necessarie la intellessulu celloru ce am a spune.*

* **PREMITU**, (si *prémetu*), s. m., (it. *premito*), *pressus*, -*us*, actione si resultatú allu actionei de *premere*: *premitulu dorului pre peptu.*

PREMIU, pl. -*e*, *praemium*, (it. *premio*), ce are cineva inainte sau mai presusu de altii: 1. in genere, privilegiu, superioritate, prioritate, distinctiune, pre-eminencia, etc. (fr. *avantage*): *a se bucurá de tote premie fortunei, positionei, educationei; premie accordate de lege*; mai vertosu, *préda*: *premie opime storse de la invinsi*; 2. prin metafore, folosu, castigu; si mai vertosu: *recompensa, remuneratiune, daru facutu, onorariu datu pentru distinctiune*: *cere veri-ce daru si premiu de la mene; legile propunu premie virtutiloru si supplicie viticloru; cumari premie attrage in partea sea pre adversari; a propune, a decerne, a dá unu premiu, a obtiné premiulu; premie se mesura dupo meritulu fapteloru; asiá la scolari se dá premiulu antaniu cu corona, premiulu antaniu fora corona; premiulu allu doile, si chiaru premiulu allu treile; a propune mai multe premie de differite valori.*

* **PREMODERARE**, v., *praemoderari*, a moderá de inainte, a direge si mesurá de inainte, a prescrie.

* **PREMODULARE**, v., (*praemodulari*), a modulá d'inainte, a regulá dupo.

* **PREMOLIRE**, v., *praemoliri*, a molí sau pará d'inainte, a luá d'inainte tote mesurele, a face d'inainte toti passii pentru succesulu unui lucru.

PREMOLE, adj., *praemollis*, forte molle.

PREMOLLIARE si *premolliare*, v., *praemollire*, a molliá sau molli d'inainte, fig. a imblandi, indulci d'inainte.

* **PREMONERE**, *premonui*, *premonutu* si *premonitu*, v., *praemonere*; 1. in genere, a moní d'inainte, a spune si invetiá de inainte, a prescrie,—2. in specie: a prenuntiá, a predice, a spune de inainte celle venitorie.

* **PREMONITIONE**, s. f., *praemonitio*, actione de *premonere*.

* **PREMONITORIU**, -*toria*, adj. s., *praemonitor* si *praemonitorius*, care *premonere* sau serve a *premonere*.

* **PREMONITU**, si *premonitu*,-a, adj. part., *præmenitus*, înainte monitu.

* **PREMONSTRARE**, *premostrare* si *premustrare*, v., *præmonstrare*; 1. a monștrá înainte, de înainte; 2. in specie: a predice, prenunțiá, profetisá.

* **PREMORDERE**, *premorși*, si *premorșei*, *premorșu*, v., *præmorderere*, a morde sau muscá înainte, d'inainte, in facia; si de aci: a leuá buccat'a, a piseá, a incepe, a stricá integritatea.

* **PREMORIRE**, v., *præmori*; 1. a morí înainte, mai înainte de altulu; 2. a morí înainte de tempu; prea de tempurú; 3. metaf., a deperí, ammortí.

* **PREMORSU**,-a, adj. part., *præmorsus*, muscatu înainte sau de înainte.

* **PREMUNIRE**, v., *præmunire*, (fr. *prémunir*), a muní de înainte, a prepará de înainte celle necesarie: *in contr'a frígului cauta se te premunesci cu vestimente si locuente caldurose; contr'a fometei premunesci-te cu provisioni de reserva; premuniti-ve contra tote necoliele.*

* **PREMUNITIONE**, s. f., *præmunitionio*, (fr. *prémunition*); actione de *premunire*; in specie, figura de retorica, prin care oratoriulu prepara pre auditori la una propositione ce i ar attinge, déco s'ar fi emissu in modu abruptu.

* **PREMUTU**,-a, adj. part., *pressus*, vedi *pressu*.

* **PRENARRARE**, v., *prænarrare*; a narrá înainte, mai înainte.

* **PRENATARE**, si *prenotare*, v., *prænatare*; 1. a innotá înainte; 2. a innotá pre longa: *navile prenata pre longa ripe.*

* **PRENAVIGARE**, v., *prænavigare*; 1. a navigá înainte; 2. mai vertosu, a navigá pre longa, a trece, percurre navigandu.

PRENDERE, si *prindere*, *prensi* si *prensi*, *prensu*, v., *præhendere* si *prendere*, (it. *prendere*, isp. port. *prender*, prov. fr. *prendre*), inse coventulu romanescu are una estensione de intellessu, care coprende si parte d'in intellessulu classiceloru: *comprehendere*, *deprehendere*, ba inco si parte d'in intellessulu classiceloru: *capere*, *concupere*, *percipere*, cumu si, in fine, parte d'in in-

tellessulu classiceloru: *connectere*, *alligere*, *juugere*, *adjungere*; *figere*, *affigere*; *suere*, *adsuere*, *consuere*; *haerere*, *adhaerere*; *agglutinare*, *conglutinare*; *coagulare*, *concreescere*, *congelare*; *licere*, *decere*, *posse fieri*, etc.; I. ca trans. A. proprie, I. a appucá cu una mâna sau amendoue mânule: *cu una mana voi prendeti pil'a mai bene de câtu ua potemu noi prende cu amendoue mânule, cauti de prendeti passerellele scapate d'in cav'a; prendeti catusi'a de coda; copillii si petrecu prendendu musce si alte insecte; nu cautá se prendi albine, co te impungu cu aculu seu; prenera bouii si i pusera la jugu; prendeti doui calli si i puneti la trassura; in acellu jocu unii fugu, éro altii allerga dupo densii ca se i adjunga si se i prenda; totu corpulu teu e numai unu vulnu, si nu seiu de unde se te prendu, ca se nu te supperu; d'in atúti assistenti nu potu prende unulu, care se merga cu mene ca marturu;—candu nu se prende ceva in totu, ci numai in parte, acésta-a se espreme cu de: a prende pre cineva de vestimentu, de nasu, de capu, de pèru, de gátu, de mâna, de peptu; a prende callulu de urechia; prendemu boulu, arietetele, capr'a de córne; prendemu vasele de torte, instrumentele de manuchie;—in specie: a prende pre cineva in chora, a se prende in chora; ea se joce chor'a si alte jocuri romanesce, se prendu unii cu altii de mâna: de ce nu prendeti fetele in chora? fetele se prendu intre fete, co-cile a rosine se se prenda între juni; pro-verb. *te ai prensu in chora, cauta se joci;—2. a appucá nu numai cu mân'a, ci si cu altu ceva, cu unu instrumentu mai vertosu, a) in genere: pescii se prendu cu plessi si cu alte instrumente; soricii se prendu cu curse; prendemu focu, carboni, cu forcipile; omenii prendu passerii cu lacielle, prendu animali selbaticce cu câni, cu arme; potemu prende ceva cu dentii, cu bracielle; callii, bouii se prendu cu funi, etc., b) in specie a) a vená: a prende pesci = a pescú; a prende caneri, brosce testose; septemari' acésta-a pescarii nu au prensu nemica; a prende liepuri, capriore, unu**

ursu, mai multi lupi; venatorii nu au prensu nici una passere de mancare, déro au prensu multi corbi; nu se prendu asiá ratiele selbatice; cu greu se prendu gâscele selbatice: β) despre lucruri si persóne inimice, α) mai raru despre lucruri: a prende una cetate, una fortaretia, etc., in care sensu intra de regula compositulu coprendere; β) forte desu inse si elegante despre persone; in acea batalia multi d'in ai nostri perira parte uccisi. parte prensi; a scambá prensii in bellu; una ceta de callari fu tramissa spre a prende cátiva d'in inimici, déro nu potú prende nici unulu; γ) forte desu de assemine si elegante, despre locuri, in sensulu materiale de occupare, (vedi mai la valle sensulu analogu ideale): tote scaunele sunt preense; au venitu altii mai inainte si au prensu tote locurile bone alle diligentia; ai nostri preensesse bona positione in faci'a armatei inimice; primii veniti prendu celle mai bone si commode scaune; prende si tu locu unde poti; tote aceste seccature de vestimente rupte prendu locu in desertu si fora folosu; — in sensu metaforicu, a prende locu = a fi bonu, a contribuí, a servi, si de aci: a avé effectu, a produce effectulu doritu, (vedi si mai diosu a prende bene): vorb'a lui a prensu locu si m'a adjutatu forte multu; vorb'a cellui potente prende locu la toti si totu de a un'a; acestu cumisioru prende locu importante in joculu machinei; acestu aduissu nu prende locu in actione, ci e numai unu prisosu incurcatoriu; inse: prende numai locu = nu face nemica, nu contribue, nu adjuta intru nemica; — δ) despre persone culpabili sau accusate, cumu si despre animali stricatorie, a arrestá: prensa si dussera pre Christula archiereu; numai dupo lupta sangerosa se potura prende latronii; prendeti furulu si lu puncti la inchisore; de multu ámbra ei fugari, fora se i póta prende; de lu voru prende, au se lu spendure nejudicatu; a tiné inchise, nemancate si nebeute vitele preense in térrin'a satului; s'au prensu turmele arrendatorinulu in semenaturle sateaniloru; de ce mi-ai prensu si tini callulu, fora se ti fia stri-

catu ceva? 3. despre animali, cari appuca pred'a cu unghiele sau cu alte mediloe: catusiele prendu sorici; serpii prendu si devora brosce; pescii maimari prendu si devora pre celli mai mici; vulpea, ce dorme multu, nu prende galline; paianginulu prende musce in pandiele selle: ce de musce s'au prensu in aciele paianginului; pescele prende adesea si uncinulu cu buccatell'a de carne d'in ellu; sunt catusie venatorie, cari prendu nu numai sorici, ci si passerelle; cánii lepurari prendu lepuri; — B. metaforice, 1. a supprende, a appucá in modu improvistu, a appucá in fapta, a oppri in cursu, etc., a) in genere: fortun'a preense navea in mediulu marei; nóptea preensesse pre bictii callatori in mediloculu desertului; latronii, ce speculau in padure, sarira de ne prensa si ne despoliara; au prensu scriissorile secrete, au prensu si nuntii ce le adduceau; ne va prende sér'a in padurea infestata de facutori de relle; b) in specie, a supprende ceva sau pre cineva culpabile, a prende in flagrante delictu, a convinge, etc.: a prende pre cineva cu mána in saccu, in pungu; a prende pre cineva cu mentioni, cu intrige; a lu prende furandu, conspirandu; a prende pre conspiratori si conspirationea loru; a se prende in vorba, in covente; prov. a prende cu mesur'a, cu litr'a mica = a prende cu mentioni, cu insellationi, etc.; — mai vertosu: unu barbatu si prende mulierea cu altulu, precumu si mulierea si pote prende barbatulu cu alt'a; absol. a prende, a fi prensu; esti prensu, prov. esti prensu de capu si de petiore = esti deplinu convinsu de culpabilitate, n'ai in cotráu scapá; — 2. a captivá, farmicá, seduce, ammagí, etc.: formosetiele ei nu me prendu, nu mi prendu oclii; prensu si ammetitu de gratiele dineloru; callulu teu nu prende oclii prin formosetia: asiá mai allessu: a prende oclulu, oclii; a prende de ocli; oclulu prende, oclulu se prende, nu mi se prendu oclii, etc., cu differite grade de energia a intellessului: nu mi se prendu oclii pre neci un'a d'in aceste formosetie, si: neci un'a d'in aceste formosetie nu mi

prendu celi; absol. a prende=a ammagi, a se prende=a se ammagi: nu me mai prendi, nu mai poti prende neci copillii; cine s'a prensu una data, nu se mai prende a dou'a ora; 3. a precepe cu sensulu esternu sau internu: a) in genere: n'am potutu prende neci una vorba d'in celle spuse; n'am prensu nemica d'in ce a vorbitu; veniti mai aproape, deco vreti se prendeti cere d'in conversationea loru; campulu se intenda catu prende ocululu celu mai ageru; urechi'a nu pte bene prende sonurile neci prea gravi, neci prea acute; b) in specie: a) a coprende cu mentea, a intellege, precepe, mai allessu la Macedo-romani: prendi romanesec? prendeti bmb'a romanesca, care e usora de prensu? nu prendemu intellessulu cocantelor, de si prendemu forte bene sonulu accistoru cocente; b) la toti Romani inse, a) in genere cu intellessulu de a leua in capu, in mente: a prende scire, invetiatura, consiliu; si cu de: a nu prende de scire; copilla ce nu prende de acci una invetiatura a parentiloru; b) in specie cu intellessulu de a computa, calcula, numeru, etc.: nu ti prendu di'a de cri, ca di intr'ega de lucru, pentu comi ai venit in prandiulu mare la incru; de ce nu mi prendi la computu si ce mi esti detoriu de mai in vinta? asi'a mai vertosu in locutionile: a prende in semna, in computu, a nu prende in semna; deo si absol. aste-a se prendu, acelle-a nu se prendu: prendu aceste-a nu prendu acelle-a; de aci: a se prende = a se trece, a se pote: ce faci tu, se prende una data, deo nu se prende de mai multe ori, (vedi si mai diosa: a se prende=a se coveni, etc.); 4. a castiga, a trage unu venit, a stringe unu venit, a precepe dari, a se folosi, etc., a) catu ai prensu pre callulu vandate? n'am prensu mai nemica, ubi'a unu pren-u ce me costu pre mene; prende multa, pucinu de pre mosior'a sea; d'in renusele contributioniloru nu mai potemu prende nemica: de la saline iesavratu publicu prende si incassa nuri summe; estu tempu, d'in caus'a secciei, ubi'a nu potutu crestini prende simoniu bagatu in pa-

mentu; b) in specie, a leua cu mercede a conduce, a auctora: a) despre persone: a prende de ten puru saporu de vinia; nu mi am prensu inco omeni cu braciele pentu lucru la casele ce am a edificu, am prensu peno acumu numai maestri; nu potu prende unu servitoriu, unu copitu cumu se cade, tote spellatores-sele spunu ce sunt prene pre mai multe dile: carrutiar prensi cu lun'a, cu armulu; neci unulu nu se prende cu lun'a, ci toti cere se s'prenda cu diu'a; b) despre lucruri, mai vertosu de locuri, incaperi, etc.: de ce incepi a te mutatu fora se ti prendi una casa? am scrissu amicu ui se mi prende, la una ospitaria, mai multe camere, si mi a respunsu ce a prensu destallu; tote scaunele de fronte de la teatru sunt prene de abonati; prendeti mai multe carrutie, co-ci cate ati prensu, nu ne voru incapu pre toti; — de aci absol. a fi prensu=a fi ocupatu, obligatu, indetoratu; a se prende=a se obliga, insarcina, etc., (vedi mai diosu sub II.); — 5. a leua, capita, propaga, immulti, face, contracta, etc., a) in genere: a prende friguri, tusse, gutturariu, — diferitu de: frigurile, gutturariulu, tussea prende pe e com-u, cari se explica prin cele spuse mai susu; — a prende scementu de bonu gratu: nu potemu prende pe ei, stapi; foru honi tauri nu poti prend boie vit' cornute; cu banni se prenda banni; — a prende invetiu reu; au volia te deso ti de reulu invetiu ce ai prensu una data; b) in specie, a) despre persone si alte lientie sentitorie, a) a contracta, a capita una dispositio re, applecara, abitudine, una invetiu, una calitate, passioe, etc., fia rea: a prende ura, pica, meniu, furia, gretia, aversioe, desgratu etc. de cere sau de cin va; ce ati prensu atatu gretia de totu ce e dulce? vedeti se nu prenda copillulu de micu ura de carte) etc., — mai vertosu passioe: a prende spaima, frica, cotremuru: callii prensera spaima si se car incaru ex carruti'a in rupe; toti au prensu frica, tremura si fuga, etc., — ins si: spaim'a prende pre luptatori; friu'a nu pende pre celli animosi; etc., cu sensu analogi, deo si diferitu, care

inse se esplica d'in precedenti; asiá si : *cineva prende mirare*, déro si mai desu : *mirare prende pre cinva* : nu ne *prende mirarea*, de ce *ve prende pre voi mirare*;— fia bona : a *prende gustu*, *placere*, *volia bona*, *misericordia*, *affectione*, *compassione*, etc. : *faceti se prenda copillulu placere si gustu de invetiatura*; *prendemu compassione si de lucruri inanimate*; *câta affectione nu prendu venatorii de armele loru*; 3) a *concepe*, a *luá* ca sementia sau fetu in sene : *epele acestu-a nu prendu de neci unu armessariu*; *sunt vacce ce prendu in data de veri-ce tauru*; absol. *vacca sterpa*, ce *nu prende neci intr'unu annu*; si despre plante : *pamentulu bonu prende tota sementi'a*; *acellu-asi pomu nu prende inserte de veri-ce altu pomu*; analogu, déro si diferitu : *acelle-asi inserte nu prendu in toti pomii*; *acea-asi sementia nu prende bene in totu genulu de pamentu*; si refl. *sementi'a se prende*, *insertele prea tardiu puse nu se prendu*; asiá si : a *prende radecina*, *plantele prendu radecina*, si refl. *arborelli se prendu*, etc. (vedi si mai diosu);— 3) despre lucruri inanimate, a contractá una calitate : *untulu a prensu odore de rancidu*; asiá si : a *prende colore*, *mucedime*; *pulbere*; *vinulu prende acrore*, *odore de bute*, etc.; de aci, 6. in genere : a *leuá*, *capitá*, *face* : a *prende potere*; *callii de animosi nu prendu carne pre densii*; déro si *de reu unu omu nu prende carne pre densulu*; a *prende chiagu*, *grassime*; a *prende suffletu sau sufflare* = a *resufflá*, a *sufflá*; déro si fig. a *prende suffletu* = a *insuffletí*; a *prende potere materiale sau morale*, si de aci : a *prende ánima*, *coragiu*, *nasu*, *cotediantia*, etc.; inse : a *si prende ánim'a cu ceva*, *cu beutura sau cu mancare* = a *si fortificá*;— a *prende limba*, *gura*, *vorba*, etc., cu sensu generale de a *incepe a vorbí*, a *prende coragiu de vorba*; inse si cu sensu speciale : a *prende vorba cu cineva* = a *se prende la vorba cu cineva* = a *incepe vorba*, a *intrá in vorba*, a *se dá la vorba*, etc., (vedi si mai diosu);— de aci, 7. cu sensu si mai generale de a *incepe*, a *se pune pre lucru*, a *se appucá de lucru*, a *se dá la lucru* : nu

prende a face nemica; a *prensu la beutu*; si refl. *prendeti-ve cu dentii de carte*; *fiendu co nu aveti ce mancá alt'a*, *prendeti-ve de memelliga*; *prende-te cu totu d'invadensulu de acésta maiestria*; 8. in sensuri materiali, déro metaforice, si mai multu sau mai pucinu departate de sensululu originariu : a) a *accatiá* : *prende acestu vestimentu de cellu cuniu*, *prendeti ceste flori la pelleria*, *de urechia*, *de peru*; si refl. *spinii se prendu de vestimente*; *plantele parasite se prendu de alte plante*; b) a *legá*, *injugá*, a *conjunge*, *innodá*, etc. : a *prende vitiele tenere de pari*; *viti'a se prende de totu preste ce da*; a *prende juncii la jugu* : a *prende laciulu*, *aci'a*, *funea de guttulu cuiva*; a *prende doue capite de fune*; c) a *infige*, *bagá*, *bate*, etc. : a *prende scandur'a cu mai multe cunie de alta scandura*; *prende toti nasturii vestei*; d) a *lepí*, *agglutiná*, etc. : a *prende cu coca foliele unui fasciclu*; *passerea se prende nu numai cu lacie*, *ci multe passeri se prendu de lemne viscute*; *ni s'au prensu petiorele de scandurele unse cu ceva glutinosu*; e) a *cose* : *prende mânicele la loculu loru*; *nu te imbraccá cu camési'a*, *inainte de a ua prende pre unde e rupta*; *leuati ace si prendeti mai currendu clinii vestimentului*; f) a *stringe*, *condensá*, *congelá*, *inchiagá*, *consolidá*, etc., mai vertosu ca refl., a *se prende*, *vorbindu de licide ce se consolida prin frigu* : *incepe a se prende ap'ariuriloru*; *nu s'a prensu inco glacia*, *nu ve dati pre glacia*, *co nu e inco bene prensa*: *cer'a a inceputu a prende pre de a supr'a*; *nu sciu de ce laptele nu se prende*; a *mancá lapte prensu*; *d'in lapte prensu se face lapte batutu*; *flórea laptelui sau crem'a se prende mai antániu*; *laptele fertu se prende in data pre de a supr'a*, inse si : *laptele prende flore*, *crema*, etc., cari se esplica prin celle de mai susu;— in acestu intellessu, refl. a *se prende* are aprope sensu de intransitivu, despre care cauta se attingemu la urmatoriulu : II. ca intrans. A. in forma refl. simpla sau si reflex. passiva, 1. a *se prende* = a *prende radecina*, a *se accatiá*, a *se lipí*, etc., (vedi susu la I); 2. a *remané*, a *stá intr'unu locu*, a *se uitá*

la acellu locu, a intardiá, a nu mai vení : *unde se duce, se prende*, de ací, a se stabili in acellu locu : *cáti straini vinu la noi, nu se mai întorceu în terr'a loru, ci se prendu aici între noi*; 3. a se *prende* : a) a se numerá, a se leuá in computu, in séma; b) a se covení, a se poté, a se permite, a se trece : prov. *se prende ca nuc'a in pariete; voiú vorbí, de mi se va prende sau nu vorb'a; cellui ce pote, tote se prendu*, (vedi si mai susu la I.); 4. a se *prende* : a) a se legá, oblegá : *a se prende frate de cruce cu cineva; nu me prendu se ti facu lucru bonu in asiá de pucinu tempu*, (vedi si mai susu la I.); b) a se mesurá, a se pune contra, a si face in pisma : *nu te prende cu cei mai mari ca tene: de ce te prendi la vorba, la certa cu cei mai invetiati si mai vertosi ca tene?* c) a pune remasu : *me prendu pre capulu meu, pre tota starea; a se prende la întrecere in fuga pre milli de lei*; abs. a se *prende cu cineca* = a lu provocá; de ací prov. si pop. *a se prende in cani* = *contumaciter agere, reniti, obstare*; — B. in forma activa, 1. cu sensulu de : a) a concepe, a *prende* radecina; b) a numerá, tiné computu; c) a influí, contribuí, adjutá; d) a se covení, (vedi mai susu si la I. si la II.); — de ací, 2. si ca transitivu, inse in forma unipersonale, ca lat. *decere* = a sedé bene, a sedé formosu : *nu te prendis a-cesteste vestimente, nu prende pre unu juncu a face si vorbí ca unu betránu; albulu se prende mai bene de cátu negrubu; ce reu te prende acésta colore la facia*; 3. inse ca intransitivu, déro totu in forma unipersonale, cu intellessulu classiceloru : *proflcere, succedere, usu venire, etc.*, cumu : *totu ce mânca, nu i prende; lucrulu nu mi prende de locu*; mai vertosu in constructione cu *bene* : *economiele ti prendu bene la tempu de nevolia si de lipse; ce invetiati in scola re va prende bene in viét'a sociale*; si refl. *a se prende bene* : *nu mi s'a prensu in neci un'a d'in maiestriele ce am essercitatu*.

PRENDITOSU, -a, adj., hærens, adhærens, repens, viscosus; care *se prende* : *plante prenditiose. materia viscosa*

si prenditiosa. coe'a e prenditiosa; vedi si *prenditoriu*.

PRENDITORE, s. f., vedi *prenditoriu*.

PRENDITORIU, -a, adj. s., care *prende, se prende*, sau serve a *prendere*. 1. in genere, cautor, hærens, repens : *prenditorii lui Christu multtractaru pre prensu; prenditori de passeri cantatorie; plante prenditorie. eder'a e planta prenditoria*; 2. in specie, ca s. reale, *prenditoriu*, si mai vertosu f., *prenditoria* = *prenditore*, a) abstr., cautio, captus : *prenditore de ursi; a seota venatori la prenditore de lupi; prenditoreca de ursi a mersu forte bene*; b) coner., locu sau instrumentu de prensu, *prensorium, decipulum, insidia* : *una grupu incongiurata cu duplu gardu, in care noptea se baga unu porceilu. e bona prenditore de infestatori lap'*.

* **PRENOBILE**, adj., *prænobilis*, forte nobile.

PRENOME, si *prænomen*, pl. *prænominæ*, *prænomen*, *nome* pusu înainte de altu *nome*, si in specie, nomele individualu allu unu omu, propus. de regula, la antici Romani, cumu se prepane si la noi nomelai de familia : *prænomele e déro addeveratulu nome alu unei persone, nomele de badezu, cumu se dice cu espressionea vulgare, déro nu e prænomele, e cumu voru se l'aplicu unii carturari*.

PRENOMINARE, v., *prænominare*, 1. a dá unu *prænomen* : *copillulu fu prænominatu d'upo nomele s'ntului d'illei in care se nascusse*; 2. a nominá sau nomi mai înainte : *prænominatii onorabili domni*.

* **PRENOSCERE**, *prænoscere*, *prænoscere*, *prænoscere* si *prænotu*, v., *prænoscere*; a *nosce* sau *connosce* de mai înainte.

* **PRENOTARE**, v., *prænotare*; 1. a notá înainte, mai inciate; 2. a notá in capu, in fronte; 3. a intitulá; 4. a distinge.

* **PRENOTATIONE**, s. f., (it. *prænottazione*), actiune de *prænotare*.

* **PRENOTATU**, -a, adj. part., *prænotatus*.

* **PRENOTIONE**, s. f., *prænotio*, *notione* anterioru, precedente; prejudeciu.

PRENOUIRE (*prenoire*), -escu, v., **renovare, reficere**; a renouí, renouá, reformá, regenerá, etc. : a *prenouí cas'a. vestimentulu.*

* PRENSARE, v., **prensare** si **prehensare**, (d'in *prensu*, forma intensiva d'in *prendere*), a se dá, a amblá, a cautá se *prenda*; a *prende* cu *potere*, *violentia*.

* PRENSATIONE, s. f., **prensatio**, **actiune de prensare**.

PRENSATORIU, -toria, adj. s., (**prensator**), care *prensa*.

PRENSATU, -a, adj. part., **prensatus**.

PRENSATURA, s. f., (si *prinsatura*), **prensio, captura**; **actiune** si **resultatu** allu **actiunii de prendere**.

* PRENSIONE, s. f., **prensio**, (d'in *prensu* de la *prendere*), **actiune de prendere** : *prensionea fugariloru.*

* PRENSITARE, v., **prensitare**, (d'in *prensu* de la *prendere*, forma iterativa), a totu amblá se *prenda*.

PRENSORE si *prinsore*, s. f., vedi *prensoriu*.

PRENSORIU, -a, adj. s., (d'in *prensu* de la *prendere*), care *prende* sau *serve* a *prendere*, *prenditoriu*, -toria, 1. mai raru ca subst. personale, **captor** : *prensoriu* de *ursi*, de *lei*; 2. ca mai desu ca subst. reale, *prensoriu*, de regula inse f. *prensoria* = *prensore*, *prinsore*, a) abstr., α) in genere, **captio, captura, captus** : *prensore* de *lupi*, la *prensoreea fugariloru am luatú si eu parte*, β) in specie, **sponsio** = *remasu, nu face prensore cu ellu, co te remane; u face, a pune prensore pre tota starea. pre capu, pre una mille de galbini. a castigá prensoreea a perde prensoreea; in tote prensorile eu perdu*; b) concr. **prensorium, insidiae, carcer**, (comp. si fr. *prison*, it. *prigione*), locu si instrumentu de *prendere*, si in specie, de *prensu* si *inchisu* omeni, **carcere, inchisore**.

PRENSU (*prinsu*), -a, adj. part., **prehensus** sau **prensus, captus; adhærens, affixus, connexus, consutus, coagulatus**, etc. (vedi *prendere*) : *fugari prensi, pescele prensu; plante prensu de vestimente, florea prensa la urechia; glacia nu bene prensa; summele prensu in séma si celle neprense in séma*, etc. — in-

strumente de prensu pesce; prensulu ur siloru.

PRENSURA (*prinsura*), s. f., **captura**; **actiune**, déro mai vertosu **resultatu** allu **actiunii de prendere**, 1. in genere : *prensura si strinsura de gátú; prensura de pesce, de lupi, de ursi; maimulte prensure de friguri; neinsemnata a fostu prensur'a de grane de estu tempu*; 2. in specie, **agru inchisu** d'in locurile comunali.

* PRENU, s. m., **praenum**; **peptine** de **scarminatu linu**, **cânepa** si **altele**.

* PRENUMERARE, v., (**praenumerare**), **pernumerare**; **adnumerare**; 1. a **numerá** intre altii; 2. a **numerá** de **inainte**; si de **aci** : a **aboná**, a **pune** intre **abonati**; 3. a **numerá** in totu, de la **primu** la **ultimu**.

* PRENUMERATIONE, s. f., **actiune de prenumerare** : *prenumeratiune la diarie si la alte publicatiuni.*

* PRENUMERATU, -a, adj. part., **abonatu**.

PRENUME, *prenumire*; vedi : *prenome, prenominare*.

* PRENUNTIARE si *prenunciare* v., **praenuntiare** si **praenunciare**, a **annuntiá**, a **inscientiá** de **inainte**; a **predice**, a **prenotá**.

* PRENUNTIATIONE, s. f., **praenuntiatio**; **actiune** si **resultatu** allu **actiunii de prenuntiare**.

* PRENUNTIATIVU, -a, adj., **praenuntiativus**, care are **facultatea** de a **predice**.

* PRENUNTIATORIU, -toria, adj. s., **praenuntiator**, care *prenuntia*.

* PRENUNTIATU, -a, adj. part., **praenuntiatus**, **nuntiatu** **inainte**, **predissu**.

* PRENUNTIU, -a, adj. s., **praenuntius**, 1. care *prenuntia*, **predicatoriu**, 2. ce se *prenuntia*, **predicatie**, **semnu**.

* PREOCCUPANTE, adj. part. pres., **praecoccupans**, (it. *preoccupante*), care *preoccupa*.

* PREOCCUPARE, v., **praecoccupare**, (fr. *préoccuper*) 1. a **ocupá** **inainte**, mai **inainte** : *inimiculu preoccuppá positiunile celle mai bone*; 2. a **appucá** **inainte**, a **preveni**; 3. a **ocupá** **forte**, **vorbindu** de **spiritu**, a **absorbí** **mentea**; a **turburá**, **incietá** : *me preoccupa sórtea copillului*

meu; pucinu se preoccupa de ce are se fia mâne.

* **PREOCCUPATIONE**, s. f., **praeoccupatio**, (fr. **préoccupation**); actione de *preoccupare*: *preoccupationea positioniloru bone, preoccupatione de sôrtea alloru sei.*

* **PREOCCUPATU**, -a, adj. part., **praeoccupatus**; *locu preoccupatu, spirite preoccupate de mai inainte.*

* **PREOPINANTE**, adj. part. pres., (**praeopinans**, fr. **préopinant**), care *preopina*.

* **PREOPINARE**, v., (**praeopinari**, fr. **préopiner**); a *opiná* inainte altui-a: *neci n'am cogetulu a preopiná asupr'a acestei cause; cine vorbesce contr'a ideei despre care a preopinat, este neconsecute.*

* **PREOPINATIONE**, s. f., (fr. **préopination**), actione de *preopinare*.

* **PREORDINARE**, v., **praeordinare**, l. a *ordiná* ceva inainte altui-a; 2. a *ordiná*, *regulá*, *destiná* de mai inainte.

* **PREORDINATIONE**, s. f., **praeordinatio**, actione de *preordinare*.

* **PREORDINATU**, -a, adj. part., **praeordinatus**.

* **PREOSTENDERE**, *preostensi* si *preostensei*, *preostensu*, v., **praeostendere**, a *ostende* sau *arretá* mai inainte.

* **PREOSTENSU**, -a, adj. part., **praeostensus**, *arretatu* mai inainte.

PREOTESCE si *preutesce*, adv., **sacerdotum more**, in modu *preotescu*.

PREOTESCU si *preutescu*, -a, adj., **sacerdotalis**, de *preotu*, relativu la *preotu* sau la *preoti*, la *preotia*: *vestimente preotesci, portu preotescu.*

PREOTESSA si *preutessa*, s. f., **sacerdotis conjux**, socia, consorte a *preotului*; *mamm'a preotessa.*

PREOTIA si *preutia*, s. f., **sacerdotium**, **presbyterium**, **presbyteratus**; *darulu* sau *demnitatea* de *preotu*: *preoti'a nu se da de cátu celloru ce se consacra cultului ecclesiasticu.*

PREOTIME si *preutime*, s. f., **sacerdotum collegium vel multitudo**; *toti preotii*; *multime* de *preoti*.

PREOTU, si *preutu*, s. m., **sacerdos**, **presbyter**, (it. v. *prevete*, it. n. *prete*,

isp. *preste* si *prebitero*; cat. **prebere**, prov. **preveire**, **preire** si **preste**, fr. **pretre**, macedorom. **prevtu** alb. **prlevtu**; si in alte limbe: angl. sax. **preost**, angl. **priest** germ. **priester**, transformate parte d'in grec. **πρεσβύτερος**, parte d'in lat. **praebitor**), cellu ce s'a consacratu *servitiului* divinu, si e autorisatu a face ceremoniele religiose: *veri-ce baserica are preotii sei; paganismulu, casi christianismulu, avea preotii sei: preotii lui Joue, lui Apolline, lui Bacchu; preotii indiani se numescu si bramani si bonzi, preotii gallici se numiau druidi; la Grecii antichi principii aveau si missionea de preoti sacrificatori, de acea-a portau a laturi cu spat'a si unu cutitu cu téca; preotii romani se allegeau d'intre ómenii cei mai considerati.*

* **PREPARANTE**, adj. part. pres., **praeparans**, (it. **préparante**), care *prepara*.

* **PREPARARE**, v., **praeparare**, (fr. **préparer**); a *pará* sau dispune de mai inainte, a pune de inainte in stare de a servi la unu scopu: *a prepará cas'a spre locuire; am preparatu pamentulu spre a lu ará; prepara-mi més'a ca se mânceu; preparatu-tiai, merindele de callatoria? buccatariu ce scie prepará buccate; unu professoriu de chymica are lipse de unu preparatoriu, care se prepare eelle neccesarie la demonstrarea legiloru chymice:—fig. a si prepará terrenulu de successu; a prepará pre parente pentru trist'a scire a mortei filiului; a prepará cu arte eelle ce are a dice in urma; a prepará discursulu ce are se pronuntie.*

* **PREPARATIONE**, s. f., **praeparatio**, (fr. **préparation**); actione de *preparare*, sau de a se *prepará*: *a vorbí, a predicá cu preparatione: preparationea buccatelor; medicamentele sunt preparationi farmaceutice.*

* **PREPARATIVU**, -a, adj. s., (it. **preparativo**, fr. **préparatif**); aptu a *prepará*, ce serve la *preparatu*: *lucrari preparative*; subst. m. reale, *preparativu*, sau f. *preparativa*, *mesura* luata de inainte pentru unu scopu anumitu: *nu se a leuatu neci una preparativa; una revolutione ce destronédia pre unu principe,*

serre de preparativa la una alta revolutione; mai vertosu in plurale: mari preparative de lupta; preparativele unei expeditiune, unui asediu, unei callatoria; a si perde tempulu in preparative inutili; acésta-a reelama elle mai serióse preparative.

* **PREPARATORE** si *preparatoriu*, -*toria*, adj. s., *praepparator* si *praepparatorius*, (fr. *préparateur*); care *prepara*, sau serve a *prepará*: in specie cellu ce intr'unu cursu de physica sau chymica prepara celle necessarie la experimentele professorelui.

* **PREPARATU**, -*a*, adj. part., *praeparatus*.

* **PREPARATURA**, s. f., *praeparatura*, actione, déro mai vertosu resultatú allu actionei de *preparare*.

* **PREPARVU**, -*a*, adj., *praeparvus*, forte *parvu*.

PREPATIRE, v., *praepati*, a *patí* forte, a *patí* reu de ceva.

* **PREPEDIMENTU**, s. m., *praepedimentum*, impedimentu, pedica preparata.

* **PREPEDIRE**, v., *praepedire*, a pune ceva inainte de *pedi*, la *pedi*. a impediá petiorele, si de aci in genere: a impediá, incurcá, opprí.

* **PREPEGNERARE** si *prepemnorare*, v., *praepignerare*, a *pegnerá* sau *pemnorá* de mai inainte.

* **PREPETE**, adj., *praepes*, -*praepetis*, (d'in *prepetere* = *prepetire*), rapidu, rapidu, si in parte, cu rapidu sboru: *prepeti sagette*, *prepete ventu*, *prepetele sboru allu acerei*; aripatu, si de aci, ca subst. passere aripata, sboratore, si in specie, sboratore bona de augurie, de unde. *prepete* = faustu, favorabile, felice. (Nu e improbabile ca *prepitu* = *pripitu* se fia essitu d'in *prepete*. M.)

* **PREPETERE**, si *prepetire*, v., *praepetere*; a se porní cu mare furia, a se rapedi, a tende la ceva cu mare incordare.

* **PREPOLLERE**, v., *praepollere*, a fi prepotente; a poté forte multu, a fi mai potente ca altii.

* **PREPONDERANTE**, adj. part. pres.,

praeponderans, (it. *preponderante*, fr. *prépondérant*), care *prepondera*: *fortie preponderanti*, *influentia preponderante*.

* **PREPONDERANTIA**, s. f., (it. *preponderanza*, fr. *prépondérance*); calitate de *preponderante*: *preponderanti'a classiloru avute*, *preponderanti'a spiritului asupr'a materiei*.

* **PREPONDERARE**, v., *praeponderare*; 1. a *ponderá* mai multu, a fi mai greu; 2. metaforice, a) a *incliná* intr'una parte: a *preponderá in partea republicei*; b) a fi superioare, mai potente, mai influente; c) a intrece.

* **PREPONDERATIONE**, s. f., *praeponderatio*; actione de *preponderare*; si cu intellessulu formeii *preponderantia*, statu sau calitate de *preponderante*.

PREPONERE, si *prepunere*, *prepusi*, *prepusei*, *prepusu*; si *preposi*, *preposei*, *preposu*, *prepositu* si *prepostu*, v., *praepondere*; *supponere*, *suspiciari*, *diffidere*, (compara si it. *preporre*, isp. *preponer*, port. *prepor*, prov. *preponer*); 1. a *ponesau pune* inainte, mai inainte, mai susu sau mai pre susu, a) proprie si in genere: *aceste versuri se se prepona in fruntea cartei*; a *prepone* celle prime celloru ultime; *precumu edificieloru se preponu vestibule, asiá si orationiloru se preponu essordie*; b) metaforice, si in specie: a) a face mai mare, a pune in capu: a *prepone* pre cineva unui servitiu, unui ramu de servitiu, unei nave, unei intrependere, unui negociu, administrationei finantieloru, etc.; b) a preferi, a dá preferentia: a *prepone vietiei selle interessile publice*; a *prepone interessiloru amicului solutea patriei*; 2. a *pone* in mente ceva inainte de conoscenti'a lucrului ensusi, a) in genere, a prejudicá, a *suppone*, a *presupone*: *dupo tote aparentiele prepunu co lucrulu nu e asiá cumu spuneti voi*; b) in specie, a suspectá, a nu se increde, a se teme de ammagire, de insellatione, de proditiune, etc.: *pre unulu d'in voi doui mi prepunu co mi a furatu bannii*; a *prepone* pre multi, pre unulu; a si *prepone* mulierea, a si *prepone* servitorii; nu am *prepusu* si nu *preponu* neci unu reu d'in partea vostra; cumu poteti pre-

pune bon'a nostra credentia; ce prepunu eu, am covente fundate se credu co asiá e; tyranni prepunu si pre sociele si filii sei.

PREPONITORIU, -*toria*, (*prepunitoriu* si *preputoriu*), adj. s., 1. in genere, **praeponeus**, care prepune, pune inainte, mai presusu; 2. in specie, **suppeneus**, **suspiciens**, **suspiciosus**, care prejudica; care nu crede, nu are incredere, si in specie, e apliceat a se teme, a nu se increde, a avé *prepuse*, etc.

PREPORTARE, v., **praeportare**, a portá inainte, in facia.

* **PREPOSITIONE**, s. f., **praepositio**, (it. *preposizione*, fr. *préposition*); **suppositio**, **suspicio**, **praepudicium**, **diffidentia**; actione de a *preponere* sau de a fi *preposu*, 1. in genere: *prepositionea unei parochia de calli altei parochie; prepositionea unui omu in capulu administrationei*; — concret. *prepositione*, coventu de relatione ce, de regula, se *prepune coventului*, a cui relatione cu altu coventu esprime: *in, de, cu, sunt prepositioni, prepositionea si complementulu seu*; — 2. in specie, prejudeciu, suppositione, presuppositione, si mai vertosu, neincredere, temere de a fi insellatu; (vedi si *preposu* ca subst. reale).

* **PREPOSITIVU**, -*a*, adj., **praepositivus**, (it. *prepositivo*), aptu a fi *prepositu*, care se pote *prepone*, sau e *preposu*; in specie: *covente, particelle prepositive; articulu e prepositiv in celle alte limbe sorori cu a nostra*.

* **PREPOSITU**, -*a*, adj. part., **praepositus**, pusu in frunte: *celli prepositi companieloru de armati*; subst. *prepositulu administrationei acestei calle; prepositulu unei baserice, unui eparchie; prepositule sunt lucrurile preferite, considerate ca mai bone de cátu altele. fora se fia absolutu bone*.

* **PREPOSITURA**, s. f., **praepositura**; actione si actu de *preponere*, déro mai vertosu, statu de *prepositu*: officiu allu unui *prepositu: prepositur'a catedralei e vacante*; si locu, resedentia a *prepositului*.

* **PREPOSTATICU**, -*a*, adj. s., (it. *prepostatico*); relativu la *prepostu*; ca

subst. reale, officiu allu *prepostului*, emolumente alle *prepostului*.

* **PREPOSTERARE**, v., **praeposterare**; a pune ce e posteru inainte, a interverte; a pune de a indosele, de a inderetrele.

* **PREPOSTERIA**, s. f., si:

* **PREPOSTERITATE**, s. f., **praeposteritas**; statu de *preposteru*, ordine interversa; fapta si lucru facutu pre dosu.

* **PREPOSTERU**, -*a*, adj., **praeposterus**; pusu, cumu dice Románulu, cu de a inderetrele sau inapoiele inainte, interversa, pre dosu, de a inderetrele: *omeni preposteru, muliere prepostera; be-tranu preposteru; prepostera nascere; frasi prepostere; ce pote fi mai preposteru de cátu a face de ce te ai apucatu tu?* — reu, fora locu si fora tempu: *prepostere cereri, prepostera passione*.

* **PREPOSTU**, -*a*, adj. part., **praepostus** = **praepositus**, (it. *preposto* = *praeposito*), prepositu: *barbatii preposti la gubernaculu navei statului*; subst., *prepostii calliloru publice nationali; prepostulu catedralei, episcopiei, metropoliei*.

PREPOSU, si *preposu*, -*a*, adj. part., 1. in genere, **praepositus**: *barbatii preposi administrationiloru; onorea preposa acerei; coventele prepose altoru covente se dicu prepositioni; se aflamu unu barbatu demnu de preposu in capulu poterei nostra armata*; 2. in specie: a) ca part. si sup., a) preste totu, **suppositus**, **praepudicatus**, **conjectus** = **supposu**, presupposu, prejudecatu: *celle cu multu inainte prepose de agere ingenie in astronomia sunt ostadi fapte demonstrate; nu e de preposu assemine ceva monstruosu; preposulu e mai adesea fora fundamentu*; b) in parte, **suspectus** = in care n'are cineva incredere, temutu co pote insellá, co a pututu face unu reu: *mulieri prepose de infanticidia; omeni preposi de furtu; nu te increde cellui preposu*; a) subst. m. reale, *preposu*, pl. *prepose* si *preposuri*, **suspicio**: *pre tene cade preposulu de acestu furtu; a avé preposu pre cineva co acestu-a l'ar fi furatu; a adduce pre cineva in preposu* = a pune in *preposu* = a lu face *preposu*; inse: a pune in *preposu* si =

a bagá in preposu, la preposu=a lu face se prepona; omu cu preposu, α') care porta preposu, e preposu de altii, β') care are preposu pre altii: prov. *furulu cu unu preposu, furatulu cu una mille de prepose; reu foru preposu nu se pote.*

PREPOTENTE, adj. part. pres., *praepotens*, (it. *prepotente*); care *pote* mai multu ca altii, superiore in *potere*; cellu mai *potente*, forte *potente*: *cetatiiani prepotenti prin averi si functioni*; si pentru lucruri: *prepotentea natura, prepotentele sore*;—subst. *prepotentii*, celli *prea-potenti*, tari si mari: *a se inchiná prepotentiloru dillei.*

PREPOTENTIA, s. f., *praepotentia*, statu, calitate de *prepotente*; *prepotenti'a cetatianiloru avuti.*

PREPOTERE, v., *praeposse*; a *poté* mai multu ca altii, a fi superiore in *potere*. a *preponderá*, a fi *prea influente*.

PREPUITORIU, *prepunitoriu*, *prepunere*, *prepusu*, etc., vedi: *preponere*, *preponitori*, *preposu*.

* PREPURGARE, v., *praepurgare*; a *purgá* de inainte, de mai inainte.

* PREPUTIARE, v., *praeputiare*; a trage in susu sau in diosu *preputiulu*.

* PREPUTIATU, -a, adj. part., *praeputiatus*, provedutu cu *preputiu*, *necircumcisu*; de aci si *preputiatione*, s. f., *praeputiatio*, oppos. la *circumcissione*.

* PREPUTIU, pl. *preputie*, *praeputium*, (fr. *prépuce*), *pelea* ce *invelesce* *extremitatea membrului virile*: *in anticitate Egyptianii si Judanii si taliáu preputiulu; astadi Judanii si Machomedanii si talia preputiulu; taliarea preputiului se nomesce circumcissione.*

PRERADERE, *prerasi* si *prerasesi*, *prerasu*, v., *præradere*, 1. *arade* d'inainte, in *facia*; 2. a *rade*, pre de *asupr'a*; 3. a attinge, a merge lipitu cu *ceva*, pre *longa ceva*: *navile preradu rip'a, cóst'a marii.*

PRERADIARE, v., *praeradiare*, a *radiá* forte, a *coperí* cu *radiele* *selle*.

PRERANCIDU, -a, adj., *praerancidus*, forte *rancidu*, *prea-rancidu*.

PRERAPIDU, -a, adj., *praerapidus*, forte *rapidu*, *prea-rapidu*.

PRERAPIRE si *prerepire*, *prerepii*, *prerepitá* si *prereptu*, v., *praerapere*,

praereptus; 1. a *rapí* d'inainte, d'in *ocli óre-cumu*; 2. a *rapí* inainte de *tempu*; a *antecipá*; 3. a *rapí* cu *rapiditate*, a *smulge*; si *intr.* a se *rapedí* cu *furia*.

* PREREPTORIU, -toria, adj. s., *praereptor*, care *prerape*, *rape óre-cumu* d'in *ocli*, d'in *gura*.

* PRERIGIDU, -a, adj., *praerigidus*, forte *rigidu*, *prea-rigidu*.

* PRERIPIU, pl. *preripie*, *praeripla*, locu *longa rip'a*, pre *longa ripa*, *intr'una rip'a*: *crocodilii stau in preripie.*

* PREROBORARE, v., *praeroborare*, a *roborá* mai de inainte.

* PPEROBORATU, -a, adj. part., *praeroboratus*, de inainte, mai de inainte *raboratu*.

PRERODERE, *prerosi* si *prerosei*, *prerosu*, v., *praerodere*, a *rode* d'inainte, in *facia*, pre de a *supr'a*; a *muscá*, a *incepe* a *rupe*, etc.

PREROGARE, v., *praerogare*, a *rogá*=*intrebá* inainte, mai inainte de altii; in *genere*, a *preferí*, a se *adressá* de *preferentia*.

PREROGATIONE, s. f., *praerogatio*, *actione* de *prerogare*, in *specie* cu *sensu* de *prerogativa*.

PREROGATIVA, s. f., *praerogativa*, vedi *prerogativu*.

PREROGATIVU, -a, adj. s., *praerogativus*, (compara si it. *prerogativa*, fr. *prérogative*); 1. care e *intrebatu* mai inainte de altii, care are *dreptulu* de a fi *intrebatu*, de a si dá *parerea* si a *otá* mai *antâniu*: *triburi prerogative, centuria prerogativa*; si *absol. prerogativa* (*subintellege centuria, tribu*; etc.); 2. *abs. s. f. prerogativa*, a) *semnu* *distinctivu*, *neindouiosu*: *supplicationea e prerogativa a triumfului*; b) mai *vertosu* in *sensu* *vulgare*, *distinctione*, *privilegiu*, *calitate* *distinctiva* si *essentiale*: *prerogativele coronei, prerogativ'a adunariloru nationali e votarea venituriloru si speselor;* *nu mai pucinu formosu prerogativa a acelloru-asi adunari e leuarea rationiloru pentru bannii dispensi; prerogativele omului facia cu besti'a sunt multe si stralucite.*

PREROSU, -a, adj. part., *praerosus*, *rosu* de inainte.

PRERUMPERE si *prerupere, prerupsi* si *prerupsei, preruptu*, v., **praerumpere**, a rumpe înainte, in facia, la unu capitu la una parte;—applicatu mai vertosu in form'a participiale, *preruptu, -a*, = **praeruptus**, (compara si it. **preratto**), *ruptu* in facia sau in lature, si de aci, vorbindu despre localitati: dereptu in susu sau in diosu, ruposu, precipitosu, rapidu forte, a) proprie: *prerupte locuri, preruptu monte, prerupta ripa; prerupte fosse, valli; prerupte castre*; si abs. *a se aruncá in prerupte*; b) metaforice: *prerupta audacia*, violenta si periculosa.

PRERUPTU, -a, adj. part., **praeruptus**, (vedi *prerumpere*).

* **PRESAGIRE**, v., **praesagire**, 1. a *sagi* sau senti d'inainte, a avé presentimentu de ce are se se intemple; 2. metaforice, a predice, a profetisá.

* **PRESAGITIONE**, s. f., **praesagitio**, actione de *presagire*, presentire, presentimentu.

* **PRESAGIU**, pl. -e, **praesagium**, 1. presentimentu de ceva fiitoriu; 2. manifestatiunea acestui presentimentu; mediu de a manifestá assemine presentimente: profetia, predictiune, semnu prenuntiatoriu de celle venitorie, etc.

* **PRESAGU, -a**, adj., **praesagus**, care *presage*, presente, predice, profetisa.

PRESALTARE, v., **praesaltare**, a saltá inaintea cuiva, inaintea altoru-a: *juni si formose vergini presalta carrului triumfale*.

PRESANCTU si *presantu, -a*, adj., (**praesactus**), si despartitu, *pre-santu, prea-santu*, titlu datu prelatiloru base-riciei; — mai modestu si mai convenientiosu e titlulu de *preasantitu*, ce inco se da acelloru-asi persone.

PRESARARE, v., **sare conspergere**, a pune sare merunta preste ceva: *a presará carnea*; apoi metaforic: *a presará buccatele cu farina, a presará callea cu arena, a presará orationea cu floricele retorice*.

* **PRESBYOPE**, adj. s., (fr. **presbyope**, d'in *πρεσβυς* = bestrânu, si *ὄψ* = ochiu), proprie, care are ochiu sau vedere de bestrânu, se dice in specie de veri-care omu căre vede numai de departe, de la una

cérta distantia, fora se pota vedé de aprópe.

* **PRESBYOPIA**, s. f., (it. **presbiopia**, fr. **presbyopie**), statu de *presbiopie*.

* **PRESBYTERALE**, adj., (it. **presbyterale**, fr. **presbytéral**), relativu la *presbyteru*: *casa presbyterale*.

* **PRESBYTERATU**, s. m., (it. **presbiterato**, fr. **presbytérat**), demnitate de *presbiteru*.

* **PRESBYTERIA**, s. f., vedi *presbyteriu* si *presbyteratu*.

* **PRESBYTERIANISMU**, s. m., (it. **presbiterianismo**), secta a *presbyterianiloru*.

* **PRESBYTERIANU, -a**, adj. s., (it. **presbiteriano**, fr. **presbytérien**); sectariu d'in Anglia, care nu reconosce auctoritatea episcopale.

* **PRESBYTERIU**, s. m., (**presbyterium**, fr. **présbytere**), officiu de *presbyteru*; casa de *presbyteru*; locu unde stau *presbyterii in baserica*,—ordinea a *presbyteriloru*, conciliulu *presbyteriloru*.

* **PRESBYTERU**, s., **presbyter**, (*πρεσβύτερος*), proprie **senior** = mai bestrânu, titlu ce se da sacerdotiloru sau preotiloru: *presbyterulu Antoniu, presbyter'a Antonia*;—*presbytera* = socia sau fosta socia de presbyteru.

* **PRESBYTIA**, s. f., (fr. **presbytie**); vedi *presbyopia*.

* **PRESBYTISMU**, s. m., (it. **presbitismo**, fr. **presbytisme**); vedi *presbyopia*.

* **PRESBYTU, -a**, adj. s., (it. **presbita**, fr. **presbyte**); vedi *presbyope*.

PRESCIENTE, adj. part. pres., **praesciens**, (it. **presciente**, fr. **préscient**); care *prescie*: *Domnedieu numai e presciente*.

PRESCIENTIA, s. f., **praescientia**; calitate de *presciente*, si *scientia* de mai inainte, scire data sau luata mai inainte: *prescienti'a completa e numai in Domnedieu*.

PRESCIENTIARE, v., **praesciscere**, **praesciuntiare**; a dá sau luá *scientia* de mai inainte.

PRESCIRE, v., **praescire**; 1. a sci, afla de mai inainte, a luá *scientia* sau *scire* mai inainte de altii sau inainte de eve-

nimentu ensusi; 2. a scí celle venitorie, ce are se fia.

PRESCITU si *presciutu*, -a, adj. part., *praescitus*.

PRESCIU, -a, adj., *praescius*; care scie, connoce, afla, sente d'inainte, înainte de evenimentu ensusi: *mulicre preseia de a nostra sorte venitoria; prescii de periclele ce ne ammentiaa*.

PRESCRIERE, *prescrissi* si *prescri-sei*, *prescrissu* si *prescriptu*, v., *praescribere*; 1. a scrie d'inainte, mai inainte; 2. a scrie in capu, in fronte, la inceputu; 3. a scrie sau desemná inainte cellui ce vré a invetiá se scria sau se desemne; 4. a precepe, a ordiná d'inainte: veri-cumu, nu numai prin scrissu: *medicii prescriu dieta rigorosa; mentea sanitosa prescrie se facemu asiá; a prescrie legi, regule de portare; asiá prescrie legea*; 5. a asterne in scrissu, a scrie unu conceptu; si de aci, 6. a transerie, a copiá, a scrie dupo esemplulu sau conceptulu datu: *da si di copistiloru se prescria cátu mai currendu a ceste charteie*; 7. a capitá, prin trecerea de tempu, dreptulu de dominiu sau de proprietate asupr'a unui ce: *drepturile unei natione, ca atare, nu se prescriu neei in secle*.

PRESCRIPTIBILE, adj., (it. *prescrittibile*, fr. *prescriptible*), care se pote *prescriere*, 1. in genere: *regule prescriptibili, manuscriptu prescriptibile*; 2. in specie, cu insemnarea verbului *prescriere* de sub 7., suppusu la *prescriptione*: *obligationi prescriptibili*.

PRESCRIPTIONE, s. f., *praescriptio*, (it. *prescrizione*, fr. *préscription*); actione si resultatu allu actionei de *prescriere*, 1. in genere: *prescriptionile mediciloru, prescriptionea tea e mai rca si mai illegibile de cátu maculatoriulu; prescriptionea titlului in capulu discursului; prescriptiunile legi civile. legi morale, mentei sanitose*; 2. in specie, ca terminu juridicu, (vedi *prescriere* sub 7.): *a oppone adversariulu prescriptionea; prescriptione de unu annu, de cinci anni, de diece anni; sunt drepturi ce nu admittu prescriptione*.

PRESCRIPTIVU, -a, adj., *praescrip-*

tivus, (it. *prescrittivo*); relativu la *prescriptione*, si in specie la *prescriptionea juridica*: *cestione prescriptiva*.

PRESCRIPTORIU, -toria, adj. s., *praescribens*; care *prescrie*: *prescriptoriulu conceptului meu; prescriptorii mosieloru vostre*.

PRESCRIPTU, -a, adj. part., *praescriptus*, 1. ca adj. *dereptu prescriptu, charteia prescripta, bonuri prescripte*; 2. ca subst. reale m., *prescriptu*, pl. *prescripte, praescriptum* ce se *prescrie*: ordinu, regula, instructiune, etc.: *prescriptele legi, mentei sanitose; a trece preste prescripte;—prescriptu verbale=processu verbale*.

PRESCRISU, -a, adj. part., *praescriptus*, *prescriptu*: *dreptu prescrissu, tempu de prescrissu una mosia*; subst., *prescrissulu acestoru charteie cere tempu*.

PRESCURA, s. f., (*προσφορά*), *hostia, panis sacer*; pâne sânta, pâne de regula in patru cornuri, figurandu crucea, ce se duce la baserica, si care serve ca ostia la sacrificiulu liturgicu.

PRESCURTARE, v., (*prae-ex-curtare*), *abbreviare*; a scurtá forte, a face cu multu mai scurtu; in specie, despre scripte: *istoria prescurtata; prescurtare de istoria Romániloru; déro si: a prescurtá callea, a prescurtá distantiele, proportiunile, dimensiunile*.

PRESCURTATORIU, -toria, adj. s., *abbreviator*; care *prescurtedia* sau serve la *prescurtare*.

PRESCURTATU, -a, adj. part., *abbreviatus*.

PRESECARE, v. sup., *presecatu* si *presectu*, *praesecare*; 1. a secá sau taliá inainte, in facia, pre de asupr'a; 2. a leuá prin *secare* suptiri parti, aschie, a polí, a formá prin *secare*.

PRESECCARE, v., *praesiccare*; a secá de mai inainte.

PRESECCU, -a, adj., *praesiccus*; forte seccu, *prea-seccu*.

* PRESEDE si *preside*, adj. s., *praeses, praesidis*, (it. *preside*); care *presiede* spre a protege sau direge; protectoriu, directoriu: *presedele senatului, camereii deputatiloru; presedii provinciiloru; presedii judeciiloru, prefectii*; in specie,

presede allu unui tribunariu, presedente.

* PRESEDENTE si *presidente*, adj. part. pres. s., *praesidens*; care *presiede*: *dieulu presedente artiloru; presedenti provincioloru; in specie: presedentele a dunantie, tribunariului.*

* PRESENTIA si *presidentia*, s. f., (it. *presidenza*, fr. *présidence*); calitate, demnitate de *presedente*: *presedenti'a adunarei, senatulni, consiliulu de ministri; a se adressá la presedentia la officiu presedentiei.*

* PRESENTIALE, si *presidentiale*, adj., (it. *presidenziale*, fr. *présidentiel*); relativu la *presedente*: *attribuioni presidentiali.*

PRESEDERE, *presiedere* si *presidere*, *presedui, presedutu* si *presessu*, (vedi si simpl. *sedere* sau *sicdere*), v., *praesidere*; 1. a *sedé* inainte, in fronte, in capu sau capitu; 2. metaforice, a) a protege: *domnedieulu victorieiloru presiede armatelor nostre*; 3. a fi capu, conductoriu, a direge, a inspectá; in specie: *a presedé unei adunare sau una adunare in deliberarile selle; a presedé unui tribunariu sau unu tribunariu.*

* PRESEDIALE si *presidiale*, adj., *praesidialis*; relativu la *presede*.

* PRESEDIARE, v., *praesidiari*; a fi in sau de *presediu*.

* PRESEDIARIU si *presidiariu*, -a, adj., *praesidiarius*; relativu la *presediu*.

* PRESEDIATU si *presidiatu*, s. m., *praesidiatus*; demnitate de *presede*.

* PRESEDIU si *presidiu*, pl.-e. *praesidium*—actu de *presedere*, sedere inainte, si de aci: 1. protectione, apperare, mai vertosu facuta de armati, escorta, *garnisione*; 2. omeni armati, ce appera unu locu; 3. loculu apperatu; 4. adjutoriu.

* PRESEGME, pl. *presegmine*, si

* PRESEGMENTU, pl.-e, *praesegmen*; ce se *preseca* d'in ceva, *aschia*, *surcella*; etc.

PRESEMINARE, v., *praeseminare*; 1. a *seminá* d'inainte, mai inainte: 2. a *seminá* in facia, pre de asupr'a: *ultima stelleloru preseminatu pre bolt'a cerului serenu.*

* PRESENTABILE, adj., (it. *presentabile*, fr. *présentable*); care se pote

presentá: *nu sunteti presentabili la curte.*

* PRESENTANIU, -a, adj., *praesentaneus*; de *presente*, de momentulu *presente*; rap du, energicu, subitu.

* PRESENTARE, v., *praesentare*, (it. *presentare*, fr. *présenter*); a face *presente*: a pune sau adduce inainte, a propune, a dá, etc.: *a presentá pre cinera cuiva, spre a lu face connoscutu; a presentá pre toti domnului; a se presentá cuiva; a presentá camerei una lege, unu proiectu de reform'a dáriloru; a presentá cuiva una parchia de armessari; a se presentá ochiloru, mentei, memoriei; a se presentá cuiva travestitu, mascatu; a se presentá la judecatoria, inaintea judiciloru; partile litiganti nu se presentara la diu'a fissata.*

* PRESENTARIU, -a, adj., *praesentarius*; de *presente*, de momentu; subitu, rapidu.

* PRESENTATIONE, s. f., *praesentatio*, actione de a *presentá* sau a se *presentá*: *presentationea nouiloru veniti la domnu casei; presentatione de splendide muneri.*

* PRESENTATORIU, -toria, adj. s., (it. *presentatore*); care *presenta*.

* PRESENTATU, -a, adj. part., *praesentatus*.

* PRESENTE, adj. part. pres., *praesens*, (it. *presente*, fr. *présent*); care e. se afla in loculu unde se vorbesce, de facia, inaintea ochiloru, 1. ca adj., proprie: *erau presenti marturii; accusatii fura judecati, fora se fia presenti; cu toti ai sei presenti; mai multi scolari nu au fostu presenti la acea lectione; marea majoritate a deputatiloru era presente la acea sedentia;—tempu presente, momentulu presente, impregiurari presenti, statulu presente allu lucruriloru;—ca terminu de grammatica: tempu presente, participiu presente, conjunctivu peesente;—b) metaforice, a) presente= ce se face indata, fora intardiare, pre locu, in momentu sau la momentu: *pena presente sta pre capulu peccatosului, supplicie presenti;—eu comperu cu pecunia presente; β) care lucrédia indata, la momentu, efficace, potente: adjutorie pre-**

senti, medicamentu presente; γ) despre mente si ânima, resolutu, neturburatu, nespariatu, etc. : in nevoliele celle mai grele, in periclele celle mai mari eroulu e cu mente presente; spiritulu seu presente totu de a un'a nu se turbura si nu se incurca neci una data; δ) assistente, adjutoriu, favorabile, propitiu, etc. : a-venu dieii presenti; presenti ni su toti si tote; 2. ca subst. m., presente, a) in genere, ce e presente, b) in specie, α) tempu presente : presente sta ca unu puntu intre trecutu si venitoriu; presente modului conjunctivu; β) daru, donu, munu, ce se da, se offre cuiva.

* **PRESENTIA**, s. f., *praesentia*, (it. *presenza*, fr. *présence*); statu de *presente*, fientia de *facia*, 1. proprie si in genere : *presenti'a marturiloru si a litigantiloru la judeciu; presenti'a acestoru omeni nu mi place; candu te rogi, te afli in presenti'a lui Domnedieu; a face actu de presentia = a se presentá; periti d'in presenti'a nostra*; 2. in specie, a) *presentia = tempu presente : in presentia = pentru presente*, pentru acumu : *in presentia nu se pote face nemica*; b) *presentia de spiritu, de mente, de ânima = spiritu presente, mente presente, etc.*, care nu se sparia, nu si esse d'in sene : *resolutione, coragiu, sange rece, etc.*; c) *presentia = impressione presente*, energica, capitata prin propri'a vedere, prin propri'a *presentia* a lucrului; d) *presentia = assistentia*, adjutoriu, protectione.

* **PRESENTIALE**, adj., *praesentalis*, (it. *presenziale*); de *presentia*, d'in *presentia*, d'in *presente*; — in se directu d'in *presente* si form'a *presentale = praesentalis*; vedi si *presentariu*, si *presentaniu*.

* **PRESENTIMENTU**, pl.-e, (it. *presentimento*, fr. *présentiment*), *praesensio*; actu de *presentire* : *aveam unu tristu presentimentu de calamitatea ce indata se manifestá; dororose presentimente; bone presentimente*.

PRESENTIRE (dupo pronuntie locali : *presentire, presintire*), *presentii*, *presentitu* si *presensu*, v., (vedi *sentire*), *praesentire*, a *senti* de inainte : *canii presentira lupii; a presenti venirea cui-va; a prenti reulu ce ammetia pre omu*;

nu am presentitu de locu ce erá se patiu.

* **PRESEPE**, s. f., *praesepe* si *praesepes*, (d'in *presepire*), gardu pre d'inainte, si in genere : *veri-ce se pune ca pedica, obstaclu, inchisore, etc.*; in specie : *ce se pune inaintea viteloru, ca se nu resipesca nutretiulu ce le se da : Jesus se puse dupo nascere intr'una presepe*.

* **PRESEPIRE**, v. sup. *presepitu* si *preseptu*, *praesepire*; a *sepí* pre d'inainte; a inchide cu gardu.

* **PRESEPITU** si *preseptu*, -a, adj. part., *praesepitus*.

* **PRESERVARE**, v., *praeservare*, (fr. *préservar*); a *servá*, *apperá* de inainte de *relle* : *bon'a crescere preserva junimea de desordine; temperanti'a preserca omulu de morbi*.

* **PRESERVATIONE**, s. f., (*praeservatio*), actione de *preservare*; arte, modu, mediu de *preservare*.

* **PRESERVATIVU**, -a, adj., (fr. *preservatif*); care pote *preservá* : *medicina preservativa; mediloce preservative*; si ca subst., *preservativu contra firiguriloru, contr'a cholerei; laborea este cellu mai bonu preservativu contr'a uritului; luminele sunt preservativulu cellu mai eficace contr'a erroriloru*.

* **PRESERVATORIU**, -tória, adj. s., care *preserva*, care are *potere* de a *preservá* : *mediu preservatoriu; machina preservatoria*.

* **PRESIDE**, *presidere, presidente, presidentia, presidiale, presidiu* etc. : vedi : *presede, presedente, presedentia, presedere, presediale, presediu*.

* **PRESOLIDU**, -a, adj., *praesolidus*, forte *solidu*.

PRESONARE, v., *praesonare*, a *soná* inainte, mai inainte.

PRESPERARE, v., *praesperare*, a *sperá* inainte, de mai inainte.

* **PRESSA**, s. f., vedi *pressu*.

* **PRESSANTE**, adj. part. pres., *pressans*, (it. *pressante*, fr. *pressant*), care *pressa* : *necesitati pressanti*.

* **PRESSARE**, v., *pressare*, (fr. *presser*; d'in *pressu* de la *premere*); a *preme*, *appesá*, *stringe*, etc. cu *potere*, cu *violentia* : *pressu pctiorulu sau pre petio-*

ruleu meu; a pressá copillulu, amiculu la peptu; pressati ugerete plene delapte; a pressá pre cineva prin auctoritatea sea; a pressá conscienti'a sau pre conscienti'a cuiva; a se pressá—a se lassá tare greu, a se indesá, a se indesuí: *nevoli'a ne pressa de la spate.*

* PRESSATU, -a, adj. part., *pressatus.*

* PRESSATURA, s. f., (it. *pressatura*), actione si effectu de *pressare.*

* PRESSIBILE, adj., (it. *pressibile*), care cede *pressionei.*

* PRESSIBILITATE, s. f., (it. *pressibilità*), calitate de *pressibile.*

* PRESSICIU, -a, adj., *pressicius*, camu *pressu*, camu *appesatu.*

* PRESSIUNE, s. f., *pressio*, (it. *pressione*, fr. *pression*; d'in *pressu* de la *premere*), actione si effectu allu actionei de *premere*: *pressionea aerului. pressionea atmosferica; pressionea apei sau altoru licide pre parietii vaselor ce le continu; machine de pressione; fig. nu e permissu, dupo legea nostra, a face pressione conscientiei ómeniloru; allegerile s'au facutu cu pressione d'in partea gubernantiloru.*

* PRESSIROSTRU, -a, adj. s., (fr. *pressirostre*), care are rostrulu *pressu*—turtitu; de aci s. f. pl., *pressirostrele*, familia de *passeri.*

* PRESSORIU, -soria, adj. s., *pressor* si *pressorius*, (compara si it. *pressore*, fr. *presseur* si *pressoir*; d'in *pressu* de la *premere*), care *preme* sau serve a *premere*: *omeni avuti, potenti si pressori ai celloru pauperi*; — subst. reale, m., *pressoriu*, sau f. *pressoria*, instrumentu de *pressione*, storeutóre: *pressoriu de uve, de olive, de mere si de alte pome.*

* PRESSU, -a, adj. part., *pressus*, (compara si it. *presso*, -a, fr. *presse*), 1. in genere: *uvele presse dau mustu; ai nostri fura cu violentia pressi de inimicu; pressoriu de pressu olive*; subst. *pressulu atmosferei, in pressulu apei*: 2. in specie, s. f., *pressa*, a) actione de *premere*, indesare, si de aci, sollicitare mai multu sau mai pucinu importuna; b) mai vertosu, ce *preme*, a) multime de ómeni desi, multime ce se indesá, calca: *pressa mare in loculu strimptu*; b) instrumentu de *premere*, prelu, storeutóre,

tésca, etc., in genere: *pressa de bracie, pressa de vapore; presse mechanic; pressa hydraulica*; in specie, prelu de *typographia*, si de aci, *typographia: cartea e sub pressa, a essitu de sub pressa; libertatea pressei; press'a e una mare si bene facutoria potere, déco omenii nu abusa de dens'a.*

* PRESSULU, -a, adj., *pressulus*; camu *pressu*, deminut. d'in *pressu.*

* PRESSURA, s. f., *pressura*, (it. *pressura*; d'in *pressu*), actione si mai allessu effectu allu actionei de *premere*: *pressur'a calciamentelor strimpte; pressurile vietiei, paupertatei; pressur'a inimicului minace.*

* PRESSURARE, v., (fr. *pressurer*), *premere*, *urgere*; a face *pressura*; a stringe, *strimptorá* tare si de tóte partile; vedi si composulu *impressurare.*

* PRESTABILE, adj., *praestabilis*; 1. care e de *prestatu*—de datu, de solutu, de facutu, etc.; 2. care e de *prestatu*—de pusu mai presusu, distinsu, escelente: *prestabili calitati.*

* PRESTABILIRE, v., (it. *prestabilire*), a stabili d'inainte, de mai inainte: *a prestabili conditionile pacci.*

* PRESTANTE, adj. part. pres., *praestans*, (it. *prestante*), care *presta*, 1. care sta mai presusu, distinsu, escelente: *ánima prestante, virtuti prestanti, poetu prestante*: 2. care da, concede, solve, face, etc.: *amici prestanti servitii amiciloru.*

* PRESTANTIA, s. f., *praestantia*, (it. *prestanza* si *prestanzia*, fr. *prestance*; d'in *prestante*); 1. escelentia, superioritate: *prestanti'a naturei ómenesci; prestanti'a virtutiloru suffletesci*; 2. dare, actu si lucru datu, si in specie, dare, sarcina publica, contributione: *prestantie in natura, in banni, in lucru.*

* PRESTARE, *presteti* si *prestetei*, *prestatu*. v., *praestare*, (it. *prestare*, fr. *prêter*); 1. intrans., a) proprie, a stá inainte, mai inainte, in fronte, in capu: *celle doue cete de armati prestau armatei intrege*; b) a stá mai presusu, a fi superioare, a se destinge, a întrece: *amiciti'a presta connationei; in prudentia strabonii nostri prestetera totoru po-*

poreloru vecine; intre ecali tu prestai; — ca unipresonale: presta = sta mai bene, e mai bene, e de preferitu: 2. transit. a) a pune inainte, a presentá, a arretá: ai nostri prestetera mare virtute in acea batalia; a se prestá blandu, indulgente, aspru, inflexibile, neinvinso; a prestá parentiloru respectu si amóre, amiciloru affectione si benevolentia; b) a concede, trade; a dá, impromutá, face bene, etc.: a prestá cuiva ori-ce cere; a prestá urechi'a, spatele la lovitura; a prestá juramentu; c) a face servitiu, a face bene; a face in genere; a se pune pentru altulu, a respunde, a garantá.

* **PRESTATIONE**, s. f., *praestatio*, (it. *prestazione*, fr. *prestation*), actione de *prestare*, cumu si *ce se presta*. in insemnarile speciali de: 1. *prestazione* = respondere, stare pentru altulu, garantare; 2. *prestazione* = solve a detoriei: *prestazionea contributionei pentru cálli*; 3. concret. *tassa, tribut*: *prestazioni in lucru, in banni; prestazioni de producte, de vite, de omeni, de bracie*; 4. in genere, servitiu, facere de bene, impromutu, etc.

* **PRESTATORIU**, *-toria*, adj. s., *praestator*, (it. *prestatore*); care *presta*. care da sau face *prestazioni*: *responditoriu, garante, adjutatoriu, impromutatoriu, contributoriu, etc.*

* **PRESTATU**, *-a*, adj. part. sup. d'in *prestare*.

PRESTE, prep. vedi *pre*.

* **PRESTERE** si *presteriu*, s. m., *prester* (*πρηστηρ*, proprie *arditoriu*); 1. turbine, vertetiu de ventu focosu, care apare in forma de columna de focu; 2. specia de serpe, a cui morsicatura casiona sete arditoria.

PRESTERNERE, v., *praesternere*; 1. a asterne inainte, de mai inainte; 2. a asterne inainte, pre d'inainte.

* **PRESTETIA**, s. f., (it. *prestezza*, fr. *prestesse*); calitate si fapta de *prestu*.

* **PRESTIDIGATIONE**, s. f., (fr. *prestidigitation*, — d'in *prestu* si *degitu*), arte si actu de *prestidegitoriu*.

* **PRESTIDIGITATORIU**, *-toria*, adj. s., (fr. *prestidigitateur*, — din *prestu* si *degitu*), care prin *presteti'a degeteloru* sau mâniloru scie essecutá lucruri ce

paru spectatoriloru minuni, *scamatoriu, prestidigitoriu*.

* **PRESTIGIA**, s. f., de regula in pl. *prestigie, praestigia*, *illusione magica, farmecatoresca; farmecu: s'au descope-ritu prestigiele vostre; prestigiele telle nu mai ammagescu pre nemine; si fig. nu cu vorbe deserte si cu prestigie veti poté ascunde addeverulu; prestigiele nueriloru, forme, figure ammagitorie, mai vertosu; prestigiele vaporiloru, fr. mirage.*

* **PRESTIGIARE**, v., *praestigiare* si *praestigiari*, (it. *prestigiare*), a face *prestigie*, a ammagí cu *prestigie*, a farmeca: *a prestigiá ochii, urechiele, mentile; poterea de a prestigiá serpi; fig. ochii se prestigia de departe; veri-ce prestigia ochii de departe.*

* **PRESTIGIATIONE**, s. f., actione de *prestigiare*, si effectu allu acestei actione, farmecu.

* **PRESTIGIATORIU**, *-toria*, adj. s., *praestigiator*, care *prestigia* = magu, farmecatoriu, ammagitoriu, insellatoriu.

* **PRESTIGIATU**, *-a*, adj. part., (*praestigatus*, it. *prestigiato*), farmecatu: *oclii prestigiati*.

* **PRESTIGIOSU**, *-a*, adj., *prestigiosus*, (it. *prestigioso*); plenu de *prestigia* sau de *prestigie*: *magicu, farmecatoriu, ammagitoriu, illusoriu, etc.: transformationi prestigiose; rationamente prestigiose.*

* **PRESTIGIU**, pl. *prestigie, praestigium*; 1. in intellessulu formei *prestigia*: *farmicu, magia, etc.*; 2. mai vertosu si in specie, in sensu metaforicu de *potere mare asupr'a volientiei altoru-a: prestigiulu numelui, auctoritatiei, religionei; a nemici, micusiorá prestigiulu legi, administrationei.*

PRESTINGERE, *prestinsi* si *prestinsi*, *prestinsu* si *prestinctu*, v., *praestinguere*; 1. a stinge d'inainte, in facia, in ochi; 2. a leuá ochii, luminele, a orbí.

* **PRESTISSIMU**, *-a*, adj., (it. *prestissimo*), superlativu d'in *prestu*: *forte prestu*, si adv. *forte currendu, mai vertosu ca terminu musicale.*

* **PRESTITE**, s. m., *praestes*, — *praestitis*, (d'in *prestare*), care sta inainte

sau in capu, in fronte, si in specie : 1. protectoriu, patronu, etc., vorbindu mai allessu de diei, de sânti; 2. mai marele unei parochia, unui suburbiu.

* PRESTITUERE, v., *praestituere*, a *statue* d'inainte, a *prestabili*, a *predestiná*; a *prescrie*, a *predeterminá*.

* PRESTOLANTE, adj. part. pres., *praestolans*, care *prestola* : *servitori prestolanti ai totoru tygramiloru*.

* PRESTOLANTIA, s. f., (*prtestolantia*), calitate si fapta de *prestolante*.

* PRESTOLARE, v., *praestolari* si *praestolare*, (d'in *prestu*), a fi *prestu*, a fi *paratu*, dispusu, voliosu a face servitiu; a stá paratu la ordinele cuiva; a fi zelosu, etc., (fr. *s'empreser*, *être empressé*).

* PRESTOLATIONE, s. f., (*praestolatio*), actiune de *prestolare*, (fr. *empresement*).

* PRESTOLATU, -a, adj. part. *praestolatus*, (fr. *empresé*).

* PRESTRANGULARE si *prestrangurare*, v., *praestrangulare*, a strangulá sau strangurá pre d'inainte, a suffocá.

* PRSTRICIONE, s. f., *praestricio*, actiune de *prestringere*.

* PRESTRICITU, -a, adj. part., *praestricitus*. leuatu de regula ca adj. si subst.

PRESTRINGERE, *prestrinsi* si *prestrinsei*, *prestrinsu* si *prestrictu*, v., *praestringere*; 1. a stinge dinainte, in facia; 2. a stringe tare; 3. a stringe sau apucá tare, a face mare impresiune, mai vertosu asupra ochiloru, a orbí; 4. prin estensiune, a ebeti, debilitá.

PRESTRINSU, -a, adj. part., *praestricitus*.

* PRESTRUCTIONE, s. f., *praestrectio*, actiune si effectu de *prestruere*.

* PRESTRUCTU, -a, adj. part., *praestructus*, leuatu de regula ca subst. sau adj.

PRESTRUCTURA, s. f., *praestructura*; actiune, déro mai vertosu resultat u actiunei de *prestruere*.

* PRESTRUERE si *prestrugere*, *prestrussi* si *prestrusse*, *prestrussu* si *prestructu*, v., *praestruere*, a *strue*—edi-

ficá inainte, d'inainte; a astupá prin constructiune.

* PRESTU, -a, adj., *praesto*, si *praestus*, (d'in *prestare*); 1. presente, facia, la indemána; 2. paratu a face servitiu, voliosu, fora pregitu, zelosu, cu tragere de ánima; 3. agile, indemanaticu, usiorellu, rapidu, celeru, veloce;—4. ca adv. *currendu*, rapidu, pre locu, indata, etc.

* PRESTULTU, -a, adj., *praestultus*, forte stultu, *prea-stultu*.

* PRESTUPIDU, -a, adj., *praestupidus*, forte stupidu, *prea-stupidu*.

PRESUDARE, v., *praesudare*; 1. a sudá d'inainte, mai inainte; 2. a sudá forte; a si dá mare fatiga.

* PRESULE, s., *praesul*, (d'in *presalire* = *presarire*, care *sare*, salta inainte); 1. proprie : *presule in tote saltationile*; 2. metaf. si prin estensiune : *preside*, *prepostu*, *cellu ce presiede*, *dirige*; 3. *episcopu*.

* PRESULSU, -a, adj. part., *praesulsus*, *prea-salsu* = *prea-saratu*.

* PRESULTARE, v., *praesultare*, a saltá inainte, a duce sau conduce saltulu.

* PRESULTATORIU, -toria, adj. s., *praesultator*, care *presulta*, conduce unu saltu.

* PRESULTORIU, -toria, adj. s., *praesultor*, care *presalta*: vedi si *presaltatoriu*, si *presule* sub 1.

* PRESUMENTE, adj. part. pres., *praesumens*, care *presume* : *presumentu de virtuteatoru. junii sunt presumentu*.

* PRESUMENTIA, s. f., (it. *presumenza*); calitate si fapta de *presumente* : *presumentia plena de vanitate*; vedi si *presumptione*.

* PRESUMERE, *presumpsi* si *presemps*, v., *praesumere*; 1. a *sume* sau leuá d'inainte, de mai inainte : *câte presume copillulu inainte de a veni la scola*; 2. a *prejudecá*, *presuppune*, *imaginá*, *crede*; 3. a si leuá asupra-si, a si *arrogá*, a se *summeti*, a se *incommette*, a *cotediá*, a se crede si *pretende* mai multu de câtu i se cade : *junii presumu de sene*.

* PRESUMPTIONE, s. f., *praesumptio*, (fr. *présomption*); actiune de *presumere* : *prejudecata*, *arrogantia*, *summe-*

tia, etc. : *presumptionea omului usiorellu de mente; presumptioni nefundate; a vorbi si lucrú cu mare prusumptione.*

* PRESUMPTIOSU, -a, adj., praesumptiosus, (it. presuntuoso si presunzioso, fr. présomptueux); plenu de *presumptione*, cotediatoriu, summetiu, arrogante, incommittitoriu: *juni presumptiosi; passi pressumptiosi, portare presumptiosa; idee presumptiose; cine e capu seccu, e si presumptiosu;—vedi si presuntuosu.*

* PRESUMPTIVU, -a, adj., (it. presuntivo, fr. présomptif); ce se *presume* sau se póte *presume*, se pote coniecturá, crede co are se fia: *computu presumpativu, budgetu presumpativu; mai vertosu: erede presumpativu, principe presumpativu.*

* PRESUMPTU, -a, adj. part., praesumptus=presuppusu, prejudecatu, reputatu etc. : *accusatu presumpatu de innocente.*

* PRESUMPTUOSU, -a, adj., praesumptuosus, (fr. présomptueux), vanitosu. plenu de *presumptione*: *cugetare, idea presumpuosa; omu, proiectu presumpuosu; vedi si presumptiosu.*

PRESUPPONERE, si *presupponere*, (se conjuga ca v. *ponere*=*punere*), v., (it. presupporre, fr. présupposer), a suppone de mai inainte, a prejudecá, a afirmá ceva ca addeveratu : *ca se intellegemu dogm'a eternitatei, cauta se presupponemu co suffletulu este immateriale; a se fundá pre presupponeri.*

PRESUPPOSITIONE, s. f., (it. presupposizione, fr. présupposition), actiune de *presupponere*, suppositione preliminară, hypothese.

* PRETEGERE, *pretessi* si *pretessei; pretessu* si *pretestu*, v., praetegere; a tege sau coperi pre d'inainte, in facia.

* PRETENDENTE, adj. part. pres., praetendens, (it. pretendente, fr. prétendant), care *pretende* : *multi pretendenti la tronu; formoseti'a si avuti'a fetei imultescu pretendenti la mân'a ei.*

* PRETENDERE, (*pretindere*), *pretensi* si *pretensei, pretensu*, v., praetendere, (it. pretendere, fr. prétendre); 1. a *tende* inainte, mai inainte, pre d'inainte, in facia, la ochi, etc.; 2. metaforice:

a) a pune inainte pentru ochi, a adduce inainte, ca escusa, a pretestá : *speciose vorbe pretendenti uritei vostre culpe; b) in genere, a pune inaintea ochiloru, a arretá, a face se se védia de mai inainte; c) mai vertosu a tende prea tare, a dorí prea multu, si in specie, a) a cere câtu nu se cade : *pretendeti se leuati pre unu callu câtu nu face; β) in genere, a cere, a dorí : ce mai pretendi de la noi? γ) a sustiné cu peptulu, a vré se aiba coventu veri-cumu.**

* PRETENDITORIU, -tória, adj. s., (it. pretenditore), care *pretende*.

* PRETENSIONE, s. f., (it. pretensione, fr. prétention), actiune de *pretendere*; in specie dereptu ce are sau crede a avé cine-vá la unu lucru : *mare pretensione, pretensione ridicula, absurda, legitima; a si margini pretensionile; a se desiste de pretensionu; a avé pretensionu, a fi fora pretensionu, plenu de pretensionu; omulu modestu n'are pretensione de a sci ce nu scie; muliere cu pretensionu, care vré se placa prin calitáti cari nu mai sunt de etatea sea.*

* PRETENSORIU, -a, adj. s., (it. pretensore) care *pretende, pretenditoriu*, vedi si *pretendente*.

* PRETENSU, -a, adj. part., praetensus, (it. preteuso, fr. prétendu); 1. in genere : *pandiele pretense in faciele caseiloru; 2. metaforice, a) cerutu cu dereptu sau fora dereptu : *pretense damne, pretense stricationi facute de callii nostri; b) presuppusu, credutu, care se crede ceva, fora se fia : *pretensu filosofu, pretens'a vóstra scientia.***

* PRETENTARE, v., praetentare; 1. a *tentá*, *cercá* inainte, de mai inainte; 2. a *tende* cu *potere* inainte, in ochi; a *ostentá*.

* PRETENTIONE, s. f., in acellu-asi sensu cu allu forme *pretensione*, (compa si fr. prétention).

* PRETENTIOSU, -a, adj., (it. pretenzioso, fr. prétentieux), plenu de *pretentionu* : *omu pretentiosu, femina pretentiosa, stylu pretentiosu; si ca subst. unu pretentiosu absurdu, una pretentiosa nesufferita.*

* PRETENTU, -a, adj. part., praeten-

tus, (de la *pretendere*), intensu înainte, in facia : *tapetele pretente parietiloru.*

*PRETERIRE, v., *praeterire*, a merge sau trece pre d'inainte, pre longa; a se strecorá, a se duce; a trece preste; a trece cu vederea, a nu luá in consideratione.

*PRETERITIONE, s. f., *praeteritio*, (fr. *prétérition*), actione de *preterire*, si in specie, figura de retorica, prin care oratoriulu se preface co trece sub tacere sau co attinge prea-usioru lucruri, ce inse sustine cu taria; ca terminu juridicu, omissione a unui erede intr'unu testamentu : *preteritionea annulla testamentulu.*

*PRETERITU, -a, adj. part., *praeteritus*, trecutú; in specie, tempu trecutú : *preteritulu modului indicativu*; ca terminu juridicu : *copillu preteritu*, ce parentele a uitatu a lu mentioná in testamentu; asiá si : *candidatu preteritu*, trecutú cu vederea, neallessu.

*PRETERLABERE, -*lapsi* sau *lapsei*, -*lapsu*, v., *praeterlabi*; 1. a lunecá, a se stracorá pre longa ceva; 2. a se strecorá, a trece.

*PRETERMISSIONE, s. f., *praetermissio*, (it. *pretermissione*), actione si actu de *pretermittere*.

*PRETERMISSU, -a, adj. part., *praetermissus*, (it. *pretermesso*), trecutú cu vederea : *locuri alle auctoriului pretermisse de copistu.*

*PRETERMITTERE, (se conjuga ca v. *mittere*), v., *praetermittere*, (it. *pretermettere*); a lassá la una parte, a trece pre longa, a nu leuá in consideratione, a trece cu vederea, a scapá d'in vedere, a neglege, etc.

*PRETERNATURALE, adj., (*praeternaturalis*, it. *preternaturale*); preste naturale, ce trece preste *naturale*, *supernaturale*.

*PRETERNAVIGARE, v., *praeternavigare*, a navigá pre longa, a navigá preste, a pertrece navigandu.

*PRETERVOLARE, v., *praetervolare*, a volá sau sborá preste, a pertrece in sboru, a trece, a se duce.

*PRETESSERE, *pretessui* *pretessutu*, si *pretestu*, v., *praetexere*, a tesse inainte,

mai inainte, sau pre d'inainte, in facia, pre margine, la capite, etc. : *ai pretessutu verge rosie la amendoué capitele stergarului*; 2. in genere, a pune inainte, pre d'inainte; 3. a provedé cu ceva de mai inainte; 4. figur. a pune inainte, spre a accoperi, a ascunde, si de aci, a ascunde addeverulu, punendu inainte *preteste*, a *pretestá*, a cautá supterfugie.

*PRETESSUTU, -a, adj. part., *praetextus*.

*PRETESSUTURA, s. f., actione si effectu allu actionei de a *pretessere*.

*PRETESTA, s. f., *praetexta*, vedi *pretestu*.

*PRETESTARE, v., 1. *praetestari*, a testá, a dá marturíá mai inainte; a face *testamentu* mai inainte; 2. a investi cu *pretesta*, mai vertosu in form'a participiale : *pretestatu* = *praetextatus* = investitu cu *pretesta*: *imagini pretestate*, *copillu pretestatu*, *etatea pretestata*, mai mica de 17 anni; fig. *espresioni pretestate*, in florare sau ascunse, coperite, si de aci, obscene; *drama*, *tragedia pretestata* sau *pretesta*, (vedi *pretestu*), in care actorii su persone inalte; 3. *pretestare*, (it. *pretestare*, fr. *prétexter*), *praetendere*, (vedi *pretestu* si *pretessere*), a adduce *preteste*, a cautá supterfugie, a amblá se se justifice cu coventu neaddeverate, a ascunde addeverulu cu vorbe speciose : *ca se scape de a merge cunoi*, *pretesta conu iar si bene*, *co l'aru fi dorendu petiorele*.

*PRETESTU, -a, adj. part., *praetextus*, (de la *praetexere*); 1. in genere : *verge rosie preteste la marginile metassei comperate*; 2. in specie, ca subst., a) m. *pretestu*, pl. *preteste*, *praetextus*, (it. *pretesto*, fr. *prétexte*), coventu, mai vertosu coventu aparente, speciosu, cu care vré cineva se faca ceva, sau se scape, se se escuse de ceva, supterfugiu : *preteste frivole*; *scie aslá preteste spre a se scapá de veri-ce greutate*; *sub pretestu de dorere de capu*, *nu vré neci a pune mân'a pre carte*; *nu allergati la preteste misclesci*; *sub pretestu de scrupule religiose*; b) f. *pretesta*, (subintellige *toga* : *toga pretesta* = *toga praetexta*), *toga*, vestimentu albu, tessutu pre mar-

gini cu una betta purpuria ce portá coppilli nobililoru romanu peno la etate de 17 anni : *atunci scambau pretest'a cu tog'a virile; fetele portau pretest'a peno se maritau; dictatorii, consulii, pretorii incoportau pretesta.*

1 PRETIARE, v., *pretiare*; a pune pretiu pre cevvá; a determiná valórea unui lucru; a estimá : *espertii numiti de tribunariu au pretiatu aceste lucruri; sunt unele lucruri cari nu se potu pretiá.*

2 PRETIARE, s. verbale, estimatiune, determinatiune a pretiului.

PRETIATORIU, *-toria*, adj., care determina pretiulu, estima valórea unui lucru, expertu estimatoriu.

PRETIOSITATE, s. f., *pretiositas*, calitate de *pretiosu*.

PRETIOSU, *-a*, adj., *pretiosus*, (fr. *précieux*), care e de mare pretiu : *obiecte pretiose, stofa pretiosa; — utile: calitate pretiósá, descoperire pretiósá, momente pretiósé.*

PRETIU, pl. *-e*, si *-uri*, *pretium*, (it. *prezzo*, fr. *prix*), valóre a unui lucru determinata prin scâmbulu cu altu lucru : *pretiu in banni, pretiu mare, pretiu moderatu, pretiu determinatu prin bona involire, pretiu fissu, obiectu de pretiu; care are una valóre mare; lucru fora pretiu : a) care n'are valóre, b) a carui valóre nu se póte estimá : omu fora pretiu; — a pune pretiu pre capulu cuiva, a promitte una summa de banni cellui ce l'ar uccide; capulu unuilatrone este pusu la pretiu; iérn'a lemnele se cauta, se vendu cu pretiu; cu verice pretiu, fia cumu va fi, cu verice mediu : cauta cu ori-ce pretiu se mi faci acésta-a; a nu avé pretiu, a fi fora pretiu : a) a avé micu pretiu; déro si, b) a fi de forte mare pretiu; — metaf., a) pecunia, banni dati pre ceva; — b) pecunia in genere, c) mercede, recompensa, etc.*

PRETIURIE, *-escu*, v., vedi *pretiare*.

PRETIUTORIU, *-tória*, adj. s., vedi *pretiatoriu*.

PRETONDERE si *pretundere*, (se conjuga ca v. *tondere* = *tundere*), v., *praetondere*, a tonde inainte, in facia, la frunte.

* PRETORE si *pretoriu*, s. m., *praetor*, (d'in *praetore*), l. capu, capitanu,

*ductoriu, conductoriu, directoriu, mai mare, etc.; 2. in specie, inaltu magistratu romanu, insarcinatu cu administratiunea dereptatei; de la primulu bellu punicu fura doui pretori la Roma, pretorele urbanu, care judecá causele intre cetatianii romanu, si pretorele peregrinu care judecá causele intre cetatianii romanu si intre strainii; 3. prin estensiune, in locu de *propretore*; care, dupo ce purtá *pretur'a* in Rom'a, erá insarcinatu cu administratiunea unei provincie.*

* PRETORIANU, *-a*, adj., *praetorianus*, 1. relativu la *pretore*. la demnitatea si functionea sea : *familia pretoriana*, d'in sinulu careia fusse unu *pretore*; *dreptu pretorianu*; *edificie pretoriane*, celle mai somptuóse alle omeniloru mari d'in Rom'a; *provincie pretoriane*, cari se guvernáu prin *pretori*; 2. relativu la *pretoriu*, corpu de custodi ai capitanului sau generariului : *militari pretoriani, callari pretoriani; prefectur'a pretoriana erá demnitatea prefectului pretoriului; coorti pretoriane*; ca subst. *unu pretorianu, pretorianii : pretorianii jocara tristu jocu sub imperiu; Constantinu desfientiá pretorianii*; prin metaf. *pretoriani* = *militari demoralisati cari adjungu se tyrannise.*

* PRETORICIU, *-tiu, -a*, adj., *praetoricus*, relativu la *pretore*; ca subst. m., *postu pretore*.

* PRETORIOLU, s. m., *praetorium*, proprie, deminutivu d'in *pretoriu*, ca subst. reale, applicatu inse si, a) la una casutia de terra, b) la una camera de nave, mai vertosu la camer'a capitanului navei.

* PRETORIU, *-toria*, adj. s., *praetor, praetorius, praetorium*; 1. ca adj., relativu, a) la *pretore* capu allu justitiei : *legile addusse in poterea deretului pretoriu, comitie pretorie*, in cari se allegu *pretorii*; b) relativu la *propretore* : *oste pretoria*; c) relativu la generariu : *coorte pretoria*; care erá corpulu de garda allu fia-carui generariu romanu : *imperatorii, Cesarii mai vertosu, aveau in servitiulu seu coorti pretorie; nava pretoria* = *nave capitana sau capitania; porta pretoria a castreloru*, ce de la cortulu generariului ducea directu la inamicu, in oppos.

cu *port'a decumana*: 2. subst., a) m., personale, *pretorium* = *pretore*, si fostu *pretore*; b) m. reale, *pretorium*, pl.-e, α) cortu allu generariului; β) consiliu bellicu, tinutu in cortulu generariului; γ) palatiu allu *pretorelui* in Rom'a, sau allu *pro-pretorelui* in provincia; δ) palatiu allu principelui; ε) palatiu in genere, mai vertosu la térra; ζ) palatiu allu unui ramu de administratiune; camera unde judeca iudicii.

PRETOTINDINE si *pretutindine*, adv., ubique, in totu loculu, veri-unde, pre veri-unde: *Domnedieu e pretotindine*; cu *de*, *de pretotindine* = *undique*, d'in totu loculu, d'in tote partile, de veri-unde.

* PRETURA, s. f., *praetura*, demnitate a *pretorelui*; tempu câtu dura essercitiulu acestei functioni.

PREUNGERE, (se conjuga ca v. *ungere*), v., *praenungere*; 1. a *unge* inainte, mai inainte; 2. a *unge* de inainte, in faccia, pre de supr'a; 3. a *unge* puecinu si usiorellu.

PREURMARE, (*perurmare*), v., *insequi*, *sectari*, *persequi*; a urmá de aproape, a tiné de scurtu, a urmari.

PREURSIRE si *praecursire*, v., *praedestinare*; a orsi de mai inainte.

PREURSIU, -a. adj. part., *praedestinatus*.

PREUTESSA, *praetia*, *praetia*, etc., vedi *praetessa*, *praetia*, *praetia*.

* PREVALENTE, adj. part. pres., *praevalens*, (it. *prevalente*) care *praevalere*: *fortie prevalenti*, *ratione prevalentia*, *praedominantia*.

* PREVALENTIA, s. f. (it. *prevalenza*), calitate de *praevalens*.

* PREVALERE, *praevalere*, *praevalere*, (vedi si simplulu *valere*); v., *praevalere*, (it. *prevalere*, fr. *prévaloir*); a *calé* sau *poté* mai multu, a fi superiore in *cadore*, in *potere*, etc., a *intrece*, a *invinge*, a *preponderá*: *d'entre vulturi praevalu celi negri*; *opinionea minoritatiei praevalere unori*; *opinionile majoritatiei praevalu de regula*; a *praevalé in creditu*, *in favore*: a *praevalé prin arutia*; — *refless.* a *se praevalé*, a *trage folosu*, a *utilisá*, a *folosí*, a *se serví*: a *se praevalé de creditulu*, *de*

influentia ce are; *ellu n'a scintu a se praevalé de auctoritate sea*.

* PREVARICARE, v., *praevaricari*, (fr. *prévariquer*); a *se abbate d'in calle*, a *merge strâmbu*: fig. a *se abbate de la detoriele selle*, a *committe peccate in essercitiulu functioniloru selle*: *judele ce s'a depresu a praevaricá*, *nu se mai indrepté dia*.

* PREVARICATIONE, s. f., *praevaricatio*, (fr. *prévarication*), *actiune de praevaricare*, *calcare a detorieiloru functionei si ministeriului seu*: *mare, urritiosa, degradante praevaricatione*; *praevaricationea acestui ministru e manifesta*.

* PREVARICATORIU, -toria, adj. s., *praevaricator*, (fr. *prévaricateur*); care *face praevaricationi*, care *calca juramentulu ce a deposu pentru functionea sea*: *unu praevaricatoriu este condemnatu si de lege si de morale*; *functionari, ministri praevaricatori*.

PREVEDENTE, adj. part. pres., *praevidens*, (it. *prevedente*, v. *prévoyant*), care *prevede*.

PREVEDENTIA, s. f. (it. *prevedenza*), *calitate si fapta de prevedente*.

PREVEDERE, (se conjuga ca v. *vedere*), v., *praevidere*, a *vedé inainte de alii sau inainte de evenimentu*: *previdu ce d'in asemine fapte are se urmidie una calamitate*; *se pote prevedé ce are se foi presté unu sectu*. — ca subst. *prevedere*, vedi *provisione* si *prevedentia*.

PREVEDITORIU, -toria, adj. s., *providus*; care *prevede*.

PREVEGLIARE (pre a *locure* si *privegliare*), v., in locu de:

1. PREVEGLIARE, -edu, v., 1. *pervigilare*; a *vegla pre nópte*, a *pertrece óta sau mare parte de nópte in veglare*: *preveglati ce nu sciti or'a candu va veni*; *trei nopti successive unu preveglatu la capulu tra*; 2. *tueri*, *eustodire*, *inspicere*, *providere*: *Domnedieu preveglé dia de tóte creaturile*; *pastorii preveglé dia turmele*; *copillulu micu are lipse de preveglare*; *nu ati preveglatu bene arrestatiu*, si *de acca-a au scapatu de la inchisóre*; a *preveglá portarea si studiabu unu copillu*; *pedagogii coru preveglá pre scolari in orele de recreatio-*

ne; mai multi d'in amici preveglara mortulu peno in diua; preveglati ceste vite.

2 PREVEGLARE, (preveghiare), s. verbale, pervigilia, pervigilium, custodia, tutela; 1. actione de a preveglá, de a petrece noptea sau parte d'in nopte veglandu : preveglarile prea dese potu derapiná sanctateu, mai allessu preveglarile in pertrecheri desfrenate; in specie, petrecere veglandu noptea la rogationi in baserica : calugerii sunt detori a luá parte la preveglurile d'in tote noptile; 2. custodia, inspectiune, vedere si cura de ceva: preveglarea copilliloru, scolariloru, omeniloru suspecti; preveglarea turmeloru, térrinei.

PREVEGLATIONE, s. f., pervigilatio; actione de preveglare; vedi : 2 preveglare.

PREVEGLATORE, s. f., vedi preveglatoriu.

PREVEGLATORIU, -tória, (preveghiatoriu), adj. s., pervigilans, custos, curator, procurator, inspector, care preveglédia : preveglatorii si preveglatoriéle mortulu; preveglatorii au essitu d'in baserica; preveglatoriu de copilli, de vite, de térrina, de lucratori la edificiu; preveglatoriu pre mosi'a cuiva, la una padure a statulu. —f. preveglatoria. in genere : preveglatoria de copilli, de mortu de morbosu, etc., éro in specie, preveglatória=preveglátore, (preveghiatore), Iuscinia, philomela, una passere care canta formos, filomela.

PREVEGLATU, -a, (preveghiatu), adj. part., pervigilatus : noptile preveglate, mortu nepreveglatu, copilli reu preveglati; subst., preveglatulu vostru nu e de adjunsu.

PREVEGLIU, (preveghiu), s. m., pervigilium; actione de preveglare si tempu câtu tine preveglarea, cumu si rogationile ce se facu la una preveglare in baserica : prevegliulu mortulu; prevegliulu sântulu Andreiu, preveglulu nascutóriei de Domnedieu.

PREVENIENTE, adj. part. pres., praeventiens, (it. preveniente, fr. prévenant), care previne, 1. in genere : mesure prevenienti velleloru ce s'aru poté face; gratia preveniente a divinitatei;

2. in specie, care previne dorentieloru, volientieloru altui-a, paratu a face totu ce place altui-a : persone câtu se pote de prevenienti.

PREVENIENTIA, s. f., (fr. prévenance), calitate si fapta de preveniente, mai vertosu in sensulu acestui coventu de sub 2. : amabileu prevenientia a ospitatoriuului cotra ospiti; prevenientiele ei farmica si attraqu pre toti in partea ei.

PREVENIRE, (se conjuga ca v. venire), v., praeventire, (it. prevenire, fr. prévenir); 1. a veni inainte : inimiculu prevenisse la acellu-asi locu pre calle mai scurto; prevenisse fam'a lucruluu intemplatu : 2. a appucá inainte, a preintempiná, a face inainte, mai inainte, a intrece; a) in genere : precandu meditá aceste-a, morteulu preveni; a preveni dorentiele poporulu; a preveni cu suicidiulu ignomini'a condemnationei; si passive : si ar fi resbonatu, se nu fu fostu prevenitu de morte; b) in specie : α) a oppri, impedicá se nu se faca : a preveni unu reu; β) a dá seire de mai inainte, a prescientiá : te previans de venirea ministrulu; γ) a face se prejudece ceva : a preveni pre judiciu contr'a sau in favorea accusadulu; δ) mai vertosu, a preveni dorentiele, astupárile, voliele, plucereu cui-ra, etc., a fi paratu a face altoru-a totu ce le place inainte chiaru de a si manifestá acesti-a dorentiele.

PREVENITORIU, -toria, adj. s., praeventiens : mesuri preventorie reuluu, porture preventoria cotra toti; (vedi si preveniente).

PREVENTU, -u, adj. part., praeventus. 1. in genere : ospitii preveniti la ospetiu; 2. in specie : a) judicatori preveniti in favorea partei adverse; b) prepusu, credutu, mai vertosu credutu de culpabile : prevenitiu potu fi innocenti; c) preinscientiatu : nepreveniti de venirea loru.

PREVENTIONE, s. f., praeventus; (it. prevenzione, fr. prévention); actione de prevenire, 1. in genere : preventioneu mortu, preventiunea unoru-a inainte de altii; preventiunea velleloru ce ammenitia; 2. in specie, a) prejude-

cin; *preventione favorabile sau defavorabile; fora preventionis, plenum de preventionis, orbita de preventionis; bi statu allu cellui prepusu ca culpabile de ceva: a fi in preventionis, a pune in preventionis.*

PREVENTIVU, -a, adj., (it. *preventivo*, fr. *préventif*); aptu a *prevenire*, care *previne*: *mesure preventive, computu preventiv, inchisore preventiva; system'a de punitiune preventiva e absurda.*

PREVENTORIU, -toria, adj. s., care *previne* sau serve a *prevenire*, *praeventor*: *preventorii in batalia; medie preventorie de velle vinitóric.*

* **PREVENTU**, -a, adj. part., *praeventus*, prevenitu, leatu de regula ca adj. si subst.

* **PREVERTERE** si *prevertire*, (se conjuga ca v. *vertere* = *vertire*), v., *praevertere*, (it. *prevertire* si *prevertire*); 1. a verte sau merge inainte, a apucá inainte, a întrece: *a preverte venturile in fuga sca*; 2. a pretempiná, a întempiná, a împedicá: *a preverte pericolele, a preverte desonorea cu montea*; 3. a fi superioare, a se distinge, a întrece: a preferí.

* **PREVISIONE**, s. f., *praevision*, (it. *previsione*, fr. *prévision*); actione de *prevedere*: *derivatorii pretendi a avé donulu de prevision, acésta-a întrece previsionile noastre; previsionii addicite; previsionile computului, budgétului.*

* **PREVISU**, -a, adj. part., *praevisos*, prevedutu, leatu de regula ca adj. subst.: *celle precise spariu si supura má paccinu de cátu cellu neprerise.*

* **PREVIU**, -a, adj., *praevius*, (it. *previo*, d'in *pre* = *prae*, si *via* = *calie*); 1. care e mai inainte in calle: *luciferulu previu auroréi*; 2. in genere, precedente, premergutoriu, ce vine sau se face, cma se se face inainte de altu ceva: *cestiune previa, discussiune previa, assambléu previe.*

* **PREVOLARE**, v., *praevolare*, a volá sau sborá inainte.

* **PRIAPEIU**, -a, adj., *priapeus*, relativu la *Priapu*, dien allu poterei de reproducione, si de aci allu gradineloru si vinielorú; *metru priapeu, versuri*

priapeu; abs. *priapeus*, serbatore in onorea lui *Priapu*, sau poemate in onorea lui *Priapu*;—fig. *obscenu*;—de aci si: *priapicu*, -a, adj. = *priapeus*; *priapismu*, *priapismus*, erectione a membrului virile; *priapolithu*, s. m., (it. *priapólito*), petra in forma de *priapu* = membru virile.

PRIAPICU, -a, *priapismu* — *priapolithu*, *priapu*; vedi *priapeu*.

PRICEPERE, *pricepitoriu*, *priceputu*, etc.; vedi: *pricepere, pricepitoriu, priceputu*.

* **PRIIDIANU**, -a, adj., *priidianus*; de *pridie*: *pridiana pluvia pridiane buccate.*

* **PRIIDIE** s. *pridie*, s. f. si adv., *priidie*: *pridie, din'a precedente, diu'a de eri: predica marci batalia; in pridiea Pasceloru; pridie, nu adi a fostu ellu la tene.*

PRIERIU, s. m., *Aprilis*, vedi *Aprile*.

* **PRIMA**, s. f., vedi *primu*.

* **PRIMANU**, -a, adj., *primanus*, (it. *primano*); relativu la *primu*, de *prim'a* classe, mai vertosu de *prim'a* legione, coorte, compania întreuna armata: *scolarii primani*; si abs. *primarii*, militarii de *prim'a* legione.

* **PRIMARE**, v., (fr. *primer*, it. *primareggiare*); a fi *primu* între alții, a fi superioare, a întrece: *a primá între poeti, între oratori; a primá priu formosébia, priu lassu, priu scientia; a primá priu dreptu sau in dreptu.*

PRIMARIA, s. f., *magistratus*, urbis vel pagi *praefectura*; *primatus*, 1. in specie, demnitate sau officiu de *primariu* allu unei commune, cumu si locul unde se exercita acésta functione: *acte validat-le primariu*, 2. in genere, superioritate, *primatu*.

PRIMARIU, -a, adj. s., 1. *primarius*, (it. *primario* si *primario*, fr. *primaire*), relativu la *primu*, de *primulu* gradu, de gradu inceputoriu, sau de gradulu cellu mai inaltu: *scole primarie, invetiature primarie*; inse *babuti primari, mulieri primarie, locu primariu, onori primarie, demnitati primarie, opere artistice primarie* — in specie a) *calle primaria, an-*

tâni'a ce facu celli casatoriti la parentii sei; *b)* *veru primariu, véra primaria*, d'in doi frati, d'in doue sorori, d'in unu frate si una sora;—3. ca subst. *a)* *primariu*, in genere, omu de primulu gradu; *b)* in specie, *urbis vel pagi praefectus*, deregutoriu primariu allu unei comune, capulu consiliului si administratiunei unei comune : *primariulu capitalei, primarii comuniloru rurali*.

* PRIMATE, adj. s., *primas*, primulu arhiepiscopu in una térra.

* PRIMATIA, s. f., (fr. *primatie*), demnitate de *primat*.

* PRIMATIALE, adj., (fr. *primatial*), relativu la *primatia*.

* PRIMATICU, -a, adj., (it. *primatico*), de *primu* tempu. *tempuriu* : *semnatura primatico, pome primatico*.

* PRIMATU, -a, 1. adj. part., (d'in *primare*) : *animali primat*, si absol. *primatele*, ordine de mamifere care coprende animalile *primarie* prin perfectiunea organismului lor; 2. s. m., *a)* reale, *primatu*, primulu locu, superioritate; in specie ca si *primatic*; *b)* personale, *primatu* = *primat*.

PRIMAVERA, s. f., (de la *primu* si *véra*, comp. it. *primavera*), *ve r. primatu* d'in celle patru *tempuri* alle omului, care in emisferiulu nostru duca lunela lui Martin, Aprile si Maiu : *dille de primavéra, primavér'a mai totu'dea m'a este venturosa*; fig. *primavér'a victiei*.

PRIMAVERARE, v., *vernare*; a se face *primavéra*, a se *primavéra*, ca im-personale : *primaverédia, a primaveratu, a inceputu a primaverá* si refl. *a se primaverá*.

PRIMAVERATICU, -a, adj., relativu la *primavéra*, de *primavéra*, care se cultiva *primavér'a* : *gránu primaveraticu, flóre primaveraticu; linutu, porumbulu sunt de cultura primaveraticu*.

PRIMAVEROSU, -a, adj., analogu cu *primaveraticu*, inse mai raru.

PRIMBLARE, v., corruptu d'in *perambulare*; vedi *perambulare*, cu tote derivatele selle.

* PRIMEVU, -a, adj., *primavus*, de prim'a etate, de tempuri anteriori, *betránu*, vechiu.

* PRIMICERIATU, s. m., *primiceriatus*, demnitate, officiu de *primiceriu*.

* PRIMICERIU, s. m., *primicerius*, (d'in *primus* si *cera*), proprie: cellu allu cui nome e *primu* in tablele *cerate*, in registru, in lista, si de aci: 1. in genere, capu, mai mare, prepositu, prefectu, etc. : *primiceriulu notariloru, ferrariloru*; 2. in specie, si pre multe locuri populariu : *a)* capulu unui choru. *b)* capulu cantatoriloru basericesci; *c)* capulu jocatoriloru in certe jocuri nationali : *primiceriulu callusiariloru*; *d)* primulu anagostu in baserica, in specie, cellu ce esse cu facl'a inainte patriarhului sau altui primat, candu intra in baserica.

* PRIMIFORME si *primiformu*, -a, adj., *primiformis*; care are form'a primitiva, primitivu.

* PRIMIGENIU, -a, si *primigeniu*, -a, adj., *primigenius* si *primigenus*, primu in genulu seu. origibariu, primu intre primi.

* PRIMIPARA, s. f., *primipara*, (fr. *primipare*), care nasce pentru *prima óra*.

* PRIMIPARITATE, -i, s. f., (fr. *primiparité*), statu de *primipara*.

* PRIMIPILARE, si *primipilariu*, -a, adj. s., relativu la *primipila*, la triari : *arme primipilare*; ca subst. personale : *a)* *si primipilaria* : *a)* militariu d'in *primipila*, triariu; *b)* centurione de *primipilari* sau de *primipila*.

* PRIMIPILATU, s. m., *primipilatus*, grada de centurione sau de capu allu *primipilatu*.

* PRIMIPILU, s. m., *primipiles* si *primipilum*, 1. reale, parte d'in armat'a romana, divisiune de armati numiti si triari; 2. personale, centurione, capitaniu alla acestei divisiune.

PRIMIRE, -escu, v., *accipero*, a accepe, a luá in mâna ce s'a datu, sau s'a tramissu de la altulu; a acceptá; a admite. Vedi discussiunea in Glossariu.

* PRIMITIA, si *primicia*, pl. *primita* si *primicia*, s. f., *primitiae* si *primitiae*, primele fructe, producte : *primitiele de struguri, de vinu, de granu, de anelli*, etc.; fig. *primitiele junetiei; primitiele producteloru melle litterarie*.

* PRIMITIVITATE, s. f., (fr. *primitivité*),

tivité), statu de *primus-um*: *primitivitate* a acestei datine.

* **PRIMITIVU**, -a, adj., *primitivus*, (fr. *primitif*), *primus* în genulu seu, de *prim'a* origine, de *primulu* inceputu, originariu; care este mai întâia facutu; care se repórta la *prim'a* stare a unui lucru: *lunea primitiva*, *ómenii primitivi*; *biseric'a primitiva*; *títlu primitiv*, *valórea primitiv* a unei monete; — în gramm.: *cuvénte primitive*, cari servu de *radicali*, din care se deriva altele; *forma este coventulu primitiv*, din care se *forméau*: *formid*, *formiditate*, *formalismu*, *formatione*, *difformitate*, *conformitate* etc.; *limba primitiv*, care se *presupune ca ar fi fost* mai întâia vorbita; *colori primitiv*, *cele septe color* *principali*, în care se *descompune lumina*: *rosiu*, *auranciu*, *galbinu*, *verdu*, *cerúiu*, *indicu* și *violaciu*.

PRIMITORIU, -a, adj. s., care *primesce* în specie, care *primesce* bene.

PRIMITU, -a, adj. part., *acceptus*, *acceptu*; *acceptatu*, *admissu*; Vedi *discussionea* în *Glossariu*.

* **PRIMO**, adv., *primo*, (în form'a clasica), în *primu* locu, *antaniu*, *mai întâia*.

* **PRIMOGENITALE**, adj., *primogenitalis*, relativu la *primogenitu*.

* **PRIMOGENITU**, -a, adj., *primogenitus*, *primu* nascutu: *primogenitu amelle feti primogenitu* ca subst. personale, *primogenitulu*, *primogenit'a*, *primulu* *filii*, *prim'a* *filia*.

* **PRIMOGENITURA**, -e, s. f., (it. *primogenitura*, fr. *primogéniture*), *antânetate* de nascere: *dreptu de primogenitura*; *a succede în ordine de primogenitura*; *Essau si vendu primogenitur'a pre una fertura de lante*.

* **PRIMORDIALE**, adj., *primordialis*; relativu la *primordiu*: *stare primordiale* a *lucururilor*; *monti primordiali*; *miner primordiali de aur* sunt în *montii* *celi* *mai în-Alt*.

* **PRIMORDIALITATE**, s. f., (fr. *primordialité*), *calitate*, *stare* a unui lucru *primordial*.

* **PRIMORDIU**, s. m., *primordia* pl. (*primu-ordine*), *primu* *incepu*, de *regula*

în plur. *primordie*: *primordiele* *lumei*; *primordiele* *unui imperiu*, *unei familii*, *unei cetate*, *unui flaviu*.

* **PRIMORE**, adj. s., *primoris*, de *primulu* *gradu*, *primu*, *mai allessu* unu *coctianu* de *prim'a* *ordine*, de *frunte*, d'în *celi* *mai însemnati*: *primorii* *acellei* *cetati*.

* **PRIMOTICU**, -a, adj., *primoticus*, și **PRIMOTINU**, -a, adj., *primu* în *tempu*, *tempuriu*: *primotine*, *pavece* *primotine* *viteli* *primotini*; vedi și *primaticu*.

* **PRIMU**, -a, adj. s., I. adj., *primus*, (it. *primo*, fr. *premier*), *antâniu*, care *precede*; a) relativu la *tempu*: *primulu* *omni* *d'în lume*, *prim'a* *femina*; *primulu* *tempuri* *alle* *eraticionii*; *primulu* *secle* *alle* *christianismului*; b) relativu la *locu*: *primulu* *arbore* *longu* *prim'a* *srtata* *ce* *vei* *aflá*; *primulu* *oppidu*, *prim'a* *comune* *ce* *vei* *vedé*; c) relativu la *ordine*, la *situatione*, la *gradu*: *prim'a* *camera*: *prim'le* *scutur*; d) relativu la *lucururi* *morali*: *primulu* *punctu* *albu* *discursului*, *primulu* *capitulu* *albu* *cartei*; *prim'a* *furia* *a* *junctivi*, *primele* *assolturi* *alle* *inimicului*; e) relativu la *persone*, la *meritu*, la *importantia*: *primulu* *barbatu* *de* *statu* *cu* *care* *ne* *mandrimu*; *primulu* *tenore* *albu* *operei* *nu* *póte* *fi* *si* *primu* *ministru*; *primulu* *capitulu* *albu* *secului*: *spritu* *de* *prim'a* *ordine*; *primulu* *magistratu* *este*, *presedentele* *curtei* *de* *casatione*; *primulu* *advantu* *albu* *geniului*; *primulu* *medicu* *si* *primulu* *chirurgu* *albu* *ospitalului*; absolutu: *primulu* *d'în* *celi* *ce* *s'au* *arata* *pre* *murulu* *cetatei*, *se* *numiu* *Paulu*; *prim'a* *d'în* *aceste* *copille* *este* *mai* *fermósa* — (poporulu aplica și în *superlativu*, acestu *coventu*: *celu* *nu* *primu* *din* *toti*, înse *assemini* *constructioni*, nu *su* de *recomendatu*); — 2. ca *subst. reale*, a) fem. *prima*, a) *summa* *cese* *de* *mai* *înainte*, a') *pentu* *assecurarea* *unei* *proprietati*: *prima* *pentru* *assecurarea* *vietii*; *prime* *prentu* *assecurarea* *contra* *incendialui*, *contr'a* *grandinei*, b) care *compensa* *pentru* *operationi* *de* *commerciu*: *prima* *de* *importatione*, *de* *esportatione*; c) *prima* = *betta* *cordella* = *vitta*, *tinbus*; b) în acestu *d'în* *arma* *sensu* și m. *primu*.

* PRIMULA, s. f., vedi *primulu*.

* PRIMULU, -a, adj., *primuius*, deminutivum d'in *primu*; s. f. reale, *primula*, genu de flori.

PRIN, prep. contrassa d'in *pre in*, *pr'in*, *prin*. per; vedi *pre*.

* PRINCIPALE, adj. s., *principalis*, (it. *principale*, fr. *principal*), de *principe*; 1. in genere, *primulu*, cellu mai insemnatu, mai importante, mai distinsu: *agenti principali*, *causa principale*, *idea principale*, *ratione principale*; *nestimatele principali sunt udamantele*, *smaragdulu*, *sapphirulu*, *topazulu*, *rubinulu*; *venturi principali*; 2. in specie a) relativa la *principe* = domnitoriu, *principescu*, *domnescu*; b) relativu la *principi* = a dou'a parte a liniei de batalia la Romanii antichi; — 3. ca subst.; a) personale, unu *principale*, mai mare, capu, directoriu, etc.; b) reale, ce e mai insemnatu, mai essential: *nu uitati principalele pre lunga accessorie: principalele causci, processului, cestiunei*.

* PRINCIPALITATE, s. f., *principalitas*, (it. *principalità*), calitate de *principale*.

* PRINCIPANTE, adj. part. pres., *principans*, (it. *principante*), care *principa*, domnesce ca *principu*.

* PRINCIPARE, v., *principari*, (it. *principare*), a domni ca *principe*, a fi *principe* = domnitoriu.

* PRINCIPATU, s. m., *principatus*, (it. *principato*), statu, calitate, gradu de *principe*; 1. in genere, *primulu* locu sau gradu, antanietate, superioritate: *in omu mentea are principatulu*, *elo-centi'a tinc principatulu in lucrurile civili si politice*; *sorele tinc principatulu intre stelle*; *pentru principatu se certau Athenela si Spart'a*; 2. in specie, loculu cellu mai inaltu in statu sau in armata, suprematia, domnia, commandu; si in parte: demnitate de domnitoriu nomitu *principe*; si de aci, terra domnita de unu *principe*: *principatele danubiane*.

* PRINCIPE, adj. s., *princeps* (it. *principe*, fr. *prince*), prima in ordine, la inceputu; 1. mai raru ca adiectivum: *editione principe*; 2. ca mai desu, s. m. personale; a) in genere, *primulu*, cellu

mai insemnatu, cellu mai mare, cellu mai distinsu, cellu mai notabile: *principii acestei cetate*; *principele senatului*; *principele poetiloru, oratoriloru, filosofiloru*; b) in specie, α) cu sensulu mai largu de: capu, inceputoriu, orditoriu, auctoriu, etc.: *principele acestei scole de filosofia*; *principele acestei mare si illustre familii*; β) in sensu mai restrinsu, α') domnitoriu, capu allu unui statu, allu unei terra; β') filiu de domnitoriu; γ') in armat'a romana, *principi* = a dou'a divisiune de armati, ce stau la batalia intre *astati* si *trieri*.

* PRINCIPESCE, adv., *principum* mare, in modu *principescu*.

* PRINCIPESCU, -a, adj., *principatis*, de *principe*, in insemnarea acestui coventu de sub 2. a.

* PRINCIPESSA, s. f., (it. *principessa*, fr. *princesse*), domnitoria a unui statu; socia sau filia a unui *principe*: *june principessa*; *formosa principessa*; fig. muliere munda: *face pre principessa*, *arefumuri de principessa*. — (Vorbele mai populare sunt: *domna*, *domnita*, in locu de *principessa*).

* PRINCIPIANTE, adj. part. pres., *principians*, (it. *principiante*); care *principia*, incepe: *copilli principianti in invitiatura*.

* PRINCIPIANTE, v., *principiare*, a face *principiu*, a incepe.

* PRINCIPIU, pl. *principie*, *principias*, (it. *principio*, fr. *principe*); 1. primu inceputu, prima cauza: *Domnedieu este principulu totoru lucruriloru*, *principulu supremu*, *principulu prin care se produce si se missica tote*; 2. in specie, origine, cauza: *principulu unei idee*, *unei conoscentie*; *a cerceta ceva in principulu seu*; *sensa ille sunt principiuu conoscentiloru nostre*; 3. motoriu, mobile: *amorea propria este principulu totoru actioniloru nostre*; 4. prim'a veritate, mai evidente de catu alt'a, care pote se fia conoscuta prin ratione; propositione addeverata sau considerata ca atare: *primulu principiu albu lui Descartes este*: *eu rugetu, d'in care acestu filosofu a trassu consecenti'a*: *eu sum*; — prin estensione: *principie de reli-*

gione, de morale, de justitia, de ecitate; principiu de onóre; principiu de politica; a avé principie, a lucrá dupo principie; 5. primele conoscentie, primele elemente: principie de geometria, principie de grammatica, principie de physica, de chymica, de medicina, de architectura, etc.

PRINDERE, *prinditosu, prinditoriu, prinsóre, prinsu, prinsura*, etc. vedi: *prendere, prenditosu, prenditoriu, prensóre, prensu, prensura*, etc.

PRINTRE, *printru*, prep., vedi *pre*.

*PRIORATU, s. m., *prioratus*, gradu, locu, statu de *priore*, officiu de *priore*, si in specie de *priore* religiosu, cumu si tempu câtu tine acestu officiu.

*PRIORITATE, -i, s. f., (*prioritas*, it. *priorità*, fr. *priorité*), calitate, relatione de *priore*: *prioritate de data, prioritate de hypotheca; a avé prioritate asupr'a cuiva sau asupr'a unui lucru*; mai allessu in adunările deliberative, in adunările politice: *acosta parere are prioritate; amendamentulu cotare se pune la votu cu prioritate asupr'a altoru amendamente*.

*PRIORE, adj. s., *prior*, (compara si it. *priore*, fr. *prieur*, d'in *pre* = *prae*), anteriore in tempu sau in ordine, in comparatione cu alte lucruri sau persone: *partea priore, partea posteriore*; ca subst. a) in genere *priorii nostri* = parentii, strabonii, antecessorii; mai marii, superiorii; mai betrani, etc.; b) in specie, mai mare, superiore: *priorii cetuloi*; si mai allessu: superiore religiosu, bisericescu, in monasteriu sau cenobiu; *priorele acellui monasteriu*.

*PRISCU, -a, adj., *priscus*, (it. *prisco*, d'in una forma *pris*, de *acea-asi* radecina cu *pre* = *prae*, de unde si *pristin*, etc.), betranu, vechiu, anticu.

*PRISMA, pl. *prismate, prisca*, (*πρίσμα*); solidu alle carui basi oppuse sunt doue polygone ecali si paralele, si alle carui facie laterali sunt paralelogramme: *de la form'a si natur'a basei depende natur'a si form'a priscae*: — *prisma* se dice in physica una *prisma triangularia* de vitru albu sau de cristallu, cu care se servu spre a descom-

pune, prin refractione, radiele luminose: *prin una prisma se vedu tote colorile ce se arréta in curcubeu*; fig. ce colora lucrurile dupo prejudeciu sau passione: *prism'a amorei propria; prism'a imaginationei altera radiele addeverului; prism'a dorcentiei in formosetiédia, ero prim'a urrei deformédia tote*.

*PRISMATICU, adj., care e facutu in forma de *prisma*, care are form'a unei *prisme*: *corpu prismaticu, figura prismatic*.

*PRISMATOIDE, adj., (d'in *πρίσμα* si *εἶδος* = forma); care sémina cu una *prisma*, care deriva d'in una *prisma*, care are figur'a unei *prisma* imperfecta.

PRISSOSENTIA, s. f., *superfluum, redundántia, reliquum*, ce e mai multu, superabundántia, redundántia; remasu.

PRISSOSIRE, -escu, v., abundare, redundare, superesse, a fi de prissosu, a fi destullu si mai multu de câtu destullu.

PRISSOSITU, -a, adj. part., *superfluus, reliquus*, remasu preste numeru sau mesura.

PRISSOSU, s. m., (*περισσός*), *reliquus, superfluum, redundántia*, ce remane preste cea ce se cere, ce e mai multu de câtu e necessariu, si de aci, ce e nevolositoriu, ba chiaru vettematoriu: *dati si celloru flammendi d'in prissosulu mesei vostre; unu prissosu la bannii ce scicam ca am; de prissosu se despuncti voi; e de prissosu a mai vorbí celloru ce nu te asculta; prissosulu vettema in tote*.

PRISTINIORU, -a, adj. s., (*pristinus*), deminutivu d'in *pristinu*, ca subst. m., *pristinioru*, applicatu la unu genu de plante, glicoma *hederacia? chamaecissos?*

*PRISTINA, -a, adj., *pristinus*, de mai de multu, mai vechiu, mai de inainte: *datinde pristine; a recuperá pristina gloria*.

*PRIVARE, v., *privare*, a lipsí pre cineva de ceva, a leuá, a rapí cuiva ceva; a despoliá; a nu dá cuiva ce doresce: *m'ai privatu de lumina puendu-te in ferestra; nu me privá de pánca de tóte dillete*; — ca reflex. passivu, a se lipsí, a suferí lipsea lucrului doritu: *me privu de*

veri-ce gusturi; nu se priva de nemica; nu pote se se prive de nemica, fora a se plange.

* PRIVATA, s. f., latrina, (it. *privato* si *privata*), latrina, amblátore, essitóre; déro si cu intellessu mai generale, de ceva ascunsu, retrassu. cumu : ferestra, usia, scara, etc.

* PRIVATIONE, s. f., *privatio*, actione de a *privá* sau a se *privá* : a *traí in privatione continua*, a se *deprende cu privationile*:—lipse de lucruri necesarie : a *fi in privatione de veri-ce*;—perdere a unui bonu ce a avutu cineva : *privationea de vedere, de audis*; *privationea de drepturile civili*; *privationea de amici*.

* PRIVATIVU, -a, adj., *privaticius*, *privatities*, *privativus*, (fr. *privatif*), ce arrétaprivatione: *coventu privativu*, *particula privativa*; ne e una *particula privativa*.

* PRIVATU, -a, adj. part., *privatus*, lipsitu de, scutitu de, liberu de : *omu privatu de páne, de vedere, de mente, de bonuri*; *fora credentia suffletulu este privatu de lumine*;—omu ce nu are functione publica, sarcina oficiale : *omu privatu*, a *traí ca omu privatu*:—in acésta acceptione, si despre lucruri : a *avé virtuti private*; a *sacrificá interessile private interessiloru public*; a *gustá deliciele vietiei private*.

* PRIVEGHIARE, *priveghiatoriu*, etc. vedi : *preveglare, preveglatoriu*, etc.

PRIVILEGIARE, v., (fr. *privilégior*), a dá, a accordá unu *privilegiu*, a favorisá : *Russii au privilegiatu pre Bulgari in coloniele d'in Bassarabi'a*.

* PRIVILEGIARIU, -a, adj. s., *privilegiarius*, care se buccura de unu *privilegiu*, care possede unu *privilegiu*.

* PRIVILEGIATU, -a, adj. part., (it. *privilegiato*, fr. *privilégié*), investitu cu unu *privilegiu*.

* PRIVILEGIU, pl.-e, *privilegium*, (de la *privus* si *lex*, adeco lege in favorea unui *privatu*), folosu esclusivu accordatu cuiva : *privilegiu importante, temporariu, perpetuu, esclusivu, privilegie feudali*; nu mai sunt *privilegie de casta, de candu totu Romanulu e cetatianu*:—

metaf., donu, talentu naturale, superioritate a corpului sau a spiritului; *libertatea si rationea sunt privilegie ce distingu pre omu de animale*; *formoseti'a este unu mare privilegiu la femine*; *betranetiele dau privilegie*;—*hypotheca preferibile altoru-a* : *doteu are privilegiu asupr'a totoru creditoriloru*; a *avé privilegiu asupr'a mobililoru sau imobililoru cuiva*; *primulu hypothecariu are privilegiu asupr'a creditoriloru posteriori*.

* PRIVU, -a, adj., *privus*, singuru. *privatu*, particulariu, individuale; lipsitu, despoliatu.

† PRO, prep. *pro*, (*πρό*), pentru; ocurre separata numai in frasi ca : a *vorbé pro* sau *contr'a unei propositione*; a *fi pro* sau *contr'a unei persone*; in compositioni, cu substantive, precumu : *proconsule, propretore, prorectore, prorege, protribunu*, insémna pentru, adeco : *pentru consule* sau *in locu de consule*, etc., in *proportione* insémne in analogia; cu verbe, precumu : *procedere, producere, proponere*, insémna inainte; in *protegere, propumunare*, d'inainte, in facia; in *proclamare, professare*, inaintea publicului, in *proregare*, mai departe inainte, prin armare : *prorogare*—*ammanare pre alta dí mai de parte*; diversele nuantie se voru vedé mai claru la *fiacare coventu in parte*. In gur'a poporului *particla pro* a trecut in *pru* sau chiaru in *pur* : *in-prunsutu, purcedere*, in locu de : *in-promutu, procedere*. Compara si isp. *por*, si fr. *pour*.

* PROAGORU, s. m., *proagerus*, (*προάγορος*), primariulu in unele cetati grece antice.

* PROAMITA, s. f., *proamita*, soru a avului sau mosiului.

* PROAPODOSE, s. f., *propodosis*, (*προαπόδοσις*), figura de *stylu*, prin care la finele frasei se repete coventulu de la inceputu, sau parte d'in acestu coventu: *publica miseria suffere republic'a*.

* PROARCHE, s. f., *proarche*, (*προαρχή*), unulu d'in *conii Valentiniloru*, cari profaceau ideele in realitati.

* PROAVIA, s. f., *proavia*, strabona, mamma a mammei sau a tatalui.

* **PROAVITU**, -a. adj., **proavitus**, strabonescu : *amicitię proavite*.

* **PROAVU**, s. m., **proavus**, strabonu in genere; in specie inse. tatalu mammei sau allu tatalui.

PROBA, (pre a locuri *pruba*), s. f., **proba**, (it. *prova* *siproava*, isp. *prueba*, port. *proba*, prov. *prova* si *proa*, fr. *preuve*), nu cu sensulu strimptu ce are classic'a **proba**, ci cu sensulu largu ce are acea-asi forma in unele d'in celle alte limbe sorori, insemnandu inco : **periculam**, **experimentum**, **tentamou**, **argumentum**, **documentum**, **testimonium**, **signum**, **exemplum**, **specimen**, etc., = totu ce face sau serve a face se se vedea, connosca, intellęga addeverulu, bonetatea, calitatea unui ce, 1. in genere : a *dă probe de addeverulu disselora selte: unde ve sunt probele innocentiei vestre? dęco vrei se te credemiu du-na probe; a dă probe de intellectione, de barbatia, de capacitate de optitudine ventru artile formose; peno nu veti dă probe de precepere, nu ve potema mercedentiã assemini negotie delicate; dęro si : a du probe de reboniã, de smentitu, de blastematu, de omu de nemica, etc. : spre a connosce bonulu si reudu persoanele sau lucrurile, le supuneru la diferite probe; cineva trece prin grelle probe triumfatoriu, pre candu succumbu a probe cu multu mai usiore. Domnedieu supune pre celli boni la aspre probe, etc.* — *probe convincutorie, potenti, irresistiblei, indubitabili, patenti, clare, manifeste, palpabili, irrefragabili, irrecusabili, etc.*, si d'in contr'a : *proba contestabile, dubitabile, sofistica, debile, etc.*, — *probe judiciali se oppun la simple indicii: ana carte, unu inserissu, una dissa a cuiu potu fi probe de ceea : --* 2. in specie, modu de a demonstrã, a) cu fapt'a : *probe de valentia, de prudentia, de perfidia, de benevolentia, de amicitia, de ura, de scientia, de ignorantia; b) cu meercarea : a cęsi triumfatoriu d'in probele concursului; foru a fi supusulu la probu iocului, nu se pote scri dęco acestu melu e d' unu curatu; inarate de a jocu unu drama, actorii facu mai multe probe, precum facu probe de celle ce au*

se cantu si mai multi musici in perutiã asiã typographii facu ana sau mai multe probe d'in coll'a destinata a se typari definitivu; c) cu diss'a, cu inserissulu, cu marturi, cu auctoritati ore-cari : probele nelle sunt trei marturi demni de tota credentiã si inserissulu olographu allu debitorului; d) cu sensulu, fia esternu sau internu : la vinuri se face prob'a cu gustulu; nu se scie dęco uno colore va tinę si nu va essı, dęco nu a sufjeritu prob'a unei bonu spellaturu; e) cu operatione de mente, de calculu mai vertosu in arithmetica : prob'a multiplicationei se face prin divisione a productului prin unulu d'in celli doi factori, precum si prob'a divisionei se face prin multiplicatione; f) cu lucru sau parte d'in lucru eusuli : se ne adduceti probe d'in tolu grãnel vestre; de ce nu mitrametti cãte unu probu d'in vinurile telle? sãntoridulu nu are probe de materie mai vobue; de aci, g) cu sensulu de : a) mostra, modellu, esemplariu : unu proba de restorntu mili' vescu, de scriptura calligraphica; b) calitate, valore, etc. : prim'a proba de uru, de grãnu, de vinu = unu grãnu, vinu de prim'a proba.

* **PROBABLE**, adj., **probabilis**, (it. *probabile* si *probabile*, fr. *probable* si *probable*), care se pote probã, 1. in genere, care se pote demonstrã : *tote addeverariile nu su probabili; 2. in specie: care se pote approbã erede, acceptã, verisãnil-, credibile, plausibile, a) in genere : causa probabile, rationi probabili, opinioni probabili, evenimente probabili, calculu probabile allu venturitoru si speseloru pre unulu venturariu, d'ade si summe nu-mai probabili; b) in specie, demnu de approbatu, de lauda, placutu; bonu, etc. : oratori probabili, tãtri probabili, probabile modu de scriere, probabile appucature, probabile portare.*

* **PROBABILIORE**, adj., **probabilior**, comparativu d'in *probabile*; mai *probabile*, applicatu in derivatele : a) *probabiliorismu*, s. m., (fr. *probabiliorisme*), doctrina theologica, dupo care, sub pena de peccatu, e cineva obligatu a leuã nu nua resolutione *probabile*, c) totu de una data cea mai *probabile*, vedu si *probabilismu*;

b) *probabilioristu*, -a, subst. pers., (fr. *probabilioriste*, it. *probabiliorista*), partisanu allu *probabiliorismului*; c) *probabilioritate*, s. f., (it. *probabiliorità*), calitate de *probabilior*.

* **PROBABILIORISMU**, *probabilioristu*, *probabilioritate*, vedi *probabilior*.

* **PROBABILISMU**, s. m., (it. *probabilismo*, fr. *probabilisme*), doctrina contraria *probabiliorismului*, de óra ce *probabilismulu* concede omului a poté, in bona conscientia. urmá una opinione sau resolutione mai pucinu *probabile* de cátu altele : *jesuitulu Medina trece de inventoriu si propagatoriu allu probabilismului*.

* **PROBABILISSIMU**, -a, adj., *probabilissimus*, (it. *probabilissime*, fr. *probabilissime*), superlativu d'in *probabile* : forte *probabile*, cátu se pote de *probabile*.

* **PROBABILISTU**, -a, subst. pers., (it. *probabilista*, fr. *probabiliste*); sectatoriu allu *probabilismului* : *probabilisti se contenta in morale cu probabilitati, cu opinioni probabili*.

* **PROBABILITATE**, s. f., *probabilitas*, (it. *probabilità*, fr. *probabilité*); calitate de *probabile*, fapta sau opinione *probabile* : *e mare probabilitate co va plóuá; tota opinionea are probabilitatea sau probabilitatile selle; probabilitatea trassa din casuri analoge se pote nomina mathematica; grade de probabilitate; de mai multa sau mui pucinu probabilitate; a are probabilitati de castigare mare.*—*calculu de probabilitati; calculu de probabilitati simplu si compositu; in acellu-asi sensu : probabilitate simpla, probabilitate composita;—in sensu religiosu, probabilitate=probabilismu.*

* **PROBAMENTU**, pl.-e, *probamentum*, (it. *provamento*); actu de *probare*, si mai vertosu, modu sau mediu de *probare*, *proba* : *mari si manifeste probamente de benevolentia; a combate probamentele adversariului*.

* **PROBANTE**, adj. part. pres., *probans*, (it. *probante* si *provante*), care *proba* : *probe probanti. documentu probante*.

PROBARE, -ediu, (inse si in forma simpla : *probu*, *probi*, etc.), v., *probare*, (it. *probare* si *provare*, fr. *prouver*), a face, sau dá *proba*, a cercá, cercetá, judecá despre bonetate, valoare, addeveru, etc., 1. in genere : *a probá addeverulu disseloru selle; am probatu in destullu co nu e asiá, cumu dici tu; probati si voi co nu am eu dereptate; in locu se probedi ce affirmi, probedi chiaru contrariulu; amu probatu co scimu se ne sacrificámu pentru benele publicu; unu bonu oratoriu proba tote câte affirmi, si nu lassa nemica neprobatu: a probá amicci. aurulu, vinulu, calcululu, ap'a cátu e de bona sau de profunda, lactele cátu e de curatu: ferice de voi, co ati fostu probati cu vorbe. éro nu cu nevolie; ómeni, amici probati in impregiurari grele; foculu proba aurulu si argentulu, éro omulu se probu in nefericire; 2. in specie, a) pentru arme, a cercá : *a probá una pusca, unu tunu, una spatá*, si in genere : *a probá una caldaria. unu vasu, una ólla, una machina*; b) a demonstrá, a confirmá cu argumente, esplicari, marturie, fapte, a face se se credia, a convinge, etc. : *cu aceste epistole si cu mulieri ca marture credi tu co ai probatu dereptulu teu?—c) a aprobá, a aflá, a crede, judecá bonu, utile, covenitu : a veti opinioni ce nu potu laudá si probá; cine pote probá portarea vostra? d) a face se opprobe, se accepte, a recomendá, etc. : speru co tie mai vertosu ti voliu probá portarea mea. dupo ce am probatu-a si odversariloru mei; cu assemini fapte nu te poti probá neminui.**

PROBATA, (pron. *próbatá*), s. f., *probatum* (*πρόβατον*); animale, pecora, vita, si in specie, oue;—de aci : *probaticu*, -a, adj., *probaticus*, *προβατικός*, (it. *probatico*, fr. *probatique*), relativu la oui : *port'a probaticu, laculu probaticu, pescin'a probatica*, unde Judanii, la Ierusalemu, scaldau ouile de sacrificiu, de aci si absol. s. f., *probatic'a*. (subintel. *porta, pescina*):—*probatu*, in gur'a poporului, la Macedoromani mai vertosu, a trecut in : *próvata, próvta, pravda*.

* **PROBATICA**, *probaticu*, -a, vedi *próbatá*.

* **PROBATIONE**, s. f., **probatio**, (it. **probazione**, fr. **probation**), acțiune de *probare*, *proba*, demonstrațiune, etc. : *probationes aurului, lapteului, tunului, amiciloru, addeverului; probationi irrecusabili*;—in specie : *probatione=confirmatiune*, ca terminu retoricu;—*probatione=approbatione*.

* **PROBATIO**, s. m., **probation**, (προβᾶσιον, vedi *probata*), specia de planta, analoga plantei *cód'a amnellului*.

* **PROBATIVU**, -a, adj., **probativus**, (it. **probativo**, fr. **probatif**); aptu a *probá*, sau relativu la *probatu* : *argumente probative, proba probativa*.

* **PROBATORIU**, -toria, adj. s., **probator** si **probatorius**; care *probedia* sau serve a *probá* : *probatoriulu ánimeloru nostre e Domnedieu; probatoriu de auru, de vinari; probatori de tote causele; medie probatorie de dereptatile nostre; lingusitori si probatori ai potentiloru corrupti si depravati*.

PROBATU, -a, adj. part., **probatus** : *auru probatu, omeni probati, portare probata totoru-a; vinari forte probate pretotindine; merce probata si de toti laudata*.

* **PROBITATE**, s. f., **probitas**, (it. **probitá**, fr. **probité**); calitate de *proba* : *probitatea acestui-a e incercata; probitatea in tote acțiunile caracterisa omulu addeveratu bonu multesemplu de probitate si de sinceritate; afláma la Romani; omu fóru fóru de probitate; probitatea nu fóie fi fóru sinceritate, fóru integritate, fóru onestate; probitatea eensusi onestatea probata*.

* **PROBLEMA**, pl.-mate, **problema**, (πρόβλημα), 1. propositione a carei deslegare se cere dupo regulele scientiei : *problema de geometria; a resolve una problema*, 2. propositione dubioasa si care cu greu se pote deslegá : *problema istorica; problema metaphysica*; 3. totu ce e greu de intellesu : *omulu e siesi una problema; portarea acestui omu e una problema*.

* **PROBLEMATICE**, adv., **problematicae**, (προβληματικώς), in modu *problematicu*.

* **PROBLEMATICU**, -a, adj., **probie-**

maticus, (προβληματικός), care póte se fia sau se nu fia, possibile : *judiciu problematicu*, prin care se espreme una possibilitate; *scire problematica; fapte problematice*, cari au necessitate de confirmatiune.

* **PROBOSCIDATU**, -a, adj., vedi *proboscidianu*.

* **PROBOSCIDE**, s. f., **proboscis**, (προβουσις), nasulu, rostrulu, elefantului;—rostrulu insecteloru diptere.

* **PROBOSCIDIANU**, -a, adj., (fr. **proboscidién**), care are nasulu prolongitu ca *proboscida* : s. pl., *proboscidiánele*, familia d'in ordinea mamifereloru;—in acellu-asi sensu si form'a *proboscidatu*, -a. (it. **proboscidato**), care ar fi de preferitu.

* **PROBOSCIDIU**, -a, adj. s., (fr. **proboscidé**), munitu cu *proboscide*, vorbindu mai vertosu de insecte; s. pl., *proboscidiéle*, insecte hemiptere si parte d'in cetele diptere.

PROBOSIRE, (contrassu d'in *probrosire*), -escu, v., **probris allicere**, **exprobare**, **objurgare**, a incarcá de batjocure, a batjocuri; a infrontá, a mustrá, a certá reu si cu asprime.

* **PROBRACHU**, -a, adj., **probrachys**, (προβραχός) care are una syllaba scurta urmata de alte patru lunghe.

PROBROSIRE, v., vedi *probrosire*.

* **PROBROSITATE**, s. f., **probrósitas**; calitate de *probrosu* : *probrósitatea porturei telle*.

* **PROBROSU**, -a, adj., **probrósus**; plenu de *probru* batjocuritoriu, injuros, rosinosu : *a adula pre calli probrósii; accusatione probrósu; poesie probrósu, corante probrósu; traciare probrósu*.

* **PROBRU**, pl.-e, **probrum**; batjocura, fapta sau disa batjocuritoria, ce rosinedia si avilesee, 1. in genere : *probrula de misellia si de desfrenare; a se affundá in vitie si probre rosinosc*; 2. in specie, a) fapta rosinosa, desonore, blastimania, desfrenare : *a imputá probre cillei mai caste muliere*; b) despreiulu, avilirea, desonorea ce adduce desfrenarea : *copilli acestui-a nu su de cátu probrula familiei; pentru multi paupertá-*

tea e unu **probru** nesufferitu; spese *luscurose facute cu mare probu si desonore*; e) mai vertosu, vorba batujueoritoria, injuria: *epistole plene de tote probrele contra voi: a arrunca, a proferi probre asupra cuiva*.

* **PROBU**, -a, adj., probus, (it. probus, fr. probe); *probatu* in respectulu valorei si bonetatei selle: bonu, utile, virtosu, cumu se cade si se cere, mai vertosu, cu respectu la portare, la practica: addeveratu bonu, cu connoscientia bona. *probatu* ca bonu, onestu, etc., 1. despre persone, a) in gener: *parentii probi dorescu ca filii loru se fia si mai probi; omului probu te poti crede fora neci una tema, cellu probu, chiaru deco pote, nu calca dereptulu altui-a; cine e probu, e sinceru, integru, castu, impariale; fauri probi, negotiatori probi; servitoria proba*; b) in specie, castu pudicu, rosinosu: *probe si modeste mulieri; probulu teu de sociu*; 2. despre lucruri si obiecte abstracte: *avru probu, agri probi, coloru probe merce proba, bannu probi espressioni probe, portare proba*; inse si: *mancare proba, beutura proba, despoliare proba, batalia proba* = cumu se cade, etc.

* **PROCACE**, adj., procax, (it. procace); audace, cotediatoriu, nesosinatu, nestemperatu, nebonaticu, etc.: 1. despre persone: *curteani procaci, procaci copilli*; 2. despre lucruri: *limba procace, procaci covante, procace licentia, procaci geste*.

* **PROCACIA**, s. f., procacia, si:

* **PROCACITATE**, s. f., procacitas; calitate de *procace*: *procacitatea cocosiloru, copilliloru; procacitatea e marea de catu petulantia; stemperati si mesura procacitatea limbei; procacitatea mulierloru libidinose*.

* **PROCARE**, v., procare; a cere cu persistentia, a sollicita, a pretende; in specie, a pretende man'a cuiva, a peti.

* **PROCAZIONE**, s. f., procatto; actiune de *procare*: *procazionea mai multoru fete de acellu-asi petitoriu*.

* **PROCATORIU**, -toria, adj., procans, precus: care *procu* si in specie, *petitoriu*: vedi si *procu*.

PROCEDENTE, adj. part. prez., *procedens*, (it. *precedente*). care *procede*: *spiritulu procedente de la tatatu*.

PROCEDERE, (prin metathese, *procedere* = *purcedere*), *processi* si *processi*, *processu*. v., *procedere*, (it. *procedere*, fr. *procéder*, isp. port. *proceder*, prov. *proceder*, *procedir* si *procezir*); a *cede* sau merge, a se misca inainte, a pasi inainte, a inainta. 1. in genere: a *procede de la Bucuresti la Giurgiu; procede tu, co eu te succedu*; 2. in specie a) despre armate, a se pune in mersu: *caillarimea procede la atacu mai antaiu; cetele procedu in tacere si bona ordine*; b) a face primul pasu, a plecã: a *procede la allegerea unui presedente; a procede la votare; am processu eri abia de a casa; se nu procedeti inainte de a procede eu; procede de aici indata, sau esti perdutu; armat'a se oppune a procede la batalia: orologiulu, carrulu, machin'a nu procedu. ci stau pre locu nemissicate*; c) a se nasce, essi a se produce, a aparã: *procede oratoriulu in mediu loculu multimei; spiritulu santu procede de la tatatu; si refl. de la tatatu se porcede; — d' in acestu cauza procedu aceste efecte; plant'a procede d' in sementia; d' in bene nu pote procede reu*; d) despre locuri, estensionu, a se intende, a essi: *mai multe promontorie procedu in faci'a acestei insule*. e) despre tempu, a trece, curre merge: *etatea procede pre nesentite*; f) a dura, tine; g) a se face, a se pertrece, a prosperã mai vertosu: *tote negociile selle procedu de minune: cumu ti procedu affacerile? h) a urma una calle, unu metodu, una regula; a lucra dupo anumite principie pentru adjungerea unui anumitu scopu: a se porta in unu modu: a *procede intellesce; a procede cu regula si metoda; cumu procedu scientiele naturali? cumu procedu mentea spre usuraru unui addeveru? cumu procedu faurii, agricultorii, diplomatii? cumu procedu iudicatorii intru cercetarea chestioniloru judeciarie? d' in unu procedeti asiã de reu cu noi*.*

PROCEDURA, s. f., (it. *procedura*, fr. *procédure*), vedi *processura*.

* **PROCELEUSMATICU**, -a, adj.,

proceleusmaticus, (*προκελευσματικός*). despre unu petioru metricu, compusu d'in patru syllabe scurte: *petiorulu proceleusmaticu esprime celeritateu*.

* **PROCELLA**, s. f., *procella*, ventu violentu, care da diosu, restorna: *volbura, turbine, fortuna, tempestate, etc.*: *procella furiosa*; metaforice: *procellele agitationiloru popularie, procellele passioniloru*.

* **PROCELLERE**, v., *procellere*, a da diosu, a restora, a colea la pamentu.

* **PROCELLOSU**, -a, adj., *procellensus*, plenu de *procelle*, espusu la multe *procelle*: *primaveri procellose, mare procellosa, ventu procellosa*.

* **PROCENTU**, s. m., *usara, foenus*, interesse la unu capitale, *usura, camera*: in specie, *usura la unu centu de capite*.

* **PROCERE** si *proceru*, -a, adj., *procer*, *procerus*, (it. *procerio*), inaltu, inaltu si supireilu; *proceru statura a junioru, proceru arboru, proceru sive*: -- ca subst. personale: *unu proceru sau unu proceru* == mare, potente, notabile, principe: *proceru natione, cetatei, terre; maiestru: proceru poesiei, musicii, scientiei*.

* **PROCERITATE**, s. f., *proceritas*, (it. *procerità*); calitate de *proceru*: *proceritate arboru a scara locu; proceritateu petiorulu*.

* **PROCERITUDINE**, s. f., *proceritudo*, canu in acellu-asi intellesu cu alla forme *proceritate*.

* **PROCERU**, -a, adj., vedi *proceru*.

* **PROCESSIONE**, s. f., *processio*, (it. *processione*, it. *procession*), actiune de *procedere*: 1. in genere: *processiunea armata in bona erdio, processionea santului spiritu de la tatelu*; 2. in specie, *procedere religiosu cu cantari basericesci: processione p'ntu ploua, in onor. a santului Demitru*; metaf. *a umbra si calca ca la processione*, a merge incetu.

PROCESSU, (prin metathese, *processu* == *proccessu*), -a, adj. part., *processus*, 1. in genere: *celu processiuante adungra si mai inante; armatu processu la botariu din'a de processu in struinetate; carrulu de trianfa nu e inco*

processu d'in locu: 2. in specie, ca subst. m. reale; a) modu de a lumina, a se porta, lucrã intr'una actiune: *regula, metodu, calie, passu, mersu regulatu, etc.*: *processiue scientiei, processu pedagogice; processu ratiune, naturale, erratecitu: cu processu bone nu faci nemica cu acestu omu; processu civilisationei omului, alu desvolturci mentei omenesci*; b) in sensulu cellu mai speciale: α) *judicata, causa de judicata, tragere in judicata: processu civile, criminale; a incepe, intentã processu, a impiedã, protruã, incurcã, talia, curmã unu processu; a portã processu, a face processu, a se incurcã in processu cu toti; a castiga, perde unu processu*; β) *processu verbale* == cursulu unui faptu descriisu, actu in scrisu prin care se constata unu faptu: *processu verbale essactu, processu verbale ale scientieloru camereloru; in materie civili si criminale; processu verbale constatate authenticice faptele ce au a scrie de base la erectiunea processuiloru*.

* **PROCESSIONURA**, s. f., (it. *processura*), d'la *processu*, modu de *procedere*, mai vertosu in actiuni judiciare. -- forma de preferitu forme *procedura*.

PROCIETARE si *prociutare*, v., *recitare, praelegere, repetere*: 1. a continua a citi sau lege, a prelege; 2. a relege, a repeta celle lesse; 3. in genere, a repeta: *a prociã canticulu*.

* **PROCIETU**, vedi *prociingere*.

* **PROCIINGERE**, (se conjuga ca v. *ciingere* si *inciingere*), *prociingere*, a *ciinge*, a prevede cu celle necesarie, aplicatu mai vertosu in form'a participiale, *procieta* == *prociectus*, 1. ca adj. part., prevedutu, instructu cu celle necesarie: *fotta procieta*; 2. ca subst. m. reale, munitione, preparatiune pentra bellu: *tole ordiniu de armati se afl'cu procieta*, in genere: *a fi in procieta* == a fi paratu, in punctulu de a face ceva, a si summiote mânicile, cumu dice proverbiulu populariu.

* **PROCLAMARE**, v., *proclamare*, (it. *proclamare*, it. *proclamare*); 1. in genere, a striga in gur'a mare; 2. in specie, a publica, promulga, spune in pu-

blicu si cu solennitate : *a proclamá una noua constitutione. unu nou regē.*

* PROCLAMATIONE, s. f., *proclamatio*, actione de *proclamare* : *proclamatione constitutionei.*

* PROCLAMATORIUM, -a, adj. s., *proclamator*, care *proclama*.

* PROCLAMATUM, -a, adj. part., *proclamatus*.

PROCLINARE, v., *proclinare* a *cliná*, *incliná*, *plecá* înainte.

PROCLINATUM, -a, adj. part., *proclinatus*, *plecatu* înainte.

* PROCLITICUM, -a, adj., (*προκλιτικός*), care *proclina*, se *pleca* înainte, vorbindu in specie de covente ce si perdu tonulu in pronuntia, applicandu-lu pre coventulu urmatoriu, in oppositione cu *encliticu*. dissu despre covente ce si perdu tonulu, applicandu-lu pre unu coventu precedente; asiá in espressionea : *se dice*, coventulu *se e procliticu*, éro in : *dice-se*, acellu-asi coventu e *encliticu* : *articululu e in limb'a nostra, encliticu*; *pronomenile scurtate : mi, ti, si, lu, etc., sunt candu enclitice, candu proclitice.*

* PROCLIVE si *proclivum*, -a, adj., *proclivis* si *proclivas*, (it. *proclivo*); *inclinatu*, *plecatu* înainte, applicatu in diosu : *proclivele coste alle riului*; *proclivulu copementu allu casei*; metaf. applicatu, voliosu : *omenii sunt d'in nascere proclivi lu libiline*; usiora de facutu : *cu multu mai proclive cmersulu in diosu.*

* PROCLIVITATE, s. f., *proclivitas*, (it. *proclività*, fr. *proclivité*); calitate sau statu de *proclive* : *proclivitate mulchiei collinei, proclivitate naturala vitie.*

* PROCLIVIUM, pl. -e, *proclivium*; ceva *proclive*, statu de *proclive* : *proclivulu ripeloru, copementeloru.*

* PROCLIVUM, -a, adj., vedi *proclive*.

* PROCOMIUM, s. m., *procomion* (*προκόμιον*); coma, pèru d' înainte.

* PROCONSULARE, adj., si

* PROCONSULARIUM, -a, adj., *proconsularis*, (it. *proconsolare*, fr. *proconsulaire*); relativu la *proconsule* : *imperiu proconsulare, functioni proconsulari.*

* PROCONSULATUM, s. m., *proconsulatus*; demnitate de *proconsule*, cumu

si tempulu câtu dura functionea de *proconsule*.

* PROCONSULE, s. m., *proconsul*, 1. magistratu, ce tinea locu de consule intr' una provincia, unde mergea se guberne, dupo ce essiá d'in consulatu, unori inse si fora se fia portatu consulatulu; 2. in tempurile imperiului, gubernatoriu in provinciele senatului : *multi proconsuli fura crunti, superbi si spoliatori*; de aci, *proconsule* = gubernatoriu tyrannicu si inicu.

* PROCRASTINARE, v., *procrastinare*, (it. *procrastinare*, fr. *procrastiner*); a ammaná pre mane, pre a dou'a di, si in genere, a ammaná : *judicii procrastina judicat'a.*

* PROCRASTINATIONE, s. f., *procrastinatio*; actione de *procrastinare*.

* PROCRASTINATORIUM, -toria, adj. s., (it. *procrastinatore*); care ammana de adi pre mane.

* PROCRASTINATUM, -a, adj. part., (it. *procrastinato*), ammanatu.

* PROCREARE, v., *procreare*, (it. *procreare*, fr. *procréer*); a nasce, produce, 1. proprie : *animalile ce procrea multi feti, au si multe mamille*; *d'in trei mulieri ce a tinutu, a procreatu cu fia-care mai multi copilli*; *casatori'a are de scopu procrearea si educarea de copilli*; *d'in mice sementie terr'a procrea mari arbori*; 2. metaforice, a face, produce, formá, casioná, etc.

* PROCREATIONE, s. f., *procreatio*, actione de *procreare* : *procreatione de fientie asseminii.*

* PROCREATORIUM, -toria, adj. s., *procreator*, -trix; care *procrea*, parente, nascutoriu, auctoriu, etc.

* PROCRESCEERE, v., (se conjuga ca v. *crescere*), *procrescere*, a cresce d'in altulu, a se nasce; a semari; a se inmulti.

PROCT-, si *procto-*, (d'in grec. *πρωκτός* = *anu, sedutu*), in composite scientifice ca : *proctalgia*, s. f., (fr. *proctalgie*, d'in *ἄλγος* = *dorere*), *dorere* de sedutu fora semne de inflammatione; de aci : *proctalgicu*, -a, adj., (fr. *proctalgique*), relativu la *proctalgia*; *proctagra*, s. f., (fr. *proctagre*, d'in *ἄγρα* = *prendere, apucare*), *dorere* artritica la sedutu;

proctite, s. f., (fr. *proctite*), inflamație a sedutului; *proctocèle*, s. f., (fr. *proctocèle*, d'in *ζήλη* = surpatură), vettematură a *rectului*: *proctoleucu*, -a, adj., (fr. *proctoleuque*, d'in *λευκός* = albu), care are sedutul albu, vorbindu de certe insecte; *proctoncia*, s. f., (fr. *proctoacie*, d'in *ὄγκος* = tumore), inflatarea a sedutului; *proctoptose*, s. f., (fr. *proctoptese*, d'in *πτώσει* = cadere) = *proctocèle*: *proctorrhagia*, s. f., (fr. *proctorrhagie*, d'in *ῥαγεῖν* = rumpere), hemorragia a sedutului; de aci si: *proctorrhagicu*, -a, adj., (fr. *proctorrhagique*), relativu la *proctorrhagia*; *proctorrhœia*, s. f., (fr. *proctorrhée*, d'in *ῥεῖν* = curgere), seurgere de mucositati pre sedutu; de aci si: *proctorrhœicu*, -a, adj., (fr. *proctorrhéique*), relativu la *proctorrhœia*.

* PROCU, s. m., *proeus*, (it. *proco*); care cere, pretende, (vedi *procare*), si in specie, care cere una muliere in casatoria, *petitoriu*.

* PROCUBARE, v., *procubare*, a sta coleatu, a jacé pre pantice; a sta intensu si colcatu.

* PROCULCARE, v., *procutare*; a calcá inainte, a calcá ceva ce sta inainte; a calcá in petiore; a maletractá, bătujocóri.

* PROCULCATIONE, s. f., *proculcatio*; actiune de *procutare*.

* PROCULCATORIU, *toriu*, adj. s., *proculcator*, care *procutea*.

* PROCULCATU, -a, adj. part., *proculcatus*, calcatu, maletractatu, bătujocorit.

* PROCUMBERE, v., *procumbere*, a cadé cu fața la pamentu, a se colcă si intende diosu pre pantice, a cadé inainte, a fi plecatu, a cadé, a se perde, a se ruiná, a nu mai poté, etc.: *prosumi procumbu la petiorele invingatorulu*; *procumbu in genuchi la imagini sacre*; *taurul*; *rocumbe si espira*; *a procumbe sub greutatea sarcinei*.

* PROCURA, s. f., (it. *procura*), oficiu allu *procuratorulu*, resedentia *procuratorulu*, mai vertosu, putere data acestui-a de altulu a lucrá in numele acestui-a, cumu si actulu prin care se da acea putere: *fora procur'a mea nu pote*

fi advocatulu meu; *procuru publica* = *procura de statu*, oficiu sau putere data *procuratorulu de statu*.

* PROCUBANTE, adj. part. pres., *procurans*, (it. *procurante*), care *procuba*.

* PROCURARE, v., *procurare*, (it. *procurare*, fr. *procurer*), a avé cura, a vedé de ceva, a direge, administrá, cultivá, etc., 1. in genere: *a procurá calli si alte viti*; *a procurá agri, seminaturo, gradini*; *a procurá de alle mancarci*; 2. in specie: *a*) a vedé de interessile si negociile altui-a, a le cantá, administrá, direge, a fi economulu, administratorulu, apperatoriulu interessiloru altui-a: *eu sciam co altulu procurá mosiele vostre*; *b*) mai vertosu, *α*) a fi administratoriu allu unei provincia, a guberná una provincia, unu tinutu; *β*) a fi *procuratoriu de statu*, a essercitá oficiulu de ministru publicu allu societatei civile; *γ*) a apperá interessile in processu de judicata alle cuiva, a fi advocatu allu cuiva, a avé *procur'a* de a tractá in numele cuiva; *c*) a cercá se capite ceva pentru sene sau pentru altulu, si de aci: *a pune la dispositione, a aduce, dá, facilitá cuiva ceva*: *prin labore si procura omnia tote câte i su necessarie*; *nu scim cumu se ne procurámu apa*; *a si procurá amici, favore*; *a procurá victualie comesti, contra neasteptata a amiciloru ne a procurá mare placere*.

* PROCURATIONE, s. f., *procuratio*, (it. *procurazione*, fr. *procuration*), actiune de *procurare*, 1. in genere: *procuratiune a calliloru publice, a negociiloru private, a negociiloru publice*; *procuratiune a interessiloru domestice*; *procuratiune de provisioni, de lemne, de vestimente*; 2. in specie putere de a lucrá in numele altui-a, putere de *procuratoriu*, mai vertosu *procuratoriu, private*: *a dá procuratiune, a si face toti prin procuratiune, a lucrá fora procuratiune*.

* PROCURATORE, -trice, adj. s., vedi *procuratoriu*.

* PROCURATORESSA, *procuratoriu procuratiune*, sau *procuratoratu*, vedi *procuratoriu*.

* **PROCURATORIUM**, *-toria*, adj. s., *procurator*, *-trix*, (it. *procuratore*, fr. *procurateur*, si *procurer*), care *procura* sau *serve a procurare*. 1. in genere: *procuratoriu allu mesei domnesci, allu stiualeloru regali, procuratoriu allu calililoru, procuratorii unei baserica, procuratoriulu unei mosia; procuratori'a unei case mare, a unei curte mare; procuratorii de provisioni ai armatei; procuratorii de vinari ai caselor nostre; medie procuratorie de celle necessarie victiei; procuratoriele sau procuratricile essercita adese maietrie vili si rosinose*; —asiá déro formele feminine: *procuratoria* si *procuratrice*, au sensulu generale allu masculineloru: *procuratoriu, procuratore*. pre candu forme, ca *procuratoressa*, se applica in sensurile particulari, de cari la urmatoriulu: 2. in specie, a) in sensu mai largu, *procuratoriu* = *ingrigitoriu, preveghiatoriu, inspectoriu, locutinutoriu, plenipotentiaru, insarcinatu cu negotie si interesi alle altui-a, etc.*, b) a nume cu sensuri mai restrinse. α) *administratoriu* allu unui bonu, mai vertosu allu unui bonu imobile. *mosia, etc.*, epistatu. *ingrigitoriu de mosia, de ospetaria, de ospiciu, etc.*; β) *cellu* cui e data poterea de de a tractá si ápperá processele cuiusa, *advocatu: a se infaciosia, a comparé prin procuratori la judecata: cellu accusatu de crime nu permite legea a comparé pirr procuratoriu;* γ) la monasterie si alte institute: *economu, insarcinatu cu interressile materiali sau legali*; δ) *locotente, gubernatoriu allu unei provincia*; ε) mai vertosu, *ministru allu legeri, magistratu pusu pre longa curti si tribunarie, spre a face se se observe stricta applicatione si essecutione a legeri: procuratoriu generale, procuratoriu de statu la tribunarie, corpulu procuratoriloru.*

* **PROCURATUM**, *-a*, adj. part., *procuratus*, (it. *procurato*, fr. *procuré*), in s. verbului: *celle necessarie procurate in currendu; potere procurata prin economi'a mecanismului.*

* **PROCURRERE**, *procursi* si *procursei*, *procursu*, v., *procurrere*: a *curre*, a dá fug'a, a merge rapide inainte; despre

locuri, a essi, a se intende in afora de locurile vecine; asiá despre parti de plante, despre ramuri, etc.: metaf. a procede, propassi.

* **PROCURSARE**, v., *procurare*, (d'in *procursu* de la *procurrere*), a *procurrere* cu mare repiditate.

* **PROCURSATIONE**, s. f., *procuratio*, actione de *procurare*: *procuratio*nea *celloru usioru armati.*

* **PROCURSATORIUM**, *-toria*, adj. s., *procurator*, care *procurat*, in specie, *procuratori*, militari, armati, fr. *tirailleurs*, vedi si *procuratoriu*.

* **PROCURSIONE**, s. f., *procuratio*, actione de *procurrere*.

* **PROCURSORIUM**, *-soria*, adj. s., *procurator* si *procuratorius*, care *procurrere*. in specie: *militari procuratori, cete procuratorie*. si absol. *procuratori* = fr. *tirailleurs*.

PROCURSU, *-a*, adj. part., *procursus*, in s. verbului: *militarii procursi; momentulu de procursu bene allessu*; in specie ca subst. m., *procursu celloru usioru armati*; metaf., *procursele unei insule.*

* **PROCURVARE**, v., *procurvare*, a *curvá* sau *curbá* inainte.

* **PROCURVUM**, *-a*, adj., *procurvus*, *curvatu* inainte: *procurvum cornu.*

* **PRODEGENTE**, part. adj., *prodigens*, care *prodege*: *fili prodigenti mari patrimonie.*

* **PRODEGENTIA**, s. f., *prodigentia*, calitate si fapta de *prodigens*.

* **PRODEGERE**, si *prodigere*, *prodissi* si *prodissi*, *prodessu*, v., *prodigere*, a *resipi*, *consume*, *mancá*: *i prodege totu patrimoniu ereditu de la boni si straboni*; vedi si *prodigere*.

* **PRODERE**, *prodidi*, *prodidit*; si *prodederi*, *prodidit*, v., *prodere*, (*pro-dare*, ca si: *perdere* = *per-dare*) a dá pre facia, si in specie, a dá pe facia calcandu onórea, *credenti'a*, a vende: *fapta infame e a si prode amicii, patri'a, parentii*; la anticii classici insemná si: a lassá posteritatiei.

PRODICERE, (se conjuga ca v. *dicere*), v., *prodicere*, a pune unu terminu mai departatu pentru tractarea unui pro-

cessu : a *prodice* *lăgăntiloră* *diuă* de *infaciosiare*, **dlem** *prodicere*.

* **PRODICTORIU** si *prodictator*, s. m., *prodicator*, vice-dictatoriu, locotenente de *dictatoriu*.

* **PRODICTIONE**, s. f., *prodictio*, acțiune de *prodicere*.

* **PRODICTU**, -a, adj. part. s., *prodictus*, in s. verbului : *diuă* *prodicta*, *terminu* *prodictu*.

* **PRODIGALE**, adj. adv., vedi *prodigu*.

* **PRODIGALITATE**, s. f., *prodigalitas*, (it. *prodigalità* si *prodigalitate*, fr. *prodigalité*), calitate si fapta de *prodigale*, de *prodigu*, *excesu* de *spese*, *resipa* de *bannii*, *mare* *generositate*.

* **PRODIGARE**, v., *prodigere*, (it. *prodigare*, fr. *prodiguer*, d'in *prodigu*), a fi *prodigu*, *largu* de *mâna*, a *dă*, *spende* cu *profusione*, a *resipi*, etc. : *nu se prodiga asiă* *bannii* *ce se strîngu* *cu* *mare* *sudore*; *metaf.*, a *prodigă* *sangele* *scu* *pentru* *patria*; *totoru-u* *prodigati* *favo-*
rile *vostre*.

* **PRODIGATIONE**, s. f., *profusio*, acțiune de *prodigare* : *prodigationea* *tó-*
tei *stare* *familiares*.

* **PRODIGATORIU**, -toria, adj. s., *prodigens*, *prodigus*, care *prodiga*, *resipitoriu*, *prodigu*, *prodigente*.

* **PRODIGATU**, -a, adj. part. . *profusus*.

* **PRODIGENTE**, *prodigentia*, *prodigere*; vedi *prodigente*, *prodigentia*, *prodigere*.

* **PRODIGIALE**, adj., *prodigialis*, de *prodigu*, *extraordinariu*, *contra-naturale*, *minunatu* : *semne* *prodigiabi*; *fenomenu* *prodigiale*.

* **PRODIGIATORIU**, -toria, adj. s., *prodigiatör*, *cellu* *ce* *explica* *prodigiabe*, *interprete* *de* *prodigie*.

* **PRODIGIOLU**, -oru, pl. -e, *prodigiolum*, *deminutivn* *d'in* *prodigiv*.

* **PRODIGIOSITATE**, s. f., (it. *prodigiosità*), calitate de *prodigiosu*.

* **PRODIGIOSU**, -a, adj., *prodigosus*, (it. *prodigioso*, fr. *prodigieux*) *plenu* *de* *prodigie*, *extraordinariu*, *contra-naturale*, *miraculosu*, *straniu*, *singular*, etc. : *prodigiose* *apparitioni*; *pro-*

digiositate, a *noastră*; *prodigios-*
natur, *prodigiosu* *lusu*, *prodigiose* *or-*
namente.

* **PRODIGIU**, pl. -e *prodigiua*, (it. *prodigio*, fr. *prodige*); 1. *semnu* *presagitoriu*, *semnu* *extraordinariu* *despre* *ce* *are* *se* *fia*, *arretare* *divina*, *minune*, in *intellessu* *bonu*, *déro* *si* *mai* *desu* *in* *sensu* *ren* : *aceste* *prodigie* *declara* *poterea* *di-*
vina; *eclipsile* *de* *luna* *si* *de* *sore* *se* *con-*
siderá *la* *antici*, *si* *se* *consideru* *si* *as-*
tudi *intre* *ignoranti* *cu* *nescie* *prodigie*; *prodigie* *imbuccuratorie*, *intristatorie*; 2. *metaforice*, *minune*, *miraclu*, *monstru*, *popul*. *arretare*, *arettare* *divina* : *unu* *monstra* *de* *uritione* *e* *unu* *prodigiu*, *plouia* *cu* *sange* *e* *prodigiu* : *déro* *si* : *unu* *copillu* *pentru* *rar'a* *sea* *intelligen-*
tia *se* *dice* *unu* *prodigiu*; *a* *face* *prodigie* *de* *barbatia*; *unu* *remediu* *face* *prodigie*, *unu* *studente* *face* *prodigie* *de* *pro-*
gressu *in* *scurtu* *tempu*.

* **PRODIGU**, -a, adj., *prodigus*, (it. *prodigo*, fr. *prodigue*, d'in *prodigere*), *resipitoriu*, *fora* *mesura* *in* *spese*, *cu* *mâna* *larga* *sau* *mâna* *sparta* 1. *proprie* : *celli* *cu* *mâna* *larga* *sunt* *sau* *prodigi* *sau* *lib-erali*; *celli* *cu* *mâna* *sparta* *sunt* *totu* *de* *a* *un'a* *numai* *prodigi*; *celli* *prodigi* *si* *perdu* *averile* *in* *jocuri*, *in* *os-*
petie, *in* *pertrecceri* *libidinose*, *prodigu* *de* *altu* *altui-a* *ca* *si* *de* *altu* *scu* : *si* *des-*
pre *lucuri*, *cu* *intellessulu* *de* *ce* *ad-*
duce *resipa*, *spese* *excessive* : *prodigie* *lussuria*, *prodigie* *margaritarie*; 2. *meta-*
forice, *generosu*, *avutiosu*, *mare*, *abun-*
dante, *superbundance*, *care* *nu* *crabia*, *nu* *economese* : *prodiga* *terrina*; *prodigu* *de* *sangele* *scu*, *de* *cié't'a* *scu*; *prodiga* *mâna*; *si* *in* *reu* : *prodigu* *de* *arcanele* *altora-a*, *prodigu* *chiaru* *de* *onorea* *scu*.

* **PRODIRE**, v., *prodire*, (*pro-d-ire*; *compara* *per-ire*, *su-ire*, etc.), a *merge* *inainte*, a *inaintá*, a *essi*, a *se* *arretá*, a *paré*, etc. : *a* *desiallu* *a* *prodí* *peno* *acollo*, *déco* *nu* *se* *poțe* *mai* *de* *parte*; *noui* *actori* : *prodú* *pre* *scena*; *ordí* *lu* *prode* *la* *septe* *díle*. *alte* *gram* *prodú* *mai* *de* *tempu-*
riu; *a* *prodí* *la* *lupta*; *abiá* *prodísem* *d'in* *portu*.

* **PRODITONE**, s. f., *proditio*, (it. *prodizione*, v. fr. *prodiction*); 1. *d'in* *pro-*

ditu, de la *prodere*, în intellesu special de dare pre facia cu perfidia : *omicidiulu cu proditiune e crime forte odiosa; proditiunea patriei, amiciloru, arcancloru incredentiute; proditiunea postulu, stătienci, flammurei, credentici jurate*: 2. d'în *proditu* de la *prodire*, *proditiune* = *essire* înainte, arretare, parere, prezentare, înaintare, etc.

* PRODITORE, -*proditrice*, si :

* PRODITORIU, -*toria*, adj. s., *proditor*, -*trix*, si *prodicius*, (it. *proditore*, *proditorio*); d'în *proditu* de la *prodere*, care *prade* sau serve a *prodere* = a dá pre facia cu calcarea credentiei : *proditoru de patria merita mortu era mai compita; misellu proditoriu allu amiciloru, allu parentiloru, a totu ee e mai sântu; proditoriele telle coventu, mi voru repuni capulu*.

* PRODITU, -*a*, adj. part., 1. d'în *prodere*, *proditu*, -*a* = *proditus* : *arcanele prodite de voi, atiti nefericiti proditi de misellii loru complici nu poti ascunde menti'a prodite pre sebatie'a tau faciu* : 2. d'în *prodire*, *proditu*, -*a*, *proditus* : *novi actori proditi pre scena; nu e tempu de proditu pre scena*.

* PRODRUMU, -*a*, adj. s., *prodromus*, (*πρόδρομος*, it. *prodromo*, fr. *prodrome*), proprie, care *curre* sau merge, vine înainte; luatn de regula ea subst. în reale, *prodromulu*, 1. prefatiune, precovențare, introduciune la unu studiu, la unu opn; 2. tempu ce precede immediatu unu morbu; *promptionea* acestui morbu; 3. vantu ce bate optu dille înainte de resarituln canienlei.

PRODUCENTE, adj. part. pres., *prodacens*, (it. *prodacente*); care *produce*: *factori producendi summa aceslu-a*.

PRODUCERE, (se conjuga ea v. *ducere*), v., *producere*, (it. *produrre* si *produrre*, fr. *produire*); a duce înainte, a prezenta; 1. proprie, *at* în genere : *prodacti actricile pre scena; d'în castru capitaniulu produce ostia în facia oster inimice; a produce marturia favorabili si defavorabili; a produce unu neconoscutu în una societate; a produce una feta mare în lume; a se produce în lume; a nu se sci produce în lume*; — mai

vertosu a prolunga, lungi, lati : a *produce finulu, torcundu lan'a sau metascea, bombaculu*; b) în specie, α) a scote la lumina, a nasce, genera, face, crea : a *produce filii si filie; pamentulu grassu produce mai multu de câtu cellu maeru; commerciu, ca si alte industrie si arti, produce valori; producere, în industria si commerciu, e oppositu la consumerc; una cauza produce mai multe efecte; produce cineva mare sau mica impresiune prin vorbele, fuptele, aspectulu seu; menteu produce, sunt inse si menti sterpu, cari nu producu nemica; d'în nemica nu s'a produsu, nu se produce si nu se va produce nemica*; β) a produce, voce, a produce *syllabele*, a le lungi; 2. metaforice, a) a promové, a înaltia, a înainta : a produce pre cineva la eelle mai multe grade alle ierarchiei civile; b) a ammana, a lungi, a temporisa : a produce peno dupo mediulu noctei *per-tregerile*; a produce *conversationea* peno la dina; a produce d'în *vera* pre ierna *essentionea* lucrului; a produce *linia*, *planulu*, *directionea*.

* PRODUCTIBILE, adj., (it. *produtibile*, fr. *productible*); care se pote *producere*.

* PRODUCTIBILITATE, s. f., (fr. *productibilité*); calitate de *productibile*.

* PRODUCTILE, adj., *productilis*, care se pote *producere*, si în specie, care se pote prolunga, lungi, lati, intende, etc. vedi simplu *ductile*.

* PRODUCTILITATE, s. f., calitate de *productile*.

PRODUCTIONE, s. f., *productio*, (it. *produzione*, fr. *production*); actione si effectu allu actionei de *producere* : *productionea* *noiloru cantori pre scena capitalei*; *productionea* *unei syllabe, a tempulu a unei linii*; *productione* de *grôze, de cimori*; *productionile* *spiritulu, imaginatiunei, productioni* *industriali, artistice*.

* PRODUCTIVITATE, s. f., (it. *produttività*), calitate, potera de *productiu* : *productivitatea* *acestui agru nu e mare*.

* PRODUCTIVU, -*a*, adj., (it. *produttivo*, fr. *productif*), aptu a *produce*-

re : *principiū productionis, aperi forte productivi.*

* PRODUCTORE, *-trice*, si :

* PRODUCTORIUM, *-toria*, adj. s., *productor*, (it. *produttore, -trice*, fr. *producteur, -trice*); care *produce*; *productorii si consumptorii*; *productori de vinuri*; *mamma e productoria filici in lumen*; *corpuri productorie de caldura.*

PRODUCTUM, *-a*, adj. part., *productus*, (it. *prodotto si prodotta*, fr. *produit*); 1. ca adj. : *effectele producte practione aperi*, *déro mai vertosu* : 2. ca subst. reale, a) abstr. *productulu de stricatione prin batalia aperi*, b) mai allessu concretu, ce *se produce* : effectu, luernu, opu, etc., α) *producte naturali* = *producte alle naturei*, *producte artificiali* = *producte alle artei*, *alle artiloru si alle industrieci*; *productele agricole indigene si straine*; *productele mentei*, *spiritului sunt conceptele*, *notionile*, *cojitationile*; *productulu laborci propria*; *productulu crudu*, *productele brute*; *productulu unei fortia*, *productulu mai multoru fortie*; β) in specie, α') *productu*, *producte* = *producte agricole*, *cereali*, *sementie*, etc.; β') *productu* = *numernu produssa prin multiplicarea de alti numeri nomiti factori*; *cantitate produssa prin multiplicazione de alte cantitati ca factori.*

PRODUSSUM, *-a*, adj. part., *productus*.

PRODUTUM, *-a*, adj. part., *proditus*.

* PROEMIARE, v., *proemiare*, (it. *proemiare*); a face *proemia*, a incepe cu *proemia*.

* PROEMINENTE, part. adj., *proeminens*, (fr. *préminent*); care *proemine*; *cresecte de monti prominenti*, *fronte proeminente*.

* PROEMINENTIA, s. f., (fr. *proéminence*); calitate, statu de *proeminente*; *proeminentia a frontei*, *nasului*; *proeminentia a sculpturei in relievin*.

* PROEMINERE, v., *proeminere*, (fr. *proéminer si prominer*; d'in *pro* si *eminerere*), a essi mai afora, a se inaltia mai presnsu; *acelle doue cresecte de monti proeminiu*; *nasulu proemine in facia*; *fronteu ce proemine se crede ce e de omni intelligente*.

* PROEMIUM, pl. -e, *proemium* (προέμιον,

it. *proemio*, fr. *proème*); primo parte a meci oratione, unni studiu, unni discursu, *prefatione*, etc.

* PROEMPTOSE, s. f., (fr. *proemptose*, d'in *ἐμπροσθεν* = *incidentia*); ce se intempla, candu lum'a noua se face inainte de tempulu covenitu; *proemptosea se dice si ceatione lunaria*.

* PROENCENPHALIA, s. f., (fr. *pro-encéphalie*); statu de *proencephalu* de aci; *proencephalicu, -a*, adj., (fr. *proencéphalique*), relativu la *proencephalia* sau la *proencephalu*; *proencephalu, -a*, adj. s., (fr. *proencéphale*, d'in *πρό* = *pro*, inainte, *ἐγκέφαλον* = *cerebru*), care are crecerulu afora d'in cranin, in regionea frontei; *monstri proencephali*, subst. unu *proencephalu*.

* PROFANARE, v., *profanare*, (it. *profanare*, fr. *profaner*); a face *profanu*, a violá ce e sacru, a spurca, a batujocori ce e sântu; a *profaná bisericele*, *casile sante*, prin estensione; a *profaná nomele de amicicia*; a *profaná areanele*, *secretele*, dandu-le *pre facia*.

* PROFANATIONE, s. f., *profanatio*, (it. *profanazione*, fr. *profanation*); actione de *profanare*, spurcare a celloru sante; *profanationea altai celoru*.

* PROFANATORE, *profanatrice*, si :

* PROFANATORIUM, *-toria*, adj. s., *profanator*; care *profana* *viola*, *spurca* *celle sacre*.

* PROFANATUM, *-a*, adj. part., *profanatus*, *violatu*, *spureatu*; *luerni sacre profanate de pagani*.

* PROFANITATE, s. f., *profanitas*, (it. *profanità*, si *profanitate*); calitate de ce e *profanu*; *profanitatea fapteloru telle*; *profanitatea a celloru sesse dilte d'in septimana*.

* PROFANUM, *-a*, adj., *profanus*, (it. *profano*, fr. *profane*); 1. proprie, departe de *sanu*, de aci, ce nu e sacru, ci mundanu; *istoria profana*, *music profana*, *poesia profana*; *vulgulu profanu*, *omni profani* in oppositione cu *personele sacre*; 2. metafórice : α) *irreligiosa*, *spureatu*; *profanulu paganu*, *profan'a lumba ce pangaresce totu ce e sacru*; β) *neiniatiu*, *straiuu*; *ómeni profani in scientia acestu-a*; *profanu de totu ce se potrece*;

γ) de reu auguriu : *profan'a passere a noctei.*

* PROFARE, vedi *profatu.*

* PROFATU, -a. adj. part. s., *profatus*, (it. *profato*); pronuntiatu, dissu. spusu; massima, assioma, etc.

* PROFECERE, *profeci. profectu*, v., *proficere*, si *proficisci*: a face inainte, a dá inainte, a inaintá, a propassi, a progredé, a appucá inainte, a se folosí, a fi folositoriu, a contribuí, a adjutá, etc.

* PROPECTABILE, (si *profettabile, profitabile*), adj., *proficiens*, (it. *profitabile*, fr. *profitable*); de care pote cineva *profectare*, — utile, folositoriu, fructuosu.

* PROPECTARE, (si *profettare, profitare*), v., (*profectare*), *proficere*, (vedi si *profecere*, compara si it. *profitare*, fr. *profiter*, d'in *profectu* de la *profecere*, cu intellesu intensivu de): a *profecere* multu, a face mare *profectu*, a face progressu, a se folosí bene si multu, a trage mare folosu: a *profectá in scientia*; a *profectá d'in negotiu*; a *profectá de tote occasionile.*

* PROFECTIONE, s. f., *profectio*, (d'in *profectu* de la *profecere*); actione de *profecere*.

* PROPECTORIU, -toria, adj. s., *profector*; care *profecere*.

* PROPECTU, (si *profettu. profitu*), -a, adj. part., *profectus*, (compara si: it. *profitto*, fr. *profit*), inaintatu; 1. in genere: *studenti profecti la unu inaltu gradu de scientia*; 2. in specie, ca subst. m., *profectulu*, a) in sensu largu, progressu, inaintare, crescere, prosperare, etc.: *profectulu in bene, in cultura*; b) in sensu strimptu, progressu in bene, si mai vertosu, castigu, folosu, inavutire, etc.: *profectu trassu d'in usurele capiteloru.*

* PROFERERE si *proferire*, v., *proferre*, (it. *proferire*, fr. *proférer*), 1. a ferí = a duce inainte, a presentá: a *proferí una cupa de vinu*; a *proferí passulu. petiorulu*; 2. metaforice, a) a pronuntia, spune, articulá: a *proferí reu ultimele syllabe*; b) a prolungá, ammaná; c) a publicá, dá la lumina, produce in publicu; d) a descoperí, face connoscutu; e) a ad-

duce, presentá: a *proferí marturi si autoritati.*

* PROFESSARE, v., *profiteri*, (it. *professare*, fr. *professer*); 1. a spune, declará, arretá in publicu una opinione, una credentia si alte assemuni: a *professá abstinentia compteta de la actioni politice*; a *professá erroru, eresie*; *professati doctrine surpatorie de basile societatei*; 2. a essercitá in publicu sau pentru publicu, a invetiá in publicu: a *professá pictur'a, physic'a, philosoph'a*; a *professá ollari'a, ferrari'a si alte maestrie*; a *professá in scola publica.*

* PROFESSATORIU, -toria, adj. s., (it. *professore*), care *professa*, sau serve a *professare*: *professatori de novationi.*

* PROFESSATU, -a. adj. part., (it. *professato*, fr. *professé*): *noua doctrina professata de eretici.*

* PROFESSIONALE, adj., (it. *professionale*), relativu la *professione*: *instructione professionale*; *scole professionali.*

* PROFESSIONARIU, -a, adj. s., *professionarius*, relativu la *professione*; leuatu de regula ca subst. personale, *professionariu* = cellu ce essercita una *professione*.

* PROFESSIONE, -i, s. f., *professio*, (it. *professione*, fr. *profession*); 1. declaratione publica si solenne: *professione cogiteloru selle*; 2. declaratione publica a credentieloru si sentimenteloru ce are cineva in materia de politica sau de religione; *professione de credentia*; 3. stare, conditione, messeria: *professione liberale*; *professione de advocatu, de medicu, de chirurgu*; *ferrariu, pellariariu, lemariu de professione*; *omu fora professione.*

* PROFESSORALE, adj., (fr. *professoral*), relativu la *professore*; *viétiu professorale*, *functioni professorali.*

* PROFESSORATU, pl. -e, (it. *professorato*, fr. *professorat*); 1. stare, conditione de *professore*: *professoratulu cauta se fia onoratu, co-ci celu cere unu mare devotamentu d'in partea cellu ce lu essercita*; 2. durata a functionei unui *professore*: *sub professoratulu lui Lazaru s'au desteptatu nationalismulu*

intre Români; ellu are unu professoratu de doue dieci si cinci de anni.

* PROFESSORE, s. m., professor, vedi professoriu.

* PROFESSORESSA, s. f., professoris uxor, muliere, socia a professorului.

* PROFESSORIUM, -a, adj. s., professor, professorius, (it. professore, fr. professeur); care professa, invétia in publicu una scientia sau arte; de aci subst. m., professoriu = invetiatoriu publicu de una scientia sau arte: *professoriu de istoria, de mathematica, de litteratura; bonu professore, assiduu professore; spre a fi professore de universitate se cere gradulu de doctore*; subst. f., professoriu = invetiatoria de una scientia, sau arte; subst. f. abstr. *professoriu* = professoratu.

* PROFESSUM, -a, adj. part., professus, spusu, declaratu inaintea omeniloru: *sentimente professe, inimicitia professa, principiu professu de adeptii sci*; de aci subst. unu professu, una professa, care si a facutu professionea de credentia, si in specie, unu monachu sau una monacha care a facutu professionea ce se cere dupo regulele monasteriului.

* PROFESTUM, -a, adj., profestus, ce nu e festu, ci liberu: *dille profeste*, dille in cari e iertatu a face lucrari ordinare, dille de lucru sau de lucratore, in opposit. cu *dille jeste* = serbatori.

* PROFETARE, *profetatione, profetatu*; vedi *prophetare, prophetatione, prophetatu*.

†† PROFETERE si *profiteri, professi* si *professei, professu*, v., *profiteri*, (pro-fateri), a spune, declará in publicu. Radecin'a derivatelorú: *professu, professoriu, professura, professione, professare*, etc.

* PROFETIA, *profetu*, etc.; vedi *prophetia, prophetu*.

* PROFICERE, *proficiente, proficentia*, vedi *profecere*.

* PROFICUM si *proficuum*, -a, adj., proficuum, (it. proficuo), care profice, care e de folosu, utile, fructuosu: *negotie pucinu proficue*.

* PROFILAMENTUM, pl.-e, (it. pro-

filamentu); actione si effectu allu actionei de *profilare*.

* PROFILARE (si *profirare*), v., (it. *profilare*, fr. *profiler*); 1. a face, a leuá, redicá, descrie *profilu-lu*: a) *profilá faci'a capulu, cornicea*; 2. in genere, a deliniá, desemná; 3. metaforice; a) a orná marginile unui ce; b) in genere: *cresectele montiloru cu masse de arbori pyramidali se profila pre bolt'a cerului*.

* PROFILATUM, (si *profiratu*), -a, adj. part., (it. *profilato*): *facia profilata*.

* PROFILATURA (si *profiratura*), s. f., (it. *profilatura*), actione, effectu si arte de *profilare*.

* PROFILUM, (si *profiru*), pl.-e, (it. *profilo*, fr. *profil*); deliniamentu, desennu, configuratione a unui obiectu vedutu de una parte sau lature, in realitate sau in pictura, si a nume: 1. ca oppositu la *facia, profilu* = lature, parte laterale: *capu in profilu, facia de profilu; mulieri vedute in profilu sau de profilu; e mai greu a depinge pre cineva in facia de catu in profilu; dupo profile se destingu, in parte, stirpile de omeni; profilulu classicu e cellu mai formosu tipu connoscutu peno astudi*; 2. ca oppositu la *planu, profilu* = aspectu, desennu laterale: *chart'a capitalei in profilu; profilulu unei catene de monti, unui mare fluviu*; 3. in architectura, *profilu* = aspectu, desennu ce are unu edificiu, candu e intersecatu prin unu planu verticale: *profilulu castrului, palatului*; 4. *profilu* = ornamentu allu partiloru extreme: *profilulu cornicii*; 5. figur. *si omulu cellu mai sinceru nu arréta addeverulu de catu in profilu*; 6. in genere, *profilu* = liniamentu allu unui ce completu, inse in cea mai simpla espresione.

* PROFITABILE, *profitare, profitu* = *profitabile, profitare, profitu*; vedi *profectabile, profectare, profectu*.

* PROFITENTE, adj. part. pres., care *profite*.

†† PROFITERE, v., *profiteri*, vedi *profetere*.

* PROFLAMINE, s. m., proflamen, locotenente de flamine.

* PROFLARE, v., *proflare*, a sufflá inainte, afora; a dá afora prin sufflare;

in genere, a versá, a dá afora : *a si proflá foculu. menia.*

* PROFLATU, -a, adj. part., proflatus, sufflatu afora.

* PROFLIGARE, v., profligare, (profligere): a calcá, dá la pamentu; a invinge, sfermá, taliá in buccati, nemicí: *cu micu numeru profligà numerose armate de inimici.*

* PROFLIGATIONE, s. f., profligatio, actione de *profligare*, si effectu allu acestei actione.

* PROFLIGATORIU, -toria, adj. s., profligator; care *profliga* : *resipitori si profligatori ai patrimoniiloru.*

* PROFLIGATU, -a, adj. part., profligatus, in s. verbului : *tota ostea profligata.*

* PROFLIGERE, *proflissi si proflissci, proflissu si proflictu*, v., (profligere), proflictus, a calcá la pamentu, a dá diosu, a ruiná, perde.

* PROFLUENTE, adj. part. pres., profluens, care *profluc* : *ape profluenti in mare massa* : *profluente limbúta* : *stylu profluente* : s. m. *unu profluente*, apa curente, riu, fluviu, etc.

* PROFLUENTIA, s. f., profluentia, calitate, cursu de *profluente* : *profluentia vorbei, expressioni.*

* PROFLUERE, si

* PROFLUIRE, v., profluere; 1. a *fluere*, sau curgere inainte, a *fluere*, afora, a essí si merge; 2. in genere, a curge, merge, a avé cursu, a se face, a se pertrece.

* PROFLUU, -a, adj., profluus, care *profluc* : *profluc lacrima d'in fermosi ochi.*

* PROFLUVIU, pl.-e. profluvium; 1. actione de *profluere*, cursu, cursore; 2. in specie, cu terminii medicale : *profluviu de pontice, de sange, de sementia genitalc.*

* PROFUGERE, si

* PROFUGIRE, v., profugere, a fugi inainte, departe, a leuá fug'a, a cautá se scape.

* PROFUGU, -a, adj. s., profugus, care fuge, care a fugitu, fugariu; 1. in genere : *profugi d'in campulu de lupta, mai nãuti profugi de la rebelli*; 2. in spe-

cie : a) care ambla d'in locu in locu, nestabile, fugariu; b) cellu fugitu de la loculu seu : *stramutatu aiurea, essiliatu, fugariu, etc.*

* PROFUMAMENTU, pl.-e, (it. profumamento); actione de *profumare*, cumu si mediu, materia de *profumare*.

PROFUMARE, v., (it. profumare, fr. parfumer), a dá *profumu* la ceva sau cuiva : *Platone scote pre Omeru d'in republic'a sea, dupo celu profuma bene si l'incorona cu flori*; *a profumá vestimentele. perulu. mánele, faci'a, manusiele*; *a profumá una scrissore, ca seua curitic de contagiu pestilentu*; in specie, a *profumá* = *assumá*, spre a desinfectá.

PROFUMARESSA, *profumaria*, vedi *profumariu*.

PROFUMARIU, -a, adj. s., (it. profumiero — profumiera — profumeria, fr. parfumeur — parfumer — parfumerie); relativu la *profumu* = *essentie profumarie*; leuatu mai vertosu ca subst. a) masc. personale, *profumariu* = cellu ce face sau vende *profume* = *myropola, unguentarius*; fem. in acestu sensu : *profumaressa* = muliere a *profumariulu* sau muliere ce in nomele seu face sau vende *profume*; b) m. reale, *profumariu*, plur. *profumarie* = vasu de facutu *profumes* sau de conservatu *profume*; c) femin. reale; a) *profumaria* = (unguentaria) = arte sau negociu de *profumariu*; stabilimentu sau officina de *profumariu*; b) *profumaria* = *profumare* = vasu de facutu sau de conservatu *profume*.

PROFUMATIONE, s. f., actione de *profumare*.

PROFUMATORIU, -toria, adj. s., (it. profumatore, fr. parfumeur), care *profuma*; sau serve a *profumare* : *unsori profumatorie*; *unu profumatoriu cu delicatu nasu*. — ca subst. reale m. *profumatoriu*, pl.-e, sau f. *profumatoria* = *profumatore*, = vasu sau mediu de *profumare*.

PROFUMATU, -a, adj. part., (it. profumato).

PROFUMU, pl.-e, si -uri, (it. profumo, fr. parfum), odor, unguentum, sufflensu, sau suffatus; 1. odore, odore placuta, cumu si substantia licida sau unsurosa,

care essala assemine odore: *a arde profume pre altariu; a se assumá cu deliciose profume; a si unge pèrulu, capulu, a si frecá peptulu si faci'a cu celle mai suavi profume; profumulu floriloru te îmbéta; femina fora pudore, flore fora profumu; 2. in specie; a) totu ce pentru placere sau pentru sanetate se arde sau se ferbe, spre a capitá odorea fumului, care inco se dice *profumu*; b) fumu de substantie odorose; c) fig. adulatione, lingusire, ce place, îmbéta ore-cumu si ammetesece pre cineva.*

PROFUNDARE, v., (it. *profundare*, fr. *profonder*), a dá *assundu*; a allundá, a cofundá; a ruiná, derimá; si int. a cadé la fundu, a se cofundá, a se derimá, a perí.

PROFUNDATIONE, s. f., (it. *profundazione*); actione de *profundare* si sunt profussu prin acésia actione.

PROFUNDATU, -a, adj. part., *profundatus*, (it. *profundate*), allundatu.

PROFUNDETTA, s. f., (it. *profundezza*): calitate de *profundu*; vedi si *profunditate*.

* **PROFUNDERE**, *profunsi* si *profunsei*, *profunsu* si *profusa*, v., *profundere*, (it. *profondere*, d'iu *profundere*); 1. a funde sau versá înainte, si de aci, a versa multu, a respande, a reversá: *a profunde sange, vinu, apa*. 2. metaforice: a) a intende, asterne callea: *oculu sonnatu profunde corpata mentia ceghucio*. b) a scote, versa, respande: *a profunde chemeri, plonscto*; *ei a se profunde* = a se reversá, a unidá, essunda, a se prea intende: *viti'a de vinu se profunde*; c) in specie, a resipi, perde, z) in sensu largu: *a profunde vorbe in vntu*; 3) in sensu strimptu, a resipi, cunsume, perde: *a si profunde patrimoniulu*, si in sensu bonu: *a si profunde viti'a pentru beale patriei*; — *a si profunde ur'a, menia, loculu animei*, a profunde laude, disfaime, batujocare cuiu.

PROFUNDIME, s. f., vedi *profunditate* si *profunditia*.

PROFUNDITATE, s. f., *profunditas*, (it. *profundità* si *profunditate*); calitate de *profundu*, aduncime: *profunditatea putiului; profunditatea cogitarei, animei,*

decreteloru providentiei; profunditate cun'a d'iu celle trei dimensiuni alle estensionei; profunditatea se oppune la altitudine; in multe locuri nu se cunosce inco profunditatea marei.

* **PROFUNDITORIU**, -toria, adj. s., *profundens*, *profusor*; care *profunde*; vedi si *profusoriu*, (comp. it. *profunditore*).

PROFUNDU, -a, adj., *profundus*, (it. *profondo*, fr. *profond*); care merge, se intende spre *fundu*, aduncu; 1. proprie: *largu si profunda e marca, coragine forte profunde formu profundu, fluvie profunde, precipitiu profunde; vulneri, plage profunde*, si cu subst. *profundulu marei* = *adunculu marei*. 2. metaforice, a) despre selbe si alte assemini: *selbe profunda*; b) despre ceu si spatiu in genere, *caltea, profundu abtu si cerulu*; c) fora margini, hambusu, nemarginitu, vastu, mare, etc.: *profundulorin*, *istristare, profunde cogitatiuni, meditatiuni; profunda securitat*, *profunda tacere, profundu somnu; profundi amore, passione, ura*; *profunda cunoscutia de lucruri si de omeni; profundi cunoscutori de natur'a omului; profunda ignorantia; profunda nopte, profundu intruciccu*; de aci, d) *colore profundu* = *colore grossa, forte obscura, melasa, etc.*; — si cu subst. reale, *profundulu* = *adunculu, abyssulu; cofundatu in profundulu miseriei, coruptiuni*.

* **PROFUSU**, -a, adj. part., *profusus*, versatu in abundancia.

* **PROFUSIONE**, s. f., *profusio*, (it. *profusione*, fr. *profusion*); actione de *profunde*, cun'a si cantitate de ceva *profusu*, si de aci: resipa, liberalitate, largitiune, excesiva abundancia, etc.: *profusiuni de sange, de pante*; *profusiuni de vinu, de apa, de uapte la mortu*; *profusiuni de corbe, profusiunea spre bunu, profusiune de ceremonie*; a dá *causa cu profusiune tote ce cere*; *se cade a spunde fora profusiune*; *profusiuni la p'edu stardu*.

* **PROFUSU**, -a, adj. part., *profusus*, (it. *profuso*, fr. *profus*), 1. proprie si in genere, versatu in abundancia, reversatu, respanditu, tare intensu: *codu profusu*;

2. metaforice, a) prolissu, prea copiosu, vorbindu de styly: *poeti profusi, espresione profusa*; b) nemesuratu, desfrenatu, si in specie, *prodigu, resipitoriu: profusi de allu seu si de allu altui-a: profusa ilaritate; profusa cupiditate de jocu si de alte placeri*; si in sensu bonu, *profusu=copiosu, liberale, generosu*.

* PROGENERARE, v., *progenerare*, (it. *progenerare*); a produce, a face prin *generare*, a nasce, a inceputoriulu unei familie, unei stirpe, unei specia.

* PROGENERATU, -a, adj. part. . *progeneratus*.

1 PROGENERERE, si *progeneru*. s. m., *progener*; *genere* dupo *nepota*: *bonulu chiama progenerere pre sociulu nepotei selle d'in filiu sau d'in filia*.

* 2 PROGENERERE, *progenui, progenutu* si *prognitu*, v., *prognignere*, a *progenerá*, a produce, a face prin nascere, a nasce.

* PROGENIA, s. f., vedi *progenie*.

* PROGENICULARE, = *progeniculare* sau *progenuclare = progenuchiare*, v., *progeniculare*; a dá, cadé in *genunchi*, a *ingenunchiá*, a rogá in *genunchi*.

* PROGENIE, si *progenia*, s. f., *progenies*, (it. *progenia* si *progenie*; d'in 2 *progenerere*); 1. nascere, essire, tragere dupo nascere, *genu: nu se cauta progeni'a, ci capacitatea omului*; 2. concretu, posteritate essita d'in acellu-asi *progenitoriu, progenitura, fili, nepoti si strane-poti, etc.*: *fili mai antái sunt progeni'a tatalui*; si despre bestie, si chiaru despre plante: *una singura vitia de vinia si intende progeni'a pre mai multe jugere de agru*.

* PROGENITORE, -trice, si

* PROGENITORIU, -toria, adj. s., *progenitor*; care *progene*, nascutoriu, auctoriu, primu parente, strabonu.

* PROGENITU, -a, adj. part., *progenitus*, (it. *progenito*), nascutu in seria succesiva d'in unu parente: *fili progeniti si filie progenite d'in acellu-asi tata; progenitii betránului strabonu*.

* PROGENITURA, s. f., (fr. *progeniture*); fili, feti essiti d'in acellu-asi *progenitoriu*: *progenitur'a lui Constantinu cellu mare*.

* PROGENUCHIARE = *progenuclare*, v., vedi *progeniculare*.

* PROGENUTU, -a, adj. part., *progenitas*; vedi *progenitu*.

* PROGERERE, *progerui, progerutu* si *progestu*, v., *progerere*; a *gere* sau portá înainte, a scóte; produce, face, nasce.

* PROGNASCERE = *pronascere*, (se conjuga ca v. *nascere*), v., (*prognasci*); applicatu mai vertosu in formele: 1. *prognatu = pronatu, -a*, adj. part., *prognatus, nascutu*, essitu ca fetu d'in cineva: *prognatii domnitoriului; prognatii nataloru nostri*; si despre plante: *nouvelle prognate pre ripele riului*; 2. *prognatione = pronatione*, s. f., *prognatio*, nascere, essire d'in cineva: *prognatione de multe filie*.

* PROGNATIONE, *prognatu*, vedi *prognascere*.

* PROGNOSE, s. f., (it. *prognosi*, fr. *prognosie*, d'in *πρό* = înainte, si *γνώσις* = connoscientia); connoscientia înainte de evenimentu, trassa d'in coniectura, si in specie, opinione, judeciu ce si face mediculu despre statulu fiitoriu allu unui morbu, judeciu trassu d'in semne sau symptomate ce precedu sau insociescu morbulu; — form'a *prognosis* se applica mai vertosu la scienti'a si artea de a face *prognose*.

* PROGNOSTICA, s. f., vedi *prognosticu*.

* PROGNOSTICANTE, adj. part. pres., (it. *prognosticante*); care *prognostica*: *semne prognosticanti*.

* PROGNOSTICARE, v., (it. *prognosticare* si *pronosticare*, fr. *prognostiquer* si *pronostiquer*); a face *prognostica* sau *prognostice*, a predice, a annuntiá fiitoriulu: *prognosticara mari si gravi evenimente; a prognosticá bene sau de bene; semne precursorie prognostica marile revolutioni in societati, ca si in natur'a integra; a si prognosticá unii altoru-a fericite successe*; in specie, a *prognosticá* essitulu, *cursulu unui morbu*.

* PROGNOSTICATIONE, s. f., (it. *prognosticazione* si *pronosticazione*, fr. *prognostication* si *pronostication*);

actione de *prognosticare*: *prognosticatione de temporibus grelle*.

* **PROGNOSTICATORIUM**, *-toria*, adj. s., (it. *prognosticatore* si *pronosticatore*); care *prognostica* sau serve a *prognosticare*: *unu medicum bonum prognosticatorium: semne prognosticatorie de rellis*.

* **PROGNOSTICATUM**, *-a*, adj. part., (it. *prognosticato* si *pronosticato*, fr. *prognostiqué* si *pronostiqué*), predissu.

* **PROGNOSTICUM**, *-a*, adj. s., *prognosticon*, (*προγνωστικός, -όν*, it. *prognostico*, si *pronostico*, *-a*, fr. *prognostique* si *pronostique*, *pronostic*), relativu la *prognose*, aptu a *prognosticare*: *semne prognostice, dissa prognostica; medicum au certe semne pronostice de sanetate; cu sensu si mai generale: fapte, appucature pronostice de smentire si de brutalitate; leuatu mai vertosu ca subst., 1. masc. prognosticum, a) reale, semnu, indicium de celle fitorie, si mai allessu: opinione, judeciu, coniectura facuta pentry celle venitorie si trassa d'in assemini semne sau evenimente coniecturali, a) in genere: *prognosticele melle se addeverescu; se leuati amente la prognosticele infallibili alle scripturei; astrologii pretendu a face prognostice certe d'in positionea stelleru;* β) in specie, ca terminu de medicina, *prognosticum* = *prognose*: *a face unum prognosticum allu morbului e a lu preveni si iulaturá;* b) personale, *prognosticum, -a*, care face *prognostice*, sau *prognosi*: *mediculu se fia mai antaniu de tote unu bonu prognosticum;* 2. femin. *prognostica*, reale, a) in sensulu masculinulu *prognosticum* de sub 1. a); b) scientia si arte de a face *prognostice*: *a studiú prognostic'a;* vedi si *prognosis* la *prognose*.*

* **PROGRAMMA**, pl. *programme*, *programma*, (*πρόγραμμα*, it. *programma*, fr. *programme*), descriere, annuntiare prin scrissu a unei ceremonie, serbatorie: *programm'a deschiderei adunarei nationale;* in genere: *programma de lucrurile unei sedentia sau unei sessione; programma de unu cursu de philosophia; programme de gymnasie; programme de examine, de concursuri.*

* **PROGREDERE**, *progressi* si *pro-*

gressi, progressu; v., **progredi**, (it. *progredire*); 1. a passí, a merge inainte, a inaintá: *a progrede nu e a regrede; a progrede incetu, passu cu passu;* 2. metafor. a face *progressu*: *a progrede cu passi rapidi in cultura si in perfectione.*

* **PROGRESSARE**, v., **progredi**, (fr. *progresser*); a face *progressu*, a *progrede*. inse cu sensu mai energeticu de cátu acestu-a, ca forma intensiva a *acellui-asi*.

* **PROGRESSIONE**, s. f., **progressio**, (it. *progressione*, fr. *progression*); actione de *progredere*; 1. in genere: *totemice in principiu, devinu mari prin progressionem;* 2. in specie, a) ca terminu de retoricá: *progressionea espressionemerge gradatu cu progressionea ideelloru si sentimentelloru;* b) ca terminu de arithmetica, *progressio* = *seria de numeri continuu proportionali: progressio arithmetica* = *progressio prin differentia;* *progressio geometrica* = *progressio prin cotiente;* — in musica, *progressio* = *reproductione in numeru indefinitu de ori a acellui-asi locu musicale in modu symmetricu pre differito grade de sear'a musicale.*

* **PROGRESSIVUM**, *-a*, adj., (it. *progressivo*, fr. *progressif*), aptu a *progrede*, care pote *progrede*, sau *progrede* in fapta; in *progressione*: *passi progressivi in cultura materiale si intellectuale; motu progressivu, crescere progressiva; omeni progressivi; progressivi sunt partisoni ai progressulu continuu.*

* **PROGRESSORIUM**, *-soria*, adj. s., *progressor*; care *progrede*.

* **PROGRESSUM**, *-a*, adj. part., **progressus**, (it. *progresso*, fr. *progress*), inaintatu; 1. in genere: *popore progresse in cultura;* 2. in specie, ca subst. m. reale, *progressulu*, a) abst., *progressulu stelleru; progressulu omenime i pre callea perfectione;* a *impedicá progressulu naturale allu poporulu;* cine pote *impedicá progressulu incendiulu furiosu?* b) concretu *passu* inainte, mai allessu in sensu metaforicu: *progressele facute de Romani in ultimii anni; progresse in civilisatione; progressele inimiculu*

in occupationea terrei; a face in scurtu tempu mari progresse la invetiatura; progressulu in bene e lentu si aprope insensibile; originea si progressulu artiloru si scientiloru; progressele scientiloru naturale.

* PROGUBERNATORE,-trice, si:

* PROGUBERNATORIU, si *progubernatoriu,-toria*, adj. s., (*progubernator*); locotenente de *gubernatoriu*.

* PROGYMNASMA, pl. *progymnasmate*, *progymnasma*, (*προγυμνασμα*, it. *proginnasma*), essercitiu gymnasticu de preparatiune; in genere, preparatiune prin essercitiu pentru ceva.

* PROGYMNASTICA, s. f., vedi *progymnasticu*.

* PROGYMNASTICU,-a, adj. s., (it. *proginuastico,-a*), relativu la *progymnastu* sau la *progymnasma*: *parte progymnastica a essercitiiloru sau studiiloru principali*: ca subst., a) fem. reale, *progymnastica*, parte preparatoria la unu studiu, la una arte: *progymnastic'a musicci* = *rudimentele musicci*; b) personale, *progymnasticu,-a* = *progymnastu*.

* PROGYMNASTU,-a, s. personale, *progymnastes*, (*προγυμναστής*): cellu ce face sau invetia *progymnasmate*, cellu ce prin essercitiu practice introduce la una scientia sau arte: in specie, cellu ce prepara la *gymnastic'a* proprie dissa, la essercitiile cu corpulu.

* PROHIBERE, *prohibitione*, etc.; vedi: *proibere, proibitione*.

* PROIBENTE, adj. part. pres., *prohibens*, (it. *proibente*): care *proibe*: *legi proibenti esportationea cereuliloru pre mai multi anni*.

* PROIBERE, si *proibire*, v., *prohibere*, (it. *proibire*, fr. *prohiber*); 1. proprie, a tine inainte, si de aci, a pune pedica, a impedicá, a oppri, a inchide, etc.: *a proibi intrarea strainiloru in terra; a proibi importationile de merci straine; nu ti se proibe a face ce nu veltenu pre altulu*; 2. in specie, a nu lassá se se face, a oppri prin lege, prin ordinantie: *legea proibe negotile rosinose; legea religiosa proibe mancarca de carne in dillele de Mercuri si Veneri*.

* PROIBITIONE, s. f., *prohibitio*,

(it. *proibizione*, fr. *prohibition*), actione de *proibere*: *proibitionea esportatione de cereali; proibitionile leguli de casatoria; nu e pena, ci simpla proibitione*.

* PROIBITIVU,-a, adj., (it. *proibitive*, fr. *prohibitif*); aptu a *proibe*: *legi proibitive, systema proibitiva; systematele proibitive, in econonomi'a internationala, s'au demonstratu ca damnose chiaru celloru ce le practica*.

* PROIBITORE,-trice, si:

* PROIBITORIU,-toria, adj. s., *prohibitor* si *prohibitorius*, (it. *proibitore,-trice*, si *proibitorio*); care *proibe* sau serve a *proibere*: *prescriptioni proibitorie; proibitorii de a se face ceva bonu pentru poporu*.

* PROIBITU,-a, adj. part., *prohibitus*, oppritu: *casatoriele proibite, esportatione de merci proibita*.

* PROIBUTU,-a, adj. part., *prohibitus*, vedi *proibitu*.

* PROIECENTE, adj. part. pres., *proiciens*, (it. *proiecente*), care *proiece*, arunca.

* PROIECERE, *proicci*, *proiectu* si *proiectu*, v., *projicere*, (*pro-jacere*); a *jace*, sau aruncá inainte. a aruncá afora, a scóte, etc.; 1. in genere si proprie: *a proiece una buccata veninata canelui; a proiece sagette, luncie, globuri focose; a se proiece pre érba verde, la petiorele cuiva*; 2. in specie si metaforice, a) a departá prin aruncare, a aruncá afora, a essiliá, a repelle, a lapedá; b) a face ca una parte a unei constructione sau unui edificiu se éssa afora d'in partile adjacenti; c) a lapidá, a neglige, despretiá; d) a *se proiece* = a se aruncá orbesc (in periele); e) a se diosurá, avilí; f) a asterne pre chartefa, a face *proiectionea* unui situ, unui obiectu; g) a desemná, a face planu; h) a dispune, ordiná, regulá de inainte, a planuí.

* PROIECTARE, v., *projectare*, (it. *proiettare* si *progettare*, fr. *projeter*); forma intensiva, d'in *proiecere*, a aruncá cu potere, cu violentia sau cu accuratezia, 1. in genere: *a proiectá pre cineva pre ferestra; a lu proiectá se nu se mai védia*; 2. in specie, a) a imputá cu ama-

ritione, a *obiectá* cu supperare; *b)* a scote, a face se éssa bene afora d'in partile adjacenti una parte a unui edificiu; *c)* a desemná, asterne pre charta planulu unui obiectu; *d)* metaforice, a ordiná, dispune, regulá d'inainte, a se ocupá cu una idea: *a proiectá una callatoria, a proiectá una casatoria; ministrii proiecta una reforma generale.*

* **PROIECTILE**, adj. s., (it. **proiettile**, fr. **projectile**); ce se pote *proiecc*, ce se missica in poterea unei *proiectione*; ca subst. m. reale: *unu proectile*, *a)* in genere, ori-ce corpu greu ce se missica arruncatu prin aeru; *b)* in specie, totu ce se arrunea cu machine, pusce, etc.: sagette, globuri de metallu, petroie, etc.

* **PROIECTIONE**, s. f., **projectio**, (it. **projezione**, fr. **projection**; d'in *proiectu* de la *proicere*): actione de *proieccere*, 1. in genere: *proiectionea unui solidu ponte pre vastulu si impetuosulu fluviu; proiectionea anghiariloru edificiuului; si coner. proiectionile edificiuului sunt destinate a se vedé mai multu, de acea-a aceste proiectioni ceru tota attentionea architectului; proiectionea accistoru masse de metallu ceru mare fortia de machine*; 2. in specie, *a)* imputatione, obiectione: *b)* asternere, desemnare pre charteía, pre unu planu óre-care, a unui obiectu: mai vertosu, representatione a unui obiectu dupo regulele geometriei descriptive: *proiectionea sferrei, a cercului; proiectionea unei linii curba, a unei linii derepte; proiectionile acellei-asi narime differu dapu positionea sea cotra planulu de proiectione.*

* **PROIECTU**, -a, adj. part., **projectus**, (it. **proietto** si **progetto**, fr. **projet**), 1. adj., *a)* in genere, intensu inainte, essitu, proeminente, scossu afora, etc.: *partice tare proiectu; partile proiecte alle edificiuului, alle frontei; partile proiecte alle sculpturei; b)* metaforice si in specie, α) eminente, distinsu; β) applicatu, ponitu la ura; γ) ca si *abictu*, lapedatu, avilitu, de nemica; δ) intensu, calcatu la pamentu; 2. subst. reale, *a)* abstr. apropiatu in sensu de allu

forme *proiectione*; actione sau actu, modu de *proieccere*: *proiectulu linicloru derepte pre unu planu paralelu cu aceste linie; proiectulu apcloru prin tuburi, allu sangclui prin vene; b)* coner., ce se *proiecc*, α) corpu arruncatu si pusu in missicare prin una fortia esterna, *proiectile*: *proiecte pentru tunuri de cea mai mare capacitate; β)* desemnu preliminaru, prima idea formulata in mente sau asternuta pre una charteía pentru unu edificiu, sau altu lucru óre-care: *proiectu de lege, proiectu de palatiu; in genere, planu, consiliu, dispositione: a face pre tota dia' a proiecte pentru venitoriu; proiectele cari ceru indelungu tempu, nu su pentru fientie ephemere ca omulu.*

* **PROIECTURA**, s. f. (it. **proiettura**, fr. **projecture**); resultatu allu actionei de a *proieccere*, si in specie, *a)* prominentia orizontale in architectura; *b)* fibra prominente la certe plante.

†† **PROLABERE**, *prolapsi* si *prolapsi*, *prolapsu*, v., **prolabi**, (*pro-labere*); a cadé, a luncá inainte; a inaintá; a prosperá. Radecina derivatelor *prolapsu* si *prolapsione*.

* **PROLAPSIONE**, s. f., **prolapsio**; actione de *prolabere*.

* **PROLAPSU**, -a, adj. part., **prolapsus**, cadutu; subst. m., *prolapsulu*, (compara si it. **prolasso**, fr. **prolapsus**), surpare a unei parti a corpului: *prolapsulu ouasiorului, rectului.*

* **PROLATARE**, v., **prolatare**; 1. a intende, latí, largí, marí: *a prolatá starea, vietá, marginile imperiuului*; 2. a longí tempulu, a ammaná, intardiá, temporisá; 3. a pronuntiá, proferí, spune.

* **PROLATIONE**, s. f., **prolatio**, (it. **prolazione**, fr. **prolation**); 1. adducere inainte, producere, allegare, citare: *prolationea testelor*; 2. mutare, stranutare d'in locu, departare, inlaturare: *prolationea limitiloru*, 3. ammanare, intardiare: *prolationea terminulu*; 4. pronuntia: *prolatione correcta*; si in specie, *a)* pronuntia musicale, melodia dupo longimea si scurtimea syllabelor; *b)* pronuntiarea melodia a notelor musicale, mesur'a coventelor, mesura re-

lativa a tonuriloru dupo longime si scurtime.

* **PROLATU**, -a, adj. part., **prolatus** (de la **proferre**), 1. longitu, latitu, scossu afora, eminent, proeminente; 2. pronuntiatu; dissu, espresso; 3. ammanatu, intardiatu.

* **PROLEGATU**, s. m., **prolegatus**, locotenente de *legatu* militariu sau civile.

* **PROLEPSE**, s. f., **prolepsis**, (**πρόληψις**, it. **prolepsi** si **prolessi**, fr. **prolepse**), anticipazione; 1. figura de retorică, prin care oratoriulu prevede si combate d'inainte obiectionile ce i s'aru poté face, latinesce curatu **occupatio** = *occupatione, preoccupatione*; 2. in philosophi'a epicureia **prolepse** = *sensatione generalisata*: *in prolepse pote intrá errore; neci una data in sensatione en-sasi*.

* **PROLEPTICU**, -a, adj. (**προληπτικός**, fr. **proleptique**), anticipatoriu; 1. despre febre: *febre proleptica*, in care *accessulu* urmatoriu *anticipa* asupr'a celui precedente; 2. despre evenimente istorice: *data proleptica*, indicata dupo una *era* sau metodu chronologicu inco nefissatu la indicarca datei in cestion.

* **PROLE**, s. f., **proles**, (it. **prole**), fetu, progenia, progenitura, copillu, filiu nepotu, etc.; si despre bestie, si chiaru despre plante.

* **PROLETARIA**, s. f., si *proletariatu*, s. m., (fr. **prolétariat**); statu de *proletariu*; multime sau classe de *proletari*: *proletariatulu e periculosu societatei civile*.

* **PROLETARIU**, -a, adj. s., **proletarius**, (it. **proletario**, fr. **prolétaire**); 1. la Romani, cellu inscrissu in registrele publice numai cu copillii, adeco fora neci una stare; cetatianu ce nu da statulu de câtu *prole*; 2. si astadi, persona de bassa si vile conditione, cofundata in miseria, bona numai pentru *prole*, pentru procreatione si immultire a populationei.

* **PROLIBARE**, v., **prolibare**, a libá mai inainte, a versá in onorea dieiloru parti d'in unu licidu; a incepe, a gustá.

* **PROLIFERU**, -a, adj., (fr. **prolifère**); care produce *prole*, vorbindu de or-

gane, cari dau nascere la alte organe: *ramu proliferu*.

* **PROLIFICARE**, v., (it. **prolificare**); a face, produce, nasce *prole*, atâtu despre animali, câtu si despre plante.

* **PROLIFICATIONE**, s. f., (it. **prolificazione**, fr. **prolification**), actione, potentia si effectu de *prolificare*.

* **PROLIFICU**, -a, adj., (**prolificus**, it. **prolifico**, fr. **prolifique**), care face *prole*, care procrea, progенера, produce, care mai vertosu produce, progенера multu, care impuédia.

* **PROLIME**, pl. *prolimine*, **prolimen**: spatiu de inaintea limelui unei usia sau unei porta.

* **PROLISSITATE**, s. f., **prolixitas**, (it. **prolissità**, fr. **prolixité**), calitate de *prolissu*, mai vertosu fiendu vorb'a de stylu, de espressione: *prolissitatea frasiloru, prolissitate de tempu*.

* **PROLISSITUDINE**, s. f., **prolixitudo**, camu in acellu-asi sensu cu allu forme *prolissitate*, care in celle mai multe casuri e de preferitu.

* **PROLISSU**, -a, adj., **prolixus**, (it. **prolisso**, fr. **prolix**), tare lassu, largu, latu, longu, intensu, 1. proprie: *peru despletitu si prolissu; prolissa coda; prolissu pantice; prolisse vestimente*; 2. metaforice, a) in genere, largu, intensu, vastu, longu: *tempu prolissu*; b) in specie, a) despre vorbire si scriere: *una prolissa oratione*; b) despre cogetare: *prolisse conceptioni*; c) despre relationi, impregiurari alle vietiei: *commodu, largu, favorabile, fericitu*; d) despre portare, despre caracteriu: *voliosu, gratiosu, placutu, amabile, commodu*.

* **PROLOCENTE**, adj. part. pres., **proloquens**; care *proloce*.

* **PROLOCERE**, *prolocui, prolocutu*, v., **proloqui**; 1. a *loce*, locuti sau vorbi inainte, a precoventá, 2. a predice, profetisá; 3. a vorbi de facia, in facia, a spune, a nu ascunde ce cogita; 4. a proferi, pronuntiá, dice.

* **PROLOCIU**, pl. -e, **proloquium**, (it. **proloquio**), 1. prefatione, prologu, 2. dissa insemnata, spussa cu auctoritate: *assioma, massima, sententia*.

* **PROLOCUTIONE**, s. f., (**prolocu-**

tio, fr. *prolocution*); actione de *prolocere*; covente ce se dicu mai înainte spre a innodá apoi conversationi, negotiationi.

* **PROLOCUTORE**, *-trice*, si

* **PROLOCUTORIU**, *-toria*, adj. s., **prolocutor**, (fr. *prolocuteur*), care *proloce*, vorbesce înainte, face una prefatione, introductione; care incepe vorb'a dupo care are se armedie negotiationi mai longe.

* **PROLOCUTU**, *-a*, adj. part., **prolocutus**.

* **PROLOGARE**, v., (it. *prologare*), **proloqui**, 1. a face *prologu*. 2. a longí vorb'a, a incepe a narrá.

* **PROLOGISTU**, *-a*, s., (it. *prologista*), care face sau recita unu *prologu*, vorbindu mai vertosu de actoriulu ce recita *prologulu* unei drama pre scena.

* **PROLOGIU**, pl.-e, **prologium**, (*πρόλογος*), prefatione, precoventare, essordiu; vedi si *prologu*.

* **PROLOGU**, s. m., **prologus**, (*πρόλογος*, it. *prologo*, fr. *prologue*); 1. reale, a) in genere prefatione, precoventare, essordiu, introductione : *prologulu discursului teu e mai longu de cátu totu cellu altu discursu; a incepe se vorbesce de lueru fora neci unu prologu. a intrá fora longe prologu in materia; b) in specie, essordiulu, preludiulu, in care se espune subiectulu unei drama : la antici prologele erau deregula, éro la moderni prologele au cadutu aproape de totu in desuetudine; 2. personale, *prologu* = actoriu ce recita *prologulu* unei drama.*

PROLONGARE si *prolungare*, v., (it. *prolongare* si *prolungare*, fr. *prolonger*), a face mai longu; 1. proprie : a *prolongá una linia*; 2. metaforice; a) a longí tempulu, a ammaná, a intardiá; b) in genere, a face de longa durata, a temporisá : a *prolongá bellulu, negotiationile*; a *prolongá vorb'a spre a castigá tempu*.

PROLONGATIONE si *prolungatione*, s. f., (it. *prolungazione* si *prolungazione*, fr. *prolongation*), actione si effectu allu actionei de *prolungare* : *prolungationea liniei*; proeminentia, essitura : *prolungationile capitoloru trabiloru; me-*

taforice : *prolungationea bellului, negotiationile*.

PROLONGATORIU si *prolungatorium* *-toria*, adj. s., (it. *prolungatore*); care *prolongat* : *prolungatorii bellului de care sufferimu de atáti anni*.

PROLONGATU si *prolungatu*, *-a*, adj. part., (it. *prolungato* si *prolungato*): *una linba de uscatu prolongata peno in mediulloculu vastulu lacu*.

* **PROLUBIDINE**, s. f., **prolubido**, *lubidine* sau *libidine* pronuntiata, persistente; caprieiu, placu, fantasia.

* **PROLUBIU**, pl.-e, **prolubium**, *libidine* trecutoria, placu, bonu placu, placere, bona placere, fantasia, tona.

PROLUCERE, si

PROLUCIRE, *-escu*, v., **prolucere**, a *luci* tare si la mare distantia.

* **PROLUDERE**, *prolusi* si *prolusei*, *prolusa*, v., **proludere**; 1. a incepe a *ludi* sau *jocá*; 2. metaf., a incepe, a cercá, incercá : a *prolude unu canticu, una cirta, una lupta*.

* **PROLUGERE**, *prolussi* si *prolusei*, *prolussu* si *productu*, v., **prolugere**; a *lug* = plange, a se vaierá, a se vaietá, a lamentá forte.

†† **PROLUIERE**, v., **proluere**, a se reversá, a dá peste margini, spellá, inundá.

PROLUNGARE, *prolungatu*, etc.; vedi *prolungare, prolongatu*.

* **PROLUSIONE**, s. f., **prolusio**, (it. *prolusione*, fr. *prolusion*), actione de *proludere* cumu si ceva cu care se *proludi*; inceputu, cercare, essercitin preparatoriu : *prolusionea canticului*; in specie, compositione musicale ce serve ca *preludiu*, introductione la una opera; compositione litteraria de incercare si essercitare preparatoria : *prolusionele junclui poetu*.

* **PROLUSORIU**, *-soria*, adj. s., **proludius** si **prolusorius**, care *prolude* sau serve a *proludere* : *compositioni prolusorie, cantu prolusoriu; juni prolusori in poesia*.

* **PROLUTU**, *-a*, adj. part. (d'in *proluere*), **prolutus**.

* **PROLUVIA** si *proluvie*, s. f., **proluvies**, (it. *proluvia*), inundatione, versatura, scursore : *infricosiata proluvia*

de pantice; *proluvia* a agriloru *pro*u continue si abundanti *pluvie*.

* **PROLUVIONE**, s. f., *proluvio*, in sensu appropriatu de allu forme *proluvia* sau *proluvie*.

* **PROLUVIOSU**, -a, adj., *proluviosus*, plenu de *proluvia*, care inunda, se intende si invade totu : *proluviosu* torrente, *proluviosa* contagione.

* **PROLYTU**, s. personale, *prolytes*, si *prolyta*, (*προλυτης*), proprie, *absolutu*, applicatu, in specie, la *juristi* sau *studenti in drepturi*, cari dupo una studiu de cinci anni eran *absolti* de studiu.

* **PROMAGISTERIU**, s. m., *promagisterium*, officiu, demnitate de *promagistru*.

* **PROMAGISTRATU**, s. m., *promagistratus*, locotenente de *magistratu*.

* **PROMAGISTRU**, -a, s. personale, *promagister*, locotenente de *magistru*.

* **PROMALACTERIU**, pl.-e, (*promalacterium*, *προμαλακτίριον*, fr. *promalactérion*), incapere pre longa bania, in care se aboresce omula bene inainte de a intrá in bani'a propria.

* **PROMENTE**, adj. part., *promens*, (it. *promente*), care *promere*.

* **PROMERCALE**, adj., *promercialis*, relativu la *promerciu*, datu in *commercium*: *auru promercale*.

* **PROMERCIU**, s. m., *promercium*, (d'in *pro-merce*), affine in intellessu cu *commercium*.

* **PROMERE**, *promui*, *promutu*, si *promptu* si *prontu*, *pruntu*, v., *promere*, (it. *promere*, d'in *pro-emere*), a adduce inainte, afora, a scote; 1. proprie: a *promere vinu d'in cellariu*; a *promere d'in vestiariu vestimente*; a *promere si presentá donari pretiose*; a *promere vinu d'in bute si a lu pune in butelie*; 2. metaforice, a) in genere, a trage, a scote: a *promere totu ce se pote d'in celle ce legi*; nu potemu *promere unu sensu d'in acésta frase*; b) in specie, α) a scote la lumina, a descoperi, manifestá, declará: *u si promere cogitele si voliele*; β) a scote afora, a face se fia *prominente*; si intr. a essi afora, a *prominé*, a se inaltá, etc.: *pre unde fluviulu e mai pucinu adunecu. fundulu lui promere si formedia pruntari sau*

pruntari; vedi inse si *prominere*, si *promptu*.

* **PROMERERE**, *promerui*, *promerutu* si *promeritu*, v., *promerere*, (*promerere*), a mere=meritá pentru cineva in bene sau in reu: *ai promerutu de la mone si m'ceri nemica*; nu ve potu multumí pentru câte ati *promerutu de la mone*.

* **PROMERITU**, -a, adj. part., *promeritus*, si ca subst. m. reale, *promeritu*, *promeritam*, servitiu bonu sau reu.

* **PROMERUTU**, -a, adj. part., *promeritus*, meritatu pentru cineva.

* **PROMICARE**, v., *promicare*, a micá d'in sene afora, a radiá; a prorumpe.

* **PROMINARE**, v., *prominare*, a *miná* sau *mená* inainte, si intr. a se *miscá* inainte; a merge, *amblá*; a se *peramblá*; — vedi si *prominere*, formatu d'in acelle-asi elemente.

* **PROMINENTE**, adj. part. pres., *prominens*, care *promine*: *cresete prominenti in acésta catena de monti*; *partile prominenti alle frontei*.

* **PROMINENTIA**, s. f., *prominentia*, actione si statu de *prominente*: *prominentiele collinei, montului*; *prominentia lateri selle fronte*. *mice prominentie paru ici si colla pre intensulu sessu*.

* **PROMINERE**, *prominui*, *prominutu* v., *prominere*, a *miné* inainte, a essi afora, si in specie, a essi in susu, a se inaltá; in genere: a selati, intende, *marí* etc.: *acestu vertice allu montiloru promine intre toti si se vede d'in mare departare*; *unghiile ursiloru si altoru fére prominu*; *cofundatu in apa, numai capulu seu promine*; *glóri'a lui, nomele lui promine intre toti*.

* **PROMISCUITATE**, s. f., (it. *promiscuità*, fr. *promiscuité*), calitate, statu de *promiscuu*: *promiscuitatea sesseloru*, *promiscuitate illicitu*; *promiscuitate de proprietati, de averi, de possessioni*.

* **PROMISCUU**, -a, adj., *promiscuus*, (it. *promiscuo*, fr. *promiscue*, d'in *promiscere*=*mescere*), mestecatu, ammestecatu, nedespartitu, neseperatu, comune; mai vertosu: *confusu*, *desordinatu*, fora lege, contra lege: *usu pro-*

miscua de celle sacre si profane; promiscui stau baianti si fete, mulieri si barbati; casatorie promiscue; casatori'a promiscua e semna de barbaria; promiscui a sepultura a celoru avuti cu celi imitigenti; clati promiscue, averi promiscue, possessioni promiscui; calcule promiscue; buccute promiscue.

* PROMISSA, s. f., vedi *promissa*.

* PROMISSIONE, s. f., *promissie*, (it. *promissione*, fr. *promission*), actione de *promittere*, in sensulu speciale de: a se legá eo va face sau va dá ceva cuiva: *promissione de adjutoriu; promissione solemne de a se însorá cu una fêta; promissioni mari, de monti de uru de mare cu sare; me lassu pre promissionea tea; promissione de dote.*

* PROMISSIVU, -a, adj., *promissivus*, (it. *promissivo*), aptu a *promitte*, prin care se *promitte*: *toaru promiscu, forma promissiva, modu promissiv; — modu promissiv = tempu venitoriu, forma de venitoriu la verbu.*

* PROMISSORIU, -soria, adj. s., *promissor*, (it. *promissore*), care *promitte* sau serve a *promittere*: *corente, moduri promissorie; unu promissoriu deminuu.*

* PROMISSU, -a, part., *promissus*, (it. *promesso*, si *promessa*, fr. *promis*, si *promesse*): 1. in genere: *fêta promissa jentlui de parentii sai; fii grea la promissa, promptu la implenitu ce ai promissa*; 2. in specie, ca subst., a) masc. *promissa*, α) reale, α') abstr., actione de *promittere*: *promissulu vostru nu mitine de caldu; β)* coner., ce se *promitte*: *sunt satullu de atâte promisse deserte*; β) personale, *promissulu — promiss'a = sponsulu, spons'a*; b) f. *promissa*, α) personale, vedi mai susu la a), β); β) reale, *promissa = promissione*, in pl. *promisse*, se confunde cu m. *promissa* in insemnarea de sub a) α) β').

* PROMITTERE, si *promettere*, *promisi* si *promsci*, *promissu*, v., *promittere*, (it. *promettere*, fr. *promettre*, d'in *pro-mittere = mittere*); 1. a *mitte* sau *tranne* inainte, a *lassá se plece*, se se *duca*; a *lassá se creasca*, se se *maresca*; ca mai *desu inse*, 2. a se legá se *facea* sau se *dea* cuiva ceva, a *face se spera*: a *promitte*

adjutoriu pecuniaru, a promitte marca cu sarca; a promitte dote, una fêta; a promitte totu; si rell. a se promitte, co nu mai face asiú.

* PROMITTORIU, -toria, adj. s., (it. *promettitore*), *promissor*, care *promitte*; vedi si *promissoriu*.

* PROMONTORIU, pl. -ie, *promontorium*, (promunturium, it. *promontorio*, fr. *promontoire*), parte *prominente*, si a *noie*: a) parte *prominente* a unui *monte*, *erésetu*, *piscu inaltu de monte*; b) *capetu de monte* ce *promine* in *mare*; c) in sensu mai *generale*, *prominentia* la *corp*, si in *specie*, *prominentia* pre *parietele internu* ellu *tympanului urechiei*.

* PROMOTIONE, s. f., *promotio*, (it. *promozione*, fr. *promotion*), actione de *promovere*, in sensulu speciale de *inaintare* in *gradu de demnitate* sau *functione* mai *inalta*: *promotio ni numerose se fecera in militia*; cu sensu mai *largu*: *promotio ne a scolariloru d'in una classe inferiore in alt'a superiore*; in sensu *generale*: *promotio nea spre ren cellui ap-plecaiu d'in natura la rell. e forte usiora.*

* PROMOTIVU, -a, adj., aptu a *promové*; vedi *promotoriu*.

* PROMOTORE, -trice, si

* PROMOTORIU, -toria, adj. s., (*promotor*, it. *promotore*, -trice, fr. *promoteur*, -trice), care *promove* sau serve a *promovere*, care da *primulu impulsu*, care e *causa prima óre-cum*: *sorele e principalele promotoriu ullu essulationiloru palustre, promotorii unei societati, unei serbature, unui diariu, unei reforme; promotori ai progressului scintiloru si artiloru; promotori ai libertatei, ai totoru utilitatiloru communi.*

* PROMOTU, -a, adj. part., *promotus*, (de la *promovere*), *inaintatu*, a) ca *adj. scolaru promoti d'in classe inferiore in alt'a superiore; societati promote d'in initiatura privata*; b), ca *subst. abstr.* aprope de *acellu-asi sensu* cu *allu formei promotione*: *promotulu scolariloru.*

* PROMOVERE, *promovui*, *promovatu*, *promovitu* si *promotu*, v., *promovere*, (it. *promovere*, fr. *promouvoir*), a *mocé* sau *missicá* inainte, a *inaintá*, a *duce* sau *face* mai *departe*; 1. *proprie*,

a) in genere : a *promové greutats, pe-tornie; capitanulu promovú castrele;* b) in specie, a intende, a marí : a *promové marginile imperiului;* 2. metaforice, a inaintá, a inaltá in gradu, in demnitate : a *promové pre multi capitani la maioria; a promové pre scolari d'in una classe de studie in alt'a superiore.*

* PROMOVITORIU, -tória. adj. s., (it. *promovitore*), care *promove;* vedi si *promotoriu.*

* PROMOVITU, -a. adj. part., *promotus;* vedi *promotu.*

* PROMPTARE, v., *promptare*, (it. *prontare*); intensivu d'in *promere*, 1. a scote in abundantia, cu profusione; 2. a *fi promptu* forte, a properá, a festiná, 3. a importuná, supperá.

* PROMPTARIU, -a, vedi *promptuariu.*

* PROMPTETIA, s. f., (it. *prontezza*); calitate de *promptu* : *prompteti'a passiloru, cogitarei, spiritului.*

* PROMPTITUDINE, s. f., (it. *prontitudine*, fr. *promptitude*); calitate de *promptu*, vedi si *promptetia.*

* PROMPTU, (si *promptu, pruntu* = *pruntu*), -a, adj. part., *promptus*, (it. *pronto*, fr. *prompt*); 1. ca adj. *promptu, -a*, proprie : scossu afora, scossu la lumina, pusu sub ochi, si de aci : a) *invederatu, manifestu, vedutu, claru : ce e in anim'a lui se vede promptu pre fronte; lucrulu e promptu si invederatu; se cernemu celle confuse, se admitemu inse celle prompte si saritorie in ochi;* b) metaforice, a) la indemana, prestu, paratu, applectatu, dispusu, cu tragere de ânima, voliosu, buccurosus, etc. : *cérta si mustra pre celli codaci, nu pre celli prompti; omu câtu se pote de promptu si destru la tote; mentea, braciule, detotamentulu, laborea, tote ai prompte de la mene; pune fia-care mana pre ce i e promptu; ânima prompta a urmá si face bene; vedu volienti'a vostra prompta si resoluta a apperá cu veri-ce pretiu republic'a; promptu la adulatione, la menia, la lucru, la lupia, promptu la libidini, la avaritia; carte prompta de typariu; carru promptu de plecare; buccate prompte de mancare; vestimentulu e promptu si bonu de pusu*

pre corpu; respunsuri prompte; 3) *usioru, celeru, vivace, fora pregitu, currendu, fora intardiare, fora labore, facile, comodu, etc. : facile si prompta e callea la reu; cellu mai scurtu si promptu drumu de a ti adjunge scopulu e acestu-a; tote figurele acestui tabellu sunt prompte si vivaci; si ca adv. a responde promptu;* 7) *nestemperatu, importunu, supperatoriu;—inse promptu* differe de *paratu* : *unu latrone pote fi promptu a mori la occasione, inse nu pote fi paratu in neci unu casu a mori;* de aci asociarea acestoru doue covente asiá de desa in auctorii classici : *argumente prompte si parate* = *argumenta prompta et parata;*— 2. ca susbt. abstr., *promptu* = *statu visibile, visibilitate, tragere de ânima, dispositione, volia bona, celeritate, nepregitu, etc. : in promptu e si pentru orbi acestu oddeveru; a fi in promptu a avé in promptu se face veri-ce câtu de greu; nu e in promptu a direge nisce fére selbatice.*

* PROMPTUARIU si *promptariu, (promptariu), -a*, adj. s., *promptuarius* sau *promptuarius, promptarius*, (it. *prontuario*, fr. *promptuaire*); relativu la *promptu* = la scoterea unui ce d'in loculu unde e pastratu, tinutu óre-cumu *promptu* = *paratu* la despositione : *armariu promptuariu, cellarie promptuarie;* leuatu mai vertosu ca subst. reale m. *promptuariu*. pl. -ie, receptaclu de provisioni, cellariu : *promptuarie de vinu, de carnuri;* fig. *promptuariu de covente, de espresioni allesse, de argumente.*

* PROMTARE, *promptariu, pruntu*, etc., vedi : *promptare, promptariu, pruntu.*

* PROMU, -a, adj. s., *promus*, (d'in *promere*), cellu ce scote si subministra de alle mancarei d'in cellariu; cellariu, camerariu, economu, etc., fig. *promulu bibliotecci.*

* PROMULGARE, *promulcu;* vedi : *remulgare, remulcu.*

* PROMULGARE, v., *promulgare*, (it. *promulgare*, fr. *promulguer*); a face connoscutu poporului, a publicá una lege unu decretu, etc., cu solennitate si cu tote formalitatile cerute : a *promulgá legile,*

* PROMULGATIONE, s. f., **promulgatio**, (it. **promulgazione**, fr. **promulgation**), acțiune de *promulgare*.

* PROMULGATORE, *promulgatrice*, si

* PROMULGATORIU, *-toria*, adj. s., **promulgator**, (it. **promulgatore**, *-trice*), care *promulga*.

* PROMULGATU, *-a*, adj. part., **promulgatus**, publicatu : *legea inco nu e promulgata; promulgatulu acellei lege*.

* PROMULSA, s. f., vedi *promulsidae*.

* PROMULSIDARE, s. f., **promulsidare**, vasu in care se pune si se da *promulsidae*.

* PROMULSIDE, s. f., **promulsis**, buccata facuta d'in oua, pesci sarati, *medu sau mulsa*, ce, la anticii Romani se da mai antaniu la mésa; in genere, prim'a buccata, primulu servitiu la mésa, *medielle*.

* PROMUSCIDE, s. f., **promuscis**, (fr. **promuscide**), acellu-asi coventu cu *proboscide*, d'in care *promuscide* e corruptu, applicatu inse si in specie la *proboscidea* insecteloru hymenoptere.

PROMUTARE, (*promutare*), v., **promutuari**, **mutuari**, **commodare**, a dá sau leuá *promutu*, in *promutu*, a face *promutu*; a *impromutá*; vedi *impromutare* = *imprumutare*.

PROMUTU, s. m., vedi *promutuu*.

PROMUTUU, (contrassu, *promutu*, *promutu*), *-a*, adj. s., 1. in sensu propriu si originariu, datu sau leuatu d'inainte ca *mutui*; a) ca adj. : *se ceru impositale annului urmatoriu promutue*; b) ca subst. reale, *promutulu* = ce se da sau iea ca in *promutu* d'inainte, numerare, solvele anticipata; 2. prin estensione, *promutu*. s. m. reale, **mutuatio**, **commodatio**, **res mutuata**, vel **commodata** = acțiune sau actu de a dá sau leuá unu ce utile, mai vertosu banni, cu modu gratuitu sau cu usura, cumu si lucrulu leuatu sau datu asiá, mai vertosu pecunia data sau leuata asiá: *promutele cu mare usura te affunda mai multu in detorie*; a face *promutu* = a dá *promutu*, si a leuá *promutu*, sau : a dá in *promutu*, si a leuá in *promutu*; *promutulu inse presuppone de regula gra-*

tuitatea. — Locutionea : in *promutu*, a devenitu si simplu coventu compusu : *impromutu* = *promutu*; a face unu *impromutu*; de aci si verb. *impromutare*, cu derivatele : *impromutatoriu*, etc., de cari vedi la loculu loru.

* PRONARE, v., **pronare**; 1. trans. a face *pronu*, a plecá, incliná inainte, a plecá, incoveiá in genere; prin metafora, a pune pre calle, a face se plece, a espedí; 2. intrans., a fi *pronu* inclinat, plecatu inainte, si in genere, a fi plecatu, appecat; metaf. a fi tare appecat, passionatu, etc. Compara si form'a *pornire*.

* PRONATARE, v., **pronatare**, a notá sau *innotá* inainte, a inaintá in *notu*.

* PRONATIONE, s. f., (it. **pronazione**), acțiune de *pronare*.

* PRONATORIU, *-toria*, adj. s., (it. **pronatore**), **pronus**, care *prona* : *muschi pronatori ai petiorului*.

1 PRONATU, *-a*, adj. part., **pronatus**, (d'in *pronare*).

2 PRONATU, *-a*, adj. part., **prognatus**, vedi *prognatu*.

* PRONAÜ, s. m., **pronus**, (*πρόναος*, it. **pronaos**), parte anteriore a unui templu, *tenda* a unei baserica.

* PRONECTERE, *pronessi* si *pronessi*, *pronessu*. v., **pronectere**, a *necte* inainte, si de aci, a prolongá.

PRONEPOTU, *-a*, s., **pronepos**, f. **pronoptis**, nepotu d'in nepotu, stranepotu.

PRONIA, s. f., **pronœa**, (*πρόνοια*), curatu romanice *providentia*.

* PRONITATE, s. f., **pronitas**, (it. **pronità** si **pronitate**), calitate de *pronu* : *pronitatea naturei umane la reu*.

PRONOME (si *pronume*), pl. **pronome**. **pronomen**, (it. **pronome**, fr. **pronom**); in locu de nome, coventu ce tine locu de nomele unei persoane sau unui lueru : *pronomele personali arréta personele coventului; sunt si pronome demonstrative, possessive, relative, interrogative; inse numai pronomele personali au sensu de addeverate nomine personali*.

* PRONOMINALE, adj., **pronominalis**, (it. **pronominale**, fr. **pronominal**);

relativu la *pronome* : *verbe pronominali*.

* PRONOMINARE, v., *pronominare* : 1. a nomí cu unu *pronome*; 2. a *pronominá*, = a dá unu *pronome*, a nomí cu unu *pronome*; 3. a nomí cu altu *nome*.

* PRONOMINATIONE, s. f., (fr. *pronomination*); *actione de pronominare*.

* PRONOMINATU, -a, adj. part., *pronominatus*.

PRONOMIRE, si *pronomire* v., vedi *pronominare*.

* PRONU, -a, adj., *pronus*, (it. *prono*), *plecatu înainte, inchinatu sau inclinat*; 1. *proprie* : a *sedé pronu pre scaunu*; *proni cumu erau pre calli cadura in nasu*; *arbori pucinu proni*, *prone muchie de colline, calle prona*; *pronubu coperimentu allu casei*; *din'a prona, stelle prone spre appusu*; *gránele crescu si prospera in locuri deschise si prone spre sore*; 2. *metaforice*, a) *promptu, celeru, rapidu, usioru, facile, etc.* : *prona e calcea la reu*; *tote su prone invingutoriloru*; *prona valle*; *prone ripe, coste de mare*; *cu prone petiore curre liepurele*; b) *plecatu, appecat*, *favorabile, voliosu, etc.* : *urechie prone a ascultá*; *mai proni la reu de cátu la bene*; c) *in genere, plecatu, tare appecat*, *pornitu spre ceva, passionatu, cupidu etc.* : *nature prone la libidini*; *ánima prona a se arruncá in pericle*.

* PRONUBA, s. f., vedi *pronubu*.

* PRONUBANTE, adj. part. pres., *pronubans*, *care pronuba*, *care e pronubu* sau *pronuba*.

* PRONUBARE, v., (*proubare*); a fi *pronubu* sau *pronuba*.

* PRONUBU, -a, adj. s., *pronabus*, -a, (it. *pronubo*, -a); m. *pronubu*, *cellu ce d'in parte a mirelui e conciliatoriu allu casatoriei*; *cellu ce, la nunta, insociesce pre mire si vede de tote celle necesarie la nunta*; f. *pronuba*, *cea ce d'in partea miressei, face acelle-asi officie ca pronubulu d'in partea mirelui*. *Compara nunu si nuna*.

PRONUME, etc., vedi *pronome*.

PRONUMERARE, v., *pronomerare*; a *numerá* înainte, a *continúá* a *numerá*, a *inseriá*, a *numerá*.

* PRONUNCIA, si *pronuntia*, s. f., (it. *pronunzia*); vedi *pronunciatiune*.

* PRONUNCIABILE, -tiabile, adj., *pronunciabilis*, -tiabilis; *ce se pote usioru pronunziá*, (*compara si it. pronunziabile*).

* PRONUNCIANTE, -tiant, adj. part. pres., *pronuncians*, -tians, (it. *pronunciante*, -ziant); *care pronuncia*.

* PRONUNCIARE, -tiare, v., *pronunciare*, -tiare, (it. *pronunciare*, -ziare, fr. *prononcer*); a *nunciá* in publicu, a *face connotu*, a *spune* in publicu, a *proclamá*, 1. *in genere* : *principale pronunzia legile votate*, (vedi si *promulgare*); *judicele pronunzia sententi'a*; a *pronunziá opiniunea sau parereea sea*; *pronunciara bellulu si diu'a inceperci ostilitatoru*; 2. *in specie*, a) a *nominá* in una *functione*, a *promové* in un *gradu de demnitate*; b) a *spune*, *rostí*, *dice*, *recitá* unu *discursu* in publicu : *are se pronunzie máne discursulu seu de receptione la academia*; c) a *dice*, *spune*, *dá* *pre facia* prin *grai* in genere : *se pronunziati cu frica si veneratione nomele lui Domnedieu*; *nu pronunziá numele meu*; *altii au pronunziatu aceste minunate intemplari*; d) *mai vertosu*, a *articulá* unu *sonu*, *mai multe sonuri alle limbei*, a *le dice bene* si *accuratu* : *nu pronunziati bene aceste littere*; *pronunziati mai cu potere ultimele syllabe alle coventelor*; *pronunciarea fora intonare coventita e nesufferita urechiei*.

* PRONUNCIATIONE, -tiation, s. f., *pronunciatio*, -tiatio, (fr. *pronunciation*); *actione, actu si modu de pronunziare* : *pronunciatiunea unei sententia, unui discursu, unei syllabe, unui accentu*.

* PRONUNCIATIVU, -tiativu, -a, adj., *pronunciativus*, -tiativus, (it. *pronunziativo*); *aptu la pronunziatu* : *gesturi pronunziative*.

* PRONUNCIATORIU, -toria, adj. s., *pronunciator*, -tiator, (it. *pronunziatore*); *care pronuncia* sau *serve a pronunziare* : *organe pronunziatorie alle sonoriloru articulate*.

* PRONUNCIATU, -tiatu, -a, adj. part., *pronunciatus*, -tiatus : *covente pronunziate la acca solennitate*; *syllaba*

reu pronuntiata; decretu allu fatului pronunziatu asupr'a nostra; sup. organele de pronunziatu sonurile limbei; subst. pronunziatulu syllabeloru finali semisone cere mare attentione.

* PRONUNTIA, pronunziabile, pronunziare, etc.; vedi: pronunzia, pronunziabile, pronunziare, etc.

* PROPAGABILE, adj., (it. propagabile), care se pote propagare.

* PROPAGAMENTU, pl.-e, (it. propagamento); actu si effectu de propagare.

* PROPAGANDA, s. f., (propaganda, fr. propagande); proprie fem. d'in propagandu, -a = propagandus, -a, -um = de propagatu, care cauta se fia propagatu, pusu mai antaniu cu fide = credentia: *propaganda fide* = propagare a credentiei: *collegiu de propaganda fide* = collegiu fundatu de pap'a Gregoriu XV in 1662 pentru propagarea credentiei crestina; leuatu apoi absolutu: *propaganda*. 1. cu acellu-asi intellesu ce are si: *collegiu de propaganda fide*; 2. prin estensione, a) *propaganda* = institutu de propagare a credentiei, cumu si actionea de propagare ensasi; b) *propaganda* = asociatione de propagare a certoru doctrine politice sau sociali; *propagarea ensasi a acestoru doctrine: a face propaganda*, in sensulu cellu mai generale, a *propaga*.

* PROPAGANDISMU, s. m., (fr. propagandisme); systema, doctrina a *propagandei*; mania de *propagandu*.

* PROPAGANDISTU, -a, (fr. propagandiste); partisanu allu *propagandei*.

* PROPAGANTE, adj. part. pres., *propagans*, (it. propagante), care *propaga: succulu propagante allu plantei sau allu animalelui*.

* PROPAGARE, v., propagare; a plantá mai departe, inainte, a intende sau a multiplicá prin plantatione si generatione, 1. proprie: *tote speciele de animali si de plante se potu propaga forte currendu, deco se punu in conditioni favorabili; cu greu inse poti propaga fici, olivi, portucalli in climatele nostre*; 2. metaforice, a) in genere, a intende, a respande, longi, largi, la-

ti, etc.: *a propaga limitile imperiului; lumin'a, sonulu, odorea, si celle assemini se propaga; morbiu contagiosu inco se propaga; propagamu ideele nostre, mai allesu credentiele nostre religiose; a propaga luminele, scientiele, artile, cultur'a; a propaga nomele, memori'a, glori'a cuiva*.

* PROPAGATIONE, s. f., propagatio, (it. propagazione, fr. propagation); actione de propagare, 1. proprie: *propagationea vinieloru, vitieloru de vinie; propagatione de bone vitie de boui, de oui, de calli; sunt mai multe moduri de propagatione a planteloru*; 2. metaforice: *propagationea credentiei, boneloru doctrine, nomelui*.

* PROPAGATORE, -trice, si

* PROPAGATORIU, -toria, adj. s., propagator, (it. propagatore, -trice, fr. propagateur); care *propaga: propagatoriu de vinie de celle mai bone vitie; mai vertosu: propagatoriu allu credentiei, allu unei noua doctrina; propagatorii scientiei*.

* PROPAGATU, -a, adj. part., propagatas: *vitie propagate; metodu de propagatu pesce multu in pescine*.

* PROPAGE, s. f., propages; vedi: 1. *propagine*, 2. *progenie*.

* PROPAGINARE, v., (it. propaginare); a face *propagine* sau *propagini*, a *propaga*, si in specie, a culca si ingropa in pamentu ramuri de plante, fora a le desparti de stirpea sau tulpin'a lor, (vedi si *propagare*): *a propagina vitia; fig. a propagina una credentia, una doctrina*.

* PROPAGINATIONE, s. f., (it. propaginazione), actione de propaginare.

* PROPAGINATORIU, -toria, adj. s., (it. propaginatore); care *propagina*.

* PROPAGINATU, -a, adj. part., (it. propaginato).

* PROPAGINE, s. f., propago, (it. propagine si propagine), 1. proprie: *planta, ramu de planta, plecatu, culcatu si ingropatu in pamentu, fora a fi despartitu de stirpea sea, ca se pota deveni si ellu una planta independente: arborii nascu si crescu sau d'in sementia, sau*

d'in plantule radecinei, sau d'in propagine, sau d'in surcellu;—prin estensione, veri-ce ramu ce se pote applecá la propagare de plante;—2. metaforice, despre omeni si bestie : fetu. copillu, copilli, progenia, progenitura, posteri, nascuti, etc. bland'a propagine a cânilorú; propagine a familiei regale.

* PROPALA, adv., vedi *propalare*.

* PROPALARE, v., *propalare*, (it. *propalare*); a manifestá, a dá pre facia, a arretá, a pune la vedere, etc.; (d'in *propala*==*propalam*, adv., de facia, pre facia, in publicu, la vedere, la ocli, in ocli).

* PROPALATIONE, s. f., (it. *propalazione*); actione de *propalare*.

* PROPALATORIÚ,-tória, adj. s., (it. *propalatore*), care *propala*.

* PROPALATU,-a, adj. part., *propalatus*, (it. *propalato*).

PROPASSIRE, v., *progredi*, a *passi* inainte, a *progredere*.

* PROPATORE, s. m., *propator*, (*προπάτωρ*), si

* PROPATRE, s. m., primu *patre* sau *parente*, primu *strabonu*, *inceptoru* allu unei familia, allu unei gente.

* PROPATRUU, s. m., *propatrus*; unchiu despre bonu sau *strabonu*, frate allu bonului sau *mosiului* despre tata.

* PROPATULU,-a, adj., *propatulus*, (d'in *pro-patulu*), forte deschisu, intensu : *oclii ratecescu pre propatul'a campia*.

PROPE, prep. adv., *prope* : *cetatea e prope, nu departe; prope de cetate*; vedi compos. *aprope* sau *apprope*.

* PROPEDE, s. f., *propes*; fune de legatu diosu velulu de nave.

* PROPEDEUTICA, s. f., vedi *propedeuticu*.

* PROPEDEUTICU,-a, adj., (it. *propedeutico*, d'in *προπαιδεύειν*), care prepara la *invetiatura*, la cultura mai inalta : *notioni propedeutice*; ca s. f., *propedeutica* : *propedeutica la studiulu filosofiei; propedeutica la economi'a politica*.

* PROPELLERE, *propulsi* si *propulsi*, *propulsu*, v., *propellere*, a *pelle*, a mená, a impinge inainte; 1. proprie : *a propelle ouile la apa, navea cu remii,*

inimiculu de la castre; 2. metaforice, a impinge. *indemná, a departá, allongá*.

* PROPEMPTICU,-a, adj. s., *propempticon*, (*προπεμπτικόν*, d'in *προπεμπτικός*==*aptu a tramitte*), care pune pre calle; ca subst. m. reale, *propempticu*==*canticu de plecare in calle, si canticu de despartire*.

* PROPENDERE, *propensi* si *propensei*, *propensu*, v., *propendere*, (it. *propendere*, d'in *pro-pendere*); 1. transit. a *pende* sau *spendurá* inainte, a *plecá*, sau *porni* inainte, *déro mai vertosu*, 2. intrans., a fi sau stá *spenduratu*, *plecatu*, *pornitu* inainte; metaforice, a) a *spendurá*, *trage mai multu, mai greu in una parte* : *rellele propendu in viétia*; b) a fi *plecatu*, *aplecatu*, *promptu*, *favorabile*, *voliosu*.

* PROPENDULU,-a, adj., *propendulus*; care *propende* : *peri propenduli*.

* PROPENSIONE, s. f., *propensio*, (it. *propensione*, fr. *propension*); actione, dispositione de *propensu*, de *propendere*==*aplecare, inchinare, pornire spre ceva* : *propensioea ce au corporile spre unu puntu de gravitate; propensioea la bene, la reu la studiu, la lene, la desfrenari, la lussu, la resipa, la jocuri aleatorie*.

* PROPENSU,-a, adj. part., *propensus*, (it. *propense*), 1. proprie, *plecatu*, *spenduratu*, *essitu inainte, afora*; 2. metaforice, *aplecatu*, *inclinatu la una parte*, si in genere : *aplecatu*, *pornitu la ceva* : *propensu la libidine, la lussuria, la clementia*.

* PROPERANTE, adj. part. pres., *properans*, care *propera* : *properanti a ajunge la tempu*.

* PROPERANTIA, s. f., *properantia*, calitate, *fapta de properante*.

* PROPERARE, v., *properare*; a fi *properu*, a *lucrá currendu*, *fora pregitu* si *intradiare* : *properamu a ve respunde; nu properá a intrá in casa; properati a invetiá mai currendu lectionea; a properá mortea; a properá coptulu si fertulu buccatelorú; a properá callea, a properá crescerea, cultur'a, invetiatur'a*.

* PROPERATIONE, s. f., *properatio*; actione si statu de *properare* : d'in

properatione ai trecutú preste multe locuri d'in testu, properationea te face se cađi in multe errori.

* **PROPERATORIU**, *-toria*, adj. s., **properans**, care *propera*; vedi si *properante*.

* **PROPERATU**, *-a*, adj. part., **properatus**: *desvoltare properata, celle properate si precipitate nu essu bene.*

* **PROPERU**, *-a*, adj., **properus**; paratu, promptu, celeru, rapidu, care se face currendu, fora intardiare si fora pregitu; : *properi passi, propera mesura, propere adjutorie, propere buccate, propera morte.*

* **PROPHETALE** si *profetale*, adj., **prophetais**, de *prophetu*: *gura prophetale*; vedi si *propheticu*.

* **PROPHETARE**, si *profetare*, v., **prophetare**; a fi *prophetu*, a vorbí ca *prophetu*, a predice, presagí; vedi *prophetisare*.

* **PROPHETESSA**, si *profetessa*, s. f., **prophetissa**, femina care *prophetisa*.

* **PROPHETIA**, si *profetia*, s. f., **prophetia**, (*προφητεία*, fr. *prophétie*, it. *profezia*), predictione, spunere a celloru venitorie inainte de evenimentu; *propheticele vechiului testamentu se credu inspirate de spiritulu divinu.*

* **PROPHETIALE**, si *profetiale*, adj., **prophetialis**; relativu la *prophetia*.

* **PROPHETICU**, si *profeticu*, *-a*, adj., **propheticus**, (*προφητικός*); de *prophetu*, relativu la *prophetu* sau la *prophetia*, care coprende una *prophetia*: *covente prophetice, spiritu propheticu.*

* **PROPHETISARE**, si *profetisare*, sau *profetizare*, v., **prophetizare**, (fr. *prophétiser*, it. *profetizzare* si *profetizzare*); a vorbí ca *prophetu*, a predice, a spune celle venitorie inainte de evenimentu: *a prophetisá numai velle.*

* **PROPHETISATU**, si *profetisatu*, *profetizatu*, *-a*, adj. part., predissu.

* **PROPHETU**, si *profetu*, s. m., **propheta**, (*προφήτης*, it. *profeta*, fr. *prophète*), care predice, spune d'inainte ce are se se intemple; in specie, *prophetii* judani, ca omeni inspirati de spiritu divinu: *sunt si propheti mentionosi; cu civilisationea prophetii perdu creditulu.*

* **PROPHYLACTICU**, *-a*, adj., (*προφυλακτικός*, fr. *prophylactique*), preservativu de morbi: *medie prophylactice*; abs. *prophylactica* = *prophylaxia*.

* **PROPHYLAXIA**, s. f., (*προφύλαξις*, fr. *prophylaxie*), preservatione, parte higienica a medicinei, care are de obiectu a leuá precauzioni de a conservá sanetatea si preintempiná morbi.

* **PROPIARE**, v., **propiare**, **accedere**, a adduce si a vení *prope* sau *aprope*; vedi compos. *appropiare*, mai usitatu de câtu simplulu.

* **PROPINA**, s. f., **propina**, (it. *propina*, fr. *propine*); de *beutu*, ce se dá de *beutu*, (fr. *pourboire*), ce se da preste cea ce s'a invoitu cineva a dá.

* **PROPINARE**, v., **propinare**, (it. *propinare*, *προπίνειν*); a dá se bea, a presentá cuiva bentura; in specie, a) a dá de *beutu*, a dá *propina*; b) a beo in sanetatea cuiva; c) a dá se mance, se se ospitedie; d) in genere si prin metafora, a dá, a procurá, a facilitá, a pune si dá la dispositione ce place si câtu place cuiva.

* **PROPINATIONE**, s. f., **propinatio**; actione de *propinare*, pertrecere cu mancare si bentura.

* **PROPINATORIU**, *-tória*, adj. s., (it. *propinatore*); care *propina*, si mai vertosu, care ospetedia, pertrece sau face se pertreca in ospetie.

* **PROPINATU**, *-a*, adj. part., **propinatus**, (it. *propinato*).

* **PROPINCARE**, v., **propinquare**; a face sau fi *propincu*; a apropiá, sau a se apropiá.

* **PROPINCITATE**, s. f., **propinquitas**, (it. *propinquità*); calitate, statu de *propincu*: *propincitateu locului*; metaforice, consangenitate.

* **PROPINCU**, *-a*, adj. s., **propinquus**, (it. *propinquo*); *aprope*, *appropiatu*, *vicinu*; consangenu: *propincii nostri*, consangeni nostri.

* **PROPIORE**, adj., **propior**, comparativu classicu d'in *prope*, mai *aprope*, mai *appropiatu*, mai *propincu*: *in dominiu a propiore.*

* **PROPIANTE**, adj. part. pres., **propitians**, (it. *propiziante*); care *pro-*

pitia : sacrificie propitiante, victima propitiante.

* PROPITIARE, v., propitiare, (it. propiziare, fr. propitier); a face propitiu, a imblândi, a impacá, a face favorabile, benevolitoriu, etc., vorbindu mai vertosu de diei : *a propitiá manii, umbr'a occisului cu sangele occisorului, a cautá se propitiámu meni'a si orgi'a cerului; a propitiá si capitá pre toti si tote in favorea sea.*

* PROPITIATIONE, s. f., propitiatio, (it. propiziazione, fr. propitiation); actione de propitiare; imblândire, impacare, conciliare, castigare in favore, etc.

* PROPITIATORE, -trice, adj. s., si

* PROPITIATORIU, -tória, adj. s., propitiator, -trix, si propitiatorius, -um, care propitia sau serve a propitiare : *a vendu intre noi si domnedieu propitiatoriu pre Christu, victima propitiatoria, ca subst. m. reale, propriatoriu, pl.-e, mediu de propitiare.*

* PROPITIATU, -a, adj. part., propitiatus.

* PROPITIU, -a, adj., propitius, (it. propizio, fr. propice); plecatu spre a face bene; gratiosu, benevolitoriu, favorabile, blandu, etc.; 1. despre persone, mai vertosu despre diei : *fi, Dómnne, benevolitoriu si propitiu: diei ni su propitii; mam'a mi e propitia, tata meu inse e tare supperatu pre mene;* 2. despre lucruri : *venturi propitie. volentia propitia, a ascultá cu urechie propitie; mare lena si propitia callatoriei nostra.*

* PROPLASMA, pl.-mate, proplasma, (πρόπλασμα), modellu d'in gypsu, d'in pamentu, dupo care apoi arteficele face una statua, etc. : *sunt proplasmate de mana de artisti, ce se vendu une ori cu mai mare pretiu de cátu operele definitive alle altoru-a.*

* PROPLASTICA, s. f., vedi proplasticu.

* PROPLASTICU, -a, adj. s., (fr. proplastique), aptu a face proplasmate; s. f., proplastica = arte de a face proplasmate.

* PROPOLE, s. f., propolis, (πρόπολις, it. propoli, fr. propolis; d'in πρό = pro, inainte, si πόλις = cetate); 1. ter-

nele lipescu, astupa stupulu, inainte de a incepe se face in ellu céra; 2. materi'a resinosa, odorosa si viscosa, d'in care se face acea lipitura sau spolitura.

* PROPOLIA, s. f., maiestria de propolu.

* PROPOLISARE, si propolizare, v., (fr. propoliser); a unge cu propole; a astupá, lipi cu propole, (vedi propole mai vertosu sub 2.) : *e de mirare cumu albinele propolisa celle mai mice gaurelle, ca se nu le racesca fetii.*

* PROPOLU, -a, s. personale, propolia, (προπόλις, d'in πρό = pro, inainte, si πωλέειν = vendere); care, dupo ce compera, vende la altii, care si face una messeria d'in revendere, preocupetiu.

* PROPOMA, s. f., propoma, (πρόπομα), beutura, ce se bee inainte de mancare.

* PROPONERE, si proponere, (se conjuga ca ponere punere), v., proponere; a pune inainte, in publicu, a espune, a arretá, etc., 1. proprie : *a propone una flammura, a propone mostre d'in celle lucrate;* 2. metaforice, a) a si pune inaintea oculiloru mentei, a si imaginá, cogitá : *proponeti doui regi, doue modelle de regi;* b) a si pune in mente ca scopu, a se determiná : *mi proponu a face una longa callatoria, nu mi am propusu a face nemica inco;* c) a stabilí : *nou'a lege propone; omulu propone, Domnedieu dispone,* d) a pune inainte, a promitte, a publicá ca premiu : *a propone unu singuru si mare premiu, mai multe premie pentru acea-asi lucrare;* e) in genere, a espune, spune, dice, manifestá, espreme una cogitare, parere, opinie, etc. : *a propone cuiva se se faca membru allu unei societate; noi proponemu se se inchida societatea; n'ai de cátu se proponi ce vrei, si ti se va face;* a propone cuiva unu officiu, unu negotiu, a propone membrii de allesu in societate, mai multi candidati pentru a-cellu-asi postu; f) in specie, a prelege, a professá, a invetiá, a vorbí de pre cathedra, *noulu professoriu propone bene; cellu vechiu nu are metodu de a propone; altramente propone cineva la copilli crudi, altramente cauta se propona la*

omeni maturi;—pentru sensulu formei : *proponere* = *propunere* ca subst. vedi si *propositione*.

* **PROPONIMENTU**, pl.-e, (it. **proponimento**); actione, actu de *proponere* si in specie, 1. ce si *propone* cineva a face : intentione, scopu, determinatione; 2. ce *propone* cine altoru-a, si modu de *proponere* : *proponimente de filosofia proponimentu fora metodu*.

* **PROPONITORIU** = *proponitoriu*, (cu *n* suppressu, *propuitoriu*), -*toria*. adj. s., **proponens**, (it. **proponitore**); care *propone*, *proponente*.

* **PROPORTIONABILE**, adj. (it. **proporzionabile**, fr. **proportionnable**); ce se pote *proportionare* : *linie proportionabili*.

* **PROPORTIONALE**, adj. **proportionalis**, (it. **proporzionale**, fr. **proportionnel**); de *proportione*. relativu la *proportione* : *termini, numeri proportionali; cantitate media proportionale intre doue altele; impositie proportionali cu venutulu; a face parti proportionali cu meritulu, cu necessitatele*.

* **PROPORTIONALITATE**, s. f., (fr. **proportionnalité**, it. **proporzionalità**), calitate de *proportionale* : *proportionalitatea laturiloru a doue figure plane assemini*.

* **PROPORTIONARE**, v., (**proportionare**, it. **proporzionare**, fr. **proportionner**); a face se fia *proportione* intre parti sau lucruri : *a proportiona partile acellui-asi totu; a proportiona dimensionile, longitudinea, de essemplu, cu latitudinea; a proportiona spesde cu veniturile, recompensele cu meritele, pennele cu criminile, lucrulu sau greutatea lucrului cu poterile lucratorului; a se proportiona in spesde si scrissele selle cu intellegerea ascultatoriloru si lectoriloru*.

* **PROPORTIONATORIU**, -*toria*. adj. s., (it. **proporzionatore**); care *proportiona*.

* **PROPORTIONATU**, -a, adj. part. **proportionatus**, (it. **proportionato**); *numeru de invetiatori proportionatu cu cercetiele de cultura alle poporului; tote partile corpului acestei mieri sunt bene*

proportionate; placerile successului sunt de regula proportionate cu laborile ce costa acelle successe; e greu de proportionatu cu accuratetia recompensa cu meritulu.

* **PROPORTIONE**, s. f., **proportio**, (it. **proporzione**, fr. **proportion**), proprie, *dupo portione, dupo mesura*, si de aci, *proportione* = *convenientia a partiloru acellui-asi totu, sau a diversoru lucruri comparate, ori combinate impreuna, si de aci : covenita mesura, analogia, similitudine, relatione, etc.*, 1. in genere : *proportionea capului cu corpulu; artistulu e detoriu a observa cu accuratetia proportionile partiloru, co-ci proportionea e unulu d'in elementele formosetici, si in tote celle urrite si deforminu e proportione; Vitruvius prescrie co, la temple, proportionea cere ca laturea se fia dupla d'in longimea frontei sau faciei; formosetia e una proportione covenita a partiloru intre sene si cu totulu; proportione justa, regulare, armonica, formosa, elegante; lipse de proportione; proportione a recompensei cu meritulu, a lucrului cu poterile, a penelor cu criminile, a cantitatei de provisioni cu numerulu personelor; espressionea, stylulu canta se fia in proportione cu ideele, cogitationile; espressionea are proportioni covenite, candu in materia sublime e si cu sublime, ero nu umile; attractionea e in proportione inversa cu cadratulu distantieloru; regula de architectura e co grossimea columnelor cresce in proportione cu crescerea distantieloru d'intre colonne; in proportione cu etatea se desvolta de regula si intellegintia; in proportione cu tempulu si lucrulu se dau si mercedile; 2. in specie, a) ca terminu de mathematica, z) in genere, *proportione* = *relatione, ratione* intre doue sau mai multe cantitati comparate : *proportionea velocitateri epelor currenti pre funduri de acea-asi oblicitate uniforme e acea-asi cu a profunditateri acelloru-asi ape; superficiele sunt in dupla proportione cu liniile, ero solidele in tripla proportione cu acelle-asi linie; proportionea intre poterile nostre e pro-**

portionea între poterile elephantului si alle muscei; β) in specie, proportione= ecalitate de doue rationi sau reporte : sunt proportioni arithmetice si proportioni geometrice; proportionele arithmetice, cari sunt proportioni prin differentia, se dicu si ecidifferentia; proportionele geometrice, cari sunt proportioni prin cotiente, se chiama absolutu proportioni; calculu de proportione, regula de proportione; interessile, divisionile de folose dupo capitalile sociali, si alte problemate, se resolu prin proportioni; verice proportione are patru termini numerici : termini extremi ai proportionei, termini medii ai unei proportione; productulu terminiloru extremi ai unei proportione e ecale cu productulu terminiloru medii ai acellei-asi proportione, precumu si in una proportione arithmetica summ'a terminiloru extremi e ecale cu a celloru medii;—proportione de ecalitate= între marimi ecali, asiá si : proportione de superioritate, inferioritate, etc.; b) in scientie naturali, mai allessu in chymica : proportioni chymice, cantitati in cari se combina corpurile spre a produce unu compositu, si a nume : proportioni definite, indefinite, proportioni simple, multiple; c) scara de proportione, α) in desemne topographice, de edificie, etc., da mesur'a de relationea marimei lucrului pre carta cu marimea acellui-asi in natura; β) la barometre, thermometre, etc., scar'a de divisioni, de grade trasse sau insemnate pre assemni instrumente, spre a indicá gradulu de caldura, de gravitate, etc.; d) proportione=dimensione, in frasi ca : desordinea, reulu a leuatu proportioni mari, cért'a adjunge la proportioni neprevedute, etc., e unu gallicismu ce nu se pote recommendá.

* PROPOSITIONE, s. f., *propositio*, (it. *proposizione*, fr. *proposition*); actione, actu de *proponere*, cumu si ce se *propone*, si in parte, 1. punere in mente, cogitare, deliberare, intentione, determinatione, resolutione, conceptu, idea, scopu, etc.; 2. manifestatione prin coventu : coventu, discursu prin care se afirma sau nega ceva, cumu si cea ce

se afirma sau se nega prin discursu, a) in genere : *propositione de filosofu; de naturalistu, de mathematicu; propositioni intellete, stulte, nebonesci; a face mai multe propositioni, déro a nu capitá resposu la neci un'a d'in propositionile selle; b) in specie, α) theorema, problema, espressione ce coprende unu addeveru de demonstratu, una cestione de resolutu : avemu a definí certi termini si a esplicá certe propositioni; β) enuntiatu de auctoritate, si incontestabile, massima, proverbiu : a se fundá pre propositioni alle intellectionei populare, alle filosofloru celloru mai mari; γ) ce se pune inainte in deliberare, la desbatere si approbare, mai vertosu in cestioni de interesse, cari ceru una decisioné : propositioni de pace, de impacare; a face propositioni de casatoria; a leuá in desbatere propositionea in totu, a desparti propositionea in mai multe parti; a approbá unele parti alle propositionei, a respinge alte parti alle ei; propositioni cu conditioni favorabili, proportione inadmissibile; cogita bene la propositionile ce ti facu; δ) mai vertosu in domeniulu logicei si allu grammaticei; α') *propositione=judiciu* espressu prin coventu : in form'a cea mui simpla *propositionea* coprende doui termini, *subiectu* si *predicatu*; *subiectulu, predicatulu* *propositionei*; *propositione simpla, proportione compusa; propositioni principali si secundarie; proportione maiore si minore a syllogismului; ca si judeciele ce espremu, propositionile sunt universali, generali, particularie, partiali, individuali, affirmative, negative; ca si judeciele, propositionile sunt causali, conditionile, contrarie, contradictorie, copulative, disjunctive, esclusive, restrictive, concessive, finali, ecipollenti, modali, etc.; β') *propositione = maiorea unui syllogismu; γ') *propositione = them'a unui discursu, unei compositione : desparte bene propositionea de essordiulu precedente, cumu si de partile coventului ce au se urmedie; δ') in sensu si mai generale, *propositione=idea, conceptu fundamentale, cogitatione principale, materia ce se tracta si desvolta; e) in ju-*****

risprudentia, *propositione* = casu, species, cestionē; ζ) în biblia, *pâni de propositione* = douăsprezece pâni, ce se făcuse septemana, Sambet'a, ca oblatione de gratia, preutul judanu le pune calde pre una mēsa în sanctuarium: *numai preutii aveau dereptu a mancă d'în pânile de propositione*, — în sensurile usuale și practice alle forme *propositione* intra și form'a: *proponere* = *propunere*: a face *propuneri de impacare*; a face *propunere de a se include discussiunea*; a nu responde la *propunere* cuiva; a nu se lassa de *proponerea de a plecá asiá currendu*.

* PROPOSITORIUM, -*toria*, adj. s., vedi: *proponitorium* și *proponente*.

* PROROSITUM, -*a*, adj. part., *propositus*, (compara și it. *proposito*, fr. *propos*); 1. ca adj., *propositu*, -*a*, și sub form'a scurtata: *propostu*, -*a*, (compara it. *proposto*, -*a*), în diferitele și variabile intellesse alle verbului *proponere*: *experimente propositae* sau *proposte pentru demonstrarea acelei lege de physica*; *offer'ta proposita eri nu e admissibile*; *candidatii la professura propositi* sau *proposti in cursulu acestoru doui anni*; *doctrina proposita* sau *proposta la studiulu totoru-a*; 2. ca subst. reale a) m. *propositu*, scurtatu *propostu* = ce si *propone* cineva, ce *propone* cineva, ce se *propone*, și în parte: α) resolutione, cogitu firmu și nestramutatu, intentione, scopu, planu, regula, etc.: *s'a lassatu de propositulu de mai înainte*; *de acestu propositu me voiu tiné in tota viet'i'a*; *propositu de a callatori*; a și *adjunge propositulu*; a lucrá fora neci unu *propositu*; *vorbe fora propositu*, fora scopu, fora motivu, sau fora tempu și locu, (vedi și mai diosu); a și *tiné propositulu*, a nu se abbate de la *propositu*, a nu perde d'în vedere *propositulu*; *omulu justu si tenace de propositu nu se abbate d'în calcea benelui*; *propositu de portare, de organisare, de lege organica*; β) dissa, vorba, spusă, etc.: *proposite triviale*, *proposite obscene*; *nu ti e rosine de assemine proposite?* a nu responde la *propositele batujocoritorie alle altui-a*; în specie, *propositu* = subiectu, materia,

thema de vorba sau de scriere: a *essí d'în propositu*, a *reintrá dupo longa digressione in propositu*; γ) precumu se construe cu alte prepositioni, se pote construí și cu prep. *a*: a *propositu*, fora se fia acestu-a unu gallicismu, de câtu sub form'a: à *propos*, cumu se aude în gur'a unoru-a; sensulu acestei locutioni e largu și variatu, asiá co: a *propositu* însémna: a) conforme scopului, impregiurarei, la tempu, la locu; b) în respectu, în ce se attinge: a *propositu de celle promise*; c) și ca adj., oportunu, covenitu, etc., — și în acestu d'în urma sensu pote devení unu coventu compositu: *appropositu*, ca adj. = oportunu, covenitu, etc.; d) f. *proposita*, scurtatu: *proposta*, allu carni plur. se confunde cu allu forme masculine, și de acea-a aplicarea forme feminine e cu multu mai restrinsa de câtu a celei masculine, asiá co *proposita* = *proposta* însémna: α) lucru *propostu* a se face, lucru de utilitate și de practica; 2. propositione, enuntiatione, spusă a unui assemine ce: *proposita de trecere la ordinea dillei*; *responso la proposit'a facuta de inchiderea discussiunei*.

PROPOSTA, -*propostu*, vedi *propositu*.

PROPOSUM, = *propusu*, -*a*, adj. part., *propositus*.

* PROPRIETORE, și *proprietorium*, s. m., *propraetor*; *vice-pretore*, locotenente de *pretore*; în specie, cellu ce, dupo *pretur'a* de unu annu în Rom'a, în annulu urmatoriu erá tramissu ca *pretore* în una provincia.

* PROPRIARE, v., *propriare*, (it. *propriare*); a face *propriu*; vedi compos. *appropriare*.

* PROPRIE, adv., *proprie*; în modu *propriu*: *diu'a proprie dissa*; a *vorbi*, a se espreme *proprie*; a *poscede proprie*.

* PROPRIETARESCUM, -*a*, adj., vedi *proprietarium*.

* PROPRIETARESSA, s. f., vedi *proprietarium*.

* PROPRIETARIUM, -*a*, s. personale, *proprietarius*, (it. *proprietario*, fr. *propriétaire*); în specie, cellu ce *poscede*,

are una sau mai multe *proprietati fundane* : *proprietari mari*, *proprietari mici*; in genere, cellu ce are dreptu de *proprietate* asupr'a unui ce : *proprietariulu casei*; *proprietariulu pote fi diversu de possessoriu* : *arrendatorii sunt possessori*, *fora se fia proprietari ai mosieloru*; femin. e *proprietara*, inse si *proprietaria*, déro cu sensu differitu, asiá co *proprietaraess'a*, ca si *possessorcass'a*, pote se nu fia *proprietaria* a mosiei ce are barbatu-seu ca *proprietariu*; —si ca adj., *avere proprietaria*; pentru acestu sensu coventulu creatu inadensu: *proprietarescu*,-a, adj., relativu la *proprietariu*, ca subst. cumu : *averi proprietaresci*; de aci si adv. *proprietaresce*.

* PROPRIETATE, s. f., *proprietas*, (it. *proprietà* si *proprietate*, fr. *propriété*); calitate de *propriu*, in specie calitate *propria*, prin care unu ce se distinge de altu ce, 1. in genere : *proprietatile corpului*, *suffletului*, *petreloru*, *planteloru*; *proprietatile piperului*, *scortisioarei*; *a connosce proprietatile unui ce e a connosce acellu lucru ensusi*; *un'a d'in proprietatile fundamentali alle unei proportione e co productulu terminiloru medii e ecale cu allu estremiloru*; *proprietatile linieloru*, *superfecieloru*, *volumineloru*; *sub punctu de vedere chymicu* *corpurile atátu simple câtu si composite au proprietatile selle*; *corpurile inse au proprietati nu numai chymice*, ci si *proprietati physice*; *proprietati generali alle materiei sunt*: *impenetrabilitatea*, *mobilitatea*, *divisibilitatea*, *porositatea*, *inerti'a*, *gravitatea*, *attractionea*; *veri-cátu de generali*, *aceste proprietati nu su inse essentiali materiei*; *dupo unii physici estensionea si impenetrabilitatea sunt proprietatile essentiali alle fia-carui corpu*; *proprietati vitali*, *proprietati organoleptice*; *proprietati organice*; *proprietati nationali*; — 2. in specie si metaforice, a) *proprietate* = calitate de a espreme lucrulu ensusi de care e vorb'a, espressione particulara consecrata unui conceptu : *proprietatea coventului*, *espressionei*, *frasei*, *stylului in genere*; *filosofi cauta se intellega mai bene de câtu ignorantii*

proprietatea coventeloru; *idiotismii limbei sunt ensesi proprietatile ei*; *a vorbi sau scrie cu proprietate*; *lipsea de proprietate in styly produce unu vagu plenu de confusione in modulu de a se epreme*; —prin estensione si despre alte arti representative : *pictoriu maiestru in desennu si in vivacitatea si proprietatea coloritului*; —b) mai vertosu *proprietate* = posedere sau avere *propria*, dreptulu ce are cineva de a se buccurá si a dispune de ceva, α) in genere : *dereptu de proprietate*, *dereptulu de proprietate nu e absolutu*, ci *marginitu prin legile morali si mai allessu prin legile civili*; *in virtutea proprietatei nu pote omulu dispone de lucrulu propriu asiá*, cumu se *vetteme pre altii*; *usulu*, nu *abusulu proprietatei*, e *permissu de racione si de legea positiva*; *a avé si usufructulu si proprietatea unei ereditate*; *pote avé cineva usulu sau usufructulu*, *fora se aiba proprietatea unui ce*; *locatarii au numai usulu*, éro nu si *proprietatea caseloru*, in cari *siedu*; *usulu*, *usufructulu*, *abitationea*, *emphyteosea*, *hypotec'a sunt parti alle dereptului de proprietate*; *proprietate mobile sau mobiliaria*, *proprietati immobili sau imobiliarie*; *proprietate fundana* = *proprietate de pamentu*, *mosia*; *a avé proprietatea nuda*, *pre candu altulu are usufructulu proprietatei*; *proprietate litteraria*, *industriale*, *artistica*, care e una *proprietate de origine cu totulu moderna*; *in societatile antice si omulu devenicá proprietatea omului*; *servulu erá proprietatea*, *lucrulu propriu allu domnului seu*; β) in specie si metaforice, *lucru propriu*, *lucru posedutu*, *avutu ca popriu*, α') in genere : *casele aceste-a sunt proprietati alle melle*; *toti montii sunt proprietati alle nostre*; *lumin'a nue proprietatea nemini*; *cartea e proprietatea tea*; β') in specie, *proprietate* = *proprietate fundana*, *mosia*: *avutu in proprietati*; *fora palma de proprietate*; *a si cultivá*, *ammeliórá si informosetiá proprietatile*.

* PROPRIU, -a, adj., *proprius*, (it. *proprio*, fr. *propre*); ce se tine intimu, strinsu de ceva, ce e exclusivu allu cui-va, 1. in genere : *acestu vitiu nu e pro-*

priu betranetiei sau teneretiei; calitatile propriie alle unei plante sunt calitatile ei particulare; tote lucrurile au caracterie propriie; de avere a propria a mulierei barbatulu nu pote dispone;— forte desu in legatura cu pronumenile possessive, adausse de necessitatea intellesului: siedu in propri'a mea casa: nu abitati in propriiele vostre case: espulsu d'in propri'a sea patria: nu prin una facultate commune, ci prin una facultate a sea propria e cineva oratoriu, poetu, pictoriu; sau fora necessitate a intellesului, ca unu pleonasmu, inse cerutu de energi'a coventului: am vedutu, am vedutu cu proprii mei ochi; propri'a nostra victi'a; propriiele vostre sufferentie; — 2. in specie si metaforice, a) ce e allu cuiva prin dereptu de proprietate, care e avere sau possessione a cuiva in parte: lucrulu propriu nu e allu neminui; b) in grammatice si limba sau styly: α) nome propriu, opp. la nome appellativu sau commune; β) pusu cu sensu, voce, coventu, espressione, etc., α') propriu=primitivu, originariu, naturale, opp. la metaforicu, tropicu, figuratu: sensurile metaforice alle coventeloru potu fi multe si varie, éro sensulu propriu allu unui coventu e numai unulu; β') propriu=essactu, accuratu, adecatu, unicu a dá sensulu la care se applica: a se esprime cu covente propriie; a nomi lucrurile pre nominele loru propriie; limba propria, styly propriu; si: auctori proprii, poetu propriu, etc.; c) propriu=cu totulu allu seu, intimu, intrinsicu: propria e lui Domnedieu misericordi'a, propria omului rationea; insocitu de propriulu omu mai susu nominatu; ellu in propri'a sea persona: a spune reproduce propriiele lui covente: cu propri'a mána, cu propri'a sea gura, propri'a nostra scriptura; d) propriu=coventu, aptu, bonu de, justu: totu omulu e propriu la ceva; nu e propriu a face cu ce lu insarcinati: nu e acésta marmore propria la státue, de facutu státue; instrumente cu totulu impropriu scopului sau lucrului; e) propriu=durabile, constante, stabile: nemica nu e datu propriu moritoriului; celle perito-

rie nu potu fi durabili si propriie;— 3. ca subst. reale masc. propriu-lu, a) in genere, ce e propriu, proprietate, atributu caracteristicu allu cuiva: propriulu omului e a cogitá si coventá: propriulu canelui e a latrá; propriulu betranctiei, junetiei, barbatiei, suffletului generosu; b) in specie, ce se possede, ce are cineva cu dereptu de proprietate: perde si propriulu cine doresce allu altui-a; 4. adv., propriu sau propriie in tote insemnarile adiectivului: casele tinu propriie de domnulu, éro nu de locatariulu loru; a vorbí, scrie propriie, acestu coventu nu insemna propriie ce dici tu: planta propriie dissa.

PROPTELLA, (pronuntyatu si: *proptéa, proptéua*), s. f., *fulerum, adminiculum; praesidium, subsidium*; ce serve a sustiné sau oppri, lemnulu sau constructione ce serve a sustiné sau oppri in locu: lucrurile cari ammenitia se cada se munescu cu proptelle; ca se nu lunic carrulu la valle, puneti proptelle la rotele d'inainte;— metaforice, *proptella* = subsidiu, adjutoriu, favoritoriu, etc.: fora bone proptelle nu te poti tiné in inaltulu postu ce ai capetatu, — coventulu proptella e proprie deminutivu d'in *propta*, care se dice, si d'in care si verbulu *proptire*.

PROPTIRE, -escu, v., *fulcire, sustinere, opitulari, opem ferre*; a pune proptella: a propti parietele, murulu; metaforice: a si propti petiorele de pamentu, mánule de mésa, capulu de pariete; a se propti de ceva sau de cineva sau cu ceva, in cineva: betranulu se proptesce de umerii junelui; nu me potu propti pre acestu omu usiorellu si fora bona credentia.

PROPTRU, prep., *propter*, pentru, (transformatu, cu probabilitate d'in *proptru*).

* PROPTOMA, pl.-mate, (*πρόπτωμα*, fr. *proptome*), si

* PROPTOSE, s. f., *proptosis*, (*πρόπτωσις*, fr. *proptose*); cadere afora, prolongare a unei parte de corpu: *proptosea ouusiorului*.

* PROPUDIOSU, -u, adj., *propudiosus*; plenu de *propudiu*.

* PROPUDIUM, pl.-e, propudium, lucru sau fapta de rosine, fapta rosinosa, misellia, flagitiu.

* PROPUGNACLU, = *propugnaclu*, pl.-e, propugnaculum, (it. propugnacolo, fr. propugnaclé); mediu de propugnare, 1. proprie, veri-ce lucrare de apărare, fortificatione; 2. in specie si metaf. a) cetate fortificata, castru; b) ramu anterioare si inferioare allu cornului certoruu mamifere.

* PROPUGNANTE, adj. part., propugnans, care propugna.

* PROPUGNARE, = *propugnare*, v., propugnare, (it. propugnare); 1. a luptá înainte, in frunte; 2. metaf., a luptá pentru ceva sau cineva, a apărá: *barbatii'a consta in virtutea ce propugna pentru dereptate*.

* PROPUGNATIONE, = *propumnatione*, s. f., propugnatio, (it. propugnazione); actiune de propugnare, mai vertosuu in insemnarea de sub 2.: *propugnatiunea pentru addeveru si dereptate*.

* PROPUGNATORE, -trice, si

* PROPUGNATORIU, = *propumnatoriu*, -toria, adj. s., propugnator; care propugna, care se lupta, care appera; 1. proprie: *propugnatorii castellului*; si pentru lucruri: *opere propugnatorie*; 2. metaforice: *propugnatori ai libertatiloru*.

* PROPULSARE, v., propulsare, (it. propulsare); ca intensivuu d'in propellere, a propelle cu vigore, si chiaru cu violentia: *a propulsá osti, a propulsá periclele, a propulsá fortii'a cu fortii'a*.

* PROPULSATIONE, s. f., propulsatio; actiune de propulsare: *propulsatiunea imputationiloru*.

* PROPULSATORIU, -toria, adj. s., propulsator; care propulsa: *propulsatorii inimiciloru*.

* PROPULSATU, -a, adj. part., propulsatus.

* PROPULSIONE, s. f., (propulsio, it. propulsione, fr. propulsien); actiune de propellere: *machina de propulsione a naviloru; propulsionea animii, cotra celle dorite*.

* PROPULSORIU, -soria, adj. s., propulsor, (fr. propulseur); care pro-

pelle sau serve a propellere: *propulsorii pericleloru: cilindri propulsorii*.

* PROPULSU, -a, adj. part., propulsus, impinsu, respinsu, 1. ca adj.: *inimicii propulsi, pericle propulse de pre capulu nostru*; 2. ca subst. m. reale, in sensu apropiatu de allu formeii propulsione: *propulsulu ventului favorabile*.

* PROPUMNACLU, *propumnare*, etc., vedi: *propugnaclu, propugnare*.

* PROPUNERE, *propunitoriu*, etc., vedi: *proponere, proponitoriu*.

* PROPYLEU, pl.-e, propylaenm, (προπύλαιον, fr. propylée, it. propileo, d'in πρό=pro, înainte, si πύλη=porta); porta, intrare, 1. in specie, porta magnifica la acropolea de la Athene; 2. prin estensiune, intrare, vestibulu allu unui templu sau altu edificiu magnificu; peristylu de colonne superbe.

* PRORA, s. f., prora, (πρόρα, it. prora, fr. proue), partea anterioare, pisculu d'inainte allu unei nave sau altui vasu de plutire, in oppositiune cu puppea; metaf. *prora=nave*.

* PRORATA, s. f., (it. prorata, fr. prorata); proprie, doue covente: *prorata, (pro-rata, subint. parte), parte proportionale ce are unulu la una summa de spese, de damne, de castigu, etc.: proratele arrendeii pre trimestre*.

1 PROREPERE, *prorepsi* si *prorepsi*, *proreptu*, v., proreperere, (d'in proreperere), a repee înainte; metaf. a se stracurá, a veni sau a se duce pre nesentite: *prorepe betranetii'a pentru celli ce cogita cu au se remana totu teneri*.

2 PROREPERE = *prorepire*, v., proripere, (d'in pro-rapere), 1. a rapí înainte, a scóte afora; 2. refl. a essi rapide, a se presentá pre neasceptate; a se precipitá.

* PRORETU, s. m., proreta, (πρωρέτης); cellu ce remiga la prora;—cu acellu-asi intellesuu si *proreu=proreus*, (πρωρεός).

* PROREU, s. m., vedi *proretu*.

* PROROGABILE, adj., (it. prorogabile), care se pote prorogare.

* PROROGANTE, adj. part. pres., prorogans, care proroga.

* PROROGARE, v., prorogare, (it.

prorogare, fr. *proroger*), a prolongá tempulu datu pentru unu ce, a prolongá in genere, a ammaná : a *prorogá commandulu, pretur'a*; a *prorogá víct'ia, etatea omului*; a *prorogá din'a de judecata*; in specie, a suspende si ammaná sedutiile corpului legislativu : a *prorogá senatulu, camer'a deputabiloru*.

* PROROGATIONE, s. f., *prorogatio*, (fr. *proregation*, it. *prorogazione*); actione de *prorogare* : *prorogatione de trei dille pentru comparitionea la judecata*; *prorogatione pre una luna a amendouoru corpuriloru legislative*.

* PROROGATIVU, -a, adj., *prorogativus*; relativu la *prorogatu*, la *prorogatione* : *actele prorogative, mesura prorogativa*.

* PROROGATORE, -trice, si

* PROROGATORIU, -tória, adj. s., *prorogator*, care *proroga* : *debitorii prorogatori ai debiteloru*.

* PROROGATU, -a, adj. part., *prorogatus*; prolongatu, ammanatu : *congressu prorogatu, sessione prorogata*.

* PRORSU, vedi *prosa*.

* PROBUMPENTE, adj. part. pres., *prorumpens*, (it. *prorompente*); *lacrime prorumpenti d'in oclii loru*.

PRORUMPERE, si *prorupere*. (se conjuga ca *rumpere* = *rupere*). v., *prorumpere* (it. *prorompere*, fr. *prorompre*); 1. ca trans., a face se éssa rumpendu, a scote, versá cu mare impetu sau furia; 2. déro mai vertosu ca intr., a essí rumpendu, a essí cu impetu, a se versá cu furia sau in mare cantitate : *ostii prorumpu in térra, impressuratii prorumpu nóptea d'in cetate asupr'a castreloru nostre*; *lacrimle indelungu continute prorupsera d'in oclii loru*; *pestea prorupse cu noua furia*; *ea prorumpu bellu si mai cruntu*; *furiosii prorupsera in ammenitiari*.

PRORUPTIONE, s. f., *proruptio*, actione de *prorumpere* : *proruptioea lacrimeloru, bellului, undeloru fuvvului inflatu*; *proruptioea passioniloru celoru mai violente*.

PRORUPTORIU, -toria, adj. s., *proruptor*, care *prorumpu* : *proruptorii predau térr'a*.

PRORUPTU, -a, adj. part. *proruptus*: *bellu proruptu intre poporele Europei*.

* PROSA, s. f., *prosa*, *prosa oratio*, soluta numeris *oratio*, (it. *prosa*, fr. *prose*); 1. modu de a se espreme, a vorbí sau scrie fora mesur'a rigurosa ce cere *poesi'a*. vorbire sau scriere desfacuta, libera de regulele versificationei : *prosa latina, greca, francesca*; *prosa elegante, prosa armoniosa ca si canticulu sau poesi'a*:—prin metafora si estensione, in opp. cu *poesia*; coventulu *prosa* = bassu, vulgare; triviale : *lassa poesi'a imaginationei, si intra in pros'a realitatii*;— 2. *prosa* si *prorsa* = dieéssa a straboniloru Romani, care face se éssa prunculu cu capulu inainte, in oppos. cu *postversa* sau *postverta* = *postverta*, care face se éssa prunculu cu capulu in detru;—*prosa*, scurtatu d'in *prorsa*, nu este de cátu femin. adiectivului *prosu* sau *prorsu*, -a, contrassu d'in *proversu*, -a, (vedi *provertere*), *inversu* sau *intorsu*, inainte, *dereptu*. in oppos. cu *versu*, -a, = *intorsu*, de unde apoi si subst. *versulu poeticu*.

* PROSAICU, -a, adj., *prosaicus*, (it. *prosaico*, fr. *prosaïque*), de *prosa*, relativu la *prosa*, in insemnare a coventului de sub 1. : *scripte prosaice, espressione prosaica, styly prosaicu*; si despre persone, sau auctori; *scriptori prosaici*: metaforice : *cogetari prosaice, víctia prosaica, portare prosaica*;— si ca substantivu : *prosaicii nu potu imitá stylylu poetiloru*.

* PROSAISARE, v., (fr. *prosaïser*); vedi *prosare*.

* PROSAISMU, s. m., (fr. *prosaïsme*, it. *prosaismo*); calitate de *prosaicu*, modu de a se espreme ca in *prosa*, si in specie, defectu de *poesia* in versuri; prin estensione, *prosaismu* = vulgaritate trivialitate : *prosaismulu vietiei*.

* PROSANTE, adj. part. pres., (it. *prosante*); vedi si *prosatoriu*.

* PROSAPIA, s. f., *prosapia* si *prosapias*, (it. *prosapia*); stirpe, familia, genu : *descendenti d'in vechia si ilustra prosapia*.

* PROSARE, v., (it. *prosare*, fr. *prosare*); a scrie, a se espreme in *prosa*.

PROSARIRE, *prosariu*, v., *prosilire*; *prodire*, a sarí înainte, a proemine: *cucuniile prosaru in fruntea lui*.

PROSARITURA, s. f., *proeminentia*, *pustula*, actione si rezultatu de *prosarire*; *inflatura*, *umore*, *buba*, etc.

* PROSARIU, -a, adj., *prosarius*, de *prosa*, *prosaicu*, in specie: *cui place pros'a care in vorba, ca si in cogitare, sentire si lucrare e prosaicu*.

* PROSATICITATE, s. f., (it. *prosaticità*); *calitate de prosaticu*, defectu allu *versuriloru prosaice*.

* PROSATICU, -a, adj., (it. *prosatico*) *forte prosaicu*, ce *tende spre prosaicu*.

* PROSATORIU, -toria, adj. s., (it. *prosatore*, fr. *prosateur*); *care scie*, *vorbesce in prosa*, mai *vertosu care scie bene in prosa*.

* PROSCENIU, pl. -e, *proscenium*, (*προσκήνιον*, d'in *πρό* = *pro*, înainte, si *σκηνή* = *scena*); *parte anteriore a scenei teatrale*, unde *stau actorii*, *scena* sau *antescena*: *unu nou actoriu apparu in prosceniu*.

* PROSCINDERE, *proscinsi* si *proscinsei*, *proscinsu* si *proscissu*, (vedi si *simplulu scindere*), v., *proscindere*, a *scinde* sau *despicá* înainte; in genere: a *despicá*, *spanticá*, *sfasciá*, *rupe*, etc.

* PROSCISSIONE, s. f., *proscissio*, actione de *proscindere*.

* PROCISSU, -a, adj. part., *proscissus*, *taliatu in frunte*.

PROSCRIERE sau *proscriuere*, (se *conjuga ca v. scriere* = *scriuere*), v., *proscribere*, (it. *proscrivere*, fr. *proscrire*); 1. *proprie*, a *scie* înainte, in *facia*, in *publicu*; 2. *ca mai desu*, *metaforice*; a) a *proscie* = a *face*, prin *scissu ceva conosciutu in publicu*: *a proscie una lege*; b) a *proscie* = a *affissiá*, a *annuntiá* prin *scissu una licitatione*, *locatione* sau *vendiare*, *arrendare*, etc.: *a proscie vendiare de merci cu redicat'a si cu pretiu scadutu*; *a si proscie tote imobilele ca de vendiare*; c) a *proscie* = a *affissiá*, a *publicá* prin *scissu*, co *bonurile cuiua sunt confiscate*, a *confiscá*: *a proscie averile rebelliloru*; d) a *proscie* = a *pune pre cineva afora d'in lege*, a *lipsi de tote drepturile de cetatianu*,

a *lu devotá mortei*; de *aci cu sensu figuratu mai estensu*, a *proscie* = *espulsá*, *essiliá*, *lapidá*, *devotá miseriei*: *a chiamá la arme toti proscrissii si descredatii societatei*.

PROSCRIPTIONE, s. f., *proscriptio*, (it. *proscrizione*, fr. *proscription*); actione de *proscriere*: *proscriptionea invinsiloru de cotra invingutoriu*; *proscriptionile capiteloru celloru mai insemnate*; *proscriptionea merciloru, mosieloru de arrendatu*; *liste de proscrizione acetatianiloru celloru mai boni*; *proscriptionile lui Sulla si Mariu*.

PROSCRIPTORE, -trice, si

PROSCRIPTORIU, -toria, adj. s., *proscriptor*, *care proscie*: *proscriptorii adversariloru invinsi*; *unu crudu invingutoriu si proscriptoriu*.

PROSCRIPTU, -a, adj. part., *proscriptus*, *leuatu de regula ca adj. si substantivu*: *pucini proscripti scapara cu viet'a*; *omeni proscripti si blastemati de toti semenii loru*; *neci unu proscriptu nu aflá gratia in clementi'a invingutorului*.

PROSCRIPTURA, s. f., *proscriptura*, actione, *déro mai vertosu actu*, *modu de proscriere*, vedi si *proscriptione*.

PROSCRIPTURIRE, v., *proscripturare*, a *arde de setea de a proscie pre adversarii sei*.

PROCRISSU, -a, adj. part., *procriptus*, vedi *proscriptu*.

PROSECARE, v., *prosecare*, a *secá* sau *taliá* înainte, si in genere, a *taliá*, *despicá*, *dissecá*, *sacrificá*.

* PROSECERE, *prosecui*, *prosecutu*, v., *prosequi*, (it. *proseguire*, fr. *poursuivre*); a *urmá* înainte, *mai departe*, si in specie, a *urmá*, *insoci ca amicu*, sau *si ca inamicu*.

* PROSECTIONE, s. f., *prosectio*; actione de *prosecare*: *prosectione anatomica a cadaverului*; *prosectionea unui membru cancrenatu*.

* PROSECTORE, -trice, si

* PROSECTORIU, -tória, adj. s., *prosector*, (comp. si fr. *prosecteur*); *care proseca*; in specie, *cellu ce disseca cadavere si le prepara pentru usulu professorului de anatomia*.

* PROSECTU, -a, adj. part., **prosecutus** : *cadaverele prosecte*; subst. *prosectulu unui cadavru*.

* PROSECUTARE, v., **prosequi**, (comp. si it. **prosequitare**), forma intensiva a verbului *prosecere*, a prosece cu persistentia, a urmari, insoci continuu si cu attentione, diversu de *persecutare*, care se ia mai multu in reu.

* PROSECUTIONE, s. f., **prosecutio**, (it. **prosecuzione**), actiune de *prosecere* : *prosecutionea amiciloru cu onori si amabilitate*; *prin prosecutionile selle cauta a ti se recomandá*.

* PROSECUTORIU, -toria, adj. s., **prosecutor**; care *prosece* : *prosecutoriú barbatului illustru*; *prosecutoriú mirelui*, *prosecutoriéle miressei*.

* PROSECUTU, -a, adj. part. **prosecutus** (cu sensu passivu).

* PROSEDA, s. f., **proседа**, (d'in **prosedere**); proprie, muliere ce siede inaintea casei, tine callea trecutoriloru : *curtisana vile*, vulgare.

* PROSELYTICU, -a, adj., (fr. **pro-sélytique**); relativu la *proselytu* si la *proselytismu*.

* PROSELYTISMU, s. m., (it. **proselitismo**, fr. **pro-sélytisme**); zelu de a face *proselyti* : *proselytismu religiosu*; *proselytismu politicu*; *proselytismulu e permissu pentru tote credentiele*.

* PROSELYTU, -a, s. pers., **proselytus**, (**προσέλυτος**, it. **proselito**, fr. **pro-sélyte**), convertitu la una credentia, si a nome : 1. in sensu mai strinsu, a) cellu convertitu de la paganismu la judaismu; b) cellu convertitu de la alta religione la cea crestina; 2. in sensu largu, cellu convertitu la una noua credentia, etc. : *vrei se ti faci pre toti proselyti ai ideoloru si credentiloru telle*; *pucini proselyti atrage propagationea vostra*.

PROSEMINARE, v., **proseminare**; a seminá inainte, a urmá a seminá a-cella-asi sementia; si de aci, a propagá, immultí; a produce prin seminare, etc.

* PROSERPERE, si *proserpire*, v., **proserpere**; a *serpe* sau *serpi* inainte, a inaintá ca serpele, *rependu*; metaforice : *plante proserpenti*.

* PROSERPINA, s. f., **proserpina**,

(it. **proserpina**, fr. **proserpine**); 1. nomele propriu allu reginei infernului, so-ciei lui Plutone, filiei Cererei; 2. nome commune allu unei sare chymica : *solutionea de nitratulu de argentu se dice si ap'a Proserpinei*.

* PROSERPINACA, s. f., **proserpinaca**, (fr. **proserpinaque**); genu de plante nominatu si *polygonu*.

* PROSERPINALE, adj., **proserpinalis**; relativu la *proserpina* : vedi si *proserpina*, mai vertosu sub 2.

* PROSOCRU, -a, s. pers., **prosocer**, f. **prosocerus**; bonulu sau strabonulu mulierei cuiva, socrulu mare.

* PROSODIA, s. f., **prosodia**, (**προσοδία**, it. **prosodia**, fr. **prosodie**), pronun-tiare mesurata a syllabeloru coventeloru dupo accentu si cantitate : *prosodi'a imbracia logile cantitatei si accentului unei limbe*; *prosodi'a e parte integrante a artei grammaticale*; *a observá prosodi'a*; *a calcá preceptele prosodiei*.

* PROSODIACU, si *prosodicu*, -a, adj., **prosodiacus**, (it. **prosodiaco**, -dico, fr. **prosodiaque**, -dique); relativu la *prosodia* : *differentie prosodice intre covente omonyme*; *metru prosodiacu, ce incepe cu doue monosyllabe longe*.

* PROSODIARE, v., (fr. **prosodier**); a observá *posodi'a*.

* PROSOP-, si *prosopo-*, (d'in **πρόσωπον**=*facia*), in derivate si composite scientifice, ca : *prosopalgia*, s. f., (fr. **prosopalgie**, d'in **ἄλγος**=*dorere*), nevralgia de *facia*; *prosopide*, s. f., **prosopis**, (**πρόσωπις**, fr. **prosopis**), a) genu de plante d'in famili'a leguminoseloru, b) genu de insecte d'in famili'a hymenoptereloru; *prosopographia*, s. f., (fr. **prosopographie**, d'in **γράφειν**=*descriere*), figura retorica, prin care se descrie *faci'a* sau *celle* d'in afora alle unui omu sau altu animale, de aci si : *prosopographicu*, -a, adj., relativu la *prosopographia* sau la *prosopographu*; *posopographu* = auctoriu de *prosopographie*; — *prosopopeia*, s. f., **prosopopeia**, (**προσωποποιία**, it. **prosopeja** si **prosepepea**, fr. **prosopopée**, d'in **ποιεῖν**=*facere*), *personificatione*, figura de retorica, prin care se facu *persone lucrurile*, se da *viétia mortiloru*, se facu

se vorbesca celli absenti ca presentii, etc.; de aci si *prosopopeicu*, -a, adj., relativu la *prosopopeia*; — *prosopu* = stergariu de facia, manestergura.

* PROSPECERE, *prospessi* si *prospessei*, *prospectu*, v., *prospicere*; a spectá inainte, in departare; in genere, a se uitá ori-incotrau, a se uitá, a cautá, speculá, observá; in specie, a vedé de, a avé cura de; ca trans., a vedé de departare, a imbraciá cu ocululu d'in departare; a considerá; a prevedé; a procurá.

* PROSPECTARE, v., *prospectare*, (it. *prospettare*); ca intensivu allu formei *prospecere*; a *prospece* cu mare attentione.

* PROSPECTIVU, -a, adj., *prospectivus*, (it. *prospettivo*); relativu la *prospectu*, aptu a face *prospectu*: *ferestre prospective*; absol. s. f., *prospectiva*, arte de a face *prospectu*, de a representá obiectele dupo distantie, positione, figura, colore, etc., de aci: *prospectiva*, desemnulu ensusi, pictur'a ensasi, tabellu facutu d'in unu *prospectu* óre-care; *prospectiva* = scena de theatru; *prospectiva* = vedere, apparentia: a *pune in prospectiva* = a pune in *prospectu*.

* PROSPECTARE, -trice, si

* PROSPECTORIU, -tória, adj. s., *prospector* (d'in *prospectu*), care *prospece*: *prospectoriulu portarei copilliloru*; *Domnedieu e prospectoriulu totoru lipsiloru nostre*.

* PROSPECTU, -a, adj. part. s., *prospectus*, (it. *prospetto*, fr. *prospect*); 1. ca part. si adj. cumu: *monti prospecti d'in departare*; *celle necessarie prospecte de parentii nostri*; 2. ca subst., reale masc., a) *prospectu-lu*, vedere in departare a unui ce, mai vertosu obiectivu, lucru ce se presenta oculiloru in mare intendere: *prospectulu unui vastu sessu. allu montiloru departati*; b) *prospectu-lu*, aspectulu, vederea, mai vertosu subiectiva a unui ce: *prospectulu lugubru allu campuriloru devastate*; a *avé in prospectu ceva sau pre cineva*; c) *prospectu-lu*, si ca aspectu allu lucrului, si ca vedere a subiectului: a *avé marea in prospectu*, *prospectulu marei rapesce ochii nostri*; a *pune in prospectu*, a pune in vedere cuiva:

prospectulu templului d'in facia; *prospectulu palatiului de a laturi*; d) *prospectulu*, desemnu, pictura, ce face se vedemu cu una arruncatura de oclu unulu sau mai multe obiecte in proportionile si partile loru: *prospectulu templului de edificatu*; *prospectele cetàtiloru capitali*; e) *prospectu-lu*, tabla, scriptu, ce in una pagina representa una seria de numeri, de fapte sau materie varie: *prospectulu venitoriloru, allu speselor*; *prospectu economicu*; f) *prospectu*, programma, manifestu, etc.: *prospectulu lucràriloru de facutu in sessionea venitoria a adunarei*, *prospectulu unei ceremonie, unei serbari*.

* PROSPECIENTE si *prospiciente*, adj. part. pres., *prospiciens*, (it. *prospiciente*); care *prospece*: *cu faci'a prospiciente la mare*.

* PROSPECIENTIA si *prospicientia*, s. f., *prospicientia*; statu sau calitate de *prospiciente*: *prospicientia si vigilantia de interessi publice*; si concretu; aspectu, forma *prospectu* allu unui obiectu, apparentia: *prospicienti'a acestoru substantie*.

* PROSPERARE, v., *prosperare*, (it. *prosperare*, fr. *prosperer*); 1. trans., a face se fia *prosperu*, se merge de la bene la mai bene; 2. intrans., a fi *prosperu* a merge de la bene la mai bene: *bucatele, vitele, tote alle nostre prospera*; *commerciulu vostru nu prospera*; *plantele aceste-a nu au prosperatu si nu voru prosperá in assemine terrenu*.

* PROSPERATIONE, s. f., (it. *prospersione*), actione de *prosperare*.

* PROSPERITATE, s. f., *prosperitas*, (it. *prosperità*, fr. *prospérité*); calitate, statu, conditione de *prosperu*: *prosperitate publica si privata*; *prosperitate materiale*; *prosperitatea statului, nationei, commerciului, agriculturiei, industriei*; *nu invidiati prosperitatea materiale a peccatosiloru*.

* PROSPERU, -a, adj., *prosper* si *prosperus*, (it. *prospero*, fr. *prospère*); corresponditoriu *sperantie*, *dorentiei*, *asteptarei*, dupo *dorentia*, *ferice*, *favorabile*: *semne, presagie prospere*; *condititone prospera, statu prosperu, terre*

prosperare, essitu prosperu; septe anni fecundi si prosperi; industria prospera, commerciu prosperu, cetati prospere prin industria si commerciu; cu prospere successe.

PROSPETARE, v., l. a *ospetá*, acceptá si tractá ca *ospe* sau *ospete*, a acceptá bene, cu favore si onore, si in genere, a tractá veri-cumu=*convivio accipere, bene habere, male habere*; 2. a face *próspetu*, in acellu-asi sensu cu compos. *im-prospetare*, in genere. a renouá, reface, recreá. etc.=*recens redere, renovare, recreare, redintrozare, refrigerare, etc.*; metaf. a *prospetá memori'a*; se *próspeta lup'l'a, belullu*; se *próspeta populationea unni locu*; (vedi si adj. *prospetu*).

* **PROSPETU**, -a, adj., recens; nou, de currendu, neattinsu si nesticatu inco prin dentele tempului, integru, in tota poterea, in flore: *pánc próspeta, buccate próspete, untu próspetu, apa próspeta; memoria próspeta; nouatá, sciri próspete; ce spuni tu, nu e próspetu, ci de de multu connoscutu si rancidu.* — S'a referitu cuventulu la grec. *πρόστατος*=in intellesu cu alle nostre: *prospetu, recente*; se pote inse se fia essitu d'in *ospe, ospite*, cumu pare a arretá verbulu *prospetare*, in insemnarea de sub l., trecundu prin insemnarea intermediaria de *nou venitu*, ce pote leuá *ospite*.

* **PROSPHYSE**, s. f., (fr. *prospyse*, d'in *προσφύσσειν*=aderere): morbu de *palpebre*, cari se lipescu între sene sau cu globulu oculului

* **PROSPICIENŢE**, *prospicientia*, etc. vedi: *prospiciente, prospicientia*.

* **PROSPICUU**, -a, adj., prospiciens, (d'in *prospecere*); care se vede de departe, si de aci, insemnatu, distinsu.

* **PROSSENETICU** si *proxenetica*, -a, adj., *proxeneticus*, (it. *prossenetica*), relativu la *prossenetu*: *mercede prossenetica*, si absol. *prossenetica*, sau si mase. *prosseneticu*, ce se solve unni *prossenetu*.

* **PROSSENETU**, si *proxenetu*, -a, s. pers., *proxeneta*, (*προξενητής*, it. *prosseneta*, fr. *proxénète*); intermediariu, agente in negotie: *sensariu* sau *samsa-*

riu: in specie, intermediariu in negotie *rosinose, callocitoriu*.

* **PROSSENU** si *proxenu*, s. m., (fr. *proxèna* = *πρόξενος*, d'in *πρό* = pro, si *ξένος* = *ospete*), magistratu la Athene si la Sparta, insarcinatu a acceptá si ospetá ospetii publici.

* **PROSSIMARE**, *prossimatione*, etc., vedi: *approssimare, approssimatione*.

* **PROSSIMITATE** si *proximitate*, s. f., *proximitas*, (it. *prossimità*, fr. *proximité*); statu de *prossimu*: *prossimitatea unni locu de cellu altu* *prossimitatea între consangini, conuati*.

* **PROSSIMU**, si *proximu*, -a, adj., *proximus*, (it. *prossimo*); superlativu d'in *prope*, forte *aprove*, cellu mai de *aprove*, forte *vecinu*: *prossim'a cetate, prossim'a dominica, prossimii nostri sunt consanginii nostri de aproape*.

* **PROSTADE**, s. f., *prostas*, (*προστάς*); vestibulu, intrare a casei.

* **PROSTARE**, v., *prostare*; l. a stá inainte, a essí inainte, atora; a *prosari*, *prociné*; 2. a stá la vedere, si in specie, a stá la vedere in oclii publicului ca de vendiare, ca merce; de aci: 3. forte *desu*, cu sensulu forte *reu de*: a) a se *desonorá*, a se *vende*, a face *negotiu* cu onorea si pudorea sea; b) a se *avili*, a si *perde demnitatca* de omu.

* **PROSTATA**, s. f., (fr. *prostate*, — fem. d'in *prostatu* de la *prostare*), corpu cordiforme ce *stá inaintea* collului besiceei adului, dupo *symphyseo pubiana*.

* **PROSTATALGIA**, s. f., (fr. *prostatalgie*); dorere de *prostata*, la *prostata*.

* **PROSTATICU**, -a, adj., (fr. *prostatique*), relativu la *prostata*.

* **PROSTERNERE**, (se conjuga ca v. *sternere*), v., *prosternere*, a *sternere* sau *enleá inainte*, a dá *diosu* cu *faci'a inainte*, pre *facia* sau in *bránci*; de aci in genere. a *celeá la pámentu*, a *dovinge*, a *ingenuchiá*; a *intende*, *longi la pámentu*, a *restorná*, *ruiná*, *perde*; a *avili*, *nemici poterile corpului* sau *suffletului*; *pentru suffletu*, a *ebetá*, *turbá*, *scóte d'in menti*; — in acestu sensu mai *vertosu* si *form'a de conjug. I. prosternare*, de aci si s. f. *prosternatione*, (fr. *prosternation*), *ingenuchiare*, *umilire*, etc.

* **PROSTIBILE**, adj. s., prostibilis; care se *prostitue*.

* **PROSTIBULU**, adj. s., prostibulum; prostitutione, locu de prostitutione; si persona care se *prostitue*.

* **PROSTITUERE** si *prostituire*, v., prostituere, (it. prostituire, fr. prostituer); 1. a *statue* sau *assediá* înainte, in ochi, in publicu: de aci: 2. mai vertosu, a) a dá *préda* desonorei publice, a si vende publice onorea si pudorea, a face obiectu de commerciu onorea si pudorea; b) in genere, a *avili*, *degradá*, *batajocóri*, *indiosí*.

* **PROSTITUTIONE**, s. f., prostitutio, (fr. prostitution, it. prostituzione); actiune de *prostituere*: *prostitutionea cetatiloru peca populata*; in genere: *prostitutionea numelui, reputationei selle: prostitutionea legei*.

* **PROSTITUTORE**, -trice, si

* **PROSTITUTORIU**, -tória, adj. s., prostitor; care *prostitue*: *prostitoria de mulieri*; *prostitoriuulu se prostitue si ellu prin rosinos'a sea maiestria*.

* **PROSTITUTU**, -a, adj., prostutus, in s. verbului: *mulieri prostitute*; si absol. *una prostituta* = muliere publica.

* **PROSTRARE**, v., (it. prostrare), ca intensivu d'in *prosternere*, a *culcá* definitive la pamentu; metafor. a *nemici* cu totulu poterile cuiva.

* **PROSTRATIONE**, s. f., prostratio, (it. prostrazione, fr. prostration); actiune de *prosternere*. 1. in genere: *prostrationi pre la toti iconcle, prostratione pre la toti celti potenti; prostrationea armatei intregi*; 2. in specie perirea fortieloru corpului sau mentei: *prostratione mentale, cerebrala*.

* **PROSTRATORE**, *prostratrice*, si

* **PROSTRATORIU**, -tória, adj. s., prostirater; care *prosternere*: *prostratoriula gigantului; fatig: prostratori de poteri*.

* **PROSTRATU**, -a, adj. part., prostratus, asternutu la pamentu, ingenuchiatu; debilitatu: *stau prostrati inaintea imaginiloru sacre; l'am astatu prostratu pre érba verde; mente prostrata de multu lucru cu capulu; cerebrulu prostratu prin escaseu de cogitare*.

PROSTU, -a, adj. s., simplex; ignobilis; ignorans, stupidus, stultus; vedi in Glossariu, cu tote derivatele selle.

* **PROSTYLU**, adj. s., prostylos, (*πρόστυλος*, it. prostilo, fr. prostyle); care are *stubi* sau *columnne* inainte, ornatu in faccia cu *columnne*; ca subst. reale masc. *prostylu-lu* = *pronau-lu*, faccia ornata cu *columnne*.

* **PROSYLLOGISMU**, s. m., (fr. prosyllogisme, it. prosillogismo); in unu *syllogismu* compositu primulu *syllogismu*.

* **PROTASE**, s. f., protasis (*πρότασις*, it. protasi, fr. protase; — d'in *πρό* = pro, si *τάσις* = tensiune); 1. prima parte a unei propositione; in oppositione cu *apodose* = inchiuare a frazei; propositione in genere; frase; 2. parte a dramei, espositione, introductione a unei drama.

* **PROTATICU**, -a, adj., protaticus, (*πρωτατικός*, fr. protatique); relativu la *protase*, mai vertosu la *protasea* unei drama: *persona protatica, actoriu protaticu*, care appare numai in *protasea* dramei.

* **PROTECTARE**, v., intensivu d'in *protegere*, a *protege* cu energia, interesse, persistentia.

* **PROTECTIONE**, s. f., protectio, (it. protezione, fr. protection); actiune de *protegere*: *a fi sub protectionea unei potente persona; protectionea lui Domnedicu; protectionea unui statu mai micu de altulu mai mare; protectionea producteloru, comerciului, industriei nationale; a stá, a fi sub protectionea cuiva, a se pune sub protectionea altui-a; cu protectioni a capitá posturi mari; a si face si deschide calle la inavutire fora protectioni*; in specie: *protectione* = *protectionismu*.

* **PROTECTIONISMU**, s. f., (fr. protectionisme); principiu, doctrina, systema a *protectionistului*.

* **PROTECTIONISTU**, s., (fr. protectioniste); cellu ce e de parere de a se leuá mesare *protectorie* pentru comerciulu si industri'a indigena.

* **PROTECTORATU**, s. f., (fr. protectorat, it. protettorato); titlu, demnitate a *protectoriuului* in sensulu speciale allu acestui coventu, mai allesu in sensulu

politicu : *protectoratulu lui Cromwell*; in espressionea : *protectoratulu esclusiv allu unei putere mare asupra principatelor danubiane, coventulu protectoratu=protectione, sau : dreptu (pretensione) de protectione.*

* PROTECTORE, *protectrice*, si

* PROTECTORIU, *-tória*, adj. s., *protector*, (it. *protettore*, fr. *protecteur*); care *protege* : *toti protectorii vostri nu voru scapá de resbunarea mea: protectoriu allu artiloru, scientieloru, industriei: santulu protectoriu allu templului; protectoria a celloru indigenti si assupriti*; in specie ca titlu : *protectoriulu unei academia, unei societate*; in Angliá, in epoc'a revolutionei, *protectoriu=domnitoriu, capu allu statului; protectoriu=protectionistu.*

* PROTECTU, *-a*, adj. part., *protectus*, apperatu; accoperitu; scutitu : *terre bene protecte, locu protectu contra venturi.*

* PROTEGERE, *protessi* si *protessei*, *protessu* si *protectu*, v., *protegere*, (it. *proteggere*, fr. *protéger*); 1. a tege sau coperi inainte, a coperi in genere, a umbri, a scuti; si de aci: 2. a apperá; a adjutá, a sustiné, favori : *Domnedieu protege pre celli innocenti; militarii protegu terr'a de inimici; se protegemu pre celli nepotentiosi si assupriti; testamentele protegu corpulu de intemprie; a protege commerciulu industriá indigena; a protege artili si scientia; prot artisti si inventati.*

* PROTEIDE, etc., vedi *prot u.*

PROTENDERE, (se conjuga ca v. *tendere*), v., *protendere*; a tende inainte; a tende forte, a incordá; a intende, a longi, mari.

PROTENSIONE, s. f., *protensio*; actione de *protendere*.

PROTENSIVU, *-a*, adj., intensu ia linia inainte : *tempulu se póte considerá ca una successione protensiva.*

PROTENSU, *-a*, adj. part., *protensus*, tensu inainte.

* PROTERERE, *proterui*, *proterutu* si *protritu*, v., *proterere*; a tera, a calca sau a imbranci inainte; a culca la pamentu; a strivi, sfermá, nemici; metafo-

rice : *calca protrita*, batuta, conosciuta de toti, commune.

* PROTERVIA, s. f., *protervia*; calitate si fapta de *protervia*.

* PROTERVIRE, v., *protervire*; a deveni sau fi *protervu*.

* PROTERVITATE, s. f., *protervitas*; calitate si fapta de *protervu*; vedi si *protervia*.

* PROTERVU, *-a*, adj., *protervus*, (it. *protervo*; d'in *proterere*), proprie care calca in petiore tote, si de aci : 1. *protervu=violentu, furiosu: proterve venturi*; 2. forte cotediatoriu, insolente, arrogante, nerosinatu : *protervi copilli, turma de proterve mulieri; proterv'a curtisana*; -- *protervu* dice mai multu de cátu *petuandu, procure*, etc.; -- in sensu mai mitigatu : *protervu=voliosu, nebotnicu, vivace, nestemperatu.*

* PROTESTANTE, adj. part. pres. s., *protestans*, (it. *protestante*, fr. *protestant*); care *protesta*, 1. in genere : *cetationi protestanti contra calcările legiloru ce le assecura libertatea*; 2. in specie si ca mai desu, ce se tine de *protestantismu* : *basericele protestanti; protestantii sunt asiá de intoleranti ca si catholicii; unu protestante, una protestante*; -- vedi si *protestatoriu*, care e de preferitu in sensulu de 1.

* PROTESTANTISMU, s. f., (fr. *protestantisme*); doctrina religiosa mai antianu a lui *Lucerna*, apoi a lui *Calvinu*, si astadi in fine a totoru celloru ce se tinu de osericia asiá dissa *reformatu*, desbinata de baserica catholica recusandu a conosece auctoritatea ponteficulu romanu.

* PROTESTARE, v., *protestari*, (it. *protestare*, fr. *protester*); 1. a *testá*, a spune, declará in publicu, a declará, afirmá, assecurá, promitte cu solennitate : *ce mi dice conscientia, volu protestá fora lica si fora tema; a si protestá in gra' mare credentide selie; a protestá inaintea lui Domnedieu si a omeniloru, ce spune adieverulu, ce e innocente; si credemu si protestamu, ce e una vicia fitoris; a si protestá peccatulu; deliberara si decisura se tramitta logali, cari se proteste belluiu; omulu*

protesta de adererea unei fapte, de innocentia sau de devotamentului sau contra cineva, de succederea amicitiei scelle; protestatiuni estim'a si gratitudinai noastre contra cineva; a protestá de violentia, de nulitate legala, si de incompetentia; a protestá contra unei sententia, contra unei decisii etc., contra unei mesura, contra unui rãdã, si: a protestá una sententia una decisie, etc.; amãii si protestá ca se corã amãii in totu de a amãii. 2. in specie ea terminu de negotiu: a protestá= a dá, face protestu: a protestá una pollicia: si: a protestá una negotiatoria.

* PROTESTATIONE, s. f., protestati-
o, (it. protestazione, fr. protestation);
actiune de protestare: *altu cava e pro-
testationea de amore, altu cava e ostenta-
tionea de limba: nu protestationi, ci
fapte volau: protestationi de devotamentu:
protestatione a unui actu sau contra u-
nui actu: si cu sensu concretu: prote-
statione=scriptu ce coprende protesta-
tionea: a dá, legalisã protestationea sau.*

* PROTESTATORE, -trice, si

* PROTESTATORIU, -toria, adj. s.,
(it. protes. atore, -trice, si protes. atorio,
fr. protes. ateur); care protesta sau servela
protestata: *protestatoriã de amicitia, de
innocentia, de devotamentu: protes-
torii pollicia lorã; vorbe numãii protes-
torie de amicitia.*

* PROTESTATU, -a, adj. part., (p. o-
testatus, it. protestato, fr. protesté), in
s. verbului: *pollicia pe protestatã.*

* PROTESTU, s. m., (it. protestu, fr.
protêt: d'in protêtare): 1. in genere,
actiune, actu de protestare: *nu inoãii a
mente protestu, adã de d. cã amãii;*
2. in specie, a) *protestu=plai gero, protes-
te se amãii dã la totã parte in contra
acestei mesura. b) protestu=actu com-
merciale, priã care cellu e care una pol-
licia constata refuzulu de acceptare sau
de solvea acelei pollicia: codã re com-
merciale prescriã totãii si oflicia: protes-
tore.*

* PROTEU, s. m., proteus, (it. prote-
us, fr. protéen) 1. nume propria alãii
unui deã de mare, care oãsea leuã a
deseã diverse figure: 2. prin metafore,

a) proteu, genu de animali, (proteus au-
guinus); b) omu scambatoriu, inconstan-
te, versatile, prefacutu, etc.;—de aciã,
3. derivatele: a) *proteicu -a*, adj., (fr. pro-
téique), relativu la proteu, care sémãina
cu proteu: *terrene proteice; b) proteide*,
adj. s., (fr. protéide), care sémãina cu
proteu animale: subst. pl., *proteidile*, fa-
milia de animali ce au de tipu genulu
proicu c) *proteiforme*, adj., (it. protei-
forme, fr. protéiforme), de form'a lui
Proteu ca diu: scambatoriu, inconstan-
te, ephemeru, peritoriu, etc.: *fientie pro-
teiformã, natura de omu proteiforme.*

* PROTHEOREMA, s. f., protheo-
rema, (προθεώρημα), *theoremã* sau con-
sideratione preliminarã.

* PROTHESE, s. f., (προθήσειε, fr.
prothèse, it. protesì); proprie punere in-
ainte, si in specie: 1. punere, adaussu
allu unei littera sau unei syllaba la unu
coventu, mai allessu la inceputulu co-
ventulu; 2. punere a unei parte sau
a unui organu de lemnu sau de alta
materia: *a pune unu ptioru de lemnu
in locu de cellu de carne e a face una
prothesa: 3. protiasa=altariu, mеса pre
care se face proscodiã: mеса a protes-
sei = mеса propositionei, tradussu in
cartile nostre basericesci prin: mеса
punerei inainte;—in tote iusemnarile se
dice si prosthesa; in cea din urma insem-
nare, de sub 3., se dice si proscodiã
= grec. προσκομιδία, προσκομιδή, in se
cu doue sensuri: a) oblatiune, ea actiune
de pune inainte=offertã, si: b) offer-
toriu, ea locu, mеса, altariu, pre care
se face oblatiunea.*

* PROTHORACE, s. m., (fr. protho-
rax, d'in πρό=pro, inainte, si θώραξ=
thorace); prim'a parte a thoracelui in-
sectelorã hexapodi.

* PROTHYMA, pl. *prothymate*, (fr.
prothymates, d'in πρό=pro, inainte, si
θύμα=sacrificiu): offertã de turte, de
placente, inainte de a incepe sacrificiulu
propriu diessu.

* PROTHYRU, pl. *prothyre, prothyra*,
(πρόθυρα), vestibulu la casele grecesce.

* PROTINU, -a, adj. adv., protinas,
rapida, sobita, déro mai vertosu ca adv.
in data, pre locu, iora interpunere.

* **PROTIODURA**, s. f., (fr. protiodare) primu gradu de combinatione a iodulii.

PROTIPENTADA sau *protipentale*, s. f., (gr. πρώτη πεντάς), = primu cincime formata de primele cinci grade de demnitate in ierarchia.

* **PROTO-**, (d'in πρώτος = primu), in composite si derivate, mai vertos sciențifice: *protobromura*, s. f., (fr. protobromure, it. protobromuro), primu gradu de combinatione a bromiului; *protocanonicu*, -a, adj. s., (fr. protocanonique): a) adj. *carti protocanonice*, recunoscute ca sacre inainte de canone; b) subs. m., *primu canonicu*; *protocarbura*, s. f., (fr. protocarbone), primu gradu de combinatione a carboniului, de aci si part. adj., *protocarbonatu*, -a (fr. protocarboné); *protoclorura*, s. f., (fr. protochlorure, it. protocloruro), primu gradu de combinatione a chlorului; de aci si adj. *protocloruratu* -a, (fr. protochloruré), *protocolu* si *protocoliu* pl.-e, (fr. protocole, it. protocollo): a) registru; b) processu verbale alu unei adunare deliberante; c) mai vertosu, processu verbale alu unei conferentie politice; d) in genere si mecaforice: a) *tiné protocollu de tote scandalele, de tote faptele si dissele cecimiloru; a inscrie tote nemiciurile la protocollulu vietii sale*: de aci: *protocollire*, eseu. v. a) a tice in *protocollu*; b) a face *protocollu*; c) a collationa unu actu; — *protogama*, s. f., (fr. protogamie), prima gama de combinatione a cyanogeniului; *protodiaconu*, s. m., (it. protodiacono) = *archidiaconu*, *primu diaconu*; *protofluorura*, s. f., (fr. protofluorure), primu gradu de combinatione a fluorului; *protogalu*, s. m., (fr. protogale, d'in γάλα = lapte), primulu lapte alu unei muliere ce a nascutu; *protogeniu*, -a, adj., (fr. protozène), primu nascutu, produsu sau nascutu inainte de orice altu lucru; pl. f., *protogenice*, classe de animalu ce cuprinde *infusoriide* si *polypii molli*; *protogama*, s. f., (fr. protogame), specie de granitu; *protohydriodur* e, s. f., (fr. protohydriodure), primu gradu de combinatione a iodurei de hydrogeniu; *protomartyru* si *protomarturu* -a, s. pers., (fr. pro-

tomartyr, it. protomartire), primu *martyru*: *scatulu Stephanu fa protomartyculu crestinismului*; *protomedicu*, s. m., (fr. protomédecin, it. protomedico), primulu medicu; mediculu principale alu casei domnesci; *protonotariu*, s. m., (fr. protonotaire, it. protonotario), primu *notariu*: *protonotariulu patriarchalulu*, de aci si: *protonotariu* = *protonotariatu*; (it. protonotariato, fr. protonotaire), oficiu de *protonotariu*; *protopopulu*, adj. (it. protonotariato), relativu la *protonotariu*; *protopopu* si *protopopu* s. m., (fr. protopapas, protopape, — πρωτοπαπῆς), primu preutu, preutulu superiore si preveghiatoriu in unu cercu de administratiune basericescu; de aci *protopopessa*, muliere a protopopulu; si *protopopiu*, s. f. = *protopopiu*, demnitate de *protopopu* *protopopescu*, adv. in noiu *protopopescu*, *protopopescu* -a, adj. relativu la *protopopu*: *complicitate protopopescu*, *inscris protopopescu*; *protopopie*, -escu v. a face *protopopu*, a onora cu functiune de *protopopu*; — *protopathiu*, s. f., (fr. protopathie, d'in πάθος = passione, morbu), prima morbu, neprodusu de altu morbu anterior; si adj. *protopathic*, -a, (fr. protopathique), relativu la *protopathie*; *protosphura*, s. f., (fr. protosphère), primu gradu de combinatione a *fosforului*; si part. adj. *protosphuratu* -a, (fr. protosphérique); *protospila*, s. m., (fr. protospille, d'in σπίζα = folia), prima folia a plantii, *folia samburii*; *protophysicu*, s. m., (it. protofisico) = *protomedicu*, *protophysicu*, -a, adj., (fr. protophyte, d'in φυτόν = planta), prima intre plante, primu produsu d'intre plante, si subst. pl. *protophysice*, divisiune a regnului vegetale, care cuprinde *alghe*, *morchii*, *lichenii*, c. c.: vegetali considerate ca prime nascute alle regnului vegetale; *protoplasma*, pl.-avla, (it. pro plasma, d'in πλάσμα = formatiune), materia semisolidu, abundantă ce continu cellulele sau samburii si care e pre calie de dezvoltare; *protoplastu*, s. m., (it. protoplasto, d'in πλάστης = formatoriu), primu formatoriu, creatoriu; *protoplastu* -a, s. pers., *protoplastus*, (πρωτοπλαστός, it.

dematrix, stella d'in constellationea virginei, a cui apparitione prenuntia collessulu vinieloru, (τρογών= a college struguri).

* **PROTUBERANTE**, adj. part. pres., *protuberans*, (it. *protuberante*), care *protuberă* : *articulationi protuberanti*.

* **PROTUBERANTIA**, s. f., (it. *protuberanza*, fr. *protuberance*), statu de *protuberante* : *protuberantie morbide sau morbose* ; *protuberantieie genuchiloru, osseloru in genere*.

* **PROTUBERARE**, v., *protuberare*, (it. *protuberare*), a se inflá inainte, a essi prin inflare, a esi afora inflandu-se, a se inflá : *protuberă cornitiele prefrontea annellului*.

* **PROTURBARE**, v., *proturbare*, a *turbá* sau impinge inainte, a imbranci.

* **PROTUTELA**, s. f., *protutela*, officiu allu *protutorelui*.

* **PROTUTORE**, -*toriu*, -*a*, adj. s., *protutor*, (it. *protutore*, fr. *protuteur*), care tine loculu unui tutore, care gere interessibile minorelui, candu aceste-a sunt oppuse cu alle tutorelui ensusi.

* **PROVECTIBILE**, adj., *provectibilis*, ce se pote *provegere*, susceptibile de *proectu*, de progressu.

* **PROVECTIONE**, s. f., *provectio*, actione de *provegere* : *provectione la unu gradu superiore*.

* **PROVECTU**, -*a*, adj. part., *provectus*, inaintatu : *officarii de currendu proveceti*; subst. *provectulu la functioni mai inalte*; *provectulu ctutei*.

PROVEDENTE, *providentia*, *providere*, etc.; vedi : *providente*, *providentia*, *providere*.

* **PROVEGERE**, *provesi* si *provesei*, *processu* si *proectu*, v., *provehere*; a *vege*, duce, carrá inainte, a inaintá, in specie, a inaltá, a promové, a redicá la una demnitate.

* **PROVENIENTE**, adj. part. pres., *proveniens*, (it. *proveniente*, si *proveniente*); care *provine* : *bendele proveniente de la bonctatea lui Domnedicu*; *providete proveniente d'in terri strainu*.

* **PROVENIENTIA**, s. f., (it. *provenienza*, fr. *provenance*); 1. *provenire*, essire si venire, derivatione; 2. in spe-

cie, locu de unde vine ceva sau cineva; si de aci : origine, fontana, etc. : *merci de provenientia struina*; *provenientia averei*, *documenteloru*; *covente de provenientia suspecta*.

PROVENIRE, (se conjuga ca v. *venire*), v., *provenire*, (it. *provenire*, fr. *provenir*); 1. a veni inainte, a essi afora; 2. metaforice, a) a se nasce, a se produce : *formose pastioni provinu pre accelle sessuri*; fig. *de unde provine reulu?* *de unde provinu tote calamitatile?* *acesta-a nu provine d'in ratione. ci d'in capriciu*; b) a cresce, si de aci, a essi bene, a prosperá : *acesti arbori provinu de sene*; *tote negotiele ti provinu, mie nemica nu mi provine*; c) a se arretá, a se manifestá, a se petrece, face, intemplá.

PROVENITORIU, -*toriu*, adj. s., *proveniens*, care *provine* : *errori procentorie d'in imprudentia*; (vedi si *proveniente*).

PROVENTU, -*a*, adj. part., *venitu* d'in : *merci provinite d'in acea terra*.

PROVENTU, s. m., *proventus*, *venitu*, *productu* : *formosulu proventu allu graneloru de estu tempu*.

* **PROVERBIALE**, adj., *proverbialis*, (it. *proverbiale*, fr. *proverbiale*); de *proverbiu*, ca *proverbiulu* : *locutioni proverbiali*.

* **PROVERBIARE**, v., si

* **PROVERBIALISARE**, v., (it. *proverbiare*, fr. *proverbialiser*); 1. a face *proverbie*, a vorbi in *proverbiu*; -- in acestu sensu mai vertosu form'a : *proverbiare*, 2. a face *proverbiale*, a trece in *proverbiu*, -- in acestu sensu mai vertosu form'a : *proverbialisare*.

* **PROVERBIOSU**, -*a*, adj., (it. *proverbioso*); plenu de *proverbie* : *conversatione proverbiosu*, *discursu proverbiosu*.

* **PROVERBIU**, pl.-*e*, *proverbium*, (it. *proverbio*, fr. *proverbe*), sententia care trecundu d'in gora in gura a devonitu populare si care in genere coprende unu sensu profundu : *proverbiule coprendu intelleptionea poporului*; *cum e sacculu, si peticulu, dice proverbiulu*; *a vorbi in proverbie*; -- *proverbiule* = *cartea proverbiloru*, *carte a vechiului testa-*

mentu care coprende una collectione de proverbia:—prin estensione : *proverbiu* = parabola, similitudine.

* **PROVERTERE**, *proversi* si *proversi*, *proversu*; si *provertire*, *provertitu*. v., **provertere**; a *verte*, intorce, direptá înainte.

PROVIDENTE, si *provedente*. adj. part. pres., *providens*. (it. **providente** si **provedente**), care *provede* : *omulu e providente*; *providenti in toti passii loru*; *providenti de consecventie lucrului*.

PROVIDENTIA, si *provedentiu*, s. f., **providentia**. (it. **providenza**, si **providenza**, fr. **providence**, si **prévoyance**): calitate, actu si fapta de *providentia*, si a nome : 1. prevedere circumspecta : *providenti'a vede d'inainte ce are se se intemple*, si *ieu mesure intellete*; a *lucrá fora providentia*; 2. sollicitudine, cura mare de ceva sau de cineva : *nu sa demnu de patern'a tea providenti'a*; 3. in specie, suprema prevedere si volentia attentiva cu care Domnedieu conduce, tine si conserva tote in ordinea universale physica si morale : *providenti'a divina*; si absoluta : *providenti'a ce gubernu lumea*; *consiliile, decretete, volenti'a providentiei*; fig. *unu lucru sau unu omu e providenti'a cuiva*; *acésta domnu e providenti'a celtoru indigenti*; *spera si crede, inse fi si tu providenti'a teu*; *omului s'a datu rationeu cu prin eu se si fia singuru providentia*.

PROVIDENTIALE, adj., (it. **providenziale**, fr. **providentiel**); de *providentia* : *manu providentiale*, *ochu providentiale*.

PROVIDERE, si *provedere*, (se conjuga ca v. *vedere*), v., **providere**, (it. **provedere**, fr. **pourvoir**); 1. intrans., a) proprie, a vedé înainte, a vede departe; b) metaforice, α) a cautá bene, a leuá precautii, a se ferí, a fi cu leuare a mente : *esti perdutu, deco nu prevedi*; *Domnedieu nu numai vede si scie tote, ci si prevede pentru toti si pentru tote*; β) a avé cura, sollicitudine de ceva sau de cineva, a leuá tote mesurile de apperare sau de indestullare, construitu absolutu, cu dativulu, déro mai vertosu cu *d'*, sau cu conjunctivu : a *provedé de*

sene, de copilli, de vite, de alle casei, de celle necessarie in callatoria; *vei prevedé se nu lipsésca nemica ospetiloru*; *unu bonu capitanu prevede se aiba militari toté celle necessarie in una espeditione*; *s'a prevedutu se nu se intemple asiá ceru*; *tu prevede de tene, co eu prevedu de mene*, (compara si simplu : *vedi de copilli, vedeti de vite*); 2. transit., a) proprie, a vedé ceva înainte, in departare; b) metaforice, a vedé de înainte in respectulu tempului, a *prevedé* : *inainte de a mi se spune lucrulu, presentii si prevedui singuru ce se intemphase*; *fortune, calamitati prevedute*; *precumu gubernatoriulu unei nave prevede tempestatile, asiá si capitanulu se prevedia insidiile inimicului*; β) a pará, prepará, procurá, a avé cura de a face tote celle necessarie cuiva seu la ceva : a *provedé pre callatori cu tote celle cerute pentru una greu si longa calle*; *venatori preveduti cu celle necessarie la venatore*; *armata preveduta bene cu de tote de câte are lipse*; a *se prevedé pentru iérna*; a *si prevedé lemne, sau a se prevedé cu lemne de iérna*; a *provedé armat'a cu victualie*.

PROVIDITORIU, si *proveditoriu*, **providitoriu**, adj. s., **provisor**, **providens**, (it. **proveditore**); care *provede* : *proveditoriu de copilli, de curte*; *proveditoriu generale de victualie la armata*; vedi si : *provisoriu, providente*.

PROVIDU, -a adj., **providus**, (it. **providere**, fr. **providere**); care *providere*, in insemnarea larga a acestui coventu : *Domnedieu dede omului mente provida de ceile fitorie*; *natur'a provida face animalile feroci pucinu fecunde*; *omeni precauti si providi*; *se fimu providi de interresile publice ca si de alle nostre proprie*; *providu guberniu, provida administratione*; — *providu dice mai multu, in unu sensu, de câtu providente, si cu atátu mai multu de câtu providente*.

PROVINCIA, s. f., **provincia**, (it. **provincia**, fr. **province**, d'in *provincere*); 1. proprie terra invinsa si suppusa altei terra : *pentru anticii Romani provincie erau terrele afora d'in Itali'a suppusa dominationei romane*; *provincie*

pretorie, consulari; provinciele imperiului otomanu; 2. metaforice, a) regione, tinutu, despartimentu iusemnatu d'in una térra, mare divisiune gubernamentală : a impartí terri'a in patru provincie, b) oppositu la capitalea terrei : a trái in una cetate de provincia, c) oppositu la cetate, in genere : cetatea si provinci'a, provincieli si capitalile loro; d) provincia=officiu, sarcina officiala, functione, si in genere : sarcina, negociu, affacere, occupatione : care e provinci'a tea? provinci'a mea e una d'in cele mai formose; provinci'a lui e parasitismulu; a leuá asupra-si grea si delicata provinci'a; a vostra e provinci'a de a serie si inveti'a in publicu.

* PROVINCIALATU, s. m. (it. provincialato), vedi *provinciale*, contra finitu.

* PROVINCIALE, adj. (it. provinciale, fr. provincial); relativu la provincia : *administratiune provinciale, interesi provinciali; pronuntia provinciale, portu provinciale, ómeni provinciali; si subst. a) unu provinciale, provincialii; rovincialile, locuitoriu, -tória in provincia; portu de provincide, de unu sau de una provinciale; b) superio-re religiosu in una provincia : parentele provinciale, — de aci : provincialatu = demnitate de provinciale.*

* PROVINCIALISIMU, s. m. (fr. provincialisme); particularitate de provincia in portu, vestimentu, etc., si mai vertosu, in pronuntia, in accentu, in constructione, etc., idiotismu provinciale.

* PROVISERE, *provisui, provisutu, si provistu, v., proviseru, (d'in provisu), intensivu d'in providere, a vede inainte; departe cu mare attentione, a se uitá inainte cu leuare a mente; a cercetá, considerá, leuá a mente.*

* PROVISIONALE, adj. (it. provvisoriale, fr. provisionnel); de *provisi-one* : *conventione provvisoriale; vedi si provisoriu.*

* PROVISIONARE, v. (it. provvisionare); a dá, procurá, face *provisi-one* de victualie, (vedi si compositulu *approvisionare*).

* PROVISIONARIU, -a, adj. s. (it. provvisioniero); relativu la *provisi-one*

de celle necessarie, ca subst. cellu ce procura *provisi-one*, victualie etc.

* PROVISIONE, s. f., *provisio*, (it. provvisi-one, fr. provision); actione de *providere*, 1. in genere : a) *providere* sau *prevedere*, vedere de mai inainte : *provisi-onea mentei omnescei, a lucrá fora provisi-one; b) precauti-one; c) ordinati-one; mesura leuata inainte ca temperariu inainte de mesur'a definitiva; d) cura d'inainte, preveghiare, procurare de mediele necessarie pentru ceva sau contra ceva, si in specie, procurare de victualie : provisi-one de arme, de nutretiu pentru armata, de victualie pentru iérna, de lemne pentru totu annulu; de aci : 2. metaforice, cu sensu concretu, *provisi-one* = collectione de celle necessarie la ceva, si prin estensione : multime, copia, abundantia, etc., a) in generale : *mare provisi-one de instrumente bellice, de munitioni, provisi-one de idee, de spiritu, de covente, de espressioni; provisi-ioni de noue merci; b) in specie, multime de victualie si de alte lucruri necesarie la economia.**

* PROVISORATU, s. m., vedi *provisoriu* sub 2. a.

* PROVISORE, si *provisoriu, -sória*, adj. s., *provisor*, si *provisorius*; (it. provvisore si provvisorio, fr. proviseur, si provisoire); care *provede* sau serve a *provedere*, 1. in genere : *provisori da celle ce au se se intamle; provisoriuu copilliloru, provisorii'a copilleloru; provisoriu de armé, de victualie; 2. in specie, a) provisoriu = capu al'lu unui institutu, collegiu, liceu etc.; de aci si s. m., provisoratu, (fr. provisorat) = officiu de *provisoriu; b) provisoriu = proveditoriu* de celle necessarie, mai vertosu de victualie la armate, la case publice sau si la case particulare; c) *provisoriu, -a* = temporariu, transitoriu, care nu e definitivu : *guberniu provisoriu, lege provisorii, directori provisorii, professori provisorii, dispozioni provisorie alle unei lege.**

* PROVISU, -a, adj. part., *provisus*, (it. proviso si provviso). 1. ca adj. *arme precise de tempuriu, la idee provise nu cora lipsi espressioni copiose; mili-*

tia provisa cu de tote. evenimente provise cu multu inainte de ventulu loru: 2. ca subst. m, a) abstr., provisulu celorlu fitorie, provisulu parentiloru de sortea copilliloru; b) ce se prevede, câtu se prevede, (vedi si provisione cotra finitu): provisulu pentru calle asiá de indelungata.

* **PROVOCABILE**, adj., provocabilis, (it. *provocabile*); care se pote usioru *provocare*: vomitu provocabile, motu provocabile, natura provocabile la menia.

* **PROVOCABLU**, si *provocabulu*, pl.-e, provocabulum; *vocabulu* in locu de altu *vocabulu*, coventu in locu de altu coventu.

* **PROVOCAMENTU**, pl.-e, (it. *provocamento*); actione si effectu de *provocare*; *provocamente la jocu, la luptu, la cërta.*

* **PROVOCANTE**, adj. part. pres., *provocans*, (it. *provocante*); care *provoca*: covente *provocanti la urra si la rebellione.*

* **PROVOCARE**, v., *provocare*, (it. *provocare*, fr. *provocuer*;—d'in *pro-vocare*); 1. proprie, a *vocá* sau *chiamá*, strigá inainte, afora: *provocati pre celli d'in intru; auror'a provoca sorele sa resara*; 2. mai vertosu metaforice, a *chiamá* la jocu, intrucere, cërta, lupta etc., si de aci: a *invitá*, *interritá*, *attitiá*, *amnutiá*, *indemná*, pune in *missicare*, etc.: *a provocá la lupta derépto, la batalia, la jocu in carti; a provocá cãvii contra strainii; a provocá pre toti la lucru si ajutoriu; offensele provoca certu, acie, discordie; saraturele provoca stomaculu; gréti'a provoca vomitu; a provocá appetitulu, gréti'a*: in specie, *provocare*=*appellare*, si refl. *a se provocá*: *me provocu la judecat'a vostra, a se provocá la auctoritati solide.*

* **PROVOCATIONE**, s. f., *provocatio*, (it. *provocazione*, fr. *provocatio*); actione de *provocare*: *provocatiune la duellu, provocatiune insultatorie; provocatiune la urra, la luptu, la batalia; fora provocatiune suru in spinerea mei si me arranca la pamentu; provocatiune la auctoritati, la instantia superioare de la ali'a inferioare; provocatiune a stomacu-*

lui, a appetitului; a respunde cu sauge rece la provocatiunele inimiciloru.

* **PROVOCATIVU**, -a, adj., *provocativus*, (it. *provocativo*); aptu a *provocare*: *esemple provocative la relle.*

* **PROVOCATORE**, -trice, si

* **PROVOCATORIU**, -toria, adj. s., *provocator*, -trix, si *provocatorius*, (it. *provocatore* si *provocatorio*, fr. *provocateur* si *provocatoire*); care *provocu* sau *serve a provocare*: *mare provocatoriu si attitiatoriu de turburari; provocatorii poporului la rebellione; provocatoriulu teu la duellu; beutiure provocatorie de appetitu; superbia provocatoria; coventu provocatoriu.*

* **PROVOCATU**, -a, adj. part., *provocatus*, in s. verbului.

* **PROVOLARE**, v., *provolare*; a *volá*=*sborá*, a *leuá sboru* inainte; a *essi*, *veni*, *merge rapide.*

* **PROVOLVERE**, (se conjuga ca v. *volcere*), v., *provolvere*; a *volve* sau *volbe* inainte; a *duce*, *imbranci* *volvendu*; refl. *a se provolve*=a *dá* in *genuchi*; a *se arruncá* si *volve* inaintea *cui*va.

* **PROXENETICU**, *proxenetu*, *proximare*, *proximitate*, *proximu*, etc.; vedi: *prosseneticu*, *prossenetu*, *prossimare*, *prossimitate*, *prossimu*.

PRU, prep., *pro*, pentru.

PRUDENTE, adj., *prudeus*, (it. *prudente*, fr. *prudent*,—*scurtatu* d'in *providente*); 1. care *vede* sau *scie* d'inainte, care *provede*, e *providente*: *celli prudenti prevedu ce ure se se intemple*; 2. metaforica si speciale, a) care *scie* unu ce, lu *conosce* a *fundu*, *versatu*, *espertu* in ceva: *prudente de militia, prudenti in astronomia*; mai *allessu*: *prudente in jure* sau *dreptu*, si de aci: *jureprudente*=*juriprudente*, *jurisprudente*; b) *sciente*, cu *scientia*, cu *conscientia*, cu *intentione*, cu *precogitare*: *prudente si dede mortea*; c) *intelleptu*, in *se* *differitu* de *sapiente*: *cellu prudente are bonu sensu commune si lumine indestallatorie spre a se portá bene in diversele imprejurari alle victiei; cellu sapiente e filosofu, si vré se scia causele si rationile lucrurilor; omulu prudente e precautu si adese preponitoriu; si despre lucruri:*

consilie prudenti, planu prudente, facta prudente, passu prudente, urmari prudenti.

* **PRUDENTIA**, s. f., *prudētia*, (it. *prudenza*, fr. *prudence*); calitate de prudente: *prudenti'a serpilora e proverbiale; prudentia in dreptu=jureprudētia, juriprudētia, jurisprudētia; prudentia de artea militaria; prudenti'a consta, mai allessu, in scienti'a de a distinge benele de reu, addeverulu de mentione; prudenti'a straluve in allegerea celloru bone d'in celle relle; prudenti'a e addeverat'a arte de a vine, precumu medicin'a e arteu de a vindecá; in tote se lucrí cu prudentia: se te porti cu prudentia, se vorbesci cu prudentia, se ambli cu prudentia.*

* **PRUINA**, s. f., *pruina*, (it. *pruina*); bruma grossa, bruma in genere, neue; geru, frigu.

* **PRUINOSU**, -a, adj., *pruinōsus*; plenu de pruina: *nopte pruinoso; érba pruinoso; pome pruinoso.*

PRUNA, s. f., *prunam*, (it. *pruna*, si *prugno*, fr. *prune*); poma, fructu de prunu: *mustu de prune, spirítu de prun.*

PRUNARESSA, s. f., vedi *prunariu*.

PRUNARIA, s. f., vedi *prunariu*.

PRUNARIU, -a, adj. s., (it. *prunajo*, -a); relativu la *prune*, mai vertosu ca subst., cellu ce cultiva sau vendé *prune*; fem., *prunaressa*;—*prunaria*, prume multe; locu plantatu cu *pruni*.

PRUNCESCE, adv., *pueriliter*, infantiam more: in modu *pruncesceu*.

PRUNCESCU, -a, adj., *puerilis*, de *prunca*, etate *pruncesca*, *jocuri pruncescei*.

PRUNCIA, s. f., *infantia*, *pueritia*, etate de *pruncu*: *in prunci'a vostra; a essi d'in prunci'a si treca in copillariu.*

PRUNCIRE, -escu, v., I. intrans., *infantiam agere*, a pertreze, a si face *prunci'a*: *cu câti annu pruncitu noi, toti au peritu inco de tēneri*; 2. trans., *infantem educare*, a cresce unu *pruncu*: *cu te am pruncitu; e bene ca mamelē singure se si pruncesca copillii.*

PRUNCU, -a, s. personale, I. *infans*, puer, fetu unanu micu, copillu pre candu e in pantice, sau candu e de enrendu

nascutu, portandu acellu-asi nume, pre câtu sage titia: *prunci'i saltara in pantecele mameloru, a nasce prunci si prunce; a battezá, vacciná prunci si pruncele; de pruncu a dá semne de multa intellegere; mente de pruncu; fitica prunci'i acesti-a: innocenti'i si candidii prunci, candid'a si seren'a fronte a pruncului*; 2. prin estensione, *liberi, proles, puer*; nascutu, fetu allu cuiva, sau, in respectulu etatei, copillu, omu de totu tēneru, de fragita etate.

PRUNCUCIU, -tiu, -a, s. pers., *infantulus*, *puercuias*, deminutivu d'in *pruncu* de aci si: *pruncucioru* sau *pruncusioru*.

PRUNCULLETIU, *pruncusioru*, *pruncuti'u*; vedi *pruncuciu*.

PRUNETU, pl. -e, *prunetam*, (it. *prunete*), locu plantatu cu *pruni*.

PRUNCU, s. m., *prunus*, (it. *prugno*, fr. *prunier*); arbore, pomu ce da fructele numite *prune*: *pruni solbatici*.

* **PRURIGINE**, s. f., *prurigo*, (it. *prurigine*); mancarime mare, nesufferita; rōia, scabia: *prurigine de pelle; fig. prurigine de scrissu, de voluntati*.

* **PRURIGINOSU**, -a, adj., *pruriginosus*, plenu de *prurigine*, rōiosu; metaf., *lubricu, lascivu, uestemperatu*.

* **PRURIRE**, v., *prurire*, (it. *prurire*), a senti nespusa mancarime: *mi pruresce pellea; me prurescu palmele*; metaf. *pruresce de a scrie, de a se in-sorá*.

* **PRURITIVU**, -a, adj., *pruritivus*, aptu a produce *prurigine*.

* **PRURITU**, s. m., *pruritus*, (it. *prurito*, fr. *prurit*), mancarime: *pruritu de palme; pruritulu de a scrie, de maritatu, de desfrēneri*.

* **PRYTANEU**, s. m., *prytaneum*, (*πρυτανείον*, fr. *prytanée*, it. *prytaneo*); edificiu, palatiu in cetatile grecesce, unde se adunau si ospitan *prytanii*, si unde se tineau si nutrieau cu spese publice barbati ce bene meritau de patria.

* **PRYTANU**, s. m., *prytanes* si *prytanis*, (*πρύτανις*), un'a din celle mai mari demnitati in vechiele cetati grecesce.

* **PSALLERE** sau *sallere*, v., *psallere*, (*ψάλλειν*), a cantá, si in specie: a)

cantá d'in instrumente cu corde, d'in citara, etc.; *b*) a cantá *psalmi*, a cantá basericesce.

* PSALMA, sau *salma*, pl. *psalmate*, *psalma*, (ψάλμα), cantá d'in instrumente cu corde, cantu basericescu, hymnu religiosu; vedi si *psalma*.

* PSALMISTU, sau *salmistu*, s. m., *psalmista*, (ψαλμωστής), compositoriu sau cantatoriu de *psalmi*: *psalmistulu se dice absolutu Davide*.

* PSALMODIA, sau *salmodia*, s. f., *psalmodia*, (ψαλμοδία, fr. *psalmodie*, it. *psalmodia*); 1. cantare, modu de recitare a psalmiloru si altoru lecture basericesci; 2. metaf. modu de a lege, recitá, declamá si chiaru serie cu monotonia.

* PSALMODICU sau *salmodicu*, -a, adj., (fr. *psalmodique*), relativu la *psalmodia*: *cantare psalmodica*.

* PSALMODIARE, sau *salmodiare*, v., (fr. *psalmodier*); a face *psalmodie*, a cantá, recitá *psalmi* si alte lecture basericesci; fig. a cantá, lege, declamá, recitá cu monotonia.

* PSALMOGRAPHIA, *psalmographia*, vedi *psalmographia*.

* PSALMOGRAPHU sau *salmografu*, s. m. person., *psalmographus*, (ψαλμογράφος), scriptoriu, compositoriu de *psalmi*; —de aci: *psalmographia*, s. f., (fr. *psalmographie*), arte de *psalmographia*, =compositoriu, collectoriu, comentatoriu de *psalmi*; *psalmographicu*, -a, adj., (fr. *psalmographique*), relativu la *psalmographia* sau la *psalmographia*.

PSALMU, sau *salmu*, s. m., *psalmus*, (ψαλμός, fr. *psalme*, it. *salmo*), cantu, hymnu religiosu, in specie, cantu religiosu biblicu: *psalmii se atribuú, in mare parte, lui Davide*; *psalmii de ser'a, de demaneti'a*.

PSALTERIA sau *salteria*, s. f., si

PSALTERIU sau *salteriu*, pl.-e. *psalterium*, (ψαλτήριον); 1. instrumentu cu corde pentru *psallere*; 2. canticu, hymnu de cantatu cu asseminea instrumenta; in specie: 3. collectione de hymni religiosi, biblici, celli 150 de *psalmi* attribuiti in mare parte lui Davide.

PSALTICIA, s. f., vedi *psalticu*.

PSALTICU, sau *salticu*, -a, adj., relativu la *psaltu*: *artea psaltica*; si absol. *psalticu* =artea de a cantá basericesce, nomita si *psalticia*, (ψαλτικία).

PSALTU, sau *saltu*, s. m., *psaltes*, (ψάλτης) cantoriu de *psalmi*, in genere, cantatoriu basericescu: *psaltii metrópolici*.

† PSAMM-, si *psammo-*, (d'in gr. ψάμμος = arena), in derivate si compositie scientifique, ca: *psammitu*, s. m., (fr. *psammite*), specia de pétra, composita d'in gresse si d'in argilla; de aci: *psammiticu*, -a, adj., (fr. *psammitique*), relativu la *psammitu*, ca subst. m., *psammiticu*, genu de insecte coleoptere; *psammobiu*, -a, adj. s., (fr. *psammobie*, d'in βίος = viétia), care viue in arena; ca subst. m., *psammobiulu*, genu de conchyliu bivalve; *psammocolu*, -a, adj. s., (fr. *psammocole*, d'in colere = locuire), care locuesce in arena; ca s. m., *psammocolu-lu*, genu de conchyliu ce coprende mai multe specii de *psammobie*: *psammophide*, s. f., (fr. *psammophide*), genu de serpi; *psammosauru*, s. m., (fr. *psammosaure*), genu de *sauri*, *psammosti*, -a, adj. s., (fr. *psammotée*, d'in ὀστέον = ossu), care are forma de ossu; s. m., *psammosti-lu*, agglutinatulu de arena cu forma de ossu; *psammoti*, s. m., (fr. *psammotée*) genu de *lorchylie* bivalve, cari au mare asseminare cu *psammobie*; *psammotherme*, s. m., (fr. *psammotherme*, d'in θερμη = caldura), genu de insecte *hymenoptere*.

* PSECADE, s. f., *psecas*, (ψεκάς, fr. *psécade*); serva, care facea si impletea pèrulu domnei selle la Greci si la Romani.

* PSELLISMU, s. m., (fr. *psellisme*, d'in ψελλός = balbu); nome genericu pentru defectulu de pronuntia.

* PSEUDALCANINA, s. f., (fr. *pseudalcanine*); materia colorante rosia.

* PSEUDANCHUSA, s. f., *pseudanchusa*, (ψευδαγχουσα); planta.

* PSEUDAPOSTOLU, s. m., *pseudapostolus*, (ψευδαπόστολος); apostolu mentionosu, (vedi *pseudo*).

* PSEUDENCEPHALIA, s. f., (fr. *pseudencéphalie*, d'in ψευδής = mentio-

nosu, si ἐγκέφαλον=cerabru); monstruositate produssa prin presenti'a unei tumori vasculosa in locu de creieru; de aci: *pseudencephalicu*, -a, adj., (fr. *pseudencéphalique*); relativu la *pseudencephalia*, sau la *pseudencephalu*; *pseudencephalu*, -a, adj., (fr. *pseudencéphale*); care are *pseudencephalia*.

*PSEUDISODOMU, -a, adj. s., *pseudisodomus*, (ψευδισόδομος, fr. *pseudisodome*, d'in ψευδής=falsu, mentionosu, ἴσος=ecale, si δόμος=casa, edificiu); edificatu in modu inecale, cu serie de petre sau serie de caramide inecali; s. m. reale; subst. *pseudisodomu-lu*=edificatiune cu serie inecali de materia.

† PSEUDO-, (d'in gr. ψευδής=falsu, mentionosu, sau ψεῦδος=mentione), in composite, mai vertosu scientific: *pseudoantoninu*, s. m., *pseudo-antoninus*, *Antoninu falsu*; *pseudoacacia*, s. f., (fr. *pseudo-acacia*), acacia falsa; *pseudoaconitu*, s. m., (fr. *pseudo-aconite*), genu de plante d'in famili'a ranunculacieloru; *pseudoalbastru*, s. m., (fr. *pseudo-albâtre*), specia de *albastru sulfatatu*; *pseudoambrosia*, s. f., (fr. *pseudo-ambrosie*), specia de planta; *pseudocamethystu*, s. m., (fr. *pseudo-améthyste*), specia de amethystu, spathu violaciu; *pseudoarenaciu*, -a, adj., (fr. *pseudo-arenacée*), care sémina numai cu una pétra arenacia, fora se si fia; *pseudobasaltu*, s. m., (fr. *pseudo-basalte*), pétra argillósa; *pseudoberyllu*, s. m., (fr. *pseudo-beryl*), cartiu verdu; *pseudoblepsia*, s. f., (fr. *pseudo-blepsie*, d'in βλέψω=vedere), nome genericu pentru defecte de vedere; *pseudobussu*, s. m., (fr. *pseudo-buxus*), specia de planta ce sémina cu bussulu; *pseudocatholicu*, -a, adj. s., (fr. *pseudo-catholique*), catholicu falsu, mentionosu, pretacutu; *pseudochristu*, s. m., *pseudochristus*, Christu falsu; *pseudochrysolithu*, s. m., (fr. *pseudo-chrysolithe*), specia de pétra ce sémina cu chrysolithulu; *pseudococio*, s. f., (fr. *pseudocécie*, d'in ἀκούω=audiu), nome genericu pentru defecte de audiu; *pseudocotyledonia*, -a, adj., (fr. *pseudo-cotylidonné*), care pare a avé, fora se aiba, cotyledoni, subst. pl. *pseudocotyledonice*, divisiune d'in reg-

nulu vegetale, care coprende lichenii, etc.; *pseudocrystallu*, s. m. pl.-e, (fr. *pseudocrystal*), cristallu cu forme diferite de alle typului de care pare a se tiné; *pseudogese*, s. f., (fr. *pseudo-gèse*, d'in ζόησις=ingrecare), falsa ingrecare; *pseudodiamantu*, s. m., (fr. *pseudo-diamant*), adamante falsu; *pseudodietu*, s. f., (fr. *pseudo-diète*), dieta, adunare falsa, illegale; *pseudodipteru*, -a, adj. s., *pseudodiptere*, (ψευδοδιπτερος, fr. *pseudo-diptère*, d'in δίς=de doue parti, si πτερόν=aripa), vorbindu de edificie, cari paru a avé doue serie de columne; *pseudodiaconu*, s. m., *pseudo-diaconus*, diaconu falsu, neaddeveratu; *pseudodictamnu*, s. m., *pseudo-dictamnium*, falsu dictamnu; *pseudodricu*, -a, adj., (fr. *pseudo-drique*), vorbindu de *polyedre* sau corpuru *polyedrice*, cari au faciele desregulate; *pseudoepiscopu*, s. m., *pseudoe-piscopus*, (ψευδοεπίσκοπος), episcopu falsu, neaddeveratu; *pseudofragmentariu*, -a, adj., (fr. *pseudo-fragmentaire*), care pare fragmentariu; *pseudoflavu*, -a, adj., *pseudoflavus*, care nu e curatu flavu: *colore pseudoflava*; *pseudognathu*, -a, adj. s., (fr. *pseudo-gnathe*, d'in γνάθος=falca), care are false falci; subst. pl. *pseudognathele*, divisiune d'in regnulu animale; *pseudographu*, -a, adj. s., (fr. *pseudographe*, d'in γράφειν=scriere), care serie mentioni, sau care face scripture false=*plastographu*; de aci si: *pseudographia*, s. f., (fr. *pseudographie*), arte de *pseudographu*; *pseudographicu*, -a, adj., (fr. *pseudographique*), relativu la *pseudographia*, sau la *pseudographu*; *pseudohermaphroditismu*, s. m., (fr. *pseudohermaphrodisme*), *hermaphroditismu* fora excessu alu partolotu; de aci si: *pseudohermaphroditu*, -a, adj. s., (fr. *pseudohermaphrodite*), care e in statu de *pseudohermaphroditismu*; *pseudohydropisiu*, s. f., (fr. *pseudo-hydropisie*), falsa *hydropisia*; *pseudoliquidu*, -a, adj., *pseudoliquidus*, care pare a cure, fora se curra; *pseudologia*, s. f., (fr. *pseudologie*), vorba falsa, mentione; de aci: *pseudologu*, -a, adj. s., (fr. *pseudologue*); care spune mentioni; *pseudologicu*, -a, adj., (fr. *pseudologique*), relativu la *pseudologu* sau la

pseudologia; *pseudomalachitu*, s. m., (fr. pseudomalachite), petra ce pare *malachitu*, cupru fosfatatu; *pseudomedicu* s. m., (it. pseudomedico, fr. pseudo-médecin), medicu falsu, *medicustru*; *pseudomembrana*, s. f., (fr. pseudo-membrane), falsa membrana; *pseudomole*, s. f., (fr. pseudo-môle), falsa mole d'in matrice, buccata de mole; *pseudomorphu*, -a, adj., (it. pseudomorfo, fr. pseudomorphe, d'in μορφή=forma), care are forma falsa, nu a sea, ci straina: *cristalle pseudomorphe*; in acellu-asi sensu si: *pseudomorphicu*, -a, adj.; *pseudomorphina*, s. f., (fr. pseudomorphine), materia ce sémina cu *morphin'a*; *pseudomorphose*, s. f., (fr. pseudomorphose), statu de corpu *pseudomorphicu*, corpu *pseudomorphu*, cristallu produsu prin conversiunea sau decomposiunea partiale ori totale a altei masse ce si a pastratu form'a avuta inainte de conversiune; *pseudomyrtu*, s. m., (fr. pseudo-myrtie), arbore ce sémina cu *myrtulu*, *myrtillu*; *pseudonardu*, s. m., *pseudonardus*, (ψευδόναρδος), nardu neaddeveratu; *pseudonormale*, adj., (fr. pseudo-normale), care pare *normale*, fora se fia; *pseudonymu*, -a, adj. s., (fr. pseudonyme, it. pseudonimo, d'in ὄνομα=nome), care are nome falsu: *scripte pseudonyme*, *dictionariu pseudonymu*, cu nome de auctori scambate, neaddeverate; ca s. m. reale: *pseudonymu-lu*, nome falsu: *a si publicá scriptele sub unu pseudonymu*: de aci: *pseudonymia*, s. f., (fr. pseudonymie), statu de *pseudonymu*, a-bitudine de a si publicá scriptele, operele sub nome falsu; *pseudopatu*, s. m., *pseudopatium*, (ψευδόπατον), podu de casa falsu; *pseudoperipneumonia*, s. f., (pseudoperipneumonie), falsaperipneumonia; *pseudoperipteru*, -a, adj., *pseudoperipteros*, (ψευδοπερίπτερος, fr. pseudo-periptère), vorbindu de edificie, care pare incongiuratu cu colonne, fora se fia; absol. s. m., *pseudoperipterulu*, edificiu cu *peripteru* parutu; *pseudoperistomu*, -a, adj. s., (fr. pseudoperistome), care pare a avé unu *peristomu*, vorbindu de *licheni*: s. m. reale: *pseudoperistomulu*, *peristomu* currendu peritoriu la *licheni*; *pseudophilippu*, s. m., pseudo-philippus, Fi-

lippu falsu; *pseudophthisia*, s. f., (fr. pseudophthisie), phthisia falsa; de aci: *pseudophthisicu*, -a, adj., relativu la *pseudophthisia*; *pseudopia*, s. f., (fr. pseudo-pie, d'in ὄψ=vedere, oclu) allucinatione a vederei; *pseudopithecu*, s. m., (fr. pseudo-pithéque, πῖθηξ=simia), animale ce sémina cu simia, specia de minutia; *pseudoplatanu*, s. f., (fr. pseudo-platane), *platanu* falsu; *pseudopleuresia*, s. f., (fr. pseudo-pleurésie), *pleuresia* falsa; *pseudopneumonia*, s. m., (fr. pseudo-pneumonie), falsa pneumonia; de aci: *pseudopneumonicu*, -a, adj., relativu la *pseudopneumonia*; *pseudopode*, adj., (fr. pseudopode, d'in ποῦς, ποδός=pede), care pare a avé petiore; subst. pl. *pseudopodile*, familia de animali; *pseudopolypu*, s. m., (fr. pseudo-polype), *polypu* falsu; *pseudoporu*, s. m., (fr. pseudo-pore), semnu allu stigmatulei; *pseudoporphyru*, -a, = *pseudoporphyricu*, -a, adj., (fr. pseudo-porphyrique), care pare a *porphyra*=*purpura*, care are apparentia de purpura; *pseudoprasu*, -a, adj., (fr. pseudo-prase), care nu e verde curatu, ci pare numai verde; s. m. reale: *pseudoprasulu*, petra assémine cu petr'a *prasului*; *pseudoprismu*, -a si *pseudoprismaticu*, -a, adj., (fr. pseudo-prismatique), care are sau capita forma appropriata de a unei *prisma*; *pseudoprophetu*, -a, s. pers., *pseudopropheta*, (ψευδοπροφήτης, fr. pseudo-Prophète), *prophetu* mentionosu; de aci si f. pers. *pseudoprophetessa* (comp. fr. pseudo-prophétesse); *pseudoprophetia*, s. f., *pseudoprophetia*, *prophetia* mentionosa, *pseudopropheticu*, -a, relativu la *pseudoprophetu* sau la *pseudoprophetia*; *pseudorasia*, s. f., (fr. pseudorasie, d'in ὄρασις=vedere)=*pseudopia*; *pseudoregulariu*, -a, adj., (fr. pseudo-regulier), = *pseudonormale*; *pseudorexia*, s. f., (fr. pseudorexie, d'in ὄρεξις=appetitu, fame), *appetitu* falsu; *pseudorubinu*, s. m., (fr. pseudo-rubis), *rubinu* falsu, specia de cartiu rosu curatu; *pseudosaphiru*, s. m., (fr. pseudo-saphir), *saphiru* neaddeveratu, specia de cartiu albastru; *pseudoselinu*, s. m., *pseudoselinum*, (ψευδοσέλινον), *selina* falsa; *pseudosmaragdu*, s. m., *pseudosmaragdus*, (ψευδοσμαραγδος), sma-

ragdu falsa; *pseudothyra*, s. m., *pseudothyrum*, (ψευδοθύρον), usia falsa sau usia secreta, metaf. mediu secretu; *pseudotopazu*, s. m., (fr. pseudo-topaze), topazu falsu; specia de cartiu galbinu; *pseudourbanu*, -a, adj., (pseud-arbana), care nu e urbanu addeveratu, ci numai imitatu, vorbindu mai allessu de constructioni: *case pseudourbane*; *pseudozoariu*, -a, si *pseudozou*, -a, adj., (fr. pseudo-zoaire), care sémena, fora se fia unu animale; ca subst. pl., *pseudozoariete* sau *pseudozoete*, divisiune de fientie organice, ce sémina multu cu *zoophytele*.

† PSILO-, (d'in gr. ψιλός=nudu), in composite si derivate scientifice: *psilocitaristu*, s. m., *psilocitharista*, (ψιλοκιθαριστής), simplu citaristu, care canta d'in citara, fora se cante si d'in gura; *psilogastru*, -a, adj., (fr. psilogastre, d'in γαστήρ=ventre), care are ventrea nuda, fora peru; *psilogliottu*, -a, adj., (fr. psilogliotte, d'in γλωττα=limba), care are fructe oblonge si fora peri; *psilonotu*, -a, adj., (fr. psilonote, d'in νότος=spinare), care are spinarea nuda, fora peri; *psilopode*, adj., (fr. psilopode, d'in πούς, ποδός=pede), care are petioarele nude; *psilosomu*, -a, adj., (fr. psilosome, d'in σώμα=corpu), care are corpulu nudu, mai vertosu, suptire si luciu; subst. pl. *psilosomele*, familia de mollusce; *psilostachu*, -a, adj., (fr. psilostachyé, d'in σάχχης=saciu), care are spice mici si suptiri; *psilote*, s. f., (fr. psilote), genu de insecte diptere; *psilothru*, s. m., *psilothrum*, d'in ψιλόθρον, (fr. psilothare), unsoare depilatoria, care face se cada perulu si se remana pellea lucia.

* PSITTACARIU, *psittacide*, *psittacenu*, *psittacinu*, etc., vedi *psittacu*.

* PSITTACU, s. m., *psittacus*, (ψιτακος), *papagallu*. de aci: *psittacaru*, -a, adj. s., (fr. psittacare), relativu *psittacu*, de regula ca subst. *psittacaru*, genu de *psittacu*; *psittacide*; adj. s., (fr. psittacide), care sémina cu *psittaculu*, ca s. pl. *psittacidii*=familia sau ordine care are de tipu *psittaculu*; *psittacinu* si *psittacina*, -a, adj. s., *psittacenu*, (fr. psittacin), de *psittacu*, relativu *psittacu*: *colori psittacine*, subst. pl. *psit-*

facinii sau *psittacunii*=*psittacidii*; *psittaculu*, s. m., (fr. psittacule), proprie diminutivu d'in *psittacu*, applicatu inse la unu genu de *psittaci* de totu mici si cu cod'a rotunda; *psittirostru*, -a, adj., (fr. psittirostre), care are rostru ca allu psittacului; s. m., *psittirostrulu*, genu de passeri cu rostrulu ca allu psittacului.

* PSOΑ, s. f., (ψόα, fr. psoas), lumbu si musculu lumbariu; unulu d'in celli doi musculi abdominali: *psoa majore*, *psoa minore*.

* PSOADICU, -a, adj., (psodicus), relativu la *psoa*.

* PSOITE, s. f., (fr. psöite); inflammatie a *psoai*.

* PSORA, s. f., *psora*, (ψώρα, fr. psore); 1. scabia, rônia; 2. genu de plante, de lieheni;—de aci: *psoranthemide*, s. f., *psoranthemis*, (ψωρανθεις), specia de rosmarinu, planta; *psoriase*, (fr. psoriasis), inflammatie chronica a pellei, morbu ereditariu, fora inse se fia contagiosu ca *psora* ensasi; *psoride*, s. f., (fr. psoride)=*psoriase*; *psoricu*, -a, adj., *psoricus*, (ψωρικός), relativu la *psora*: *medicamentu psorice*; *psoriforme*, adj., (fr. psoriforme), care are forma sau parentia de *psora*; *psorosu*, -a, adj., scabiosu, rôniosu: *picore psorose*.

* PSYCHE, s. f., *psyche*, (ψυχή), sufletu, principiu allu vietiei in omu; divinitate prin care se personificá sufletulu la antici; de aci, statua ce reprezenta acésta idea;—genu de insecte lepidoptere nocturne.

* PSYCHICU, -a, adj., (ψυχικός), relativu la sufletu: *facultati psychice*; *morbi psychici*; de aci si adv. *psychice*, (ψυχικώς), in modu *psychicu*.

* PSYCHISMU, s. m., (fr. psychisme), systema dupo care sufletulu ar fi unu fluidu *psychicu*: *psychismulu nu e de cătu materialismu ascunsu sub unu nome strainu*.

* PSYCHISTU, -a, adj. s., (fr. psychiste), care admite doctrin'a *psychismulu*; de aci si: *psychistica*, -a, adj.

† PSYCHO-, (d'in gr. ψυχή=suffletu), in composite si derivate mai vertosu scientifice: *psychagogia*, s. f., (fr. psy-

chagogie, d'in ἀγωγή = ducere, conducere), a) ceremonia, processione cu scopu de a impacá sufletele sau umbrele mortiloru; b) pretensa potere magica de a evocá sufletele mortiloru; c) recreare, readducere la viétia a unui omu cadutu in lessinu; de aci si : *psychagogicu*, -a, (fr. *psychagogique*), relativu la *psychagogia* : *medicamente psychagogice*; *psychagogu*, -a, s. pers., (fr. *psychagogue*), in intellessulu speciale de : cellu ce pretende ce pote evocá sufletele mortiloru; *psychiatria*, s. f., (fr. *psychiatrie*, d'in ἰατρία = medicina), medicina applicata in specie la morbiu mentei sau sufletului; de aci si : *psychiatricu*, -a, adj., (fr. *psychiatrique*), relativu la *psychiatria*; *psychiatru*, s. m., (fr. *psychiatre*), medicu versatu in *psychiatria*; *psychognosia*, s. f. (fr. *psychognosie*, d'in γνῶσις = connošcentia), connošcentia profunda a sufletului, de aci si : *psychognosticu*, -a, adj., (fr. *psychognostique*), relativu la *psychognosia*; *psychogonia*, s. f., (fr. *psychogonie*, d'in γενή generatione), generatione progressiva a sufletului, desvoltare in tempu a sufletului; de aci si : *psychogonicu*, -a, adj., (fr. *psychogonique*), relativu la *psychogonia*; *psychographia*, s. f., (fr. *psychographie*, d'in γράφειν = descriere), descriptione a sufletului sau facultatiloru acestui-a; de aci si : *psychographu*, s. m., (fr. *psychographe*), auctoriu de *psychographia*; *psychographicu*, -a, adj., (fr. *psychographique*), relativu la *psychographia*; *psychologia*, s. f., (fr. *psychologie*, it. *psicologia*, d'in λόγος = discursu), parte a filosofiei ce se ocupa de sufletu, de facultatile lui si actionile acestoru-a : *psychologia experimentalē, transcendentalē*; de aci si : *psychologu*, s. m. pers., (fr. *psychologue*), versatu in *psychologia*; *psychologicu*, -a, adj., (fr. *psychologique*, it. *psicologico*), relativu la *psychologia* si la *psychologu*; *psychologismu*, s. m., (fr. *psychologisme*, it. *psicologismo*), sistema dupo care sufletulu se iea ca principiu allu totei connošcentiei; *psychologistu*, -a, s. pers., (fr. *psychologue*, it. *psicologo*); a) cu intellessulu forme *psychologu*; b) cellu ce

se tine de *psychologismu*, da mare importantia psychologiei, cu damnu altoru parti alle scientiei; — *psychomachia*, s. f., *psychomachia*, (ψυχμαχία, fr. *psychomachie*, d'in μάχη = lupta), lupt'a sufleteloru, titulu unei poema a lui *Prudentiu*, in care se descriu luptele affecteloru sufletului umanu; *psychomantia*, s. f. (fr. *psychomancie*, d'in μαντεία = divinatione), divinatione prin evocarea sufleteloru sau umbreloru de morti; de aci si : *psychomante*, s. m., cellu ce essercita *psychomantia*; *psychomanticu*, -a, adj., relativu la *psychomantia*, sau la *psychomante*; *psychomantiu*, s. m. reale, *psychomantium*, (ψυχμαντείον), locu unde se evoca sufletele mortiloru pentru divinatione; *psychometru*, s. m., (fr. *psychomètre*), mesura propusa pentru appretierea facultatiloru sufletului; de aci si : *psychometria*, s. f., (fr. *psychométrie*), arte de a face usu de *psychometru*; *psychometrologia*, s. f., *psychométrie*, tractatu acupr'a *psychometriei*; *psychophthoru*, -a, adj., *psychophthoros*, (ψυχοφθόρος), care nemicesce sufletulu, epithetu, datu lui *Apollinariu*, care negá sufletulu umanu in *Christu*; *psychopompu*, -a, adj. s., (fr. *psychopompe*, (ψυχοπόμπος), care duce sufletele, epithetu datu lui *Mercuriu*, care ducea sufletele mortiloru in infernu; *psychostasia*, s. f., (fr. *psychostasie*, d'in στάσις = ecilibriu, ponderatione), ponderatione a sufleteloru : *Mercuriu ducea sufletele la psychostasia*.

* **PSYCHROMETRIA**, s. f., (fr. *psychromètre*, d'in ψυχρός = rece, si μέτρον = mesura); apparatus de mesuratu cantitate de vaporu ce contine atmosfer'a.

* **PSYDRACIA**, s. f., (ψυδρακία, fr. *psydrie*), specia de pustule menute.

* **PSYLLIDE**, adj. s., (fr. *psyllide*); care sémina cu *psyllu*; subst. pl. *psyllidile* familia de insecte ce are de tipu genulu *psyllu*.

* **PSYLLIU**, -a, adj. s., *psyllion*, (ψύλλιον, fr. *psyllion*, it. *psillo*); specia de plante, alle caroru sementie semina cu *psylli* = purici.

* **PSYLLOPHORU**, s. m., vedi *psyllu*.

* **PSYLLU**, s. m., (ψύλλος, fr. *psylle*),

purice, genu de insecte hemiptere; — *psyllophoru*, -a, (proprie, care porta *purici*), se aplica, in gen. m. *psyllophorulu*, la una specia de planta analoga cu *psylliulu*.

* PTARMICU, -a, adj., (fr. ptarmique, d'in *πταρμός* = sternutare); care provoca sternutare; vedi si *sternutatoriu*.

* PTELIA, s. f., (fr. ptéléé); genu de plante din famili'a terebinthacielora.

* PTELIACIU, -a, adj. s., (fr. ptéléacé); care sémina cu *pteli'a*; subst. pl., *pteliaciele*; tribu de plante din famili'a terebinthacielora, care are de tipu genulu *ptelia*.

* PTERNA, s. f., (*πτέρνα*, fr. pterne); calcaniu de passere, parte posterioare inferioare a petiorului unei passere.

† PTERO —, (d'in gr. *πτερόν* = aripa, aripiora), in composite si derivate scientifice: *pterobranchiu*, -a, adj. s., (fr. ptérobanché), care are *branchiele* formate d'in aripe sau aripioare; s. pl. *pterobranchii*, ordine de pesci; *pteroearpu*, -a, adj. s., (fr. ptérocarme, d'in *καρπός* = fructu), care are fructe aripate; s. m., *pteroearpulu*, genu de leguminoase; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérocaulé), care are *earulu* sau fustellulu *aripatu* *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérocéphale, d'in *κεφαλή* = capu), a) care are *earulu* aripatu; b) care are florea sau grannintulu aripatu, cristatu; s. m., *pteroearphulu*, genu de scabioase, plante; *pteroearu*, -a, adj. s., (fr. ptéroère, d'in *κέρας* = cornu), care are *come* aripate; s. m., *pteroearulu*, diviziune de *conchylie*; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérochile, d'in *χίλος* = labru, bundia), care are *labrele* in forma de aripa, vorbindu de certe insecte, de unu genu de vespe mai vertosu; *pteroearulu*, adj. s., (*pteroearulu*, fr. ptéroearule, it. pterodattilo, d'in *δάκτυλος* = degitu), care are *degitale* aripate; ca s. m., *pteroearulu*, a) familia de passeri, b) genu de reptili sau seamiferi fossili; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérodibranche), care are *branchiele* pre celle doue aripioare; subst. pl. *pteroearulu*, classe de pesci; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérodicère; d'in *δίς* = doue, si *κέρας* = cornu); care are

aripioare pre celle doue antene, vorbindu de insecte; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérodiple, d'in *διπλός* = duplu), care in repausu are aripele duplicate; subst. pl. *pteroearulu*, familia de insecte hymenoptere; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptéroglosse, d'in *γλῶσσα* = limba), cu limb'a in forma de aripa; subst. pl. *pteroearulu*, familia de passeri silvane; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérogone, d'in *γωνία* = ânghiu), care are anghiori aripate: *fructe pterigonie*; *pteroearulu*, adj., (fr. ptéroïde), in forma de aripa: *frondie pteroidi*; *pteroearulu*, -a; adj. s., (fr. ptérolophe, d'in *λόφος* = cresta), care are *crest'a* in forma de aripa; s. m., *pteroearulu*, genu de plante d'in famili'a synantherielora; *pteroearulu*, pl. *pteroearulu*, *pteroearulu*, (*πτέρωμα*, (fr. ptérome), aripa de edificiu, seria de colonne pusa de una lature a edificiului; *pteroearulu*, s. m., (fr. ptéropère, d'in *πηγή* = a fige), parte de care stau prene aripele, mai vertosu aripele insectelora; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérophauère, d'in *φανερός* = invederatu), care are aripele usioru de vedutu, vorbindu de insecte; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérophore, it. pteroforo), care porta, are aripe; s. m., *pteroearulu*, a) personale, muntiu, care porta penne la pelaria; b) genu de insecte lepidoptere nocturne; c) genu de plante d'in famili'a synantherielora; *pteroearulu*, s. m., (fr. ptérophyte, d'in *φύλλον* = folia), genu de licheni, plante; *pteroearulu*, s. m., (fr. ptérophyte, d'in *φυτόν* = planta), genu de plante d'in famili'a compositelora; *pteroearulu*, adj. s., (fr. ptéropode, it. pteropode), care are *petioarele* aripate; s. pl. *pteroearulu*, = ordine de mollusce; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérosperme, d'in *σπέρμα* = sementia), care are *sementie* sau fructe aripate; s. f., *pteroearulu*, genu de plante d'in familia malvacielora; *pteroearulu*, s. m., (fr. ptérosperme), genu de plante; *pteroearulu*, -a, adj. s., (fr. ptérostiche, d'in *στίχος* = seria), care are nua seria de aripioare; s. m., *pteroearulu*, genu de insecte coleoptere; *pteroearulu*, -a, adj., (fr. ptérostyle), care are *stylulu* latu, largu in forma de ari-

pa; *pterotheca*, s. f., (fr. ptérothèque, — *πίτεκα* = téca), a) parte a chrysalidei care protege aripiorele insectului, b) genu de plante d'in famili'a synantherieloru; *pterotu*, -a adj., *pterotus*, (*πτερωτός*, fr. ptérote), munitu cu aripe; s. f., *pterota*, genu de plante; *pteru*, s. m., *pteron*, (*πτερόν*), aripa de edificiu

* **PTERYGIBRANCHIU**, -a, adj., (fr. ptérygibranche; vedi pentru etymologia la: *pterygo* —); care are *branchie* in forma de *aripiore*; subst. plur., *pterygibranchie*, famili'a de crustacie.

* **PTERYGIU**, s. m., *pterygium*, (*πτερίγιον*, fr. ptérygion); 1. macula in oclu, pelliciora pre oclu; 2. aripa de fructu; 3. aripaa nasului mamifereloru; 4. genu de plante, nominate asiá dupo form'a fructului.

† **PTERYGO-**, (d'in gr. *πτέρωξ*, *πτέρωχος* = aripa, aripiora), in composite si derivate scientifice: *pterygo-angulimassillariu*, -a, ad., (fr. ptérigo-angulimassillaire) = *pterygoïdianu*; *pterygo-collimassillariu*, -a, adj., fr. ptérygo-collimassillaire) = *pterigoïdianu*; *pterygode*, s., (fr. ptérygode), relativu la *aripa*, ca s. f., *pterygodea*, parte de la base a aripeloru insecteloru, mai vertosu flutturiloru; *pterygodia*, s. f., (fr. ptérygodie), genu de plante; *pterygoide*, adj., (fr. ptérygoïde), care are forma de aripa sau de aripiora: *apophysis pterigoïdi*, de la gûttu, pentru co fia-care d'in aceste apophysis sunt composite d'in doue lamine in forma de aripe; *pterygoïdianu* si *pterigoïdiu*, -a, adj., (fr. ptérygoïdien), relativu la *apophyse pterigoide*: *canale pterigodiana*, *fosse pterigodiane*, *musculi pterigodiani*, *arteria pterigodiana*, *nervi pterigodiani*; *pterygomassillariu*, -a, adj., (fr. ptérygomassillaire), relativu la *apophyse pterigoide* si la *massella* sau *falca*, care merge de la acea apophyse la *falca*: *musculu pteriomassillariu*; *pterygoma*, pl. *pterygomate*, *pterygoma*, (*πτερόγωμα*, fr. ptérygome): a) forma a aripei; b) *prominentia* in forma de aripa; c) *inflatura* la *vulva*, prin care se impiedica coitulu; — *pterygopalatinu*, -a, adj., (fr. ptérygopalatin), relativu la *apophyse ptery-*

goide si la *palatulu gurei*: *arteria pterygopalatina*; *pterygopode*, adj., (fr. ptérygope), care are *pedunculu* aripati; *pterygopharyngiu* si *pterygopharyngianu*, -a, adj., (fr. ptérygo-pharyngien), relativu la *apophyse pterigoide* si la *pharynge*; *pterygophyllu*, -a, adj. s., (fr. ptérygophylle, d'in *φύλλον* = folia), care are *folie* in forma de aripiore; s. m., *pterygophyllu-lu*, genu de plante d'in famili'a licheniloru; *pterygophylloide*, adj. s., (fr. ptérygophylloïde), care *sémina* cu unu *pterygophyllu*, ca subst. pl. *pterygophylloidile*, familia de licheni ce are de tipu genulu *pterygophyllu*; *pterygostaphylinu*, -a, adj., (fr. ptérygostaphylin), relativu la *apophyse pterigoide* si la *staphyle*; *pterygotemporale*, adj., (fr. ptérygo-temporal), relativu la *apophyse pterigoide* si la *ossulu temporale*; *pterygynandru*, s. m., (fr. ptérygynandre), genu de licheni.

* **PTILINU**, -a, adj., (fr. ptilin), de *ptilu*, (*πίλον*), ca subst. a) m., *ptilinulu*, genu de insecte; b) f. *ptilin'a*, membrana molle si mobille d'intre antennele certoru insecte.

† **PTILO-**, (d'in gr. *πίλον* = *ptilu* = penna mica, fulgu, aripiora de insectu, mai vertosu, totu allu fulgiloru ce copere d'in afóra aripiorele insectulu), in derivate si composite scientifice: *ptiloceru*, -a, adj., (fr. ptilocère, d'in *κέρας* = cornu), care are *cornele* sau *antennele fulgose*; *ptilodactylu*, -a, adj. s., (fr. ptilodactyle, d'in *δάκτυλος* = degitu), care are *degitele fulgose*, ca s. m., *ptilodactylu-lu*, genu de insecte; *ptiloderu*, -a, adj. s., (fr. ptilodère), care are *collulu fulgosu*; ca s. pl. *ptiloderele*, familia de passeri; *ptilopteru*, -a, adj. s., (fr. ptiloptère, d'in *πτερόν* = aripa), care are *aripe fulgose*; s. pl., *ptilopterele*, familia de passeri; *ptilorhynchu*, -a, adj. (fr. ptilorhynque, d'in *ὀξύχος* = rostru), care are *rostrulu fulgosu*; *ptilose*, s. f., (fr. ptilose), a) totu allu fulgiloru unei passere, b) *cadere*, a) *cilieloru*; *ptilostemone*, adj. s., (fr. ptilostème d'in *στῆμων* = stamine), care are *stamini fulgose*; subst. pl., *ptilostemone-le*, genu de plante; *ptilostephu*, -a, adj. s., (fr. pti-

lostèphe, d'in $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\omicron\varsigma$ = corona), care are *corona* sau *corolla fulgosa*: s. m., *ptilostephulu*, genu de plante; *ptilotu*,-a, adj. s. (fr. *ptilote*), munitu cu *ptili*, (vedi *ptilu* la inceputulu acestui articulu), a-ripatu; ca subst. m., reale, *ptilotu*-lu, a) genu de plante cryptogame, d'in famili'a algeloru; b) genu de plante d'in famili'a amarantacieloru.

* **PTISANA** sau *tisana*, s. f., *ptisana*, ($\pi\tau\iota\sigma\acute{\alpha}\nu\eta$, fr. *ptisane* si *tisane*); 1. ordiu mundatu, curatu de pelliciore prin pisare; 2. apa, in care s'a fertu ordiu, si serve la beutu mai allessu pentru morbosu; 3. in genere, beutura medicamentosa.

† **PTOCHEU** si *ptochiu*, s. m., *ptochium* si *ptochium*, ($\pi\tau\omega\chi\epsilon\iota\omicron\nu$ = casa de tinutu indigenti, d'in $\pi\tau\omega\chi\acute{\omicron}\varsigma$ = scapitatu, indigente); in acellu-asi sensu si: *ptochotrophiu*, *ptochotropheum*, -ium, ($\pi\tau\omega\chi\omicron\tau\rho\omicron\phi\epsilon\iota\omicron\nu$, fr. *ptochotrophe*, d'in $\tau\rho\omicron\phi\eta$ = nutrimentu); de aci si: *ptochotrophu*,-a, adj. s., *ptochotrophus*, ($\pi\tau\omega\chi\omicron\tau\rho\acute{\omicron}\phi\omicron\varsigma$), care nutresce indigentii, prevede de densii; *ptochotrophia*, s. f., cura si fapta de *ptochotrophu*.

* **PTOCHOTROPHIA**, *ptochotrophiu*, *ptochotrophu*; vedi *ptocheu*.

* **PTYALINU**,-a, *ptyalismu*; vedi *ptyalagogu*.

† **PTYALOGOGU**,-a, adj. (fr. *ptyalogue*, d'in $\pi\tau\acute{\alpha}\lambda\omicron\nu$ = saliva, si $\chi\epsilon\iota\nu$ = ducere); care provoca si secreta sali-v'a; vedi si *sialagogu*;—de aci si: *ptyalinu*,-a, adj. s., (fr. *ptyaline*, it. *ptialina*), substantia ce se afla in saliva; *ptyalismu*, s. m., (fr. *ptyalisme*, it. *ptialismo*), morbu ce consiste in prea multa salivatione.

† **PTYCHO**-, (d'in gr. $\pi\tau\acute{\omicron}\chi\omicron$ - $\pi\tau\omega\chi\acute{\omicron}\varsigma$ = indouitura, incretitura, etc.), in composito scientifique: *ptychopleuru*,-a, adj., (fr. *ptychopleure*, d'in $\pi\lambda\epsilon\upsilon\rho\acute{\alpha}$ = còsta), care are *costa indouita*; *ptychopteru*,-a, adj. (fr. *ptychoptère*), care are aripe indouite; ca s. m. *ptychopteru*-lu, genu de insecte diptere; *ptychospermu*,-a, adj. s., (fr. *ptychosperme*, d'in $\sigma\tau\acute{\epsilon}\phi\omicron\mu\alpha$ = sementia), care are sementie indouite, ca s. m., *ptychospermu*-lu, genu de plante d'in famili'a palmifereloru: *pty-*

chostomu,-a, adj. s., (fr. *ptychostome*, d'in $\sigma\tau\acute{\omicron}\mu\alpha$ = gura), care are gur'a sau labiele indouite, ca s. m. *ptychostomu*-lu, genu de licheni.

* **PUBE**, s. f., *pubes*, (it. *pube*, fr. *pubis*); 1. proprie, peri teneri, primii peri ai barbei suptirelli, delicati, molli ca nesce fulgi; 2. metaforice, a) peri in genere; b) peri de la partile genitale; in specie: parte media a ventriloru inferiori, care la epoc'a *pubertatei* se copere cu peri; c) parti genitale; d) pubertate, junetia; e) collectivu: juni, fetiori, populatione virile; in genere: poporu.

* **PUBEDU**,-a, s. pers., *pubeda*; june adjunsu la virilitate.

* **PUBENTE**, adj. part. pres., *pubens*; care *pubesce*: *anni pubenti*, *juni pubenti*; si: *erbe pubenti*; vedi si *pubescente*.

1 **PUBERE**, si *puberu*,-a, adj., *pubes*,-*puberis* si *puber*,-is, (it. *pubera* si *pubero*, fr. *pubère*): cui a datu *pubea*, adjunsu la etatea virile, adultu, in etate de a generá, de a nasce: *copillii si copillele devinu mai currendu puberi in terrele calde de câtu in celle reci*; si despre plante: *arbori puberi*; ca subst. personale: *puberii* = barbatii.

2 **PUBERE**, *pubui*, si *pubire*, v., *pubere*; a fi cu *pube*; vedi *pubescere*.

* **PUBERTATE**, s. f., *pubertas*, (it. *pubertà*, fr. *puberté*); calitate, statu de *pubere*: *pubertate prematura*, *tardiva*; *cuna pubertate legale*, *prescrissa de legi pentru amendoue sessete*; *pubertatea copilleloru*, *copilliloru nu advine la aceea-asi epoca*.

* **PUBERU**,-a, adj., vedi 1 *pubere*.

* **PUBESCENTE**, adj. part. pres., *pubescens*, (it. *pubescente*, fr. *pubescent*); care *pubesce*: *buce pubescenti*, *barba pubescente*, *frondie pubescenti*, *fustellu pubescente*.

* **PUBESCENTIA**, s. f., (fr. *pubescence*); actione, calitate, statu de *pubescente*: *pubescenti'a barbei*, *petalleloru*, *frondieloru*, *erbei*, *granulii*.

* **PUBESCERE**, v., *pubescere*; a incepe a dá *pube*, si de aci, a deveni in statu de a generá sau nasce, a deveni adultu, si prin alte metafore, a re-

sari, incolti, blastari, cresce; a se coperi cu lanugine, cu fulgi, si in genere : a se coperi, investi, infasciora in ceva, etc : *faci a lui abia pubesce; pubescu sementiele, frondiele; pubescu trunchiulu, pubescu ramurele, dandu alte ramure, muguri, blastari, folie.*

* PUBIANU, si *pubiu*, -a, adj., (fr. pubien); relativu la *pube*, si in specie la *pube*, ca parte a ventrilor : *arcata pubiana, symphyse pubiana, articulationi pubiane.*

* PUBICORNU, -a, adj., (fr. pubicorne); care are *cornule pubescenti.*

* PUBIFLORE, adj., (fr. pubiflore); care are flore *pubescente*, coperita de *pube* = fulgi.

* PUBIFERU si *pubigeru*, -a, adj., (fr. pubigere); care porta, are *pube* = fulgi.

* PUBIFEMORALE, adj., (fr. pubiofemoral); relativu la *pube* si la *femore* : *musculu pubifemorale, care se intende de la spinarea pubei peno la partea media a femorelui.*

* PUBIPROSTATICU, -a, adj., (fr. pubio-prostatique); relativu la *pube* si la *prostata* : *musculu pubiprostaticu.*

* PUBISTERNALE, adj., (fr. pubisternal); relativu la *pube* si la *sternu* : *musculu pubisternale.*

* PUBIUMBILICALE, adj., (fr. pubio-ombilical); relativu la *pube* si la *umbilicu* = buricu.

* PUBLICANU, -a, adj. s., *publicanus*, (it. publicano, fr. publicain); relativu la venituri publice; mai vertosu ca subst. personale, *publicanu*, 1. la anticii Romani, arrendatoriu, perceptoriu aliu veniturilor publice : *publicanulu si phariseulu d'in evangeliu*; 2. in genere, speculatoriu pre veniturile publice, pre mosiele statului, pre saline, etc : *multi publicani de astadi erau una data repubblicani infocati.*

* PUBLICARE, v., *publicare*, (it. *publicare*, fr. *publier*); a face *publicu*, si a nume : 1. a comunica, face cunoscutu *publicului* : *a publica corpulu legiloru romane; a publica legea, regulamentulu prin monitoriulu oficiale; a publica co densulu nu mai face parte d'in una societate; a publica nouele*

merci addusse, cartea essita de sub prelu; in specie : a publica scripte, carti si alte opere; 2. a face averea unui privatu *publica*, a confisca : *a publica averile esiliatiloru politici.*

* PUBLICARIU, -a, adj. s., *publicarius*; relativu la *publicu* sau la *publicare* : *actele publicarie.*

* PUBLICATIONE, s. m., *publicatio*, (fr. *publication*, it. *pubblicazione*); actiune de *publicare* : *publicationea legei, unei carte, unei folia periodica, unui diariu cotidianu; publicationi scientifice, litterarie, septemanarie, lunarie; publicationea averei condamnatiloru pentru inalta proditione.*

* PUBLICATORE, -trice, si

* PUBLICATORIU, -toria, adj. s., *publicator*, -trix, (it. *publicatore*, fr. *publicateur*); care *publica* sau serve a *publicare* : *librari publicatori de traductioni classice; publicatorii averei cetataniloru onesti; publicatori de noutati, de sciri commerciali.*

* PUBLICATU, -a, adj. part., *publicatus*, facutu *publicu*.

* PUBLICISMU, s. m., (fr. *publicisme*); scientia a *publicistului* : *publicismulu nu e totu de a un'a demnu de misiunea ce are de a lumina publiculu in cestionile politice si sociali.*

* PUBLICISTU, -a, s. pers., (it. *publicista*, fr. *publiciste*); cellu ce se ocupa cu cestionii politice si sociali spre a lumina publiculu; in specie cellu ce scrie despre cestionii de dereptulu naturale, dereptulu gentiloru, despre diplomatia, despre politica, etc : *Aristotele, la anticii, Montesquieu, la moderni, fura illustri publicisti.*

* PUBLICITATE, s. f., (it. *pubblicità*, fr. *publicité*); calitate de *publicu* : *pubblicitatea sententieloru judicarie; publicitate a peccatelor si crimineloru vostre; publicitatea sedentieloru adunantieloru nationali; diariile sunt una bona si larga calle de publicitate; publicitatea acteloru guberniului e folositoria guberniului insusi; publicitatea cartiloru typarite; a da unei decisiune tota publicitatea posibilu.*

* PUBLICU, -a, adj. s., *publicus*, (it.

publico, fr. **public**,—in locu de *poplicu* de la *poplu*, *populu* = *poporu*, cumu ar-réta formele mai vechie: **publicus**, **poplicus**); relativu la *populu* sau *poporu* intregu, oppositu la *privatu*, relativu la statu, si de aci, commune, allu totoru-a sau cellu pucinu allu celloru mai multi, 1. ca adj., a) in genere: *avere publica*, *tesauru publicu*, *functioni publice*, *officie publice*; *administratiune publica*, *securitate publica*, *interesse publica*, *lucru publicu*, *domenie publice*, *lucrari publice*, *calli publice*, *edificie publice*, *scole publice*, *biblioteca publica*, *mesuri si ponderi publice*, *advocatu publicu*, *professori publici*, *locuri publice*; *acte publice*, *facute de auctoritate publica* sau *conoscute de publicu*, de toti; *compute publice*, *vietic publica*; *vocea publica*, *opinionea publica*, *moralitate publica*, *calamitati publice*, *applause si laude publice*; *benele publicu*, *ministru allu lucrariloru publice*, *allu instructionei publice*; *institute de publica beneficentia*; *fortia*, *potere publica*; *venituri publice*, *creditu publicu*, *detoria publica*; b) in specie: α) directu oppositu la *privatu*: *dereptu publicu*, *professoriu de dereptulu publicu*; *dereptulu publicu* allu *unui statui*; β) commune la toti, sau la una mare parte: *serbatori publice*, *ospetie publice*; *essamine publice*; *lectioni publice*; γ) in sensu reu, commune, fora destinatione, vile, reu, de rea calitate; δ) despre persone: α') despre barbati: *omu publicu*, *persona publica*, investita cu *auctoritate publica*; β') despre mulieri: *muliere publica* = *curtisana*; asiá si: *casa publica*, *locu publicu* = *bordellu* sau *latrina*; — 2. subst. m., *publicu-lu*, a) reale, α) in genere, α') ceva *publicu*, *lucru publicu*, allu statului, avere, domeniu allu statului; β') mai vertosu collectivu, totu poporulu sau mare parte d'in ellu: *erá publicu numerosu la adunare*; *vorbitoriu fora publicu de ascultatori*; *a respande luminele scientiei in publicu*; *a essi si vorbi in publicu*; *a se face de risu publicului*; *publiculu lectoriu*, *publiculu commerciante*; *a dá ceva in publicu*, *a rage d'in publicu*; b) personale. *omu publicu* = *omu*

publicu; *una publica* = *muliere publica*; — 3. adv. *publice* = *publice* = *in publicu*, cu spese *publice*: *ospitii publici se ospitedia publice*; *a dice si declará publice*.

PUCHINA, *puchinosu*, *puchiosu*, etc.; vedi: *puclina*, *puchinosu*, *puchiosu*.

PUCINARE, v., *minuere*, *deminuere*, *diminuere*, *imminuere*; *extenuare*; *lectare*, *elevare*; *mitigare*, *lenire*, *sedare*, etc.; a face *pucinu*; vedi compositulu *impucinare*.

PUCINELLU, -a, (pron. si *putinellu*, cu *t* sibilante), adj., *pauillus*, *pauillum*, *parumper*; deminutivu d'in *pucinu*, vedi si *pucintellu*.

PUCINETATE, s. f., *paucitas*, *exiguitas*, *tenuitas*; calitate de *pucinu*: *pucinetatea porumbului si a gráului adduce famete*; *pucinetatea rationei acestui junce lu appropia de imbecillitate*.

PUCINTELLU, -a, adj., *pauillus*, *gracilis*, *humilis*, *tenuis*, *minutus*; *pauillum*, *parumper*; deminutivu d'in *pucinu*, care imparte cu form'a *pucinellu* sensulu primitivului *pucinu*, asiá un'a d'in forme se applica in unele insemnari alle primitivului: *nu mi place acésta muliere pentru ce e prea pucintella*; *pucintellu si suptirellu callu*; *ce pucintelli si suptirelli barbati!* *pucintelli d'in ai nostri au venitu*; vedi si *pucinellu*, *pucinticu*.

PUCINTICU, -a, adj., *pauillus*, *tenuis*, *humilis*; *pauillum*; deminutivu d'in *pucinu*, vedi si *pucintellu*.

PUCINU, -a, (pron. si *putinu*, cu *t* sibilante), adj. s., *paucus*, *modicus*, *brevis*; *pauum*, *pauo*, *parum*; 1. adj. oppusu la *multu*: *pucina apa*, *pucine buccate*, *pucini spectatori*; *multi chiamuti*, *pucini allessi*; *pucinu gránu*, *multu ordiu*; *mancuti mai multa carne si mai pucina pâne*; *pucinu tempu am de perdutu*; *pucine momente ai se mai traiesci*; *aveti pucina rosine*; *pucina mente aveti*; *pucinu sare*, *pucinu oliu*, *pucina cépa*, *pucina lente*; si subst. reale m., *pucinulu*: *pucinulu se pote face multu*; *cine nu se multiamesce cu pucinu nu e multiamitu neci cu multu*; *a trái cu forte pucinu*; in frasi speciale ea: *cellu pucinu*; *minimum*, *saltem*; *déco nu mi dai*

totu, da-mi cellu pucinu diumetate; cellu pucinu nu am perdutu, déco nu am castigatu:— cellu mai pucinu=minimum; erau cellu mai pueinu, cincu milli;—fora pucinu=prope, pæne, jam; fora pucinu nu cadui; fora pucinu nu fu câtu diceam eu; pucinu lipsesee = parum abest : pucinu ti lipsesce se innebonesci; pucinu a lipsitu si se ne bata;— de ací 2. ca adv., in sensu cantitativu, si mai vertosu cantitate temporale, de tempu : pucinu potemu stá aici; a vorbi pucinu si cu multu intellesu; a tacé pucinu d'in gura; pucinu câte pucinu se intendu in possessionea mea; câtu de pucinu, ca mai pucinu; nu mai pucinu = nihilominus; cu atâtu mai pucinu.—Scurtatu d'in paucinu(=paucinus), de la paucu = paucus, compara si it. poco si pochino, isp. poco, port. pouco, prov. pane, v. fr. pauc, pau, si poc, n. fr. peu); inse in multe din limbete sorori, ca si in limb'a classica, conventulu se applica in singulariu mai multu ca subst. abstr. sau ca adv., cumu : pucina apa = paulum aquae = fr. peu d'eau; pre candu in limb'a nostra si in singulariu e adiectivu, cumu e in limb'a classica in plur. pucini oratori, multi poeti=pauci oratores, multi poëtae.

PUCLINA, (si *puchina*), s. f., gramia; ordore ce esse d'in ocli, mai vertosu la celli ce sufferu de ocli : *stergeti-ve puclinele de la ocli; a face, a scote pucline; a si curá puclinele; li se lipescu oculii de pucline; prin estensione puclina=glutinu din urechia, necuratiá d'in urechia; — din acea-asi radeina cu putire, puroniu, etc.; form'a diminutiva presupune una forma pucla in locu de putla, ca si veclu in locu de vetlu=vetulus; compara si it. putiglioso, lat. puticulosus = puclinosu, apoi : pucliosu, essitu directu d'in form'a : pucla=puchia. M.*

PUCLINARE, (si *puchinare*), v., lippre, lippus vel gramiosus esse; a dá, scote, face pucline : *de ce puclina asiá oculii copillului? si oculii si ureclele telle puclina. M.*

PUCLINOSU, (si *puchinosu*), -a, adj., lippus, gramiosus; plenu de pucline :

ocli puclinosi, urecla puclinoso, betrane puclinoso; ce puclinosi copilli? metafor. ce lucrare puclinoso. M.

PUCLIOSU, -a, adj., lippus, gramiosus; in acellu-asi sensu cu allu forme puclinosu; vedi si puclina. M.

* **PUDEFACERE**, *pudefeci, pudefactu*, v., *pudefacere*; a face se se rosinedie, a rosiná pre cineva.

* **PUDENDU**, -a, adj. part., *pudendus*; de care cauta se fia rosine cuiva : rosinosu, desonoratoriu : *pudende vulneri; parti pudende*, si absol. *pudendele* =partile sessuali.

* **PUDENTE**, adj. part. pres., *pudens*, (it. *pudente*); cui *pude*, e rosine, rosinosu, modestu : *mulierí pudenti, juni impudenti*.

* **PUDERE**, v., *pudere*; a fi rosine, ca uniperson. cu dativu de person'a ce sente rosinea : *mi pude mie, déco nu ti pude tie*.

* **PUDIBILE**, adj., *pudibilis*; de care se cade a *pude*, appropriatu déro prin sensu de form'a *pudendu*.-a.

* **PUDIBUNDU**, -a, adj., *pudibundus*, (it. *pudibondo*, fr. *pudiboud*); care d'in natura sea e rosinosu, plenu de rosine, forte rosinosu si modestu : *pudibunde matrone, pudibundi juni*; si cu sensu passivu, *pudibundu* = *pudendu*.-a : *pudibunde fapte*.

* **PUDICE**, adv., *pudice*; in modu *pudicu*. cu rosine.

* **PUDICITATE**, s. f., (fr. *pudicité*); vedi *pudicitia*.

* **PUDICITIA**, s. f., *pudicitia*, (it. *padicizia*); calitate, virtute de *pudicu* : *pudiciti'a mulieriloru e prim'a loru virtute; a perde veri-ce pudicitia; pudiciti'a conserva castitatea*.

* **PUDICU**, -a, adj., *pudicus*, (it. *pudico*, fr. *pudique*); cui *pude*, i e rosine, care sente rosine, care nu numai nu pote face sau dice, déro neci vedé sau audí lucruri obscene, d'in natura rosinosu, plenu de modestia, castu : *pudica vergine, june pudicu ca una vergine, pudic'a juneti'a, pudice covente, pudice matrone, pudicu portu*.

* **PUDORE**, s. f., *pudor*, (it. *pudore*, fr. *pudeur*); sentimentu ce are omulu

de ce e necovenitu, immoral; si expresiune esterna a acestui sentimentu: rosine, confusiune, turburare ce sente facia cu totu ce e reu si avilitoriu demnitatii omenesci, modestia, eastitate etc., 1. proprie: *pudorea e moderatori'a passioniloru desfrenate; fora pudore nu pote cineva dice assemini vorbe; nu e pudore de una paupertate onesta; a peritu pudorea d'in lume; totu a perdutu mulierea ce a perdutu pudorea*; 2. metaforice, a) caus'a *pudorei*, desonore, batujocura, defaima, peccatu, etc.; b) rosinea faciei, pellei, ca manifestare a sentimentului *pudorei*.

* PUDORICOLORE sau *pudoricoloru*, -a, adj., pudoricolor, care are colora *pudorei*: *pudoricolora aurora*.

* PUDOROSU, -a, adj., pudorosus, -a, plenn de *pudore*, rosinosu.

* PUELLA, s. f., vedi *puellu*.

* PUELLARE, adj., vedi *puellaru*.

* PUELLARIU, -a, adj., puellaris si puellarius; relativu la *puellu*, -a, *copillarescu*.

* PUELLU, -a, s. pers., puellus, -a, deminutivu d'in *pueru*.

* PUERA, s. f., vedi *pueru*.

* PUERASTRU, -a, s. pers., pueraster; *pueru* mai mare, copillu mai mare, *copillandru*; copillu disgratiosu.

* PUERILE, adj., puerilis, (it. *puerile*, fr. *puéril*); de *pueru*, *copillarescu*; prin metafore: usiorellu, fora valore, fora insemnetate, fora pondu, futile, fora mente.

* PUERILITATE, s. f., puerilitas, (it. *puerilità*, fr. *puérité*); calitate de *puerile*: *a face, a spuns puerilitati; cine pote ascultá puerilitatile vostre? discursu plenu de puerilitati*.

* PUERITIA, s. f., pueritia, (it. *puerizia*); etate de *pueru*, *copillaria*.

* PUERPERA, s. f., puerpera, lechusa, muliere ce a nascutu.

* PUERPERALE, adj., (it. *puerperale*, fr. *puerpéral*); relativu la *puerpera* si la *puerperiu*: *febre puerperale*.

* PUERPERIU, s. m., puerperium, (it. *puerperio*); actu de *puerpera*, nascere sau facere de copillu; doreri de nascere, de facere.

1 PUGILARE si *pugillare*, vedi *pugilariu*.

2 PUGILARE si *pugillare*, v., *pugilari* si *pugillari*; a fi *pugile*, a se luptá ca *pugile*; prin estensiune, a se bate, a bate; a dá cu petiorulu in cineva sau ceva.

PUGILARIU si *pugillariu*, -a, adj. s., pugillaris si pugillarins, 1. relativu la *pugillu*: *carticella pugillaria*, *libru pugillariu*; abs. *pugillariu*, s. m. reale; pl., *pugillarie*, — possibile si f., *pugillare*, — mica carticella, ce porta cineva cu sene pentru note, *portofoliu*; 2. relativu la *pugile*: *lupta pugillare*, *luptaci pugillari*, *armatura pugillare*; 3. mare câtu unu *pugillu* sau *pumnu*.

* PUGILATIONE si *pugillatione*, s. f., pugilatio; actione de *pugillare*.

* PUGILATORIU si *pugillatoriu*, -tória, adj. s., pugillator si pugillatorius; care *pugilla* sau serve la *pugillare*: *bonu pugillatoriu*; *Anglii sunt boni pugillatori*; *folle pugillatoriu*, *petre pugillatorie*, ce se arrunca cu man'a.

* PUGILATU si *pugillatu*, s. m., pugillatus; lupta cu pumnulu sau cu cestulu; arte de a se luptá cu pumnulu sau cu cestulu.

* PUGILE, s. m., pugil, (it. *pugile*; d'in *pugnus* = *pumnu*); cellu ce se lupta, se bate cu *pumnii*, si in specie la anteci, athletu cu mânele armate cu *cestu*: *pugilii nu genu candu sunt loviti cu cestulu*; *pugilii incepura se si joce pumnii prin spectatorii vecini*.

PUGILLARE, *pugillatione*, etc.; vedi *pugilare*, *pugillatione*.

* PUGILLOMETRU, s. m., (fr. *pugillomètre*), metru sau instrumentu de mesuratu poterea unei lovitura de *pugnu* = *pumnu*, vedi *pugillu*; — de aci derivatele: *pugilometria* si *pugilometricu*, -a.

* PUGILLU, s. m., pugillus; deminutivu d'in *pugnu* = *pumnu*; câtu se pote leuá si tiné cu pumnulu: *unu pugillu de sare*; de aci si: câtu se pote leuá cu pollicariulu si celle doue degite de lónga pollicariu: *unu pugillu de flore de nalba*, (compara si it. *pugillo*, fr. *pugille*).

* PUGIONE, s. m., pugio, (d'in *pug-*

pung-ere); arma mica, scurta, ce serve la *impunsu*, *pumnariu*.

* PUGIONIFORME, adj., (fr. *pugioniforme*); care are *forma de pugione*: *folie, frondie pugioniformi*.

* PUGIUNCLU, s. m., *pugiunculus*; deminutivă d'in *pugione*.

PUGNA = *pugna*, s. f., *pugna*, (it. *pugna*; d'in *pug*, de unde si *pugnu* = *pumnu*, *pungere*, etc.); batalia lupta cu *pumnii*, lupta de omu cu omu, si de aci in genere, lupta, batalia intre singulari sau intre armate: batalia, lupta, conflictu, etc., 1. proprie: *pugn'a a trei d'in una parte cu alti trei allesti de cea alta parte*; *pugna navale, terestra, ecestra*; *pugne de pugili; de gladiatori*; 2. metaforice, a) linia de batalia, ordine de batalia; b) lupta in genere: *pugne litterarie, politice*; *pugn'a intre spiritua-listi si materialisti*.

PUGNACE = *pumnace*, adj., *pugnax*, (it. *pugnace*); applicatu a *pugnare*, aptu a *pugnare*, bellicosu, bataliosu; 1. proprie: *a allege d'in luptatori pre celli mai robusti si mai pugnaci*; *poporu pugnace, genti pugnaci, natione pugnace*; 2. metaforice: *dissertatione pugnace, scriptori pugnaci*.

PUGNACITATE = *pumnacitate*, s. f., *pugnacitas*, (fr. *pugnacité*); calitate, dispositione de *pugnace*: *pugnatitatea celloru obstinati*.

PUGNACLU = *pumnaclu*, s. m. pl.-e, *pugnaculum*; instrumentu de *pugna*; in specie, locu bonu de *pugna*, castru, intaritura, etc.

PUGNALE = *pumnale*, adj. s., (it. *pugnale*, fr. *poignard*); proprie relativu la *pugnu* = *pumnu*, si mai multu la *punctu* = *punsu*. (vedi *pugna*), leuatu de regula ca subst. m. reale: *unu pugnale* = *unu pugione*; vedi si *pugione, pugnariu*.

PUGNANTE = *pumnante*, adj. part. pres., *pugnans*, (it. *pugnante*); care *pugna*: *cete pugnanti*; *unu micu numeru de pugnanti*.

PUGNARE = *pumnare*, v., *pugnare*, (it. *pugnare*), proprie, a bate cu *pumnulu*, a se bate cu *pumnii*, (vedi *pugna*), inse in acestu intellesu se ap-

plica form'a *pugnire* = *pumnire*, éro *pugnare* = a se bate, a se luptá veri-cumu unulu cu altulu, cumu si armata cu armata, 1. proprie: *a pugná fora arme; nu potemu pugná fora arme cu celli bene armati*; 2. metaforice, a) a se luptá, a fi in inimiticia, in discordia, in dissensione, a se oppune, a contradice: *stoicii pugnau continuu cu peripaticii; a pugná cu nevoliele, cu doreri cu morteá; caldur'a pugna cu frigulu*, b) a se adoperá, a laborá: *pugnati barbatesce a adjunge la acestu nobile scopu*.

PUGNARIU = *pumnariu*, -a, adj. s., *pugillarius, pugio*; relativu la *pugnu* = *pumnu*, si la *punctu* = *punsu*: *arme pugnare; potere pugnaria*; — leuatu mai vertosu ca subst. a) personale, cui place a dá *pumni*, a se luptá cu *pumnii*; b) reale, unu *pumnariu*, α) instrumentu micu si scurtu de *impunsu* de aproape; vedi: *pugione, pugnale*; β) bett'a de la mana a camesiei sau altui vestimentu.

PUGNATIONE = *pumnatione*, s. f., (it. *pugnazione*); actione de *pugnare*.

PUGNATORE, *pugnatrice*, si

PUGNATORIU = *pumnatoriu*, -toria, adj. s., *pugnator, pugnatrix*, (it. *pugnatore*); care *pugna*, luptatoriu, sau care serve la *pugnatu*, *pugnatorius*: *arme pugnatorie*.

PUGNATU = *pumnatu*, -a, adj. part. si subst. d'in *pugnare*, *pugnatus*.

PUGNIRE = *pumnire*, -escu, v., *pugnus verberare, caedere*; a bate, a loví cu *pumnulu* sau cu *pumnii*: *a pumni reu pre cine-va*; refl. *a se pumni* = a si dá *pumni* unulu altuia.

PUGNISIORU = *pumnisioru*, s. m., *pugillus*; deminutivă d'in *pugnu* = *pumnu*.

PUGNITU = *pumnitu*, -a, adj. part., *pugnus cæsus*.

PUGNITURA = *pumnitura*, s. f., *pugnus cæsius*; actione de *pumnire*: *a leuá una rea pumnitura, a patí rea pumnitura; pumniture pre tota diu'a se facu intre densii*.

PUGNIU = *pumniu*, -a, adj., *pugnæus*; relativu la *pugnu* = *pumnu*: *cantitate pugnia, loviture pugnie*.

PUGNU = *pumnu*, s. m., *pugnus*, (it.

pugno, isp. *puno*, port. *punho*, prov. *punh* si *pouh*, *poing*, *poinh*, fr. *poing*, alb. *punghi*; vedi pentru etimologia coventulu *pugna*); mân'a strinsa, închisa: *a bate cu pumnulu in mésa*; *a dá cui-va pumni*, *a leuá unu pumnu*, *pumni*; *a stringe pumnulu*, *a arretá cui-va pumnulu*; *a tiné in pumnu*: prin metafora: cantitate câtu contine unu *pumnu* formatu d'in amendoue manule: *unu pumnu de sare*, *trei pumni de farina*; — *a se bate cu pumnii in capu de desperare*, in acellu-asi sensu si: *a se bate cu pumnulu in poptu*, déco si cu intellesu de *resbonare*.

PUGNUCIU si *pugnuciu* = *pumnuciu*, s. m., *pugillus*; deminutivu d'in *pugnu*; vedi si *pugnisoru*.

PUGNUIRE = *pumnuire*, *pugnuitu* = *pumnuitu*, *pugnuitura* = *pumnuitura*; vedi: *pugnire*, *pugnitu*, *pugnitura*.

PUIARE, *puicu*, *puisoru*, *puiu*, etc.; vedi: *pulliare*, *pullica*, *pullisoru*, *pulliu*.

PULBERARE = *pulverare*, v., *pulverare*, *pulverizare*; a redicá *pulbere*; a face *pulbere*, a reduce in *pulbere*; a aduce *pulbere*; a face se sbore sau a sborá ca *pulberea*: *pulbera neu'a*: *ventulu pulbera plou'a*; a aterne, coperí cu *pulbere*; vedi si composit. *spulberare*.

PULBERARIU, -a. adj. s., *pulverarius*; relativu la *pulbere*; — ca s. pers. *pulberariu* = care vende sau fabrica *pulbere de arme*; de aci si: *pulberaria*: a) arte, negociu de *pulberariu*; b) officina, fabrica de *pulbere de arme*; depositu de assemine *pulbera*.

PULBERATICU = *pulveraticu*, -a, adj. s., *pulveraticus*, -um; de *pulbere*, ca *pulberea*: *viétia pulberatica*, *omeni pulberatici*: ca subst. *pulberaticu* = mercede pentru lucru greu, proprie si in origine: mercede pentru grea lucrare de pamentu, de *terrina*; vedi si *spulberaticu*.

PULBERATIONE = *pulveratione*, s. f., *pulveratio*; actione de *pulberare*.

PULBERATU, -a. adj. part. si subst d'in *pulberare*: *pulberatulu neuci*.

PULBERE = *pulvere*, s. f., *pulvis*, (it. *polvere*, isp. *polvo* si *polvora*, prov. *polvera* si *poldra*, v. fr. *poldre*, n. fr. *pou-*

dre, si *poussière*); *terrina*, pamentu sfermatu in mice si imperceptibili particelle; 1. proprie: *ventulu violentu redica nueri de pulbere*; *callarimea currea rapide prin unu nueru de pulbere*; *a scuturá pulberea de pre vestimente*, de pre mobili, sau: *a scuturá vestimentele de pulbere*; *pulberea véttema oculii*, *te orbesce*; *d'in pulbere esse omulu*, in *pulbere se intorcee*; *corpulu omului putredesce si se face unu pumnu de pulbere*; 2. metaforice, a) in genere, veri-ce materia sau corpu redusu in particelle forte mice: *pulbere de scrisori*; *pulbere de sare*, *sare in pulbere*; *pulbere de auru*; *pulbere fulminante* = *pulbere de arme*, *pulbere de pusca* = *érba de pusca*; *a face ceva pulbere*, *a reduce in pulbere*; *a se face pulbere*, *a se reduce in pulbere*; *se taci d'in gura co te facu pulbere*; *a face armat'a inimica pulbere* = a *nemici*; de aci, b) in specie, α) *pulbere* = *nimicire*, *nemicia*, *nemicu*, etc.: *a scote*, *a trage pre cine-va d'in pulbere*; *acestu omu d'in pulbere s'a redicatu la avutia si potere*: *meriti se eadi érosi in pulberea d'in care te ai redicatu*; *nu s'allesse pulbere de unu omu*, *de una casa*, *de una avere*, *de unu statu*, etc.; *pulberea miseriei*, *miselliei*: *pulberea societatei*, *poporului e totu ce e mai bassu si mai de nemica in societate*, β) *pulbere* = *mediu de insellatione*, *ammagire*, *illusione*, de unde prov. *veti se ne aruncati pulbere in oculi*; γ) *pulbere* = *lucru greu*, *labore*, si in specie, *lupta*: *fora se inghiti pulbere multa*, in *nemica nu ti succede*; *invetiatu eu pulberea* = *depresu la luptele bellice*.

PULBERISARE si *pulberizare* = *pulverizare*, v., *pulverizare*, (fr. *pulvériser*, it. *polverizzare* si *polverezzare*, *polvereggiare*); a face *pulbere*, a preface sau reduce in *pulbere*: *unu centigrammu de smyru pulberisata*.

PULBERISATIONE si *pulberizatione* = *pulverizatione*, s. f., (fr. *pulverisation*, it. *polverizzazione*); actione de *pulberizare*.

PULBERISATORIU si *pulberizatoriu*, = *pulverizatoriu*, -a, adj. s., (it. *polverizzatore*); care *pulberisa*.

PULBERISATU si *pulberisatu* = *pulverisatu*, -a, adj. part., *pulverizatus*, redusu in *pulbere*.

PULBERIU = *pulveriu*, -a, adj., *pulverens*; de *pulbere*; ca *pulbere*, de colorea *pulberei*: *armessari pulberii*.

PULBEROSU = *pulverosu*, -a, adj., (it. *polveroso*); plenu de *pulbere*: *campu pulberosu*; *pulberosu adjungu de pre calle callatorii*; *pulberose ripe*; si cu intellesu de: a) care se face usioru *pulbere*: *petra pulberosa*; b) nemicitu, de nemica, usiorellu, etc: *pulberose cogite*, *pulberose capete*.

PULBERULENTU = *pulverulentu*, -a, adj., *pulverulentus*, (it. *polverulento*, fr. *pulvérulement*); plenu de *pulbere*: *calle pulberulenta*, *vinie pulverulente*, *pulberulentele vere*; vedi si *pulberosu*.

* **PULCELLU**, -a, adj., *pulchellus*; deminutivu d'in *pulcru*

* **PULCRALE**, s., de regula in pl. *pulcrali* sau *pulcralie*, *pulchralia*; dulcetia, celle ce se dau la mésa in urma dupo alte mancaru.

* **PULCRITATE**, s. f., *pulchritas*, si

* **PULCRITUDINE**, s. f., *pulchritudo*; calitate de *pulcru*.

* **PULCRU**, -a, adj., *pulcher*; formos, gratiosu, nobile.

* **PULEGIU**, s. m., vedi *puleiu*.

* **PULEIATU**, -a, *pulejatus*; facutu, conditu, aromatisatu cu *puleiu*: *carne de porcu puleiata*.

* **PULEIU**, s. m., *pulegium* si *pulegium*, (it. *poleggio* si *puleggio*, fr. *pouliot*, *Linn. mentha pulegium*); specia de planta cu placuta odore.

PULICARE, *pulicariu*, *pulice*; vedi: *puricare*, *puricariu*, *purice*.

PULLA, s. f., *veretrum*, *penis*, *mentula*; membru virile; — applicatu si in espressioni de domeniulu istoriei naturale: *pull'a callului*, a) specia de planta, b) specia de burete; — d'in acea-asi origine cu: *pulliu*, *pulliare*, ca instrumentu de *fecunditate*, de *impulliare*.

PULLANDRU, s. m. vedi *pulliandru*.

PULLANU, pl. -e, *flagrum*; flagellu duru si grossu.

PULLARE, v., *pullare*; vedi: *pulliare* si *pullu* sub 1.

PULLAREU, s. m., *amasius*; amante, in sensu rosinosu; vedi si *pullariu*.

PULLARIU, -a, adj. s., *pullarius*; relativu la *pullu* = *pulliu*, in sensulu de sub 1. (vedi si *pulliariu*); ca subst. personale, a) cellu ce vede de *pulli*, b) in specie, la vechii Romani, cellu ce vede de *pullii* sacri; b) in sensu rosinosu, corruptoriu, seductoriu, mai vertosu de copilli sau de copille.

PULLASTRU, -a, s., *pullaster*; deminutivu d'in *pullu* = *pulliu*; vedi *pullu* sub 1. si *pulliandru*.

PULLATIONE, s. f., *pullatio*; actione de *pullare*.

PULLATU, -a, adj. part., *pullatus*; 1. d'in *pullare*. 2. d'in *pullu* in inseminarea de sub 2. sordidu, negru, mai vertosu investitu in negru.

PULLIANDRU, (pron. si *puiandru*), -a, s., *pullulus*, *pullicenus*; deminutivu d'in *pulliu*, care inse in concurrentia cu alte deminutive d'in acea-asi thema, arreta unu *pulliu* mai mare: *doui pulliandri de câne*, *de lupu*; vedi si *pullastru*, *pullicellu*.

PULLIARE, (pronun. si *puiare*), v., *pullare*, *pullulare*, *parere*, *fetare*; a face *pulli*, a fetá, a nasce, si de aci, a se propagá, immulti: *sorecii au pulliatu forte in cellariu*; vedi si *impulliare* = *impuiare*.

PULLICA, (pron. *pullica* si *puica*), s. f., deminutivu d'in femininulu formei *pulliu*, a) proprie, *pullastra*, gallina juvenca, *pulliu* de gallina, gallina tenera: *pullicele au inceputu a ouá*; *cloc'a a scossu trei pulli si cincu pullice*; b) metaforice, *amasia*, *amica*, *amor*, obiectu de amore, si in specie, amata: *pullica cu flori dalbe la cositie*.

PULLICELLU si *pullicenu*, -a, (pronuntiate si *puicellu*, *puicenu*, *puicianu*), s., *pollicenus*, demin. d'in *pulliu*; — afora de aceste-a si de celle alte peno aci occurse, essistu si alte forme de deminutive d'in acea-asi thema, care se audu a dese in gur'a poporului; form'a fundamentale e: *pullicu*, d'in care mai numai f. *pullica* se aude, (vedi acestu conventu in parte), cumu si *pullicutia*, care ar fi f. d'in m. *pullicutiu*; apoi de aci:

pullicellu, *pullicenu*, *pullicianu*, *pulliciu* si cu *s* in locu de *c* : *pullisiu* = collect. multi *pulli*, (vedi si *pullietu*); de aci : *pullicioru*, si cu *s* in locu de *c* : *pullisioru*, -a, cea mai usitata d'in aceste forme : *pullisiori de ratia*, *de iepure*; si metaforice : *pullisiorulu meu!* *pullisiorii mammei!* *unu pullisioru de mameliga*; *pullisiori eosuti pre la manicele vestimentului*; — vinu apoi formele : *pullicutiu*, -a, *pullicullu*, *pullicullitiu*, si altele.

PULLICUTIA, (pron. si *puicutia*), s. f., deminutiva d'in precedentele *pullica*; vedi si *pullicellu*.

PULLICULLITIA (= *puicullitia*) s. f., deminutivu d'in deminutivulu *pullicullu*; vedi *pullicellu*.

PULLIETIA (= *puetia*), s. m., vedi *pullietu*.

PULLIETU, s. m., *pullities*; collectivu, multime de *pulli*. toti *pullii* unui animale; vedi si *pullitia*.

PULLIRE, (= *puire*), -escu v., vedi *pulliare* : *scrofele se pulliescu forte*.

PULLISIORU, (= *puisioru*), *pullisiu*, *pullintiu*. etc; vedi la : *pullicellu*.

PULLIU, (= *puiu*), s. m., *pullus*, *pullulus*, *catulus*; fetu de currendu es-situ d'in panticela mammei, si in genere, fetu atatu de animali catu si de plante, in specie inse, fetu teneru, micu, neadjunsu inco la deplena desvoltare : *pulli de gallina*, *de sorice*, *de lupu*, *de vulpe*, *de curca*, *de corbu*, *de vulturu*, *de rondinella*, *de pellicanu*; despre plante : *unu pulliu de peru*; *acesti-a nu su meri*, *ci pulli de meri*; — cu sensu metaforicu si mai estensu, a) obiectu de amore : *pulliulu mammei!* *fa cumu dicu eu*, *pulliulu meu*, — mai vertosu, amatu, amante : *a sboratu pulliulu. s'a dussu*; b) obiectu micu : *unu pulliu de memeliga*, *unu pulliu de putina*; si in genere, pucinu, dero bonu : *a trage unu pulliu de somnu*, *de mancare*; de aci : d) *pulliu* = flore cosuta, in floritura cu aculu : *camesia cu pulli*, *veste cu formosi pulli*; e) care d'in nascere, d'in natura e de una calitate; care are in gradu mare acea calitate : *pulliu de betivu*, *pulliu de dracu*.

* PULLULANTE, adj. part. pres., *pullulans*, (it. *pullulante*); care *pullula* : *plante pullulanti*.

* PULLULALE, v., *pullulare*, (it. *pullulare*, fr. *pulluler*); a face *pulli*, (vedi *pullu* sub 1. si *pulliu*), mai vertosu, a face *pulli* multi, a propaga, immulti, (vedi si *pullare*, *pulliare*), vorbindu despre animali si plante : *d'in radecin'a betranului arbore pullula alti arbori*; a fi multu, in mare cantitate : *pullularu peduchii in perulu seu*.

PULLU, -a, s. adj., 1. *pullus* = *pulliu* = *puiu*; — de acea-asi origine cu : *puellu* — *puella*; — 2. *pullus* = de colore inchisa, venetu, negritiosu.

* PULLULU, -a, adj. s., *pullulus*; deminutivu d'in *pullu*, atatu ca subst. sub 1, catu si ca adj. sub 2.

* PULMENTARE, adj., si

* PULMENTARIU, adj. s., *pulmentaris*, — *pulmentarium*, (it. *pulmentare* si *pulmentario*); relativu la *pulmentu* : *buccate pulmentari*; s. m. reale, *pulmentariu*, pl.-e, fertura, legumine, buccate ferte, totu ce se manca pre longa pane, buccate in genere, ferte sau copte.

* PULMENTU, pl.-e, *pulmentum*, (it. *pulmento*, fr. *pulment*; — contrassu d'in *pulpamentu*); fertura, legume, totu ce se manca pre longa pane ca fertu sau coptu, mancare in genere, ero in specie, zema, zema grossa sau ingrossiata.

* PULMONACIU, -a, adj., si

* PULMONARIU, -a, adj. s., *pulmonaceus*, *pulmonarius*, (it. *pulmonario*, fr. *pulmonaire*); relativu la *pulmone* : *arteria pulmonaria*, *morbi pulmonari*; subst., a) personale : *unu pulmonariu*, care suffere de *pulmoni*; b) f. reale, *pulmonaria*, genu de plante.

PULMONE = *pulmonu*, (prin metathese : *plumone* sau *plumonu*), s. m., pl.-i, *pulmo*, (affine cu grec. πνέμων attice πλέμων, d'in πνέειν = respirare, it. *pulmone*, fr. *poumon*); organu de respirazione la omu si la alte animali : *omulu are doi pulmoni*; *morbu de pulmoni*; *omu remasu cu unu pulmone*, ero *cellu altu pulmone i a fostu consumptu de morbu tuberculosu*.

PULMONIA, s. f., (fr. *pulmonie*); inflammatione de *pulmoni*.

PULMONICU, -a, adj., si

PULMONIU, -a, adj., *pulmoneus*, (fr. *pulmoné*); relativu la *pulmoni*: *dorori pulmonie*; in forma de *pulmone*: *pome pulmonie*; care respira prin *pulmoni*, vorbindu de certe animali cu sange rece, cari au *pulmoni*, ca s. pl. f., *pulmoniele*, ramu de animali *pulmonie*.

PULMUNCLU, s. m., *pulmonulus* deminutivu d'in *pulmone*, *pulmonellu*.

PULPA, s. f., *pulpa*, *sura*, (it., port. *polpa*, isp. *pulpa*, fr. *poulpe*, alban. *pulpa*); 1. in genere, carne molle, fora osse si fora grassime: *pulpa de la petiore*, *de la coste*; 2. in specie, a) carne de la petiorele posteriore; *pulpa de vacca*, *de porcu*; b) parte carnosă de la petiorulu omului, si in specie, partea carnosă posteriore de sub inflexur'a genuchiului; c) si despre carnea sau mediulu pomeilor: *pulp'a cerasiei*, *persiceii*.

* **PULPAME**, pl., *pulpamine*, *pulpamen*, si

* **PULPAMENTU**, pl.-e, *pulmamentum*; 1. ce e carnosu, ce e *pulpa* in corpulu animaliloru; 2. buccata, mancare de carne, si in genere, *legume* = totu ce se manca pre longa pâne.

PULPANA, s. f., *vestis sinus*, *lacinia*; parte inferiore a unui vestimentu, parte ce descende ore-cumu la *pulpe* si le copere.

PULPATU, -a, adj. part., *pulposus*; cu bona *pulpa*, cu bone *pulpe*, vedi si *pulposu*.

* **PULPITARE**, v., *pulpitare*; a face *pulpitu*, a podi, a coperi cu scanduri, a face d'in scandure.

* **PULPITU**, pl.-e, *pulpitum*, (fr. *pupitre*); podu de scandure, inaltiatu, pre care se suiu omenii, ca se specte, se vorbesca, se declame, si in specie, se jóce ca actori: *tribuna*, *scena*, etc.; méssa, cadru de scandure, pre care se punu cartile de cantatu sau de lessu.

PULPOSU, -a, adj., *pulposus*; plenu de *pulpa*, care are *pulpa* multa sau *pulpe* grosse si mari: *petiore pulpose*; *muliere pulposa*.

* **PULSANTE**, adj. part. pres., *pul-*

sans, (it. *pulsante*); care *pulsa*: *rotele pulsanti alle machinei*.

* **PULSARE**, v., *pulsare*, (it. *pulsare*); intensivu, d'in *pellere*, a imbranci, impinge cu mare fortia: *a pulsá usiele*; a bate, a resari: *ven'a pulsá cu potere*.

* **PULSATILLA**, s. f., (it. *pulsatilla*, fr. *pulsatille*); specia de plante.

* **PULSATIONE**, s. f., *pulsatio*, (it. *pulsazione*, fr. *pulsation*); actione de *pulsare*: *pulsationea usieloru*; *pulsationea veneloru*, *arterieloru*; *pulsatione arteriale*; a computá *pulsationile* de unu minutu alle morbosului, *pulsationi prea dese*.

* **PULSATIVU**, -a, adj., (fr. *pulsatif*); aptu a *pulsare*, care *pulsa*.

* **PULSATORE**, -trice, si

* **PULSATORIU**, -toria, adj. s., *pulsator*, (fr. *pulsateur*); care *pulsa* sau serve a *pulsare*.

* **PULSIFICU**, -a, adj., (it. *pulsifico*); care face, da *pulsulu*: *potere vitale pulsifica*.

* **PULSILOGIU**, pl.-e, (it. *pulsilogio*, fr. *pulsiloge*); instrumentu de cercetatu *pulsulu*.

* **PULSIMANTIA**, s. f., (fr. *pulsimancie*, d'in *pulsu* si *μαντεια* = divinatione); pretensa divinatione dupo *pulsu*.

* **PULSIMETRIA**, s. f., (fr. *pulsimétrie*); arte de a fabricá sau aplicá unu *pulsimetru*.

* **PULSIMETRICU**, -a, adj., (fr. *pulsimétrique*); relativu la *pulsimetria* sau la *pulsimetru*.

* **PULSIMETRU**, s. m., (it. *pulsimetro*, fr. *pulsimètre*); instrumentu de mesuratu *pulsulu*, celeritatea *pulsului*.

* **PULSIONE**, s. f., *pulsio*, (it. *pulsione*, fr. *pulsion*); actione de *pellere* sau *pulsare*: *pulsionea portei*, *pulsionea undeloru luminose*.

* **PULSU**, -a, adj. part. si s., *pulsus*, (comp. si it. *pulso* si *polso*, fr. *pouls*); batutu, impinsu; 1. in genere: *copillii pulsi de la spate cadura in capu*; *unde pulse de alte unde*; *pulsulu unei rote asupr'a altei-a*; 2. in specie, ca s. m., *pulsulu* = batere a veneloru, a arterieloru, batalia provenita prin undele de

sange, ce aduce in elle diastolea si systolea cordei : *a palpá, cercá, cercetá pulsulu; pulsu frecente, lentu, raru, desu, duru, violentu, debile, forte*; metaforice : *a palpá pulsulu cuiva = a cercá in ce ape se adapa, ce cugeta, ce dispositioni are pentru ceva.*

* PULTACIU, -a, adj., (it. *pultaceo*, fr. *pultacé*), care sémína cu *pultea* in ce se attinge de consistentia sea; vedi si *pultariu*.

* PULTARIU, -a, adj., *pultarius*; relativu la *pulte*, care sémína cu *pultea* in consistentia; ca subst. m. reale, *pultariu*, pl. -e, a) vasu pentru *pulte*; b) vasu in genere pentru varie usuri, si in parte, pentru sorbiture ferte, calde.

* PULTE, s. f., *puls, pultis*, (aff. cu *πόλιος*); specie de zéma ingrossiata cu farina sau fructe de plante leguminoase, care fu cea mai vechia mancare a anticiloru Romani inainte de a conosece pânea; mai tardiu mancare a pauperiloru; peno astadi e ceva analogu si intre Români, avendu numiri varie dupo localitati; — de aci si : *multiphagu*, -a, adj. s., *multiphagus*, (d'in *φαγῆν* = mancare), care mânca *pulte*, nume comicu datu anticiloru Romani, analogu déro in sensu cu allu nostru : *memelligariu*; *multiphagonide*, adj., *multiphagonidis*, (comp. si fr. *multiphage, multiphagonide*) = ore cumu *pulliu de multiphagu* = *pulliu de Romanu*.

* PULTIPHAGU, *multiphagonide*; vedi *pulte*.

PULVERACIU, *pulverare, pulveraticu, pulvere, pulverisare, pulverosu, pulverulentu, etc.*; vedi *pulberaciu, pulberare, pulberaticu, pulbere, pulberisare, pulberosu, pulberulentu*.

* PULVILLU, s. m., *pulvillus*; deminutivu d'in deminutivulu *pulvinu*.

* PULVINARE, adj. s., *pulvinaris*, — *pulvinar*, (it. *pulvinare*, fr. *pulvinaire*); relativu la *pulvinu*; ca subst. f. reale, *pulvinare-a*, a) lectu d'in *pulvine* cu magnifice coperimente pentru diei sau pentru persone deificate, care in serbatoarea dissa *lectisterniu* se ponea d'inaintea statuei sau altariului dieului; b) genu de plante.

* PULVINARIU, -a, adj. s., *pulvinarius, -um*; relativu la *pulvinu*, déro mai vertosu relativu la *pulvinarca dieiloru*; ca subst. m. reale, *pulvinariulu* = *pulvinarca dieiloru*; vedi si *pulvinare*.

* PULVINATU, -a, adj., *pulvinatus*; in forma de *pulvinu*, cu proeminentia sau proeminentie : *cupe pulvinate, columna pulvinata; pulvinatele arature*.

* PULVINU, pl. -e, *pulvinus*, ceva redicatu, inaltiatu, inflatu, si in specie, a) perina de sedutu sau de culcatu; b) pamentu redicatu, patu de pamentu, *radioru*; c) coma de calle, de drumu, parte media a callei mai redicata, pentru ce nu e calcata de amblatori; d) muchia; e) arena, etc.

* PULVISCULARIU, -a, adj., (fr. *pulvisculaire*); relativu la *pulvisculu* : *materia pulviscularia; petra pulviscularia, metallu pulvisculariu*.

* PULVISCULU = *pulbisculu*, s. m., *pulvisculus*, (it. *pulviscolo*, fr. *pulviscule*); deminutivu d'in *pulvere* = *pulbere*; applicatu in specie la *pulbera* forte menuta d'in capsulele certoru plante.

* PUMICARE, v., *pumicare*; a frecá cu *pumice*, in genere, a netedí prin frecatura, a frecá, a netedí, a poli.

* PUMICATIONE, s. f., actione de a *pumnicare*.

* PUMICATORIU, -toria, adj. s., *pumicator*; care *pumica*, politoriu, neteditoriu.

* PUMICATU, -a, adj. part., *pumicatus*, frecatu, neteditu, politu, si de aci : *linsu, mollaticu, etc.*

* PUMICE, s. f., *pumex*; pétra vulcanica forte fragile si porosa, déro aspra la tactu, asiá ce serve la frecare pentru netedire, polire.

* PUMICIU, -a, adj., *pumiceus*; de *pumice* : *petre pumicie*.

* PUMICOSU, -a, adj., *pumicosus*; de natur'a *pumicci*, porosu : *petre pumicose, pamentu pumicosu*.

* PUMILIONE si *pumilone*, s., *pumilio* si *pumilo*, (vedi *pumilu*, d'in care *pumilone*, augmentativu); *nanu*, piticu, persona sau fientia forte mica.

* PUMILONE, s., vedi *pumilone*.

* PUMILU, -a, adj. s., *pamilus*; nanu, piticu, forte micu : *pumiliu voru se se mesure cu gigantiu*.

PUMNA, *pumnale, pumnare, pumnire, pumnu*, etc.; vedi : *pugna. pugnale, pugnare, pugnire, pumnu*, etc.

PUNCIU, s. m., (franc. *punch*, angl. *punch*); beutura tare, mistione de una licore spirituoasa cu sacharu, cu theia, cu succu de lemônia, etc. : *punciu cu vinu, cu romu*.

PUNCTA = *punta*, s. f., vedi *punctu*.

PUNCTALE = *puntale*, adj. s., (it. *puntale*); relativu la *puncta*, facutu cu *puncta* la unu capetu; s. f., *punctale*, ceva facutu cu *puncta* la unu capetu.

PUNCTARE = *puntare*, v., (it. *puntare*, fr. *pointer*); 1. a impunge cu *puncta* unei arme, unui acu, etc.; 2. a fissá prin *impungere*; 3. a insemná cu *puncte*, si in specie, a desemná cu *puncte*, si mai vertosu, a destinge celle scrise cu *puncte, virgule*, etc.; in genere, a notá, semná; 4. a concentrá poterile, a concentrá totulu in unu *punctu* sau in pucinu spatiu; 5. a direptá spre unu *punctu*, a adjustá, a attintá, etc., vorbindu in specie de arme : *a punta tunulu, pusc'a*; 6. de spre jucatori in cãrti sau in alte jocuri aleatorie, a pune una summa pre una carte sau pre unu numeru : *a punctá din greu, nu punctati cu atãta imprudentia si cotediantia*; 7. a marí una nota musicale cu medietatea valorii ei, sau a cantá notele cu pausi intre elle.

PUNCTATIONE = *puntatione*, s. f., actione, arte de *punctare*, vedi si *punctuatione*, (it. *puntazione*).

PUNCTATORIU = *puntatoriu, -toria*, adj. s., (it. *puntatore*, fr. *pointeur*), care *puncta* : *puntatoriulu tunului, puntatoriu de typographya; inversionati puntatori la jocurile celle mai aleatorie*.

PUNCTATU = *puntatu, -a*, adj. part., (it. *puntato*); in s. verbului : *passeri cu penne punctate, linia punctata, linie punctate si nepunctate; instrumentu de punctatu pandi'a; puntatulu unei facia a pannurei*; in specie *puntatu*, ca terminu de musica : a) semnatu cu *punctu*, spre a se marí not'a asiá semnata cu medietate d'in valorea ei; b) sem-

natu cu *punctu* spre a se cantá despartitu, fora legatura, cu pausi intre notele successive : *canta aceste note in modu punctatu; cantati punctatu, nu legatu; punctatulu se semna cu puncte sub sau pre note*.

PUNCTATURA = *puntatura*, s. f., (it. *puntatura*); actione si mai vertosu effectu allu *punctarei* : *puntatura de spata, a trage una rara puntatura camesiei; punctatur'a armei nu e justa; puntature inversionate la joculu de cãrti; puntatura = ceva punctatu sau cu puncte la capite : puntaturele superiori alle unui velu de nave; a pune doue puntature la tympanulu prelului; vedi si punctale, puncta*.

* PUNCTELLARE = *puntellare*, v., (it. *puntellare*), a pune unu *puntellu*, a redimá cu *puntellu*.

* PUNCTELLU = *puntellu*; pl.-e, (it. *puntello*); proprie, deminutivu d'in *puntu*, applicatu cu sensulu speciale de lemnu sau altu ceva ce serve a redimá ceva, ca se nu cadia; a inchide, oprí, infundá, etc.

* PUNCTICLU = *puncticlu*, pl.-e, (fr. *puncticale*), deminutivu d'in *punctu*.

* PUNCTIFERU, -a = *puntiferu*, adj., (fr. *punctifère*), care porta sau are *puncte*.

* PUNCTIFORME = *puntiforme*, adj., (fr. *punctiforme*); care are forma de *punctu*.

* PUNCTIGERU, -a = *puntigeru*, adj., (fr. *punctigère*), = *punctiferu*.

* PUNCTILIOSU = *puntiliosu, -a*, adj., (it. *puntigliose*); plenu de *punctilie*, mai vertosu in insemnarea metaforica a coventului *puntiliu* : *omu punctiliosu; nu fiti punctiliosi cu amicii; vedi si punctilliosu*.

* PUNCTILIU = *puntiliu*, s. m., (it. *puntiglio*), 1. proprie, deminutivu d'in *punctu*; 2. metaforice, lucru forte micu, nemica, seccatura, mica sau miga, si in parte : a) ratione, motivu futile; b) mania de a avé coventu in tote.

* PUNCTILLA = *puntilla*, s. f., (fr. *pointille*), 1. deminutivu d'in *puncta, puntu*; 2. in specie, instrumentu de facutu *puncte*, de essemplu, instrumentu

de *punctatu* pannure; metaf. *punctilla* = *punctiliu*.

* **PUNCTILLARE** = *puntillare*; v., (fr. *pointiller*); a face *punctille*, cu condeiulu, cu pennellulu, cu plumbulu, cu aculu; etc.; metaforice, a disputá pentru nemicuri, pentru seccature; a impunge cu vorbe, a attinge delicatú, inse tare, pre cineva in vorba; vedi si *punctillu*, *punctiliu*.

* **PUNCTILLOSU** = *puntilloso*, -a, adj., (fr. *pointilleux*); plenu de *punctille*, mai vertosu in insemnarea metaforica, a coventului *punctillu*: *passeri cu penne punctillose*; *criticu punctillosu*, *disputatori punctillosi*; vedi si *punctiliosu*.

* **PUNCTILLU** = *punctillu*, s. m., pl.-e, *punctillum*, (fr. *pointille*, *ponctille*); 1. deminutivu d'in *punctu*, *punctisioru*, 2. metaforice: lucru neinsemnatu, seccatura, nemica; ratione, motivu seccaturosú; vedi si *punctiliu*.

* **PUNCTIONE** = *puntione*, s. f., *punctio*, (it. *punzione*, fr. *ponction*); actione de *pungere*: *punctione a unui vulnu*; *punctione la peptu cu spat'a*; *punctione la digitu cu aculu*.

* **PUNCTIPENNU** = *puntipennu*, -a, adj., (fr. *ponctipenné*); care are *penne cu puncte*.

PUNCTISIORU = *puntisioru*, s. m., pl.-e, *punctillum*; deminutivudin *punctu*.

* **PUNCTORIU** = *puntoriu*, -tória, adj., *punctor*, *punctorium*; care *punge*: *corne punctorie*; s. m. reale, *punctoriu*, pl.-e, instrumentu de *puntu* sau *punsu*; vedi si *punsoriu*.

PUNCTU = *puntu*, -a, adj. part., *punctus*, (it. *punto*, — *punta*, fr. *point*, — *pointe*), 1. in genere, a) ca adj., *punsu*, ce e *impunsu*: *ulceri puncte*, *celli puncti cu spat'a*; *liniele puncte pre marginea chartei*; b) subst. abstr. m., *punctus*, -us: *punctulu albinci*, *vespei*, *taurului cu cornulu*, *luptacelui cu spat'a*; *punctulu digitului cu aculu*; — vedi si *punsu*, *impunsu*; 2. ca subst. reale, concretu, a) forte desu ca m. *punctu*, (si *puntu*), pl. *puncte*, *punctum*, α) proprie si in genere, *punsura*, *impunsura*, *gaura* sau *semnu* facutu prin *impunsu-*

ra, *cosutura*. etc.: *punctele lassate de marsicaturele albincloru*; *si acumu, dupo mai multe dille, se vedu punctele acului pre palmi'a mea*; *punctele impresse pre stofa*; β) metaforice si in specie, α) *semnu*, *nota*, *macula*, etc. *facuta prin impunsura*, sau cu *colore*, cu *negretia* de *serissu*, etc.: *mai multe puncte se vedu in acésta gemma*; *unu punctu negru intre sprincene*; *câte unu punctu albu in negreti'a fia-carui oclu*; *lini'a se compunc d'in puncte*; *celle doue puncte extreme alle liniei*; *in scriere se arreta cu unu punctu finitulu unei frase*; *punctulu si virgul'a in scriere, arreta unu repausu mai micu de câtu punctulu singuru*; a *punc punctu dupo fia-care frase cu intellessu completu*; *punctele de pre laterile cubiloru de jocu*; *punctele cartiloru de jocu* = *ochii cartiloru*; fig. *mai multe puncte negre apparu pre orizontele politicu*; β) in mathematico: *punctulu nu are neci una dimensiune*; γ) *punctu* = lucru *mieu*, *seccatura*; *mieu pondu*, *mica valore*; δ) *mai vertosu*, *punctu* = *mica mesura de tempu*, *momentu*: *in unu punctu se face despartirea suffletului de corpu*, ϵ) *punctu* = *locu micu*, *parte de locu forte mica*: *punctulu de plecare si punctulu de adjungere*; cu sensu mai intensu, *punctu* = *locu*, *parte*, *facia*: *punctu de vedere*, *d'in care specta cineva unu ce cu ochii corpului sau ai mentei*; asiá si: *d'in acestu punctu de vedere, sub acestu punctu de vedere* = de acésta parte, in acestu respectu, d'in acésta consideratione: *a considerá lucrulu in deliberatione sub tote sau d'in tote punctele de vedere*; *d'in tote punctele de vedere asiá e mai bene*; *sub neci unu punctu de vedere nu e bene asiá*; η) *punctu* = *parte principale*, si de *aci*, *lucru principale*, *idea fundamentale*; *locu unde se concentra totulu sau greulu unei cestioni*: *trei sunt punctele de desvoltatu in acésta cestione*; *aci e punctulu greu*; *acollo e punctulu si nodulu*; ζ) *punctu* = *esactitate de lucru*, de *tempu*, etc.: *a veni la punctu*, *a spune ce audimu d'in punctu in punctu*, *a adjuge la punctu*: δ) *punctu* = *suffragiu*, *voiu datu* sau *ca-*

petatu care se însemna cu *punctu*: *candidatii au capetatu tote punctele*; i) *punctu*; = in musica, pre sau sub nota, arreta co valorea notei e mai mare cu mardietate, sau co intre notele punctate asiá intercedu mici pausi, se canta deslegate, despartite, x') *punctu* = semnu de valoare, de meritu: *acestu scolariu, acestu concurrente a essitu cu mai multe puncte*; λ') *punctu* = vorba impungutoria, suppetatoria, mordace: *a vorbi in puncte sau puncturi*; — b) f. *puncta* = *puncta*, α) impunsura, intiepatura, β) capitu, extremitate ascutita: *punct'a spattei, acului*; γ) in genere, parte proeminente si ascutita: dente, limba de pamentu, piscu de monte etc.

* PUNCTUALE = *puntuale*, adj., (it. *puntuale*, fr. *ponctuel*); facutu la *punctu*, facutu cu deplena accuratetia, cu tota essactitatea: *diligentia punctuale*; *venire punctuale*; si adv. *a solve punctuale*.

* PUNCTUALITATE = *punctualitate*, s. f., (it. *punctualità*, fr. *ponctualité*), accuratissima diligentia; calitate si fapta de ce e *puntuale*, deplena accuratetia: *punctualitate in tote lucrurile selle, a impleni missionea, commissionile, detoriele cu punctualitate; punctualitatea mersului unui orologiu*.

* PUNCTUARE = *puntuare*, v., *interpungere, dispungere*, (fr. *ponctuer*), in acea-asi insemnare cu *punctare*, déro mai vertosu si in specie, a face *puncte* in scriere, a distinge frasile si membrele de frasi, cu semnele adoptate pentru acésta-a: *nu scii neci punctuá bene*.

* PUNCTUATIONE, s. f., (fr. *ponctuation*); actione, arte, modu de *puntuare*: *semnele punctuationei sunt mai multe; a invetiá si practicá una bona punctuatione*; si in genere: *punctuationea unoru-a d'in figurele geometriche*; vedi si *punctatione*.

PUNCTUATU = *puntuatu*, -a, adj. part. *interpunctus, dispunctus* (fr. *ponctué*): *linia punctuata*; in specie: *scissors bene punctuata*; vedi si *punctatu*.

PUNERE, v., vedi *ponere*.

PUNGA, s. f., *marsupium, crumena,*

locellus, sacculus; saccu, sacculetiiu de pandia, mai vertosu de pelle, in care se punu si se pastredia diverse lucruri, déro mai allessu banni: *punga de metasse, de pelle, de pandia grossa; baie-rele pungei; punga plena, secca, desérta; omu cu punga plena* = cu banni multi: popul. *tufa in punga* = *nemica in punga*; *a avé pung'a deschisa* = a fi paratu a adjutá cu banni, a fi generosu; *a bagá, a pune in punga; a scote d'in punga* = *a dá d'in punga*; cestu d'in urma si: a solve, perde, etc. pre cumu: *a bagá in punga* = a castigá, trage folosu: *dupo arm'a tea, dupo faptele telle, neci bagu, neci dau d'in punga; punga de venatoriu; punga de banni, a) in genere, plena de banni, sau destinata a fi impluta cu banni; b) summ'a de banni ce contine una punga; a) in specie, summa de banni determinata, 500 de lei, pre cari se calculau una data procentele: a imprumutá mai multu de 5 lei pre luna la pung'a de banni*; — applicatu si in expresioni de domeniulu istoriei naturale, la plante: *pung'a babei* = *carlina acaulis, L; pung'a popei* = *thlaspi bursa pastoris, L*; — si la una mancare: *pung'a popei* = ventre de porcu impluta cu sânge.

1 PUNGACE, (si *pungaciu*), adj. s., *crummiseca, fur, latrunculus, æruscator*; furu de *punge*, furu de mice lucruri, déro indemnaticu; vedi si *carpaciu*.

2 PUNGACE, adj., *pungendi cupidus*; care *punge* bene, applicatu, iuvtiatu a *pungere*: *vacca pungace, pungacii arieti*.

PUNGACIRE, (si *pungasire*), -escu, v., *suppilare, surripere*; a fi *pungace*, (1. *pungace*).

PUNGENTE, adj. part. pres. *pungens*, (it. *pungente*); care *punge*: *dorrori pungenti*.

PUNGERE, *punsi* si *punsei, punsu* si *punctu* = *punctu*, v., *pungere*, (it. *pungere*, fr. *poindre*); a pertunde cu ceva ascutitu la capetu, si de aci, a fissá prin ceva ce *punge*, a cose *pungundu*, si metaforice: a attinge, unde sente cineva, a piscá, muscá, suppetá, vettemá, interitá:

unulu d'in ostiani punse cost'a lui cu lanci'a; a punge cu aculu, a punge mai desu; ce me pungi asiá cu vorbele telle? me punge cogitulu; l'au punsu boii; vedi si compos. impungere.

PUNGITORIU, si *pungutoriu, -toria*, adj. s., (it. *pungitore*); care *punge* sau serve a *pungere*; vedi si *pungente, punctoriu, punsoriu*.

PUNGITURA, si *pungutura*, s. f., (it. *pungitura*); actione si effectu de *pungere*; vedi si: *punctura, puntura, punsura, punsetura*.

* **PUNICANTE**, adj. part. pres., *punicans*, rosiaticu, vedi *punicu*.

* **PUNICARE**, v., a bate in rosiu, a rosí; vedi *punicante* si *punicu*.

* **PUNICIU**, -a, adj., *punicus*; rosiu, purpuriu: *punicie vestimente, puniculu sange*; — d'in *punicu, -a*, = *punicus*; de la *Punu* = *Punus* = *Poenas* = Carthagine, fiendu co Carthagesii erau colonia *pheniciana*: *limb'a punica, comerciulu punicu*; de aci si fig. *mèru punicu* = *granata, rodia*.

* **PUNICU**, -a, adj., vedi *punicu*.

* **PUNIBILE**, adj., (fr. *punissable*); care merita a fi *punitu*.

* **PUNIENTE**, adj. part. pres., *puniens*, (it. *puniente*); care *punesce*.

* **PUNIRE**, -escu, v., *punire*, si *puniri*, (it. *punire*, fr. *punir*); a pedepsi, a inflige *pena*; a resboná.

* **PUNITIONE**, s. f., *punitio*, (it. *punizione*, fr. *punition*); actione de *punire*, pedepsire, pedépsa, resbonare, tormentare.

1 **PUNITORIU**, -toria, adj. s., *punitor*, (it. *punitore*); care *punesce*: *aspru punitoriu pentru celle mai mice culpe*.

2 **PUNITORIU**, (cu *n* molliatu, *punitoriu*) = *ponitoriu, -a*, adj. s., care *pune* = *pone*; vedi *positoriu*; (compara si it. *ponitore*).

PUNITURA, (cu *n* molliatu, *punitura*) = *ponitura*; s. f., actione si effectu de *ponere*; vedi si *positura*; (comp. si it. *positura*).

PUNITU, -a, adj. part., (d'in *punire*) *punitus*, pedepsitu: *puniti pentru peccatele nostre; copillulu punitu de parente capeta mente*; subst. *punitulu*, *puni-*

tionea: *punitulu se nu fia mai mare de câtu delictulu*.

PUNSETU, pl. -e, *punctus*; actione si effectu de *pungere*: *punsetele tauriloru*; fig. *punsete in vorbe*; *punsetele conscientiei*.

PUNSETURA, s. f., *punctio, punctus*; actione si effectu de *pungere*; vedi si *impunsetura*.

PUNSORIU, -sória, adj. s., *pungens*; care *punge* sau serve a *punge*: *arme punsorie*; vedi si *punctoriu, pungitoriu*.

PUNSU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *pungere, punctus*: *celli pusi in pectus, arme de punsu*; vedi si *impunsu*.

PUNSURA, s. f., *punctio, punctus*; actione si effectu de *pungere*; vedi si *punctura, impunsura*.

PUNTARE, *puntuare*, etc.; vedi: *punctare, punctuare, punctu*, etc.

PUNTE, s. f., vedi *ponte*.

PUNTU, adj. s., vedi *punctu*.

PUPA, s. f., *pupa*, (comp. it. *pupazza*, fr. *poupe, poupon* si *pupe*; — vedi si *pupu*); copilla mica; metaf. a) *papusia* = *pupusia*. figura de copilla adornata, cu care se joca copillele; b) amata, amante, obiectu de amore; c) *nympha* la certe insecte, a nume la celle oviforme; — derivate d'in acestu coventu, cumu: *pupucia* sau *puputia, pupusia*, etc., vedi si cu *a*: *papusia*, etc.

PUPAIRE, v., vedi *puparire*.

PUPARE, v., *osculari*, si *osculare, palpate*, (comp. si it. *poppare* = *sugere* = *sugere*, isp. *popar* = *resfaciare*, port. *poupar* = *atingere usioru, palpate*; prov. *popar* = *sugere*, alb. *pouth* = *sarutatu*); 1. proprie, a *sarutá unu pupu* sau *pupa*. a *sarutá copilli* sau *copille*; a *sarutá ca copillu* sau *copilla*: a si *pupá copillii; pupati-ve copilli unulu cu altulu*; de ce nu *pupi man'a bonei? a pupá in gura; pre fronte*; 2. in genere, a *atinge usioru*, a *palpá*, a *resfaciá*, *sarutá*: a se *pupá si resfaciá unulu pre altulu ca doi porumbelli*; — proverbiiu: a se *pupá in gura* = a se *avé*, *intellege bene*; cu *acellu-asi intellessu in modu ironicu*: a se *pupá in botu*; a *pupá pre cineva in botu* si a i *leuá d'in punga totu*; a nu mai *pupá ceva* = a nu mai *capetá*:

nu mai pupi tu asiá omu, asiá servu; si cu locativu : nu mai pupi acollo, nu mai pupati la peramblare.

PUPARIRE (cu *r* molliatu, *pupaire*), -escu, v., puerascere; effutire, deblatere; proprie, a vorbí sau lucrá ca unu *pupariu* = pupu, a vorbí si lucrá ca unu copillu; apoi in specie, a vorbí ca unu copillu, a vorbí *verdi si uscate*, a flecarí; de aci si : *puparitoriu, -toria* = *pupaitoriu, -a*, care *puparesce*, flecariu, limbutu; *puparitura* = *pupaitura*, actione si deprenderere de *puparitoriu*; — verbulu *puparire* presupune adj. s., *pupariu, -a*, ca unu *pupu, -a*.

PUPARITORIU, *puparitura*, *pupariu*; vedi *puparire*.

PUPATIONE, s. f., *osculatio*, *palpatio*; actione de *pupare*.

PUPATORIU, -a, adj. s., *osculator*; care *pupa*.

PUPATU, -a, adj. part., *osculatus*; sarutatu; 1. in genere : *copilli pupati pre fronte*, *pupatulu copilliloru*; 2. in specie, s. m. reale, *pupatu*, pl. *pupate*, *osculum* = sarutatu : *de pupatu nu e peccatu; cu atáte pupate supperi copillulu*.

PUPATURA, s. f., *osculatio*, *osculum*; actione si effectu de *pupare* : *cu pupaturele vostre supperati copillulu*.

PUPEDIA, s. f., 1. una passere = *upupa*, *epops*; 2. collacu, pâne, *panis tortus*; — in acésta d'in urma insemnare coventulu pare a se tiné de acea-asi radecina cu *pupa*, *papa*, (vedi *pupa*); éro in prim'a insemnare a essitu d'in acea-asi fontana cu classiculu *upupa*, (comp. si it. *puppa* = *pupedia*).

PUPELLU, -a, s., deminutivu d'in *pupu, -a*, (vedi si : *pupillu, pupilla*); metaforice, s. f., *pupella* = genu de animalcule infusorie, (vedi si fr. *pupelle*).

PUPILLA, s. f., *pupille*, (it. *pupilla*, fr. *pupille*), deminutivu d'in *pupa*, leuatu inse cu intellessulu speciale de féta ce inco nu e adulta, sau care si a perdutu parentii si se afla sub tutela; minore, orfana; 2. lumin'a oculului; si de aci : nomele unei constellatione, nomita si *lyra*; — pentru acésta d'in urma insemnare compara si gr. *ζόρη* = féta, si

lumina a oculului; éro pentru prim'a insemnare vedi pupu, pupa.

1 PUPILLARE si *pupillariu, -a*, adj., *pupillaris*, (fr. *pupillaire*, it. *pupillare*); 1. relativu la *pupillu, -a* : *avere pupillare, interessi pupillari*; 2. relativu la *pupilla* = lumin'a oculului : *membrana pupillare*.

2 PUPILLARE, v., *pupillare*, (ital. *pupillare*, fr. *pupiller*); se dice de vocea pauonului : *pauonii pupilla*.

PUPILLARITATE, s. f., (fr. *pupillarité*); statu de *pupillu, -a*, tempu câtu e unu copillu *pupillu*; vedi si *pupillatu*.

PUPILLARIU, -a, adj., vedi 1 *pupillare*.

PUPILLATIONE, s. f., actione de *pupillare* : *pupillationea pauonessei*.

PUPILLATU, 1. part. sup. d'in 2 *pupillare*, 2. subst. statu de *pupillu, -a*, *pupillatus*.

PUPILLU, (vedi f. *pupilla* in particulariu), s. m., *pupillus*, (it. *pupillo* si *popillo*, fr. *pupille*); proprie deminutivu d'in deminutivulu *pupulu*, leuatu inse cu insemnare speciale de : copillu inco neadultu; copillu cui au moritu parentii si se afla sub tutela.

* **PUPIPARU**, -a, adj., (fr. *pupipare*, d'in *pupa* si *parère*); care nasce *pupe*, vorbindu de insecte ce si tinu ouale in pantice, pëno candu aceste-a devinu *pupe* = *nymphé*.

* **PUIVORU**, -a, adj., (fr. *pupivore*, d'in *pupa* si *vorare*); care devora *pupe* = *nymphé*, vorbindu de certe insecte, cari la unele epoce alle vietiei loru se nutrescu numai cu *pupele* altoru insecte.

* **PUPOPHAGU**, -a, adj., (fr. *pupophage*, d'in *pupa* = larva, si *φαγείν* = devorare); care devora *pupe*, vorbindu de larve de insecte ce devora alte larve.

* **PUPPE**, s. f., *puppis* (fr. *poupe*); 1. parte posteriore a unei nave, unui vasu de plutitu, in oppos. cu *prora* = parte anteriore a vasului de plutitu; 2. metaforice, a) nave, vasu de plutitu; b) spate, dosu.

PUPU, (vedi f. *pupa* in parte), s. m., 1. *pupus*, copillu micu; 2. *gemma, oculus* = muguru, oclu de planta; vedi si *pupa*.

* PUPULA, s. f., pupula; deminutivum d'in pupa; vedi si pupellu, pupulu.

* PUPULARE, v., (fr. pupuler); se dice de vocea pupediei: pupediele pupula; vedi si pupedia si 2 pupillare.

* PUPULU, -a, s., papulus; deminutivum d'in pupu; vedi si pupula.

PURCEDERE, v., vedi procedere.

PURCELLA, (purcéa), purcellu, purcellutiu, etc., vedi: porcella, porcellu, porcellutiu, etc.

PURCESSU, adj. part. sup. subst. d'in purcedere; vedi processu.

1 PURE, adv., pure; vedi puru.

2 PURE, s. f., pus, puris; umore fetida ce esse d'in bube copte; vedi si puroniu.

* PUREFACERE, v., purefacere; a face puru; vedi si purificare.

* PURGABILE, adj., purgabilis, (it. purgabile); ce se pote purgá sau e de purgatu.

* PURGAME, pl. purgamine, si

* PURGAMENTU, pl. -e, purgamen, purgamentum; ce se purga, ce se scote ca necuratu; mediu de purgare.

* PURGANTE, adj. part. pres., purgans, (it. purgante); care purga sau serve a purgare: medicamente purganti; vedi purgativu si purgatoriu.

* PURGARE, v., purgare, (it. purgare, fr. purger); a face puru, a curá, curetiá, 1. proprie: a purgá pomii de insecte vettematorie; vini'a se purga pre fia-care annu de ramuri lussurianti; a purga loculu de tufe si de radecine; a purgá pesci; a purgá unu canale, una fossa; 2. in specie si metaforice, a) ca terminu medicale, a curetiá prin vomitu sau desertare a stomacului: a si purgá stomaculu prin vomitive; a si purgá greti'a cu folia de lauru; b) a netidí prin curetiare; c) in genere, a curetiá, lamurí, allege, scapá de ce e reu: a purgá computele, a purgá pre cineva de neglignencia, de insolentia; a purgá statulu, cetatea de vagabundi; d) in specie, α) a spellá, a curetiá de culpa, a disculpá, escusá, indreptá sau indreptatí: prin scrissori cauta a se purgá de blastematiele ce a facutu; —terogámu se ne purgi cotra parenti si amici; β) in sensu reli-

giosu, a curetiá, a spellá de peccate, a espiá: prin confessione sincera si prin rogatione ve veti purgá de tote peccatele si peccatellele; acumu sunteti purgati si impacati cu cogitulu vostru, cu Domnedieu si cu ominii.

* PURGATICIU, -a, adj., purgaticius; care serve la purgatu, care purga.

* PURGATIONE, s. f., purgatio, (it. purgazione, fr. purgation), actione de purgare cumu si mediu de purgare: purgationea cloacelor; purgatione menstrua; purgatione de culpa, de peccatu; mai multe purgationi leuate spre a si usiorá stomaculu.

* PURGATIVU, -a, adj. s., purgativus, (it. purgativo, fr. purgatif); aptu a purgare: medicamente purgative; absol. s. m., reale, unu purgativu = medicamentu purgativu.

* PURGATORE, -trice, si

* PURGATORIU, -toria, adj. s., purgator, -trix si purgatorius, (it. purgatore, -torio, fr. purgatoire); care purga sau serve a purgare: purgatorii cloacelor; penitent'ia e purgatoria de suffletu; medicamente purgatorie; luna purgatoria = Februariu; locu purgatoriu de contactu cu celli contagiosi; — in specie ca s. m. reale, purgatoriu-lu, dupo doctrin'a basericee catholice, locu unde suffletele sufferu pene temporali pentru purgarea peccatoru; f. reale, purgatoria = purgatore, locu de purgare, spellatoria sau spellatóre: purgatóre de lána.

* PURGATU, -a, adj. part., purgatus, curetiatu.

* PURGATURA, s. f., purgatura, (it. purgatura); actione, déro mai vortosu effectu allu actionei de purgare, ce se purga, sorde, necuratía: purgaturele canaliloru si curtiloru.

* PURGITARE, v., purgitare; d'in purgare, cu sensu intensivu sau iterativu, a purgá continuu, a purgá bene.

PURICARE, v., (d'in purice), 1. pulices venari, capere, occidere; a cautá, prende, occide purici, a curetiá de purici: a puricá camési'a, patulu, aster-nutulu; a puricá pre cineva, unu copillu; inse si metaf. a puricá pre cineva = a scuturá de purici = a bate, a dá

batalia; refl. *a se puricá* = a se curetiá de *purici*; 2. *clavulis, aciculis firmare*, a prende si fissá cu *purici* de lemnu sau de ferru, a tintuá; 3. *affluere pulcibus, abundare*, a fi plenu de *purici*, si in genere, a abundá, furnicá, etc.; 4. *scrutari, perscrutari*, a cercetá in ammenute si cu mare accuratetia.

PURICARESSA, s. f., proprie d'in *puricariu*, leuatu inse cu acellu-asi sensu ce au si formele: *puricaria, puricaricia*.

1 PURICARIA, s. f., (pron. *puricaría*); vedi *puricariu*.

2 PURICARIA, (pron. *puricária*), s. f., *pulicaria*, (it. *pulicaria*, isp. *pulgnera*); specia de planta, *polygonum pulicaria, L.*; vedi si *puricariu*.

PURICARICIA, *-tia*, s. f., proprie deminutivu d'in *puricaria*, leuatu inse in acellu-asi sensu cu allu formei *puricaria*.

PURICARIME, s. f., in acellu-asi sensu cu allu formeloru: *puricaría*, si *puricariu* ca subst. reale.

PURICARIU, *-a*, adj. s., (*pulicarius*), relativu la *purici*: *érba puricaria* = *erba de purici*; leuatu inse mai vertosu ca subst., 1. person. *puricariu, -a*, care suferere de *purici*; cui place se caute si se occida *purici*; déro mai allessu: 2. reale, a) m., *unu puricariu*, pl. *-e*, multime de *purici*, ca *furnicariu* = multime de *furnici*; b) f., a) *puricária*, vedi 2 *puricaria* in parte; β) *puricaría* = *puricariu* de sub 2, a.

PURICATIONE, s. f., actione de *puricare*.

PURICATORIU, *-toria*, adj. s., care *purica*: *puricatorii viteloru*.

PURICATU, *-a*, adj. part. sup. subst. d'in *puricare*: *comesiele nu su puricate*; *puricatulul asternutului*; metaf. *ti s'a facutu de puricatu*, *ti s'a facutu de batalia*.

PURICATURA, s. f., actione si mai vertosu effectu allu actionei de *puricare*: *ce atáta puricatura pre tene! diu-metate d'in di ve trece cu puricatur'a asternuteloru si vestimenteloru*.

PURICE, s. m., *pulex*, abl. *pulice*, (it. *pulice* si *pulce*, isp. port. *pulga*, prov. *piuze* si *piussa*, fr. *puce*); 1. insectu de ordinea aptereloru, *pulex irri-*

taus, L., care viue ca parasitu pre omu si alte animali, sugundu sângele loru, cu tote co: *puricele canelui, puricele gal-linei, puricele mitiei*, etc., *sunt specie diverse de puricele omului*; *sunt si purici de plante*; *câne plenu de purici*; *a cautá, prende, occide purici*; proverb. *cine se culca cu câni, se scolla cu purici*; *ce purice ti a intratu in urechia? face purici, déco siéde multu in unu locu sau pre unu lucru*; si in genere: *a face purici*; a) a se impatientá; b) a i se face de batalia;—ca connume de omu: *Antoniu Purice*; 2. prin diverse metafore, a) in domeniulu istoriei naturale: α) *purice de mare*, specia de insectu acaticu; si: *purice de apa*, specia de crustacie, *pulex aquaticus*; β) *purice de gradina* = *purice de érba, chrysomella oleracea, L.*; b) *acicula, clavulus, cuniu*, mai vertosu *cuniu micu de lemnu, de ferru, cunisoru, tinta*.

PURICELLU, s. m., deminutivu d'in *purice*.

PURICESSA, s. f., *pulicaria*; in acellu-asi sensu cu allu formeloru 2 *puricaria, puricaricia*; vedi si *puricariu*.

PURICIME, s. f., in acellu-asi sensu cu: *puricarime, puricaría*; vedi *puricariu*.

PURICOSU, *-a*, adj., *pulicosus*, (it. *pulcoso*, isp. *pulgoso*); plenu de *purici*: *casa puricosa, astermutu puricosu, plante puricose, câni puricosi*.

*PURIFICANTE, adj. part. pres., *purificans*, (it. *purificante*); care *purifica*.

*PURIFICARE, v., *purificare*, (it. *purificare*, fr. *purifier*,—d'in *puru* si *facere*); a face *puru*, a curá, curetiá, a desface de totu ce e reu, strainu, etc.: *a purificá vestimentele, a purificá aurulu, a purificá aerulu*.

*PURIFICATIONE, s. f., (it. *purificazione*, fr. *purification*); actione de *purificare*: *purificationea aurului, aerului; purificationea mulierei ce a nascutu se face dupo patrudieci de dille*.

*PURIFICATORIU, *-toria*, adj. s., (it. *purificatore* si *purificatorio*, fr. *purificateur* si *purificateire*); care *purifica* sau serve a *purificare*: *ceremonie purificatorie*; vedi si *purificu*.

* PURIFICATU, -a, adj. part., purificatus, curetiatu.

* PURIFICU, -a, adj., purificus; care purifica : sacrificie purifice.

* PURIFORME, adj., (fr. puriforme); care are forma de pure = puroniu : scui-patu puriforme.

* PURISMU, s. m., (it. purismo, fr. purisme); doctrina care cere in limba, in scriere, in arte, perfecta puritate, care esclude d'in limba, d'in espressione totu ce e strainu geniului acellei limbe sau originei acellei-asi.

* PURISTU, -a, s., (it. purista, fr. puriste); cellu ce se tine de purismu si practica acestu purismu.

* PURITANISMU, s. m., (fr. puritanisme); doctrina a puritaniloru.

* PURITANU, -a, s. personale, (fr. puritain, it. puritano); calvinistu. protestante rigidu, membru allu unei secta religiosa, care crede co singura professa credentiele religiose celle mai pure.

* PURITATE, s. f., puritas, (it. purità, fr. pureté); calitate de puru, perfecta curatia : puritatea acrului, vestimentului, domiciliului, apei; puritatea limbei sta in perfecta correctione si omogeneitate; asiá si : puritatea stylului; tote câte scrieti, se scrieti cu puritate; puritatea de cogitu, de ánima, de sufletu, puritatea virginitatei.

PURUIARE, puroire, puroiosu, puroiu, etc.: vedi : puroniare, puronire, puroniosu, puroniu.

PURONIARE, -ediu. v., suppurare; pus emittere; a scote puroniu, a coce, vorbindu de hube.

PURONIRE (si puroire), -escu, v., suppurare; vedi puroniare.

PURONIOSU (si puroiosu, puruiosu), -a, adj., purulentus; plenu de puroniu, sorditu cu puroniu.

PURONIU (si puroiu), pl.-e, pus, abl. pure, (vedi si 2 pure; compara si it. fr. isp. port. pus); umore corrupta si putida ce esse d'in hube copte; metaforice: sorde, necuratia, mai vertosu la ocli : puchina, etc.

PURPURA, s. f., purpura, (it. porpora, fr. pourpre), l. genu de mollusce de mare, cari secreta una umore, ce la

contactulu aerului capeta una colore rosia forte vivace : acésta colore e comune purpurei cu muricea si cu buccinulu; 2. prin metafore, a) colore de purpura; fia si de alta materia, destullu se fia ca a purpurei; b) materia, stofa de colore purpuria; c) vestimentu de assemine materia : ámbla investiti in purpura regale; d) in genere, obiectu de mare pretiu; e) demnitate suprema, domnia, regatu, etc. : a leuá, a investi purpur'a; a ambitioná purpur'a.

PURPURARIU, -a, adj. s., purpurarius; relativu la purpura : officine purpurarie; subst., a) pers., care fabrica sau vende purpura; care colora in purpura; b) reale, f., purpuraria = officina, arte de purpurariu.

* PURPURASCERE, v., purpurascere (comp. si it. purpureggiare); a bate in colore de purpura, a avé colore de purpura; a resplende de purpura : sub radiele soarelui ce resarc purpurasce luciulu marei.

PURPURATU, -a, adj. part., purpuratus, (it. porporato); a) coloratu cu purpura : bucce purpurate de pudore; b) investitu cu purpura : purpuratii regi; ca subst. unu purpuratu = unu mare demnitaru, mai vertosu : domnitoriu curtesanu, etc.

PURPURICU, -a, adj., (fr. purpurique) : substantia purpurica, d'in acidu uricu cu acidu nitricu.

* PURPURIFERU, -a, adj., (fr. purpurifère); care porta purpura : purpuriferii curteani, satrapi; s. f. pl., purpuriferele, familia de conchylic.

PURPURINU, -a, adj. s., (fr. purpurin, it. porporino); de purpura, ca purpur'a : flori purpurine, (vedi si purpurinu); s. f., purpurina, colore rosia forte formosa.

PURPURISSATU, -a, adj. part., purpurissatus; coloratu, spolitu cu purpurissu.

PURPURISSU, s. m., purpurissum; specia de colore purpuria mai inchisa, mai obscura.

PURPURIU, -a, adj., purpureus, (it. purpureo, fr. pourpré); de purpura : rosiiu, viu, rosiatricu, rosioru, etc. : pur-

purie budie; vinu purpurii; faci'a marei devenita purpuria prin reflexulu radielor sorelui la appusu; purpuri'a aurora, purpuriele rose; purpurii regi, sa-trapi.

PURRU, s. m., vedi porru, porrus.

PURTARE, *purtatoriu*, etc.; vedi: *portare, portatoriu*, etc.

* PURU, -a, adj., *purus*, (it. *puro*, fr. *pur*); 1. perfectu curatu: *apa pura, miere pura, lumina pura, ceru puru*; 2. metaforice, a) in genere, fora amestecu eterogeniu, fora amestecu de orice natura: *auru puru, vinuri pure*; b) in specie, α) totu, completu, absolutu, neconditionatu, fora esceptione, etc.: *pura proprietate*, déro si: simplu, numai: *unulu pote avé pur'a proprietate a unui lucru, fora se aiba possessionea acelluiasi lucru*; asiá si in locutioni ca: *pura si simpla affirmatione, pure vorbe*—numai vorbe, fora fapte, vorbe deserte; β) immaculatu, fora amestecu strainu, fora amestecu de reu, correctu, etc.: *limba pura, stylu puru, ánima pura, sufflete pure; ánima pura in corpu puru; intentioni pure; pura mentione; purulu addeveru; a mancá pâne pura*: α') pâne curata, bona, déro si: β') pâne fora legume; γ) claru, limpede, fora incurcature, fora obscuritati, allessu, lamuritu: *castigulu puru, compute pure; idee pure*, nu numai scutite de orice obscenu si immoral, ci si clare, intellesse;—3. ca subst. m. reale, *puru*, a) totu ce e *puru* in genere; b) in specie: α) *puru-lu* = serinulu; β) *puru-lu* = zém'a longa, fora buccatelle; 4. adv., *pure* = *pure*, in modu *puru*: *a vorbí si scrie pure limb'a sea.*

* PURULENTIA, s. f., *purulentia*, (it. *purulenza*, fr. *purulence*); calitate, statu de *purulentu*: *purulenti'a buboloru; purulenti'a vaccinei.*

PURULENTU, -a, adj., *purulentus*, (it. *purulento*, fr. *purulent*); plenu de *pure* = *puroniu*: *bubonie purulente; canceru albu si purulentu.*

PUSCA, s. f., (cu s sibilante), *telum ignivomum*, (it. *fucile*, fr. *fusil paru* a fi in locu de *focile* = arma de focu, care forte bene ar soná si in limb'a nostra);

arma de focu cu tubu lunga: *pusci de munitione* = *pusci militare*; *pusca de venatóre*; nu ne potemu bate fora *pusci* cu ostii; *depositu de pusci*; Románului siéde bene se fia cu *pusc'a* intr'una mâna si cu cartea in alt'a.

PUSCARE (cu s sibilante; vedi *pusca*); a dá cu *pusc'a*, a trage cu *pusc'a*; a uccide cu *pusc'a*; vedi si compos. *impuscare*.

PUSCARIA, (pron. *puscaria*, cu s sibilante), d'in *puscariu*; 1. in genere: arte de *puscariu*; *depositu de pusci*; fabrica de *pusci*; 2. in specie, locu ocupatu si custoditu de *puscari*, si ca mai desu: carcere, inchisore pentru criminali; domiciliu reu, sordidu.

PUSCARIARIU, -a, adj. s., *incarceratus*, carcere dignus; cellu condemnatu la inchisore, inchisu pentru delictu sau crimine; demnu de carcere, scapatu d'in carcere; *nu te insoci cu puscariarii acesti-a.*

PUSCARIU, -a, (cu s sibilante), relativu la *pusca*, leuatu de regula ca s. pers., a) *puscariu* = armatu cu *pusca*, militariu ce se bate cu *pusca*; b) in genere, invetiatu, indemanaticu a manuí *pusc'a*; c) fabricante de *pusci*.

PUSCATU, -a, adj. part., batutu cu *pusc'a*, occisu cu *pusc'a*; subst. *puscatulu*, actulu de *puscare*.

PUSCATURA, s. f., actione de *puscare* si effectu allu acestei actione: *am auditu mai multe puscature de partea acesti-a*; vedi si compos. *impuscatura*.

PUSCELLA, s. f., *pusula, pustula*; deminutivu d'in *pusa*, bubusiora, buba mica: *puscelle pre limba, una puscella pre nasu.*

PUSCELLOSU, -a, adj., *pusulosus, pustulosus*; plenu de *puscelle*: *facia puscellosa.*

PUSCELLUCIA, -tia, s. f., deminutivu d'in deminutivulu *puscella*.

PUSCHIA, si

PUSCLA (= *pusclia*) s. f., *pusula, pustula, pestis*; deminutivu d'in *pusa*, (sau *pustla* ensasi, transformmata in *puscla*, ca si *veclu* d'in *vetlu*); 1. buba mica; besica, besicutia; déro si 2. buba mare, buboni, mai vertosu: buba pesti-

lenticale, peste, cumu se applica pre a locuri, mai allessu intre Macedoromani.

PUSCLARE=*puscliare*=*puschiare*, -*ediu*, v., *pustulare*, *pustulescere*; a scote, face una *puscla* sau mai multe *puscle*; a face besice, besicutie.

PUSCLOSU=*puschiosu*=*puschiosu*, -*a*, adj., *pustulosus*, *pestilens*; plenu de *puscla*, de *puscle*.

PUSCLU, -*a*, *puschiu*, s. pers., *pusus*, *puslo*, *pusiolas*; deminutivu d'in *pusu*, -*a*, copillu micu, piticu, mai vertosu dracu de copillu, copillu reutatosu, malignu malitosu : *dascalulu grecu e forte supperatu pre pusclii de baiati; nu te aduna cu pusclii vecinului*.

PUSCOIU, in locu de

PUSCONIU, s. m., 1. proprie, *pusca* mare; 2. *pusca* de lemn, cu care se joca copillii.

PUSCULLICIA, -*tia*, s. f., deminutivu d'in *pusca*, care presupune form'a mai originaria *puscula*; de aci si form'a : *pusculliana*.

* PUSCUCIA, -*tia*, s. f., deminutivu d'in *pusca*.

PUSETIONE, *pusetura*, s., d'in *pusu* de la *punere* = *ponere*; vedi : *positione*, *positura*.

* PUSILLANIMITATE, s. f., *pusillanimitas*, (it. *pusillanimità*, fr. *pusillanimité*); calitate si fapta de *pusillanimu*: *pusillanimitate misellesca*; *pusillanimitate de lepore*; *pusillanimitate de spiritu*, *de cogitare*.

* PUSILLANIMU, -*a*, adj., *pusillanimus*, (it. *pusillanimo*, fr. *pusillanime*); d'in *pusillu* si *anima*: *pucinu*, micu de anima, de suffletu, fricosu, spariosu, lassiu, timidu, debile de mente, etc : *callu pusillanimu*; *ce copilli pusillanimi! sunt inse barbati asià de pusillanimi ca si mulierile celle mai pusillanime*; ca subst. pers. *unu pusillanimu, una pusillanima de muliere*.

* PUSILLITATE, s. f., *pusillitas*, (it. *pusillità*); calitate, statu de *pusillu*.

* PUSILLU, -*a*, adj., *pusillus*, (it. *pusillo*); deminutivu d'in *pusu*, -*a*, *pucintellu*, *micutiu*, de totu micu, piticu si neinsemnatu : *pusille fete*, *pusilli juni*, *pusilli armati*, *una pusilla muliere*, *pu-*

sille vase; ca subst. *unu pusillu, una pusilla* = unu nanu, una nana, vorbindu mai allessu de copilli.

* PUSIONE, *pusioniu*, s. m., *pusio*; deminutivu d'in *pusu*, *copillandru*.

PUSIORU, -*a*, s. pers., *pusiolus*, -*a*; deminutivu d'in *pusu*, *copillutiu*, -*a*.

PUSTULA, s. f., *pustula*, (it. *pustula* si *pustola*, fr. *pustule*); 1. besica, besicutia pre pelle, buba mica : *pustule maligne, pustule syphilitice*; 2. prin estensione, besica la alte lucruri : *pustule de apa in ferbere*; *pustule de calce*; *pustule pre vitru*.

PUSTULARE, v., *pustulare*; a face *pustule*, in sensu si transitivu si intransitivu; in acestu d'in urma si form'a *pustulire*.

PUSTULATIONE, s. f., *pustulatio*; actione de *pustulare*, si statu produsu prin acesta stare.

PUSTULATU, -*a*, adj. part., *pustulatus*, formatu in *pustule*.

PUSTULOSITATE, s. f., statu de *pustulosu*.

PUSTULOSU, -*a*, adj., *pustulosus*, (it. *pustuloso*, fr. *pustuleux*); plenu de *pustule*: *facia pustulosa*; *cucumeri pustulosi*, *pepene pustulosu*.

PUSU, -*a*, 1. adj. part., (d'in *punere* = *ponere*), *positus*; vedi : *ponere*, *positu*; — 2. *pusus*, -*a*, *a*) s. personale, copillu, -*a*, baiatu, si in genere : omu micu, piticu, nanu; si cu form'a : *pusiu*, -*a*, care pre longa insemnariile de susu are si cea de : *vagus*, *erro* = *fora capitaniu*, *fora stemperu*, *pusclu*; *b*) s. reale, f., *pusa* = *pustula*, *puscla*, (si pre a locuri, *pusla*; compara si — *puscella*, etc.); — de aci si : *pusula*, s. f., *pusula*, (vedi si mai susu scurtatu *pusla*), deminutivu de *pusa*, ca si *puscella*, *puscla*; — *pusulare*, *pusulatu*, -*a*, *pusulatus*, v., de acea-asi insemnare cu : *pusclare*, *pustulare*; — *pusulosu*, -*a*, *pusulosus*, adj., de acea-asi insemnare cu : *pusclosu*, *pustulosu*. *M.*

PUSULA, *pusulatu*, *pusulosu*; vedi *pusu* sub 2.

* PUTA, s. f., *puta*, *falx vlnitoria*; 1. diaa a viniei, a vitiiloru de vinia si altoru arbori; 2. cutitu de gradinariu,

de viniariu, cosoru, cosorellu; vedi si *putella*; vedi mai vertosu v. *putare*;
3. vedi si *puta* la *putu*.

* **PUTAME**, pl. *putamine*, *putamen*;
1. ce cade la *putarea* unui ce, ce se *puta*, se talia si se arrunca; 2. despartitura, si in specie, despartitura la fructe: *putaminele nucei*; si de aci: *pellicia*, *scortia*: *putamine de faba*.

* **PUTAMENTU**, pl.-e. *putatio*; ac-tione, si mai vertosu efectu si modu de *putare*: *putamentulu viticii cere processe diverse si delicate*.

* **PUTAMINATU**, -a, adj. part., (fr. *putaminé*); provedutu cu *putame* = *scortia*; subst. pl. *putaminatele*, familia de plante *putaminate*.

* **PUTANESCU**, -a, adj., vedi *putanu*.

* **PUTANU**, -a, s. pers., (fr. *putain*);
1. proprie, deminutivu pejorativu d'in *putu*; 2. in specie inse, desfrenatu, mai vertosu in f., *putana* = desfrenata, *curtisana*; si ca adj., *abitudini putane*, *viétia putana*; in acestu intellessu si form'a *putanescu*, -a.

* **PUTARE**, v., *putare*, (it. *putare*, d'in radecin'a *pu*, de unde: *putu*, *putiu*, *puru*, etc. = cu intellessulu de: *taliare*, *curare*, *curetiare*, etc.); 1. proprie, a taliá, *curetiá*: *auru putatu*; *a putá lân'a*; *a putá gradin'a*; *a putá vitii'a sau alti arbori*; *a putá granele*; *de tempuriu se voru putá vinielle*: 2. metaforice, a) in genere, a *curetiá*, *lamurí*, *allege*: *a putá computele*; *e tempulu se putámu computele nostre*; b) in specie, a) a *calculá*, *computá*: *fiacare d'in aceste buccati se puta ca doue*; b) a *estimá*, *crede*: *te putámu omu probu*; c) a *cogitá*, *judicá*, *crede*: *nu potu putá aceste-a ca addeverate*; vedi si *compos. imputare*, *computare*, *reputare*, etc.

* **PUTATIONE**, s. f., *putatio*; ac-tione de *putare*: *putationea arboriloru*; *putationea totoru impregiarariloru*.

* **PUTATIVU**, -a, adj., *putativus*, (it. *putativo*, fr. *putatif*); d'in *putatu* de la *putare*: *instrumente putative de arbori*; in specie inse: *parente putativu*, ce trece, se crede ca *parente*.

PUTATORE, -trice, si

PUTATORIU, -toria, adj., *putator*,

si *putatorius*; care *puta* sau serve a *putare*: *putatorii viticii de vinia*; *instrumente putative de arbori*.

* **PUTEALE**, etc., vedi *putiale*.

PUTERE, *putentia*, etc., vedi: *potere*, *potentia*, etc.

PUTIA, s. f., vedi *putiu*.

PUTIALE, adj. s., *putealis*, *puteal*, (fr. *putéal*); relativu la *putiu* sub 1. ca s. f., *putiale-a*, a) *ingraditura* la gur'a *putiului*, in giurulu unui *putiu*, unei fontana; b) *mura descoperitu*.

PUTIANU, -a, 1. adj., *puteanus*, relativu la *putiu* sub 1.: *apa putiana*; 2. s. personale, a) *putillus*, -a; deminutivu d'in *putiu* sub 2., mai vertosu cu sensu pejorativu, si de aci: b) *meretrix*, applicatu mai allessu in femeninu cu acestu sensu de *muliere desfrenata*.

PUTIARIU, s. m., *putearius*; care sapa sau face *putiuri*.

* **PUTICLU**, pl.-e, *puticulus*, -a, 1. deminutivu d'in *putiu* sub 1.; 2. applicatu ia specie cu sensulu de *gropa*, *mormentu de omu pauperu*.

PUTIDU, -a, adj., *putidus*, (it. *putido*, fr. *putide*); care *pute*, plenu de *putore*, 1. proprie: *carne putida*, *vinu putidu*, *case putide*, *putida sentina*; 2. *putridu*, si in specie, nesufferitu, affectatu, vorbindu mai vertosu de modulu de a se espreme: *tu muliere betrana*, *putida*; *putide frasi*, *stylu putidu*, *putida lauda*; si pentru persone: *putidi poeti*.

PUTILLU, -a, s. pers., *putillus*, -a, deminutivu d'in *putu*, -a, *copillandru*, se liéa mai vertosu cu sensu de *resfaciare* in form'a femin. *putilla* pentru *amendoue sessele*: *ce mai faci tu, putilla? fa asiá*, *putilla*.

PUTINA, s. f., *lacus*, *labrum*; vasu mai vertosu de lemnu, in care se punu si se tinu lucruri ca celle desemnate in esemplele urmatorie: *una putina de lapte*, *de brendia*, *de apa*, *de curechiu*, *de oua de pesce*, *de untu de vacca*, *de untura de porc*, etc.

PUTINELIU, pl.-e, *putina* mai strimta si oblunga, ce serve la batutu lapte spre a scote si *allege untulu*: *a bate putinelu*.

PUTINELLA, s. f., deminutivu d'in

putina : doue *putinelle* cu oua de peșce.

PUTINELLU, -a, (cu *t* sibilante), adj., vedi *pučinellu*.

PUTINTELLU, -a, (cu *t* sibilante), adj., vedi *pučintellu*.

PUTINU, -a, (cu *t* sibilante), adj., 1. vedi *pučinu*; 2. si deminut. d'in *putu*, -a.

PUTIOIU, in locu de

PUTIONIU, s. m., *pusio*, *putillus*, deminutivum d'in *putiu* sub 2.

PUTIRE, *putiu*, *puti*, *pute*, etc. (mai reu : *putescu*, *putesci*; comp. inse si clasicele : *putescere*, *putiscere*), v. *putere*; *putescere*, *putiscere*; a scote, a dá odore grea, neplacuta, rea, a fi *imputitu* : *cadavercele imputite*, *putu*; *untulu rancidu pute*; *escrementele morbosului putu forte reu*; forte desu in modu unipersonale : *in acésta casa pute reu*; prov. *nu pute bene* = *nu pute a bene*, *nu pute a nasu de omu*; metaf. a *puti de neglegentia*, *de lena*, *de inertia*, *de reutatia*.

PUTIOSU, -a, adj. s., 1. adj., *putidus*, plenu de *putiu*, (vedi *putiu* sub 3.), de *putore*, de odore grea; 2. s. f. reale, *putiosa*, (si *pučiosa*), sulfur, materia elementaria, sulfure.

PUTIU, 1. s. m. reale, pl. *putiuri*, *puteus*, (it. *pozzo*, isp. *pozo* si *poza*. pr. *potz*, fr. *puits*), fontana intr'adensu sapata pentru usu de apa : *putiu aduncu*; *nu su destulle putiuri in cetate*; a scote. *bee apa d'in putiu*: a *adapá turmele la putiu*; *putiu cu cumpana*, *cu róta*, *fora gallota*; a si *face putiu de suffletu*; prov. a *cadé d'in lacu in putiu*; metaf. *putiu de scientia* = omu forte invetiatu; 2. d'in *putu*, -a, a) s. pers., *putiu*, -a, *putus*, *putillus*, (vedi si *putillu*, *putioniu*), copilandru, copillu june, tēneru, leuatu mai allessu ca terminu de refaciare in form'a f. *putia* pentru amendone sessele : *nu face asiá*, *putia*; — mai vertosu la femine cu sensu reu de curtisana; — b) s. reale m. *putiu*, déro mai vertosu f. *putia*, *pu-denda*, *genitalia* = parti genitáli, la copilli, déro si la persone mari, mai allessu la femine; 3. s. m. reale m. *putiu* si f. *putia*, (comp. it. *puzzo* si *puzza*, vedi si *putiosu*), *putore*, obiectu *putorosu*.

PUTORE, s. f., *putar*; actione de *putire*, si lucru ce *pute*; metaf. persona im-

putitu: a) inerte, lenosa, desidiosa; b) corrupta cu totulu, immoral, demoralisata : *ce putore de servitoriu!* — si pentru animali : *putore de căni*, *nesce putori de pissici*.

PUTOROSIA, (*puturosia*), s. f., *desidia*, *socordia*, *ignavia*; calitate de *putorosu*, mai vertosu in sensu morale de *lenosia* si *demoralisatione*.

PUTOROSIRE, -escu, refl. a se *putorosi*, v., *desidere*, *putescere*; a deveni *putorosu* in sensulu morale allu covenantului.

PUTOROSU, -a, adj., *putidus*, *fetidus*, *desidiosus*, *ignavus*, *socors*; 1. plenu de *putore* : *locuri putorose*, *aeru putorosu*, *sufflare putorosa*; metaforice, a) forte lenosu : *putorosa serva*, *putorosi omeni*; b) de totu corruptu, demoralisatu; *ce putorosa fientia*; c) in genere, nesuferitu; si ca subst. personale : *unu putorosu*. *una putorosa*; ca subst. f. reale : *putorosa*, una planta, *coriandrum testiculatum*, L.

PUTRAME, pl. *putramine*, *putrameu*; statu de *putredu*, de *putreditu*; lucru *putredu*, *putrigaiu*.

PUTRE, adj., *puter*, si *putris*, (it. *putre*): *putridu*, *stricatu*, *corruptu*.

PUTREDALIOSU, (*putregaiosus*), -a, adj., plenu de *putredaliu*; care sémína a *putredaliu*.

PUTREDALIU, (*putregaiu*), pl. -e. *putredo*, *putrilago*, lucru *putredu* : *unu putredaliu de lemn*; metaf. *nesce putredalie de mulieri*.

PUTREDINE, s. f., *putredo*; statu de *putredu*; obiectu *putredu*.

PUTREDINOSU, -a, adj., (it. *putredinoso*); plenu de *putredine*.

PUTREDIONE, (pron. si *putregione*, *putrejonc*), s. f., *putrefactio*, *putredo*; actione de *putredire* si effectu allu acestei actione : *putredionea corporiloru morte*; *putredionea incepe cu morte*; *putredione se face corpulu dupo morte*; metaf. *putredione de omu* = decrepitu si de totu coptu si storsu (de poterilo corpului si alle suffletului : *cu putredionile nu facem lucruri mari*; *putredione* = lucru *putredu*.

PUTREDIONOSU, -a, adj., *putris*,

putridus; plenu de *putredione*; vedi si *putredinosu*.

PUTREDIRE, -*escu*, v., 1. trans. *putrefacere*, a face se devina *putridu*; 2. intr. *putrescere*, a deveni *putredu*; 3. metaf. *languere*, *languescere*, *jacere*; a languedi, a fi lenosu, a jace in miseria materiale si morale.

PUTREDITATE, s. f., (it. *putredità*) statu de *putredu*.

PUTREDITIONE, s. f., *putrefactio*, *putredo*; actione de *putredire* si effectu allu acestei actioni, lucru *putreditu*: *putreditionea osseloru prin cancru, a lemnului prin carie*.

PUTREDITIOSU, -a, adj., *putribilis*; suppusu *putredirei*, corruptibile: *corpulu nostru e putreditiosu*.

PUTREDITORIU, -*toria*, adj. s., *putrescens*, *putrefaciens*; care *putredesce*, atâtu in sensu trans. câtu si intransitivu.

PUTREDITU, -a, adj. part., *putrefactus*; trecutu in stare *putreda*: *corpuri deplenu putredite*; subst. *putreditulu corpuriloru morte*.

PUTREDITURA, s. f., *putredo*; effectu allu actionei de *putredire*: *putrediture de case, de omeni*.

PUTREDU si *putridu*, -a, adj., *putridus*, (it. *putrido*, fr. *putrido*, isp. *putrido*, port. *putride* si *podrido*); stricatu, corruptu, imputitu, in sensu propriu si metaforicu: *lemnne putrede, edificiu putredu; ca cumu ti aru fi mânele putrede; cadavere deplenu putride; societate putreda de corruptione; fundamente putrede; omu putredu si la corpu si la sufletu*.

PUTREFACERE, v., *putrefacere*; a face *putre* sau *putredu*, a face se se corumpu.

PUTREFACTIONE, s. f., (it. *putrefazione*, fr. *putréfaction*); actione de *putrefacere*: *putrefactionea corpuriloru carnose si grasse*.

PUTREFACTU, -a, adj. part., *putrefactus*, (it. *putrefatto*, fr. *putréfait*), *putreditu*.

PUTREFICARE, *putreficatione*, etc., vedi: *putrefacere*, *putrefactione*, etc.

PUTREGAIOSU = *putrigaliosu*, *pu-*

trigaiu = *putrigaliu* vedi: *putridaliosu*, *putridaliu*.

* **PUTRESCENTE**, adj. part. pres., *putrescens*; care *putresce*.

* **PUTRESCENTIA**, s. f., (it. *putrescenza*, fr. *putrescence*), statu de *putrescente*.

* **PUTRESCERE**, v., *putrescere*; a se face *putre*, a incepe a *putredi*.

* **PUTRESCIBILE** si *putribile*, adj., *putribilis*, (it. *putrescibile*, fr. *putrescible*); suppusu la *putrire* sau *putredire*, care usioru *putresce*: *lemnne putrescibili, animali putribili*.

PUTRIDIRE, *putridu*, etc.; vedi: *putredire*, *putredu*.

* **PUTRILAGINE**, s. f., *putrilago*, (it. *putrilagine*, fr. *putrilage*); ceva *putridu*, materia *putrida*: *putrilagini de pre ulceri; putrilagini de lemn, de alte plante*.

* **PUTRILAGINOSU**, -a, adj., (it. *putrilaginoso*, fr. *putrilagineux*); plenu de *putrilagine*: *materia putrilaginosu, ulcerationi putrilaginoase*.

PUTRINA, s. f., (fr. *putren*); pulbere de metallu sau pârti de metallu, ce remanu lipite de parietii furnului.

PUTRIRE, -*escu*, v., *putrescere*, *putrere*, *putrefacere*, (it. *putrire*); ca si *putredire*, atâtu trans. a face se *putredesca*, câtu si intrans. a deveni *putredu*.

* **PUTRIVORU**, -a, adj. s., (fr. *putrivore*), care devora materie *putri* sau *putride*; s. f. pl., *putrivore*, sectione de insecte.

PUTRORE, s. f., *putror*, (it. *putridore*); *putredione*, *putrire* sau *putredire*, *putreditione*.

PUTRUOSU, -a, adj., *putruosus*; plenu de *putrore*, *putrilaginosu*, *putrigaliosu*.

PUTU, -a, adj. s., *putas*, -a, -um, (compara si it. *puto*, -a, *putto*, -a, *puttino*, *puttone*, etc.; comp. si alle nostre: *putiu*, *putioniu*, *putia*, etc., — d'in rad. *pu*, de unde si: *puru*, *putare*, *imputare*, etc.); 1. adj. *puru*, curatu, fora amestecu, etc. *argentu puru si putu; addeverulu puru si putu*; 2. subst., a) personale, copilandru, si in genere: *nanu*, *piticu*, *pulliu*, de totu micu si menutu; in specie f., *puta* = meretrice, (compara si *pu-*

tillu,-a); *b*) reale f., *puta* = părți rosinose, mai vertosu alle feminei.

PUTUROSU,-a, etc.; vedi *putorosu*.

PUTUTU,-a, adj. part., d'in *putere* = *potere*; vedi *potutu*.

* PYANEPSIONE, s. m., (πυανεπισίων, d'in πύανον = faba, pentru că în aceea luna se celebră serbatoarea *pyanepsiele*, în care se ospetau Grecii și cu fabe), numele unei lune (mese) în calendariul Athenianilor care corespundea la începutul cu luna lui Sestile, apoi cu a lui Septembrie și în fine cu a lui Octombrie.

* PYCNANTHEMU,-a, adj. s., (fr. *pycnanthème*, d'in πυκνός = desu, și ἄνθημα = floare); care are flori dese; s. m., *pycnanthemu-lu*, genul de plante d'in famili'a labiatelor.

* PYCNITE, s. f., (fr. *pycnite*); specia de pētra, varietate de *topazu*.

* PYCNITIDE, s. f., *pycnis*; (πυκνίς) specia de planta nominata și *verbascu*.

† PYCNO-, (d'in gr. πυκνός = desu), în composite științifice, (vedi și: *pycnanthemu*, *pycnite*, *pycnitide*): *pycnocarpu,-a*, adj., (fr. *pycnocarpe*, d'in καρπός = fructu), care are fructe dese, inflațe; *pycnocephalu,-a*, adj., (fr. *pycnocéphale*, d'in κεφαλή = capu), vorbindu de plante care au florile aglomerate în forma de mare *capitina*: *cardui pycnocephali*; *pycnogoniū,-a*, adj., (fr. *pycnogone*, d'in γόνυ = genuchiu), care are dese și multe articulationi; s. m., *pycnogoniūlu*, genul de arachnidi; *pycnophyllu,-a*, adj., (fr. *pycnophylle*, d'in φύλλον = folia), care are foliele sau frondiele dese și grose; *pycnostachu,-a*, adj., (fr. *pycnostachyé*, d'in στάχυς = spicu), care are dese spice, vorbindu de plante cu flori dispuse în forma de dese simarispice; *pycnostylu,-a*, *pycnostylos*, (πυκνόστυλος, d'in στύλος = columna), care are colonne dese, mai dese de câtu ceru regulele ordinare; *pycnotheria*, s. f., (fr. *pycnotherie*), genul de licheni; *pycnoticu,-a*, adj., (fr. *pycnotique*), aptu a indesi, a face desu, a recorí umorile d'in corpu.

* PYCTACIU, pl.-e, (*pyctacium*, πυκτάκιον); lista, tabella de judicii ai *pyctiloru*.

* PYCTALE, adj., *pyctalis*; relativu la *pyctu*: *lupte pyctali*.

* PYCTU, s. m., *pyctes*, și *pycta*, (πύκτης); care se lupta cu *pumni*; vedi și *pygile*.

† PYG- și *pygo-*, (d'in grec. πυγή = curu), în composite și derivate științifice: *pygargu,-a*, adj. s., *pygargus*, (πύγαργος, d'in ἀργός = albu, fr. *pygargue*), care are curulu, partea codei de longa curu alba: *vulturi pygargi*; s. m., *pygargulu*, a) genul de vulturi, b) specia de antilope, c) specia de cerbi cu bucele curului albe; *pygisiacu,-a*; adj., *pygistacus*, relativu la curu, la scaunulu de esire; *pygobranchiu,-a*, adj., (fr. *pygobranche*), care are *branchiele* longa curu; subst. pl. *pygobranchiele*, familia de animali acatice; *pygolampu*, s. m., (fr. *pygolampe*, d'in λαμπάς = lampa), insectu ce are curulu lucitoriu, pop. *lucuriciu* sau *licuriciu*; *pygomelu,-a*, adj. s., (fr. *pygoméle*, d'in μέλος = membru), care are unulu sau mai multe membre accesorie în partile postice; subst. f. *pygomelia*, (fr. *pygomélie*), defectu, monstrositate de *pygomelu*; și adj. *pygomelicu,-a*, (fr. *pygoméllique*), relativu la *pygomelia* sau la *pymelu*; *pygoragu,-a*, adj. s., (fr. *pygorage*, d'in παγειν = înfigere), care are corpulu unitu cu allu altui-a prin bucele curului: *monstri pygoragi*; *unu pygoragu*, *una pygoragu*; de aci și s. f., *pygoragía*, (fr. *pygoragie*), monstrositate de *pygoragu*; și adj. *pygoragicu,-a*, (fr. *pygoragique*), relativu la *pygoragía* sau la *pygoragu*; *pygoplatypode*, adj. s., (fr. *pygoplatypode*, d'in πλατύς = latu, și πούς, ποδός = pede), care are petiorele late și puse longa curu; s. f. pl. *pygoplatypodile*, familia de passeri; *pygopode*, adj. s., (fr. *pygopode*, d'in πούς, ποδός = pede) care are petiorele la curu; subst. pl., *pygopodile*, familia de passeri palmipedi.

* PYGMEU,-a, adj. s., *pygmaeus*, (πυγμαῖος, fr. *pygmée*, it. *pigmeo* și *pimneo*; — d'in πυγή = pumnu), proprie, care e numai de unu *pumnu* sau de una *palma* de mare, și în specie: 1. piticu fabulosu în anticitate, facundu parte d'in unu poporu de ómeni toti asiá

de nani, in câtu fabul'a ne spune co erau in continuu bellu cu cocorii; 2. persona forte mica: *tu pari pygmeu pre longu acestu omu inaltu; fig. noi suntemu nesce pygmei pre longa strabonii nostri; si ca adj. omu pygmeu, muliere pygmea.*

* PYLA, s. f., de regula in pl. *pyle*, *pylae*, (πύλαι) proprie: porta, porti; applicatu la trecatori de uscatu anguste: passu, strimtoria, angustia, trecutore etc.: *pylele Carpatieloru.*

* PYLAGORU, s. m., (fr. *pylagore*, d'in πύλασι = porti, si ἀγορά = adunantia); deputatu, oratoriu ce tramettea una cetate gréca la adunanti'a de la *Thermopyle* sau de la *Delphi*.

* PYLORICU, -a, adj., (fr. *pylorique*); relativu la *pyloru*: orificiu *pyloricu*; *valvula pylorica.*

* PYLORU, s. m., (πυλοστός, fr. *pylore*), orificiu inferiore allu stomacului.

† PYO-, (d'in gr. πύον = puroniu), in derivate si composite scientifique: *pyocelia*, s. f., (fr. *pyocélie*, d'in κοιλία = ventre), puroniu in ventre sau in abdomine; *pyochesia*, s. f., (fr. *pyochésie*, d'in χέζειν = cacare), scotere de puronie la desertarea stomacului; *pyocyste*, s. f., (fr. *pyocyste*, d'in κόστης = saccu, folliclu), tumore de puroniu; *pyogenia*, s. f., (fr. *pyogénie*), generatiune a puroniului, teoria a acestei formatiune; *pyohemia*, s. f., (fr. *pyohémie*, d'in αίμα = sânge), statu allu sângelui ammesticatu cu puroniu; *pyomese* = *pyoemese*, s. f., (fr. *pyomèse*, d'in έμεσις = vomere), vomitu, versare de puroniu; *pyometra*, s. f., (fr. *pyomètre*), puroniu strinsu in *mitra* sau *matrice*; *pyophthalmia*, s. f., (fr. *pyophtalmie*, d'in οφθαλμός = oclu), collectione de puroniu la oclu; *pyoplasia*, s. f., (fr. *pyoplasie*, d'in πλάσος = errore), mutare sau stramutare a puroniulu d'in una parte a corpului in alt'a; *pyoptysia*, s. f., (fr. *pyoptysie*, d'in πύσις = sputare), sputare sau scuipare de puroniu; *pyorrhagia*, s. f., (fr. *pyorrhagie*, d'in ραγίζειν = a rupe si curge), scurgere de puroniu; *pyorrhoea*, s. f., (fr. *pyorrhée*, d'in ρέειν = curgere) = *pyorrhagia*; *pyose*, s. f., (fr. *pyose*), suppuratione îndelunga la ocli; *pyothorace*,

s. m., (fr. *pyothorax*), puroniu strinsu in *thorace* sau peptu.

* PYRA, s. f. *pyra*, (πυρά, d'in πῦρ = focu); rogu, cumulu de lemne pre care se ardea unu mortu.

* PYRALE, s. f., *pyralis*, (fr. *pyrale*, d'in πυρά), genu de insecte.

* PYRALIDE, adj. s., *pyralis*, (fr. *pyralide*); care sémina cu una *pyrale*; subst. pl. *pyralidi*, familia de insecte care are de tipu genulu *pyrale*.

* PYRAMIDA, s. f., vedi *pyramide*.

* PYRAMIDALE, adj., (fr. *pyramidal*, it. *piramidale*); de *pyramide*, ca *pyramidea*: monte *pyramidale*, arbori *pyramidali*; ossu *pyramidale*; in specie: *solidu pyramidale*, *figura geometrica pyramidale*; *numeri pyramidali*; metaforice: *nasu pyramidale*, longu, mare si ascutitu.

* PYRAMIDARE, v., (it. *piramidare*, fr. *pyramider*); a face ca *pyramidea*, a dá forma de *pyramide*: arbori *pyramidati*; *fructe bene pyramidate*.

* PYRAMIDATU, -a, adj. part., *pyramidatus*, in forma de *pyramide*.

PYRAMIDE, s. f., *pyramis*, (πυραμίς, fr. *pyramide*; it. *piramide*), solidu inchisu cu lateri triangulare, ce au tote unu *vertice* commune, care e si *verticele pyramidei*, éro la base cu unu polygonu formatu de basile triangleloru laterali: dupo base sunt: *pyramidi triangulare*, *pyramidi cadrangulare*, si in genere: *pyramidi polygonali*; *pyramide trunchiata*; a se redică in *pyramide*, in forma de *pyramide*; *pyramidi regularie*: *pyramidile Egyptului sunt monumente gigantesce*; in sensu mai estensu: *flacur'a focului formédia una pyramide sau mai multe pyramidi*.

* PYRAPHROLITHU, s. m., (fr. *pyraphrolithe*, d'in πῦρ = focu, ἄσπος = spuma, si λίθος = petra); specia de petra luciosa, resinosa si vitria.

* PYRARGILLITHU, s. m., (fr. *pyrargillithe*); minerale luciosu incrustatu si cu *argilla*.

* PYRATU, s. m., (fr. *pyrate*); substantia, sare formata d'in combinatiunea acidului *pyricu* sau *pyrolignosu ferruginosu*.

* PYRAUSTA, s. f., *pyrausta*; vedi *pyrale*.

* PYRELAINA, s. f., (fr. *pyrélaïne*, —d'in $\pi\delta\rho$ = focu si $\xi\lambda\alpha\iota\omicron\nu$ = oliu); oliu forte volatile.

* PYRENACIU, -a, adj. s., (fr. *pyré-nacé*); care sémiua cu *pyrene*, s. f. pl., *pyrenaciele*, familia de plante ce au fructele *pyrenacie*.

* PYRENARIU, -a, adj., (fr. *pyré-naire*); relativu la *pyrene*, si in specie, care are sau produce pyreni.

* PYRENE, s. f., *pyren*, ($\pi\upsilon\rho\acute{\eta}\nu$, d'in $\pi\delta\rho$ = focu, scantelia, fr. *pyrène*), 1. specia de pétra pretiosa focosa; 2. sembu-rellu continuu in unu pericarpium carnosu si multicolore.

* PYRENOIDE, adj., (fr. *pyrénoïde*); care sémina cu una *pyrene* de sub 2.

* PYRETHRU, s. m., *pyrethrum*, ($\pi\upsilon\rho\epsilon\theta\rho\nu$, d'in $\pi\delta\rho$ = focu, si $\alpha\acute{\iota}\theta\epsilon\iota\nu$ = ardere, fr. *pyrèthre*), genu de plante d'in famili'a synantherieloru, analoge cu genulu *chrysanthema*.

* PYRETICU, -a, adj. s., *pyreticum*, (fr. *pyrétique*); ce serve contra caldurei de febre; s. m., *pyreticu-lu* = medicamentu febrifugu.

* PYRETINA, s. f., (fr. *pyretine*, d'in $\pi\delta\rho$ = focu); resina provenita d'in decom-positionea si destillationea de materie organice.

* PYRETIRE, v., vedi *pyrotire*.

* PYRETOLOGIA, s. f., (fr. *pyreto-logie*, d'in $\pi\upsilon\rho\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$ = febre, [vedi *pyro-tire*], si $\lambda\omicron\gamma\acute{o}\varsigma$ = discursu); tractatu despre febrile.

* PYRETOLOGICU, -a, adj., (fr. *py-rétologique*); relativu la *pyretologia* si la *pyretologu*.

* PYRETOLOGU, s. m., (fr. *pyrétolo-gue*); versatu in *pyretologia*.

* PYRETU, s. m., $\pi\upsilon\rho\epsilon\tau\acute{o}\varsigma$; veri-ce morbu febrile; vedi si verbulu: *pyretire*, *pyrotire*.

* PYREXIA, s. f., (fr. *pyrexie*); camu in acellu-asi sensu cu allu forme *py-retu*.

* PYRGOMA, s. f., (fr. *pyrgome*); genu de plante, vedi *pyrgomaciu*.

* PYRGOMACIU, -a, adj., (fr. *pyr-gomacé*); care sémina cu *pyrgom'a*; subst.

pl. *pyrgomaciele*, familia de plante cari au de tipu genulu *pyrgoma*.

* PYRGU, s. m., *pyrgus*, ($\pi\acute{\omicron}\rho\gamma\omicron\varsigma$), proprie, turnu, castellu, applicatu inse in specie si metaforice la : a) unu vasu in forma de turnu in care se punu si d'in care se arrunca cubii de jocatu; b) genu de arborelli.

* PYRICU, -a, adj., (fr. *pyricque*, d'in $\pi\delta\rho$ = focu); relativu la focu : *jocuri py-ric*, *spectaclu pyricu*, *esperimente py-ric*.

* PYRIGENU, -a, adj., (fr. *pyrigène*, d'in $\pi\delta\rho$ = focu, si $\gamma\acute{\epsilon}\nu\omicron\varsigma$ = generatione); nascutu d'in focu sau prin focu, de natu-r'a focului.

* PYRILAMPU, s. m., (fr. *pyrilampe*); vedi *pygolampu*.

* PYRITE, s. f., *pyrites*, ($\pi\upsilon\rho\acute{\iota}\tau\eta\varsigma$, fr. *pyrite*, d'in $\pi\delta\rho$ = focu); 1. pétra de scaperatu; 2. pétra, combinatione de sul-fure cu unu metallu, mai vertosu cu ferru.

* PYRITIFERU, -a, adj., (fr. *pyriti-fère*); care coprende *pyrite* : *schistu py-ritiferu*.

* PYRITISARE, v., (fr. *pyritiser*); a face *pyrite*, a stramutá in *pyrite*.

* PYRITOLOGIA, s. f., (fr. *pyrito-logie*); tractatu despre *pyriti*.

* PYRITOLOGICU, -a, adj., relativu la *pyritologia* sau la *pyritologu*.

* PYRITOLOGU, s. m., (fr. *pyritolo-gue*); care se occupa cu *pyritologi'a*.

† PYRO-, (d'in gr. $\pi\delta\rho$ = focu), in derivate si composite scientifiche : *py-roaceticu, -a*, adj., (fr. *pyroacétique*) : *spiritu pyroaceticu*, *etheru pyroaceticu*, substantie incolari si de saporu ardito-ria; *pyrobolu*, s. m., (fr. *pyrobole*, d'in $\beta\acute{\alpha}\lambda\lambda\epsilon\iota\nu$ = arruncare), machina bellica cu care se arrunca focu, missili focose; de aci si : *pyrobolariu*, s. m., (fr. *pyro-bolaire*), militariu ce manesce unu *pyrobolu*: *pyrochymia*, s. f., (fr. *pyre-chémie*), parte a chymiei ce tracta despre focu; *pyrochru, -a*, adj. s., (fr. *py-rochre*, d'in $\chi\rho\acute{\omega}\varsigma$ = colore), care are colore focosa; s. m., *pyrochru-lu*, genu de insecte coleoptere heteromere; de aci si : *pyrochroide*, adj. s., (fr. *pyro-chroïde*), care sémina cu unu *pyrochru*, subst. pl. *pyrochroidile*, familia de in-

secte; *pyrocitratu*, s. m., (fr. *pyrocitra-te*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrocitricu*, cu una base; acidulu *pyrocitricu* se estrage d'in cellu *citricu* prin destillatione sécca; *pyrocorace*, s. m., (fr. *pyrocorax*, d'in *κόραξ* = corbu), specia de corbu cu rostru rosiaticu; *pyroelectricitate*, s. f., (fr. *pyroélectricité*), electricitate desvoltata prin inalta temperatura; *pyrogallatu*, s. m., (fr. *pyrogallate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrogallicu* cu una base, éro acidulu *pyrogallicu* se estrage d'in cellu *gallicu* prin destillatione secca, (vedi mai susu acidu *pyrocitricu*); *pyrogenu*, -a, adj. s., (fr. *pyrogène*, d'in γεννᾶν = generare), generatu prin actionea focului, s. m. reale: *pyrogenele*, classe de terrene; *pyroïde*, adj., (fr. *pyroïde*): *terrenu pyroïde*, ce sémina cu unu *terrenu pyrogenu*; *pyrolatria*, s. f., (fr. *pyrolatrie*), d'in λατρία = adoratione), cultu allu focului, de aci si s. adj., *pyrolatru*, -a, adoratoriu allu focului: *anticii Persi si multe alte popore alle anticitatei erau pyrolatri*; *pyrola*, s. f., (fr. *pyrole*), genu de plante; *pyrolegnitu*, s. m., (franc. *pyrolignite*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrolegnosu* cu una base; *pyrolegnosu* si *pyrolignosu*, -a, adj., (franc. *pyroligneux*, d'in lignum = legnu = lemnu), estrassu d'in lemnu prin actionea focului: *spiritu pyrolegnosu*, acidu *pyrolegnosu*, licori *pyrolegnose*; *pyrologia*, s. f., (fr. *pyrologie*, d'in λόγος = discursu), tractatu despre focu, despre proprietatile si applicationile lui; de aci si: *pyrologicu*, -a, adj., (fr. *pyrologique*), relativu la *pyrologia* sau la *pyrologu*; *pyrologu*, s. m., cellu versatu in *pyrologia*; *pyrolusitu*, s. m., (fr. *pyrolusite*), un'a d'in combinationile *manganesiului*, d'in care se estrage *oxygeniu puru*; *pyromalatu*, s. m., (fr. *pyromalate*, d'in malum = mèru), sare formata d'in combinationea acidului *pyromalicu* cu una base; acidulu *pyromalicu*, estrassu d'in acidulu *malicu* cristallisatu prin actionea focului; *pyromante*, adj. s., (fr. *pyromancien*, d'in μάντις = divinatoriu), pretensa devinatione prin focu; s. f.,

pyromantia, (fr. *pyromancie*), pretensa scientia sau arte a *pyromantelui*; *pyromachu*, -a, adj., (fr. *pyromaque*, d'in μάχησθαι = baterè), care prin *baterè scapera*, da scantelie de focu: *petre pyromache*, *creminea pyromacha*; *pyromargaratu*, s. m., (fr. *pyromargarate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyromargaricu*, cu una base; acidu *pyromargaricu*, extractu d'in *margaratu* prin actionea focului; *pyromeconatu*, s. m., (fr. *pyroméconate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyromeconicu*, cu una base; acidulu *pyromeconicu*, extractu d'in cellu *meconicu*, prin actionea focului; *pyrometru*, s. m., (fr. *pyromètre*), instrumentu de mesuratu temperature inalte; de aci si: *pyrometria*, s. f., (fr. *pyrométrie*), arte sau scientia de a mesurá cu *pyrometrulu*, de a fabricá *pyrometre*; *pyrometricu*, -a, adj., relativu la *pyrometru* sau la *pyrometria*; *pyromucatu*, s. m., (fr. *pyromucate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyromucicu* cu una base; acidu *pyromucicu*, extractu d'in cellu *mucicu* prin actionea focului; *pyronomia*, s. f., (fr. *pyronomie*, d'in νόμος = lege), arte sau scientia a legiloru, dupo cari se reguleadia gradele de caldura in operationi chymice; si adj., *pyronomicu*, -a, relativu la *pyronomia*; *pyroleicu*, -a, adj., (fr. *pyroléique*), estrassu d'in oliu, si in specie d'in *oleatu de calce*, prin destillatione; *pyropu*, s. m., *pyropus*, (πυροπός, fr. *pyrope*), a) pétra rosiatica, cu macule sau verge rosiatice; b) amalgama de cupru si de una parte de auru, specia de bronzu; *pyrophagu*, -a, adj., (fr. *pyrophage*, d'in φαγεῖν = vorare), care devora focu, (vedi si *ignivoru*); *pyrophane*, adj., (fr. *pyrophane*, d'in φαίνειν = lucire), care devine *pellucidu* prin actionea focului; *pyrophlyctide*, s. f., (fr. *pyrophlyctide*, d'in φλυκτίς = pustula), pustula maligna; *pyrophoru*, -a, adj. s., (fr. *pyrophore*), care porta sau da focu, leuatu de regula ca subst. a) personale, persona ce la Greci sau la Persi mergea in fruntea armatei cu vase plene de focu; b) reale m., veri-ce preparatione care pote leuá focu la con-

tactulu aerului : *astadi in locu de pyrophore se usita amnariie phosphorice; pyrophosphatu*, s. m., (fr. *pyrophosphate*) *phosphatu calcinatu; pyroptero*, -a, adj., (fr. *pyroptère*, d'in *πτερόν* = aripa), care are aripe rosiatice; *pyroscaphu*, s. m., (fr. *pyroscaphe*), scafa sau nave ce se misca prin vapori; *pyroscopiu*, s. m., (fr. *pyroscope*, d'in *σκοπέειν* = spectare), instrumentu de mesuratu poterea caloricului; de aci si : *pyroscopia*, s. f., (fr. *pyroscopie*), scientia sau arte de a usa de *pyroscopiu*, de a fabrica *pyroscopie*; *pyroscopicu*, -a, adj., (fr. *pyroscopique*), relativu la *pyroscopia*, la *pyroscopiu* sau la *pyroscopu*; *pyroscopu*, s. personale, a) versatu in *periscopia*, b) fabricante de *periscopie*; *pyrosebicu*, -a, adj., (fr. *pyrosébique*), produsu d'in seu prin actionea acidului *nistricu*; *pyrosebatu*, s. m., (fr. *pyrosébate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrosebicu* cu una base; *pyrose*, s. f., (fr. *pyrose*), dorore arditoria la ventre, care produce eructationi de assemuni arditorie pre *esophagu* si pre *pharynge*; *pyrosmaragdu* s. m., (fr. *pyrosmaragde*), pétra calcaria ce presenta apparentia de pétra pretiosa; *pyrosomu*, -a, adj. s., (fr. *pyrosome*, d'in *σῶμα* = corpu), care are corpu focusu, ca s. m., *pyrosomulu*, genu de mollusce; *pyrosophu*, s. m., (fr. *pyrosophe*, d'in *σοφός* = intellectu, invetiatu), versatu in *pyrosophia* = scienti'a focului, care era baza scientiei alchymistiloru; *pyrosorbicu*, -a, adj., (fr. *pyrosorbique*), produsu d'in acidu *sorbicu* prin actionea focului; *pyrostaticu*, -a, adj. s., (fr. *pyrostatique*), leuatu de regula ca s. f., *pyrostatica*, scientia de a dispune corpuri la actionea focului asiá ca se produca efecte constanti, regulate si ca mai utili; *pyrostearticu*, -a, adj., (fr. *pyrosteárique*), extractu d'in *stearatulu* de calce prin actionea focului; *pyrostearinu*, -a, adj. s., (fr. *pyrosteárine*), oliu *pyrogenu* candu are consistenti'a grassimei; — popul. *pyrostia*, de regula pl. *pyrostiele*, s. f., *coquinarium fulerum tripes*, instrumentu de buccataria, de regula cu trei petiore, pre care se punu caldarile se ferba; — *pyrostomu*, -a, adj. s., (fr.

pyrostome), care are gura de focu, ca *foculu*; s. m., *pyrostomulu*, genu de plante; *pyrotechnia*, s. f., (fr. *pyrotechnie*, d'in *τέχνη* = arte), a) arte de a face usu cuvenitu de focu; b) *chymia*, pentru co acésta scientia face desu usu de focu in operationile selle; c) in acellu-asi sensu cu *pyronomia* si cu *pyrosophia*; d) arte de a face focuri de artificie; e) *pyrotechnia chirurgicale*, care applica foculu in cura de morbi; adj. *pyrotechnicu*, -a, (fr. *pyrotechnique*), relativu la *pyrotechnia*; *pyroticu*, -a, adj., (fr. *pyrotique*), care arde; si ca subst. m., reale, unu *pyroticu* : *petr'a infernale e unu pyroticu*; — popul. *pyrotire*, -escu, v., a) febril laborare, a sufferi de febre, mai vertosu de febre lenta; b) languere, languescere, tabescere, a languedi, a deperi; c) dormitare, a dormita a fi ammortitu, etc.; — *pyrouricu*, -a, adj., (fr. *pyro-urique*), extractu d'in acidu *uricu* prin actionea focului; de aci si : *pyrouratu*, s. m., (fr. *pyrourate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrouricu* cu una base : *acidulu pyrouricu se dice si acidu cyanuricu*; *pyroxenicu*, -a, adj., (fr. *pyroxénique*), de *pyroxenu*, care coprende *pyroxenu* mai multu sau mai pucinu; *pyroxenosu*, -a, adj., (fr. *pyroxéneux*), plenu de *pyroxenu*, care coprende multu *pyroxenu*; *pyroxenu*, s. m., (fr. *pyroxène*), substantia minerale forte abundante in natura; *pyroxylicu*, -a, adj., (fr. *pyroxyllique*), extractu d'in lemmu, (*ξύλον*), prin actionea focului : *acidu pyroxylicu*, (vedi si *pyroaceticu*); *pyrozoatu* s. m., (fr. *pyrozoate*), sare formata d'in combinationea acidului *pyrozoicu* cu una base; *pyrozoicu*, -a, adj., (fr. *pyrozoïque*), extractu d'in olie animali, (*ζῶον* = animale), prin actionea focului; *pyrozoonatu*, s. m., (fr. *pyrozoonate*) = *pyrozoatu*; si *pyrozoonicu*, -a, adj., (fr. *pyrozoonique*) = *pyrozoicu*.

* *PYRRHACRU*, -a, adj., (fr. *pyrrhacre*, d'in *πυρρός* = rosiu, si *ἄκρα* = extremitate), care are extremitatea (abdominelui) rosia.

* *PYRRHICHA*, s. f., *pyrricha*, -e, (*πυρρίχη*, fr. *pyrrhique*); saltu, jocu militariu la antici.

* PYRRHICHARIU, -a, adj. s., *pyrrhicharius*; relativu la *pyrrhicha*; ca subst. cellu ce salta sau invétia, direge pre altii a saltá *pyrricha*.

* PYRRHICHIU, -a, adj. s., *pyrrhichius*, (πυρρίχιος), relativu la *pyrrhicha*; in specie: *pede pyrrhichiu*, *metru pyrrhichiu*, petioru metricu compusu d'in doue syllabe scurte, si absol. *unu pyrrhichiu*.

† PYRRHO-, (d'in gr. πυρρός = rosiu), in derivate si composite scientifiche: *pyrrhocera*, -a, adj., (fr. *pyrrhocère*, d'in κέρας = cornu), care are antenne; rosie; *pyrrhogastra*, -a, adj., (fr. *pyrrhogastre*, d'in γαστήρ = ventre), care are ventre rosia; *pyrrholeucu*, -a, adj., (fr. *pyrrholeuque*, d'in λευκός = albu), care e rosiu in susu si albu in diosu; *pyrrhonotu*, -a, adj., (fr. *pyrrhonote*, d'in νότος = spinare, dosu), care are dosulu rosiu sau spinarea rosia; *pyrrhophane*, adj., (fr. *pyrrhophane*), care are splendore rosiatica; *pyrrhoproctu*, -a, (fr. *pyrrhoprocte*), care are curulu rosiu; *pyrrhopteru*, -a, adj. (fr. *pyrrhoptère*, d'in πτερόν = aripa), cu aripe rosie sau rosiatice; *pyrrhopygu*, -a, adj., (fr. *pyrrhopyge*) = *pyrrhoproctu*; *pyrrhorhinu*, -a, adj., (fr. *pyrrhorhine*, d'in ρίη = nasu), cu nasulu rosiaticu; *pyrrhosideritu*, s. m., (fr. *pyrrhosidélite*, d'in σίδηρος = ferru), ferru rosiaticu; *pyrrhostomu*, -a, adj., (fr. *pyrrhostome*, d'in στόμα = gura), cu gur'a rosiatica; *pyrrhula*, s. f., (fr. *pyrrhule*), genu de passeri.

* PYRRHONICU, si *pyrrhoniu*, -a, adj., *pyrrhonius*; relativu la *Pyrrhone*, filosofu grecu; de aci si: *pyrrhonisare*, v., (fr. *pyrrhoniser*), a urmá doctrin'a *pyrronica*, a affectá *scepticismu* in tote; *pyrrhonismu*, s. m., (fr. *pyrrhonisme*), doctrina a lui *Pyrrhone*, si de aci, systema de *scepticismu* in tote: *principiulu pyrrhonismului se traduce prin coventele latine: nihil ilquet = nemica nu e certru, nil potius = totu e indifferente*.

* PYTHAGORICU, -a, adj., *pythagoreus*; relativu la *Pythagora*, filosofu grecu: *tabl'a pythagorica*; asiá si: *pythagoriu*, -a, sau *pythagoreu*, -a, *pythago-*

reus; apoi: *pythagorismu*, s. m., (fr. *pythagorisme*), systema a lui *Pythagora*; *pythagoristu*, -a, s. pers., (fr. *pythagoricien*), *pythagoreus*, sectariu allu *pythagorismului*.

* PYTHAULE, s. m., *pythaulus*, (d'in πυθών, si ἀβλός = flautu); 1. cellu ce canta pre flautu lupt'a lui Apolline cu *pythone*; 2. in genere, cellu ce insociese canticulu unui actoriu cu flautulu; —de aci si: *pythaulicu*, -a, adj., *pythaulicus*, relativu la *pythaulu*.

* PYTHIA, s. f., *pythia*, (πυθία); preotessa divinatoria la oraclulu lui Apolline de la Delphi.

* PYTHICU, -a, adj., *pythicus*; relativu la *pythone* sau la *pythia*: *pithiculu Apolline*; metaf. *pythicele telle espresioni*; vedi si *pythiu*.

* PYTHIU, -a, adj., *pythius*; relativu la *pythone*, la *pythia*, la *Apolline*, la *Delphi*, la oraclulu de la *Delphi*, (vedi si *pythicu*); ca subst., a) person. *pythiulu* = Apolline; f. *pythia*, vedi in parte acestu coventu; b) reale, m. *pythiulu*, α) templu allu lui Apolline la Delphi sau la Delu; β) specia de planta.

* PYTHONE, s. m., *python*, (πυθών); sérpe, bellauru occisu de Apolline la Delphi; prin metaf., *pythone*, genu de reptili, care serve de tipu la una familia de *ophidie*, de aci si: *pythonicu*, -a, adj., *pythonicus* = *pythicu*, -a: *spiritu pythonicu*, divinatoriu, inspiratu; *pythoniu*, -a, adj. s., *pythonius*, -um, relativu la *pythone*; s. m., *pythoniulu*, genu de plante; *pythonoide*; adj., (fr. *pythonoïde*), care sémina cu unu *pythone* = reptile; subst. pl. *pythonoïdi*, familia de reptili.

* PYTISMA, s. f., *pytisma*, (πύτισμα); ce se scupa la gustare de viuu; vedi *pytissare*.

* PYTISSARE, v., *pytissare*, πυτίσαι), a scupá vinu la gustare.

* PYULCU, s. m., (fr. *pyulque*, d'in πύλον = puroniu, si ἔλαυν = tragere); instrumentu de trassu si scossu puroniu d'in diverse cavitati alle corpului.

* PYURIA, s. f., *pyurie*, d'in πύρον = puroniu, si οὐρον = urina), urinare de puroniu, pissiatu amestecat cu puroniu.

* PYXACANTHU, s. m., *pyxacanthus*, (*πυξάκανθα*, d'in *πόξος* = bussu, si *ἄκανθα* = acanthu); bussu spinosu.

* PYXIDATU, -a, adj. part., facutu in forma de *pyxide*: *flori pyxidate*.

* PYXIDE, s. f., *pyxis*, (*πυξίς*), cuteia mica, cuteiora de bussu sau de veri-ce materia, in care se punu si pastrédia odori, profume, medicamente, etc.

* PYXIDICULA si *pyxidula*, s. f.,

pyxidicula, (compar. si fr. *pyxidule*); 1. deminutivu d'in *pyxide*; 2. metaf. capsula de flori, de fructe, ce se despica in doue valvule.

* PYXIDIROSTRU, -a, adj. s., (fr. *pyxidirostre*); care are *rostru* in forma de *pyxide*; subt. pl. *pyxidirostrele*, familia de paseri:

* PYXIDULA, subst. f., vedi *pyxidicula*.

Q.

Q, a septespediecea littera in alfabetulu romanu, asupr'a carei-a observamu urmatoriele: 1. anticii latini se află in mare indouentia asupr'a originei, cumu si asupr'a aplicarei acestei littere; unii erau de parere ca *q* ar fi nascutu d'in greclu sau fenicianulu *coppa*, care la Greci nusta ca littera, ci numai ca semnu numericu; altii d'in contra sustineau, ca litter'a in cestione e numai una *sigla* combinata d'in *cv*, ca si *x* d'in *cs*; acésta d'in urma parere e mai verisimile, déco leuamu in considerare atātu form'a cea mai antica a semnului, câtu si mai vertosu indelung'a fluctuatione ce a domnit asupr'a aplicarei lui in scriere; co-ci in addeveru, in celle mai vechie inscriptioni si manuscripte, aflamu scrise acelle-asi vorbe si cu *c*, si cu *q*, si cu *qu*: *peqvdes*, *peqvnia* in locu de: *pecudes* *pecunia*; *qum* in locu de *cum*; *qvoqira* in locu de *quocirca*; *qvod* in locu de *quod*; *acuae* in locu de *aquae*, etc.; chiaru in epoc'a classica, candu se stabili mai bene regula, dupo care *se se scria qu in locu de cu*, candu *u se pronuntia intr'un'a cu vocalea immediatu urmatoria*, totu-si fura fluctuationi chiaru in formele unui-a si acellui-asi coventu, cumu: *qui* = *ce*, inse, *cui* = *cui*; *loqui*, inse *locutus* si *loquutus*; 2. in limb'a nostra *q* sau *qu*, presenta doue directioni: a) un'a constante si aprope fora exceptiune, dupo care *q* se pronuntia ca *c* cu tote transformationile lui, α) puru si originariu: *torcu* = *torqueo*, *cocu* = *coquo*; β) sibilante: *torci* = *torques*,

coci = *coquis*, *laciu* = *laqueus*, *ci*, *ce* = *qui*; γ) ca *p* inainte de *t* si *s*, unde si in latin'a appare *c* in locu de *q*: *coptu* = *coctus*, *copsei* = *coxi*, (d'in *cocsi*); b) una directione mai pucinu constante, dupo care *q* devine *p*, chiaru inainte de vocali, si anume in: *apa* = *aqua*, *épa* = *equa*, *patru* = *quatuor*; — de notatu e ca acea-asi scambare de *c* in *p* aflamu si in grec'a in respectu cotra latin'a: *πέπειν* = *coquere*, *ἵππος* = *equus*, *πέντε* = *quinque*; d'intre vechiele dialecte italice cellu oscicu presenta acea-asi transformatione: osc. *petora* = *quatuor*, osc. *pispid* = *quisquid*; — 3. limbele sorori noue latine, afora de cea italiana, care peno la unu puntu pastrédia usulu classicu in aplicarea si in pronuntierea lui *qu*, au facutu de acestu semnu usu mai multu sau mai pucinu departatu de cellu classicu, si differitu de la una limba la alt'a; ba inco eruditii orientalisti au abusatu si mai multu de acestu semnu, scriendu *q* fora *u*: spre a representá arabiculu sau semiticulu *qof*. 4. pentru limb'a nostra româna litter'a *q* e supertlua, si potemu serie pretotindene *c*, adeco: *ce*, *care*, *cerere*, *cestione*, *cinci*, *cinta*, etc. in locu de: *que*, *quare*, *querere*, *questione*, *quinqui*, *quinta*, pastrandu in *patru*, *apa*, *épa* semnulu dictatu de pronuntia; — numai nominele proprie si communi straine remânu a se scrie, dupo cumu figurédia in limbele straine, si a se pronuntia cumu pronuntia strainii, pentru esemplu: ispan. *Quevedo*, franc. *Quinet*, angl. *Quebec*, etc.

R.

R, a optuspredecea littera in alfabetulu romanu, conserva, cu respectu cotra limb'a classica, in tote casurile si positionile pronunti'a sea, afora de trei patru esceptioni, cari sunt mai multu provincialismi, si a nume in : *periu, peri*, se *péria*; *sariu, sari*, se *saria*; *ceriu, ceri*, se *céria*; *pariu, pari*, se *paria*, se supreme *r* pre a locure; d'in contra predilectionea organului romanescu pentru *r*, e asiá de mare in câtu a stramutatu si stramuta si celle alte licide, mai vertosu pre *l*, in *r*. (vedi *L. N*).

RABARBURA, s.f., vedi *rhabarbara*.

1 RABDARE, v., tolerare, durare, ferre, sustinere, pati, quiescere, acquiescere; a tolerá a sufferí cu taría de corpu sau de suffletu, déro si a sufferí, patí in genere : *a rabdá famea, setea frigulu*, etc. si : *a rabdá de fome, de sete, de frigu; se nu dea dommedieu câtu pôte rabdá omulu; rabda si taci, déco n'ai ce se faci*.

2 RABDARE, s. verbale, toleratio, patientia, indulgentia; in t. s. verbului, tolerantia, patientia, sufferentia.

RABDATORIU, -*toria*, adj. s., tolerans, indulgens; care *rabda*.

RABDATU, -*a*, adj. part., toleratus, tolerabilis; toleratu, sufferitu; de sufferitu.

* RABERE, v., rabere; a turbá; vedi : *rabia, rabidu* si *rabiosu*.

* RABIA s. f., rabies; furia, turbare : *rabi'a câniloru; ca unu câne in rabia*; metaf. *se lupta, se certa cu rabia*.

* RABIDU, -*a*, adj., rabidus; plenu de *rabia*, turbatu, furiosu : *câne ra-*

bidu, catelle rabide; metaf. *omeni rabidi de amore, de lupta; luptatori rabidi; fame rabida*.

* RABIOSU, -*a*, adj., rabiosus; plenu de *rabia*, furiosu, violentu, turbatu : *câni rabiosi, catella rabiosa, leurabiosu*; metaforice : *luptaci rabiosi, jocatoriu in carti rabiosu*.

* RABLA, s., vedi *rabula*.

* RABULA, s. m. f., rabula, (d'in rabere); proprie, unu turbatu; applicatu in specie : 1. la una persona care striga ca unu turbatu, mai vertosu la unu pretensu apperatoriu de cause, oratoriu sau advocatu ignorante, care scie numai sberá, fora se dica ceva covenitu; 2. turbatu de fame, si de aci, lessinatu, *mortina* : *unu rabla de cane, de callu*; si absol. ca si *mortina, rabla* = callu lessinatu.

* RABULARE, v., rabulam agere; a fi *rabula*, mai vertosu in insemnarea conventului de sub 1. : a sberá, a se portá ca unu *rabula*; — mai vertosu in form'a participiale : *rabulatu*, in genere, éro in specie, ca s. m., *rabulatu-lu* = *rabulatus* = sbéretu, gestu, etc. de unu *rabula*.

* RABULISTU, -*a*, s. pers., vedi *rabula*, mai vertosu sub 1.

* RABULATU, -*a*, vedi *rabulare*.

* RACCARE, v., raccare; a rugí, vorbi bindu de tigru; vedi si *rancare*.

* RACEMARE, v., racemari; 1. a col lege *racemi*; 2. a provedé cu *racemi*.

* RACEMARIU, -*a*, adj., racemarius; de *racemu*.

* RACEMATIONE, s. f., racematio; actione de *racemare* in intellessulu de sub 1.

* RACEMATU, -a, adj. part., racematus; provedutu cu *racemi*.

* RACEMIFERU, -a, adj., racemifer; care produce *racemi*.

* RACEMOSU, -a, adj., racemosus; plenu de *racemi*: *racemos'avitia de vinia*.

* RACEMU, s. m., racemus; struguru, si prin estensione, alte obiecte ce au forma assemine: *racemi de uve (struguri), de socu, de liliacu*.

† RACHE, s. f., rachis, (d'in $\rho\alpha\chi\iota\varsigma$ = spinare); columna vertebrala, seria de osse verticulate ce formedia ossulu spinarei; — de aci si: *rachiagra*, s. f., (fr. *rachlagre*), reumatismu de *rache*: *rachialgia*, s. f., (fr. *rachialgie*, d'in $\rho\alpha\chi\iota\varsigma$ = dorere), dorere la ossulu spinarei; *rachialgiu*, -a, adj., (fr. *rachialgique*), relativu la *rachialgia*; *rachialgite*, s. f., (fr. *rachialgite*), imflammatione a medullei d'in ossulu spinarei; *rachicu*, -a, adj., (fr. *rachiden*), relativu la *rache*; *rachite*, s. f., (fr. *rachitis*), morbu de *rache*, care sta in molliare a vertebreloru, si de aci incurbarea columnei vertebrala; *rachiticu*, -a, adj., (fr. *rachitique*), affectatu de *rachite* sau de *rachitismu*: *copilli rachitici*, *june rachiticu*; *abiá de douedieci anni si su rachitice mulierile acellei terra*; *a acé constitutione rachitica*; *dispositioni rachitice*; si despre vegetali: *arbusti rachitici*, *gráne rachitice*; ca subst. pers. *unu rachiticu*, *una rachitica*; — *rachitismu*, s. m., (fr. *rachitisme*), morbu caracterisatu prin molliarea si deformarea osseloru longe, inflarea extremitatiloru loru, incurbarea *rachei*, inflarea abdomenului, capului, etc.; *rachitomiu*, s. m., (fr. *rachitome*, d'in $\tau\omicron\pi\eta$ = taliatura), scalpellu ce serve la operationi asupr'a *rachei*; *rachose*, s. f., (fr. *rachose*), molliare si crepare a pellei bosieloru.

* RACHIAGRA, *rachialgia*, *rachite*, *rachiticu*, etc.; vedi *rache*.

RACHITA, s. f., vimen, viminalis viuga; genu de planta, care cresce in vergelle lungi si flessibili, bone pentru impletiture, legature, etc., si in specie a) *rachita alba*, *salix viminalis L.*; b) *rachita rosia*, *salix purpurea, L.*

RACLA, s. f., (si *laera*), arca; trans-

formatu d'in *arcula*; vedi *déro*: *arca si arcula*.

RACLUCIA, -tia, s. f., arcula; demutivu d'in *racla*.

RADECINA, etc., vedi *radicina*.

RADENTE, adj. part. pres., radens; care *rade*.

RADERE, *rasi si rasei, rasu*, v., *radere, eradere, terere, delere*; 1. in genere si proprie, a leua párti d'in ceva cu unu instrumentu taliosu: *a rade barb'a, capulu, sprincenele, mustaciele*; *a rade barb'a unui popa*, a lu despopi; *se rade bene, reu*; asiá si: *a rade casiu, radichia*; *a rade in mai multe locuri ce e scrisu*; *se radu celle scrise, spre a scrie altele*; *a rade pelli de oui*; *radeti acea macula de pre mes'a de lemmu*; *scandurele se radu cu cutiton'a*; *a rade una galleta de farina*, a implé bene essactu; *mesur'a e plena rasa*; *catinulu e plenu rasu*; 2. metaforice, a) a sterge, nimici, etc.: *a rade una cetate de pre facia pamentului*; *a rade capulu condemnatului cu unu singuru ictu*; b) a attinge in trecutu, a attinge: *undele radu fundamentele edificiului*; *vasulu plutindu rade ripele riuului*; c) in genere, a vettemá, dauná, etc.: *si tansu si rasu*, in totu modulu vettematu, tare daunatu.

RADIA, s. f., radius, (it. raggio, razzo si razza, isp. port. rayo si raya, prov. rai, raiz si rait, v. rr. rai, n. fr. demin. rayon, alb. reze); 1. proprie: *vérga, vergella, paru*, etc., si in specie, a) spitia de róta: *radiele roteloru anteriori, la una carutia, sunt mai mici de catu alle roteloru posteriori*; b) ca terminu de mathematica, *radia*, semidiametrulu unui *cereu*: *radiele unui cereu sunt tote ecali*; *radia dupla e diametrulu cercului*; c) in astronomia, *radia vectoria a unei planete sau unui astru*, linia imaginaria ce ar uní centrulu acestui astru cu centrulu altui astru in giurulu carui-a circula acestu-a; d) in genere, *radia*, distantia determinata: *radia unei urbe, unui satu*; *vite prentse afora d'in radia satului*; e) in anatomia, *radia* = ossulu braciului; f) in botanica, *radia*, specia de oliva longaretia; g) buccata, fascia: *radia de pannura*; 2. ca mai desu, linia de lumina,

a) in genere si proprie: *radiele sorelui, lunei, stelleroru; nu se vede radia de lumina; radiele sorelui cadu oblice sau perpendiculari; radiele lumineloru d'in oculi; auritele radie alle sorelui, argentele radie alle lunei; radiele unei corona de auru, unui collariu de gemme; radie directe, radie incidenti; radia reflexa, refracta; radie convergenti, radie divergenti; b) in specie si metaforice, in physica: sunt radie si de caldura = radie calorifice; radie visuali; c) radia, splendore, emanatione, apparentia, formosetia, déro si: lucore, pucina lumina, etc.: una radia de sperantia; mentea omului e una radia a inteligentiei divine; radiele gloriei, formosetiei; radie de bucuria resplendu pre facia lui; radie de sanetate, de bona stare si de satisfactiune; vedi si radiu sub 1.*

RADIALE, adj., (fr. radial); relativu la ossulu radiu: *musclu radiale, arteria radiale, vene radiali.*

RADIARE, v., radiare; (d'in radia, — comp. si fr. rayer, si rayonner); 1. trans. a provedé cu radie, a trage radie; a radiá una rota, a radiá una corona; 2. intr. a dá radie de lumina, a luminá, lucí, stralucí: *stellele radiau cu vivacitate; metaforice: frontile loru radiara de bucuria; vultulu marelui poetu radia de geniu.*

RADIARIU, -a, adj. s., (fr. radiaire); relativu la radia, dispusu in forma de radie; subst. pl. radiarie, classe de animali, cari in structur'a partiloru sunt radiate.

RADIATIONE, s. f., radlatio; actione de radiare: *radiationea stelleroru; radiationea facieloru metallice polite; radiationea luminei, calorei.*

RADIATU, -a, adj. part., radiatus; provedutu cu radie; subst. pl. radiatele, classe de plante, nomite si synantherie.

RADICALE, adj. s., (it. radicale, fr. radical); de radice, relativu la radice sau radecina; 1. adj., *frondie radicali, flore radicale; in specie: littere radicali alle unui coventu; covente; radicali vitii radicale; cura radicale, in oppos. cu: cura palliativa; in calculu: semnu radicale, cantitate radicale: in jurispru-*

dentia: nullitate radicale; in politica: reforma radicale, si: omenii radicali, absol. radicalii, cari ceru reforme radicale; 2. ca subst., a) pers., unu radicale, una radicale, (vedi mai susu: omeni radicali), si: unu radicale in filosofia, in religione, in litteratura; b) reale, unu radicale; doue radicali; a) in chymia, corpu simplu, elementariu: sulfurele e radicale allu unui acidu sulfuricu; radicalele se considera ca acidificante sau basificante; β) in grammatica, thema invariabile a unui coventu, in oppositiune cu flessionile ce pote avé acea thema: cant- e radicalele formeloru: cant-am, cant-ati, cant-asse, etc.; γ) in calculu: radicale, sub radicale, aforu de radicale, etc. (subintellege semnu √).

RADICALISMU, s. m., (fr. radicalisme); doctrina, systema a celloru radicali in politica, litteratura, etc.: *radicalismulu merge mai departe in politica de câtu liberalismulu; radicalismulu pote avé bonele si rellele selle.*

RADICALISTU, -a, s. pers., care are mani'a radicalismului.

RADICANTE, adj. part. pres., radicans, (fr. radican); care radica: *plante bene radicanti, radicantea edera.*

RADICARE, v., (diversu de redicare sau ridicare), radiculari, (it. radicare); a dá, prende, face radice sau radici, a radeciná: *multa cura ceru aceste plante, peno se radice; radicatu = care a datu, prensu radici, déro si: care face, da multe si mari radici: generi de plante radicate.*

RADICATIONE, s. f., (fr. radication, it. radicazione); actione de radicare; dispositione sau totu allu radicoloru unei planta.

RADICATU, -a, adj. part., radicatus, radicinatu.

RADICE, s. f., radix; radecina: *radicea unei erbe, unui arbore; radici de mancatu; a se nutri cu radici; a prende radice, a scote unu arbore d'in radice, etc., de preferitu mai vertosu in sensuri figurate si scientifice, cumu: a) radice, partea cea mai de diosu: petioru, polle, etc.: radicea unui monte, unei colline; radicele Carpatiloru; b) radice, parte prin*

care se tine, se prende, pre care se ré-dima ceva : *radicea limbei, pennei, rupei*; c) in filologia : *radicea unei familia de covente, radicile limbei greca*; d) in mathematica : *radicea unui numeru datu; radicea cadrata, cubica; a scote radicea unui numeru*; e) in sensuri mai ideali, *radice*, fundamentu, principiu, origine, inceputu, cauza, etc. : *a estirpá radicile reului*.

RADICHIA, *radichiora*, etc.; vedi : *radicla, radiclora*.

* RADICICOLU, -a, adj., (fr. *radicicole*); care cu *radicea* sea siéde si se nutresce pre *radicea* altei plante.

* RADICIFLORE, adj., (fr. *radiciflore*); care are *flori* la *radice*.

* RADICIFORME, adj., (fr. *radiciforme*); care are forma de *radice*.

* RADICIVORU, -a, adj., (fr. *radicivore*); care devóra, róde *radici*.

RADICINA, (si *radecina*), s. f., *radix* (it. *radice*, pr. *racina* si *razina*, fr. *racine*); ramu in pamentu allu unei plante, l. proprie : *radicinele arboriloru, radecin'a érbei; a prende radecina, a scote d'in radicina*; in specie, *radicina*, parte a plantei d'in pamentu ce e bona de mancare : *a smulge doue radecine de cépa, de alliu*; —ca espressione de plante speciali in constructione cu alte covente, cumu : *radicina dulce = lemnu dulce = glycirrhiza glabra (echinata?) L.; radicin'a serpelui sau serpiloru = polygonum bistorta L.*; —2. metaforice, a) in mathematica : *radicin'a cadrata, cubica a unei cantitate; radicinele producteloru de una sau de doue cifre; radicina rationale, irrationale*; b) ce e ca inceputu, base a altui ce; *radicinele dentiloru, masselleloru; una radicina de massella; radicin'a limbei*; c) in sensu mai ideale, α) *radicin'a unui coventu, radicinele limbei romanesci*; β) in genere, *radicina = inceputu, origine, cauza, etc.* : *a sterpi radicin'a reului, reulu d'in radicina*; —in constructioni ca : *a prende radicina* : α') proprie ca la 1.; β') metaforice, a se stabilí bene intr'unu locu : *strainii prenu currendu radicina in terr'a nostra; strainu foru radicina in acestu locu*; vedi si *radice*.

RADICINARE, (si *radecinare*), v., *radicare*; a prende, dá, face *radicina*; vedi si composit. *inradicare*.

RADICINATU, -a, adj. part., *radicatus*, care a presu *radicina*.

RADICINIORA, s. f., vedi *radiciora*.

RADICINOSU, -a, adj., *radicosus*; plenu de *radicina*, care are *radicine* mari si potenti, mai vertosu *radicina* carnosu si nutritiva : *radicosii napi*.

RADICINUCIA, -tia, s. f., *radicula*; deminutivu d'in *radicina*.

RADICIORA (si *radiciniora*), s. f., *radicula*; deminutivu d'in *radicina*, (vedi si *radicinucia*). (Prim'a forma pote fi una scurtare d'in *radiciniora* prin molliarea lui *n*, sau unu derivatu immediatu d'in form'a *radice*).

RADICLA, (*radichia, radichia*), s. f., *raphanus*; proprie deminutivu d'in *radice*, (vedi si *radicula*), lenatu inse cu insemnarea speciale de *radicina* cu sapor forte si acuta, planta leguminosa d'in famili'a crucifereloru : *radicle de luna*; vedi si *reanu, rianu, rapanu*.

RADICLORA, (*radiciora, radichiora*), s. f., *raphanus*; 1. deminutivu d'in *radicla* : *a mancá demaneti'a radiclora cu untu prospetu*; 2. aplicatu in parte si la una specia de *radicla, raphanus raphanistrum*.

RADICOSU, -a, adj., *radicosus*; plenu de *radici*, cu multe si mari *radici*.

* RADICULA, s. f., *radicula*, (fr. *radicule, radicelle*); 1. in genere, deminutivu d'in *radice*; fibre sau mustacie de *radice*; 2. in specie, parte a embryonului destinata a deveni *radice*, coltiu, primu inceputu allu *radice*.

* RADICULARIU, -a, adj., (fr. *radiculaire*); relativu la *radicula* sau la *radice*; vedi si *radicale*.

* RADICULIFORME, adj., (fr. *radiculiforme*); care are forma de *radicula*.

* RADIOCUBITALE, adj., (fr. *radio-cubital*); relativu la radiulu cotului : *articulatione radiocubitale*.

RADIOLA, s. f., vedi *radiora*.

* RADIOLARE, v., a muni sau prevedé cu *radiole*, mai vertosu in forma part. *radiolatu, -a*, (fr. *radiolé*), munitu cu *radiole*, ca subst. pl. *radiolatc-le*, fa-

milia de mollusce, fiindu co au capsule *radianti* d'in centrulu corpului cotra circumferentia.

* **RADIOLITE**, s. f., (fr. radiolite); fossile de *conchylie radiolate*; vedi *radiolare*.

* **RADIOMUSCULARIU**, -a, adj. s., (fr. radio-musculaire); relativu la musclulu *radiului brachiale*.

* **RADIOPALMARIU**, -a, adj., (fr. radio-palmaire); relativu la *radiulu palmei*.

RADIORA, s. f., vedi *radioru* sub 1.

RADIORU, pl. -e, 1. deminutivu d'in *radiu* = *radia*, *radiolus*, si de aci si in sing. *radiora*; 2. d'in *radiu* sub 2., a) *limes intermedius*, limite, mai vertosu limite intre doue arature, intre doue departimente de locu: *a merge pre radioru, a ará si radiorulu*; b) *pulvinus, torus*, pulvinu, *tarla*: *mai multe radiore de cépa, de alliu*; (vedi si *rasoriu*).

RADIOSU, -a, adj., *radiosus*, plenu de *radie*: *radiose stelle, radiosulu sore; puntu radiosu; fronte radiosa de formosétia sau de buccurá*.

RADISIORA, s. f., *radiolus*; deminutivu d'in *radia*.

RADISIORU, s. m., *rallulum*; deminutivu d'in *radiu* sub 2.

RADITARE, v., *rasitare, absecare, demetere, truncare, curtare, deterere*; 1. in genere, a *rade* cu totulu, (vedi si *rasitare*); 2. in specie (mai vertosu cu metathese: *ratediare*, vedi si: *ratediu, ratediatoriu, ratediatura*), a *rade*, *truncá*, *taliá*, *scurtá*, etc.: *a raditá capulu cuiva cu spatá; a raditá stupii, fagurii stupiloru; stupu neraditatu*, a) proprie, b) metaforice: *omulu acestu-a e stupu neraditatu*, forte avutu, plenu de avuti'a; *a raditá ce e superfluu in ramurile unei plante, si chiaru in frasile unei compositione; a raditá perulu de pre fronte; a raditá margiunile unei pannura, unui locu, unei terra unei fólia de charteá*.

RADITORE, s. f., vedi *raditoriu*.

RADITORIU, -toria, adj. s., *rasor, radens, tonsor*; care *rade* sau serve a *radere*: *raditorii de capu si de barba*; — ea subst. reale, a) m. *raditoriu*, pl. -e, *radula*, instrumentu de *rasu*; b) *raditória* =

raditóre, a) in genere, instrumentu de *radere*; b) in specie, instrumentu de *radere casiu, redicla*, si alte asemeni.

RADITU, s. m., *rasus, sectio, detritio*; actione si effectu allu actionei de *radere*.

RADITURA, s. f., *ramentum, strigmentum*, quod *radula* exteritur; effectu de *radere*: *multe raditure sunt in acésta copia; raditura de casiu, de pâne*; vedi si *rasetura* sau *rasatura*; — pentru metathesea: *rateditura* vedi la loculu seu, vedi si *raditare*.

RADIU, s. m., 1. pl. *radie, radius*, in acellu-asi sensu cu form'a feminina *radia*: *radiulu unui cercu, radiulu vectoriu allu unei planete*; 2. pl. *radiuri, radula, rallum*, a) in genere, instrumentu de a *radere*; b) instrumentu de *rasu* curetiatu aratrulu: *mai leuati cellu radiu si curetiati bene aratrulu incarcatu de limu*.

RADIUCIU, -tiu, (si cu s in locu de c *radiusiu*), s. m., pl. -e, *radula minor*; deminutivu d'in *radiu* sub 2.: *neavendu sapa, cautu se sapámu cu radiusie de lemne; cu radiusie scotu copillii brandusie si alte radeccine*.

RADIUIRE, (cu forme simple: *radiuiu* si *incarcate: radiuescu*), v., *radere, eradere, deradere, abradere, decutere, exsterere, laevigare*; a *rade* cu *unu radiu*, cu una *raditóre*; a leuá cu asemeni instrumente parti d'in ceva, si de aci: a *pisá, sterge, netedí*, etc.: *a radíui crust'a pânei; a radíui lemnulu; mes'a; a radíui si curetiá scandurele pavimentului; radiuiti mai incetu si mai usioru parietii; a radíui caramide, pétra*, etc.

RADIUITORE, s. f., vedi *radiuitoriu*.

RADIUITORIU, -toria, adj. s., care *radiue* sau serve a *radiuire*; s. reale, *unu radiuitoriu*, si f. *radiuitoria* = *radiuítóre*, instrumentu de *radiuire*; vedi si: *raditoriu, raditória* = *raditóre*.

RADIUITU, -a, adj. part., *orasus, derasus*; *neteditu*.

RADIUITURA, s. f., actione si effectu de *radiuire*, *crasio, derasio*.

* **RADULA**, s. f., *radula*; instrumentu de a *radere*, mai vertosu de *ferru*.

* **RADULIROSTRU**, -a, adj., (fr. ra-

dulirostre); care are *rostru* in forma de *radula*.

* **RAFFINARE**, v., (it. *raffinare*, fr. *raffiner*, — d'in *re-affinare*), perlicere, *absolvere*, *purgare*; a *affinà* bene, a face mai *finu*, câtu se pote de *finu*; a *curetiá* bene, a *lamurí*; a face perfectu, *benu*; metaforice: a *suptilisá*, a face *suptilitati* de vorbe sau de *cogitationi*.

RAGIRE, *ragitu*, vedi: *rugire*, *rugitu*.

RAGUSIRE, -escu, v., *rancire*; a perde *vócea*, a nu poté vorbi bene: *am ragusitu de atáta vorba*; compara: *raucu*, *raucire*, etc., si it. *arrozare*, fr. *enrouer*, isp. *enroquecer*).

RAGUSITU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *ragusire*.

RAGUSITURA, s. f., *rancitas*, *actione*, *effectu*, *statu* de *ragusitu*, *raucitate*: *rea ragusitura*, *una ragusitura de muliere*

RALLU, s. m., *rallum*, (d'in *radere*), *instrumentu* de *rasu* *aratrulu*, *instrumentu* de *lemnu*, *déro* mai *allessu* de *ferru*; *ferru* de *aratra*; *specia* de *aratra*; (vedi si in *Glossariu*: *rallitia*).

* **RAMALE**, adj. proprie, de *ramu*, *relativu* la *ramu*, *leuatu* inse de *regula* ca s. f., *ramale-a*, mai *vertosu* in plur. *ramalile* = *ramalia*, *lucru* de *ramuri*, *multime* de *ramuri*.

* **RAMENTOSU**, -a, adj., *ramentosus*; *plenu* de *ramente*.

* **RAMENTU**, pl.-e, (*ramentum*), *ramenta*, (*contrassu* d'in *radimentu*); *raditura*, *buccatelle* ce se *radu*: *aschie*, *sfermature*, etc.: *ramente de lemmu*, *de pétra*, *de pâne*; prin *estensione*: *buccata*, *codru*, etc.

* **RAMIALE**, ad. (fr. *raméal*); *relativu* la *ramu*, *care sta* sau *se afla* pre *ramuri*; vedi si *ramiu*.

* **RAMICE**, s. m., *ramex*, (d'in *ramu*); 1. *bàtiu*, *paru*; 2. *pulmone*; 3. *surpatura*, *vettematura*.

* **RAMICOSU**, -a, adj., *ramicosus*; *care suffere* de *pulmoni* sau de *surpatura*; vedi *ramice* sub 2. si 3.

* **RAMIFICARE**, v., (it. *ramificare*, fr. *ramifier*); 1. a face, a dá *ramuri*: *arbori se ramifica*; *cornele cerbului se ramifica*; 2. a *desparti* in *ramuri*, si de aci,

a *desparti*: *callile se ramifica*, *cumu se ramifica si cursurile de apa*.

RAMIFICATIONE, s. f., (it. *ramificazione*, fr. *ramification*); *actione* de *ramificare* si *statu* *produssu* prin *acésta* *actione*: *ramificationile acellei scientia*.

RAMIFICATU, -a, adj. part. d'in *ramificare*.

* **RAMIFLORE**, adj., (fr. *ramiflore*); *care are flori* pre *ramuri*.

* **RAMIFORME**, adj., (fr. *ramiforme*); *care are forma* de *ramu*.

* **RAMIU**, -a, adj., *rameus*; de *ramu*: *fragmente ramie*.

RAMOSU-a, adj., *ramosus*; *plenu* de *ramuri*: *arbori ramosi*, *plante ramóse*.

RAMU, pl.-i, si-*uri*, *ramus*, (it. isp. port. *ramo*, fr. *rame*, *ramée*, *rameau*), *parte* a *unei plante* ce da d'in *trunchiulu* sau *fustellulu* *acestei-a*, *mai vertosu* *parte* ce esse *immediatu* d'in *trunchiu*, pre *cardu*: *ramurulu* sau *ramur'a*, *ramurellulu*, etc., *potu fi parti* alle *unui ramu* *ensusi*, 1. *proprie*: *ramurile unui arbore*, *unui pomu*; *ramu grossu si tufosu*; *ramuri verdi*, *ramu uscatu*; *passerile dormu pre ramurile arboriloru*; 2. *metaforice*, a) *pentru cornele* *certoru animalu*: *cornele cerbului au multe ramuri si ramurelle*; b) *parte* a *unei catena* de *monti*: *Carpatii nostri au mai multe ramuri*; sau a *unui cursu* de *apa* si de *altele* *assemuni*: *celle trei ramuri alle fluviului*; *asiá si*: *unu ramu allu circinului*, *allu forfeciloru*, c) *bàtiu*, *paru*, *maciuca*; d) *memburu* *vivile*; e) in *sensu* *mai ideale*, *ramu* = *parte* *essentiale* si *integrante*: *unu ramu de scientia*; *multe scientie sunt rami ai medicinei*; *ramu de administratione*; *a trece d'in ramulu militariei in ramulu administrationei*; *ramulu scientificu si ramulu litterariu d'in unu lyceu*; *regnulu animale* *are mai multi rami* sau *mai multe ramuri*.

RAMUCIU, -tiu, s. m., *ramulus*; *diminutivu* d'in *ramu*.

RAMULOSU, *ramulu*; vedi: *ramurosu*, *ramuru*.

RAMURA, s. f., vedi *ramuru*.

RAMURELLA, s. f., si

RAMURELLU, s. m., pl.-e, (vedi *ru-*

muru); deminutivum d'in *ramu* *r*u,-a, *ramulus*.

RAMUROSU, -a, adj., *ramulosus*; plenu de *ramure*: *ramu ramurosus*, *pomi ramurosi*, *corne ramurose*.

RAMURU, s. m., pl.-e, si f. *ramura*, *ramus*, *ramulus*; amendoué formele au acelle-asi insemnari, afora de sensulu particulariu allu formei f. *ramura* de sub 3., si a nume: 1. proprie, deminutivum d'in *ramu*, *ramu* mai micu, precumu si: *ramurellu e mai micu de câtu ramuru*; 2. inse forte desu in usulu de tota diu'a cu insemnarea formei *ramu*: *ramur*'a sau *ramurulu unui arbore*; *ramuru principale allu unui monte*, *allu unui riu*; *ramure de fenicu*, *de olivu*; 3. numai f. *ramura*, in espressioni ca: *ramura de langore* = febre nervosa.

RAMURUCIU, -tiu, s. m., deminutivum d'in deminutivulu *ramuru*.

RAMUSCULU, s. m., *ramusculus*; deminutivum d'in *ramu*; vedi si *ramusioru*.

RAMUSIORU, s. m., *ramulus*, *ramusculus*; deminutivum d'in *ramu* sau mai bene d'in deminutivulu *ramuciu*.

* RANA, s. f., *rana*; broasca, brotacu, batracu.

* RANACIU, -a, adj. s., (fr. *ranacé*); relativu la *rana*; s. f. pl. *ranaciele*, ordine d'in classea reptililoru.

* RANARIU, -a, adj. s., (fr. *ranaire*); relativu la *rana*; s. f. pl. *ranarie*, familia de reptili, care are de tipu genulu *rana*.

RANCACE si *rancaciu*, -a, adj., *semicastratus*, *salax*; 1. diumetate castratu: *callu rancace*, *boi rancaci*; si ca subst. *unu rancaciu*; 2. lascivu, lubricu, fora stemperu pentru coitu. *M*.

RANCARE, v., *rancare*; vedi *raccare*.

RANCEDIME, s. f., (*ranciditas*, fr. *rancidité*); statu de *rancidu*.

RANCEDIRE, (*rancidire*), -escu, v., *rancescere*, (it. *rancidire*, fr. *rancir*); a se face, a deveni *rancidu*: *untulu s'a ranciditu*; *cumu mancati carne rancidita?* *covente rancidite*, *scire rancidita*.

RANCIDITU, -a, adj. part. sup. subst. d'in *rancedire*.

RANCIDIORU, -a, adj., *rancidulus*; deminutivum d'in *rancidu*.

RANCIDITATE, s. f., (fr. *rancidité*); calitate sau statu de *rancidu*.

RANCIDITURA, s. f., actione si effectu allu actionei de *rancidire*: *ranciditur*'a *untului*; *ranciditure de buccate*; *aceste-a sunt ranciditure de vorbe*.

RANCIDU, (si *rancedu*), -a, adj., *rancidus*, (it. *rancido* si *rancio*, fr. *rance*); 1. care a incetatu de a fi próspectu: *carne rancida*, *untu rancidu*; *buccate rancide*, *venaturi mai multu de câtu rancide*; 2. metaforice, neplacutu, gretiosu: *vorbe rancide*; si: *scire rancida*, *noutati rancide*, invecchite.

RANCIDUCIU, -tiu, -a, adj., *rancidulus*; deminutivum d'in *rancidu*; vedi si: *rancidioru*, *rancidulu*.

RANCIDULU, -a, adj., *rancidulus*; deminutivum d'in *rancidu*; vedi si *rancidioru*.

RANCIRE, v., (*rancere*); a fi sau face *rancidu*.

RANCOIARE, v., in locu de

RANCONIARE, (cu *n* molliatu), de regula in refl. *a se ranconiá*, v., *inquietus esse*, *succensere*, *exardescere*; a fi in nestemperu; a se apprende, inferbentá, supperá, intristá; (compara: *rancore* si fr. *rancune*, si it. *rangolare*).

RANCORE, s. f., *rancor*, (it. *rancore*, isp. port. prov. *rancor*, v. fr. *rancœur*, n. fr. *rancune*); 1. gustu de *rancidu*: *rancorea untului*, *carnei*, *venatului tinutu prea multu*; 2. metaforice, urra invecchita, urra ascunsa; nestemperu, supperare, dorere, intristare; (vedi si: *rancuna*, si *rancura*).

RANCOROSU, -a, adj., plenu de *rancore*.

RANCUNA, s. f., (fr. *rancune*), si

RANCURA, s. f., (it. *rancura*); urra ascunsa, sentimentu de dorere pentru offense, sentimentu de resbonare; supperare, etc.; vedi si *rancore* sub 2.

RANCUROSU, si *rancunosu*, -a, adj., (fr. *rancuneux*); plenu de *rancuna*, de *rancura*; vedi si *rancorosu*.

RANDIA, s. f., vedi *ransa*.

RANIVORU, -a, adj., (fr. *raivore*); care devora rane: *ranivorii serpi*.

RANSA, s. f., *stomachus*, *venter*, *ventriculus*; 1. in genere, *stomacu*, *capaci-*

tatea stomacului, unde stau celle mancate si beute; metaf. *stomachus*, fel, menia, supperare, grétia: *a se intorce cuiva rans'a*. a i fi grétia; 2. in specie, stomaculu, ventriculu passeriloru; — ânim'a unui arbore, *alburnulu* = *alburnum*.

RANSOSU, -a, ad., *stomachosus*, *iracundus*; plenu de *rânsa*, mai vertosu in insemnarea metaforica a coventului, *rânsosu* = *supperatiosu*, care se menia currendu.

* RANUNCHIU, s. m., in locu de

* RANUNCLU, s. m., *ranunculus*, (fr. *renoncule*, it. *ranunculo*); 1. deminutivu d'in *rana*, broscutia, batracellu; 2. genu de plante (vedi si: *ranunculu*, *ranunculaciu*); — diversu de: *renunclu* = *renunclu* = *reniclu*, etc.

* RANUNCULACIU, -a, adj., (fr. *renonculé*); care sémina cu *ranuncululu*; subst. pl., *ranunculaciele*, familia de plante care are de tipu genulu *ranunclu*.

* RANUNCULATU, -a, adj. s., (fr. *renonculé*); camu in acellu-asi sãnsu cu allu forme *ranunculaciu*; subst. pl. *ranunculatele*, familia de *ranunculacie*.

* RANUNCULU, s. m., *ranunculus*; vedi *ranunclu*.

* RANUCIA, -tia, si

* RANULA, s. f., *ranula*, (fr. *ranule*); 1. deminutivu d'in *rana*; 2. metaforice, tumore molle sub limba.

RAPA, s. f. si m., *rapu*, pl. -i, *rapa*, *rapum* = *brassica rapa*, L., specia de planta, varietate de *reanu*.

RAPACE, adj., *rapax*, (it. *rapace*, fr. *rapace*); care *rape* cu violentia, cui place a *rapí*, *rapitoriu*, *predatoriu*, etc.: *lupii sunt rapaci*, *passere rapace*; metaf. *functionari rapaci*; si despre fientiele inanimate: *rapacea morte*, *rapacile unde*; *rapacele infernu*; *rapace mâna*, *rapaci unghie*.

RAPACITATE, s. f., *rapacitas*, (it. *rapacità*, fr. *rapacité*); calitate si fapta de *rapace*: *rapacitatea lupiloru*; *rapacitatea publicaniloru*.

RAPERERE, v., vedi *rapire*.

* RAPHANINU, *rafaninu* sau *rapaninu*, -a, adj., *raphanus*; de *raphanu*: *gustu raphaninu*.

* RAPHANU, *rafanu* si *rapanu*; s. m.,

raphanus, (*ραφανος*); specia de *rapa*, *reanu*; vedi si *rapa*.

RAPCIUNE, s. f., vedi *raptione*.

RAPEDE, *rapedire*, *rapedu*, etc.; vedi: *rapide*, *rapidire*, *rapidu*.

RAPICIA, -tia, s. f., *rapistrum*, genu de planta oliosa; *rapicia de campu*, *sinapis arvensis*, L.; *rapitia negra* = *sinapis nigra*, L.; — proprie, femin. d'in *rapiciu*, leuatu ca substantivu.

RAPICIU, -a, adj., *rapicius*; relativu la *rapa* sau *rapu*; — vedi si *rapicia* in parte.

* RAPICODU, -a, adj., (fr. *rapicande*); care are *códa* in forma de *rapa* seu *rapu*.

RAPIDE, *rapede*, adv., *rapide*; in modu *rapidu*: *a curre*, *a allergá rapide*, *a vorbí*, *lucrá*, *rapide*; — reu applicatu ca adj., in locu de *rapidu*.

RAPIDIME, *rapedime*, s. f., *rapiditas*, *velocitas*, *præcipitium*; 1. calitate de *rapidu*: *rapedimea sagettei*; 2. cõsta, locu *rapidu*: *rapedimea vallei*, *costei*, *collinei*.

RAPIDIONE, *rapedione*, (pron. *rapegiune* si *rapejune*), s. f., *rapiditas*, *impetus*, *torrens*; 1. actione, déro mai vertosu statu, calitate de *rapidu*; — 2. ceva *rapidu*, mai vertosu, apa *rapida*, *torrentiale*, *torrente*: *rapidionile undelor*, *torrentiloru*; *rapidionea profundeii valle*; *Jesus se battezà in rapedionile Jordaniului*.

RAPIDIORU, *rapedioru*, -a, adj., *rapidulus*; deminutivu d'in *rapidu*, camu *rapidu*: vedi si *rapidulu*.

RAPIDIRE, *rapedire*, (se conjuga cu forme simple: *rapidu*, *rapidi*, sau: *rapedu*, *rapidi*, etc., si cu forme incarcate: *rapidescu* sau *rapedescu*, etc.); a face *rapidu*, si a nome, 1. *raptim*, cum *impetu*, *jacere*, *mittere*; a arruncá, *impinge*, *tramette* cu *rapiditate*, cu *impetu*: *a rapidi sagette*; *a rapidi scaunulu in cineva*, *a rapidi de pariete*; *a rapidi armatii sei pre inimici* sau *asupr'a inimiciloru*; *te rapedu de nu te vedi*; *a rapidi in putiu*, *in precipitiu*; *a rapedi calulu in susu*; *a rapidi carrulu pre rapidisiu*; 2. refl. *a se rapedi*, *ruere*, *irruere*, *impetum facere*: *a se rapidi la copillu*, *se lu ice in unghie*; *accipitrele se*

rapede asupr'a passerei; ai nostri serapedu de mai multe ori asupr'a inimiciloru ce stau pre locu si resistu cu inversionare; a se rapedi in casa, in riulu torrentiale; a se rapidi la cineva cu cutitulu, cu spat'a, cu parulu; a se rapedi se puna mân'a, se appuce, se fuga, se scape d'in mânule cuiva; 3. in specie, a) ca tr. raptim mittere, maturare, expedire; a transmite pre rapite, in mare festinatione, mai vertosu si cu ide'a accessoria de: in vecinetate, la locu invecinatu, cumu: rapedi unu nuntiu pëno acollo; rapediti cãtiva callari cursori, ca se ne adduca sciri de la faci'a locului; b) intr., raptim iter facere, ire, a merge rapide, mai vertosu totu cu ide'a accessoria de la numerulu precedente: se ne rapidimu singuri pëno acollea; rapedi tu pëno la cetate, peno la satulu vecinu; — in acelluasi intellesu in forma reflex. a se rapidi are mai multa energia: rapedi-te tu pëno la mene; de ce se nu ve rapediti pëno acollea? se se rapedia cineva pëno la medicu, peno la preutu.

RAPIDISIU, pl.-e, rapiditas, rapidus elivus, deellvitas, devexitas, abruptum, praecipitium; ceva rapidu mai vertosu, locu tare inclinat. care merge rapide la valle, locu ruposu, precipitosu: rapidisiulu apeii; sunt mari rapedisie pre acca costa de monte: rapidisiulu ripeloru: inaltu si periculosu rapedisiu.

RAPIDITATE, s. f., rapiditas; calitate si statu de rapidu: rapiditateca fluviiulu; rapiditateca sborului passeriloru; cu rapiditateca fulgerului.

RAPIDITIONE, rapeditio, s. f., rapiditas, impetus, praecipitatio, festinatio, vehementia, etc.; actione de rapeditare cumu si calitate, potere de rapeditare: a vorbi cu rapeditio, a lucrã in tote cu laudabile rapeditio; rapeditio, actione cursului de apa; rapeditio, miscãriloru inimicului asupr'a nostra.

RAPIDITOSU, -a, adj., abruptus, praecipitans, vehemens, rapidus; plenu de rapidu, appecatulu a se rapedi, rapidu, impetuosu, precipitosu: valle rapeditiosa, ape rapeditiose; omu rapeditiosu in tote appucaturele selle.

RAPIDITORIU, rapeditorium, -toria,

adj. s., raptim jaciens, ruens; care rapide sau se rapede.

RAPIDITU, rapeditu, -a, adj. part., d'in rapeditare, raptim jactus, maturatus, praecipitans, ruens, impetum faciens, etc.

RAPIDITURA, s. f., impetus, praecipitatio; actione, dero mai vertosu effectu allu actionei de rapeditare: rapiditur'a sagettei, rapediturele inimicului asupr'a nostra; rapiditura pëno la unu locu; ce sunt rapediturele aceste-a la mene? nu me sparia rapediturele telle.

RAPIDIU, rapedi, s. m., impetus, praecipitatio; actione de rapeditare: rapediulu passerei rapace.

RAPIDU, rapedu, -a, adj., rapidus, (d'in rapere, vedi si rapide); care se misca cu mare celeritate, forte iute, a) in sensu physicu: rapidu fluviu, rapidu torrenti, rapide venturi; mai rapida e cogitareca de citu ventulu cellu mai rapidu; rapidu sboru, rapida fuga; rapidii calli, rapidele sagette; rapidu ca fulgerulu; mersu rapidu; b) in sensu mai ideale: styglu rapidu, vorba rapida; cursulu rapidu allu vietiei, allu orationei; — in specie, precipitatu, vemente, impetuosu, etc.: in tote alle vostre seti rapidi si precipitati.

* **RAPIDULU**, -a, adj., rapidulus; diminutivu d'in rapidu; vedi si rapidioru.

RAPIGIONE, rapegione, rapejone sau rapejune; vedi rapidione.

1 **RAPINA**, s. f., rapina, (it. rapina, fr. rapine); actione, vitiu de rapire, predare, si ce se rape: prãda, furtu, mai vertosu, manicatoria, essactione, etc.: a merge la batalie cu sperantiu de rapine; nu mai poti scote rapin'a d'in gur'a lupului; rapinele functionariloru prevaricatori.

2 **RAPINA**, s. f., rapina, (d'in rapa); una varietate de rapa.

RAPINATORIU, -toria, adj. s., rapinator; care face rapine (1 rapina): rapinatori ai cetatianiloru.

RAPIRE, v., (se conjuga forme simple: rapu, rapi, rape, etc., cari su de preferitu formelorulu incarcate: rapescu, rapesci, etc.; vedi si rapere), sup. rapitu si raptu, rapere, (it. rapire, fr. ravir); cu

poterea, cu violentia, cu mare precipitantia a pune man'a pre cineva sau ceva, a lu leuá, appucá, smulge, duce, etc.; 1. proprie si in genere: *ai nostri rapu si adducu captivi d'ntre inimici; cumu cotediati a rapí fetele omeniloru d'in casele loru? de la focariu rapira tetioni si arruncara in noi; a rapí spat'a, lanci'a si a curre la batalia; toti rapu fia-care ce le vine a mâna spre a se bate; arapi in susu; santulu fu rapitu de viuu in ceru; a rapí la judeciu, la suppliciu; coragiulu capitanului rapí si pre celli mai fricosi in batali'a, la batalia; navea fu rapita de venturi violente; in unu momentu foculu rapí totu edificiuulu; 2. in specie si metaforice, a) rapire. furare, predare, lenare cu poterea sau cu ammagirea ce e allu altui-a: *amicii mentionosi te lingusescu, ca se ti rapia d'in punga totu; latronii ne rapira totu ce aveamu cu noi; b) a leuá mulierea, fét'a cuiva, a le seduce: a rapí virginile cu sperantie ammagitorie; si cu sensulu de susu: a rapí totu ce se afla in case p'no si copillii si mulierile; — cu ide'a accesoria de celeritate: a rapí ce potu si a fugi, arapi castrele inimicului; — c) despre morte, a leuá inainte de tempu, a veni pre neasteptate: *mortea rapí acestu mare barbatu, pre candu cogitá la cea mai mare intreprindere, rapiti in storea ctatei de una cruda morte; d) in genere, a leuá, appucá, coprende, trage, duce cu violentia sau cu precipitantia: st'glu ce curre ca torrentele, rape si multe relle pre longa bone; a rapí pre toti in partea opinionei selle; e) in parte, a appucá, coprende, trage, atrage cu potere, cu passione, etc.; α) in bene: *rapiti de bucuria, de donurile accepte; rapitu de formoséti'a virtutei; acósta scire fericita ne rapí forte; β) in reu: rapitu de mania, de furia, de passionea jocului; candu furia ne rape, nu mai scimur ce facemur; γ) a smulge, furá, leuá cu poterea sau ammagirea, etc.****

RAPISTRU, s. m., rapistrum; vedi rapu, si rapitia.

RAPITIA, s. f., vedi rapicia.

RAPITORIU, -toria, adj. s., raptor, rapiens, rapinator, (comp. it. rapitore);

care rape: *rapitorii averei nostre; passeri rapitorie; rapitorii verginiloru si socioloru vostre; formosétia rapitoria, promisse rapitorie de menti; spectaclu rapitoriu, situri rapitorie.*

RAPITU, -a, adj. part., raptus, in s. verbului.

RAPITURA, s. f., raptus, rapina; actione de rapire, effectu allu acestei actione, ce se rape: *cu tote rapiturele vostre nu ati sciutu a ve inavuti; rapitur'a verginiloru.*

RAPONE, s. m., rapo; rapitoriu, furu, latrone, vedi si raptoriu.

RAPPORTARE, v., (it. rapportare, fr. rapporter, — contrassu d'in re-apportare); 1. a adduce in deretru; 2. ca mai desu, a referi, adduce scire, dá scire, espune prin vorbe sau in serissu; — de preferitu e form'a mai simpla: reportare.

* RAPSODIA, s. f., (ραψωδία, fr. rapsodie); cantu, parte d'in poesiele omerice.

* RAPSODU, s. m., (ραψωδός, fr. rapsode); cellu ce cantá rapsodie.

RAPTARE, v., raptare; (d'in raptu), intensivu d'in rapire, a rapí cu mare violentia.

RAPTIONE, s. f., raptio; 1. actione de rapire; 2. september, luna lui September.

RAPTORIU, -toria, adj. s., raptor si raptorius; care rape, rapitoriu: *raptorii averei si onorei vostre; a prende pre raptori si celle rape.*

RAPTU, -a, adj. part., raptus; rapitu: *sociereapte, averi rapte, celle rapte*; subst. raptu-lu, actione de rapire, vorbindu mai vertosu de femine: *raptulu Sabincloru, raptulu Elenei, raptulu Proserpinei; latronii nu potu trai de cátu cu raptulu.*

RAPTURA, s. f., raptus, rapina; actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de rapire, laeru rapitu: *rapturele vostre de latroni de codru.*

RAPU, s. m., pl.-i, rapum; vedi rapa.

RAREFACERE, v., rarefacere; a face raru; vedi si rareficare, rarire.

RAREFICATIONE, s. f., actione de rarefacere: *rareficationea aerului.*

RAREFICARE, v., (fr. rarefier); a face raru. a marí volumele, a rarefici

aerulu; tote gazele se potu rareficá, vedi si rarefacere, rarire.

* RARESCENTE, adj. part. pres., *rarescens*, care *raresce*.

* RARESCENTIA, s. f., (fr. *rarescence*); calitate, statu de *rarescente*.

* RARESCERE, v., *rarescere*; a devení *raru*; vedi si *rarire* ca intransitivu.

RARICELLU, -a, adj., *paullo rarior*; deminutivu d'in *raru*; de aci si: *rarisioru, raruciu, -tiu*.

* RARIFLAMMU, -a, adj., (fr. *rariflamme*); cu rare macule de flacura sau ca flacur'a.

* RARIFLORE, adj., (fr. *rariflore*); cu rare flori.

* RARIPILU, -a, adj., *raripilus*; cu *peri rari*: *raripilele capre*.

RARIRE, -escu, v., 1. trans., *rarefacere*, a face *raru*: *a rari pomii pusi prea desi; a rari firele orditurei*; 2. intr. a) ca mai desu refl. *a se rari, rarescere*, a se face *raru*: *nuerii se rarescu; lumina d'in numeros'a adunantia s'a raritu*, a remasu pucina; asiá si: *s'au raritu betranii prin morte; nu se mai raresce lumea ce se indesa in acestu locu; rariti-ve, ca se sedeti mai commodu*; b) in forma activa, *a rari, jam non celebrare*, a merge *raru*: *a rari de la unu locu, de la scola, de la una casa, de la baserica; mai rariti, ve rogu, de la menci; de ce ai raritu de la noi?*

RARISIORU, -a, adj., vedi *raricellu*.

RARITATE, s. f., *raritas*, (it. *rarità*, isp. *raridad*, prov., *raritat*, fr. *rareté*); calitate, statu de *raru*: *raritatea nueriloru, gránului resaritu; raritatea sciriloru, raritatea mercei; raritatea ómeniloru boni*; si concr. lucru *raru*: *amatoriu de raritati*.

RARITORIU, -toria, adj. s., *rarefaciens*; care *raresce*: *causele raritorie alle aerului*.

RARITU, -a, adj. part., *rarefactus*.

RARITURA, s. f., *rarefactio*, *silvæ calvitium*; 1. actione de *rarire*, cumu si effectu produsu prin acésta actione; 2. ceva *raritu*, mai vertosu, padure *rara*; locu in padure, despoliatu de arbori, (fr. *clairière*): *raritur'a padurei, raritura de padure, rariturele padurei*.

RARU, -a, adj., *rarus*, (it. isp. port. *raro*, prov. *rar*, fr. *rare*); oppositu la *desu*, coventulu *raru*, *insémna*: departatu in partile selle, care presenta spatie mai mari sau mai mice intre partile selle, nu *indesatu*: 1. proprie, si in genere: *pèru raru, peri rari, pausa rara, selba forte rara, zéma suptire si rara, aerulu si tote gazele sunt rare; dentii peptinelui stau prea rari; prea rari bateti parii; stati câtu de rari la mésa, pentru co e locu destullu; grâne rare, ordiu si mai raru, érba forte rara; a se bate rari si chiaru respanditi; rara umbra, rare frondie, rare gaurelle, rare impunseture; scrieti litterele fia-carui coventu mai rare; ai nostri se arrunca rari asupr'a inamiciloru pusi in dese ordini*; 2. in specie si metaforice, a) ce se face la momente de tempu departate si pucine: *rare sunt momentele nostre de fericire; rare sunt epoccele fecunde in noue idee si noue inventioni*; mai vertosu ca adverbium, *raro*: *raru se intempla asiá; raru veniti se ne vedeti; raru mergemu la theatru; de ce ve duceti asiá de raru la baserica?* mai allessu in locutione: *a rare ori*, oppus. la: *a dese ori*, si fora prep. *a rare ori* sau *a rare ori e asiá de bene dispusu*; si in sensulu de sub. 1. ca adverbium, *raro* sau *rare*: *a seminá mai raru, grâne raru seminate, ordini de batalia raru asediate*; b) care nu e commune, vulgare, care cu greu se afla: *singulare, extraordinariu, distinsu, unicu sau greu de aflatu in genulu seu, etc.: ce e prea bonu, e si prea raru; rara passere e acésta-a; muliere de rara formosétia; unu mare si raru talentu; carte forte rara; ómeni rari si extraordinari; lucru raru si abiá credibile*.

RARUCIU, -tiu, -a, adj., vedi *raricellu*.

RASA, s. f., *rasus pannus, cilicium*; proprie, form'a feminina d'in part. *rasu*, leuata ca subst. reale cu intellessulu speciale, a) de pannura *rasa*, fora *peri*, fora *floci*; b) mai vertosu, vestimentu de assemine materia, ce pórtá calugerii, vestimentu monachale: *a lassá ras'a, pentru spata*, a se face d'in monachu militariu, (compara si fr. *ras* = stofa

lucia, it. *rasela* = pannura de lâna; it. isp. *raso* = metasse *rasile*; in gr. med. *ράσον*, vestis rasa quæ pilos non habet, pallium monachorum).

RASAME, pl. *rasamine*, si,

RASAMENTU, pl.-e, *rasamen*, (d'in *rasare*), ce se *rasa*, ce se *rade*, partile leuate prin *rasatura* :

RASARE, v., *rasitare*; d'in *rasu*, intensivu, a *rade* bene, a *radiuí*; vedi si *rasitare*; de aci si : *rasatu*, *rasatura*, etc. cari inse potu fi si : *rasetu* = *rasitu*, *rasetura* = *rasitura*; vedi aceste covente.

RASATU,-a, adj. part. sup. subst. d'in *rasare*.

RASATURA, s. f., vedi *rasare*, *rasatu*, si *rasitura*.

RASETU, *rasetura*, vedi : *rasitu*, *rasitura*.

* RASILE, adj., *rasilis*; *rasu*, netiditu netidu : *rasile facia*, *rasili superficie*; *rasili campuri*, *sessuri*.

RASITARE, v., *rasitare*; a *rade* bene, a *radiuí*, curetiá, netedí, sterge; redicá, nemicí, etc.

RASITU = *rasetu*, s. m., *radendi actio*, actione de *radere* : a dá unu bonu *rasitu*.

RASITURA = *rasetura*, s. f., *rasura*; actione si mai vertosu effectu allu actionei de *radere* : ce de *rasiture in trei linie de scriptura* !

RASORIU,-soria, adj. s., *rasor*; *radula*, *rallum*; *novacula*; *limes*, *pulvinus*, *torus*; 1. care *rade* sau serve a *radere* : *rasori de barbe*; 2. in specie, a) instrumentu de *rasu*, (vedi si *raditore*, *radiu*); b) limite, fascia de locu nearata intre doue arature, (vedi si *radioru*); c) *pulvinu*, locu sapatu si ceva inaltiatu, patu de pamentu sapatu sau si cu érba, (vedi si *radioru*).

RASTEIU, in locu de *rasteliu* sau *rastellu*, si,

RASTELLU, pl.-e, *rastellum*, *clavus vel radius jugalis*; deminutivu d'in *rastru*, applicatu inse cu insemnarile de: 1. instrumentu cu denti de sgariatu, de sapatu si curetiatu pamentulu; 2. lemnu de jugu, cu care se inchide cerbicea vitei in jugu, (comp. si fr. *ráteau*, it. *rastello*).

RASTRARIU,-a, adj., *rastrarlus*; relativu la *rastru*.

RASTRU, pl.-e, *rastrum*; instrumentu cu mai multi denti ce serve la saparea, curetiarea, lucrarea agrului : a *sfermá glebele cu rastrulu*.

RASU,-a, adj. part., *rasus*, (de la *radere*) : *barba rasa*, *popi rasi*; sup. *instrumentu de rasu barb'a*; subst. *rasulu barbei*; ca subst. reale, a) m. *rasu*, (it. *raso*, fr. *ras*), stofa de metasse lucia, fora firu de peri; b) f. *rasa*, vedi acestu coventu in parte.

RASURA, s. f., *rasura*, (it. *rasura*; fr. *rasure*); actione de *radere*, si effectu allu acestei actione; 1. in genere : *rasur'a capului si a barbei*, *rasura de radicle*; *rasur'a palatului cu limb'a*; 2. in specie, a) ca punitiune : *rasur'a limbei erá una grave punitiunc*; *déro rasur'a limbei stá si in amenda*; *rasur'a capului si espunerea la publicu a unei muliere criminale*; *rasur'a condamnatiloru la morte*; b) *rasura*, *rubus caninus* = *rosa selbatica*.

RATA, s. f., vedi *ratu*.

RATARIU,-a, adj., *ratarlus*; relativu la *rate*; ca subst. f. reale, *rataria*, micu vasu de plutitu facutu d'in trabi.

RATE, s. f., *ratis*; combinatiune de lemne ce serve la *plutire*. *pluta* : *prin rati se carra lemne de la monte pre riu-rile ce curgu d'in acesti monti*.

RATIA, s. f., *anas*; genu de passeri : *ratie selbatice*, *ratie domestice*, *oua de ratia*, *carne de ratia*: *ratiele sunt animala acatice*, — masculinu *rationiu* = *ratioiu*.

* RATIFICANTE, adj. part. pres., (it. *ratificante*, fr. *ratifiant*); care *ratifica*.

* RATIFICARE, v., (*ratificare*), *ratum facere*, *approbare*, (it. *ratificare*, fr. *ratifier*); a confirmá ce a promissu, la ce s'a involitu ensusi sau prin altulu : a *ratificá conventiunea facuta de plenipotentiariu*.

* RATIFICATIUNE, s. f., (it. *ratificazione*, fr. *ratification*), *approbatio*; actione de *ratificare* : *ratificatiunea tractatului de mai multi domnitori*.

* RATIFICATORIU,-toria, adj. s.,

care *ratifica* sau serve a *ratificare*; vedi si *ratificante*.

* **RATIFICATU**, -a, adj. part., (it. *ratificato*), *approbatus*, confirmatu.

* **RATIOCINARE**, v., *rationari*; a lucrá cu *rationea*; a calculá, computá; déro mai allessu: a cogitá, a *rationá*, a face *rationamente*, a trage *conclusioni*.

* **RATIOCINATIONE**, s. f., *rationatio*; actione si effectu allu actionei de *rationare*.

* **RATIOCINATIVU**, -a, adj., (*rationativus*); aptu la *rationare*.

* **RATIOCINATORIU**, -toria, adj. s., *rationator*, care *rationa*.

* **RATIOCINIU**, s. m., *rationium*; computu, calculu, *rationamentu*.

* **RATIONABILE**, adj., *rationabilis*, (it. *razionabile*, fr. *raisonnable*); care e ammesuratu *rationei*, cu care poti *rationá*, si care pote *rationá*: *omulu e unu animale rationabile, motive rationabili*.

* **RATIONABILITATE**, s. f., *rationabilitas*; calitate de *rationabile*.

* **RATIONALE**, adj., *rationalis*, (it. *razionale*, fr. *rationel*); relativu la *ratione*: *omulu e unu animale rationale; theologia rationale, lucrare rationale*.

* **RATIONALITATE**, s. f., *rationabilitas*; calitate, statu de *rationale*.

* **RATIONALISMU**, s. m., (fr. *rationnalisme*); doctrina care are de principiu poterea si independenti'a *rationei* omului.

* **RATIONALISTU**, -a, s. pers., (fr. *rationnaliste*); care se tine de doctrin'a *rationalismului*.

* **RATIONAMENTU**, pl.-e. (it. *ragionamento*, fr. *raisonnement*); actione si effectu allu actionei de *rationare*, a nume, a) trage a unui nou *judiciu* d'in unulu sau mai multe alte *judicie*; b) *judiciulu* trassu d'in altu *judiciu*; c) facultatea de a trage *judicie* d'in alte *judicie*; d) *discursu*; *vorba longa*.

* **RATIONANTE**, adj. part. pres., (it. *ragionante*, fr. *raisonnant*); care *rationédia*: *disputatori rationanti cu metodu*.

* **RATIONARE**, v., (it. *ragionare*, fr. *raisonner*), *rationari*, *disserere*, *disputare*, *sermocinari*; a lucrá cu *rationea*, a cogitá, *judicá*, 1. in genere:

a *rationá bene, dereptu*; a *rationá reu, falsu*; *passionile nu rationédia*; a *abusá de vorbe nu e a rationá*; 2. in specie a) a trage *conclusioni*, a scote d'in unulu sau mai multe *judicie* unu nou *judiciu*; b) a dá *rationi*, *esplicari*, *argumente*, cari se luminedie, se *probedie* ceva; *legea nu rationédia, ci commanda si impone*; c) a si dá *computu* de totu ce dice sau face: a si *rationá tote faptele si dissele*; d) a *computá*, *calculá*, *numerá*, etc.

* **RATIONATORIU**, -toria, adj. s., (it. *ragionatore*, fr. *raisonneur*); care *rationédia*: *ageri rationatori; sunt si rationatori fora firu de ratione*; de aci: *rationatoriu* = care nu accepta *nimica* fora *ratione*, si: care are *mani'a* de a *rationá* in ori-ce, cu locu si fora locu.

* **RATIONATU**, -a, adj. part., (it. *ragionato*, fr. *raisonné*), in s. verbului *rationare*; subst. m., *rationatulu*.

* **RATIONE**, s. f., *ratio*, (it. *ragione*, fr. *raison*, si *ration*); I. actione de *computare*, *calculare*, *computu*, *calculu*, 1. proprie: a *tiné ratione de totu ce intra si esse d'in cassa*; fa *ratione de ce ti am datusi ce timai remanu detoriu*; a dá *ratione de summele spense*; *cassariulu fora presedente nu pote presentá rationile*; a *trece in ratione*; a scote d'in *ratione*; a *approbá rationile*, a *respinge rationile*; *copillii invétia a impartí cu longe rationi unu simplu bannu in cente de parti*; 2. metaforice, a) *registru de compute*, de *daraveri*, si in genere, *registru*, *lista*, *catalogu*: *rationi de morti si nascuti*; b) *summa*, *numeru*; c) *negotiu*, *affacere de commerciu*, de *interesse*, *daravere*, si in genere, *negotiu*, *lucru*, *affacere*: a *procurá interessile si rationile mai multoru-a*; *rationile unei mare societate, unei mare companie*; in *tote negotiele si rationile vietiei private si publice*; *acestu lucru sta in legatura cu rationea nu numai domestica, ci si publica*; a se dá *fia-caruia tempulu covenitu spre a si regulá rationile familiari; rationi civili, municipali; rationea belului gallicu; rationile melle, telle*; vedi *bene ce ti vine la rationi, ce ceru rationile telle; fia-care prefera rationile pro-*

prie rationiloru altui-a; d) in sensuri mai ideali, α) ratione = computu, coventu, esplicare, etc.: aveti se dati lui Domnediu ratione de tote faptele vostre; a connósce, intelleger rationile unui planu unui consiliu; se traimu asiá ca si cumu amu avé se dâmu ratione de viétia nostra; nu e absurdu se ceri ratione de viétia altui-a, candu tu ensuti nu poti dá ratione de a tea? de otiu, ca si de negotiu, se cade se ne dâmu ratione; β) ratione = relatione, respectu, amestiecu, commerciu, etc.: ce ratione pote fi intre unu misellu si unu omu cumu se cade? acelle carti sunt moderne in ratione cu altele multu mai vechie; γ) in specie, ratione = numeru ce espreme relationea sau reportulu intre alti numeri: ratione arithmetica, rationi geometrice; ecalitatecu intre doue rationi constitue una proportione; — de aci, ratione = portione, parte, cantitate mesurata: rationile de carne si de páne date militariloru; rationea de lemne data fiacarui-a; δ) in sensu pregnante, ratione = consideratione, leuare a mente, bagare de séma, cura, etc.: a nu tiné ratione de sanetatea sea, de interessile celle mai mari alle casei selie; a nu avé ratione de lucrulu publicu, de onorea si demnitatea natiunii; ε) ratione = portare sau modu de portare, α') subiectivu, processu, metodu, modu, planu, regula, mesura, mediu, calle, etc.: fora ratione nu adjungemu neci unu scopu; cu ce rationi amu poté cupeté ce ne este de lipa; a si scambá tota rationea discursului; rationea bataliei de datu a dou'a di, a si face una ratione pentru tota viétia; β') obiectivu, relatione, forma, modu, genu, natura, etc.: ordinea si rationea de batalia a inamiciloru erau differite de rationea si ordinea noastra de lupta; rationi de viétia, de portare, de cogitare; rationi de statu, de guberniu; ai nostri se batu cu accea-asi ratione, déro rationea de a portá bellulu cauta se se scambe dupo impregiurari; II. actione, cumu si facultate a mentei, care se applica la calculu, si de aci in genere, actione si facultate de a cogitá, judicá, intellege, etc., aproape synonymu cu intelligen-

tia, a nome, I. partea cea mai inalta a intelligentiei, mentea, mente sanetosa, drepta judicata, etc., α) proprie si in genere: ideele relative la Domnediu sunt proprie rationei; rationea ne face se intellegemu ce e bene sau reu, ce se cade sau nu se cade a face; rationea vede, percepe si intellege nu numai celle presenti, ci si celle trecute si celle fitorie; rationea este addeverat'a lege a omului; numai rationea percepe addeverulu; rationea se sente rosinata si umilita de passionile de cari nu si pote dá computu; se ascultâmu de dictatele rationei; rationea redica pre omu mai pre susu de tote celle alte animal; rationea cauta a nu lassá nemica intemplarei; rationea se perfectionédia, in copillii mici rationea abia lucuresce; ratione pura theoretica si practica; critic'a rationei pure theoretice si critic'a rationei pure practice, facute de filosofulu Kant; β) in specie, α) mente, prudentia; computu, mesura, ecilibriu de plenu aliu facultatiloru intellectuali: omulu e in pace cu sene, candu passionile lui se supunu rationei; passionile turbura si intunera rationea; β) prudentia, lumini, cultura; 2. principiu aliu mentei, ce confirma ceva, motivu rationale, coventu, cauza, temeliu, etc.: a) in genere: omulu nu pote lucrá fora ratione; a avé rationi de a lucrá, vorbi face asiá; a confirmá fiacare assertiune cu rationi si argumente ponderose: fontí de rationi oratorie; rationi morali: a avé ratione se dica si faca asiá, nu aveti ratione de a ve plange: pentru aceste si alte multe rationi ne pronuntdanu contra parereu emissa; b) in specie, α) in retorica si logica, ratione = fundamentu, argumentu, temeliu, demonstratione, argumentatione, discussione, etc.; si de aci, β) ratione = dreptu, coventu, addeveru, etc.: n'ai ratione a cere mai multu; γ) ratione = satisfactiune, indestullare; β. in sensu mai inaltu, conformitate cu rationea, legitimitate, ecitate, ordine, lege, regula, etc.: a invetiá cu ratione; ce faci si spunu, spune si fa cu ratione: rationea evenimentelor, lucriloru, faptelor, consecentieru, desvoltarei fenomenelor; 4. ra-

tione = doctrina fundata pre *ratione*, *theoria*, *systema*, *scientia*, *arte*, etc. : *nu avem lipse de noue rationi morali; rationea propagationei, luminei; rationile si disciplinele diverselor scole de filosofia*; 5. *ratione* = opinie fundata pre covente *rationali* : *acea ratione uní si impacà tote celle alte pareri*.

RATISIORA, s. f., anaticula; deminutivu d'in *ratia*.

* RATITU, -a, adj. s., *ratitus*, -um (comp. si fr. *ratite*); proprie, provedutu cu una *rate*, cu una imagine de *rate*; ca subst., a) m. *ratitu*, moneta romana antica cu una imagine de *rate* pre dens'a; b) f., *ratita*, passeri ce formedia typulu unei familia, asia nomite pentru co sunt lipsite de *carina la sternu*.

* RATIUNCULA, s. f., *ratiuncula*; deminutivu d'in *ratione*.

* RATU, -a, adj. part. s., *ratus*, (d'in *reru*); computatu, calculatu, mesuratu, și de aci : confirmatu, approbatu, assecuratu, realizatu, etc. (vedi compositulu *ratificare*); ca s. f., *rata* = portione, *ratione*, parte ammesurata d'in ceva : *a solve summ'a detorita in patru rate ecali; ratele cotidiane de cibu; rat'a de ordiu data unui callu pre fia-care di* (vedi si *ratione, prorata*).

* RAUCA, s. f., vedi *rauca*.

* RAUCARE, v., (fr. *rauquer*); a dá, emite, voce *rauca*, sonuri *rauce*; *rauca instrumentulu, nu canta, in manule telle; se dice si de vocea tigrului: furiosii tigri rauca; vedi si rancare, raccare*.

* RAUCEDINE, s. f., *raucedo*, statu de *raucu*, voce *rauca*, curmare a vocei : *raucedine de cantoriu*.

* RAUCIRE, v., *raucire*; a fi *raucu*. a deveni *raucu*, a soná *raucu*; si trans. a face *raucu* : *multa vorba pre tonu inaltu te raucesce*.

* RAUCISONU, -a, adj., *raucisonus*; cu sonu *raucu*; *raucisonele cornici*.

* RAUCITATE, s. f., *raucitas*, (fr. *raucité*); calitate, statu de *raucu* : *raucitatea vocei, a sufferi de raucitate*; si pentru instrumente, *raucitatea tubei, buc-cinului*.

* RAUCU, -a, adj., *raucus*, (fr. *raucque*, — contrassu d'in *ravicu*, vedi si

ravu); 1. proprie, cui ammortescce vocea, cui se s'rica vocea, perdendu si sonoritateea si suavitateea, care are voce aspra : *raucele cornici, raucele betrane ne sgaria urechiele cu raucudu loru cantu*; 2. metaforice, despre lucruri inanimate, aspru, irritatoriu, etc., *rauculu cornu, rauc'a tuba, rauculu murmuru allu undeloru, rauc'a arame, rauca rumore*.

* RAUDU, s. m., vedi *rudu*.

* RAVE, s. f., *ravis*; (affine cu *ravu*), *raucitate*.

* RAVICU, -a, adj., d'in *rave*; vedi *ravidu* si *raucu*.

* RAVIDU, -a, adj., *ravidus*; plenu de *rave*; 1. proprie : *ravida voce*; 2. metaforice, despre colori, inchisu, camu negru : *ravidi ocli*.

* RAVIRE, v., *ravire*; a fi *ravu*, a vorbi *ravu*.

* RAVU, -a, adj., *ravus*; (affine cu *raucu* = *ravicu*); 1. ammortitu, aspru, irritatoriu : *voce rava, guttu ravu, rave cantice*; 2. despre colori, inchisu, venetu, spellacitu, negrastu.

† 1 RE, s. f., *res*, abl. *re* = *lucru*, in composite si derivate : *republica, reale, realitate, realizare*, etc.

†† 2 RE-, re-, partiela inseparabile, applicata inse in forte multe composite chiaru populari, aproape exclusivu cu verbe si derivate d'in verbe, cumu : *re-versare, re-manere*, etc.; asupr'a formei nu e de observatu de câtu : a) in compositioni mai noue, part. *re* figurédia fora e inainte de covente ce incepu cu a : *rapportare raffinare*, etc. in locu de : *reapportare, reafinare*, (dupo fr. *rapporter, raffiner*, it. *rapportare, raffinare*); inse in celle popularie, fora acésta elisione : *readducere, realbire*, etc.; déro : b) dupo norm'a limbei classice se interpone mai bene unu *d* intre *re* si vocalea initiale a coventului urmatoriu, asiá co d'in *undare, agere*, etc., se facu compositele : *re-ndundare, redegere*, asiá ar fi se fia si : *re-dalbire* in locu de *realbire*, inse si in limb'a latina : aflamu *reædificare*, = *reedificare* etc.; 2. câtu pentru sensu, *re* in-sémna : a) proprie, miscare sau positione *inapoi*, constrariu lui *pro*, cumu arréta derivatele : *retru, deretru, rece-*

dere e contrariulu lui *procedere*; asiá si : *remanere*, *reportare*, *reducere*, etc.; si cu adj., *recline*, *recurbu*, *reduncu*, etc.: b) metaforice: a) repetitione, inceperu a unei actione de la capu : *érosi*, *d'in nou*, etc. : *relegere*, *repetire*, *recosere*, *refacere*; ß) restabilire, reponere in statu anteriore, renovare, întórcere la starea primitiva, etc. : *redintegrare*, *renouire*, *restabilire*, *reverdire*, *recrudescere*, *refrigerare*, *recuperare*; c) cu ide'a accessoria de *dereptu*, de *detoria* : *recerere*, *reddere*, *retribuere*; cu acea-asi nuantia in terminii officiali : *reportare*, *referire*, *renuntiare*; d) successione, continuare a acelei-asi actione, corroborare si in fine deplenuire, completare, plenitudine, si chiaru excessu : *retinere*, *redundare*, *resplendere*; e) reactione, contrariare, cumu si reciprocitate : *repunare*, *resistere*, *reclamare*, *rescriere*, *resalutare*; *repremere*;—de multe ori inse *reactionea* pote fi nemicirea actionei, si de aci *re* = espressione a ideei contrarie : *retegere*, *recludere* sunt contrarietele simpleloru : *tegere*, *cludere*; f) departare, dare la una parte, affundare, retragere, ascunde-re, etc. : *reponere*, *recessu*, *retacere* = *reticere*, *reticentia* *reputare*, etc.: 3. *re* figurédia si in compositione cu *es*=*ex*, unindu sensulu amendouoru particuleloru : *resbatere*, *rescócere*, *restornare*.

* REABILITABILE, adj., (fr. *réhabilitable*); care se pote *reabilitare*.

* REABILITANTE, adj. part. pres., (fr. *réhabilitant*); care *reabilita*.

* REABILITARE, v., (fr. *réhabilitier*); proprie, a face érosi *abile*, a pune in statulu anteriore, si in specie, a pune in drepturile perdute; in genere, a îndreptá, justificá, ammeliorá.

* REABILITATIONE, s. f., (fr. *réhabilitation*); actione de *reabilitare* si statu produsu prin acésta actione : *rehabilitationea* *condemnatiloru* *aflati in urma innocenti*; *rehabilitationea* *fallitiloru*.

* REABILITATORIU, -*toria*, adj. s., care *reabilita* sau serve a *reabilitá* : *sententia* *reabilitatoria*.

* REABILITATU, -*a*, adj. part., (fr. *réhabilité*); pusu in statulu anteriore : *falliti* *reabilitati*.

REACCOPERIRE, v., vedi *recooperire*.

* REACTIONARIU, -*a*, adj. s., (fr. *réactionnaire*); relativu la *reactione* : *guberniu* *reactionariu*; *unu* *reactionariu* *nu e amicu* *allu* *progressului*.

* REACTIVU, -*a*, adj., (fr. *réactif*); care *reage*, aptu a *reagere* : *potere* *reactiva*; s. reale : *unu* *reactivu*, substantia cu care se facu analysi chymice.

* REACTORIU, -*toria*, adj. s., (fr. *réacteur*); care *reage* : *corpuri* *chymice* *reactorie*.

* REACTU, forma part. d'in *reagere*, leuatu de regula ca subst. sau adj.; vedi si *reactione*, si *redactu*.

READDORMIRE, v., *redormire*; a *addormi* érosi; vedi si *redormire*.

READDUCERE, v., (se conjuga ca v. *ducere*), *reducere*, *referre*; a *adduce* inapoi, a *adduce* érosi; metaf. a *adduce* a mente; vedi si *reducere*.

READUNARE, v., *readunare*; a *aduna* érosi.

READUNATIONE, s. f., *readunatio*; actione de *readunare* : *readunationea* *oselor* *la* *inviaarea* *d'in* *morti*.

REAFLARE, v., *iterum* *inverire*; a *aflá* érosi.

REAFFUNDARE, v., *reemergere*; a *affundá* érosi.

* REAGERE, v., (fr. *réagir*;—vedi si *redegere*); a *age* sau lucrá *contra*, a responde cu *actione* la *alta* *actione* : *partile* *unui* *totu* *reagu* *unele* *asupr'a* *altoru-a*.

REALBIRE, v., (*redalbare*, *radalbere*); a *albi* érosi.

* REALE, adj., (*realis*, it. *reale*, fr. *réel*); relativu la *l re*, care e *unu* *lucru*, éro nu fictione, actuala, essistente, infientia, in lumea veduta : *crestinii* *credu* *in* *presenti* *a* *reale* *a* *corpului* *si* *sangelui* *lui* *Jesus* *in* *páne* *si* *vinu*; *aceste-a* *nu* *su* *reali*, *ci* *numai* *sperate*.

* REALISARE, v., (fr. *réaliser*); a face *reale*; a infientia, a dá fientia : a *realisá* *una* *idea*, *unu* *planu*; *visele* *noastre* *s'au* *realisatu*; *omulu* *realisa* *abstractionile* *mentei*, *si* *le* *crede* *apoi* *fientie* *reali*; a *realisá* *veniturile* *prevedute*; a *realisá* *mari* *castiguri* *d'in* *negotiu*.

* REALISATIONE, s. f., (fr. *réalisation*); actione de *realizare* si effectu allu acestei actione.

* REALISATORIU, -a, adj. s., (fr. *réalisateur*); care *reali sa* : *realisatorii sperantielor noastre*.

* REALISATU, -a, adj. part., (fr. *réalisé*), in s. verbului.

* REALISMU, s. m., (fr. *réalisme*); systema filosofica ce admite realitatea ideelor generalii sau abstracte; systema artistica ce tine ca principiu imitarea realitatii, escludendu idealele; systema ce se cotesce cu *materialismulu*.

* REALISTU, s. pers., (fr. *réaliste*); care se tine de *realismu*, sectariu allu *realismului*.

REALLEGERE, v., (se conjuga ca v. *legere*), iterum eligere; a *allege* érosi, vedi si *reelegere*.

REALLESSU, -a, part., relectus; allessu érosi.

REAPPARERE, v., (reapparere); a *appará* érosi.

REAPPRENDERE, v., (se conjuga ca v. *prendere*), reincendere; a *apprende* érosi.

REAPPUCARE, v., iterum capere, incipere; a *appucá* érosi.

REARARE, v., iterum arare, agrum novare; a *ará* inco una data.

REARMARE, v., rursus armare; a *armá* érosi.

REATTIT IARE, v., reincitare; a *attitá* érosi.

REAURIRE, v., iterum auro linere; a *aurí* érosi.

REBAGARE, v., reinserere; a *bagá* érosi, sau a *bagá* inderetru, la loculu seu.

REBATERE, v., retundere, revertere; a *bate* érosi, de a dou'a óra; a *bate* cu potere, a *bate* continuu : *bateti si rebateti acea-asi calle; vomu bate si rebate ar'a*.

REBATEZARE, (*rebaptizare*) v., rebaptizare; a *batezá* érosi, de a dou'a óra.

* REBELLARE, v., rebellare, (fr. *rébellor*); 1. a intrá d'in nou in *bellu*; a rencuá *bellulu*; 2. a se scollá cu *bellu*, a se rescollá, a face turburare, a se revoltá; — desu, in acelle-asi insemnari si refl. a se *rebellá*.

* REBELLATIONE, s. f., *rebellatio*; actione si statu de *rebellare*.

* REBELLATORIU, -toria, adj. s., *rebellator*; care *rebella*, mai allessu care indemna la *rebellione* pre altii, capu de *rebelli*.

* REBELLATU, -a, adj. part., d'in *rebellare*.

* REBELLE, si *rebellu*, -a, adj. s., *rebellis*; care *rebella*, care se scólla cu arme contr'a cuiva, care mai allessu se scólla cu arme contr'a ordinei stabilite : *rebellii leuara armele si incepura a predá*; metaforice : *dorere rebelle, morbu rebelle; capite rebelli; caracteriu rebelle*.

* REBELLIONE, s., l. f. *rebellio*; actione de *rebellare*, revoltare : a ordi *rebellione*; *rebellionea suppusiloru contra impillatori; a face rebellione, a compreme rebellionea*; 2. m. *rebellio, unu rebelle*, unu revoltatu.

* REBELLIU, s. m., s. f. *rebellia, rebellium*; rebellare, turburare, revolta; vedi si : *rebellione* sub 1.

* REBOARE, si *rebouare*, v., reboare; a resoná tare.

* REBULLIRE, v., rebullire; a *bulli* érosi; a se reversá, a se inflá.

RECADERE, v., recidere; a *cadé* érosi; metaf. a *cadé* in acellu-asi peccatu.

RECALCARE, v., recalcare; a *calcá* érosi, d'in nou, a mai *calcá* inco una data.

RECALCITRANTE, adj. part. pres., recalcitrans, (fr. *récalcitrant*); care *recalcitra* : *calli recalcitranti*.

RECALCITRARE, v., recalcitrare, (fr. *récalcitrer*); a arruncá, a dá cu petiorele in deretru, vorbindu in specie de calli si alte animali : *callii recalcitra si nu vreu a trage; vacc'a recalcitra si nu se lassa mulge*; metaf. a resiste, a fi incapetinat, rebelle, indocile.

RECANTARE, v., recanere, recantare; 1. a *cantá* érosi, de a dou'a óra; a repetí acellu-asi canticu, si in genere, a repetí acelle-asi vorbe; 2. a revocá, a cantá sau dice contrarie la celle mai inainte disse; 3. a descantá, a nemicí farmiculu.

RECAPITARE, si *recapetare*, v., recaperare; a *capitá* érosi, d'in nou.

* **RECAPITULANTE**, adj. part. pres., **recapitulaus**; care *recapitula*.

* **RECAPITULARE**, v., **recapitulare**, (fr. *récapituler*); a repeti punctele principale ale unei oratione, unei scriere, a resume, a spune in pucine covente.

* **RECAPITULATIONE**, s. f., (fr. *récapitulation*); actiune de *recapitulare* si rezultatul acesteia.

* **RECAPITULATIVU**, -a, adj., (fr. *récapitulatif*); aptu, facutu a *recapitulare*.

* **RECAPITULATORIU**, -toria, adj. s., (fr. *récapitulateur*); care *recapitula*, vedi si *recapitulante*.

* **RECAPITULATU**, -a, adj. part., (fr. *récapitulé*).

* **RECAVU**, -a, adj., **recavus**; cavu in intru, spre fundu: *recavus palatu albi gurei*; *recave specle*.

RECE, adj. s., (**recens**), **frigidus**; **alienus**, **incuriosus**; **frigus**, **congelatum**; 1. adj., contr. *caldu*: *pâne rece*, *bucate reci*, *tempu rece*, *apa forte rece*; *de ce vi su mânule reci? sunt animali cu sânge rece*; *recele mormentu*; *reci fiori me trecu*; metafor., *omu rece*, *a se arretá rece cotra cineva*; *rece la tote plangerile*; *stylu rece*; *omeni reci cotra totu ce e publicu*, *reci de baserica si de religione*, *reci de tote*, *reci peno si de societe si copillii loru*; — adv. *a ascultá rece*; *a vorbi, lucrá rece*; *a cautá la tote rece*; — 2. subst. a) in genere, m., *rece*, *recele*: *a senti recele mortei, mormentului*; *recele noptiloru de tómma*; b) in specie, α) m. totu numai in sing., *bucata rece*: *mi place a mancá rece*, *nou nu ne place recele*; β) f., *rece-a*, plur. *recile*, α') ca si la α) *bucata rece*, *recitura*; β') in specie, gelata sau gelatina de pesce, de petiore de bou, de porcu, etc.; vedi si *recitura*.

RECEDERE, v., (se conjuga ca v. *cedere*), **recedere**; *a cede* inapoi. a se trage, 1. proprie: *a recede la ataculu furiosu alu inimicului*; *elli recessera de frica si appucara fug'a*; 2. in specie si metaf., a) a se trage in camer'a de dormitu, a se duce se se culce; b) de lucruri inanimate: *a scote covintele d'in loculu loru*, *de si nu recedu buccuros*; mai vertosu de localitati: *una casa recede*, sta sau e la una

parte; *ne departamu de portu, éro uscatulu si urbile recedu*; 3. in genere, a se departá, abbate, a) proprie: *se nu recedeti de staulu cu ouile pre plovia asiá de mare*; b) metaforice: *a nu recede de la detoria*, *de la calcea benelui*, *de la natura*, *de la lege*; *a recede de usu*, *de consuetudine*.

* **RECENSENTE**, adj. part. pres. s., **recensens**; care *recense*: *recensentele a-cellei carte*; *recensentii cetatei*.

* **RECENSERE**, *recensui*, *recensutu* si *recensu*, v., **recensere**; a numerá, vedé, inspectá in totu; 1. proprie: *armat'a fu strinsa si recensuta de principe ensusi*; *recensura tote familiel*; *e tempulu de a recense turmele de oui*; *a recense lânele dupo numerulu ouiloru*; 2. metaforice, a percurre, revedé, trece in revisiune, narrandu, esponendu, criticandu, *recensurandu*, cugetandu, etc.: *a recense fupte memorabili*; *a recense tote cartile ce aparau la lumina*; *a recense cu multu gustu si multa intelligentia*.

* **RECENSIMENTU**, pl.-e, **recensio**, (fr. *recensement*); actiune de *recensere*, revisiune, numeratione, inspectare, etc.

* **RECENSIONE**, s. f., **recensio**, (fr. *recension*); actiune de *recensere*, cumu si rezultatul acesteia: *recensionea cetatianiloru d'in tota terr'a*; *recensionea opreiloru litterarie de currendu apparule*.

* **RECENSU**, -a, adj. part., **recensus**; in s. verbului; subst. *recensulu generale alu populationci terrei*.

* **RECENSUTU**, -a, adj. part., **recensus**; in s. verbului.

* **RECENTARIU**, -a, adj. s., **recentarius**; relativu la ce e *recente*, ca subst. pers., *recentariu*, care vende ceva *rece* si *recente*, mai allessu care vende *vinu recente* si *rece*.

* **RECENTE**, adj., **recens**, (it. **recente**, fr. *récent*); care nu e *vechiu*, nu e de multu: non, tēneru, de *currendu*, modernu: *auctorii recenti*, *tempurile recenti*; *recentea urra*, *recentii ospiti*, *recente scriptoriu*, *scriptele recenti*, *mode recenti*, *portulu recente*; *porcelli recenti*, *oui recente tunse*; — metaforice, *recente*, *prospetu*, nealteratu, intru nemica stri-

catu, integru: *oua recenti, pesce recente, arme recenti, armati recenti*. cu tote poterile integre; *recentea batalia, buccate recenti*. — mai vertosu, integru in poteri, robustu, in tote poterile selle: *calli recenti, a pune luptaci recenti in loculu celloru storsi de poteri*;—ca adv., de currendu, nu de multu, etc.

RECEPERE, *recepui, receptu si receptu*, v., *recipere*, (it. *recepere*, *recipere* si *ricerere*, fr. *recevoir*); d'in *recapere*: A. a *cape* sau leuá in deretru; in apoi, a tiné sau trage in apoi, 1. proprie: a *dá si recepe; ce dai nu mai recepí; a recepe celle perdute sau rapite; a recepe d'in campulu de batalia armatii defatigati*; refl. a *se recepe*: a *se recepe in casa, in dormitoriulu seu; a se recepe in cod'a ostei; a se recepe la térra, la mosía*: 2. metaforice, si in specie, a) ca terminu technicu de limb'a negotiului, a opprí una parte pentru sene; b) a *recapítá, recuperá*: a *si recepe sufflarea, a si recepe mentile rapite de frica*; c) a *se recepe*, α) in genere, a avé recursu, a refugí, a se converte: a *se recepe la alte cogitari*, β) a se recreá, a si vení in fire, *déro si*: γ) a se recollege, a intrá in sene: a *se recepe d'in spaima, d'in stupore; castrati de tempuriu, juncii cu greu se recepui*; B. a leuá ce se offre, 1. proprie: *nu e castellu care se ne recepa; unu portu securu ne recepí in senulu seu; a recepe bene pre toti óspetii; marea recepe fluvie; fluviele recepui riuri; a recepe una urbe, una térra cá suppusa; a recepe strainii in térra; a recepe pre cineva in amicitia; vomu fi acollo receptu cu petre; recepe-ne si ne protege in cas'a tea*: 2. metaforice, a) a *capítá* ca venitu, a castigá: *cátu recepí de la mosía?* b) ca termenu de medicina, a leuá in sene, a se compune: *acestu antidotu recepe mai multe ingredientii*; de aci si: *receptu, -a = recetta*, si mai vertosu imperat. *recepte = recipe*, ca termini leuati si applicati in medicina; c) a leuá in benevolentia, a acceptá, aprobá, admite, etc.: *celli moderni lapida fablele ce recepuse anticii, onestatea nu recepe asseminea insocire; in periclu fric'a nu recepe misericordia; lu-*

crulu nu recepe intardiare; aceste-a se recepui si se tolera, fora inse se fia formose; δ) mai vertosu, α) a leuá asupra-si ceva commendatu, commissu: *a recepe causele celloru ce allerga la d'ensulu se i le incredentiedie; nu se potu recepe cause rosinose fora vettemarea reputationei*; β) in genere, a leuá asupra-si, a se insarciná, a se legá, oblegá, a promitte, a respunde pentru cineva etc.

* RECEPIENDARIU = *recipiendariu*, s. m., (fr. *recipiendaire*); d'in *receptu*, proprie, cellu ce are se fia *receptu*, vorbindu in specie de unu membru ce are se fia admissu cu c'erta solenitate in una societate, mai vertosu, scientifica, in una academia: *discursulu receptiendariului*; si fem. *una receptiendaria*.

* RECEPIENDU = *recipiendu*, -a, adj., *recipiendus*; proprie, gerundivu d'in *receptere*: *de receptu*, de admissu, care e se fia admissu, se cere se fia admissu; vedi si *receptiendariu*.

* RECEPIENTE, adj. part. pres., *recipiens*, (fr. *recipient*, it. *recipiente*), care *recepte*: ca s. reale m., *unu receptiente*, vasu destinatu a *recepte* in sene mai vertosu licide distillate: *unu receptiente chymicu ede regula vitrii*; vedi si *receptacu*.

* RECEPISSE, s. f., (*recepisse*, fr. *récepissé*), proprie, perfectu infinitivu d'in verbulu *receptere*. applicatu ca subst. f. cu intellessulu de: *inscrissu addeveritoriu de recepterea unui ce*, fia scrissore. banni, documente, etc.: *se nu perdi recepissile*; (compara si *interesse*, pentru forma).

* RECEPTACLU, s. m., pl.-e. *receptaculam*, (fr. *réceptacle*, it. *recettacolo*); locu unde se *recepte*, se pune si se pastredia ceva; 1. in genere: *corpulu e ore-cumu receptaclulu suffletului; receptacu aliu apeí; receptacu de passeri, de pecore. de uille mancarei; receptacu de cersitori*: 2. in specie, locu de scapare, refugiu, adappostu, etc.

* RECEPTA, s. f., vedi *receptu*.

* RECEPTARE, v., *receptare*; intensivu d'in *receptere*, a trage la sene, a *recepte* a dese sau cu potere.

* **RECEPTATIONE**, s. f., *receptatio*; acțiune de a *receptare*.

* **RECEPTORIUM**, *-torium*, adj. s., *receptor*; care *recepta*.

* **RECEPTUM**, *-a*, adj. part., *receptatus*; in s. verbului.

* **RECEPTIBILE**, adj., *receptibilis*; ce se poate *recepte*. *déro* si : care poate *recepte* : *omni receptibile*.

* **RECEPTIBILITATE**, s. f., (fr. *réceptibilité*); calitate de *receptibile* : *receptibilitatea sensurilor*.

* **RECEPTICIUM**, *-tium*, *-a*, adj., *receptivus*, *-ivus*; ce se *recepte*. de *receptum*.

* **RECEPTIONE**, s. f., *receptio*, (it. *recepzione*, fr. *réception*); acțiune de *receptere*. si modu de *receptere* : *receptione de scriitori de la amici*; *receptione si ospitare de straini*; *receptione magnifica a legatilor veniti de la potrivite amici*; *receptione oficiale*, *receptione la pulatium*; *receptiones nomloru membri academici*; *receptiones unei terri sub protectione*, *receptiones supponerei unei cetate*; *receptione de cautione*; *receptione unei lucrare publice ca terminata*.

* **RECEPTIVITATE**, s. f., (fr. *réceptivité*); calitate, facultate de *receptivum* : *receptibilitatea vedului e mai mare decât receptivitatea audului*; *spontanitatea si receptivitatea sufletului uman*.

* **RECEPTIVUM**, *-a*, adj., (fr. *réceptif*); aptu a *receptere* : *sensurile sunt passive si receptive*.

* **RECEPTORIUM**, *-torium*, adj. s., *receptor* si *receptorius*; care *recepte* sau serve a *receptere*; *receptorium benevolentium si generosum aliu strainilor*; *triumfatorium si receptorium aliu terrelor supuse*; vase *receptorie de spiritose*.

* **RECEPTUM**, *-a*, adj. part., *receptus*, *-um*, (comp. si fr. *recette*, it. *recetta*); *receptum*; 1. in genere : *cetati recepte in supponere*, *ospiti cu mari onori recepti*; subst. *receptulum de pre vendiarea callulii*; 2. in specie, s. f. reale, *recepta* (pron. si *recetta*), a) ce se *recepte* ca venit : *recepte si spesle*; b) materia medicale ce se da pentru unu medicamentu speciale; de aci : α) *prescriptione medicale*, β) *scriptulu ce coprende acesta prescrip-tione*; de unde metaforice : *eu connoscu*

una bona recepta de mentia, de insolentia.

RECEPUTUM, *-a*, adj. part. s., *receptus*; in s. verbului : *scriissorile recepte*; *camera de receptum ospiti*; *nu e locu de receptum receptulum visitoriloru*.

RECERERE, *recerui*, *recerutu*, si *recestu*, *recesitu*, *recisitu*, v., *requirere*, (fr. *requérir*), *reposcere*; 1. ca mai desu, a *cere* *inderetru*, a *cere* *inapoi lucrulu impromutatu*, sau a *cere* de a dou'a ora. *erosi*, a *repeti cererea* : *la terminu coliu recere punctuate ce ti am datu*; *fumu revoliti a recere ce nu crusse redde la antiumu cerere*; 2. a *cereta* si *ero* a *cereta*, a *intreba* *continuu* si cu mare *curiositate* si *attentione* : *a recere cu scrupulositate oddeverdu*; *a recere scriptele de currendu aparute*; 3. in specie, cu ideia *recursoria* de *necessitate*, fia *physica* sau *morale* : a *doi*, *cere* ce are cineva de *lipse* sau ce e *allu seu*, ce i se *convine* : *la scriissa se receru condelie si charteia*; a si *recere dreptulu seu pre cali legali*; *se receru rare calitati pentru acestu functione*; *in desertu receremu prudentia ce aveati alta data*; *libertatea recere multa cultura*; *se receru grelle conditioni*; *asia si simplu* : *se ceru doui boni scriitori*.

RECERUTUM, *-a*, adj. part., *requisitus*.

RECESITIONE = *recisitione*, s. f., *requisitio*, (fr. *réquisition*); acțiune de *recerere* si effectu *allu* acestei acțiune, *lucru recerutu*; *recisitione de provisioni pentru armata in mersu a face recisitione pentru dreptulu seu*; *recisitione fortiei armate in casu de turburari seriose*.

RECESITORIUM = *recisitorium*, *-a*, adj. s., *requirens*, (comp. si fr. *réquisitoire*); d'in *recesitu* de la *recerere*, care *recere*; — s. m. reale, *recisitorium*, pl. *-e*, *recisitione* in scriissa, *facuta* mai *allessu* de ministrulu publicu de la una *judicatoria* : *lunge, déro defavorabili accusatului recisitorie*.

RECESITUM = *recisitu*, *-a*, adj. part., *requisitus*, *-um*, *recerutu* : *instrumentele recesite la acesta operatione delicata*; subst. m. reale : *recesitele la scriptura*.

RECESTUM si *recistu*, *-a*, adj. part., *requisitus*; vedi *recesitu*.

RECESSIONE, s. f., *recessio*; acțiune

de *recedere*: *recessionea passeriloru peregrine d'in terrele nostre e semnu de appropriarea tempului rece.*

RECESSU,-a. adj. part. s., recessus; oppusu la *accessu* si la *processu*: *accessulu la lucruri bone, recessulu de celle relle: viéti'a omenimei pure co sta in continue recesse si processe*: concretu, locu retrassu, secretu, anghiu, retragere: *a petrece trancillu in unu recessu d'in monti.*

RECHIAMARE, v., vedi *reclamare*.

RECIARIU, s. m. reale, pl.-e, iaeus, vas refrigeratorium; vasu de *recitu* vinu, apa si altele; vedi si *recitore*.

1 RECIDERE, v., *recidere*, (d'in *re* si *cadere*); vedi *recadere*.

2 RECIDERE, *recisi, recisu*, v., *recidere*, (d'in *re* si *cedere* = *taliare*); a *taliá* d'in ceva, si de aci, a scurtá, *re-tediá*, 1. proprie: *a recide faquri de miere; a recide arbori, arborei d'in radecina; a recide longulu pèru. barb'a, capulu cuiva, unghiele. degitele cuiva; a recide érb'a cu dentii*; 2. metaforice: *a recide multe d'in unu discursu; a recide vorbele superflue; a recide onoriulu, mercedea cuiva.*

* RECIDIVA, s. f., vedi *recidivu*.

* RECIDIVARE, v., (fr. *récidiver*); a face *recidiva*, a *recadé* in acea-asi culpa; in genere, a revení, renasce, a se repetí, etc.

* RECIDIVATU,-a, adj. part. s., *recidivatus*.

* RECIDIVISTU,-a, adj. s., (fr. *récidiviste*); care *recidiva*, *recade* in acea-asi culpa.

* RECIDIVU,-a, adj. s., *recidivus*, (fr. *récidif*, — *récidive*); d'in 1 *recidere*, care *recade*, si in specie, care *recade* in una culpa de acea-asi natura: *criminala recidivu*; si ca subst. pers. *unu recidivu incorrigibile*; — inse f. *recidiva* e si reale, asiá co *recidiva* = *recadere* in acea-asi culpa; — cu sensu mai estensu: *recidivu, -a* = care revine, renasce, se repete: *febre recidiva, gente recidiva; se-mentie recidive; reu recidivu.*

* RECIPIENDARIU, *recipiendu, recipiente*, etc.; vedi: *receptendariu, recipientu, recipiente*.

* RECIPROCARE, v., *reciprocare*, (fr. *réciproquer*); 1. a face miscare *reciproca*, a miscá in deretru, a miscá in cóce si in collo; si intr. a se miscá in deretru, a se miscá in collo si in cóce: *reciproca marea de doue ori pre di; sér-r'a se reciproca*; 2. a cere unulu de la altulu; a cere de la unulu si de la altulu; 3. a intorce un'a pentru alt'a, a face altui-a ce ne a facutu.

* RECIPROCATIONE, s. f., *reciprocation*, (it. *reciprocazione*, fr. *réciprocation*); actione de *reciprocare*: *reciprocationea flussulu marei, reciprocationea talioniloru, reciprocationea pendululu unui orologiu.*

* RECIPROCATORIU,-toria, adj. s., *reciprocans*; care *reciproca*.

* RECIPROCATU,-a, adj. part., *reciprocatus*, in s. verbului.

* RECIPROCORNE, adj., *reciprocicornis*; care are *corne reciproce*, intorse in deretru: *reciprocicornii arieti.*

* RECIPROCITATE, s. f., (fr. *réciprocité*); calitate de *reciproc*: *reciprocitate de miscare, de adjutorie; lege de reciprocitate a numeriloru primi.*

* RECIPROCU,-a, adj., *reciprocus*; (it. *reciproco*, fr. *réciproque*); care merge si vine pre acea-asi calle, care revine pre acea-asi calle, in acellu-asi modu: *mutuu, impromutatu, de la unulu la altulu: miscarile marei sunt reciproce, co-ci dupo flussu urmédia refluxu; vecinii si facu adjutorie reciproce; epistole reciproce, correspondentia reciproca, promisse reciproce, derepturile si detorielle sunt reciproce; natur'a cere utilitate reciproca; obligationile ca si utilitate reciproce, sunt reciproce, chiaru candu nu su ecali; — in specie, a) in grammatice: *pronome reciprocu, verbe reciproce, cari, de si adesea identice in forma, sunt inse differite in sensu de: pronome reflexivu, verbe reflexive; versu reciprocu, in limb'a classica, se pote lege si inapoi, fora se pérda cantitatea, mesur'a in care e scrissu; b) in logica, in filosofia: *concepte reciproce* = cari au accuratu acea-asi estensione: *definitulu si definitionea cauta se fia concepte reciproce; propositioni reciproce, reciproc'a***

unei propositione; e) in mathematica: ratione reciproca = ratione inversa.

* **RECIESCERE**, v., *requiescere*; a *ciesce* d'in nou, a repausá, a se recreá, a dormí, a se stemperá, a se impacá: *nu potemu reciesce in pace facia cu acésta ammenitiare*; in specie, a repausá in *momentu*: *se reciesca in pace!*

* **RECIEȚE**, s. f., *requies*; repausu, statu allu cellui ce *reciesce*, repausu, pace mangaiare, etc.; in specie, repausulu *momentului*: *pentru recieȚea suffletului cellui repausatu.*

* **RECIEȚORIU**, -*toria*, adj. s., *requiens*, *requietorius*, -*um*; care *reciesce* sau serve la *reciesce*; ca s. m. reale, *recietoriu*, pl.-e, locu de repausu allu mortiloru.

* **RECIEȚU**, -*a*, adj., *requietus*. repausatu, recreatu, etc.: *agri recietii; osti recieȚe; recietii cu Domnulu.*

RECIRE, -*escu*, v., 1. trans., *refrigerare*: a *reci* apa, vinu, *zém'a*; 2. intr., *frigescere*, *refrigerari*: *nu stá numai in camésia, co reciesci; prin trecerea subita d'in mare caldura la intensu frigu recimu; nu mi e frica co voliu reci; ca refl. a se reci are sensu mai energicu: leuati a mente se nu ve reciti; s'a recitu tare tempulu, se recesce ap'a, aerulu: se receseu buccatele; metaf. a se reci de ceva sau de cineva, ab aliquo alienari, a deveni indifferente, a se instrainá: nu sciu de se se fia recitu de amicii sei celli mai boni; s'au recitu toti de tote celle nationali.*

* **RECISAMENTU**, pl.-e, *recisamentum*, (d'in *recisare* de la 2 *recidere*); ce se *recide*, se talia, buccata, buccatella sau buccatelle taliate: *recisamente d'in monete de auru; doue recisamente de pyramide; recisamente de fuguri*; (vedi si *retediamentu*).

* **RECISARE**, v., (*recisare*, compar. si fr. *reciser*); a *recide*, de totu, a talliá de totu, a trunchiá; (vedi si *retediare*).

* **RECISIONE**, s. f., *recisio*, (fr. *recision*); actione de *recidere* (vedi 2 *recidere*): *recisionea arborelui d'in radecina; recisionea bubei putrida; recisionea degiteloru.*

* **RECISITIONE**, *recisitoriu*, *reci-*

situ, etc; vedi: *recesitione, recesitoriu, recesitu*, etc.

* **RECISU**, -*a*, adj. part., (d'in 2 *recidere*), *recisus*: *degitele recise; instrumentu de recisu fuguri de miere.*

* **RECITANTE**, adj. part. pres., *recitans*, (it. *recitante*); care *recita*: *copilli recitanti fora conscientia lectionile date.*

* **RECITARE**, v., *recitare*, (it. *recitare*, fr. *reciter*); 1. a dice cu voce inalta, a pronuntiá, a spune ceva, a narrá, si: 2. in specie, a) spune d'in memoria, pre d'in afóra: *a recitá unu locu de poesia, sau de prosa; copillii recita lectionea loru; multi potu recitá veri-cátu de multe, audite de la cineva; a recitá propriele covente alle cuiva; b) a spune de pre carte, a lege in genere, éro in parte, a) a citá, lege unu actu in una adunare: a recitá scrissorile capitanului victoriosu in senatu; a recitá testulu legeri; a recitá testamentulu inaintea marturiloru; b) a lege in publicu, a prelege: a si recitá noucle compositioni litterarie.*

* **RECITATIONE**, s. f., *recitatio*, (it. *recitazione*, fr. *recitation*); actione de *recitare*: *recitationea coventului fora ad-jutoriulu scripturei; recitatione d'in memoria a celloru invetiare; recitationile documentelor.*

* **RECITATIVU**, -*a*, adj. s., (fr. *recitatif*, it. *recitativo*); aptu la *recitare*: *tonu recitativu*; in specie ca subst. reale m. sau f., *recitativulu*, *recitativ'a*, canticu ce se *recita* mai multu de câtu se canta: *recitative d'in oper'a comica.*

* **RECITATORIU**, -*toria*, adj. s., *recitator*, (it. *recitatore*, fr. *recitateur*); care *recita*: *boni recitatori de poesia si de prosa: ca se gusti acésta poesia, rógu pre unu recitatoriu se ti na recite; recitatorii de documente, de acte, de testulu legii la unu tribunariu.*

* **RECITATU**, -*a*, adj. part., *recitatus*, in s. verbului.

RECITORE, s. f., vedi *recitoriu*.

RECITORIU, -*toria*, adj. s., *refrigerans*, vas *refrigeratorium*; care *recesce* sau serve a *recire*: *ghiacia recitória de apa*; ca s. reale, m., *recitoriu*, pl.-e; ce serve la *recire*, fia vasu, fia beutura, fia

mancare, fia medicamentu; f. *recitoria* = *recitore*, vasu de *recire*; vedi si *reciariu*.

RECITU, -a, adj. part., *refrigeratus*; in s. verbului.

RECITURA, s. f., *congelatum*; resultat allu actionei de *recire*, si in specie buccata congelata: *recitura de limonia*; *reciture de pesce*, *de petiore de porcu*; vedi si *rece*, pl. *reci*.

* RECLAMA, s. f., (fr. *réclame*), proprie mediu de *reclamare*, si in specie: a) coventu ce se pune sub ultim'a pagina a unei folia typarita, spre a *rechiamá* in memoria pëno unde s'a typaritu pre acea pagina; b) ultim u coventu d'in unu canticu, d'in unu versu, etc.; c) micu articlu de diariu, prin care se recommenda ceva.

* RECLAMANTE, adj. part. pres., *reclamans*, (fr. *réclamant*), care *reclama*; vedi si *reclamatoriu*.

RECLAMARE, (*rechiamare*, *rechiamare*), v., *reclamare*, provocare, (fr. *réclamer*, it. *reclamare* si *rechiamare*); 1. a *clamá* sau *chiamá* inderetru: a *reclamá* ouile, *câni*, *calli*; a *reclamá* pre plecati in calle; 2. a *clamá* sau strigá contra, a responde cu *clamare* la *clamare*; mai vertosu, a contradice: *voi reclamati la tote câte sunt bone, si taceti la tote proponerile relle; cumu se inchidemu gurele celloru ce le pësu si cari reclama?* 3. a revindicá, a cere ca dreptu: a *reclamá* boulu seu de la furu; 4. in genere, a protestá: a *reclamá* contra opinionea espressa asupr'a intentionei selle.

RECLAMATIONE, (*rechiamatione*), s. f., *reclamatio*, (fr. *réclamation*); actione de *reclamare*: *reclamationile celloru inversionati nu ne sparia; n'ai neci unu coventu de reclamatione in contr'a vecinului; reclamationea ceteloru plecate la campulu de batalia*.

RECLAMATORIU, -toria, adj. s. (fr. *réclamateur*); care *reclama*: *reclamatorii contra toti si tote*.

RECLAMATU, (*rechiamatu*), -a, adj. part., *reclamatus*, *revocatus*, in s. verbului.

RECLAMITARE, r., *reclamitare*;

intensivu sau iterativu d'in *reclamare*. a totu *reclamá*, a *reclamá* continuu si cu mare violentia.

RECLINANTE, adj. part. pres., *reclinans*, care *reclina*.

RECLINARE, v., *reclinare*, (fr. *récliner*); a *cliná* sau plecá in deretru, spre spate, a redimá pre spate, pre dosu; in genere, a se plecá si departá in una parte de lini'a derépta.

RECLINATIONE, s. f., (*reclinatio*, fr. *réclination*); actione de *reclinare*: *reclinatione de la bene si inclinatione la reu*.

RECLINATORIU, -toria, adj. s., *reclinans*, *reclinatorium*, (comp. si fr. *réclinatoire*); care *reclina*; ca s. m. reale, *reclinatoriu*, pl. -e, si f. *reclinatoria* = *reclinatoré*, locu de colcatu, de dormitu.

RECLINATU, -a, adj. part., *reclinatus*; in s. verbului.

RECLINE, si *reclinu*, -a, adj., *reclinis* si *reclinus*; plecatu in apoi, spre spate; si in genere, plecatu tare in una parte; vedi si *reclive*.

RECLIVE, si *reclivu*, -a, adj., *reclivis*, -us; plecatu inapoi, spre spate, si prin estensione, plecatu tare in una parte; metaf. rigidu.

* RECLUDERE, *reclusi*, *reclusu*, v., *recludere*, 1. in sensulu anticu, contrariu simplului *cludere* sau *claudere*, si prin urmare: *recludere* = *deschidere*; a deschide ce e inchisu: a *reclude portile*, *usiele*, *peptulu animaliloru*, *guttulu cu pumnariulu*; 2. in sensulu modernu, a inchide bene, a bagá si tiné in profunda inchisore, a marginí, separá cu totulu de societate: *criminali condemnati si reclusi; penitentii se recludu de bona volia; ce te ai reclusu in casa si nu mai essi in lume?*

* RECLUSIONE, s. f., (*reclusio*, fr. *réclusion*); actione de *recludere*, cumu si statu allu cellui *reclusu*, mai vertosu in insemnarea verbului de sub 2.: a se *condemná* singuru la eterna *reclusione* in una cella a monasteriului; a *condemná* pre *falliti* *fraudenti* la *reclusione* de trei anni; *aspra reclusione*.

* RECLUSU, -a, adj. part., *reclusus*; in s. verbului.

RECOCERE, v., (se conjuga ca v. *co-cere*), *recoquere*, 1. a coce de a dou'a óra; 2. in genere, a pará sau prepará de a dou'a óra prin actionea focului; 3. a coce forte, tare; vedi si *rescocere*.

RECOCTU = *recoctu*, -a, adj. part., *recoctus*; in s. verbului.

RECOGITARE = *recogitare*, v., *recogitare*, a *cogitá* si érosi *cogitá*, a *cogitá* affandu si maturu.

RECOLCARE = *recolcare* v., *recollocare*, *recumbere*; a *colcá* érosi, refl., a se *recolcá*: vedi si *recollocare*.

RECOLLECTU, -a, adj. part., (*recollectas*), *recollessu*: *mente recollecta*, *poteri recollecte*: *grane de annu recollecte*; — de aci si f. *recollecta*, scurtatu in *recoltu*; vedi *recolta*.

RECOLLEGERE = *recolligere*, *recollessi*, *recollessu* si *recollectu*, (scurtatu, *recoltu*, de unde *recolta*), v., *recolligere*, (comp. si fr. *recueillir*): 1. a college, stringe érosi ce s'a resipitu: a *recollege* *armat'a respandita*: 2. a stringe de pre drumu = a *recollege* *copillii espositi*; 3. a restitui, a recreá, a leuá d'in nou: a si *recollege* *poterile*, a si *recollege* *mentea*, *cogitarea*, *ideele*, si de aci: a se *recollege*, a si veni in sene, a intrá in sene, a si concentrá tote poterile, etc.; 4. a stringe la tempu si depune la loculu convenitu: a *recollege* *gránele*, *viniele*; (vedi si *recoltare*).

RECOLLOCARE, v., *recollocare*; a *collocá* érosi, in loculu sau positionea anteriore; in specie, a pune, longi, intende érosi in patu, pre patu, ca se dórma, etc.; vedi si *recolcare*.

* **RECOLTA**, s. f., (vedi *recolligere*, si *recollectu*), *frugum perceptio*, (fr. *recolte*); actione de *recolligere* sau stringere fructele pam-ntului, déro si fructele collesse sau struse: *recolt'a ac stui annu a fostu cátu se pote de bonu*; *recolta de vinia*, *de prunu*, *de pepeni*; *estu tempu n'annu avutu recolta*.

* **RECOLTARE**, v., *fruges percipere*; a face *recolta*: *tempulu de a recoltá*; a *recoltá* *gránele*, *viniele*, *fénulu*, *nutretulu*; metaf., d'in peccatu *dorere recoltámu*.

* **RECOLTATU**, -a adj. part., *coltasu*.

RECOMBINARE, v., (fr. *recombinaer*); a *combiná* de a dou'a óra.

RECOMMENDABILE, adj., *commendabilis*, (fr. *recommandable*); demnu de *recommendatu*.

RECOMMENDANTE, adj. part. pres., *commendans*, (fr. *recommandant*), care *recommenda*: vedi si *recommendatoriu*.

RECOMMENDARE, v., *commendare*, (fr. *recommander*); a *commendá* cu totu de adensulu; 1. in genere: a *recommendá* *servitoriului se veghiedie bene cas'a*, a *recommendá* *cuiua se urmaresca passii unei persone suspecte*; *recommendati copilliloru se se porte bene*; *ve recommendu concordia si bona intellegere intre voi*: 2. in specie, a propune pre cineva ca demnu de a fi acceptu, a vorbi bene pentru densulu: a *recommendá* *pre strainu amiciloru sei*; a *recommendá* *cuiu: unu poctu, unu servitoriu, unu inveciatoriu, unu carte*; a *recommendá* *lui Domnedieu suffletele repusutiloru*; vedi si *commendare* sau *commandare*.

RECOMMENDATIONE, s. f., *commendatio*, (fr. *recommandation*); actione de *recommendare*: *scrisore, vorbe de recommendatione*, *recommendationile facute de maestru discipiloru*; *fora una recommendatione speciale nu vei capitá ce vrei de la acésta persona*.

RECOMMENDATORIU, -toria, adj. s., *commendans*, (comp. si fr. *recommandatoire*); care *recommenda* sau serve a *recommendá*: *scrisore recommendatoria*, *covente recommendatorie*; vedi si *recommendantie*.

RECOMMENDATU, -a, adj. part., *commendatus*; in s. verbului: *personae recommendate*, *càrti recommendate*; *scrisore recommendata la posta*.

* **RECOMPENSA**, s. f., (it. *ricompensa*, fr. *récompense*), *præmium*, *merces*; pretiu pentru unu servitiu, remuneratione data d'in reconoscentia a benelui ce ni s'a facutu, a meritulu cellui ce a facutu servitie, etc.: *recompensate date barbutiloru meritosi pentru patria*; *de mi vei face acestu bene, vei capetá una bonu recompensa*; *recompense ecali meritulu*; *écco recompensa servitiiloru nostre*; *recompensa militare, nationale*;

si celli ce facu reu capeta recompens'a covenita reutatei selle; recompens'a cel-lui reu e pena.

* RECOMPENSARE, v., (fr. *récompenser*, it. *ricompensare*); remunerare, persolvere; a dá recompensa : a recompensá meritele, servitiile, faptele, operile meritorose; cátu-mi dai tu, nu recompensa neci minim'a parte d'in sudorile melle, d'in perderile ce am sufferitu d'in caus'a tea; prin recompensele ce dau celli potenti celloru ce i lingusescu si i ammagescu, acesti-a merita se fia ammagiti; a recompensá damnulu addussu: pentru reu cu reu vei fi recompensatu.

* RECOMPENSATIONE, s. f., remuneratio; actione de recompensare.

* RECOMPENSATORIU, -toria, adj. s., remunerator; care recompensa: *Domnedieu e recompensatoriulu celloru boni si celloru rei.*

* RECOMPENSATU, -a, adj. part., (fr. *récompensé*, it. *ricompensato*); remuneratu.

RECOMPONENTE = *recompunente*, adj. part. pres., recomponens; care recompone : *partile recomponenti totulu; vedi si : recomponitoriu, recompositoriu.*

RECOMPONERE = *recompunere*, v., (se conjuga ca v. *ponere* = *punere*), recomponere, (fr. *recomposer*); a compone érosi, d'in nou : *a recompone machin'u defacuta; a recompone elementele aflate prin analyse chymica; a recompone perrii pusi in desordine; a recompone una pagina.*

RECOMPONITORIU = *recompunitoriu*, -toria, adj. s., vedi : *recompunente, recompositoriu.*

RECOMPOSITIONE, s. f., *recompusio*, (fr. *recomposition*); actione si effectu allu actionei de recomponere : *recompositionea unui corpu d'in elementele selle, repositionea mai multoru pagine plene de erroru typographiche.*

RECOMPOSITORIU, -toria, adj. s., recomponens; care recompone sau serve a recomponere; vedi si *recompunente.*

RECOMPOSITU si *recompustu*, -a, adj. part., recompositus, recompostus, recomposu : *corpulu defacutu in elemen-*

te, déro recompositu prin combinationea acestoru-a.

RECOMPOSU = *recompusu*, -a, adj. part., recompositus : *machin'a descompusa si recompusa; s. operatione de recomposu ce s'a descompusu.*

RECOMPLETARE, v., *iterum complere*; a completá érosi, d'in nou.

RECOMPUTARE, v., (recomputare, fr. *recompter*); a computá de a dou'a óra.

* RECONCILIABLE, adj., (fr. *réconciliable*); care se pote reconciliare.

* RECONCILIANTE, adj. part. pres., reconcilians; care reconcilia, applicatu la reconciliare : *spiritu reconciliante.*

* RECONCILIARE, v., reconciliare, (fr. *réconcilier*, it. *ricongiungere*); a conciliá érosi : *a reconciliá socii érosi certati; in genere, a impacá pre celli desbinati, certati : a reconciliá partile, factionile, fractionile adunantie; metaf. a reconciliá parutele differentie de opinioni, de principie.*

* RECONCILIATIONE, s. f., *reconciliatio*; actione si effectu allu actionei de reconciliare : *reconciliationea gratiei Domnitorului, reconciliationea celloru doue familie, celloru doue factioni; reconciliatione sincera de amendoue partile; reconciliatione cu conscientia, cu Domnedieu, cu societatea omenesca.*

* RECONCILIATORIU, -toria, adj. s., reconciliator; care reconcilia sau serve a reconciliare : *covente reconciliatorie.*

* RECONCILIATU, -a, adj. part., conciliatus; *conciliatu érosi.*

* RECONCINNARE, v., *reconcinnare*; a concinná érosi, a repará : *a reconcinná casele; metaf. a reconcinná damnele.*

* RECONDERE, *recondui, recondutu* si *reconditu*, v., *recondere*; a conde sau pune inapoi, inderetru, la una parte, si de aci, a departá, ascunde, a dá affundu, affundá, bagá, etc. : *a reconde gránele in bone granarie; armat'a fugaria se recondi in una desa selba; a si reconde urr'a, meni'a.*

* RECONDIRE, v., (recondire, it. *ricondire*); a condí, aromatisá d'in nou, inco una data.

1 RECONDITU, (pron. *reconditu*), -a, adj. part. d'in *recondire.*

2 RECONDITU, -a, (pron. *reconditu*), adj. part., (d'in *recondere*), **reconditus**; ascunsu, datu affundu, etc.: *reconditele secrete alle naturei: avutiële recondite in sênulu pamentului.*

* **RECONDUTU**, -a, adj. part., (d'in *recondere*), **reconditus**.

RECONDUCERE, v., (se conjuga ca v. *ducere*), v., **reconducere**, (fr. **reconduire**); a conduce érosi sau inapoi, inderetru; 1. in genere: a reconduce societate de la spectacu a casa; *Xenophon te reconduisse d'in Asi'a in Europ'a celli dieci milli de Greci: déco remâni asta séra la mène, te reconducu eu ensu-mi a casa: a reconduce pre visitatori pênô la pórtã;* 2. in specie, a rearrendã.

RECONDUCTIONE, s. f., (fr. **reconduction**); actione de *reconducere*; 1. in genere: *reconductionea mulierei de la theatru a casa;* 2. in specie: *reconductionea unei mosia, unoru case, unoru agri, unei vinia.*

RECONDUCTORIUM, -toria, adj. s., (reconductor), **reconducens**: care reconduce sau serve a *reconducere*.

RECONDUCTUM, -a, adj. part. s., **reconductus**; in s. verbului sub 2.: *agri reconducti, case reconducte.*

RECONDUSSUM, -a, adj. part. s., **reconductus**, in s. verbului sub 1.

* **RECONFESSARE**, v., (fr. **reconfesser**); a *confessã* de a dóu'a óra, a mai *confessã* inco una data.

* **RECONFESSATUM**, -a, adj. part., (fr. **reconfessé**); *confessatu* de a dóu'a óra.

* **RECONFIRMARE**, v., (fr. **reconfirmer**); a *confirmã* érosi d'in nou.

* **RECONFIRMATUM**, -a, adj. part., *confirmatu* d'in nou.

* **RECONFIRMARE**, v., **nrsum conformare**, (it. **riconformare**); a *conformã* érosi, d'in nou.

* **RECONFIRMATUM**, -a, adj. part., d'in nou *conformatu*.

* **RECONFORTANTE**, adj. part. pres. **recreans**, (fr. **réconfortant**), d'in nou *confortatu*.

* **RECONFORTARE**, v., **recreare**, **reficere**, (fr. **réconforter**); a *confortã* d'in nou, si de aci, a *confortã* bene, de plenu: a *si reconfortã stomaculu cu beu-*

tura de vinuri generose; a reconfortã cu bone sperantie ânimele celloru afflicti.

* **RECONFORTATIONE**, s. f., **recreatio** (fr. **réconfortation**); actione si effectu allu actionei de *reconfortare*.

* **RECONFORTATIVUM**, -a, adj., **recreans**, (fr. **réconfortatif**); aptu a *reconfortare: beuture mancaru reconfortative.*

* **RECONFORTATORIUM**, -toria, adj. s., care *reconforta* sau serve a *reconfortare*; vedi si: *reconfortativu, reconfortante.*

* **RECONFORTATUM**, -a, adj. part., d'in nou *confortatu*.

* **RECONFORTUM**, pl.-e, **recreatio**, **solatium**, **levamen**, (fr. **réconfort**); actione, déro mai vertosu mediu si effectu de *reconfortare: reconforte pentru ânimele amarite.*

* **RECONFRONTARE** = **reconfruntare**, v., iterum conferre, (it. **riconfrontare**, fr. **reconfronter**); a *confrontã* d'in nou, de a dóu'a óra: a *reconfrontã marturii dejã confrontati.*

* **RECONFRONTATIONE**, s. f., (fr. **reconfrontation**); actione de *reconfrontare*.

* **RECONFRONTATUM**, -a, adj. part., d'in nou *confrontatu*.

* **RECONGREGARE**, v., iterum congregare, (it. **ricongregare**), a *congregã* érosi, de a dóu'a óra.

* **RECONJungere**, v., (se conjuga ca verbu *jungere*), (it. **ricongiugnere**); a *conjunge* de a dóu'a óra, a *conjunge* érosi, d'in nou.

* **RECONNITIONE**, s. f., **recognitio**, (fr. **reconnaissance**); actione de *reconoscere: reconnitionea culpelorú selle; reconnitionea callarimeí, pedestrimeí, car-teí de currendu essita lu lumina.*

* **RECONNITIVUM**, -a, adj., **recognitivus**, (fr. **recongnitif**); aptu, destinatu la *reconoscere: actu reconnitivu.*

* **RECONNITUM**, -a, adj., **recognitus**; *reconoscutu: culpele reconnite, dêtor-ria vechia reconnita, beneficie reconnite.*

RECONNOSCENTE, adj. part. pres., **recognoscens**, **gratus**, **beneficiorum memor**, (compara it. **riconoscente**, fr. **reconnaissant**); care *reconnosce*, 1. in genere: *debitori reconnoscenti inscrissele de-*

détorie; 2. in specie, gratu, care *reconnosce* benele facutu, care tine mente beneficiile si dorește d'in ânima a satisfacă pre benefactoriu: *ve sumu reconnoscenti de acésta mare benefacere; nereconnoscentelui se retragu munerile*; vedi si *reconnoscutoria*.

RECONNOSCENTIA, = *recunnoscentia*, s. f., agnitio; animus gratus, (it. *riconosceenza*, fr. *reconnaissance*); calitate si actu de *reconnoscente*; 1. in genere: *reconnoscentiele facute asupr'a positionei ostelui*; 2. in specie: *reconnoscentia profunda cotra benefactori*.

RECONNOSCERE = *recunnoscere*, *reconnosceui*, *reconnoscutu* si *reconnitu*, v., *recognoscere*; *agnoscere*, *gratum vel beneficiorum memorem esse, gratiam habere vel referre*, (compara si fr. *reconnaître*, si it. *riconoscere*); a *connósce* érosi, a leuá, capitá érosi *connoscenti'a unui ce perduu*; 1. proprie si in genere: a *reconnósce celle scíte si uitate una datu; auditoru nu astépta a connosce de la noi lucrulu. ci a reconnosce numai ce si densu sciu: cu greu se pote cineva reconnosce asiá travestitu; dupo facia reconnosceu co ellu e filiulu teu; a si veni in fire si reconnosce copilli, amici; reconnosceu in acestu opu geniulu celebrulu poetu allu epopeiei nostre*; 2. in specie, a) a cercetá, observá, explorá, trece in revisione, etc.: *se tramettu inainte callari, cari se reconnosca locurile; a recunnosce arma'ta; a reconnosce càrtile de nou essite la lumina, nou'a editione a codiciloru; b) a pertunde, intellege: dupo ocli te reconnosceu ce cogiti; c) a connósce ca allu seu, ca addeveratu, a nu se face co nu connosce, a confessá etc.: a reconnosce culp'a; a reconnosce detoriele selle, meritele altui-a; a reconnosce unu copillu ca filiu allu seu; a reconnosce de rege, de domnu; a nu recunnosce domni'a, auctoritatea, d. reptulu cuiva; de ce nu reconnosci co am de reptu? la morte reconnosceú fét'a de filia a sea; d) ca mai desu, a connosce benele facutu si voliosu a responde cu alte beneficié: *reconnóschemu si purrurea vomu reconnosce benele ce ne faceti;**

a *reconnósce servitiele cu servitie; a reconnosce unu bene cu duplu, cu triplu bene*.

RECONNOSCUTORIU, -*toriu*, adj. s., *recognoscens*, *beneficiorum memor*; care *reconnosce*, 1. in genere: *callari reconnoscutori ai positioniloru inimiculu*; 2. in specie: *reconnoscutori cotra benefactori*; vedi si *reconnoscente*, (comp. si it. *riconoscitore*).

RECONNOSCUTU = *recunnoscutu*, -*a*, adj. part., *recognitus*.

* RECONSEMNARE, v., *reconsignare*, (it. *riconsegnare*); a *consemná* érosi, d'in nou.

* RECONSIDERARE, v., *iterum considerare*, (it. *riconsiderare*); a *considerá* érosi, de a dou'a óra, d'in nou.

* RECONSILIARE, v., *iterum consilium dare*, (it. *riconsiliare*); a *consiliá* érosi, d'in nou.

* RECONSOLARE, v., *denuo solari vel consolari*, (it. *riconsolare*); a *consolá* d'in nou.

* RECONSOLIDARE, v., *iterum consolidare*, (fr. *reconsolider*); a *consolidá* d'in nou.

* RECONSTITUENTE, adj. part. pres., care *reconstitue*.

* RECONSTITUERE, si-*ire*, v., *iterum constituere*, (fr. *reconstituer*); a *constituí* érosi, d'in nou.

* RECONSTITUTIONE, s. f., (fr. *reconstitution*); actione de *reconstituere*.

RECONSTITUTU, -*a*, adj. part., *constitutu* sau *constitutu* d'in nou.

* RECONSTRUCTIONE, s. f., (fr. *reconstruction*); actione de *reconstruere*; *reconstructionea edificieloru publice; reconstructionea templeloru*.

* RECONSTRUCTU, -*a*, adj. part., (fr. *reconstruit*); *reconstrussu*: *temple reconstruite*.

* RECONSTRUERE, si *reconstrugere*, v., *iterum construere*, (fr. *reconstruire*); a *construe* de a dou'a óra, a repará: e mai usioru a *derimá* de cátu a *reconstrue*.

* RECONSTRUSSU, -*a*, adj. part., d'in nou *construssu*.

* RECONSULTARE, v., *iterum con-*

sulere; a *consultá* d'in nou. (comp. fr. *reconsulter*).

* **RECONTINUARE**, v., (fr. *recontinuer*); a *continúá* d'in nou, a reincepe *continuarea*: a *recontinúá* una *vechia* *dynastía*.

* **RECONTINUATIONE**, s. f. (fr. *recontinuation*); actione de *recontinua-re*: *recontinuationea* *operei* *interrupte*.

* **RECONTINUATŪ**, -a, adj. part., d'in nou *recontinuatú*.

RECONTRAGERE, v., (se conjugă ca v. *iragere*), *iterum contrahere*; a *contrage* érosi, d'in nou; a *contrage* cu *potere*, cu *energia*.

* **RECONVOCARE**, v., *iterum convocare*; a *convocá* érosi, de a *don'a* ora, d'in nou.

* **RECOPIARE**, v., *iterum describere*, (it. *ricopiare*, fr. *recopier*); a *copiá* a *don'a* ora; a *copiá* d'in nou.

* **RECOPIATŪ**, -a, adj. part., d'in nou *copiatú*.

* **RECORDABILE**, adj., *recordabilis*; ce se *poté recordare*: *multime* de *lucruri* *recordabili* *stau* in *memori'a* *omului*.

* **RECORDARE**, v., *recordari* si *recordare*, (it. *ricordare*, fr. *recorder*); a *repune* in *cordé*, in *memoria*, a *adduce* *amente*; 1. *mai* *rari* ca *trans.*: a *recordá* *cúra* *celle* *nitote*; *metaf.* a *spune*, *memorá*; 2. ca *mai* *desu.* *refl.* a *si* *recordá* = a *si* *adduce* *amente*: *cu* *placere* *ne* *recordámus* *de* *benefacerile*, *de* *feticirile* *si* *chiaru* *nefericirile* *trecute*; — a *si* *cogitá*, *pune* in *mente*: *candú* *mi* *recordu* *celle* *patite*, *mi* *tremura* *totu* *corpulu*; — 3. d'in *corda*, *recordare* = a *tende* inco *una* *data*, sau de *mai* *multe* *ori* *cord'a* *unui* *arcu*, *unui* *instrumentu* *musicale*, etc., a *incordá* *bene*, *tare*; inse in *acestu* *sensu* *mai* *bene*: *reincordare*.

* **RECORDATIONE**, s. f., *recordatio*, (it. *ricordazione* si *ricordazione*, fr. *recordation*); actione si *facultate* de *recordare*: *suvenire*, *memoria*, *adduce* a *mente*: *placuta* e *recordationea* *de* *rebelli* *patite* *si* *trecute*.

* **RECORDATIVŪ**, -a, adj., *recordativus*; aptu la *recordare*.

RECORE, (d'in *rece*, *recire*), s. f., *frigus*; *contrariu* la *calore* sau *caldura*: *recórea* *demaneticiloru* *si* *sereloru* *de* *véra*; *recórea* *selbeloru* *frondiose*; e *recóre*, se *face* *recóre* *spre* *séra*; in *casa*, la *umbra* e *mai* *recóre* *de* *cátu* *afora* la *sóre*; a *laborá*, *secerá*, *cosí* *pre* *recóre*; a *plecá* *de* *nopte* *pre* *recóre*; a *sentí* *recóre*; *sentimú* *recóre* *in* *stomacu*; *recorea* *revivifica* *florile* *si* *érb'a*.

RECORIRE, -escu, v., *refrigerare*, *aestum leveare*, *frigescere*, *frigere*; *recreare*, *levare*, *mitigare*; 1. a *face* sau *dá* *recóre*: a *recorí* *cas'a*; a *recorí* *sorbitura*, *sufflandu* *in* *ea*; *se* *essimú* *d'in* *acésta* *suffocante* *calore*, *si* *se* *ne* *recorimú* *puceimú*; *contra* *séra* *incepe* a *se* *recorí*; *tempulu* *s'a* *recoritu* *sensibile*; a *recorí* *florile* *si* *érb'a* *udandu* *le*; a *se* *recorí* *scaldandu* *se* *cu* *apa* *rece*; *altii* *pretendu* a *se* *recorí*, *scaldandu* *se* *in* *ana* *caldá*; a *si* *recorí* *faci'a* *capulu*, *petiorele*; 2. a *usiorá*, *micusiorá* *caldur'a* *febriile* *in* *parte*, *si* *de* *aci*, a *usiorá*, *micusiorá*, *alliná* *dorerea*, *sufferenti'a*, etc.: *mi* *s'a* *mai* *recoritu* *si* *ánim'a* *si* *capulu*, *de* *candú* *audu* *consolationile* *telle*; *copillulu* *ardea* *cu* *foculu*, *ucumú* *parceva* *mai* *recoritu*, *dupo* *atâte* *grelle* *labori* *s'ar* *cadé* *se* *ve* *mai* *recoriti* *si* *voi*.

RECORITORE, s. f., *vedi* *recoritoriu*.

RECORITORIŪ, -toriu, adj. s., *refrigerans*, *refrigeratorias*, -um; *care* *recorresce* sau *serve* a *recorire*: *umbre* *recoritorie*, *medicamentu* *recoritoriu*, *beutura* *recoritorie*; ca s. reale, a) m. *recoritoriu*, pl.-e, ce *serve* a *recorí*: *recoritoriele* *tauu* *stomaculu* *in* *stare* *bona*; b) f. *recoritoria* = *recoritóre*, in *genere* *cu* *sensulu* *forme* *de* *sub* a); éro in *specie*, *locu* sau *vasu* de *recorire*.

RECORITŪ, -a, adj., *refrigeratus*; in s. *verbulu* *recorire*.

RECOROSU, -a, adj., *frigidus*, *gelidus*; *plenu* de *recóre*: *nopti* *recoróse*, *véra* *recorósa*, *selba* *recoróse*; *metaf.* *recoróse* *covente* *pentru* *foculu* *ánimei* *nostré*.

* **RECORPORARE**, v., *recorporare*; a *corporá* érosi, a *face* érosi *corpu* *si* *reincorporare*, *déro* *cu* *ore* *care* *differentia* *de* *sensu*.

* **RECORPORATIONE**, s. f., *recorporatio*; acțiune de *recorporare*.

* **RECORPORATIVU**, -a, adj., *recorporativus*; relativu la *recorporatione*: *recorporative cucurbite*.

* **RECORPORATU**, -a, adj. part., *recorporatus*.

RECORREGERE, v., (se conjuga ca v. *corregere*, si ca simplulu *regere*); a *corregere* érosi, a dou'a ora, d'in nou: *re-corregere astadi correctur'a facuta eri*.

RECOSSERE, v., (se conjuga ca v. *cóssere*), *resuere*, *resarcire*, (fr. *recoudre*); a *cóse* érosi, a *cóse* a dou'a óra, d'in nou; in specie, a *cóse* ce s'a *discosutu*.

RECOSSIRE, v., *iterum demetere*, *desecare*; a *cośsi* de a dou'a óra.

* **RECREANTE**, adj. part. pres., *recreans*; care *recrea*; vedi si: *recreativu, recreatoriu*.

* **RECREARE**, v., *recreare*, (it. *ri-creare*, fr. *recréer*, si *récréer*); 1. a *creá* sau face érosi, a face d'in nou, de a dou'a óra: a *recreá lumea in idea*; a si *recreá starea perduta*; 2. ca mai desu, a repune in stare bona anteriore, a) in genere, α) vorbindu de corpu sau de poterile lui: a *recreá óstea cu somnu si nutrimentu indestullatoriu*; a si *recreá petiorele de lassitudinea callei pedestre*; β) vorbindu de suffletu, de poterile suffletului: a *recreá ánimele afflicte*; *cetationii se recreara dupo espulsionea ty-cannului*; b) in specie, a resufflá, a pertrece, a se divertí: *dupo lucru multu, cauta se ne recreamu bene*; *sunt óre de lucru si óre de recreatu*; a se *recreá, conversandu cu amicii*; *unu lucru pare a ne recreá de altulu, co-ci varietatea pare a recreá forte pre omu*; *verdét'i a recrea oculi nostri*.

* **RECREATIONE**, s. f., *recreatio*, (fr. *récréation*); acțiune de *recreare*: *recreationile copilliloru studiosi voru fi dese si scurte*; a fi in *recreatione*; *recreatione de unu lucru prin altu lucru mai usioru*; *recreationea armatei fatigate de multu mersu*; *recreationea poteriloru corpului si alle mentei*.

* **RECREATIVU**, -a, adj., (fr. *récréatif*); aptu a *recreare*: *jocu recreativu*;

divertimente recreative, lecture recreative, beutur recreative.

* **RECREATORIU**, -toria, adj. s., *recreator*, *recreans*; care *recrea* sau serve a *recreare*: *geniu recreatoriu allu societatei omeniloru*; *beutura recreatoria de stomacu*; vedi si: *recreativu, si recreante*.

* **RECREATU**, -a, adj. part. s., *recreatus*; in s. verbului: *armata bene recreata*; *recreati forte prin jocurile mimice*; *trei dille se ceru pentru recreatulu omeniloru atátu de seccati de poteri*.

* **RECREMENTOSU**, -a, adj., (fr. *récrémenteux*); plenu de *recrementu*.

* **RECREMENTU**, pl.-e, *recrementum*, (fr. *récrement*; — d'in *recernere*), 1. in genere, ce se allege reu d'in ceva: *recremente de plumbu, de ferru, de gránu, de farina*; 2. in specie, a) ca si *escrémentu* sau *scrementu*; b) umore rea, care despartita de sânge prin unu organu secretivu, revine pre calle de absorptione: *recremente de generatione, recremente alimentarie, recremente lubrificice*.

RECREPARE, v., *recrepare*; a *crepá* de repetite ori vorbindu de despicarea unui lemn; dero si mai vertosu de sonulu produsu.

RECREPATU, -a, adj. part. sup. d'in *recrepare*.

RECRESCENTE, adj. part. pres., *recrescens*, (it. *ricrescente*), care *recre-sce*: *ape recrescenti*.

RECRESCENTIA, s. f., (it. *recre-scentia*), statu si acțiune de *recre-scente*: *recre-scenti'a apelor reversate in tempulu noptei*.

RECRESCERE, v., (se conjuga ca v. *crescere*), *recre-scere*, (it. *ricrescere*, fr. *recroître*); a *cresce* érosi, d'in nou; a mai *cresce*: *riulu scadusse, déro a recre-scutu*.

RECRESCUTU, -a, adj. part. d'in *recre-scere*.

* **RECRIMINANTE**, adj., (fr. *récriminant*); care *recrimina*.

* **RECRIMINARE**, v., (fr. *récriminer*); a respunde la *incriminari* cu alte *incriminari*: *recrimini si tu, de si esti culpabile*; *accusatulu recrimina accusatoriului*.

* RECRIMINATIONE, s. f., (fr. récrimination); acțiune de *recriminare*.

* RECRIMINATORIU, -*toria*, adj. s., (comp. si fr. récrimatoire); care *recrimina* sau serve a *recriminare*: *plangeri recriminatorie*.

* RECRIMINATU, -*a*, adj. part. d'in *recriminare*.

* RECRUDESCENTE, adj. part. pres., *recrudescens*, (fr. *recrudescant*); care *recrudesc*.

* RECRUDESCENTIA, s. f., (fr. *recrudescence*, it. *ricrudescenza*); statu de *recrudescere*: *recrudescencia de doreri*.

* RECRUDESCERE, v., *recrudescere*; a deveni érosi *crudu*. a întetî, aleuá noua intensitate, vorbindu mai vertosu de doreri, de morbi, etc.: *vulnerile recrudescu*; *furi'a caldurei febrile recrudesc*; *dororile recrudescura*: *bellibu si furorile lui recrudescu*; vedi si *recrudire*.

RECRUDIRE, -*escu* v., *recrudescere*; camu in acellu-asi sensu cu allu forme *recrudescere*.

RECRUDITU, -*a*, adj. part. d'in *recrudire*.

* RECRUTARE, v., *supplementum exercitui conscribere*, (fr. *recruter*); a stringe, a chiamá la militia noui *recruti* (vedi *recruti*).

* RECRUTU, -*a*, s., *novus miles*, *tiro*, *novicius*; 1. nou chiamatu sau addussu in armata, nou militariu cu care se implenesce loculu unui militariu emeritu si liberatu d'in servitiu; 2. in genere, *noviciu*, *ignorante*, *rude* in ceva: *noi sumu inco recruti in acésta arte. in acésta scientia, in connoscentia lumci reale*. (D'in *recrescere*, *recrescutu*, *contrassu recruti*).

* RECTALE, adj., (fr. *rectal*); relativu la *rectulu* intestinului: *véna rectale*.

* RECTANGLU, -*a*, adj. s., (fr. *rectangle*); care are anghiuri *recte* sau *derepte*: *figure rectangule*; *triangulu rectanglu*; ca s. m. reale: *unu rectanglu* = *rectangulu*, *parallogrammu* cu patru anghiuri *derepte*.

* RECTANGULARIU, -*a*, adj., (fr. *rectangulaire*); relativu la unu *rectanglu*: *figura rectangularia*.

* RECTARE, = *reptare*, v., vedi: *directare* = *dereptare* = *dereptare*, si *indereptare*, *indreptare*.

* RECTASCENSIONE, s. f., *ascensio recta*; *ascensione derépta* a *stelleloru*, in astronomia.

* RECTICARE, = *repticare*, *retticare*, v., vedi: *derepticare* = *derepticare* = *deretticare*, si mai vertosu: *retticare* = *redicare*.

* RECTE, adv., vedi *rectu*.

* RECTICORNE, adj., (fr. *recticorne*); care are *corne* sau *antenne recte*, subst. *recticornile*, sectione d'in famili'a insectelor *rynchophore*.

* RECTIFICANTE, adj. part., (fr. *rectifiant*); care *rectifica*.

* RECTIFICARE, v., *corrigere*, ad *regulam exigere*, (fr. *rectifier*); a pune in regula, in ordine, a *inderepta*, a *corregere*: *a rectificá computele*, *limitile a doue mosie vecine*, *constructionile relle alle frasei*: *a rectificá una licóre destillata*.

* RECTIFICATIONE, s. f., (fr. *rectification*); acțiune de *rectificare*: *rectificationea frontarielor*.

* RECTIFICATIVU, -*a*, adj., (fr. *rectificatif*); aptu a *rectificare*.

* RECTIFICATORIU, -*toria*, adj. s., (fr. *rectificateur*); care *rectifica* sau serve a *rectificare*: *rectificatoriulu computeleloru*: s. m. reale, *unu rectificatoriu*, pl.-e, *instrumentu de rectificatu licori*.

* RECTIFICATU, -*a*, adj. part. s., (fr. *rectifié*): *calculu rectificatu*; *instrumentu de rectificatu licori*.

* RECTIFLORE, adj., (fr. *rectiflore*); care are *flori recte*, *parallele* cu *asea plantei*.

* RECTIGRADU, -*a*, adj., (fr. *rectigrade*); care *grade* = *merge directu* înainte: *rectigradii paiangini*.

* RECTILINIU, -*a*, adj. (fr. *rectiligne*); care are *linia recta*: *figura rectilinia*, *triangle rectilinie*, *miscare rectilinia*, *fustelli rectilini*.

* RECTINERVU, -*a*, adj., (fr. *rectinerve*); care are *nervi recti*: *folia rectinerva*.

* RECTIONE, s. f., *rectio*; acțiune de *regere*, *directione*, *administratiune*: *rectionea averei publice*.

* **RECTIROSTRU**, -a, adj., (fr. *rectirostre*); care are *rostrulu rectu*: *passere rectirostra*.

* **RECTITARE**, v., *rectitare*; intensivu d'in *regere*, a *rege* cu taría si potere; a tiné bene in linia *directa*, a di-reptá, continé in regula.

* **RECTITE**, s. f., (fr. *rectite*); inflammatione de *rectu*.

* **RECTITUDINE**, s. f., *rectitudo*. (fr. *rectitude*); calitate de *rectu*; 1. proprie: *rectitudinea callei, liniei*; 2. metaforice, conformitate cu regul'a, a) in intellesu intelectuale: *rectitudinea judiciului, cogitarei, mentei, spiritului, imaginationei, gustului*; b) in sensu morale: *rectitudinea intentioniloru, ánimiei, faptelorú*; c) in specie, camu in acellu-asi sensu cu: *ecitate, æquitas*.

* **RECTORALE**, adj., (fr. *rectoral*); relativu la *rectore* sau *rectoriu* in intellessulu speciale allu coventului: *demnitate rectorale, attributioni rectorali*.

* **RECTORATU**, s. m., (fr. *rectorat*); demnitate de *rectore* in sensulu speciale allu coventului: *a aspirá la rectoratu*.

* **RECTORE**, *rectrice*, si

* **RECTORIU**, -tória adj. s., *rector*, (fr. *recteur*, it. *rettore*); care *rege*, *di-rege*, *direptedia*, *guberna*, etc.: 1. in genere: *rectorii armatei inimice, rectoriulu navei, domnedicu e nu numai creatoriu, ci si supremu rectoriu allu universului; rectoriulu cerubú si allu pamentului; mentea, rationea erectricea suffletului nostru; suffletulu e rectoriulu vietiei omenesci*; 2. in specie, directoriu allu unei scole, si mai vertosu, allu unei scole inalte, allu unei universitate: *rectorele universitatei, attributionile rectorelui; rectorele si professori universitatei compunu consiliulu academicu*.

* **RECTOURETRALE**, adj., (fr. *recto-urétral*); relativu la *rectu* si la *uretra*.

* **RECTOVAGINALE**, adj., (fr. *rectovaginal*); relativu la *rectu* si la *vagina*.

* **RECTOVESICALE**, adj., (fr. *rectovesical*); relativu la *rectu* si la *vesica* sau *besica*: *sepimentu rectovesicale*.

* **RECTRICE**, f., *rectrix*, (fr. *rectrix*); 1. in genere, vedi *rectore*; 2. in specie, pónna de la cod'a unei passeri, pentru

co serve ca *rectoria* in sborulú passerei prin aeru.

* **RECTU**, -a, adj. part., *rectus*, (compara si it. *retto*, fr. *rectum*, lat. *intestinum rectum*); 1. adj. dereptu sau dereptu sau dreptu, fia in linia orizontale sau perpendicularare. opp. la *strambu, plecatu, inclinatú, etc.* a) proprie: *calle recta, linie recte, pari recti, ordini recte, mersu rectu inainte; rupe recta, precipitiu rectu, cóste de monte recte, ripe de fluvie recte; tine callea recta*; b) metaforice, a) in genere, dereptu, coventu, aptu, conformu naturei lucrurilor, legi, regulei, etc.: *a pune lucrurile pre calle recta; nu ve abbateti d'in callea recta; celle recte in tote se lauda; espressioni, constructioni recte; oratione recta; recta ratione, recte judecie; ánglu rectu = de 90°; trianglulu rectanglu are unu ánglu rectu*; in sensu morale, dereptu, bonu, cumu se cade: *totu ce e onestu si rectu, e amabile prin sene si pentru sene*; 2. subst. m., *rectu-lu*, a) in genere, ce e dereptu, fia in sensu physicu, cumu: *rectulu nu e strámbulu*; fia in sensu morale: *rectulu = benele, benele morale, virtutea*; b) in specie, *rectu-lu = a trei'a si ultim'a parte a intestinului grossu, asiá nomita d'in caus'a rectitudinei ei*; 3. adv., in tote insemnarile adiectivului: *a merge rectu inainte, in deretru, in susu, in diosu; rectu ati vorbitu, rectu se lucrati*; mai vertosu sub form'a: *recte*, cumu: *a sborá recte in susu, a judicá recte, a lucrá recte*.

* **RECTURA**, s. f., *rectura*; effectu allu actionei de *regere*: *rectur'a callei, liniei*.

* **RECUBARE**, v., *recubare*; a *cubá*, stá culcatu pre spate, a dormi pre spate.

RECUGETARE, *reculcare, reculligere, etc.*, vedi: *recogitare, recolcare, recollegere*.

* **RECUMBERE**, v., *recumbere*; a *cumbe*, a se culcá pre spate, a se lassá pre spate: *a recumbe pre érba verde*; si despre lucruri: *ponteá se rumpe si recumbe cu mare fragore*.

RECUNNOSCERE, etc., vedi *reconoscere*.

* **RECUPERABILE**, adj., (fr. *récupérable*); ce se pote *recuperare*.

* **RECUPERANTE**, adj. part. pres., *recuperans*; care *recupera*.

* **RECUPERARE** si *reciperare*, v., *recuperare* si *reciperare*, (it. *recuperare*, fr. *recouvrer*; d'in *re-capere*); a recapită, recastigá, a capitá sau lená inderetru, a intorce : a *recuperá celle perdute*; a si *recuperá parte d'in ce a perdatu in jocu*; a si *recuperá sanctatea, vechi'a reputatione, pristin'a influentia si gratia*; a si *recuperá prin somnu poterile secate de multu lucru*.

* **RECUPERATIONE**, s. f., *recuperatio*, (fr. *récupération*); actione de *recuperare* : *recuperationea vechiei splendore a familiei*.

* **RECUPERATIVU**, -a, adj., *recuperativus*; aptu la *recuperatu* : *statu recuperativu allu processului*.

* **RECUPERATORIU**, -toria, adj. s., *recuperator* si *recuperatorius*; care *recupera* sau serve la *recuperatu* : *judecata recuperatoria*; *recuperatorii citatiloru noastre d'in manule veciniloru rapitori*.

* **RECUPERATU**, -a, adj. part., *recuperatus*; in s. verbului.

* **RECURARE**, v., *recurare*; a restabilí, insanetosiá prin *cura* sau *curandu*.

RECURRENTE, adj. part. pres., *recurrens*, (fr. *récurrent*); care *recurre* : *recurrentii la adjutoriulu rostru, fura recusati*; *arterie recurrenti*; *versulu recurrente se pote lege si inderetru cu acelle-asi covente si acellu-asi intellesu*.

RECURRENTIA, s. f., (fr. *récurrente*); calitate de *recurrente*.

RECURRERE, (si *recurgere*), *recursi*. si *recursei*, *recursu*, v., *recurrere*, (it. *ricorrere*, fr. *recourir*); a *curre* inapoi, a dá fug'a in deretru, 1. proprie : *de frica lassa callea si recurru in cetate*; 2. metaforice, a) in genere, a reveni, a se intorce; b) in specie, a allergá la refugiu, la mediu de apperare si de adjotriu : a *recurre la bonetatea cuiva*; n'am unde se *recurru in acésta nevolia*; vai de *nationea obligata a recurre la adjutoriulu altei-a mai potente*; cui nu serve *forti'a*, *recurre la astutia*. — mai vertosu, a cere adjotriu la justitiei publice, protectio-

nea legei : a *recurre de la una sententia a unei instantia inferiore la judecata altei instantia superiore*.

RECURSARE, v., *recursare*; intensiv d'in *recurrere* : a *recurre* cu mare precipitantia.

RECURSIONE, s. f., *recursio*; actione de *recurrere*.

* **RECURSITANTE**, adj. part. pres., *recursitans*.

* **RECURSITARE**, v., *recursitare*, iterativu d'in *recurrere*, a *recurre* continuu.

* **RECURSORIU**, -a, adj. s., *recurrens*, (compar. si fr. *recorsoire*); care *recurre* sau serve la *recursu* : *actione recursoria facuta de partea ce a perdatu in processu*.

RECURSU, -a, adj. part. s., *recursus*, (comp. si fr. *recours*); in s. verbului *recurrere* : *callatorii recursi in cetate*; *nu e locu de recursu la alte medilooce*; *recursu ne remane numai la grati'a domnesco*; *mention'a e recursulu copilliloru, precumu astuti'a e recursulu celloru nepotentiosi*; a *avé dreptu de recursu la curtea de cassatione*; a *face recursu la curte*; a *acceptá recursulu*, a *respinge recursulu*.

RECURVARE = *recurbare*, v., *recurbare*; a *curbá* in deretru : a *recurbá guttulu callului*.

* **RECURVIFOLIU**, -a, adj., (fr. *recurvifolié*); care are foliele *recurbc*.

* **RECURVIROSTRU**, -a, adj., (fr. *recurvirostre*); care are rostrulu *recurbu*.

* **RECURVU** = *recurbu*, -a, adj., *recurrens*; *curbu* inapoi, plecatu in deretru; *recurbele prore puppi*; *recurbele corbici alle calliloru*.

* **RECUSA**, s. f., (it. *recusa*), *repulsa*; actione si actu de *recusare*.

* **RECUSABILE**, adj., *recusabilis*, (fr. *récusable*); care se pote *recusare*.

* **RECUSANTE**, adj. part. pres., *recusans*; care *recusa* : *respunsu recusante*.

* **RECUSARE**, v., *recusare*, (fr. *récuser*, it. *ricusare*; — d'in *re-causa*); prin vorba sau prin obiectioni, d'in motive addeverate sau d'in preteste a nu acceptá, a respinge, a lapedá, a denezá, etc., 1. in genere : a *recusá unu*

filii, soci'a sea, amicii sei; a nu recusá nemica favoritoru sei; a recusá provisionile cerute; a recusá desfacerea unei detoria; si despre lucruri: petiorele recusa a amblá, recusa si mânule a prende, recusa si gur'a a imbuccá; — a recusá tote auctoritatile si toti auctorii; 2. ca terminu juridicu, a obiectá, reiectá, respinge, a nu vré lucrulu, person'a propoza: a recusá arbitrii, juratii, iudicii; a recusá mai multi marturi; — a se recusá, a si recusá competentia, capacitate.

* RECUSATIONE, s. f., *recusatio*; actione de recusare: *recusatione de a solve detoriele facute de muliere; recusationea marturilor; recusatione absoluta de a lucrá ceva.*

* RECUSATORIU, -*toria*, adj. s., *recusans*, care *recusa*; vedi si *recusante*.

* RECUSATU, -*a*, adj. part., *recusatus*, in s. verbului.

* RECUSU, -*a*, adj. part., *recusus*, in s. verbului *recutere*.

* RECUTERE = *recotere*, *recussi si recussei, recussu*, v., *recutere*; a cute sau loví in deretru, a face se saria inapoi: *incutemu pile in muru, si murulu le recute.*

* REDACCENDERE, v., (se conjuga ca v. *accendere*, si *incendere*), v., *redaccendere*; a *accende érosi*, a *aprende d'in nou*.

* REDACTARE, v., *redigere, conscribere, rem scripto tradere*; intensivu de la *redegere*, a *redege* cu *potere*, cu *energia*, 1. in genere: a *redactá pre rebeli*; 2. ca mai desu in specie, a *asterne in scrisu: a redactá unu responsu la adress'a adunantiei; a redactá unu diariu.*

* REDACTIONE, s. f., *redactio*, (fr. *redaction*); actione de *redegere*, 1. in genere: *redactionea provincioloru rebeli; redactionea grâneloru in granarie*; 2. ca mai desu in specie, actione si effectu allu actionei de *redegere* in scrisu, de *asterne* concepte, idee in scrisu: *redactionea unui diariu, unei petitione; unui responsu la discursulu tronului*; — si cu sensulu de *persone ce redege* una *folia* sau *carte*: *redactionea se com- pone d'in una numerosa societate de bar-*

bati allessi; si cas'a, unde lucra redactorii: la redactionea diariului acellui-a se duci acestu annuntiu.

* REDACTORE, *redactrice*, si

* REDACTORIU, -*toria*, adj. s., *redigens, scripto tradens*, (fr. *redacteur*); care *redege*, 1. in genere: *redactoriulu urbiloru rebeli*; 2. ca mai desu in specie, care *asterne in scrisu* ideele: *redactorii responsului la discursulu tronului.*

* REDACTU, -*a*, adj. part., *redactus, scripto traditus*; 1. in genere: *rebellii redacti, provinciele redacte la supponere*; 2. ca mai desu in specie, *asternutu in scrisu: responsulu erá redactu de trei dille.*

* REDADOPTARE, v., *redadoptare*; a *adoptá* de a *dou'a óra*.

* REDAMARE, v., *redamare*; a *responde cu amore* la *amore*.

* REDANIMARE, v., *redauimare*; a *animá d'in nou*, a *reinsuffletí*.

* REDARGUERE = *redarguire*, v., *redarguere*, a *arguí* contra, a *accusá*, a *convinge de contrariu*.

* REDAUSPICARE, v., *redauspicare*; a *auspicá d'in nou*, a *auspicá érosi*.

* REDDERE, *reddui, reddutu*; si *reddedei, redditu*, v., *reddere*, (d'in *re-dare*, comp. si fr. *rendre*, it. *rendere*); a *dá in deretru*, a *dá érosi*, a *mai dá*, 1. proprie: *redde-mi cartile ce ti am impromutatu; se reddemu cu mai mare mesura ce amu acceptatu; a redde captivii, ostaticii; a redde fia-carui-a ce e allu seu; a dá si redde beneficie; reddede libertate inchisiloru; cumu mi va poté redde onórea rapita?* 2. metaforice, a) a *dá* ca *detoria*, a *solve*, *desface*, *intorce*, *cede*: a *redde recompensele, premiele covenite; a redde scrissori la adresele loru; a redde gratia, a redde tributulu covenitu naturei; a si redde ultim'a sufflare; instrumentele reddu sonurile ce li se ceru: a redde justitia, dereptu, coventu; a redde computu, ratione; gur'a sea redde claru tote syllabele*; b) a *dá* prin scrisu sau vorba, α) a *espreme*, *traduce*: a *redde d'in coventu in coventu*; β) a *espune*, a *spune*, *representá*, etc.: *ce se cogita claru, se si redde claru; a*

redde nomine una data audite; a redde causele corruptionei acellei arte; γ) a responde, repeti: reddeti vorbele ca echulu; δ) a imitá, reproduce: sciti pertunde si redde eleganti'a modellului. ε) a face: latronii reddu infeste tote callile; am se ti reddu máne terminatu vestimentulu ce mi ceri astadi.

REDDICARE, v., vedi *retticare*.

* REDDITA, s. f., vedi *redditu*.

* REDDITONE, s. f., *redditió*; ac-tione de *reddere*: *redditionea improm-tului, computeloru*.

* REDDITIVU, -a, adj. s., *redditi-vus*; relativu la *redditu* sau la *reddi-tione*: *particla redditiva*.

* REDDITORIU, -toria, adj. s., *red-ditor*; care *redde*: *redditoriu allu to-toru detorieloru*.

* REDDITU, -a, adj. part. s., *reddi-tus*, (compara si it. *rendito*, -a, fr. *rente*); 1. in genere: *computele reddite, espres-sione reddita cu alt'a ecivalente, pre-miulu redditu meritului*; subst. *reddi-tu-lu annuale allu unui agru bene cul-tu*; 2. in specie, s. reale, a) m. *redditu-lu*, venitu, venitu annuale; b) f. *reddi-ta*, (*renta*, dupo fr. *rente*), cu acellu-asi sensu ca si allu formei *redditu* sub a), déro mai vertosu venitu annuale pentru unu fondu sau summa ore-care de banni, si mai allessu summ'a data la tesaurulu statului: *reddita de cincii, de patru la centu; a comperá reddite; a negociá red-dite; reddit'a e susu, se suie, scade*.

* REDDUTU, -a, adj. part., *redditus*; in s. verbului *reddere*.

* REDEGERE = *redigere*, *redessi* si *redessei*, *redessu* si *reductu*, v., *redige-re*, (di'in *red* = *re* si *agere*); a *age* = mená, duce, impinge in deretru, 1. proprie: *a redege ouile, cuprele, vaccele de la pastione; callarii prendu si redegeu pre fugari in castre*; 2. metaforice, a) in genere: *a redege lucrurile in pristinulu statu; a redege una operatione de cal-culu la cea mai simpla espressione*. b) in specie, a) a incassá, percepe, aduce, etc.: *a redege veniturile de pre mosie*; β) a aduce la una stare, positione, iorma, a face, mai vertosu a aduce la suppu-nere, a constringe: *a redege provinciele*

si cetatile rebelli; fora arme nu se re-degu celli armati, a redege la miseria, la sapa de lemnu. la desperatione; γ) a scadá, deminuí, micusiorá: redege tota dissertationea la cáteva periode; a re-dege la unulu de la cincii; 3. ca mai desu, a asterne celle cogitate sau con-cluse in scrissu: *se allegu mai multi se redege responsulu proiectatu*; in specie, a serie si direge una folia periodica: *a redege bene, reu, diariulu*; in genere, a serie, a compune: *materia am des-tulla, déro nu dispunu de tempu, ca se ua redege si se i reddu una forma sa-tisfactoria*.

* REDEMERE, *redemui*, *redemutu* si *redemtu* sau *redemptu*, v., *redimere*, d'in (*red* = *re* si *emere*); 1. a *eme* sau comperá in deretru, a rescomperá ce s'a vendutu: *a redeme cu pretiu indouitu cas'a venduta*; 2. in specie, a) a com-perá unu captivu, a lu liberá prin com-perare, a lu rescomperá: *d'in umani-tate si generositate redemu multi prensi d'in servitute*; b) a desface, scapá, li-berá, apperá: *a redeme pre cineva de morbu, de morte, de perichu*; 3. a comperá pentru sene, a) in genere: *tende a re-deme tota térr'a*; b) in specie, a arrendá, a allocá, a intreprende: *avutii specu-lanti redemu tote veniturile statului; a redeme unu processu, a se inavati redemendu processe insemnate*; e) metafo-ric, α) a comperá, mai vertosu ceva doritu, a capitá, castigá: *a redeme nu victi'a, ei ecleritatea mortei, cu pretiu insemnatu; a redeme benevolentia mi-litariloru cu largitioni*; β) a detorce, inlaturá unu reu: *a redeme cu banni tém'a de verge*; γ) a impacá, inchide gu-r'a, a imboná, spellá: *a redeme offen-sele, criminele*.

* REDEMOLIRE, v., (fr. *redémolir*), a *demolí érosi*: *a redemolí si reconstruí casele*.

* REDEMPTIONE, s. f., *redemptio*, (fr. *rédemption*); ac-tione de *redemere*, 1. in genere: *redemptionea captiviloru; redemptionea de pericle, de morte, de peccate*; 2. in specie: *redemptionea genui omnescu d'in scroitutea pecca-tului*.

* REDEMPTARE, v., redemptare: intensivu d'in redemere, a se adoperá se redéma.

* REDEMPTITARE, v., redemptitare; iterativu d'in redemere, a redeme continuu.

* REDEMPTORIU, -tória, s. adj., redemptor; care redeme sau serve a redemere: *summa redemptoria* pentru *caduti in servitute*; in specie: *redemptoriulu nostru d'in servitutea peccatului e Jesu Christu*.

* REDEMPITU, -a, adj. part., redemptus: *omenii redempti d'in servitutea peccatului*.

* REDEMPATURA, s. f., redemptura; actione si effectu allu actionei de redemere; in specie: *prin agricultura, prin negociu si mai vertosu prin redempture fece avere colossale*.

* REDEMUTU, -a, adj. part. s., redemptus.

* REDESCENDERE, (se conjuga ca v. descendere), iterum descendere; a descende érosi.

REDESCEPTARE, v., rursus expergefacerere; a desceptá érosi.

REDESCLIDERE, v., iterum aperire; a deschide érosi.

* REDESSU, -a, adj. part. s., redactus; in s. verbului redegere.

* REDIBERE, v., redhibere, (d'in red=ere si abere=avere); a dá in deretru.

* REDIBITIONE, s. f., redhibitio, (fr. réhibition); actione de redibere: *procesu de redibitione*.

* REDIBITORIU, -tória, adj. s., redhibitor si redhibitorius; care redibe sau serve la redibere, (compara si fr. réhibitoire): *actione redibitoria, judicata redibitoria*.

* REDIBITU, -a, adj. part., redhibitus; si

* REDIBUTU, -a, adj. part., redhibitus; in s. verbului.

REDICARE = reddicare, v., vedi retticare, cu tote derivatele selle.

REDICERE, v., (se conjuga ca v. dicere); a dice érosi, a repeti: *a dice si redice*.

* REDIGERE, redimere, etc., vedi: *redegere, redemere, etc.*

REDIMARE, redimu, redimi, redima, v., (cu d sibilante), fulcire, suffulcire, adminiculari, sustentare; incumbere niti; inuiti, confidere; devenire, pervenire; a pune pre unu redimu, a pune unu redimu, a stá pre unu redimu, 1. proprie: *a si redimá capulu pre perina sau de perina, a se redimá cu capulu pre umerulu sau de umerulu cuiva; a nu se redimá pre sau de nemica; redimaramu lanciele de puriet; a redimá parietele cu mai mulle redimatori; cauta se redimámu trabea cu propelle; si cu sensu intrans. unu stratu de caramidi redima pre altulu; totu edificiuulu redimá pre arcu, déro in acestu sensu mai desu si cu mai multa energia intra form'a refl., cumu: unu stratu se redima pre altulu; tota mass'a se redima pre unu puntu; 2. metaforice, a) in sensuri analoge celloru de susu: *tota greutatea administrationei redima pre doui trei ómeni; b) ca refl., a se increde, a se incommitte: nu te poti redimá pre acestu omu, nu te poti redimá pre credenti'a lui, pre promissele, pre vorb'a lui; cine se redima pre altulu, mai totu de un'a e in perielu de a cadé; tu te redimi pre favorea celloru mari; c) a si leuá unu puntu de redimu: a se redimá in petiore si in mâne; d) a leuá una directione, a deveni, perveni unde-va, mai allessu unde nu se asteptá, a cadé, etc.: unde lu credeam eu co s'a dussu si unde a redimatu ellu? unde lu trametti si unde redima; unde dámu si unde redima sagettele*.*

REDIMARIU, s. m., reale, sella brachiata; scaunu cu bracie de redimatu.

REDIMATORE, s. f., vedi redimatorium.

REDIMATORIU, -tória, s. m., fulciens, sustentator; fulcrum, adminiculum; care redima sau serve la redimatu; mai vertosu ca subst. reale, m. redimatorium, pl.-e, și mai allessu f. redimatória = redimatóre, ce serve la redimatu: *redimatorele gardului, murului, coperimentului; redimatore de scaunu, redimatorea de la spatele unui siediu*.

REDIMATU, -a, adj. part., d'in redimare, fultus.

* REDIMERE, etc., vedi redemere.

* REDIMICLU, pl.-e, *redimiculum*; legatura de guttu, de capu, de fronte: collariu, laci, catena, etc., ce serve ca ornamentu.

* REDIMIRE, v., *redimire*; a legá la capu, la guttu, la fronte; a legá, coroná, incinge, etc., vedi si *redimiclu*.

REDIMU, (pron. *redimu*, cu *d* sibilante), s. m., *fulerum, adminiculum, columeu, subsidium, praesidium, tutela*; ce serve a *redimare, sustinere*, in sensu atátu materiale cátu ideale: *térr'a e redimulu petioreloru lui; fora unu bonu si forte redimu acestu omu va cadé de certu; filii sunt redimulu betranetiloru parentiloru; n'avemu altu redimu de cátu in domnedieu si in generositatea tea; a aflá redimu in cas'a cuiva*.

* REDINTEGRANTE, part. adj., *redintegrans*; care *redintegra*.

* REDINTEGRARE, v., *redintegrare*, (d'in *red=*re si *integrare*), a integrá érosi, d'in nou, a restaurá, renová: *a redintegrá batali'a, lupt'a; a redintegrá studiele, speranti'a, coragiulu*.

* REDINTEGRATIONE, s. f., *redintegratio*; actione de *redintegrare*.

* REDINTEGRATORIU, -tória, adj. s., *redintegrator*; care *redintegra*; vedi si *redintegrante*.

* REDINTEGRATU, -a, adj. part., *redintegratus*; in s. verbului.

* REDIRE, v., *redire*, (d'in *red=*re si *ire*); a merge, cede in deretru, a se întorce, a veni inapoi, etc.

* REDISSOLVERE, v., (se conjuga ca v. *solvere*); (fr. *redissoudre*); a *disolve* érosi.

REDISSU, -a, adj. part. d'in *redicere*, *redictus*; in s. verbului.

* REDESTILLARE, v., (fr. *redistiller*); a *destillá* a dou'a óra.

* REDISTRIBUERE, v., (fr. *redistribuer*); a *distribue* de a dou'a óra, d'in nou, érosi.

* REDITIONE, s. f., *reditio*; actione de *redire*: *celeritatea reditionei vestre ne pune in mirare*.

* REDITU, -a, adj. part. s. d'in *redire*, *reditus*; întorsu, venitu inapoi.

* REDIVIVU, -a, adj., *redivivus*; (d'in *redi = red = re* si *vivu*); care *reviuc*,

inviuédia éro; care se recrea si *viue* d'in nou, prin estensione, eterna: *virtutea romana e rediviva*; si cu intellesu de *renouatu*.

* REDOLERE, v., *redolere*, (d'in *red=*re si *olere*); a *ole*, respande odóre multa si in mare departare.

* REDOMARE, v., *iterum domare*, (comp fr. *redempter*); a *domá* de a dou'a óra, érosi.

* REDOMITARE, v., *iterum domitare*, iterativu d'in *redomare*, a repeti *redomarea*.

* REDONARE, v., *redonare*; a *doná* a dou'a óra, a *doná* érosi.

* REDOPTARE, v., *redoptare*; a *optá* érosi, de a dou'a óra.

* REDORDIRE = *redurdire*, v., *redordiri*; a *ordí* érosi, a dou'a óra: *a redordí si retesse*.

REDORMIRE, v., *redormire*; a *dormi* érosi de a dou'a óra.

REDORMITARE, v., *redormitare*; a *dormitá* érosi, de a dou'a óra.

* REDORNARE, v., *redornare*; a *orná* érosi, d'in nou.

* REDOTARE, v., *iterum dotare*, (fr. *redoter*); a *dotá* de a dou'a óra: *a si redotá fili'a, a carei dote s'a perditu de cotra barbatu*.

* REDOTATIONE, s. f., (fr. *redotation*); actione de *redotare*.

* REDOTATU, -a, adj. part., (fr. *redoté*); *dotatu* d'in nou.

* REDRESSARE, v., (fr. *redresser*); a *dressá* d'in nou.

* REDUBITARE, v., *iterum dubitare*, (fr. *redonter*); a *dubitá* érosi, d'in nou.

REDUCERE, v., (se conjuga ca v. *ducere*), *reducere*, (it. *ridurre, ridurre*; fr. *réduire*); 1. a *duce* in deretru, in apoi: *a reduce armat'a in patria; redusse toti essiliatii in térr'a loru; pastorii reducu turmele de la pastione la sténa; a reduce pre destronatu pre tronulu terrei; reducemu braciele; remigii reducu si producu remii*; in specie a *duce* a casa, a pertrece, a *duce* in patria, la loculu seu: *junii insociescu si reducu pre celli betrani la casele loru; capitanulu redusse ostile in patria sanetose si inte-*

gre; 2. metaforice, a) cu sensu mai apropiatu de cellu de susu : *a reduce doi amici certati la impacatione; indemanticulu administratoriu redusse terra la pristin'a ei prosperitate; b) cu sensu mai departatu, α) in genere, a duce la una stare ore-care, déro mai vertosu a duce la una stare mai rea, a violentá, a duce la extremitate, etc. : a reduce una cetate in pulbere; a reduce pre aratori la sapa de lemnu; a reduce rebellii la suppunere, insolentii la respectu si moderatione; cu multa linsura abiá reducu ursele catellii sei la una forma; a reduce judicii la justitia; a reduce una cestione la addeveratulu statu si intellessu; a reduce vechiele datine si pristinulu portu; a reduce corpulu la deplena langore, mentile la completa stupore; a reduce solidele in licide; a reduce in regula, in ordine; β) in specie, a stringe, restringe, micusiorá, simplificá, etc. : a reduce calculele la cea mai simpla espressione; a reduce unu discursu de medietate; a reduce portionile cotidiane de mancare si beutura; a reduce spesele, lussulu dispendiosu; a reduce portionile unui edificiu, unei aria, unei curte.*

* REDUCTA=redutta, subst. f.; vedi reductu.

* REDUCTARE, v., redit tare; intensivu d'in reducere. *a reduce cu mare fortia, energia sau celeritate.*

* REDUCTIBILE, adj., (fr. réductible); care se pote reducere : *cantitati reductibili sub alta forma mai simpla; portionile militariloru nu mai sunt reductibili.*

* REDUCTIONE, s. f., reductio, (fr. réduction); actione de reducere : *reductionea essiliatiloru in terra; reductionea fractionei numerice la acellu-asi denominatoriu, la cea mai simpla espressione; reductionea sarei in pulbere forte menuta; reductionea portionei de mancare, a seloruru, a portioniloru unui edificiu; reductionile facute in budgetu; reductionea tasseloruru pre article de consumptione; reductione a unui ossu lussatu.*

* REDUCTIVU,-a, adj. s., (fr. réductif); aptu a reducere : *agenti chymici reductivi.*

* REDUCTORIU,-tória, adj. s., reductor; care reduce sau serve a reducere : *machina reductoria de osse lussate; ca s. reale, m. reductoriu, pl.-e, machina de redussu osse essite d'in loculu loru.*

* REDUCTU,-a, adj. part., reductus, (compara si it. ridotto=ridutto, fr. réduit, redoute); redussu : 1. in genere : *in portioni forte reducte, venitu reductu forte; rebellii reducti la suppunere; 2. in specie, ca subst. reale, a) m. reductu, pl.-e, locu retrassu, mai allesu locu de retragere pentru armati spre a se aperá; b) f. reductu (redutta, sau reduta dupo fr. redoute), cu acellu-asi intellessu ce are si form'a m. reductu, inse in specie, reducta = micu propugnaclu, micu castellu sau fortaretia, de regula in forma cadrata, ca se oppresca prin ea pre inimicii attacatori.*

* REDULCERARE, v., redulcerare; a ulcerá érosi; metaf. a face se recrudescu, se se deschida si atitit érosi unu reu, una dorere, etc.

* REDUNDANTE, adj. part. pres., redundans, (compar. si fr. redondant), care redunda; *multe covente redundanti in unu singuru versu: fluviu redundante.*

* REDUNDANTIA, s. f., redundantia; statu de redundante, 1. in genere : *redundanti'a totoru apeloruru; 2. in specie : redundanti'a stylului, orationei, frasei, versului.*

* REDUNDARE, v., redundare, (fr. redonder; d'in red=re si undare), 1. proprie, a se versá, a se reversá : *lacurile redunda, riurile voru redundá, au inceputu a redundá si cloacele; ap'a d'in caldarea ferbente redunda; 2. metaforice, a se versá in mare abundantia, a fi cu prisosu, prea multu etc. : redunda sangele versatu; junii redunda in tote; aurulu redunda in foru, redunda braciele, fora se redunde armele; veniturile voru adjunge si redundá, nu voru redundá provisionile; in specie, ce e de prisosu in una frase, in unu discursu : frasea lui redunda; e bene se abunde stylulu, nu inse si se redunde.*

* REDUNDATIONE, s. f., redundatio; actione de redundare.

* REDUNDATU, -a, adj. part. s. d'in *redundare*.

* REDUPLICARE, v., *reduplicare*; a mai *duplicá*, a *duplicá* inco una data; in genere, a repetí acellu-asi lucrú.

* REDUPLICATIONE, s. f., (*reduplicatio*, fr. *réduplication*); actione si effectu allu actionei de *reduplicare*: *reduplicacionea verbeloru grecesci*; *reduplicacionea acelloru-asi covente pregnantí de intellessu*.

* REDUPLICATIVU, -a, adj., (fr. *réduplicatif*); relativu la *reduplicare*: *syl-labe reduplicative, coventu reduplicativu*.

* REDUPLICATU, -a, adj. part., *reduplicatus*.

* REDURESCERE, v., *redurescere*; a *duresce* érosi, a se face érosi *duru*: *ferrulu revitu reduresce*.

REDUSSU, -a, adj. part. s., *reductus*; in s. verbului: *persona redussa d'in es-siliu, fractionile de redussu la mai sim-pla espressione*: subst. *redussubu prea mare allu portionci de mancare*.

* REDUTA = *redutta*, f., vedi *reducta, reductu*.

* REDUVIA, s. f., *redivia*, (fr. *réduire*); 1. *nouitia* = macula alba la unghia; 2. bubisiora la unghia; 3. cunisiora, tintisiora; 4. sfermatura, remasu; 5. genu de insecte hemiptere; — de ací: *reduviade*, care sémina cu *reduv'ia*, ca insectu: *reduviadiu*, familia de insecte ce au de tipu genulu *redivia*.

* REDUVIADE, s. f., vedi *redivia* sub 5.

* REDUVIOSU, -a, adj., *rediviosus*; plenu de *redivie* la unghie.

* REEDIFICARE, v., *reædificare*, (fr. *réédifier*); a *edificá* de a dou'a óra, d'in nou.

* REEDIFICACIONE, s. f., *reædificatio*; actione de *reedificare*.

* REEDIFICATU, -a, adj. part. subst., *reædificatus*.

* REEDITARE, verb., *iterum edero*, (fr. *rééditer*); a *editá* érosi una carte.

* REELEGIBILE, adj., (fr. *rééligible*); care se pote *reelegere*.

* REELECTIONE, s. f., (fr. *réélection*); actione de *reelegere*.

* REELECTU, -a, adj. part., *iterum*

electus, (fr. *réélu*); érosi *allessu*: *deputati reelecti*.

* REELEGERE, v., (se conjuga ca v. *legere*), *iterum eligere*; a *alege* érosi, a *allege* d'in nou.

* REELESSU, -a, adj. part., *iterum electus*.

* REEMIGRARE, verb., *iterum emigrare*, (fr. *réémigrer*); a *emigrá* érosi, de a dou'a óra.

* REEMIGRATIONE, s. f., (fr. *réémigration*); actione de a *reemigrare*.

* REEMIGRATU, -a, adj. part., *emigratu* d'in nou, de a dou'a óra.

* REESPORTARE, v., *iterum exportare*, (fr. *réexporter*); a *esportá* érosi; a *esportá* d'in loculu unde s'a *importatu*.

* REESPORTACIONE, s. f., (fr. *réexportation*); actione de *reesportare*.

* REESPORTATU, -a, adj. part., (fr. *réexporté*).

* REESSAMINARE, v., (fr. *réexaminer*); a *essaminá* érosi, de a dou'a óra.

REESSIRE, v., *iterum extire, rem feliciter gerere, bene cedere, succedere*, (compara fr. *réussir*, it. *riuscire*); 1. a *essi* érosi, a *essi* in deretru: *a reessi d'in casa mai spre séra, dupo ce essisse mai de demanetia*; 2. ca mai desu: a *essi* bene, a *avé bonu essitu*, si de ací in genere: a *merge* bene, a *prosperá*, a *succede*, etc.: *nu reesse gránului in acésta natura de pamentu; nu veti reessi in celle ce incepeti, déco nu veti leuá bone mesuri; nu am reessitu se l'induplecu si se i tragu nemica d'in avar'a lui mana*.

REESSITA, s. f., vedi *reessitu*.

REESSITU, -a, adj. part. s. d'in *reessire*, 1. in genere: *ce insémna essitulu si reessitulu vostru necormatu?* 2. in specie ca s. m., *reessitulu* si mai desu f. *reessit'a* = *successus, res bene gesta, successu, bonu essitu*, etc.: *reessitele armatei nationali; multa labore fora reessitu, fora reessita*.

* REFABRICARE, v., *refabricari*; a *fabricá* de a dou'a óra.

REFACERE = *refecere, refacui* si *refeci, refacutu*, si *refactu, refectu*, v., *reficere*, (fr. *refaire*, it. *rifare*); a *face* érosi, a *face* ce a mai *facutu*, a *face* d'in nou, a *repará*, *ammeliórá*, *imbonetáti*, a

drege, etc.: *tote se strica mai currendu de câtu se refacu*; *natur'a reface continuu operele selle*; *a reface ostea, administrationea, legile*; *a reface armcle, edificiele, vestimentele, navile, invelitoarea casei, murii edificiului*; *a reface starea, averea, veniturile*; *a reface pre cineva functionariu deputatu, senatoriu*; *a reface poterile corpului sau alle suffletului*; *a se reface de fatiga, de morbu, de langore*; *cu greu se refacu omenii de unu lungu morbu.*

* REFACTIONE = *refectione*, s. f., *refectio*, (fr. *réfection* si *réfaction*); actione de *refacere*, si statu produsu prin acésta actione: *refectionea templului, monumentului, coperimentului*; *refectionea portiloru, ferestreloru*; *refectionea poteriloru*; concr. mediu de *refacere*: *refectione de stomacu.*

* REFECTORIU = *refectoriu, -toria*, adj. s., *refector* si *refectorius*, (compara si fr. *réfectoire*); care *reface* sau serve a *refacere*: *refectorii templeloru si monumenteloru*; s. reale m., *refectoriu*, pl.-e, sala de mancare, mai allessu intr'unu monasteriu sau in altu mare institutu.

REFACTU = *refectu, -a*, adj. part., *refectus*, (compara si lat. *aedificia refacta*): *muri refecti, poteri refecte*; *osti refecte bene de fatiga*; *a incepe batali'a cu armat'a refecta*; si ca subst. *refactulu potereloru*; vedi si *refacutu.*

REFACUTU, -a, adj. part., *refectus*, in s. verbului.

REFECARE, v., *marginare*, *vestis oram suere*; a cósé marginile unui vestimentu, cea ce se face indouindu, suflecandu pucinu acelle margini: *a refecá manicele camesiei*; *pollele nu su refecate bene.*

REFECATIONE, s. f., *marginatio*; actione de *refecare* si effectu allu acéstei actione.

REFECATORIU, -tória, adj. s., care *refeca.*

REFECATU, -a, adj. part. s. d'in *refecare*: *manice refecate, refecatulu polleloru*

REFECATURA, s. f., *marginatio*; actione de *refecare*, déro mai vertosu ef-

fectu allu acéstei actione: *refecatur'a capiteloru stergariului.*

REFECERE, *refectione, refectoriu, refectu*, vedi: *refacere, refactione, refectoriu, refactu.*

REFECU, pl.-e, si -uri, *margo, ora, vestis sutura in margine*, (fr. *ourlet*, it. *orlo*); *castigatio, vexatio*; 1. *cosutura* pre marginile unui vestimentu, unui peticu de pandia sau de pannura: *refecu bonu, refecu forte reu cosutu; refeculu manicei, gullerului, pollei*; *a trage, cose unu refecu; fora refecu se destrama stergariele*; 2. metaforice, *vessatione*, *aspra malectractare*, *rea frecatura*, reu saponce se da cuiva: *a leuá unu refecu, de la cineva; a leuá pre cineva la refecu.*

* REFELLERE, v., *refellere*, (d'iu *refallere*); a demonstrá falsitatea assertioniloru altui-a, a convinge de neaddeveru, de mentiona: *a refelle marturii si marturiile loru; a refelle si spulberá tote mentionile.*

REFERBERE, *refersei, refertu*, v., *refervere, refervescere, a ferbe* d'in nou.

* REFERCERE, *refersi si refersci, refersu si refertu*, si

* REFERCIRE, v., *refercire*, (d'in *refarcire*); a implé rasu, a indesá, indopá etc.: *a refercí tesaurulu, stomaculu; a refercí cartea cu tote puerilitatile.*

* REFERENDARIU, s. m. pers., (fr. *référéndaire*), proprie, relativu la *referendu*, ca subst., care e insarcinat a *referi*, mai allessu functionariu de la curtea de compute, insarcinatu a *essaminá* si *referi* asupr'a *computuriloru*: *nu adjungu referendarii curtei de compute*; — in genere, *secretariu referitoriu.*

* REFERENDU, -a, ger. d'in *referere*, *referendus*, ce e de *referitu*: *celle referende.*

* REFERENTE, adj. part. pres., *referens*; care *refere*: *judicele referente.*

REFERENTIA, s. f., *relatione*: *referentiele intre sociu si sociu; cu referentia la acéste-a. fora referentia la noi.*

REFERERE, si *referire*. v., *referre*; a *ferre*, a duce, portá, presentá, face. dá in deretru, 1. proprie, a) in genere: *am referitu deserte pungele cu cari am plecatu plene*; b) in specie, a) a dá, a duce indē-

retru ceva detoritu : *a referi summele impromutate sau incredentiate cuiva*; β) *a referi passulu, pasii*, a se trage inapoi; 2. metaforice, a) in genere : *echulu refere vocea, sonurile; annulu refere a-celle-asi tempuri: a si referi mentea, oculii la ceva; domni'a lui referi celle mai formose dille alle terrei*; b) in specie, α) a mesurá cu acea-asi mesura, a întorce cuiva benele sau raulu : *cum ai facutu, ti s'a referitu*; *a referi assemine pentru assemine*; *a referi gratia*; β) a adduce d'in nou, a renouá, restaurá, restabilí, repetí, reproduce, etc., *a referi pristinele datine; copillii referu pre parenti in figure si in caractere*; γ) a spune cu vorb'a sau in scrisu, a arretá, espune, portá vorb'a etc., *coventele nostre, de si secrete, se referu in publicu; nu scim referi nemica despre aceste-a, gurele velle referu vorb'a de la unulu la altulu; prin mai multe scrissori ti voliu referi detalielc evenimentului atinsu in acestu scrissore*; δ) a responde : *la coventele nostre nu referi alte covente*; ϵ) a espune oficiale, a dá scire oficiale : *legatii acesti-a referira in nomele mandantiloru sei; a referi superiorului, domnului; commissarii referira cu accuratetia celle aflate la faci'u locului; a referi la senatu, la consiliu; presedentile convocá adunanti'a si i referi de celle communicate; cu sensu mai generale : la tene me referu; la voi referu lucrulu ca la auctoritati competenti*; ζ) ca terminu de negocie, a trece in registre, in compute, in libri, a inserie, etc. : *a referi la debite, la credite; a referi in libru epistolele acceptate; a referi in registru pre scurtu coprensulu noteloru acceptate; a referi summele percepute in tesauru si in scriptele tesaurului*; η) ca mai desu, *a referi ceva la altu ceva; a pune in relatione : tote câte se referu la privati, nu su publice; Epicureii referu tote la voluptate; egoistulu refere totu la sene.*

* REFERITORIU, -toria, adj. s., referens, se referens; care refere sau se refere; vedi si referente.

* REFERITU si referutu, -a, adj. part., relatus.

* REFERSU, -a, adj. part. d'in referere, vedi si refertu.

1 REFERTU, -a, adj. part. d'in referbere, fertu de a dóu'a óra.

2 REFERTU, -a, adj. part. d'in refercere, refertus; plenu, rasu, indesatu forte.

* REFIBULARE, v., refibulare; a fibulá a don'a óra.

REFIGERE, refissi sau refissei; si refipsei, refissu, si refictu = refiptu, v., refigere; 1. a fige érosi; 2. a scote, a desprende ce e infissu.

* REFIGURARE, v., refigurare; a figurá érosi, de a dóu'a óra.

* REFINGERE, refinsi si refinsei, refinsu, (si refictu), v., refingere; a finge érosi, a finge de a dou'a óra.

* REFIRMARE, v., refirmare, a firmá érosi, de a dou'a óra.

* REFLAGITARE, v., reflagitare, a flagitá, a recere cu persistentia.

* REFLANTE, v., reflaus; care refla: *venturi reflanti navei nostra.*

* REFLARE, v., reflare; 1. a flá sau sufflá érosi; 2. ca mai desu inse, a flá sau suflá contra.

* REFLATIONE, s. f., raflatio; actione de reflare.

* REFLATORIU, -tória, adj. s., reflaus; vedi si reflante.

* REFLATU, -a, adj. part. s. d'in reflare, reflatus : *reflatulu ventului.*

REFLECARE = reflicare, v., replicare, marginare; 1. a summette, a suffleá : *reflecati-ve manicele, pulpanele lungeloru vestimente*; 2. a cose pre margine una buccata de pandia, de pannura : *a refleá sterguriele*; — vedi si refecare, sufflecare. — Cumu sufflecare pare in locu de supplicare, asiá si reflecare e in locu de replecare. M.

REFLECATIONE, s. f., replicatio, marginatio, actione de reflecare.

REFLECATU, -a, adj. part. s. d'in reflecare, replicatus, marginatus.

REFLECATURA, s. f., replicatio; actione de reflecare si effectu allu aceste actione.

* REFLECTENTE, adj. part. pres., reflectens, care reflecte.

* REFLECTERE, reflessi si reflexsei, reflessu, v., reflectere, (comp. si it. riflettere, fr. réfléchir); a flecte inapoi, in

deretru, a intorce inderetru; 1. proprie : *cânele reflecte cod'a sub pântice; a reflecte pucinu capulu; mai vertosu : superfeciele lucie reflectu radiele luminei; lumin'a se reflecte dupo certe date si in certe directioni; apele limpide reflectu erb'a, arborii, animalile d'impregiuru; nemica nu reflecte mai bine obiectele de câtu unu bonu spectu; in unu verbu reflexivu actionea se reflecte spre subiectu ensusi; frontea serena reflecte pacea sufletului. 2. metaforice, a) in genere, a intorce, induplecá, a molliá, etc. : *nu vei poté reflecte cerbic'a si crudimea acestui omu; a si reflecte mentea si anim'a spre totu ce are mai caru; si intr. furi'a morbului nu reflecte de locu; b) in specie, a intrá in sene, a cogitá maturu : copillii mici reflectu pucinu; omului maturu e datu a reflecte; fora a reflecte nu potemu avé conscientia de dissele si faptele nostre; de acea-a si espressioni ca : conscientia reflexa, mentea reflexa.**

* REFLESSIBILE, adj., (fr. *réflexible*); care se pote reflectere.

* REFLESSIBILITATE, s. f., (fr. *réflexibilité*); calitate de reflexibile.

* REFLESSIFLORE, adj., (fr. *réflexiflore*), care are *flori reflexe*, intorse in deretru, in afora.

* REFLESSIONE, s. f., *reflexio*, (fr. *réflexion*); actione si facultate, cumu si effectu allu actionei de reflectere : *reflessionea radielor luminose, reflexionea obiectelor de pre ripe in limpid'a unda a riului; instrumente de reflexione a luminei; mai vertosu : reflexionea omului maturu; fora reflexione in desertu portámu mente; a face multe si mature reflexioni usupr'a passului de facutu; reflexionea actionei espressa prin verbu asupr'a subiectului ensusi.*

* REFLESSIVU, -a, adj., (fr. *réflexif*); aptu a reflectere, r lativu la *reflessu* sau la *reflessione* : *poterea reflexiva a radielor, a omului cogitatoriu; verbe reflexive, pronomine reflexive, etc., differite de : verbele reciproce, etc., vedi si reciprocu.*

* REFLESSU, -a, adj. part. s., *reflexus*, (it. *riflesso*, fr. *réfléchi*, *reflet*); in s. verbului reflectere; 1. ca part. : *imaginile reflexe de unde sau de specle; lu-*

min'a reflexa de faciele lucie si polite; negocie indelungu si maturu reflexe; a face passi reflexi; 2. ca subst. m., reflexulu luminei de la aceste obiecte; vedemu nu radiele astrului diliei, ci numai unu reflexu allu acelloru radie; unu reflexu allu splendorei mentei divine.

* REFLORE, -escu, v., *reflorescere*; a inflori érosi; vedi si *reinflorire*.

* REFLORE, *reflusi* si *reflussei*, *reflusu* v., si

* REFLORE, v., *refluere*; a flue in deretru; a flue preste ripe, a se versá; a flue la un locu : *sangele mi reflue la capu; candu marea se infla, fluviile refluu; lumea reflue la acellu locu.*

* REFLORE, -a, adj. part. s., *refluxus*, (comp. si fr. *reflux*); in s. verbului *refluere*; 1. in genere : *reflussulu totoru apelor currenti*. 2. in specie, desinflarea marei : *flussullu si reflussulu oceanului.*

* REFLORE, -a, adj., *refluns*; care *reflue* : *riuri reflue; marea reflua.*

* REFOCILLARE, v., *refocillare*; a focillá érosi, a revivificá : *a refocillá pre languidu cu efficaci remedie.*

* REFOCILLATU, -a, adj. part., *refocillatus*.

* REFODERE, *refossi* si *refossei*, *refossu*, v., *refodere*; a fode = sapá érosi; la anticí : a desgropá érosi.

* REFORMA, s. f., (fr. *réforme*); actione de *reformare*, déro mai allessu effectu allu acestei actioni, 1. in genere : *reform'a calendariului, reforme politice, reforme in legi, in institutioni, in invetiamentu; reformele nu sunt innovationile imprudenti de tota diu'a; reforme religiose, si absol. reform'a = reform'a religiosa d'in secululu XVI*; 2. in specie a) reductione, deminutione, impucinare, scade-re : *a face mari reforme in spesele superflue, in lussulu de mésa si de vestimente*; b) mai vertosu, α) impucinare de functionari in genere, β) éro in parte, in militia, α') impucinare de calli, ce nu mai sunt boni pentru armata; β') impucinare in numerulu armatiloru prin licentiarie si alte impregiurari; γ') impucinare a officiariloru prin punere in disponibilitate, etc.

* REFORMABILE, adj., (fr. *réformable*); care se pote *reformare*.

* REFORMANTE, adj. part. pres., *reformans*; care *reforma*.

* REFORMARE, v., *reformare*, (fr. *réformer* si *réformer*); 1. a *formá* érosi, d'in nou: *a reformá cetele de armati ce se dissolse*; *armat'a sparta se reformá in data*; 2. a scambá, transformá, alterá, face altulu: *nemica nu se pote reformá in lume fora voli'a providentiei*; 3. a scambá form'a, fora a scambá essenti'a, si de aci, a ammeliorá, imbonetati: *nu potemu reformá noi lumea; a reformá si correge dutinele, disciplin'a armatei; a reformá invetiamentulu, administratiunea; a si reformá abitudinile, inclinacionile reelle, caracteriulu*; 4. cu sensulu de: a) in genere, *a reformá* = a moderá, impuciná, supreme: *a reformá spezele in tote câte sunt superflue; a si reformá bussulu in vestimente, sumptulu in mancare si beutura*, b) in specie, in militia, a dimitte, supreme: *a reformá callii, a reformá mai multi officari*.

* REFORMATIONE, s. f., *reformatio*, (fr. *réformation*); actione de *reformare*: *reformationea ordiniloru armatei; reformationea disciplinei, invetiamentulu; reformationea mai multoru officari*; absol. *reformationea* = ce s'a facutu in religione in seclulu XVI.

* REFORMATORIU, -*tória*, adj. s., *reformatior*, (fr. *réformateur*); care *reformedia* sau serve a *reformare*: *reformatoriulu disciplinei; reformatorii limbey: litteraturei; a se dá de reformatorii in tote; reformatorii usiorelli strica mai multu de cátu ammeliora*.

* REFORMATU, -*a*, adj. part., *reformatus*: *tote su reformate in térra, officari reformati*; abs. *reformatii*, celli ce se tinu de *reform'a* religiosa d'in seclulu XVI.

* REFORMIDANTE, adj. part. pres., *reformidans*; care *reformida*.

* REFORMIDARE, v., *reformidare*: a fugí inderetru de *formidine*, a *formidá* forte, a se pertundo de frica: *a reformidá ferrulu chirurgului; nu reformidu a respunde la atacurile vostre*.

* REFORMIDATIONE, s. f., *reformidatio*; actione de *reformidare*.

* REFORTIFICARE, v., (fr. *refortifier*); a *fortificá* érosi, d'in nou.

* REFORTIFICATU, -*a*, adj. part., d'in *refortificare*.

* REFOSSU, -*a*, adj. part., *refossus*, in s. verbului *refodere*.

* REFOTU, -*a*, adj. part., *refotus*; in s. verbului *refovere*.

* REFOVERE, *refovui*, *refovutu* si *refotu*, v., *refovere*, a *fové*, sau incaldí érosi, si de aci, a recreá, revivicá, reinsuffletí, etc.; 1. proprie: *a refové corpulu ammortitu de frigu; a si refové poterile prin dulcet'u climei si salubritatea arului*, 2. metaforice, *a refové scientie, artile, sperantiele*.

* REFRACTARE, v., intensivu d'in *refrangere*, (comp. si fr. *réfracter*).

* REFRACTARIU, -*a*, adj. s., *refractarius*, (fr. *réfractaire*); rebelle, nesuposu, resistente: *militari refractari*, despre substantie, cari cu greu se potu *frange*, sfermá: *metallu refractariu, petre refractarie*.

* REFRACTIONE, s. f., (*refractio*, fr. *réfraction*); actione de *refrangere*: *apparut'a refractione a unui bastonu confundutu in apa*; in specie: *refractionea radioloru lumine*; *prin refractione se descompune lumin'a si produce minunat'a varietate de coloru in natura*.

* REFRACTIVU, -*a*, adj., (*refractivus*, fr. *réfractif*), aptu a *refrangere*: *potere refractiva asupr'a luminei*.

* REFRACTORIU, -*tória*, adj. s., *refractorius*, (*refractorius*, fr. *réfractoire*); care *refrange* sau serve a *refrangere*: *linie refractorie, curba refractoria*.

* REFRACTU, -*a*, adj. part., *refractus*; refrantu: *radiele refracte, bastonu ce pare refractu in apa*.

* REFRAGANTE, adj. part. pres., *refragans*; care *refraga*.

* REFRAGARE, v., *refragare*; oppos. la *suffragare*, a *refragá* = a se oppune unui competitoriu, a luerá contra acestu-a: *cumu potu a fragá cellui mai bonu amicu allu meu?* in genere, a se oppune, a resiste: *prin tacere refraga toti la opinionea vostra*.

* REFRAGATIONE, s. f., refragatio, actione de *refragare*.

* REFRAGATORIU, -tória, adj. s., refragator; care *refraga*: *opinionea tea are multi refragatori*.

* REFRAGATU, -a, adj. part., refragatus; in s. verbului *refragare*.

* REFRANGENTE = *refringente*, adj. part., *refringens*, (fr. *réfringent*), care *refrange*: *medie refringenti*; ca subst. *unu refrangente allu radiei*.

REFRANGENTIA = *refringentia*, s. f., calitate, potere de *refringente*.

REFRANGERE = *refringere*, (se conjuga ca v. *frangere*), *refringere*; 1. a *frange* érosi: *a refrange pâne*; 2. a *frange* inderetru: *a refrange capulu*; 3. in genere, a *frange* in multe buccati, a sfermá: *unu bastonu cofundatu in apa pare a se refrange*; *a refrange port'a*: metaforice: *a refrange pre inimicu, poterile lui, a refrange cornulu celloru potenti*; 4. in specie de lumina: *radiele se refrangu*; *tote partile luminei nu se refrangu in acellu-asi gradu*.

REFRANTU = *refrantiu* = *refractu*, adj. part. d'in *refrangere*, *refractus*; vedi si *refractu*.

REFRECARE, v., *refricare*; a *frecá* érosi, de a dou'a óra, d'in nou; metaf. a attitiá, inveniná d'in nou.

* REFRECATIONE, s. f., (refricatio); actione de *refrecare*.

REFRECATU, -a, adj. part., (refricatus); érosi *frecatu*.

REFRENANTE, adj. part. pres., *refrenans*, care *refréna*.

REFRENARE, v., *refrenare*, (fr. *refrénér*); 1. proprie, a tiné inderetru cu *frenele*: *a refrená callulu*; 2. in genere si metaforice, a opprí, impedicá, repreme, etc.: *a refrená apele in furi'a loru de versare*; *mai multu se refrenámu pre juni de cátu se i attitiamu la gloria*; *a si refrená cupiditatile*; — si, 3. cu sensu de a *infrená*, pune *frenu* de a dou'a óra; vedi si *reinfrenare*.

REFRENATIONE, s. f., *refrenatio*; actione de *refrenare*.

REFRENATU, -a, adj. part., *refrenatus*; in s. verbului.

* REFRIGERANTE, adj. part. pres.,

refrigerans, (fr. *réfrigérant*); care *refrigera*; in specie, ca s. m. reale, *unu refrigerante*, a) vasu ce serve, mai ver-tosu in destillatione, la *refrigeratu*; b) medicamentu, buccata de mancare ce *refrigera* = *recoresce*.

* REFRIGERARE, v., *refrigerare*; a face érosi *frigidu*, a reci érosi, si in genere, a reci, a recorí; 1. proprie: *a refrigerá prea marea calore*; *a refrigerá camerele, dormitóriele, ap'a, vinulu, pânea, buccatele*; 2. metaforice: *a refrigerá una prea mare ardore, prea multu zelu*; *amorea de inventione se refrigerá si pere chiaru cu totulu*; *fervorea patriotica s'a refrigeratu si stinsu chiaru in multe ânime*.

* REFRIGERATIONE, s. f., *refrigeratio*, (fr. *réfrigération*); actione de *refrigerare*.

* REFRIGERATIVU, -a, adj., (fr. *réfrigératif*); aptu a *refrigerare*; vedi si *refrigeratoriu*.

* REFRIGERATORIU, -tória, adj. s., *refrigerans*, si *refrigeratorius*; care *refrigera* sau serve a *refrigerare*: *potioni refrigeratorie*; ca s. m. reale, *refrigeratoriu*, pl.-e, instrumentu, mediu de *refrigerare*: vasu, medicamentu, beutura, etc.

* REFRIGERATU, -a, adj. part., *refrigeratus*.

REFRIGERE, v., (se conjuga ca v. *frigere*), *iterum frigere*; a *frige* érosi, a dou'a óra: *nu refrigeti carnea, co nu va fi bona*: (comp. si fr. *refrire*).

* REFRIGERIU, pl.-e, *refrigerium*; recóre, recorire, recire; metaf., recorire, usiorare, mangaiare, etc.

* REFRIGESCENTE, adj. part. pres., *refrigescens*; care *refrigesce*: *fervore refrigescente*.

* REFRIGESCENTIA, s. f., *refrigescentia*; statu de *refrigescente*: *refrigescenti'a dororei, fervorei patriotice*.

* REFRIGESCERE, v., *refrigescere*; a reci, a se reci érosi; a scadé, deperí, etc., 1. proprie: *refrigesce tempulu spre séra*. 2. metaforice: *refrigesce ardorea imaginationei prin lentitudinea pennei*; *refrigescu si amorile celle mai ardenti*.

* **REFRINGENTE**, *refringere*, etc.; vedi : *refrangente, refrangere*, etc.

REFRONDIRE = *refrondire, -escu*, v., *refrondescere*, a *frondi* sau *infrondi* érosi; vedi si *reinfrondire*.

REFUGIRE, v., *refugere*, (comp. si fr. *refuir*), 1. a *fugí* érosi, de a dou'a óra; a repetí *fug'a* sea; 2. a *fugí* in deretru, inapoi, a lená *fug'a*, a dá dosulu, a se retrage, etc. : *infricandu-se de numerulu inamicului, ai nostri refugira; refugiau de campulu de batalia; metaforice : nu refugiti de calcea batuta; refuge de veri-ce labore, de veri-ce greutati*; 3. in sensu pregnante, a *fugí*, a alergá la cine-va sau la ceva spre scapare, pentru ajutoriu si protectione : *criminalii refugu la altariu; la cine se refugimu? aci refugimu ca la singurul nostru portu de salute*.

REFUGITU, -a, adj. part. d'in *refugire*.

REFUGIU, pl. -e, *refugium*, (fr. *refuge*); actione de *refugire*, déro mai ver-tosu, in sensu concretu de : *locu de refugire*, 1. proprie : *capitanulu departu navile, la cari deco aru fi avutu refugiu, armatii s'aru fi batutu cu mai pucina barbatia; selbele dederu refugiu fuguriloru; Románii cautaru si aflara totu de a un'a refugiu in montii loru*; 2. metaforice : *portu si refugiu crú senatulu romanu allu totoru poporeloru; cellu moi bonu refugiu pentru innocenti e conscientia*.

REFUGU, -a, s. pers., *refuga*; care ámbra cu *fug'a*. *fugariu*; care vré se scape cu *fuga*; — si ca adj., *refugus*, care *refuge*, in largulu si intregulu sensu allu verbului *refugire* : *refuge unde*.

* **REFULGENTE**, adj. part. pres., *refulgens*, (fr. *refulgent*): care *refulge* : *arme refulgenti*.

* **REFULGENTIA**, s. f., *refulgentia*; calitate de *refulgente* : *refulgenti'a armelor*.

* **REFULGERE**, *refulsi* si *refulsei*. *refulsu*, v., *refulgere*; a *fulge* inapoi, a *fulge* érosi, a *fulge* de repetite ori, si de aci a respande *fulgóre*, a dá *fulgore*; 1. proprie : *refulgu stelelle, refulgu nuerii de radiele sorclui; refulgu armele*

metallice la sore; refulgu gemmele la lumina. 2. metaforice : *nomele seu refulge de glori'a propria si de glori'a straboniloru*.

* **REFUNDENTE**, adj. part. pres., *refundens*; care *refunde*; vedi si *refunditoriu, refusoriu*.

* **REFUNDERE**, *refunsi* si *refunsei*, *refunsu* si *refusu*, v., *refundere*, (comp. si fr. *refondre*); a *funde* in deretru, érosi, d'in nou, cu abundantia, preste margini, etc.; 1. proprie : *refundeti licidulu in vasulu in care stá mai inainte; stomaculu rífunde ce i se da prea multu; a rífunde formele ce nu au essitu d'in typarie; sorele rífunde neuea si glaci'a; a rífunde sangele cetatianiloru*; 2. metaforice, a) a respinge : *scopellele rífundu unde cu furia*; b) a dá cu abundantia, a reversá : *senulu pamentului rífunde ce depunemu in ellu*; c) in genere, a torná, face de a dou'a ora, d'in nou : *a rífunde una opera, una poema, unu discursu, unu planu*, etc.

* **REFUNDITORIU**, -toria, adj. s., *refundens, refusorius*; care *refunde* sau serve a *refundere*; vedi si *refundente, refusoriu*.

* **REFUNSU**, -a, adj. part., *refusus*.

* **REFUSABILE**, adj., (fr. *refusable*); care se pote *refusare*; vedi si *recusabile*.

* **REFUSARE**, v., (fr. *refuser*), *recusare, repudiare*; *negare, denegare*; a respinge, a recusá, repudiá, denegá : *a rífusá una corere*.

* **REFUSATU**, -a, adj. part. d'in *refusare*, (fr. *refusé*).

* **REFUSIONE**, s. f., *refusio*; actione de *refundere* : *refusione a licidului in pristinulu vasu*.

* **REFUSORIU**-sória, adj. s., *refundens refusorius*; care *refunde* sau serve la *refunsu* = *refusu* sub 1.

* **REFUSU**, -a, 1. adj. part. s. d'in *refundere* : *forme de littere refuse, sangele refusu; refusulu vinului in primulu visu*. 2. s. m., *refusu*, (fr. *refus*), d'in *refusare* : *recusa, recusatione, denegatione*, etc. : *a sufferi multe refuse la corerile selle*.

* **REFUTABILE**, adj., (fr. *refutable*), care se pote *refutare*.

* REFUTANTE, adj. part., refutans; care refuta; vedi si *refutatoriu*.

* REFUTARE, v., refutare, (fr. réfuter); 1. a respinge, a se oppune, a nu acceptá, a inlaturá; 2. in specie, a respinge cu coventulu assertionile cuiva, a contradice, a combate, a derimá argumentele adversariului, etc. : a confirmá dissele nostre, refutandu alle adversariului.

* REFUTATIONE, s. f., refutatio, (fr. réfutation); actione de refutare; in specie : refutationea face un'a d'in partite unui discursu judiciarium.

* REFUTATORIUM, -tória, adj. s., refutator si refutatorius, (fr. réfuteur); care refuta sau serve la refutatu : argumente refutatorie.

* REFUTATUM, -a, adj. part., refutatus, in s. verbului.

* REGALE, adj., regalis, (fr. royal, si régale); de rege, relativu la rege : forma de guberniu regule; insemnie regali; domnia regale, nome regale, sceptru regale, principe regale, principii regali; — ca de rege : vestimente regali, lussu regale, mese regali; ornatu, cultu regale; — ca subst. a) personale : unuregale, regalii, membri ai familiei regelui sau ómeni si afora d'in familia, déro devotati familiei regelui; b) reale, f. regale-a = dreptu allu regelui de a percepe certe venituri.

* REGALISTUM, s., (fr. royaliste si régaliste); partisanu, favoritu allu regelui, allu systemei de guberniu regale.

* REGALITATE, s. f., regnum, regia potestas, (fr. royauté); demnitate de rege; in acestu sensu inse mai bene : regatu, pre candu form'a : regalitate, calitate de regale, ar intrá propriu si in frasi ca : regalitatea meseloru, ornatului, munificentiei, etc.

* REGATUM, s. m., regnum; demnitate de rege; térr'a in care domnesce unu rege.

REGE, s. m., rex, (it. re si rege, isp. rey, fr. roi); capu allu statulu, care rege statulu, 1. proprie : rege absolutu, rege constitutionale; celli mai multi regi sunt applicati la despostimu; regii terreloru se adunara in congressu; regele Persi-

loru, regele Franciei, regele Italiei; 2. metaforice, a) despre domnedieu : regele cerului, regele universului; b) despre diei de prim'a ordine ai anticiloru : regele dieiloru si allu animiloru erá Jove, regele infernului erá Plutone; c) si despre animali : leulu e regele animaliloru; d) in genere, capu, capu supremu, ca mai destinsu, etc. : regi se dicu cei avuti, regii avutiei; asiá si : regii negotiului; regii scientiei, regii poesiei; regele oratoriloru; regele unui ospetiu, unei adunári, e) rege = una d'in celle patru figure la joculu de carti; 3. fem. e regina, in diversele insemnari alle coventului rege, a) regina = conjuge a regelui unui statu; b) regina = femina ce e ensasi investita cu potestatea suprema : regin'a Angliei; in altu sensu inse : regin'a Greciei; c) despre dine : regin'a Junone; d) despre animali : acer'a e regin'a passeriloru; e) in genere : regin'a unui ballu, regin'a formosetiei, regin'a matroneloru, etc.

* REGENERARE, v., regenerare, (fr. régénérer); a generá érosi, a nasce érosi; a regenerá carnea; prin battezu se regenera crestinulu; metaforice, a reformá, a ammeliorá : a regenerá unu poporu, una natiune; a regenerá scientiele, disciplin'a.

* REGENERATIONE, s. f., regeneratio; actione de regenerare.

* REGENERATORIUM, -tória, regenerans, (fr. régénérateur); care regenera : regeneratoriulu limbei.

* REGENERATUM, -a, adj. part., regeneratus.

REGENTE, adj. part. pres. s., regens, (fr. régent); care rege, 1. in genere : venturile regenti cursulu navigationei; dupo astrologi erau stelle regenti alle fu-carui annu; omulu regente totu economi'a acesteie case; 2. in specie; care rege, sau are se rega statulu pentru unu tempu, mai vertosu in tempulu minorennitateri regelui : regentele. regentea Franciei; potu fi si mai multi regenti; in Serbi'a fura trei regenti.

REGENTIA, s. f., (fr. régence), calitate de regente, si in specie, gubernare a unui regente pëno la majorennitate.

tea regelui; tempulu câtu tine calitatea de *regente*; mai multi impartu *regenti*'a cu *regin*'a *mamma* a *minorennelui*.

REGERE, *ressi* si *ressei*, *ressu* si *rectu* = *reptu*, (compara: *diregere*, *dirressu*, *direptu*, etc.), v., *regere*, (compara si fr. *régir*); a *direge*, a *guberná*, 1. proprie: *Domnedieu rege universulu*; *gubernatorii regu navile cu gubernacle*; *regeti bene callulu*, *frênele callului*; 2. metaforice, a *direge*, *dereptá*, *administrá*, etc.; a) in genere: *domnulu casei rege acésta casa*; *invetiatorii sunt detori a sci rege ánimele copilliloru*; *rationea rege affectele suffletului omenescu*; *a rege operationile unui bellu*; *a rege una scola*, *unu institutu*, *una fabrica*, *una baserica*, *unu ramu de servitie publice*; *a rege finantie*; *a rege teatrulu cu multa intelligentia*; *a si rege cultur'a agriloru cu bonu metodu*; mai vertosu: *a rege statulu*, *legionile*, *armat'a*; b) in specie, a) ca terminu de grammatice: *unu verbu pote rege mai multe substantive*; *prepositionile limbei grecesce regu trei d'in casurile acestei limbe*; b) a pune pre cellu ratecitu in callea *derépta*, a *correge*, a *inderéptá*.

* REGERERE, *regerui*, *regerutu*; si *regessei*, *regestu*, v., *regerere*; a *gere* inapoi, *inderetru*.

* REGERMINARE, v., *regerminare*; a *germiná* érosi, d'in nou.

* REGERMINATIONE, s. f., *regerminatio*; actione si effectu allu actionei de *regerminare*.

* REGERMINATU, -a, adj. part., *regerminat*us.

* REGERUTU, -a, part. d'in *regerere*, *regestu*.

REGESCE, adv., *regie*; in modu *regescu*.

REGESCU, -a, adj., *regias*; de *rege* allu *regelui*: *palatin regescu*, *avere regésca*; *clementi'a regésca*.

* REGESTU, -a, adj. part., d'in *regerere*, *regestu*; in s. verbului.

REGIA, (pron. *regia*, éro despre *regia* vedi la *regiu*), s. f., *bonorum administratio*, (fr. *régie*); proprie, ar insemná, ca si *regatu*, demnitate de *rege*, e inse applicatu de regula cu intellessulu

de: *administratione de bonuri sau venituri ce se incredentiédia la persone indetorate a dá computu*: a *committe cuiva regi'a unei succensione*, *unei mosia*; *mosie date in regia*: in specie se dice de venituri de alle statului sau alle communei: *lucrari publice facute in regia*; *cautarea salineloru se face in regia*, *precumu e in regia si monopolulu statului asupr'a tabacului*.

* REGIBILE, adj., *regibilis*; care se pote *regere*.

* REGICIDIU, pl. -e, (*regicidium*, fr. *régicide*); *occidere de rege*: *regicidiulu e condemnatu astadi de opinionea publica mai luminata*.

* REGICIDU, -a, s., (*regicida*, fr. *régicide*, vedi si *regicidiu*); care *occide regi*.

* REGIFICU, -a, adj., *regificus*; *regescu*, *magnificu*, *sumptuosu*: *regificu lussu*, *regifice mese*, *regifice vestimente*.

* REGIFUGIU, s. m., *regifugium*; proprie, *fuga de rege* sau de *regi*; *serbatóre la anticii Romani in 24 Februariu in memori'a espulsionei regiloru d'in Rom'a*.

REGIME, pl. *regimine*, *regimon*, (fr. *régime*); actione de *regere*, cumu si modu, processu, mediu de *regere*, 1. in genere: *regimele calliloru*, *naviloru*, *institutelor de educatione*, *caselor de sanetate*; *in ratione resiède regimele fientiei omenesci*; *regime rationale de cultur'a agriloru*; *regimele navei e datu gubernatoriului*, *asiá si regimele casei si familiei e datu tatalui*; in sensu concretu: *gubernaclulu e unu regime*; *frênele sunt regime pentru calli*; 2. in specie, a) regula de *viétia* in statu de sanetate, *déro si mai vertosu in statu de morbu sau téma de morbu*: *regimele imbracia totu ce e utile victiei si sanetatei*; *unu bonu regime se intende nu numai la mancare si la beutura*, *ci unu regime completu are in vedere acurulu ca si vestimentele*, *repusulu ca si somnulu*; *nu ti impune regime difficile*, *cellu mai simplu e pote cellu mai bonu regime*; absolutu, pentru casu de morbu: *a se pune pre regime*, *a lassá regimele*, *fora regime rigorosu nu folosescu medicamentele*; b) in guberniulu statului, forma,

systema de gubernare : *regime despoticu, regime constitutionale, regime liberale*; in sfere mai restrinse : *regimele finantiale, bonu regime de administratione; regimele supremu allu armatei e allu capulu statulu, éro officiariloru dupo gradu, sunt commissse regimini de divisioni de armata, regimini de regimente, regimini de companie; statulu are lipse si de unu regime pentru selbe si domenie, unu regime pentru saline*; — in sfera juridica e : *regime dotale, regime comunale pentru casatoriti, regime hypothecariu pentru hypothece*; c) in grammatica, casu ce depende de la unu verbu, *unu verbu pote avé regimini directe si indirecte; relationea regiminiloru se espreme cu prepositioni sau cu flessioni*; in celle mai multe d'in aceste insemnari eu sensu concretu, *regime = persona ce rege : regitoriu, diregetoriu, rectoriu, regulatoriu, etc., sau lucru, ce da directione : regimele mersului unci machine.*

REGIMENTU, pl.-e, *regimentum*, (it. *regimento*, fr. *régiment*); proprie, camu in acellu-asi sensu ce are form'a *regime*, applicatu inse la ceva *ressu*, *dirressu*, *condussu*, *commandatu* de unu *regitoriu*, capu, capitano, si in specie la unu corpu, sau divisione de armati, allu caroru numeru a variatu dupo tempuri si locuri, déro care coprende mai multe *companie de pedestri* sau *de callari*: *regimentu de callarime, regimentu de venatori, regimentu de marginari; a fi capitano intr'unu regimentu.*

REGINA, s. f., *regina*; vedi *rege*.

* REGIONALE, *regionalis*, si

* REGIONARIU, -a, adj. s., (fr. *régionnaire*); relativu la una *regione*: *clima regionaria, producte regionarie; diregutori regionari, synodu regionale.*

* REGIONE, s. f., *regio*, (fr. *région*), d'in *regere*; 1. proprie, directione in una parte, dimensione, linia : *a nu se abbate d'in regionea sea, d'in regionea callei mare si batuta; selb'a se intende cu caten'a de monti in regionea marelui fluvii*; mai vertosu in espressionile : *in regionea, d'in regionea*, cu sensurile : a) in directione sau d'in directione derepta;

3) in partea sau de partea oppusa, chiaru in faccia, faccia in faccia : *nu pote fi eclipse in luna, déco acesta-a nu sta in regionea sorelui; liniile a doue pagine typarite se punu si stau in regione sau d'in regione celle d'in una pagina cu celle d'in pagin'a oppusa*; 2. metaforice, a) *regione = linia ce marginesce vederea, linia de vedere, limite in genere : regionele terrei marginescu si glori'a numelui teu: abia se tine in regionele convenientiei*; b) *regione = parte de ceru sau de lume : regionea septentrionale se oppune la regionea meridionale*; c) *regione = parte de ceru sau de pamentu indeterminate*, a) in genere : *locu de stabilire in regione salubre; regione fertile, deserta, stérpa; in regionea portiloru cetatei; multe si vaste regioni alle terrei sunt inco inculte, si abitate de popore inco selbatice*; 3) in specie, parte indeterminate a unei terra : *tinutu, coprensu, etc. : in regionele Romaniei de longa Danubiu; in regionele acellei-asi terre despre monte; chiaru si parte a unui agru, a unei cetate : regionele capitalei Romaniei de a stang'a riului*; 4) in sensu mai ideale, *regione = sfera, cercu, dominiu, coprensu, etc. : in regionele speculationiloru inalte; a descende d'in luminele regioni alle notionei si imaginationei in nueroscele regioni alle realitatei.*

* REGITORIU, -toriu, adj. s., *rector, regens*, (compara it. *regitore*, fr. *régisseur*); care *rege*, *direge*, *administra* etc.; in specie, cellu cui e incredentiata una *regia*: *regitoriulu domeniiloru mai multoru proprietari.*

* REGISTRARE, v., (fr. *registrer*), ce trece in *registru*; vedi si *inregistrare*.

* REGISTRATORIU, -toria, adj. s., (fr. *régistrateur*); care *registra*, trece in *registru*.

* REGISTRATU, -a, adj. part., d'in *registrare*.

* REGISTRATURA, s. f., (it. *registratura*); actione de a *registrare*, déro mai allessu effectu allu acesteii actione, cumu si officiu allu *registratoriului*.

* REGISTRU, pl.-e, (fr. *registre*, it. *registro*), *acta, publicæ tabulæ*; libru in

care se trecu actele de tota diu'a : *a trece in registru actulu integru sau numai in resumptu; registru de intrare si de essire; in genere, registru = lista, catalogu, etc.*

* REGIU, -a, adj., regius; relativu la rege, regescu, 1. proprie : *potestate regia, insemnie regie, domnia regia, de-repturi regie, fundu regiu, prerogativa regia*; — ca subst. *regia*, subintelligendu : a) casa, *regia = casa regésea*; palatiu, castellu, curte, si de aci, familia *regéscă*, omenii *regelui*, curtea, cas'a lui; b) urbe, cetate, *regia = residentia, capitale*; c) *regia = basilica*, templu, columnata a unui edificiu monumentale; 2. metaforice, de rege, magnificu, splendidu, distinsu, etc., insemnari ce convinu mai bene formeii *regale* : *starea regia, averi regie, lussu regiu, vietu regiu, vestimente regie, ospetiu regiu.*

* REGLA, s. f., vedi *regula*.

* REGLUTINARE, v., *reglutinare*; a *glutiná érosi*, d'in nou; metaforice : *ossele fracte au se se reglutine in eur-rendu.*

* REGNANTE, adj. part., regnans, (comp. si fr. *régnant*); care *regna in actu : principii astadi regnanti; regele regnante essercita poterea sea de rege.*

* REGNARE, v., regnare, (fr. *régner*); a *avé regnulu*, a fi rege, a rege; 1. in specie : *a regná pre multe terre, pre multe si varie popore; una massima favorita asiá dissiloru constitutionalisti diee : regele regna, nu gubernă; regele regnă peno la adince betranetic*; 2. in genere, prin estensione, a domni, a dominá, a dispune cu deplena potere, a fi domnu, etc. : *lui Cicerone se imputá a deseă eo regná in judecatorie; multi d'in celli ce nu porta nomele de regi. regna in fapta pre altii prin docentia, prin avere, prin virtuti; frigulu si ammortirea regna in tote; patheticulu regna absolutu in elocentia; legea, nu capriciulu, se regne in societatea omenesca; a regná pre animele, pre mentile altoru-a; in cas'a sea fia-care regna.*

* REGNATORIU, -toria, adj. s., regnator; care *regna* : domnitoriu, rege in actu, potente, etc.

* REGNATU, -a, adj. part. s. d'in *regnare*.

* REGNICOLARE, adj., relativu la *regnicoli*.

* REGNICOLU, -a, s., regnicola, locutorin allu unui *regnu*.

* REGNU, pl. -e, regnum, (fr. *règne*); 1. demnitate, potestate de rege, domnia, etc.; a) in specie : *regnulu concentra poterea publica in mâncle unui-a singuru; regnulu celloru d'in urma trei domnitori ai terreii*; b) in genere, domnia, potere, dominatione, directione, prepotentia, etc. : *regnulu egoismului; in cas'a sea are fia-care regnulu*; 2. metaforice, a) *térra pre care domnesce cine-va : vastulu regnu allu Russiei*; si in sensu ideale : *cas'a sea e pentru fia-care regnulu seu regnulu marei*; de aci, b) *regnu = dominiu, coprensu, clas-se, etc. : naturalistii admittu trei regne de fientie; regnulu animale e unulu d'in aceste trei regne.*

* REGREDERE, *regressi si regressei, regressu*, v., *regredi*; a *grade*, passi inapoi, inderetru, a dá inapoi, a merge inderetru, a se retrage; 1. proprie : *cine nu progrede, regrede; e rosinosu a regrede de frica d'in câmpulu de luptu*; 2. metaforice : *dupo acésta digres-sione, se regredemu la subiectulu des-baterii.*

* REGREDIENTE, adj. part., *regrediens*, care *regrede*.

* REGRESSIONE, s. f., *regressio*, (fr. *régression*); actione de *regredere*, in specie : *figura de stylu, prin care coventele ce compunu una frase, vinu in frasea urmatoria in ordine inversa.*

* REGRESSIVU, -a, adj., (fr. *régressif*); applicatu a *regredere*, care *regrede* : *dupo niscarca progressiva succede all'a regressiva; syllogismu regressivu.*

* REGRESSU, -a, adj. part. s., *regressus* : *progressulu si regressulu stel-loror erranti; regressulu armatei se fece in ordine; a fi in regressu, a dá in deretru, a scadá, etc.*

REGULA, s. f., *regula*, (it. *regola*, isp. *regla*, port. *regra*, fr. *regle*; — d'in *regere*); ce serve a rege, *dirige, direptá,*

si a nome : 1. instrumentu de a trage sau duce linie derepte, linia, in acestu sensu si scurtatu *regla*, (reu *rigla*) : *regula de lemnu . de metallu, de ferru; fora regula nu poti trage linie derepte. leuati regul'a in mâna si plumbulu in alt'a, si trageți linie; regula de petrarriu, de lemnariu, de murariu*; 2. in genere, *dereptariu* : perpendiclu, acia, scandurella derepta, etc. : *a lucrá si poli petr'a dupo regula; a plantá arbori, bate pari cu regul'a; regula de proportione, regula de calculu*; 3. mai vertosu in sensu ideale : norma, lege, principiu, ordine, metodu, totu ce serve a direge actionile, cu intellesu forte intensu si variatu : *regula de portare, regul'a victiei nostre omenesci; regul'a administrationei publice si private; a nu se departá de regul'a ce si a facutu cineva; legea e regula : regulele justitiei, administrationei, scolei, armatei; regulele unui syllogismu, unci definitione bona; regulele scientieloru experimental; in invetiamentu sunt de observatu regule precise; regule grammaticali; regul'a fora essemple si applecare practica n'are valoare; operele de imaginatione au regulele selle: regulele comediei, tragediei; tragedia in regula; regulele multiplicatiunei; compute in regula; regul'a unei corporatione religioase; regul'a liturgiei; nuce regula fora esceptione; regula generale; particularia; — mai allessu, mesura, ordine, bona ordine : *a traí in regula, fora regula; a mancá, bee fora neci una regula*; — in multe casuri coventulu déro pote leuá, dupo celle alte covente cu cari se construe, si sensu reu : *betivu in regula, unu miscellu in tota regul'a*. etc., analoge cu : *miscellu cumu se cade*.*

* **REGULAMENTARIU**, -a, adj., (fr. *réglementaire*); relativu la *regulamentu*: *dispositioni regulamentarie*.

* **REGULAMENTU**, pl.-c, (fr. *réglement*); dispositione, care da *regula* sau *regule*, prin care se *regulédia*, ce e de facutu : *regulamentulu organicu allu terriiloru române nu mai are in mare parte valoare; regulamentu pentru polit'a capitalei; regulamente administrative,*

municipali; regulamente generali; regulamentulu camerei, senatului; a lucrá dupo regulamentu, contra regulamentu; — actione de *regulare* : *regulamentulu computeloru, regulamentulu interessiloru private*.

* **REGULANTE**, adj. part. pres., *regulaus*, (it. *regolante*); care *regulédia*.

1 **REGULARE**, -edu, (d'in *regula*), v., *regulare*; *ordinare*; *componere*, *moderari*, etc., (it. *regolare*, fr. *régler*), a face, lucrá, dispune dupo *regula*, 1. in sensulu coventului *regula* de sub 1. si 2. a trage linia derepta, a pune in linia derepta, a direptá : *a regulá liniile de pari pentru ingradire; a regulá cart'a pentru scrissu musica*; 2. in sensulu coventului *regula* de sub 3., a ordiná, face ceva in *regula* si dupo *regula*, a dispune si face cumu se cade si se cere, a) in genere : *a si regulá victi'a, negotiele casei; proverbiele regulédia bene portarea omului in celle mai multe impregiurari; a regulá més'a, celle necessarie la callatoria; a regulá tote pentru ospetiu, pentru celebrarea nuntii; nu te scii regulá tu, si vrei se regulédi pre altii; a regulá cursulu unui riu; a regulá pre cineva in spese, in mancare, in beutura; a regulá conditiunile contractului, a regulá contractulu ensusi; a regulá unu orologiu, una alta machina; a regulá orologiulu seu dupo meridianu, dupo altu orologiu*; b) in specie : a) *a regulá computele* : a) a pune in *regula*; b) a desface, licidá; c) *a regulá pre cineva*, are, intre alté sensuri, si intellesulu de : a lu pune la locul seu, allu invetiá mente, a i dá pen'a meritata, etc.

2 **REGULARE**, adj., vedi *regulariu*.

* **REGULARIFLORE**, adj., (fr. *regulariflore*); care are *flori regulari*.

* **REGULARIFORME**, adj., (fr. *regulariforme*); care are *forma regulare*.

* **REGULARISARE**, v., (fr. *regulariser*); camu in acellu-asi sensu cu *regulare*, si prin urmare acestu-a este de preferitu.

* **REGULABILITATE**, s. f., (fr. *régularité*, it. *regolarità* si *regolaritate*); calitate de *regulariu* : *regularitatea mis-*

carei stelleroru; regularitatea flussului si reflussului mării; regularitatea proportioniloru faciei; regularitatea figuriloru geometrice.

* REGULARIU si *regulare*, adj., **regularis**, (it. *regolare*, fr. *régulier*); conforme *regulei*, si de aci, stabilitu, constante, certu, nestramutatu, etc., (vedi si *regulatu*): *figura geometrica regularia; pyramidi regularie; regularia miscare a stelleroru; venituri regularie; verbe regularie, declinatione regularia; pulsul regulariu, portare regularia: preuti regulari ai unei biserice.*

* REGULATORIU, -*tória*, adj. s., (fr. *régulateur*); care *regulédia* sau serve a *regulare*, 1. in genere: *regulatoriulu disciplinei nationale; pretiu regulatoriu allu mercatului; 2. ca s. m. reale, unu regulatoriu, pl.-e, ce serve a regulá; si in specie, aparatu destinatu a regulá miscarile unei machine: regulatoriu de machina de vapori, regulatoriulu unui orologiu de pariete.*

* REGULATU, -*a*, adj. part., **ordinatus, certus, moderatus, modestus**, (compara it. *regulato*, fr. *régulé*), cu intellesulu largu si variatu ce amu indicatu la formele: *regula, 1. regulare; 1. in sensulu coventului regula de sub 1. si 2.: pari regulati, charta regulata pentru scriisu musica; 2. déro mai vertosu in sensulu coventului regula de sub 3., a) in genere: negotie regulate, interesi bene regulate; a duce viétia neregulata; portare regulata, processe regulate; orologiu regulatu; b) in specie, constante, determinatu, certu, stabilitu: nemica mai regulatu de cátu miscarile corpuriloru ceresci; pulsul neregulatu; venitu neregulatu; preutii regulati ai unei biserice; remunerariu regulatu: frecentatione neregulata la scola.*

* REGULU, si *regellu*, s. m. **regulus**, (fr. *régule*); 1. deminutivu d'in *rege*, 2. metaforice, a) filiu de rege; b) una passerella; c) specia de unu metallu, auru, ca *rege* allu metalleloru.

REGUSTARE, v., **regustare**; a *gustá* érosi, a *gustá* de mai multe ori.

†† REIECERE, *reieci*, *reiecutu* si *reiectu*, v., **reiecere**, a *jace*, arruncá in-

apoi, inderetru, a *lapedá*. Radecin'a vorbeloru: *reiectabile, reiectaniu, reiectare, reiectatione, reiectione, reiectu.*

* REIECTABILE, adj., (fr. *rejetable*); care se pote *reiectare*.

* REIECTANIU, -*a*, adj., **reiectaneus**; camu in acellu-asi sensu cu allu formei *reiectabile*.

* REIECTARE= *reieptare*, v., **reiectare**, (fr. *rejeter*); intensivu d'in *reiecere*, a *reiece* cu mare energia.

* REIECTATIONE, s. f., **reiectatio**; actione de *reiectare*.

* REIECTATU, -*a*, adj. part. d'in *reiectare*, **reiectatus**.

* REIECTIONE, s. f., **reiectio**; (fr. *rejection*); actione de *reiecere*, 1. in genere, a) proprie: *reiectionea celloru mancate si beute; reiectione de sange multu; b) metaforice: reiectionea arbitriloru, juratiloru, conditioniloru, promisseloru, 2. in specie: reiectionea iudiciloru, candidatiloru propusi; reiectionea propriei culpe pre altii; prin reiectionea totoru candidatiloru propusi nu se mai pote face electione.*

* REIECTU, -*a*, adj. part. s., **reiectus**, (compara si fr. *rejet*); arruncatu inapoi, *lapedatu: propositioni utili reiecte cu mare despretiu; una lege reiecta nu se mai pote repune in desbatere la acca-asi sessione; reiectulu sângelui pre gura; reiectulu legi in mai multe sessione.*

* REIECUTU, -*a*, adj. part., **reiectus**, in s. verbului *reiecere*.

* REIMBARCARE, v., (fr. *rembarquer*), *rursus in navem imponere*=a *imbarcá* érosi; ca refl. *a se imbarcá*=*navem iterum conscendere*=a se *imbarcá* érosi; — multime de alte verbe compuse dejá cu *in* sau *im* se recomponu apoi si cu *re*, care da, in asemeni recompose, de regula mai numai insemnarea de: *érosi, de a dou'a óra, d'in nou, cumu: reimbracare, reimpartire, reimpingere, reimplere, reimportare, reimpremere, reimpreunare, reimpromutare, etc., si: reinaltiare, reincalciare, reincarcare, reincepere, reinchiauxare, reinchidre, reindouire, reindopare, reindreptare, reinfaciosiare, reinfientiare, reinflorire, reinnodare, reinnegrire, reinnouire, re-*

inspirare, reinstallare, reinstituere, reinsufflare, reinsuffletire, reintegrare, (pentru acestu d'in urma vedi si *reintegrare*), *reintrebare, reintroduce, reinvitare, reinvocare, reintarire, reintorcere, reintrare*, etc.; de acea-a credemu superfluu a le descrie in articli speciali, ci ne vomu referi pentru elle la acestu articlu.

REUMBRACARE, *reimpartire*, etc., vedi : *reimbarcare*; si : *reinaltiare, reincalciare*. etc., vedi : *reimbarcare*.

* REITERARE, v., (fr. réitérer), *iterare*; a face si reface ce a mai facutu, a repeti; vedi si simplulu *iterare*; — de aci si : s. f., *reiteratione*, (fr. réitération), actione de *reiterare*: adj., *reiterativu,-a*, (fr. réitératif), care *reitera*; part. sup. *reiteratu*.

* REITERATIONE, etc., vedi *reiterare*.

* REJECERE, *rejectare*, etc., vedi : *reiecere, reiectare*, etc.

* RELAMBERE = *relambire* si *relampire*, v., *relambere*; a *lambi érosi* : a si *relambi mustaciele*.

RELANGIRE, v., *relanguere*; a *langi* sau *langidi* cu totulu, a fi de totu seccatu, sau storsu de potere, a ammorti; 1. proprie : *ce ti au relangitu manule si petiorele?* 2. metaforice: *relangesce lumin'a stelleloru; a inceputu a mai relangi furiosulu ventu; relangescu animele, ardorile, precumu relangescu si dororile acute*.

RELARGIRE, v., vedi *largire*.

RELASSANTE, adj. part. pres., *relaxans*; care *relassa* : *medicamente relaxanti*.

RELASSARE, v., 1. iterum *relinquere*, a *lassa érosi*; 2. *relaxare*, (fr. relâcher), a *lassa*, *largi*, *molliá*, etc., *érosi*, 1. proprie : *panticele se stringe si se relassa; relaxati ceva celle legature prea strinse; a relaxa corellele, braciele, funea, aci'a, laciese*; 2. metaforice, a *desface*, *destende*, *molliá*, *largi*, *usiorá*, *recreá* : *d'in tempu in tempu se ne relaxamu mentile incordate in delungu la cogitare*; a si *relaxa poterile*, a si *relaxa petiorele*; a *relaxa d'in pretiu*, *d'in pretensiuni*, *d'in dereptulu seu*; ar-

dorea, zelulu, amorea, passionea se relaxa.

RELASSATIONE, s. f., *relaxatio*, (fr. *relaxion* si *relâchement*); actione de *relaxare*, si statu produsu prin acésta actione : *relaxationea panticelui, braciului, nerviloru; relaxationea mentei de mare si incordata lucrare*.

RELASSATU,-a, adj. part., *relaxatus*, in s. verbului.

* RELATARE, v., (fr. *relater*); a referi, reportá : *a relatá unu actu in inventariu, in registru; relatati asup'a cestionei a cui cercetare s'a commissu voue*.

* RELATATU,-a, adj. part., d'in *relatare*.

* RELATIONE, s. f., *relatio*, (fr. *relation*); actione de *referire*, cumu si statu, effectu produsu prin acésta actione; 1. in genere : *relationea juramentului, culpei, accusationei*; 2. ca mai desu in specie; a) *espunere*, mai *allessu espunere oficiale, solenne* : *celli inferiori se dea relatione celloru superioru; relatione cotra camere asup'a starei generale a finantieloru*; si afora d'in sfer'a publica sau oficiale, *relatione* = *espositione*, *esplicatione*, *narratione*, *spusa*, etc. : *relationea causeloru ce esplica evenimentele; relatione asup'a starei de cultura a poporeloru orientali*; b) *ratione*, *reportu*, *legatura*, *referentia*, *commerciu*, *contactu*, etc. : *relationile esistenti intre differiti termini ai unei ecatione algebrica; relationile conceptelor intre sene, si relationile acelloru-asi concepte cotra mentea subiectului cogitatoriu; nu su intre noi relationi neci de amicitia, neci de sânge; a avé relationi cu toti ominii celli mai insemnati in acea cetate; relationi commerciali, relationi amicali, relationi illicite; nu pote, dici, fi relatione intre aceste doue lucruri, déro unu lucru ore-care pote fi in una relatione sau si in mai multe relatione cu unu altu lucru ore-care d'in lumea lui Domnedieu; a cautá se intre in relatione cu cine-va; a rupe tote relationile cu tota lumea*.

* RELATIVE, adv., *relative*; vedi *relativu*.

* RELATIVITATE, s. f., (fr. *relati-*

vité); statu de *relativu* : *relativitatea fiintelor finite alle lumei.*

* **RELATIVU**, -a, adj., *relativus*, (fr. *relatif*); care se *relata*, sta in *relatione*, (vedi *relatione* sub 2.) : *instrumente relative la agricultura; câte ai spus tu peno acumu, nu paru relative la ce e in cestionare; tote legile relative la organizationea invetiamentului; pronomine relative; acestu coventu d'infrase e unu relativu; propositione relativa, judeciu relativu; mai vertosu ca oppos. la absolutu : totu este relativu in lume, si nemica nu e absolutu; cu tote aceste-a enuntiatele ce facemu nu su relative, ci absolute in tota puterea coventului; legile omenesci nu potu pretende a fi absolute, ci numai relative la impregiurari; marime relativa, avuti'a relativa, ca si paupertate relativu, bonctate relativa; — ca adv., in form'a masc. *relativu*, sau mai bene in form'a *relative* = *relative* : *omini relative culti, statu relative civilisatu; a vorbi relative, nu absolute; relative cotra altii, tu esti in positione forte bona.**

* **RELATORIU**, -tória, adj. s., *relator* si *relatorius*, (fr. *relateur*); care *relata* sau serve la *relatu*; in specie, care oficiale *refere*, sau *repórta*; referente, reportatoriu; cu sensu mai estensu, esponitoriu, narratoriu, etc.

* **RELATU**, -a, adj. part. s., *relatus*; referitu, reportatu, etc.

RELAUARE, v., *iterum lavare*, (fr. *relaver*); a *lauá érosi* : a *lauá si relauá*.

* **RELECTU**, -a, adj. part., *relectus*, in s. verbului *relegere* : *cartile bone se fia lecte si relecte.*

RELEGARE, v., 1. d'in *legare, ligare*, a) *iterum ligare*, a *legá érosi*, de a doua óra; b) *religare*, a *legá* in deretru, d'in deretru, α) proprie a *relegá manule cui va la spate; a si relegá perii, codcle implettite; a relegá com'a callului*; in specie, ca espresione nautica; a *legá* la ripa : a *relegá luntrea, funea luntrei*; β) metaforice : *mentea nu e relegata de ceva esternu*; 2. d'in *legare, legare*, a *tramitte*, si, in specie cu ide'a accessoria in reu, a *essiliá*, arruncá in *essiliu*, a) proprie : a *si relegá mulierea la térra, la*

monasteriu; a relegá pre celli mai animosi in insule; a relegá bietele vite in locu departatu si fora pastione; Britanni'a e relegata la marginea continentei; in specie, ca terminu juridicu, a *tramitte* in *essiliulu* cellu mai usioru, care consiste in *departarea* *essiliatului* de la loculu seu si *marginirea* lui in altu locu sub certe conditioni si pentru unu certu tempu : a *relegá la monasteriu; omeni relegati, nu essiliati in acestu desertu*; b) metaforice, α) in genere, a *relegá* = a *departá*, *reiece*, *respinge*, *ammaná* : a *relegá processulu la terminu indifinitu; a relegá veri-ce ambitione; a relegá belulu d'in annu in annu*; b) in specie, α) cu *indicarea scopului, obiectului* la care se *relega* ceva : a *relegá acésta scientia intre celle inutili; a relegá culpa pre altulu*; β) a *legá* prin testamentu : a *relegá dote nepotiloru*

RELEGATIONE, s. f., 1. d'in *relegare* sub 1., *actione de relegare, religatio* : *relegationea manuloru la spate*; 2. d'in *relegare* sub 2., *relegatio*, *departare*, si in specie, *essiliare*, cea mai usiora forma de *essiliare*.

RELEGATU, -a, adj. part. s., 1. d'in *relegare* sub 1., *religatus*; 2. d'in *relegare* sub 2., *relegatus*.

* **RELEGENTE**, adj. part. pres., *relegens*; care *relege*.

* **RELEGERE**, *relessi* si *relessei, relessu*, si *relectu*, v., *relegere*, (fr. *relire*); 1. a *college érosi, a recollege*; 2. a *percurrere, strabate érosi* : a *relege terrile si mårile*; 3. ca mai desu, a *strabate*, *pertrece* cu *lectur'a*, sau, a *lege* de a doua óra, ori de mai multe ori *acea-asi carte* : a *lege si relege cartile classice, auctorii classici; relegundu loculu din testu aflara co l'intellessesse reu*; in sensu mai estensu, a *retractá*, a *pune* si *éro pune mân'a* pre unu lucrú, a *repeti* cu *vorb'a* sau cu *mentea* : a *si relege tote celle partite in bene sau in reu.*

* **RELENTIRE**, v., *relentescere*; a *deveni érosi lentu*, a *ammortí érosi*.

* **RELENTESCERE**, v., *relentescere*; vedi *relentire*.

* **RELESSU**, -a, adj. part., *relectus*, in s. verbului *relegere*.

RELEUARE = *relevare, reluare*, v., *relevare*, (fr. *relever*); a *leuá* sau *levá* érosi d'in nou, 1. a redicá érosi: *a si relevá corpulu de diosu*; metaforice: *a relevá capulu*, a leuá coragiu; *a relevá splendorea, formoseti'a*; mai vertosu a pune in vedere: *a relevá bonele si rellele unui scriptu*; *pàrtile de relevatu in acestu tabellu de pictura*; 2. a usiorá érosi: *a relevá sarcin'a, laborea*; metaforice, a usiorá de unu reu, a scapá, si in genere, a molliá, alliná, indulcí, imbandí, recreá, etc.: *omenii, beendu apa rece, credu co se releva de morbu*; *a si relevá setea, stomachulu, famea*; 3. a leuá inderetru, inapoi ce a datu: *de ce ne relevati ce de bona volia ne ati datu?*

RELEUATIONE = *releuatitione*, s. f., *releuatio*, actione de *releuare* sau *relevare*: *releuatitionea sarcinei, reului, morbului*.

RELEUATU = *relevatu, reluat*, -a, adj. part., *releuat*, in s. verbului.

RELEVARE, etc., vedi *releuare*, etc.

RELEVIU, pl. -e, *eminens typus, eminentia*, (fr. *relief*, it. *relevo* si *rilievo*); actione, déro mai vertosu effectu de *a se relevá*, ceva ce *se releva*, se redica in susu, resare, si in specie despre sapatu, sculpture, etc.: *figurele de pre templa sapatu in releviu*; *releviulu figureloru*.

* **RELICA**, s. f., vedi *relicu*.

* **RELICANTE**, adj., part. pres., *reliquans*, care *relica*, vedi si *relicatoriu*.

* **RELICARE**, v., *reliquari* si *reliquare*; a mai remané, in specie, a mai remané detoriu, a mai avé se dea una parte d'in detoria: *impromutatulu de care tu mi esti responditoriu a relicatu mai multu de câtu a solutu*.

* **RELICARIU**, -a, adj. s., (fr. *reliquaire*); relativu la *relica*; ca s. m. reale, secretu de *relice* de santi, vedi si *reliciaru*.

* **RELICATIONE**, s. f., *relicatio*; actione de *relicare*, déro mai vertosu, resultatu allu acestei actione, remasu, restu: *relicatitionea detoriei*, si in genere: *relicatitionea tempului, vietici*.

* **RELICATORIU**, -toria, adj. s., *relicator*, care *relica*: *relicatori d'in annii precedenti*; vedi si *relicante*.

* **RELICATU**, -a, adj. part. s., *relicuatus*, (fr. *reliquat*); in s. verbului *relicare*; subst. *relicatulu d'in annii precedenti*.

* **RELICERE** = *relincere, relissi* si *relissei, relissu* si *relictu*, v., *relinquere*; a lassá inapoi, inderetru, in urma, a lassá la unu locu óre-care, a lassá se treca, a neglege.

* **RELICIA**, s. f., mai vertosu in pl. *relicie, reliquiae*, (d'in *relicere*); remasu, remasitia, restu, 1. in genere: *reliciele unei nave sparte, unui poporu de multu peritu; reliciele armatei infranta*; 2. in specie, a) ce remane de la mésa dupo mancare; b) ce remane d'in cadaveru; c) cadaverulu ensusi allu unui mortu; d) mai vertosu, corpulu sau parte de corp a unui santu dupo morte: *sante relicie*; e) metaforice: *reliciele anticei Roma, pristinei nostre gloria*.

* **RELICIARIU**, -a, adj. s., relativu la *relicia*; vedi si *relicariu*.

* **RELICINU**, -a, adj., *relicinus*, (d'in *relicere*); lassatu in deretru, si in specie incurbatu in deretru, contractatu, incretitu: *fronti relicine*.

* **RELICITIONE**, s. f., *relictio*, (d'in *relicere*); actione de *relicere*: *relicitionea si proditionea capului vostru*.

* **RELICTU**, -a, adj. part., *relictus*; remasu in deretru, lassatu in deretru, parassitu, etc.: *amicii relictu in urma; summele relicte inco nedesfacute; soci'a si copillii lui relictu in completa miseria; relictu d'in summ'a de desfacutu*.

* **RELICU**, -a, adj. s., *reliquus*, (d'in *relicere*); ce a remasu sau remane; subst. restu.

* **RELIGIONE**, s. f., *religio*, (it. *religione*, isp. *religion*, fr. *religion*; — probabile d'in *relegere*); 1. temere si amore de Domnedieu, fervore cu care se adora fienti'a suprema, și a nome, atâtu sentimentulu intimu câtu si manifestatitionea prin practic'a cultului, si in genere, natur'a cultului si a credentiei: *religionea sta in reconoscerea si adorationea unei fientie supreme; religione naturale, religione positiva, revelata; religionea orthodoxa, catholica, protestante; a avé una religione, differitu*

de : a fi de una religione; nu e poporu fora religione; cu religione, cu ferbente religione, cu profundu sentimentu de religione; omu foru neci una religione; 2. metaforice, a) subiective, scrupulu religiosu, scrupulu de conscientia, téma religiosa, frica de peccatu, etc. : a si face d'in ceva una religione, unu punctu de religione; fermentatu in cogitu de religionea fapteti ce avea se committu; religionea juramentului; si afora de sfer'a religionei : conscientiositate, angore de cogitu, punctualitate, accuratetia : a si impleni sarcinele, commissionile, officiele, lucrulu cu cea mai mare religione; b) obiective, demnitatea, maiestatea, santitatea immanente a unui obiectu divinuu sau religiosu : religionea temploru, baserice-loru, caseloru sacre, imaginiloru santiloru; religionea altariului, mormente-loru.

* RELIGIONARIU, -a, adj., (fr. religionnaire), relativu la religione; in specie cellu ce se tine cu altii de una religione; vedi si *correligioneriu*.

* RELIGIOSITATE, s. f. religiositas, (fr. religiosité); calitate, sentimentu de religiosu : a lucrá cu religiositate; a judicá si condemná numai cu mare religiositate; religiositatea detoriei, juramentului, credentiei jurate.

* RELIGIOSU, -a, adj., religiosus, (fr. religieux); plenu de religiu. 1. in sensulu coventului religione de sub 1. : omni forte religiosi; feminde sunt mai religiose de cálu barbatii, si de mormenteloru respectu religiosu. idem religiose, sentimentu religiosu, serbatori religiose, cultu religiosu; 2. in sensulu coventului religione de sub 2., a) subiective : terrani religiosi; ce religiose mulieri in toti passii ce jurat omni religiosi in tote saptete si negotiele loru; marturu religiosu, judicii religiosi, maestri religiosi; b) obiective : templu religiosu, case religiose, selba antica si religiosa, altarie religiose, carte religiosa, imagine religiosa.

* RELINCERE, v., vedi *relicere*.

RELINGERE, v., iterum lingere; a linge érosi, de a dou'a óra, de mai multe ori.

RELIPIRE, -escu, v., iterum linere, agglutinare; a lipi érosi, de a dou'a óra, d'in nou.

* RELISSU, -a, adj. part., relictus; in s. verbului *relicere*.

RELOCARE, v., relocare; a locá érosi : a relocá casele, gradin'a la acci-asi localari.

* RELOCERE, *relocui, relocutu*, v., reloqui; 1. a locé = vorbí érosi, 2. a locé = vorbí contra, a responde, a contradice.

RELUCERE si *relucire, -escu*, v., relucere si *relucescere*; 1. a luci érosi, a incepe érosi a luci; 2. a luci inderetru, a redde lucea, lumin'a.

RELUCTARE = *reluctare*, v., reluctari; a luctá contra, a resiste : *reluctantii draconi*; metaforice : *reluctante pudore appetitului brutale*.

* RELUDERE, v., reludere; a responde cu jocu la jocu.

RELUMINARE, v., reluminare; a luminá érosi; metaforice : a reluminá orbii.

REMACINARE, v., iterum molere; a maciná érosi, de a dou'a óra.

REMACRIRE, -escu, v., remacrescere; a macrí, deveni érosi macru; si trans. a face érosi macru.

* REMALEDICERE, v., (se conjuga ca v. *dicere*) remaledicere; a maledice érosi.

* REMANARE, v., remanare; a maná inderetru.

* REMANCIPARE, v., remancipare; a mancipá érosi, si : a mancipá inderetru, in apoi.

* REMANDARE, v., remandare; a mandá érosi.

REMANERE, *remasi* si *remasei*, *remasu* si *remansu*, v., remanere, permanere, manere; restare, relinqui, superesse; superare, vincere, convincere; certare, (it. rimanere, isp. port. remanecer; prov. remaner, remainer, remandre, remanre); a mané inapoi, inderetru; 1. proprie : a) in genere : *toti au trecutú, toti au plecatu, éro noi amu remasu locului; toti elevii furu promoti, numai voi remaseti in acca-asi classe; toti essu d'in casa, numai cu remanu in casa; precandú cu inaintassem departe*

copilluluremase; noi plecăm, voi remaneti; duceti-ve voi, co noi remanemu aici; cui place aci, se remâna; forte desu in formele de despartire: remaneti sanetosi, si se ne revedemu sanetosi; remâni mamma, sanetosa: remâni, tata, sanetosu: remaneti, frati sanetosi; remaneti, casa si gradina si voi tote locurile, cari ati fostu léganulu copillariei melle, remaneti tote sanetose: remâni cu Domnedieu, (it. rimanti con Dio); a dice fiacarui-a unu remâni sanetosu; nu lasati se remana de turma ouile fetate; mai multe carra remasessé de cèle-alte; nu sciu cumu se face co amu remasu de socii de calle. co amu remasu de a plecá cu acea bona diligéntia; — adesea cu pleonasmu: in deretru, inapoi, cumu: a remané in deretru de toti; ellu pléca inainte, eu remânu inapoi; celli ce apuca inainte, nu se uita si nu vedu pre celli ce remânu inapoi: — b) in specie, a mané durabile, a stá, sedé, durá, permané, etc.: remasemu tota noptea in mediloculu desertului: remanemu in cea ce amu appucatu de la straboni; de aci remase datin'a connoscuta; de aci remâne verb'a popularia, proverbialu; nu remâne pétra pre pétra, nu remâne macariu urma d'in celebra cetate; de atunci a remasu se se dica acésta vorba; vedeti se nu remâna macule; a remasu stare mare de la acestu omu; nóue nu remâne nemica d'in starea lui; remasera copilli mici dupo mórtea lui; ceva memorabile remâne in memori'a posteriloru; nu remânu in mente atâte detalie; eu remânu nestramutatu in alle melle, in resolutionile melle, in ce am dissu si promissu; dupo mene nu sciu cumu veti remané; cumu remâne lucrulu cu mene, cu copillii mei, cu interessile melle? (vedi si mai la valle); 2. metaforice, a) in genere, a deveni si fi, a adjuge in unu statu, a se aflá, etc., cu differite constructioni si sensuri: nu remanemu neci una data invinsi; mulierea remase grea; nu vei remané triumfatoriu; au remasu miseri si cersitori; a nu remané nesentitoriu; remaneti nestramutati, constanti, fideli, veti remané singuri; a remané cu budicle inflaté; a remané in sapa de lemnu; a

remané de rosine, de batujocura, de risulu lumei; a remané cu nemica, cu nome reu, cu dorere de capu si cu amaru de ânima; remânu pauperu si curatu; câtu ti mai remânu detoriu? nu vremu se ve remanemu detori; remasera morti pre locu; cumu mai remâne negociulu nostru? mai vertosu cu: de a supr'a; cumu: tote alle selle vre se remâna de asupr'a; verb'a lui se remâna de a supr'a; ellu se remâna de a supr'a, etc., se învinga, (vedi si mai la valle); analogu si: remâne asupra-mi; tote remânu a supra-mi, ce remâne asupra-ve? etc. (vedi la urmatoriulu b); b) in specie, α) a mané prin scadere, a resultá prin reducere sau deducere, sau: a essí, a fi mai multu, etc.: scadendu d'in patru doui, mai remanu doui; de mare seceta a remasu pucina apa in albi'a riului: déco ti dau tie atátu-a ce mi mai remâne mie? nu te intristá de acellu perdutu, co-ci ti remânu toti celli alti; nu ne a remasu nemica de la parenti; mancati totu, se nu mai remânia nemica; câti au mai remasu d'in coetarii nostri? ne adjuge câtu ne ai datu si ne mai remâne; ce remâne se facemu? ce mai remâne se mai dicu? nu ne remâne de câtu se morimu sau se învingemu; nu mi a remasu nemica nefacutu; β) trans., a invinge, a intrece, a fi superioare: nu lu remane nemine la fuga; cându e verb'a de misellie, nemine nu ve remane; pre voi nu ve potu eu remané la vorba; cine pote remané cu gur'a pre unu limbutu ca tene? mai vertosu, a invinge la prensore: cine pre cine a remasu in acea prensore? te am remasu, se mi dai ce mi ai promissu; a jocá remasu, pre remasu.

REMANIARE, v., 1. refl. a se remaniá, a se maniá érosi=iterum irasci; in acestu sensu mai bene a se remeniá; 2. a remaniá=a remanuí, retractare; (fr. remanier), a remaniá sau manuí érosi.

REMANSIONE, (sau remasione), s. f., remansio; actione de remansu sau de remanere: remansionea tea in capitale nu mi place.

REMANSORIU, (sau remasoriu), -sória, adj. s., remansor; care remâne, mai vertosu care remâne in urma.

REMANSU,-a, adj. part., d'in remanere, (remausus); vedi remasu.

REMANUIRE,-escu, v., vedi remaniare sub 2.

* REMARCABILE, adj., (fr. remarquable); demnu de remarcatu.

* REMARCARE, v., (fr. remarquer); 1. a marcá, insemná de a dou'a ora; 2. a observá cu mare leuare amente; 3. a observá, a vedé; 4. a distinge, discerne.

* REMARCATU,-a, adj. part., d'in remarcare.

REMARITARE, v., iterum maritare; a maritá érosi, de a dou'a óra; refl. a se remaritá: muliereá cui a moritu barbátulu si cui nu e permisso a se remaritá.

REMASIRE,-escu, v., de regula ea refl. a se remasí, pignore certare, sponsionem facere, a face prensore; a se prende, a se intrece; in specie, a se prende cu unu pretiu pusu: se ne remasimu pre ce vreti; nu me mai remasescu cu tene, co nu dai ce promitti; a se remasí pre capulu seu, pre tota starea sea.

REMASITIA, s. f., reliquiae; reliquum, residuum, quod superest; vestigium; ce remane: cu remasitiele d'in unu mare ospetiu se potu saturá multi flamendi; remasitie d'in vechie detorie; remasitie d'in strainii ce erau in térra; remasitia capitata prin scaderea numerului mai micu d'in cellu mai mare: unu numeru ce se imparte cu altulu fora a lassá remasitia; remasitiele mortuarie alle reposatiloru; a sepeli remasitiele mortului; a depune in mormentu remasitiele cellui espiratu.

REMASU,-a, adj. part. s., d'in remanere; 1. in genere, relictus; qui superest; superatus, victus, etc.: celli remasi in viétia, starea remasa de la parenti copilliloru; parte d'in armai'a de occupatione remasa in térra; contributionile remase neimplenite in annii precedenti; summ'a remasa de desfacutu mai in urma; remasulu vostru in urma nu ni place; remasulu nostru in mediloculu campului erá periculosu; remasulu in campu allu turmeloru; 2. in specie, ca subst. m. reale, remasu, a) reliquum, quod superest, residuum, reliquia, ce re-

máne prin scadere, sau: ce e de prisosu: d'in scaderea unui numeru d'in altulu resulta unu remasu: d'in comparare a venituriloru cu spesele resulta unu remasu in favórea venituriloru; b) sponsio, prensore: a face remasu: ti ai uitatude remasulu ce amufacutu amendoui; a castigá remasulu, a perde remasulu; (compara si it. rimaso).

* REMEABILE, adj., remeabilis; care se pote remeare.

* REMEACLU, s. m., pl.-e, remeaculum; calle de remeatu, pre care remea cine-va.

* REMEARE, v., remeare; a remerge, a revení: a remeá in patria.

* REMEATU,-a, adj. part. s. din remeare, remeatus.

* REMEDIANTE, adj. part. pres., remediatus; care remedia: indemanatici remedianti ai totoru relleloru.

* REMEDIARE, v., remediare, (fr. remédier); a adduce remediu: a remediá de tempuriu morbului, unui reu amenitiatoriu, necovenientieloru prevédute.

* REMEDIATIONE, s. f., remediatio; actione de remediare.

* REMEDIATORIU,-tória, adj. s., remediator; care remedia: remediatoriu de langori.

* REMEDIATU,-a, adj. part. s. d'in remediare, remediatus.

* REMEDITARE, v., iterum meditare; a meditá érosi: a meditá si remeditá.

* REMEDIU, pl.-e, remedium, (fr. remède); ce remedia, mediu de a remediá; 1. proprie, mediu de vindecare, de insanetosiare, medicamentu: bonu remediu de morsicatura e creierulu de gallina; lassarea de sange trecea de bonu remediu pentru celli mai multi morbi; crede ca possede unu remediu pentru toti morbi; 2. metaforice, mediu de adjutoriu, de inlaturatu unu reu ore-care: remediu de memoria, de menia, de intristare, de urritu, de amore, de una passione óre-care; remedie bone pentru corruptione; remedie de a sterpi manicatoriele, concussionile; conoscenti'a de sene e remediu contra superbia; remediulu uri-

tului e in lucru si occupatione; ellu e perdutu fora remediū.

* REMEMORARE, v., *rememorare*, (fr. *remémorer*); a *memorá* érosi.

* REMEMORATIONE, s. f., (fr. *remémoration*); actione de *rememorare*.

* REMEMORATU, -a, part. d'in *rememorare*, (fr. *remémoré*).

REMERGERE, v., (se conjuga ca v. *mergere*), 1. *remergere*; a *merge* érosi: a *remerge copillulu in apa*; 2. *remeare*, a *merge* inderetru.

* REMETERE, v., *remesi* si *remesei*, *remesu*, v., *remeti*; 1. a *mete*, *mesurá* érosi; a *mesurá* in deretru, in apoi; 2. metaforice a *percurrere*, *strabate*; a dá afora, a vome.

* REMIGANTE, adj. part. pres., *remigans*; care *remiga*.

* REMIGARE, v., *remigare*; a face lucru de *remige*, a dá cu *remulu*: *mai multi remigi remiga d'in tote poterile, ca se invinga ventulu contrariu vasului.*

* REMIGATIONE, s. f., *remigatio*; actione de *remigare*.

* REMIGATORIU, -tória, adj. s., vedi si *remige*.

* REMIGATU, -a, adj. part. s. d'in *remigare*.

* REMIGE, s. m., *remex*, abl. *remige*, d'in (*remu* si *agere*); care mōna *remulu*, care trage, care da cu *remulu*: *remigii remiga cu ánima*; *remigii unei luntre*, *unei nave*, *unei trireme*.

* REMIGIU, pl. -e, *remigium*; 1. actione de *remigare*, actione de *remige*: *numai cu remigiulu. fora pandie, cu greu se pote duce acēsta nave*; 2. concr. collect., a) totulu *remiloru*, constructione *remiloru*; b) toti *remigii* unui vasu de plutitu; c) metaforice: *aripe*, cu cari *passerile* nota in aeru.

* REMIGRARE, v., *remigrare*; a *migrá* inapoi, a se întórce.

* REMINISCENTE, adj. part. pres., *reminiscens*; care *reminisce*.

* REMINISCENTIA, s. f., *reminiscentia*; calitate, statu, si mai allessu actu de *reminiscere*: *reminiscentie de copilaria*.

* REMINISCERE, v., *reminisci*, (*remeniscere*, d'in radicea *men*, de unde

mente, etc.); a pune érosi in *mente*, a si adduce a *mente*: a *reminisce de trecut*, *de morti*, *de celle patite*; a nu si *reminisce faptele*, *dissele*, *promissele de alta data*.

* REMIPEDE, adj. s., *remipes*, (fr. *réripède*); care are *pedi* ca *remulu*: *remipedile ratie*, *remipedii cycni*; subst. pl. *remipedile*, a) familia de insecte d'in ordinea *coleopteloru*; b) genu de crustacie.

REMISCERE=*remescere*, v., (se conjuga ca v. *mescere*), *remiscere*; a *mesce*, *mesticá* érosi; metaf. a *remesce mentioni cu addeverulu*, *vocile cu sonulu instrumenteloru*.

* REMISSA, s. f., vedi *remissu*.

* REMISSARIU, -a, adj. s., *remissarius*; relativu la *remissu* sau la *remissa*.

* REMISSIBILE, adj., *remissibilis*, (fr. *rémissible*); care se pote *remittere*: *delicte remissibili*, *culpa remissibile*.

* REMISSIONARIU, -a, adj. s., (fr. *rémissionnaire*); relativu la *remissione*, si in specie, la *remissionea de scrissori*.

* REMISSIONE, s. f., *remissio*, (fr. *rémission*); actione de *remittere*, lassare, desincordare, largire, etc., a) proprie: *retractione* si *remissionea sprincneloru*, *frontei*, *cordei*, *arcului*; b) mai vertosu metaforice: *remissionea culpei*, *delictului*, *peccatelor*; prin *remissione* se recrea *mentea*, *precumu* prin *remissione* se evita *rumperea cordei unui arc*; *regii*, *principii* au *dreptulu de remissione a penelor*; *remissionea vocii*, *laborei*, *incordarei mentei*; *remissionea febrei*, *dorerilor*; *remissionea e necesaria fia-carui-a dupo indelunga si grea labore*; *decretu*, *scrissore de remissione a penei unui condemnatu*.

* REMISSIVU, -a, adj., *remissivus*; aptu a *remittere*: *medicamente remissive de doreri* si *de inflature*.

* REMISSU, -a, adj. part. s., *remissus*, -a, (compara si fr. *remis*, *remise* si *remisse*, it. *rimessa*), 1. in genere: *peccate remisse*, *mente remissa*; *omenii nu su inco bene remissi de spaim'a ce i turbura*; *scrissorile remisse dupo addressa*; *nu se afla remediū de remissu pucinu furi'a dorerilor*; *nu e sperantia de re-*

missu; 2. in specie, ca subst. reale, m. *remissulu*, si mai desu f. *remiss'a*, ce se *remitte*; si a nome: a) de pene, culpe: *remiss'a peccatoru, peneloru*; b) ce se ierta, se lasa cuiva d'in una detoria, d'in pretiulu unui ce de vendiare: *a face remissu de procente si a cere numai capitele; ve dau una remissa de douedieci la centu, deo comperati totu*; c) summa ce se da bancarului ca mercede a sea si ca tassa a banuiloru; cumu si ce se lasa ca premiu cellui ce percedepe una summa; d) ammanare, asteptare: *nu mi da remissa, ca se lu potu desface de ce su detoriu, etc.*

REMITTERE, *remisi* si *remisei*, *remissu*, v., *remittere*, (fr. *remettre*, it. *rimettere*); a *mitte*, *tramitte* inderetru, inapoi; a *mitte* sau *lassa* érosi, a *departa*, *allonga*, *respinge*; etc., 1. proprie si in genere: *remitteti inco pre cellu tramissu acollo; candu ne remitteti cartile ce v'amu tramissu? a remitte copilli a casa, parte de oste in eastre; ti remittu scissorea ce mi ai tramissu, inimicii remittu sagettele nostre; ripele remittu unde ce batu cu furia aceste ripe*; in specie, a *lassa*, *mollia*, *destinde*, *largi*, *desincorda* ceva intensu, *strinsu*, etc.: *a remitte frenele prea strinse, legaturele, funea prea intensa, cordele prea incordate; de tristetia se contragu sprincele si frontea, de bucuria acelle-asi se remittu*; 2. metaforice, a) a *lassa*, *largi*, *destringe*, *mollia*, *allina*, *usiora*, *micusiora*, *recrea*, a *ammana*, *intardi*, *temporisa*; etc.: *music'a ne remitte si ne contrage animele; a si remitte mentea si corpulu dupo indelunge labori si fatige; a remitte ostea dupo unu mersu lungu si rapidu; nu remitte pre mane ce poti face astadi; remitte d'in di in di inceputulu bellului; incumbu pre lucru si nu remittu nemica; a nu remitte nemica d'in pretiu, d'in avaritia, d'in lussu, d'in pretensionu; furia doresu nu se remitte neci de cumu; intensitatea ventului s'a remissu; si ca intrans. ventulu remitte, febreu nu remitte, plou'a nu mai remitte; de ce nu remittu dore-rile? b) a *lassa*, *iert*, *concede*, etc.: *a remitte cuiva ce e detoriu; sacerdotii au**

poterea de a remitte peccatele; a remitte culp'a, pen'a, offensele; a remitte cuiva cas'a venduta, a remitte callii venduti; dero si: a dá in deretru; a remitte d'in pretiu; c) a dá cui se covine: a remitte scissorile dupo addresse, si de aci: a remitte la judicat'a, la voli'a, benevolentia, la placulu cuiva; noi ne remittemu pentru tote la voi ca celli mai in-tellepti.

* REMIVAGU, -a, adj., *remivagus*, (d'in *remu* si *vagare*), *misicatu*, *impin-su*, *portatu de remi*.

* REMOBILARE, v., (fr. *remeubler*); a *mobilu* érosi, de a dou'a óra.

* REMOLIRE, v., *remoliri*; a *moli*, *impinge inderetru*.

REMOLLIARE = *remollire*, v., *remollire*; a *mollia* érosi; dero si *a se remollia*, a deveni *molle*, lat. *remollescere*.

* REMOLLIENTE, adj. part. pres., *remolliens*; care *remollia*: *medicamente remollienti*; vedi si *emoliente*.

REMOLLIRE, v., vedi: *remolliare*.

* REMONERE, *remonui*, *remonutu* si *remonitu*, v., *remonere*; a *moné* érosi, a dá d'in nou admonitioni cuiva.

* REMONSTRANTE, *remostrante* si *remustrante*, adj. part. d'in *remonstrare*, (fr. *remontrant*), care *remonstra*.

* REMONSTRANTIA, *remostrantia* si *remustrantia*, s. f., (fr. *remontrance*); *facta de remonstrante*: *remonstrantie aspre pentru culpe micc*.

* REMONSTRARE, *remostrare* si *remustrare*, v., (fr. *remontrer*); a *monstra* érosi, si mai *vertosu*, a *mustra*, a *arreta* si pune in vedere reulu facutu, *culp'a*, etc. a *remonstra* pre *copilli cu asprime*; *te remonstru co reu faci*.

* REMORA, s. f., *remora*; *intardiare*, si ce *opresce*, *impedica*, *intardia*.

* REMORANTE, adj. part. pres. *remorans*, care *remora*: *impregiurari remoranti d'in calle*.

* REMORARE, v., *remorari*; 1. intrans. a *remané* in urma, a *intardi*, a se *opri* indelungu la unu locu; 2. trans. a *intardi* pre cineva, a lu *tiné* indelungu, a *tiné*, *opri*, *impedica*.

* REMORATIONE, s. f., *remoratio*; *actione de remorare*.

*REMORATORIU, -tória, adjs., **remorator**; carere *remora*, cu intellesu si trans. *remoratoriulu nostru in calle*, si cu intellesu iutrans., *remoratoriu si casca gura la tote nemicurile*.

*REMORATU, -a, adj. part. s. d'in *remorare*: **remoratus**.

*REMORBESCERE, v., **remorbescere**; a cadé érosi in *morbu*.

*REMORBIRE, v., **remorbescere**; **iterum morbosum reddere**; 1. a cadé érosi in *morbu*; 2. a face se cadia érosi in *morbu*.

*REMORCARE, etc., vedi *remulcare*.

*REMORDERE, *remorsi* si *remorsei*, *remorsu*, v., **remordere**, (compara si fr. **remordre**); 1. a *morde* érosi, a *morde* de a dou'a óra; 2. a responde cu *morsicatu* la *morsicatu*; 3. metaforice, *cogitulu remorde reu pre peccatosu*.

REMORSICARE = *remursicare*, v., a *morsicá* érosi, a dou'a óra.

REMORSU, -a, adj. part., d'in *remordere*, **remorsus**, (comp. si fr. **remors**) 1. in genere : *cánii remorsi de cánii morsicati de acelli-a*; 2. in specie, s. m., *remorsu* : *remorsulu intorsu cellui ce te a morsicatu*; *remorsulu conscientiei*.

*REMOTIONE, s. f., **remotio**, (fr. **remotion**; —d'in *remotu* de la *removere*); actione de *removere* : *remotionea unui tutoriu*; *mediculu cogita mai ántániu la remotionea causeloru morbului*.

*REMOTU, -a, adj. part. d'in *removere*, **remotus**; departatu : *pedicele remote*, *culp'a remota de la sene*; *remotii Indiani*, *regioni remote de térr'a nostra*.

*REMOVERE, v., **removere**; a *mové* sau *miscá* inderetru, a dá la una parte, a departá, inlaturá, etc., 1. proprie : a *remové veri-ce marturi*, *veri-ce arbitri de la loculu de intellegere secreta*; a *remové cóm'a de pre fronte*; a *si remové manule de totu ce nu se cade a attinge*; 2. metaforice, a *remové pre toti strainii de la una vorbire secreta*; a *remové urr'a, meni'a*, *veri-ce alta passione*.

*REMOVUTU, -a, adj. part. d'in *removere*, **remotus**.

*REMU, s. m., pl.-i, **remus**, (it. **remo**, fr. **rame**); instrumentu de menatu unu vasu de plutitu cu manule, specia de

lopata ce serve a *miscá* cu braciele una nave.

REMUGIRE, v., **remugire**; 1. a *mugí* érosi; 2. a întorce *mugitulu*, a responde la *mugitu* cu *mugitu*.

*REMULCANTE, adj. part. pres., **remulcans**, care *remulca* : *nave remulcante alte vase de plutitu*.

*REMULCARE = *remurcare* sau *remorcare*. v., **remulcare**, (comp. si fr. **remorquer**); a trage unu vasu de plutitu cu funi legate de altu vasu : a *remulcá una nave*, *mai multe navi incarcate cu merci prin una nave cu vapori*; prin estensione, a trage carre prin alte carre, ca la *callea ferrata*; metaforice, a duce pre cine-va de nasu.

*REMULCATU, -a, adj. part., **remulcatus**; in s. verbului.

*REMULCERE, *remulsi*, *remulsei*, *remulsu*, v., **remulcere**; 1. a *mulce* inderetru, i: apoi : a *remulce cod'a catusiei*, *perii metassosi ai copillului*; 2. a *mulce* érosi, de repetite ori; 3. metaforice, a *lingusí*, *mangaiá*, *imbandí*, etc.

*REMULCU, s. m., **remuleum**, (compara si fr. **remorque**); actione de *remulcare* : *remulculu naviloru prea onerate*; *remulculu e necessariu mai vertosu in susulu apei currente*.

REMULGERE, v., **iterum mulgere**; a *mulge* érosi, de a dou'a ora, de repetite ori; a *mulge* si *remulge* *biet'a vacca asiá*, *co nu se lassa picu de lapte pentru vitellulu ei*.

REMULSU, -a, adj. part. s., 1. d'in *remulcere*, 2. d'in *remulgere*, **remulsus**; *mulsulu vacceloru dcmantí'a*, *remulsulu acelloru-usi sér'a*.

*REMUNERANTE, adj. part. pres., **remunerans**; care *remunera*, vedi si *remuneratoriu*.

*REMUNERARE, v., **ramunerari**; (fr. **rémunérer**); a dá pretiulu convenitu unui servitiu, a recompensá : a *remunerá cu generositate tote servitiiele facute*; *profesorii sunt pucinu remunerati*; *agrulu remunera cu productulu seu laborea si spesele agricultoriului*.

*REMUNERATIONE, s. f., **remuneratio**; actione de *remunere* : *remuneratioea benevolentiei*, *servitieloru*, *fap-*

teloru bone, meriteloru; si ce se da ca racompensa.

* REMUNERATIVU, -a, adj., (fr. rémunératif); aptu a remunerare, care remunera sau serve la remuneratu.

* REMUNERATORIU, -tória, adj. s., remunerator, (fr. rémunérateur); care remunera sau serve la remuneratu: *Domnedieu va fi remuneratoriu dupo fapte; legate, donationi remuneratorie.*

* REMUNERATU, -a, adj. part., remuneratus; in s. verbului.

* REMURMURARE, v., remurmurare; 1. a murmurá érosi; 2. a responde cu murmuru la murmuru; 3. metaforice, a vorbí contra, a responde, a contradice.

RENA, s. f., arena, terra arenosa, glarea, brevia; scurtatu d'in arena, 1. arena, 2. locu coperitu de arena carata pre ripele selle; 3. arena ammestecata cu petra menuta, petrisiu; 4. parte a fundului unui riu arenosu, ce se redica si esse apprope in faci'a apei, (compara si it. rema, renaccio).

* RENALE, adj., renalis; de reni = renicli: *doreri renali.*

* RENARRARE, v., renarrare; a narrá érosi; a espone d'in nou.

RENASCENTE, adj. part. d'in renascere, renascens, (it. rinascente); care renasce: *artile si scientiele renascenti; fenicele renascente d'in a sea censusa.*

RENASCENTIA, s. f., (fr. renaissance); statu, cumu si actu de renascente: *renascenti'a littereloru. fenicelui d'in census'u sea: epoche de renascentia morale, nationale; vedi si renascere.*

RENASCERE, renascui, renascutu si renatu, v., renasci. (it. rinascere, fr. renaître); a se nasce sau a nasce érosi, a revine; 1. proprie: *d'in census'a parentele renasce pullulu de fenice; d'in nemica nu renasce nemica; pennule cadute renascu; cu primavéra totu renasce; noui denti formosi renascu in loculu celloru caduti; in acellu-asi intellesu, inse cu mai multa energi'a, si reflex.: toti se renascu; conditionea de a se renasce sub alta forma e de a peri sub form'a de mai incante, (vedi si simplulu nascere);* 2. metaforice: *atáte si atátu de mari monumente renascu sau*

se renascu; fontan'a secca pentru unu tempu, renasce; renasce diu'a, renascu astrele; renasce unu bellu, una passione, una dorere, urr'a, amorea ce se credeau trecute si ore-cumu morte; una nazione caduta in uitare de sene, inco se renasce; renascerea Romaniei; Greciei, Serbiei.

RENASCUTU, -a, adj. part. s. d'in renascere. renatus.

RENATU, -a, adj. part., renatus, renasutu.

* RENAIGARE, v., renavigare; 1. a navigá érosi; 2. a navigá in apoi.

RENE, s. m., de regula in pl. reni, ren, renes; 1. renichiu, renichi; 2. selle; vedi si reniclu.

* RENEGARE, v., (fr. renier), ejurare, abjarare; iterum negare; 1. a negá érosi; 2. a spune contra addeveru, co nu connosce pre cineva sau ceva, a se face co nu connosce, a nu vré a connosce, a se lapedá, etc.: *Petru renegà pre Jesu; a si renegá parentii, origineca. religionea.*

* RENEGATIONE, s. f., (fr. renégation); actione de renegare: *renegationea copillloru d'in sangele si carnea sea; renegationea religionei.*

* RENEGATU, -a, adj. part., renegatus: *renegatii sunt totu de a un'a mai rei de cátu addeveratii credentiosii ai religionei, la care au trecutuu renegatii;* subst., *unu renegatu.*

RENICHIORU, renichiu, etc.; vedi reniclu.

RENICLU, (si renucclu = renuchiu, renunclu = renunchiu, in fine rerunclu = renunchiu), s. m., pl.-i, ren, reniculus, (it. rene, rognone, prov. ronho, ruho; fr. rein, rognon);—allu nostru sub form'a reniclu = lat. reniculus, éro sub form'a renunclu = rerunclu presupone unu lat. renunculus; celle doue forme, differite alle limbei nostre se si applica in sensuri differite, si a nume); 1. proprie, sub form'a reniclu, parte carnosu interna dupla la omu si alte animali: *morbu de renicli, dorere de renicli, a si vettemá unu reniclu; mai allessu la buccataria: a face buccate de renicli, tocana de renicli; cu unu reniclu, chiaru*

de bou, nu ne potemu toti saturá; renicli de amnellu, de vacca; 2. metaforice, a-prope exclusivu sub form'a : renunclu sau rerunclu, in sensu mai antâiu de scaunu allusentirei si allu intellegerei, si de aci, in sensu de sentire, intellegere ensasi : lovitur'a in capu, preste fronte, secà pre bictulu omu peno la renuncli; vorbele lui te seca la renuncli; cauta d'in ceru, Domne, si cercetédia rerunclii nostri; cine pote pertunde renunclii omului? cine pote sci ce se ascunde in acesti renuncli? a avé renuncli de addeverata mamma pentru nosce bieti orfani; a scrutá rerunclii cuiva; — de aci, 3. deminutive d'in amendoue forme principale, a) d'in reniclu, demin. renicloru = renichioru = reniculus; b) d'in renunclu, deminutivu : a) renuncloru = renunchioru si reruncloru = rerunchioru; ß) renuncluciu = renunchiutiu, si reruncluciu = rerunchiutiu.

* RENIDENTE, adj. part. d'in *renidere*, *renidens*, care *renide*.

* RENIDENTIA, s. f., *renidentia*; statu si actu de *renidente*.

* RENIDERE, *renidui*, v., *renidere*; a reluci, a radiá; metaforice : *faci'a copilliloru renide de bucuria*; in specie, a ride, surride : *renide vinulu in cristalle*.

* RENIFORME, adj., (fr. *reniforme*); care are forma de *rene* = *reniclu* : *folie reniformi*.

* RENIPUSTULATU, -a, adj. part., (fr. *renipustulé*), care are macule in forme de *rene cu pustule*.

* RENISU, -a, adj. part. s., d'in *renitere*, *renisus*.

* RENITENTE, adj. part. pres., *renitens*, care *renite* : *pulsu renitente; copilli renitenti, renitentii asini*.

* RENITENTIA, s. f., (*renitentia*, fr. *renitence*); statu si actu de *renitente* : *renitenti'a asinului*.

* RENITTERE, *renisi* si *renisei*, *renisu*, v., *reniti*; 1. a *nite* érosi, a face noua incercare, a si pune d'in nou poterile spre a face ceva greu; 2. mai ver-tosu, a reziste, a oppune resistentia, a repugná.

RENODARE, v., *renodare*; 1. a *nodá*

érosi; 2. a nodá in apoi, in deretru : a renodá com'a callului.

RENOIRE, in locu de *renouire*; vedi *renouare* = *renovare*.

RENOME, *renomire*, etc., vedi : *renume, renumire*.

* RENOVAME, pl. *renovamine*, si

* RENOVAMENTU, pl. -e, *renovamen*, actione de *renovare*, si effectu allu acestei actione.

RENOVARE, v., *renovare*; a face érosi *nouu*, si de aci, a restaurá, restitui, repune in starea bona de mai inainte, 1. proprie : a *renová una casa, unu templu, unu vestimentu*; a *renová unu agru*; 2. metaforice : a *renová bel-lulu, urr'a, connoscenti'a cu cineva*; a *renová contractulu, conventionea, tractatulu* : a *renová dorerea, lacrimelc, doliulu*; in specie, a recreá, a redde poterile cuiva : a *renová ostile fatigate de multu mersu*.

RENOVATIONE, s. f., *renovatio*; ac-tione de *renovare*.

RENOVATORIU, -toria, adj. s., *renovator*; care *renova*.

RENOVATU, -a, part. s., *renovatus*; in s. verbului : *edificiele renovate; nu e tempu de renovatu monumente*.

* RENUBERE, *renupsi* si *renupsei*, *renuptu*, v., *reunbere*; a *nube* érosi, a se remaritá.

* RENUDARE, v., *renudare*; a *nudá*, despoliá érosi : a *renudá peptulu, braciele, capulu*; metaforice : a *renudá parietii*.

RENUME = *renome*, s. m., (fr. *renom*). *nomen*, fama; *nome mare*, fama, celebritate, reputatione : *omu cu renume; renomele pote fi si bonu si reu; renomele vostru a adjunsu peno la marginile pamentului; multi si facu renome prin scelere*.

* RENUMERARE, v., *renumerare*; 1. a *numerá* érosi, a *numerá* a dou'a óra; 2. a *numerá* cuiva ce e detoriu, a sólve : a *renumerá generelui dotea promissa*.

RENUMIRE = *renomire*, -escu, v., (fr. *renommer*), iteram nominare, celebritatem nomini conciliare, 1. a *nomí* érosi, a *nomí* a doua óra, in specie : a *renomí in functione de care erá cineva*

demisu; 2. a si face *renome*, mai vertosu ca refl. a se *renomí*.

RENUMITU=renomitu,-a, adj. part., (fr. *renommé*), iterum nominatus, **celeber, famosus** : *functionarii demissi si renomiti la acelle-asi functioni*; in specie: famosu, celebru : *latroni renomiti*.

RENUNCIU, etc., vedi *reniclu*.

* RENUNCIANTE, si *renuntiante*, adj. part., **renuncians**; care *renuncia*.

* RENUNCIARE, si *renuntiare*, v., **renunciare** si **renuntiare**; 1. a *nuntiá* inapoi, inderetru, mai vertosu, a *nuntiá* cellui ce se covine; a *nuntiá* formale, oficiale, a reportá, referí, etc.: *ce respunsu se renuntiu cellui ce ti a scrissu? a renuntia celle aflate la faci'a locului superioriloru sei; a renuntia amiciloru plecarea sea, casatori'a sea; esploratorii renuntia capitaniului celle aflate; a renuntia senatului, societatei, consiliului, judiciloru despre cestionile in debatare*; 2. cu sensulu de negatione allu particlei *re*, a *nuntiá* co nu vré, co nu mai vré ceva, co se lapeda, se lasa de ellu, co abdica, etc. : *renuntiamu la beneficiele telle, la mes'a tea, la ospetiulu teu, la amicitia tea; a renuntia lunei, si a renuntia la pretensionile selle, la scopulu propusu, la tote sperantie; a renuntia una oferta, una donazione: am renunciatu a mai jocá, a mai pertrece; a renuntia la veri-ce castigu in favorea amiciloru*.

* RENUNCIATARIU,-a, adj. s., (fr. *renunciataire*); cellu in favorea cui se face *renunciatiunea*, in oppos. cu *renunciatoriu-lu*, care *renuntia* la ceva in favorea *renunciatoriului*.

* RENUNCIATIONE, si *renuntiatione*, s. f., **renunciatio** si **renuntiatio**, (fr. *renunciation*); actiune de a *renunciare* : *renuntiation-ele disertationile lunei; renunciatiune la successiunea, la creditatea defunctului*.

* RENUNCIATORIU, si *renuntiatoriu-toria*, adj. s., **renunciator**, (fr. *renunciateur*); care *renuncia*; vedi si *renunciatarium*.

* RENUNCIATU, si *renuntiatu*,-a, adj. part., **renunciatus**, in s. verbului.

* RENUNCIU, si *renuntiu*, s., **renun-**

cius, si **renuntius**; 1. personale, care *renuncia*, *annuntia* ceva; 2. reale, ce se *renuncia*.

* RENUERE, v., **renuere**; a recusá, a nu vré cu neci un pretiu se accepte, se faca ceva, a se oppune, a resiste.

* RENUTARE, v., **renutare**; intensivu d'in *renuere*, a *renue* cu putere, a recusá, a nu se induplecá neci de cumu a face ceva.

RENUTRIRE, v., **renutrire**; a *nutri* érosi.

* RENUTU,-a, adj. part. s., d'in *renuere*, **renutus**.

* REOCCUPARE, v., iterum **occupare**, (fr. *réoccuper*); a *occupá* érosi : *a reoccupá castrele*.

* REOCCUPATIONE, s. f., (fr. *réoccupation*); actiune de *reoccupare* : *reocupatiunea terrei*.

* REOCCUPATU,-a, adj. part., d'in *reoccupare*.

* REORDINARE, v., iterum **ordinare**, (fr. *réordonner*); a *ordiná* érosi, de a dou'a óra.

* REORDINATIONE, s. f., (fr. *réordination*); actiune de *reordinare*.

* REORDINATU,-a, adj. part., d'in *reordinare*.

* REORGANISARE, v., (fr. *réorganiser*); a *organisé* d'in nou : *a reorganisé armat'a pre noue si solide basi*.

* REORGANISATIONE, s. f., (fr. *réorganisation*); actiune de *reorganizare*; *organisatione* d'in nou.

* REORGANISATORIU,-toria, adj. s., (fr. *réorganisateur*); care *reorganisa*.

* REORGANISATU,-a, adj. part., d'in *reorganizare*.

REOUARE, v., iterum **ova ponere**; a *ouá* érosi, a incepe a *ouá* d'in nou.

* REOXYDARE, v., (fr. *réoxyder*); a *oxydá* érosi, a *oxydá* a dou'a óra.

* REOXYDATIONE, s. f., (fr. *réoxydation*); actiune de *reoxydare*.

* REOXYDATU,-a, adj. part., d'in *reoxydare*.

* REPAGLU, pl.-e, **repagulum**, pl. **repagula**, (d'in *repangere*); paru ce se infige, spre a legá ceva sau pre cineva de densulu; in specie, pari, pertice ce opprescu intrarea sau essirea, mai ver-

tosu a animaliloru; metaforice : margini, etc.

* REPANDERE, v., rapandere, a pande, deschide, largi, etc. érosi; vedi si *respandere*.

* REPANDIROSTRU, -a, adj., (repandirostrus); care are rostru repandu.

* REPANDU, -a, adj., repandus, care e recurbu, incurbatu inderetru : rostre repande, repanda cervice.

* REPANGERE, repansi si repansei, repansu si repactu, (vedi si simplulu pangere), v., repangere; a pange sau infige érosi; metaforice : a bagá, plantá, seminá, etc.

REPAOSARE, repaosu, etc., vedi si *repausare, repausu*.

* REPARABILE, adj., reparabilis, (fr. réparable), care se pote reparare : perdere reparabili, damnu reparabile, offensa reparabile.

* REPARANTE, adj. part. pres., reparans, care reparare.

* REPARARE, v., reparare, (fr. réparer); a pará érosi, a reface, renouá, restaurá, a derege, indereptá, etc., 1. proprie : a repará bibliotec'a incensa; a repará vestimentele, inculciumentele; a repará invelitoarea casei; a repará monumentele atinse de dentii tempului; 2. metaforice : a repará reulu facutu; a repará damnele ce s'au addussu cuiva a repará offensele, injuriile, perderile, a repará onórea offensata, pudicitia insultata; a cere reparare pentru stricationile ce ni s'au addussu; fora repararea ce e cru, nu voliu fi satisfacutu; in specie. a recreá, intramá etc. : a si repará poterile. sanetatea derapinata.

* REPARATIONE, s. f., reparatio, (fr. réparation); actione de reparare : reparationile caselor, monumentelor, vestimentelor; pentru reulu facutu ceremu reparatione; fora reparatione nu pote trece acésta injuria.

* REPARATORIU, -toria, adj. s., reparator, (fr. réparateur si réparatoire); care repara sau serve la reparatu : reparatoriulu edificiului, reparatorii onorei nostre; beuture reparatorie de poterii.

* REPARATU, -a, adj. part. s., reparatus, in. s. verbului.

* REPARATURA, s. f., reparatio; actione de reparare, déro mai vertosu effectu allu acestei actione : cu tote reparationele facute invelitorei, totu plóua in casa.

* REPARTIMENTU, pl.-e, (it. repartimento, fr. répartition); actione de repartire, si modu, si effectu allu acestei actione.

REPARTIRE, v., iterum partiri, dividere, distribuere (it. ripartire, fr. répartir); 1. a partí sau impartí érosi, d'in nou; a subimpartí, a face impartiri si subimpartiri; 2. a impartí dupo statulu si dreptulu sau detori'a fia-carui-a : a repartí una ereditate dupo spiritulu, nu dupo litter'a testamentului; a repartí contributionea in proportione cu starile.

REPARTITIONE, s. f., partitio, divisio, distributio, (fr. répartition, it. repartizione); actione de repartire, cumu si effectulu acestei actione; in specie : reparationea ereditatei, impositeloru; reparationea activului unui fallitu intre creditori.

REPARTITU, -a, adj. part., (it. repartito, fr. repartiti); in s. verbului.

* REPARTURIRE, v., reparturire; a parturí érosi, a parturí a dou'a óra, de doue ori.

REPASCERE, v., (se conjuga ca v. pascere) repascere; a pasce érosi; metaforice : a si repasce oculii, sperantie, fantasí'a.

* REPASTINARE, v., repastinare; a pastiná érosi, a pastiná de a doua óra.

* REPASTINATIONE, s. f., repastinatio, actione de repastinare.

* REPASTINATU, -a, adj. part. s. d'in repastinare, repastinatus.

* REPAUSARE, (pre a locuri : repasare, mai pucinu bene : repaosare), v.; quiescere, requiescere, quieti vel otio se dare, cessare, stare, consistere, desinere, sedere; vita defungi, vita decedere, mori; sedare, tranquillare, componere, restcere, (it. riposare, fr. reposer, — lat. pausare si med. lat. repausare, — pare inse, co precumu in limbele sorori asiá si in a nostra, a avutu influentia asupr'a sensului si intensivulu d'in reponere = repunere, care inco

suna : *reposare*; de altramente verbulu e, de certu, essitu d'in subst. *repausu*, de óra ce se dice si cu forme incarcate : *repausediu* = *reposediu*, *repausédia* = *reposedía*, etc., inse si mai desu cu forme simple : *repausu*, *repausi*, *repausa*, etc., cari sunt si de preferitu); a fi sau stá in *repausu*, a intrá sau adjunge in *repausu*, a pune in *repausu* sau a dá *repausu*; 1. proprie si in genere: *dupo atáte labori cauta se repausámu pucinu; fora se repause, se appuca érosi de lucru; armatii, fatigati de lungulu si rapidulu mersu, nu se potu arruncá in batalia, fora se se repause câte-va dille; form'a refl. a se repausá* dice mai multu de cátu form'a simpla, *a repausá*; asiá : *repausa cineva in mormentu, repausa d'in victia, pote repausá chiaru de nevoliu, repausa, pentru co e impedicatu de a lucrá sau amblá, a se miscá*; inse : *se repausa de grelle si in delungat labori, ne repausámu si cantámu a ne repausá prin somnu, prin distractioni si alte assemini, de lassitudinea dillei, de sufferentiele morbului, de dorerile si fermentárele vietiei; — tóta natura repausa; tote repausa noptea in natura, riurile inco se paru co repausa; ventulu nu mai repausa, plou'á de câteva dille nu mai repausa; déco ve doru pitiórele de mersu, poneti-ve si ve repausati pre ceste scavne; — ca transitivu : a si repausá montea, petiorele, braciele; se mai stámu d'in calle, ca se ne repausámu ensine, si se repausámu si bietii calli; — 2. metaforice, si in specie, a) ca transitivu, a recreá, trancillá, impacá, usiorá, aliná, etc. : a si repausá ochii fatigati de multa lectura; a si repausá tote poterile sufletului si corpului; Domnedieu se le repause terrin'a si ossele in mormentu, se le repause si sufletele in imperatiu cerurilor; nu si pote repausá spiritulu; in specie : a repausá agrú, terrinde = a lassá se repause acesti agri si terrine, lassandu-le nearate si neseminate in tempu mai indelungatu; b) ca intrans., a) a repausá = a dormi : nu repausi bene cu stomaculu prea incarcatu; passerile repausa pre ramuri; vaccele si alte turme repausa la umbra, etc., unde : repausa*

pote fi = siedu, nu ámbila; β) a repausá = a reposá = a mori : *registru de repausati si nascuti; repausatulu tatalu nostru; au repausatu intru Domnulu; si cu intellesu de : a jacé, dormi, stá*, etc. in mormentu : *aci repausa parentii si copillii nostri perduti; c) a repausá = a reposá, α) a redimá, a se redimá : tota greutatea edificíului repausa pre una suptire trube; tote repausa pre spinarea nostra; argumentationea teu nu repausa pre nemica solidu; β) in specie a se increde, a si pune tota increderea : repausati-ve pre noi; prov. a se colcá si repausá pre acca urecla.*

REPAUSATU = (*repositu*), -a, adj. part. s. d'in *repausare*, *quietus*, *requietus*; *recens*, *integer*; *sedatus*, *tranquillatus*; *vita defunctus*, *mortuus* : *cete de armati bene repausate; a leuá la lucru boii repausati; spirite repausate de tota irrationea; celli viui si uita currendu de celli repausati; asiá dicea repausatulu nostru tata repausatei nostre mamma.*

REPAUSU, pl. -e. *otium*, *quies*, *requies*, *cessatio*, *tranquillitas*, *animi tranquillitas*; *feriá*, *somnus*; *recreatio*, *remissio*, *intermissio*, *interruptio*, *pauza*, etc., (fr. *repos*, it. *riposo*; vedi si verbulu *repausare*); incetare de lucru sau de miscare, interrompere de actione, etc., 1. in genere : *repausu de lucru, de invetiatu, de aratu, de seceratu; nu e cátu de micu repausu in dorere; plou'á fora repausu, allergatura de dille întrege fora cellu mai micu repausu; in repausulu doreriloru, clamoriloru; repausu d'in calle, d'in strigare, d'in cantare, d'in pertrecere; si concretu, locu sau tempu de incetare, de opprire, de interrompere, etc. : a face mai multe repause pre una calle asiá de scurtu; avemu, aflámu numai doue repause in acésta longu calle; nu afla locu unde se si repause capulu; déco vrei se ti implinimu ce ceri, da-ne repausu de câteva ore; a nu dá repausu inimiciloru se appuce armele in mana; — repausulu recelui mormentu; profundulu repausu alu unci nopte trancille, candu tote sunt in repausu; 2. in specie, a) incetare de lucru, spre a se recreá, a recapitá*

poteri : *si mentea are lipsa de repausu, pre cumu si corpulu are nevolia de repausu; tote mcembrele nostre se fatiga dupo lucru, si au lipsa derepauus: oclii, ca si manule, au nevolia de repausu; dille de repausu sunt serbatorile si vacationile; a leuá câte-va momente de repausu; foru neci unu momentu de repausu vei dá pre branci; ore de repausu cauta se aiba si bieteke vite;—in specie*
 α) somnu : *a gustá repausulu somnului; tóta noptea n'am avutu repausu in patulu meu; β) despre morte : repausulu parentiloru nostri in senulu solului udatu cu sangele loru; γ) stare pre locu, sedere diosu, colcare, etc. : repausu pre scaunu, pre patu, pre canapelle, pre érba verde; repausu in mai multe locuri pre drumu; b) tacere, silentiu; in acestu sensu si concretu, precumu : in periodele lunge se ceru mai multe repause; in musica inco se facu repause; repausulu in vorba, in cantare, sta in suspensionea vocci; c) allinare, usiorare, pace, tranquillitate, etc. : nu mi dau repausu dorerile; dati-mi repausu, co am se scriu; vecinii nu ne dau repausu cu certele si batujocurele loru; nu si afla repausu de dorere; nu mi aslu repausulu suffletului de cátu in manganiarile vostre; in repausulu passioniloru si allu totoru perturbationiloru suffletului.*

REPECTINARE = *repectenare*, v., *repectere*, a *pectiná érosi* : a se *pectiná* si *repectiná*.

REPEDE, etc.; vedi *rapide*.

* **REPELLERE**, *repulsi* si *repulsei*, *repulsu*, v., *repellere*; a *pelle* = imbranci, impinge in deretru, a respinge, departá, allongá, etc., 1. proprie : a *repelle inimiculu d'in térra, de longa cetate, de la ponte*; 2. metaforice, a respinge, departá, a nu acceptá, a nu aprobá : a *repelle tote periecele, a repelle tote propositionile si opinionile; a repelle pre cineva de la una functione*.

* **REPENDERE**, *repensi* si *repensei*, *repensu* si *repesu*, v., *rependere*, (comp. si fr. *repandre*); 1. a *pende érosi*; a *spendurá* sau *attarná* d'in nou; 2. metaforice; a) a cantari érosi; b) a intorce a-
cea-asi summa, a solve a-asi summa;

c) in genere, a solve cu a-asi mesura, a face assemine pentru assemine, atátu in bene cátu si in reu : a *repende damnele, a repende benele cu reulu*.

* **REPENSARE**, v., *repensare*; intensivu d'in *rependere* : a *repensá servitie cu servitie, bene cu bene; voluptatea adesea nu repensa damnele ce ea trage dupo sene*.

* **REPENSATIONE**, s. f., *repensatio*; actione de a *repensare* : *repensatione mutuale a beneficieloru*.

* **REPENSATORIU**, -*toria*, adj. s., *repensator*; *care repensa*.

* **REPENSATU**, -*a*, adj. part., *repensatus*; in s. verbului.

* **REPENSU**, -*a*, adj. part., *repensus*; in s. verbului *rependere*.

* **REPENTE**, adj. part. adv., 1. d'in *repere*, *repens*, *care repe*; 2. *repens* = subitu, subitanu, d'in negru seninu; camu in acellu-asi sensu si derivatulu : *repentinu, -a, repentinus* : *repentina morte, venenu repentinu; repentine sciri prin telegraphu; repentin'a venire a barbatului; repentin'a apparitione a ostei inimica; repentin'a cadere a ministrului; repentile tumulte*.

* **REPENTINU**, -*a*, adj., vedi *repente*.

* **REPEPTINARE**, v., vedi *repectinare*.

* **REPERCUSSIBILE**, adj., *repercussibilis*; ce se pote *repercutere*.

* **REPERCUSSIONE**, s. f., *repercussio*, (fr. *répercussion*); actione de *repercutere* : *repercussionea luminei soarelui prin luna, repercussionea sonului, repercussionea umoriloru in corpu*.

* **REPERCUSSIVU**, -*a*, adj., (fr. *répercussif*); aptu a *repercutere* : *unu topicu repercussivu*.

* **REPERCUSSORIU**, -*sória*, adj. s., *repercussorius*; *care repercute* : *medicamente repercussorie, superfecie repercussorie de lumina*; vedi si *repercutiente*.

* **REPERCUSSU**, -*a*, adj. part. s., d'in *repercutere*, *repercussus* : *radiele repercusse, sonu repercussu; repercussulu luminei, repercussulu petrei arruncate*.

* **REPERCUTERE**, *repercussi* si *re-*

percussei, repercussu, v., repercutere, (fr. répercuter); a percutere inapoi, inderetru, a repelle, a respinge, a redde, a dá inderetru prin percussione, 1. proprie si in genere: gemmele repercutu lumin'a luminatoriloru; vällile repercutu vocea, clamorile; 2. in specie si metaforice: reulu physicu se repercutu totu de a un'a asupr'a moralei: despre umorile corpului, ce sunt se éssa, se se secrete, si se respingu in intru de veri-una cauza.

*REPERCUTIENTE, adj. part. pres. d'in repercutere, repercutiens, care repercutere; vedi si repercussoriu.

REPERDERE, v., (se conjuga ca v. perdere) v., iteram perdere; a perde érosi: a reperde sturca sea.

REPERDUTU,-a, adj. part., demuo perditus.

* REPERE, v., repsi si repsei, reptu, repere, (affine cu ἔρπειν), a merge pre pantice, a se teri, 1. proprie, de animali: serpii repu: vermele repe: 2. despre prunci: copillii repu inainte de a amblá in petiore; metaforice, de celli ce abia se misca, sau de celli ce se umilescu: lingusitoriu bassu ce repe si inaintea cellui mai missellu; despre styli: espressioni repenti pre pamentu; despre ape, nueri, focu, plante etc.: plante repenti, foculu repe ca unu sérpe: repu nuerii ca bellaurii.

* REPERIRE, v., reperii, reperitu si reperitu, reperire, (din re-parere), proprie, a recuperá, a reface, si de aci: 1. a aflá, gassí; 2. a aflá ceva nou; a descoperi, imaginá, escogitá; 3. a aflá, a estimá.

* REPERITORIUM=repertorium,-tória, adj. s., repertor, si repertorius,-ium; care reperere sau afla: repertoriulu vitiici de vinia; in specie, s. m. reale, repertoriu, (comp. si fr. répertoire), ce serve la aflare, cumu de essemplu: lista, registru, catalogu, tabla de materie a unei carte, collectione, etc.: unu repertoriu de jurisprudentia, repertorie de theatru, de drumate, de comedie; prin metafore: memori'a unui omu e unu repertoriu; locurile communi sunt repertorie.

* REPERPETUARE, v., (fr. réperpétuer); a perpetuá érosi.

* REPERTORIUM, adj. s., vedi repertoriu.

* REPERTU,-a, adj. part., repertus; in s. verbului reperire.

* REPETENDUM=repetundum,-a, vedi repeterere.

* REPETENTE, adj. part. pres., repetens, (fr. répétant); care repete: scolari repenti.

* REPETENTIA, s. f., repentia, (compara si fr. répétance); statu si actu de repente.

REPETERE si repetire, v., repeterere, (fr. répéter); a peti érosi, a porni d'in nou, a se adoperá érosi, a face érosi, a reveni asupr'a acellui-asi lucru, a atacá érosi; 1. proprie, a) in genere: latronele repete peptulu callatoriului cu spat'a si lu culca la pamentu; canele repete cu dentii, boii repetu cu cornele; b) in specie, α) a cere érosi; β) a reveni: a repete penatii, a repete locurile connostrate: 2. mai vertosu, metaforice, a) a chiamá, leuá in deretru, a incepe de la capitu, etc., α) in genere: a repeti pre espulsi in térra; a repeti obiectele lassate in urma sau depuse la cine-va; se repetu transporturi de noue provisioni; β) in specie, α') a incepe, a face érosi una actione sau una vorba, a reface, redice: repetimur celle lassate, continuamur celle incepute; repete celle ce ai spusu acestoru-a; repetiti lectionile invetiate mai de multu; a repeti una vorba, unu coventu, una syllaba; actorii repetu partile loru d'in dramate, cumu repetu si cantorii canticele de cantatu: a repeti acelle-asi erroru, acelle-asi pretensionu; a dá repete lovituru, a dice de repete ori; acestu scriptoriu se repete in spuscele selle; oratoriulu se pote repeti in celle ce dice; ce totu ve repetiti? se repetu vechicle datine, se repete una lege, se repetu modele si porturile essite una data d'in usu; de aci cu insemnarea de: a imitá, reproduce: filii repetu parentii, modernii repetu operele anticiloru; — pre tota diu'a vedemu repetindu-se acelle-asi miscellie; in specele puse unce in

faci'a altoru-a se repetu in infinitu obiectele reflexe; ornamentele de pre una facia a edificiului se repetu pre celle alte facie; β') a incepe de veri-unde, a trage in vorbire, a incepe in genere: am in cogitu a repeti originile gentei nostre; breve va fi narrationea, déco nu se va repeti de la cea mai departata idea; a repeti conceptele selle d'in anim'a filosofiei; a repeti covente d'in pulberea vechimei; a repeti de la capu, de la inceputu, de la primele origini; cauta se repetu mai de susu, mai de departe; γ') a repeti cu memori'a = a si repune in mente; b) a cere érosi, a cere in deretru, a cere ceva detoritu, etc., α) in genere: nu impromutá amicului, co ti lu faci inimicu, candu vei repeti impromutulu; sépte cetati grece repetu pre Omeru ca allu seu; a repeti bannii rapiti; β) in specie, α') a cere satisfactiune, a reclamá, revindecá; de aci: repetendu = repetundu, -a, ce e de revindecatu, mai vertosu absol. f. pl. *repetunde* = *repetundæ* = mancatorie alle functionariloru, essactioni, rapine; — β') a peti érosi in casatoria: multi petira si repetira acésta fêta, fora se pota capetá mân'a ei.

REPETITIONE, s. f., *repetio*, (fr. *répétition*); actione de *repetire*: *repetitionea celloru furate*; mai vertosu: *repetitionea acellui-asi coventu, acelloru-asi vorbe, acellui-asi locu d'in una poema; repetitionile sunt adesea negligentie, déro repetitionile se facu si in adensu cu mare utilitate pentru form'a si intellectulu discursului*; — prin *repetitione se invétia tote bene*; *repetitionea unei drama de jocatu; repetitionea unui canticu de cantatu; repetitione mimutiésca a gesturiloru, si vorbeloru altui-a.*

REPETITORIU, -tória, adj. s., *repetitor*, (fr. *répétiteur*); care *repete*: *repetitoriulu sponsei rapite; repetitorii rapinei publice*; in specie: *repetitorii ce facu repetitioni scolariloru; repetitori de baccalaureatu; potemu invetiá si fora repetitori; cercu repetoriu = instrumentu astronomicu de leuatu ángluri cu mare precisiune.*

REPETITU, -a, adj. part., *repetitus*, in s. verbului.

REPETUNDU, = *repetendu*, -a: vedi *repetire*.

* REPICTU, -a, adj. part. d'in *repingere*, *repictus*.

* REPICU, s. m., (fr. *repie*); la joculu de carti, candu unulu numera treidieci, fora se joce neci una carte, éro adversariulu nu pote numerá neci un'a, si de acea-a primulu dice noue dieci in locu de treidieci.

* REPINGERE *repinsi* si *repinsei*, *repinsu* si *repictu*, v., *repingere*; a *pinge érosi*, de a dou'a ora.

REPLANTARE, v., *iterum plantare* (fr. *replanter*), a *plantá érosi*, de a dou'a ora.

REPLANTATIONE, s. f., (fr. *replantation*); actione de *replantare*.

REPLANTATU, -a, adj. part. d'in *replantare*.

* REPLAUDERE, *replausi* si *replausi*, *replausu*, v., *replaudere*; 1. a *plaude érosi*; 2. a responde cu *plausu la plausu*.

REPLECARE, v., vedi *replicare*.

REPLERE, v., (se conjuga ca v. *implere*, *complere*), v., *replere*; 1. a *implé érosi*, (vedi si *reimplere*); 2. a *implé de plenu*, rasu, si de aci: a *indepleni*, *completá*.

* REPLETIONE, s. f., *repletio*, (fr. *réplétion*); actione de *replere*, cumu si statu produsu prin acésta actione; in specie, prea mare *ingrassiare* a corpului.

* REPLETIVU, -a, adj., (fr. *répletif*); aptu a *replere*: *injectioni repletive*.

* REPLETU, -a, adj. part., d'in *replere*; *repletus*, (fr. *replet*); tare plenu, cu totulu deplenu, plenu rasu; in specie, tare grassu, prea grassu; inse si: *buculatu*, grassu cátu se cade si cátu siéde bene.

REPLICA, s. f., (fr. *réplique*), d'in *replicare*, mai allesu. si in specie in insemnarea coventului de a *responde*, de a *esplícá*: *replica viua; replic'a e responsu la responsu; replica rigorosa, veemente la celle scrisse sau disse de altulu. a remané fora replica; responsu fora replica, argumentu fora replica.*

REPLICARE = *replecare*, v., *replicare*, (fr. *répliquer*, *replier* si *reployer*); a *plicá* sau *plecá* *incoveiá*, *indouí*, *infa-*

sciorá, 1. in genere, a) proprie : a replicá una charta, una folia de charteia, una pergamena; a replicá budiele; a replicá una scrissore; a replecá manicete, pul-panele, etc., differite de : a supplecá sau sufflecá manicete, pul-panele; b) metaforice : a replicá annabile terrei; armatele se replica sub marea pressione a massei inimiciloru; petiorele, genuclii mai vertosu se replica; 2. in specie, a) a resfoliá, a cercetá, a face de repetite ori; b) a responde la altu responsu; a responde in genere cu vivacitate; c) a plecá de a dou'a ora in una directione óre-care, a porní érosi : a replecá in acea-asi directione si la acellu-asi locu; a plecá si replecá, fora ca se mai adjunga unde vrea.

REPLOUARE, v., repluere; a plouá érosi.

REPLUMBARE = replumbuire. v., replumbare, iterum plumbare; 1. a plumbá sau plumbuí érosi; inse si 2. a displumbá, a dislipí plumbulu, etc.

* REPLUME, adj., replumis; érosi plumatu, cui au crescutu érosi pennele.

REPOLIRE, v., repolire, (fr. repolir); a polí érosi, a dou'a óra, sau de mai multe ori : a polí si repolí spatete, pusecele; metaforice a repolí expressionile.

* REPONDERARE, v., reponderare; a ponderá érosi; a ponderá ce a ponderatu altulu; metaforice, a intorce assemine pentru assemine.

REPONERE = repunere, v., (se conjuga ca v. ponere = punere), reponere; perimere, pessumare, perdere, profligare; 1. cu conceptulu particellei re predominante, a) a pune in loculu de mai inainte, a) proprie : a repune pre toti si tote la loculu seu; a repune ce a rapitu in thesaurulu statului; a repune unu osu, una mána dislocata; a si repune caciull'a, mantellulu, diadem'a, calcioni; a repune pre trovári regii restornati; a repune aibiturele in armariu; a repune cupele si vinulu pre mese; a repune luminele in candelabru; b) metaforice : a repune pre coppillu in firulu cellozu ce recita; invetia-toriulu indemanaticu scie repune pre discipuli in calle bona; dramele interes-

santi se repunu pre scena; b) a curbá in deretru : cycnii si repunu guttulu; a si repune cu gratia capulu spre spate; c) a pune la una parte, la pastrare, a pune bene, a) proprie : numai scie repune ce capita; celle alte animalu dau pucine semne de a scie repunere; a repune in cave vinurile, in cellariu provisionile de iérna; a repune summele castigate; a repune in pamentu; celli morti se repunu in mormente; b) metaforice : cogitotionile repuse in scripture; remáne affundu repusa urr'a, amorea; déro si : a repune urr'a si resbonarea pentru altu tempu; d) a pune érosi in loculu altui-a : se inlaturámu aceste superflue, si se repunemu altete mai necessarie, c) a pune érosi diosu, a lapedá, arruncá, lassá, etc., a) proprie : remigií repusera remii; a repune sarcin'a, lucrulu nefacutu; a repune studicle favorite; b) metaforice : a repune tote placerile lumei; f) a responde; g) ca mai desu, a face nevedutu, a perde, nemici, a infrange, invinge, debellá, etc. : a si repune sanetatea, vícti'a, averea, onorea; a repune pre totu inimiculu si adversariulu; cu cincí se luptá si nu lu potura repune; si reflex. a se repune : celli mai multi d'in coetarii nostri s'au repusu si jacu in mormentu; 2. cu conceptulu verbului predominante, a pune undeva, a depune, assediá, redimá, a) proprie : cocorii d'in urma si repunu capitele in pennele cellozu d'inainte; repuncti lemne pre focu; a repune urde in vase curate la locu seccu; b) metaforice : in umanitatea vostrarepunemu caus'a nostra; a repune tota sperenti'a in sene; amu repusu vícti'a si libertatea nostra in armele si braciele vostre; mai multu voliu repune pre tene de cátu pre toti; nu repunemu addeverat'a onore in títte, in judicat'a omimiloru; a repune pre cineva in numerulu cellozu boni; a repune pre celli morti in numerulu diciloru; spusete telle nule potemu repune de cátu intre fabule.

REPORTANTE, adj. part. pres., reportans; care reporta; vedi si reportatoriu.

REPORTARE, v., reportare, (fr. reporter, remporter, si rapporter); a

portá sau *duce inderetru*, a *portá érosi*, 1. in genere, a) proprie, a *duce inderetru inapoi* : a *reportá vestimentele, vasele impromutate de la cineva*; a *reportá plene vasele dusse deserte*; a *reportá ostile d'in campu in iernatice*; multe si *varie calli reporta la puntulu de plecare*; b) metaforice, α) a *adduce ca victoriu d'in lupta, a castigá, etc.* : *ai nostri reportara préda opima de la inimicu*; asiá si : a *reportá victori'a, glori'a; premiulu, triumfulu*; β) in genere, a *adduce inderetru, a dá inderetru* : *nu ai reportatu d'in callatori'a tea avere, ci mai multa miseria*; éro in specie a *adduce inapoi scire, sciri, si in genere, a referí, spune, a dá relatione, mai ver-tosu relatione oficiale* : a *reportá celle oflate la faci'a locului, a reportá asupr'a starei societatei, a reportá de tote miscarile armatei inimice*; 2. in specie, a) a *trece una summa d'inderetru inainte, a trece de pre pagin'a precedente in cea urmatoria, de susu mai diosu, etc.*; b) a *portá érosi, vorbindu de una sarcina, de unu vestimentu, etc.* : *nu mai vreu a reportá vestimentulu portatu si lapedatu; nu mai vreu a reportá sarcin'a onorifica de precedente*.

REPORTATIONE, s. f., *reportatio*, actione de a *reportare*.

REPORTATORIU, -*tória*, adj. s., *reportans*; care *reporta*, in specie, care da *relatione*.

REPORTATU, -*a*, adj. part., *reportatus*, in s. verbului.

REPORTU, s. m., *relatio, ratio*, (fr. *report* si *rapport*); actione de *reportare*, cumu si *statulu, effectulu* produsu de acésta actione, 1. in genere : *reportulu summei d'in dosu, de susu; reportulu datu de celli tramissi la faci'a locului; reportele marturiloru nu consona, raportu asupr'a starei finantiaria a thesaurului*; 2. in specie, *ratione, relatione, commerciu, legatura, etc.*, (compara *ratione*) : *ecalitatea a doue reporte prin cotiente e una proportione; a se aflá in reportu unele cu altele; a avé sau a nu avé reportu cu unu ee; in reportu cu numerulu, cu poterile; reporte naturali si necessarie alle lucruriloru, alle fientie-*

loru d'in universu sunt ensesi legile loru.

REPOSARE, *repositu*, etc., vedi : *re-pausare, repausatu*.

* REPOSCERE, v., *repscere*; a *posce* sau *cere inderetru*; metaforice, a *cere ca ceva detoritu, a reclamá, revinde-cá, etc.*

* REPOSITIONE, s. f., *repositio*; actione de *reponere* si *statu* produsu prin acésta actione : *repositionea repositiloru in mormente; repositionea granelorulu in granarie; repositionea totorulu inimiciloru.*

* REPOSITORIU si *repostoriu, -tória*, adj. s., *repositor* = *repostor*, si *repositorius, -um*, (compara si fr. *repositoire*, si *repositoir*); care *repone* sau *serve la reponere* : *repositoriulu templeloru; repostoriulu inimiciloru*; in specie, ca s. m. reale, *repositoriu* = *repostoriu*, pl. -*e*, locu in care se *repune* ceva, locu de *sedutu* sau de *repausatu, etc.* : *repostoriulu terrenei cellorulu immormentati; repostorie pre marginile callei*; in specie : *repositoriulu eucharistiei*.

* REPOSITU = *repostu, -a*, adj. part. d'in *reponere*, *repositus* = *repostus* : *grancle reposte in granariu, provizione reposita in magasinu; tote reposte la loculu seu*.

* REPOSEDERE, v., (se conjuga ca v. *possedere*), (fr. *reposseder*); a *possedé érosi, a recapitá posesione*.

* REPOSTORIU, *repostu*, vedi : *repositoriu, repositu*.

* REPOSU = *repusu, -a*, adj. part. d'in *reponere*, (*repositus*); in t. s. verbului : *banni repusi* : α) *pusi la una parte, déro si β) perduti; vasele cadute repuse pre mésu; multi d'in celli repusi in acea lupta inversionata; starea, ca si viéti'a, ni e repusa*.

* REPOTARE, v., *repotare*; 1. a *potá* sau *bee érosi*; 2. a *potá* sau *bee* dupo altulu. a *responde la beutu cu beutu*; vedi si : *repotinu, repotiu*.

* REPOTATIONE, s. f., *repotatio*; actione de *repotare*.

REPOTINU, -*a*, adj. s., (*repotinus*), *repotia*; relativu la *repotiu* sau *repotie*; ca s. f., *repotina*, de regula in pl. *repotinc*, a) *repotiu* sau *repotie*; b) una ser-

batore tradizionale la térra : *feminele mai allestu liéu parte la repotine.*

REPOTIU, s. m., de regula in pl. *repotie, repotia*, (vedi si : *repotare, repotinu*); 1. beutura dupo altulu, resposu cu beutura la beatur'a altui-a in unu ospetiu de nunta, de nascere, etc.; beutura dupo mésa, petrecere cu beutura dupo ospetiu; 2. in acellu-asi sensu cu *repotine* sub b).

* REPREMERE, *repressi* si *represei, repressu*, v., *reprimere*, (fr. *réprimer*); a *preme* inapoi, inderetru, a oppri, impedicá; proprie : a *repreme apele in versatura*; déro mai vertosu metaforice : a *repreme passionile, revoltele, meni'a, furi'a, gemitele, clamorile*; si : a *repreme dorerile.*

REPRENDERE, *reprensi* si *represei, repressu*, v., *reprehendere* = *reprehendere* (fr. *reprendre*); 1. a *prende érosi* : *fugitiu fura reprensi*; a *reprende latronii scapati d'in manule custodiloru*; ce a *perdutu de una parte, a reprende de alta-a*: *se ne reprendemu la remasu*; a *reprende firulu lucràrei interrupte, vorbirei, cogitarei*; nu mai *reprende acestu callu scapatu*: *nu ne mai reprendeti in accu-asi errore*; 2. a tiné in locu : *ne reprende de pulpana*; *nemica nu i pote reprende si refrená*; 3. mai vertosu, a) in specie, a tiné in locu, oppri una errore sau pre cellu ce ua comitte, si de aci, a respinge, mustrá, defaimá, imputá, censurá, etc. : *multi reprende pre altii de peccate in care ensisi cadu*; *me reprendeti numai pentru co nu facu ca voi*; *parentii sunt detori a reprende si castigá pre filii*; a *reprende errorile, mendele, incorrectionile, versurile fora mesura*; *afra cineva a reprende si in celli mai boni*; a *reprende cu severitate vitiele, portarea, faptele, dissele cuiva*; e *facile a reprende*; *difficile a face mai bene*; b) in genere, a contradice, a refutá, a combata, etc.

REPRENSARE, v., *reprehensare* = *reprehensare*; intensivu d'in *reprehendere* : a *reprensá de mâna*; a *reprensá cu amaritione vitiele altoru-a.*

REPRENSIBILE, adj., *reprehensibilis*, (fr. *répréhensible*); care se pote re-

prehendere, demnu de *reprensu* : *portare reprehensibile, espressioni reprehensibili.*

REPRENSIUNE, s. f., *reprehensio*, (fr. *répéhension*); actiune de *reprehendere*, 1. in genere : *reprensiune de mâna*; 2. in specie si forte desu, critica, censura, imputatione, mostratione, etc. : *reprensiunea temeritateri, insolentiei, obscuritateri in espressione*; *demnu de reprensiune, lucru fora reprensiune*; si concretu, ce se *reprende*, ce e de *reprensu*; *reprensiune* = *refutare, combatare.*

REPRENSIVU, -a, adj., (fr. *réprensif*); aptu a *reprehendere*; care merita *reprensiune.*

REPRENSORIU, -sória, adj. s., *reprehensor*; care *reprende* : *betranetia reprensória*; *aspri reprensori ai vitiloru.*

REPRENSU, -a, adj. part., d'in *reprehendere. reprehensus* = *reprehensus* : *latronii reprensi*; *copille aspru reprehensive de mamma.*

* REPRESALIA, s. f., (it. *ripresaglia* si *rappresaglia*, fr. *représailles*), *clarigatio*; *reprehendere* de la inamicu pentru co a *prensu* si ellu, talione, facere de reu pentru reu : *nu predati terr'a inimicului, co are se fuca si ellu represalie.*

* REPRESENTANTE, adj. part. pres., *repræsentans, legatus*, (fr. *représentant*); care *representa* : a *se judicá prin representanti*; *representantii partiloru in litigiu*; *representantii poteriloru mari in congressu*; *representantii poporului, unu representante alu optimatiloru*; *demni representanti ai scientiei, artiloru, ai filosofiei, ai comerciului*; *scolele n'au representanti in adunarea unde se tracta de elle*; in sensu mai generale : *covente representanti conceptele*; *concepte representanti fientie si calitati alle fientieloru*; *imagini representanti cu fidelitate originalile.*

* REPRESENTARE, v., *repræsentare*, (fr. *représenter*), a *representá érosi*, a pune sau adduce d'in nou in facia, 1. in genere, atâtu in sensu propriu si materiale, câtu si mai vertosu in sensu metaforicu si ideale : *nu vreu se mi representi acesti omeni ce nu mi au*

prensu ocululu la prim'a presentatione; dupo ce te ai presentatu una data principului, de ce ceri se te representi? inse si : a representá pre cineva cuiva = a lu presentá in persona sau a lu dá in mani, (vedi si mai la valle la 2.); asiá si : a representá lucrurile incredentiate; mai departe : artile representa prin multe si diverse processe : pictur'a representa prin desennu si colori, statuari'a representa de asseminea prin liniamentele date petrei si altoru materiei; a representá una dina la scaldatore; teatrulu, scen'a representa unu palatlu, unu campu: dero ce are facultatea de a representá tote câte cogitámu, este limb'a, coventulu; vorbele separate representa nu numai conceptele, ci si relationile; vorbele in constructione representa cogitationile si chiaru ideele de cea mai abstrusa metaphysica; litterele representa sonurile elementarie alle limbei; nu numai vorb'a, ci si gestulu, amoniu de totu genulu representa ideele nostre, caracteriele, typurile : a representá una comedia, una tragedia, una drama; omulu pote representá altu omu sau alti omeni; a representá ca typu, una viti de omeni, genulu omenescu integru in specie deputatii representa nationea sau parti d'in natione, ambassatorii representa pre domnitori, procuratorii representa pre committenti; si lucrurile representa alte lucruri : candorea, albeti'a representa innocentia; si : a representá la oclii mentei, a si representá tote cu facilitate; a nu si poté representá ce nu vede cu oclii; 2. in specie, a) a dá pretiulu, a solve pre locu, a dá argenti numerati, a solve cu pecunia numerata; b) in sensu estensu, a face pre data, aci, fora intardiare : vedeti ce e de presentatu si ce e de ammanatu, a si representá vocea, scrissulu, judicat'a, opinionea etc.

* REPRESENTATIONE, s. f., repräsentatio, (fr. représentation); actione si effectu allu actionei de representare : representationea ospetiloru la Domnu pentru plecarea; representationea unei comedie; representationea terrei pre longa guberniele altoru terre;

representationea nationei prin allessii sei; representationile mentei sau cogitationei sunt conceptele nostre; representatione la palatlu; representationea pretiului pentru celle comperate; representatione nu e precipitatione.

* REPRESENTATIVU, -a, adj., (fr. représentatif), aptu a representare : coventele sunt representative de concepte; ambassatorii au caracteriu representativu forma de guberniu representativa adunantie representative.

* REPRESENTATORIU, -tória, adj. s., repräsentator; care representa sau serve a representare : representatorii partiloru in litigiu; vedi si representante.

* REPRESENTATU, -a, adj. part., repräsentatus, in s. verbului.

* REPRESSARE, v., (repressare), reprimere; intensivu d'in reprimere.

* REPRESSIBILE, adj., (fr. répressible), ce se pote reprimere, ce cauta a si repressu.

* REPRESSIONE, s. f., repressio, (fr. répression), actione de reprimere : repressionea rebellionei, passioniloru, meniei, reului ammenitiatoriu.

* REPRESSORIU, -sória, adj. s., repressor; care reprime : repressorii celoloru mici, repressorulu latroniloru si latrociniiloru.

* REPRESSU, -a, adj. part. d'in reprimere, repressus.

* REPROBANTE, adj. part. pres., reprobaus, care reproba.

* REPROBARE, v., reprobare, (fr. réprover); a nu acceptá, a nu probá, a nu aprobá, a condemná : a reprobá portarea cuiva, a reprobá doctrinele unu filosofu; cetatianii reproba cu dreptu coventu lucrurile deputatiloru cari vendu interessile terrei; Domnedieu va reprobá pre celli ce au calcatu legea lui.

* REPROBATICIU, -a, adj., reprobaticius; de reprobatu.

* REPROBATIONE, s. f., reprobatio, (fr. réprobation); actione de reprobare : reprobationea celoloru peccatosi; fapte ce merita reprobationea totoru-a.

* REPROBATORIU, -tória, adj. s., reprobator, (fr. réprobateur); care reproba.

* REPROBATU, -a, adj. part., reprobatu; in s. verbului.

* REPROBU, -a, adj., reprobu; contrariu *probu*, si in specie : falsu, neaddeveratu, mentionosu : *moneta reproba*.

REPRODUCERE, v., (se conjuga ca v. *ducere*), iterum produce, (fr. *reproduire*); a produce érosi, a produce d'in nou : *celli mai multi arbori taliati se reproducu*; *traductoriulu e detoriu a reproduce formosetiele testului*; *speciele se reproducu regulatu*; *d'in acelle-asi cause se reproducu acelle-asi efecte*.

* REPRODUCTIBILE, adj., (fr. *reproductible*), care se pote reproduce : *raru vitiele de animalu peregrine sunt reproductibili in alte terre*.

* REPRODUCTIBILITATE, s. f., (fr. *reproductibilité*), calitate, facultate de *reproductibile*.

* REPRODUCTIONE, s. f., (fr. *reproduction*); actione de reproduce : *reproductione de hybride d'in hybridenu se face*.

* REPRODUCTIVITATE, s. f., (fr. *reproductivité*); calitate sau facultate de *reproductivu*.

* REPRODUCTIVU, -a, adj., (fr. *reproductif*); aptu la *reproductione* : *consumptione reproductiva*.

* REPRODUCTORIU, -tória, adj. s., care reproduce, si care se reproduce.

* REPRODUCTU, si *reprodussu*, -a, adj. part. d'in reproduce. (fr. *reproduit*).

* REPROMISSIONE, s. f., *repromissio*, (fr. *répromission*); actione de *repromittere*; felicitatea *promissa* celloru boni in imperati'a ceruriloru.

* REPROMISSU, -a, adj. part. d'in *repromittere*, *repromissus*.

* REPROMITTERE, v., (se conjuga ca v. *promittere*), *repromittere*, (fr. *repromettre*); 1. a *promitte* érosi : *promitte si repromitte, fora se implenésca promissese*; 2. in specie, a face *promissione* la *promissione*, a responde cu *promissa* la *promissa*.

* REPROPITIARE, v., *repropitiare*, a *propitiá* érosi, d'in nou : *a si repropitiá toti santii*.

* REPTABUNDU, -a, adj., *reptabundus*; care *repta*, metaf. bassu *lingusitoriu*, fora demnitate neci rosine.

* REPTARE, v., *reptare*; intensivu d'in *reperere*, a *repe* totu de a un'a : *repta serpele, repta vermii*; si trans., *serpillele repta agrii*; metaforice, a se avili, a se umili, a perde veri-ce sentimentu de demnitate, a fi bassu si misellu *lingusitoriu* : *nu reptati la petiorele potentiloru criminali*.

* REPTATIONE, s. f., *reptatio*, (fr. *reptation*); actione si actu de *reptare* : *reptationeu serpiloru*; *reptationile miselliloru de adulatori*.

* REPTATORIU, -tória, adj. s., (*reptator*, fr. *reptatoire*), *reptans*; care *repta* : *reptatorii de adulatori, omni forte reptatori*.

* REPTATU, -a, adj., *reptatus*, in s. verbului.

* REPTILE, adj., *reptilis*, (fr. *reptile*); care *repe*, care merge pre pante : *reptili serpi*; ca s. unu *reptile*, sau una *reptile*; pl. f. *reptilile*, animalu *reptili*; *reptilile* = classe d'in regnulu animale admissa de celli mai multi zoologi recentiori; — metaf. *reptili lingusitori*.

* REPTILIVORU, -a, adj., (fr. *reptilivore*); care devora *reptili* : *reptilivorele ciconie*.

* REPTIONE, (= *repciune*, diversu de *raptione* = *rapciune*), s. f., (*reptio*), actione de *reperere*, leuatu inse ca mai desu in intellesu concretu de *ceva repente*, *ceva cadutu*, *caditura* : *reptione de callu, reptioni de mulieri bctrane*.

* REPTORIU, -tória, adj. s., (*reptor*), *repens*; care *repe*; vedi si: *repente, reptante, reptatoriu, etc.*

* REPTU, -a, adj. part. d'in *reperere*.

* REPUBESCERE, v., *repubescere*; a *pubesce* érosi : *cine pote repubesce?*

* REPUBLICA, s. f., *res publica*, si *res publica*, (it. *repubblica*, fr. *république*); 1. in sensu propriu si anticu, *repubblica* = *lucru publicu*, *interesse publicu*, si de aci: *stata civile* sau *politicu*, *guberniu politicu*, *potere suprema*, *administratiune a statului*, *potere publicu*, etc.; cumu : *despretiulu legiloru e perdiarea fia-carci republica, a se devotá interes-*

siloru republicei; 2. in intellesu metaforicu si mai modernu, statu sau guberniu ce nu e monarchicu, unde nu unulu singuru, ci mai multi facu lege si governa, si a nume, a) statu in care legea domnesce : *Spart'a, cu celli doui regi ai sei, erá republica, precumu si Rom'a, cu celli doi consuli ai sei, erá republica*; b) statu in care celli mai avuti si influenti facu lege : *assemine republica e una republica, aristocratica*; c) statu in care totu poporulu sau cea mai mare parte a poporului ensusi si directu sau prin representanti face lege si governa : *assemine republica e republica democratica*; d) statu in care unu micu numeru face lege si governa : *assemine republica e republica oligarhica*; 3. prin estensione si metafore : *republic'a littereloru; acestu casa e una mica republica; republic'a lui Platone e unu opu ce coprende ideele acestui filosofu asupr'a politicei*.

* **REPUBLICANISMU**, s. m., (fr. *républicanisme*); doctrina, systema *republicana*; sentimente, principie, opinioni *republicane*; in specie, affectationi de sentimente si opinioni *republicane*.

* **REPUBLICANU**, -a. adj. s., (fr. *républicain*); relativu la *republica*, in sensulu coventului de sub 2. si 3.: *forma de guberniu republicana, constitutione republicana*; cui place *republic'a* : *suffletu republicanu*; ca subst. *unu republicanu ferbente, mari republicanu, republicanu de impregiurari*.

* **REPUDIABILE**, adj., (repudiabilis, fr. *répudiable*); de *repudiatu*.

* **REPUDIANTE**, adj. part. pres., *repudians*, care *repudia*.

* **REPUDIARE**, v., *repudiare*, (fr. *répudier*; d'in *repudiu*); despre casatoriti, a renuntiá, a annuntiá cellui altu sociu co nu lu mai vré, a lu lassá, a se despartí : *a si repudiá mulierea*; 2. a respinge, a nu acceptá una ereditate : *a repudia legatulu*; 3. in genere, a lapedá, respinge, despretiá, etc. : *a repudiá consiliile altoru-a, opinionile altui-a, adjutoriele offerte de altulu*.

* **REPUDIATIONE**, s. f., *repudiatio*, (fr. *répudiation*); actione de *repudiare* :

repudiationea mulierei, ereditatei, opinioniloru altui-a.

* **REPUDIATORIU**, -toria, adj. s., *repudiator*; care *repudia* : *repudiatorii providentiei*.

* **REPUDIATU**, -a, adj. part., *repudiatus*, in s. verbului.

* **REPUDIOSU**, -a, adj., *repudiosus*; de *repudiatu*; vedi si *repudiabile*.

* **REPUDIU**, pl. -e, *repudium*; rupere, despartire de casatoriti prin simpla declaratione a unei parte co nu voliesce a mai traí imperuna : *a renuntiá, declará repudiu; repudiulu differe de divortiu, repudiulu vine numai de una parte, divortiuulu d'in consentimentulu amendouoru partiloru*.

* **REPUGNANTE** = *repugnante*, adj. part., *repugnans*, (fr. *répugnant*), care *repugna* : *assertione repugnante sensului commune*.

* **REPUGNANTIA** = *repugnancia*, s. f., *repugnancia*, (fr. *répugnance*); calitate si actu de *repugnante* : *repugnanti'a celloru contrarie, repugnanti'a passioniloru la dictatele rationei; a avé repugnancia de totu ce curritu si obscenu; repugnancia de lucru, de vinu, de carne; a face fora repugnancia ce ni se cere; ce repugnancia intre cane si catusia! repugnanti'a celloru ce se dicu cu celle mai inainte disse*.

* **REPUGNARE** = *repugnare*, v., *repugnare*, (fr. *répugner*; — d'in *repugnare*); a *pugná* contra, a resiste, contradice, a se bate fronte in fronte, peptu la peptu, a nu se involí, a se respinge, etc.; 1. proprie : *ai nostri repugna barbatesce inimiciloru cu multu mai numerosi*; 2. metaforice, a) in genere : *acésta scire repugna cellei de mai inainte; consulii neci cedeá neci repugná cu potere; opinionile repugna; a repugná mentei sanitoase, sensului commune, sentimentului de pudore; fratii se nu repugne fratiloru; aceste-a repugna naturei omenesce, principieloru celloru mai elementarie, logicei cellei mai simple; repugna juniloru a fi seriosi; totu ce mi propuncti, mi repugna; ne repugna atáta mancare si beutura; certe alimente repugna unoru omeni, de si*

placu altoru-a; b) in specie, d'in natura a nu se involí, a se respinge: faciaria repugna amicitiei; respugna caldulu si frigulu, ap'a si foculu, amorea si urr'a.

* REPUGNATIONE = *repugnatione*, s. f., *repugnatio*; actione de *repugnare*.

* REPUGNATORIU = *repugnatoriu* - *toria*, adj. s., *repugnator* si *repugnatorius*; care *repugna*.

* REPUGNATU = *repugnatu*, -a, adj. part. s. d'in *repugnare*.

REPULLIARE, si *repullire*, v., *repullescere*; a *pullia* sau *pulli* érosi: *repullescu porumbellele*.

* REPULLULANTE, adj. part. pres., *repullulans*, care *repullula*.

* REPULLULARE, v., *repullulare*, (fr. *repulluler*); a *pullulá* érosi: *insecte si brosee repullulara*.

* REPULLULATIONE, s. f., (fr. *repullulation*); actione de *repullulare*.

REPULLULATU, -a, adj. part., d'in *repullulare*.

* REPULSA, s. f.; vedi *repulsu*.

* REPULSANTE, adj. part. pres., *repulsans*, care *repulsa*.

* REPULSARE, v., (*repulsare*); intensivu d'in *repellere*, a *repelle* cu violentia.

* REPULSATIONE, s. f., *repulsio*; actione de *repulsare*. si statu produsu prin acésta actione.

* REPULSIONE, s. f., *repulsio*, (fr. *répulsion*); actione si potere de *repellere*, 1. in genere: *repulsionea numerosiloru inimici cu una mána de omeni*; 2. in specie, opp. la *attractione*: *attractionea si repulsionea materiei, corporiloru, moleculiloru; repulsione magnetica; metaf. e repulsione intre urritu si formosu*.

* REPULSORIU, -*soria*, adj. s., *repulsor* si *repulsorius*; care *repelle*: *repulsorii aripei nostra d'in derept'a*.

* REPULSU, -a, adj. part. s. d'in *repellere*, *repulsus*, -- *repulsa*; 1. in genere, respinsu: *materie repulse*; 2. in specie, s. f., *repulsa*, (subint. *putitione*), respingere: *dupo atáte repulse, cumu mui ai coragiulu a sollicitá man'a acestei femine? repulsa de lu consulatu, de lu*

pretura; a pati repulsa; a fi allessu fora neci una repulsa.

* REPUMICARE, v., *repumicare*; a *pumicá* érosi.

* REPUMICATIONE, s. f., *repumicatio*; actione de *repumicare*: *politur'a si repumicationea nestimateloru*.

* REPUMICATU, -a, adj. part. d'in *repumicare*.

REPUNERE, *repunitoriu*, etc., vedi: *reponere, reponitoriu*.

REPUNGERE, *repunsi* si *repunsei*, *repunsa*, *repunctu*, si *repuntu*, v., *repungere*; a *punge* érosi: *a repunge bub'a, ánimcle*.

* REPURGANTE, adj. part., *repurgans*, care *repurga*.

* REPURGARE, v., *repurgare*, (fr. *repurger*); a *purgá* érosi: *critic'a a purgatu si repurgatu aceste teste*.

* REPURGATIONE, s. f., *repurgatio*, (fr. *répurgation*); actione de *repurgare*: *repurgationea panticelui*.

* REPURGATU, -a, adj. part., d'in *repurgare*, *repurgatus*.

* REPURGIU, pl.-e, *repurgium*; actione si modu de *repurgare*.

REPURTARE, etc., vedi *reportare*.

REPUSU, adj. part. s., d'in *reponere* = *reponere*, *repositus*; vedi *reposu*.

* REPUTANTE, adj. part. pres., *reputans*, care *reputa*.

* REPUTARE, v., *reputare*, (fr. *réputer*), a *putá* érosi, in intellessulu coventului de *calculare*, a *putá* un'a cu altele, a trece la *computu*: *a reputá tote eclipsile peno la epoc'a acésta-a; a reputá alimentele, vestimentele; déro mai vertosu, a cogitá affundu si maturu, a ponderá, estimá: a reputá nepotentiele ominesci, adcersitatile, potorea inimicului, faptele bone si velle alle selle; te reputam omu de omenia; déro reputi bene, vei vedé co asiá c*.

* REPUTATIONE, s. f., *reputatio*, (fr. *réputation*); actione de *reputare* si effectu allu acestei actione, 1. in genere: *reputationea accler summe in partea mca; reputatione asupr'a evenimenteloru istoriei antice si recente*; 2. in specie, estima, opinie, nome, mai vertosu bona opinie de care se buccura

cinova : a fi in mare reputatione, a si capitá reputatione pretotindine; fia-ve a mente a ve pastrá reputationea; a perde reputationea, acea casa si a perdutu pristin'a reputatione, a si face reputatione de invetiatu, de stultu, de omu de nemica, de sântu, de sceleratu.

* REPUTATU, -a, adj. part. d'in reputare.

RERUNCHIU, s. m., vedi *reniclu*.

† RES-, partiela de compositione, contrassa d'in *re* si *es*; vedi *re*.

* RESACRARE = *resecrare*; v., *resacrare* si *resecrare*, (fr, *resacerer*); a *sacrá* érosi, de a dou'a ora.

* RESALUTARE, v., *resalutare*; 1. a *salutá* érosi; 2. a responde cu *salutare* la *salutare*.

* RESALVARE, v., *resalvare*, a *salvá* érosi.

* RESALVATU, -a, adj. part., *resalvatus*, in s. verbului.

* RESANARE, v., *resanare*; a *saná* érosi, a face érosi *sanu* sau *sanetosu*.

RESAPARE, v., *iterum fodere* vel *sculpere*; a *sapá* érosi, a *sapá* din nou.

* RESARCIRE, v., *resarcire*; a *sarcí* érosi, a derege, a repará : a *resarcí* *camesiele*, *calciamentele*, *murii*, *invelitorea*; metaf. a si *resarcí* *starca* *ruinata*, *perderile* *incercate*.

1 RESARIRE, v., (se conjuga ca v. *sarire*), *iterum salire*, *resilire*, *exsilire*, *subsilire*; *metu conenti*; *oriri*, *exoriri*, *provenire*, *eminere*, *excellere*; *abdere*, *perdere*, etc.; 1. a *sarí* érosi : *nu e bene se resari foss'a*, *gardulu*, *murulu*; 2. a *sarí* *inderetru* : *pil'a lovindu in pariete resare si revine la arruncatoriu*; *bros'a de pre ripa resari in apa*; *grandinea resare de pre coperimentulu unde cade*; 3. prin varie si differite estensioni si metafore, a merge in una directione, si a nome : a) mai *vertosu*, in *susu*, a se *inaltiá*, sau in *afora*, a *essí*, a se *arretá*, a *paré*, etc., α) in sensu materiale : *sorele resare si appune*, *stellele resaru*, *lun'a nu resare asta séra de câtu forte tardiu*; *asiá resaru érbete*, *resare sementi'a*; prov. *ce ai seminatu. resare*; *asiá resaru perii pre capu si pre corpu*, *resaru si bubele pre facia sau pre pelle*, *resaru corne vi-*

telliloru si amnelliloru; *resaru mamelle pre senulu copilleloru*; *resaru mustacie si barba*; *resaru apele d'in fontane, d'in tuburi*; β) in sensu mai ideale : *capulu acestui omu resare mai pre susu de tote capitele*; *figurele acestui tabellu resaru forte bene*; *sét'a pare mai resarita de câtu a vóstra*; *copilli bene resariti pentru etatea loru*; *resarit'au lunei lumin'a connoscientiei*; *ce resare d'in celle spuse? virtutile resaru intre alle totoru-a*; *frontea lui lata si resarita*; *ce resare mai multu in tote aceste-a, e co nu potemu face nemica*; prov. *unde bati si unde resare*; *asiá si : candu cu vorbescu de altulu sau cu altulu, ce resaritu de acollo? — de unde, α') cu sensulu generale de a vení, intervení pre neasptate : de unde ai resaritu si tu aici? β') a se duce unde neci prin mente ti-ar trece : unde lu cauti si unde resare; γ') ca unipersonale, despre *allucinationi*, *fantasie*, *furie*, *tone* etc. : *ce ti a mai resaritu? ce ti s'a mai resaritu? ve resare d'in claru seninu*; *le resari co nu su buccatele ferte*; *ce spuni tu, ti se resare si nu e nemica*; *ti s'a resaritu co eu ti asiu fi reu voitoriu*; b) despre *comotionile* de *frica*, de *spaima* : *s'a spariatu copillulu coci resare in somnu*; *cellu culpabile resare la veri-ce miscare, la veri-ce vorba a altoru-a*; c) a *ratecí*, a dá de una parte, a ascunde, a perde : *puneti bene scriissorile, ca se nu resaria veri-un'a*; *s'au resaritu multe documente d'in archiviu*, (in acestu d'in urma sensu se pote ca *resarire* se fia = *ressarire*, d'in *re-es-sarire*).*

2 RESARIRE, s. verbale, *resiliendi actio*, *ortus*; *actione* de 1. *resarire* : *resarirea sorelui*; *in resarirea érbeloru*; *cu resarirea stelleloru*; *resarire aschie-loru, a pilei, sagettei*.

RESARITANU, *resariteanu*, si *resaritanu*, -a, adj. s., *orientalis*; relativu la *resaritu* : *pariea resariteana*; *poporele resariteane*; *merci resariteane*; *ventulu resariteanu*; si abs. *resariteanulu*; ca s. pers. *unu resariteanu*, *resariteanii*.

RESARITELLU, adj., *majusculus*, *aitiusculus*; deminutivu d'in *resaritu* = *mare*, *inaltu* : *fete resaritelle*.

RESARITORE, s. f., vedi *resaritoriu*.

RESARITORIU, -*tória*, adj. s., *resiliens; oriens; pessulus; care resare*: in specie, ca s. f. reale, *resarítoria* = *resarítore*, genu de cuniatore, de verriga pentru usie si altele de inchisu.

RESARITU, -*a*, adj. part. s. d'in *resarire*, *qui resilit, ortus, oriens, celsus, eminent, etc.* 1. in genere: *pilele resarite cadu in capulu nostru; írba parte resarita. parte nerasarita: semintiele resarite: stellele resarite; fronteresarita, copillu prea resaritu dupo annii lui; resaritululunci, stelleloru, barbei, frontei; resaritululpatientelui in somnu*; 2. in specie, ca s. m. concr., partea de unde *resare sórele: de la appusu spre resaritu; intorec-ti faci'a spre resaritu*; — se nu se confunda cu abstr. *resaritulul*, care sta prin sensu între *resarire* si *resaritu* ca concr. cumu se vede d'in exemplele urmatorie pre longa celle de sub 1.: *in resaritulul sorclui, a pleacă cu resaritulul sorclui*.

RESARITURA, s. f., *resiliendi actio, ortus; eminentia, projectura; metus commotio, hallucinatio; recisamentum; actione si actu de resarire, déro mai vertosu effectu allu acestei actione*, 1. in genere: *resariturele rotillei de lemnul arruncate pre faci'a apei, (resaritura = fr. ricochet); resariturele pilei arruncate pre diosu: resaritur'a apei d'in tubu: resaritur'a sangelui pre nasu; neincetate resariture in somnu: de unde asta resaritura pre tene? resariturde cellui ee se scie culpabile: callulu are resariture*; 2. in specie, *aschia, sboratura, fragmentu de ceva ce se talia: resariturele scandureloru trasse la randella*.

RESBATERE, v., (d'in *res-si batere*, se conjuga, ca v. *batere*), *perfundere, penetrare, peragrare, transire, etc.*; a trece de collo pëno collo, a pertrunde, 1. prin, intru, in intru: *cuniulu resbate peno de cea parte; frigulu resbate peno la osse; ap'a resbate prin celle mai mice gaurille alle pamentului; nu poti resbate prin acësta multime indesata; cumu se resbatemu pëno la Domnu prin atâte obstacle ce ni se ponu? a resbate pëno la polulu pamentului; nu vomu resbate cu*

pticorulu pëno a collo; a resbate in căsa, in cetate, cu tote fortificationile oppuse; cine pote se resbata prin acestu desu, prin aceste lacuri, prin acelle selbe, prin acelli monti? si cu obiectu directu: am resbatutu cuniulu prin muru, si: am resbatutu murulu cu cuniulu; 2. a percurre, amblá in lungu si in latu, de la una margine la alt'a: *se resbatemu terrele si marile; se resbatemu montii; se resbatemu regionile cerului cu mentea*; 3. a bate pre deplenu, a rupe cu *batalia*; a devince: *a lu resbate in batalia; ai nostri resbatura ostea formidabile a inimiciloru*, 4. a sbate érosi: *a sbate si resbate ciurulu*.

RESBATUTU, -*a*, adj. part. s. d'in *resbatare*, *perusus, penetratus, peragatus*.

1 RESBONARE = *resbunare*, v., 1. *ulcisci, vindicare, par pari rependere*; a face assemine pentru assemine, a essercitá talicinea, a inflige ensusi pena fautoriului de reu, si in genere, a si versá foculu, a si imboná anim'a: *a si reboná de cineva pentru ceva = a si reboná pre cineva de ceva; de miselliele si de injuriile loru ne rebonámu ca mai bene prin despretiulu ce le arretámu; a si reboná reu, cu barbaria, cu crudime; a reboná penatii offensati, onorea calcata, castitatea si pudicitia desonorate*; — in sensu mai dulce: *a si reboná de dille relle, gustandu cu excessu plucerile; a si reboná pre afora de amarulu sorbitu in casu; de aci cu insemnarea aproape de imbonare, resufflare, usiorare inserenare: se mi se resbone ánim'a de grelele doreri; se mi se resbone suffletulu, mentea de fermenturile si oppressionile dubitatei; de unde, 2. despre tempu, ceru, etc., reserenare. serenare; a inserená, a serená, a se disnuerá, a se luminá: incepe a reboná sau a se reboná pre a locuri: s'a rebonatu bene, co a essitu si sorele; nuerii se rebona, cerulu nu se mai rebona de septemane*.

2 RESBONARE = *resbunare*, s. verbale, ultio, vindicta; *serenatio*; in s. verbului 1 *resbonare: resbonare cruda, barbara; e inse si resbonare nobile, justa, covenitu; resbonare pre cineva de ceva;*

resbonarea cerului, α) pena ceresca data peccatului; β) inserenarea cerului.

RESBONATORIUM = *resbunatoriu*, -*tória*, adj. s., care *resbona*, 1. in genere, **ultor, vindex**: *Domnedieu e resbonatoriulu totoru assupritiloru; resbonatoriulu onorei nationale; resbonatorii nostri de neomeniele vostre*; 2. in specie, **ultionis cupidus, appetens**, cui place a si *resboná*: *camill'a e resbonatoria, resbonatoriu ca camill'a*.

RESBONATUM, -*a*, adj. part. s., d'in *resbonare, ultus, vindicatus*.

RESBUNARE, *resbunatu*, etc., vedi: *resbonare, resbonatu*.

RESCACARARE, v., *distendere, patefacere; crura distendere*; a departá ceva de altu ceva cu care sta a legaturi, 1. in genere: *a rescacará degitele mâneloru, petioreloru; a rescacará braciule circinului*; cu sensu si mai generale, a intende tare: *nu te rescacará asiá de multu, in cátu nu mai are nemine locu de tene*; — a deschide largu: *scortí'a fructeloru crepa si se rescacara forte in multe locuri*; 2. in specie, a destinde, departá *petiorele*: *a se rescacará, ca se incalice ceva grossu; a amblá, merge, calcá rescacaratu, cu petiorele rescacarate*. — (Coventulu e prin metathese, in locu de *re-cascarare*, éro *cascarare* e *cascare* cu *are* reduplicatu, prin urmare ar fi de preferitu form'a *recascarare* candu vorbimu seriosu, si numai cu sensu ridiculu se se applyce form'a *rescarare*, cumu se si aude forte desu). M.

RESCACARATUM, -*a*, adj. part. s. d'in *rescacarare, distentus*.

RESCACARATURA, s. f., *distentio; separatio, disjunctura, actione si effectu* allu actionei de *rescacarare*: *rescacratur'a braciiloru unui circinu, rescacatura de omu de care nu mai ai locu*.

RESCAMBIARE, v., *iterum mutare, a scambiá érosi*.

RESCHIARARE si *reschirare*, v., (se conjuga cu forme simple: *reschiru, reschiri, reschira*, etc.), *rarefacere, disjicere, discernere, dissipare, declarare*, a face raru, a rarí, a departá, a separá, a resipí: *a reschirá perulu, foculu, tentionii focului, granulu; a reschiará*

scaunele; gallinele reschira sterculu, baligariulu; a reschiará bene cogetarea sea. — (Coventulu pare a fi essitu d'in *resclarare* = *reschiarare* = *reschiarare*, déro si d'in *resfirare* = *reschirare*, (comp. *chiru* = *firu*); cea d'in urma opinione pare mai probabile dupo pronunti'a formeloru: *reschiru, reschiri*, etc.). M.

RESCHIARATUM = *reschiratu*, -*a*, adj. part. s., d'in *reschiarare*.

RESCHIARE, v., (se conjuga cu forme simple: *reschiru, reschii, reschia*, etc.), *fila in girgillum ducere vel evolvere*; a pune, a destinde de pre fuse sau de pre glomuri firele de tortu, a depená: *fetele reschiara tote fusele; nu ati reschiatu nemica de atunci*. — (Coventulu pote se fia essitu sau d'in acea-asi fontana cu *reschiarare* = *reschiarare*, de unde apoi: *reschiaiare*, cu caderea lui *r*, ca in *suptiare* = *suptiriare*, sau d'in acea-asi fontana cu *resfirare* = *resfiriare* = *resfiare*, transformatu apoi in *reschiare*, ca si *chiru* in locu de *firu*; sau in fine ca si *deschiare* = *deschiaiare* = *desclauare*). M.

RESCHIATORIUM = *reschitorium, -tória*, adj. s., care *reschia*, leuatu inse in specie si de regula ca s. m. reale, *reschitorium* = *reschitorium*, pl.-e, *girgillus*, instrumentu de *reschiatu*.

RESCHIATUM, -*a*, adj. part. s., d'in *reschiare*.

RESCHIRARE, *reschiratu, reschitorium*, etc., vedi *reschiarare, reschiaratu, reschitorium*.

***RESCINDERE**, *rescinsi, rescinsu*, si *rescissu*, v., *rescindere*, (fr. *rescinder*), a *scinde érosi*, a taliá, rupe, stricá, desclode d'in nou, 1. proprie: *a rescinde pontea, pontile; a rescinde invelitorea, murulu, plug'a, vulnerile, bub'a*; 2. metaferice, a) a deschide, descoperí: *a rescinde callea, a rescinde vitiele*; b) a desfientiá una lege, dispositione, etc., *a rescinde legea, decretulu, contractulu, pactulu, conventionea, sententi'a, decisionea, tractatulu*.

RESCIRE, v., *rescire*; a *scí* mai in urma; a scóte, a dá la lumina ceva ascunsu sau nesciutu, a descoperí, a aflá.

***RESCISSIO**, s. f., *rescissio*, (fr. *resci-*

sion); actione de *rescindere*; in specie: *rescissionea unei lege, unui pactu, unei sententia; rescissionea celloru judecate.*

RESCISSORIU, -sória, adj. s., *rescindens* si *rescissorius*, (fr. *rescisoire*); care *rescinde* sau serve la *rescissu*: *actione rescissoria*; ca s. m. reale, *rescissorium* pl. *rescissorie*, mediu ce se invoca pentru *rescissionea unui contractu, unui actu.*

* RESCISU, -a, adj. part., d'in *rescindere*, *rescissus*: *clause rescisse d'in unu tractatu. articli de lege rescissi.*

RESCOCERE, v., (se conjuga ca v. *cocere*, compara si *recocere*), *percocere*, *decoquere*, *concoquere*, a *cocere* bene, pre deplenu, asiá ca totu licidulu cellu *coptu* se dispara: *caramidele nu numai se cocu, ci se rescocu: ati rescoptu ouale; pânea s'a rescoptu, e prea rescopta; deco pânea nu e rescoptu. nu e bona si usiora de mancatu; bucatele copte la focu se rescocu apoi in stomacu; metaforice: in tempu de iérnu terranii se rescocu pre lon, a focu; omu decrepitu si cu corpulu rescoptu prin vitie si peccate; — vedi si *scocere.**

RESCOLLA, s. f., *seditio*, *tumultus*; actione de *rescollare*, *rebellione*, *turburare*, *tumultu.*

RESCOLLARE = *rescollare*, v., *relevare*, *resurgere*; *rebellare*, ad *rebellandum* *incitare*; 1. a *scollá* érosi, a *redicá* érosi de diosu, sau d'in somnu, d'in morbu, etc.: *a se rescollá d'in greu morbu; a rescollá pre celli de a dou'a ora caduti*; 2. in specie, a *attitiá*, a *indemná* la *scollare* contra cineva sau ceva, mai vertosu contra ordinea stabilita, a *revoltá*, *rebellá*: *a rescollá poporulu, a se rescollá contra guberniu; unu micu numeru se rescollasse cu armele in mâna.*

RESCOLLATORIU, = *rescollatoriu*, -tória, adj. s., *rebellator*, *seditiosus*; care *rescolla*, *se rescollu*, *instiga la rescollare.*

RESCOLLATU = *rescollatu*, -a, adj. part. d'in *rescollare*, *relevatus*; *rebellis*, *seditiosus.*

RESCULLARE, etc., vedi *rescollare.*

RESCOMPERARE = *rescomperare*, v., *redimere*; 1. a *comperá* *inderetru*;

in acestu intellessu in se se applica mai bene form'a: *recomperare: cu ce micori ca premiu pentru lucrulu meu, vrei se me faci a lu rescomperá sau a lu recomperá*; 2. *rescomperare* *insémna* in specie: a) a *comperá* cu pretiu mare, b) a *arrendá*, *leuá*, cu *arrenda* *venituri* *mari*, mai vertosu *venituri* *publice*; *amú fostu rescomperati d'in captivitate cu summe fabulose; filiulu lui domnedieu ne a rescomperatu de servitutea peccatului, cu sangele seu; a rescomperá pre cincii anni venitulu sarei, allu monopoliulu de tabacu.*

RESCOMPARATIONE = *rescumpe-ratione*, s. f., *redemptio*, actione de *rescomperare.*

RESCOMPERATORIU = *rescumpe-ratoriu*, -tória, adj. s., *redemptor*; care *rescompera*: *rescomperatoriulu genului ominescu d'in servitutea peccatului.*

RESCOMPERATU = *rescumperatu*-a, adj. part. s., d'in *rescomperare*, *redemptus.*

RESCOSSU, -a, adj. part. d'in *rescotere.*

RESCOTERE, v., (se conjuga ca v. *scotere*), *interum extrahere*; a *scote* érosi.

RESCRUCE, (d'in *res-cruce*), s. f., *compitum*, *trivium*; locu unde se *incrucia* done sau mai multe calli.

RESCRIERE, v., (se conjuga ca v. *scriere*), *rescribere*; 1. a *serie* érosi, a *serie* de a dou'a ora; a *transcrie*; 2. a *serie* in deretru, a *responde* prin *scrisu* la *disse* si mai vertosu la *scrisse*, a) in genere: *ti am rescrisu la tote scriissorile telle. ti voliu rescrie si la cea d'in urma*; b) in specie, a) a *serie* contra, a *contradicee* prin *scriere*: *a rescrie la celle publicate de adversari*; b) despre domni sau *juris-consulti* ce *respondu* la una *intrebare* sau *cestione* de *dereptu*: *la cererea nostra rescrisse principle ce ne insellamu asupr'a sensului legi*; c) a *scrie* in *registru* una *summa* ca *soluta* sau de *solutu*, si de ací a *solve*, a *desface.*

RESCRIPTIONE, s. f., *rescriptio*; (fr. *rescription*); actione si *effectu* allu *actionei* de *rescriere*: *rescriptionile rincipelui*; vedi si *rescriptu.*

RESCRIPTU, -a, adj. part. s., *rescriere*, d'in *rescriptus*, (fr. *rescrit*), 1. in genere:

scrissori rescripte la alte scrissori, 2. in specie, s. m., reale a) *rescriptulu principelui*; *rescriptele jurisprudentiloru*; b) *rescriptele papiloru*; c) *rescriptulu ce te concerne in librulu negotiatoriului*.

RESCRISU, -a, adj. part. s. d'in *rescriere*, *rescriptus* : *copie scrise si rescrise, riscrissulu unei copia nu cere mare desteritate*.

RESCRUCE, (d'in *res-si cruce*), s. f., *compitum*, *trivium*; locu unde se incrucia doue sau mai multe cãlli.

* RESCULPERE, v., (se conjuga ca v. *sculpera*), *resculpera*; a *sculpe* érosi, d'in nou : a *resculpe una linia*.

RESCUMPERARE, etc., vedi *rescomperare*.

RESECARE, v., *resecare*; a *secá* sau *taliá* érosi, 1. proprie : a *resecá palpebrele*, *nodurile trunchiloru*, *lungulu peru*, *barb'a prea lunga*, *unghiele*; 2. metaforice, a *taliá* parti, a *curetiá*, a *scurtá* *relediá*, etc., *celle superflue se resecá*; a *resecá dorentiele*, *vitiele*; a *resecá in suffletu*, *in ánima*, *unde dore*; a *resecá in carne viua*, sau *d'in carne viua*.

RESECATIONE, s. f., *resecatio*, (fr. *resécation*); actione de *resecare* : *resecationea faguriloru*, *peccateloru*, *appetiteloru brutali*; *resecationea unui societariu d'in societate*; vedi si *resectione*.

RESECATU, -a, adj. part. d'in *resecare*, *resecatus*, si *resectus*; vedi si *resectu*.

RESECCARE, v., *iterum siccare*; a *seccá* érosi, 1. intrans. *inflatu la inceputulu primaverii*, *riusiorulu resecca pre véra*; 2. trans. a *resecá stagnulu spre a prende pesce*.

RESECCATIONE, s. f., actione de *resecare*.

RESECCATU, -a, adj. part., d'in *resecare*.

* RESECE, adj. s., *resex*, d'in *resecare*, ce e *resecatu*; in specie, s. f., reale, *resecea*, a) *tênera vitia resecata*; b) in sensulu de *resecta*, de care vedi *resectu*.

RESECERARE, v., a *secerá* de a dou'a óra.

RESECERATU, -a, adj. part., *seceratu* de a dou'a órã.

* RESECERE, *resecui*, *resecutu*, si *re-*

sectu, v., *resequi*; a urmá inapoi, de inapoi, mai vertosu pre cineva cui vorbimu.

* RESECRARE, v., *resecrare*; vedi *resacrare*.

* RESECTA, s. f., vedi *resectu*.

* RESECTIONE, s. f., *resectio*, (fr. *resection*); actione de *resecare* : *resectionea faguriloru*, *periloru prea lungi*, *resectionea unui ossu*; vedi si *resectione*.

* RESECTU, -a, adj. part. d'in *resecare*, *resectus*, (compara si fr. *resecte*); 1. in genere : *unghie resecte*, *vitium resectu d'in radice*; 2. in specie, s. f. reale, *resecta*, a) ce se *taliá* d'in ceva; b) mai vertosu, *resecta* = parte a assei unei curba, coprensa intre verticele curbei si puntulu de concursu allu tangentei cu assea.

* RESECUTU, -a, adj. part. d'in *resecere*, *resecutus*.

* RESEDA, s. f., *reseda*, (fr. *réséda*), genu de plante ce forma typulu familiei *resedacieloru*, asiá nomitu pentru ce se dá alta data de medici ca *resedante* de inflammationi.

* RESEDACIU, -a, adj., (fr. *résédacé*); care *sémina* cu *resed'a*; subst. pl., *resedaciele*, familia de plante ce are de typu genulu *reseda*.

* RESEDANTE, adj. part. pres., *resedans*, care *reseda* : *remedie resedanti dorerile buboniului*.

* RESEDARE, v., *resedare*; a *sedá* érosi; in specie, vorbindu de morbi, *doreri*, *passioni*, etc., a *allená*, *stemperá moderá*, *usiorá*, *vindecá*, etc.

* RESEDATU, -a, adj. part., *resedatus*, *allenatu*, *stemperatu*, etc.

* RESEDE, (*reside*, *resiede*), adj. *reses*, (d'in *resedere*); care *resiede*, *siéde*, *remâne*, *sta nestramutatu*, si de ací, *immobile*, *inactivu*, *lenosu forte* : *ape resedi*, *ánime resedi*, *ammortite*.

RESEDENTE, (*residente*, *resiedente*), adj. part. pres., *residens*, (compara si fr. *résidant* si *résident*); care *resiede* : *ministri straini resedenti in capitalca nostra*; *unu strainu residente in cetatea vostra*; in specie, ca s. m. pres., *unu resedente*, unu *representante* la una *curte domnesca*, si care e mai *pucinu* de

câtu unu *ambassadoriu*, déro mai multu de câtu unu *agente*.

RESEDENTIA, (*residentia, resiedentia*), s. f., (fr. *résidence*); loculu, cas'a unde *siéde* cineva, de regula in una cetate, in una térra: *resedenti'a principelui e de regula in capitalea terrei; resedentia de prefectu, de supprefectu, de episcopu, de archiepiscopu; episcopii au plecatu de la resedentiile loru prin eparchie.*

RESEDERE, (*residere, resiedere*), v., (se conjuga ca v. *sedere*=*siedere*), *residere*, (fr. *résider*); a *sedé*=*siedé* diosu, a remané *sedendu*; 1. proprie: *suffletulu resiede in corpu, unii credu co resiede in capu, alii credu co resiede in corde (ánima); tu pleci, eu resiedu la penatii parentesci*; 2. meteforice si in speciale, a) a *sedé* stabile sau de ordinariu, a locuí regulatu undeva: *a resedé in capitale, la mosi'a sea, in strainetate*; de aci: a) despre *domnedieu*, despre *domnitori*, etc.: *domnedieu e pretotindene, déro poporulu crede co resiede in ceru si in temple; principle resiede candu in capitale, candu in alte cetati*; b) figurate: *acollo resiede nodulu cestionei; gustulu resiede in fibrele limbei; potestatea suprema resiede in corpulu sociale in modu abstractu, éro in principe resiede in modu reale*; b) a remané, a se lassá, cofundá, merge si lassá la fundu, a se *assediá*: *déco resiedu montii, se infla apele; se infla si resiede marca; se allina si resiedu flacurele; numai in voi resiedu inco pristinesele dotine; nu mai resiede neci urma de urra.*

RESEDUU, si *residuu*, -a, adj. s., *residuus*, (fr. *résidu*); ce *resiede*=*remáne*; ce se *assiedia* la fundu d'in ceva ce se limpedesce: *partea de detoria resedua; summi'a resedua prin scadere; fecea resedua d'in destillare sau stracorare*; ca s. m. reale, *reseduu-lu* = *residuu-lu*: *reseduulu d'in impremutu; d'in stracorare remase unu reseduu limpede, incolore si inodore; raseduu d'in vechie compute.*

* RESEGME, pl. *resegmine*, *resegmina*, (d'in *resecare*), ce se *resecu*, bucatella: *resegmine de unghie.*

* RESEGNARE, si *resignare* = *resemnare*, v., *resignare*, (fr. *résigner* si *resigner*); 1. a *segná* sau *semná* érosi, in acestu sensu mai desu *reïnsemnare*; 2. a *dessigillá*, a deschide, desface: *a resegná srissorile, testamentulu*; in genere, a *desfientiá*, a desface, dissolve, stricá: *a resegná pactele*; a *descoperi*: *a resegná celle fitórie, celle ascunse*; 3. a *reserie*, a responde prin scrisu; a responde in genere, a solve; 4. a *lassá*, concede: *a resegná loculu, positionea, beneficiile selle in favorea altui-a*; in sensu mai latu si metaforicu, a *lassá*, dá, *incredentiá*: *a resegná sorteá sea in voli'a lui domnedieu; a si resegná victi'a, suffletulu in manule fientiei supreme*; refl. a se *resegná*, a si *plecá* capulu, a se *suppune* cu volia fora volia: *a se resegná legei naturei, volientiei divine; a se resegná a sufferi si trai; invitiati a se resegná.*

* RESEGNATIONE, si *resignatione* = *resemnatione*, s. f., (*resignatio*, fr. *résignation*); actione de *resegnare*, 1. in genere: *resegnationea scriissoriloru*; 2. in specie: *resegnationea derepturiloru selle fratelui; resegnationea omului piosu volientiei divine; a mori cu resegnatione de addeveratu crestinu.*

* RESEGNATU, -a, adj. part., *resignatus*, in s. verbului.

RESEMENARE = *reseminare*, v., *reseminare*, a *seminá* érosi; a nasce, produce érosi.

RESEMENATU = *reseminatu*, -a, adj. part., *reseminatus*, in s. verbului: *agri reseminati cu ordiu.*

RESEMNARE, etc.; vedi *resegnare*.

RESENERARE = *reseninare*, etc.; vedi *reserenare*.

* RESERARE, v., *reserare*; a deschide *ser'a*=*incuniatóri'a*, a *descuniá*.

* RESERATU, -a, adj. part. s. d'in *reserare*. *reseratus*, *descuniatu*.

RESERENARE = *reserinare*, v., *iteram serenare*, (fr. *rasséréner*); a *serená* érosi; 1. trans., *ventulu sparge nucrii si reserena cerulu*; 2. intr.: *cerulu reserena*; — metaforice: *a si reserená frontea; frontea lui reserena sau se reserena.*

RESERENATU = *reserinat*u,-a, adj. part., d'in *reserenare*.

* RESERERE, v., (din *re-si* 2 *serere* = *seminare*), *reserere*; a *sere* sau *seminá*, *plantá*, produce *érosi*; vedi si *resemnare*.

* RESERVA, s. f., *sepositio*, *subsidiá*; *modestia*, *verecundia*, (fr. *réserve*); *actione de reservare* si *effectu allu acestei actione*, si a *nome*: 1. in *genere*: *reserva de buccate*, *magasine de reserva* *pentru annii de seceta*; *reservele de pecunia sunt insemnate in tote cassele publice*; *n'avemu reserva de medie pecuniarie* *pentru annulu urmatoriu*; 2. in *specie*: a) *restrictione*: *reservele facute la inclauarea contractului prin a nome article*; b) *parte ce tine cineva* *pentru sene in vendiarea*, *arrendarea unui ce*, etc.: *reserv'a mosiei intre ce parte arrendata*; c) in *genere*, *parte destinata si pastrata ca detorita cuiva*; d) *reserva de militia*, si *absol. reserva* = *subsidie*, *parte de armata ce sta parata a dá adjutoriu la impregiurari*; e) in *sensu morale*, *reserva* = *modestia*, *mesura*, *rosine*, *puore*, sau *circumspectione*: a *vorbí cu multa reserva*; a *fi fora reserva in tote dissele si faptele*; a *se increde fora reserva si orbesee in cineva*.

* RESERVARE, v., *reservare*, (fr. *réserver*); a *servá* *punendu la una parte*, a *servá* *pentru venitoriu*, a *opprí si pastrá* *pentru altu tempu mai de apoi*, *pentru altu scopu*, etc.: *reserva provisionile* *pentru alte impregiurari mai grelle*; a *reservá aceste medie*, *acestu planu la estremitate mare*; a *reservá sterculu* *pentru agri*; a *reservá parte de oste in repausu si deplene poteri* *pentru actionea decisiva*; *nu adjuge a castigá*, *ci se scii si reservá*; *cine nu reserva parte d'in castigu nu se inavutesce*; *se reservámu ceva* *pentru casuri neprevedute*; *Domnedieu reserva celloru boni recompense convenite*; *la ce sorte amu fostu reservati?* *curtea judiciaria a judicatu puntulu principale si a reservatu a se pronuntiá asupr'a punteloru secundarie*; a *si reservá parte* *cea mai formosa a gradinei*, *parte* *cea mai bona a mosiei*; *mi reservu a protestá*, *a me oppune d'in tote*

poterile la acésta intreprindere; *ellu si reserva dreptulu de auctoriu*.

* RESERVATIONE, s. f., (fr. *réservation*); *actione de reservare*.

* RESERVATU, -a, adj. part. d'in *reservare*, *reservatus*: *cetele de armati* *reservate*; *muliere reservata in portarea sea*; (vedi si *reserva*).

1 RESFACIARE, sau *resfaciare*, v., (d'in *res-si facia*), *laetari*, *distendere*; *exhilarare*; *blandiri*, *suppalpari*, *mullere*, *molliter habere*, *sibi nimis indulgere*, *luxuriari*, *helluari*, *divitiis vel voluptatibus diffluere*; *corrumpere*, *dissolvere*, *vitiare*; 1. a *intende*, *desfaciorá*, *largí*, *rari*, *deschide*, *face commodu*: a *resfaciá gránulu*, *ca se se ussuce currendu si bene*; a *resfaciá mercile*, *ca se se védia tote bene*; 2. *ca mai desu inse*, in *sensu metaforicu*, a) a *face se se buccure*, *se se largésca*, *se se infle cuiva ánim'a de buccurá si de satisfacione*: *dulcea ei voce resfacia tote ánimile*; *aceste colori plene de armonia resfacia si oclii celli mai nesentitori*; *ánimile parentiloru se resfacia de successele fililoru*; b) a *desfetá*, a *tractá bene*, a *face se pertreca de minune*, a *implé de piacere*, si *mai vertosu*, a *cofundá* sau *afundá* in *placeri*: *buccatariulu ne resfacia cu buccatele celle mai delicate si variate*; *mai vertosu in forma refl. a se resfaciá*: *eu sufferu si sorbutotu amarulu vietiei*, *pre candu tu te resfecii in mese*, *in ospetie*, *in peramblari*, *in pertrecheri de totu genulu*; a *se resfecii in orname*te; *avutii se resfacia in averi*, *in fericiri si placeri*; de *aci*: a *face pre difficile*, *pre capriciosu*, *pre nasurosus*, etc.: *nu co dóra nu li ar fi fome*, *déro se resfacia si de acea-a nu manca*; *ce mi te resfacii*, *si nu faci ce ti dicu eu?* *candulu rogi. se resfacia si nu vre*; *nu lu rogá*, *co se va mai resfaciá*; *multu ai se te resfacii si se nu te appuci de lucru?* c) a *manганиá*, a *attinge blandu*, si *usiorellu cu mânule*: *resfaciámu copillii*, *pullii de passeri*, *vitellii*, *mandii*; a *resfaciá pre cineva pre facia* = a *resfaciá faci'a cuiva*; a *resfaciá callulu pre cóma*, *pre fronte*; *cine e prea resfaciatu*, *usioru se pote corrumpere*; de *aci*, d) a *resfecii* = a *cor-*

rumpe, strică, misselli, etc. : *culp'a e a barbatului co muliere s'a resfaciatu p'eno acollo, in câtu nu mai intellege de coventu neci de rosine; copillii resfaciati se suiu in capulu parentiloru; juni resfaciati si desmatiati; si cu nuanti'a particularia de : a fi insolente, nerosinatu : ce resfaciata feta! ce resfaciati juni!* (comp. si it. *sfacciato*).

2 RESFACIARE sau *resfaciare* s. verbale, *exhilaratio, gaudium, laetitia, voluptas, libido, luxuries, blanditiae, blandimentum, dissolutio*, etc., in tote s. verbului : *resfaciarea oculiloru, gustului, urechiei; resfaciarea in ospetie, in avutie, in jocuri, in vestimente; resfaciare cu mân'a pre fronte a callului; resfaciari facute copilliloru; ce ins'enna aceste resfaciari alle vostre? resfaciari de copilli, de mulieri; si : una resfaciare de copillu, de omu; vedi si resfaciatura.*

RESFACIATIONE sau *resfaciatione*, (scurtatu *resfacione*), s. f., camu in acellu-asi sensu cu allu formeî 2 *resfaciare*, cumu : *ce resfaciatione de copillu, de muliere; resfaciationi de juni, resfaciationi in vestimente, in ospetie cu peramblâri.*

RESFACIATORIU sau *resfaciatoriu*, -tória, adj. s., *exhilarans, sensus capiens, mulcens, blandiens, blandus*; care *resfacia* : *resfaciatorii copilliloru; coloru resfaciatorie de oculi; covente resfaciatorie; resfaciatori'a de copilli manima pote se li corrumpa.*

RESFACIATU sau *resfaciatu*, -a, adj. part. s., d'in *resfaciare*; *unore et blanditiis exceptus, peramanter habitus; luxurians, sibi nimium indulgens, dissolutus; pulcher, amœnus; cumu, l. in genere : copillu resfaciatu, muliere resfaciata; nu avemu de resfaciatu calli si copilli; cu ututu resfaciatu ai se strici copillulu; cu resfaciatulu teu me fuci se perdu tempu pretiosu; resfaciatulu in ospetie, in pertrecheri, in vestimente; 2. in specie, cu sensu si activu, care resfacia = satisface, buccura, formosus, placutu, amœnus, etc. : resfaciatele situri alle Carpatiloru; una resfaciata campânia se intende inaintea nostra câtu pote prende ocululu cellu mai ugeru.*

RESFACIATURA sau *resfaciatura*, s. f., *blanditiæ, blandimentum, libido*, etc. actu si effectu de *resfaciare*, in t. s. verbului, precumu : *cu multe resfaciaturi se corrumpu mentile si ânimile celloru teneri; lussa resfaciaturele si te appuca seriosu de lucrû : ce su resfaciaturele aceste-a p'entru buccate? una resfaciatura de copillu e unu copillu perduu, cine pote face vali'a resfaciatureloru; asiã co resfaciatura = cine e resfaciatu, capriciosu, stricatu, misellu, nerosinatu, etc. : cine ti a recommendatu resfaciatur'a ac'istu-a de muliere?*

RESFACIONE sau *resfacione*, s. f., vedi *resfaciatione*.

RESFACIU sau *resfaciu*, pl.-c, *blandimentum, blanditiæ, suppalpatio, luxuries, libido*, etc.; actione, actu, effectu si mediu de *resfaciare* : *resfaciulu oculiloru prin coloru; resfaciu in mancari, beuturi; resfaciulu copilliloru; resfaciulu corrumpu mentile si ânimele tenere; ce e resfaciulu acestu-a de nu mancati ce vi se pune d'inainte? a traî intr'unu resfaciu de plâceri, de abundantia si de prosperitate.*

RESFIRARE, v., *ita evolvere, filum detrudere, evolvere, rarefacere, discernere, separare, dissipare, distendere, suscitare, exsuscitare*; 1. proprie, a desfasciorâ *firulu*, a trage, intende, scote firele : *a resfirâ tortulu de pre modioru; resfiratioci'a strinsa si chiara incuru ita; se resfirânu lacidulu si se mesurânu cu ellu ac'ista distantia*; 2. prin metafore, a) a resfoliã, deschide, intende : *a resfirâ cartea, a resfirâ tote, folia de folia*; b) a departã, rari, intende, resipi etc. : *a resfirâ degitele; passerile si resfiru aripile; a si resfirâ perulu; a resfirâ pudurea; pavonulu si resfiru cu mundria cod'a*; c) a miscã, agitã suscitã, attitiã etc., a) in genere : *a resfirâ tote d'in armariu; am resfiratu tota cas'a, tota arc'a, totu podulu, fora se dau de ce cautam*; ß) in specie : *a resfirâ foculu, carbonii, cu se se apprendu mai bene.*

RESFIRATIONE, s. f., *evolutio, rarefactio, separatio*, etc., actione de *resfirare* : *resfirationea pennelorû; resfirationea carboniloru d'in focu.*

RESFIRATU, -a, adj. part., *evolutus, rarefactus, distentus*; in s. verbului.

RESFOIARE, v., (cu *l* molliatu, in locu de)

RESFOLIARE, v., *evolvere, pervolvere; scrutari, perscrutari; distendere, patefacere; tumere, distendi, extendi*; 1. proprie, a intorce una *folia* sau mai multe, si in specie, folie de carti; a cautá in una carte, a perlege una carte: *ce totu resfoliedi acea carte sau in acea carte? am resfoliatu cartea de mai multe ori d'in scortia in scortia, fora ca prin aceste resfoliari cu attentione se potu aflá loculu citatu de tene; a resfoliá auctorii classici; a resfoliá in tote bibliotecele; fig. a resfoliá monumentele antice, a resfoliá originile poporului ramanu*; 2. prin metafore, a) in genere, a intende, a desface, desfasciorá, deschide, etc.: *a resfoliá tapetele in tota marimea sea; a si resfoliá vestimentulu*; fig. *a se resfoliá* = a se inflá, intende, a se ingonfá, etc.; b) in specie, a scrutá, cautá, cercetá, etc.: *a resfoliá tote d'in casa; cine nu si regulédia lucrurile, resfoliédia tota casa, ca se afle ceva ce li e de lipse.*

RESFOLIATU, -a, adj. part., *evolutus, distentus, tumidus*; in s. verbului: *ce mi stati asiá resfoliati? tota cas'a resfoliata de tene; carti resfoliate de mene.*

RESFOLIATURA = *resfoiatura*. s. f., *evolutio, revolutio*; actione de *resfoliare* si effectu allu acestei actione: *ce va se dica acésta resfoliatura prin tote lucrurile melle?*

RESFOLIRE = *resfoire, resfolitu* = *resfoitu, resfolitura* = *resfoitura*; vedi: *resfoliare, resfoliatu, resfoliatura*, cari sunt de preferitu.

RESFRANGERE sau *resfringere* v., (se conjuga ca v. *frangere*), *refringere*; a *frange* inderetru, inapoi, si de aci in genere, a *frange*, a abbate d'in lini'a derépta, 1. proprie: *a resfrange capulu cu gratia spre spate; a si resfrange petiorele, braciele; cumu si resfrange palpebrele? specele resfrangu imaginile obiecteloru ce se presenta; bastonulu pare resfrantu candu e affundatu in apa; de pre superfaci'a apei se resfrangu radiele*

sorelui spre oculi nostri; 2. metaforice: *consecentiele portarei altoru-a se resfrangu si asupr'a nóstra; peccatele parentiloru se resfrangu si asupr'a fililoru; parte d'in prosperitatea publica se resfrange asupr'a fia-caruia d'in cetatiani.*

RESFRANTU = *resfrantu* = *resframptu*, -a; adj. part. d'in *resfrangere, refractus*.

RESFRINGERE, etc., vedi *resfringere*.

RESIDENTE, *residentia*, etc., vedi *resedente, resedentia*.

RESIGNARE, etc., vedi *resegnare*.

RESILIARE, v., (fr. *resilier*); a annullá, desfientiá unu actu: *a resiliá unu contractu, una vendiare*. — (Formatu d'in *resilire*, compara *resilire* si *rescindere*).

RESILIRE, v., *resilire*, (d'in *re* si *salire* = *sarire*; compara si fr. *résilir*), a *sari inderetru*, in specie, a si leuá vorb'a inderetru, a se retractá, si de aci, a intorce, a stricá unu actu, a desfientiá una involire; vedi si *resiliare*.

RESINA, s. f., *resina*, (it. isp. port. *resina*, fr. *résine*); materia inflammabile, grassa, unsurosa, de colore galbiná, de saporu mai multu sau mai pucinu forte: *a unge cu resina; ungu cu resina; odore de resina; ferbitoriu de resina* = *resinariu*.

RESINACIU, -a, adj., *resinaceus*; de *resina*: *semburele rosmarinului e resinaciu*.

RESINALE, adj., *resinalis*; de *resina*.

RESINARE, v., *resinare*, (fr. *résiner*); a unge cu *resina*; a mesticá cu *resina*: *vinuri resinate*.

RESINARIA, (pron. *resinaria*), s. f., arte si officina de *resinariu*.

RESINARIU, -a, adj. s., relativu la *resina*; in specie, ca s. m., ferbitoriu de *resina* sau de *pecura*.

RESINATU, -a, adj. part., *resinatus*; ungu cu *resina*; subst. *resinatu-lu*, sare formata d'in combinationea de *resina* cu una base, (fr. *résinate*).

* RESINIDE, adj., (fr. *résinide*); care sémina cu *resin'a*; subst. pl. *resinidile*, familia de composite care coprende *resinele*.

* RESINIFERU, -a, adj., (résinifère); care da *resina*.

* RESINIFORME, adj., (fr. résiniforme); care are *forma*, *apparentia* de *resina*.

* RESINIGUMME, s. f., (fr. résinogomme); substantia ce participa d'in natur'a si a *resinei* si a *gummei*.

* RESINOCERU, -a, adj. s., (fr. résinocérum); care coprende *resina* si *céra*; in specie, s. m. reale, *resinocerulu*, medicamenta compostu d'in *resina* si d'in *céra*.

* RESINOIDE, adj., (fr. résinoïde); care sémina cu *resin'a*, pare *resina*.

RESINOSU, -a, adj., resinusus, (fr. résineux); plenu de *resina*: *remédie resinose*, *resinos'a pece*; *ladanulu e resinosu*: *plante resinose*.

* RESINULA, sau *resinura*, s. f., *resinula*, (fr. résinule), deminutivu d'in *resina*, 1. bucatella de *resina*; 2. cu acellu-asi sensu ca si form'a *subresina*.

RESIPA, s. f., (pre a locuri *resipa*), insani sumptus, dilapidatio, profusio, prodigentia, dissolutier liberalitas; actione de *resipare*, de nemesurata consumere a celloru utili, etc.: *mare resipa de sare*, *de fenu*, *de apa*; *e si resipa de tempu*, *de poteri*; *déro mai vertosu resipa de banni*; *cu acésta resipa desfrenata a banniloru publici unde adjungemu? resip'a ne va ruiná*; *folositive de lucru fora resipa*; *resipa de summe mari pre nemicuri*; *resip'a e inimica economici*.

RESIPARE, (si *resipire*, -escu, inse *resipare* e de preferitu), v., (d'in *re* — si *sipare*), dissipare, spargere, dispergere, disjicere, fundere, profundere, profligare, prodigere, dilapidare; a *sipá*, a arruncá la derépta si la stang'a, in susu si in diosu, in tote partile, si de ací: a rari, departá, allungá, resfirá, etc., 1. in genere: *ventulu resipá toti nuerii*; *sufflarea austrului resipasse negur'a*; *multi au venitu, déro si multi s'au resipatu*; *a resipá fenulu d'in porconie, ca se se ossuce*; *scapá caps'a cu margellele si le resipá tote pre diosu*; *nu resipati ap'a, vinulu farin'a*; *se resipara pre a casa*; *armat'a nostra batú*

si resipá armatele inimicului; *taliara si resipara tota armat'a*; *a resipá si pulberea cetatei in ventu*; *unu parente cu doru de ánima nu si resipa copillii*; 2. in specie, a) a spende, dispende fora mesura, a perde ce e utile, a nu economí, a stricá, etc.: *nu resipati sarea*, *co e forte rara si costatoria*; *a si resipá starea, tota averea, totu ce castiga pre nemicuri*; *multi si resipa averea in betia, in jocu de cárti*; *a si resipá cas'a*; *a resipá in câteva dille ce a strinsu cu sudori in dieci de anni*; b) a desface, putredí: *corpulu se se resipesca in terrin'a d'in care a essitu*.

RESIPATORIU, (si *resipitoriu*), -a, adj. s., prodigens, prodigus, in largitione profusus, effusus; care *resipa*, si in specie, care nu are mesura in spese, in consumerea de lucruri utili: *resipatorii se ponu sub tutela*: *cine e resipatoriu, e condemnatu la lipse si strimp-torare*.

RESIPATU, (si *resipitu*), -a, adj. part. sup. d'in *resipare*, dissipatus, disjectus, profusus, perditus, dilapidatus.

RESIPATURA, (si *resipitura*), s. f., dissipatio, dilapidatio; actione de *resipare*, si mai vertosu effectu allu acestei actione: *resipaturele nemesurate au se te ruine, cu totu castigulu ce te favoresce*.

* RESIPERE, *resipui*, *resiputu* v., vedi *resipescere*.

* RESIPESCENTE, adj. part. pres., *resipiscens*, care *resipescere* in insemnarea coventului *resipescere* de sub 2.: *nebonii resipescenti*.

* RESIPESCENTIA, s.f., *resipiscencia*, (fr. résipiscence); actione, actu si statu de *resipescere*: *resipescenti'a si penitent'i'a tea sincera merita liertarea erroriloru si nebonícloru telle*.

* RESIPESCERE, v., *resipere* si *resipiscere*, (d'in *re* — si *sapere*); 1. a sentí *saporea*, gustulu unui ce, a avé gustu de ceva sau pentru ceva: *mustulu resipe ferru sau a ferru*; asiá si: *a resipe a limu, a amaru, a rancidu, a mucidu*; fig. *acestu stylu resipe a terrenu atticu*; 2. a si vení in fire, in sene, in menti, a invetiá mente, a se intelleftí; mai al-

lessu sub form'a *resipescere* : *mi pare bene. eo resipesci.*

RESIPIRE, *resipitorium*, etc.; vedi : *resipare. resipatorium*, etc.

* RESISTENTE, adj. part. pres., *resistens*, (fr. *résistant*); care *resiste* : *fortia resistente fortiei; rebellii resistanti armatei; appetite resistanti rationei; aerulu resistente la miscarile fientieloru.*

* RESISTENTIA, s. f., (fr. *résistance*); calitate, facultate de *resistente* : *materia fora resistantia nu pote fi; resistantia solida sau de solide; resistanti'a solideloru e mai mare de câtu a licideloru; a se supune fora resistantia; cetateu, desí bene munitu, nu fece resistantia; a nu oppune resistantia; a invince resistanti'a; factione de resistantia.*

* RESISTERE, *resteti si restetei, restetutu*, v., (vedi si simplulu *sistere*), *resistere*, (fr. *résister*); a *siste*, a *stá*, a *stá* contra, a se pune contra; a *stá* pre locu, si de aci, a remané pre locu, a *sedé*, etc., 1. in genere : *retrayeti-ve si nu mai resisteti fora succesu: filii se nu resista parentiloru si invetiatoriloru sei; marmorea resiste cesellului mai tare de câtu p'etr'a commune; umbrell'a nu pote resiste furiei plouiei; omeni cari resistu pretotindene si casca gur'a; a resiste in tote locurile amene; abiu incepusse a vorbi. si restete cu vorb'a neterminata;* 2. in specie, a *stá* contra ca inamicu, adversariu, a) in sfer'a militaria : *liniele nostre resistu barbatesce la alle inimiciloru; a resiste eruptioniloru, atacului neasteptatu; b) afora d'in sfer'a militaria, in genere : totu de a un'a restetemu, resistemu si vomu resiste consilieloru miselliloru; a resiste barbatesce persecutioniloru fortunei; a resiste doreri, tentationiloru, passioniloru, appetitcloru basse si vili; imperatoriulu restete se nu i se redice statua; in fine navile potu sau nu resiste venturiloru, fortuncloru. undcloru; tenerele plante cu geru resistu frigului; obstaclele resistu mersului si actionei lucrurilor si personcloru.*

* RESOLUBILE, adj., *resolubilis*, (fr. *résoluble*); care se pote *resolvere* : *corpulu omului e resolubile; materia reso-*

lubile in apa; problemate de calculu resolubili.

* RESOLUBILITATE, s. f., (fr. *résolubilité*); calitate de *resolubile* : *resolubilitatea triánglului.*

* RESOLUTIONE, s. f., *resolutio*, (fr. *résolution*); actione de *resolvere*, 1. in genere : *resolutionea corpului omenescu in pulbere; resolutionea apei in vapori, a glaciei in apa; resolutionea totoru corpuriloru in elementele loru;* 2. in specie, a) in medicina, α) *resolutionea tumoriloru, disparitionea loru fora suppuratione; β) resolutionea membrcloru, petioreloru, mâneloru, oculiloru. etc., ammortire, paralisia, debilitare; b) in jurisprudentia : resolutionea unui contractu, unei vendiare, unui pactu unei conventione, etc. : desfientiare; c) in mathematica : resolutionea unei problema, a unui triánglu rectiliniu, etc.; d) in sensu mai estensu, α) *resolutionea unei cestione, unui difficultate, unei problema sociale, etc.; β) éro in parte : $\acute{\alpha}$) resolutione = decisione, determinatione, etc. : resolutione firma, nestramutata, coragiosa; a leuá una resolutione, a nu se mai lassá de resolutionea leuata; leuaru resolutionea de a mori sau invince; β) resolutione = ânima, coragiu, taría de suffletu : cu resolutione vomu triumfá de tote greutatile; c) in musica : resolutionea unei dissonantia in una consonantia.**

* RESOLUTIVU, -a, adj., (fr. *résolutif*); aptu a *resolvere* : *medicimente resolute de pantie, de tumori; si ca subst. abs. unu resolutivu : resolute de mari difficultati.*

* RESOLUTU, -a, adj. part. d'in *resolvere, resolutus*, (fr. *résolu*); *problematele resolute; corpulu resolutu in elementele selle; candu jacemu in asternutu resoluti de poterea somnului; in specie : resolutu a se bate peno la morte; omeni resoluti a si adjunge scopulu eu veri-ce pretiu.*

* RESOLVERE, sau *resolbere, resolsi* si *resolsei*; si *resolui, resolutu* si *resoltu*, (vedi simplulu *solvere*), v., *resolvere*, (fr. *résoudre*); a *solve érosi*, a deslegá ce e legatu, imbinatu, strinsu, etc., a

desface, molliá, deschide, etc.; 1. proprie, a) in genere : a resolve legaturele si nodurile preu strinse; a resolve cingutorea; a resolve catenele inchisului = a resolve pre inchisu de catene; a resolve petiorele de pedica, de ferru; caldur'a resolve glaci'a; foculu resolve metallele si petrele; chymistii sciu resolve corpurile in celle mai mici particelle; a resolve ceva in pulbere, cumu se resolu cadaverele in senulu pamentului; sub sufflarca ventului se resolve negur'a, nuerii; nuerii si negurele se resolu si in plouia; b) in specie, a) a molliá, mollesi, ammortí : felicitatea infla si resolve acelle popore; somnulu resolve si mollesce corpulu; ß) a solve, a desface una detoria : a resolve pre toti intru tote; 2. metaforice, a) in genere, a deslegá, desface, stricá, nemici, desfientiá : cu neci una penitentia nu te vei resolve de acestu peccatu; a resolve assertionile partei contrarie; b) in specie : a) a indulcí, alená : a resolve urrele discordiei; a resolve dororile, intristarea; ß) in medicina : medicii sciu resolve tumorile fora suppuratione, a resolve panticelle; γ) in mathematica : se resolu problemate numerice, triángluri, etc.; δ) in jurisprudentia : a) a desfientiá, annullá : a resolve una vendiare, unu contractu; ß) si a impacá, satisfice : a resolve litiginulu cu multiamirea totoru partiloru; ε) in sensu mai largu in domenulu intelligintiei : a) a esplicá : a resolve uestionea, enigm'a, difficultatile, obscuritatile, neintellesce; ß) a decide, a determiná, mai allessu sub form'a reflexiva, a se resolve : omulu cu mente candu voliesce se facea ceva, cogeta, se consulta cu sene, apoi se resolve; ellu sta pre cogite si nu se resolve, se plece sau sesteu pre locu; militurii resolsera se se lupte si se invinga sau se móra.

RESONANTE, = *resunante*, adj. part. pres., *resonans*, (fr. *résonnant*), care *resona* : *bolta resonante, temple bene resonanti, voce potente si resonante*.

RESONANTIA, = *resonantia*, s. f., *resonantia*, (fr. *résonance*); calitate de *resonante* : *resonanti'a boltei, templului*; si coner. *resonanti'a viorei, citarei*

si altoru instrumente e partea destinata se resone, caps'a acestoru instrumente.

RESONARE = *resunare*, v., *resonare*, (it. *risonare*, isp. port., *resonar*, fr. *résonner*); 1. a *soná érosi*, d'in nou; 2. a *soná inapoi*, a responde la *sonu*, a repetí *sonulu* : *echulu resona, bolt'a e asiá constructa co resona forte bene; sunt edificie ce nu resona aproape neci de cumu*; 3. a *soná tare*, cu *potere* : *de mai multe dille l'am auditu vorbindu, si potentea voce a oratoriului pare co resona inco in urechile nostre; vocea loru resoná peno la urechile Domnului*.

RESONATORIU, -*tória*, adj. s., *resonans*; care *resona* : *resonatori'a voce a oratoriulu*.

RESONATU, = *resunatu*, -*a*, adj. part. d'in *resonare*.

RESONU, = *resunu*, -*a*, adj., *resonus*; care *resona*, reproduce *sonulu* : *resonele välli*.

RESONITU = *resunetu*, pl. -*e*, *resultans sonus*; actione si resultatu de *resonare* : *resonitulu echului*; metaforice : *faptele lui n'au resonitu; diss'a lui avü mare resonitu*.

RESORBENTE, adj. part. pres., *resorbens*, (fr. *résorbant*), care *resorbe* : *medicamente resorbenti*.

RESORBERE, (si *resorbire*; vedi si simpl. *sorbere* = *sorbire*), v., *resorbere*; 1. a *sorbe érosi* : *abyssulu resorbe naroc abiú essita in faei'a undei*; metaforice : *nu sciu cumu ne resorbe und'a politici, a si resorbe lacrimelle*; 2. a *sorbe de repetito ori*, si de aci, a *sorbe totu*, a *seurre*, *seccá*.

RESORPTIONE, s. f., (*resorptio*, fr. *résorption*); actione de *resorbere* : *resorptionea celloru peridute in organismulu corporale*.

RESORPTU, -*a*, adj. part. d'in *resorbere*, *resorptus*.

RESPANDERE, *respansi* si *respansi*, si

RESPANDIRE, v., (d'in *res-* si *paridere*), *repandere*, *dissipare*, *spargere*, *dispergere*, *disjicere*, *perferre*; a *pande* in tote partile, a *resipá*, 1. proprie si in genere : *ventulu respande nuerii; cu*

greu potura respande multimea adunata; florile respandeau odori imbetratorie; turm'a de lupi se respanse in fine; 2. metaforice : *scirea acesta-a se respande cu celeritatea fulgerului; reu vizitorii nostri respandu fame defavorabili noue; elli au interesse, nu noi, se respanda acésta carte; a repande in poporu instructiunea; a respande in vulgu ideele noue, credentiele si doctrinele celle mai bone.*

RESPANDITU, -a, adj. part. s. d'in *respandire.*

RESPANSU, -a, adj. part. d'in *respandere.*

RESPASSU, s. m., (d'in *res-si passu*), *intervalum, dilatio, prolatio*; intervalu, tempu scurtu neoccupatu, si de aci : tempu de resufflare, de repausu, tempu de asteptare, de ammanare, de solve re sau desfacere a unei detorie; etc. : *lassati-ne unu respassu de trei dille si vomu face totu ce ne cereti; da-mi respassu de cincu dille; avemu lipse de unu respassu mai longu, ca se potemu face lucru bonu.*

RESPATE=*respete*; proprie pl. d'in *respata* = *re-spata*, funebris pannus, pandia ce copere faci'a mortului de la fronte peno la petiore.

* RESPECERE, v., (se conjuga ca v. *specere*), *respicere*, a *spectá* inapoi, inderetru; a *spectá* in pregiuru, a *spectá* cu leuare a mente, a considerá, a nu trece cu vederea; a provedé, a se interessá, a portá de cura : *nu vreu a respece déco si voi me amati; a respece interessea publica; multi respecemu utilitatea privata mai multu ca cea publica; a respece etatea, caracteriulu, positionea unui omu; la ce aru respece parentii mai multu ca la filii sei?*

* RESPECTABILE, adj., (fr. *respectable*); care merita a fi *respectatu* : *summa respectabile*; in specie : *celli boni sunt respectabiles*; *virtutea e respectabile*; *persone respectabiles prin calitatile cumu si prin positionea loru.*

* RESPECTABILITATE, s. f., (fr. *respectabilité*); calitate de *respectabile*.

* RESPECTARE, v., *respectare*, (fr. *respecter*); intensivu d'in *respecere*, a

portá *respectu*; a *respece* cu multu studiu si mare cura si interesse; 1. proprie si in genere : *ce respecti, au te temi de ceva? se respecta longu unulu pre altulu, ca cumu aru paré co se connoscu; indelongu respectámu la terminulu de unde amu plecatu; in tacere si mirare respectámu sorele resarindu;* 2. metaforice si in specie, a onorá, a venerá, a arretá estima si amore; a nu violá, etc. : *a respectá parentii, personele basericesci; se respectámu betraneti'a, perii albi; se respectámu totu ce e mare, santu, formosu, innocente; barbarii nu respecta neci etatea, neci sessulu, neci innocentia;* a *respectá proprietatea, person'a fia-caruia; a se respectá pre sene : cine nu se respecta pre sene, a perdutu tota demnitatea de omu; a nu respectá nemica e suprem'a neomenia.*

* RESPECTATU, -a, adj. part., *respectatus*, (fr. *respecté*); in s. verbului.

* RESPECTIVU, -a, adj., (fr. *respectif*), care *respece*, care se refere la cineva sau ceva, *relativu*, si in specie, relativu la fia-care in parte : *partile respective alle fia-carui erede; servituti respective intre vecini cu agrii sau cu casele; in sensu mai generale : preparatiuni respective la calle; indigentie respective la corpu, la suffletu; ca adv., respectivu sau respective : respective la ce se atinge de noi, suntemu parati a plecá; asiá si : respective la voi, la frati, la sorori, la societate.*

* RESPECTOSU, -a, adj., vedi *respectuosu.*

* RESPECTU, -a, adj. part. s. d'in *respicere, respectus*, (comp. si fr. *respect*); mai vertosu ca subst. m. *respectu*, pl.-e; a) in genere : *terribile fu respectulu cetatei pentru celli essiti d'in ea; fugu fora respectu la celli remasi in urma lipsiti de adjutoriu;* b) in specie : α) *refugiin, locu unde cauta cineva scapare;* β) *cu ide'a accessória de cura, de sollicitudine, de interesse, α') consideratione, veneratione, estima unita cu amore, frica : respectu cotra parenti si invetiatori; respectu de celle sánte, de scola, de monumente; respectu religiosu; a fi detori respectu la toti celli mai mari,*

la celli mai betrani, la toti celli distinsi prin virtutile si talentele loru; a stá in respectu, differitu de : a stá curespectu; a tiné in respectu : respectu la persone, respectu la proprietate ; respectu mai vertosu de sene ensusi; cine n'are respectu de sene, cade forte diosu: locu de mare respectu si covenientia; de preutulu ignorante si betivu n'au poporanii respectu; aibi respectu de soci'a tea, de copillii tei, chiaru de servitorii tei, de vitele telle ; numai respectulu de armat'a nostra oppri pre inimici de a irrumpe in terra : music'a neconoscuta n'are respectu; a avé respectu, a tiné respectu de tote impregiurarile; β') relatione, legatura, reportu, ratione, etc. : acellu-asi lucru pote fi addeveratu si falsu dupo respectele in cari se considera; mai vertosu cu prepositionile cu si in : in respectulu acestu-a, in tote respectele, cu respectu la interessea publica, fora respectu la regul'a generale; si cu alte prepositioni : d'in respectu cotra interesibile selle,

* RESPECTUOSU, -a, adj., (fr. respectueux); plenu de respectu; copilli respectuosi cotra parenti si preceptorii; amore respectuosa cotra copilli, cotra socie, cotra sorori; mai respectuosu e adesea a tacé de cátu a vorbí ; se cere una respectuosa delicatetia cotra celli miseri si amariti.

RESPERU, s. m., contra pilum, adversus capillus, adversus, contrarius, infensus; in directione contraria cu directionea perului, si de aci, contrariu, leuatu mai allessu in locutioni adverbiali ca : a vorbí in resperu cuiva; asiá si : a responde in resperu, a leuá in resperu, a frecá in resperu; a rade. a tunde in resperu; a se leuá in resperu cu cineva; catusi'a si cáncle se au in resperu.

* RESPERGERE, respersi si respersesi, respersu, v., respergere; a udá cu rari si mici picature, a stropi : a resperge altarietele cu sange.

* RESPERGINE, s. f., respergo; actione si efectu allu actionei de respergere : respergine de sange pre vestimentu.

* RESPERSIONE, s. f., respersio;

actione de respergere : respersionea corpului mortu cu vinu.

* RESPERSU, -a, adj. part. d'in respergere, respersus.

RESPETE, s. f. pl., vedi respate.

RESPICARE, (in locu de resplicare, compusu d'in res- si plicare = plecarea, se conjuga cu forme simple : respicu = resplicu, respici = resplicu, respica = resplica, etc.), v., explicare, declarare, explanare; a desplicá, desfasciorá, deface, etc., 1. proprie : a respicá foliele florei; a respicá degitele; a respicá pèrulu in doue prin una carrare in crescutu; a respicá unu lemnu; a respicá unu volume de pandia; 2. metaforice, a esplicá, espune, arretá, luminá, etc. : respicati-ve mai multu ideele; ide'a nu e bene respicata; se respicámu lucrulu, co nu ne potemu intellege fora acésta respicare; 3. a pronuntiá : a respicá bene tote litterele.

RESPICATU, -a, adj. part. d'in respicare, explicatus, explanatus.

RESPINARE, respinatu, etc., se audu in multe locuri in locu de : respirare, respiratu, ca si : suspinare, suspinatu, suspinu, in locu : de suspirare, suspinatu, suspiniu.

RESPINGERE, respinsi si respinsei, respinsu, v., repellere, repulsare, rejicere, abnuere; a impinge inderetru, 1. proprie : a respinge inimiculu d'in terra; respingu mánule ce vreu a loví; 2. metaforice : a respinge aceste conditioni asiá de onerose; respingu de la mena veri-ce responsabilitate; respinsera tote propunerile si rogationile nostre; a respinge violenti'a cu violentia.

RESPINSU, -a, adj. part. d'in respingere, repulsus, rejectus.

* RESPIRABILE, adj., (fr. respirable), care se pote respirare : aeru respirabile.

* RESPIRABILITATE, s. f., (fr. respirabilité), calitate de respirabile : respirabilitatea aerului.

* RESPIRAME, pl. respiramine, respiramen; canale de respirare.

* RESPIRAMENTU, pl.-e, respiramentum; actione, actu si statu de respirare; repausu.

RESPIRANTE, adj. part. pres., *respirans*, care *respira*: *aflaramu pre vulnerati abiá respiranti*.

RESPIRARE, (pre a locuri, *respi-nare*), *respirare*, (fr. *respirer*); a *spirá* inapoi, contra, a *resufflá*, a *sufflá* inderetru sau contra, 1. in genere si proprie: *nu respira ventulu mersului navei nostre*; 2. mai vertosu metaforice si speciale, a) a trage *sufflare*, a *resufflá*: *respirámu cu pulmonii; greutate de respirare; a respirá greu, usioru, desu, raru; nu mergeti asiá rapide, co vi se impiedica respirarea; a respirá aeru bonu, reu; a respirá odori, profume; b) a viue, a fi viu, a traí: tote câte *respira*, sunt fientie viue, abiá mai *respira*, *respira inco*; c) pentru tabelle, statue si celle assemini, ce paru viue: *tote figurele d'in tabellu paru co respira; marmorea respira trecundu prin mân'a artificelui; d) a manifestá: vorbele lui respira blandetia si bonitate; tote fuptele si miscarile ei respira umanitate; déro si: a nu respirá de cátu urra si resbonare; nu respira decátu voluptate sensuale; asiá si: a respirá gratia, farmecu; e) a se recreá, a leuá repausu, usiorare, allinare, incetare de greutate, de labore, de dorere, etc.: *lassati-me se respiru unu momentu; n'am momentu de respirare la grellele melle labori; dorerca me lassà se respiru câteva momente: reutatea, cogitulu reu nu lu lassa se respire; in dille de serbatore respira si bietii laboratori; a respirá de frica, de spaima; omulu respira si de placeri; nu mai respira men'a, furorea tyrannului*.**

RESPIRATIONE, s. f., *respiratio*, (fr. *respiration*); actione de *respirare*, si in specie, actione si facultate de a trage aerulu necessariu la viétia: *apparatu de respiratione, organele respirationei; respirationea coprende doue momente principali, aspirationea si expirationea; respiratione rara, desa, celere, lenta; respiratione ecale, inecale, facile, difficile; respirationea e commune totoru animaliloru, numai modulu de respiratione differe dupo genuri; si plantelc au una respiratione; respiratione=repausu: dupo labore grea si indelonga se cere*

pučina respiratione; nu da lucratoriloru neci macaru una ora de respiratione.

RESPIRATORIU, -*tória*, adj. s., *respirator*, (fr. *respirateur* si *respiratoire*), care *respira* sau serve le *respiratu*: *organe respiratorie, misicare respiratoria*.

RESPIRATU, -*a*, adj. part., *respiratus*, in s. verbului.

* **RESPLENDENTE**, adj. part. pres., *resplendens*, care *resplende*.

* **RESPLENDERE**, v., *resplendere*; 1. a reflecte *splendore*, a dá *splendore* d'in *splendore*; 2. a *splende forte*, a fi plenu de *splendore*.

RESPLICARE, vedi *respicare*; inse form'a completa: *respicare* are si sensulu de: a *esplicá pre dosu*, a *esplicá reu*: *voi resplicati tote coventele si dissele nostre*.

RESPONDENTE=*respondente*, adj. part. pres., *respondens*; care *responde*: *successer respondenti dorentieloru nostre*.

RESPONDERE,= *respondere*, *respondere*, *si si responsei, responsu*, v., *respondere, spondere, cavere*, (fr. *répondre*, it. *rispondere*), 1. proprie, a *sponde* la alta *sponsione*, a promitte la alta *promissione*, a face assemine pentru assemine, a intorce cu acea-asi *mesura*: *cu vorbe bone vomu responde la vorbele bone; déco ne dati auru se fiti bene incredentiati co nu vomu responde arame sau cu arame; responde cu ucelle-asi vorbe cu cari si cu te am intrebatu*; 2. metaforice, a) pentru operationi sau actioni de vorba, de voce, de scriptura, de *espressione*, etc.; α) in genere: a *responde* la *intrebarca* *proposa*; a *nu responde* la *intrebarile facute*, *ci a responde* a *laturi*, *preste câmpu*; a *responde currendu*, *promptu*, *accuratu*, *limpede*; a *responde evasivu*, *incurcatu*, *inganatu*; a *responde vagu*, *precisu*, *fera supterfugie*; a *responde cu injurie* la *blandele nostre covente*; a *responde verbale* sau in *scrissu*, prin *scrissu*, prin *intermediulu altei persóne*, prin *interpreti*; *póte cineva responde si cu tacerca*; la *intrebarile si dissele insolenti* *responde cineva si cu bastonulu*; *déco nu te intreba nemine, n'ai se respondi*; a *responde* la *incri-*

minari, la critice; a responde la toti si la tote; nu vomu condescende a responde la tote calumniile, la tote nemicurile si secaturele; la tote opinionile nefundate, la tote assertionile gratuite; doui ensi se intellegu si se respondu prin semne; la semnele cu ocululu responde cine-va cu semne totu d'in oculi; multi respondu dandu d'in capu: strigãmu la ferãstra, strigãmu si batemu la usia, fora se ne respondia cineva; am responsu la tote scrissorile telle, si voliu responde si la cea d'in urma; mie nu respondi; eehulu responde la tote vocile, la tote sonurile; rupile, rãllile, montii respondu la plangerile nostre; ripele respondu cu plangete la plansulu nostru; cantatorii respondu cu canticc la vorbele sacerdote-lui; choru la choru responde: b) in specie, α') despre jurisconsulti, oracle etc.: consultatu oraclulu response in covente forte obscure; juriseconsultii respondu la cestionile îndouiose; β') despre celli invitati la pronuntiarea numelui: nu au responsu la appellulu nominale mai bene de diu-metate d'in celle inserissi in lista; de aci, γ') a ti presente, a se presentã, a veni etc.: coventele respondu, candu sunt idee de espressu; febreu responde regulatu la ora: δ') in unu esame: a responde bene la limbe, a responde inse reu la scientie, a nu responde nemica la filosofia; ϵ') a fi nesuppusu, insolente, a nu ascultã, a contradice: fa ce ti dicu, si nu mi responde; filii nu respondu parentiloru; se nu mi respondi, co ti rupu gur'a; b) a face assemine pentru assemine, a intoree cu acea-asi mesura, si de aci, a fi ecale, conforme, symmetricu, armonicu, a stã facia in facia, a stã in acea-asi directiune, pre acea-asi linia, a consonã, a consenti, a se involf, etc.: celli doui poli ai cerubii respondu la celli doui poli ai pamentului; aceste camere respondu cu celle d'in facia si celle de susu; generositatea nostra: cauta se respondu la liberalitatea voastra; respondemu cu politatie, cu complemente la complemente, cu onori la onori, cu daruri la daruri, copillii nu respondu adesea asteptãrei parentiloru; multi nu respondu la spirantiele puse in ei; rezultatele adesea

nu respondu la laborile nostre; de multe ori la affectionea nostra respondu altii cu repugnantia; c) a solve, a redde cãtu a capitatu: responde-mi indatu bannii ce ti am impromutatu; detoriulu nu response la tempu summ'a detorita; d'eco nu responde ellu bannii ce ti e detoriu, ti voliu responde eu peno la unu bannu; si in genere, a solve, desface, numerã: cassarii voru responde functionariloru onorariele cãtu mai currendu; perceptorii n'au responsu summele coventite neci pre lun'a trecuta; d) a stã, a se pune pentru person'a sau detori'a altui-a, a cavé, a garantã: pre credenti'a tea nu ti potu impromutã neci unu bannu, d'eco n'ai pre cineva altulu care se respondia pentru tene; eu respondu de ellu si de detoriele lui cu person'a si averea mea; barbatii nu respondu de detoriele facute de mulieri fora autorizarea barbatiloru; cineva nu pote adesea responde de sene, necumu de altulu; in sensu mai generale de assecurare: nu potu responde de ce asiu face in assemine impregiurare; nu ti respondemu neci de cellu mai intimu amicu allu nostru in cestioni asiã de tentatorie; e) a dã ratione, a fi detoriu se dea ratione: fia-care responde de faptele selle; parentii nu respondu de peccutele fililoru minori, d'ero cauta se respondu de urmarile fililoru minori: cumu vei responde de assemine fapta? ministrii respondu de administrationea sea reprezentantiloru terrei; d'ero si reprezentantii au se respondi de portarea sea nationei; nu e fapta fora respondere, numai faptele fora conscientia nu attragu respondere; responderea jace pre capulu auctoriului faptei cu conscientia; in responderea de faptele selle sta tota demnitatea omului; cellu scutitu de a respondere, nu e inco adjensu la demnitatea de omu; f) a avé sau tiné una directiune, si de aci, a avé unu capitu, a essí, resultã, adjunge, a se terminã: cãllile mice respondu in altele mai mari; drumulu acestu-a responde in altu drumu: acésta camera nu responde in neci un'a d'in celle alte; gur'a tunului nu responde la tinta; cautaturele nu respondu la obiectele avute

in vedere; si de aci si in frasi ca : *dorulu d'in genuclu responde acumu in calcâniu, acumu in costa, acumu chiaru in capu; d'in costa junghiulu responde in peptu; prov. unde bati si unde responde; credeam co cuniulu batutu arc se respondia in acestu punctu, si ellu a responsu departe a lature; de aci, g) a pertunde: sagett'a response peno de cea alta parte a pulpei petiorului; cuniulu e prea scurtu, si nu va responde peno la cea alta facia a scandurei; a inceputu a responde untulu prin pellea utrelui; mierea a cautatu se respondia si se curra pre gaurrellele aceste-a; nu credu co va poté responde prin assemimi mice gaurrelle.*

RESPONDITORIUM = *responditoriu, -tória*, adj. s., *responser, sponsor, praes, vas*, (compara si it. *responditore*, port. pr. *respondedor*); care *responde*; 1. in genere : *se oflara mai multi responditori la intrebarea pusa; parte symmetrica responditoria altei parte*; 2. in specie, a) *responditoriu* = garante, cautoriu, care iea asupra si se *respondia* de altulu sau de datoriele acestui-a; b) *responditoriu* = detoriu a dá ratione : *ministrii constitutionali sunt responditori de administrationea loru; vedi si responsabile.*

RESPONSABILE, adj., (fr. *responsable*), detoriu a *responsare*, a *respondere*, in insemnarea acestui coventu de : *dare de ratione : totu omulu e responsabile de faptele selle facute cu conscientia; vedi si responditoriu.*

RESPONSABILITATE, s. f., (fr. *responsabilité*); calitate de *responsabile* : *responsabilitatea de faptele selle.*

RESPONSARE, v., *responsare*; intensivu d'in *respondere*, a *responde* cu potere si accuratetia.

RESPONSIONE, s. f., *responsio*, (fr. *responsion*); actione de *respondere*, 1. in genere : *responsionea accusatului la accusatione; responsionea oratorului facuta sie-si; in specie : responsionea pentru altulu, pentru person'a lui sau pentru detoriele lui; responsionea annuale a contributionei la societatea de benefacere.*

RESPONSITARE, v., *responsitare*; vedi *responsare*.

RESPONSITORIUM = *responsitoriu, -tória*, adj. s.; vedi *responditoriu*.

RESPONSORIUM, -*sória* adj. s., *responser*; care *responde* : *responsorii de person'a acestui individuu; vedi si responditoriu.*

RESPONSUM = *responsu, -a*, adj. part. s. d'in *respondere*, *responsus, -um*, (fr. *répondu*, si *réponse*, it. *risponso*); 1. in genere : *parte de detoria responsa, parte nerespensa, contributionile response; petiorele response de cunie, palma responsa prin impunsur'a acului; cauta unu cuniu de responsu parietele; nu e inco tempu de responsu contributionile; n'am tempu de responsu la scrissori, la salutationi; responsulu unei parte din detoria; responsulu banniloru strinsi d'in contributioni; 2. in specie, ca subst. m. reale, unu responsu, pl. -e, (mai pucinu bene : *responsuri*), *ce se responde*, in sensu largu allu coventului *respondere* : *responsu affirmativu, negativu, positivu, claru, obscuru; responsele oracelor e rau totu de a un'a ambigue; prov. si tacerea e unu responsu; la tote scrissorile nostre neci unu responsu; responsu la una nota diplomatica, la una addressa officiala, la una addressa de felicitare, la una scrissore de negotie; responsu la una scriere, la una critica; a lassá fora responsu tote intrebabile nostre repetite; a se intorce fora neci unu responsu, a nu capitá responsu la cererile selle; a dá responsu la tote, a nu dá responsu la nemica, sau pentru co nu vré, sau pentru co nu scie; — se dá responsu cu unu semnu cu unu gestu; la dispretiu dispretiulu e responsu; la extravagantie tacerea e responsulu.**

RESPUNDERE, *responditoriu, respunsu*, etc., vedi : *respondere, responditoriu, responsu*, etc.

* **RESTABILE**, adj., *restabilis*; ce se face érosi a *stare*, se *stea*.

* **RESTABILIRE**, v., *restabilire*, (fr. *rétablir*); a pone in statulu, in drepturile de mai inainte, a repará, renouá.

* **RESTABILITUM**, -*a*, adj. part. d'in *restabilire*.

* **RESTAGNANTE**, adj. part. pres., *restagnans*; care *restanga* : *riu restagnante, riuri restagnanti*.

* **RESTAGNARE**, v., *restagnare*; a *stagná* inderetru sau la una parte, a se reversá; a fi inundatu, a se coperí cu apa : *campuri restagnate*.

* **RESTAGNATIONE**, s. f., *restagnatio*, (fr. *restagnation*); actione si statu de *restagnare* : *restagnationile riurilor inflat de continua plovia*.

* **RESTANTE**, adj. part., *restans*, care *resta* : *posta restante, celli pucini restanti dupo plecarea celloru multi*; ca subst. reale : *unu restante d'in summ'a de responsu*.

* **RESTANTIA**, s. f. (*restantia*), statu de *restante*, mai allessu cu sensulu de substantiv reale ailu formei *restante* : *restantie contributionei d'in annulu trecut*.

RESTARE, v., (se conjuga ca v. *stare*), *restare*, (fr. *rester*, it. *restare*); 1. a stá, remané inapoi, inderetru : a) proprie : *candu eu procedu, ellu resta*; b) metaforice : *desi fric'a mare s'a dussu, totusi ne resta in ánima orc-care téma*; 2. a stá contra, a *resiste*, a se oppune, mai desu inse in form'a : *resistere*; 3. ca mai desu inse : a) a remané ca prisosu : *ce resta subtragundu patru d'in sépte? ce resta din marea lui stare? ce resta omului dupo morte? nu ne resta alta sperantia*; b) a mané, stá, a se opprí, sedé la unu locu : *se restiamu si se repaumu aci*.

* **RESTAURANTE**, adj. part. pres., *restauraus*, (comp. si fr. *restaurant*), care *restaura* : *voi ve dati singuri de restauranti ai vechicloru institutioni*; si ca subst. reale : *vinulu e unu bonu restaurante de stomacu*; si loculu de *restaurare* a stomacului; *unu restaurante d'in celle mai bone alle acestei etate*.

* **RESTAURARE**, v., *restaurare*, (fr. *restaurer*); a pone érosi in stare bona pristina, a restabili, restitui, renová, reface, repará, recreá, etc. : *a restaurá temple arse in parte; a restaurá teatrulu pre calle de ruinare; a restaurá in pristinale privilegie, driptari in pristin'a stare; a restaurá litterele, scientiele, monumentele, artile, capetele de opera alle*

artiloru; in specie : *a si restaurá sanetatea, poterile corpului; mancarí si beuturi generose restaura stomaculu*.

* **RESTAURATIONE**, s. f., *restauratio*, (fr. *restauration*); actione de *restaurare* : *restaurationca edificicloru publice, statucloru, tabelleloru; restaurationca littereloru, scientieloru; restaurationca vechiei ordine de lucruri politice; restaurationca vechiei dynastia pre tron; restaurationca sanctatei, stomacului*; si concr. mediu de *restaurare* a stomacului, cumu si locu de mancare si beutura : *restaurationile celle mai multe d'in capitalea terrei nostre sunt alle strainiloru*.

* **RESTAURATIVU**, -a, adj., (fr. *restauratif*); aptu a *restaurare*.

* **RESTAURATORIU**, -tória, adj. s., (fr. *restaurateur*), care *restaura* sau serve a *restaurare* : *restauratoriulu pacei si concordiei intre cetatiani*; in specie : *cellu mai bonu restauratoriu, la care nu te costa multu mancare si beatur'a*; si ca s. m. reale, *unu restauratoriu*, pl-e, locu, stabilimentu de ospitare.

* **RESTAURATU**, -a, adj. part., *restauratus*.

* **RESTE**, s. f., *restis*; fune, in specie, fune grossa, de nave, pentru essemplu; vedi si *rudente* si *rete*.

* **RESTIARIA**, s. f., vedi *restiarium*.

* **RESTIARIU**, -a, adj. s., *restarius*, (fr. *restiaire*); relativu la *reste* : *arte restiaria; negociu restiarium*; ca subst. 1. m. personale, *unu restiarium*, cellu ce face sau vende *resti*; 2. f. reale, *restiaria*, planta repente a cui scórtia e bona de implettitu *resti*.

* **RESTICULA**, s. f., (si m. *resticulu*), *resticula* si *resticulus*, -um; deminutivu d'in *reste*, *reste* mai suptire, funiora, sfora, etc.

* **RESTILLARE**, v., *restillare*; a *stillá* inapoi, inderetru.

RESTINCTU, -a, adj. part. d'in *restingere*, *restinctus*.

RESTINGERE, *restinsi* si *restinsei*, *restinsu* si *restinctu*, v., *restinguere*; a *stinge* érosi, 1. proprie : *apprende luminele si a le restinge*; si in genere, a *stinge* bene, a *stinge* de totu : *a restinge foculu,*

incendiulu, flacurele; 2. metaforice : a *stinge*, a sterge, sterpi, nemici, : a *re-stinge una numerosa familia; una mare cetate unu poporu; a restinge ardorea passioniloru, urr'a, fur'a, appetitele brutali*, etc.

RESTINSU,-a, adj. part. d'in *re-stingere, restinctus*.

* RESTIONACIU, si *restioniu,-a*, a dj. s., (fr. *restioné*); care sémina cu plant'a *restione*; sub. pl. *restioniele* sau *restionaciele*, familia de plante cari au de typu genulu *restione*.

* RESTIONE, s. m., *restio*, (fr. *restio*); 1. ca si *restiarium*, subst. m. personale, cellu ce lucrea sau *venderesti*; 2. subst. reale, genu de plante monocotylidonie.

* RESTIPULARE, v., (d'in *re-si stipulare*), *restipulare*, (fr. *restipuer*); 1. a *stipulá érosi*, a *stipulá* d'in nou; 2. a *stipulá* reciproce, a responde cu *stipulare* la *stipulare*.

* RESTIPULATIONE, s. f., *restipulatio*, (fr. *restipulation*), actione de *restipulare*.

* RESTIPULATU,-a, adj. part., *restipulatus*, in s. verbului.

* RESTITARE, v., *restituere*; intensivu d'in *restare*, a *restá*, remané de parte in urma; si iterativu, a totu *restá*, a totu remané in urma.

* RESTITUENTE, adj. part. pres., *restituens*, care *restituere* : *barbati restituenti vechi'a prosperitate a terrei*.

* RESTITUERE si *restituere*, v., *restituere*, (fr. *restituer*); a *statue érosi*, a face érosi se stea, a repone in petiore, in statulu anteriore, a restabilí, restaurá repará, reface, etc., 1. in genere si proprie : a *restituere ordinile armatei turburate; a restituere sanetatea, vederea perduta, perulu, dentii caduti*; 2. in specie si metaforice, a) in sensu latu appropriatu de cellu precedente : a *restituere vechi'a disciplina, lupt'a, batali'a, legile si datinele de mai inainte*; b) a intorce ca detoratu; a redde, a dá ce se covine si cui se covine : *se se restituere tote alle mortului erediloru; vi se voru restituere libertatile si tote derepturile*; a *restituere bonurile fia-carui-a; a restituere passulu,*

functoina, officiulu ce ocupa cineva; a restituere partile de agru calcate; a restituere cuiva celle perdute, celle furate; a restituere pre cine-va in positionea, in officiulu, in demnitatea de mai inainte; c) despre condamnati, essiliati, etc., a repune in positionea de mai inainte : a *restituere pre condamnati aflatii innocenti, in tote derepturile loru*; si in genere, a redde cuiva dereptulu, lucrulu rapitu, a lu repune in dereptulu seu; d) cu sensu mai latu : a *restituere una lege, legile abolite sau cadute in desuetudine; a restituere d'in servitute la libertate; a restituere pre celli certati in amicitia*.

* RESTITUTIONE, s. f., *restitutio*, (fr. *restitution*); actione de *restituere* : *restitutionea teatrului arsu; restitutionea celloru rapite; restitutionea essiliatoru in terra si in tote drepturile loru; restitutionea testului addeveratu allu unei carte; restitutionea deplenei selle sanetate*.

* RESTITUTORIU,-tória, adj. s., *restitutor* si *restitutorius*, (fr. *restituteur* si *restitutoire*); care *restituere* sau serve a *restituere* : *medicu restitutoriu allu sanetatei melle; restitutoriu-lu momenteloru de gloria; actione judiciaria restitutoria*.

* RESTITUTU,-a, adj. part. d'in *restituere, restitutus*.

RESTORNARE = *restornare*, v., (d'in *res-si tornare*), *versare, evertere, invertere, subvertere*, (comp. si it. *trastornare*, isp. port. *trastornar*), a *torná*, intorce inderetru, si mai vertosu, la una parte : in diosu sau in susu, pre spate sau pre facia; si prin metafore, a dá diosu, a derimá, stricá, destruge, perverte, etc., 1. proprie : a *restorná vasulu cu ap'a; a restorná carrulu cu lemne; a restorná statu'a; a restorná lemnele d'in carru, florile d'in canistru, ouale d'in polla; venturile au restornatu arbori, case; navea se restorná, luntrile se restornara si ne affundara pre toti; a restorná pre cineva in capu, in nasu; a restorná diosu, a restorná cu faci'a in diosu, cu faci'a in susu; a restorná pre spate, pre una latere; a se restorná pre*

patu, preérba; a sta restonatu pre érba, pre tapetulu asternutu; a restorná tote cu susulu in diosu; si cu intellesu de volvere: se restórna unda cu furia; 2. metaforice: a restorná unu imperiu, a restorná de pre tronu; a restorná ordinea stabilita, legile, guvernulu; a restorná tote principiele sociali; a restorná pre celli mundri si inaltá pre celli umibili; a restorná pre cineva d'in inalt'a sea positione; a lu restorná d'in postu, de la potere, etc.

RESTORNATIONE, s. f., **eversio**, **subversio**; actione de restornare.

RESTORNATORIU = *resturnatoriu*, -tória, adj. s., **eversor**, **subversor**; care restorna sau serve a restornare : doctrine restornatorie de statu.

RESTORNATU, -a, adj. part., **eversus**, **subversus**, **perversus**.

RESTORNATURA, s. f., actione de restornare, déro mai vertosu effectu allu acestei actione : restornaturele neincetate alle ordinii prin imprudent'a celloru orbiti de passioni.

* **RESTRICTIONE**, s. f., **restrictio**, (fr. **restriction**); actione de restringere, cumu si mediu de restringere, mai vertosu conditione, pria care se restringe : restrictionea freneloru; speseloru de mésa, lussulu in portu; restrictionile espresse in contractu cauta se se respec-te; monai casuistiloru sunt date si permisse restrictionile mentali; a laudá, de-jaimá, censurá, condemná fora restrictione; se pote dice co e asiá, inse cu ore-cari restrictioni.

* **RESTRICTIVU**, -a, adj., (fr. **restrictif**); aptu a restringere : conditione restrictiva, propositioni restrictive.

* **RESTRICTU**, -a, adj. part. d'in restringere, **restrictus**; in s. verbului: sensu mai restrictu, prea restrictu; legatura prea restricta; margini cábu se pole de restricte.

RESTRINGENTE, adj. part. pres., **restringens**, (fr. **restringent**); care restringe; in specie : medicamentu restringente, remedie restringenti; si ca subst. unu restringente : a applica unu restringente.

RESTRINGERE, v., (se conjuga ca

v., **stringere**), **restringere**, (fr. **restreindre**); 1. a stringe érosi, a stringe d'in nou; 2. a stringe cu potere, tare, forte, a legá strinsu : a restringe manule criminalului la spate; 3. metaforice, a trage in deretru, a tiné in frénu, a stringe margini : a restringe liberetatile, spesele, lussulu; 4. inse si : a restringe = a lassá, largi, deslegá, etc.

* **RESTRUERE**, *restruire*, si

* **RESTRUGERE**, *restrussi* si *restrusse*, *restrussu* si *restructu*, v., **restruere**; a struge érosi, a redicá érosi : a restruge altariete; metaforice : a restruge credent'ia, legea.

RESTU, pl. -uri, **reliquum**, **reliquiae**, (fr. **reste**); ce resta, ce remane : restulu detorici romu responde cátu mai currendu: mai e unu restu de responsu; divisione fora restu d'in una subtractione; plecara multi spectatori, éro restulu remase pre locu; d'in acea materia mi am facutu vestimente, si cu restulu voliu poté investi si copillii; restulu d'in casiu s'a mancatu; restulu celloru remasi viui in batalia, restulu banniloru ce ni s'a datu pentru spese de mése.

RESTURNARE, etc., vedi restornare.

RESUCELLA, s. f., d'in resucire : resucelle de nouvelle, de smicelle, vimina torta.

RESUCIRE, -escu, v., iterum torque-re, retorquere; 1. a sucé érosi; 2. a in-torce in deretru, in alta directione, a strambá.

RESUDARE, v., rasudare; a sudá érosi, a reassulá.

RESUFFLARE, v., reflare, respirare, aspirare, transpirare; recerere, requiescere, quiescere; exhalare, evaporare, emittere, evanescere, recrudescere; perforare patefacere; famam oxire, etc.; 1. a suffla érosi : resuffla focudu, co se stinge; resuffla lamp'a, co nu s'a stinsu; nu e bene sufflata cu auru braciarea, se va resuffli déro, co nu ti dau pretiulu ce am dissu; 2. a sufflá in deretru, si de aci, ca si respirare, asiá si resufflare = a sufflá, trage in intru sau in sene, si : a sufflá, a dá afora, d'in sene unu fluidu, ventu, odoro, mai vertosu aeru, neces-

sarie la viétia omului si altoru animalu, cumu si planteloru : *resufflâmu pre nari, pre nasu, pre gura, cu pulmonii; a resufflá aerulu odoriferu allu unei demanétia de primavéra; resufflâmu inse si prin tota pellea, prin porii pellei; resufflâmu umori sub forma de abori sau sub forma de sudore; sudorea resuffla prin porii pellei; d'in gur'a multoru a resuffla putóre nesufferita; callii resuffla fumu si focu d'in narile loru; d'in gur'a tauriloru resuffla flacure de focu si volvori de fumu; fumulu nu are pre unde se resuffle de câtu pre fornu; fornu astupatu de fuligine nu resuffla bene; apele morte resuffla pestifere miasmate; d'in cadavrerele espose la aeru resuffla putóre mortifera; d'in butile cu vinu in ferbere resuffla abori spiritosi; metaforice : d'in ánim'a rea si veninata nu resuffla de câtu veninu si reutate; d'in ánim'a cellui bonu resuffla blandetia, indulgentia, consolatione; 3. in specie si metaforice, a) a recreá, a dá repausu, a redde repausu, a repausá, a redde poterile, mai vertosu ca intrans. : a nu dá inimiculuiu tempu se resuffle; a mai resufflá dupo atâte labori; erá perdutu, si a inceputu a resufflá si ellu; nu mai resuffla térr'a de invasiuni; b) a erumpe, a si versá foculu, rancórea : de candu suffere tote, si abiá acumu resuffla; a aflatu si ellu occasione de a resufflá si a si versá foculu si amarulu; cellu mai patiente resuffla in fine; c) a recrudesce, a incepe érosi, a se manifestá d'in nou si cu noua furia : aceste bube palliate resuffla in altu locu; ca se nu mai resuffle, se cere cura radicale; d) a scote, emitte, a essí, a se stracorá, a si face locu, a pertunde, etc., α) in genere : unu saccu, una bute, unu vasu prea plenu si indesatu resuffla pre undeva, sau : ce sta in elle resuffla si essu, curru; β) in specie despre vorbe de celle disse si facute in ascunsu : nu resuffla nemica d'in deliberationile consiliului de statu; toti se jura senu faca a resufflá ceva d'in celle ce au ordinatu; γ) despre spiritu, odore, sapore, etc., a se perde : vinu resufflatu; buccate resufflate; profume resufflate;*

asiá resuffla nu numai vinulu, profumulu, ci resuffla si vasele ce le contine.

RESUFFLATORE, s. f., vedi resufflatoriu.

RESUFFLATORIU, -tória, adj. s., care resuffla, si prin care resuffla, esse ceva; resufflatória sau resufflatóre, spiraculum, spiramen : resufflatorile caveloru; resufflatorile caldariloru de machine cu abori; resufflatorea unei bute, unui butoni; resufflatorea respiratiunii omului; metaforice : resufflatori sunt necesarie pentru plangerile celloru nemultiamiti.

RESUFFLATU, -a, adj. part., respiratus, exhalatus, evanidus, etc.; vedi resufflare.

* RESULTANTE, adj. part. pres., resultans, care resulta : pilele resultanti d'in parietele ce lovescu; efecte resultanti d'in acésta causa; summ'a totale resultante d'in additionea summeloru partiali; obligationile resultanti d'in promissionile vostre se ve fia sacre; ca subst. f., resultantea = forti'a resultante, forti'a ce resulta d'in compositionea mai multoru fortie.

RESULTARE, v., resultare, (fr. résulter; —d'in re- si saltare); a saltá sau sarí érosi, de a dou'a óra, de repetite ori, cumu si, a sarí in apoi, in deretru, 1. proprie : desérte, fora effectu, resulta sagettele dela loricele militariloru; und'a sfermata resulta de la rupile batute; sonuri resulta de la colline, monti, coperemente, in cari sonulu adjunge; 2. metaforice, a) a saltá, a nu avé mersu linu si grave, vorbindu mai vertosu de pronuntia : syllabele scurte acumulate un'a dupo alt'a, resulta la audiu; b) ca unipersonale, a essí, a essí ca consecentia, a urmá, a essí ca effectu : ce resultu d'in atâte vorbe si d'in atáta de mare perdere de tempu? fiendu co passionea n'are margini, resulta co ea devine mai furiosa, déco cineva obtempera la cererile ei; d'in celle espuse resulta invederatu, co lucrulu e asiá cumu amu dissu noi; nu are se resulte nemica d'in tote adoperationile nostre; ce va resultá in benele sau reulu nostru d'in aceste eveniminte?

RESULTATU, -a, adj. part. s., (**resultatus**, fr. *résulté*, si *résultat*), in s. verbului; 1. in genere : *sonorile resultate d'in coperimentele boltite alle edificiului*; 2. in specie, s. m., *resultatu*, pl. -e, ce *resulta*, esse ca effectu, consequentia, etc. : *resultatulu totoru laboriloru nostre fu nullu; resultatulu deliberationiloru; desbateriloru, discussionei, disputei, certei, luptei, bataliei; resultate bone, resultate reile; resultatele reile sunt consecventie alle portarei reile; a remané fora neci unu resultatu; se asteptámu resultatulu negotiationiloru.*

* **RESUMERE**, *resumpsi* si *resumpsei*, *resumptu*, v., **resumere**, (fr. *résumer*); a *sume*, a leuá érosi, a leuá in deretru, 1. proprie : *a resume lucrulu lassatu, cartea una data perlecta; a resume armele, lucrarile litterarie; a resume somnulu intreruptu, lupt'a; a resume poteri, ánima, coragiu*; 2. metaforice, a repetí celle disse, si in specie, a repetí in scurtu, a enumerá puntele principali, a recapitulá discurse, covenari, etc. : *a resume diversele opinioni espresse; a resume in câteva covente totu discursulu, tota argumentationea, tote desbaterile asupr'a unui processu, unei cestionee; prin noue metafore : principiele resume in sene tote poterile statului.*

* **RESUMPTIONE**, s. f., **resumptio**, (fr. *résumption*); actione de *resumere*, 1. in genere : *resumptionea poteriloru*; 2. in specie : *resumptionea unui discursu, unei desbateri.*

* **RESUMPTIVU**, -a, adj., **resumptivus**, (fr. *résumptif*), aptu a *resumere* : *medicamente resumptive pentru morbosii nepotentiosi.*

* **RESUMPTORIU**, -tória, adj. s., **resumens**, si **resumptorius**; care *resume* sau serve a *resumere*.

* **RESUMPTU**, -a, adj. part. s. d'in *resumere*, **resumptus**, (fr. *résumé*, si *résumpte*), 1. in genere : *poteri resumpte. sanetate resumpta*; 2. in specie : *discursu bene resumptu*; absol. s. m., *unu resumptu d'in tote desbaterile.*

RESUNANTIA, *resunare*, *resunetu*; etc., vedi : *resonantia, resonare, resonitu*, etc.

* **RESUPINARE**, v., **resupinare**; a face *resupinu*, a *supiná* inapoi, a dá, plecá pre spate : *gallinele beu resupinandu capitele*; metaforice, a restorná, stricá, turburá.

* **RESUPINATIONE**, s. f., (**resupinatio**, fr. *résupination*); actione de *resupinare* : *resupinationea unei flore.*

* **RESUPINATU**, -a, adj. part., **resupinatus**, (fr. *résupiné*), in s. verbului : *flori resupinate.*

* **RESUPINU**, -a, adj., **resupinus**; *supinu* inapoi, plecatu inderetru, culcatu pre spate, 1. proprie : *restornatu si resupinu contempla cerulu stellatu; a amblá resupinu, cu capulu resupinu; budie resupine alle unui vasu*; 2. metaforice, lenosu, ammortitu, addormitu.

* **RESURGENTE**, adj. part. pres., **resurgens**, care *resurge* : *fenicele resurgente d'in cenerile selle; resurgentii contra ordinea stabilita; apele resurgenti d'in costele montelui.*

* **RESURGERE**, *resursi* si *resursei* (= *resurressi* si *resursersei*), *resursu* si *resurtu*, *resurressu* si *resurrectu*, (vedi si *surgere* si *regere*); 1. a *surge* érosi, a se reddicá, essi, paré, resarí, nasce d'in nou : a) proprie : *eroulu cade, déro resurge si continua lupt'a; de buccuria morbosii resurgu si se intramedia; resurge lun'a, resurgu stellele; resurgu plantele seccate, taliatate; resurgu apele, ce seccasse, d'in senulu pamentului; resurgu arbori d'in trunchii taliati; resurgu luntrile cofundate*; b) metaforice : *aci vré fatulu se resurga Troi'a; belulu, furi'a, batali'a resurgu fia-care in modulu seu*; 3. in specie si prin metafore, a) a *surge*, a se scollá d'in morti, a revine : *celli morti au se resurga si se fia judicati cu celli remasi viui*; b) a *surge* contra, a rebellá : *conspirati a resurge contra ordinea si pacea terrei*; (vedi si *insurgere*).

* **RESURRECTIONE**, s. f., **resurrectio**, (fr. *résurrection*); actione de *resurgere*, in specie, reinviuare : *resurrectionea mortiloru; la pasce serbámu resurrectionea salvatoriului nostru.*

* **RESURRECTU**, -a, adj. part. d'in *resurgere*, **resurrectus**; 1. in genere :

*plantele resurrecte dupo pascutuliu vite-
loru : popore resurrecte pre neasteptate;*
2. in specie : *celli morti resurrecti si
chiamati la judeciulu cellu d'in urma.*

* RESURSA, s. f., vedi *resursu*.

* RESURSU, -a, adj. part. s., d'in *re-
surgere, resurrectus*, (comp. si fr. re-
source); 1. in genere : *aple resurse d'in
pamentu*; 2. in specie, s. f. reale, *resursa*,
ce vine in adjutoriu la nevolia : mediu,
medilocu, adjutoriu, fontana de adjuto-
rie, avere, facultate, etc. : *resurse de
viétia; fora resurse de noue venituri nu
mai merge administrationea; omu cu
multe resurse, omeni fora resurse neci
materiali, neci intellectuali; a nu avé
neci una resursa de esistentia pre veni-
toriu.*

* RESUSCITARE, v., *resuscitare*, a
*suscitá érosi; a resuscitá arborii caduti,
monumentele derimate; a resuscitá mor-
tii; a resuscitá urrele addormite, discor-
di'a impacata.*

RETACERE, v., *iterum tacere*, a
tacé érosi; vedi si reticere.

RETALIARE, v., 1. *iterum secare*,
a *taliá érosi*, a *taliá d'in nou*; 2. d'in
tale=atare, retaliare=a intorce atare
pentru atare, a *mesurá cu acea-asi me-
sura.*

* RETARDANTE, adj. part. pres.,
retardaus, care *retarda : retardanti de
la lucrulu ce nu suffere intardiare; mi-
scare retardante.*

* RETARDARE, v., *retardare*, (fr.
retarder); a *tardá tinendu in urma*, pre
locu, a *intardiá*; 1. proprie : *planetele
candu accelera, candu retarda cursulu
seu; accusera in adjutoriu, déro fura
retardati prin callea cotita d'in necon-
noscenti'a locurilor; si intr. orologiele
vostre retarda forte*; 2. metaforice : *ne-
potentiele corpului retarda facultatile
mentei; pre unii retarda intristarea, pre
altii retarda si buccuri'a; neci etatea,
neci sessulu nu ne retarda a ne face de-
toriele; numai braciele vertose alle juni-
loru retardara pre inimici de a intrá
in cetate.*

* RETARDATIONE, s. f., *retarda-
tio*, (fr. *retardation*); *actione de retar-
dare*, cumu si *statu produssu prin acea-*

*asi actione : retardationea stellei in tre-
ccerea la meridianu.*

* RETARDATIVU, -a, adj., (fr. re-
tardatif), care *retarda : motu retarda-
tivu.*

* RETARDATU, -a, adj. part., re-
tardatus, *intardiatu.*

* RETASSARE=*retaxare*, v., *reta-
xare*, (fr. *retaxer*), a *tassá érosi*, a *tassá
d'in nou*, si a nome : a) a *mostrá*, im-
putá, *censurá érosi*; b) a *impone noue
taxe*, sau a *pone d'in nou taxe.*

* RETASSATU = *retaxatu*, -a, adj.
part., *retaxatus*, in s. verbului.

* RETAXARE, etc., vedi *retassare*.

* RETE, s. f., *rete*; pléssa, impletti-
tura, mai vertosu implettitura de fire
de acia, in specie, *facute spre a prende
animali, spre a vená : rete de passeri,
reti de pesce; a tende, desfasciorá retile;
a prende in rete, a prende cerbi cu reti;*
inse si : *rete de capu, una elegante rete
pentru perulu capului, reti pentru pul-
vine de ornamentu; a coperi cu rete tote
mobilile.*

* RETECTU, -a, adj. part. d'in *rete-
gere, relectus.*

RETEDIARE, v., *recidere*, a *taliá*,
a *scurtá prin taliare*; vedi si *raditare*,
si subst. *retediú*.

RETEDIU, pl.-e, *resegmen, segmen,
segmentum, rasamen, fragmentum, ba-
culus, vectis, pessulus*; ce se *retedia*;
parte *retediata*, *taliata d'in ceva mai
longu, inse si actione de retediare, re-
cisio, etc., déro mai raru : retediú de
paru, de faguru, mari retedie de lemnu
de cornu; retediulu d'in faci'a pamen-
tului a arborellului; retediele remase d'in
taliarea arundiniloru; in specie, lemnu,
buccata de lemnu ce serve ca *cuniu* sau
ca *incuniatória* de usia : *inchide usi'a
si pune retediulu.**

* RETEGERE, *retessi si retessei, re-
tessu si relectu*, v., *retegere, iterum
tegere*; 1. a *tege*, a *coperi érosi, d'in nou* :
*tege si retege cas'a, a retege staululu des-
coperitu de ventu*; 2. a *detege*, a *desco-
perí, a) proprie : a retege capulu, peptulu,
braciele, petiorele; a retege spatete res-
plendenti; a retege celle sacre de pre més'a
altariului; b) metaforice : a retege ar-*

canele, misteriele, secretele; a retege firele unei conspiratione.

RETELLA, s. f., rete, reticulum, retiolam; proprie, deminutivum d'in rete, déro in usu si cu sensulu generale de rete : *retella de capu; retelle lussose pentru rochie; retelle de prensu passerii; metaf. retelle de călli ferrate.*

RETENDERE, = *retindere*, v., (se conjuga ca v. *tendere*), *retendere*, *iterum tendere*, (fr. *retendre*), 1. a *tende* érosi : *a retende arculu; a retende tapetele pre parieti; 2. a destende : a retende cordele lyrei prea intense; metaforice : si mentea, ca si corpulu, se retende prin repausu.*

* RETENTARE, v., *retentare*; 1. a *tentá*, cercá érosi : *a retentá ce nu a potutu face mai antániu; a retentá calea lassata, studiele deserute de multu; 2. intensivu d'in retinere, a retiné cu potere si energia, a tiné cu taría pre locu, si de ací, a infrená cu potere : a retentá pre fugari, pre spariosi ce vrea a dá dosulu, callii spariati si porniti in fuga; a si retentá furia, ardenteu menia.*

* RETENTATORIUM, -toria, adj. s., *retentator*, care *retenta*.

* RETENTIONE, s. f., *retentio*, (fr. *rétiou*); actione de *retinere* : *retentionea unei parte d'in mercedea servitoriloru; retentionea dotei mulierei; retentionea armessariloru d'in fuga mare; retentionea instrumentelor maiestruului pentru detorie; retentionea sângelui in vene.*

* RETENTORIUM, -toria, adj. s., *retentor*, (fr. *réteur*); care *retine*.

* RETENTUM, -a, adj. part. d'in *retinere*, *retentus* : *partea retenta d'in ceni se covine.*

* RETEPORUM, s. m., (fr. *réteporo*); genu de *polypi*.

* RETERGERE, v., (se conjuga ca v. *stergere*), *retergere*; a *terge* sau *sterge* érosi.

* RETERSUM, -a, adj. part. d'in *retergere*, *retersus*, in s. verbului.

RETESSERE, v., (se conjuga ca v. *tessere*), *retexere*, *iterum texere*; 1. a *tesse* érosi in s. propriu si fig. : *a retesse unu discursu, una oratione, 2. la antici,*

a destesse : Penelope réiessea nóptea cea ce tessusse diu'a.

RETESSUTUM, -a, adj. part. d'in *retessere*, *retextus*; in s. verbului.

RETESTUM, -a, adj. part. d'in *retessere*, *retextus*, in s. verbului.

RETIARIUM, -a, adj. s., *retiarius*; relativu la *rete*, mai vertosu ca subst. pers., *retiariu*, a) care fabrica sau vende *reti*; b) gladiatoriu care lupta si cauta se prenda pre adversariu cu *rete*.

* RETICENTE, adj. part. pres., *reticens*, care *retice*.

* RETICENTIA, s. f., *reticentia*, (fr. *rétiencie*); fapta de *reticente*, interrompere a coventului inceputu, mai vertosu ca figura retorica : *reticentiele facu se se intellega mai multu de cátu celle es-presse.*

* RETICERE, v., (d'in *re-si tacere*), *reticere*; 1. a *tacé* érosi, (vedi *retacere*), 2. a *tacé*, a) la una intrebare facuta, a nu responde, a nu vré sau a nu scí responde; b) in cursulu vorbirei, interrompandu ce a inceputu a spune, ca se dea a se intellege mai multu sau ca se evite ceva ce ar supperá pote pre ascultatori.

* RETICULA, s. f., si m., *reticulu*, pl.-e. *reticulum*, si *reticulus*, (fr. *réti-cule*); deminutivum d'in *rete*, 1. in genere : *reticulu de capu, de infascioratu perulu; saccu de reticula; reticulu de pulvillu, de gulleru, de manicutie; 2. in specie si metaforice, a) folliculu fibrosu la radicea certoru plante; b) firele annel-larie ce se afla in ocliane de astronomia sau de agrimensura : reticula cada, reticule circularie; c) constellatione d'in emisferulu boreale.*

* RETICULARE, v., d'in *reticula*, a provedé cu *reticula*.

* RETICULARIUM, -a, adj., (fr. *réti-culaire*); relativu la *reticula*, care sémina cu *reticul'a* : *membrana reticularia, testara reticularia osselor; parieti reticulari*; ca subst. f., *reticularia* : a) genu de fungi; b) genu de pesci, de murene; pl. *reticulariele*, tribu d'in una familia de polypi, ce au forma de membrane sau folie *reticularie*.

* RETICULATUM, -a, adj. part. *reticulatus*, (fr. *réti-culé*), provedutu cu *re-*

ticula. sau facutu, tessutu in forma de *reticula* : *ferestre reticulate*, *parieti reticulati*; *conce reticulate*, *cristallu reticulatu*, *frondie reticulate*; abs. *reticulatu-lu*, modu de a construge in forma de *reticula*.

* RETICULITELU, -a, adj., (fr. *rétilite*); — d'in *reticula* si *tela* = *pandia*); care are sau face *tele* = *pandie* ca *reticul'a*; vedi si *retitelu*.

* RETICULU, pl.-e, vedi *reticula*.

* RETIFERU, -a, adj., (fr. *rétifère*); care porta sau are *reticula* : *folia retifera*; subst. pl., *retiferele*, familia de pesci.

* RETIFORME, adj., (fr. *réiforme*); care are *forma* de *rete*.

* RETINA, s. f., (*retina*, fr. *rétime*); deminutivu din *rete*, (vedi si *retella reticula*); aplicatu in specie la membran'a ce se intende de la nervulu opticu peno la cristallin'a oculului : *pre retina se depingu obiectele ce facu impressioni in ocli*; *sensibilitatea retinei*; *retin'a e partea essentiala a vediului*.

* RETINACE, adj., *retinax*; care *retine* bene.

* RETINACLU, si *retinaculu*, pl.-e, *retinaculum*, (fr. *rétinacle*, si *rétinaculum*); ce *retine* : *retinacle de vitie de vinia*, *retinaculu de partile rupte si vetemate*; metaforice : *retinaclele passioinei*.

RETINENTE, adj. part., *retinens*, care *retine*.

RETINENTIA, s. f., *retinentia*, (comp. si fr. *retenance*); calitate, facultate de *retinente* : *retinenti'a memoriei de tote celle trecute*.

RETINERE, v., (se conjuga ca v. *tinere*), *retinere*, (fr. *retenir*); 1. a *tiné* érosi; a *apucá*, *prende* si *tiné* sau *avé* érosi; 2. *déro* ca mai *desn*, a *tiné* *inderetru*, a *opprí*, a) *proprie* : *vreu se plec*, *de ce me retineti?* *nu retinemu pre nemine*, *ci toti se potu duce*; a *retiné* *in locu callulu*, *carrulu*, *ostea*; a *retiné* *pre mai multi la mésa*: a *nu si poté* *retiné* *lacrimel*, *plansulu*, *manule*, *meni'a*; a *retiné* *pre cineva de mâna*, *de vestimentu*, *de pèru*; a *retiné* *pre callatori d'in calle*, *vitele d'in trecere*, *mercile d'in transportu*; b) metaforice, a) *appropriatu* de *sensulu pro-*

priu : a *retiné* *copillii de la reu prin pudore* *mai bene* de *cátu* *prin frica*; a si *retiné* *furi'a*, *turbarea*, *buccuri'a*; a *retiné* *pre toti in marginile detoriei* si *alle bonei* *covenientie*; a *retiné* *gentile* *suppuse* *in respectu* si *ascultare*; a *retiné* *pre auditori* *cu farmeculu lecturei*; a *retiné* *amicii castigati*, *amicitiel* *vechie*; β) cu ide'a *verbului* *predominante*, a *pastrá*, a *nu perde* : cu *blandeti'a* si *cu clementi'a* *se retinu* si *conserva* *mai bene* *suppusii* *de câtu* *cu fric'a* si *cu spaim'a*; a *retiné* *cetatil*, *legamentele* *de amiciti*; a *retiné* *amicii*, *amicitiel*; a si *retiné* *dreptulu*, *starea*, *vechi'a virtute* : a *retiné* *datinele*, *portulu*; mai *vertosu* : a *retiné* *ceva in memoria*; a *pune* si *retiné* *in mente*; γ) in specie : α) *tiné* *ce e allu altui-a*, a *opprí* *parte* d'in *ceva* *pentru sene* : *nu ti retinu nemica d'in mercede*; *ve dau tóte*, *déro retinu* *pentru mene* *numai acésta arma*; *se nu retineti d'in summa* *neci unu bannu*; β) a *infrená*, *moderá*, etc. : *numai fric'a* *retine* *pre celli multi de la crimine*; *nemica nu pote retiné* *furi'a* *lui*.

* RETINERVU, -a, adj., (fr. *réti-nerve*); care are *nervi implettiti* in forma de *rete*.

* RETINITE, s. f., (fr. *rétime*); *inflammatione* de *retina*.

* RETINNIRE, v., *retinnire*, a *tiné* érosi, a *soná* d'in *nou*; a *responde* cu *sonu* la *sonu*.

* RETIOLA, (*retióra*), s. f., si m. *retiolu*, (*retioru*), *retiolum*; deminutivu d'in *rete*, vedi si *retella*, si *reticula*.

* RETIPEDE, adj., (fr. *rétipède*); care are *petiorele* *coperite* *ore-cumu* de una *rete*; subst. pl. *retipedile*, familia de *passeri*.

RETIPARIRE, v., vedi *retyparire*.

* RETITELU, -a, adj., (fr. *rétitèle*); care are sau face *tela* = *pandia* in forma de *rete*; subst. pl. *retitelele*, *divisione* de *aranie* = *paiangini*; vedi si *reticulitelu*.

RETONARE, = *retunare*, v., *retunare*, 1. a *toná* érosi; 2. a *toná* *inderetru*, a *responde* cu *tonu* la *tonu* sau cu *sonu* la *sonu*.

RETONDERE = *retundere*, v., *retundere*; a *tonde* érosi, a *tonde* de a *dou'a* *ora*.

RETONSU = *retunsu*, -a, adj. part. d'in *retondere*, *retonsus*.

RETORCERE, (se conjuga ca verb. *torcere*), v., *retorquere*, *iterum nere*; *revertere*, (fr. *retordre* si *retorquer*); 1. a *torce* érosi: *acésta muliere torce si retorce lan'a, si linulu, si canip'a*; in specie, a *resuci*: *se retorcemu bombaculu, tortulu de linu*; 2. a *torce* inderetru in apoi, a) in genere: *sérpele si retorce capulu spre còda; a retorce cuiva faci'a spre spate, bráciele la dosu; a retorce oculii spre loculu de unde a plecatu; a retorce pèrulu, mustáciele*; mai vertosu a *torce pre dosu*, (vedi si *restorcere*): a *retorcez vestimentulu, caciull'a, foli'a*; b) in specie si metaforice, α) in sensu ideale: a *retorce mentea la celle trecute*; mai vertosu, a *intorce* contra: a *retorce imputationile, argumentele*; β) a *intorce*, a si scambá parerea, involirea: *ellu a promissu de bona velia si éro ellu retorce*; γ) a *veni* inderetru: a *retorce currendu d'in calle*; (vedi si *intorcere*, si *reintorcere*).

RETORE, *retorica*, *retoricare*, *retoricu*, *retoriu*, etc.; vedi: *rhétore*, *rhétorica*, *rhétoricare*, *rhétoricu*, *rhétoriu*, etc.

RETORNARE = *returnare*, v., 1. a *torná* érosi, *iterum fundere*: a *retorná vinu in cup'a desertata*; 2. a *torná* inderetru, *refundere*: a *retorná vinulu in butea d'in care s'a scossu*; 3. a se *intorce*, *reverti*: *nu retorna a casa peno mane*, (vedi si *reintornare*; compara si *restornare*, cumu si fr. *retourner*, it. *ritornare*).

RETORNATU = *returnatu*, -a, adj. part. s. d'in *retornare*; in t. s. verbului: *vinu retornatu in acellu-usi vasu; figure retornate*.

* RETORPESCERE, v., si

* RETORPIRE, -escu, *retorpescere*; a *torpí* érosi, a *ammortí* sau *cadé* d'in nou in *torpore* = *ammortire*.

* RETORRERE, v., *retorrere*, a *torre* = *frige*, *arde* érosi.

* RETORRIDU, -a, adj., *retorridus*, prin *torrere* sau *ardere* nu numai friptu si uscaturu, ei si scurtitu.

* RETORSIONE, s. f., (fr. *retorsion*), actiune de *retorcere*: *retorsionea argumentului*.

RETORSIVU, -a, adj., (fr. *retorsif*), aptu a *retorcere*.

RETORSU, -a, adj. part. d'in *retorcere*, *retortus*.

RETORTU, -a, adj. part. d'in *retorcere*, *retortus*: *cu gur'a retorta la urechia*; subst. f., *una retorta*, vasu chymicu in forma de besica cu guttulu *retortu*.

* RETOSTU, -a, adj. part. d'in *retorrere*, *retostus*.

* RETRACTANTE, adj. part. pres., *retractans*, care *retracta*.

* RETRACTARE, v., *retractare*, (fr. *rétracter*), intensivu d'in *retragere*, a *tractá* érosi, a *pune* érosi cu nou'a ardore mân'a la lucru, 1. in genere: a *retractá agrulu, vin'a, armele, pandi'a, compositionile*; mai vertosu de lucrari intellectuali repetite: *se nu retractimu accésu subiectu, co dorerea e inco recente; a retractá dissertationile, orationile, poesiele, înainte de a le dá la typariu*; 2. in specie, a) a si *leuá* vorb'a inderetru, a *intorce*, a *desdice* ce a *dissu*, a *negá*, etc.: *auctorii calumnieloru sunt detori a si le retractá; nu retractu ce am dissu; a nu se retractá, candu vede co reu a facutu; retractati opinioni si assertioni asiá de false si perniciose*; b) a nu *vré*, a *recusá*, a *respinge*, *inlaturá*: *a retractá militi'a*.

* RETRACTATIONE, s. f., *retractatio*, (fr. *retractation*); actiune si actu de *retractare*: *retractationea compositionile; retractationea celloru disse in publicu se se face érosi in publicu*.

* RETRACTATORIU, -tória, adj. s., *retractator*; care *retracta*: *retractatorii obligationiloru impuse loru de legea cea mai santa*.

* RETRACTATU, -a, adj. part., *retractatus*: *compositione retractata cu accuratetia; cylumie retractate*.

* RETRACTILE, adj., (*retractilis*, fr. *rétractile*), care se pote *retragere*: *unglie retractili*.

* RETRACTILITATE, s. f., (fr. *rétractilité*); calitate de *retractile*.

* RETRACTIONE, s. f., *retractio*, (fr. *rétraction*); actiune si statu de *retragere*: *retractionea petiorcloru prea intense; retractionea copsei, retractionea unei costu; retractionea lu victi'a privata;*

retractionea d'in lene de la lucrulu ce e detoriu a face.

* **RETRACTORIUM**, -*tória*, adj. s., *retractor*, (fr. *rétracteur*), care *retrage*; in specie, s. m. reale, *retractoriu*, instrumentu chirurgicalu cu care se *retrage* carnea la amputatiuni.

* **RETRACTUM**, -*a*, adj. part. s. d'in *retragere*, *retractus*, (comp. si fr. *retrait*, si *retraite*); 1. in genere : *parti de corpu retracte, unghia retracta, sagette retracte d'in carne; asceti retracti in fundulu caverneloru; retractulu ostiloru de pre câmpu in iernatice; prin retractulu seu prea rapidu armat'a lassà partea cea mai bona a terrei in arbitriulu inimicului*; 2. in specie, s. m. reale concretu, *retractulu*, a) ce si câtu se *retrage* = se scade; b) locu de *retragere*.

* **RETRADERE**, v., (se conjuga ca v. *tradere*), *retradere*, a *trade* érosi, de a dou'a ora.

1 **RETRAGERE**, v., (se conjuga ca v. *tragere*), *retrahere*, (fr. *retraire*, si *retirer*); 1. a *trage* érosi : a *trage* si *retrage* de *pèru*; a *trage* si *retrage* cu *carrutiulu*; a *retrage* *pusc'a*; a *retrage* in *judicata*, la *judicata*; a *retrage* la *respondere*; a *retrage* la *torture*; 2. mai *vertosu*, a *trage* inapoi, *inderetru*, a *revocá*, *reclamá*, etc., a) in genere si *proprie* : ce *ne retragetu de vestimentu?* a si *retrage* *petiorulu*, *man'a*; a si *retrage* *bannii d'in commerciu*, *mercile d'in platia*; a *se retrage* in *casa de fric'a plouiei*; a si *retrage* *capulu*, spre a *se feri* de unu *colpu*; a *retrage* *ostile d'in terr'a straina*; a *retrage* unu *ambassadoriu*, unu *plenipotentiaru*; a *retrage* *mandatulu*, *autorisarea*; a *retrage* *cuiva donulu facutu*, *pensionea data*; a *retrage* *voli'a permissionea data*, *cautionea pusa pentru altulu*; b) in specie si *metaforice*, a) cu sensu mai *latu* : a *retrage* *pre cineva d'in perichu*, *de la studie*, *d'in functione*, *d'in perdiare*; a *se retrage* *d'in lumea mare*, *d'in administratiune*, *d'in militia*; β) a si *leuá* *vorb'a* *inderetru*, a *desdice*, a *recusá* : *mi retragu si eu ce am dissu*, *retrage si tu injuriele telle*; cu *nu su de celli ce si retragu cu usiorentia coventulu*; γ) a *negá*, a *nu*

vré, a *cautá* se *scape* de *lucru*, de *inde-torire*, (vedi si *retractare*); δ) a *scurtá*, *micusiorá*, *scadé*; ε) a *se trage* la una *parte* : a *se retrage* in *viéti'a* *privata*; a *se retrage* in *camer'a* de *stadiu*; a *se retrage* in *repausu*; *ne retragemu vér'a la terra*, la *monte*; *se ne retragemu pucinu la umbra* si *se repausámu*; a *retrage* *murulu seu de allu altui-a* cu *mai multe palme*; a *retrage* *casele de marea appropiare* a *lacului*.

2 **RETRAGERE**, s. verbale, *retractio*, *recessus*; 1. in t. s. *verbului* : *retragerea ostiloru d'in campulu de batalia*; *retragere d'in functione*, *d'in servitiu*; *retragere in viéti'a* *privata*; *retragerea darului*, *retragerea voliei data*, *retragerea increderei*, etc., 2. in specie si cu sensu *concr.*, *retragere* = locu de *retragere*, *locu retrassu* : *retragere de latroni*, *retragerea ursului e una spelunca*; *monasteriele sunt retrageri consolatorice* *pentru suffletele amarite de lume*.

RETRASSUM, -*a*, adj. part. d'in *retragere*, *retractus* : *locu retrassu*, *case retrasse de calle* si *infundate intre altele*.

RETRAMITTERE, v., (se conjuga ca v. *transmittere*), *remittere*, *iterum mittere*; a *tramitte* érosi.

RETRAMISSUM, -*a*, adj. part. d'in *retransmittere*, *iterum missus*.

RETRECERE, v., (se conjuga ca v. *trecere*); *iterum transire*, *trajicere*; a *trece* érosi : *nu sciu de ce trece si retrece acestu omu pre aici*; a *retrece* *pecurele preste Dunaria*; 2. a *trece* *inderetru* : a *retrece* *pre cineva Dunari'a* de unde a *venitu*.

RETRECUTUM, -*a*, adj. part. d'in *retrecere*.

* **RETRIBUERE**, v., *retribuere*, si

* **RETRIBUIRE**, v., *retribuere*, (fr. *rétribuer*); a *tribue* érosi, a *dá* *inderetru*, a *responde* la *dare* cu *alta dare*; in specie, a *dá* *inderetru* ce e *allu altui-a*, si in genere, a *dá* *cuiva* ce se *covine*, a *recompensá*, a *dá* *mercedea* *covenita* : *retribuimur reu pre invetiatori*, *mai allessu pre celli din comunile rurali*; a *retribuá* *dupo lucru*, *dupo capacitate*, *dupo meritu*; *marea retribuere apcle ce se vérsa in ea*.

* **RETRIBUTORIUM**, *retribuitu*; vedi: *retributoriu, retributu*.

* **RETRIBUTIONE**, s. f., *retributio*, (fr. *rétribution*); acțiune de *retribuere*: *retributionea meritelor, servitiilor*; in specie si concr. *retributione* = recompensa, onorariu, salariu, mercede, etc.: *retributionile functionarilor nu su proportionate cu functionile ce implinescu*.

* **RETRIBUTIVUM**, -a, adj., (fr. *rétributif*), care serve a *retribuere*.

* **RETRIBUTORIUM**, -tória, adj. s., *retributor*; care *retribue*: *Domnedieu e justulu retributoriu allututoru faptelor dupo addveratulu loru meritu*.

* **RETRIBUTUM**, -a, adj. part. d'in *retribuere, retributus*.

† **RETRO** = *retru*, adv., *retro*, oppusu la *inainte* si la *pro* = *pru*, in usulu populariu de regula compusu cu *de*: *deretru* scurtatu *deretu*, (reu *dereptu*); apoi cu alte prepos. *in*: *inderetru, de inderetru* = *d'inderetru*; cu articlu: *deretrulu, inderetrulu, d'in deretrulu*; prov. *cu d'in deretrulu inapoi*, ironice; afora de aceste-a, *retro* intra si in câteva compositioni: *retrospectivu, etc.*, vedi mai la valle.

* **RETROACTIVITATE**, s. f., (fr. *rétroactivité*); calitate de *retroactivu*: *legea nu are retroactivitate; retroactivitatea arrunca spaima in spirite si nemicescu veri-ce securitate*.

* **RETROACTIVUM**, -a, adj., (fr. *rétroactif*); care *retroage*: *legile nu potu avé effecte retroactive*.

* **RETROAGERE**, v., (se conjuga ca v. *agere*), *retroagere*, (fr. *rétroagir*); a avé effectu in urma, in trecut: *legea nu pote retroage*.

* **RETROCEDERE**, v., (se conjuga ca v. *cedere*), (*retrocedere*, fr. *retroceder*) 1. a *cede* = merge inderetru, a amblá de a inderetru; 2. a *cede* = lassá, concede, dá inderetru: *a retrocede vitele comperate*.

* **RETROCESSIONE**, s. f., (fr. *retrocession*, lat. *retrocessio*); acțiune de *retrocedere*: *retrocessionea mercei comperata*.

* **RETROCESSUM**, -a, adj. part. s. d'in *retrocedere, retrocessus*.

* **RETROFLECTERE**, v., (se conjuga ca v. *flectere*), *retroreflectere*, (fr. *retrofléchir*), a *flecte* inderetru.

* **RETROFLESSIONE**, s. f., (fr. *retroflexion*); acțiune de *retroreflectere*.

* **RETROFLESSUM**, -a, adj. part. d'in *retroreflectere, retroflexus*.

* **RETROGRADANTE**, adj. part. pres. *retrogradans*, care *retrograda*: *stelle retrogradanti*.

* **RETROGRADARE**, v., *retrogradare*, (fr. *retrograder*); a *grade* sau *gradá* = *passí*, merge inderetru: *stellele acumu retrograda, acumu progredu*.

* **RETROGRADATIONE**, s. f., *retrogradatio*, (fr. *retrogradation*); acțiune de *retrogradare*.

* **RETROGRADATORIUM**, -tória, adj. s., *retrogradans*; care *retrograda*; vedi si *retrogradante*.

* **RETROGRADATUM**, -a, adj. part. d'in *retrogradare, retrogressus*.

* **RETROGRADERE**, v., (se conjuga ca v. *gradere*), *retrogradi*; a *grade* = *passí*, merge inderetru; vedi si *retrogradare*.

* **RETROGRADUM**, -a, adj., *retrogradis, -us*, (fr. *retrograde*), care *retrograde*: *mersu retrogradu*.

* **RETROGRESSIONE**, s. f., *retrogressio*, (fr. *retrogression*); acțiune de *retrogradere*: in specie ca terminu de retorică; vedi si *reversione*.

* **RETROGRESSIVUM**, -a, adj., (fr. *retrogressif*); care *retrograde*.

* **RETROGRESSUM**, -a, adj. part. s. d'in *retrogradere, retrogressus*.

* **RETROPENDULUM**, -a, adj., *retropendulus*; care *spendura inderetru*.

* **RETRORSUM**, vedi *retroversu*.

* **RETROSPECERE**, v., *retrospicere*; a *spece* = *spectá*, vedé inderetru: *a retrospece disculu lunei*; a *spectá* in trecut, si de aci, a estimá trecutul dupo presente.

* **RETROSPECTARE**, v., vedi *retrospicere*.

* **RETROSPECTIONE**, s. f., (*retrospectio*), acțiune de *retrospicere*.

* **RETROSPECTIVUM**, -a, adj., (fr. *retrospectif*), relativu la *retrospicere*, la trecut: *revisiune retrospectiva*.

* **RETROSTARE**, v., (**retrostare**), a *stá* in *deretru*, in urma.

* **RETROSTATIONE**, s. f., (fr. *ré-trostation*), stare inderetru, positione in urma, in apoi.

* **RETROVERSIONE**, s. f., (fr. *retro-version*); acțiune de *retrovertere* și statu produsu prin această acțiune: *retroversionea matricei*.

* **RETROVERSU**, -a, (scurtatu: *retrosu*, *retrossu*, *retrosu*), adj. s., **retroversus**, și **retrorsus**; *versu* = întorsu în *deretru*, și în genere, întorsu în alta direcțiune, mai vertosu în direcțiunea opusă: *argumente retroverse* și *retorse*, *faci'a bannului retroversa*; fiindu vorb'a de tempu.: în urma, în trecut, d'în trecut, trecut; ca subst. *retroversulu* = *retrorsulu* = partea, *faci'a* d'în *deretru*, *dosulu*, etc.; ca adv., mai vertosu sub form'a: *retrorsu* = *retrossu* = *retrosu*; (compara și: *dorsu* = *dossu* = *dosu* = *dorsum*, cumu și: *dorsu* = *diosu* = *deorsum*, și: *sursu* = *sussu* = *susu* = *sursum*, *susum*, *contrassu* d'în *subversum*).

* **RETROVERTERE**, v., (se conjuga ca v. *vertere*), (**retrovertere**); a *verte* = întorce în *deretru*, a întorce pre *faci'a* opusă.

* **RETRU**, adv., și subst. **retro**, vedi *retro*.

* **RETRUDERE**, *retrusi* și *retrusei*, *retrusu*, v., **retrudere**; a *trude* = împinge în *deretru*, și de aci, a bagá tare a fundu: *cogitationi retruse*.

* **RETRUSU**, -a, adj. part. d'în *retrudere*, **retrusus**.

RETTICARE, (și *reddicare*, *redicare*, *ridicare*; form'a *retticare*, nascută d'în *recticare*; se aflá reproducă în compositulu *deretticare*; pentru sensu compara, pre longa: *regere* = *regere*, și compositulu: *erigere* = *erigere* = în sensu cu *retticare* = *reddicare*, cumu și popul. a *retticá* sau *reddicá* prin casa = a *deretticá* prin casa; și prin urmare tonulu correctu e: *retticu* = *reddicu*, *rettici* = *reddici*, *rettica* = *reddica*, etc., éro nu: *reddicu*, *reddici*, *reddica*, etc.; — compos. *arretticare* se transforma totu asiá în *arreddicare*, *ardicare*; — compara

și it. *rizzare*, d'în *rectiare*); v., d'în sensulu primitivu: a *pune rectu* = *dereptu*, și mai vertosu, *dereptu in susu*, covențulu a desfascioratu una nespusa varietate de însemnari cumu: *regere*, *erigere*, *tollere*, *effere*, *extollere*; *collocare*, *ordinare*; *rapere*, *eripere*, *corripere*, *aufere*, *deportare*, *asportare*; *delectum habere*; *excitare*, *rebellare*, etc., 1. proprie, a miscá și duce, pune *dereptu* sau în *susu*: a *retticá* *statue unui mare barbata*; a *retticá* *capulu, mânule, petiorele*; a *retticá* *cadaverele rigide in petiore* și a *le redimá de muru*; a *retticá* *oclii la ceru*, *contra ceru*, și a *se rogá*; *retticati oclii* și *cautati in sore*, nu în *pamentu*; *se retticá* *cortin'a* și *incepú representationea*; *pre acellu locu* se *retticara* mai multe case bene construite; a *retticá* *flammer'a*, *spatele*, *lanciele*; a *retticá* *securea se dea in capu*; prov. și enigm., d'în una *valle adunca multe ciore* se *rettica*; *acerele s'au retticatu de nu se mai vedu*; *prunculu incede a se retticá* și *tiné in petiore*; *ursii inco* se *potu retticá in doue petiore*; *alte bestie* se *rettica in patru petiore*; a *se retticá de diosu*, *de pre patu*, *de pre scaunu*; *flacurele* se *retticara indata* și *se intensera departe*; *fumulu* se *rettica in aeru*; *obiectele* mai *usiore* ca *ap'a* se *rettica pre faci'a ei*; *montii rettica* *crescetele selle* *peno la nueri*; a *retticá* *saccii in carru*; a *retticá* *bucatele de pre câmpu*, *mercile d'în batura*, *bannii de la banca*; a *retticá* și *incarcá tote d'în casa*; *omenii de fric'a incursoriloru barbari retticara pre sene*, *pre aisei* și *alle selle*, și *fugira la monte*; *retticati celle lingure de diosu*; *de ce nu retticati celle buccate de pre mésa?* *rettica pucinu mé's'a de pandia*; a *retticá mé's'a*: α) d'în locu în altu locu: a *retticá mé's'a in spinare*; β) a leuá *celle puse pre mésa*, de aci cu nuanti'a particularia, de a leuá de la unu locu și pune la loculu covenitu: a *retticá lucrurile d'în casa*; a *retticá patulu*, mai vertosu *asternutulu*; a *retticá cartile in biblioteca*, (vedi și *deretticare*); 2. metaforice și în specie, a) în sensu analogu și apropiatu de *cellu de susu*, a înaltá, *essaltá*, *celebrá*, *laudá*, etc.: a *retticá pre cineva*

la onori, la demnitate, la grade inalte; a se retticá d'in pulberea obscuritatei la gloria si avutiá; retticara la tronu in unanimitate pre cellu mai forte de braciú si mai ageru de mente; a retticá pëno in ceru cu laude essagerate; a retticá pretiulu, valorea; asiá se rettica si apele; asiá se rettica copillii si se facu omini mari; asiá se rettica noue generationi; asiá se rettica grânele crescundu, etc., a retticá térr'a la prosperitate si potere; a retticá capulu, a se mundrí, a se rescollá : *suppusu si umilitu acestu poporu retticá érosi capulu; a retticá nasulu, a se mundrí forte; si intr. a retticá d'in sprincene, d'in umeri* = a retticá sprincenele, umerii: in sensu propriu si metaforicu; a retticá stégu nu numai de batalia, de rebellione. ci si a retticá stégu de dissolutione si demoralisare; b) a face se dispara, a nemicí, a perde, a uccide, sau a leuá, rapí, etc. : *rettica amicití'a d'intre omini, vei retticú totu farmeculu vietiei omenesci; a retticá cuiva vícti'a; a retticá omeniloru tote libertatile; a retticá cuiva d'in casa tote; latronii retticara si dussera tote; a retticá cuiva mic'a pensione de care se buccurá; retticara omeni si i dussera captivi; archiereulu retticá darulu diaconului; a retticá cuiva tote medicle de traiu; a retticá tote pedicele d'in calle; a retticá tote greutatile; e) a leuá, prede, stringe, duce, aduná, etc., α) la militia : a retticá tota junimea pentru óste; β) pentru adjutoriu in genere : a retticá pre toti in petiore pentru apparearea sea; γ) pentru oppositiune, rebellione : a retticá mai multe judecie contra capitale; a se retticá contra ordinea stabilita; a retticá multimea; δ) forte desu, la inchisore : *capii conjurationei fura retticati in mediulu noptei si dussi la inchisore; d) a duce, tiné, a li capace : carrulu, cantariulu nu rettica atátu-a; multi omeni nu rettica neci la beuta; nu ti rettica umerii atare greutate; e) roll. a se retticá, in t. s. atinse, si inco : a se retticá = a cresce, a se inflá, a se mari, etc. M.—(E probabile si etymologia *red-aequare = rediquare, redicare. L).***

RETTICATA = reddicata = redicata, s. f., vedi retticatu.

RETTICATORIU = reddicatoriu = redicatoriu, -tória. adj. s., tollens, extollens; efferens, auferens, etc., care rettica sau reddica.

RETTICATU = reddicatu = redicatu, -a, adj. part. s. d'in retticare, 1. in genere, in t. s. verbului retticare, sublatu, elatu, editu, ablatu, etc. : *manule curate retticate la ceru impa diei: libertatca retticata totoru; medie de retticatu si arruncatu petre; retticatulu cu manule vostre nue de adjunsu; sorele retticatu pre orizonte; capitanelu retticatu pre scute la poterea superma; 2. in specie, s. f., retticata, a) actione de retticare = sublatio, elatio; b) despre merci si alte lucruri assemini, uiversa mercium venditio vel emtio, leuare, comperare sau vendere in totu a certoru merci, applicata mai allesu cu prep. cu : cu retticat'a = summam, uiversim : a comperá, vende cu retticat'a, oppositu la : cu ammentulu, cu mentisiulu, cu buccat'a: ca adv. inse, pre retticate, pote lená celle mai multe d'in insemnarile lui retticare.*

RETTICATURA = reddicatura = redicatura. s. f., elatio, altitudo, excelitas, tumulus; actione de retticare, déro mai vertosu effectu allu acestei actione, mai allesu in sensu concretu, ceva retticatu : *retticature de pamentu, una retticatura de pamentu destullu de inalta; retticatur'a collinei merge lenu si pre nesentite; retticaturele de greutati mari adducu surpature.*

1 RETUNDERE, v., vedi retondere.

2 RETUNDERE, *retunsi si retunsei, retunsi si retusu, v., retundere, (comp. pertundere); 1. a tunde = bate érosi, a bate de repetite ori : tunde si retunde ferrulu pëno ce e caldu; 2. a face se perdia ascutitulu, proeminenti'a : retundemu securile, cutitele, cuspidile lancieloru; de aci metaforice : a retunde prea marea ardore a imprudentiloru, insolenti'a impudentiloru, ascutit'a limba a calumniei; a retunde furi'a, meni'a, impetulu crumpitoriloru.*

1 RETUNSU,-a, adj. part., d'in 1 *retundere*, *retonsus*; vedi *retonsu*.

2 RETUNSU,-a, adj. part. d'in 2 *retundere*, *retusus*.

*RETUSU,-a, adj. part., din 2. *retundere*, *retusus* : *secure retusa*, *custure retuse*; metaforice : *ardorea de bellu e forte retusa*; *sensuri retuse prin abusu de voluptati libidinose*.

RETYPARIRE=*retiparire*,-escu, v., *rursus typis mandare*; a *typari* érosi, d'in nou : a *retipari* *collele si paginele cu prea multe erroru si defecte essite de sub prelu*.

RETYPARITU, = *retiparitu*,-a, adj. part. d'in *retiparire*.

RETYPARITURA=*retiparitura*, s. f., *actione si mai vertosu effectu allu actionei de retiparire*.

REU, adj. s. adv., (d'in *reus*; compara si it. *reo*, *rio*, isp. port. *reo*, prov. *reu*), *malus*, subst. *malum*, *maleficium*, adv. *male*; contrariu la : *bonu*, *bene*, in tota vast'a loru estensione de intellesu : I. ca adj. (f. *rea*, pl. *relle*), A. in genere, *care nu are perfectionea genului seu*, *care e defectivu in unu sau mai multe respecte*, 1. de *lucruri* : a) *materiali* : *d'in sementi'a rea nu nasce nemica bonu*; *clima rea*, *arme relle*, *vinu reu*, *voce rea*, *orologiu reu*, *relle instrumente*, *buccate câtu se pote de relle*; b) *spirituali* : *rea judicata*, *idee relle*, *argumente câtu se pote de relle*, *causa rea*, *a fi apperatoriu totoru causeloru relle*; *d'in relle appetite si motive*; *reu canticu*, *relle dispositioni*; 2. de *persone si animali* : *tata reu*, *invetiatori rei*, *reu si nesufferitu cantatoriu*, *relle cantatatorie de opere avemu estu tempu*; *boi rei*, *calli si mai rei*; *câne reu si de datu corbiloru*; *e rea economu muliereu ce cogita numai la ornamente si petreceri*; *rei luptaci*, *si mai rei capitani*; *cineva pote fi reu geometru*, *reu calculatoriu*; B. in specie, cu respectu la alte fientie differite de cea calificata prin conventulu in cestione, 1. *reu* = *care nu serve la ceva*, *nu e aptu*, *capace*, *sufficiente*, etc., a) *fora obiectu* (ce se pote inse usioru intellege) : *apa rea* (subintell. *de beutu*, *de spellatu camesie*, etc.); *reu judicatoriu*, *rea maiestria*,

reu pretiu, *rea mercede*, *reu calcionariu*, *relle cosutoresse*; b) *mai desu cu obiectu espresso*, in specie cu *de*, *mai raru cu alte prepositioni* : *pomele verdi sunt relle de mancare*; *pandia rea de camesie*; *callu reu de callaria*, *tempu reu de callatoria*; *cineva e reu de un'a sau de alt'a*, *pote fi reu de tote*; *mai vertosu cu unu supinu* : *apa rea de beutu*, *de spellatu camesie*, *de fertu legumine*, *vestimente relle de portatu iern'a*, *si mai relle de portatu vera*, *relle de tòmna ca si de primavera*, *relle de totu tempulu*; apoi in locutioni ca : *omu reu de gura*, *reu de lucru*, etc., differite de : *omu cu gura rea*, *de gura rea*; *unu omu reu de gura vorbesce totu de a un'a de reu*; *unu omu cu gura rea e si ellu unu maledicente*, *déro pote fi si cu gur'a plena de amaru*, *sau de vapore*, *de gustu neplacutu*, *pote avé in fine gura cu denti stricati*; *unu callu e reu de gura*, *candu nu suffere bene freñulu in gura*, *e sau prea molle sau prea tare de gura*; *totu asiá e si callulu de gura rea*; *omu reu de mâna* = *omu bonu de mâna*, *adeco* : a) *furu*, b) *inse si incapace de a face ceva cu mân'a*, *si greu de mâna*; *omu reu la ânima*, *la suffletu*, etc., *espremu calificacioni morali*, de cari mai la valle, inse differite intru câtu-va de : *omu reu de ânima*, *de suffletu*; 2. *reu* = *neplacutu*, *defavorabile*, *infecundu*, *contrariu*, *neferice*, *supperatoriu*, *amaritoriu*, *tristu*, etc. : *in relle tempuri traimu*, *callaria rea*, *semne relle*, *venturi relle ne batu la aria*; *tempulu fu asiá de reu in câtu nu se potù capitá neci sementi'a arruncata in pamentu*; *pamentulu reu nu recompensa laboreu*; *reu si terribile fu finitulu vietiei acellui omu*; *sub relle stelle ne amu nascutu*; *sépte anni rei si de mare seccita*; *a se afla in rea positione*, *in grelle si relle impregiurari*; *ânima rea* = *ægritudo* : *a moritu de ânima rea*; *de ce ai ânima rea?* 3. *reu* = *tare*, *potente*, *energicu*, *violentu*, *periculosu*, *perniciosu*, *nesufferitu*, etc., *candu sta pre longa covente ce si elle insemna ceva reu* : *rea batalia*, *relle morsicaturi*, *buba rea*, *relle catelle*, *reu callu*; *reu venonu*; C. in sensu morale,

1. in genere, care cu volientia si conscientia se abbate de la legea morale, sau face altui-a vettemare : *celli rei voru credi suppliciele eterne; portare rea. japte relle; fapta rea reu adduce; omenii rei urrescu pre celli boni; suffletu reu, anima rea, omu d'in natura reu, reu de suffletu, reu la suffletu, suffletu reu de omu = reutate de omu; reu cogitu, a pune cuiva reu cogitu; rea volientia, d'in reu volientia, etc.*, si pentru animali, la cari prin reu se intellege numai violentu, vettematoriu, etc. : *câne reu, care musca; callu reu, boi rei, cari impungu, déro si mai vertosu in sensurile mai susu indicate : boi rei = boi macri, debili, inutili*; 2. in specie, a) *reu = injustu, nedereptu : celli mai avuti sunt adesca celli mai rei; asiá se buccura, in reutatealoru, si la ce are unu pauperu: ne despolia judicii rei si fora sensu de justitia; inse : judicatoriulu reu nu numai face nedereptate, ei se pórtá si reu cu celli ce are a judicá; unu medicu reu e si ignorante de alle medicinei, déro si aspru, ineffabile*; b) *reu = improbu : asiá de reu si misellu co e capace se te inselle pre facia, nu numai in ascunsu; c) reu = aspru, prea aspru, erudu, barbaru, impolitu, inurbanu, etc. : rei invetiatori cotra scolarii loru; tata reu cotra copillulu seu; nu fiti rei cu celli miseri; d) reu = fora misericordia, fora indulgentia, fora benevolentia, illiberale, etc. : domnu reu cu toti servitorii; vorbe relle si aspre pentru bietii cersitori*;—II. ca subst., A. personale : *cellu reu, cea rea, celli rei, celle relle, mai neci una data : reulu, etc.*, (compara bonu) : *celli rei facu totoru-a reu; nu te aduná cu celli rei : cu cellu reu, reu vei fi; d'in celle doue mulieri, care e cea mai rea si neimpacata? inse neci una data absoluta : cea rea, celle relle*; B. ca mai estensu in intellesu de subst. reale, *reulu, unu reu, pl. relle-le si celle relle, cu acelle-asi, differentie ce stau si intre classic. malum, mala, (de cari vedi si bonu, bene), si a nome : 1. sing. reulu, unu reu, oppositu essactu la : benele, unu bene, a) absolutu si in genere : reulu supremu, connoscenti'a benelui si a reu-*

lui; numai omulu scie destinge reulu morale de benele morale; reulu si benele au fostu puse in multe systemate filosofice si religiose ca doue principie; benele tende a sterpi reulu; principiulu reului ar fi diavolulu sau ceva assemine; animalile d'in instinctu fugu de reu, evita reulu relativu la densele; reulu pentru omu e physicu sau morale; reulu morale e vitiulu, reulu materiale sta in lipsele de celle necessarie naturei physique a omului; a fi geniulu reului e a amá reulu pentru reu; reulu ideale, reulu reale; pote pentru debilitatea omenesca nu ar fi bene fora reu; omulu pare d'in natura mai applectatu la reu de cátu la bene; b) in specie, a) despre intellegentia : a crede in reu, a crede co la reu e destinatu; a cogitá reulu altui-a, a precogitá unu mare reu cuiva; nu ti am cogitatu neci una data reulu; locut. a leua in nome, a nome de reu, sau simplu : a leuá a reu, ca reu = a intellege reu, pre dosu, sau : a se supperá : tote câte faci si dici acestui omu, le líá a nome de reu; ß) despre partea morale, practica : la reu nu se responde cu reu, co-ci nu e permíssu de legea divina a face reu pentru reu; prin recusarea de a mi impromutá cátu ti am cerutu, mi ai facutu mare reu; nu ti vremu reulu, ei altii vrsu si dorescu reulu vostru; se nu faci neci una data si neminnu reu; locut. a leuá cu reulu : nu leuati neci vitele cu reulu ; si in genere : cu reulu nu faci nemica, cu reulu nu se indupleca altii la voliele vostre; de aci : cu reulu = cu violentia; reulu e, co nu am ascultatú de bonde consilie alle celloru prudenti; γ) morbu, doreri : reulu de capu; reulu nu se vindiea cu palliative; sentiu unu mare reu de stomacu; reulu a scadutu la petiore, déro e mai intensu la mâne; mi e reu; d'in reu merge in mai reu; δ) reu = facere de reu, vettemare, supperare, stricatione, etc. : locustele au facutu multu reu grâneloru; unu facutoriú de reu cauta a face reulu si fora utilitate pentru densulu; reu addussu interessiloru, averei, onorei cuiva, — se nu se amestice reu ca adj. cu reu ca adv., (vedi mai diosu la III., compara si bene); — 2. cu pl.

relle, celle relle, in tote sensurile adiectivului, asiá co *reu* = vitiu, defectu, vettemare, stricatione, supperare, sufferentia, miseria, etc. : *unu reu e urmatu de alte relle; se acceptámu de lu Domnedieu rellele ca si bonele; nu unu reu, ci tote rellele ne ati facutu, si alte relle ne ati mai face. deco ati poté; rellele paupertatii, rellele climei, rellele morbului; allege d'in tote rellele pre cellu mai pucinu reu; — III. ca adv., opp. accuratu la bene, A. in genere : agri reu lucrati, case reu edificate; militia reu armata, reu investita, reu nutrita, reu essercitata; a invetiá reu lectionea, a scrie reu, a vorbí si mai reu una limba; a precepe reu pre cineva e mai reu de cátu a nu lu precepe de locu; a dormi reu: a bee si mancá reu; B. in speciale, 1. in modu supperatoriu, nefericitu, miseru, amaritu, grave, violentu, excessivu, nesufferitu, in modu damnosu, etc. : *negotiulu merge reu, vendiarea merge si mai reu; a jacé reu, a patí forte reu; ne dore reu capulu; reu ne vine ori-cumu sedemu si ori-cumu dormimu; a veni reu*, nu numai : α) in genere, a sufferí de corpu, β) a sufferí in suffletu, γ) a se sentí morbosu; *a traí reu cu mulirea; a se bate reu, a bate pre cineva reu; a bee reu*, nu numai : α) a bee vinu reu, apa rea; β) a bee multu, fora mesura, (compara si bene); *carnea e reu sarata; a cautá reu, a se uitá reu la cineva*, α) a cautá strambu, β) a cautá cu supperare, cu invidia; 2. in intellesu morale : *faceti bene celoru ce ve facu reu; nu de frica penei se nu faci reu; a cogitá reu*, α) contra logica, β) a precogitá se vetteme; *a se portá reu in functionea sea, cu inferiorii sci, cu superiorii, mai allessu cu celli miseri si amariti; a vorbí de reu*, differitu de : *a vorbí reu* in genere, a vorbí incorrectu sau a vorbí fora judicata, inse : *a vorbí reu de cineva*, are mica si delicata differentia de : *a vorbí de reu pre ceneva* = a defaimá, calumniá; *a dice reu*, opp. la : *a dice bene : deco dicu reu, probedia co dicu reu; a se deprende reu, a se invetiá si mai reu; se invetiá cineva cu lenea, cu beti'a, cu alte**

vitie; reu ati facutu de ati plecatu foru scirea nostra; reu faci co nu inveti neci lucri ceva; 3. mai cu tote verbele, in cari intre si bene : siéde reu se faceti asiá; nu ti siéde reu acestu vestimentu sau cu acestu vestimentu; inse : sedemu reu diosu; toti ai casei sunt reu, toti sufferindu de friguri; ordiele stau reu, si mai reu stau gránele; nu esti reu in acestu ornatu; reu de dormitu pre pétra; a se aflá reu; elli sunt reu cu tóta lumea, sunt reu chiaru cu famili'a loro; a face reu are insemnari corresponditorie mai la tote celle ce are locutionea : a face bene. (vedi bene.)

REUETIA s. f., (pronun. si *reietiu*), cu acellu-asi intellesu, la Macedo-români, ce are si form'a : *reutate*.

REUMATISMU, etc., vedi *rheumatismu*.

REUNIONE, s. f., (fr. *réunion*); actione de *reunire* : *reunionea budieloru, reunionea sociiloru despartiti*; metaforice : *reunionea spiriteloru, ánimeloru in discordia*; in genere. adunare, societate, mai multi strinsi impreuna pentru negotie sau pentru pertrecheri : *reunione de invetiati, de amici, de familie vecine, pre iérna mai vertosu se facu dese si numerose reunioni*.

REUNIRE, -escu, v., (d'in *re-si unire*), *disjuncta iterum conjungere, colligere*; (fr. *réunire*); a *uni érosi*, si de aci, a stringe, aduná : *a reuni amicii departati; a reuni partile desprense de totulu loru; a reuni pre celli mai illustri ómeni in casele selle; vecinii se reunescu a dese pre la casele fia-carui-a d'in ei*.

REUNITU, -a, adj. part. d'in *reunire*, (fr. *réuni*).

REUSSIRE, v., vedi *reessire*.

REUTATE, s. f., *malitia, malignitas, improbitas, pravitas*; calitate de *reu*, 1. in genere : *reutatea vorbirei, vestimenteloru, mancarci; reutatea canelui, gráneleloru, reutatea remediiloru, bubeleloru, etc.*; 2. in specie : *reutatea omului; reutatea barbarului, paganului; a face reutate; reutatile vostre au trecutu ori-ce mesura*.

REUTATIA, (pron. *reutatia*), s. f., *malitia, malignitas*; dispositione la *reutate*,

de sí nu are ceva grave, ci vine mai multu d'in vivacitate si nebonía, cumu si fapta venita d'in acésta dispositione: *reutatie de copilli nebonatici*, inse: *reutatie de muliere artificiosa pote fi si grave*; vedi si *reutatione*.

REUTATIONE, (*reutaciune*, in locu de *reutatitio* d'in *reutatitu* de la *reutate*), s. f., malitia, malignitas; cu sensu mai energicu de cátu allu forme *reutate*, co-ci: *reutate aenumai virtuale*, éro *reutatea e actuala*; *reutatea se manifesta prin acte de reutate*, cari au de scopu a *supperá*, *inveniná* pre cinevu; *reutatea de muliere rea suppera cu multu mai reu de cátu reutate de copillu*; ce *reutate de paganu!*

REUTATIOSU, -a, adj., malignus; plenu de *reutate* sau de *reutate*, de *reutate*: *copilli reutatosi*, *mulieri reutatosae*: omu mai *reutatosu n'am vedutu*.

REUTATIRE, -escu, v., pejus, deterius facere; pejoram, deteriozem fieri; acerbare, exacerbare; a face mai reu, a se face mai reu; a inveniná, a *supperá* forte, a amari, etc.; vedi *inreutate*.

REUTATITU, -a, adj. part. d'in *reutate*; peior, deterior factus; acerbatus; exacerbatus; vedi si *inreutate*.

REVEDERE, v., (se conjuga ca v. *vedere*), *revidere*, (fr. *revoir*); 1. a *vedé* érosi, a *vedé* d'in nou: a *revedé loculu natalc*; formule de salutare: *se ne revelemu*, la *revedere*; 2. a cercetá d'in nou, si in genere, a *essaminá*, cercetá cu ammenntulu: a *revedé una parte de armata*, *tota armata*, *casarmele*, *institutele de sanetate publica*; a *revedé* *pentru ultima óra opulu de typaritu*.

* REVEGERE, v., (se conjuga ca v. *vegere*), *revehere*; 1. a *vege* = carrá transportá érosi; 2. mai vertosu, a carrá in apoi, a adduce inderetru.

* REVELANTE, adj. part. pres., *revelans*, care *revela*: *cartile revelanti natur'a divina*.

* REVELANTISMU, s. m., (fr. *révélationisme*); doctrina, systema ce are de principiu *revelatione divina*: vorbindu mai vertosu de systemate filosofice ce pleca de la acestu principiu.

* REVELANTISTU, -a, s. pers., (fr.

révélationiste); care se tine de *revelantismu*.

* REVELARE, v., *revelare*, (fr. *révéler*; — d'in *re-si velare*); a desvelí, descoferí, dá pre facia, a espune vederei, 1. in genere: a *revelá capulu*, *peptulu*, *frontea*, *faci'a*, *carrulu*, *arc'a*, *cadaverulu*; metaforice: a *revelá orditurele conspiratione*, *secretele private*, *arcanele politice*; *tempulu revela tote si celle mai ascunse*; a *revelá confessorului ánim'a sea*; *mórtea pote revelá arcanele vietiei*; a *revelá tota miselli'a portarei selle*; a *revelá pre toti complici'i sei*; 2. in specie, de Domnedieu si de legea divina: *Domnedieu se revelá prophetiloru*; *ellu revelá volienti'a si legea sea*.

* REVELATIONE, s. f., *revelatio*, (fr. *révélation*); actione de *revelare*, precumu si effectu allu aceste *actione*, 1. in genere: *revelatione conspiratione* si *capiloru ei*; *revelatione arcanelor private sau publice*; *revelatione compliciiloru*; a *face revelatiuni gravi a supr'a ministriloru*; *revelatione ánim'e*, *cojiteloru selle*; 2. in specie: *revelatione divina*; *revelatione facute prin inspiratione prophetiloru*; *revelatione directa*, *transmissa*; *revelatione crestina*, *judana*; *revelatione lui santu-Joanne*; a *crede in revelatiune*; *tota auctoritate scripturei jace pre revelatiune*: *diu'a revelatiune e diu'a judeciului de apoi*.

* REVELATORIU, -tória, adj. s., *revelator*, si *revelatorius*, (fr. *révélateur*), care *revela*, sau serve a *revelare*: *revelatori crimei si auctoriloru ei*; *indicie revelatorie de ce s'a pertrecutu san are se se pertreea*.

* REVELATU, -a, adj. part., *revelatus*, in s. verbului: *religiune revelata*; *arcanes revelate*.

* REVELLERE, v., (se conjuga ca v. *vellere*), *revellere*; a *velle* = smulge érosi, a smulge, rupe d'in nou, cumu si a smulge in deretru, a smulge ceva infiptu: a *revelle sagettele*, *incuniatione*, *flammele*.

REVENDERE, v., (se conjuga ca v. *vendere* = *vindere*), *revendere*: a *vende* érosi, a *vende* celle comperate: a *re-*

vende cu ammenutulu ce s'a comperatu cu redicat'a.

RE VENDUTU, -a, adj. part. d'in *revendere, revenditas.*

REVENIENTE, adj. part. pres., *reviens, care revine.*

REVENIRE, v., (se conjuga ca v. *venire*), *revenire*, (fr. *revenir*); 1. a *veni érosi*, a *veni* de a dou'a óra; 2. mai *vertosu*, a *veni* inapoi, *inderetru*, a se *intorce*, a) *proprie* : *revinu a casa triumfatori; essiliatii revenira in patria; a reveni la penatii sei; passerile peregrine revinu la vechieleloru cuiburi; esse d'in casa demaneti'a si revine sér'a se se culce*; b) *metaforice*, α') in genere : *revinu acelle-asi tempuri, alle annului, revinu florile cu primavér'a; érb'ataliata revine; sorele si alte stelle revinu la orizonte; febreá, ca si unu atacu de apoplessia, pote reveni; sanetatea inco pote reveni; lucrurile puse in mente si uitate revinu de assemine in mente; dupo digressioni lunge revine narratoriuulu la firulu coventului seu; adesea revenimu pre alte cãlli acollo de unde amu plecatu; asiá poporce revinu adesea la vechiele datine si institutioni; β') in specie, α) a si *reveni in sene*, a si *reveni in sentiri*, a si *reveni in fire*, inse si *simplu* : a si *veni in sene, in sentire, in fire*; β) a *veni érosi* la *starea pristina*, a se *restabilí*, a se *intramá*, a se *insanetosia*, etc.; γ) a *repetí* celle *disse*, sau, ca si *susu*, a *veni*, dupo una *digressione*, la *subiectulu vorbirei*; δ) a se *correge*, a se *desdice* : a *reveni d'in errorile, ratecirile selle*; ϵ) a se *coveni*, a se *cadé* : *d'in totu castigulu mie revene a dou'a parte*; 3. a *reveni*, si *refl.* a se *reveni*, (pre a locu-re *chiaru* cu *forme incarcate* : *revenescu, revenesce, se revenesce*, etc.), a) *trans.*, α) in specie, *humectare, madefacere, rorare, aquæ guttis aspergere* = a *udá*, a *udá* cu *pucina apa* sau *altu lcidu*, a *molliá* : a *reveni tabaculu, co-ci nerevenitu se sférma si nu se talia bene; a reveni florile; fora pamentu totu dea un'a revenitu florile se ussua si moru; comesiele revenite sunt nesametose*; β) in *sensulu generale* allu *coventului revenire, refrigerare, reficere* = a *recori*, *usiorá*,*

recreá, a *face* so si *revina in fire*, se *reintre* in *stare pristina* de *potere* si *vigore*, etc. : a *reveni bietele flori languedite de multa caldura; a si reveni ánim'a lessinata de fame; a se reveni de fatiga prin pucinu repausu; a reveni casiulu se pote referi si la intellessulu precedente, pentru co revenierea casiului se face prin ponerea la umeditate*; b) *intrans.* a *reveni*, si cu mai multa *energia reflex.* a se *reveni*, *humere; humescere, madere, madescere, revirescere, revalescere*, in *tote insemnarile* ce s'au *indicatu* la *form'a transitiva* : *tabaculu se pote reveni bene in cuteie de ferru albu puse in locu umedu, parietii ce revenescu sunt periculosi sanetatei; casiulu revenesce in cave; inse si cu intellessu de rancidire : untulu se pote reveni in acestu locu*, (comp. si fr. *revenir* cu *acellu-asi intellessu*, *cumu* si *isp. revenirse*).

REVENITU, -a, adj. part. d'in *revenire*, in t. s. *verbului* : *aratorii reveniti de la câmpu; sorele revenitu la punctulu de plecure; comesie revenite; revenimentulu tabacului de taliatu.*

REVENITURA, s. f., *reviniendi actio*, (fr. *ravenue* si *revenure*), *humectatio, madefactio, uvor, mador*; *actione* de *revenire*, *cumu* si *effectu* allu *acestei actione*, mai *allessu* in *sensu concretu* cu *insemnarea* *verbului revenire* de sub 3. : *revenitur'a parietiloru e periculosa sanetatei; revenitur'a tabacului, pamentului d'in ollele cu flori, a perului cu unsori, a casiului prea uscatu.*

* REVENTARE, v., *reventare*, *intensivu* d'in *revenire*.

1 REVENTU, s. m., *vedi rhabarbara.*

2 REVENTU, s. d'in *revenire*, *reventus* : *reventulu celloru dussi in callatoria.*

* REVERBERANTE, adj. part., *reverberans*, *care reverbera* : *table metallice reverberanti de lumina.*

* REVERBERANTIA, s. f., *actione* de *reverberare*.

* REVERBERARE, v., *reverberare*, (fr. *réverbérer*); 1. a *verberá* = *bate érosi*; 2. *déro* mai *vertosu* : a *verberá* = *bate*, *impinge inapoi* : *murii reverbera*

lumin'a ardentelui sore; tablele de metallu reverberu lumin'a lampeloru; scopellele reverbera furiosele unde.

* REVERBERATIONE, s. f., (fr. *réverbération*); actione de *reverberare*, mai allesu despre lumina, caldura, sonu, etc.: *reverberationea radieloru sorelui, caldurei si luminei focului; reverberationile vocci d'in tote vällile vecine.*

* REVERBERATU,-a, adj. part., *reverberatus*, in s. verbului.

REVERDIRE, v., *revirescere*, a *verdî* érosi, vedi si *reinverdire*.

* REVERENDU,-a, adj., *reverendus*, (fr. *révérend*), care e demnu de *reverere*: *reverend'a innocentia a copillariei; reverendele betranetie*; mai vertosu ca titlu de onore la persone basericesci: *reverendulu parente, reverendii parochi*; in acestu intellesu si in superlativu: *reverendissimu, reverendissimus*, (fr. *révérendissime*): *reverendissimii prelati.*

* REVERENDISSIMU,-a, adj., vedi *reverendu*, cotra finitu.

* REVERENTE, adj. part., pres., *revereus*, care *reverere*.

* REVERENTIA, s. f., *reverentia*, (fr. *révérence*); calitate si actu de *reverente*, respectu covenitu; *reverentia se cade se arettamu fia-carui-a, déro mai allesu celloru virtuosi; reverentia cotra judici, cotra invetiatori, cotra locurile sante; a vorbí, a se portá cu reverentia, fora reverentia; a cere fora neci-una reverentia*; manifestare esterna a acestui sentimentu, care are appropo valorea unui complementu, in chinatione machinale: *a face multe reverentie; celli ce salta impreuna si facu reverentie la diverse momente all' saltului; candu se despartu omenii si facu de asemine reverentie*; ca titlu la persone basericesci: *reverenti'a sea parentele parochu.*

* REVERENTIOSU,-a, adj., (fr. *révérencieux*), plenu de *reverentia*, mai vertosu: plenu de *reverentie*, prea ceremoniosu, umile, etc.

* REVERERE, *reverui, reverutu* si *reveritu*, v., *revereri*, (fr. *révérer*); a onorá, respectá, a avé profundu respectu, amore si tema de cineva sau ceva: *reveremu pre parenti; omenii reveru san-*

tii, santemu detori a reverere mai vertosu virtutea, innocentia.

REVERSARE, v., (*reversare*), *iterum fundere, iterum vomere; effundere, profundere, diffundere; exundare, redundare, dissipare, spargere*; 1. a *versá* érosi: *versá si revérssa vinulu d'in cupe; vulcanulu încetasse de a versá lave; déro incepù apoi a reversá si cu mai multa furia*; metaforice: *ei si reversara meni'a pre noi*; 2. a *versá* preste margini, si de aci, a *versá* cu abundantia, a respande, *resipí*, *innecá*, *inundá*, etc., a) proprie: *ap'a se infla in fervere si se revérssa d'in caldari; riurele inflate de multe plouie reversara apele selle pre tota campâni'a; unu torrente de barbari se reversá d'in terrele vecine in alle nostre; se seminati grâncle mai reversate; grânu reversatu, ordie reversate, padure reversata, in care arborii sunt reversati*; b) metaforice: *Domnedieu se si reverse misericordi'a sea asupr'a nostra; cellu liberale revérssa benefacerile selle pre toti câti lu incongiura*; in specie, despre lumina, *illucescere*: *sorele revérssa lumin'a sea in immensulu spatiu allu universului; una lumina abundante se revérssa d'in marile candelabre*; mai allesu: *se revérssa diu'a, si unipersonale: se revérssa de diua, se revérssa diorile, si: se revérssa de diori; in reversatulu de diua, de diori*; déro si despre alte fluide: *se revérssa aerulu in tote casele, se reversasse negur'a pre toti montii.*

REVERSATU,-a, adj. part. s. d'in *reversare*: *riuri reversate, reversatulu diliei.*

REVERSATURA, s. f., *exundatio, diffusio*, etc., actione, déro mai vertosu resultatu allu actionei de *reversare*: *reversaturele fluviului; si locu unde se reversa ape: reversaturele marci, (vedi si versatura).*

* REVERSIBILE, adj., (fr. *réversible*), ce se pote *revertere*; in specie: *pensione reversibile, privilegie reversibili si la altii.*

* REVERSIBILITATE, s. f., *réversibilité*; calitate de *reversibile*: *reversibilitatea unei dote.*

* REVERSIONE, s. f., *reversio*, (fr. *réversion*); acțiune de *revertere*, 1. în genere : *reversione d'in calle; reversionile regulate alle temporiloru annului*; 2. în specie : a) *reversione de covente ce revinu cu sensu differitu; reversionea unui coventu d'in loculu ordinariu*; b) *reversionea unui dreptu, unei pensione, unei dote, unei donatione la cellu care a dispusu de elle in favorca altui-a*.

* REVERSU, -a, adj. part. s. d'in *revertere*, *reversus*, (comp. si fr. *revers*), 1. în genere : *ossiliatii reversi in térra; reversulu verei, reversului sorclui*; 2. în specie si metaforice, ca subst. m. reale concr., *reversu-lu*, pl. *reverse-le*, partea sau laturea intorsa, dosulu : a) *reversulu mânei, reversulu monetei*; b) *reversulu vestei; reversele maniceloru*; c) *aloví armat'a in reversu, de reversu*, în costa, în lature; 3. în sensu ideale, contrarietate, disgratia, reu, nevolia, *adversitate : reversele fortunei; a cercá si patí multe reverse*.

* REVERTERE, *reversi* si *reversei*, *reversu*, v., *revertere*; a *verte* înapoi, înderetru, a întorce, mai rar cu sensu transit., si mai desu cu cellu intransitivu de : a *se întorce, reverti*, a reveni, a veni în deretru, 1. proprie : *nu veti reverté currendu d'in callatoriá; se revertému a casa; ai nostri reversera in fuga*; 2. metaforice : *vocea scapata d'in gura nu mai reverté; a reverté la sanetate, in grati'a cuiva*; în specie a *reverté unde a lassatu vorb'a*; în sensu mai generale : *a reverté oclii in tote partile*.

REVESTIRE, v., *revestire*, (fr. *revêtir*); 1. a *vesti* érosi : *a revesti imaginile despoliate de avutiosele loru stofe*; 2. metaforice, a *vesti* cu *vestmentulu* cerutu, covenitu, si a nome, a) în genere : *a revesti pre celli nudi, pre celli pauperi; a revesti cas'a mortului cu negru; a se revesti de serbatoré, de ballu, de doliu; a revesti imaginile santiloru cu vele superbe; a se revesti de mireasa*; prin una mai mare estensiune : *a revesti murii cu tapete; a revesti ari'a cu unu bonu stratu de arena; a revesti vasulu cu plumbu; a revesti coperimentele si parietii cu frondia verde; pamentulu*

se revesti cu verdetia si cu flori; în sensu ideale : *a revesti frontea eroiloru cu gloria si immortalitate; tota fienti'a ei e revestita cu formosetia, gratia si candore*; mai departe : *a revesti forme noue = a se revesti cu forme, sau in forme noue; fluturulu reveste alta forma; sub penn'a unui scriptoriu de geniu ideele celle mai abstracte revestu colori viue; a si revesti ideele cu colori splendide*; b) în specie, a *investi*, a conferi, deferi cuiva una funcțiune, unu titlu, una demnitate : *a despoliá pre altii de functionile loru si a revesti cu acelle-asi pre favoriti*.

REVESTITU, -a, adj. part., *revestitus*, (fr. *revêtu*).

* REVIBRARE, v., *revibrare*; 1. a *vibrá* érosi; 2. a responde cu *vibrare la vibrare* : *ánima la ánima revibra*.

* REVIBRATIONE, s. f., *revibratio*, acțiune de *revibrare*.

* REVIBRATU, -a, adj. part. s., *revibratus*, în s. verbului.

* REVICTIIONE, s. f., *revictio*; acțiune de *revincere*, în specie : *revictionea assertioniloru adversariului*.

* REVIGORARE, v., (fr. *revigorer*, si *revigourer*); 1. a redde *vigorea*, a dá érosi *vigore*; 2. a mari *vigorea*, a dá mai multa *vigore* : *a revigorá ánimele*.

* REVILIRE, v., *revilescere*, *rursus vilem reddere*, a face érosi *vile*; a se face sau deveni érosi *vile* : *revilescu prin usu celle cu ardore dorite*.

REVINCERE=*revingere*, v., (se conjuga ca v. *vincere*=*vingere*), a *vince* érosi, 1. proprie : *cu acestu planu sura revinse catervele rebelliloru*; 2. a contradice, a derimá argumentele adversariului : 3. fig. *cumu potu oclii revince urechile, sau urechile revince oclii! a revince mentionile, assertionile nefundate, tote calumniile, accusationile, incriminarile*.

* REVINCIBILE, adj., *revincibiliis*; care se pote *revincere* : *assertioni revincibili*.

* REVINCIRE, v., *revincire*, (*vincire*, popul. pentru luntre si alte vase de plutitu); 1. a *vinci* érosi : *a revinci luntrele érosi crepate; a revinci modiorele roteloru cu crecuri de ferru, co-ci vincite*

cu cercuri de nouelle nu tinu indelungu; 2. a vinci inapoi, inderetru, in diosu : navi revincite cu catene de ferru; metaforice : a revinci animele prin amore; a si revinci pre multi prin beneficis; unu principe si revincesce poporele prin interesea ce le porta.

REVINDERE, revindutu; vedi *revedere, revendutu*.

REVINDICARE, v., 1. iterum sanare, a vindica, érosi : se nu mai cadu in morbu dupo ce te ai revindicatu; 2. iterum vindicare, si in genere, vindicare, (fr. *revendiquer*), a cere inderetru ce i s'a leuatu, a reclamá allu seu : a revindica callulu furatu, a revindica mobilile rapite; a revindica una ereditate, documente substrasse; a si revindica drepturile calcate sau recusate; metaforice : fortun'a revindica mare parte d'in glori'a bellului.

REVINDICATIONE, s. f., (fr. *revendication*); actione de revindicare, 1. revindicationea cellui recadutu in morbu; 2. revindicationea unui dreptu calcatu.

REVINDICATU,-a, adj. part. sup. d'in revindicare, 1. revindicatu se nu mai recadi in acellu-asi morbu; 2. drepturi revindicate pre calle legale.

* REVIRESCERE, v., revirescere; 1. proprie, a reinverdi; 2. metaforice, a reinteneri, a reinflori, a recapita poterile selle.

* REVISERE, revisui, revisutu, v., revisere; 1. a vedé érosi; 2. a cerceta érosi, a visita d'in nou; a cerceta, considerá, etc.

* REVISIONE, s. f., revisio, (fr. *révision*); actione de *revedere*, 1. in genere: revisionea acelloru-asi locuri si persone; 2. in specie: revisionea armatei in totu sau in parte, revisionile facute scoleloru; revisionea computeloru; revisionile date opereloru de typaritu; revisionea listeloru electoralu; revisionea arceloru. scri Nieloru cuiva.

* REVISITARE, v., revisitare, (fr. *revisiter*); a visita érosi; a visita desu si de repetite ori.

REVISORIU,-soria, adj. s., (fr. *revisieur*), care *revede* : revisoriu de com-

pute, de scole; revisorii sunt detori a raportá la superiori loru.

REVISU,-a, adj. part. d'in *revedere*, revisns, *revedutu* : computele *revise*.

REVIUERE=*revivere*, v., (se conjuga ca v. *viuere* = *vivere*), *revivere*, *reviviscere*, (fr. *revivre*); a viue érosi, a veni la viétia, a *invie*, a *invia* : potu *revie* plantele, potu *revie* si poporele.

* REVIUIFICARE=*revivificare*, v., *revivificare*, (fr. *revivifier*); a face érosi *viuu* = *vivu*, a *vivifica* érosi : a *revivifica* anim'a, sangele. colorile, amorea, ur'r'a, etc.

* REVIVIFICATIONE, s. f., *revivification*, (fr. *revivification*); actione de *revivificare* : *revivificationea conversatiunei*.

* REVIVIFICATU,-a, adj. part., *revivificatus*; in s. verbului.

* REVOCABILE, adj., *revocabilis*; care se pote *revocare* : *decretele fatului nu su revocabili*; *damnu irrevocabile*.

* REVOCABILITATE, s. f., (fr. *révocabilité*); calitate de *revocabile*.

* REVOCANTE, adj. part. pres., *revocans*, care *revoca*.

* REVOCARE, v., *revocare*, (fr. *révoquer*); 1. a *voca*, *striga*, *chiamá* in deretru, inapoi, a) proprie, α) in genere : de câte ori *vreu a essi afora, me retini, me revoci si totu me intreb*; a *revoca d'in calle prin telegramma*; metaforice : a *revoca pre cellu lessinatu in sene*; a *revoca caldur'a in corpulu aprope inglaciatu*; a si *revoca celle nitate, poterile perdute*; β) in specie, despre militari : a *revoca callarii prea departe inaintati*; a *revoca pedestrii din batalia*; despre actori dramatici, declamatori, etc., a i face se *repeta* : *cantatorii boni se revoca mai de multe ori pentru acellu-asi canticu*; *strigatoriulu revocatu pronuntiu acelle-asi covente*; de câte ori *pronuntiu ceva reu, censoriulu meu me revoca cu severitate*; γ) metaforice : a *readduce*, a *restabili*, a *restaurá*, etc. : a *revoca poterile corpului si alle suffletului, artile, vechiele datine*; *déro si* : a *retrage, infrená, oppri*, etc., a si *revoca imaginationea prea adventata*; a *revoca pre cineva de la crime*,

de la errore, de la deprinderi reſe, de la appetite brutali; b) a referí : a revocá tote la voluptate si la intereſse; a revocá regulele ſpeciali la una generale; a revocá totu la arte si la precepte; egoiſtulu revoca totu l' ſene; c) a deſtituí, deſfientiá.: a revocá toti prefectii, a revocá unu decretu, una lege; 2. cu alte inſemari alle particulei re. a) a vocá, ſtrigá, chiamá éroſi : a revocá si pentru a dou'a di la cing; b) a vocá, ſtrigá, chiamá d'in partea ſea, a reſponde cu vocare la vocare, a ſe vocá unulu pre altulu.

* REVOCATIONE, s. f., revocatio, actione de revocare, (comp. si fr. révocation), 1. in genere : revocatione a casa, revocationea oſtei din bataſia, revocationea coventeloru diſſe; 2. in ſpecie : revocationea unui junctiunariu, unui plenipotentiaru, revocationea legei, decretulu, teſtamentulu, donationei; si coner. a ſcrie si ſubſcrie revocationea ordinei date.

* REVOCATORIU, -tória. adj. s., revocator, si revocatorius. (comp. si fr. révocatoire), care revoca ſau ſerve la revocatu : revocatorii celloru plecati; acte revocatorie de primele diſpoſitioni alle teſtamentulu.

* REVOCATU, -a, adj. part., revocatus. in s. verbului.

* REVOLARE, v., revolare; 1. a volá = ſborá éroſi, a si lená éroſi ſborulu; 2. a ſborá inapoi : porumbellele ſpariate revolara; metaforice : revola ſagettele.

* REVOLTA, s. f., vedi revoltu.

* REVOLTANTE, adj. part., (fr. révoltant), care revolta ſau ſe revolta : covente gretioſe si revoltanti ſtomaculu ſau de ſtomacu; nu pote fi ceva mai revoltante; proſitione revoltante : ſuperbia revoltante; ſubſt. unu revoltante : revoltantii leuara armele in mána; a reſpreme pre revoltanti: celli revoltanti contra legile naturei ſunt rebelli contra Domnedieu.

* REVOLTARE, (cu forme ſimple : revoltu, revolti. revoltu; etc., de preferitu celloru incarcate : revoltediu, etc.). v., revolvere; ad rebeliandum incitare, ſeditionem commocere, rebellare; ſto-

machum, indignationem movere, (fr. révolter); a voltá = intorce, a redicá, reſcollá, si mai vertoſu contra, a revolve. a volve in intru ſau in afora, (vedi si revolutare); 1. proprie si in genere : terribillele bellauru ſe revolta, revolta incollaciturele ſelle; und'a cátu monte ſe frange de rupe si ſe revolta; 2. in ſpecie si metaforice, a) a reſcollá, redicá poporulu ſau parte d'in ellu contra guberniu, ſau pre veri-cine contra altu cineva : a revoltá plebea, ſcolarii contr'a porfeſſoriulu ſeu, porfeſſorii contr'a directoriulu; a ſe revoltá in contr'a noueloru legi, noueloru impoſite; ſe revolta unii si contr'a naturei, contr'a lui Domnedieu, cumu ſe revoltara anticii giganti contr'a lui Joue; b) a adduce gretia, a face ſe ſe intorca ſtomaculu, si prin metafora, a indigná : coventele lui revolta pre ori-cine; mai pucinu de cátu atátu ar revoltá pudicitia; rationea ſe revolta la ori-ce abſurditate.

* REVOLTATU, -a, adj. part., (fr. révolté); in s. verbului.

REVOLUTU, -a, adj. part. d'in revolvere, revolutus, (fr. révolu); flori revolte, ornamente architectonice revolte; ſerpi revolti, peri revolti; in ſpecie : annu revoltu, terminu revoltu, meſi revolti, (vedi si revolutu).

* REVOLUBILE, adj., revolubilis; ce ſe pote revolvere : revolubili fire.

* REVOLUTARE, -v., (revolutare), 1. a volutá éroſi : porculu ſe revolutu in tena; 2. a volutá in deretru, inapoi, si in genere, a volutá in una directione, in ſuſu, in afora, in intru, etc.; mai vertoſu, in forma participiale : folie revolute, linia revolutata, corolle revolute, (compara. si fr. révoluté, vedi si revoltu).

* REVOLUTATU, -a, adj. part. d'in revolutare.

* REVOLUTIFOLIU, -a, adj., (fr. révolatifolié), care are folie revolute.

* REVOLUTIONARE, v., (fr. révolutionner); a adduce una térra la revolutione, a revoltá : a revolutioná poporele terreloru ce occupa.

* REVOLUTIONARIU, -a, adj. s.,

(fr. *révolutionnaire*), relativu la *revolutione politica si sociale* : *guberniu revolutionariu, principie revolutionarie*; ca subst. *unu revolutionariu, amicu allu revolutionei, cui placu revolutionile, care liéa parte la elle.*

* **REVOLUTIONE**, s. f., *revolutio*, (fr. *révolution*); *actione de revolvère*. 1. proprie si in genere : *revolutionea unui globu sub una repulsione potente; revolutionea folieloru unei carte; revolutionea pamentului si altoru planete in giurului sorelui; revolutionea lunei in giurulu pamentului; fia-care astru si face revolutionea sea in giurulu altui astru; revolutionea pamentului in giurulu assei selle se dice in specie rotatione; in geometria se dicu linie de revolutione, superfecie de revolutione, solide de revolutione; in architectura sunt ornamente de revolutione; revolutione siderale in astronomia; prin revolutioni siderali se determina tempulu; de aci revolutione applicatu cu sensulu de tempulu câtu tine una revolutione a unui astru; de aci revolutione = cursu de tempu, mai vertosu cursu de tempu indelungatu: revolutionea secleroru, anniloru, temporiloru annului; 2. metaforice si in specie, cu sensurile ideali de scambare, transformare, desvoltare, cursu, evenimentu. intemplanare, etc.; asiá : a) *revolutionile terrestri produsse prin dilurie, prin vulcani, cotremure si alte catastrophe; asiá si revolutionile atmosferice; b) revolutionile physice in corpulu omului se facu dupo differentiele de traiu, de etate, de sessu; revolutioni subite si critice se opera a dese in umorile organismului omenescu; se facu in fine revolutioni si in ideele omului, revolutioni morali, religiose; revolutioni de credentie, revolutioni sunt mai vertosu turburari trecatorie mai multu sau mai pucinu profunde in economi'a functioniloru organismului nostru; c) revolutionile politice, revolutionile sociali sunt a dese scambari usiore : se face una revolutione politica prin stramutarea puterei d'in mânule unei factione in mânule altei factione; sunt inse si revolutioni politice**

si sociali cari prefacu totu in una societate : revolutionea francesca d'in annulu 1789 fu un'a d'in celle mai mari revolutioni : principiele revolutionei, spiritulu revolutionei; istori'a revolutioniloru sociali, revolutioniloru republicei si imperiului romanu; d) in litteratura inco se facu revolutioni in sensulu generale allu coventului; éro in sensu speciale revolutionile in una drama, de essemplu, sunt evenimente neasteptate cari, cotra finitulu actionei mai vertosu, scamba cu totulu cursulu acestei actione; e) in fine : tote lucrurile lunei acestei-a, tote partile immensului universu sunt suppose revotutionei si revolutioniloru; d'in actionile si reactionile fientieloru nascu revolutioni subitane, terribili, funeste, déro si revolutioni lente, benefactorie, minunate.

* **REVOLUTU**, -a, adj. part. d'in *revolvère, revolutus*, (fr. *révolu*) : *serpi revoluti, flori revolute. globu cu veementia revolutu : unde revolute cu impetuositate; in specie : annu revolutu, doui mensi revoluti; prim'a etate revoluta; terminulu de desfacere a detorieloru nu inco revolutu.*

* **REVOLVERE**, sau *revolbere*, v., (se conjuga ca v. *volvère* sau *volvere*), *revolvere*: 1. a *volve érosi : a volve si revolve butea, butoniulu; torrentele revolve furiose unde; 2. mai vertosu, a volve inapoi, in deretru, si de aci in genere, a volve in una directione, in susu, in diosu, in afora, in intru, etc., a volve de multe, de repetite ori, a) proprie, a) in genere : terribilele serpe proceda si se resolve in susu si diosu; venturi violente si contrarie revolve unde de marci in tote partile; torrentii revolve infrieosiate voltori de ape; firulu, tortulu de pre fusu se revolve pre reschiatorni; si cu sensu generale de intorcere, venire in deretru, mai vertosu in sensu intransitivu : *revolvemur a dese la loculu unde amu statu in delongu; de trei ori se redicéa in cote si genueli, de trei ori se revolve in patu; mai vertosu despre tempu : revolve tempurile annului, revolve alle lunei; b) in specie, de folie in genere, de folie de carte in specie : a revolve cartile de**

*currentu essite la lumina; a si per-
trece tempulu revolvendu pulberosele
manuscripte alle bibliotecci publice; pen-
tru alte folie, a volve in intru sau in
afora : frondie revolte, folia revolta,
(vedi in parte si : revoltu, revolutu); a
revolve pulpan'a unui vestimentu, a ua
reflecá in intru sau in afora; inse : a re-
volve foli'a de placenta, numai : a in-
tende, desvoltá; b) metaforice, α) in ge-
nere : a revolve pre cineva in miseria,
in desfrenare, in lussuria; intr. a re-
volve, si refl. a se revolve in peccate, in
blastematie, in misselli'a; laborea nostra
revolve a deso in desertu; β) in specie, a
revocá prin narratione sau prin cogitare,
a renarrá, a repetí, a recogitá, etc. : se
revolvemu tote saptele si patitele trecute;
aceste-a revolveamu in noi, in mentea no-
stra; volve si revolve in sene spusele e-
nigmatice alle divinatoriului; revolvemu
dorulu, spaim'a, frie'a de alta data.*

* REVOMERE, v., (se conjuga ca v.
vomere), *revomere*; a *vome* érosi, a redde
celle inghitite, a *vome* inapoi, indere-
tru : *nu pote revome ap'a inghitita in
cofundare*; metaforice : a *revome bannii
mancati d'in cassele publice*.

* REVOMITU, s. m., d'in *revomere*,
revomitus; actu de *revomere*, déro mai
vertosu effectu allu acestui actu, ce se
revome.

* REVOMUTU, -a, adj. part. s. d'in
revomere, *revomitus* : *e greu de revom-
mutu ce ai inghititu*.

* REVULSARE, v., (*revulsare*, fr.
révulser), intensivu de la *revellere*, a
face cu multa desteritate sau cu violentia
una *revulsione*.

* REVULSIONE. s. f., *revulsio*, (fr.
révulsion); actione de *revellere*, 1. in
genere : *revulsionea unui digitu, unui
ramu*; 2. in specie, a) *revulsionea reului,
morbului, doreriloru, causei acestoru
relle de la unu locu in altu locu*; b) cu
sensu mai estensu : *revulsionea subitana
a umoriloru d'in corpu in una parte a
acestui-a*.

† RH, combinatione de littere spre a
representá conson'a gréca ρ, care occure
prin urmare numai in verbele de ori-
gine gréca, déro care in limb'a româna

se póte scrie pretotindene si simplu r;
vedi esemplele urmatorie.

* RHABARBARA sau *rabarbara*, s.
f., si m. *rhabarbaru* sau *rabarbaru*,
(*rhabarbarum*, fr. *rhubarbe*); genu
de plante d'in famili'a polygonieloru :
rhabarbarulu e medicamentu pretiosu;
co-ci rhabarbarulu e tonicu si purgativu;
*inse rhabarbarulu are sapore forte ne-
placuta*, (vedi si *rheu*).

* RHABARBARINU sau *rabarba-
rinu*, -a, adj. s., (fr. *rhabarbarin*); de
rhabarbara; ca s. m. *rhabarbarinu*, si
f. *rhabarbarina*, substantia colorante in
galbinu sicristallisabile, (vedi si *rheinu*).

† RHABDO-sau *rabdo*-, (d'in grec.
ῥαβδος = *vergella, vérga, bàtiu*), in di-
verse composite si derivate, precumu :
rhabdoide, adj., (fr. *rhabdoïde*), care sé-
mina cu una vérga : *ossu rhabdoide*; *rhab-
dologia*, s. f., (fr. *rhabdologie*), calculu fa-
cutu pre nesce *vergelle*; si adj. *rhabdo-
logicu*, -a, (fr. *rhabdologique*), relativu
la *rhabdologia*; *rhabdomante*, s. pers.
(fr. *rhabdomant*, si *rhabdomancien*, d'in
ῥαβδαντισ = *divinatoriu*), care pretende a
diviná cu una *vergella*; *rhabdomantia*;
s. f., (fr. *rhabdomancie*), pretensa arte a
rhabdomantelui; adj. *rhabdomanticu*, -a,
relativu la *rhabdomantia* si la *rhabdo-
mante*; *rhabdophoru*, -a, adj. s., (fr. *rhab-
dophore*), care porta *bàtiu*, in specie,
cellu insarcinatu, la anticii Greci, a
tiné ordinea in jocurile publice; de ací :
rhabdophoria, s. f., (fr. *rhabdophorie*),
officiu allu *rhabdophorului*; *rhabdu*, s.
f., *rhabdos*, (ῥαβδος), specia de fenomenu
luminosu in aeru.

* RHACHE, *rhachiticu*, etc., vedi : *ra-
che, rachiticu*.

* RHAGADE, sau *ragade*, s. f., *rha-
gas*, pl. *rhagades*, (ῥαγάς, pl. ῥαγάδες,
fr. *rhagade*); mica inflatura sau ruptura,
sgariatura la differite parti alle corpului,
mai vertosu inse la budie si la sedutu.

* RHAGADIOLU, sau *ragadiolu*, s.
m., (fr. *rhagadiole*), proprie deminutivu
d'in *rhagadiu*, applicatu inse in specie,
la unu genu de plante d'in famili'a sy-
nantherieloru.

* RHAGADIU, sau *ragadiu*, pl. -e,
rhagadiu, (ῥαγάδιον); proprie deminu-

tivu d'in *rhagade*, leuatu inse in specie si cu sensulu formei *rhagade* ensasi.

* RHAGIA sau *ragia*, s. f., (fr. *rhagio*, d'in acea-asi radecina cu *rhagade*); genu de insecte coleoptere tetramere.

* RHAGIU sau *ragiu*, s. m., *rhagion*, (ῥάγιον, fr. *rhagion*); 1. genu de insecte, 2. specia de paianginu forte micu.

* RHAGOIDE sau *ragoide*, adj., (fr. *rhagoïde*, d'in ῥάξι, g. ῥαγός = bacca, boba de uua), care are forma sau colore de una bacca de uua, (vedi si *uvia*).

* RHAMNINU sau *ramninu*, -a, adj. s., (fr. *ramnine*); de *ramnu*; ca subst. m., *ramninu*, si f., *ramnina*, materia colorante estrassa d'in *ramnu*.

* RHAMNIU sau *ramniu*, -a, adj. s., (fr. *ramne*); care sémina cu *ramnulu*; subst. pl., *ramniele*, familia de plante cari au de tipu genulu *ramnu*.

* RHAMNOIDE sau *ramnoide*, adj. s., (fr. *ramnoïde*); care sémina cu *ramnulu*; vedi si *ramniu*.

* RHAMNU sau *ramnu*, s. m., pl.-i, *ramnus*, (ῥάμνος, fr. *ramnier*, si *nerprun*); genu de plante d'in famili'a *ramnieloru* sau *ramnoidiloru*.

* RHAPONTICINU sau *raponticinu*, -a, adj. s., (fr. *rhaponticine*), de *rhaponticu*, si f., *rhaponticina*, substantia ce estrage succulu d'in *rhabarbara*.

* RHAPONTICOIDE sau *raponticoide*, adj., (fr. *rhaponticoïde*); care sémina cu *rhaponticulu*.

* RHAPONTICU sau *raponticu*, s. m., *rhaponticum* = *rheum ponticum*, *L.* = *radix pontica*, (fr. *rhapontic*); 1. specia de radecina de *rhabarbara*; 2. genu de plante.

* RHAPSODIA, etc., vedi *rapsodia*.

* RHEDA sau *reda*, s. f., *rheda*; carru de callatoría cu patru rote.

* RHEDARIU sau *redariu*, -a, adj. s., *rhedarius*; relativu la *rheda*: *jugani rhedari*; ca s. pers., *rhedariu*, a) care mēna una *rheda*; b) care fabrica sau vende *rhede*.

* RHETORE sau *retore*, vedi *rhetoriu*.

* RHETORICA sau *retorica*; s. f., vedi *rhetoricu*.

* RHETORICARE sau *retoricare*, v., *rhetoricare*, -i, (fr. *rétoriquer*); 1. a

vorbí ca *retore*, ca *oratoriu*, in bene; inse si in reu, a verbí ca *retore*, a face *rhetorica*, a declamá, a verbí *emphatice*.

* RHETORICU sau *retoricu*, -a, adj. s., *rheticus*, ca s. f., *rhetorica*, -e, (ῥητορικός, -ή, fr. *rhétorique* si *rhétoricien*); relativu la *rhetoriu*, 1. ca adj.: *artea rhetorica*, *figure rhetorice*, *scola rhetorica*, *precepte rhetorice*, *processu rhetoricu*, *tonu rhetoricu*; 2. ca subst., a) person., *unu rhetoricu*, a) cellu ce invétia ca studente *artea rhetorica*; β) cellu ce scie professa si practica *artea rhetorica*; in acestu sensu se applica, ca si *rhetoriu*, adesea in reu; — b) reale, f. *rhetorica* (subintell. *arte*), *arte de a dice* sau *coventá bene*, *oratoria*: *in sensulu cellu mai strinsu rhetoric'a are de obiectu a formá oratori*; *in sensu mai largu rhetoric'a coprende legile de a serie bene in veri-ce genu de litteratura*; *de a investi ideele in ornatu elegante*; *figure de rhetorica*: *a invetiá rhetoric'a si a practicá preceptele rhetorice*; *in classea de rhetorica invetiá scolarii rhetoric'a*; *metaforice*, *rhetorica*, *potere de coventu*, *eloquentia*, *medie de persuasione*: *a si pune rhetoric'a ca se convinga pre cine nu vre a se convinge*; inse si in reu, *rhetorica*, *frasi pompose*, *inflate*, *affectate*, *deserte*.

* RHETORISARE sau *retorisare*, v., *rhetorizare*, (ῥητορίζειν); camu in acellu-asi sensu cu: *rhetoricare*.

* RHETORIU sau *retoriu*, s. pers., *rethor*, (ῥήτωρ; fr. *rhéteur*); 1. in sensulu originariu etymologicu, la Grecii antici, allu caroru-a e coventulu, *rhetoriu* = *oratoriu*, omu cu *potere de coventu*, *eloquente*; 2. in sensu ce a leuatu inco la anticii Romani, a) in bene, *rhetoriu* = *professoriu de rhetorica*, de *artea de a coventá in parte*, si de a serie in genere; b) in reu, *rhetoriu* = omu ce vorbesce sau serie in *stylu affectatu*, *pomposu* si *inflatu*, *déro seccu* si *desertu*, in *tonu declamatoriu*, etc.: *retorii d'in tempulu imperiului discreditara retoric'a*.

* RHETRA sau *retra*, s. f., *retra*, (ῥήτρα; fr. *rhètro*); *dissa*, *dissa celebre* a unui omu de *auctoritate*, si de aci: o-

raclu, decretu, etc. : *retrele lui Lycurgu, lui Solone.*

* RHEU, s. m., *rheu*, cu acellu-asi sensu ce are si *rhabarbara*; vedi si *rhaponticu* = *rheum ponticum*.

* RHEUMA sau *reuma*, (pre a locuri *rema*), pl. *reumate*, *rheuma*, (ῥεῦμα, fr. *rhume*); in genere, *flussu*, *cursu*, *cursura*, éro in specie, a) *cursu d'in nasu*, *catarrhu*; b) *flussu*, *reflussu allu marei*.

* RHEUMAMETRIA, sau *reumametrica*, s. f., (fr. *réumamétrie*); arte de a face sau de a aplicá *unu rheumametricu*.

* RHEUMAMETRICU, sau *reumametricu*, -a, adj., (fr. *reumamétrique*); relativu la *rheumametricu* sau la *rheumametrica*.

* RHEUMAMETRU, sau *reumametricu*, s. m., (fr. *reumamètre*, d'in ῥεῦμα = *rheuma*, si μέτρον = *metru*, *mesura*); instrumentu de mesuratu rapiditatea unui *cursu de apa*.

* RHEUMAPYRU sau *reumapuru*, s. m., (fr. *rhumapyre*, d'in ῥεῦμα = *flussu*, si πυρ = *focu*); febre *rheumatica*.

* RHEUMATALGIA sau *reumatologia*, s. f., (fr. *rhumatalgie*, d'in ῥεῦμα = *flussu*, si ἄλγος = *dorere*); *dorere rheumatismale*.

* RHEUMATALGICU sau *reumatologicu*, -a, adj., relativu la *reumatologia*, (fr. *rhumatalgique*).

* RHEUMATISMALE, sau *reumatismale*, adj., (fr. *rhumatismal*); relativu la *rheumatismu*; vedi si *rheumaticu*.

* RHEUMATICU sau *reumaticu*, -a, adj. s., *rheumaticus*, (ῥευματικός, fr. *rhumatique*); relativu la *rheuma*, in specie la *rheuma* = *rheumatismu*: *doreri rheumatice*; ca subst. *unu rheumaticu*, care suffere de *rheumatismu*, vedi si *rheumatismu*.

* RHEUMATISMU sau *reumatismu*; (pre a locuri *rematismu*), s. m., *rheumatismus*, (ῥευματισμός, fr. *rhumatisme*, d'in acea-asi radice cu ῥεῦμα = *rheuma*, *flussu*); una data *rheumatismu* = *flussu de sange ce nu se terminá cu una hemorrhagia*, *astadi rheumatismu* = *morbu caracterisatu prin doreri acute, continue sau intermittenti, mobili, etc.*: a *avé rheumatismu*, a *sufferi de rheuma-*

tismu; *rheumatismu la petiore, de petiore*; *rheumatismu articulariu, musculariu, viscerele*.

* RHEUMATIZARE sau *reumatisare*, v., *rheumatizare*, (ῥευματίζεισθαι, fr. *rhumatizer*); 1. a *sufferi de rheumatismu*; 2. a *capitá rheumatismu*.

* RHEXE, sau *resse*, s. f., (fr. *rhéxis*, gr. ῥήξις = *rumpere*); *ruptura violenta*, a) a *veneloru*, b) a *budieloru*, c) a *corneei oculului*, d) a *altoru parti molli alle corpului*.

* REXIA sau *ressia*, s. f., *rexia*, (fr. *rexie*); genu de plante, de aci si adj., *rhexiu*, sau *ressiu*, -a, (fr. *rexie*), care semina cu una *rhexia*, subst. pl. *rhexiele*, tribu de plante d'in famili'a *melostomacielloru*, cari au de tipu genulu *rhexia*.

REXIU, -a, adj., vedi *rhexia*.

† RHIN-, si *rhino-*, (d'in grec. ῥίη, g. ῥινός = *nasu*), in derivate si composite scientifice: *rhinalgia*, s. f., (fr. *rhinalgie*, d'in ἄλγος = *dorere*), *dorere de nasu*; adj., *rhinalgicu*, -a, (fr. *rhinalgique*), relativu la *rhinalgia*; *rhinanthu*, s. m., (fr. *rhinanthé*, d'in ἄνθος = *flore*), genu de plante d'in famili'a *personatelloru*; de aci si adj., a) *rhinanthaciu*, -a, (fr. *rhinanthacé*), care sémina cu *rhinanthulu*, subst. pl. *rhinantaciele*, familia de plante ce au de tipu genulu *rhinanthu*; b) *rhinanthiu*, -a, (fr. *rhinanthé*), care sémina cu *rhinantulu*, s. f., *rhinanthie*, tribu d'in famili'a *scrofulacielloru*; c) *rhinanthoide*, (fr. *rhinanthoïde*) = *rhinanthaciu*; *rhinapteru*, -a, adj., (fr. *rhinaptère*, d'in ἄπτερος = *fora aripe*), care are *rostru*, *fora se aiba si aripe*: subst. pl. *rhinapterele*, familia de insecte *aptere*; *rhinariu*, s. m., pl. -e, (fr. *rhinarion*, ῥινάριον = *nascioru*), a) *estremitate a nasului certoru mamifere fora peri*; b) la *insecte*, *spatiu intre budie si marginea nasului*; c) *collyriu*, *nomitu si rhiniu*, *rinion*, (ῥίνιον); -- *rhinencephalu*, -a, adj., (fr. *rhinencéphale*), care are *nasulu afundatu in capu*; de aci: s. f., *rhinencephalia*, (fr. *rhinencéphalie*), *statu de rhinencephalu*; adj., *rhinencephalicu*, -a, (fr. *rhinencéphalique*), relativu la *rhinencephalia*, -- *rhinencephalia*, s. f., (fr.

rhinenchysie, d'in ἐγγύσις=infundere), iniectiōne in nasu; de aci si: *rhinenchyte*, s. f. si m. *rhinenchytu*. **rhinenchytes**, (ῥινεγγύτης, fr. *rhinenchyte*), instrumentu de iniectiōni in nasu; — *rhinitu*, -a, adj., (fr. *rhinite*), care are nasu sau botu allongatu, subst. pl. *rhinitele*, famili'a de insecte; *rhinite*, sing. f., (fr. *rhinite*), a) inflammatione a membranei nasului, b) a membranei de la botulu animaliloru; *rhinobatu*, s. m., (ῥινόβατος, fr. *rhinobate*), a) genu de pesci; b) genu de insecte, de curculioni; *rhinocarpu*, -a, adj., s., (fr. *rhinocarpe*; d'in καρπός=fructu), care are fructu cu una forma de nasu, s. m., *rhinocarpulu*, genu de plante dicotyledonie; *rhinocephalu*, -a, adj., (fr. *rhinocephale*, d'in κεφαλή = capu), care dreptu capu are aproape numai nasu; de aci, s. f. *rhinocephalia*, (fr. *rhinocephalie*), statu de unu monstru *rhinocephalu*; si adj. *rhinocephalicu*, -a, (fr. *rhinocephatique*), relativu la *rhinocephalia*; *rhinoceru*, -a, adj. s., (fr. *rhinoceère*, d'in κέρας=cornu), care are cornu in nasu sau in fronte, ca s. m., a) *rhinocerulu*, famili'a de insecte; b) *rhinoceru* si *rhinocerote*, **rhinoceros**, (ῥινόκερος, fr. *rhinoceéros*), genu de mamifere d'in famili'a *pachydermiloru ordinariē*: metaforice: *nasu de rhinocerote*, a) nasu de omu prea longu; b) nasu dotatu cu delicata odore, si de aci, c) propensiōne si facilitate de a senti defectele altui-a si a le leuá in risu; d) aplicatu apoi: α) la una specia de insecte, β) la una specia de conchyliē, γ) la una specia de pesce; *rhinocnesmu*, s. f., (fr. *rhinocnesme*, d'in ριζήμα = mancarime) pruritu allu nasului; *rhinode*, adj. s., (fr. *rhinode*), care sémina a nasu, aplicatu ca nome la unu genu de insecte coleoptere, d'in famili'a *curculioniloru*; *rhinolaryngite*, s. f., (fr. *rhinolaryngite*), inflammatione simultana a membraneloru nasale și gutturale; *rhinolophu*, adj. s., (fr. *rhinolophe*, d'in ῥινόφος = cresta) care are nasu ca una cresta, ca subst. m., *rhinolophulu*, genu de mamifere; de aci si adj., *rhinolophinu*, -a, (fr. *rhinolophine*), care sémina cu *rhinolophulu*; subst. pl. *rhinolo-*

phinii, tribu d'in famili'a *vespertilionidiloru*, care are de tipu genulu *rhinolophu*; *rhinomacru*, -a, adj. s., (fr. *rhinomacre*, d'in μακρός=longu), care are nasu prea longu, ca subst. m., *rhinomacruulu*, genu de insecte coleoptere tetramere d'in famili'a *rostricorneloru* = *rhinoceceloru*; de aci si adj. s., *rhinomacride*; (fr. *rhinomacéride*), care sémina cu *rhinomacruulu*; subst. pl. *rhinomacridile*, parte d'in ordinea *curculioniloru arthoceri*; *rhinophide*, adj. s., (fr. *rhinophide*, d'in ὄφις=serpe), vorbindu de serpi cu nasu tare prolongatu; *rhinophonia*, s. f., (fr. *rhinophonie*, d'in φωνή=voce), darea vocei pre nasu, resonitu d'in fossele *nasului*; *rhinoplastia*, s. f., (fr. *rhinoplastie*, d'in πλαστός=formatu, facutu), arte de a reface nasulu cadutu sau taliatu; de aci si adj. *rhinoplasticu*, -a, adj. s., (rhinoplastique), relativu la *rhinoplastia*, ca s. f., reale, *rhinoplastica*, (subintell. *arte rhinoplastica*; ca s. m. pers. unu *rhinoplasticu*, cellu versatu in *rhinoplastia*, in acestu intellesu si *rhinoplastu*, (fr. *rhinoplaste*); *rhinoptia*, s. f., (fr. *rhinoptie*, d'in ὄψις = vedere), vedere prin nasu; de aci si adj. *rhinopticu*, -a, (fr. *rhinoptique*), relativu la *rhinoptia*, ca s. pers. unu *rhinopticu*, care are *rhinoptia*; in acestu sensu si *rhinoptu*, (fr. *rhinopte*); *rhinorrhagia*, s. f., (fr. *rhinorrhagie*, d'in ῥαγεῖν=rumpere), hemorrhagia d'in nasu; *rhinorrea*, s. f., (fr. *rhinorrhée*), seursura de mucositati limpidi d'in nasu, fora symptoma de inflammatione; *rhinose*, s. f., (rhinose, — directu d'in ῥινόξ = pelle dura) statu de lassare si ineretire a pelli la unu *cticu*; *rhinosphenale*, adj., (fr. *rhinosphénal*), se dice de unu ossu de la facia; *rhinostomu*, -a, adj. s., (fr. *rhinostome*), care are ore-cumu *gur'a la nasu*, ca subst. pl. *rhinostomele*, a) familia de insecte d'in ordinea hemiptereloru; b) familia de reptili ophidie; *rhinotheca*, s. f., (fr. *rhinothèque*), membrana ce copere partea superioare a rostrului passeriloru.

† RHIZ-, si *rhizo-*, (d'in gr. ῥίζα=radice, radicina), in derivato și compozite științifice: *rhizagra*, s. f., (fr. rhi-

zagre, d'in ἄγρα = prendere), instrumentu chirurgicu de appucatu radecinele dentiloru; *rhizanthu*, adj., (fr. *rhizanthé*, d'in ἄνθος = flore), care da flori sau peduncule la radecina; *rhizanthiu*, -a, adj. s., (fr. *rhizanthé*), care cresce pre radecin'a planteloru, subst. pl., *rhizanthiele*, famili'a de plante parasite pre radecinele altoru plante; *rhizia*, s. f., *rhizias*, (ῥιζιάς), succu trassu d'in radecina; *rhizoblastu*, -a, adj., (fr. *rhizoblaste*, d'in βλαστός = blastu, germe), care a essitu d'in una radecina; *rhizobolu*, s. m., (fr. *rhizobole*), arbore de origine americana; de aci si adj. *rhizoboliu*, -a, (fr. *rhizobolé*), care sémina cu *rhizobolulu*, subst. pl., *rhizoboliele*, famili'a de plante cari au de tipu genulu *rhizobolu*; *rhizoctonia*, s. f., (fr. *rhizoctonie*, d'in κτόνος = occidere), applicatu in specie la unu genu de fungi parasi pre radecinele planteloru; *rhizode*, adj. s. (fr. *rhizode*), care sémina cu una radecina, subst. pl., *rhizodii*, familia de vermi; *rhizographia*, s. f., (fr. *rhizographie*, d'in γράφειν = descriere), descriptione a radecineloru; *rhizographicu*, -a, adj., (fr. *rhizographique*), relativu la *rhizographia*; *rhizographu*, s. pers., (fr. *rhizographe*), auctoriu de *rhizographie*; *rhizolithu*, s. m., (fr. *rhizolithe*, d'in λίθος), radecina fossile, petrificata; *rhizoma*, s. f., pl. *rhizomate*, (fr. *rhizome*, ῥιζωμα), a) fustellu subterraniu allu ferigeloru si altoru assemni plante; b) corpulu radecinei; c) radecior'a unui grauntiu; *rhizomatoide*, adj., (fr. *rhizomatoïde*), care are *rhizoma* sau ceva assemine cu una *rhizoma*: *radici rhizomatoidi*; — *rhizomatose*, s. f., (fr. *rhizomatose*), conversionea radecinei in *rhizoma*; *rhizomorphu*, -a, adj., (fr. *rhizomorphie*), d'in μορφή = forma), care are forma de radice, ca s. m., *rhizomorphulu*, tribu de fungi; *rhizonychiu*, pl. -e, (fr. *rhizonychion*, d'in ὄνυξ = unghia), falange de care tine unghi'a mammiferloru si passeriloru; *rhizophagia*, s. f., (fr. *rhizophagie*, d'in φαγεῖν = mancare), statu, trau de animali ce manca radecine; de aci si *rhizophagu*, -a, (fr. *rhizophage*), a) adj., care se nutresce cu

radecine; b) subst., a) m. *rhizophagu-lu*, genu de micutelle insecte coleoptere; β) pl. *rhizophagele* = sectione de insecte alle caroru larve traiescu in radecine de plante palustre; *rhizophilu*, -a, adj., (fr. *rhizophile*, d'in φιλεῖν = amare) cui placu radecinele planteloru; *rhizophoru*, -a, adj. s., (fr. *rhizophore*, d'in φέρειν = portare), care porta, are radecine, s. m., *rhizophorulu*, genu de plante dicotyledonie; de aci si adj. *rhizophoriu*, -a, (fr. *rhizophoré*), care sémina cu *rhizophorulu*, subst. pl. *rhizophoriele*, familia de plante cari au de tipu genulu *rhizophoru*; *rhizophyllu*, -a, adj. (fr. *rhizophylle*), care are radecine la folie sau frundie; *rhizopode*, adj. s., (fr. *rhizopode*, d'in ποῦς g. ποδός = pede), care are radecine la petioru, subst. pl. *rhizopodile*, a) sectione de fungi, b) familia de licheni; s. m., *rhizopodele*, base a unui fungu; *rhizopogone*, s. m., (fr. *rhizopogon*, d'in πόγων barba), genu de fungi; *rhizospermu*, -a, adj., (fr. *rhizosperme*, d'in σπέρμα = sementia), care are sementi'a longa radecina, subst. pl., *rhizospermele*, familia de plante cryptogame; *rhizostomu*, -a, adj. s., (fr. *rhizostome*, d'in στόμα = gura), care are gur'a la radecine: *medusa rhizostoma*; si s. m. *rhizostomulu*, genu de acalepti; de aci si: *risostomide*, adj., (fr. *rhizostomide*), care sémina cu *rhizostomulu*, subst. pl., *rhizostomidii*, familia ce are de tipu genulu *rhizostomu*; *rhizotomia*, s. f., (fr. *rhizotomie*, d'in τομή = taliare); scotere d'in radecina a unei plante, in specie a unei plante medicinale, *erborisatione*, descriere a planteloru medicinale, etc.; de aci si s. pers. *rhizotomu*, (fr. *rhizotome*), cellu ce se ocupa cu *rhizotomia*.

† RHOD, si *rhodo*, (d'in gr. ῥόδον = rosa), ca mai desu in derivate si composite scientifice: *rhodacanthu*, -a, adj., (fr. *rhodacanthé*, d'in ῥιζανθος = acantu sau acanthu, spinu), care are rose spinose: *acacia rhodacantha*; *rhodatu*, s. m., (fr. *rhodate*), sare formata d'in combinationea *oxydului rhodicu* cu una base; *rhodia* sau *rodia*, (gr. mod. ῥόδιον), *malum granatum*, *granata*, proprie femininu d'in *rhodiu* sau *rodium*, (gr. mod.

ροδιά) = **malus granata**, arborele ce da *rodie* sau *granate*: *rodia selbatica* = **balaustrum**, asiá se dice florea de *rodiu selbaticu*; — *rhodicu*, -a, adj., (fr. *rodique*), de *rhodiu* ca metallu: *acidu rhodicu*, sari *rhodice*; de aci si: *rhodico-ammonicu*, -a, (fr. *rhodico-ammonique*). *rhodicopotassicu*, -a, adj., (fr. *rhodico-potassique*); *rhodicosodicu*, -a, adj., (fr. *rhodico-sodique*) combinatu d'in sare *rodica* si d'in sare *ammonica*, etc.; *rhodinu*, -a, adj., *rhodinus*, (*ρόδινος*), de *rosa*: *unsore rhodina*, s. m., *rhodinu* si f., *rhodina* = essenti'a de *rosa*; *rhodiolu*, s. m. si f. *rhodiola*, a) si *rodioru*, *rodiora*, deminutivu d'in *rodiu*, arbore, si d'in *rodia*, fructulu lui; b) *rhodiolu*, -a, (fr. *rhodiote*), genu de plante d'in famili'a *crassulieloru*; *rhodite*, s. f., *rhoditis*, (fr. *rhodite*), specia de pétra pretiosa, specia de fossile; *rhodiu*, s. m., a) si *rodiu*, arbore ce da *rodie*, (vedi mai susu *rhodia*); b) metallu, ce produce in combinationi sari *rosie*; *rhodocerinite*, s. f., (fr. *rhodocerinite*), genu de polypi fossili d'in famili'a *criniteloru*; *rhododactylu*, -a, adj., (fr. *rhododactyle*, d'in *ῥακτοῦλος* = *degitu*), care are *degitte* de *rose*, *rosie*: *Omeru calificá auror'a de rhododactyla*; *astadi naturalistii dicu rhododactyle la certe passerii*; *rhododaphne*, s. f. *rododaphne*, (*ῥοδοδάφνη*, fr. *rhododaphné*), *daphinu* sau *lauru rosii*, *oleandru*; *rhododendru*, s. m., *rhododendron*, (*ῥοδοδένδρον*, fr. *rhododendron*), genu de plante, camu in acellu-asi sensu cu *rhododaphne*. de aci si adj. *rhododendriu*, -a, (fr. *rhododendré*), care sémina cu *rhododendru*, subst. pl., *rhododendricle* = *rhodoraciele*; *rhodogastru*, -a, (fr. *rhodogastre*, d'in *ῥαστήρ* = *pantice*), care are *pantice* de colore *rosia*; *rhodographia*, s. f., (fr. *rhodographie*, d'in *γράφειν* = *descriere*), *descriptione de rose*: de aci *rhodographicu*, -a, adj., (fr. *rhodographique*), relativu la *rhodographia*; si *rhodographu*, s. pers., (fr. *rhodographe*), auctorin de *rhodographie*; *rhodoleucu*, -a, adj. (fr. *rhodoleuque*), care e *rosiu si albu*; *rhodologia*, s. f., (fr. *rhodologie*), tractatu despre *rose*; *rhodomelle* sau *rodomiere*, s. f.,

rhodomeli, (*ῥοδόμηλι*, fr. *rhodomel* si *rhodomèle*), a) *miere de rose*, *miere rosata*, si abs. *rosata*; b) genu de plante d'in famili'a *algeloru*; *rhodonite*, s. f., (fr. *rhodonite*), *minera de manganesiu*; *rhodopode*, adj., (fr. *rhodope*, d'in *ποῦς* g. *ποδός* = *pede*), care are *petiorele rosie*; *rhodopteru*, -a, adj., (fr. *rhodoptère*, d'in *πτερόν* = *aripa*), care are *aripele rosie*; *rhodoraciu*, -a, adj., (fr. *rhodorace*), care sémina cu *rhododendru*, subst. pl., *rhodoraciele*, familia de plante ce au de tipu genulu *rhododendru*; *rhodoso-rhodicu*, -a, adj., (fr. *rhodoso-rhodique*): *oxydu rhodoso-rhodicu*, combinatu d'in *oxydu rhodosu* cu cellu *rhodicu*; *rhodospermu*, -a, adj., (fr. *rhodosperme*, d'in *σπέρμα* = *sementia*), care are *sementie rosie*; *rhodostomu*, -a, adj., (fr. *rhodostome*, d'in *στόμα* = *gura*), care are *gura rosia*; *rhodosu*, -a, adj., (fr. *rhodoux*), de *rhodiu* metallu: *acidu rhodosu*.

* RHOGME, s. f., (fr. *rhogmé*, *ῥωγή* = *spartura*, *ruptura*); 1. *spartura*, *crepatura* in *craniu*, *superficiale* sau si *profunda*, *fora inse se fia deslipite* celle done parti; 2. *metaforice*, *specia de legatura* la *sparture* sau *franture*.

* RHOITE, s. f., si m., *rhoitu*, *roites* (*ῥοῖτης*, fr. *roïte*); *vinu*, *licore de rodie* sau *granate*.

† RHOMB-si *rhombu*, (d'in gr. *ῥομβος* = *rhombu* sau *rombu*), in derivate si composite mai vertosu *scientificce*: *rhombatu*, -a, adj. part., (fr. *rhombé*), *facutu in forma de rhombu*, care are forma de *rhombu*; *rhombiferu*, -a, adj., (fr. *rhombifère*), care porta, are *rhombi*, *facie in form'a rhombului*: *smaragdu rhombiferu*; *rhombifoliu*, -a, adj., (fr. *rhombifolié*), care are *folie rhombate* sau *rhombiformi*; *rhombiforme*, adj., (fr. *rhombiforme*), care are forma de *rhombu*; *rhombiporu*, -a, adj., (fr. *rhombipore*), care are *pori* in forma de *rhombu*; *rhombita*, s. f., (fr. *rhombite*), *urma de pesce fossile*; *rhomboedru*, -a, adj. s., (fr. *rhomboèdre*), care are ca *edre* sau *facie rhombi*, s. m., *rhomboedru*, *figura solida*, *solidu ce are forma rhomboide*, (vedi si *rhomboide*); de aci si adj., *rhomboedricu*, -a, (fr. *rhomboédrique*), relativu la *rhomboedru*

cristalle rhomboedrice; rhomboidale, adj., (fr. *rhomboidal*), relativu la *rhomboid*, ca subst. *rhomboid*, adj. s., *rhomboides*, (ῥομβοειδής, fr. *rhomboid*), care are forma de *rhombu*: *figure solide rhomboidi*; ca subst. *unu rhomboid*, solidu essaedru alle cui facie sunt *rhombi* câte doui paraleli; *musclurhomboid*, si abs. *rhomboidele*, musclu de partea posteriore a u-merului; *rhombosporu*, -a, adj., (fr. *rhombospore*, d'in σπόρος = grauntiu), care are sementiore cu forma de *rhombu*; *rhombu* sau *rombu*, s. m., *rhombus*, (ῥομβος, fr. *rhombe*), proprie rapida invertire, si de aci in specie: a) turbine; b) rota, cercu, si in parte, cercu de farmecatoriu; c) corpu de form'a unui turbine; si in parte, d) figura geometrica, care e unu paralelogrammu alle cui lateri sunt ecali; e) ochiu de vitru, de ferestra; f) genu de pesci; g) genu de conce bivalve.

* RHOMPHEA, sau *rumpia*, s. f., *rhomphaea*, (ῥομφαία, fr. *romphée*); 1. lunga, lata si curba spata, dupo altii scurta déro forte ascutita, usitata la Thraci si alte popore; 2. lunga lancia, usitata la acelle-asi popore, (vedi si *rumpia*).

* RHOMPHEALE, sau *rumpiale* adj. *rhomphaealis*; relativu la *romphea*.

* RHONCHARE, *ronchare*, sau *roncare*, v., *rhonchare*; a emitte, dá *rhonchu*, a *ronchezá*, *nechezá*, sforái; (vedi: *ronchezare* = *rinchezare* = *ronchizare*).

* RHONCHISONU, *ronchisonu*, sau *roncisonu*, -a, adj., *rhonchisonus*; care da unu *rhonchu*, sonu *ronchisatoriu*: *rhonchisonii armessari*.

* RHONCHU sau *ronchu*, s. m., *rhonchus*; 1. proprie, sonu, voce data de callu si alte asemini animali: *ronchezu*, *ronchezatu*, *sforaitu*, 2. metaforice, a) de vocea broscelor si altoru-a asemini; b) risu immoderatu si immodestu; c) trageru pre nasu, sau in nasu, si de aci, risu, leuare in batujocura.

* RHOPALICU sau *ropalicu*, -a, adj., *hopalicus*, (ῥοπαλικός fr. *hopalique*, — vedi si *ropalu*), proprie, in forma de *maciuca*, *maciucatu*, applicatu inse la unu versu: *versu ropalicu*, in care

coventele urmatorie au fia-care una sylaba mai multu de câtu celle precedenti.

* RHOPALU, sau *ropalu*, s. m., *hopalum*, (ῥόπαλον); proprie, *maciuca*, applicatu inse la una specia de *nymphaea* = *nymphaea*, planta.

* RHUE, *rhure*, sau *rure*, s. f., *rhus*, (ῥοῦς); specia de planta ce serve la coloratu.

* RHUSELINU, sau *ruselinu*, s. m. si f. *rhuselina* saur *ruselina*; *rhusellion*, (ῥουσελίον); specia de *apiu*, planta.

† RHYNCHO-, (d'in gr. ῥύγχος = rostru), in composite scientifice: *rhynchobdella*, s. f. (fr. *rhynchobdelle*, d'in βδέλλα = lipitóre), genu de pesci; *rhynchobotride*, adj. s., (fr. *rhynchobotride*), care are rostru ca unu *botru*, subst. pl., *rhynchobotridii*. divisiune de vermi; *rhynchocephalu*, -a, adj. s., (fr. *rhynchocéphale*, d'in ρεφαλή = capu), care are capulu al longatu ca unu rostru; subst. pl. *rhynchocephalele*, familia de pesci; *rhynchochasma*, s. f., (fr. *rhynchochisme*, d'in χάσμα = cascatura), cascatura, deschisur'a rostrului unei passere; *rhyncholithu*, s. m., (fr. *rhyncholithe*, d'in λίθος = pétra), rostru fossile, petrificatu; *rhynchophoru*, -a, adj. s., (fr. *rhynchophore*, d'in φορέος = portatoriu), care porta, are rostru, s. m., *rhynchophorulu*, a) genu de insecte coleoptere, b) subst. pl., *rhynchophorele*, familia de insecte d'in ordinea coleoptereloru; *rhynchosporu*, -a, adj., (fr. *rhynchospor*, d'in σπόρος = sementia, grauntiu), care are grauntie cu forma de rostru; *rhynchostenu*, -a, adj., (fr. *rhynchostène*, d'in στενός = strimtu), care are rostrulu strimtu; *rhynchostomu*, -a, adj. s., (fr. *rhynchostome*, d'in στόμα = gura), care are gur'a sau capulu prelungatu in forma de rostru; *rhynchotheca*, s. f., (fr. *rhynchothèque*), genu de plante.

* RHYPAROGRAPHIA, s. f., (fr. *rhyparographie*); lucru de *rhyparographu*.

* RHYPAROGRAPHICU, -a, adj., (fr. *rhyparographique*); relativu la *rhyparographia* si la *rhyparographu*.

* RHYPAROGRAPHU, -a. s. pers., *rhyparographus*, (ῥυπαρόγραφος, fr. *rhyparographe*, — d'in ῥυπαρός = sordidu,

si *γράφειν* = scriere, depingere; care depinge sau scrie lucruri sordide, comuni, vulgari, triviali.

* RHYPODE, adj. s., *rhyodes*, (*ῥυπόδης*); care curetia sordile, in specie, umorile corrupte.

* RHYPTICU, -a, adj., (fr. *rhyptique*); in acellu-asi sensu cu form'a *rhyode*.

* RHYTHMATU, -a, adj. part., (fr. *rhythmé*); cu *rhythmu*, plenu de *rhythmu*: *frase bene rhythmata, versuri reu rhythmate*.

* RHYTHMICA, s. f., vedi *rhythmicu*.

* RHYTHMICU, -a, adj. s., *rhythmicus*, (fr. *rhythmique*), relativu la *rhythmu*: *miscari rhythmice, periodu rhythmicu*; ca subst., a) m. pers., *rhythmicu*, care invétia pre altii sau observa ensusi *rhythmulu*; b) f. reale, *rhythmica*, *rhythmica*, arte de *rhythmicu*; — adv. *rhythmice*: *a saltá rhythmice*.

* RHYTHMOPEIA, s. f., (fr. *rhythmopée* (*ῥυθμοποιία*)); parte a artei, mai vertosu cellei musicale, care coprende legile *rhythmului*.

* RHYTHMU, s. m., *rhythmus*, *ῥυθμός*, fr. *rhythme*); numeru, mesura, proportione in miscare si in parti alle totului: *justele proportioni alle unei statua, unui edificiu, unui monumentu, constituu rhythmulu acestoru-a: rhythmulu miscarei ni se revela mai vertosu in saltatorii cu gratia si arte; rhythmulu cantului in genere se connosce dupo tactu si mesura; in poesia, in pros'a bene scrissa inco e unu rhythmulu bene sentitu; déro rhythmulu poeticu differe de mesur'a poetica: rhythmulu ascendente, rhythmulu descendente; rhythmulu spondaicu, dactylicu, rapidu, lentu, maicetosu*.

* RHYTIU, s. m., *rhytium*, (*ῥυτίον*); pocariu, cupa in forma de cornu, cornu de beutu.

RIBARIU, s. m., (sterma?), specia de passere, — pare in locu de *ripariu*, de la *ripa*, de ora ce acésta passere si face cuibulu in *ripe* de mare sau de riuri.

* RICA, s. f., *rica*; velu de capu pentru femine.

RICAIRE, v., cu *n* molliatu in locu de:

RICANIRE, v., (se conjuga cu forme simple: *ricaniu* = *ricaiu*, *ricanie* = *ricaiie*, etc., de preferitu celloru incarcate: *ricaniescu* = *ricaiescu*, etc.), *scabere, fodere, rimare*, a sapá cu unghiele sau cu altu ceva: *gallinele ricaniu sterculu sau in sterco; a ricani in focu, in cenusia, in pulbere*; metaforice, a) a ará prea in facia: *nu ara ci recanie numai pamentulu*; b) a attetiá, escitá: *a ricani érosi cert'a, urr'a, dorerea*.

RICANITU, = *ricaitu*, -a, adj. part. s. d'in *ricanire*, *rimatus*.

RICANITURA, = *ricaitura*, s. f., *rimatio*, *rimatura*; actione si mai vertosu effectu allu actionei de *ricanire*: *ricaniturele gallineloru voru desgropá ce amu seminatú in gradina; acésta-a e ricanitura, nu aratura*.

* RICINA, s. f., vedi 2 *ricinu*.

* RICINATU, -a, adj. part. s., (fr. *ricine*, si *ricinate*), a) in forma de *ricinu*, care sémina a *ricinu*; ca subst. f. pl., *ricinatele*, tribu de plante, cari au de tipu genulu *ricinu*; b) s. m., reale *ricinutulu*, sare formata d'in combinatioinea acidului *ricinicu* cu una base.

* RICINIATU, -a, adj. part., 1. *riciniatus*; prevedutu, vestitu cu unu *riciniu*: *mimi riciniati*; 2. (fr. *ricinid*), d'in *ricinu*, formatu ca *ricinulu*, assemine *recinului*; subst. pl., *riciniatele*, familia de arachnidi cari au de tipu genula *ricinu*.

* RICINICU, -a, adj., (fr. *ricinique*); de *ricinu*: *acidu ricinicu*.

* RICINIU, s. m., pl.-e, *ricinium*; d'in *rica*, micu velu mai allessu pentru femine.

* RICINOIDE, adj. s., (fr. *ricinoide*) care sémina cu *ricinulu*, (vedi 2 *ricinu* sub 1.), ca subst. m. reale, unu medicamentu purgativu si vomitivu forte violentu.

* 1 RICINU, -a, 1. adj., *ricinus*, de *rica*, cu *rica*: *mitra ricina*.

* 2 RICINU, s. m., si f., *ricina*, *ricinus*; 1. genu de plante dicolyledonie; sub forma mai vertosu fem. *ricina*, = oliu de *ricinu*, datu ca purgativu; 2 genu de insecte forte supparatorie pentru animala, mai vertosu pentru passeri: pe-

duchiu, capusia, etc., *ricinu de pauonu, de gallina*.

RICTANIA, (si *rittania, ritania*), s. f., *procacitas, protervitas, impudentia*; calitate si fapta de *rittanu*.

RICTANU, -a, (si *rittanu*, vedi *rictu*), adj., *procax, protervus, impudens*; proprie, care are *rittu* mare : *unu rittanu de mistretiu*; ca mai desu metaforice, nerosinatu, prea cotediatoriu : *rittanii de copilli fora rosine de omini*.

RICTOSU, -a, (si *rittosu*, vedi *ritosu*), magno *rictu praeditus, procax, protervus, impudens*; 1. proprie, plenu de *rittu*, cu mare *rittu* : *rittosi porci, rittosa scrofa*; 2. metaforice, insolente, impertinente, nerosinatu : *rittosi copilli*.

* **RICTARE**, v., *rictare, intensivu* d'in *ringire*, a *casca*, a *ave* *rictu* mare si largu, in speciale, se dice despre vocea leopardiloru.

* **RICTU**, (transformatu in pronuntia in *rittu sauritu*), pl.-uri, *rictus, rostrum, rostellum*; d'in *ringire*, proprie : *casatura a gurei*, si de aci : 1. *casatura a gurei spre risu, risu cu arretarea dentiloru*; 2. *gura mare cascata a animaloru, a féloru mai vertosu : rictulu bellaurului, rictulu tigrului, defantului*; 3. in specie botulu porcului, mai vertosu selbatecu : *porcii rima cu ritulu, dau cu rittulu, si baga rittulu in ciru; rittulu boului*; de aci metaforice, spre a esprime *insolentia, impudentia*, etc., in frasi populari ca : *a dá preste rittu; omu cu mare rittu; a leuí, face rittu, a si bagá rittulu unde nu se cade; a rupe rittulu cuiva*, etc.

RIDERE, pres. *ridu* si *ridiu*, conjunct. pers. III se *rida* si se *ridia*, perf. *risi* si *risei*, *risu*; v., *ridere, arridere, irridere*; *jocari, nugari*, (it. *ridere*, isp. *reir*, port. *rir*, prov. *rire* si *rir*, fr. *rire*); a si manifestá buccuri'a prin miscarea faciei, mai allessu a gurei, oppos. la *plangere* : noi *plangemu, voi rideti*; 1. intrans., a) in genere si proprie *ridemu de câte ori intempinamu fientie cari ne placu; ridemu vedendu pre altulu ridendu; ridemu de nebonicle ómeniloru; ellu ride de tote nemicurile; a ride ca nebonulu; ea ride se mora; a ride infundatu, a ride*

in ironia, a *ride fortiatu*; b) in specie si metaforice, a) a *ride amicale*, a si esprime buccuri'a, amorea, favorea, etc. : *copillulu salta in braciele mammei si ride tatalui; fortun'a ve ride intru tote; nu mi ride fiitoriulu ca voue; avutului ridu toti si tote*; β) a fi serenu, amabile, amicale, placutu, amenu, incantatoriu, resplendente, radiante de buccuri'a, de formosetia, de gratia, etc. : *ride cerulu fora nueri; ride aurulu si alte ornamente in casa, pre corpulu cuiva; ride faci'a cuiva, prov. ride mustaci'a cuiva de succesele proprie sau alle dilectiloru sei; dupo una alma plouia ride érb'a, ride frondi'a, ride câmpulu, ridu florile, ridu tote ocliloru*; mai vertosu in form'a participiale presente : *campulu ridente, ridentile flori, ridentea fronte a unei candido si formose copille; ridente acanthu asterne campulu; marea e lena si ridente*; mai departe: *ride vinulu in pelucide cristalle, ride si salta anim'a in peptulu plenu de buccuri'a*; γ) a resari, a incepe se appara, se éssa, se dea, se incoltesca, etc.; asiá : *ride mustaci'a cuiva, nu numai, a') ca susu : pare bene cuiva, ci si β') resare, appare, pentru prim'a or'a formosa*; asiá si : *ride barb'a, ride granulu, ride érb'a*; δ) a vorbí in jocu, a jocá, a nu vorbí seriosu : *asta-a nu se pote, vrei se ridi; vorbesci seriosu sau ridi? sciu co ridi si co nu se pote ce mi promiti*; de aci cu sensulu de *pertrecere* : *in tote serele ne adunamu de pertrecemu sponendu si ridendu; auctori ce sciu ride in scrierile selle si face pre altii se rida; comedi'a ne face se ridemu si se pertrecemu bene*; ε) a *ride de ceva sau de cineva*, cu mai multe sensuri : a) a *pertrece*, ca si mai susu : *a ride de disesele spirituali alle cuiva; a ride de miscari, de gesturi comice* : apoi in specie β') a si bate jocu : *toti ridu de miselli'a tea; cine nu va ride de unu stultu ca tene? a si ride de cas'a cuiva, de copillii, de copillele lui*; γ') cu ide'a accessoria de *ammagire, mentire, seducere*, etc. : *si au risu de noi vendendu-ne vitre in locu de gemme; a si ride de innocent'i a si credulitatea celloru inesperti*; δ) a nu pesá : *a ride de ammenitiarile cuiva*

2. trans., a *ride* pre cineva, a defaimá, batujocurí, ammagí, mentí : *tota lumea te ride pentru assemíni fapte; cu assemíni promise vrei se ne ridi ca prénisce copilli fora mente.*

* RIDIBUNDU, -a, adj., *ridibundus*; plenu de *risu*, care *ride* multu, applectatu a *ride* veri-candu si de veri-ce.

* RIDICA, s. f., *ridica*; paru de care *redíma* ceva, in specie, paru de *redímatu* si legatu vitia de *vinia*, *characu*, *aracu*.

RIDICARE, *ridicatu*, *ridicatura*, etc.; vedi : *retticare*, *retticatu*, *retticatura*.

* RIDICLA, s. f., *ridicula*; demínut. d'in *ridico*.

* RIDICULARE, v., *ridiculum præbere*; a face *ridiculu*, a face de *risu* : a *ridiculá unu omu*, *faptele lui*, *portarea lui*; a *ridiculá ce e seriosu*, a *ridiculá celle sante*; (vedi si *ridiculisare*).

* RIDICULARIU, -a, adj. s., *ridicularius*; relatiu la *ridiculu* : a *vorbí si spúne multe si ridicularie*; ca subst. pers. care spune lucruri *ridicule*.

* RIDICULE, adv., *ridicule*, vedi *ridiculu*.

* RIDICULISARE=*ridiculizare*, v., (fr. *ridiculiser*); vedi *ridiculare*.

* RIDICULISSIMU, -a, valde *ridiculus*; forte *ridiculu*, câtu se pote de *ridiculu* : e *ridiculu*, ba inco *ridiculissimu*; *títluri ridiculissime*, (comp. si fr. *ridiculissime*).

* RIDICULITATE, s. f., (fr. *ridicuité*); calitate de *ridiculu* : *ridiculitatea portului*, *gestului*, *vorbei cuiva*; si concr. actu *ridiculu*, *fapta ridicula*.

* RIDICULOSISSIMU, -a, adj., *ridiculosissimu*; superlatiu de forma clasica d'in *ridiculosu*, forte *ridiculosu*; vedi *ridiculosu*.

* RIDICULOSU, -a, adj., *ridiculosus*, plenu de *ridiculu*, cui place a *ride* si a *face se ridia* : *parasiti ridiculosi*, *ridiculosissimi*; *nu mi placu in scrissu celle ridiculose*, *ci numai celle redicule*.

* RIDICULU, adj. s., *ridiculus*, (fr. *ridicule*); care provoca, attitia *risu*. 1. in bene, *jocosu*, cui place a *ride* si a *face se ridia*, comicu etc. : *déco nu esti d'in fire ridiculu*, *nu faci pre altii se ridia*; *omni mai ridiculi de figura si de portu*, de

câtu prin vorbele loru; *vorbe ridicule*; *facia ridicula*, *gesturi ridicule*, *portu mai ridiculu*; *unii facu pre ridiculi ca d'in maiestria*; *ridicule si jocose disse*; 2. in reu, demnu de *risu* : *neboniele vostre sunt ridicule si supperatorie*; *de stultitia potemu ride*, *co-ci e in addeveru ridicula*; a *leuá unu tonu ridiculu*; a *se face ridiculu prin vanitatea sea*; a *pretende co scimu ce nu scimu e forte ridiculu*; e *ridiculu a imitá pre celli ce nu ne da mân'a a imitá*; 3. ca subst., a) person., *unu ridiculu*, *cellu ce d'in natura*, sau ca d'in *messería*, *face pre altii se ridia*, *buffone*; b) reale, ce e *ridiculu*, ce face se *ridia* : *dissa*, *fapta*, *portu*, *jocu*, *gluma*, etc., ce atrage *dispreiu* = *risu*, *batujocura*, etc. : *sunt multe generi de ridiculu* : *ridiculu spirituale*, *delicatu*, *urbanu*; *ridiculu grosolanu*, *inurbanu*, *fora spiritu*, *insulsu*; a *nu se delectá multu de frigidete ridicule alle parasitului*; *ridiculu e cellu mai bonu flagellu allu vitiiloru*; de *ridiculu*, ca de cea mai bona arma, *facu usu scriptorii de comedie*, *de satyre*, *de critice*; *nu se cade a arruncá si reversá ridiculu pre celle ce merita respectu si veneratione*; 4. ca adv., in form'a masc., *ridiculu*, sau cu form'a particularia, *ridicule* : a *gesticulá ridicule*, *cumu si vorbesce ridicule*; a *se portá, cogitá, judicá ridicule*.

RIDITORIU, -a, adj. s., *ridens*, *ridiculus*; care *ride* sau face se *ridia*; vedi si *ridente* la *ridere*, si *ridiculu*.

RIGAIRE=*riganire*, *rigaitu*=*riganitu*, etc., vedi : *rugaire* = *ruganire*, *rugaitu*=*ruganitu*, etc.

* RIGARE, v., *rigare*; udare, adappare, 1. proprie : *plouiele riga tote ter-rile*; a *rigá gradin'a*, *florile*, *arborii*; 2. metaforicesi in specie; a) ca si *irrigare*, a duce, trage apa unde-va, b) in sensu ideale : *d'in productionile geniiiloru se riga popore multe si numerose*.

* RIGATIONE, s. f., *rigatio*; actiune de *rigare*.

* RIGATORIU, -tória, adj. s., *rigator*, care *riga* sau serve a *rigare*=*machine rigatorie de gradine intense*; *rigatorii gradineloru*.

* RIGATU, -a, adj. part., *rigatus*. in s. verbului.

* RIGEFACERE, v., (se conjuga ca v. *facere*), *rigefacere*, a face se *rigesca*.

* RIGENTE, adj. part. pres., *rigens*; care *rigesce*, care e *rigidu*.

* RIGESCERE, v., *rigescere*, a se face, a deveni *rigidu* : *rigescu titiele, ugerete, rigescu perii de mare spaima*.

* RIGIDIFOLIU, -a, adj., (fr. *rigidifollé*); care are *foliele rigide*.

* RIGIDITATE, s. f., *rigiditas*; calitate, statu de *rigidu* : *rigiditatea cadaverului recitu; rigiditatea lemnului de cerru; rigiditatea caracteriului, moralei, principieloru*.

* RIGIDU, -a, adj., *rigidus*, (fr. *rigide*; d'in *rigire*); 1. proprie, inflexibile, immobile, duru, tare, inlemnitu, *tiépenu, intiepenitu, immarmuritu, inghiaciatu*, etc. : *rigidii peri ai porcului; mistretiului; rigidu pamentu; rigidulu corpu allu mortului recitu; rigidii oculi ai cellui spariatu sau mortu; rigidele colonne, rigid'a pétra, rigidulu cornu; rigide arme, rigidulu ferru; rigide petiore, rigide mâne, rigida unghia; rigide stofe tessute cu auru; rigidulu guttu allu lupului; 2. metaforice, inesorabile, severu, austeru, rude; duru, barbaru, ammortitu, etc. : *voce rude si rigida; rigidii Sabini, rigidii Nomadi; rigida virtute, rigidi critici, rigidu parente, rigidi orthodoxi, rigidu confessoriu, rigidi observatori ai litterei si spiritului legei; calvinistu rigidu, judicii rigidi*.*

* RIGIRE, -escu, v.; 1. *rigere*, a fi inflexibilu, immarmuritu, inghiaciatu, duru, *tiépenu, a intiepeni*; 2. *rigescere*, a deveni duru, inflexibilu, *tiépenu*; 3. *rigefacere*, a face inflexibilu, duru, *tiépenu*.

* RIGORE, s. f., *rigor*, (fr. *rigueur*; d'in *rigire*), statu de *rigidu* : inflexibilitate, imobilitate, durezza, immarmurire, ammortire; si metaforice, severitate, asprime, etc., 1. proprie : *rigorea frigului unei aspra iérna; rigorea cerbicii, guttului; rigorea ferrului, osseloru, periloru la certe animati; rigorea faciei, nerviloru; rigorea metallului, lemnului,*

cornului; rigorea ochiloru immobili; lungele rigori alle unei aspra inchisore; 2. metaforice : rigorea legiloru, reguliloru, principieloru, demonstrationiloru; rigorea fortunei, sortei, fatului; a se cere de rigore, a lucrá cu rigore, a observá cu rigore tote prescriptionile medicului; lucrulu e probatu, demonstratu in tota rigorea, cu rigore matematica; rigorea caracteriului, datineloru.

* RIGORISMU, s. m., (fr. *rigorisme*), doctrina, in specie, doctrina morale sau religioasa ce are de principiu *rigorea* precepteloru si *rigid'a* loru observantia : *rigorismulu acelloru secte religiose*.

* RIGORISTU, -a, s. pers., (fr. *rigoriste*); cellu ce se tine de *rigorismu*, duce prea departe *rigorea* in principie : *censori, critici rigoristi; de partea rigoristiloru n'ar mai poté essi neci una noua productione litteraria*.

* RIGOROSITATE, s. f., (fr. *rigoureuxeté*); calitate si fapta de *rigorosu*.

* RIGOROSU, -a, adj., (fr. *rigoureux*); plenu de *rigore* : *rigorosu geru, rigorosi peri*; mai allessu metaforice : *rigorosi judici, rigoroasa perfectione, es-same rigorosu, si abs. rigorosulu : a trece rigorosulu, a se suppone la rigorosu; supplicie rigoroase, penitentia rigoroasa; intellesu rigorosu allu unui coventu; dieta rigoroasa; demonstrationi rigoroase*.

* RIGUU, -a, adj., *riguus*; 1. care *riga*, uda : *riusiore rigue de câmpuri*; 2. udatu : *riguele gradine, riguu monte prin numeroase fontane*.

RIIA, *riiosu*, etc., vedi : *ronia, roniosu*.

RIMA, s. f., *rima*; *lumbriens, torrenus vermis*, (d'in *rig*, de unde si *ringire*); 1. proprie, crepetura, cascatura, ruptura, gaura, etc. : *rimele murului se casca; rima larga, angusta; a face rime, a astupá rimele; olla, caldare, albia plena de rime; pamentu plenu de rime prin rimatulu rimatoriloru; 2. ca mai desu in usulu populariu, specia de verme ce se afla in pamentu : a cautá si stringe rime pentru venatu de pesce; voluptatea atrage si prende pre omu, cumu rimele attragu la uncu pescii;—*

rima, dupo fr. *rime* = it. *rima*, si cu sensu de *consonantia finale* a doue versuri, d'in *rhythmă* in locu de *rhythmu*, care e de preferitu, si mai de preferitu ar fi : *consonantia finale*; inse pote fi si *rima* = *linia*, *versu*, si de aci : *finale de versu*; *versulu ensusi* = *sulcu*, *linia*, etc.

RIMARE, v., *rimare* si *rimari*, *rodere*, (d'in *rima*); 1. in sensulu cellu mai strimptu, a despica pamentulu, a ará, sapá, inse cu sensu mai multu peiorativu, asiá co : *a rimá agrulu* = *a sgariú agrulu*, a ará in facia si reu; *anevolia se rima pamentulu cu rastrele si cu unghiele*; 2. in sensu largu, despre animali cu rostru, ghiare si rittu : *passerile rima si strica formosele prate*; *corbii rima araturele si scotu sementi'a*; *soricii rima casiulu*; mai vertosu despre porci : *porculu rima*; *nu lasati porcii in arature, co le rima, si le strica*; 3. metaforice, a) a rode, supperá, a attitiá, escitá : *unu vulturu rima viscerele-pecatosului*; *ve rima, se vede, lu ánimă, invidi'a, dorulu de placeri, de gloria*; prov. *soricii rima in capulu lui*; b) a cautá, cercá, *rimandu*, *sapandu*, etc., si in genere, a scrutá, cercetá, etc. : *ce aveti se rimati ánim'a sau in ánim'a nostra? vechii aruspici rimau viscerele victimeloru immolate*; *a rimá secretele, cogitele ascunse alle altoru-a*; — dupo fr. *rimar*, *rimare*, a) a *consoná in finali*; vorbindu de doue sau mai multe versuri; b) si trans. a face *se consone in finali* doue sau mai multe versuri; c) in sensu mai largu, a *versificá*, a face *versuri*.

RIMATORIU, -*toria*, adj. s., *rimator sus*, care *rima* : *passeri rimatorie*. *cadrupedi rimatorie*; metaforice : *rimatori ai ánimeloru si secreteloru*; in specie si absol. *unu rimatoriu* = *porcu* : *a cresce rimatori de speculu*; *carne de rimatoriu*; *a custodi rimatorii* : *ai se adjunji custode de rimatori. la rimatori*; — dupo fr. *rimour*, *rimatoriu* = *care serie, face versuri*, in specie, reu poetu.

RIMATU, -*a*, adj. part., *rimatus* : *pamentu rimatu de porci*; — déro si : *versuri rimate in cruce*.

RIMATURA, s. f., *actio et effectus*

rimandi; actione si effectu de *rimare* : *rimatur'a porcului*; *rimature de porci, de passeri, de sorici*.

*RIMOSIPEDE, adj., (fr. *rimosipède*), care are *petiorele rimose*.

RIMOSITATE, s. f., (*rimositas*); calitate, statu de *rimosu*.

RIMOSU, -*a*, adj., *rimosus*, (fr. *rimoux*); plenu de *rime* : *in rimosa luntre ne amu pusu*; *rimose olle*; *rimosulu pulmone*; metaforice : *nu faci bene se depuni in urechiele acestui rimosu de limbutu aceste secrete*.

RIMULA sau *rimura*, s. f., *rimula*, (fr. *rimule*); deminutivu d'in *rima* : *rimulele de pre conca*; *cu una rimula prendi pescele mare*.

RINDUNELLA, s. f., vedi *rondinella* si *rundinella*.

*RINGENTE, adj. part. pres., *ringens*, (fr. *ringent*), care *ringe* sau *ringesce* : *gura ringente, corolle ringenti*.

*RINGENTIFLORE, adj., (fr. *ringentiflore*), care are *flori ringenti*.

RINGIRE, v., (se conjuga cu forme incarcate : *ringescu, ringesci*, etc., déro si simple : *ringu, ringi, ringe*), *ringi, frendere, cachinuari*; a cascá, deschide gur'a, a descoperi, lassá se se védia, a arretá dentii, a stringe dentii de menia sau de dorere, si de aci, a ride reu sau cu reutate, a si espreme supperarea, men'a etc. : *fugi d'inaintea lupului, a cânelui, care vedi cumu ringesce*; *omulu ringe sau de mani'a sau de reutate, sau de stultetia*; *potemu ride, déro nu ringi*; *ce mi ringiti la nasu, cundu eu ve invetiu de bene? scii numai ringi de tote*; *turbatulu tigru ringe infricosiatu*; *a ringi dentii, cu dentii ringiti, cu gur'a ringita*; in sensu mai intensu : *muru tare ringitu, plage ringite*; (compara si : *rictu* = *ritt*).

RINGITU, -*a*, adj. part. s. d'in *ringire*; *ringens, hians, frendens, rimatus; rictus, cachinuus*, in s. verbului : *gura ringita; ringitulu stultiloru*.

RINGITURA, s. f., *rictus, cachinuus*; actione si mai vertosu effectu allu actionei de *ringire* : *ringiturele cânelui, tigrului furiosu, ringitura de meniosu, de stultu*.

RINICU, *rinichiu*, etc., vedi *renichiu* = *reniclu*.

* RINOCERU, etc., vedi *rhinoceru*, *rhinocerote*, etc.

RIPA, s. f., *ripa*, *rupes*, *praecipitium*; 1. margine de uscatu pre longa una apa, mai vertosu una apa currente, riu, fluviu, etc., littore, termu, mallu : *riulu are doue ripe* : *rip'a derepta si rip'a stânga*; 2. locu precipitosu : rupe, precipitiu, rapedisiu, etc. : *a dá carrulu de ripa, a cadé in ripa*; metaforice : *temerarii acesti-a au se dea terra de ripa; a se affundá in rip'a lussuriei*; vedi si *rupe*.

*RIPARESE, *riparense*, si *ripariense*, adj., *ripariensis* si *riparensis*; care e longa *ripa*, in specie, despre osti ce stationédia longa *ripele* unei apa.

RIPARIU, -a, adj., *riparius*; relativu la *ripa* : *rondinelle riparie*.

* RIPENSE si *ripese*, adj., *ripensis*; situatu longa *ripa* : *Daci'a ripense; militari ripensi* = *militari ripariensi*.

* RIPICOLU, -a, adj., (*ripicola*, fr. *ripicole*), care siéde traiesce, pre *rip'a* unei apa.

RIPOSU, -a, adj., *praeceps*, *praeruptus*, *abruptus*; d'in *ripa*, mai vertosu in insemnarea acestui coventu de sub 2., plenu de *ripe*, rapidu, precipitosu, dereptu in susu sau in diosu : *locuri forte ripose si periculóse, monti riposi, cósta de monte riposa*; vedi si *ruposu*.

RIPULA, sau *ripura*, s. f., *ripula*, deminutivu d'in *ripa*.

RISCHIARE, *rischiatoriu*, etc., vedi : *reschiare, reschiatoriu*.

RISSETU, s. m., vedi *risitu*.

RISIBILE, adj., *risibilis*, (fr. *risible*) 1. care pote *ride* : *omulu e animale risibile*; 2. de care poti *ride*, care face se *ridi* : *istoria risibile, comedia risibile*.

RISIBILITATE, s. f., (fr. *risibilité*); calitate de *risibile*.

* RISILOCIU, s. m., *risilloquium*; vorbire cu *risu*.

RISIONE, s. f., *risio*; *ridere*, cumu si actu, effectu, lucru de *risu*.

RISIPA, *risipire*, etc., vedi : *resipa, resipire*, etc.

RISITARE, v., *risitare*; intensivu si

iterativu d'in *ridere*, a totu *ride*, a *ride* multu si continuu.

RISITU = *risetu*, pl.-e, *risus*, *cachinnus*; actu de a *ridere*, mai vertosu, *risu in gur'a mare*, cumu si obiectulu *risului*, (compara it. *risita*, fr. *risée*) : *risitele loru se audira din mare departare; unu risitu olympicu, omericu erupse de tote partile; nu mai incéta risitele acestea; unu risitu de omu; aceste sunt risete de boi*.

RISMA, pl.-mate, (it. *risma*) : *una risma de charteia*, unu fasciculu de 24 cólle de charteia.

* RISSA = *rixa*, s. f., *rixa*, certa, batalia.

* RISSARE = *rixare*, v., *rixari*; a se certá.

* RISSATORIU = *rixatoriu*, -a, adj. s., *rixator* si *rixatorius*; care *rixa*, sau serve la *rixa*.

* RISSATU, -a, adj. part., *rixatus*, in s. verbului.

* RISSICARE si *riscare*, v., (it. *risicare*, fr. *risquer*), a arruncá in bracele fortunei, a periclitá : *a rissicá, una summa de banni; negotiatorii rissica mai totu de a un'a*.

* RISSICATU sau *riscatu*, -a, adj. part., (it. *riscato*, fr. *risqué*), periclitatu.

* RISSICOSU sau *riscosu*, -a, adj., (it. *riscoso*, fr. *risqueux*), espusu *rissicului*, periculosu.

* RISSICU sau *riscu*, s. m., (it. *risico*, fr. *risque*), *periculum*, *discrimen*, arruncare in braciele fortunei, periclu : *a interprende ceva cu rissiculu si periclulu seu; pre rissicu si periclu*.

* RISSOSU = *rixosu*, -a, adj., *rixosus*; cui place cert'a, care cauta certa.

RISU, -a, adj. part. d'in *ridere*, *risus*, (it. *riso*, fr. *ris*), 1. in genere : *mulieri rise de toti pentru vanitatea loru; nu etempu de risu si de jocatu; a fi de risu; nu e de risu ce ti spunu eu*; 2. in specie, ca subst. m., *risu*, unu *risu*, a) abstr. fora plurariu : *risetulu e risu in gur'a mare; risu malignu, reutatosu, sardonicu, prefacutu; a se inflá de risu, a crepá de risu, a mori de risu; risu omericu, risu d'in budei; risu stultu, stupidu; dupo risu si plánsu; risulu si plán-*

sulu stau, la copilli, aproape unulu de altulu; a provocá risulu altoru-a prin risulu seu; a se pune pre risu, a nu si poté tiné risulu; a fi risulu lunei, differitu in sensu de : a fi de risulu lunei; déco noi suntemu de risulu totoru-a, apoi voi sunteti risulu totoru-a, (vedi si mai la valle sub b); a face de risu pre cineva sau ceva : se scii co te facu de risu, déco nu mi implenesci dorenti'u; a se face de risu prin miselliele selle; etc., differite in sensu de : a si face risu de ceva sau de cineva : ve faceti risu de totu ce merita respectu; a si face risu de onorea, de casele ómeniloru, de legi, de bon'a covenientia; a si face risu de lucrulu cu care s'a insarcinatu; nu ve faceti risu de laborea, de sudorea omului, de vitele omului; b) concretu, risu = obiectu de risu, pl. risuri : unu risu de vestimentu, vestimentu de risu, reu lucratu; asia si : aceste-a nu su aratre, ci risuri de aratre; risu de carrutia, nu carrutia; risu de orologiu, nu orologiu; — a fi risulu celoru mai miselli; a adjuge risulu, a deveni risulu, a se face risulu lunei.

RITANU, -a, adj., vedi *rictanu*.

RITMICU, ritmu, etc., vedi : *rythmicu, rhythmu*, etc.

1 RITU, s. m., etc., vedi *rictu*.

2 RITU, s. m., ritus, (it. isp. port. *rito*, fr. *rite*); 1. modu de cultu religiosu, practica religiosa, usu sau ceremonia religiosa : *ritulu basericeei orientale, a se tiné de ritulu orientale; differentie de ritu, nu de dogmate se afla intre differitele baserice*; 2. usu, datina, modu, lege, regula, processu, etc. : *usurile si riturile fia-carei nationi, ritulu acestui genu de animali, riturile fia-carei specia de animali; dupo ritulu Franciloru, dupo ritulu Italiloru, dupo ritulu Asiaticiloru.*

* RITUALE, adj., ritualis; de ritu. relativu la ritu : *carti rituali; rogatione rituale.*

* RITUARIU, s. m., 1. personale, care essecuta ritulu; 2. reale, carte care co-prende ritulu, ἑρλογόρον.

RIU, s. m., vedi *riuu*.

RIUALE = *rivale*, adj. s., rivalis, (fr. *rival*); relativu la *riuu* = *riuu*, de *riuu*, 1. proprie : *passeri rivali; proprietari*

riuali; 2. metaforice, a) in genere, cellu ce vre si doresce acellu-asi luern ce doresce si altulu, concurrente, competitivu, adversariu etc. : *nationi rivali la domni'a mariloru; cetati rivali; e raru ca celli ce se applica la acellu-asi maicestrie se nu fia rivali; amendou rivali, mai multi rivali pentru acea-asi functione, acellu-asi premiu*; b) in specie, care are sau cauta a avé impreuna cu altulu favorile unei mulieri : *aveti a-acea-asi amica, sunteti déro rivali; pentru acesta feta ai multi rivali; a amá fora altu rivale*; — ca subst. *unu rivale de temutu, rivalele poetului, poetu fora rivale*; numai celli mai destinsi, ca si celli mai obscuri, nu au rivali.

* RIUALISARE = *rivalisare* v., (fr. *rivaliser*); a fi rivali in sensulu coventulu rivale de sub 2. : *a rivalisá cu celli mai boni de professionea sea.*

* RIUALITATE = *rivalitate*, s. f., rivalitas, (fr. *rivalité*); calitate, statu de rivale, mai vertosu in insemnarea coventulu de sub 2. : *rivalitatea poporeloru pentru principulu; rivalitatea a doue case de commerciu; rivalitatea a doui scolari, a doui pacti, a doui pictori; rivalitatea amantiloru; rivalitatea cetatiloru antice alle Greciei.*

RIUARE, (si *riuire*, -escu), v., fluere; a curre ca *riuu*, vedi *riurare*.

RIUIRE, v., vedi *riurare*.

RIURARE, -ediu, (si *riurire*, -escu), v., rivatim fluere, a curre ca unu *riuu*.

RIULLETIU, s. m., vedi *riuellu*.

RIURELLU, pl.-e, rivulus; diminutivu d'in *riuu*; — alte diminutive d'in acellu-asi coventu sunt : *riutiu*, de unde nou diminutivu : *riutioru* si *riusioru*; apoi : *riulletiu*.

RIURIRE, -escu, v., vedi *riurare*.

RIUSIORU, *riutiu*, vedi *riurellu*.

RIUU = *riua*, pl.-uri, rivus, fluvius, flumen; cursu de apa, apa corrente : *a bee apa de riuu; nu trece riuu pre longa acca cetate; riuuu vine, cresce, se infla, se vèrsa; riuuu scade, secca; celle mai mari riuri alle Romaniei curgu d'in monte si se vèrsa in Dunaria.*

RIVALE, rivalitate, etc., vedi *riuale rivalitate*.

RIVARIU,-a, adj. s., rivalis, vedi *rivale*.

* RIXA, *rixare, rixosu*, etc., vedi : *rissa, rissare, rissosu*, etc.

* ROBIGINE, etc., vedi *rubigine* = *rugine*.

ROBIU = *roibu*,-a, adj. s., *robius, rubeus, robus, rufus*; de colore inchisa *rosia*, vorbindu mai vertosu de *callu* si alte animalii : *callu robiu. epe robie*; subst., a) ca nume propriu de *callu* : *robiulu* = *roibulu*, *robi'a* = *roib'a*; b) f. *robi'a* = *roib'a*, specia de planta = *rubia* = *rubia tinctorum, Linn.*

* ROBORARE, v., *roborare*; a dá *robore*, a face *robustu*, tare, potente : a *roborá corpulu cu alimente sanctose*; a si *roborá memori'a, mentea prin essercitie cotidiane*.

* ROBORARIU,-a, adj. s., *roborarius*; de *robore*, ca *arbore*, de lemnu tare; ca subst. reale, *roborariu* = *incapere, locu inchisu cu lemnu tare*.

* ROBORASCERE, v., *roborascere*, a se face, a deveni *robustu*, a leuá, a capítá taría, *potere*.

* ROBORATU,-a, adj. part., *roboratus*, in s. verbului.

* ROBORE, s. m., *robur*, si *robis*, (comp. it. *rovere*, si fr. *rouvre*); 1. specia de cerru forte tare, si in genere, veri-ce arbore sau lemnu tare; 2. metaforice, a) obiecte de *robore* : *scauno, mese, armarie, aratre, etc.*; b) taría, soliditate, *potere*, etc. : *robore de ferru, de pétra*; a *prende robore in petiore* : *neci etate neci robore covenite nu arc unu copillu ca tene*; *robore de suffletu, de braciú, de espressione*; c) partea cea mai tare a unui ce : *ánima, mediu, trunchiu, potere, etc.* : *roborele armatei, in roborele iernei*.

* ROBORIU,-a, adj., *roboreus*; de *robore* : *ponti roborie, lemnu roboriu*.

* ROBOROSU,-a, adj., *roborosus*; plenu de *robore* : *bracie roborose*; vedi si *robustu*.

* ROBURNIU,-a, adj., *roburneus*; de *robore* : *roburnie glandi*.

* ROBUSTETIA, s. f., *robur*. (it. *robustezza*); calitate de *robustu* : *robusteti'a braciiloru, mâneloru, petioreloru*.

* ROBUSTU,-a, adj., *robustus*, (fr. *robuste*, it. *robusto*), *de robore*, 1. proprie, *ferestre robuste*, facute d'in *robore*; asiá si : *usia, pórtá robusta; trunchiu robustu*; — in acestu sensu de preferitu sunt espressionile : *de robore, roboriu; roburnu sau roburniu*; 2. ca mai desu, tare, solidu, potente, etc. : *robustele bracie alle junelui terranu; robustu peptu, robuste petiore; robusta mente, robuste ánime*.

ROCHIA, s. f., *talariis vestis, muliebris toga*; vestimentu mulierescu lungu de regula pênó la calcânie, inse si : *rochia scurta, rochia de copillu micu*; prov. si *popa eurochia*; — *rochi'a rondinellei*, specia de planta, de floare, *pervinca*, fr. *pervenche*, (comp. it. *rocchete*, isp. *roquete*, fr. *rochet*).

RODANU, s. m., vedi *rotanu*.

RODERE, *rosi si rosei, rosu*, v., *rodere, corrodere, edere, exedere; terere deterere*, (it. *rodere*, isp. port. *roer*, prev. *roder*); 1. proprie, a rape, sfermá cu dentii, a mancá, mai vertosu a mancá ceva duru, tare : *soricii rodu casiu, carti, pannure, chiaru si lemne; asiá rodu acesti roditori scandurele; cânele rode cu placere acellu-asi ossu in tempu de mai multe dille; betrânii abiá rodu si carnea molle*; prov. *cine pote, osse rode; cine nu, neci carne molle; a rode crusta de pâne*; 2. metaforice, a) a frecá, vettemá, vulnerá, mancá, gauri, etc. : *calcionii me rodu la petiore; una rota se rode de all'a; vestimente rose asiá de tare, in câtu li se vedu firele de orditura si de batutura; apele rodu ripele riuriloru; termuri rose de unde; si picatur'a de apu rode pétr'a cea mai tare; boi cu guttulu rosu de jugu; cerbici rose de jugulu servitutei; prin ascutire armele se si rodu incetu incetu; ferrulu aratrului se rode de pamentulu ce acestu ferru sfascia; vieti'a desfrenata rode vieti'a ensasi*; b) a rimá, molestá, supperá, nu dá pace, etc. : *acestu-a me rode la ánima; ve rode vermele conscientiei; incéta de a mi rode urechiele cu asemini pretensionii; copillulu mi rode urechiele se lu ducu la theatru; mulierile ne rodu urechiele se le comperámu ornamente de lussu*, (comp.

si it. *questo mi rode*); *ce me rode pre mene, e ceva ce nu ai crede*; mai vertosu, a sfâscia pre cineva sau ceva. a defaimá: *invidiosii rodu pre toti cãti porta invidia*.

RODIA, s. f., fructu de *rodia*, vedi: † *rhod-*, sau *rhodo-*.

RODITORIU, *-tória*, adj. s., rodens. (comp. it. *roditore*); care *rode*: *de tote roditoriulu dente allu timpului*.

RODITURA, si *rosetura, rositura*, s. f., (comp. it. *roditura*, isp. port. *readura*); actione de *rodere*, déro mai vertosu effectu allu acestei actione, *ceva rosu*: *roditur'a apoi, roditurele facute de apu in ripele torrentelui; ce roditura dedei acestei buccatilla, fora se potu trage nemica d'in ea*.

RODIU, s. m., arbore ce da *rodie*; vedi: † *rhod-*.

* RODU si *rauda, rudu*, pl. *roderi, ruderu, rodus, raudus, rudas*, (afine cu *rudis*=*rude*); massa *rude*, mai vertosu, massa de metallu, si in specie, massa de arame, si moneta d'in acestu metallu, moneta de pucina valore; vedi si *rudu*.

* RODUSCULU si *rauduseulu*. s. m., *raudasculum, rodusculam, rudasculum*; deminutivu d'in *rodu*.

ROGA=*ruga*, s. f., *preces, precatio*, (comp. isp. *ruego*, port. *rogo*); actione de *rogare*, mai vertosu effectu allu acestei actione: *Domnedieu va ascultá roga cellui innocente; rogle nostre nu jura ascultate*; vedi si *rogatione*.

* ROGALE, adj., *rogalis*, relativu la *rogu*: *flacur'a rogale, cadavere rogali*.

ROGAMENTU. pl. *-e*, *rogamentum, precatio, preces, obsecratio, efflagitatio*; actione de *rogare*, espressione cu multu mai energica de câtu a formelorú: *roga* = *ruga*, si *rogatione*: *la tote rogamentele nostre se arretá inessorabile; ascultati cu indulgentia rogamentulu bietului nefericitu*.

ROGARE, v., *rogare, precari, orare, obsecrare, efflagitare*, (it. *rogare*, isp. port. *rogar*); 1. a cere una esplicare, a intrebá, a) in genere: *a rogá pre cineva ceva, de ceva, despre ceva; un'a te rogu, all'a respondi*; b) in specie, a) despre intrebare oficiale: *consulii roga pre*

toti de parerite loro; cine a venitu, rogu-te, in urma essirei melle d'in casa?

β) a cere juramentu, mai allessu la militari; γ) a cere consentimentulu cuiva la una stipulatione, a intrebá despre acestu consentimentu; — in acestu sensu mai raru se applica simplulu *rogare*, de óra ce e supplitu prin compos. *interrogare* = *intrebare*; 2. ca mai desu inse se applica *rogare*, in sensu de *cerere* cu respectu, cu umilientia, cu amore, cu fervore, adesea cu plansu, cu passione: *supplicare, implorare, etc.*, a) a *rogá pre cineva*: a) *rogu pre Domnedieu se ti dea mai antãniu mente; nu te rogu se faci ceva pentru mene, ci numai pentru benele tau, te rogu si éro te rogu, se nu mai faci asiú, te rogu se me lierti, déco te am offensatu in ceva; am se te rogu unu ce si mai insenuata; nu rogá mortea, veltu neei allu inimiciloru tei*; β) *roga pre toti la cas'a si mésa sea; nu te rogu la mésa, cumu te rogu la lucru si la portare bona*; γ) *de atâte ori te am rogatu de unu lucru asiú de micu; nu rogu pre nemine de nemica; roga pre toti vecinii de adjutoriu; si*: a *rogá pre cineva pentru ceva* = a *rogá pre cineva de ceva, inse*: a *rogá pre cineva pentru cineva*, aro sensulu cu totulu diferitu: a *rogá pentru cineva* = a *rogá cuiva*: a *rogá morte siesi, inimiculu, a rogá amiciloru dille multe si fericite*; etc.; b) a *se rogá*, a) *Domnului se ne rogãmu; nu ne rogãmu neminiu, necumu se ne rogãmu tie; cine ar conscindo se se roge roge? camu in acellu asi sensu si*: a *se rogá la Domnedieu, la toti omeni, se lu scape de dorere; numai celli cu cogitu curatu se se roge la Domnediu*; β) a *se rogá de cineva*: *me rogu de ellu ca de unu cruntu si canosu barbaru si pugnu; ne rogãmu de ei cu lacrimle in ocli, fora sei potemu essorá*; — a *se rogá de cineva*, dice mai multu de câtu: a *rogá pre cineva*.

ROGATIONE, s. f., *rogatio, obsecratio, precatio, preces*; actione, actu si effectu allu actionei de *rogare*, mai vertosu in insemnarea coventului desub 2.: *ex rogationi si cu bene nu capiti nemica de la acestu omu; rogatio-*

nea religiosa; rogationile de demaneti'a. de sér'a; carte de rogationi pentru tote momentele vietiei; rogationi ferbenti; se plenimu rogationile nostre de sér'a; a nu face ceva cui'va fora multe rogationi; nu asteptati multerogationi, candu ve chiama la mésa.

ROGATORIU, -tória, adj. s., rogator, obsecrator; care róga sau serve la rogatu : tonu rogatoriu; voliu fi cotra Domnedieu rogatoriu pentru voi.

ROGATU, -a, adj. part. s., rogatus, exoratus, efflagitatus : desi rogati, nu venira la mésa; multe d'in mulierile rogate nu venira la ballu; rogatu cu lacrima nu vru crudulu se me asculte; dupo rogatulu vostru m'am induplecatu a face aceste-a.

ROGU, s. m., rogu; cumuru de lemne pentru arsu cadaverulu unui repausatu; metaforice : pre rogu nu arde si glori'a cu meritu castigata.

ROIBU, etc., vedi robiu.

ROMA, s. f., Roma, cetate fundata de Romulu, acumú 2628 de anni, longa riulu Tibere in Latiu, parte centrale a Italiei; nomita si cetatea eterna, co-ci adjunsa la domni'a lumei connoscute de antichi, dupo ce perdú domni'a politica, urmà a fi si e peno asta-di capitale a totei lume romano-catholice, cumu de câtiva anni e si capitale a regatului italicu; de la acésta cetate avemu noi nomele si fienti'a nostra morale, de aci si multe covente importanti si comuni in limb'a nostra, d'in cari dàmu numai urmatoriele.

ROMANESCE = rumanesce, adv., romanice; fabulose, (fr. romanesquement); in modu romanescu, 1. in intellessulu coventului romanescu, de sub 1. : a cogitá, senti, vorbi si lucrá romanesc; scii romanesc? si cu prep. in, pre : in romanesc nu se dice asiá; asiá se dice pre romanesc; 2. in intellessulu coventului romanescu, de sub 2. (despredifferentiele de pronuntia vedi Romanu).

ROMANESCU = rumanescu, -a, adj., romanicus; fabulosus, fictus, (fr. romanesque); relativu la Romanu, 1. in intellessulu strimptu de Dacoromanu : limb'a romanesc, portulu romanescu:

multu e dulce si formosa limb'a romanesc; terra romanesc, terri romanesci; inse si ca nome propriu : Terr'a Romanesc = Montani'a. (vedi si Romania); industria romanesc, negociu romanescu, agricultura romanesc, caracteriu romanescu, productioni romanesci, carti romanesci; 2. in intellessulu cellu mai largu allu coventului Romanu = membru allu gentei romana sau latina, mai vertosu inse membru allu unei-a d'in nationile noue latine, applicatu adeco in acellu-asi intellessu cu allu forme romanicu in espressioni ca : limbele romanesci = limbele romanice, nationile romanesci = nationile romanice; — déro cu totulu in parte romanescu = de romanu, ca subst. reale; romanticu, fabulosu, fictivu, fantastiecu, imaginatu, miraculosu, etc.; vedi eromanticu.

ROMANIA = Rumania, s. f., Dacoromania, Romania, romanitas, dacoromanica lingua, rusticitas, (fr. Roumanie, Dacoromanie, Romanie, Romagne); d'in Romanu, calitate, statu, cultura, terra, limba, etc. a Romanului, 1. in intellessulu strimptu allu coventului Romanu, a) terra a Romanului, si in specie cu trei differite insemnuri, α) in intellessulu cellu mai largu si totu de una data cellu mai addeveratu, Romani'a = Daci'a antica, si mai multe insemnate parti d'in triânglulu illyricu; β) in intellessulu cellu mai strimptu : Romani'a fu câtu-va tempu numai Terra Romanesc, nomita si Montani'a, si absol. Terr'a, (in usu mai allessu la Romanii de preste Carpati); γ) in sensu intermediu, Montani'a si Moldavia = Daci'a inferiore; b) limb'a Romanului, romanitatea ei, cumu si romanitatea fientiei lui essenziale : vorbesce-mi pre romanía, deco vrei se te intellegu; acésta-a nu e pre romanía, ci pote pre turciá sau unguria; c) d'in tempurile nefaste pentru nomele de Romanu, romanía si cu intellessulu, α) de terranía. plugaría; β) si mai reu, de servitute terranésca; 2. in intellessulu mai largu allu coventului Romanu, a) Romania = imperiulu romanu, nomitu asiá in totulu seu sub imperatoriu Justinianu; b) in urma remase no-

mele de *Romani*'a numai la una forte mica parte a acestui imperiu, la *Thraci*'a, conservata de imperatori pênô la caderea Constantinopolei, astadi turceŝce *Rumeli*; *c*) *Romania* = parte din Itali'a; *d*) in evulu mediu si pênô mai in coce, *Romania* = Thessali'a si parte d'in Greci'a septentrionale.

ROMANICU, -a, adj., *romanicus, romanus*, (fr. *roman, romain*); relativu la *Romanu*, 1. la vechiulu *Romanu* : *aratre romanice, cultu romunicu*; 2. mai vertosu, la *Romanulu* modernu : *limbelc italiana, francesca, ispanica, portughalica, romanesca sunt romanice*.

ROMANIME, s. f., *Romanorum multitudo, populus*; 1. multime de *Români* = *Dacoromani*; 2. toti acesti *Români*, poporulu, nationea *romanesca*.

ROMANIRE, -escu, v., *romanum redere, facere*; a face *Românu* = *Dacoromanu* : *se romanescu nu numai omeni de alte nationi, ci si chiuru locuri. dantine, etc., cu greu se romanesc* *Juda-nulu*; despre covente in parte, a dá acestoru-a forma romanesca : *a romani strainismii, deco sunt necessari limbei*.

ROMANISARE, v., (fr. *romaniser*); 1. a face ca *Romanii*, a imitá pre *Romani* in limba, in portu, etc.; a fi appecatu spre *Romani* si alle *Romaniloru*; 2. a face *Romanu*, a *romanisú* resaritulu, *terrele si poporele supuse prin armele romane: Galli'a, Ispani'a, Daci'a si alte terre se romanisara: a romanisú scriptur'a, portulu, architectur'a*.

ROMANISMU, s. m., 1. idiotismu, caracteriu particulariu allu *Romanulu* sau allu limbei selle : *d'in limb'a poporulu ai se invetie scriptorii addeveratii romanismi, cari, cu mare damnu pentru stylu, lipsescu d'in scriptele loru*; 2. vietia nationale a *Romaniloru* bene ordinata dupo principie conforme naturei romanesce.

ROMANITATE, s. f., *romanitas*; 1. calitate de *Romanu* : *romanitateu de origine si de forma a corentelor limbei nostre; de romanitatea sentimentelor cuira ne potemu indouí*; 2. collectivu, toti *Romanii*, tote nationile *romanice, lumea romana*.

* **ROMANTIA**, s. f., (fr. *romancee*); *a*) istoriora fantastica scrisa in versuri si destinata a fi cantata; *b*) cantien eroticu doiosu, elegia, *c*) buccata de musica scurta, simpla si gratiosa.

* **ROMANTIARIU**, -a, adj. s., (fr. *romancier*); relativu la *romantia*, si mai vertosu la *romantiu*, ca subst. scriptoriu de *romantie*.

* **ROMANTICU**, -a, adj., (it. *romantico, fr. romantique*); care farmeca fantasi'a : *aspectu romanticu, monti romantici, terra romantica, romanticu si incantatoriu stylu; scriptorii romantici sunt in lupta cu celli classici*; si ca subst. personale si reale : *romanticiloru place romanticulu*. Vedi *eromanticu*.

* **ROMANTISMU**, s. m., (fr. *romantisme*); amore de ce e *romanticu*, sistema, modu, processu allu scriptoriloru *romantici*. Vedi *eromantismu*.

* **ROMANTIU**, s. m., (it. *romanzo, fr. roman*); istoria fictiva in care amorea joca rollulu principale. Vedi *eromanu*.

* **ROMANU** = *românu*, -a, adj. s., *Romanus, Dacoromanus, romanicus, rusticus*, (it. *romano, fr. romain, roman, roumain*); relativu la *Roma*, 1. in intellessu strimptu; *a*) ca subst. personale, α) nome nationale allu celloru ce locuescu in Daci'a antica si in mai multe parti alle Europei orientale : *nomele de Românu se pastrá, intre toti Români, ca cellu mai mare documentu de nobilitatea originii Româniloru; Români portara cu mundria si constantia addeveratu romana nomele de Românu, ce inimicii cautara a accoperi cu opprobriu; β) d'in ingratitudinea strainiloru asiá de bene ospetati de Românu, acestu gloriosu nome fu applicatu peno mai de una-di cu sensulu de : colonu, terranu, plugariu, rusticu, incultu, etc., γ) subst. m. reale, *romanu*, specia de planta, de flore = *chrysanthemum, L.* (care pote avé alta origine; se aude si *romantia*, planta); *b*) ca adj. *românu*, -a : *limb'a romána = limb'a romanesca*; asiá si : *portu romanu, agricultura romana, terri romane, etc.*; — 2. in intellessu largu, *a*) ca subst. personale, α) nome nationale, allu poporulu rege; β) nome genericu allu*

poporeloru moderne ce vorbescu limbe essite d'in vechi'a limba romana sau latina; γ) cu sensu mai strimptu, α') locuitoriu allu territoriului romanu, parte a Italiei; β') locuitoriu allu Romaniei d'in triânglulu illyricu; b) ca substant. reale, m. romanu, vedi *romantiu*; c) ca adj., romanu, -a: α) relativu la Romanii antichi: *limb'a romana* = *limb'a latina*, inse si: *limb'a romana* = *limb'a rustica* a vechiloru Romani; asia si: *imperiuulu romanu*, *virtutea romana*, *artea romana*, *ornatu romanu*, *arme romane*, *monete romane*: *architectura romana*; *comedia romana*, *satyr'a romana* = *satyr'a latina*, etc.; β) relativu la Romanii recentiori: *limbele romane* = *limbele romanice*; *limbele romane noue* au essitu tote d'in vechi'a limba romana rustica; *limbele romane noue sunt populari*, precumu *limb'a romana antica* erá de *assemine populare*, *plebeia*.

* ROMBU, etc., vedi *rhombu*.

RONCHEZARE, (*ronchezare*, *rinchezare* si *nechezare*), v., *hinuire*, *rouchare*, *ronchizare*), *cachinnari*; 1. proprie, despre vocea calliloru: *epele ronchéza armessariului*; *armessariulu sare si ronchéza*; 2. metaforice, a ride in gur'a mare, si de aci, a ride fora rosine, a ride adesea, fora se aiba appetitu de risu: *nu ridu aceste mulieri, ci ronchéza ca epele*; *a saltá si ronchezá de multa placere*.

RONCHEZÁTU, -a, adj. part. s., d'in *ronchezare*, *hinuitus*, *cachinnus*: *ronchezatulu epei dupo mandiuulu remasu in urma*.

RONCHEZÁTURÁ, s. f., *hinuitus*, *cachinnus*; actude *ronchezare*: *audimu ronchezature de calli in valle*; metaforice: *ronchezature de mulieri nerosinate*.

RONCHEZU, s. m., *hinuitus*; actione, de *ronchezare*: *cu ronchezu responde mandiuulu la ronchezulu epei*.

RONDINELLA, s. f., *hirundo*, una passere, vedi si *rundinella*.

RONIA, (*rônia*, *rîna*, si cu *n* molliatu *rôia*, *rîia*), s. f., (it. isp. port. prov. *rognia*, fr. *rogne*), scabies; morbu de pelle ce casiona mancarime nesufferita, 1. proprie: *a leuá rônia*, *rônia* e forte contagiosu; de aci prov. *a se intende*, *prende*, *leuá*

ca rônia; metaforice, *rônia*, *rônia de omu* = omu importunu, nesufferitu, de care nu te poti usioru scapá: *nu ne potemu scapá de acésta rônia de limbuti*. — Dupo unii essitu d'in *robigine* = *rubigine* = *rugine*, si a nome d'in una forma adj., *robiginia*, scurtata successivu in: *robginia*, *robgnia*, *rognia*, *ronia*.

RONIARE, (*rôniare*, *rîniare*, si cu *n* molliatu *rôiare*, *rîiare*), v., scabies afflicti; a leuá, capitá *ronia*: *una ôue roniosa face se roniedie tóta turm'a*; *multi rônia* de sene, numai prin sorde, fora se liee *rônia de la altii*; metaforice, a senti, a avé mare mancarime, mare nestemperu.

RONIATU, -a, (*rônia*tu, *rîniatu*, si cu *n* molliatu *rôiatu*, *rîiatu*), adj. part. s. d'in *roniare*, scabies affectus.

RONIOSU, (*rôniosu*, *rîniosu*, si cu *n* molliatu, *rôiosu*, *rîiosu*), -a, adj., (it. isp. port. *rognoso*, fr. *rogneux*) scabiosus; plenu de *rônia*: *ôue rôniosa*, *calli rôniosi*, *érba rôniosa*; *unu betranu câne rôniosu*; metaforice: *unu avaru rôniosu*, sorditu forte; asia si: *rôniosii Judani*, sorditi si la corpu si la sufletu.

RORARE, (pre a locuri: *rouerare*, sau *rouorare*, *rouurare*, *roorare*), -ediu, v., *rorare*, (d'in *rore* = *roue*); 1. a cadé *rore*, ca unipersonale sau impersonale: *ésta nópte nu a roratu*; *rorédia in tote demanetiele cu abundantia*; *cerulu rorédia* = face se cadia *rore*: de aci si ca passivu: *érb'a fu bene rorata in éste d'in urma nopti*; 2. prin estensione si metafore, a picá, picurá, udá cu picature: *d'in formosi iei oculi roredia lacrima*; *perulu lui roredia de profumu*; trans. *sangele rorédia petr'a*; *rorédia capitele nostre cu picature de apa*.

* RORARIU, -a, adj. s., *rorarius*; militari romani, ce incepeau ataculu, apoi se retrageau: *Varrone dice: rorarii dicti ab rore, quia heillum committebant ante, ideo quod ante rorat quam pluit* = *rorarii se dicu asiá de la rore, pentru co incepu batuli'a, si pentru co rorédia înainte de a plouá*.

RORATIONE, s. f., *roratio*; actione de *rorare*: *rorationi de séra*, de demunectia, de preste nopte.

RORATU, -a, adj. part. s. d'in *rorare*, **roratus**, in s. verbului.

RORE, (*roue, roua*), s. f., **ros**, g. **roris**, (prov. *ros*; fr. *rosée*, it. *rugiada*, derivat, affine cu gr. *ῥόσος*); 1. picatură de apă ce se formează ser'a sau nóptea pre érba și pre alte corpuri: *rore de sér'a, de demaneti'a, rorea demanetiei; a secerá numai pre rore, ca se nu se scuture grauntiele; nu cade rore, cade in fua-care nopte rore abundante; florile ama rorea demanetiei; copilliloru place rorea, le place a amblá cu pctiorele nude prin rore*; prov. *plenu de rore ca unu cáne*; 2. prin estensiune și metafore, a) veri ce altu licidu ce se vérsa sau curre in picatură, mai vertosu licidu ce recoresee, delecta, etc.: *una rore de vinu recoresee budicle și ánim'a nostra: rorea lacrimeloru; rorea titieloru mammei, nutricei; b) ceva molle, ténereu, fragidulu, delicatulu, și de ací, caduculu, currendu peritoriu, trecutoriu, etc.: una fólia de placenta, una confectura e rore, se face rore in gura; rore e formoseti'a tencretiei, ca rorea trecu tencretiele; c) in specie, a) rore dulce = meligo, a') miere inco nelucrata de albine; b') miere, sucu dulce allu floriloru; c) rorea cerului, a') in sensu materiale, una specie de planta = *glyceria fluitans*; c') in sensu ideale: favore, benefaceri alle cerului; g) rore marina = *rosmarinu*, *ros marinus* și *rosmariu*, genu de plante.*

RORELLA, s. f., (fr. *rorelle*); 1. diminutivulu d'in *rore*; 2. in specie, genu de plante, alle caroru folie paru coperite de rore.

* **RORIDU**, -a, adj., **roridus**; *roratu*, plenu de rore: *roride spleance*.

* **RORIFERU**, -a, adj., **rorifer**; care adduce sau da rore: *rorifercele bolte alle caverniei*.

* **RORIGERU**, -a, adj., **roriger**, camu in acellu-asi sensu cu allu forme *roriferu*.

ROROSU, -a, adj., **rorulentus**; plenu de rore, *roratu*: *demanetie rorose*; metaforice, *tener*, *delicatus*, forte molle, forte fragidulu: *rorose confetture, rorosa folia de placeate*.

* **RORULENTU**, -a, adj., **rorulentus**;

plenu de rore, *roratu*: *rorulent'a érba*; vedi si: *rorosu, roridu, roscidu*.

ROSA, (pre a locuri *rusa*, si *rusia*), s. f., **rosa**, (it. *rosa*, fr. *rose*, affine cu grec. *ῥόδον*); flore și planta ce produce acésta flore, typulu familiei *rosacieloru*, 1. proprie, a) ca flore: *ros'a e regin'a floriloru; sunt rose albe, galbine. déro mai vertosu rose rosie; Grecii și Romanii adornau cu conune de rose statuele Venerei și Florei; rosele se vescedescu currendu; tempulu roseloru; e in Maiu, pre la Rosalie; dulceti'a de rose are gustu forte delicatulu; b) ca arborellu: ros'a pare emblem'a voluptatei prin tenereti'a și grati'a floriloru selle; ros'a selbatica se dice rosura*; 2. metaforice, a) despre obiecte ce sémina mai multa sau mai pucinu cu una rosa: *rose de architectura*; mai vertosu, a) *ros'a venturiloru*, ce serve a determiná directionile ventului pre mare; b) flore de adamante sau de alte gemme; flore de alta materia ce imita ros'a; b) ce e escellente in genulu seu: *ros'a feteloru, mulieriloru d'in aceea cetate*; c) formosetia, junetia: *rosele etatei; rosele budieloru, senului, bucceloru; budie. degite de rose; ros'a virginitatei*; d) placere, desfetare: *nu de rose e seminata vieti'a*; prov. *nu e rosa fora spini; neci noi nu dormimu pre rose, nu stámu pre patu de rose*.

* **ROSACIEU**, -a, adj., (fr. *rosacique*); de rosa, de colore de rosa: *acidu rosacieu*.

* **ROSACIU**, -a, adj., **rosaceus**, (fr. *rosacé*); de rosa, care sémina cu ros'a: *conune rosacie, odore rosacia, oliu rosacieu. flori rosacie*; subst. pl. *rosaciele*, familia de plante ce au de tipu genulu rosa; si fem. s. *rosacia, rosa mare*, mai vertosu figura de rosa in architectura sau in pictura, etc.

* **ROSAGINATU**, -a, adj. part., (fr. *rosaginé*); care e facutu in forma de *rosagine*; s. f. pl. *rosaginate* = *rhodoracie*, familia de plante ce are de tipu genulu *rosagine*.

* **ROSAGINE**, s. f., (fr. *rosagine*); genu de plante; vedi si *rosaginatulu*.

* **ROSAGINIU**, -a, adj., vedi *rosaginatulu*.

ROSALE = *rusale*, adj. s., *rosalis*, *rosalia* = *rosales escae*, (*Inscr. Orell. No. 4419; ib. 4418, rosae et escæ*), pentecoste; 1. ca adj., de *rosa*, camu în aceea-si însemnare cu a formei *rosaciu*, relativu la *rosa*, mai vertosu ce se face cu *rose* sau în *tempulu rosoloru*: *conuna rosale, colori rosali*; 2. ca subst. f. de regula pl. *rosali* sau *rosalie* = *rusali* sau *rusalie*, serbatori ce serbédia Româniî în tempu appropie de una septemana, încependu d'în Dominic'a a séptea dupo Pasce, *pentecoste*. a cinci dieci'a dí dupo Pasce : *in Sambet'a de Rosali Româniî impartu, pentru morti, vase plene cu vinu si mancari inconunate cu flori; de asseminea cu milli de anni înainte, anticii nostri straboni Romani, pre fiacare annu, camu in acellu-usi tempu adlu annului, in care si Româniî de astadi facu Rosalile, conunau mormentele repausatiloru cu rose si faceau ospetie in onorea acestoru-a; cultulu dieiloru Muni se manifesta, ca in multe alte impregiurari, la Româniî de astadi, ca si la Romanii anticii. in celle ce se facu la Rosalie; multime de locutioni populari au cursu despre Rosalie, cumu : a) *appucá pre cinera Rosaliele, a lu leuá Rosaliele, a i vení Rosaliele*, etc., α) a cadé în morbu, β) a se infuriá, a i vení tonele, furie de menfa, de supperare, etc. : *usiá credu Româniî co in totu cursulu septemânei Rosaliloru nu c bene se lucere cinera înainte, ci numai dupo amédia*.*

ROSARE, v., (*rosare*), *rosatus*, (comp. si fr. *rosar, rosat, rosate*); 1. a face d'în *rose*; 2. a colorá în faci'a rosei, *a se rosá* = a leuá colore de *rosa*; — mai vertosu în form'a participiale, *rosatu,-a*, *a*) în genere: *oliu rosatu, vinuri rosate, dulcétia rosuta, unsori rosate*; *b*) în specie, ca subst. reale, α) m. *rosatu, unu rosatu, á*) în genere, ceva în a cui formatione intra *ros'a* prin foliele selle, prin succu, odore, etc.; β) în specie : *a')* dulcétia de *rose*; *b')* vinu, acietu de *rose*; *c')* unsore de *rose*; *d')* medicamentu de *rose* : *meré, siropu, unsore de rose*; *c')* în fine, *rosatu* = sare formata d'în combinatiunea *acidulu rosicu* sau *rosacu*

ticu cu una base; în acestu intellesu si *rosacatu*: β) s. f., *rosata*, în s. formei masculine de sub α), afora de însemnarea d'în urma de sub $\acute{e}$).

ROSARIU,-a, adj. s., *rosarius*, (fr. *rosaire*); de *rosa*, relativu la *rosa* : *unsori rosarie*; ca subst. m. *unu rosariu*, *a*) pl. *rosarii* : α) cellu ce cultiva sau vende *rose*; β) plant'a arbustulu ce da *rose*; *b*) *rosariu*, pl. *rosarie* : α) locu plantatu cu *rose*, gradina de *rose*, (vedi si *rosetu*); β) specia de corona cu bace, specia de metanie cu 150 de bace, dupo cari monachii si recita rogationile; *c*), s. f. *rosaria*, locu plantatu cu *rose*, multime de *rose*, etc.

ROSATU,-a, adj. part. s., *rosatus*, d'în *rosare*, vedi verbulu.

* ROSCIDU,-a, adj., *roscidus*, (d'în *ros*, g. *roris*); plenu de *rore*, *roratu* : *roscida séra, roscide nopti; roscid'a miere*, ce picura ca *rorea*; prin estensione, si metaforice : *a*) udu, udatu, recoritu; *b*) molle, ténere, fragidu, delicatu.

ROSETA, s. f., (fr. *rosette*); 1. proprie, deminutivu d'în *rosa*, (vedi si *rosiora, rosula*, etc.); 2. metaforice si în specie, *a*) flore în forma de *rosa*, flore ore-care la peptu, etc., déro mai vertosu la calciaminte; *b*) specia de plante corymbose, etc.

ROSETU, s. m., *rosetum*; locu plantatu cu *rose*; vedi si *rosariu, rosaria*.

ROSEU,-a, adj., vedi *rosiu*, observandu ací numai, co allu nostru *rosiu* pote fi essitu atâtu d'în *roseu* = *roseus*, câtu si d'în *rossu* = (*rossus* = *russus*); si de acea-a, atâtu în interessea etymologiei, câtu si mai vertosu a unei bona si intellepta differentiare a conceptului, e bene se scriemu si se pronuntiamu *rosiu, rosicu, rosicare*, etc., în tote celle provenite directu d'în *rosa*; inse : *rosiu, rossire, rossiaticu*, etc., în tote celle derivate d'în *rossu* = *russu* = *russus, ruber*, (fr. *roux, rouge*, it. *rosso*, isp. port. *roxo*).

ROSICA, s. f., vedi *rosicu*.

ROSICU,-a, adj. s., 1. adj., vedi *rosaciu* si *rosiu*; 2. s. f., deminutivu d'în *rosa*; vedi : *roseta, rosula, rosiora, rosiora*, etc.

* ROSICOLLU, -a, adj., (fr. *roséicolle*); care are *collulu rosiiu*, (vedi *rosiiu* si *roseu*).

* ROSILLA, s. f., (fr. *rosille*); 1. deminutivum d'in *rosa*, (vedi si : *roseta*, *rosica*, *rosiora*, *rosisiora*. etc.); 2. applicatu in specie la unu genu de plante; de aci si part. adj. *rosillatu*, -a, (fr. *rosillé*), facutu ca *rosill'a*, subst. pl. *rosillate*, sectione de plante ce au de typhu genulu *rosilla*.

* ROSILLATU, -a, adj. part., vedi *rosilla*.

* ROSINA, s. f., *rosina*; proprie, femin. d'in adj. *rosinu*, -a, de *rosa*, ca *ros'a*. applicatu ca subst. f. la una specia de plante.

ROSIONE, s. f., *rosio*; d'in *rosu* de la *rodere*, actione de *rodere*.

ROSIORU, -a, adj. s., (*roseolus*), *rosula*; 1. adj., deminutivum d'in *rosiiu*, (vedi *roseu*), camu *rosiiu*, ce are ceva d'in allu *rosei*, mai vertosu d'in colore a ei cea *rossia* : *rosiorele degitelte alle pruncului*; 2. ca subst. f., *rosiora*; a) deminutivum d'in *rosa* ensasi, (vedi si : *rosica*, *roseta*, etc.); b) in specie si metaforice, α) flore artificiale ce imita *ros'a* cosuta, depinsa, etc.; β) *rosiora*, specia de pesci cu seame, spinare sau aripore *rosiore*, (vedi si *rossiora*, pentru forma compara si *albisiora*); in acestu d'in urma sensu si m. *rosioru*.

* ROSIPENNU, -a, adj., (fr. *roséipenne*); care are *pennu rosie*, (vedi *rosiiu* si *roseu*).

ROSISIORA, s. f. deminut. d'in *rosa*.

ROSIRE, -escu, v., (fr. *rosir*); a face sau a se face *rosiiu*, prin urmare differitu de *rossire*, (vedi acestu coventu, vedi si *roseu*).

1 ROSITU, -a, adj. part. d'in *rosire*.

2 ROSITU = *rosetu*, s. m., pl. -e, (ca *risitu* = *risetu*); vedi *rositura*.

ROSITURA = *rositura*, s. f., vedi *roditura*.

ROSIU, -a, adj., *roseus*, (fr. *rose*); de *rosa*, d'in *rosa*, assimine *rosei* in odore, in colore, mai vertosu apoi in gratia, formosetia, farmecu, etc. : *flore rosiiu*; *rosiele budie*, *degite*, *bucee alle cepillu-lui*; *rosi'a aurora*.

ROSMARINU, s. m., *rosmarinus*; vedi *rore*.

ROSSIARE, si *rossire*, -escu, v., rubro colore inficere, rubefacere, rubescere, erubescere, pudere, (it. *rosseggiare*, *arrossire*, fr. *roussir*, *rougir*); a face *rossiiu*, a se face *rossiiu*, a avé colore *rossia*; amendoue formele : *rossiare* si *rossire*, fiendu usitate, pare co cea in *arc*, se applica mai multu numai in sensu materiale : *a rossia'oua de Pasce*, *oua rossiate*, *pariete rossiatu*, *vestiminte rossiate de sange*, *apa rossiatu cu sangele occisiloru*, etc.; éro form'a in *ire* se applica atátu in sensu materiale : *a rossia'oua*; *cu faci'a rossita de focu*, etc., câtu si mai vertosu in sensu ideale : *a fi cuiva rossine*, a espreme, arretá acestu sentimentu prin *rossirea* faciei sau si altu cumuva, sau a se face *rossiiu* de menia, de indignatione, etc. : *rossira de menia*, *de indignatione*, *de supperare*; *cellu rossinosu rossiesce de veri-ce i dice cineva*; *sunt multi. cari nu rossiescu de nemica*; *nu rossiti de ce spuncti?* *nu rossiti de ce faceti?* *refless. a se rossii* dice mai multu de câtu simplulu *a rossii*.

ROSSIATICU, -a, adj., subruher, rubiendus; deminutivum ore-cumu d'in *rossiiu*, applicatu inse la unu *rossiiu* mai multu sau mai pueinu deschisu, batendu mai multu sau mai pueinu in albu : *rossiatu'a arame*, *nueri rossiatu*, *rose nu rossie*, *ci rossiatice*.

ROSSIATU = *rossitu*, -a, adj. part. d'in *rossiare* = *rossire*. *russatus*, *rubefactus*.

ROSSICANU, -a, adj., rufus, rubiendus; augmentativu d'in deminutivulu *rossicu* : *muliere rossicana*; *rossicani de baiati*. M.

ROSSICARE, v., rufare, (comp. si it. *rossicare*) a fi *rossicu*, a face *rossicu*, mai vertosu in forma participiale, *rossicatu*, *omu rossicatu*, *peri rossicati*, *nasu rossicatu*; *a si rossicu perulu*; *calli rossicati*, *vacce rossicate*; *rossicatiu vitelli*.

ROSSICATU, -a, adj. part. d'in *rossicare*, *rufatus*, *rufulus*, *rubiendus*.

ROSSICU, -a, adj., rufus, subruher, deminutivum d'in *rossiiu*, applicatu mai vertosu in form'a feminina,

rossica, si inco ca subst. m., *unu rossica* = unu omu, una persona *rossicata*; mai allessu, ca nome de câne, sau ca connome de omeni: *Constantinu Rossic'a*; *cancle Rossic'a n'ă venitu se mance cu celli alti cani*.

ROSSIECIU = *rossietiu* = *rossitiu*, -a, adj., subruher, subrubicundus, subrutillus; care bate in rossiu: *multe animali selbateci au perulu rossieciu*; — aplicatu mai vertosu la nomine de vite, la boi mai allessu: *Rossieciu e invetiatu a trage la derept'a*; — d'in acellu-asi si alte noue forme de deminutive: *rossicioru*, etc.; vedi mai cu sema: *rossioru*; compara si it. *rossiccio*.

ROSSIETIA, s. f., rubor, rbedo; dentium inflammatio. (compara si it. *roschezza*); 1. calitate de rossie: *rossietia rosoloru, aramei, ruginei*; si coner. ceva *rossiu*, cu care se *rossiesce* altu ceva: *rossietia de scrissu, de coloritu ova rossie*; 2. morbu de denti, ce se manifesta prin *rossietia* gingineloru: *a sufferi reu de rossietia*; *greu se vindeca rossietia*.

ROSSIME, (cu s tare siueratu), s. f., rubor, color ruber; aplicatu in specie, cu differentia de sensu de allu formei *rossietia*, la insemnarea de ceva *rossiu*, cu care se colora unu altu ceva: *rossime pentru ova rossie de Pusci*; *se mai comperati si rossime de scrissu, de trassu linie*.

1 ROSSINARE = *rossinare*, -edu, (cu s tare siueratu), v., d'in *rossine*; 1. pudorem alicui iocutere, confundere, convincere, objurgare, opprobrio, dedecore aficere; a dá de *rossine*, si anume, a) a face se sentia *rossine*, se se confunda de ce a dissu sau facutu, a mostrá, a convinge de neaddeveru sau de stultetia, de misellia, etc.: *a rossina cineva*; *ellu sciú se rossinedie in mediloculu unui publicu numerosu pre insellatoriulu si ammagitoriulu ignorantiloru*; b) in sensu mai reu, a face se patia *rossine*, a face desonore, batujocura cuiva: *nu credeamu se ne rossinati si batujocoriti asiá casele*; mai vertosu, a violá *pudorea, virginitatea*, a desonorá, etc.; 2. mai allessu ca reflex. a se *rossiná*,

pudere, vereri, a senti *rossine*, a se confunde, a se teme, a se moderá: *nu se rossinedia de nemine si de nemica*; *rossinati-ve de voi ensive, rossitati-ve de lume*; *déco nu se rossinedia cineva de altii, neci altii nu se voru rossiná de densulu*; *rossinatu*, in amendoue sensurile principali: *ammagitori rossinati, a essi rossinatu d'in servitiulu seu*; *casa rossinata de copilli, parenti rossinati si amariti de filii*; *cu nerossinatulu acestu-ă nu scoti la capetu*; *ce nerossinate mulieri*; *s'ă facutu muliereă una nerossinata desfrenata etc.*, asiá co *rossinatu* = pudore affectus, confusus, convictus, dedecoratus; pudens, verecundus, etc., precumu *rossinare* ca subst f. = convictio, dedecoratio, pudor, verecundia, pudicitia, etc., in oppos. cu *nerossinare* = impudentia, etc. (vedi si *rossine*).

2 ROSSINARE = *rossinare*, s. verbale, vedi 1 *rossinare*, cotra finitu.

ROSSINATU = *rossinatu*, -a, adj. part. d'in *rossinare*; vedi déro 1 *rossinare*, mai allessu cotra finitu.

ROSSINE = *rossine*, s. f., (cu s tare siueratu), pudor, pudicitia, verecundia, decus; contumelia, opprobrium, dedecus, partes genitales; proprie: *rossore, rossietia*, aplicatu in se, 1. ca affectu allu sufletului ce face se *rossimu*, se ne vina *rossindu* in facia, si de aci, a) indignatione de totu ce offende demnitatea nostra de omu, de totu ce offensa ce respectămu si amămu; b) téma, respectu, modestia, moderatione; c) mai vertosu, sentimentu delicatu allu femineloru de a si pastrá puritatea, castitatea: *omeni fora rossine*; *frenulu rossinei nu tine in marginile bonci convenientia*; *rossinea perduta, totu perde femina*; *rossinea me impiedica a repeti acelle cocente*; *a fi cuiva rossine*; *nu ti e rossine? ba mi e rossine*, déro *cautu se calcu in rossine si in totu*; *déco le are fi rossine de inme, nu aru face ce facu*; *prov. amu venitu la miere si ne e rossine a cere*; *ne e rossine a cersí*; *ve e rossine a amblá rupti si sordidi*; déro *nu ve e rossine a ve desonorá si avili*; si in alte constructioni: *cu rossine mi vine, nu ome rossine se le dicu ce sciú*; *nu*

*mai e rossine in lume, a peritu rossinea d'in lume; inse despre : a fi sau nu fi de rossine, in sensu generale, vedi mai la valle sensulu speciale allu acestei espressioni; 2. mostrare aspra, imputazione grea, infrontare, si mai vertosu, lucru, fapta prin care se umileste, se avileste, se degrada cineva : batujocura, opprobriu, desonore, etc. : a face cuiva mare rossine inainte de mare numeru de ascultatori; a face de rossine e inse nu numai a infronta cu vorb'a, ci chiaru si mai vertosu cu fapt'a : fetele usiorelle facu parentii de rossine: pre unu ammagitoriu, pre unu mentionosu cu greu poti se lu faci de rossine; a se face de rossinea lumei; si : a face cuiva rossine, inse differitu in sensu de : a face pre cineva de rossine : ne va face blustematulu mare rossine; ce cu face rossinea ce nu ati mai patitu; a da de rossine, appropriatu, inse totu differitu de : a face de rossine, a acoperi de rossine si batujocura; ascendeti-ve rossinea: a pati rossine mare: asiã rossine inco n'am patitu; mai vertosu : a fi de rossine, nu numai in sensulu generale de : a fi rossinosu, a nu se conveni, etc., ci si mai vertosu : a fi de rossinea omniloru, appropie in sensu cu : a fi rossinea casei, familiei, nationei; a remani de rossine : amu remasu toti de rossine inaintea Domnului: nu ve temeti cu voblu remani de rossine in corentelu, in lucrulu, in promissele melle, in tote câte facu si dicu; 3. in specie, prin metafore, a) partile rossinose, partile genitalli; b) rossinea fetei, planta, specia de plante = *daucus silvestris*, Linn.*

ROSSINOSU = *rassinosu*, -a, adj., pudens, pudicus, verecundus, timidus; turpis, contumeliosus, ignominiosus; dedecorans, dedecens; pleina de rossine. 1. in bene : fete rossinose, june rossinosu cu unu fila mare; e asiã de rossinosu, ce nu colidia a deschide gura neci se cãra se manuce; celle formose si rossinose incuata mai multu d'auru, de câtu celle formose, d'oro verosimile; 2. in reu : rossinosu stare de moartea, la care ai adjunsa; de peccate si fapt' rossinose, nu de poartate, se ve rossinati;

prov. *fug'a e rossinosa, d'ero sanetosa, proverbii si ellu camu rossinosu, candu s'ar applica in toia intenderea lui; nemica mai rossinosu de câtu a fi fricosu si lassiu; ce e mai rossinosu de câtu a si vende cogitulu si onorea?*

ROSSIORA, s. f., vedi *rossioru*.

ROSSIORU, -a, adj., 1. *russeolus*, *rubicundus*, *subruber*; deminutivu d'in rossiu, cu ide'a accessoria de gratia, semuificandu : *rossiu dulce*, placutu, etc.: *rossiorele budisioire alle candidci fete; ouasioire rossiore; copilluti rossiori la faccia; pruncu cu degitelle rossiore; june formosu si rossioru la faccia*; 2. ca subst. a) m., *rossioru*, α) *copiae colore rubro insignitae*, parte de oste cu colori rossie : *Rossiorii se dicu si Rossii, Rossii de Vede alta data*, etc.; *Rossiorii erau jani si animosi*; β) specia de pesci cu seame sau spinare, aripiore *rossiore*; γ) nome propriu de vite, de câni, etc., b) f., *rossiora*. α) specia de pesce; β) specia de plante, *calendula officinalis*, L.; (vedi si *rossiora*).

ROSSIRE, *rossitu*, *rossitura*, etc., = *russice*, *russitu*, *russitura*, etc.; vedi : *rossiore*, *rossiatu*, *rossiatura*.

ROSSIU, -a, adj., *ruber*, *rubens*, *rubicundus*, *rufus*, *russus*, *rutilus fulvus*; etc. : *sangele animaliloru mai perfectu e rossiu; omeni rossii la faccia; vestimente rossie, penne rossie, bracie rossie, flammure rossie; muri rossii de resti ssionea luminei soarelui in apponere; rossia arame; auru rossiu aproape ca aramea; celle mai multe rose sunt rossie, flore rossia, oua rossie se spargu la Passe flaur'a curata e rossia; calcioni rossii; cu oclii rossii, rossii d'in natura sau d'in sufferentia; testele de cancri ferti sau fripti sunt rossie; de aci : rossiu cu unu cancri; pellea se face rossiu la prima intrare in apa rece; omulu se face rossiu de rossine, de menia, de sapperare, rossiu cu foculu, rossiu cu flamma focului; omu cu nasulu rossiu de betia; -- ca subst., a) m. personale, α) unu rossiu = unu rossioru d'in armata, (vedi *rossiora*); β) unu rossiu, rossii, in opp. cu albiu, omu d'in lactionea asiã nomita rossia; b) d'ere si*

mai vertosu, reale abstr. *rossiulu* = col-lore *rossia*, materia *rossia*, ce colora sau serve a colorá *rossiu*: *rossiulu bate la ocli mai tare ca celle alte colori*; *unu rossiú purpuriu*, *unu rossiú spellacitu*; *rossiulu inclisu*, *desclisu*, *luminosu*, *obscuru*, *vinu*, *flaccu*, etc., *a dá cu rossiú parietii*. *nu mi placu casele date cu rossiú*; *elefantii, si bufalii au orrore de rossiú*; prov. *nu te spariá de rossiú*, de sange in specie; de aci si ca adv., *a colorá rossiú*; *nu mi place se portu rossiú la capu*.

ROSSIUCIU = *rossiutiu*, -a, adj.; *rubellus*, *russeus*; deminutivu d'in *rossiu*; vedi si *rossioru*.

ROSSORE, s. f., *rubor*, (it. *rossore*); (d'in *rossu*; vedi *rossiu* si *russu*), in intellesu differitu de allu formeloru *rossiétia*, si *rossime*, intru câtu *rossorea* e ceva mai activu asupr'a sensului subiectului sentitoriu, éro *rossiétia* e calitate passiva.

ROSSU, -a, adj., *russus*, *ruber*, vedi *russu*, *rossiu*, *roseu*.

ROSTELLU, pl.-e, *rostellum*; deminutivu d'in *rostru* = *rostru*: *rostelle de pulli de gallina*; metaforice, applicatu la parti de animali sau si de plante, ce au assemnare cu unu *rostellu*, de esemplu: a) partea ce tine locu de gura la certe insecte; b) mica prolongatione incurba la certe plante.

ROSTIRE, -escu, v., vedi *rostrire*.

ROSTOCOLLIRE, *rostogollire*, etc., vedi *rotocolire* = *rostogollire*.

ROSTRALE, adj., *rostralis*, (fr. *rostral*); relativu la *rostre*, (vedi *rostru*): *columna rostrale*, *corone rostrali*; *columnelle rostrali erau adornate cu prore si puppi de navi*.

ROSTRARE, v., *rostrare*, *rostratus*; 1. a infige *rostrulu*, 2. a provedé cu *rostru* applicatu mai allesu in form'a participiale, *rostratu*, -a, (comp. si fr. *rostré*), provedutu cu *rostru*, facutu in forma de *rostru*: *falce rostrata*, *navi rostrate*; *corone rostrate se dau celloru ce sarianu si se suiau antaniu in una nave a inimiciloru*, (vedi si *rostrale*); despre insecte, conce, folie, frondie, etc.: *folia rostrata*, *conce rostrate*.

ROSTRIRE = *rostrare*, -escu, v., *pronuntiare*, *enuntiare*, *efferre*, *proferre*, *planissime dicere*, *exprimere*; ad *populum verba facere*, *orationem habere*; (d'in *rostru* = *rostru*), a dice, pronuntia, spune, etc.: *a rostri bene litterele*, *a rostri coventulu seu de receptione in una societate*; *capitanulu strinse in giurulu seu pre toti militarii si rostri una caldurosa si animata allocutione*; *a rostri una oratione funebre*, *unu panegyricu*.

ROSTRITORIU = *rostritorium*, -tória, adj. s., *pronuntians*, *dicens*, *perorans*, care *rostrisce*: *rostritorii de covente la acea adunare*.

ROSTRITU = *rostritu*, -a, adj. part. s. d'in *rostrire*, *pronuntiatu*, *dictu*; *dictio*, etc.

ROSTRITURA = *rostritura*, s. f., *pronuntiatio*, *dictio*; actione, déro mai vertosu modu allu actionei de *rostrire*.

ROSTRU = *rostru*, pl.-e, (si-*uri*), *rostrum*; *via*, *ratio*, *consilium*; *flum*, *ordo*, *stamen*; *dictio*; *peroratio*, *pronuntiatio*, etc., (compara it. isp. *rostru*, port. *rostru*); d'in *rodere*, proprie: *instrumentu de rosu*, *gura* in sensulu cellu mai largu si in parte: 1. in intellesulu cellu mai apropiatu de cellu originariu, *gura*, a) in specie, pentru passeri: *curbulu rostru allu acerei*; *corbii rodu si rumpu cadaverele cu rostrele*; *gallinele ricania cu rostrulu*; *in rostru carra passerile mancare pentru pullii sei*; *columb'a se intorse cu unu ramuru de olivu in rostru*; b) si pentru alte bestie: *rostrulu porcului se dice in specie rittu*; *rostrulu elephantului se dice in parte si proboscide*; *rostru de simia*, *de sorice*, *de câne*, *de camella*, *de capriora*, *de lupu*; c) si despre ómeni, a) in risu: *nu ti bagá rostrulu unde nu ti ferbe*; *longulu si rossinulu rostru allu betivului se bagaprin tote ollele*; si despre imaginile sau statuetele omiiloru; ß) déro si in sensu bonu, in sensu de *gura*, in cea mai nobile aplicare a acestei parte a corpului omenescu, aplicare analoga cu a coventului limba. instrumentu de vorba: *de rostru*, *pre de rostru* = *memoriter*, *pre d'in afora*: *a invetiá unu discursu pre de rostru*; *a sci de rostru pre Omeru*; *a spune*

de rostru totu ce a lessu; de rostru nu potu inco recitá partea mea d'in drama. (vedi si mai la valle); 2. metaforice, a) in sensu materiale, despre obiecte ce sémina in forma cu *rostrulu*, cumu : α) secere; β) unculu de la capitulu unui bătiiu. unei vergelle; γ) ferrulu aratrului; δ) parte de diosu a barbei, *barbá* = *barbilia*; ϵ) *rostre de lampe; de tuburi*, etc.; ζ) *rostre de pamentu, de una insula*, spre essemplu, η) *rostrulu malliului, malliorului*; θ) mai vertosu, *rostrulu luntrei, navei, vericarui vasu de plutitu*; in specie : *rostru de ferru*; apoi : *rostrele ancorei*; cu *rostrele naviloru spargeau celli antici navile inimiciloru*; cu *rostrele naviloru prenze si sparte adornau acelli-asi antici statuele, columnele si alte monumente redicate in memori'a victorieiloru navali*; cu *rostre se adornau si coronele offerte juniloru militari nauti ce ascendeau mai antâniu in navi inimice*, (vedi si *rostrale, rostratu*); cu *rostre de navi leuate de la Carthaginiessi in prim'a batalia navale, ce strabonii nostri Romani reportara, se adorná si tribun'a d'in forulu Romei, de unde marii oratori ai domnei lumii coventau poporului rege: de aci : b) in sensu ideale, α) de regula in plur., *rostre*, α') *tribun'a romana d'in forulu Romei, de unde vorbiau poporului tribunii, consulii*, etc. : *a descende d'in rostre, a ascende in rostre; a coventá in rostre, la rostre, pre rostre*, etc.; β) prin estensione, *rostre* = tribuna, tribunarin, *ambone*, etc., de unde coventa oratorii, pronuntia judicii, etc. : *rostrele basericei romane*; β) dicerea, pronuntiare, sponerea, coventarea unui discursu inaintea unui publicu : *rostrulu coventeloru preparate, rostrulu unui discursu politicu, rostrulu unui panegyricu; rostrulu unei oratione funebre, unui coventu academicu, unei poezia*; γ) pronuntiatione in genere, espressione : *rostru claru, incurcatu, allessu, intellessu; are rostrulu pucinu obscuru, rapidu; precipitatu: d'in rostrulu cuiva invetiámu mai bene de cátu d'in cárti*; δ) precuinu sermone = sermo = coventu, *vorba*, e d'in *serere* = *inseriare* coventita si regulata, collocare in ordinea*

*ceruta a coventeloru, asiá rostru a trecutulu la una seria de insemnari, in cari predomina ide'a fundamentale de ordire ordinare, si a nome : α') processu, calle metodu, modu, planu, regula si regulare, ratione, esplicare, asediare, dispositiune, etc. : omu fora rostru in tote alle selle; a vorbi, lucrá cu rostru si fora rostru; a face rostru totoru feteloru selle de maritatu = puellas collocare; tote lucrurile au rostrulu loru; nemica fora rostru; de multe ori inse nu potemu dá de rostru multoru lucruri; lucru incurcatu, cui cu greu dai de rostru; a face rostru de mancare, de plecare, de colcare; de ce nu mi faci si mie unu rostru, cumu ai facutu multoru-a? fa-mi rostru cumu poti; ce rostru se ti facu? β') prin una noua intorcere la sensulu materiale, *rostru* = firu, mai allessu firu de orditura : nu mai potu descurecá rostrulu acesti punilia; a unge rostrulu; mai multe fire d'in rostru s'au ruptu si nu potu aflá capitellele rupte; γ') apoi érosi reintorcere la sensulu ideale de linia, calle, urma, processu, ordine, etc. : nu potemu dá de rostrulu acestui lucru; nu sciu nemica de rostrulu lucrului de care totu me intrebi, am datu in rostrulu calliloru furati mai de una-di, nu putemu dá in rostrulu vacheloru ratecite; nu am potutu dá in rostrulu tesaurului ingropatu, allu locului unde e ingropatu; (vedi si *rostrire*).*

ROSU,-a, adj. part. s. d'in *rodere*, *rosus* : *rosio osse róse de câni, ripa rósa de apa, ossude rosu; rosulu ossului costa tempu bicului cânc.*

* ROSULA, s. f., *rosula*, deminutivu d'in *rosa*.

* ROSULARE si *rosulariu,-a*, adj., (fr. *rosulaire*); d'in *rosulu*, ce sémina cu *rosul'a* in forma : *flori rosulari*.

* ROSULENTU,-a, adj., *rosulentu*: plenu de *rose*, coperitu de *rose* : *campu rosulentu, locuri rosulente*.

ROSURA, s. f., *rosio*, (comp. si it. *rasura*): actione, si effectu allu actionei de *rodere* : *rosur'a ripelor de unde; rosurde soriciloru in casiu; ce se rode, mai vertosu remusitie, remasitie de la mésa : lassati rosurele pentru catelli*.

ROTA, s. f., rota, (it. rota si ruota, isp. ruoda, port. prov. roda, fr. rone, alb. rrota); cercu solidu care se întrece în giurulu unei asse, de regula cu radie sau spitie, care serve la miscare mai vertosu a carreloru si carrutielloru, etc., 1. în genere si proprie : *carrutia cu doue rote, cu patru rote; rotele anteriori alle carrului, rotele posteriori alle carrului; rota de móra; rotele morei, móra cu patru rote, adeco rote de apa, co-ci mór'a, ca machina complicata, are si alte rote, cumu e rot'a fusului morei sau rot'a unei pétra de móra; rotele ce porta fusulu unei pétra de móra sunt rote cu denti; rote cu denti se afla si în alte machine; rote cu denti în machinele de vapori; rote cu denti de orologiu; a rupe una rota; s'a frantu una rota la carru; lipsescu mai multe radie la doue rote; a ferrecá rotele; rotele de apa servu si la scossu de apa; rote de apa pentru udatulu gradineloru; rote cu care se scote apa d'în putiu; rota apoi de depenatu, de reddicatu greutati, de trassu ancore, etc.; mare ca rot'a carrului; apoi : bou de rota, callu de rota; a trage la rota; nu e bonu de rota asiá teneru juncu; inse : a trage la rota, a fi la rota, etc., a sustine greulu: 2. în speciale si metaforice, a) rota de ollariu; b) rota, ca instrumenta de suppliciu barbaru : a pune pre rota, a trage si rumpe pre rota; a condemná la rota; c) rota = discu : rot'a lunci. soréti; d) în sensu mai ideale, α) în genere : rot'a fortunei, inconstantea rota a sortei; asiá merge rot'a carrului victici : rot'a adduce acumu pre unii susu, acumu pre altii; rotele carrului culturai voru sfermá poporele ce nu se inclina la jugulu divinei cultura; β) în specie, α') ceta de omeni, adunare în genere. éro în specie, turma de militari, mai vertosu turma de callari : trei rote de callari, (inse d'în alta radice, it. rotta, isp. port. prov. rota, v. fr. ronte); β') rota = în giuru, de giuru în pregiuru, pre în vecini, etc. : a dá rota prin vecini; a dá, a face unu rota pre în giurulu casei, a merge rota, a stá rota pre longa cineva; a dá rota cuiva : catusiele dau rota mesci; corbii dau rota cadaverului; latronii se facura*

rota în pregiurulu callatoriloru; inse : a se dá rota = a se dá de a rot'a = a se volve : globulu se dá rota; dati rota disculu, globulu, pil'a; si a inverti : salta facundu rote, mergundu de a rot'a, în rapide si gratiose rote; callulu joca dandu, facundu capriciose rote.

ROTABILE, adj., rotabilis; care usioru se pote rotare.

ROTACANATU = rotocanatu, -a, adj., globosus, rotundus; d'în rotacanu = rotocanu de la rotacu = în forma de rotacu, si prin urmare : rotacanatu = facutu în forma de rotacanu. M.

ROTACANU, -a, adj., vedi rotacanatu.

ROTACIU, -a, (si cu s în locu de e, rotasiu), adj. s., (rotaceus), bos vel equus ad temonom alligatus vel iunctus; de rota, 1. în genere : corolle rotacie; motu rotaciu, forma rotacia; 2. în specie, absol. ca subst. callu sau bou, injugatu longa rote : celli doi rotaci; rotaciulu d'în derept'a nu mai pote duce la rota. M.

ROTACU = rotapu, pl.-e, (rotaceus), rota nendo filo accomodata, girgillus, rhombus; deminutivu d'în rota, aplicatu inse în sensulu specialu de instrumentu de torsu sau de depenatu tortulu. M.

ROTALE, adj., rotalis; de rota, în rota : invertire rotale.

ROTANU, (pre a locuri rodanu), pl.-e, în acellu-asi sensu aproape cu allu forme rotacu. M.

ROTAPU, pl.-e, vedi rotacu si rotanu. M.

ROTARE, = rotire, -escu, v., rotare, rotari, (it. rotar, isp. port. prov. rodar, fr. rôder); 1. trans. a miscá, a face se se miscé în rota, în giuru, a inverti, volve, revolve : appuca pre inimicu de medilocu, lu redica si rotédia de mai multe ori în aeru, apoi l'arrunca la pamentu; a rotá fulgeratori'a sea spata; ventulu violentu rotédia masse de pulbere; unde feriose rotáu petronie enormi; 2. intrans., a merge în róta, în giuru, a se inverti, a se volve : saltatoriele rotédia cu celeritatea si usiorentia, cu care rotédia unu turbine pusu în mis-

care de certu si egipsosa manu; rotacua vulturii in giurulu caducorului; ea mai desu inse cu acestu intellesu in forma reflex. *a se rotá, a se roti*; *pamentulu se rotesce in giurulu assei selle; se rotescu rotele, globurile*; — in specie, *a dá rota, (vedi rota)*; *a se roti prin vicini; a se rotá, a rotá pro lu oai, prin stauțele boiloru, prin tote incaperile casei*; — forte desu in form'a participiale, mai vertosu de conj. I., *rotatu*, care se applica si ea adj., cumu: *calbi rotatu* = *equus scutulatus; macule rotate*.

ROTARESSA, *rotaria*, vedi *rotarii*.

ROTARIRE, -*escu*, v., *rotis* instruere; a face maiestria de *rotarii*, a face *rote* si a le dispune unde si cumu se cade: mai allessu in form'a part. *rotaritalu unei mora*.

ROTARIU, -*a*, adj. s., *rotarius*, *plaustrarius*; relativu la *rota*, ca *rot'a* in *rota*; in specie ca subst., *a*) person. *rotariu*, care fabrica *rote*, si in genere care face sau vende carra si carrutie; fem., in acestu intellesu, e *rotarissa* = femina a *rotariului*, si femina ce vende singura in nomele seu *rote* sau carra; *b*) f. reale, *rotaria* = maiestria a *rotariului*.

ROTATILE, adj., *rotatilis*; ca *rot'a* in form'a sau in modulu *rotei*: *miscari rotatili*.

ROTATIONE, s. f., *rotatio*, (fr. *rotation*); actione de *rotare*: *rotationea pamentului; si serde pare a acé rotatione; agricultorii facu mare usu de rotatione, de seminarea in rotatione a diferite sementia; rotatiuni in giurulu unui punctu fixu, unei linii fixe; rotationile saltatriciilor*.

ROTATIVE, -*a*, adj., (fr. *rotatif*); aptu a *rotare* care se misca in giuru ca *rot'a*.

ROTATORIU, -*toria*, adj. s., *rotater*, (fr. *rotateur*, si *rotatrice*); care *rotédu* sau serve la *rotatu*: *muschi rotatori; parti alle machinei rotative; mechanismu rotatoriu*.

ROTATU, -*a*, adj. part., *rotatus*.

ROTATURA = *rotitura*, s. f., *rotatio*, *rotatus*; actione, actu si effectu alu actionei de *rotare*: *rotaturele unei simia*.

ROTICA, s. f., *rotula*; deminutiv

d'in *rota*; de aci multe albe noue deminutive, cumu: *roticia* = *rotitia*, *roticiora* si *rotisiora*; si cu form'a: *rotuca*, de unde apoi: *rotucia* = *rotutia*; si cu duple forme: *roticucia* = *rotientia*, *roticolla*, *roticula*, etc.; form'a cea mai usitata inse e: *rotilla*, de care vedi in parte. M.

ROTILLA, s. f., (*rotilla*), *rotula*, (it. *rotella*, isp. *rodilla*, port. *rodilha*, fr. *roulette*); deminutiv d'in *rota*: *rotille de carratoru pentru copillu; rotillele orologiului; rotilla de jocatu; rotillele unei coelii; rotille la calcariile callariului*; vedi si *rotica*.

ROTILLARE, v., *volvere*, *volutare*, *volvi*, (compara it. *rotolare* si *ruotolare*, isp. *rollar* si *arrollar*, prov. *rodolar* si *rollar*, fr. *rouler*, alb. *rroutouloig*); a face *rotilla* = a face *rota*, (vedi *rota*), si de aci, ea si *rotare*, cu sensu atatu transitiv cátu si intransitiv; a face se mérga nua *rotilla*, a face pre zineva sau ceva altulu se mérga ca *rotilla*: a *volve*, *inverti*, etc.; a *merge*, *vorbindu* de una *rotilla* sau *rota*, si de aci: a *merge* ca *rotilla* sau *rot'a*, a *volve*, a *se volve*, a *se inverti*, a *se misicá* de giuru in pregiuru, etc.: *riusiorulu rotilla blandele selle ape de cristallu; pilele rotillédia cu celeritate; copillii se uita cu mirare la turbinile ce rotilla*; vedi si *rotare*, observandu ce *rotillare* inseamna si: a dá forma de *rotilla* sau de *rota*, a face *rotandu* orbiculariu.

ROTILLATU, -*a*, adj. f., part. s. d'in *rotillare*.

ROTILLATURA, s. f., *rotatio*, *conversione*, etc.; actione, si effectu alu actionei de *rotillare*: *rotillatur'a roteloru, globului, cereului*.

ROTIRE, -*escu*, v., vedi *rotare*.

ROTISIORA, *rotitia*, s. f., vedi *rotilla*.

ROTITU, *rotitura*: vedi: *rotatu*, *rotatura*.

ROTOCANATU, *rotacanu*: vedi: *rotacacatu*, *rotacanu*. M.

ROTOCOLLIRE, (pre a locuri si *rotogollire*, si *rostogollire*), -*escu*, v., *rotare*, *volvere*; vedi *rotare*, *rotillare*; vedi si *rotulare*.

ROTOCOLLU, s. m., (d'in *rotocollire*), *gyrus, orbis, corona, rotae circumactus, orbis motus* : *unu mare rotocollu de omini stan in giurulu focului; a dá cui-va rotocollu, etc.* (vedi si *rota*):

* ROTULA, s. f., *rotula*, (fr. *rotule*); 1. deminutiv d'in *rota*; 2. in specie si prin metafore applicatu la obiecte ce sémina cu *rotul'a* = *rotill'a*, cumu : a) ossu la genuclu : *rotill'a genuclului* = *rotul'a genuclului*; b) specia de conchyliie si de conce.

* ROTULARE, v., vedi *rotillare*, cu care consona si in forma si in sensu, precumu consona in sensu si cu *rotare* : *torrentele rotula unde furiose; vertegiu de pulbere rotula in oculii nostri; cu dulce murmuru rotula riurellulu printre flori; mai vertosu in form'a participiale, rotulatu,-a* : *conce rotulate, frondie rotulate de ventu, rotulate in form'a loru.*

* ROTULATU,-a, adj. part. d'in *rotulare*.

ROTUNDARE = *rotundire,-escu*, v., *rotundare*, (it. *rotondare*, isp. port. *redondear*, prov. *aredondir*, fr. *arrondir*); a face *rotundu* : a *rotundá* sau *rotundi ceva cadru; a rotundá unu locu, una curte, unu agru; a rotundá unu arbore, frondi'a arborelui*; in form'a cu-ire, mai vertosu, si in sensuri metaforice delicate, si a nome, a) *secare, amputare rescare, recidere, a taliá, forfecá, relediá* : a *rotundi vit'i'a de vinia; a rotundi petiorele, nasulu, mân'a cuiva, a lu mutilá; b) demere, detrahere, deminuere, a scadé, micusiorá, etc.* : a *rotundi spe-sele superflue; a rotundi pensionile, onorariile functionariloru prin simplu budgetu; avemu ce rotundi d'in aceste condelie, d'in acesti artieli de computu; se rotundimu pre d'in doue summ'a; nu rotunditi asiá pre de integru; c) rampere, interrumpere, a rumpe cu ceva sau cineva, a incetá currendu si resolutu relationile* : *se faci bene a rotundi cu mene, cu ómenii ce nu mi placu mie; rotunditi cu aceste vorbe gretiose; scim-mu noi se ve rotundimu, déco sunteti miselli; a rotundi cuiva, a spune verde si curatu* : a *rotundi totoru sollicitatoriloru.*

ROTUNDATIONE = *rotunditione*, s. f., *rotundatio*, actione de *rotundare*, de *rotundire*.

ROTUNDATORIU = *rotunditoriu,-tória*, adj. s., care *rotunda* sau *rotundesce*, *rotundans*, (comp. isp. *redondeador*).

ROTUNDATU = *rotunditu,-a*, adj. part. d'in *rotundare, rotundire*.

ROTUNDATURA = *rotunditura*, s. f., *rotundatio*; actione si effectu allu actionei de *rotundare, rotundire* : *inseminata rotunditura facuta in spese.*

ROTUNDIA, (pron. *rotundia*), s. f., *rotunditas*; calitate de *rotundu*, vedi si : *rotundime, rotunditate.*

* ROTUNDICOLLU,-a, adj., (fr. *rotundicolle*); care are *collu* = guttu *rotundu* : *rotundicolle passerelle.*

* ROTUNDIFOLIU,-a, adj., *rotundifolius*, (fr. *rotundifolié*); care are *folie rotunde* : *rotundifolie érbe.*

ROTUNDIME, s. f., *rotunditas*; calitate de *rotundu* : *rotundimea pamentului*; vedi si *rotunditate.*

ROTUNDIORU,-a, adj., *rotundulus*; deminutiv d'in *rotundu* : *buccutie rotundiore, gura rotundiora; am castigatu astudi una summa rotundiora*; in specie, ca subst. f. reale. *rotundiora*, nome datu la doue specie de plante : a) *glechoma hederacea L.*, b) *veronica chamædrys, L.* = *veronica Plin.*

ROTUNDIRE, *rotunditu, rotunditura*; vedi : *rotundare, rotundatu, rotunditura.*

ROTUNDITATE, s. f., *rotunditas*; calitate de *rotundu*, forma applicata cu sensulu generale, pre candu formele : *rotundia* si *rotundime*, se applica cu aspecte particulare : *rotunditatea capului acestui omu, rotunditatea globului, cercului, rotunditatea periodului, dissoloru cuiva*, (vedi *rotundu*).

ROTUNDU,-a, (pre a locuri pronuntiatu si *retundu*), adj., *rotundus*, (it. *rotondo* si *ritondo*, isp. port. *redondo*, prov. *redon* si *redun*, fr. v. *roond* si *réond*, fr. n. *rond*); in forma de *rota*, de cercu, vorbindu atátu de linie, câtu si de superficie si de solide; 1. proprie : *pamentulu e rotundu, disculu sorelui si allu*

lunei e rotundu; capulu omului are forma aproape rotunda; vasele, caldarile, ollele celle mai multe sunt rotunde; celle cilindrice si conice inco se dicu rotunde; corpu rotundu, figura rotunda; oclii sunt rotundi, de si nu cerculari; ar cautá se dicemu rotundu numai la celle ce sunt, ca si rot'a, (de unde rotundu), rotunde, perfectu rotunde ca si una rota sau cercu mathematicu; inse in limb'a generale dicemu si: máne rotunde, degite rotunde, guttu rotundu, fronte rotunda, etc.; 2. metaforice, a) de numeri, compute: numeru rotundu, compute rotunde, fora fractioni; inse si: in numeru rotundu, approssimativu; b) rotundu = gratiosu, placutu, armoniosu, politu, etc., ce face formoseti'a omulu esterna, sunt mai allessu liniamentele rotunde alle figurei lui; frasi rotunde si placute vericarei urechia sentitoria de armonia; asiá si: periodu rotundu; numeru oratoriu rotundu, cadentia rotunda; c) clarus, distinctus, liber, sincerus, si adv. clare, aperte, libere = curatu, fora ambagi, verde, sinceru, liberu, etc.: a spune cuiva rotundu ce vre si ce nu vre; omu rotundu in tote faptele si disesele; sciu un'a si rotunda, se me lassati in pace; eu ve taliu rotundu appetitulu de a mai face de aceste-a; ne spuse si ne dede afora rotundu si fora multa ceremonia, (vedi si rotundire).

* ROTUNDULU, -a, adj., rotundulus; deminutivu d'in rotundu; vedi si rotundioru.

ROUE, rourare, etc.; vedi: rone. rorare, etc.

ROURUSCA, s. f., in locu de raurusca = laurusca = labrusca; vedi déro labrusca. M.

ROVINA, (in locu de ruvina = ruina compara: fluviu cu fluere, plouare cu class. pluere; comp. si it. rovina); s. f., lacuna, vorago; locus profundus, limosus et paludosus: callii fugindu spariati si infuriati ne bagara in una rovina, de unde mai multe dille nu potumu essi; vacce, vitelli si alte pecore cadute si oblimate in acea periculosa rovina. M.

* RUBEFACERE, v., (se conjuga ca v.

facere), rubefacere; a face se rubesca, a face rosiiu, a rossí: a rubeface lâna, metasse.

* RUBEFACIUNE, s. f., (fr. rubéfaction); actione de rubefacere si statu produsu prin acésta actione; in specie, rossire a pellei, forte dorerosa, provocata de medicamente irritanti, sau si d'in alte cause: rubefactionea spontania nu e provocata in adensu.

* RUBEFICANTE, adj., part. pres., d'in rubeficare, rubeficiens, (it. rubrificante, fr. rubéfiant); care rubefica: medicamente rubeficanti; si absol. ca subst. unu rubeficante = unu medicamentu rubeficante.

* RUBEFICARE, v., (it. rubificare, fr. rubéifier); a face se rubesca, a face rossiiu, a rossí; in specie, a provocá priu medicamente rossirea pellei: mustariulu rubefica pellea.

* RUBEFICATU, -a, adj. part. d'in rubeficare. rubefactus.

* RUBELLANU, si rubellianu, -a, adj. s., rubellianus, (fr. rubellane); proprie, deminutivu d'in deminutivulu rubellu; in specie, ca subst. m. reale, rubellianulu = rubellanulu, substantia minerale de colore rossia inchisa.

* RUBELLIONE, s. m., rubellio, (fr. rubellion, d'in rubellu); 1. specia de pesci rossii, (vedi si rossioru); 2. specia de scarabusiu rossiaticu.

* RUBELLITE, s. f., (fr. rubellite); specia de substantia minerale rossiatica.

* RUBELLU, -a, adj., rubellus; deminutivu d'in rubru, eamru rubru, rossiaticu: vinu rubellu, vitie de vinia rubelle; absol. f., rubella, specia de vitia, de uva.

* RUBENTE, adj. part. pres., rubens; care rubesce: rubente purpura, rubenti urechie; in specie: virgine cu faci'a rubente de pudore.

* RUBERE, v., vedi rubire.

* RUBESCENTE, adj. part. pres., rubescens: rubescentea aurora, fronti rubescenti de pudore, rubescentile rose.

* RUBESCERE, v., rubescere; a se face rubru, a se rossí: rubesce cerulu la resaritu; rubesce marca, rubescu tote de radiele sorelui.

* RUBETA, s. f., *rubeta*, (fr. *rubète*; d'in *rubu* = *rugu*); specia de broasca ce vine in *rugi*, si de care se crede a fi forte veninosa; *rubeta* se dice si veninulu a-oeitei broasca.

* RUBETU = *rugetu*, pl.-e. *rubetum*, *rubeta*; locu plantatu, coperitu cu *rugi*: a *college mure d'in rubete*; vedi si *rugetu*.

* RUBIA, s. f., vedi *rubiu*.

* RUBIACINATU, -a, adj. part. si

* RUBIACINU, -a, adj., (fr. *rubiaciné*); proprie, deminutivu d'in *rubiaciu*, in specie, care sémina cu *rubî'a*, si de aci, subst. pl. *rubiacine* sau *rubiacinate*, classe de plante ce au de tipu genulu *rubia*, coprendendu mai multe familie.

* RUBIACIU, -a, adj. s., (fr. *rubiacé*); de *rubia*, care sémina cu *rubî'a*; subst. pl. *rubiaciele*, familia de plante ce au de tipu genulu *rubia*.

* RUBIASTRU, -a, adj. s., (*rubeaster*, fr. *rublastre*); proprie, peiorativu sau deminutivu d'in *rubiu*; in specie, s. m. reale, *rubiastru-lu*, specia de *rubiacia*. planta.

* RUBICANU, -a, adj. s., (fr. *rubican*); deminutivu d'in deminutivulu *rubicu* de la *rubiu*, pucinu *rubiu*, batendu in albu, in negru, etc.; in specie, de calli: *callu robiu* sau *roibu* cu macule albe.

* RUBICELLU, -a, adj. s., (fr. *rubicelle*); proprie, deminutivu d'in deminutivulu *rubicu*, -a, de la *rubiu*; in specie, ca s. m. reale, *rubicellu*, specia de *rubinu* tare deschisu.

* RUBICILLU, -a, adj. s., (fr. *rubicille*); proprie, ca si *rubicellu*, deminutivu d'in deminutivulu *rubicu*, -a, de la *rubiu*; in specie, ca s. m. reale, *rubicillu*, specia de passere cu guttulu rossiu.

* RUBICIU, -a, adj., deminutiva d'in *rubiu*, ca si *rubicu*, -a.

* RUBICOLLU, -a, adj., (fr. *rubicolle*); eare are *collulu* = guttulu rossiu; vedi si *rubicillu* ca substantivu.

* RUBICOLU, -a, adj., (fr. *rubicole*, d'in *rubu* = *rugu*, si *colere* = locuire); care *vine* pre *rugi*, in *rugi*.

* RUBICU, -a, adj., vedi *rubiciu*.

* RUBICUNDU, -a, adj., *rubicundus*,

(fr. *rubicond*); rossiu, forte rossiu, tare rossiu, mai vertosu cui siéde reu rossiu: *rubicund'a luna in tempulu de eclipse*; *rubicundele corne*; *rubicundu peru*, *rubicunde penne*, *facia rubicunda*, *bucce rubicunde*, *callu rubicundu*, *vacca rubicunda*.

* RUBICUNDULU, -a, adj., *rubicundulus*; deminutivu d'in *rubicundu*.

* RUBIDICOLLU, -a, adj., (fr. *rubidicolle*); vedi *rubicollu*.

* RUBIDU, -a, adj., *rubidus*, (d'in *rubire*); tare *rubru*, tare rossiu, mai vertosu cui nu siéde bene rossiu: *faci'a rubida de betivu*; *rubidele olle bene arse*.

* RUBIFICARE, etc., vedi *rubeficare*, etc.

* RUBIFORME, adj., (fr. *rubiforme*; d'in *rubu* = *rugu*, si *forma*); care are forma de *rugu*.

* RUBIGALE = *robigale*, adj., *robigalis*, pl. *robigalia*; relativu la *Rubigu* = *Robigus*, dieu anticu romanu ce protegea grânele de *rubigine*, de regula in plur. *rubigali* = *robigali*, *robigalia*, serbatore a lui *Robigu*, in fia-care annu la 25 Aprilie.

* RUBIGINARE, *rubigine*, *rubiginosu*, etc., vedi *ruginare*, *rugine*, *ruginosu*.

* RUBINU, -a, adj. s., (d'in *rubiu*), applicatu in specie, ca subst. reale, a) m. *rubinu*, pl.-i, *carbunculus*, (fr. *rubis*, it. *rubino*); *gemma*, nestimata, pétra pretiosa. de colore *rubia* mai multu sau mai pucinu viua; b) f. *rubina*, (fr. *rubine*), specia de substantia minerale de diverse colori *rubie*.

* RUBIOIDE, adj. s., (fr. *rubioïde*); care sémina cu *rubî'a*. ca s. f., *rubioidea*, genu de plante.

* RUBIRE, -escu, v., *rubere*, *rubescere*, *rubefacere*; 1. a fi *rossiu*; 2. a se face *rossiu*; 3. a face *rossiu*; (vedi *rubefacere*. si *rubescere*).

* RUBIU, -a, adj. s., *rubens*; *rubia*; 1. *rossiu*, *rossiaticu*, (vedi si *robiu*): *animali rubie*, *callu rubiu*, *vacca rubia*, *vitelli rubii*, *rubiu lu asinu*, *rubiele epe*; 2. s. f. reale, *rubia* = *rubia*, planta a cui radice serve tinctoriloru, (fr. *garance*).

* RUBORE, s. f., *rubor*, (d'in *rubire*); rossiétia, rossiulu in tote diversele lui varietati, 1. in genere : *rubore placuta maritata cu candorea; rubore purpurina; ruborea sangelui; ruborea faciei, buccelloru, carnei, unghiei, floriloru, cerului, aramei, etc.*, 2. in specie, a) *rossire de rossine*, ce rossinea face se éssa in facia : *puđorea adduce rubore, fric'a pallore*; b) *rossinea ensasi, puđorea* : *facia plena de modestia si de rubore*; c) *sentimentulu puđorei* : *d'in rubore nu cotédia a spune ce vre*.

* RUBRICA, s. f., *rubrica*, (fr. *rubrique*); proprie, femininu d'in *rubrica*, deminutivu d'in *rubru*, applicatu inse ca subst. cu intellessulu de : 1. pamentu de coloratu rossiu : *murarii, lemnarii, mollia in rubrica aci'a ce le serve a desemná linie*; 2. materia de scrissu rossiu : *in manuscriptetele, si chiaru typari-tele de mai inainte, titlele se ofla scrisse cu rubrica; manuscripte mai vechie sunt in integrulu seu scrisse cu rubrica*; de aci : 3. prin metafore, a) *rubrica* = capitulu de codice, de lege, de una carte ore-care; b) *rubrica* = pagina, columna, locu unde, in unu scriptu, se afla una ordine de idee : *mai in tote diarietele afli una rubrica de varietati; rubric'a bibliografiei; rubricetele annunticloru*; c) *rubrica* = categoria, classe, etc. : *rubric'a contributoriloru pre capu; aceste-a nu se potu clasificá in neci un'a d'in rubricetele merciloru inscrisse in tabelele portoricloru*.

* RUBRICARE, v., *rubricare*; 1. in genere, a face *rubru*, a colorá rossiu; 2. in specie, a) a colorá cu *rubrica*; b) a serie sau typari cu materia rossia; c) a clasificá, pune in una *rubrica*.

* RUBRICARIU, -a, adj. s., *rubricarius*, (fr. *rubricaire*); relativu la *rubrica*; in specie, a) cellu ce scie serie bene cu *rubrica*, cu littere rossie; b) cellu classificatu in una *rubrica*.

* RUBRICATORIU, -tória, adj. s., *rubricans*, (fr. *rubricateur*); care *rubrica*, in specie, artistu ce scie serie bene littere colorate.

* RUBRICATU, -a, adj. part., *rubricatus*, in s. verbului.

* RUBRICAULU, si *rubricolu*, -a, adj. (fr. *rubricale*); care are fastellulu *rubru*.

* RUBRICODU, -a, adj., (fr. *rubricande*); care are *cod'a rubra*.

* RUBRICOLLU, -a, adj., (fr. *rubricolle*); care are *collulu* = *guttulu rubru*.

* RUBRICORNU, -a, adj., (fr. *rubricorne*); care are *cornele* sau *antennele rubre*.

* RUBRICOSU, -a, adj., *rubricosus*; plenu de *rubrica*, in specie de pamentulu dissu *rubrica*.

* RUBRIFLORE, adj., (fr. *rubiflore*); care are *flore rubra*.

* RUBRIGASTRU, -a, adj., (fr. *rubrigastre*, d'in *γαστήρ* = ventre); care are *ventrea rubra*.

* RUBRIPEDA, adj., (fr. *rubripède*); care are *pedii* = *petiorele rubre*.

* RUBRIROSTRU, -a, adj., (fr. *rubrirostre*); care are *rostrulu rubru*: *ratie rubirostre*.

* RUBRIVENTRE, adj., (fr. *rubri-ventre*); care are *ventrea rubra* : *fringille rubriventri*.

* RUBRU, -a, adj., *ruber* si *rubrus*; rossiu, in sensulu cellu mai latu pentru tote diversele si multiplele varietati alle colorei in cestione, (vedi si *rubore*): *rubrulu sange, rubrele flacure; parieti rubri; rubr'a rugine. vinuri rubre, frondie rubre*.

* RUBU, s. m., *rubus*; vedi *rugu*.

* RUCTAME, pl., *ructamine*, *ructamen*; actu de *ructare* effectu allu *ructarei*.

* RUCTAMENTU, pl. -e, *ructamen*; vedi *ructame*.

* RUCTANTE, adj. part., *ructans*; care *ructa* : *ructanti d'in imbulbare*.

* RUCTARE, v., *ructare* si *ructari*; a face *ructe*, a scote venturi pre guttu, pre gura, si de aci, a scui pá, versá, vomé, 1. proprie : *a ructá ce a mancatu; lipiterile ructa sangede suptu; celli prea imbulbati ructa continuu*; 2. metaforice : *vulcanii ructa flacure*; in modu ironicu, a dá d'in sene : *a ructá versuri*.

* RUCTATIONE, s. f., *ructatio*, (fr. *ructation*); actione de *ructare* : *ructationea vinului beutu fora mesura*.

* RUCTATU, -a, adj. part., *ructatus*, in s. verbului.

* RUCTU, s. m., ructus, (vedi *rugere*, d'in care *ructu*); actione, actu de *rugere*, *ructatione*, scotere de venturi pre guttu, pre gura, scupatu, vomitu, versatu : *ructu de venturi acide pre guttu*.

RUDA, *rudariu*; vedi 2 *rude*, si *rudariu*.

1 RUDE, adj., rudis, (fr. *rude*); ce nu e inco formatu, lucratu, politu, cultu, ce e in stare de totu naturale, ce e selbaticu, brutu. etc., 1. proprie : *materia rude si bruta, materie rudi, campu rude; pome rudi; lana rude, lemne rudi; marmore rude*; 2. metaforice, a) incultu, neformatu, nepolitu, neinvetiatu, fora connoventie, si de aci : noviciu, teneru, fora esperientia, etc. : *copille rudi si innocenti; rudea pruncia, rudiiammelli; stylu rude, voce rude, portare rude; omu asiá de rude ca si unu ursu de padure; natura rude; etate rude, anni rudi ai copillariei; istorici rudi, poeti si mai rudi; populationi rudi si cu totulu primitive; omu rude in primele notioni de scientia, rude in littere ca si in scientie, rude in elocentia, rude in tote artile*; b) in intellessulu cellu mai largu ce are si *aspru*, si de aci : greu, nesufferitu, fatigante, etc. : *ceva póte fi rude nu numai la tactu, ci si rude la urechia, rude la gustu, rude la oculi : unele colori sunt asiá de rudi pentru oculi, ca si unele sonuri pentru urechie; sunt beuture asiá de rudi pentru gustu, cumu sunt covente rudi pentru urechia si ánima; rudi sunt loviturile mortei, rude e mortea ensusi; labori forte rudi, dorori si mai rudi*.

2 RUDE, (pre a locuri si *ruda*), s. f., rudis; batiu, vergella de lemmu mai antaniu, apoi de ferru, etc., mai allessu vergella *rude*, cumu e leuata d'in padure, nelucrata; applicatu inse in specie la : 1. batiu de ammesticatu in caldari si alte vase ce ferbu; 2. batiu de attitiatu foculu; 3. pertica de ammesticatu calce, arena, petrissi, etc.; 4. temone la carru sau carrutia; de aci : *callu, bou de rude, hos vel equus temoni junctus*; 5. in sensu mai generale, *rude* = buccata de cera rossia, (comp. fr. *bâton de cire d'Espagne*), de sapone, etc.;

6. *déro mai vertosu, batiu, vérga de lupta, la auticii Romani : assemine rude capitou, ca ceva onorificu, gladiatorii emeriti*.

* RUDENTARE, v., (fr. *rudenter*; d'in *rudente* sub 1.); a face pre *columnne* ornamente in forma de *rudente*.

* RUDENTE, radens; 1. adj. part. pres., d'in *rudere*, care siuerá; 2. s. fune de nave.

* RUDERALE, adj., (fr. *rudéral*); vedi *ruderariu*.

* RUDERARE, v., ruderare; a asterne cu *ruderi*.

* RUDERARIU, -a, adj., ruderarius; relativu la *ruderi*; s. person. care asterne cu *ruderi*.

* RUDERATIONE, s. f., ruderatio, (fr. *rudération*); actione de *ruderare* si effectu allu acestei actione.

* RUDERE, si *rudire*, v., rudere; a mugí tare, a sberú, a siuerá ca ventulu furiosu, ca bellaurulu furiosu, ca asinulu etc.; in specie despre leu; vedi inse si *rugire*.

* RUDETIA, s. f., (fr. *rudesse*); vedi *ruditate*.

* RUDIARIU, (si *rudariu*), -a, adj. s., radiarius, rudis lignarius; in genere, relativu la *rude*; si ca subst. personale, cellu ce are a face cu *rude* ca lemna, cu materia *rude*, lucratoriu d'in materie *rudi* de lucruri *rudi*, *rudimente* ore-cumu de lucruri, de fabricate, cumu : *fuse, linguri de lemmu grosolane*, etc., in specie, *rudariu* = cellu donatu cu *rudea*.

* RUDICULA, s. f., radícula; deminutivu d'in 2 *rude*.

* RUDIMENTARIU, -a, adj., (fr. *rudimentaire*); relativu la *rudimentu* : *connoventie rudimentarie, grammatica rudimentaria : stamine rudimentarie, terrenu rudimentariu*.

* RUDIMENTU, pl. -e, rudimentum, (fr. *rudiment*; d'in 1 *rude*); inceputu de formatione, elementu, principiu, etc., 1. in genere : *rudimentele organeloru planteloru; rudimentulu unu fetu in pantica; rudimentele scientiei, culturai omenesi*, 2 in specie, a) despre invetiatu : *rudimente de litteratura, de limba*

de *grammatica*; b) mai allessu pentru militia: *rudimentulu artei militare, rudimentele de militia, a avé dure rudimente de servitiu.*

* RUDIRE, v., rudere; vedi *rudere*: *asinii rudu.*

* RUDITATE, s. f., ruditas, (fr. *rudesse*); calitate de *rude*, cumu si *fapta rude*, de omu *rude*; asperitate, asprime, nescientia, impolitetia, selbaticia, barbaria, etc.: *ruditatea stybului, espresionei, sonurilor; ruditatea primiloru omini: ruditatea pennurei: atâta ruditate de celle mai simple notioni nu vortei asteptá de la unu pretensu erudit; numei prin cultura essimu d'in ruditatea primitiva.*

* RUDORE, s. f., ruder, (d'in *rudere* = *rudire*): *rudora: asinului.*

RUDU = *roda* = *raudu*, pl. *ruderi*, *rudus* = *rodus* = *rauda*; 1. in genere, massa *rude*, materia nelucrata, bruta; 2. in specie, a) metallu *rude*; nelamuritu, mai vertosu nelucratu si netormatu: *rudu de auru; de argentu: ruderi de ferru, de uramu*; b) pétra menutu pisata, sferimature de pétra; c) mai vertosu, α) muru vechiu si derimatu; β) derimatura d'in assemieae muru.

* RUENTE, adj. part., ruens, care *ruet*; vedi v. *ruere*.

* RUERE, (si *ruire*, comp. *aruire* = *obruire* = *obruere*). v., ruere; a cadé, a se ruiná, a perí; a se precipitá, arruncá, allergá, a dá orbu; si trans. a face se cada, a dá diosu, a derimá, derapená; a restorná, turburá, etc.

* RUFARE, v., rufare; a face *rufu*, a dá facia rossiatica.

* RUFESCERE, si *rufire*, -escu, v., rufescere; a se face, deveni *rufu*, a se rossicá, rossí; inse si cu intellessulu forme *rufare* = a face *rufa*.

† RUF-, (d'in *rufus* = rossiaticu), in composite scientifice, precumu: *rufibarbu*, -a, adj., (fr. *rufibarbe*), care are *barba rufa*; *ruficarpa*, -a, adj., (fr. *ruficarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are *fructe rufe*; *ruficodu*, -a, adj. (fr. *ruficaude*), care are *codu rufu*; *ruficollu*, -a, adj., (fr. *ruficolie*), care are *collu* = guttu *rufu*; *ruficornu*, -a, adj., (fr. *ruficorne*),

care are *corne sau antenne rufe*: *rufigastu*, -a, adj., (fr. *rufigastre*, d'in *γαστήρ* = ventre), care are *ventre rufa*; *rufilabru*, -a, adj., (fr. *rufilabre*), care are *labre* = budie *rufe*: *rufimannu*, -a, adj., (fr. *rufimane*), care are *máne rufe*, *tarsi rufi*; *rufinervu*, -a, adj., (fr. *rufinerve*), care are *nervi sau fibre rufe*; *rufipaipu*, -a, adj., (fr. *rufipalpe*), care are *palpe rufe*; *rufipede*, adj., (fr. *rufipède*), care are *pedi rufi*, *petiore rufe*; *rufipennu*, -a, adj., (fr. *rufipenne*), care are *penne sau aripe rufe*: *rufirostru*, -a, adj., (fr. *rufirostre*); care are *rostru rufu*: *papagalli rufirosiri*, *psittacu rufirostru*: *rufitarsu*, -a, adj., (fr. *rufitarse*), care are *tarsi rufi*: *rufiventre*, adj., (fr. *rufiventre*), care are *ventre rufa*: *sciurulu rufiventre*: vedi *rufigastu*.

* RUFU, -a, adj., rufus; rossiaticu, care nu e bene rossiu, déro afora de acésta margine pucina canu vaga, se applica la tote tonurile rossiuului de la mai deschise la mai inchise: *bestie rufe, câni rufi, omu rufu, cu peri rufi; grane rufe sare rufe, ovi rufe*; si cu subst., nome propriu de animalu, sau conome de omini, (compara si popul. *rossieu* -a).

* RUFULU, -a, adj., rufulus; diminutivu d'in *rufu*.

1 RUGA, *rugamentu*, *rugare*, etc., vedi: *rog*: *rogamentu*, *rogare*, etc.

2 RUGA, s. f., ruga; cretitura de pelle, mai allessu de fronte: *rugele canutetiei, betranetiei, rugelenu dau auctoritate betraniloru; pre frontea tea vedu ruge*; si pentru alte obiecte: *rugele pomeloru cescedite, floriloru langedite: rugele unui velu, unui vestimentu.*

RUGAIRE, (si *rigaire*, in locu de *rugaire*, sau de *ruguire*? — veri-cumu, covenitulu se dice si in forme: *rugaiu* = *rigaiu*, *rugaiescu*, *rigaiescu*, si e de certu essitu d'in rugere, ca si *ructare*, *ructu*); a dá, scote venturi pre guttu, pre gura = *ructare*; — de ací si: *rugaitu*, part. sup. subst. = *ructus*; *rugaitura*, s. f. = *ructatio*, *ructus*.

1 RUGARE, v., rogare; vedi *rogare*.

2 RUGARE, v., rugare; 1. intr., a face *ruge*, a se incretí: *vestimentulu ruga pretotindene*; in acestu sensu si

refless. *a se rugá* : *de ce ti s'a rugatu frontea* ? 2. trans. *a rugá frontea, sprincenele; a rugá vestea, camési'a, velulu, etc.*

1 RUGATU, -a, adj. part., rogatus; vedi rogatu.

2 RUGATU, -a, adj. part., rugatus, incretitu : *fronte rugata*; s. m. *rugatulu frontei, etc.*

* RUGERE, v., primitivulu d'in care : *ructu, ructare, eructare, erugere* = a scote venturi pre gura, a vome etc.; (compara ἐρεβγελν).

RUGINARE, s. f., vedi ruginire.

RUGINE, (pre a locuri *rugina*; conventulu pote co e scurtatu d'in *erugine* = aerugine, sau contrassu d'in *rubigine* = rubigine), s. f., aerugo, rubigo, (it. ruggine, isp. robin, rubin si erin, fr. rouille [d'in demin. rubigilla]); 1. proprie oxydu de arame, de ferru si de alte metalle : *rugine de plumbu, de ferru, de arame; ruginea rode ferrulu; armele noastre, lassate de multu in uitare, s'au coperitu de rugine; a prende rugine, a curetiá de rugine; banni stersi de rugine*; 2. metaforice, a) in sensu materiale, α) sorde ce se prende pre denti : *curetiati-ve dentii de rugine*; β) arsura, mal-lura, carbone la grane; b) in sensu ideale, α) ammortire a mentei, a âni-meii prin inertia : *mai scaturati ruginea de pre mentile si ânimile vostre*. β) lipse de progressu, remanere in urma cu celli vechi si cu celle vechie : *lassati ruginea trecutului*; cu sensu mai largu, despre ori-ce e inutile, reu : *rugine de cutitu, rugini de calli, etc.*; γ) amore de celle lumesci cu completa uitare de celle ceresci : *ruginea lunei v'a innecatu sufletulu, ce nu mai vede cerulu*; δ) invidia, ânima rea : *ruginea tractoriloru*.

RUGINIRE, -escu; (si ruginare), v., aeruginare, rubiginare, rubiginem obducere vel trahere; torpescere, torpere, jacere, (it. arruginire si irruginire, prov. eruginar, fr. rouiller, s'enrouiller); 1. ca mai desu in sensu intrans., a prende rugine, a) proprie : *armele noastre au ruginitu in cuniu; déro ruginesce cutitulu nu mai talia; ferrale aratrului sunt ruginite, déro prin usu au se se desruginesca; mi au ruginitu tote scul-*

lele de argentu; thesaurele, ce stringeti in ceru, nu ruginescu ca celle ingropate in pamentu; b) metaforice, α) a nu mai face progressu cu spiritulu, a remané stationariu, a ammortí, a se tiné de celle vechie, etc. : *betranii nostri au ruginitu si nu mai sunt boni pentru aceste tempuri; mentea, geniulu, celle mai nobili facultati ruginescu*; si rifless. *a se rugini* : *acestu ferru nu se ruginesce currentu*; 2. trans., a face se prenda rugine, a coperí de rugine : *ap'a ruginesce ferrulu, cumu socordi'a ruginesce mentile*; in acestu sensu intra si form'a : *ruginare* = *rubiginare*; — *ruginare* inse pare a fi si s. f. concr. in locu de *ruginale*, proprie si in origine adj., leuata ca subst., ca si *braciare* = *braciale* = *brachiale*; si in specie sub acésta forma, *ruginare*, pare a fi applicata la una stea sau la una flore ?

RUGINITU, -a, adj. part. d'in ruginire, aeruginatus.

RUGINITURA, s. f., actio rubiginandi, res rubigine obducta, rosa; actione de ruginire, si mai vertosu effectu allu acestei actione, lucru *ruginitu* : *ruginitur'a ferrului*; déro in altu sensu : *ruginiture de ferru*, apoi in altu sensu : *ruginiture de ferra*; si metaforice : *ruginiturele de betrani, nu mai moru ruginiturele ammortite in locu*.

RUGINOSU, (*rubiginosu*), -a, adj., rubiginosus, aeruginosus, torpore captus, iners, (it. rugginoso, isp. port. eruginoso); plenu de rugine, tare espusu la rugine : *ferru ruginosu, grâne ruginose, denti ruginosi*; metaforice : *capite ruginose, spirite ruginose*.

RUGIRE, -escu, v., rugire (it. ruggire si ruggiare, isp. port. prov. ruginir, fr. rugir, si fr. v. ruir); a sberá, a strigá cu putere, mai vertosu vorbindu de leu : *leulu rugesce, si ominii furiosi rugescu ca leii; rugesce unu bietu batutu de dorere; ce rugiti la noi ca nisce tigri? rugesce si bietulu asinu*.

RUGITU, part. s. d'in rugire, rugitus : *rugitulu asinului nu e ca allu leului*; inse cu differentia ca *múgitu* de *múgitu*, si *rúgitulu* leului, *rúgitele* multi-meii poporului interritatu; in acésta for-

ma si : *rugetu, camugetu* pre longa *mugetu*; (compara si it. *ruggito*, isp. port. *rugido* si *ruído*, prov. *rugit*, v. fr. *ruit*, n. fr. *rut*).

RUGITURA, s. f., *rugitus*; actione si actu de *rugire* : *rugiturele leului*; *rugiturele batutului*.

* RUGOSITATE, s. f., *rugositas*; calitate de *rugosu*.

* RUGOSU, -a, adj., *rugosus*; plenu de *ruge*, (vedi 2 *ruga*) : *rugosele broscé*, *rugos'a fronte a betranului*, *rugosii spadoni*, *rugosele scortie de arbori*; metaforice : *rugos'a mórte*, *rugos'a betranetia*.

RUGU = *rubu*, s. m., pl.-i, *rubus*, (it. *rogo* si *rovo*, isp. port. *rubo*); specia de arborellu spinosu, allu cui fructu se dice *mura* : *si de spinosii rugi spendura negre mure*, et in *duris haerentia mora rubetis*. — In Dacia superiore se desémna mai multe specii de arbusti cu nomele de *ragu*, precumu : *ragu selbaticu*, frutex *rosae caninae*; *ragu de gradina*, frutex *rosae*; *ragu de monte*, *rubus fruticans*, *rubus repens*. Dictionariulu de Buda.

RUGUMARE, v., vedi *rumigare*.

* RUIDU, -a, adj., *ruídos*, (d'in *ruere*); plecatu, pornitu a cadé, care cade; vedi si *ruente*.

RUINA, s. f., *ruina*, (it. *ruina* si *rovina*, isp. port. *ruina*, prov. *ruina* si *rovina*, fr. *ruine*; — compara si *rovina*): d'in *ruere* = cadere, derimare, derimatura, derapenatura, etc., 1. in abstractu, a) proprie, a) in genere : *ruin'a impetuosa a unei mare massa de apa dela mare inaltime*; *ruin'a elefantiloru in rupi profunde*; *ruin'a mai multoru arbori seculari, déro inco robusti. infortun'amare de eri*; *ruin'a eoperimentului pre ospitii ce petreceau voliosi*; b) ca mai desu in specie, despre edificie, despre constructioni : *prin sustragere de mai multe caramidi se opera ruin'a turnului*; *ruin'a incaperii unde cenau, occise pre toti câti sedeau la cena*; *ruin'a vechiului theatru, noului palatru, mai multoru ponti*; *ruin'a multoru case in marele cotremuru allu pamentutui*; *ruin'a lumii nu va spariá pre cellu justu*; *avemu de a plange ruinele mai multoru-a d'in monumentele nostre*; cu

greu se voru repará aceste ruine; b) metaforice, cadere in sensulu cellu mai largu : *derapenare, stricare, vettemare, nevolia, calamitate, perdere, nemicire, distructione, etc.* : *eu ruin'a statului vreti a ve scapá de perire*; *ruin'a cetatiloru, averei publice si private*; *ruin'a sanetatei, poteriloru corpului si suffletului*; *ruin'a mai multoru familie, mai multoru mari case commerciali*; *peria si scleratii in ruin'a patriei*; *ruin'a unui statu, unei natione, unui potentatu*; *ruinele fortunei private si publice*; *ruin'a totei armata intrata in batalia*; *mare ruina addussa de incendie, de grandini, de innecuri*; *cumu se reparámu ruinele facute prin invasiune in tote ramurile activitatei nationei*; *Elena fú ruin'a Troiei*; *libidinea e ruin'a averei*; *vreti a ve inaltia pre ruinele altoru-a*; 2. in concretu, ce cade, se derapina, se derima, se perde, se nimicesce, sau ce e cadutu, derapenatu, perdutu, etc. : *ruinele cetatiloru derimate*; *ruinele templului arsu*; *ruina de omu*; *una ruina de muliere*; *nescé ruine de calli, de boi*; *cu ruine de omi nu poti castigá batalie*.

RUINARE, v., *diruere, evertere*; *deturbare, destruere*; a adduce, impinge, trage la *ruina*. 1. proprie : *a ruiná templele*; *ruinara si arsera tote cetatile, ruinara si tote pontile*; *ve precepti a ruin'a nu sciti inse reedificá*; *a ruiná tota padurea, toti arborii padurei*; *a ruiná d'in fundamente*; *a ruiná nu numai unu pariete, ci totu edificiulu*; *tempulu rode si ruina omulu si tote alle omului*; *tempestate mare a ruinatu pomii gradineloru, arborii selbeloru*; 2. metaforice : *unu ministru ignorante si neglegente va ruiná finantiele*; *multi si ruinara nu numai stările, ci si sanetatea prin lussuria si in desfrenari*; *a ruiná unu omu in positione sea, a lu ruiná in averea sea*; *a lu ruiná in nomele si reputationea lui*; si reflex. a se *ruiná*, in s. verbului intransitivu : *casele celle mai solide se ruinara in currendu*; *vi se va ruiná sanetatea*, *stomaculu se ruina si chiaru pung'a cuiva*; *tote alle omului se ruina cu tempulu*; *m'am ruinatu, ne amu ruinatu cu imprudentiele nostre*; *ómeni rui-*

nati in sanetate sau de sanetate; case comerciale ruinate prin fallimentele altoru case.

RUINATORIU, -*tória*, adj. s., **di-ruens**, **evertens**, etc., care *ruina*: *lusu-ri'a si desfrénulu sunt ruinatorie si de averea si de sanetatea omului.*

RUINATU, -*a*, adj. part., **dirutus**, **e-versus**, **deturbatus**.

RUINOSU, -*a*, adj., **ruinosus**, (fr. **ruineux**); plenu de *ruina*, *plecatu*, *por-nitu la ruina*: *ruinosi parieti, ruinoase columne, ruinoase fundamente; érba copere si ascunde ruinoasele case; metafo-ricé: ruinoase argumente. ruinosa stare; si cu sensulu activu allu formeí: ruina-toriu: ruinosulu lussu, ruinoase de sa-netate libidini.*

RUMA, s. f., si *rume*, pl. *rumine*, **ruma** si **rumen**; parte a stomacului sau guttului: *inghititóre, pharynge*, etc., a nome la vitele *rumigatorie*, de unde a-poi v. *ruminare* = *rumigare*.

RUMANESCE, *rumânescu*, etc., vedi *romanesce, romanescu*, etc.

RUME, s., vedi *ruma*.

RUMEGARE, etc., vedi *rumigare*, etc.

* **RUMICE**, s. f., **rumex**, specia de planta, conosciuta si sub nome de *ma-crisiu*.

* **RUMIFICARE**, v., **rumificare**; a face *rumore*, a respande *rumore* de ceva sau de cineva, a lu face conosciutu prin *rumore*.

RUMIGARE = *rumegare, rumigare, ruminare; considerare, perpendere, me-ditari, secum meditari; pati, telerare; (it. rugumare si ruminare, isp. port. rumiar, prov. romiar, fr. ruminer); a scote d'in stomacu in guttu si a mesticá, vorbindu de certe animali, 1. proprie: boii, vaccile, vitellii rumiga; ouile si caprele, dupo ce au pascutu, s'au pusu acumu se rumige, pre rumigatu; cerbii si capriorele faceau rumigare sea; — prin estensione a mesticá, rode, mancá: in lipsa de alta érba, caprele rumiga frondia si ramurelle verdi; si despre omeni: ce rumigi de adi dema-netia in gura? rumigati ceva inainte de a plecá la calle; 2. metaforice, a) a meditá, a considerá de tote pártile unu*

ce, a cogitá maturu, a reflecte: legeti pucinu, déro rumigati bene; ce insemna aceste fapte si covente nerumigate? b) a lucrá cu accuratetia, a essecutá cu pre-cisione si perfectione, a elaborá, con-coce, etc., c) a sufferi, tolerá, duce, in-ghiti: cine pote rumigá assemini in-frontari, espressioni asiá de gretiose? nu pote rumigá atátu-a crud'a intelli-gentia a copillului.

RUMIGATIONE, s. f., (**rumigatio**) **ruminatio**; actione de *rumigare*.

RUMIGATORIU, -*tória*, adj. s., **ru-minator**; care *rumiga*: *animali rumi-gatórie*.

RUMIGATU, -*a*, adj. part. s., **rumiga-tus**, **ruminatus**.

RUMIGATURA, s. f., **ruminatio**; ef-fectu allu actionei de *rumigare*: *rumi-gatur'a boului, caprei; rumigaturele bou-lui sunt erbe si ordiu.*

* **RUMIGERARE**, v., **rumigerari**; a portá *rumore* de ceva, a respande *ru-more*, a face la multi conosciutu, a portá vorba despre ceva.

* **RUMIGERU**, -*a*, adj. s., **rumigeru-lus**; care porta vorba, sciri, noutati pre la unii si altii.

* **RUMINALE**, adj., **ruminalis**; rela-tivu la *rume*, (vedi *ruma*).

* **RUMINANTE**, adj. part. pres., **ru-minans**; care *rumina*: *animali rumi-nanti*, vedi si: *rumigante, rumigatoriu*.

* **RUMINARE**, v., **ruminari**; vedi *rumigare*.

* **RUMINATIONE**, s. f., **ruminatio**; vedi *rumigare* si *rumigatione*.

* **RUMINATORIU**, -*tória*, adj. s., **ruminator**; care *rumina*; vedi si *rumi-gatoriu*.

* **RUMINATU**, -*a*, adj. part. s., **ru-minatus**.

* **RUMORE**, s. f., **rumor**, vorba, dissa, fama ce trece d'in gura in gura si se respan-de in publicu: *rumóre incerta si fora au-toriu curre intre ómeni; rumorea de celle intemplate trece d'in gura in gura; nu ve leuati dupo rumore, dupo rumori; d'in rumorea publica scimu si noi ce scimu; multe rumori au provocatu atrocea fap-ta d'in noptea trecuta; curru rumori forte gravi despre voi; pucinu ne pésa de ru-*

mori, candu cogitulu nu ne imputa nemica; rumori favorabili sau defavorabili cuiva: — prin estensione si : rumorea riurelleloru, frondioloru, etc., murmuru, susurru, etc.

RUMPERE, si *rupere, rupsi si rupsei, ruptu*. v., *rumpere*, (it. *rompere*, isp. port. *romper*, prov. *rumpre* si *rompre*, fr. *rompre*); a cormá prin violentia continuitatea, a stricá junctur'a strinsa a partiloru ce facu unu totu bene collegatu, 1. in genere si proprie, a) in sententie si proverbie : *ce se prea intende, serumppe; nu te intende, co te rumpi; aci'a, unde e mai suptire, acolo se rumpe; cumu te carpesci, te si rumpi; se carpesce omulu de una parte, si se rumpe de alta-a; b) in parte, a) despre fire, pannure, legature si alte analoge : multe calciamente ai se rumpi, peno se dai de ce cauti: comillii rumpu currendu vestimentele; callii rupsera funile de cari erau legati; ni s'au ruptu camesiele: se batura reu si si rupsera totu de pre densii: cu calcionii rupti nu potu merge prin spini; callulu rupse pedic'a si leuà, rupse apoi la fuga. (vedi si mai la valle: a rupe la fuga); apoi: a rumpe pedic'a si in alta insemnare speciale : a rumpe pedic'a mortului: apoi in genere : a nu mai esita, a se resolve; a invinge, inlaturá ori-ce obstaclu; — *servulu doresce a rumpe catenele, in cari e ferricatu: e usioru a rumpe sau taliá nodulu, greu inse a lu dislegá; nu rumpeti, ci deslegati, deco poteti, legaturele; β) despre pome, érba, ramure si alte analoge : prim'a mamma rupse pome d'in pomulu connoscentiei benchui si reului, manca si dede si primului omu se mance; a rumpe prune, ceresie, mere d'in pomii altui-a: vitele ce pascu, rumpu sau smulgu érb'a cu dentii; unu ventu violentu a ruptu multe ramure d'in pomii nostri; rumpemu ramurcle superflue si uscate: γ) despre pâne si alte mancaru : *lanii si canii rumpu d'in carnea ce le cade in gura; acesti-a, ca si alte multe animali, nu morsica, ci rumpu; deco nu e cutitu, rumpe pânea si imparte totoru-a; asiá si : a rumpe, a lipse de cutitu, unu puliu, una gallina, unu amnellu friptu sau***

fertu; a rumpe cu mân'a sau cu dentii; rumpemu inse cu dentii si una acia, unu nodu; soricii rumpu asiá multe lucruri, rodendu; rumpe si mie una bucata de casiu; buccataressele rumpu foliele de coca, ca se faca rupturelle; — in multe d'in celle precedenti rumpere se appropia de frangere, sfermare, sfasciare, smulgere, etc., acestu sensu resare mai vertosu in urmatoriulu : δ) despre partile corpului animale, despre lemne si alte analoge : a rumpe bastonulu pre spinarea cuiva: pote inse se se rumpa asiá nu bastonulu, ci spinarea; venturile rumpu catartele; a rumpe ossele cuiva cu unu mare paru: a rumpe urechiele, nasulu, petiorele; a si rumpe guttulu, capulu, junghiatur'a guttului: criminalii erau rupti una data cu barbaria in unele terre: porcii rupsera mai multi copilli; lupii au ruptu mai multi vitelli; leulu rupse pre asinu in mai multe bucati; a se rumpe una rota: se rumpu assile carrului; latronii rumpu usiele si pertundu in casa; si rumpe cineva spinarea, spatele cu mari greutati; cu violenta miscare si rumpe reniclii, sellele; in specie : rumpere= surpare, vettemare la partile genitulu; — mai tote esemplele date au si sensu metaforicu : a rumpe nasulu= a infrontá tare; a rumpe cuiva urechiele, nu numai a i le deslipi tragundu de elle, ci si : α') a lu bate reu; β') a importuná cu cereri, cu vorbe, cu cantice nesufferite : unu instrumentu stricatu ti rumpe urechiele; versurile nepolite rumpu urechiele delicate; copillii rumpu urechiele mammei se i peramble; — a si rumpe capulu, nu numai : a si lu frange, ci si a si lu bate, a si lu fatigá forte prin cogitare si meditare; prov. a nu se rumpe cu fire= a nu se sfermá, fatigá; asiá si : a si rumpe petiorele, a si rumpe mânule; cu petiorele rupte de fatiga; omeni rupti de fatiga callei; militarii erau rupti si lessinati, dupo ce se batusse tota diu'a, etc.; ε) despre agri, pamentu, apa, ghiacia si alte masse solide : a rumpe pamentulu cu aratrulu, ferrale aratrului rumpu sémulu pamentului; in specie : a rumpe pamentu e a ará pamentu vergine, inco ne uratu;

déro si in genere : a rumpe pamentu va se dica a ará . de si a ará cu greu : a rumpe agrii tómn'a si primavéra ; apoi metaforice : a rumpe pamentulu = a fi furiosu, ammenitiatoriu, impetuosu, etc.: fugu de rupu pamentulu ; sta se se rupa pamentulu sub rapidulu mersu allu callarimeii : se rumpe pamentulu , déco nu se facu lui tote voliele ; — asiá si : navile rumpu cu celeritate undele marei ; ghiaci'a se rumpe sub mari greutati ; déro ghiaci'a se rumpe si prin caldura ; asiá se rumpu si nuerii, plouiele, se rumpe cerulu in plovia ; ploui'a se rumpe, candu e subitana, rapida si abundante ; in alta ordine de idee : a rumpe pamentu d'in allu seu sau d'in allu altoru-a : a rumpe d'in singur'a sea mosia pãrtile celle mai bone , spre a dotá fetele ; ellu rumpe ce pote d'in agrii veciniloru ; a rumpe d'in carnea sea, ca se conserve pre celli cari ; rapacii rumpu ce potu si de la cine potu, rumpu chiaru d'in bannulu veduvei, allu servitoriului, etc. de unde : rumpere = rapire. si de aci, a rapedi, a se rapedi in una directione : a rumpe de a fug'a, a rumpe la fuga, a rumpe afora, in intru, in padure, etc. (vedi si mai la valle) ; ζ) despre masse de individue, rumpere = despartire violenta, desfacere, nemicire, stricare, etc. : a rumpe pedestrimea, callarimea. tota armat'a inimicului ; a rumpe diumetate d'in turma ; ventulu rupse vitele de noi, ne rupse pre noi in tote partile ; in bellele si discordiele civili se rumpu amici de amici si chiaru fili de parenti ; se rumpu a deseá unii de altii celli de acelle-asi credentie ; a se rumpe de una communitate, de una confederatione : mai multe provincie se rumpu de imperiu ; se nu se rumpa membrii acellei-asi familia ; η) cauta a attinge in fine inco pucine importanti semnificationi, α') a rumpe calle = iter carpere, a face ealle, a progrede in calle : amu ruptu bona parte d'in calle in scurtu tempu ; a rumpe callea spre padure ; n'amu ruptu nemica d'in calle ; si prin estensione, a lucrá parte d'in lucru : a rumpe bona parte d'in ce aveamu a secerá ; β') a rumpe calle = a deschide calle noua : a rumpe

calle prin padure, prin monti, preste câmpu ; a rumpe calli prin locuri relle si grele de amblatu ; γ') a interrompe, a cormá, oppri, face se incete, etc. : a rumpe tacerea ; ce rumpeti vorb'a ? a rumpe firulu ideelor ; a rumpe cursulu apeii, etc. ; — 2. metaforice, a) in genere : a rumpe catenele servitutei ; a rumpe firulu vietiei ; a rumpe veri-celegature si relationi cu lumea ; una potere rumpe relationile selle cu alta potere de care e offensata ; a rumpe tractatulu, conventionea, juramentulu de credentia, promissele facute : a rumpe nunt'a, casatoria, sponsaliele ; a rumpe amicitia. pacea ; a rumpe cu cineva sau ceva : a rumpe cu amicii sei intimi, a rumpe cu sollicitationile ; a rumpe cu studiele ; a se rumpe de cineva : parte d'in baserica se rupse, parte d'in federati se rupsera de celli alti. (vedi si mai susu) ; b) in specie, α) analoge cu câteva locutioni citate mai susu, in cari a intratu capu, petiore, etc. : a si rumpe petiorele, etc., se formedia multe si cu ânim'a : a rumpe ânim'a, α') proprie : a spanticá pre inimicu si a i rumpe ânim'a ; sentiu co mi se rumpu baierele ânimei ; β') metaforice : vaietele lui rumpu ânimele : mortea minunatului barbatu rupse ânim'a totorua ; mi se rumpe ânim'a de sufferentiele, de agoni'a bietului copillu ; in egoismulu seu omulu dice : de toti mi se rumpe ânim'a, déro de mene mi se rumpe si mai multu ; si ironice : ai ruptu ânim'a mercatului, comperandu ce ai aflatu mai reu ; β) analogu cu : a rumpe pedic'a, in sensu metaforicu (vedi mai susu), se applica si absol. a rumpe = a incepe a face primulu passu, in ceva : copillulu a ruptu a vorbi, a ruptu romanesce, mai cu greu va rumpe a dice ceva in alte limbe ; toti rupsera in plansu ; cumu rumpe una data ceva, asiá merge si asiá se finesce, (compara si ruptore) ; mai susu s'a indicatu co a rumpe = si a terminá, finí, incetá, etc., de aci : γ) a determiná, fissá, stabili, decide, mai vertosu candu e vorb'a de pretiu, (compara si ruptore) : nu se mai rumpe unu pretiu pentru gráne ; nu potu vende cu pretiu mai mare de câtu cellu ce s'a ruptu

in platia; cându stau la involire de vendiare si de comperatore, pârtille cauta se rumpa fia-care un'a de la alt'a folose mai mari; si de aci: a rumpe = a face ruptore = a fissa pretiulu corrente de vendiare si comperare.

RUMPIA, s. f., *rumpia*; vedi *romphea = romphia*.

RUMPITORIU, -*toria*, adj. s., *ruptor, fractor*, etc., care *rumpe: rumpitorii tractatului*; vedi si *ruptoriu*, care e de preferitu.

RUMPITURA, etc., vedi *ruptura*.

RUMPOTINETU, s. m., *rumpotinetum*, (d'in *rumpotinu* sub 2., vinia de vitie umili, vinia tufosa, tufaria de vinia.

RUMPOTINU, -*a*, adj. s., *rumpotinus*, (d'in *rumpu-tinere*); 1. adj., ce serve la tinerea sau sustinerea unui *rumpu*, la mantinerea *rumpului*; 2. subst. f., *rumpotina*, si m., *rumpotinu* arbustu de care se infasciora si se sustine viti'a de vini'a.

RUMPU, s. m., *rumpas*, (d'in *rum-pere*), 1. ramu de vitia ce se ingropa, *propagine*; 2. si in acellu-asi intellesu cu *rumpotinu* ca subst. sub 2.

* RUMUSCLU, s. m., *rumusculus*; deminutivu d'in *rumore*, de regula cu sensu peiorativu: *rumore neinsennata*, vana, deserta, *rumore* a valgului, a flecariloru.

* RUNA, s. f., *runa*, (fr. *runes*); 1. arma, specia de jaculu; 2. metaforice, specia de littere, de scriptura, propria Scandinavoru: *runele scriveau si la magia, de aci: rune magice, rune amare sau defavorabili*.

* RUNATU, -*a*, adj. part., *runatus*; facutu in forma de *runa: arme runate, scriptura runata*.

RUNCA, s. f., *runca*, *runco*, abl. *runcone*, (d'in *runcare*, comp. si gr. *ῥοζαρι*), 1. instrumentu de curetiatu erbe relle, inutili, de sapatu si desradecinatatu erbele inutili, *sarclu, sapa, fulcella, cos-soru*, etc.; 2. instrumentu de rasu si politu lemnulu, scandurele: *cutitonia, dolabra*, etc. (vedi si *runcina*).

RUNCARE, (primitivulu lui *aruncare = abruncare* sau *adruncare = ar-runcare*), v., *runcare*; (vedi *runca*, comp.

si gr. *ῥοζαριον, ῥοζαριζον*); 1. a scote, desradecina, curetia erbele relle, inutili: *a sarri, sarcula, sapa, plivi*; 2. a rade si poli lemnulu, a da la *randella, la runca*, (vedi si *runcinare*); in genere, a curetia, metura, poli, netidi, etc.

RUNCATIONE, s. f., *runcatio*; actiune de *runcare; runcationea gradinei*.

RUNCATORIU, -*tor*, adj. s., *runcator*; care *runca*.

RUNCATU, -*a*, adj. part. s., *runcatus*, in s. verbului.

RUNCINA, s. f., *runcina*, (d'in *runca*); *cutitonia, dolabra, randella*.

RUNCINARE, v., *runcinare*; 1. a netedi cu *runcin'a: a runcina scandure pentru usie*; 2. a da forma de *runcina: folia runcinata*.

RUNCINATIONE, s. f., *runcinatio*; actiune de *runcinare*.

RUNCINATU, -*a*, adj. part., *runcinatus*.

* RUNCONE, (si *runconiu*), s. m., *runco*; instrumentu de *runcatu* gradine, agri, vinie: *sarclu, sapa, saponiu*, etc.

RUNDINELLA, (pre a locuri *rindunella, rindurella* si *runiurella*); *hirundo*, abl. *hirundine*, (it. *rondinella*, prov. *irondella, randola* si *ysrundella*, v. fr. *arondelle*, n. fr. *hirondelle*); — ca si in mai tote limbele sorori, asi si in a nostra, *rundinella* e proprie unu deminutivu d'in *rundine*, scurtatu d'in *irundine = hirundine*, care se afla si in cele alte limbe sorori: it. *rondine* si *rondina*, prov. *ironda* si *ironde*, v. fr. *hironde* si *aronde*); genu de passerelle cari immigradia primaver'a in terrele nostre, si emigradia toamna, forte bene comoscute si poporului: *rundinellele sunt passeri peregrinanti; la inceputulu primaverii rundinellele vinu in terrele nostre, ca se plece apoi spre toamna, si se se duca in alte terre mai calde; prov. cu una rundinella nu se face primavara = una hirundo non facit ver; ova de rundinella, pulli de rundinella; cuibu de rundinella = nidus hirundineus; rundinella riparia, montana; — rochi'a rundinellei, una specia de planta.*

* RUNCU, -*a*, adj., (fr. *runique*); relativu la *runa* sau la *runce*, in intelles-

sulu coventului de sub 2 : *caracteriu runicu, littere runice, scriptur'a runica e a Scandinaviloru.*

* RUNOGRAPHIA, s. f., (fr. *runographie*, d'in *runa*, si $\rho\rho\acute{\alpha}\varphi\epsilon\nu$ = scriere); descriere, scriere despre *runa*, tractatu de *runa*; de aci : *runographicu*, -a, adj., (fr. *runograflque*), relativu la *runographia* sau la *runographu*, s., (fr. *runographie*); auctoriu de *runographie*; cellu ce scrie sau scie scrie cu *runa*.

RUPE, s. f., *rupes*; monte de pétra, mai vertosu, dereptu in susu, *stana* de pétra, (fr. *rocher, roche, roc*); precipitiu, (vedi si *rupina*) : *vedi se cadu de pre rupe; a arruncá de pre rupe; a scapitá in rupe; a dá branci cuiva in una rupe.*

* REPELLA, s. f., deminutivu d'in *rupe*; de aci adj., *rupellariu*, -a. (fr. *rupellaire*), adj. s., relativu la *rupe*, care sta, se afla prin *rupe* : *conce rupellarie*; s. f., *rupellaria*, genu de conchyliu bivalve.

RUPERE, v., vedi *rumpere*.

* RUPESTRU, -a, adj., (fr. *rupestre*), de *rupe*, 1. despre plante : *plante rupestre*; 2. despre sari, despre sare comune mai vertosu : *sare rupestra*.

* RUPIA, s. f., (fr. *rupia*); inflammatie a pellei, caracterisata prin besicutie, care se observa mai vertosu la scrofulosii reu nutriti.

* RUPICAPRA, s. f., *rupicapra*; capra de *rupe*, capriora.

* RUPICE, adj. s., *rupex*, rusticu, nepolitu, incultu, terranu, bustianu de padure, nesentitoriu ca una pétra, *rupe*.

* RUPICOLU, -a, adj., (fr. *rupicole*, d'in *rupe* si *colere*); care cresce sau viue in *rupi*; ca subst. f., *rupicola* sau m. *rupicolu*, a) genu de conchyliu; b) genu de passeri.

* RUPICONE, (si *rupiconiu*), adj. s., *rupico*; augmentativu peiorativu d'in *rupice*.

* RUPIFragu, -a, adj., vedi *sassifragu*.

RUPINA, s. f., *rupina*; caverna, cavitate, precipitiu in una *rupe*; — proprie femin. d'in adj., *repinu*, -a, = de *rupe*, in *rupe*.

RUPTA, s. f. adv., vedi *ruptu*.

RUPTARIU, -a, adj. s., *redemptor*, potiore parte vel privilegio gaudens; 1. care liéa cu *rupt'a* lucru, care contracta cu *rupt'a*; 2. de aci, care trage folosu mai mare, e superiore altui-a prin positione si castigu; privilegiatu ore-cumu : *ruptarii castiga mai multu de cátu cei ce lucrea cu diu'a.*

* RUPTILE, adj., (fr. *ruptile*); ce usioru se *rupe*; espusu la *ruptu* : *organele certoru plante sunt ruptili*

* RUPTILITATE, s. f., (fr. *ruptilité*); calitate de *ruptile*.

* RUPTINERU, -a, adj., (fr. *ruptinerve*); care are *nervii* sau fibrele *rupte* ori *ruptili* : *folie ruptinerve*.

RUPTIONE, s. f., *ruptio*, (fr. *ruption*); actiune de *rumpere*, cumu si effectu allu acestei actiune, (vedi si *ruptura*).

RUPTORE, s. f., vedi *ruptoriu*.

RUPTORIU, -a, adj. s. 1. in genere, *ruptor*, (fr. *ruptoire*), care *rumpe* sau se *rumpe* : *ruptorii pacii, tractatului, juramentului, credentiei jurate, ruptorii pretiului; bastone ruptorie de osse*; 2. in specie, ca subst. reale, a) masc. *ruptoriu medicamentu ruptoriu*, specia de cauteriu potente, care corode si rumpe; b) mai vertosu fem. *ruptoria* = *ruptore*, a) in genere, actiune de *rumpere* = *ruptio*, *scissio*, *dissolutio*, *fractio*, etc., cumu si tempu, modu de *rumpere* : in *ruptorea glaciei, nevei, podului, pontiloru; una ruptore de ape infricosiata, de plouia ce se vérsa cu cu cof'a*; b) in specie, a) *pactum, statutum*, ce se allege, la ce se invoiescu, constituu, ce decidu se face : *asiá fecera in fine ruptore dupo multe desbateri*; b) inceputu, primu passu, *inceptum* : *deco se face ruptore rea, asiá merge lucrulu peno la finita; faceti d'in voi cátiva ruptore, si toti ve vomu imitá si urmá*; c) mai vertosu, pretiu currente, pretiu fissu : *s'a facutu ruptore de a vende granele cu pretiu mai scadut*; de aci : *ruptore* = portione, parte determinata, *prebenda*; d) si concretu, in sensuri multe si varie, cumu : a) omu nesaturatu, *insatiabilis, inexpletus, edax*, etc. : *ruptorile de copillinu se mai satura*, b) *vestis pannoasa, vestimentu ruptu* : cu *ruptorea*

acésta-a se me investu eu de serbatore ?
arrunca in collo ruptorile acelle-a de ca-
mesie; γ) impudicus, libinosus, desfre-
natus, nerossinatus, nesaturatus de volup-
tati sensuali : *ruptori de mulieri*, etc.
(vedi si *rumpere*, *ruptu*).

RUPTU, -a, adj. part. s. d'in *rumpere*. 1. in genere, *ruptus*, *abruptus*, *fractus*, *laceratus*, *scissus*, *raptus*, *abreptus*, etc., si *ruptio*, *scissio*, *laceratio*, *dissolutio*, etc. : *acia rupta*, *vestimente rupte*; *parte de oui rupte de turma*; *cu nasulu ruptu*; *callatori rupti de fatiga*; *armata rupta in buccati*; *fructulu ruptu d'in pome si gustatu*; *glacia rupta*; *omeni rupti si nesaturati de beutura si de mancare*: *tractatu ruptu*, *involiri rupte*, *promisse rupte*; -- in *ruptulu glaciéi*, *necei*; *ruptulu pontiloru*; *ruptulu perulu*, *nasulu*; *ruptulu unei parti de alt'a*, *ruptulu confederatiloru de noi*; -- 2. in specie, a) ca part. adj., *ruptu*, -a, *insatiabilis*, *inexplēbilis*, *libidinōsus*, *nesaturatu de mancare si beutura*, *cumu si mai vertosu de voluptati* : *rupti de nu se mai satura*; b) ca subst., α) m. *ruptu*, in unele d'in insemnarile speciali alle forme: *ruptore*, *cumu* : *a lucrá cu ruptulu*, *a se involi cu ruptulu*, *la unu lucru*: *ruptulu facutu in vendiarca grâneloru*; b) f. *rupta*, α) ca si *ruptu* de sub b, α) : *a se involi cu rupt'a la lucru*, *rupt'a facutu pretiului pânei*; β) in sensu mai generale : *rupt'a d'is alie altoru*; *a si mari agrulu ca rupt'a d'in agrii veciniloru*; *cu rupte*, *pre rupte de la alti a se inavuti*.

RUPTURA, s. f., *ruptio*, (it. *rompitura*, si *rettura*, isp. port. *rompedura* si *rodura*, fr. *rupture* si *roture*), *actione de rumpere*, dero mai vertosu effectu allu acellei *actione*, ceva *rupta* : *ruptur'a glaciéi*, *necei*; *ruptur'a nivoriloru* = *plouoni*, *plouia abundante*, *rapida*, *scurta*, *imber*, *nimbis*; *ruptur'a apelor d'in rezervatoric*; *ruptur'a nasulu*, *petiorulu*; *ruptur'a unui urcu*, *unei vene*; *ruptur'a renieliloru*, *scleloru*, *medilocalu*; *a face ruptura de pamentu pre tónna*; absol. α) *ruptura* = *surpatura*, *vettematura*; β) *ruptura* = *locus prærup-*

tus; γ) *ruptura* = *ruptore* in sensulu speciale : *ruptur'a facuta in primele vendiari de grâne se mantine inco*; *una ruptura de callu*, *caditura de callu*, dero si *callu vorace*; asiá si : *rupture de boi*; *applicatu la persone are sensu si mai grave* : *rupturele de copilli*, *de mulieri*, etc., sunt, a) *copilli*, *mulieri cu vestimente rupte*, ca in : *rupture de camesie*; *ruptura de cuciulla*, etc.; b) *copilli*, *mulieri nesanetose*; c) *mulieri impudice*, *libidinose*, etc., -- *ruptur'a pacei*, *amicitiei*; si absol. *una ruptura s'a facutu intre acesti doi boni amici*; *ruptur'a sponsionei*, *juramentulu facutu*; *ruptur'a unei buserice de alt'a*; *ruptur'a factioniloru unite pentru scurtu tempu*; *ruptur'a ripeloru prin actionea bataliei apci*; *ruptur'a mai multoru parti d'in corpulu mosiei a fostu forte vettematura interressiloru proprietariloru*, (vedi : *rumpere*, *ruptu* si *ruptore*).

RUPTURELLA, s. f., proprie, *demi-nativu d'in ruptura*, *applicatu inse in specie la sensulu de* : *buccatella rupta* d'in una *folia de coca* : *se faca astadi pentru cena si rupturelle cu untu*; *se se faca zénu cu rupturelle*; *rupturellele rezultu d'in rumperea foliei de coca in buccatelle*, *éro taliatelli sunt taliati d'in jol'a de coca*.

* RURALE, adj., *ruralis*, de *rure*, relativu la *rure*, *terrancesu* : *viétia rurale*, *lucrari rurali*, *fundu rurale*; *legea rurale*; *scole rurale*.

* RURARE, v., *rurare* si *rurari*; a stá, traí, *pertrece la rure*, *la térra* : *multora-a place a rurá*.

* RURATIONE, s. f., *ruratio*; *stare*, *pertrecere la rure*, *la térra*.

* RURATU, -a, adj. part. s. d'in *rurare*, *ruratus*.

* RURE, s. m., *rus*, *campu*, *térra in oppositiōne cu cetatea*, si de aci, *posesiōne de térra*, *fundu sau mosia de térra*: *citatiuniloru place a essi se pertreca la rure*; *la rure respirámu aeru mai curáiu*, *mai salubre*.

* RURICOLARE, adj., *ruricularis*, relativu la *ruricolu*.

* RURICOLU, -a, adj. s., *ruricola*, *care cultiva rurele*, sau *care viue la rure*.

in rure : *ruricolii boi, ruricole divinitati*; ca subst. pers., *unu ruricolu, unu terranu, agricultoriu.*

* RURIGENU, -a, adj. s., *rurigena*; nascutu la *rure*, la *térra*; ca subst. pers., *unu rurigenu*, unu terranu.

* RURINA, s. f., *rurina*, vedi *rurinu*.

* RURINU, -a, adj. s., de *rure*; ca subst. f., *rurina*, dina protectrice a *rurelui*, a aratureloru.

* RURSORE si *rusore*, s. m., *rursor* si *rusor*; (d'in *rursu*); dieu ce facea sese intorca celle intemplete sau celle perdate, furate, (comp. si fr. *rurseur*).

* RURSU si *rusu*, (scurtatu d'in *reversu* de la *revertere*; compara : *prorsu* si *prosu* = *proversu*, etc.), adv., *rursus*, *rursum*; proprie, intorsu inderetru, applicatu inse ca adv. : érosi, d'in nou, d'in contra, de alta parte, etc.

RUSALI, *rusalie*, s. f. pl.; vedi : *rosali, rosalie, la rosale*.

* RUSCARIU si *rustariu*, -a, adj., *ruscarius* si *rustarius*; relativu la *ruscu*.

* RUSCU si *rustu*, s. m., *ruseum*, si *rustum*, specia de planta, de maracine, de scaiu, *ruscus aculeatus*, Linn.

RUSIA, (*rugia, rija*), s. f., vedi : *rosa*, si *rosia*, la *rosiu*.

RUSIETIA, *rusietiu*, etc., vedi : *rossietia, rossietiu*, etc.

RUSINARE, *rusine*, etc.; vedi : *rossinare, rossine*.

* RUSORE, s. m., vedi *rursore*.

* RUSSARE, v., *russare, russatus*; a face *russu*, a investí cu vestimentu *russu*; mai vertosu in forma participiale, *russatu* : *factionea russata a luptatoriloru*.

* RUSSATU, -a, adj., part. s. d'in *russare, russatus*.

RUSSIOLU = *russioru*, -a, adj., *russiolus*; deminutivu d'in *russiu*.

RUSSIU, -a, adj., *russens*; d'in *russu* rossiaticu : *tunica russia, callu russiu*.

RUSSU, -a, adj., *russus*; rossiu : *russe gingiue*.

* RUSTARIU, -a, adj., vedi *ruscariu*.

* RUSTICANU, -a, adj., *rusticanus* de *rusticu*. relativu la *rusticu* : *viétia rusticana*; si de partea rea, grossolanu, incultu, impolitu.

* RUSTICARE, v., *rusticari*; 1. a

traí ca *rusticu*, a traí la *térra*; 2. a es-sercítá economi'a rurale, a se ocupá cu agricultur'a; 3. a lucrá reu, terranesce, (vedi si fr. *rustiquer*).

* RUSTICATIONE, s. f., *rusticatio*; actione de *rusticare*.

* RUSTICATU, -a, adj. part. s. d'in *rusticare, rusticatus*.

* RUSTICE, adv., *rustice*; in modu *rusticu* : *a vorbí rustice, a se portá rustice*.

* RUSTICITATE, s. f., *rusticitas*, (fr. *rusticité*); calitate, statu de *rusticu*. cumu si fapta, modu de lucrare *rusticu*, portare de *rusticu*, in partea bona ca si in rea : *vechi'a simplicitate si rusticitate a omeniloru; in statu de rusticitate; rusticitatea se oppune la urbanitate; rusticitatea portului, vorbei, ornatului; rusticitatea nu scie neci dá cu gratia*.

* RUSTICU, -a, adj. s., *rusticus*, (fr. *rustique*); d'in rus abl. *rure*, de *rure*, de *térra terranescu*, oppositu la *urbanu* = *cetatianescu*, 1. proprie : *viétia rustica e cu multu mai vechia de câtu cea urbana; viétia rustica e magistra a economiei, viétia urbana provoca la resipa si lussuria; populationea rustica e laboriosa si prin acésta-a robusta; gradina rustica, case rustice, portu rusticu; soriccele urbanu si soriccele rusticu facu subiectulu unei admirabile fabula in Oratiu, flueru rusticu, pertreckeri rustice*; si ca subst. pers. : *rusticu, unu rusticu, una rustica : rusticii si rusticele toti vestiti si ornatu de serbatore*; 2. metaforice, in modu *rusticu* atâtu in bene câtu si in reu : *grossolanu, incultu, impolitu, rude, etc. : unoru-a place tonulu rusticu; asperitate rustica; rustici si illiterati advocati, rustica si indocta mâna, gesturi rustice, jocuri si risete rustice, rustic'a si auri'a rusticitate*.

* RUSU, adv., *rusum*; vedi *rursu*.

RUTA, s. f., *ruta*, (it. *ruta*, isp. port. *ruda*, prov. *ruda* si *rutha*, fr. *rue*, si gr. *ῥότη*); genu de plante, care formedia *typulu* familiei *rutacieloru* : *oliu de ruta, odore de ruta, vinuri cu ruta*.

* RUTABLU, pl.-e. *rutabulum*, (d'in *rutu* de la *ruere*); vérga, batiu, instrumentu de mesticatu celle ce ferbu, de

miscatu si attitiatu carbonii. tetionii; metaforice, membru virile.

* RUTACIU, -a. adj. s., *rutaceus*, (fr. *rutacé*); de *ruta*, assemine *rutei*; subst. pl. *rutaciele*, familia de plante ce au de tipu genulu *ruta*.

* RUTARE, v., (*ratare*), *ratatus*, (fr. *raté*); 1. a mestică cu *ruta*; 2. a face *ruta*, a dá forma de *ruta*, — mai vertosu in form'a participiale, *rutatu*, -a : *vinu rutatu*, *mustu rutatu*, *bracie rutate*; subst. pl. *rutatele*, tribu de plante d'in famili'a *rutacieloru*.

* RUTATU, -a, adj. part. d'in *rutare*. *rutatus*.

* RUTELLU, s. m., *rutellum*, deminutivu d'in *rutru* : *rutelle de remi*, *rutellu de sarculatu flori*, *rutellu de focariu*.

* RUTILANTE, adj. part. pres., *rutilans*, (fr. *rutilant*); care *rutila* : *flamma rutilante*, *auru rutilante*.

* RUTILARE, v., *rutilare*, (d'in *rutilu*), a face *rutilu*, si a devení, a fi *rutila* : *a rutilá perulu*, *faci'a*, *sprincenele*; *rutila armele de arame de radiete sorclui* : *rutila aurulu*.

* RUTILINA, s. f. si m. *rutilinu*, (fr.

rutilino). proprie, deminutivu d'in *rutilu*, leuatu ca subst. reale cu intellesulu de : substantia *rutila*, produssa prin actionea acidului sulfuricu asupr'a *salicinei*.

* RUTILIRE, -eseu, v., *rutiliscere*; a bate in *rutilu*. vedi si *rutilare*.

* RUTILITE, s. f., (fr. *rutilite*); varietate de minerali.

* RUTILU, -a, adj. s., *rutilus*, (fr. *rutile*); rossiu ce bate in galbinu de auru : *rutil'a flacura*, *rutilele vase de arame*, *rutilii nueri ce se vedu une ori la appusu*; *rutila barba*, *rutile mustacie*; — ca subst. m. reale, minerale ce are *colore rutila*.

* RUTRU, pl. -e, *rutrum*, (d'in *ruere*); instrumentu de sapatu si de arruncatu, sapa, saponiu, lopata, lopatella, *vetrariu*, etc.

* RUTU, -a, adj. part. s. d'in *ruere*. *rutus*.

* RUTULA, s. f., *rutula*; deminutivu d'in *ruta*.

* RYPTICU, -a, adj., (fr. *ryptique*, d'in *ῥύπτειν* = purgare); care serve a purgá; mai vertosu umori relle d'in corpu : *medicamente ryptice*; vedi si *rypticu*.

S.

S, a nouespediecea littera in alfabetulu romanu. Sonulu acestei littere e sibilante sau siueratoriu, inse cu dóue nuantie bene distincte, un'a mai *lena*, si alt'a mai *aspra* sau mai *tare*. I. S conserva sonulu *lenu*: 1. inaintea vocalilor: *a, e, o, u*, precumu in: *saccu, saltu, saturu, seccu, séra, seu, semnu, soru, somnu, sociu, surdu, sugu, mésa, mesura, formosu, vasu, vase, versare, tusse*, etc.; 2. inaintea vocalei *i* scurta, precumu in: *persicu, persica, asinu, asina, frassinu, massima, resipire, tessitoriu*, etc.; 3. inaintea consoneloru, precumu: *spargu, spurcu, spuma, spicu, statu, storcu, stingu, scâmbu, scara, scamnu, scriu, stingu, aspru, astru, pastoriu, mustrare, usturare*, etc. II. S suna *aspru*, ca ital. *sci*, franc. *che*, angl. *sh*, german. *sch*, 1. inaintea vocalei *i* clara si plenisona, precumu in: *besica, resina, rossine, lessia, essire, passire, tussire, tussitu, cersire, cersitu*, etc.; 2. inaintea vocalei *i* semisona finale, sau insocita de alta vocale, cu care formédia unu diftongu impropriu, precumu in: *mulsi, ursi, versi, passi, grossi, grassi, ingrassiare, pissiare, camésia, casiu, rosiiu, rossiu, casionare*, etc.; 3. inaintea vocalei *e* cu assimilatione de *i*, si anume: *α*) inaintea syllabeloru: *ess, esc, est, err, erp, ert, ell*, precum: *misellu, insellu, sérra, sésse, sessu, sestu, tussescu, cersescu, passescu, rossescu, sérpe, desertu*, etc.; *β*) in urmatoriele: *sedu, sedere, sedutu, (siedu, siedere, siedutu), sépte*, apoi in *sórice, (siórice)*; 4. inaintea consonei *c* siueratória, precumu in: *pesce, pesci, pascere, na-*

scere, crescere, descetare, vescidu, scientia, etc.; 5. inaintea consonei *t* siueratória, precumu in: *gusti, tristi, osti, crestinu, castigu, angusti*, etc. in care casu *t* perde siueratur'a sea dupo ce a impromutatu-a precedentei selle *s*, asémine se vede co *c* (de la 4) perde siueratur'a sea dupo ce a impromutatu-a precedentei selle *s*, si se aude aici ca *t* duru; observa bene pronuntiarea in: *nascu, nasci, nasce, nascere, nascutu; crescu, cresci, cresce, crescere, crescutu*.

SA, (pronuntia *sá*), in locu de *sea*, poss. f., *sua*; vedi *seu*.

SABANIRE, (si *savanire*), -escu, v., (d'in *σάβανον*), a accoperí cu velu: *a sabani corpulu mortulu*.

SABANITU, (si *savanitu*), -a, adj., part. d'in *sabanire*: *cadavere sabanite cu pândie albe*.

SABANU, (si *savanu*), s. m., *sabanum* si *savanum*, (*σάβανον*, isp. *sabano*, prov. *savena*, v. fr. *savène*, alb. *savan*); velu, in specie velu cu care se accopere unu mortu; stergariu de pândia cu care se stergu ómenii dupo essirea d'in baia; —vestimentu superiore allu terraniloru.

SABBATA, si *sambata*, s. f., *sabbatum*, (it. *sabato*, isp. port. *sabado*, prov. *sabbat, sabat, sapte, sapde, dissapte* [= *dies sabbati*], fr. *samedi* [= *sabbati dies*], coventu de origine ebraica, diu'a septima, dí de repausu: *la crestini septeman'a incepe cu dominic'a si se finesce cu sabbat'a; sabbat'a mortiloru; a portá sabbatele*, a face ceremoniele religiose in memori'a mortiloru; fig. *a portá cui-va sabbatele*, a lu scrie la registru ca se nu se uite vindict'a. Vedi si *sambata*.

SABBATARIU, -a, adj., sabbaterius, relativu la *sabbata*; subst. pers. *unu sabbatarium*, care serbădia *sabbat'a*, judanu.

SABBATISARE si *sabbatizare*, v., (lat. *sabbatizare*, it. *sabatizzare*, fr. *sabbatiser*), a serbă *sabbat'a* ca judanii.

SABBATISMU, s. m., (*sabbatismus*, it. *sabatismo*), serbare a *sabbatei*, ritu judanicu.

SABIA, s. f., (it. *sciabia*, isp. *sable*, fr. *sabre*), ensis, *gladius*; arma de taliatu : a *taliá cu sabi'a*, a *scóte sabi'a*, a *bagá sabi'a in téca*, a *incinge sabi'a*, a *strapunge cu sabi'a*, a *ascuti sabi'a*; *sabia turcésca*.

SABIARE, v., (fr. *sabrer*), cuneare, *cuneatim scindere*, ferire; 1. a dá cu *sabi'a*, a vulnerá, occide cu *sabi'a*; 2. a dá unui lucru forma de *sabia*.

SABIARIU, s. m., fabricante de *sabie*, care face *sabie*.

SABIATU, -a, adj., (fr. *sabré*), formatu ca una *sabia*.

* SABINA, s. f., *sabina*, (fr. *sabine*), specia de planta, *juniperus sabina*, *Lin.*

* SABINIU, -a, adj., (fr. *sabinée*): de *sabina*, subst. f. *sabinia*, genu de plante.

* SABINITE, s. f., (fr. *sabinite*); pétra ce offere urme de plant'a *sabina*.

SABIÓRA, s. f., 1. *gladiolus*; deminutivu d'in *sabia*; 2. *sabina*, deminutivu d'in *sabina*, in locu de *sabinióra*.

SABIUCIA sau *sabiucia*, s. f., *gladiolus*; altu deminutivu d'in *sabia*: vedi si *sabióra*.

SABUCU, *sauca*, *socu*, s. m., vedi *socu*.

* SABULARE, v., (*sabulare*, fr. *sabler* si *sablonner*): 1. a asterne cu *sabulu*; 2. a frecá cu *sabulu*.

* SABULETU, s. m., *sabuletum*; locu coperitu de *sabulu*: multime de *sabulu*.

* SABULONE, s. m., *sabulo*; augmentativu d'in *sabulu*, *sabulu* in grauntie mari.

* SABULOSU, -a, adj. *sabulosus*; plenu de *sabulu*: *locu sabulosu*, *agri sabulosi*.

* SABULU, sau *sablu*, s. m., *sabulum*, (fr. *sable*); pamentu aridu si pulberosu, arena : *cu sabulu se asterne curti*; *cu sabulu se amnestica calce pentru constructione de parieti*.

SABURRA, *savurra* si *saurra*, s. f.,

saburra, (it. *saburra*, *savorrasi zavorra* isp. *sorra* si *zahorra*, port. *saibro*, *saivo*, pr. *saorra*, fr. *saburre* si *saore*, alb. *saboura*, n. gr. *σαβούρρα*, ture. *saboura*); *sabulu* cu care se incarca navi, spre a le tiné in ecilibriu, candu nu su incarcate cu altu ceva; metaforice, incarcare de stomacu cu materie vitiose si reu digeste.

* SABURRALĒ, adj., *saburralis*; relativu la *saburra*: *incarcatura saburrale*.

* SABURRARE, v., *saburrare*; 1. a incarcá cu *saburra*: *a saburrá bene navea*; 2. metaf., a indopá, imbuibá : *a saburrá passeri de taliatu*, *porci*, etc.

* SABURRARIU, -a, adj. s., *saburrarius*; relativu la *saburra*; ca subst. pers. *unu saburrarium*, carratoriu de *saburra la navi*.

* SABURRATU, -a, adj. part. s., *saburratus*.

* SABURRATURA, s. f., actione si mai vertosu effectu allu actionei de *saburrare*.

SACCARE, v., *saccare*; 1. a pune, a bagá in *saccu*, (vedi si *insaccare*); 2. a stóree in *saccu*, a stracorá prin *saccu*; a stracorá in genere.

SACCARIU, -a, adj. s., *saccarius*, (fr. *saccaire* si *saccatier*); relativu la *saccu*: *nave saccaria*, incarcata cu *sacci*; tare incarcatu; ca subst. person. *unu saccarium*, 1. care face sau vende *sacci*; 2. care carra cu *sacculu*; 3. care duce cu spinarea.

SACCELLARE, v., (*saccellare*); 1. a dá forma de *saccellu*, a face *saccu*; 2. in specie, a pune *saccelli* la morbosu, (vedi si *saccellatione*, *saccellu*).

SACCELLARIU, -a, adj. s., *saccellarius*, (fr. *saccellaire*); relativu la *saccellu*, in insemnarea speciale de *saccellu de banu*; ca subst. pers., *saccellarium*, cellu insarcinatu cu pung'a, in parte cu thesaurulu unui principe, etc.

SACCELLATIONE, s. f., *saccellatio*, (fr. *saccellation*); actione de *saccellare*, in specie dissu despre *applicarea de saccelli la unu morbosu*.

* SACCELIFORME, adj., (fr. *sacceliforme*); care are forma de *saccellu*.

SACCELLU, pl. -i si -e, *saccellus*;

1. deminutivum d'in *saccu* : *sacelli cu sementia de gradina*; 2. in specie, a) *saccu* de bauni, punga, arca, cassa de banni; b) *saccusioru* implutu cu materie calde ce se aplica la unu membru morbosu.

SACCHARARE, (pre a locuri *saccharare*), v., saccharo condire, aspergere, admiscere; in *crystallum* cogere, (fr. *sucrer*); 1. a face, condi cu *saccharu*; a pune in ceva *saccharu*; in genere, a indulci; 2. a cristallisa : *s'au saccharatu prea multu aceste pome*.

SACCHARARESSA, *sacchararia*; vedi *saccharariu*.

SACCHARARIU, -a, adj. s., (*sacchararius*, fr. *sucrier*, *sucrerie*, etc.); relativu la *saccharu* : *lucruri, preparatiuni sacchararie*; ca subst., a) personale, *unu saccharariu*, α) care fabrica sau vende *saccharu*; β) care condesce, face de alle mancarei cu *saccharu*, in acestu sensu f. *sacchararessa*, femina a *saccharariului*, si fabricatoria de *saccharu*, sau care prepara de alle mancarei cu *saccharu*; b) reale, α) m., *unu saccharariu* = vasu de pusu *saccharu*; β) femin. *sacchararia* = fabrica de *saccharu*; multime de *saccharu*, etc.

SACCHARATU, -a, adj. part. s. d'in *saccharare*; in genere: *buccata tare saccharata*; *nu esti indemanatecu de saccharatu*; ca subst. reale f. *saccharata* = *buccata* cu *saccharu*; in specie, s. m. reale, *unu saccharatu* = sare, nominata si *oxalatu*.

* SACCHARIDE, adj. s., (fr. *saccharide*); de *saccharu*, cu *saccharu*; ca subst. reale f., a) medicamentu cu *saccharu*; b) subst. pl. *saccharidite*, familia de plante.

* SACCHARICOLU, -a, adj., (fr. *saccharicole*); care cultiva, sau unde se cultiva materia de *saccharu*: *terre saccharicole*.

SACCHARICELLA, s. f., dulcia; *buccata*, *poma* etc., *saccharate*.

* SACCHARIFICABILE, adj., (fr. *saccharifiable*); care se pote *saccharificare*.

* SACCHARIFICARE, v., (fr. *saccharifier*); a face *saccharu* a converte in *saccharu*.

* SACCHARIFICATIONE, s. f., (fr. *saccharification*); actiune de *saccharificare*.

* SACCHARIFICATU, -a, adj. part. s. d'in *saccharificare*.

* SACCHARINATU, -a, adj., (fr. *sacchariné*); care sémena cu *saccharulu*; subst. pl., *saccharinatele*, familia de plante cari au de tipu *arundinea saccharosa*.

* SACCHARINU, -a, adj., (fr. *saccharin*), de *saccharu* : *materie saccharine*, *planta saccharina*; *industria saccharina*; *animali saccharine*, caroru place *saccharulu*.

SACCHARIRE, (pre a locuri, *saccharire*), -escu, v., vedi *saccharare*; reu inse *saccharisire*.

SACCHARITU, (reu *saccharisitu*), -a, adj. part. d'in *saccharire*; in specie ca subst. m. reale, *saccharitu*, (comp. fr. *saccharite*), specia de vinu conditu cu *saccharu* si cu scortisioare.

* SACCHARIVORU, -a, adj., (fr. *saccharivore*), care manca *saccharu*, traiesce numai cu *saccharu*.

* SACCHAROIDE, adj., (fr. *saccharoïde*); care are apparentia de *saccharu*.

* SACCHAROLATU, -a, adj., (fr. *saccharolé*); sedice despre medicamente, facute asiá, cu *saccharulu* sau miera e *escepiante*, principiu fundamentale; si ca subst. reale m. *unu saccharolatu solidu*, *saccharolate molli*; vedi si *saccharolu*.

* SACCHAROLICU, -a, adj., (fr. *saccharolique*); relativu la *saccharolu*.

* SACCHAROLITU, s. m., (fr. *saccharolite*); *preparatiune medicale* cu *saccharolu*.

* SACCHAROLOGIA, s. f., (fr. *saccharologie*, d'in *λόγος* = discursu); tractatu asupr'a *saccharului*.

* SACCHAROLU, s. m., (fr. *saccharol*); proprie, demin. d'in *saccharu*, aplicatu in specie la insemnarea de : *saccharu ca escepiante* sau *principiu predominante in unu medicamentu*.

* SACCHAROMAZA, s. f., (fr. *saccharomaze*, d'in *μάζα* = coca); medicamentu *cocosu* cu *saccharu*.

* SACCHAROPHORU, -a, adj. s., (fr. *saccharophore*, d'in *φέρειν* = ducere);

care adduce, da *saccharu*; s. m., reale : *saccharophorulu*, planta, canna de *saccharu*; — de preferitu e : *sacchariferu*, mai vertosu ca adiectivu.

SACCHAROSU, -a, adj., (fr. *saccharoux*); plenu de *saccharu*: *plante saccharose*; metaf. dulce : *saccharose covente*.

SACCHARU, (dupo locuri : *zacharu*, *zaharu*, *zaaru*, etc.), s. m., *saccharum*, (*σάκχαρον*, fr. *suere*); principiu immediatu in vegetali si animali : *saccharulu* *pentru commerciu*, *se estrage mai vertosu d'in bete si d'in canna indiana*; *condimente cu saccharu*, *cafea fora saccharu*, *a indulci cu saccharu*; *dulce ca saccharulu*.

* SACCHOLACTATU, s. m., (fr. *saccholactate*); sare formata d'in combinationea acidului *saccholacticu* cu una base.

* SACCHOLACTICU, -a, adj., (fr. *saccholatique*); d'in *saccharu* si *lapte*: *acidu saccholacticu*.

* SACCHOGOMMITE, s. f., (fr. *sacchogommite*); principiu saccharosu allu *erbei dulce*, nominatu si *glycyrrhizina*.

* SACCIBUCCE, adj., *saccibuccis*; care are bucele forte plene, tare buculatu, orecumu : *cubuce inflata ca saccii bene impluti si indesati*.

* SACCIFERU, -a, adj., (fr. *saccifere*); care porta unu *saccu* sau unu membru ca unu *saccu*.

* SACCIFORME, adj., (fr. *sacciforme*); care are *forma de saccu*.

* SACCIPERIU, pl.-e, *sacciperium* (*saccu* si *pera*); *saccu* *pentru punga*, *punga*.

SACCONIU, (cu *n* molliatu, *saccoiu*), s. m., (it. *saccoue*), *saccu mare*.

SACCOSU, -a, adj., *saccarius*; proprie, plenu de *sacci*, si, prin estensione si metafore, inflatu, buculatu, etc.

SACCU, s. m., pl.-i, *saccus*, (*σάκος*, it. *sacco*, isp. port. *saco*, prov. fr. *sac*; si in altelimbe); *punga mai mare de pandia*, de pelle sau de alta materia : *saccu mare*, *saccimici*; *dupo materia*: *saccu de pandia*, *saccu de cânepa*, *saccu de metasse*, *sacci de pelle*; *dupo usu* : *saccu de grânu*, *de ordiu*, *de mulliu*; *sacci de banni*, *de nuci*, *saccu de callatoria*, *saccu de militiu*,

saccu de venatoriu, *sacci de stracoratu*, *de stracoratu casiulu*, *de esemplu*; etc.; inse si in intellesu de *capacitate* : *a comperá trei sacci de farina*, *a adduce multi sacci de banni*, etc., in acestu sensu si cu prep., *cu* : *sacci cu ordiu*; in — espresionile : *saccu de banni*, *sacci de banni*, etc. intra si ide'a de *abundantia*, *avutia* : *eu nu am, ca tene, sacci de banni*; — proverb. *s'ainfundatu vulpea in saccu*; *nu allergati cu sacculu la pere laudate*; *cumu e sacculu, si peticulu*; *a prende pre cineva cu mân'a in saccu*; *sacculu mentioniloru*; — in alte sensuri, a) *saccu* = pannura grossolana, mai vertosu pannura *pentru vestimente de monachi*; b) *saccu* = vestimentu de assémine pannura; c) *saccu* = vestimentu reu taliatu, reu accommodatu; d) *saccu* = vestimentu de penitentia : *se ne imbraccâmu in saccu si se stâmu in cenusia*, *pentru ca se obtinemu liertare de paccatele, cu cari amu meniatu pre Domnedicu*; e) *saccu* = specia de plessa de prensu pesce.

SACCUCIU, sau *saccuti*, s. m., *saccuias*; deminutivu d'in *saccu*, de acf nouu demin. *saccusioru*; vedi si *sacculleciu*, *sacculliu*, etc. (comp. si it. *saccucelo*).

SACCUIU, s. m., vedi *sacculliu*.

SACCULARIU, -a, adj. s. *saccularias*, (fr. *sacculaire*); relativu la *sacculu*, mai vertosu si in specie ca subst. personale, *sacculariu*, care scie cu maiestria, cu prestigie subtrage bannii d'in pungele altoru-a.

SACCULLECIU, -tiu, pl.-e, *sacculus*; deminutivu d'in *saccu*, aplicatu in iussemnari speciali ca : *sacculleciu de scursu serulu brendici*; *sacculletiu de pusu in ellu de alle mancarei*; *sacculleciu de necesarie la cosuta*; *sacculletiu de pléssa pentru pesce*; *sacculletiu de prinsu pesce*; *saccullecie de lente*, *de banni*, *sacculleciu de cersitoriu*; (form'a presuppone alt'a mai originaria : *saccullu*).

* SACCULLIU, (sau *saccuiu*, si dupo localitati, cu *l* molliatu, *saccuiu*), s. m., *sacculus*, (comp. it. *saccolo*, isp. *saculo*); deminutiva d'in *saccu*; vedi si *saccuiu*.

SACCULTECIU, -tiu, s. m., pl.-e, *sacculus*; vedi *sacculleciu*, d'in care pare essitu cu unu sensu deminutivu essageratu.

SACCULU, s. m., *sacculus*, (compara si fr. *sacculé*); deminutiv d'in *saccu*: *sacculu de stracoratu vinulu*; *sacculu de banni, de necessarie la cosutu*; in specie: *sacculu in parti de animali sau de plante*.

SACCUTIU, s. m., vedi *saccuciu*.

SACELLARIU, -a, adj. s. (*sacellarius*, fr. *sacellaire*); sacerdote allu unui *sacellu*, titlu in baseric'a crestina orientale; diversu de *soccellariu*.

* SACELLU, pl.-e, *sacellum*; deminutiv d'in *saeru*, *sacariu micu*, *templu micu*, *baserica mica*, *basericutia*, *capella*, etc.

* SACERDOTALE, adj., *sacerdotalis*, (fr. *sacerdotal*); de *sacerdote*: *vestimente sacerdotali*, *ornamente sacerdotali functione sacerdotali*; *la Indiani erá una casta sacerdotali*, *la Romanii antichi sacerdotii faceau poporului jocuri sacerdotali*.

* SACERDOTE, s. pers. (f. *sacerdote* si *sacerdotessa*), *sacerdos*; (d'in *saeru*), *persona sacra*, *preutu*: *sacerdotii si pontificii*; *baserica fora sacerdote*, *sate remase foru sacerdoti si fora invetiatori*; *la antichi erau si sacerdotesse ce servieau mai allessu altariete si templele diecloru sau dineloru*.

* SACERDOTESSA, s. f., vedi *sacerdote*.

* SACERDOTIU, s. m., *sacerdotium*, (fr. *sacerdoce*); demnitate de *sacerdote* sau de *sacerdotessa*, *preulia*, cumu si collectivu, *preutime*: *poterea sacerdotiului*, *mare e missionea sacerdotiului*, *certele sacerdotiului*, *desbincarile addusse intre crestini prin sacerdotiu*, *despotismulu si intoleranti'a sacerdotiului*; *sacerdotiulu celloru antichi constá mai allessu in sacrificiulu de victime*.

* SACERDOTULU, -a, s. pers., *sacerdotulus*, -a, deminutiv d'in *sacerdote*.

* SACOMA, pl. *sacomate*, *sacoma*, (*σίκομα*, fr. *sacome*), 1. *pondu ce face ecilibriu in bilance*; 2. *toru de architectura*, *ornamentu resaritu*.

* SACRAMENTALE, adj. (it *sacramentale*, fr. *sacramental* si *sacramentel*); relativu la *sacramentu*, mai vertosu la *sacramentulu religiosu*: *covente sacramentali*, *confessione sacramentale*;

cu sensu mai intensu: *covente sacramentali*, sau solenni.

* SACRAMENTU, pl.-e, *sacramentum*, (it. *sacramento*, fr. *sacrament*); actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *sacrare*, *lucru sacratu*, *symbolu allu unui ce saeru*, etc., si in specie, 1. in sensulu anticu, a) *summa depusa*, (mai tardiu numai garantata), de partile litiganti; *summa numita sacramentu*, pentru co cea depusa de *condemnatu intrá apoi in erariulu statului* si se aplicá la scopuri religiose, si mai vertosu la lucruri *sacre publice*, sau pentru co *summa se depunea la unu locu sacru*: *Varrone dice: qui iudicio vicerat, suum sacramentum e sacro auferebat, victi ad aerarium redibat, cine invingea la iudicata, si releuá sacramentulu d'in loculu sacru, éro allu invinsului reveniea tesaurului*; b) *processulu ensusi*, *portarea processului*: *iudicii pronuntiaru co sacramentulu nostru erá justu*; nu cu *iudicate si sacramente*, *ci cu arme si violentie despolia omenii*; c) in limb'a militaria, α) *indetorirea*, *legarea celloru noui conscrissi a face servitiu de bellu*, dupo care *legamentu urmá juramentulu*, in origine propriu, liberu si spontanu, éro mai in urma cerutu si impusu de tribunu; β) de aci, α') *sacramentu = juramentu allu militariloru: imperatoriulu cere sacramentulu ostei, suppone osteala unu nou sacramentu*; β') si afora de sfer'a militaria, *sacramentu = juramentu, legamentu, oblegamentu*, etc.: *sacramentu de cetera amore si fidelitate*; 2. in sensu recentiore, leuatu in specie in dominiulu religiosu, a) in genere: *sacramentulu unui rege, unui sacerdote, unui pontifice*; b) in specie unulu d'in celle septe *mysterie alle religionei crestine: sacramentele basericei nostre sunt batesulu, myrulu sau confirmationea, eucharisti'a sau communicatur'a, confessionea, etc.; eucharisti'a se dice si absolutu sántulu sacramentu; sántulu sacramentu e inse si poteriulu, unde sta sántulu sacramentu; conuni'a inco e sacramentu; ungerea de pre urma inco se numera intre sacramente; cinc a leuatu tote sacramentele, sau ultimele sacramente, e*

forte aproape se moria, suferi de greu morbu.

* SACRARE, v., sacrare, (fr. sacrer); a face *sacru*, a închiná lui domnedieu, 1. proprie: a *sacrá unu templu, una statua, una imagine, vase, vestimente, unu agru, una selbu; pamentu sacratu mortiloru*; si in sensu reu, a condamnă, a închiná, devove la perdiare: a *sacrá capulu, viét'a mortei voluntaria*; 2. metaforice, a) a face inviolabile, *sântu: legea e sacrata*; a respectá ca *sântu*, a adorá: *sacrâmu altariete*; b) in specie, α) a ordiná, face sacerdote, a dá cuiva caracteriulu de prentu; β) a unge rege, domnitoriu; γ) a immortalisá.

* SACRARIU, -a, adj. s., *sacrarius*; relativu la ce e *sacru*; mai vertosu ca subst. m., a) pers., care inspecta celle *sacre*; b) reale, unu *sacrariu*, pl. *sacrarie*, locu de pastratu celle *sacre*, cumu: incapere in baserica, unde se tinu obiecte *sacre*: vase, vestimente, etc., incapere in casa, care serve ca capella.

* SACRATIONE, s. f., *sacratio*; actione de *sacrare*.

* SACRATORIU, -tória adj. s., *sacrator*, care *sacrédia*.

* SACRATU, -a, adj. part., *sacratu*, in s. verbului.

* SACRICOLU, -a, s. per., *sacricola*; care are *cura* de celle *sacre*. de *sacrificie*, prentu, etc.

* SACRIFERU, -a, adj., *sacrifer*; care porta, duce lucruri *sacre*.

* SACRIFICABILE, adj., (fr. sacrificable); care se cade a fi *sacrificatu*.

* SACRIFICANTE, adj. part. pres., *sacrificans*, care *sacrificá*.

* SACRIFICARE, v., sacrificare, (fr. sacrifier); a face *sacrificiu*. 1. proprie, in sensu religiosu, a închiná, devove; mai vertosu, a junghiá victima in onorea lui domnedieu, a immolá: a *sacrificá tauri si oui immaculat*; unde *popore antice sacrificau chiaru omeni*; *Agamemnone se înduplecá a sacrificá pre filia sea Iphigeni'a*; *si voru crede eo celli ce ve voru occide, sacrificá lui domnedieu*; 2. metaforice, a dá perdiarei, a perde etc., a si *sacrificá pentru altii, pentru patria, pentru copilli, viét'a, starea, sanatatea*;

a *sacrificá una parte d'in stare, spre a scapá alta parte*; a *sacrificá prea multi omeni pentru unu successu neinsemnatu*; a *sacrificá pre unii altoru-a, in favorea altoru-a*; a si *sacrificá repausulu, tempulu*; a *se sacrificá pentru amici*; si in altu sensu: a *sacrificá museloru, gratieloru*: *cine nu sacrificá gratieloru, nu pote placé intru nemica d'in celle ce face*.

* SACRIFICATIONE, s. f., *sacrificatio*; actione, actu de *sacrificare*.

* SACRIFICATORIU, -toria, adj. s., *sacrificator*, (fr. sacrificateur, si sacrificatoire); care *sacrificá* sau serve la *sacrificatu*: *marele sacrificatoriu allu altariulu*; *sacrificatorii baserice nostre*; *vasu, ferru sacrificatoriu*.

* SACRIFICATU, -a, adj. part. s., *sacrificatus*.

* SACRIFICATURA, s. f., (fr. sacrificature); actione si effectu de *sacrificare*; in specie inse, demnitate de *sacrificatoriu religiosu*.

* SACRIFICE, s. m., care *sacrificá*, *sacrificatoriu*.

* SACRIFICIU, pl. -e, *sacrificium*, (fr. sacrifice); fapta de *sacrifice*, 1. in sensu religiosu, închinare lui Domnedieu, oferta, oblatione, mai vertosu junghiare de animalu: *sacrificiulu unui centu de tauri*; *sacrificiulu unui porcu, unui amnellu, unei parecchia de columbi*; *sacrificia de expiatione a peccatororu, de impacare a urgiei divine*; *sacrificiulu amnellulu lui Domnedieu in modu simbolicu e singuru permisu de religionea nostra*; *sacrificiulu lui Jesu Christu*; 2. prin estensione, perdere, lassare, cedere, privatione, etc.: *sacrificiulu vietiei pentru patria*; a face *mari sacrificie pentru bevele commune*; *incapace de sacrificiu pentru unu bene fora utilitate personale*; *sacrificiulu cogitariloru, ânimiei, affecteloru nostre la totu ce e mare, formosu, divinu*.

* SACRIFICU, -a, adj. s., *sacrificus*, (d'in *sacru-facere*); care face ceva *sacru*, si in specie, care face sau serve a face junghiare victimei *sacre*: *sacrific'a se cure a sacerdotelnu sacrificatoriu*; *vestimente, vase sacrifice*; *regi sacrifici*.

* SACRIFICULU, s. m., *sacrificulus*, deminutivum d'in *sacrifice*: *rege sacrificulu, rex sacrificulus*.

* SACRILEGIU, pl.-e, *sacrilegium*; fapta de *sacrilegu*, 1. predare a unui templu, a unei biserice; 2. violare, vettemare, calcare a religionei.

* SACRILEGU, -a, adj. s., *sacrilegus*, (d'in *sacru* si *legere*); 1. in specie care *college furandu* celle *sacre*, *furu de celle sacre*: *sacrilegiloru se se infliga pene aspre*; 2. in genere, care viola, vettema, batujocuresce celle *sacre*, impiu, fora de lege, sceleratu, etc.: *sacrilege mâne, sacrilege cogite, sacrilege covente, sacrilege spargerî de case, incendiu de temple si mai sacrilegu*.

* SACRISTANU, -a, adj. s., (fr. *sacristain*, *sacristine*); curatoriu, servitoriu allu *sacristiei* unei biserice; (vedi si *sacrariu*).

* SACRISTIA, s. f., (it. *sacristia*, fr. *sacristie*), *sacrarium*; locu de pastratu vase, vestimente si celle alte lucruri alle unei biserice; (vedi si *sacrariu*).

* SACRISTINU, -a, adj. s., vedi *sacristianu*.

† SACRO-, (d'in *sacru* = ossu *sacru*) in diverse composite scientifique, precumu: *sacrocoxygiu*, -a, adj., (fr. *sacro-coxygien*, relativu la *sacru* si la *coccyge*; *sacrocoaxialgia*, s. f., (fr. *sacrocoaxialgie*), dorere de *copsa si de sacru*: *sacrofemorale*, adj., (fr. *sacro-fémoral*), relativu la *sacru si la femore*: *musculu sacrofemorale*; *sacroiliacu*, -a, adj., (fr. *sacro-iliaque*), relativu la *sacru si la iliu*; *sacrolumbariu*, -a, adj., (fr. *sacro-lombaire*), care se intende de la *sacru la lumbi*; *musculu sacrolumbariu*, si abs. *sacrolumbariulu*; *sacrosciaticu*, -a, adj., (fr. *sacro-sciatique*), care se intende de la *sacru la ischiu*; *sacrospinale*, adj., (fr. *sacro-spinal*), care pleca d'in *sacru* si merge prin *spinare*: *musculu sacrospinale*, si absol. *sacrospinalele*; *sacrotrochantariu*, -a, adj., (fr. *sacro-trochantérien*), relativu la *sacru si la trochanteru*; *sacrovertebrale*, adj. s., (fr. *sacro-vertébral*), relativu la *sacru si la vertebre*.

* SACROSANCTU = *sacrosantu*, -a, adj., *sacrosanctus*, (d'in *sacru-sanctu*);

proprie si in origine incongiuratu, munitu cu *sacre ceremonie*; de aci, 1. inviolabile, ce nu se pote neci se cade a violá, attinge, vettemá, etc.: *tribunii plebei romane eráu sacrosancti*; *juramentulu e sacrosanctu*; *person'a regelui e sacrosancta*; *mormentele sunt sacrosancte*; 2. afora de sfer'a religiosa, sântu, respectabile, venerabile, etc.: *sacrosanctele legi alle patriei*, *sacrosanct'a memoria a marelui repausatu*; *de fericita si sacrosancta memoria*; *sacrosanct'a innocentia*, *sacrosanctele imagini alle eroiloru morti pentru omenime*.

* SACRU, -a, adj. s., *sacer*, *sacra*, *sacrum*, (it. *sacro*, fr. *sacre* si *sacré*; — d'in radicea *sac*, sau *sag*, de unde si: *sancire*, *sanctu* = *santu*, radice affine cu grec. *ἀγ*, de unde: *ἄγιος*, *ἄγιος*); inchinatu, dedicatu lui Domnedieu, unui divu, unui sântu, (gr. *ἱερός*), 1. in genere: *totu ce e inchinatu lui Domnedieu, religionei, sântiloru, e sacru*: *sacrele altarie*; *persona sacra*; *sacerdotii sunt persone sacre*; *dille sacre*, *arbori sacri*; *pauonulu erá sacru Junonei*, *precumu acer'a erá sacra lui Joue*; *fonti si selbe sacre*; *Parnassulu erá sacru museloru*; *poetii sunt sacri*, *ca inchinati museloru*; *focu sacru*, *focariu sacru*, *unde se tine si se pastrédia foculu sacru*; *vestimente, vase sacre*; *sacrele temple*; *sacrele mormente*; *pullii sacri ai anticiloru Romani*, *boulu sacru allu Egyptianiloru*; *carti sacre*, *sacr'a scriptura*, *istori'a sacra se oppune la istori'a profana*, etc.; prin estensione, si afora de sfer'a religiosa, venerabile si venerandu, inviolabile si respectandu, etc.: *derepturile sacre alle omului*, *sacrele detorie alle parentiloru si fililoru*, *sacr'a libertate a cetatianului*, *personele omeniloru sunt sacre*; *sacr'a memoria a straboniloru*, *sacr'a terrina a patriei*, *udata cu sangele apperatoriloru ei*; 2. in specie, in sensu reu, a) inchinatu unui dieu pentru perdiare, essecratu, blastematu; b) prin estensione, si afora de sfer'a religiosa, detestatu, blastematu, etc.: *sacr'a fame de auru*, *sacr'a casa a sceleratiloru*; 3. ca subst. reale m. *sacru*, a) in genere, obiectu *sacru*, fapta re-

ligiosa, si in pl. *sacrele* = *celle sacre* = cultu allu dieiloru, ceremonie religioase, etc. : *sacrele unui templu, unei case private; sacrele lui Bacchu, Cererei, sacrele crestiniloru*; b) in specie a) secretu, misteriu, arcanu, etc. : *a divulgá celle sacre alle casei domnesci*; β) *sacru-lu* = *ossulu sacru* = ultim'a vertebra inferiore a spinarei.

SAFRANELLU, s. m., *carthamus tinctorius*, Lin.; proprie, deminutivu d'in *safranu*, applicatu inse la una specie particularia, ce serve la *tinctura*.

SAFRANIRE,-escu, v., *croco condire*; a aromatisá cu *safranu*.

SAFRANU, (corruptu in pronuntia : *siafranu*, si *siofranu*), s. m., *crocus*, (fr. *safran*, si in multe alte limbe); genu de plante d'in familia iridielor; vedi si *crocu*.

1 SAGA, s. f., *saga*, vedi 1 *saga*.

2 SAGA, s. f., si m. *saga*, *sagum* si *saga*, (σάγος, it. *sajo*, fr. *saie*, *sayon*, — dupo Polybiu, de origine celtica); 1. pannura grossa, mai vertosu vestimentu de assemine pannura, vestimentu ce se pórtá pre de asupr'a, mantellu, etc.; 2. in specie, mantellu militarescu, in opp. cu *tog'a*, vestimentu civile, de unde : *saga* = *bellu*, *toga* = *pace*, etc. : *a lucrá barbatesce in saga*, *ca si in toga*; *a lassá tog'a pentru saga*; *a lassá sagele*, a face pace, etc.

* SAGACE, s. f., *sagax*, (fr. *sagace*, d'in *sagire*), care are *agerime*, de *sentire*, de *intellegere*, pertunditoriu, ageru la sensu, la mente, 1. proprie, *sagacile nàri alle celloru mai multi càni; gâscele inse se arretara si mai sagaci in Capitoliu; oclu sagace*; 2. metaforice, despre mente : *mente sagace, spiritu sagace, sagace ratione, sagace prevedere a celloru ce au se se intemple; sagace a pertunde ànimele, cogitele altoru-a*.

* SAGACITATE, s. f., *sagacitas*, (fr. *sagacitè*); calitate de *sagace* : *sagacitatea nasului, oculiloru; sagacitatea mentei; se cere multa sagacitate in politica*.

* SAGANU,-a, s. pers., mai vertosu ca f. *sagana*, *sagana*; care pretende a avè poterea supernaturale de a spune celle

fitorie, sau de a face lucruri ce nu su in poterea omului; farmecatoriu, *ghicitoriu*, etc.

* SAGAPENU, si *sacopeniu*, s. m., *sagapenon* si *sacopenium*, (σαγάπηρον); specia de planta umbrellata.

* SAGARIU,-a, adj. s., *sagarius*; relativu la 2 *saga* : *negotiatori sagari*; absol. pers., *sagariu*, negociatoriu sau fabricatoriu de *sage*.

* SAGATU,-a, adj. part., (d'in 2 *saga*), *sagatus*; investitu, coperitu cu una *saga*; facutu d'in paunura grossolana: *caciulle sagate*.

* SAGENA, s. f., *sagena*, (σαγήνη); pléssa mare de prensu pesce.

SAGETTA, s. f., pl. *sagette*, (mai pucinu bene *sagetti*), *sagitta*, (it. *saetta*, isp. *saeta*, port. *seta* si *setta*, v. fr. *salette* si *saète*, n. fr. *sagette*); missile ascutita ce serve pentru arcu : *tote sagettele lui mergu directu la tinta; cod'u sagettei, acumele sagettei; sagette wrechiate si venenate; sagett'a sbora, sinera, attinge, se infige, pertunde; a avé destulle sagette in pharetra; celeri sagette, celeri ca sagettele; arculu si sagett'a au peritu aproape intre noi, lassandu locu puscei; metaforice : sagettele amorei, sagettele ironiei si satyrei; afundu vulnerati de sagettele invidiei; sagett'a dicului l'atinsè si occise; sagett'a detonitului; omulu acestu-a e sagetta, sagetta e mentea lui; — sagetta, una constellatione.*

SAGETTARE, v., *sagittare*, *vulnerare*, (it. *saettare*); a arruncá *sagette*, a dá sau trage cu arculu, a vulnerá, occide cu *sagett'a*, 1. proprie : *ai nostri sagettara in inimici de demanèti'a peno sér'a; cadu eroalu sagettatu de mai multe sagette; a sagettá in capu, in ànima, in peptu, in petioru; Domnedieu se te sagette d'in eru; a sagettá passibile in sbora*; 2. metaforice, a vulnerá, supperá tare : *sagettatu de acestu amore nefericita ténèrulu mori currendu; a sagettá pre cinera in ànima, la ficati, la renunchi; te sagetta cu vorb'a, cu cautatur'a lui*, 3. a dá forma de *sagetta* : *folia sagettata*.

SAGETALE, adj., (fr. *sagittal*); care are forma de *sagetta*.

SAGETTARIU, -a, adj. s., *sagittarius*, (fr. *sagittaire*, isp. *saetero*, port. *seteiro*, prov. *sagitari*); relativu la *sagetta* : *lupta sagettaria, calami sagettari*; ca subst. pers. *sagettariu* : a) fabricatoriu si venditoriu de *sagette*; b) armatu cu arcu si *sagetta*; c) una constellatione d'in celle douespredece zodiacali.

SAGETTATORIU, -toria, adj. s., *sagittans, sagittarius*; care *sagetta* : *covente sagettatorie de ânima, sagettatoriu de passerii; erau, la noi, si intre mulieri, bone sagettatorie*; absol. m., *sagettatoriu* : a) armatu cu arcu si *sagette*; b) una d'in constellationi; vedi si *sagettariu*.

SAGETTATU, -a, adj. part., *sagistatus*, in s. verbului.

SAGETTATURA, s. f., *sagittae missio, vulnus*; actione, déro mai vertosu effectu de *sagettare* : *sagettaturele lui la ânima, sagettatur'a ânimei; cu una sagettatura dede fér'a la pamentu*.

SAGETTIFERU, -a, adj., *sagittifer*, (fr. *sagittifère*); care porta *sagette* : *sagettiferele pharetre, sagettiferii nomadi*; si in intellessulu formei *sagettariu*, mai allestu in insemnarea de constellatione; —cu acelle-asi insemnari si *sagettigeru*.

* **SAGETTIFOLIU**, -a, adj., (fr. *sagittifolié*); care are *folie* in forme de *sagette*.

* **SAGETTIGERU**, -a, adj. s., vedi *sagettiferu*.

* **SAGETTILINGU**, -a, adj., (fr. *sagittilingue*); care are *limba* ca *sagett'a*.

* **SAGETTIPOTENTE**, adj. s., *sagittipotens*; vedi : *sagettiferu* = *sagettariu*, constellatione.

* **SAGETTUCIA**, -tia, s. f., *sagittula*, (compara si it. *saetuzza*); deminutivu d'in *sagetta*.

* **SAGETTULA**, s. f., *sagittula*; vedi *sagettucia*.

* **SAGINA**, s. f., *sagina*, (d'in *sag* = *σάγ*, de unde *σάγταιν*; vedi si *sagma*, etc.); proprie, astupare, si de aci in specie, iudopare, imbuibare, ingrassiare, cumu si coner. cu ce se indopa, 1. proprie : *sagin'a caponiloru, curcaniloru, porciloru*

de taliatu; a si procurá sagina pentru doui porci; 2. metaforice, a) si despre omni : nu cu auctoritate morale, ci cu sagina tine multimea pre longa sene; b) copiosa nutrire, copiosu nutrimentu; c) vit'a, animalea ingrassiatá; d) grassime, grassime prin indopare, prin imbuibare.

* **SAGINARE**, v., *saginare*; a face *sagina*, a indopá, imbuibá, ingrassá, 1. proprie : *a saginá pulli de columbellu, boi de immolatu, porci de occisu; a saginá callii cu ordiu; plebea sagina pre favoriti, ca se i injunghie mai apoi; adjunsera in térra, unde, lessinati de fame, se aginara; spre candu multi moru de fame, unu micu numeru de fericiti se sagina peno crepa; a saginá pre toti cu mancaru si beaturi escesite*; metaforice : *agrulu saginatu cu frondi si erbe de multi anni; celli ce se sagina cu sangele poporului*.

* **SAGINARIU**, -a, adj. s., *saginarium*; relativu la *sagina*; in specie subst. a) personale, cellu ce essercita *sagina* de vite de taliatu; b) reale, *saginarium*, si f. *saginarium*, locu de a saginá vite de taliatu.

* **SAGINATIONE**, s. f., *saginatío*; actione de a *saginare*.

* **SAGINATORIU**, -toria, adj. s., *sagigans*; care *sagina*, essercita maiestria de a saginá vite, si in genere : *saginatoriuu nepotiloru cu tote bonurile terrei*.

* **SAGINATU**, -a, adj. part. s., *saginat*, in s. verbului.

* **SAGIRE**, v., *sagire*; 1. a sentí bene, ageru, cu sensulu esternu, cu nasulu, oculii, gustulu, etc.; apoi metaforice, a cogitá, a cogitá ageru, a avé sensulu internu ageru, a pertunde cu mentea, etc.; 2. a presentí, a diviná celle fitorie, a profetisá; compara : *sagace, 1 saga, presagire, presagiu*, etc.

SAGITTA, *sagittariu, sagittiferu*, etc. vedi : *sagetta, sagettariu, sagettiferu*, etc.

SAGLA (dupo localitati, pron. si : *saglia, saghia, seghia, zeghia, zechia, sechia*, etc.; vedi si 2 *saga*), s. f., *sagulum, sagum*; proprie, deminutivu d'in 2 *saga*, leuatu inse camu in acea-asi insemnare, adeco : 1. vestimentu de panura grossa ce se porta pre de asupr'a

altoru vestimente : mantellu, etc.; vestimentu portatu mai vertosu de terrani; 2. si pannur'a, materi'a d'in care se face assemine vestimentu. M.

SAGMA (si cu *g* suppressu sau assimilatu cu *m*, ca si in derivate: *sagmariu* = *samariu*, *sammariu*, etc.), s. f., *sagma*, *clitellae*, (σάγμα, in alte limbe sorori: it. *salma* si *soma*, isp. *salma* si *xalma*, fr. *somme* = sarcina, prov. *sauma* = asina, si germ. *saum*, mai allessu in composite, ca: *saumsattel*); 1. sella ce se impune unei bestia, destinata a portá sarcine, éro mai allessu asinului, mulului; sella de mulu, de asinu etc; 2. sarcina, onu, incarcatura grea, dussa in spinare, sarcina pusa pre sella: *vite de sagma*.

SAGMARIARE, (si *samariare*, *sammariare*), v., *clitellas*, onera imponere; a pune *sagmariulu* sau *sagm'a*; metaforice, a incarcá, onerá; si, a jocá ea pre unu stultu.

SAGMARIU, (si *sammariu*, *samariu*), adj. s., *sagmarius*, *sagma*, *clitellae*, *jumentum*, (compara si v. gr. σαγμάριος n. gr. σαγμάριον); relativu la *sagma*, destinatu a portá in spinare sella, greutate, etc.: *callu sagmariu*; *mulii si asini sunt mai allessu animali sagmarie*; absol. ca subst. m., *sagmariu*: a) in locu de *callu sagmariu* = care porta sella cu sarcine, si metaforice: *nu sum sagmariulu vostru*; b) reale, *sagmariu* = *sagma* = sella, sella de mulu sau de asinu mai allessu.

* SAGME, s., *sagmen*, (d'in *sag*, de unde si: *sancire*, *sacru*, etc.; vedi si *sacru*, si 2 *saga*); manuclu de érba *sacra* ce portau fecialii si alti legati, spre a fi *inviolabili* intre inimici.

SAGNA, (d'in *sagma* cu *n* in locu de *m*, pentru differentiarea conceptului), s. f., *ulcus sellá vel clitellis factum*; *vulnus*, *ulcus*; vulnu, buba produsa la spinarea unui animale ce porta sarcine pre *sagma* sau *sella*: in genere vulnu facutu, produssu prin frecatura in una parte ore-care: metaforice: *nu attinge omulu la sagm'a lui*. M.

SAGNIRE, -*escu*. v., *clitelis*, *sellá atterere*, *vulberare*; a face *sagna*, a

stricá prin *sella*, *sagmariu*, a vulnerá spinarea unei vite *sagmaria*: in genere si metaforice, a *vulnerá* prin frecare sau in altu modu. M.

* SAGOCHLAMYDE, s. f., *sagochlamys*, (σαγοχλαμύς); vestimentu ce tine mediu intre *sagu*, (vedi 2 *sagu*), si *chlamyde*; in specie, vestimentu de officiaru romanu in tempu de pace.

1 SAGU, -*a*, adj. s., *sagus*, -*a*, (dins *sagire*, vedi si *sagace*); cellu ce spune venitoriulu, cellu ce face farmece; mai vertosu in form'a fem. *saga*, care are si sensu de *collocitoria* de mulieri la barbati.

2 SAGU, s. m., *sagum*; vedi 2 *saga*.

* SAGULA, s. f. si m. *sagulu*, pl. -*e*, *sagulum*; deminutivu d'in 2 *sagu*; vedi si *sagla*.

* SAGULARE, v., (*sagulare*), *sagulatus*; a vesti, coperi cu *sagula*, mai vertosu in forma part. *sagulatu*, -*a*: *mai multi terrani bene sagulati*.

* SAGULATU, -*a*, adj. part., *sagulatus*, in s. verbului.

SAHARARE, *saharu*, etc., reu in locu de: *saccharare*, *saccharu*, etc.

SALA, si *salla*, s. f., *aula*, *ambulatio*, *xystus*, *oecus*, *atrium*, *coenaculum*, *cubile salutatorium*, *ludus gladiatorius*, *saltatorius*, etc. (it. isp. port. *sala*, fr. *salle*), camera spatiosa, incapitoria, 1. in genere: *marile sale alle palatiului*, *alle universitatei*, *alle ospitiului*; 2. in specie, a) *sala de receptione la curte sau la alte case mari*; b) *sala de vorbitu*, *de audientia*; c) *sala de mediatu*, *de studiatu pentru alumnii scolei*; d) *sala de mancare*; e) *sala de saltare*, *de jocu*, *de arme*; g) *sala de deliberare*; f) *sala de perambulare*, *de comunicare intre incaperile unei case*; a *essi in sala*, a *se peramblá prin sala*, *pentru co ploui'a nu permite a essi afóra*, etc.

* SALACACCABIA, s. f., *salacaccabia* (σάλακκάβια); *saratura*, buccata *sarata férta in olla*.

* SALACE, adj., *salax*, (d'in *salire* = *sarire*, ca *sagace* d'in *sagire*); care *sare*, care nu se astempera, vorbindu mai vertosu de masculi, coprensi de pruritu: *salaci cocosi*; metaforice, lascivu,

lubricu, libidinosu; applicatu si cu sensu trans., care provoca la lascivia, la lubricitate, la libidine: *beuture salaci, salacile cantharidi*.

* SALACIA, s. f., salacia, salacitas, (fr. salacie); 1. dié'a marei, (vedi *sala*), soci'a lui *Neptunu*, nominata si *Amphitrite*; 2. abstr. in acellu-asi sensu cu *salacitate*; 3. genu de polypi; 4. genu de plante essotice.

* SALACITATE, s. f., salacitas, (fr. salacité); calitate, dispositione de *salace*, lubricitate, cupiditate de impreunare sessuale, etc.: *salacitatea cocosiu-lui, a porumbelliloru; salacitatea anticiloru satyri*.

* SALACONE, m., salaco, (σαλαζων); proprie, augmentativu d'in *salace*, care se légana, merge leganandu-se, missicandu copsele, si de aci, efliminatu, lascivu, etc.; in specie, pauperu care face pre marele si avutulu: *mundru, fastuosu, desertu, vanu, fanfarone*.

SALAMANDRA, s. f., salamandra, (σαλαμάνδρα, fr. salamandre); genu de reptili *batracie*, oblunga de corpu, terminate de asseminea inapoi cu lunga coda: *alta data se credea co salamandrele nu ardu in focu; de aci, amanti-loru salamandr'a erá obiectu de diverse emblemate pentru eternitatea amarei; in chymia vechia, sange de salamandra erau vaporile rossie de nitru; si in botanica porta nomele de salamandra una planta, nominata si salamandra petrosa, pentru co arruncata in focu nu arde; salamandr'a jocá mare jocu si la alchymisti*.

* SALAMANDRIDE, adj. s., (fr. salamandride); care sémina cu *salamandr'a*; subst. pl. *salamandridile*, familia de reptili ce are de tipu genulu *salamandra*.

* SALAMANDRINU, -a, adj. s., (fr. salamandrin, -ine); care sémena cu *salamandr'a*; subst. pl., *salamandrine* = *salamandridi*.

* SALAMANDROIDE, adj. s., (fr. salamandroïde); vedi *salamandride*.

* SALAMANDROLOGIA, s. f., (fr. salamandrologie, d'in λόγος = discursu), tractata, descriptione a *salamandreloru*.

SALAME, s. m., salsamentum, major botulus, (it. salame, d'in *sale* = *sare*); saratura, lucru de mancare saratu, mai vertosu: carne sarata si uscata, *pastrama*, etc., in specie inse, carnatiu sau carnatu mai mare, mai grossu: *salame de Veron'a; salamii nostri nu su cautati cu salamii straini, pentru co nu su bene conditi*.

SALAMURA, si *saramura*, s. f., muria, muries, (it. salamoja, isp. salmuera, port. salmoara, fr. saumure, n. gr. σαλμῶρα, dupo allu nostru, asiá si turc. salamura, ero v. gr. ἄλμυρόν, dupo care si n. gr. ἄρμυρόν, — d'in *sale* = *sare*, si *muria* = *moria*); apa *sarata*: *a pune pescele in salamura; salamura de pesce; a intinge cu páne in salamura; salamura pentru cucumeri*; metaforice: *ati facutu sup'a salamura, prea sarata*.

1 SALARE, v., *sale*, etc., vedi: *sarare, sare*, etc.

2 SALARE, s. f. reale, vedi *salariu*.

* SALARIARE, v., mercedem tribuere, (fr. salarier, it. salariare); a dá *salariu*, (vedi *salariu*, ca subst. reale), a solve cuiva *salariu*, a prende sau tine cu *salariu*: *a salariá d'in thesaurulu publicu pre toti incetiatorii; cine ti serve, fora se lu salariedi? a salariá dupo servitiu, dupo meritu, dupo demnitate; sunteti salariati, si prin urmare oblegati a lucrá*.

* SALARIATU, -a, adj. part. s., (fr. salarié, si salariat); 1. in genere: *lucratori salariati, professoriu bene salariatu; máne e terminulu de salariatu collegatorii de viniu*; 2. in specie, ca subst. coner. *salariatulu* = statu, conditione de omu *salariatu*.

* SALARIARIU, -a, adj. s., *salariarius*; care liéa *salariu*, in intellessulu reu de *mercenariu* simplu mai vertosu.

SALARIU, -a, adj. s., *salarius, salarium, merces, premium*, (it. salario, fr. salaire); relativu la *sale*, = *sare*, 1. adj. *administratione salaria, negotiu salariu*; absol. personale, *unu salariu, venditoriu de sarature*, in specie, venditoriu de pesce *saratu* sau de carne *sarata*: *corporationea salariloru*; 2. mai vertosu ca subst. reale, a) masc., *sala-*

riu, pl.-e, α) in specie, á) *salariu* = pretiu de sare, banni pentru sare, dati militariloru, subintell. *argentu*, ca si : *calciariu*, *vestiariu*, etc. = banni de *calciamentoe*, de *vestimente*; β) *salariu* = vasu de sare; γ) *salariu* = *onorariu*, mercede onoraria, gratificatione, etc.; δ) déro ca mai desu, in genere, *sulariu* = mercede, pretiu covenitu pentru servitiu facutu, pentru lucru in genere, pentru lucru cu corpulu, cu mânele in parte : *dupo lucru si sulariulu*, *a servi fora salariu*; *salariu pre luna*, *pre annu*; *salarietele servitoriloru*; *salarietele functionariloru*; *salariu mesuratu*, *modicu modestu*; *cu sulariulu greu te poti inavuti*; *salarietele seceratoriloru*, *collegatoriloru de vinia*, *sapatoriloru*, *carratoriloru de arena*, etc.; b) fem. *salaria* = *salare*, α) vasu de sare (comp. si fr. *salière*); β) locu de estrassu sare; γ) negetiu de sare; *salare* = specie de pesce, *salar* = *truta*, *pestravou*, (vedi si : *sararia*, *sarariu*).

SALATA, s. f., (fr. *salade*); proprie fem. d'in *salatu* = *saratu*, leuatu inse in specie cu intellessulu de : verdetia, erbe condite bene cu sare si oliu; érba, erbe ce servu la acestu scopu : *laptuci pentru salata*, *salata de cicoria*; *salata de pescisiori cu verdetie*.

SALBA, s. f., torques, monile numinis consertum; ornamentu de *collu* pentru femine, *collanu*, in specie, collanu de monete : *astadi salbele de monete se vedu rare chiaru pre fetele si mulierile de térra*; *alta datu inse sub'a erá primulu ornamentu allu fia-carei Româna*; *celle avute portau salbe de monete aurie*, *celle mai pucinu avute se multiamiau si cu salbe de monete argentie*; *déro sub'a erá partea essentiala d'in dotea fetei de Românu*; *si astadi se porta salbe de margaritarie*, etc.

SALBIA, si *salvia*, s. f., *salvia*, (it. isp. port. *salvia*, prov. *salva*, fr. *sauge*; de aci si in alte limbe); genu de planta, *salvia officinalis* lui L., d'in famili'a *labiateloru*.

SALCE = *salice*, s. f., *salix*; genu de plante d'in famili'a *salicinateloru* : *selba de salci*, *leninu de salce*, *florca de salce e placuta albineloru*; *salce plun-*

gerosa, *salci plettose*; *pári de salce*; poet. *tristele salci*.

SALCETU, s. m., *salictum*; locu plantatu cu salci.

SALCIORA, s. f., deminutivu d'in *salce*.

SALCIOSU, -a, adj., *insipidus*, *fatuus*; proprie, plenu de *salce*, adeco de *gustu de salce*, si de aci, fora *gustu*, *insipidu*, *nesaratu*, de *sapore grea si neplacuta*, (vedi si *salciu*).

SALCIU, -a, (cu *i* lungu, *salciu*, *salcia*), adj., *insipidus*, *fatuus*; proprie, care sémina cu *salcea* la *gustu*, si de aci : fora *gustu*, *neplacutu*, *nesaratu*, *disgratiosu*, *satiosu*, etc. : *apa salcia*, *omu salciu*, *covente sulcie*.

SALCOSU, -a, adj., *insipidus*, *fatuus*; d'in *salce*; (vedi *salciosu*, cumu si *salciu*).

SALE, s. f., *sal* si *sale*; vedi *sare*, observandu co in multime de derivate, ca : *salamura*, si mai vertosu derivate, mai recenti, intra form'a cu *l* : *salinu*, *salina*, etc.

* SALEBRA, s. f., *salebra*, (de la *salire* = *sarire*); calle inecale, cu multe *sarituri*, *glodurosa*; *asperitate*, *inecalitate*, etc.; metaforice : *salebrele stylului*, *frasei*, *periodului*.

* SALEBRATU, -a, adj. part., *salebratus*; care are multe *salebre*.

* SALEBRITATE, s. f., *salebritas*; calitate de *salebru* : *salebritatea callei*; metaforice : *salebritateu vocei*, *frasei*.

* SALEBROSU, -a, adj., *salebrosus*; plenu de *salebre* : *salebrosa carrare*; metaforice : *stylu salebrosu*, *voce salebrosa*; *salebrosa e callea benelui*, *inse forte netida a reului*.

* SALGA, si *salgama*, s. f., *salgama*; pusu in *salamura*, ceva *saratu*, *saratura*. M.

* SALGARIU si *salgamariu*, -a, adj. s., *salgamarius*; relativu la *salga* sau la *salgama*; in specie, absolutu pers., care face sau vende *salgame*. M.

* SALIARE, adj., *saliaris*; relativu la *salia* : *carne saliare*; metaforice, despre ospetie, splendidu, magnificu : *ospetiu saliare*, *cumu se dá in tempulu saltatului saliloru*.

* SALIATU, s. m., *sallatus*; demnitate de *salia*.

* SALICARIU, -a, adj. s., (fr. *salicaire*); relativu la *salice* = *salce*; in specie, s. f., *salicaria*, genu de plante.

* SALICASTRU, s. m., *salicastrum*; (d'in *salice* = *salce*); proprie: rea *salce*, applicatu inse la una specia de vitia de vinia selbatica, ce cresce in *salcetu*.

* SALICE, s. f., *salix*; vedi *salce*.

* SALICICOLU, -a, adj., (fr. *salicicole*); care siéde, viue in *salice* = *salce*: *insecte salicicole*.

* SALICIFOLIATU, -a, adj., si

* SALICIFOLIU, -a, adj., (fr. *salicifolié*); care are folie asemeni cu alle *salicei* = *salcei*.

* SALICINU, -a, adj. s., (fr. *salicine*); de *salice* = *salce*; absol. m. *salicinu-lu* sau f. *salicin'a*, substantia estrassa d'in scorti'a *salcei*, care e bona de friguri.

* SALICITE, s. f., (fr. *salicite*); pétra, minerale ce presenta forma de folia de *salice* = *salce*.

* SALICIVORU, -a, adj., (fr. *salicivore*); care devora *salicea* = *salcea*, adeco florile si frondile ei.

* SALICONCA, s. f., (fr. *salicoque*); tribu de crustacie.

* SALICORNIA, s. f., (fr. *salicornie*); genu de plante, ce coprende specie d'in genulu *salicornului*.

* SALICORNIOIDE, adj. s., (fr. *salicornioide*); care sémina cu *salicornulu* sau cu *salicorni'a*; subst. pl. *salicornioidile*. familia sau tribu de plante, ce are de tipu genulu *salicornu* sau *salicornia*.

* SALICORNU, s. m., (fr. *salicorne*); genu de plante d'in famili'a *chenopodiloru*.

* SALICTARIU, -a, adj. s., *salictarius*; relativu la *salictu*: *lupi salictari*; absol. pers., *salictarinu*, custode allu unui *salictu*.

* SALICTU, s. m., *salictum*; (contrassu d'in *salicetu* = *salcetu*); vedi *salcetu*.

* SALIFERU, -a, adj., (fr. *salifère*); care porta, contine *sale* = *sare*: *strate de pamentu salifere*; *vaste campânie salifere*.

* SALIFICABILE, adj., (fr. *salifiable*); care se pote *salificare*.

* SALIFICARE, v., (fr. *salifier*); a face *sale* = *sare*, a converte in *sare*.

* SALIFICATIONE, s. f., (fr. *salification*); actiune de *salificare*, conversiune in *sare*.

* SALIFICATU, -a, adj. part., (fr. *salifié*).

* SALIGINOSU, -a, adj. (fr. *saligineux*); plenu de *sale* = *sare*; *agri saliginosi si sterili*.

* SALIGNU, -a, adj., *salignus*; de *salice* = *salce*: *fusti saligni*, *cunie saligne*: vedi si *salicinu*.

* SALINA, s. f., vedi *salinu*.

* SALINARIU, -a, adj., *salinarinus*; relativu la *salina*: *constructioni salinarie*.

* SALINATORIU, -a, adj. s., *salinator*; negotiatoriu de *sale* = *sare*.

* SALINU, -a, adj. s., *salinus*, (fr. *salin*); de *sale* = *sare*, cu *sare*, ca *sare*, ca *sare*, etc.: *gustu salinu*, *plante saline*, *apa salina*, *fossili saline*, *formatione salina*, *concretioni saline*; ca subst. reale, a) m. *salinu*, *unu salinu*, a) veri-ce e de *sare*, cu *sare*, ca *sarea*, etc.; β) in specie, *salina* = vasu de pusu *sare* la mésa; b) f. *salina*, a) in genere, veri-ce e de *sare*, cu *sare*, materia *sarata*, mai vertosu carne, mancare *sarata*, etc.; β) in specie, a) *salina* = vasu de *sare* pentru mésa sau pentru culina, (vedi si susu *salinu*); β) locu de unde se scote *sare*, fodina sau minera de *sare*: *salinele d'in Romani'a sunt copiose*.

SALIRE = *sarire*, v., *salire*; vedi *sarire*.

SALISIORA, s. f., si

SALITIA, s. f., deminutivu d'in *sala*.

SALITRA, s. f., si m., *salitru*, *nitrum* = *salnitri*, (it. *salnitro*, isp. *salitre* si *salitro*): *sare de nitru*; si de aci, pulbere fulminante.

* SALIU, s. m., *salius*, de regula pl. *salii* = *salii*, (d'in *salire* = *sarire*); proprie, care *sare*, *salta*, in specie nome datu collegiului de sacerdoti, instituiti de *Numa*, ca, in onorea lui *Marte*, pre fiacare annu, in prima medietate a mese-lui *Martiu*, se serbedie, saltandu armati,

si cu *anciliete* in mana : *du-te salitoru se numiú presule.*

* SALIUNCA, s. f., *saliunca*; geniu de planta, *valeriana celtica*, *Linn.*

* SALIVA, s. f., *saliva*, (fr. *salive*); umore ce se secerne d'in glandile *salivarie*: *baúle.*

* SALIVALE, adj., *salivalis*, (fr. *salival*); de *saliva*.

* SALIVARE, v., *salivare*, (fr. *saliver*); a lassa *saliva*: in specie, a face multa *saliva*.

* SALIVARIU, -a, adj., *salivarius*, (fr. *salivaire*); relativu la *saliva*: *glandura salivaria*.

* SALIVATIONE, s. f., *salivatio*, (fr. *salivation*); actione de *salivare*: in specie: *salivacione casionata de unu mortu sau de unu medicamentu*; *salivacione prea copiosa*.

* SALIVATU, -a, adj. part. d'in *salivare*.

* SALIVOSU, -a, adj., *salivosus*; plenu de *saliva*, ballosu, si de aci, viscosu, etc.: *apa salivose*; *gura salivosa*, *budie salivose*.

SALLA, s. f., vedi *sala*, cu derivatele selle.

* SALMACIDU, -a, adj. s., *salmacidus*, (d'in *salma* = *salgama*, si d'in *acidu*); *acidu* sau *acru* ca una *salgama*, impungutoriu delimba, etc.: *ape salmacide*; *ap'a marei e salmacida*: — ca subst. m., *unu salmacidu*, fientia de apa ce sta intre vegetali si animali.

SALMISTU; vedi *psalmistu*.

* SALMONE, s. m., *salmo*, (fr. *saumon*); geniu de pesci.

* SALMONIDE, si *salmonoidu*, adj. s., (fr. *salmonide* si *salmonoide*); care semina cu *salmonete*, subst. pl., *salmonidii* sau *salmonoidii*, familia de pesci, ce are de tipu genulu *salmonu*.

SALMU, s. m., vedi *psalmu*.

SALNITRU, s. m., vedi *salitra*, *salitru*.

SALONE, si *salonu*, s. m., (it. *salone*, fr. *salon*), exhedra, *salutatoriam cabile*; camera mai spatiosa intr'unu despartimentu allu casei, unde se recepu *visitatorii*: *salone bene mobiletu*; *salone spuosu* si *bonu de saltatu*; in genere, in-

capere spatiosa : *salone de espositione a obiecteloru de industria sau de arti formose*.

* SALORE, s. f., *salor*; 1. (d'in *sale* = *sare*, sau mai bene d'in verbulu *salere* = *sarare*), *impressione a sarei*, calitatea ce da acésta *impressione sensului nostru*; 2. (mai directu d'in *salu*), *colore a faciei marei*, *verdele de mare*, *veri-ce colore assémine*.

* SALPA, s. f., *salpa*, (fr. *salpe*); 1. *specia de pesce*; 2. *specia de mollusce*.

SALPETRU, s. m., (fr. *salpêtre*); in acellu-asi sensu cu allu forme: *salnitru* = *salitra*, *salitru*.

* SALPINGOMALLIU, -a, adj., (fr. *salpingomalléen*, — d'in *σαλπυγξ* = *tuba* si *malliu*); se dice de unu musculu : *muscululu salpingomalliu*, care se intende de la *tub'a urechiei peno la pharynge*; si absol. *salpingomalliulu*.

* SALPINGOPHARYNGIU, -a, adj., (fr. *salpingo-pharyngien*); relativu la *tuba* si la *pharynge*; vedi si *salpingomalliu*.

* SALPINGOSTAPHYLINU, -a, adj. (fr. *salpingo-staphylin*); relativu la *tuba* si la *ousioru*, vedi si *salpyngomalliu*.

SALPIU, -a, adj. s., (fr. *salpien*); care semina cu *salp'a*; subst. pl. *salpicie*, familia de mollusce, ce are de tipu genulu *salpa*.

SALSA, s. f., *embamma*, *condimentu*, (it. *salsa*, fr. *sauce*); proprie adj. femiu. d'in *salsu* = *saratu*, leuatu ca subst. in insemnarea speciale de : *condimentu lcidu*, in care intra *sare* si alte *aromate* : *salsa de cépa*, *salsa de pescisiori sarati*, *salsa de capere*.

* SALSAME, pl. *salsamine*, *salsamen*; vedi *salsamentu*.

* SALSAMENTARIU, -a, adj., *salsamentarius*; relativu la *salsamentu* : *vasu salsamentariu*, *putine salsamentarie*; *negotiatoriu salsamentariu*, si absol. *unu salsamentariu*.

* SALSAMENTU, pl. -e, *salsamentum*, (it. *salsamento*); ceva *saratu*; *pesce saratu*, carne *sarata*, *pesce mariatu* sau *marinatu*, *marinata*, *salamura*, *salsa*, etc.

* SALSAPARILLA, s. f., (it. *salsapariglia*, isp. *zarcaparilla*, fr. *salsepareille*); *specia de planta* d'in genulu

smilace, originaria d'in *America*, a nome d'in *Peruviu*; — originea coventului e ispanica, co-ci in limb'a ispanica, *zarza* = *rugu*, *Parillo* = nome propriu de medicu.

* **SALSEDINE**, s. f., *salsedo*, (it. *salsedine*); calitate, sapor de *salsu*; vedi si : *salsetia*, *salsitudine*.

* **SALSETIA**, s. f., (it. *salsezza*); calitate de *salsu*, gustu de *salsu*; vedi si : *salsedine*, *salsitudine*, *salore*.

* **SALSICIU**, -a, adj. s., (*salsicius*, it. *salsiccio*, -a); *farcimen*, *lucanica*; (d'in *salsu*), facutu conditu cu *sare*, *saratu*; ca s. reale, a) m., *salsiciu*, *saratura*, si in specie, *carnatiu*, etc.; b) si f., *salsicia*, in acellu-asi intellesu cu masc. *salsiciu*.

* **SALSIGINE**, s. f., *salsigo*; vedi *salsugine*.

* **SALSITUDINE**, s. f., *salsitudo*; calitate, sapor de *salsu*, de *sare*; vedi si : *salsedine*, *salsetia*, *salore*, *salsugine*.

SALSU, -a, adj. part. d'in *salere* = *salere*, *salsi*, *salsus*, asiá déro *salsu* = *salsus* = *saratu* : *ape salse*; ap'a *marei e salsa si amara*; contr. *insulsu* = *ne-saratu*, in sensu propriu si metaforicu, ca si simplulu *salsu*.

* **SALSUGINE**, si *salsigine*, s. f., *salsugo*, *salsigo*; calitate, sapor de *sare*; vedi si *salsitudine*.

* **SALSUME**, s., (it. *salsume*), *salsamen*, *salsura*; *saratura*.

* **SALSURA**, s., f., *salsura*; (d'in *salsu*), 1. abst. actione de *sarare*; 2. concr. *saratura* : *salamura*, *pesce saratu*, *carne sarata*, *marinata*, etc.

* **SALTABUNDU**, -a, adj., *saltabundus*; care *salta*, mai allessu cui place a *saltá*, nebonu de *saltatu* si in *saltatu*.

SALTARE, v., *saltare*, (it. *saltare*, isp. port. *saltar*, prov. *sautar*, fr. *sauter*), *exsilire*, *exsultare*; *extollere*, *elevare*, (d'in *salto* de la *salire* = *sarire*, ca intensivu allu acestui-a), a *sari* cu *potere*, a *sari* de multe ori, si d'in alte puncte de vedere, a *sari* cu *gratia*, cu *arte*, etc.; 1. intrans., a) in genere : *cu mare usio-rentia salta simi'a pre fune susu si de pre fune diosu*; a *saltá pre callu* : a) a *sari*, a se *arruncá pre callu*, a *incallicá*; ß) a nu *sedé pre locu*, *pre spinarea cal-*

lului, *pre sella*, *ci a sari continuu*, a se *redicá*, *miscá in susu* : a *si saltá propriulu corpu*; *salta comele calliloru cari fugu*; *salta apele in ferbere*, *salta pamentulu in cotremuru*; *salta anim'a de buccur'a*, *salta pruncii, fetii in panticcele matriloru*; *saltámu cu totu corpulu. déro potemu saltá si numai cu parti de alle corpului* : *saltámu cu capulu sau d'in capu*, *saltámu d'in petiore, d'in mâne*; (vedi si mai la *valle* : a *saltá capulu*); *unu carru, una carrutia inco salta, si saltandu pote fatigá*; *salta fenulu, erb'a in carru*, etc.; b) in specie, a) a *jocá cu corpulu*, a *sari*, a se *miscá in rhythmu*, dupo *mesura*, dupo *canticu* : *mulierile salta mai bene ca barbatii*; *se ospitámu si apoi se saltámu, câtu ve place*; *nomine sobriu si seriusu nu salta*: la *tote ceremoniele loru religiose celli antici nu numai cantau, ci si saltau*: *saltámu la nunte, la balluri*; *déro pucini saltámu, prin saloni, romanesce*: a *saltá pre scena*; a *saltá pre fune*; ß) despre *stylu* : *frasea acestui scriptoriu salta, nu curre linu si armoniosu*; 2. transitivu, a) in genere : a *saltá copillii in bracie*; a *saltá capulu, mânule, umerii, coplese*; a *saltá una pila, unu globu, banni in mâna*; *cu umerii nu potemu saltá d'in locu una bute incarcata*; asiá : a *saltá d'in locu unu petroniu, veri-ce aliu greu*; b) in specie, despre *joculu* dupo *canticu* : a *saltá chor'a*, a *saltá cadrillu*; *callii inco invétia a saltá multe jocuri*.

SALTATIONE, s. f., *saltatio*, (fr. *saltation*); actione de *saltare*, cumu si effectu aliu acestei actione, 1. in genere : *saltationile carrului pre una calle scabrosa*; *saltationile apele in ferbere*; 2. in specie, *saltarea in rhythmu*, dupo *canticu*, dupo *musica*, si mai *vertosu*, *artea de a jocá* : la *anticii Romani, saltationea coprendea nu numai saltulu, in intellesu strimtu, ci si actionea dramatica, teatrale. si chiaru actionea oratoria* : *prin saltatione se imitau tote geste si miscarile, ce omulu pote face*.

SALTATORE, -trice, adj. s., si

SALTATORIU, -a, adj. s., *saltator*, -trix, si *saltatorius*; care *salta* sau *serve la saltatu*, 1. in genere : *miscare saltu-*

toria a carrului pre vale salebrosa; saltatori'a unda in fereberu apei; 2. in specie, despre saltulu in rhythmu, cui place sau care scie saltá: erau multi saltatori, dero pucine saltatorie la ballulu principelui; saltatorii si saltatrici teatrului, desteri saltatori pre funi; figure saltatorie, scola saltatoria.

SALTATU, -a, adj. part. s. d'in saltare, saltatus: pe romie cu greu saltate d'in locu, figureie saltate, saltatulu carrului prin tote gropile unei calle scabrosa; de multu saltatu la ballulu de eri sera um recitu forte rau; saltatulu pre funi, pre pertice; in saltatulu facici pamentului intra una mare cotromura.

SALTATURA, s. f., saltatus, saltatio; actione de saltare, dero mai vertosu effectu allu acestei actione, (compara si isp. saltadura): saltaturde carrutiei au aggravatu morbulu saltatureie umeriloru, braciiloru, capului si altora parti ale corpului mi siedi bene oratoriului; saltatur'a preu de susu casu ma periculosa surpatura.

SALTELLA, s. f., caietta; a sternutu implatu cu palie, cu leuu, cu fulgi, etc.: saltella implata cu lana.

SALTELLUCIA, -tia, s. f., caietula; deminutivu d'in saltella.

SALTICU, -a adj., salticus; applicatu a saltare, cui place a saltá, saltice copille; in specie, ca s. f. saltici, genu de araneidi saltigrade, (compara si fr. saltique).

* SALTIGRADU, -a, adj. s. (tr. saltigrade, — d'in saltu si grade); care grade = merge saltandu, care se misca in saltu; ca subst. pl. saltigradele, tribu d'in ordinea pulmonariiloru, famili'a araneidiloru: saltigradele si arunca in saltu pre prid'a uru.

1 SALTU, pl. -e, si -uri, saltus, (it. isp. port. salto, prov. fr. saut, — d'in salire = sarire); actione de sarire, cumu si effectu allu acestei actione, 1. in genere: ca unu saltu sari fossu forte larga; prin unu saltu de la mare altitudine ramase pre locu mentu; una mare saltu allu carrutiei ne facu pre toti se cademu d'in ellu; brosc'a ambla in saltu, multe alte animali au mersu in saltu; saltulu

callului, lupului, vulpei, corniciloru, corbiloru, vulturiloru; saltulu si cursulu apeloru in ferebere; natur'a nu face saltu; numai cu unu mare saltu potemu trece preste obstaclulu ce ne sta inainte; a procede fora saltu, in prelectionile facute mentiloru tenere; salturile preste ideele intermediarie facu neintellesse celle spuse in urma; si coner. unu lueru preste care cauta se sari, mai vertosu: obstaclu, difficultate, etc.: aci saltulu e greu de invinsu; mai multe saltu de superatu cu anevolentia: saltulu capului, braciiloru, umeriloru facu rea impressione in spectatorii si ascultatorii unui oratoru; assémini saltu prenu pre saltatorii pre scen'a teatrului; saltulu face stighlu duru si disgratiu, etc.; 2. in specie: saltulu chorei, cadrillului; a invitá pre una domna la unu saltu, a ua prende pentru mai multe salturi; a trage unu saltu d'in celle mi fatiganti; a ave passionea saltului; saltulu preu rapidu e periculosu; in saltu se esse multa gratia si usiorenita, fora aceste-a saltulu nu ore neci unu farmecu, cu atatu mai disgratiu e saltulu fora mesura, afora d'in mesura.

2 SALTU, s. m., pl. -e, sau -uri, saltus, (affine cu gree. ἄλτος); locu nearatu, lassatu pentru paduri si pentru pascutu, padure, selba de pastionatu: tufaria, cranganu, etc.: armal'a aveu se treca prin mai multe saltu; se tramissera cete de armati, spre a esplora aceste saltu; in saltulu communi pascu vitele totoru-a; metaforice, strimtoare, obstaclu, difficultate.

3 SALTU, s. m., vedi psaltu.

* SALTUARIU, -a, adj. s., saltuarius, (fr. saltuaire); relativu la 2 saltu; in specie, s. personale, a) saltuariu = custode de saltu; b) inspectoriu de selbe.

* SALTUENSE si saltuese, adj., saltuensis; relativu la 2 saltu: campuri saltuensi.

* SALTUOSU, -a, adj., saltuosus; plenu de saltu, de saltu (2 saltu): locuri saltuose.

* SALU, s. m., salum, (σάλος), — (d'in sale = sare, combinatu inse prin sensu cu salire = sarire = saltare, agitare, etc.) apa sarata si agitata, in specie, marea

deschisa, in oppos. cu cost'a marei, luciulu marei, 1. in genere, mare, oceanu; 2. metaforice, a) reu de mare; b) agitate, agitate a spiritelor, etc.

* SALUBRE, si *salubru*,-a, adj., *salubris*, (fr. *salubre*; d'in *salute*); care aduce *salute*, sanetosu, datoriu de sanetate, mantuitoriu, (vedi si *salutariu*), 1. in genere si proprie: *aeru salubre*, *alimente salubri*, *clima forte salubre*, *locu si ceru forte salubri*; *sunt parti de alle agrului pestilenti*, *déro si parti forte salubri*; *acea parte a urbei e cu totulu insalubre*; *ape salubri*; *annu insalubre*; *d'in medicamente unele su salubri*, *altele insalubri*; 2. metaforice: *consilie salubri*, *mentione salubre*, *coventu salubre*, *legi salubri*, *precepte salubri*, *invetiature e salubri*; si cu obiectu: *malv'a e salubre corpului*, *clima pucinu salubre starei nostra de sanetate*; *invetiatur'a morale e salubre poporului*; si cu intellesu curatu de sanetosu, *potente*, etc.: *salubre mente in corporu salubre*.

* SALUBRITATE, s. f., *salubritas*, (fr. *salubrité*); calitate de *salubre*: *salubritatea aerului*, *nutrimentului*, *sanguelui*, *climei*, *locului*, *apei*, *paludei*; *salubritatea publica*, *regulamentu de salubritate publica*, *precepte*, *legi de salubritate*, *mesure de salubritate*, *consiliu de salubritate*; *salubritatea corpului si a mentei*.

* SALUBRU,-a, adj., vedi *salubre*.

* SALUTABUNDU,-a, adj., *salutabundus*; care *saluta*, dispusu, paratu a *salutare*; vedi si *salutante*.

SALUTANTE, adj. part. pres., *salutans*, care *saluta*.

1 SALUTARE, adj., *salutaris*, vedi *salutariu*.

2 SALUTARE = *sarutare*, (vedi *sarutare* la loculu seu), v., *salutare*, (it. *salutare*, isp. prov. *saludar*, port. *saudar*, fr. *saluer*); 1. a tiné in *salute*, a tiné in bona stare, integru si nevettematu, a mantui; 2. ca mai desu inse, a orá *salute*, a orá de bene, a) in genere: *a salutá de bona venire*, *a salutá pre calle*, *a salutá de bonu inceputu*, *a salutá pre cineva in calle*; b) in specie α) a *visitá*: *se mergemu*, *se salutámu*

pre celli ce serbédia astadi diu'a nome-lui; β) a face complemente, *inchinationi*; γ) cu sensu mai generale: *ve salutú érosi locuri de copillaría*; *salutámu, dupo lunga callatoria, schulu, montii, riurile patriei ce revedemu*; *tota natur'a saluta sorele ce appare in tota maiestatea sea*; *tota armat'a lu salutá imperatoriu*; *a salutá d'in capu, cu mân'a*, etc.

* SALUTARIU,-a, (si *salutare*), adj., *salutaris*, (fr. *salutaire*); relativu la *salute*, ce aduce *salute*, in sensu mai generale de câtu allu forme *salubre*: *a crede salutarie celle vettematorie*, *remediu salutarium*, *mesure salutarie republicei*, *instructioni salutarie*, *invetiatur'a e salutaria poporului*, *effectu salutarium allu vorbeloru lui*; *caldura salutaria plantelor*; in specie, *littera salutare* = *litter'a A*, care, ca abbreviate, insemna: *absolvere*.

SALUTATIONE, s. f., *salutatio*, (fr. *salutation*); actione de *salutare*: *si facu scitationilu mutuali*, *salutationi respectuose cotra celli mai mari*, *salutationi affectuose la toti amicii*; *accépta in scrissu salutationile ce n'am potutu a ti face d'in gura*; *mâne se presentámu salutationile de annu nou la toti amicii*.

SALUTATORIU,-toria, adj. s., *salutator* si *salutatorius*; care *saluta* sau serve la *salutatu*: *salone saluatoriu*; *oratione saluatoria de diu'a numelui*; *saluatorii venira desu de demanétia*; *saluatori de annulu nouu*.

SALUTATU,-a, adj. part., *salutatus*, in s. verbului.

SALUTE, s. f., *salus*, (it. *salute*, fr. *salut*, — d'in *salvu*); statu de *salvu* = neattensu, integru, nevettematu; bene, sanitate, mantuire, scapare, conservare, etc.: 1. in genere: *salutea statului*, *republicei*, *poporului*; *salutea publica*; *salutea familiei*, *onorei*, *averei*, *personei*; *a viue pentru salutea nationei*; *toti portámu pesu de salutea patriei*; *a si cautá salutea in fuga*; *singur'a salute pentru desperati e se nu spered salute*, *in mânule vostre sta salutea cetatei*; *tu singuru poti assecurá salutea totorur-a*; *ce doriti mai multu de câtu salutea? nu e salute de viétia nostra*; *la cine*

se afle bietii omeni salutare? a aduce salutare celloru in periclu; neci salutea ensasi nu pote fi spre salutare acestui omu perdutu; 2. in specie, a) in sfer'a religiosa, mantuire, scapare de penele eterne, capitare a beatitudinii eterne: salutea suffleteloru nostre: pentru salutea nostra a moritoriloru sufferi morte cellu nemoritoriu; a fi, a ambla in callea salutei; salutea eterna; nu e salutare fora virtute si credentia; se nu doresci morte, ci mai vertosu salutea peccatosului; b) in sfer'a sociale, orare, gratulare, felicitare, etc.: salutare, boni amici; salutare dau eu voue in nomele cellui ce n'a tramissu; salutare mai antaniu de tote ve orediu in scrissorea la toti; cu salutare se incepeau epistolele anticiloru Romani: cu salutare si sanetate incepeau toti Romani peno mai deunadi scrissorile selle; astadi pare celloru mai multi co salutea n'ar mai fi de moda in capulu scrissoriloru; salutare cu vorb'a, cu capulu, cu man'a redicatu sau pusa la capulu; salutare militaria, salutare cu stegulu, cu armele; in capulu decreteloru domnesci sta: salutare la toti celli presenti, si fitori.

* SALUTIFERU, -a, adj., salutifer; care aduce salutare: ape salutifere agriloru; asiá si: salutigeru, -a. = salutiger.

* SALUTIGERU, -a, adj., vedi salutiferu.

* SALVARE, v., salvare, (it. salvare, fr. sauver); a face salvu, a dá, a redde salutea. a mantui, scapá, etc., 1. in genere: a salvá ctatea de impresurare; a salvá viet'a, averea, sanitatea, onorea, glori'a, reputationea, armat'a, navile; etc., a salvá de morte, de periclu, de damne, de despotismu, de servitute, etc.; a salvá aparenti'a. aparentiele, candu s'a perdutu fundulu. realitatea, etc., 2. in specie, a mantui de perdiarea eterna, de servitutea peccatului: Christu salvá omulu de servitutea peccatului si a mortei.

* SALVATORIU, -a, adj. s., salvator, (it. salvatore, fr. sauveur); care salva sau a salvatu: salvatorii patriei, libertatei; in specie: salvatoriulu omului = Christu.

* SALVE, s. f., (fr. salve); proprie, imperativu d'in salvare, applicatu ca subst. f., in insemnarea speciale de salutare, cu detonature de arme, in onorea cuiva sau in onorea unei dille mare si memorabile: mai multe salvi de tunuri, doue salvi de puscii; cu repetite salvi de tunuri si de pusce salutara auror'a dillei de renascere a Romaniei.

* SALVERE, v., salvare; a fi salvu, a fi bene, sanitosu, — applicatu mai vertosu in salutari.

SALVIA, s. f., salvia; vedi salbia.

* SALVIFICARE, adj., salvificare; a face salvu; vedi si salvare.

* SALVIFICU, -a, adj., salvificus; care face salvu: salvificulu sacrificiu allu filiului omului.

* SALVU, -a, adj., salvus, (it. salvo, fr. sauf); intregu si sanitosu, in deplena potere, etc., 1. in genere: parente ceresce, tine salvi, poporulu si Domnitoriulu romanu; vremu salvi si integri pre toti ai nostri; a reduce armat'a salva si nevettetata; salva si scopata e republic'a; a nu scapá salvu d'in mánule facutoriloru de rellé; salva sum, si rogu cerulu. salva se fiu; salvi si sanetosi sunt si de mente si de corpu; a nu scapá cu capulu salvu, cu mánule salve, cu petiorele salve; salva ni e averea, salva viet'a, salva onorea, salvu nomele bonu; 2. in specie, a) a fi salvu, a fi bene, a stá bene, a nu se teme de nemica, a scapá bene, cu faci'a curata; b) in salutari, a fi salvu: fiti salvi, mergi salvu, intorce-te salvu; c) in constructioni ea: cu legea salva, cu salva legea, sau fora prep. legea salva, salva legea, salva fiendu sau remanendu legea = salva lege = fora vettemarea legi; asiá si: salve drepturile unui tertiu, salva onorea, salve interessile thesaurului, etc.

SAMARA, s. f., vedi samera.

SAMARIU, etc., vedi sagmariu.

SAMBATA = sambeta, s. f., vedi sabbata.

* SAMBUCA, s. f., sambuca, (fr. sambuque, σαμβύκη); proprie, fem. d'in sambucu, applicatu cu sensulu speciale de: a) instrumentu musicale cu corde,

de forma triângularia, de sonu forte acutu, si de acea-a, consideratu ca ignobile; *b*) machina de bellu de acea-asi forma : *Marcellu applicà sambuc'a la coprenderea Syracuseloru.*

* **SAMBUCINA**, s. f., sambucina; vedi *sambucinu,-a.*

* **SAMBUCINU**, -a, adj. s., sambucina = sambucistria, (sambucinus,-a, fr. sambucin,-e); 1. de *sambucu, sambuciu,-a; flore sambucina, lemnu sambucinu;* ca subst. reale, femin. *sambucina,* si m. *sambucinu,* succu, substantia de flore de *sambucu;* 2. s. f., *sambucina* si *sambucine,* in acésta forma si m., care canta cu *sambuc'a;* in acellu-asi intellessu si f. *sambucistria.*

* **SAMBUCISTRIA**, s. f., sambucistria, (gr. *σαμβουίστρια*); vedi *sambucina.*

* **SAMBUCIU**, -a, adj., sambucens, (fr. *sambucé*); de *sambucu : flore sambucia, lemnu sambuciu;* ca s. f., pl. *sambuciele,* tribu de plante d'in famili'a caprifoliacieloru, care are de tipu genulu *sambucu.*

SAMBUCU, (fora *m, sabucu,* si cu *b* suppressu : *saucu, socu*), s. m., sambucens si sabucens, (it. *sambuco,* isp. *sabuco* si *sauco,* port. *sabugo,* prov. *sauc* si *sambuc,* v. fr. *séu,* n. fr. *sureau*); genu de plante d'in famili'a caprifoliacieloru : *socu commune, flore de socu; lemnu de socu; cu tieve de socu si facu copillii pusconie de jocu;* — fructulu e *sambuca* = *sabuca* = *sauea, socu* = *bacca de socu.*

SAMERA = *samara,* s. f., samera si *samara;* sementia de *ulmu.*

* **SAMOLOIDE**, adj. s., (fr. *samoloïde*); care sémina cu *samolulu;* ca s. f., genu de plante.

* **SAMOLU**, s. m., *samolus,* (fr. *samole*); 1. specia de planta; 2. genu de plante.

SAMPETRU, s. m., vedi *sanctu.*

* **SAMPSUCHINU** si *sampsucinu,-a,* adj., *sampsuchinus,* de *sampsuchu : oliu sampsuchinu.*

* **SAMPSUCHU** si *sampsucu,* s. m., *sampsuchum* si *sampsucum,* (*σάμψυχον*); specia de planta, *majoranu, origanum majorana, Linn.*

* **SANABILE**, adj., sanabilis; care se pote sanare : *dorere sanabile, doreri sanabili, vulnu insanabile.*

* **SANARE**, v., sanare; a face sanu, a insanetosia, a cura, a vindica, etc.; 1. proprie : a saná *vulneri, ulceri, doreri de capu si de stomacu; a saná tumorile, bubele si buboniele, tote nepotentiele;* metaforice : a saná *vulnerile, plaghe starei selle, starei publice; a saná mentile militariloru; a saná discordiele, dissensionile, amarele cure alle vietiei.*

* **SANATIONE**, s. f., sanatio; actione de sanare : *sanationea corporiloru si suffleteloru.*

* **SANATORIU**, -tória, adj. s., sanator, (comp. si fr. *sanatoire*); care sana sau serve a sanare : *remedie sanatorie de tote dorerile.*

* **SANATU**, -a, adj. part., sanatus, in s. verbului.

* **SANCIRE**, v., sancire, (d'in radicea *sac,* de unde si *sacru, sanctu,* etc., affine cu gr. *ἅγι,* de unde : *ἅγιος, ἄγνος*); proprie, a ingradí, inchide, muni, cooperi, appera, etc., applicatu inse in specie cu sensulu de : a investi cu inviolabilitate, a face inviolabile, *sanctu, sacrosanctu,* si de ací, a confirmá, intari, stabili, ratifica, a incongiura cu respectu religiosu, etc.; 1. proprie, mai vertosu despre legi si alte acte officiali : a *sanci legea, mai multe legi; a sancí prin lege nestramutata;* 2. metaforice, despre crimine si pene, a oppri, a repreme, infrena crimine prin pene : a *sanci cu morte veri-ce attingere la persona, la onore.*

SANCTIA, s. f., vedi *sanctitate.*

* **SANCTIFICANTE**, adj. part. pres., *sanctificans,* care *sanctifica.*

* **SANCTIFICARE**, v., sanetificare, (fr. *sanctifier*); a face *sanctu,* a dice *sanctu,* a face inviolabile, a incongiura de veneratione, a respecta, onora, glorifica, lauda, celebra, benecoventa, etc. : *sanctulu spiritu sanctifica suffletele nostre; Christu veni se sanctifice ce se considerá ca spurcatu; a sanctifica ap'a prin affundarea sanctei cruce; se sanctificamu diu'a Domnului, nomele Domnului; se ne sanctificamu pre noi ensine, lucrandu in vinia credentiei si benelui;*

se ne sanctificăm, estirpându, pre câtu se pote, reulu morale si physicu in noi ensine si afora d'in noi.

* **SANCTIFICATIONE**, s. f., **sanctificatio**, (fr. *sanctification*); actione si statu de *sanctificare* : *sanctificationea suffleteloru nostre; sanctificationea nomelui divinu.*

* **SANCTIFICATORIU**, -*tória*, s. f., **sanctificator**, (fr. *sanctificateur*); care *sanctifica* : *spiritu sanctificatoriu.*

* **SANCTIFICATU**, -*a*, adj. part., **sanctificatus**, in s. verbului.

* **SANCTIFICIU**, s. m., **sanctificium**; facere de *sanctu*, déro mai vertosu ca concr. ceva *sanctitu, sanctuariu.*

* **SANCTIFICU**, -*a*, adj., **sanctificus**, (d'in *sanctu* si *facere*); care face *sanctu*: *sanctificulu spiritu allu lui Domnedieu.*

* **SANCTILOCU**, -*a*, adj., **sanctiloquus**, care *loce* = vorbesce, spune, ce e *sanctu* : *sanctilocii profeti, sanctiloculu evangelistu Luca.*

* **SANCTIMONIA**, s. f., **sanctimonia**, (pentru forma compara si *acrimonia, parsimonia*); statu de *sanctu*, perfecta curatia de peccate, castitate, etc. : *pri-stin'a sanctimonia a matroneloru romane; sanctimoni'a innocentiei, casatoriei.*

* **SANCTIMONIALE**, adj., **sanctimonia-*lis***, relativu la *sanctimonia* : *viétia sanctimoniale.*

* **SANCTIONARE**, v., (fr. *sanctionner*); a dá *sanctione*, a investi cu *sanctione* : *a sanctioná una lege; usulu sanctiona multe covente; fora sanctionarea principelui, acésta conventione n'are neci una valore si potere.*

* **SANCTIONATU**, -*a*, adj. part., (fr. *sanctionné*).

* **SANCTIONE**, s. f., **sanctio**, (fr. *sanction*; d'in *sanctu* de la *sancire*); actione de *sancire*, in specie, 1. auctoritate data unei lege prin penele ce se prescriu contra celli ce aru calcá dispositionile ei : *fiu-care lege, fiu chiaru naturale, porta in sene sanctionea sea; 2. prin estensione : approbatione, confirmatione, ratificatione, etc. : sanctionea legéi, decretului, regulamentului; cu sensu si mai estensu : publiculu, popo-*

ru lu n'a datu sanctione acestoru idee, acestoru covente.

SANCTIRE, si *sântire*, -*escu*, (d'in *sanctu*), **sancire**, **sanctificare**; **sacrare**; a face *sanctu* : *a sancti ap'a, a sancti mai multe persone diaconi si preuti; a sancti una lege; refl. a se sancti* = **sanc-tescere** : *a se sancti prin faptele selle.*

SANCTITATE = *santitate*, s. f., **sanctitas**, (fr. *sainteté*); calitate si statu de *sanctu* : *sanctitatea legiloru, sanctitatea regelui, persoanei omului; sanctitatea acestui justu; sanctitatea legamentului conjugale; sanctitatea templeloru, sacramenteloru, credentiei; sanctitatea arhiereloru si preutiloru; sanctitatea detoriei, conscientiei; a se portá cu sanctitate cotra toti si in tote; sanctitatea depositului; a si impleni cu sanctitate detoriele selle; a lucrá, vorbi cu sanctitate; si concr. persona sacra, titlu basericescu : *sanctitatea sea parentele episcopu; — in acelle-asi insemnari si form'a : sanctia = santia : sancti'a casatoriei; sancti'a legiloru, detoriei; sancti'a sea parentele basericee nostre.**

* **SANCTITUDINE**, s. f., **sanctitudo**; calitate de *sanctu*; vedi *sanctitate*.

* **SANCTORIU**, -*a*, adj., **sanctor**, (d'in *sancire*); care *sanctiona* : *sanctoriulu legéi; sanctoriulu flammureloru armatei.*

SANCTU, (si *sântu, sântpu*), -*a*, adj., **sanctus**, (ital. isp. port. *santo*, prov. *sanct, sant, san, saint*; fr. *saint*, alb. *seint*); **sacer, divus, divinus**; facutu inviolabile, munitu contra veri-ce violatione, apperatu, assecuratu de veri-ce attingere, intactu, integru, si de acf, demnu de totu respectulu, venerabile, adorabile, divinu, puru si immaculatu de peccatu; 1. proprie si in genere : *se dicu sancte câte nu su neci profane. neci sacre, ei confirmate cu una sanctione : legile sunt sancte, pentru co su confirmate si sustinute prin sanctioni; sanctu e, de si nu sacru sau sacratu lui Domnedieu, totu ce se rédimu pre una sanctione : ce e sanctu. e apperatu si deplenu scutitu de veri-ce injuria a omului; portile cetatei, murii si alte locuri publice sunt sancte; nu potu stá intre celli perfidi sanctele legamente alle so-*

cietatei si bonei credentia; sanctele detorie alle parentiloru cotra filii; sancta e person'a omului, sancta libertatea lui, sancta proprietatea lui; person'a tribuniloru plebei erá sancta, (vedi si sacrosanctu); 2. metaforice si in specie, a) care impune respectu, venerabile, augustu, adorabile, demnu de tota onorea, laud'a si marirea, mai vertosu, divin, puru, curatu de peccatu, piu, cu fric'a lui Domnedieu, bonu in conscientia, etc.: numai unulu Domnedieu e sanctu in addeverat'a insemnare a coventului; se dice inse si de omeni: unu omu sanctu, una muliere sancta; nemine nu e mai integru si mai sanctu ca densulu; barbatu sanctu si severu in tote legamentele selle; in nomele sanctului (= lui Domnedieu); sanctulu nome allu lui Domnedieu; sanct'a nostra religione, sanct'a nostra baserica; sanctele vestimente, sanctele mysterie; sanct'a Dominica; Románulu dice si: sanct'a Luni, sanct'a Joui, sanct'a Veneri, etc.: sanctii parenti ai basericei, sanctele martyre; déro si: sanctii eroi ai libertatei, nationei; solemnile si sanctele dille alle renascerei Romaniei; sanct'a dereptate; sanctu e coventulu teu; sanctele invetiature ce ne dau sapientii; santa ne fia vorb'a, ce amu datu; a face sanctu pre cineva, nu numai in intellesulu religiosu: a sancti, a pune, numerá intre sancti, (vedi mai diosu la b), déro si: a corregge, a stemperá, a pune pre callea benelui, etc.: a face sancti pre misselli, d'in unu blastematu a sciutu face unu sanctu; conscientiosi si sancti iudici; sanct'a pudore si innocentia; déro si: sanct'a frica, sanct'a batalia, a dá cuiva una sancta de batalia; b) mai vertosu, in sfer'a religiosa, a) sáncu = cellu ce prin fapte, mai allessu prin eroismulu seu pentru credentia e chiamatu a se buccurá de glori'a si beatitudine eterna: sánculu Corneliu, sánculu Stefanu, sánculu Georgiu, sanctulu Ignatiu, sanct'a Barbara, sanctele martyre, mai vertosu: sanct'a Maria, prea sanct'a fetiora, sanct'a vergine; sanct'a Maria, differitu de: sancta-Maria, ca serbatore in onorea santei Maria, asiá

si: a) serbatori alle altoru sancti: sanctulu Demetriu; la sanctulu Demetriu; la sanctii patru dieci de martyri; la sanctii Petru si Paulu, si: la sanctulu Petru si Paulu, (vedi si mai diosu: Sampetru); β) baserica ce are patronu pre sanctulu a cui nume porta baseric'a: se mergemu mâne la sanctulu Georgiu ori la sanctulu Nicolau; baseric'a sanctului Demetriu; — si absol. unu sanctu: sanctulu = Domnedieu, asiá si: sanctulu sanctiloru, inse si cu sensu generale de: forte sanctu, cellu mai mare sanctu, sanctu intre sancti; si absol. f. una sancta, sanct'a: a pune intre sancte; si f. reale: sanct'a sanctelor = partea cea mai sancta a tabernaclului, a templului, a basericei, si prin estensione, a unei case, sanctuariulu, (vedi acestu coventu); — a adorá unu sanctu; a se inchiná la mai multi sancti; fia-care casa romana are unu sanctu allu seu; asemeni sancti patroni ai casei adducu a mente de penatii antici; — prov. cumu e sanctulu, si temi'a = dupo sanctu si temi'a, dupo meritu, dupo demnitate; a nu avé sanctu: aceste disse si fapte alle telle n'au neci unu sanctu; omu fora sanctu, lucru fora sanctu, ambla fora sanctu; iuse: cu aeru de sanctu = cu facia de sanctu, cu portu de sanctu, cu cautatura de sanctu, etc. = cu apparentia fora se fia; — β) despre persone si lucruri sacre: sanct'a baserica, sanct'a cruce, sanctele icone, sanctulu poteriu, sanct'a mésa, sanct'a comminecatura, sanct'a catapetasma, sanct'a scriptura, sanct'a anafora, sanctulu myru, etc.; sanctii archierei, sanctii episcopi, sanctii diaconi; inse: archiereii, episcopii, metropolitii se dicu si prea-sancti; prea-sanctulu metropolitu; — 3. inaintea mai multoru nomine proprie de sáncu, epithetulu sanctu s'a contrassu si s'a agglutinat cu nomele propriu, precumu in: Sâmpetru, (sáncu-Petru); Sâmmetriu sau Sammedriu, (sáncu-Demetriu); Sângiorgiu, (sáncu-Georgiu); Sânnicóra, (sáncu-Nicolau); Sântóderu, (sáncu-Theodoru); Sânavasilu, (sáncu-Basilu); Sânjuenne, (sáncu-Joanne). Sanjuenne = sandiuenne se numesce si una flore

galbina ce crește pe câmpu și înfloresce cötura finitulu lunei lui Juniu, *galbium verum*, Linn.

SANCTUARIU, pl.-e, *sanctuarium*, (fr. *sanctuaire*); 1. partea cea mai sancta a bisericeii, altariulu, mes'a sancta, 2. în sensu mai estensu, a) locu unde se pastredia lucruri, obiecte *sancte*; b) locu arcanu allu unei case, unde se retrage cineva sau unde pastredia lucruri pretioase; 3. metaforice: *sanctuariulu cogitului, conscientiei, animei omului*.

* SANDALIARIU, -a, adj. s., *sandalarius*, (fr. *sandalier*); relativu la *sandaliu*: *officina sandalaria*; ca s. pers., *unu sandaliariu*, cellu ce face sau vende *sandalie*; fem. *sandaliaressa*.

* SANDALIDE, s. f., *sandalis*; specie de fenicu.

* SANDALIGERU, -a, (si *sandaligerulu*), adj. s., *sandaligerulus*, -a; care porta sau duce dupo domnulu sau domn'a sea *sandalie*; în specie ca s. f. *sandaligerula*.

* SANDALINU, -a, adj. s., (fr. *sandalin* si *santaline*); 1. de *sandaliu*, de form'a *sandaliiului*: *conce sandaline*; 2. de *sandalu*; ca s. m., *sandalinu*, specie de arbore indianu, allu cui lemnu odoriferu serve a adorna templele si palatiile avutiloru, (vedi si *sandalu*); ca s. f., *sandalina*, (fr. *santaline*), materia colorante si odorante, trassa d'în *sandalu*.

* SANDALIU, si *sandalu*. pl.-e, *sandalium* (*σάνδαλον*, it. *sandalo*, fr. *sandale*); calciamentu ce nu copere totu petiorulu, *pantofu*: *sandalie de pelle*, *sandalie de metasse*; *pre marile calduri alle verei sandaliele sunt mai commode ca alte calciamente*.

* SANDALU, pl.-i, (fr. *sandal* si *santal*, sanser. *śāṇḍana* = *syrium myrtifolium*); arbore de Indi'a, cumu si lemnu si odoratulu profumu ce se trage d'în acest lemnu: *sandalu albu*, *galbinu*, *rossiu*.

* SANDAPILA, s. f., *sandapila*, (fr. *sandapila*); patu de transportatu cadaverele celloru *pauperi*, pre candu alle celloru avuti se transportau în lectica.

* SANDAPILARIU, -a, adj. s., *sandapilarius*; relativu la *sandapila*; ca

subst. pers., a) cellu ce face si vende *sandapile*; b) cellu ce porta una *sandapila*, pune umerii si duce unu cadaveru pre *sandapila*.

* SANDAPILONE, s. m., *sandapilo*; cellu ce se insarcina cu immormentarea celloru ce se ducu cu *sandapil'a* la gropa.

* SANDARACA, s. f., *sandaraca*, (*σάνδαράκη*, fr. *sandaraque*); materia colorante rossia.

* SANDARACATU, -a, adj. part., *sandaracatus*; ammesticatu cu *sandaraca*.

* SANDARACINU, -a, adj., *sandaracinus*, (*σάνδαράκινος*, fr. *sandaracine*); de *sandaraca*. de *colorea sandaracei*; s. f. reale, *sandaracina*, si m. *sandaracinu*. substantia resinosa si pulberosa de *sandaraca*.

* SANDARACIU, -a, adj., *sandaraceus*; de *sandaraca*: *colore sandaracia*.

* SANDYCE, s. f., *sandyx*, (*σάνδυξ*); miniu sau alta colore assémine miniului.

SANETATE, *sanetosu*, etc., vedi *sanitate*, *sanitosu*, etc.

SANGE, s. m., *sanguis*; *eruo*, (it. port. *sangue*, isp. *sangre*, prov. *sanc* si *sang*, fr. *sang*); licidu rossiu în corpulu animaliloru vertebrate de celle patru prime classi. si în corpulu anellidiloru, éro în insecte si crustacie de colore alba, apoi de colore albastra în mollusce, etc., 1. proprie, inse ca mai desu fiendu vorb'a de omu si de alte animali cu *sange rossiu*: *sangele circula prin arterie si prin vene*; *sangele de arterie e mai rossiu de câtu cellu de vene*; *sangele curre*, adeco: *sangele curre în vene*, déro si: *sangele curre d'în nasu. d'în vulneri*; a *versá sange*, a) a *versá sange pre gura*, b) a *versá sangele omului innocente*, a si *versá sangele pentru patria*; — a *leuá sange* = a *lassá sange*: *barbiariulu lassa sange cuiva*, ce e în periclu de *apopleisia*; *tyrannii vérsa fora misericordia sangele suppusiloru sci*; — a *perdemultu sange prin hemorrhagia*; a *scuipá sange*: *eticii scuipu sange*; *sange caldu*, *sange rece*, *sange ferbente*, *sange buliente*; *sangele ferbe în venele cuiva de*

meni'a, de indignatione, de caldura, de placere; déro sangele inglacia in vene de frigu, de frica, de spaima; sangele se suie in capu prin incarcare de stomacu, cumu se suie sangele in capu si de menia, de mare furia; sangele caldu face pre omeni animosi, iracundi, violenti, ambitiosi, turbulenti, nestemperati; sangele rece face pre omeni blandi, stemperati, patienti, mentosi; de aci espressioni ca: omu cu sange rece, a lucrá si vorbí cu sange rece; a vedé, spectá, ascultá tote cu sange rece; a nu si perde sangele rece, a se bate cu sange rece, a responde cu sange rece; a occide omeni cu sange rece; 2. metaforice, a) origine, genu, familia: voi, copillii mei, sunteti sangele meu: in venele Románului curre sangele anticului poporu romanu; nu d'in sange omenescu, ci d'in sange de fere pari tu essitu; cine si pote urri sangele seu? nobilele sange allu illustrei familia; frati de sange parenti de sange, feti si fete d'in sangele propriu: prov. sangele apa nu se face; b) potere de viétia, potere, viétia, vigore, vivacitate: prov. de si juni. ferbe sangele in voi ca in cancri morti; toti impilatorii sugu ca lipitorile, sangele cellu mai bonu allu poporului; pdrasitii se nutrescu d'in sudorile de sange alle omului activu; neci sange, neci macariu forma si colore d'in vechi'a nostra potere nu a mai remasu; espressioni fora sange si colore; a nu avé firu de sange in sene; mai allessu cu respectu la ommoru: setea de sange a ferei, a tyrannului; a perde si versá sange multu pentru gloria desérta; bataliele costa sange multu; a se scaldá in sange; a se udá, incrunotá cu sangele innocentiloru; sangele versatu allu victimeloru innocentu striga resbonare; c) si despre alte licide assemini cumuva sangelui; sangele vitiei=vinului; de acumu nu voliu mai bee cu voi d'in sangele acestei vitia de vinia; d) in sfer'a basericesca: se nu uitati co ati fostu rescumperati cu sangele filiului lui Domnedieu; beti d'in acestu-a toti, acestu-a e sangele meu, care pentru voi si pentru multi se vérsa spre liertarea peccateloru; — 3. se se observe, a) ca nome de ma-

teria, coventulu sange, ca si in limb'a classica si in celle alte sorori, nu are plur., numai in espressionea biblica: *barbatulu sangeriloru* = *vir sanguinolentus*, *sanguinem sitiens*, appare si in plur., *sangeri*, care, de certu, a essitu d'in form'a sing. *sangeru* sau *sangere* = *sangene* = class. *sanguen*, abl. *sanguine*; b) sub form'a sing. *sangenu*, *sangene* = *sangeru*, *sangere*, s. m. plur., *sangeni* = *sangeri*, se applica, α) la una specia de lemnu, de arbore, *cornus sanguinea*, (compara si it. *sanguine* = *sangenu*, *sangeru*); β) sub form'a femin. *sangena* = *sangera*, *evonymus europæus*; γ) la derivate: *sangenosu* = *sangerosu*, *sangenare* = *sangerare*, etc., de cari vedi in parte; c) in locutionea: *sange de frati*, cu form'a ordinaria si cu sensulu de: una specia de gumme = *gummi*, *sanguis draconis*.

SANGENARE = *sangerare*, (vedi *sange* sub 3.), v., *sanguinare*, *cruentare*, *sanguine aspergere*, *sanguinem mittere*; 1. intrans., a perde *sange*: *de ce ti sangera nasulu? ne sangera animele de dorere; sangera vit'a pre sedutu; vulnerile sangerau inco forte*; 2. transit., a) a implé de *sange*: *a si sangerá vestimentele; cu spat'a sangerata; cu mânilé sangerate, cu oculii sangerati, cu nasulu sangeratu*; b) a lassá *sange*: *a sangerá callulu la urechie*; (compara it. *sanguinare*, isp. port. *sangrar*, prov. *sanguar* si *sagnar*, fr. *saigner*).

SANGENARIU, -a, adj. s., *sanguinarius*, (fr. *sanguinaire*); relativu la *sange*, 1. in genere: *colore sangenaria*; 2. in specie, setosu de *sange*: *féra sangenaria*, *tyrannu sangenariu*, *nature sangenarie*, *instinctu sangenariu*; si despre lucruri: *doctrina sangenaria*, *conjuratiuni sangenarie*; 3. ca subst. reale, a) f., *sangenaria*, genu de plante d'in famili'a papaveracieloru; b) pl. f., *sangenariele* = *carnivore*, famili'a de mamifere.

SANGENATICU = *sangeraticu*, -a, adj. s., *sanguinarius*, *sanguineus*, *sanguinolentus*; *botulus sanguineus*; relativu la *sange*, 1. adj., a) plenu de *sange*, implutu, maculatu cu *sange*: *nasu*

sangeraticu; b) plenu de sange, d'in care curre sange: vulneri sangeratice; c) plenu de sange, cu multu sange: temperamentu sangeraticu; d) setosu de sange: fere sangeratice; e) de colore a sangelui; 2. s. m. reale, unu sangeraticu = carnatu implutu cu sange.

SANGENATIONE = *sangeratione*; s. f., *sanguinatio*; actione de *sangenare* sau *sangerare*.

SANGENATORIU = *sangeratoriu, -tória*, adj. s., *sanguinans, cruentus*; care *sangena = sangeru*, plenu de sange; *ânime sangeratorie de profundele vulneri alle dorerei*.

SANGENATU, -a, *sangeratu*, adj. part. s. d'in *sangenare*. = *sangerare*; ca s. m., reale, unu *sangeratu = unu sangeraticu* ca subst.

SANGENATURA = *sangeratura*, s. f., actione si effectu allu actionei de *sangenare = sangerare: sangeraturele ânime; sangeraturele vestimentului dau de facia pre omnoritoriu*.

SANGENIU, -a, adj., *sanguineus*; de sange, ca sangele in colore, etc.: *peatura sangenia, pamentu sangeniu, vinu sangeniu; sangeniele creste alle serpi-loru; — unu sangeniu = una persona d'in acellu-asi sange*.

SANGENOLENTU, -a, adj., *sanguinolentus*; plenu de sange, ca sangele in colore: *sangenolentele mâni alle scleratului; temperamente sangenolente; inimici sangenolenti; rebellione sangenolenta. flori sangenolente*.

SANGENOSU = *sengerosu, -a*, adj., *sanguinosus, sanguinolentus, cruentus*, (it. isp. *sanguinoso*, prov. *sungunos* si *sanguos*, fr. *saigneux*); plenu de sange: *batalia sangerosa; sangerosii tyranni; celli grassi sunt si sangerosi; ape sangerose; fere sangerose; unu sangerosu currendu se aprende si se meniu*.

SANGENU = *sangeru*. s. m., lemnu, arbore; (vedi sange sub 3.).

SANGERARE, *sangeraticu, sangerosu*, etc., vedi: *sangenare, sangenaticu, sangenosu*, etc.

* SANGIFICARE, v., (fr. *sanguifier*); a face sau produce sange, a converte în sânge.

* SANGIFICATIONE, s. f., (fr. *sanguification*); actione de *sangificare*.

* SANGIFICATIVU, -a, adj., (fr. *sanguificatif*); aptu a *sangificare*.

* SANGIFICATORIU, -toria, adj. s., care *sangifica*.

* SANGIFICATU, -a, adj. part. d'in *sangificare*. (fr. *sanguifié*).

* SANGIFICU, -a, adj., (fr. *sanguifique*); care face, scamba in sange: *operatione sangifica, substantie sangifice*.

SANGINARE, etc., vedi *sangenare*, etc.

* SANGINICOLLU, -a, adj., (fr. *sanguinicolle*); care are *collu rossiu ca sangele*.

* SANGINIPEDA, adj., (fr. *sanguinipède*); care are *pedi = petiore rossie ca sangele*.

* SANGINIROSTRU, -a, adj., (fr. *sanguinirostre*); care are *rostru rossiu ca sangele*.

* SANGINOLENTU, -a, adj., vedi *sangenolentu*.

* SANGISORBU, -a, adj., (fr. *sanguisorbe*); care *sorbe sange: insecte sangisorbe*; ca s. m. reale, *sangisorbulu*, genu de plante *rosacie*.

SANGISUGA, s. f., *sanguisuga*, vedi *sangisugu*.

SANGISUGU, -a, adj. s., (fr. *sanguisage*, si *sangisue*); care *suge sange: insecte sangisuge*; in specie, s. f., *sangisug'a = sanguisuga*, genu de *anellidi*, conosciute si sub nomele de *lipitori*.

1 SANIA, s. f., *traha*; trassura fora rote, care serve, iern'a pre neue, in locu de carru si carrutia: *a se peramblá in sania, sani'a lunica bene pre neue si pre glacia*. (Pote ar fi bene de supplementu cu *traga = traha* de la *tragere = trahere*).

2 SANIA si *sanie*, s. f., *sanies*, (forma debilitata d'in sange = sanguis), sange corrupta, stricatu; prin estensione: *puroniu, venenu, rugine*, etc.

SANIARE, v., *trahá vehere*; a carrá, duce, peramblá cu *sani'a: place multoru-a a se saniá*.

SANIATU, -a, adj. part. s. d'in *saniare*.

SANIATURA, s. f., actione si effectu

allu actionei de *saniare*; în specie, temu câtu ambla, se perâmbla cineva cu *sanî'a*; sau câtu duce cu ună *sanîa*.

SANICIORA și *sanisióra*, s. f., și m. *sanicioru*, *senisióru*, *sanicula*, (fr. *sanicle*); specia de planta.

* SANIFERU, -a, adj., *sanifer*; care adduce *sanetate*; vedi *salutiferu*, *salubre*.

* SANIOSU, -a, adj., *saniosús*; plenu de 2 *sanîa*: *fetu saniosu*, *serpi saniosi*.

SANISIORA, s. f., și m. *sanisioru*; vedi *sanicióra*.

SANITARIU, -a, adj., (fr. *sanitaire*); relativu la *sanitate*: *regulamentu sanitariu*, *legi sanitarie*, *linia de custodi sanitaria*.

SANITATE, sau *sanetate*, s. f., *sanitas*, *salus*, (it. *sanitate* și *sanidade*, *sanità*; isp. *sanidad*, port. *sanidade*, prov. *santat*, *sandat*, *sanetat*, fr. *santé*); calitate, statu de *sanu*, atâtu pentru corpu câtu și pentru sufletu: *sanitatea corpului și a mentei*, 1. proprie și în genere: *se nu ceremu de la Domnedieu de câtu sanitatea mentei și a corpului*; *libidinile derapina sanitatea*; *a perde sanitatea*, *a si recapitá sanitatea*; *fora sanitate tote sunt desérte*; *a se buccurá de sanitate perfecta*; *pace și sanitate se ne dea Domnedieu*; și despre animal, despre plante și chiaru despre alte obiecte: *sanitatea vitiei de vinia*; *tota turm'a e în deplena sanitate*; 2. metaforice și în specie, a) despre sufletu, mente, în genere, statu în care sufletulu nu e turburatu prin neci unu affectu, mentea nu e orbita de neci una pasiune, nu e attensa de neci unu morbu, etc.: *passionile despolia pre omu de sanitatea mentei*; *a si recuperá deplen'a sanitate a mentei*; *sanitatea judeciului*, *judecatei*; *sanitatea ânimiei*; *a si veni în deplena sanitate a mentei*; b) despre stylu, oratione, limba, etc., deplena puritate și correctione, mersu naturale, vigore, viétia, etc.: *în decadentia limb'a scriptoriloru se corrumpe și perde sanitatea*; *sanitatea dictionei classice*; *imbecillitatea nu e sanitatea stylului*; c) în multe formule de orare: *cu multa sanitate*; *ne inchinâmu cu multa sanitate*; *ve tramitemu*

multa sanitate; *remaneti cu sanitate*; *sanitate! cu sanitate!* *mergeti cu sanitate și ve intorceti cu sanitate*; *a dice*, *spune cuiva sanitate*; *a cercetá de sanitate*, *a întrebá de sanitate*; *sanitate bona!* — și cu ide'a accessoria, α) de pace: *ce mai este pre aici? bene, sanitate, pace și sanitate*; β) de lassare în pace, lassare în genere, *desistere*, *incetare*, etc.: *sanitate bona*, *déco nu vreti*; *a lassá sanitate*, *sanitate boná*, α') în genere: *a si leuá diu'a bona*, *a se despartí*; β') în specie; *a parasí*: *lassá sanitate bona studieloru*, *sperantieloru celloru mai bone*; d) despre lucruri, taría, robore, etc.: *sanitatea lemnului de cêrru*; e) *sanitate* = *salubritate*: *sanitatea aerului*, *nutrimentului*, *vestmentului*; în acestu intellesu intra și form'a *sanitatia*: *sanitati'a casei*, *riului*, etc.

SANITATIA, (pronuntia. *sanitatia*), s. f., *salubritas*, vedi *sanitate*, cotra finitu.

SANITATIRE, -escu, v., *sabrem facere*; a dá *sanitate* = *salubritate*, (vedi *sanitate*, cotra finitu; vedi compos. *insanetatire*). — (Pare co a cautatu se esista alta data și form'a *sanire* = *sanare* [compara și fr. *assainir*], de unde: *sanitoria*, de care vedi la loculu seu). M.

SANITORIA = *sanitóre*, s. f., *hyperium perforatum*, *hyoscyamus niger*; proprie, fem. d'în *sanitoriu* de la unu verbu *sanire*, supinu *sanitu* applicatu inse în specie ca s. f. reale, la unu genu de planta, de flore: *untu de sanitóre*, *untulu de sanitore vindica currendu și bene vulneri*, *taliature*, *impunsure*, etc. — (Form'a *sanitore*, ce se aude în multe parti, e de preferitu forme *sonatore* = *sunatore*: — acésta d'în urma forma pare a fi în locu de *sanatore*, de la *sanatu* d'în *sanare*). M.

SANITOSELLU, adj., *sanus*, *bene sanus*; proprie deminutivu d'în *sanitosu*, inse cu intellessulu specialé de gratia și interesse: *sanitoselli!* — insociatu și cu *sanitosu*, ca se esprema appesare a-supr'a conceptului: *cumu esti? sanitosu sanitosellu*, *cumu vedi*.

SANITOSIA, (pronuntia *sanitosia*), s. f., *salubritas*; formatu directu d'în *sanitosu*, camu în acellu-asi intellesu

cu allu formeî sanitatiã ; vedi sanitãte cotra finitu.

SANITOSIARE, v., sanare; a face sanitosu; vedi compos. *insanitosiare*; — *sanitosiare*, *insanitosiare* sunt forme de preferitu formeloru: *sanitosire*, *insanitosire*.

SANITOSIRE,-escu, v., vedi *sanitosiare*.

SANITOSU, sau *sanetosu*,-a, adj., *sanus*, *saluber*, *validus*, *robustus*, *salvus*, *incolumis*, *firmus*, *solidus*, *durabilis*, etc.; plenu de *sanitate*, care nu e *morbosus*, care adduce, da *sanitate*, 1. in genere si proprie, despre omini, bestie, plante: *omni sanitosu: sanitosu ca tunulu: vitele nostre sunt tote sanitose, desi morbulu de vite infesta turmele; granele peno acumu sanitose au inceputu a sufferi de morbulu ruginei; mente sanitosa in corpu sanitosu: toti se intorsera d'in calculatoria sanitosi; arma'ta s'a intorsu sanitosa d'in acesta lunga espeditione; sanitosu de peptu, de petiore*; 2. in specie si metaforice: a) despre suffletu si facultatile lui: *mente sanitosa. iudicata sanitosa, idee sanitose, sensationi sanitose, principie sanitose, affecte sanitose imagini sanitose. cogitationi sanitose*; b) despre lucruri, a) in genere, potente, robustu, energicu, naturale, cumu se cade, etc.: *lemnus sanitosu, vestimente sanitose, pannura sanitosa, sementia sanitosa, armata sanitosa, sanitos'a junetia*; cu mai multe sensuri: *coventu sanitosu, vorba sanitosa; a spunc un'a sanitosa*; si ca adv. *a vorbi sanitosu, a cogita sanitosu*; prov. *fug'a e rossinosa, dero sanitosa*; de aci: *fugu sanitosa*, si absol. *sanitos'a: a fugi la sanitos'a, a leua la sanitos'a*, etc.; — *ce sunt aceste idee nesanitose, espresse in frasi si mai nesanitose? limba sanitosa. sanitosele scripte alle classiciloru*; de aci: β) *sanitosu=salubre: sanitosu nutrimentu clima sanitosa; case sanitose, a) case salubri, si β) case solide*; c) forte desu in orari: *bene ati venitu sanetosi; remaneti sanetosi; remani, mammu, sanitosa; se ve aflamu sanitosi, se ne vedemu sanitosi*; si cu ide'a accessoria de lassare completa: *intr'una bona demantia am se*

te lasu sanetosu, deco continui a me amari asiã de tare; a lassã lumea sanitosa = a mori, a se retrage d'in lume.

*SANNA, s. f., *sauna*, (σάννας); strambatura ridicula, inganare.

*SANNARE si *sannire*, v., *sannare*; a face *sanne*, a inganá.

*SANNATORIU,-toria, adj. s., *sanator*; care face *sanne*; vedi si *sannione*.

*SANNIONE, s. m., *sannio*; care si face una maiestria d'in facerea de *sanne*.

SANU,-a, adj., *sanus*; *sanitosu*, in sensu materiale si ideale: *in corpu sanu sana mente; sane covente, sana iudicata; dictione sana si classica; scriptoriu sanu si correctu; sensu sanu, sana vedere.*

1 SAPA, s. f., *ligo*, *rastrum*, *sarcolum*, (it. *zappa*, isp. *zapa*, fr. *sape*); instrumentu de taliatu, sfermatu si scossu pamentu: *sapa de ferru; sape bene ascutite*; si actionea facuta cu acestu instrumentu, adeco *sapatura: una sapa nu e destulla pentru vinia pre primavera si vera, se ceru cellu mai pucinu doue sape; a dá una sapa porumbului, pepeniloru*; — prov. *in sapa*, si mai energicu, *in sapa de lemnu, la sapa de lemnu = forte pauperu: a adijunge in sapa de lemnu; sap'a si lopat'a = stare desperata, forte greu morbu, incurabile, decrepitudine: de acumu in collo astepta sap'a si lopat'a; numai sap'a si lopat'a te scapa de acestu morbu.*

2 SAPA, s. f., *sapa*, (d'in *sapere*); succu fertu mai vertosu succu de *uve*, mustu fertu, peno la consistentia de miere: *sapa intra in preparationi farmaceutice.*

SAPARE, v., *suffodere*, *effodere*, *subruere*, *sculperere*, *pastinare*, *sarrire*, (it. *zappare* fr. *saper*); a face, a lucrã cu *sap'a* (1 *sapa*), a taliã, sfermã, scote cu *sap'a*, 1. proprie si in genere: *a sapã una gradina; sapati mai de tempurii gropelã necessarie la plantarea de pomi; a sapa cartofi, rime, flori*, etc. = a scote *sapandu: sapati putiulu mai aduncu, nu ati sapatu destullu de adunce gropelã de buccate; sapa tote locurile, cu se afle thesaure, se descoperia vene de auru; a sapã unu mormentu; prov. nu*

sapá gropa altui-a, co cadí tu mai antâniu in ea; cine sapa gropa altui-a, cade ellu in ea; 2. in specie si metaforice, a) despre agri, arature, vinie, etc.; a lucrá cu sap'a : vini'a se se sape de mai multe ori; déco nu sapi bene agrulu porumbu nu faci; papusioiulu nesupatu nu prospera; b) a surpá cu sape sau cu alte instrumente, a derimá: a sapá unu castru, a sapá fundamentele edificiului; c) de ací, prin estensione, a surpá, stricá, derapiná, rode, etc., α) in sensu materiale : apele, batali'a apelor sapa ripele; bubele de rea natura sapa in carne, sapa si ossele; β) in sensu ideale : unu morbu incurabile sapa sanitatea acestui robustu june; turburatorii sapa fundamentele societatei; aceste doctrine au sapatu si surpatu basile religionei si moralei; a sapá pre cineva, a cautá se lu surpe, se lu ruine; d) a sculpi : a sapá in lemnu, in marmore, in eboriu; figurele principali nu su bene sapatate; si de ací, prin noua metafora, a intypari, a imprime, etc., in sensu materiale si ideale ; a si sapá nomele in ánimele totoru,-a; idea, sentimentu aduncu sapatu in capitele si ánimele omeniloru.

SAPATORIU, -tória, adj. s., fossor, eversor, sculptor, etc., (compara si fr. sapeur); care sapa : saporii de vinia, de mormente; militari saporii; saporii basiloru societatei; saporii in pétra; morbu saporii de sanitate, bube saporie; ca s. f. reale, saporii=sapatore, a) abstr. fossio, pastinatio, etc.: la saporie de vinia; b) ligo, sarculum, etc., instrumentu de sapatu : saporii de fosse pentru castre.

SAPATU, -a, adj. part. s. d'in sappare, fossus, effossus, eversus, sculptus, etc.

SAPATURA, s. f., fossio, eversio, sculptura, sarritura, pastinatio, etc.; actione de sappare, déro mai vertosu, modu si effectu de sappare : sapatu'a viniei, porumbului; a solve pentru sapatu'a prea multu; sapatu'ele facute de ape in ripele riului; numai sapatu'ele pre totu acestu locu; sapatu'ele eleganti alle templului.

* **SAPERDA**, s. f., saperda, (fr. sa-

perdo); 1. specia de pesce saratu forte reu, specia de arengu; 2. genu de insecte coleoptere longicorne.

* **SAPERÈ**, v., sapere, (affine cu grec. ὀπός, σαφής, σοφός); a fi succosu, a avé succu, in specie, a avé succu placutu la gustu, a fi gustosu, si in genere, a avé gustu, 1. proprie : oliulu sape bene, sape reu; ap'a ce sape, nu e bona; pescele sape inco amare; 2. a sentí gustulu; 3. a sentí in genere; a percepe, a coprende cu mentea, a intellege, a fi intellectu.

* **SAPHENA**, s. f., (fr. saphène, d'in σαφής); un'a d'in celle doue vene subcutanie de la crure : saphen'a majore=saphen'a interna, oppos. la saphen'a minore = saphen'a esterna; la un'a d'in saphene se lassa sange, candu suffere petiorulu.

* **SAPIDITATE**, s. f., (fr. sapidité); calitate de sapidu : sapiditate apei metallosa.

* **SAPIDU**, -a, adj., sapidus, (sapide); care sape, are sapore : multe gaze sunt sapide; ap'a bona de beutu nu e sapida; metaforice : a) placutu : sapide vorbe; b) cu mente, mentosu : sapide copille.

* **SAPIENTTE**, adj. part. pres. d'in sapere, sapiens, (compara fr. sage si savant, it. savio si saggio); preceptu, intellegutoriu, intellectu, plenu de intellectione, de scientia, de connoscentia si invetiatura, filosofu, etc., 1. in genere: sapiente e cellu ce vede, intellege, percepe si si esplica bene lucrurile; stultii sunt antipodii celloru sapienti; muliere sapiente; mulierile sapienti se dicu si celle ce au pretensionu numai de sapienti; copillu sapiente; ca subst. pers. unu sapiente, unu mare sapiente; detoriele unu sapiente; sapientii nu facu asiá; sapientii poporului; si despre lucruri abstracte : labori sapienti, sapiente portare, sapientile consilie, sapientea lui moderatione; sapiente poesía, sapiente elocentia, sapienti covente, etc.; 2. in specie, in sensu pregnante, filosofu, si ca subst. personale, unu sapiente : celli septe sapienti ai Greciei antice; celli mai mari sapienti ai Greciloru fura Socrate, Platone, Aristotele, Zenone; Epicuru

fu sapiente materialistu; sapientii Franciei, Germaniei.

* SAPIENTIA, s. f., *sapientia*; calitate de *sapiente*, 1. in genere, mente agera, intellegere, intellectione, percepere, agerime de mente, scientia, etc. : *a se portá in tote cu sapientia; sapientia esclude stultitia: sapientia poporului; pentru acésta-a nu se cere multa sapientia; sapientia de lucrurile civili;* 2. in specie, filosofia : *sapientia grecesca, sapientia franceza: multa sapientia se cere pentru vietia; sapientia e cellu mai bonu daru allu lui Domnedieu; sapientia celloru divine si umane; fora sapientia nu e scientia; professoriu de sapientia.*

* SAPIENTIALE, adj., *sapientialis*, (fr. *sapiential*); relativu la *sapientia* = filosofia, in specie : *cartile sapientiali alle bibliei.*

* SAPIENTIPOTENTE, adj. s., *sapientipotens*; *potente* prin *sapientia*.

* SAPINIU, -a, adj., *sapineus*; de *sapinu* : *coni sapinii, frondia sapinia, lemnu sapiniu*; ca s. f. *sapinia*, si m. *sapiniu*, lemnu de *sapinu*, bonu de lucru, fora noduri.

* SAPINU, s. m., pl.-i, *sapinus*, (comp. si fr. *sapin*); genu sau specia de arbori asemene cu *pinulu*, cu *abietele*.

SAPONARE = *sapunare*, s. f., *saponaria officinalis*; specia de planta; vedi si *saponariu, saponellu*; — coventulu responde la una forma originaria : *saponale* = (*saponalis*).

SAPONARELLA = *sapunarella*, s. f., deminutivu d'in *sapunare*, applicatu inse in acellu-asi sensu cu *sapunare*.

SAPONARESCU, -a, adj., relativu la *saponariu*, ca subst. m. personale.

SAPONARESSA, *saponaria*; vedi *saponariu*.

SAPONARICA, *saponaricia, -tia*; vedi : *sapunare, saponarella*.

SAPONARINU, -a, adj. s., (fr. *saponarine*); de *sapunare*; ca subst. reale f. *saponarina*, si m. *saponarinu*, substantia estrassa d'in una specia de *sapunare*.

SAPONARIU = *sapunariu, -a*, adj.

s., (*saponarius*, comp. si it. *saponajo*, ispan. *jabonero*, fr. *savonnier*, si *saponaire*); relativu la *sapone* = *saponu*; *negotiu saponariu, fabrica saponaria*; mai vertosu ca subst., a) personale, *saponariu*, cellu ce fabrica sau vende *saponu*; fem. in acestu intellesu : *saponaressa*, muliere a saponariulu, sau femina ce fabrica sau vende *saponu* in nomele seu; b) reale, f. *saponaria*, α) si *saponaria* = maiestria de *saponariu*; fabrica, officina de *saponu*; β) *saponaria* = *sapunare*, specia, genu de plante, asiá numite, pentru ce facu spuma ca *saponulu*; vedi si *saponellu, sapunare*.

SAPONATU = *sapunatu, -a*, adj. part., (fr. *sapoué*); ammesticatu cu *saponu*, facutu d'in *saponu*, de natur'a *saponulu*; s. f. reale, *saponata* = unu *saponu* bonu, vedi *sapone*.

SAPONE si *saponu* = *sapunu*, s. m., *sapo*, abl. *sapone*. (it. *sapone*, isp. *jabon*, port. *sabão*, prov. *sabo*, fr. *savon*; de aci si in alte limbe); massa molle composita din una materia grassa si d'in una alcalie, care serve la spellatu de albiture si la alte usuri : *a comperá saponu pentru mai multe lauture de camesie; a se spellá cu saponu pre capu, pre mâni; a dá cu saponu, dati mai multu saponu la camesia; cine si rade barb'a, dá cu saponu; saponulu acestu-a nu face spuma; saponulu bonu spuma bene; cu besice de saponu se joca copillii; saponu de lussu; saponu ordinariu, saponulu ordinariu curetia mai bene; essentia de saponu, saponu odoratu. profumatu*; — metaforice, a) unu *saponu* = una buccata de *saponu*; b) unu *saponu* = câtu *saponu* se dá una data la albiture, la capu, la barba; etc., c) *saponu* = frecatura, mostratura, castigatione aspra : *a dá cuiva unu bonu saponu*; de aci si locutioni ca : *a rade fora saponu* = a malectractá reu, etc.

SAPONELLU, s. m., 1. deminutivu d'in *saponu*, buccata mica de *saponu*; 2. metaforice, unu genu de plante, *saponaria officinalis*; vedi si *sapunare, saponariu*.

* SAPONIFICABILE, adj., (fr. *saponifiable*); care se pote *saponificare*.

* **SAPONIFICARE**, v., (fr. *saponifier*); a face *sapone*, a converte in *sapone*: *oliele se saponifica prin alcali*.

* **SAPONIFICATIONE**, s. f., (fr. *saponification*); acțiune de *saponificare*; *saponificationea unturii de balena*.

* **SAPONIFICATU**, -a, adj. part. s. d'in *saponificare*.

* **SAPONIFORME**, adj., (fr. *saponiforme*); care are forma, similitudine de *sapone*: *argilla saponiforme*.

SAPONINA, s. f., vedi *saponinu*.

SAPONINU, -a, adj. s., (fr. *saponine*); de *sapone*; s. f. *saponina*, si m. *saponinu*, reale, extractu spumosu d'in *saponarea officinale*.

SAPONIRE = *sapunire*, -escu, v., *sapone* lavare, (it. *iusaponare*, isp. *jabonar*, port. *ensaboar*, fr. *savonner*; si in alte limbe); a laua, spella cu *saponu*, a da si freca cu *saponu*; —prov. *a rade, fora a saponi* = *a rade fora saponu*.

SAPONIU, (cu *n* molliatu, *sapoiu*), s. m., *sarcolum*, *rastrum*, *ligo*; proprie augmentativu d'in *1 sapa*, leuatu inse si cu insemnari speciali, aplicate la diverse forme de *sape*.

SAPONOSU, -a, adj., plenu de *saponu*, de natur'a *saponului*: *substantie saponose*; (compara: fr. *savonneux*, isp. *jabonoso*),

SAPONU = *sapunu*, s. m., *sapo*; vedi *sapone*.

* **SAPORARE**, v., (*saporare*), *saporatus*, (fr. *savourer*, d'in *sapores*); 1. a d *sapores*, a face *saporosu*: *a saporá mu bene buccatele; buccata piparata si saporata inco si cu alte condimente*; 2. gusta, a gusta mai vertosu cu mare placere, cu voluptate, cu gulositate: *cellu flamundu saporá si una buccatella de memelliga; a saporá nectariulu d'in cupele sumptuosului ospetiu*.

* **SAPORATIONE**, s. f., (fr. *saporation*); acțiune de *saporare*.

* **SAPORATU**, -a, adj. part. s. d'in *saporare*, *saporatus*.

* **SAPORE**, s. f., *sapor*, (fr. *saveur*, d'in *sapores*); *gustulu* obiectiv, impresiunea, sensationea, cumu si calitatea, ce au obiectele de a face acésta impresiune asup'ra *gustului* subiectiv, 1. pro-

prie: *ap'a bona de beutu e fora saporé; saporile sunt: amarulu, acruulu, dulcele; mierea si saccharulu sunt de saporé dulce; saporé aspra, placuta, suave; aspr'a saporé a apeii de mare*; 2. metaforice, a) subiectiv, in locu de facultatea *gustului*, sau sensationea acestui-a; b) concretu, mai vertosu in plur. *saporile ce lingusescu mai bene palatulu omului*; c) *saporé* se pune si in locu de *odore*; d) in sensu ideale: *saporea suave a locutioniloru limbei romane populare*.

* **SAPORIFICU**, -a, adj., (*saporificus*, fr. *saporifique*); care face, da *saporé*: *substantie saporifice, particula saporifica*.

* **SAPOROSU**-a, adj., (fr. *savoureux*); plenu de *saporé*, in specie de bona *saporé*: *buccate saporose; saporosulu succu allu strugurului coptu*.

* **SAPORU**, -a, adj., *saporus*; cu *saporé*, care are *saporé*, plenu de *saporé*; vedi si *saporosu*.

* **SAPPHICU**, -a, adj., *sapphicus*, d'in *Sappho*, *Sappho*, Σαπφώ, celebre poetessa greca de la *Mytilene* in *Lesbu*, care d'in caus'a amarei desperate pentru *Phaonte*, se precipita de pre scopellulu *leucadicu* in mare, si prin urmare, *sapphicu* = relativu la *Sappho*: *mus'a sapphica, versulu sapphicu; Oratiu, la Romani, a scrissu multe ode in metru sapphicu, odele sapphice alle lui Oratiu*.

* **SAPPHIRARE** = *safirare*, v., (*sapphirare*), *sapphiratus*; a orna, cu *sapphiru*, mai vertosu in form'a participiale: *anelle sapphirate*.

* **SAPPHIRATU** = *safiratu*, -a, adj. part. d'in *sapphirare*, *sapphiratus*; vedi *sapphirare*.

* **SAPPHIRINU** = *safirinu*, -a, adj., *sapphirinus*, (fr. *sapphirin*, -e); de *sapphiru*: *petre sapphirine*; ca subst. reale, a) m. *sapphirinu*; b) f. *sapphirina*, specie de petra de colorea sapphirului: *nasturi de sapphirina*.

* **SAPPHIRU** = *safiru*, s. m., *sapphirus*, (Σάπφειρος, fr. *saphir*); petra pretiosa de colorea albastra ca a cerului, dura aproape ca si adamantele si rubinulu: *sapphirulu se numera intre gemme*. — (Nomele propriu: *Zamfiru*, si

fem. *Zanfira*, a potutu essí d'in *Sanfiru* = *safiru*, [ca si *Sambata* = *sabata*], déro si d'in *Zephyru*).

* SAPROPHAGERE, v., *saprophagere*, (*σαπροφαγεῖν*, d'in *σαπρός* = putridu, si *φαγεῖν* = mancare); a manca ce e *putridu*.

* SAPROPHAGU, -a adj., (*saprophagus*, fr. *saprophage*); care manca *putredini*, care viue in corpuri *putride*; subst. pl. *saprophagele*, familia de insecte coleoptere.

* SAPROPYRU, s. m., (fr. *sapropyre*, d'in *σαπρός* = putridu, si *πῦρ* = focu); terminu pathologicu : *febre putrida*.

* SAPRU, -a, adj., *sapros*, (*σαπρός*); *putre*, *putridu* : *casu sapru*.

SAPUNARE, *sapunaria*, *sapunariu*, *sapunire*, etc., vedi : *saponare*, *saponaria*, *sapunariu*, *sapunire*, etc.

SARA, s. f., vedi *séra*.

* SARABARA, s. f., *sarabara*, si *sarakalla*; bracce large, pantaloni largi; — coventu persicu, d'in care pare a fi essitu si : *salvari* sau *sialvari*, trecutu mai antâniu prin gura de Turcu.

SARAMURA, s. f., vedi *salamura*.

1 SARARE, (cu forme simple : *saru*, *sari*, *sara*), v., *salire*, *sallire*, si *salere*, *sallere*, (it. *salare*, isp. prov. *salar*, fr. *saler*, alb. *selin*); a pune, dá *sare*, a condí cu *sare*, 1. proprie : *prea sarati buccatele*; *asiá saratu place numai betiviloru*; *a sará pesce si pune in butonie*; *a mancă multu pesce saratu*; *carne sarata*, *verdetie sarate*. *fructe sarate*; 2. metaforice, a) *annouae*, *mercibus caritatem inferre*, a face caru, a redicá pretiulu, a *scumpi* : *grânele sunt prea sarate*; *nu te poti apropiá de negotiatori*, *au saratu tote*; *pretiu prea saratu*; b) a dá gratia, a face placutu, (vedi si *sare*) : *covente sarate*; *totu ce spuni si faci tu e nesaratu*; *nesaratele vostre vorbe*.

2 SARARE, s. verbale, *sallendi actio*, *salitura*, *salsamentum*; 1. in s. verbului : *sararea pescelui*, *carnei*; 2. déro si effectu allu acestei actione, ceva *saratu* : *betiviloru placu sararile*; vedi si *saratura*.

SARARESSA, s. f., *sararia*, muliere a *sarariului*, si muliere care vende *sare*, vedi *sarariu*.

SARARITU, s. m., *taxa pro sale*; *tassa de sare*, pre *sare*.

SARARIU, -a, adj. s., *salaris*, *salius*, *salinus*, *um*; relativu la *sare*, (vedi si *sarariu*); ca subst., a) pers. *sarariu*, care face sau vende *sare*; femin. *sararessa*; b) fem. *sararia*, α) commerciu de *sare*, negociulu *sarariului*; β) multime de *sare*, depositu de *sare*; γ) multime de lucruri *sarate*.

SARATELLU, -a, adj., *salsulus*, *carulus*; deminutivu d'in *saratu* : *buccate camu saratelle*; *pretiu camu saratellu*.

SARATICU, -a, 1. adj., (pron. *saraticu*), vedi *saratellu*; 2. *saraticu*, -a, (pron. *saraticu*), relativu la *sare*; ca s. m. reale : *saraticu* = *tassa pentru sare*, (vedi si *sararitu*), *banni de sare*, *pentru sare*.

SARATIU, -a, (pronuntia *saratiu*, *saratia*), adj., *salsulus*; *camu saratu*, care are gustu de *sare* pronuntiatu : *ape saratie*.

SARATORIU, -a, adj. s., care *sara* (comp. isp. *salador*).

SARATU, -a, adj. part., (d'in 1 *sarare*), *salsus*, *lepidus*, *facetus*, *carus*, 1. in genere : *pesce saratu*, *locuri sarate si sterili*; *sare de saratu pesce*; *saratulu de pesce*; 2. in specie, a) placutu, gustosu, gratiosu, in oppos. cu *nesaratu* = *disgustosu*, *disgratiosu*, *neplacutu*, etc.; b) caru scumpu : *pretiu saratu*; (vedi 1 *sarare*); c) s. f. reale, *sarata* = *salata*; vedi *salata*.

SARATURA, s. f., *salitura*, *salsura*, *salsamentum*, *salsedo*; actione de *sarare* : *a dá bona saratura pescelui*; déro si mai vertosu, effectu allu acellei-asi actione, ceva *saratu* in genere : *betiviloru placu saraturele*, *a mancă multu sarature*; in specie : a) *lucru de mancare saratu*; b) *locu saratu* : *in saratura se nu semini grânc*.

SARBEDIRE, *sarbedu*, etc., vedi *serbedire*. *serbedu*, etc.

SARCA, s. f., vedi *sarce* sub 1.

* SARCASMU, s. f., *sarcasmos*, (*σαρκασμός*, d'in *σάρξ* = carne, — fr. *sarcasme*); *batujocura mordace*, coventu ce ore-cumu rumpe d'in carne, amara imputatione : *a se espune la sarcasmi*, a

cumulá cu sarcasmí; sarcasmulu e ironía amara.

* **SARCASTICU**, -a, adj., (fr. *sarcastique*); mordace, amaru supperatoriu : *tonu sarcasticu; oratori sarcastici, scripture sarcastice; covente amare si sarcastice.*

SARCE, s. f., 1. *fulca atra*; specia de passere; 2. *smilax sarsaparilla Linn.*, specia de planta (vedi *salsaparilla*); 3. *sarce* = *salce*, a) *salix*, arbore; b) *embamma, conditura* = condimentu cu *sare*, (vedi *salsa*). — In differitele selle insemnari coventulu cauta se fia si de origine diversa, in insemnarea de sub 3. se refere, de certu, la *sale* = *sare*, in insemnarea de sub. 2. pare una mutilatione d'in *salsaparilla* sau *sarsaparilla*; in insemnarea de sub 1. compar. fr. *sarcelle*. M.

* **SARCIME**, pl. *sarcimene, sarcimen*, (d'in *sarcire*); resultatu allu actionei de *sarcire*, cosutura, carpitura, etc.

SARCINA, s. f., *sarcina, onus, fascis, munus, tributum*; 1. legatura de mai multe lucruri, si in specie, legatura ce se porta in spinare : *una sarcina de lemne, doue sarcine de fenu; a carrá cu sarcin'a palie si fenu*; 2. greutate mare, atátu in sensu materiale câtu si ideale, a) in genere : *celli privilegiati nu porta neci una sarcina a terrei; pre noi laboratorii cadu tote sarcinele terrei; sarcin'a unei nave, unui carru, sarcin'a ce se pote impune unui bou, unui callu; am tota famili'a in sarcin'a mea; nu mai potu portá si sarcinele altoru-a pre longa greu'a mea sarcina; toti se descarca de sarcine pre mene; tu esti vit'a de sarcina a totoru-a; a lassá totu in sarcin'a cuiva; aceste-a su in sarcin'a vostra*; b) in specie, α) *sarcina* = fructu allu panticelui feminei : *muliere cu sarcin'a la gura; aveti respectu de ceste mulieri cu sarcin'a la gura; mai grea sarcina ca acésta d'in urma n'am avutu cu altu copillu; tu, copillulu meu, fusi prim'a sarcina a panticelui meu*; β) *sarcina* = dare grea, contributione cotra statu : *sarcinele proprietatei fundana; proprietate fora neci una sarcina*; γ) *sarcina* = functione, officiu : *sarcinele o-*

norifice, sarcinele remunerate; imponeti numai sarcine fora mercede; cu sensu si mai generale de missione : sarcina delicata, sarcine date pre credentia; δ) *sarcina* = ce porta unu militariu in spinare, candu merge in calle la batalia, si de aci : *sarcina*, mai vertosu in pl. *sarcine* = lucruri necesarie armatei la callea sea in casuri de mersu : *ai nostri suppressera armat'a inimica care leuà fug'a si lassá tote sarcinele in manule armatei nostra.*

SARCINALE, adj., *sarcinalis*; relativu la *sarcina*; vedi si *sarcinariu*.

SARCINARE, v., *sarcinare, sarcire, onerare, gravare, committere*; 1. a pune *sarcina*, si metaforice, a dá *sarcina*, a committe, a incredentiá cuiva ceva, unu negociu, etc.; (vedi si compos. *insarcinare*); 2. a impeticá, a cöse, cu *petice*, a pune *petice*, a carpí, repará, derege ceva ruptu, stricatu, etc., in specie, a carpí calciamente si vestimente; (vedi si *sarcire*).

SARCINARIU, -a, adj. s., *sarcinarius*, relativu la *sarcina*: *vite sarcinarie, nave sarcinaria* = *nave aneraria*; ca s. m. personale, unu *sarcinariu* = cellu ce porta *sarcine* cu spinarea.

SARCINATORIU, -tória, adj. s., *sarcinator, onerator*; care *sarcina*, 1. care pune *sarcina* : *sarcinatoriu de navi; sarcinatoriulu nostru cu aceste negotie*; 2. care carpesce : *sarcinatoriu de vestimente.*

SARCINATU, -a, adj. part. d'in *sarcinare, sarcinatus* : *femine sarcinate*; vedi si compos. *insarcinatu*.

SARCINIORA (cu *n* molliatu, *sarciora*); s. f., *sarcinula*; deminutivu d'in *sarcina* : *una sarciniora de lemne.*

SARCINOSU, -a, adj., *sarcinosus*; plenu de *sarcine*, 1. passivu, *sarcinatu* cu mare si grea *sarcina* sau cu multe *sarcine* : *sarcinose carra, sarcinosa nave.* 2. activu, care pune grea *sarcina* sau grelle *sarcine* : *sarcinose dari publice; sarcinos'a gestatione a feminei.*

SARCINUCIA, -tia, s. f., *sarcinula*; vedi *sarciniora*.

* **SARCINULA**, s. f., *sarcinula*; vedi *sarciniora* si *sarcinucia*.

SARCIORA, s. f., 1. in locu de sar-

ciniora; 2. deminutivum d'in *sarce*, ca si *salciora* d'in *salce*.

* SARCIRE, *sarcii*, *sarcitu*; si *sarsi*, *sarsei*, *sartu*, v., *sarcire*; a derege, a repará, a carpí, si in specie, a derege calciamente sau vestimente, atâtu in sensu materiale câtu si ideale: a *sarcí* *calcioni*, *bracce*, *comesie*; a *sarcí* *funile*, *aci'a*, *pandiele*, *velele*; a *sarcí* *murulu*, *invelitoarea*, *parietii*, *casele*; a *sarcí* *damnele*, *rupturele*, *ruinele* *stareii*; a *sarcí* *perderile* *sufferite*.

* SARCITE, s. f., *sarcites*; specia de pétra; vedi *sarcolithu*.

† SARCO-, (d'in gr. *σάρξ*, g. *σαρκός* = carne), in composite scientifiche: *sarcobase*, s. f., (fr. *sarcobase*, d'in *βάσις* = base), forma de *gynobase*, la femine, ca unu discu carnosu; *sarcobiu*, -a, adj., (fr. *sarcobie*, d'in *βίος* = viétia), care viue in carne: *insecte sarcobie*, subst. pl., *sarcobiele*, tribu de insecte; *sarcocarpu*, -a, adj. s., (fr. *sarcocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are fructu carnosu, ca subst. mascul. *sarcocarpulu*, parte carnosu a fructului, ca s. m. pl., *sarcocarpii*, tribu de fungi; de aci si *sarcocarpium*, -a, adj. s., (fr. *sarcocarpium*), care sémina cu unu *sarcocarpu*, s. m. pl. *sarcocarpium*, famili'a de fungi; *sarcocele*, s. f., (fr. *sarcocèle*, din *ζήλη* = tumore), carne dura ce se face pre *testiculu* sau pre membran'a interna a *scrotului*; *sarcocephalu*, -a, adj. s., (fr. *sarcocéphale*), care are capulu carnosu, ca subst. m. *sarcocephalulu*, genu de plante d'in famili'a *rubiacieloru*; *sarcocephalatu* si *sarcocephalinu*, -a, adj. s., (fr. *sarcocéphalé*), care e ca *sarcocephalulu*. subst. pl. *sarcocephaliele*. tribu d'in famili'a *rubiacieloru*, care are de tipu genulu *sarcocephalu*; *sarcocolla*, s. f., *sarcocolla*, (fr. *sarcocolle*), resina, ce se afla pre arborellulu *sarcocollu*, s. m., (fr. *sarcocollier*); *sarcocollinu* -a, adj. s., (fr. *sarcocolline*), de *sarcocolla*. ca s. m., *sarcocollinu-lu*, si f. *sarcocollin'a* substantia estrassa d'in *sarcocolla*; *sarcode*, adj. s., (fr. *sarcode*), de carne, in specie, genu de plante leguminose; *sarcodendru*, s. m., (fr. *sarcodendre*, d'in *δενδρον* = arbore), genu de zoophyti cu

totulu carnosu; *sarcoepiplocele*, s. f., (fr. *sarcoépiplocèle*, d'in *ἐπίπλοον* = epiplu, si *ζήλη* = surpatura), surpatura prin caderea *epiplului in scrotu* cu aderentie carnose; *sarcoepiplomphalu*, -a, adj., (fr. *sarcoépiplophale*), cui s'a surpatu *epiplulu in buricu*, (*ὄμφαλός*), cu aderentie carnose, de aci si s. f., *sarcoepiplomphalia*, surpatura a *epiplului in buricu* cu aderentie carnose; *sarcogastru*, -a, adj., (fr. *sarcogastre*, d'in *γαστήρ* = ventre), care are ventrile carnose, s. m., *sarcogastru*, genu de insecte; *sarcographu*, -a, adj. s., (fr. *sarcographe*, d'in *γράφειν* = scriere), care serie carne, in specie s. m., *sarcographulu*, genu de licheni; *sarcohydrocele*, s. f., (fr. *sarcohydrocèle*), *sarcocele* in socita cu *hydrocele*; *sarcoide*, adj. s., (fr. *sarcoïde*), care sémina cu carnea, subst. pl. *sarcoidile* ordine d'in classea *polyptiloru*; *sarcolenu*, -a, adj. s., (fr. *sarcoène*, d'in *ὠλένη* = braci), care are bracie carnose, subst. pl. *sarcolenele*, classe de molusce, cumu si unu genu de plante; *sarcolithu*, s. m., (fr. *sarcollithe*), substantia minerala de colore rossiatica ca a carnei; *sarcolobu*, -a, adj. s., (fr. *sarcolobe* si *sarcolobé*), care are *lobi carnosi*, s. f. pl. *sarcolobele*, tribu de plante leguminose; *sarcologia*, s. f., (fr. *sarcologie*), parte a anatomiei ce se ocupa cu carnea si alte parti molli alle corpului; *sarcologicu*, -a, adj., (fr. *sarcologique*), relativu la *sarcologia*; *sarcoma*, pl. *sarcomate*, (*σάρκωμα*, fr. *sarcome*), tumore, inflatura ce are consistentia de carne: *sarcomate in amendoue narile*; parte carnosu pre longa ovariu lu planteloru; *sarcomatosu*, -a, adj., (fr. *sarcomateux*), plenu de *sarcomate*, assémine unei *sarcoma*: *inflature sarcomatose*; *sarcomphalu*, s. m., (fr. *sarcomphale*, -us, d'in *ὄμφαλός* = buricu), a) inflatura de rea natura la buricu; b) genu de plante; *sarcomycetu*, -a, adj., (fr. *sarcomycète*, d'in *μύκης* = fungu), care are ventrea carnosu, vorbindu de certi fungi, subst. pl. *sarcomycetii*. ordine de fungi; *sarcophagu*, -a, adj. s., *sarcophagus*, (*σαρκοφάγος*, fr. *sarcophage*, d'in *φαγεῖν* = mancare), care manca, consume carne:

medicamente sarcophage, si ca subst. m. reale, *unu sarcophagu*, pl.-e, a) in genere: *pétr'a infernale e unu sarcophagu infricosiatu*; b) in specie, α) *sarcophagu*, mormentu de pétra ce se dice co conșumea currendu *carnile* cadaverului; β) pétra d'in care se face asemine mormentu; γ) prin estensione, sicriu sau imagine de sicriu la ceremoniele funebri; *sarcophyllu*, -a, adj. s., (fr. *sarcophylle*, d'in *φύλλον* = folia), care are folie carnose, s. m. *sarcophyllulu*; a) unu genu de arbusti, b) unu genu de plante d'in famili'a *algeloru*; *sarcophyma*, pl. *sarcophymate*, (fr. *sarcophyme*), inflatura, tumore in carne sau in alte parti molli alle corpului; *sarcopode*, (d'in *πῶς*, g. *πῶδος* = pede), care are *pedi carnosi*, s. m. *sarcopidiu*, genu de fungi; *sarcopteru*, -a, adj. s., (fr. *sarcoptère*), care are aripe carnose sau ca carnea, s. m. *sarcopterulu*, genu de mollusce; *sarcopyoide*, adj., (fr. *sarcopyoïde*, d'in *πῶν* = puroniu), ce sémina a carne cu puroniu: *scuipatu sarcopyoide*; *sarcorhamphu*, -a = *sarcorhynchu*, -a, adj. s., (fr. *sarcorhamphe*, d'in *ῥάμφος* = *ῥόγχος* = rostru), care are rostru carnosu si recurbu, s. m. *sarcorhamphete* = *sarcorhynchele*, familia de passeri; *sarcome*, s. f., *sarcosis*; (*σάρκωσις*, fr. *sarcome*) = *sarcoma*, in specie, sarcoma la vite; *sarcome* inse si *formatione*, *generatione a carnei*; *sarcospermu*, -a, adj., (fr. *sarcosperme*, d'in *σπέρμα* = sementia), care are sementiele sau capsulele de sementie carnose, subst. pl. *sarcospermele*, tribu de plante; *sarcostomu*, -a, adj. s., (fr. *sarcostome*, d'in *στόμα* = gura), care are gur'a carnosă sau ca carnea, in faci'a carnei, subst. pl. *sarcostomele*, familia de insecte diptere; *sarcostose*, subst. f., (fr. *sarcostose*, d'in *ὀστούν* = ossu), ossificare a carnei sau altei parte molle a corpului; *sarcothlasia*, s. f., (fr. *sarcothlasie*, d'in *θλάειν* = batere, contundere), contusione profunda a carnei sau altoru parti molli alle corpului; *sarcoticu*, -a, adj., (fr. *sarcotique*), relativu la carne, in specie, aptu a accelera renascerea carnei: *remediu sarcoticu*, *medicamente sarcotice*, *alimente*

sarcotice, si absol. subst. m. reale, *unu sarcoticu*, *sarcoticele recomandate ca mai multu*.

* SARCULARE, v., *sarculare*, (fr. *sarcler*); a lucra cu *sarcululu*, a sapá, molliá, terriná agrulu, a curetiá agrulu: *a sarculá vini'a, porumbulu; gradine bene sarculate*.

* SARCULATIONE, s. f., *sarculatione*; actione si modu de *sarculare*: *sarculationile agrului de seminatú cu granu*.

* SARCULATORIU, -tória, adj. s., *sarculans*, *sarculatoriu*, (comp. si fr. *sarcler* si *sarcloir*); care *sarcula* sau *serve la sarculatu*; ca s. f. reale, *sarculatoria* = *sarculatore* = instrumentu de *sarculare*, si m., *sarculatoriu*, pl.-e, in acellu-asi sensu cu f. *sarculatore*, care are si sensulu de *sarcultura* si de *tempu de sarculatu*.

* SARCULATU, -a, adj. part. s. d'in *sarculare*, *sarculatus*.

* SARCULATURA, s. f., *sarculatione*, (comp. si fr. *sarclure*, *sarclage*); actione de *sarculare*, déro mai vertosu, modu si effectu allu acestei actioni: *mai multe sarculture se ceru la porumbu, la papusioniu*; si ce se curetia prin *sarculare*.

* SARCULU, sau *sarcu* pl.-e, *sarculum*, (d'in *sarire* = *sarrire*); instrumentu de *sarritu* agrulu, de sapatu si curetiatu agrii: *sarculu de gradina, sarculu de sapatu granele, papusioniulu; fora sarculu, nu poti bene curetiá gradin'a de tote parasitele; sarcululu are de regula la unulu d'in capitele codei una sapa, la cellu altu capitu allu codei doui denti sau si mai multi*.

* SARDA, s. f., *sarda*, (fr. *sarde*); 1. genu de pesci, ce se prenu si se *sarra*; vedi si *sardella*, *sardina*; 2. specia de pétra, de *carneola*; vedi si *sardachatu*.

* SARDACHATU = *sardagatu*, s. m., *sardachates*, (*σαρδαχάτης*, fr. *sardachte*); pétra pretiósă, specia de *achatu* = *agatu*.

SARDELLA, s. f., *sardina*, *sarda*, (it. *sardella*, alb. *sardelle*; isp. *sardina*, port. *sardinia*, fr. *sardine*; si it. *sardina* pre longa *sardella*, prov. *sarda*, v. gr. *σαρδίνη*); proprie, deminutivu d'in *sarda*

sub 1., applicatu inse la una specia de pescioru, ce se sara, si care sémina multu cu *arengulu*, numai co e mai micu de câtu acestu-a : *sardelle in oliu*, *sardelle de putina*, *una cuteia de sardelle*, mai multe scatule de *sardelle*.

SARDELLUCIA, -tia, s. f., deminutiv d'in *sardella*.

SARDINA, s. f., *sardina*; vedi *sarda* si *sardella*.

SARDIU, s. m., vedi *sardonio* sub 2.

SARDONIA, s. f., *sardonio*, *sardoa herba*, (compara si fr. *sardoine*, *sardonie*), l. proprie, fem. d'in adj. *sardoniu*, -a = de *Sardinia*, d'in *Sardini'a* (insula), leuatu inse in specie ca s. f., (subintell. *érba*), specia de érba veninósa, care face se se strambe cineva, indata ce pune pre limba d'in acea érba; de aci si adj., *sardonicu*, -a, adj., (fr. *sardonique*, comp. si gr. *σαρδῶνος*, *σαρδωνικός*, *σαρδόνιος* : *μείδησι δὲ σαρδόνιον*, *Hom. Odyss.*), applicatu la unu risu cu *strembatura*, risu convulsivu, ca risulu celloru ce gusta d'in *sardonio* : *risulu sardonicu*, la morbosu, e *symptoma mortifera*; prin estensione, de risu fortiatu, numai d'in *budie*, fora volia de risu, mai allessu, risu malignu, plenu de reutate, déro si de dorere in fundulu ânimei : *risulu seu sardonicu denota reutatea lui*; cu unu *sorrisu sardonicu response la blandele melle covente*; 2. cu referentia la *sarda* de sub 2., *sardonio* = specia de pétra pretiósá; vedi si *sardonyche*; in acestu intellessu si form'a *sardiu*, ce e, de certu, unu adj. derivatu d'in *sarda*, leuatu inse ca subst. sub forma masculina, (compara si grec. *σάρδιον*).

* SARDONYCHATU, -a, adj. part., *sardonychatus*; ornatu cu *sardonyche* : *manule loru sardonychate*.

* SARDONYCHE, s. f., *sardonyx*, (*σαρδόνουξ*, fr. *sardonyx*); specia de pétra pretiósá; vedi si *sarda* sub 2.

SARE = *sale*, s. f., *sal*, (it. *sale*, isp. port. prov. *sal*, fr. *sel*); substantia dura, secca, fragile, solubile in apa, condimentulu regulatu si necessariu orecumu allubuccateloromului, l. proprie : *sare commune*, *sare alba*, *sare vè-*

neta; *sare de saratu pesce*, *sare de buccate*, *sare pentru pecore*; nu poneti asiá de multa sare in buccate; buccatele fora sare nu ne placu; fodinle sau minerele de sare se chiama si *sarine* sau *saline*; copiose fodine de sare are Romani'a; sarea fodinloru Romaniei e monopolulu statului român; d'in salinele Romaniei se si esporta una cantitate de sare; sare se estrage si d'in mare; a manca pâne cu sare, a intinge in sare cu memelliga; taliatorii de sare talia sare d'in salina; 2. metaforice, a) prov. mai bene se intingi in sare si se te uiti la sore, de câtu se intingi in untu si se cauti in pamentu; caru ca sarea in oculi, a fi cuiva sare in oculi, a arruncá sare in oculi, a manca pânea si sarea cuiva, a nu mai manca pâne si sare cu cineva; a manca si sare in cas'a cuiva; b) sare = symbolu allu intellectionei, mai vertosu in limb'a biblica : voi sunteti sarea lumii, dicea Jesu apostoliloru sei; déco sarea se impute, ce mai remâne de celle alte? c) forte desu, sare = gratia, farmecu, gustu, spiritu, acume, agerime, etc., mai vertosu despre styly : omu fora sare; vorbe cu sare, scrisse si disse fora firu de sare; a vorbi cu multa sare si agerime; nu ofli firu de sare in totu ce dice si face acestu omu; sarea satyrei, comediei; sare cauta se intre si in coventele oratoriului; 3. in limb'a scientifica, in chymica mai vertosu, sare = substantia formata prin combinatiunea chymica a unui acidu cu una base; in acestu intellessu face si pl. sàri : sari neutre; sulfatele, carbonatele, etc. sunt sari; sarile au si elle generile si speciele loru; sàrile se combina cu alte sàri si producu sàri duple.

* SARGU, s. m., *sargus*, (fr. *sarge*); specia de pesce de mare.

SARICA, s. f., 1. pron. *sárica*, vedi *sérica*; 2. pron. *sarica*, vedi : *saricella*, *saricica*, etc.

SARICELLA, (pre a locuri si *sarigella*), s. f., 1. *arsenicum*, specia de sare venenosa; 2. *salsola kali* = *soda*, mai vertosu sub form'a de *sarigella*. — Coventulu cu forma deminutiva d'in sare, a essitu directu d'in altu deminu-

tivu *sarica*, de unde apoi si : *saricica* = in sensu cu *saricella* sub 1.

SARICICA, s. f., vedi *saricella*.

SARICINU, -a, adj. s., d'in *sarica*, (vedi *saricella*), applicatu in specie cu insemnarea de : *acidu tartaricu*.

SARIGELLA, s. f., vedi *saricella*.

SARINDARIU, s. m., *officium quadraginta missarum, praesertim pro defunctis* = officiu liturgicu de patrudieci de dille, mai allessu pentru repansati; — (n. gr. *σαρανδάριον*, d'in *σαράνδα* = patrudieci).

1 SARIRE = *salire*, (cu *r* sau *l* moliatu in une locuri, a) la presente indicativului pers. I si II sing., cumu : *saiu, sai* = *sariu, sari*; inse : *ellu sare, elli saru*, etc.; b) la pres. conj. si imperativului. pers. I, II, III, sing. si III plur., cumu : *se saiu, se sai, se saia* = *se sariu, se sari, se saria*, etc.), sup. *saritu* si *saltu*, v., *salire*, (it. *salire*, isp. port. *salir*, prov. *salir, salhir, sallir* si *saillir*, fr. *saillir*); cu sensu multu mai estensu de câtu cellu ce are coventulu in limb'a classica si in celle alte limbe sorori, de ora ce verbulu nostru responde nu numai la simplulu classicu *salire*, ci si la celle mai multe composite alle acestui-a : *absilire, desilire, subsilire, insilire, traussilire, exsilire*, cumu si la derivatele : *exsultare*, etc., si la alte verbe ca : *micare*, etc.; inse multele si variele insemnari alle lui *sarire*, se potu reduce la un'a fundamentale, care e : *a face una miscare impetuosa, unu impetu*, mai totu de a un'a cu ide'a accessoria de : *in susu, in directione superiore*, pre candu alte *directioni* se determina, de regula, prin covente a nome; 1. intrans., a) in genere, fora determinatione : *broscete saru, nu âmbla*; *multe passeri saru* : *saru merlele, saru fringillele*; *callii, boii, porcii, lupii si alte animali âmblu, inse si saru*; *annellii saru, candu se joca*; *omenii saru de buccuria, de menia*; *sarimu si jocâmu*; *a sari una data, a sari de mai multe ori*; *pilele arruncate in muru sau in pamentu, saru in laturi sau in susu*; *sare anim'a, sare pulsulu, saru venele*; *sare cineva in somnu, dif-*

feritu de : *sare d'in somnu*; *sare anim'a cuiva* = *se sparia* : *ne a saria anim'a, co a cadutu d'in patu*; *saru sprincnele, saru mai vertosu oculii d'in orbitale loru*; in blasteme : *sari-ti-aru oculii, se ve saria oculii*; *ti saru oculii* = *vei fi batutu preste facia* : *vedi, co ti saru oculii*; *de nu faci, cumu ti dicu, apoi ti saru oculii*; asia si : *ti saru falcile, ti saru dentii*; si : *acietu asiâ de tare, asiâ de acru, in câtu te face se saria falcile, dentii*; — *saru carrale prin locuri salebrose, saru apele d'in tuburi, saru apele in ferbere*; *saru unde in furi'a cursului, sare ap'a unui fluviu in una catarracta*; prov. *unde sare capr'a, sare si éd'a*; *nu scii de unde sare léporele*; — *a sari cuiva ton'a, meni'a, aschi'a*, etc., cari se esplica prin espresionile cu sensu materiale : *saru aschie, parti d'in lemnulu taliatu*; *saru buccatelle de oll'a sfermata*; *saru cuniele d'in gaurele loru, sare usi'a d'in usiorii sei, sare cuniatorea d'in orbit'a sea*; *sare assea, sare rot'a d'in orbit'a sea*; *sare vinulu spumosu d'in buteli'a destupata, sare vinulu d'in butonie, sare sangele d'in nasu, d'in vena, sare ap'a d'in fonte*, etc.; b) in specie, cu determinationi de directioni, cu sensuri forte delicate si diverse, espresse cu diverse prepositioni, α) cu *la* : *a sari la* = *a sari asupr'a*, de si intre amendoue constructionile essiste differentia bene sentita : *latronii sarira la noi*; *ui nostri sarira cu furia asupr'a inimiciloru, pre inimici*; *sariti pre ei, copilli*, etc., de unde se vedu differentiele delicate intre celle trei constructioni : *a sari la, a sari asupr'a, a sari pre* : *toti saru la mene, toti saru asupr'a mea, toti saru pre mene*; β) cu *in*, α) proprie : *a sari in putiu, in fossa, in gropa, a sari in apa, a sari de pre callu in riu*; *a sari in spinarea cuiva*; β) metaforice : *a sari in spinarea cuiva, mulierile impudenti saru in spinarea barbatiloru ce nu connoscu*; prov. *a sari d'in caldare in focu*; *a sari in focu pentru cineva*; *pentru voi sarimu in focu, in apa, in mare, in rupi*; — *a sari in capu, in petiore, in mâne, in costa sau pre costa, pre peptu*, etc.; γ) cu *preste*, α') proprie : *a sari preste gardu, preste fossa, preste*

muru, preste porta; a sarí preste callu, preste mai multi omeni pusi in seria si in petiore; β') metaforice: *a sarí preste marginile bonei convenientie, preste tote legile, preste tote ordinile si instructiunile, preste difficultati, preste locurile celle mai essentiali alle unui scriptu; a sarí preste cincu ordini si trece la a séssea ordine; nu sarí preste celle mai insemnate locuri d'in carte, etc., asiá si: a sarí afora, a sarí in intru, a sarí la drept'a sau la stang'a; a sarí pre duru, pre molle; a sarí sub patu, a sarí pre patu; a sarí d'in patu, d'in arbore. de pre casa, de pre invelitore, etc.; δ)* fora determinatione de directione, *α')* *a sarí = a trasari, a se spariá, etc.: sare continuu in agitatulu seu somnu; ce sariti asiá, candu vedeti acestu omu? (vedi si mai susu: sare anim'a); β')* *a sarí = a allergá in adjutoriu: toti se sarimu pentru unulu; déco nu sarimu pentru celli assupriti, neci alti nu voru sarí pentru noi; nu sare, se te védia mortu; déco vecinii nu saru la nevolia, de ce mai sunt vecini? sariti si stingeti cas'a vecinulu, co e ammenitiata si a nostra; sariti cu totii; mai vertosu in exclamationi: sariti! sariti! co me ommore; sariti! co e focu mare; sariti! lotrii! — γ')* *α)* *sarí cuiva, ca impersonale. sau subintelleghendu subiecte ca: tona, furia, capriciu, nalluca, etc.: ce ti sare érosi? nu sciu ce ve sare; nu poti intellege ce le sare; érosi ce saru tonele, etc., δ')* *a sarí = a trece cu vederea in enumerare sau in lectura: a sarí mai multe pagine, (vedi si la 2. mai diosu), inse si fora obiectu: ati saritu, si de acea-a nu intellegeti ce legeti acumu; a sarí la fia-care linia preste covente importanti; 2. trans., a) in genere, α)* *proprie: a sarí gardulu, foss'a, murulu, port'a, pedicela; a sarí una rupe, unu latu precipitiu; a sarí cellu mai inaltu omu in petiore; a sarí unu riurellu; β)* *metaforice: a sarí difficultatile, a sarí unu mare obstaclu; b) in specie, α)* *a trece cu vederea in lectura, in enumerare: a sarí nominele mai multoru-a scrise in lista; a sarí multe covente d'in unu periodu; si, intrans. (vedi mai susu): a sarí de la pagin'a diece la pagin'a*

cincispediece; de ce nu legi in ordine, ci sarí de collo peno collo? b) a fecundá, vorbindu mai vertosu de armessari sau de tauri: armessariulu sare epele, taurulu sare vaccile.

2 SARIRE = *sarrire*, v., *sarire* si *sarrire*; a *curetiá, sapá*, in specie se dice despre agri si seminare: *a sarí gradin'a, vini'a, floran'a, pepenii, rapiti'a. gránulu*; metaforice: *a sarí vini'a basericee*; vedi si *sarcularu*.

* SARISSA, s. f., *sarissa*, (σάρισα); lancia lunga, a Macedoniloru mai vertosu.

* SARISSOPHORU, s. m., *sarissophorus*, (σαρισσοφόρος); care pórtá *sarissa*, armatu cu *sarissa*.

SARITA, s. f., vedi *saritu* sub 1.

SARITIONE, s. f., *salitio*, si *saritio, sarritio*; 1. actione de 1 *sarire*: *saritionea brosceloru, saritioni continue d'in somnu*; 2. actione de 2 *sarire* = *sarrire*: *saritionea seminareloru*.

SARITORIU, -*tória*, adj. s., 1. d'in 1 *salire*: *salieus, saltor, optulans, obsequiosus*; care *sare*, a) in genere: *mersu saritoriu, cursu saritoriu: saritori pre fune, una gratiosa saritoria pre fune; saritorii de scena; saritori preste tote convenientiele; stylulu se nu fia saritoriu; b) in specie, α)* care *sare* pentru altulu in nevolia, dispusu a adjutá, servi pre altulu: *muliere saritoria pentru toti; vecinii se cade se fia saritori pentru vecini; defectulu teu e de a nu fi saritoriu; β)* s. f., reale, *saritoria* = *saritura*, mai vertosu ceva de *saritu*; 2. din 2 *sarire* = *sarrire, saritor*, si *saritorius*: *lucrari sarritorie, instrumentis sarritoriu*.

SARITU, -*a*, adj. part. s., 1. d'in 1 *sarire*, qui *saluit, saltus*, a) in genere: *sariti in somnu, sariti d'in somnu; saritulu broscii, a descantá de saritu cuiva, care suffere de saritu; b) in specie, s. f. reale, sarita* = *saritura*; a si *perde sarit'a, a si perde saritele, a scote pre cineva d'in sarite* = a *perde* sau *face* se si *perda* computulu; si ca adv.: *a lege pre sarite; a amblá pre sarite, ca brosc'a; a se intrece in sarite*; 2. d'in 2 *sarire* = *sarrire. saritus* = *sarritus*: *seminare*

bene sarrite; instrumente de sarritu agri.

SARITURA, s. f., 1. d'in 1 sarire, **saltatio**, **saltus** : *sariturele brosciei, merlei, amnelliloru, callului; saritura in putiu, saritura preste gardu, saritura asupr'a inimiciloru; saritura in somnu, saritura d'in somnu; scuturaturele si sariturele carrutiei pre calle salebroasa; saritur'a animei; absol. a sufferi de saritura, a descanta de saritura; 2. d'in 2 sarire = sarrire, sarritura : sarritur'a agrului, viniei, gradinei, seminatureloru.*

* SARME, s., pl. sarmine; vedi sarmentu.

* SARMENTACIU, -a, adj., (sarmen-taceus, fr. sarmentacé); care sémina cu sarmentulu; subst. pl. sarmentaciele = viniferele, familia de plante.

* SARMENTICIU, -tiu, -a, adj., sarmenticius, -tius; relativu la sarmentu : *cenusia sarmenticia.*

* SARMENTOSU, -a, adj., sarmentosus, (fr. sarmenteux); plenu de sarmente, care are multe sarmente : *vitia sarmentosa, arbusti sarmentosi.*

* SARMENTU, pl. -e, sarmentum, (fr. sarment, — d'in *sarpere*); 1. proprie si in genere, ramurellu suptire, fia verde sau uscatu; smicella, etc.; 2. in specie, ramu flessibile de vitia de vinia si de alte plante ce, crescundu, cauta se se rédime pre ceva : *fasciclu de sarmente, a arde sarmentele oscate, a taliá sarmentele oscate; cenusia de sarmente, focu de sarmente, batalia la spate cu sarmente.*

SAROSU, -a, adj., salinus; plenu de sare, care contine sare : *agri arenosi si sarosi.*

* SARPA, s. f., (fr. serpe, v. fr. sarpe, — vedi *sarpere*); instrumentu de curetiatu arborii, mai vertosu viti'a de vinia.

* SARPERE, v., sarpere; a smulge, taliá ramure, a taliá, curetiá arbori, mai vertosu vitie de vinia.

* SARRIRE, sarritura, etc.; vedi : *sarrire, saritura.*

* SARTORE, s. m., sartor, vedi sar-toriu.

* SARTORIU, -toria, adj. s., sartor; 1. d'in sarcire, care sarce, derege, re-

para, carpesce, mai vertosu : carpitoriu de vestimente, croitoriu; 2. d'in sarire = sarrire, curetitoriu, sapatariu de agri, de seminature, de vinia, etc.

* SARTU, -a, adj. part., sartus; 1. d'in sarcire; *vestimentu sartu*; 2. d'in sarire = sarrire : *grane bene sarte.*

* SARTURA, s. f., sartura; 1. de la sartu d'in sarcire : *sartur'a calcioniloru costa ca si factur'a d'in nouu*; 2. de la sartu d'in sarire = sarrire : curetiare, lucrare, sapare a unui agru, cumu si effectu, statu produsu prin acésta lucrare; vedi si : *saritura = sarritura.*

1 SARUTARE, v., osculari, basiare, suaviare; a pune budiele pre faci'a, mâ-nule, etc. cuiva : *a sarutá pre fronte, in gura; a sarutá mân'a preutului; a se sarutá si impacá; saruta tu copillii in loculu nostru; a dá ultim'a sarutare repausatului; a sarutá ca Jud'a = a dá sarutarea Judei; sarutari faciarie. ammagitorie; prov. a sarutá in botu si leuá totu; — sarutare = salutare, are inse si sensulu largu allu formei salutare, in frasi ca : salutare, terra cara, ce revedu cu buccuria; vedi : salutare, salvare.*

2 SARUTARE, s. verbale, osculum, basium; suavium; salus; vedi 1 sarutare si basiu.

SARUTATU, -a, adj. part. s. d'in sarutare, osculatus, osculum : *toti copillii sarutati de mamma; prov. de sarutatu nu e peccatu; unu dulce sarutatu.*

* SASSATILE = saxatile, adj., saxatilis, (fr. saxatile); relativu la sassu : *animali sassatili, columba sassatile, pesci sassatili.*

* SASSETU = saxetu, pl. -e, saxetum; locu de sassu, formatu, coperitu cu sassu : *in sasete nu prospera laborea agricultoriului.*

* SASSICAVU = saxicavu, s. m., (fr. saxicava); genu de conchyliie.

* SASSIFERU = saxiferu, -a, adj., saxifer, care porta sau duce sasse.

* SASSIFICARE = saxificare, v., (saxificare); a face sassu, a converte in sassu : *anticii credeau co oclii Medusei cassifica pre omu; vedi si sassificu.*

* SASSIFICU = saxificu, -a, adj., saxi-

ficus; care face *sassu*, converte in *sassu*: *sassificulu capu allu Medusei*.

* SASSIFragu = *saxifragu*, -a, adj. s., *saxifragus*, (fr. *saxifrage*); care fran-ge, sférma *sasse*: *saxifrage erbe*; ca s. m., *sassifragulu*, si f. *sassifrag'a*, genu de plante; pl. f. *saxifragele*, familia de plante ce are de tipu genulu *saxifragu*.

* SASSIGENU = *saxigenu*, -a, adj., *saxigenus*; nascutu, produsssu d'in *sassu*.

* SASSITATE, s. f., *saxitas*; calitate, durezza de *sassu*.

* SASSIU = *saxiu*, -a, adj., *saxeus*; de *sassu*: *coperimente sassie, effigia sassia*; metaforice: *ánime sassie si ferrose*.

* SASSONE = *saxone*, si *sassu*, s. m., *saxo*; nome nationale allu uuu poporu germanu: *sassi se dice celloru d'in Transilvani'a, sassoni celloru d'in Germani'a, a nome celloru d'in Sassoni'a*.

* SASSOSITATE = *saxositate*, s. f., *saxositas*; d'in *sassosu*, in acellu-asisensu cu allu forme *sassitate*.

* SASSOSU = *saxosu*, -a, (mai pucinu bene *sassuosu* = *saxuosu*), adj., *saxosus*, (*saxosus*); plenu de *sassu*, de *sasse*: *valle sassosa, locuri sassose, agri sassosi, terre sassose*.

* SASSU = *saxu*, pl.-e, *saxum*; pétra rude si solida, mai vertosu petroniu, massa de pétra rude si solida: *dureti'a sassului, sasse forte mari, a arruncá cu sasse de immensu volume: a loví navea de sassele termului; vasulu se loví de sassele ascunse sub apa; sasse infricosiatu de mari se rumpu prin actionea apeí, d'in toti monti; ap'a plovoniului volve sasse de pre monti*.

* SASSUOSU, -a, adj., vedi *sassosu*.

SATANA = *satanu*, s. m., *satan*, *satanas*, (*σατανᾶς, σατάν*, fr. *satan*, *satana*); coventu ebraicu, care insémna: *inimicu*, leuatu cu sensulu de: *inimicu allu genului omenescu, spiritulu reului, inimicu si allu lui Domnedieu, ca capu allu spiriteloru sau angeriloru rebelli lui Domnedieu: satana mai multu de cátu veri-ce altu dracu e reulu impelliatu, idealele reului; fugi inapoi'a mea, satana; tentatu de satana; lapedati-ve de satana; metaforice, unu satana = ammagitoriu, proditoriu, seminariu*

de discordia, etc.: *se escludemu d'intr noi pre acestu satanu*.

SATANARIA, s. f., *satanaria*, specia de planta.

SATANESCE, adv., in modu *satanescu*; vedi si *satance* la *satanicu*.

SATANESCU, -a, adj., (*satanicus*); des *atana*: *cogite, fapte satanesci*; vedi si *satanicu*.

SATANICU, -a, adj., (*satanicus*, fr. *satanique*); de *satana*: *satánica reuta te, satance cogite*.

SATANU, s. m., vedi *satana*.

SATEANESCU, -a, adj., *rusticanus*, *paganus*; de *sateanu*, de *sateani*: *vite sateanesci, portu sateanescu*.

SATEANU, -a, s. pers., *vicanus paganus*, *rusticus*; locutoriu de *satu*, (vedi 2 *satu*); *sateanii acestoru doue sate vecine; parte d'in sateani*.

* SATELLUTE, si *satellitu*, s. m., *satelles*, (fr. *satellite*); care urmedia si insociesce pre altulu, spre a lu apperá si serví, cellu pusu si devotatu la voliele si ordinile cuiva, 1. proprie si in genere: *satellitii regelui, principelui; tyrannii si satellitii loru; scesse administri si satelliti insociescu acestu omu*; 2. in specie si metaforice, a) corpu cerescu ce insociesce una planeta in revolutionea ei in giurulu sorelui: *lun'a e satelitele pamentului; pre longa Joue se vedu patru satelliti*; cu sensu mai estensu: *luceferulu e satelitele noptei; sensurile sunt satellitii mentei omului*; b) mai vertosu, personale, *satellite* = *adjutoriu*, mâna de *adjutoriu* la reu, etc.: *ministri devotati si satelliti orbi ai tyranniei; satellitii totoru volieloru si libidiniloru cel-loru corrupti*.

SATESCU, -a, adj., *rusticus*, *rusticanus*, *paganus*; de *satu*: *case satesci, baserica satesca, scóla satesca*.

SATI, adv., *satis*; de *sati*, destullu: *am mancatu de sati, am lucratu de sati*. Derivatulu *satiu* a facutu de s'a datu uitárii radecin'a *sati*; vedi *satiu*.

SATIARE, v., *satiare*; a dá, adduce, face *satiu*, a *saturá*, destullá, a face *sattullu*: *manca si nu se mai satia; a satia flamundii; a si satia setea; satia-se-voru vulturii de carnea lui; metafo-*

rice: *a satia agrii de sterco, a satia una base de acidu; a nu si pote satia oculii de acelleformosetie; a si satia libidinile; cine pote satia unu avaru? a se satia de sange, de ommoru; celloru satiati nu mai cere anim'a; mai vertosu, a saturá peno la gretia, a ingretiosia.*

SATIATU,-a, adj. part. s. d'in *satiare, satiatus.*

SATIETATE, s. f., *satias, satietas*, abl. *satietate*, (fr. *satiété*); cantitate de *satiu*, cantitate indestullatoria, cumu si statu de *satullu*, 1. in genere: *satiestate de gránu; satiestate de mancare, inse lipse de beutura; 2. ca mai desu inse in specie, statu de satiu, saturare peno la satiu, peno la gretia, si de aci: gretia, desgustu, urritu, etc., a) proprie: desgustulu si satiestatea de mancare se vindica cu ceva amaru; a bce si manca peno la satietate; satietate de dulce, de carne; b) metaforice: prendemu currendu satietate si gretiu de ce amu doritu cu passione; ce e prea multu, adduce satietate; satietate de placeri; omeni temperanti si abstinenti prin satiestatea de voluptati; satietate de tote alle lumei, satietate de sene, de vietia.*

SATIONE, s. f., *satio*; actione de 1 *serere*: *seminare, plantare, etc.: sationea graneloru, arboriloru, pomiloru.*

SATIOSU,-a, adj., *satians, satietatem afferens, fastidiosus, odiosus, inuavis, insulsus, taedium afferens, molestus, gravis, etc.*; plenu de *satiu*, 1. proprie si in genere, care *satura si satura currendu: buccatele dulci sunt mai satiose de catu celle acre; untulu si dulceti'a sunt satiose; buccat'a fora aromate escitatorie e satiosa; 2. mai vertosu in specie si metaforice, neplacutu, nesaturatu, desgustosu, gretiosu, urritiosu, nesufferitu: ce omu satiosu in tote vorbele si faptele lui! satiose covente, satiosu copillu, satiosa portare, satiosu jocu, satiosa conversatione; satiosa e lumea, satiose desertationile ei.*

SATIRA, *satiricu, etc.*; vedi *satura la saturu.*

† SATIS, adv., *satis*; forma classica care occure acumu numai in composite ea: *satisdare, satisdatione, satisfacere,*

satisfactione, etc., de cari vedi mai la valle.

* SATISACCEPERE, v., (*satis-ac-cipere*), v., a *accepe ca satis = inde-stullu*, in specie, a *accepe una cautione, ca bona si indestullatoria, usitatu mai vertosu cu form'a de subst. satisfacceptione = satisfacceptione*, acceptare a cautionei.

* SATISACCEPTIONE, s. f., *satisfacceptione*; vedi *satisfacceptione*.

* SATISCAVERE, v., *satiscaverere*; a dá *cautione indestullatoria*.

* SATISDARE, v., *satisdare*; a dá indestullu, a indestullá, a *satisfacere*, in genere; si in specie, a dá *cautione indestullatoria*.

* SATISDATIONE, s. f., *satisdatio*; actione de *satisdare*.

* SATISDATORIU,-toria, adj. s., *satisdator*; care *satisda*.

* SATISFACERE, v., (se conjuga ca v. *facere*), *satisfacere*, (fr. *satisfaire*); a *face indestullu, a indestullá, a multiamí pre deplenu, a impacá pre deplenu*, 1. in genere: *a satisfacere mai antaniu pre ai nostri, apoi a satisfacere pre altii straini; satisfacemu tote dorentiele si asteptarile; nu mi satisfacere cererile; prin portare bona si studiu diligente scolarii satisfacere pre parenti si pre invetiatori; nu potemu satisfacere si pre noi ensine si pretoti omenii; explicarile vostre nu satisfacere mentea, rationea; numai virtutea satisfacere conscientia; a satisfacere cogitulu, sentimentulu de onore, gustulu, placerea, sentimentulu de formosu; forte desu si cu dativu: a satisfacere mentei, conscientiei, detoriei; a satisfacere publicului, partei luminata a publicului; a satisfacere cupiditatiloru, volieloru, libidineloru, cerentiloru, necessitatiloru, etc. = a satisfacere cupiditatile, etc.; 2. in specie, a) a satisfacere creditorii = a satisfacere creditoriloru; = a i desface, a desface ce le e detoriu; in sensu mai largu, a i impacá veri-cumu; b) a si satisfacere onorea = absol. a si satisfacere = a se satisfacere = a si resbona, a si spella desonorea, etc.*

* SATISFACTIONE, s. f., *satisfactio*, (fr. *satisfaction*); actione si me-

diu, cum si effectu allu actionei de *satisfacere* : *satisfactionea creditoru*; a dá *satisfactione* *pentru damnele addusse onorei sau interessiloru cuiva*; *satisfactione mare e pentru parenti successulu fililoru*; *fora satisfactione nu me potu impacá*; *satisfactionea conscientiei, cogitului*; *una ánima nobile afla cea mai mare si mai bona satisfactione in beneficentia*.

* **SATISFACTORIU**, -*toria*, adj. s., *satisfaciens*, (fr. *satisfactoire*); care *satisface* sau serve a *satisfacere* : *explicatiuni satisfactorie, reparatiune de onore satisfactoria*; *documente satisfactorie, probe satisfactorie, cautione satisfactoria*; *portare si diligentia satisfactorie*.

* **SATISFACTU**, -*a*, adj. part., *satisfactus*, (fr. *satisfait*).

* **SATISFACUTORIU**, -*a*, adj. s., vedi *satisfactoriu*.

* **SATISFACUTU**, -*a*, adj. part., *satisfactus*.

SATIU, s. m., *satietas*, *satiás*, *fastidium*, *taedium*; 1. cantitate *satisfactoria*, *indestullatoria*, *copia*, *abundantia* : *satiu de buccate, satiu de tote necessariele, satiu de somnu, de repausu, de perambulare, etc.*, 2. mai vertosu inse in sensu subiectivu, a) in genere, statu de *indestullare*, de saturare, in opposit. cu *nesatiu* : *satiu de mancare, de jocu, de saltatu, de ornatu, de perambulare, de callatoria, de lectura, de musica, etc.*, si d'in contra : *nesatiulu de jocu, de saltatu, de lectura, de avutia, de gloria, etc.* b) in specie, α) *desgustu, gretia, etc.* : *satiulu de libidini face pre multi abstinenti*; *ne prende satiu de dulce si dorimu acru lu si amarulu*; β) mai vertosu cu ide'a accessoria de *tediu* = *urritu* : *satiu de lumea acosta-a deserta*; *coprensi de satiu pentru tote alle lumci*; *satiu de sene ca si de tote alle lumei*; *de satiu lu vietiei ce ducea, si fece singuru sem'a, si dede singuru morteá*, — ca abstr. *satiu nu are si nu pote avé plur.*, numai in sensu metaforicu coner. *satiu* = *lucru* sau *persona gretiosa*, pote avé si pl. *satiuri de mulieri*.

* **SATIVU**, adj., *sativus*, (d'in serere, *satus*, *sativus*), care se *semina* : *corne sa-*

tive; cânepa, linu si alte plante sative; plantele sative se opponu la plante agreste, silvestri. campestri.

* **SATORIU**, -*a*, adj. s., *sator*, si *satorius*, (d'in serere, *satus*, *sator*); care *semina* sau serve la *seminatu* sau *plantatu*, 1. proprie : *satorii de gráne, de pomi*; *sacci si alte instrumente satorie*; 2. metaforice : *satori si attitiatori de turburari, de sceleri*; *Domnedieu e satoriulu omeniloru si allu totoru fientiloru*.

* **SATRAPE**, si *satrapu*, s. m., *satrapes*, (σατράπης, fr. *satrape*), coventu persanu cu *insemnarea* : 1. propria, a) de generariu de armata persana; b) de gubernatoriu de provincia persana; 2. metaforice, in sensu commune, a) gubernatoriu despotu, superbu si spoliatoriu, b) omu influente, potente, superbu, lussosu si assupritoriu : *viétia si portare de satrapi*.

* **SATRAPIA**, s. f., *satrapia*, (fr. *satrapie*); 1. demnitate de *satrape*; 2. guberniu si fapta de *satrape*, fapta si portare despotica si libidinosa.

* **SATRAPICU**, -*a*, adj., (fr. *satrapique*); de *satrape* : *guberniu satrapicu*; *fapte satrapice, fastu satrapicu*.

* **SATRAPU**, s. m., vedi *satrape*.

1 **SATU**, -*a*, adj. part. s., *satus*, *sata*, *satum*; 1. *seminatu*, *plantatu* : *pomi sati in pamentu arenosu, pepeni sati in arena, grane sate de tempuriu*; 2. subst. *satulu pruniloru, periloru*; *satulu de ordiu, de meliu, de rapitia*; metaforice : *satulu de copilli, de feti si fete*.

2 **SATU**, s. m., pl. -*e*, (mai pueinu bene *saturi*), *colonia*, *pagus*, *vicus*; multime de case pre *acellu-asi locu*, cari inse nu facu unu *oppidu* sau *urbe* : *tote satele si oppidele d'in acellu tinutu*; *a fundá unu satu, a stricá si derimá satele*; *allessii satului, primariulu satului*; prov. *ce scie satulu, nu scie barbatulu*; *a aflá satu fora câni, si a se peramblá fora bätiu*.

SATUCELLU, *satucianu*, etc. ; vedi *satuciu*.

SATUCIU, -*tiu*, pl. -*e*, *pagulus*, *vicius*; deminutivu d'in 2 *satu*, *satu micu*, cu pucine case; — de aci noue deminu-

tive : *satucianu, satucellu*, si syncopatu *sacellu* : *nomele de Sacelle porta unu complexu de sate in Transilvani'a*; apoi *satullu*, de unde *satulleciu, -tiu*, inse aceste-a se cofundu cu adiectivele *satullu, satulleciu*.

SATULLARE, v., *satullare*, a face *satullu*, a saturá, a imbuibá : a si *satullá panticelē, setea de auru*.

SATULLECIU, -tiu, l. s. m., pl. -e, deminutivu d'in subst. *satullu* de la 2 *satu*, *pagulus, viculus*; vedi si *satuciu* cotra fine; 2. adj., deminutivu d'in adj. *satullu, -a* : *satullu satulleciu de tote câte i cere anim'a*.

1 SATULLU, pl. -e, vedi *satuciu* si *satulleciu* sub 1.

2 SATULLU, -a, adj., *satullus, satur*, (it. *satollo*, prov. *sadoll*, v. f. *saoul*, n. fr. *soûl*, alb. *sadó*); proprie, deminutivu d'in *saturu*, leuatu totu cu intellessulu acestui-a, l. proprie, care si a allenatu famea, si prin estensione, setea : *boi satulli, vacce satulle; ouile nu au venitu satulle; calli satulli de ordiu si de fēnu; vitelle satulle de apa; prov. cellu satullu nu crede cellu flamundu; betrani acumu se essiti satisfacuti d'in viétia, cumu essu de la unu ospetiu celli satulli*; prin una si mai mare estensione : *satullu de somnu, satullu chiaru de sedere, de otiu, de repausu; omeni satulli de banni, de placere; camu raru inse se vedu omeni satulli de voluptati, de avutie, de auru si de argentu*; 2. in specie, desgustatu, ingretiosiatu, *lassu*, care nu mai pote sufferi ceva : *suntemu satulli de reforme relle; satullu de lume si de alle lumei; celli satulli de viétia si facu singuri sém'a; sum satullu de atâte vorbe si promisse desérte*.

* SATURABILE, adj., *saturabilis*, (fr. *saturable*); care se pote saturare.

* SATURANTE, adj. part. pres., *saturans*, (fr. *saturant*); care *satura*; vedi si *saturatoriu*.

SATURARE, v., *saturare, satisfacere, explere, fastidium vel taedium afferre*, (it. *saturare*, isp. port. *saturar*, fr. *saturer*); a face *saturu* = a face *satullu*, l. proprie, a allená famea, a dá câtu pote si se covine a mancá : a sa-

turá callii de ordiu, a saturá vaccele de érba sau cu érba; inse intre constructionea cu prep. *de*, si cea cu prep. *cu*, resare a dezea una delicata differentia : a *saturá ospetii cu ce e mai reu, ca se nu mai pota mancá ce e mai bonu; a saturá cu pâne si sare, a saturá inse de dulcétia; cine se satura cu ceva, nu mai mânca, de regula, altu ceva, desí celli gurosi, dupo ce se satura de ceva, totusi mai manca si altele ce le place; e peccatu a se scollá nesaturatu de la mēs'a incarcata de buccate; a saturá gallinele, gâscele, tote passerile de grauntie; celli avuti si generosi satura pre flamundi; mancá-voru pauperii si se voru saturá si voru laudá pre Domnulu*; 2. in specie si metaforice, a) a allená setea : a *saturá vitele de apa; a si saturá setea, a saturá de vinu; b) a satisfacere, indes-tullá in genere ori-ce dorentia : a saturá pre avari de auru, de argentu, cu tote co avariti'a, ca si alte cupiditati passionate, nu se satura neci una data; a se saturá de jocu, de saltatu, de somnu, de otiu, de sedutu; a se saturá de versatu sange, de intrige, de politica, etc.*, inse in multe d'in aceste-a, ca si mai la valle, in sensu reu : a *se saturá de batalie; a saturá pre cineva de batalia, asiá co se nu i mări cēra anim'a ceva atare; c) a dá mai multu de câtu se cere sau doresce, mai antâniu despre mancare, beutura : a indopá, a imbuibá; apoi si despre alte lucruri, si de ací, a desgustá, a ingretiosíá, a face se se urrésca, etc. : ne amu saturatu de vorbele vostre; cine se satura de bene, pare co vre a gustá reulu; cine se satura de dulce, manca amare si acre; ne amu saturatu de voi; multi se satura nu numai de lume, ci de viéti'a loru, de sene ensisi; cine se satura de sene, doresce morte; ni s'a amaritu si saturatu cu assemini miselli; acellu-asi sensu, cu una nuantia ironica, au si frasi ca celle citate mai susu : a *se saturá de jocu, de callatoria, etc.*; d) despre lucruri, mai allesu licide, a nu mai dissolve ce se pune in elle : *ap'a unui vasu se satura de saccharulu ce se pune in ea, co acestu-a nu se mai dissolve in acea**

apa; asiá si: apa saturata de nitratu de potassa; apa saturata de calce; ferrulu se satura de oxygeniu; licidulu nu e inco bene saturatu; apa destillata saturata de sare gemma.

SATURATIONE, s. f., *saturatio*, (fr. *saturation*); actiune de *saturare*: *saturatiunea a cincii milli de omeni cu cincii pâni; saturatiunea de lume si de alle lumeni; saturatiunea apei de sulfatu de soda; saturatiunea unei base chymica, unui acidu.*

SATURATORIU, -*toria*, adj. s., *saturator*; care *satura*: *saturatori ai pauperiloru flamundi.*

SATURATU, -*a*, adj. s. part., *saturatus*, (comp. si fr. *saturé*).

* **SATUREIA**, s. f., si m. *satureiu*, *satreja* si *saturejum*: specia de planta.

SATURITATE, s. f., *saturitas*, (fr. *saturité*); statu de *saturu*. *satiu*: *saturitatea panticelui. saturitatea placeriloru deserte; saturitatea unui licidu, unei base chymica.*

* **SATURNALE**, adj. s., *saturnalis*; relativu la *Saturnu*; plur. f. *saturnali* = *saturnalie* = *saturnalia* = serbatoare a lui *Saturnu*; metaforice, pertrecere desfrenata, portare libidinoso: *in saturnali continue pertrecu despotii desfrenati.*

* **SATURNALICIU**, -*tiu*, -*a*, adj., *saturnalicus*, -*tius*; relativu la *saturnali*; vedi *saturnale*: *muneri saturnalicie.*

* **SATURNIA**, s. f., vedi *saturniu*.

* **SATURNIANU**, -*a*, adj., *saturnius*; relativu la *Saturnu*; ca s. m. pers. filiulu lui *Saturnu*; vedi si *saturniu*, *saturnigenu*.

* **SATURNIGENU**, -*a*, adj. s., *saturnigenus*; nascutu d'in *Saturnu*, in specie despre *Joue*, filiulu lui *Saturnu*.

* **SATURNILABIU**, s. m., (fr. *saturnilabe*); instrumentu de observatu positionile satellitiloru planetei *Saturnu*.

* **SATURNITE**, s. f., (fr. *saturnite*); nome allu unei minerale, allu unei specia de plumbu.

* **SATURNIU**, -*a*, adj. s., *saturnius*, (fr. *saturnien*, *saturnie*); relativu la *Saturnu*: *stell'a saturnia* = planet'a *Saturnu*; *versuri saturnie*, *pocma saturnia*; ca subst., a) person. *Saturniu* = filiu allu

lui *Saturnu*: *Neptunu*. *Plutone*, mai vertosu *Joue*; *Saturnia* = *Junone*, *Vesta*: etc., b) reale, f. *saturnia*, genu de insecte d'in famili'a nocturnelor.

* **SATURNU**, s. m., *Saturnus*, (fr. *Saturne*, — d'in serere. *satus*, *sator*); dieu omu care veni in Itali'a sub domni'a lui *Janu*, in urma identificatu cu greculu *Cronu* = *Κρόνος*, genitoriu allu lui *Joue*, *Plutone*, *Neptunu*, etc., vedi si *Saturniu*; Varrone dice: ab *satu* dictus est *Saturnus*, de la *satu* = *seminatu s'a dissu Saturnu*; *dies Saturni* = *diu'a lui Saturnu*, sau *Saturni* = *Sabbata*; *tempulu*, *regnulu lui Saturnu*; — prin metafore: a) *Saturnu* = planeta d'in sistem'a nostra solaria: *Saturnu are septe sateliti*; *anellulu lui Saturnu*; *rotationea lui Saturnu se face in douedeci si noue de anni, cincii mensi si patruspediece dille*; *rotationea lui Saturnu se face aproape numai in diece ore si medietate.*

SATURU, -*a*, adj. s., *satur*, *satura* si *satira*, 1. adj., *satullu*, care manca sau a mancatu, câtu i cere ânim'a, a) proprie: *cellu saturu nu mai mânca*; *copillulu saturu nu cere mammei titia*; *vitele venite sature de la pastione*; *saturi calli de ordiu*; *cine e saturu de carne, vré se mânca cépa si alliu*; b) metaforice, α) care a beutu câtu i cere ânim'a: *saturu de apa, de vinu*; β) in genere, imbuibatu, indopatu, implutu, nutritu, ingrasiatu, etc.: *omini saturi de tote placerile, de tote bonurile*; γ) si despre lucruri: *agri saturi de plouia*; *plante sature de róre*; *colori sature*; *base chymica satura de unu acidu*; *vestimente sature de purpura*; *espressioni sature, styly saturu*: — si cu intellesu activu: *satur'a tómma*; 2. subst. f. *satura* si *satira* (subinteligendu *lance* = castronu, etc.), a) *satura* = vasu implutu cu varie fructe; b) prin alte metafore, α) mancare d'in varie ingredientie, de tote speciele, amestecatura; β) compositione, scriptu sau musica, formata d'in differite si varie subiecte, lege ce dispune de differite materie, collectione de diverse, materie etc. (fr. *pot-pouri*); γ) in specie inse, mai vertosu sub form'a *satira*, (comp. fr. *satire*), α') modu de scriere, propriu

Romaniloru, differitu de *satyr'a* greca : *la Romani satir'a fu mai antaniu dramatica, apoi curatu didactica: satir'a didactica flagellá vitiele si defectele omului; de aci : β')* cu sensulu recentiore de : scriptu in versuri, prin care se censura si se ridu vitiele, defectele, passionile desfrenate, etc. : *sarea satirei, satira personale, sangerante satira, mordace satira; satir'a se nu fia personale, ci se cada numai asupr'a vitieloru in genere; sunt si satire in prosa, chiaru de la celli antici;—cu sensu mai estensu, satira = veri-ce scriptu, dissa mordace si defaimatoria pentru cine-va;—3. derivate d'in satura = satira : a) satirare si satirisare, (fr. satiriser), a face satira cuiva : *omeni boni satirati cu amiritione si veninu mare; b) satiricu,-a, adj., satiricus, (fr. satirique), relativu la satira. plenu de satira : versuri satirice, allusione satirica, poeti satirici; c) satiristu,-a, s., (fr. satiriste), care serie relle satire, unu reu poetu satiricu; satirographu, s. m., satirographus, (fr. satirographe) = scriptoriu de satire, auctoriu satiricu.**

* SATYRA, s. f., satyra, vedi satira la satura.

* SATYRIASE, s. f., satyriasis, (σατυρίασις, fr. satyriase); irratione morbida a pruritulu sessuale, provenita mai adesea si de regula prin usulu de aphrodisiace, mai allessu de cantharidi; 2. satyriase = elephantiasis, d'in caus'a pruritulu sessuale de care sufferu comprensii de elephantiasis.

* SATYRIASMU, s. m., (fr. satyriasm); morbu de lumbi, provenitu d'in satyriase.

* SATYRICU,-a, adj. s., satyricus; relativu, 1. la satyri : *statue satyric; drama, poema satyrica, jocuri satyric, lubricitate satyrica; 2. la satyra : genulu de drama satyrica; 3. si la satira = satura, (vedi satura contra finitu) : scripte satyric contra ce e mai respectabile;—ca subst. m. reale, satyricu = opu satiricu, scrissu in prosa sau in versuri.*

* SATYRIDE, adj. s., (fr. satyride); care sémina cu unu satyru; subst. pl.

satyridile, tribu de insecte lepidoptere.
* SATYRISCU, s. m., satyricus, (σατυρίσκος) deminutivu d'in satyru.

* SATYRIU,-a, adj. s., satyrium, (σατύριον, fr. satyrium); relativu la satyru, ca mai desu. s. m., reale, satyriu, genu de plante, care irrita appetitulu sessuale; beutura preparata d'in atari plante.

* SATYRU, s. m., satyrus, (σάτυρος, fr. satyre); 1. specia de simia; 2. semidieu ce seminá a simia, in parte cu figura de omu, in parte cu figura de capru, de essemplu, omu in partea superiore, inse si aci cu corne la capu : *Satyrii, ca si Faunii sau Silvani, erau divinitati silvestri; Satyrii persecutau nymphale selbeloru; co-ci Satyrii erau forte lascivi; de aci, Satyru = omu forte mulierosu; ca subst. reale, f. satyra, si m. satyru, mai vertosu pl. satyri = specia de drama greca, in care satyrii erau primele persone.*

* SAUCIARE, v., sauciare; a face sauciu, a plagí, a vulnerá; a occide, metaforice : a ará, cultivá pamentulu.

* SAUCIATIONE, s. f., sauciatio; actione si effectu allu actionei de sauciare.

* SAUCIU,-a, adj., saucius; vulneratu, plagitu, vettematu, taliatu, impunsu, etc., 1. proprie : *a aduná saucii de pre campulu de batalia; tauru sauciu, mai multi cerbi saucii, una lupa saucia, petiore saucie; 2. metaforice : senulu pamentulu sauciu de ferrulu aratrubui; mai vertosu despre celli vulnerati de amore : regin'a sauciu de grave vulnu in peptulu seu.*

* SAVIARE, saviu; vedi : suaviare, suaviu.

* SAXATILE, saxatu, saxu, etc., vedi : sassatile, sassetu, sassu.

SBATERE, (contrassu d'in esbattere; compara it. sbattere, prov. esbatre, v. fr. esbattre, n. fr. s'ebattre); concutere, executere, jactare, agitare, exagitare, etc. 1. a face se essa, a scote prin batalia, prin agitare, prin tragere, stringere, smulgere, etc., si anome, a) proprie : *α) a cerne bene, cribro succernere, executere, a sbate bene ciurulu; nu sbateti tare sét'a co e prea rara, si sbatuta prea tare lassu*

se treca si ce nu se cade; β) a stracorá batendu sau storcundu, a sugere, storce cu totulu, percolare, exprimere, exsugere, extorquere : nu sbateti asiá de tare ugerete vacceloru, co nu mai rămâne nemica pentru vitelli; prunculu sbate mammellele secce de lapte; nu ati sbatutu totu puroniulu d'in buboniu; venturi aride necormatu sbatu si sventa seminaturele; b) metaforice, α) a storce, seccá, despoliá de totu ce are cineva, sau de poteri, exprimere, extorquere, exsugere, exhaustire, spoliare : a sbate pung'a cuiva, a sbate pre cineva de tote, a sbate sangele si poterile contribuitoriloru; nu potura trei ensi se sbata nemica de la densulu; β) a se bate pre pretiu, a cauti se se intellega, se se involiesca, contendere, certare, rixari; si in genere, a desbate, cercetá, cercá cu ammentulu, discutere, perscrutari, investigare : de trei dille sbatu pretiulu; se sbatura si certura indelungu fora resultat; sbatere animata ju asupr'a acellei cestione; nu compera nemica, fora se se sbata pentru pretiu; ce sbateti atátu pretiulu unui nemica? nu mai incupe sbatere, nu mai e de sbatutu asupr'a pretiului; 2. a face se intre batendu, a pertrunde, a resbate, perforare, penetrare, irrupere, pervadere, etc. : cuniulu sbate scandur'a peno de cea parte; nu potemu sbate prin acestu desisiu; 3. a scuturá, arruncá in susu, jaclare, succutere : carrulu ne sbate infricosiatu, acestu callu are mersu asiá de linu in cátu nu te sbate de locu; 4. in forma refl. a se sbate, afora de insemmarile ce are sub aceea-asi forma, dupo celle mai susu indicate, insémma si : se se agitare, commoveri, exsultare a se bate cu furia, desperare, essaltare, etc. : ni se sbate pep-tulu de frica; se sbate bietulu copillu de dorere, cumu se sbatu broscule in gur'a serpiloru; injunghiati se sbateau in sangele loru; se sbatu rionurele sub sufflurea unei violenta tempestate.

SBATUTU, -a, adj. part. s. d'in sbatere, excussus, exhaustus, perforatus, pactus, etc. : in t. s. verbului sbatere : ugerulu sbatutu de vitellu, farin'a sbatuta in sáta, pretiu sbatutu indelungu;

nu e de sbatutu atátu de multu asupr'a unui nemica.

SBEERE, v., vedi sbeucere.

SBERARE, (si sbierare, contrassu d'in esberare, = ex-belare), v., balare si belare, rudere, rugire, barrire, clamare, ejulare, increpare, strepere, obstrepere; 1. proprie, despre oui, capre, si celle assémini : amnellii sbéra, edii sbéra dupo mammele loru; 2. prin estensione, a) despre alte animali, pentru cari essistu alte covente proprie, déro la cari se applica sberare cu sensulu de strigare potente, violenta si disgratiosa : asinii sbéra, unu asinu sbéra inse mai tare ca una oue; sbéra si vaccele dupo vitellii loru, precumu vitellii sbéra dupo mammele loru; sbéra peno si leulu, sbéra tigrii, sbéra taurii; 3. despre omeni cu diverse idee accessorie, a) strigare violenta provocata de menia, de dorere, etc. : sbéra de furia, nu se póte abstiné de a sberá, cându l'appuca dorerile : ce sberi, ca si candu te ar taliá cineva? cumu l'attingi cátu de usioru, sbéra cu unu indracitu; b) vorbire cu voce mare : nu sberati, candu vorbiti; pare co sberi, de câte ori vorbesci; nu sberati, co desceptati morbosulu d'in somnu; c) cantare cu voce tare, déro aspra : nu cánta, ci sbéra; déco cánti, apoi sberi; d) a sberá la = a mostrá aspru, cu furia, a strigá cu inversionare : ce sberi la mene? nu sberá asiá la copillu, co lu bagi in spaima.

SBERATORIU, -toria, adj. s., care sbéra, balans, rugiens, clamans, obstrepens : sberatoriele oui, si abs. sberatoriele; nu esti cantatoriu, ci unu sberatoriu; si f. reale : sberatoria = sberatore = sberatura.

SBERATU, (si sbieratu), -a, adj. s. part. d'in sberare, balatus, rugitus, etc. : sberatulu amnelliloru; de sberatulu vstru nu potu addormi, in sberatulu loru te colci si te scollí.

SBERATURA, (si sbieratura), s. f.; balatus, rugitus, strepitus, clamor; actione de sberare, déro mai vertosu effectu allu acestei actione : sberatura de asinu, sberatur'a amnelliloru; sberaturele copillului dupo mamma sea; a se des-

ceptá in sberaturele de afora; cu una sberatura lu faci se trasara d'in somnu.

SBERITU, (si *sbiéretu*), s. m., pl.-e, *balatus, rugitus, clamor, ejulatus*; actione, actu de *sberare*: *sberitele ediloru, asiniloru; sberitele patientelui, unu potente sbéritu essi d'in gur'a totoru-a indignati; cu sberitele vostre nu veti storce nemica de la mene.*

SBERCIRE,-escu, v., *rugare, corrugare, contrahere, marcescere, flaccescere*; a face *sbercie*, a stringe si contrage ceva, si de aci, a vescedí, marcí, flaccí: *a sbercí nasulu, d'in nasu, in semnu de gretia, de dispretiu; betraniloru se sbercesce pellea; una betrana si sbercita.* M.

SBERCITU,-a, adj. part. d'in *sbercire*.

SBERCITURA, s. f., *ruga, rugositas*; actione si effectu allu actionei de *sbercire*: *sbercitura d'in nasu, sberciturele frontei*; si concretu *sbercitura de muliere.* M.

SBERCIU, pl.-e, si -uri, *ruga*; *strinsura, aduncatura, contractione a pellei, a unei pannure, etc.*: *sberciele pellei.* M.

SBERLIRE,-escu, v., *horrere, arri-gere, arrigi*; a redicá in susu, vorbindu mai vertosu de peri: *leulu sberlesce cóni'a; callii sberlescu perulu si urechiele; peru sberlitu de spaima ni se sberlisse perulu*; metaforice: *a se sberlí la celle disse, a se indigná, a se spariá.* — Pare essitu d'in s = es, si d'in *peru*, degeneratu in *beru*; vedi si *perlire* = a arde *perulu.* M.

SBERLITU,-a, adj. part. d'in *sberlire.* M.

SBERLITURA, s. f., *arrectio, horror*; actione si effectu de *sberlire*: *sberlitur'a comei, periloru.* M.

SBEUERE = *sbeere* si *sbere*, (contrassu d'in *esbeuere*), v., *ebibere, combibere, exhaurire, exsugere*; 1. a *bee* totu, a scurre; 2. prin estensione, a suge totu, a esaurí, a seccá; 3. in specie, a suge, esaurí.

SBEUTORIU,-tória, adj. s., *ebibens, combibens, exhauriens*; *bibulus, bibax*, care *sbeue*: *carta sbeutoria.*

SBEUTU,-a, adj. part. d'in *sbeuere, exhaustus.*

SBICILLARE si *sbiciullare*, v., 1. in acea-asi insemnare cu a formei *sbicire* = *exsiccare*; 2. *abradere, decorticare*, a rade, a leuá pellea, scortí'a, vorbindu mai vertosu de plante: *a sbiciullá câ-nip'a, linulu.* M.

SBICIRE,-escu, v., *siccare, exsiccare, arescere*; a oscá, a seccá, a sventá mai vertosu: *a sbicí la sore vestimentele ude; cumu inceta plouí'a, se si sbicesce; nu se sbicesce. pentru co totu ploua.* M.

SBIERARE, *sbieratu*, etc.; vedi *sberare, sberatu*, etc.

SBORACE = *sburace, sboracire* = *sburacire*; vedi *sboraticire.*

SBORARE = *sburare*, (contrassu d'in *esborare* = *ex-volare*), v., *volare, evolare, advolare*, (it. *svolare*, isp. *volar*, port. *voar*, fr. *voler*); a notá in aeru, a amblá in aeru cu ajutoriulu aripeloru, 1. proprie: *celle mai multe passeri sbóra, tote passerile selbatice sbóra, strutiulu inse si altele nu sbóra; passerile domestice cu greu potu sborá; a sborá in susu, in diosu; a sborá d'in cavia, d'in cuibu*; 2. prin estensione si metafore: *sbóra sagettele, sbóra petrile ensesi arruncate cu violentia, sbóra aschiele de sub ictulu securei; de callulu ce fuge celere, dicemu co sbóra; sbora saltatorielle usiorelle; sbóra si fulgii, puberea*; cu nuantia particularia de alacritate: *sbóra in braciele mamei, sufletulu lui sbora in ceru*; 3. a face se *sbore*, a leuá, taliá, rumpe, etc. rapide: *a sborá capulu, nasulu, petiorulu, una aschia d'in lemnu; tunulu sborá petiorele multoru calli; securea cu unu ictu sborá parte din trancu*; 4. prov. *nu totu ce sbóra, se manca*; in cantice de doru: *a sboratu pulliulu, s'a dussu cu aci'a de petiorusiu.*

SBORATICIRE = *sburaticire,-escu*, v., *volitare, nido vel eubili excitare*; 1. a *sborá* continuu si in tote pãrtile, a se invertí in *sboru*, a jocá in *sboru*; 2. a face se *sbore*, se si liee *sborulu*, se fuga, si in genere, a scorní, a face se essa d'in cuibu, d'in culcusiulu, d'in ascunditore. — D'in unu adj. *sboraticu* = *sburatecu,-a*, (= *ex-volaticus*) = *facutu a sborá*, cui place a *sborá*; si de aci

prin metafore: *inconstante, venturaticu* = *ventosus, levis*, (vedi cu acestu sensu si *sboratu* = *sburatu*, d'in care *sboraticu*); cu sensulu lui *sboraticire* se dice si *sboracire* = *sburacire*, inse acestu-a formatu d'in unu adj. *sborace* = *sburace*, (ex-volax), appecat, capace a *sborare*. M.

SBORATORE = *sburatore*, s. f., vedi *sboratoriu*.

SBORATORIU = *sburatoriu, -tória*, adj. s., *volator, volans, volucer, volatilis, ales*, (it. *volatore*, isp. *volador*, port. *voador*); care *sbóra*: *passeri sboratorie*, si absol. *sboratorie*, *una sboratoria*, *tote sboratorie*; *doi armessari sboratori*; *Pegasulu erá callu sboratoriu*; *insecte sboratorie*; in specie, m. *sboratoriulu* = *fientia superiore, geniu allu imaginationei poporului*: *Joanne He-liade a scrissu una admirabile poesia asupr'a sboratoriului, poesia intitulata chiaru pentru acesta-a*: *sboratoriulu*; *sboratorii nu dau certoru fete nabili pace in somnu*.

SBORATU, = *sburatu, -a*, adj. part. s. d'in *sborare*, *volatus*, (it. *volato, -a*, isp. *volada*, fr. *volée*), 1. in genere: *passerile sborate d'in arbore*, *mai multe aschie sborate d'in truncu*, *capitele condematiloru sborate de carnifice*; *sboratulu vulturului*, *in sboratulu pulliloru d'in cuibu*, *lu sboratulu nouiloru feti*; 2. in specie, *sboratu* = *ventosus, vanus, levis, inconstans, venturatu, inconstante, usiorellu, fora mente*, etc.: *capitele sboratoriloru juni*, *sborate fete*, *sborata muliere*.

SBORATUIRE = *sburatuire, -escu*, v., d'in *sboratu*, cu acellu-asi intellesu ce are si form'a: *sboraticire*.

SBORATURA = *sburatura*, s. f., *volatura, volatus, caesura, fragmentum, frustum, assula, fustis*; actione de *sborare*, déro mai vertosu modu de *sborare*, cumu si effectu allu acestei actione; 1. in genere: *sboratur'a acerei nu e ca sboratur'a vulturului*; *sboratura in susu*, *sboratura cu aripele intense si nemiscate*, *sboratur'a capului cu spat'a*, *sboratur'a petioreloru cu tunulu*; 2. in specie, *buccata taliata sau rupta d'in ceva*,

mai allestu d'in unu lemnu: *una sboratura de cerru*; *a rumpe spinarea cuiva cu una grossa sboratura de cornu*; *ambla cu doue sborature in mâne*; *sborature de focu*; *mai multe sborature de carne, de pelle, de pannura*; in specie, *sborature de plumbu*: *a incarcá pusc'a cu sborature*, *se incarca si tunulu cu sborature*.

SBORATURIRE = *sburaturire, -escu*, v., d'in *sboratura*, in sensulu formeloru: *sboraticire, sboracire*, inse mai estensu, *adeco, afora de insemnarile mentionatiloru forme de*: *a face se sbore, se fuga d'in cuibu, d'in culcusiu, a scorní*, si insemnarile: a) *despre filii, filie, nepoti si alti favoriti, collocare, prospicere*, a i pune in stare de a traí prin sene, a i dá la cas'a loru; b) *fustibus jacere*, a arruncá cu *sborature*; c) a *taliá una buccata*, *mai vertosu d'in unu lemnu*, *scindere, abscindere*.

SBORU, s. m., pl. *uri*, (compara si it. *volo*, isp. *vuelo*, prov. fr. *vol*, port. *veo*), *volatus, evolatus, impetus, spiritus; nundinarium forum, emporium*; actione, actu de a *sborare*, 1. proprie: *sborulu passerei, sborulu acerei*; si prin estensione: *sborulu sagettei, sborulu globului d' focu arruncatu d'in tunu*; *a prende píla in sboru*, *a impuscá passerile in sbora*; *suffletele loru si au leatu sborulu contra cerru*; 2. metaforice, a) *ventu, adventu, impetu, etc.*: *imaginationea portiloru si leuá sborulu in regionile celle mai inalte*; *a dá sborulu cogitatoriloru selle*; *nu oppriti sborulu ce au leatu spiritele*; *nu impedicati sborulu commercialui, scientieloru, artiloru, libertatiloru, cine pote adurmicá sborulu mentei unui mare geniu? asiá si: foculu pote leuá sboru, una machina pote leua sboru, una mare idea líea mare sboru*; b) *miscare animata de commerciu*, si in coner., *loculu si tempulu unde se face acésta miscare*: *sborulu mosiloru, sboru mare se face in fia-care Joui in acea cetate*; *sborulu de la santa-Maria a fostu pucinu animatu*.

SBUCCINARE, (contrassu di'n *esbuccinare*, se aude si *sbuccinare*, *sbuccinmare*; vedi *buccina, buccinu*), v., 1. *buc-*

cinare, a *sbucciná tare*: a *sbucciná una fapta*, ce n'are meritá a fi *buccinata*: 2. *commovere*, *agitare*, *concutere*, a miscá cu violentia, a scuturá, etc.: *sonulu potente sbuccina creierii*; *carruti'a pre calle salebrosa ne sbuccina tote ossele*; a *sbucciná d'in fundamentu*; *toti se sbuccina ca furiosi si indraciti*.

SBUCCINATORIU, -tória, adj. s. d'in *sbuccinare*, *buccinaus*, *commovens*, *concutiens* = care *sbuccina*: *sbuccinatorii basiloru societatei*.

SBUCCINATU, -a, adj. part. d'in *sbuccinare*, *buccinatus*, *commotus*.

SBUCCINATURA, s. f., *buccinatio*, *commotio*; actione de *sbuccinare* si effectu allu acestei actione: *sbuccinatorie pamentului prin cotremuru*.

SBURARE, *sburatori*, etc., vedi *sburare*, *sburatori*, etc.

SBURDALICIA, s. f., *lascivla*, *petulancia*, *levitas*, *evagatio*, etc., calitate de *sburdalicu*. M.

SBURDALICU, (d'in *sburdare*, mai pucinu bene, *sburdalnicu*), -a, adj., *lascivus*, *petulans*, *evagans*, *levis*, *ventosus*; *venturatu*, *nestemperatu*, *usiorellu*, *nebonaticu*, etc.: *fete camu sburdalice*, ce *copillu sburdalicu*! vedi si *sburdatu*. M.

SBURDARE, v., (cu forme simple: *ânima'mi sburda*), *evagari*, *fluctuare*, *lascivire*, *delectare*, *laetari*, *libidinoase agere*; a fi *nestemperatu*, a fi *nebonaticu*, a nu se stemperá, a sari plenu de bucuria, a fi *essaltatu*, si de aci, a fi *usiorellu*, *instabile*, *sventuratu*, mai *vertosu*, a face *escesse*, *nebonie* ce nu se potu permite. (Compara it. *sbordellare*, fr. *déborder*; pote se fia contribuitu si *bardu* = *bardus*, in insemnarea de: a nu fi *greoniu*). M.

SBURDATU, -a, adj. part. d'in *sburdare*, *vagus*, *ventosus*, *levis*, *lascivus*, etc.; *sventuratu*, *nestemperatu*, *nebonaticu*, *usiorellu*, etc.

* SCABELLU, s. m., *scabellum*; deminutivu d'in *scamnu*: *scamnellu* = *scannellu*, *scannellu de petiore*; metaforice, specia de instrumentu musicale ce se pune in miscare cu petiorulu.

SCABERE, si *scabire*, v., *scabere*; a

sgaria, a *scobi*: a *scabe capulu*, *bub'a urechi'a*, *scorti'a arboriloru*.

SCABIA, s. f. sim. *scabiu*; 1. f. *scabies*, (fr. *scabie*), *sgariatura*, *asperitate*, *crepatura*, etc., a) in genere: *scabi'a scortiei*, *scabi'a ferrului*, *rugine*, *scabi'a dentiloru*; b) in specie, α) *sgariatura*, *besica*, *buba*, *vulnu*, etc. (in acestu sensu si cu i stramutatu d'in locu: *scaiba*, si cu g in locu de c: *sgaiba*): *are mai multe scabie sau sgaibe pre facia*; β) mai *vertosu*, *bube de ronia*, *morbulu ronieci*; applicatu cu acestu intellesu si la plante; γ) metaforice, *mancarime*, si de aci, *scarpinataura*, *sgariatura de mancarime*, de *ronia*; δ) ce *sgaria*, si in specie, *scabia*, unu genu de plante; 2. m. *scabiu*, cu b molliatu *scaiu*. genu de plante, *carduus*, si in specia: α) *scabiu* = *dipsacens fullonium Linn.*; β) *bardana*; γ) *scabiu benevolentatu* = *carduus benedictus*; δ) *scabiu menutu* = *gallium apurinae Linn.*, nominatu pre alocuri si *turitia*; ε) *scabiu venetu* = *eryngium planum*, etc. tote plante ce producu prin spinii loru *scabie sau sgariature*. M.

* SCABIDU, -a adj., *scabidus*; plenu de *scabia*: *cu manule scabide*; metaforice: *scabid'a avaritia*.

SCABIETE, (cu b molliatu *scaiete*), s. m., *carduus*; genu de plante spinose, acellu-asi cu *scabiu* = *scaiu*, (vedi *scabia*, mai *vertosu* sub 2.).

SCABIETU, (cu b molliatu *scaietu*) s. m., *locus carduis occupatus*; locu plenu de *scabi* = *scai*, sau *scabieti* = *scaieti*, (vedi *scabiu* la *scabia*, si *scabiete*). M.

SCABIOLA si *scabiora*, s. f., (d'in *scabia*), *scabiola*, sim. *scabioru* = *scaioru*, (vedi *scabiu* la *scabia*), deminutivu d'in *scabiu* = *scaiu*. M.

SCABIOSU, -a, adj. s., *scabiosus*, (fr. *scabieux*, *scabieuse*); 1. d'in *scabia* = *sgariatura*, *asperitate*, *buba*, *ronia*, etc., (si *scaibosu*, *sgaibosu*, ca si *sgaiba* = *sgabia*, *scabia*), plenu de *scabia*: *capre scabiose*, *grane scabiose*, *scortia scabiosa*, *PELLI scabiose*, *manusitie scabiose*; metaforice: *scabiosi avari*; 2. d'in *scabia* si *scabiu* = *scaiu*, de unde si *scaiosu* = *scabiosu* = *spinis vel carduis occupa-*

tus, plenu de *scabi* = *scai*, *spinosu*, plantatu cu *scabi* sau spini, cardui: s. f., *scabiosa*, genu de plante d'in famili'a *dipsacieloru*, nominatu si simplu, *scabia*; vedi si *scabia* ca genu de plante. M.

* SCABITUDINE, s. f., *scabitus*, (d'in *scabia*); mancarime, mai vertosu de *rônia*, déro si: *scabitudine de batalia*, *de scrissu*, *de vorba*.

* SCABRATU, -a, adj. part., *scabratus*, (d'in *scabru*): *scabrate vitie de vinia*.

* SCABRE, s. f., *scabres*, (d'in *scabru*); in acellu-asi intellesu cu allu forme *scabia*.

* SCABRIDU, -a, adj., *scabridus*; plenu de *scabre*: *denti scabridi de rugine*.

* SCABRETIA, s. f., *scabritia*; calitate de *scabru*: *scabretia mâneloru*, *dentiloru*, *limbei*, *pellei*, *ferratoru*.

* SCABRICODU, -a, adj., (fr. *scabricaudé*); care are *coda scabra*.

* SCABRICORNU, -a, adj., (fr. *scabricorne*); care are *corne scabre*.

* SCABRICOSTU, -a, adj., (fr. *scabricosté*); care are *coste scabre*.

* SCABRIDE, adj., (fr. *scabride*); aspru la tactu: *plante scabridi*; absol. subst. pl. *scabridile*, familia de plante ce au foliele *scabre* sau *punctorie*.

* SCABRIFLORE, adj., (fr. *scabriflore*); care are *flori* sau calici *scabri*.

SCABRIFOLIU, -a, adj., (fr. *scabrifolié*); care are *folie scabre*.

* SCABROSITATE, s. f., (fr. *scabrosité*); calitate de *scabrosu*.

* SCABROSU, -a, adj., *scabrosus*; forte *scabru*, tare *scabru*: *pelle scabrosa de sorde*, *calle scabrosa*, *locuri scabrose*; metaforice: *sonuri scabrose*; mai vertosu: periculosu, difficile, delicatu forte, etc.: *cestione scabrosa*, *istoria scabrosa*, *intreprennderi scabrose*.

* SCABRU, -a, adj., *scaber*, (fr. *scabre*, -d'in *scabere*); aspru, rude, cu sgarriature, inecale, etc., mai vertosu d'in u-curatia, l. proprie, a) in genere: *cu mâncule scabre*, *denti scabri de rugine*, *scabri si netonsi omeni*, *scabr'a scortia a arboriloru*, *scabre folie*, *scabra pelle*; b) in specie, bubosu, *scabiosu* = *sgai-*

bosu, mai vertosu, *rôniosu*: *ouc scabra*, *copilli scabri*; 2. metaforice: *versurile telle sunt scabre*, *scabrele periode alle istoricului reu scriptoriu*.

SCADENTE, part. adj., (d'in *scadere*), (it. *scadente*), *excidens*, *decidens*, *exiens*, *deminuens*; *deterior*; etc. care scade.

SCADENTIA, s. f., actu, statu de *scadente*, 1. in genere: *scadenti'a apeii*, *pretiului*; 2. in specie, a) *dies solutionis*, di de solutione, terminu de desfacere a unei summa detorita: *a solve inainte de scadentia*; b) *exitus*, *fnis*, *terminus*, in genere, finitu, essitu; c) *defectus*, lipse, vitiu: *multe su scadentiele omului*; (vedi si la *scadere*, frasi ca: *nu e omu fora scadere*).

I SCADERE, (contrassu d'in *escadere*, se conjuga ca v. *cadere*), v., *excidere* (= *ex-cadere*), *deficere*, *decrescere*, *minui*, *deminui*, *deterior fieri*, *decidere*, *labi*, *delabi*, *deperir*; *minuere*, *diminuere*, *imminuere*, *deducere*, *detrahere*, *demere*, *passumdare*, *vitiare*, etc. (compara it. *scadere*, prov. *eschazer*, v. fr. *eschéoir*, n. fr. *échoir*, in celle alte limbe sorori cu de pre longa *ex*: isp. *descaer*, port. *descabir*, etc.); l. ca *intrans.*, a *cadédiosu*, a *cadé* d'in *inaltimea marirei*, *pretiului*, *poterei*, *averei*, etc., a se micusiorá, deteriorá, a) in genere: *apele venite mari scadu acumu rapide*; *dillele dupo solstitiulu de véra scadu peno la solstitiulu de iérna*; *pretiulu grancloru a mai scadutu si astadi*, *dupo ce scadusse treptatu in dillele trecute*; *in tempu de seccita scadu torrentii ce crescu in tempu de plovia*; *scade furi'a doreriloru*, *scade caldur'a morbului*; *scadu si inflaturele*, *bubele*; *scadu mosiele*, *scadu si bannii d'in pretiulu loru*, *scadu poterde si alie corpului cu mersulu etatei*; *scade formoséti'a*, *scade desteritatea*, *scadu tote virtutile cu tempulu si cu betrancti'a*; *scade cineva d'in ce a fostu*: *scade d'in gloria*, *scade d'in pretiu*, *scade d'in onore*, *scade d'in onori*, *scade d'in potere*; si: *scade cuiva poterea*, *scadu cuiva veniturile*, *scadu unoru-a si celle bone calitati*; *scade farin'a d'in saccu*, *scade sacculu cu farina*, *scade pung'a*, *scade vestiari'a*, etc.; une ori si

cu nuanti'a de : a dá inapoi, a regressá; — b) in specie, a vettemá, dauná, a fi in detrimentu, mai vertosu in frasi ca : *ce ti scade tie acésta-a? noue nu scade nemica, déro voue pote scadé multu; écco co nemica nu mi a scadutu; déco va scadé ceva, mie, nu tie va scadé; ce ve scade se apprendu cineva luminarea sea de la luminarea voastra?* 2. transit., a face se cada, a lassá se cada d'in; de ací, a micusiorá, substrage, deteriorá, vitiá, vettemá, etc., a) in genere : a scadé *portionile de mancare, a scadé pretiulu cerutu = a mai scadé d'in pretiu; a scadé unu numeru d'in altulu; scaderea ca operatione arithmetica este contraria additionei; a scadé salariele, onorariele, spesele; a nu scadé nemica d'in ce a dissu si ce a cerutu; a scadé meritele, laudele cuiva; a scadé pentru sene bona parte d'in castigulu covenitu altoru-a; a scadé mare parte d'in mercede covenita pre unu mense; a scadé ceva cu parte insemnata; a scadé capitele cu douedeci si cincí de procente; b) in specie, α) a scadé pre cineva cu ceva : a lu scadé cu doue d'in trei parti alle detoriei; a lu scadé cu totu ce erá detoriu; β) a scadé cuiva ceva : nu aveti dereptu a ne scadé onorile; si reflex. nu ti se scade nemica; ba mi se scade multu, mi se scade totulu, si in forma activa neutra : mi scade multu, (vedi si mai susu); de ací : scadere = lipse, defectu, vitiu, etc. : *toti avemu scaderi mai mari sau mai mici; omu fora scadere nu pote fi; nu mi ai spusu co callulu vendutu ar avé assemine scadere; de altramente scadere se liéa ca subst. si in tote celle alte insemnari alle verbului : scaderea apelor, scaderea unui numeru d'in altu numeru, scaderea pretiului comestibililoru.**

2 SCADERE, s. verbale, imminutio, deductio, detractio, detrectatio, attenuatio, defectus, vitium, etc., vedi verbulu scadere, vedi si scadimentu.

SCADIMENTU, pl.-e, diminutio, imminutio, deductio, subductio; actione effectu si resultatatu allu actionei de scadere, (vedi 1 scadere si 2 scadere) : a vende cu scadimentu de treidieci de

procente; a nu vré se face neci unu scadimentu d'in pretiulu fissu; a dá scadimentu; scadimentulu apeí ferte, scadimentulu ferrului arsu si lucratu; cu multa resipa se face mare scadimentu in summ'a de buccate.

SCADITORIU, -toria, adj. s., care scade.

SCADITURA, s. f., effectu allu actionei de scadere : scaditura de mai multe palme a apelorú riului.

SCADUTU, -a, adj. part. d'in scadere, imminutus, deductus, attenuatus, deterior factus, etc.; vedi 1 scadere, observandu ací numai frasi ca : buccate scadute, olla scaduta, caldariscadute, etc., analoge cu : riuri scadute, punge scadute, etc.

SCAFA, s. f., scapha, scaphium, lanx, poculum, (fr. scapha, scaphe, — σκάφη, σκαπίον, d'in σκάπτειν = scabere, cavare, scobire); vasu cavatu, mai vertosu de lemnu, si in specie, 1. specie de cavata, mai mica de câtu capisterea : una scafa de farina; 2. lance de bilance : celle doue scafe alle bilancei; 3. cupa de beutu : una scafa de lapte, de vinu; 4. vasu de plutitu; 5. olla de nopte; 6. specia de gnomone concavu, in aceste doue insemnari si sub form'a scafiu; 7. ossu allu carpului sau allu tarsului; 8. genu de conchylie.

SCAIETE, scaietu, scaiosu, scaiu, etc. vedi : scabiete, scabietu, scabiosu, scabiu, etc.

SCALA, scalaru, scalire, etc., vedi scara, etc.

SCALAMBARE, v., distortuere, depravare, os vel labra distortuere, depravare; a strambá, scalciá, in specie, a strambá faci'a, gur'a, etc., refl. a se scalamhá la cineva. M.

SCALAMBATU, -a, adj. part. d'in scalambare, distortus, depravatus. M.

SCALAMBATURA, s. f., oris contorsio, depravatio; actione de scalambare, si effectu allu acestei actione : scalambarea gurei lui te sparia. M.

SCALCIARE, (contrassu d'in escalciare), v., prave calcare, calceum distortuere, depravare; calce movere; 1. a calcá reu cu calcii, a strambá calcia-

mentele mai vertosu, a strambá-calcea, calcâniulu unui calciamentu: metaforice, a strambá, strică, etc.: a scalciá frásile, vorbele; a scalciá unu vestimentu, una linia, unu bătui, 2. a loví cu petiorulu, a dá impulsu cu petiorulu, si de ací, a dá impulsu, a miscá, mai vertosu a leganá albi'a, in care dorme unu pruncu.

SCALCIATORIU, -toria. adj. s., distortuens, depravans; care scalcia: scalciatoriu de calcioni; metaforice: scalciatori de limb'a materna.

SCALCIATU, -a, adj. part. d'in scalciare, contortus, depravatus.

SCALCIATURA, s. f., contortio, depravatio; actione de scalciare, déro mai vertosu effectu allu acestei actioni: scalciatur'a cioboteloru, scalciaturele faciei; scalciaturele limbei, frasei.

SCALDA, s. f., (d'in scaldare), aqua ad lavandum; 1. proprie, apa de lautu si recoritu, mai vertosu pentru prunci; 2. prin estensione, bania = baia, apa de lautu; cumu si actionea de a se lauá.

SCALDARE, (contrassu d'inescaldare = excaldare), v., lavare, in balneum demittere, (it. scaldare, isp. port. escaldar, prov. escaudar, v. fr. escauder, n. fr. échauder); proprie: a scote caldulu, si de ací: a bagá si lauá, spellá si recorí in apa rece, si in genere, a lauá, spellá, recorí totu corpulu: e bene a scaldá copillulu micu in tote dillele; se ne scaldámu vér'a in riu; nu te scaldi si tu cu noi in acésta limpida si rece fontana? mortii se scaldá, a scaldá pre repausatu, a nu immormentá nescaldatu; metaforice: a scaldá in sangele inimiciloru; undele fluviului scaldá ripele, scaldá petiorele unui monte, scaldá una cetate, scaldá agrii; cu oclii scaldati in lacrima; scaldati in sudore; celli scaldati in vinu sunt tare beti.

SCALDATORE, s. f., vedi scaldatoriu.

SCALDATORIU, -toria. adj. s., lator, lavans; balneum, lavacrum, (it. scaldatore, si scaldatojo); care scaldá sau serve la scaldatu: scaldatorii si scaldatoriele mortului; in specie, s. f. reale, scaldatória = scaldátore, a) vasu de scaldatu, locu de scaldatu, bania = baia;

b) apa de scaldatu, cumu si actulu de scaldatu: si cine intrá antâniu in acea scaldatore, se facea sanitosu, de veri-ce morbu erá coprensu; dupo battezu, a dou'a di, se face scaldatore battezatului; fora scaldatore nupotemu face scaldá; a affundá in scaldatore.

SCALDATU, -a, adj. part. s. d'in scaldare, lotus; in balneum demissus.

SCALDATURA, s. f., lotio; in balneum demissio; actione de scaldare, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione: doue scaldature pre di nu strica; a face una bona scaldatura; scaldatur'a passeriloru de apa prenuntia plouia; scaldatur'a si linsur'a catusiei e, dupo vulgu, inco unu semnu de plouia.

* SCALE, s. f., squalis; scalore, sorde, necuratía.

* SCALENU, -a, adj., scalenus, (σκαληνός, fr. scalène); care are lateri inecali, vorbindu in specie de unu trianglu: unu trianglu scalenu.

* SCALIDITATE, s. f., squaliditas; calitate de scaldidu.

* SCALIDU, -a, adj., squalidus, (d'in scalire); 1. tare, rigidu: vestimente scaldide de auru; 2. plenu de sorde, nespellatu, nepeptenatu, etc., a) proprie: infascioratu in scaldide vestimente; scaldida mâna, scaldidi denti, scaldida rugine; b) metaforice: scaldide espressioni, scaldide cogitari.

* SCALIRE, v., squalere; 1. a fi tare, rigidu, aspru, rude, nepolitu, etc.; a fi aspru de sorde, a fi plenu de sorde, a fi nespellatu, nepeptenatu, necuratu, etc.: scalescu armele in cuniu.

* SCALITATE, s. f., squalitas; calitate de scaldidu.

* SCALITUDINE, s. f., squalitudo; calitate, statu de scaldidu, sorde.

SCALLONIU, (scalloi), callusiu, vedi: calloni, callusiu.

* SCALMU, s. m., scalmus, (σκαλμός, fr. scalme); cuniu de lemnu de care se prende unu remu allu unei nave.

* SCALORE, s. f., squalor, (d'in scalire); statu de scaldidu, 1. in genere, rigiditate, asperitate, vertosía, lipse de politura, etc.; 2. in specie, sorde intarita, sorde grossa, necuratía mare, etc.:

plenu de scalore si de pulbere; scalorea faciei, vestimenteloru, mâneloru; scalorea doliului; metaforice: scalorea corruptionei, scalarile stylului.

* SCALPELLU, pl.-e, scalpellum, (fr. scalpel); deminutivum d'in scalpru, applicatu in specie la unu instrumentu chirurgicu sau anatomicu, care serve la *dissecare: nu e medicina acea ce applica scalpellulu; a cercetá cu scalpellulu partea presuppusa morbosa; metaforice, a) genu de insecte cirripedi; b) dente de unu pesce fossile; c) genu de mollusce.*

* SCALPERE, v., scalpere, (fr. scalper, affine cu γλάφειν, precumu *sculpere* affine cu γλάφειν); a sgariá, scarpiná, taliá, dissecá, spanticá, sapá, etc.: *a scalpe si depinge; a scalpe marmore, cupe, lingure; a scalpe flori eleganti pre cupe; a scalpe in pétra una inscriptione; a scalpe pellea craniului; a scalpe pamentulu cu unghiele; a si scalpe capulu, bub'a cu degitele.*

* SCALPRU, pl.-e, scalprum; instrumentu de *scalpere* allu sculptoriului, calcionariului, chirurgului, anatomului, etc. (vedi si *scalpellu*); cutitellu.

* SCALPTORIUM, -tória, adj. s., scalptor, si scalptorius; care *scalpe* sau serve a *scalpere: scalptori de pétra*; ca s. m. reale, unu *scalptorium* = instrumentu de *scalpere*, mai vertosu pentru pétra.

* SCALPTUM, -a, part. d'in *scalpere*, scalptus.

* SCALPTURA, s. f., sculptura; actione, modu, arte de *scalpere: sculptura gemmeloru*; si lucru essecutatu prin *scalpere: sculpturele acestui artistu.*

* SCALPTURIGINE, s. f., sculpturigo, (d'in *scalpturire*); sgariare, ricaire.

* SCALPTURIRE, v., sculpturire, (d'in *scalptu* de la *scalpere*); a sgariá, ricai: *unde se credea thesaurulu ingropatu, omulu incepù a sculpturí cu unghiele; gallinele scalpturescu pamentulu.*

* SCALUM, 1. adj., squalus; *scolidu*, sordidu; 2. s. m., *scalu*, squalus, genu de pesci d'in famili'a soliacieloru.

SCAMA, s. f., squama, fibra, pluma, inamentum, (it. squama, isp. port. escama, — affine potè cu *scolidu*, *scalire* etc.);

1. soldiu de pesce, de serpe, etc.: *scamele carpului sunt mai mari de câtu alle lusciiului; aurielè scame alle bellaurului*; 2. fulgu, firu de penna forte sup-tire, penna sup-tire: *scamele pulliloru de gallina; scame de gallina betrana, de gâsce*; 3. firu de linu, de cânepa, etc., in specie, firu smulsu d'in pandia, d'in pannura: *scama de pandia de linu. scam'a e necessaria la bube, la vulneri; cu scama se pune alefia la ulceri; a astupá cu scama tote crepaturele unui vasu.*

SCAMARE, v., filatim resolvere, retexere, (it. squamare, isp. port. escamar; — d'in *scama*, mai vertosu in intellessulu coventului de sub 3); a face *scama*, a scote, smulge, rumpe fire de pandia, etc.: *a scamá unu peticu de linu, de cânepa*; si refl. *a se scamá*, a se detramá, a se desfirá: *cumu se scama acésta metasse!* in celle-alte insemnari alle cuventului *scama: pescii sunt scamati*, coperiti de soldii, inse: *a scamá unu pesce*, va se dica sí: *a lu curatiá de scame*; asiá si: *a scamá una passere.*

SCAMARIUM, -a, adj. s., (squamarius); relativu la *scama*; in specie, cellu ce face, prepara *scama* pentru usulu celloru vulnerati, ulcerati, etc.; in acestu sensu si *scamatoriu*, care inse are si altu sensu, de care vedi la *scamatoriu*; s. f., *scamaria* = *scama multa*, locu unde se prepara si se tine *scama*.

SCAMATORIA, s. f., reale; vedi *scamatoriu*.

SCAMATORIUM, -toria, adj. s., 1. (d'in *scamare*), care *scama*, filatim retexens, squamas detrahens: *scamatoriu de pandia pentru ospitali; scamatoriulu pesciloru*; 2. (dupo fr. escamoteur = praestigiator), care face *prestigie*, de aci si s. f., reale: *scamatoria* = *praestigiae* = *prestigie*, care ar insemná mai bene: *occupatione cu scamare*, preparatione de *scama* pentru vulnerati, ulcerati, pentru astupatu crepature, etc.; — s. f. reale *scamatoria* = *scamatore* = instrumentu de a *scamare*.

SCAMATUM, -a, adj. part. din *scamare*, squamatus, filatim retexus: *pesce scamatu*, curetiatu de *scame*; *petice de pan-*

dia scamate pentru vulnerati, etc.; vedi scamare.

SCAMATURA, s. f., (isp. port. *esca-madura*); *scama* de pandia, etc.

SCAMBARE = *scambiare*, (contrassu d'in *escambiare* = *ex-cambiare*, -cu a intunecatu p'eno la trecere in *i*, *schimbare*), v., *cambire*, (it. *cambiare*, *cangiare*, si *scambiare*, prov. *cambiar*, *camjar*, *escambiar* si *escamjar*, fr. *changer*, *échanger*), *mutare*, *commutare*, *immutare*, *permutare*, *transformare*, *transfigurare*, *vertere*, *convertere*, *dissimulare*, *adulterare*, *ementiri*, *alium vultum vel habitum induere*, *variare*, *renovare*, etc.; a face altulu in parte sau in totu, a alterá, modificá in parti sau in totu, fia acésta-a in bene sau in reu, 1. in genere : a *scambá form'a*, *loculu*, *faci'a*, *colorea*, *natur'a unui lucru*, *unei fictie*, *unei substantie*; a *scambá ceva d'in locu*, a *scambá ordinea*; multe *animali* si *scamba p'èrulu sau pellea pre fia-care annu*; proverb. *lupulu scamba p'èrulu*, *déro nu inveciulu*; *in lume se scamba tote*, si noi ne *scambâmu cu elle*; *se scamba tempulu*, *se scamba impregiurarile*; *copillii scamba denti la una certa etate*, *scamba si măsellele mai tardiu*; *carnea*, *sangele*, *tote se scamba in noi*; *mentea*, *parerile*, *credentiele* *se scamba cu tempulu*; *scambâmu parerile*, *cumu scambâmu si cogitele*, *consiliile*, *planurile nostre*; *unu bonu capitani* si *scamba planulu*, *tactic'a*, *ordinea de batulia dupo tactic'a inimicului*; a *scambá trainulu*, *modulu de viétia*; a *scambá abitudinile*; a *scambá legile*, *regulamentele*, *organisationea unui ramu de administratiune*, a *scambá callii*, a *scambá vestimentele*, a *scambá comesi'a*, a *scambá rochi'a*; *scamba cineva vestimentulu dupo tempu*, *dupo locu* si *dupo alte circumstantie*; *s'a scambatu omulu s'a scambatu boiarulu*, *nu mai e cumu lu scii*; a *scambá multe d'in unu scriptu*; a *scambá covente*, *frasi*, *capite intreghe alle unui opu scrissu*; a *nu scambá nemica sau a scambá totu*; *asiá*, *cu acésta conditione*, *se scamba totulu*; *se potu inse scambá vorbele*, *fora se se scambe intellessulu*, *scambarea in form'a coventului* *trage dupo sene* si

scambarea intellessului; *multe scambari se facu in tote ramurele administratiunei*; *una limba inco se scambu cu tempulu*; — mai tote, chiaru si celle mai comuni espressioni, in cari intra coventulu *scambare*, au mai multe si differite intellesse, cumu : a *scambá anelle*, a) a le renová, a le dá alta forma; b) a dá si leuá unele in locu de altele; c) a si dá unulu altui-a propriulu seu anellu in semnu de venitoriu legamentu conjugale, etc. (vedi si mai diosu); 2. in specie, a) a leuá sau dá, d'in errore, unu ce strainu in locu de allu seu : a *scambá pellaricle*, *gallosii*, *bastonele*; *déro si mai vertosu*, a dá si leuá ca *ecivalente*, a comperá si vende : a *scambá napoleoni in lire*, a *scambá banni sunatori pre charteia*; a *scambá callii sei cu boii civa*; a *scambá unu mosia cu alta-a*; *multi âmbla a scambá mosiele selle cu alle statului*; a *scambá una merce cu alta merce*, *granu cu vite*, *ordiu cu mulii*; in sensu mai intensu : *nu asiú scambá starea si positionea mea neci cu a unui mare si potente rege*; inse : a *scambá in*, si cu sensulu generale de sub 1. : a *scambá unu omu in lupu*; *se crede co draculu se pote scambá in multe si varie forme*; de aci : b) a pune in locu altu ceva, a leuá loculu altui-a, vorbindu mai vertosu de persone : *posturile*, *stationile militari* *se scamba unele pre altele la anumite ore*; *custodi'a se scamba*, *alti armati vinu se scambe pre celli de peno acumu in statione*; a *scambá ministrii*, a *scambá pre septimana serritori*; a *scamba unu vestimentu*, va se dica : a) cu sensulu d'in acestu paragrafu, a leuá altele in locu de celle peno aci portate, sau a investí altele *cnrate*, *spellate*, etc., *déro si*; b) a le face altele, a le dá alta forma; c) a leuá altele *ecivalente* in loculu *acelloru-a*; d) a leuá, d'in errore, celle ce nu su alle selle; e) a leuá in locu de alle selle altele atari, in câtu sub aceste-a se se ascunda, se nu fia *connoscutu* etc.; c) a *scambá faci'a*, a) in genere : a *scambá faci'a unei rochia*; si *metaforice* : a *scambá faci'a lucrurilor*; b) in specie, a) a *scambá faci'a de frica*,

de rosine; mai vertosu : a scambá facie dupo sentimentele ce frementa anim'a; β') a si scambá faci'a = a se pface, a se face neconnoscutu; γ') in genere, a si dá, a leuá alta facia, mai allessu in frasea : a se scambá la facia; Jesu se scambà la facia ; scambarea la facia = *transfigurationea*; (vedi in derivate si alte nuantie de sensu); d) a scambá vorb'a, α) a vorbí de altu ceva differitu de cea ce vorbí peno aci; β) a vorbí in alta limba sau cu altu tonu de celle naturali si usuali vorbitoriului, a si dissimulá vorb'a propria, etc.; γ) a si calcá coventulu; δ) a scambá vorbe, mai vertosu a vorbí unulu altui-a, a se intellege : *am scambatu abia câte-va vorbe cu ellu in acea cestione; a scambá vorbe aspre; a nu scambá neci una vorba cu visitatorii*, etc.

SCAMBATIONE = *scambiatione*, s. f., *mutatio*, *variatio*, *mutabilitas*, *varietas*, *mobilitas*, *volubilitas*; actione de scambare, actu de scambare, déro mai vertosu, effectu, abitudine de scambare : *scambationile tempului, scambationea fortunei; dupo scambationile venturiloru; scambationile unui caracteriu, unci fire de omu; scambationile coventeloru se chiama si flessioni; scambationile de forma a coventului representa, de regula, scambationi correspondenti cu intellesulu acellui-asi coventu*.

SCAMBATIOSU = *scambiatiosu*, -a, adj., *mutabilis*, *variabilis*, *mobilis*, *volubilis*, *inconstans*, *levis*, *incertus*, *precarius*, etc.; suppusu la scambare, aplecatu la scambare, si de aci : inconstante, instabile, incertu, variabile : *ce natura de muliere scambatiosa si capriciosa! scambatiosa si inconstante e fortun'a; ce nu e scambatiosu pre acésta lume? scambatiosa e avereá, scambatiosa favorea, scambatiosa si venturosa natur'a junetiei*.

SCAMBATORIU = *scambiatoriu*, -tória, adj. s., *mutans*, *varians*, *mutabilis*, *instabilis*, *mobilis*, *inconstans*, *levis*; *mutator*, *commutator*, *argentarius*, *mensarius*; 1. transit., care scâmba : *scambatorii datineloru antice*; in specie, *scambatoriu de banni*, si absol. *unu scam-*

batoriu, (fr. *changeur*); 2. intrans., care se scâmba, mai vertosu, care se scâmba usioru, suppusu la scambare continua, aprope cu insemnarea formei *scambatiosu*, si de aci, inconstante, instabile, ventosu, etc. : *scambatoria si inconstante e fortun'a; ce tempu scambatoriu! scambatori sunt amicii mentionosi; scambatoria si capriciosa e d'in natura mulierea*; 3. f. reale, *scambatoria* = *scambatore*, locu de scambare, déro si tempu, cumu si actione de scambare : *scambatore de calli nu e la tote poste*.

SCAMBATU = *scambiatu*, -a, adj. part. s. d'in scambare, *mutatus*, *commutatus*, *dissimulatus*, *adulteratus* etc. : *cátu de scambati ve aslu astadi! scambatulu moneteloru*; si cu intellesulu formei *scambatiosu* = *mutabilis*, etc. : *Domnedieu e nescambatu; déro omu nescambatu nu s'a aflatu; stau nescambati in decisionea leuata*.

SCAMBATURA, s. f., *mutatio*, *transformatio*, etc.; actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de scambare : *scambaturele volientiei fora energia*.

1 SCAMBU = *scambiu*, (contrassu d'in escâmbiu, cu a intunecatu pëno la trecerea in i, *schimbu*), pl. -uri, *mutatio*, *commutatio*, etc., in t. s. verbului scambare, 1. in genere : *scambulu mai multoru parchie de calli; nu mi place scambulu in nemica, co-ci Românulu are proverbiulu : nu mi traiesce scambulu; scambulu vietiei, modului de viétia; scambulu custodiloru, sentinelleloru, stationiloru; scambulu calliloru la fia-care posta; scambu de anelle intre sponsi; scambulu camesieloru pre fia-care di; scambulu bastonului cu allu altui-a; locutioni : a dá ceva in scambu, a leuá in scambu; de aci : in scambu = *impromutatu*, un'a pentru alt'a, etc.; *ce capitâmu in scambulu sacrificieloru nostre?* 2. in specie, a) in commerciu : *scambulu fu prim'a forma a negotiului; scambulu e si astadi, in multe casuri, form'a acestei industrie; b) mai vertosu despre commerciulu cu bannii ensisi : mensarii sunt agenti de scambu; agentii de scambu procura mari facilitati commerciului in genere; scambu de summe sonatorie cu**

summe in charteis; c) si concretu, ce se scamba, mai vertosu despre vestimente ce se punu ca bone si spellate in locu de celle portate si sordide: mi lipsescu scamburi spre a me investi cumu se cere la bellu.

2 SCAMBU, -a, adj., scambus, (σκαμβός); strambu, contortu, vorbindu mai allessu de osse: *petiore scambe.*—Unu deminutivu d'in scambu, ar fi *scambulu*, de unde s'ar trage verbulu *scambulare*, prin metathese *scalumbare* = *scalambare*; vedi acestu coventu. M.

SCAMBULARE, *scambulu*; vedi 2 *scambu*. M.

SCAMELLA, s. f., (fr. squamelle); proprie deminutivu d'in *scama*. *scamutia*, *scamula*, *scamisiora*, etc., leuatu inse cu insemnarea speciale de: *folisiora*, *bractia*, a certoru plante.

* SCAMELLIFERU, -a, adj., (fr. squamellifère); care porta, are *scamelle*: *plante scamellifere*.

* SCAMELLIFORME, adj., (fr. squamelliforme); care are *forma de scamella*.

* SCAMIFERU, -a, adj., squamifer, (fr. squamifère); care porta sau are *scame*: *scamiferii serpi*; *scamifer'a cerbice a draconelui*; asiá si: *scamigeru*, -a, adj., *squamiger*.

* SCAMIFLORE, adj., (fr. squamiflore); care are *flori cu scame*.

* SCAMIFOLIU, -a, adj., (fr. squamifolité); care are *foliore cu scamele*.

* SCAMIFORME, adj., (fr. squamiforme); care are *forma de scama*, vorbindu de plante, de petre, de conce, etc.

* SCAMIGERU, -a, adj., vedi *scamiferu*.

* SCAMIPEDE, adj., (fr. squamipède); care are *petiore scamate*, coperite de *scame*.

* SCAMIPENNE, adj., (fr. squamipenne); care are *aripiorele scamate*, coperite de *scame*; subst. pl. *scamipennii*, familia de pesci.

* SCAMIU, -a, adj., squameus; de *scama*, cu *scame*: *scamii serpi*; metaforice: *serpariu scamiu de uuru*.

* SCAMMA, s. f., *scamma*, (σκάμμα, d'in σκάπτειν = sapare); locu de lupta

in palestra; locu de lupta in genere; lupta.

* SCAMMONIA, s. f., *scammonea*, (σκαμμωνία, fr. scammonée); planta, cumu si purgativu d'in acésta planta.

* SCAMMONITU, s. m., *scammonites*, (σκαμμονίτης, fr. scammonite); vinu de *scammonia*.

SCAMNELLU, (pre a locuri *scannellu*), pl. -e, *scabellum*, *scamellum*, *scamillum*; deminutivu d'in *scamnu*: *scannelle de petiore*, de *copilli*.

SCAMNU, (pre a locuri *scannu*), pl. -e, *scannum*, *sedes*, *sollum*, *cathedra*, *sedile*, *mensa lauionia*, *fidium canteriolus*; etc. (comp. it. *scanno*, isp. *escano*; trecutu si in n. gr. σκαμνί); mobile pre care sedemu, 1. in genere: *scannu de lemnu*, *scanne de ferru*; *scanne de palie*; *scanne de cespitate in gradine*; *scanne de metasse*, de *lussu*; *scannu commodu*; *scanne de theatru*, de *spectaclu*; *scanne de méssa*; a pune cuiva unu *scannu se sícda*; a se pune pre *scannu*; a se scollá de pre *scannu*; a cadé de pre *scannu*, d'in *scannu*; a se súi pre *scannu*, ca se vorbéscu mai de susu; a se bate cu *scannele*; e *scannu cu rotile*, cu *elaterie*; *scannu cu spate*, cu *redimatore*; *scanne fora bracie*, cu *bracie*; *scannele au patru petiore*, multe inse si *trei petiore*; *scanne lunge*, pre cari potu sedé mai multi; 2. in specie si metaforice, a) trouu: *scannulu domnici*, a se súi pre *scannu*, a fi datu diosu de pre *scannulu terrei*; b) resedentia: *scannulu pontificelui*, la *scannulu unui metropolitu*, etc., si cu intellessulu de sub a; c) resedentia a unui functionariu, cumu si jurisdictione: *scannulu judecatorescu*, *administrativu*, in tote *scannele judeciane*; d) locu, unde sta veri-ce: *scannulu matricei*; si in sensu ideale: *scannulu cogitarei e capulu*; *scannulu gloriei*; *scannulu reului*; e) pre ce rédima sau se pune ceva, a) *scannulu unei viora*, pre care *rédiu cordele*; b) *scannulu unui templariu*, pre care ellu *lucra lemnu*; *scannulu unui lemnariu*; f) vasu de escremente: a *merge la scannu*; a nu avé *scannu de mai multe dille*.

* SCAMODERMU, -a, adj., (fr. squa-

moderne, d'in δέρμα = pelle); care are
pellea coperita cu scame.

SCAMOSIARE., *filatim retexere*; a
face scamosu, a destramá, a desfirá, a
smulge scama de pandia, etc.; si refl. *a*
se scamosiá, a se face scamosu, a se
destramá : *cumu se scamosiédia acésta*
materia!

SCAMOSITATE, s. f., (fr. squamo-
sité); calitate de scamosu : *scamosita-*
teu serpiloru, pesciloru; scamositatea
certoru flori, certoru plante.

SCAMOSU, -a, adj., squamosus, (it.
squamoso, isp. pert. escamoso, fr. squa-
meux); plenu de scama, de scame cope-
ritu de scame : *scamosii pesci, serpi,*
scamose lorice, scamosa pannura, sca-
mosa carne.

SCAMUCIA, -tia, s. f., squamula, li-
namentum; deminutivu d'in scama.

SCAMULA, s. f., squamula; deminu-
tivu d'in scama.

SCANDALISARE = scandalizare,
v., scandalizare, (fr. scandaliser); 1. a
adduce in scandalu, a dá occasione de
scandalu : *prin portarea loru voru scan-*
dalizá tóta lumea; rellele essemple scan-
daliza mai multu de câtu edifica celle
bonc; a indigná prin scandalu : toti se
scandalizura de assemine nerossinare.

SCANDALISATU = scandalizatu, -a,
adj. part. d'in scandalizare.

SCANDALOSU, -a, adj., (fr. scandu-
leux); plenu de scandalu, care casiona
scandalu : *actione scandalosa, portare*
scandalosa, scripte scandalose, contra-
dictione scandalosa, commerciu scanda-
losu.

SCANDALU, pl. -e, scandalum, (σκάν-
δαλον, fr. scandale, d'in σκάζειν = cespi-
tare, schiopetare, lunicare); 1. proprie,
pedica ce sta in calle cuiva, cumu si im-
pedicare de acea pedica; 2. ca mai desu
inse, metaforice, a) occasione de pec-
catu, de reu : *vai de cellu ce face pecca-*
tulu, déro vai si mai multu de cellu ce
da scandalu lu peccatu! diabolulu se
tine numai de scandale; b) fapta, dissa
ce provoca scandalu : a face mare scan-
dalu : scandalu publicu, occasione de
scandalu; a se tine de scandale chiaru
in baserica; faptele celloru mari sunt

adescu scandale pentru celli mici; c) lar-
ma, scommotu ce se provoca prin una
fapta rossinosa : a fugi de scandalu; a
nu face scandalu; a se impucá fora
scandalu; d) indignatione provocata de
scandalu, de reulu essemplu : doctrinele
lui au provocatu scandalu, si au se pro-
voce altu scandalu si mai mare.

* SCANDERE, v., scandere; 1. trans-
it., a suí : *a scande scarile de fune alle*
navei; a scande montele, collin'a, mu-
rulu cetatei, callulu in fuga mare; a
scande arbori; metaforice : a scande
gradele ierarchiei; si in specie, a me-
surá unu versu, a lege in mesura ver-
suri, cumu si, a face bene sentita me-
sur'a unui canticu : a scande versuri e-
roice, versurile noue nu se scandu dupo
acelle-asi principie, cu cari se scandu
celle vechie; 2. intrans., a suí : a scande
in arbore; stellele scandu pre ceru; so-
rele scande spre media nopte; vedi si
compositele : ascendere, descendere.

* SCANDICE, s. f., scandix, scandix
caerifolium, Linn., specia de planta.

* SCANDICINU, -a, adj. s., (fr. scan-
diciné); de scandice, care sémina cu
scandicea; subst. pl. scandicinele, tribu
de plante d'in famili'a umbellifereloru,
cari au de tipu scandicea.

SCANDURA, s. f., scandula, scindula,
asser, tabula, (it. scandola, fr. échan-
dole, — d'in scandere, inse si cu al-
lusione la scindere); tabla de lemnu,
1. in genere : *scandura de cerru, scan-*
dura de abiete; scandurele de patu, de
mésu; gardu de scandure; scandura sa-
nitosa, putrida; scandurele usiei; cu
scandure se facu si secrinie; de aci : a
dormi in pamentu intre doue scandure;
metaforice, prin allusione la unu nau-
fragiu : singur'a scandura de scapare
a nostra e acésta-a; nu vede macariu
scandura de care se se accatie; 2. in
specie, cu sensu mai apropiatu de scan-
dere, lemnu ce serve la invelitore.

SCANDURARIU, -a, adj. s., scandu-
larius, tabularis; relativu la scandura;
in specie, s. m. personale, cellu ce face,
vende sau luera scandure : *scandurarii*
nu castiga multu cu scandurele.

SCANDURELLA, scanduricia, -tia,

scandurucia, -tia, s. f., deminutive d'in *scandura*, *tabella*, *asserculus*.

* SCANSILE, adj., *scansillis*, (d'in *scansu* de la *scandere*); ce se pote *scandere*, pre care se pote cineva sui: *monte scansile*, *arbori scansili*.

* SCANSIONE, s. f., *scansio*; actione de *scandere*: *scansionea collinei erá difficile*; *scansionea versuriloru*.

* SCANSORIU, -a, adj. s., *scandens*, *seansorius*; care *scande* sau serve la *scansu*: *machine scansorie*.

* SCANSU, -a, adj. part. s. d'in *scandere*, *scansus*.

SCANTA, *scanteia*=*scantelia*, *scanteiare*=*senteliare*, *scantilla*, etc.; vedi: *scinta*, *scintelia*, *scinteliare*, *scintilla*, etc.

1 SCAPARE, v., (it. *scapare*, isp. port. prov. *escapar*, fr. *échapper*), *liberare*, *vindicare*, *servare*, *conservare*; *solvere*, *expedire*, *absolvere*; *manumittere*; *emittere*, *amittere*, *omittere*; *excidere*, *effluere*, *defluere*, *labi*, *elabi*, *evadere*, *effugere*, *confugere*, *refugere*; *defungi*; *errare*, *fallere*, *fugere*, etc. 1. in genere, a) trans., a *liberá*, *salvá*, *mantuí*, *apperá*, *conservá*, *preservá*, *scote*, *trage* d'in *nevolia*, *desface* de *reu*, de *greu*, etc.: *nu medicii si medicamentele m'au scapatu*, *mi au scapatu vietí'a*, *ci natur'a mea robusta a potutu singura a me scapá de acestu perichu*; *pre multi am scapatu de innecu*; *nu am potutu scapá nemica d'in focu*; *elocenti'a patroniloru nu te va scapá de pen'a ce meriti*; *Domnedieu, care ne a scapatu de mai mari pericle, ne va scapá si de aceste-a*; *omeni generosi scapara de servitute multime de captivi*; a *scapá* pre *cineva* de *detorie*, de *creditori*, de *dari grelle*, de *amende*, de *lucru onerosu*; a *scapá unu omu de altu omu*: *nu lu potu scapá de acésta muliere*, de *acesti socii periculosi*; *nu te potu scapá diece d'in mânule lui*; metaforice: a *scapá* pre *cineva* de *prepusulu*, ce *are lumea pre ellu*; a *scapá lumea* de *superstitione*, de *ignorantia*, de *miseria*; a *scapá terr'a de greutati*, *cumu scapa cineva terr'a de invasiuni*, de *depredationi*, de *spoliationi*; si *refless.* a *se scapá* de *cineva*; a *se scapá* de *prepusu*, de

mostrarea cogitului; a *se scapá* de *detorie*, de *creditori*; a *se scapá* de *lucru*, etc. (vedi si mai diosu la *b*);—trei nuantie bene caracterisate distingu intellessulu a trei espressioni ca: α') a *scapá* pre *cineva* de *inchisore*. β') a *scapá* pre *cineva* de la *inchisore*, γ') a *scapá* pre *cineva* d'in *inchisore*, — nuantie ce decurru d'in differenti'a de sensu a prepositioniloru: *de*, *de la*, *d'in*, cu cari se lega obiectulu de verbu: *scapatu de inchisore e cellu ce a fostu ammenitiatu cu pen'a de inchisore*, fora inse se fia fostu *condemnatu la dens'a*; *scapatu de la inchisore e cellu condemnatu la acésta pena*, fora inse se fia fostu *bagatu*, de *faptu*, in *inchisore*; *scapatu d'in inchisore e cellu de faptu inchisu dupo condemnare*, fora inse se fia implenitu *terminulu de punitiune*; — b) *intrans.*, a *se mantuí*, a *essi* d'in *perichu*, d'in *nevolia*, a *se desface*, a *se curetiá*, etc.: *amu scapatu cu faci'a curata*; *nu scapati de acesti miselli asiá currendu si usioru*; a *scapá* de *inchisore*, de la *inchisore*, *d'in inchisore*; *nu veti scapá de mostrarea cogitului*, de *orgi'a cerului*; a *scapá* de *dare*, de *lucru impusu*, de *detorie*, de *creditori*; a *scapá* *nebatutu*; a *scapá* de *focu*, de *latroni*, *d'in mânule predatoriloru*; *amnellulu scapá de lupu*, *d'in gur'a lupului*; metaforice: a *scapá* de *paupertate*, de *prepusu*, de *suppliciu*, de *frica*, de *temere*, de *doreri*; *nu scapámu de un'a*, si *dámu cu capulu de alt'a*; *nu scapámu de cósá si ne ponu la secere*; *vreu se scapu de unu lucru asiá de greu*, ca *se me potu appucá de altele*;—a *scapá* dice mai *pucinu* de *cátu* *refless.* a *se scapá*, (vedi mai susu): *vré se scape de lucru cellu ce lucra fora tragere de ânima*, sau *vré se scape de lucru* ca de *ceva molestu*, *se scape vericummu*, *se scape pentru momentu*, etc.; *cine inse vré se se scape de lucru*, sau *cauta de lu face cu tragere de ânima*, sau *lu face pre deplenu si cu accuratetia*; *cine se scapa de lucru*, *nu mai are se revina la ellu*; *cine scapa de lucru*, *pote fi obligatu a lu reincepe*; — 2. in specie, a) trans., a *lassá* se *se duca*, *se treca*, *se fuga*, *se éssa*, *se se perda*, se

cada, etc. : *scapa d'in mana totu ce appuca; si a scapatu caciull'a d'in capu in putiu; menatoriulu scapà frenele calliloru; scapara d'in maneleloru pre latrone; copillulu scapà passerea d'in mana; leuati a mente se nu scapati si se spargeti vase asiá de costatorie; custodii au scapatu pre sceleratulu datu in custodi'a loru; amu scapatu callii d'in staulu; custodii scapara tote vetele preense in seminature; a si scapá udulu; a scapá vorba; nu potú tiné, si scapà mai multe vorbe compromittitorie; vorb'a ce scapàmu, nu se mai intorce; si reflex. : a se scapá, a se scapá se dica; se scapá se spuna ce nu se cadea a spune; se scapà, nepotendu se si mai tina udulu, (vedi mai diosu); metaforice : a scapá ceva sau pre cineva d'in vedere; ati scapatu unu lucru d'in vedere; am scapatu d'in ocli pre amicii plecati pre nave; scapassemu d'in vedere termulu marei; nu scapá d'in vedere pre nouii ospiti; a scapá una bona occasione, a scapá unu bonu castigu, a scapá bucatelle bone d'in gura; a scapá ossulu d'in gura, préd'a, etc.; b) intr., a) a se duce, fugi, cadé, etc. : vorb'a ce scapa nu se mai intorce; passerea ce scapa d'in cavia, nu se intorce singura la acésta-a; toti latronii au scapatu d'in inchisore, de sub custodia; carrulu scapà de ripa; vulpile scapara in laciu, (vedi si scapitare); se nu ve scape vorb'a despre ce s'a pertrecutu intre noi; se nu ve scape d'in mente ce ve am spusu; leuati sém'a se nu scape disagii de pre callu; au scapatu ouile d'in staulu; — a se scapá dice mai multu de câtu simplulu a scapá : se scapa cellu ce se uita, se perde cu totulu, sau : se scapa cellu ce se adopera a se dominá; d'in contra : scapa cineva d'in imprudentia, d'in usiorentia de mente; se scapa cellu passionatu, infuriatu se faca ce n'ar volí; scapa unu stultu se dica si se spuna ce nu se cade; — de aci : β) metaforice, a scapá, a se scapá = a cadé in peccatu, in errore; γ) a avé recursu la adjutoriu, la protectione : a scapá in baserica, a cautá se scape in paduri, prin caverne; unic'a scapare a desperatului e se nu*

spere scapare; unde se scapu, unde se me ascundu?

2 SCAPARE, s. verbale, liberatio, effugium, dimissio, amissio, evasio, refugium, praesidium, etc., actione de scapare, cumu si mediu de scapare, locu de scapare, adjutoriu, protectione : *in tene, Domne, aflu singur'a mea scapare de inimici si de tote nevoliele; scaparea totoru celloru assupriti si persecutati sunteti voi; scaparea nostra e cetatea; scaparea latroniloru d'in inchisore; scaparea d'in mâna a vasului; scaparea occasionei, castigului.*

SCAPATIONE, s. f., liberatio, amissio, effugium, lapsus, error, etc., actione si actu de scapare : *scapationea de captivitate; scapationea inchisiloru, scapationea captiviloru; scapationi in vorbe si fapte necovenite.*

SCAPATORIU, -tória, adj. s., liberator, effugiens, amittens, omittens, etc., care scapa : *scapatorii nostri de morte.*

SCAPATU, -a, adj. part. s. d'in scapare : *scapatulu teu d'in vedere ne face mare damnu.*

SCAPERAMENTU, pl.-e, pyrites, ignitabula, scintillatio; micatio; actione de scaperare : *scaperamentulu ocliloru leului furiosu; in specie, instrumentu de scaperatu, de regula in plurale scaperamente = scaperatori, (vedi si scaperatore) : scaperamentele consistu d'in unu amnariu, d'in cremene si d'in esca.*

SCAPERARE, v., micare, scintillare, fulgurare; ignem elicere, excutere; disjicere, saevire; gestire, vehementer cupere; a scote focu, lumina, a scanteiá, lucurí, arde, etc., 1. proprie : *scapera petrele sub calcaturele calliloru; in specie, a fulgerá : scapera cerulu, scapera nuerii; Macedoromanii dicu : scapera si bumbunedia, in locu de allu Dacoromaniloru : fulgera si toná; in specie, a scote scanteie de focu d'in una cremine batuta cu unu amnariu, a apprende, face focu : astudi nu mai scaperàmu cu creminea si cu amnariulu, scaperàmu cu fosforelle; 2. metaforice, a fi plenu de focu, de furore, a arde de menia, etc. : *scapera oclii leului interritatu; scapera faci'a omului de menia; scapera anim'a**

de amore; a scaperá si toná de indignatione; a dá palme se scapere oclii cuiva; vedi se nu ti scapere oclii; si despre mente : d'in mentea geniului scapera cogite grandiose; nu scapera nemica d'in capulu stultului.

SCAPERATORE, s. f., vedi scaperatoriu.

SCAPERATORIU, -toria, adj. s., care scapera, fulgureans, micans, ignem elicens : scaperatorii ocli ai mulierei iritata; in specie, scaperatore, s. f. reale, a) actione de a scaperá = scote focu cu amnariulu d'in cremene; b) instrumentu pentru assemine actione, de regula in pl. scaperatori: amnariulu, creminea si esc'a facu scaperatorile.

SCAPERATU, -a, adj. part. s. d'in scaperare.

SCAPERATURA, s. f., micatio, fulgor, fulgur, selutillatio; actione de scaperare : scaperatur'a ocliloru, nuerului, petreloru; déro mai vertosu, effectu allu acellei-asi actione, si in specie, instrumentu de a scaperá focu: amnariu, cremine, etc., de regula in pl. scaperature; déro in genere : scaperaturele = scanteiele.

SCAPETARE, scapetatione, etc., vedi scapitare, scapitatione, etc.

SCAPHA, scaphiu, vedi scafa.

*SCAPHOIDE, adj. s., (fr. scaphoïde); care sémina cu una scapha : ossu scaphoide allu mânei, ossu scaphoide allu petiorului; fosse scaphoïdi, cavitate scaphoide.

*SCAPIFLORE, adj., (fr. scapiflore), care are florea sau florile pre unu scapu.

*SCAPIFORME, adj., (fr. scapiforme); care are forma de scapu : fustellu scapiforme.

*SCAPIGERU, -a, adj., (fr. scapigère), care porta sau are scapu sau scapi, allu cui fustellu sémina cu scapulu.

SCAPITARE, v., (contrassu d'in scapitare, -it. scapitare, prov. descaptar); decidere, excidere, occidere, labi, dalabi, miuni, demiuui, deffcore, rel familiaris jacturam facere, pauperiem pati; a cadé in diosu, a scadé, a apune sau a depune, si de aci, a perde d'in vech'ia stare, mai vertosu, a deveni

pauperu, etc. : callulu scapita cu unu petioru in cea gropa; a scapita de pre ripa in riu; scapitara de pre ponte in apa; sorele scapita dupo collina, pare a scapita in mare; lun'a inco nu scapitasse sub orizonte; erá si ellu avutu, déro acumu a scapitatu asiá de tare, in câtu cersesce pânea de tote dillele; aveti compassione de celli scapitati nu d'in culp'a loru; omulu acestu-a a scapitatu multu d'in ce erá alta data.

SCAPITATIONE, s. f., casus, occasus, rei familiaris jactura, paupertas; actione de scapitare, si effectu, statu produssu prin acésta actione, in specie, paupertate, perdere a starei, a averei : scapitationea callului cu unu petioru in gropa; scapitationea sorelui dupo monte; in mare scapitatione se afla celli ce eri se desfetau in avutie.

SCAPITATU, -a, adj. part. s. d'in scapitare, qui cecidit, occidit, pauperiem patitur : stellele scapitate sub orizonte; adjutati pre celli scapitati.

SCAPULA, s. f., scapulæ; 1. spata a umerului, omoplatu, atâtu la omu câtu si la alte animali; 2. metaforice, a) spate, dosu, spinare : vai de scapulele telle! — b) despre lucruri, α) parte superioare a unei machina: scapulele stativci; β) culme, crecitu, piscu allu unui monte.

*SCAPULALGIA, s. f., (fr. scapulargie, d'in ἄλγος = dorere); dorere la scapule, la umeru.

*SCAPULALGICU, -a, adj., (fr. scapulargique); relativu la scapulargia, la dorerea de scapule.

*SCAPULARIU, -a, adj. s., scapularius, (fr. scapularie); relativu la scapula : arterie scapularie; dorere scapularia; vene scapularie; penne scapularie la passeri; — s. m. reale, scapulariu, pl. scapularie, a) vestimuntu sacerdotale, ce se pone pre umeri, omophoriu, (ὀμοφόριον = ce se porta pre umeru), b) fascii de materia ce descende de la umeri peno diosu, c) legatura de pandia data dupo umeri, ca se tina alta legatura medicinale.

*SCAPULOCORACORADIALE, adj., (fr. scapulo-coraco-radial); care se refere de la scapula si apophyse coracoide

peno la *radia* : *musculu scapulocoracoradiale*.

*SCAPULOUMERALE, adj., (fr. *scapulo-huméral*) ; relativu la *scapula* si la *umeru* : *arterie scapuloumerali*.

SCAPU, s. m., *scapus*, (*σκάπος* = *σκήπτρον, σκήπιον*) ; pre ce rédima ceva, si in specie, pre ce rédima una planta : fustellu, fuste, stelu, *lugeru*, coda, petioru, *trunchiu*, etc., prin estensione si metafore, a) fuste in genere; b) in specie, α) fustele unei columna; β) fustele sau cod'a unei lancia, unei secure, etc., γ) petiorulu unui candelabru, unei mesa, unei tabla; δ) fustele sau petiorulu, fustulu unei scara, unei rota; ε) sullulu de la una stativa, sau altu lemn transverse de la acea-si machina; η) sullu de pandia, de charteía, de pannura, etc.

SCARA = *scala*, s. f., *scala*, *scalae*, (it. *scala*, isp. *escala*, port. *escala* si *escada*, prov. *escala*, fr. *échelle*, v. fr. *eschele*, alb. *scala*), *gradus*, *stapes* = *stapeda*, *scabellum*, *suppedaneum*, *musicum diagramma*; *index*, *catalogus*, *repertorium*; *via*, *arena*, *ambitus*, *portus*; *instrumentu*, *mediu de scansu* = de *suitu*, l. ca mai desu si proprie, doue pertice sau doue funi cu grade transversali, etc. : *scara de lemn*, *scara de funi*, *scara de ferru*; *sunt inse si scare de marmore*, *de pétra*; *scara cu unu capitu pre pamentu si cu altulu in ceru* : *ângerii descendea si ascendea pre acésta scara*; *scarele de la usi'a caseloru sunt stabili*, *asiá sunt si scarele turnurilor*, *cumu si scarele facute in alte edificie si pârti de edificie*; *scarile mobili*; *a sui scar'a*, *a se sui pre scara*; *a descende scar'a*, *a descende de pre scara*, *a descende pre scara*; *a pune scar'a*, *a redicú si redimá scar'a de muru*; *luptatorii punu scare la murii cetatei*, *ca se saria pre aceste scare in cetate*; *a cadé pre scara*, *de pre scara*; *a tiné scar'a cuiva*, *ca se se pota sui fora perichu*; *a substrage*, *a leuá cuiva scar'a*; in particulariu cu respectu la *scarele stabili de la usie* : *a sedé la scara*, *a asteptá la scara*; prov. *a sui scarele cuiva* = a se umilí, etc. : *nu mi place a sui scarele neminui*, *si cu atátu mai pucinu scarele celloru superbi si*

potenti; *scara in ceru*, *scara la ceru* = *miraclu*; *a dá*, *imbranci pre scara*; *a se face scara si ponte* = a face totu, a si pune tote poterile, etc.; 2. metaforice, a) *scara de sella*, ochiu, cercinu pre care pune petiorulu, candu cineva incallica, si pre care rédima petiorulu, dupo ce a incallicatu : *sella fora scare*; *s'a ruptu un'a d'in scarele acestei selle*; *a se tiné bene in scari*; prov. *nu lu tinu bene scarele*; b) *scara de carru*, *de carrutia*, *de trassura*, etc., unu gradu sau doue de lemn sau de ferru, pre care pune petiorulu cellu ce vre a se sui in trassura : *nu poti sarí in carrutia*, *fora a pune unu petioru pre scara*; *redica scarele carrutiei*; c) *scara a unei carte* = tabla de materiele ce coprende acea carte; si de aci : d) *scara* = repertoriu, catalogu, lista, indice, etc., ordinate dupo unu principiu ore-care; e) *scara de musica* = complessulu celloru sépte tonuri musicali, *gamma*, *diagramma* : *scara majore*, *scara minore*, *scara chromatica*; f) *scara de proportione*, care serve la desemnu de charte, de edificie, etc.; g) in sensu mai ideale, estensione, spatiu, sfera sau mediu de actione, planu, proportione, etc. : *geniulu face tote pre scara larga*; *commerciu intensu pre una larga scara*; *a si restringe scar'a ideeloru*; h) *scara* = portu pre ripele apelor, mai allestu pre longa fluvie : *scar'a Calafatu*; — in acestu intellesu, mai vertosu, si cu *l* in locu de *r* : *scal'a Gallati*, — (reu transformatu, pre a locuri in *scla* = *schela*).

* SCARABEIDE, adj. s., (fr. *scarabéide*); care sémina cu *scarabeulu* : *insecte scarabeidi*; subst. plur. *scarabeidile*, tribu de insecte ce au de tipu genulu *scarabeu*.

SCARABEU, (si *scarabusiu* = *scarabuciu*), s. m., *scarabaeus*, (*σκαρβαίος* = *σκαρβος*, fr. *scarabée*) ; 1. genu de insecte coleoptere pentamere, d'in famil'a lamellicorneloru; 2. in limb'a vulgului, *scarabeu* = veri-ce insectu coleopteru; 3. pétra pre care e sculpitu unu *scarabeu*.

* SCARABU, s. m., (*σκαρβος*, fr. *scarabe*; vedi si *scarabeu*); genu de conchyliu.

SCARABUCIU = *scarabusiu*, (pre a

locuri si fora s, *carabusiu*), s. m.; vedi *scarabeu*.

SCARARIU, -a, adj. s., *scalaris, scularius*; relativu la *scara*: forme *scarrarie*; in specie s. m. personale, *scarariu*, cellu ce face sau vende *scare*.

SCARIARE = *sgariare*, (in forme simple: *scariu, scarii, scaria*, etc.), v., *scarificare, scarificare, scabere, vulnerare lacerare, laniare, unguibus foedere*; a rade, frecá, rumpe, sfasciá, mai vertosu cu unghiele: *lassa catusi'a in pace, co te scaria; cu faci'a scariatu; gallinele scaria in pamentu; nu scariati scórti'a arboriloru; ne au scariatu cãni; me scaria ceva in guttu, pre guttu; sonurile aspre scaria urechiele; aveti unghie asiá de mari, in câtu scariati pre cine puneti mânule; a scariá charteia* = a serie reu, prov. *pissic'a blanda scaria reu*.

SCARIATORIU = *sgariatoriu*, -a, adj. s., *scarificans, scabens, vulnerans*, etc., care *scaria*: *beuture scariatorie pre guttu*.

SCARIATU = *sgariatu*, -a, adj. part. s. d'in *scariare*.

SCARIATURA = *sgariatura*, s. f., *cutis, corticis laceratio, scarificatio*; actione de *scariare*, déro mai vertosu, effectu produsu prin acésta actione: *scariaturele pre scórti'a arborelui; scariatur'a de pre fronte, scariatur'a gallineloru in pamentu*.

SCARICA, *scaricella, scaricia, -tia, scariciora* = *scarisiora*, s. f., tote diminutive d'in *scara*, unele forme inse applicate si cu sensu speciale, cumu: *curella de scarici'a sellei*, (vedi si *scariga*).

SCARIFICARE, v., *scarificare*, (fr. *scarifier*); a scariá, frecá, dissecá, etc.: *a scarificá faci'a, spinarea cuiva; a scarificá una buba; a scarificá superfacia marmorei*.

SCARIFICATIONE, s. f., *scarificatio*, (fr. *scarification*); actione de *scarificare*: *scarificationea cere de la chirurgu pre cautioni forte mari*.

SCARIFICATORIU, -toria, adj. s., (fr. *scarificateur*); care *scarifica*; ca s. m. reale, *scarificatoriu* = instrumentu de *scarificare*: *chirurgii applica une ori scarificatoriulu*.

SCARIFICATU, -a, adj. part. d'in *scarificare, scarificatus*.

SCARIGA, s. f., *fulcrum, fulcimentum*; acellu-asi coventu in forma cu *scarica*, leuatu inse cu sensulu de *redimu, redimatore*, si in specie: a) parte, lature a unui carru, unei carrutia, parte *cancellata* ca si *scar'a*; b) capra, podu de scandure cu patru petiore, etc.

SCARIRE, -escu, v., in gradus partiri, *gradatim distribuere, summam cutem perstringere, scarificare; licerl, licitari*; a pune, a face in forma de *scara*, si a nome, 1. a graduá, a impartí in grade, a dispune in grade; 2. a crestá, scariá, scarificá vorbindu de pelle in particulariu; 3. a licitá, a dá mai multu, a redicá pretiulu; 4. a micusiorá gradatu lumin'a, colorile, etc.

SCARISIORA, *scaritia*; vedi *scarica*.

SCARISIU, adv. (d'in *scara*), *gradatim, ca scar'a*.

* SCARITE, s. f., *scaritis*, (*σκαρίτις*, fr. *scarite*); 1. specia de pesce ce sémina in colore cu *scarulu*; 2. genu de insecte coleoptere.

SCARITU, -a, adj. part. d'in *scarire*.

SCARITURA, s. f., *gradatio, licitatio*; actione si effectu allu actionei de *scarire*.

SCARMINARE = *scarmenare*, (contrassu d'in *escarminare*), v., *carminare*, (it. *carminare* si *scarmigliare*, tirol. it. *scarmenar*, isp. *carmenar* si *escarmenar*, prov. *carmenar*), *capillos vellere, vellicare, scrutari; disserere, reprehendere*; a curetiá *lâna, linu*, etc., smulgundu, peptenandu si allegundu ce e bonu d'in ce e reu: *a scarminá bene lân'a; nu ati scarminatu linulu câtu ve am datu*; metaforice, a) a smulge pèrulu; a bate pre ciueva: *vedi se nu te scarminu; nute am scarminatu de multu*; b) in sensu ideale, a cercetá, a scrutá, a criticá, etc.: *se scarminâmu bene lucrulu, cestionea*.

SCARMINATIONE, s. f., *carminatio, vellicatio, scrutatio*; actione de *scarminare*: *scarminatione de lâna; scarminatione conscientiosa a scriptului*.

SCARMINATORIU, -tória, adj. s., *carminas, disserens, vellicans*, (comp.

isp. *escarmenador*); care *scarmina*: *intelligente scarminatoriu allu opereloru de arte*; — s. f. reale, *scarminatoria* = *scarminatore*, instrumentu de *scarminatu*.

SCARMINATU, -a, adj. part. s. d'in *scarminare*, *carminatus*, *scrutatus*, etc.

SCARMINATURA, s. f., *carminatio*, *scrutatio*, etc., *actione si effectu allu actionei de scarminare*: *scarminatur'a lânei*; *a dá una bona scarminatura cellui copillu nestemperatu*; *scarminatura minutiosa a opului de arte*.

SCARPA, s. f., si m. *scarpu*, med. lat. *scarpus*, (it. *scarpa* si *scarpino*, isp. *escarpin*, fr. *escarpin*, compara lat. *carpisculus*, *carpusculus* = *καρπίς*, care e unu deminutivu d'in *carpus*, de unde apoi *scarpus*); soccu, pantofu, mai allesu pentru femine.

SCARPINARE, v., (d'in unu latinu *scalpinare*, trassu d'in *scalpere*), *scabere*, *scalpturire*, *scalpere*; *afrecá parti la cari se sente mancarime*: *a se scarpiná in capu*, *la petiore*, *pre spate*; *a scarpiná copillulu in capu*; *a scarpiná pre cineva la talpe*; *a si scarpiná mânele*; *dupo ce se scolla tardiu*, *apoi sta in patu de se scarpina ore intrege*; *de multa scarpinare*, *s'a scariatu*, *si scariaturele d'in scarpinare continua s'au facutu bube reile*; *omulu se scarpina adesea in capu*, *candu nu scie ce se facea*; metaforice, *a bate*, *a frecá reu*: *ai nostri scarpinara bene pre inimici*; *vedi se nu te scarpinu*.

SCARPINATIONE, s. f., *actio scabendi*, *scalpendi*, *fricandi*; *actione de scarpinare*.

SCARPINATORIU, -toria, adj. s., *scabens*, *scalpens*; care *scarpina*.

SCARPINATU, -a, adj. part. s. d'in *scarpinare*: *ti s'a facutu de scarpinatu*, *te manca spinarea*.

SCARPINATURA, s. f., *actione de scarpinare* si *effectu allu acestei actione*: *a trage inimiciloru una bona scarpinatura*.

SCARPINU, s. m., d'in *scarpu* deminutivu, cumu si d'in *scarpa*.

SCARPU, s. m., vedi *scarpa*.

SCARU, s. m., *scarus*, (fr. *scare*); genu

de pesci d'in famili'a labroidiloru, *labrus scarus*. *Linn.*

* SCATEBRA, s. f., *scatebra*; *scate-rea*, *essirea*, *sarirea*, *resarirea* unei apa: *scatebrele fontaneloru*; vedi si *scaturige*, si *scaturigine*.

* SCATERE, v., *scatere*; a *essí*, *sarí*, *resarí*, *vorbindu de unu licidu*, *mai vertosu de apa*, *a curre d'in fonte*, etc.; 1. proprie: *fontii scatu d'in pamentu*; *sangele scate d'in vên'a taliata*; *limpidulu riusioru scate d'in cost'a unei rupe*; *scate ap'a d'in parietele umidu*; 2. metaforice, *a abundá*, *a formicá*: *scatu leporii in acésta selba*; *scate marea de varie animali*; *scatu riurile de pesci si de cancri*.

* SCATOMYIA, s. f., (fr. *scatomyse*, d'in *σκατός* = *escrementu*, si *μύια* = *musca*); genu de insecte ce viu in sau pre *escremente*.

* SCATOMYIDE, adj. s., (fr. *scatomyside*); care *sémina cu scatomyia*; subst. pl. *scatomyidile*. familia de insecte, cari au de tipu genulu *scatomyia*.

* SCATOPHAGINU, -a, adj. s., (fr. *scatophagin*); relativu la *scatophagu*; subst. pl. *scatophaginele*, tribu de insecte diptere.

* SCATOPHAGU, -a, adj. s., (fr. *scatophage*, d'in *σκατός* = *escrementu*, si *φαγῆν* = *mancare*); care *mânca escremente*; ca s. m., *scatophagulu*, genu de insecte; vedi si *scatophaginu*.

* SCATOPHILU, -a, adj. s., (fr. *scatophile*, d'in *σκατός* = *escrementu*, si *φιλέιν* = *amare*); cui *place a viue in escremente*; ca subst. pl. *scatophilele*, sectione de insecte d'in tribulu musidiloru diptere.

SCATULA = *scatola*, s. f., *aroula*, *capsula*, *sitella*, *pyxis*; *cuteia*, *cuteiora*, *capsula*, etc.: *scatula de oua de pesce*. *scatula de lemnu*. *scatula de argentu pentru tabacu*, (compara it. *scatola*).

* SCATURIGE, s. f., *scaturix*; vedi *scaturigine*.

* SCATURIGINE, s. f., *scaturigo*, pl. *scaturigines*; *actione de scaterere*, si locu de unde scate unu licidu.

* SCATURIRE, v., *scaturire*; intensivu d'in *scatere*, a *essí*, *sarí*, *resarí*, *curre*

d'in fonte, etc., 1. proprie: *multe ape scaturescu d'in acellu monte*, 2. metaforice a abundá. a formicá, a fi plenu: *scaturescu insectele in perii capului ei*.

SCAU=scàuu=sgàu, s. m., uterus, matrix, vulva; — in origine, coventulu pare a fi adj.: *scauu. scaua*, (ex-cavus), cu insemnarea de: *tare cavatu, largu, profundu*, si: *tare essitu, scossu afora*, etc.; compara: *scauire, scaurare, scauru*, etc.

SCAUIRE=scauire, (scaire, squire),-escu, v., oculos admodum stolidè aperire, cum stupore intueri, stupere; a deschide tare oclii: *a scauí oclii; a scauí oclulu spre a lu essaminá*; a se uitá la ceva cu oclii tare deschisi, a se mirá, a cautá cu stupore: *a se scauí tota diu'a la seccature, scauiti bene oclii, se nu cadeti in curse; stau cu oclii scauiti: a lassá mortulu cu oclii scauiti*; — in genere a cascá tare, a deschide, etc.; vedi si *scaurare*.

SCAUITURA = sgauitura, (sgauitura), s. f., actione de *scauire*, si statu produssu prin acésta actione.

SCAUNELLU, scaunu; vedi: *scamnellu, scamnu*.

SCAURARE = sgaurare, v., oculos ample aperire, stolidè et oscitanter asplicere, nugis immorari; a deschide oclii tare: *a scaurá unu oclu, spre a lu essaminá*; a face ocli mari, a se uitá cu mirare, cu stupore sau cu mare attentione: *scaurati oclii la totu nemiculu; ce stai cu oclii scaurati la seccature?*

SCAURATU=sgauratu,-a, adj. part. s. d'in *scaurare*.

* SCAURU,-a, adj., scaurus, (σκαῦρος); tare scossu afora, tare essitu, forte proeminente, vorbindu mai vertosu de osse, si in specie de *malliore*, de *calcânie*; *ocli scauri, genucli scauri, mallioru scauru; nu rideti de celli scauri; copillu scauru*.

* SCAZONTE, adj. s., scazon, (σκαζών, fr. scazon); proprie, *schioapu*, applicatu in specie la unu versu iambicu trimetru, care, in locu de *iambu*, are, in ultimulu petioru, unu *spondeu* sau *trocheu*.

* SCELERARE, v., scelerare; a spurcá prin *scelu*, a spurcá celle sancte, celle inviolabili: *ellu si scelerá mânule cu sange innocente*.

* SCELERATETIA, s. f., sceleritas; (fr. scélératesse); calitate si fapta de *sceleratu*; vedi si *sceleritate*.

* SCELERATISMU, s. f. m. (fr. scélératisme); *sceleritate, sceleratetia* reddussa in systema, systema *scelerata*, doctrina *scelerata*.

* SCELERATU,-a, adj. part., sceleratus, (fr. scélérat); 1. spurcatu cu *sceleri*: *pamentulu sceleratu, térr'a scelerata, case scelerate, locuri scelerate*; 2. metaforice, plena de *sceleri*, care face, a facutu, e deprensu a *committe sceleri*: *omeni scelerati si impii; sceleratii n'au téma de Domnedicu; sceleratulu nu respecta nimica: conspiratione ordita de c'li mai scelerati; scelerata conjuratione, scelerate consilie, scelerate fapte; disse scelerate si impie*; de aci: *sceleratu = blastematu, maledictu; funestu, perniciosu*, inse si in sensu mai mitigatu, ca in espressionile: *sceleratulu de copillu; sceleratii mei de amici nu me crutia intru nematica; scelerate, nu face asiá*.

* SCELERITATE, s. f., sceleritas; calitate si fapta de *sceleratu*: *sceleritate vostre voru fi aspru punite de Domnedicu*; vedi si *sceleratetia*.

* SCELEROSU,-a, adj., scelerosus; plenu de *sceleri*: *nu potu pune mân'a pre acellu scelerosu si impiu latrone*.

* SCELESTU,-a, adj., scelestus, care *committe sceleri*: *tu esti reu, tu blastematu, tu scelestu*; — blastematu, missellu, insellatoriu, mentionosu; déroca si *sceleratu*, si in sensu mitigatu, in jocu.

* SCELETU, s. m., pl.-e, sceletus, (σκελετός, fr. squelette); numai ossele inseriate alle unui animale: *sceletu de callu, sceletu de bou; sceleti, de omine scelete de animali antediluviane*; metaforice, a) *sceletu = omu sau altu animale forte macru*, care are numai pellea si ossele, fora firu de carne: *unu sceletu de betránu; a devení a fi sceletu*; b) *sceletu = prime liniamente, prime idee alle unei carte*, etc., fora desvoltari si ornamento

a dá *sceletulu unui opu de filosofia*; — (reu pronuntiatu si scrisu : *scheletu*).

* SCELOTYRBE, s. f., *scelotyrbe*, (*σκελοτύρβη*); impleticirea petiureloru in mersu, paralytia de genucli, de petiore.

* SCELU, pl. *sceleri*, *scelus*; peccatu mare, fora de lege, crime, cea mai tare expresiune intre celle ce espremu in modu generale actionile morali relle : *nu e mai mare scelu de cátu proditiunea de patria; prin scelerile vostre ati atrassu asupra-ve orgi'a divina; a committe scelulu, a perpetrá scelulu, a premeditá cellu mai atroce d'in sceleri; a concepe cogitulu unui orribile scelu; si despre animali : scelu = facere de reu, stricatione, etc.; — scelu = peccatu; — scelu = fatalitate, calamitate, etc.*

SCENA, s. f., *scena*, (*σκηνή*, fr. *scène*), proprie si in origine, *cortu*, coperimentu, etc., leuatu inse in urma peno astadi, 1. in sensulu cellu mai usitatu si ore cumu propriu, locu, parte a teatrului, unde apparu si vorbescu actorii : *a essi pre scena; scena larga, scena strimpta; scena tragica; decorationile scenei; apparu multi actori pre scena; scen'a e plena de actori muti, ce nu spunu nemica pre sceno*; 2. metaforice, a) *scena = parte d'in una drama : scen'a cea mai formosa d'in acésta tragedia; scenele acestei comedie nu se lega bene unele cu altele; scena pathetica, scena comica; prim'a scena d'in primulu actu allu dramei*; b) *scena = locu publicu, locu unde se presenta cineva publicului, lunei*; de aci, c) *scena*, cu una mai mare estensione : *scen'a lunei; noue generationi apparu in scen'a, pre scen'a acestei lume*; mai vertosu, sfera de actione, arena, etc. : *scena politica; a se trage de pre scen'a politica; scen'a bataliei; scen'a crimei, etc.*; d) *scena = evenimentu, fenomenu, actione : scenele naturei; scenele terribili alle bellului civile; in specie, actione, fapta scandalosa : a face scene, a face una scena d'in celle mai supperatorie; scen'a ce faceti, este indignatoria.*

* SCENALE, adj., *scenalis*; relativu la *scena* : *decorationi scenali, gesturi scenali, infaciosiare scenale, pompa scenale.*

SCENARIU, -a, adj., *scenarius*; relativu la *scena* : *pictori scenari.*

SCENICU, -a, adj., *scenicus*; (*σκηνικός*, fr. *scénique*); de *scena*, relativu la *scena* : *jocuri scenice, gesturi scenice, artisti scenici, opuri scenice, decoratione scenica*; metaforice, in oppos. cu *reale*, *scenicu = imaginariu, fictivu : regi scenici, avutié scenice.*

* SCENOGRAPHIA, s. f., *scenographia*, (*σκηνογραφία*, fr. *scénographie*); arte de a depinge decorationi *scenice*; prin estensione, desemnu, pictura perspectiva : *scenographi'a unui locu, unui edificiu, unei cetate, unui palatiu, unei gradina, etc.*, vedi si *sciagraphia*.

* SCENOGRAPHICU, -a, adj., (fr. *scénographique*); relativu la *scenographia*.

* SCENOGRAPHU, -a, s. pers., (fr. *scénographe*); cellu ce scie si essercita *scenographi'a*.

* SCENOPEGIA, s. f., (fr. *scénopégie*, (*σκηνοπηγία*); punere, asediare de cortu, applicatu in specie la *serbatorile corturiloru, la Ebrei.*

* SCEPTICISMU, s. m., (fr. *scepticisme*); systema a *scepticului*; prin estensione, indouientia de tote, mai vertosu, assémine indouientia affectata.

* SCEPTICU, -a, adj. s., *scepticus*, (*σκηπτικός*, fr. *sceptique*); care dubita de tote, care ca principiu de cogitare pune indouienti'a, si de aci, negatione a totu ce essiste : *filosofi sceptici, filosofia sceptica, doctrine sceptice*, prin estensione, cellu ce nu crede usioru, cellu ce se indouiesce de ce nu e evidente; cellu ce nu crede in nemica.

* SCEPTRATU, s. m., (fr. *sceptrate*); moneta cu effigi'a unui domnitoriu armatu cu *sceptru*.

* SCEPTRIFERU = *sceptigeru*, -a, adj., *sceptrifera* = *sceptiger*; care porita *sceptru* : *sceptrifera mâna a regelui.*

SCEPTRU, pl. -e, *sceptrum*, (*σκηπτρον*, fr. *scéptre*); in origine, bastonu de rédimu, applicatu in urma esclusivu la : *bastonulu de auctoritate, bastonu regale, devenitu semnu allu regnului, allu imperiului, allu domniei*; si de acea-a, *sceptru* si cu insemnarile de : *potestate*

suprema, domnia, regnu, imperiu; etc. : sceptrulu si coron'a sunt insemne regali; regin'a sta in tromu cu sceptrulu in mâna; a preferi sceptrulu vietiei; sceptru de ferru allu unui tyrannu ap-pesa greu pre suppusii lui; sceptrulu lunei, sceptrulu marci, sceptrulu cerului; — sceptru = una constellatione boreale.

* SCEPTUCHU, s. m., szeptuehus, (σηπτοῦχος); proprie, cu insemnarea ce au si formele : *sceptriferu, sceptrigeru*, applicatu inse, mai allessu la orientali, a insemná unu mare demnitaru ce pórtá, in cerimonie, sceptrulu domnitoriului.

SCEITU = *schetu, schitu*: vedi *ascetu*.

* SCEVIA = pron. *scevia*, si

* SCEVITATE, s. f., scaevitas; calitate si fapta de *scevu*, stangacia, si de aci: lipse de desteritate, de successu, etc.

* SCEVOPHYLACE, s. m., (fr. scévophylax = σεβοφύλαξ); cellu ce in una baserica, e insarcinatu a pastrá vasele sacre.

* SCEVU, -a, adj., scaevus, (σκαῖος); stângu, despre stâng'a; metaforice, stangace, neindemanaticu, fora desteritate.

* SCHEDA = *sceda*, s. f., scheda si scida, (σχέδα, σχίδη); folia, tabla, in specie, folia de papyru, de carte sau charteía; — de aci deminutivulu : *schedula* = *scedula, cedula, cedura*, vedi : *cedula*.

* SCHEDULA, s. f., schedula; vedi *scheda*.

SCHELA, s. f., vedi *scara* = *scala* contra finitu.

SCHLETU, s. m., vedi *sceletu*.

* SCHEMA, (*schima*, dupo pron. noua grecésca), pl. *schemate, schema*, (σχῆμα), *figura, gestus, gesticulatio, vultus, oris habitus, corporis habitus, foeda vultus distortio, ordo*; 1. in genere, forma, figura, *formula*, *facia*, *portu*, *estieriore*, *abitu*, etc. : *credu co aprobe nu me con-nosci in acésta schema, in schema de satyru, de bachante; lucrulu leuà alta schema; schema monachica; schema geometrica; schemate sculpte pre cupe; vestitu in schema comica; a dá in una schema comprensiva ideele si regulele*

*unei parte de scientia; schematele, in fia-care scientia, resumu ideele abstracte in forme usiore de perceptu; in schema de cruce, de stellutia, de uncu, etc.; 2. in specie, a) figura de styly, de retorica : cu unu cuventu grecu se dicu schemate figurele retorice; ironi'a, hyperbol'a si altele sunt schemate retorice; b) ordine, mai vertosu ordine religiosa, *tagma* : *schem'a preutesca, schem'a calugeresca*; a) gestu, portu allu corpului, partiloru corpului : *schema scenica, schema comica; nu mi placu aceste schemate es-saggerate; d) gestu, miscare contorta, in-tortochiata, strambatura, (vedi : *schemosire, schimonosire*, etc.).**

* SCHEMATICU, -a, adj., *schemati-cus* (σχηματικός, fr. schématique); relativu la *schema* : *tabelle schematice; schematicii erau si nesce eretici ce credeau co corpulu lui Christu a fostu numai nalluca, éro nu realitate.*

* SCHEMATISARE, = *schematizare*, v., (*schematizare, σχηματίζειν*, fr. schématiser); a dá *schema*, a pune in *schema*, a formá, formulá, imaginá.

* SCHEMATISMU, s. m., *schematis-mos*, (σχηματισμός fr. schématisme); actione si effectu allu actionei de *schematisare* : *acestu-a e unu schematismu de idee, nu una systema de idee; schematismu de figure geometrice.*

* SCHEMNICIA (si *schimnicia*), s. f., *solitarii vita, status, solitarii cella; statu, viétia de schemnicu; cella de schemnicu : a se duce la schemnicia, a imbraciá schemnicia, a viue in schemnicia.*

* SCHEMNICISMU, (si *schimnicismu*) s. m., *systema de viétia schemnica : déco toti aru imbraciá schemnicismulu, s'ar stinge genulu omenescu.*

* SCHEMNICU, (si *schimnicu*), -a, adj. s., (*schemonicu, d'in schema* = ordine monachale), *solitarius, solitudinis incola; monachu solitariu : schemnicii din infundaturele Carpatiloru; viétia schemnica, practice schemnice; si metaforice : te ai facutu unu addeveratu schemnicu, co nu mai essi in lume.*

SCHEMONOSIRE, (si *schimonosire*, d'in *schemone*, d'in care si *schemonicu*), etc., vedi *schemosire*.

SCHEMOSIRE, (si *schimosire*), -escu, v., deformare, deturpare, distorquere, contorquere; a strică *schem'a* = *form'a*, si in genere, a deformá, desfigurá, strambá, scalciá, intortochiá, etc. : a si *schemosí faci'a*, *portulu*, *vorb'a*, *scrierea*; a *schemosí litterele*; — cu allusione nu numai la *schema* (σχῆμα), ci si la ἀσχημοσύνη = a face sau fi difforme, urritu, etc.

SCHEMOSITU, (si *schimositu*), -a, adj. part. din *schemosire*, deformatus, deformis, turpis, foedus.

SCHEMOSITURA, (si *schimositura*), s. f., actione si effectu de *schemosire*, deformatio, deformitas, turpitude, etc.

* **SCHENIU**, s. m., (fr. schénion, σχοίνιον, vedi si *schenu*); canticu cu fluerulu, cu flautulu.

* **SCHENOBATIA**, s. f., (fr. schénobatée); arte de *schenobatu*.

* **SCHENOBATICU**, -a, adj., (fr. schénobatique); relativu la *schénobatia* sau la *schénobatu*.

* **SCHENOBATU**, -a, s. pers., *schénobates*, (fr. schénobate, σχοινοβάτης, — d'in σχοίνος = fune, si βάλειν = amblare); funambulu, care âmbła, salta pre fune.

* **SCHENOBENU**, -a, adj., (fr. schénobène; — d'in acelle-asi elemente cu *schénobatu*); care âmbła, sta, viue pre papura, (vedi si *schenu*).

* **SCHENODORU**, s. m., (fr. schénodore); genu de plante graminie.

* **SCHENU**, s. m., *schœnus*, (σχῆνος, fr. schène); 1. papura; 2. fune de papura; 3. fune, in genere; 4. una mesura de longitudine; 5. la antichi servindu inco: a) ca aroma de vinu; b) ca deressu pentru mulieri, mai allessu pentru curtisane.

SCHIOPA = *sclopa*, s. f., *spithama*, *dodrans*; proprie, f. d'in *schio*pu, ore cumu : *palma schiopa* = *manca*, leuatu inse in specie cu intellessulu de : *spatiu*, *distantia*, *longitudine de la capitulu pollicelui peno la capitulu indice-lui* : *schio*p'a e mai mica de catu *palm'a*; *doue palme si una schiopa*; nu de una *palma*, ci numai de una *schio*pa, *déro schio*pele differu, ca si *palmele de la omu la omu*; *ap'a* e numai de una *schio*pa.

SCHIOPARE = *sclopare*, (in forme simple : *schio*pu, *schio*pi, *schio*pa), v.,

claudicare, *claudum reddere*, (comp. si fr. *cloper*, *clocher*, *cloquer*; vedi si : *schio*petare, *schio*pu); 1. a fi *schio*pu, a calcá reu, a devení *schio*pu : *de ce schio*pa *callulu?* nu sciu de ce *schio*pa *boulu de amendoue petiorele*; se *prefacuco schio*pa; *toti au schio*patu, numci tu nu ai *schio*patu; de ce *ati schio*patu? metaforice : *schio*pa *versulu*, *frasea*, *periodulu*; nu *schio*pa intru *nemica acesta machina*; *schio*pa si una *rota*, *schio*pa mai multe *parti alle unei machina*; *schio*pa *cineva in ce face, in ce cogita*, asiá co : a *schio*pá = a nu merge bene, a se impediá, a errá, a cadé in erroru, etc.; 2. a face *schio*pu : *cine a schio*patu *cânele?* tu mi ai *schio*patu *callii*; *loviture la petiore au schio*patu *pre toti*, numai *câtiva au remasu neschio*pati.

SCHIOPATORIU = *sclopatoriu*, -tória, adj. s., care *schio*pa, *claudicans*, *claudum reddens*.

SCHIOPATU = *sclopatu*, -a, adj. part. s. d'in *schio*pare.

SCHIOPATURA = *sclopatura*, s. f., actu de *schio*pare, cumu si statu de *schio*patu, de *schio*pu, *claudicatio*, *clauditas*.

SCHIOPITARE = *schio*petare = *sclo*pitare, v., (in forme simple : *schio*pitu, *schio*piti, *schio*pita; mai pucinu bene : *schio*pitiediu, etc.), *claudere*, *claudicare*; in acellu-asi sensu cu allu forme: *schio*pare, inse si differindu, a) pentru co se applica numai ca intransitivu; b) pentru co, avendu forma intensiva, dice mai multu de câtu *schio*pare in sensu intransitivu, asiá co : a *schio*pítá = a *schio*pá *indelungu. continuu, forte reu*, etc.

SCHIOPITATORIU = *sclopitatoriu*, -tória, adj. s., d'in *schio*pitare.

SCHIOPITATU = *sclopitatu*, -a, adj. part. s. d'in *schio*pitare.

SCHIOPITATURA = *sclopitatura*, s. f., actu si effectu, statu de *schio*pitare.

SCHIOPITU = *schio*petu = *sclo*pitu, pl.-e, *claudicatio*; actu de *schio*pitare : *schio*pitulu *callului*; *schio*pitetele *rotei*, *carrului*, *petiorului*, *amendouoru petioreloru*.

SCHIOPU = *sclopu*, -a, adj., *claudus*, *claudicans*, *mancus*, *labens*, *impeditus*, (compara it. *zoppo* — verb. *zoppicare*,

isp. *zopo*, fr. *écloppé*, prov. v. fr. *clop*, med. lat. *cloppus*, etc.; — paru a fi transformate d'in *claudus* = *clodus*); 1. proprie, mancu de unu petioru sau de amendoue, care merge reu cu unulu sau cu amendoue petiorele : *callu schiopu de amendoue petiorele*; a *vindecá schiopü*; *schiopu orbu, cumu va fi. schiopu orbu* = forte mancu; 2. prin estensione si metafore, mancu, defectuosu, peccatosu, etc.: *versuri schiope*.

* SCHISMA, (si *scisma*), pl. -*mate*, *schisma*, *dissidium*, *discordia*, (*σχίσμα*, fr. *schisme*); 1. in genere, despiciare, dissecare, despartire; si metaforice, dissensione, discordia, factione, imparechiare; 2. in specie, rupere a unei parte de alt'a a basericei : *schism'a intre crestinii d'in oriente si d'in occidente*; *multe schismate se faceau intre crestini chiaru in primele tempuri alle crestinismului*.

* SCHISMATICU, (si *scismaticu*), -*a*, adj., (fr. *schismatique*); relativu la *schisma*, care face *schisma* : *doctrina schismatica, partile schismatice*; *schismaticu in baserica e mai pucinu d. cátu creticu*; *crestinii de baseric'a greceanomescuschismatici pre crestinii de baseric'a latina. si vice-versa celli de baseric'a latina nomescuschismatici pre celli de baseric'a gréca*.

* SCHISMATISARE = *schismatizare*, (si *scismatizare*), v., (fr. *schismatiser*); a face *schisma*, a bagá *schisma* intre celli uniti, si in specie, intre celli de acelle-asi credentie religiose.

* SCHISMATOBANCHIU, -*a*, adj. s., (fr. *schismatobranche*); care are *branchie despicate, crepate*; subst. pl. *schismatobanchii*, familia de pesci.

* SCHISMATOPTERIDE, adj. s., (fr. *schismatoptéride*); care are *capsule crepate*; subst. pl. *schismatopteridile*, familia de plante.

* SCHISTOCARPU, -*a*, adj., (fr. *schistocarpe*, d'in *σχιστός* = schistu, si *καρπός* = fructu); care are *fructe crepate*.

* SCHISTOIDE, adj., (fr., *schistoïde*); care sémina cu *schistulu* ca subst. : *sassu schistoide*.

* SCHISTOSOMIA, s. f., (fr. *schistosomie*, d'in *σχιστός* = schistu ca adj.

si *σῶμα* = corpu); *ruperea, creparea abdominelui in tota lungimea sea*.

* SCHISTOSOMICU, -*a*, adj., (fr. *schistosomique*); relativu la *schistoso* si *mía* si la *schistosomu*.

* SCHISTOSOMU, -*a*, adj. s., (fr. *schistosome*, vedi *schistosomia*); care are *abdominele ruptu, crepatu in tota a sea lungime*.

* SCHISTOSU, -*a*, adj., (fr. *schisteux*); plenu de *schistu* ca subst., de natur'a *schistului* : *terrene schistose*.

* SCHISTU, -*a*, adj. s., *schistus*, (*σχιστός*, d'in *σχίζειν* = crepare, despiciare, fr. *schiste*); 1. adj., *crepatu, despicatu, dissecatu, despartitu, ruptu, etc.* : *petre schiste, cépa schista* : 2. ca mai desu, s. m. reale, *schistu*, genu de pétra cu structura foliosa : *schistu argillosu, schistu bituminosu*.

SCHITU = *scitu, scetu*; vedi *ascetu*.

† SCHIZO-, (d'in grec. *σχίζα* = crepatura, despicatoria, ruptura, etc.), in composite scientifice ca : *schizoceru*, -*a*, adj. s., (fr. *schizocère*, d'in *κέρας* = cornu), care are *cornele sau antennele despicate*, ca s. m. reale : *schizocerulu*, genu de insecte hymenoptere; *schizodermu*, -*a*, adj. s., (fr. *schizoderme*, d'in *δέρμα* = pelle), care are *pellev crepate*; *schizolithu*, s. m. (fr. *schizolithe*), genu de minerali; *schizopetalu*, -*a*, adj. s., (fr. *schizopétale*), care are *petalele crepate*, ca s. m. reale : *schizopetalulu*, genu de plante; *schizophyllu*, -*a*, adj. s., (fr. *schizophylle*, d'in *φύλλον* = folia), care are *foliele crepate*, ca s. m. reale : *schizophyllulu*, genu de fungi; *schizopode*, adj. s., (fr. *schizopode*), care are *pedii sau petiorele despicate*, ca subst. pl. *schizopodile*, familia de crustacie; *schizopteru*, -*a*, adj., (fr. *schizoptère*, d'in *πτερόν* = aripa), care are *aripile despicate*; *schizotrichia*, s. f., (fr. *schizotriche*, d'in *θρίξ*, *τριχός* = pèru) = bifurcatione a *periloru* la extremitate.

* SCHOLA, *scholarium, scholium*, etc., vedi : *scola, scolarium, scolium*, etc.

* SCIADU = *scienu*, s. f., *sciadeus, scienu*, (*σκιάδεός, σκίανω*); specia de pesce de mare.

* SCIAGRAPHIA, s. f., *sciagraphia*,

(σκιαγραφία, fr. *sciagraphie*); in acellu-asi sensu cu *scenographia*, mai vertosu, desemnu de umbre; apoi, a) veri-ce desemnu cu umbre; b) planu, taliatura de planu, de edificiu umbratu; c) aflare a orei prin umbr'a astreloru.

* **SCIAGRAPHICU**, -a, adj., (fr. *sciagraphique*); relativu la *sciagraphia* sau la *sciagraphu*.

* **SCIAGRAPHU**, -a, adj. s., (fr. *sciagraphie*, vedi si *sciagraphia*); desemnatu, depinsu cu umbre; s. pers. cellu ce scie desemná, depinge bene umbrele.

* **SCIAMANTIA**, s. f., (fr. *sciamicie*, d'in *σκιά* = umbra, si *μαντεία* = divinatione); pretensa arte de a diviná dupo umbre; in specie pretensa divinatione prin evocationea umbrei mortiloru.

* **SCIAPHILU**, -a, adj. s., (fr. *sciaphile*); cui place umbr'a; ca subst. m., *unu sciaphilu*, genu de insecte coleoptere d'in famili'a rhinocereiloru.

* **SCIAPODE**, adj. s., de regula pl. m. *sciapodi*, *sciapodes*, (*σκιαποδες*); poporu fabulosu in Africa, ai cui membri aru fi avutu talpe de petiore asiá de mari in càtu le redicau in susu, ca se serva de *umbrella*.

* **SCIATERICU**, -a, adj. s., (*sciatérique*, d'in *σκιά* = umbra, si *τηρεῖν* = observare, arretare); care prin umbra arreta or'a : *gnomone sciatericu*, *linia sciaterica*, *stylu sciatericu*; — s. f. reale, *sciaterica*, artea de a face sau observá unu instrumentu *sciatericu*.

* **SCIATERIU**, pl.-e, (fr. *sciatère*); *gnomone*, ce arreta orele prin umbra; *linia* ce arreta prin umbr'a sea una ora, (vedi si *sciatericu*).

SCIATRA, (pronuntia *siatra*), s. f., *tentorium*; *cortu*.

SCIATRARIU, s. m., care face *sciatre*; care e insarcinatu cu provisionea de *sciatre* : *marele sciatrariu*.

SCIBILE, adj., *scibilis*, (d'in *scire*); care se pote *scire*.

SCIDA, s. f., vedi *scheda*.

* **SCIENA**, s. f., vedi : *sciadeu*.

* **SCIENOIDE**, adj. s., (fr. *scienoïde*); care semina cu *scien'a*; subst. pl. *scienoidii*, famili'a de pesci.

SCIENTE, adj. part. pres., *sciens*;

care *scie*, *sciutoriu*, *cu scientia* : *cu mente sciente* sau *nesciente*; *face sciente ce face*; *scienti faceti crimele*, *peccatulu*; *mai sciente ca densulu nu e altulu*; *se da de sciente câte in sore si in luna*.

SCIENTIA, s. f., *scientia*, (it. *scienza*, *scienza*; isp. *ciencia*, port. *sciencia*, prov. *sciensa*, fr. *science*); *cognitio*, *prudencia*, *eruditio*, *doctrina*, *disciplina*, *ars*, *studium*, *litteræ*; *notio*, *nota*, *indiciu*; *statu*, *calitate de sciente*, *connoscentia subiectiva*, *cumu si* : *ce se scie* = *connoscentia obiectiva*, *lucru conno-scutu*, *invetiatu*, etc., 1. in sensu subiectivu : *a avé scientia de celle ce se pertrecu in giurulu seu*; *a nu avé scientia de nemica d'in celle pertrecute*; *déco aveam scientia mai d'inainte de plecarea vostra*, *plecam si eu cu voi*; *a face cu scientia de lucru totu ce face*; *a nu avé deplena scientia de cauza*, *de cestione*; *a face peccatu cu scientia*; *se ceremu liertare si de peccatele facute fora scientia*; *a plecatu fora scienti'a mea*; *nu e la scienti'a mea cea ce me intrebí*; *a vení in scientia cuiva*; *a vení scientia cuiva despre ceva*; *a leuá scientia despre tote câte se facu*, *se misca*, *se ordescu*; *dupo sceptici nu potemu avé scientia de nemica*; *scienti'a e lumin'a mentei*; *fora scientia mentea orbica in intunericu*; *elementele grammaticali potu essercitá nu numai mentea copilliloru*, *ci si cea mai profunda scientia*; *militarii avea scientia de locuri*; *nemica nu scapa de scienti'a lui Domnedieu*, *totu si tote sunt in scienti'a lui*, *tote se facu cu scienti'a lui*; *muliere cu multa scientia de alle casei*; *omu cu scientia de alle agriculturai*, *de alle commerciului*, *de alle administrationei*; *scienti'a lectioniloru de fia-care di*; *multa scientia de militaria*, *de dereptu*, *de theologia*; *scientia de una limbastraina*, *de mai multe limbe straine*; *scienti'a de a formá covente*, *de a le construí*, *de a le aplicá*; *a leuá scientia*, *co are se vina aici unu mare musicu*; *scientia de omeni si de lucruri*; *scientia de lume*, *de curte*; 2. in intellesu obiectivu : *progressulu scientieloru si artiloru*; *scientie theologice*, *scientie filosofice*, *scientie naturali*, *scientie morali*, *scientie poli-*

tice, scientiæ mathematicæ; a invetiã scientiæ; scienti'a differe de arte, intru câtu scienti'a se marginesce la theoria, éro artea applica scienti'a; virtutea nu e una scientia ce se invetiã prin regule; scienti'a geografiei; istoriei; chymic'a si physic'a sunt scientiæ: campulu fia-carei scientia e forte vastu; scienti'a se invetiã d'in carti sau d'in propunere. inse esperienti'a propria e mai bona de câtu scienti'a d'in carti.

SCIENTIFICE, adv., (scientificæ, fr. scientifique); in modu scientificu.

SCIENTIFICU, -a, adj., (scientificus, fr. scientifique); care face scientia, in sensu obiectivu, relativu la scientia, sau la una scientia : tractatu scientificu, lucrari scientificæ si litterariæ; materia scientifica, demonstrationi scientificæ, metodu scientificu, processe scientificæ.

SCIENTIOLA, = scientiora, s. f., scientiola; deminutivu d'in scientia.

* SCILLA, s. f., scilla, (σκίλλα, fr. scille); 1. genu de plante, scilla maritima Linn., cepa de mare; 2. specia de cancru de mare, de lacu.

* SCILLINU, -a, adj., scillinus, (σκίλλινος); de scilla : acietu scillinu; vedi si scilliticu; subst. pl. scillinele, (compara si fr. scillées), famili'a de plante.

* SCILLITE, s. f., scillites, (σκίλλιτης); vinu de scilla.

* SCILLITICU, -a, adj., scilliticus; de scillite, de scilla; vedi si scillinu.

* SCILLITINU, -a, adj. s., (fr. scillitique); de scillite, de scilla; ca s. m., scillitinu, sau f. scillitina, substantia ce se estrage d'in scilla.

* SCINCOIDE, adj. s., (fr. scincoïde); care sémina cu scinculu; subst. pl. scincoidele, familia de sauri.

* SCINCU, s. m., pl. -i, scincus, (σκήκος, fr. scinque); genu de reptili saurice d'in famili'a scincoidiloru; vedi si scincoide.

SCINDERE, scinsi si scinsei, scinsu; sau scissi si scissei. scissu, v., scindere (fr. scinder); a taliã, a despiciã, crepã, desface, despartí cu violentia, a dissecã, a rumpe, a sfasciã, etc., 1. proprie: acer'a scinde peptulu victimei; cu securea se sciendu lemnele; a scinde pèrulu in doue

prin una carrare in crescetiu; scinsera pliculu scrissorei; a scinde unu vestimentu, a scinde pandia, a scinde pelle; a scinde ponteã; navile scindu undele, aratrulu scinde senulu pamentului; a scinde pâne, carne; 2. metaforice: a scinde unu contractu, unu pactu; a scinde una propositione, una idea; biseric'a se scinse in doue, fia-care d'in aceste doue parti se scinsera in altele mai multe; batali'a se scinse numai prin intervenirea noptei; cupiditati contrarie scindu suffletele stultiloru; a scinde vocea. vorb'a.

SCINDILLA, (pronun. sindilla, scindrilla), s. f., scindula, scandula, tegula; scandurella de lemnu, ce serve la invelitu edificie, tegla de lemnu, de scandura, etc., scindille de pinu, scindille de cerru; a pune scindille pre unde plouã; a putreditu scindill'a invelitorei.

SCINDILLARIA, s. f., scandularia, scandularii artificium; maiestria, negotiu de scindillariu; — si sub formele: scindillaria, scindrillaria = scindrillaria.

SCINDILLARIU, -a, (scindillariu, scindrillariu), adj. s., scandularius; relativu la scindilla. ca s. pers., cellu ce face sau vende scindille.

SCINDILLIRE, (scindillire, scindillire), -escu, v., scandulis, tegulis tegere, a coperi, inveli cu scindille: a scindilli cas'a, magazinulu.

SCINDURA, s. f., scindula, deminut. scindurella, vedi: scandura scandurella vedi si scinta, si scindilla.

SCINTA = scânta, s. f., scintilla, gutta, mica, hilum, paululum, exiguum; 1. ca mai desu, in sensu de: picatura, sfermatura, pucinu, forte pucinu, unu nemica, etc.: n'ai scinta de mente; nu da neci scinta de vietiã; 2. mai raru, in sensu speciale de: mica particea de focu, d'in ceva appensu, etc.: scinte de focu; una scinta apprende si incende una mare cetate, — in acestu intellesu occorre, de regula, form'a: scintelia = scantelia = scanteia = scintilla; classiculu scintilla, ca deminutivu, presupune una forma: scinta, care s'a pastratu in allu nostru: scinta; déro, fiendu co scinta se aude, de regula, in pronuntia, cu

c primitivă și cu vocalea *i* ce vine după *c* foarte obscură, putem presupune sau *co i* după *c* înainte de *n* s'ă obscurat, ca în *strintu* = *strimptu*, și a păstrat în *scinta* și derivatele sale, *scintelia*, etc., pronunția primitivă a lui *c*, sau *co* a avut influență asupra acestor covente, și una aluzie la *scandere*, d'în *s* și *candere* = *apprendere*, ce stă în compoziție. *incendere* = *incindere* = *incendere*; totuși și *co* la două diferite origini face aluzie, atât în clasică, cât și în limbă noastră coventele: *scandula* și *scindula*, (la noi *scandura* și *scindilla*), referite și la *scandere* = *suire*, și la *scindere* = *despicare*, cumu s'ară referi *scinta*, *scintelia*, etc., = *scanta scantelia*, etc., și la *scadere* = *apprendere*, și la *scindere*. *M.*

SCINTELIA = *scantelia*, (cu molliat *scanteia*), s. f., *scintilla*, (it. *scintilla*, isp. *centella*, port. *cintila*, prov. *cintilla*, v. fr. *escintele*, n. fr. *étincelle*); deminutiv d'în *scinta*, (vedi acestu coventu), leuat înse cu însemnarea predominantă de: particellă de focu, de flacăra: *scintelie essu d'în petre batute cu alte petre sau cu fruste de ferru; una scintelia incende una cetate; scantelie essu pre formu; scantelie essu d'în oclii cellui meniosu; prin estensiune, sfermatura, picatura, mica, etc., dero totu de a un'ă cu ide'ă fundamentale de lumina: a nu avé scintelia de mente; scinteli'ă essita d'în capulu geniului devine în crurrendu focu și lumina mare; — prov. a se invetiă ca faurulu cu scinteliele.*

SCINTELIARE = *scanteliare*, (cu *l* molliat, *scanteiare*), *scinteliu* și *ediu*, v. *scintillare*, (it. *scintillare*, isp. *centellare*, port. *cintillar*, prov. *sintillar*, fr. *étinceler*, comp. și *scinta*); a dá *scintelia* sau *scintelie*: *scinteliédia pétr'ă sub petiorele callului ferratu; scinteliu oclii ferei în teritate; oclii omului potu scinteliă de menia, dero scinteliédia și de buccură; stellele scintelia, scintelia și neuea de lumina; în sensu de ammenitiare: vedi *co i scintelia oclii*.*

SCINTELIATORIU = *scanteliatoriu*, (cu *l* molliat, *scanteiatoriu*), -a, adj. s., *scintillans*, (comp. isp. *centellador*);

care *scintelia*: *petre scinteliatorie, oclii scinteliatori*.

SCINTELIATU = *scanteliatu*, (*scanteiatu*), -a, adj. part. s. d'în *scanteliare*.

SCINTELIATURA = *scanteliatura*, (*scanteiatura*), s. f., (comp. isp. *centelladura*), *scintillatio*; acțiune de *scanteliare* și effectu allu acestei acțiune: *scinteliatur'ă focului ardente, petreloru de caldura: scinteliaturele ocliloru*.

SCINTELIORA = *scanteliora*, (*scanteiora*), s. f., *scintillula*; deminutiv d'în *scintelia*, pre longă care occurru, cu accellu-asi sensu deminutiv, și formele: *scinteliucia, -tia* = *scanteliutia*, (*scanteiutia*), *scintelicia, -tia* = *scantelitia*, (*scanteitia*), etc.; înse unele și cu însemnări speciale, ca nomine de flori, cumu: a) *scinteliucia rossia* = *anagallis arvensis*, Linn; b) *scinteliucia galbina* = *chelidonium majus*, Linn. (comp. it. *scintelluzza*, isp. *centellucha*).

SCINTELIUTIA = *scanteliutia*, (*scanteiutia*), etc.; vedi *scanteliora*.

SCINTILLA, *scintillare*, vedi: *scintelia, scanteliare*.

SCINTILLATIONE, s. f., *scintillatio*; acțiune de *scintillare*: *scintillationea stelleroru*.

SCIOLU, -a, adj., *sciolus*; deminutiv d'în *sciu*, care scie foarte puțin, medietate de *sciutoriu*.

* **SCIOMACHIA**, s. f., (fr. *sciomachie*, d'în *σκιά* = *umbra*, și = *μάχη* = *lupta*); *lupta simulată, umbra de lupta*.

* **SCIOPHILU**, -a, adj. s., (fr. *sciophile*, d'în *σκιά* = *umbra*, și *φιλεῖν* = *amare*); cui place umbr'ă; s. m., *sciophilulu*, genu de insecte diptere.

* **SCIOPODE**, vedi *sciapode*.

* **SCIOPTICU**, -a, adj., (fr. *scioptique*, d'în *σκιά* = *umbra* și *ὄψις* = *visione*): relativu la *visionea în umbra*: *sphera scioptica*.

* **SCIOTERICU**, -a, vedi *sciatericu*.

* **SCIPIONE**, s. m., *scipio*, (affine cu *σκήπων, σκήπων*, d'în acea-asi radice cu *σκήπτρον* = *sceptru*), *bastonu*, ce serve de *redimiu* celloru debili de *petiore*; în specie inse, *bastonu de onore*: *scipione eburniu. scipioni auriti, scipionele unui senatoriu, unui prelatu*.

1 SCIRE, pres. *sciu*, *scii*, *scie*, *scimu*, *sciti*, *sciu*, conj. *se scia*, perf. *sciui*, sup. *sciutu*, (si *scitu*), v., *scire*; a conosce cu deplena conscientia, a possede cu certitudine in mente, a intellege, percepe, coprende si tiné in mente, etc., 1. in genere, cu obiectu directu, a) de lucru: *scii multe, déro nu ti scii lucrulu teu, negotiulu teu; scimu lectionile; cine nu scie acésta-a? sunt omeni ce nu sciu nemica pre lume; a scí istori'a, fora a scí geografi'a si chronologi'a. nu se pote; acésta-a, ar fi a scí, cumu se dice, pre din afora, fora a scí si percepe lucrulu in sene; sciti carte? sciti vre-una maiestria? tu scii un'a, eu sciu mai multe; nu e datu voue a scí tempurile; e de mirare câte limbe scie acestu omu, scie latinesce, francesce, arabesce; Domnedieu scie celle trecute, celle presenti si celle venitorie; nu e datu omului a scí celle fitorie; — forte desu cu unu verbu la infinitivu: *nu sciu scie, nu scimu calculá; scie bene vorbi; nu se scie orná; scie responde; scimu lucrá, nu sciti leuá lucrulu de la capitu, nu sciu invetiá; — in locu de infinitivu intra conjunctivulu inse cu mai pucina elegantia: scii se dormi si se manci, altu ce nu scii se faci; — cu obiectu de una propositione interrogativa indirecta: *nu scii de unde sare leporele; nu scie ce se si facu capului; nu scimu de unde venimu nascundu-ne; nu scimu unde ne ducemu dupo morte; nu scie ce se faca, ce se dica; — b) cu obiectu de persona: te sciu cine esti; candu nu te asiu scí ce poti, m'asiu insellá si eu de laudele telle; inse in tote celle assemni, obiectulu addeveratu e totu unu lucru, éro accusativulu de persona sta spre a arretá ore-cumu subiectulu propositionei obiective; mai desu occurru frasi analoge ca: *ti sciu ánim'a, cogitele, voliele, aspirationile; te sciu totu, ti sciu totu suffletulu, ne scimu = ne connosemu; 2. in specie, a) a aflá: am sciutu ce s'a intemplatu d'in una scrissore a unui amicu; b) a scí de: a) a scí de omenia, a scí de frica, a scí de batalia, a scí de jocu, a nu scí de nemine, nu vreu se sciu de tene = nu me temu de tene, sau nu vreu se te con-****

noscu; β) a provedé, curá: nu scie de nemica; nu scie de casa, de copilli, de interessile selle; γ) pre câtu sciu eu = dupo cumu sciu, etc.

2 SCIRE, s. verbale, *scire*, *scientia*, *nuntium*, *indiciom*; *scientia*, cumu si ce se scie, ce se afla: *ai plecatu fora scirea mea; nu cu scirea nostra s'a facutu asiá; nu avemu scire de voi, de la voi, despre voi; a leuá scire, a dá de scire de celle intemplate; nu vinu sciri de la theatrulu bellului, ce scire aveti? sciri relle, sciri bone; nu me lassu pre scirea tea, α) nu me incredu in scienti'a, capacitatea, etc.; β) nu me lassu pre spus'a tea; a nu avé de scire de cineva sau de ceva; a leuá de scire, etc.; differite de: a nu avé scire, a leuá scire, etc., appropriate de: a leuá in scire, a dá in scire.*

* SCIRPARE, v., *scirpare*; a face, a impletti d'in *scirpu*: a *scirpá canistre*.

* SCIRPIU, -a. adj., *scirpeus*; de *scirpu*: *asternute scirpie, canistru scirpiu, imagine scirpia*; subst. pl. *scirpiele* (compara si fr. *scirpé*), familia de plante ce au de tipu genulu *scirpu*.

* SCIRPU, s. m., pl.-i, *scirpus*, (fr. *scirpe*); genu de plante, papura: *scirpu palustre, lacustre*.

* SCIRRHOCELE, s. f., (fr. *squirrhocèle*, d'in *σκίρρος* = *scirru*, si *κῆλη* = testicle), *scirru de testicle*.

SCIRRHOASTRIA, s. f., (fr. *squirrhogastrie*, d'in *σκίρρος* = *scirru*, si *γάστρ* = ventre); morbu de *scirru la stomacu*.

* SCIRRHOASTRICU, -a, adj., (fr. *squirrhogastrique*); relativu la *scirrhogastria*.

* SCIRRHOMA, s. f., *scirrhoma*, (*σκίρρωμα*); tumore dura in corpulu omului.

* SCIRRHOPHTHALMIA, s. f., (fr. *squirrhophthalmie*); *ophthalmia* complicata cu *scirru*.

* SCIRRHOSARCE, s. f., (fr. *squirrhosarque*, d'in *σκίρρος* = *scirru*, si *σάρξ* = carne); intaritura a tessuturi cellularia.

* SCIRRHOSE, s. f., (fr. *squirrhose*); tumore dura ce resulta d'in lunga inflammatione, vedi si *scirrhoma*.

* SCIRRHOSU, -a, adj., (fr. *squirrheux*); plenu de *scirrhū*, de natur'a *scirrhului*: *mass'a scirrhosa pote gangrená*.

* SCIRRHU, s. m., *scirrhos*, (σκιρρός, fr. *squirrhe*); tumore dura in corpulu omului: *scirrhulu pote duce la canceru*.

* SCISCERE, v., *sciscere*, d'in *scire*, incoativu si desiderativu, a incepe a scí, a dorí, a volí, a cautá se afle, a cercetá, a intrebá, a consultá etc.

SCISCITARE, v., *sciscitari*; d'in *sciscere*, intensivu, iterativu, a cautá cu ardore si d'in tote poterile cu mare curiositate, etc. *se scia*, se afle, a cercetá, a descóse, a scrutá, etc.: *a sciscitá pre cineva asupr'a intentioniloru lui*; *a sciscitá parerile altoru-a*, *opinionile*, *sentimentele*; *a sciscitá caracteriele omeniloru*; *a sciscitá pre callatori*; *a sciscitá pre propusi*.

SCISCITATIONE, s. f., *sciscitatio*; actione de *sciscitare*.

SCISCITATORIU, -toria, adj. s., *sciscitator*; care *sciscita*: *medicii sciscitatori ni patientelui*.

SCISCITATU, -a, adj. part. s. d'in *sciscitare*. *sciscitatus*: *de lu celli sciscitati nu aflá nemica*; *nu e tempu de sciscitatu*.

* SCISSILE, adj., *scissilis*, (fr. *scissile*, — d'in *scissu* de la *scindere*); care se *scinde usioru*: *petre scissili*, *lemnū forte scissile*. *stofa scissile*.

* SCISSIONARIU, -a, adj. s., (fr. *scissionnaire*); relativu la *scissione*: *membri scissionari*, *doctrina scissionaria*; *scissionari de religione*.

* SCISSIONE, s. f., *scissio*, (fr. *scission*, — d'in *scissu* de la *scindere*); actione de *scindere*: *scissionea unui lemnū*, *unui vestimentu*; mai vertosu: *scissionea unei parte d'in socii de celli alti*; *scissionea adunantiei in mai multe fractioni*; *schism'a basericei inco se dice scissione*, si *schismaticii se dicu scissionari*.

* SCISSORIU, -soria, adj. s., *scissor*, (d'in *scissu* de la *scindere*); care *scinde* sau serve a *scindere*: *scissorii de lemne*; *scissorii concordiei cetatianiloru*.

* SCISSU, -a, adj. part. s. de la *scindere*, *scissus*: *lemnele scisse*; *unghiiele cor-*

nuteloru sunt scisse; *a umblá cu vestimentulu scissu*: si ca subst. *scissulu lemnului*.

* SCISSURA, s. f., *scis-ura*, (fr. *scissure*, — d'in *scissu* de la *scindere*); actione de *scindere*, cumu si effectu allu a-cestei actione: *scissur'a lemnului*, *osului*, *parietelui*; *scissurele murului*; *scissur'a domesticu a casei regnante turburá poporulu*.

SCITARE, v., *scitare*, (d'in *scitu* de la *scire*, intensivu); a vré a scí, a cercetá, scrutá: *scitati*, si *veti oflá*.

SCITATIONE, s. f., *scitatio*; actione de *scitare*.

SCITU, -a, adj. part. s. de la *scire* sau *sciscere*, *scitus*; 1. adj., *sciutoriu*, *perceptu*, *depresu*, *abile*, *intelleptu*, etc.: *militari sciti la lupta*, *in lupta*, *a lupta*; *scitele covente alle filosofului*; si cu intellesu de: *sciutu*, passivu, si de aci, *decisu*, *conclusu*, etc.; de unde: 2. subst., *decisione*, *conclusu*, *decretu*, etc., mai vertosu ca compositu cu *plebe* sau si cu *popolu* = *poporu*: *plebiscitulu pentru allegere de domnu*; *plebiscitele poporului romanu incepura a avé potere de legi*; si despartitu de *plebe* sau *poporu*: *scitulu plebei*, *scitele poporului cauta se se respecte*; in sensu mai estensu: *scitele pontificiloru*, *scitele synodului*; si afora de sfer'a politica, opinione, doctrina, invetiatura: *scitele filosofiloru*.

SCIU, -a, adj., *scius*, (d'in *scire*); care *scie*, *science*, applicatu mai multu in compositu: *consciu*, *insciu*, *nesciu*, de cari vedi la loculu loru.

* SCIURIU, -a, adj. s., (fr. *sciurien*); d'in *sciuru*, relativu la *sciuru*; subst. plur. *sciuriele*, familia de mammifere.

* SCIURU, s. m., *sciurus*, (σκίουρος, d'in σκιά = umbra, si οὐρά = coda); genu de animali cu coda tufosa, *ververitia*.

SCIUTORIU, -toria, adj. s., *sciens*, *doctus*, *eruditus*, *peritus*; care *scie*, cumu si invetiatu, *doctu*, *incercatu*, *espertu*, etc.: *sunt omeni sciutori de tote fora se fia sciutori de lucrulu seu*; *mare sciutoriu de animele omeniloru*; *sciutoriu de alle legeri*, *de alle politicei*; *sciutorii de carte*.

SCIUTU, -a, adj. part. s. d'in *scire*,

scitus, doctus, peritus, prudens, callidus; cognitus, notus, certus; 1. part. adj. a) proprie, participiu passivu: *lectionea sciuta; mergeti la loculu sciutu; vorbesci si sciute si nesciute; nu leuati celle nesciute in locu de sciute; sciutu e de toti, sciutu de tota lumea, co acésta-a e asiá; pentru celle nesciute se ne adjutàmu cu celle sciute; sciutu ti erá co am se vinu astadi; acesti-a sunt omeni sciuti;* b) metaforice, in sensu activu, α) care a sciutu, a aflatu, invetiatu, si prin urmare, care scie, e invetiatu, espertu, abile, indemanaticu, preceptu prudente, etc., (compara si: *preceptu. scitu*): *omu maturu si sciutu in assémini negotie delicate; si despre lucruri: cu sciute mâne attinge cordele lyrei;* β) certu, neindouiosu, fidele, incercatu, etc.: *incredentià scrissorea la omu sciutu;*—si adv. a *vorbí pre sciute;*—2. sup. subst.: *pre sciutulu vostru nu ne incredemu; nu e cu potentia de sciutu aceste-a.*

SCIUTURA, s. f., *scientia, peritia, prudentia*, etc.; *actione, actu de scire, déro mai vertosu, statu de sciutu, de sciente: in carti vechie sta: sciutur'a binelui si a reului; pomulu sciuturerei benelui si a reului = pomulu scientiei benelui si a reului, pomulu connoscen-tiei benelui si reului.*

SCLAVIA, s. f., *servitus*; *statu de sclavu, servitute, dependentia absoluta de voluntatea altui-a.*

SCLAVU = *schiau, -a*, s. m., (it. *schiaivo*, fr. *esclave*), *servus*; *servu, omu ce nu are personalitate, ce e ca si lucrulu altui-a, (vedi servu).*

† **SCLER-**, si *sclero-*, (d'in gr. *σκληρός* = duru), in composite, ca: *scleranthu*, s. m., (fr. *scéléranthe*, d'in *ἄνθος* = flore), *genu de plante; de aci scleranthiu, -a*, adj. s., (fr. *scéléranthé*), *care sémina cu scleranthulu, ca subst. pl. scleranthiele, familia de plante cari au de tipu genulu scleranthu; sclerema*, s. f., pl. *scleremate*, (fr. *scéléreme*), *induratura in tessutur'a cellularia; asiá si: scleremia*, s. f., (fr. *scélérmie*); *sclerocarpu, -a*, adj. s. (fr. *scélérocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), *care are fructe dure,*

ca s. m. sclerocarpulu, genu de plante synantherie; sclerodermu, -a, adj. s., (fr. *scéléroderme*, d'in *δέρμα* = pelle), *care are pellea dura, ca subst. pl. sclerodermii, familia de pesci; si sing. m. sclerodermulu, genu de fungi; sclerogenu, -a*, adj. s., (fr. *scélérogène*), *care produce materia sclerosa, ca s. m. sclerogenulu, si f. sclerogen'a, materia ce produce tessutur'a sclerosa a corpului: gelatina, albumina; sclerolepe*, s. f., (fr. *scélérolèpe*, d'in *λεπίς* = soldiu); *genu de plante composite; scleroma*, pl. *scleromate*, (fr. *scélérome*), *intaritura a carnei morbida; scleromucosu, -a*, (fr. *scéléro-muqueux*), *relativu la tessutur'a cellularia membranosa; sclerophthalmia*, s. f., (fr. *scélérophthalmie*, d'in *ὀφθαλμός* = oclu), *ophthalmia cu tumori dure, de aci: sclerophthalmicu, -a*, adj., (fr. *scélérophthalmique*), *relativu la sclerophthalmia; sclerophyllu, -a*, adj., (fr. *scélérophyllé*, d'in *φύλλον* = folia), *care are folie dure; sclerophytu*, s. m., (fr. *scélérophyte*), *genu de plante cryptogame; scleropode*, adj., (fr. *scéléropode*, d'in *ποῦς, ποδός* = pede) *care are pede sau pedunclu duru; sclerope*, s. m., (fr. *scélérops*), *genu de crocodillu; scleropteru, -a*, adj., (fr. *scéléroptère*, d'in *πτερόν* = aripa), *care are aripe dure, bone de sburatu, si ca s. m. scleropterrulu, genu de insecte d'in famili'a curculionidiloru; sclerosarcosu, -a*, adj., (fr. *scélérosarceux*, d'in *σάρξ* = carne): *tessatura de fibre sclerosarcosa; sclerosarcoma*, s. f., (fr. *scélérosarcome*, d'in *σάρξ* = carne), *carnositate dura, mai vertosu la gingiue; sclerostomu, -a*, adj. s., (fr. *scélérostome*, d'in *στόμα* = gura), *care are gur'a dura, ca subst. pl. sclerostomele, familia de insecte diptere; sclerotide*, adj. s., (fr. *scélérotide*) = *scleroticu*, (vedi mai diosu); *scleroticu, -a*, adj. s., (fr. *scélérotique*): *medicamentu scleroticu*, *care provoca indurare; ca s. f. reale, sclerotic'a* = *membrana fibrosa, de care tinu musculii ce punu globulu oculului in miscare, asiá nominata pentru dureti'a ei: sclerotic'a se chiama si corni'a opaca; poporulu connosce sclerotic'a sub nomele de albulu oculului; sclerotite*, s. f., (fr. *scélérotite*), *inflammatione a sclero-*

ticei: scleroxylo, s. m., (fr. *scléroxylo*, d'in ξύλον = *lemnus*), *lemnus durus*, genu de plante.

SCLOPARE, *sclopitare*, *sclopu*, etc., vedi: *schiozare*, *schiozare*, *schionu*, etc.

SCOBA, s. f., vedi *scobe*.

SCOBARIU, s. m., *cyprinus nasus*, *mullus barbatus*; specia de pesce.

SCOBE, s. f., *scobis* si *scobs*, *fibula*, *caelum*, *ansa*, *ferrea fibula*, *subscus*; (d'in *scabere*), 1. instrumentu de *scabere*: *lima*, sau *pilla*; 2. instrumentu de *scabere*, de *sculpare*, de *sapare*, de *gaurire*: *dalta*, *terebra*, etc.; 3. ce se *scabe*, ce cade de pre obiectele *lucrate* cu instrumente ca *celle susu* mentionate: *pulbere* de *lemnus*, de *ferru*, etc., prin *estensione*: *scortia*, *scama*, *soldiu*, *pellicia*, *sorde*, etc., 4. *cuniu* = *cuiu*, *penna* ce se *bate* sau *infige*, mai *vertosu*; *uncu* de *ferru* cu *care* se *prende* si *lega* ceva: *cu scobi se vincesce luntrea crepata; puneti mai multe, boteti mai multe scobi la fundulu vasului, ca se tina si se nu se desface*.

SCOBINA, s. f., *scobina*; proprie, *deminutivu* d'in *scobe*, *applicatu* inse mai *allessu* la una *specia* de *lima* sau *pilla*.

SCOBIRE, *-escu*, (d'in *scobe* de la *scabere*), v., *scabere*, *cavare*, *excavare*, *fodicare*, *fodere*, *iucidere*, *sculpare*, *caelare*, etc., a *scaria*, a *sapa*, a *gaura*, a *talia*, mai *vertosu* in forma de *arcu*: *a scobi in pamentu*, *a si scobi dentii*; *a scobi cu scalpellulu bubele: scobindubub'a se invenenedia; corbii scobescu cu rostrele cadaverele sau in cadavere: a scobi lemnus sau in lemnus, a scobi petra sau in petra; lun'a noua pare scobita, cornele certoru pecore sunt scobite: a scobi lingure, albie, capisteri; nu scobiti panea ce avemu se damu ospetiloru la mesa; cu sensu mai *enerigicu* de: *effodere* = *scotere*: *a scobi oclii*; *metaforice*: *a scobi in capu*, *in mente*; *a scobi pung'a*, *arc'a*, etc.*

SCOBITORE, s. f., vedi *scobitoriu*.

SCOBITORIU, *-toria*, adj. s., *scabens*, *excavans*, *sculpens*, etc., *care scobesce*: *scobitoriu de petra*, *scobitori in lemnus*, *scobitorii de lingure*; ca s. f., *reale*, *scobitoria* = *scobitoare*, instrumentu de *scobire* = *caelum*, *scalprum*, *dentiscalprum*:

scobitoare de lemnus, de petra, de ferru; in *specie*: *scobitoare de denti*, *scobitoare de urechie* etc.

SCOBITU, *-a*, adj. part. subst. d'in *scobire*.

SCOBITURA, s. f., *caelatura*, *excavatio*, *incisura*; *actione* de *scobire*, *de ro mai vertosu*, *effectu* allu *acestei actione*: *scobitura in lemnus*, *scobiturele facute de apa in ripele riului; ce atata scobitura in denti si in urechie?*

SCOCA, s. f., vedi *scoica* si *soccu*.

SCOCERE, v., (*contrassu* d'in *escocere*, se *conjuga* ca v. *cocere*), *excoquere*, *decoquere*; a *cocere* bene, a *cocere* in *destullu*; a *cocere* prea tare; a *termina* de a *cocere*: *asemine buccata nu numai se cocce, ci se scoce; scoceti panea, fructele*.

SCOCU, pl. *-uri*, *canalis*, *stillicidium*; *canale* de *scursulu*, de *casulu* *apei*; in *specie*: *scoculu morei, piuei*. — (*Probabile*, *masc.* d'in f. *scoca* = *scoica*, *co* ci *intre conce* au *multe form'a* de *tubu* sau *canale*: *musicii lui Neptunu canta adesea cu conce ca cu tube, buccine, etc.*) M.

SCOFALCIRE, *-escu*, v., (*contrassu* d'in *escofalcire*), *cavare*, *excavare*, *tuberibus depravare*, *gibbum reddere*, *emaciare*, *extenuare*; proprie, a *curba* ca una *falce*, si de *aci*, in *specie*, *pre* de una *parte*, a *cava*, *cofundu*, *affundu*: *ti s'au scofalcitu buccelle: a scofalci pelari'a cuiva; pamentulu de multa umiditate se scofalcesce; ero pre de alta parte, a infla, cocosi'a, concava: pamentulu se scofalcesce de umiditate multa, precumu se scofalcesce asi'a umidu de multa caldura; de aci, in genere: a stramba, intortochia, deprava; in specie: a emacer'a, debilit'a, etc.: de tenera s'a scofalcitu acesta muliere; ce scofalciti de teneri!* M.

SCOFALCITU, *-a*, adj. part. d'in *scofalcire*.

SCOFALCITURA, s. f., *excavatio*, *gibber*, *depravatio*, *extenuatio*, etc., *actione* de *scofalcire*, *de ro mai vertosu*, *effectu* allu *acestei actione*: *scofalcitur'a buccelloru*, in *oppos.* cu *scofalcitur'a spinarei*, *de ro si: scofalcitur'a spinarei*, *insamna nu numai: gebbosi'a spinarei*, *ci si: affundarea, curbatur'a in intru;*

metaforice : *scofalcitura de omu, de callu, omu decrepitu, callu macillentu si desellatu, etc. M.*

SCOICA = *scoca*, s. f., vedi *conca* si *scocu*.

SCOLA, s. f., *schola*, (*σχολή*, it. *scuola*, isp. *escuela*, port. prov. *escola*, fr. *école*, alb. *scoli*, apoi mai in tote limbele Europei), *ludus*; 1. proprie, in genere, *scola* = *otiu*, éro in specie, a) *otiu consecratu la invetiatura, la studiu, occupatione cu invetiatur'a, docta occupatione, erudita conversatione, prelectione, proponimentu de scientia : scolele se introduissera la Rom'a camu pre tempulu lui Cicerone; acestu-a ne spune ensusi co ellu a inceputu a tiné scole dupo mod'a Greciloru; scolele, pre longa scripte, eruu potenti medie de divulgarea scientiei la antici; scole se facu si astadi la poporele culte. scolele au inceputu chiaru si la noi. inse sub nomele de lectioni, prelectioni; b) metaforice, loculu, edificiulu proponimentelor, prelectioniloru docte : d'in scolele filosofiloru essiau oratorii celli mai mari; Cicerone visità tote scolele Greciei si Asiei minore; 2. de acestu d'in urma sensu se léga mai de aproape intellessulu usuale de astadi allu coventului, si a nome : a) edificiu pentru invetiatur'a systematica, cumu si invetiatur'a ce se da in asemeni institute : *scole publice, scole private; scole primarie, elementarie, scole secundarie, scole superiori; scola de pictura, de architectura, de musica; scole professionali, industriali, agricole, scola de natatione, de ecitatione; scole de fete, scole de adulti; a urmá la scola, a deschide scola, a inchide scol'a, scolele stau inchise; scolele nationali sunt de mare insemnate pentru essistenti'a nationei ensesi; a dá, a nu dá copillii la scola; a trece prin scola; a stá pre bancele scolei, a spirá pulberea banceloru scolei; b) prin diverse metafore, a) *scola* = *complexulu systemei de invetiamentu, de educatione allu unei terre, unei natione, etc. : scol'a si baseric'a romane cautu se fia celle doue ancora alle nationei romane; β) scola* = *doctrina a unui mare invetiatoriu : scol'a lui Socrate, scol'a lui Aristotele;***

γ) scola = *scolarii, disciplii, studiosii, sectarii acellei-asi doctrina : unulu d'in scol'a lui Epicuru, lui Raphaele, lui Spinosa, lui Kant; δ) in sensu mai estensu : scol'a desfrenatiloru, celli d'in scol'a perdutiloru; ε) in fine e si : scola de calli, scola de pomi; scol'a de pomi se dice si seminariu.*

* SCOLAMENTU = *sculamentu* = *scuramentu*, s. m., (comp. it. *scolamento* fr. *écoulement*), *effluvium, fluxio*; *actione de scolare, in specie, morbu veneriu.*

1 SCOLARE, = *sculare, scurare*, v., (contrassu d'in *escolare* = *escorare*), *fluere, effluere, guttatim fluere, percolare; a curá, a curre in picatura; si trans. a face se cure asiá, a stracurá.*

2 SCOLARE, adj., *scholaris*; *relativu la scola : frecentratione scolare, mobili scolari; vedi si scolariu.*

SCOLARESCE, adj., *scholastice*; *in modu scolurescu, ca scolariu : a trái scolaresce.*

SCOLARESCU, -a, adj., (compara it. *scolaresco*), *ad discipulos pertineus; de scolariu : viétia scolaresca, jocuri scolaresci, abitudini scolaresci.*

SCOLARIA, s. f., vedi *scolariu*.

SCOLARIME, s. f., *discipulorum multitudo*; *multime de scolari, toti scolarii unei scola sau ai tutoru scoleloru unei cetate, unei terre, etc.*

SCOLARIRE, -escu, v., *discipulus esse*; *a fi scolariu : am scolaritu imperuna cu celli mai insemnati barbati; ai uitatu, se vede, co ai scolaritu cu mene.*

SCOLARITU, -a, adj. part. s. d'in *scolarire : scolaritulu nostru se prolongá inco unu annu.*

SCOLARIU, -a, adj. s., *scholaris, scholarius*, (it. *scolare*, si *scolajo*, isp. port. prov. *escoiar*, fr. *écolier*); *relativu la scola : annu scolariu, scamne scolarie, tabla scolaria; mai vertosu inse, s. pers. unu scolariu, f. una scolaria = una scolaressa, discipulus, -a, cellu ce invétia la scola, disciplu; — scolaría, s. f. reale, statu de scolariu, tempu câtu e cineva scolariu.*

SCOLASTICE, adv., *scholastice*; *in modu scolasticu.*

SCOLASTICU, -u, adj., *scholasticus*,

(fr. scolastique); relativu la *scola*, de *scola*, d'in *scola*; 1. in genere: *annu scolasticu*, *carte scolastica*, *disciplina scolastica*; *studie scolastice*, *metodu scolasticu*, *lectioni scolastice*; 2. in specie, a) cu allusione la evulu mediu: *filosofia scolastica*; *theologia scolastica*, *speculationile scolastice*, *obscuritati si suptilitati scolastice*. de aci si ca subst. α) person. *unu scolasticu*: *suptilitatile scolasticeiloru*; β) reale, *scolastica*. (subintell. *systema*): *theologu in scolastica*; *cu greu se emancipara cogitatorii de scolastic'a evului mediu*; b) ca subst. personale, α) omu simplu: *cu scolasticii pertreceau Grecii antichi*; β) *scolasticu* = *scolariu*, *disciplu*; γ) *scolasticu* = *invetiatoriu de scola*, si in specie, *invetiatoriu de retorica*, *retoriu in oppos. cu oratoriu*; δ) *scolasticu* in sensu mai generale, omu de *scola*. *carturariu*, mai *vertosu*, *legistu*.

* SCOLECE, s. m., *scolex*, (σκόληξ, fr. *scolex*); proprie si in genere, *verme*, aplicatu inse, de regula, la unu genu de *vermi intestinali*.

* SCOLECIA, s. f., *scolecia*, (σκοληκία); 1. morbu de vermi, de *scolecii*; 2. veninu lassatu de *morsicatur'a unui verme*; 3. specia de *rugine de arame*.

* SCOLECIOSE, s. f., (fr. *scoléciose*), in acea-asi insemnare cu a forme: *scolecía* de sub. 1.

* SCOLECODE, adj., (fr. *scolécode*); relativu la *scolece*, care *sémina* cu unu *scolece*.

* SCOLECOLOGIA, s. f., (fr. *scolécologie*), tractatu despre *scolecii*, despre *vermi* in genere.

* SCOLECOLOGICU, -a, adj., *scolécologique*); relativu la *scolecologia*.

* SCOLIASTU, s. m., (*scholiastes*, σχολιαστής, fr. *scoliaste*); care face *scolie*: *scoliastii lui Homeru*, *scoliastii lui Virgiliu*, *lui Oratiu*; *scoliastii tragiciloru greci*; *in Alessandria apparura primii scoliasti*; *adesea scoliastii acelu-lui-asi auctoriu se contradicu*, *si incurca mai multu de câtu luminédia pre lectoriu*.

* SCOLICU, -a, adj., *scholicus*; relativu la *scola*; vedi: *scolare*, *scolariu*, *scolasticu*.

* SCOLIOSE, s. f., (fr. *scoliose*, σκολίωσις, d'in σκολίος = *strambu*); *strambare laterale a columnei vertebrale*, a *ossului spinarei*.

* SCOLIU, pl.-e, (*schollum*, σχόλιον, fr. *scolie*); nota mica, scurta la unu testu allu unni auctoriu: *scolie grammaticali*. *critice*, *istorice*; *scolie asupr'a lui Homeru*; *scolie asupr'a auctoriloru classici*; *cu greu se intellegu auctorii antichi fora ore-cari scolie câtu de scurte*; *scolie la Pindaru*.

SCOLLARE = *scullare*, v., (contrassu d'in *escollare*), *extollere*, *suscitare*, *excitare*, *sublevare*, *erigere*, *resurgere*, *expergefacerere*, si *expergisci*; *aggredi*, *adoriri*, *invadere*; a *redicá*, a *redicá* in susu, a *redicá* de diosu, si in specie, α) a *descetá* d'in somnu; si refl. a se *descetá*; β) a *descetá* d'in somnulu mor-tei, a *inviuá*, a *face se revina la viétia*; c) a *face se se redice*; d) si intrans. a *scollá* = a se *scollá*, a se *redicá*, a se *descetá* d'in somnu, etc.: *scolla*, *liéa patulu teu si âmbra*; *Jesu scollà pre Lazaru d'in somnu*; *scollati*, *copilli*, *se mergemu la câmpu de demanetia*; *se ne scollàmu*, *co e diua alba*; *se nu me scollati d'in somnu prin strepitulu vostru*; *scollati biét'a vita caduta*; *medicii nu lu potu scollá d'in patu*; *Tatarii se scollara asupr'a Turciloru*; *scolla-te de vorbesce in petiore*; *scollati servitorii de la mediulu noptei*; *a se scollá in mediulu noptei*; *cadutu asiá de reu incâtu nu se mai scollà de diosu*; *scollati*, *scollati*, *Români*, *si luptati barbatesce*; *scollati*, *umbre alle straboniloru*, *d'in mormen-tele vostre*; *se ne scollàmu cu totii pentru térra si libertate*; *scollati-ve pentru patria celli ce mai aveti sange de Românu!* (vedi si *rescollare*).

SCOLLATORIU, = *scullatoriu*, -tória, adj. s., care *scolla*: *scollatoriuulu d'in morti allu lui Lazaru*.

SCOLLATU = *scullatu*, -a, adj. s., d'in *scollare*, *elatus*, *excitatus*, *erectus*, *expergefactus*; *adortus*, *rebellis*, etc.: *celli scollati cu arme in mâna*, *fura prensi si inchisi*; *scollatulu de demanetia e sanitosu*; *dupo scollatulu de la mé-sa*, *continuà lucrarea inceputa*.

SCOLLATURA = *scullatura*, s. f., actione de *scollare*, si effectu allu acestei actione.

* SCOLOPACE, adj. s., *scolopax*, (*σκολώπαξ*, fr. *scolopax*); 1. s. f., genu de passerii; 2. adj., se dice de tote passerile cãte au rostrulu lungu si acutu.

* SCOLOPACIDE, adj. s., (fr. *scolopacide*); care sémîna cu *scolopacea*; subst. pl. *scolopacidile* familia de passerii cari au de tipu genulu *scolopace*.

* SCOLOPENDRA, s. f., *scolopendra*, (*σκολόπενδρα*, fr. *scolopendre*); 1. genu de insecte d'in famili'a chelodiloru; 2. genu de pesci marini; 3. genu de plante.

* SCOLOPENDRACIU, -a, adj. s., (fr. *scolopendracé*); care sémîna cu *scolopendr'a*; subst. pl., *scolopendraciele*, familia de insecte, cari au de tipu genulu *scolopendra*.

* SCOLOPENDRINU, -a, adj., (fr. *scolopendrin*); care sémîna cu *scolopendr'a*, de *scolopendra*.

* SCOLOPENDRITU, s. m., (fr. *scolopendrite*); genu de zoophyti.

* SCOLOPENDROIDE, adj., (fr. *scolopendroïde*); care sémîna cu *scolopendr'a*.

* SCOLYMU, s. m., *scolymus*, (*σκόλυμος*, fr. *scolyme*); genu de plante.

SCOMBRIA = *scumbria*, s. f., specia de *scombru*, vedi *scombru*.

SCOMBROIDE, adj. s., (fr. *scombroidé*); care sémîna cu *scombrulu*; subst. pl. *scombroidii*, familia de pesci cari au de tipu genulu *scombru*.

SCOMBRU, s. m., *scomber*, (*σκόμβρος*, fr. *scombres*); genu de pesci, care e tipulu familiei *scombroidiloru*.

SCOMPUTARE = *scomptare* = *scontare*, (contrassu d'in *escomptare*), v., (fr. *escompter*, it. *scoutare*), de *summa deducere*, *decessionem facere*; a scade d'in summ'a ceruta inainte de termenulu solutionei.

SCOMPUTATU = *scomptatu* = *scontatu*, -a, adj. part. d'in *scomptare*.

SCOMPUTU = *scomptu* = *scontu*, s. m., (fr. *escompte*, it. *sconto*), de *summa decessio*; actione de *scomptare*, cumu si effectu allu acestei actione, ce se

scade d'in summ'a de solutu inainte de terminu.

* SCONTARE, *scontu*; vedi: *scomptare*, *scomputu*.

* SCOPA, s. f., (*scopa*), *scopae*, 1. ramura suptire, smicella; 2. in specie, genu de plante, (vedi *scoparia* la *scopariu*); 3. metura de smicelle, de ramurelle.

* SCOPARIU, -a, adj. s., *scoparius*, relativu la *scopa*, de *scopa*; subst. a) pers. *scopariu*, cellu ce curetia cu *scop'a*, meturatoriu; b) reale, f. *scoparia*, planta = *chenopodium scoparia*. Linn.

* SCOPELLOSU, -a, adj., *scopulosus*; plenu de *scopelle*: *mare scopellosa*. *locu difficultosu si scopellosu*; *pre unu fluviu scopellosu*.

* SCOPELLU, pl.-e, *scopulus*, (*σκόπελος*, fr. *écuil*); rupe acuminata, rupe de pre litulu marei sau in mare ensasi: *navi sparte de scopelle*; *cu greu evitãmu ocelle periculose scopelle*; metaforice, *scopellu* = rupe, periclu mare, nevoia, etc.: *de acestu scopellu se voru sparge tote planurile vostre: intre aceste doue periculose scopelle cu greu ne vomu stracorã integri si salvi*.

* SCOPIONE, si *scopu*, s. m., *scopio*, si *scopus*; fustellu allu certoru plante, certoru bacee, folie de plante: coda, peduncul. etc.

* SCOPLU, s. m., *scopulus*; vedi *scopellu*.

1 SCOPU, s. m., vedi *scopione*.

2 SCOPU, s. m., pl.-uri, *scopus*; (*σκοπός*), *fluis*, *terminus*, *consilium*, *mens*, *meta*; cea ce are cineva in vedere, *tinta*, si de aci, obiectu, cogitu, intentione, planu, etc.: *scopulu de datu la tinta e pusu la distantia prea mare; a si adjunge scopulu, scopurile; nu facu aceste-a cu scopu, d'in scopu de interesse; nu vine ellu cu scopu reu; tote au unu scopu in lume; care e scopulu vietiei pre pamentu? nu face neci unu passu, neci una miscare fora scopu; potere adaptata la scopu, medie adaptate la scopu*.

SCOPULOSU, *scopulu*; vedi *scopellosu*, *scopellu*.

SCORBURA, s. f., *cavum trunci*, *cavus truncus*; gaura in trunculu unui arbore: *in scorbure si facu cuiburi multe*.

passeri selbatice. — (Probabile d'in aceea-asi radice cu *scrobe*).

SCORBUROSU, -a, adj., *cavus, cavernosus*; plenu de *scorbure*; gauritu: *trunchi scorburosi*.

SCORBUTICU, -a, adj., (fr. *scorbutique*); relativu la *scorbutu*: *constitutione scorbutica, dispositioni scorbutice*.

SCORBUTU, s. m., (*scorbutus*, fr. *scorbut*); morbu ce corrumpe mass'a sângelui: *scorbutulu attaca mai vertosu pre marinari*.

SCORDIU, s. m., *scordion*, (*σχορδιον*); 1. planta cu odore de alliu; 2. ca si *scordolella*.

SCORDOLELLA, s. f., *cibus allio conditus*, (*σχορδολία*); mancare cu alliu.

SCORIA = *scuria* = *sguria* = *sgura*, s. f., *scoria*, (*σχωρία*, it. *scoria*, isp. port. *escoria*, fr. *scorie*, alb. *scuri*, n. gr. *σκούρα, σκουρία*); sordi de metallu: *scoria de ferru, de arame; scoria vulcanica*; metaforice: *a se face scoria in gura: pâne ca scori'a*.

SCORIACIU, -a, adj., (fr. *scoriacé*); ca *scori'a*.

SCORIARE = *scuriare* = *sguriare* = *sgurare*, v., *scorificare*, fr. *scorifier*); a face *scoria*, cumu si, a curetiá de *scoria*; metaforice: *a se scoriá in gura*; vedi si *scorificare*.

* SCORIFICARE, v., (*scorificare*, fr. *scorifier*); 1. a face *scoria*; 2. a separá *scori'a*, a curetiá de *scoria*.

* SCORIFICATIONE, s. f., (fr. *scorification*); actione de *scorificare*.

* SCORIFICATORIU, -tória, adj., (fr. *scorificateire*); care *scorifica* sau serve la *scorificatu*: *teste scorificatorie*.

* SCORIFICATU, -a, adj. part. s. d'in *scorificare*.

* SCORIFORME, adj., (fr. *scoriforme*), care are forma, aparentia de *scoria*.

SCORMARE, *scormonire*; vedi: *scurmare* = *scrumare*, *scrumonire*.

SCORNIRE, -escu, v., *laccessere, provocare, adhortari, incitare; fingere, comminisci*, 1. a ammutiá, a interritá, a indemná, a scote d'in culcusi, etc., a *scorni câni la venatu; a scorní venatulu; scornira multi lupi si apri*; 2. a

imaginá, a fictioná, a mentí, etc.: *scorniti câte nu trece omului prin mente; au scornitu omului nome reu.* — (Probabile d'in es si *cornu*, asiá co: *scornire* la venatu = *a face se éssa venatulu*; pote si cu allusione la aceea-asi radecina cu: *scariare* = *sgariare*).M.

SCORNITU, -a, adj. part. s. d'in *scornire*.

SCORNITURA, s. f., *provocatio, incitatio; fictio, commentum*; actione de *scornire*, si effectu allu acestei actione: *scornitura de lupi, de apri; scorniture de mentioni*.

* SCORPENA, s. f., *scorpæna*, (*σχορπανα*, fr. *scorpène*); genu de pesci, scorpium de mare.

SCORPIA, s. f., *scorpio, scorpius*, (it. *scorpio*, si *scorpione*, fr. *scorpion*), genu de insecte; metaforice: *scorpiade muliere*; vedi si: *scorpione, scorpium*; si cu sensu de: a) reptile forte veninosu si mare, specia de bellauru; b) flagellu.

* SCORPIACU, -a, adj. s., *scorpiacus*, (*σχορπιακός*); relativu la *scorpiu*; in specie, s. m., reale, *unu scorpiacu* = medicamentu de morsicatura de *scorpiu*.

SCORPIONE, *scorpiu*, s. f., (vedi si *scorpiade*), *scorpio, scorpius*; 1. genu de insecte, de reptili; 2. metaforice, a) una constellatione; b) genu de pesci; c) genu de plante; d) genu de conchyliu; e) specia de funda de arruncatu sagette sau petre; f) pétra de limite, acervu de petre ca puntu de limite.

* SCORPIONIDE, adj. s., (fr. *scorpionide*); care sémina cu unu *scorpione*; subst. pl. *scorpionidile*, tribu de insecte ce au de tipu genulu *scorpione*.

* SCORPITE, s. f., *scorptis*, (*σχορπιτις*); pétra pretiosa assémine in colore sau in forma cu *scorpiulu*.

SCORPIU, s. m., vedi *scorpione*.

* SCORPIURU, s. m., *scorpiurus*, (*σχορπιουρος*, fr. *scorpiure*); genu de plante.

SCORSONERA, s. f., vedi *scorzoneru*.

* SCORTARE, v., *scortari*, (d'in *scortu*); a fi desfrenatu libidinosu.

* SCORTATORIU, -tória, adj. s., *scortator*; care *scorta*, desfrenatu libidinosu.

* SCORTATU, -a, adj. part. s. d'in *scortare*. *scortatus*.

* SCORTE, s. f., *scortes*; pelle; in specie, pelle a testicleloru.

SCORTIA, s. f., *cortex*, *liber*, *erusta*, *tapes*, *rigiditas*, *durities*; ce copere ceva, pelle, pelle de plante, 1. proprie: *scortia arborelui*; *dur'a si gross'a scortia a trunclului*; *scortia pânei*, *pepenelui*, *scortie unei carte*; 2. tessutura ce se aterne sau serve la invelitu de paturi, tapetu, in specie tapetu de lâna terranescu: *a aterne pre diosu*, *pre patu scortia*; *scortia forte formosu lucrata si inflorata*; *allessulu de scortie*; *scortie allessu cu colori placute*; 3. prin metafore, rigiditate, taria, durezza, intaritura: *prin agglutinarea de licore*, *cu care s'a udatu pandia*, *acesta-a s'a facutu scortia*; *gullere facute scortia*.

* SCORTILLU, s. m., *scortillum*; deminut. d'in *scortu*, desfrenatu, perdutu; mai vertosu, muliere perduta si miserabile.

SCORTIOSIARE, -ediu, v., *erustare*, *incrustare*, *cortice vel cursta abducere*; a face *scortiosu*: *scortiosiatu prea tare peptii camesieloru*; a deveni *scortiosu*, mai allessu sub forma refl. *a se scortiosia*; vedi si comp. *inscortiosiare*.

SCORTIOSIATU, -a, adj. part. s. d'in *scortiosiare*.

SCORTIOSIATURA, s. f., actione si effectu allu actionei de *scortiosiare*.

SCORTIOSIME, s. f., *crustatio*, *rigor*, *rigiditas*; calitate de *scortiosu*: *scortiosimea certoru pepeni galbeni*.

SCORTIOSU, -a, adj., *corticalis*, *corticatus*, *corticosis*, *crustatus*, *rigidus*, *durus*; coperitu cu *scortia*, care are *scortia* tare si grossa, si de aci, tare, rigidu, etc.: *pepene galbinu scortiosu*; *pepeni scortiosi*, *trunchi scortiosi*, *pâne scortiosa*; *camesie scortiose*, *gulleru scortiosu*.

SCORTISIORA, s. f., *crustula*, *tapeulus*, *cinnamomum*; deminutiv d'in *scortia*, 1. proprie: *scortisiora de pariete*, *scortisiora smicelleloru*; 2. metaforice, *scortia* de unu arborellu, care se chiama cu nomele masc. *scortisioru*: *a condi laptele cu saccharu si scortisiora*.

* SCORTU, s. m., *scortum*, (de a-

cea-asi origine cu *coriu*, *corella* = *currella*, etc.), pelle, pelle preparata, lucrata, *argasita*, etc.; prin metafore, omu, mai allessu muliere desfrenata, perduta.

* SCORZONERA, s. f., *scorzonera*, *scorzonera hispanica L.*, (fr. *scorsonère*, si *scorzonère*, precumu la noi, *scorso-nera*); genu de plante d'in famili'a *synantherieloru*.

SCORUMA, *scorumu*; *scorusia*, *scorusiu*; vedi *sorbu*.

SCOSSITURA, (*scossetura*), s. f., *excussio*, *extractio*, *projectura*; actione si effectu de *scotere*, ceva *scossu*, es-situ: *scossitura frontei*.

SCOSSU, -a, adj. part. s. d'in *scotere*, *excussus*, *extractus*, *prominens*, *exactus*, etc.: *denti scossi*, *maselle scosse*, *copillu scossu d'in tota nevoli'a*; *fronte scossa*, *ocli scossi*, *fete scosse la chora*, *detoria inco nescossa*, *instrumentu de scossu maselle*, *nu e tempu de scossu acumu corne*, *de scossu detorie*, etc.

SCOSSURA, s. f., *excussio*, *extractio*, *projectura*; actione de *scotere*, cumu si mai vertosu, effectu allu acestei actione: *scossura dentiloru*, *scossura frontei*; vedi si *scossitura*.

SCOTERE, *scossi* si *scosse*, *scossu*. (contrassu d'in *escotere* = *escutere*), v., *excutere*, (it. *scuotere*, prov. *escotir*, *escodre*, v. fr. *escorre* si *escourre*, n. fr. *séconer*), *extrahere*, *eximere*, *demere*, *promere*, *evellere*, *exhaurire*, *erigere*, *abigere*, *dimittere*, *exprimere*, *emittere*, *edere*, *efferre*, *ejicere*, *expellere*, *excludere*, *deducere*, *effodere*, *liberare*, *eliberare*, *percipere*, *acquirere*, etc. proprie, a arruncá afora, si de aci, ca sensu fundamentale, a trage afora, a dá afora, a face se éssa afora, mai antâniu, conformu sensului radecinei verbale, cu violentia mai mare sau mai mica, cu labore si cu nisu, apoi, prin estensione, a face se éssa vericumu, si a nome, 1. cu violentia, cu labore, cu nisu, a) *tragundu*, *smulgundu*, etc.: *a scote arborii d'in radecina*; *a scote dentii cuiva*, *masselle cuiva*; *dentistulu scote masselle*; *scoteti apa d'in putiu*, *cu mare greutate veti scote cu atati boi carrulu d'in limu*; *a scote oclii cuiva d'in inadvertentia*, *déro celli crudî*,

barbari si resbonatori inco scotu adesea oclii victimeloru urrei loru; prov. cuniu cu cuniu se scôte=reu cu reu, dorere cu dorere se scôte; fumulu, picatur'a si tra-iulu reu te scôte d'in casa: metaforice : a scôte oclii cuiva, a imputá crudu si amaru : mi scoteti oclii, co mi ati facutu unu bene; pentru unu bene nu se cade a scote oclii cuiva; unii altoru-a si scotu oclii pentru miselliele loru; inse : a scote oclii cu ceva = a unge oclii = a ammagí : cine scie cu ce le a scossu oclii? — a scote suffletulu cuiva=a lu supperá, vessá, amari forte, a ommori, etc.: ne scoteti suffletulu cu atâte pretensionu, cu atâte dâri grelle; a scôte d'in fire: α) ca si : a scote suffletulu=a face se pèrdia patienti'a, etc.; β) déro si ca : a scôte d'in menti = a ammagí, a inneboní, etc. : juni, nu scoteti fetele d'in mente; cine te a scossu asiá d'in menti? — a scote cuiva banni, a scote banni, si absol. a scote = a rapí, stórce, despoliá, leuá cu volentia sau fraude; déro si in sensuri mitigate ce vinu mai la valle : a scote banni, α) a dá banni : a scote banni d'in pung'a sea=a scote si dá ceva cersitoriului; β) a scote bannii de la cineva = a si capitá bannii imprumutati, desí cu ore-care difficultate; γ) cu alte varie sensuri : a scôte multu de pre mosia; a nu scôte nemica d'in negotiulu seu, a nu si scôte neci capitele; si : a scôte folosu, a scôte castigu, etc.; a scôte sudore cuiva, a scôte sudori, (vedi mai la valle); a scôte lapte d'in pétra, a fi forte desteru;—b) sapandu, redicandu cu spinarea, cu mânule, batendu, etc. : a scôte d'in mormentu; a scôte spat'a; scôte cuniulu; scóteti usiele; scótemu callii d'in staulu; pastorii scotu ouile la campu; a scôte vinu d'in bute; a scôte vestimentele d'in arca; a scôte d'in casa, d'in cutelia; a scote d'in saccu; a scote pèrulu = a smulge, etc.; 2. fora violentia, d'in impulsu naturale, sau cellu multu prin scientia, prudentia, desteritate, etc., a emitte, produce, nasce, face, a duce afora, a miscá d'in locu, etc., a) in genere, a face se éssa, a dá afora, etc. : gallinele scotu pulli; pamentulu scôte d'in senulu seu erbe; bubele scotu puro-

niu; instrumentele de musica, faucile omului si alle altoru animali scotu voci varie; inse : cineva scôte voce, in parte differitu de : scôte vorba, adeco : α) emitte vorba, pronuntia; inse si : β) respande vorba, divulga vorba, rumore; — a scôte sudore, α) pellea scôte sudore, si cu acellu-asi intellessu : unu omu, unu morbosu scôte sudore; déro, β) a scôte sudori, α') a versá sudori, a laborá multu, a se adoperá, β') a se supperá, a se infuriá, a se amari; γ) a scôte sudori cuiva, a lu vessá reu; — a scôte denti, differitu de : copillulu scote denti ; vitellulu scote corne, differitu pucinu de : limacele scote corne, mai differitu in sensu multu de : unu omu scote corne, face pretensionu, face capricie, se munderesce, se animédia, etc.; — a scote callii de la staulu; a scote camurile de pre calli; a scote boii de la jugu;—b) in specie, α) a divulgá, a dá in publicu, a dá pre facia, a respande in publicu; a scôte la lumina; scótemu la lumina addeverulu; se scotu la lumina carti; si : a scôte carti de sub typariu; a scôte doue colle de dictionariu; a scôte trei numeri de diariu, inse ceva differitu : a scôte numai trei numeri d'in diariu, trei esemplarie d'in revista; a scôte la lume pre cineva = a scote in lume, scóteti fetele la chora; nu e omu scossu peno acumu in lume; a scôte afora, cu mai multe sensuri, α') in genere : a dá la lumina, a divulgá; β') in specie, a dá afora d'in casa, a espulsá, a respinge, a destitui, (vedi si mai la valle); β) a esportá: Romani'a scôte producte agricole; scótemu vite; térr'a ce nu scôte nemica, nu póte importá nemica; nu scóteti grânele, co avemu si noi lipse in térra; γ) a espune, a pune in vedere : negotiatoriulu si scôte mercea; in genere : si scôte si arréta avutiele, ornamentele; δ) a scôte la, cu forte varie sensuri, α') ca mai susu : a scôte la lumina, déro in intellessu mai estensu, a scôte la capitu, a nu scôte la capitu : nu scoti cu densulu la capitu, nu scótemu la capitu lucrulu sau cu lucrulu de care ne amu appucatu; a scôte la vendiare, ca mai susu : a scote mercea; nu mi vinc a scôte la

vendiare obiecte chare ânimeii melle; a scôte la sapa de lemnu, a reduce, etc.; a scôte la seceratu, la sapatu de vinia. la lucru de câmpu ε) in genere, a formá: a scôte mai multi discipuli, maiestrulu a scossu discipuli demni de densulu; a scôte una copia, a scôte imaginea cuiva; nu m'ai scossu bene domnule fotografu; ζ) a convinge: a scôte de mentiona, a scôte de rossine pre cineva; asiá si: a scôte de misellu, de furu, de smentitu; η) a castigá, capitá, etc.: nu mi potu scôte capitele; a si scôte d'in capite = a se desdamnă: nu mi am scossu d'in capite, necumu se scotu castigu d'in acestu temerariu negotiu; si in genere: a si scôte d'in capite = a si resboná, etc.; a scôte mari folose d'in metalle, d'in scambulu moneteloru; ce ai scossu de pre acea vendiare, d'in acea speculatione? (vedi si mai susu la 1); θ) a scote versatu, a scote bube, etc. (vedi si mai susu: a scote denti, corne); ι) a scote iconele, a face processionile; κ) a scote superstionile, a scote reulu, a scote d'in errore, etc.; λ) a destitui, espulsá, demitte, espelle, degradá, etc.: a scote unu vechiu servitoriu; a scôte d'in militia; a scote mai multi officiaru; a scote d'in pâne, d'in functione; μ) in differite sensuri: a scôte pre cineva sau ceva de la ânima, a scote de la estima; ν) a liberá, scapá, mantuí: a scote pre cineva d'in nevolia, a scôte d'in detoria, a scote d'in servitute; in speciale: a si scote scullele ce stau pignorata; a si scote orologiulu pusu la cineva pentru detoria; a si scote mosi'a d'in mânule strainiloru; a scôte pre cineva d'in incurcatura, d'in indouentia, d'in miseria; ο) a scadé: scote d'in trei unulu, câti mai remânu? scotendu d'in septe patru, mai remânu trei; π) a deduce, conclude: d'in aceste-a se potu scote mai multe si insemnate consecentie; ρ) a scote d'in casa, afora de insemnarile ce are dupo celle indicate mai susu, insemna si: α') a im-mormentá: n'am cu ce scôte mortulu d'in casa; β') a maritá: n'am cu ce mi scôte fetele mari d'in casa; σ) a scôte moda noua = a inventá; asiá si: a scôte dâri noue; τ) a scôte armat'a la es-

sercitiu, la batalia; a scôte la peramblare, la recreare, etc. (vedi mai susu: a scote la lume); υ) despre passioni: a si scôte foculu, a si scôte amarulu, a si scôte meni'a; vre se si scóta totu venenulu pre noi; nu si a scossu tota supperarea; φ) despre macule: cu succu de lemonia se scotu multe macule: nu potu scote maculele vestimentului; χ) a scote afora, pre longa altele indicate mai susu, si cu insemnarea, de: a face se ordine: purgativulu acestu-a scôte afora. etc.

* SCOTIA, s. f., scotia, (fr. scotie), specia de ornamentu architectonicu la una columna.

SCOTITORIU, -tória, adj. s., care scote, extractor, exactor, etc.; in s. verbului scotere.

SCOTITURA, s. f., vedi scossitura si scossura.

SCOTUCIRE si scotocire, -escu, v., executere, discutere, scrutari, perscrutari; a cautá, a rescollí, a scrutá: a scotucí in saecu, in arca, armariulu; furii scotucescu in posunariile omeniloru. — (D'in scotere, pote inse si in locu de scrotocire = scrutucire d'in scrutare, vedi si scoturare). M.

SCOTUCITORIU, -toria, adj. s., scrutator; care scotucesce.

SCOTUCITU, -a, adj. part. d'in scotucire, scrutatus.

SCOTUCITURA, s. f., scrutatio; actione, actu de scotucire.

SCOTURARE = scuturare, v., executere, succutere, quaterere, concutere, decutere, agitare, exagitare, commovere, mundare; a agitá, a face se se misce, mai vertosu cu violentia, l. proprie: venturibile scutura frondiele, ramurele arboriloru; cânele essitu d'in apa se scutura, ca se cadia ap'a de pre ellu; callii se volsera in pulbere, apoi se scollara si se scuturara; parati de lupta, celli doui adversari scuturau lanciele d'in mânule selle; a scuturá capulu, cóm'a = a scuturá d'in capu, d'in cóma; se scutura arborii, edificiele, tote de pre pamentu se scutura, candu e cotremuru; de cotremuru se scutura montii; montii scutura in altele selle crescete; se scutura o-

mulu de spaima, de orrore; ni se scutura perulu, carnea de frica, de aversione; mersulu acestui callu te scutura reu; scutura reu si carrulu ce merge pre calle salebroasa; a scuturá d'in capu, ammenitiandu, etc.; 2. metaforice, a) a curetiá batendu, agitandu ceva, etc. : a scuturá unu vestimentu, a si scuturá petiorele de pulbere; a scuturá cartile; a scuturá cas'a, bibliotec'a; b) in constructioni cu diverse sensuri : a scuturá pung'a, si : a scuturá pre cineva, α) a ileuá totu, β) a lu bate : a scuturá segh'i'a, spinarea cuiva; in sensu mai estensu : a scuturá unu vasu, unu saccu, ca se éssa totu ce contine; a se scuturá de cineva sau de ceva = a fugi cu orrore, a se lapidá, etc. — (D'in scotere, sau mai bene d'in elementele d'in cari a essitu si scotere).

SCOTURATIONE = *scuturatione*, s. f., *quassatio*, *concussio*, *excussio*, *agitatio*, *mundatio*, etc., actione de *scuturare*.

SCOTURATORIUM = *scuturatoriu*, -*toria*, adj. s., *concussor*, *excussor*, *agitator*, *vexator*, etc., care *scutura*.

SCOTURATUM = *scuturatu*, -*a*, adj. part. d'in *scoturare*, *quassus*, *concussus*, *excussus*, *succussus*, etc.

SCOTURATURA = *scuturatura*, s. f., *quassio*, *concussio*, *excussio*, *agitatio*, *commotio*; actione de *scoturare*, si mai allessu, effectu allu acellei-asi actione : *una scuturatura de cotremuru, scuturature de friguri; violenta scuturatura de capu, d'in capu.*

* SCREARE, v., *screare*; a scupá cu mare incordare, a se incordá, a face nisu se scuipe; vedi si *scremere*.

* SCREATORIUM, -*toria*, adj., *screator*; care *scréa* : *gretiosu screatoriu*.

* SCREATUM, -*a*, adj. part. s. d'in *screare*, *screatus*.

* SCREATURA, s. f., (*screatio*); actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de *screare*.

SCREMENTUM, pl.-e, *excrementum*; d'in *scremere*, ce se secreta, mai allessu pre sedutu : *scrementele de passeri*; vedi si *escrementu*.

SCREMERE, *scremui*, *scremutu*, v., *excreare*, *niti*, *eniti*, *parturire*; a face

nisu de a scóte, a dá afora ceva in genere; in specie, a face se dea afora d'in sene, se scuipe, se se desérte, etc., de regula ca refl. a se *screme* : se *screme omulu se se desérte pre sedutu; déro si se screme se vóma; se screme femin'a in facere*; prov. *se screme monte se nasca unu sorice* = *parturiunt montes, nascitur ridiculus mus*, (*Hor.*); *se screme broscu se se faca mare câtu taurulu*; de aci in genere : *se screme, ca se torne unu versu, una frase; te poti screme câtu vrei, co nu vei adjuge a ecalá pre rivalele teu*; — (Se pote ca *scremere* se fia essitu d'in *spremere* = *exprimere*; credemu inse co totu asiá de usioru a potutu essi si d'in *screare* = *screare*). M.

SCREMITORIUM, -*toria*, adj. s., *enitens*; *excreator*; care *screme se screme*.

SCREMITUM, (*scrémetu*), pl.-e, *screatus*, *labor*, *nisus*; (d'in *scremere*); actione, actu de *scremere* : *cu tote scremitule vostre nu me veti attinge neci cu degitul celu micu; a essi a fora, a se desertá numai cu multe scremite; cu doreróse scremite alle feminei se nasce pruncuú; si concr., ce se face sau se scote cu scremitu : scremitulu cellei mai ignobile creatura*; — vedi si *scremitura*.

SCREMITURA, s. f., *screatus*, *exscreatio*, *nisus*; actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de *scremere* : *scremiture dorerose; fora neci una scremitura de corpu sau de spiritu; nemica cu scremitura nu e gratiosu*. — (Atátu *scremitura*, câtu si *scrémitu*, s'aru poté scrie : *scremutura si scrémutu*, inse reu : *scrematura, scrémutu*; acestu d'in urma e mai bene se se scria totu de un'a : *scrémitu* sau *scrémetu*, ca se nu faca difficultate de accentu si de intellessu cu *scremutu*). M.

SCREMUTUM, -*a*, adj. part. s. d'in *scremere*, *screatus*, *nisus*, *enitus* : *totu ce e scremutu, nu e placutu; ce atátu scremutu pentru nemica!*

* SCRIBLITA, s. f., *scriblita*; *turtisiora*, *turtitia* de supa.

* SCRIBLITARIA, s. f., vedi *scriblitarius*.

* SCRIBLITARIUM, -*a*, adj. s., *scriblitarius*; relativu la *scriblita*; in specie,

s. persoanele, cellu ce face sau vinde *scriblite*; s. f. reale, *scriblitaria* = arte, maiestria a *scriblitariului*.

SCRIBU, s. m., *scriba*, (d'in *scribere* = *scriere*), cellu ce are officiu de a *scrie*; *scriitoriu* publicu; secretariu; *scribii unui ministeriu*; prin estensione, *scribu* = carturariu; — de aci si officiu, *scribatu* = *scribatus*.

1 SCRIERE, = *scriuere* = *scrivere*, = *scribere*, *scrissi* si *scrisei*, *scrissu* si *scriptu*, v., *scribere*, (it. *scrivere*, isp. *escribir*, port. *escrever*, prov. *escriure*, fr. *écrire*), *adscribere*, *conscribere*, *inscribere*, *perscribere*, *praescribere*, *rescribere*, *transscribere*; *componere*; *destinare*; proprie, si in origine, a scariá, scabe, scalpe, sapá cu ceva acuminatu, cu unu acu, cu unu styly, etc., si de aci, a trage linie, figure, semne; littere mai vertosu, 1. in genere si in sensulu comune si materiale allu coventului: a *scrie litterele*, a *invetiá a scrie litterele*; *nu sciu scrie*, *déro sciu lege*; *invetiati de una data pre copilli a scrie celle pronuntiate si a lege celle scrise*; *sciti, copilli, acumu*, a *scrie trei littere*; a *scrie dupo carte typarita*, a *scrie dupo unu modellu*; a *scrie curatu*, *legibile*; a *scrie formosu*, *urritu*; a *scrie cu littere mari*; *cu littere mice*: unde si *candu scriemu cu littere mari?* a *scrie pre basea unei statua nomele eroelui cui s'a redicatu*; a *scrie pre cruce nomele mortului*; a *scrie mai multe copie de pre una ordine*, de pre una *circularia*; a *scrie incetu*, *rapide*; a *scrie pre parieti* = a *scrie parietii*: *scolarii scriu parietii cu cretu*, *cu carbone*; a *scrie multe colle de charteia*; a *scrie lectionile ce aude d'in gur'a invetiatoriului*; — cu insemnari mai speciali: a *scrie in cancellaria*, *la cancellaria*, *ca scriitoriu*; a *scrie toti scolarii in unu catalogu generale*; a *scrie scolarii fiacarei clase in cataloge particulari*; a *scrie la militia*, a *se scrie la militia*, *in militia*, *in cavalleria*, *in infantaria*; a *scrie junii pentru militia*; — *scrieti-ne si pre noi intre membrii acestei societate*; *scrieti-ve in listele electorali*; *nu ne ai scrissu in list'a de allegatori*; *s'a omissu a se scrie mai multe nomine in acésta lista*; me-

taforice: a *scrie nomele benefactoriului in memori'a sea*; *scrise aceste convente in anim'a sea*; absol. *scrie acésta* = observa si tine mente; a *scrie la cineva ceva*: α) a dá prin *scrissu* una scire; β) *déro si*, a trece una summa pre computulu cuiva, si de aci: a *scrie* = a tiné computu; — a *scrie* = a destiná, predestiná, mai vertosu in forma passiva: *ce e scrissu omului, cauta se patia*; *asiá mi a fostu scrissu se patiu*; *asiá s'a scrissu pentru voi in cartea orsitei*; — 2. in specie, cu ide'a predominante de activitate intelectuale, de conceptione si compositione in *scrissu* de totu genulu: a *espune in scrissu*, a *communicá prin scrissu*, etc.; a) preste totu: a *scrie istori'a poporului romanu*, *bellele si gloriele acestui poporu*; a *scrie de agricultura*, de *commerciu*, de *politica*, de *economia nationale*; a *scrie despre immortalitatea sufletului*, *despre amicitia*, *despre betranetia*; a *scrie laudele barbatiloru distinsi*; a *scrie locurile si situurile*; a *scrie amiciloru*; de ce nu scrii *amiciloru?* *ti asiú scrie si eu déro mi ai scrie tu*, *co-ci multe asiú avé a ti scrie*; *n'am ce se ti mai scriu pentru acumu*; a *scrie bene*, a *scrie reu*; a *scrie poetice*, *oratorie*; a *scrie simplu*, a *scrie cu facilitate* si *gratie*; — *scrie amicului se mi facea diei totu ce va poté*; *se scriemu capitanului se nu punu in lucrare planulu facutu de ellu*; *scrise copillului se se stramute la altu institutu de invetiatura*; *ti scriu se nu faci asiá*; — *amu aflatu scrissu la multi scriptori co mortea e mai bona de cátu vieti'a rossinosa*; *ni se scrie co acelle locuri aru fi infestate de mare contagione*; b) in parte, despre acte publice, officiali, judiciai, administrative, legislative, etc. α) a *scrie legi*, *decrete*, *regulamente*, *contracte*, *decisioni*, *sententie*; β) in specie, α) pentru armata: a *scrie noue cete de voluntari*; a *scrie d'in tota térr'a junii de la 18 anni in susu*; β) in sfer'a juridica: a *scrie testamentu*. a *scrie erede pre cineva*; γ) in commercio: a *scrie la cineva summa* ce s'aru fi *covenitu* a *scrie la altu*.

2 SCRIERE, = *scriuere* = *scrivere* =

scribere, s. verbale, **scriptio**, **scriptum**; **scriptura** : *scriere legibile, formosa, curata; scriere illegibile, incurcata, urrita; scriere cu littere latine, cu littere gothice; scrierea si lectur'a sunt de rigore in classile scolei elementaria; scrierea pre curatu a mai multoru copie; scriere asupr'a starei, despre starea finantieloru; scrieri poetice; scrierile acestui mare auctoriu; a si face nome prin scrierile selle; scrieri satirice.*

SCRITORIA, s. f., vedi *scriitoriu*.

SCRITORIU, -*toria*, adj. s., **scribens**, **scriba**, **scriptor**; care *scrie* sau serve a *scriere*: in specie, ca subst., a) personale, α) *scriitoriu*, cellu insarcinatu cu officiu publicu de *scriere* : *unu primiscriiniu si doi scriitori; s'au immultitulucrarile cancellariei, sinu adjungu scriitorii cati avemu; β) scriitoriu*, cellu ce seie a *scrie bene*, cellu ce possede artea *scrierei* : *unu mare scriitoriu, boni scriitori, sunt inse si rei scriitori; scriitoriu satiricu, scriitori classici, scriitoriu istoricu; b) reale, α) fem. scriitoria*, abstr., α') officiu de *scriitoriu*, mai allessu cellu de cancellaria, ero pentru *scriitoriu* de *scrieri* artistice numai in ironia se pote dice *scriitoria* : *mania de scriitoria* = *mania de scriitoriu*, *mancarime de a scriere*; β') locu, unde se *scrie*, (vedi urmatoriu β) β) m. *scriitoriu* = instrumentu de *scrissu*, *mesa de scrissu*; vedi *scriptoriu*, care ar fi de preferitu.

SCRITURA, s. f., vedi *scriptura*.

SCRINIARIU, -*a*, adj. s., **scriniarias**; relativu la *scriniu*; in specie ca subst. personale, *scriniarius* = cellu pusu preste *scriniu*.

SCRINIOLU = *scriniolu*, s. m., **scriniolum**, deminutivu d'in *scriniu*, pre longa care occorre si deminutivulu *scrinisiolu*.

SCRINIU si *scrinu*, pl.-e, **scrinium**, (it. *serigno*, isp. *escrienio* si *escriuno*, prov. *escriu*, fr. *écriu*, de aci si in alte limbe); proprie, d'in *scriere*, incapere de *scripte*, si prin estensione, incapere de pusu, de tinutu si pastratu obiecte de pretiu; armariu, arca, lada, racla, cassa, etc., 1. in genere : *scriniu de vestimente; scriniu de scrissu, de tinutu,*

*acte, scripte; scriniu de ubitare; a pune in scriniu, a scoate d'in scriniu scullele; 2. in specie, α) arc'a legeri vechia, la ebrei : mai multi leviti portau pre umeri scriniulu inaintea armatei; β) capulum, feretrum = cassa de mortu : *a pune mortulu in scriniu : a immormenta fora scriniu; γ) metaforice : tu esti, Maria, scriniulu salutei credentiosiloru; - in insemnarile de sub 2. se aude si se afla scrissa form'a : scriu.**

SCRINTIRE, -*escu*, v., **luxare**, **distorquere**; **labi. deflectere**; a dislocá, a mutá d'in locu, a strambá, a smentí, a plecá la una parte, etc.; 1. in specie despre osse, despre parti alle corpului : *a si scrinti petiorulu, mân'a, degitul; mi s'a scrintitu una mâna, guttulu; 2. in sensu mai estensu : deco se scrintesc ceva in una machina catu de mare, tota machin'a se strica; a nu scrinti d'in locu; a nu scrinti coburn'a la una parte; 3. metaforice : a scrinti d'in callea benclui.*—(Probabile, in locu de *scintire*, d'in acea-asi fontana cu *clinare. inclinare*, etc., vedi si *clintire*, pre a locuri *crintire*). M.

SCRINTITU, -*a*, adj. part. s. d'in *scrintire*. **luxatus**, **distortus**, **deflexus**.

SCRINTITURA, s. f., **luxatio**, **lapsus**; actione de *scrintire*, si effectu allu acestei actione : *scrintitur'a petiorului, scrintitur'a murului intr'una parte.*

SCRINU, s. m., vedi *scriniu*.

SCRIPETE, s. m., **rechamus**, **trochlea**, machin'a de redicatu greutati, in specie, rotilla de redicatu : *cu scripeti se potu redica mari petronie, mari trabi cu mui mare usioventia; scripetii servu si tessutoriloru; scripetii stativei se dicu in specie scripeielli.*

SCRIPETELLU, s. m., pl.-i, deminutivu d'in *scripete*, applicatu inse si in specie la : *scripetii de stativa.*

SCRIPTILE, adj., **scriptilis**; ce se pote *scriere* facile : *littere scripetili.*

SCRIPTIONE, s. f., **scriptio**, (d'in *scriptu* de la *scriere*); actione de *scriere* : *scriptionea se invetia prin mare essercitiu allu mânei si oculului; scriptionile in libru magestru; scriptionile officiali, judicali, ministeriali; scriptione*

essacta, scriptione erratica; nu se interpreta actele dupo scriptione.

SCRIPTITARE, v., *scriptitare*, (d'in *scriptu* de la *scriere*); intensivu d'in *scriere*, a *scrie* adesea, a *scrie* si éro *scrie*, a se essercitá in *scriere*.

SCRIPTORIU, -*toria*, adj. s., *scriptor* si *scriptorius*, *scriba*, (comp. it. *scrittore* si *scrittojo*, fr. *écrivain*); care *scrie* sau serve a *scriere*: *instrumente scriptorie*, *negretia scriptoria*; in specie ca subst., a) personale, *unu scriptoriu*, α) cellu ce scie bene *scrie*: *scriptori classici*; *unu scriptoriu prosaicu*; *celli mai boni scriptori istorici*, *scriptori dramatici*, *scriptori satirici*; β) cellu ce compune acte publice: *scriptoriulu unui testamentu*; γ) cellu insarcinatu a *scrie*, a *copiá* intr'una *cancellaria*; b) reale *scriptoriu-lu* = *mésa de scrissu*, *inca-pere unde se scrie*.

SCRIPTU, -*a*, adj. part. s. d'in *scriere*, *scriptus*, *scriptum*, 1. ca adj. si part.: *litterele scripte pre pétra a fundu se cunoscu si se legu bene dupo milli de anni*; *carte bene scripta*: 2. mai vertosu ca subst. reale, *unu scriptu*, *multe scripte*, vorbindu de veri-ce se *scrie* sau s'au *scrissu*, *carte*, *opera*, *tractatu*, etc.: *scripte istorice*, *dramatice*, *poetice*; *scripte classice*; *scripte de detorie*, *de impro-mute*; *scriptele unei casa de commerciu*; a *tiné scriptele de correspondentia si de compute*; *scripte documentali*, *officiali*.

SCRIPTURA, s. f., *scriptura*, (it. *scrittura*, isp. port. *escritura*, prov. *scriptura* si *escriptura*, fr. *écriture*); ac-tione de *scriere*, cumu si modu de *scriere*, effectu allu *scrierei*, opu *scrissu*, etc.; 1. in sensulu materiale allu coventului *scriere*: *scriptur'a littereloru*; a *inve-tiá scriptur'a si lectur'a*; *scriptur'a no-melui in una lista*; *essercitie de scrip-tura*; *scriptura legibile*, *formosa*; *scrip-tura urrita*, *incurcata*; *scriptur'a pre petre*, *pre muri*, *pre charteiu*, *pre pan-dia*, *pre pergamena*; 2. in sensulu intel-lectuale allu coventului *scriere*, a) abstr. *scriptur'a assidua formédia unu bonu scriptoriu*; *genu de scriptura d'in celle mai difficili si mai delicate*; *mai multe ti am comunicatu orale de câtu ti asiu*

poté spune prin scriptura; b) ca mai desu inse, concr. α) absol. *scriptur'a* sau *sant'a scriptura*, si in pl. *santele scrip-ture*: a *connosce scriptur'a*, a *nu sci scrip-turele*; *va inviuá a trei'a di, dupo scripture*; *interpretare fantastica a scrip-tureloru*; *singur'a vostra auctoritate e scriptur'a*; β) in commerciu: *scriptura dupla*, *scriptura simpla*; a *tiné scrip-ture regulate*; *sunt scripture cerute de lege*, *alte scripture se lassa in voli'a negotiatoriului*; γ) in sfer'a juridica: *scripture legali*, *autentice*, *suppuse con-testionei*.

SCRIPTURALE, adj., si

SCRIPTURARIU, -*a*, adj. s., *scrip-turarius*, (fr. *scriptural*); relativu la *scriptura*, si in specie, la *sant'a scrip-tura*: *interpretare scripturale*, *carti scripturali*.

SCRIPTURIRE, v., *scripturire*; a *avé mancarime de a scriere*, *maní'a de scrissu*.

SCRISORE, s. f., *litterae*, *epistola*, *scriptura*, (d'in *scrissu* de la *scriere*), a) form'a *scrierei*, *scriptur'a*: *are scri-sore formosa*; vedi si *scriptura*; b) ca mai desu inse, ce se comunica in *scrissu* cuiva, *epistola*: *scrissori com-merciali*, *scrissori la amici*; *sunt inse si scrissori docte*; *scrissorile cadu in genulu epistolariu*; *scrissore familiare*; *scrissore de felicitare*, *de consolatione*, *de essortatione*: a *espedi scrissori*; a *nu recepe scrissori*; *scrissore deschisa*, etc.

SCRISU, -*a*, adj. part. s. d'in *scriere*, *scriptus*, *scriptum*: *acte scrisse*, *epi-stole scrisse*; a *se pune la scrissu*, *scrissulu a câteva linie va arretá cumu scii scrie*; *nu am nemica de scrissu*; *nu e de scrissu ce spuni tu*; si concr. *scrissulu ce ti am datu la mâna te assecura si te scapa de tote temerile*; a *impromatá fora scrissu*, *conditionile d'in acellu scrissu*; *scrissele poetului*, *istoricului*, *drama-turgului*; *scrisse filosofice*, *economice*, *politice*; a *publicá scrisse inco inedite*; *vorbele fugu si se ducu*, *scrissele remanu*.

SCROBE, s. f., *scrobis*, *scrobs*; *gropa*, *gaura sapata in pamentu*, si in genere, *gaura*: *gradinariulu sapa scrobile tómn'a*, si *planta arborii primavér'a*.

SCROBIRE, *-escu*, v., amylo imbuere; a udá, a dá cu *scrobitura*.

SCROBITU, *-a*, adj. part. s. d'in *scrobire*, amylo imbutus.

SCROBITURA, s. f., amylo imbuendi actio, amyllum; actione de *scrobire*, cum si effectu allu acestei actione, si materia de *scrobitu*; cu ce se *scrobescu*.

SCROFA, s. f., *scrofa*, (it. *scrofa*); pórca, poreu femella: *ugerulu scrofei*, *scrofa fetata*, *scrofa selhatica*; metaforice: a) muliere, femina fora rossine, sordida; b) la jocuri aleatorie, casu de mare successu, (vedi si *scrofaría*).

SCROFARIA, s. f., *scrofarum multitudo*, spureities; 1. multime de *scrofe*, turma de *scrofe*; staulu de *scrofe*: 2. metaforice: a) sorde, impudentia; b) la jocuri aleatorie, castigu, succesu mare neasteptatu.

SCROFICIA, *-tia*, s. f., vedi *scrofucia*.

SCROFINU, *-a*, adj., *scrofinus*; de *scrofa*: *rittu scrofinu*, *perna scrofina*.

SCROFIPASCU, *-a*, adj. s., *scrofpascus*; care pasce *scrofe*, cresce *scrofe*.

SCROFUCIA, *-tia*, s. f., (*scrofula*), deminutivu d'in *scrofa*; de aci si: *scrofuciora*, *scrofusiora*; si alte forme: *scrofcia*, *-tia*, *scrofsiora*; *scrofullicia*, *-tia*, d'in altu deminutivu, *scrofulla*; inse despre *scrofula* vedi la loculu seu.

SCROFULA, s. f., de regula in pl. *scrofulae*, *scrofulae*; proprie, deminutivu d'in *scrofa*, leuatu inse in specie cu insemnarea de: morbu ce consta in tumori maligne, mai allessu la guttu.

SCROFULARE, s. f., (fr. *scrofulaire*); genu de plante.

SCROFULLA, s. f., vedi *scrofucia*.

SCROFULOSU, *-a*, adj., (fr. *scrofuloux*); plenu de *scrofulae*: *capilli scrofulosi*.

SCROFUSIORA, *scrofutia*, vedi *scrofucia*.

* SCROTALE, adj., (fr. *scrotal*); relativu la *scrotu*.

* SCROTIFORME, adj., (fr. *scrotiforme*); care are forma de *scrotu*.

* SCROTU, s. m., *scrotum*, (probabile, metathese d'in *scortu*); follele testicleloru, bósielor, cólielor.

SCRUMARE, v., *cinerem, tegem mo-*

vere; a scariá *scrumulu*; — pre a locuri se dice si in locu de *scurmare*.

SCRUMU, s. m., *cinis, carbo, favilla, fuligo*; carboni stensi, cenusia, residuu d'in ce arde, funigine, etc.; — probabile, d'in *cremare*. M.

* SCRUPEDA, s. f., *scrupeda*, (*σροβ-πεζα*); servitoria lasciva, pucinu modesta.

* SCRUPIU, *-a*, adj., *scrupus*; de *scrupu*, plenu de *scrupi*, de petre acuminose, spinosu, aspru, rude; metaforice: spinosu, greu, nevoliosu.

* SCRUPOSU, *-a*, adj., *scruposus*; plenu de *scrupi*, de petre acuminose, aspru, rude, spinosu, in sensu propriu si metaforicu: *calle scruposa*.

* SCRUPU, s. m., *scrupus*; pétra acuminata, coltiorosa, aspra, rude, etc.; metaforice: sentimentu, cogitu ce turbura si suppera: cura, téma, etc., in acestu sensu mai desu forma *scrupulu*.

* SCRUPULARE, adj., *scrupularis*; de unu *scrupulu* in pondu, forte neinsemnatu: *scrupulare differentia*.

* SCRUPULOSITATE, s. f., *scrupulositas*; calitate si fapta de *scrupulosu*: a) si impleni cu *scrupulositate* detoriele, a pune cea mai mare *scrupulositate* in tote ammenutele lucrului; ammanarea lucrului d'in *scrupulositate*.

* SCRUPULOSU, *-a*, adj., *scrupulosus*; plenu de *scrupuli*, spinosu, aspru, rude, etc., 1. proprie: *locu scrupulosu*, *scrupulosa scórtia*: 2. mai vertosu metaforice: accurata, ansiu, plenu de cura si de attentione, essactu, minutiosu; plenu de temere si de moderatione, etc.: *scriptori scrupulosi*, *servitoriu scrupulosu*, *functionari pucinu scrupulosi*; *conscientia scrupulosa*, *lucru scrupulosu*.

* SCRUPULU, pl. *-i*, sau *-e*, *scrupulus*, (fr. *scrupule*); deminutivu d'in *scrupu*, petricella acuminosa, 1. proprie: *intre calculi se afla si scrupuli multi*; *scrupulu ce mi a intratu in calcionu, mi a sangeratu reu petiorulu*; 2. déro mai vertosu metaforice: a) in sensu materiale, α) a 288 parte de pondu sau libra romana; β) parte forte mica d'in unu minutu de tempu; γ) in genere,

mai nemica, unu picu, una mica, etc.: *n'are nici unu scrupulu de mente*; b) in sensu ideale mai allessu, α) sentimentu cogitu impungutoriu ore-cumu : angore, cura, téma, turburare, indouentia, etc. : *nu le potu scote scrupululu ce le impinge si tormenta anim'a diu'a si noptea; a avé sau nu avé scrupulu; a arruncá scrupulu in peptulu lui. cine se ne scape de scrupulele ce ne fermenta?* β) accuratetia, diligentia, essactitate, severitate, delicatetia, etc. in implenirea detoriei, sarcinei, lucrului, negociului nostru, etc. : *a face totu si tote cu mare scrupulu; omeni fora scrupulu in faptele loro; artefici cu mare scrupulu; nu si face scrupulu de nemica; conscientia plena de scrupulu; scripture censurate cu mare scrupulu de ensusi auctoritulu loro.*

* SCRUTA, s. f., de regula in pl. *scrute*, *scruta*. (affine cu gr. *σπύρι*); peticu, cârpa, vestimentu ruptu; vedi si verbulu *scrutare*.

* SCRUTARE, v., *scrutari*, (fr. *scruter*); proprie, a trece in vedere peno si *scrutele*, (vedi *scruta*), si de aci, a cercetá tote cu ammenutulu, a essaminá a fundu, a *scrutuci*, 1. proprie : *latronii scrutara case, navi, temple, tote; scrutara in tote anglurile; scrutara si tote gaurele; a scrutá paliele, fenulu, armariiele, arcele; a scrutá marea si uscatulu; a scrutá tote cállile, tote selbele; a scrutá profunditatile marei si immensitatea cerului*; 2. metaforice : *a scrutá animele, suffletele, cogitele, a scrutá secretele altoru-a, intentionile, volientiele, dispositionile, a scrutá cártile vechie, biblioteca cele mai mari; a scrutá conscientia; a scrutá pre altii; in fibrele victimei scrutau aruspicii volienti'a diciloru.*

* SCRUTARIU, -a, adj. s., *scrutarius*; relativu la *scruta* in specie ea s., a) pers., *scrutaria*, cellu ce stringe si vende rupture, petice, vechiture, *peticariu*; b) reale, f. *scrutaria*; α) commerciu de *scrutariu*; β) officina, stabilimentu de *scrutaria*; γ) multime de *scrute*.

* SCRUTATIONE, s. f., *scrutatio*; actione de *scrutare* : *scrutationea cusei prensului, scrutationil. facute in senulu pamentulu.*

* SCRUTATORIU, -toria, adj. s., *scrutator*, (fr. *scrutateur*); care *scruta* : *scrutatoriulu animei omului e domnedieu; al-legeti scrutatori ai suffragieloru.*

* SCRUTATU, -a, adj. part. s. d'in *scrutare*, *scrutatus*.

* SCRUTILLU, s. m., *scrutillus*; car-natinu de porc.

* SCRUTINARE, v., si

* SCRUTINIARE, v., (fr. *scrutiner*); a face *scrutiniu*.

* SCRUTINIU, pl.-e, *scrutinium*, (fr. *scrutin*, — d'in *scrutare*); actione de *scrutare*, cumu si mediu de *scrutare*, 1. in genere : *scrutiniulu facutu arceloru callatoriloru; scrutinium in casele celloru prepusi ca conspiratori; scrutinium cor-respondentiei conspiratoriloru*, 2. in specie, electione prin suffragiu secretu, votare in secreta : *a allege personele prin scrutinium; candu e in jocu una persona de allessu se cere scrutinium, a incepe scrutinium; a inchide scrutiniulu, a terminá scrutinium, a interrupe scrutinium; primu, secundu scrutinium; metaforice, scrutinium = bilietu de votare, suffragiu.*

SCRUTUCIRE = *scrotocire*, -escu, v., *scrutari, perscrutari*; d'in *scrutare*, in sensu materiale : *a scrutuci armariulu; saccii, dissaccii, tota cas'a, tote anglurile; mana rea are servulu ce scrutucesce prin tote alle domnului. M.*

SCUFA, s. f., (it. *scuffia*, *cuffia*, isp. *escofia*, *cofia*, port. *escoifa*, *coifa*, fr. *coiffe*, *coiffe*; compara si *coifu*), *capitis tegmen, pileolus nocturnus*; coperimentu usioru de capu, mai allessu ce se pune noptea, candu dorme cineva : *scufa femineasca; scufa barbatesca; a nu poté dormi fora scufa in capu; uni lucratori, mai allessu buccatarii si panarii, porta scufe, candu essercita lucrulu seu : a-cesta scufe servu a scuti buccatele de necuratie de alle capului.*

SCUFIA = *scufilia*, s. f., *pileolus, galericulus*; *scufa* mai mica, *scufa de copilla* : *scufilia cu formose retelle si cordelle*, — proprie d'in *scufa*.

SCUFILIA, s. f., vedi *scufia*.

SCUFICIA, -tia, s. f., vedi *scufiora*.

SCUFIORA, s. f., *pileolus, galericulus*,

calantica; deminutivum d'in *scufa*, sau mai bene d'in *scufia* = *scufilia*: *scufiora de copillu*; *scufiore pórta si mulierile*; — alte deminutive d'in acea-asi fontana sunt: *scuficia, -tia*, de unde apoi: *scufiora, scufisiora; scufucia, -tia*.

SCUFITIA, *scufutia*, etc. vedi *scufiora*.

SCUFUNDARE = *scofundare*, v., (contrassu d'in *esconfundare*), *immergere, submergere; deprimi, desiderare, delabi, decidere*; cu sensu mai energicu de câtu allu formeî *cofundare*: *una nave cofundata totusi se pote scote d'in apa, navea scofundata nu se mai pote recuperá; se cofunda, la battezu, copilli in colymbetra; déro cine se scofunda, se innéca; casele se scofunda candu se crepa pamentulu*; ca mai desu occorre coventulu in sensu intransitivu, atâtu in forma simpla, câtu si mai vertosu cu mai multa energia in forma refl. *a se scofundá: se scofunda ripele riului, rose de batali'a undeloru*; metaforice: *cine se scofunda in precipitiulu libidiniloru, e perdutu irrevocabile*.

SCUFUNDATIONE = *scofundatione*, s. f., *immersio, submersio, delapsus*; actione de *scofundare*, cumu si effectu allu acestei actione: *scofundationile mai multoru sate in acellu cotremuru; feriti-ve de scofundationi pre unu terrenu asiá mobile*.

SCUFUNDATORIUM = *scofundatoriu, -toria*, adj. s., care *scofunda*, mai allessu in sensu trans. *terrene scofundatorie*.

SCUFUNDATUM = *scofundatu, -a*, adj. part. s. d'in *scofundare*, *submersus, demissus, delapsus*.

SCUFUNDATURA = *scofundatura*, s. f., *submersio, demissio, delapsus*; actione de *scofundare*, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione: *scofundatur'a carrului in acellu loculosu; scofundaturele montiloru, ripeloru, litoriloru*.

SCUIPARE = *scuipare*, si *scuipire* = *scuipire*, (se conjuga cu forme simple: *scuipu, scuipi, scuipa*), v., *spuere, sputare, conspuere, respuere*, (it. *sputare*, isp. port. cat. *escupir*, prov. v. fr. *escopir* si *escupir*, port. *cospir* si *cuspir*); a scote, aieptá saliva, si prin esten-

sione, si sange, si chiaru alte lucruri, 1. proprie: *a scuipá multu; cellu recitu scuipa multu; celli ofticosi scuipa sange; a scuipá pre scandure, pre parieti, pre tote d'in casa; a scuipá chiaru pre vestimentele altoru-a; nu e formosu a scuipá in oclii altoru-a; scuipati in sudariele vostre; scuipa ce ai imbuccatu. co pote vei scuipá si ossulu, vei scuipá aculu d'in guttu*; 2. metaforice: *scuipámu de supperare; scuipámu totu ce e reu si peccatosu; scuipámu si ne lapedámu de satana; fa-ti cruce si scuipa*.

SCUIPATORE, s. f., vedi *scuipatoriu*.

SCUIPATORIUM = *scuipatoriu*, si *scuipatoriu* = *scuipatoriu, -tória*, adj. s., *sputator, sputans; vasculum sputis excipiendis*; care *scuipa* sau serve la *scuipatu*; ca s. reale f., *scuipatória* = *scuipatóre* = *scuipatóre*, vasu, olla de *scuipatu* in ea; in acellu-asi intellessu si m. *scuipatoriu*.

SCUIPATUM = *scuipatu*, si *scuipitu* = *scuipitu, -a*, adj. part. s. d'in *scuipare*, *scuipire*. *sputus, sputatus; sputum: imbuccatur'a scuipata, sangele scuipatu; vasu de scuipatu in ellu; scuipatulu pre scandure nu e convenientiosu; si concr. unu scuipatu mare, scuipatele de pre scandure; a nu si poté tiné scuipatulu; le curre scuipatulu d'in gura*.

SCUIPATURA = *scuipatura*, si *scuipitura* = *scuipitura*, s. f., *sputamentum, sputameu, sputum*; actione de *scuipare*, si mai vertosu, effectu allu acestei actione, *ce se scuipa, scuipatulu: scuipatura de sange; scuipature dese; una scuipatura, doue scuipature*.

SCULAMENTUM, *sculare*, vedi: *scolamentu, scolare*.

SCULLA, s. f., *instrumentum, ornamentum, gemmeus ornatus*; 1. instrumentu: *scullele lemnariului, faurului; scullele maiestrului nu se pegnera*; 2. ornamentu, obiectu de ornatu, pretiosu vestimentu de ornatu, déro mai allessu ornamentu de metalle si petre pretiose: *are sculle multe acésta muliere; a si pegnerá scullele; Romanele sacrificara scullele selle la nevolia si lipse de pecunia a patriei; metaforice: nu e scullá*

de omu; nu su sculle de calli cesti comperati acumu;— 3. si sub form'a masc. scullu; pl. sculle, in sensulu speciale de fila in spiram convoluta = fire reschiate : unu scullu de metasse, doue sculle de lana, mai multe sculle de tortu de linu. — (Pentru etymologia compara lat. spoliā, pl. spolia, gr. σπόλον, verb. σπόλλειν).

SCULLARE, etc., vedi *scollare*.

SCULLU, s. m., vedi *sculla* sub 3.

* SCULPERE, (si *sculpire*), *sculpsi* si *sculpsei*, *sculptu*, v., *sculpere*, (affine cu γλύφειν, ca si *scalpere* cu γλάφειν); a sapá in pétra, in lemnu, in metallu, etc., 1. proprie : *nu e sculptu in pétra, ci dolatu d'in lemnu; scie sculpeminunatu in eboriu; temple de baserica bene sculpte; a sculpe armele selle in sigillulu seu*; 2. metaforice : *coventele stylului seu paru sculpte*.

* SCULPONIA, s. f., *sculponea*; calciamentu de lemnu, sapatu d'in lemnu; calciamentu reu.

* SCULPONIARE, v., (*sculponeare*), *sculponeatus*; a incalciá cu *sculpone*, aplicatu mai vertosu in form'a participiale : *sculponiatu*.-a.

* SCULPONIATU, -a, adj. part. d'in *sculponiare*. *sculponeatus*.

* SCULPTARE, v., (fr. *sculpter*, d'in *sculptu*); intensivu d'in *sculpere*, leuatu inse camu in acellu-asi sensu cu acestu-a : *a sculptá in lemnu, in arame, in eboriu; a sculptá figure de animalu*.

* SCULPTATU, -a, adj. part. d'in *sculptare*. *sculptus*.

* SCULPTILE, adj., *sculptilis*; ce se pote *sculpere*, si *sculptu*, *sculptatu* : *opere sculptili*.

* SCULPTORIU, -toria, adj. s., *sculptor*, (fr. *sculpteur*); care *sculpe* sau serve a *sculpere*: *instrumente sculptorie; sculptori abili in marmore, in arame; sculptorii templei basericeei*.

* SCULPTU, -a, adj. part. d'in *sculpere*. *sculptus*.

* SCULPTURA, s. f., *sculptura*, (fr. *sculpture*); actione de *sculpere*, déro mai vertosu, arte de *sculpere*, si lucru *sculptu* prin acésta arte : *a invetiá sculptur'a, a scí sculptur'a; sculptura in lemnu, in*

pétra, in metallu; temple fora sculpture; sculpture de la celli mai boni sculptori; sculpturele columneloru.

* SCULPTURALE, adj., *sculpturalis*; de *sculptura*, relativu la *sculptura*: *periode sculpturali*.

SCUMBRIA = *scombría*, s. f., vedi *scombru*.

SCUMPIA, s. f., nome de plante, 1. *syriuga vulgaris*, L. connoșcuta pre a locuri si sub nome de *scrinte*, éro pre alte locuri sub nomele de *mellinu*; 2. *rhus coriaria*, L., pentru co serve la argasitu.

SCURGERE, v., vedi *scurrere*.

SCURMARE, v., *rimari*, *scabere*, *federe*, *serutari*, *erperere*, *exsuscitare*; a seariá, sapá, serutá, attitiá, etc.; 1. proprie : *porciú scurma pamentulu; scurmati, nu arati; gallinele scurma in gradina, in cumululu de ordiu; latronii, furii scurma in sacculetiele altoru-a, in dissacii callatoriloru; a scurma in punga pre cineva sau pungu cuiva; a scurma in focu, in cenusia*; 2. metaforice : *a scurma cirta, urru; a scurma lucrulu, cestionea; a si scurma capulu, mentea; a scurma discordia*.—(Transformatu d'in *escorrimare*). M.

SCURMATORIU, -toria, adj. s., *rimans*, *serutator*; care *scurma*.

SCURMATU, -a, adj. part. d'in *scurmare*. *rimatus*, *serutatus*, *exsuscitatus*.

SCURMATURA, s. f., *rimatio*, *scrutatio*; actione de *scurmare* : *scurmature facute in armariu, in pamentu, prin tote partile casei; scurmaturele porciloru*.

* SCURRA, s. pers., *scurra*; 1. omu bene ornatu, mundru; 2. comicu, cellu ce face pre altii se rida, bufone.

* SCURRARE, v., *scurrari*; a ti *scurra*, a face pre altii se rida.

SCURRERE = *scurrere*, (contrassu d'in *escurrere*), *scursi* si *scursei*, *scursu*, v., *excurrere*, (it. *scorrere*, ispan. *escurrir* si *escorrer*, port. *escorrec*, prov. *escorre*); *effluere*, *emanare*; *exaurire*, *exprimere*, *percolare*; *exsorbere*, *obihere*, *combibere*; a face se curra afora, déro mai vertosu, a scote, bee, sorbí, seccá, etc. totu licidulu; 1. proprie : *se scurremu lacurile; se scurru apele, se scurru riurile, nu s'au scursu inco bene*

apele reversate d'in inundatione; a scurre vinulu d'in butoniu; a scurre mai multe cupe de vinu; betivulu scurre tote ollele de vinu; vitellulu scurre ugerulu vaccei; copillulu scurre peptulu mammei; a scurre bene serulu d'in casiu; lassati se se scurra serulu; a scurre mierea d'in faguri, succulu d'in lemoniu; a scurre sangele, puroniulu d'in bube; se scurru bubele; se scurru si oclii; metaforice: se scurru oclii cuiva dupo cineva sau dupo ceva = a dori forte; labora si castiga. ca se nu ti se scurra oclii la man'a altui-a; oclii junelui se scurru dupo candid'a feta; — limpedi fonti se scurru d'in costele colineloru; 2. metaforice, a) in genere: a scurre pung'a cuiva = a scurre pre cineva = a despolia, leua totu; a scurre thesaurulu = a secca: s'au scursu ter'r'a, contribuindu, si totusi thesaurulu terrei inco e scursu; scurse sunt tote fontanele de venitori; b) in specie, despre tempu, praeterire: se scurre vieti'a omului forte rapide; multi anni s'au scursu de atunci; in tempulu scursu de currendu.

* SCURRILE, adj., scurrilis; relativu la *scurra*, de *scurra*: jocuri de covente scurrili.

* SCURRILITATE, s. f., scurrilitas, (fr. scurrilité); calitate de scurrile, coventu, gestu, etc. de *scurra*.

SCURSORE, s. f., vedi scursoriu.

SCURSURIU, -soria, adj. s., hauriens, exhauriens; emanans, effluens; profluvium, effluvium, cursus, dysenteria, etc. care scurre sau se scurre, 1. in genere: scursori de cupe, scursorii lacului; 2. in specie, s. f. reale, scursoria = scursore, actione de scurrere, a) in genere: scursorea apci. ape fora scursore; si concr. scursorile lacului: a) scursurele; b) déro si: locurile pre unde se scurre laculu; b) in specie, scursura morbosa, ordinare, dysenteria, cofurire, etc.

SCURSU, -a, adj. part. s. d'in scurrere = scurgere, exhaustus, exsiccatus, effluxus, emanatus: apele scurse; scursulu apelor.

SCURSURA, s. f., exsiccatio, emanatio; exhaustus, effluxus: scursur'a a-

peloru, lacului, mierei, vinului d'in bute; scursurele canaliloru, cloacelor.

SCURTA, s. f., vedi scurtu.

1 SCURTARE, -ediu, v., (contrassu d'in escurtare, it. scortare, fr. écourter), curtare, breviare, decurtare, abbreviare, rumpere, interrumpere, mutilare, deminueri; a face scurtu, mai scurtu, si de aci: a talia, rumpe, interrumpere, mutila, micusiora, etc., 1. proprie: a scurtata cod'a, perulu; a scurtata unu vestimentu, una fune, una acia; a scurtata una linia, una distantia, una calle; a scurtata d'in calle, d'in drumu; ver'a se scurtadia noptile; iern'a se scurtadia dillele; si in genere: se scurtadia tempulu; ni se scurtadia vieti'a; a scurtata terminulu; a scurtata dorerile, etc., 2. metaforice: a scurtata vorb'a, si absolutu: a scurtata; nu mai scurtadia, candu incepe vorb'a; a scurtata unu discursu, una carte, lectionile; a nu scurtata nemica d'in celle scrise; a scurtata unu auctoriu, unu tractatu; a scurtata nasulu, a) a mutila; b) a frange, talia cotedianti'a, superbia, pretensionile; asiá si: a scurtata callea cuiva = a lu margini de a vagá; a scurtata spesele, a scurtata pertrezerile, ospetiele, etc.

2 SCURTARE, s. verbale, decurtatio, abbreviatio; actione si effectu allu actionei espresse prin verbu, ceva scurtatu: scurtare a callci, scurtare d'in istori'a sacra; scurtarea vorbe, nasului.

SCURTATORIU, -toria, adj. s., curtaus, decurtans, abbrevians, etc., care scurtadia.

SCURTATU, -a, adj. part. d'in scurtare, curtatus, abbreviatus, mutilatus.

SCURTATURA, s. f., curtatio, abbreviatio, compendium; brevior fustis; actione de scurtare, si mai vertosu effectu allu acestei actione, ceva scurtatu; si in specie, lemnu scurtu, buccata de lemnu: scurtature d'in trabi, d'in pari: scurtatura de fuste; scurtatur'a codei, perului; scurtature de lectioni, scurtatur'a istoriei sacre.

SCURTEICA, s. f., (d'in scurteliu de la scurtu), amiculum brevius; vestimentu scurtu, fora pulpane, mai allessu dublanitu; de aci si deminutivulu: scurteicu-

cia,-tia, applegatu si in specie la una *scurteica elegante*.

SCURTELIU,-a,adj.,deminutivu d'in *scurtu*, de unde apoi *scurtelica* = *scurteica*.

SCURTICELLU, adj., *breviusculus*; deminutivu d'in *scurtu*; si alte deminutive, ca *scurtisoru*, etc.

SCURTIME, s. f., *brevitas*; calitate de *scurtu* : *scurtimea tempului, callei, vorbei, syllabeloru*, vedi si *brevitate*.

SCURTISIORU,-a, adj., vedi *scurtiscellu*.

SCURTU,-a, adj., *curtus*, (it. *corto* si *scorto*, isp. *corto*, port. *curto*, prov. *cort*, fr. *court*, alb. *scurtu*; de aci si in alte limbe); oppositu la *lungu*, 1. proprie, despre dimensiune, spatiu : *mâne scurte, petiore scurte, unu petioru mai scurtu de câtu altulu; lini'a derepta e cea mai scurta de la unu puntu la altulu, callea cea mai scurta; camesie scurte, manice scurte, urechie scurte, corne scurte, degite scurte, acia scurta, funi scurte*; si : *omu scurtu, scurtu in petiore, scurtu in corpu, scurtu in guttu, scurtu si grossu; scurtu de cõda* : a) cu cõd'a scurta sau taliata, *rupta*; b) dero si : *scurtu de cõda*, in frasi ca : *nu esti numai tu scurtu de cõda; s'a dussu scurtu de cõda, a scapatu cu cõd'a scurta*; 2. metaforice, a) de tempu : *scurta viçtia, dero plena de fapte bone; scurta e viçti'a omului; scurta tempu, in scurtu tempu*, si absol. *in scurtu*, (vedi si mai diosu la 3.); *terminu scurtu; scurtele dille alle iernei, scurtele nopti alle verei; scurte ne paru orele in fericire*; si cu abstracte : *sedere scurta, somnu scurtu, vedere scurta*; b) de vorba, de styly, etc.: *scurta se fia narrationea, scurte periode, syllabe scurte; vorba scurta, a avé vorb'a scurta, a fi laconicu; vorba scurta si lucru multu*; c) in sensu ideale : *mente scurta, prov. mente scurta, polie lunge; scurtu de mente, omeni scurti de percepere, de conceptione*; 3. ca subst., a) m. mai allessu in locutioni adverbiali ca : *a tiné de scurtu pre cim'u, a lu leuá de scurtu, a appucá de scurtu, a spume, esplicá pre scurtu, in scurtu*; mai vertosu, *in scurtu*, cu varie insemnari,

a) *a dice in scurtu si coprenditoriu*;

β) *a veni in scurtu*; si absol. *scurtu* : *scurtu, asiá fu lucrulu; scurtu* = *intr'unu coventu, etc.*; b) fem., *scurta*; α) *varix, subalaris tumor* = *inflatura, buboiu*, mai allessu la *subsuare*; β) *vestis, toga brevior* = *vestmentu scurtu*.

SCUSA, *scusare, scusatione*, etc. vedi : *escusa, excusare, excusatione*, etc.

SCUTA, = *scutra*, s. f., *scuta, scutra*; proprie, fem. d'in *scutu*, applicatu inse in insemnari speciali, cumu: 1. *discu, taliariu, tava, tavitia, castronu, strachina, cupa, vasu, tassa, galleta, etc.*; 2. *pellicella, pelle, folle, folliculu, ghioca, scortia, fascia, coperimentu, invelisiu, etc.*

SCUTALE, = *scutare*, s. f., *scutale*; *curella de funda*.

SCUTARIU,-a, adj. s., *scutarius*, (it. *scudiere*, isp. *escudero*, port. *escudeiro*, prov. *escudier* si *escuder*, *escuier*, fr. *écuyer*); relativu la *scutu* : *fabrice scutarie*; mai vertosu ca subst. personale m., *unu scutariu*, a) *cellu ce fabrica scute sau scuturi*; b) *cellu armatu cu scutu* : *scutari eráu pretorianii imperatoriloru*; c) *cellu ce pórta scutulu* sau in genere armele unui luptatoriu superiore, *armigeru*; d) cu allusione mai multu la form'a fem. *scuta, scutariulu* = *pastoriulu magistru allu unei stena*.

SCUTATU,-a, adj., *scutatus*; facutu in forma de *scutu*, dero mai vertosu, armatu cu *scutu* : *coorti scutate; callari scutati*; si absol. *scutatii*, applicatu si cu sensulu formei *scutariu* de sub b).

* SCUTELLA, s. f., *scutella*, (comp. si fr. *scutelle*); deminutivu d'in *scuta* : *scutelle de dulçitiu*; metaforice, a) *conceptaclu la certe plante*; b) *genu de zoophyti*.

* SCUTELLARIU,-a, adj. s., (fr. *scutellaire*); relativu la *scutella*; ca subst. f., reale *scutellaria*, *genu de plante d'in famili'a labiateloru*.

* SCUTELLATU,-a, adj., (fr. *scutellé*); facutu in forma de *scutella*; in specie : *plante scutellate, munitu sau coperite de scutelle*; si ca subst. pl. *scutellatele*.

* SCUTELLIFORME, adj., (fr. *scu-*

telliforme); care are forma de *scutella* sau de *scutu*.

* SCUTELLOIDE, adj., (fr. *scutelloïde*); care are forma apropiată de a *scutellei* sau *scutului*.

SCUTENTIA, s. f., *immunitas, libertas*; (d'in *scutire*), apperare de sarcine, de dari cōtra statu; libertate, dereptu.

* SCUTIBRANCHIU, -a, adj. s., (fr. *scutibranche*); care are *branchiele* coperite ca de unu *scutu*; subst. pl. *scutibranchiele*, ordine d'in clasa mollusceloru.

SCUTICA, s. f., *scutica*; proprie, fem. d'in *scuticu*, aplicatu la sensulu special de : *currella de batutu*, cu care batali'a e mai blanda de cātu cea data cu *flagellulu*.

SCUTICELLU, s. m., deminutiv d'in *scuticu* : *scuticellulu pruncului*.

SCUTICU, pl.-e, *fascia, fasciæ*; in origine, adj. formatu d'in *scutu* : *scuticu*, aplicatu apoi ca subst. atātu fem. (vedi *scutica*), cātu m. *scuticu*, copertura, *fascia* de pandia sau de pannura cu care se infasciora, se copere cineva, in specie, pentru prunci : *addu fasci'a si scuticele, se infasciãmu copillulu; spellati scuticele; scuticulu nu e curatu; desfasciati copillulu, scoteti-lu d'in scutice*.

* SCUTIFOLIU, -a, adj., (fr. *scutifolii*); care are folie in forma de *scutu*.

* SCUTIFORME, adj., (fr. *scutiforme*); care are forma de *scutu*.

SCUTIGERU, -a, *scutiger, scutigerulus*, (fr. *scutigère*); care porta *scutu*, si de aci, care porta arme, armatu; ca s. m., *scutigerulu*, genu de insecte aptere d'in famili'a myriadipodiloru.

* SCUTILU, -a, adj., *scutilus*, (d'in *scutu*); forte macru, care are ore-cumu numai *pellea si ossele*.

* SCUTIPEDE, adj., (fr. *scutipède*); care are petiorele *scutate*, coperite cu pelle in forma de *scutu*.

SCUTIRE, -escu, v., *liberare, servare, conservare; immunem reddere, immunitate donare*; a apperá, a umbrí cu *scutulu* = *scuto defendere, protegere*, si de aci, a apperá veri-cumu, a protege, a scapá, mantuí, etc.; 1. in genere : *scutesce-ne, Domne, de nevolia si de*

peccatu; am fostu scutiti de bellu, de peste, de tote calamitatile; a scuti de lucrú, de greutati, de sarcine onerose; a scuti de neplacere, de supperare, de amaru; a scuti de pena, de labore, de fatiga; a scuti de una calle longa, grea si dispendiosa; a scuti de vorbe reelle, de batujocuri; si ironice : scutiti-ne de atātu amore, de amicit'i'a vostra, de benevolent'i'a vostra; 2. in specie, a apperá de sarcine, de dari cōtra statu, de angarie, etc. : a scuti de militia; a scuti pre celli betrâni si nepotentiosi de capitacione si de alte dari; vedusele paupere sunt scutite copillii, studentii pauperi sunt scutiti; de tassele scolastice; scutitii formáu, inainte de regulamentulu organicu, una classe de omeni, cari serviau in militia, sau ca usiari si apparitori la judecatorie; scutitii faceau servitiulu cu spesele lorú, numai se fia scutiti de verice dare si angaria.

SCUTISIORU, s. m., *scutulum*; deminutiv d'in *scutu*; vedi si *scutulu*.

SCUTITU, -a, adj. part. d'in *scutire*; *immunis*.

* SCUTOCONCHIU, -a, adj., (fr. *scutoconchien*); relativu la scutulu conchei urechei : *musculi scutoconchii*.

* SCUTOIDE, adj., (fr. *scutoïde*); care are forma apropiată de a *scutului*.

* SCUTOSTERNALE, adj. (fr., *scuto-sternal*); relativu la *scutulu* si *sternulu* certoru insecte.

* SCUTRA, s. f., vedi *scuta*.

* SCUTRISCA, s. f., si m. *scutriscu, scutriscum*; deminutiv d'in *scutra*.

SCUTU, s. m., pl.-e, si -uri, *scutum*, (it. *scudo*, isp. port. *escudo*, prov. *esent*, fr. *écu, écusson*, alb. *skiut*, n gr. *σκούτον, σκούδο, σκούταρι*); *protectio, defensio, praesidium, refugium, etc.*; proprie si in orgine, *scutu* (affine cu *σκούτος*), pelle, coriu, si, in genere, totu ce copere, infasciora, protege, appera, etc., aplicatu in specie, 1. ca mai desu, la una arma defensiva, facuta d'in scandura si coperita cu coriu, de forma oblonga, in oppos. cu *clipiu* sau *clupiu* = *clipeus*, de forma rotunda : *scute de callari, de pedestri; si fecera scute d'in scortia de*

arbore si d'in nouvelle implettite, si le acoperira in data cu pelle; a arruncá scutulu si a fugí; mare rossine e a si arruncá scutulu; mammele lacedemoniane dicea juniloru filii, plecandu la batalia, laconicele covente : sau cu acestu scutu sau pre acestu scutu; 2. metaforice, a) in sensu materiale, α) figur'a câmpulu in forma de scutu, in care se desémna armele unui omu, unei famili'a, unei terre : scutele familicloru patriciane; scutulu Romaniei; β) moneta ce porta unu scutu allu domnitoriului sau allu terrei, in pl. i; scuti de auru, de argentu, scuti falsi; γ) modu de altuire, (vedi si scutula); δ) la lemnaria, la mese, usie, etc., scutu = planu oblongu desemnatu pre scandure; b) in sensu ideale, protectione, favore, adjutoriu, etc.: a pune detori'a publica sub scutulu onorei nationale; celli pauperi si debili se punu sub scutulu celloru avuti si potenti; sub scutulu garantiei poteriloru europiane se afla assecurata essistenti'a politica a Romaniei; déro cellu mai bonu scutu allu essistentiei nostra nationale voru fi pepturile juniloru români.

SCUTULA, s. f., scutula, scytale, (fr. scutale, scytale, gr. σκυτάλη); 1. diminutivu d'in scuta, applicatu si la mai multe si varie figure de form'a unei scuta, rotunde, déro mai vertosu cadrate : scutule de table, de parieti, de usie, defacie de armarie; apoi : scutula, genu de plante, cumu si unu genu de conce; 2. scutula = scutale = scytale, a) in genere, sullu, cilindru, etc. : pre scutule dederu usioru navea la apa; b) in specie; α) epistola secreta, la Lacedemoniani, epistola scrissa pre pelle, pre una curella (vedi scutu), si infasciorata pre unu sullu, unu fuste, de pre care numai cellu cui era addressata, sciea, fora se ua strice, a desfasciorá pellea scrissa; β) sérpe cylindricu, sérpe ca unu sullu.

* SCUTULATU, -a, adj. part., scutulatus; ornatu cu forme de scutula : mese scutulate, pelle de callu scutulatu, vitelli scutulati.

* SCUTULU, s. m., scutulum; diminutivu d'in scutu, vedi si scutisioru.

SCUTURARE, scuturatu, etc., vedi : scoturare. scoturatu, etc.

SCYPHIFORME = scupiforme, adj., (fr. scyphiforme); care are forma de scyphu.

* SCYPHU = scupu, s. m., scyphus, (σκύφος); poculu, cupa.

* SCYPHULIFORME = scupuliforme, adj., (fr. scyphuliforme); care are forma de scyphulu.

* SCYPHULU = scupulu, s. m., scyphulus si scypulus; diminutivu d'in scyphu, metaforice, parte de planta aseminea unui scyphulu, (compara si fr. scyphule).

* SCYTALE, s. f., scytale, (σκυτάλη); vedi scutula sub 2.

* SCYTALOSAGETTIPPELLIFERU, m. pers., scytalosagittipellifer; cellu ce porta una maciaca, sagette si una pelle de leu, connome datu lui *Ercule*.

SDRUMICARE, = sdremicare, (d'in es-demicare = dunicare, cu unu r intrusu, afora de nu e cumuva d'in : es-dere-micare; comp. si isp. desmigar), v., (demicare), minutatim concidere, contere; a face bucatelle menute, a rupe in mici bucatelle, a sfermá, etc., mai energicu de câtu demicare sau dunicare : a sdrumicá pâne in lapte; a sdrumicá ossele cuiva cu fustele; n'ati impartitu, ei ati sdrumicatu agrulu; ai nostri sdrumicara ostea inimiciloru; Domnedieu va sdrumicá pre inimicii nostri. M.

SDRUMICARIU, pl.-e, frustum; instrumentum in frusta contereendi; instrumentu de sdrumicare, cumu si effectulu produsu, sfermature dunicate, etc. M.

SDRUMICATIONE = sdremicatione, s. f., contereendi actio et effectus, actiune si effectu de sdrumicare : sdrumicationea a trei armate de una mâna de omeni. M.

SDRUMICATU = sdremicatu, -a, adj. part. d'in sdrumicare : inimicii sdrumicati; sdrumicatululu panei in lapte. M.

SDRUMICATURA = sdremicatura, s. f., contereendi actio et effectus, frusta; actiune si effectu de sdrumicare : sdrumicatur'a armatei, sdrumicature de pane. M.

SDRUNCINARE, v., (d'in es-de-run-

cinare), excutere, succutere, concutere, percutere; a saltá cu violentia, a face se saria d'in locu, a scuturá, a sfermá, smentí, etc. : carruti' a sdrunciná reu; a si sdrunciná una mâna unu petioru. nervii; nu sdruncinati temeliele edificiiului societatei; totu corpulu ni e sdruncinatu de reulu mersu allu calliloru pre cari amu callaritu. M.

SDRUNCINATU, adj. part. s. d'in sdruncinare. M.

SDRUNCINATURA, s. f., succussus, concussus, percussio; actione si effectu de sdruncinare : sdruncinaturele carvutiei pre calle forte salebroasa; sdruncinatura de mâna, de creieri, de nervi. M.

1 SE, pronome refl. pers. III accusat. *se, sese*, (it. *si*, isp. port. fr. *se*, prov. *si*, *se*); 1. proprie, a) la verbe reflexive : *a se colcá, a se scollá, a se spellá, a se imbraccá, a se descetá, a se departá, a se apropiá; callii, dupo ce se volvu in pulbere, se scolla si se scutura; latronii se arruncara cu furia pre callatori; b) la verbe reciproce : se bate unulu cu altulu, se batura unii cu altii, s'au baturu in parte; navile se lovira intre densele; celli certati se impacara; multi se involira, multi nu se involira; 2. metaforice, a) la verbe passive, de regula inse, α) candu subiectulu verbului passivu nu e persona : *nu totu ce sbora, se manca; mercile bone se cauta si se vendu. se compera cu bone pretiuri; se fecera multe ammeliorari lucrurilor; nu se pote dice sau se pote dice; — inse : omulu se occide, nu e de necesse passivu, ci reflexivu, asiá potu fi reflexive sau reciproce si : porcii se occidu, latronii se occidu. etc.; ambiguitatea se inlatura in assemni casuri prin determinationi convenite : latronele se occide adesea de callatoriu, vaccele se occidu de macelari, inimicii se invinsera de ai nostri; — b) la verbe impersonali : *se cade, se covine, se dice, se spune, se crede, se aude : nu se crede co ar fi asiá; se spune co ar fi pre punctu de a incepe bellulu; nu se dice asiá, mai bene se dice altramente; — 3. in respectulu fonetice si allu constructionei se observa, a) in constructione se sta. de regula, inainte de***

verbulu cu care se construe, cumu se vede d'in esemplele susu citate, inse aproape regulatu se pune in urma, ca si pronuminele analoge de la celle alte persone, α) la gerundie : *scollandu-se, descetandu-se; facundu-se diua, vomu plecá la campu; β) la casu de interrogatione si de ori-ce affectu allu suffletului : duca-se de la mene; cade-se ore se dâmu câniloru panea fililoru? déro cu multa elegantia se pote pospone si in veri-ce altu casu : *cade-se celloru be-trâni a dá bonu esemplu celloru teneri; mai sponu-se multe altele despre ellu; numai la infinitivu pare co in usulu de astadi se esclude cu totulu pospunerea; b) in respectulu foneticu, e de la se, se elide, in pronunti'a familiara, inainte de tote vocalile : *s'aude, s'urca, s'orbesce, etc., déro elisionea pare dura inainte de alte vocali, afora de a : s'appuca, s'accutia, s'au dussu; — 4. se cu ne, sene, ca si mene, tene, se applica in constructioni cu prepositioni : omulu pentru sene face totu, amore de sene, ommorulu de sene; pentru sene nu e bonu, necumu pentru altii; magnetulu trage la sene ferrulu; acesta fapta trage dupo sene relle consecentie; nu da de la sene; ce vorbe da unu copillu d'in sene? a cogitá in sene, cu sene; a vorbi cu sene. a intrá in sene; a se intellege intre sene; a fi consecente cu sene; si ca obiectu passivu cu pre : pre altii au mantuitu, éro pre sene nu pote mantuí, si cu adaussulu superfluu allu simplului se : pre altii adjuta, pre sene nu se scie adjutá; ce animale nu se ama pre sene? — omu de sene, de capulu seu, domnu pre sene; — de sene = spontaniu, de bona volia; — de sene = singuru, fora altulu, fora impulsu; — pentru mai multa appesare se insociesce si cu dativulu si : *senesi, de senesi, cu senesi, cotra senesi, a se tormentá pre senesi; callii mergu de sinesi; inse mai pucinu correctu : senemi, seneti, etc. (vedi si 3 se).****

2 SE, conj., *si, ut*, (it. *se*, fr. *si*), inse de unu usu asiá de intensu si de sensuri asiá de multiple si varie, in câtu classicele *si, ut*, nu accoperu de câtu parte d'in acestu intellesu, 1. ca lat. *si*, espre-

mendu, a) modulu *hypotheticu* : se *vinu tatalu acumu, ar fi vai de noi* = si *pa-ter veniat*, etc.; se *nu fu eu conciliante, ne amu certá de tote nemicurile*; se *nu fia plecatu, l'amu fi aflatu a casa*; se *nu se fia suppusu térr'a nostra Turciloru, altele aru fi fostu evolutionile vietiei no-stra nationale*; b) modulu *conditionale*, unde limb'a classica pune si eu imper-fectulu sau pluscaperfectulu conjuncti- vului : se *am ce ceri, ti asiú dá* = si *haborem, darem*; se *fiu avutu, asiú fi datu* = si *habuissem, dedissem*; se *ne fimu capuitu d'in tempu, nu amu senti astadi urgentile lipsi ce ne appésu*; Macedoromâni (pre unele locuri si Da- eoromâni) dicu : se *furti mai intellecti, nu patireti ce patiti*; se *eu cantarim, toti me ascultare*, etc.; déro asemini frasi paru a intrá mai multu între celle *hypothetice* de sub a); — c) la *conditioni*, de cari e cineva certu sau cellu pacinu are coventu a fi certu : se *vra pace, para bellu* = si *vis pacem, para bel- lum*; se *vreti a ve peramblá, imbracati- ve*; se *doriti a ve uppera caminelo, iev uti armele*; d) *composite* in insemnarile peno aci descriisse, sunt : si *se, se si, chiaru se, chiaru se si* = *etsi, etiamsi, tamen si*, leuate mai vertosu in sensulu *hypothet- icu* de sub a) : se *si faci ce va face, nemica nu folosesci* = *etiamsi facias*, etc.; *chiaru si se crepi, nu facu dupo voli a tea*; se *si fi de sépte palme in fronte, nu mi ar pesá de tene*; si *se me spon- dure, se mi talie limb'a, nu asiú trade secretele aceste-o*; cu acestu intellessu si simplu; se *te faci ce te ai face, nu su multiamiti*; se *re imbuibi de tote totu nu ve saturati*; (vedi si la 2.); — e) cu mare damu allu claritatei limb'ei, se andu a- stadi, pre a locuri, si mai vertosu se legu in cârtile de astadi, in locu de conjunc- tionile descriisse, aproape esclusivu con- junctionile : *de, déco, desi, chiaru dé- co*, etc., d'in ferieire, inse se occorre forte desu in gur'a poporului d'in tote partile; la Macedoromâni in locu de *déco* etc., se dice se : se e, se *fare*, dupo differitele nuantie alle *conditionei* sau *hypothesei*; — 2. ca lat. ut, a) in frasi *hypothetice* : se *ti lipsesca ceva, totu*

te poti consolá eu ce ai = *ut desit ali- quid*, etc.; se *dicemu co ar fi asiá, totu nu poti face nimica*; se *punemu co ar veni tatalu, ce s'aru intemplá atunci*; se *concedemu premissele, poti scote d'in elle consecenti'a ce vrei a deduce*? b) in frasi *imperative* sau *prohibitive*, la in- demnu sau desdemnu, la temere sau do- rentia, etc. : *rogá pre amici se lu sus- tina* = *amicos rogavit, ut opem ferrent*; si negativu se *nu* = *ne*, ut non : *ne rogá se nu plecámu*, = *rogavit ne proficisce- remur*; asiá si : *te invitú se te stemperi*; *nu ti am disu se nu mai faci asiá*? *ne ai dissu se venimu mai tardiu*; *spune-le se se lasse de pretensionii essagerate*; *me temu se nu vina domnulu*, (vedi la co despre delicatele differentie d'entre constructionile cu sesi cu co dupo verbe ce insemna temere); b) in *propositioni finali*, unde, pentru mai multa claritate sta eu ea inainte, (vedi ea) : *ocli aveti, se vedeti, urechie se auditi* = *oculos ha- betis, ut videatis*, etc., *nu mai facu asiá se nu patiu ce am mai patitu*; *nu face, se nuti se facu*; se *nu patiu ceva, nu essu, ei stau in casa, ca se potemu percepe mai bene lucrulu, vomu urmá acestu me- todú; ca se nu ti se intemple ceva, nu te amnestecá in acésta affacere*; 3. cu multu mai numeroase sunt casurile in cari se allu nostru pare a nu avé unu corresponsente in limb'a classica, cî se pune spre a espreme modulu conjunctivu + sressu in classie'a numai prin desi- nentiele verbului, fora adjectoriu de veruna conjunctiune, a) *absolutu* : se *facu, se faci, se faca, se facemu* = *faciam, facias, faciat, faciamus* : se *te culei de tempuriu, si se te scollí de demanétia, se ne rugámu sér'a si demane- tí'a; susu se avemu ánimel!* se *nu ve dati somnului, se lucrámu câtu potemu, mai vertosu in interrogationi dubiose* : ce se *facu* = *quid faciam?* unde se *al- lergu?* unde se *mi plecu capulu?* ce se *ne fac nu noi?* la cine se *aslámu seapare?* cu cine se *ne intellegemu?* de unde se *tragemu adjutórie?* candu se *ne adunámu?* b) *relativu* : a) in inter- rogatione indirecta : *nu sciu ce se facu* = *nescio quid faciam* : *nu avú ce se res-*

pondia; nu aflăm unde se ne ascundemu; invétia-ne tu cumu se facemu mai bene; nu vedemu de ce se faceti asiá, etc., diferite priu sensu de : *nu vedemu de ce faceti asiá cumu si de : nu sciu de ce ai face asiá; déro camu in acellu-asi sensu cu celle de susu : nu aveti ce si incotràu face=nu aveti ce si incotràu se faceti;* β) la propositioni subordinate legate cu relative, α') in genere : *cându se plece, se senti retinutu*, differitu inse de : *cându se plece de aci, mi ar paré bine;* β') in specie a) candu propositionea subordinata depende de un'a negativa : *nu e omu, care se nu connósca acésta-a*, sau de un'a interrogativa : *care e omulu care se te creda?* b) candu propositionea subordinata e legata de alt'a prin relative : *in câtu, veri-câtu, câtu, câtu-câtu, veri-cumu, veri-ce, etc.* : *veri-câtu se le dai, câtu se le dai totu mai ceru; veri-cumu se te porti cu ellu, nu l'impaci*, differitu de : *veri-cumu te ai portá, si de : veri-cumu te porti;* asiá si : *facù asiá in câtu se nu me lasse fora adjutoriu*, differitu de : *facù asiá in câtu nu me lassà*, sau : *in câtu me lassà fora adjutoriu;* 4. sunt de assemine multe casuri, in cari verbulu nostru cu se nuresponde neci cu verbulu in conjunctivn allu limbei classice, cumu de esemplu, a) in genere, verbulu cu se substituitu infinitivului classicu, α) fia acestu infinitivu singuru : *nu sciu se scriu = nescio scribere : nu poteti se invetiati, ne place se fimu cu voi;* β) fia infinitivulu insocitu de unu accusativn ca subiectu : *e urritu se menti = turpe est ce mentiri : nu e dereptu se te mcnii pre mene; nu credu se fia venitu amiculu = nou credo venisse amicum*, differitu in câtuva de : *nu credu co a venitu amiculu;* inse : *nu sciu scirie, nu ne potemu miscá de aci, etc.*, sunt de preferitu; b) in specie cu certe prepositioni leuate ca conjunctioni, mai vertosu : *fora, peno*, si locutionea : *in locu : peno se adjungemu noi, se termina spectaclulu; neminenu pote pretende la stralucitulu nome de filosofu; fora se dea una theoría morale; fora se te lingusescu eu, totusi esti tu destuilu de ingonfatu.*

† 3 SE, se, particula inseparabile, care pare a fi acellu-asi coventu cu pronumele reflex. se, care in limb'a classica occorre si sub form'a se-ne = si-ne = si ne = prep. *fora*, (vedi la 1 se form'a *sene* cu sensulu de *singuru, fora altulu : de sene = singuru, fora impulsulu altui-a, etc.*), si care, de acea-a in compositionile cu verbe si adiective are sensulu de : *separatione, despartire, departare, punere sau ducere la una parte*, mai vertosu cu nuanti'a de : *scopu anomitu, pentru care se face separationea*, cumu se vede d'in compositele : *secedere, secessione, seditione, seponere, etc.*; *separationea* e une-ori asiá de pronuntiata, co compositulu cu se devine oppositulu, ba chiaru negationea simplului : *secordia* e lipsea, negationea de *cordc* sau *â-nima; securu*, d'in se si *cura*, e negationea, lipsea veri-carei *cura*; — in ce se attinge de forma, se nu suffere neci una modificacione inainte de consonantile initiali alle coventelor, cu cari intra in compositione; éro inainte de vocalile initiali, se intercala unu *d* : *seditione = seditione*; (vedi esemplele citate mai susu).

SEA, pron. possess. f., sua, vedi *seu*.

* SEBACICU, -a, adj., (fr. *sébacique*); de *sebu = seu*; vedi si : *sebicu, sebaciu*.

* SEBACIU, -a, adj., *sebaceus*, (fr. *sébacé*); de *sebu = seu : materia sabacia*.

* SEBALE, adj., *sebalis*; de *sebu = seu : luminari seballi*.

* SEBARE = *seuare*, v., *sebare*; d'in *sebu = seu*, a face d'in *sebu*, a unge cu *sebu*.

* SEBATU = *seuatu*, -a, adj. part. d'in *sebare : unsori sebate*; in specie, s. m. reale, *sebatu-lu = sare* formata d'in combinationea acidului *sebicu* cu una base.

* SEBICU, -a, adj., (*sebicus*); de *sebu = seu*; vedi si *sebacicu, sebaciu*.

* SEBIFERU, -a, adj. s., (*sébifère*); care porta, da, produce *sebu = seu*, grassime : *arbori sebiferi*; ca s. m. *sebiferulu = unu mare arbore d'in terrele celle de media-di alle Asiei*.

SEBOSU = *seuosu*, -a, adj., *sebosus*; plenu de *sebu = seu*, de grassime : *sebos'a medulla*.

SEBU, = *sevu* = *seuu* = *seu*, s. m., sebum; vedi 1 *seu*.

* SECA, s. f., *sica*, (d'in 1 *secare* = *secare*), pumnariu; metaforice, dente acutu, ageru, cumu e allu aprului.

* SECABILE, adj., *secabilis*; care se pote *secare*.

SECALE = *secare* = *secara*, s. f., *secale*, (it. *secale*, fr. *seigle*); specia de cereale : *pâne de secare*, *a seminá multa secare*,

SECALINU = *secarinu*, -a, adj., (fr. *sécaline*); de *secale* = *secare*; ca subst. reale, f., *secalina*, si m. *secalinu*, glutinu de farina de *secare*.

SECAMENTU, pl.-c., *secamentum*, actu de 1 *secare*, déro mai vertosu effectu allu *secarei*, ceva *secatu*.

SECANTE, adj. part. pres. d'in 1 *secare*, *secans*, (fr. *sécant*, *sécaute*); care *seca*, 1. in genere : *instrumentu secante*; 2. in specie, s. f., reale subint. *linia*, *una secante* : *secantea unui cercu*.

1 SECARE, v., *secare*; a *taliá*, *despicá*, *sfasciá*, etc., 1. in genere : *a secá capulu*, *mánule*, *petiorele*, *degitele cuiva*; *a si secá unghiele*; *tote lucrurile se potu secá si divide*; *a secá fenu*, *érba*, *grâne copte*; 2. in specie, a) despre operationi anatomice, chirurgice, etc. : *a secá membrulu gangrenatu*; *a secá cadavrele*, *a secá una buba*, *unu buboiu*; b) a *castrá*; 3. metaforice, a) despre spatiu in genere, despre distantie, etc. : *navile seca cu celeritate undele marci si alle fluviului*; *aratrulu seca pamentulu*; *pasarile seca aerulu in sborulu seu*; *a secá una calle* : *acollo calle cu calle se seca*; *liniele ce se seca*, *formédia angluri*; *diametrulu seca cereulu in doue medietati*; b) a *vulnerá*, *offensá*, *supperá* : *a secá faci'a cuiva cu unghiele*; *spinii seca ténerele petiore nude*; *coventele lui insolenti ne secara ânimele*; *vorbele lui me secara la ficati*, *renuchi* = *secara ficatii*, *renuchii*; c) a *cormá*, *interrumpe*, *terminá*, *impacá unu processu de essemplu*, etc. : *am facutu ce amu potutu*, *si amu secatu lungulu processu*.

2 SECARE, (*secara*), s. f., vedi *secale*.

SECARECIU, *secaretiu*, -a, adj., *si-*

ginosus, *secali mixtus*; plenu de *secare* = *secale* : *grâne secarecie*.

SECARELLA, s. f., proprie, deminutivu d'in 2 *secare*; applicatu inse si cu sensu speciale la nomine de alte plante, a) *secarella* = *cuminu*, b) *secarella* = *anisu*; si sub form'a : *secarica*.

SECARICA, s. f., vedi *secarella*.

SECARIU, -a, adj. s., *sicarius*; relativu la *seca* = *sica*, leuatu in specie ca s. personale, *unu secariu* = *cellu cãda cu seca*, mai vertosu in omu, *ommoritoriu*, si in specie, *ommoritoriu mercenaria* : *secarii cauta se te occida*, (comp. si fr. *sicaire*).

SECCABILE, adj., *seccabilis*; care se pote *seccare*.

SECCANIU, (cu *n* molliatu, *seccâiu*), -a, adj., *siccaneus*, *acerbus*, *insulsus*, (d'in *seccânu*); d'in natura *seccu*, 1. proprie : *agru seccâniu*; *seccâniele arene*, *pere seccânic*; 2. metaforice, nesufferitu, a) aspru, acerbu, amar, molest; b) nesaratu, insipidu, neplacutu, gretiosu, satiosu, etc.; vedi si *seccanu*.

SECCANU, -a, adj., *siccaneus*; proprie, augmentativu d'in *seccu*, forte *seccu*, d'in natur'a sea *seccu*; *lemne seccane*; metaforice, duru, nesufferitu, aspru, acerbu; neplacutu, insipidu, nesaratu; vedi si *seccaniu*.

SECCARE, v., *siccare*, *exsiccare*, (it. *seccare*, isp. port. *secar*, prov. *secar* si *sechar*, fr. *sécher*), *exhaustire*; 1. trans., a face *seccu*, a face se perda umiditatea, ligidulu, apă, etc. : a) in genere : *a secá unu lacu*, *una palude*; *a seccá una fontana*, *unu putiu*; *a seccá titiele*, *ugrulu*; *sugacii secca mammillele*; *a seccá una cupa*, *una bute*, *unu vasu*; *a si seccá perulu*, *comesiele*, *vestimentele*; *venturi caldurose suffla si secca pamentulu*; *a seccá lacrimile cuiva*; *a si seccá fruntea de sudore*; *a seccá gránulu*, *ordiulu*, *de macinatu*; *a seccá fructe*, *a seccá lemne de lemnaria*; b) in specie despre umorile corpului, a le scote, *vindecá* : *a seccá bubele*; *a seccá umorile relle*, *a si seccá si insanitosiá corpulu*; b) metaforice, a *nudá*, *despoliá*, *leuá*, etc. *a seccá terr'a de populatione*, *de buccate*, *de argenti*; *a seccá ânimele*, *a sec-*

cá veri-ce effecte bone d'in ânima; 2. intransitivu, a se face seccu, a perde umiditate; si metaforice, a perde veri-ce: torrentii ce se infla la inceputulu primaverii, secca in urma; nu se intellege cumu a seccatu una fontana asiá de abundante; multe putiuri au seccatu; caldarea, ap'a d'in caldare a seccatu, prin evaporare; a seccatu pung'a, a seccatu thesaurulu; secca pre tota diu'a avereá terrei.

SECCARIU, -a, adj., siccarius; relativu la *seccare*: *canistre seccarie*.

SECCASTRU, s. m., foeni cumulus; érba *secata* si *oscata*, fenu; in specie, cumulu oblongu de fenu.

SECCATIONE, s. f., siccatio, (it. *seccazione*, prov. *siccacion*); actione de *seccare*, cumu si effectu allu acestei actione: *seccationea lacuriloru, poteriloru*.

SECCATIOSU, -a, adj., siccaus, siccabilis, siccativus, aridus; care *secca*, espusula *seccare*, d'in natura forte *seccu*.

SECCATIU, (pron. *seccatiu*), -a, adj. si

SECCATIVU, -a, adj., siccativus, (it. *seccativo*, fr. *siccatif*); aptu a *seccare*: *pulbera seccativa serve la coloratori; locu seccativu, arena seccativa*.

SECCATORIU, -toria, adj. s., siccaus; siccatorius; care *secca* sau serve la *seccatu*: *seccatorii lacului; instrumente seccatorie de ape*.

SECCATU, -a, adj. part. s. d'in *seccare*, siccatus, exhaustus: *lacuri seccate, fontana seccata; thesaure seccate; lassa apeí tempu de seccatu*.

SECCATUIRE, -escu, v., vedi *seccaturire*.

SECCATURA, s. f., siccatio, siccitas; *nugae, ineptiae, insulsitas, importunitas, molestia; ineptus, fatuus, insulsus, molestus*; actione de *seccare*, si effectu allu acestei actione, *ceva seccatu*, 1. proprie: *seccatur'a paludiloru putorose voru face loculu salubre; aceste locuri cu seminare mundre sunt seccature de paludi limose si pestilenti alta data*; 2. metaforice, a) in genere, *ceva seccu*, fora valore, unu *nemica*; b) in specie, a) *vorba secca, fapta secca*, fora mente, *usiorella*, si, pre de *asupr'a*, *supperato-*

*ria; ß) si omu, persona secca, de nemica, inepta, si pre de *asupr'a*, *supperatoria*, *importuna, neplacuta, insipida, nesuferita, gretiosa*: *ce seccatura de omu! nu te poti lassá de seccature? seccaturele ti mânca tempulu, te facu se preendi urritu de lume; cu seccaturele nu te pune la lucru seriusu*.*

SECCATURIRE, si *seccaturire, -escu*, (vedi si *seccuire*), v., *siocare; nugari, ineptias agere*; d'in *seccatura*, avendu celle doue sensuri principali alle acestui coventu, 1. a *seccá*, si in specie, a *seccá* unu agru, a cultivá, etc.; 2. a face, a dice *seccature, nemicuri*; a face *nemicuri*; a perde in desertu tempulu.

SECCETA, *seccetosu*; vedi: *seccita, seccitosu*.

SECCICU, -a, adj. s., vedi *seccicu*.

* SECCIFICU, -a, adj., siccificus; care face *seccu*, care *secca*: *seccificu aeru, seccifica calore*.

SECCITA, s. f. (in locu de *seccitate*), siccitas, (it. *siccità, siccitate*, si *seccità, seccitate*, isp. *sequedad*, fr. *siccité*), ariditas; *fames, inopia*; statu de *seccu*: *seccit'a aerului, seccitele verei, seccitele lunei lui juliu*; in specie, lipse mare de plouia necessaria la buccate, care adduce *famite*: *e mare seccita in terra; de seccita au seccatu si fontanele celle mai abundanti*; metaforice, in genere: *seccita de novitati, de sciri politice; seccita de banni domnesce de câteva septemâne*.

SECCITATE, s. f., siccitas; calitate, statu de *seccu*; vedi *seccita*.

SECCITOSU, -a, adj., aridus, siccaus, (compara isp. *sequeroso*, port. *sequioso*); plenu de *seccita*: *annu seccitosu; dupo trei anni seccitosi veni unu annu fecundu*.

SECCOCULU, -a, adj., siccoculus; care are *oclii secci*: *omu duru, siccoculu*.

SECCU, -a, adj. s., siccaus, (it. *secco*, isp. port. *seco*, prov. fr. *sec*), aridus, exsanguis, macilentus, strigosus, vacuus, vanus, frivolus, ineptus, nugator, stultus, stolidus, fatuus, insipidus, molestus; aridus, vietus; *jejunium*; lipsitu in parte sau in totu de *umiditate*, care nu e *umidu*, si, prin estensione, desertu,

vacuu, nudu, etc. 1. proprie, a) in genere: *agru seccu, lacu seccu, riuvelle secce pre véra, putiuri secce, putina secca, cupa secca, fontana secca, calle secca, pumentu seccu; ocli secchi, fora lacrime, sau fora umori; spate, vene secce de sange; lemmu seccu; nuci secce, navi secce, voce secca, gura secca, capitina secca de creieri, capu seccu de mente; punga secca, thesauru seccu; seccu de poteri; omu seccu de fortuna, etc.; b) in specie, α) de tempu, de aeru, etc.: *annu seccu, tómnna forte secca; seccele dille alle cânelui, aeru seccu, caldura secca, seccele colori alle lunei lui cuptoriu, secca luna, secchi mensi; β) despre corpulu omului sanitosu, vacuu de umori ca semnu de morbu, tare, solidu, robustu, etc.: prin miscari si essercitie covenite corporile voru fi totu de a un'a secce si solide; γ) despre sensulu gustului, α') setosu; β') sobriu, nebeutu, nemancatu, si de aci, moderatu, temperatu: *visele celloru secchi paru a fi mai energice de câtu alle celloru beti; γ) déro reu, neplacutu la gustu, care scaria guttulu: vinu seccu, pere secce; 2. metaforice, a) despre stylu, espressione, vorba etc., cu mai multe insemnari, α) solidu, indesatu, energicu si puru, precisu, etc.: *tote espressionile acestui scriptoriu sunt sincere, sanitose si secce: se lassamu liberu cursu imaginationiloru juniloru, desi in scriptele loru nu su tote severe si secce; β) fora succu, fora ornamente, fora gratia, fora dulcetia, duru, rude, aspru, neplacutu, etc.: *stylu seccu si aprobe lessinatu; se nu se permitta juniloru compositioni secce si aride; γ) fora intellesu, desertu de intellesu, frivolu, usioru, fora valore: *aceste-a sunt vorbe secce si deserte de veri-ce sensu, secca vorba. nu numai fora intellesu, déro si fatua, inepta, fastidiosa, nessuferita; de aci, b) despre intelligentia, despre suffletu in genere: α) sterile, stultu, stupidu, ineptu, ebete, nepreceptu, si chiaru reu preceptu, etc.: *omu seccu de mente, mente secca, capu seccu, omu cu capu seccu: *capulu teu seccu a facutu, capulu teu se patia; nu te intellegi cu capitele secce; periculosi********

*sunt celli cu capitele secce; secce sunt faptele. tote appucaturele secce, tote vorbele secce; secca si inepta muliere; seccu mai esti, baiate: seccu ai fostu si esti; β) cu sensu si mai energicu, de nemica, misellu, si mai vertosu, disgratiosu, gretiosu, supperatoriu. importunu prin seccaturele selle: nu scii cumu se scapi de secculu acestu-a, de secc'a de muliere, de seccii de stulti; c) despre fortuna, sorte; a fi seccu de fortuna, si abs. a fi seccu = a nu i succede: *secchi mai sunt si ei, secchi in tote de ce se appuca, (vedi mai la valle: a calcá in seccu); 3. ca subst., a) personale, unu seccu, una secca, (vedi mai susu): secculu de baiatu, seccele de fite; unu seccu cumu n'ai mai vedutu; cine pote sufferi secculu acestu-a? b) reale, secculu, α) ce e seccu, mai vertosu locu sau tempu seccu: a trage luntrile la seccu, pre seccu; a essi la seccu; secculu acestu-a va aduce mare seccita: a plecá pre seccu, secculu nu va tiné multu; amu callatoritu pre seccu, si metaforice: unu seccu mare s'a sentitu in thesauru; β) in specie, ajunu, abstinere de carne, de ce e grassu, oppositu la dulce: *lassatulu seccului, a lassá seccu de paresime, a rumpe secculu si dá prin dulce; secculu e greu de observatu, cându nu su pome si legumine abundanti: si metaforice: a lassá seccu de placeri, de ce ne place, de jocu, de petrecceri; γ) in locutioni adverbiali cu differite insemnari, cumu: a calcá in seccu, α') a calcá reu, a nu calcá solidu, pre solidu; β') a incepe reu, a essi reu, a nu succede; asiá si: a plecá in seccu, a essi in seccu; a lucrá, assudá in seccu; a loví, bate in seccu, a sarí in seccu; de aci in genere: in seccu = in desertu, in seccu ve agitarati, in seccu ve agitati, in seccu ve veti agita; a vorbí in seccu; a essi cu seccu: α') a essi cu vase, cu cofe secce inaintea cuiva; β') a fi de reu auguriu, a presagi reu.***

SECCUCIU, -tiu, -a, adj., deminutivu d'in seccu; de unde si *seccucioru* si *seccucioru*.

* SECEDERE, *secessi* si *secessi secessu*, v., *secedere*, (fr. *séceder*); a se dá la una parte, a se trage, retrage, a se de-

partá, despartí, etc., 1. proprie, *a*) in genere : *se seceda si se peria d'in noi celli perduti si perfidi; de ce nu pote suffletulu secede de corpu? cátu cerulu secede de pamentu; arma't'a inimicului secedea pucinu de la cetate; b*) in specie, α) a se trage, retrage : *secedu judiciu, se deliberare; \beta*) a se retrage d'in viéti'a publica, politica : *a secede la mosia; \gamma*) mai vortosu, a se despartí, a se rumpe de corpulu politicu, cumu si de communionea religiosa : *de multe ori plebea romana secesse d'in Rom'a pre diversi monti vecini cu urbea; 2. metaforice : adunanti'a secede in opinione; opinio-nile secedu.*

*SECELA, s. f., sequela, (fr. séquelle); urmare, ce urmédia, sau cine urmedia, comitatu; partisani.

SECERARE, *secere*, etc., vedi : *secirare, secire*, etc.

*SECERE, *secui, secutu* (si *sectu*), v., *sequi*; a merge in urma, a urmá; in specie, *a*) a urmá ca inamicu, a urmari; *b*) a urmá in ordinea timpului sau dupo rang; *c*) a urmá voliosu; *d*) a urmá una parte. una factione, una auctoritate, unu modellu, a imitá; *e*) a urmari unu scopu; *f*) a urmá in poterea nesselui logicu.

*SECESTRARE, v., sequestrare, (fr. séquestrer); a pune sub *secestru*, la *secestru*, a pune *secestru*, in sensulu judiciaru si speciale allu coventului; in sensu mai generale, *a*) a marginí, inchide; *b*) a despartí persone de altele; a departá; *c*) si despre lucruri, a pune la una parte, a asconde : *a secestrá celle mai bone si pretiose parti d'in ereditate.*

*SECESTRARIU, -a, adj. s., *sequestrarius*; relativu la *secestru* : *actione, cerere secestraria.*

*SECESTRATIONE, s. f., *sequestratio*, (séquestration); actione de *secestrare* : *secestrationea bonuriloru, personei; secestrationea celloru rei de celli boni. viteloru morbose de celle sanitose.*

*SECESTRATORIU, -tória, adj. s., *sequestrator, sequestratorius*; care *secestra* sau serve la *secestratu*; s. m., reale, *secestratoriu* = locu de *secestrare*.

*SECESTRATU, -a, adj. part. d'in *secestrare*, *sequestratus*.

*SECESTRU, s. m., *sequester*, (fr. séquestre); 1. personale, *a*) unu tertiu, una persona intermediaria si desintere-sata, la care se despune lucrulu in litigiu; *b*) giudicele, arbitrulu, alta persona intermediaria, la care se depune summ'a ceruta prin judecata; *c*) in genere, mediatoriu; 2. reale, *a*) statulu unui lucru in litigiu depusu la unu tertiu d'in ordinea judicelui; *b*) in sensu mai largu, opprire, departare, margi-nire : *a pune una muliere desfrenata in secestru la unu monasteriu; c*) si lucru pusu in *secestru*.

*SECERNERE, v., (se conjuga ca v. *cernere*), *secernere*; a *cerne* bene, a separá, despartí, allege, etc., 1. proprie : *a secerne caprele de oui; a secerne firele de batutura de celle de orditura; secernu florile in canistre; va secerne negin'a de gránu, celli boni de celli rei; secernu apele de oscatu, foculu de aeru; muru grossu ne secerne de voi; cáti-va se secernu de celli alti; una aripa de callari secernuta de oste; instructiunea secerne pre invetiatu de neinvetiatu; 2. metaforice, a separá, differí, distinge, *discerne* : *a secerne albulu de negru, strambulu de dereptu, mention'a de addeveru, benele de reu; nu scii secerne ce e utile de ce e inutile.**

*SECESPITA, s. f., *secespita*, (fr. sécespita); d'in l *secare*, mare cutitu ce serve lu *secatu*. la junghiatu, la taliatu carne, la buccataria.

*SECESSIONE, s. f., *secessio*, (fr. sécession); actione de *secedere* : *secessionea judiciloru; in specie : secessionea plebei, secessionea stateloru confederate, secessionea de baseric'a universale, secessionea basericeloru partiali.*

*SECESSU, part. s. d'in *secedere*, *secessus*; in specie, ca subst. abstr. *secessulu passeriloru pre tómma*; mai vortosu : *secessulu plebei, poporului; secessulu unei parti d'in credentiosi*, si concr. *secessulu* = locu de retragere, si de aci, *secessu* = singuritate, solitudine.

SECHIA, s. f., vedi : *seghia* si *sagla*.

SECICU, -a, adj., *sectus, secamenta, sectum fœnum*; d'in *secare*, *secatu*, taliatu menutu : *carne secica*; in specie

s. f., *secica*, si m. *secicu*, ceva taliatu, tocatu, menutitu, si in parte : a) carne tocata; b) fenu tocatu, érba tocata.

* SECIRAMENTU, pl.-e, *siellimentum*, pl.-a; actione, actu de *secirare*. déro mai vertosu ce se *secira*, *ceva seciratu* : *seciramentu abundante de ordiu*.

SECIRARE = *secerare*, v., *siellire*, *metere*, (it. *segare*, isp. port. *segar*, d'in *secare* directe); a taliá cu *secirea* : a *secirá grânele*, *ordiele*, *meliulu*; a *secirá érba*; *érb'a e secirata*; metaforice : *morteá secira juni ca si betráni* : a *secirá nasulu*, *degítulu*, *unu petioru cuiva* : *tunurile secira petiorele calliloru*.

SECIRATIONE, s. f., *messio*, *messis*; actione de *secirare*, si effectu allu acestei actione : *seciratione de timpuriu a gránului*.

SECERATORIU, -*toria* adj. s., *messor*; care *secira* : a *scote seciratori la gránu*; *nu se afla seciratori si seciratorie*; *seciratoriulu lucra cu diu'a*; s. f. reale, *seciratória* = *secirátore* : a) tempu de *seciratu*, si actione de *seciratu* ; b) ce se *secira*, câtu se *secira*; vedi si *secirisiu*.

SECIRATU, -*a*, adj. part. s. d'in *secirare*, *messus* : *teneri secerati de morte prematura*; *seceratulu meliului*; *fora doue secirate pre primavéra nu cresce bene érb'a d'in gradina*.

SECIRATURA, s. f., *messio*; *messis*, *messura*; actione de *secirare*, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione, modu si tempu de *seciratu* : *seciratur'a ordiului se face mai de tempuriu de câtu a gránului*; *seciratur'a vostra nu mi place*, *co-ci se face prea de susu*.

SECIRE = *secere*, s. f., *siellis*; *falx*, (it. *segolo*); instrumentu de *secatu*, (vedi *secare*), si in specie, de *secatu érb'a*, de *secatu grânele* : *cu secirea se secira granulu*, *ordiulu*, *meliulu*; *cu secirea se secira érb'a*; *secire bene acuta*, *bene dentata*; — *secerea mortei*, *secirea tempului*, *secirea betránului Saturnu*; a si taliá cu *secirea mai multe degite*; — *nu scii portá secirea*; a *leuá*, *prende*, *duce la secire*; a *nu mergela secire*, a *urri secirea*.

SECIRISIU, s. m., *messis*; ce se *secira*, cumu si tempulu de *secirare* : *pre tempulu secirisiului*.

* SECLU, pl.-e, *seclum* si *seculum*; vedi *seculu*.

* SECLUDERE, *seclusi* si *seclusci*, *seclusu*, v., *secludere*; a inchide separatu, 1. proprie : a *seclude mulierile*, *cumu le secludu Turcii*; a *seclude vitellii de vacce*, *amnelli de oui*, *edii de capre*; 2. in genere, a separá, despartí : *seclusera riulu de monti cu unu muru de pétra*; 3. metaforice : *suppliciu seclusu de oclii omeniloru*.

* SECLUSIONE, s. f., (*seclusio*); actione de *secludere*.

* SECLUSORIU, -*sória*, adj. s., *seclusor*, *seclusorium*; care *seclude* sau serve a *secludere*. in specie, s. m. reale, locu de inchisu : *seclusoriu de passeri*.

* SECLUSU, -*a*, adj. part. s. d'in *secludere*, *seclusus*.

* SECORDE = *socorde*, adj., *secors* si *socors*; proprie, fora *corde* = *ánima*; in specie, 1. fora coragiu, fora taría de suffletu, fora vigore si energia suffletesca, fricosu, lassiu, misellu; 2. debile de mente, stupidu, stultu grossu si tare de capu : *Tiberiu fu mai callidu*, *Claudiu mai secorde*; 3. addormitu, ammortitu, inerte, lenosu, imputitu, incapace de a pune mân'a pre ceva, de a lucrá ceva : *cu asiá secordi ne voru remané tote nefacute*.

* SECORDIA = *socordia*, s. f., *secordia* si *socordia*; calitate, statu de *secorde* : fricosía, lassitate; stupiditate, stultetia, grossime de mente; mollitione, inertia, lenosía, incuria, apathia, indolentia, incapacitate si repugnantia de labore, etc.

SECRETA, s. f., vedi *secretu*.

* SECRETARE, v., *secernere*, *exscreare*, (fr. *sécréter*, d'in *secretu*); a *secerne*, a allege si dá afora, mai vertosu despre organismulu animale : *acelle organe secreta umori lenificanti*; *velle umori secreta acestu omu*; *bilea se secreta prin ficatu inse si* : *arborii*, *plantcele secreta oliu*, *succu*, *resina*; in genere : a *secretá ce e superfluu*, *ce e reu de ce e bonu*.

SECRETARIA, *secretariatu*, vedi *secretariu* ca subst. personale.

SECRETARIU, -*a*, adj. s., (*secretarius*, -*um*), a *secretis*, (fr. *secrétaire* si

secrétère); relativu la *secretu* ca subst.: *arce, armarie secretarie; incapere, camera secretaria*; ca mai desu inse ca subst., 1. masc. reale, locu *secretu*, despartitu, pusu la una parte, departatu etc.; a) in genere : *foculu, avuticle, thesaurerele asconse in secretariile pamentului; fia-care casa si are secretariulu seu*; b) in specie α) camera despartita a judiciloru sau altoru functionari de autoritate; β) camer'a de scrisu correspondentie a unui privatu, cumu si *scriinia* pentru acestu scopu; 2. masc. personale, persona cui se incredu *secrete* in genere, éro in specie, a) cellu insarcinatu cu correspondenti'a pre longa alta persona : *bonu secretariu, abili secretari, secretariu forte doctu*; b) cellu insarcinatu cu redactionea deliberationiloru unei adunantie : *secretarii nu adjungu; se ceru mai multi secretari; secretariulu generale allu societatei academice române*; c) cellu insarcinatu cu una divisiune d'in cancellarie administrative; d) mai vertosu, *secretariu* sau *secretariu de statu* = ministru; cu tote aceste-a si : *fia-care ministru are unu secretariu allu seu in ministeriu, nomitu secretariu generale = directoriu generale, sau absolutu : directoriu*;—de aci : *secretaria*, s. f., officiu de *secretariu* in genere, déro intr'unu sensu particulariu si mai nobile, *secretariatu*, s. m., cumu : *secretariatu de statu secretariatulu de statu la ministeriulu de esterne*;—3. m., genu de passeri rapaci diurne : *secretariulu destruge serpi de celli mai mari in Afric'a*.

* SECRETATORIU,-*toria*, adj. s., care *secreta*; vedi si *secretoriu*.

* SECRETATU,-*a*, adj. part. d'in *secretare*, *secretus*, *excreatus*.

* SECRETIONE, s. f., *secretio*, (fr. *sécrétion*); actione de *secernere*, 1. in genere : *morteia e secretionca partiloru ce compunu corpulu*; 2. in specie : *secretionea lacrimeloru; secretionea organismulu animale e mai complicata de câtu secretionea planteloru; secretionca bilei, salivei, urinei; secretione medullaria, follicularia, fecale, si coner. materia secreta : secretioni normali, anormali; dupo*

secretioni medicii descoperu ad esca symptomatele de morbi; mai vertosu, *secretioni*=udu, urina, sudori si alte ce essu d'in corpu : *secretioni morbide*.

* SECRETIVU,-*a*, adj., (fr. *secrétif*); aptu a tiné si asconde *secretele*; de aci si s. f. *secretivitate*, (fr. *secrétivité*), aptitudine, facultate de a tiné si asconde *secretele*.

* SECRETIVITATE, s. f., vedi *secretivu*.

* SECRETORIU,-*toria*, adj. s., *secernens*, *excreans*, (fr. *sécréteur* si *sécrétoire*); care *secerne*, face *secretione*, 1. in genere : *secretorii stercului d'in lâna si alte materie brute*; 2. in specie : *apparatulu secretoriu allu organismulu animale; organe secretorie, fia-care organu secretoriu si are functionea, officiuulu seu*.

SECRETU,-*a*, adj. part. s. d'in *secernere*, *secretus*, *secretum*, (it. isp. port. *secreto*, prov. fr. *secret*), *desertus*, *solitarius*; *desertum*, *solitudo*; 1. adj., a) ca mai aproape de sensulu verbului *secernere*, despartitu, separatu, pusu la una parte, de una parte, in parte, etc. : *imperiu secretu, administratione secreta, thesauru secretu; agru secretu de altulu, arature secrete; puncti pomele aceste-a in altu si secretu cunistru*; mai vertosu, separatu de ce se tine de necesse, si de aci, privatu : *secrete de umiditate, de calore, de aeru, nu potu viue neci plantele; secretu delibertate pere omulu*; cumu si, datu afora prin impulsu necessariu, prin actione naturale, etc. : *umorile secrete d'in differitele parti alle organismulu*; b) mai departatu de sensulu formeii proprie participiale intrandu mai affundu in natur'a de adiectivu, α) despre localitati, despre spatie, etc., departatu, despartitu, si de aci, solitariu, singularicu, *desertu*, si de aci, nelocuitu, incultu, etc. : *locu secretu, α') departatu, despartitu, la una parte; β') solitariu, nelocuitu; γ') desertu, incultu, cumu si, δ') ascunsu, vedi mai la vale la b); asiá si : *monti secreti, calle secreta, camere secrete; pre callea secreta nu ámbla multi omeni, ba inco pre calle secreta nu se incommitte mai nemine a ámblá; vasta**

tacere si secreta selbe, secreta colline; latronii ne prenera si ne despoliara in acelle locuri secreta; applicatu si la persone si la actioni de persone: passionile intra si se incubia mai vertosu in celli secreti; studiu secretu, meditatione secreta, disputationi secreta; β) departatu de cunoscentia, ascunsu, arcanu, misteriosu, neintellesu, ce nu se da pre facia, etc.; α) in genere: nu poti conosce animele secreta, cogitele secreta alle omului; numai Domnedieu vede celle secreta alle omului; negotiationi secreta, tractatu secretu, conventione secreta, intellegere secreta; consilie, instructioni secreta; nascere secreta, medie secreta, actione secreta; epistole secreta, ordini secreta; secreta relationi, intre noi si natura se afla secreta relationi; secretele jocuri alle organismului, alle unei machine; usia secreta, usia cu claua secreta, brósca de usia cu deschidere secreta; farmecatori'a ehiama in adjutoriu descantice si alte arti secreta; scientie secreta; remediu secretu: vulgulu crede in remedie secreta, allérge la remedie secreta; morbiu secreti sunt morbi rossinosi; vitie secreta, defectu secretu, desfrenari secreta, amore secreta, urra secreta, arruncatura de oculi secreta; unu secretu farmecu in tote celle disse de ellu; secret'a gratia a gesteloru selle te incanta; consiliu secretu; scara secreta, camere secreta; sigillu secretu; tincti secretu ce ve sponu eu; a tiné ceva secretu, cumu si: a tiné pre cineva secretu, allu inchide, tiné ascunsu, etc.; β) in specie, a) despre persone, secretu = care scie tacé, care scie tiné ceva secretu: ti tramettu omu forte secretu, cui poti increde tote ca si lu unu nutu; b) secretu = allesu, distinsu, excellentu, raru: assemine talente secreta meritu tota leuarea umente; covente, espressioni secreta; 2. ca subst. ce e sau se face secretu, abstractu si concretu, in diversele insemnari descrisse sub 2; a) despre locuri, secretu = singuritate, solitudine, desertu, locu nelocuitu, ineultu, etc.: nu potemu dá unu sboru cogitarei mai liberu ca cellu ce liea dens'a in secretulu selbeloru; a meditá, a se affundá in cogitari in unu pro-

fundu si tacutu secretu; omeni meditatiui cérca secreta silentiose; secretele orribili alle Sibyllei; plene de orrore religiosa sunt secretele selbeloru, caverneloru intunericose, unu secretu de ascetu; cu sensu si mai energicu: a lassá in secretu, a tramitte in secretu, a dá secretului, a relegá, dá desertului, perdiarei, etc.; in aceste insemnari si f. secreta; b) secretu = misteriu, arcanu, mediu ascunsu, inchisore, etc., α) in genere: cine conosce secretele animei omnesce? secretele naturei, scientiei, artei; pretensele secreta alle farmecatori'e, omu ce nu scie tiné secretele: a dá pre facia secretele, a poastrá secretulu; a lucrá in secretu: ce spuni tu, nu mai e unu secretu pentru nemine a nu connósce secretulu unri casse cubanni: secretulu acestei cestione, acestei problema; a vorbi in secretu, a trage pre cineva in secretu; secretulu nu se pote poastrá intre multi, mai bene se mori de cátu se dai pre facia secretulu: a pune ceva sau pre cineva in secretu, la secretu: criminalii se punu la secretu, se punu la secretu celli ce su periculosi; in secretulu inchisorei, in secretulu cogitului; β) in specie, secretu = tacere despre ce nu se cade a spune: a vende secretulu, cellu mai mare secretu se cere pentru aceste operationi militari: multi facu blastematie si canta apoi se si assecure secretulu turpitudinei acestoru fapte; ceru secretulu pentru tote câte s'au dissu aici.

SECRU, etc., vedi scriinu, etc.

* SECTA, s. f., secta, (fr. secte, it. setta); 1. proprie, urina de petioru sau de carru, calle deschisa, batuta, si de aci, calle trassa pentru una actione, processu, metodu; 2. in specie, a) doctrina filosofica sau religiosa, politica, sociale; scola; b) celli ce urmedia acea-asi doctrina: sectele filosofice, sectele religiose; a face parte d'in una secta; a se departá in secte; b) in genere, céta, multime de omeni uniti pentru unu scopu, chiaru si in reu: secta de latroni, de predatori.

* SECTARE, v., sectari, (d'in sectu = secutu de la secere); intensivu d'in

secere, a urmă cu zelu și constantia, fie în bine sau în rău; a urmă nedespartit, a urmări, etc., în specie, a urmări cu ardere, mai vertos cu inversionare, a *persecută*: a *sectá* *préd'a sea*, *pre adversarii sei*; a *sectá* *placerei*, *desfranării*; a *sectá* *coventele și gestele cuiva*.

* SECTARIU, -a, adj., *sectarius*, (fr. *sectaire*); relativu la *secta*: *berbeci sectari*, *castrati*; în specie înse, ca s. personale, cellu ce face parte d'în una *secta* filosofică, religioasă, politică, etc.: *sectari fanatici*, *sectarii diverselor religii se certa și se persecuta unii pre alții*.

* SECTATIONE, s. f., *sectatio*; acțiune de *sectare*: *sectationea bonelor essemple*.

* SECTATORIU, -toria, adj. s., *sector*, (fr. *sectateur*); care *secta*, urmedia, însocește, urmedia cu ardere, cellu închinat unei *secta*, 1. în genere: *ce lipse are unu candidatu la allegere de sectatori zelosi? sectatorii și satellitii tei nu potu face nemica pentru tene; multi sectatori mergeau dupo densulu*; 2. în specie: *sectatorii acellei doctrina, acellei credentia; sectatorii lui Aristotele, lui Platone, lui Machomed*.

* SECTATU, -a, adj. part. s. d'în *sectare*, *sectatus*.

* SECTILE, adj. *sectilis*, (fr. *sectile*); care se pote *secare*, (vedi *sectu*), cumu și ce e *sectu* = *taliatu*, *despoiatu*, etc.: *porrulu sectile, lemne sectili, petre sectili*.

* SECTIONALE, si

* SECTIONARIU, -a, adj., (fr. *sectionnaire*); relativu la *sectione*.

* SECTIONE, s. f., *sectio*, (fr. *section*); acțiune de *secare* = *taliare*, *despicare*, *despartire*, cumu și ce se *seca*, se *talia*, se *desparte*, etc.: *sectionea corpului în doue; sectionea unui petioru gangrenatu; sectionea partiloru genitali* = *castratione*; *sectionile unui periodu, unei frase, unei carte; sectionile unui servitiu administrativu; sectione din acea-asi divisiune d'în armata; sectionile mai multor linie; sectioni conice; a impartí totulu unui collegiu de allegatori în mai multe sectioni; zodiaculu cu catorziulu*

are doue sectioni: sectionea vernale sau de primavera și sectionea auctumnale sau de toamna.

* SECTIVU, -a, adj., *sectivus*, (d'în *sectu* de la *secare*); aptu a *secare*, déro și aptu a fi *secatu*: *porrii sectivi, pétra sectiva*; vedi și *sectile*.

* SECTORIU, -tória, adj., *sector*, *sectorius*, (fr. *secteur*); care *seca* = *talia*, *despica*, *rumpe* etc., sau serve la *secare*, 1. proprie: *sectoriu de serparie, de punge, de gutturi; sectoriu de lemne, de erbe, de grâne*; 2. metaforice, a) *sectoriu* = cellu ce licita la averile confiscate, și în specie cellu ce compera aceste averi în totu, ca se le vândă apoi și specule în parti; de aci în genere, *sectoriu* = *venditoriu*, *comperatoriu*; b) *sectoriu*, s. reale, pl. *sectorie*, α) parte de cercu, compresă între unu arcu și doue radie, *facia cu segmentu* = parte de cercu, compresă între unu arcu și una cordă; e înse și: *sectoriu sfericu, generatu prin revolutionea unui sectoriu circulariu*; β) *sectoriulu* = instrumentu astronomicu de observatu și leuat diferentiele de ascensiune și înclinațiune a astrelor.

* SECTU, -a, adj. part. s., 1. d'în *secare*, *sectus*: *unghiile bene secte; sectulu unghiiloru*; 2. d'în *secere*, *sectus* = *secutus*; vedi: *sectare, sectoriu*, etc.

* SECTURA, s. f., *sectura*; acțiune și effectu allu acțiunei de *secare*, (vedi *sectu* sub 1.): *sectur'a scandureloru, secturile în scort'i'a arborelui*.

* SECU, s. m., *secus*, d'în *secare*, *sessu*, *genu*, *generatione*, etc.; vedi *sessu* și *seculu*.

* SECUBARE, v., *secubare*; a *cubá* = a se *culcă*, a dormi *despartit*, *singuru*, de una parte.

* SECUBATIONE, s. f., *secubatio*; acțiune de *secubare*.

* SECUBATU, -a, adj. part. d'în *secubare*.

* SECUBITU, s. m., *secubitus*, statu de *secubare*, dormire separata.

* SECULA = *secura*, s. f., *secula*, (d'în *secare*); specia de *secire*; vedi și: *secire, secure, secespita*, etc.

* SECULARE = *seculariu*, adj., *secularis*, (fr. *séculaire, séculier*); relativu

la *seculu* : *jocuri seculari, serbatoare seculare, cantare seculare, omeni seculari, arbori seculari; annulu seculare termina unu seculu: durat'a seculare a cerrului; viétia seculare; variationi seculari alle astreloru; in specie, seculare = mundanu lumescu, civile, peritoriu, in opposit. cu spirituale, suffletescu, eternu, mai vertosu cu basericescu, religiosu, etc. : viétia seculare; preuti seculari, nu monachi; jurisdictione seculare, auctoritati seculari; affectioni seculari, dorentie seculari, voluptati seculari; secularesii se oppunu monachiloru si devotiloru; bonuri seculari, avere seculare.*

* SECULARISARE, v., (fr. *séculariser*); a face *seculare*, a trece in statu *seculare*, in sensulu speciale allu conventului, a face mundanu, civile; 1. in genere : *a secularisá monachii. calugerii; a secularisá monasteriele;* 2. in specie : *a secularisá averile monasterieloru, mosiele acestoru institute.*

* SECULARISATIONE, s. f., (fr. *sécularisation*); actione de *secularizare*.

* SECULARISATU, -a, adj. part. d'in *secularizare*.

* SECULARITATE, s. f., (fr. *sécularité*); statu de *seculare* : *secularitatea arboriloru; in specie : secularitatea fostului monachu, fosteloru averi monasteriesci; secularitatea casatorieloru; secularitatea affectioniloru omului.*

* SECULARIU, -a, adj., vedi *seculare*.

* SECULU = *seclu*, pl. -e, *seculum* si *seclum*, (fr. *siècle*), proprie, deminutivu d'in *secu* de la *secare*, prin urmare : 1. generatione, genu : *secle de ómeni, de animali, de fere; unu seclu de vite, de oui, de boi, de calli;* 2. ca mai desu inse, a) generatione de ómeni in sensu strimtu, durat'a cea mai commune a unei generatione de ómeni, viéti'a commune a omului, ca 33 de anni; de aci : b) genulu omenescu ce viue in unu certu tempu, cumu si : spiritulu, geniulu acellui tempu, epoc'a, tempulu : *fecunde in bone ca si in relle fura acelle secle; cellu mai ferieitu seclu, celle mai triste secle; se ne tememu de secele de focu alle trecutului; omulu de seclulu*

*seu; sunt genii ce nu su de seclulu seu; ce stricate si corrupte secle! seclu de auru, de ferru: d) in cellu mai largu si mai usitatu sensu, seclu = cea mai longa viétia de omu, spatiu de unu centu de anni, unu centenniu : noi viuemu in seclulu XIX; in seclulu aliu VII, inainte de Christu; e) apoi, seclu = longu tempu indeterminatu : nomele vostru se viua in secele secloloru; de secle nu te am mai vedutu; secle paru momente cellui amaritu; déro momente imperceptibili si perdute su secele in senulu eternitatei; cu multe secle in urma, si cu mai multe secle inainte; d) in limb'a basericesca, seclulu = mundulu, lumea, lumea sensului, lumea profana, lumea passioniloru : *se ne desfacemu de catenele seclului.**

* SECUNDA, s. f., vedi *secundu*.

* SECUNDANU, -a, adj. s., *secundanus*; relativu la ceva *secundu* : *scolari secundani, d'in secund'a classe, d'in secundulu annu allu studieloru; in specie, militari secundani, si absol. secundanii, militari d'in secund'a legione, d'in secundulu regimentu, etc.*

* SECUNDANTE, adj. part. pres. d'in *secundare, secundans*, (fr. *secondant*); care *secunda* : *venturi secundanti;* in specie, *unu secundante la unu duellu.*

* SECUNDARE, v., *secundare*, (fr. *seconder*); a fi *secundu* = favorabile, adjutatoriu, benevolitoriu, etc. : *a secundá pre cineva in adoperationile selle; mam'm'a secunda fetele, si fetele secunda pre mamma; ventulu secunda navile, navigationea; in specie : a secundá una propunere, a secundá pre cineva in propunerile lui; a secundá pre cineva in duellu; si cu dat. a secundá cuiva; a secundá celloru assupriti si debili.*

* SECUNDARIU, -a, adj., *secundarius*, (fr. *secondaire*); relativu la unu ce *secundu*, la ordine *secunda*, la locu *secundu*, la gradu *secundu*, la mâna *secunda*, etc. : *grâne secundarie; classi de studie secundarie; calle secundaria, propositioni secundarie; ce propuni tu e secundariu si fora importantia.*

* SECUNDATU, -a, adj. part. d'in *secundare, secundatus* : *secundati de bone*

venturi; s. m. *secundatulu* = *secundatus*, loculu *secundu*, gradulu *secundu*, etc. in oppositione cu *primatulu*: *unui-a cauta se dâmu primatulu*, *altui-a secundatulu*.

* SECUNDICERIU, s. m., *secundicerius*, (d'in *secundu* si *céra*), functionariu de *secundu* gradu.

* SECUNDU, -a, adj. s., *secundas*, (fr. *second*, *seconde*. — d'in *sequi* = *sece-re*); care *sece* = urmédia, vine dupo primulu in locu, in ordine sau seria, in tempu immediatu dupo altulu, dupo *antâniulu*, *allu douile*: *secundulu locu*, *secund'a di*, *secundulu mese allu annului*; *a stâ in secundulu locu*, *a se multiamî cu secundulu gradu*; *mai bene aci primu*, *de câtu acollo secundu*; prin estensione, in valore, in pretiu, cellu mai apropiatu de *primulu*: *persona secunda dupo domnitoriu*; *secundulu locu de nobilitate*, *de distinctione*; *poetu ce nu e secundu neci unui-a*; 2. despre cursuri de apa, de *venturi*, etc.: a) *secundu* = favorabile: *a adjuge in portu cu ventu secundu*; *venturi secunde menara navile pre tote marile*; *candu mergemu in diosulu apeî, plutimu in ape secunde*; de aci *secundu* = in diosu; b) metaforice, *secundu*, = favorabile, faustu, fericitu, etc., oppos. la *adversu* si la *contrariu*: *murmure secunde se redica d'in tota multimea adunata*; *clamori*, *strigari*, *acclamationi secunde*; *toti omenii*, *toti diei ve sunt secundi*; *in tempuri secunde*, *ca si in tempuri adverse*, *remase acellu-asi nestramutatu*; *fortun'a nu ti va fi totu de a un'a secunda*; *essitu secundu*, *labori secunde*, *batalie secunde*; 3. ca adv. si prep., a) adv., *secundu*, α) in urma: *eu voliu merge inainte*, *tu mergi secundu*; β) in *secundulu locu*, ca mai aprobe; in *secundulu punctu*; b) ca mai desu, ca prep., *secundu*, α) in spatiu, dupo: *mergeti secundu celli plecati inainte*; *aconse pung'a secundu armariulu d'in facia*; de aci, pre longa, in longulu, pre a laturi, longa: *armat'a procede secundu rip'a derepta a riului*; *ingraditure secundu câllile publice si secundu fluvie*. *castrele stau secundu mare*; *centauri'a se n'isee secundu fonti*; β) in tempu, in

ordine, *secundu* = in data dupo, immediatu dupo, α) proprie: *secundu ecinoc-tiu*, *secundu somnu*, *secundu tata meu tu mi esti tata*; *secundu diei omenii ne facu mai multu bene*; *secundu voce gestulu vale mai multu in actionea oratoria*; β) metaforice, *secundu* = dupo, conforme cu: *a viue secundu natura*; *a lucrâ secundu lege*, *secundu ratione*; *secundu cogitulu*, *dorenti'a cuiva*; γ) *secundu* = in favore, dupo volia; c) ca adv. de modu, *secundu* = cu favore, cu fericire: *secundu ne merse lucrulu*; 4. ca subst., a) personale: *secundulu*, *secund'a*: *primulu nascutu*, *secundulu nascutu*; b) reale, m. unu *secundu* sau f. una *secunda* = parte de tempu forte mica, si, in specie, *sessagesim'a* sau *centesim'a parte*, α) d'in una ora; β) d'in unu cercu sau mai bene una circumferentia: *secundele se insémna cu semnulu* ("), *pre-cumu*: 35"; 4°, 55', 38".

SCURA, s. f., vedi *scoria*.

SECURE, s. f., *securis*, (it. *secure* si *seure*, isp. *segur*, port. *segura*, — d'in *se-care*); instrumentu de *secatu* = de *taliatu* si *lucratu lemnu*: *cu securea se talia arbori*, *cu securea se seca lemne de focu*; inse: *cu securea se occidu vitele*, *cu securea mai vertosu se occideau victimele la altariu*; prov. *de securea fora còda n'are frica padurea*; in specie, instrumentu de essecutione a criminaliloru: *a supune capulu condemnatului la secure*; *a lovi cu securea*; prin metafore: *securea sta spendurata asupr'a capului totoru cetatianiloru*.

SECURELLA, *securica*, *securice*, *securicia*, -*tia*, *securicla*, *securicula*, s. f., *securicula*; deminutive d'in *secure*.

SECURICLA, *securicula*, s. f., *securicula*.

* SECURICLAVE, s. f., (fr. *securiclave*, — d'in *securu* si *clave*); specia de caldare sau de tegaia cu *clave* sau *chiaue*.

* SECURICLATU, -a, adj., *securiclatus*; facutu in forma de *securicla*: *cardini securiclate*; ca subst. reale f. *securiclata*, (sub intell. *érba*), specia de érba inutile in lente; vedi si *securidaca*.

* SECURICULA, s. f., *securicula*; 1. proprie, deminutivu d'in *secure*; 2. me-

taforice, unu uncu, una scoba de form'a *securei* (sau codei rondinellei), in architectura.

* **SECURIDACA**, s. f., *securidaca*, (fr. *securidaque*); genu de plante parasite si inutile, ba si vettematorie altoru plante utili, de óra ce elle sunt ca *securea* planteloru utili; vedi si *securiclatu* sub 2.

* **SECURIFERU** = *securigeru*, -a. adj., *securifer*, *securiger*, (fr. *sécurifère*, *sécurigère*); care pórtá *secure*, ca subst. pl. *securiferele*, familia de insecte hymenoptere; s. f. *securiger'a*, genu de plante.

* **SECURIFORME**, adj., (fr. *securiforme*); care are forma de *secure*.

* **SECURIGERU**, -a. adj. s., vedi *securiferu*.

* **SECURIPALPU**, -a, adj., (fr. *securipalpe*); care are *palpe* in forma de *secure* : *insecte securipalpe*.

* **SECURITATE**, s. f., *securitas*, (fr. *sécurité* si *sureté*, — d'in *securu*); statu de *securu*, 1. proprie : *securitatea exclude veri-ce cura*, *securitatea sta in deplen'a neturburare a suffletului*; *securitatea ànimei se traduce in serenitatea vultului*; *a dormi in deplena securitate*; *cellu stultu addorme in securitate de ce se pote intemplá a dou'a di*; 2. metaforice, si in specie, a) in reu, lipse de cura, nepèsu, indolentia, negligentia : *securitatea imprudente e causa de multe calamitati*; *nu prodigeti laude scolariloru diligenti*, *co-ci acèstu-a le pote adduce una securitate funesta*; b) obiectivu, lipse de periclu : *securitatea publica*, *securitatea personale*, *securitatea càlliloru*; *ministri ai securitatei publice*; *securitatea de alle máncaei*; c) cautiono garantía : *securitatea creditorului sta mai multu in probitatea debitorului*; *a nu impromutá fora securitate*.

* **SECURU**, -a, (reu : *seguru* sau *siguru*), adj., *securus*, (it. *sicuro*, isp. port. *seguro*, prov. *segur*, v. fr. *segur*, n. fr. *sûr*; — d'in 3 se, si *cura*); fora *cura*, care nu are *cura* = *téma* de nemica, *trancillu*, plenu de multiamire, de pace, etc., 1. proprie : *securi de la spate se nebatemu cu inimiculu d'in faci*; *inimiculi securi fora suppressi pre neastoptate*;

pace securea, *repausu securu*, *securi de tote partile*, *inse nu securu si de una parte*; *securu de amorea*, *de fedea jurata*; *securu de penu*, *de perdere*, *de damnu*, *securu de successu*, *de essitulu bataliei*, *de venitoriu*; si despre lucruri : *a duce viétia securea*; *somnu securu*, *pace securea*, *mese secure*, *ospetie secure*; 2. in specie si metaforice, a) negligente, indolente, fora neci unu pesu; b) obiectivu, ce nu e de temutu, fora periclu, apperatu, de care nu se teme cineva etc. : *nu aflámu locu securu*; *a increde lucrulu la omeni securi*; *increde-te acestui omu*, *co e securu*; *passu securu*, *arma securea*, *cautatura securea*, *responsu securu*, *responditori securi*; *munimente secure*; *tempu securu*, *de care nu se teme cineva co se va scambá*; *calle securea*, *padure securea*; *venituri secure*; *copillii se afla la locu securu si la persona securea*.

* **SECUTIONE**, s. f., *secutio*; actione de a *secere*.

* **SECUTORIU**, -toria. adj. s., *secutor*, *secutorius*, (fr. *séuteur*); care *sece*, 1. in genere : *inversionati secutori ai nouei doctrina*; 2. in specie, unulu d'in cét'a gladiatoriloru ce se luptau cu gladiatorii *retiari*, pre cari urmau acelli-a.

* **SEDAME**, pl. *sedamine*, *sedameu*, (d'in *sedare*); mediu de *sedare* : *numai mortea e sedame acèstei dorere amara*.

* **SEDANTE**, adj. part. pres. d'in *sedare*, *sedans*, care *sedu* : *remedii sedanti de dorere*.

* **SEDARE**, v., *sedare*, (d'in *sedere*); a face se *siédia*, a *assediá*, *allená*, a *stemperá*, a *impacá*, *trancillá*, *incetá*, a *curmá*, etc. : *a sedá marea interritata*, *foculu tare incensu*, *ventulu in furia*; *a sedá famca*, *setea*, *calorea*, *dorerile*, *mancarimeu*, *scabi'a*; *a sedá urr'a*, *discordi'a*, *pestilenti'a*, *furiele discordiei si alle bellului*, *turbationea passioniloru*; *a sedá spaim'a*, *fric'a*, *vaietele*, *lamentele*; *a sedá unu omu nestemperatu*, *unu copillu nebonaticu*, *una persona lubrica* etc., metaforice : *curre Erodotu ca unu fluviu sedatu*; *cu suffletu sedatu ascultai tote*.

* **SEDATIONE**, s. f., *sedatio*, (*sedation*); actione de *sedare*, 1. in genere : *se-*

dationea passioniloru. meniei, furiei ventului, incendiului; 2. in specie: sedationea doreriloru casionate de vulneri.

* SEDATIVU, -a, adj., (sedativus, *sédatif*); aptu a sedare; in specie: *remedie, medicamente sedative*, si absol. *unu sedativu; de sedative are lipsa patientele.*

* SEDATORIU, -toria, adj. s., *sedator*, care *seda*, sau serve la *sedatu*: *sedatorii furorii populare; remedie sedatorie de doreri.*

* SEDATU, -a, adj. part. s. d'in *sedare, sedatus.*

SEDE, (*siede*,—vedi si *sedia, sediu*), s. f., *sedes*, (d'in *sedere*); unde *siéde* cineva sau ceva, si a nome, 1. scamnu, troncu, conopella, etc.: *sede apostolica; sederegale, sede domnesca; sede de judice, de senatoriu, de professoriu*; in specie, scamnu de vasu, parte inferiore pre care sta unu vasu; 2. in genere, locu, locu de locuentia, de *sedere*: casa, locuentia, templu, patria, etc.: *in campuri osti, in agri devastatione, in tote sedile domnesce ferrulu si foculu; in sedile scelarate, alle scelariloru d'in tartaru; sedile celloru pii, sedile dieiloru*; 3. metaforice, fundamentu, base, etc.: *in capitale e sedea miscarei si vietiei nationale; superb'i'a si are sedea in sprincenie; iambulu domnesce in sedile impari alle trimetrului iambicu; aci e sedea argumentationei, sedea discursului; nu remanu ossele fracte in sedile selle; a restorna unu turnu d'in sedile selle, cumu se restorna si una institutione d'in sedile selle.*

* SEDENTARIU, -a, adj., *sedentarius*, (fr. *sédentaire*); relativu la *sedente*, in specie, care sta multu *sedendu* diosu, pre scamnu, care nu se misca inde-stullu, care se face *sedendu*, etc.: *omu sedentariu, occupatione sedentaria, viet'i'a sedentaria casionu adesea morbi gravi.*

* SEDENTE, (*siedente*), adj. part. pres. d'in *sedere, sedens*; care *siéde*: *judici sedenti la judeciu.*

SEDENTIA, (*siedentia*), s. f., *consensus, sessio*, (fr. *séance*); statu de *sedente*, 1. in genere: *sedentia de lucru;*

a face, a tiné sedentia de lucru, de se-ciratu, de aratu, de prelectioni, a ince-tá, etc., inse si: a tiné sedentia de pre-lectioni=a face prelectioni; 2. in specie, consessu, stringere si sedere impreuna a membriloru unei societate: sedentia publica, sedentia privata, secreta. in-chisa, sedentiele senatului, societatei a-cademice; sedentiele curtei de cassatione; a tiné sedentia, a tiné mai multe sedentia pre di; a leuá parte lu sedentia, a lipsi de la mai multe sedentia; a des-chide sedenti'a; a inchide, suspende, re-dicá, dimitte sedenti'a; a tiné protocolle despre sedentia; a nu poté tiné sedentia d'in caus'a lipsei numerului prescissu de regulamentu; in una sessione se tinu mai multe sedentia.

1 SEDERE, (*siedere*), pres. ind. *siedu*, si *siediu, siedi siéde, sedemu sedeti, siedu*, conj. *se siedu si se siediu, se siedi, se siéda si se siédia*, imperat. *siedi*, perf. *sedui (siediui), sedutu (siediutu)*, si sessu (*siessu*), v., *sedere*, (it. *sedere*, isp. *ser, seer, seder*, port. *ser*, prov. *sezer*, fr. *seoir*;—affine cu gr. *ἕδος*, si sanscr. *sad*), *assidere, sidere, residere, habitare, morari, commorari, quiescere, otiari, desiderare; congruere, convenire, quadrare, decere; a se pune diosu, a remané, a stá in acellu-asi locu, in acea-asi positione, 1. in oppositione cu stare = a fi in petiore, sedere = a fi diosu, a stá diosu, (vedi inse si mai la valle): a sedé pre scamnu, pre patu, in patu; regin'a siéde mundra pre tronulu seu incongiuratu de numerosa curte; scolarii siedu pre bance, invetiatoriulu siéde pre cathedra; de ce nu sedeti pre scamne? pentru co-ne doru sellele de sedere; callarii nostri siedu bene pre calli; a sedé intensu pre érba verde; a sedé intensu cu faci'a in diosu, cu faci'a in susu; a sedé pre genucli, pre vene; a sedé commodu pre scamne captusite cu metasse; a sedé de a derept'a de a stang'a la mésa, in tras-sura; a sedé in carru, in nave; a sedé pre una pétra; inse si: a sedé in petiore; nu sedeti, me rogu, in petiore, candu noi sedemu diosu; nu sedeti afora, candu eu siedu in casa; sedu ore integre pre unu petioru; — si despre lucruri: una*

carte siéde bene in biblioteca, vestimentele nu siédu reu in armariu; més'a siéde intensa parata; si : més'a siéde, nu mai cade; 2. a se pune diosu, pre ceva : se nu sedeti pre ceva ce se frange; a sedé in genunchi; ciorele siédu pre spinarea certoru vite; acumu siéde, acumu se scólla; 3. a stá de regula, si a nome : a) a locuí, a avé domiciliu, a resedé, a fi stabile undeva : unde siédi? siédu aproape, siéde departe; sedemu in suburbie forte departate; sedemu aproape de marginea cetatei, la marginea satului; padurariulu siéde in padure; in paduri siédu fere si alte animala selbatice; siédu mai multu la térra de câtu in cetate; nu scii unde siéde mediculu communei? b) a stá pentru câtuva tempu, ca ospete, a ospetá : a sedé la una caupona, la una ospetaria; a sedé la amiculum seu pentru câtuva tempu; cu sensu mai estensu : a sedé la inchisore, c) ca iudice, consiliariu, etc. : a sedé pre scamnu de iudicata; a sedé ca senatoriu; a sedé arbitru; cu sensu si mai estensu : a sedé in servitiu, in functione; a sedé mai multi anni argatu, militariu in armata; nu siédu servitorii la domnulu aspru si reu, nu siédu servitoriele la domne aspre si severe; de ce nu siédu servitorii la voi? 4. a pertrece tempu, standu undeva, a) in genere : iérn'a sedemu in cetate, vér'a sedemu la térra; a sedé de vorba : in tote serile siédu de vorba peno la mediulu noptei; inse cu una nuantia differita : a sedé la vorba, (vedi si mai la valle); mai siédi, de ce te duci asiá currendu? de ce sedeti asiá pucinu la noi? se vede co nu ve place a sedé la noi; de unde cu sensulu si mai estensu de a stá, a se aflá, a fi, inse a fi in una stare tempu indelungu, cumu : siédu cascandu gur'a, sedeau vitandu-se la jocuri; unde sedeamu cautandu-ne de negociete nostre, venira se ne turbure nesce venturosi; ce sedeti scarpinandu-ve in capu? de ce sedi cu dosulu spre mene; sedita intorsu spre altii; a sedé pre spini; siédu bene tote; sedu granelle nesecirate pre campu, sedu nestrinse de pre campu; de aci : β) in specie, α') a stá in pace; a fi stemperatu, a nu

supperá pre altulu, etc. : a sedé bene; siédi bene; sedeti bene, baiati! de ce nu ascultati se sedeti bene? nu siéde in pace; β') a fi lenosu, otiosu, inerte, a nu lucrá nemica; prov. : a sedé cu mânule in senu; tota diu'a siédu fora lucru; déco sedemu asiá, perimu de fome; sedemu si nu facemu nemica; ce sedeti si nu puneti man'a la lucru? 3. construitu ca unipersonale, mai allessu cu adv. bene, reu, formosu, urritu, si analoge, a sedé = a se covení, a se cadé, a cadrá, etc. : nu siéde bene se ve portati asiá; nu siéde formosu se vorbiti asiá; acestu ornatu ti siéde forte bene; ce formosu ti siéde acea pellaria! ti siéde mai bene cu negru de câtu cu albu; sciu co nu mi siéde bene cu galbinu.

2 SEDERE, (siedere), s. verbale, sessio, sedes, mora, otium, desidia, commoratio, etc.; in s. verbalu : atáta sedere pre scamnu mi a ammortitu petiorele; in sedere ca si in stare, in mergere, in amblitu, se pastrámu convenienti'a; de la sederea cu mânule in senu nu capitámu nemica; unde esti cu sederea? ne aflámu cu sederea la térra; sedere fora lucru, déro si : sedere la lucru, sedere in servitiu; ce atáta sedere in acellu locu? in sederea mea acollo am potutu terminá cu successu tote negociete nostre; sedere de vorba, sedere la vorba.

* SEDICLU, s. m., sediculum, vedi sedile.

* SEDIGITU, -a, adj., sedigitus, (d'in sésse si degitu); care are sésse degite la una mâna.

* SEDILE, s. f., sedile, (d'in sedere); pre ce se siéde : scamnu, conopella, etc.; mai vertosu, scamnu longu, banca : sedilile scolei, teatrului.

* SEDIME, pl. sedimine, sedimen, vedi sedimentu.

* SEDIMENTARIU, -a, adj., (fr. sédimentaire); de sedimentu, relativu la sedimentu : strate sedimentarie, producte sedimentarie; terrenu sedimentariu.

* SEDIMENTU, pl. -e, sedimentum, (fr. sédiment, —d'in 1 sedere); ce siéde diosu, la fundu, in specie, ce se lassa, in

licide, la fundu : *sedimentulu urinei, sedimente de apa turbura, ap'a stracorata bene nu lassa sedimentu, d'in sedimentele udului tragu medicii semne numeroase si precise asupr'a morbiloru; solu, terrenu de sedimentu, formatu de ape retrasse in unele parti alle globului; inse si cu sensulu mai generale ce resulta d'in verbu : sedimentulu indelungu pre scamnu ammortescete petiorele.*

* SEDITIONARE, v., (fr. *séditionner*); a face *seditione*, a provocá *seditione*.

* SEDITIONE, s. f., *seditio*, (fr. *sédition*); mergere in alta parte, de altii, si in specie, despartire, cu acellu-asi sensuce are si *secessione* = *rebellione* populare, politica, sau militare : *revolta, defec-tione, desbinare, etc. : se facu electioni prin seditioni violente, a provocá la seditione si discordie, provocatori si escitatori de seditione; prin estensione, afora de sfer'a publica : discordia, disseusione, factione, desbinatione, turburare, etc.*

* SEDITIOSU, -a, adj., *seditiosus*, (fr. *séditieux*); plenu de *seditione*, cui placu *seditionile*, care participa la *seditione* : *cetatiannu seditiosu, poporu seditiosu, factione seditiosa, muliere seditiosa : mulierile seditiose porta bellu cu maritii, consilie seditiose, tentativa seditiosa, secte seditiose.*

SEDITORE, (*sieditore*), s. f., vedi *seditoriu*.

SEDITORIU, (*sieditoriu*), -toria, adj. s., *sensor, habitator, morans; mora; domicilium; vigilatio, vigilia, elucubratio, coetus elucubrantium*, (comp. it. *seditore*); care *siéde*, 1. in genere : *seditorii pre scamne de judici, seditori la terra, seditoriu la mésa, in cas'a altui-a; seditoriu la terra, in casa; bonu seditoriu pre callu; 2. in specie, seditoriu la lucru, care lucra nóptea, si de ací, s. f. reale, seditória = seditóre, a) pertrecere a noptei in lucru, elucubratione; b) locu si tempu in care se face acésta elucubratione; si cu sensu mai estensu, veghiare, prevegghiare; c) mai vertosu, adunare de omeni ce lucra noptea, in specie, femine ce se stringu, noptea, la unu locu si lucra, torcu mai vertosu :*

a se stringe la seditóre; tu n'ai fostu, sor'o, la seditórea de a séra; eu nu lip-sescu de la neci-una seditóre; seditorele se facu regulatu in longile nopti de iérna; si cu sensu mai estensu : seditóre la mortu, seditóre longa unulu ce e greu morbosu.

SEDITURA, (*sieditura*), s. f., *sessio, statio, moratio, habitatio*, (comp. it. *sessitura*); actione de *sedere*, cumu si modu si effectu allu acestei actione : *seditura pre scamnu, seditura incommoda, ce atáta seditura in acellu locu? seditur'a cu mânule in senu nu adduce nemica lenosului; seditura pre callu plena de gratia; seditura cu peptulu pre lucru.*

SEDIU, (*siediu*), s. m. si f. *sedia, (siédia), sedes*, (comp. it. *sedia*, fr. *siége*) pre ce se *siéde* : *scamnu, tronu, banca, etc.; vedi si sede.*

SEDUCERE, v., (se conjuga ca v. *ducere*), *ducere*, (fr. *séduire*); a duce la una parte, a trage de una parte, a despartí, departá, etc., 1. in genere si proprie : *lu sedusse in secretu, ca se i vorbésca; a seduce vitellii de vacce; nu si pote seduce oculii de la femina; 2. in specie si metaforice, a duce departe de callea benelui, a corrumpe, ammagí, etc., mai allessu despre femine : diavolulu, sub figura de sérpe, sedusse pre muliere; adversarii nostri sciura seduce toti judicii si chiaru patronii nostri; usioru se lassa seduce innocentia; passionile seducu pre omu, mai allessu avaritia seduce pre multi; déro si multi ce nu se seducu de auru si de argentu, se lassa seduce de appetite libidinose; blastematii cauta a seduce filiele de familia; si alte multe lucruri seducu, seduce elocentia, seduce formosetia, seducu vorbele blande, seducu promissionile, seducutote una fientia ce se lassa duce de nasu.*

* SEDUCTILE, adj., *seductilis*; aptu a fi *sedussu* : *se seduce cine e seductile.*

* SEDUCTIONE, s. f., *seductio*, (fr. *séduction*); actione de *seducere*, cumu si mediu de *seducere*; 1. in genere : *seductionea cátoru-va d'in assistenti in una camera scereta; seductionea suffletului de corpu prin morte; 2. in specie, ammagire, corrumperere, farmecare, incau-*

tare, etc., cum si mediu de ammagire : *seductionile aurului, positioniloru; seductionile placeriloru, libidiniloru; seductionile judiciloru, seductionile ânimeloru innocenti; seductionile poesiei, elocentiei, picturei; culpabili de seductione; seductionile diabolului.*

* SEDUCTORIU, -*toria*, adj. s., *seductor, seductorius*, (fr. *séducteur*); care *seduce*: *seductorii innocenti, seductoriulu judiciloru; gratie seductive; sofistii nu su de câtu seductorii celli mai periculosi; seductivele avutiei, placeri alle lumei.*

* SEDUCTU, -*a*, adj. part. d'in *seducere, seductus*; in s. verbului : *ânimel seducte de grati'a musicei, poesiei; mentile seducte prin speciosele covente alle sofistiloru; judicii seducti si corrupti; mulierea una data seducta cu greu resiste la alte seductioni.*

* SEDUCUTORIU, -*toriu*, adj. s., vedi *seductoriu*.

* SEDULA, s. f., (*sedula*); deminutiv d'in *scde*.

* SEDULARIU, -*a*, adj. s., (*sedularius*), *sedularia*. (d'in *sedula*); relativu la *sedula*, in specie, subst. reale m. *unu sedulariu*, pl. -*e*, sau si f. *una sedularia* pre ce se *siède*, si in specie, pre ce se *siède* in una trassura, carrutia, etc.

* SEDULITATE, s. f., *sedulitas*; calitate si fapta de *sedulu*: *sedulitatea materna, sedulitatea nutriceiloru; sedulitatea addeveratului amicu cotra amicii sei; si in sensu reu: sedulitatea stultului; prea mare sedulitate degenera in adulatione; si mai reu, sedulitatea pote vettemá pre cellu care e obiectulu acestei sedulitate.*

* SEDULU, -*a*, adj., *sedulas*, (d'in *sedere*, ca si *credulu* d'in *credere*); proprie, care *siède* cu persistentia pre ceva, la ceva, incordandu-si attentionea la ceva, si de aci: *assiduu, zelosu, diligente, sollicitu, plenu de cura si de amore, attentivu, paratu a indetorá* etc. (fr. *empressé*): *sedul'a nutrice, sedulele mamme, unu sedulu agricultoriu, unu sedulu parente de familia, seduli amici, seduli scriitori; sedula cura, sedula labore, sedule prevenientie; inse: unu sedulu*

pote fi si importunu; multi seduli sunt numai lingusitori; multe socie, multi amici, multe marama facu, fiendu prea seduli, reu chareloru fientie, pentru cari sunt asiá de seduli; si ca adv.: sedulu implenesce tote câte i se commanda; sedulu mi adduce bietulu omu tote câte mi cere ânim'a; sedulu leuâmu amente, sedulu ne facemu detori'a; sedulu ne consiliati si invetiati de bene; sedulu leuâ capitanulu tote mesurcle, ca se invincemu in acea batalia.

* SEDUSSU, -*a*, adj. part. s. d'in *seducere, seductus*, in s. verbului : *judicii sedussi, fete sedusse, oculi sedussi de formoseti'a si grati'a verginei; medie de sedussu mentile usiorelle; sedussulu fielieloru de familia merita pene severe.*

SEDUTU, (*siediutu*), -*a*, adj. part. s. d'in 1 *sedere, qui sedit*; *sessus, sessio, moratio, habitatio, desidra, otium; culus, nates, claves*; l. in genere : *multu seduti in acellu locu; calli seduti in delungu, boi seduti si mai indelungu neinjugati; cu sedutulu in nelucrare nu capitâmu nemica; de la sedutulu vostru nu am folosu; sedutulu indelungu pre campu allu buccateloru; 2. in specie, s. m. reale, parte a omului sau altui animale, pre care *siède* de ordinariu : *dosulu, curulu, etc.: buccle sedutului; babe la sedutu; prin estensione: sedutulu unei cupe, unui vasu.**

* SEGESTE, si *segesta*, s. f., si *segestu*, s. m., *segeste, segesta*; coperimentu de palie, de pelle, pandia, etc., ce serve a coperi carra, merci si mai vertosu grane.

* SEGETALE, adj., *segetalis*, (fr. *ségétal*); de *segete*, relativu la *segete*: *gladiolu segetale = sabiora segetale*. planta vettematoria *segetiloru*.

* SEGETE, s. f., *seges*, pl. *segetes*; 1. campu semenatu, agru semenatu, semenatura; 2. sementia semenata, *semenatura*; 3. metaforice, a) campu de actione, pamentu, mediu de actione : *sementia magistrului cadu in bona segete; b) venit, folosu, product, castigu.*

* SEGETIA, s. f., *segetia*, (proprie, f. d'in unu adj. *segetiu* de la *segete*, prin urmare, relativu la *segete*); la anticii

Romani, nome allu divei protectrice *sagetiloru*.

* **SEGME**, pl. *segmine*, *segmen*; vedi *segmentu*.

* **SEGMENTARIU**, -a, adj., (fr. *ségmentaire*); relativu la *segmentu*: *solidu segmentariu*.

* **SEGMENTA'TU**, -a, adj., *segmentatus*; provedutu cu *segmente*.

* **SEGMENTU**, pl. -e, *segmentum*, (fr. *ségment*, — d'in *secare* = *taliare*); ce se *seca* d'in ceva: *buccata*, *fascia*, *parte*, etc., 1. in genere: *segmente de pâne*, *de pandia*, *de pamentu*, *de pétra*, *de muru*; 2. in specie, a) *parte de lume*, *de ceru*, *de pamentu*: *segmentele pamentului corresponditorie segmentelor sferei cerești*; *in ce segmentu sta acésta térra?* b) *flore cosuta sau facuta pre vestimentu cu auru*, *cu metasse*, etc.; c) *mai vertosu*, ca terminu geometricu: *segmentulu unui cercu e parte a cercului coprensa intre unu arcu si cord'a lui*; *segmentulu e correlativu cu sectoriulu*, (vedi *sectoriu*); *segmentu de sfera*, *segmente de diverse curbe*; (vedi si *segme*).

* **SEGMINIFORME**, adj., (fr. *seginiforme*); care are forma de *segme* sau *segmentu*: *solide segminiformi*.

* **SEGNE**, adj., *segnis*; *lentu*, *molle*, *demolle*, *ammortitu*, *inerte*, *fora tragere de ânima*, *fora zelu*, *fora focu*, *lenosu*, *greoniu*, etc.: *segnii asini*, *segnea betranetia*; *capitanulu lauda pre celli alacri*, *mostra pre celli segni*; *cerbicea grassa denota ânima segne*; *segne bellu*, *segne lupta*, *segne campu*, *sterile*; *mente nu segne*, *benevolentia neci de cumu segne*.

* **SEGNIPEDE**, adj., *segnipes*; *segne* de *petioru*: *segnipedii calli*, *segnipedeia betranetia*.

* **SEGNITATE**, s. f., *segnitas*, si

* **SEGNITIA**, s. f., *segnitia*, *segnities*; *calitate de segne*: *mollitione*, *ammortire*, *lentitudine*, *langore*, *inertia*, *lenosia*, *lipse de volia*, *de tragere de ânima*, *de zelu*, etc.: *nu e locu de segnitia si socordia*; *segniti'a betranetiei*; *segniti'a mentiloru si a ânimeloru corrupte*.

* **SEGREGARE**, v., *segregare*, (fr. *ségréger*); 1. *proprie*, *a separá*, *despartí*

de *grege*, a *stricá gregea*: a *segregá caprele de oui*; a *segregá indata pecorele morbose de celle sanitoase*; a *segregá fetele de baiati*; a *segregá cét'a de latroni*; 2. in genere, a *desface*, *despartí*, *departá*, *dissolve*, etc.: *moleculele, in poterea afinitatei, se aggrega si se segrega*; a *segregá de unu corpu*, *de una cemmunitate pre celli cu portari relle*; a *segregá benele*, *bonulu de reu*; a *segregá pre celli incaierati la batalia*; a *segregá de la sene veri-ce suspicione*, *veri-ce sperantia*; *se segrega si celli mai boni amici*; *se segrega corpurile in putredione*; a *segregá elementele*.

* **SEGREGATIONE**, s. f., *segregatio*, (fr. *ségrégation*); *actione de segregare*, cumu si *effectu*, *statu produsu* prin acésta *actione*: *segregationea turmeloru ammestecate*.

* **SEGREGATIVU**, -a, adj., (fr. *ségrégatif*); *aptu a segregare*: *radioru segregativu de doue terrine*.

* **SEGREGATORIU**, -tória, adj. s., *segregans*, care *segrega*.

* **SEGREGATU**, -a, adj. part. s. d'in *segregare*, *segregatus*.

* **SEGREGE**, adj., *segregis*, *departatu de grege*, *singuraticu*, *desbinatu*, *resipitu*, *dissolutu*, etc.: *segregi animali*; *segregea factione a ambitiosiloru si intrigantiloru*.

* **SEGULLU**, s. m., *segullum*; *semnu esternu de minera de auru sau de altu metallu*.

* **SEIA**, s. f., *seja*; la anticii Romani, *nome allu divei protectrice a sererei* = *semenarei*.

* **SEJUGARE**, v., (*sejugare*), *sejugatus*; a *dejugá*, *disjugá*, *despartí*, *mai vertosu in forma participiale*: *suffletulu sejugatu de corpu*; *covente sejugate de ordinea loru*.

* **SEJUGATU**, -a, adj. part. d'in *sejugare*, *sejugatus*.

1 **SEJUGE**, adj., *sejugis*; *care are sésse la jugu*: *carrutia sejuge*; sau si *care are sésse juguri*: *aratru sejuge*.

2 **SEJUGE**, adj., *sejugis*; *desprensu de jugu*, si in genere, *despartitu*, *desbinatu*, *desunitu*, etc.: *a tende se conjugate gentile sejugi prin datinele loru*.

* SEJUNCTIONE, s. f., *sejunctio*, acțiune de *sejungere*: *sejunctionea dis-seloru actuali de ce s'a dissu si are se se mai dica.*

* SEJUNCTIVU,-a, adj., (*sejunctivus*); aptu a *sejungere*.

* SEJUNCTU,-a, adj. part. d'in *sejungere*, *sejunctus*; in s. verbului: *fiacare idea principale sejuncta de alt'a principale si de celle secundarie.*

* SEJUNGERE, v., (se conjuga ca v. *jungere*), *sejungere*; a despartí de ce e *junctu*, a desbiná de ce e imbinatu, a deslegá de ce e legatu, a desuní ce e unitu, etc.; 1. proprie: *ce e conjunctu nu fora perichu se sejunge; sejungeti-ve de perdutii cu cari erati legati ca frati; Alpii sejungu Itali'a de Franci'a; marea sejunge aceste popore rivali*; 2. metaforice: *nemine nu sejunge fortun'a de inconstantia; nu poteti, fora mare perichu, sejunge elocenti'a, neci alta arte de virtute; se sejungemu morbulu de sanitate, dereptulu de strambitate, celle cadre de celle rotunde.*

* SEJUNSU,-a, adj. part. d'in *sejungere*, *sejunctus*; vedi *sejunctu*.

* SELA, s. f., *selas*, (*σελάς*); meteoru luminosú, focosu.

* SELACE, adj. s., (fr. *sélaque*, *sélaçen*); care are pelle cartilaginosá; s. m. unu *selace*, genu de pesci: pl. *selacii*, familia de pesci.

* SELAGINE, s. f., *selago*, (fr. *sélage*, *sélagine*); genu de plante d'in famili'a verbenacieloru.

* SELAGINIU-a, adj. s., (fr. *sélaginé*); de *selagine*; subst. pl. *selaginie*, familia de plante ce au de tipu genulu *selagine*.

* SELANDRIA, s. f., (fr. *sélandrie*); genu de insecte hymenoptere d'in famili'a uropristeloru.

SELBA, *selbaticu*, etc., vedi: *silba*, *silbaticu*, etc.

* SELECTIONE, s. f., *selectio*, (fr. *sélection*); acțiune de *selegere*, 1. in genere: *selectionea benelui de reu, fora acésta selectione nu mai e virtute; selectionea celloru bone d'in celle relle; rationei, nu passionci, se lassámu selectionea morale. in morale*; 2. in specie,

selectionea naturale, pusa astadi ca principiu in istori'a naturale mai vertosu de cotra Anglulu Darwin.

* SELECTIVU,-a, adj., (fr. *sélectif*) aptu a *selegere*, la *selectione*, mai vertosu in sensulu *selectionei* de sub 2.: *facultate selectiva, sensu selectivu*; vedi si *selectoriu*.

* SELECTORIU,-tória, adj. s., *selector*; care *selege*: *rationea e selectori'a benelui si reului.*

* SELECTU,-a, adj. part. d'in *selegere*, *selectus*: *pucine selecte d'in multe oferte.*

* SELEGERE, *selessi* si *selessei*, *selessu* si *slectu*, v., *selegere*; a allege ce place cuiva, sau ce place rationei, a allege si separá ce e mai bonu in genulu seu, 1. in genere: *a selege ideele celle mai formose d'in unu auctoriu, d'in unu scriptu; a selege coventele eleganti si pure; selegeti-ve cari ve placu d'in fete; selessii lui Domnedieu, filii selessi ai fortunei, selessii communei*; 2. in specie: *auctoritatea competente selege judicii, arbitrii, professorii, functionarii.*

* SELENE, s. f., *selene*, (*σελήνη*, fr. *sélène*), proprie, *luna*, aplicatu inse cu sensuri speciali: 1. placenta, la anticii Greci in forma de *luna*, oferta *lunei* ensasi ca deitate; 2. genu de pesci, dupo form'a lorú aproape rotunda.

* SELENHYRATU, s. m., (fr. *sélehydrate*); sare formata d'in combinationea hydrogeniului *seleniatu* cu una *seleniura* metallica.

* SELENIANU,-a, adj., (fr. *séleulen*; d'in *selene* = luna); d'in *luna*, mai vertozu ca subst. locuitoriu d'in *luna*.

* SELENIATU, adj. s., (fr. *séleníé*, *séleníate*); de *seleniu*, mestecatu, combinatu cu *seleniu*: *minerali seleniate*, ca s. m. reale: *seleniatu-lu*, sare formata d'in combinationea acidului *selenicu* cu una base chymica; *seleniatu neutru seleniatu de argentu.*

* SELENIBASE, s. f., (fr. *sélenibase*); base chymica de *seleniu*.

* SELENICU,-a, adj., (fr. *sélenique*); de *seleniu*: *acidu selenicu.*

* SELENICYANURA, s. f., (fr. *sélenicyaure*); sare chymica, in care se-

leniulu jóca partea de principiu electro-negativu.

* SELENIDE, adj. s., (fr. sélélide); essitu d'in *seleniu* combinatu cu altu elementu; si ca subst. m. reale, unu *selenide*. corpu formatu cu seleniu; *selenidii*, familia de minerali ce essala una odore de *seleniu*, odore aproape ca cea de rapanu imputitu.

* SELENIFERU, -a, adj., (fr. séléni-fère); care porta, contine *seleniu*: *substantie selenifere*.

* SELENIFICU, -a, adj., (fr. séléni-fique); care face, produce *seleniu*.

* SELENIOSU, -a, adj., (fr. sélé-nieux); de *seleniu*, in gradu mai micu inse de câtu ce e *selenicu*: *acidu seleniosu*.

* SELENISALE, s. f., (fr. sélénisel); *sale* = *sare* chymica de *seleniu*, classe de sari chymice ce resulta d'in combinationea *selenidiloru* cu basi chymice.

* SELENITE, s. f., *selenitis*, (fr. sélé-nite); 1. sare chymica formata d'in combinationea acidului *seleniosu* cu una base chymica; in acestu intellesu si m. *selenitu*; 2. pétra, in care credeau co vedu figur'a lunei (vedi *selene*), déro care nu e de câtu *calce sulfatata*.

* SELENITIU, s. m., *selenitium*; specia de édera.

* SELENITOSU, -a, adj., (fr. séléni-teux); plenu de *selenitu*: *apa selenitosu*.

* SELENIU, s. m., *selenium*, (fr. sélé-nium); proprie, m. d'in adj. *seleniu*, -a = *de luna*, (vedi *selene*), applicatu la nomele unui corpu simplu, la unulu d'in metalle, in correlatione cu *telluriu*, (d'in *tellure* = pamentu), nome datu altui metallu ce are analogía cu *seleniulu*.

* SELENIURA, s. f., (fr. seléniure); combinatione de *seleniu* cu altu corpu elementariu.

* SELENOCENTRICU, -a, adj., (fr. sélénocentrique, d'in *selenocentru* = centrulu lunei); relativu la *centrulu lunei*.

* SELENOGAMIA, s. f., (fr. séléno-gamie, d'in σελήγη = luna, si γάμος = nunta); in medicina, fenomenu de *somnambulismu*.

* SELENOGAMICU, -a, adj., (fr. sé-

lénogamique); relativu la *selenogamia*.

* SELENOGNOSTICU, -a, adj. s., (fr. séléno-gnostique, — d'in σελήγη = luna, si γνώσις = connoscentia); relativu la connoscenti'a lunei; ca s. f. reale, *selenognostica*, scientia, totu de connoscentie asupr'a lunei.

* SELENOGRAPHIA, s. f., (fr. sélé-nographie, d'in σελήγη = luna, si γράφειν = descriere); descriptionea lunei si maculeloru ce faci'a ei presenta.

* SELENOGRAPHICU, -a, adj., (fr. séléno-graphique); relativu la *selenographia* si la *selenogrâphu*.

* SELENOGRAPHU, s. pers., (fr. sélé-nographe); auctoriu de *selenographia*, versatu in *selenographia*.

* SELENOPE, s. m., (fr. sélé-nops, d'in σελήγη = luna, si ὄψ = vedere); genu de insecte d'in famili'a araneidiloru.

* SELENOSE, s. f., (fr. sélénose); macula alba, de forma rotunda, in ungle.

* SELENOSTATU, s. m., (fr. séléno-state), instrumentu de observatu *lun'a*.

* SELENOTOPOGRAPHIA, s. f., (fr. sélénotopographie, d'in σελήγη = luna, τόπος = locu, γράφειν = descriere); descriptione detaliata a superfaciei lunei.

* SELENOTOPOGRAPHICU, -a, adj., (fr. sélénotopographique); relativu la *selenotopographia*.

* SELIBRA, s. f., *selibra*, (scurtatu d'in *semi-libra*); medietate de *libra*.

* SELICASTRU, s. m., *seliquastrum*, (d'in acea-asi origine cu *sedile*, *sella*, etc.); scamnu, mai allessu scamnu rude, grosolanu, primitivu.

* SELINA, s. f. si m. *selinu*, *selinon*, (σέλινον, fr. sélin); genu de plante; vedi si *apiu*.

* SELINOIDE, adj., *selinoides*; (σελινοειδής); care sémina cu *selina*, de genulu *selinei*.

* SELINU, s. m., vedi *selina*.

SELLA, (*siéua*, *siéa*), s. f., *sella*, (it. port. *sella*, isp. *silla*, prov. *sella*, *selha* si *cella*, fr. *selle*), *ephippium*, *clitellae*; *coxa*, *coxendix*, *ren*, *limbus*; deminutivu contrassu d'in deminutivulu *sedula* d'in *sede*. de la *sedere*, pre ce *siéde*, ce serve la *sedutu* pre densulu, scamnu,

1. in genere : a pallitu bietulu si sta se cada d'inpétiore, dati-i déronna sella; sell'a calcionariului, sell'a professoriului; selle se afla si la carrutie si carre : pre sella sta menatoriulu de tragutori. pre una selle stau mai comodu si callatorii in carrutie; sellele eleganti, pre cari se transporta ómeni de alti ómeni pre umeri, se dicu lectice; lecticele sunt déro selle gestatorie; 2. in specie, a) scamnu pentru ómenii de statu, pentru marii demnitari : sellele magistratiloru romani erau de eboriu, elle se diceau selle curuli; a obtiné sell'a curule e a perveni la inalte functioni publice; b) ea mai desu inse, in usulu vulgare, sella = specia de scamnu de pusu pre spinarea unui jumentu, α) mai vertosu pre unu callu : a pune sell'a pre callu. a leuá sell'a de pre callu, a stringe sell'a cu cingl'a; callu de sella, in oppos. cu : callu de trassura, si metafor. : a fi callu de sella = a portá greutatea altoru-a = a fi secure de osse, care inse e cu sensu mai largu si mai energien; sella de auru, sella de lemmu; sellele se captusescu cu pelle, scarele sellei, laterile sellei, pulvinu de sella; a callari, a incallecá fora sella; fora sella bona inse pite ru si callulu si callariulu; prov. bate sell'a, se precépa ép'a, despre allusioni delicate, enigmatice : am una épa, candu i se liéa sell'a, i se vedu matiile. in finitulu istorioreloru fabulose poporane : vénii pre sälla (siéa), si ve spusei asiá; β) si pentru asinu, mulu, etc., se dice sälla, inse pentru aceste jumente : sell'a se dice proprie saymariu; 3. metaforice, de regula in plur. selle = lumbi, parte a dosului pre care se pune si sta approssimativu sell'a : me doru sellele; cine si vettema sellele, remâne desellatu; sellele unui callu nún ducu atáta greutate; a calcá pre selle, a lovi in selle. a rumpe cuiva sellele; dupo atáta selutu pre scamnu, am capitatu dorere de selle; cine, la lucrulu seu, sta continuu plecat i de medilocu, inco p te capitá dorere de selle; a portá cingutorea prea pre selle; acésta muliere si pune strofiulu prea pre selle.

SELLAMENTU, pl.-e, instrumentam sellare, (d'in 1 sellare); actione de sel-

lare, déro mai vertosu, celle necessarie la sellatu : multe d'in sellamente ne lip-seseu la cavallari'a armatei; vedi si : sellisterniu.

1 SELLARE, (sinare), v., ephippium imponere; a pune sella pre unu jumentu; vedi si compos. insellare : a sellá = insellá = inseuá calli.

2 SELLARE, adj., sellaris; vedi sellariu.

SELLARESSA, sellaria, vedi sellariu.

SELLARIU, -a. si sellare, adj. s., sellaris, (it. sellajo, isp. sillero, port. sel-leiro, prov. selers, fr. sellier si sellaire); relativu la sella, de form'a unei sella, cu selle. 1. in genere : jumente sellari sau sellarie; armatura sellaria, incaperi sellarie, perambulare sellare; 2. in specie, relativu mai vertosu la sell'a de jumente, mai allessu ca subst., a) personale, sellariu. cellu ce face sau vende selle; fem. sellaressa, ca muliere a sellariului, sau ca muliere ce, in nomele seu, face si vende selle; b) reale sellaria : α) arte, negociu de sellariu; β) multime de selle pentru jumente; γ) inse si : multime de selle de scdutu, in genere, de scamne, cumu si incapere cu multe scamne pentru ómeni ce se aduna se pertreca acolo.

SELLATU, -u, adj. part. s. d'in sellare.

SELLISTERNIU, pl.-e, sellisternium, (fr. sellisterne, d'in sella-sternere); 1. in oppos. cu lectisterniu. fiindu co ospetinu acestu-a se facea pentru unu dieu, unde barbatii stau pre lecte (conopelle); sellisterniu, ospetiu in onorea unei diea, unde mulierile stau pre selle (scamne); 2. cu sensu mai estensu, marginitu totu la sell'a de jumente, sellisterniu = equi stratum = stratu, asternutu de sella, de pusu sub sella, sau pre sella.

SELLUCIA, -tia si sellula, s. f., sellula; deminutiv d'in sella.

SELLULA, s. f., vedi sellucia.

SELLULARIU, -a. adj. s., sellularius, relativu la sellula : maistri sellulari, si absol. sellulari.

SEMA, s. f., (sami, confere gr. ἄμα, lat. simul), mesura, computu, ratione, oecurre in frasi ca : a mancá fora séma fora mesura; ellu e de sém'a mea, ellu e

de una séma cu mene, de marimea mea, de etatea mea; una séma de ómeni, una specia de ómeni; a dá séma, a dá computu, a dá ratione; a tiné séma, a tiné in séma, a tiné computu; a luá sém'a, a bagá de séma, a observá cu attentione, a attende; a bagá in séma, a observá, a respectá; a luá séma de cineva sau de ceva, a veghiá asupr'a cuiva; a luá sém'a cuiva, a lu observá de aproape; a luá pre cineva pre sém'a sea, a respunde pentru densulu; a si face singuru sém'a, a se uccide cu mânele selle; de bona séma, de securu, de certu, fora indouentia; mai cu séma, mai allessu.

* SEME, pl. *semine*, *semen*; sementia in sensulu cellu mai largu; prin estensione si metafore: a) elementu, principiu, inceputu; b) cauza, origine; c) auctoriu, inceputoriu, etc.

SEMENARE, *semene*, etc., vedi: *seminare*, *semine*, etc.

* SEMENTARE, v., *sementare*, a dá, produce *sementia*: *sunt specie sterili ce nu sementa; mululu nu sementa; potemu sementá unele plante.*

* SEMENTATIONE, s. f., *sementatio*; actione, actu de *sementare*.

SEMENTE, si *sementia*, s. f., *sementis*, (it. *semente*, *sementa*, *semenza*; prov. *semensa*, fr. *semence*, isp. *semente*, port. *semente*), *semen*; cu sensulu cellu mai largu, ce are si form'a *seme*, ce se *semina* si d'in ce se nascu plantele si animalile, 1. proprie si in genere: *sementia de gránu, de ordiu, de meliu; sementie de pepeni; de mere, de pere; sementia de cânepa, de linu, de rapitia, de diverse flori si plante; sementi'a taurului, armessariului; sementia genitale; sementia bona, rea, stricata, putrida; di'n sementiele planteloru senu-trescu multe passeri; multime de sementie consume si omulu: gráne de sementia, si de ací prin estensione: tauri, oui de sementia; galline de sementia, scrofe de sementia; amnellele se tinu de sementia, amnellis celli mai multi se junghia, si pucini arieti se lassa de sementia; a prende, a perde sementi'a de calli boni, de gránu bonu; s'a perdatu sementi'a de vaccele formose; se perde si sementi'a*

de omeni formosi si vigorosi, prov. a nu avé ceva neci de *sementia*, a nu avé de locu; asiá si: nu se afla, ce ti cere *ánim'a, neci macaru de sementia*; 2. metaforice, a) origine, inceputu, cauza, familia, genu, etc.: *toti ne tragemu d'in sementi'a lui Adamu; unu mare poporu essí d'in sementi'a eroelui; sementiele reului, una data arruncate, cu anevolia se stirpescu: sementiu nobile, illustre; nu esti d'in illustrea sementia a geniloru mari; b) elementu de connoscencia, de scientia, de moralitate, etc.: sementi'a arruncata in tenerele ánime alle copillaríci, va prende profunde radechine; sementi'a coventului lui Domnedieu; sementiele principaliloru virtuti; sementiele virtutiloru nationali se se semine in ánimile fililoru de Romanu.*

SEMENTIORA, s. f., deminutivu d'in *sementia*.

SEMENTIOSU, -a, adj., *semine abundans, fecundus*; plenu de *sementia*.

SEMENTIVU, -a, adj., *sementivus*; relativu la *sementia*: *fenu sementivu, generi de gránu sementive.*

* SEMESTRALE, adj., vedi *seme-striale*.

* SEMESTRE = *semestru*, -a, adj. s., *semestris*; 1. scurtatu d'in *sex* = sésse, si *mensis* = mense, de sésse mensi, de una medietate de annu: *domnia semestre, terminu semestre*; subst. *unu semestru*, spatiu de tempu de sésse luni sau medietate de annu; 2. scurtatu d'in *semis*, si *mensis*, de una medietate de mense: *luna semestre, luna plena.*

* SEMESTRIALE, adj., (fr. *sémes-tral, sémestriel*); de unu *semestriu*: *adunantie semestriale, mercede semestriale, licentia semestriale.*

* SEMESTRIARIU, -a, adj. s., (fr. *sémestrier*); de unu *semestriu*, pre unu *semestriu*, (vedi *semestriale* si *semeestre*); in specie, s. pers., cellu ce are volia, licentia de servitiu pentru unu *semestriu*, vorbindu mai vertosu de militari: *a reclamá semestriarii, semestriarii au re-venitu la regimentele selle.*

* SEMESTRIU, s. m., *semestrium*, (fr. *sémeestre*); 1. spatiu de tempu de sésse mensi: *primulu semestriu, secundulu se-*

mestriu; 2. spatiu de tempu de una medietate de mense.

* SEMESTRU, adj. s., vedi : *seme-stre* si *semestriu*.

* SEMESU, -a, adj. part., *semesus*; (vedi *semiesu*).

† SEMI, particula, (affine cu gr. ἡμί), ce intra numai in composite cu sensu de *mediu*, *medietate*, una d'in doue parti ecali : *semidieu*, *semicercu*, *semivocule*, etc.; prin estensione si metafora, *semi* = micu, suptire, cumu : *semifuniu*, *semispata*, etc.; in forma, a) *semi* perde, de regula, finalea i inainte de vocali : *semesu* = *semiesu* = *semesus* = *semiesus* = *semimancatu*, *semirosu* : *osse semese*; b) inainte de *libra*, *mestre* si *modiu*, se scurta in *se* : *sclibra*, *seme-stre*, *semodiu*, (vedi aceste covente la loculu loru) : — *semiacerbu*, -a, adj., *semiacerbus*, *semiacerbe uuc*; *semiadapertu*, -a, adj. part., *semiadapertus* : *usie semiadaperte*; *semiagreste*, adj., *semiagrestis* : *poporu semiagreste*; *semiambustu*, -a, adj., *semilambustus* : *cadavere semiambuste*; *semiamputatu*, -a, adj., *semiamputatus* : *semiamputate ramuri*; *semianime*, *semianimu*, -a, adj., *semianimis* si *semianimus* : *betrani semianimi*, *morbosu semianime*, *semianime corpu*; *semiannulariu*, -a, adj., (fr. *sémi-anulaire*) : *eclipse de sore semiannularia*; *semiannuu*, -a, adj., *semiannuus* : *semiannua nocte*, *semiannua di*; *semiapertu*, -a, adj. part., *semiapertus* : *ocli semiaperti*; *semiarianu*, -a, adj., (fr. *sémi-arien*), *arianu mitigatu*; de acési s. m. *semiarianismu*, (fr. *sémi-arianisme*), *arianismu mitigatu*; *semiatratu*, -a, adj. part., *semiatratus* : *doliu semiatratu*; *semias-siu*, -a, adj., *semiaxius*, cu medietate de rote : *semiassie carra*; *semibarbaru*, -a, adj., *semibarbarus* : *omeni semibarbari*; *semibou*, adj. s., *semibos* : *ómeni semiboi*; *semibreve*, adj., *semibrevis*, mai vertosu in musica : *note semibrevi*, (compara si it. *semibreve*, fr. *sémi-brève*); *semicanu*, -a, adj., *semicanus* : *peri semicani*; *semicapru*, -a, adj. s., *semicaper* : *semicaprii silvani*; *semicasiu*, s. m., si fem. *semicasia*, (pre a locuri *semicásia* si *semichisia*), *caseus bubulus*, *casu de vacca*, *brendia de vacca*; *semicentesima*,

s. f., *semicentesima*, medietate d'in centu la procente; *semicirculariu*, *semicerculatu*, -a, adj., *semicirculatus*, (fr. *sémi-circulaire*) : *ferramente semicerculate semicercu*, s. m., *semicirculus* : *doue simicercuri arc unu circu*; *semicinctu*, -a, adj. part., *semicinctus*, *abiá incinsu*; *semiclusu*, -a, adj. part., *semiclausus*; *semicoctu*, -a, adj. part., *semicoctus*; *semiconfectu*, -a, adj. part., *semiconfectus* : *lucruri semiconfecte*; *semicorporale*, adj., *semicorporalis* : *imagini semicorporali*, *asiá si semicorporiu*, -a, adj., *semicorporens*; *semicrematu* si *semicremu*, -a, adj., *semicrematus* si *semicremus* : *semicremate*, *semicreme corpuru*; *semicrudu*, -a, adj., *semicrudus* : *carne semicruda*; *semicubieu*, -a, adj., (fr. *sémi-cubique*) : *parabole semicubice*; *semicubitale*, adj., *semicubitalis*, de medietate de cotu : *lancia semicubitale*; *semicupa*, s. f., *semicupa*, medietate de vasu; *semicylindricu*, -a, adj., (fr. *sémi-cylindrique*), d'in *semicylindru*, medietate de cilindru; *semidieu*, -a, s., *semidens*, a : *eroii anticitatei treceau de semidiei*; *semidi*, s. f., *semidies*; *semidigitale*, *semidigitalis*, de una medietate de digitu : *gaurra semidigitale*; *semidivinu*, -a, adj., *semidivinus*, d'in *semidivu*, medietate de dieu; *semidoctu*, -a, adj., *semidoctus*, *semidoctii sunt mai rei de cátu indoctii*; *semiduplu*, -a, adj., (fr. *sémi-double*) : *semiduple flori*, cu *petale semiduple*, mai pueinu de *duple*, *semierme* = *semierme*, adj., *semiermis* si *semiermis*, de medietate armatu; *semiesu* si *semesu*, -a, adj. part., *semiesus* si *semesus*, de medietate *mancatu*; *semiformatu*, -a, adj. part., (fr. *sémi-formé*), *setu semiformatu*; *semifactu*, -a, adj. part., *semifactus* : *vestimente semifacte*; *semifastigiu*, s. m., *semifastigium*, medietate de *fastigiu*, *semiferu*, -a, adj., *semifer* : *semiferii centauri*, *semiferu genu de omeni*; *semiforme*, adj., *semiformis*, ca si precedentele *semiformatu* : *semiformea luna*; *semifumante*, adj., *semifumans* : *focu semifumante*; metaferice : *officiu semifumante*, caldu, recente; *semifuniu*, s. m., *semifunium*, fune suptire; *semigermanu*, -a, adj., *semigermanus* : *poporu semigermanu*; *semigrecu*, -a, adj.,

semigræcus: *cetate semigreca*, *limba semigreca*; *semigrave*, adj., **semigravis**, metaforice *semibétu*: *semiistoricu* = *semistoricu*, -a, adj., (fr. *sémi-historique*): *opere semiistorice*; *semiante* = *semiante* adj., **semihians**, de medietate cascatu: *semianti labre*; *semiulcu*, -a, adj., **semiulcus**; *seminane* = *semimane*, adj., **semimianis**, de medietate desertu; *semiintegru*, -a, adj., **semiinteger**; *semijudeu* = *semijudanu*, -a, adj. s., **semijudæus**; *semijejuniu*, s. m., **semijejunium**; medietate de ajunu; *semijugera*, s. m., **semijugeram**, medietate de *jugera*; *semilaceru*, -a, adj., **semilacer**; *semilautu*, -a, adj., **semilautus**: *petiore semilaute*; *semiliberu*, -a, adj., **semiliber**; *semilibra*, s. f., **semilibra**, vedi *selibra*; *semiluna*, s. f., **semiluna**, (fr. *sémi-lune*), a) proprie, medietate de *luna*, medietatea discului lunei luminos; b) metaforice, α) verice imagine, ornamentu, pictura, in form'a *semiluneci*; β) in specie, semnulu, in semnele turcesci, preflamure, etc., priu noua metafora: *semilun'a fu invinsa de cruce*; — *semilunaticu*, -a, adj., **semilunaticus**: *nu esti deplenu lunaticu, déro semilunaticu totu esti*; *semilunatu*, -a, adj. part., (fr. *sémilluné*), facutu in forma de *semiluna*; *semilunariu*, -a, adj., (fr. *sémi-lunaire*), in forma de *semiluna*: *cartilagini semilunarie*; *semiminima*, s. f., (fr. *sémi-minime*), nota musicale; *semimadidu*, -a, **semimadidus**, de medietate *adu*; *semimarinu*, -a, adj., **semimarinus**: *animali semimarine*; *semimare*, **semimas**, medietate de masculu, hermaphroditu; *semimasculu*, s. m., **semimasculus**, fora partile genitili; *semimaturu*, -a, adj., **semimaturus**, nu deplenu maturu; *semimitra*, s. f., **semimitra**, *mitra mica*; *semimortu*, -a, adj., **semimortuus**; *seminece*, adj., **seminecis**, medietate uccisu; *seminudu*, -a, adj., **siminudus**: *mulieri seminude*, *statua seminuda*; *semiobolu*, s. m., **semiobolus**; *semiomu*, s. m., **semihomo**, medietate omu: *semiomulu centauru*, metaforice: *semifera*; *semionustu*, -a, adj., **semionustus**: *navi semionuste*; *semiopalu*, s. m., (fr. *sémi-opale*), opalu micu sau pucinu netidu; *semiora*, s. f., **semiora**, medietate de ora; *semiorbe*, s. m.,

semiorbis, *semicercu*, *semipaganu*, -a, adj. s., **semipaganus**, *semipalmatu* = *semipalmiferu*, -a, adj., (fr. *sémi-palmé*, *sémi-palmifère*), de medietate *palmatu* sau *palmiferu*: *passeri semipalmate*; *semiparallelicu*, -a, adj., (fr. *sémi-parallélique*), care nu e deplenu *parallelu*: *semipatente*, adj., **semipatens**: *vestibule semipatenii*; *semipedale*, adj., **semipedalis**, (fr. *sémi-pédal*), de una medietate de pede longu, latu, grossu, etc.; *semipedaniu*, -a, adj., **semipedaneus**, = *semipedale*; *semipede*, adj. s., **semipes**, a) medietate de petioru, mai vertosu, ca mesura; b) medietate de petioru de versu; c) fora unu petioru, cu unu petioru d'iu doue; *semipelagianu*, -a, adj. s., (fr. *sémi-pélagien*), *pelagianu* mitigatu, care cauta se concilie *pelagianismulu* cu *orthodoxismulu*; *semipennatu*, -a, adj., (fr. *sémi-penné*); *semiperiodicu*, -a, adj., (fr. *sémi-périodique*), nu regulatu periodicu: *revista semiperiodica*; *semiperfectu*, -a, adj., **semiperfectus**: *virtuti semiperfecte*; *semiperitu*, -a, adj., **semiperitus**: *semiperetii sunt asiá de rei si periculosi ca si semidoctii*; *semipersu*, s., **semipersa**, medietate de *Persu*; *semiphalaricu*, adj., **semiphalaricus**; *semipescina*, s. f., **semipiscina**, *piscina mica*, locu micu de pesce; *sempienu*, -a, adj., **semi-plenus**, de medietate plenu: *sempiene cupe*, *navi semiplena adunare*, *sempiene legioni*; *semiprebenda*, s. f., (fr. *sémi-prébende*), *prebenda* mai mica de câtu cea ordinaria; *semiproba*, adj., (fr. *sémi-preuve*), *proba* insuficiente; *semiprismatu*, -a, adj., (fr. *sémi-prismé*), in forma de *semiprisma*; *semiputatu*, -a, adj., part. **semiputatus**, de medietate *taliatu*: *semiputata vitia de vinia*; *semirasu*, -a, part. adj., **semirasus**: *omeni semirasi*; *semireductu*, -a, adj. part., **semireductus**, de medietate redussu, incurbatu, etc.; *semirefectu*, -a, adj. part., **semirefectus**, de medietate reparatu, etc.; *semirostru*, -a, adj., (fr. *sémi-rostre*), care pare a avé numai medietate de rostru: *passeri semirostre*; *semiroundu*, -a, adj., **semiroundas**: *incapere semirounda*; *semirutu*, -a, adj., **semirutus**: *case semirute*, *templu semirutu*, *columna semiruta*, *muri*

semirutii; *semisagettatu*, -a, adj., (fr. *sémi-sagitté*), in forma de *semisagetta*; *semisauciu*, -a, adj., *semisauclus*, metaforice: *anima semisaucia*; *semiseculariu*, -a, adj., (fr. *sémi-séculaire*): *viétia semisecularia*, *arbori semiseculari*; *semisene*, s. m., *semisenex*, de medietate betranu; *semisepultu*, -a, adj. part., *semisepultus*, de medietate ingropatu: *abiá semisepulte su cadavercle*; *semisermone*, s. m., *semisermo*, vorba, coventu imperfectu: *barbaru semisermone*; *semiseccu*, -a, adj., *semiseccas*: *lucu semiseccu*, *caldare semiseccu*; *semisomnu*, -a, adj., *semisomnus*, de medietate addormitu, tare addormitu, ammortitu, ammetitu: *semisomnii betrani decrepiti*; *semisonante*, adj. part., *semisonans*; assemine si: *semisonu*, -a, *semisenus*, mai vertosu de littere si de sonurile ce elle representa: *littere semisonanti*, *semisone*; *semisopitu*, -a, adj., *semisopitus*; de medietate assopitu, addormitu, ammortitu, ammetitu, (vedi si *semisomnu*); *semisoporu*, -a, adj., *semisoporus*, de medietate addormitu, affundatu in somnu, beetu de somnu, (vedi si *semisopitu*, *semisomnu*); *semispata*, s. f., *semispatha*, mica *spata* de batutu sau de stativa; *semistaminariu*, -a, adj., (fr. *sémi-staminai-re*), care n'a convertitu tote *staminele in petale*; *semistriatu*, -a, adj. part., (fr. *semi-strié*): *colu. ne semistriate*; *semisupinu*, -a, adj., *semisupinus*, de medietate pusú pre spate; *semitactu*, -a, adj. part., *semitactus*, pucinu attensu, inse si subst. medietate de *tactu*: *semitactu de musica*; *semitectu*, -a, adj. part., *semitectus*, de medietate coperitu, inse si subst. medietate de coperimentu; *semitonu*, -a, adj., *semitonus*: *cu semitona voce*; inse si subst. medietate de *tonu*; *semitractu*, -a, adj. part., *semitractus*: *semitracta materia*; *semitrepidu*, -a, adj., *semitrepidus*: *semitrepidii armessarii*, inse si subst.: *semitrepidulu calului*; *semiritu*, -a, adj. part., *semiritus*, de medietate treieratu, pisatu, etc.: *gráne semiritite*; *semiustulare* si *semustulare* = *semusturare*, v., *semiustulare* si *semustulare*, a usturá = arde de medietate: *omeni semustulati scapa d'in*

flacure, metaforice: *semustulati de tempuri grelle*; *semiustu*, -a, adj. part., *semiustus*: *corpuri semiuste de tonite*; metaforice: *a scapá semusti d'in incendiulu revolutionei*; *semivietu*, -a, adj., *semivietus*; *semiviru*, s. m., *semivir*, a) medietate omu si medietate bestia, fera: *semivirii centauri*; b) hermaphroditu; c) castratu; d) mollesitu, mulierosu, omu-muliere; *semivivu*, -a, adj., *semivivus*, de medietate viu, mortu, mai mortu: *l'am lassatu semivivu*, *tragundu-si ultim'a sufflare*; *semivocale*, adj., *semivocalis*, in grammatica: *sonari semivocali*, *consoni semivocali*, si absol. *una semivocale*: *semivocalile limbei nostra*; *semivolucere*, adj. s., *semivolueris*, de medietate sboratoriu.

* SEMINALE, adj., *seminalis*, (fr. *séminai*); relativu la *seme* = *sementia*: *plante seminali*, *perderi seminali*, *lobi seminali*, *licidu seminale allu animaliloru*.

1 SEMINARE, (*semenare*), v., *seminare*, (it. *seminare*, isp. *semnar*, port. *semeiar*, prov. *semenar* si *semnar*, fr. *semer*, — d'in *seme*, pl. *semine* = *sementia*), *spargere*, *conspergere*, *profundere*; a arruncá *seme* pre *agru aratu*, a pune, bagá *sementia* in *semulu pamentulu*, ca se resara si produca fructu, 1. proprie: *a seminá gránu*, *meliu*, *ordiu*, *cânepa*, *linu*, *pepeni*, *porumbu*, *secere*, *trifoliu*; *tempulu de seminatu pentru fia-care genu de semenu e acellu-asi*: *melulu se semina mai tardiu de câtu ordiulu*; *a seminá unu agru cu meliu*, apoi *cu gránu in annulu urmatoriu*; *a lassá agrulu nescminatu*, *cu se repause*; *seminatu continuu acellu-asi solu perde poterile de productione*; *ce se semina*, *se grapa de regula*; 2. metaforice, a respandí, arruncá, intende, latí, propagá, etc.: *campuri seminate cu flori imbetatorie de odori*; *a seminá calcea cuiva cu rose*, *cu corone*; *a seminá cu mana larga beneficie*; *a seminá solulu teneru allu animeloru juni*; *a seminá credentie salutarie*, *principie sanitoze*; *a seminá discordi'a*, *urr'a*, in locu de *a seminá amorea*, *frati'a*, *concordi'a*, *pacea*; *se seminamur virtutea si se sterpimur vitiulu*; proverb. *ce vei se-*

miná, vei secerá; semini ventu, fortuna vei college.

2 SEMINARE, (*semenare*), v., (vechiu it. *semblare, sembiare*, n. it. *simigliare, somigliare*; isp. *semblar si semejar*; port. *semelhar*, prov. *semblar*, fr. *sembler*), *similis esse, par esse, similitudinem habere, speciem gerere, videri, similis videri, par videri; a fi assemine*, 1. proprie: *voi seminati ca doue oua; érba cu érba nu semina; a seminá ca doue picature de apa, ca doi oculi ai acellui-asi omu; filii sémina, de regula, cu parentii; cu cine sémina copillulu? nu sémina neci cu tatalu, neci cu mam'a; meritulu imaginei e de a seminá cu originariulu; copi'a de multe ori nu sémina cu originariulu; una relatione mai intima se espreme cu dativulu; sémina cu mene, arréta déro una relatione mai depar-tata de câtu: sémina mie; cui sémina ácestu copillu? cui ai seminatu tu? co, desí filiulu meu, nu semini mie neci in statura si forma, neci in caracteriu si portare; cui sémina catellulu? catellulu sémina canelui sau catellei; 2. construitu cu a. sensulu lui *seminare* se appropia de allu lui *parere*: *a ce sémina acésta muliere? sémina tare a una simia; nu sémina a nasu de omu; seminati a ómini de nemica; nu seminau a ómini, seminau mai multu a ursi.**

SEMINARIU, -a, adj. s., *seminarius, -um*, (fr. *séminaire*, — d'in *seme*, pl. *semine*); relativu la *seme*, ca mai desu inse, subst. m. reale, *unu seminariu*, a) proprie, scola de plante, de pomi: *seminariu de persici, de ceresi, de pruni, de peri*; b) metaforice, a) in genere: *déco lassati se traiésca câteva capite de turburatori, d'in ácestu seminariu voru pullulá multime de alti turburatori; seminariu de boni officari, de abili diplomati; seminariu de professori, de maiestri; seminariu de relle si crimine; seminariu de certe si de discordie*; β) in specie, scola de formatu preuti: *seminariu de clerici centrale; d'inseminarie voru essi preuti boni si capáci a direge poporulu pre callea rellgiósa si morale.*

SEMINATIONE, s. f., *seminatio*; ac-tione de 1 *seminare*: *seminationea agru-*

lui cu bona sementia; seminatione in-tensa pre mai multe milli de juguri de pamentu.

SEMINATORE, s. f., vedi *semina-toriu*.

SEMINATORIU, -tória, adj. s., 1. d'in 1 *seminare*, *seminator* si *seminatorius*, (it. *seminatore*, isp. *sembrador*, port. *semeador*, prov. *semenador*, fr. *semeur*); care *sémina* sau serve la *seminatu*: *essi seminatoriulu se semine sementia; se-minatoriulu de multu grânu; nu esti bonu seminatoriu; in specie, s. f. reale, se-minatória = seminatóre = instrumentu de seminatu, saccu de seminatu, cumu si modu de seminatu*; 2. d'in 2 *seminare*, *similis, consimilis*, care *sémina* altui-a sau cu altulu: *filiu seminatoriu tatalui.*

SEMINATU, -a, adj. part. s. d'in 1 *seminare*, *seminatus*: *sementie semi-nate, tempu de seminatu ordiu, semi-natulu ordiului se face mai de tempuriu*; — in specie, s. m., *seminatulu*, a) orare de prosperitate, ce facu copillii la annulu nou cu unu ramu artificiale; b) si con-cretu, ácestu ramu ensusi.

SEMINATURA, s. f., actione de *seminare*, déro mai vertosu, modu, effectu, statu de *seminare*, locu *seminatu*, etc., 1. d'in 1 *seminare*, (it. *seminatura*, isp. *sembradura*, port. *semeadura*), *seminatio, sementis, seges, arvum*: *seminatur'a grâ-nului inainte de semenatur'a altoru ce-reali; seminaturele su peno acumu formose; a ocupá cu violentia seminatur'a al-tui-a; seminatura desa, rara; a pasce se-minaturele; custode de seminature; tote se-minaturele unei commune formédia ter-rin'a communei*; 2. d'in 2 *seminare*, *similitudo, congruentia*, statu de *seminare*: *ce seminatura la ácestu copillu cu copil-lulu meu! seminatur'a lupului cu cânele.*

SEMINE, (pre a locure si *séminu*), adj. s., *similis, consimilis*, (it. *simile*, isp. *simil*, fr. *semblable*), *par, compar; proximus, propinquus, alius vel alter (ego)*, care e ca altulu in totu sau in parte: *cânele e sémine lupului, óminii su semi-ni óminiloru, mâna cu mâna e se-mine; doue rote su semini; frati gemini si semini, sunt inse si gemini nesemini; in acésta forma de adiectivu intra mai*

desu compositulu *assemine*, éro simplulu *semine* ca mai desu occorre ca subst. *seminele meu : totu omulu e seminele nostru; semine cu semine se complace si se aduna; aduna-te cu seminiî tei; seminele nostru e unu altu eu; amâmu ca pre ensine pre seminele nostru; cu greu si raru afli semine altui callu, semine altui bou; seminiî formedia parechia; neseminiî nu se imparechiédia bene.*

SEMNIU, pl.-e, *seminium*, (d'in 1 *seminare*); procreatione, educatione de pecore : *seminiu de bonu sementia de epe si de calli.*

SEMINOSU, -a, adj., *seminosus*; plenu de seme, de semine : *seminosii pepeni. seminosele cucurbete, seminosulu cucumere.*

† SEMIO-, si *semeio-*, (d'in gr. *σημεῖον* = *semnu*), in composite scientifiche ca : *semiographia*, s. f., (fr. *semiographie* si *sémiographie*, d'in *γράφειν* = scriere, descriere) : a) scriere cu semne de scriptura tachygraphica, prescurtata; b) parte a medicinei ce tracta de valorea semneloru morbiloru; de aci : adj. *semiographicu*, -a, (fr. *sémiographique* si *sémeiographique*), relativu la *semiographia* si la *semiographu*; s. pers. *semiographu*, (fr. *sémiographe* si *sémeiographe*), cellu ce se occupa de *semiographia*, versatu in *semiographia*; *semiologia*, s. f., (fr. *sémiologie*, d'in *λόγος* = discursu), teoria a semneloru morbiloru; de aci : adj. *semiologicu*, -a, (fr. *sémiologique*), relativu la *semiologia* si la *semiologu*; s. pers. *semiologu*, (fr. *sémiologue*), cellu versatu in *semiologia*, auctoriu de *semiologia*; *semiophoru*, s. p., (fr. *sémiophore*; d'in *φέρειν* = portare), officiaru ce portá, la Greci, semnulu unei ceta de armati; *semioticu*, -a, adj. s., (fr. *sémiotique*), relativu la semnele morbiloru : *doctrina semiotica*, *puntulu essenziale allu doctrinei semiotica e de a destinge semnele de symptomate*; ca s. f., *semiotic'a* (subintellésu *doctrina*, *theoria*), parte a medicinei care tracta despre *semnele morbiloru*; déro si : *semiotica* = in militia, in tactica, arte de a conduce una armata cu semne, nu cu voce.

* SEMISSE, s. f., *semis*, abl. *semisse*, (d'in *semi* si *asse*); medietate de *asse*, medietate d'in unu totu ore-care, 1. in genere : *possedu doue simissi d'in tota térr'a; puse mân'a pre semissea colossalei avere a mortului*; 2. in specie a) *semisse* = medietate d'in monet'a romana *asse*; metaforice : *omu ce nu vale una semisse*, nu vale unu bannu; b) *semisse* = medietate d'in veri-ce moneta; c) *semisse* = medietate de procente pre unu mense sau pre unu annu; d) *semisse* = medietate de jugera; e) *semisse* = medietate de passu, de petioru, etc. in longitudine; f) *semisse* = medietate d'in unu numeru sau summa ore-care.

* SEMITA, s. f., *semita*; calle angusta pre care âmbra cineva nûmai cu petiorulu : *carrare*, parte a callei pre care âmbra pedestrii, calle laterale, calle secundaria, calle mica, etc.; 1. proprie : *semitele prin monti. prin dese selbe; d'in semita a face calle; erréta-ne una semita, déco nu unu calle larga si batuta; pre tote cãllile si chiaru pre tote semitele; semita forte angusta; semite forte anguste prin dese si spinose tufe; semite secrete, semit'a vulgului, semite abbattute*; 2. metaforice, a) despre alte cãlli in genere; b) in sensu ideale : *elocentiei si poesiei nu placu semitele, cu spatiele large si intense; pre acca-asi semita vomu adjunge la acellu-asi scopu.*

* SEMITALE, adj., *semitalis*; relativu la *semita* : *dici semitali.*

* SEMITARIU, -a, adj. s., *semitarius*; relativu la *semita* : *semitarie mulieri.*

SEMNALE, adj. s., vedi *signale*.

SEMNARE, = *segnare* = *signare*, v., *signare*; vedi *signare*.

SEMNFICARE, = *segnificare* = *significare*, etc., vedi *significare*.

SEMNISIORU, = *segnisioru*, pl.-e, *sigillum*, *notula*, etc.; deminutivu d'in *semnu* : *semnisiore de versatu.*

SEMNU, = *segnu* = *signu*, pl.-e, (it. *segno*, fr. *signe*), *signum*, *nota*, *omen*, *praesagium*, *vestigium*, *iudicium*, *argumentum*, *documentum*, *cojectura*; *macula*, *cicatrix*, *meta*, *limes*, *finis*, *sigillum*; ce serve a face se se conosca, se se intellega ceva, 1. in genere : *semnu d'in capu,*

d'in umeri, d'in mâna, d'in ocli; a face semnu d'in capu, cu capulu, cu umerulu, cu ocululu; a face, a dá semne de intellegere sau de neintellegere; nu su semne de plouia; semnulu pre pella pe-coreloru: fia-care are unu semnu pentru vitele selle; semnulu pre vite se impreme cu ferrulu arsu; litterele sunt semnele vociloru; sonurile, coventele sunt semnele conceptelor, sentimentelor si cogitelor omului; sbiëretelc sunt semnele dorerei, nemultiãmirei; prin semne espremu si alte animali dorentiele loru; a dá semne de viëtia, a nu dá neci unu semnu de viëtia, a dá d'in contra tote semnele de morte; semne de calculu, de operationi algebrice; semne geometrice, semne geografice; mi se face semnu la oclu, la nasu; mi s'a facutu unu semnu la urechia; 2. in specie si metaforice, a) semnu, in militia, α) semnu cu tub'a cu cornulu: a dá semnu de batalia, de retragere cu buccinulu; β) semnu = flammura, stëgu, stendariu: semnele legioniloru; semnulu armatei integre; a leuá mai multe semne de la inimici, a perde mai multe semne in batalia; a depune, inchiná, trade semnele; a fugi si desertá semnele; b) semnu de venitoriu: mi se fecera multe semne de acësta calamitate, dëro mentea mea preocupata nu intellesse aceste semne; semne precursorie unei mare revolutione; nu vrü se observe semnele ce i facusse de morte ce l'ammenitiá; semne de insanetosiare, de ammeliorare; c) semnu = figura sculpita, depinsa, impressa: statua, imagine, urma; si in specie, α) semnu = sigillu, pecete; β) semnu = urma: semnu de calcatura de omu; semne de mâna, de degite puse pre ceva; γ) semnu = cicatrice: semne de versatu, de vulneri, de talia-ture de spata, de colpiture cu bãtiulu; semne de spata, de impunsura; δ) semnu = macula: mai multe semne negre, unele si albe; semnu de albëtia in unu oclu; mai multe semne pre bucce, pre guttu; ϵ) semnu = figura siderale pre ceru: semnele zodiacali; ζ) semnu, α') semnu de datu cu pusc'a sau cu alta arma; dati la semnu; e bene a invetiá se dai la semnu; β) semnu de agru, limite: nu e permissu a mutá

si violá semnele proprietatei; η) semnu, in sensu mai ideale: α') semnu = coniectura, indiciu: a judecá dupo semne; n'ai semne câtu de mice despre addeverulu lucrului; mai allessu in locutionea: pre semne: pre semne a fugitu, pre semne co nu a venitu; nu s'a scollatu, pre semne, d'in somnu; pre semne co nu ai scire de celle intemplete; pre semne cogiti se pleci; β') semnu = proba documentu: multe semne de amicitia si de devotamentu mi dede acellu omu; semne de benevolentia, de urra, de amore, de interesse; semne de menia, de furia, de intellectione, de reutate, de bonetate.

SEMNULECIU, -tiu, pl.-e, sigillum, notula; deminutivu d'in semnu, vedi si semnisioru.

* SEMODIALE, adj., semodialis; de unu semodiu: placenta semodiale, olle semodiali.

* SEMODIU, s. m., semodius, (contrassu d'in semi si modiu); medietate de modiu.

* SEMONIA, s. f., semonia; antica diëa a Romaniloru, diëa a semineloru.

* SEMOTU, -a, adj. part. d'in semovere. semotus; despartitu, departatu, diferitu, etc.: a cere locu de intellegere semotu de alti arbitri; nature semote.

* SEMOVERE, v., semovere; a departá separandu, a despartí, a inlaturá.

* SEMPERFLORENTE, adj. part. pres., semperflorens; ce infloresce sempre, ce totu de a un'a e in flore.

* SEMPERFLORIU, s. m., semperflorium; statu de semperflorente; specia de plante; vedi si sempervivu.

* SEMPERVIRENTE, adj. part. pres., sempervirens, (fr. sempervirens); ce verdesce sempre, ce e totu de a un'a verde: flori sempervirenti.

* SEMPERVIVU, -a, adj., sempervivus, (fr. sempervive); ce viue sempre, ce e totu de a un'a viuu; in specie s. f., semperviva, genu de planta; f. pl. sempervive, familia de plante ce au de tipu genulu semperviva.

* SEMPITERNITATE, s. f., sempiternitas, (fr. sempiternité); calitate, durata de sempiternu: multi credu in sempiternitatea lumei.

* **SEMPITERNU**, -a, adj., *sempiternus*, (fr. *sempiternel*); care dura *sempre*, care totu de a un'a a duratu si totu de a un'a va durá: *Domnedieu e sempiternu; multi credu co si lumea e sempiterna; addeveratle amicitie sunt sempiternae; sempiterna memoria, gloria; sempiterna urra; ceva sempiternu si nepertoriu viue in noi.*

* **SEMPRE**, adv., *semper*, (it. *sempre*); totu de a un'a, si a nome, a) de durata fora fine, b) de durata ce nu are neci inceputu neci finitu: *sempre voru viue suffletele nostre, sempre va viue memori'a barbatiloru mari; cellu cternu sempre a fostu, e, si va fi*; in sensulu cellu mai strimptu, *sempre* = continuu, mai vertosu in musica: *sempre lenu, sempre raruru si maiestosu. = sempre legatu*; — in compuse intra sub form'a *semper*, precumu: *sempervirente, sempervivu.*

SEMTIRE = *simtire*, etc., vedi *sentire*.

SEMUIRE, -escu, v., (d'in *séma*), *pro simili vel pari habere, conjicere*; a cconiectá, a diviná d'in asseminare.

* **SEMUNCIA**, s. f., *semuncia*, (d'in *semi* si *uncia*); medietate de *uncia*.

* **SEMUNCIALE** adj., *semuncialis*, si

* **SEMUNCIARIU**, -a, adj., *semunciarus*; relativu la *semuncia*. de una *semuncia*: *ponderi semunciali, semunciarie procente* = procente de medietate.

* **SENACLU**, sau *senaculu*; s. m., *senaculum*; salla a *senatului*.

* **SENARIOLU**, -oru, -a, adj., *senariolus*; deminutivu d'in *senariu*, mai vertosu in sensu peiorativu: *senariolii poetastrului dramaturgu.*

* **SENARIU**, -a, adj., *senarius*, (d'in *senu*, -a,), de *sésse*: *fluoru senariu*, mai allessu: *versuri senarie*, de *sésse* peiore, mai vertosu: *iambice senarie*, in care sensu si absol. *unu senariu: a serie pocmate in pure senarie.*

SENATORE, s. m., vedi *senatoriu*.

SENATORESCU, adv., *senatorie*; in modu *senatoreescu*.

SENATORESCU, -a, adj., *senatorius*, relativu la *senatore*; vedi si *senatoriale, senatoriu*.

SENATORESSA, s. f., muliere a *senatoriului*; vedi si *senatoriu*.

SENATORIA, s. f., *senatoris dignitas*, (fr. *senatorerie*); demnitate de *senatore*; dereptu de *senatore*.

SENATORIALE, adj., (fr. *senatorial*); de *senatoriu*: *demnitate senatoriale, derepturi senatoriali.*

SENATORIATU, s. m., vedi *senatoria*.

SENATORIU, -a, si *senatore*, -trice, adj. s., *senator, senatorius*, (d'in *senec* = *betrânu*, fr. *senateur*, -trice); 1. ca subst. *senatoriu*, si mai vertosu, *senatore*, membru allu *senatului*, allessu sau nominatu membru allu *senatului*: *senatori allessi, senatori nominati, senatore pre victia; senatorii Romei, senatorii congressului americanu*; in acestu intellesu fem. *senatrice* (d'in *senatore*), si *senatoréssa* muliere a unui *senatore*, (*senatoria* ar insemná una muliere, care ar fi eusasi membru allu *senatului*); 2. ca adj., *senatoriu*, -a, relativu la subst. *senatore* = *senatoriu* de sub 1.: *demnitate senatoria, insemne senatorie, scamnu senatoriu, onori senatorie, ctate senatoria.*

SENATU, s. m., *senatus*, (d'in *senec* = *betrânu*, fr. *senat*); proprie, multime de *betrâni*, adunare de *betrâni*, si in specie: adunare deliberante de omeni maturi pentru interessile statului, cetatei, etc.: *senatulu si poporulu romanu; senatulu, dupo differite constitutioni alle statului, are differite derepturi si poteri; in unele terre totu senatulu se compune de omini nominati de principe; la noi, senatulu se allege; numai episcopii si metropolitii siedu in senatu pre victia: auctoritatea, maiestatea senatului; decretule, deliberationile senatului; competentiele senatului, renovarea prin allegeri a senatului.*

SENATUSCONSULTU, subst. m., *senatusconsultum*; decisione, decretu allu *senatului*, vorbindu mai allessu de *senatulu vechiei Roma*: *dupo senatusconsultulu sedentiei trecute; in acésta cestione es cere unu senatusconsultu.*

SENCELLA, s. f., vedi *senticella*.

1 SENE, pron. refl. pers. III, accus. se, sese; vedi 1 se.

2 SENE, (*senice*), s. m., *senex*, betrânu, annosu.

* SENEZIONE, s. m., *senecio*, (d'in *senice*, fr. *sénéçon*); 1. proprie, betrânu, tare betrânu, betrânitosu; 2. genu de plante.

* SENECTA, s. f., *senecta*, si

* SENECTUTE, s. f., *senectus*, (d'in *senice*); statu, etate de *senice*, *betranétia*.

* SENESCERE, v., *senescere*, (d'in *sene* = *senice*); a devení betrânu; a albí; a deperí, a cadé in debilitate, a languedí, etc., atâtu despre animali, câtu si despre plante, si chiaru despre alte lucruri: *senescu óminii*, *senescu callii*, *senescu arborii*, *senescu datinele ensesi*, *senesce portulu*, etc.

* SENICA, s. f., vedi *senice*.

* SENICE, s. m., *senex*; vedi *sene*, observandu co masc. *senice* a cautatu se aiba si form'a *senica*, de unde apoi f. *senica* = betrâna.

* SENICU, -a, adj. s., vedi *senice*.

* SENILE, adj., *senilis*, (fr. *sénile*); de *sene* (*senice*): *portu senile*, *etate senile*, *peri senili*, *mente senile*, *morbi senili*, *nepotentia senile*, *stultitia senile*, *anni senili*.

* SENILITATE, s. f., (fr. *sénilitéé*); statu de *senile*: *senilitatea mentei*.

SENINARE, etc., vedi *serenare*.

* SENIONE, s. f., *senio*, (d'in *senu*, -a); numeru de sésse, *sessime*.

* SENIORE, adj. s., *senior*, (fr. *seigneur*); proprie, comparativu d'in *sene* (*senice*), mai betrânu, cellu mai in etate: *frute seniore*; *seniorii se despartu de juniori*; metaforice, respectabile, venerabile, si in specie, nobile, domnu, mai allessu ca titlu: *mare seniore*, *seniorii celli mari*; *te ai mundritu si facutu mare seniore*; *seniori despoti*; *seniorii se nu despretie poporulu*.

* SENIORIA, s. f., (fr. *seigneurie*); statu, calitate de *seniore*; in specie, nobilitate, domnia.

* SENIPEDE, adj., *senipes*, (d'in *senu*, -a, si *pede*); care are sésse *pedi* = petiore.

* SENIRE, -escu, v., *senere*, *senescere*;

a fi sau devení betrânu; vedi si *senescere*.

* SENIU, s. m., *senium*, (d'in *sene* = *senice*); statu, etate de *sene*, differitu de formele *senecta* si *senectute*, intru câtu aceste-a nu presenta, ca *seniu*, betraneti'a de partile ei celle relle: *seniulu e betraneti'a cu nepotentiele si amarurile selle*.

* SENSARE, v., (*sensare*), *sensatus*, (comp. si fr. *sensé*); a provedé, dotá cu *sensu* = *mente*, *intellectu*, mai vertosu in form'a participiale, *sensatu*: *omnii sunt sensati*; in specie, *sensatu* = cu *mente sanetosa*, cu *judicata*, cu *sensu commune*: *mulierii sensate*, *copillu sensatu ca unu barbatu maturu*.

* SENSATIONE, s. f., (fr. *sensation*); impressiune perceputa prin *sensu* in sufletulu nostru.

* SENSIBILE, adj., *sensibilis*, (fr. *sensible*); ce se pote *sentire*, perceptibile prin *sensu*, mai vertosu, prin *sensulu* esternu: *sonurile sunt sensibili urechiei*, *precumu colorile sunt sensibili oculului*, si despre celle ce se petrecu in sufletu: *neplacere sensibile*, *dorere de ánima sensibile*; si despre lucruri, cu insemnarea de *importante*: *perdere sensibile*, *damne sensibili*; — dupo francesce, *sensibile* cu *sensu activu*, *sentitoriu*: *balance sensibile*, *ánima sensibile*; a fi *insensibili la totu benele ce li se face*; *ómini insensibili la dorerele altui-a*; *insensibile la tote injuriile si malectractarile ce i se aduc*.

* SENSIBILISARE, v., (fr. *sensibiliser*); vedi *sensificare*.

* SENSIBILITATE, s. f., (fr. *sensibilité*); calitate, facultate de *sensibile*, 1. in insemnarea origiuaria si propria a coventului *sensibile*, in insemnarea passiva: *sensibilitatea coloriloru*, *saporiloru*, *sonuriloru*; *sensibilitatea totoru obiectelor* *sensibili cere certe conditio-ni pentru subiectulu sentitoriu*; 2. in insemnarea activa, *facultate de a senti*, de a percepe *sensationi*: *omulu possede prin excellentia, sensibilitatea*; *déro si in multe animali essiste sensibilitatea in gradu destullu de inaltu*; *vegetabile ensesi se buccura de ore-care sensibili-*

tate; si mai estensu : *sensibilitatea bilancei, cordeloru lyrei*; in sensu mai restrinsu : *sensibilitatea oculului, ureclei, tactului, olfactului, gustului; sensibilitatea nerviloru; organu de extrema sensibilitate* : — *omulu inse are clara conscientia de datele sensibilitatei, de sensationi*; in sensulu cellu mai restrinsu, vorbindu de omu, *sensibilitate* = *dispositione delicata la affecte de amore, de compassione, de onore, etc.* : *a avé mare, delicata, profunda sensibilitate pentru totu ce attinge pre omu.*

* SENSICLU, sau *sensiculu*, s. m., *sensiculus*; deminutivu d'in *sensu*, mai vertosu in insemnarea coventului *sensu* = *intellessu, sententia*. etc., cumu si, expressionea acestei insemnare, adeco fra-sea.

* SENSIFERU, -a, adj., *sensifer* care aduce *sensu* = *sentire*, care face a *sentí*.

* SENSIFICARE, v., *sensificare*; 1. a face, a dá *sensu* = *sentire*, a face se sentia; 2. mai vertosu, a supune *sensului. sentirei*, a face se intelléga, se percépa prin *sensu* : *a sensificá copililoru mici abstractionile.*

* SENSIFICATIONE, s. f., *sensificatio*; actione de *sensificare* : *sensificatio*nea *concepteloru abstracte.*

* SENSIFICATORIU, -toria, adj. s., *sensificator*; care *sensifica*, vedi si *sensificu*.

* SENSIFICATU, -a, adj. part. s. d'in *sensificare*, *sensificatus*.

* SENSIFICU, -a, adj., *sensificus*; care *sensifica* : *medie sensifice artificiali, obiectele inse naturali sunt ca mai sensifice pentru intellegerea copilului.*

* SENSILE, adj., *sensilis*; dotatu cu *sensu*, *sentitoriu* : *d'in ceva insensile nu se nasce ceva sensile*, vedi si *sensitivu*.

* SENSITIVU, -a, adj. s., (fr. *sensitif, -ve*); aptu a *sentí*; *suffletulu e sensitivu*; *tote animalile su sensitive, poteri sensitive, facultate sensitiva*; si absol. *sensitiv'a* = *facultatea de a sentí*; déro *sensitiva*, ca subst. f. reale, se dice si una specia de planta, nomita si *acacia pudica* : *la cellu mai micu contactu*

sensitiv'a si inflecte ramurele, si stringe folioarele, si inchide florile; poetii au cantatu si canta cu predilectione formose-tiele si gratiele pudice alle sensitevei.

* SENSORIU, -a, adj. s., *sensorius, -ium*, (fr. *sensorium*); care *sente* sau serve la *sentire*, *sentitoriu*; in specie ca s. m. reale, *sensoriu-lu* = parte ce *sente*, si a nome, a) parte a cerebrului ce se crede *centrulu commune* allu totoru *sensationiloru*, si de aci dissu de regula : *sensoriu commune*; b) siede, scamnu allu *suffletului, suffletulu ensusi* : *doctii inse si filosofii nu consentu unde, in ce parte a corpului, se puna acestu sensoriu commune.*

SENSU, s. m., pl. -ri, *sensus*, (d'in *sentire*; fr. *sens*); actione si actu de *sentire*, cumu si facultate, si organu de *sentire*, modu de *sentire* : *sentire, sentiu, sentimentu*, etc., 1. despre corpu : *tote animalile au sensuri, co-ci sentu caldulu si frigulu, dulcele si amarulu, si fora unu sensu nu se pote percepe ce e placutu si ce e contrariu; omulu are cinci sensuri* : *sensulu tactului = sensulu tactile, sensulu gustului sau gustatului = sensulu gustatile, sensulu vediului = sensulu visuale, sensulu audiului = sensulu auditivu, sensulu olfactului = sensulu olfactivu; organele sensuriloru, illusionile sensului, errorile sensuriloru; sensulu tactului se afla in totu corpulu, celle alte sensuri resiedu numai in certe parti alle corpului, cumu sensulu vediului resiede numai in oculi, cerebrulu ar fi centrulu sensuriloru, sensurile se ammagescu, se imbéta de placeri, orrescu de doreri; in betranetia se perdu, sau cellu pucinu langedescu, sensurile; a perde sensurile, a si recuperá sensurile, a remané fora sensu; a cadé sub sensuri = a fi invederatu : ce nu cade sub sensuri, e mai pre susu de sensuri; 2. despre suffletu, a) *sensulu internu, sensulu intimu* = *conscienti'a* *psychologica* : *prin sensulu internu avemu connoscentia nu numai de celle ce se afla aforá d'in noi, ci si de celle ce se pertrecu in noi, in suffletulu nostru*; b) *sensu* = *potere, facultate de a percepe, intellege, cogitá si judicá, mente,**

ratione, judecata, derepta judicata, mente sanitosă, etc. : omu cu sensu, cu multu sensu; a si perde sensulu; a si essi d'in sensu, d'in sensuri; cellu ce si esse d'in sensuri, e unu smentitu. unu furiosu; a nevolia bagi ceva in capulu unui omu fora sensu; unde ve e sensulu, candu vorbiti preste câmpii? mai vertosu in locutionile : bonu sensu, sensu commune; si cu ore-care differentie : sensulu vulgare, sensulu populare, cellu mai simplu bonu sensu : fora multa invetiatura, fora multa si profunda agerime de mente, bonulu sensu ne spune cumu se ne portămu mai bene in tote impregiururile; sensulu commune e in totu genulu omenescu; multe inse facu omenii contra si fora sensulu commune; sensulu commune e inimiculu totoru aberrationiloru si essagerationiloru; c) sensulu morale, appropriatu de intellessulu precedente de sub c), conscientia morale, sentimentulu affundu de ce e bene si reu morale, si in specie : sensulu onorei, sensulu pudorei; fora firu de sensu, nu de demnitate si de moralitate, ci neci chiaru de bona convenientia; sensulu benelui, formosului, addeverului, allu divinului si religiosului se attingu forte de appropie; mai departe : sensulu de amore paterna, materna, fraterna; sensulu de amore de patria; sunt parenti asiă de denaturati, co nu au sensulu de paternitate; sensu ce au tote animalile; e unu sensu de placere nobile allu animei, cumu e si unu sensu de placere allu spiritului; d) totu in intellessu morale, déro in reu, sensu=bassa placere, cupiditate fora frenu de totu ce linguscesce si satisface sensurile externe : a servi sensurilor, beti'a sensurilor, voluptatile sensului, a si mortifică sensurile, omulu sensurilor, servulu sensurilor; e) despre cogitare in unire cu coventulu, cu orationea, α) sensu = conceptu, cogitatione, idea, intellessu, semnificatione : primulu passu in filosofare e conoscentia sensului coventelor, in allegoria altele sunt vorbele, altulu e sensulu; sunt vorbe cu mai multe sensuri : sensu primitiv, sensu propriu, sensu metaforicu; unu co-

ventu are numai unu sensu propriu, inse mai multe sensuri metaforice; nu am vorbitu in sensulu acestu-a, nu e acestu-a sensulu coventelor melle; sensulu frasci integru, mutilatu; a si bate capulu se scotia sensulu unei frase: ce nu are neci unu sensu; sensu profundu, sensu mysticu, allegoricu; vorbe fora sensu, sensu suspensu; a dá, a nu dá neci unu sensu; a avé, a nu avé neci unu sensu; inse : ceva nu are sensu, candu e, nu numai fora intellessu, ci si neintellessu, neintelligibile, absurdu; b) sensu = cogitatione espressa in covente, si de aci, sensu = sententia, frase, periodu, espressione completa a unei cogitatione; c) in fine, sensu=directione, parte, facia a unui ce : a cercetă lucrulu in tote sensurile; a strabate unu locu, unu câmpu in tote sensurile; a si intende activitatea in diverse sensuri; lini'a se se prolonge in sensulu cellu altu, nu in sensulu in care ati prolongatu voi; sensulu miscarei pamentului, lunei, altoru astre e acellu-asi.

* SENSUALE, adj., sensualis, (fr. sensuel), relativu la sensu, 1. in genere : activitati senzuali, actu senzuale; fientie senzuali; animalile sunt senzuali; 2. in specie, inchinatu sensurilor, placeriloru sensuriloru corporali, care nu connoce, nu sente de câtu ce cade sub sensulu esternu : omu senzuale, mulieri senzuali, voluptati senzuali, viétia senzuale; cine duce viétia senzuale, se degrada si degenera d'in omu la bestia.

* SENSUALISARE, v., (fr. sensualiser); a face senzuale, 1. a atribuí sensului esternu : a sensualisá cogitarea, rationea pura; a sensualisá conceptele si celle alte producte alle cogitarei libera si spontana; 2. in acellu-asi sensu cu allu formelor sensibilizare, sensificare = a reduce la intuitioni conceptele abstracte : e de lipse a sensualisá abstractionile pentru fragid'a mente a copillariei.

* SENSUALISMU, s. m., (fr. sensualisme); doctrina, systema filosofica, care reduce tota lumea intellectuale la sensulu esternu, in oppositiune cu intellectualismulu sau cu idealismulu :

sensualismu epicurianu, care sapa si moralea.

* SENSUALISTU, -a, adj. s., (fr. *sensualiste*); partisanu allu *sensualismu*-lui; *sensualistii* si *idealistii* au fostu si sunt inco in cërta.

* SENSUALITATE, s. f., *sensualitas*, (fr. *sensualité*); calitate, statu, facultate, si actu sau fapta de *sensualitate*; 1. in genere: *sensualitatea fiinteloror animalii*; *sensualitatea e incrente corpului omenescu*; 2. in specie, cu sensulu reu (de la *sensualitate* sub 2.): *a vive afundatu in sensualitate*; *sensualitatea unoru omeni nu differe de bestialitate si brutalitate*; *a bee si manca cu sensualitate*.

* SENTE, s. f., *sentis*; genu de planta spinosa: scaiu, spinu, maracine, etc.; vedi *senticella*, etc.

* SENTENTIA, s. f., *sententia*, (fr. *sentence*, — in locu de *sententia* de la *sentiente*); statu si actu de *sentiente*; sentimentu, cogitu, intentione, opinione, volientia, scopu, etc., 1. proprie, a) in genere: *vrete a conoseca sententia si opinionea mea*; *nu potu da si affirmá de cátu sententia si opinionea mea personala*; *nu intellege si nu potu pertunde sententia parentiloru despre mint'a mea*; *nu e de unu filosofu a nu si face si are una sententia certa si stabile despre natur'a lui Domn dieu*; *dicu cine ce va vre, co eu nu melassude sententia mea*; *se nu te lasi miscá d'in acésta sententia*; *de acea-asi sententia, de acea-asi resolutione me tinu*; *persistu in sententia si cogitul meu demai inainte*; *asiá mi fostu cri sententia, asiá mi e astadi sententia, asiá mi va fi si máne sententia*; *nu ne lenim dupo sententia altoru-a*; *dupo sententia celoru mai luminati si mai intellegti*; *tote mergu dupo sententia si ánim'a nostra*; *mancati si beti cátu ve cere sententia si ánim'a*; b) in specie, *sententia* = opinione oficiale, mai vertosu, opinione, judecata a judecelui oficiale: *sententiele senatoriloru se impartira*; *d'in tote sententiele neci una nu intruá maioritáte*; *sententiele curtiloru inalte n'aru si bene se se contradicu*; *a dá sententia definitiva, a cassá*

sententia unei instantia inferiore; *sententia investita de tote formele legali*; *fora una sententia in forma nu poti scote acésta detoria*; *a esscutá sententia, a oppri essecutionea sententiei*; *sententia de morte, sententia condemnatoria, sententia arbitriloru, sententiele espartiloru*; cu sensu mai largu: *sententia lui Domnedieu contr'a peccatosiloru*; *a asteptá sententia incorruptibile-lui iudice allu lumei*; 2. metaforice, despre discursu, coventare, a) sensu, cogitatione, intellessu, conceptu, coprensu, idea, etc.: *ei sententia coprende acésta formula? sententie profunde coprense in pucine car nie*; *sententia unei lege*; *unui articlu de lege*; *nu de littera, ei de sententia se ve tineti*; *acésta-a erá sententia epistolei*; b) *sententia* = cogitare espressa prin covente: *propositione, frase, periodu, versu, si in specie, disa insemnata si memorabile a unui omu intellegtu, a unui filosofu*: *massima, principiu, proverbii, etc.*: *sententia politica, sententie morali, sententie religiose, sententie evangelice, sententie populari, sententiele poporului se traducu in proverbii*; *sententiele vechiloru filosofi*; *oratione plena de sententie*.

* SENTENTIALE, adj., (*sententialis*), adv., *sententialiter*, relativu la *sententia*, in forma de *sententia*: *stylu sententiale*.

* SENTENTIOLA = *sententioru*, s. f., *sententiola*; deminutivu d'in *sententia*, scurta, mica *sententia*, vorbindu de una disa in pucine covente, una *massima* scurta.

* SENTENTIOSU, -a, adj., *sententiosus*, (fr. *sentencieux*); plenu de *sententia*: *dictione sententiosu si plenu de spiritu*; *stylu sententiosu, discursu sententiosu, vorba sententiosa si pretentiosa*; si: *omu sententiosu, oratori sententiosi, portulu sententiosu devine frigidu*.

* SENTICE, s. f., *sentix*; specia de plante spinose, nomita si *cynosbatu*, etc.; vedi si: *sente, senticella*.

SENTICELLA (scurtata, pre a locuri in: *sencella*, straformata in: *sincella, sincéa, siméca*), s. f., *aculeus, stimulus, acumen, cuspis, acies*; proprie, deminutivu

d'in *sentice*, leuatu inse cu sensulu generale, ce are si *sente*, (de unde *sentice*), sensulu de *spinu*, *acu*, *tiépa*, *acume*, *punta*, *ascutitu*, *talisiu*, etc. : *senticellele albineloru*, *senticellele vespeloru*; *senticell'a spatei*, *acului*, *lancieri*; *senticell'a cutitului*, *securei*, etc.

* **SENTICETU**, s. m., *senticetum*; tufa de *senti*, (vedi *sente*); locu plenu de *senti*.

* **SENTICOSU**, -a, adj., *senticosus*; plenu de *senti* : *locuri senticose*; metaforice : *vorbe senticose*, *merce senticosa*.

* **SENTIFICARE**, v., *sentificare*; a face *se sentia* : a *sentificá oclii*, *ureclele*; vedi si *sensificare*.

* **SENTIMENTALE**, adj., (fr. *sentimental*); relativu la *sentimentu*, 1. in genere : *tonu sentimentale*, *poesia sentimentale*, *drama sentimentale*; *una doctrina sentimentale vre a reduce numai la sentimentu ide'a benelui morale*; 2. in specie, in sensu reu, care *affecta sentimentulu*, fora se l'aiba : *mulieri sentimentali*, *juni sentimentali*, *féta sentimentale*; e si unu genu de *litteratura sentimentale* : *scriptorii sentimentali essagera descriptionile sentimentului si vreu se faca pre lectori se verse continuu lacrima*.

* **SENTIMENTALISARE**, v., (fr. *sentimentaliser*); a face *sentimentale*, mai vertosu in sensulu reu allu acestui coventu : a *sentimentalisá ce nu sente cineva*; si in sensu intrans. a *sentimentalisá* : *vreti a sentimentalisá*, fora se *sentiti*, fora se *aveti sentimentu*.

* **SENTIMENTALISMU**, s. m., (fr. *sentimentalisme*); 1. in genere, manía de a *affectá sentimentu*, *sentimente*, ce nu *sente cineva*; 2. in specie, genu de *litteratura sentimentale*, *sentimentalismulu invade, la certe epoche, tote generile de litteratura*.

* **SENTIMENTALITATE**, s. f., (fr. *sentimentalité*); calitate de *sentimentale*.

* **SENTIMENTU**, pl.-e, (fr. *sentiment*); actione, actu si facultate de *sentire*, camu in acellu-asi intellessu cu allu formeii *sensu* = *sensus*, 1. despre *corpu* : *sentimentu dorerosu*; *sentimentulu coloriloru*, *saporiloru*, *odoriloru*; a *perde sentimentulu sonuriloru*; *acestu*

animale pare mortu, co-ci nu da semne de sentimentu; *sentimentulu setei e asia de vivace*; *dupo morte nu remâne sentimentu, se stinge sentimentulu*; 2. despre *suffletu*, a) *sentimentu* = *conscientia*, sensu internu prin care avemu *connoscencia* de celle ce se pertrecu in *suffletulu nostru* : *sentimentu de extrema delicatetia*; b) *sentimentu* = *facultate de a connoce*, *judicá*, etc., fora *adjutoriulu rationei* si *esperientiei*, si de aci, *opinie*, *cogitu violentia*, etc. : *vomu spune sinceru sentimentele nostre*; *acestu-a e sentimentulu meu asupr'a acestei cestione*; *sentimentulu unanimu allu adunarei*; a *persiste in sentimentulu seu*; *nu mi scambu sentimentulu meu*; c) *sentimentu* = *affectu*, *affectione*, *passione*, etc., in fine tote partile *morali* alle *suffletului* : *sentimentu de onore*, *de pudore*, *de misericordia*, *de compassione*; *sentimentu de amore*, *de urra*, *sentimente de reconnoscencia*, *de benevolentia*; *sentimentu profundu de amore patriei*, *de vertute*, *de benele morale*; *omu fora sentimente bone*, *cu sentimente nobili si generose*; *sentimentulu se inspira*, *nu se commanda*; *omini despoliati de veri-ce sentimentu umanu*.

* **SENTINA**, s. f., *sentina*, (fr. *sentine*); 1. locu sordidu si putorosu in partea de diosu a unei nave, unde se stringe apa si se impute, acésta putore ensasi : a *curetiá sentin'a*, a *avé cura de sentina*, a *seccá sentin'a*; 2. metaforice, de ómeni de diosu, de miselli, de perduti, de *sterculu societatei* : *fugiti, miselli, d'in cetate*, *usiorati si scupati cetatea de sentin'a miselliei vostra*; *sentin'a societatei*.

* **SENTINACLU**, pl.-e, *sentinaculum*; instrumentu, vasu de *curetiatu sentin'a*.

* **SENTINARE**, v., *sentinare*; a *seccá*, *curetiá sentin'a*; metaforice, a fi in *miseria*, a se *volutá in misellie*; a fi in *mare nevolia*; a fi se se *innece*, se *péra*, etc.

* **SENTINATIONE**, s. f., *sentinatio*; actione de *sentinare*.

* **SENTINATORIU**, -tória, adj. s., *sentinator*; care *sentina* : *sentinatorii sentineloru mai multoru navi*.

* SENTINATU, -a, adj. part. s., *sentinare*.

* SENTINELLA, s. f., (it. *sentinella*, fr. *sentinelle*); custodia, veglia, unulu sau mai multi custodi ce vegla asupr'a unui ce, ce custodescu undeva : *sentinellele castreloru*; prin estensione : *sentinellele cocoriloru si altoru passeri*, ce *âmbla in turme*.

* SENTINOSU, -a, adj., *sentinosus*; plenu de *sentina*.

* SENTINU, s. m., *sentinus*, (d'in *sentire*); la anticii Romani, diu care da prunciloru nascuti *sintire*.

1 SENTIRE, (dupo localitati : *sentire*, *sintire*, etc.; formele : *sentescu*, *sentesci*, etc., in locu de : *sentiu*, *sentii*, *sente*, etc. sunt provinciliasmi de inlatu-ratu), *sentii*, *sentitu*, (si *sensu*), v., *sentire*, (it. *sentire*, isp. port. prov. fr. *sentir*); a percepe cu corpulu sau cu mentea, l. cu corpulu : a) in genere : *sentim* caldulu si frigulu, dulcele si acrulu; a *sentí* e a *audí*, a *vedé*, a *gustá*, a *olface*, a *palpá*; sonurile se *sentu*, *audindu* cu urechiele; saporea se *sente* cu limba si *palatulu*; dureti'a si *molleti'a*, *asperitatea* si *netiditatea* se *sentu* cu *tactulu* ce *jace in totu corpulu*; a *sentí* *dorere* de capu, de *stomacu*, de *petiore*; in somnu *profundu* nu *sentim* bene; nu mai *commotioni* mari ne *facu* se *sentim* in somnu *aduneu*; *tote animalile* *sentu* mai bene sau mai reu. *plantele inco paru* a *sentí*, *déro omulu* *sente* ca mai bene; *urechiele* *sentu* *sonurile*, *oclii* *sentu* *colorile*; nu am *sentitu* *candu* ai *venitu*; se *sente* cu *oclii* *cumu* *crece* *erb'a* de *rapede*; *sentii* *co cineva* *âmbla* *prin podu*? *cu am* *sentitu* *pre cineva* *âmblandu* *prin podu*; *câncle* *chiaru* *dormindu* *sente* *pre celli* *ce* *intra* *in curte*, *sente* *passii* *celloru* *ce* *se* *appropia* *de cas'a* *domnului* *seu*; a nu si *sentí* *petiorele*, *mánule*, *peptulu*, *degetele*; *sentiu* *co* *mi* *inglacia* *petiorele*, *inglacia* *sangele* *in mene* = *sentiu* *inglaciandu-mi-se* *petiorele*, *inglaciandu* *sangele* *in mene*; *eineva* nu si *sente* *membrele* *ammortite*, *paralysate*, *degerate*; a *sentí* *greutate* *pre peptu*, *in* *stomacu*, *in* *petiore*, *in* *totu* *corpulu*; a se *sentí* *bene*, *reu*, *strim-*

toratu, *commodu*, *in largu*, *in strimtu*; *unu omu* *se* *sente* *sau* *nu* *se* *sente* *pre* *sene* *ensusi*; *multe* *mulieri* *nu* *se* *sentu* *de locu*, *stultii* *nu* *se* *sentu*; b) in specie a *cercá*, *gustá*, *patí*, *sufferí*, etc., mai *allessu* *ceva* *reu*, *vettematoriu* : *am* *sentitu* *mare* *nevolia* *pre* *calle*; *eu* *am* *sentitu* *tote* *amarurile*, *tote* *rossinile*, *tote* *greutatele*; *voiu* *se* *sentii* *pre* *spinarea* *tea* *loviturele* *ce* *ai* *datu* *acestui* *bictu* *nefericitu*; *veti* *sentí* *armele* *nostre*; a *sentí* *mari* *damne*; a *sentí* *mari* *valneri*, *multe* *vessationi*; de aci : a nu *sentí* = a nu i *pesá*, a *sentí* = a i *pesá* : nu *sente* *callulu* *de atáta* *greutate*; *veri-ce* *ai* *face* *acestui* *misellu*, *nu* *sente*; a *sentí* *pestea*, *scabi'a*, *toti* *morbii*; *ve* *vomu* *face* *se* *sentiti* *de reu*, *déco* *nu* *sentiti* *de bene*; *cine* *va* *sentí*, *déco* *aceste* *relle* *voru* *veni* *asupr'a* *terrei*? *voi* *celli* *avuti* *veti* *sentí* *mai* *multu* *amaru*; a *sentí* *consecentiele*, *effectele* *faptelor* *selle*; si in *sensu* *mai* *estensu* : *corpulu* *sente* *putredione*, *suffletulu* *nu* *va* *sentí* *putredione*; *lemnulu* *sente* *de* *umiditate*, *gránulu* *si* *alte* *cereali* *sentu* *carbonele* *si* *alti* *morbi*; *ferrulu* *sente* *ruginea*; a *sentí* *sete*, *fame*, *gretia*; a *sentí* *meni'a*, *furi'a* *cuiva*; 2. cu *suffletulu* : a) de *partea* *affectiva* : a *sentí* *buccuria*, *tristetia*, *placere*, *parere* *de bene*, *parere* *de reu*; a *sentí* *compassione*, *misericordia*, *urra*, *amore*; nu *sente* *neci* *urra*, *neci* *amore*, *cine* *e* *indiferente*; a *fi* *recc* *de* *tote* *si* *a* *nu* *sentí* *de* *nemica*; a *sentí* *de* *cineva*, *de* *ceva* = a *se* *interessá*; *oratoriulu*, *poetulu*, *pictoriulu*, *totu* *artistulu* *ce* *nu* *sente*, *nu* *pote* *fi* *artistu*; a *sentí* *formosetiele*, *gratiele*, *formele* *a* *totu* *ce* *e* *formosu*; *fora* *sentire* *nu* *e* *viétia* *in* *opulu* *artistului*; *focu* *si* *viétia* *e* *in* *sentire*; b) de *partea* *mentei*, a *intellege*, *pertunde*, *percepe*, *connosce*, *cogitá*, etc. : *sentiu* *cogitele* *si* *volide* *vostre*; noi *mai* *antaniu* *sentim* *ce* *se* *ordesc* *in* *defuvorea* *terrei*; nu *sentu* *ce* *le* *spuni*; *am* *sentitu* *co* *vreau* *se* *me* *calce* *latronii*; *eine* *sente* *bene*, *dice* *si* *bene*; *cumu* *sentiu*, *asiá* *vorbescu*; a *sentí* *de* *mai* *inainte* *co* *are* *se* *erumpa* *una* *mare* *revolutione*; *sunt* *inse* *lucruri* *ce* *se* *sentu*, *fora* *se* *se* *pota* *intellege* *si* *esplicá*; *ai* *nostri* *sentira* *co* *inimicii* *vreau* *a* *leuá* *fug'a* *pre* *ascunsu*; *cumu*

sentí intentionca inimicului, capitánulu commandà se se incépa lupt'a: a nu si sentí positionea, starea; a nu sentí unde se afla, unde sta, unde merge; c) de partea morale: a sentí recognoscentia; a nu sentí co face reu; a sentí vertutea, benele morale; nu si sente miselli'a, rossinea, desonorea; nu si sentu peccatele; d) in form'a refflessiva: a se sentí, afora de sensurile mai susu attense, cumu: nu se sente neci unu sonu, nu se sente co suffla, nu se aude si nu se sente nemica; se sente. déro nu se pote spune, etc., are si sensulu de: a avé clara conscientia de sene: bestiele nu se sentu cu omulu; sunt inse si ómini ce nu se sentu; cine nu se sente, e afora d'in sentiri, (vedi si 2 sentire); omulu greu morbosu nu se sente; copillii inco mici nu se sentu; multe mulieri nu se sentu de locu; inse: a nu se sentí va se dica sí: a stá in pace, a nu se miscá, a nu face strepitu: nu se sente si nu se aude nemica; se nu ve sentiti, cátu voliu dormi eu; omulu acestu-a nu se sente, nu se aude.

2 SENTIRE, (si *sentire, simtire*, vedi 1 *sentire*), s. verbale, sensus; in t. s. verbului: *celle cincii sentiri alle omului; tote animalile n'au aceste cincii sentiri; sentirea cu oclii, cu urechele; cátu sentire la acestu cane! a si perde sentirea, a si essi d'in sentire, a si veni in sentire, etc., differite in sensu: a si essi d'in sentiri, a si veni in sentiri: venitive in sentiri; a fi in tote sentirile, a si face testamentulu peno candu e in sentiri, peno candu e in tote sentirile; nu e, se vede, in sentiri, in tote sentirile; morbosulu si a venitu in sentiri d'in deliriulu ce avea; sentire de urra, de amore, de recognoscentia; sentire de benevolentia, de compassione; sentire de parere de reu, de parere de bene; sentire de celle ce au se se intemple; sentirea de positionea, de starea sea.*

SENTITIONE, (si *sentitiune, simtitiune*, etc., vedi 1 *sentire*), s. f., sensus; actione de 1 *sentire*, cumu si effectu allu acestei actione: *sentire, sensu, sensatione; facultate de a sentire=sensibilitate: sentitionile esterne; sentitioni in-*

terne de buccuria si de intristare; ager'a sentitione a cánelui cu olfaletulu; sentitioni offunde, superficiale; sentitione energica, viua, vivace: sentitioni flacce, serbide, debili: sentitione delicata a unoru flori ca sensitivele.

SENTITIOSU,-a, (si *senticiosu*, etc., vedi 1 *sentire*), adj., sensibilis; 1. ce se pote *sentire*; 2. inse si activu, care sente cu vivacitate, *tare sentitoriu: pãrti forte sentitiose alle corpului; pãrtile bubose sunt mai allessu sentitiose; omu sentitiosu in puntulu de onore; jugani forte sentitiosi la stemurare.*

SENTITORIU,-tória, adj. s., *sentiens, delicatus, humanus, gravis, magni momenti*, (comp. si isp. *sentidor*); care sente, mai vertosu, care sente, cu mare vivacitate: *fientie sentitorie, plantele sunt sentitorie; cáncle e forte sentitoriu; n'am vedutu muliere mai sentitoriu, nu numai de dorerile corpului, ci si de alle suffletului; sentitori si compatitori cu toti celli miseri; ce sentitoriu copillu! sentitoriu si divinatoriu chiaru de volientiele parentiloru si invetiatoriloru; bilance sentitoria, partea morbosa e cea mai sentitoria; in specie, *sensitoriu = insemnatoriu, insemnatu, grave, importante: perdere sentitoria, progresse sentitorie.**

SENTITU,-a, (si *sentitu*, etc., vedi 1 *sentire*), adj. part. d'in *sentire*, sensus: *celle sentite au cadutu sub sensuri; latroni sentiti ce erau se sparga cass'a de banni; latrone sentitu de cáne, lupi sentiti de calli; nu e usioru de sentitu si distinsu saporile; sentitulu urechiei, sentitulu audiului; in specie: pre sentite, pre nesentite; pre sentite cresce érb'a rea, asiá pre sentite crescu fetele si copillii; a veni pre nesentite, a se stracorá pre nesentite.*

SENTIU, s. m., pl.-uri, sensus, (d'in *sentire*); in celle mai multe d'in insemnarile formeii sensu: *sentiuulu vederei: sentiuulu gustatului; fora sentiu de sonuri: sentiuulu gustului e cellu mai voluptariu; omulu arc cincii sentiuri; dupo sentiuulu meu si allu altoru-a: sentiuulu commune, bonulu sentiu; sentiuulu nationale; fora sentiu de onore neci de pudore; pucinu*

sentiu de bona convenientia s'ar cere de la cesti impudenti; sentiulu unui coventu, unei frase, unui articlu de lege.

* SENTOSU, -a, adj., *sentosus*; plenu de *senti* (vedi *sente*): *campu sentosu*; metaforice: *pre cãlli sentose; pre callea cea mai sentosa.*

* SENTU, -a, adj., *sentus*; care are *senti*, (vedi *sente*): *rugi senti, locuri sente, cu greu amblãmu pre calle senta*; metaforice: *pre callea senta a vietiei; callea benclui pare sentu, callea reului fora senti.*

* SENU, -a, adj., de regula in pl., *seni, -e, seni, -æ, -a*, (d'in *sesse*); câte *sesse*: *mergu seni seni; a dá fia-carui cersitoriu seni banni.*

SENU, pl. -uri, *sinus*; vestimentu care accopere peptulu; spatiulu d'inte peptu si vestimentu: *a portá sérpele in senu*; peptulu ensusi, mai allessu peptulu unei femine; prin metafora: *senulu unei màri*; vedi *sinu*.

* SEORSU, adj. adv. s., *seorsus, seorsum*, (d'in *3 se* si *versu* de la *vertere*); pusu de una parte, datu la una parte; mai vertosu ca adv., de una parte, in parte, despartitu, separatu, etc.: *a tractá seorsu unele de altele; seorsu de mâna, delimba si de alte pãrti pote essiste vietiu.*

* SEPALA, s. f., (*sepalum*, fr. *sépale*); fia-care foliola ce formédia calicele unei flore: *sepalele sunt foliolele calicelui.*

* SEPARABILE, adj., *separabilis*, (fr. *séparable*); care se pôte *separare*: *utilele nu e separabile de onestu; nu e corpu alle cui parti se nu fia separabili.*

* SEPARARE, v., *separare*, (fr. *séparer*); a desparti ce e conjunctu, a desparti, despreună, disjunge, a tractá despartitu, etc., 1. proprie: *bosphorulu separa Europ'a de Asi'a, Renulu separa Franci'a de Germani'a, Dunari'a separa Romani'a de Bulgari'a; a separá muliereu de barbatu; a separá una parte d'in térra; a separá pre socii de corpu; nu separati, ce natur'a a impreunatu; a separá ouile rôniose de celle sanetose; a separá pre celli contagiati de celli curati; a separá ce e putridu de ce e viu; murulu medianu separa curtile vecini-*

loru; 2. metaforice: mica linia separa benele de reu, virtutea de vitiu; nu me voliu separá de voi in nemica; nu mi voliu separá opinionea si volienti'a de a vostra; a si separá interessile selle de alle altui-a; a separá partea morale de cea materiale a unei cestione de tractatu.

* SEPARATIONE, s. f., *separatio*, (fr. *séparation*); actione de *separare* si effectu, statu produsu prin acésta actione: *congregationea puncteloru de accusatione adjuta pre accusatoriu, éro separationea acelloru-asi punte adjuta pre accusatu; separationea carnei de osse, pellei de carne; separationea amiciloru boni e acerbu, cumu dorerosa e separationea de ori-ce ne e charu; separationea sociloru, conjugiloru; separationea pareriloru, separationea in factioni; separationea terrei in mai multe parti; separationea celloru rei de celli boni; separationea discursului in parti principali dupo ideele fundamentali; separationea frasei, periodului in membre mesurate; separationea unei incapere in altele mai mice.*

* SEPARATISTU, -a, s. pers., (fr. *séparatiste*); partisanu de *separazione*, mai allessu in cestioni de religione si de politica: *intre Români nu mai sunt separatisti cari aru vré se védia separate celle doue terre unite.*

* SEPARATIVU, -a, adj., *separativus*, (fr. *séparatif*); aptu a *separare*: *cause separative, motivu separativu, occasiune separativu.*

* SEPARATORIU, -tória, adj. s., *separator*; care *separa*.

* SEPARATU, -a, adj. part. d'in *separare*, *separatus*.

* SEPE, s. f., *sepes*, (d'in *sepire*); gardu ingraditura: *sepe de nouvelle.*

* SEPEDE, adj., *sepes*, (d'in *sex* = *sésse*, si *pede*); de *sésse pedi*, cu *sésse pedi*.

* SEPELIBILE, adj., *sepelibilis*; ce se pôte *sepelire*.

* SEPELIENTE, adj. part. pres., *sepeliens*, care *sepelire* sau *sepelesce*.

* SEPELIRE, v., *sepelire*; a ingropá, in specie, a immormentá; metaforice, a affundá, cofundá, perde, nemicí.

* SEPIA, s. f., *sepla*, (σηπία, fr. *sepia* si *sèche*); molluscu, ce emite d'in sene unu succu negru; metaforice, negretia de scrisu.

* SEPIACIU,-a, adj., (fr. *sépiacé*); de *sepia*, assemine *sepiei*; subst. pl. *sepiaciele*, familia de conee univalve.

* SEPIARIU,-a, adj., *sepiarius*, (fr. *sépiaire*); de *sepe*: *passeri sepiarie*, *fringillele sunt sepiarie*.

* SEPICOLU,-a, adj., (fr. *sépicole*), (d'in *sepe* si *colere*), care *viue*, se afla pre *sepe*, in *sepe*.

* SEPICLA sau *sepicula*, s. f., *sepicula*; deminutivn 1. d'in *sepe*; 2. d'in *sepiu*, vedi si *sepidia*.

* SEPIDIA, s. f., (fr. *sépidie*); proprie, deminutivn d'in *sepia*, applicatu, inse in specie la unu genu de insecte coleoptere heteromere d'in famili'a lucifugelor.

* SEPIEPHORU,-a, adj. s., (fr. *sépiéphore*, d'in σηπία=*sepia*, si *φέρων* = ferere); care porta, da negretia ca *sepi'a*; subst. pl. *sepiephorele*, familia de mollusce ce au de tipu genulu *sepia*.

* SEPIMENTU, pl.-e, *sepimentum*, (d'in *sepire*); ingraditura.

* SEPIOIDE, adj., (fr. *sépioïde*); care *sémina* cu *sepi'a*.

* SEPIOLA = *sepiora*, s. f., *sepio-la*, (fr. *sépiole*); deminutivn d'in *sepia*; applicatu si la una subdivisiune generica de mice *sepie*.

* SEPIOLIDE, adj., (fr. *sépiolide*); care *sémina* cu *sepiol'a*.

* SEPIRE, v., *sepire*, (d'in *sepe*); a face *sepe*, a inchide cu *sepe*, a ingradí, si in genere, a inchide, incinge, incongiurá, infasciorá, etc., 1. proprie: *a sepi gur'a putiului*; *a sepi curtea, aratur'a, gradin'a, agrulu, pomari'a*; *a sepi cetatea cu muri, cu opere de assaltu*; *a sepi selb'a, castrele*; *a sepi venatulu*; *sepiu in velu de pandia alba*; *a sepi armat'a inimicului in una desa padure*; 2. metaforice: *a si sepi limb'a*; *a sepi imaginationea vagabunda*; *a sepi impetulu cupiditatiloru*; *a sepi campulu unei scientia*; *a sepi aren'a activitatei*; *a sepi licenti'a, spre a lassá cursu libertatei addeverate*; *nu sepiu gurele vitei d'in a-*

ria; *nu veti sepi gur'a cellui intellectu si dortu*.

* SEPONERE = *seponere*, v., (se conjuga ca v. *ponere* = *punere*), *seponere*; a *pune* de una parte, la una parte, a despartí, separá, departá, etc., 1. proprie, a) in genere: *nu spendeti toti a-cesti argenti, ci seponeti una parte: se sepone totu ce se ascunde*; *se seponemu parte din castigu*; *pretiulu predeloru facute in bellu se lu seponemu pentru scole si temple*; *a sepone d'in tote buccatele pentru celli ce n'au venitu la mésa si potu veni mai in urma*; b) in specie, a relegá, essiliá; 2. metaforice: *pentru fia-care lueru, pentru fia-care studiu se seponemu tempu*; *nu sciti sepone ce e urbanu de ce e agreste, sepone ce e factu de ce e insipidu si nesaratu*.

* SEPOSITIONE, s. f., *sepositio*; actione de *seponere*: *sepositionea unei decima d'in castigu*.

* SEPOSITU = *sepostu*, -a, adj. part. din *seponere*, *sepositus* = *sepostus*.

* SEPOSU = *seposu*, -a, adj. part. d'in *seponere*, *sepositus*; vedi *sepositu* = *sepostu*.

* SEPTANU,-a, adj., vedi *septimanu*.

SEPTE, (*siépte*), adj. numer., *septem*, (it. *sette*, isp. *siete*, port. *sete*, prov. *set*, fr. *sept*); numerulu cardinale 6+1: *sépte ómini si sépte mulieri*; *séptespredieca* = *septendecim*: *séptespredieca dille*; *séptedieci* = *septuagiuta*: *sépte dieci de anni*; *sépte cente de militari*, *sépte milli de callari*; *de sépte ori* = *septies*; *câte sépte* = *câte sépte sépte* = *septeni*; *allu septele* = *septinus*; *a septea* = *septima*.

* SEPTEJUGE, adj., *septejugis*, (d'in *sépte* si *jugu*); cu *sépte* injugatu, care are *sépte* injugati: *septejugi carra*.

SEPTEMANA, s. f., vedi *septimana*.

SEPTEMBRE, s. m., *september*; a *sépte* luna incependu a numerá de la Martiu: *Septembre e luna de tómma*; in poporu *Septembre e connoscutu si sub nomele de raptione*; *Septembre are trei-dieci si un'a de dille*; in *sépte* *Septembre* = in *sépte* alle lui *Septembre*, la noue *Septembre* = la noue alle lui *Septembre*.

* **SEPTEMDECE**, adj. num., **septemdecim**; *sépte-spre-diece* = 17.

* **SEPTEMDECIOCTONALE**, adj., (fr. *septemdécioctonal*; — d'in *septemdece* si *octonu*); care are forma de prisma *octogona* cu *séptespre-diece* *facie*: *cristalle septemdecioctonali*.

* **SEPTEMDENTE** = *septendente*, adj., (fr. *septemdenté*); care are *sépte denti*.

* **SEPTEMDIGITATU** = *septendigitatu*,-a, adj., (fr. *septemdigité*); munitu cu *sépte degite* sau *lobi*.

* **SEPTEMDUODECIMALE** = *septenduodecimale*, adj., (fr. *septemduodécimal*); care are forma de prisma *dodecagona* cu *séptespre-diece* *facie*.

* **SEPTEMFUU**,-a, adj., **septemfluus**; care *flue* = *curre* pre *sépte* *bracie* sau *albie*: *septemfluulu Nilu*.

* **SEPTEMFOLIOLATU** = *septemfoliolu*,-a, adj., (fr. *septemfolié*); care are *sépte foliole*: *folie septemfoliole*.

* **SEPTEMGEMINU**,-a, adj., **septemgeminus**; de *sépte ori geminu*: *septemgemin'a Roma*: *septemgeminulu Nilu*.

* **SEPTEMLOBATU** = *septemlobu*,-a, adj., (fr. *septemlobé*), munitu cu *séptelobi*.

* **SEPTEMMACULATU** = *septemmaculu*,-a, adj., (fr. *septemmaculé*); care are *sépte macule de colore*.

* **SEPTEMMESTRE** = *septemmestru*,-a, adj., **septemmestris**; de *sépte mensi*: *prunci septemmestri*.

* **SEPTEMNERVATU** = *septemnervu*,-a, adj. s., **septemnervus**,-a, (fr. *septemnervé*); care are *sépte nervi* ca subst. f., *septemnerva*, specia de planta, numita si *plantagine*.

* **SEPTEMPEDALE**, adj., **septempedalis**; de *sépte pedi*: *statua septempedale*.

* **SEPTEMPPLICARE**, v., (**septemplicare**); a face *septemplice*, a *insepti*.

* **SEPTEMPlice**, adj., **septemplex**; d'in *septe* *asemini* *parti* *facutu*, *inseptitu*: *septemplicle Nilu*. *septemplice firu*, *septemplicie scuturi*.

* **SEPTEMPUNCTATU** = *septempunctu*,-a, adj., (fr. *septempunctué*); semnatu cu *sépte puncte* de colore.

* **SEPTEMRIONALE**, *septemtrio-*

ne; vedi: *septentrionale*, *septentrione*.

* **SEPTEMVIRALE**, adj., **septemviralis**; relativu la *septemviru*: *auctoritate septemvirale*; absol. *septemviralii* = *septemvirii*.

* **SEPTEMVIRATU**, s. m., **septemviratus**; demnitate de *septemviru*.

* **SEPTEMVIRU**, s. m., **septemvir**; unulu d'in *sépte viri* = *barbati*, *cari*: 1. la Romani, erau *insarcinati*, a) cu dispunerea solennitatiloru si ospetieloru publice; b) cu *divisioea* *agriloru*; c) cu *judicatele* relative la *divisioea* *agriloru*; 2. la *celli* *recentiori*, *septemviru* = unulu d'in *celli* *sépte electori* ai imperiului germanu; unulu d'in *celli* *sépte demnitari* ai Ungariei; (compara si fr. *septemvir*).

* **SEPTEENARIU**,-a, adj., **septenarius**; (fr. *septénaire*); care coprende *sépte*: *numeru* *séptenariu*; *versuri* *septenarie*, de *sépte* *petiore* sau *sépte* *syllabe*; *flueru* *septenariu*, cu *sépte* *tuburi*.

* **SEPTEDECE**, *septendecioctonale*, *septendente*, etc.; vedi: *septemdece*, *septendecioctonale*, *septendente*, etc.

* **SEPTEENI**,-e, adj. pl., **septeni**; vedi *septenu*.

* **SEPTEENALE**, adj., (fr. *septennal*, — d'in *septenne*); de *sépte anni*.

* **SEPTEENNE** = *septuennne*, adj., **septennis** = *septuennis*; de *sépte anni*; *copilli* *septenni*.

* **SEPTEENNIU** = *septuenniu*, s. m., pl.-e, **septennium** = *septuennium*; *spatiu*, *durata* de *sépte anni*: *doue septennie numeri in cetea tea*.

* **SEPTEMRIONALE**, adj., **septentrionalis**, (fr. *septentrional*); relativu la *septentrione* = *média* *nopte*: *regione* *septentrionale*, *hemispheriu* *septentrionale*, *venturi* *septentrionali*, *nationi* *septentrionali*; *terri* *septentrionali*.

* **SEPTEMRIONARIU**,-a, adj., **septentrionarius**; *camu* in *acellu*-asi *sensu* cu *allu* *forme* *septentrionale*.

* **SEPTEMRIONE**, s. m., **septentrio**, pl. **septentriones** = *septem triones*; proprie *septe trioni* = *sépte boi aratori*; aplicatu inse, 1. in *sensu* *mai* *appropriatu* de *cellu* *propriu*, *septentrione* = *constellationea* de *sépte stelle* de *longa*

polulu de média nopte, sunt inse done constellationi cu *sépte stelle* pre longa acellu-asi polu, nomite : *urs'a mare* si *urs'a mica*, éro in poporu connoscute sub nominele de : *carrulu mare* si *carrulu micu*, in *capetulu carului micu sta stell'a polare*, ce coincide apprope cu polulu cerului si allu pamentului; 2. prin noue metafore, *septentrione*: a) parte despre média nopte a lunei integre sau a cerului ori a pamentului in parte; b) ventu despre média nopte.

* SEPTENU,-a, adj., de regula in plur. *septeni,-e, septeni*; câte *sépte*; ca subst. f. *septena* = totu de *sépte* : *septena de dille*, in specie, *septena* = servitiu religiosu dupo *sépte* dille de la mortea cuiva,

* SEPTICOLLE, adj., *septicollis*; cu *sépte colline* : *urbea septicolle* = *Roma*.

* SEPTICOLORU,-a, adj., (fr. *septicolore*); de *sépte colori*, care are *sépte colori*.

* SEPTICU,-a, adj., *septicus*, (*σηπτικός*, fr. *septique*); care produce putredione : *medicamente septicce*.

* SEPTIE, adv., *septies*; de *sépte ori*, in *sépte*.

* SEPTIFARIU,-a, adj. adv., (*septifarius*), adv., *septifarium*; in *sépte*, d'in *sépte* parti, impartitu in *sépte*; si ca adv. *septifurie*.

* SEPTIFOLIU,-a, adj. s., (*septifolius*), *septifolium*, care are *sépte folie*; s. m. reale, *septifoliu*, specia de planta.

* SEPTIFORE, adj., *septiforis*, care are *sépte fori* = *sépte deschiseturé*, *sépte gauré* sau *tiéve* : *flueru septifore*.

* SEPTIFORME, adj., *septiformis*, (fr. *septiforme*); 1. care are *sépte forme*; 2. d'in *septu* si *forma*, care are *forma de septu*.

* SEPTIFRAGU,-a, adj., (fr. *septifrage*), care *frange septulu*, care esse frangundu, rumpendu *septulu*.

* SEPTIESSAGONALE = *septihexagonale*, adj., (fr. *septihexagonal*); care are forma de una prisma *hexagonale* cu *sépte facie*.

* SEPTILE, adj., *septilis*, (fr. *septile*); de *septu*, ce tine de *septu*, vorbindu mai vertosu de plante.

SEPTIMANA = *septemâna*, s. f., *septimana*, (it. *settimana* si *settimana*, isp. port. *semana*, prov. *septmana*, *setmana*, *semmana* si *semaine*, fr. *semaine*); *hebdomas*; proprie, f. d'in *septimanu*, leuatu ca subst. in specie cu intellessulu de: spatiu, durata de tempu de *sépte dille*: *doue septimane*, *unu mense are apprope patru septimâne*, *annulu are cincidieci si doue de septimane*; *la septimana*, *pre septimana* = *pre fia-care septimana*, *in una septimana*, *dupo una septimana*, *cu septiman'a*, *in septimana*; *septiman'a cea mare*, *septiman'a cea luminata*; *septiman'a brendiei*, *septiman'a lassatului de seccu*, *septiman'a pathemelu*, *septiman'a passioniloru*; prov. *a portá cuiva septimanile* = *a portá sabbatele*; *septimana* = *parastase de septimana* pentru unu repausatu.

SEPTIMANALE, adj., *hebdomadarius*; de *septimana*, de *fia-care septimana*.

SEPTIMANU,-a, adj., *septimanus*, (d'in *septimu*); relativu la *septimu*, in specie : a) *septimanu*, militariu d'in septim'a legione; b) *septimanu*, scolariu d'in septim'a classe.

* SEPTIMATRU, s. m., *septimatrus*: 1. in sensu anticu, serbatore dupo *sépte* dille de la idele unui mense; 2. prin estensione, in sensu actualé, officiu religiosu in *septim'a di* dupo mortea unei persona.

SEPTIME, s. f., totu compusu d'in *sépte* unitati.

* SEPTIMONTIALE, adj., *septimontialis*; relativu la *septimontiu* : *pastioni septimontiali*.

* SEPTIMONTIU, s. m., *septimontium*; 1. loculu ocupatu de cetatea *Roma*, care constá d'in *sépte monti* sau *colline*; 2. serbatore (in Decembre) in memori'a ocuparei celloru *sépte monti* sau *colline* in radi'a cetatei *Roma*.

* SEPTIMU,-a, adj., *septimus*, (d'in *sépte*, num. ordinale); *allu septele* : *septimulu rege allu Romaniloru*, *septim'a di dupo plecare*, *in fia-care septima di*; *septimulu mense allu annului*; *septim'a óra d'in di*; *septim'a classe*; ca s. f., *una septima*, *multe septime*.

* SEPTINGENARIU,-a, adj., *septin-*

genarius; relativu la *septingenu*, care coprende *sépte cente*: *numeru septingenuariu*.

* SEPTINGENI, -e, adj., *septingeni*; câte *sépte cente*; mai raru singul. *septingenu*, -a.

* SEPTINGENTESIMU, -a, adj., *septingentesimus*, (d'in *septingenti*); allu *sépte centele*: *annulu septingentesimu de la fundarea Romei*.

* SEPTINGENTI, -e, adj., *septingenti*; numeru cardinal, *sépte cente* = 700: *septingenti luptatori*.

* SEPTINGENTIE, adv., *septingenties*; de *sépte cente de ori*.

* SEPTINGENU, -a, adj., *septingenus*; vedi *septingeni*.

* SEPTINSULARIU, -a, adj. s., (fr. *septinsulaire*); d'in celle *sépte insule* (in marea *Ionica*).

* SEPTIOCTONALE, adj., (fr. *septioctonal*); care are forma de *prisma octogona* cu *sépte facie*.

* SEPTIONE, s. f., *septie*; actiune de *sepire*: *septionea urbei cu muri*, *septionea agriloru cu gardu viu*.

* SEPTIPEDE, adj., *septipes*, (fr. *septipède*); de *sépte pedi*, cu *sépte pedi*, si prin metafora, forte mare, nespusu de mare.

SEPTIRE, -escu, v., vedi: *inseptire*, si *septuplicare*.

* SEPTIZONIU, s. m., *septizonium*, (fr. *septizone*); edificiu mare cu *sépte zone* = *contignationi*.

* SEPTUAGENARIU, -a, adj., *septuagenarius*, (fr. *septuagénaire*); relativu la *septuageni*, care coprende *séptedieci*: *numeru septuagenariu*; *omini septuagenari*, de *séptedieci* de anni.

* SEPTUAGENI, -e, adj. pl., *septuageni*; num. distributiv; mai raru in sing. *septuagenu*, -a: *de câte séptedieci: septuagene petiore*.

* SEPTUAGENU, -a, adj., *septuagenus*, vedi *septuageni*; ca s. f., *septuagena* = numeru de *séptedieci* de obiecte.

* SEPTUAGESIE, vedi *septuagie*.

* SEPTUAGESIMU, -a, adj., *septuagesimus*; num. ordinale, allu *séptedieci*: *septuagesim'a di inainte de pasc*, si absol. *septuagesim'a*.

* SEPTUAGIE, adv., *septuagies*; de *séptedieci* de ori.

* SEPTUAGINTA, adj., *septuaginta*; numeru cardinal, *séptedieci* = 70: *septuaginta callari*; *sub nomele de septuaginta se connosce si traductioneu vechiului testamentu, traductione facuta in Alessandri'a, pre tempulu Ptolemeiloru, de séptedieci invetiati*.

* SEPTUENNE, *septuenniu*; vedi *septenne*, *septenniu*.

* SEPTU, -a, adj. part. s. d'in *sepire*, *septus*; *ingraditu*; *luatu mai vertosu* ca subst. *septu*, *septum*, *ingraditura*, *gardu*: *septu de noucle*, *septu de arundine*, *septu de scandure*, *septu de muru*, *septu viu*; *septu de oui*, *de capre*, *de porci*, *de vitelli*; in scientiele naturali, *septu* = *septa* = membrana, etc., ce desparte doue cavitati ale organismului.

* SEPTULA, s. f. si m. *septulu*, pl. -e. (fr. *septule*); deminutiv d'in *septa* = *septu*; in specie, *septu* ce desparte in doue capsul'a certoru fructe.

* SEPTULATU, -a, adj., (fr. *septulé*); munitu cu *septule*.

* SEPTULIFERU, -a, adj., (fr. *septulifère*); care porta, are una *septula*.

* SEPTULU, s. m., pl. -e, vedi *septula*.

* SEPTUNCE, s. f. si m., *septuunc*; *sépte uncie*, *sépte* d'in douespredece parti ale unui totu: *septunce de auru*; *septunce d'in unu jugu de pamentu*; in sensu mai largu, *sépte lucruri*: *septunce de eupe*.

* SEPTUNCIALE, adj., (fr. *septuncial*); de *sépte uncie*.

* SEPTUPLARE, v., (fr. *septupler*); a face *septuplu*: *septuplati numerulu cincii*.

* SEPTUPLATU, -a, adj. part. d'in *septuplare*.

* SEPTUPLU, -a, adj., *septuplus*, (fr. *septuple*); care e de *sépte ori* mai mare: *desdamnare septupla*, *numerulu sépte e septuplulu numerului unu*; *patruspredece e septuplulu numerului doi*.

* SEPULCRALE, adj., *sepulcralis*, (fr. *sépulcral*); relativu la *sepulcru*: *facla sepulcrale*, *candele sepulcrali*, *urna sepulcrale*, *ceremonia sepulcrale*; *statue sepulcrali*; *ornamente sepulcrali*; *facia sepulcrale*, *vultu sepulcrale*.

* SEPULCRETU, pl.-e, sepulcretum locu de *sepulcre*, de mormente, locu de immormentare, *cemeteriu*.

* SEPULCRU, pl.-e, sepulcrum, (fr. *sépulcre*, — d'in *sepelire*); locu de *sepelitu*, mormentu : *de demanétia merse-ra mulieri la sepulcrulu cellui immormentatu de trei dille: a plange in tote dillele la sepulcrulu unicolui seu filiu rapitu de morte: sepulcrele nu se profana; se respectàmu sepulcrele, se le apperàmu de profanationile strainului; Jesu-Christu nomisce pre farisei, sepulcre spolite pre d'inafara; sanctulu sepulcru e cellu in care fu depusu mantuatoriulu nostru: pen'a sepulcrului la machomedani, e purgatoriulu, prin care trecu numai credentiosii morti incarcati de peccate: metaforice : ce place muteloru sepulcre!*

* SEPULTARE, v., sepultare; intensivu de la *sepelire*; a tiné *sepultu*, immormentatu.

* SEPULTORIU, -tória, adj. s., sepultor, (d'in *sepultu*); care *sepele*, immormenta, 1. proprie : *sepultorii mortiloru*; 2. metaforice : *sepultorii turburariloru civili*.

* SEPULTU, -a, adj. part. s. d'in *sepelire*, *sepultus*; ingropatu : *thesaure sepulte in pamentu*; *ómini perduti si sepulti in detorie*; *sepulti in somnu si in betia, in vinu; sepultulu affundu allu cadavereloru*.

* SEPULTURA, s. f., sepultura, (fr. *sépulture*, — d'in *sepultu* de la *sepelire*); actione de *sepelire*, de immormentare, cumu si loculu de immormentare : *locu destinatu la sepultur'a strainiloru; modu de sepultura, ceremonie de sepultura, sepultura prea in facia; sepulturele afora si departe de cetati si sate scapa populationile de multe contagioni perniciose*.

* SEPULTURARIU, -a, adj., sepulturarius; relativu la *sepultura*.

* SEQUACE, *sequente, sequere, sequestrare, sequestru*. etc.; vedi *secace, secen-te, secere, secestrare, secestru*, etc.

1 SERA, s. f., serum (tempus), (it. *sera*, prov. *ser*, fr. *soir*), *vesper, vespera*; tempulu dupo appusulu sórelui

pêno ce se intuneca bene : *se face séra, e séra; ne appucà sér'a in mediloculu padurei; fu séra, fu demaneti'a, prim'a di*; ca espresione de tempu, in forte multe locutioni cu differite si forte delicate nuantie de intellesu, a) fora prepositione : *sér'a sedemu pêno tardiu; nu se siéde sér'a asiá tardiu; sér'a lucrati, diu'a ve peramblati; sér'a pre recore e mai usioru de lucratu in tempu de véra; sér'a essimu din casa, sér'a essu passerile nocturne*; insocitu de unu demonstrativu : *ésta séra nu essu necaire; a séra am essitu; eri séra nu am lucratu*; b) cu prepositioni : *cu sér'a, de una data cu sér'a, pre séra, sub séra, cotra séra, spre séra, despre séra, de séra, de cu séra, in séra, in sér'a pasceloru, in sér'a nasceri, in de séra*; — cu respectu la calitatele spatiului de tempu, cumu si la celle cu ce se imple acestu tempu : *pertrecemu lungile sere de iérna cu vecinii si cu amicii; a si consume serele prin cafenelle; a pertrece una formosa séra, una amara si trista séra; séra serena cu luna plena, sere nuerose, fortunose*; de ací in orari : *bona séra, la venire; séra bona, la ducere; ti orediu sér'a bona; plecati, fora se ne diceti sér'a bona; intrati, fora se dati bona sér'a; a si leuá sér'a bona de la toti, a nu si leuá, a nu dá neminui bona sér'a*; — metaforice : *sér'a vietiei, sér'a unei vietie bene pertrecute nu e mai pucinu formosa de câtu celle alte pârti alle vietiei; nu in sér'a vietiei vomu sufferi a ne desonorá*.

2 SERA, s. f., (straformatu in *sara*, si m. *saru, zaru*), *sera*, (it. *serra*, fr. *serre, serrure*); 1. cuniatore, mai vertosu cuniatorea ce nu e fissa la usia : *séra de usia, fora séra la usia; a bagá, a pune sér'a; a scote sér'a, sér'a nu tine, ci cade, si fora séra usi'a se deschide*.

SERAFICU = *seraphicu, -a*, adj., (fr. *séraphique*), de *serafu* : *ordinea serafica; bonitate serafica, formosetia serafica*.

SERAFIMU = *seraphimu*, si *seraphinu, seraphu*, s. m., *seraphim*, (fr. *séraphin*); angeru de prim'a ordine : *serafimii celli cu multe aripe, si cherubimii celli cu oculi multi*.

SERAFU = *seraphu*, s. m., vedi *serafimu*.

SERARE, v., 1. din 1 *sera*, *vesperascere*, a se face, a fi *séra*, ca imperson. *serédia*, *incepe a será*, nu *serasse inco*, (vedi compos. *inserare*); 2. d'in 2 *séra*, *será claudere* = a incuniá usi'a cu *sér'a*; vedi *inserare* si *reserare*.

SERBARE = *servare*, v., *servare*, (it. *servare* si *serbare*, prov. *servar*). *celebrare*, *féstum diem agere*; *otiar*; 1. sensulu cellu mai populare e allu compositului *obserbare* = *observare* = *observare*; = a tiné, respectá, mai vertosu, a tiné si respectá, onorá una dí de *serbator*; in specie, a nu lucrá, a nu se ocupá de negocie, etc. : a *serbá diu'a nasterei unui copillu*, *diu'a numelui seu* : a *serbá una dí memorabile*, a *serbá toti sanctii*; *lenosii serbédia totu de a un'a*; a *serbá cu ospetie*, in *ospetie si pertrecheri de totu genulu*; a *serbá in familia pascete si alte mari serbatori*; *acésta dí nu se serbédia*, *se serbédia inse multe ce nu aru fi de serbatu*; 2. in sensulu cellu mai latu, a scapá, mantuí, apperá, pastrá, tiné neattinsu, integru si nevettematu, etc.; a) proprie, α) in genere : *me perdi cu vorbele telle*; *d'in contra te scapu si servu*; *voi mi ati servatu viét'a*; nu *mediciuau servatu viét'a parentelui nostru*; *armat'a a servatu*, prin *coragiulu seu*, *onorea nationale*; a *servá térr'a*, *libertatile*, *casele si templele*, a *servá tote de incendiú*, *de innecu*; a *servá dereptatea*, *ecitatea*, *onorea*, *castitatea*, *innocenti'a*, *amiciti'a*; a *servá pacea*, *concordi'a*; a *si servá demnitatea*; β) in specie, a pastrá pentru venitoriu, a economí : *servati parte d'in castigu pentru impregiurari neprevedute*; a *servá poterile armatei pentru una batalia decisiva*; b) metaforice, a observá, leuá sém'a, a veghiá, priveghiá, leuá in séma, a considerá, etc., α) in genere : *me serva acesti omini cu câte patru ocli*; a *servá callea cuiva*; *câniú neaddormiti serva liminele casei*; a *servá mesur'a*, *bon'a covenientia*; a *servá tote miscarile conspiratoriloru*; *servoti ouile melle*, *servati celli copilli*; β) in specie, α') a custodí unu locu, si de ací, a stá, sedé in unu locu; β') a pa-

strá in depositu; γ') a observá semnele annuntiatorie de venitoriu, presagie-le, etc.

SERBATIONE = *servatione*, s. f., *servatio*; actione de *serbare* = *servare*, *servationea salutei*, *vietiei*; *servationea semneloru presagitorie*; *serbationea dil-lei numelui*.

SERBATORE, s. f., vedi *serbatoriu*.

SERBATORESCE, adj. s., *solemniter*, *festive*; in modu *serbatorescu*.

SERBATORESCU, -a, adj., *festivus*, *solemnis*; de *serbator* : *vestimente serbatoresci*, *ospetiu serbatorescu*.

SERBATORIRE, -escu, v., *festum diem agere*; *otiar*, *cessare*; a tiné, face *serbator*; metaforice : a nu lucrá, a sedé in nelucrare, a fi otiosu.

SERBEDIRE, *serbedu*, etc., vedi : *serbidire*, etc.

SERBESCE, = *servesc*, adv., *serviiter*; in modu *serbescu* : a se portá *serbesce*.

SERBESCU, = *servescu*, -a, adj., *servilis*; de *serbu* : *viétia serbesca*, *conditione serbesca*, *sentimente serbesci*.

SERBIA, = *servia*, s. f., *servitus*, *servitium*; statu, conditione de *serbu*, 1. in sensulu cellu mai rude : *serbi'a Ebreiloru in Egyptu*; a *scapá d'in serbi'a despotismului*, *serbi'a terraniloru legati de gleba*, 2. in sensu mai mitigatu si metaforicu, a) statu de salariatu : *in serbia ai nascutu*, *in serbia ai se mori*; b) *serbi'a peccatului*; *amu fostu rescumperati cu sange de serbi'a diabolului*; *nu se pote scapá de serbi'a mulierei*, *de serbi'a ambitionei*.

SERBIDETIA, = *serbedetia*, s. f., *aciditas*, *acerbitas*, *insulsitas*, *insipiditas*, *pallor*, etc.; calitate de *serbidu* : *serbideti'a serului*; *serbideti'a pomeloru necopte*; *serbideti'a faciei*, *vultului*; *serbideti'a coventeloru celloru nesarati si insipidi*.

SERBIDIA = *serbedia*, s. f. camu in acellu-asi sensu cu allu formeí *serbedetia*.

SERBIDIME, = *serbedime*, s. f., camu in acellu-asi sensu cu allu formeloru : *serbidia* : *serbidetia*.

SERBIDIONE = *serbedione*, (*serbejune*, ca *rapejune* = *rpedvione*), s. f.,

aciditas, pallor, etc., actione, effectu, statu produssu de *serbidire*, camu in a-cellu-asi sensu cu allu formeloru : *serbidetia, serbidia, serbidime, serbiditura*.

SERBIDIORU = *serbedioru, -a*, adj., deminutivă d'in *sérbidu*, camu *sérbidu*.

SERBIDIRE = *serbedire, -escu, v.*, **acescere, pallescere, pallere**; a se face *sérbidu*, 1. a perde gustulu, a se acrí, etc. : *nu lassatilaptele se serbidésca*; mai vertosu ca reflex. : *a se serbidi : untulu nu s'a serbiditu; totu laptele s'a serbiditu ferbeti laptele. co se serbidesce mai tardiu*; 2. a perde faci'a, colorea, a pallí, a ingalbiní, a negrí, etc., si ací cu forma reflexiva, mai energica de câtu cea simpla : *cumu s'a serbeditu acésta fêta la facia! cumu s'a serbeditu faci'a fetei! de doreri si de morbu, de miseria serbidescu celle mai formose facie; serbidesce omulu si de mare arsura a sorelui*.

SERBIDITU = *serbeditu, -a*, adj. part. s. d'in *serbidire*.

SERBIDITURA = *serbeditura, s. f.*, **aciditas, acerbitas, insulsitas, pallor**; actione de *serbidire*, déro mai vertosu effectu allu acestei actione, statu produssu prin acea-asi actione : *serbiditur'a laptelui; cine pote mancă aceste serbiditure de pome, de buccate? cine pote bee serbiditur'a vostra de vinu? serbiditur'a faciei; serbediture de copille; serbiditure de verbe nesarate*.

SERBIDU = *sérbedu, (sarbedu), -a*, adj., **acidus, acerbus, acer, rancidus, pallidus, frigidus, insulsus, insipidus; absonus, absurdus**; vitiatu, stricatu, deterioratu, si a nome, 1. acru reu la gustu : *lapte sérbidu. untu sérbidu; nu mi placu buccatele sérbide; ce vinu sérbidu*; 2. vescidu, pallidu, negru, negriulu, etc. : *omu cu facia sérbida; ce fete tenere si cu tote aceste-a serbide. juni de tempuriu sérbidi prin abusulu desfrenariloru*; 2. in sensu mai ideale si generale, nesaratu, insipidu, neplacutu, gretiosu, rece, etc. : *cumu vrei se ridemu de vorbe asiá sérbide? styllu sérbidu, musica sérbida, etc.* — (Dupo unii d'in *in-sapidus*, in comparatione cu it. *scipido* si *sciapido* = *insipidu*, isp. *sabrido* = *sapidu*, si **enxabido** = *insipidu*; noi inse inclinâmu a re-

feri coventulu la *seru, seru de lapte*, care si prin forma si prin sensu, (*acru si pallidu*), explica bene pre *sérbidu*, allu cui intellessu fundamentale e totu *acrore si pallore*). *M.*

SERBATORIU = *servatoriu, -tória*, adj. s., **servator, servatorium**; **dies festus, feriae, otium, festivitas**; care *serba* = *serva*, 1. in genere : *servatoriū vietiei si averei nostra; servatoriulu patriei; servatoriulu nationei, genului omenescu, onorei nationale*; 2. in specie, a) observatoriu, veghiatoriu, priveghiatoriu; b) reale, α) masc. *servatoriu*, ce se aplica la *servatu*; β) fem. *serbatória* = *serbatóre*, di de observatu, de onoratu : *serbatórea serbatoriloru, in serbatorile pasceloru*, ca opposu la *di de lucrū, serbatóre* = di de otiu, si de aci *serbatóre* = otiu, sedere cu mânule in sennu, etc.

SERBATU = *servatu, -a*, adj. part. d'in *serbare* = *servare*, **servatus**; 1. in genere : *semnele servate, viétia servata, thesaurulu servatu; medie de servatu pèrulu*; 2. in specie : *di serbata cu mare solennitate; nu e tempu de serbatu diltele nomineloru*.

SERBIENTE = *serviente*, adj. part., d'in *serbire* = *servire*, **serviens**; care *serbe* = *serve*, mai vertosu, care e dispusu a *serbire*, 1. in genere : *omu serviente, callarius serviente*; 2. in specie, ca subst. pers. m., *unu serviente* = *unu serviente, (sergiente, sergente. comp. fr. sergent)*, cellu ce serve in unu officiu publicu de ordine inferiore, a nome : a) la militia, in una compania, *serviente* = subofficiariu; b) la judicatoria, *serviente* = apparitoriu; c) in administratione, *serviente* = lictoriu, viatoriu, etc.

SERBIETU = *servietu, s. m.*, **mantile**, (fr. *serviette*); buccata de pandia de stersu la mésa mânule si gur'a, *stergura, stergetu*.

SERBILE = *servile*, adj., **servilis**, (fr. *servile*); relativu la *serbu* = *servu* : *conditione servile, officie servili, negotie servili erau pentru anticii Romani tote afora de agricultura; bellulu servile fu terribile; revolta servile; metaforice, servile* = bassu, vile, abiectu nedemnu, etc.,

portare servile, omu servile, temere servile, caracteriu servile; despre lucrări litterarie: traductione servile, imitatione servile, ce, fora libertate si spontanietate propria, se tine orbesce de esemplariu: imitatori, pecore servili.

SERBILISMU = *sersilismu*, s. m., (fr. *servilisme*); systema de *serbilitate* = *servilitate*.

SERBILITATE = *servilitate*, s. f., (fr. *servilité*); calitate si fapta de *servile*, de omu *servile*: bassetia, abiectiune: *servilitatea lingusiriloru*, *servilitatea de caracteriu*; in litteratura si arti: *servilitate órba*; *stulta servilitate in traductione, in imitatione*.

SERBIRE = *servire*, pres. *serbu* = *servu* si *serbescu* = *servescu*, etc., v., *servire*, (it. *servire*, isp. port. *servir*, prov. *servir* si *sirvir*, fr. *servir*); a fi *servu*, 1. in insemnarea antica a coventului: *esti servu? servescu inco; detorii ce nu solveau, serviau creditoriloru; captivii servieau; peno mai de unadi servieau mare parte de ómeni, serviea mai vertosu viti'a négra de ómeni; Ebreii servira grea servitute in Egyptu; metaforice: a servi passioniloru, cupiditatiloru, ambitioinei, onoriloru; servescu multi peccatului, servescu diavolului; in specie ca terminu juridicu: serve unu locu altui locu, serve una casa altei case; serve port'a vecinului altui vecinu de trecutóre, (vedi si *servitute*); 2. in insemnare recentiore a) in specie, a fi domesticu la unu domnu, a fi *servitoriu*: *nu poti servi la doui domni; nu poteti servi si lui Domnedieu si lui Mammona; a servi cuiva sau pre cineva cu fidelitate: nu sciti servi; peno nu scie cineva servi, nu scie neci domni; servesce ca se inveti a comandá; servesce-te singuru, co nu afli totu de a un'a omu care se te servesca; mai bene se serve omulu ensusi, si de multe ori, e reu servitute de altii; a servi de instrumentu, de satelitu, si: a se servi de cineva ca de unu instrumentu, (vedi si mai la valle); b) in genere, a fi datu, inchinatu, suppusu, devotatu, dispusu a dá cuiva mâna de ajutoriu, a fi paratu a face bene, a fi de folosu, etc.: a servi patriei, altariului, instructionei, interessiloru publice;**

a servi poporului, totoru-a, nu sie in parte; a servi placeriloru selle sau alle altui-a; a servi causei bone, causeroru relle, ambitioinei selle sau ambitioinei altoru-a; a servi demnitatei, onorei selle, reputationei, gloriei; a servi posteritatei, omenimeii; si cu accus. a servi patri'a, instructionea, interessile selle sau alle terrei; a servi altariulu, scol'a, baseric'a, commerciulu, agricultur'a; cu subiectu de lucru: la ce serve una spata? la ce ti serve penn'a d'in mana? cui servu aceste lucruri? cui serve furtulu, predationile? nu ne serve acesta-a la nemica, serve pote se strice, éro nu se adjute; ap'a serve, ne serve la multe si variate usuri; c) in ore cari insemnari speciali: α) a servi statulu sau unu ramu de lucrari publice, unu officiu publicu, a nome: α') a servi in militia; a servi la cavallaria, la tunaria; a servi doue termine, a servi tota vieti'a; a servi ca officiaru, ca simplu militariu; β) a servi ca preutu: sacerdotii servu liturgia; servu multe alte officie, servitue religiose; mai vertosu, a sacrificá, liturgi, si de aci, a servi = a immolá, sacrificá: celli ce ve voru occide, voru crede co servescu lui Domnedieu; a servi celle mai bone pecore placerei ospetiloru; γ) a servi in cancellaria, a servi la prefectura, a servi ca professoriu publicu; a servi la lucrarile publice; a servi annii de pensione; δ) a servi la mésa, a servi antânii ospetii si domnele; a servi celle mai bone buccate inainte.

SERBITIU = *servitiu*, pl.-e, *servitium*, (fr. *service*); 1. statu de *servu*, in sensulu anticu, cu intellesu reu, considerandu conditionea *servului* de partea ei cea rea, in degradationea, miseri'a si abiectiunea persoanei asiá degradata, pre candu form'a *servitute* arréta statulu *servului* simplu si fora alte idee accesorie in reu; 2. in insemnare recentiore, a) statu, officiu de domesticu mercenariu la unu domnu: *servitiu in casa, in curte, la campu, la staulu, la gradina*; b) officiu publicu, in specie: α) *servitiu militare: a intrá in servitiu a essi d'in servitiu*; β) *servitiu religiosu, divinu: servitiu la una baserica; servitiu pentru sanctirea stéguriloru, servi-*

*tiu funebre; γ) servitiu in ramulu judi-
caturei, servitiu in ramulu administra-
tionei, servitiu in instructionea publica;
a avé annii de servitiu = a avé etatea
pentru una functione, cumu si, a im-
plení annii ce se cere pentru acea func-
tione, sau spre a essí la pensione; c) in
genere, servitiu = folosu, favore, etc. :
a face mari servitie terrei, instructionei,
scientiei; commerciuului, agriculturii, o-
menimeii; ti sum forte reconoscutoriu
pentru acestu servitiu; in locu de servi-
tiu, mi ati face mare reu; servitiile ad-
dusse omului de vite; servitie facute to-
toru amiciloru; nu e dispusu a face ne-
minui neci unu servitiu; d) in sensu
concretu, mai vertosu collectivu, α) in
genere, instrumentu de servire la ceva :
servitiu de buccataria, servitiu de ser-
vitu theia; servitiu de cosutu, servitiu
de chirurgu; β) in specie, persone, o-
meni ce servu la ceva : unu servitiu de
lautari; mai vertosu, servitori : n'avemu
servitiu completu pentru tota cas'a; ser-
vitiulu nostru nu e de Domne adjuta.*

SERBITORIA = *servitoria*, s. f., vedi
serbitoriu.

SERBITORIUM = *servitorium* -*toria*,
adj. s., *servitor* si *servitorius*, (it. *ser-
vitore* si *servidore*, isp. port. prov. *ser-
vidor*, fr. *serviteur*), care *serbe* = *serve*,
1. in sensulu cellu mai rigorosu allu
coventului, (vedi si *serbu* sub 1.) care
e *servu*, in *servitute*; 2. in sensulu mai
mitigatu, a) care *serve pre mercede* :
servitorii si *servitoriele* unei case mare;
a *prende*, a *demitte servitori* si *servitó-
rie*; *servitori diligenti, fideii*; *servitórie
lenose*; *servitorium la staulu, servitorium
dupo trassura, servitorium in casa, ser-
vitorium in curte, la buccatari'a*; b) care
serve in officiu publicu : *servitorii sta-
tului, ministerieloru, scolci, etc.*, inse
in officie inferiori; déro si in sensu mai
nobile : *servitorii altariului, basericei,
lui Domnedieu, sunt mai allessu preu-
tii, desí servitori ai basericei sunt si
celli ce curetia baseric'a, apprendu fa-
clele si candelele, etc.*; c) in sensu mai
estensu, *servitorium* = indetoritoriu, pa-
ratu a indetorá, adjutá, face placere, etc. :
omeni pleni de bonetate si servitori ori-

*cui la tota impregiurarea, (vedi si serbien-
te); 3. ca subst. f. reale, servitoria = servi-
toria, a) camu in acellu-asi sensu cu allu
formeii *serbia*, statu allu cellui ce se afla
in *servitute*; b) statu allu cellui salariatu
de unu domnu : *servitori'a ti a fostu
partea, veri-ce ai facutu spre a essí d'in
acésta servitoria*.*

SERBITUM, = *servitum* -*a*, adj. part.
d'in *serbire* = *servire*, *servitus*.

SERBITUDINE, = *servitudo*, s. f.,
servitudo, si

SERBITUTE, = *servitute*, s. f., *ser-
vitus*, (it. *servitù* si *servitudo*, *servitute*,
fr. *servitude*); statu, conditione de *serbu*
= *servu*, camu in acellu-asi sensu cu
allu formeii *serbia*, 1. in sensulu cellu
mai rigorosu allu coventului : *servitutea
Ebreiloru in Egyptu, in Babylone; prin
servitute omulu perde libertatea si dem-
nitatea de omu; servitute aspra, degra-
dante; a scapá de servitute, a fi in ser-
vitute; cine pote sufferi servitutea? a
rumpe catenele servitutei; a cadé in ser-
vitute; metaforice : servitutea peccatului,
in servitutea passioniloru; a fi in servi-
tutea unei muliere, a nu pote scapá de
servitutea amarei; 2. in sensu mai mi-
tigatu, a) statu allu cellui salariatu de
unu domnu, (vedi si *servitoria*); b) in
sensu mai largu, dispositione de a face
bene, de a ajutá, face placere, adduce
folosu; c) ca terminu juridicu, *servitute*
= indetorire onerosa a unui edificiu, u-
nui agru etc. : *servituti asupr'a mosiei
scossa la vendiare; suppose la servitute
potu fi cállile, drumurile, etc.*; d) si con-
cretu collect. multime de *servi* sau *ser-
vitori*, mai allessu, adoratori ai unei for-
mosetia.*

SERBU = *servu* -*a*, adj. s., *servus*,
(it. port. *servo*, isp. *siervo*, prov. *serv*
si *ser*, fr. *serf*); 1. in sensu rigorosu si
mai anticu, omulu prensu in bellu si
lipsitu de libertate, sau omulu prensu
veri-cumu, vendutu, comperatu si trac-
tatu ca vita, ca lucru, asiá nomitulu
sclavu = *schiau*, a) proprie : *Romanii
patricii si faceau lucrulu de totu genulu
prin servi; de aci immultirea fora séma
a serviloru in republic'a romana, si de
aci tumulte de servi ammentiatorie de es-*

sistenti'a statului; Grecii antichi inco lucrău prin servi nomiti si iloti; proletarii vechiei Roma, de si Romani liberi de nome, erau inse in fapta servi; popora intregă fura serve in anticitate: Ebreii fura in delungu servii Egyptianiloru, Babylonianiloru; sub despotismulu asiaticu jacu serve mai multe si mari genti asiatică; in Europ'a, desi crestina, multi omeni avura si tinura turme de servi; in terr'a nostra ensasi servii boiariiloru abia se liberara de currendu; altariulu, monasteriele ensesi possedeau, in nomele Domnedieului libertatei, milli de servi; acesti servi erau preste totu Tigani; dero chiaru Români in massa, terranii fura servi, legati de gleb'a pamentului domniloru: in civilisat'a America boreale abia dupo unu atroce bellu civile, se liberara Negrii servi; — a liberá, a liertá mai multi servi; — 2. in sensu recentiore, metaforice, a) in sensu religiosu: servii Domnului; toti suntemu servii Domnului; lierta, Domne, peccatele servului teu; servii, servii Domnului, se cantamu Domnului; b) in sensu mai largu: α) in reu: servulu panticelui, cupiditatiloru, passioniloru, ambitionei, appetiteloru brutali; β) si in bene: servu detoriei, servu onorei, studieloru, officielui; servu paratu a face placere fia-carui-a: de aci in forme de salutare onorifica: servu prea plecatu, umillimu servu, accéptu inchinationile servului Domniei telle; c) ca terminu juridicu, despre edificie, immobili, etc., cari sunt supuse unei indetorire onerosa: calle serva, putiu servu. radiore serve; mosiele serve au mai mica valore de catu celle libere; terti'a parte a mosiei domnului proprietariu era servu serviloru legati de gleba.

* SERBULICOLU, = *servulicolu*.-a, adj. s., *servulicolus*; care vede sau prevede de servi, prevehédia servii.

* SERBULU = *servulu*.-a, adj. s., *servulus*; deminutivu d'in servu.

SERCA, s. f., vedi *serica*.

SERENARE = *serinare*, (pre a locuri *serinare*, *seinare*, — pres. *serena* si *serenedia*), v., *serenare*, (isp. port. *serena*, prov. *serenar*); a face, si a se face se

renu, 1. trans.: cu *surrisulu* seu *serena tempestatile*, *serena marea infuriata*; *meniosulu incepe a si serená frontea*; *serenati camerele tote cu multa luce, cu multe lumine*; cu acésta *sperantia ei si serenara frontile*; 2. intr.: *serenedia cerulu*, *serenasse parte a cerului*; si absol. impers. *serenedia*, *serenà*, *serenasse spre resaritu*; si refl. *se serenasse bene, candu érosi innuerà mai reu*; vedi si compos. *inserenare* = *inserinare*, *inseninare*, (compara si compos. it. *inserenare* si *asserenare*, port. *asserenar*, prov. *aserenar*, fr. duplu compos. *rasséréner*).

SERENATIONE = *serinatione*, (*serinatione*; vedi *serenare*), s. f., *serenatio*; actione de *serenare*.

SERENATORIU, *serinatoriu*, (*seninatoriu*, etc.),-a, adj. s., *serenator*; care *serena*: *ventu serenatoriu allu cerului*.

SERENATU = *serinatu*, (*seninatu*, *seinatu*),-a, adj. part. d'in *serenare*, *serenatus*, *ceru serenatu*, *fronte serenata*.

* SERENIFERU,-a, adj., *serenifer*; care adduce *serenulu*: *sereniferi austri*.

* SERENIFICU,-a, adj., *serenificus*; care face *serenu*: *serenifice venturi*.

* SERENISSIMU,-a, adj., *serenissimus*, (fr. *sérénissime*); superlativu d'in *serenu*, *forte serenu*: *ceru serenissimu*, *ocli serenissimi*; in specie, titlu de respectu datu certoru principi: *serenissimii frati si filii ai regelui*; *serenissim'a persona a principelui*.

SERENITATE, s. f., *serenitas*, (fr. *sérénité*); statu de *serenu*: *serenitatea cerului*, *frontei*, *vietiei*, *tómnei*, *verei*, *primaverei*; *serenitatea animei*, *ocliiloru*; metaforice: *serenitatea cogitului*, *conscientiei*; ca titlu de onore datu certoru principi: *serenitatea sea fratele imperatoriului*.

SERENU = *serinu*, (pre a locuri *serinu*, *seinu*),-a, adj. s., *serenus*, (it. isp. port. *sereno*, prov. *seren*, fr. *serain*); puru, curatu, claru, luminos, neturburatu, etc., 1. adj., a) proprie: *ceru serenu*, *tempu serenu*, *parte serena a cerului*, *partile serene alle aerului*; *nopte serena*, *dille serene*, *tómna serena*, *stelle serene*; *ape serene*, *fronte serena*, *mare serena*; si despre venturi: *austru*

serenu, venturi serene; b) metaforice: viétia serena, cogitu serenu, ânima serena, cellu innocente pôte essi cu fronte serena in lume; pucine ore serene am avutu in amari'ta mea viétia; dieii antici erau sereni, mai allessu Jouc erá serenu, serenissimu; serenele regioni alle cogitarei pure; serena domnia, serenu regnu, serene imperie; 2. subst. reale, serenulu: serenulu frontei; a plecá pre serenu, d'in serenu: a toná, fulgerá d'in serenu, d'in serenu=pre neastep-tate, subite, fora motivu, fora causa intellessa, etc., si cu mai multa energia: d'in claru serenu: a se legá de cineva d'in claru serenu, mi a venitu asiá reulu pre capu d'in claru serenu; prov. dupo nueru vine serenu, dupo plouia si serenu, dupo fortuna si serenu; metaforice: ce serenu pre vultulu seu! serenulu cerului se reflecte in oclii candidiei fetiore.

* 1 SERERE, v., serere; a seminá, plantá, nasce, generá, etc.; vedi: *sativu, satione, satu, seme, etc.*

* 2 SERERE, *serui, serutu si sertu*, v., serere; a infrá, innodá, implettí, pune unulu longa altulu, a ordí, ordiná, etc.; vedi comp. *conserere, insere-re, deserere, disserere*, si derivatele: *seria, sertu, etc.*

SERGA, s. f., vedi *serica*.

* SERIA, s. f., *series, seria*; 1. d'in 2 *serere*, firu, ordine, successione, catena, etc., a) proprie: *serie de margelle, de margaritarie; seriele dentiloru; serie de peri, de meri, de persic, si de alti pomi; seria de pari, doue serie de arbori pre celle doue laturi alle callei; seriele de armati, armat'a dispusa in trei serie; scolarii se assiédia si procedu in doue serie; doue serie de candidati la domnia; serie de numeri; b) metaforice, a) in genere: *seria de idee, de cogitationi, de evenimente, de cause si de consecentic; seria de operationi, de lucrari, de labori; seria de anni, de secle; seria de publicationi, de typariture; seria de processe, de calamitati, de revolutioni; serie de studie, de connoscentie; b) in specie, a) genealogia, successione: *seria ascendente, seria descendente, seria de***

*consangenitate, seria de mai multe generationi alle gentei; b) in calculu: *seria de numeratione, prim'a seria de trei cifre, e de unitati. secund'a seria de milli, terti'a seria de milliuni; terminii unei progressionie arithmetica sau geometrica constituu una seria; seria crescente; seria decrescente; 2. seria = vasu, mai allessu vasu de pamentu, care serve a pastrá licide, fructe, sarature, etc.: olla, butoniu, capsu, si alte asemeni.**

* SERIALE, adj., (fr. *sérial*); de *seria* in sensulu de sub 1.: *numeri seriali, dispositione seriala a indivisiloru.*

* SERIARIU, -a, adj., vedi *seriale*.

SERICA = *sérecu*, (pre a locuri *sarica*), s. f., *serica, psila, gauuacum, gau-sapa*, (med. lat. *sarica, saraca, sarca = vestimentu pusu pre de asupr'a; it. sargia; isp. port. sarga, sirgo; isp. sarco; port. sarja; prov. serga, sirgua; fr. serge, sarge, sarrau, sarrot; bas. lat. si sari-cotus, sarrotus, sarcotium; alb. șarca, — trecuta si in alte limbe straine: germ. sarsche, v. sl. sraka, n. sl. srajka, — compara si alle nostre: *sérca*, si mai corruptu in: *siérca, cérga*, etc.); proprie, femin. d'in adj. *sericu. -a*, applicatu mai antâniu ca. adj. cu substantive: *veste serica, tunica serica, de metasse*, apoi cu ellipse de subst. *serica = materia, vestimentu de metasse; inse in usulu vulgare de astadi applicatu, 1. ca mai desu, la unu vestimentu lungu, la unu mantellu de lâna tessutu d'in grosse fire si cu facia villosa, mitiosa, metassosa: *pastoriulu nu pote trece iérn'a fora una bona sérca; pastorii mai vertosu porta sérca; cu sérca ambla in dille frigurose, cu sérca se invelescu in noptile frigurose alle iérnei; cu sérca se servu si alti Români, mai vertosu la calle pre mare frigu; si mulierile porta serice in acellasi impregiurari; 2. cu sensu mai largu mai vertosu scurtatu in *sérca*, (si *siérca* pre a locuri *cérga*), a) in genere: *materia, pannura tessuta d'in fire grosse de lâna, mai adesea pre un'a d'in facie floccosa, metassosa; b) in specie, obiecte de usu variu, cumu: a) *sérca, sérca de patu, de invelitu, de asternutu pre patu*****

pre conopelle, etc., β) sérca si sérga de invelitu calli si alte vite; de pusu sub selle, etc., γ) sérca si sérga de pusu pre corpu, mai vertosu pre umeri, pre spate, pre peptu; candu e mai pucinu frigu arruncâmu pre noi una sérca sau sérga; sércele sau sérgcele omeniloru eleganti sunt si elle eleganti; mulierile avute au serce de tapetu asiaticu; de acea-a : 3. serica si sérca s'ar poté aplicá si in sensulu seu mai originariu, indicatu la inceputulu acestui articlu, adeco : sérca si sérca, a) materia de metasse si de alte tessuturi eleganti; b) vestimentu si alte obiecte de acésta materia; vedi si sericu, si derivate de alle acestui-a.

SERICARE, v., (sericare), sericatus, psila vel gausapa induere vel velare; a vestí, invelí cu serica, 1. in sensulu coventului serica de sub 1. si 2. si de acea-a si sub formele : sericare, sergure, (sergare), cumu : a sericá pastorii, caltatori bene sericati, a sericá sau sergá callii, paturile; vedi si compos. insericare, insercare, insergare, etc.; 2. in sensulu lui serica de sub 3. : domne bene sericate, place mulierei se se porte sericata. M.

SERICATU, -a, adj. part. d'in sericare, sericatus, gausapa indatus.

* **SERICICOLU**, -a, adj., (fr. séricicole); care cultiva serica = metasse, relativu la cultur'a metassei : operationi sericicole, industria sericicola; absol. sericicolii.

* **SERICICULTURA**, s. f., (fr. sériciculture); cultura de sericu = metasse : sericicultur'a nóstra, care leuasse mai inainte sboru, se vede astudi mai de totu in decadentia.

* **SERICOMYIA**, s. f., (fr. sericomie, d'in serica, si μύια = musca); genu de insecte diptere.

* **SERICU**, -a, adj., sericus, -um, (fr. sérique); proprie, relativu la Serii = Sinesi sau Chinesi : sagette serice, marea serica, bellu sericu, etc., déro Serii fura desu d'in anticitate celebri prin metassariele selle, si de aci : sericu = de metasse : vestimente serice, camésia serica, rochia serica, flammure serice; prin estensione, despre veri-ce materia molle

floccosa, villosa, metassosa : vestiti in vestimentu serice si sumptuose; ca subst. reale, a) masc. sericu = metasse, materia de metasse, cumu si obiecte de metasse; prin estensione, materia, stofa cu molletia de metasse; b) f. serica, cu acellu - asi intellesu ce are si form'a masc. sericu de sub a); vedi inse si serica in parte.

SERICUTIA, (si sercutia, sergutia, cergutia, etc.); s. f., deminutivu d'in serica, sérga, etc.

* **SERIDE**, s. f., seris, σέρις, (fr. séridie); genu de planta; specia d'in acestu genu.

* **SERIETATE**, s. f., serietas, (d'in seriu); calitate si fapta de seriu : serietatea cogitarei, lucrarei nostra.

* **SERILE**, adj. s., serilis, (d'in 2 serere); impletitu, ca s. f. reale, serilea = fune, acia, legatura : serili de papura.

* **SERIOLA** = seriora, s. f., seriola, deminutivu d'in seria, 1. in sensulu seriei de sub 1. : seriore de margelle, una seriora de formosi denti ca una seriora de margaritarelle; 2. in sensulu seriei de sub 2. : seriore de licori, de fructe condite cu saccharu; 3. genu, a) de plante, b) de pesci (comp. si fr. sériele).

* **SERIOSITATE**, s. f., (fr. sérieux); statu, apparentia de seriosu : seriositatea faciei, vultului, frontei, cautaturei; seriositatea proponerei, cogitarei, negotiului; si joculu si are seriositatea sea; seriositatea betrániloru, betranetiei.

* **SERIOSU**, -a, adj., serius, (fr. sérieux); augmentativu d'in seriu, forte seriu, 1. proprie : covente seriose, seriose vorbe, seriosa cestione; viéti'a e ceva seriosu; evenimente seriose : batalia seriosa; certa seriosa; betránulu e seriosu, nu siéde bene copillului a fi seriosu; negotie, lucrari seriose; cogitari seriose, tonu seriosu; si candu joca, se joca, ellu e si se tine totu seriosu; in dramate sunt parti seriose si jocose; drama seriosa, tragedi'a e seriosa; 2. metaforice, importante, mare, momentosu, solidu, certu, etc. in bene si reu : propositioni seriose, apparatus de unu bellu seriosu, interessi seriose; volim face reflexionile

celle mai seriose; bataliu seriosa; cestio-
nea leuá intorsura seriosa; unu singuru
passu reu pote avé consecentie serióse,
damne seriose, morbu seriusu; 3. ca
subst., mai allessu in locutioni adver-
biali : a leuá seriusu = a leuá in seri-
osu, la seriusu, nu leuati tote in seriusu;
seriosulu nu are locu totu de a un'a si
pre totindine.

* SERITATE, s. f., *seritas*, d'in 3
seru; calitate, statu de *seru* : fapta, ve-
nire, ducere, facere, etc., *sera* : *seritatea*
adjungerei la destinatione.

* SERIU, -a, adj., *serius*; grave, se-
veru, seriusu, care nu jóca, nu se jóca, nu
ride, etc., 1. proprie : *de lucruri serie se*
vorbesci seriu; vorba seria, drama seria
parte de jocu seria in una drama; tra-
gediele su serie; ce am dissu in jocu, in
risu, pare-mi-se co are se fia seriu si
severu; seriu tempu, serie cestioni, serie
studie, ómeni serii in tote negotiele selle;
betrânii sunt serii si severi; nu siéde be-
ne unui copillu a fi seriu; seriele se po-
tu ammestica cu celle jocose; 2. meta-
forice, a) in genere, insemnatu, mare,
momentosu, certu, etc. : vinu sciri se-
rie de la campulu bellului; se facu trac-
tari serie despre ammeliorarea positionei
nostra politica; acestu passu va avé con-
secentie serie pentru tota viéti'a vostra;
b) in specie, α) negru, batendu mai
vertosu in negru, ammesticu de negru,
de albu, si chiaru de unu pallidu rossiu :
calli serii, vacce serie, pèru seriu, (si se-
ru, -a, directu d'in 3 seru : callu seru,
vacca sera; éro suru pare essitu d'in se-
veru, probabile affine cu seru si seriu,
transformatu inse succesivu in : seueru,
sueru, suru); β) tristu, posomoritu, sup-
peratiosu, inchisu, etc. : june seriu ca
unu betrânu decrepitu; betrâne serie. M.

* SERIVA, s. f., *seriva*; d'in 2 *serere*,
corona, implettitura de flori : *serive de*
rose; vedi si *sertu*.

SERMA (si *sirma*), s. f., *metallicum*
filum, *aereum stamen*; firu de metallu,
de auru, de ferru, mai vertosu de alama,
de arame, (d'in 2 *serere*?).

* SERMOCINANTE, adj. part. pres.,
sermocinans; care *sermocina*.

* SERMOCINARE, v., *sermocinari*; a

tiné *sermone* = a conversá, a stá la vor-
ba cu cineva, a vorbí si pertrece cu vor-
b'a; in specie, a tiné una conversatione,
una conferentia.

* SERMOCINATIONE, s. f., *sermo-*
cinatio, (fr. *sermocination*); actione de
sermocinare, conversatione, conferentia;
in specie, figura de retorica, prin care se
da, se attribue unei persona vorb'a, fa-
cundu se vorbesca dupo caracteriulu ei.

* SERMOCINATORE, -trice, si

* SERMOCINATORIU, -tória, adj.
s., *sermocinator*, -trix; care *sermocina*,
mai vertosu cui place a *sermociná*, a
limbutí : *sermocinatrice immodesta si*
immodica.

* SERMOCINATU, -a, adj. part. d'in
sermocinare.

* SERMOLOGIU, pl. -e, (fr. *sermo-*
loge); collectione de *sermoni* = predice,
carte ce coprende *sermoni*.

* SERMONALE, adj., *sermonalis*;
relativu la *sermone*.

* SERMONARE, v., *sermonari*, (fr.
sermonner); a *sermociná*, a conversá; in
specie, a limbutí; a face observazioni
multe, lunge si urritiose.

* SERMONARIU, -a, adj. s., (fr. *ser-*
monnaire); relativu la *sermone*, (vedi
si *sermonale*); in specie, s. m. reale, *ser-*
monariu, pl. -e, collectione de *sermoni*;
= predice, carte ce coprinde *sermoni*,
(vedi si *sermologiu*); inse si s. m. per-
sonale, *unu sermonariu* = cellu ce a com-
pusu sau compune *sermoni* = pre-
dice.

* SERMONE, s. f., *sermo*, (d'in 2 *se-*
rerere); vorbire intre mai multi, conver-
satione, dialogu; in specie, vorbire fami-
liare; in baserica, predica, invetiatura in
una limba simpla : *Oratiu nomesce sa-*
tyrele selle sermoni.

* SERODERMOSU, -a, adj., (fr. *séro-*
dermeux); si de *seru* (1 *seru*) si de *derma*.

* SEROLINU, -a, adj. s., (fr. *sérolin-*
ne); d'in *serolu*, de *serolu*; ca m., *sero-*
linu, sau f. *serolina*, substantia estrassa
d'in *serolu*.

* SEROLU, s. m., (fr. *sérole*); 1. demi-
nutivu d'in 1 *seru*; 2. genu de crustacie.

* SEROSANGINOLENTU, -a, adj.,
(fr. *sérosanguinolent*); de *seru* (1 *seru*)

si de sange, plenu de sero si de sange; umori serosanginolente.

* SEROSITATE, s. f., (fr. sérosité); calitate de serosu : serositatea laptelui; in specie : serositatile d'in organismulu omului si altoru animali; serositatile producu hydropicele; serositatea pericardiului.

* SEROSU, -a, (pronuntia zerosu), adj., serosus, (it. sieroso, isp. sueroso si seroso, port. soroso, fr. séreux); plenu de sero, (vedi 1 sero) : lapte serosu, sange serosu, umori serose; systema serosa a organismului animale. escrementa serose, scuipatu serosu, membrane serose, substantie serose.

* SEROTINA, s. f., vedi serotinu.

* SEROTINU, -a, adj., serotinus, (fr. sérotin, -e, d'in 3 sero); dupo analogi'a formei annotinu = nótinu, serotinu = tardiu, ce resare, nasce, maturesce, vine, etc., tardiu, 1. proprie : pere serotine, sementia serotina, iérna serotina, flori serotine, pulli de gallina serotini, vitellu serotinu, arbori si pomi serotini; 2. metaforice : ospiti serotini, predoni serotini, furi serotini, etc., ce âmbla se fure pre séra, noptea tardiu; 3. s. f., serotina, a) in genere, productione tardia; b) ce âmbla sér'a, noptea; mai vertosu, specia de vespertilioni.

SERPANU, (pre a locure jerpanu), -a, adj. s., ingens, acer, immanis, similis serpenti vel draconi, gigas, magnus fustis; (d'in sérpe), ce sémina a sérpe, a ballauru, mare forte si potente, gigan-ticu, animosu, focosu, furiosu, etc. : cu patru serpani ca nesce bellauri; cu diece juni serpani, lotri serpani; ai leuatu una serpana muliere; mai vertosu ca s. serpani de calli, serpani de juni, una serpana de épa, serpanu de muliere; si reale, unu serpanu = ceva mare, gigan-ticu, in specie, serpanu = fuste mare si grossu, flagellu grossu si duru : a rumpe spinarea omului cu unu serpanu. M.

SERPARIA, s. f., vedi serpariu.

SERPARIU, -a, s. f., (d'in serpariciu de la serpariu), specia de planta, polygala amara.

SERPARIU, -a, adj., serpentinus; serpentium multitudo, fascia, zona, cingu-

lus, ciugula; relativu la sérpe : veninu serpariu, forme serparie; mai allessu ca subst., a) masc., α) person., pretensu incantatoriu sau prenditoriu de serpi, in genere, care prende si devora serpi : passeri serparie, ciconi'a e serparia; β) reale, serpariu, pl., -e, α') multime de serpi; β') cuibu, sede de serpi; γ') mai vertosu, fascia, brânu, zona de pelle cu care se incingu terranii : pastorii porta toti formose si ornate serparie de pelle; a portá toti bannii sei in serpariu, (vedi si serperastru); δ') serpariu = curella de batutu sau legatu, (vedi si serpanu); b) f. reale, α) serparia = serparicia; β) serparia: α') multime de serpi, β') reutate mare, veninu ca de serpe.

SERPE, (pronuntia siérpe), s. m., serpens, (d'in serpere, it. port. serpe si serpente, isp. sierpe si serpiente, prov. serpent, serpen si serp, n. fr. serpent, v. fr. serpe), anguis, coluber; reptile, ordine de reptili, mai tote veninose : serpi negri, serpi verdi, serpi albastru, serpi galbeni; oculi de sérpe, cod'a serpelui, limb'a vibrante a serpelui; sérpe mare, micu; sérpe de apa, sérpe palustru; pelle de sérpe; serpii scâmba pellea; monstru de sérpe; scame, soldu de sérpe; serpi sonatori; serpii morsica ómini si vite; morsicatur'a de sérpe e perniciosu; ciconiele si alte passeri devora serpi; serpele se incollacesce, se intortochia; prin incollaciture, serpii mari si potenti occidu ómini si alte animali; fiori de sérpe, serpele e fiorosu, te appuca febre de sérpe; — proverbie : fiti simpli ca porumbii, si intelletti ca serpii; cautatura de sérpe, tine si incaldesce serpele ammortitu in senu, si ellu, descetandu-se, te morsica; candu te morsica serpele, ti e frica si de serpilla; nu avé misericordia de sérpe; in pellea serpelui se ascunde diavolulu; a tipá ca brosc'a in gur'a serpelui; — in constructioni diverse formédia nomine de plante, cumu : érb'a serpelui: a) serpentaria, b) specia de carduu; vedi la differite alte covente, cumu : érba, oclu, etc., c) una constellatione boreale, vedi si serpente.

SERPENTARIA, s. f., vedi serpentariu.

SERPENTARIU, -a, adj. s., (serpentarius), *serpentaria*, (fr. *serpenteaire*); relativu la *serpente*, de regula, ca subst. f. reale, *serpentaria*, a) planta, genu de plante; vedi *serparicia* si *serpe*; b) constellatione boreale; c) specia de passerii.

SERPENTE, adj. part. pres. s., *serpens*; care *serpe* : *animali serpenti*, *riu-rellu serpente printre flori*; in specie, subst. m. si f., a) *serpe*; b) una constellatione boreale; c) specia de verme repente in corpulu omului; d) specia de carta forte suptire si transparente, cu una figura de *serpe* pre dens'a.

* SERPENTICOLU, -a, adj. s., *serpenticola*, (fr. *serpenticole*); care adora unu *serpente* : *Ebreii serpenticoli*.

* SERPENTIFORME, adj., (fr. *serpentiforme*); care are forma de *serpente*.

* SERPENTIGENU, -a, adj. s., *serpentigena*; generatu, nascutu d'in *serpente*, filiu, pulliu de *serpe*.

* SERPENTIGERU, -a, adj., (fr. *serpentigère*); care porta unu *serpente* : *divu serpentigeru*.

SERPENTINA, s. f., (fr. *serpentine*); proprie; fem. d'in *serpentinu*, -a, applicatu ca subst. fem. a) specia de plante, (vedi si *serparicia*, *serpentaria*); b) specia de colubre; c) specia de testose; d) specia de minerali, nomita si *ophite*; e) specia de tunu vechiu.

* SERPENTINALE, adj., (fr. *serpentina*); si

* SERPENTINARIU, -a, adj., (fr. *serpentinaire*); relativu la *serpentina*, mai vertosu la *serpentin'a minerale*; inse si in sensu mai largu de *ce semina a serpentinu*, mai allessu sub form'a *serpentinale* : *versuri serpentinale*, scrise in linie tortuose.

* SERPENTINOSU, -a, adj., (fr. *serpentineux*); plenu de *serpentina*, *minerale* mai vertosu.

* SERPENTINU, adj., *serpentinus*, (fr. *serpentin*); relativu la *serpente*, de *serpe* : *scame serpentine*, *pelle serpentina*, *remediu serpentinu*, *marmore serpentina*, *limba serpentina*, atatu proprie catu si metaforice; ca subst. reale m. *unu serpentinu* = instrumentu, parte de instrumentu sau de machina, ce sé-

mina cumuva a *serpe*, in specie, instrumentu ce serve la condensatulu productelor de distillatione; specia de tunu, etc.; vedi si *serpentina*.

* SERPENTIPEDE, adj., *serpentipes*; care are *pedi de serpente*, cu *petiore* de *serpe* : *serpentepepii giganti*.

* SERPERASTRU, pl.-e, (*serperastrum*), *serperastra*; legature de petiore, cu cari se tinu derepte petiorele strambe alle copilliloru; metaforice, in jocu, despre officiarii ce cu mare severitate priveghiéda si tinu in frenu pre militari.

* SERPERE, (si *serpire*), v., *serpere*, (affine cu *reperere*, si cu gr. *ἔρπειν*): a se miscá fora petiore, cellu pucinu fora petiore apparenti, cu nuantia accesoria de a se miscá tortuosu, cea ce lu distinge, in parte, de *reperere*; 1. proprie : *serpii serpu prin excellentia*, *sboru passerile*, *innóta pescii*, *inse serpu serpenti*; *repu si vermi*, *inse serpii nu numai repu*, *ci si mai vertosu serpu*; *repu si ómenii paralytici*, *repu si bassii lengusitori*, *repu si plante*, *inse numai serpele serpe*; *unu infricosiatu bellauru se vedu serpendu in unu platamu*; *viper'a serpea ca mare celeritate*, *cu fug'a nu potumu scapá de serpele ce serpea dupo noi*; 2. metaforice, a) despre cursuri de apa, despre plante, despre flamme, etc. : *limpidi riuri serpu prin prate seminate de flori*; *unu fluviu serpe prin una amena valle*; *unu riu serpe pre longa murii cetatei*; *foculu ca unu bellauru*, *serpse prin tota cetatea*; *multe vitie de vinia serpu pre inalti arbori*; *eder'a si alte plante parasite serpu pre trunchii si ramurele arboriloru*; asiá : *serpe fulgerulu*, *serpu radiele de lumina*, *serpu liniele curbe*, *serpu érbe pre pamentu*. *serpe acanthulu in tote partile*; b) in genere, despre obiecte ce se misca, se intendu lentu, pre nesentite, in tote directionile : *serpe reulu*, *contagionea*, *corruptionea*, *depravationea*; *serpu rumori*; *serpe venenulu corruptionei in sangele totoru-a*; *serpu murmure*, *susurre*; *serpe intre toti unu usu*, *una consuetudine*; *serpe somnulu*, *serpe veterulu*, *serpe inert'a in venele omeniloru*.

SERPIGELLA (si *serpingella*), s. f., proprie, deminutivum d'in *serpigine*, inse applicatu in specie in sensulu forme *serpigine*.

SERPIGINE, s. f., *serpigo*, *carbunculus*, *anthrax*, (fr. *serpigo*, — d'in *serpere*); ceva ce *serpe* = se intende *serpendu* : *serpiginea certoru plante*; si in specie, a) veri-ce ulceratione maligna tortuosa si irregulara, mai vertosu petigine, scrofule, ulceri syphilitice; b) in parte, carbone, anthrace, ulcere pestilentiale.

SERPIGINOSU, -a, adj., (fr. *serpigneux*); plenu de *serpigine*, 1. in genere: *plante serpiginoase*; 2. in specie : *ulceri serpiginoase, buba serpiginoasa*.

SERPILLA, (straformatu in *siepirla*, *siopirla*), s. f. si m. *serpillu*, *lacertus*; proprie, deminutivum d'in *serpe*, applicatu inse in specie la unu genu de mice reptili cadrupedi : prov. *te musca serpele, ti e frica si de serpilla*; vedi si *serpulu*.

SERPIRE, v., vedi *serpere*.

SERPISIORU, s. m., *serpula*, deminutivum d'in *serpe*; vedi si : *serpullu, serpullecium, etc.*

SERPONELLU = *serpunellu*, s. m., *serpyllum*; proprie deminutivum d'in *serpone* = *serponu*, applicatu inse in specie cu sensulu forme *serpone*, ca planta.

SERPONE = *serponu* = *serponiu*, (cu *n* molliatu *serpoiu*), s. m., inuens *serpens*; *serpyllum*, (comp. it. *serpille* si *serpolo*, port. prov. *serpoi*, fr. *serpolet*); 1. augmentativum d'in *serpe*, mare *serpe*, ballauru, dracone; si sub forma f. *serponia*, (cu *n* molliatu, *serpoia*); 2. metaforice, specia de plante de genulu *thymulii*: vedi si *serpillu* = *serpullu*.

SERPUIRE, (*serpuescu* si *serpuiu*), v. *serpere*; a amblá ca *serpele*, in acelluasi sensu cu allu forme *serpere* : *serpuescu serpi, serpuesce unu riusioru, serpuescu si multi pesci in lacuri, serpuesce flacur'a incendiului, etc.*

SERPUITORIU, -tória, adj. s., *serpens*, *repens*; care *serpue*.

SERPUITU, -a, adj. part. s. d'in *serpire* : *linie serpuite*.

SERPUITURA, s. f., *orbis*, *volumen*,

sinus; actione de *serpire*, si mai allesu effectu allu acestei actione, ceva *serpuitu* : *serpuitur'a unui serpe, unui cursu de apa; serpuiturele liniei, fulgerului*.

SERPULA, s. f., *serpula*, (fr. *serpule*); 1. proprie, deminutivum d'in *serpe* sub forma feminina; 2. metaforice, genu de animali, de annellidi.

SERPULATU, -a, adj. part., (fr. *serpulé*); facutu in forma de *serpula*; subst. pl. *serpulatele*, familia de annellidi cari au de tipu genulu *serpula*.

SERPULLECIU, -tiu, s. m., *serpula*, *anguicula*; deminutivum d'in *serpe*, trassu d'in altu deminutivum *serpulu*, leuatu inse acestu-a si cu sensu metaforicu, de care vedi la *serpullu*, vedi si *serpisoru*, si *serpunellu*.

* SERPULLIFERU, -a, adj., *serpulfifer* = *serpylifer*; care adduce, produce *serpullu* ca planta.

SERPULLU = *serpillu*, s. m., *serpula*, *serpullum* = *serpillum* = *serpyllum*; 1. deminutivum d'in *serpe*, applicatu inse si la unu altu genu de reptili, la *serpilla*; 2. specia de plante d'in genulu *thymulii*: vedi si *serponellu*, *serpone* = *serponu*, etc.

SERPUNELLU, *serpunu*, etc., vedi : *serponellu*, *serponu* = *serpone*.

SERRA, (pronuntia *sierra*), s. f. *serra*, (it. *serra* si *sega*, isp. *sierra*); instrumentu cu denti pentru taliatu lemne: *serra cu dentii sci rumpe sau rode mai multu de catu talia lemnulu; cu serra se talia scandare; serra condussa de una machina de apa sau de vapori; cu serra cea mare se talia si petre; cu serra taliau Ebreii pre profetii loru*; metaforice, a) specia de pesce, vedi si *serranu*; b) *serra* = modu de dispositione a armatei in lupta; c) *serra* = machina de trieratu cu *serre*; d) *serra* = machina de tortura; e) *serra* = catena de monti ai caroru vertici presenta figur'a unei *serre*.

SERRABILE, adj., *serrabilis*; ce se pote *serrare*, ce merita a fi *serratu*.

* SERRAGINE, s. f., *serrago*; pulbere, ce cade, candu se talia lemnulu cu *serra*.

SERRANU, -a, adj. s., (*serranus*, fr.

serran); de *serra*, relativu la *serra*: *forma serrana, pulbere serrana*; in specie, s. m. *serrani* = genu de pesci.

SERRARE, v., *serrare*; a secá, taliá, rode cu *serra*: *a serrá pini si obtati de constructione; a serrá lemne, petre; popore barbare, ca Ebreii antici, serrau si ómini, serrau profeti*.

SERRARIA, s. f., vedi *serrariu*.

SERRARIU, -a, adj. s., *serrarius*; relativu la *serra*: *operationi serrarie, consecutione serraria a unui criminale*; in specie, ca subst., a) person., *serrariu* = care luca cu *serra*, mai vertosu care are una machin'a (móra) de *serra* pentru lemnaria: *serrari de petre, de lemne*; b) reale, *serraria*, a) maiestria de *serrariu*; ß) machina (móra) de *serratu* lemnaria.

SERRATA, s. f., vedi *serratu*.

SERRATIONE, s. f., *serratio*; actione de *serrare*.

SERRATORIU, -toria, adj. s., *serrator* si *serratorius*; care *serra* sau serve la *serratu*: *machine serratorie*; si absol. reale, f. *serratoria* = *serratore*, si m. *serratoriu*, pl.-e, machina de *serratu*.

SERRATRINA, s. f., *serratrina*; officina de *serratu* lemnaria; vedi si *serratoriu*.

SERRATU, -a, adj. part. s. d'in *serrare*, *serratus*: *trunchi serrati, monete serrate pre margine, serratulu lemnaru de constructione*; ca subst. reale coner. f. *serrata*, a) specia de plante, nomita si *betonia*; b) alta specia de plante, *chamedru*.

* **SERRATULA**, s. f., *serratula*; proprie, deminutivu d'in *serrata*, aplicatu in specie cu sensulu formeî *serrata* = *betonia*.

* **SERRATULATU**, -a, adj. s., (fr. *serratulé*); facutu in forma de *serratula*; subst. pl. *serratulatele*, familia de plante ce au de tipu genulu *serratula*.

SERRATURA, s. f., *serratura*; actione de *serrare*, modu de *serrare*, effectu allu *serrari*, si coner. pulbere, ce cade la *serrare*: *serratura arboriloru de constructione; multa serratura cade la serratulu acestui lemn*.

* **SERRICODU**, -a, adj., (fr. *serrieau-*

de); care are *códa* denota ca *serra*; subst. pl. *serricodete*, familia de insecte coleoptere.

* **SERRIFERU**, -a, adj., (fr. *serrifère*); care póta una *serra*; care are scamele dispuse ca una *serra*; care sémina a avé pre spinare una seria de denti de *serra*: asiá si *serrigeru*.

* **SERRIGERU**, -a, adj., vedi *serriferu*.

* **SERRIPEDE**, adj., (fr. *serripède*); care are *pedii* sau *petiorele* dentate ca *serra*.

* **SERRIROSTRU**, -a, adj., (fr. *serrirostre*); care are *rostru* dentatu ca una *serra*; subst. pl. *serrirostrele*, familia de passeri din ordinea palmipediloru.

* **SERRULA**, s. f., *serrula*; deminutivu d'in *serra*.

* **SERRULATU**, -a, adj. part., (*serrulatus*, fr. *serrulé*); facutu in forma de *serrula*, dentatu: *folie serrulate*.

* **SERTA**, s. f., *serta*; proprie f. d'in *sertu* de la 2 *serere*, aplicatu inse la una specia de plante, nominata si *mellilotu*; vedi si *sertula*.

* **SERTARE**, v., (*sertare*), *sertatus*, (d'in *sertu* de la 2 *serrere*); a infirá, a implettí, a stringe, incinge, etc.: *a sertá corone de flori; capite sertate cu corone, cu maiestate regalé*.

SERTARELLU, s. m., *areula*, *capsula*, *serinium*; deminutivu d'in *sertariu*: *sertarellu de necesarie la cosutu*.

SERTARIU, (pre a locuri *saltariu*, de aci si n. gr. *σπράριον*), s. m., *arca*, *capsa*, *serinium*; *capsa*, *arca*, *seriniu*, etc. *sertariu de pusucelle necesarie la scrissu; ne face lipse de mai multe sertarie pentru pastratu lucrari menute*; — vedi *sertu* si 2 *séra*.

* **SERTATU**, -a, adj. part. din *sertare*, *sertatus*.

* **SERTU**, -a, adj. part. s. d'in 2 *serere*, *sertus*, -um: *flori serte, mána cu mána serte; doui ensi serti de pèru c batú inversionatu; lucrari mai pretiose serte in serturie*; ca subst. reale coner. *ertulu*, *sertam*, implettitura, obiecte implettite, in specie, flori implettite, conuna de flori, (fr. *guirlande*; *bonquet*); vedi *serta* in parte.

* **SERTULA**, s. f., *sertula*; proprie,

deminutivul d'in *serta*, aplicatului nuse cu sensul formei *serta*.

* SERTULATU, -a, adj. part., (fr. *seriolé*, — d'in *sertula*); facutiu în forma de *sertula*: *flori, frondie sertulate*.

* SERTULIFERU, -a, adj., (fr. *sertulifère*); care are *sertula*.

* SERTULU, pl. -e, *sertulum*, (fr. *sertule*); deminutivul d'in *sertu* ca subst. concretu, micu manuela de flori; în specie, flori ai caroru pedunculii pleca d'in acellu-asi punctu alu plantei.

1 SERU, (pronuntia *zèru*), s. m. *serum*, (it. *siero*, isp. *suero*, port. *soro*, atîine cu gr. *σῆρος*); partea cea mai sup-tire si lieida a umoriloru: *sèru de lapte, sèru de casiu, sèru de uniu; a bea sèru; ofticosiloru se prescrie sèruu; tupte prensu scarsu beu de sèru; a scurre sè-rulu; a face buccade cu sèru fertu, sèrulu de titia nu nutre-sec în desaltu: sèru de vacca, sèru de capre = sèru de lapte de vacca, de capre; — si tem *sèra, zèra, zara*), în speciale, *sèra de uniu*.*

2 SERU, (pronuntiatu *zèru, zaru*), s. m. *sera*; vedi 2 *sèra*.

3 SERU, -a, adj., *serus*; tarliu, de *sèra*, (care e fem. d'in *seru*, vedi 1 *sèra*): *sèra nopte, seru tempu, seru orni, sèru tòmnu, sèru postu d'itu sèru pînă abia*.

SERVA, *servare servare, serva*, etc., vedi: *sobu, serbuu, serbare, serbu*, etc.

SESAMA, s. f., vedi *sesam*.

* SESAMIA, s. f., *sesamia*, (a. *sésamie*); buccata condita cu *sesamu*.

* SESAMINU, -a, adj., *sesamius*, (*σῆσαμίνος*); de *sesamu*: *obus s. samu, pînente sesamiu*.

* SESAMOIDE, adj. s., *sesamoides*, (*σῆσαμοειδής*, fr. *sesamioïde*); care sèntuie cu *sesamulu*, mai vertosu cu un gram-tiu de *sesama*, micu, menutu: *gronnu s. samouli la orientatiuni*; s. f., *sesamoida*, specie de planta ce sèamna cu *sesamulu*.

SESAMU, s. m. si f., *sesamu*, (mai al-lessu cu intellessulu de *gronnet*, *sèmentiu de sesamu*, pre a locuri, *susamu*, *susamu*), *sesamius* = *sesama*, (*σῆσαμνος* = *σῆσαμνος*, (fr. *sésame*); genu de plante o-liose, oriunde d'in oriente: *oliu de sesamu, sèmentiu de sesamu, pânc cu sè-*

mentiu de sesamu, corrigi cu sesamu.

* SESCENARIU, -a, adj., *sexcenarius*, de *sésse cento*, care coprende *sésse cento*, (vedi *sescenu*): *numeru sescenariu, coorti sescenorie*.

* SESCENI = *sescenteni*, -e adj., *sesceni* = *sescenteni*, num. distributiv, *câte sésse cento*: *a distribu mili-tariloru d'in acea compania sesceni denari*; — mai ratu oozurre sing. *sescenu* = *sescentenu*, -a.

* SESCENTESIMU, -a, adj., *sexcentesimus* = *sescentesimus*; num. ordinale, *altu sésse-centele; sescentesimia parte a totulu*, si *sescentesimia*; *luptatori sescentesimi în ordine*.

* SESCENTI, -e, adj., *sexcenti* = *sescenti*; num. cardinale, *sésse cento* = 600: *sescenti luptatori leuara parte la acea bataliu*.

* SESCENTIE, adv., *sexcenties* = *sescenties*; *de sésse cento de ori*.

* SESCENTOPLAGU, -a, adj. s., *sexcentoplagus*; care capeta *sescente plag* = *sésse cento de plage*, în locu de: multe, neumerate *plage*.

* SESCENNU, -a, adj., *sexcentus* = *sescensus*; vedi *sesceni*, -c.

† SESCI-, adv., *sesqui*, (scurtatu d'in *semisque*), va se dica: *si medietate, si pro medietate, cu medietate mai multa*; se aplica înse mai numai în composite, d'in cari dânu aci celle mai principali: *sesquialtru*, -a, adj., *sesquialter*, medietate d'in e-lla altu, d'in alu douile, *cu unu s. m. d'altu în mare*, etc.: *sescireyathu*, s. m., *sesquireyathus*, medietate d'in cellu altu ey alu; *sesquidigitali*, adj., *sesquidigitalis*, cu medietate d'in cellu altu de-gra în a-are: *g. care sesculegitali; sescidigitali*, s. m., *sesquidigitus*, medietate d'in cellu altu degtu; *sescijugera*, s. m., *sesquijugera*, medietate d'in cellu altu, secundulu jugeru, unu jugeru si medietate; *sescilibra* s. f., *sesquilibra*, una libra si medietate; *sescimense*, s. m., *sesquimensis*, unu mense si medietate; *sescimodiu*, s. m., *sesquimodius*, unu modiu si medietate; *sesciobolu*, s. m., *sesquibolus*, unu obolu si medietate; *sescioctavu* -a, adj., *sesquioctavus*, care e mai mare de câtu altulu cu una *octava*

sesciopera, s. f., *sesquiopera*, una dí si medietate de lucru; asiá si : *sesciopu*, s. m., *sesquiopus*; *sesciora*, s. f., *sesqui-hora*, una ora si medietate; *sescipedale*, adj., *sesquipedalis*, cu una medietate de petioru mai lungu, mai mare; metaforice: *versuri sescipedali*, forte lungi; asiá si: *denti sescipedali*, *nasu sescipedale*; *sescipedaniu*, -a, adj., *sesquipedaneus* = *sescipedale* : *corne sescipedanie*; *sescipedede*, s. m., *sesquipes*, unu *pede* = petioru si medietate de longitudine, latitudine, etc.; *sesciplaga*, s. f., *sesquiplaga*, una plaga unu ictu si medietate; *sesciplariu*, -a, adj. s., *sesquiplarius*, care are cu medietate mai multu de câtu altulu : *unu militariu*, *la vechii Romani*, *pentru barbati'a sea*, *erá sesciplariu*, *leuá rationi sesciplarie*, *cu medietate mai mari de câtu socii sei*; *sesciplice*, adj., *sesquipleus*, cu medietate adaussu : *numeru sesciplice*; *sesciplicariu*, -a, adj. s., *sesquiplarius* = *sesciplariu*; *sescuplu* = *sescuplu*, -a; adj., *sesquiplus* = *sescuplus*, cu medietate maritu; asiá si : *sescuplice* = *sescuplice* = *sescuplex* : *sescupla sau sescuplice ratione*; *sescitertiu*, -a, adj., *sesquitertius*, care e mai mare de câtu altulu cu una tertia; *sesciulyse*, s. m., *sesquiulysses*, a) in genere, unu Ulyse si medietate, forte callidu, versutu; b) in specie, nomele unei satyre a lui *Varrone*; *sescuncia*, s. f., *sescuncia*, una uncia si medietate de uncia; *sescunciale* adj., *sescuncialis*, relativu la una *sescuncia*.

* **SESCUNCIA**, *sescunciale*, *sescuplice*, *sescuplu*, etc., vedi la *sesci*.

* **SESELE**, s. f., *seselis*, (σίσηλες, fr. *séséli*); genu de plante d'in famili'a *umbellifereloru*.

* **SESSAGENARIU**, -a, adj., *sexagenarius*, (d'in *sessagenu*); de *séssedieci*, care coprende *séssedieci* : *numeru sessagenariu*, *betrâni sessagenari*, *mulieri sessagenarie*, de 60 anni; *sessagenarii raru su boni de ceva*.

* **SESSAGENI**, -e, adj., *sexageni*; *câte séssedieci* : *cetele coprendea sessageni callari*; *fia-care lature de sessagene petiore in longitudine*; — in sing. *sessagenu*, -a, *sexagenus*, occorre raru.

* **SESSAGENU**, -a, adj., *sexagenus*; vedi *sessageni*.

* **SESSAGESIMU**, -a, adj., *sexagesimus*; numeru ordinale, *allu séssedieci* : *sessagim'a di*, *sessagesimulu annu*, *sessagesim'a parte*, si absol. *sessagesim'a*.

* **SESSAGIE**, adv., *sexagies*; *de séssedieci de ori*.

* **SESSAGINTA**, adj. ind., *sexaginta*; num. cardinale, *séssedieci* = 60.

* **SESSANGULARIU**, -a, adj., (fr. *sexangulaire*); care are *sése ângluri*; vedi si *sessangulu*.

* **SESSANGULATU**, -a, adj., *sexangulatus*, (fr. *sexangulé*); munitu cu *sése ângluri* : *cristalle sessangulate*.

* **SESSANGULU**, -a, adj. s., *sexangulus*, (fr. *sexangle*); care are *sése ângluri*; absol. *unu sessangulu*, figura cu *sése ângluri*.

* **SESSARGENTICU**, -a, adj., (fr. *sexargentique*); care coprende de *sése ori* atâta base *argentica*, câta coprende *sarea neutra* correspondente : *combinatione chymica sessargentica*.

* **SESSATRU**, s. m., *sexatrus*; prim'a di dupc a *sésea* inainte de idele unui mense; vedi si *cinetru*.

SESSE, (pronuntia *siése*), adj., *sex*, (it. *sei*, isp. port. *seis*, fr. *six*); num. cardinale, $5+1$: *sése omeni*, *sése mulieri*; *séssespredieci* = *séspredieci* : asiá si : *séssedieci* = *sédieci*; *séspredieci ómeni*, *sédieci de omeni*; *sése cente de callari*; *sése milli de anni*; *sése milioni de locuitori*; *trei si cu trei facu sése*; *de sése ori câte sése facu trei dieci si sése*; *de doue ori sése facu douespredieci*; *a dá fia-carui cersitoriu câte sése banni*; *sésscentesése dieci si sése de ómeni*.

* **SESSIBLU**, s. m., *sessibalum*; ceva ce serve la *sedutu* : *scamnu*, etc.

* **SESSIFERU**, -a, adj., (fr. *sexifère*); care are *sessu*, (vedi 2 *sessu*).

* **SESSILE**, adj., *sessilis*, (fr. *sessile*); aptu la *sedutu*, relativu la *sedere* : *dosu de callu sessile*; *flori sessili*, *folie sessili*; metaforice, *umile*, ce *siéde* diosu ce e diosu, nu susu, nu redicatu : *laptuce sessili*, *malve sessili*, *tufe sessili*.

* **SESSILIFLORU**, -a, adj., (fr. *ses-*

siliflore); care are *flori sessili* : plante *sessiliflore*.

* **SESSILIOCLU**, -a, adj., (fr. *sessiliole*): care are *oclii sessili*; subst. pl. *sessiliocele*, familia de crustacie cu *oclii sessili*.

SESSIME, s. f., 1. numeru de *sésse*, *numerus senarius*; vedi si *senu*; 2. d'in *sessu*, *planities vasta*, *aequor*; locu vastu *sessu*: campu mare *sessu*, campânia *séssa*.

* **SESSIMONIU**, s. m., *sessimonium*, (d'in 1 *sessu*); locu de *sedutu*, cumu si ómenii ce siedu la acellu-asi locu : adunantia, sessione, etc.

SESSIONE, s. f., *sessio*, (fr. *session*, d'in 1 *sessu*, de la *sedere*); 1. in genere : *statulu*, *mersulu*, *sessionea cuiva*; certe *sessioni si alte gesturi mollatice nu su covenite oratoriulu*; 2. in specie si metaforice, a) locu si tempu, unde si câtu sta una adunantia deliberante, cumu si decisionile, conclusele, etc., cari implu acellu tempu : *sessione ordinaria*: *sessione extraordinaria*; a *deschide*, a *inchide sessionea camereloru*; *sessionea juratoru nu tine indelungu*, *déro se tinu mai multe sessioni de jurati pre annu*; *lucrurile sessionei inctate au se se continue in sessionea urmatoria*; *sessionea de estu tempu a fostu fecunda si bene implenita*: in *intervallulu sessioniloru*: b) *sessione* = intrunire strinsa pentru petrecere si conversatione, *déro mai vertosu*, intrunire docta, prelectione, conferentia; c) sedere cu mâ-nule in senu, otii; d) sedere indelunga undeva, mai vertosu, sedere fora lucru, perdere de tempu pentru cascade de gura.

SESSIRE, -escu, v., a face de *sésse* ori atâtu, applicatu mai allessu in form'a participiale *sessitu*, vedi *insessire*, *insessitu*.

* **SESSITARE**, v., *sessitare*, (de la *sessu*, d'in *sedere*); intensivu allu verbului *sedere*, a *sedé* multu, indelungu.

* **SESSIUNCULA**, s. f., *sessincenta*; deminutivum d'in *sessione*, mica intrunire de petrecere, de conversatione.

* **SESSOCTONALE**, adj., (fr. *sexoc-tonal*, — d'in *sésse* si *octonu*); care are 14 facie, d'in care optu prolongate

dau unu *octaedru* : *cristalle sessoctonali*.

* **SESSORIU**, -sória, adj. s., *sensor*, *sensorius*, -um, (d'in *sessu* de la *sedere*); care *siède* sau serve la *sedere*, 1. in genere : *essori pre scamne in theatru*; *essoriu bonu pre veri-ce callu*, *vecliiessori pre aceste locuri*; 2. in specie, cellule *siède* in una adunare deliberante : *essorii acellei curte judiciaria*.

1 **SESSU**, (pronuntia *sièssu*), -a, adj. part. d'in *sedere*, leuatu 1. ca adj. *planus*, *æquus*, netidu, ecale, fora inaltimi, vorbindu in specie de spatie, de locuri : *campu sessu*, *culme de colline séssa*; *cavallari'a se bate bene numai pre locuri sesse*; *pre callea sessa amblâmu mai usioru de câtu pre cea montosa*; 2. ca subst. *planities*, *æquor*, locu, superfacia de locu cu totulu planu, fora inaltimi : *pre culmea montelui aflarâmu unu sessu forte vastu*; *pre sessuri si pre colline*; *inimiculu se tine intre inaltimile montiloru si nu esse la sessu*: a *dá batalia in sessu*, *pre unu largu sessu*; a *se lassá*, a *descende de la monti pre sessuri*; *montaniloru nu placu sessurile*.

2 **SESSU** = *sexu*, s. m., *sexus*, (fr. *sexe*); genu : *sunt doue sesse la animali*, *sessulu masculului si sessulu feminei*; *monstree ce unescu in sene amendoue sessele sunt hermaphroditi*; prin estensione si metafore, a) despre plante si chiaru minerali; b) pârtille genitall.

* **SESSUALE** = *sexuale*, adj., *sexualis*, (fr. *sexuel*); relativu la *sessu* : *organe sessuali*, *parti sessuali*, *functioni sessuali*, *differentie sessuali*, *instcintu sessuale*.

* **SESSUALITATE**, s. f., (fr. *sexualité*); calitate de *sessuale* : *sessualitateca planteloru*; *in animali e mai bene pronuntiatu sessualitateca*.

* **SESSUNGULU**, -a, adj., *sexungulus*, -a; care are *sesse unghie*.

* **SESTA**, s. f., vedi *sestu*.

* **SESTANIU** = *sestanu*, -a, adj., *sextantenus*, (fr. *sextant*, — d'in *sestu*): de *sésse*, care coprende *sésse*, sau e relativu la *sestu* : *febre sestana*.

* **SESTANTALE**, adj., *sextantilis*; relativu la *sestante*, care coprende unu *sestante*; vedi si *sestantariu*.

* SESTANTARIU, -a adj., sextantarius. (d'in *sestante*); care coprenle unu *sestante*: *assii sestantari coprenleeru numai sest'a parte d'in assii librati mai vechi.*

* SETANTE, s. m., sextans. (fr. *sextant*, — d'in *sestu*); 1. *sést'a* parte a unui totu in genere; 2. in specie, *a)* *sést'a* parte a unui cercu astronomicu sau geometricu; *b)* *sést'a* parte a monetei asse sau altei moneta; *c)* la astrologi, *sést'a* parte a numerului *sésse* consideratu ca perfectu, leuatu ca unitate; *d)* *sestantele Uraniei*, = mica constellatione boreale.

* SESTARIOLU = *sestarioru*, s. m., *sestariolus*: deminutivum d'in *sestariu*.

SESTARIU, (pronuntia *sistariu*), -a, adj. s., sextarius. (fr. *sextarius*, *sétier*), *gabata*, *muletra*; relativu la *sestu* care e *sést'a* parte d'in ceva, leuatu inse de regula, ca subst. m. reale, *sestariu*, pl. -a, *a)* in genere, *sést'a* parte a unei mesurare de pondu, de capacitate, etc.; *b)* in specie, *a)* ca mesura de licide, *sést'a* parte a *congiului*; *β)* ca mesura de aride, *sést'a* parte d'in *modiu*; *γ)* prin estensione, vasu de ore-care capacitate, si, in specie, ca mai desu in usulu populariu, cu sensulu de *muletra* = vasu de mulsu vaccele: *vacc'a acést'a e asiá bona de lapte. la fia-care mulsura, da mai multe sestarie de lante; vacc'a imple de mai multe ori sestariulu.*

* SESTERTIARIU, -a adj. s., sestertarius: (fr. *sestertiaire*): care vale numai unu *sestertiu*; si, metaforice, care nu are stare, fora avere, fora valoare.

* SESTERTIU, -a adj. s., sestertius. (contrassu d'in semisquetertius, fr. *sestercie*): care coprende doue si medietate (d'in *tertium*), leuatu inse, de regula, ca subst. m. reale, unu *sestertiu*, pl. *sestertii*, cu sensurile speciali de: *a)* *sestertiu* = mica moneta de argentu, care, in origine, avea valoare de doui assi si medietate, sau de unu cartu d'in denariulu de argentu; *b)* mai tardiu, sub imperatori, *sestertiu* = si moneta de arame de patru assi; *c)* *sestertiu* = pucinu, de mica valoare, soccatura, etc.

* SESTIFORME, adj., (fr. *sexti-*

forme); care are *sésse forme*: *cristalle sestiformi.*

* SESTILE, adj. s., sextilis. (fr. *sextile*); relativu la *sestu*: *stelle sestili*, departate un'a de alt'a cu *sest'a parte* d'in gradele unui cercu; *annu sestile allu republicei francese in care se numerau sésse dille complementarie; mense sestile. la anticii Romani, erá sestulu incependu a numerá dela Martin; Sestile mai in urma se distinse cu numele de Augustu.*

* SESTU, -a, adj. s., sextus. (fr. *sexe* si *sixième*); allu *séssele*: *sést'a parte; sest'a classe; sést'a óra*: si absolutu: *sést'a* = somnu de amédia.

* SESTULA, s. f., sextula; deminutivum d'in *sésta*, applicatu inse in specie la *sest'a parte* a unei *uncia*.

* SESTUPLARE, v., (sextuplare, fr. *sextupler*, — d'in *sésse*): a face de *sésse ori* mai mare: *a sestuplá mesur'a*; vedi *sestuplu*.

* SESTUPLICARE, v., (sextuplicare): camu in acellu-asi sensu cu allu forme *sestuplare*; vedi *sestuplice*.

* SESTUPLICE = *sestuplu*, -a, adj., sextuplex = sextuplus. (fr. *sextuple*, — d'in *sésse* si *plicare*): de *sésse ori* mai mare: *ce mi ai datu, ti am intorsu sestuplu sestuplulu numerului doui e douespredieci; sestuplulu lui sésse e treidieci si sésse.*

SESTUPLU, -a, adj., vedi *sestuplice*.

SETA (pronuntia *séta*), s. f., seta, (med. lat. *setaceum*, *setacium*, *sedatium*, it. *staccio*, neap. *setaccio*, isp. *cedazo*, v. fr. *saas*, n. fr. *sas*, norm. *set*, alb. *sita*, n. gr. *σίτζ*, bulg. *site*, ung. *szita*, confere gr. anticu *σάειν*, *σίβειν*, *σίπρον*) *incerviculum*, *pollinarium* *exibrem*, *cilicium* vel *cilicium*: l. grossu si duru peru, si proprie, assémine pèru la bestie, mai vertosu, pèru impungutoriu: *sete de capra de norcu, de apru; sete de lu cod'a callubi, de la cod'a vaccei*; 2. metaforice, *a)* de pèru de omu aspru si tare; *b)* de obiecte facute d'in assemine pèru: *a)* in genere, cumu: *lacie, catene; acia, etc.*, *β)* in specie, si ca mai desu, cu sensulu de: *fessutura de cernutu farina, déro applicata si la cernutu de*

alte lucruri, chiaru la stracoratu li-
eide, etc. : *sêta dêsă, sête rare; prin sêta*
trece numai farina de grânu bene ma-
cinatu; a cere cu sêta dêsă, a dá de mai
multe ori ceva prin sête de differita de-
sitate; a stracorá laptele prin sêta; a
treceutu si prin ciuru si prin sêta: α') pro-
prrie, bene cernutu : farin'a se trece si
prin ciuru si prin sêta: β') metaforice,
allessu bene, cercatu prin tote, de care
sumu bene incredentiati cumu e, ana-
lysatu si bene cercetatu, etc.; si multe
alte locutioni si proverbie, in cari intra
sêta cu sensu metaforicu, cumu : s'a in-
vechitu sêta pentru mene, lassa se se
invechiésca si pentru voi e nôua inco
sêta, lassa se se invechiésca sêta si a-
poi se vedemu; a vedé ca prin sêta, nu
vede neci cu prin sêta; a stricá sêta cu
cineva; au stricatu amendouí sêta.

SETACIU, -a, adj. s., (setaceus, -um,
fr. setacé); care sémina a seta : *peri de*
omni setacii, setacie mustacie; ca s. f.
reale, setacia = sêta de cernutu rea; si
mase, setaciu = ceva, in genere, facutu
d'ia sêta : firu, laciú, etc.

SETANIU, -a, s., setania, setanium,
(σητανία, σητανιον); 1. specia de plante,
specia de *mespilu*; 2. specia de cêpa;
3. specia de *bulbu*.

SETARE, v., (d'insete), vedi insetare.

SETARESSA, setaria, s. f., vedi se-
taria.

SETARIU, -a, adj. s., relativu la seta,
care face, mai vertosu, sau vende sête
de cernutu; femin. setarissa, muliere a
setacului sau muliere ce face ori vende
sête; f. reale setaria, arte sau negociu
de setariu, cumu si multime de sête, of-
ficina de sête, etc.

SETE, s. f., sitis, (it. sete, isp. sed,
port. sede, prov. set, v. fr. sei, n. fr.
soif); ardore de a bee : *mi e sete, nu ri*
e sete; cui e sete? niminu nu e sete;
collu fripti de sete, a bee foru sete; a vé
mare sete din caus'a celdurci; a prende
sete, mare sete; a arde de sete a mori de
sete, a crepá de sete; a stinge setea a si
aprende setea si nu táre prin bere de
multa apa; a apucá setea pra cineva;
metatorice : *sete de arútie, de placere,*
de gloria, de laude, de sauge, de preda-

tioni; setea de lussuria e mai energica
de câtu fomea de lussuria cumu si se-
tea de auru e mai furiosa de câtu fomea
de auru; si in bene : setea de dereptate,
de libertate, de formosu si de sublime.

SETICIA = setitia, s. f., deminutivu
d'ia sêta, asiá si setisióra, mica sêta de
cernutu.

* SETIFERU, -a, adj., setifer, (fr.
sétifère); care porta, are seta : *setiferii*
apri.

* SETIFLORU, -a, adj., (fr. setiflore),
care are petalele floriloru assemeni cu
setele.

* SETIFORME, adj., (fr. sétiforme);
care are forma de seta.

* SETIGERU, -a, adj., setiger, (fr.
sétigère); care porta, are seta : *setige-*
r'a scrofa, setigeru corpu setigere ve-
stimente; absol. setigerulu = aprulu;
subst. pl. *setigerole*, familia de mam-
mifere.

SETIOSU, -a, adj., vedi setosu sub 1.

* SETIPEDE, adj., (setipes, fr. sé-
tipède); care are pede = petioru ca seta;
subst. pl. *setipedile*, familia de insecte.

SETOSIA, (pron. setosia), s. f., sitis
ardor, siticulosi status; statu de setosu
= *tare insectaru.*

SETOSIARE, v., sitire; a fi setosu;
vedi comp. insetosiare.

SETOSU, -a, adj., 1. sitiens, sitiento-
sus; plenu de sete : *setosu de apa, setosu*
de vinu; metaforice : setosi de aoutie, de
placeri de gloria de laude; 2. setosus;
plenu de sete, in genere : *setosii porci,*
setosle code alle a m'assariloru, setosulu
apri.

1 SEU, s. f., vedi seta si seuu.

2 SEU, f. sea, pl. m. sei, f. selle, pron.
posses. suus, sua, suum, (it. suo, isp.
su, si suyo port. seu, prov. sius, fr.
son, si sien); 1. ca adj. : *callariulu cu*
call du seu; nemine nu fuge de benche
sau parentele erá cu tota famili'a seu;
cine nu appera copillii sei? barbatii ve-
riss, cu mulierile selle; vitele selle, nu
alle melle, a perdutu pastoriulu; — de
regala, ca si possessivele de celle alte
persone, se omite, candu nu suffere
sensulu, sau se supplenesce cu unu pro-
nome substantivu, cumu si : si a per-

dutu starea = *a perdutu starea sea*; *si a perdutu amicii* = *a perdutu amicii sei*, etc., de sí aceste frasi au nuantie diferite; — 2. ca subst. cu articlulu prepusu: *allu seu*, *a sea*, cumu: *ce e allu meu*, *nu e allu seu*; *cu allu seu pote omulu fi multiamitu*; *cine appetesce ce e allu altui-a*, *perde si allu seu*; *a se margini in allu seu*, *in alle selle*; *a si face alle selle*, *le pare reu co nu*: *lassi se si faca alle selle*, *voliele selle*; *cu ai sei se stringe*, *cu ai sei pertrece*; *cu ai sei cu toti perì si capitanulu*; *cu alle selle se prensa si latronii*; *d'in alle selle da omulu si altoru-a*; — reu evita unii possessivulu *seu*, fia ca subst. fia ca adj., candu se refere la unu subiectu plurale, punendu, dupo limb'a francesa *loru*=*leur*, precandu punu, totu dupo acea-asi limba, *seu*, *sea*. in locu de *lui lei*; etc.; poporulu românu inse se tine in genere, si mai pretotendine, cumu se tinu cartile mai vechie, de norm'a limb'ei classice, restrinsa de certu, ca si pentru se, la subiectulu propositionei; asiá déro: *omulu da d'in alle selle*. si: *omenii dau d'in alle selle*; *capitanulu perdù multi d'in ai sei*, si: *capitanii perdura multi d'in ai sei*; — 3. spre a dá aci'na mica idea de declinationea acestui conventu, cauta se punemu in vedere diferitele forme ce are ellu si d'in cari aflâmu si in limb'a latina, adeco: *sus*, *su*, *sum*, *sos*, *sas*, = *suus*, *sua*, *suum*, *suos*, *suas*, = grec. (*σός*), *ός*, *σός*; cu acestu d'in urma, *σός*, corresponde form'a cea mai completa a latinului: *suus* = *svus*; si mai bene inco cu sanscr. *sva*, *svas*; precumu in latin'a sau s'a vocalisatu *v* in *u*, *suus*, sau s'a suppressu cu totulu in *sus*, asiá si in limb'a nostra, pre longa form'a mai integra *seu*, *sea*, (cu *e* in locu de *u* = *v*), se aude si form'a redusă: *su* (pre a locuri *so*), *sa*: aceste d'in urma forme se audu, intre Români, declinate, candu se affigu de aproape unui substantivu ca articlulu: *soru-sa*, gen. d. *soru-sai* si *soru-sei*; *frate-seu* gen. d. *frate-seu*, etc.; asiá se declina, la Macedoromani, si celle mai intregi: *seui*, *seoru*: *fratiloru seoru*, etc.; aceste-a voru serví si se voru applicá si la celle ana-

loge, cumu: *teu*, *tu si to*, *tea si ta*, etc.

SEUARE, v., *sebare*; vedi *sebare*.

SEUOSU, -a, adj., *sebosus*; plenu de *seuu*: vedi: *seuu* si *sebosu*.

SEUU, (si mai redussu *seu*, — d'in *sevu*, *sebu*), s. m., *sebum*, (it. *sevo* si *sego*, isp. port. *sebo*, retorom. *seu*, fr. *suif*); grassime de bou, de oue, de capra si de alte animali: *luminare de seuu*; *seuu de vacca*; *a unge cu seuu*; *multe alifie se facu cu seuu*; *multe buccate se prepara cu seuu de vacca*; *seuulu nu e asiá de bonu ca untulu in buccate*; *untur'a de porcu nu e seuu*; *multoru-a inse place mai multu untur'a de porcu de câtu seuulu de vacca*; *carne fora seuu*, *carne cu seuu*; *a face seuu*, *a prende seuu*, *a perde seuulu*; etc.

* SEVERITATE, s. f., *severitas*, (fr. *sévérité*); calitate de *severu* si fapta de *severu*: *severitatea siéde bene betrânului*; *déro nu una severitate trista*, *care se degene in acerbitate*; *in celle serie se cere severitate*, *in celle jocose gratia*; *severitatea censoriloru*, *criticiloru*; *cu severitatea uniti blandetia si affabilitatea*; *severitatea parentelui*; *severitatea judiciloru*: *severitatea disciplinei*; *prea mare severitate cotra unu copillu*; *severitatea legiloru*, *severitatea judecatei*; *severitatea caracteriului*.

* SEVERU, -a, adj., *severus*; care nu ride, nu joca, grave, aspru, rigidu, etc., 1. despre persone, a) in genere: *betrânului siéde bene a fi severu*; *ómenii de statu cauta se fia severi*; *gravi si severi senatori*; *severu cauta se fia in tote actele vietiei omulu dereptu*; *judici severi*, *parente severu*, *invetiatori severi*, *mamme severe cu copillii*; *cellu dereptu e severu cotra sene*; *critici severi*; *nu ne place a pertrece cu celli severi*; *nu pentru severi sunt cantarile si jocurile*; *se ceru severi custodi alli legiloru*; b) in specie, cu nuanti'a de: *duru*, *rude*, *aspru*, mai vertosu, fora indulgentia, care nu perdona, etc.: *tata prea severu cotra copillii sei*; *invetiatori prea severi cotra discipuli*; *severi si crudi de firea loru* 2. despre lucruri, a) in genere: *cu câtu faci'a e mai severa si mai trista*, *cu atâtu spusese si dissele jocose paru mai sarate si mai placute*; *severa nopte*, *severa tacere*

a) *noptiloru; vinu severu; disciplina severa, mandate severe, judecie severe, legi severe, portare severa, pene severe; covente severe, facia severa, cautature severe; cogitationi si espressioni nu atatu gravi si severe, pre catu eleganti si gratiose; severa tragedia; b) in specie, a) forte correctu, regulatu austeru, etc.: virtute severu, morale severa, apparentie severe; β) scrupulosu: economia severa; γ) despre opuri litterarie, severu = grave, correctu, accuratu in fundu ca si in forma, dero fora affectatione, fora ornamente ambitiose: stylu severu, compositione severa, constructione severa, ornamente severe.*

* SEVIDICU, -a. adj., saevidicus; care dice, vorbesce vorbe seve = turbate, furiose.

* SEVIRALE, adj., seviral's; relativu la *seviru*.

* SEVIRATU, s. m., seviratus; demnitate de *seviru*.

* SEVIRE, v., saeviro, (fr. sévir); a fi *sevu*, a se portá aspru, a tractá aspru, a puni aspru, 1. proprie, despre fere, despre bestie selbatice: *seve lupulu in tota turm'a; sevu lei, tigrii sevu; canii sevira forte unii pre altii; accipitrele sevi in tote passerile*; 2. metaforice, despre veri-ce irri-tatione violenta, furiosa, rabiosa, passionata, etc., a) despre persoane: *prea sevitii. domnii mei; si betranii si mulierile sevu, ba in eo sevu mairu de catu altii; cantu a sevi contra latroni si omicidi; tatalu apprensu de menia seve contra filiu; sevitii pre spinarile si cerbicile nostre, dero respectati pudicitia; a sevi asupr'a cuiva cu verge. cu flagelle; rebellii sevira asupr'a celloru pre cari aveau urre vechie*; b) despre lucruri si abstractioni: *seve marca de venturi; seve furi'a de bellu, setea de sange; seve in terra pestea.*

* SEVIRU, s. m., sevirus, (d'in sex = sésse, si vir = barbatu); unulu d'in membrii collegiului de sésse, si a nome, unulu d'in celli sésse prepositi ai celloru sésse divisoni de callari, la vechii Romani; in specie, *seviru augustalu* = membru d'in collegiulu de sacerdoti sacri lui *Augustu*.

* SEVITATE, s. f., saevitas; calitate si fapta de *sevu*; vedi si *sevitia*.

* SEVITIA, s. f., saevitia; actione, cumu si fapta de *sevire*, éro mai vertosu, calitate de *sevu*: asprime, rabia, furore, selbaticia, crudime, etc., 1. proprie, de fere si alte bestie feroase: *precumu passerile su facute pentru sboratu, asiá si ferele pentru sevitia; impetulu si sevitia caniloru rei se imblandesce, deco ne punemu diosu la pamentu*; 2. metaforice si cu multu mai desu; *sevitia* = veri-ce actu, fapta de irri-tatione: violentia, rabia, furore, crudime: *nu te temi de sevitia nostra? temeti-ve de sevitia camatariloru; sevitia si crudelitatea tyranului: oppressorii nu con-noscu de catu sevitia pentru suppusi, ca si domnii rei pentru servi; si despre lucruri: sevitia marei, pestei, tempului, incendiului, amorci, urrei, vindictci, famei, setei.*

* SEVITUDINE, s. f., saevitudo; calitate si fapta de *sevu*, mare *sevitia*; vedi *sevitia*.

* SEVOCARE, v., sevocare, a vocá = chiamá de una parte, la una parte: *a sevocá cática din adunare, a sevocá pre fia-care in unu locu secretu*; metaforice, a despartí: *a sevocá mentea de oculi, de alte sensuri; a si sevocá ánim'a de interessi. de negotie.*

* 1 SEVU, -a, adj., saevus; aspru, violentu, crudu, selbaticu, turbatu, rabiosu, furiosu, etc., 1. proprie: *sevulu leu, sevitii apri, sevitii cani, seve fere*; 2. despre persoane: *sevulu tyranu, sevele nouerce, sevulu Achille; sevu muliere, sevitii barbati*; 3. despre lucruri si abstractioni: *sevele unde alle marei, sevu procella, seve venturi, sevu icrna, sevu secure, sevulu ferru; sevu sete, seve cupiditati. sevu passione, sevu orrore, seve spaima.*

* 2 SEVU, s. m., sevu = sebum; vedi: *sebu* si *sevu*.

* SEXUALE, *sevu*, etc., vedi *scssuale*, 2 *sessu*, etc.

SFARIMARE, *sfarimatu, sfarimatura*, etc., vedi: *sfermare, sfermatu, sfermatura*, etc.

SFASCIA, s. f., (d'in v. *sfasciare*),

segmentum pannos; *sfascia rupta d'in vestimentulu meu; vedi si fascia.*

SFASCIARE, v., lacerare, laniare, discernere, dirumpere, di' teahere; a reduce in fascie a taliá, a rumpo: a *sfasciá pandi'a, vestimentulu; cãni, porci sfasciarumai multi copilli; leulu sfasciá usinulu; lupii sfasciara bictii amelli; vite sfasciate de spurcãtii lupi a sfasciá cu spat'a peptulu, pãnticele cuiva a sfasciá pella cu cutitulu; metaforice: a sfasciá ânimá cuiva; mi se sfascia, cându te vedu in asiá stare; factionile se sfacia între seno; se sfacia unulu pre altulu: a) se despolia, rumpu ce potu unulu de la altulu; b) se calumnia reu unulu pre altulu: se sfascia cu firele între densii; detractorii mei me sfascia pretotindine.*

SFASCIATORIU, -toria adj. s., lacerator, dilacerator, carptor, detractor; care sfascia: scena sfasciatoria de ânima; sfasciatorii gloriei si numelui meu.

SFASCIATU, -a adj. part. d'in sfasciare, laceratus, discriptus, rapsus; vestimente sfasciate, ficia sfasciata cu unghiele, ânima sfasciata de de're.

SFASCIATURA, s. f., laceratio, dilaceratio, distractio, detractio; actione de sfasciare, mai alles-u inse effectu allu acestei actione: sfasciatura in doue a trup' lui; sfasciaturele ânimei nelle de mamma; sfasciaturele inimiciloru, detractoriloru: ce sfasciatare sentiu in stomacu.

SFASCIOSU, -a adj., lacer, pannosus, lacerabilis, fissilis; 1. plenu de fascie: sfasciosii cors'tori sfasciosu vestim'ntu; 2. care usioru se face in sfascie, se desface in folie: petre sfasciosu.

SFASCIUCA = sfasciata, s. f., deminutivu d'in sfascia.

SFENA, sfera, sferian etc., vedi: sphera, sphera, spherien etc.

SFERMARE, v., frangere, fri-re, confringere, perfringere, conterere, comminere, delere, evertere, prostrare, extinguere; a frange si prefaca in buccatelle, a stricá, destruge, nemici: a m'vindá si sfermá petre; a sfermá ossule fluerde pãntecelaru; a sfermá ôlle si alte vase; se sfermara stacule calute.

nu s'a sfermatu nemica d'in ce se potea sfermá; cu mutarea ni s'au sfermatu specelele si multe alte obiecte de pretiu: a sfermá semburi de olive, de persice cu dentii; e asiá de tare in mâne, co pote sfermá cremini si alte petre cu densele; s'a sfermatu gluci'a; metaforice: a sfermá multime de bracie cu labori inutili; a si sfermá capulu cu cestioni otiose: nu te sfermá asiá cu firea: ce ve sfermati asiá cu firea? ve sfermati in desertu; a sfermá cornulu celloru arrogantii; ai nostri sfermara trei armate de osti; multe imperie sfermá acellu dormitoriu de popore; mi se sferma de voi, mi se sferma si de mene.

SFERMATU, -a adj. part., d'in sfermare, fractus, contritus, etc.

SFERMATURA, s. f., fractio, fragmentum, frustulum; actione de sfermare, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione, ceva sfermatu: sfermatu' a unu ossu; sfermatu de pâne; si cãni se satura d'in sfermatu'rele mesei domnului seu.

SFERMITIOSU, -a, adj., friabilis, fragilis; care se póte sfermá, usioru de sfermatu: sfermitiosulu vitru, sfermitiosule glabe.

SFERMITU, s. m., fractio, contritio; actu de a sfermare; sfermitulu glebelora sfermitu de capu cu nescé saccatare.

SFERMITURA, s. f., fragmentum, mica, frustum, micula; buccatella forte mica: se se sature si cãni d'in sfermitu'rele mesei nostre.

SFORA, s. f., funiculus, resticuta; scia mai grossa, déro fune mai suptire: sfera de legatu minacle de flori, de intansu camesie de uscãtu. — metaforice, mosia mica si îngusta: doue sføre de mosia, prov. a trag; pre sfora = a insellá.

SFORICELLA, s. f., deminutivu d'in sfora, d'in care si sforisiora.

SFORIRE, -osec, v., funiculo metiri; arcum metiri; a mesurá cu sfor'a, si, in specie, a mesurá unu locu.

SGAIBA, sgarbosu, sgaire sgãu, sgarbare etc.: vedi: scabia, scabiosu, scau-ne scãu se pãari, etc.

SGARDA, s. f., collare, mitlus; col-

lanu, si in specie collanu de câne : *cânii fora sgardri se prendu si occidu.*

SGARIARE, *sgariatu*, etc., vedi : *scariare*, *scariatu*, etc.

SGOMOTOSU, (*scommotosu*), -*u*, adj., strepeus, fragosus, tumultuosus; plenu de *sgometu*.

SGOMOTU, (*scommotu*), pl.-*e*, strepitus, clamor, tumultus; sonu confusu, sonu tare, clamore, strigare violenta, larma, tumultu, etc.

SGUDUIRE = *scutuire*, etc., vedi *scuturare*.

SGURA, *sgurare*, etc., vedi : *scoria*, *scoriare*.

1 **SI**, (seurtatu d'in *sic*), pronome refl. pers. III dativn, *sibi*. (it. *si*, isp. port. fr. *se*, prov. *si*, *se*); in constructione pronomele si urmédia acelle-asi regule ea sí analogele : *mi* (seurtatu d'in *mi*), *ti* (seurtatu d'in *ti*), *ni*, (seurtatu d'in *noue*), *ri* (seurtatu d'in *roue*); compara : *mi adducu a vente*, *ti aduci a mente*, *si adduce a mente*, *ni adducemu a mente*, *ri adduceti a mente*, *si adlucu a mente*; *ni impunu*, *ti impuni*, *si impune*, *ni impunemu*, *ri impuneti*, *si impunem* etc.; *si talia unghiele*, *si scôte ochii*, *si f ce de capu*, *si perde tempulu cu secatura*; pleonastice : *cine ce face*, *siesi face*; *ni mie*, *ci sie si a facutu reu*.

2 **SI**, adv. conj., *sic*, *ita*, et. *etiam*, *quoque*, etc. (it. *i*, isp. *si* si *sín*, port. *sím* prov. fr. *si*); cu sensu forte intensu si variu, d'in câri dâmu numai pucine. 1. adv., a) cu ide'a de similitudine si de afirmatione : *si se face pre la voi déco la voi se face asiá* (= *a-si-a*, v. di mai diosu); *e sí, ba nu e sí* b) cu ide'a de similitudine cu correlativu la *cum*, mai vertosu in proverbie secrete : *cum e a curi*, *si scitendu*; *cum e domniulu*, *si sorridu*; *cum e sanctulu*, *si tem'u*; *cum dico*, *si desdice*; *cum e invetiu*, *e si descedu*; *cum a venit*, *se va si dore*; *cum iari*, *ti se*, *si face*; *cum veni*, *si pleru*, *cum calu*, *si mo'i* c) cu sensulu generale de calitate, de valere ore-care, mai vertosu cu *mai* : *mai sí, si mai sí*; *se crede mai sí de câtu totu*; *nu afli pre cineva mai sí de câtu sonu*; *diu se lara*, *déro incepe se sbere si mai si*, *lu n. stri co*

face reu, *face in data si mai sí*; *siedi mai sí*, *du-te mai sí*; d) cu sensulu pregnantu ce au classicele : *etiam*, *quoque*, *ipse*, a) *quoque* : *si eu plecu* = *ero quoque proficiscor*; *si noi ne ducemu déco nu sedeti si voi*; b) *ipse* : *si Jove nu ar poté* = *ipse Jupiter non posset*; *si eu nu m'asiu pune cu acestu tauru necumu tu se te incommitti a lu provocá*; c) *etiam*, ca correlativu in una propositione ce vine dupo alt'a cu *nu numai*, ca se dea mai multa putere conjunctioniloru : *ci, déro, inse* etc. : *nu numai eu, ci si voi* = *non tantum ego, sed etiam vos*; *nu numai caprele, ci si ouile au prensu contagiu*; *nu numai a neglessu ordinile, ci si le a despretiatu*; in acestu intellesu se repete *si* in amendone (ba si in mai multe propositioni) ca si class. *et* : *si batutu si despoliatu* = *et verberatus et spoliatus*; *si avutiele*, *si glor'ia*, *si onorile su deserte*; de aci in additioni : *doxi si eu doui facu patru*, 2. ca conj., *si* = *et*, si in certe casuri = *en* class. *que si atque*, ac. servindu a insere simplu un'a dupo alt'a cogitate si evenimente : *unu betránu chi-ená mortea*, *mortea veni*, *si lu intr-bá cu urea* : *urea si potemu ce vremi*; *anu fi orbi si stalti*; *onorea si detori'a cere asiá*, *si, dupo ce se fece dina se strins va in consiliu*; 3. in composite cu altele multe intra acestu coventu, a) ea adverbii, *asi*, *asiá*, *asice*, *asisi*, *asiasi*, *asisidere* = *sic*, *idem*, *itidem*, etc., b) *déro* si mai vertosu, ca conjunctione : *casí* = *quasi*, *sicut*; *casí cum casí candu* = *ut si*, perinde ac *si*; *desí, si de* = *et si*, *etiamsi*; *totu si* = *tamen* *tametsi*; c) si cu indefinite, fia adiective sau adverbie, *cumu* si cu relative; *fiasicine*, *fiasicare*, *fiasice* = *quisque*, *verisicine*, *verisicare*, *verisice* = *quicunque*, etc.

* **SIBILANTE**, adj. part. pres., *sibilante*; care *sibila* : *serpe sibilante*, *sonu sibilante*. *Ulla'a s e sibilante*.

* **SIBILARE** = *sindare* = *suivare* sau *sinecare*, v., *sibilare*, (it. *sibilare*, isp. *siblar*, port. *sibilar*, prov. *siblar* si *sindar* fr. *souier*); a dá acutu sau raneu si acutu sonu : *e sincerá din gura*; *se sincerá*, ca se se dea *semper*; *siuera unu*

sérpe; siuera unu flueru; siuera si venturile; in risu se siuera si celli ce promittu si nu au successu la ce promittu; a siuerá pre cantatori, pre actori, pre oratori, unele sonuri alle certoru limbe se siuera; c se siuera mai tare de câtu t.

* SIBILATIONE = *siuiratione*, s. f., **sibilatio**, (fr. *sibilation*); actione si modu de *sibilare*: *sibilationea unui sonu, siucrationea serpiloru.*

* SIBILATORIU = *siuiratoriu, -tória*, adj. s., **sibilator**; care *sibila* = *siuira*; ca f. s. reale, *siuiratória* = *siuiratórc*, instrumentu de *siuiratu*.

* SIBILATU = *siuiratu* = *siueratu, -a*, adj. part. d'in *sibilare* = *siuirare*, **sibilatús**: *littere sibilate; siuiratulu sérpelui, ventului.*

* SIBILITURA = *siuiratura*, s. f., **sibilatus**; actione de *sibilare* = *siuirare*: *siuirature de intellegere alle latroniloru.*

* SIBILU = *siueru, -a*, adj. s., **sibilus**; 1. ca adj., *sonuri sibile, voce sibila*; 2. mai vertosu ca subst.: *siuerulu ventului, sérpelui; siuerulu de intellegere allu latroniloru.*

* SIBILLA = *sibylla* = *sibulla*, s. f., **sibylla** = *sibulla*, (σίβυλλα); muliere profetessa: *in mai multe parti alle pamentului, la diverse epoce, apparura sibylle; noue fura celle mai celebri sibylle; sibyll'a de Cume*; metaforice, muliere ce are pretensionu de spiritu, déro si muliere reutatisa: *betrân'a sibylla, nu ne placu sibyllele.*

* SIBILLINU = *sibyllinu* = *sibullinu, -a*, adj., **sibyllinus**; de *sibylla*: *carti sibylline* = *libri sibyllini, profetia sibyllina*; a *cercetá librii sibyllini.*

* SIBINA, s. f., **sibina** = *sibyna*, (σίβυνη); 1. specia de lancia de venatu, *venablu* = *venabulum*; 2. laucia, in genere.

SIBINCA, s. f., derivatu d'in *sibina*, in sensulu acestui-a de sub 1.: *cu sibince se prende mai allessu pesce; se occidu inse si apri, co-ci sibinc'a are cusvide de ferru lunga. lata si forte tare.*

* SIBULLA si *sibylla*, etc., vedi *sibilla*.

SICA, *sicaria*, vedi: *seca, secaria*.

SICCANU, *siccare, siccitate*, etc.;

vedi: *seccanu, seccare, seccitate*, etc.

* SICERA, s. f., *sicera*, (σίκερα); specia de beutura inbetatoria.

SICHIU = *siclu* si *sicu*, scurtate d'in *arsichiu* = *arsiclu* si *arsicu*, si acestu-a d'in *articlu*.

SICLU, s. m., pl. -i, **siclus**; moneta ebraica antica.

SICRIU, vedi *scrinu* si *scriniu*.

SICU, vedi *sichiu*.

* SIDERALE, adj., **sideralis**, (fr. *sidéral*); de *sidu*, relativu la *sidu*: *scienti'a siderale, calcule siderali; cursu siderale, annu siderale, influentie siderali, revolutione siderale, lumina siderale, observationi siderali facute la bonc observatorie astronomice.*

* SIDERARE, v., **siderari**; a sufferi de *sidu*, a fi reu influentiatu de *sidu*; si in specie, a capiá, a perde poterile spiritului, cumu perde si alle corpului; si reflex. *a se siderá*, a fi batutu de sóre.

* SIDERATICIU, -tiu, -a, adj., **sideraticius, -tius**, relativu la *sideratu*, sau la *sidu*: in specie: *capiatu, prostratu: vite sideraticie.*

* SIDERATIONE, s. f., **sideratio**, (fr. *sidération*); d'in *siderare*, 1. statu allu *sidului*, *influentia a sidului*; 2. in specie, *influentia rea, mai allessu morbu: prostratione, capiare, etc.: siderationea vitelor, siderationea plantelor.*

* SIDERATU, -a, adj., part. s. d'in *siderare*, **sideratus**: *celli siderati capita, se dice, adjutoriu d'in beutura de urina usinina.*

* SIDERICU, -a, adj., (fr. *sidérique*); 1. d'in *sidu*, pl. *sidere*, relativu la *sidere*: *lumina siderica*; 2. d'in *σίδηρος* = ferru, relativu la ferru: *proprietati siderice.*

* SIDERIDE, adj., (fr. *sidéride*, -d'in *σίδηρος* = ferru); care *sémina cu ferrulu*: subst. pl. *sideridile*, familia de minerali ce au de tipu *ferrulu*.

* SIDERISMU, s. m., (fr. *sidérisme*); 1. d'in *sidu*, pl. *sidere*, doctrina religiosa ce invétia a adorá *siderile*, stellele; 2. d'in *σίδηρος* = ferru, specia de magnetismu animale, prin care magnetisandulu se pune in relatione cu metallele.

* **SIDERITE**, s. f., *sideritis*, (σιδηρίτις, fr. *sidérite*, — vedi si *sideride*); 1. specia de planta; 2. substantia metallica ce se combina cu certe specii de *ferru*; 3. specia de pétra pretioasă.

* **SIDERITU**, s. m., *siderites*, (σιδηρίτης, fr. *sidérite*, — vedi si *sideride*), 1. magnetu; 2. specia de adamante.

* **SIDERIU**, -a, adj., *sidereus*, (fr. *sidéré*); d'in *sidu*, pl. *sidere*, relativu la *sidere*: *bolt'a sideria*, *sideri'a nópte*, *siderie radie*.

† **SIDERO**-, (d'in gr. σίδηρος = *ferru*), in composite scientifice, ca: *siderocalcitu*, s. m., (fr. *sidéro-calcite*), carbonatu ce coprende si *ferru*; *siderochromu*, s. m., (fr. *sidéro-chrome*), chromite de *ferru*; *siderochristu*, s. m., (fr. *sidéro-christe*, d'in χρυσός = *unsu*), pétra in care intra mai vertosu *ferru oligistu*; *siderocyanicu*, -a, adj., (fr. *sidéro-cyanique*) = *hydroferrocyanicu*; *siderodendru*, s. m., (fr. *sidérodendre*, d'in δένδρον = *arbore*), genu de plante essotice d'in famili'a rubiacieloru; *siderogastru*, -a, adj., (fr. *sidérogastre*, d'in γαστήρ = *ventre*), care are ventrele feruginoasă; *siderographia*, s. f., (fr. *sidérographie*), scriere sau sapare in *ferru* sau *aciariu*; de aci si: adj. *siderographicu*, -a, (fr. *sidérographique*); relativu la *siderographia* si la *siderographu*, s. *siderographu*, (fr. *sidérographe*), cellu versatu, espertu in *siderographia*; *sideromantia*, s. f., (fr. *sidéromancie*, d'in μαντεία = *divinatione*), pretensa divinatione cu una vérga de *ferru arsu*, pre care se observá paliel' aruncate ardenđu; *siderose*, s. f., (fr. *sidérose*), *ferru carbonatu*; *siderotechnia*, s. f., (fr. *sidérotechnie*, d'in τέχνη = *arte*), arte de a tractá *ferrulu*, de a lu scote d'in pamentu, lamuri, etc.; *siderotechnicu*, -a, adj., (fr. *sidérotechnique*), relativu la *siderotechnia*; *siderotinu*, s. m. si f. *siderotina*, (fr. *sidérotine*), substantia ce coprende *ferru*; *sideroxyde*, s. pl., (fr. *sidéroxides*), genu de minerali, care coprende *oxydele* de *ferru*; *sideroxytu*, s. m., (fr. *sidégoxyle*, d'in ξύλον = *lemnă*), genu de plante essotice: *siderurgia*, s. f., (fr. *sidéurgie*, d'in ἔργον = *lucru*) = *si-*

derotechnia, arte de a lucrá *ferrulu*, parte a *metallurgiei*.

* **SIDEROSU**, -a, adj., *siderosus*; plenu de *sidere* = *stelle*; in specie, prostratu prin influenti'a *stelleloru*.

* **SIDU**, pl. *siduri*, *sidere* si *sideri*, *sidus*, pl. *sidera*, (affine cu grec. εἶδος = *forma*, *imagine*), 1. proprie, *stellele unite pre ceru la unu locu intr'una imagine óre-care*, *constellatione*: *sunt stelle singulari*, *sunt inse stelle adunate la unu locu in una figura de animale*, *cari se dicu sidere*; *siderile de primavéra*, *siderile zodiacali*; *Taurulu e sidu de primavéra*; *cursulu sideriloru*: *urs'a sau carrulu e sidu aproape de polulu boreale*; 2. metaforice, de regula in plur. *sideri*: a) *ceru*, *bolt'a cerului*; b) *mare inaltime*, *a attinge siderile cu crescutulu*; c) *nopte*, *nopte cu stelle*; d) *ocli radianti*, *formosi*; e) *espressione a tempului annului*, *climei*, *regionei*, *tempestatei*, etc.; f) *espressione a influentiei ce se credu cu au stellele asupr'a sanitatei sau sortei omeniloru*; vedi si *stella*.

SIESTA *siestariu*, vedi: *sesta sestariu*.

SIFILE, *sifonu*, vedi: *syphile*, *siphone*.

SIGA, s. f., *silex*, *cos*; 1. *silice*, specia de pétra, *cremine*; 2. pétra de ascutitu instrumente talioase; — probabile scurtatu d'in *siliga* = *silica* = *silice*. *M.*

* **SIGILLARE**, v., *sigillare*; a pune *sigillu*, a include cu *sigillu*: *sigillara mormentulu*; *sigillati bene epistol'a*; *a sigillá tote obiectele reparassatulu*; *se sigilla magazinele negociatoriloru ce dau fallimentu*.

* **SIGILLARIU**, -a, adj. s., *sigillarius*; relativu la *sigillu*: *anelle sigillarie*; ca subst. reale, *sigillariciu*, pl. -e, mica imagine de facutu daru; vedi si *sigillariu*.

* **SIGILLARIU**, -a, adj. s., *sigillarius*, -a; relativu la *sigillu*: *arte sigillaria*: ca subst., a) m. pers., *sigillariu* = cellu ce face sau vende *sigille*; b) m., reale, *sigillariu*, pl. -e, = imagine mica tramissa ca daru, mai vertosu la *sigillarie* = ultim'a di a saturnaliloru; c) f., *sigillaria* = arte de *sigillariu*, in spe-

cie de *sigillariu* pentru *figuriæ* de daru.

* SIGILLATIONE, s. f. (fr. *sigillation*); acțiune de *sigillare*: *sigillationea testamentului, epistoleloru, magazinului cellui fallitu*.

* SIGILLATORIU, -*tória*, adj. s., (fr. *sigillateur*); care *sigilla*: *sigillatorulu epistoleloru secrete, notelor diploma-tice; sigillatorii testamentului, caseiloru fallitului; sigillatorii victimelor. la anti-ci, erau sacerdoți, sigillatoriu, in locu de sigillariu, s. m. personale*.

* SIGILLATU, -*a*, adj. part. s. d'in *sigillare, sigillatus*.

* SIGILLATURA, s. f., *sigillatio*; acțiune de *sigillare*, dero mai vertosu efectu, modu allu acestei acțiune: *sigillatur'a pungelor cu argenti; sigillatur'e de usieloru*.

* SIGILLIOLU, = *sigillioru*, pl. -*e*, *sigilliolum*; deminutiv d'in *sigillu*.

* SIGILLU, pl. -*e*, *sigillum*; deminutiv d'in *signu*, mica semnu, si mai vertosu, mica figura, mica imagine: *figurina, statuiora, etc.*, 1. in genere: *vase cu minunate sigille pre cte*; 2. in specie, semnu ce se infige pre scripte, documente, etc., *pecete: sigillu privatu, sigillu publicu; sigillulu statutui; sigillulu communei, scolei, basericii; a pane sigillu pre unu testamentu, pre unu ore-care lucru; a pane sigille la usi la inchise alle unu fallitu, a ridicá, rumpe sigillele; actu cu sigillu, sub sigillu, fora sigillu; sigillu cu insemnale familiei; sigillu cu initialu cellui a cui e sigillulu; de lucru pusu sub sigillu nu se pote atinge de câtu cellu in d. reptu de a rom-pe sau ridicá sigillatu*.

* SIGLU, de regula ia pl. *sigle, sigla*, (scurtatu d'in *sigilla*); semnu de abbreviare, abbreviatura: *nu sa permisse sigle in legi*.

SIGNARE = *signare* = *semnare*, v., *signare*; a face, impreme *signu* (vedi *semnare, insemnare*), 1. proprie, a) in genere: *a signá vitete cu ferrulu, a signá in fronte cu una macula négra; a signá cu una limie; a signá loculu cu unu fuste infiptu*, b) in specie, a) a manu cu unu *sigillu*: *a signá epistolule; a signá vasele, butilee*; si prin estensione, a sub-

scrie: *a signá contractu, lectulu, pactedu de casatoria testamentulu*; si de aci, *a signá* = *conclude, determiná*; β) a impreme, intypari pre monete: *a signá numii; a signá pre monete armele terrei, imaginea domnului; moneta signatu in acestu annu*; metaforice: *numu signatu in memori'a nostra*; γ) a orná, decora, onora: *a signá pre victoriu cu corona de auru*; 2. metaforice, a) a descrie, desemná, epreme, (vedi *significare*, ce intra mai desu in acestu sensu): *a signá lucrulu, ide'a cu unu circumlocutiune*; b) a observá, notá: *primii signara vorb'a inimiciloru travestiti, ca differita de a nostra*.

SIGNATARIU = *signatariu* = *semnataru*, -*a*, adj. s., (fr. *signataire*); care a *signatu*; vedi si *signatoriu*.

SIGNATIONE, s. f., *signatio*; acțiune de *signare*.

SIGNATORIU = *signatoriu* = *semnatoriu*, -*tória*, adj. s., *signator*; care *signa*, si in specie, a) care *signa* unu documentu ca parte contractante, ca marturu, etc.; b) care *signa* moneta.

SIGNATU = *signatu* = *semnatu*, -*a*, adj. part. s., *signatus*: *contracte signate, vita signata; moneta de currenda signata*.

SIGNATURA = *signatura* = *semnatura*, s. f., (fr. *signature*); acțiune de *signare*, cumnu si efectu allu acestei acțiune, mai vertosu, nome *signatu* pre unu documentu: *signatur'a cu man'a propriu, signatura data prin altulu; a stringe signaturu, petitiune coparita de multe signaturu, a si stringe signatur'a, a si negá signatur'a; a si recunosece signatur'a, fora signaturule moi unitoru omeni probu nu te potu improputá numu pre signatur'a tra, a pun: signatur'a pre colla de typariu*.

SIGNIFERU = *semniferu*, -*a*, adj. s., *signifer*; care porta unu *signu*: 1. in genere: *prore signifera*; 2. in specie, a) care porta constellatiuni, stelle: *signifer'a bolta, signiferulu zodiacu*; b) de regula ca subst. pers., un *signiferu* = *celu ce porta illuminar'a, unei armata*; de aci, *signiferu* = *duce, capu, conductoru*, etc.

SILBA, *silbaticu*, etc., vedi : *silva*, *silvaticu*, etc.

* SILE, s. f., *sil*, (fr. *sil*); specia de pamentu galbinu ce bate in rossiu, speci'a de *ocra* cea mai formosa.

* SILENTE, adj. part. pres. d'in *silere*, *silens*; care *sile* = tace, nu face strepitu, larma, sgommotu, etc.

* SILENTIARIU, -a, adj. s., *silentarius*; cellu insarcinatu a face *silentiu*; in specie, cellu pusu a tiné *silentiu* intre servi; mai tardiu sub imperatori, *silentiarium* = consiliariu secretu allu imperatoriului.

* SILENTIOSU, -a, adj., *silentiosus*; plenu de *silentiu*, cofundatu in *silentiu* : *silentiosa nopte*, *silentiose locuri*.

* SILENTIU, s. m., *silentium*, (fr. *silence*, — d'in *silere*); statu de tacere, lipse de sonu, de strepitu, in oppositiune cu vorba, strepitu, sgommotu, larma, etc. : *a ascultá in silentiu*; *a face, tiné, pastrá silentiu*; *a rumpe, turburá silentiulu*; *a stá in silentiu*, *a essi d'in silentiu*; *silent ulu noptei, desertului, momentului*; in specie, in limb'a augurale, *silentiu* = semnu reu; metaforice, *silentiu* = sedere, inactivitate, inertia, otiu.

* SILERE, v., *silere*; a fi, stá in tacere, a tacé; metaforice, a stá inactivu, inerte, a fi otiosu, in repausu.

* SILESCERE, v., *silescere*; a se stemperá de a face strepitu, de a vorbí, a tacé, a incetá, etc.

* SILICA, s. f., *siliqua*, (fr. *silique*); pericarpium compositu d'in doue valve, pastare : *silice de lente, de fabo*; metaforice, genu de conchyliie bivalve.

* SILICARE, v., *silicari*; a face, prende *silica* : *linteria a silicatu*.

* SILICARIU, -a, adj. s., *silicarius*; 1. relativu la *silice*; mai vertosu, s. pers. *silicarium*, cellu ce asterne calle cu *silice*; 2. relativu la *silica*, f. reale, *silicaria*, genu de conchyliie.

* SILICASTRU, s. m., *silicestrum*; specia de plante, nomita si *piperite*.

* SILICE, s. f., *silex*, (fr. *silex*), 1. specia de pétra forte tare; 2. metaforice : a) veri-ce pétra dura; b) in genere, pétra, sassu; c) durezza de áanima, crudelitate : *ánima de silice*.

* SILICERNIU, s. m., *silicernium*; 1. ospetiu funebre; 2. betránu decrepitu; 3. specia de carnaciu.

* SILICIA, s. f., vedi *siliciu*.

* SILICICU, -a, adj., (fr. *silicique*); de *silice* : *acidu silicicu*.

* SILICIU, -a, adj. s., *siliceus*, -a, (fr. *silice*, *silicium*); 1. relativu la *silice* : *petre silicie*; subst. reale, a) m. *siliciu*, metallu, corpu elementariu, estrassu mai allessu d'in *silicia*; b) f. *silicia*, substantia d'in *oxydulu silicicu*; 2. relativu la *silica*, ca s. f., *silicia*, specia de plante cu *silice*.

* SILICOSU, -a, adj., (fr. *siliqueux*, *siliceux*); 1. d'in *silica*, plenu de *silice*, care produce *silice* : *plante siliciose*; 2. d'in *silice*, plenu de *silice* : *pamentu silicosu*.

* SILICULA, s. f., *silicula*, (fr. *silicule*); deminutivu d'in *silica*; in specie, mica *silica*, forte scurta si mai lata de cátu lunga.

* SILICULIFORME, adj., (fr. *siliculiforme*), care are forma de *silicula*.

* SILICULOSU, -a, adj., (fr. *siliculeux*); care produce *silicule* : *planta siliculosa*.

* SILIGINARIU, -a, adj. s., *siliginarius*; relativu la *siligine*; s. pers. *siliginarium*, care face pâne de *siligine*.

* SILIGINE, s. f., *siligo*; specia de grânu escellentu, *triticum hibernum*, Linn., si farina de acestu grânu; flore de farina, in genere.

* SILIGINIU, -a, adj., *siligineus*; de *siligine* : *pâne siliginia*.

* SILIGINOSITATE, s. f., (fr. *stiginosité*); calitate de *siliginosu*, flore de farina de *siligine*.

* SILIGINOSU, -a, adj., plenu de *siligine*.

* SILITRA, *silitrosu*; vedi : *salitra*, *salitrosu*.

* SILLOGRAPHIA, s. f., (fr. *sillographie*, d'in *σῆλος* = risu mordace, si *γράφειν* = scriere); arte de a scrie *silli*; tractatu asupr'a *silliloru*.

* SILLOGRAPHICU, -a, adj., (fr. *sillographique*); relativu la *sillographia*, sau la *sillographu*.

* SILLOGRAPHU, -a, s., *sillogra-*

plus, (σilloγράφος, franc. sillographe), scriptoriu de silli.

* **SILLU**, s. m., **sillus**, (σλλός, fr. sille); risu mordace; in specie, poema satyrica mordace.

* **SILU**, -a, adj., **silus**: care are nasu mare si curbatu in susu.

* **SILUROIDE**, adj. s., (fr. siluroïde), care sémina a *siluru*; s. m. pl. *siluroidii*, familia de pesci ce au de typhu genulu *siluru*.

* **SILURU**, s. m., **silurus**, (fr. silure), **silurus glanis**, Linn.; genu de pesci; vedi si *siluroide*.

SILVA = *silba* si *selba*, s. f., **silva**, (it. isp. selva, prov. selva si silva); multime de arbori crescuti in acellu-asi locu, cumu si loculu plantatu cu arbori, mai vertosu, arbori mari, padure: *betrânele silbe de pini, de carpini, de fagi si de alte specie alle Carpatiloru; silbele Carpatiloru offeru bone lemne de constructiune; silbele de câmpu dau lemne de focu; silba désa si umbrósa; silba secularia; silbele statului, administrationea si preveglarea silbeloru statului; a taliá una silba, a plantá silbe*; — metaforice, a) *silva* = multime de dese si indesate lucruri, si de aci, copia, abundantia de materia, etc.; b) *silva* = collectione de locuri diverse d'in diversi auctori, carte cu varie compositioni.

SILVANU, -a, adj. s., **silvanus**, (fr. silvain, sylvain); relativu la *silva*, de *silva*: *animali silvane*; in specie, ca subst., a) f. pl. *silvanele*, ordine de passeri; b) m. *silvanu*, genu de insecte d'in famili'a *xylophagelor*; c) ca mai desu, *silvanu*, dieu de *silva*, la antichi; d) m. reale, *silvanu*, una substantia minerale, vedi si *silvanitu*.

* **SILVANITU**, s. m., (fr. sylvanite); substantia minerale; vedi si *silvanu* sub d).

SILVATICELLU = *silbaticellu* si *selbaticellu*, -a, adj., deminutivu d'in *silvaticu*.

SILVATICESCE = *silbaticesce* si *selbaticesce*, adv., **sæve**, **ferociter**, **immaniter**, **barbare**; in modu *silvaticescu*: *silbaticesce se arrunca pre omu si l'occide silbaticesce*.

SILVATICESCU = *silbaticescu* si *selbaticescu*, -a, adj., **ferus**, **ferox**, **sævus**, **immanis**, **barbarus**; de *silvaticu* ca subst.: *furia silbaticesca, maletractari silbaticesci; silbaticescele crudimi alle tyrannului. silbaticesc'a loru brutalitate*.

SILVATICIA = *silbaticia* si *selbaticia*, s. f., **feritas**, **ferocitas**, **sævitia**, **immanitas**, **barbaria**; **desertum**; statu, calitate si fapta de *silvaticu*, 1. in genere: *silbaticia porciloru necustoditi, silbaticia vitelliloru nascuti in silbe; silbaticia vitii de vinia, a perului, merului si altoru pomi lassati fora cultura; silbaticia omului lassatu a viue singuraticu, afora d'in societate; multe popore recadura in silbaticia, multe inco n'au essitu d'in silbaticia; partea cea mai mare a poporeloru pretense culte sunt inco in silbaticia*; 2. in specie, a) desertu, defectu de cultura materiale: *lipsita de bracie, terr'a se cofunda in silbaticia; silbaticiele Asiei despre media nopte; silbaticia montiloru si silbeloru necalcate de petioru de omu*; b) in sensu morale: *silbaticia meniei, resbonarei, urrei; silbaticia appetiteloru brutali; silbaticia crudiloru tyranni; silbaticiele furiosului de blastematu*; — in specie, pentru fére: *silbaticia leului, tigrului, pantherei, lupului, ursului*.

SILVATICIME = *silbaticime* si *selbaticime*, s. f., **feritas**, **ferocitas**, **immanitas**, **sævitia**, **barbaria**; (d'in *silvaticu*), cu acellu-asi intellesu ce are si form'a *silvaticia* inse cu differentia ce se applica mai in speciale ca collectivu: multime de *selbatici*, toti *silbatici*, *vaste terre silbatice si abitate de silbatici, cofondate in silbaticia*; (compara si it. *salvaggiune*, *salvaticume*, *salvaggina*, *salvaticina*; isp. *salvajina*, port. *salvazinha*; prov. *salvaggina*, *salvazinha*, *salvaizina*, fr. adj., *sauvagin*; si allu nostru *silvaticione*.)

SILVATICIRE = *silbaticire* si *selbaticire*, -escu, v., **ferum**, **ferocem**, **barbarum reddere vel fieri**; **sævirè**, **ferocire**, **furere**, **porterreri**, **expavescere**; a face sau deveni *silvaticu*. 1. in genere: *se silbaticescu vitele domestice lassate se ámbie singure prin silbe si deserte; s'a*

silbeticitu vini' a lassata in necultura; tyrannii selbaticescu térr'a si poporulu; perii, merii, ceresii si alti pomi se selbaticescu fora cultura, asiá se silbaticescu si grânele; guberniele despotice silbaticira terrele celle mai in florite in cultura; 2. in specie, a) a interritá, infuriá, etc.; b) a se spariá: asiá silbaticescu copillii; vedi cumu se silbaticesce copillulu; se silbaticira callii si appucara fug'a.

SILVATICIONE = *silbaticione* si *selbaticione*, s. f., feritas, ferocitas, immanitas; barbaries; cadere in *silbaticia*; devenire in *silbaticia*, statu de *silvaticu*; vedi si *silvaticia*, *silvaticime*.

SILVATICITU = *silbaticitu* si *selbaticitu*, -a, adj. part. s. d'in *silvaticire*.

SILVATICOSU = *silbaticosu* si *selbaticosu*, -a, adj., efferus, efferatus; (d'in *silvaticu*), cu sensulu speciale de *spariosu*, de care nu te poti usioru apropiá, care fuge de contactu, etc.

SILVATICU = *silbaticu* si *selbaticu*, -a, adj. s., *silvaticus*, (it. *selvatico*, *salvatico*, *selvaggio*, *salvaggio*; isp. *selvatico*, *salvajo*; port. *selvatico*, *salvagem*, *selvagem*; prov. *salvatge*, *salvatje*, *salvage*, *salvaje*; fr. *sauvage*), *ferus*, *ferox*, *efferus*, *efferatus*, *saevus*, *immanis*, *barbarus*, *incultus*, *agrestis*, *asperatus*, *territus*; 1. proprie, de *silva*, relativu la *silva*, aprobe in acellu-asi sensu cu allu forme *silvestre*, si coperesensulu forme loru: *padureciu* si *padurescu*; 2. ca mai desu inse in sensu mai estensu, si anome, a) *incultu*: *pomi silbatici*, *pome selbaticice*, *pamentu selbaticu*, *omu selbaticu*, *popore selbaticice*; b) *neimblanditu*, *nedomesticitu*, *indomitu*, *immansuetu*, etc.: *callu silbaticu*, *porci silbatici*, *vitellu silbaticu*, *boi selbatici*, *câne silbaticu*, *passeri silbaticice*, *gallina silbatica*, *cocosiu selbaticu*, *vacca silbatica*; c) *spariosu*, *intractabile*, ce fuge de contactu: *copillu silbaticu*, *fete silbaticice*; d) *desertu*, mai allessu desertu de ómini: *terri silbaticice*, *locuri silbaticice*, *campu silbaticu*, *monte silbaticu*; e) *ferosu*, *feroce*; *fere silbaticice*; si de aci, *furiosu*, *desfrenatu*, *crudu*, *neomenosu*, *barbaru*, etc.: *silbaticele unde alle marei interritate*, *silba-*

tic'a menia a despotului; *silbatici tyranni*; *silbatica portare*, *silbatic'a ánima a luptaciloru incrunutati*; *silbatic'a si neimpacata a lui resbonare*; *silbaticice maletractari*, *silbaticice si brutali appetite*, *silbatica passione*, *silbaticu coragiu*.

SILVESTRE = *silvestru*, -a, adj. *silvester*, si *silvestris*; de *silva*, relativu la *silva*: *collina silvestre*, *monte silvestre*, *animali silvestri*, *umbra silvestre*, *passeri silvestri*, *gallina silvestre*, *tauri silvestri mai mari de cátu celli campestri*, *pruni silvestri*, *silvestri corne*; *silvestre musa*, *silvestri cantice*.

* **SILVIA**. s. f., (fr. *silvie*); nome datu la multe specie de passeri cantatorie.

* **SILVICOLU**, -a, adj. s., *silvicola*; 1. care *cole* = siéde, viue in *silva*: *silvicoli divi* si *silvicole dive*; *omeni silvicoli*; subst. pl. *silvicolele*, familia de insecte coleoptere; 2. care *cura*, *cultiva*, preveglia *silve*: *operationi silvicole*; vedi si *silvicultoriu*, *silvicultura*.

* **SILVICU**, -a, adj., (*silvicus*, fr. *silvique*); relativu la *silva*: *studie silvice*, *officiu silvicu*, *administratiune silvica*; in specie, *acidu silvicu* = estrassu d'in *colophaniu*.

* **SILVICULTORIU**, -tória, adj. s., *silvicultor*, care *cultiva silve*; 1. in genere, *locuitoriu de silva*; 2. in specie, care *scie si practica artea de a propagá si conservá silvele*.

* **SILVICULTURA**, s. f., (*silvicultura*, fr. *silviculture*); *scientia si arte de silvicultoriu* in sensulu speciale de sub 2. allu coventului: *scola de agricultura si de silvicultura*.

* **SILVIFRAGU**, -a, adj., *silvifragus*; care *frange*, *sferma silve*: *silvifragele tempestati*.

* **SILVIGERU**, -a, adj., *silviger*; care *porta silva*: *silvigeri monti*.

* **SILVINU**, -a, adj. s., (fr. *sylvine*); de *silva* = *lemnu*, *arbore*; *lenatu mai vertosu* ca subst. m. *silvinu*, sau f. *silvina*, *substantia salina*, *solubile*, de *sapore analoga cu a sarei marina*.

SILVOSU = *silbosu* = *selbosu*, -a, adj., *silvosus*; *plenu de silva*, de *silve*: *locuri silbose*, *térra silbosa*, *monte silbosu*, *collina silbosa*.

SIMBRIA, s. m., merces; mercede, salariu.

SIMBURE, = *sembure*, si *semburu*, s. m., nucleus, semen, granum, acinus; (d'in *seme*), applicatu in speciale la *seminele dure*, tari : *sembure de cerésia*, *semburi de persice*, *semburi de olive*; *semburi de mere*, *de pere*; *semburi de uua*, *de porumbelle*, *de prune*; prov. *nu mancă ceresie cu unumai mare la mésa*, *co ti arrunca semburii in nasu*; *a jocá arruncá cu semburii*; prin estensione si metafore : *semburele unei armate*, *semburele unui fetu*, *geniu in sembure*; *semburele unei doctrina*, *unei institutiune ce are se fia mare*; *semburele unei poema*, *unei lege*, *unui opu in genere*.

SIMBURELLU = *semburellu*, s. m., deminutivu d'in *sembure* : *semburelli de bacce de uua*.

SIMBUROSU = *semburosu*, -a, adj., nucleorum, seminum plenus; plenu de *sembure*, de *semburi*, cu mare *sembure* : *semburosi struguri*.

SIMCELLA = *sincella* = *sencella*, (scurtatu d'in *senticella*), s. f. vedi *senticella*.

* SIMIA, s. f., si m., *simiu*, *simia*, *simius*, (d'in *simu*); applicatu ca nome genericu la *mimutia* : *simiicle su forte appecate la imitacione de tote ce vedu*; de aci metaforice : *simia* = *persona cui place si se precepe a imitá*; in specie, stultu imitatoriu : *se nu ne facemu simiele neminui*.

* SIMIANU, -a, adj. s., (fr. *simien*); de *simia*, ce sémina cu *simi'a*; subst. pl. *simianele*, familia de mammiere ce are de tipu genulu *simia*.

* SIMILA, s. f., *simila*; cea mai bona farina de grânu, flore de farina de cellu mai bonu grânu, d'in care se facu panisióre, turtisióre, placentióre, etc.; prin metafora, pâni, panisióre, cornuri si altele d'in assemine farina; — (de aci si corruptulu *simbla* sau *jimbla*).

* SIMILAGINE, s. f., *similage*; in a-cellu-asi sensu, aproape, cu allu forme *simila*.

* SIMILARE = *similariu*, -a, adj., (fr. *similaire*); care are ceva *simile*, analogu, omogeniu : *partile similari*.

* SIMILARITATE, s. f., (fr. *similarité*); calitate de *similare*.

* SIMILE, adj., *similis*, (affine cu gr. ὁμοῖος, ὁμός); *semine*, *assemine*.

* SIMILITATE, s. f., *similltas*, si

* SIMILITUDINE, s. f., *similitudo*, (fr. *similitude*); calitate de *simile*, *seminare*, *asseminare* : *similitudine perfecta*, *essacta*, *totale*; *similitudine partiale*; *similitudinea fratelui cu frate*; *similitudinea imaginci cu originariulu*, *a copiei cu testulu*; *similitudinea caracterieloru*, *datineloru*; *similitudinea a doue sau mai multe triângle*; *Domnedieu fece omulu dupo imaginea si similitudinea sea*; in specie, ca terminu de retorica : *similitudinile adjuta de una parte intellessulu*, *éro pre de alt'a delecta imaginationea*; *de acea-a se pote forte desu face similitudine intre ceva mai sentitu si altu ceva mai abstractu*.

* SIMIU, s. m., *simius*; vedi *simia*.

* SIMONIA, s. f., (fr. *simonie*, m. lat. *simonia*, σιμωνία); de la nomele propriu *Simone*, vendiare illicita de celle sânte.

* SIMONIACU, -a, adj., (fr. *simoniaque*); cellu ce e appecat u a committe *simonia* : *episcopu simoniacu*, *protopopi simoniaci*.

* SIMPLARE, = *simplariu*, -a, adj., *simplaris* si *simplarius*; relativu la *simplu*; in specie, despre militari cari au rationi *simple*.

* SIMPLICARE, v., *simplicare*; a face *simplice*; a *simplicá una cestione complicata*; vedi si *simplificare*.

* SIMPLICE, = *semplice*, adj., *simplax*; curatu, nu amnesticatu, nu compusu, nu implettitu, etc., 1. in genere : *natura simplice*, *substantia simplice*; *cestiune simplice*, *causa simplice*; *lucru simplice*, *limpidu si luminatu*; *buccate simplici*; *mancari simplici*, *beutura simplice*; *morte simplice*, *modu de morte simplice*, *fora torture*, etc., 2. in specie si metaforice : a) *simplice de mente si ánima*, sinceru, care nu scie si neci precepe, neci sente chiaru reulu : *fiti simplici ca columbii*, *limba simplice*; *cellu simplice bate adesea in siultu*; *respectati cesti simplici prunci*; b) *mesuratu*, *fora lussu*, *fora lussuria*, *fora fastu* : *ornatu simplice*, *viétia forte*

simplice, victu simplice; vedi si *simplu*.

* SIMPLICICODU, -a, adj., (fr. *simplicicaude*); care are *codă (fustellu) simplice* : *plante simplicicode*.

* SIMPLICICORNU, -a, adj., (fr. *simplicicorne*); care are *corne (antenne) simplici*, nemunite cu peri : *insecte simplicicorne*; subst. pl. *simplicicornele*, familia de insecte diptere.

* SIMPLICIFOLIU, -a, adj., (fr. *simplicifolié*); care are *folie simplici*; subst. pl. *simplicifoliile*, sectione de plante.

* SIMPLICIMANU, -a, adj., (fr. *simplicimane*); care are *mânule (tarsii) simplici*; subst. pl. *simplicimanele*, sectione de insecte d'in tribulu carabiceloru.

* SIMPLICIPEDE, adj., (fr. *simplicipède*); care are *petiorele simplici*; subst. pl. *simplicipedile*, tribu de insecte carabice.

* SIMPLICISSIMU, -a, adj., *simplicissimus*, (fr. *simplicissime*); superlativ d'in *simplice*, forte *simplice*.

* SIMPLICITATE, s. f., *simplicitas*, (fr. *simplicité*); calitate si fapta de *simplice*, 1. in genere : *simplicitatea elementeloru, simplicitatea cogitarci, simplicitatea cestionei*; 2. in specie, a) ingenuitate, candore, etc. : *amabilea simplicitate a innocentiei; de sí adulta, virginea are simplicitatea unei mice copille; fericiti celli ce peno la betranetia pastredia simplicitatea copillariei; simplicitatea nu e neci ignorantia, neci stultetia, ci d'in contra simplicitatea se pote maritá cu multa scientia, cu multa intelligentia si chiaru cu unu mare geniú; inse b) simplicitate si : α) credulitate, facilitate de a se lassá ammagi; β) stultetia, bobletia; c) abstinentia, infrenare de veri-ce lussu, lussuria, affectatione : *simplicitatea limbei, ornatului, victului, mobililoru; simplicitatea narrazionei, espositionei*.*

* SIMPLICORNU, -a, adj., (fr. *simplicorne*); care are *corne sau antenne simple*; vedi si *simplicicornu*.

* SIMPLIFICARE, v., (fr. *simplifier*); a face *simplu* : a *simplificá cestionea, argumentationea, problem'a; a simplificá unu metodu, unu processu, una machina; a simplificá unu calculu, una*

operatione finantiaria; calculele se simplifica prin algebra.

* SIMPLIFICATIONE, s. f., (fr. *simplification*); actione de *simplificare*, cumu si effectulu acestei actione : *simplificationea unui calculu, simplificationile metodului*.

* SIMPLIFICATORIU, -tória, adj. s., care *simplifica* sau serve la *simplificatu*.

* SIMPLIFICATU, -a, adj. part. s. d'in *simplificare*.

* SIMPLITATE, s. f., *simplicitas*; calitate de *simplu*, in acellu-asi intellesu cu allu forme *simplicitate*.

* SIMPLU = *semplu*, -a, adj., *simplus*, (fr. *simple*); in acellu-asi intellesu ce are si form'a *simplice*; 1. in genere : *substantia simpla; metallele su simple, elementulu e simplu; metodu simplu, machine forte simple, calcululu pote fi mai simplu de câtu atátu; cea mai simpla espressione a acestei cantitate, a acestei idea; spiritulu e simplu, Domnedieu e fientia simpla; idea simpla, conceptulu cellu mai simplu; — una simpla vorba; unu simplu servitoriu; — simplu militariu, care nu mai are altu titlu; simplu preutu, simplu cetatianu, simplu negotiatoriu; — 2. in specie : a) fora ornamente, fora lussu, fora affectatione : *discursu simplu, limba simpla si intellessa, victu simplu, vestimentu si mai simplu, nutrimentu simplu si frugale, stylu simplu, espressionile celle mai simple, casa simpla, mobili simple, simple coperimente; b) conforme naturei, rationei, justitiei : ce sponeti voi e simplu si naturale; c) fora reutate, care neci cogita, neci precepe ore-cumu reulu; candidu, ingenuu, nativu, etc. : de si omu mare, e inse simplu ea unu copillu, cerulu e promissu ânimeloru simple; fiti simpli ca columbele, co numai celloru simpli e promissa imperati'a ceruriloru; poporu simplu si dereptu, amici simpli si sinceri; d) inse si credulu, stultu, ce se lassa usioru ammagi : nu su asiá simplu, in câtu se credu unei vulpe ca tene*.*

* SIMPLUDIARIU, -a, *simpludiarius*; (fr. *simpludiaire*, — d'in *simplu-ludu*); relativu la *simplu ludu* : *funeri simpludiarie*, unde apparea numai istrioni.

SIMTIRE, etc., vedi sentire, etc.

* SIMU, -a, adj., *simus*, (σῆμος); care are nasu latu, déro scurtu si turtitu.

* SIMULACRU, pl. -e, *simulacrum*, (fr. *simulacre*, — d'in *simulare*); imagine formata, facuta assemine cu unu obiectu, effigie, statua, icona, idolu, fantasma. spectru, figura, forma, ect.; 1. proprie despre imagini de arte, de umbre, de fantasia, etc.: a) imagini de arte: *vrura a dá diosu simulacrele dieiloru; simulacrele diviloru date diosu se redicara de nouu; multi pictori greci, dupo ce si fecera in imaginatione typulu unei mulieri formosa, dissera co depingeau simulacrulu Elenei lui Menclau; mari simulacre de eroi; marele si magnificulu simulacru allu lui Joue; simulacre de stelle, de arbori, de fructe; b) imagini de spece, de umbre, de fantasia, etc., camu in acellu-asi sensu cu gr. εἶδωλον: in spece, in ape limpide, in veri-ce superficialia lucia si splendida, apparu simulacre de lucruri: ce vreti si cautati a prende fugacile simulacre d'in apa? umbre si simulacre de repausati: desertele simulacre alle mortiloru, simulacrele si mai deserte alle fantasiei apprense; a adorá simulacrele imaginationei selle; 2. metaforice, desérta apparentia, imitatione, umbra, pallidu restu d'in ceva: *simulacru de libertate, de constitutione; de rege, de republica; simulacre de virtuti; simulacru de lupta, de batalia navale; simulacred'in vechiele mari institutioni alle nationei.**

* SIMULAME, pl. *simulamine*; *simulamen*, si

* SIMULAMENTU, pl. -e, *simulamentum*; actione de *simulare*, cumu si actu de *simulare*: imitatione, fictione, prefacere, illusione, ammagire, etc.

* SIMULANTE, adj. part. pres. d'in *simulare*, *simulans*, care *simula*: *papagallu simulante de voci, de covente, mulieri forte simulanti.*

* SIMULARE, v., *simulare*, (fr. *simuler*, — d'in *simile*); a face *simile* = *sémine* = *assémine*: a imitá, a representá imitandu, a reproduce form'a, figur'a, etc., 1. proprie: *a simulá unu betránu, una betrána; smentitii de regi*

*vrura a simulá tonetulu; a simulá furi'a bacchantiloru; a simulá cetatea sea natalé; a simulá cu arte, pre tela, animali, arbori, flori, fructe; a simulá nu numai figur'a corpului, ci si caracteriulu sufletului omeniloru; 2. metaforice, a arretá, a face se para ce nu e, a se prefacé, a finge, a mentí, etc.: *neci se comperé, neci se vendá mai bene, nu simula neci dissimula unu omu onestu; a simulá una vendiáre, una comperatóre, una detoría, una plecare; a simulá urra, amore. constantia, fidelitate, buccuríá, intristare; a se simulá furiosu, impacatu, supperatu; a simulá batalia navale; altele a cogitá, altele a simulá; simulara co pleca; simulati co aveti alte negotie.**

* SIMULATIONE, s. f., *simulatio*, (fr. *simulation*); actione de *simulare*, si, in specie, apparitione in locu de realitate, prefacere, mentire, faciaría, illusione, ammagire, etc.: *cu tota simulationea róstra, cu tote simulationile vostre. precepu si divinu cogitele si dorentielé vostre; simulatione de virtute, de fidelitate, de amore, de urra, de supperare, de buccurí'a, de impacare, de dorere, de misericordia; simulatione de bellu; d'in portare, d'in tota viét'a se essa si se peria simulationea si dissimulationea; nu e lipse de simulatione si insellatione; bene se oppune simulatione la simulatione.*

* SIMULATORIU, -toria, adj. s., *simulator*, (fr. *simulateur*); care *simula*, 1. in genere, care imita, imitatoriu: *simiele su simitorie alle figurei si gesturiloru omului; 2. in specie, care se prefacé, mente, ammagesce, insélla, etc.: simulatori de amore, de studiu si de fidelitate; omeni cotediatori, simulatori si dissimulatori; Socrate erá simulatoriu; simulatori de virtute si de sanctitate, de bonetate si dereptate.*

* SIMULATU, -a, adj., part. d'in *simulare*, *simulatus*; *simulata pace, simulata plecare, simulate certe.*

* SIMULTANINETATE, s. f., (fr. *simultanéité*); statu de *simultaniu*: *simultanietatea a doue evenimente, simultanietatea venirei mai multoru-a, simultanietatea idecloru.*

* **SIMULTANIU**, -a, adj., (*simultaneus*, fr. *simultané*, —d'in simul); ce se face în acellu-asi tempu: *actioni simultanie*, *miscari simultanie*; *de si successive în espresione*, *sunt înse simultanie conceptele unei cogitatione*; *tempuri simultanie alle actioniloru ce espremu vorbele d'in acea-asi propositione*.

* **SIMULTATE**, s. f., *simultas*, (d'in simul); 1. proprie, venire în un'a, venire imperuna, congressu; 2. déro ca mai desu si în speciale, concursu, contactu ostile a doue persone sau a doue factioni: rivalitate, ostilitate, urra, discordia, lupta, cërta, inimicitia, etc., de regula în pl.: *a depune simultatiele ce porta*, *a fi în simultatî între densi*; *nu intercede similtate între noi*; *a si atrage simultati pentru benele publicu*; *a impacá*, *stinge simultatiele*; *private simultati nu avemu cu nemine*, *numai cu factionile ne oflâmu în simultati*; *amiciti'a se scambâ în similtate*; *a desea similtate însemna ostilitate, lupta, baltalia*.

* **SIMULU**, -a, adj., *simulus*; deminutivu d'in *simu*.

* **SINAPE**, s., *sinapi*, (*σίναπι*); genu de planta, conosciuta si sub nomele de *mustariu*: *farina de sinape*, *sementia de sinape*; *aveti credentia macariu câtu granuntiulu de sinape*; si *sinape*: a) *farina de sementia de sinape*; b) *sementia de sinape*; c) *fomentu, emplastru de farina de sementia de sinape*.

* **SINAPISARE** = *sinapizare*, v., *sinapizare*, (fr. *sinapiser*); a face cu *sinape*, si a nome: a) *a fomentá cu sinape*; b) *a ammesticá cu sinape*: *a sinapisá bani'a*; c) *a pertunde cu sinape*: *a sinapisá pellea*.

* **SINAPISATIONE** = *sinapizatione*, s. f., (fr. *sinapisation*); actione de *sinapisare*: *sinapisationea economiei organice a corpului*.

* **SINAPISATU** = *sinapizatu*, -a, adj. part. d'in *sinapisare*.

* **SINAPISMU**, s. m., *sinapismus*, (fr. *sinapisme*); fomentu d'in sementia de *sinape*, applicatu la pãrti doreroze: *a pune*, *a applicá mai multe date de sinapismu la acellu-asi locu*; *actionea si-*

napismului; *a face usu de sinapismu pentru derivationea dorerei, reului*.

SINCELLA, s. f., vedi *senticella*.

* **SINCERITATE**, s. f., *sinceritas*, (fr. *sincérité*); calitate de *sinceru*: *sinceritatea amiciloru*, *sinceritatea e mamn'a addeverului*; *fora sinceritate nu esiste amicitia*; *sinceritatea trece adesea de incivilitate si inurbanitate*; *sinceritatea ânimei*, *cogitului*, *intentionei*, *promisselor*, *vorbelor*; *sinceritatea testului*, *documentului*, *marturiei*.

* **SINCERU**, adj., *sincerus*, (fr. *sincère*); curatu, puru, deplenu puru, fora neci unu ammesticu, nefalsicatu, neviatiatu, addeveratu, neprefacutu, nealteratu, mai allessu în sensu metaforicu, 1. proprie: *a distinge celle fucate si simulate de celle sincere si addeverate*; *vinu sinceru sânge sinceru*, *vase sincere*; *ânima sincera*, *suffletu sinceru*, *amici sinceri*; *amicii sinceri în pericle si nevolie se connoscu*: *sementia sincera*; 2. metaforice: *gustu sinceru*, *judicata sincera*, *intentione sincera*, *buccurîa sincera*, *amore sincera*, *sincera concordia*, *sincera impacatione*, *sinceru studiu*, *sinceru devotamentu*; —despre *stylu*, a) *sinceru* = curatu, puru, deplenu puru, atâtu în forma câtu si în fundu: *totu e sinceru si românu în dictionea acestui poetu*; *sincer'a gratia a limbei acestui scriptoriu*; b) *sinceru* = addeveratu: *sincere vorbe*, *sincere teste*, *sincere documente*, *sincera espresione a sincerei selle sentire si cogitare*; *cine e sinceru, are pre limba ce are si în ânima*.

* **SINCIPITALE**, adj., (fr. *sincipital*); relativu la *sincipite*: *regione sincipitale*.

* **SINCIPITE**, s., *sinciput*, (fr. *sinciput*); a) *partea anteriore a capului*, *crescitu*; *tésta a capului*; b) *capitina*, *mai vertosu affumata de porcu*; c) *capu preste totu*.

* **SINDONE**, s. f., *sindon*, (*σινδών*, fr. *sindon*); a) *pandia de hombacu*; b) *lintiolu de pandia*; c) *mai vertosu, lintiolulu în care fu infascioratu corpulu lui Jesu-Christu*: *infascioratu în sindone se puse în mormentu nouu*; d) *scama*, *buccata de pandia*, *ce se introduce în gaur'a facuta cu una terebra chirurgicala*.

1 SINE=*sene*, pronome formatu d'in 1 se, se; vedi *déro 1 se*; — compara: *mene, tene, sene*.

* 2. SINE, prep. *sine*, (vedi 3 se), applicata inse, cu sensulu de *fora*, peno acumu numai: a) in locutionea: *sine qua*, mai vertosu negativa: *sine qua non* = *sine qua non* = (fr. *sine qua non*), proprie, *fora care nu*, si de aci, indispensabile, neapperatu, necessariu, de necesse: *conditione sine qua non*; b) in composite: *sinecura*=*sine cura* = (fr. *sinécure*): α) officiu remuneratu, inse fora sarcina de a lu impleni: *prin influenti'a si grati'a regelui se buccura mai multi de grasse sinecure*; β) in genere, officiu usioru de portatu, *déro bene si prea multu remuneratu: tote aceste posturi sunt addeverate sinecure*; de aci si: adj. s. *sinecuristu,-a*, (fr. *sinécuriste*); care occupa una sau mai multe *sinecure: sinecuristii se ingrassia in otiu, d'in sudorea poporului*; s. reale m. *sinecurismu*, (fr. *sinecurisme*), systema a celloru ce sustinu *sinecurele: sinecurismulu e lipitorea nationei*.

SINECURA, etc., vedi 2 *sine*.

SINGILIONE, s. m., *singilio*, (probabile, d'in *singulu*); scurtu si simplu vestimentu.

* SINGILLARIU, -a, adj., *singillarius*, (d'in *singulare*); de totu *singulare, singuru-singurellu*.

1 SINGULARE = *singurare*, adj., *singularis*; vedi *singulariu*.

2 SINGULARE = *singurare*, v., *segregare, alienare, separare*, (fr. *isoler*); a lassá *singulu* = *singuru: a singurá pre cinevá de ai sei, de amici, de tota lumea; a singurá vit'a morbosa de celle sanitose*;

* SINGULARISARE, v., (fr. *singulariser*); a face *singulariu*, 1. in genere: *a singularisá vite morbose de celle sanitose*; 2. in specie, a distinge in modu *singulariu: a si singularisá portulu, portarea; se pote inse distinge cineva, fora a se singularisá*.

* SINGULARITATE, s. f., *singularitas*, (fr. *singularité*); statu de *singulariu: singularitatea fapte; evenimentului, singularitatea numerului; singu-*

laritatea luptei, singularitatea locului, montelui, unei capra de turma; singularitatea parentelui in senulu familiei; si plur. d'in singularitati se pote trage usioru una generalitate; singularitatile unei cetate, unui locu; in specie: singularitate de portu, de portare; evitati singularitatile in vorbire si in scriere, ca si in portare; singularitatea procede d'in una mente pucinu sanetosa; singularitatea concilia raru estim'a si amorea.

SINGULARIU = *singurariu,-a*, = *singulare* (sub 1.) adj., *singularis*, si *singularius*; relativu la *singulu*=*singuru*, care e sau face numai unulu, *singuru* in genulu seu, etc., 1. proprie, a) in genere: *faptu singulariu, fenomenu singulariu, proprietati singulare, conformatione singularea; suffletulu e de natura singularea; datina singularea; lupta singularea*=*duellu* intre unulu si unulu *singuru; singularea urra, singularea amorea, singularea passere, omului nu place a fi singulariu, erbe singulare, forma singularea; b) in specie, a) in gramatica: numerulu singulariu, si abs. singulariulu; nominativu singulariu, verbu de numeru singulariu, casuri singulare; β) in geometria: puncte singulare alle unei curba; γ) m. pers. unu singulariu, de regula in pl. *singularii* = *singulares*, céta de armati particularea, céta de callari allessi in custodi'a imperatoriloru; 2. metaforice, *singuru* in genulu seu, *estraordinariu, distinsu, escellente, raru, unicu, etc., a) in genere: singularea formosetia, muliere de singularea gratia, meritu singulariu, virtute singularea, calitati singulare, ómeni singulari prin geniulu seu; b) in specie, cu sensu reu, α) preste totu: singularea audacia, singularea impudentia, singularea si atroce crudelitate; β) in parte, cu nuantia de cellu ce vré a trece de *estraordinariu, capritiosu, fora tote mentile, ca ellu nemine, etc.: omu de fire singulare, cu datine si deprenderi singulare; multi se temu a spune addeverulu, ca se nu para singulari ignorantiloru.***

SINGULATICIA = *singuraticia*, s. f. *solitudo, singularitas*; statu de *singu-*

laticu = *singuraticu* : *singuraticu* a cellui ce si a perdutu famili'a si amicii.

SINGULATICU = *singuraticu*, -a, adj., *solus*, *singularis*, *soltarius*, *desertus*; relativu la *singulu* = *singuru*; cui place mai vertosu *singuru* : oue ce ambla totu *singuratica* : de ce ambla aceste pecore *singuraticu* de turma? locu *singuraticu*, monti *singuratici*; omu *singuraticu*, muliere *singuratica* si *melancolica* : d'in fapte *singuraticu* nu avemu dereptu a concludere la generalitati; remasa *singuratica* si standu *singuratica* de totu ce avea affectione; numeru *singuraticu*.

SINGULELLU = *singurellu*, -a, adj., *solus*, (fr. *seulet* d'in *seul*); deminutivulu d'in *singulu* = *singuru*, applicatu inse si ea appesare assupr'a formeii originaria *singuru* : *singuru singurellu* a venitu, a facutu ce era de facutu: *siede singurellu copillulu*, *siedu singurelle* biete mulieri.

SINGULICU = *singuricu*, -a, adj., deminutivulu d'ia *singulu* = *singuru*; vedi *singulellu*.

SINGULIRE = *singurire*, -escu, v., vedi 2 *singulare*.

SINGULITATE = *singuritate* = *senguretate*, s. f., *singularitas*, *solitudo*, *desertum*, (d'in *singulu* = *singuru*); calitate de *singulu*, si in specie, statu de *singuru*, lassatu *singuru*, si lucru desertu, delassatu, unu desertu, una solitudine : *singuritatea locului* : a viue in *singuritate*; *cumu se mai potu trai in singuritatea in care am remasu fora socia si copilli? nu ti e frica a te baga si infunda in singuritatele aceste-a? se cautamu a scapa de singuritatea in care stamu cu celle alte popore, ce singuritate trista si infioratoria! inconjuratu de trist'a singuritate.*

SINGULITU = *singuritu*, -a, adj. part. d'in *singurire*, *singularis*; vedi v. *singulare*.

SINGULU = *singuru*, = *senguru*, -a, adj., *singulus*, pl. *singuli*, (it. *singolo*; isp. port. prov. *singular*; fr. *singulier*, derivate), *solus*, *unus*, *unicus*, *desertus*, *spontaneus*, *sponte*; fora altu, fora sociu, neinsocitu, neadjutatu, unicu, etc., a) in gene-

re : unu *singuru* d'in copillia mai scapatu de morte; de ce ai venitu *singuru* fora socia, fora amici? *siede singuru* in una casa asiá de mare, *singuru* ca *cuculu*; ouile ambla *singure*, fora *pastoriu*; *copillii mici* se nu essa si se amble *singuri* pre cãlli; *singurele* *scrissori* de la tene aceste-a sunt; *singurele* sate neinfestate de acesta contagione sunt celle d'in monte; nu e *singuru* omu, care se se pota incommite la acesta-a; *singura* virtutea face *fericitu*; a pertrece *singuru*; mi place mai bene *singuru* de catu reu *acompaniatu*; mai bene *singuru* de catu cu soci *miselli*; unu *singuru* omu mare pote pune pre *callea* *fericirei* una *intrega* *terra*; a sta *singuru* in locu *singuru*; locuri *singure* = *solitarie*, *singuraticu*; asiá si : monte *singuru*, *collina* *singura*; *callu* *singuru* de *juganulu* seu; b) in specie : a) *numai*, *numai* unu, *insocitu* adesea si cu unu : *unulu* *singuru*, *unulu* *singuru* *Domnedieu*, *unu* *singuru* *Domnedieu*; *singuru* cu te potu *adjuta* : a) *nemine* *altulu*, b) fora unu *altulu*; - b) de sene, *spontanu*, de *volia*, de buna *volia*, fora *impulsu*, fora *adjutoriu* : *copillulu* a *inceputu* a se *redica* si *passi* *singuru*; *singuru* mi ai *promissu* = *ultro* *promissi* *sti*; *singuri* se *dederu*, *singuri* ne *feceru* *propositione*; fora se lu *meni*, merge si *singuru* *callulu*: *singuru*, fora *impulsu* fora *indemnu*, etc.

SINGURARE, *singuraticu*, *singuru*, etc.; vedi : *singulare*, *singulaticu*, *singulu* etc.

SINISIORU, s. m., vedi *sinuciu*.

* **SINISTRU**, -a, adj., *sinister*, (fr. *sinistre*); stangu, ce se afla la man'a, laturea stanga, oppos. la *destru* : *mana* *sinistra*; se nu scia *sitistr'a* ce face *destr'a*; laturea *sinistra* si laturea *destra*, *braciulu* *sinistru* si *braciulu* *destru*; *oclu* *sinistru* si *oculu* *destru*, *rip'a* *sinistra* si *rip'a* *destra* a *riuului*; *rotele* *sinistre* alle *carrului*; si abol. de a *sinistr'a* si de a *destr'a*, la *destr'a* si la *sinistr'a*, in *sinistr'a* si in *destr'a*; metaforice, a) *stangace*, *neindemanaticu*, *ineptu*; b) *nefericitu*, *defavorabile*, reu : *ventu* *sinistru* *graneloru*. *sinistra* *lypta*; *sinistre* *fura* *diu'a* si *or'a* de *plecare* in *acesta*

calle; intemplare sinistra; sinistra si fatale fu acea batalia; c) reu, supperatoriu, spaimentatoriu, perniciosu : aspectu sinistru, proiecte sinistre, cautatura sinistra, facie sinistre.

SINU=senu, pl.-uri, sinus, (it. isp. seno, port. seio si seo; prov. sen si se, fr. sein si sinus, alb. sin), gremium, flexsus, ancon; vestimentulu ce accope-re peptulu, si, prin estensione, multe si varie obiecte analoge in forma : peptu, polla, pulpana, flexsura etc; vedi senu.

SINUAME, s., sinuamen, si

SINUAMENTU, pl.-e, sinuamen, (d'in sinuare); actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de sinuare.

SINUANTE, adj. part. pres. d'in sinuare, sinuans, care sinua.

SINUARE, v., sinuare; a face ca sinulu, a dá forma de sinu, a arcá, a rotundí, incoveiá, etc. : *serpii sinua spinarea; se sinua cornele taurului, cumu se sinua si cornele lunci; se sinua cotulu, se sinua umerulu, se sinua peptulu, se sinua aripele armatei, se sinua fruntea armatei, se sinua rip'a unui fluvii in multe locuri; undele rodu si sinua ripele.*

SINUATIONE, s. f., sinuatio; actione, cumu si effectu allu actionei de sinuare : *sinuationea lunci, sinuationile ripeloru fluviului.*

SINUATU,-a, adj. part. s. d'in sinuare, sinuatus.

SINUCIU,-tiu, pl.-e, deminutivu d'in sinu; asiá si : *sinusioru, si sinisioru.*

SINUIRE, v., vedi sinuare.

SINUOSITATE, s. f., (fr. sinuosité); statu de ce e sinuosu : *sinuositatea ripeloru, sinuositatile labyrinthului; sângele percorre sinuositatile veneloru; metaforice : sinuositatile animei, cogitarei.*

SINUOSU,=sinosu,-a, adj., sinuosus, (fr. sinueux); plenu de sinuri : *sinuose ripe, sinuosu velu, sinuosa mare, sinuosu vestimentu, sinuose folie, sinuosi serpi, sinuosulu arcu; metaforice : sinuosa istoria, sinuosa cestione, sinuosu discursu, sinuose dissc; sinuosa anima, sinuosa cogitare.*

* SIPARIU, s. m., pl.-e, siparium,

(σίπαρος); micu velu, velu de nave; in specie, cortina mica de theatru.

* SIPHONE=sifone.=sifonu, s. m., siphon si sifo, (σίφων, fr. siphon); tubu, si in specie, a) tubu de vitru sau de metallu recurbu, alle cui bracie sunt inecali : *siphonele serve a stramutá licide d'in unu vasu in altulu; b) tubu in genere prin care se trage, se bee unu licidu; c) metaforice, α) radia de apa, vâna de apa; β) flacura de focu; γ) turbine de ventu, de care se crede co absorbe ap'a marei; δ) la conchyliie, specia de canale.*

* SIPHUNCLU=sifunclu, pl.-e, siphunculus = sipunculus; deminutivu d'in siphone, micu tubu de apa, etc.

SIRA, (contrassu d'in seria), s. f., series, ordo, filum; seria, ordine, firu, occure in specie in : *sir'a spinarei; me dóre sir'a spinarei; a si frânge sir'a spinarei; apoi in : sira de fênu; sira de palie; sire de grânu, de ordiu, de meliu, cumulu oblongu de fenu, de palie, etc.*

SIRBENU,-a, adj., sirbennus, (σῆρβη νός); care vorbesce incurcatu, balbu, stirbu.

* SIRCITULA, s. f., sircitula; specia de uva; vedi si sircula.

* SIRCULA, s. f., sircula; specia de uva; vedi si sircitula.

* SIRENE, s. f., siren, (σειρήν, fr. sirène); 1. passeri fabulose cu figura de muliere, ce stáu pre litulu de média-di allu Italiei si, prin dulcele seu cantu, atrageau navigatorii câti treceau pre azollo : *de seopellele sireniloru perieau toti câti se lassau sededuce de vocca sireniloru ensesi; 2. metaforice, a) cellu ce sau cea ce canta forte bene; poetu sau poetessa incantatoria; b) in genere, muliere incantatoria si seductoria prin gratiele selle; c) prin una mai larga metafora : *pegriti'a e una periculosa sirene; d) genu de reptili batracie.**

* SIRIACU,-a, adj., siriacus, (σειρια νός); relativu la stella siriu : *siriace calori.*

* SIRIASE, s. f., siriasis, (σειριασις, fr. siriase,—d'in siriu = stella); vette-mare a capului, capiare, prostrare prin prea mare caldura a sorelui, lovire la

capu a sorelui prin caldura, mai vertosu, lovire a copilliloru.

* 1 SIRIU, s. m., *sirium*; planta, nomita si *artemisia* sau *serpullu mare*.

* 2 SIRIU, s. m., *sirius*, (σειριος); un'a d'in stellele ce formedia constellatonea *canelui* sau *caniculei*: *siriu e cea mai splendida stella pre ceru; anticii se temeau forte de influentiele siriului; calorile, ardorile siriului*.

SIRMA, etc., vedi *serma*.

SIRONIRE (cu *n* molliatu *siroire*), v., *undare*; a face *sironiu*, a curre in *sironiu*.

SIRONIU, (cu *n* molliatu, *siroiu*, si chiaru *sioiu*), pl.-e, *magna rerum series, magnus ordo, unda, torrens*; 1. proprie, augmentativu d'in *siru*: *sironie de osti barbare; unu sironiu de copilli, de armati*; 2. metaforice, unda, torrente: *sironie de lacrime, a innotá in unu sironiu de sânge; curru sironiele spumeganti d'in monte*.

SIROPU, s. m., (fr. *sirop*); licore de beutu dulce si placuta: *siropu de frage; siropu se dice si dulcetia cu succu de pome*.

* SIRPE, s. f., *sirpe*; specia de planta nomita si *lasere*.

1 SIRU, pl.-e, si -uri, *series, ordo, flum, linea, concatenatio*; forma masc. d'in *sira*, (de la *seria*): *unu siru de margelle; armati pusi in siru de batalia; a stá in siru, a merge in siru*.

2 SIRU, s. m., *sirus*, (σειρος); gropa de buccate, de grâne.

SIRUIRE, v., (d'in *siru*), a pune in *siru*.

* SISARA, s. f., *sisara*; genu de planta, nomita si *erice*; — probabile, de aci si: *susaiu* = *susariu*, planta ce manca si omulu; vedi si *sisere*.

* SISERE, s. f., *siser*, (σιςερων); planta cu radice bona de mancatu, *sium sisarum*, *Linn.*; vedi si *sisara*, si *siu*.

* SISTERE, *stetei* si *stetui, stetutu*, v., *sistere*, (affine cu gr. *ισταναι*, — essitu d'in *stare* prin duplicatione); 1. trans., a) a face, a pune *se stea*, a assediá; b) in specie: α) ca terminu juridicu, a face se compara pre cineva sau ceva la judeciu, si refl. *a se siste*; β) a opprí, tiné

in locu: *a siste passulu; a siste carrulu, callii; a siste in locu*; si metaforice: *a siste bellulu, batali'a, laborile; a siste sângele, pânticele; a siste fug'a*; γ) a sustiné, a confirmá, stabili, etc.; δ) a statuí, a stabili, determiná; 2. intr., a se pune, a se assediá, a stá, sedé, etc., in specie: a) a comparé la judeciu, la judicatoria; b) a se opprí, a stá pre locu, a incetá, etc., c) a se stablí, a se rastabili; d) in genere, a stá, a fi, a es-siste; — compara compositele: *essistere, assistere, desistere, consistere, insistere, persistere, resistere, subsistere*, etc.

* SISTRATU, -a, adj. part., *sistratus*; munitu cu *sistru*: *multimea sistrata*.

* SISTRU, pl.-e, *sistrum*, (σειστρον); 1. instrumentu de percussione, de care faceau usu Egyptianii in serbatorile *Isidei* si in alte lascive serbatori; 2. metaforice: a) sarcastice, ca instrumentu bellicu; b) la recentiori, unu instrumentu musicale cu corde; c) genu de conce.

* SISURNA, s. f., *sisurna*, (σισυρνα); 1. culcita de lâna; 2. mantellu de aceea-si stofa.

* SISYMBRIU, s. m., *sisymbrium*, (σισυμβριον, fr. *sisymbre*); genu de plante d'in famili'a crucifereloru.

* SISYRINCHIU, s. m., *sisyrinchion*, (σισυρίγγιον, fr. *sisyrinque*); specia de planta bulbosa, specia de cépa.

SITA, etc., vedi *seta*, etc.

* SITARCHIA, s. f., *sitarchia*, (σιταρχία, fr. *sitarchie*, — d'in *σιτος* = pane, granu, si *ἀρχή* = magistratu); administratone a provisioniloru, la Greci.

* SITARCHICU, -a, adj., (fr. *sitar-chique*); relativu la *sitarchia*.

* SITELLA, s. f., *sitella*; deminutivu d'in *situla*.

* SITICINE, s., *siticen*, (d'in *situ* si *cancre*); la anticii Romani, cellu ce cantá la immormentare cu flautulu si cu alte instrumente.

* SITICULOSU, -a, adj., *siticulosus*; plenu de *sete*, forte *setosu*; vedi *setosu*, si celle alte derivate d'in *sete*.

* SITOCOMU, s., (fr. *sitocome*, d'in *σιτος* = granu, si *κομίζειν* = procurare); magistratu la Athene, care avea inspectonea graneloru si granarieloru

publice : *sitocomulu* erá unu edile romanu.

* SITOLOGIA, s. f. (fr. *sitologie*, d'in σίτος=granu, si λόγος=discursu) tractatu asupr'a alimenteloru.

* SITOLOGICU,-a, adj., (fr. *sitologique*); relativu la *sitologia*.

* SITONIA, s. f., *sitonia*, (σιτωνία); officiu, negociulu *sitonului*.

* SITONU, s. m., *sitona*, (σιτώνης), 1. cellu ce compera si procura grâne pentru cetate, pentru una armata, etc.; 2. genu de insecte, (comp. si fr. *sitone*),

* SITOPHAGU,-a, adj., (fr. *sitophage*, d'in σίτος=grânu, si φαγεῖν=manca); care manca grânu.

* SITTACA, s., *sittace*; vedi *psittacu*.

* SITU,-a, adj. part., *situs*; luat mai vertosu ca subst., *situs*, (fr. *site*, it. *sito*), 1. stare, positione, situatione, etc.: *situlu*, *form'a*, *circumscriptionea pamentului*; *situlu* si *natur'a locului*, unde e pusa acea *superba cetate*; *situlu urbei*, *agruului*, *castreloru*; *situlu pyramidiloru*; *siturile maritime nu su oportune cetatiloru*; 2. metaforice, a) *situ* = regione, parte de lume; b) parte a lucrurilor dupo aspectulu ce presenta : *situ ridente*, *amenu*, *incantatoriu*: *situ agreste*, *sibaticu*, *grandiosu*; *situ tristu*, *monotonu*, *insipidu*; *situri pictoresci*; c) in pictura, ce se representa pre unu planu, in unu aspectu : *acestu pictoriu scie bene allega si dá siturile*; d) *situ* = putrigaiu, mucedine, muschiu; ruginu, putredine, sorde, etc., ce prenda unu obiectu ce jace indelungu in acellu-asi locu : *situlu si ruginu prenda armele ce siedu spendurate in cuniu*; *mitre pallide de situ*; *argentaria*, *vestimente si alte sculle se perdu coperite de situ*: *barba*, *facia*, *mâne orride de situ*: de aci : e) *situ*=ruginu, veschidime, ammortire, putredine, depere, etc., a mentei : *marcescu spiritele de otiu si de situ*; *covente vechie sepulte in situlu uitarei jacu si astepta sufflarea geniloru*, ca se éssa d'in *veternulu sitului plene de viétia si de grat'a reintenerirei*.

* SITUARE, v., (fr. *situier*, d'in *situ*); a dá *situ*, a pune si assediá in positionea ceruta de celle vecine, cumu si de cerentiele aspectului : *la bonu locu s'a situ-*

atu portulu; a si *situá cas'a*, *gradin'a*, *fabric'a*; a *situá partile armatei*; a fi *bene situatu*; *cetate situata in scopu de negotiu*.

* SITUATIONE, s. f., (fr. *situation*); actione de *situare*, cumu si resultatulu allu acestei actione : punere si sedere in loculu convenitu, si, prin estensione si metafore, positione, statu, etc., fia bonu, fia reu : *formosa situatione*, *utile situatione*, *bona situatione*, *rea situatione*; *situationea armatei finantieloru*; a se aflá in *situatione difficile*, *delicata*, *periculosa*; ce ai face tu in *acésta situatione*? *ânim'a nostra se afla in una situatione ce nu se pote descrie*; *situationile differiteloru persone alle unei drama*; *situatione incurcata*; *situationea computeloru generali*, *precumu si situationile celloru particulari*, *suntu tote situationi forte incurcate*.

* SITUATU,-a, adj. part. d'in *situare*, (it. *situato*, fr. *situé*); pusu, assediatu : *cetate bene situata*; *case reu situate*; *gradine formosu situate*.

* SITULA, s. f. si m. *situlu*, *situla*, -us, (fr. *situle*); 1. micu vasu de licide; vasu cu care se scóte ap'a d'in putiu, védra; 2. una specia de colubre.

* SIU, s. m., *sion* (σίον); una planta palustre, *sium latifolium*, Linn.

SIUERANTE, *siuerare*, *siueratione*, *siueratoriu*, *siueratu*, *siueratura*, *siueru*, vedi : *sibilante*, *sibilare*, *sibilatione*, etc.

SMACINARE, (scurtatu d'in *esmacinare*), v., *molere*, *sucutere*, *vexare*; a *maciná* menutu; a *sfermá*; a *scuturá* tare, a *vessá*, a *fatigá* : *carrutiele ne au smacínatu de ne au scossu dentii d'in gura*; *dati pace ómeniloru*, si nu mai *smacínati biét'a lume*.

SMACINATU,-a, adj. part. s. d'in *smacinare* : *adj. m. se cu toti dentii d'in gura smacínati*.

SMACINATURA, s. f. *succussio*, *vexatio*; actione si effectulu allu actionei de *smacinare* : *smacínaturele carrului pre callea salebrósa*; *smacínatura continua a lumei de invasori*.

SMACIRE, v., vedi *smancire*.

SMALTARE=smaltiare, v., *encaustrum auro illuere*, *ornare*, *pingere*,

distinguere; a orná cu smaltu, 1. proprie : *a smaltá braciari, catene*; 2. metaforice: a) a depinge, a orná cu diverse colori: *florile smalta verdele pratu*; b) a lustrá: *a smaltá dentii*.

SMALTATORIU=*smaltiatoriu, -toria*, adj. s., encaustes; care *smalta*.

SMALTATU=*smaltiatu, -a* adj. part., encaustus.

SMALTATURA=*smaltiatura*, s. f., encaustice; actione, processu, arte de *smaltare*: *smaltatur'a braciariiloru*; metaforice: *smaltatur'a pratului de flori*.

SMALTINU, -a, adj. s., (fr. *smaltine*); de *smaltu*: *lustru smaltinu*; ca s. m., *smaltinu*, si f., *smaltina* = minerale ce serve la fabricationea *smaltului*.

SMALTISIORU, s. m., deminutivu d'in *smaltu* = *smaltiu*, cu sensu resficatoriu.

SMALTIU, s. m., vedi *smaltu*.

SMALTIUIRE, etc., vedi : *smaltare smaltiare*.

SMALTOSU, -a, adj., plenu de *smaltu*; in specie, plenu de lustru : *denti smaltosi*.

SMALTU = *smaltiu*, s. m., encaustum; *maltha*, (μάλθα, fr. *smalt* si *émail*, it. *smalto*), lustrum, nitor; compositione de vitru si de metalle, ce serve a colorá si lustrá: *smaltulu braciariiloru, cateneloru*; prin estensione : *smaltulu dentiloru*; *aveti cura se nu si pérda dentii smaltulu*; *sunt vase de pamentu fora smaltu*; *oliele de fertu sunt fora smaltu*; *patellele au perdotu smaltulu*.

SMALTUIRE, etc., vedi *smaltare*, etc.

SMANCIRE, (pre a locuri, *smacire, smucire*), -escu, v., rapere, raptare, extorquere; a leuá cu violentia d'in mâna, si de ací, in genere, a trage, a leuá, smulge cu violentia : *a smanci spat'a d'in mâna*; *a smanci bietulu omu in-collo si in-coce*.

SMANCITU, -a, adj. part., d'in *smancire*.

SMANCITURA, s. f., raptio; actione de *smacire* si effectu allu acestei actione *smancitur'a spatei d'in mân'a*.

SMANTANA, s. f., flos lactis, flos, optimum; flore de lapte, crema : *brendia cu smatâna, buccate cu smantâna, catu-*

siei place smantân'a; *a leuá smantân'a laptelui, de pre lapte*; metaforice, *smantân'a* = flore, ce e mai bona.

SMANTANIRE, -escu, v., lactis florem demere; a leuá *smantân'a* de pre lapte, a stringe *smantân'a* de pre lapte.

SMARAGDINU, -a, adj., smaragdinus, (σμάραγδινος, fr. *smaragdin*); relativu la *smaragdu*: *petre smaragdine, smaragdin'a verdetia*.

SMARAGDITE, s. f., (fr. *smaragdite*); minerale de formosa colore verde ca a *smaragdului*.

SMARAGDU, (pre a locuri *smarandu*), s. m., smaragdus, (σμάραγδος, it. *smeraldo*, fr. *émerande*); pétra pretiosa pellucida si de limpida colore verde; applicatu si la *beryllu, malachite*, etc.

* SMARIDE, s. f., smarís, (σμαρίς, fr. *smare* si *smaridie*); 1. genu de pesci; 2. genu de insecte aptere.

* SMECTICU, -a adj., smecticus, (σμηκτικός, fr. *smectique*); ce serve la stersu, la curetiatu : *argilla smectica*.

* SMECTITE, s. f., (fr. *smectite*); nome genericu datu la diverse terrene argillose; vedi si *smecticu*.

* SMEGMA, pl. -mate, smegma, (σμήγμα); mediu de curetiare, de lustrare; vedi si *smecticu*.

SMENTIRE (scurtatu d'in *esmentire*), -escu, v., turbare, deturbare; desipere, insanire, errare, aberrare; offendere, scandalizare; 1. proprie, a scóte d'in mente, d'in menti, a face se pérda mentile, a innebóni : *cu vorbele loru smentescu pre celli maturi de mente, necumu se nu smentésca imberbii si mulierile*; refl. *a se smentí*, a perde mentile : *multi credu co cineva se smentesce si de multa invetiatura*; 2. metaforice, a) a miscá d'in locu, a turburá, etc. : *nu smentiti neci unu cuniu de la loculu seu, co-ci unu cuniu smentitu turbura tota economi'a machinei*; in genere, a vettemá, [supperá, impedicá, opprí in liberulu cursu allu desvoltarei : *a smentí d'in calle, a smentí de la lucru pre cineva*; *a smentí pre toti d'in lucrulu loru*; *a smentí partile unui lucru*; *a smentí limb'a orologiului*; *a smentí spinarea callului*; si in sensu mai estensu, a errá,

a face reu, pre dosu : *a smentí reu; smentiti reu, déco faceti asiá: mergeau bene, éro acumu de cátuva tempu au smentitu forte reu; smentescu scolarii ce d'in diligenti devinu negligent; smentesce si rót'a, essindu d'in orbit'a deschisa; smentescu ominii, candu nu baga séma la passulu ce facu; 3. mai vertosu, a scandalisá: vai de cellu ce se smentesce, déro mai vai de cellu ce smentesce, prin care vine smentirea altoru-a; cellu ce se smentesce, e déjà smentitu.*

SMENTITU, -a, adj. part. d'in smentire.

SMENTITURA, s. f., turbatio, deturbatio, error, dementia, scandalum; actione de smentire, cumu si effectu allu acestei actione : *smentitur'a lucrurilor de la locu; smentitura addussa credentiosiloru.*

SMERDALIU, -a, adj., vedi smerdu.

SMERDU, -a, adj., sordidus, fœdus, turpis, deformis, abominabilis; sordidu, plenu de gretiose necuratíe, si de ací, urritu, deforme, terribile, de care te infiori, tremuri si intoreci faci'a. — (Responde, prin forma si sensu, si la : *esmerda*, si la *smerdaliu* = *smerdaleus* = *σμερδαλέος*). M.

SMEU, s. m., 1. ingentis magnitudinis genius volaticus; geniu de marime si potere gigantica si sboratoriu : *a se luptá ea unu smeu, lupt'a smeiloru; sari murgule, ea unu smeu; 2. ignis fatuus, volaticus, bellauru de focu ce de assémine sbora in aeru, prin nueri; 3. milvus chartaceus = carta facuta se sbore si cu care se joca copillii. M.*

SMEURA, s. f., bacca rubi idaei; fructu allu smeurului : *a face dulctia de smeura; smeura se afla multa la monte.*

SMEURARIU, s. m., rubus idaeus, Linn. arborellu ce da smeura; in acestu intellessu, pre alte locuri, se dice mai bene *smeuru*; *smeuraria* se dice bene cellui ce college si vende *smeura*.

SMEURU, s. m., rubus idaeus, L.; vedi smeurariu.

SMICELLA, s. f., (d'in acea-asi fontana cu smicura, smicurare), virgula; vergella, vergella forte suptire si mica :

a impletti panarie cu smicelle; aduna smicelle uscate de apprensu foculu; a persicá copillulu cu una smicella; de una smicella nu dore pre omu mare. M.

SMICURA (scurtatu d'in esmicura), s. f., mica, frustulum, virgala; nouella, vergella mica si suptire, inse si : *smicure de pâne, de carne; vedi si smicella. M.*

SMICURARE, v., in frustula redigere, minutatim secare, comminere, conterere; a face smicure, sfermiture, mice buccatelle, a pisá, etc.; si : *a smicurá* = a scote bace = caucicare, baccas extrahere. M.

SMICURATU, -a, adj. part. d'in smicurare.

* SMILA, s. f., smila, (σμύλη); specia de cutitu, de lima; cutitellu.

* SMILACE, s. f., smilax, (fr. smilace); genu de plante spinose, smilax aspera, Linn.

* SMILACIU, -a, adj., (fr. smilacé) care sémina a smilace; subst. pl. *smilaciele*, familia de plante ce are de typhu genulu *smilace*.

SMIRNA, s. f., vedi smyrna.

SMUCIRE = smulcire, v., vedi : smancire, si smulgere.

SMULGERE, (scurtatu d'in esmulgere), *smulsi* si *smulsei*, *smulsu* si *smultu*, v., carpere, evellere, extrahere, rapere, eripere, extorquere, plumas detrahere, expilare, (comp. it. smugnere); 1. proprie, a mulge cu violentia, a suge cu mare violentia : *dupo ce a mulsu ugerulu vaecci, vitellulu smulge acestu ugeru si seccu de lapte, vre se smulga si ce nu mai e de smulsu; 2. metaforice, a) a scóte, trage cu violentia : a smulge arbori d'in radicina, a smulge póme d'in pomi; a smulge pèrulu cuiva; a smulge peri d'in cód'a unni callu, d'in cóm'a callului; a smulge penne d'in aripele unei passeri, absol. a smulge passeri; a smulge spat'a d'in mun'a ommoritoriu-lui; b) in sensu mai detorsu : a smulge reulu d'in radicina, a smulge vitiele, a smulge erbele inutili; a smulge pre cineva : α) a bate = a smulge perulu, si, in genere, a vessá, maletractá; β) a stórcce, a leuá totu ce se pote leuá, a dispoliá :*

celli avidi smulgu de la toti si de pre-totendine.

SMULGUTORIU, -tória, *smulgutura*, vedi : *smulsoriu*, *smulsura*.

SMULSITU, (si *smulsetu*), s. m., *evulsio*, *extractio*, *exsuctio*, *expilatio*; actione de *smulgere* : *smulsitulu pèrului totu d'in capu*; *smulsite de peru*.

SMULSITURA, s. f., *tractio*, *extractio*, *vexatio*, *expilatio*; effectu allu actionei de *smulgere* : *smulsitura de érba*, *smulsitura de pèru*, *smulsitur'a totu lap-telui d'in ugeru*.

SMULSÓRE, s. f., vedi *smulsoriu*.

SMULSORIU, -sória, adj. s., *extrahens*, *evellens*, *exhauriens*, *carpens*, *expillans*; care *smulge*; ca s. f. reale, *smulsória* = *smulsóre*, *evulsio*, *extractio*, *expilatio*, actione si effectu de *smulgere*, cumu si modu, si tempu de *smulgere* : *smulsórea erbeloru inutili*, *smulsóre de pèru ca între cesti doui inco nu am vedutu*; *la smulsórea vaccei de vitellu pune unu capitu*; *smulsórea crestiniloru de rapitorii deregutori*.

SMULSU, -a, adj. part. s. d'in *smulgere*, *extractus*, *excerptus*, *expilatus* : *peri smulsi*, *smulsulu pèrului*.

SMULSURA, s. f., *extractio*, *expilatio*, *exhaustus*, *vexatio*; actione, déro mai vertosu effectu de *smulgere* : *smulsur'a periloru*, *smulsur'a passeriloru*, *smulsur'a celloru mici de celli mari*, *smulsur'a erbei inutile*.

SMULTU, s. m., (de la *smulgere*) : *smultulu periloru*, *smultulu erbeloru inutili*.

SMYRNA = *smirna*, s. f., *smyrna*, (*σμύρνα*); arborellu si gummea ce emite si ce se apprende ca profumatoria in temple : *addussera si offerira auru si smyrna si thymía*; vedi si *myrrha*.

* SMYRRHIZA, s. f., *smyrrhiza*, (*σμυρρίζα*); planta nomita si *myrrha*.

* SOBOLE, etc., vedi *subole*, etc.

* SOBRIARE, v., *sobriare*; a face *sobriu*, a scote cuiva ammetirea, fumurile betiei d'in capu, a discapiá.

* SOBRIETATE, s. f., *sobrietas*, (fr. *sobriété*); calitate de *sobriu*, 1. proprie, mesura in bentura, statu allu cellui ce nu se imbéta, nu e bétu; 2. metaforice,

a) *abstinentia*, *temperantia*, *moderatione in victu*; b) *sanitate*, *integritate a mentei*, *mente lucida*.

* SOBRINU, -a, s. pers., *sobrinus*, (contrassu d'in *sororinu*; vedi *cosorinu* = *cusurinu*); copillu allu unei sorori; copilli = veri d'in done sorori; veru d'in soru-a mammei.

* SOBRIU, -a, adj., *sobrius*, (fr. *sobre*, — contrassu d'in *se-ebriu*); care nu e *ebriu* = *bétu*, 1. proprie : *celloru ebrii nu placu*, *candu sunt sobrii*, *celle ce au facutu ca ebrii*; *nemine maturu nu salta sobriu*; *se vede co nu esti sobriu*, *de vorbesci asiá*; 2. metaforice, a) *despre lucruri* : *sobria apa*, *sobriu victu*, *sobriu agru*, *fora vitia de vinia*; *sobrie uve*, ce nu imbéta; *sobrie sate*, *aceste-a nu su vorbe sobrie*, *ci de bétu*; b) *abstinente*, *temperante*, *moderatu in victu* : *omu sobriu*; *mulieri sobrie*, *placeri sobrie*; c) *domnu pre mentea sea*, cu mentile integre, nu capiu, nu ammetitu : *sobriu esti de mi vorbesci asiá ? aceste-a numai celli desteti*, *numai celli sobrii potu face*; si *despre lucruri* : *mente sobria*; *covente sobrie*, de omu cu mentile integre.

SOCCATU, -a, adj. part. *soccatus*; munitu, calciatu cu *socci*, care porta *socci*.

SOCCIFERU, -a, adj., *soccifer*; care porta *socci* : *soccifere persone pre scena*, *soccifer'a comedia*.

SOCCU, s. m., pl. -i, *soccus*; specia de usiorellu, mieu, umile *calciu*, specia de sandaliu; in specie, *soccu* = *calciu de actoriu comicu*, si de aci metaforice, in opos. cu *cothurni*, *socci* = *comedia*, in fine, *soccu*, a) si in form'a deminutiva, *socculu* sau *socclu*, base a unei statue, etc., b) *calciamentu de lemn*, (comp. si fr. *socque*, *soele*).

SOCCULU sau *socclu* s. m., *socculus*; deminutivu d'in *soccu*; vedi *soccu*.

SOCIA, adj. s., vedi *sociu*.

SOCIABILE, adj., *sociabilis*, (fr. *sociable*); care e dispusu a se *sociare*, usioru la *sociatu* : *natur'a a facutu omulu sociabile*, *d'in natara e omulu sociabile*, *omu forte sociabile*, *mulieri forte sociabili*; *si alte animali su sociabili*; *albin'a e forte sociabile*.

SOCIABILITATE, s. f., (fr. *sociabilité*); calitate de *sociabile*: *sociabilitatea omului, albinelor; sociabilitatea omului cu omu e naturale*,

SOCIALE, adj. *socialis*, (fr. *social*); relativu la *sociu*, la *socii*, cumu si la *societate*, 1. in genere: *omulu e animale sociale, interesi sociali in commerciu, legamentu sociale e casatori'a, lucrari si labori sociali se facu de amicii strinsu uniti*; 2. in specie, a) despre *societatea civile*: *ordine sociale, legi sociali, revolutioni sociali; primele calitati sociali sunt benevolentia si concordia cetataniloru; vitie sociali, detorie sociali, crimeni sociali, cellu mai mare scelu sociale e a prode patri'a inimiciloru; statulu sociale in oppositiune cu statulu naturale e una fictiune*; b) despre *socii* = *federati, confederati*; *lege sociale, pactu sociale, armat'a sociale; bellulu sociale fu portatu de tote poporele italiene a laturi cu Romanii*; c) despre *socii* in *casatoria*.

* **SOCIALISARE**, v., (fr. *socialiser*); a face *sociale*, a stringe in *societate civile*, mai vertosu: *a socialisa poporele selbatice*.

* **SOCIALISATIONE**, s. f., (fr. *socialisation*); actione de *socializare*.

* **SOCIALISATU**, -a, adj. part. d'in *socializare*.

SOCIALITATE, s. f., *socialitas*, (fr. *socialité*); statu de *sociale, societate*, in specie, statu perfectu *civile, ordine sociale*.

SOCIARE, v., *sociare*; a face *sociu*, a conjunge, a uní, impreuná, injugá, legá; etc.: *poporulu sociatu prin comunitate de dereptu si de utilitate e addeverat'a societate omenesca; barbatulu si muliere sc socia pentru vietia; natur'a impinge sessele a se socia; totu genulu omenescu e sociatu; a socia sörtea sea cu a altui-a; a socia vietia, buccuriele si intristarile cu altii; a socia manule, dereptele; a socia cantulu cu cordele; a socia blandetia cu severitatea; vedi si: *associare, consociare*, etc.*

SOCIATIONE, s. f.; *sociatio*; actione de *sociare*, si statu produsu, prin acesta actione.

* **SOCIENNU**, -a, adj. s., *sociennus*; (d'in *sociu-annu*); *sociu* de annu, de servitiu, de studie, de negociu, etc.: *camaratu, sodale, companiu*,

SOCIETARIU, -a, adj. s. (fr. *sociétaire*); cellu ce face parte d'in una *societate*: *societarii societatei litteraria*; si ca adj.: *interesi societarie*; si despre *societatea civile*: *economia societaria*.

SOCIETATE, s. f., *societas*, (fr. *société*); statu de *socii*, collectivu, multime de *socii*, 1. in genere: *a viue in societate; omulu e nascutu pentru societate; societatea totoru omeniloru, genulu omenescu integru; conjunctiunea, societatea, comunitatea intre omeni si omeni; societatea blandetiei cu severitatea; societatea celloru debili cu celli potenti; societatea prudentiei cu fortitudinea; societate civile, societate politica; originea societatei, societatiloru; afora d'in societate omulu nu e nemica; sunt si alte animali ce vinu in societati; albinele, formicile formedia societati*; 2. in specie, a) unione, relatione, commerciu intre omeni: *placurile societatei, detoriile cotra societate, bonele convenientie in societate, societatile antice, societatile moderne; a ama societatea, a fugi de societate; societatea de terra, societatea urbana, inalt'a societate, a fi d'in bona societate, differitu de: a fi de bona societate; a afla placere in una societate, a nu afla placere in societatea cuiva, in societatea unoru-a; societate elegante, urbana, rustica, spirituale*; b) unione de persone cu scopu de a lucrá in acellu-asi scopu si in acelle-asi interesi: *societate de commerciu, societate intre trei pentru libraria; societate de assecurare: societate de incendiu, societate contra grandine si alte calamitati; societate de arme, de gymnastica; societatea pentru invetiatur'a poporului; societate docta, artistica, litteraria, societati academice, societati scientifice, societati didactice; societati de adjutorie mutuali; societati de beneficentia si de caritate; sunt si societati secrete, cumu era societatea carbonariloru italiani; societati de conspiratori; se facu si societati, ca se profane nomele sanctu allu societatei, se facu si societati de furi, de latroni, de*

ammagitori si despoliatori ai societatei; — inse si : societati religioase, nu-mai deco n'aru fi ca societatea ce porta dulcele nome allu lui Jesu; e) federatiune, confederatiune : societatea intre Romani si tote poporele italice, societate formosa s'ar poté face intre natiunile latine, si mai superba ar fi societatea poporeloru europiane, care ar duce mai currendu la societatea genului omenescu mai strinsu legata contr'a barbariei ce ar mai viue pre pamentu.

* SOCIOFRAUDU,-a, adj. s., **socio-fraudus**; care *frauda socii*.

SOCIORU,-óra, s. pers., deminutivum resfaciatoriu si affectuosu d'in *sociu*, mai allessu in intellessulu de *conjuges* : *sociorulu meu, socior'a mea*.

SOCIRE, v., vedi : *sociare*, si *insociare*, *insociare*.

SOCIU,-a, adj. s., **socius**, (it. isp. port. **socio**, alb. **sioK, sioKja**); unitu cu altulu, legatu cu altulu prin natura sau cu scopu de a se adjutá unulu pre altulu, 1. in genere : *sociu si adjutoriu voliu fi tie in acésta nevolia; participi si socii ai buccuríeloru si fericiriloru melle seti si voi; ne vei avé socii fideli si insepartibili in bone ca si in relle; socii, nu numai de ánima, ci si de sánge; socieles nostre de callaria; eu sum socia a sortei telle, amica si socia a bonei si rellei telle fortune; socie de scola, socie de lucru; socie de jocuri, de placeri, de doreri; si despre animali : una parecchia de calli sunt socii, una parecchia de porumbei sunt socii; a perde sociulu de jugu allu unui bou; amarit'a turturella si a perdutu si plange sociulu; si despre lucruri : mána cu mána e socia, petioru cu petioru e sociu, oclu cu oclu e sociu, oclii sunt socii; numeru cu sociu = numeru pare; numeru fora sociu = numeru impare; a jocá cu sociu sau fora sociu; 2. in specie, a) celluce, pentru negociu sau alte interesi si scopuri, se unesce cu altii : *sociu de negociu, socii pre una libreria; socii de officiu, de maiestria, de arte, de servitiu, de scola; b) federatu, confederatu : poporele socie, gente socia cu a nóstra, poteri socie; c) ca mai desu, de conjugii, de**

casatoriti, si in acestu sensu, f. e socia = sócie. inse si forte desu socia, (probabile in locu de : socilia, cumu si dicu in alte locuri, la Macedoromani asiá regulatu) : nouii socii sunt amendouii teneri si formosi; n'am avutu parte de prim'a socia; de ce n'am avutu parte de primulu sociu? acésta-a e a trei'a socia a acestui barbatu; a avé parte de bonu sociu, de bona socia; socia bona de casa, sociu reu de casa; socii venira impreuna cu sociele si cu copillii; soci'a vietiei, sociulu vietiei; socii se se diléga si se se respecte intre sene.

* SOCORDE, *socordia*, vedi : *secorde*, *secordia*.

SOCRA, s. f., vedi *socru*.

SOCRESCE, adv., **socerorum vel soceruum more**; in modu *socrescu*, ca *socru*, sau ca *sócrá*.

SOCRESCU,-a, adj., ad **socerum vel socrum pertinens**; relativu la *socru,-a*.

SOCRIA, s. f., statu, affinitate de *socri*.

SOCRIRE,-escu, v., 1. a dice *socru,-a*, dicere **socerum vel socrum**; 2. a face a capitá *socru,-a*, **socerum vel socrum habere**; si refl. *a se socri*.

SOCRU,-a, s. pers., **socer, socrus**, (it. **suocero**, isp. **suegro**, port. **sogro**; prov. **sozer, sogro; suegre**); affine, si a nome, a) pentru maritu, tatalu sau mamm'a mulierei; b) pentru muliere, tatalu sau mamm'a maritului : *socrii sunt intre sene coscri (consocri), socrele coscre (consocre)*.

SOCU, s. m., **sambucus**, vedi *sambucu*.

* SODA, s. f., (fr. *soude*, it. *soda*), **salsola kali**, Linn. n. *soda*; 1. genu de plante d'in famili'a cheropopodieloru, cari crescu pre littorile marei si d'in a caroru cenusia se estrage substanti'a chymica de acellu-asi nome; 2. *oxydu de sodiu*, substantia solida, alba, caustica, delicescente in aeru prea incarcatu de umiditate, déro perdente acésta apa pre aeru mai seccu, cea ce ua distinde de *potassa*, care nu mai perde ap'a absorbita : *soda pura = soda trassa d'in sod'a ordinaria prin calce viua, apoi prin alcoolu; sod'a ordinaria sau sod'a d'in commerciu se capita prin tractarea cu*

apa a cenusiei vegetaliloru disse sode; inse: in commerciu se da nomele de soda si la cenusi'a planteloru maritime arse in focu.

* SODALE, s., *sodalis*; sociu, cameratu, commilitariu, condisciplu, etc., 1. in genere: *amicu si sodale, cumu si vecinu forte de aprópe; cine e amicu mai fidele si sodale mai placutu de câtu tene? déco mi ai fi frate sau sodale, cumu te asiu tractá mai bene? sum sodale si forte familiariu cu elle; totu de a un'u am avutu sodali boni; compatriotulu si sodalele nostru; facu totu pentru sodalii mei; juni coctani si sodali; mi place se am pucini sodali, déro jucundi si fideli; si ca adj., gerulu sodale cu iérn'a, rosele sodali cu Maiu, jocurile sodali cu junet'a si formoset'i'a: 2. in specie, a) membru allu unui collegiu, unei confratía, unei societate etc.: *sodali religiosi, sodali de maiestria, sodali de militia, sodali de scóla; b) in reu, particepe la secrete si illicite intellegeri, la comperari de suffragie, la conspirationi, la intrige, etc.: sodalii adversariloru nostri; fia-care factione si are sodalii sei.**

* SODALICIARIU, *-tiariu, -a*, adj. s., *sodaliciarius, -tiarius*; relativu la *sodaliciu*; ca s. person. cellu de aprope legatu cu altulu, frate de cruce, frate de ânima, inseparabile.

* SODALICIU, *-tiu, -a*, adj. s., *sodallicius, -tius*, (d'in *sodale*); relativu la *sodale*, de *sodale*, ca *sodale*: *dereptulu sodalicu, derepturi sodalicie, strinsu legati prin relationi sodalicie; mai vertosu ca subst. reale, sodalicu, intima amicitia, legamentu de fratía, compania, etc., a) proprie: dulcele sodalitiu de militia, de scóla; sodalitiulu nostru d'in copillaría péno la adunce betrante; b) metaforice, α) veri-ce insociare, unione, societate: *sodalitiu de cultori ai acellei-asi scientia, ai acellei-asi arte; sodalitiulu calcionariloru, saponariloru, corellariloru; β) stringere impreuna, pertrecere, ospetiu: ai vostri se tinu de sodalicie, currendu ausi ai nostri sodalicu; γ) in reu, secreta si illicita unione, stringere, legatura pentru intrige**

de allegeri, comperari de suffragie, conspirationi, etc.: *sodaliciu de conspiratori, sodaliciulu factiosiloru; in acestu sensu si adj. se nu se permitta collegie, adunari, sodalicie.*

* SODALITATE, s. f., *sodalitas*, (fr. *sodalité*); calitate de *sodale*, cumu si unione de *sodali*: *fratía, confratía, compania, etc., in abstr. si concr., 1. proprie: ve ceru si reclamu servitie de sodalitate si familiaritate; omu de mare nobilitate, de mare familia, de mare sodalitate si elocentia; d'in intima sodalitate preense urra neimpacata contra mai multi d'inire sodali; asiu vré desbará si departá acestu excellentu june de sodalitate si convictulu istrioniloru; 2. metaforice, a) veri-ce unione, societate, déro mai vertosu in scopuri religiose: *sodalitate de caritate si de adjutorie la nevolie, sodalitate de apperare a pudicitiei; sodalitate de artisti, de maiestri, de corellari, de calcionari; b) stringere, adunare de pertrecere, ospetiu: se facemu, pre annu, mai multe sodalitati; c) in sensu reu, secreta si illicita adunare, societate: se voru oppri tote sodalitatele de factiosi si conspiratori.**

* SODALITHU, s. m., (fr. *sodalithe*, d'in *soda* si *lithu*=pétra); minerale, ce coprende multa *soda*.

* SODALITIARIU, *sodalitiu*; vedi: *sodaliciariu, sodalicu*.

* SODIU, s. m., *sodium*, (fr. *sodium*); metallu, care, combinatu cu oxydu, da *soda*: *sodiulu are colore de argentu forte splendida, sodiulu inse e molle aproape ca eér'a; sodiulu e bonu conductoriu de electricitate.*

SODOMA, s. f., *Sodoma*, (Σόδομα, fr. *Sodome*); 1. cetate a Palestinei, care imperuna cu *Gomora*, pentru peccatele selle, fu arsa cu focu d'in ceru si cofundata; 2. in limb'a poporului, applicatu si ca expresione commune cu intellesulu de: *calamitas, aerumna*, una calamitate, nespusa nevolia: *multe sodome am patitu, déro sodoma ca acésta inco n'am patitu; de aci: a) s. f., sodomia*, (franc. *sodomie*), peccatu contra natura, infame si ignominiosu coitu: *sodomia si mai spurcata se committe chiaru intre*

persone de differitu sessu; b) adj.: sodomicu,-a, relativu la Sodoma si la sodomia; e) s. person. sodomitu, (fr. sodomite), cellu ce cade in peccatulu sodomiei.

SODOMIA, *sodomicu, sodomitu*; vedi *Sodoma*.

SOFA, (*sofá*, pl. *sofalle*), s. f., (fr. *sofa*), coventu turcu, applicatu la unu lectu sau conopella, pre care se pote pune si intende cineva forte commodu.

* SOLAGINE, s. f., *selago*, (d'in *sole* = *sore*), planta nomita si *heliotropiu*, populariu *florea screlui*.

* SOLAME, pl. *solamine, solamen*, si

* SOLAMENTU, pl.-e, *solamentum*; actione de 1 *solare*, déro mai vertosu mediu de a face acésta actione: *solaminele amiciloru si solamintele cerului allenara furi'a doreriloru nostre*.

* SOLANICU,-a, adj., (fr. *solanique*); de *solanu*, planta: *acidu solanicu*.

* SOLANIFOLIU,-a, adj., (fr. *solanifolié*); care are folie ce sémina cu celle de *solanu*.

* SOLANINU,-a, adj. s., (fr. *solanine*), de *solanu*, planta: *succu solaninu, folie solanine*; s. f. *solanina* si m. *solaninu*, substantia alcalina, estrassa d'in unele *solane*.

* SOLANIU,-a, adj., (fr. *solané*); care sémina a *solanu*, planta: *plante solanie*; subst. pl. *solaniele*, familia de vegetali dicotyledonie: *cartofii sunt d'in famili'a solanieloru*.

* SOLANOIDE, adj., (fr. *solanoïde*); care sémina a *solanu*, planta; s. f., specia de planta, (*dulce-amar'a?*).

* SOLANTE, adj. part. pres. d'in 1 *solare*, *solans*, care *sola, consolante, consolatoriu*.

* SOLANU,-a, adj. s., *solanus, solanum*, (fr. *solanum*, it. *solano*), d'in *sole* = *sóre*: *locuitorii solani*; ca subst. m., a) *solanu* = ventu despre *sóre*, resarteanu; b) *solanu* = ventu caldu si secetosu ce suffla despre Afric'a; c) genu de plante monocotyledonie d'in famili'a *solanieloru*, care coprende specie interesanti omului, cumu: *cartofii, patelagellele rosie, etc.*; d) specia de planta, nomita si *strychnu*.

1 SOLARE, v., *solari*; a manganiá, a consolá, a face ánima bona cuiva, a cautá se usiore, se allene cuiva intristare, dorerea: *a solá pre nepotentiosi si indigenti, a solá pre celli tristi si amariti*; metaforice, despre lucruri, a allená, imblandí, impacá, etc.: *a solá curele, pèsulu, fric'a, lacriméle, amarulu*; vedi si compositulu *consolare*.

2 SOLARE = *solariu,-a, adj., solaris, solarium*, (fr. *solaire*); 1. de *sóle* = *sóre*, relativu la *sóre*: *luce solare, discu solare, érba solare = florea sórelui; annu solare, cadrante solare; plantele solari = florile solari, in genere, se desvolta, candu sórele e de asup'ra orizontelui*; ca subst. pers. *solariu* = locuitoriu de *sóre*; ca subst. m. reale, *solariu*, pl.-e. a) orologiu de *sóre*: *mai multe solarie su in cetate*; b) orologiu in genere, fia si orologiu de apa, orologiu mechanicu, etc.; c) parte a unui edificiu espusa la *sóre*; 2. d'in *solu* = *terrenu*, relativu la *solu*; ca s. m., reale, *solariu* = impositu pre *solu*, dare pre *solu*.

* SOLATIOLU = *solatoru*, s. m., pl.-e, *solatiolum*; deminutivu d'in *solatiu*.

* SOLATIU, pl.-e, *solatium*, (d'in 1 *solare*); actione de *solare*, cumu si mediu de *solare*: *consolare, manganiare, allenare, indulcire, usiorare, etc.*: *aceste-a su solatiele, aceste-a su fomentcle doreriloru; se aiba, cellu pucinu, aceste solatie in amarulu servitutei; de solatiu mi e, co nu am perdutu mai multu; cu ce solatiu se pote indulcí amarulu sortei nostra? intre mormente eu cautu solatiu si pace; passerile su solatiele singuretatei si beloru*; in specie, in limb'a iuridica, summa de desdampnare: *nu te mai plange, co ti se voru dá satisfactorie solatie*.

* SOLATORIU,-tória, adj. s., *solator*; care *sola, consola, mangania*; vedi si *solante*.

* SOLATU,-a, adj. part. s., 1. d'in 1 *solare*, *solatus*, cui *solatium* est allatnm; 1. d'in *sole* = *sóre*, *solatus*, applicatu de dorere de capu d'in caus'a calorei sórelui: *capilli solati*; vedi si *solire* = *sorire*.

SOLDA, s. f., si m. *soldu*, (contrassu d'in *soldu?*), *stipendium, merces, so-*

lutio; *sémna*: 1. mercede destinata *soldatoru*, *stipendiu* datu militariloru; 2. desfacerea unei summa detorita: *sold'a computului*; 3. mercede, salariu; 4. sub form'a m. *soldu*=ceva *solidu*, (vedi *solidu*).

* **SOLDARE**, v., (fr. *solder*, it. *soldare* si *saldare*), *solvere*; mercede *conducere*; *solidare*; 1. a dá *solda soldatoru*; 2. a dá mercede, a prende cu *mercede*, cu *salariu*; 3. a desface unu *computu*, unu restu de *detoría*; 4. a *confirmá*, *intari*, *consolidá*, (vedi *solidare*).

SOLDATESCE, adj., *militariter*, in modu *soldatescu*: *eu nu sciu de cátu soldatesce se facu si se vorbescu*.

SOLDATESCU, -a, adj., (it. *soldatesco*, fr. *soldatesque*), *militaris*, de *soldatu*, relativu la *soldatu*: *portu soldatescu*, *uniforma soldatesca*, *servitiu soldatescu*, *essecutioni soldatesci*, *tonu soldatescu*, *gesturi soldatesci*.

SOLDATIA, (pronuntia *soldatía*), s. f., *militia*; *calitate*, *maiestria*, *servitiu* de *soldatu*: *a fi leuatú la soldatía*, *a fi in soldatía*.

SOLDATIME, s. m., *militum multitudo*, *turba*, *copia*; *multime*, *céta* de *soldati*, *multi* sau *toti soldatii*.

SOLDATIRE, -escu, v., *militare*; a fi *soldatu*, a *servi* ca *soldatu*.

SOLDATU, -a, adj. part. s. d'in *soldare*, *solutus*, mercede *conductus*; *consolidatus*; 1. in genere: *computu soldatu*, *servitori soldati*, *sateliti soldati*, *parti debili alle edificinlui soldate*; 2. in specie, omu *armatu* pentru *apperarea statului*, (it. *soldato*, fr. *soldat*): *soldatii*, *in celle mai multe state*, *crau mai inainte addeverati mercenari*, *si inco mercenari straini de statulu*, *in care servieau cu soldati*; *astadi mai in tote statele nu mai sunt soldati in acestu intellessu*; *soldatii*, *la noi*, *de essemplu*, *insemna atátu cátu si militarii*; *militariu déro*, *nu soldatu*, *militia*, *nu soldatime*, *ar fi terminii proprii*.

SOLDIU, s. m., *squama*; *sordes*; 1. *scama* de *peste*, de *serpe*, etc.; 2. *sorde*, *necuratía*; vedi si *scama*.

SOLDU, -a, adj. s., vedi: *solda*, si *solidu*.

* **SOLDURIU**, s. m., *soldurius*, (vedi si *solda*); *custode* allu *personei* *cuiva*, *custode* *armatu* pre *mercede*, *devotu* *cuiva* pentru *argenti*; *coventu* *celticu*, vedi *ensasi solda*.

SOLE=*sóre*, s. m., vedi *sóre*.

* **SOLECISARE**, v., (fr. *soléciser*); a face *solecismi*.

* **SOLECISMU**, s. m., *solœcismus*, (*σολοικισμός*, fr. *solécisme*); *constructio* *incorrecta*, *vitiósa*, in *tota frasea* sau in *parti alle frasei*: *solecismii formica in celli ce se ammestica a serie in limb'a nostra*; *solecismu de concordantia*; *metaforice*: *solecismu de portare*, *de cogitare*.

* **SOLECISTU**, -a, s. pers., *solœcista*, (*σολοικιστής*); *cellu ce face solecismi*, *care serie* sau *vorbescu* *incorrectu* *limb'a*.

* **SOLECU**, -a, adj. s., *solœcus*, (*σολοικος*, -ζον); *incorrectu*, *vitiosu* in *constructio* *limbei*.

* **SOLEMNE**, etc., vedi *sollemne*, etc.

* **SOLENE**, s. m., *solen*, (*σολήν*, fr. *solène*); *genu* de *mollusce bivalve*.

* **SOLENE**, etc., vedi *solenne*.

* **SOLERE**, v., *solere*; a *avé depren* *dere*, *invetin*, a *fi deprensu*, *dedatu*, *invetiatu*, a *face* de *ordinariu*.

* **SOLERTE**, etc., vedi *sollerte*, etc.

* **SOLIA**, s. f., *solea*; *la calciamento* *pelea* *grossa* pre *care calcamu*, *talpa*.

* **1 SOLIARE**, v., (*soleare*), *soleatus*, a *incalcia* cu *solie*, a *pune solie* la *calciamento*.

* **2 SOLIARE**=*soliariu*, -a, adj., *solearis*, *solearius*; relativu la *solia*, *care are forma* de *solia*: *folie soliaru*, *cellula soliaru*; s. m. pers., *soliariu*, *cellu ce scie face* sau *vende solie*; s. reale, f., *soliare* si m. *soliariu*=*solia* de *petioru*, *calciu*, *pantofu*, *calciu*, etc. (compara si fr. *soulier*).

* **SOLICANU**, -a, adj., *solicanus*, (d'in *solu*=*singuru*, si *canere*=*cantare*); *care canta singuru*: *solicanele muse*.

* **SOLICARE**=*soricare*, v., (*solicare*); a *bate*, a *incaldí*, *vorbindu* de *sole*=*sóre*; vedi *sorire*.

* **SOLICATIONE**=*soricatione*, s. f., *solicatio*; *actio* de *solicare*; *morbu*, *do* *rere* de *capu* d'in *caus'a soricarei*.

* **SOLIDAME**, pl. *solidamine*; *solidamen*, si

* **SOLIDAMENTU**, pl. *-e*, *solidamentum*; actione de *solidare*, cumu si mediu de *solidare*: *solidamente alle muriloru, solidaminele corpului sunt ossele sanetose*.

* **SOLIDARE**, v., *solidare*; a face *solidu* = desu, tare, firmu, totu, intregu, etc.: *a solidá murii, parietii; a solidá imperiulu, tronulu*; vedi si *solidificare*.

* **SOLIDARIU**, *-a*, adj. s., (fr. *solidaire*); unulu pentru altulu, unulu pentru toti.

* **SOLIDATIONE**, s. f., *solidatio*; actione de *solidare*, cumu si effectu allu a-cestei actione.

* **SOLIDATORIU**, *-tória*, adj. s., *solidator*; care *solida*: *solidatorii callei, pamentului*.

* **SOLIDATU**, *-a*, adj. part. d'in *solidare*, *solidatus*.

* **SOLIDICORNU**, *-a*, adj., (fr. *solidicorne*); care are *antennele tari ca cornulu*.

* **SOLIDIFICARE**, v., (fr. *solidifier*); a face *solidu*: *a solidificá unu licidu*; *ap'a se solidifica de geru*; metaforice: *a solidificá domni'a, poterile statului*.

* **SOLIDIFICATIONE**, s. f., (fr. *solidification*); actione si effectu de *solidificare*.

* **SOLIDIFICATU**, *-a*, adj. part. d'in *solidificare*.

* **SOLIDIPEDE**, adj., *solidipes*; care are *pede* = *petioru solidu*, unghia nedespicata.

* **SOLIDISMU**, s. m., (fr. *solidisme*); doctrina, systema medicale, dupo care se attribue partiloru *solide* alle corpului una lucrare activa si principale in fenomenele vietiei, in oppositiune cu *licidele* d'in corpu, caroru-*a* se attribue numai una actiona passiva si secundaria.

* **SOLIDISTU**, *-a*, s. pers., (fr. *solidiste*); cellu ce se tine de *solidismu*.

* **SOLIDITATE**, s. f., *soliditas*, (fr. *solidité*); calitate de *solidu*: *soliditatea corporiloru, soliditatea crustei terrestre; mare soliditate, fora soliditate; soliditatea averei, possessioniloru; soliditatea starei, positionei; soliditatea mentei, cogitationiloru, caracteriului, promissioniloru; soliditatile sunt si masse solide*.

* **SOLIDU**, *-a*, adj., *solidus*, (fr. *so-*

lide); contrassu *solidu*, *-a*, (forte probabile d'in *solu* = *solum*), plenu de consistentia, desu forte, indesatu, massivu, compactu, etc., 1. proprie si in genere: *corpuri solide opposite la corpuri licide; multe corpuri solide se facu licide prin inalta temperatura; metallele celle mai solide devinu licide la inalte temperature; ossisioarele urechiei sunt solide, ossele corpului sunt in genere solide; dupo Epicuru atomii sunt forte solidi; superfici'a pamentului e solida si globosa; pariete solidu; casiu solidu; a edificá pre locu solidu; a sapá péno la unu stratu de pamentu solidu; absol., ce nu se edifica pre solidu, cade; destinge solidulu de desertu, solidulu si mollele partiloru unui corpu; in geometria solide sunt corpurile cu celle trei dimensiuni; 2. metaforice si speciale: a) in oppos. cu ce e despartitu, impartitu, fora continuitate, si prin urmare: completu, deplenu, totu, intregu, etc.: *vrei stipendiulu solidu si nu de medietate; corpulu solidu, fora se i lipsesca parti; cotremurulu absorse mari cetati solide; diece anni solidi, annulu solidu, diu'a solida, disculu solidu allu lunei; d'in una summa solida nu lipsesce nemica; cine sólve in solidu sau in soldu, sólve in totu si intregu; se se sólva fia-carui-a in solidu sau soldu; a responde in solidu* = a responde fia-care de totu; b) bene stabilitu, nestramutatu, addeveratu, reale, etc.: *bonurile fundane sunt celle mai solide; amicitia solida, credentia solida, principie solide, solida mente, solidu capu, solide promissioni, solide idee, solida positione, solida casa de commerciu, solidu tronu, solida gloria, solide venaturi; nemica-solidu in lumea acesta-a; a stá pre solidu, a fundá pre solidu; felicitatea domestica e cea mai lunga si cea mai solida; c) ca subst. m., reale, *solidu-lu, soldulu*, ori-ce in totulu seu, fora respectu la partile selle, si in specie, moneta considerata ca unitate, fora a tiné computu de fractionile ei: *mai vertosu se dicea de una moneta d'in tempulu imperatoriloru romani, moneta, la inceputu, de auru, de 25 de denari, déro care in urma variá forte in valorea sea*.**

* SOLIDUNGULATU, -a, si

* SOLIDUNGULU, -a, adj., (fr. *solidongulé*); munitu de una singura si *solida unglă* = *ungula* la petioru: *mammi-fere solidungule*; subst. f. pl., *solidungulele*, familia de mamifere cu *ungle solide*.

* SOLIFERU, -a, adj., *solifer*, (d'in *sole* = *sore*, si *ferere* = *adducere*); care adduce *sorele* de la unu locu spre altulu: *regione solifera*; *pentru noi teribile orientali sunt solifere ore-cumu*.

* SOLIFUNDIU, pl.-e, *solifundium*; mica buccata de *fundu*, micu agru propriu.

* SOLIGENU, -a, adj. s., *soligena*, (d'in *sole* = *sore*, si *genere* = *nascere*); nascutu, *generatu d'in sore*: *soligenulu Aete*, *soligenulu Phaetonte*.

* SOLILOCIU, pl.-e, *soliloquium*, (fr. *soliloque*); vorbire cu sene singuru, asiá nornita si *monologu*. (*μονολόγος*).

* SOLIPEDE, adj., (*solipes*, fr. *solipède*, d'in *solu* = *solidu*, si *pede* = *petioru*); care are petiorulu, in specie, ungl'a *solida*, adeco constandu numai d'in unu ossu la fia-care petioru: *callii sunt solipedi*, *boii nu su solipedi*; subst. pl. *solipedile*, familia de animali cu ossu solidu la fia-care petioru.

* SOLIPUGA, s. f., *solipuga*; specia de formica venenosa; si contrassu, *solpuga*.

* SOLISTIMU si *sollistimu*, s. m., *solistimum*, *sollistimum*, (fr. *sollistimum*); proprie adj., leuatu ca subst. (sub-intel. *tripudium*), auguriu bonu, trassu d'in modulu de mancare allu pulliloru sacri asiá de precipitatu în câtu acesti-a lassau se le cada d'in gura multe granut-tie.

* SOLISTITIU, *solistitiale*, vedi *solstitiu*, *solstitiale*.

* SOLISTU, -a, s. pers., (fr. *soliste*); care essecuta unu *solu* de musica, de cantu; (vedi 2 *solu*).

* SOLITANIU, -a, adj., *solitaneus*; 1. (d'in *solitu* = *solitus*), cu care e cine-va *solitu*, invetiatu, deprensu: *solitania dorere*; 2. (d'in *solu* = *solus*), in parte, singuru: *opera solitania*.

* SOLITANU, -a, adj. s., *solitauns*, (probabile d'in *sole* = *sore*, *promonto-*

riulu sorelui), relativu la *sore*, la clim'a torrida, la Afric'a septentrionale; de aci ca subst., applicatu la nomele unei specia de *limace*.

* SOLITARE, v., *solitare*, (d'in *solitu* de la *solere*), a avé invetiutu, datina, de-prendere, a face sau dice de ordinariu asiá: *acestu barbatu solitá a dice*.

* SOLITARIU, -a, adj., *solitarius*, (fr. *solitaire*, d'in *solu* = *solus*); care sta singuru, separatu, despartitu, la una parte, departatu, etc., 1. in genere: *natur'a aborre totu ce e solitariu*, *alb-inele nu su solitarie*, *leulu e solitariu*: *victia retrassa si solitaria*; *cumu poteti viue asiá solitari? pauperii si melancolicii sunt solitari*; *multi filosofi su solitari d'in principiu*; *mulieri solitarie si departate de tóta societatea umana*; *celli solitari potu cadé préda unei imaginã-tione morbida*; *sapte solitarie*; *evenimente solitarie*; *solitari misantropi*; 2. in specie a) desertu: *locuri solitarie*, *monti solitari*, *ruine solitarie*, *desertu solitariu*; b) in specie: α) in botanica: *flori solitarie*; β) in architectura: *columnne solitarie*; γ) *verme solitariu*, si abs. *solitariulu*, acellu-asi cu *teni'a*; δ) *animali solitarie*, ca leulu, ursulu, mai vertosu aprulu; ε) in sfer'a religiósã, eremitu, monachu ce viue în solitudine: *statulu de solitariu nu e statu naturale omului*; *solitarii desertului de-vinu adesea selbatici si misantropi*.

* SOLITATE, s. f., *solitas*, (fr. *solité*); statu de *solu* = *solus*: *solitatea pyramidiloru in mediloculu desertului*.

* SOLITU, -a, adj. part., (de la verbulu *solere*), *solitus*, (fr. *solite*), deprensu, invetiatu, indatinatu, ordinariu, usualu, etc.: *solitele pcamblari*, *solitulu victu*, *solite abitudini*, *solite vestimente*; *nu potu lege de câtu pre cartea solita*; *solit'a vóstra inert'a*, *solit'a tea liusio-rentia*; *solitu somnu*, *solite visite*; *de solitu nu dormi*, *nu mânci la orele aceste-a*; *am dormitu mai multu de câtu solitu sau de solitu*, *mai pucinu de solitu*, *mai de solitu*, etc.; vedi si oppos. *insolitu*, in-tratu mai afundu in usu.

* SOLITUDINE, s. f., *solitudo*, (fr. *solitude*; d'in *solu* = *solus*); statu de *solu* allu unui omu sau unui locu: *singuretate*,

desertu etc., 1. in genere: *a viue in solitudine, solitarii viuu in solitudine, fugu de ómeni si cauta solitudinile: solitudine in cetate, solitudine in agri, solitudine preto-tindene; solitudinea desertului montiloru, selbeloru, paludiloru: solitudinea mormenteloru; solitudinea veduviei*; 2. in specie cu respectu la obiectele ce lipsescu: statu delassatu, desértu, parassitu, singuretate, etc.: *aibi indorare de solitudinea nostra ca orfani; in ce solitudine amu remasu de copilli! solitudine spaimentatória ne impressura de tóte pãrtile; n'avemu pre nemine in solitudinea si calamitatea nostra; sunt inse si solitudini placute, si chiaru attractive si farmecatorie; cetatea, alta data forte populosa si plena de vietia, e asta-di una trista si miseranda solitudine.*

* SOLIU, pl.-e, solium, (compara si fr. seuil); a) in sensulu cellu mai desu usitatu, scaunu de ómeni mari si inseminati, mai vertosu de principi si de regi, tronu, etc.: *soliulu regelui, principelui, a sedé a lene pre solie regali*; metaforice: *a se sui pre soliu, a perde soliulu*; b) in sensu mai generale, a) lavacru, spellatoria, albia, bania cavata, cetura, etc.: *soliu de spellatu vase, soliu de loture; soliu de baniatu, de lautu, de spellatu camesie*; ß) patu, cassa, sarcofagu de morti.

* SOLIVAGU, -a, adj., solivagus, (d'in solu=solus, si vagare=vagari), care *vaga, vagabunda*, âmbla incóce si in collo fora capitâniu si singuru: *animalile solivage nu se stringu inturme; omului nu place se fia solivagu*; in genere: singuraticu, solitariu, singulariu, etc.

* SOLLEMNALE, *sollemne, sollemnitate*, etc.; vedi; *sollennale, sollenne, sollemnitate*, etc.

* SOLLENNALE=solennale, adj., (fr. solennel); relativu la *sollenne, la sollemnitate*;—de preferitu e form'a *sollenne*.

* SOLLENNE=solenne=solemne, sollemis=sollemnis, (d'in solu=sollus, si annu=annus); 1. proprie, ce revine pre totu annulu, vorbindu in specie de serbatori, de festivitati fisse la acea-asi epoca a annului, si de ací de serbatori

mari: *diu'a inviuerei mantuitoriului e ceamai solenne pentru crestini; s'ar cadé se avemu si noi dille sollenni nationali, cumu aveau strabonii Romani*: 2. metaforice, a) cu conceptulu religiosu predominante: religiosu; festivu, divinu, angustu, insociatu de pompa mare si de multe ceremonie: *processioni si rogationi sollenni, ospetiu sollenne, supplicationi publice si sollenni; in dillele sollenni alle septemânei pasceloru; sollemnile vestimente alle sacerdotiloru, sollemnile facle de la processionea facuta in tempulu noptei*; si ca subst. *sollemnile sacrificiului, sollemnile triumfului, incoronarei regelui*; b) cu conceptulu de stabilitu si ordinatu predominant: usitatu, ordinariu, usuale, indatinatu: *curse de calli sollenni; dare la semnu cu árme sollenni: sollenne era la Romanii antici a deschide de nopte casele selle clientiloru: sollenne e amiciloru a se stringe in ospetie de mai multe ori pre annu: formele sollenni alle processului de judicata: celle sollenni pentru darea unei petitione; modulu sollenne de actione si de portare allu unei classe de ómeni*; c) in genere, *sollenne*=pomposu, ceremoniosu, facutu cu multu apparatus, etc.: *covente sollenni, mersu sollenne, gesturi sollenni, receptione sollenne.*

* SOLLENNISARE, v., (fr. solenniser); a face *sollenne*: *a sollennisá diu'a renascerei României; a sollennisá memori'a barbatiloru ce au meritatu bene de patria.*

* SOLLENNISATIONE=solennisatione, s. f., (fr. solennisation); actione de *sollennisare*.

* SOLLENNITATE=solennitate=sollemnitate, s. f., sollemnitas=sollemnitas=solennitas=sollemnitas, (fr. solennité); statu de *sollenne*, cumu si mediu, ceremonia, etc., care face ceva *sollenne*; *sollemnitatea serbatoriloru, sollemnitatea incoronarei regelui; sollemnitatea nuntei: a vorbi lucrá cu sollemnitate*; in speciale: forma, formalitate, etc., cari facu unu actu *sollenne*, autenticu: *prea multe sollemnitati pentru unu actu de pucina importantia.*

* SOLLERTE=solerte, adj., sollers=

solers (d'in *sollu* = *solius* = *totu*, *integro*, si *arte* = *ars*, proprie care scie *tota artea*, si de aci): deplenu preceputu, maiestru, destru, deplenu indemanaticu, care scie si se precepe bene a escogitá si essecutá, etc.; 1. despre persone: *omu vigilante si sollerte*, *pictori ingeniosi si sollerti in artea loru*; *nemine nu e mai sollerte si mai ingeniosu de cátu tene*; *albinele sunt sollerti si ingeniose*; 2. despre lucruri: *cu sollerte mente imagini lucrari noue si neasteptate*; *in tote operele lui asti una sollerte dispositione a partiloru*; *sollertea custodia a grâneloru si pecoreloru*; *judiciu sollerte a distinge formosetiele scripteloru*; ca adv. sciti espreme *sollerte faci'a*, *mersulu cautatur'a imaginiloru*.

***SOLLERTIA** = *solertia*. s. f., *sollertia* = *solertia*; calitate de *solerte*: precepere, scientia, desteritate, abilitate, etc.: *sollerti'a albineloru*; *paianginii denota mare sollertia in torsu si tessutu*; *artea nu pote attinge sollerti'a naturei*; *sollerti'a ingeniuu, mentei, judiciulu*, *sollerti'a de a cogitá si espreme celle cogitate*.

***SOLLICITABILE**, adj., (fr. *sollicitable*); care se póte *sollicitá*: *officie sollicitabili*.

***SOLLICITANTE**, adj. part. pres., (d'in *sollicitare*), *sollicitans*; care *sollicita*: *multi sollicitanti máni'a acestei muliere*

***SOLLICITARE**, v., *sollicitare*, (fr. *solliciter*): a face *sollicitu*, 1. proprie, a agitá cu violentia, a turburá forte: *a sollicitá marea d'in adunurile ei*; *a sollicitá stomaculu cu vomite*; *a sollicitá undele cu remii*; *a sollicitá tote terrele, tote poporele*; 2. metaforice, a) in genere, a attitiá, a turburá, a insufllá cura, nestemperu, temere, passione, etc.: *multe mi appesa si sollicita peptulu*; *de ce se mi sollicitu si amarescu suffletulu cu unu misellu*; *acésia téma ne sollicita forte*; *cumu se nu fimu sollicitati de venitoriulu terrei?* *parenti sollicitati de sanitatea si vieti'a copilliloru sei*; *a sollicitá pacea statulu, cetatianiloru*; *a sollicitá instinctele celle mai brutali*; b) in specie, a) a provocá, a attitiá, at-

trage, impinge la relle: *a sollicitá la revolta, la peccatu, la libidine*; *a sollicitá unu giudice, una muliere*; β) inse si in sensu bonu, a cautá se capete, a cere cu persistentia, a pune sull'a in coste cuiva, a supplicá, etc.: *a sollicitá favo-rile cuiva*; *a sollicitá unu officiu*; *a sollicitá grati'a*; *a sollicitá pentru sene sau pentru altii*; *nu sollicitu pentru mene*; *a sollicitá mân'a unei vergine*.

***SOLLICITATIONE**, s. f., *sollicitatio* = *solicitatio*, (fr. *sollicitation*); ac-tione de *sollicitare*: *cu tote sollicitationile nu lu potui induplecá*; *sollicitationi persistenti si chiaru ammenitatorie*; *sollicitationea poporului la rebellione*.

***SOLLICITATORIU**, -*tória*, adj. s., *sollicitator* = *solicitator* (franc. *solliciteur*); care *sollicita* sau serve la *sollicitare*: *sollicitatorii la rebellione*, *covente sollicitatorie la corruptione*.

***SOLLICITATU**, -*a*, adj. part., (d'in *sollicitare*), *sollicitatus* = *solicitatus*.

***SOLLICITU** = *sollicitu*, -*a*, adj., *sollicitus* = *solicitus*, (d'in *sollu* = *solius*, si *eitus* = *attitiatu*); tare attitiatu, forte in-territatu, forte turburatu, etc., 1. proprie: *marca sollicita de furiose venturi*; *acరు e in sollicita misicare*; *cu sollicitu passu, mersu*; 2. metaforice, turburatu in suffletu, plenu de cura, de temeri, nestemperu, nestemperatu, neimpacatu, etc.: *mammele sollicite de sortea fililoru sei*; *ómeni solliciti de averile si vieti'a loru*; *cánii sunt solliciti a custodi cas'a dom-nulu*; *sollicitu callu, solliciti liepuri*; *de ce se fimu noi solliciti pentru toti?* si despre lucruri: *sollicit'a betranétia*, *sollicit'a amóre*, *sollicitele temeri*.

***SOLLICITUDINE** = *sollicitudine*, s. f., *sollicitudo* = *solicitudo*, (fr. *sollicitude*); statu de *sollicitu*, mai vertosu in intellessulu coventulu de sub 2: turburare mare de suffletu, temere, nestemperu, amara cura, etc.; si de alta parte: mare interesse, mare cura, mare affec-tione ce pórtá cineva cuiva: *sollicitudinea mamneloru pentru fili*; *a senti sollicitudine pentru benele commune*, *a nu avé sollicitudine neci de alle selle*, *necumu de alle altoru-a*; *cu ce temere, cu ce sollicitudine asteptamu acellu mo-*

mentu; allungati amarele sollicitudini ce ve rodu ânimele; ce ti faci singuru sollicitudine, dupla sollicitudine sentiu pentru tene; fii deplenu incredintiatu de sollicitudinea ce ti portu.

* SOLLISTIMU, s. m., vedi *solistimu*.

* SOLLU,-a, adj., *sollus*; totu, integru, deplenu, fora lipse, apoi : *singuru* in genulu seu, (vedi si 2 *solu*).

* SOLOCE, adj. s., *solox*; vorbindu in specie de lâna : *nस्पेल्लता, nescarminata, nepeptenata, bruta, mitiosa, grossolana*; ca subst. f., *solocea* : a) lâna de assemine calitate; b) materia, cumu si vestimente de assemine lâna; materia si vestimente grossolane in genere; c) in sensu mai ideale : *ti tramettu unu canticu lucratu d'in soloce*.

* SOLPUGA, s. f., vedi *solipuga*.

* SOLSECIALE, adj., (fr. *solséqial*); relativu la *solseciu* : *plante solseciali*.

* SOLSECIU, s. m., *solsequium*, (d'in *sole* = *sóre* si *seccre* = *urmare* proprie : *urmare a sorelui*), aplicatu inse in specie la unu genu de plante, nomitu si *heliotropiu, heliotropium*.

* SOLSTITIALE, adj., *solstitialis*, (fr. *solsticial*); relativu la *solstitiu* mai vertosu la *solstitiulu* de véra : *dille solstitiali, punte solstitiali, altitudine solstitiale a sorelui*; in specie si metaforice, relativu la mediulu verei, la tempulu de celle mai mari calori : *calduri solstitiali*; totu asiá si d'in contra : *frigulu solstitiale allu iernei*.

* SOLSTITIU, pl.-e, *solstitium*, (fr. *solstice*, d'in *sole* = *sore*, si *sistere* sau *stare*); paruta stare a sórelui de câteva dille in doue differite si opposite punte alle eclipticei, cari su ca mai departate de ecatoriu : *sorele are déro doue solstitie in fia-care annu, solstitiulu de véra* pre la 9—10 Juniu, *si solstitiulu de iérna* pre la 10—11 Decembre : *sorele se afla intre celle doue solstitie*.

1 SOLU, s. m., *solum*, (fr. *sol*); cea mai de diosu parte a unui ce, fundu, base, fundamentu, pre ce se rédima ceva in genere, asiá : *solulu unei camera, unu edificiu, unu mormentu, unu templu; solu de marmore, de pétra, solulu mării, solulu fluviiloru; trabi se punu si*

ingropa in solu; etc.; in specie, faci'a pamentului pre care stau si se rédima tote celle terestre, considerata mai vertosu d'in puntulu de vedere allu calitatiloru selle usuali : *a ecalá tote cetatile cu solulu; solu bonu de grâne, de vinia; in solu bonu prospera sementi'a ce i se increde; solu seccu, grassu, fecundu, sterpu, macru, desu, raru*; prin metafore; a) locu, térra, regione, pamentu, etc. : *solulu natalé* = patri'a; *solulu romanu, solulu unui poporu; fora solu nu e natióne; pre solu stau natiónele, éro nu in aeru*; b) possessione immobile, bonu immobile; c) scaunu, tronu, etc. (vedi si *soliu*).

2 SOLU,-a, adj., *solus*, (fr. *seul*); singuru, fora altulu, departatu si neinsocitu de altulu; 1. in genere : *solu am fostu si sum pre lume: solu nu poti redicá greutatea; inse si plur. : soli, fora adjutoriulu altoru-a, nu ne potemu bate cu una mare potere, ce are multe osti*; 2. in specie : a) singuru, delassatu, parassitu, fora consangini, amici, etc. : *sole amu remasu, sole ne au lassatu*; b) de locuri, singuraticu, desertu, etc. : *locuri sole, campu solu, monti soli*; vedi si derivatele : *solitariu, solitudine, desolare*, etc.

* SOLUBILE, adj., *solubilis*, (fr. *soluble*, d'in *solvere*); care se pote *solvere* : *sarile alcaline su solubili in apa*; metaforice : *problemate solubili*.

* SOLUBILITATE, s. f., (fr. *solubilité*), statu sau calitate de *solubile* : *solubilitatea sariloru alcaline in apa*.

* SOLUTIONE, s. f., *solutio*, (fr. *solution*); actione de *solvere*, si effectu allu acestei actione, 1. in genere : *solutionea nodului, solutionea sarei in apa, solutionea limbei dupo mai multe dille de ammutire, solutionea stomacului; solutionea cerei, glaciei, untului, plumbului; mai multe solutioni de sare facute in a-cellu-asi lcidu*; 2. in specie si metaforice : *solutionea unei problema, unei ecatione; solutionea unui trianglu, unei ecatione; solutionile date difficultatiloru ce se redicasse;—solutionea mercedeii pre mai multi mesi inainte; solutionea integrale, partiale a creditelor, a detoriloru;—solutionea de peccate;—solutio-*

nea unei parte a armatei, solutionea mai multor regimente.

* SOLUTORE, *-trice*, si

* SOLUTORIU, *-toria*, adj. s., **solutor**; care *sólve*: *solutoriulu creditoriloru, solutoriulu problemei*.

* SOLUTU, *-a*, adj. part., (de la v. *solvere*) **solutus**: *sarea soluta in apa; juganii soluti de la jugu; céra inco nesoluta: problemate de multu solute, detorie solute, impromutulu solutu; omu solutu de cure; solutu=liberu, etc.; sica sup. subst. tempulu de solutu impromutulu; solutulu impromutului; (vedi verbulu *sólvere*).*

* SOLVENTE, adj. part. pres., **solvens**, care *solve*, 1. in genere: *ap'a solvente sarea, caldurele solventi glaci'a*; 2. in specie, ca subst., *unu solvente*: a) *cellu ce sólve costulu in unu institutu de instructiune, in oppositiune cu unu stipendistu sau stipendiariu, vorbindu in parte de studentu; b) qui est solvendo, bonum nomen, cellu ce e bonu a sólve detoriele; de la care nu pote perde cineva nemica d'in ce a creditatu; (vedi si *solvibile*).*

* SOLVERE sau *sólbere*, *solsi* si *solsei*: si *solui, solutu* si *soltu*. v., **solvere**; a deslegá ceva legatu, a desprende ce e presu, a desface in genere, 1. proprie: *solveti nodulu, legaturele, catenele; solveti pre celli legati; a sólve cânele, calulu, boulu; a sólve conun'a, perii, vestimentulu; a sólve unu choru, una turma, una céta, una adunantiu, unu manuchiin de flori; a sólve unu orologiu, una machina; a sólve cér'a, untur'a, glaci'a; se sólve plumbulu, se solvu si alte metalle; a sólve panticela, a sólve limb'a, (vedi si compositele: *resolvere, dissolvere*, etc.); 2. in specie: a) *a sólve navea, ancor'a, funea*, etc., a deslegá si plecá pre apa; b) *a sólve una detoria, unu impromutu*, etc., a desface, a *platí*: *a sólve pretiulu lucrului; solveti ce ati mancatu si beutu; veti sólve servitorii, mercedea servitoriloru*; metaforice: *a sólve tributulu naturei, a morí; a sólve promissele, a sólve grati'a, a sólve beneficiela, a sólve benele cu reulu; c) a sólve una problema, una cestiune, una enig-**

ma, etc. a le esplicá; d) *a sólve curele, tristele affecte, negrele cogite, fric'a, tém'a, beti'a*, etc. a respicí; e) in genere, a desface, scapá, liberá: *a sólve cetatea de frica, de spaima, de greutatile dariiloru, de lunga dorere, de mare amaru, de cure si temeri; a solve de peccate, de culpe, de nevolie*.

* SOLVIBILE, adj., (fr. *solvable*); care are de unde *sólve*, bonu debitoriu.

* SOLVIBILITATE, s. f., (fr. *solvabilité*), statu sau calitate de *solvibile*.

† SOMA, (gr. *σῶμα*=corpu), aplicatu in composite scientifice ca: *somatologia*; s. f., (fr. *somatologie*, d'in *λόγος*=discursu), tractatu asupr'a partiloru solide alle corpului omenescu: *somatologi'a imbracia osteologi'a si myologi'a*; de aci si adj., *somatologicu, -a*, (fr. *somatologique*), relativu la *somatologia*; — *somatoplatypode*, adj. s., (fr. *somatoplatypode*, d'in *πλατύς*=latu, si *πῶς, ποδός*=pede), care are *pedi palmati* si pusi inapoi'a corpului; subst. pl. *somatoplatypodile*, familia de passeri acatice; — *somatotomia*, s. f., (fr. *somatotomie*, d'in *τομή*=taliatura), anatomia, etc., (vedi *soma*, intratu si in alte composite, cumu: *orthosomatia, orthosomaticu* etc.).

* SOMNAMBULU, *-a*, adj. s., (*somnambulus*, fr. *somnambule*), care se scólla d'in patu addormitu, âmbla, vorbesce si luera chiaru, fora a se desteptá; cellu ce âmbla, vorbesce, etc., desí addormitu priu magnetismu; — mai multu ca subst., *unu somnambulu, una somnambula*.

* SOMNAMBULICU, *-a*, adj., (franc. *somnambulique*); relativu la *somnambulu* si la *somnambulismu*.

* SOMNABULISMU, s. m., (fr. *somnambulisme*); 1. statu de *somnambulu*; 2. fapte de *somnambulu*.

SOMNIALE, adj., **somnialis**; relativu la *somniu*, ce da, adduce *somnie*.

SOMNIARE, v., **somniare**; a avé *somniu*, a visá; vedi *visare*.

SOMNICULOSU, *-a*, adj., **somniculosus**; tare *somnurosu*, ammetitu si imbetatu de *somnu*; si ce da, adduce *somnu*: *lectura somniculosa*, (vedi si *somniferu*).

SOMNIFERU, *-a*, adj., **somnifer**, (fr. *somnifère*), care adduce *somnu*: *somni-*

ferulu macu, somniferu venenu; ca subst. unu somniferu: maculu e energeticu somniferu.

SOMNIFICU, -a, adj., somnificus, d'in (somnu si facere); care face, adduce somnu: *medicamente somnifice.*

SOMNIFLORU, -a, adj., (fr. somniflore); ce si face somnulu pre flori.

SOMNISIORU, s. m., dem. d'in somnu, 1. fora plur., *a dormi unu somnisoru, somnisorulu copillulu;* 2. cu plur., despre pesce: *somnisorii sunt bona buccata; d'in somnisorii se facu buccate.*

SOMNIU, s. m., somnium, (fr. songe); visu; vedi *visu.*

SOMNORE, s. f., sepor, somuus, veternum; somnulentus, somniculosus; trage la somnu, si de aci: langore, lethargia, ammortire, applecare continua si irreisstibile la somnu: *ce e somnorea acest-a pre capulu vostru? descapta-te d'in somnore, somnorea nu e sanetosa; mai vertosu ca adj., (dupo analogi'a: canele acestu-a e una putore), in frasi, ca: somnore de argatu, somnori de servitorie, cu somnorie aceste-a nu poti veghia unu lucru asiá delicatu: (confere stupor corvi=stupidus corvus=stupore de corbu=stupidu corbu).*

SOMNORIME, s. f., vedi: somnorosia si somnulentia.

SOMNOROSIA, s. f., somnulentia, veterana; statu, abitudine de somnorosu.

SOMNOROSU, -a, adj., somnulentus, somniculosus, (it. sonnoso si sonnoglioso, prov. somellos, fr. someillieux, —allu nostru essitu directu d'in somnore, sau indirectu d'in somnu prin pl. somnuri; somnurosus, ca si nodurosus d'in noduri); plenu de somnore sau de somnu, cui place somnulu, pre care trage somnulu: addormitu, ammortitu, languedu, lethargicu, indolente etc.: *ce potu face cu acestu somnorosu si putorosu? inse si cu sensu mai mitigatu: somnorosu=cui e somnu, coprensu de somnu.*

SOMNU, s. m., 1. de regula fora plur., somuus; (it. sonno; isp. suenu; port. sono, sono si sonho; prov. som, son; fr. somme, sommeil demin.); statu doritu de omu si de alte animali dupo

fatiga, statu in care addorme sensulu si se suspende miscarea si actionea: *somnu dulce, lenu, usioru; somnu greu, profundu; somnu turburatu, interruptu, agitatu, somnu fora vise; somnu turburatu de visu; in somnu usioru are cineva vise; in somnu greu, de si pote visedia, nu are conscientia de vise; a fi cuiva somnu: mi e somnu, ti e somnu, ni e somnu; nu me prende somnulu; me furà somnulu; abia me furà somnulu, si incepui a visa; a dormi somnu, a dormi unu somnu; a dormi unu somnu usioru, greu, lenu, turburatu; a dormi somnulu mortei; a si face somnulu, a nu si face somnulu; cine nu si face somnulu, e reu dispusu; a trage unu somnu, a trage unu bonu somnu; differitu inse: a trage la somnu, ne trage la somnu, beatur'a acesta-a trage la somnu, tempulu ploiosu trage la somnu; cu somnulu nu se pune omulu; somnulu tine locu de nutrimentu; a se scolla d'in somnu; a se da la somnu, a cade la somnu; betu de somnu; omu fora somnu; a sparia somnulu cuiva, si: mi s'a spariatu somnulu; candu se sparia somnulu cuiva, nu mai pote dormi; medicamente de somnu, medicamentulu de somnu e somniferu; somnulu multu ingrossiamentea; a vorbi in somnu, etc.; —plur. nu pote intrá de catu in espressioni ca: somnurile ce amu dormitu in otiulu impusu noue; 2. cu plur. i specia de pesce de ape dulci, siurus=silarusg raris, nomitu, forte probabile d'in caus'a inertiei, somnulentiei selle: *carnea somniloru nu e cea mai bona carne de pesce.**

SOMNULENTIA, s. f., somnulentia, (fr. somnolence); statu de somnulentu.

SOMNULENTU, -a, adj., somnulentus, (fr. somnulent); plenu de somnu, applecatu la somnu, cui place a dormi: *copilli somnulentu.*

SOMNULLECIU, -tiu, s. m., deminutivu d'in somnu, in amendoue sensurile acestui coventu: 1. *dormi somnullecitu teu;* 2. *somnullecii sunt boni de mancare;* (vedi si: somnisoru, somnisoru).

SOMNUROSU, -a, adj., vedi: somnorosu si somnulentu.

SOMNURU, -a, adj., somnurus; de

somnu, ce se face în somnu : *imagini somnure*, vedute în somnu.

SONABILE sau *sunabile*, adj., **sonabilis**; ce se p^ote *sonare*, care *sona* bene.

SONANTE sau *sunante*, adj. part. pres., **sonans**; care *sona* : *corpuri sonanti*.

SONARE sau *sunare*, v., **sonare**, **rumorem crebescere**, **famam exire**, (it. *sonare* și *suonare*, isp. prov. *sonar*, port. *soar*, fr. *sonner*); a dá, a emite cea ce percepe urechi'a, 1. proprie și în genere : *aram'a și alte metalle sona. campan'a sona; instrumentele de musica sona; sona în ceru, în apa și pre pamentu; dulci accente se audu sonandu de departe; nu sona nemiea; orologiulu a sonatu de multu; vocea passeriloru se descépta cu rasaritulú sorelui și sona în tote partile; de unde sona, și de unde se aude; a soná bene, reu; a soná dulce, claru, distinctu; a soná aspru, rauca, surdu, confusu; a soná tare, cu putere; a soná incetu, fora putere, etc.*;— și cu obiectu directu ca verbu trans.; inse, ca verbu în realitate intrans. construitu numai cu obiecte ceau intellesu analogu cu allu verbului ensusí : *orologiulu sona diece óre, tubele sona semnulu de batalia; mai multi sonau campanele: nu sona ce se cade a soná; sonati oll'a ca se vedeti de e spartu; sonati butea, ca se vedeti de este crepata; sonati monct'a, ca se ve incredentiati de e sau nu e falsa; cu obiectulu construitu cu a : a soná a spartu. nu sonu a arame, nu sciu a ce sona; sona á chora; capulu teu sona a seccu, a plenu; vocea sona a rauca, a innecata;— modulu sau scopulu se espreme și cu de : a soná campanele de mortu; a soná de batalia, de retragere, de concentrare; sona de focu, etc.*,— 2. în specie : a) despre musica, a cantá : *toti sona bene în acistu c^ota de sonatori; a soná d'în flucru, d'în flautu, d'în buccinu, d'în cornu d'în organu; b) a spune, espune, espreme ceva, a avé cotare sau cotare intellesu: écco cumu sona acésta sententia; lucrulu ce s'a pertrecutu sona mi cumu lu spuní, ci sona chiaru d'în contra; nu intellegu ce totu mi soni la urechia; c) a merge vorb'a, a curre rumórea, a se latí*

*fam'a : sona vorb'a despre tene prin tóta cetatea; sona vorb'a, și absolut. sona de ceva, sau pass. reflex. se sona : se sona de bellu, de pace, mai energice de cátu : sona de pace, de bellu; nu se sona nemica despre ce amu facutu noi; nu resuffla nemica si nu se sona nemica despre conspiratione; sona vorb'a ce principele ar vréa scambá ministeriulu: sona vorbe de una dissolutione a camerelorú; ce mai sona în lume, prin lume : d) a soná pellea, spinarea cuiva, a bate, a fi batutu reu, ca intr. *vedeti co fi sonu pellea, vedeti se nu ve sone pellea; ca trans. vedeti co ve sonu pellea; leuati sém'a se nu ve sonámu pellea și spinarea; le am sonatu spinarea.**

SONATA sau *sunata*, s. f., vedi *sonatu*.

SONATORE sau *sunatore*, s. f., vedi *sonatoriu*.

SONATORIU sau *sunatoriu, -tória*, adj. s., **sonans**, **sonitans**, **sonorus**; **metallicum**; care *sona*, 1. în genere : *sonatorii de tube, de cornuri; sonatori de cymbale, de cithare, de organe; sonatori și sonatorie, absol. celli ce canta cu instrumente musice; metalle bene sonatorie, sonatóri'a moneta; sérpe sonatoriu. serpi sonatori, orologie sonatóric; vorb'a sonatoria prin vecini; murmure sonatorie de bellu de pace; 2. în specie : a) moneta sonatória. metallica, în oppos. cu monet'a de charteía, etc.; asiá : *bonni sonatori, galbini sonatori, lei sonatori; b) absol. f., sonatória = sonatóre, a) în genere, instrumentu de sonatu, de datu semnu, clopotellu, etc.; β) în specie, sonatóre, untu de sonatóre, nomine de plante, hypericum perforatum și hyoscyamas niger Linn. (compara și it. sonatore. isp. port. *sonador*, fr. *seigneur*).**

SONATU sau *sunatu, -a*, adj. part. s. (d'în *sonare*), (sonatus), **sonitus**, **sonus**, **pulsatus**, (it. *sonato, sonata*, fr. *sonato*); 1. în genere : *tube sonate, clopotelli sonati. ora sonata, mai multe buccati de musica sonate de mai multi; vorbele sonate prin vecini; instrumente de sonatu, bone de sonatu; sonatulu instrumentului; sonatulu tubelorú, cornurilorú; sonatulu grave, acutu, suptire; sonatulu*

pertunditoriu; 2. in specie, subst. f., *sonata*, buccata de musica instrumentale.

SONATURA sau *sunatura*, s. f., *sonitus*, (it. *sonatura*, isp. *sonadura*); actione de *sonare*, déro mai vertosu effectu allu acestei actione; *sonatur'a fer-raloru*, *sonaturele desertului*, *in sonaturele tubei*.

SONETTU, pl.-e, (it. *sonetto*, fr. *sonnet*, d'in *sonare*); poema lyrica, compusa de doue prime caterne de versuri urmate de doue terne de versuri: *e difficile forte compositionea unui bonu*, *formosu si addeveratu sonettu*; *sonettele lui Petrarca*.

SONETU sau *sunetu*, s. m., vedi *sonitu*.

* SONIPEDE, adj. s., *sonipes*; care *sona* d'in *petiôre*; ca mai desu s. m. in locu de *callu*.

SONISIORU sau *sunisioru*, pl.-e, diminutivu d'in *sonu* sau *sunu*, (*sonulus*), *vocula*.

SONITARE, v., *sonitare*, (forma intensiva sau iterativa d'in *sonare*); a *soná* continuu, a *soná* cu *potere*; *sonitau tubele*; *sonitara tóta diu'a si tóta noptea campanele basericeloru*.

SONITU sau *sunetu*, pl.-e, *sonitus*, (isp. port. *sonido*); actione de *sonare*, cumu si modu, si mai vertosu effectu de *sonare*: *a dá*, *a nu dá sonitu*; *de ce nu mai da fluerulu sonitu?* *acésta viora da*, *scóte sonitu placutu*; *in sonitulu tube-loru*; *a se scollá in sonitulu musice-i*; *unu mare sonitu vení d'in aeru*, *mari sonite essu d'in acelle crepature alle pa-mentului*; *sonete suavi si farmecatorie*; *joca chor'a la sonitulu fluerului*; *intra vaccele in satu la sonetulu buccinului*; *a pertrece pre cineva in sonitelu musice-loru si campaneloru*; *urechi'a delicata sente differentiele de sonitu allu metal-leloru*; *sonitele elementari articulate alle limbei*; — *nomele teu are mare sonitu*, *unu evenimentu are mare sonitu*; *reulu face mai mare sonitu de câtu benele*; (vedi in acestu intellesu si *compositulu resonitu*).

SONIMETRIA, s. f. (fr. *sonimétrie*); scientia sau arte de a construge sau aplicá unu *sonimetru*.

SONOMETRICU, -a, adj., (fr. *sonomé-*

trique); relativu la *sonometría* sau la *sonometru*.

SONOMETRU, s. m., (fr. *sonomètre*); instrumentu de mesuratu *sonurile*, *intervallele de sonu armonice*.

SONORE, s. f., *sonor*; actione de *sonare*, *impressione*, mai vertosu sensatione a *sonitului*, *sonitu* *suave*, *armoniosu*.

SONORITATE, s. f., (fr. *sonorité*); calitate de *sonoru*: *sonoritatea vocii*, *metallului*, *aurului*, *argentului*, *aramei*.

SONORU, -a, *sonorus*, (franc. *sonore*); plenu de *sonu*, care *sona bene*, *claru* si *puru*, care *sona tare* si cu *potere* si cu *armonia*: *voce sonora*, *vorbe sonore*, *perioade sonore*, *frasile sonore sunt adesea desérte de sensu*; *sonorulu susurru allu albineloru*; *sonore tunitate si detunitate*.

*SONTE, adj. *sous*, gen. *sontis*; 1. *vetematoriu*, *stricatoriu*; 2. *culpabile*, *demnu de pena*; — in *acellu-asi intellesu* si *derivatulu sonticu*.

* SONTICU, -a, adj., *sonticus*; vedi *sonte*.

SONU sau *sunu*, pl.-uri, *sonus*, (it. *suono*, fr. *son*); actulu de *sonare*, déro mai vertosu effectulu acestui actu: *sonurile limbei*, *sonurile musice-i*; *sonulu tubei*, *cornului*, *fluerului*, *vocii de barbatu sau de muliere*; *sonu claru*, *acutu*, *grave*, *suptire*, *pertunditoriu*, *inaltu*, *bassu*; *sonuri surde*, *rauce*, *aspre*, *rudi*; *sonu dulce*, *suave*, *molle*; d'in *sonuri elementarie articulate se formédia syllabele*, *syllabele su sonuri compuse*, si d'in *aceste sonuri compuse se facu coventele*.

* SOPHIA sau *sofia*, s. f., *sophia*, (*σοφία*); *sapientia*, *intelleptione*; inse in limb'a *usuale* numai ca *nome propriu de femina*: *multe se chiama Sophia in acestu locu*.

* SOPHISMA sau *sofisma*, pl. *sophismate* sau *sofismate*; *sophisma*, (*σοφισμα*, fr. *sophisme*); *argumentu captiosu*, *rationamentu falsu* si *mentionosu spre a duce pre altii in errore*: *carte*, *scriere plena de sofismate*, *sofism'a implica totu de a un'a intentionea de a ammagi*; *a descoperi*, *refelle*, *resólve sofismatele*.

* SOPHISTICA sau *sostistica*, s. f., vedi *sophisticu*.

* SOPHISTICARE sau *sostificare*, v., (fr. *sophistiquer*); 1. a fi *sosticuu*, a face *sostimate*; 2. a face *sosticua*, a falsificá: a *sosticúa beuturile, monetele*.

* SOPHISTICATIONE sau *sostificatiune*, s. f., (fr. *sophistication*); actiune de *sostificare*: *sostificatiunea moniteloru*.

* SOPHISTICATORIU sau *sosticatoriu*, -*tória*, adj. s., (fr. *sophistiqueur*); care *sosticua, sosticatoriu de vinuri*.

* SOPHISTICATU sau *sosticatu*, -*a*, adj. part. subst. d'in *sostificare*.

* SOPHISTICU sau *sosticuu*, -*a*, adj. s., *sophisticus, sophisticus*, (*σοφιστικός*, -*ή*, fr. *sophistique*); relativu la *sophisma*, cumu si la *sophistu* in sensulu reu allu acestui coventu: *ammagitoriu, captiosu, etc.: argumentu sosticuu; conclusione sosticua*; ca s. f. reale, *sosticua* sau *sosticua*, maiestria: a) de a face *sostimate*; b) de a descoperi si refelle *sostimatele*.

* SOPHISTU sau *sostistu*, -*a*, adj. s. pers., *sophistes*, (*σοφιστής*, fr. *sophiste*, d'in acea-asi radice cu *sophu* si *sophia*); 1. *sostistu*, la greci, in anticitate fura leuati in acellu-asi intellesu cu *sosti* sau *filosofi*, cumu si cu *retorii*; 2. *déro* in currendu ei abusara si de logica si de limba, si asiá adjunsera se fia leuati de ammagitori.

* SOPHOMANIA sau *sostomania* s. f., (franc. *sophomante*, d'in *σοφός*=*sophu*, si *μανία*=*mania*); *mania*, affectatiune de sapientia.

* SOPHU sau *sostu*, s. m., *sophus*, (*σοφός*); sapiente, intellectu, filosofu.

SOPIRE sau *sostire*, (vedi si comp. *assostire*=*assostire*, pre a locuri *atliustire*), v., *sostire*; a confundá, sau a se confundá in somnu greu, a se ammeti, a addormi, etc., 1. proprie: *imbuibati de beutura, sostira; lovitu la capu remase sostitu*; 2. metaf. mai vertosu de lucruri: a impacá, allená, imblandi, farmecá: a *sosti dorerea, meni'a*.

* SOPORARE, v., *soporare*; a confundá in *sostore*, 1. a addormi somnu greu si profundu, a ammeti: a *sostora serpii, a sostora mentile cuiva*; 2. metaforice, a) a impacá, allená, imblandi, farmecá, (vedi si *sostire*); b) a provede

cu putere de *soporare*: *sostora'ta vérga a somnulu*.

* SOPORATIONE, s. f., (fr. *soporatiun*); actiune de *soporare*.

* SOPORATIVU, -*a*, adj., (fr. *soporatif*); aptu a *soporare*: *medicamente soporative*: metaf. *lectura soporativa*.

* SOPORATU, -*a*, adj. part. s. (d'in *soporare*), *soporatus*.

* SOPORE, s. f., *sopor*, (d'in *sostire*); 1. somnu greu ca cellu de betia, ammetitura, lethargia; 2. somnu profundu ca cellu d'in betia; somnulu mortei; in genere: langore, somnulentia, somnore, lenosia, indolentia, inertia, stupore; si ce face assemine somnu: *opiulu e sostore*.

* SOPORIFERU, -*a*, adj., *soporifer*, (fr. *soporifère*); care adduce *sostore*: *lapte soporiferu, macu soporiferu: laudanulu e soporiferu*; camu in acellu-asi sensu si *sostificu*.

* SOPORIFICU, -*a*, adj., vedi *soporiferu*.

* SOPOROSU, -*a*, (fr. *soporeux*); plenu de *sostore*, care adduce grea si profunda *sostore*.

SOPORU, -*a*, adj., *soporus*; (d'in *sostore*); care are si da *sostore*.

SORA, *sorata*, etc.; vedi *sostore* si *sostu*.

SORBA, s. f., vedi *sostu* (arbore).

SORBE, s. f., *puls*; ceva fertu ce se *sostore*; vedi si *sostu*.

SORBERE, *sostisi, sostitu*, si *sostire* v., *sostore*, (it. *sostire*, isp. *sostir*, port. *sostir*, prov. v. fr. *sostir*, alb. *sostir*); a suga si inghiti, a trage si inghiti, 1. proprie, a) cu gur'a, cu rostrulu: a *sostore d'in cafea, a sostore cafea*; nu *sostore prea caldu thei'a*; se *sostoremu cate unu ouu crudu, ce ne diregemu vocea*; *sostore acesta-a, ce e licidu*; a *sostore margaritarie licidite in acietu, a sostore sangele cuiva: serpii sostu broscule*; *vacele sostu apa d'in riu*; b) cu veri-ce medilocu: *plantele parasite sostu succulu altoru plante*; *albinele sostu mierea d'in flori*; *pamentulu sostore umilitatea, mai vertosu aren'a sostore umiditatea*; *marea sostore tote fluviele in senulu seu*;—in genere: cine *sostore prea ferbente, nu mai vre a sostore neci rece*; *vorticele de apa sostore tote navile, sostore si mai usioru luntrile*;

sórbemu odorile cu nasulu, sórbemu chiaru cu oclii fermosetiele, etc.; de aci: 2. metaforice: *a sórbe cu oclii*, a placé fórte: *te sórbe cu oclii*; *poti sórbe cu oclii acésta gratiosa copilla*; *a sórbe cu mentea, cu cogitarea*; *a sórbe celle ce spunu, celle ce aude*; *a sórbe invetiatur'a*.

SORBETU, s. f., (fr. sorbet); beutura cu apa, cu limonia sau alte fructe si cu sacharu, beutura recoritória; beutura ce se bee si calda.

SORBICARE, v., sorbillare; a *sorber* câte pucinu, câte unu picu: *a sorbicá caféu'a in doue ore*; *sórbeti, nu sorbicati*.

SORBILE, adj., sorbilis; ce se póte *sorber* sau *sorbire*: *oua sorbili*; ca subst., *unu sorbile*, beutura ce e bona de *sorbitu*.

SORBILLARE, v., sorbillare; a *sorbe* câte unu picu, a gustá cu incetulu si cu mare appetitu; vedi si *sorbicare*.

SORBIRE, v., vedi *sórbere*.

SORBITIONE, s. f., sorbitio; actione de *sorber* sau *sorbire*, cumu si effectu allu acellei-asi; chiaru si ce *se sórbe*: *sórbitione de theia in fia-care séra*.

SORBITIU sau *sorbetiu*, s. m., sorbitium; in sensulu formei: *sorbitione*.

SORBITORIU, -tória, adj. s., sorbens, care *sorbe*, cui place a *sórbe*, care e aplecatu a *sorber* sau *sorbire*: *mare sorbitoriu de caféa*; *sorbitóri'a arena*.

SORBITU, -a, adj. part. s., d'in *sorbire* = *sorber*: *cafellele sorbite, cupa de amaru sorbita*; *gur'a si limb'a servu la sorbitu*; *sorbitulu unui ce asiá ferbente te póte reu frige*; *cu unu sorbitu inghiti totu*.

SORBITURA, s. f., sorbitio, haustus; puls, (d'in *sorbitu* de la *sorbire* = *sorber*); actione de *sorbire*, déro mai vertosu effectu allu acestei-a, chiaru si ceva ce *se sórbe*: *beutura, buccata, cibo, etc.*: *sorbitur'a unui licidu ferbente nu se face ca a unui licidu rece*; *sorbiture de lente, de fasole, de pome, de carne, etc.*

SORBU, s. m., 1. in sensu mai directu cu verbulu *sorber*, sorbitium, haustus = *sorbitura*: *sorbulu navei de vortice*; *la multe locuri alle acellei apa sunt infricosiate sorburi ce sorbu luntrile si le*

inneca; de unde: *b) gurges, vortex, vortice, vertegiu, de apa, (compara isp. sorbo si port. sorvo = gura, inghitura de apa etc.)*; *c) turbo, vertegiu de ventu forte violentu, ca tromb'a de mare*; 2. cu pl.-i, unu genu de plante, d'in cari specie: *sorbulu domesticu* = *sorbulu de gradina* = *sorbus domestica Linn.* si *sorbulu selbaticu* (compara it. *sorbo*, port. *sorbo* si *sorveira*, isp. *sorbal*, fr. *sorbier*); fem. *sorba, sorbum*, (compara it. *sorba*, isp. *sorba*, fr. *scrbe*), fructulu arburelului *sorbu*.

* SORDE, s. f., sordes; necuratía, impuritate, spurcu, spurcatione, etc.: *sordile nasului, urecloru*; *sordea camesieloru si altoru vestimente*; *sordea corpului, petioreloru, pellei*; in specie, ca semnu de doliu, spre a provocá commiseratione; spurcatu d'in matrice, si in genere de partile naturali alle mulierei; — metaforice: bassu, micu de sufletu, vile, misellu, de caracteriu reu, de nemica, si maculatu, abiectu, putore de omu, etc.

* SORDERE si *sordescere*, v., sordere, sordescere; vedi *sordire* popul.

* SORDIDARE, v., sordidare; a face *sordidu*: *a si sordidá mânule, vestimentele*; metaf. *a si sordidá suffletulu, ánim'a cu velle cogite*.

* SORDIDATU, -a, adj. part., (d'in *sordidare*): *facia sordidata, vestimentu sordidatu*, in specie ca semnu de dorere si amaru, spre a attrage commiserationea altoru-a; despre portu si ornatu, negru si in totu casulu *sordidu* câtu se póte.

* SORDIDU, -a, adj., sordidus, (fr. *sordide*); plenu de *sorde*: *copilli sordidi, vestimente sordide, cu faci'a sordida de pulbere si de sânge*; metaforice, *a) bassu, vile, de nimica, abiectu*; *b) ignobile, de despretiatu, de nemica, misellu in genere*; in specie, avaru, complitu: *sordidi avari, sordida avara, sordida avaritia*.

SORDIRE (reu pre a locuri *sortire*), escu, v., sordescere, sordidare; 1. a face *sordidu*: *nu dá prin lacuri limose, co te sordesci*; *m'am sorditu d'in petiore péno in capu*; *ti ai sorditu tóte, ti ai sorditu*

vestimentele si totu corpulu; 2. a fi plenu de sorde: *de ce ti sordescu tote pre leni?*
3. metaforice: a fi *sordidu* in tote insemnarile ce are adj. *sordidu*.

*SORDITUDINE, s. f., *sorditudo*, (d'in sorde); statu allu cellui ce e *sordidu*.

SORDITU, -a, adj. part. s., (d'in *sordire*), *sordidatus*, *sordidus*: *te ai dussu curatu curatellu, si mi ai venitu sorditu; sorditi toti de sânge*.

SORDITURA, s. f., *sordes*; actione de *sordire*, déro mai vertosu effectu allu acestei actione: *ce sorditura pre vestimentele telle, déro ce de sorditure pre cogitulu, pre anim'a si pre nomele teu*.

SORDU, (pre a locuri *sortu*, cu s si ueratu, *siortu*), s. m., *sordes*; ignominia; in acellu asi sensu cu *sorde*, applicatu mai vertosu in sensulu morale allu formei *sorde* = *ignominia*, *macula de ignominia*.

*SORDULENTIA, s. f., *sordulentia*; statu de *sordulentu*: *sordulentia albiturcloru*.

*SORDULENTU, -a, adj., *sordulentus*; plenu de *sorde*. forte *sordidu*: *copillu sordulentu, fete sordulente*.

SORE, s. m., *sol*, (it. *sole*, isp. port. *sol*, prov. *sol*, *solei*, *soleil*; fr. *soleil*); corpu cerescu ce appare cellu mai luminosu pre cerulu nostru in forma de discu splendidu: *sórele resare, se redica, descende, appune; sóre-resare, sóre-appune; de la sóre-resare si sóre-appune; resaritululu si appusulu sórelui; câte in sóre si in luna: cere câte in sóre si in luna, spune câte in sóre si in luna; a stá la sóre, a stá sub sóre, a se uitá la sóre: la sóre te poti uitá, la fac'a fetului formosulu nu*; prov.: *mai bene se intingi in sare si se canti in sóre, de câtu se intingi in untu si se canti in pamentu*.

SORECE, s. m., etc., vedi *sorice*.

SORGENTE, adj. s., vedi *surgente*.

SORICARIU, -a, adj. s., 1. relativu la *sórice*, applicatu mai vertosu la catusie: *pissica soricaria*, cui place a vená *sórici*, déro usuale ca subst. reale la: a) una specia de planta, *butea vulgaris* Linn. b) *soricariu* sau *soricariu rosu*, *milvus rufus*, care venédia *sórici*; — ca subst. pers., *soricariu*, (f. *soricarressa*), cellu ce

persecuta si occide *sórici*;—s. f. abstr. *soricaria*, a) occupationea *soricariului* sau *soricarressi*; b) multime de *sórici*; (vedi si *soricime*, *soricetu*; in acestu sensu si m. *soricariu*); 2. d'in *soricu* cui place *soriculu*.

SORICE (de ordinariu pronuntyatu *siórece*, care pronuntya occorre si in derivate), s. m., *mus*, *sorex*, (it. isp. *sorce*, fr. *souris*); genu de animali roditorie si forte stricatorie, cându se incuiba prin case, etc.: *a prende sórici, pissic'a prende sorici*; prov. *ce nasce d'in pissica, sorici manâncea; a se avé între sene ca pissic'a cu sóricelce*.

SORICELLU, s. m., *musculus*; deminutivu d'in *sórice*; vedi si *soricetiu* = *soricuciu*.

SORICESCE, adv., *murium more*; in modu *soricescu*, ca *sóricelce* sau ca *sórici*.

SORICESCU, -a, adj., *soricinus*, ad mures pertinens; relativu la *sórice*, la *sórici*: *genulu soricescu*.

SORICESSA, s. f., *mus femella*; *arsenicum*; 1. proprie, femella a *sóricelui*; 2. usuale inse *arsenicu*, ce serve la occiderea *sóriciloru*, (in form'a *soricica* pare a se confunde cu *saricica*).

SORICETU, s. m., vedi *soricariu*.

SORICIME, s. f., vedi *soricariu*.

SORICINU, -a, adj., *soricinus*, *murinus*; relativu la *sórice*, la *sórici*.

SORICIU, -a, adj. s., 1. cu tonulu pre *ci*: *soricu*, de colorea *sóricelui*, perului *sóricelui*, *gilvus*, *cinerens*; 2. cu tonulu pre *ri*: *soricu*, leuatu de regula ca subst. *soricu*, *suilla cutis*, *pellis*, pelle de poreu, mai allessu cându poreulu sau porcellulu e perlitu: *copilliloru place soriculu, a rode soricu. M.*

SORICONE, *soriconiu*, si cu *n* molliatu *soricoiu*, s. m., *major mus*; augmentativu d'in *sórice*, *sórice mare*; f. *soriconia*, si *soriconia*, (*soricoica*), reu applicatu ca fem. simplu.

SORICUCIU, -tiu, s. m., vedi *soricellu*.

SORIORA, s. f., vedi *sorore*.

SORIRE, -escu, v., *apricari*, *soli expanere*, (compara it. *soleggiare* si *assolare*, isp. *asolear*, si *insolar*, prov. *solellar*); a pune la *sóre*, a espune la calórea si lumin'a *sórelui*: *a sorí gránulu*

umeditu; puneti afora vestimentele umide se se mat sorésca; soriti desu copilli; betrânitoru place se se sorésca, candu le e frigu, dero si teneriloru place se se soresca; si serpii, pre sore formosu, essu din gaure si se intendu se se soresca; in specie, a bate, a luci si incaldítare sórele;—de regula ca imperson. soresce tare astadi; in neci-una din dillele cânelui nu a soritu asiá; in genere, a luci si incaldí, a aparé sórele : dupo nuera si recore prea mare soresce mai bene.

* SORITE, s. m., **sorites**, (σωπίτης, fr. **sorite**, -- d'in σωρός=cumulu); syllogismu formatu d'in accumularea multoru pmissie, curatu rom. *acervu*=**acervus** : *de celle mai multe ori soritele e una sofisma.*

SORITU, -a, adj. part. s. (d'in sorire); **apricatus, apricus, soli expositus.**

SORITURA, s. f., **apricatio**; actione de *sorire*, cumu si mai vertosu effectu allu acestei actione : *soritur'a betrânitoru, soriturele de tóta diu'a alle copilloru.*

SORORE (scurtatu *soro, soru, sora*, dupo localitati; inse pl. constante si pretotindine, *sorori*=*surori*, directu d'in *sorore*=*surore*), s. f., **soror**, (istr. *sorore*, v. it. *sorore*, n. it. *suora*, si deminut. **sorella**, prov. *sorre* si *sor*, fr. *soeur*); consangena d'in acelli-asi parenti: 1. proprie : *tu mi esti soru, eu ti su frate, noi suntemu sorori bone d'in acellu-asi tata si d'in acea-asi mamma; soru bona ca si frate bonu, póte inse fi una femina soru vitrica cu unu frate sau mai multi, cu una soru sau cu mai multe sorori; si póte fi soru vitrica numai despre unulu d'in parenti, mai raru dero soru vitrica despre amendoi parentii; 2. metaforice, a) *soru de lapte*, care sughe lapte de la una nutrice imperuna cu fili'a sau fliulu nutricei; b) *soru de cruce*, (vedi *frate de cruce*); c) in genere, se dice unei femine cu care cine-va e fórte familiaru, mai allessu barbatulu dice mulierei *salle : soru*;—3. pentrn forma, a) coventulu simplu si primitivu, admite in declinatione : α) la nom. voc. acc. sing. de regula si mai pretotindine for-*

m'a *soru*, multu mai raru form'a *sora* éro *soro* tine loculu intre amendoue celle alte forme, afora de vocativu unde intra aproprie éclusivu : *acésta-a e soru-mea, soro-mea, sora-mea*; inse : *soro! soro bona si dulce! nu vedu pre soru-mea, pre soro-mea, pre sora-mea*; cu articlu numai : *sor'a, sor'a nóstra, sor'a vostra*, fiendu co tote celle trei vocali *u, o, a* se elidu fia-care, inaintea articlului; β) in gen. si dat. sing., occorre de regula form'a completa *sorore* : *dau sororei melle, nu dau inse sororei vostre; copillii sororei telle, nu ai sororei melle, etc.*, cu multu mai de preferitu de câtu formele scurtate : *dau sorei melle, nu sorei telle*; formele scurtate paru de admissu in poterea nuantie delicate ce espremu, numai cu possessivele *meu, teu, seu, f. mea, tea, sea*, cari atunci se declina, remanendu form'a scurta *soru*, etc., nedeclinata si nearticulata : *dau soru mei, copillulu soru sei*; inse cu *vostru, nostru*, etc. d'in contra : *dau sorei*, si mai bene : *dau sororei nostre; copillii sorei vostre*, si mai bene : *copillii sororei vostre*;—plur., cumu s'a observatu de la inceputu, se formédia d'in *sorore*, adeco : *sorori*, si se declina regulatu : *sororile, sororiloru, aceste sorori, acestoru sorori*, etc.;—b) in derivate, α) d'in form'a scurtata : α') *soriora*=*suriora*, (in locu de *sorioria*), **sororecula**; deminutivu, applicatu cu mare resfaciare in tote insemnarile primitivului, fora se aiba irregularitatele acestui-a in flessione; β) *sorata*=*surata*, s. f., **sororis instar**=ca una *soru*, in locu de *soru*, applicatu la veri-ce femina, fia si straina de familia, destullu se fia delicata, mai allessu la celle tenere,—scurtatud'in *sororata*=*sururata*.

SORORIARE=**soruriare**, v., **sororiare**, vedi *sororire*.

* SORORICIDIU, s. f., **sororicidium**; occidere de soru.

* SORORICIDU, s. m., **sororicida**; occiditoriu de soru.

SORORIRE=**surorire**, (vedi si compositulu *insororire*=*insurorire*), -escu, v., **sororiare**, **conjungere, maritare**; a face *sorore*; 1. in sensulu cellu mai ap-

rore de lapte, a dá lapte unui copillu strainu imperuna cu allu seu; 2. in sensu generale, a legá, conjunge, uní, apropiá : *a sorori vitiele cu altele, cu ulmii; unu agru se sororesce cu celle vecine; limitile nostre se sororescu; vedi si sororiare, cumu si sororare la sorore.*

SORORITU=*suroritu*, adj. part. s. d'in *sororire*.

SORORIU,-a, adj., *sororius*; relativu la *sorore* : *sarutate sororie, relatione sororia.*

SORTE, s. f., *sors*, (it. *sorte*, fr. *sort*); parte, mai vertosu parte ce capita sau are cineva de la intemplanare, de la fortuna, 1. in sensulu cellu mai primitivu : *a arruncá sortile, a trage sortile; sortea mea e de auru, a tea e de lemn; si pre camési'a lui arruncara sorti; a scóte d'in urna si numerá sortile; d'in doue cente de sorti numai doue sorti su cu castiguri mari; eu su invinsu de sórte; generarii nu se allessera, ci se trassera la sorti; vei leuá si acceptá voliosu cea ce ti cade la sorti; ce ti a cadutu la sorti? neci una data nu mi cade nemica la sorti; se nu incredemu sortiloru negotiele importanti; in specie, *sorte*=profetia, oraclu, pentru eo se dá una data pre table de sorti : *sortile Pythiei nostre essu neaddeverate*; 2. metaforice, fatu, destinu, cumu si parte, fortuna, statu, positione, etc., fia bone sau relle, destullu co se considera ca fapte alle intemplanrei, alle orbului casu : *nu scie si nu prevede mentea omului ce pote adduce sorica si fatulu; nemine nu e contentu neci cu sortea ce singuru si allege si imbracia; in sortea bona se ne tememu de sortea rea; amara, cruda, barbara; sortea armeloru nostre fu trista; a plange sortea sea, sortea altoru-a; a si ammeliorá sortea; a regulá prin testamentu sortea copilliloru; a assecurá cuiva una sorte; capritiele, arbitriulu, bonulu placu allu sortei; sortea rea cadú pre cellu mai innocente, (vedi si la 1.);—in specie, *sorte*=parte a unui sociu in unu negociu, déro mai vertosu, *sorte*=capite, in oppos. cu procente : *intorce-mi si sortea si procente.***

SORTICLA sau *sorticula*, s. f., sor-

ticula; deminutivu d'in *sorte*, applicatu in specie la *tabliti'a de sorti*.

SORTIFERU,-a, adj., *sortifer*; care da *sorti*, in specie, care da oracle.

SORTIGERU,-a, adj., *sortiger*; vedi *sortifer*.

SORTILEGIU, s. m., *sortilegium*, (fr. *sortilège*); 1. spunere de oracle, profetisare; 2. farmecu; pretensa spunere a venitoriului si fortunei, a *sortei*.

SORTILEGU,-a, adj. s., *sortilegus*; care spune oracle, *sortile*, care profetisa; care pretende a descoperi venitori'a *sorte* a omului.

SORTIRE, v., *sortiri*, (d'in *sorte*), a pune sau trage in *sorti*, a allege prin *sorti*; *a sorti care se fia primu si care secundu: a sorti juratii*; in genere, a dá sau leuá prin *sorti*, si de aci, a capitá, obtiné : *a sorti sórte bona, sórte rea; a sorti averi mari; a sorti partea cea mai bona.*

SORTITIONE, s. f., *sortitio*; actione de *sortire* : *sortitionea dede judici pre adversarii accusatului.*

SORTITU,-a, adj. part. s., (d'in *sortire*), *sortitus* : *celli sortiti d'in judici nu ne erau favorabili; in urn'a de sortitu se arrunca sortile totoru-a; a nu fi contentu de sortitulu loru.*

* SOSPITALE, adj., *sospitalis*; relativu la *sospite*, salutaru.

* SOSPITARE, v., *sospitare*, (d'in *sospite*); a face, tiné *sospite* : a salvá, mantui, conservá, tiné sanitosu.

* SOSPITATE, s. f., *sospitas*; statu de *sospite*, salute, sanitate.

* SOSPITATORIU,-tória, adj. s., *sospitator*; care *sospita* : *sospitatoriulu suffleteloru nostre.*

* SOSPITATU,-a, adj. part. s., (d'in *sospitare*), *sospitatus*.

* SOSPITE, adj. s., *sospes*, (probabile affine cu gr. *σῶς*); salvatoriu, salutaru, servatoriu, mantuatoriu; déro si passivu : salvatu, servatu, mantuitu, seapatu, nevettematu, sanitosu, etc.; *junii s'au intorsu sospiti in patria.*

* SOTADE, s. m., *Sotades*, (*Σοτάδης*); nomele unui poetu libidosu; si de aci adj., *sotadiu*, *sotadens* si *sotadicu,-a*, *sotadicus*, relativu la *Sotade*, si de aci in

genere : libidinosu, ignominiosu, etc. : *versu sotadiu, versuri sotadie.*

* SOTADICU sau *sotadiu*, -a, adj., vedi *Sotade.*

* SOTERE, s. m., *soter*, (σωτήρ); mantuatoriu, salvatoriu; — de aci s. f. pl., *soterie*, *soteria*, (σωτήρια), serbatoria pentru scapare de greu morbu sau de alta mare nevolia.

* SOTERIE, s. f. pl., vedi *sotere.*

* SOTHE sau *sote*, s. f., (*Sothis*); nome datu de Egyptiani stellei *siriu*; de aci adj., *sothiacu*, -a, (fr. *sothiaque*), relativu la *sothe* : *periodu sothiacu, cyclu sothiacu; periodulu sothiacu era de 1460 de anni.*

* SOZUSA, s. f., *sozusa*, (σωζουσα); planta ce se dice si *artemisia* sau *serpullu mare.*

SPADA, s. f., vedi *spata.*

* SPADICARIU, -a, adj. s., *spadicarius*; relativu la *spadice*; care colora *castaniu.*

* SPADICE, s. f., *spadix*; 1. ramurellu de *fenicu* smulsu cu fructulu seu; 2. negru ca *fenic'a*, ca *castan'a*; *castaniu*, *feniciu*, etc.

* SPADICEPHALU, -a, adj., (fr. *spadicéphale*, d'in *σπάδιξ* = *spadice*, si *κεφαλή* = *capu*); care are capulu *castaniu.*

* SPADICINU, -a, si

* SPADICIU, -a, adj., (fr. *spadiciné*, *spadicé*); relativu la *spadice*; subst. pl., *spadiciele*, classe de plante *cryptocotyledonie.*

* SPADONE, s. m., *spado*, (σπάδων); castratu, eunuclu; si despre plante, fora fructu, fora sementia.

* SPADONIA, s. f., si

* SPADONATU, s. m., *spadonatus*; statu de *spadone.*

* SPADONIU, -a, adj., *spadonius*; ca *spadoncle*; fora sementja, etc. : *plante spadonie.*

* SPAGIRIA, s. f., (fr. *spagirie*, d'in *σπάειν* = *rumpere*, si *ἀγείρειν* = *adunare*); scientia sau arte de a desface, descompune si recompune, combiná elementele constitutive alle corporiloru, *synon. cu chymia.*

* SPAGIRICU, -a, adj., (fr. *spagirique*); relativu la *spagiria* sau la *spagirismu.*

* SPAGIRISMU, s. m., (fr. *spagirisme*); 1. *chymia*, (*alchymia*), care se ocupá cu analysea metalleloru si cautá asiá disa *pétra filosofale*; 2. *systema* a unoru medici ce vreu a tractá corpulu omului in respectulu morbului si sanetatei in analogia cu processele *chymistiloru spagiriei.*

* SPAGIRISTU, s. m., (fr. *spagiriste*); medicu partisanu allu *spagirismului.*

SPAIMA (contrassu d'in *spavima*; vedi *spaimentare*), s. f., *pavor*, *terror*, *formido*; accessu de frica mare, mai allessu de frica fora causa, *formidine* : a *bagá spaima in cineva*, cu differentia de intellesu : a *bagá pre cineva in spaima* : nu *bagati spaim'a in calli*, nu *bagati callii in spaima*; in : a *bagá in spaima*, coventulu pote fi si plur., déro si sing. : a *prende spaima si spaima* sau *spame*; *ne leuà spaim'a*; *fora spaima*, cu *spaima* : *callu cu spaima*; e *spaim'a* sau *spaimele lunei*; a *fugí, tremurá de spaima*; *spaim'a lui Domnedieu in ei*; e *ceva de spaima*, *lucru de spaima*, *geru de spaima.*

SPAIMENTARE, (contrassu d'in *spavimentare*), v., *expavescere*, *terrere*, *perterrere*, (compara it. *spaventare* si *spantare*, isp. port. *espantar*, pr. *espaventar*, v. fr. *espaventer*, *espauenter* si *espoventer*, n. fr. *epouventer*); a *infricá*, a *bagá frica* sau *terrore in cineva* : *ostea se spaimentá si leuà fug'a*; a *spaimentá cu batalia*, cu *ammenitari*; nu *ne vomu spaimentá de nemica*; *nemica nu ne spaimenta*; — pentru differentia de sensu vedi *spariare.*

SPAIMENTATIONE, s. f., *actione de a spaimentare*, *terrefactio.*

SPAIMENTATORIU, -tória, adj. s., *terribilis*, *terribilis*, *formidabilis*, (it. *spaventatore*, isp. port. *espantador*); care *spaimenta* : *spaimentatoria armata*, *spaimentatorie detunite*, *spaimentatoriu tyrannu*; — s. reale f., *spaimentatória* = *spaimentatóre*, *ceva de spaimentatu*; vedi si *spariatore.*

SPAIMENTATU, -a, adj. part. s. (d'in *spaimentare*), *territus*, *perterritus.*

SPAIMENTATURA, s. f., *terrefactio*, *consternatio*, *pavor*; *actione de*

spaimentare, si mai allessu effectu allu acellei-a; *suffere de spaimentatura*; a *descantá de spaimentatura*; vedi si *spariatura*.

SPAIMENTOSU, adj., *terrificus, pavidus*, (it. *spaventoso*, isp. port. *espaventoso*, prov. *espavantos*); plenu de *spaimentu*, de *spaima*, cu doue intellesse: 1. activu, care inspira *spaima*: *cumu se nu te spaimenti de ce e spaimentosu?* 2. passivu, care sente *spaima*: *copillu spaimentosu, spaimentosii liepori*; a-cestu d'in urma sensu predomina in *spaimosu*, care mai nu se aude cu sensulu activu ce are *spaimentosu*.

SPAIMENTU, pl.-e, *terror, terriculum*; cu acellu-asi intellesu ce are si form'a *spaima*, cu differentia co form'a *spaimentu* are si insemnarea de *ceva cu care spaimentámu, spariatore*.

SPAIMOSU, -a, adj., *terrificus, pavidus, timidus*; plenu de *spaima*, raru inse cu sensu activu, (vedi *spaimentosu*), ei cu sensu passivu: *fricosu, spariosu: callu spaimosu, spaimosela columbe, spaimos'a féta*.

SPANACU, s. m., vedi *spinacu*.

SPANATICU, -a, adj., *quasi imberbis*; camu *spánu*.

SPANIA, (pronuntia *spania*), s. f., *status imberbis*; statu de *spánu*.

SPANIRE, -escu, v., *imberbis fieri*; a se face, a adjunge *spánu*.

SPANTICARE sau *spant care*, (d'in *es* si *pantice*), v., *eviscerare, exenterare, lacerare, discindere, discerpere*, (isp. *despancijar, despanzurrar*); a deschide *panticele*, a taliá *panticele*, 1. proprie: *spanticali pescii si scoteti laptii si ouale; a spantica unu amnellu, unu bou; a spantica cu spat'a unu omu*; 2. metaforice, a rumpe, a sfasciá, crepá, etc.: *a spantica vestimentele; a spantica pándi'a*.

SPANTICATIONE, s. f., *evisceratio, discerptio, laceratio*; actione de *spanticare*.

SPANTICATU, -a, adj. part. s., (d'in *spanticare*), *evisceratus, laceratus*.

SPANTICATURA, s. f., *evisceratio, laceratio*; actione de *spanticare*. cumu si effectu allu acestei actione: *spanticator'a mui multoru ómeni cu spat'a;*

spanticaturele facute in mantellulu meu; metaforice, una persona nesaturata, si de aci, desfrenata, inexplibilis, helluo, erro, nequam: spanticatura de copillu, spanticatura de muliere.

SPANU, -a, adj., (*σπάνιος*), *imberbis*; care nu are *barba*, care nu face *barba*.

SPARANGA, s. f., si

SPARANGU, s. m., *asparagus*, (*ἀσπάραγος*, it. *sparágio, spárago* si *aspárago*, isp. *esparago*, port. *esparaga*, fr. *asperge*, n. gr. *σπάραγγι*, — trecutu si in alte limbe moderne); specia de planta bona de mancatu candu e tenera; vedi si form'a completa *asparagu*; — derivatulu *sparangalu* nu se pote aprobá.

SPARGACIOSU, -a, adj., etc., vedi *spargutiosu*, etc.

SPARGERE, *sparsi* si *sparsei, spartu* si *sparsu*, v., *spargere, dispergere, dissipare, discindere, rumpere, dirumpere, lauiare, frangere, confringere, flndere, scindere, caedere, secare, aperire*, (it. *spargere*, v. isp. *esparger*, n. isp. *esparcir*, port. *espargir*, si *esparzir*, prov. *esparger, esparzer* si *esparser*, fr. comp. *disperser=dispersare*); cu doue sensuri fundamentali: 1. *resipi*, 2. a *sfermá*, d'in cari se modifica si *variédia*, 1. in: a *presará, seminá, stropí, udá, irrigá*, lati, intende, *arruncá* pre intensu *spatiu*, etc.; a) in genere si proprie: *spargeti nuci, albane, cofetturi la nunta; au inceputu a se sparge nuerii; se sparge negur'a; a sparge rose, flori, frondie; a sparge sementia; a sparge carnea cu multa sare, a sparge altariulu cu sânge, cu odori; a sparge sânge, apa, vinu; serpi sparsi cu varie macule; a sparge gradin'a cu apa; taurii spargu pulberea cu petiorele; de una si de alta parte spargu sagette; b) in specie si metaforice, a) despre una multime, a *resipi*, *despartí, impartí: ursulu se rapede si sparge cáni; navile flotei se spargu in departare pre vast'a mare; multime de spectatori sparsi pre iote callile; se nu spargu chor'a; a inceputu a se sparge udu-narea; nu s'a sparsu=nu s'a spartu inco ballulu; se spargu toti d'in adunare si fugu incotrau vedu; mai allessu cu nuanti'a de violentia de la urmatoriulu**

2 : *abia cu potere armata sparsera si dispersera poporulu adunatu in mare numeru; ai nostri sparsera ordinile de bataliu alle inimiciloru; apoi : se spargu societatile celloru rei; se spargu de sene adese cetele de facutori derelle; se spargu clicele, se spargu conspirationile : 3) in genere, a respande, despre vorbe, rumori, etc., a sparge fum'a, nomele, memori'a cuiva, a sparge vorbe calumniöse; se sparg-a pretotendine vorb'a de bellu; 2. a sfermá, stricá, violá, taliá, sfasciá, etc. a) in genere : se spargu ollele, s'au spartu tote urciorele si ollicellele; a sparge capulu cuiva, a sparge lemne; cu iunuri spargu murii cetatei; a soná a spartu. (vedi si sonare); a sparge mercatulu, (in aceste-a si sensulu de sub 1., si de aci) : se sparge nunta; se sparge conventionea, involirea; — a sparge nuci cu dentii, cu spargutorea; a sparge semburii de prune, de caisse, de olive; a sparge oua : mergi mai incetu, ca se nu spargi ouale d'in pulpana; se spargu si cildárele, se spargu si casele; de aci : b) a sparge cas'a, unabaserica, unu thesauru, a furá sau cereá a furá si predá cu effractione; inse : a sparge cas'a cuiva = a face reu traiu, a pune in discordia conjugii, etc.; c) a se sparge = a fi spartu = a nu se mai saturá : pare co esti spartu de nu te mai saturi; d) a si sparge capulu, proprie : a si sparge capulu de pariete, de usia; déro si metaforice : a si sparge capulu dice mai multu de câtu a si bate capulu : in desertu ti spargi capulu cu assemini s'ecature; e) a sparge capulu cuiva cu sberete, cu strepete etc.; cu tubele vostre ne spargati capulu; a se sparge sberandu, ca si : a se sparge mancandu si beendu; se sparge de grassu; se sparge si de risu, de buccurá; se sparge si de supperare = crépa de supperare; f) a se sparge in capulu cuiva = a cadé pre capulu lui urmárele relle, fora se le fia meritatu, ei fiendu causate de altii; g) a rupe, vorbindu de vestimente : ámbla cu vestimente sparte; si de aci : vite sparte de lupi si de alte fére; lupii sparsera callulu; inse : a sparge lupii, si cu intellessulu de sub 1. si cellu de sub 2. : pastorii cu cáinii sparsera lupii,*

prensa pre unulu si lu sparsera cu cutitele; h) despre agru, pamentu : a ará, a sfermá, etc. : a sparge pamentu nou, a sparge glebele; de aci si : a sparge unu monte, una collina; i) a sparge unu buba, si intrans., bub'a va sparge sengura in currendu; mediculu va sparge buboniulu; asiá si : se sparge una besica; si spargu sau se spargu nu numai besicile essite pre pelle, ci se spargu si besicile inflata cu aeru, etc.; k) a resipí avereá, si de aci locutionea : mána sparta, una mána sparta = unu resipitoriu, tória; a avé mân'a sparta = a dá si perde totu, etc.

SPARGINE, s. f., spargo; actione de spargere, cumu si effectu alle acellui-asi : spargine de sare, de piperu; sparginile facute de tunu in murulu castrulu.

SPARGUTIOSU, -a, adj., sparsilis; fragilis, fissilis; suppusu la spargere : lemne spargutiose.

SPARGUTORIU, -tória, adj. s., spargens, dispergens, rumpens, fraugens, frangibulum; care sparge sau serve a spargere : spargutorii de case; s. f. reale, spargutória = spargutóre, instrumentu de spargere : spargutóre de nuci, de allune.

SPARIARE, (spariu, sparii, sparia, spariámu, etc.; pre a locuri : speriare; speriu, sperii, speria, speriamn, etc., contrassu d'in espavoriare), v., expavescere (it. spaurare si spaurire, isp. port. espavorecer si espavorir, prov. espavordir, espaordir, ospaerir); a inspirá pavore, a bagá frica, a implé de frica pre cineva : vedeti se nu spariati callii, ni ati spariatu columbellele, de ce spariati vitellii? prov. vrei se sparii lupulu cu pellea ouei; nu spariati copillii de mici cu spectre, cu strigoni, cu fantasmate de totu genulu; se ne travestimu, si se ne ascondemu, ca se spariámu, la nopte, pre spariosulu nostru amicu, care se sparia si de umbr'a sea; reflex. a se spariá, expavere, expavescere : se sparia de tote, m'am spariatu si de voi; unii calli se sparia si de umbr'a sea; nu ve spariati de nimica; se nu se sparie, co nu e greu morbosu; prov. scuipa-ti in senu, co te ai spariatu; ne amu spariatu

de neboniele si blastematiele lui; prov. se sparia ca vitellulu de pört'a noua; ne amu spariatu de atâta plowia.

SPARIATIONE, (redussu pre a locuri la sperietune), s. f., pavor, pavefactio, timiditas; actione, sentire de spariare, déro mai vertosu, statu produssu prin acestu sentimentu : spariationea lu confunde si lu face se pérda totu ce scie; spariationea callului lu face se dea de ripa cu carruti'a; spariatione mare la acêsta pecora de ce vede nou sau i se pare nou: spariationea tea e ca spariationea vitellului de pört'a noua.

SPARIATIOSU, -a, (pre a locuri : sperictiosu), adj., pavidus, timidus, timidissimus, ignavus, pavore labarans; suppusu la spariare, care nu pôte se nu se sparie de ori-ce, chiaru de nemica : callu spariatiosu si prin acêsta-a forte periculosu; spariatiosele columbe, spariatios'a ôue. spariatiosele fetisiore.

SPARIATORIU, (pre a locuri : sperictoriu), -tória, adj. s., terrificus, horrificus; terriolum, avlum formido; care sparia sau serve a spariare : spariatori de passeri ce infesta grânele: unu spariatori de passeri; spariatori de venatu; s. f. reale, spariatória = spariatóre, ceva facutu a spariá, in specie, a spariá bestiele, mai vertosu passerile ce infesta cerealile : facti spariatori pentru cio-rele ce infesta forte papusioniulu.

SPARIATU, -a, adj. part. s., (d'in spariare), territus; pavefactus, terrefactus : colli spariati, columbe spariate, omu spariatu de jace; spariatori de spariatu passerile ce infesta cerealile; suffere de spariatu, a descantá de spariatu.

SPARIATURA, (pre a locuri : sperietura), s. f., pavor, timor, terror, formido; actione de spariare, déro mai vertosu effectu allu acestei actione, affectu : spariatur'a de sérpe e mai rea de câtu ori-ce alta spariatura; spariatur'a data celloru fricosi; n'am patitu spariatura ca acêsta-a de una umbra.

SPARIOSU, (pre a locuri : speriosu), -a, adj., pavidus, timidus, terrificus; 1. activu, care sparia ; spaimentatoriu, cu acestu sensu inse forte raru; 2. ca mai desu, passivu, care se sparia, care pren-

de frica de ori-ce : callu spariosu, copilli spariosi; nu transmite unu spariosu la lucrasiá de spariosu; déco esti spariosu, nu te bagá in locuri plene de pericle.

* SPAROIDE, adj., (fr. sparoïde); care semina cu sparulu; s. m. pl., sparoidii, familia de pesci.

* SPAROPHAGU, -a, adj., vedi sparovororu.

* SPAROVORU, -a, adj., (fr. sparovore = sparophage); care vora, devora sparulu sau spari, (vedi sparulu sub 2).

* SPARSIFLORU, -a, adj., (fr. sparsiflore, d'in sparsu si flore); care are flori sparse = rare, pucine,

* SPARSIFOLIU, -a, adj., (fr. sparsifolié); care are folie sau frondie sparse = rare, pucine.

* SPARSILE, adj., sparsilis, (fr. sparsile); care se pôte spargere = respire, varice, etc.

* SPARSIONE, s. f., sparsio, actione de spargere.

* SPARSIPEDE, adj., (fr. sparsipède); care are pedi (petiore) sparse = departate.

* SPARSIVU, -a, adj., sparsivus; aptu la sparsu : sparsive sag'te, lanceu.

* SPARSU, -a, adj. part. s., (d'in spargere), sparsus : florile sparse in callea lui. calle sparsa cu flori, adunarea sparsa in tote partile, banii sparsi; -- acêsta forma participiale a verbului spargere pare a incliná la sensurile verbului de sub 1.; pre candu form'a spartu inclina la intellessele de sub 2. alle verbului : ôlba sparta, gura sparta, care spune tote si nu tine nemica secretu, si de ací ca adj. unu limbudu : unu gura sparta, de ai gura sparta.

SPARSITURA si sparsura, s. f., sparsio, dispersio; eiractio, etc.; actione de spargere = respire si sfermare, cumu si effectu allu acellei-asi; inse si aceste forme paru a incliná spre sensulu formei participiului sparsu, in oppos. cu form'a spartura, ce tine de sensulu formei spartu : sparsura de multa sementia, sparsure de flori, de sânge, inse : spartura de muri, de case, de capu, etc.; spartura de omu, intre alte sensuri, (vedi spargere sub 2., are si insemna-

rea de : *omu nesatiosu, libidinosu*. etc.

SPARTARIU, -a, adj., *spartarius*; relativu la 2 *spartu* : *locuri spartarie*, unde cresce *spartu*; s. reale, m. *spartariu* si f. *spartaria* = locu unde cresce *spartu*.

1 SPARTU, -a, adj. part. s., (d'in *spargere*); vedi *sparsu*.

2 SPARTU, s. m., (*spartum, σπάρον*, fr. *spart* si *sparte*); genu de plante d'in famili'a graminielor, d'in alle caroru specie se facu funi, retelle si alte implettiture.

SPARTURA, s. f., vedi *sparsitura* si *sparsura*.

* SPARU, s. m., *sparus*, (fr. *sparo*); 1. mica arma de arruncatu incurbata : *lancia*, etc.; 2. genu de pesci : *sparulu auratu* e un'a d'in speciele acestui genu, *sparus aurata*, *Linn.*

* SPASMA, f. pl., *spasme*, vedi *spasmu*.

SPASMATICU, -a, adj., (fr. *spasmatique*); relativu la *spasmu* : *omni spasmatici*, absol. *unu spasmaticu, una spasmatica*.

* SPASMODICU, -a, adj., (fr. *spasmodique*); relativu la *spasmu* : *miscari spasmodice*, statu *spasmodicu, constitutione spasmodica*.

* SPASMOLOGIA, s. f., (fr. *spasmiologie*); tractatu despre morbiu *spasmatici*.

* SPASMOLOGICU, -a, adj., (fr. *spasmiologique*); relativu la *spasmiologie*.

SPASMOLOGU, s. m., care se ocupa cu *spasmiologie*.

SPASMU, s. m., *spasmus*, (*σπασμός*, fr. *spasme*, d'in *σπάειν* = *smacire*); 1. convulsione in genere, éro in specie, contractione involuntaria a musculiloru : *spasmulu póte precede convulsionile; spasmu tonicu*.

* SPASTICU, -a, adj., *spasticus*, (*σπαστικός*, fr. *spastique*); cellu suppusu la *spasmu*, care are *spasmu*.

SPATA, s. f. pl., *spate* (si pre a locuri *spete*, inse mai vertosu candu e vorb'a de *spetele omului*), *spatha, dorsum, tergus*, (*σπάθη*, n. g. *σπαθί*, it. *spalla*, v. isp. *espalla*, n. isp. *espalda*, port. *espalda*, prov. *espatla*, si *espalla*, v. fr. *espalde*, n. fr. *épaule*; — compara si fr. *spathe*); in sensu originariu, propriu si

generale : *tabla, scândura lunga, lata si plana*, si de aci applicatu la varie obiecte cu varie usuri, cumu : 1. *paletta de batutu, intensu, mestecatu, etc. unsori, medicamente unsose, etc.*; vedi si dem. *spatula*; 2. parte a stativeloru, cu care se bate batutur'a pândiei : *spata désa, spata rara; a tesse in spata désa, a tesse in spata rara; spat'a tessutoriului e una specia de peptine: dentii spatei; s'au ruptu mai multi denti de ai spatei, cu care tessu; a trece firele de batutura prin spata, au essitu mai multe fire din spata; — in acestu sensu pre a locuri si pl. spete in locu de spate : spete de scortie = spate de scortie; fora spete = fora spate nu se pote tesse, etc.*, inse form'a *spate*, aci, ca si pretotindine, e de preferitu; 3. *sabia, mai vertosu sabia lata si cu doue ascutite, inse fora acume : spat'a principelui, a incinge spat'a, a trece prin ascutitulu spatei; a crede numai in poterea spatei, a se bate cu spat'a; a lassá se rugine spat'a in téca, in cuniu; a trage, a scóte spat'a; a bagá spat'a in téca: a se bate cu spat'a; a taliá, spanticá cu spat'a: fabricatoriu de spate; lipsescu spatele armatiloru, — necaire pl. spete in locu de spate cu acestu intellessu; — spada, pl. spade. care se aude pre a locuri, nu se póte approbá; — 4. maniaru de secure, fustellu de plante, si in specie : fustellu, flore, de fenicu (vedi si *spatédia*); 5. frundiele unei specia de *sapinu*, si acésta specia de *sapinu*, de abiete ensasí; 6. membrana coriacia ce copere, in forma de saccu sau de cornu, tote partile fructificationei certoru plante si mai vertosu a feniciloru; 7. scandura laterale la corpulu unui carru sau unei carrutia : *mai multe spate d'in drépt'a carrului s'au perdutu; (vedi si spatédia)*; 8. ca mai desu inse cu sensulu de *omoplata, humerus, tergus, dorsum, scapulæ* = parte a corpului omului sau si allu altoru animali, care in intellessulu cellu mai strictu, imbracia celle doue parti alle dosului d'intre spinare peno la selle, éro in sensu mai largu imbracia parti mai mari sau mai mice : *dosulu intregu cu sellele, numai umerii, omoplat'a, etc.*, in acestu*

intellessu face pl. si *spete*, in locu de *spate*: *me doru amendoue spatele, me dore numai spat'a d'in drépt'a; a duce a carrá pre spate; multe ducu spatele omului. boului; a si rupe una spata; a mancá spata de bou, de vitellu; spata, spate de porcu; prin celle doue spate se desémna spinarea; vai de spatele melle, in respectulu greutatei sau a bataliei; a sedé pre spate: a) a sedé pre spatele cuiva, a sedé pre spatele calului, b) a sedé pre spatele selle, cu faci'a in susu; a leuá de pre spate; a loví in spate, unde nu e prea sentitoriu cineva; pre d'in spate, pre la spate: a appucá pre la spate, de la spate, a loví pre inimicu de la spate, differitu de: a loví in spate, (vedi si mai susu); proverbiu: *cu spatele nu poti indreptá lumea; a se pune cu spatele*: a) a intorce spatele la cineva, d'in lipsea de attentione sau d'in despretiu, inse si: b) a si pune tote poterile; *cu spatele* = cu forti'a; — metaforice: a) *spatele scaunului*; b) *spatele casei*; c) *spatele carrului*; d) *spatele montelui*: *la spatele montelui*, etc.; 9. ca nome de plante: a) *spata*, absol. *laserpitium*; b) *spat'a dracului*, *polypodium filix mas*.*

SPATALIU, s. m., *spathalium* = *spatialium*, (*σπαθάλιον*); 1. ramu de fenicu; 2. legatura, ornamentu de braci.

SPATANGIU, s. m., *spatangius*; (*σπαταγγος*); genu de echidinie marine.

SPATARE, s. f., *dorsum*, (d'in *spata*); 1. dosu allu unui ce: *spatarea unui scamnu*, 2. scandura ce serve ca dosu, ca lature; ca gradu, etc.: *spatarile unei scara*; *spatarea unui scamnu*; vedi si *spatariu*.

SPATARESSA, *spataría*, etc., vedi *spatariu*.

SPATARIU, -a, adj. s., ad *spatham pertinens*, *bellidux*, *spatharum opifex*, (it. *spaltiera*, isp. *espaldera*, fr. *espallier*); relativu la *spata*, lenatu inse de regula in usu ca subst., a) reale, m. *spatariu*, de care vedi *spatare*: *spatarifulu unu scamnu*; b) person., *spatariu*: a) care fabrica sau vende *spate* de tessutu, fem. *spataressa* = muliere a *spatarifului* sau care vende si fabrica ensasi *spate* de tessutu, sau *spate* de armatu; β) cellu ce

pórta *spat'a* ca arma, si e pusu in capulu ostei unei terre: capitanu, duce, etc.: *marele spatariu allu Terrei romanesce, marii spatarii ai imperatoriului romanu de resarit*; fem. *spataressa* = muliere a *spatarifului*; c) reale, f. *spataría*. α) artea, negociulu cu *spate* de tessutu, cumu si magazinu, multime de *spate*; β) arte sau negociu allu cellui ce fabrica, vende *spate* de armatu; γ) demnitate a *spatarifului* ca duce, capu allu armatei, cumu si edificiu unde se tine administratiunea armatei: *se mergemu la spataría, spataría nu e departe de aici; a capetá spataría, a portá spataría cu demnitate si capacitate*.

SPATEDIA (pre a locuri *spetédia*; vedi si *spatu* in pl.), s. f., *spatha*, *spathula*, *dorsum*, *cancelli*, *clathri*, *tendicula*, *gradus*, *ferula*, etc.; 1. in genere, deminutivu d'in *spata*: scandura suptirella, ce serve la diverse usuri in parte, adeco: 2. in specie, a) *spatediele spatei*; b) *spatediele unei lature a corpului unui carru sau carrutia*; c) *spatediele unei cadre, unei ferestra, unui ochu de ferestra*; d) *spatediele de legatu osse fracte sau dislocate*; e) *celle doue spatedie alle unui jugu de boi*; f) *spatediele de implettitu parietii unui cernistru*; g) *spatediele unei cruce*; h) *spatediele de papura* = frondiele de papura.

* SPATHICU, -a, adj., (fr. *spathique*); relativu la *spathu*.

* SPATHIFICARE, v., (fr. *spathifier*); a face *spathu*, a reduce in *spathu*.

* SPATHU, s. m., (fr. *spath*); genu de minerale.

SPATIARE, v., *spatiari*, (d'in *spatiu*); a dá *spatiu*, a pune in largu, a largi; a essi la largu, a essi la peramblare; a se peramblá, a pertrece; a respirá aeru; a leuá câmpulu in capu, a fugi, allergá preste câmpu; a se intende, etc.

SPATIATORIU, -tória, adj. s., *spatiator*; care *spatia*; in specie, care se perâmbra, esse la peramblare cu altulu.

SPATICELLU, (pre a locuri: *speticellu*, *specellu*, si *spacellu*), s. m., (*spathula*), *dorsulum*; demin. m.; d'in *spata*, lenatu de regula in sensulu speciale allu unui scamnu si altoru obiecte analoge:

spaticelle de scamnu, de scannellu; — cu acestu-asi intellesu si *spaticuti*, inse si f. *spaticutia* in sensulu deminutivu de la *spata*.

SPATICUTIU, si *spaticutia*, s., vedi *spaticellu*.

SPATIOLU = *spatiolu*, s. m., *spatium*; demin. d'in *spatiu*, micu *spatiu*.

SPATIOSITATE, s. f., *spatiositas*; statu de *spatiosu*: *spatiositatea câmpului, luciului marei*.

SPATIOSU, -a. adj., *spatiosus*; plenu de *spatiu*, largu, latu, amplu, incaputoriu, commodu: *incaperi spatiosu, camera spatiosa si luminosa; spatiosu culmine de monti; spatiosu fronte, spatiosu foru*; metaforice, a) despre tempu: *spatiosu a vietii a betranului, spatiosu bellu*; b) despre alte lucruri: *mare si spatiosa e mentea omului: spatiosa memoria*.

SPATIRE, (cu *t* duru, pre a locuri *spetire*), -escu, v., dorsi *spinam luxare vel frangere, delumbare*; a vettemá, deslocá, surpá, frange *spatele: mi ai vendutu calli si boi spatiti; nu comperu eu vita spatita*; si refl. *s'au spatitu unu callu, se spatescu si omenii ce cadu reu pre spate*; metaforice, a lucrá fórte multu: *m'am spatitu astadi cu lucrulu; si ironice: mi te ai spatitu cu lucrulu de astadi*.

SPATISIORA, s. f., *spathula, gladius*; deminutivu d'in *spata*; vedi si *spatutia*.

SPATITORIU, (cu *t* duru, si *spetitoriu*), -tória, adj. s., *delumbans*; care *spatesce*.

SPATITU, (cu *t* duru, si *spetitu*), -a, adj. part. s., (d'in *spatire*), *delumbatus, elumbis*: *calli spatiti, epe spatite, nu se pote vindicá de spatitu; spatitulu callului*.

SPATITURA, (si *spetitura*), s. f., *delumbatio*; actione de *spatire*, déro mai vertosu effectu allu acellei-asi: *spatitur'a callului cu prea grea incarcatura; metaf. spatitur'a nostra cu unu lucru de nemica*.

SPATIU, pl. -e, *spatium*, (it. *spazio*, fr. *espace*), locu deschisu, neoccupatu, desertu, ce se póte ocupá; 1. proprie, a) in genere: *spatiulu, ca si templu, e infinitu; spatiulu, in care essistu tóte fientiele finite; infinitatea spatiului si a*

*tempului; spatiu largu, latu, amplu, de adjunsu; lungu si latu spatiu de locu; se dice spatiu de locu cumu si spatiu de tempu; b) in specie: a) locu marginitu sau mesuratu, intervallu, estensione, distantia, etc.: stellele paru a se miscá in acelle-asi spatie; unu mare spatiu de calle se percurse in pucinu tempu; nu ne sparia lungulu spatiu allu callei; nu e spatiu multu intre celle doue castre; inimiculu se asediá departe de noi numai doue miliarie de spatiu; b) unu largu locu, unde se potu omenii peramblá sau intrece la fuga pre diosu sau pre calli, etc.: in una cetate mare su temple, gradine si alte spatie intense; nu esse cineva oratoriu d'in officinele retoriloru si d'in spatiele academiei; de aci: spatiu = peramblare, amblare, etc. in asabstractu: se facemu in fia-care di unu spatiu la câmpu sau la gradine; 2. metaforice, a) despre tempu, a) in genere, tempu, tempulu câtu s'ar cere: *spatiu de unu annu, de unu mese, de unu di si una nópte; spatiu de trei dieci de dille; scurtu spatiu de tempu, lungu spatiu de tempu*; b) in specie, tempulu pentru fia-care actione, fia-care negotiu: occasione, oportunitate, otiu, etc.: *nu mi se da tempu si spatiu; vino, déco ai tempu si spatiu*; c) *spatiu* = mesura de tempu pentru rhythmulu poeticu sau oratoriu; d) *spatiu* = calle, drumu, locu de amblatu sau de peramblatu.*

SPATOSU, -a, adj., *magnorum tergorum*; plenu de *spate*, care are *spate* late si vigorose: *juni spatosi, unu spatosu si robustu callu; spatosi si robusti tauri*; (compara it. *spalluto*, isp. *espaldudo*, prov. *espalut*).

SPATUCIA, -tia, s. f., *spathula, minusculea tergora*; deminutivu d'in *spata*; vedi si *spaticellu*.

SPATULA, s. f., deminutivu d'in *spata*, applicatu in speciale, 1. *spatula* = *spathula*, (fr. *spatule*), in insemnarile de: a) scan iurella de mesticatu sau intensu unsori si alte medicamente; b) scandurella de legatu unu ossu fractu, etc. (vedi si *spatédia*); c) *spatucia* de porcellu sau si de porcu; d) flore sau fustellu a certoru plante, mai vertosu a feniciloru;

e) genu de passeri insemnate prin rostrulu loru lungu si lataretiu; f) specia de pesci; 2. spatula, (σπατάλη), lussuria, voluptate libidinosa.

SPATULARIU, -a, adj. s., (fr. spatulaire); relativu la *spatula* in insemnari de sub 1.; applicatu in specie ca s. f. reale, *spatularia*, a) genu de plante cryptogame d'in famili'a fungiloru; b) genu de plante dicotyledonie d'in famili'a violacieloru.

SPATULATU, -a, adj., (fr. spatulé); facutu in forma de *spatula*, care are forma de *spatula*: *folia spatulata*.

SPATULIFERU, -a, adj., (fr. spatulifère); care porta forma de *spatula*, (vedi si *spatulatu*): *folie spatulifere*.

†† SPECERE = *spicere*, v., (specere = *spicere* = a *spectá*); a cautá, a se uita, a imbraciá cu oclii, cu vederea, etc.; radice forte fecunda, care pre de una parte nasce derivatele: *specia*, *speciale*, *speciosu*, *specula*, *spectare*, etc.; éro pre de alt'a compositele: *aspecere*, *conspecere*, *inspecere*, *respecere*, etc., fia-care cu derivate numeroase analoge celloru ce essu d'in radicea simpla.

SPECHIARE, v., a arretá in *spechiu*; refl. a se vedé in *spechiu*: vedi *speclare* si *speculare*.

SPECHIU, pl.-e, *speculum*, vedi *speclu* si *speculu*.

SPECIA, s.f., *species*, (it. *specie*, fr. *espèce*); de la *specere*. 1. in sensulu cellu mai originariu de *vedere*, ca activu: cautatura, facia, etc.; 2. ca mai desu inse in sensu passivu de *ce se vede in unu ce*: apparentia esterna, celle d'in afora, forma, etc., a) proprie, α) in genere: *speci'a figurei, portului, ocului, cetatiloru si situriloru loru; muliere formosa de specia; admirámu speci'a sferei ceresci; specia noua si extraordinaria; specia orribile; speci'a acestoru omeni si mulieri e câtu se pote de onesta: nu e specia de guberniu mai deforme de câtu acésta-a*; b) in speciale: α) apparentia pura, in oppos. cu realitatea: *se presenta forme, cari su nulle si offeru numai una specia; sub specia de amicitia, sub specia de blandetia ascundu cea mai mare reutate; nu e intelleptu si bonu, ci porta specia de intelleptu si bonu*; β) ce prende oclulu, ce

lucesce oclului; splendore, ornamentu, etc.: *se cere pompa si certa specia in discursulu oratorului; mai multu cu motulu si speci'a captiva ascultatorii si spectatorii; peptariete si frontariete dau specia calliloru: déco favoreta, creditulu si speci'a dau fericirea, te poti considerá fericitu; γ) concretu; simulacru, umbra, spectru, apparitione, etc.: *somnulu lui se turbura de vocea si speci'a mortului apparutu*; si: imagine, effigia, statua, etc.; 3. metaforice si ca mai usuale, *specia* = ce se vede cu mentea: notione, conceptu, idea, etc.; *espica-ne ce se ascunde sub acésta specia*; in speciale: a) obiectulu a-supr'a carui, intre multe asemini, se atinta attentionea in particulariu, asiá co *specia* = particularitate, oppos. la *generalitate*; de aci: b) ca collectivu órecumu, *specia* = tote fientiele de unu *genu* câte sunt asemini, au acelle-asi caracterie, *specia* = una classe de fientie sau de obiecte in oppositione cu *genulu* = classe de fientie sau obiecte superioare *speciei*, asiá co: *genulu coprende, de regula, mai multe specie; pentru filosofi si pentru usulu comune genulu si speci'a sunt covente forte elastice, asiá co filosofi ensisi se contenta cu speci'a cea mai aproape de unu genu, si potu leuá ea specia ce au consideratu mai antâniu ca genu: naturalistii s'au adoperatu in totu modulu a defini speci'a ca classea cea mai restricta, de la care cineva descende la individue; déro si elli s'au vedutu necessitati a face adesea d'in una si singura specia stabilita una data, mai multe varietati*: in usulu populariu se applica coventele: *specia si genu*, in intellessulu de categoria sau de classe, camu in acellu-asi sensu, de si cu differentie delicate: *una specia de ómeni, una specia de mulieri*, chiaru si: *una specia de omu, una specia de filosofu, una specia de advocatu: unele specie de boi, unele specie de lemnari*, etc.; asiá: *specia* = cu sensulu de *calitate* caracteristica, ce califica una sau mai multe fientie ce au acea calitate; de altramente ar poté intrá si *genu*: *unu genu de scriptori, unu genu de stulti*, etc.; si ironice: *ce specia de nebonu, una specia de smentitu*;*

c) ide'a de clasă, *specia*, se modifica usioru in ideele de: α) *linia*, in speciale: *linia*, ramu d'in una stirpe, ramu de genealogia: *consângenu in specia ascendente, in specia descendente; trei specie de consangenetate sunt intre noi; consângenu de speci'a cea mai departata*; de aci si *specia* = *radia*, in speciale *radia de rota: speciele rotei, s'au frantu doue specie d'in una rota*; — in acestu sensu si form'a *spicia*; care inse pote fi essitu si d'in *spica*; — β) *specia* = *casu, esemplu, specime, etc.*, mai allessu in limb'a juridica: *se propune in desbateri acestu specia, atare specia; speciele amendou nu su acelle-asi si de acellu-asi genu, ci una spica differe de una alta specia in mai multe puncturi*; γ) *specia* = *substantia de farmacia, medicamentu, mai allessu erbe aromatice: specie vulnerarie, pectorali*.

* SPECIALE, adj., *specialis*, (fr. *spécial*); relativu la *specia: autorisatione speciale; calitati speciali; ce e speciale, nu e generale; aptitudine speciale; scientie speciali, conoscentie speciali asupr'a lucrului*; ca adv. *in speciale*.

* SPECIALISARE, v., (fr. *spécialiser*); a face *speciale*, a caracterisá, definí cu precizie, cu esemple *speciali* sau *particulari* si *individuali*: *a specialisá lucrurile, personele; a specialisá ce cogita cineva: a specialisá scientie*.

* SPECIALISTU, s. per., (fr. *spécialiste*); cellu ce se ocupa cu una *specialitate* de *scientia, de arte, de negociu, etc.*

* SPECIALITATE, s. f., *specialitas*, (fr. *spécialité*); statu de *speciale: specialitatea individului; specialitatea scientiei, artei, negociului; la universitatea româna s'au infientiatu specialitatile de literatura, de dereptu, de medicina, de scientie mathematice si physice*.

SPECIARESSA, *speciaria*, etc., vedi *speciaru*.

SPECIARIU, -a, adj. s., relativu la *specia*, 1. in genere, *specarius*, camu cu acellu-asi sensu ce are si form'a *speciale: propositioni, idee speciariae; donu speciaru, affectione speciaria*; 2. in specie, relativu la *specie* = *medicamente*, de regula ca subst., a) pers., *speciaru* = *pharma-*

copola = *cellu ce face si vende medicamente; apothecariu; f. speciarella* = *muliere a speciariului, sau care singura face sau vende medicamente*; b) reale, f., *speciaria* = *pharmacopolium, ars medicamentaria*, α) *officina de speciaru, apotheca*; β) *arte de speciaru, farmacia, farmaceutica*.

SPECIE, s. f., *species*, forma de ablativ latinu: *in specie; am vorbitu in genere, acumu voliu vorbi in specie*.

* SPECIFICARE, v., (fr. *spécifier*); a reduce genulu la *specie*, a descrie in parte, cu de a menuntulu, a caracterisá, a precisá: *legea nu specifica tote; in unu contractu sau in unu regulamentu se specifica casurile particularie; a specificá e a evita ncintellessuri si confusionsi*.

* SPECIFICACIONE, s. f., (fr. *spécification*); actione de *specificare*, cumu si effectu allu acellei-asi.

* SPECIFICATIVU, -a, adj., (fr. *spécificatif*); aptu a *specificare: clausa specificativa. termini specificativi*.

* SPECIFICITATE, s. f., (fr. *spécificité*); calitate de *specificu: specificitatea gravitatiei corporilor ponderate in apa*.

* SPECIFICU, -a, adj., (fr. *spécifique*); care face ore-cumu *speci'a* = *particularitatea, caracteriu propriu allu unui ce, si de aci: specificu = cu totulu speciale si propriu unui ce: remediu specificu pentru febre; gravitatea specifica a aurului; ca s. m. reale: unu bonu specificu pentru morbulu vostru; metaforice: laborea e bonu specificu pentru morbiu suffletului*.

* SPECILLATU, -a, adj., *specillatus*; provedutu cu unu *specillu* sau cu mai multe *specille*, (vedi *specillu* sub 2).

* SPECILLU, pl. -e, *specillum*; 1. trassu directu d'in verbulu *specere, specillu* = instrumentu de *specere* sau *inspecere*, de cercetare a partiloru morbose alle corpului, fr. *sonde*; 2. trassu d'in unu derivatu allu verbulu *specere*, d'in *speculu*, asiá co *specillu* e deminutivu d'in *speculu*.

* SPECIME, pl. *specimine, specimen*, (d'in *specere*); ceva dupo care se *specere* = se vede, se conosce altu ceva: *mostra; proba, esemplariu, etc.: unu specime de*

omulu poeticu ce vre a publicá; specimine de materie de vestmente; specimine de grânu, de ordiu: specime de stultetia, specime de intellectione, etc.; mai vertosu: modellu, ideale de perfectione. etc.: unu specime de formosetia feminina; specimele artistului e unu capu de opera.

* SPECIOSITATE, s. f., *speciositas*, (fr. *spéciosité*): statu de *speciosu*, 1. in bene: *speciositatea faciei unei virgine formosa si pudica*: 2. déro si in reu: *speciositatea sofismatelor*.

* SPECIOSU, -a, adj., *speciosus*, (fr. *spécieux*); plenu de *specia* = splendore, decore, formosetia, etc., 1. in bene. splendidu, magnificu, care prende oclii si farmeca sensulu: *muliere speciosa si blanda in facia, rea inse de ánima; doi copilli speciosi si innocenti ca nescie ánger*: 2. in reu: care prende numai oclii, care orbesc, amagesce numai cu aparenti'a, fora realitate, captiosu, etc.: *speciose argumente, speciose promisse, disse speciose, covente speciose mai multu de cátu addeverate; cu specios'a lui argumentatione sciú leuá de ocli si ammeti pre toti*.

SPECLARE sau *spechiare*, v., a arretá in *speculu*, refl. a se vedé in *speculu*; (vedi si *speculare*).

SPECLU, pl.-e, *speculum*, (it. *specchio*), obiectu in care se reflecte figur'a altoru obiecte; vedi *speculu*.

* SPECTABILE, adj., *spectabilis*, (fr. *spectable*); care se póte *spectare*; in specie. demnu de *spectatu*, de consideratu, de onoratu; distinsu, insemnatu, etc.: *dramate spectabili, jocu spectabile; omulu cellu mai spectabile*; in tempulu imperiului: *spectabili* erau demnitari cari urman in data dupo *illustri*.

* SPECTABILITATE, s. f., *spectabilitas*; calitate de *spectabile*; in specie, titlu allu *spectabilelui*.

* SPECTACLU sau *spectaculu*; pl.-e, *spectaculum*, (it. *spectacolo*, fr. *spectacle*); d'in *spectare*, ce se *specta*, 1. in genere: *multe sunt spectaculele naturci, déro spectaculele aceste-a attragu pucinu oclii cellui pucinu sentitoriu si cogitatoriu; potemu merge la mai multe spec-*

*tacle: la spectaclu de fere pretense domesticite, la spectaclulu allergatoriloru de calli, la spectaclulu de jocatoru pre fune, etc.; spectaclu grandiosu, terribile, orrendu; bataliele intre doue osti potu fi spectacule grandiose, sublimi, déro si orrende, spectaclulu crimei, ca si allu eroismului, attragu oclii omului; 2. in specie, in theatru, dramatele, fia tragice, comice sau cantate: *spectaclu tragicu, comicu; spectaclu de opera: Romanii antici si dau spectacule de gladiatori, spectacule de lupi de ómini cu omeni, sau de fere cu fere, sau de ómeni cu fere*.*

* SPECTAME, pl., *spectamine*, *spectamen*, si

* SPECTAMENTU, pl.-e, *spectamentum*; ce se *specta*; 1. ca si *specime*; 2. ca si *spectaclu*: inse in amendoué sensurile applicate la lucruri de mai pucina momentositate de cátu celle ce espremu formele: *spectaclu si specime*.

* SPECTANTE, adj. part. pres., d'in *spectare*, *spectans*; care *specta*: *celli spectanti cu gur'a cascata pre cálli*.

* SPECTARE, v., *spectare*; intensivu d'in *specere*. a *spece* cu mare incordare, a vedé cu attentione, a cautá si a se uita cu mare cura, si de aci: a observá, a considerá, etc., 1. proprie, a) in genere: *spectare dicemaimultu de cátu vedere; vedemu fora se spectámu; déro nu potemu spectá fora a vedé; unii manca, alii specta; spectámu tragediele si alte dramate in theatru, precumu ascultámu una bona musica: a spectá cerulu stellatu; a spectá la luna, la stelle: a spectá la chora, la celli ce se dau in léganu; spectámu pre celli ce jóca pre fune, spectámu joculu pre fune; a spectá in susu, in diosu, in ceru, pre pamentu; a spectá fissu la pamentu; b) in specie, α) a assiste la una productione teatrale: *spectámu cu placere dramatele nationali; toti au spectatu cu farmecu saltulu fumosei saltatoriu de eri séra; β) despre locuri, situri, a se uita in veri-ce directione: a spectá lu cámpulu in flóritu, la selbele inverdite; a spectá ap'a currendu, la foliele cadendu, la amnellii jocandu; γ) a se uita cu oclu scrutatoriu: ce spectati cu invidia**

la vitele, la grânele altui-a? *spectamus admirabilea regularitate a cursului siel-lorulu;* 2. metaforice, a) in genere: *specta audaci'a acestui omu; spectati, ve rogu, stulteti'a omului; la tene specta tote coventele; pre voi ve specta culp'a, detori'a, etc.;* b) in specie, α) a se uitá la una tinta, la unu scopu, la una calle, linia de directione, a tintí, a avé in vedere, si de aci, a observá, considerá: *se spectati legea, regul'a, norm'a data; se cade se spectati si interessile melle; déco spectámu la medilocene nostre, n'amu mai interprende nemica; spectati lucrulu si de alta parte;* β) a judecá, a aprobá: *a nu spectá unu omu numai dupo una calitate;*—in form'a part. *spectatu*, pre longa celle alte insemnari alle verbului, are si intellessulu de: *cercatu, 'probatu, verificatu, securu, certu, etc.*, de una parte, éro de alta parte forte desu: *onoratu, bagatu in séma, consideratu, cu mare védia, stralucitu, distinsu, etc.*

* SPECTATIONE, s. f., *spectatio*; actione de *spectare*; in t. s. verbului.

* SPECTATIVU, -a, adj., *spectativus*; aptu la *spectare*, relativu la *spectare*, si de aci, theoreticu: *considerationi spectative*: vedi si *speculativu*.

* SPECTATORE, -trice, si

* SPECTATORIU, -tória, adj. s., *spectator, -trix*, (fr. *spectateur*); care *specta*, 1. in genere: *spectatorii cerului si celloru ceresci; attentu spectatoriu totoru pãrtiloru naturci; amu fostu spectatori laudelor filiiului vostru: ce stati spectatori cu mânule in senu la acestu nespusu reu?* 2. in specie, a) care *specta* in theatra: *erau numerosi spectatori si numerose spectatorie la acea drama nationale;* b) scrutatoriu, cercetatoriu, cercatoriu; c) judecatoriu, verificatoriu; in genere, judicatoriu connoseutoriu.

* SPECTATU, -a, adj. part. s., (d'in *spectare*), *spectatus*; vedi *spectare* mai vertosu la finitu.

* SPECTIONE, s. f., *spectio*, (d'in *specere*); actione de *specere*, de *spectare*; in specie: a) observarea auspicielorulu; b) dreptulu de a face acésta observare.

* SPECTRU, pl. -e, *spectrum*, (fr. *spec-*

tre); d'in *specere*, ce se *specere* = se vede 1. in genere, ca si *specia, simulacru*, a deco: *apparitione, fantasma: spectrulu mortului de currendu appare amicului in visu;* 2. in specie, a) *fantasma, strigoniu: se spariu de unu spectru; acestu spectru appare in tote noptile inainte de mediulu noptei; tote su pentru voi spectre si spaima:* b) figura a unui ce pallida si difforme: *spectrulu sorelui, spectrulu lunei: spectrulu sorelui se produce prin decompositionea luminei in colorite ei;* c) metaforice, persona macra si difforme: *acésta muliere e unu spectru; unu spectru de omu: si pentru animali: unu spectru de callu, unu callu spectru.*

* SPECTU, s. m., *spectus*, (d'in *specere* = vedere); cautatura.

* SPECU, s. m., *specus*, (affine cu *σπέος*); spelunca, caverna. gaura in pamentu naturale sau artificiale; prin estensione, veri-ce cavitate, aduncatura; metaforice: *specu* = pantice: *in speculu serpelui*. (D'in *specu* prin unu abl. *specere*, se pare a se fi formatu *pecscere* si *pecscera*, ca d'in *latu, latere* si *lature*).

* SPECULA, s. f., *specula, theoria*; mercatura, (d'in *specere* cu forma feminina, cumu *speculu* d'in acea-asi radice cu forma masculina si cu altu sensu); 1. proprie, locu de *spectatu*, α) locu inaltu de unde pote cine-va *spectá* de parte: folisioriu de focu, patullu de veghiatoriu, etc.; β) locu veri-cumu bonu de veghiatu, de *spionatu*; de aci: γ) abstr. si in genere: *a fi in specula, a stá in specula*, si pl. *a stá in specule, a fi pre specula* = a spioná, a pandí: *in specule si insidie*; 2. metaforice, puntu inaltu d'in care se imbracia si se considera connoscentiele si scientiele, a) *specula* = theoria: *specul'a filosofica*; b) *specula* = mercatur'a essercitata cu intelligentia si d'in punte de vedere mai inalte: *specul'a rationale nu e de despretiatu*; inse si in sensu pejorativu: *specul'a cu sãnte, specul'a cu credulitatea celloru simpli.*

* SPECULABILE, adj., *speculabilis*; care se pote *speculare*: *merce speculabile; celle departate forte su cu greu speculabili.*

* SPECULABUNDU, -a, adj. s., *spe-*

culabundus); applicatu a *speculá* d'in tote poterile, a *speculá* cu incordare; in specie, cellu ce *spionédia*.

* SPECULANTE, adj. part. s., (d'in *speculare*), *speculans*; care *specula*: *spiritu mai multu speculante de cátu practicu*; *speculanti cu tote fora rossine*; *speculantii in negotiu numerita aestu nome fora observationea strictei justitia*.

1 SPECULARE, v., *speculari*, (fr. *spéculer*,—d'in *speculá*); 1. a se uitá, a observá d'in unu locu inaltu sau cellu pucinu bonu si accomodatu; 2. a observá cu curiositate si attentione; forte desu, a *spioná*; 3. a considerá d'in puncte inalte conoscentia, scientia; a meditá afundu; a se inaltia cu mentea la causele si rationile lucrurilor: *cine specula inse, nu e de regula practicu*; *se pote inse speculá si lucrá*; 4. a face calcule negotiatoresci d'in puncte de vedere large si rationate; 5. inse si in reu: *a speculá celle sánte*; *a speculá bon'a credentia a omeniloru onesti*; *a speculá in modu sordidu pre celli in nevolia*.

2 SPECULARE, adj., si

* SPECULARIU, -a, adj., *specularis*, *specularius*, (fr. *spéculaire*); relativu la *specu*: *unii credu co vederca se opera in modu specularare*; *ferru speculariu*, cu lamine luciose ce reflectu lumin'a ca *speculu*; *artea specularia* = artea de a face *specle*; *pétra specularia*; ca subst., α) *speculariu* = fabricatoriu sau venditoriu de *specle*. fem. *specularessa*; β) pretensu divinatoriu, care facea se appara cuiva in unu *specu* personele sau lucrurile de cari se ducea doru; δ) reale: α) *specularia* = officina sau arte a *speculariului*; β) m. *speculariu*. α') oclu de feréstra; β') specia de pesce.

* SPECULATIONE, s. f., *speculatio*, (fr. *spéculation*); actione de *speculare*, cumu si effectu allu acellei-asi actione: *speculationile filosofice*; *speculationi mercantili*; *speculationea fora practica nu e pentru victia, inse si practic'a fora adjuvatoriulu speculationei cade in ammortire si in rugine*; *speculationea positionei inimicului facuta prin militarii celli mai boni, allessi de capitaniu*.

* SPECULATIVU, -a, adj., (fr. *spé-*

culatif); aptu, relativu la *speculatu*, la *speculare*: *scientie speculative*; *politica speculativa*; *omu preu speculativu*; *omenii speculativi su pucinu apti la practic'a vietiei sociate*.

* SPECULATORIU, -tória, adj. s., *speculator* si *speculatorius*, (fr. *spéculateur*, *spéculatoire*); care *specula* sau serve la *speculatu*: *speculatorii se redica in inaltele regioni alle cogitarei*; *speculatoriu allu causelor arcane alle fenomeneloru naturci*; *speculatorii celli mari ai commerciului si industriei*; *speculatorii sciu forte bene calcululu, déro adesea si vita de justitia in speculationile loru*; *speculatorii ce veghédia in cetate, ca se previna incendiele*; *speculatorii tramissi a esplorá positionea inimicului*; *la anticii Romani speculatorii formá in fia-care legione una coorte particularia*; *speculatorii sunt astadi si organe alle politiei*; *vestimentu speculatoriu* = *vestimentu de speculatoriu*; in acestu d'in urma sensu si form'a: *spionu*.

* SPECULATU, -a, adj. part. s., d'in *speculare*.

* SPECULIFERU, -a, adj., (fr. *spéculifère*); care porta *specu*: *passeri speculifere*. ce porta *specu* pre aripa.

SPECULU sau *specu*, si *spechiu*, pl. -e, *speculum*, (it. *specchio*); d'in *specere*, in ce se *spece*, se *specta* si se *vede* cineva, 1. ca mai desu: vitru sau metallu lucidu in care se reflecte figur'a obiectelor; 2. applicatu inse si la alte instrumente de diverse forme, cu cari se explora certe cavitati alle corpului, ca se se pota conosce statulu organeloru interne: *specu de oclu* = *specu oculariu*, *specu de nasu*, *specu de uteru*.

* SPEGMA, pl. *spegmate*, *spagma*, *cortex arboris*, *qualus*; 1. in acellu-asi sensu ca *psegma*, 2. scórtia de arbore, si mai vertosu, corbe de acésta scórtia.

* SPELIU, s. m., *spelaeum*, (*σπήλαιον*); vedi: *specu*, *spelunca*.

SPELLACIRE, -escu, v., male lavare, vim, colorem, splendorem tollere; languere, marcescere; d'in *spellare*, cu sensu pejorativu, a *spellá* reu, a stricá *spellandu*, a sordí mai multu ca a *spellá*, 1. proprie: ai *spellacitu*, nu *spellatu*

comesiele; 2. ca mai desu metaforice, a face se *pérda faci'a, colorea, splendorea, vigorea*, a sterge, vescedí, impallidí : *cumu s'a spellacitu faci'a fetei? s'au spellacitu florile.*

SPELLACITURA, s. f., effectu allu *spellacirei* : *spellacitur'a faciei rochiei.*

SPELLARE, (contrassu d'in *spellauare*, si acestu-a d'in *esperlavare*, se conjuga regularin : *spellu, spelli, spélla, se spelle, spellatu, etc.*), v., lavare, luere, abluere, objurgare, reprehendere; solve, absolvere, liberare; renunciare, valedicere; amittere, perdere; decolorare; a curá, curetiá de sorde cu apa, a *lauá* bene; 1. proprie : a *spellá comesiele, albiturele se spélla in apa fértá si se si fréca; a spellá mânule*; prov. : *mâna pre mâna spélla, si amendoue mânule spélla faci'a; a si spellá capulu, corpulu, pellea, se dice a si lauá capulu, pellea; a spellá mesele, nu numai de pandia, ci si celle de lemnú sau de alta materia; a spellá usiele, scaunele, scandurele*; 2. metaforice : a) despre culpe si peccate : *a si spellá peccatele nu numai prin penitentia, ci mai vertosu prin practic'a constante a virtutei; a spellá de culpa*; in sensu mai generale : *a spellá de veri-ce reu, de veri-ce nevolia, de veri-ce greutate; te spellu de creditori si de detoria*; in specie ca reflex. a se *spellá de ceva sau de cineva*, cu mai multe sensuri : a) propriu : *a se spellá pre facia, sau a si spellá faci'a*; inse : b) mai multu metaforice : a) *a se spellá de cineva* = a se liberá, scapá, b) *a se spellá de cineva, de ceva* = a se lapidá, a dice co nu lu connósce, nu lu reconósce; c) éro despre lucruri in parte : *a se spellá de ceva* = a perde : *ne amu spellatu de scullele nóstre*; si prov. *a se spellá pre mâni, si a se spellá pre gura, pre budie; a si spellá budiele de ceva, inse si : a se spellá pre mâni* = a se scusá, a se dá de innocente, etc.; b) a *mustrá, certá aspru*, prov. *a spellá pre cineva cu ouu si cu acietu; vedi se nu ti spellu capulu*; mai vertosu in batujocura : *te spellu pre capu cu sordile telle*; c) despre colori, a sterge, face se dispara : *aceste colori se spélla; s'a spel-*

látu faci'a rochiei, (vedi spellacire); d) a fugí, a se carrá : spellati-ve de aici.

SPELLATIONE, s. f., lavatio, ablutio; actione de *spellare*, cumu si effectu allu acellei-asi : *spellationea petioreloru discipliloru de cotra maiestru; spellatione de faciu, de colore*; si : *spellatione de omu, de muliere* = sorde de omu, de muliere; *speliationi de colori* = colori *spellacite*, essite, sterse.

SPELATORE, *spellatoréssa*, vedi *spellatoriu*.

SPELLATORIU, -*tória*, adj. s., *lavorator, lavaerum; penicillum; care spélla* sau serve a *spellare* : *spellatori si spellatórie de lâna*, in specie, care *spellá*, face messeria de a *spellá* albiturele; f., *spellatoressa* : *nu se afla destulle spellatoresse*; ca subst. reale : a) m. *spellatoriu* = ce serve la *spellatu* : locu de *spellatu, vasu de spellatu, bucata de pandia sau de pannura* ce serve la *spellatu, armariu de spellatu, ólla de spellutu, etc.*; b) f., a) *spellatória* = *spellátore*, in acellu-asi intellesu cu *spellatoriu* de sub a) : *bania, etc.*; inse si cu intellesu de *spellare* = *lavatio*; c) f. *spellatória*, a) messeria de *spellatoriu* si de *spellatoressa*; b) camera, officina de *spellatu* albiture mai antâniu, déro apoi si pentru alte usuri, de essemplu : *cas'a unde se spélla pre facia, pre mâni elevii interni ai unui institutu, sau morbosii unui ospitiu; etc.*; acestu intellesu se póte dá si formeloru de sub b).

SPELLATU, -a, adj. part. s., (d'in *spellare*), *lavatus* : *vase spellate, vase de spellatu, spellatulu vaseloru.*

SPELLATURA, s. f., lavatio, ablutio; absolutio; actione de *spellare*, si effectu allu acellei-asi : *una spellatura de comesie, de facia, de gura; spellatur'a faciei rochiei; una spellatura, doue spellature*; inse : *spellaturele* = lucrurile *spellate*.

*SPELTA, s. f., *spelta*; specia de grânu, (compara fr. *épeautre*).

*SPELUNCA, s. f., *spelunca*, (gr. σπήλυξ, v. fr. *spélonque*); cavitare in pamentu, mai allessu in monte; caverna; *pescera*.

*SPELUNCOSU, -a, adj., *spelunco-*

sus; plenu de *speiunce*, cu large *spe-lunce*: *monte speiuncosu*, *colline spe-luncose*, *silbe speiuncose*.

SPENDIU, s. f., (pre a locuri *spenu*), specia de planta=*helleborus viridis*. L.

SPENDURARE, (contrassu d'in *espendulare*, cu *d* sibilante), v., *pendere*, *suspendere*, (compara it. *penzolare* si *spenzolare*, port. *pendurar*, prov., *pendeillar*; franc. *pendiller*); a pune sau a stá *pendulu*, 1. transit.: a *spendurá carne*, *vestimente in unu cuniu*, de *cuniu*; a *spendurá pre cineva sau ceva de unu parv*, de *una trabe*, de *unu arbore*, de *unu ramu de arbore*; a *spendurá unu justu pre cruce*; *alta data spendurau*, si in unele terri *spendura si a-stadi pre criminalii incorrigibili*; 2. intransitivu: *mâncle spendura de umeri*; *lucru lu spendura numai de unu firu de pèru*; *vrú se sara d'in arbore si remase spenduratu de unu ramu*; in specie si metaforice: a) a stá in puterea cuiva, a fi suppusu, a nu fi liberu: *una tórta spendura de alt'a*, *cumu si unu omu spendura de altulu*; *viéti'a nóstra spendura de multe casuri si impregiurari neprevedute*; *viéti'a sicilianulu la més'a unui tyrannu*, *spendurá numai de unu firu de pèru*; *multe spendura de unu firu de pèru*, de *unu nemica*; — de la tene *spendura*, de la voi *spendura*, nu *spendura de la noi se fia asiá sau al-tramente*; de la voi, de voi *spendura se fiti fericiti*; b) a fi greu, a ponderá, a avé valóre: *tóte aceste-a nu spendura unu grammu*; 3. in forma reflexiva: a se *spendurá*: *me spenduru de voi face asiá*; *me spenduru si facu asiá*; *se spendura multi de supperare*, de *amarulu vietiei*, de *mostrare de cogitu*.

SPENDURATÓRE, s. f., vedi *spenduratoriú*.

SPENDURATORIÚ, -tória, adj. s., *pendens*, *suspendens*; *carnifex*; *patibulum*; care *spendura*, sau serve la *spendurare*; in specie ca subst., a) pers. *spenduratoriú*=care avea officiulu de a *spendurá* pre *condemnati*, *carnesice*; b) reale, f., *spenduratória*=*spenduratóre*=instrumentu de *suppliciu* pentru *condemnati*: a pune pre cineva in *spendura-*

tóre; a nu scapá de *spenduratóre*; *spenduratóre* se dice si *furci*; a *reddicá spenduratori* la *tote rescrucile drumuriloru*.

SPENDURATU, -a, adj. part. s., (d'in *spendurare*); 1. in genere, *pendens*, *suspensus*: *vestimentele spendurate in cuniu*; *cuniu de spenduratu vestimente*; 2. in specie, a) in cruce fixus=*spenduratu* ca *criminalu*; b) in cruce figendus, *nebulu*, *nequam*=*de spenduratu*, si de aci: *blastematu*, *misericordiu*, de *nemica*, care nu respecta *nemica sântu*, etc.: *cu spenduratiú nu te appuca de lucruri serióse*; *feresce-te de spenduratu lu acellu-a*; in sensu mai mitigatu, aplicatu mai vertosu la *copilli*: *spenduratu lu de copillu*; *cu spenduratiú de puschi nu scoti la capetu*.

* SPERABILE, adj., *sperabilis*; ce e de *speratu*: *salute sperabile*.

* SPERANTE, adj. part. pres., (d'in *sperare*), *sperans*; care *spera*.

* SPERANTIA, s. f., *spes*, (it. *speranza*, fr. *espoir*, *espérance*); statu, virtute de *sperante*: *speranti'a e una d'in trinitatea virtutiloru crestine*; *sperantia de mai bene*, *sperantia in promisse*; *pu-nemu speranti'a in voi*; *se aveti sperantia in Domnedieu*; *una lucore de sperantia*; *cine perde tota speranti'a*, se *despera*: *lucru in sperantia*, *secerisiulu venitoriu e numai in sperantia*; *aceste-a su numai sperantie*, nu *realitati*; *sperantia*, nu *certitudine*; *sperantie illusive*, *sperantie insillate*, *ammagite*; *sperantie deserte*; *copilli sunt speranti'a parentiloru*, *junii speranti'a patriei*; *speranti'a pere cea d'in urma in omu*.

* SPERARE, v., *sperare*, it. *sperare*, (fr. *espérer*); a asteptá ceva cu *incredere*, mai vertosu ceva *favorabile*; a crede co are se se *facea* ceva, etc., 1. a asteptá ceva *favorabile*: *sperámu toti in Domnedieu*; *speru*, co *vei veni*, *cumu ai promissu*; *speru in promissele telle*; *speru*, co *vei fi sanetosu*; de la *cellu avutu multi multe speru*; *ce sperati de la acestu omu avaru?* *dupo cèle trecute speru totu de la densulu*; *sperámu in fericire*, *in venitoriu*; *sperámu in viéti'a ce va se fia*; *fericirea sperata*, *glori'a*

sperata; victoriele sperate; speramu se ne adjungemu scopulu; sperati, déro sperati in desertu; nu se spera se scape de acestu morbu; se sperá multu de toti de la acesti ministri; 2. a asteptá ceva defavorabile, a se teme: nu aceste-a am speratu; ce pote cineva sperá mai reu dupo calamitatile advenite?

SPERATU, -a, adj. part. (d'in sperare), **speratus**: *favorile sperate, nu e de speratu nemica.*

SPERIARE, *speriatu, speriosu, etc.*, vedi *spariare, spariatu, spariosu, etc.*

SPERLIRE, -escu, (pre a locuri, *sberlire*; probabile d'in *es si pèru*), v., **hispidare, hõrrere, horrescere**; a redicá *pèrulu* in susu de spaima sau de menía: *callulu sperlesce com'a la vederea sèrpelui; ni se sperlesce pèrulu de spaima; vedi pissic'a, leulu sperlindu-se.*

SPERLITU, -a, adj. part. s., (d'in *sperlire*), **horridus, hispidus**.

SPERLITURA, s. f., **horror**; actione si statu de *sperlire*: *sperlitur'a pèrulu* porciloru.

* SPERMA, pl. -mate, **sperma**, (franc. **sperme**); sementi'a animaliloru, prin estensione si a planteloru; de aci multe composite si derivate scientifique: *spermaticu, -a*, adj., **spermaticus**, (σπερματικός) relativu la *sperma*; *spermatinu, -a*, adj. s., (fr. **spermatine**), de *sperma*, s. f., *spermatina* si m. *spermatinu*, substantia particularia, continuta in *sperma*; *spermatobola*, s. f., (fr. **spermatobola**, d'in βάλλαιν = arruncare), machina de seminatú; *spermatocèle*, s. f., (fr. **spermatocèle**, d'in κηλή = tumore), inflatura a colieloru d'in superabundantia de *sperma*; *spermatographía*, s. f., (fr. **spermatographie**, d'in γράφειν = descriere), descriere a *spermei*; *spermatographicu, -a*, adj., (fr. **spermatographique**), relativu la *spermatographía* si la *spermatographu*; *spermatographu*, s. m., (fr. **spermatographe**), cellu ce se ocupa cu *spermatographi'a*; *spermatologia*, s. f., (fr. **spermatologie**, d'in λόγος = discursu), tractatu despre *sperma*; *spermatologicu, -a*, adj., (fr. **spermatologique**), relativu la *spermatologia* si la *spermatologu*; *spermatologu*, s. m., (fr. **spermatologue**),

cellu versatu in *spermatologia*; *spermatopcia*, s. f., (fr. **spermatopée**, d'in ποιέιν = facere), productione de *sperma*; *spermatophagu, -a*, adj. s., (fr. **spermatophage**), care mânca, devora *sperma*; *spermatorrhcia*, s. f., (fr. **spermatorrhée**, d'in ρέειν = curgere), cursóre de *sperma*; *spermatose*, s. f., (fr. **spermatose**), productione sau secretione de *sperma*; *spermidiu, -a*, adj., (fr. **spermidé**), produsu d'in *sperma*: *plante spermidie*; *spermioide* s. f., (fr. **spermioide**), *sperma* de broscce; *spermoderma*, s. f., (fr. **spermoderme**, d'in δέρμα = pelle), pelle, tunica, coperimentu allu *spermei*; *spermogonia*, s. f., (fr. **spermogonie**), genu de plante; *spermophoru, -a*, adj. s., (fr. **spermophore**, d'in φέρειν = portare), care *põrta sperma*.

* SPERNACE, adj., **spernax**, (d'in *spernere*), applicatu a *spernere*.

SPERNARE, v., **spernari**, si

SPERNERE, *spernu*, *spernutu* si *sprètu*, v., **spernere**, a nu considerá, a despretiá, a avé despretiu de ceva.

SPESA, pl. *spese*, **expensum, sumptus; erogatio**, (it. **spesa**), ce se *spende*, ce se da d'in mâna pentru procurarea lucruriloru necesarie: *spesele casei, spesele statului; ellu are mai mari spese de câtu venituri*.

SPESARE, v., **expendere**, (it. **spesare**); a face *spese*, a *spende*, (fr. **dépenser**).

SPETE, pl. *spetire, spetosu, etc.*; vedi *spate*, sing. *spata, spatire, etc.*

* SPETILE, s. f., **spetile**; de peptu sau de pantece de scrõfa.

* SPHACELARE, v., (fr. **sphacéler**); a face *sphacelu*, mai vertosu in part. *sphacelatu* = coprensu de *sphacelu*.

* SPHACELATU, -a, adj. part. sup. d'in *sphacelare*.

* SPHACELU, s. m., (σφάκελος, fr. **sphacèle**), gangrena ce coprende membrulu sau organulu in totulu lui.

* SPHAGE, s. f., (σφαγή, fr. **sphage**), guttu, parte anteriore a guttului.

* SPHAGEBRANCHIU, s. m., (fr. **sphagébranche**); genu de pesci.

* SPHAGETIDE, s. f., (fr. **sphagitide**); vèna a *sphagei*.

* SPHAGNOIDE, adj. s., (fr. **sphagnoïde**); care sémina cu *sphagnulu*; s.

pl., *sphagnoidile*, familia de plante ce au de tipu *sphagnulu*.

*SPHAGNU, s. f., *sphagnus*, (σφάγνος, franc. *sphaigne*); genu de plante cryptogame.

† SPHEN-, (gr. σφήν=cuniu, penna de desplicatu lemne, etc.), in derivate si composite scientifice: *sphena*, a) in sensulu datu susu; b) substantia vitrosa si transparente: *sphena amorphica*;—*sphenencephalu*, -a, adj., (fr. *sphénencéphale*), care are una deviatione monstrosa in ossulu *sphenoide*; *sphenencephalia*, s. f., (fr. *sphénencéphalie*), monstruositate de *sphenencephalu*; *sphenencephalicu*, -a, adj., (fr. *sphénencéphalique*), relativu la *sphenencephalu* sau la *sphenencephalia*; *sphenimassillianu*, -a, adj., (fr. *sphéni-maxillien*), relativu la ossulu *sphenoide* si la *falc'a*=*massill'a* inferiore; *sphenisca*, s. m., (fr. *sphénisque*), genu de passeri, si genu de insecte coleoptere; *sphenocephalu*, -a, adj. s., (fr. *sphénocéphale*), care are urechie apropiate si imbinatate sub capu; *sphenocephalia*, s. f., (fr. *sphénocéphalie*), monstruositate a *sphenocephalulu*; *sphenocephalicu*, -a, adj., (franc. *sphénocéphalique*), relativu la *sphenocephalia* sau *sphenocephalu*;—*sphenoclia*, s. f., (franc. *sphénoclée*), specia de planta d'in Indie; *sphenogyniu*, s. m., (fr. *sphénogyne*), genu de plante d'in familia synantherieloru; *sphenoidale*, adj., (fr. *sphénoïdal*), relativu la *sphenoide*; *sphenoide*, adj. s., (fr. *sphénoïde*), care sémina cu una *sphena* (vedi la inceputulu articlului): ossu *sphenoide*, osse *sphenoidi*, abs. unu *sphenoide*, *sphenoidele*; *sphenomassillariu*, -a, adj., (fr. *spheno-maxillaire*), relativu la ossulu *sphenoide* si la ossulu *massillariu*; *sphenooccipitale*, adj., (fr. *sphéno-occipital*), relativu la ossulu *sphenoide* si la ossulu *occipitale*: ossu *sphenooccipitale*; *sphenorbitariu*, -a, adj., (fr. *sphéno-orbitaire*), relativu la *sphenoide* si la *orbita*: *cavitate sphenorbitaria*;—*sphenopalatinu*, -a, adj., (fr. *sphéno-palatin*), relativu la ossulu *sphenoide* si la *palatu*: *nervu sphenopalatinu*; *sphenoparietale*, adj., (fr. *sphéno-pariétal*), relativu la ossulu *sphenoide* si la ossulu *pa-*

rietale: *articulationile sphenoparietali*;—*sphenopteru*, -a, adj., (fr. *sphénoptère*, d'in *πτερόν*=*aripa*), care are aripele in forma de *sphena*=*cuniu*, (vedi la inceputulu articlului); *sphenopterygo-palatinu*, -a, adj., (fr. *sphéno-ptérygo-palatin*), relativu la *sphenoide*, la *aripa* si la *palatu*: *musculu sphenopterygopalatinu*; *sphenoramphu*, -a, adj., (fr. *sphéno-ramphe*, d'in *ράμφος*=*rostru*), care are rostrulu in forma de *sphena*: *passeri sphenoramphe*, absol. f., *sphenoramphete*, familia de passeri; *sphenosalpingostaphylinu*, -a, adj., (fr. *sphéno-salpingo-staphylin*), = *sphenopterygopalatinu*; *sphenostaphylinu*, -a, adj., (franc. *sphéno-staphylin*), relativu la *sphenoide* si *staphyle*; *sphenotemporale*, adj., (fr. *sphéno-temporal*), relativu la ossulu *sphenoide* si la ossulu *temporale* (*de la temple*); *sphenuru* -a, adj., (fr. *sphénuuro*, d'in *σφά*=*códa*), care are *cód'a* in forma de *sphena*=*cuniu*.

*SPHERA=*sfera*, *sp'ra*, s. f., *sphæra*=*sphera*, (σφαῖρα, fr. *sphère*); corpu rotundu, roman. *globu*; 1. in sensulu scientificu: *sfer'a e perfectu rotunda*; *co-ci, dupo definitionea geometrica, sfer'a are tate puntele superfaciei selle ecile departate de centrulu seu*; *pamentulu desu rotundu, nu se dice sfera, ci numai spheroid sau globu*; metaforice, a) *sphera*=*imagine a unei sfera naturale*, nomita si *sphera astronomica*: *spher'a ceresei*=*spher'a astronomica*; *spher'a terrestre*=*globulu terrestre*; b) *sphera*=*regione, orbita a unui astru*: *alt'a e spher'a leni*, *alt'a spher'a sorelui*, *alt'a spher'a stelleru*; 2. prin metafore ulterioare, a) *veri-ce corpu rotundu, de esemplu*: *pila de jocu*, etc.; b) *genu de conce bivalve globulose*; c) *cercu de actiune, de influentia, de dereptu*, etc.: *nu vultu aceste-: in spher'a nostra de occupationi*; *in spher'a modesta a unui invictatoriu satescu póte face cineva multa*; *in spher'a scientidoru physice*; *a se margini in spher'a seu, a essi d'in spher'a sea*; *in spher'a mea voliu face totu ce voliu potu*; *aforu d'in spher'a mea nu potu face nemica*.

*SPHERALE=*sferale*, *sperale*, adj.,

sphaeralis; relativu la *sphera*: forma *spherale*, *miscari spherali*.

***SPHERANTHIU**, -a, adj. s., (fr. *sphéranthé*); care sémina cu *spheranthulu*; subst. f. pl., *spheranthiele*, familia de plante cari au de tipu genulu *spheranthu*.

***SPHERANTHU**, s. m., (fr. *sphéranthe*); genu de plante.

***SPHERIA**, s. f., (fr. *sphérie*); genu de plante cryptogame d'in famili'a fungiloru.

***SPHERIACIU**, -a, adj., (fr. *sphériacé*); care sémina cu una *spheria*, subst. pl., *spheriaciele*, tribu de fungi ce are de tipu genulu *spheria*.

***SPHERICARPU**, -a, adj., (fr. *sphéricarpe*); care are *carpulu sphericu*: plante *sphericarpe*

***SPHERICITATE**, s. f., (fr. *sphéricité*); statu, calitate de *sphericu*: *sphericitatea cerulu*; *sphericitatea astreloru provine in parte de lu motulu de rotatione, si in parte de la forti'a centripeta*.

***SPHERICU**, *sfericu* sau *spericu*, -a, adj., *sphaericus*, (*σφαιρικός*, fr. *sphérique*); relativu la *sphera*: *corpu sphericu*, *astrele su spherice*, *figura spherica*, *motu sphericu*, *triánglu sphericu*, *triánglu sphericu rectanglu*, *triánglu sphericu ecilateralu*; *polygone spherice*, *fusu sphericu*, *pyramide spherica*, *zona spherica*, *segmentu sphericu*; *trigonometria spherica*.

***SPHERICULA**, s. f., (*sphaericula*); deminutivu d'in *sphera*.

***SPHERICULATU**, -a, adj., *sphaericulatus*, (fr. *sphériculé*, d'in *sphaericula*); care are apropo form'a de *sphera*: *cupressi sphericulati*.

***SPHERINU**, -a, adj., (fr. *sphériné*); care sémina cu *spheri'a*; subst. pl., *spherinele*, grupa de plante cari au de tipu genulu *spheria*.

***SPHERISTERIU**, pl.-e, *sphaeristerium*, (*σφαιριστήριον*, fr. *sphéristère*); locu unde se jocau la *sphera*=pila.

***SPHERISTICU**, -a, adj., (fr. *sphéristique*); relativu la *spheristu*: *essercitie spheristice*.

***SPHERISTU**, s. pers., *sphaerista*, (*σφαιριστής*, fr. *sphériste*); care júca cu

pil'a; care invétia pre altii a jocá cu *pil'a*.

†**SPHERO-**, (d'in *σφαῖρα*=*sphera*), intra in multe si varie composite scientifice: *spheroblastu*, -a, adj., (fr. *sphérobaste*, d'in *βλαστός*=germinatu), ai cui cotyledoni nu se dividu in doue, ci essu d'in pamentu sub forma de *sphericula*: *embryoni spheroblasti*; *spherobolu*, -a, adj. s., (fr. *sphérobote*, d'in *βάλλειν*=aiéptare), care aiépta *sphericule*, de regula ca subst. m., *spherobolulu*, genu de fungi; *spherocarpu*, -a, adj. s., (fr. *sphérocarme*, d'in *καρπός*=fructu), care are fructe *spherice*, rotunde; s. m., *spherocarpulu*, genu de plante cryptogame; *spherocarpiu* si *spherocarpatu*, -a, adj. s., (fr. *sphérocarpé*), care sémina cu *spherocarpulu*; subst. pl., *spherocarpiele*, tribu de plante d'in famili'a floridieloru, cari au corpuri de reproductione *spherice*; —*spherocephalu*, -a, adj., (fr. *sphérocéphale*, d'in *κεφαλή*=capu), care are *capetina* sau flore *spherica*=globoza: *plante spherocephale*, *bureti spherocephali*; —*spheroцерu*, -a, adj. s., (fr. *sphérocère*, d'in *κέρας*=cornu), care are *corne* sau *antenne* rotunde; s. m., *spheroцерulu*, genu de insecte diptere; *spheroedricu*, -a, adj., (fr. *sphéroédrique*): *cristallu spheroedricu*, cu trei assi perpendiculari, in giurulu caroru-a se póte descrie unu cercu, si prin urmare una *sphera*; *spheroidale*, adj. s., (fr. *sphéroïdal*), relativu la unu *spheroidé*, in genere care se apropia in forma de *sphera* sau de alle *spherei*: *acestu metallu presenta masse spheroidali*, absol. *una spheroidale*: *spheroidale conjuncta*; varietate de adamante, derivata d'in *spheroidalea sestuplata* de adamante; asiá si: *spheroidalea compressa*; *spheroidé*, adj. s., *sphaeroides*, (*σφαιροειδής*, fr. *sphéroïde*), care sémina cu *spher'a*: *figura spheroidé*; *pamentulu e spheroidé*; forte desu absol. ca subst. m., unu *spheroidé*=corpu ore-care solidu a cui figura se apropia de a *spherei*, éro in specie: a) *pamentulu e unu spheroidé*; b) certe plante sunt *spheroidi* dupo certe parti; c) *spheroidé*, unu genu de pesci; —*spheroidinu*, -a, adj., (fr. *sphéroïdine*), relativu la *spheroidé*;

s. m., *spheroidinu* si f. *spheroidina*, genu de conce; *spherolobu*, s. m., (fr. *sphérolobe*), genu de plante d'in famili'a leguminoseloru; *spheromachia*, s. f., *sphæromachia*, (*σφαίρομαχία*, fr. *sphéromachie*), lupta la pugilatu cu *sphere* de plumbu; de aci si: *spheromachu*, s. pers., (fr. *sphéromaque*), cellu ce lupta la pugilatu cu *sphere* de plumbu; adj., *spheromachicu*, -a, adj., (fr. *sphéromachique*), relativu la *spheromachia* sau la *spheromachu*; *spheroma*, s. f., (fr. *sphérome*), genu de crustacie, tipu allu familiei *spheromidiloru*; *spherometru*, s. m., (fr. *sphéromètre*), instrumentu de mesuratu curbatur'a facieloru *spherice*; *spherometricu*, -a, adj., (fr. *sphérométrique*), relativu la *spherometru*; *spheromide*, adj. s., (fr. *spheromide*), care sémina cu *spherom'a*: subst. pl., *spheromidile*, familia de crustacie care are de tipu genulu *spheroma*; *spheromycetu*, -a, adj. s., (fr. *sphéromycète*, d'in *μύκης* = fungu), care are capetina *spherica*: *fungi spheromyceti*; subst. pl., *spheromycetii*, familia sau tribu de fungi; *spheronemu*, -a, adj. s., (fr. *sphéronème*), care are tessutur'a *spherica*; s. m., *spheronemulu*, genu de plante cryptogame; *spherophoru*, -a, adj., (fr. *sphérophore*), care are rostru *sphericu*; s. m., *spherophorulu*, genu de plante d'in famili'a licheniloru; *spherophytu*, s. m., (fr. *sphérophyte*, d'in *φυτόν* = planta), planta cu fructificatione *spherica*; *spheroplia*, s. f., (fr. *sphéroplicie*), genu de plante d'in famili'a algeloru; *spherosiderite*, s. f., (fr. *sphérosidérite*, d'in *σίδηρος* = ferru); specia de ferru carbonatu cu masse *spherice*; *spherospermu*, -a, adj., (fr. *sphérosperme*, d'in *σπέρμα* = sperma, sementia), care are sementie *spherice*, rotunde; *spherula*, s. f., (*sphaerula*, fr. *sphérule*), deminutivu d'in *sphera*, applicatu inse si cu sensu speciale de: a) *conceptaculu sphericu*, rotundu, oblungu si conicu, care prin unu orificiu superiore sparge sementie mucilaginoase, ce prin uscatione se reducu in pulbere; b) specia de insecte; — *spherulaciu*, -a, adj., (fr. *sphérolacé*), care sémina cu una *spherula* = sphaera mica; subst. pl., *spherulaciele*, familia de mollusce; *spherulite*, s. f., si

m., *spherulitu*, (fr. *sphérolite*): a) globule si mice *sphere* in certe minerali vitrose; b) genu de conchyliie fossili.

* SPHINCTERIU, s. m., (fr. *sphincter* = *σφιγκτήρ*, d'in *σφίγγειν* = stringere), musculu annulariu: *sphincteriu intestinale*.

* SPHINGE sau *sfinge*, s. f., *sphinx*, (*σφίγξ*); 1. monstru fabulosu de forma feminina, care, la unu monte de la Thebele Greciei. tinea callea trecutoriloru si le propunea una enigma, si, déco nu ua resolveau, erau uccisi: *enigm'a sphingei fu resoluta de Edipu. si sphingea inco uccisa de acestu-a*; 2. metaforice: a) imagine de *sphinge*; b) statua ordinaria, in particulariu: statua egyptiana; c) genu de *insecte lepidoptere*.

* SPHINGIDE, adj. s., (fr. *sphingide*, d'in *sphinge*); care sémina cu *sphingea*, in specie cu *sphingea insectu*; subst. pl. *sphingidile*, tribu d'in ordinea insecteloru lepidoptere, cari au de tipu genulu *sphinge*.

* SPHONDYLU, s. m., vedi *spondylu*.

* SPHRAGIDE sau *sfragide*, s. f., *sphragis*, (*σφραγίς*, fr. *sphragide*); 1. proprie, sigillu, applicatu inse: 2. prin metaf. a) la pétra bona de *sigillatu*, pentru *sigille*; b) altu genu de pamenta ce se vende cu *sigille* impresse pe ellu; c) in medicina, unu globulu de emplastru.

* SPHRAGITE, sau *sfragite*, s. f., *sphragitis*, (*σφραγίτις*); unu *sigillu impressu*: semnu, etc.

* SPHYGMICU, -a, adj., (fr. *sphygmique*, d'in *σφύγμος* = pulsus), relativu la pulsus.

* SPHYGMOCEPHALIA, s. f., (fr. *sphygmocéphale*, d'in *σφύγμος* = pulsus, si *κεφαλή* = capu); pulsatione incommoda ce se sente la capu.

* SPHYGMOCEPHALICU, -a, adj., (fr. *sphygmocéphalique*); relativu la *sphygmocephalia*.

* SPHYGMOMETRU, s. m., (fr. *sphygmomètre*, d'in *σφύγμος* = pulsus, si *μέτρον* = mesura); instrumentu de mesuratu cu precisione pulsulu.

* SPHYRENA, s. f., *sphyræna*, (*σφύ-*

σαίνα, fr. *sphyrène*); genu de pesci cu botulu ascutitu.

SPICA, s. f., si m. *spicu*, pl.-e, *spica*, *spicam*, *spicus*, (it. *spica* si *spiga*, isp. port. *espiga*, prov. *espiga* si *espig*, fr. *épi*); 1. in sensulu cellu mai strimtu si mai particulariu, *spicu* insémna capetulu superiore allu *paliului* grâneloru, care contine grauntele : *spice plene*, *unu spicu grassu*, *unu spicu macru*; *spicele de estu tempu su mari*, *déro secce*; *a dá spicu* : *ordiulu a datu spicu*; *barb'a spicului*, *comina de spice*; *a aduná cu spicu cu spicu*, *a stringe spicu cu spicu*; aseminare gratiosa cu *mustaciele* : *mustacior'a lui spiculu granului*; metaforice, form'a m. *spicu*, nu se aplica, pre câtu scimu noi, de câtu in locutionile : *spicu de plovia*, *spicu de geru*, *spicu de frigu*, *spicu de ventu*, in cari *spicu* esprime *agerimea* si *mareca petrundere* a lucrului de care e vorb'a; inse s'ar poté estende si la alte sensuri analoge; déro : 2. form'a fem. *spica* se aplica cu sensu mai variatu, a) la veri-ce sémina mai multu sau mai pucinu cu *spiculu cerealiloru*, cumu : *capitina*, *crésta*, a altoru plante, candu aceste-a su acuminate si spinose; b) la sagetta, mai vertosu, acume allu sagettei; c) la cea mai luminosa stella d'in constellationea verginei; d) in medicina, α) la emplastru causticu in form'a de *spicu* = *spica*; β) in genere, la veri-ce legatura alle cui fire, acia de legatu pre margini, sunt dispuse ca firele barbei *spicului*.

SPICARE, v., *spicare*, *spicas legere*, a muni cu *spica* sau cu *spicu* : *sagette spicate*, *grane spicate*, *ordie inco nespicate*; si : a aduná *spice* dupo seceratu, (vedi si *spicuire*, *spicilegiu*, etc.); si a dá *spicu*, a essí *spicu*, (vedi si *inspicare*; (it. *spigare*, isp. port. *espigar*; fr. *épier*).

SPICATU, -a, adj. part. s., (d'in *spicare*), *spicatus*.

SPICIA, vedi *spicuu*, si *specia*.

SPICIFERU, -a, adj., *spicifer*, (fr. *spicifère*); care pórtá *spica*, *spicu*, *spice* pre capu sau captu; s. m., *spiciferu*, specia de panonu de Japoni'a.

SPICIFLORU, -a, adj., (fr. *spiciflore*); care are flori dispuse ca *spiculu*.

SPICIFORME sau *spiciformu*, -a, adj., (fr. *spiciforme*); care are forma de *spicu*.

SPICIGERU, -a, adj., (fr. *spicigère*); vedi *spiciferu*.

SPICILEGERE, v., *spicas legere*; a *college spicu cu spicu*, a aduná *spice* dupo seceratu; vedi si *spicuire*, *spicare*.

SPICILEGIU, s. m., *spicilegium*, (fr. *spicilege*; actione de *spicilegere*: *spicilegiulu se face dupo seceratu*; metaforice, adunare de acte buccata cu buccata.

SPICILEGU, -a, adj. s., (*spicilegus*); care aduna *spice*.

SPICIU, -a, *spiceus*; de *spicu*, de *spice* : *cununa spicia*;—ca subst. f., *spicia* vedi *specia*.

SPICOSU, -a, adj., *spicis abundans*; *magnas habens spicas*; plenu de *spice*, care are mari si plene *spice*.

SPICU, s. m., pl.-e, *spica*; vedi *spica*.

SPICUIRE, -escu, v., *spicas relictas legere*; a stringe, a college *spicele* lasate dupo seceratu, a allege si college *spicu cu spicu*.

SPICUITORIU, -tória, adj. s., (d'in *spicuire*); care *spicue*.

SPICUITU, -a, adj. part. s., d'in *spicuire*.

SPICUITURA, s. f., *spicilegium*; actione de *spicuire*, si effectu allu acestei actione : *spicuitura pre locurile secerate*; metaf. *spicuitura de prin tote cârtile*.

SPICULA, s. f. si m., *spiculu*, *spicula*, *spiculum*; deminutivu d'in *spica* si *spicu*, (vedi si *spiculletiu*); in specie si metaforice, a) f. *spicula*, specia de arborellu, b) m. *spiculu*, punta, acume, acu, etc. : *spiculele albinelor*, in specie, acumele unei arme de arruncatu si de impunsu.

SPICULARE, v., *spiculare*, (d'in *spicula*, *spiculu*); a face ascutitu, acuminatu : *lancie bene spiculate*.

SPICULLECIU, -tiu, pl.-e, *spicula*, deminutivu d'in *spicu*, de care vedi la *spica*; alte forme de deminutivu d'in *spicu* : *spicucia*, -tiu, *spicusioru*, etc.

SPICUSIORU, *spicutiu*, vedi *spiculleciiu*.

SPINA, s. f. si m., *spinu*, pl.-i, *spina*, (it. *spina* si *spino*, isp. prov. *espina* si *espino*; fr. *épine*, alb. *spine*, — pro-

babile d'in *spica* sau *spicu*. si a nome contrassu d'in una forma *spicua*, *spicnas*, prin urmare : *ceva acuminatu, impungutoriu*); 1. in form'a cea mai usuale, *spinu*, a) in genere : parte, escrementia pungutoria a unei planta : *acaci'a are spini*; *spini scaiului*, *spini mari*, *spini mici*. *spinulu impunge*; *nu e rosa fara spini*; b) in specie, a) arborellu ce da fructu nomitu *porumba*, *prunus spinosa*, Linn. β) *spinulu dracului*, inse si pl. f. *spinele dracului* = *aryngium campestre*, L.; c) metaforice, α) pèru aspru, sau *spini* ossosi ai certoru animali : *spini ariului*; *spini caprului*, *pre spinareca certoru pesci si pre laturi orrescu spini*; β) in sensu ideale, unu ce aspru, amar, neplacutu, dorerosu, etc. : *nu pre rose, ci pre spini dormim*; *aci e spinulu ce te suppera reu*; *plena de spini e callea benelui*; *conuna de spini se pune mai adesea pre capulu justului*; *a si impletti conuna de spini*; *spini va dá pamentulu pentru peccatulu vostru*; *a sedé totu pre spini* = a fi impatiente forte; 2. form'a f. *spina*, pl. *spine*, (vedi mai susu : *spinele dracului*), se applica mai numai in sensu metaforicu, cumu : a) ossulu spinarei, seri'a osseloru, vertebreloru, ce se intende prin mediloculu *spinarei*; de aci la medici : α) *spina-bifida* = *spina-bifida* = proprie : *spina* = *spinire despicata in doue*, affectione nomita si : *hydrorache congeniale*; β) *spina-ventosa* = *spina-ventosa* = affectione a organului medullariu; b) *spina* = murulu d'in cerculu Romei, pre longa care se faceau luptele celloru ce se intrecea la cursu; c) *spina* = una curetitóre, scobitóre de denti.

SPINACIU, si *spinacu*, (scrisu si pronuntiatu de unii si *spanacu*), s. m., (*spinacum*, it. *spinace*, isp. *espinaça*, v. fr. *espinaçe*, alb. *spinaky*, — tote essite d'in unu adj. *spinaciu* = [*spinaceus*] de la *spina* = *spinu*, fiendu foliele acestei planta dentate, pre candu port. *espinafre* a essitu d'in *spinifer*; prov. *espinar*, si n. fr. *épinards*, d'in *spinariu* = [*spinarius*]; — trecutu si in alte limbe moderne); specia de planta leguminosa bene connoscuta : *spinacu cu carne* = *carne cu spinacu*; *spinacu cu ochiuri de oua*; —

spinacu, metaforice, cu intellesu de : a) lucru insipidu, b) lucru commune, c) cu pucina valóre, si de aci : d) reu, de nemica : *spinacu! tote spinacu! a face spinacu in tote câte face si dice*.

SPINACU, s. m., vedi *spinaciu*.

SPINALE = *spinare*, adj. s., *spinalls*, *spina*, *dorsum*, (comp. it. *spinale*, isp. *espinal*, port. *espinaal*, fr. *épinier*, *épinière*, *spinal*); relativu la *spin'a* dosului, 1. ca adj. *nervi spinali medulla spinale*, *arterie spinali*; 2. subst. f. reale, *spinale-a* = *spinarca*, a) in sensulu cellu mai estensu : dosu allu unui animale, spate alle omului si alle altoru animali, partea posteriore, la omu, de la collu pèno la nód'a curului; b) éro in sensulu cellu mai restrinsu : partea resarita a dosului omului si altoru animali, a nome : seri'a de vertebre ce se intende prin mediloculu dosului spinarei, *spoteloru*; c) in sensu intermediariu, α) *spinare* = numai *spatele* propriu disse, β) *spinare* = partea de diosu a dosului, sellele, etc.; — d) intra in multe si varie constructiuni : *a sarí in spinare*; *a arruncá in spinare*, *pre spinare*; *a leuá de pre spinare*, *d'in spinare*; *a carrá cu spinarca*; *a redicá cu spinarca*; *a pune spinareca la ceva*; *a fi in spinareca cuiva*; *a duce la spinare*, *in spinare*, *spinareca duce sau nu duce câtu puni pre dens'a*; etc., celle mai multe cu varie insemnari metaforice, cumu : *a cadé in spinare*, *pre spinare*; *una fîta cade in spinare unui june*; *una nevolia ne cade in spinare*; *una culpa cade in spinare cuiva*; *a arruncá culp'a*, *nevolia*, *sarcin'a in spinareca altui-a*; cu ammenitiare si cu vaietare : *vai de spinareca mea!* *vai de spinareca nostra!* *vai de spinareca callului!* — *te mânca spinareca* = vrei batalia; *nu ne mânca spinareca*, — in alta ordine de metafore intra mai pucinu, cumu in constructionile : *spinareca collinei*, *spinareca unei seria de monti*, culme sau muchia.

1 SPINARE, s. f., vedi *spinale*, mai allesu sub 2.

2 SPINARE, -*ediu*, v., *spinis muntre*, *pungere*; a muni cu *spini*; a deveni *spinosu*; a impunge; vedi si comp. *inspinare*.

SPINARIU, -a, adj. s., *spinalis, spinetum*; relativu la *spinu*, (vedi si *spina, spinale*); ca subst. m. reale, *spinariu*, m. si f. *spinaria*; multime de *spini*; vedi *spinetu*.

SPINDERE, sau *spendere, spensi* si *spensei, spensu*, v., *expendere*; a dá d'in mâna banni, a face *spese*.

* SPINESCENTE, adj. part. pres. (d'in *spinescere*), *spinescens*, (compara si fr. *spinescent*).

* SPINESCENTIA, s. f., (*spinescentia*, fr. *spinescence*); statu de *spinescente*.

* SPINESCERE, v., *spinescere*, a face *spini*, sau a se face *spinu*, *spinosu*; a se reduce, a adjuge *spinu*.

SPINETU, pl. -e, *spinetum*, (it. *spinetto*, fr. *épinate*); multime de *spini*, de plante *spinose*; locu abundante de *spini*, de plante *spinose* : *spinetu de rugi*; *spinetu de maracini*, *de scai*; déro mai vertosu : *spinetu de spini proprii cu porumbe*; metaforice : *spinetele callei bone*; *spinetele dialecticei aristotelice*.

SPINIA, s. f., vedi *spiniu*.

* SPINIASSOIDOCCIPITALE, adj., (fr. *spini-axoïdo-occipital*, d'in *spinu*, *asse* si *occipite*), relativu la *spin'a* dosului, *asea* corpului si la *occipite* sau *céfa*, care se intende de la *asse* peno la *occipite* : *musculu spiniassoidoccipitale*; si absol. *spiniassoidoccipitale-le*.

* SPINIASSOIDOTRACHELIATLANTOIDIU, -a, adj., (fr. *spini-axoïdo-trachéli-atlantoïdien*); care se intende de la *asea spinei* peno la *atlante* : *musculu spiniassoidotracheliatlantoidiu*; si absol. (vedi si precedentele coventu).

* SPINICODU, -a, adj., (fr. *spini-caude*), care are *pennele*, in specie *pennele codei* in forma de *spini*, adeco *acute*.

* SPINICEREBRALE, adj., (fr. *spini-cérébral*); relativu la *cerebru* si *spina*, care are una systema de nervi *cerebrospinale*.

* SPINICOLLU, -a, adj., (fr. *spini-colle*); care are *collulu spinosu*.

* SPINICORNU, -a, adj., (fr. *spini-corne*); care are *corne* sau *antenne spinose*.

* SPINICRURE, adj., (fr. *spini-crure*); care are *pedi* sau *fluere spinose*.

* SPINIFERU, -a, adj., *spinifer*, (fr. *spinifère*); care porta, are *spini* : *spiniferii rugi*; absol. s. m., *spiniferulu*, specia de pesce cu *spini* pre *spinare*.

* SPINIFOLIU, -a, adj., (fr. *spinifolié*); care are *folie spinose*.

* SPINIFORME, adj., (fr. *spiniforme*); care are *forma de spini*.

* SPINIGERU, -a, adj., (fr. *spinigère*); care pórta, are *spini*; vedi si *spiniferu*.

* SPINILABRU, -a, adj., (fr. *spinilabre*); care are *labre*=*budie* cu *spini*.

* SPINIMANU, -a, adj., (fr. *spinimane*); care are *mânule* sau *petiórele spinose*.

* SPININERVU, -a, adj., (fr. *spininervé*); care are *nervii, fibrele, firele spinose*.

* SPINIPEDE, adj., (fr. *spinipède*); care are *pedii*=*petiórele spinose*.

SPINISIORU, s. m., *spinula*; deminutivu d'in *spinu*.

* SPINITARSU, -a, adj., (fr. *spinitarse*); care are *tarsii spinosi*.

* SPINITE, s. f., (fr. *spinite*); inflammatione a medullei *spinale*.

SPINIU, -a, adj. s., *spineus*; de *spinu*; s. f., *spinia*=specia de vitia de vinia.

* SPINOCARPU, -a, adj., (fr. *spinocarpe*, d'in *καρπός* = fructu); care are *fructe spinose*.

SPINOSITATE, s. f., *spinosus status*; statu de *spinosu* : *spinositatea rugului, scaiului*; mai vertosu in intellessulu metaforicu : *spinositatele frasei, argumentationei*; *spinositatele passului de facutu*.

SPINOSU, -a, adj., *spinosus*, (it. *spinoso*, isp. *espinoso*, port. *espinoso*, prov. *espinos*, fr. *épineux*); plenu de *spini*, munitu cu *spini* : *erbe spinose, spinosa rosa, spinosii rugi, spinosii scai*; *spinose folie, spinosa scórtia, spinosa calle, spinosa selba, spinosu arbore*; metaforice, difficile, anevoliu, plenu de nevolie : *spinos'a calle a vertutei; spinosa lucrare, spinose labori, spinose cure; spinosa si amara viétia; spinosa cestione, spinose negótie*; mai allessu pentru *oratione si cogitatione, spinosu*=aspru, nodorosu, intortochiatu, incurcatu : *spinosa frase, spinosu styly; spinosulu si suptilele styly allu dialecticei stoiciloru*.

SPINOSULU, -a, adj., **spinosulus**; deminutivum d'in *spinosu*, camu *spinosu*, pucinu *spinosu*: *conce spinosule*.

SPINTECARE, etc., vedi *spantica-re*, etc.

* **SPINTHERE**, sau *spintere*, s., **spinther**, (probabile d'in *σπινθήρ*, compara si fr. *spinther*); 1. braciare; 2. specia de minerală in mice cristalle decaedre, verde inchise; 3. scantelia, scintilla; de aci, pustula, besicutia, cossiu etc.

* **SPINTHEROMETRICU**, -a, adj., (fr. *spinthérométrique*); relativu la *spintherometru*.

* **SPINTHEROMETRU**, s. m., (fr. *spinthéromètre*); instrumentu de *mesuratu forti'a scintilleloru* electrice.

* **SPINTHRIA** si *spinthria*, *spintria*, s. f., **spinthria**, si **spintria** (fr. *spinthrie*, d'in acea-asi origine cu *spinthere* = *σπινθήρ*); modu indecente de desfrenare intre barbati ce si petrecu impreuna: *dupo Suetoniu, spinthria era passionea curtei lui Tiberiu*.

* **SPINTURNICE**, s. f., **spinturnix**; (*σπινθαρίς*); specia de passere forte sordida; de aci si: *spinturniciu*, s. m., **spinturnicium**, ca deminutivum pejorativum, una passere mica de reu auguriu.

* **SPINTURNICIU**, s. m., vedi *spinturnice*.

* **SPINU**, s. m., **spinus**; vedi *spina*.

* **SPINULA**, s. f. si m., *spinulu*, **spinula**; deminutivum d'in *spina* si *pinu*: mica *spina* = *spinare*, micu *pinu* = *spinisioru*; (compara si fr. *spinule*).

* **SPINULARIU**, -a, adj. s., (fr. *spinulaire*); relativu la *spinula*: in specie ca s. f., *spinularia*, specia de plante, a nome, specia de *alga*.

* **SPINULIFERU**, -a, adj., (fr. *spinulifère*); care porta, are *spinule*, (vedi *spinula*).

* **SPINULIFLORU**, -a, adj., (fr. *spinuliflore*); care are *flori spinulose*.

* **SPINULIFORME** si *spinuliformu*, -a, adj., (fr. *spinuliforme*); care are *forma de spinula*.

SPIONARE, -ediu, v., **speculari**, **observare**, **deferre**; a fi *spionu*; a essercita *spioni'a*; a observá; a delatá; - de regula cu sensu reu; vedi *speculare*.

SPIONARIA, s. f., lucrare, fapta de *spione*, vedi *spionia*.

SPIONE sau *spionu*, s. m., (fr. *espion*, it. *spia*), **speculator**, **delator**; care *spionedia*, care observa faptele si vorbele altoru-a spre a le denuntiá; f. *spionessa*.

SPIONIA, s. f., 1. **speculatus**; statu si fapta de *spionu*; 2. *spionia* = *spionia* = specia de vitia de vinia, (vedi si *spinia* la *spiniu*).

* **SPIONU**, s. m., (fr. *espion*), vedi *spione*.

* **SPIRA**, s. f., **spira**, (*σπείρα*, fr. *spire*); ce e invertitu, sucitu, impletticitu, incollacitu, precumu. in genere matiele, intestinele, etc.: *spir'a*, *spirele intestineloru*; *spir'a unci scare inalta*; in specie, 1. la linie: *spir'a liniei*; *de multe ori, in acestu casu, insémma numai unu oclu altu liniei spirale integra*; 2. la colonne, *spira* = *toru* sau *tori ai basei columnci*; 3. *spira* = *funecese* in fascióra pre fusulu sau arborele navei; 4. *spira* = *evolutione* de osti in forma orbiculară; 5. *spira* = *choru* desu de ómeni sau de alte fientie, mai allessu de *bacchanti*; 6. *spira* de fumu, de flamma, de vapori, etc.; 7. *spira* = parte de certe conce.

* **SPIRABILE**, adj., **spirabilis**; care se póte *spirare*, bonu de *spiratu*: *aeru spirabile*; metaforice, ce serve la viétia: *te juru pre acésta lumina spirabile*; si cu sensu activu, *spirabile* = care póte *spirá*, viue.

* **SPIRACLU** sau *spiraculu*, pl. -e, **spiraculum**, (fr. *spiracule*); gaura de *spiratu*: *spiraclele cavei de vinu*; in specie, *spiracle* = orificie alle tracheieloru insecteloru.

* **SPIRALE**, adj. s., (fr. *spirale*, **spirale**); relativu la *spira*, cu forma de *spira*: *linie spirali*, *clateriu spirale*, *scare spirali*; *ornamente de architectura spirali*; *la plante*: *folie spirali*, *fustelli spirali*, *embryone spirale*, *vase spirali*; *peduncul spirale*; *conce spirali*; ca s. f., *spiralea*, ceva in genere *spirale*: *spiralea*, *spiralele unui orologiu*; *spiralele unei machine*; *caten'a unui orologiu se infascióra in spirale in giurulu fusului*; *foliele certoru feniei su in spirale*; in specie, *spirale* = *linia spirale*.

* SPIRALITELU, -a, adj., (fr. spirale); care face *tela pândia spirale*: *aranie spiralitele*.

* SPIRAME, pl. spiramine, spiramen, si

* SPIRAMENTU, pl. -e, spiramentum, actione de spirare; déro mai allestu: mediu de spirare, resufflatore, gaura sau canale de sufflatu, de resufflatu: *spiramentele cavei*; vedi si *spiraclu*.

* SPIRANTE, adj. part. pres., (d'in spirare), spirans: care spira.

* SPIRANTHIU, -a, adj., (fr. spiranthé, d'in ἴσθητος, = flore, si σπειρα = spira); care are *flori* sau *sepale spirali*; de aci: *spiranthu*, s. m., (fr. spiranthe), genu de plante.

* SPIRANTHU, s. m., vedi spiranthiu.

* SPIRARCHIA, s. f., (fr. spirarchie); officiu de spirarchu

* SPIRARCHICU, -a, adj., (fr. spirarchique); relativu la spirarchia si la spirarchu.

* SPIPARCHU, s., (fr. spirarque, d'in σπειρα = spira in sensu de choru de bacchanti, si ἄρχειν = dirigere); care dirige unu choru de bacchanti..

* SPIRARE, v., spirare; a sufflá, 1. proprie, a) in genere: *und'a ferbe sub impulsulu venturiloru ce spira*; *spira austrulu*, *spira ventu d'in varie directioni*; *d'in peptulu taurului spira flacura*; *fora incetare voru spirá odori pre altariulu teu*; *unde und'a nu spira si nu murmura*; *spirau d'in tote partile suavi odori de flori*; b) in specie, a trage sau emite sufflare: *spiránu aeru*; *pre câtu vomn spirá*, *vomu luptá pentru derepturile nostre*; *nu potemu spirá macaru fora temere*; *a spirá desu si greu e semnu de morbu*; *se nu spirati aeru plenu de miasmate*; de aci, prin metafore, α) a viue, a fi in viétia: *pre câtu spiru eu*, *nu poti tu face ce vrei*; *abiá mai spira patientele*; *aruspicile consulta spirantile visceri*; *spira venele, si bate inco cordea*; — in specie pentru littere: *littera spirante = sibilante*; 2. metaforice, a) a ventu favorabile, a plutí cu ventu
b) a avé successu: *déco ne spira*
ortunei, vomu avé successulu

doritu; b) a viue, a fi plenu de viétia, a fi vivace: *suffletulu si mentea scriptoriloru ingeniosi spira in scriptele loru*; *spira si viue amorea lui de patria*; mai allestu de imagini vivaci, de representationi plene de viétia: *statua spirante*, *marmuri spiranti*: *effigie d'in marmore de Paru viue si spiranti*; c) a aspirá, a tende susu, a fi ambitiosu, superbu, mundru; d) transitive, α) in genere: *callulu spira focu*; *chimer'a spira flacure d'in gura*; *taurii injugati spirau flamme*; *odore suave spirá din'a d'in auriulu seu pèru*; β) in specie, a fi plenu, a abundá, a manifestá, etc.: *a spirá urra, menia, bellu*: *a spirá blandetia de angeru, bonitate divina*; *a spirá mundria nesuferita*.

* SPIRATIONE, s. f., spiratio, (fr. spiration); actione de spirare, cumu si effectu allu acellei-asi: *odorea spirationei*, *spiratione usiora, grave*.

* SPIRATU, -a, adj. part. s., (d'in spirare), spiratus: *aerulu spiratu*, *odorile spirate*; *spiratulu odoriloru*; *organu de spiratu odori*.

* SPIREA, s. f., spiræa, (σπειραία, fr. spirée); genu de plante d'in famili'a rosacieloru.

* SPIREACIU, -a, adj., (fr. spiréacé); care sémina a spirea; subst. pl. *spireaciele*, tribu de plante d'in famili'a rosacieloru, cari au de tipu genulu spirea.

* SPIRICU, -a, adj., (fr. spirique); relativu la spira: *linie spirice*.

* SPIRIFERU, -a, adj., (fr. spirifère); care pórtá, are spira: subst. pl. *spiriferele*, tribu de conchylie.

* SPIRIFORME si spiriformu, -a, adj. (fr. spiriforme); care are forma de spira.

* SPIRIROSTRU, -a, adj., (fr. spirirostre); care are rostru spirale, in spirale.

* SPIRITALE, spiritalitate, etc., vedi spirituale spiritalitate, etc.

* SPIRITU (pre a locuri syncopatu, spiritu), pl. -e, spiritus, (it. spirito, isp. espíritu, port. espírito, prov. esperit si sperit, fr. esprit, alb. spirit): — d'in spirare, forma secundaria pre longa form'a spiratu, ca si suffletu d'in sufflare pre longa sufflatu; asiá co spiritu insémna:

sufflare de aeru, si in genere, sufflare, mai vertosu : sufflare in actione, in actu si miscare, aeru in miscare, etc., 1. proprie. a) in genere : *spiritulu differe de ventu, de aeru agítatu, intru câtu ventulu e spiritu mai veemente, éro spiritulu e aeru ce suffla lenu si incetu: totu de a un'a aerulu se misca sub impulsulu unui spiritu: allegeti pentru semenatu di de spiritu lenu si placidu; aceste-a nu se potu dice si face de câtu sub influenti'a unui spiritu divinu necontenitu; mentea poetului insufflata óre-cumu de unu spiritu divinu; spiritulu eliusioru, pamentulu greu: ce e atâtu de commune ca spiritulu celloru viui, pamentulu celloru morti, marea celloru natanti? precumu fora apa nu potu viue pescii, asiá fora spiritu ómenii, passerile, etc.;— spiritu suave de odori se revérse inaeru; spiritu de putorosa odore: b) in specie: α) aerulu spiratu, resufflare, respirare: cu trei lucruri se tine viéti'a: cu mancare. cu beutura, cu spiritu: cine trage spiritu, viue inco; frásile lunge nu se potu pronuntiá fora spiritu: a si dá ultimulu spiritu; a college ultimulu spiritu essitu d'in gur'a unei fientia chara; attinsu de mai multe vulneri si dede ultimulu spiritu; β) abstractu, sufflare, respirare: spiritulu pertunde in pulmonu si i incaldesce: aerulu prin spiritu vivifica si nutresce animalile; γ) sufflare ca conditione a vietiei, sufflare de viéti'a, viéti'a ensasi: tyrannulu privà de spiritu multime de cetatiani; δ) suspiriu, suspinu: si celloru ce nu vreu, erumpu spirite cu lacrima; ε) in grammatica: spiritu aspru, spiritu lenu=spiritus asper, spiritus lenis; 2. metaforice, a) spiritu, in oppositione cu materia, personificatu si realisatu in mai multe moduri: α) *Domnedieu e spiritu si cu spiritulu se cade se ne inchinàmui lui; spiritulu divinu: spiritulu sântu; sântulu spiritu: β) spiritu = substantia incorporale a sufletului omenescu, ca particella d'in spiritulu divinu: spiritulu e immortale, spiritulu e partea nostra cea mai nobile: spiritulu e neperitoriu; γ) déro, afora de Domnedieu, se concepu si alte spirite bone, incorporali: α') sunt spirite bone, angerii;**

β') *spirite rellé, demonii; γ') in fine ca spirite incorporali se concepu suffletele despoliate de vestimentulu corpului; δ') apoi sub nome de spirite trecu, in limb'a vulgului, si strigonii, spectrele si tote fantasmatele: b) spiritulu=suffletulu, principiulu vietiei omului, consideratu, in partea intelligente ca si in cea affectiva, viéti'a umana ensasi, in oppositione cu corpulu: spiritulu si corpulu; spiritulu e tare. carnea debile; etc.; c) spiritu=mente, intelligentia, judecata, etc.: spiritu filosofica, spiritu criticu, spiritu poeticu, omu de spiritu. omu cu spiritu: omu fora firu de spiritu; a avé in spiritu, a coprende cu spiritulu: nu mi au dá'u Domnedieu spiritulu unui geniu; legile de cogitare alle spiritului; spiritu justu, spiritu sofisticu; spiritu ageru, vastu, profundu; d) spiritu = affectu, dispositione: spiritu turbidu, spiritu rebelle, spiritu docile. spiritu reu; c) metaforice: spiritu publicu, spiritu nationale, spiritu militariu; spiritu de corpulu; spiritulu legiloru; f) licóre alcoolica: spiritu de vinu, spiritu de prune, etc.*

* SPIRITUALE=spiritalé, adj., spiritalis=spiritalis, (fr. spirituel); relativu la spiritu, 1. in intellesu materiale: arteriele spiritali. partile spiritali alle pulmoniloru, instrumente de musica spiritali; 2. in intellesu ideale: substantie, fientie spiritali sunt suffletele nostre: ángerii si demonii se concepu ca fientie spiritali; poterile spiritali, facultatile spiritali se oppunu la poterile corporali; poterea spiritalé se oppune poterei mundane; in acestu sensu mai estensu: omu spiritalé, muliere spiritalé; covente spiritali, epistola spiritalé; physionomia spiritalé, vultu spiritalé.

* SPIRITUALISARE, v., (fr. spiritaliser); a face spiritalé in specie: a) a spiritalisá solidele sau licidele, a le face spiritu; b) a spiritalisá sensulu materiale sau litterale; c) multi filosofi cautá a spiritalisá materi'a, precumu alii tendu a materialisá spiritulu; poetii spiritalisa passionile.

* SPIRITUALISATIONE, s. f., (fr. spiritalisation); actione de a spirital-

lisare : spiritualisationea licoriloru se face prin destillatione.

* SPIRITUALISATU, -a, adj. part. s. d'in spiritualisare.

* SPIRITUALISMU, s. m., (fr. spiritualisme); systema filosofica, care admite si alte fientie diverse de corpuri, fientie nomite *spirite* : spiritualismulu sta in oppositiune cu materialismulu; spiritualismulu e si abusu de spiritualitate.

* SPIRITUALISTU, s. pers., (fr. spiritaliste); care professa doctrin'a spiritualismului.

* SPIRITUALITATE, s. f., spiritualitas, (fr. spiritualité); calitate, natura de spirituale : spiritualitatea sufletului omenescu, spiritualitatea substantiei divina; spiritualitatea se oppune la materialitate.

* SPIRITUOSIA = spiritosia, (si scurtatu spiritosia; vedi si spirituosu), s. f., statu de spirituosu : spirituosia licoriloru, (comp. fr. spirituosité).

* SPIRITUOSU = spiritosu, (si scurtatu spiritosu), -a, adj., spiritibus abundans, (it. spiritoso, isp. espiritoso, port. espirituoso, fr. spiritueux); plenu de spiritu = in sensulu speciale de essentia de vinu, etc. : beutire spirituose, vinutare spirituosu; inse si : omu spirituosu, copillu spirituosu, muliere spirituosa; etc. = pleni de mente si de ânima, in sensulu cellu mai nobile allu coventului spirituu.

* SPIRIVALVU, -a, adj., (fr. spirivalve); alle cui valve sunt spirali : conce spirivalve de diosu in susu.

* SPIROBRACHIOPHORU, -a, adj., (fr. spirobrachiophore, d'in σπειρα = spira, βραχιων = braci, si φέρειν = portare); care porta bracie spirali; s. f. pl. spirobrachiophorele, classe de mollusce acephale.

* SPIROBRANCHIU, -a, adj. s., (fr. spirobranche); care are branchie spirali, s. m., spirobranchiu, genu de insecte annelidi.

* SPIROIIDE, adj., (fr. spiroïde); care sémina cu spir'a.

* SPIROLOBU, -a, adj. s., (fr. spirolobé); care are lobi spirali; subst. pl.,

spirolobele, tribu de plante d'in familia cruciferelor.

* SPIROSTYLU, -a, adj., (fr. spirostyle); care are stylu spirale.

* SPIROYLE, s. f., (fr. spiroyle); elementu, corpu elementariu, radicale, (vedi si spiroylura).

* SPIROYLURA, s. f., (fr. spiroylure); combinatione de spiroyle cu altu corpu simplu.

* SPIRTOSIA, spiritosu, spirituu, etc.; vedi : spirituosia, spirituosu, spirituu, etc.

* SPIRULA, s. f., spirula, (fr. spirule); 1. deminutivu d'in spira; 2. in specie, genu de conce.

* SPIRULACIU, -a, adj. s., (fr. spirulacé); care sémina cu spirul'a; subst. pl. spirulaciele, familia de conce.

* SPIRULATU, -a, adj., (fr. spirulé); facutu in forma de spirale sau spira.

* SPIRURU, -a, adj., (fr. spirure, d'in σπειρα = spiru, si οὔρα = coda); care are cod'a spirale; vedi si spiricodu.

* SPISSAMENTU, pl. -e, spissamentum; actu de spissare, déro mai vertosu instrumentu, mediu de spissare, dopu, stupa, etc. : spissamente de pluta.

* SPISSARE, v., spissare; a face spissu, a indesá, condensá; ingrossiá, etc. : lapte spissatu; ap'a spissata se face glacia; metaforice, a indesá, a face desu : a spissá venirea sea la noi.

* SPISSESCERE, v., spissescere, spissari; a se face spissu, déro si a face spissu : spissescu ordinile luptatoriloru; luptatorii spissescu ordinile selle.

* SPISSICORNU, -a, adj., (fr. spissicorne); care are cornele sau antennele spisse.

* SPISSIGRADU, -a, adj., spissigradus; care face passi spissi, care calca lentu, incetu.

* SPISSIROSTRU, -a, adj., (fr. spissirostre); care are rostrulu spissu.

* SPISSITATE, s. f., spissitas; calitate, statu de spissu : spissitatea ordiului, erbei, pomiloru.

* SPISSITUDINE, s. f., spissitudo; in acellu-asi sensu cu allu forme spissitate, inse mai energicu : spissitudinea tessuturiei, spissitudinea aerului incarcatu de vapori.

* SPISSU, -a, adj. spissus, (comp. fr. *épais*); dessoru, indesatu, strinsu, compactu, etc., 1. proprie : *spissa negura*, *spissi nueri*; *spissa pándia*, *spisse tunice*; *spisse umbre de nocte*, *spissu intunericu*; *spissa sementia*, *spissa érba*; *spissi arbori*, *spissi spectatori*, *spissu theatru*, *spissu templu*; *spisse scamne*; *spissa grandine*; 2. metaforice, a) cu *passi spissi* = *desi si menuti*, si de aci : *spissu* = *lentu*, *incetu*, *molle*, *tardivu*, etc.; b) ce e desu, ce se face adesea, continuu : *spisse visite la aeellu-asi locu*; c) impenetrabile, greu, difficile; — si ca adv. *a calcá spissu*, *a merge si pássi spissu*, *a visitá spissu*.

SPITALE = *spitaliu*, s. m., vedi *ospitale*, *ospitiu*.

* SPITHAMA sau *spitama*, s. f., *spithama*, (*σπιθαμή*, fr. *spithame*); mesura de longitudine la greci : *palma*, *schiópa*.

* SPLANCHNICU, -a, adj., (fr. *splanchnique*, d'in *σπλάγχνα* = visceri); relativu la visceri : *nervi splanchnici*, *particele e cavitate splanchnica*.

† SPLANCHNO-, (gr. *σπλάγχνον* = *splanchnu* = viscere), in composite scientifice : *splanchnocosta*, s. f., (fr. *splanchnocôte*), cósta de *splanchnosceletu*; *splanchnodente*, s. m., (fr. *splanchnodent*), *dente de la splanchnosceletu*; *splanchnographia*, s. f., (fr. *splanchnographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descrierea visceriloru; *splanchnographicu*, -a, adj., (fr. *splanchnographique*), relativu la *splanchnographia* sau la *splanchnographe*; *splanchnographu*, s. m. pers., (fr. *splanchnographe*), cellu versatu in *splanchnographia*; *splanchnoide*, adj. (fr. *splanchnoïde*), care sémina cu *splanchnu*; subst. pl. *splanchnoidile*, tribu d'in famili'a *licheniloru*; *splanchnolithiasia*, s. f., (fr. *splanchnolithiasie*, d'in *λεθίσαις* = impetrire), morbu de *pétra* la vre-unulu d'in *splanchnu*; *splanchnologia*, s. f., (*splanchnologia*, d'in *λόγος* = discursu), tractatu despre *splanchnu*, parte a anatomiei care tracté dia despre *splanchnu* = visceri; *splanchnologicu*, -a, adj., (fr. *splanchnologique*), relativu la *splanchnologia* sau la *splanchnologu*; *splanchnologu*, s. m., (fr. *splanchnolo-*

gue), cellu versatu in *splanchnologia*, sau auctoriu de una *splanchnologia*; *splanchnoscopía*, s. f., (fr. *splanchnoscopie*, d'in *σκοπεῖν* = spectare), inspectiune a visceriloru unei victime pentru descoperirea venitoriului, la antici; *splanchnosceletu*, s. m., (fr. *splanchnosquelette*), parte a *sceletului* ce infascióra *viscerile*; *splanchnosceleticu*, -a, adj., (fr. *splanchnosquelettique*), relativu la *splanchnosceletu*; *splanchnotomia*, s. f., (franc. *splanchnotomie*, d'in *τομή* = dissecare), anatomía a visceriloru; *splanchnoticu*, -a, adj., (fr. *splanchnotique*), relativu la *splanchnotomia*, *splanchnovertebra*, *vertebra a splanchnosceletului*; *splanchnovertebrale*, adj., (fr. *splanchnovertebral*), relativu la *splanchnovertebra*.

SPLENA = *splina*, s. f., *splen*, *lien*, (*σπλήν*, angl. *spleen*, n. gr. *σπλήν*); fr. *spleen*, numai ca morbu dupo Angli, éro pentru *splen'a de carne* fr. *rate*), unulu d'in visceri sau *splanchnu* : *dorere de splena*, *me dore splen'a*, *ti s'a inflatu splen'a*; metaforice, a) *splena* = morbu de *splena*, in genere : *sufferi*, *se vede*, *de splena*; *si pecorele sufferu de splena*, *ba si moru de splena*; *ouile mai vertosu moru de splena*, *le appuca splen'a*; — *omu fora splena*, care nu scie de fatiga, *indefessus*; b) in specie, α) *splena* = *hypocondria*, *melancholia*, *egritudine*; β) mai grave, *splena*, si mai vertosu in form'a masc. : *splenulu* sau *splene-le*, *hypocondria* in asociata de tristetia sau *melancholia*, si de urritulu de sene si de lume a celui appucatu de acésta affectiune morbosa : *splenulu* sau *splenele* *predomina intre Angli*.

* SPLENALGIA, s. f., (fr. *splénalgie*, d'in *ἄλγος* = dorere); dorere de *splena*.

* SPLENALGICU, -a, adj., (fr. *splénalgique*); relativu la *splenalgia* : *sufferentia splenalgica*.

SPLENARE = *splinare*, v., *spleneticu* morbu implicare; a cadé in *splena*, ca morbu; a fi appucatu, a sufferi de *splena* : *au splenatu multe oui*; *nu manca óue splenata*, *co poti splená si tu*.

SPLENATICIA = *splenticia*, s. f., vedi *spleneticu*.

SPLENATICU = *splnaticu*,-a, adj., *spleneticus*, *lienicus*, *lienosus*, (it. port. *splenetico*, isp. *esplenetico*); relativu la *splena*, mai allessu la *splena* ca morbu : *affectione splenatica*; in specie hypochondricu, melancholicu, tristu, etc.; si ca subst. *unu splenaticu*, *una splenatica*; de aci si subst. f., *splenaticia* = statu de *splenaticu*; vedi si *splenia*.

SPLENATU = *splnatu*,-a, adj. part. s., d'in *splenare*: *vacca splenata*; *cu dispositione de splenatu*; *splenatulu unei oue*.

* **SPLENDETE**, adj. part. pres. (d'in *splendere*), *splendens*; care *splende*; *splendentile stelle*, *splendentea luna*.

* **SPLENDERE**, v., *splendere*; a luci, a straluci, a lucori, etc.: *stellele splendu*, *unu superbu sore splende pre ceru*; *unu focu mare splendea in padure*; *splende aurulu pre densulu*, *splendu nestimatele*; metaforice : *splende glori'a numelui cuiva*; *splende virtutea, splendu virtutile lui*; proverbii : *nu totu ce splende, e auru*.

* **SPLENDESCERE**, v., *splendescere*; a incepe a *splendere*, a deveni *splendente*.

* **SPLENDICARE**, v., *splendicare*; cu sensu deminutivu, adesea pejorativu, d'in *splendere* : *abiá mai splendica unu cornu de luna*; *abiá splendica uncele stelle*, *candu e se resaria sorele*.

* **SPLendidu**,-a, adj., *splendidus*, (fr. *splendide*); care *splende*, mai allessu, *plenu de splendore*, 1. proprie : *stelle splendide*, *splendid'a lumina a sorelui*, *dulcea si splendid'a lumina a lunei pre una sera serena*; *intre stelle cea mai splendida*; *splendidu auru*, *splendide gemme*, *splendide arme*; *splendide picaturelle de rore*, *splendidu adamante*; in particulariu despre avutie, lussu : *splendide vestimente*, *splendidu corona*, *splendide ornamente*, *splendidu si superbu palatiu*, *splendidu ornatu*, *splendidu portu*, *splendide carrutie*; *splendidu ospetiu*, *splendide mese*; *splendida nunta*; *splendidu templu*; 2. metaforice, a) in genere, magnificu, munificu, escellente, insemnatu, etc. : *unulu d'in celli mai splendidi eroi*, *barbatu forte splendidu*, *invetiatu intre celli mai splendidi*, *ani-*

mele celle mai mari si splendide prin vertuti; *splendid'a poetessa*; *mai splendidu e nomele nostru de catu allu vostru*;—in specie, cu ide'a accessoria de *apparentia*. in opposizione cu *realitatea*, si prin urmare : *splendidu*, care are *speciosa splendore*.

* **SPLENDIFICARE**, v., *splendificare*; a face se *splenda*, a face *splendidu*.

* **SPLENDORE**, s. f., *splendor*, (fr. *splendeur*); actu de *splendere*, impresione asupr'a vederei : *lumina intensa*, *stralucire*, etc., 1. proprie : *splendorea sorelui*; *splendorea aurului*, *argentului*; *gimmeloru*; 2. metaforice, magnificentia, pompa, gloria, distinctiune, escellentia : *splendorea ornatului*, *vestimenteloru*, *ospetului*, *splendorea numelui*, *familiei vietiei*.

* **SPLENDORIFERU**,-a, adj., *splendorifer*; care adduce, da *splendore*.

SPLENE, s. m.. vedi *splena*.

* **SPLENECTOMIA**, s. f., (fr. *splénectomie*, d'in *σπλήν* = *splena*, si *ἐκτέμνειν* = *taliare d'in radice*); estirpare a splenei.

* **SPLENECTOMICU**,-a, adj., (franc. *splénectomique*); relativu la *splénectomia*.

* **SPLENEMPHRACTICU**,-a, adj., (franc. *splénephrastique*), relativu la *splénephraxia*.

* **SPLENEMPHRAXIA**, s. f., (franc. *splénephraxie*; d'in *σπλήν* = *splena*, si *ἐμφράττειν* = *inchidere*); obstructione a splenei.

SPLENETICU,-a, adj., *spleneticus*, (fr. *splénétique*); relativu la *splena*; in specie, care are *splena*; absol., *unu spleneticu*, *una splenetica*; vedi si *splenaticu*.

SPLenia = *splinia*, s. f., *spleneticus morbus*; dorere, morbu de *splena*; *splena morbu*.

SPLENIATU,-a, adj. part., 1. *spleniatus*, d'in *spleniu* = *emplastru*, provedutu cu unu *spleniu*; 2. *spleneticu morbo implicatus*, d'in *splenia*, appucatu de *splenia*; cadutu in *splenia*.

SPLENICU,-a, adj., *splenicus*, (franc. *splénique*); relativu la *splena* : *arteria splenica*, *affectioni splenice*, *medicamentu splenicu*.

*SPLLENIFICARE, v., (fr. splénifier); de regula in forma reflex., a se splenificá= a se face splena, a degenerá in splena: se splenifica ficatulu. de essemplu: — usitatu mai allessu in form'a: splenificatione (fr. splénification), ac-tione, déro mai vertosu eff'ctu, statu produsu de splenificare: splenificatio-ne ficatului, prin splenificatione fca-tulu devine splena. — in acellu-asi intellesu si formele: splenisare, spleni-satione, (fr. splénisation).

*SPLLENIFICATIONE, splenisatione, etc., vedi splenificare.

SPLLENISIORA = splinisiora, s. f., deminutivu d'in splena; asiá si alte forme, cumu: splenucia, -tia = splinutia, applicate si cu sensuri speciali.

SPLLENITE, s. f., (fr. spléuite), inflamatione a splenci.

SPLLENIU, s. m., splenium, (σπλήγιον), d'in splena, 1. specia de planta nomita si: erb'a splenci; 2. d'in caus'a assemnareni cu splen'a in forma si colore, spleniu = emplastru, legatura, fomentu. etc.: — proprie, adj., spleniu, -a, relativu la splena: musculus spleniu, arteria splenia, (vedi s. f. splenia in parte).

† SPLLENO-, (gr. σπλήν = splena). intra, sub acésta forma, in composite scientifice, cumu: splenocèle, s. f., (fr. splénocèle, d'in σπλήν = tumore), surpatura a splenci; splenographia, s. f., (fr. splénographie, d'in γράφειν = descriere), descriptione a splenci, tractatu asupr'a splenci; splenographicu, -a, adj., (fr. splénographique), relativu la splenographia sau la splenographu: splenographu, s. pers., (fr. splénographe), cellu versatu in splenographia; splenologia, s. f., (fr. splénologie, d'in λόγος = discursu), tractatu asupr'a splenci; splenologicu, -a, adj., (franc. splénologique), relativu la splenologia sau la splenologu; splenologu, s. pers., (fr. spléniologue), cellu versatu in splenologia; splenocia, s. f., (fr. splénocite, d'in κύτος = tumore), inflatura a splenci; splenoparctama, s. f., (fr. splénopectame, παρέκταμα = tensione preste m'cura), marire escesiva a volumelui splenci; splenophracticu, -a, adj., si splenophraxia, s. f., (fr. spléno-

phracticu si splenophraxie) = splenemphracticu si splenemphraxia; splenotomia, s. f., (fr. splénostomie, d'in τομή = taliare), estirpare a splenci; splenotomicu, -a, adj., (fr. splénotomique), relativu la splenotomia: operatione splenotomica.

SPLLENUTIA = splinutia, s. f., vedi splenisiora.

SPLINA, splinare, splinaticu, etc.; vedi: splena, splenare, splenaticu, etc.

SPODIA = spudia, s. f. si m., spodiu = spudiu, spodiam, favilla, (σπόδιον, fr. spode); cenusia calda, chiaru ardente, mai raru: cenusia rece, 1. form'a m. spodiu, care are sensu mai restrinsu, si a nome: a) cenusia metallica, scoria, mai vertosu: oxydu de zincu, produsu prin sublimatione; b) spodiu, in genere: cenusia vegetale, calda sau rece; c) spodia, eboriu calcinatu; 2. form'a fem. spodia = spudia, in genere si proprie, cenusia calda, ferbente: in spodia se cocu bene ouale: a cocu turt'a in spodia, a incaldí pescisieri sarati in spodia; proverbiu, a trage spodia pre turt'a seu; — metaforicu, a) pustula, bube forte mice si rossie ce essu pre tóta pellea omului sau pre parti de alle pellei: pellea copillului e tóta una spodia; de ce acca spodia pre frontea si collubu teu? b) paululum et malum, forte pucinu, nemica si reu: spodia s'a allessu de cas'a lui; neci spodia nu s'a allessu de avutiile lui; forte desu unita cu focu pentru reu mare: spodia si focu.

SPODIME = spudime, s. f., vedi spoditura.

SPODIRE = spudire, -escu, v., in spodium, in cinerem convertere; calido cinere calefacere, coquere; pustulas in cute erumpere; (d'in spodia), 1. a face spodia, a converti in spodia; 2. a cocu in spodia: a spodi pucinu ouale; 3. mai allessu reflex., a se spodi = a scóte bubulicie, macule mice rossie pre pelle: de ce vi s'a spoditu faci'a? cumu s'au spoditu copillii le s'a micusioratu caldur'a.

SPODITE, s. f., (fr. spodite); genu de minerali.

SPODITU = spoditu, -a, adj. part. s.,

(d'in *spodire*) : *turta spodita, spodia de spoditu turta, spoditulu turtei.*

SPODITURA = *spuditura*, s. f., ac-tione de *spodire*, déro mai vertosu ef-fectu allu acestei ac-tione : *spoditur'a pellei a allinatu marea caldura interna.*

* SPODOCEPHALU, -a, adj., (franc. *spodocéphale*, —d'in *spodus* = *σποδός* = *spodiu* = *spudia*, cenusia, si *κεφαλή* = capu); care are capulu cenusiu.

* SPODOCHRŪ, -a, adj., (fr. *spodocre*, d'in *σποδός*, de care vedi *spodoccephalu*, si d'in *χρῶμα* = colore); de colore cenusia.

* SPODOLEUCU, -a, adj., (fr. *spodoleuque*, d'in *σποδός*, de care vedi *spodoccephalu*, si *λευκός* = albu); de colore alba, ce bate in cenusia.

* SPODOMANTE, s. pers., (fr. *spodomancien*, d'in *σποδός*, de care vedi *spodoccephalu*, si *μάντις* = divinatoriu); cellu ce pretende a diviná dupo cenusia.

* SPODOMANTIA, s. f., (fr. *spodomancie*); pretens'a arte a *spodomante-lui.*

* SPODU, s. m., *spodus*, (*σποδός*); in acellu-asi sensu cu *spodiu*, (vedi *spodia*); *spodiu*, -a, e forma de adj. d'in *spodu.*

SPOIARE = *spuiare*, vedi *spoliare*, si composit. *despoliare* = *despuiare.*

SPOIRE, etc., vedi *spolire*, etc.

SPOLIARE, (redussu in pronuntia pre a locuri la *spuiare*), v., *spoliare*, (fr. *spolier*, comp. *dépouiller*, —d'in *spoliu*); a detrage *spoliulu*, a desbraccá, a desvestí, a descoperí, nudá sau denu-dá, etc., 1. proprie si in genere : *com-mandà se spolie si apoi se bata cu vergi pre culpabili; a spoliá de tote vestimen-tele si lassá nudu; a si spoliá peptulu nu e formosu pentru una muliere; a spoliá pre celli uccisi pre campulu de batalia; a spoliá de arme, nu si de ve-stante; a spoliá trunchii arboriloru de scórtia; a spoliá lentea de pellicie; a spoliá capulu de pèru; a spoliá ouile nu numai de lâna; ci si de pelle; absol., a spoliá amnelli, vitelli, etc., a illí, a le leuá pellea; 2. in specie, a leuá, rapí cu violentia sau prin frude : *latronii spoliara pre callatori; a spoliá templele, a spoliá thesaurulu; a spoliá casele o-meniloru; a spoliá pre cineva de totu ce**

are; vreti se me spoliati de totu ce am in punga; a spoliá terre intrege; a spoliá lumea, si a nu se mai saturá.

SPOLIARIU, -a, adj. s., (*spoliarius*), *spoliarium*; relativu la *spoliu*, la *spolie*, in specie, s. m. reale, *spoliariu*, a) ca-mera de desbraccatu la *bania*; b) locu, gaura, cuibu de spoliatori, de latroni, casa de latroni; c) locu in theatru unde se trageau gladiatorii occisi spre a i *despoliá* de vestimente.

SPOLIATIONE, s. f., *spoliatio*, (fr. *spoliation*); ac-tione, actu de *spoliare* : *spoliationile administrantiloru.*

SPOLIATORIU, -toria, adj. s., *spolliator*, (fr. *spoliateur*); care *spolia* : *spoliatorii de baserice.*

SPOLIATU, -a, adj. part. s., (d'in *spoliare*); *spoliatus.*

SPOLIATURA, s. f., *spoliatio* ; actu si effectu allu ac-tionei de *spoliare* : *spoliatorele templeloru si casseloru publice.*

SPOLIRE, (contrassu d'in *espolire*, cu l molliatu, *spoire*), -escu, v., *expolire*, colorare, parietibus colorem inducere, parietes dealbare, tingere, linere, colli-nere, etc., 1. in sensulu cellu mai genera-le, a dá lustru, a lustruí, a dá colore, a colorá, etc.; 2. in sensu speciale, a) a dá colore parietiloru, si mai vertosu, a dá cu albu, a albí : *a spoli pareitii pre d'in afora, a spoli pre d'in intru; a spoli cas'a, casele; b) de caldàri si alte vase, mai allessu de arama: spoliti desu caldàrile, ca se nu ve inven-nati cu buccatele facute in elle; dati se spoliésca tote vasele; nu su de multu spolite aceste tiganie; se spoliescu vasele de buccataria cu stannu sau cu cussi-toru; inse : c) pentru formosetia : se spoli-escu multe obiecte cu auru, cu argentu si alte metalle pretiose; d) in sensu mai generale, a unge, tinge, etc. : a si spoli faciele cu negretia; mulierile si spoliescu faci'a cu rossiu, cu albu, cu materie a dese inveninatorie si vesced tori defacia; a se spoli cu fece, cumu se spoliau in o-rigine actorii greci; e) metaforice, a dá sau leuá superficiale conoscentia de ceva : a trecutu prin scole, numai ca se se spoliésca; essu bietii juni numai spo-liti d'in scole; omu spolitu si fora neci una conoscentia profunda.*

SPOLITIONE, (cu *l* molliatu *spoitio-*ne), s. f., actione si effectu allu actionei de *spolire* : *spolitione cu connoscentie forte superficiali*.

SPOLITORESSA, *spolitoria*, etc., vedi *spolitoriu*.

SPOLITORIU, (cu *l* molliatu, *spoitoriu*), -*toria*, adj. s., care *spoliesce* : *spolitori cu argentu, cu auru*; in specie, *spolitoriu* = cellu ce essercita messeri'a : a) de *a spoli* vase de buccataria; b) de *a spoli* parietii caseloru, — in amendoue aceste insemnari fem. *spolitoaressa*, muliere a *spolitoriulu* sau femina ce sengura, in nomeleseu, *spoliesce*, pre mercede, parietii caseloru, etc.; — s. f. abstr. *spolitoria* = maiestria de *spolitoriu* sau *spolitoaressa*.

SPOLITU, (cu *l* molliatu, *spoitu*), -*a*. adj. part. s., (d'in *spolire*) : *caldari bene spolite, stannu de spolitu vasele; spolitulu vaseloru, parietiloru*.

SPOLITURA, (cu *l* molliatu, *spoitura*), s. f., actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *spolire* : *spolitur'a parietiloru, spoliaturele vaseloru de buccataria; spolitura, nu invetiatura: spolitura de litteratura, de istoria, de tote connoscentiele; cu ce se spoliesce; spolitura alba, négra; spolitura cu fece, cu dressu, cu albu, cu rossiu*.

SPOLIU, (cu *l* molliatu *spoiu*), s. m., pl. -*e*, *spolium*, (affine cu gr. *σπῆλον*, compara fr. *depouille*); coperimentu, tegumentu detrassu de pre ce se tine : *vestimentu, scórtia de arbore, mai vertosu, pelle de animale, etc.*, 1. proprie si in genere : *spoliulu unui superbu leu occisu, spoliele mai multoru ursi; spoliulu aprului, ouei, taurului, sérpelui*; si despre corpulu omului in opposit. cu *suffletulu*, cu *spiritulu* : *spoliulu, spoliele mortali alle repausatului; a depune in mormentu spoliele mortali alle parentelui seu*; 2. in specie : a) armatur'a detrassa de pre corpulu óstelui occisu in batalia, si de aci, in genere, préda de la inimicu, mai allessu in pl. *spolie* : *dati spoliele fora sudore si fora sânge; ducele portá spoliele ducelui inimicu occisu; spoliele detrasse de unu duce altui duce occisu cu ensusi braciulu seu se dicu spolie o-*

*pime; regele decorà palatiulu seu cu spoliele leuate de la osti; inavutira forte erariulu cu spoliele d'in bellulu portatu cu cea mai opulenta gente; a reportá tote spoliele si predele facute inimiciloru la erariulu republicei; b) prin estensione spoliu, spolie, ori-ce detrassu altui-a cu violentia sau prin fraude : *administrantii seinavutescu cu spoliele administratiloru*.*

* SPONDA, s. f., *sponda*; 1. margine a patului; scandurele, ce forma petioarele si partea orizontale a patului; 2. patu de repausu, conopella; 3. patu de dussu unu mortu, *feretru*.

* SPONDACU, vedi *spondeu*.

* SPONDAICU, -*a*, adj., *spondaicus*, (*σπονδαϊκός* fr. *spondaïque*); compositu d'in *spondei* : *versu spondaicu*; in specie, *spondaicu* se dice de versulu examtru *dactylicu*, alle cui ultime doue pitiore su *spondei*; *flautu. flueru spondaicu, tibia spondaica*, care accompania unu *hymnu* religiosu scrissu in *spondei*.

* SPONDAULE, s. m., (*spondaules*, (fr. *spondaule*, d'in *σπονδή* = libatione, si *αὐλός* = flautu), musicu ce cantá cu doue fiaute in acelu-asi tempu, candu se faceau *libationi* sau alte sacrificie.

* SPONDAULIU, s. m., *spondaullium*, (vedi *spondaule*); canticu de sacrificiu accompaniatu de unu *spondaule*.

* SPONDERE, sau *spundere*, *sponsi* si *sponsei, sponsu*, (vedi compos. *respondere, despondere*), v., *spondere*, (affine cu gr. *σπένδειν* = libare, de unde *σπονδή*); a promitte cu santitate si religiosiate : *spondemu si juràmu, co ne vomu tiné de legamentulu facutu intre noi si voi; spondeau pre capulu seu, co voru scóte lacrulu la bonu capetu; despre pruncu astrologulu spondea mare venitoriu; sponde in nomele teu, co-ci pre celle sponse de altii nu punu credentia si sperantia; mai allessu, a promitte in casatoria, *sponsera fetele cu straini, la straini, strainiloru; sponsera junii cu straine, la straine, strainiloru*; form. part. *sponsu, -a*, ca subst. personale, applicatu ca mai desu cu intellessulu de : *promissu in casatoria, in celle alte limbe sorori, precumu in it. sposo, -a, in fr. époux, — épouse, in- sémna maritu, ussore*.*

* SPONDEU, s. m., spondeus, spondeum, (σπονδεῖος, σπονδεῖον, fr. spondée d'in σπονδή=libatione, sacrificiu); 1. vasu de libationi; 2. ora de libationi; 3. petioru metricu, poeticu, compusu d'in doue syllabe lunge:—precumu mōrēs: *versulu exametru heroicu se compune d'in spondei si d'in dactyli.*

* SPONDYLALGIA, s. f., (fr. spondylalgie, d'in σπόνδυλος=vertebra, si ἄλγος=dorere); dorere, affectione a columnei vertebrale.

* SPONDYLALGICU, -a, adj., (fr. spondylalgique); relativu la *spondylalgia.*

* SPONDYLARTHROCACIA, s. f., spondylarthrocace, d'in σπόνδυλος=spondylu, ἄρθρον=articlu, si κακία=reutate); reu, morbu, a nume: caria a columnei vertebrale.

* SPONDYLE, s. f., spondyle, (σπονδύλη); insectu ce viue in pamentu si róde radicele; specia de rima.

* SPONDYLITE, s. f., (fr. spondylite, d'in *spondylu*); inflammatione a columnei vertebrale.

* SPONDYLIU si *sphondyliu*, s. m., spondylium si sphondylium, (σπονδύλιον si σφονδύλιον); specia de érba, *ghiar'a ursului=lab'a ursului=heracleum sphondylium, Linn.*

* SPONDYLU si *sphondylu*, s. m., spondylus si sphondylus, (σπόνδυλος si σφόνδυλος, fr. spondyle), *vertebra* in genere, éro in specie: a) vertebra de spinare, si mai vertosu, vertebra superiore, si a nome, secund'a vertebra d'in celle superiori; b) rotilla a fusului de torsu; c) parte carnosu a concei; d) genu de mollusce ostracie; e) genu de insecte coleoptere tetramere; f) suffragiu in forma de rotilla sau de globulu.

SPONERE=*spunere*, (contrassu d'in *esponere*, se conjuga ca v. *ponere=punere*), v., exponere, dicere, fateri, declarare, enuntiare, narrare, enarrare, referre, deferre, recitare, (it. esporre si sporre, isp. esponer si exponer, port. espor, prov. exponer, esponer si *spondre*, alb. spoun); proprie, si in genere: a emitte, a dá afora, a scóte d'in intru, si de aci, applicatu in specie la vorbire: a espreme, a face connoscutu altoru-a

prin sonuri vocali ce scie si ce sente, a pronuntiá ceva, de la syllaba peno la discursu: a dice, enuntiá, declará, narrá, referí, etc., inse differitu de: *dicere, vorbire*, etc., cu cari pare a se confunde; 1. in genere: a *spune ce cogita, a spune verde cuiva addeverulu; a spune totu ce scie; a nu spune totu ce cogita; a si spune tote peccatele; mai spuneti una data ce ati spusu, co nu am intellesu; am spusu lucrulu cumu s'a petrecutu; a spune istorie, fabule; spuneti unele si faceti altele; spuneti unele de la resaritu si altele de la appusu; a si spune la toti amarulu si pesurile; spuneti totu fora frica; a spune ceva la urechia; spune-le co astadi plecãmu; spune-mi unde ai fostu asta nópte; tote spuni, numai un'a nu mi spuni; ve spunu un'a si intellegeti alt'a; eu am spusu d'in capulu locului, co nu erá bene asiá.* 2. in specie, a) a descoperí, a dá pre facia, a deferí, delatá, accusá, etc.: *se nu me spuni invetiatorului co mi am perdutu cartea; se dussera parte de conjurati si spusera pre compliciti sei; ellu a spusu, de certu, auctoritatei ce am vorbitu intre noi; b) a marturí, confessá, dá pre facia addeverulu: intrebati cu desteritate voru spune totu; a spune confessorului tote peccatele; a si spune si versá dorulu cótra unu amicu; c) a referí, a arretá cu ammenuntulu; d) a narrá, enarrá, memorá, etc.;—vedi si *esponere.**

* SPONGIA, s. f., spongia, (σπογγία, fr. éponge); substantia marina porosu, ce serve la stersu si uscatu licide: *cu spongia se sterge bene sângele vulneriloru; a dá cu spongi'a, a trece cu spongi'a preste ceva=*a sterge, si fig., a *desfientiá*; metaforice: a) vestimentu afenatu ca *spongi'a*; b) radicea asparagului; c) pétra porosu, specia de pumice; d) specia de muschiu, de lichene; e) bucatella de ferru fusa.

* SPONGIARE, v., spongiare, (fr. éponger); a sterge cu *spongi'a*, a curetiá, cu *spongi'a*; a dá forma de *spongia.*

* SPONGIARIU, -a, adj. s., (fr. spongiatre); relativu la *spongia*; subst. pl., *spongiariele*, familia de zoophyte ce au de tipu genulu *spongia.*

* SPONGIATU, -a, adj. part. s. (d'in *spongiare*), *spongiatus*, (fr. *spongié*): *polypi spongiati*.

* SPONGIFORME, adj., (fr. *spongiforme*); care are *forma*, aspectu de *spongia*.

* SPONGIOCARPU, -a, adj. s., (franc. *spongiocarpe*, d'in *καρπός* = fructu); care are fructe *spongiose*; subst. pl. *spongiocarpele*, familia de alge.

* SPONGIOLA = *spongiola*, s. f., *spongiola*, (fr. *spongiole*); deminutiv d'in *spongia*, aplicatu si cu insemnari speciali: a) mice radicine de alle asparagului; b) parti externe de certe vegetali; c) fustellu cu tessutura *spongiosa*.

* SPONGIOLU = *spongiolu*, s. m., *spongiolus*; specia de *spongia*.

* SPONGIOSITATE, s. f., (fr. *spongiosité*); calitate de *spongiosu*: *spongiositatea plantelor*.

* SPONGIOSU, -a, adj., *spongiosus*, (franc. *spongieux*); de *spongia*, care are structura *porosa* ca a *spongiei*: *tessuture spongiose, spongiosa pumice, spongiosa pane, spongiosu easiu*.

* SPONGITE, s. f., *spongitis*, (σπογγίτις, fr. *spongite*); specia de pétra pretiosa cu multi pori ca ai *spongiei*.

* SPONGIZARE, v., *spongizare*, (σπογγίζω); a sterge, curetiá cu *spongi'a*; vedi si *spongiare*.

SPONITORIU = *spunitoriu*, (cu *n* molliatu *spunitoriu*), -a, adj., care spune: *unu animatu spunitoriu de istoriore si de aneedote*.

SPONSA, s. f., vedi *sponsu* si *spondere*.

SPONSALE, adj. s., *sponsalis*; *sponsalia*; relativu la *sponsu* ca substantiv: *diu'a de a spondere de nunta e diu'a sponsale*; *ospetiu sponsale*; *ceremonie sponsali*, ca subst. f. reale, 1. *sponsale*, de regula in pl. *sponsali* = *sponsalie*: *sponsaliele cosorinei nostra fura forte ilare*; — donu de *sponsalie*, la *sponsalie*; 3. thalamu, patu de *sponsa*.

* SPONSARE, v., *sponsare*; a face *sponsu* si mai allessu *sponsa*: *a sponsá pre filia sea cu unu bonu june*.

* SPONSALICIU, -tiu, -a, adj., *sponsalialis*; relativu la *sponsalie*, (vedi *sponsale*: *donuri sponsalicie*).

* SPONSIONE, s. f., *sponsio*, (d'in

sponsu de la *spondere*); actione de *spondere*, 1. in genere: *sponsionea pacci, a face sponsione de armistitiu; sponsioni commrciali; atunci serumpe si sponsionea si pacea; sponsione de eonjugiu*; 2. in specie, a) in processe civili, *sponsione* = obligatione, stipulatione a partiloru litiganti, ca cellu ce perde, se numere cellui ce castiga una certa summa; b) concretu, *sponsione*, summ'a deposita in stipulationi; c) cu sensu mai estensu, *sponsione* = cautione, garantia.

* SPONSORE, si

* SPONSORIU, -sória, adj. s., *sponsor*, (d'in *sponsu* de la *spondere*); 1. care *sponde* pentru altulu, care promitte si se obliga pentru altulu, care *responde* si sta bonu pentru altulu: garante, *cautoriu*, etc.; inse: 2. si cu alte semnificatiuni alle verbului *spondere*: a) *sponsorii unei fete cu unu june sunt, de regula, parentii cellui de sponsu si ai cellei de sponsu*; b) parente spirituale, parente de baptez, nasu; marturu de baptez; c) in sensu mai largu: *voi seti sponsori de toti celli alti; avemu boni sponsori pentru bonulu essitu allu lucrului*.

* SPONSU, sau *spunsu*, -a, adj. s., (d'in *spondere*), *sponsus*; 1. in genere: *donationile sponse basericelor si scololoru*; 2. in specie: *fét'a sponse cu acellu june; nu ati allessu di bona de sponsu filiele; sponsulu nu a venitu de câteva dille se si védi'a spons'a; sponsulu si spons'a, sponsii astéptu diu'a comuniei*.

* SPONTALE, adj., *spontalis*; de *sponte*, relativu la *sponte*; vedi *spontaniu*.

* SPONTANITATE, s. f., (fr. *spontanité*); calitate, statu de *spontaniu*: *spontanitatea actioniloru, miscariloru; spontanitatea si receptivitatea mentei; spontanitatea cogitationei*.

* SPONTANIU si *spontanu*, -a, adj., *spontaneus*, (fr. *spontané*); de *sponte*: de bona volia, de volia, voliosu, voluntatriu, liberu, neimpinsu de altulu, de sene, etc.: *miscari spontanie, mersulu fientiloru animate e spontaniu, actioni spontanie: beneficie spontanie, donatione spontania; vomitu spontaniu, miscarile spontanie alle cerebrului; misca-*

rea spontania se oppune la miscarea necessitata.

* SPONTE, s. f., (spons), spoute; in locutioni : *de sponte, de spontea sea, de volia, de voli'a sea, in oppositione cu : de necesse, de nevolia.*

* SPORADE, adj. s., (franc. sporade, d'in 2 sporu); resipitu, dissipatu, sparsu, etc. : *stelle sporadi, insule sporadi*; absol. *sporadile* (subintell. *insule*), in specie ca nome propriu : *Sporadile mării Egea, in oppositione cu Cycladile a-cellei-asi mare.*

* SPORADICE, adv., vedi *sporadicu.*

* SPORADICU, -a, adj., (fr. sporadique, d'in sporade); sparsu pretotindine, forte rar : *morbu sporadicu, cholera sporadica, specie si generi de plante sporadice.*

* SPORANGIOLU, pl.-e, (fr. sporangiole); deminutivu d'in *sporangiu.*

* SPORANGIOLIFERU, -a, adj., (fr. sporangiolifère); care produce *sporangiole.*

* SPORANGIU, pl.-e, (fr. sporange, d'in σπόρος=2 sporu, si d'in ἀγγεῖον=vasu); besica sau capsula membranosa, care contine *sporii* unui mare numeru de plante cryptogame.

* SPORIDE, adj., (fr. sporidé, d'in 2 sporu); care nasce *sporu* sau *spori* : *vegetali sporidi.*

* SPORIDIA, s. f., (fr. sporidie, d'in sporide); corpusculu reproducu de fungi.

* SPORIDIFERU, -a, adj., (fr. sporidifère); care porta sau are *sporidie.*

* SPORIDIFORME, sau *sporidiformu*, -a, adj., (fr. sporidiforme); care are forma de *sporidie.*

* SPORIDOCHU, s. m., (fr. sporidoque, d'in σπόρος=2 sporu, si δοχός=receptaclu); organu de plante, analogu cu *sporangiu*tu, (vedi *sporangiu*).

SPORIRE, -escu, v., augere, multiplicare, accrescere; crescere, progredere, progredi; 1. trans., a cresce, adauge, multiplicá, etc.: *au se sporésca numerulu regimenteloru; ca se sporésca scolarii, se sporimu scólele; a spori vitele cornute, taurii, armessarii; a se spori : se sporescu, cumu s'au sporigu si peno acumu, judanii in térr'a nostra; ni se sporesce*

laborea, fora se ni se sporesca mercedea; 2. intrans. a cresce, a se face mai mare, a se marí, a se immultí, a se inaltí, a progrede, a prosperá, etc. : nu mi sporesce nemica, nu ne sporesce la nemica : nu ne sporesce la negotiu, nu ne sporesce la invetiatura; nu ne sporesce la calle; nu ti sporesce la furca, nu ti sporesce la nemica; au sporigu forte a-pele riului; plantele nu sporescu neci cu multa caldura, neci cu multa umiditate.

* SPOROBOLU, -a, adj. s., (fr. sporobole, d'in σπόρος=2 sporu, si βάλανον=arruncare, spargere); care *sparge spori*; s. m., *sporobolu-lu*, genu de plante monocotyledonie d'in famili'a gramineloru.

* SPOROCARPU, -a, adj. s., (fr. sporocarpe, d'in σπόρος=2 sporu, si d'in καρπός=fructu); care are *spori* ca fructe, s. m., *sporocarpulu*, parte reproductoria a licheniloru.

* SPOROPHORU, -a, adj., (fr. sporophore; d'in σπόρος=2 sporu, si φέρω=portare); care porta are *spori.*

* SPOROPHTHALMIA, s. f., (fr. sporophthalmie, d'in σπόρος=2 sporu, si ὀφθαλμός=oclu); lepra de oculi.

* SPOROPHTHALMICU, -a, adj., (fr. sporophthalmique); relativu la *sporophthalmia* : *remediu sporophthalmicu.*

* SPORTA, s. f., sporta, (fr. sporte); corbe implettita d'in papura, corbe de pusu si portatu in ea diverse lucruri : de alle mancarei, etc.

* SPORTELLA, s. f., sportella; deminutivu d'in *sporta*, sau mai bene d'in *sportula*, mica corbe mai allessu pentru fructe.

* SPORTULA, s. f., sportula, (fr. sportule); ca si *sportella*, deminutivu d'in *sporta*; applicatu inse, prin metafora, si cu sensulu de : a) daru de comestibili sau de mice summe de moneta, specia de elemosyna, ce patricii romani impartia clientiloru sei in portioni determinate; de aci : b) daru in genere.

1 SPORU, s. m., augmentum, incrementum, profectus, progressus; successus, quæstus, utilitas; actu si effectu de a sporigu : *cine lucra cu ánima, are sporu la lucrulu seu; n'ai sporu la nemica; n'ai sporu la invetiatura, n'ai*

sporu la negociu, n'ai sporu la bene sau in bene, ai sporu numai la reu sau in reu; fa-ne unu micu sporu la salariile noastre; e unu sporu de venituri pre acestu annu; déco nu e sporu de venituri, nu potemu face sporu la spese; nu e sporu neci scadimentu la venitu:—a leuá sporulu cuiva = a lu impediá in actiunea sea; a lu face incapace de ori-ce : a leuá sporulu vacceloru = a le face sterpe, a le reduce la sterpitiune si chiaru la perire.

2 SPORU, s. m., pl.-i, (σπόρος = sementia; fr. spore); seme, sementia, germe de plante, etc.; in specie inse : corpusculu reproductoriu numai allu certoru plante, a nome : corpusculu reproductoriu allu licheniloru, si prin estensione numai corpusculu de reproductione allu totoru plantelor cryptogame : *sporii facu acellu-asi officiu cu sementile plantelor phanerogame.*

* SPORULIFERU, -a, adj., (fr. sporulifère); care porta, are sporuli : *membrana de licheni sporulifera;—in acellu-asi sensu si sporuligeru, -a.*

* SPORULIGERU, -a, adj., (fr. sporuligère); vedi sporuliferu.

* SPORULOSU, -a, adj., (fr. sporuleux); plenu de sporuli.

* SPORULU, s. m., pl.-i, (fr. sporule); deminutivu d'in 2 sporu, applicatu inse si cu sensulu forme primitive sporu.

SPOSA = spusa, s. f., vedi sposu.

SPOSITU = spusetu, pl.-e, dictio, dictum, numer; d'in sposu de la sponere = spunere : actu, effectu si modu allu actionei de spunere : *d'in spusete si audite vorbescu si ellu; nu dá credimentu spusetelor vulgul i.*

1 SPOSU = spusu, -a, adj. part. s., (d'in sponere = spinneri), expositus, enunciatu, dictus, 1. in genere : *peccatele spusu si celle nespuse confessoriului; nu e rosine de spusu peccatele, spusulu peccatoru ti liusorédia ánim'a; 2. in specie, s. sposu = spusu, sposa = spusa, pl.-e, ca si : dissu, dissa, pl.-e, ce se spune sauce s'a spusu : d'in spusete telle n'am intellessu nemica; spusu multe, fapte pucine; dupo spus'a terraniloru d'in acellu satu, dupo spus'a marturiloru orulari.*

SPRE, prep., versus, ad, in, sub, super; I. cu sensulu de *supre* sau *supra*, a) in compunerea numeriloru de la *diece* pëno la *douedieci* : *unspredece, doispredece, treispredece, nouespredece*; b) in cartile mai vechie, a) atátu cu miscare : *passerea se lassà si se puse spre unu ramu (=pre unu ramu) de olivu; sari-ra spre accoperimentulu casloru; nu sariti spre mune*; β) câtu si in stare, in repausu : *dormiea spre unu patu fora asternutu*; II. ca mai desu inse cu sensu forte variu si differitu cu totulu de allu altoru prepositioni, cu cari pare unoru-a a se confunde, 1. proprie, despre locu, a) cu miscare cotra acellu locu : *sórele pare a se miscá despre resaritu spre apus*; differitu de : *de lu resaritu la apus*, *venim de spre Constantinopoli si mergem spre Bucuresci*, differitu de : *de lu Constantinopoli lu Bucuresci*, si cu atátu mai diferitu de : *d'in Constantinopoli in Bucuresci*, cumu e differentia si intre : *lu Constantinopoli si in Constantinopoli*; alte frasi : *a redicá oclii spre ceru, a direptá cautaturele spre estate*; si cu persone : *a si attintá oclii spre jocatorii in chora, a appucá spre palatiu, spre baserica, a appucá, a se abbate spre noi : me voliu abbate spre aceu parte si spre voi; a se intorce spre cineva, a intorce oclii spre cineva*; 2. metaforica, a) despre tempu : *spre séra, spre dima, spre mediulu noptei, spre toarna, spre Pasce*, etc. in concurrentia cu *cotra, sub*, etc., déro cu differentia de intellessu; b) despre scopu sau causa : *spre bunete teu, spre solosulu vostru, spre salutea vostra*, mai vertosu cu infinitive scurtate : *spre a tacé, spre a cogitá, spre a vorbi, spre a luptá*, etc., sau integre : *spre facerea, spre cogitarea*, etc.; — in acestu casu se se observe adansulu prep. a pre longa spre;—camu in acellu-asi sensu in constructioni ca : *nu ti e spre bene, nu tie spre reu, ti e indiferente*, de aci : c) in sensu de obiectu indirectu in genere : *spre tene, Domne, sperámu, nu sperati spre potenti, spre filii omeniloru*; — III. prep. spre se compune : a) cu *de, despre*, la care e correlativa, si chiaru contraria (vedi *despre*); b) cu *a, spre a*

(vedi mai susu); *c*) cu numeralile de la *diece* peno la *douedieci*, (vedi mai susu).

SPRETIARE, *v.*, *spernere*, *contemnere*; vedi *despretiare*.

SPRETIATU, *-a*, *adj. part. adj.*, *spretus*, *contemptus*; vedi *despretiatu* si *spretu*.

* SPRETIONE, *s. f.*, *spretio*; *actione de spernere: intr'adensu tinu conversationi injuriose pentru spretionea Româniloru.*

* SPRETORIU, *-tória*, *adj. s.*, *spretor*, (d'in *spretu* de la *spernere*); *care sperne, despretiatoriu.*

* SPRETU, *-a*, *adj. part. s.*, (de la *spernere*), *spretus*; *despretiatu: classe de ómeni spreti.*

SPRINCENA, *s. f.*, *supercilium*; *peru ce cresce asupr'a fia-carui d'in celli doui oculi: sprincenele protegu oculii de multe relle; sprincene imbinate, sprincene dese; sprincene rare, suptiri, pucintelle; omului fora sprincene siéde reu; miscarile sprinceneloru espremu diverse sentimente: a face d'in sprincena, a redicá sau lassá sprincenele; a incretí sprincenele; allege dupo sprincena, allessi totu unulu si unulu dupo sprincena; —prin metafora, *sprincena* = parte resarita, proeminente, mai allessu parte resarita de pamentu: *sprincena de pamentu, sprincena de monte, sprincena de nueru.**

SPRINCENATU, *-a*, *adj. part.*, *superciliosus*; *spissis supercillis praeditus*; *care are sprincene mari si dese: sprincenatele filie de Românu, omu sprincenatu.*

SPRINTINU, *-a*, *adj.*, *agilis*, *promptus*.

SPUDIA, *spudire*, etc.; vedi: *spodia, spodire*, etc.

SPULBERARE, (d'in *espulberare*), *v.*, *pulverem excitare, excutere*; *aufferre, delere, saevire*, (it. *spolverare*, si *spolverezzare*, isp. *espolverear* si *espolverizar*); 1. a suscitá, redicá *pulbere*, a leuá si duce *pulberea* d'in unu locu: *ventu violentu spulberá tota aren'a d'in curte; ventulu spulbera neuea; si de aci absol. afora spulbera infricosiatu*; 2. a scuturá, curetiá de *pulbere*: *a spulberá vestimentele*; 3. in genere, a sterge, stin-

ge, etc.: *a spulberá cetatile de pre faci'a pamentului; te spulberu d'in acestu postu, déco nu te porti bene*; 4. a si ver-sá menía, furi'a.

SPULBERATICU, *-a*, *adj.*, (d'in *spulberatu* de la *spulberare*); 1. *activu, saevus, violentus, tumultuosus, potente a spulberare, violentu, furiosu: spulberatrice venturi*; 2. *passivu, ventosus, vanus, levis, praecept, inconsideratus, liusiorrellu, precipitatu: ce omu spulberaticu! ce mulieri spulberatrice!*

SPULBERATORIU, *-tória*, *adj. s.*, *care spulbera, auferens, delens: spulberatori de cetati.*

SPULBERATU, *-a*, *adj. part. s.*, (d'in *spulberare*): *vestimente spulberate, cetate spulberata de pre faci'a pamentului; in specie, spulberatu = spulberaticu: omeni spulberati, june spulberatu.*

SPULBERATURA, *s. f.*, *actione si effectu allu actionei de spulberare: spulberatur'a arenei, spulberatur'a coperimenteloru de pre case prin ventu violentu; in specie, a) spulberatur'a neuei, infricosiata spulberatura de neue; (vedi si spulberaticu si spulberatu); b) spulberaturele furiosului omu; de spulberaturele vostre nu ne spariamu.*

SPUMA, *s. f.*, *spuma*, (it. *spuma*, isp. port. *espuma*, prov. *espuma*, fr. *écume*, compara si it. *schiuma*, isp. port. *escuma*, prov. *escuma*, alb. *scouma*); *efflorescentia alba si forte affenata ce dau licidele in agitatione si ferbere: spum'a undeloru interritate, spum'a apeii in ferbere, spumele callului inferbentatu, spuma de vinu, spuma de lapte, spuma de oua; a sterge spum'a de pre callu, a leuá spum'a de pre faci'a licidului ferbente; a face spuma prin agitare, de menía, de furia; cu spume la gura de menía sau de epilepsía; cu spuma, fora spuma; —metaforice, a) spuma de mare d'in care se fabrica obiecte de lussu; fumatori d'in pipe de spuma de mare; b) a fi de spuma, a fi molle, affenatu, delicatu: d'in spum'a marei essi Venere; c) spum'a unei societate = parte corrupta si depravata: nu ai vedutu de cátu spum'a societatei nostre, care, ca tote spumele, esse si plutesce pre de asupr'a.*

SPUMABUNDU, -a, adj., **spumabundus**; plenu de *spuma*, facundu si versandu *spuma*; furiosu.

SPUMANTE, adj. part. pres., **spumans**; care *spuma* : unde *spumanti*, *fluviu spumante*, *marea spumante*.

SPUMARE, v., **spumare**, (it. **spumare**, isp. port. **spumar**); a face *spuma* : *spuma marea interritata*, *spuma lactele in sestarie*, *spuma mustulu in cada*, *spuma ap'a in caldare*, *spuma armessarii inferbentati*; *spuma saponulu in albia*, *pre mâne*; si trans. a leuá, curetiá *spum'a*; metaforice : a *spumá de menia*, *de furia*, *de morbu*, *de dorere*.

SPUMATORE, s. f., vedi *spumatoriu*.

SPUMATORIU, -tória, adj. s., **spumans**; multiforum cochlear; care *spuma* sau serve la *spumatu*; in specie, s. f. reale, *spumatória* = *spumatóre* = instrumentu de leuatu sau curetiatu *spum'a*, lingura de *spuma*, (compara isp. *escumador*, *escumadera*, vedi si *spumante*).

SPUMATU, -a, adj. part. s., (d'in *spumare*). **spumatus** : *spumatulu undeloru*.

SPUMATURA, s. f., **spumatus**; actione si effectu allu actionei de *spumare* : *spumatur'a apei ferbente*.

SPUMEGARE, v., vedi *spumigare*.

SPUMIFERU, -a, adj., **spumifer**; care face *spuma* : *fontana spumifera*.

SPUMIGARE = *spumegare*, v., **spumare**, **fervere**, (it. **spumeggiare**, isp. **espumear**); a face, a dá *spuma* : *spumiga vinulu in cupe*; *nu spumiga bene acestu saponu*; *spumigau de furia*; *spumigau callii de tare inferbentati*.

SPUMIGATORIU, -tória, adj. s., **spumans**; care *spumiga*.

SPUMIGATU, -a, adj. part. s. d'in *spumigare*.

SPUMIGATURA, s. f., **spumatus**; actione si effectu de *spumigare* : *spumigaturele apei in ferbere*.

SPUMIGENU, -a, adj. s., **spumigena**, nascutu d'in *spuma* : *spumigen'a diva* = *spumigen'a Venere*.

SPUMIGERU, -a, adj., **spumiger**; care porta, face *spuma* : *spumigerii lupi*.

SPUMISIORA, s. f., vedi *spumusiora*.

SPUMIU, -a, adj., **spumeus**; de *spu-*

ma, care *spuma*, de colora *spumei* : *spumulu apru*, *spumie unde*, *spumia cupa*.

SPUMOSIME, s. f., si

SPUMOSITATE, s. f., (fr. **spumosité**); calitate de *spumosu* : *spumositatea certoru vinuri*.

SPUMOSU, -a, adj., **spumosus**, (it. **spumoso**, isp. port. **espumoso**, prov. **spumos**, fr. **spumeux**); plenu de *spuma*, care are multa *spuma* : *spumose ape*, *spumosu saponu*, *spumosu vinu*, *spumos'a mare*, *spumosu callu*, *spumose frene*, *spumosa gura*; metaforice : *spumose versuri*.

SPUMUSIORA, s. f., (**spumia**); diminutivu d'in *spuma* : *si mândiulu cu spumusiora la gura*.

SPUNERE, *spunitoriu* = *spunitoriu*, *spusetu*, *spusu*, etc.; vedi : *sponere*, *sponitoriu*, *spositu*, *sposu*, etc.

SPURCARE, v., **spurcare**, **sordidare**, **polluere**, **contaminare**, **inquinare**, **fœdare**, **dedecorare**, **violare**, **infectare**; **capere**, **allicere**, **pellicere**, **assuefacere**; **errare**, **fallere**, **deviare**; **savire**, etc. (it. **sporcare**, isp. **emporear**); a face *spurcu*. 1. proprie, a sordí, a intiná, contaminá, etc. : *s'au spurcatu catusiele in vasele de fertu*; *mai multitrecutori au spurcatu parietii caseloru*; *cumu ti ai spurcatu asiá vestimentele? de ce intri la nunta cu vestimente asiá spurcate? copillulu a spurcatu léganulu si chiaru patulu, a spurcatu tote cu cosuriturele lui*; *passerile cerului se spurcau pre capulu lui*; *a spurcá apele cu mortecine*; 2. metaforice, a) a violá ce e santu, legitimu, covenitu, a si bate jocu de totu ce merita respectu, a contaminá, a dedecorá, etc., α) in genere : *a spurcá totu cu vorb'a sea*; *spurcati totu ce attingeti cu mân'a*, *cu penn'a vóstra*; *a spurcá totu lumea cu injuraturele selle*; *ne au spurcatu cu obscenitatile loru*; *spurcara baserice, case, nu lassara nemica nespurcatu*; *a spurcá legea divina*, *a spurcá pre totu crestinulu*; *ce nu spurca mânule vostre impure? a spurcá patulu castitatei*, *castitatea ensasi*; *a spurcá nomele, onorea, candorea omeniloru probi*; β) in specie, *a spurcá celle opprite de baserica*, de religione, a calcá, a nu observá : a

spurcă mercurile si venerile, a spurcă ajunurile: a se spurcă in dille de ajunu cu dulce, cu carne; se spurca omulu si mancandu lucruri opprite de legea religiósá; dupo legea nostra e spurcatu cine mânca câni, pissici, serpi; spurcati su, dupo legea religiósá, câti mânca vite, ce n'au unghiele bifurcate; ne amu spurcatu cu oua, cu untu in acestu ajunu; b) a spurcă = a invetiá, a deprende, mai vertosu la ceva reu: s'uu spurcatu câni la pulli de ratie; cându se spurca omulu la ceva, anevolia se desbura de acestu ceva; se nu spurci omulu cu bene, co nu mai pote sufferi reulu; s'a spurcatu callulu la ordiu; c) a spurcă = a capetá grétia de ceva, si in genere, a se departá, si de ací, a aberrá, a devíá, a se abbate, etc. : ati spurcatu cartea : α) ati sorditu, β) apoi : ati urritu, lassatu, parassitu cartea; amu spurcatu reu cu socii si cu amicii = amu ruptu; au spurcatu de acoll' unde se aflau forte bene. d) in forma reflexiva : a se spurcă, si mai vertosu in form'a participiale spurcatu, afora de alte insemnari, parte indicate, va se dica si : a se face reu, neomenosu, pagánu, impiu, barbaru, crudu, etc. : tyrannulu in locu se se imblandesca, s'a spurcatu mai reu; omu spurcatu, (vedi si spurcatu in parte).

SPURCATIONE, s. f., spurcandi actio, contaminatio, fœdatio, dedecoratio, violatio; impuritas, sordes, spurcitia, obscenitas, immanitas, sævitia, impietas; morbus malignus; quod non licet comedere, etc.; actione si effectu allu actionei de spurcare, cumu si ceva spurcatu, in tote insemnarile varie si multiple alle verbului si participiului seu : spurcationea vaseloru, vestimenteloru; spurcatione in dulce in dille de ajunu; spurcationi se dicu tote animalile ce nu se mânca; cu atátu mai multu se dicu lupii spurcationi : spurcationile de lupi, si absol. spurcationile mi au morsicatu mai multe vite; spurcationi de omeni, ómeni fora lege, impii, barbari, crudi si gretiosi, sordidi, etc. : spurcationile de Turci; spurcationile ce essu d'in gur'a cuiva sunt espressioni gretiose, obscene;

spélla Domne suffletulu omului de tôte spurcationile; — in specie, spurcatione = morbu, bubu mai vertosu de rea natura, si totu de una data puroniosa : spurcationile se facu mai allessu in capu.

SPURCATORE, s. f., vedi spurcatoriu.

SPURCATORIU, -tória, adj. s., (d'in spurcare); care spurca; in specie, s. f., reale, spurcatória = spurcatóre = vasu in care se punu si se stringu spurcationi.

SPURCATU, -a, adj. part. s., (d'in spurcare), inquinatus, contaminatus, pollutus, fœdus, violatus; immanis, sævus, impius, obscenus, etc., 1. in genere : vestimentu spurcatu, vestimente spurcate, vase spurcate, animalu spurcate; apa spurcata, ómeni spurcati cu dulce in dille de secca; câni spurcati la pulli de galina; servitoriu spurcatu la furtu; tôte celle sâncete spurcate de voi; sufflete spurcate cu tote peccatele; peno cându mulicrea e spurcata si nu si a facutu dille de purificatione, nu pote calcá in base-rica; vorbe, covente spurcate : cumu nu ti e grétia a pronuntiá covente asiá de spurcate; 2. in specie, ca adj. fora de lege, fora Domnedieu, impiu, blaste-matu, depravatu, misellu, barbaru, crudu, etc. : spurcatu tyrannu, spurcati ómeni, n'am vedutu omu mai spurcatu de câtu acestu-a; spurcate fapte, mai spurcate lucruri nu facu nici demonii; spurcatii de assupritori ai poporului.

SPURCATURA, s. f., econtaminatio, pollutio, sordes, spurcitia, etc.; actione si mai vertosu effectu allu actionei de spurcare : spurcatur'a vestimenteloru, spurcaturele stylului; vedi si spurcatione.

SPURCIA, s. f., vedi spurcitia.

SPURCIDICU, -a, adj., spurcidicus; care spune, vorbesce lucruri spurce,

SPURCIFICARE, v., (spurcificare); a face spurcu; vedi si spurcificu.

SPURCIFICU, -a, adj., spurcificus; care face fapte spurce : omu crudu, impiu, spurcificu.

SPURCILOCIU, pl.-e, spurciloquium; vorba sau vorbire spurcata, impura, obscena.

SPURCILOCU, -a, adj. s., spurcilo-

quas, (fr. *spurciloque*); care vorbesc lucruri *spurce*, obscene și gretioase.

SPURCITIA, sau *spurcétia*, s. f., *spureitia*, *spureities*; statu, calitate de *spurcu*: *spurcétia* coventelor, *fapte*loru, *vestimentelor*.

SPURCU,-a, adj. s., *spureus*, (it. *sporcio*); impuru, necuratu, sordidu, etc., 1. proprie: *vestimente spurce*, *buccata spurca* și *gretiosa*, *lucruri spurce* de aspectu și de odore, *vase spurce* și *pollute*, *tempu spurcu* locu *forte spurcu*, *patu spurcu*, *stratu spurcu*, *mese forte spurce*; *animabile spurce* nu se mănca; *ce e mai spurcu ca porcudu? ómenii spurci sunt nesufferiti*; *nopti spurce* prin *fapte spurce*; *cogete spurce* date prin *covente spurce*; *in aceste derimature jacu mulieri spurce*. 2. metaforice, sordidu, nesufferitu, vile, misellu, abiectu, mai vertosu: *paganu*, *impiu*, *fora Domnedieu*, *crudu*, *barbaru*, *selbatieu*, etc.: *spurci barbari*, *unu spurcu avaru*, *spurce fientie de ómeni*, *spurcii de Tataři*; 3. subst. m. reale, *spurcu-lu*, a) in genere, de impuritate, imunditia, ordore, etc.: *spurculu latrinelor*; *spurculu de pre mánule*, *faci'a*, *vestimentale vóstre*; metaforice: *spurculu depravationei*, *corruptionei*; *spurculu avaritiei*; *spurculu coventelor obscene*; b) in specie, *spurcu-lu*=sordea femeiei dupo facere: *mulierca inco cu spurcu nu pote intrá si calcá in baserica*, (vedi și *spurcatione*).

SPURCUIRE,-escu, v., *forire*, *excrementa edere*; 1. a coforí, a se coforí, in genere; 2. in specie, se applica la *passeri*: *gallinile se spurcuescu*;—de acé: *spurcuitu* (de *galline*), *spurcuitur'a* (*gallineloru*)=spurcuitulu (*gallineloru*).

SPURCUUTU, *spurcuitura*; vedi *spurcuire*.

SPURIU,-a, adj., *spurius*, (affine cu *σπόρος* = 2 *sporu*, *σπορά*, etc.); proprie: nascuta afora d'in casatoria, illegitimu: *copillii spurii n'ai derepturi lu averile tatalui naturale*; abs datu: *unu spurii*, *una spuria*; metaforice, neaddeveratu, falsu, mentionosu, etc.: *versuri spurie*; *multe locuri spurie in ultim'a editiune a poetului*, *monete spurie*; *vorbe spurie in limb'a romána*.

SPUTAME, s. m., pl. *sputamine*, *sputamen*, si

SPUTAMENTU, pl.-e, *sputamentum*; actione de *sputare*. déro mai vertosu *effluviu* allu acestei actione, *ce se sputa: nu convientióse sputamente*.

SPUTALICIU,-a, adj., *sputalicius*; care se póte *sputare*, care e de *sputatu*, detestabile: *sputalicie calumniationi*.

SPUTARE, v., *sputare*; a scuipá; vedi form'a *scuipare*, nascuta d'in *sputare*.

SPUTATORIU,-tória, adj. s., *sputator*; care *sputa*.

SPUTU, s. m., *sputum*; scuipatu, scuipatura.

* STABILE, adj., *stabilis*, (fr. *stable*, d'in *stare*); unde se pote *stare*, care *sta*, care pote *stare*: solidu, nestramutatu, immutabile, constante, etc.: *case stabili*, *domiciliu stabile*, *stabile stabili punte stabile*, *lupta stabile* *fortuna stabile*, *positione stabile*; *amici firmi si stabili*, *amicitia stabile*, *regule stabili*, *legi stabili*, *guberniu stabile*, *stabili venituri*; *ecilibriu stabile allu corporiloru*.

* STABILIMENTU, pl.-e, *stabilimentum*, *institutio*, *institutum*, *officina*, *fabrica*, (fr. *établissement*); 1. actu de *stabilire*, mai vortosu, mediu de *stabilire*; 2. *ce se stabileste*, mai allessu, unde *se stabileste* cineva, *ca se siéda* sau *se si essercite maiestri'a sea*: *stabilimente de beneficentia*; *stabilimente de educatione si instructione*; *unu stabilimentu de ospetare*, *stabilimente de negotiu*, *unu stabilimentu de machinaria*, *stabilimentu definitivu in unu locu*, *stabilimentulu casatorie*; *stabilimentulu omului in unu locu*.

* STABILIRE,-escu, v., *stabilire*, (fr. *établir*); a face *stabile*: a si *stabil' domiciliulu*, a *stabilí pacea*; a *stabilí regnumu*, *succesiunea la regnu*; a *stabilí orele de lucru*, *or'a de mancare*; a *stabilí venitulu*; *tempulu se stabileste*; *se stabilira multi venitici in celatea nostra*; *temperatur'a se stabileste*; metaforice, a regulá, ordiná, constitui, fundá, instituí: a *stabilí ospitie*, *scole*, *alte institute*; a *stabilí remunerationile functionariloru*, a *stabilí ordinea in statu*; a *stabilí matrimoniulu*, *legile*, *guberniulu*, *ordini-*

le, gradele, ierarchi'a: in specie, a aprobá, demonstrá: *a stabili principiele pre cari jocu fundamentale societatei, a stabili bene co omulu nu pote viue afora d'in societatea umana.*

* STABILISARE, v., (fr. *stabiliser*); a face *stabile*: *a stabiliá institutionile.*

* STABILISMU, s. m., (fr. *stabilisme*); doctrina a *stabilitatei imutabile.*

* STABILISTU, s. pers., (fr. *stabiliste*); aderente la doctrin'a *stabilismului.*

* STABILITATE, s. f., *stabilitas*, (fr. *stabilité*); statu, calitate de *stabile*: *stabilitatea locuentei, stabilitatea timpului, stabilitatea institutionilor, legilor, administratiunei, guberniului, stabilitatea amicitei, stabilitatea pacci; stabilitatea ómeniloru in appucaturele loru; fora stabilitate nu e posibil desvolta-rea vietii sociale.*

* STABILITORIU, -loria, adj. s., *stabilitor*; care *stabileste*: *stabilitorii pacci.*

* STABILITU, -a, adj. part. s., d'in *stabilire*, *stabilitus*.

STABULARE (*staulare*) v., *stabulari*, *stabulare*. (d'in *stabulu*); 1. a stá, a viue, pertrece in *stabulu*, pentru bestie, éro pentru omu numai in modu ironicu: *boii, callii, porcii stabula; stabula si passerile; pescii stabula in apa, serpii stabula in gaure; túrme multe stabula in monti*; 2. a duce la *stabulu* a inchide in *stabulu*: *a stabulá túrm'a iérn'a: pre mare geru, e bene, se se stabule pecorele.*

STABULARIU (*staulariu*), -a, adj., *stabularius*; relativu la *stabulu*: *materia stabularia*, mai vertosu ca subst. personale: *stabulariu*, a) *servitoriu*, argatu de *stabulu*; b) *locatoriu* de *stabule*; c) *ospetariu* de celli mai rei.

STABULU (*staulu*), pl.-e, *stabulum*, (it. *stabbio*, isp. *establo*, prov. *estable*, fr. *étable*, n. gr. *σταῦλος*, d'in *stare*); locu de *stare*, de sedere, de locuire, domiciliu, etc., 1. in genere: *stabulele fereloru sunt selbele, stabululu serpelui e in gaurele pamentului*; 2. in specie, locu de locuitu pentru pecore, pentru vite: *stabulu de oui, de capre, de boi, de vacce, de bufali, stabule de câni, de galline*; — ómeni namu la celli in miser ia: *sta-*

bululu servitoriloru, cersitoriloru, stabululu miselliei si blastematielor; — mai vertosu: *stabulu* = casa de femine desfrenate.

STACOSIU, s. m., (*ἀσταχός* de unde fora α initiale: *stacòsiu*), *cammarus*; *cammaru*, canceru de mare; — de aci si adj. *stacosiu*, -a = purpuriu deschisu: *rochia stacosia*.

STACOSIU, -a, adj., vedi *stacosiu* subst.

* STACTA, s. f., *stacta*, (*στακτή*); oliu de myrrha.

* STADIALE, adj., *stadialis*, de *unu stadiu*: *agru stadiale*.

* STADIATU, -a, adj. part. *stadiatus*; cu *stadiu* provedutu: *portice stadiate*.

* STADIODROMU, s. m., *stadiodromus*, (*σταδιδρόμος*, fr. *stadiodrome*, d'in *στάδιον* = *stadiu*, si *δρόμος* = *cursum*); intre- cere la *cursum*, la allergatu, in *stadiu*.

* STADIU, pl.-e, *stadium*, (*στάδιον*, fr. *stade*); 1. distantia, longitudine, la antici, de 625 pedi, sau de 125 passi romani, approssimative octav'a parte a unui miliariu romanu; 2. in specie, *stadiu* = calle de unu *stadiu* pentru celli ce se intrecea la fuga pre diosu, cu petiorulu; 3. metaforice, a) *stadiu* = lupta de intre- cere in genere, certame, contentione, cumu si: loculu *acestei lupte*; b) *stadiu* = nome de diverse mesure intinerarie: *stadiu olympicu, stadiu pythicu*; c) cu sensu mai estensu, $\alphastadiu = fia-care periodu de morbu, gradu de intensitate allu morbului; β) *stadiu* = periodu de viétia; γ) *stadiu* = sphaera de actiune; δ) *stadiu* = instrumentu cu care agrimen- sorii mesurau distantie mice; d) *stadiu* = *statione*.$

STAFETTA, s. f., (it. *stafetta*, fr. *estafette*); scriosore espedita cu cea mai mare celeritate pre unu cursoriu pre diosu sau callare.

STAFIA, s. f., vedi *spectru*.

STAFIDA, s. f., (*σταφίς*, gen. *σταφίδος*, n. gr. *σταφίδα*), *uva passa*; *uva oscata* la sóre, struguru oscatu la sóre, in specie: *buccata de assemine uva: stafide minute, stafide mari, buccate cu stafide*.

STAFIDARE, -ediu, si *stafidire*, -escu,

v., a face *stafida*, a face *stafide*: a *stafidá uvele*; metaforice, de ómeni: a se *stafidí* a macrí si a se incretí.

STAFIDATU, -a, adj. part. s. d'in *stafidare*.

STAFIDIRE, *stafiditu*; vedi *stafidare*, *stafidatu*.

STAGNANTE, adj. part. pres., (d'in *stagnare*), *stagnans*, (fr. *stagnant*); care *stagna*: ape *stagnanti*, *laculu acellu-a pare stagnante*.

* STAGNARE (*stamnare*), v., *stagnare*, (fr. *stagner*, d'in *stagnu*); a formá *stagnu*, 1. a stá pre locu, a nu se miscá, a nu curre: *stagna apele versate d'in albi'a unui riu*; 2. a fi inundatu: *stagna câmpulu de sange*; 3. priu estensione, a incetá, a fi in deplenu repausu; 4. *stagnare* = *stannare*, (vedi aestu coventu).

* STAGNATILE, adj., *stagnatilis*, (comp. si fr. *stagnal*); relativu la *stagnu*, care sta, siéde, viue in sau pre *stagnu*: *pesci stagnatili*.

* STAGNATIONE, s. f., (*stagnatio*, fr. *stagnation*); statu de *stagnante*, 1. proprie: *stagnationea apelorupre acelle-asi locuri formédia lacuri, paludi si alte masse de apa*; 2. metaforice, a) in specie: *stagnationea sângelui si altoru umori alle corpului*; b) in genere, incetare, repausu, suspensie a actioniloru: *stagnationea commerciului; industri'a e in statu de stagnatione; stagnationea intelligentiei, cogitarei*.

* STAGNATU, -a, adj. part. d'in *stagnare*.

* STAGNENSE, adj., *stagnensis*; relativu la *stagnu*: *passeri stagnensi*.

* STAGNICOLU, -a, adj., (*stagnicola*, fr. *stagnicole*); care sta, viue in *stagnu*: *animali stagnicole*.

* STAGNINU, -a, adj., *stagninus*; de *stagnu*: *colore stagnina*.

* STAGNIU, -a, adj., *stagneus*; 1. de *stagnu*; 2. *stagniu* = *stanniu*, de cussitoriu.

* STAGNOSU, -a, adj., *stagnosus*; plenu de *stagnu*. de *stagne*: *locuri stagnose*.

* STAGNU, pl. -e *stagnum*, (fr. *étang*, d'in *stare*); massa de apa ce sta, nu curre, 1. apa statoria permanente sau numai la versare de fluvie si riuri, *balta*; 2. masse

de ape in genere; 3. in specie, *stagnu* = *pecina*; 4. *stagnu* = *stannu*, cussitoriu.

* STAGONIA, s. f., *stagonias*, (*σταγονίας*, d'in *σταγών* = picatura, gutta); specia de vasu sacru.

* STALACTITICU, -a, adj., (fr. *stalactitique*); relativu la *stalactitu*: *concretioni stalactitice*.

* STALACTITU, s. m., (fr. *stalactite*, d'in *σταλάζειν* = picare, picurare); *concretione calcaria: stalactitele presenta forme forte curiose; a desca stalactitele se imbina cu stalagmitetele*.

* STALAGMITICU, -a, adj., (fr. *stalagmitique*); relativu la *stalagmitu*: *concretioni stalagmitice*.

* STALAGMITU, s. m., (fr. *stalagmite*, d'in *σταλαγμός* = picatura); concretione formata ca una mamilla pre solulu petrosu allu spelunceloru; vedi si *stalactitu*.

* STALAGMIU, s. f., *stalagmium*, (*σταλάμιον* d'in *σταλάζειν* = picurare); cellu ce pare formatu d'in picature.

STAMBA, sau *stampa*, s. f., tessutura de bombacu cu inflorescence: *rochia de stamba*.

* STAME, pl. *stamine*, *stamen*, (afine cu *στήμον*, fr. *étamine*); 1. firu de orditura, orditur'a ensasi, nomita asiá dupo machinele de tessutu ce stau in susu; de aci: 2. aplicatu: a) la firu de tortu, de furca de torsu; b) la firu in genere, acia, funicella; c) in specie, si de regula in pl. *stamine* = fire incarcate de polline, care formédia organele sessuale alle planteloru *mascule*.

* STAMINALE, adj., (*staminialis*, fr. *stamina*); relativu la *stamine*, (vedi *stame*), mai vertosu la *staminele planteloru*.

* STAMINARIU, -a, adj., (fr. *staminaire*); relativu la *stamine*, (vedi *stame*): *flori staminarie*.

* STAMINATU, -a, adj. part., *staminatus*; provedutu cu *stamine*, (vedi *stame*). constandu d'in *stamine*: *plante staminate*.

* STAMINIFERU, -a, adj., (fr. *staminifère*); care porta, are *stamine*: *flore staminifera* = *flore mascula*.

* STAMINIU, -a, adj., *stamineus*; de *stamine*: *vene de lemnu staminie*.

* STAMINULA, s. f., (fr. *staminule*), deminutivu d'in *stame*.

STANGACE (*stangaciu, -a*), adj. s., *laevus, qui semper laeva utitur manu, scævus, ineptus, incallidus*; 1. d'in *stang'a*, de a *stang'a*, care merge sau sta de a *stang'a*: *callulu stangace schiopeta; juganii stangaci su mai teneri; stangacele meu de la ospetiu se intemplasse se fia unu bonu amicu allu meu*; 2. care lucra, se serve, de regula, cu mân'a *stanga*: *omu stangace, muliere stangace*; 3. prin diverse metafore, a) *stangace* = neinde-manaticu, ineptu: *unu omu pote fi stangace la tôte, pote inse fi stangace si numai la unu lucru: stangace la seceratu, la callaritu, la scrissu, la jocu, la cantatu; cine e stangace la tôte, e unu ineptu; nu numai ómenii, ci si animalile su stangaci*; b) *stangace* = schiopu, mutilu in genere, mancu de una parte a corpului: *stangace de unu petioru, stangace de una mâna*, etc.

STANGACIA, (pron. *stangacia*), s. f., *laevitas, industriae inopia*; statu, calitate de *stangace*: *stangaci'a te face se scrii cu stang'a; stangaci'a te face ineptu la tôte*.

STANGACIRE, -escu, v., *laevus esse; claudicare, deficere*; a fi *stangace*, 1. in genere: a *stangaci* in tôte prin abitudine d'in *copillarìa*; 2. in specie, a cespità, schiopità: *stangacescu callii de amendoue petiorele de inainte*.

STANGHIA, s. f., vedi *stangla*.

STANGINIRE, -escu. (vedi *stangu*), v., *retinere, detinere, retardare, officere, obstare, impedimentoesse*; a fi *pedica*, a oppri de la lucru, a tiné pre locu cu vorba secca, si de aci: a *stá* contra, a *vettemá*, etc.: *me stanginiti de la lucru; nu me stangini in callea mea; nu stangini copillulu de la studiu*.

STANGLA, (cu l molliatu *stanghia* si *stinghia*), s. f., *transversum lignum, impages, tignum, pertica, asser, vectis*; buccata de lemnu sau de ferru tranversale la alte buccati, care serve a sustiné; in specie: *stanglele de paturi; cu doue stanghle nu tine patulu*.

STANGLARIRE, (cu l molliatu *stanghiarire, stinghiarire, stinghierire*), -escu v., *socio, pari privare, separare; mauciu reddere; impedire, officere; ob-*

stare; a face *stanglariu*, 1. proprie, a strică *parechi'a*, a *desparechiá*: a *stanglarí toti armessarii, tote parcchiele de armessari*; 2. a face mancu. *defectuosu*: *mi se stanglarira toti auctorii cáti aveam completi; a stanglarí cetele de armati*; 3. a *impedicá*, oppri de a face: *voi m'ati stangloritu de a plecá prin vorb'a vostra; nu stanglariti lucratorii de la lucru*.

STANGLARIU, (cu l molliatu, *stanghiariu, stinghiariu, stingheriu*); adj. s., *socio, pari privus; mancus; fora sociu, fora paruchia, disparechiatu*: a *remasu callulu stanghiariu; mai multe paruchie de armessari au remasu stanglarie*; 2. in genere, mancu, defectuosu: *voluminele acellui-asi opu sunt stanglarie; nu acceptu vacce stanglarie*.

STANGU, -a, adj. s., *laevus, scævus, sinister*; oppositu la *direptu* = *dreptu*, in locutioni ca: *mân'a dirépta si mân'a stânga; petioru direptu si petioru stângu; lature dirépta si lature stânga; oclu direptu si oclu stângu; mân'a stânga e mai pucinu abile de cátu mân'a dirépta la colli mai multi ómeni*; absol. *stângulu*, ca si: *direptulu* (subintell. *petioru*): *trage stângulu mai inapoi; déro mai vertosu femin. stanga, stang'a*, ca si: *dirépta, dirépt'u* (subintellege *latureu*. si mai *allessu mân'a*): *proverb. stang'a se nu scia ce face dirépt'a; despre stâng'a spre dirépt'a: a se intorce, a se inverta, a se miscá de la dirépt'a spre stâng'a; a upucá la stang'a, in locu se appuce la dirépt'a; in stâng'a stau eu, in dirépt'a sta frate teu; la stâng'a in pregiuru! comanda la stâng'a, spre stang'a*. — (Mai tote limbele sorori au coventulu nostru mai multu sau mai pucinu mutat in forma si in sensu: it. *stanco* = *fatigatu*, venet. *stanco* = *ammortitu*, isp. *estanco* si port. *estanco* = *astupatu. oppritu*; prov. *estanco* = *immobile*, si *stanco* = *stabile*, v. fr. *estanco* = *lentu, molle, lassu*; alb. *stanc* = *strâmbu, stangace, luscu*, apoi *stangerü*; asiá déro: *stângu, -a, stâncu, -a*, au essitu, forte probabile d'in acea-asi radice cu *stagnu* = *stagnum* = fr. *étang*, isp. port. *estanco*, etc., cu insemnarea de: *standu pre locu*, si de aci: *ammortitu, mortu, impetritu, inerte*,

inabile, mancu, etc., si de alta parte: *stabile, firmu, tare, etc.*) *M.*

* STANNARE, v., *stannare* si *stagnare*; a dá, a spoli cu *stannu*; a imbee cu *stannu*.

* STANNATIONE, s. f., *stannandi actio*, (fr. *stannage*); actione de *stannare*: *stannationea vaseloru de arame*.

* STANNATU, -a, adj. part. s., (d'in *stannare*), *stannatus*, (compara si fr. *stannate*); 1. in genere: *vase stannate*; *stannu de stannatu vasele*, *stannatulu vaseloru*; 2. in specie, s. m., *stannatu-lu*, genu de sari formatu d'in combinationea acidului *stannicu* cu una base.

* STANNICU, -a, adj., (fr. *stannique*); de *stannu*: *acidu stannicu*; sari *stannice*.

* STANNIDE, adj. s., (fr. *stannide*); essitu d'in *stannu*; subst. pl. *stannidile*, familia de minerali ce coprendu in sene *stannu* sau combinationi de alle *stannulu*.

* STANNIFERU, -a, adj., (fr. *stannifère*); care porta, are, contine *stannu*.

* STANNIU, -a, adj., *stanneus*; de *stannu*, facutu d'in *stannu*: *vena de lemnu stannia*, *cuteia stannia*, *vasu stanniu*.

* STANNOSOPOTASSICU, -a, adj., (fr. *stannoso-potassique*); *sare stannoso-potassica*, formata d'in combinationea unei *sare stannosa* cu una *sare potassica*.

* STANNOSU, -a, adj., (fr. *stanneux*); plenu de *stannu*, care contine *stannu*; in specie, in primulu gradu: *oxydu stannosu*, *sulfura stannosa*, sari *stannose*.

* STANNU, s. m., *stannum* si *stagnum*, (fr. *étain*); metallu albu, cunoscutu si sub nomele de *cassiteru* (= *cus-sitoriu*): *vase de stannu*; *vasele se spoliescu cu stannu*.

STANTE, adj. part. pres., (d'in *stare*), *stans*, (it. *stante*); care *sta*: *stante pede*.

STANTIA, s. f., (it. *stanza*, fr. *stance*), *statio*, *status*; *conclave*, *strophæ*; positione de *stante*: 1. in genere: *stanti'a in petiore*, *stanti'a pre locu a toloru cursoriloru*; *stantia de câteva momente*; 2. in specie, locu de *statu*, de repansu, de sedutu, etc., a) camera: *stantie u nei mare casa*; *stantie spatiose*, *stantie*

strînte; b) *stantia* = *ospetaria*; c) *stantia* = *posta*; d) *stantia* = *strophæ* de *versuri*; e) *stantia* = *buccata* de *poesia* de unu certu, *déro micu numeru de versuri*; f) *stantia* = *gradu* de *ierarchia*; 3. in sensu mai apropiatu de *cellu verbale*, *stantia* = *persistentia*, *instantia*: *dupo stanti'a, dupo stantie, la stantie cel-loru interessati*.

STAPEDA si *stapia*, s. f., (*stapeda*, *stapia*, it. *staffa*, fr. *stapède*, *stapie*); scara de *sélla* pre care se pune *petiorulu*; unu *ossutioru* d'in *urechie*, care are form'a unei *stapede*.

STAPEDIANU, -a, adj., (fr. *stapedien*); relativu la *stapeda*; in specie, la *stapel'a urechiei*: *musculu stapedianu*; absol. *stapedianulu*.

STAPHIDE, s. f., *staphis*, (*σταφίς*); 1. vedi *stafida*; 2. specia de *plante*.

* STAPHYLE, s. f., (*σταφύλη*); 1. *uva*, *struguru*; 2. aplicatu inse in specie la *uva* = *uvsiorulu* sau *ouvsiorulu* de la *palatu*.

* STAPHYLINIFORME, adj., (fr. *staphyliniforme*); care are form'a *staphylina*, ca a *staphylei* *palatului gurei*; forma ca a *plantei staphylinu*.

* STAPHYLINU, -a, adj. s., *staphylinus*, (*σταφύλινος*, fr. *staphylin*); relativu la *staphyle*: *musculu staphylinu*; s. m., a) specia de *pastinaca*; b) genu de *insecte coleoptere pentamere* d'in famili'a *brevipenneloru*; c) genu de *plante* d'in famili'a *rhamnieloru*.

* STAPHYLINOPHARYNGIANU, -a, adj., (fr. *staphylinopharyngien*); relativu la *staphylea* *gurei* si la *pharynge*: *musculu staphylinopharyngianu*.

* STAPHYLOMATOSU, -a, adj., (fr. *staphylomateux*); relativu la *staphylo-ma*; *corni'a staphylo-matosa*.

* STAPHYLOMA, pl. -*mate*; *staphylo-ma*, (*σταφύλωμα*, fr. *staphylôme*, — d'in *σταφύλη* = *staphyle* = *uva*, *bacca de uva*); *tumore* la *corni'a oclului* sau si la *alte parti alle oclului*.

* STAPHYLORRHAPHIA, s. f., (fr. *staphylorrhaphie*, d'in *σταφύλη* = *ouvsioru* allu *palatului*, si *ῥάπτειν* = *cósere*); *operatione chirurgicala* de a *cóse palatulu* (*gurei*), *velulu acestui palatu*.

* STAPHYLORRHAPHICU, -a, adj., (fr. *staphylorrhaphique*); relativu la *staphylorrhaphia* : *operatione staphylorrhaphica*.

* STAPHYLOTOMIA, s. f., (fr. *staphylotomie*, d'in *σταφυλότμή* = ousioru allu palatului, si *τομή* = taliatura); escisione a staphylei.

* STAPHYLOTOMICU, -a, adj., (fr. *staphylotomique*); relativu la *staphylotomia* : *operationi staphylotomice*.

* STAPHYLOTOMIU, s. m., reale (fr. *staphylotome*, vedi *staphylotomia*); instrumentu de escisu *staphylea*.

* STAPHYLOTOMU, s. person., (vedi *staphylotomia*); cellu versatu in *staphylotomia*. care face *staphilotomie*.

1 STARE, ind. pres., *stau, stai, sta, stàmu, stati, stau*; imperat. *sta, stati*; conj. *se stau, stai, stea* sau *stee*, perf. *steti* si *stetei*, supinu *statu*, v., *stare*, (it. *stare*, isp. port. *estar*, prov. *estar, istar, star*, v. fr. *ester, ster*, n. f. *être*, imperf. *étais*, etc.), déro neci classiculu *stare*, neci formele citate d'in celle alte limbe sorori nu accoperu pre deplenu intellesulu forte multiplu si variu ce a leuatu rom. *stare*, in gur'a poporului; de aceea-dàmu inco câte-va ecivalenti classice: *adstare, assistere, constare, consistere, desistere, cessare, quiescere, desidem esse, exstare, exsistere, esse, versari, vivere, habitare; insistere, instare, persistere, perseverare, laborare, operam dare, defatigare; manere, permanere, morari, commorari, tardare; etc.*—sensulu fundamentale, in oppos. cu *sedere*, in sensu strictu de *sedere diosu*, sau cu *mergere, amblare*, este: *a mané, remané, in susu, in petiore*, etc., care apoi se modifica in alte sensuri, 1. proprie, a) in genere: *vedeti cesti ómeni, cari stau longa principe, si neci unulu nu siéde; cine siéde, nu sta; cine sta, nu siéde; toti stetera, numai eu me pusei pre scaunu; nu stati afora, ci intrati in casa; indelungu stetemu inaintea scaunului principelui, care seade; a stá in locu cu gur'a cascata la celli cetrecu pre calle; inse si in acestu sensu, pentru mai multa claritate, intra si in petiore : a stá in petiore, cumu : de ce stati in pe-*

*tiore si nu ve puneti pre scamne; déro : a stá in petiore insémna si altu ceva : a stá in petiorele calliloru = a stá in peticrele callului, a stá in petiorele altui omu; lucruri de pretiu stau pre diosu in petiorele ómeniloru; déro nu e mai addeveratu co stare insémna proprie si singuru : a stá in susu, si se applica cu acestu sensu nu numai, ca mai susu, ci si la animali : cocorii stau intr'unu petioru; prov. a face standu intr'unu petioru = a face liusioru sau cu precipitantia si reu; ba inco, prin formose metafore, si la lucruri inanimate : stau columnele, stau statuele pre basile loru; stau spicele pre arature, stau perii pre capu; stau perii la porci, la apri; stau mai allessu pre spinarea multoru animali; stau spinii pre arici, stau si pre spinarea si costele certóru pesci; stau lanciale infipte : stau dentii albi si formosi; stau edificiele, sta una crésta pre verticele capului, etc.;—in acestu sensu se attingecu : *orrere, orrescere = horrere, horrescere*;—b) in specie, a remané nestramutatu, a sedé si tiné cu vigore, cu peptulu, d'in tote poterile, a resiste, etc.: *stau scopellele firme facia cu turbareu undeloru ce se spargu in acelle-a; sta si resiste furiei venituriloru unu mare si tufosu arbore; stau ordinile de luptatori contra undele de inimici, stau la lupta inversionata, stau cu peptulu si nu se misca d'in locu; cine sta in batalia, mai raru pere de câtu cellu ce cede si fuge; stetera in lupta de demaneti'a peno sér'a; 2. metaforice, a) a remané pre locu, a nu se miscá, a sedé, locuí, etc.: *stati locului, stetera locului mai multe óre; de ce stati in locu? navile stau in portu, stau la ancore pre luciulu marei; la unii stau servitorii cu annii, de la altii fugu pre tóta diu'a; armele stau in cuniu si ruginescu; ce sta pre locu, ruginesce; se siàmú si se ne repausàmú la acésta ospetaria; stetera mai multu tempu la câmpu, la amici; am statu mai multi mesi in acea cetate; a stá in calle, a stá la ballu, a stá pre a casa;—in specie : a) a sedé, locuí : unde stati? siàmú longa baseric'a Santului-Georgiu; am statu mai inainte in alta camera; inse***

stare pare co dice, in acestu sensu, mai pucinu de câtu *sedere*, si mai allessu: β) a sedé pentru câtu-va tempu, (vedi mai susu): *am statu in Londinu mai pucinu de câtu in Parisi*; γ) a sedé undeva mai multu de câtu se cade, a intardiá: *unde mi ai statu atâtu tempu? de ce ai statu pre acollo óre intrege? du-te, déro nu stá multu; perde tempulu, standu de vorba cu toti ómenii, standu in tote locurile se casce gur'a*; b) a incetá, a se oppri: *venturele stetera, a statu plou'i'a; sta unu orologiu; sta sângele, α) sta d'in cursu pre nasu sau pre altu undeva; β) sta d'in circulationea sea;—de ce au statu? de ce ai statu d'in lucru, d'in narratione, d'in vorba, d'in cantu, d'in fuga?* mai de parte: *sta commerciulu, au statu de totu navigationea, au statu apele si nu mai curru;—in specie a fi otiosu, a nu lucrá nemica, a stá d'in lucru: prov. a stá cu manule in senu; ce stati fora lucru? stau si dormu; stau de se cocu la focu; c) d'in contra, a persiste a insiste, a se adoperá, a se aplicá, a fi diligente, laboriosu, a fi cu tragere de ânima la lucru: a stá de lucru, a stá de invetiatura, a stá de negociu, a stá de aratu, a stá de gradina, a stá se termine lucrulu, a stá cu peptulu pre lucru, a stá la lucru, a sta la batalia; inse si: a stá de seccature, de nemicuri, de flecarie, ca si: a stá de vorba; éro: a stá la vorba va se dica: α) a stá de vorba, a conversá, a perde tempulu cu vorb'a; β) déro si: a contradice, a avé ânima si taría de suffletu spre a responde; — apoi: a stá de cineva, pre cineva, de capulu cuiva = a nu-i dá pace, a sollicitá, etc.; d) a fatigá, a seccá, esaurí de poderi: *voi mi ati statu callii, asiú co nu mai potu face astadi nemica cu densii; callulu statu e mai reu de câtu boulu statu, (vedi si statutu); si intrans.: au statu de totu callii; mai incetu menati, ca se nu stea callulu; e) a bilanciá, esitá, a se indouí: ce stai in cumpana? nu stati la cogite; nu stá pre cogite; cine sta multu pre cogite, perde occasionile; prov. m'asiu duce, si mi sta callea cruce; ce stai a face = ce cogeti a face: de aci: a stá se = a fi pre aci, aproape: stám se**

cadu, stá se me bata, stetera sepéra toti: α') aproape se péra, β') inse si cu sensuri de mai susu: avura constanti'a de a peri, etc.; in acellu-asi sensu si cu prep. pre: a stá pre duca, pre fuga, pre lassare a planului facutu; a stá pre plecare, pre culcare, etc.; f) forte desu, a fi, a se aflá, a fi in unu modu, a essiste, viue, etc. cumu sta morbosulu? sta mai bene; stai bene in tote, eu stau reu in multe; cumu sta lucrulu? cumu stau lucrurile? sta bene commerciulu, stau bene scolele; stau pre spini, nu stau pre rose; stau toti tristi, stetera toti ilari; a stá cu oculii in pamentu; stámu mancându, altii stau beñdu, multi stau jocându. petrecundu; ati statu taliandu caniloru frondia, si asiá forte a dese cu gerundiulu sau cu altu verbulu acellu-asi tempu: stám si cogitám, stetemu si plânsemu, stetera si prandira, stetera si se uitara; stámu si ne vaitámu;—multi si boni patrioti stetera pre acellu tempu; pucini au statu fericiti pre de plenu si in totu: pre candu noi stámu in miseria, voi stati innotandu in lussuria;—in specie: a stá bonu pentru cineva, α) a lu adjutá in ceva si cumuva, a i fi favorabile; β) inse mai vertosu: a responde pentru ellu, a garantá;—a stá cu cineva: α') a sedé cu cineva, a sedé impreuna sub acellu-asi coperimentu, sau a sedé pre calle de vorba, etc.; inse si: β') a stá bonu pentru cineva, a tiné cu densulu, a fi in acellu-asi partitu;—apoi, analoge frasei citata: a stá cu mânule in senu, suntu multe altele: a stá cu gur'a cascata; a stá cu petiorele in susu; a stá cu oculii deschisi, cu oculii inchisi; a stá cu spatele la cineva, a stá cu faci'a la cineva, a stá cu pellea nuda, a sta cu capulu plecatu, etc.; — in specie: a stá bene, pre longa celle indicate, are si sensulu: a stá formosu = a sedé bene, a sedé formosu, decere, in sensu atâtu materiale câtu intelectuale: nu ti stau bene, nu ti stau formosu vestimentele; nu ve sta bene a vorbí obscenitati;—a stá strâmbu de capu, a stá plecatu de capu; a stá inclinatú in una parte; si asiá cu tote adverbiele si adverbialiele: stámu aproape, departe, stati contra, stámu inapoi cu cultur'a poporului, a stá in mesura; a

*stá in firi, a stá in tactu, etc.; prov. a stá direptu si vorbí strámou, a stá strámbu si vorbí dereptu; g) a costá: cátu ti sta callulu? mi a statu multu cas'a edificata; ne stau multu spesele inutili; h) a spendurá, a redimá, a consiste, a se compune, etc.: omulu sta d'in doue parti principali, sta d'in corpz si d'in suffletu; nu sta la mene se te scapu; sta la voi se fiti liberi si ferici; ferici-rea nu sta in avutie; in ce sta avere a cestui omu? pre ce sta marirea unui statu? ne stu in mána se facemu ce vremu; in altu sensu: a stá la indemána; i) a se referí, a fi in relatione, a avé proportione, etc.: cinci stau cotra diece, cumu stau si diece cotra douedieci; cumu stai cu acesti omeni? k) d'in ne-
spusu de multele constructioni particulari, in cari intra stare, dâmu numai: a) a stá pre peptu; mai vertosu: a stá pre ánima; mi sta pre ánima ceva = est mihi cordi, angor, est mihi curae: cui sta astadi benele publicu pre ánima? ß) a stá in guttu = gestire: le sta in guttu se mérga la peramblare, nu mi sta in guttu se am sculle pretiose; nu ne sta in guttu se plecâmu; r) a stá balta = negligi, deseri: stau balta tote alle melle.*

2 STARE, s. f., statio, status, fortuna, facultates, divitiae, opes; sors, conditio, locus; d'in 1 stare, cu mai tóte insemnările acestui-a, si inco cu altele speciali, 1. in genere: *starea statuei pre bacea sea; stareu multa pre locu si in acea-asi positione nu e sanitosu; starea in petiore, starea pre vene; starea ventului, plouiei; starile la tóte stabilimentele de mancatu si de beutu; multe si dese stari face carrutiariulu nostru; cantare in stari forte lunge; prefisse su starile cu scriniulu mortului; pre starea administrationei, financieroru, scolstoru, instructionei; in trista stare se afla cas'a nostra; in prospera stare e commerciulu; starea cea mai inalta, starea media; ómeni de stare bassa, de stare mediocre; nu am lassatu lucrurile in acésta stare; in atare stare erau carrutiele, candu vi le amu datu? starea lucrurilor, starea culturei, scientiei, moralei; starea patientelui se ammeliorá; remanu in acea*

asi stare de sufferentia; starea apelor, sangelui; 2. in specie, a) stare = avere, avutia, medie de viétia: omu cu stare, a castigá stare, a face stare mare; a perde starea de mai multe ori, de cátu a recastigá alte stari mai mari; starile mari su rare, starile medie mai dese, starile mice forte multe; a stringe stare, a accumulá stare; cetatianii dau statului dâri dupo stare; b) in sensu mai generale, stare = facultate, potentia, capacitate, aptitudine, etc.: a pune pre paralyticu in stare de a amblá; a pune armat'a in stare de a resiste inamicului; te voliu pune in stare de a ti castigá singuru victulu si positionea; nu esti in stare a face nemica; déro: a pune in stare in-sémna si a adduce in positione, conditione, necessitate: me puni in stare grea, in stare delicata; m'ai addussu in stare de a perde veri-ce credentia in omu; c) stare in pregiuru = circumstantia: starile in pregiuru nu permittu a se apucá de ceva seriosu.

STARICELLA, s. f., demin. d'in stare, mica stare, mica avere.

STARIRE, -escu, v., ditare; a face cu stare, cu avere; vedi si compositulu instarire.

STARISIORA, s. f., demin. d'in stare, staricella.

STARITU, -a, adj. part., (d'in verbulu starire), ditatus.

STARUENTIA, s. f., persistentia, perseveratio, instantia, diligentia, studium, assiduitas; calitate a celui ce staruesce, (vedi v. staruire), cumu si actu, actione de a staruire: *fora staruentia nu scoti la bonu capitu nemica; cu staruenti'a invingemu greutatile si obstaculele; staruentia mare, obstinatu; staruenti'a in acellu-asi lucru in acelle-asi opinioni, in acelle-asi cálli; staruenti'a longa patulu partientelui; dupo staruentiele totoru-a m'am induplecatu si eu; prin staruentiele telle am obtinutu ce doriam.*

STARUIRE, -escu, v., persistere, insistere instare; assidue, diligenter agere; (d'in stare), a stá indelungu si cu mare incordare pre ceva, in ceva, a stá cu peptulu si cu patienti'a pre unu lu-

cru: a insiste, persiste, etc. cu am staruitu cu d'inadensulu se se termine lucrulu currendu; staruiti in callea bene-lui; staruiti si invingeti ori-ce; a starui in acelle-asi opinioni; de ce nu staruiti la unu bene cala unu reu? am staruitu longa ellu si am fostu nelipsitu de longa ellu in totu spatiulu de tempu allu suferentieloru; cine nu staruesce, nu adjungela nemica; de ce staruesci asiú de multu pentru unu nemica?

STARUITORIU, -tória, adj. s., *persistens, insistens, assiduus, diligens*; care *staruesce: omu staruitoriu in totu de ce se appuca; numai celli staruitori si adjungu, de regula, scopurile; scolari forte staruitori in studiele selbe.*

STARUITU, -a, adj. part., (d'in *staruire*), qui *perstitit.*

* **STASE**, s. f., (fr. *stase*, *στασις* = *statione*); proprie: *stare, incetare, opprire, etc., aplicatu inse in specie la: starca, opprirea sang-lui si a umoriloru in certe parti ale corpului; stase inse nu presupune, cu stagnatione, alterationea licideloru corpului; metaforice: stase e in nationi, cu si in individue, stase de atonia.*

* **STATANU**, -a, adj., *statanus*, (d'in *statu*, de la 1 *stare*); care *sta*, care *póte stá*; in specie, s. m. pers., *statanu* = *diu ce adjutá starca prunciloru in petiore.*

STATARIU, -a, adj., *statarias*, (d'in *statu*, de la *stare*); relativu la *stare*, care *sta*, *sta* nestramutatu, synonymu cu *stabile*, 1. in genere: *retelte, plesse de pesci statarie; ospeti statari*; 2. in specie: *comedia stataria*, in opp. cu *comedia motoria*, e comedie in care actorii au gesturi si miscari trancille; 3. *statariu*, dreptu *statariu*, sau judecata *stataria* = *judecata si essecutione imediata, stante pede.*

STATATORIU, -tória, adj. s., *vedi statitoriu.*

STATERA, s. f., *statera*; bilancia, cumpana cu sau fora lanci: *stater'a romana, statera de auru*; metaforice, a) lance a cumpane; b) discu de buccate; c) pretiu, valoare.

1. **STATERE**, s. m., *stater*, (*στατήρ*); 1. moneta de auru la Greci, de doue drach-

me; 2. moneta de argentu la Ebrei, ca de patru drachme.

2 **STATERE**, v., *vedi statuere.*

STATICA, s. f., (*στατικός, στατική*, fr. *statique*); partea mecanice, care se ocupa cu legile ecilibriului corpuriloru sau poteriloru ce au actioni si reactioni intre sene: *static'a are de obiectu principale studiulu poteriloru ce se combatu si se distrugu in oppos. cu dynamic'a; static'a se divide in statica generale si statica speciale: acésta d'in urma e hydrostatica, aerostatica, etc.*

* **STATICE**, s. f., *statice*, (*στατική*, fr. *statice*); genu de plante de famili'a plumbaginieloru.

* **STATICIU**, -a, adj. s., care *sémena cu una statice*; s. f. pl., *staticiele*, familia de plante, nomita si *plumbaginie.*

STATICU, -a, adj., (*στατικός*): *momentu staticu*; *vedi statica.*

* **STATICULA**, s. f., *staticula* si *staticulum*; deminutivu d'in *statua*: mica *statua*, mica *imagine*; *idolu*, *imagine de diu.*

* **STATICULU**, s. m., *staticulus*, (d'in *staticu*); saltu lenu si *assediatu.*

STATINU, -a, adj. s., *vedi statanu.*

STATIONE, s. f., *statio*, (fr. *station*, d'ia *stata*, de la 1 *stare*); actione de *stare*, cumu si tempu si locu de *stare*, a) proprie si in genere: *statione segura; stationea periloru pre spinarea porcuhii; stationea naviloru in portu, stationea ordiniloru in linia de batalia in totu cursulu d'ilei; stationea venturiloru; stationea stalliloru; stationea omulu bipede; altale su stationile bestieloru: stationea ursului e. de regula pre patru petiore; déra, in certe casuri, stationea ursului e in doue petiore; stationea apeloru, stationea sangelui d'in nasu: (vedi si 2 *stare*); 2. in specie si metaforice: a) repausu, intardiare, sedere de scurta durata, etc.: *a face numai una staitone in lung'a sea calle: a face scurte stationi in callea sea; in callatoria scriemu, la fia-care statione, câte una scrissóre la parentii nostri, b) cu sensu coucretu, locu unde sta cineva, a) in genere: stationeu nóstra e acumu la Parisi; a pune servi, servirori in statione; statio-**

nea vacceloru, vitelliloru, calliloru, ouiloru, gallineloru; la stationi audu omeni multe istorie; stationile apeloru sunt locurile depresse; β) in specie: α') in limb'a militaria, statione, = postu, locu de custoditu: a fi in statione, a redicá d'in statione; si pentru ómenii pusi in unu postu: a scambá stationile, statione cu statione se scámba; a dispune stationile, a redicá stationile; stationi de pedestri, de callari;—cu sensu estensu si metaforicu: se nu deseremu stationea in care ne a pusu Domnedieu; cellu ce se occide singuru, e desertoriulu stationei ce i s'a incredentiatu; β') in nautica, statione=portu, locu de ancorare, etc.: statione de navi pre ripele fluxieloru, pre littorile marei; aflandu una statione claru intre situri periculose; γ') la calli ferrate; statione=loculu de opprire a tractului; δ') statione=posta; ε') statione=locu unde stau trasurele de allocatu; ζ') statione=locu de adunatu; η') statione=locu de certe officie publice; θ') statione=presediu; ι') statione=regione de desvoltare a unei specie de plante, etc.

STATIONALE, adj., stationalis; relativu la statione: stelle stationali, cari paru a stá pre locu; vedi si stationariu.

STATIONAMENTU, pl.-e, (stationamentum, fr. stationnement); actione de stationare, cumu si locu, mediu de stationare; e oppritu stationamentulu tras-sureloru pre callile publice.

STATIONARE, v., (stationare, fr. stationner); a face statione: a stationá unde nu e statione e oppritu.

STATIONARIU, -a, adj., stationarius, (fr. stationnaire); relativu la statione, cu sensu mai precisu de câtu allu formei stationale: stelle stationarie, morbi stationari, cultura stationaria, ómeni stationari, nemica inse in natura nu e proprie stationariu; in specie: militari stationari; ca s. m. pers., stationariu, capitanu de posta, etc.

STATIONATU, -a, adj. part., d'in verbulu stationare.

STATISTICA, s. f., vedi statisticu.

STATISTICU, -a, adj., (fr. statistique) d'in statu=statu politicu in specie); re-

lativu la statu, la poterile lui materiali si morali, estimate in numeri: date statistice, tabelle statistice, estimationi statistice, memorandu statisticu, descriptione statistica, connoscientie statistice, scienti'a statistica; absol. s., a) pers. statisticu=persona versata in celle statistice; b) f. reale, statistica=scientia ce ne invétia a connoce unu statu politicu in respectulu estensionei, populationei, industriei, commerciului, etc.; de aci si: α) statistica=tractatu despre unu statu politicu; β) statistica=descriptione detaliata a unui statu politicu; γ) prin estensione si mai vertosu ironice: statistic'a cafenelleloru, statistic'a stratelor.

STATITORIU, -tória, adj. s., stabilis, stagnans, immobilis; defatigans, exhaustiens, (d'in statitu, de la statere, sau d'in statu de la stare, ca risitu d'in risu); 1. intrans., care sta locului, nu se misca: ape statitorie; podu statitoriu; de aci, care siéde, nu se muta de la unu locu: servitori statitori, omu statitoriu cu famili'a in acestu satu; 2. trans., atare menatue statitoriu de callii celli mai robusti.

STATITURA, s. f., status, standi modus; ca si statura, inse in specie cu intellessulu de modu de a stare: statitur'a capului, statiturele su diverse, statitur'a omului nu ca statitur'a altoru animali.

STATIVU, -a, adj., stativus, (fr. statif, d'in statu); care sta, sta pre locu, sta nestramutatu, 1. in genere: ape stative, ventu stativu, stagnele su ape stative, sânge stativu; 2. in specie: a) presediu stativu, castre stative, si absol. stative, unde militarii stau in delungu; b) stative de calli=stationi: la stativ'a la care adjungemu immediatu, se dejunâmu; c) serbatori stative; ferie, vacationi stative, periodice si fisse; d) stativa si pl. stative = instrumentu sau machina de tessutu: lipsesce unu sullu la stative; tota véra, terranele se ocupa cu stativele.

STATORIRE, -escu, v., stabilire, sta-taere, instituere, constituere, figere, defigere, fundare; a face statoriu; a stabili, consolidá, fundá, constitui, etc.: a statori scamnulu domniei in Bucuresci;

a se statorî in unu locu, in unu domiciliu, in unu statu; nomadii nu s'au statoritu inco la unu locu; asiá statorira consiliarii in unanimitate; a statorî onorariele functionariloru; vedi mai bene: statuere, constituere, instituere, stabilire.

STATORIU, -tória, adj. s., stator, constans, stabillis, fidellis; (d'in statu de la 1 stare), 1. intrans., care sta : a) in genere : statorii in petiore, statorii in una commune; ape statorie, ponti statorie; metaforice : omu statoriu in vorb'a lui, mulieri nestatorie; b) in specie : statoriu = statoriu paratu la ordine : servitoriu, servitoriu publicu; 2. transit., care face se stea, care stabilesce, statore-sce, fundédia, institue, in specie : a) Joue statoriu, si absol. statoriulu; b) care face se stea unu omu, una vita, α) se se oppresca pre locu : statoriulu callului in fuga mare; β) se pérda tóte poterile : statorii calliloru, greutate statória de cellu mai robustu callu, (vedi si statitoriu).

STATU, -a, adj. part. s. (d'in stare); status, locus, conditio, ratio, institutum, ordo, respublica, civitas, regnum, imperium, etc., (it. stato, isp. port. estado; prov. estat si stat, v. fr. estat, n. f., état; angl. state, germ. staat); 1. in genere : muliere stata prin multe terre; callii stati de totu nu mai mergu, apele state, sângele statu in mai multe parti alle corpului; su ceva de statu sângele de cursu pre nasu; statulu sângeului d'in cursu nu e facile; statulu multu in petióre; statulu carrului in locu, etc.; 2. in specie, s. m. statu, state, (mai pucinu bene staturi): a) in sensu abstractu, appropriatu de allu supinului, si de allu s. verbale stare, positione, modu de stare, de tinere : statulu, mersulu, gestulu, vultulu, oclii oratoriului se conserve convenienti'a; statu direptu si superbu, passu micu si raru; statu inclinat, plecatu; statu umile, modestu; altulu e statulu cellui animosus, altulu statulu cellui tristu si afflictu; statulu cellui agitatu e nestemperatu; statulu unui militariu plenu de ânima; a turburá statulu cuiva, a turburá pre cineva in statulu seu; si : statulu unei statua, unei imagine depinsa; figurele tabellului au, fia-care, statulu ce-

rutu de parteu ce au in tabellu; statulu montelui, arborelui; b) in sensu mai multu concretu, α) statu = statura, marime a corpului, talia, etc. : omu de statu micu, de statu inaltu, de statu mediu; porci de statu forte lungu, plante de statu mai inaltu; statulu callului, taurului, cânelui; statulu lupului e aprópe ca si statulu cânelui; β) modu de a fi, forma, conditione, positione, dispositione; locu, gradu, cu unu coventu, sensulu largu allu formeii stare : α') in genere : statu sociale, statu naturale allu omului; statulu sanitatei; statulu morbosului nu e neci mai reu, neci mai bonu, de câtu mai inainte; statulu lucrurilor de alta data e differitu de statulu lucrurilor actuali; care e statulu finantieriloru? care e statulu administrationei? care e statulu instructionei? statulu terranului e forte reu; in acestu statu de lipse de argentu, care pote fi statulu commerciului? statu monarchicu; statu democraticu, (vedi si mai diosu); statu quo = lat. statu quo : a tiné lucrulu in statu quo; statu de pace, statu bellicu; cumu se adduci statulu de pace eterna intre celli ce se afla in statu de ostilitate, in statu de bellu eternu? statulu steliloru pre ceru la una epoca data; statulu lunei cõtra sore, statulu acellei-asi cõtra pamentu; statulu planetiloru cõtra sore; statu de miseria, statu de felicitate; β') in specie, α) statu civile : statulu civile allu barbatului, oficiariulu statului civile; β) statu = ordine, classe; γ) statu = professione : statu de lucratoriu cu mânule; δ) statulu unei cause, unei controversii, unui litigiu; ϵ) mai vertosu, statu, sau statu politieu = societate politica, regnu, imperiu : statu republicanu, statu democraticu, statu aristocraticu, statu monarchicu; omu de statu, abili omeni de statu, consiliu de statu; interessi alle statului; salutea statului, benele statului; statu potente, statu mare, statu micu; a si suppune statele vecine; tote statele su in bellu; puterea statului, poterile unui statu.

STATUA, s. f., statua, (fr. statue, — d'in statuere); imagine de marmore, de eboriu, si mai allessu de metallu : sta-

*tuele ecestri alle eroiloru morti in bata-
lie pentru apperarea terrei; statua de
marmore, statua de bronzu; statuele im-
peratoriloru romani: — metaforice, ca
espressione a imobilitatei, stupidita-
tei, etc.: ce mi stai ca una statua? sta-
tua de omu, de muliere.*

STATUARIA, s. f., vedi *statuariu*.

STATUARIU, -a, adj. s., *statuarius*,
(fr. *statuaire*); relativu la *statua*, la *sta-
tue*: *arte statuaria, materie statuariae*;
ca subst., 1. pers. *statuariu* = sculptoriu
de *statue*, artistu ce lucra *statue*; 2. reale,
statuaria = arte a *statuariului*.

STATUERE (*stater*), *statui, statutu*,
v., *statuere*, (fr. *statuer*; — d'in *statu* de
la *stare*); a face se stea: a redică, a
pune in petiore, a asediá, a pune, a sta-
bilí, a fundá, etc.; vedi si form'a *statuire*.

STATUIORA, s. f., *statuncula*; demi-
nutivu d'in *statua*: *statuio*'a unui *co-
pillu celebre*.

STATUIRE, v., *statuere*; a pune, a
stabilí; a judecá, a decide.

STATULLECIU, -tiu, s. m., *minor sta-
tus, respublica*; deminutivu d'in *statu*
in insemnarile speciali de *statu* politicu,
si de *statura*.

* STATUMARIA, s. f., *statumaria*;
specia de planta.

* STATUME, pl. *statumine, statu-
men*, (d'in *statuere*); pre ce sta, se rédima
cineva sau ceva: *statumine de muru, de
pariete, de gardu, de buti*.

* STATUMINARE, v., *statuminare*;
a pune *statume*: a *statuminá parietii
fossei*.

* STATUMINATIONE, s. f., *statu-
minatio*; actione de *statuminare*, si ef-
fectu allu acellei actione.

* STATUMINATU, -a, adj. part. s.
(d'in *statuminare*), *statuminatus*.

* STATUNCULA, s. f., *statuncula*;
deminutivu d'in *statua*; vedi si *statuio*ra.

STATURA, s. f., *statura*, (fr. *statu-
re*, de la *statu* d'in *stare*); 1. proprie si
in genere cu acellu-asi sensu ce are si
form'a *statitura* sau *statutura*, mai ver-
tosu inse cu insemnarea cea mai origi-
naria a verbului *stare*; adeco: *stare in
susu, stare recta sau erecta*; 2. in specie,
a) *statura* = marime, volume, amplitu-

dine totale a unei persoane sau unui lu-
cru; b) *déro mai allessu*: *statura* = al-
titudine a unei persona, talia; altitudine
si a unei bestia, sau a unui arbore, etc.:
*statur'a suptire si svolta a formosei mu-
liere*; *statura gigantica, omu de statura
media*; *callarii allessi nu su de sta-
tur'a ceruta*; *amendoui poplii de una
statura*.

* STATUTIONE, s. f., *statutio*, (d'in
statutu de la *statuere*); actione de *sta-
tuere*, cumu si effectu allu acellei-asi:
statutionea trabiloru; in specie: *statu-
tionea callubui de fatigatione*.

* STATUTORIU, *statutoria*, adj. s.,
vedi *statutoriu*.

STATUTU, -a, adj. part. s. (d'in *sta-
tuere*), *statutus, viribus exhaustus, las-
sus, ætate proventus, marcidus, ranci-
dus, vetus, stagnans*, (compara si fr.
statut), 1. in genere: *dispositionile sta-
tute, planu de mai inainte statutu de
consiliulu bellicu; celle statute prin legi
si regulamente, prin contracte si con-
ventioni; asiá fu statutu dupo mature
deliberationi; — carrale statute in drumu,
callii statuti direptu in locu; colonnele
statute pre basileloru*; 2. in specie, a) adj.
part. a) *statutu* = storsu de poteri, ruptu
de fatiga, seccatu, etc.: *callu statutu,
boi statuti; cu callii statuti de totu nu
potemu merge mai departe*; b) *statutu* =
redicatu in susu, inaltu de *statu* sau de
statura; c) *statutu* = stagnante, ce sta
pre locu, ammortescce si se strica: *ape
statute; d) statutu* = vechiu, de multu, si
de aci: *vesceditu sau ranceditu: buccate
statute, nu mancati buccate statute, car-
ne statuta, vinu statutu* = simplu vechiu;
*untu statutu, oliu statutu, fete statute,
trecute, camu bebrâne*; b) subst. m. reale:
unu statutu, pl. *statute*. ce se *statue*. ce
se pune ca regula, lege, obligatione,
conventione: a) ca lege, ordine, decretu:
statutulu emanatu de la capulu statului;
b) ca conventione, stipulatione, con-
tractu: *acestu statutu se fece intre noi
cu involirea totoru-a*; c) ca base legale,
ca lege fundamentale a unei societate:
*statutele societatoru de assecuratione,
statutele societatei academice române*.

STATUTURA, s. f., vedi *statitura*.

STAULARE, *staulu*, etc.; vedi *stablure*, *stabu*, etc.

STAUARE, (indicat. pres. *stauru*, *stauri*, *staura*), v., din spectare, cum stupore intueri; proprie, a *stá* in locu si a se uitá, a *stá* cu gur'a cascata la ceva, a spectá indelungu si cu stupore.

† STAURO-, (grec. *σταυρός* = cruce), in composite ca; *stauroglyphu*, -a, adj. s., (fr. *stauroglyphe*, d'in *γλύφειν* = sculpe-re), in care e *sculpta una cruce*; *staurolatru*, -a; adj. s., (fr. *staurolâtre*, d'in *λατρία* = cultu), sectariu crestinu ce nu vré a adorá de cátu crucea; *staurolithu*, s. m., (fr. *staurolithe*, d'in *λίθος* = pétra), specia de pétra; *staurophyllu*, -a, adj., (fr. *staurophyllie*, d'in *φύλλον* = folia), care are *folie in cruce*; *stauopteru*, -a, adj., (fr. *stauoptère*, d'in *πτερόν* = aripa), care are *cruce pre aripa*; *stauroticu*, -a, adj., (fr. *staurotique*), care co-prende *staurotide*; *staurotide*, s. f., (fr. *staurotide*), substantia minerala.

STEA, *sténa*, vedi *stella*.

* STEARATU, s. m., (fr. *stéarate*); nome genericu de sari formate d'in combinatiunea acidului *stearicu* cu una base chymica: *stearatu de ammoniacu*, *de potassa*; *bistearatu de potassa*; in farmacia, unu emplastru.

* STEARICU, -a, adj., (fr. *stéarique*); de *stearinu*: *acidu stearicu*.

* STEARINU, -a, adj. s., (fr. *stéarine*, d'in gr. *στέαρ* = grassime crassa), leuatu de regula ca subst. in intellesu de *principiu allu grassime*: *stearin'a* sau *stearinulu*; *stearin'a e incolora si insipida*.

* STEAROCONOTU, s. m., (fr. *stéaroconote*; — vedi *stearinu*); un'a d'in materiele grasse alle cerebrului.

* STEARULATU, -a, adj. s., (fr. *stéarolé*), facutu cu *stearulu*; absol. *stearulatulu*, grassime de medicamente.

* STEARULITU, s. m., (fr. *stéarolite*; — vedi si *stearulatu*); unsore medicale.

* STEARULU, s. m., (fr. *stéarol*; — vedi *stearinu*); grassime de farmacia.

* STEARULURA, s. f., (fr. *stéarolure*; vedi si *stearinu*); medicamentu formatu d'in combinatiunea unui corpu *grassu* cu una substantia metallica.

* STEARONE, s. m. (fr. *stéarone*);

substantia obtinuta d'in destillationea acidului *stearicu* cu calce.

* STEAROPTENA, s. f., (fr. *stéaroptène*, d'in *στέαρ* = grassime, si *πτηνός* = volatile); portione concreta si cristallina d'in oliulu *volatile*.

* STEARORICINATU, s. m., (fr. *stéaro-ricinate*); nome genericu de sari formate d'in combinatiunea acidului *stearoricinicu* cu una base chymica.

* STEARORICINICU, -a, adj., (fr. *stéaro-ricinique*); de *oliu de ricinu*: *acidu stearoricinicu*.

* STEATICU, -a, adj. s., (fr. *stéatique*, d'in *στέαρ*, gen. *στεάτος* = grassime crassa: seu, lardu, etc.); grassu, unuros; ca subst. f., *steatina*, substantia minerala, silicatu de magesia: *calcionariu se servu cu steatina cu se face se lunice petiorulu in calcionu*.

* STEATITE, s. f., *steatitis*, (fr. *stéatite*; — vedi *stearicu*); pétra saponosa la tactu.

* STEATITOSU, -a, adj., (fr. *stéatiteux*); plenu de *steatite*.

* STEATOMA, pl. -mate, *steatoma*, (*στεάτωμα*, fr. *stéatome*; — vedi si *stearicu*); tumore formata d'in accumulatiunea de materia ce are consistentia, si colore de seu.

* STEATOMATODE, adj., (fr. *stéatomatode*; — vedi si *stearicu*); care sémene cu seu.

* STEATOMATOSU, -a, adj., (fr. *stéatomateux*); plenu de *steatomate*, (vedi *stearinu*).

* STEATOPYGU, -a, adj., (fr. *stéatopyge*, d'in *πυγή* = curu); care are bazea codei formata d'in una massa de grassime.

STEGA, s. f., *stega*, (*στέγη*); coperimentu, in specie: coperimentu de nave; parte a coperimentului ce trece preste pariete; vedi si: *stégu*, *stegarín*, *tegere*.

* STEGANOGRAPHIA, s. f., (fr. *stéganographie*, d'in *στεγανός* = coperitu, secretu, si *γράφειν* = scriere); scriere secreta ce se pote lege numai de celli intellessi intre seno.

* STEGANOGRAPHICU, -a, adj., (fr. *stéganographique*); relativu la *steganographie*: *semne steganographice*.

* **STEGANOPODE**, adj. s., (fr. *stéganope* si *stéganopode*, d'in $\sigma\tau\epsilon\gamma\alpha\nu\acute{o}\varsigma$ = coperitu si $\pi\omicron\delta\acute{o}\varsigma$ gen. $\pi\omicron\delta\acute{o}\varsigma$ = petioru); despre passeri, care au degitele petioreloru prene si coperite cu acea-asi membrana; subst. pl. *steganopodile*, familia de passeri notatorie.

* **STEGANU**, -a, adj. s., (fr. *stégane*, d'in $\sigma\tau\epsilon\gamma\alpha\nu\acute{o}\varsigma$, de acea-asi radice cu *stega*); coperitu; in specie, despre petiorele passeriloru, alle caroru patru degite su coperite de acea-asi membrana.

STEGARESSA, s. f., vedi *stegariu*.

STEGARIU, s. m. pres., *vexillarius*, *aquilifer*, *signifer*; care porta, tine *stégu*: *stegariulu regimentului*; *stegariu de pedestri, de callari*; metaforice: *stegariulu unui partitu, unei secta, unei doctrina*; f., *stegaressa* = muliere a *stegariului*, sau muliere in capulu unei intrige, unui partitu pentru una doctrina.

* **STEGHIA** (sau *stevia*), s. f., 1. specia de planta, *rumex acutus Linn.*; 2. genu de plante d'in famili'a fungiloru, (vedi fr. *stézie*).

STEGIARELLU, s. m., deminutivu d'in *stegariu*.

STEGIARETU, s. m., *querquetum*; multi *stegiaru*, padure de *stegiaru*, locu plantatu cu *stegiaru*.

STEGIARIA, s. f., synonymu cu *stegiaretu*, déro si lucrulu lemnului de *stegiaru*, cumu si multime de obiecte d'in lemnu de *stegiaru*.

STEGIARIU (sau *stegariu*), s. m., *quercus*; genu de arbori bene connoscutu: *betrani stegiaru*, *tufosu stegiaru*; *lemnulu de stegiaru e forte tare*; d'in *lemnulu de stegiaru se facu mobili forte eleganti*; *stegiarulu e symbolulu tarii si poterei*. — (Etymologi'a coventului e dubia).

* **STEGNOSE**, s. f., (fr. *stegnose*; — vedi si *stegnu*); effectulu unei substantia astringente.

* **STEGNOTICU**, -a, adj., (fr. *stégnotique*): care produce *stegnose*.

* **STEGNU**, -a, adj., *stegnus*, ($\sigma\tau\epsilon\gamma\alpha\nu\acute{o}\varsigma$); care stringe, contrage, condesa.

* **STEGOPTERU**, -a, adj., (fr. *stégoptère*, d'in $\sigma\tau\epsilon\gamma\eta$ = *stega*, si $\pi\tau\epsilon\rho\acute{o}\nu$ = *aripa*); care are aripe in forma de cope-

rimentu; subst. pl., *stegopterele*, familia de insecte nevroptere.

STEGU, pl. -uri, *vexillum*, *signum*; semnu, flammura, mai allessu semnu militariu, si de aci in genere, semnu de adunare pentru unu scopu: *stéguri de callari, stéguri de pedestri*; a *tiné, duce, apperá stégulu*; *stégulu unei corporatiuni, unui institutu*; a *redicá, lassá stégulu*; a *chiamá sub stégu*; a *redicá stégu de batalia, de pace*; a *inchiná stégulu, stégurile*; *inscriptionea stégului*; metaforice: a *tiné si duce stégulu acellui partitu*; *stégulu polemicei*; a *se pune sub stégulu miselliloru*; *sântu e stégulu sub care noi luptâmu*; (vedi si *stega*).

STEGULLECIU, -tiu, s. m., deminutivu d'in *stégu*: *copillii joca cu stegullecie*.

STEJARIU, etc., vedi *stegariu* etc.

* **STELA**, s. f. si m., *stelu, stela*, ($\sigma\tau\acute{\eta}\lambda\eta$, fr. *stèle*); a) fuste, paru, cippu, etc., ce se infige in pamentu pentru diverse usuri, déro mai vertosu pentru inscriptione; b) specia de columna fora capitellu; c) *stelu* = fustellu de planta.

* **STELECHITE**, s. f., (fr. *stéléchite*); incrustatione calcaria in giurulu unei radecina.

* **STELIDE**, s. f., *stells*, ($\sigma\tau\epsilon\lambda\acute{\iota}\varsigma$, fr. *stélide*); genu de plante d'in famili'a orchideloru, (vedi si *stela*).

STELLA, (*stéua, stea*), s. f., pl. *stelle*, (dupo care se regulédia si gen. si dat. sing. articulatu, *stellei*), *stella*, (it. *stella*, isp. port. *estrella*, prov. *estela* si *stela*, fr. *étoile*); astru, corpu cerescu luminosu: *stellele luminédia pre ceru*; *stelle fisse si stelle vрге*; *intre stelle lun'a e regina*; *stellele nu se vedu diu'a*; *stellele paru a se miscá de la resaritu spre appusu*; *sorele nostru e stell'a cea mai apropiata de noi*; *mai multe stelle apropiate pre ceru facu una constellatione*; — proverbii: *tu esti cu stella in fronte*; *te credi cu stella in fronte*; *de stelle se crede ca au influentia asupr'a sortei omului*; *sub ce nefericita stella ne amu nascutu*; *stelle se dicu si formosii oculi ai unei persone*; — prin metafore: a) *stella* = imagine de *stella*, depinsa, sapata sau facuta d'in diferite

materie : *cu stell'a âmbra copilli in dil-lele nascerei Domnului; cantice de stella, joculu stellei*; b) *stella*—semnu in forma de *stella* pre fruntea unui animale; c) *stella*—fissa de jocu; d) *stella*—globulu de grassime pre faci'a apei in care ferbe ceva grassu : *supa fora stelle*, (vedi si *stellucia*); e) *stella*—taliatellu de farina pentru supe si alte buccate; (vedi si *stellucia, stellisiora*).

STELLANTE, adj. part. pres. (d'in *stellare*), *stellans*.

1 STELLARE, v., *stellare*, 1. intr., a fi cu *stelle*, a lucí ca *stellele*; metaforice : *cod'a stellante a pauonului*; 2. trans. a muni, semená cu *stelle* : *ceru stellatu, nópte stellata; Domnedieu a stellatu cerulu*; metaforice : *vestimente stellate cu argentu si cu auru; si a stellatu coron'a de capu cu multe nestimate; spata stellata*; vedi si compos. *installare*.

2 STELLARE, adj., vedi *stellariu*.

STELLARIU, -a, adj., *stellaris*, (fr. *stellaire*); relativu la *stella*, la *stelle* : *lumina stellaria, splendori stellarie, astronomia stellaria, radiatione stellaria*; s. f. reale, *stellaria*—genu de plante.

STELLATU, -a, adj. part. s., (d'in *stellare*), *stellatus*.

STELLIFERU, -a, adj., *stellifer*, (fr. *stellifère*); care porta *stelle*; *stelliferulu ceru*; metaforice : *substantie stellifere*.

STELLIFORME, (sau *stelliformu, -a*), adj., (fr. *stelliforme*); care are forma de *stella*.

STELLIGERU, -a, adj., *stelliger*, (fr. *stelligère*); care porta *stelle* : *calcea stelligera a cerului*; metaforice : *corona stelligera, partile stelligere alle tabelului*.

* STELLIMICANTE, adj., *stellimicans*; care mica, lucuresce de *stelle*.

* STELLIONATU, s. m., *stellionatus*, (fr. *stellionat*,—d'in *stellione*), culpa de insellatione, ori-ce fraude si ammagire : *stellionatulu se punesce de lege*.

* STELLIONE, s. m., *stellio*, (fr. *stellion*); serpillu *stellata*, maculata pre pelle, *gusteru*, genu de reptili saurie; metaforice : *stellione*—omu fraudulentu, insellatoriu, ammagitoriu, furace, etc.

* STELLIONIDE, adj. s., (fr. *stellio-*

nide); care sémina cu unu *stellione*; subst. pl., *stellionidile*, familia de reptili saurie, care are de tipu genulu *stellione*;—metaforice : *unu stellionide*, unu filiu, unu pulliu de insellatoriu.

* STELLIPORU, -a, adj., (fr. *stellipore*); care are *pори* in forma de *stelle*; subst. pl., *stelliporele*, familia de animalcule.

STELLIRE, -escu, v., micare, radlaro, sciutillare, splendere, fulgere; oculos defigere, stupescere, obstupescere; 1. a lucurí, a lucí, stralucí, sciutellá ca *stellele* : *cumu stellescu oculii lupului, catusiei; stelliau gemmele coronei; de ce ti stellescu oculii—de ce stellesci oculii?* 2. a fissá oculii multu pre cineva sau ceva, si de ací, a inlemní, a remané impetritu, a stupesce : *cine âmbra cu oculii stelliti la ceru, periclita a cadé in grope; ce stellesci asiá la mene? am remasu stellitu, cându am auditu atari vorbe*.

STELLISIORA s. f., vedi *stellucia*.

STELLITU, -a, adj. part. (d'in *stellire*) in s. verbului.

STELLITURA, s. f., actione de *stellire*, déro mai vertosu, effectu, statu produsu prin acésta actione : *stellitur'a oculiloru*.

STELLOSU, -a, adj., *stellis abundans*; plenu de *stelle*, cu multe *stelle* : *acésta nopte e forte stelliosa*.

STELLUCIA, -tia, s. f., *stellula*; deminutivu d'in *stella* : *stelluciele ee aparau prin grossulu nueru*; si metaforice : *stelluciele de auru, de argentu, de adamantu; stelluciele de rore; stelluciele de untu, de oliu, de untura; stelluciele de pre pellea stellionelui*; — cu acellu-asi sensu si alte forme, cumue : *stellisiora*.

STELLULA, s. f., *stellula* (fr. *stellule*); deminutivu d'in *stella*, ca si *stellucia, stellisiora*, applicatu inse mai in speciale la insemnari metaforice : *stellulele formate de foliele certoru plante*.

STELLULATU, -a, adj. part., (fr. *stellulé*); munitu cu *stellule* : *folie stellulate*.

STELLUTIA, s. f., vedi *stellucia*, si *stellula*.

STEMMA, pl. *stemma*, *stemma*, (στέμμα); 1. in genere, corona; 2. in spo-

cie, a) corona regale, diadema; b) corona pusa la imaginea unui strabonu, si de aci: c) seria de boni si straboni, arbore genealogicu; d) nobilitate, valoare, pretiu.

STEMPERAMENTU, pl.-e, temperatio, temperamentum, (it. isp. port. temperamento, prov. temperamen, fr. tempérament); actione de *stemperare*, déro mai vertosu: mediu de *stemperare*, statu produsu de *stemperare*: *stemperamentulu venturiloru violente; nu aflu stemperamentu la dorerea mea; micu stemperamentu se sente in caldur'a febriloru melle.*

STEMPERARE, v., temperare, sibi temperare, moderari, sedare, mitigare, placare, lenire, tranquillare, domare, refrenare, continere; defervescere, etc., (it. temperare, isp. templar, port. temperar, prov. temprar, si trempar, fr. tempérer si tremper); a temperá, moderá, allená impacá, trancillisá, indulcí, imblandí, liusiorá, infrená, etc.: *stemperati cellu focu mare; prea ferbenti su beuturele si mancarile, cauta stemperate; déco nu mai stemperati tari'a acestui acietu, nu lu mai potemu mancá; e prea caldu, se mai stemperámu caldur'a; se stempera si frigulu, cumu se stempera caldur'a; cu unu surrisu Venerca stemperá undele interritate alle marei; cu una vorba stemperá divinulu invetiatoriu venturile infuriate, stemperá furorea indracitiloru, stemperá dorerile miseriloru; nu mi potu stemperá setea, famea; si mai cu greu se stempera setea de auru; a si stemperá men'a, furi'a; cupiditatile; stemperati in voi instinctele brutali; cine mi va stemperá, pentru unu minutu cellu pucinu, dorerea? stemperati-ve si dormiti, stempera-te si nu mi turburá somnulu; nu ne potemu stemperá de celle ce ne ai spusu; cu anevolia se pote stemperá parentele de perderea fililoru sei; tóta lumea s'au stemperatu de pre strate: s'au stemperatu strepitulu si tumultulu de pre strate; armat'a nu va poté stemperá atáta populatione strinsa la unu locu; de ce nu ve stemperati si se ve culcati? stempera-ti mânule, stempera-ti petiorele;*

stemperati-ve si faceti tacere; nu te mai stemperi de politica si de intrige; me stemperassem de tóte, si érosi m'au atrassu in und'a lupteloru civili; stempera-te si ti cauta de alle telle; ce n'ai patitu si tótu nu te stemperi de misellie; nu me potu stemperá de a nu responde; — nu si póte stemperá dorulu, foculu ánimei, ansietatea, negrele cure ce i apésa peptulu.

STEMPERATIONE, s. f., temperatio, sedatio, etc.; actione de *stemperare*: *stemperationea meniei; stemperationea copilliloru de allergature si strigature naboncsai; stemperationea setei de apa sau de avutia; stemperationea sângelui; bataliei de ánima.*

STEMPERATORIU, -tória, adj. s., temperans, moderans, moderator, sedans, sedator, mitigans, refrenans, etc.; care *stempera* sau serve a *stemperare*: *medicamente stemperatorie de caldur'a febrei, lenimentu stemperatoriu de usturimile vulneriloru; aure stemperatorie de arsur'a sorelui; stemperatori ai turburariloru, certcloru, tumulteloru si rebellioniloru.*

STEMPERATU, -a, adj. part. s., (d'in *stemperare*), temperatus, moderatus, sedatus, pacatus, tranquillus, quietus; silens, defervescens, etc.: *menia stemperata, focu si doru stemperate; copilli stemperati, cându copillulu d'in natura e nestemperatu; apa rece de stemperatu ap'a ferbente; stemperatulu seu mi da prepusu, co furi'a lui are se erumpa mai veemente.*

STEMPERATURA, s. f., temperatura, temperatio, sedatio, pacatio, tranquillitas, quies, silentium; effectu allu actionei de *stemperare*: *stemperatur'a amarului cu dulcele; stemperatur'a caldurei prin recorire; stemperatur'a ómeniloru de pre strate; nu aveti stemperatura de jocu, de nebonie.*

STEMPERU, s. m., temperatio, temperamentum, sedatio, pacatio, lenimentum, quies, tranquillitas, securitas; causa, actione, actu, cumu si effectu, productu, statu allu actionei de *stemperare*: *stemperulu e oppositulu si chiaru contrariulu nestemperului; nu am unu*

momentu de stemperu la dorerea ce me tormenta; nu aflu stemperu de cându nu sciu ce mi s'a facutu copillulu; stemperulu inse e bonu in tote; cu stemperu si cu sânge rece se facu tote bene; in stemperu si tacere cogita omulu bene; nu aveti stemperu neci de fame neci de sete, ve defece mai vertosu stemperulu de setea libidiniloru si avutiiloru; nu mai ai stemperu, tote turburi, tote strici. pre toti supperi; mie inse da-mi stemperu; co-ci frenulu e stemperulu callului focosu, éro batiulu stemperulu copillului nestemperatu.

STENA, s. f., (στεινή), stabulum ovile, staulu de oui : a duce ouile la stêna.

STENDARIU, pl.-ie, (fr. étendard), vexillum; flammura, stégu.

STENDERE, stensi sau stensei, stensu, v., extendere; vedi *estendere*, si *intendere*.

† STENO-, (grec. στενός = strîmtu, scurtu, angustu, etc.), in composite mai vertosu scientifice : *stenocardia*, s. f., (franc. sténocardie, d'in καρδιά = córde), angore de peptu; *stenocardiacu*, -a adj., (fr. sténocardiaque), relativu la *stenocardia* : *remedie stenocardiace*, si absol., *unu stenocardiacu*; *stenocarpu*, -a, adj., (fr. sténocarpe, d'in καρπός = fructu), care are fructe forte anguste, ca subst. m., *stenocarpulu*, genu de plante; *stenochoria*, angore, anxietate, supperare; *stenocoriase*, s. f., *stenocoriasis*, (στενοκορίσις; d'in κόρη = pupilla a oculului), strîmtare, angustare a pupillei, mai vertosu la calli; *stenodidactylu*, -a, adj., (fr. sténodidactyle, d'in δίς = doue, si δάκτυλος = degitu), care are dóue degite mai anguste, fora membrana : *passeri stenodidactyle*; *stenodonte*, adj., (fr. sténodonte, d'in ὀδός gen. ὀδόντος = dente), care are denti angusti; *stenoglossu*, -a, adj., (fr. sténoglose, d'in γλῶσσα = limba), care are limb'a angusta, ca s. m., *stenoglossulu*, genu de plante monocotyledonie d'in famili'a orchidieloru; *stenogoniū*, -a, adj., (franc. sténogone, d'in γωνία = ânglu), care are *ângle anguste* : *calce carborata stenogonia*; *stenographiū*, s. f., (fr. sténographie, d'in γράφειν = scriere), arte

de a serie cu semne scurtate, asiá in câtu se se póta tiné de vorbitoriu, de aci : *stenographicu*, -a, adj., (fr. sténographique), relativu la *stenographiá* sau la *stenographu* : *semne stenographice*; *stenographu*, s. pers., (fr. sténographe), cellu ce scie si practica *stenographi'a*; *stenographiare*, v., (fr. sténographier), a serie *stenographice*, a reproduce prin *stenographiá* vorbiri si discursuri câtu de lungi si câtu de currendu pronuntiate : *coventu stenographiatu*; *covente pronuntiate*, *stenographiate* si *typarite in acellu-asi tempu*; — *stenolobu*, -a, adj., (fr. sténolobe), care are *lobi angusti*; *stenonomu*, -a, adj., (fr. sténonome, d'in νόμος = lege, norma), care are *lege* sau *norma* de *angustare* : *pyroxeniulu e minerale stenonomu*, *stenopetalu*, adj., (fr. sténopétale, d'in πέταλον = petalu), care are *petale anguste*, aproape liniari, ca s. m., *stenopetalulu*, genu de plante dicotyledonie d'in famili'a crucifereloru; *stenophyllu*, -a, adj., (fr. sténophylle, d'in φύλλον = folia), care are *folie anguste*, aproape liniari; *stenopode*, adj., (fr. sténopode, d'in πούς gen. ποδός = petioru), care are *petioru angustu* sau *suptire*; *stenopteru*, -a, adj., (fr. sténoptère), d'in πτερόν = aripa), care are *aripe anguste*, ca subst. pl. *stenopterele*, familia de insecte coleoptere; *stenopyra*, s. f., (fr. sténopyre), febre inflammatoria; *stenorhizu*, -a, adj., (fr. sténorhize, d'in ρίζα = radice), care are *radici anguste* sau *gracili*; *stenorhynchū*, s. m., (fr. sténorhynque, d'in ῥογχος = rostru) : a) genu de mamifere carnivore, amphibie; *foc'a stenorhyncha*; b) genu de insecte; — *stenose*, s. f., (fr. sténose), angustare a unei parti ore-care a corpului; *stenosomu*, -a, adj., (fr. sténosome), care are *corpu angustu*, micutellu, ca s. m., *stenosomulu*, genu de crustacie; *stenostachu*, -a, adj., (fr. stenostachyé, d'in σπάχος = spicu), care are flori in forma de *spice gracili*; *stenostegnose*, s. f., (fr. sténostégnose), angustare a canalelui *stenului*; *stenostomataspistu*, -a, adj., (fr. sténostomataspiste, d'in ἀτόμα = gura, si ἀπίς = vipera), care are *gur'a angusta* si *corpulu scamosu*, ca subst. pl., *stenostomataspi-*

stele, familia de reptili ophidiane; *stenostomu*, -a, adj., (fr. *sténostome*, d'in *στόμα*=gura), care are gur'a sau orificiulu angustu, ca s. m., *stenostomulu*, genu de insecte coleoptere heteromere; *stenotetradactylu*, -a, adj., (fr. *sténotétradactyle*, d'in *τέτρα*=patru, si *δάκτυλος*=degitu), care are patru degite anguste, fora membrane; ca subt. pl., *stenotetradactylele*, familia de passeri; *stenotridactylu*, -a, adj. (fr. *sténotridactyle*, d'in *τρίς*, si *δάκτυλος*=degitu), care are trei degite anguste, fora membrane, ca subst. pl., *stenotridactylele*, familia de passeri.

STENU, s. m., (fr. *sténe*); genu de insecte coleoptere pentamere.

STENSINU, (cu s aspru siueratu), s. m., pl.-i, (med. lat. *tesa* si *tesia*, it. *tesa*, fr. *toise*), seni pedes, *orgyia*, (*ὄργυια* si *ὄργυιά*); mesura de lungime de sésse petióre, luata dela *stensionea braciiloru*: *stensinu currente*, *stensinu patratu*, *stensinu cubicu*; *unu stensinu de lemne*. (Formele *stenginu*, *stenjini* nu se potu aprobá).

STENSIONE, s. f., *extensio*; actiune de *stendere* si rezultatu allu acellei-asi actiune: *stensionea unui locu*, *stensionea unui morbu*; *bellulu a luatu mare stensione*; vedi *estensione*.

* STENTORE, s. m., *Stentor*, (*Στέντωρ*); nome propriu allu famosului *strigatori* in armat'a grecésca inaintea Troiei, aplicatu inse si in espressioni communi, ca: *acestu omu*, *acestu cantatori* are voce de *Stentore*; de aci si adj., *stentoriu*, -a = *de Stentore*: voce *stentoria*.

* STENTORIU, -a, adj., vedi *Stentore*.

* STEPHANITE, sau *stefanite*, s. f., *stephanitis*, (*στέφανιτις*, fr. *stéphanite*, —d'in *στέφανος*=corona); 1. genu de planta serpente, mai vertosu: vitia de vinia serpente; 2. jocu, saltu la Greci, analogu chorei romanésca.

* STEPHANOPHORU sau *stefanoforu*, s. m., (*στέφανοφόρος*, fr. *stéphanophore*); care porta corona, (vedi si *stephanite*); in specie, sacerdote grecu anticu, pontifice, etc., ce in oficiulu loru stau cu corone pre capu.

* STEPHANOCARPU, -a, si *stephocarpu*, adj., (fr. *stéphocarpe*, d'in *στέφανος*, *στέφος*=corona, si *καρπός*=fructu); care are fructe rotunde de form'a coronei.

* STEPHANU sau *stefanu*, s. m., *stephanos*, (*στέφανος*); 1. corona, aplicatu inse: 2. metaforice, a) la mai multe specie de plante, mai vertosu, plante *repenti* si *serpenti*, (vedi si *stephanite*); b) ca nome propriu de omu forte comune la Románi: *santulu Stephanu*; nu te chiama *Stephanu*.

STERCEIU, -a, adj. s., *sterceius*, -a, (d'in *stercu*); care curetia *sterculu*, mai allestu *sterculu* prunciloru si copilliloru.

* STERCOLOGIA, s. f., (*stercologie*, d'in *stercus*, si *λόγος*=discursu); tratatu despre *stercu*.

* STERCOLOGICU, -a, adj., (fr. *stercologique*); relativu la *stercologia*.

* STERCORALE, adj., (*stercoralis*, fr. *stercoral*); relativu la *stercu*.

* STERCORARE, v., *stercorare*; 1. a se desertá de *stercu*, vorbindu in specie de bestie: *stercora vaccele*, *stercora ouile* si *caprele*; la omu: *stercora mai allestu pruncii*; 2. despre agri, térrine, gradine, etc., a presará, a asterne, cu *stercu*, spre a le ingrasiá si dá noue poteri: *ca mai bene se ingrassia agrii*, *stercorandu-se*; a *stercorá gradin'a*, *pamentulu*, *florari'a*, *araturele*; a *stercorá câtu de desu e bene*.

* STERCORARIU, -a, adj. s., *stercorarius*, (fr. *stercoraire*); relativu la *stercu*: *gropa stercoraria*, *vasu stercorariu*; *fungi stercorari*, cari resaru si crescu in *stercu*; *musce stercorarie*; *fistule stercorarie*, cari nu se vindica d'in caus'a materiei *stercoraria* ce trece pre elle; subst., *stercorariu*, a) pers., cellu ce curetia *sterculu* sau stringe si vende *stercu*; b) reale, α) multime de *stercu*; β) genu de passeri; γ) genu de insecte de celle mai sordide si spurce.

* STERCORATIONE, s. f., *stercoratio*, (fr. *stercoration*); actiune de *stercorare*, si modu de *stercorare*: *stercorationea morbosiloru*, *stercorationea vacceloru* si *a epeloru*; in specie: *stercorationea agriloru*, *a gradineloru*.

* STERCORATU, -a, adj. part. s. (d'in *stercorare*), *stercoratus*: *agri bene stercorati*.

* STERCORATURA, s. f., *stercoratio*, *stercus*; resultatu allu actionei de *stercorare*: *stercoratur'a pamentului*, *stercoratura de passerii*.

* STERCORINU, -a, adj., *stercorinus*, fr. *stercorin*); de *stercu*: *materie stercorine*: vedi si *stercoriu*.

* STERCORIU, -a, adj., *stercoreus*; de *stercu*, ca *sterculu*: *luptacii stercorii*, in batujocura; *fece stercoria*, *odori stercorie*.

* STERCOROSU, -a, adj., *stercorosus*; plenu de *stercu*, bene *stercoratu*, saturatu de *stercu*: *locu stercorosu*, si: *vacce stercorose*; *porci stercorosi*.

STERCU, pl.-uri, *stercus*, (it. *sterco*, isp. *estierco*, port. *esterco*); escrementu, mai allessu de bestia: balliga, balligariu, *gunoiu*, si prin estensione: sorde, spurcu, limu, etc.: *sterculu prunciloru*, *stercu de passerii*, *de pecore*: *stercu de callu*; *stercu de bou*, *de vacca*: *stercu de oue*, *de capra*; *stercu de gallina*; cu *stercu* se *ingrassiu* *agrii*; *gradine ingrassiate cu stercu*: metaforice: *sterculu societatei*, *tu esti sterculu nationei*; *stercu de ferru*, *stercu de vinu*=*fece*; prov. *vedi sterculu d'in ocululu altui-a*, *si nu vedi trabea d'in ocululu teu*; *faceti se pera sterculu d'in ocululu vostru*.

* STERCULIA, s. f., (fr. *sterculle*, -d'in *stercu*); genu de plante.

* STERCULIACIU, -a, adj., (fr. *stercollacé*); care *semina* cu *sterculi'a*, subst. pl. *sterculiaciele*, familia de plante care are de tipu genulu *sterculia*.

STERCULINIU, s. m., *sterculinium*, *sisterquillinium*, *stercilinium*; locu, gropa de *stercu*; unde se stringe *stercu*; multime de *stercu*; vedi si *stercorariu*.

* STERCULIU, -a, adj. s., *sterculius*; relativu la *stercu*, ca subst. a) *sterculia*, (vedi acestu coventu); b) m. *sterculiu*, dieu allu *stercorarei* *agriloru*.

* STERCUTIU, -a, adj. s., *stercutius*; 1. in acellu-asi sensu cu *sterculiu*; 2. diminutivu d'in *stercu*.

STEREGIA, *steria*, etc., vedi: *stirigia*, *stiria*, etc.

† STEREO-, (gr. *στερεός*=solidu, tare, duru), in composite scientifiche: *stereobate*, si *stereobatu*, s. m., (*στερεοβατης*, fr. *stéréobate*, d'in *βάτης*, care are acea-asi radice cu *βάσις*=base), prop-tella de muru; *stereocaulu*, -a, adj. s., (fr. *stéréocaulé*, d'in *καυλός*=caule), care are *caule solidu*, ca subst. m. *stereocaululu*, genu de plante; *stereoceru*, -a, adj., (fr. *stéréocère*, d'in *κέρας*=cornu), care are sau pare a *avé corne solide*; ca subst. pl. *stereocerele*, familia de insecte coleoptere; *stereodynamia*, s. f., (fr. *stéréodynamie*, d'in *δύναμις*=potere, fortia); parte a physicei ce se ocupa cu poterea corporiloru solide; *stereodynamicu*, -a, adj., (fr. *stéréodynamique*), relativu la *stereodynamia*; *stereographia*, s. f., (fr. *stéréographie*; d'in *γράφειν*=descriere, desemnare), arte de a desemná solide pre unu planu; *stereographicu*, -a, adj., (fr. *stéréographique*), relativu la *stereographia* sau la *stereographu*: *desemne stereographiche*; *stereographu*, s. pers., (fr. *stéréographe*), cellu ce scie *stereographia*; *stereologia*, s. f., (fr. *stéréologie*, d'in *λόγος*=discursu), tractatu de solide organice; *stereologicu*, -a, adj., (fr. *stéréologique*), relativu la *stereologia*; *stereometria*, s. f., (fr. *stéréométrie*, d'in *μέτρον*=metru, mesura), scientia despre mesuratulu solideloru; *stereometricu*, -a, adj., (fr. *stéréométrique*), relativu la *stereometria*; *stereonomia*, s. f., (fr. *stéréonomie*, d'in *νόμος*=lege), scientia de a espreme legile fenomeneloru in formule, spre a deduce d'in aceste-a, prin calculu, tote veritatile ce continu; *stereonomicu*, -a, adj., (fr. *stéréonomique*), relativu la *stereonomia*; *stereopode*, adj., (fr. *stéréope*, d'in *πῶς* gen. *ποδός*=pede), care are petiorulu solidu sau plenu; *stereophyllu*, -a, adj., (fr. *stéréophylle*, d'in *φύλλον*=folia), care are folie solide, firme: *centauria stereophylla*; *stereorama*, pl. *stereoramate*, (fr. *stéréorama*, d'in *ὄραμα*=aspectu, conspectu), carta topographica in releviu d'in cartone; *stereostatica*, s. f., (fr. *stéréostatique*), statica a solideloru; partea staticei ce se ocupa cu ecilibriulu corporiloru solide, si in forma de adj. *stereostaticu*, -a

tractatu stereostaticu. veritati stereostatice; (vedi *sistaticu,-a*), *stereothalamu,-a*, adj., (fr. *stéréothalame*, d'in *στάλαμος* = lectu, patu), care are *lectu solidu*: *licheni stereothalami*; *stereotomia*, s. f., (fr. *stéréotomie*, d'in *τομή* = taliare), arte de a taliá si lucrá lemnele si petrele; *stereotomicu,-a*, adj., (*stéréotomique*), relativu la *stereotomia*: *materia stereotomica*; — *stereotypare*, v., (fr. *stéréotyper*), a face *stereotypu*, a typari prin *stereotypia*; — metaforice: a *stereotypá* ideele, *institutionile*, a nu le mai scambá; *stereotypatione*, s. f., (fr. *stéréotypage*), actione de *stereotypare*: *stereotypationea auctoriloru classici*, *stereotypationea legiloru si datineloru*; *stereotypatu,-a*, adj. part. s., (fr. *stéréotypé*): *auctori stereotypati*; *stereotypia*, s. f., (fr. *stéréotypie*), arte de a *stereotypá*, si: *carte*, *editione*, sau *esemplariu stereotypate*; *stereotypu,-a*, adj. s., (fr. *stéréotype*), typaritu cu littere sau semne compacte, cari nu se misca: *càrti stereotype*, *auctori classici stereotypi*; *cu tempulu editionile stereotype devinu forte correcte*; — metaforice, ce nu se mai scamba, ce remâne acellu-asi nescambatu, ce sémina ca imitatu pre deplenu pentru altulu: *spunu vorbele stereotype alle Domnului*; *copilli toti stereotypi*; si ca subst. m. reale: *unu stereotypu*; *acestu-a e unu stereotypu dupo Ovidiu*; *am stereotype dupo toti auctorii classici*; *acestu copillu e unu perfectu stereotypu allu tatalui*; *stereusinu,-a*, adj. s., (fr. *stéréusine*, d'in *οὐσία* = *essentia*), parte concreta, cristallina, *solida* a olieloru volatili.

STERGARIU,-a, adj. s., tela vel *pannus*, quo aliquid abstergitur: *mantile*, *mantilium*, laciaia ad *abstergendum*, *pannus*; ce serve la *stergere*, la *stersu*, in specie, buccata de pandia ce serve la *stersu*, si a nome: *stergariu de facia si de mâne*, *stergariu de mésa*, *stergarie numai de facia*; *stergariu de nasu*; *stergariu de vase*, *stergariu de mobili*; — *sunt inse si stergarie de ornamentu*; *eleganti mai allessu sunt stergariele de capu alle terraneloru române*: *legata la capu cu unu stergariu de metasse*; a

si *pune stergariulu in capu* = a se maritá: *familiele de terrani români dau ca dote filiiloru selle*, *intre altele*, *si multe stergarie*.

STERGERE, (d'in *estergere*). *stersi si stersei*, *stersu*, v., *tergere*, *exstergere*, *abstergere*, *detergere*, *delere*, *expungere*, *oblitterare*, *expurgare*; *aufferre*, *subriperre*, *furari*; *impingere*, *incutere*, *stringere*, *perstringere*, *atingere*; *rei colorem eluere*, *decolorare*, etc. (it. *tergere*, prov. *esterger* si *esterser*, isp. *abstergere*, port. *abstergir*, fr. *abstergere*, *deterger*); a face se dispara sordea, a *curtiá*, si de aci, a face se dispara in genere, 1. proprie: *a sterge de apa cu stergariulu faci'a*, *mânule spellate*; *ne stergemu pellea*, *cându essimu d'in bania*; *a si sufflá si sterge nasulu*; *a si sterge budiele si mustaciele*, *a si sterge sudorea de pre facia*; *de ce nu stergeti bene taliariele. castronele. cutitele. furcullitiele de mésa?* *sterge-ti sângele de pre nasu*; *a sterge sângele cu buretele*, *a sterge butoniulu cu érba verde*; *a sterge de pulbere scamnele. paturile. mesele. tóte mobilile*; *a sterge de tina calcionii*, *frecandu-i bene cu peri'a*; *frecati si stergeti de limu vestimentele*; *nu lassati nemica nesterse si necuretiatu. toti armatii si frecara si stersera spatele. puscele, si alte arme*; *a sterge tunurile*; *dupo fia-care datura se sterge tunulu*; *stergeti prin casa cu metur'a*, *n'ati stersu bene multe camere*; *de ce nu ati stersu paianginii?* *de ce nu stergeti cea rugina de pre cutite si lingure?* *nu stergeti prea appetatu si indelungu tabellele*, *co se sterge nu numai pulberea si sordea de pre elle*, *ci se stergu si colorile*; *de ce nu spellati si nu stergeti mai desu carrutiele?* *de ce stau frencele nesterse si neunse?* 2. metaforice, a) *a sterge* = a rade sau espunge ceva scrisu: *e de stersu multu in acésta scriere*; *sterge versulu acestu-a*, *sterge si cmistichulu primu d'in cellu altu*; *professoriu a stersu tóta compositionea tea*; cu sensu mai energicu de a aboli, distruge: *se stergemu d'in lege toti articlii attentatori libertatei nostre*; *stersera d'in catalogu mai multi elevi*; si de aci: *se stergemu de pre pámentu*

tóte urmele tyranniei; se stergemu cástrele inimiciloru, cari su cuiburi de latroni incorrigibili; stersera tóte cetatile, stersera si spulberara in ventu tóte avutiile terrei; b) a sterge = rapí, furá : mi au stersu orologiulu d'in senu; mi stersera pung'a din mâna; latronii cogita cumu se stérge si calli si carrutia si totu; c) a sterge = a spellá, curetiá, absólve : sterge Domne, tóta spurcationea peccatului; spélla si sterge fora de legile nóstre; péno nu ti vei sterge de pre fronte macul'a acestei infamia, se nu dai ocli cu mene; a sterge = a bate, a loví : a sterge una palma cuiva; vedeti se nu ve stergu spinarea; lassa-lu se lu sterga la spinare; e) a sterge = a scóte d'in mente, a face se se uite, si se se pérda d'in memoria : s'au stersu d'in ánima tóte rellele ce mi ati facutu; se sterge nomele peccatosului; nu s'au stersu inco memori'a si sentimentulu de acelle tempuri nefaste; f) a sterge = a spellaci colorea, a face se pérda lustrulu, splendorea, vivacitatea : s'a stersu mai de totu rossiuulu de pretabellu; facia stersa; bannii stersi, monctele sterse au perdutu si lustrulu si semnele; h) intrans. a sterge = a leuá la petioru, la fuga, a stracorá de undeva pre nesentite, pre furisiu, etc. : stersera mai toti de acollo; candu da de greu, sterge si se duce; stersera la fuga, stersera fug'a; nu siede bene a sterge d'in loculu unde esti pusu se stai; asiá de currendu stergeti de la noi; i) a sterge = a attinge incetu, lusioru, a trece pre longa cineva sau ceva : navile stergu termurile; carrale stersera parietele si rupsera d'in ellu mare parte; toti mi stergu largulu mantellu; inse si : a attinge tare si cu violentia, (vedi mai susu : a sterge palme); k) in multe alte constructioni cu sensuri particulare, d'in care adducemu numai : a se sterge pre budie, pre mâne, α) proprie, (vedi la inceputu); β) metaforice, a perde : ne amu stersu pre mâne *âe scullele nostre*. inse : a si sterge budiele, si a si linge budiele. insémna si : a avé mare appetitu de ceva; éro : a si sterge mânule = a se spellá pre mâne, a se escusá, a arruncá culp'a pre altii, a se lapidá de ceva san de cineva.

STERGUTORIU, -tória, adj. s., tergens, extergens, detergens, purgans; peniculum; care sterge : stergutorii de argentaria, unu bonu stergutoriu de vestimente; in specie. ca subst. reale, stergutoriu, m. si f., stergutória = stergutóre, instrumentu de stergere, de stersu : stergutoriu pentru tabl'a de calculu; se ceru mai multe stergutorie pentru classile lyceului.

STERGURA, s. f., penicium, laia ad abstergendum; instrumentu de stergere in sensula cellu mai largu : stergura de mâne = manustergura; stergura de mese de mobili; stergur'a de vestimente e meturicea s'au peri'a; stergura de vulneri; spongi'a e bona stergura de vulneri; parati stergure pentru vulnerati.

STERIA, s. f., vedi stiria.

* STERILE, adj., sterilis, (franc. stérile); 1. proprie, infructuosu, care nu da fructu, vorbindu de plante si de animali : sterili platani, sterili érbe, sterilea neghina, sterilea palude; a incende, la inceputulu primaverci, agrii sterili; sterili barbati, masculi; sterili femine, mulieri; sterili oua; sterile sementia, épe sterili, vacce sterili; 2. metaforice, a) in genere, infructuosu, infecundu, improproductivu, sterpu : pamentu sterile, labore sterile, pace sterile, cetati sterili, studie sterili, seclu sterile in virtuti, amori sterili, veghie sterili, occupatione sterile, annu sterile; spiritu sterile, mente sterile; poeti sterili; auctori, scriptori sterili; admiratione sterile, gloria sterile; misericordia, compassione sterile; epoca sterile in omeni de meritu; capite sterili; b) in specie, cu sensu activu : care face infructuosu, cumu : sterilea rugini, sterilea iérna, sterilile calori excessive.

* STERILIRE, -escu, v., sterilescere; a fi, a remané sterile : vaccele sterilescu de mai multi anni; sterilescu caprele de multa grassime.

* STERILISARE, v., (fr. stériliser) a face sterile : a sterilisá agrii, câmpurile, pomii, feminele.

* STERILITATE, s. f., sterilitas, (fr. stérilité); calitate, statu de sterile : sterilitatea pecoreloru, pomiloru, sementiei,

agriloru, femineloru; sterilitatea annului, climei, tempului; sterilitatea laborci, capitaliloru; sterilitatea spiriteloru si animeloru; sterilitate de idee, de cogite, de gratia si de vivacitate.

* STERNACE, adj. s., sternax; ap-
plecatu a *sternere*: *sternace callu, sternaci omeni.*

* STERNALE, adj., (fr. sternal); re-
lativu la *sternu*: *coste sternali.*

* STERNALGIA, s. f., (fr. sternal-
gie, d'in στέρνον=sternu, pectus, si ἄλγος
=dorere); dorere de peptu.

* STERNALGICU, -a, adj., (fr. ster-
nalgique); relativu la *sternalgia*: *reme-
diu sternalgicu.*

STERNERE, *sternui, sternutu* si *stra-
tu*, v., *sternere*; 1. a intende diosu, pre
pamentu, pre patu si altele analoge, a
asterne: *aceste tapete se sternu numai
in dille de serbatória; sterneti pre diosu
cu tapete purpurie; veti sterne lâna si
bombacu pre solulu duru; sternura pellile
boiloru occisi pre rip'a riului; carrarile
gradinei se se sterna cu arena; defati-
gatii si sternu corpurile pre érba; de ce
n'ati sternutu palie, fenu calliloru? a
sterne callea triumfatoriului cu flori; se
sternu focele pre littu la sore, se sternu
lenosii cu pânticele la sore; a sterne
pre spate, pre pântice, pre una lature,
pre cöste; a se sterne pre pamentu; a
sterne la pamentu toti inimicii si reu vo-
litorii; a sterne, in batalia, primele ordini
alle inimicului; a sterne cu securea su-
perbii arbori; a sterne curtea cu frondia;
—a sterne patulu, mes'a, scamnele; si: a
sterne pre patu, pre mäsa, una scortia,
una pandia; 2. in specie si metaforice,
a) a intende planu, a applaná, ecalá, ne-
tedí: *cumu se sterne luciulu marei, lacu-
lui, fluviului, candu nu mai e batutu de
ventu; a sterne callea, a sterne cälli in
tote directionile; elli sternura venetici-
loru callea la inaltele demnitati alle ter-
rei; b) a allená, imblandí, etc.: a sterne
urrele, discordiele, furorile civili; c) ca
mai desu, a sterne, = a coperí, a pune
ceva pre altu ceva: a) despre patu:
*sterne patulu, sterne in patu, sterne
si te culca; ti am sternutu, culca-te;
a sterne cu pelli de ursu scandurele;***

β) in genere: *a sterne cällile cu pé-
tra; multa alga sterne littorile marei;
a sterne solulu cu sagette; nuerii sternu
cerulu; d) a sterne=a dá diosu, la pa-
mentu, a lungí: in primulu impetu ai
nostri sternura frontea ostei inimice:
sternura cu securile una vasta selba;
Domnulu sterne pre superbi si redica
pre modesti si umili; spaim'a cotremuru-
lui sternü ânimele mortaliloru; e) a sterne
=a pune in scrisu, a espune: a sterne
ideele selle pre carte; a sterne pre carte
celle audite; a sterne una petitione
la camere; nu ti scii sterne celle co-
gitate; e mare arte a si sterne bene co-
gitationile.*

* STERNICORNU, -a, adj., (fr. sternal-
corne, d'in sternu si cornu); care are
sternulu essitu ca unu cornu.

STERNIRE, -escu, v., loco, latibulo,
cubili, nido extrudere; excitare; con-
sternare, pavore percellere et fugare;
ca si scornire, inse cu sensulu marginitu
la venatu, a spariá, a face se éssa ven-
tulu d'in ascunditorile selle: a *sterní lie-
puri, a sterní passeri, a sterní pescele*;
in sensu mai generale: a escitá, interritá,
turburá, etc. (Probabile d'in *sternere* ca
si *consternare*). M.

STERNITORIU, -tória, adj. s., care
sternesce: *sternitori de ursi*. M.

STERNITU, -a, adj. part. d'in *sternire*.

STERNITURA, s. f., actione si effectu
allu actionei de *sternire*: *sternitura de
lupi, de ursi, de liepuri, de poturnicle*. M.

† STERNO-, (gr. στέρνον=ssternum=
sternu, parte anterióre a thoracelui sau
peptului), in multe composite scienti-
fice: *sternoclaviculare*, adj., (fr. sterno-
claviculaire), relativu si la *sternu* si la
clavicula: *legamente sternoclaviculari ra-
diate; sternoclidomastoidiu*, -a, adj., (fr.
sterno-cleido-mastoïdien, d'in κλεις, gen.
κλειδός=clavicula, μαστός=mammilla),
relativu in acellu-asi tempu si la *sternu*,
si la *clavicula*, si la *apophysea mastoide*:
*musculu sternoclidomastoidiu; sternoco-
stale*, adj., (fr. sterno-costal), relativu
si la *sternu* si la *coste*: *musculu sterno-
costale; sternocostoclavidoumerale*, adj.,
(fr. sterno-costo-clavido-huméral), rela-
tivu in acellu-asi tempu si la *sternu*, si

la *coste*, si la *clavicule*, si la *umeri*: *musculus sternocostoclavidoumerale*, care se intende de la capitulu anteriore allu claviculei de la faci'a anteriore a sternului si de la cartilaginile sestei si septimei costa p'eno la canalele bicephalu allu umerului;—*sternodynia*, s. f., (fr. *sternodynie*, d'in $\delta\delta\acute{o}\nu\eta$ = dorere), dorere ce se sente pre *sternu*; *sternodynica*, -a, adj., (fr. *sternodynique*), relativu la *sternodynia*; *sternoumerale*, adj., (fr. *sterno-humerale*), relativu la *sternu* si la *umeru* = *sternocostoclavidoumerale*; *sternohyoidiu*, -a, adj., (fr. *sterno-hyoïdien*), relativu si la *sternu* si ossulu *hyoide*: *muscululu sternohyoidiu*, care se estende de la capitulu inferiore allu ossului *hyoide* p'eno la capitulu superiore allu sternului; *sternomastoidiu*, -a, adj., (fr. *sterno-mastoïdien*), relativu si la *sternu* si la *apophyse* *mastoide*: *musculus sternomastoidiu*; *sternopagu*, -a, adj. s. (fr. *sternopage*, d'in $\pi\alpha\gamma\acute{\epsilon}\iota\nu$ = pangere, infingere, imbuccare), allepitu de *sternu*: *monstru sternopagu*, si absol. unu *sternopagu* = monstru cu doue corpuri unite in lungulu *sternului*; de aci: *sternopagia*, s. f., (fr. *sternopagie*), monstruositate de *sternopagu*; *sternopagicu*, -a, adj., (fr. *sternopagique*), relativu la *sternopagia* sau la unu *sternopagu*; *sternoptychu*, -a, adj. s., (fr. *sternoptyge*, *sternoptyx*, d'in $\pi\tau\acute{o}\xi$ gen. $\pi\tau\omega\chi\acute{o}\varsigma$ = plicu, indoitura), care are unu plicu de fia-care parte a muchiei abdominale, ca subst. a) m., *sternoptychu-lu*, genu de pesci; b) m. pl., *sternoptychii*, ordine de pesci; *sternopubiu*, -a, adj., (fr. *sterno-pubien*), relativu la *sternu* si la *pube*: *musculus sternopubiu*; *sternothyroidiu*, -a, adj., (*sterno-thyroidien*), relativu si la *sternu* si la *thyroide*: *musculus sternothyroidiu*; *sternoxu*, -a, adj., (fr. *sternoxe*, d'in $\delta\acute{\epsilon}\xi\acute{o}\varsigma$ acutu), care are *sternu* *prolungatu* si *acutu*, ca subst. pl., *sternoxele*, familia de insecte coleoptere.

* STERNŪ, pl. -e, ($\sigma\tau\acute{\epsilon}\rho\eta\nu\omicron\nu$, *sternum*, fr. *sternum*); parte anteriore a trunchiului corpului, a thoracelui sau peptului fora spate.

†† STERNUERĒ, *sternui*, *sternutu*, v., *sternuere*; forma primitiva a deriva-

tului *sternutare*; vedi acestu coventu cu t'ota famili'a sea.

* STERNUMENTU, pl. -e, *sternumentum*, (fr. *éternument*); actione, actu de *sternuere*: *sternumente continue*; *gutturaliulu casiona sternumente*, (vedi si *sternutamentu*).

STERNUTAMENTU, pl. -e, *sternutamentum*; actu de *sternutare*: *ce de sternutamente pre tene!*

STERNUTARE (pre a locuri *sternutare*), v., *sternnere*, *sternutare*, (it. *sternutare*, *starnutare* si *starnutire*, isp. *esternudar* si *estornudar*, prov. *estornudar*, *estrundidar* si *stornudar*, fr. *éternuer*, directu d'in *sternuere*); a emitte cu violentia si sunetu de voce respirationea: *sternut'amu de gutturaliu*; *puneti mân'a lu gura si la nasu, candu sternutati*; *sternuta omenii si fora a fi provocati se sternute*, numai ca *semnu de intellegere cu altii, cari respondu cu acellu-asi sternutatu prefacutu*; *sternuta omulu, aspirandu, tragundu tabacu pre nasu*; *inse celli ce s'au deprensu cu acestu invetiu, nu mai sternuta, de câte ori tragu tabacu pre nasu*.

STERNUTATIONE, s. f., *sternutatio*, (fr. *sternutation*); actione de *sternutare*: *ne appucasse una sternutatione, ce numai inectá*; *atâta sternutatione ne scote suffletulu, massellele, dentii, falcile*.

STERNUTATIVU, -a, adj., (fr. *sternutatif*); care face se *sternute* cineva: *érba sternutativa e tabaculu, sunt si alte multe substantie si odori sternutative*; vedi si *sternutatoriu*.

STERNUTATORIU, -t'oria, adj. s., *sternutans*, ad *sternutandum* *provocans*, (comp. fr. *sternutatoire*, isp. *esternutatorio* si *estrenutatorio*); care *sternuta*, suppusu la *sternutatu*, sau care provoca *sternutatulu*: *cellu coprensi de gutturaliu sunt sternutatori*; *érbe sternutatorie*; *tabaculu trassu pre nasu e sternutatoriu*.

STERNUTATU, -a, adj. part. s., (d'in *sternutare*), qui *sternutavit*, *sternutatio*, *sternutamentum*: *cellu ce au sternutatu si cellu ce nu au sternutatu*; *nu mai potu de sternutatu*; *me dore capulu, me doru falcile de sternutatu*; *sternutatulu catusieloru*; *sternutatele predicu, dupo creden-*

tie populari, sternutatoriloru volia bona si buccuria; ce atâte sternutate pre capulu vostru!

STERNUTATURA, s. f., sternutatio, sternutamentum; actu, effectu de sternutare: de sternutaturile aceste-a medoru faleile; ce de stranutature dupo leuarea unui picu de tabacu pre nasu.

STERNUTU, -a, 1. part. s., (d'in sternere), stratus: tapete sternute pre parieti si pre scandure; luptaci sternuti in batalia; paliele sternute vitelor; palie de sternutu pecoreloru, pétra de sternutu cãllile cetatei, cãllile sternute si celle nesternute cu pétra; sternutululu callei cu pétra cadra costa: in specie, coner. sternutu-lu, stramentum, cubile, lectus, ce se sterne pre patulu de dormitu: a dormi pre scandure fora neci unu sternutu; pamentulu e sternutululu petioreloru, cumu cerulu e coperimentulu capului creatoriului; scambati sternutululu de fênu allu calliloru pre fix-care di; sternutu molle, sternutu duru, sternute de metasse, sternutu implutu cu fulgi de passeri; a se pune in sternutu, a se scollá d'in sternutu, a jacé in sternutu; a stringe sternutululu, etc.; 2. d'in sternuere (sternutare), leuatu de regula ca subst. sternutatio, sternutamentum, actu de sternutare: sternutululu pissiciloru; unu sternutu infricosiatu prensesse pre bietulu betrãnu, prin acestu sternutu perdù si dentii ce mai avea.

STERNUTURA, s. f., actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei, 1. de sternere, stratio, stratus; sternutura de palie, a dormi pre dura sternutura; sternutur'a pre patulu lui; 2. de sternuere (sternutare), stei numentam, sternutatio: sternutare multe si violente fece betrãnulu, dupo ce trasse pre nasu una bona dose de tabacu.

* **STEROPE**, s. f., sterope, (στερόπη, fr. stéope); 1. una stella d'in pleiadi; 2. unulu d'in callii sorelui; 3. genu de insecte coleoptere.

STERPIRE, -escu, v., sterilem esse, fieri vel reddere; extirpare, eradicare, delere, exstinguere, destruere, siccare, exhaurire; 1. a face sterpu, -a, a face se pérda fructulu, fecunditatea: cu bata-

liele si spariaturele aveti se sterpiti bietele femine ingredate; ati sterpitu de totu solulu; nu amputati reu pomii, co i sterpiti: au sterpitu mulierile cu batal'a; b) in genere, a perde, nemici, destruge, stinge, sterge, etc.: a sterpi locustele, lupii, ursii, ciorele; a sterpi latronii si toti facutorii de relle; nu ati sterpitu inco reulu, nu ati sterpitu aburibile, nu ati sterpitu epizootiele si epidemiele; domitorii de popore sterpescu populationi integre; vreti a sterpi turbatorii si conspiratorii; a sterpi neghin'a d'in grãnu; a sterpi cãinii vagabundi pre stratele cetatei; in specie, α) a seccá: a sterpi lacurile miasmaticce; a sterpi tote apele insalubre si vettematorie, β) a desradiciná, a smulge: a sterpi padurile, selbele; a sterpi celli mai boni pomi; 2. a fi, deveni sterpu, mai allessu sub form'a refl. a se sterpi, a) a incetá de a mai dá fructu, de a nasce: au sterpitu ouile nostre celle mai multe; cine appetesce, sterpesce; déro acésta forma se dice mai allessu b) in sensulu de: a lapidá, a aborti, a nasce reu: se sterpira mai multe mulieri de frica si de spaima; a sterpi in locu de a se sterpi intra mai allessu cu obiectu analogu: vacc'a a sterpitu unu vitellu, a sterpitu mai multe vitelle; c) in genere, a seccá, perí, etc.: a sterpitu laptele d'in ugeru; au sterpitu pung'a; s'au sterpitu serpii, s'au sterpitu locustele.

STERPITIONE, s. f., sterilitas, ariditas, infecunditas; actione de sterpire, déro mai vertosu: statu produsu de acésta actione: sterpitione de selbe integre; déro mai allessu: sterpitionea unei vacce, unui epe, unei muliere; sterpitionea unui pamentu, unui solu; sterpitionea spiritului, ânimei, volientiei; sterpitionea poesiei, filosofiei, systematelor doctrine.

STERPITOSU, -a, adj., abortui obnoxius, sterilis, infructuosus; suppusu la sterpire, la sterpitu, si de aci: plenu de sterpitione. forte sterpu.

STERPITORIU, -tória, adj. s., extirpans, delens, destructor; care sterpesce, in sensu esclusivu activu: passeri sterpitorie de serpi su ciconiele.

STERPITU, -a. adj. part. s. (d'in *sterpire*), abortus; extirpatus, destructus.

STERPITURA, s. f., abortus; extirpatio, destructio; actione de *sterpire*, si mai vertosu, effectu allu acesteia actione: *sterpitur'a fereloru, sterpitur'a locusteloru*; in specie, abortivus fetus, pusillus fetus, pusillus, nauns; *sterpitura de copillu, de vitellu, sterpitura de omu: ce ati injugatu aceste sterpiture de boi?*

STERPU, -a, adj., sterilis, infecundus, infructuosus, aridus; sterile, neproductivum: *femine sterpe, una femina póte fi stérpa in tota viétia, sau remâne stérpa numai in unele epoce; solu sterpu, agri sterpi, arbori sterpi, oui sterpe*; metaforice: *labore stérpa, negotiu sterpu, scientia stérpa, mente stérpa, spiritu sterpu, auctori sterpi, scripture sterpe, compassione stérpa, covente sterpe, promisse sterpe.*

STERSOKIU, -sória. adj. s., tergens, care *sterge* sau serve la *stersu*; vedi si *stergutoriu*.

STERSU, -a, adj. part. s. (d'in *stergere*), tersus, abstersus, deletus, decoloratus, subreptus, etc., in t. s. verbului: *punga stersu; nu e medilocu de stersu pung'a, stersulu se faciú cu mare abilitate, stersulu prin casu, stersulu colorei.*

STERSURA, s. f., tersio, abstersio, doletio; elutio, subreptio, decoloratio, expunctio, etc.; actione de *stergere*, déro mai vertosu effectu produsu de acésta actione, in acestu d'in urma sensu se aplica mai vertosu form'a *stersitura*: *atâte stersiture dau mare prepusu de negligentia in scriere: nu admittu inscrissu cu stersiture*; inse si form'a *stersura* cu acestu intellesu: *stersurele d'in testu s'au reproducu si in copia*; apoi in alte sensuri: *stersur'a prin casa, stersur'a vestimenteloru, stersur'a coloriloru, stersur'a mâneloru si faciei cu unu stergariu curatu.*

STERTERE, *stertui, stertutu*, v., stertere; a dormi fremendu d'in nasu, a dormi a fundu, si in nesentire: *stertu lenosii cu faci'a in susu.*

† **STETHO**-, (gr. *στήθος* = peptu), in compositele scientifice: *stethometría,*

s. f., (fr. *stéthométrie*), applicare a *stethometrului*; *sthetometricu*, -a, adj., (fr. *stéthométrique*), relativu la *stethometría*, sau la *stethometru*; *stethometru*, s. m., (fr. *stéthomètre*, d'in *μέτρον* = mesura), instrumentu de mesuratu diversele dimensiuni sau diametre alle peptului; *stethoscopia*, s. f., (fr. *stéthoscopie*), applicarea *stethoscopiului*; *stethoscopicu*, -a, adj., (fr. *stéthoscopique*), relativu la *stethoscopia* si la *stethosciu*; *stethosciu*, pl.-e. (fr. *stéthoscope*, d'in *σκοπεῖν* = spectare, observare, examinare), instrumentu acusticu de examinatu statulu peptului cuiva.

STEVIA, s. f., (fr. *stévie*, vedi si *steghia*); genu de plante dicotyledonie d'in famili'a crucifereloru.

* **STHENIA**, s. f., (fr. *sthénie*; d'in *σθένος* = potere); excessu, essaltatione de poterile organice.

* **STHENICU**, -a, adj., (fr. *sthénique*); relativu la *sthenia*.

* **STIBADIU**, s. m., stibadium, (*στίβιον*, fr. *stibadion*); scamnu de érba semicirculariu.

* **STIBIALE**, adj. s., (fr. *stibiale*); de *stibi*: s. f. reale, *stibiale*-a, substantia, unsore de *stibi*.

* **STIBIATU**, -a, adj. part., (fr. *stibié*); facutu cu *stibi*, care coprende *stibi*: unsore *stibiata*.

* **STIBINU**, -a, adj., stibinus; de *stibi*; s. m., *stibinu*, si f. *stibina*, unsore, dressu de *stibi*.

* **STIBIOSU**, -a, adj., care contine *stibi*: *acidu stibiosu*.

* **STIBITU**, s. m., (fr. *stibite*); sare formata d'in combinationea acidului *stibiosu* cu una base chymica.

* **STIBIU**, s. m., stibium, (*στίβι*); aceea-si substantia cu *antimoniulu*: *feminele si negricá sprincenele cu stibi pisatu; in medicina stibiulu se da ca unsore de ochi.*

* **STIBIURA**, s. f., (fr. *stibiure*); compositione de *stibi* cu alta substantia.

STICHARIU, *sticha, stichiu, stichu*, etc.; vedi la finitulu articlului urmatoriu: *sticho*.

† **STICHO**-, (gr. *στίχος* = linia, ordine, versu), in composite si derivate mai

vertosu scientifică: *stichocarpu*, -a, adj., (fr. *stichocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), care are *fructele ordinate in spirale*; *stichomante*, s. pers., (fr. *stichomancien*, d'in *μάγτις* = divinatoriu), pretensu *divinatoriu dupo versuri* leuate d'in una poema, puse in una urna si trasse dupo intemplanre; *stichomantia*, s. f., (fr. *stichomancie*), pretens'a arte a *stichomantelui*; *stichomanticu*, -a, adj., relativu la *stichomantia* sau la *stichomante*; *stichometria*, s. f., (fr. *stichométrie*, d'in *μέτρον* = mesura), divisiune a unei opere in *versuri*: *Sântu-Jeronymu introdusse stichometri'a in biblia, spre a facilita lectur'a si intellegerea acestei carte*; — *stichometricu*, -a, adj., (fr. *stichométrique*), relativu la *stichometria*; *stichostegu*, -a, adj., (fr. *stichostègue*, d'in *στέγη* coperimentu), care are casutiele inseriate capitu de capitu pre una singura asse, s. f. pl. *stichostegele*, familia d'in ordinea cephalopodiloru foraminifere; — *stichurgia*; s. f., arte de *stichurgu*; *stichurgicu*, -a, adj., relativu la *stichurgia* sau la *stichurgu*; *stichurgu*, s. pers. *συχουργός*, d'in *στίχος* = stichu, versu, si *ἔργον* = lucru), care lucra, face *stichuri* sau *versuri*, *versificatoriu*; — de aci si derivate directe d'in *stichu* = versu linia, etc. (vedi la inceputu): *sticha*, s. f., *sticha*, (*στίχη*), specia de vitia de vinya; *stichula*, s. f., *stichula*, deminutivu d'in *sticha*, applicatu inse la una *specia de uve*; — *stichariu*, (alba, dalmatica, fr. aube), vestimentu sacerdotalu, mai allessu diaconescu: *diaconii erau in sticharie albe lucenti de auru*; — *stichiu*, pl. *stichie*, elementu, principiu: *stichiele cosmice*; *stichiele alfabetului sunt litterele*.

STICLA, s. f., vitrum; materia pellucida lucrata d'in pamentu, mai allessu d'in arena; obiectu, vasu, etc. d'in acésta materia: *sticle de vinu, de oliu, de spiritu*, etc.; vedi *vitru*.

STICLARIA, s. f., vitraria; arte de a lucrá *sticla*, negociu de *sticla*, officina de fabricatu *sticle* si de vendutu *sticle*; multime de *sticle*, etc.; vedi *vitraría*.

STICLARIU, s. pers., vitrarius; cellu ce fabrica sau vende *sticla*; fem. *sticlaressa*, muliere a *sticlarului*, sau fabrica-

tória si venditória de *sticla*; vedi *vitraríu*.

STICLETE (*sticletiu, stiglete, stigletiu, stiglitia*), s. m., *carduells, acanthis*; specia de passere; vedi *carduele*.

STICLIRE, -escu, v., lucere, micare; (d'in *sticla*), a lucí, a filuciosu si fissu: *sticlescu oclii cuiva, sticlesce argintulu, sticlescu vasele de cristallu*; a *sticli oclii la ceva neasteptatu*.

STICLOSU, -a, adj. vitreus; care sémina a *sticla*, luciosu ca *sticl'a*.

STICLUCIA, -tia, s. f., deminutivu d'in *sticla*: *sticlutie de essentie odorose*.

* **STIGMA**, pl. -mate, stigma, (*στίγμα*, fr. *stigmatu*); impunsura, arsura, etc., si de aci: semnu de impunsura, de arsura, de vulnu: cicatrice; si in specie: a) semnu facutu serviloru cu ferrulu arsu si prin impunsure; b) semnu facutu viteloru; c) assemine semnu facutu celoru criminali si ignominosi; d) macula de infamia, de ignominia; infamia ignominia ensasi; e) taliatura facuta d'in stangacia, de essemplu: taliatura pre fruntea cuiva, facuta de unu barbiariu stangace.

* **STIGMARE**, v., stigmare; a semná cu *stigma*, a impreme una *stigma*: a *stigmá pecorele*, si metaforice: a *stigmá nomele cuiva*; a *stigmá viticle* si pre *vitiosi*; vedi si *stigmatizare*.

* **STIGMATICU**, -a, adj., (fr. *stigmatique*), relativu la *stigma*.

* **STIGMATIFORME**, adj., (fr. *stigmatiforme*); care are forma de *stigma*: *orificiu de respiratione stigmatiforme*.

* **STIGMATIONE**, s. f., (*stigmatio*, fr. *stigmatisation*); — vedi si *stigmatizatione*; actione si effectu allu actionei de *stigmare*: *stigmationea viteloru, stigmationea vitieloru*.

* **STIGMATIPHORU**, -a, adj., (franc. *stigmatiphore*); care porta, are *stigmatu*: *plante stigmatiphore*.

* **STIGMATISARE**, *stigmatisatione, stigmatizatu*; vedi *stigmare, stigmatizatione, stigmatu*.

* **STIGMATOGRAPHIA**, s. f., (fr. *stigmatographie*, d'in *στίγμα* = punctu, si *γράφειν* = scriere); arte de a scrie cu puncte.

* **STIGMATOGRAPHICU**, -a, adj.,

(fr. *stigmatographique*); relativu la *stigmatographia*.

* STIGMATOPHORU, -a, adj., (fr. *stigmatophore*); care porta sau are *stigmatate*; vedi si *stigmatiphoru*.

* STIGMATOPNIU, -a, adj. s., (fr. *stigmatopné*, d'in *πνέειν* = spirare); care respira prin *stigmatate*; subst. pl., *stigmatopniele*, familia de insecte polymere.

* STIGMATOSTEMONE, adj., (fr. *stigmatostémone*, d'in *στίγμα* = stigma, si *σήμεων* = stame, stamine); care are *staminele* implantate in *stigmatate*.

* STIGMATU, -a, adj. part. s., (d'in *stigmare*), *stigmatus*: vite *stigmatate*, criminali *stigmati*, omu *stigmatu* de *opinionea publica*; *stigmatulu* *ignominiosiloru*.

* STIGMITU, s. m., (fr. *stigmatite*); specia de minerale.

* STIGMOSU, -a, adj., *stimosus*; plenu de *stigmatate*, (vedi *stigma*): *fronte stigmosa*.

* STIGMULA, s. f., (*stigmula*, fr. *stigmule*); deminutivu d'in *stigma*, leuatu inse si cu sensulu speciale de : parte a *stigmei* unei plante.

* STILBA si *stilbe*, s. f., (fr. *stilbe* si *stilbé*; compara si gr. *στίλβη* = splendore); proprie, splendore, applicatu inse metaforice : 1. la unu genu de insecte, specia de vespe aurate; 2. la unu genu de plante.

* STILBINU si *stilbinu*, -a, adj. s., (fr. *stilbiné*); care sémina a *stilba*; subst. pl. *stilbele*, familia de plante, care are de tipu genulu *stilba*.

STILBIRE, (si pre a locuri *stilpire*), -escu, v., lucere, splendere, micare, scintillare, oculus defigere; a lucí, a lucurí, a splende : *stilbescu oculii pissicloru*, *stilbescu oculii lupiloru in intunericu*; a spectá cu oculii fissi si lucitori : *ce stilbiti oculii? cumu stilbesce oculii diabolulu de copillu? celli morti au oculii stilbiti*. (Compara gr. *στίλβειν* = splendere; possibile ca si *scilpire*, de acellu-asi sensu cu *stilbire*, se fia transformatu d'in acestu-a, in loculu de *stilpire* = *stilbire*). M.

STILBITU, (pre a locuri : *stilpitu*), adj. part. s., (d'in *stilbire*, compara si fr. *stilbite*); 1. in genere : *stu lupulu cu oculii*

stilbiti la noi; 2. in specie, cu respectu la *stilba* substantia minerale alle cui urme de spartura sunt lucenti, vitrose.

STILBITURA, (pre a locuri *stilpitura*), s. f., splendor, micatio, vitreus splendor; actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de a *stilbire* : *stilbitur'a acestoru oculi de latrone si de occituriu ne sparia*.

* STILBOIDE, adj., (fr. *stilboïde*), care sémina a *stilba*; subst. pl. *stilboidile*, ordine de plante.

* STILBOPORIU, -a, adj., (fr. *stilboporé*); care sémina a *stilboporu*; subst. pl. *stilboporiele*, familia de fungi, care are de tipu genulu *stilboporu*; — *stilboporu*, -a, adj. s., (fr. *stilbopore*), care are *pори splendidi*, applicatu ca s. m., *stilboporulu*, genu de fungi forte menuti.

* STILBOPORU, -a, adj. s., vedi *stilboporiu*.

* STILIRE, *stilisare*, *stilisticu*, etc., vedi : *stulire* = *stylire*, *stylisare*, *stylisticu*, etc.

* STILLA, s. f., *stilla*; proprie deminutivu d'in *stiria*, picatura de apa sau de altu fluidu, inse cu differentia, in intellesu, de *picatura* si *gutta*, intru câtu *stilla e picatura compacta, glutinosa, viscosa, grassa, etc.*; *éro gut'ta sau picatur'a e interrepta, fluida si licida forte*.

* STILLANTE, adj. pres., (d'in *stillare*), *stillans*; care *stilla* : *mânule stillanti de sânge*.

* STILLARE, v., *stillare*; a lassá *stilla*, *stille*, 1. intrans., a picurá, a picá cu piculu, etc. : *puncti vasulu unde stilla apa, vinu, miere*; *serpii stilla d'in gura venenu*; *stilla un sorca de pre capulu loru*; *stilla róre d'in atmosphaera*; *stilla arborii resinosi de resina*; *limpida apa stilla pre verdele muschii*; metaforice : *orationea neci se stille, neci se curra*; 2. transit., a face se picure : *a stillá oliu in lampa*; *smyrn'a stillata d'in scort'i a arborellui*; *lacrimelc stillate d'in ochi formosi au mare poterc de farmieu*.

* STILLATICIU, -a, adj., *stillaticius*; care *stilla*, esse, curro in *stille* sau picature : *resina stillaticia*

* STILLATIONE, s. f., *stillatio*, (fr.

stillation); actione de *stillare* : *stillatio*-*nea plouiei, a coperimentului casei; stactite*le se forma prin *stillatione*.

* STILLATIVU, -a, adj., *stillativus*; aptu a *stillare*; care *stillat*: *stillativ'a micre; licori stilliastive*.

* STILLATORIU, -tória, adj. s., *stillans*, (compara si fr. *stillatoire*); care *stillat* sau *serve* la *stillatu* ; *stillatória e plou'i'a. stillatérie* su *tote fluidele si licidele*; (vedi si *stillante*); in specie, s. m., reale; *stillatoriu*, pl.-e, si fem. *stillatória*=*stillatóre*, instrumentu de *stillare* : *stillatérie de miere*=*stillatori de miere*.

* STILLATURA, s. f., *stillatio, stillicidium*; actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *stillare* : *stillatur'a micrei nu e ca stillatur'a apei limpede*.

* STILLICIDIU, s. m., *stillicidium*, (d'in *stillat* si *cadere*); cadere in picature, in *gutte*, a unui fluidu sau licidu, 1. in genere : *stillicidiulu de apa gaurisce pétr'a; stillicidiu de grandine, de arbori resinosi*; 2. in specie, caderea in picature a apei de plouia, mai allessu de pre accoperimentele caselor : *de stillicidie se tracta in diversi articli de legi alle terrioru; vecinulu a capitatudereptu de stillicidiu in curtile veciniloru sei*.

STILPIRE, *stilpitu, stilpitura*; vedi : *stilbire, stilbitu, stilbitura*.

STILU, s. m., vedi *stulu* si *stylu* :

STIMA, *stimabile, stimare, stimatio*-*ne, stimatoriu, stimatu*, vedi : *estima, estimabile, estimare, estimatione, estimatu*.

STIMULA (*stemula, stemura, si stremura*); s. f., *stimula, stimulus, aculeus*; proprie, fem. d'in *stimulu*=*stimuru*, (vedi acestu coventu), ce serve la impunsu, spre a attitiá, indemná la lucru, la actione : *acu, boldu, pertica ascutita*; vedi *stimulu* si *stimulare*.

STIMULANTE, adj. part. pres., *stimulans*, (fr. *stimulant*), care *stimulat* : *covente stimulant*i la pace si concordia; absol. s. m., *unu stimulant*e, =*medicamentu stimulant*e; *unu bonu stimulant*e la studiu.

1 STIMULARE (*stimurare, stemurare* si *stremurare*), adj., (*stimularis*).

leuatu ca subst. *stimulus, stimula* sau *stimulu*; *mêna callii cu stimularea, noi menâmu numai boii si bufalii cu stimularea; neci cu stimularea nu poti face pre acestu lenosu se lucra ceva*; prov. *cine mai adjuge acestoru-a chiaru cu stimularea la nasu?*

2 STIMULARE (*stimurare, stemurare* si *stremurare*), v., *stimulare*, (fr. *stimuler*); a da *stimulu*. a indemná si attitiá prin *stimulu*, 1. proprie : a *stimulá boii, callii, asinii; a stimulá câinii*; 2. metaforice, a) in genere, a indemná, provocá, attitiá, interritá, incordá, intetí, etc. : a *stimulá copillii cu premie la invetiatura si bona portare; amicii boni se stimulat unii pre altii la perfectione morale; a stimulá appetitulu, stomaculu cu aromatic*e; inse si : a *stimulá la relle* : a *stimulá la batalie, la crudelitati, la blastematie, a stimulá câinii se se mance*; b) in specie, a impunge, a supperá, a vessá, a incomodá, etc. : *negre cure mi stimulat anim'a; nu me potu scapá de scrupululu, ce me stimulat diu'a si nóptea; pareri si nalluci stimulat pre furiosulu de nebonu; ve stimulat cogetulu, conscient'i'a de criminele vostre; tem'a de sanitate copillulu me turburá si stimulat*.

STIMULATIONE, s. f., *stimulatio*, (fr. *stimulation*); actione de *stimulare* : *stimulationile date calliloru; stimulationile mutuali alle amiciloru la virtute; stimulationile cogetului culpabile, stimulatione*a stomacului *lângidu prin stimulant*i; *tote stimulationile administrate acestui stomacu nu lu scotu d'in langórea lui*.

STIMULATORIU, -tória, adj. s., *stimulator*, (fr. *stimulateur*); care *stimulat* sau serve la *stimulatu* : *stimulatoriulu totoru-a la tôte; covente stimulatérie la escesse; buccate si beuture stimulatérie la appetitu*.

STIMULATU, -a, adj. part. subst., d'in 2 *stimulare, stimulatus*.

STIMULIU, -a, adj., *stimuleus*, de *stimulu*, ca *stimulu* : *stimulie supplicie*.

STIMULOSU, -a, adj., *stimulosus*, (fr. *stimuleux*); plenu de *stimulu, de stimule* : *stimulosii peri ai aprului*.

STIMULU (*stimuru, stemuru* si *stre-*

muru), s. m., *stimulus* si *stimulum*, (it. *stimolo*, isp. *estimolo*, dial. bolon. *stombel*, placent. *stombol*, veron. *stombio*, — affine cu gr. $\sigma\tau\acute{\iota}\zeta\epsilon\upsilon$ = *pungere*, de unde si $\sigma\tau\acute{\iota}\gamma\mu\alpha$ = *stigma*); instrumentu de punsu, de impunsu, 1. proprie, a) acu pusu in capitulu unei pertica, care serve a impunge si a face se se misce bestiele : *menatoriulu se suie pre capra si da impulsu calliloru cu ascutitulu stimulu*; *anticii se serviea de stimule si la servi*; *mai vertosu cu stimule se mēna boii, asinii*; *cu stimulu se potu mená mai multe parecchie de jumente inseriate*; 2. metaforice, totu ce serve a provocá, a indemná, sau a supperá, a face se dóra, etc. a) in sensu materiale : *scutica, flagellu, boldu, etc.*; b) déro mai vertosu in sensu morale : *cogitulu si conscienti'a sunt stimuli suffleteloru peccatose*; *stimuli dorerei*; *stimulu offesei, resbonarei*; *stimulu appetiteloru brutali*; *stimulu ambitionei, cupiditatei*; *la applicarea volientiei relle a acestui omu se adaugu si stimuli naturei depravate*; *stimulu urrei, amorei*; *stimulu promisse, stimulu castigului, stimuli libidinei si lussuriei*; *acuti si venenosi stimuli de dorere, de angore*; 3. *stimulu* = paru acutu sau armatu cu acume de ferru, ingropatu in pamentu, spre a oppri impetulu callariei inimice.

STIMURA, *stimurare, stimuru, etc.*, vedi : *stimula, stimulare, stimulu, etc.*

STINGERE, *stinsi si stinsei, stinsu, si stinctu, v.*, *extinguere, delere, ruere, diruere, languere, labescere, deperire, occidere*; *sedare, lenire, pacare, opprimere, etc.*, (it. *stinguere*, isp. port. *extinguir*, prov. *extenger, exstenger* si *extenjer*, fr. *éteindre*); a face se numai fia, a perde, si in sensu intransitivu, a cadé, a perí, 1. proprie, a) ea mai desu si in sensu strictu despre focu si caldur'a sau lumin'a ce da foculu : *stingeti foculu*; *stingeti luminarile si ve culcati*; *luminarea e a propo de a se stinge*; *se stingu, sau se voru stinge si stellele si alte lumini alle cerului*; in specie, ea in urmatoriulu numeru, a oppreme, a nemici : *a stinge incendiulu, assemine incendiulu nu se stinge pe-*

no nu consume totu; nu potura stinge foculu ce leuasse cas'a; 2. metaforice, a) cu sensu appropriatu de cellu precedente : *a stinge setea cuiva, ne amu stinsu setea*; *a stinge dorulu, nu mi potu stinge cu neci unu modu foculu in care mi se consume snffletulu*; *medicii cu neci unu medicamentu nu potu stinge calorea febrile a patientelui*; — *se stinge totu ce are focu si viētia* : *se stingu oculi mai allessu, se stinge si pere viēti'a ensasi*; de aci : b) in genere, a perde, ruiná, nemici, sterpi, etc. : *a stinge locustele d'in terra, a stinge reulu ce infesta terr'a*; *nu a potutu stinge latrociniile si latronii d'in tote partile*; *epidemiile si contagionile au stinsu ómeni si vite*; *tóta generationea june s'a stinsu de acestu morbu*; — *a stinge pre cineva, a stinge una casa, a ua ruiná* : *s'au stinsu mai multe case de commerciu, s'au stinsu commerciulu ensusi*; *inse* : *s'au stinsu case, s'au stinsu familie, s'au stinsu popore, etc.*, au si mai multa energia de cātu : *au peritu cu totulu*; — *passerile parasite stingu gránele, ciorele au stinsu porumbulu, unu avidu, prodigu, stinge starea sea si a altoru-a*; *unu filiu prodigu stinge parentii, stinge pung'a parentiloru, sensulu cellu mai energicu resare in frasi ammenitiatorie ca* : *te stingu déco nu asculti*; *ve stingeti de pre faci'a pamentului*; *sum stinsu = perii, occidi*; — *a stinge setea de libidini*; *mi s'a stinsu totu foculu de lucru, ni s'au stinsu sperantiele*.

STINGHIA, *stinghiaru, stinghiarire, etc.*; vedi : *stangla, stanglarire, etc.*

STINGUTORIU, -*toria*, adj. s., *extinguens*; care stinge sau serve la stinsu : *stingutori de focu in acēsta c'tate*; s. m. reale, *unu stingutoriu* = instrumentu de stinsu : *parecclesiariulu base icci nu are unu bonu stingutoriu de face*.

STINSITURA, s. f., vedi *stinsura*.

STINSU, -*a*, adj. part. s. (d'in *stingere*), *extinctus* : *luminari stinse*; *forcipe de stinsu luminarile*; *pre la stinsulu luminariloru*.

STINSURA, s. f., *extinctio*; actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de stingere, si camu in acellu-asi sensu

si form'a *stinsitur'a* : *stinsur'a incendiului in selba oscata e forte difficile.*

STIPA, s. f., *stipa*, (fr. *stipe*, it. *stipa*); proprie fem. d'in *stipu*, si d'in aceea-si radice cu *stipe*, *stipite*, etc., aplicatu inse in speciale la : a) paliu, calamu de planta; b) trunchiu taliatu; c) sboratura, despicatora de lemn pentru focu; d) massa, acervu; e) genu de plante d'in famili'a graminieru.

STIPACIU, -a, adj. s., (fr. *stipacé*); care sémine cu *stip'a* planta, subst. pl. *stipaciele*, familia de graminie, cari au de tipu genulu *stipa*.

STIPANTE, adj. part., *stipans*; care *stipa*.

STIPARE, v., *stipare*; (affine cu gr. $\sigma\tau\epsilon\iota\beta\alpha\iota\nu$ = *calcare*); a indesá, condensá, appesá, a preme, stringe, pressurá, etc., 1. proprie : a *stipá auru si argentu in arcele selle*; *ordinile de lupta se stipa intre sene forte tare*; *stipat'a phalange a Macedoniloru*; *in una camera stau bietii ómeni stipati ca pescii in putina*; *navile flotei stuu stipate*; 2. metaforice, a implé forte, a astupá; a impressurá de aproape : *militarii de la sarcine stipasse callea si mai allessu ponteá*; *stipatu de spectatori erá theatrul*; *atriele palatului erau stipate de invitati*; — *Catilina amblá stipatu de numerosi juni*; *stipatu de satellitii si sicarii sei*; *ce e mai formos* de cátu *betraneti'a stipata de junetia*.

STIPATIONE, s. f., *stipatio*; actione de *stipare*, cumu si effectu allu acestei actione, mai allessu : multime ce *stipa* ceva sau pre cineva, comitatu, (fr. *suite*).

STIPATORIU, -tória, adj. s., *stipator*; care *stipa*, si in specie, care sta de aprópe longa una persona insemnata : comite, si in pl. *stipatori* = comitatu, curte, (fr. *suite*; — vedi si *stipatione*).

STIPATU, -a, adj. part. s. (d'in *stipare*), *stipatus*.

* STIPE, s. f., *stips*, abl. *stipe*; mica moneta, bannu : *de la stipe s'au nomitu stipendiulu militariloru*.

* STIPELLA, s. f., (fr. *stipelle*); diminutivu d'in *stipa*, (vedi si *stipula*); in specie in foliele composite, *stipula* ce nasce d'in foliele pre petioli.

* STIPELLU, pl. -e, (d'in *stipu*, ca si *stipella* d'in *stipa*); vedi *stipella*.

* STIPENDIALE, adj., *stipendialis*; relativu la *stipendiu* : *summele stipendiali*.

* STIPENDIARE, v., *stipendiari*, (fr. *stipendier*); a dá sau leuá *stipendiu*, 1. in genere : a *stipendiá juni pauperi pentru invetiatura, statulu nostru stipendiédia multime de veduve si pauperi*; 2. in specie, a) a impune *stipendiu* = *tributu* : *terre mice stipendiate de alte mari si potenti*; b) a stinge si prede omeni cu *stipendiu* = *mercede* : a *stipendiá multime de armati*; *particulari avuti stipendiédia si tinu la ordinile selle satelliti*; *vai de terr'a apperata cu stipendiati straini terrei ensasi*; c) inse : *la Romani, militarii, desi stipendiati, erau cetatiani ai republicei*; *acesti-a erau stipendiati, pre cátu se aflau in bellu, ca se se sustina pre sene si famili'a*; de aci : *stipendiare*, la anticii Romani, cu sensulu de : a servi in militia, a militá, a fi militariu, apperatoriu allu patriei : *Romanii anticii erau toti, de la mare peno la micu, de la pauperu peno la avutu, obligati a stipendiá*.

* STIPENDIARIU, -a, adj. s., *stipendiarius*, (fr. *stipendiaire*); relativu la *stipendiu*; 1. in genere ; *stipendiari si stipendiarie alle statului*; *juni stipendiari pentru studie*; *veduve stipendiarie alle avutului vecinu*; 2. in specie, a) *tributariu suppusu la dari, etc.*, mai allessu *tributariu in moneta sonatória, nu in natura* : *popore, nationi stipendiarie Romei*; *cetate stipendiaria altei cetate*; *stipendiarii sunt detori a sólve stipendiulu in argentu*; cu sensu mai estensu : *cetati libere stipendiarie altoru cetati, intru cátu acelle-a compera de la aceste-a producte loru. fora se dea in scâmbu alte producte*; asiá si : *terra stipendiaria altoru terre*; b) *mercenariu, care serve, mai allessu in militia, numai pre mercede* : *cete stipendiarie, turme de callari stipendiari, satelliti stipendiari*; *latroni stipendiari*.

* STIPENDIATU, -a, adj. part. s. (d'in *stipendiare*): *armati stipendiati*; *pauperi stipendiati, veduve stipendiate*; *nu*

su medie sufficienti de stipendiatu toti pauperii.

* STIPENDISTU, -a, adj. s. pers., *stipendiarius*; carui-a se da adjutoriu in argentu, mai allessu pentru studie: *stipendisti si stipidiste alle statului la scole d'in strainitate.*

* STIPENDIU, pl. -e, *stipendium*, (contrassu d'in *stipipendiu*, de la *stipe* si *pendere*); proprie, *dare de stipe*, de banni, 1. in genere, adjutoriu facutu in argentu: *se dau stipendie studentiloru diligenti si pauperi; se dau stipendie mensuali, trimestrali si annuali; multe veduve si orfani accépta stipendie de la statu, sau de la ephori'a ospiteloru, sau de la avutii particulari*; 2. in specie, a) *stipendiu* = tributiu in argentu, nu in natura, datu de una térra suppusa altei terre, de unu poporu suppusu altui poporu: *a impune invinsiloru stipendie enormi si forte grele; cu stipendiu se rescumpera si unu prensu, unu captivu*; b) *stipendiu* = dare cõtra statu, contributione, impositu, etc.: *de ce se ceru stipendie si de la militarii gregari? greu stipendiu s'a impusu cetatianiloru de municipalitate; a udauge, a scadá stipendiele; a dá sau nu dá stipendiu*; cu sensu mai estensu si metaforicu: *cetatile fora industria solvu greu stipendiu celloru industriale; terile improductive dau stipendie onerose celloru productive; in acestu sensu mai nu e térra, poporu, care se nu dea stipendiu altoru terre si popore*; c) in limb'a militare: a) *stipendiu* = salariu, mercede, recompensa: *centurionii abusau de stipendiele militatoru gregari; stipendiulu cetatianului militariu e inse mai sacru de câtu verice mercede*; ß) *stipendiu* = servitiu militariu, mai allessu servitiu de unu annu, si de aci: *a meritá stipendie, a face multe stipendie*; γ) cu sensu mai estensu: α') *stipendiu* = mercede la armati straini terrei, cumu si acestu servitiu ensusi; ß') in genere, *stipendiu* = mercede pentru ori-ce, si servitiu pre mercede: *stipendiulu satellitoru, cu care se impilla poporulu; guvernulu pontificiu solvea stipediulu latroniloru ca se nu despõlie pre callatori.*

* STIPIFERU, -a, adj., (fr. *stipifère*): care porta, are *stipa* sau *stipe*: *plante stipifere.*

* STIPITARE, v., (fr. *stipiter*); a muni cu *stipite*, a face, a dá *stipite*, mai allessu in forma participiale: *plante stipitate, insecte stipitate.*

* STIPITATU, -a, adj. part. d'in *stipitare*; vedi verbulu.

* STIPITE si *stepite*, s. m., *stipes*, (vedi si *stipu*, *stupu*, etc.); trunchiu taliatu: bustianu, paru, buccata de lemnu: *cu stipiti se batura; pusera stipiti pre foculu mare*; metaforice: a) *stipite* = omu stupidu, stultu, bustianu; *stipite* = ceva grossolann: *stipiti de petiore; stipite de capu; nepreceptu ca unu stipite*; b) arbore; c) massa, volume.

* STIPITOSU si *stepitosu*, -a, adj., *stipitosus*; plenu de *stipite*, de *stipiti*: *câmpu stipitosu; radici stipitose.*

* STIPTICU, -a, adj., (fr. *stiptique*), astringente, de *sapores* astringente: *vinu stipticu, erbe stiptice.*

* STIPU, s. m., (fr. *stipe*); in acelluasi sensu cu *stipa* = *stipa*, si de acea-asi origine cu *stipa*, *stipare*, *stupa*, *stupu*, etc. in specie, *stipu* = calamu, fustellu allu certoru plante monocotyledonie arborescenti; vedi si *stipula* si *stipulu*.

* STIPULA, s. f., *stipula*, (fr. *stipule*); deminutivu d'in *stipa*, mai vertosu: *paliiu, palie, fustellu, calamu. etc.*: *stipule de ordiu, de meliu; stipule de legumine; stipule taliate; ventulu violentu faci se sbore stipule; stipule de strate de vite; vase vitrie infasciorate cu stipula*; — prov. *focu de stipula* = *focu de palie*, care se stinge currendu; — in specie, a) folia suptire, folia supplementare si laminare; b) fulgu de penne de passeri, etc.

* STIPULACIU, -a, adj., (fr. *stipulacé*); care are *stipule* late si mari; pubescente; infascioratu cu fascicle, cu follieli, cu multe *stipule* superpuse, etc.

* STIPULANTE, adj. part. pres., *stipulans*, (fr. *stipulant*), care *stipula*: *stipulanti de diverse negocie; partile stipulanti.*

* STIPULARE, v., *stipulari*, (fr. *stipuler*); proprie: *a frange una stipula intre doi sau mai multi, si de aci: a se legá, oblegá, invoí, a promitte orale mai*

vertosu, a si dá coventulu, a face unu negociu de argentu, a promitte, a regulá unu negociu, etc., 1. proprie: *a stipulá cu mai multi acellu-asi negociu; negotiatorii stipula intre sene; nu pote cineva stipulá in nomele altui-a fora auctoritate; a stipulá unu contractu, a stipulá ceva cu cineva; a stipulá laborea, bracie;* 2. in speciale, a) a promitte, a se oblegá, a se legá, etc.: *fructu stipulatu, utilitate si favori stipulate;* b) a muni cu *stipula*, a fi munitu cu *stipula*.

* STIPULARIU, -a, adj. s., (*stipularius*, fr. *stipulaire*); relativu la *stipula*, la *stipule*: *plante stipularie; fab'a e stipularia*; s. f., *stipularia* = genu de plante d'in famili'a rubiacieloru.

* STIPULATIONE, s. f., *stipulatio*, (fr. *stipulation*); actione de *stipulare*, precumu si effectu si statu produsu prin *stipulare*: *stipulationile unui contractu, unei conventione, unui tractatu; stipulationi mutuali intre doue poteri*; in specie: *stipulationea planteloru graminie, stipulationile cercaliloru.*

* STIPULATIUNCULÁ, s. f., *stipulatiuncula*; deminutivu d'in *stipulatione*, *stipulatione* mica si de pucina insemnatate.

* STIPULATORIU, -tória, adj. s., *stipulator*; care *stipula*: *partile stipulatorie alle contractului, stipulatorii conventionei; stipulatori de diverse negotie*; vedi si *stipulante*.

* STIPULATU, -a, adj. part. s., (d'in *stipulare*), *stipulatus*: *conditione stipulate; nu e de stipulatu assemuni conditioni; stipulatulu conditioniloru; cumu si: stipulatulu planteloru leguminose.*

* STIPULIFERU, -a, adj., (*stipulifer*, fr. *stipulifère*); care porta sau are *stipule*: *petiolu stipuliferu.*

* STIPULOSU, -a, adj., (fr. *stipuleux*); plenu de *stipule*, cu *stipule* multe si mari, late: *plante stipulose*; metaforice: *focu stipulosu.*

* STIPULU, *stipuru*, pl.-e si i, *stipulum*; in origine coventulu e adj., *stipulu*, -a = *stipulus*, -a, -uma, desu, indesatu, accumulatu, strinsu, solidu, etc. de acea-asi origine cu: *stipare, stupa, stupu*, etc.

STIRBARE, (seconjuga: *stirbu, stirbi stirba, se stirbe*), si *stirbire*, -escu, v., *particulam decidere, desecare, mancum reddere; præstringere, aciem effringere; edentare*; a face sau deveni *stirbu*, 1. in genere, a face mancu, a leuá una parte d'in ceva, a taliá, frânge, mutilá, rupe, stricá, deminuí, etc.: *a stirbá cu tactulu carrului unu ánglu de pariete; a stirbá parcelele de armessari; a stirbá mai allessu celle acute: a stirbá spatele, cutitele, securile; s'au stirbatu securile si nu mai talia; a stirbá parte d'in agru; a stirbá regimentele de armati; a stirbá ostea, callarimea: a stirbá machin'a, organismulu; a stirbá omulu ensusi, a stricá integritatea lui corporale sau mentale*; 2. in specie, a perde, scóte denti: *au stirbatu copillii, betránii stirba; denti stirbati*; absol. *a stirbá: au stirbatu betrániele*; si: *a stirbá cornele tauriloru, a stirbá urechile, a stirbá degitele*, (vedi si la 1).

STIRBATIONE, s. f., *particulæ desecatio*; *edentatio*, etc.; actione de *stirbare*, déro mai allessu, effectu, statu produsu prin acésta actione: *stirbationea betrániloru si copilliloru; stirbationea ripeloru, spatci, securi.*

STIRBATU = *stirbitu*, -a, adj. part. s., d'in *stirbare* si *stirbire*.

STIRBATURA = *stirbitura*, s. f., *particulæ decisio, desecatio; mutilatio; edentatio*; resultatu allu actionei de *stirbare* sau *stirbire*: *stirbaturele facute in murii castreloru; stirbaturele facute d'in possessionile publice; stirbaturele securi, masselliloru.*

STIRBIRE, *stirbitu, sterbitura*; vedi: *stirbare, stirbatu, stirbitura.*

STIRBU, -a, adj. s., *effractus, desecatus, mancus, mutilus, edentatus, edentulus, defectivus, privus*; care are una parte frânta, rupta, simulsa, manca; privatu de parti insemnate: *corne stirbe, olla stirba, cutitu stirbu, secure stirba, spata stirba, pandia stirba de mai multe fire; muru stirbu, agru stirbu*; in specie, *stirbu de denti: betránie stirbe, copilli stirbi, féta stirba; de si su teneri, inse stirbi; au remasu stirbi*; — metaforice: *omulu stupidu, lipsitu de unu sensu, e*

stirbu; càrti stirbe, auctori stirbi; summa stirba. — (Forte probabile de acea-asi radice cu *sterpu=sterile*). *M.*

* **STIRIA** si *steria*, s. f., *stiria*, (vedi si *stirigia, stillu*); picatura compacta, mai allessu inglaciata: *stiria de oliu, de miere, de untu; ster'ia formata la marginea coperimenteloru de case.*

* **STIRIACU**, -a, adj., *stiriaens*; relativu la *stiria*, mai vertosu, inglaciatu: *gutte stiriace; superfaci'a apei riuriloru carra globutie stiriace.*

* **STIRICIDIU**, s. m., *stiricidium*, (d'in *stiria* si *cadere*); cadere de *stiria*, mai vertosu, cadere de picature, de flocci de neue.

STIRIGIA si *sterigia, steregia*, s. f. si m., *stirigiu, sterigiu, (stirigium), stiria, stilla, stiricidium, stillicidium*; picatura compecta: *stirigia de apa, de micre, de untura, de glacia: s'a prensu stirigia pre faci'a lacului, carra riulu stirigia; stirigia spendura de ramurile arboriloru; in specie, fuliginea stiria, picatura, stiria, stilla de fuligine: stirigia cade pre fornu in caldarile de pre focu, s'au implutu de stirigia vasele d'in focariu: meturati furnulu de stirigia.*

STIRIOSU, -a, adj., plenu de *stiria*: *ape stiriase*; vedi si *stiriacu*.

STIRPARE, v., vedi *stirpire*.

STIRPE, s. f., *stirps*, gen. *stirpis*; trunchiulu unei planta, unui arbore, inclusivu cu *radicea* sau *radicin'a* acellorasi: trunchiu radicale, radice, etc., 1. proprie: *fora de stirpe si radice nu potu stá arborii; câte stau in pamentu cu stirpea si radicea su plante; stirpi de érbe, de arbori, de ulmi, de fagi, de peri si meri, de persiei si de ceresi, de pini si de abieti*, 2. metaforice, a) in sensu ideale: *stirpea reului aci reside; d'in acésta stirpe essu si se nascu tyrannii; stirpea unei cestione; d'in aceste stirpi se radica arborele scientici si culturale*; b) in sensu materiale, α) planta, tufa; β) blastariu: *stirpi de vitie de vinya, stirpi de pini, stirpi de pomi; a dá stirpi forte vivaci*; γ) *stirpe* = origine, nascere, genu, familia, vitia, etc. de ómeni, de popore: *stirpea neg.a, stirpea alba, stirpea caucasica; stirpea latina,*

*stirpea germana; stirpe de eroi, d'in stirpe nobile, eroii antici se credeau essiti d'in stirpi divine; filii ai stirpei sacerdotale; stirpea regale regnante in acésta térra; δ) stirpe=progenia, posteritate, filiu, nepotu, stranepotu, seria de nasceri succesiva, etc.: stirpea vóstra numera nepoti si stranepoti; ϵ) stirpe de limbe: stirpea indoceltica, nominata si *arica* sau *ariana*; stirpea semitica, tartarica; ζ) stirpe: α') stirpe de covente, classe de covente essite d'in acea-asi radice; β') stirpe=radice de coventu: *puține su stirpile unci limbe ce nu a fostu pertrunsa, ca a nostra, de clemente struine ei; stirpe=genu de plante, d'in cari e connoscuta poporulu speci'a de stirpea negra=artemisia vulgaris, Linn.; c) in genere, stirpe=origine, principiu fundamentale, fundamentu, inceputu primordial: affunde su stirpile reului, misericiei, ignorantiei, stultetiei; bona e religionca, déro stirpile superstitionei sunt de desradacinatu; a desradaciná d'in stirpe auctoritatea in scientia; se cautámu stirpea dereptului in natura; se va sterge, se va smulge nu numai pestea ce infesta republic'a ci stirpea, germene si sementi'a.**

STIRPIRE, -escu, v., *extirpare*; a smulge d'in stirpe. a scóte d'in radicina, a desradaciná: *a sterpi plantele parasite; a sterpi reulu d'in societate.*

STIRU=*steru*, s. m., (probabile d'in *steru, -a*, de unde *sterile*), specia de plante=*amaranthus blitum Linn.* nomitu pre alte locuri si: *motiulu curcanului; stirulu cresce si prin gradine, se semina in adensu stirulu rossiu; a face si muncá zéma cu stiru. M.*

* **STIVA**, s. f., *stiva*, (fr. *stive*); 1. corne de aratru, manica de aratru; 2. instrumentu de tessutu, (vedi *stativa*).

* **STIVARIU**, -a, adj., (*stivarius*, fr. *stivaire*); relativu la *stiva*; subst. personale, *stivariu*: a) cellu ce tine de *stiv'a* aratrului; b) cellu ce fabrica *stive* de tessutu.

* **STLATA**, s. f., *stlata*, (fr. *stlate*); specia de nave, *lata* mai multu de câtu lunga, de unde probabile si nomele seu.

* **STLATARIU**, -a, adj., *stlatarius*;

(fr. *stlataire*); relativu la *stlata*: *batalia stlataria*; subst. pers.: a) marinariu de una *stlata*; b) capitanu de *stlata*.

* STLEMBU, -a, adj., *stlembus*; greoniu, tardu, pegru, etc.

* STLOPPU, s. m., *stloppus*; sonu naturale, prudussu prin ictu pre scandure si alte analoge; sonu de arama, de pusca, etc.

* STOECHIOGENIA, *stoechiometria*, *stoechiomantia*, etc.; vedi: *sticho*.

STOFA, s. f., (it. *stoffa*, fr. *étouffe*), *pannus*, *tela*, *materies*; 1. *stofa*, tessutura pentru vestimente; mai allessu. tessutura pretiosa: *stofe de metasse*, *de lâna*; *stofe intretessute cu auru*; 2. in genere, d'in ce|se fabrica, se face ceva, in sensulu cellu mai largu, materia, natura: *omu de stofa vechia*, *de stofa bona*; *mulieri, copilli de stofa rea*; *stofa d'in care se desvolta unu discursu*; vedi mai bene: *materia*.

STOGU, pl. -uri, *tectum*, *ambrarium*; *acervus*, *strues*, 1. coperimentu, in specie, coperimentu de cereali, de fenu, *sciatra*; 2. coprensu allu unui coperimentu; *acervu*, in specie, de cereali: de ordiu, de grânu, etc. inco nebatute sau netreierate, déro si: *acervu de fenu*, de palie, etc. (Compara *stegu*, si grec. *στέγειν* = *tegere*, *στέγος* = *tectum*). *M*.

* STOICIDU, s. pers., *stoicida*, (d'in *stoicu* si *cedere*); proprie: *care occide pre stoici*; nome datu, in risu, unui *epicureu*, care vrea se para *stoicu*.

* STOICISMU, s. m., (fr. *stoïcisme*); 1. *systema filosofica a stoiciloru*, (vedi *stoicu*); 2. prin estensione, *stoicismu* = rigiditate forte mare, *patientia neinvinosa*: *sufferira si feminele cu stoicismu torturele tyrannului*.

* STOICITATE, s. f., (fr. *stoïcité*); calitate de *stoicu*, in sensulu de rigidu: *stoicitatea portarei, vietiei acestui barbatu*.

* STOICU, adj. s., *stoicus*, (*στωικός*, fr. *stoïque*, *stoïcien*); relativu la *στοά* sau *στώα* = *porticu*, si de aci in specie, 1. relativu la *Zenone*, auctoriulu si fundatoriulu doctrinei filosofice asiá nomita *stoicismului*, pentru co *Zenone* propunea principiele doctrinei selle discipiloru

sei intru unu *porticu*, sau *peristylu*, d'in *Athena*, si de aci mai departe: *stoicu* = relativu nu numai la *Zenone*, ci si la *urinatorii*, *aderentii* doctrinei lui *Zenone*: *filosofi'a stoica*, *sect'a stoica*, *doctrin'a stoica*, *principiulu fundamentale allu moralei stoice fu co e numai unu bene*, *virtutea*, si *numai unu reu*, *vitiulu*; de aci *paradossulu*, *co dorerea nu e unu reu*; *doctrin'a stoica*, d'entre tote doctrinele *Greciloru*, *fu cea mai sympathica caracteriului severu si rigidu allu straboniloru nostri*: *Catone de Utica fu stoicu rigidu*, si *chiaru matrone romane fura stoice rigide*; 2. metaforice, prin estensione, *stoicu* = rigidu, severu forte, firmu si constante, nestramutatu, chiaru in faci'a mortei, in principiele selle: *martyrii crestini fura stoici*; *stoic'a sufferentia a mariloru barbati*, *stoic'a morte a luptatoriloru pentru patria*; — in amendoue sensurile principale si absolutu: *unu stoicu*, *una stoica*.

* STOLA, s. f., *stola*, (*στολή*, fr. *stole*); vestimentu lungu care servi, 1. mai antaniu, la amendoue sessele: *stola de barbati*, *stola de mulieri*; 2. mai tardiu, numai la femine ca vestimentu propriu mulierescu, ca *rochi'a* vulgare: *fete in stola lunga*, *fete in stole scurte*; *mulieriloru nu se cade a portá stole scurte*; *stola lunga porta numai barbati voluptosi*, *numai artistii: poetii, musicii*, etc.; 3. la barbati: *stol'a e vestimentulu principale allu sacerdotiloru*; *preutulii acestei biserice are mai multe stole*; 4. in specie: *ἐπιτραχήλιον*, *epitracheliu* = *petracheriu*, *petracheriu*.

* STOLATU, -a, adj. part., *stolatus*; investitu cu *stola*: *stolatele matrone*; *sacerdotii stolati*.

* STOLIDITATE, s. f., *stoliditas*, (fr. *stolidité*); calitate de *stolidu*.

* STOLIDOMANTE, s. pers., (fr. *stolidomancien*, d'in *στολίς* = vestimentu, si *μάντις* = *divinatoriu*); pretensu divinatoriu dupo portu.

* STOLIDOMANTIA, s. f., (fr. *stolidomancie*); pretensa arte a *stolidomantelui*.

* STOLIDU, -a, adj. s., *stolidus*, (d'iu acea-asi fontana cu *stolone*, affine cu

stultu); lipsitu de mente, lipsitu de consiliu, fora ratione, nebonu: *unu june stolidu, una femina stolidă, cellu mai stolidu d'in toti stolidii*; si despre lucruri: *nemica nu e mai solidu de câtu acésta-a; stolide barbe, stolidu capu, stolidă cotediantia, stolide consilie, stolide fapte, stolidă¹ superbia*.

* **STOLIFERU**, -a, adj., (fr. *stolifère*); care pórta, are una *stola*.

* **STOLONE**, s. m., *stolo*, (fr. *stolon*); blastariu lussuriant, blastariu ce incoltesce si se redica la óre-care distantia de plant'a principale: *unu anticu Romanu capită cognomle de Stolone, pentru co cu mare diligentiu sterpiea stolonii de pre longa pomi si alti arbori ai sei*.

STOLU, pl. -uri, (στόλος), classis, turba, multitudo, grex; 1. multime, ceta, turma, legione, etc.: *stolu de passeri; stolu de ciconie, stolu de cocori, stoluri de pellicani, stoluri de cornici, stolu de lupi, de cerbi, de capriore; stoluri de formici; stolu de latroni*; 2. in specie, armata de espeditione, si mai vertosu, armata navale; flota, multime de navi; — chiaru si in primulu sensu de sub 1, *stolu* =turma, multime in miscare, pre calle, espeditione, etc.

* **STOMACACE**, s. f., *stomacace*, (στομακία, fr. *stomacacé*, d'in στόμα=gura, si *ζακή*=reu); reu de gura, ulceratione fetida a gurei.

* **STOMACHALE**=*stomacale*, adj.; (fr. *stomachal*); relativu la *stomachu*.

STOMACHARE=*stomacare*, v., *stomachari*; de regula ca reflex. a se *stomachá*, a se intore *stomachulu*, a se ingretiosia, a se revoltá, si de aci, a se supperá, meniá, infuria, inveniná: *se stomacha liusioru si currendu btrânu*.

STOMACHICU, -a, adj., (fr. *stomachique*); relativu la *stomachu*: *vene stomachice, beutura stomachica*, si absol. m., *unu stomachicu, unu bonu stomachicu*.

STOMACHOSU=*stomacosu*, -a, adj., *stomachosus*; plenu de *stomachu*, cu *stomachulu* mare, cu *stomachulu* aproape de gura; *co-ci cui stomachulu e aproape de gura, acellu-a currendu se ingretia, se revolta, se suppera, se invenina, se face*

focu, se mēnia reu; de aci déro *metaforice*, (ca si verbulu *stomachare*), adj., *stomachosu*=supperatu si supperatiosu, plenu de amaru si de venenu, meniosu, nemultiamitu, etc.

STOMACHU=*stomacu*, s. m., *stomachus*, (στόμαχος it. *stomaco*, isp. port. *estomago*, prov. *estomach* si *estomac*, fr. *estomac*, n. g. *στομάχι*); parte inferiore a *inglutitorei*: *stomachulu e follele ce recepe celle inglutite, stomachulu macina celle inglutite; macinatur'a stomachului e digestione; stomachulu bonu digere bene; stomachu reu, stricatu, ruinatu; ne dore stomachulu, sufferimu de stomachu; a bagá in stomachu; nu esiti afora cu stomachulu desertu; stomachu plenu, incarcatu; cu stomachulu incarcatu neci lucra, neci dorme cineva bene; a fi greu la stomachu, a cadé greu la stomachu: multe buccate cadu greu stomachului sau la stomachu; — metaforice, a) *stomachu* = gustu, place-re: *a fi dupo stomachulu celloru mai delicati; stomachulu*, ca si *panticele*, representa appetitele immoderate de mancare si beutura, representa *imbuibarea*: *ómeni dati, inclinati stomachului; stomachulu e idolulu unei mare parte de ómeni*; de alta parte, *stomachu* =siediu sau scamnu allu sentimentului de grótia, si de aci: *stomachu*=volia rea, urra, supperare, venenu, meniá, etc. in frasi ca: *a nu avé pre cineva sau ceva la stomachu; a si versá venenulu stomachului pre altii si nu pre culpabili; nu sciu de ce ai cadutu acestui omu greu la stomachu: cu ce stomachu se sufferia si se inglutia cineva batujocurele vostre?**

STOMACOSU, *stomacu*, vedi: *stomachosu, stomachu*.

* **STOMALGIA**, s. f., (fr. *stomalgie*, d'in στόμα=gura, si *άλγος*=dorere); dorere de gura.

* **STOMAPODE**, adj., (fr. *stomapode*, d'in στόμα=gura, si *πούς* gen. *ποδός*=pede); care are petiorele la gura; subst. pl. *stomapodii*, ordine de crustacio.

* **STOMAPODIFORME**, adj., (fr. *stomapodiforme*, — vedi precedentele); care are forma de petioru la gura: *larve stomapodiformi*.

* STOMATA, s. f., (fr. *stomate*); unu genu de conce.

* STOMATACIU,-a, adj., (fr. *stomatacé*); care sémena cu *stomat'a* sau *stomatulu*.

* STOMATATU, s. m., (fr. *stomatate*); genu de plante microscopice.

* STOMATIA, s. f., (fr. *stomatie*; — vedi *stomata* si *stomatatu*); genu de conce: *stomatie rossie*.

* STOMATICA=*stomatice*, s. f., *stomatice*, (στοματική); parte a medicinei ce se ocupa cu morbiu gurei.

* STOMATICU,-a, adj., (stomaticus, στοματικός, d'in στόμα=gura); relativu la gura: *morbi stomatici*, *medicamente stomatice*; s. f. reale, *stomatica*, vedi in parte.

* STOMATITE, s. f., (fr. *stomatite*), inflammatione mucosa a gurei.

† STOMATO-, (gr. στόμα gen. στόματος =gura), in composite scientifice: *stomatopterophoru,-a*, adj. s., (fr. *stomatoptérophore*, d'in πτερόν=aripióra, si φέρειν=portare), care porta, are aripióre, subst. pl., *stomatopterophorele*, classe de mollusce; *stomatoscopiū*, pl.-e, (fr. *stomatoscope*, d'in σκοπεῖν = spectare, essaminare), instrumentu de observatu sicercetatu gur'a: *stomatoscopiele cu diferite forme se applica la gura pentru diverse usuri*; *stomoblepharu,-a*, adj. s., (fr. *stomobléphare*, d'in βλέφαρον=palpebra), care are orificiulu buccale copertu cu cilie sau cu cirri, subst. pl. *stomoblephare*, classe de microscopice; *stomogastricu,-a*, adj., (fr. *stomogastrique*, d'in γαστήρ=ventre); relativu si la stomachu si la ventre; *stomoxu,-a*, adj. s., (fr. *stomoxe*, d'in ὀξύς=acutu), care are gur'a sau rostrulu acutu, s. m., *stomoxulu*, genu de insecte diptere: de aci: *stomoxude*, adj. s., (fr. *stomoxydé*), care sémina cu *stomoxulu*, subst. pl. *stomoxudile*, familia de insecte diptere, care are de tipu genulu *stomoxulu*.

* STORACE, s. m., *storax*, (fr. *storax*); specia de resina.

STORCERE, (d'in *estorcere*), *storsi* si *storsei*, *storsu* si *stortu*, v., extorquere, exprimere; exhaustire, exsugere, exinanire, (it. *storcere*, isp. *extorcer*, port.

extorquir, prov. *estorser* si *estorcer*, fr. *extorquer*); a face se éssa ceva, a scote cu potere de *torcere*, de sucire, de stringere, de pressione, etc., 1. proprie si in specie despre licide: *storcemu strugurii cu mânule*, *cu calcatur'a petioreloru*, *cu torclariulu*; *se storceti mai multe lemnónie in acésta lemonata*; prov. *se nu storci lemonia in nasu cuiva*, *co si tie apoi se storce*; *chirurgii si medicii storcu bubele si buboniele*: *a storce totu reulu d'in bubu*; prov. *a storce lapte d'in pétra*: *strainii sciū storce lapte si d'in pétr'a terrei nostra*; *storcu vitellii ugerete vacciloru*, *storcu amnellii titiele ouiloru*, *storcu copillii titiele mammei sau nutricei*, mai energicu iuse: *storcu mamm'a sau nutricea*; — *storce spellatoressa bene albiturele*; *se storcu comesiele*, spre a se curetiá de sordi; *se storcu vestimentele de ap'a de plovia*, *ce a intratu in elle*, sau: *se storce ap'a d'in vestimente*; — in specie, a seccá, a suge totu, a nu lassá picatura, unu picu: *a storsu cupele*, *buteliele si chiaru butoniele de vinulu ce contineau*, (vedi si mai susu: *au storsu ugerete*); — asiá si: *sérpele a storsu broscle*; *ursii au storsu de sânge taurii occisi*; *câniū au storsu si medull'a osseloru*; — 3. metaforice, a) *a storce* = a seccá de poteri, de averi, a essauri; a despoiá: *perceptorii storcu pre bietii contributori*; *marii assupritori storcu totu*; *storcu sângele ensusi d'in bietii terrani*; *a si storce pung'a*, *a storce pung'a altui-a*; *sumu storsi si aproape morti de fatiga si de fame*; *libidinile storcu omulu de teneru*; *a storce si ingenuchiá bié'ta térra*; *cine s'au aflatu se nu storca bietele terre romane?* *storceti*, *co nu veti avé ce mai storce*; *ne au storsu de argentu*, *ne au storsu de buccate*, *ne au storsu de poteri*, *ce mai remâne se storca?* b) *a storce* = a smulge, a rapí, a leuá cu violentia: *a storce spatele d'in mânule sceleratiloru*, *nu potura storce d'in mânule turbatului armele*; *ce appuca*, *nu i se mai storce*; *mai bene mórc de câtu se lasse a i se storce ceva d'in mâna*; c) *a storce* = *distorquere*, a intortuchiá, deformá, strambá, etc., de si mai raru in acestu sensu; (vedi *restorcere*).

STORCUTORE, s. f., vedi : *storcutoriu*.

STORCUTORIU, *-tória*, adj., *exstorquens; exprimens, exhaustiens, spolians; torcular; care storce sau serve a storcere : storcutorii sângelui lucratoriului; storcutorii de vinu su calcatorii de lenu; in specie, s. reale, m., storcutoriu, pl.-e, si f., storcutória = storcutore, instrumentu de storcere, de storsu in genere, éro in specie, lenu de storsu struguri.*

* STORIA, s. f., *storea si storia, (fr. store); stratu sau coperimentu implettitu d'in palie, funicelle, si mai allessu d'in papura; in specie, a) stratu de papura : rogozina; b) perdella de ferestra tessuta in fire grosse si rare forte.*

STORSITURA, s. f., vedi *storsura*.

STORSORIU, *-sória*, adj. s., (d'in *storsu*, de la *storcere*); *care storce : storsorii sângelui omului, s. reale : unu storsoriu, pl.-e, instrumentu de storsu; vedi si storcutoriu.*

STORSU, *-a*, adj. part. s., (d'in *storcere*), *exstortus, exhaustus.*

STORSURA, s. f., *exstortus, exhaustus; actione déro mai vertosu effectu allu actionei de storcere; in acestu sensu si storsitura : storsiturele facute bietiloru crestini; storsitur'a plagelor.*

STORTU, *-a*, adj. part. d'in *storcere*, *distortus = intortochiatu.*

†† STRA, (contrassu d'in *estra*), *extra*, (compara it. *stra* si *estra*, isp. *extra*, prov. *estra*, fr. *extra*), in multe composite confusiu cu *trans*, precumu in : *strabateré, stracorare, straformare, stralucire, stramutare, strapungere, strabonu, stranepotu*, etc. In compositele adoptate in tempurile recentiori se conserva si *estra* intregu, precumu in : *estramurale, estra-territoriale, estraordinariu, estravagan- te*, etc.

STRABATERE, (se conjuga ca v. *battere*), v., *perfundere, perfodere, penetrare; peragrare, pervadere; evolvere, perscrutari; l. a bate, a face se merge, sau a merge, trece, de la una lature peno in alt'a, si de aci, a pertrunde, a gauri, etc. : cuniele nu strabatu scandurele; unu cuniu numai strabatú murulu; spat'a strabatú d'in cost'a prin*

care fu infipta peno in cost'a oppusa; nu potura strabate in cetate; aci ca si in urmatoriele cu respectu aprobe numai la loculu, laturea unde e se adjunga ceva sau cineva : nu poteti strabate in aceste paludi numai cu petiorulu; cu greu vei strebate peno la domnu; peno se strabateti la acellu locu, vi se mai ceru inco multe labori; déro ca si mai susu : oclii nu potu strabate prin muri; cine pote strabate in secretele ânimei unui omu; cu atátu mai greu se pote strabate ânim'a unei mulieri;—a strabate aci'a prin urechi'a acului; nu ati strabatutu tote firele orditurei prin spata; vocea lui acuta strabate in tote urechiele, strabate in celle mai departate si mai surde; plo- u'i'a menuta si lena strabate mai tare vestimentele de câtu le ar strabate unu plouoniu violentu; 2. metaforice, a) a percurre, a calcá unu locu, una térra in tote directionile : a strabate terri- le si marile; e unu omu ce a strabatutu noue terri si noue mari; cu ce se strabatemu immensele deserte ce ne stau inainte? amu strabatutu in lungu si in latu totu tinutulu acellu-a; dupo locuri amu strabatutu calcea si pre diosu, si in carra; si in luntri, de aci : b) a evolve, a scruta, cercá, cercelá, precepe, etc. : eruditii patienti strabatura cartile cello- ru mai mari biblioteci; cine pote strabate cu mentea sea de omu mysteriele divine? péno acollo nu strabatusse industri'a omului; vast'a mente a sapientelui strabate profunditatile abyssului si altitudinile cerului; c) a strabate = a bate tare, d'in tote poterile, a convinge, a intrece, a pertrece, etc. : déco voi nu sciti bate si imblandi ferele, le scimu noi bate si chiaru strabate; cu arruncature de petre strabate celle mai mari inaltimi.

STRABATUTORIU, *-tória*, adj., *perfundens, penetrans; care strabate : mente forte strabatutória, ocli forte strabatutori.*

STRABATUTU, *-a*, adj. part., (d'in *strabateré*), *perforatus, perfossus; peragratus.*

STRABISMU, s. m., *strabisme*, (d'in *strabu = strâmbu*), *statu, defectu de strabu : strabismulu e vindecabile.*

* STRABONE, s. m., **strabo**; proprie forma de augmentativu d'in *strabu*, 1. forte *strabu*: 2. si in acellu-asi sensu cu form'a primitiva: *strabu*; 3. congomme de omu: *congomele de Strabone stralucí prin unu celebru geografu*.

STRABONESCU = *strabunescu*, -a, adj., avitus; de 2 *strabonu*: *datine strabonesci, portu strabonescu, appucatura strabonesca, térr'a strabonesca*.

1 STRABONU, -a, adj., **strabonus**; vedi *strabone*.

2 STRABONU = *strabunu*, -a, adj. s. pers., proavus, abavus, pl. majores; 1. tatalu *abonului*, secundulu *abonu*; 2. prin estensione, ori-ce antenatu: *strabonii nostri su Romani*.

STRABU, -a, adj., **strabus**, (στραβός); acellu-asi in forma cu *strâmbu*, luatu in sensu speciale de: *strambu de ocli*, care nu cauta in acea-asi directione cu amendoui oclii, ci cu unulu in una parte, éro cu altulu in alta parte; metaforice: *strabu* = invidiosu; vedi si *strambu*.

STRACHINA (scurtatu d'in *ostrachina*, sau *ostraclina*, essitu d'in *ostracula*, *ostracula*, deminutivu d'in *ostraca*, *ostracu*, ὄστρακον), s. f., catinus, patina, scutella, fletile vas, testa; vasu de pamentu in care se punu buccate sau se spélla alte vase: *a mancá d'in strachina*, *a impartí strachine pentru repausati*; *strachinele se spargu currendu, ca si ollele*.

STRACHINARESSA, *strachinaria*, vedi *strachinariu*.

STRACHINARIU, -a, adj. s., figulus, fletills; relativu la *strachina*; de regula ca subst. a) pers. *strachinariu* = cellu ce fabrica sau vende *strachine*, — f. *strachinarella*, muliere a unui *strachinariu*, sau muliere ce fabrica sau vende *strachine*; b) reale abstr. *strachinariá*, α) arte sau officina a *strachinariului*; β) multime de *strachine*.

STRACHINELLA si *strachinutia*, s. f., deminutivu d'in *strachina*.

STRACLINA, *straclinariu*, etc.; vedi *strachina*, *strachinariu*, etc.

STRACORARE, *stracurare*, v., colare, transcolare, percolare; senslm, furtim ire, fugere, abire, evadere, praeteri-

re, etc.; a face se curra cu piculu, 1. proprie, de licide: *a stracorá laptelē, sudorea se stracora prin porii pellei*; *stracorati bene sorbitur'a*; *ap'a plouiei se stracora in pamentu, se stracora apoi prin pamentu la reservatorie, la fontane, d'in fontane si d'in alte surgenti se stracora apoi in mare si in fluvie*; inse prin estensione si metafore si despre alte lucruri solide; *stracorati camelti'a si inghititi tintiariulu*; *nu lassati se se stracore neci unu stercu*; *nu stracorá si neghin'a, stracora si allege numai gránulu*; *se stracora prin gardu sorici, pulli de gallina*: *se stracora si omeni rei in casele celle mai bene inchise si custodite*; de aci: 2. metaforice si in specie, a) despre tempu, a trece, a se duce: *trece si se stracora viéti'a nostra, cumu s'a stracoratu diu'a de eri*; *se stracorasse de atunci mai bene de unu annu*; b) a se duce in genere, si in specie, a se duce, a intrá, veni etc. pre nesentite sau pre furisiu, pre ascunsu, etc.: *se stracorara si fugira toti*; *n'am sentitu candu se stracorasse in casa, si candu se strecorasse d'in casa*; *de unde s'au stracoratu atáti venetici intre noi? déro nu vedi co se stracora pre la frontariele nostre reu custodite? se stracora la oclii custodiloru toti inchisii*; si trans. *a stracorá sare si alte merci opprite de lege*; *a stracorá pre fugari si criminali in alte terri*; *a stracorá ceva sau pre cineva, a se stracorá singuru printre picature, ca prov. a stracurá si a se stracurá printre picature* = a liberá si a se liberá, a scapá si a se scapá cu greu d'in mare nevolia; de aci absol. si in genere: *a stracorá ceva, pre cineva*, sau: *a se stracorá de undeva, undeva*, etc., a trece prin mari difficultati si obstacle: *cine se pote stracorá prin acea multime*; si fora periclu: *se scie stracorá si aflá pretotindinea tote*; *cumu scie se se stracore in tote casele mari? cumu scie se se stracore in ánimele totoru-a?* de aci: c) a *stracorá* = a trece ca merce, nu ca mai susu pre furisiu, ci cu intellesu *de a vende*, pertrece: *cu greu stracurámu mercea nostra*; *déco se stracora la pucini si pucina se stracora*.

STRACORATIONE = *stracuratione*, s. f., *trauseolatio*; acțiune de *stracorare*, si effectu allu acellei-asi: *stracorationea vinului*.

STRACORATORE, s. f., vedi *stracorporiu*.

STRACORATORIUM = *stracuratoriū*, *tória*, adj., *transcolans*, *cribellum*, *transcolatorium*; care *stracora* sau serve la *stracoratu*; in specie, subst. reale f., *stracoratória* = *stracoratóre*, instrumentu de *stracoratu*: *stracoratori de buccataria*.

STRACORATUM = *stracuratu*, -a, adj. part. s., (d'in *stracorare*), *colatus*, *percoiatus*.

STRACORATURA = *stracuratura*, s. f., acțiune, déro mai vertosu effectu allu acțiunei de a *stracorare*: *mai multe stracurature facute apeii turbida*.

STRACURARE, etc.; vedi *stracorare*, etc.

STRAGALIA, s. f., rotula ferrea, vel pellicea; rotilla de ferru sau de pelle, fisata la capitele roteloru unui carru sau unei carrutia.

STRAGANARE si *straganire*, v., *vexare*, *fatigare*, *exercere*, *affigere*, *molestare*; a *vessá*, a *portá*, *tractá* reu, a *fatigá*, *fermentá*, *sfermá*, *supperá* etc.: *bietii omeni furu straganiti dille intrege*; *ati straganatu terranii la lucru inutile*; *prea straganati ómenii pentru seccature*; *ne ai straganatu cu inchisori*; *ai straganatu tota lumea*.

STRAGANATUM si *straganitu*, -a, adj. part., (d'in *straganare*, *straganire*), *vexatus*, *fatigatus*, *afflictus*.

STRAGANATURA si *straganitura*, s. f., *vexatio*, *afflictio*; acțiune si effectu de *straganare*: *straganatura pre la judicáti*; *straganatur'a bietiloru ómeni cu carrale si boii la distantie depárte*.

STRAGANIRE, *straganitu*, *straganitura*; vedi: *straganare*, *straganatu*, *straganatura*.

STRAGE, s. f., *strages*, (d'in *sternere*); *sternere* diosu, la pamentu, *culcare* la pamentu, *occidere*, *derimare*, *surpare*, *ruinare*, etc., 1. proprie si in genere: *stragea de arme alle fugariloru in lungulu callei*; *strage a celloru mai bone si*

tenere selbe; *strange de case si de ómeni fora distinctione de etate si de sessu*; *strage de ómeni si de pecore*; 2. in specie, *macellu*, *ommoru*, *cede: toti se temea de terribile strage*; *câte stragi in bellele civili!* *câte stragi de ómeni si de ferc in amphitheatrulu anticu!* *ce stragi de crestini si de alti martyri ai libertatei!*

STRAGLU, (*straghiu*, *straliu*, *straiu*), pl.-e, *stragulus* si *stragulum*, (d'in *sternere*); ceva ce se *sternere*, se intende *tapetu*, *asternutu*, *vestmentu*, etc.; vedi *straiu*.

STRAINARE, *strainetate*, etc., vedi *strainare*, *strainetate*, etc.

STRAISIORA, *straisioru*; vedi *straitia* si *straiu*.

STRAITIA, s. f., *pera*; *sacculetiu* de *pandia* sau de *pannura*, in care se *punu* *victuali*, *instrumente de lucru*, si alte *necessarie*.

STRAIU, (d'iu *straglu*, *straliu*), pl.-e, *stragulum*; ce se *sternere*, se intende, *asternutu*, *copertura de patu* sau de *callu*, *vestmentu*, etc.: *tote straiete de pre calulu gencrelui succutate*, *cosute si allesse de maressa*; *patulu imbraccatu in straiete intrecesute cu metasse si cu auru*; — *straiu de broasca* = *lâna de broasca*; — de aci *deminutive*: *straiutiū*, *straisioru*: *toti copillii vestiti in straisiore curate si eleganti*.

STALIUM, s. m., vedi *straiu*.

STRALUCIRE, v., *splendere*, *resplendere*, *nitere*; *illustrare*; 1. *intrans.* a *luci forte*, a *dá luce*, a *radiá*, a *splendere*: *sorele straluce*, *aurulu straluce*, *luciferulu straluce*, *stralucescu stellele*; *ce nu straluce*, e *opacu* sau *mai intunericosu*; *nu totu ce straluce*, e *auru*; *straluce la lumina adamantele*; *asiá*: *straluce rorea*, *stralucescu oculii viui*, *stralucescu luminele oculiloru*; 2. *transit.*, de regula *metaforice*: a si *straluci nomele*, *familia*, *nationea*; *multi s'au stralucitu in belle*, *multi in scientie*; *s'au stralucitu ca oratori*, *ca poeti*, *ca scriptori in verice genu*; de aci: part. *stralucitu* = *illustris*, *applicatu forte desu ca titlu de onore*: *straluciti scriptori*, *stralucite Domne*, *straluciti collegi*, *stralucite fapte bellice*,

stralucite calitati; stralucita viétia, straluciti juni, stralucitu talentu, stralucita intelligentia.

STRALUCITORIU,-tória, adj. s., splendens, resplendens, illustrans; care *straluce*: luna luminatória si stelle *stralucitorie*; ocli *stralucitori*; barbati *stralucitori ai nationei*; *stralucitori de nomele seu si allu familiei.*

STRALUCITU,-a, adj. part., (d'in *stralucire*), clarus, illustris.

STRAMA, s. f., vedi *stramare*.

STRAMARE, v., ílatim *resolvere*; *dissolvere*; a desface firele tessute, a scote firu cu firu, si de ací, a dissolve, desmاتیá, etc.: a *stramá parte mare de pandi'a tessuta*; fig. *juni stramati, muliere stramata*;—de ací si: *strama* = *scama de fire de pandia*; vedi si biscompositulu *distramare*.

STRAMATU,-a, adj. part. s., (d'in *stramare*); vedi *distramatu*.

STRAMATURA, s. f., per *fila resolutio*, *dissolutio*; actione si effectu de *stramare*: *stramatur'a pandiei*; *stramatura de omu, stramature de mulieri*; in specie: *stramatura=lána colorata in fire.*

STRAMBACE=*strambaciu,-a*, s. pers. sannator, simulator, (fr. grimacier), cellu ce are defectulu de a se *strambá* la altii.

STRAMBARE, v., *curvare, incurvare, recurvare, flectere, inflectere*; falsificare; torquere, distorquere, perverttere; *inclinare, simulare*; a face *strambu*, l. proprie: a *strambá batiulu, lini'a, callea*; se *strâmba si ferrulu sub acésta greutate*; a *strambá directionea*; a *strambá gur'a, a strambá oclii, a si strambá nasulu*; a si *strambá mânule, degitele*; a *strambá statu'a, a strambá pertic'u in pamentu*; a *strambá cursulu apei*; a *strambá capulu, a strambá statur'a*; ce ti *strâmbi asiá tali'a?* a *strambá ornatulu, a strambá més'a, a strambá luminarile*; 2. metaforice, a) in genere: a *strambá nasulu* sau: a *strambá d'in nasu*, a despretiá, a arretá gretia si dispretiu; a *strambá gur'a la eivea*, si absol. a se *strambá la cinuva*, a batujocuri, leuá in risu, a inganá etc.: ce ve *strambati*

asiá la bietulu omu; ce te strambi la mene; nu siéde bene se ve strambati; b) a falsificá: a *strambá bilanciele si alte mesure*; a *strambá coventele, constructionile.*

STRAMBATIONE, s. f., *curvatio, incurvatio, distortio, foeda oris distortio*; actione de *strambare* si effectu allu acellei-asi: *strambationea liniei derepte*; *strambationile faciei si gurei.*

STRAMBATORIU,-toria, adj. s., *curvator, recurvator, inflexor; distortor, oris distortor*; care *strâmba* sau se *strâmba*: *strambatorii dereptatei*; in specie: *strambatorii de nasu.*

STRAMBATU,-a, adj. part. s., (d'in *strambare*), *curvatus, recurvatus, flexus, inflexus, falsus, simulatus*; *celle derepte strambate*; nu e bene de *strambatu nasulu la celli mai mari si mai be-trâni*; *strambatulu vostru la ómeni ve attrage urr'a si inimiceti'a omeniloru.*

STRAMBATURA, s. f., actione de a *strambare*, déro mai vertosu effectu, statu produsu de acésta actione, (vedi si *strambatione*), *curvatura, flexura, inflexura, foeda oris distortio, contortio*: *strambatur'a capului, strambatur'a ramuriloru*; *strambature de lemne*: *ati taliatu d'in padure numai strambature*; *cu strambaturele telle ti deformi gur'a si faci'a.*

STRAMBITATE=*strambetate*, s. f., *curvatura, flexura, inflexura; injustitia, iniquitas*, (it. *strambità*); statu, calitate de *strâmbu*, opposita la *dereptate*: *strambitate trunchiloru d'in tota selb'a nu mi place*; si ceva *strambu*: *strambitati de lemne, de trabi*; in sensu morale: nu se cade *judicelui a face strambitate*; *fugi de strambitate*; *revoltanti strambitati se facu pauperiloru*; *strambitatea a allungatu de pre totindinea dereptatea*; *cui se ne plangemu de strambitatile ce ni se facu?*

STRAMBITATIARE si *strambetatire*, v., *injuriam facere, vim inferre, laedere, fallere*; a face *strambitate*, a frustá, fraudá, spoliá, violá, etc.; *ne strambitatiati, déco nu ne dati ce e allu nostru*; nu se cade *judiciloru se strambitatesca se strambitatiedie*;—mai raru

in sensu materiale : *a strambitatiá capulu, petiorele, etc.*

STRAMBITŪ = *strambetu*, pl. -e, flexus, oris distortio; actu de *strambare*, modu de *strambare* : *ce insemna aceste strambite d'in nasu si d'in gura? strambitulu teu te deforma; strambetulu in celle sacre e impiu;—de aci si derivatu: strambitura = strambatura.*

STRAMBITURA, s. f., vedi *strambitu*.

STRAMBU, -a, adj., *strabus, curvus, uncus, obliquus, inclinatus, flexus, distortus, inversus, conversus, perversus, depravatus; luscus, transversus, simulatus, falsus, improbus, injustus, iniquus*, (it. *strambo*, piem. *stramb*, prov. *estrap* si *stramp*, alb. *stremp*, gr. *στραβός*; vedi si : *strabu, strabone*); contrariu la *dereptu*, in tota intenderea de intellesu a acestui coventu; care nu e *dereptu*, ci : *curbu, flessu, incoveiatu, tortuosu, intorchiatu, inclinat, plecatu, abbatutu, nedereptu, injustu, inicu, improbu, falsu, prefacutu, etc.*; 1. in genere : *trunchiu strambu, ramuri strambe, linia stramba, seria stramba, lemne strambe, batiu cu amendoue capetele strambe; strambele ungle alle passeriloru rapuci; vergelle strambe, nasu strambu, petiore strambe; strambi de petiore, de oculi: nu appucati callea stramba, amblati in calli strambe, pre calli strambe; a cautá, a se uitá strambu, a calcá strambu; a vorbí strambu* : prov. *a stá strambu si vorbí dereptu*, sau : *a stá dereptu si a vorbí strambu*; e si *cu gur'a stramba si cu capulu strambu; ce vorbesci asiá, cu cumu ai fi cu gur'a stramba; déro metaforice, gur'a stramba nu e numai gur'a smentita d'in locu la una parte, ci si: gur'a stramba e gur'a mentionosa, si: gur'a stramba gur'a fallace, si: gur'a stramba gura ce nu pronuntia dreptulu, si: gur'a stramba e gur'a b. utu jocatoria, pagána ce si ride, se stramba chiaru de celle sáncte, etc.*; de acea-a, 2. se intrámu in óre-cari detalie, a) in sensu morale, α) *strambu = nedereptu, injustu, mai multu de cátu atátu, inicu: judecata stramba, nu sciti practicá numai judicata stramba; multi judici sunt strambi cu celli pauperi;*

β) *strambu = falsu, neaddeveratu, neessactu, dissimulatu, prefacutu, mentionosu, fraudulentu, improbu, calumniatoriu, etc. : cantariulu teu e strambu, su strambe bilanciele; strambu vendeti, strambu comperati; marturíia stramba, marturi strambi; stramba ánima, stramba limba; strambe sunt procesele telle, si stramba portarea tea cõtra noi; γ) strambu = smentitu, perversu, depravatu, pre dosu: mente stramba, judeciu strambu, cogitationi strambe; strambe capite. strambe pareri: de aci si: covente strambe, frasi strambe; versurile potu fi si strambe de petiore, cumu: e unu omu strambu de unu petioru sau de amendoue = schiopu; strambe, orbe aruncati coventele, vorbele, cumu ve vinu la gura; b) in sensu materiale nu mai pucinu variu, α) strambu = in genere: *curbu*, si *curbu* de mai multe ori, in multe puncte, tortuosu, etc., cumu e : *una linia stramba, betie si bastone strambe, linie strambe in spirale; strambe su de regula ripele riuriloru si fluvieloru; déro si: β) strambu = la una parte intorsu, plecatu, inclinat, etc.: unu arbóre, unu pomu óre-care e strambu, ca mai susu la α), déro potu fi strambi si in casulu in cestione; gur'a unui omu pote fi stramba numai in una parte; capulu pote fi strambu, ca plecatu in una parte; pellaríia stramba pre una urechia; γ) strambu = pedisiu, transversale: *cautatura stramba cõtra noi, déro differitu: strambu de oculi, de cauiatura; δ) strambu = redicatu sau lassatu in certe puncte, scalciatu: calcioni strambi; rochi'a tea e stramba; muntellulu ti si cede strambu pre spate, etc.***

STRAMBUCIU, -tiu, -a, adj., deminutivu d'in *strambu*: *cu oculi camu strambuti, si cu gur'a strambuti; nu e strambuti, ci, cumu se cade, strambu.*

* STRAME, pl. *stramine, stramen*, (d'in *sternere*); ce se *sterne* pre diosu, pre pamentu; in specie, palie sau fênu ce se *sterne* pentru bestie; de aci : *strame = palie, fênu.*

* STRAMENTARE, v., *stramentari*; a aduná, a stringe *stramentu*; *la terranii aratori mergeti de stramentati.*

* STRAMENTARIU, -a, adj., stramentarius; relativu la *stramentu*: *strate stramentarie*.

* STRAMENTICIU, -tiu, -a, adj., stramenticins, -tius; facutu d'in *stramentu*: *coperimentu de casa stramenticiu*.

* STRAMENTU, pl. -e, stramentum, (d'in *sternere*, si a nome d'in form'a *stra*; vedi *sternere*); ce serve la *stratu*, la *sternutu*, si a nome: 1. palie, fênu, mai vertosu pentru bestie; *incensera fascicli de stramente si de smicelle*; la *terrani*, casele su accoperite cu *stramente*; *paliele su mai bonu stramentu de câtu fênulu*; metaforice: *sternutu de stramente*; a dormi, ca cânele, in *stramente*, pre *stramente*.

STRAMICIA, -tia, s. f. si m., *stramicu*, (pre a locuri: *strantia*, *strantia*, *sdrantia*, etc.; d'in *strama*), *segmentum*, *pannus*, *vestis dilabida*; *bucata rupta d'in pandia*, *pannura*, etc.: *stramicia de pandia*, *de pannura*; *camésia in stramicie*; metaforice, *vestimentu ruptu si absolutu*, invecitu forte: *camesiele lui su stramicie*; a *amblá in publicu*, *investitu cu stramicie*; *veti leuá stramiciele si veti perí d'in oclii mei*; — de aci si deminutive: *stramiciora* si *stramicisiora*; (pre a locuri: *strantisiora*, *strantisiora*). M.

STRAMICISIORA = *stramitisiora*, s. f., vedi *stramicia*, -tia. M.

* STRAMINIU, -a, adj.; *stramineus*; de *strame*, de *palie*, etc.: *case straminie*, *asternutu straminu*.

* STRAMONIA, s. f., (fr. *stramoine*); genu de plante d'in famili'a solaneloru.

STRAMOSIESCU, -a, adj., *avitus*; vedi *strabonescu*.

STRAMOSIU, -a, s. pers., *proavus*, *abavus*, pl. *majores*; vedi *strabonu*.

STRAMUTARE, v., *transmutare*; *transferre*, *permutare*, *immutare*, *vertere*, *convertere*, *transformare*; a *mutá*, d'in unu locu in altulu, si de aci, a *mutá* d'in una forma in alt'a, a *transformá*, si prin urmare, scurtu, a *scambá cumuva*: a *stramutá mesele d'in mediloculu casei longa parieti*; a *stramutá specele d'in unu pariete in altulu*; a *stramutá multe d'in una camera in alt'a*; cine are ca-

mere multe se stramuta d'in una in alt'a; a *stramutá merci de la una cetate la alte cetati*; *mercile se stramuta cu carra*, cu *jumente*, cu *navi*; a *stramutá parte d'in populationea superabundante in alte terri*; *multi se stramuta d'in térra in térra*, spre a si *aflá mai bene subsistenti'a*; a *stramutá vitele d'in unu staulu in altulu*; a si *stramutá thesaurulu d'in locu*; se *stramuta si pomii*, *arborii si alte plante d'in loculu seu*, spre a se *plantá in altu locu*; prin *donationi*, prin *ereditati*, mai *allessu prin vendiare si comperare se stramuta continuu lucrurile de la unii la altii*; *actionea unei cause se stramuta la alte cause*; *actionea subiectului se stramuta la obiectu*; in *clinu de oclu cogitarea se stramuta de pre pamentu in ceru*, se *stramuta si mai currendu d'in Calcut'a in Parisi*, d'in *Londinu in Calcut'a*; *passerile sbóra*, *stramutandu-se d'in ramu in ramu*, d'in *arbore in arbore*; — a *stramutá d'in callu in asinu* = a *stramutá callulu in asinu*; nu *poteti stramutá aurulu in argentu*, *argentulu in auru*; a *stramutá datinele*, *legile*, a *stramutá faci'a terrei*, *faci'a lucrurilor*; nu *potemu inse stramutá una natura*; sunt *déro lucruri nestramutate*: a *remané acellu-asi nestramutatu*; *Domnedieu nu si stramuta si nu si pote stramutá decretele selle*.

STRAMUTATIONE, s. f., *transmutatio*, *translatio*, *immutatio*, *conversio*; *actione de stramutare*: *stramutationea multoru-a d'in térr'a loru in térra stramine*; *stramutationea callului in asinu ar fi minune*; *dese stramutationi d'in locu su damnóse*; *stramutationea d'in functione in functione inco se face cu damne pentru individue si pentru publicu*; *stramutaionea unui coventu la alte insemnari*.

STRAMUTATIOSU, -a, adj., *transmutabilis*, *mutabilis*; *suppusu la stramutare*, care se *streamuta cu facilitate*.

STRAMUTATORIU, -tória, adj., *transmutans*, *transferens*, *translativus*; care *stramuta sau se stramuta*: *stramutatori de lucruri cu spinarea*; *navi stramutatorie de persone si de merci*; *sensu stra-*

mutatoriu allu coventului de lu unu sensu la alte sensuri.

STRAMUTATU,-a, adj. part. s. (d'in *stramutare*), transmutatus, translatus, conversus.

STRAMUTATURA, s. f., transmutatio, translatio, conversio; actione de *stramutare*, déro mai vertosu, effectu allu acellei-asi : *inco una stramutatura ca acésta-a, si romu perde totu din casa; prov. cu stramutature dese de la loculu seu nu prende pétr'a muschiu.*

STRANEPOTA, s. f., proneptis, abneptis; vedi *stranepotu*.

STRANEPOTU,-a, s. pers., pronepos, abnepos; (vedi fem. la precedentele), nome de consanguenu, nepotu d'in *nepotu*.

STRANGARESCE, adj., nebulonum more; in modu *strangarescu*.

STRANGARESCU,-a, adj., nequam, improbus, petulans, petuleus, audax, procax, libidinosus; de *strangariu*: *sup-te strangaresci; portare strangaresca.*

STRANGARIA, s. f., nequitia, improbitas, petulantia, procacitas, libido, impudentia, scelus; calitate, portare, fapta de *strangariu*: *aceste-a nu su strangarie de copillu, ci strangarie de omu maturu, care pentru ille ar meritá strangulu; permissa copilliloru strangari'a, nu pote fi permissa omului maturu.*

STRANGARIRE,-escu, v., nequam, nebulonem, improbum esse; petulanter, audacter, impudenter, sceleste, libidinose agere; errare, vagari, circumvagari; a fi *strangariu*, a se portá ca *strangariu*, a face *strangarie*, etc.: *copilliloru nestemperati e datu a strangari, déro tie, copillu cu mente, nu se cade se strangaresci; strangarescu inse si omeni in tota firea, si strangarescu cu damnulu cellu mai mare allu seu si allu appropelui; muliereca, mai vertosu, se degrada si avilesee, candu se da a strangari.*

STRANGARITU,-a, adj. part. s. (d'in *strangarire*).

STRANGARIU,-a, adj. s., furcifer, erra, vagabundas, nequam, nebulu, petulans, improbus, protervus, audax,

impudens, lascivus, libidinosus, scelestus, etc.; proprie: relativu la *strangu*, bonu si domnu de *strangu*, de spenduratóre, si de aci: nestemperatu, vagabundu, blastematu, nerosinatu, desfrenatu, sceleratu, etc.: *nu mai copillii camu nestemperati se dicu in jocu strangari; inse si copillii strangari se facu importuni si nesufferiti nu nu-mai strainiloru, ci si parentiloru: copillulu strangariu nu asculta neci de parenti, neci de invetiatori; copillulu strangariu e insolente, nerosinatu si irreverentiosu cõtra toti; copillulu strangariu nu lucra nemica, nu invétia nemica; copillulu strangariu se joca si âmbla pre strate tota diu'a, suppera toti omeni câti trecu, arruncandu cu petre in illi; nu mai dicu nemica de strangariulu micu.*

STRANGU, pl.-uri, (compara *σπαγγός*, si v. *strangulare*), funis, lorum; fune, curella de legatu si trassu ceva: *stranguri de calli*; in specie, fune de spenduratu condemnatii la *spenduratóre*.

* STRANGULABILE, adj., strangulabilis; care merita a fi *strangulatu*.

* STRANGULARE v., strangulare, (*σπαγγάλλειν*, fr. *strangler*); a stringe de guttu cu *strangu*, cu fune, cu curella, etc. a suggramá, necá, oppreme: 1. proprie: *tyrannulu puse mân'a pre câti aveca propmsu si i strangulá; celli grassi se strangulá prin greu'atea de respiratione; a si strangulá copillulu; multe nutricei strangulá copillii*; 2. metaforico: *precumu éder'a si alte plante parasite strangulá a borii, asiá si coventele straini unei limba, strangulá acésta limba; buccede influte strangulá vocea*; in genere a afflige, vessá: *dorerea ne strangulá si ne arde, aurulu strinsu cu mare cura strangulá pre multi avari; ne strangulá blestemátile vostre*; (comp. si fr. *étrangler, stranguler*; vedi si *strangu*).

* STRANGULATIONE, s. f., strangulatio; actione de *strangulare*: *strangulationea inchisiloru culpabili; strangulationile dorerei de ânima.*

* STRANGULATORIU,-tório, adj., strangulator, (fr. *strangulateur*); care

strangula : *strangulatorii fratiloru si amiciloru loru.*

* STRANGULATU, -a, adj. part. s. (d'in *strangulare*), *strangulatus* : *virgini strangulate de barbarii latroni; funi de strangulatu strangarii; strangulatulu mai multoru innocenti.*

* STRANGURIA, s. f., *stranguria*, (*σπαγγουρία*, fr. *strangurie*); dorere, dificultate nespusa de urina, de besic'a udului.

* STRANGURIOSU, -a, adj., *stranguriosus*; plenu de *stranguria*, care pate de *stranguria*.

STRANIARE = *strainare*, v., *alienare*, *abalienare*; *delirare*, (compara si : it. *straniare* si *stranare*, isp. *estranar*, port. prov. *estranhar*, v. fr. *estranzier*); a face *straniu* = *strainu*, cu multiple si varie nuanție de intellesu, si a nome : 1. a *straniá* = a dá, a trece altui-a allu seu : a) a si *straniá* *copillii* ; nu e bene a *straniá* de *parenti copillii asiá* de *mici*, *junii asiá* de *tencri* ; b) a *straniá* *avere* ; nu *straniati* *lucruri*, *sculle strabonesci* ; se *straniédia* *averi* prin *donationi* si mai *allessu* prin *lussuria* si *resipa* ; 2. a *straniá* = a transmite in *térra strania* : se *straniaru* *multime* de *avuti* d'in *patria* in *alte terre* ; *tyrannulu* *straniá* de *térr'a* *loru* *multu* *barbati* *insemnati* si *devotati* *acestei térra* ; 3. a *straniá*, mai *allessu* *refless.* a se *straniá* = a departá unu *amicu*, unu *familiare*, a se departá, *desface*, *reci* de *densulu* : *vreti se me straniati* de *toti amicii*, *se straniati* *toti amicii* de *menc* ; si *metaforice* : *ve adoperati se mi straniati* *tote ánimelu castigat* prin *bonetatea mea* ; de ce te ai *straniatu* *asiá* de noi si de *tote alle nostre* ? 4. a *straniá* = a trade, *prode strainiloru* : a *straniá* *térr'a* ; a face *strainu* : a *straniá* *limb'a* ; 5. a *straniá*, ca *intransitivu*, a *aliurá*, a *delirá*, a *estravagá* : *mentea* *loru* *straniédia* ; *toti* *acesti miseri straniédia* de *spariatu*, (vedi *compositulu instraniare* = *instrainare*).

STRANIATICU = *strainaticu*, -a, adj., *peregrinus* ; *veneticu*, care nu e d'in locu d'in *térra*, etc. : *negotiatori straniatici* in *acésta cetate*, *straniaticii* *au* in *vasu commerciuu* *terrei*.

STRANIATIONE = *strainatione*, s. f., *alienatio*, *abalienatio* ; *deliratio* ; *actione*, actu de *straniare* : *straniationea fratiloru de frati* ; *straniationea* *mentei*.

STRANIATORIU = *strainatoriu*, -tória, adj. s., *alienator*, *abalienator* ; care *straniédia* : *straniatori* de *mosiele parentesci* ; *straniatorii* de *amici*, de *ánimelu amiciloru*.

STRANIATU = *strainatu*, -a, adj. part. s. (d'in *straniare*), *alienatus*, *abalienatus*.

STRANIATURA = *strainatura*, s. f., *alienatio* ; *actione* de *straniare*, *déro* mai *vertosu*, *effectu* *allu* *acellei-asi* : *straniature* in *vestiminte*, *straniature* in *datine* si *institutioni*, *straniature* in *limba*, (vedi si *strainismu*) ; *tote* *aceste straniature* *vinu* d'in *una straniomania*, *de* *care* *sufferu* *inco* *multu*.

STRANIETATE = *strainetate*, s. f., *peregrinitas* ; *solitudo*, *extravagatio*, *deliratio* ; 1. *statu* *calitate* de *straniu* : *stranietatea* *merciloru*, *producteloru* ; *stranietatea* *originci* *nationale* ; *stranietatea* *ánimelu* *amiciloru*, a *unoru* *parenti* de *filiu* ; *stranietatea* *unoru* *Románi* de *Romani'a* e *recirca* si *departarea* *loru* de *dulcea* *Romania* sau *originea* *nationale* ; *stranietatilu* *cogitarei* *acestui* *omnu* *su* *invederate* ; *stranietatea* *mentei*, *portulu*, *vorbei*, *datineloru* etc. ; 2. ca *collectivu*, a) *stranietate* = *multime* de *straini*, (vedi si *stranime* = *strainime*) : *ce* *de* *stranietate* *se* *stracora* *si* *se* *incuibu* *in* *senulu* *terrei* ; *se* *se* *calcule* *stranietatea* *numai* d'in *Bucuresci* ; b) *stranietate* = *térra* *strania*, *regione* *strania* : a *se* *duce* *in* *stranietate* ; a *nu* *avé* *permisionea* *de* *a* *essi* d'in *térra* in *stranietate* ; c) *stranietate* = *cultura*, *potere* a *terreloru* *stranie* : *imitationea* *reus* *intellessa* a *stranietatei* *ne* *va* *face* *mare* *reu*.

STRANIME = *strainime*, s. f., *peregrinorum*, *advenarum* *multitudo*, *turba* ; *multime* de *straini* in *una* *térra*, *strainii* d'in *una* *térra*.

* STRANIOMANE, adj. s., (fr. *strangéomane*) ; *cellu* *coprensu* de *straniomania*.

* STRANIOMANIA, s. f., (fr. *strangéomanie*) ; -- d'in *straniu* = *strainu*, si

manía); manía de *straini* si de alle *strainiloru*, administratione, imitatione, passione órba de *straini* si de alle *strainiloru*: *straniomaní'a* vecinului meu e mai multu de câtu ridicula.

STRANISMU = *strainismu*, s. m., propria peregrinorum locutio, consuetudo, habitus, mos; moda particulariu unui *strainu* de térra, si in specie, a) locutione, coventu, etc., *strainu* de limb'a nationale; b) datina, usu, portu, etc. *straine* celloru *nationali*.

STRANIU = *strainu*, -a, adj. s., extraneus, (it. *estraneo*, *estranio*, *straneo*, *stranio*, *strano*, *strangio*; isp. *estranio*, *estranno*, *estraño*; port. *estranho*, *extraneo*, prov. *estranh*, *estrain*, *strani*, fr. *étrange*, *étranger*), externus, exoticus; peregrinus, hospes, alienus, alienigena, advena, adventicius; insolens, insolitus, inusitatus, inauditus, inecognitus, mirus, novus; absonus, absurdus, delirus, etc.; *de afora*, departe, ce nu tine de noi, de subiectu, nu tine de aproape, nu e legatu prin legature mai multu sau mai pucinu intime, materiali sau morali, etc., si a nome: 1. *straniu* = *afora de sene*, de familia, care nu e de casa, care nu e allu seu propriu: *a cui e acéstu vitu strania între alle nostre? nu amestecati ouile nóstre cu oui stranie; gallinele stranie se amesteca cu alle nóstre; in casa strania nu poti pertrece ca in casa tea; a ospitá strani in cas'u sea; totu mai bene te involiesci cu ai tei de câtu cu strainii; vestimentele nu su alle lui, ci stranie; cumu se fii bene cu strainii, dóco esti rcu cu ai tei? allegeti totu ce e straniu între alle nostre, allegeti cartile stranie, allegeti vasele stranie; vende merce strania, nu a sea; carrulu si boii strainii, strania carrutia si strainii calli; cu nomine stranie ámbra prin lume; ce e mai straniu de addeveru de câtu mention'a? cogite stranie mentei melle; planuri stranie de cogitarea nostra; 2. *straniu* = *afora de térr'a propria*, de loculu propriu, si de ací: *afora*, departatu, despartitu de nationea propria, de classea, de societatea, de corporationea de care se tine ceva sau cineva: *terrele stranie; ómenii**

*d'in terrele stranie ni su si strainii; strainii nu ne vreu benche; limba strania, a invectiú si sci bene main multe limbe stranie; multi strainii se afla in térr'a nostra; strainii au ocupatu tota industri'a si commerciulu nostru; ce devine una térra cu commerciulu si industri'a strania, in mána strania, in arbitriulu strainiloru? a visitá terre stranie, si a connoce datinele stranie, legile stranie, victi'a strania, cultur'a strania; 3. *straniu* = departatu cu ánim'a, indifferente, rece, etc.: *multi, cumu su strainii filii vitrici de parenti, asiá si elli su strainii de mamm'a commune, de patria; ce straniu esti de tote ce me interessa; de sí consungini, sunt inse strainii de tota famili'a si de tote alle familieci; 4. straniu* = neconnoscutu, nevedutu, neaudit, insolitu, neusitatu, etc.: *ómeni cu totulu strainii nove, appucature stranie, portu straniu, vestimente stranie; strainii si ospiti in acestu locu; 5. straniu* = de mirare, neintellesu, estravagante; absurd, deliru, etc.: *stranie fapte, straniu ornatu, strania portare, stranie gesturi; stranie pareri, strania idea, strania conclusioni; stranie decrete; straniu ti se pare se vedi ridendu una data preunulu ce n'a risu in tota victi'a; si mai straniu e se vedemu avarii devenindu liberali si chiaru prodigi.**

STRAORDINARIU, -a, adj., vedi *extraordinariu*.

STRAPATIARE, v., (it. *strapazzare*, fr. *strapasser*), vexare, male habere; contemnere; a avé de *strapatiu*, a malettractá, despretiá, portá ren, vessá, straganá, fatigá, etc.: *ce mi strapatiati callulu, carruti'a? ce strapatiati asiú bistile vite ca si bistii ómeni? ne strapati in totu modulu, in tote locurile.*

STRAPATIATU, -a, adj. part. s. (d'in *strapatiare*), vexatus, male tractatus.

STRAPATIU, pl.-e, (it. *strapazzo*), vexatio, contemptio, contamelia, fatigatio, (d'in *stra-patire*); proprie: patire, sufferire de mari si de tote rellele si greutatile, si de ací: vessare, malettractare, straganire, fatiga, dispretiu, batujocura etc.: *callu de strapatiu, vestimente de strapatiu, ornatu de strapatiu; omu,*

servitoriu de strapatiu; ce strapatiu pre bieteii omeni si pre bieteile vite! noi suntemu strapatiu in tote si pentru toti; a ave de strapatiu; nu su de strapatiulu vostru.

STRAPUNGERE, (se conjuga ca v. *pungere*), v., transpungere, transfigere; transfodere, perforare, penetrare; a punge de la una lature peno la alt'a : a pertunde, gauri, pertrece cu *pungere*, si in genere : a *punge* reu, a face rea si periculosa *punsura* : a *strapunge* *peptulu* *cuiva* *cu spat'a*; a *strapunge* *palmele* *cu cunie de ferru*; a *strapunge* *lemnenele*, *trabile* *cu terebr'a*; a *strapunge* *vestimentele* *cu cutitele*; a *strapunge* *butonile*; a *strapunge* *firulu* *prin urechia* *acului*; a *strapunge* *aci'a* *cu aculu* *prin pellea* *cuiva*; a *strapunge* *parietele* *in mai multe locuri*; *murulu e strapunsu* *in mai multe punte*; — a *strapunge* *animcle* *cu dorere*; *ne strapungu* *anim'a* *coventele* *aceste-a*.

STRAPUNCTU, -a, adj. part. s. (d'in *strapungere*), transpunctus.

STRAPUNSU, -a, adj. part. s. (d'in *strapungere*), transpunctus.

STRAPUNSURA, s. f., transpunctio, transfossio, perforatio; actione de *strapungere*, déro mai vertosu, effectu allu acesteii actione : *strapunsurele* *facute* *muriloru*, *vestimenteloru*; *strapunsura* *afundu* *in pamentu* *cu una terebra* *mechanica*.

STRATA, s. f. vedi *stratu*.

* STRATAGEMA, s. f., vedi *strategema*. care e de preferitu.

* STRATEGEMA, pl. *strategemate*, *strategema*, (στρατηγήμα, *stratagéme*); fapta de *strategu* in genere; in specie, artificiu, artificiu bellicu, cursa spre a ammagi pre inamicu : *strategematele* *su licite* *dupo legea* *bellului*; metaforice, *strategema* = artificiu de portare sau de vorbire, suptilitate, captione, laci, etc.: *strategematele* *unei pellice*, *unui sofistu*, *unui advocatu*; a *se servi* *de strategemate*, *vulpea* *face* *usu* *de strategemate*, *leulu* *de poteri* *pre facia*.

* STRATEGEMATICU, -a, adj., *strategematicus*, (στρατηγηματικός); relativu la *strategema*, fecundu in *strategemate*;

s. f. reale, *strategematica* = scientia si arte, parte a *tacticeii* *bellice*, in care se tracta si se invétia a combiná *strategemate*.

* STRATEGIA, s. f., *strategia*, (στρατηγία, fr. *stratégie*); scientia si arte a *strategului*, 1. in genere, a) scientia si arte a fia-carui gubernatoriu, capu de provincia, fia si civile; b) officulu *strategului* in acestu intellessu; 2. in specie, scientia si arte a capitanului, generariului, commandantelui : *avemu* *capitani abili* *in strategia*.

* STRATEGICU, -a, adj., *strategicus*, *stratégique*; relativu la *strategia* si la *strategu* : *studie* *strategice*, *arte* *strategica*, si absol. *strategie'a*.

* STRATEGU, s. pers., *strategus*, (στρατηγός, fr. *stratège* si *stratègue*); 1. in specie si proprie : duce, capu de armata, capitanu, comandante, generariu; 2. prin estensione, gubernatoriu de provincia, capu allu unei mare administratione; metaforice : *strategu* *allu* *ospetiului*, *conviviului*.

STRATIFICARE, v., (fr. *stratifier*); a face *stratu*, a ordiná in *strate* : a *stratificá* *metalle*, *petre* *in facerea* *unui* *muru*.

STRATIFICATIONE, s. f., (fr. *stratification*); actione si effectu de *stratificare* : *stratificatione* *de* *petre* *in* *muru*.

STRATIFICATU, -a, adj. part. s., d'in *stratificare*.

STRATIFORME si *stratiformu*, -a, adj. (fr. *stratiforme*); care are *forma* de *stratu* : *metalle* *stratiforme*.

* STRATIOMA, s. f., (fr. *stratiome*); genu de insecto diptere, (vedi *stratiotu*).

* STRATIOMIDE, adj. s., (fr. *stratiomyde*); care sémina cu *stratiom'a*; subst. pl., *stratiomidile*, familia se tribu de insecte diptere, care au de typhu genulu *stratioma*.

* STRATIOTIDE, s. f., (fr. *stratiotide*; — vedi *stratiotu*); nave de batalia, nave bellica.

* STRATIOTU, s. m., *stratiotes* si *stratiota*, (στρατιώτης, proprie : armatu, militariu); applicatu inse la una specia de plante; *aloe* *de* *apa* = *stratiotes* *aloides*; *Linn.*

† STRATO-, (στρατός = armata, oste, corpu de oste), in composite scientifiche, ca: *stratoceryce*, s. m., (fr. *stratocéryce*, d'in *στρατός* = nuntiu, precon), nuntiu, officiaru, inferiore, ajunctu pre longa fia-care centuria sau *hecatontarchia*, spre a comunicá ordinile capitánului; *stratocratia*, s. f., *stratocratie*, d'in *στρατός* = potestate, imperiu, guberniu), imperiu, guberniu militarescu; *stratocraticu*, -a, adj., (fr. *stratocratique*), relativu la *stratocratia*; *stratographia*, s. f., (fr. *stratographie*, d'in *γράφειν* = descriere), descriptione a unei armata, a diverseloru ei miscari, arme, vestimente, etc.: *Vegetiu ni a lassatu stratographí'a anticiloru Romuni*; *stratographicu*, -a, adj., (fr. *stratographique*), relativu la *stratographia*; *stratopedarchia* s. f., (fr. *stratopédarchie*, d'in *στρατοπέδον* = campu de oste, castre, si *ἀρχή* = potestate, imperiu, commandu), commandu, administratione a castreloru, mai allessu a merendeloru ostei in castre; *stratopedarchicu* -a. adj., (fr. *stratopédarchique*), relativu la *stratopedarchia*, sau la *stratopedarchu*; *stratopedarchu*, s. m., (fr. *stratopédarque*), cellu insarcinatu cu officiu de *stratopedarchia*; *stratopedicu*, -a. adj., (fr. *stratopédique*), relativu la *stratopedu* = castre.

*STRATOIDE, adj., (fr. *stratoïde*); care séminalu cu *stratu-lu*, e de form'a *stratu-lui*, e compusu d'in *strate*.

STRATORIUM, -*tória*, adj. s., *strator*, *stratorius*, (d'in *stratu*, de la *sternere*); care sterne, intende, pune *stratu* pre ceva; in specie, cellu ce insélla unu callu, servitoriu de ornatu callulu; in genere: *vesti stratorie*; *stratorie de paturi*, de *parieti*: in specie: *stratorie si ornatorie de calli*.

STRATUM, -*a*, adj. part. s., (d'in *sternere*); *stratus*, -*tum*; *cubile*, *lectus*, *via strata*, etc. (it. *strato*, -a, si *strada*, isp. port. *estrado*, prov. *estrá*, fr. *estrade*, alb. *strat*), 1. in genere: *curte strata cu arena*, *avemu de lipsa arena de stratu carrarile gradinei*; *palie strate vacelloru*; *stratulu cu palie sub vitele ce dormu*; *calle strata cu petrismu, cu pétra*, si de aci absol. *strata*, (reu *strada*), s. f. concretu,

cu diverse sensuri: a) veri-ce calle *strata* cu pétra sau cu petrismu, cu arena si celle assemuni, chiaru cu scandure, cu lemne, *cumu su strati parietii, cumu su strate podellele, cumu su strate tavanele* etc. deci: *stratele nationali, strata principale, strate secundarie, strate vecinali, strata judeciana; strate urbane*; b) *strata* = calle de communicatione in oppide si sate, chiaru cându nu e *strata* cu ceva: *a amblá tote stratele urbei; a bate stratele; a amblá strangariu pre strate; strata larga, strimptu; strate derepte, strate cotite, strâmbes; a fi pre strata, a remané pre strata* = a nu avé domiciliu, etc.; *nu mai incupe lumea pre strate*; 2. in specie, s. m., concretu: *stratu*, pl. *strate*, (mai pucinu bene *straturi*; compara, între multe analoge, *sate* d'in *satu*, ca si *strate* d'in *stratu*), ce se *asternu*, ce e sau sta *asternutu*, intensu, ce copere, etc., a) pentru dormitu, *culcita*, mai raru la ómeni, mai desu la bestie; *stratu de palie pentru vite*; *cânii dormu bene si pre stratu de fenu, déro mai buccurosi pre stratu de palie*; *pauperii, miserii inco au strate de palie sau de fenu, ba inco si strate de aceste-a le lipsescu; si avutii, pentru sanetate, preferu a desea strate de frondie, de palie, strateloru de fulgi; scollandune d'in stratu de demanetia, induta se ne lauámu si se ne vestimu; numai langidii lenosi stau de jucu in stratulu loru péno in amédia*; b) pentru sedutu: *scamnu, conopella, banca, patu* cellu fia si de érba, etc.: *se ne asternemu pre acestu stratu de érba; ce bene sedemu pre aceste strate de metasse implute cu fulgi*; c) *stratu* = copertura, coperimentu de patu, de pariete, de callu, etc.: *la calli stratulu e nu numai ce se punc pre callu sub sélla, ci stratu e si totu ornatmentulu callului; ba inco stratu e si totu ce se incarca pre jumentu: dati stratulu de pre callu, ca se mai resuffle si ellu; stratu de metasse; strate intessute cu auru coperu parietii palatieloru; déro strate de palie, de fenu coperu casele pauperiloru; strate de arena si de pétra coperu curtile si callile; strate de manucle de grânu, de ordiu se asternu pre aria pentru petiorele calliloru treieratori*; d) *stratu* =

seria de constructione, de structura : *in crust'a terrei sunt multe si varie strate de pamentu : strate de argilla, strate de una, strate de lutu, strate de arena, strate de p'etra; strate de marna, de calce, de creta; sassele si rupile constau, de regula, d'in strate; unu stratu de caramidi nu face murulu, déro multe strate de caramidi si de petre, superposite, facu muri câtu de inalti; între stratele de caramidi si de petra intra si strate de calce ammesticata cu arena; e) stratu=spolitura liusiora, ungere, dare cu lutu, cu colore, etc. : unu stratu de spolitura nu adjuge, se dati mai multe strate, ca se nu crepe currendu; unu stratu de argentu viu se afla pre fundulu vitreloru de specle; f) stratu=necessarie la callatori : in stratulu de callatoria potu intrá si stratele de dormitu; eu am stratu multu, si am se me spatescu solvendu-lu totu la calcea de ferru; dati diosu celle strate d'in carru; puncti stratulu in carrutia; ce âmbli cu acellu stratu in spinare? nu poti plecá nicáire la terra fora a te încarcá cu nespusu de multu stratu.*

STRATURA, s. f., *stratura*, (d'in stratu de la *sternere*); actione de *sternere*, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione : *stratur'a unei calle; structure de caramidi, de petre in parieti.*

STRAUNCHIU = *straunchu*, s. m., *propatruus, proavunculus*; frate allu *strabonului* sau allu *strabonei*.

STRAVECHIU = *straveclu*, -a, adj., *veterrimus, priscus*; forte *veclu*, obsoletu, cadutu in desuetudine.

STRAVEDERE, (se conjuga ca v. *vedere*), v., *perspicere; transparere, pellucere*; a vedé prin, a pertunde cu vederea; mai allessu in forma reflex. *a se stravedé*=a se vedé prin, a transparé : *se stravede prin vitru, se stravedu tote prin acestu velu suptire si raru.*

STRAVEDITORIU, -tória, adj. s., *transparens; pellucidus*; care *stravede*, déro mai allessu, prin care se *stravede* : *materiele suptiri si rare su straveditorie; velu streveditoriu*; ca s. f. reale, *straveditória*=*straveditóre*, velu prin care trece lumin'a si pare mai viua ca mai concen-

trata : unu globu vitriu de lampa e una straveditóre.

STRAVEDUTU, -a, adj. part. s., d'in *stravedere*.

STRECHIA = *strecla*, s. f., *æstrus* — (*οἶστρος*); musca mare, de a carei punsura vitele au spaima nespusa : *turme integre de vacce si de tauri se punu pre fuga orba, cându audu bombitulu unei strecla; morsicate de strecla, bietele vacce devenira furiose, si leuara orbesce fug'a in riu*: de aci metaforice : *a dá strecl'a*=*a leuá fug'a*, a fugí, in câtu se nu se mai pota opprí de nemine si de nemica; asiá si : *a leuá strecl'a*; éro : *a dá, a intrá strecl'a in cineva* = a fi compresu de mare furia.

STRECHIARE = *streclare*, -ediu, v., *æstro stimulatus fugere; fugere, furere*; a fugí de *strecla* : *strecl'edia chiaru bouii injugati la aratru si fugu cu acestu-a cu totu preste câmpu*; metaforice : a) *a streclá*=*a leuá fug'a*, a fugí orb'a, in câtu se nu se mai pota opprí; b) *a streclá*=*a se infuriá*.

STRENA, s. f., *strens*, (fr. *étrenne*); daru de annulu nou : *am comperatu strene se dau copilliloru si amiciloru.*

STRENGARIA, *strengarire*, etc.; vedi *strangaria, strangarire*, etc.

* **STRENUARE**, v., *strenuare*; a fi *strenuu*.

* **STRENUITATE**, s. f., *strenuitas*; calitate si fapta de *strenuu* : *alacritate; diligentia, promptitudine, activitate, etc., strenuitatea anticiloru, strenuitatea terraniloru nostri.*

STRENUITARE, etc. vedi *sternutare*, etc.

* **STRENUU**, -a, adj., *strenuus*; paratu la lucru, la labore : *alacre, activu, nefatigabile, nepregetatoriu, etc. : barbatii strenui su mai utili terrei de câtu celli boni de gura; cine e bonu de gura si reu de lucru, nu e si nu pote fi strenuu; militarii celli mai strenui; celli strenui nu sciu de frica, cumu nu sciu de fatiga; mulierea strenua, nu dorme peno in prandiu; mulierile strenue su si caste; strenuu in lupte, strenui in pericle si nevoie; si cu sensu reu : strenuu=turbulentu, nestemperatu : metaforice si despre lu-*

eruri : labore strenua, corpa strenua, bracie strenue; strenua incitia, strenue miscari, fupte strenue.

STREPEDIRE, etc., vedi strepidire, etc.

STREPERE, strepui, strepitu si strepitu, v., strepere; a face scommota mare, a tipá, strigá se íee urecelele cuiva, se l'assurdesca, a face mare larma, violentu tumultu : strepeau in amendouc armatele; ce strepi ca una móra stricata? strepara buccinle si tubele; strepu torrentii inflati de apcle nevei in dissolutione; strepe selb'a de unu murmuru confusu; strepu urecelele de clamori; strepe luciulu marci de milli de remi ai naviloru; strepeau montii de sonitulu flueriloru si tympanoloru; metaforice : strepe de gloria nomele lui, strepa de rumori strat le urbei.

STREPIDIRE = strepedire. (pre a locuri sterpedire), -escu, v., (dentes, aciem) retundere, obtundere, hebetare, obstupescere; a ebetá, a ammortí, inlemní, lipsí de sentire, de potere, de miscare, etc., in specie : a strepidi dentii, a se strepidi dentii; ne strepidimu dentii, mancându lueruri acre si acerbe; se strepidescu dentii mai vertosu de pome necopte si acerbe, — a strepidi dentii cuiva = a isfermá; — vedi strepidu.

STREPIDITU = strepeditu, (pre a locuri sterpeditu), -a, adj. part. s., (d'in strepidire), hebetatus, obtusus.

STREPIDITURA, (pre a locuri sterpeditura), s. f., hebetatio, stupor (dentium); actione de strepidire, déro mai vertosu, effectu allu aeellei-asi; in specie : strepiditur'a dentiloru; de multu tine strepiditur'a tea, strepiditur'a calului.

STREPIDU, -a, adj., hebes, stupidus; ebete, ammortitu, inlemnitu, etc., vorbindu in specie de denti : denti strepidi; de ce ve negligeri si lassati dentii atátu de indelungu strepidi? si cu sensu transitivu, care face dentii se fia strepidi : pome strepidi; vulpea disse co nu i placu strugurii strepidi; in acestu sensu, strepidu = acerbu, astringente, ammortitoriu, etc.

STREPITARE, v., strepitare, (d'in strepitu de la strepere), a face strepitu,

si prim urmare cu sensu intensivu pre longa strepere : strepita ripele sub ictulu undeloru, strepita si undeie sub violenti'a ventului; strepita pamentulu sub unghiele armessariloru.

STREPITU, pl.-e, strepitus, (de la strepere); scommota mare, larma, clamore, resunetu, urletu, bubuitu, etc. : fremitu, strepitu si clamore pre totindine; strepitu morei e mare, déro si mai mare e strepitu morci frante, cumu si strepitu carraloru frante si neunse; strepitu portiloru neunse pre cardinile loru; strepitu unghieloru calliloru unitu cu strepitu tubeloru si armeloru; strepitu de pantice; — in sensu mai mitigatu : strepitu citarci a latari cu strepitu potioreloru de saltatori vivaci.

† STREPSI-, si strepto-, (στρέψις = torcere, întorcere, si στρεπτός = torsu, întorsu, amendouc de la στρέψει = torcere, întorcere), in composite scientifice: strepsiceru, -a, adj. s., strepsiceros, (στρεψικέρος, fr. strepsicère, d'in κέρας = cornu), care are corne torte, tortochiate in spirale, ca subst. m., strepsiceru sau strepsicerote, genu de animali cu assémini corne; strepsichrota, -a, adj. s., (fr. strepsichrote, d'in χρώς gen. χρωτός = pelle, corpu), care are corpu tortu, tortuosu, care si póte tórce corpulu si formá mai multi cercini, ca subst. pl., sterpsichrotele, ordine d'in classea reptililoru serpenti; strepsipteru, -a, adj. s., (fr. strepsiptère, d'in πτερόν = aripa), care are aripe tortuose, sau care si pote torce aripele, ca subst. pl. strepsipterele, ordine d'in classea insectelor; streptaptodactylu, -a, adj. s., (fr. streptaptodactyle, d'in ἄπτός = care prende, aptu a prende, si δάκτυλος = degitu), care are petiore cu degite torte si apte a prende, subst. pl., streptaptodactylele, familia de passeri rapaci; streptocarpu, -a, adj., (fr. streptocarpe, d'in καρπός = fructu), care are fructe torte in spirale; streptopetalu, -a, adj., (fr. streptopétale), care are petale torte; streptophoru, -a, adj., (fr. streptophore, d'in στρεπτός = collanu, si φέρειν = portare), care porta, are la guttu collanu : papagalli streptophori; streptopode si streptopu, -a, adj., (fr. strep-

tope, d'in ποῶς gen. ποδός = pede), care are petiorulu sau stipulu *tortu*, s. m. *streptopodele* si *streptopulu*, genu de plante monocotyledonie; *streptostachu*, -a, adj. s., (fr. *streptostachys*, d'in στάχυς = spicu), care are *spicu tortu*, s. m., *streptostachulu*, genu de plante monocotyledonie d'in famili'a graminieloru; *streptu*, -a, (στρεπτός = streptos; vedi la inceputu): *uva strepta* = *uva torta*, si absolutu *strepta*, s. f., specia de *uva* de assémine forma.

STRIA, s. f., *stria*, (fr. *strie*); linia derepta aduncu trassa, canaliculu, crestatura, etc.; in specie: a) *strie de colonne* si *de alte opere architectonice*; b) *strie de frondie, de folie, de scortie de arbori*; c) in genere: *striele palmeloru omului*; *striele de pre frontile betraniloru* = *cretiturele*; *striele unui vestimentu sunt sau vergele diversicolori sau plicurile, indouiturele*, (vedi si *striga*).

STRIARE, v., *striare*; a muni, semná, orná cu *strie*, (vedi *stri*), a trage linie aduncate, a aduncá: *a striá columnele cu douedieci de strie*; *crini striati*, *conce striate*, *fustellu striatu*, *scorti'a celloru mai multi arbori e striata*.

STRIATU, -a, adj. part. s. (d'in *striare*); *striatus*, (fr. *strié*).

STRIATULA, s. f., (fr. *striatule*); 1. deminutivu d'in *stria*; 2. applicatu in specie si la unu genu de plante cryptogame d'in famili'a licheniloru.

STRIATULARE, v., a semná, muni cu *striatule*, (vedi *striatula*): *colubre striatulate*.

STRIATULATU, -a, adj. part. (d'in *striatulare*; compara fr. *striatulé*).

STRIATURA, s. f., *striatura*, (d'in *striatu* de la *striare*); actione de *striare*, déro mai vertosu, effectu allu acestei actione: *striatur'a unei colonne, striaturele palmeloru*.

***STRIBLIGINE**, s. f., *stribligo*, (compara στρεβλός = strâmbu); strambatura, scalciatura, si in specie, scalciatura de limba: *solecismulu, barbarismulu, stranismulu in limba su atâte stribligini de limba*.

STRICA, s. f., vedi *stricare*.

STRICARE, v., (contrassu d'in *estricare* = *extricare*), cu intellesu forte

largu si variu: 1. in genere cu intellesulu cellu mai largu de: *nocere, offecere, lădere, violare, detrimentum inferre, vim inferre, in pejus mutare, turbare, perturbare, disturbare, vitiare, corrumpere*; a vettemá, a face mai reu, a deteriorá, a turburá, vitiá, etc.: *ce e prea multu sau prea pucinu strica; strica planteloru prea multa caldura si prea multa umiditate; nu strica se faci asiá, déro ce strica si altramente*; prov., *doue mancaru nu strica, ci neci un'a strica; nemine nu strica omului mai multu ca omulu; prea multa mancare strica stomaculu sau stomacului; pomele necopte strica sanitatei sau sanitatea; brum'a, frigulu strica flori, pome, frugi, si: strica floriloru, pomeloru, frugeloru; a si stricá unu oclu, omu stricatu de unu oclu; prea multa lumina strica oculi sau oculiloru; a stricá ceva, si: a stricá cui-va; buccatarinulu pucinu preceptu strica tote câte se adducu comperate se le prepare de mésa; s'au stricatu orologiele, s'au stricatu doue rote de la carru; cu instrumente stricate stricámu si lucrulu la care le aplicámu; precumu vinulu bonu se strica cu dressuri reu intellesse, asiá si faciele se strica cu dressuri venenate; versatulu, bubatulu inco strica faci'a omului: omu stricatu de versatu, omeni stricati de unu oclu, alti stricati de amendoui oculi; sartoriulu ti a stricatu vestimentulu, ti a stricatu si materi'a de vestimentu; in sensu ideale: a stricá pacea, repausulu cui-va; a stricá bon'a intellegere intre omeni; a stricá amicitia; prov., a stricá brendi'a; a se stricá amicii: amici boni se strica pentru nemicuri; se strica joculu, se strica ospetiulu, se strica pertrecerea; a stricá planulu cui-va; a stricá pre cineva d'in calle, d'in lucru;—a stricá cas'a cui-va, nu numai cu intellesulu generale d'in acestu paragrafu de: a face cas'a mai rea, sau de: a construge cas'a cu defecte; ci si cu sensuri particulari ce voru ocurre mai la valle, cumu: a) a stricá cas'a cui-va, a surpá, derapiná: au stricatu casele tote peno si baseric'a; b) a stricá cas'a cui-va, a sparge, a predá: latronii stricaru si calcara casele mai*

multoru-a; c) a strică cas'a cuiva, a despartí, a divortiá : a dou'a dí dupo comuniá stricára cas'a; d) a strică cas'a cuiva, a bagá zizania între conjugi si alti membri ai familiei; e) a strică cas'a cuiva, a seduce, demoralisá pre unulu sau pre amendoni conjugii : nu numai maritií, ci si ursorile strica cas'a propria si casele altoru-a, etc.; 2. in specie : a) ruere, dirnere, demoliri, destrunero, a deriná, surpá, destruge, etc. : apele rodu si strica ripele; dentele tempului rode si strica tote; totu ce essiste se si strica; invasorii stricára tote castrele si cetatile; inimiculu incense si stricá tote gránele de pre câmpu; gâscele selbatice. locustele si alte animalí strica buccatele; porcii si caprele strica mai vertosu vinele: totu ce au edificatu strabonii, s'au conjuratu strainii si veneticii a strică : ni au stricatu datinele, ni au stricatu commerciulu, ni au stricatu industriale; b) vulnerare, cædere, occidere, a vulnerá, taliá, occide, perde, etc. : a strică calulu la spinare, se strica bouii de jugu la cerbice; prov., a se strică la cefa; selbele strica callii; barbarii stricára mare parte d'in populationea terrii: venatorii strica multe fere, déro si multe alte animalí; a si strică unu petioru cu scurea: a si strică mai multe cõste cu impunsure de cutitu; c) rambere, laniare, lacerare, frangere, effringere, a rupe, frânge, sparge, sfermá, sfasciá, spanticá, etc. : s'au stricatu tote butile si butonice, s'au stricatu tote óllele, s'au stricatu totu ce erá de vitru si de pamentu; a si strică unu ossu, unu flueru de petioru; ne stricára tote navile; si au stricatu vestimentele si calciamentele,—inse : vestimentulu se strica, nu numai rupendu-se, ci se strica si rodendu-se, portandu-se, etc., (vedi si mai diosu); d) terere, conterere detere, rodere, corrodere, a róde, a vettemá prin frecare : asiá se strica assile, se strica pannurele; se strica gutturile prin catene; se strica ripele, se strica costele collineloru, se strica monti gigantici; se strica ensesi obiectele de metalle : se strica monetele de argentu si de auru; e) uti et abuti, consumere, per-

dere, pessumdare, prodigere, a consume, a usá, a portá si invechí, a resipí, a perde, etc. : ca se faceti una mica ponte, ati stricatu una mare padure; cumu de stricati asiá currendu came-siele si calcionii? de ce buccatariulu strica atátu untu cu modulu seu de preparatu buccatele? se strica multa charteia pentru scoterea correcta a unei colle de typariu; ce de charteia si ce de curti strica puschii de copilli; de ce stricati bannii pre seccature?—bannii, monet'a se strica nu numai prin resipa, ci se strica si prin usu, se strica si prin amestica de metallu in proportioni illegitime, se strica mai vertosu prin adulterare, falsificare, asiá eo : in respectulu banniloru, se strica=se resipescu, se falsifica, etc.;—prov., nu stricati ordiulu pre gâsce; f) corrumpere, vitiare, dissolvere, putrefacere; rancescere, putrescere, perire, degenerare, villescere, a dissolve, a scadá, a debilitá, a perde, si mai allessu ca refl., a se strică = a degenerá, a putredí, a se dissolve, a rancedí, a se imputí, etc. : se strica carnea tinuta multu; se strica si ap'a, si aerulu; se strica laptele; se strica sementi'a de plante, se strica sementi'a de vite; ce ne puncti se muncámu untu stricatu, venatu stricatu? arruncati in collo liepurele stricatu; buccatele stricate, si beuturile stricate sunt venene; corpurile morte incepu currendu se se strice; in pamentu se dissolvu si se strica cadaverele; g) in sensu morale, civile si sociale, inco occorre stricare cu multe si varie sensuri : α) rescindere, abolere, nullum facere, a face nullu unu actu, una involire, conventione, obligatiune, etc., a intoree, a nu mai vré ce a vrutu, a nu face ce a promissu : se stricámu vendiarea, comperatórea, scâmbulu de eri; a strică contractulu; se strica pacea inchiata; se strica sponsaliele; nu se póte strică regulamentulu; de ce vreti a strică mercatulu?—in sensu mai estensu : a strică amiceti'a, a strică cu tota lumea, a se strică cu toti, etc., (vedi si susu la inceputu); β) a strică cu bannii = a corrumpe, a comperá pre cineva in favorea sea : a strică iudicii; a strică

pre unii d'in appretiatori; 7) pellicere, decipere, depravare, porvertere, corrumpere, dissolvere, violare, dedecorare, stuprare, a amnagi, a seduce, si de aci, a deprava, a perverte, etc. : a strica copillii prin essemple velle; copillii se strica si multa inco prin refaciari; tu esti copilla stricatu: omeni stricati si perversi; a strica si desonorá fete: societatea e putrida si stricata in tote stratele ei: cu stricati si depravati se nu te aduni.

STRICATIOSU,-a, (d'in stricatu, de la stricare), corruptibilis, destructibilis; mortalis, caducus; nocens, nocuus, noxius, perniciosus, destructor; 1. cu sensu passivu : care se pote strica, care se strica currendu si facile, peritorium, moritorium. etc. : *tote alle lumei su stricatiose; corpulu e stricatosu: éro suffletulu nu e stricatosu; florile su stricatiose, déro intre flori erinii sunt forte stricatosi; 2. cu sensu transitivu : care strica, stricatoriu, destructoriu, corruptorium, damnosus, perniciosus, etc. : dresurile cu venene su stricatiose faciei femineloru; pómele verdi si necopte su stricatiose stomacului; prea multa umiditate e stricatosu planteloru.*

STRICATIONE, s. f., corruptio, destructio, perturbatio, depravatio, dissolutio, putrefactio; nocentia, pravitas, corruptibilitas, noxa, detrimentum, damnum, jactura; 1. actione de a strica, si de a se strica : *stricatione stomacului prin escesse de imbuibare; stricatione ripeloru prin batali'a undeloru; stricationea untului, carnei, sementiei; tote alle lumei su in continua stricatione, numai suffletele nostre nu su supuse stricationei; stricationea datineloru; 2. déro ca mai dessoru, effectu, statu produssu prin actionea de a strica si de a se strica : stricationile patite de navi in fortune; stricationea facuta de vite seminaureloru ceremu a fi desdumnati de tote stricationile addusse noue in commerciulu nostru; nesufferite su stricationile soriceloru prin cascle ómeniloru; latronii facu mari stricationi calatoriloru; mari stricationi facura in terra Tatarii si Turcii; de mai multi*

anni. epizootiele facu stricationi in vite. éro locustele stricationi in gráne:—stricationea firei omenesci, stricationeu si pravitateu d'in teneretia se incuba in omu; appera-ne, Domne, de totu stricationea si spurcationea.

STRICATORIU,-tória, adj. s., destructor, corruptor, depravator; nocens, nocuus, maleficus, damnosus, perniciosus, etc.; care strica : *pissicu stricatoria, sorici si mai stricatori, déro nemicu nu e mai stricatoriu omului de cátu ómenii stricatori; stricatori de case; stricatori de pace. de repausu; alimente stricatorie stomacului; imbuibarca e stricatoria sanitatii; caldur'a prea mare e stricatoriu de plante.*

STRICATU,-a, adj. part. s. (d'in stricare), destructus, corruptus, perturbatus, læsus, violatus, fractus, dissolutus, putrefactus, malus, pravus, etc. : *sementia stricata, buccate stricate, ómeni stricati si miselli; celli stricati sunt applicati la stricatu; stricatulu sponsaliloru.*

STRICATURA, s. f., destructio, corruptio, perturbatio, fractio, læsio, noxa, damnum, detrimentum, jactura; actione de stricare. déro mai vertosu, effectu de stricare : *stricaturele addusse caseloru nostre; stricatur'a selbeloru.*

* STRICTETIA, s. f., (it. strettezza), angustia; diligentia, scrupulositas; calitate de strictu : *stricteti'a locului, vestimentului; stricteti'a peptului, frontei; déro ca mai desu si de regula, in sensu morale de : diligentia, essactitate, scrupulositate, rigore, constantia, severitate, etc. : a si impleni cu strictetia detoriele, promissete, obligationile; a se tine cu strictetia de ce a promissu.*

* STRICTIVU,-a, adj., strictivus; (d'in strictu, de la stringere), care stringe, aptu a stringere.

* STRICTORIU,-tória, adj. s., strictor; (d'in strictu, de la stringere), care stringe, storce : *strictoriu de olive, de uve.*

* STRICTU,-a, adj. part. (d'in stringere), strictus, (it. stretto, fr. strict si étroit), angustu, indesatu, desu, tare, etc. 1. proprie : *usia forte stricta, gaure stricte, calciamentu strictu; stricte margini, pantice strictu; aeru strictu, care*

stringe, rece; 2. mai allessu, in sensu metaforicu, a) in genere, neci mai multu, neci mai pueinu, câtu adjuge, cu cea mai mare parsimonia : *ne multiamimu cu strictulu necessariu, cu strictele necessarie*; b) in specie, a) despre coventu, scurtu, concisu : *stylulu strictu, frase stricta*; ß) despre detoria, dereptu, etc., severu, rigorosu, scrupulosu, punctuale : *derepturi stricte, dereptulu strictu e a desca in contradictione cu ecitateu; a si face strict'a detoria, strict'a obligatione; strict'a implenire a promisseloru; stricta judicata, strictu logica.*

* STRICTURA, s. f., strictura, (d'in *strictu* de la *stringere*); actione de *stringere*. déro mai vertosu, effectu allu a-estei actione, (vedi si *strinsura*) : *stric-tur'a besiceî ulului.*

* STRIDENTE, adj. part. pres. (d'in *stridere*), stridens, (fr. strident); care *stride* : *voce stridente, stridentile rote alle carraloru neunse.*

* STRIDERE, *stridw*, *stridutu*, v., stridere, (affine cu gr. *στρίδω*); a emitte sonu acutu, pertunditoriu, de regula confusu : a siuerá, scartií, tinní, etc. : *sagettele stridu in acru; stride ventulu in selbe, stridu si frondiele de ventu violentu; stride ferrulu arsu cofundatu in apa rece; stridu cardinile grillaloru porti de ferru; stride greierulu; stridu assile carraloru neunse; caudu morbozulu stride d'in denti, e in braciele mortei; stridu armele in mânule luptatoriloru impatienti; stridu aripel vulturului si altoru passeru cu rapidu sboru.*

STRIDELLA, s. f., ostrea: proprie, deminutivu d'in *stridia*: leuatu inse si eu intellesu de *stridia* in genere.

STRIDIA, (*ostridia*), s. f., ostrea, vedi *ostraca*.

* STRIDORE, s. f., stridor, (fr. stridor); impressione facuta priu actionea de *stridere* : sonu acutu, pertunditoriu, si de regula confusu, sineru, etc. : *stridorea serpelului, elephantului, simiei, steli-lionului, asinului; stridore de selbaticu, nu voce de omu cultu; stridorile procel-laloru, funiloru; stridorile usieloru, portiloru, carraloru, mai allessu roteloru neunse; stridorea penneloru, vestimen-*

teloru lunge pre pamentu; stridorile ple-bei; stridorile strigei; stridorile urecle-loru.

* STRIDULARE, v., (fr. striduler); a fi *stridulu* : *greierii stridula.*

* STRIDULATIONE, s. f., (fr. stridulation); actione de *stridulare* : *stridulationile fluerului, stridulationeu ci-cadei, greierului.*

* STRIDULU, -a adj., stridulas, (d'in *stridere*); care *stride*; in specie, care e depresu a *stridere* : *stridul'a cicade, stridulele sagette, stridul'a striga; sup-tire si stridula voce.*

STRIGA, s. f., striga, strix, (it. stre-ga, isp. estriga, estrige, port. estrige, v. fr. estrie, alb. striga); 1. in acellu-asi sensu cu forma *stria*; in specie : *suleu*, si mai allessu, linia de manuci secerati, sau linia de érba, de fênu cos-situ; 2. *striga*, a) *cucuvella* passere de reu auguriu; b) spectru, fastasma, larva; in specie, spectru infernale, (lat. *lemu-res*, fr. revenant; vampire, vedi si *stri-goniu*), dupo credentiele populari, eredite se vede de la anticii straboni : *strig'a e unu emu mortu, ce nóptea esse d'in mor-mentu si merge se suga sangele celloru mai de aproape consungeni*; c) betrana fermecatoria, betrana indracita, cu dra-culu, cumu dice Românu, (*striga*=*sa-ga*, *maga*), care dupo credenti'a populare deochia copillii, ba le face si alte relle; d) specia de planta, *veratrum album*, *lycopodium*, Linn.

STRIGACE, si *strigaciu*, -a, adj. s., clamator, clamosus, rabula; applicatu a *strigá*, cui place a *strigá*, a sberá, a vorbí cu tonu mare si furiosu : *strigacii theatralui.*

1 STRIGARE, v., (strigare), quiri-tare (exquiritare), clamare, acclama-re, vociferari, invocare, per præco-nem pronuntiare; a emitte sonu sau voce potente, câtu se pote de tare, sau spre a chiamá pre cineva, sau spre a invocá adjutori, sau spre a annuntiá pre multi, pre publicu despre una pu-blicatione, despre una licitatione, etc., sau in fine spre a si espreme buccuri'a : *audiu strigandu pre strata; voce se audì strigandu d'in ceru; audira mortulu stri-*

gandu d'in mormentu; strigati celli ce poteti bene strigá pre socii ce ne au apucatu multu inainte: strigati omeni de diosu, strigati pre celli de susu, strigati pre celli d'in alte camere; se suira si strigara de pre coperimente; a strigá in gur'a mare, strigara câte le leuara gur'a; striga in gur'a mare, co voi l'atífuratu, au strigatu peno au raucitu, fora se i asculte nemine; striga cineva si bestie: striga cânii, striga bouii, striga callii, striga amnellii si ouile, striga galinele, striga catusiele; nu strigati candu si trage omulu suffletulu; strigati si plangeti si ve vagetati, dupo ce a repausatu; ce strigati si nu vorbiti? ce strigi la mene, ca unu leu? nu strigá asiá la noi, co nu ni e frica de tene;—la tene, còtra tene, Domne, striga tota sufflarea de pre pamentu: strigavoru onagrii de sete, si se voru adapá; se strigànu noi, omenii, dupo dereptate, si ni se va dá; strigu dupo tene, si neci te uiti la mene; striga custodii de nopte, se dea semne sau allarma; strigati omenii de pre calle la ospetiulu nostru. lipsitu de amici, la ospetiu toti fura voliosi si strigara de buccurìa: a strigá catalogulu, a strigá la catalogu. pre catalogu elevii, (vedi si mai diosu); striga si ânimele de buccurìa; striga sângele innocente versatu contr'a cellui ce l'a versatu; striga cogitulu, conscientia contra scelerile si infamiele, flagitiiele commisse;—in multe platie se striga la licitatione mercile fallitiloru: pre tote stratele se striga decretale Domnului pentru iusiorarea poporului de dari si angarie;—strigare se aplica apoi si la vocea potente a certoru animali: striga brosc'a in gur'a sèrpelui; striga leulu si tigrulu infricosiatu; striga si asinulu, de rumpe ureclele celloru ce l'audu; striga pissicele in furiele loru; striga vacc'a taurulu, sau vitellulu, striga cânene cadutu in gropa sau batutu; si de lucruri neinsuffletite: striga cardinea portei, striga assile neunse. (Pentru etymologia, compara it. gridare si sgridare, isp. port. gritar, v. isp. port. cridar si gridar, prov. cridar si esgridar, v. fr. escrier, n. fr. crier, refl. s'écrier).

2 STRIGARE, s. verbale, *quiriatio, clamatio, vociferatio, vocatio, acclamatio, lamentatio, lamentum, precatio, imprecatio, præconis pronuntiatio*; in t. s. verbului: *strigari de buccurìa, strigari de intristare: doue strigari licitatorie, si au se se faca si alte strigari de licitatione; strigarile vitelliloru, amnelliloru, dupo mammele loru: strigareu sângelei versatu, strigareu conscientiei mostratatorie de criminele commisse.*

STRIGATORIU, -tória, adj. s., *clamator, clamorosus, præco*; care *striga: muliere strigatoria; audimu voci strigatorie, vocea strigatoriului in desertu; in specie, cellu ce striga la licitatione, sau cellu ce annuntia prin strigare sciri publice: doui strigatori mergea inaintea carrului de triunfu, proclamandu faptele eroice alle triumfatoriului. (Compara si it. gridatore si sgridatore, isp. port. gritador, prov. cridar si cridaire, fr. crieur, criard).*

STRIGATU, -a, adj. part. s., (d'in strigare), *vocatus, clamatus; clamor, convicium, l. in genere: strigati de mai multe ori nu resposera; lucrurile strigate la licitatione nu s'au adjudicatu; merce de pusu si de strigatu in licitatione; strigatulu de trei ori allu strigatoriului se fece in regula; 2. in specie, a) strigatu, (cu a obscuro), e in locu de strigetu, strigitu, ca si âmbletu, sau âmblitu, pre longa amblatu si însémna actulu si effectulu actionei de strigare: unu strigatu ca de leu; strigatele si vágetele copilliloru atrassera la densii una lupa; ce su aceste strigate si sbérite? b) strigatu, -a, adj. part., strigatus; dispusu in strige, striatu; (vedi striga sub 1).*

STRIGATURA, s. f., *clamatio, vocatio, vociferatio, conviciam, clamor; incantatio, veneficium; actione de strigare, déro mai vertosu, actu si effectu, modu de strigare: trageti una bona strigatura sociloru si câniloru de la oui; ce va se dica acésta strigatura a tea contr'a mea, in specie: strigatura=descanticu, farmecu, fapta de striga; (vedi striga contra finitu).*

STRIGETU, s. m., vedi *strigatu*.

STRIGE, s. f., *strix, (στρίγξ, vedi si*

striga); proprie, care emite *strigate*, sau voci acute si pertunditorie applicatu inse in specie, 1. la una passere de reu auguriu : *cucuvella*; 2. la linia aduncu trassa : sulcu, canaliculu, dunga, gaura lunga, etc.

* STRIGICOLLU, -a, adj., (fr. *strigicolle*); care are *collulu cu strie sau striatu* : *insecte, musce strigicolle*.

* STRIGIDE, adj. s., (fr. *strigide*); care sémina cu *strig'a* = *strigea*; subst. pl., *strigidile*, familia de passeri d'in ordinea rapaciloru, cari au de tipu genulu *striga* = *strige*.

* STRIGILE, s. f., *strigilis*, (fr. *strigile*); specia de raditore, de tessella, sau peria de cornu sau de metallu, servindu : a) la raderea pellei in bania; b) la raderea gladiatoriloru de oliulu de olive, cu care si ungeau pellea la inceputulu luptei, si care se amestecá, in tempulu luptei, cu multa sudore si pulbere : *acésta amestecatura trassa cu strigilea de pre pellile gladiatoriloru se clamá strigmentu si se vendea cu mare pretiu, co-ci strigmentulu strinsu asiá cu strigilea trecea de excelente remediú pentru multi morbi*; 2. metaforice, a) instrumentu chirurgicalu, de form'a *strigilei*, cu care se stillá unu licidu in urecl'a morbosa; b) genu de plante d'in famili'a meliaciloru; c) genu de conchyliu; d) genu de plante cryptogame d'in famili'a fungiloru.

* STRIGILIFORME, adj., (fr. *strigiliforme*); care are *forma de strigile*, care e forte aspru la tactu.

STRIGITU, pl.-e, vedi *strigítu*.

* STRIGMENTU, pl.-e, *strigmentum*, (d'in *stringere*); ce se *stringe* d'in raderea unui ce; in specie, sorde ce se rade de pre pelle, (vedi *strigile*).

* STRIGOCEPHALU, -a, adj. s., (fr. *strigocéphale*, d'in *κεφαλή* = capu); care are *capu cu strigi* = *strie, striatu*; s. f., *strigocephal'a*, specia de *conca fossile*.

* STRIGOIDE, adj., (fr. *strigoïde*); care sémina cu passerea *strige* : *passeri strigoïdi*.

STRIGONIU, (cu *n* molliatu, *strigoïu*), s. m., larva, lemures, spectrum; *sagus, magus*; 1. in genere, spectrum, fantasma, *stafia*, umbra, imagiuea unui

mortu, ce vine se sparie si se tormente pre viui; 2. in specie, a) mortu immormentatu, care, (dupo credentiele poporului), esse d'in momentu nóptea si vine se suga sângele unui viuu; b) farmecatoriu; — si femin. *strigonia*, (cu *n* molliatu, *strigoia*); inse numai cu intellesu de : *saga, venefica, betrâna farmecatoria*; de aci, muliere urrita, rea si nesuferita; (vedi *strigosu, striga*, etc.)

* STRIGOPODE si *strigopu*, -a, adj., (fr. *strigopode*, d'in *ποῦς* gen. *ποδός* = pede); care are *pedi sau stipi striati*, cu *pedi* sau *stipi* aspri la tactu.

STRIGOSU, -a, adj., *strigosus*, (fr. *striguenx*); 1. macru, suptire, debile, care n'are carne pre ellu, care a remasu numai cu pellea si ossele, etc. : *callu strigosu, boui strigosi, muliere strigosa*; metaforice, despre discursu : *oratione strigosa, scriptori strigosi*, seccu, aridu si fora ornamente; 2. plenu de *strige* = *strie* : *scortie de arbori strigose, fronte de betrânu strigosa*.

STRIMPTARE, *strimptorare, strimptu*, etc.; vedi *strinctare, strinctorare, strinctu*, etc.

STRINCTARE = *strimptare*, (redussu in *strimtare*), -*ctiu*, v., *stringere, adstringere, aretare, coaretare, augustare; minare*; a face *strinctu* = *strimptu*, (*strimtu*) : a *strinctá callea, a strinctá uside, ferestrele, camerele, curtea, gradin'a; a strinctá vestimentele, calciamentele, a strinctá basea si a largi verticele nu e bene; a strinctá gaurile, gropile; a strinctá pandiele; a strinctá vasele, butile, butoniele, ollele*.

STRIMTATU = *strimptatu*, (*strimtatu*), -a, adj. part. s., (d'in *strinctare*), *coarectatus, augustatus*.

STRINCTATURA = *strimptatura, (strimptatura)*, s. f., *angustatio, angustia*; actione de *strinctare*, déro mai vertosu, effectu, statu produsu prin acésta actione : *strinctatur'a prea mare a ferestreloru*.

STRINCTORARE = *strimptorare, (strimtorare)*, -*ctiu*, v., *constringere, cogere, urgere, inopia laborare*; a aduce, a pune, a appucá la *strinctore*, in *strinctore* = *strimptore, (strimptore)* : a

strinctorá pre adversariu; *nevol'á* ne a *strinctoratu* a face asiá; a *strinctorá* pre creditati se si solva detoriele: a *strinctorá* pre cineva de tote pãrtile. — in specie, a pune in *strinctóre* de *argentu*; si reflex. a se *strinctorá* = a nu avé d'in destullu, a fi in lipse: *me strinctoreduu singuru*, ca se dau voue; *cu mare strinctorare* d'in parteu nóstra indestullánu lipsile vostre; *de unde se ve impromutu*, cându si eu su *strinctoratu forte*?

STRINCTORATIONE = *strimptoratione*, (*strimtoratione*), s. f., **coactio**, **urgentia**, **inopia**; actione si mai vertosu effectu allu actionei de *strinctorare*: in *strinctorationea*, in care me aflu si eu, nu ve potu face neci unu adjutoriu.

STRICTORATORIU = *strimptoratoriu*, (*strimtoratoriu*), -a, adj. s., **coactor**, **urgens**; care *strinctorédia*.

STRINCTORATU = *strimptoratu*, (*strimtoratu*), -a, adj. part. s., (d'in *strinctorare*), **constrictus**, **coactus**, **inopia laborans**: *strinctorati* de inimici longa unu riu aduncu, eroicii luptaci se arruncara in apa si se innecara toti.

STRINCTORATURA = *strimptoratura*, (*strimtoratura*), s. f. **coactio**, **urgentia**, **iuopia**; effectu allu actionei de *strinctorare*: *fugira* si leuara lumea in capu de *strinctoraturele* multiloru creditori.

STRINCTORE = *strimptore*, (*strimptore*), s. f., **angustia**, **angustiã**, **anger**; **urgentia**, **inopia**, **miseria**; **impedimentum**, **obstaculum**; **fretum**; (d'in *strinctu* = *strimptu*, *strimtu*, de la *stringere*); ceva ce *stringe* sau se *stringe*, ceva *strinctu*, si a nome, 1. concretu: a) locu *strimptu*, locu infundatu: *strinctóre* de monte, prin *strinctorile* montiloru; *pentru* cellu ce fuge de inimicu, unu riu, unu muru, e una *strinctore* inaintea *persecutoriului*; b) parte de mare *strimpta* intre doue alte mari vaste: *indicati*, *scolari*, *strinctorile* mãriloru *Europei*; 2. abstr., a) in genere, angustime mare: *strinctórea* unoru-a d'in *strate* *impedica* *communicationile* *cetatianiloru*: b) in specie si metaforice, α) *nevolia*, *incurcatura*, *periclu*; β) *lipse* de victuali, *mare lipse*: a fi in *strinctore* *mare* de

argentu; *strinctorea* adduce pre omu la multe *umilentie*; cumu se scapãmu de *nevoliu* si de *strinctore*?

STRINCTORIU, *strimptoriu*, (*strimptoriu*), -tória, adj. s.; **stringens**, **arctans**, **strictor**; care *stringe*; s. f., *strinctória* = *strinctóre*; vedi *strinctóre*.

STRINCTU = *strimptu*, (*strimtu*), -a, adj. part. (d'in *stringere*), **strictus**, **adstrictus**; **arctus**, **angustus**, (it. stretto si strinto, ispan. estrecho si estrieto, port. estretto si estrieto, prov. estrech, estreg si estreit, fr. étroit, si strict); *opusu* la *largu*, *amplu*, *vastu*, 1. proprie: *calle* *strincta*, *strata* *strincta*; *strate* *strincte*, *usie* *strincte*, *ferestre* *strincte*; *porta* *strincta*; *casa* *strincta*, *camere* *strincte*; *vestimentu* *strinctu*, *vestimente* *strincte*; *calcioni* *strincti*; *vasu* *strinctu*, *bati* *strincte*; *curte* *strincta*, *gradina* *strincta*, *patu* *strinctu*; *agru* *strinctu*, *cetate* *preu* *strincta* *pentru* *numerulu* *populationei*; *gropa* *strincta*, *gaura* *strincta*, *annellu* *strinctu*, *cercuri* *strincte*: a face unu *cercu* de ómeni *strinctu*; *comesie* *strincte* *pentru* *copillu*; *carrutia* *strincta*, *pentru* *atãti* *callatori*; *scola* *strincta*, *theatru* *strinctu*, *fronte* *strincta*, *peptu* *strinctu*, *palme* *strincte*, *gura* *strincta*; — 2. metaforice si in specie, a) despre mente, ânima, etc.: *mente* *strincta*, *idee* *large* *nu* *intra* *in* *menti* *strincte*; cumu se *incapa* *in* *spirite* *asiã* *de* *stricte* *conceptioni* *asiã* *de* *vaste*? *ânima* *strincta*: *ómeni* *strincti* *de* *ânima*, *ca* *strincti* *de* *mente*; *sunt* *si* *ómeni* *strincti* *de* *vederi*, in sensu differitu de: *ómeni* *scurti* *de* *vedere*, b) despre intellessu, semnificatione a coventeloru: *sensu* *strinctu*. *opusu* la *sensu* *largu*: in *insemnarea* *strincta* a *coventului*; c) despre stare, avere: *avercu* *nostra* e *strincta*; d) *strinctu* = *essactu*, *accuratu*, *justu*, *scrupulosu*, *rigurosu*, etc.: *drepturi* *si* *detorie* *strincte*, (vedi *strictu*); 3. ca subst. reale, *strinctulu*: a) in genere: *strinctulu* se *opune* *la* *largu*; in *strinctulu* *locului*, in *strinctulu* *callei*, etc.; b) in specie, prov., *tu* *esti* *in* *largulu* *teu*, *eu* *su* *in* *strinctulu* *meu*: *m'ai* *addassu*, *m'ai* *appucatu* *la* *strinctu*; *voliu* *se* *essu* *si* *eu* *d'in* *strinctu* *la* *largu*.

STRINCTURA = *strimptura*, (*strimtura*), s. f., adstrictio, aretatio; angustia, angustia, (d'in *strinctu*, de la *stringere*); actione de a *stringe*, a face *strinctu*, déro mai vertosu, effectu, statu produssu prin acésta actione, aprope in aceea-asi semnificatiune cu a formei *strinctore*: *strinctur'a guttului, gurci; strinctur'a multimei in giurdu oratorului; prin ucea strinctura nu trecu curra, asemeni strincture su pentru omeni cu petiorulu*.

STRINGA = *strunga*, s. f., montium fauces, angustia, septum, ovile, (d'in *stringere*); 1. in genere, locu *strinctu* si inchisu, cumu: passu de monte, *strinctore*; catinu de pesci viui, etc.; 2. in specie: a) locu inchisu cu gardu pentru vite; b) mai vertosu, locu inchisu cu gardu unde se mulgu ouile si stau in tempulu noptei.

STRINGERE, *strinsi* si *strinsei*, *strinsu*, *strinctu* si *strictu*, v., *stringere*, *adstringere*, *constringere*, *cogere*, *colligere*, *amplecti*, *plexari*, *complecti*, *percepere*, *contrahere*, *coactare*, *angustare*, *premere*, *opprimere*, *comprimere*, *urgere*, *condere*, *recondere*, *coercere*, *ligula adstringere*, *illigare*, *densare*, *spissare*, *aeriter instare*, *constipare*, *involvere*, *plicare*, *complicare*, *vellicare*, *vincire*, *vinculis colligare*; *parare*, *comparare*, *congerere*, *acervare*, *coacervare*, etc., (it. *stringere* si *stringere*, *prov. estreigner*, fr. *êtreindre*); *oppussu la*: *lassare*, *largire*, *dissipare*, *neglegere*, etc., *a stringe*, ca affine cu *strangulare*, (gr. *σπράγγειν*), are sensulu fundamentale: *a preme cu potere*, *a apposa*, *pressá*, *pressurá*, *a contrage cu potere*, *a collegá*, *conjunge*, *college*, *reduce*, etc., sensu ce se traduce in urmatoriele: 1. in genere: *serpele se incollucesce pre inimiculu seu*, *si lu stringe asiá*, *de nu mai pote resufflá*; *ce me stringi asiá de guttu*, *in cátu nu mai potu respirá?* *se strangula celli ce se stringu de guttu*; *stringemu mân'a cuiva*, differitu de: *stringemu de mîna pre cineva*; *asiá si: stringe cineva pre altu cineva de nasu*, sau *stringe nasulu*; *stringe de braci*, cu se

lu dora sau se lu oppresca de ceva, ca se *i dea a intellege ceva*, etc.; *stringe in se in bracie cu amore si affectione*; *nutricea, mam'a stringe copillulu de nasu*, ca se se de-cepte, etc.; *in se acelle-asi stringu copillulu la peptu*, *la senu*, *la mamilla*; *stringu amicii in bracie*, *stringu pre ammentidatoriu de bracie*; — *ne stringu calciamentele*, *ne stringu vestimentele*, *cunellele stringu degitele*; *cingutorile, bránele si bracilele stringu tali'a*; *cercuri de ferru stringu rotele*, *stringu dogele buliloru si altoru vase*; *stringemu pome*, ca se *storcemu succulu loru*; *stringemu dentii de dorere sau ca se morsicamu*: *a stringe d'in denti de frigu*, *de frica*, *de menia de furia*; *a stringe d'in umeri*, *d'in spate*, cu multe si diverse semnificatiuni: *se stringu perii in code*, *in pepteni*, *in bette*; *se stringe si unu vulnu*; *se stringu bucele*, *ulcerile*, *plagele*, etc., (vedi si mai diosu); *stringemu si tragulu*, *intendendu*: *stringemu cingl'a callului*; *stringemu laciulu*, *nodulu*, *legatur'a*; *stringemu mân'a*, cumu *stringemu gur'a*, *ochii*, *palpebrele*: *a stringe mân'a*, a) ca: *a stringe pumnulu*; b) ca: *a stringe cotulu*; de aci: c) a trage, retrage mân'a, si: d) metaforice: α) a fi economu, mai multu inco ca economu, a fi avaru: *mâna strinsu*, *omu cu mâna strinsa*, *omu strinsu de mâna*; β) a si temperá mân'a, a nu amblá la ceva, a nu attinge cu mân'a ceva; in intellesu analogu: *a si stringe petiorle*, *a si stringe nasulu*; — mai departe: *se stringu cordele unui instrumentu*; *se stringe mai allessu arculu*; *se stringu vaporile in caldarile ce ferbu infundate*; *nu stringe prea tare arculu*, *co se rupe*; — *stringu mulierile si unii barbati cingutorile, vestimentele*; *se stringu in cingutori*, cumu *se stringu passerile in lucie*, *se stringu usiele*, *portile*, *ferestrele*, etc.; — metaforice: *a stringe cu cineva legaturele de amicitia*, *de consanginitate*, *de bona intellegere*, *de pace*, (vedi mai diosu); 2. in specie si metaforice, a) despre frugi, fructe, gráne, nutretiu si analoge: a college, accumulá, coacervá, etc., α) despre campu: *s'au strinsu ordiele de pre campu*, *nu s'au strinsu in se gránele*; e tempu de

strinsu perc, mere, prune, cânepa, linu; e tempu de strinsu manuclii in mergiti, mergitii in acervi, acervii in stoguri; a stringe olivele, ceresiele; β) ca de vendiare in magazine: e unu negotiatoriu ce stringe grâne de tota sementi'a; a stringe sementia de rapitia, de linu; nu essu in térra negotiatori cari se stringa buccate; γ) ca provisione, si despre materiali de constructioni sau alte usuri: a si stringe lemne pentru totu annulu; a stringe tote pentru constructiunea unei fabrice, unei scole, unei biserice; nu ne amu strinsu de alle mânca-rei pentru iérna; si formicele stringu pentru iérna si casuri de seccita; mai allessu: stringu provizioni de gura celli pauperi, stringu cersitorii cu bannulu, cu buccatellele de pâne; stringu inse si benevolitori zelosi elemosyne pentru pauperi, pentru biserice; stringu benefactori pentru benefaceri si adjutorie; b) despre averi, a castigá, aduná, accumulá, economí, pastrá, etc.: cu mari sudori au strinsu una mica summa de banni; nu stringe mari venituri dupo mosióra sea; a strinsu bietulu omu si vite si argentu; stringeti bannulu, co aveti nevolia de ellu; stringeti-lu de pretotindine cu onestate, cu labore, stringeti-lu apoi in diece legature, stringeti-lu mai allessu de lussu si de spese; cu bannulu stringi cumulu mare, cumu stringe formic'a cu grauntiulu; multi stringu averi mari, déro le resipescu fora computu; cine si a strinsu la tene-retia, are la betranetia; cine stringe bannulu, nu vine in nevolia ca singuru se se stringa de guttu sau altii se lu stringa de guttu; stringeti de pre diosu si d'in stercu, d'in gunoniu lucrurile ce costa banni; stringeti pung'a, stringeti mân'a, (vedi si mai susu: a stringe mân'a, mâna strinsa, etc.); c) despre dari, imposite, contributioni si analoge, a percepe, a aduná, a implení: nu ati strinsu capitatiunea pre annulu trecutu, si vreti a stringe cea de pre annulu acestu-a; properati a stringe remasele de contributioni; contributorii se plangu, co stringeti mai multu: — prin estensione: despre collecte, collec-

tioni de animali, de petre si alte analoge in scopuri scientifique: amu strinsu la museele nostre passeri, pesci si alte animali indigene; — s'au strinsu multe conchylie si petre; s'au strinsu serie insemnate de monete, de obiecte artistice, si se voru stringe inco spre completure; a stringe raritati si nouitati; d) despre vite, a aduná si formá armente pentru macellu; se stringu indestulle vite de taliare; d'in celle strinse si moru multe; prin estensione si de alte vite, a concentrá la unu locu: a stringe gallinele si celle alte passeri si a le inchide pre nópte; a stringe ouile si caprele la staulu, la strunga; a stringe callii si bouii in acellu-asi staulu; e) despre ómeni, a aduná, a uní la unu locu, a concentrá, etc.: omu cu omu se stringe prin sympathia; se stringu ómeni la conversatione, la vorba; se stringu se pertreca, se lucre, se se adjute; se stringu pre platie pentru commerciu sau pentru spectacle; se stringu la theatru, la biserica, la cafe-nelle; se stringu in strate, in gradine; ati strinsu multi invitati la ospetiu, la ballu; multime de auditori se stringu la acelle conferentie, in giurulu oratoriu-lui; vulgulu se stringe si se indésa la acellu canticu, la lectur'a acellei poesia; in specie: se stringu societatile de invetiati, de negotiatori, de artisti; se stringu consilie de statu, de judecie; se stringu camerele, adunantiele legislative; in adunantiele deliberanti se stringu si voturi; se stringu collegiele de allegatori, si voturile date de elli se stringu in urna; se stringu militari, si formédia oatea, inse: si ostile disperse de inimicu inco se stringu; a se stringe sub flammure, a se stringe in castre; a se stringe tote corpurile de armata; se stringu si rebellii sub arme; f) a retrage si pune la locu, a ordiná, regulá, etc.: a stringe copillii de pre strate; a stringe totu ce e prin curte, pre afora; se stringu ómenii mai de tempuriu, éro nu dupo mediulu noptei, in casele selle; a stringe asternutul, a stringe mesele, a stringe tote d'in casa; a stringe si pune tote in armarie; a stringe de pre diosu tote lucrurile din casa; absol.: n'amu

strinsu inco prin casa, d'in casa : α) nu amu dereticatu; β) nu amu leuatu, redicatu; γ) in specie, nu amu stersu, furatu; δ) nu amu adunatu, etc.; g) a contrage, *strinctá* = *strimptá*, angustá, indesá, si de aci : a comprime, infrená, marginí, stemperá, etc. : *frigulu stringe si condesa licide; se stringu funile de cânepa molliate, plouate; se stringu tote de frigu si de frica*; absol., *frigulu stringe*; a stringe spesele; a stringe in frêne : *stringeti bene callulu in frêne, in curelle*, (vedi mai susu : a stringe in cinglu); a stringe marginile locului; a stringe stratele; a stringe aci'a; a stringe casiulu, brendi'a; a stringe farin'a in saccu, pescii in putina; a si stringe vestimentulu pre pelle; a si stringe manicele : α) a le *strimptá*; β) a le *redicá*; γ) a le leuá de diosu, spre esemplu, si a le pune bene, etc.; metaforice : a stringe frasile, periodele; a stringe materi'a de scrissu; fora a si stringe planulu si ideele, nu se potu stringe ideele; inse : a stringe idee = a aduná, pará, inventá, recordá, etc.; h) a plicá, complicá, invólve, etc. : a stringe una scrissore; *stringeti velde, co vine fortun'a, stringeti si funile; rebellii strinsera flammur'a si se dispersera; stringeti pandiele, stringeti in sullu pannur'a; stringeti in patru acésta stoffa; stringe foli'a in doue; calcati si stringeti bene albiturele; rochia bene calcata si bene strinsa, asiá se se stringa totu de a un'a*; metaforice, a increti : ce *stringeti d'in sprincene? de ce stringi d'in nasu? a stringe pellea, rochi'a; mi ati strinsu reu velulu de capu*; i) a constringe, a pune cuiva sull'a in cósta, a urge : a stringe pre debitori se sólva la momentu detoriele; a stringe de guttu pre omu ca se l'impromute; *nevoli'a ne stringe se facemu si ce nu vremu; déco nu vreu, se i stringeti in tote curellele; ai nostri strinsera pre ininici se se dea fora conditioni; a appucá si a stringe de scurtu; ne prensa si strinsera se ne cautámu de lucrú*; l) a attinge usioru, a piscá, a scariá, déro si : a attinge mai greu, a vettemá, a vulnerá, si metaforice : a afflige, amarí, supperá, inveniná, implé de do-

rere, etc. : *aripele passerei abia stringu faci'a apeí; arm'a strinsesse numai pellea; navile stringu ripele; carrulu stringe murulu si rumpe d'in acestu-a una buccatella; rot'a stringe pilastrulu de longa calle; — dorerea ne stringe ánim'a; miseriele vostre mi stringu peptulu; — in specie despre morbu, dorere corporale, care appuca mai allessu copillii, pruncii : *prunculu e strinsu la peptu, la pantice, la guttu; ce liusioru se stringe copillulu acestu-a! nu suffere de strinsu, co-ci strinsulu trece cu trassulu.**

STRINGORE, s. f., *stringor*, actione de stringere : *stringórea frigului, stringórea fricei, stringorile lacieloru*, (vedi si *strinsore*).

STRINGUTORIU, -tória, adj. s., *stringtor*, *adstringens*; *coactor*, *perceptor*; *strangulator*, etc.; care stringe : *stringutoriu de contributioni; stringutorii de guttu ai callatoriloru; stringutori de armente.*

STRINSITU = *strinsetu*, pl.-e, s. m., *adstrictio*, *coactio*, *perceptio*, *collectio*, etc., (d'in *strinsu* de la *stringere*); actione, actu si effectu de a stringere : *strinsitu de mâna, strinsite in bracie, strinsite de oculi; strinsite prin cersire; strinsitulu pruncului vine d'in aeru rece.*

STRINSITURA, s. f., *adstrictio*, *pressio*, *compressio*, *coactio*, *collectio*, *perceptio*; *vellicatio*, *vulneratio*, etc.: actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de stringere : *strinsitur'a pulliului de gallina in unglele corbului; strinsitura de calciamente la pctiore; strinsitura de peptu a prunculu; ce insémna aceste strinsiture de mâna? strinsitur'a vostra de pelle face se dea sânge.*

STRINSORE, s. f., *stringor*, *pressio*, *collectio*, *molestia*; *vellicatio*, *ventris tormina*; *lucrum*, *peculium*, *parsimonia*, (d'in *strinsu* de la *stringere*); actione de stringere, cumu si effectu, mediu de stringere : *strinsorea in bracie, strinsorca de mâna; strinsorile de calciamente; abia mâncu d'in strinsorea mea, si nu mi adjunge se me si investu d'in ea*; in specie : a) *strinsóre* = avutu micu, facutu cu mare economia; b) *taliture* de pântice, de ventre : *strinsóre*

de *ánima*, déro si : *strinsóre de peptu*, de *spate*, mai allessu la prunci.

STRINSORIU, -a, adj. s. (d'in *strinsu* de la *stringere*), *stringens*, *astringens*, *premens*; care *stringe*; subst. f., *strinsória* = *strinsóre*, vedi *strinsóre*.

STRINSU, -a, adj. part. s. (d'in *stringere*), *strictus*, *adstrictus*, *coactus*, *constrictus*, *perceptus*, *collectus*, etc.; *vestimentu strinsu*, *noduri strinse*, *callu strinsu in frene si cingla*; *gráne strinse*, *vele strinse*, *intellessu strinsu*, *ómeni strinsi de mána*, *contributioni strinse*, *spectatori strinsi la comedia*; *cercuri de strinsu rótele*, *cingla de strinsu sellele*, *furca de strinsu fenu*; *strinsulu fénului*, *strinsulu pomeloru*, *strinsulu buccatororu*; *strinsulu de pre mosía pre unu annu*, *modestulu strinsu d'in lucru allu laboratoriu*; in specie : *copillulu suffere de strinsu*; e *unu strinsu de deoclu*; *strinsulu ánime*, *peptului*.

STRINSURA, s. f., *adstrictio*, *coactio*, *pressio*, *compressio*, *coarctatio*, *contractio*, *vellicatio*, *complicatio*, *collectio*, *perceptio*, *parsimonia*, *opes*, *peculium*; *turba*, *caterva*, etc., (d'in *strinsu* de la *stringere*); *actione*, déro mai *vertosu*, *effectu allu acellei-asi actione* : *strinsura de calciamente*, *strinsura de spice remase dupo seceratori*; *strinsura de adjutorie*; *strinsura de venitici d'in tote terrele*; *acésta multime nu e de cátu strinsura d'in celli mai misselli d'in stratele inferiori alle societatei*; *strinsur'a mánei de usi'a inchisa*; in specie : a) *strinsura* = *avere strinsa* cu piculu si cu mari sudori; b) *strinsura* = *appucatura de dorere*, mai *vertosu* la *copilli miei* : *strinsur'a de peptu*, *de ventre*; inse si : *strinsur'a de besic'a udului*.

STRIVIRE, -escu, v., *terere*, *conterere*, *obterere*, *contundere*, *sugillare*; a *sfermá* prin *pressione*, prin *calcare*; a *vulnerá*, *stricá*, *vettemá* prin *contusione*, etc.: *calli strivescu luptacii caduti in petiorele loru*, *dupo biblia muliereá va strivi capulu sèrpelui*; *pomele prea copte se strivescu si addusse in carra*; *cu unu paru grossu strivira costele nefericitului calatoriu*; *cu peptulu strivitu de mai multe loviture*; — (Probabile, d'in *esterere* =

exterere, perf. *extrivi*; compara si gr. *τριβειν*).

STRIVITORIU, -a, adj. s., *conterens*, *contundens*; *gravissimus*, *summus*; care *strivesce* : *armata strivitoria prin numeru*; in specie, forte greu : *sciri strivitorie pentru voi*; *depositione strivitoria pentru accusatu*.

STRIVITU, -a, adj. part. s. (d'in *strivire*), *contritus*, *contusus*.

STRIVITURA, s. f., *contritio*, *contusio*; *actione de strivire*, déro mai *vertosu*, *effectu allu acellei-asi actione* : *strivitur'a capului sèrpelui*; *multe striviture pre coste*, *pre spate si pre peptu*.

* STROBILACIU, -a, adj., (fr. *strobilacé*); care are forma de *stobilu* : *flori strobilacie*.

* STROBILANTHU, -a, adj. s., (fr. *strobilanthe*, — d'in *στροβίλος* = *flore*); care are *flore* assemine *stobilului*; s. m., *strobilanthulu*, *genu de plante dicotyledonie*.

* STROBILIFERU, -a, adj., (fr. *strobilifère*); care porta, are *stobili* : *plante strobilifere*.

* STROBILIFORME, adj., (fr. *strobiliforme*); care are forma de *stobilu* : *flori strobiliformi*.

* STROBILIPHAGU, -a, adj., (fr. *strobiliphage*, — d'in *φάγειν* = *vorare*); care *devora stobili*.

* STROBILINU, -a, adj., (fr. *strobilin*); de *stobilu*, cu forma de *stobilu* : *spongia strobilina*, *fungi strobilini*.

* STROBILU, s. m., *stobilus*, (*στροβίλος*, fr. *stobile*); 1. in genere, *turbine*, *fusu* cu care se *jóca copillii*; 2. in specie, a) *fructu de pinu*, si *pinulu* ensusi ce da acestu fructu; b) *fructu conicu allu arboriloru resinosi*; c) in genere, totu ce la *plante e conicu*, sau *globosu*, sau *spirale*; vedi si *strobu*.

* STROBOSCOPICU, -a, adj., (fr. *stroboscopique*, d'in *στροβός* = *strobu*, si *σκοπέειν* = *spectare*); care face se se *védia* d'in mai multe obiecte *unu turbine unicu*, *adeco*, *unesce impressionile varioru obiecte in una singura impressione* : *table stroboscopice*.

* STROBU, s. m., *stobus*, (*στροβός*) 1. *proprie*, *turbine*, *vertice*, *cercinu*, *cercu*; *invertire*, *intorcere in giuru*, *rotare*;

2. in specie, applicatu : a) la unu arborellu essoticu cu resina odorifera; b) altu nome datu *ladanului*, gumme de *ladanu*.

STROFA, s. f., vedi *strophā*.

STROMA, pl., *stromate*, *stroma*, (στρωμα, fr. *stromē*; vedi si *sternere*); 1. proprie, sternutu, stratu, tapetu, etc.; mai vertosu, tapetu, copertura de patu, de culeusiu; 2. metaforice, a) numai pl. *stromate*, titlu allu unei carte a lui Clemente de Alessandria, in care se coprende una forte mare varietate de fapte si speculationi istorice, filosofice si theologice; b) in botanica : α) in genere, *stroma* = parte a planteloru cryptogame, care coprende fructificationea; β) in specie, *stroma* = *thallu* la certi fungi.

* STROMBIFORME, (fr. *strombiforme*); care are forma de *strombu*.

* STROMBITU, s. m., (fr. *strombite*); *strombu fossile*.

* STROMBOIDE, adj., (fr. *stromboïde*); care sémina cu *strombu-lu*.

* STROMBU, s. m., (στρόμβος, fr. *strombe*); 1. in genere, turbine, vertice, fusu de jocu pentru copilli; veri-ce corpu, obiectu rotundu terminatu in unu acume : conu, obeliscu, fusu, conca, lima-ce, etc.; 2. in specie : a) una specia de limace b) unu genu de mollusce.

* STROMBULIFERU, -a, adj., (fr. *strombulifère*); care are fructe spirali in forma de *strombulu*.

* STROMBULIFORME, adj., (fr. *strombuliforme*); care are forma de *strombulu*, forma spirale.

* STROMBULU, s. m., (fr. *strombule*); deminutivu d'in *strombu*.

* STRONGYLA, s. f., *strongyla*, (στρογγύλη); ornamentu (rotundu) de pectū.

* STRONGYLE, s. f., *strongyle*, (στρογγύλη); specia de alume.

* STRONGYLIU, s. m., *strongylium*, (στρογγύλιον); genu d'in famili'a fungiloru.

† STRONGYLO-, (gr. στρογγύλος = rotundu), in composite si derivate scientifice : *strongylocru*, -a, adj., (fr. *strongylocère*, d'in ζέρας = cornu), care are corne rotunde; *strongylocerca*, -a, adj. s., (fr. *strongylocerque*, d'in ζέρκος = coda),

care are coda rotunda, subst. pl., *strongylocercele*, grupa de reptili ophidie.

* STRONGYLU, s. m., (fr. *strongyle*); genu de insecte coleoptere. — (Pentru forma compara στρογγύλος = rotundu, cu *strunguru* = *struguru*).

* STRONTIANA, s. f., (d'in *strontiu*), vedi *strontianu*.

* STRONTIANICU, -a, adj., (fr. *strontianique*); de *strontianu* sau *strontiana* : *sasse strontianice*.

* STRONTIANITE, s. f., (fr. *strontianite*); cābonatu de *strontianu* sau *strontiana*.

* STRONTIANU, -a, adj. s., (fr. *strontiane*); de *strontiu* : *substantie strontiane*; s. m., *strontianu-lu*, si f. *strontian'a*, oxydu de metallu alcalicu, formatu d'in *oxygeniu* si d'in *strontiu* : *strontianulu e solidu*.

* STRONTICO-ARGENTICU, -a, adj., (fr. *strontico-argentique*); formatu d'in combinationea unei sare *strontica* cu una sare *argentina* : *sari strontico-argenticē*.

* STRONTICU, -a, adj., (fr. *strontique*), de *strontiu*, care coprende *strontiu* : *oxydu stronticu*, *sulfura strontica*.

* STRONTITU, s. m., (fr. *strontite*); vedi *strontianu*, -a, ca subst.

* STRONTIU, s. m., (*strontium*, fr. *strontium*); metallu albu, splendidu si solidu, mai gren decātu ap'a : *strontiuulu combinatu cu oxygeniuulu da strontianulu sau strontian'a*; *nomele strontiu vine de la unu locu Strontiu in Scotia*.

* STROPHA = *strofa*, s. f., *strophā*, (στροφή, fr. *strophe*, — d'in στρέφειν = intorcere, intornare); 1. in genere, a) proprie : intorsura, intorsitura, invertitura, cotitura, etc.; b) metaforice : desteritate, si de aci : astutia, calliditate, etc.; 2. in specie, in litteratura, a) la antichi, parte a unui hymnu, mai allessu in dramatele Greciloru si Romaniloru, parte ce cantā chorurile, intorcandu-se spre derept'a in giurulu altarinlui : *strophele anticiloru erau urmate de antistrophe si epistrophe*; b) la recentiori, *strophā* = stantia a unei ode, unui hymnu, stantia urmata de alt'a sau de mai multe altele in acelle-asi forme de metru poeticu si

in acellu-asi numero de versuri dispo-
site in acea-asi ordine: *oda in trei stro-
phe, hymnu in patru strophe.*

* STROPHADE = *strofade*, s. f.,
de regula pl., *strophadi*, *strophades*,
(στροφάδες, fr. *strophades*); doue mice
insule sau mai bene scopelle in faci'a
littorelui messenicu, mai nainte nominate
Plote = *Plotæ*, astadi *Strofadia* sau *Stri-
vali*: *Strophadile* su *famose* ca *domiciliu*
allu *Harpyioru*.

* STROPHIARIA, s. f., vedi *strophia-
riu*.

* STROPHIARIU = *strophiaru*, -a, adj.
s., *strophiarus*; relativu la *strophiu*;
s. personale, *unu strophiaru* = *cellu* ce
face sau vende *strophie*.

* STROPHIOLA, s. f., vedi *strophiolu*.

* STROPHIOLU si *strophioru* = *stro-
fiolu* si *strophoru*, pl. -e, *strophiolum*, (fr.
strophiole); 1. proprie, deminutivu d'in
strophiu: *strophiore* de *collu*; 2. meta-
forice, a) *salba*, *catena*, *corona* de *collu*;
b) *strophiolu*: α) *macula* ce se afla la
certe sementie sau grauntie; β) appen-
dice in giurulu buricului certoru graun-
tie; — in sensurile de sub 2., si f. *strophio-
la* = *strophiora* si *strophiola* = *strophiora*.

* STROPHIU = *strophiu*, pl. -e, *stro-
phium*, (στρόφιον, fr. *strophium*, -on); or-
namentu muliebre de pusu pre capu,
pre guttu, pre d'inainte: *beta*, *cor-
della*, etc., de metasse mai allessu.

* STROPHOMA = *strofoma*, pl. -mate,
strophoma, (στροφωμα); dorere, taliatura
de ventre, de pântice: *appucatura* sau
strinsura de *ânima*; (vedi si *strophu*).

* STROPHOSU = *strofosu*, adj., *stro-
phosus*; care suffere de *strophu*.

* STROPHOTU = *strofotu*, -a, adj.,
(fr. *strophote*); tortu, intortu, intorto-
chiatu: *petiore strophote*; in specie, subst.
pl., *strophote-le*, classe de insecte cir-
ripedi, cari au *petiore contorte*.

* STROPHU = *strofu*, s. m., *strophus*,
(στροφή); *appucatura*, *strinsura*, dorere
de ventre, (vedi si *strophoma*).

* STROPHULU = *strofulu*, s. m., (fr.
strophulus), inflammatione cutania désa
la copilli de titia si in tempulu primei
essire de denti: *strophululu consta in*
papule pruriginose, rossie sau *albe*, de

marime variabile; papulele strophulului
apparau successive pre facia sau *pre*
membre, *disparendu* si *reparendu*, *ter-
minandu-se in fine* prin *resolusione* sau
discamatione *furfuria*.

STROPIRE, -escu, v., spargere, ad-
spargere, conspargere; stillare, gut-
tare, rigare, irrigare; maculare; a ar-
runcá *stropi*: a *stropi* cu *apa*, cu *lutu*,
cu *sânge*; a *stropi* podellele cu *apa* =
a *stropi* *apa* pre *podelle*; a *stropi* *câl-
lile*, *curtea*, *florile*.

STROPITORE, s. f., vedi *stropitoriu*.

STROPITORIU, -tória, adj. s., ad-
spersor, irrigator; alveolus, adspergil-
lum; care *stropesce* sau serve a *stropire*:
stropitorii strateloru, *gradineloru*; s.
reale m., *stropitoriu*, pl., *stropitorie*, f.,
stropitória = *stropitóre*, vasu sau instru-
mentu de *stropire*: *stropitoriulu preu-
tului*, *stropitorie* de *gradine*.

STROPITU, -a, adj. part. s. (d'in *stro-
pire*), adpersus, irrigatus, maculatus.

STROPITURA, s. f., adpersio, ir-
rigatio; gutta; actione de *stropire*, déro
mai vertosu effectu allu actionei de
stropire: *una stropitura* de *plouia*, *cumu*
se cade; *stropiture* de *sânge* *se vedu* pre
vestmentulu lui.

STROPPU = *strappu*, s. m., *stroppus*,
strappus, (de acea-asi origine, cu *stro-
phiu*): *laci*, *legatura*, *cintura*, *curella*,
fune, *cordella*, *collanu*, *corona*, etc.

STROPSIRE, -escu, v., conterere, con-
culcare, conquassare, contundere; su-
gillare; a turtí, a sfermá prin calcare,
lovire, appesare, etc.: a *stropsi* *cânele*
in rótele carrului; *epilepsi* a *stropsesce*
omulu, *candu l'appuca*; a *stropsi* *po-
mele*; a *stropsi* *costele* *cuiva*; (vedi *strus-
sire* = *strupsire*, compara it. *strozzare*).

STROPSITU, -a, adj. part. s., (d'in
stropsire), contritus, contusus, sugil-
latus.

STROPSITURA, s. f., contritio, con-
tusio, sugillatio; actione si effectu de
stropsire: *stropsitur* a *cânelui* in *rótele*
carrului.

STROPU, s. m., gutta, stilla, hilum,
mica; exiguum, paullulum; picatura,
picu pucinu de totu: *nu e stropu* de *apa*;
stropi de *plouia*, *stropi* de *scuipatu*;

n'avemu unu stropu de sare; n'are stropu de rosine. de precepere.

STROPUCIU, *stroputiu, stropusioru*, s. m., guttula; deminutive d'in *stropu*.

STRUCARE, v., *struere, sternere, tendere; collocare*; a *asterne, intende, colcă, etc.*;—vedi compositulu *astrucare*.

STRUCINARE, *sdrucinare*; vedi si *sdruncinare*.

* **STRUCTILE**, adj., *structilis*, (d'in *structu*, de la *strugere*); bonu de *strugere*, ce serve la *strugere*: *structilibasi; cementu structile*.

* **STRUCTIONE**, s. f., *structio*; actione de *strugere*, si effectu allu acelleiasi actione: *structione de caramidi, de pétra; structione de venatu, apparatusu*.

* **STRUCTORIU**, *-tória*, adj. s., *structor, structorius*; care *struge* sau serve la *strugere*: *abili structori de ponti; unu structoriu de bone vase; lucrari structorie, instrumente structorie, materia structoria*.

* **STRUCTU**, *-a*, adj. part. (d'in *strugere*), *structus*; *pontile structe; muri structi d'in pétra; strate de fenu structe in mare cumulu*.

* **STRUCTURA**, s. f., *structura*, (fr. *structure*;—d'in *structu* de la *strugere*); actione de *strugere*, déro mai vertosu, modu, regula, norma, cumu si effectu de *strugere*, 1. in genere: *structur'a osseloru, membraneloru, carnei, musculiloru; structur'a machinci, organismului, planteloru, animaliloru*; 2. in specie: *structur'a unui palatii, unei columna; cu cementu, nu cu calce, fu structur'a muriloru; structure de pétra, de caramidi; structur'a cu pctre rotunde nu e solida; structurele essecutate de currendu nu su asiá de solide ca structurele mai vechie; structure de fodine, structur'a salineloru*; 3. metaforice: *structur'a frasei, periodeloru, frasi forane, neci una structura; structur'a unei poema lunga are multe difficultati; structur'a divina a totorú fientieloru e admirabile; structur'a omului, elephantului; structur'a petrei, plantei*.

* **STRUE**, *struere*, vedi *struia, strugere*.

* **STRUFERTARIU**, s. m., vedi *struia*.

STRUGELLA, s. f., *segmentum, fru-*

stum, offa; *buccata, codru, etc.*; *strugella de pâne, de casiu, etc.*

* **STRUGERE**, *strussi* si *strusei*, *srussu* si *structu*, v., *struere*; a pune de a supra sau de a laturi, a superpune, a appune, a conjunge, a adaptá, allipí, uní, assediá, etc.; 1. in genere: *a struge stratu pre stratu de petre, de caramidi; gigantii strussera monte pre monte péno la ceru; taliatorii de lemne strussera lemne taliatae; a struge manueli de ordiu, de meliu; a struge paliele in mari grumare; strussera armele in mare grumuru; parte de albine strugu céra si miere, pre candu altele carra mierea si cér'a; a struge buccate pre mese, a accumulá*; 2. in specie, a face, a pará, punendu imperuna diverse buccati sau parti, a edificá, *construe*, reddicá unu edificiu, etc.: *a struge case, baserice, monumente, muri, turnuri; cu petre, cu caramidi, cu calce strugemu mai vertosu; cu ide'a accessoria de ordine predominante, a ordiná, a pune in ordine, a inseriá: a struge ostile; armat'a fu in currendu bene strussa; pre mese se strussera celle necessarie*; 3. metaforice, a) in genere, a compune, dispune, collocá: *a struge coventele in frasi; a struge partile machinei*; b) in specie: a) a tesse, ordí unu reu cuiva, a pune, tende curse: *strugu unii altoru-a insidie*; b) a ordiná, collocá, pune la loculu seu: *asiá se compunu si se strugu coventele in perióde*.

STRUGURARIU, s. m., *avarum venditor, qui nimium avis gaudet, delectatur*; 1. cellu ce vende *struguri*; 2. cellu ce se bate cu *strugurii*; — fem. in sensulu: a) de sub 1., *struguraraessa*; b) de sub 2., *struguraria*.

STRUGURE, s. m., vedi *struguru*.

STRUGURELLU, s. m., *uvula*; deminutivu d'in *struguru*, applicatu inse si in specie la cea-a ce pre alte locuri se chiama *cócadia*: *strugurelli rosii; strugurelli negri*.

STRUGURU, s. m., *uva, botrus, racemus*; fructu de vitia de vinia; mai allessu, grumuru de bacce ce se formédia imperuna: *struguri copti, necopti, a college struguri; a rupe unu struguru; mai multi struguri; struguri negri, albi,*

rosii, acri, dulci; succulu strugurului da vinu; a storce strugurii si scote mustu. — (Coventulu e romanescu, etymologi'a incerta. Compara : *uva, uvula=ugura*, [ca *favu, favulu=faguru*]; gr. σπρόγγυλος; apoi gr. τρώξ, τρώγος, τρώγη; compara si verbulu *strugere*).

STRUIA, s. f., (pre a locuri : *stroia, sdroia, droia*); *strues, acervus, cumulus; turma, grex, turba, multitudo*, (d'in *struere = strugere*); multime *strinsa*, *pusa, asediata*, etc. la unu locu; 1. in genere : *struia de petre, de caramidi, de manueli de nouvelle; struia de lemne taliate; struia de ordiu, de meliu, de grânu, de farina; struia de fênu, de nutretiu, de pesce, de carne*; 2. in specie : *struia de lupi, struia de predatori; struia de cersitori, struia de copilli; bietulu omu are struia de copilli pre capulu seu; struia de formici, de locuste; struie de barbari inunda terr'a; struie de vinitici ce copleșescu terr'a si tote alle terrei*; — *struia de placente, ce anticii Romani offeria lui Joue mai allessu pentru purificationea arboriloru funestati prin detonite; de aci si : strufertariu, subst. pers., strufertarius*, (d'in *strues = struia si fertum = offertu*), cellu ce, pentru purificationea de arbori detonati, offere *struia de placente*.

STRUICE, s. f., *struix*, (de acea-asi origine cu *struia*, ore-cumu deminutivu d'in acêsta forma) : *struice de formici, de sôrciei; struice de fênu, de nutretiu*.

STRUMA, s. f., *struma*, (fr. *strume*); *tumore, buba inflata, care inse, de regula nu abscede si nu suppura*, in specie, *gusia* : *in certe locuri facu ômenii strume d'in caus'a apeii; strum'a gallinei, curceii*; metaforice : *a sparge si vindecá strumele republicei*.

STRUMELLA, s. f., *strumella*, (fr. *strumelle*); deminutivu d'in *struma* : *ce insêmna acele strumelle in frontea si la guttulu copillului? strumella de pulliu de gallina*; in specie : *strumelle de plante, mai vertosu leguminose; strumellele de peru, stramutandu-se in alte parti alle plantei; plante incarcate cu strumelle nenumerate*.

* **STRUMIA**, s. f., *strumea*, (fr. *strumée*); *specia de planta, ce se crede, ce e bon'a de vindicatu strumele*.

* **STRUMIFERU**, -a, adj., (fr. *strumifère*); *care porta, are una struma : animali strumifere; planta strumifera*.

* **STRUMOSITATE**, s. f., (fr. *strumosité*); *statu de strumosu, cumu si strum'a ensasi : strumositatile de guttulu acestui omu*.

* **STRUMOSU**, -a, adj., *strumosus*, (fr. *strumoux*); *care are struma sau strume : ômeni strumosi, cucumeri strumosi*.

STRUMU, s. m., *strumus*, 1. cu intellessulu formeii fem. *struma*; 2. *specia de planta creduta ca bona de vindicatu strum'a*, (vedi *strumia*).

STRUNGA, *strungariu*; etc.; vedi : *stringa, stringariu*, etc.

STRUPSIRE = *strussire, -escu*, v.; vedi *stropsire*.

* **STRUTHIOCAMELINU** = *struthiocamelinu*, -a, adj., *struthiocamelinus*; relativu la *struthiocamelu* : *penne struthiocameline*.

* **STRUTHIOCAMELU** = *struthiocamelu*, s. m., *struthiocamelus*, (στρουθιοκάμηλος); *passerea cea mai mare intre passerile connoscute : pennele struthiocamelului servu de ornamentu la pella-riele femineloru*.

STRUTHIONE = *strutione*, si *strutiu*, s. m., *struthio*; *passerea cea mai mare; vedi struthiu = strutiu*, vedi si *struthiocamelu*.

* **STRUTHIONIU** = *strutioniu*, -a, adj. (fr. *struthioné*); relativu la *struthione*, *care sêmna cu struthionele*; subst. *struthioniele*, familia de passeri, cari au de tipu genulu *struthiu = strutiu*.

* **STRUTHIOPHAGU** = *struthiofagu*, -a, adj., (fr. *struthiophage*, d'in στρουθιονοφάγος = *struthiu*, si φαγεῖν = vorare); *care devora locuste sau struthii*.

STRUTHIU = *strutiu*, -a, adj. s., *struthius*, *struthius*, (στρουθιος); *struthiocamelus*, *struthion*, (στρουθιον); relativu la *struthu = strutu* : *penne struthie*; ca subst. m., a) *struthiu = strutiu*, *struthione* sau *struthiocamelu*; b) deminutivu d'in *struthu = strutu*, *passer*, mica passere care strica grânele, *vrabia*; c) *struthiu =*

struthiu, genu de plante, nominatu si *saponaria*=*saponare*.

* STRUTHOBALANU = *strutobalanu*, -a, adj., (fr. *struthobalane*, d'in *στρουθός*=*struthu*, si *βάλανος*=*glande*); nome allu unui poporu imaginariu, de care se vorbesce in Lucianu.

* STRUTHOPHAGU = *strutofagu*, -a, adj., (fr. *struthophage*, d'in *στρουθός*=*struthu*, si *φαγεῖν*=*vorare*); care *devora struthi*, applicatu in specie la genti d'in Ethiopia.

* STRUTHOPODE, adj., (fr. *struthopode*, d'in *στρουθός*=*struthu*, si *ποῦς* gen. *ποδός* = *pede*); care are *petiore ca alle struthului*, adeco forte mice : *mulieri struthopodi*.

STRUTHU = *strutu*, s. m., (*στρουθός*); 1. in genere, nome allu genului de passerelle, nominate lat. *passer* = *vrabia*; 2. in specie, *struthu*=*strutu*, in sensu de *struthiu*=*struthu*=*struthione*, *struthiocamelu*.

* STRUTIOCAMELU, *struthiu*, etc., vedi *struthiocamelu*, *struthiu*, etc.

* STRYCHNATU, s. m., (fr. *strychnate*); sare formata d'in combinationea *acidului strychnicu cu basi chymice*.

* STRYCHNICU, -a, adj., (fr. *strychnique*); de *strychnu* : *acidu strychnicu*; *sari strychnice*.

* STRYCHNINU, -a, adj. s., (franc. *strychnine*); de *strychnu*; s. reale, m., *strychninu*, f., *strychnina*, substantia vegetale compusa d'in *hydrogeniu*, *oxygeniu* si *carboniu*.

* STRYCHNIU, -a, adj., (fr. *strychné*); care sémina cu *strychnu-lu*; subst. pl., *strychnie-le*, familia de plante ce au de tipu genulu *strychnu*.

* STRYCHNOCHROMINU, -a, adj. s., (fr. *strychnochromine*); relativu la *strychnu* si *chromiu*; subst. reale, m., *strychnochrominu*, f., *strychnochromina*, substantia d'in *strychnu* si *chromiu*.

* STRYCHNU, s. m., *strychnos*, (*στρούχνος*, fr. *strychnos*); genu de plante d'in famili'a *strychnieloru*, cari coprendu specie forte venenose.

* STUDENTE, adj. part. pres. s. (d'in *studere*), *étudens*, (fr. *étudiant*); care *stude*, (vedi *studere*); *juni studenti*; *stu-*

denti de facultati; *studente de medicina*; *studenti stipendiati de statu*; *viétia de studente*, *occupationi si oblectationi de studente*; *studente cu studente se aduna*.

* STUDERE, *studui*, *studutu* si *studitu*, v., *studere*, (affine cu gr. *σπουδή*, *σπουδάσειν*); proprie, a *properá*, *festiná*, si de aci : a *lucrá*, cu *zelu*, cu *focu*, cu *tragere de ânimá*, a se ocupá de ceva *seriosu*, a se aplicá d'in *tóta ânim'a* si d'in *tote poterile*; a *dorí infocatu*, etc., vedi derivatulu *studiare*.

* STUDIARE, -*ediu*, v., *studere*, (it. *studiare*, fr. *étudier*), *discere*, *exquirere*; a face *studiu*, a *invetiá*, a *invetiá una scientia*, una *arte*, a se ocupá cu una *scientia sau arte*; a se dá, a se devotá *scientiei*, etc.

* STUDIATU, -a, part. (d'in *studiare*), *qui litteris studuit*, *qui didicit*; *doctus*, *eruditus*.

* STUDIOLU = *studioru*, pl.-e, *studiolum*; deminutivu d'in *studiu* : *copillii vostri facu bonc studiole*; *studiolele melle poetice*.

* STUDIOSU, -a, adj., *studiosus*, (it. *studioso*, fr. *studieux*); plenu de *studiu* : *zelosu*, *focosu*, *ardente*, *activu si nepregitatoriu*, *diligente*, plenu de *tragere de ânimá*, *ocupandu-se si adoperandu-se d'in tota ânim'a si poterile*, etc., 1. in genere, a) cu *de* : *celli studiosi de venatu si de jocu cu pil'a*; *mulierile su studiose de flori*, *de ornamentu*, *de elegancia*; *toti sumu studiosi de musica*; *studiosi de sapientia*, *de eloquentia*, *de pictura*, *de benele publicu*, *de onestate si de virtute*; *unu nemoderatu studiosu de jocuri aleatorie*; b) cu *a*, *la*, *spre*, *in* : *studiosi la invetiatura*; *studiosu a instituí scole*; c) absol., *omu forte studiosu si diligente*; *ati inceputu cu ânime studiose si ardenti*, *de ce acumu seti reci si indifferenti?* 2. in specie, a) *studiosu* pentru cineva, *devotatu*, *inclinatu*, *allipitu*, plenu de *favore*, etc. : *toti studiosii si fautori acellei victoria*; *cellu bonu are multi studiosi*; *studiosi ai altui partitu*, *ai senatului*, *ai plebei*; *mi pare bene co te vediu studiosu cotra mene si alle melle*; *connoscu câtu esti de studiosu de onorea si reputationea mea*; b) *studiosu*

==aplecaturu, inclinaturu, datu, devotaturu la scientia, etc. : *studiosu de littere, de scientie naturali; scolari forte studiosi, copillu diligente si studiosu; cine nu e studiosu, nu invétia si nu scie nemica.*

STUDIRE, v., vedi : *studere* si *studiare*.

STUDIUM, pl.-e, studium, (it. studio, isp. estudio, fr. étude); actione, actu si effectu, mediu, processu, calle, obiectu, etc. de *studere*==diligentia, adoperatione, occupatione cu tragere de ânima, cu zelu, cu focu, cu amore, doru, placere, volia bona, etc., 1. in genere : *Cicerone definesce studiulu, dicundu, co e applicationea mentei la ceva cu assiduitate si veementia, occupationea mentei cu tragere de ânima si volientia resoluta; studiulu, dice ellu, e applicationea, occupationea mentei si volientiei la filosofia, la poetica, la geometria, la littere si la alte scientie si arti; celli boni, onesti, probi si fidei cura cu cellu mai mare studiu si negotiele altui-a; nu poti retrage poetulu, pictoriulu addeveratu de la studiele selle, neci mathematiculu de la studiulu calculului, neci filosofulu de la studiulu causeloru si allu sapientiei; in studiulu seu uita studiosulu si de forme si de sete; in studiulu seu de scientia Democritu si scosse oelii singuru; juni de bona sperantia, inchinati studiului littereloru si scientieloru; cu mare studiu si labore, cu ardente studiu si cura, cu diligentia si veemente studiu; cofundati in studiulu naturei omului si a destinationei lui in viétia si dupo morte; nu toti lucrara, nu toti luptara cu acellu-asi studiu si ardore; incensi de studiu pentru benele publicu; sunt studie pentru mentile mature, sunt inse certe studie si pentru mentile crude, pentru poterile inco nedesvoltate alle copillariei; se sciti co nu d'in studiu, ci d'in detoria, accusu pre unii d'in soeii; mentile si volientile date la studiulu luptei; ardemu de studiulu de a ve vedé si vorbi cu voi; inflacuratu studiu de a intellege si a connosce; studiu de a scrie, de a coventá; 2. in specie, a) studiu = zelu cõtra cineva, devotamentu, favore, affectione, amore, etc. : *ti promittu si**

*juru studiulu meu in veri-ce negotiu si officiu; ce studiu si fervore porta artistulu pentru arte; prin studiu si suffragiu se ve deschideti callea la benevolentia si adjutoriulu omeniloru; a lucrá d'in studiulu partitei si opinionei ce a imbraciatu; istoriculu e desbracatu de studiu si de urra; prea multu studiu pentru una causa, pote perde acésta causa; b) studiu=laboru pentru scientia, applicatione cu tragere de ânima la invetiatura si connoscentia, in plur. mai allessu: *studie-le*=scientiele, artile, connoscentiele, etc. : *studiulu e nutrimentulu mentei si allu ânimeii; déco are studie, nemica mai placutu ca unu betranu; prin doctrina si studiu se facu multi sapienti; studiulu filosofiei, studiulu limbei propria, studiulu limbeloru stranie; mai bene studie tardie de câtu neci unu studiu; fora studiu, fora studie nu pote omulu face ceva bonu si utile; a si urmá studiele regulatu in scole; a nu si intrerumpe studiele; a se pune pre studiu si pre studie; studiulu musicei, studie de musica, studiele musicali: studie de architectura, de ponti si strate, etc.; c) prin metafore : α) studiu = locu de studiu: scola, cabinetu de lectura, do scriere, etc.; β) studiu=opu de studiu, scriptu, compositione de musica, de pictura, de desemnu, etc. : *unu formosulu studiu de capite feminine; unu escelente studiu asupr'a limbei macedo-romane.***

STUFA, *stufisiu, stufu*, etc.; vedi : *tufa, tufisiu, tufu*, etc.

STULETE=*stulet*, s. m., pl.-i, *soapulus, caulis, trunculus; sesami fructus, raphani radix, nux pinea, strobilus, caulis capitatus*, etc., (d'in *stulu*); 1. in genere : ori-ce se redica, merge de la unu capitu mai grossu la altu capitu mai suptire, ori-ce tende a se terminá in acume: *stelu, stilu sau styly, fuste, fustellu, cuniu, paru, vergella, trunchisioru*, etc.; 2. in specie : a) ca mai desu si mai estensu in usu, *stulete* = fructu de papusioniu sau de porumbu, de cucurdiu : *a rupe câti-va stuleti; déro stuletii nu au datu inco grauntie; a mancá stuleti de porumbu copti, ferti; inse numai graun-*

tielc de pre stuleti se mânca, stuletele ensusi nu se mânca: stuletii se ponu si ardu in focu; unu fustellu de papusoni nu porta mai multi stuleti; a bate porumbulu e a bate stuletii; stulete=verice fructu, radecina de planta care sémina cu stuletele papusionului: stulete de pinu, de abiete: stuleti de rafanu, de carota, de corechii, etc.

STULTESCE, adv., stalte; in modu *stultescu*.

STULTESCU, -a, adj., stultus; relativu la *stultu* ca subst.

* STULTILOCENTE, adj., stultiloquens; care vorbesce *stultu*, care spune seccature, (vedi si *stultilocu*).

* STULTILOCENTIA, s. f., stultiloquentia; calitate si fapta de *stultilocente*; flecaria.

* STULTILOCIU, pl.-e, stultiloquium; vorba, vorbire *stulta*; flecaria, limbutia *stulta*.

* STULTILOCU, -a, adj., stultiloquus; care *loce*=vorbesce *stultesce*; sau unu *stultu*, care flecaresce, spune nemicuri si seccaturi.

* STULTITIA sau *stultetia*, s. f., stultitia; calitate si fapta de *stultu*, simplicitate de mente, *nu stultitia, ci deliratione manifesta coventele acestui omu; stulteti'a e insulsa si nesuffrita; licrtuti nesicientiei si stultetiei acestoru bieti baturi de Domnedieu; stultitia e a nu leuá ce se offere, si a cere apoi ce ni s'a offeritu; stulteti'a unita cu superbia si arrogantia e cea mai rea stultitia; e propriulu stultitiei a vedé vitie in altii, si a nu sentí alle selle ensusi; stulteti'a nu are escusa; ni e gretia de stultitiele vostre.*

* STULTIVIDIA, s. f., (stultividia); calitate si fapta de *stultividu*; (compara fr. *bévue*).

* STULTIVIDU, -a, adj., stultividus; care *stultesce vede*, care d'in ignorantia sau d'in *stultitia* nu vede bene, dereptu, ci se insélla si committe erroru, *stultitie: unu stultividu neci percepe, neci face bonu usu de oculi sei.*

* STULTU, -a, adj., stultus, (affine cu *stolidu*; compara si *stolone*); simplu, simplice de mente, de spiritu, nepre-

putu, fora mente, deliru; d'in *stulti ómenii devinu neboni; celli mai rei stulti su stultii superbi si arroganti; stultii superbi si arroganti nu se credu, neci se sentu stulti; ti voliu probá co esti, nu stultu ca totu de a un'a, ci smentitu si nebonu; ce ai facutu, stulte? multi betrani devinu stulti; poporulu crede co copillii preceputi de mici se facu stulti, candu adjungu mari; ce pote dice saratu unu stultu? cellu mai stultu d'in stulti; si despre lucruri sau fapte: vorbe *stulte, viétia stulta, consiliu stultu; ce e mai stultu de cátu a cogitá asiá?**

STULU, s. m. pl.-i; vedi *stylu*.

STUPA=*stuppa*, s. f., *stupa*=*stuppa*, si *stipa*, (στόπη si στόπη; it. *stoppa*, isp. port. *estopa*, prov. *estopa* si *stopa*, fr. *étoupe*, alb. *stoupi*=*stupi*, de aci si in alte limbe moderne); 1. in specie, parte grossa, grosolana de linu, cânepa, teliu, etc.: *stupa de cânepa, de linu, de scórtia de teliu; stupa de lâna, de palie, de fênu*; 2. in genere, totu ce serve la *stupatu, stipatu: stupa de pluta, stupe de butelie*, (vedi si *stupu*).

STUPARE, v., *stupâ muni*, *obstipare*; obturare, obstruere; a muni, inchide cu *stupa*, si in genere, a inchide, obstruge, etc.: *a stupá crepeturele luntrei; a stupá gaurele usici, ferestrei; stupâmu gropele; multimea de carra si de ómeni stupa stratele si impiedica communicationile: butelie bene stupate, bute stupata forte bene, ferestre stupate, usia condemnata si stupata; metaforice: urecle stupate la addeveru, mentile stupate nu percepu nemica; cumu se stupâmu cu asiá pucinu atâte si atátu de large gaure alle lipsei si paupertatei? (vedi si compositulu *astupare*).*

STUPARESSA, *stuparia*, *stupariu*, etc.; vedi *stupariu*.

STUPARIU, -a, adj. s., *stuparius*; *aplarius*; relativu: 1. la *stupa: stuponie stuparie, massa stuparia*; subst. m., *stupariu: a) pers., unu stupariu, cellu ce vende stupa, cellu ce face negociu de stupa; f. stuparessa; b) reale, stupariu, pl.-e, multime de stupa, massa de stupa: astuponiu, astupusiu de stupa, si in genere: veri-ce astuponiu: stupariu de*

pluta; f. *stuparia* = multime de *stupa*; 2. relativu la *stupu*: *cura stuparia*, *negotiu stupariu*; subst. a) pers., *stupariu* = custode sau propagatoriu, immultitoriu de *stupi*; f. *stuparessa*: *unu stupariu si una stuparessa custodescu stupii vostri*; b) reale, f. *stuparia*, α) *apicultura* = arte de a propagá *stupi*; β) multime de *stupi*; γ) locu unde sta asediata multimea de *stupi*: *multe stuparie intempina cine va in acea selba de salci*; — de aci: c) derivate: *stuparire*, -escu, v., *apiarium esse*, *apiariam exercere*, *apes curare*, *colere*, *custodire*, a *custodi* sau *creste*, a *propagá stupi*, a *fi stupariu*; — *stuparitu*, adj. part. s., d'in *stuparire*, α) in genere: *am stuparitu trei anni, tres annos custos vel cultor apium fui; stuparitul tu vostru nu mi place*; β) in specie, *stuparitu*, vectigal ex *apibus coactum*, impositu pusu pre *stupi*.

STUPATU, -a, adj. part. s., (d'in *stupare*), *obstructus*, *obstipatus*; vedi si *compositulu astupatu*.

STUPATURA, s. f., *obstructio*, *obstipatio*; actione de *stupare*, déro mai vertosu, effectu allu acellei-asi: *stupatur'a usiei, ferestrei, butelieloru; stupature de fosse, de lacuri*; vedi si *compos. astupatura*.

* STUPEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v. *stupefacere*, a *face se stupeasca*, (vedi *stupere*, *stupescere*, *stupire*): *a stupeface pre toti cu descoperirile selle; spaim'a publica stupefece luctulu privatu*.

* STUPEFACTIONE, s. f., *stupefactio*, (fr. *stupéfaction*); actione de *stupefacere* si statu produssu de acésta actione: *commoti de mare stupefactione; stupefactionea mammei la vederea uncului filiu intensu mortu; a cadé in stupefactione, a nu poté essi d'in stupefactione*; in specie: *stupefactionea unui greu morbosu sta in suspensionea completa de miscare si de sentire*.

* STUPEFACTU, -a, adj. part. (d'in *stupefacere*), *stupefactus*, (fr. *stupéfait*); vedi *stupefacere*.

* STUPEFICARE, v., (*stupeficare*, fr. *stupéfier*); vedi *stupefacere*.

* STUPENTE, adj. part. pres. (d'in *stupere*), *stupens*.

* STUPERE, *stupui*, v., *stupere*, (affine cu *τοπειν*, *τύπτειν*, *στούρειν*, — si cu *stupu* = *στούπος*, etc.); a *lemní*, *marmurí*, a *stá fora miscare* si *fora sentire*, a *se uitá cu gur'a cascata*, cu *oclii cascati*, a *se mirá*, etc.: *stupe stupidulu de ori-ce; inse stupu si celli mai animosi si mentosi: stupe omulu de mare spaima, stupe de ceva neasteptatu, stupe mai vertosu de reulu ce nu asteptá, stupe de mortea subitana a unei fientia chara; stupe inse si de ceva extraordinariu, miraculosu, nouu, ne mai auditu. ne mai vedutu; stupu bietii ómeni de magnificentia, de lussu mare; si despre lucruri, obiecte abstracte: stupe und'a, riulu; stupu rotele, stupu apele; stupente ventu, stupenti venturi, stupente sta luciulu marei*.

* STUPESCERE, v., *stupescere*; in acellu-asi sensu cu *stupere*: *stupescu toti de ce audu d'in gur'a ospitelui naratoriu*.

* STUPIDARE, v., *stupidare*; a *face stupidu*: *câte auditu, nu potu se nu ve stupide; ne stupida tote vorbele loru*.

* STUPIDITATE, s. f., *stupiditas*, (fr. *stupidité*); calitate si *facta de stupidu*: *stupiditatea e mai mare gradu de stultitia; inespertii se perdu prin stupiditate*.

* STUPIDU, -a, adj., *stupidus*, (fr. *stupide*, d'in *stupere*); *lemnitu*, *marmuritu*; *ammortitu de sentire*, de *mente*: *gren si grossu de capu, ebete, tempitu, nesentitoriu si neintelligitoriu, essitu d'in sentiri, smentitu, deliru, nebonu, etc.: la acésta infaciosiare a spectrului stau toti stupidi; omu stupidu de nu si pote numerá celle cincii degite; stupidi de spariatura; stupidulu casca gur'a si oclii la tote, chiaru la nemicuri; si intelletii inse remánu stupidi de ce vedu sau audu extraordinaria si neasteptatu; asinulu trece de cellu mai stupidu intre animali; si despre lucruri: stupidele petre, stupida tacere, stupidi ocli, stupide urecle, stupida fronte*.

STUPINA, s. f., *apiarium*, *alvearium*; a) certu numeru de *stupi*, cãti pote *custodi* si *curá unu stupariu*; b) locu unde *stau atãti stupi*: *cellu ce se ocupa seriosu de stuparia, arc mai multe stu-*

pine; stupinele stupariloru d'in satu se afla in câmpu cu flori manose in miere.

STUPIRE,-escu, v., 1. stupere, stupescere, stupefacere; vedi déro : *stupere, stupescere, stupefacere*; 2. spnere, conspuere, sputare; vedi : *scuipare, scuipire, etc.*

STUPISIORU, s. m., vedi *stupuciu*.

STUPIU=*stuppiu*,-a, adj., stupens si stuppeus; de *stupa*, relativu la *stupa* : *funda stupia. funi stupie, focu stupiu, flacure stupie*;—s. reale, *unu stupiu*, dopu de *stupa* si de alta materia : *stupiu de pluta. unu stupiu de bute e de lemnu.*

STUPONIU, (cu n molliatu, *stupoiu*), s. m., vedi *stupu*.

* STUPORARE, v., (stuporare), stuporatus; a inspirá *stupore*, a implé de *stupore*, mai allessu in form'a participiale : *stuporati de splendorile gloriei.*

* STUPARATU,-a, adj. part., (d'in *stuporare*), stuporatus.

* STUPORE, s. f., stupor, (fr. *stupor*); impresione si statu produsu de actionea de *stupere* : lemnire, marmurire, ammortire, mirare, nesentire, smentire, ebetire, essire d'in menti si d'in sentire, etc. : *stupore coprense pre toti la vederea spectrului : in stupore stete multe dille, mamm'a ce si vedú uniculu filiu jacundu mortu; a fi in stupore, a fi coprensu de stupore, a cadé in stupore, a nu essi d'in stupore; stupore de ursi si de alte fere; stupore de splendorile avutiiloru; stuporea de scirea neastep-tata;—stupore, ca stupilitate, dice mai multu : stuporea de corbu se lassà de i leuà vulpea casiulu d'in gura; stupore de omu, de muliere; cu stuporile de ómeni nu faci nemica.*

STUPPA, *stuppiu*, etc.; vedi : *stupa, stupiu*, etc.

* STUPRARE, v., stuprare; 1. in genere, a face *stupru* : *cine pote sufferi unu omu ce nu face de câtu se se imbuipe si se stupre?* 2. in specie, a violá, desonorá castitatea, etc. : *a seduce si stuprá verginile celloru mai oneste familie.*

* STUPRATIONE, s. f., stupratio; actione de *stuprare*.

* STUPRATORIU,-tória, adj. s., stuprator; care *stupra* : *stupratoriu de ver-*

gini; stupratorii nu voru intrá in imperiaulu cerului.

* STUPRATU,-a, adj. part. s. (d'in *stuprare*), stupratus.

* STUPROSU,-a, adj., stuprosus; plenu de *stupru*, maculatu de *stupru*, applectatu la *stupru* : *mulieri stuprosc.*

* STUPRU, pl.-e, stuprum, (fr. *stupre*); desfrenare libidinoso, 1. in genere : *stuprulu e consideratu ca desfrenare flagitiósa*; 2. in specie, violare, desonorare, maculare a castitatea, etc. : *stuprulu cu violentia e crimo care se punesce de legile civili.*

STUPU, s. m., pl.-i, stipes, scapus, truncus, fustis, palus, sudes; lignenm obturaculum; alveus, alvear, (compara si στόπος; vedi si *stupa*); 1. proprie si in genere, trunchiu de lemnu taliatu si grossu : butucu, bustianu, paru, fuste, taliatoriu de taliatu lemne, etc.; 2. metaforice si in specie, a) ca mai desu, casa de albine facuta d'in trunchiu de lemnu, si de aci, casa de albine d'in ori-ce alta materia, co-ci sunt : *stupi nu numai de lemnu, ci si stupi de scórtia de arbori, stupi de nouvelle implettite, stupi de papura implettita, stupi de scandure; etc. candu stupii sunt pleni de cera si miere, se talia faguri d'in stupii grassi, sau se batu acei-asi stupi la tempu, candu albinele potu érosi implé de miere stupii batuti; iórn'a stupii se baga si se includu in argelle; primaver'a stupii se scotu la flori;—prin metafore noue : α) stupu =continutulu unui stupu, si a nome : α') mierea si cér'a, fagurii : unu stupu de miere, a mancá unu stupu integru de miere; β') albinele ce compunu coloni'a unui stupu; β) stupu de miere e acestu omu, plenu de bonitate si de scientia, cu cari attrage le sene; b) stupu =dopu, obturaclu de lemnu mai antâniu : *stupu de bute, de butoni, de putina*; apoi si de alte materie : *stupu de scama, de pandia, de pannura*; prov. *a oflá stupu la ceva*=a aflá remedi; de aci : c) derivate : α) *stuponi* (cu n molliatu *stupoiu*: vedi si compos. *astuponi*), proprie forma augmentativa d'in *stupu* apoi dopu, obturaclu in genere; β) *stupuciu,-tú*, deminutivu d'in *stupu*,*

α') cu sensulu de *stupu* de *albine*; β') cu sensulu de *dopu*, mai allessu sub form'a de *stupusiu*; vedi si compos. *astupusiu*; allatura si cellu altu deminutivu *stupusioriu*.

STURDIU = *sturdu*, s. m., turnus, specia de passere selbatica, a carei carne e bona de mancare; — (compara it. isp. port. tordo, fr. tourd, tourde, tourdelle).

STURNINU, -a, adj., (fr. sturdiné); relativu la *sturnu*, care sémina cu *sturnulu*; subst. pl., *sturninele*; familia de passeri, cari au de tipu genulu *sturnu*.

STURNU, s. m., sturnus, (fr. étourneau), sturnus vulgaris, Linn.; genu de passeri d'in famili'a *sturnineloru*; (vedi *sturninu*).

*STYGE, s. f., Styx, (Στύξ); nome propriu, 1. allu unui riurellu, unei fontana in *Arcadi'a*; 2. allu unui-a din celle patru fluvie alle anticului infernu; de aci: a) *stygiale*, adj., *stygialis*, infernale, si metaforice: *reutate stygiale*; b) *stygiu*, -a, adj., *stygius*, infernale, in sensu si propriu si metaforicu: *stygiulu tyrannu*, *stygie consilie*.

*STYLARE = *stulare*, si *stilare*, *stelare*, v., *stylare*, (fr. styler); a face *stylu*, 1. despre plante: *sementiele incepu a stylá, se potu stramutá in altu locu*; 2. in genere: *a stylá bene murulu; a stylá cu desi styli tavanulu*; 3. despre vorba si scrissu: *a stylá bene si correctu tote actele judiciáli*, (vedi si *stylisare*); 4. a formá, deprende, essercitá, etc.: *cancellaristu bene stylatu in alle cancellarici; increde lucrulu acestui omu, co e bene stylatu in acestu negociu*, etc.

STYLARIU = *stulariu*, si *stilariu*, *stelariu*, -a, adj., (fr. stylaire); relativu la *stylu*: *casutia stylaria ce se afla la stylulu certoru plante*.

STYLATU = *stulatu*, -a, etc., adj. part. s. (d'in *stylare*), *stylatus* = *stilatus*.

STYLETU = *stuletu*, si *stiletu*, *stiletu*, pl. -e, (fr. stylet; — vedi si *stuletu* in parte); 1. proprie, deminutivu d'in *stylu*; 2. applicatu inse in specie si ca mai desu la una arma: *pugione, sica, pugio, pugiunculus, sicula: a capitá mai multe ictu de stiletu; stiletulu are, de regula,*

lamina triangularia si asiá de tenue in cátu vulnulu ce face, e aprópe imperceptibile; metaforice: *numai unu sufletu negru se serve cu precogitare de stiletulu calomniei*; 3. in botanica, *stiletu* = fia-care divisiune a *stylului* plantei ce are *stylu multiplu*.

* STYLIDIU, s. f., vedi *stylidiu*.

* STYLIDE = *stulide*, s. f., genu de plante *dicotyledonie*.

* STYLIDIU = *stulidiu*, -a, adj. s., (fr. stylidie = *stylidíé*); relativu la *stylide*; s. f., a) *stylidia*, *stulidia*, in acellu-asi sensu cu *stylide*; b) pl., *stylidiele* = *stulidiele*, familia si tribu de plante, cari au de tipu genulu *stylide* = *stylidia*.

* STYLIFORME = *stuliforme*, etc., adj., (fr. styliforme); care are forma de *stylu*: *asse styliforme*.

*STYLINU = *stulinu*, *stilinu*, *stelinu*, -a, adj. s., (fr. stylin, -e); de *stylu*, ca *stylulu*, de form'a *stylului*; subst. reale: a) m., *stulinu-lu*, genu de plante *dicotyledonie*; b) f., *stylina*, genu de *polypi*.

* STYLISARE = *stulisare*, *stilisare*, etc., v., in sensulu speciale allu forme *stylare* de: a *stylá una idéa*, a dá unui actu, unui subiectu form'a *stylistica* covenita; a espreme cogitarile cu accuratetia si cu ore-care ambitione.

* STYLISCU = *stuliscu*, *stiliscu*, etc., s. m., (fr. stylisque, — *στυλίσκοζ*); deminutivu d'in *stylu*; applicatu si in specie la *stylulu* certoru plante.

*STYLISMU = *stulismu*, *stilismu*, etc., s. m., (fr. stylisme; — d'in *stylisare*); cura, sollicitudine eccessiva si ambitiosa pentru rotundirea si cadentiarea frasiloru si periodeloru, nu numai poetice, ci chiaru si prosaice: *stylismulu e lucru excellentu la loculu si tempulu seu, déro stylismulu fora locu si tempu e nesuferitu*.

* STILISTU = *stulistu*, *stilistu*, etc., s. pers., (fr. styliste); cellu ce e applicatu si datu la *stylismu*.

* STYLITU = *stulitu*, *stilitu*, etc., s. pers., (*στυλίτης*, fr. stylite; — d'in *stylu*); pusu, asseiatu, fissatu, collegatu pre unu *stylu* = *columna*; in specie: *anachoretu stylitu* = *anachoretu* ce sta fissatu pre unu pilastru pentru penitentia:

cellu mai celebre d'in anachoretii styliti fu Simeone Stylitulu.

†STYLO-, sau *stulo-*, (σῦλος=*stylu*, *stulu*, *stilu*, *stelu*), in composite si derivate mai allessu scientifiche : *stylobase*. adj. s., (fr. *stylobase*, d'in βάσις=*base*), care are de *base unu stylu*, s. f., *stylobase-a*=genu de plante d'in famili'a *terebintacieloru*; *stylobatu*, s. m., *stylobates* si *stylobata*, (στυλοβάτης, fr. *stylobate*), pedestallu, base de columna; *styloceratohyoidiu*, -a, adj., (fr. *stylo-cérato-hyoïdien*); relativu la *muscululu stylohyoide*, care se intende de la *apophyseca styloide* pëno la marele *cornu* allu ossulu *hyoide*; *styloceru*, -a, adj. s., (fr. *stylocère*, d'in κέρας=*cornu*), care are *corne* in forma de *stylu*, s. m., *stylocerulu*, genu de plante d'in famili'a *euphorbiacieloru* : *stylochondrohyoidiu*, -a, adj., (fr. *stylo-chondro-hyoïdien*), relativu de una data si la *apophyseca styloide*, si la *cartilagini*, si la *ossulu hyoide*; *stylocorina*, s. f., (fr. *stylocorine*), genu de plante d'in famili'a *rubiacieloru*; *stylode*. adj. s., (fr. *stylode*), care sémina cu *stylulu*, sau care e plenu de *styli*, (vedi si *stylosu*), s. f., *stylode-a*, genu de plante, care e tipu la famili'a *styloidieloru*; *stylodiu*, -a, adj., (fr. *stylodé*), care sémina cu una *stylode*; *styloglossa*, -a, adj., (fr. *stylo-glosse*, d'in γλῶσσα=*limba*), relativu si la *apophyseca styloide* si la *limba*; *stylohyoidiu*, -a, adj., (fr. *stylo-hyoïdien*), relativu la *apophyseca* si la *ossulu hyoide* : *muscululu stylohyoidiu*, si absol. *stylohyoidiulu*; *styloide*, adj., (fr. *styloïde*), care are *forma de stylu* : *apophyseca styloide*; *styloidiu*, -a, adj., (fr. *styloïdé*), relativu la *styloide* sau la *stylu* ensusi : *conce styloidie*, *allongate in forma de stylu*; *stylomastoidiu*, -a, adj., (fr. *stylomastoïdien*), relativu la *apophyseca styloide* si *mastoidie*, *arteria stylomastoidia*; *stylomassillariu*, -a, adj., (fr. *stylo-maxillaire*), relativu la *apophyseca styloide* si la *massilla*=falca; *stylometria*, s. f., (fr. *stylométrie*), arte de a applicá *stylometru-lu*; *stylometricu*, -a, adj., (fr. *stylométrique*), relativu la *stylometria* si la *stylometru*; *stylometru*, s. m., (fr. *stylomètre*), instrumentu de

mesuratu columnele; *stylopharyngiu*, -a, adj., (fr. *stylo-pharyngien*), relativu si la *apophyseca styloide* si la *pharynge* : *muscululu stylopharyngiu*, si ca subst. *stylopharyngiu-lu*; *stylophoru*, -a, adj. s., (fr. *stylophore*, d'in φέρειν=*portare*), care *pórta*, *are stylu*, ca subst. m., *stylophoru-lu*, genu de plante dicotyledonie d'in familia *papaveracieloru*; *stylopode*, s. m., (fr. *stylopode*, d'in πούς gen. ποδός=*pede*), *pede*, rédimu *allu stylulu* planteloru; *stylostegu*, -a, adj. s., (fr. *stylostège*, d'in στέγος=*coperimentu*), care *copere stylulu* unei plante, s. m., *stylostegu-lu*=*coperimentu de stylu* allu unei plante; *stylostemone*, adj., (fr. *stylostémone*, d'in στήμων = *stame*), planta care are *staminile* inserte in *pitillu*; *stylostemu*, -a, adj., (fr. *stylostème*), care are *stylu* si *stemine* : *plante stylosteme*.

* STYLOSU=*stulosu*, *stilosu*, *stelosu*, -a, adj., (fr. *styleux*); plenu de *styli*, cu *styli multi*; sau cu unu *stylu lungu* forte : *plante stylose*; *concele stylose*, *limacii stylosi* au *corpulu lungu* si forte *gracile*.

STYLU=*stulu*, si *stilu*, *stelu*, s. m., *stylus* si *stilus*, (σῦλος, fr. *style* si *stile*); 1. in sensu materiale, a) *stylu*=columna, pilastru, paru, pertica, supportu, fuleru, fulcimentu, *stelpu*, etc. (compara: *peristylu* si alte composite cu *stylu*) : *stuli de lemnu* sau de *pétra pusi pre marginile calliloru principali*; *stulii de telegraphu* su de lemnu; *stuli de muru spre sustinerea* si *corroborarea murului principale*; *stuli de marmore* la edificie *pompose*; b) in specie, α) *stulu*=paru ascutitu, servindu mai allessu in batalie, si de aceea si cu ascutitu de ferru : *stulii de castre*; *inimicii dederu in stulii ascunsi in désa érba*, *cari stuli sacura multa stricatione* si de ómeni si de calli; *stulii de lemnu* si de ferru ce formédia *gardurile curtiloru*; *stulii altanului*, *fereestreloru*; β) *stulu*=tierusiu, radiu, etc., cu care se sapa si se scotu vermii de la radicele plantei sau blastarii lussurianti, etc.;—metaforice : *lussuriele discursuriloru acestoru oratori* au *lipse de stylu*, *ca se curetie d'in elle superfluita-*

tile; γ) *stulu*, la plante; cu mai multe insemnari : α') *stulu* = fructu : *stulii sunt la alte plante, ca si stuletii la plant'a porumbului, (papusioniului, cucurudiului), ensisi stuletii acestei plante su stuli, co-ci stuletulu nu e de câtu deminutivu d'in stulu; stuli de pinu, de abiete; una specia de stuli su si glandile unoru cerci; β')* *stulu* = trunclu, ramu, etc., déro mai vertosu : petioru, pedunclu, coda a unei folia sau unui fructu, cumu si : fustellu, cotoru, lugeru, etc.; γ') mai vertosu, *stulu* = parte a stamineloru, si in particulariu, a pistillului, parte ce consiste in una prolongatione a ovariolui plantei, care sustine stigmatulu acellei-asi plante : *stululu plantei e unu firicellu forte gracile; acestu stulu contine vase forte suptiri; vasele stulului recepu, protegu si diregu molleculule proleface cotra ovule; stululu variédia forte multu dupo forma, longitudine si consistentia; stululu e unicu, pentru acellu-asi pistillu, sau multiplu; stululu dispare cu actulu fecundationei; unele plante nu au stulu, in aceste-a stigmatulu face functionea de stulu; δ)* *stulu*, la obiecte artificiali, industriali : *stulu de luminariu, de polycandru, de pulpitu, de cuniaru de vestimente, etc., ε)* *stulu* = vergella sau acu, α') in genere : *stulu de cadrante; stululu cadrantelui indica, prin umbr'a sea, orele dillei; β')* mai vertosu : *stulu sau stylu, stilu* = acu de scrissu la antichi, cu unu capitu acutu cu care scrieau pre table unse cu cera, éro cu cellu altu capitu latu stergeau si corregeau; la recentiori, in acestu sensu, *stulu* sau *stylu, stilu* = condeliu de ferru sau de penna, condeliu in genere; de aci : 2. in sensu ideale, *stylu* = modu de a si espreme cogitationile si sentimentele, modu ce implica unu caracteriu individuale; in specie : a) *stylu* = modu particulariu de a si esprime ideele prin limba, prin scriere si vorbire : *stylu simplu, claru, limpidu, limatu, politu, correctu, elegante, gratiosu; stylu neglegente, incorrectu, stylu inaltu, grave, sublime, splendidu, pomposu; stylu affectatu, ambitiosu; stylu bassu, triviale, vulgare; stylu diffusu si lassu, stylu strictu si concisu; stylu ener-*

gicu, veemente, copiosu, infloritu, aridu, seccu, fora sange, fora nervu; stylu poeticu, prosaicu, oratoriu, istoricu, epistolariu; stylulu lui Omeru, lui Eschyly, lui Sophocle; stylulu lui Virgiliu, lui Oratiu, lui Ovidiu; stylulu lui Thucydide, lui Tacitu, lui Titu Liviu; stylu de cancellaria, stylu cancellarescu : stylulu cancellarescu nu merita adese nomele de stylu de câtu in sensulu de usu, invetiü, ce inco a leuatu coventulu stylu, (vedi mai la vale); — nu pote fi opu de valore fora stylu; stylulu da valore la ideele celle mai communi; de acea-a stylulu si differe in sensu de elocutione; absolute : stylu = modu de a scrie sau vorbi cu nobilitate, energia, gratia, etc.: acestu auctoriu nu are stylu, multi scriptori n'au stylu, stylulu da lucruriloru lustru, valore, gratia; stylulu da viétia la tote; — b) in artile formose, stylu = modu particulariu fia-carui artistu de a si traduce cogitationile prin colori, linie, constructioni, etc. : stylulu pictoriloru, statuariloru, architectiloru; stylulu lui Raphaele, lui Michael-Angelu; stylu de architectura byzantina; stylu romanu, stylu gothicu, stylu egyptiacu; stylulu unei colonne, unui monumentu, unui palatiu; puritate de stylu in artile graphice si plastice; stylulu unui opu de arte plastica sau grafica pote fi elegante, correctu, severu, grave, gratiosu, formosu; sunt architecture fora stylu; cumu sunt poemate fora stylu; — c) prin estensione metaforica, stylu = datina, abitudine, usu, forma, regula, processu, portu, etc. : α) in genere : ecco stylulu ce mi recomandai; cellaria de stylu vechiu; fa bene de ti scâmba stylulu; β) in specie, stylu = modu de a indicá tempulu in scrissori, in contracte, in documente, dupo stylulu nou sau dupo stylulu vechiu; in annulu 1875, 1 Novembre, dupo stylulu vechiu, e 13 Novembre dupo stylulu nou.

* STYMA, pl.-mate, styma, (στύμα); 1. erectione, in specie, erectione a membrului virile; 2. planta, ce se credea bona de vindicatu erectionea partei sensuale.

* STYMMMA, pl.-mate, stymma, (στύμμα)

μα); ce astringe, unu stringente; (vedi si : *stypthia, stypthu, stypticu*, etc.).

* STYMOSE, s. f., (fr. *stymose*, affine cu *styma*); erectione, si in speciale, morbu allu uretrei cu hemorrhagia, insocita de *satyriase*.

* STYPHIA = *stifia, stufia*. s. f., calitate de *stypthu*, (vedi *stypthosia*).

* STYPHOSIA = *stifosia, stufosia*, s. f., (στυφόσης), adstringentia, acerbitas; calitate de *stypthosu* : *stypthosi'a vinuriloru acellei vinia*.

* STYPHOSU = *stifosu, stufosu*, -a, adj., per adstringens, per acerbus; forte *stypthu* : *vinuri stypthose*.

* STYPHU = *stifu, stufu*, -a, adj., (στυφός), adstringens, acerbus; care stringe, in specie, care stringe fibrele gustului, acerbu, aspru, etc. : *vinu stypthu, pome styphe*.

* STYPTERIA = *stupteria*, s. f., *stupteria*, (στυπτερία; — affine cu *stymma, stypthu*, etc.); 1. in genere, substantia astringente, cumu : *caglu sau chiagu*, etc.; 2. in specie, alumine, pétra acra.

* STYPTICITATE = *stupticitate*, s. f., (fr. *stypticité*); statu, calitate de *stypticu* : *stupticitatea acestri vinu*.

* STYPTICU = *stupticu*, -a, adj., *stypcticus*, (στυπτικός, fr. *stiptique*; — d'in aceea-si radice cu *styp* = *stuf*, d'in care si : *stupare, astupare*, etc.); aptu a stringe, astringe, *astupá, obstipá*, etc. : *erbe, beutur styplice, vinu stypticu de gura; pome acerbe si styplice*.

* STYRACE = *sturace*, s. m., *styrax* si *storax*, (στύραξ, fr. *styrax*); 1. genu de arborelli; 2. nome de mai multe si diverse plante balsamice.

* STYRACIU, = *sturaciu*, -a, adj. s., (fr. *styracé*); care sémina cu *styrace-le*; subst. pl., *styraciele*, familia de plante cari au de tipu genulu *styrace*.

1 SU, prep., sub; vedi *sub* si *suptu*.

2 SU, in locu de *suu*, pron. possess. la Macedorománi. suus; vedi *seu*.

3 SU, v. indic. pres. pers. I sing. sum, si III pl. sunt; vedi I *fire*.

* SUADA, s. f., *suada*; vedi *suadu*.

* SUADELA, s. f., *suadela* (de la v. *suadere*); actione, potere si modu de *suadere*.

* SUADENTE, adj. part. pres. (d'in *suadere*), *suadens*; care *suade*.

* SUADERE, *suasi* si *suasci, suasu*, v., *suadere*, (fr. *suader*); a dá consilie, a vorbi cuiva pentru ceva, a face se créda ceva, a indemná la ceva : *forte bene suadeti, déro reu faceti*; a *suade la bene*, a *suade la reu*; *oratoriú suasera pacea, si dissuasera bellulu*.

* SUADU, -a, adj. s., *suadus*, -a, -um; care *suade*; *suad'a facundia*; ca subst. f., a) person. *suad'a* = *diu'a elocentiei*; b) reale, potere de coventu, elocentia, etc.

SUAKA, s. f., *ala, axilla*; vedi *subara, subala*.

* SUARIU, -a, adj. s., *suarius*; relativu la *sue*, porcariu : *negotiatoriu suarium, staulu suariu, turme suarie*; subst., a) pers. unu *suariu* = porcariu, si venditoriu de *sui* = porci; b) f. *suaria* = porcaria, negotiu cu *sui*, negotiulu *suariului*.

* SUASIONE, s. f., *suasio*, (fr. *suasion*; — d'in *suasu* de la *suadere*); actione de *suadere*, 1. in genere : *nu credu asiá de necessarie preceptionca, suasionca, esortationca, consolationca, etc.*; a *face usu de totu genulu de suasioni si admonitioni*; 2. in specie : a) *suasionea unci proponere de lege*; b) in retorica : *suasionca e una oratione de genu suasoriu*.

* SUASIVU, -a, adj., (fr. *suasif*, — d'in *suasu* de la *suadere*); aptu a *suadere* : *genu de scriere suasivu; covente suasive; d'in gur'a lui curre oratione suasiva*.

* SUASORIU, -sória, adj. s., *suasor*, *suasorius*; (fr. *suasoire*); care *suade, persuade*, sau serve a *suadere*, 1. in genere : a *pronuntiá covente suasorie; tonu suasoriu*; 2. in specie : a) *suasorii si dissuasorii proponerei de lege*; b) in retorica : *discursu deliberativu, dissu si suasoriu; in discursulu suasoriu se suadu sau se dissuadu propositioni de legi*; de aci ca subst. f. reale, *suasoria* (subintell. *oratione*), *oratione prin care se suadc sau se dissuadc ceva*.

* 1 SUASU, -a, adj. part. s., (d'in *suadere*), *suasus, suasum* : *lucru suasu de voi, lucruri suase de noi; nu e tempu de suasu, ci de adjutatu*.

* 2 SUASU, s. m., suasum; colore d'in seu sau alta untura si d'in *stillicidii fumosu*, d'in fuligine, care serve a colorá negru diverse obiecte, déro mai allessu vase de plutitu.

* SUAVE, adj., suavis, (fr. suave;—in affinitate cu sanscr. svadu, si gr. ῥδβς=ádβς); placutu la gustu, la odoratu, si la alte sensuri: dulce, amabile, delectabile, etc.; 1. proprie, de sensuri: *ce e suave unoru-a, póte fi amarú altoru-a; numai tie pare suave acésta odore; suave flori si suave loru colori si odori; suave cantu, suavi tonuri de voce; ce suave e limb'a romanesca in gur'a acestei Domna! saporu nespusu de suavi*; 2. metaforice, despre spiritu, mente, suffletu: *omu doctu, fidele, facundu si suave in vorb'a si portulu seu; suavea candore a copillarici; suffletulu gusta placerile suavi alle pacci ce da innocentia; ce póte fi mai suave mentei de cátu a connósce addeverulu, dupo care insetosiédia; suave e pudorea, suavi su colorile pudorei pre una facia candida; sentimente suavi delecta anim'a parentelui la aspectulu unui bonu si intel-leptu filiu.*

* SUAVEOLENTE, adj., suaveolens; care are odore suave, care resperge odore suave: *mere suaveolenti, suaveolente amaracu; suaveolente aura, suaveolentile flori.*

* SUAVEOLENTIA, s. f., suaveolentia; calitate de suaveolente: *suaveolentia albiloru faguri de miere.*

* SUAVIARE, v., suaviari; a dá suaviu, a sarutá; *a dá multe suavie pre frontea netida si serena a innocentelui copillu.*

* SUAVIATIONE, s. f., suaviatio; actiune de suaviare: *suavi suaviationi; una suaviatione suave.*

* SUAVIDICU, -a, adj., suavidicus; care dice, spune, vorbesce lucruri suavi: *suavidice versuri, suavidica gura.*

* SUAVILLU, pl.-e, suavillum, (d'in suave); ceva dulce si placutu; in specie, placenta dulce: *placentele cu miere su suave, cumu suave su si placentele cu dulcetia de pome cu sacharu.*

* SUAVILOCENTE, adj. part. pres.,

suaviloquens; care vorbesce *suave*, placutu, amabile: *suavilocente gura, suavilocenti poemate*, (vedi si *suavilocu*).

* SUAVILOCENTIA, s. f., suaviloquentia; calitate si actu de *suavilocente*: *suavilocentia poetiloru.*

* SUAVILOCU, -a, adj., suavilloquens; care *loce*=vorbesce *suave*, dulce, amabile, etc.: *suavilocii poeti; ce versuri suaviloce!* (vedi si *suavilocente*).

* SUAVILUDIU, -a, adj., suaviludius; 1. care *lude*=joca *suave*; 2. care se delecta de *luduri*=jocuri.

* SUAVIOLU=*suavioru*, pl.-e, suaviolum; deminutivu d'in *suaviu*: *copillulu a datu mammei unu suaviolu.*

* SUAVITATE, s. f., suavitas, (fr. suavité); calitate si fapta de *suave*, 1. proprie, despre sensurile esterne: *suavitatea saporiloru, coloriloru, sonuriloru; suavitatea vociloru de cantori; suavitatile mesei, gustului, nasului, tactului, audiului; d'in tote tragemu suavitati; suavitatea floriloru, rosoloru*; 2. despre sensulu internu: *suavitatea pacci, cogitului curatu; ce suavitate in vorb'a si in modulu de portare allu a cestui omu! suavitatea spiritului, animei, cogitariloru si sentimenteloru.*

* SUAVITUDINE, s. m., suavitudo; calitate de *suave*; *suavitate sensuale.*

* SUAVIU, pl.-e, suavium, (d'in suave); ce e *suave*, placutu, incantatoriu, etc.; in specie inse, sarutatu: *milli de suavi dede parentele filiiloru sei.*

SUB, si *su*, prep., sub, (ὀπό, it. sub, so; isp. sub, su, so, son, sa, za, cha, port. sub, sob, su, so, prov. so, se; fr. sous, sou, su, se),—ocurre ca prepositione separabile in concurentia cu *su* si cu *suptu*, (*subtu*), *subter*, si ca prefissa in compositioni; 1. ca prepositione: *sub accoperimentulu aripeleloru telle; sub sóre, sub cerulu liberu, sub jugulu servitutei, sub mésa, sub carru, sub vestimentu, sub velu, sub juramentu, sub ascultare*, etc.; 2. ca prefissa in compositioni, prepositionea *sub* remâne ne-scambata: α) inainte de vocalile initiali: *subalbu, subiectu, subornare*, etc.; β) inainte de consonantile urmatórie: *b, d, j, n, s, t, v*, precumu: *subbatere, subducere*,

subjugare, sublevare, subnegru, subsistere, subtessere, subvertere; γ) se asimila, de regula înainte de initialile : *c, f, g, m, p, r*; *succurrere, succedere, sufferire, suffocare, suggrumare, suggerere, summittere, summutiare, suppunere, supportare, surripere, surrogare, etc.*; δ) devine *subs* ca si *abs* d'in *ab*, înainte de certe covente cu un'a d'in initialile : *c, p, t* : *susceperere, suspecere, suspectare, suscitare*; ε) înainte de *s* initiale, urmatu de alta consonante, *sub* se reduce la *su* : *suspinare=suspirare=suspirare, suspicare, inse si : substernere=substernere, substrugere=substruere, etc.*; vedi articlii urmatori.

SUBABSURDU, -a, adj., subabsurdus; camu, pucinu, ceva absurdu : *subabsurde consecentie*.

SUBACANIU = *subapaniu, -a, adj., subaquanus*; care sta *sub apa=acaticu, apaticu*.

SUBACCUSARE, v., subaccensare, 1. a camu accusá, a accusá pucinu; 2. a accusá dupo altulu, a veni in adjutoriu cuiva care a accusatu mai înainte.

*SUBACELINU = *subacerinu, -a, adj., subaquilinus*; camu sau pucinu *acelinu*.

*SUBACELU = *subaceru, -a, adj., subaquilus*; camu *negru*, camu ca *acer'a*.

*SUBACIDU, -a, adj., subacidus; camu *acidu*; pucinu, ceva *acidu*, mai pucinu *acidu* ca altulu : *vinuri subacide*.

SUBACRU, -a, adj., subacidus; camu, ceva *acru* : *vinu subacru*; vedi si *subacidu*.

*SUBACTIONE, s. f., subactio, (d'in *subactu* de la *subegere*); actione de a *subegere*, 1. in genere : *subactionea rebelliloru*; metaforice : *subactionea passioniloru, appetiteloru brutali*; *subactionea de sene, de natur'a sea*; 2. in specie : *subactionea agrului, solului, ferrului si altoru metalle*.

*SUBACTORIU, -tória, adj. s., subactor, (d'in *subactu* de la *subegere*); care *subege=suppune, domita, etc.*

*SUBACTU, -a, adj. part. s., subactus, (d'in *subegere*): *solu subactu, subactulu solului*.

*SUBAGRESTE, adj., subagrestis; camu *agreste*.

SUBALA = *subara=suvara=suara*, s. f., (subala), ala, axilla; parte aduncata sub umeru, aduncatura de sub umeru : *omulu are doue suare*; vedi si *subsuara* si *suptu-suara*.

SUBALARE, adj., subalaris; de *subala*, care se afla *sub* sau *la suara* : *peri subalari, buboniu subalare, pugione subalare*; ca subst. f. reale, *subalare-a* = cinglu inferiore, sau cinglu pre la *suare*.

SUBALBICARE, v., subalbicare; a *albicá* ceva, a camu *albicá*.

SUBALBIDU, -a, adj., subalbidus; camu *albidu*.

SUBALBU, -a, adj., subalbus; camu *albu*, camu *albitiosu*.

SUBALPINU, -a, adj., subalpinus; care e aproape de monti : *regioni subalpini*.

SUBALTERNICU, -a, adj. s., subalternicus, -a, -um; relativu la *subalternu* ca subst. *positione subalternica*; s. m. reale, *subalterniculu*, specia de *electru rossiu*.

*SUBALTERNISARE, v., (fr. *subalterniser*); a face *subalternu* : *crestinismulu, ca se glorifice femin'a, a cautatu a subalternisá vechinulu ei dominatoriu*.

*SUBALTERNISATIONE, s. f., (fr. *subalternisation*); actione de *subalternisare* : *subalternisationea officieloru publice, jurisdictioniloru*.

*SUBALTERNISATU, -a, adj. part. d'in *subalternisare*.

SUBALTERNITATE, s. f., (fr. *subalternité*); calitate, statu de *subalternu* ca subst., *subalternitatea officiariloru publice*.

SUBALTERNU, -a, adj., (fr. *subalterne*); care e, sta *sub altru*; mai micu, inferiore, subordinatu, suppusu la ordinile altui-a, secundariu, mai diosu, etc. : *magistratu subalternu, officari subalterni*; *officie, functioni subalterne*; *jurisdictione subalterna*; *persone de drama subalterne*; metaforice, mediocru, incapace de mari lucruri, marginitu, etc. : *talentu subalternu, spirite subalterne*; *mente subalterna*; —ca subst. pers., *unu subalternu, subalternii* : *subalternii unui presedente*; mai *bene te intellegi cu*

capiide câtu cu subalternii; tyrannîa subalterniloru e cea mai nesufferita d'in tyrannie.

SUBAMARU,-a, adj., subamarus; camu *amaru*, pucinu *amaru*.

SUBANALOGU,-a, adj., (fr. *subanalogue*); aprópe *analogu*, mai mai *analogu*.

SUBANGULOSU,-a, adj., (fr. *subanguleux*); care are *ângluri pucinu pronuntiate* : *figura subangulosa*.

* SUBANNELIDARIU,-a, adj. s., (fr. *subannélidaire*); care camu *sémina*, aprópe *sémina* cu una *annellide*; subst. pl., *subannellidariele*, subclasse de *parentomozoarie*.

* SUBAPTERU,-a, adj. s., (fr. *subaptère*); care se apropia pucinu de *aptere* : *insecte subaptere*; absol. subst. pl., *subapterele*, sectione de insecte *hymenoptere*.

SUBARARE, v., *subarare*; a *ará sub*, afundu in diosu, pre sub radecine.

SUBARATORIU,-tória, adj. s., *subarator*; 1. care *subara*; 2. care *ará sub altulu*, la altulu.

SUBARCATU,-a, adj., (fr. *subarqué*); camu, pucinu, ceva *arcatu*.

* SUBARE, v., *subare*, (d'in *sue* = *scrofa*, *porcu*); a fi in ardori venerie, vorbindu de porci.

* SUBARGUTU,-a, adj., *subargutus*, camu *argutu* : *acelli-asi d'in natura sub limbuti si subarguti*.

* SUBARGUTULU,-a, adj., *subargutulus*; vedi *subargutu*, numai co *subargutululu* implica mai multa ironía.

SUBARMALE, adj. s., *subarmalis*, (fr. *subarmale*); 1. care sta *sub armu* = *sub armuru*; s. f., *subarmale*, vedi *subalare*; 2. care sta *sub arme* : *vestimentu subarmale*; si absol. s. f., *subarmale-a*, vestimentu portatu sub *arme*.

* SUBARROGANTE, adj. adv., *subarrogans*, *subarroganter*; camu, pucinu, ceva *arrogante* : *me temu co esti subarrogante*; a *lucrá si vorbí subarrogante*.

* SUBARTICULATU,-a, adj., (fr. *subarticulé*); care e camu, aprópe *articulatu* : *fustelle subarticulate*, *stulu subarticulatu*.

SUBASPRU,-a, adj., *subasper*; camu *aspru*.

* SUBASCENDENTE, adj., *subascendens*, (fr. *subascendant*); care camu *ascende*, se redica pucinu de diosu in susu.

* SUBASSARE, v., *subassare*, a *fri-ge* pucinu; vedi si *subfrigere*.

* SUBASSENTIENTE, part. adj., *subassentiens*; care camu *assente*, care *assente pucinu*.

SUBASSILLARIU = *subaxillariu,-a*; adj., (fr. *subaxillaire*); care aprópe sta in *assilla* = *suara*, fora se stea de totu in ea.

* SUBATIONE, s. f., *subatio*; actione de *subare* : *subationea scrofeloru*.

* SUBATU,-a, adj. part. s. (d'in *subare*), *subatus*, in s. verbului *subare*.

SUBAUDIRE, v., *subaudire*; 1. a *audi* ceva sub altele, a subintellege, a completá celle neaudite, déro cari se prepunu ca disse; 2. a *audi* pucinu : *subaudindu d'in murmurulu de voci nocturne*.

SUBAUDITIONE, s. f., *subauditio*; actione de *subaudire* : *subauditionea unui coventu lassatu in pronuntiatione*.

SUBAURATU,-a, adj., *subauratus*; ceva, pucinu *auratu* : *annelle subaurate*.

SUBAURICULATU,-a, adj., (fr. *subauriculé*); 1. camu *auriculatu*; 2. prevedutu de appendici de form'a *auriculai* = *urechiei*.

SUBAURIFORME, adj., (fr. *subauriforme*); care se camu apropia de form'a *urechiei*.

SUBAUSCULTARE = *subascultare*, v., *subauscultare*; 1. a *ascultá* in ascunsu : *déco nu cutedi a audi omulu in facia*, *subauscultalu*; se *sub auscultámu ce dicu de noi*; 2. a *ascultá* pucinu, ceva numai, a nu *ascultá* totu.

SUBAUSTERU,-a, adj., *subausterus*; camu *austeru*, ceva camu *austeru* : *vinu austeru sau cellu pucinu subausteru*.

* SUBAXILLARIU,-a, adj., vedi *subassillariu*.

* SUBBACILLARIU,-a, adj., (fr. *subbacillaire*); care are *mice bacille* : *lamine de metallu subbacillarie*.

* SUBBALBU,-a, adj., *subbalbus*; camu *balbu*.

* SUBBASILICANU,-a, adj., *subba-*

silicanus; 1. care vaga, vagabunda pre *sub basilice*: *perde-véra, una talia-câniloru-frondia*, care bate stratele, etc.: *odorea buccatelorü trage multi subbasilicani pre longa acestu palatiu*; 2. sectariu secundariu allu *basilicanilorü* = sectari ai tagmei monachica fundata de *Santu-Basilü*.

SUBBEERE=*subbeuere*, (se conjuga ca v. *beere*), **subbibere**; a *bee* pucinu, a gustá, libá d'in *beutura*.

* **SUBBIARTICULATU**, -a, adj., (fr. *subbiarticulé*); care e *aprope biarticulatu, aprope despartitu in doue articulationi*.

* **SUBBIFLORU**, -a, adj., (fr. *subbiflore*); care are *pedunculü cu doue flori*.

* **SUBBILOBU**=*subbilobatu*, -a, adj., (fr. *subbilobé*); despartitu in *doue lobi*: *frondie subbilobe*.

* **SUBBIPINNATIFIDU**, -a, adj., (fr. *subbipinnatifide*); care are *foliele in doue pinne despicate la pedunculü*: *plante subbipinnatifide*.

* **SUBBIVALVU**, -a, adj., (fr. *subbivalve*); care e *aprope bivalru*: *conce subbivalve*.

* **SUBBLANDIRE**, v., **subblandiri**; a *camu lingusí, a lingusí unu picu*.

* **SUBBREVE**, adj., **subbrevis**; *camu breve*=*scurtu*: *subbrevis folie*.

* **SUBCADRATU**=*subcadru*, -a, adj., (fr. *subcarré*); *camu cadratu*.

SUBCALCARIU=*succalcariu*, -a, adj., (fr. *subcalcaire*); *aprope calcariu*.

* **SUBCALLOSU**=*succallosu*, -a, adj., (fr. *subcalieux*); *camu callosu*, *aprope de natura callosa*.

* **SUBCAPILLARIU**=*succapillariu*, -a, adj., (fr. *subcapillaire*); *aprope capillariu*, care are *aprope subtiritatea unui capillu*.

* **SUBCARINATU**=*succarinatu*, -a, adj., (fr. *subcaréné*); care e *formatu aprope ca carin'a*: *plante subcarinate, animali subcarinate*.

* **SUBCARTILAGINOSU**=*succartilaginosu*, -a, (fr. *subcartilagineux*); *camu, aprope cartilaginosu*, care e *mai de natur'a cartilaginei*.

* **SUBCENTRALE**=*succentrale*, adj., (fr. *subcentral*); *aprope, mai mai centrale*.

* **SUBCEPHALICU**=*succephalicu*, -a, adj., (fr. *subcéphalique*, d'in *κεφαλικός* = *capitale*); care e *aprope cephalicu*, care mai *sémina cu capulu*.

* **SUBCILIATU**=*succiliatu*, -a, adj., (fr. *subcilié*); *aprope ciliatu*, mai mai *munitu de giuru in pregiuru cu cilie*.

* **SUBCLAVIFORME**=*succlaviforme*, adj., (fr. *subclaviforme*); care are *mai mai forma de maciuca*.

* **SUBCAUDALE**=*succaudale*, adj., vedi *subcodale*.

* **SUBCOALESCENTE**=*succoalescente*, adj., (fr. *subcoalescent*); care mai mai *coalesce*=*se formá*, *fora inse se fia formatu pre deplenu*.

* **SUBCODALE**=*subcaudale*=*succodale*, etc., adj., (fr. *subcaudal*); care e, *sta sub coda*: *plume, fulgi subcodali*.

* **SUBCOLEOPTERU**=*succoleopteru*, -a, adj., (fr. *subcoléoptère*); care mai mai *sémina cu insectele coleoptere*: *musce subcoleoptere*.

* **SUBCOMPACTU**=*succompactu*, -a, adj., (fr. *subcompacte*); *aprope, mai mai compactu*; mai mai *fora interstitie pre superfacia*.

* **SUBCOMPRESSU**=*succompressu*, -a, adj. part., (fr. *subcomprimé*); care e *pucinu, liusioru compressu*.

* **SUBCONCENTRICU**=*succoncentricu*, -a, adj., (fr. *subconcentrique*); *aprope, mai mai concentricu*.

* **SUBCONICU**=*succonicu*, -a, adj., (fr. *subconique*); care e *mai mai conicu*, *aprope conicu*.

* **SUBCONOIDE**=*succonoide*, adj., (fr. *subconoïde*); care mai se *appropia de unu conoide*.

* **SUBCONTIGUU**=*succontiguu*, -a, adj., (fr. *subcontigu*); care e *aprope, mai mai contigu*: *muru succontiguu cu altu muru*.

* **SUBCONTINUTU**=*succontinutu*, -a, adj. part., (fr. *subcontenu*); care e *aprope, mai mai continutu*.

* **SUBCONTINUU**=*succontinuu*, -a, adj. in *acellu-asi sensu cu subcontinutu*.

* **SUBCORIACIU**=*succoriaciu*, -a, adj., (fr. *subcoriacee*); care e *aprope, pucinu coriaciu*, de *natura pucinu coriacia*.

* **SUBCORTICALE**=*succorticale*,

adj., (fr. *subcortical*); care sta, viue *sub cortice* = *scórtia*.

SUBCRUSTACIU = *sucrustaciu*, -a, adj., (fr. *subcrustacé*); care e mai mai *crustaciu*.

* SUBCYLINDRACIU = *succulindracu*, -a, adj., (fr. *subcylindracé*); care e aproape *cylindracu*, are mai mai forma de *cylindru*.

* SUBCYLINDRICU = *succulindricu*, -a, adj., (fr. *subcylindrique*); care e aproape, mai mai *cylindricu*: *utriculi succulindrici*.

* SUBDEALBARE, v., *subdealbare*; a dealbá, a albí pucinu.

* SUBDEBILE, adj., *subdebilis*; camu, pucinu *debile*: *subdebili genucli, subdebil- spinnare*.

* SUBDEBILITARE, v., *subdebilitare*; a camu *debilitá*, a *debilitá* pucinu, ceva; mai allessu in form'a part. *subdebilitatu*, -a, a dese ca adj.: *juni subdebilitati*, si metaforice: *auctoritate subdebilitata*.

* SUBDEBILITATU, -a, adj. part., vedi *subdebilitare*.

* SUBDECURRENTE, adj. part. pres., *subdecurrens*, (fr. *subdécurrent*); care aproape, mai mai *decurre*: *plante subdecurrenti* = *plante cu folie subdecurrenti*.

* SUBDEFECERE, (se conjuga ca v. *defecere* = *deficere*), v., *subdeficere*; a *defece* pucinu, a camu *defece*, a perde ceva d'in poteri, etc.: *subdefecera si celli mai animosi*.

* SUBDELEGARE, v., (*subdelegare*, fr. *subdéléguer*); a *delegá* altulu in loculu altui-a: *guberniulu, principele subdelegá una persona inalta a lucrá si tractá in nomele loru*.

* SUBDELEGATIONE, s. f., (fr. *subdélégation*); actione de *subdelegare*.

* SUBDELEGATU, -a, adj. part. d'in *subdelegare*, (fr. *subdélégué*).

* SUBDENTATU, -a, adj. part., (fr. *subdenté*); care e mai mai *dentatu*, aproape *dentatu*: *folie subdentate*.

* SUBDEPRESSU, -a, adj. part., (fr. *subdéprimé*); care e pucinu *depressu*.

* SUBDERE, *subdúi*, si *subdedi*, *subdedei*; *subdutu* si *subditu*, *sudditu*, (com-

para pentru forma *perdere* si *vendere*), v., *subdere*; a dá, a pune sub, a pune de desuptu, in intru, a suppone, etc., 1. in genere: *a subde focu casei; a subde junctii jugului; a subde guttululaciului*; 2. in specie, a suppone, subjugá, vince, domitá; 3. metaforice: *a subde materia si focu spiriteloru incense si irritate*; 4. a pune in loculu altui a, a substituí, a) in genere: *a subde noui officari celloru vechi; b) in specie, a pune ceva falsu in locu de addeveratu, fiendu mai allessu verb'a de unu copillu, unu pruncu: toti dicu subditu si nascutu d'in una pellice*.

* SUBDIACONATU, s. m., *subdiaconi officium*; officiu de *subdiaconu*.

* SUBDIACONESSA, s. f., vedi *subdiaconu*.

* SUBDIACONIA, s. f., vedi *subdiaconatu*.

* SUBDIACONIRE, -escu, v., *subdiaconi officio fungi*; a fi *subdiaconu*.

SUBDIACONU, s. m., *subdiaconus*, (fr. *sous-diacre*); *diaconu* inferiore in loculu seu ierarchicu; — fem. *subdiaconessa*.

* SUBDIALE, adj., *subdialis*; care sta sub *cerulu liberu*: *peramblari subdiali, somnu subdiale*; s. f. reale, *subdiale-a* = *altanu, balconu*.

* SUBDICHOTOMU, -a, adj., (fr. *subdichotome*); mai mai, aproape *dichotomu*.

* SUBDIFFICILE, adj., *subdifficilis*; camu difficile: *cestione subdifficile*.

* SUBDIFFIDERE, (se conjuga ca v. *fidere*), v., *subdiffidere*; a camu *diffide*, a nu se increde deplenu, a se indouí pucinu: *am inceputu a subdiffide*.

* SUBDIFFORME, adj., *subdifformis*, (fr. *subdifforme*); care e pucinu, camu *difforme*: *nasu si ocli subdifformi*.

* SUBDIGITATU, -a, adj., (fr. *subdigité*); care e aproape *degitatu*, = *despartitu in degite*.

* SUBDIMIDIU, -a, adj., *subdimidius*; care e mai micu, mai pucinu, mai diosu de *dimidiu*: *numerulu subdimidiu*.

* SUBDIPTERU, -a, adj., (fr. *subdiptère*); care e pucinu *dipteru*: *insectele subdiptere nu si accoperu bene aripele cu elytrele loru*.

* SUBDISCOIDE, adj., (fr. *subdiscoïde*);

care e aproape, mai mai *discoide*, care sémina aproape cu *disculu*.

* SUBDISJUNCTIVU, -a, adj., *subdisjunctivus*; nu deplenu *disjunctivu*; asiá co d'in amendou e possibile se nu fia neci unulu : *propositioni subdisjunctive, conjunctioni subdisjunctive*.

* SUBDISTORTU, -a, adj., (fr. *subdistors* = *subdistortus*); care e camu *distortu*.

* SUBDITARE, v., *subditare*; intensivu d'in *subdere*, a applecá, a bagá, verí, etc.

* SUBDITICIU, -tiu, -a, adj., *subditicius, -tius*; suppositu, substitutu, pusu in loculu altui-a, mentionosu, neaddeveratu, falsu, prefacutu, etc. : *copillu subditiciu regi subditicii*.

* SUBDITIVU, -a, adj., *subditivus*; in acellu-asi sensu cu allu forme *subditiciu* : *filiu subditivu; a accusá fratii sei gemini ca subditivi*.

* SUBDITU, (*sudditu*), -a, adj. part. (d'in *subdere*), *subditus* : *copillu subditu, merci súdite, vacce subdite*; in specie, *subditu* = *sudditu*, suppusu unui statu : *sudditii straini*.

* SUBDIUALE = *subdivale*, adj. s., *subdivalls*; vedi *subdalls*.

* SUBDIVIDERE, (se conjuga ca v. *dividere*), v., *subdividere*, (fr. *subdiviser*); a mai *divide* ceva dejá *divisu*, a impartí érosi celle impartite in alte parti mai mice : *septiman'a se subdivide in sépte dille; a divide unu discursu in trei parti principali, apoi a subdivide fiacare in doue alte parti; nu e bene a totu divide si subdivide acellu-asi lucru, de si lucrurile se potu divide si subdivide in indefinitu, déco nu in infinitu*.

* SUBDIVISIONE, s. f., *subdivisio*, (fr. *subdivision*); actione de *subdividere* : *divisionea unui corpu de armata in subdivisioni; multe divisioni si subdivisioni alle orationei incurca in locu de a clucidá*.

* SUBDIVISU, -a, adj. part. s. (d'in *subdividere*), *subdivisus*.

* SUBDOCERE, v., *subdocere*; a docé *sub altu doctoriu*, a fi adjutoriu altui invetiatoriu.

* SUBDOCTORIU, -tória, adj. s., *sub*

doctor; invetiatoriu subordinatu, adjutoriu altui invetiatoriu; in specie, *subdoctoriu* = *submedicu*, medicu subordinatu altui medicu.

* SUBDOLU, -a, adj., *subdulus*; camu *dolosu*, camu insellatoriu, astutu, etc. : *omu subdolu si ascunsu; mulieri dissimulate si subdole; si despre lucruri: subdola limba; ánima audace, subdola si scambatiosa; subdola modestiu, subdola pudore*.

* SUBDOMITARE, v., *subdomitare*; a suppone *domitându* imblandindu : *asiá se subdomita superbii si cerbicosii*.

* SUBDUBITARE, v., *subdubitare*; a camu *dubitá*, a se camu indouí, a se induoi pucinu, ceva : *scrissoreu tea da pre facia. co ai subdubitatu de promissionile melle*.

SUBDUCERE, (se conjuga ca v. *ducere*), v., *subducere*; a duce sub, pre sub, pre desuptu, de desuptu, cu sau fora accessori'a idea de *rapere*, *surrepere*. 1. a duce de diosu in susu, a) in genere : *a subduce sprincenele; si subducu vestimentulu peno aproape de ventre; b) in specie: a) a trage pre oscatu sau la ripa, la littu, unu vasu de plutitu: subdussera navile pucinu stricate; nu ati subdussu barcele la locu bonu; se subducemu luntrele si se repausámu la nopte pre ripa; b) a duce osti d'in unu locu in altulu: d'in medilocu subduce callarii la unu cornu allu armatei; inainte de fronte subdusse officarii; subdusse ostea currendu pre culmea collinei; 2. cu accesori'a idea de *tragere*, *sustragere*, *rapere*, *leuare*, etc. a) in genere : *versati mustulu in caldari, subdetti focu, si, dupo ce ferbe vinulu, subduceti foculu; se nu sentia, co subducemu fundamentele acestoru institutioni; subdussera omeniloru portionea demuncare a dillei; a subduce pre cineva d'in mânule occiditoriloru; a subduce currendu velele navei; a se subduce unu mare periclu; b) in specie, a) a duce pre sub ascunsu, a furá, rupe, surrepe, éro reflex. a se subduce = a se duce pre furisiu, in ascunsu, a se furisiá, stracorá, etc. : *abili furi subdussera perambulatoriloru annelle, orologie, braciari si alte lucruri de pretiu; e tempu a ne sub-***

duce, cumu vomu poté, ocliloru acestui Argu; ap'a fontanei acumu curre, acumu se subduce si dispare; β) a sustrage, a scadé, si de ací, a calculá, computá; vedi si deducere.

* SUBDUCTARIU, -a, adj., subductarius, (d'in *subductu* de la *subducere*); relativu la *subducere*, la *ducere* in susu, la redicare: *funi subductarie*.

* SUBDUCTIONE, s. f., subductio; actiune de *subducere*: *subductionea vaselorú d'in ape pre oscatu; subductionea unei summa d'in alta summa*.

* SUBDUCTU, -a, adj. part. s., (d'in *subducere*), subductus: *petre subducte cu funi; navea subducta pre termu, la termu; celle subducte de furi s'au aflatu*.

SUBDULCE, adj., subdulcis; camu dulce, pucinu, ceva dulce: *radicine subdulci, alimentu si beutura subdulce*.

SUBDUPLU, -a, adj., (fr. *subdouble*, *subduple*); 1. aproape *duplu*, mai mai *duplu*; 2. mai pucinu ca *duplu*.

SUBDURU, -a, adj., subdurus; camu duru: *stratu subduru, urecla subdura, voci subdure*.

SUBDUSSU, -a, adj. part. s., (d'in *subducere*), subductus: *nave subdussa la termu, funi de subdussu navea pre termu, subdussulu navei pre acestu littu camu inaltu e difficile*.

* SUBECILATERALE, adj., (fr. *subéquilateral*); care e mai mai *ecilateral*: *conce bivalve subecilaterali*.

* SUBECIVALVU, -a, adj., (fr. *subéquivalve*); care e aproape *ecivalvu*: *conchyliie subecivalve*.

* SUBEGERE = *subigere*, *subessi* si *subessei*, *subessu* si *subactu*, (vedi *agere*), v., *subigere*; a supune; a fragmentá, a sfermá.

* SUBELLIPTICU, -a, adj., (fr. *subelliptique*); pucinu *ellipticu*, abia pucinu *ellipticu*.

1 SUBERATU, -a, adj. part., suberatus; *eratu* pre d'in intru, implutu cu *arame*: *auru suberatu, moncte de argentu suberate*.

2 SUBERATU, s. m., (fr. *subérate*, d'in *subere*); sare formata prin combinatiune de *acidu subericu* cu *basi chimice*.

* SUBERE, s. f., *suber*; specia de arbore, *quercus suber Linn.*; pluta, lemnu de pluta.

* SUBERECTU, -a, adj. part. (d'in *suberegere*), *suberectus*: *capilli suberecti, spinu suberectu*.

* SUBEREDE, s. pers., *subheres*; *erede* secundu sau secundariu.

* SUBEREGERE (se conjuga ca v. *regere*), v., *suberigere*; de diosu a redicá in susu.

* SUBERERE = *suberire*, v., *subhærere*; a stá accatiatu, presu sub ceva sau dupo ceva.

* SUBERESSU, -a, adj. part. s., (d'in *suberegere*), *suberectus*.

* SUBERIA, s. f., *suberies*; vedi *subere*.

* SUBERICU, -a, adj., (fr. *subérique*); de *subere*: *acidu subericu, stupu subericu, rotile suberice ce sustinu festile in candelu*.

* SUBERINU, -a, adj., *suberinus*, (fr. *subériu*); de *subere*: *scörtia suberina, stupuri suberine*; ca subst. reale, m., *suberinu-lu*, si f., *suberin'a* = materia extracta d'in *subere*.

* SUBERIRE, v., vedi *suberere*.

* SUBERITU, -a, adj. part. s., (d'in *suberire* = *suberere*), *subhærens*, *subhærensus*; —s. m., *suberitu*, (fr. *subérite*) = *suberinu* sau *suberina*, ca subst. (vedi *suberinu*).

* SUBERIU, -a, adj., *subereus*; de *subere*: *scörtia suberia*.

* SUBEROSU, -a, adj., (fr. *subéreux*); plenu de *subere*, de natur'a sau consistenti'a *suberelui*: *scörtia de arbori suberosa, lemnu suberosu*.

* SUBERRARE, f., *suberrare*; a camu *errá*, a *errá* pre sub ceva.

* SUBESPLICARE, v., *subexplicare*; a *esplicá* sub ceva, de desuptu: *repe ca unu sérpe, nu subesplacandu passii sei, ci pre pantice si pre peptu*.

* SUBESSIBERE, v., *subexhibere*; a *essibé* sub ceva, de desuptu: *se subessibu spectre la oclii turburati*.

* SUBFASCICULATU = *suffasciculatu*, -a, adj., (fr. *subfasciculé*); care e mai mai *fasciculatu*, aproape formatu in *fascicli*.

* SUBFIBROSU = *suffibrosu*, -a, adj., (fr. *subfibreux*); care e aproape *fibrosu*: *minerali subfibrose*.

* SUBFILIFORME = *suffiliforme*, adj., (fr. *subfiliforme*); care e aproape *filiforme*, mai mai de *form'a unui firu*.

* SUBFOLIACIU = *suffoliaciu*, -a, adj., (fr. *subfoliacé*); care e mai mai *foliaciu*.

* SUBFRONDESCENTE = *suffrondescende*, adj. part. pres., (fr. *subfrondescent*); care e aproape *frondescente*.

* SUBFUSIFORME = *suffusiforme*, adj., (fr. *subfusiforme*); care e mai mai *fusiforme*.

* SUBGELATINOSU = *suggelatinosu*, -a, adj., (fr. *subgélatineux*); care e aproape *gelatinosu*.

* SUBGEMINATU = *suggeminatu*, -a, adj., (fr. *subgémîné*); care e aproape *geminatu* in părțile selle.

* SUBGEBBOSU = *suggebbosu*, -a, adj., (fr. *subgibbeux*); care e mai mai *gebbosu*.

* SUBGLABRU = *sugglabru*, -a, adj., (fr. *subglabre*); care e mai mai *glabru*: *folie subglabre*.

* SUBGLOBULOSU = *sugglobulosu*, -a, adj., (fr. *subglobuleux*); care e mai mai *globulosu*.

* SUBIECERE, v., *subiecere*; a *jace* = arruncá sub ceva, si de aci: a supune, a propune, a pune inainte, a aduce inainte, etc., 1. proprie, a) in genere: *a subiece focu templeloru, caseloru; a subiece oua gallineloru; a subiece ceva ocliloru si sub ocli*; b) in specie, a interpune ceva falsu sau pre furisiiu: *a subiece testamente, prunci, arame in locu de auru*; 2. metaforice, a) in genere: *câte su subiecte sensuriloru; ce sensu, ce intellesu e de a subiece acestoru covente? a subiece affirmatione la negatione*; b) in specie, a) a arruncá, a dá préda: *a subiece bonurile cetatianiloru la vocea preconclui; a se subiece victoriului fora conditioni; a se subiece casului, fortunei; a se subiece la tote capritiele si voliele acestui despotu*; b) a subordiná ceva particulariu unui ce generale; a adauge, coprende, etc.: *tote speciele su subiecte genului; ornatulu stylului se subiece convenientiei*; c) a adauge, a face

se urmedie ceva in ordinea vorbirei sau scrierei: *candu faci atari affirmationi, subiece si rationile loru*; d) a aduce a mente, a representá, a suggere: *décontineti mente celle ce s'au dissu, subiece-ti-le si noue*.

* SUBIECTARE, v., *subiectare*; intensivu allu verbului *subiecere*, cu mare incordare de putere a arruncá sau pune sub ceva; a adauge, allipí la ceva.

* SUBIECTIONE, s. f., *subjectio*, (fr. *subjectiön*, si *sujétion*); actione de *subiecere*, cumu si statu produsu de aceea-asi, 1. proprie si in genere: *subiectionea lucrurilor departate la oclii ascultatoriloru*; 2. in specie si metaforice: *subiectione de testamente, de prunci; la affirmatione se urmedie indata subiectionea rationei; in oratione la interrogatione urmédia subiectionea*.

* SUBIECTIVARE, v., (fr. *subjectiver*); a face *subjectivu*, a cogitá sau reputá ca atare: *idealismulu subiectiva obiectivulu*.

* SUBIECTIVITATE, s. f., (fr. *subjectivité*); calitate de ce e *subjectivu*: *subiectivitatea sensationiloru, affectelorü; subiectivitatea poctului, pictoriului*.

* SUBIECTIVU, -a, adj., (*subjectivus*, fr. *subjectif*); relativu la *subiectu*: *subiectulu cogitarei, mentea, sufletulu; subiectulu propositionei, in oppositione cu obiectivu: e subiectivu totu ce e si se per-trece in sufletulu nostru; éro totu ce e esternu, afora d'in noi, e obiectivu; opiniuni si aspirationi subiective*; ca subst. m., *subiectivu-lu*, a) in genere: *subiectivulu e fundamentulu psychologiei*; b) in specie, a) *subiectivulu* = espressione a *subiectului* propositionei; b) *subiectivulu* = vitrulu unui oclianu la care se aplica oclulu.

* SUBIECTORIU, -toria, adj. s., *subjector*; care *subiece*: *subiectori de testamente, de prunci*.

* SUBIECTU, -a, adj. part. s., (d'in *subiecere*), *subjectus*, (fr. *sujet*); 1. in genere: *campânia subiecta montiloru; omeni subiecti menici, invidiei, casuriloru fortunei; parte de terra subiecta straniului; servitorii toti subiecti economului curtei*; si absol. *subiectii unui guber-*

niu;—*subiectulu de testamenta, de prunci*;
—2. in specie, s. m., concr. *unu subiectu, multe subiecte*, a) in genere, *subiectu* = ce se cogita sau de ce se vorbesce, se tracta, si de aci: materia, causa, motivu, ratione, auctoriu, etc.; *subiectulu conversationei, disputei, certei, controversiei, compositionei, scrissorei*; *unu subiectu poeticu, istoricu, filosoficu, descriptivu, narrativu; subiectu de vorba, de scrissu; subiectu de una lectione: subiecte de scientie, de litteratura; subiectulu unei drama, unui tabellu de pictura, unui planu de constructione; nu aveti subiecte de a ve plange*; b) in specie, a) *subiectu* = eulu cogitatoriu; β) *subiectu* = in oppositione cu *predicatu*, despre ce se dice ceva in unu judeciu sau propositione: *subiectulu si predicatulu formédia materi'a unui judeciu*; γ) *subiectu* = in sensu mai latu, veri-ce *substratu* allu veri-carei calitate, veri-carui attributu, etc.: *attributele nu potu stá fora unu subiectu*; δ) *subiectu* = cadaveru ce se diseca de anatomisti; ε) *subiectu* = patiente, morbosu in cur'a mediciloru; ζ) *subiectu* = vegetale in care se pune unu surcellu, in care se insere alta vegetale.

* SUBIMPUDENTE, adj., *subimpudens*; camu *impudente*.

* SUBINANE, adj., *subinanis*; camu *inane*.

* SUBINECALE, adj., (fr. *subinégal*); camu *inecale*, ceva, pucinu *inecale*.

* SUBINECILATERALE, adj., (fr. *subinéquilatéral*); aproape *inecilaterale*.

* SUBINFERERE = *subinferire*, v., *subinferre*: a *inferre* sub ceva sau la ceva.

* SUBINFERIORE, adj., (fr. *subinférieur*); camu *inferiore*; nu de totu *inferiore*.

* SUBIMFLAMMATIONE, s. f., (fr. *subinflammation*); *inflammatione* pucinu pronuntiata.

* SUBINFLAMMATORIU, -*tória*, adj., (fr. *subinflammatoire*); camu *inflammatoriu*, pucinu si liusioru *inflammatoriu*.

* SUBINFLATU, -*a*, adj. part., *subinflatus*; camu *inflatu*: *facia subinflata*.

* SUBINFLUERE, (se conjuga ca v. *fluere*), v., *subinflaere*; a *flue*, a curre pre de suptu: *unele ape subinfluu térr'a*.

* SUBINFUNDIBULIFORME, adj., (fr. *subinfundibuliforme*); care e camu, aproape de *form'a infundibulului*.

* SUBINSULSU, -*a*, adj., *subinsulsus*; camu *insulsu*: *multe vorbe subinsulse in acésta scrissore*.

* SUBINTEGRIFOLIU, -*a*, adj., (fr. *subintégrifollé*); care are *folie* aproape *integre*.

SUBINTELLEGERE, (se conjuga ca v. *intellegere*), v., *subintelligere*, (fr. *sousentendre*); 1. a *intellege* sub celle disse celle ce s'au omisssu d'in errore sau in adensu, sau prin *ellipse*, asiá de usitata in tote limbele: *tote adiectivele leuate absolutu lassa se se subintelléga unu substantivu; omenii fini lassa se se subintelléga mai multe de câtu spunu*; 2. a *intellege* ceva pucinu, a camu *intellege*. *fora se intelléga totulu*.

SUBINTELLESSU, -*a*, adj. s., (d'in *subintelligere*), *subintellectus*.

SUBINTRANTE, adj. part. pres., *subintrans*, (fr. *subintrans*); care *subintra*: in specie, despre accesse de *febre*, cari calca unele in altele, asiá co unu accessu inco nu se termina si incepe altulu: *febre subintrante. friguri subintranti*.

SUBINTRARE, v., *subintrare*; 1. a intrá pre furisiu, pre ascunsu, a se stracorá unde-va pre nesentite; 2. de aci, in specie, despre accessele de febre, cari nu se allegu unele de altele, ci unu accessu inco dura, pre candu altulu *irrepe*, intra *ore-cunnu pre furisiu*.

SUBINTRODUCERE, (se conjunga ca v. *introducere*, si acestu-a ca *ducere*), v., *subintroducere*; 1. a *introducere* pre *sub mâna*, pre furisiu; 2. in sensu mai generale, a stracorá, bagá, adauge ceva la altele.

SUBINTRODUCTU, -*a*, adj. part., (d'in *subintroducere*), *subintroductus*; vedi si *subintrodussu*.

SUBINTRODUSSU, -*a*, adj. part. s., (d'in *subintroducere*), *subintroductus*: *ómeni subintrodussi in una societate; vorbe subintrodusse in unu discursu*.

SUBINVEDERE, v., *subinvidere*; a camu *invedé*, a *invedé* pucinu.

* SUBINVERSIBILE, adj., (fr. *subinversible*); care se pote pucinu *inver-*

tere, applicá pucinu facia in facia : *folie subinversibili*.

* SUBINVITARE, v., subinvitare; a *invitá*, provocá, attitiá pre sub mâna; pre ascunsu, pre furisiu.

* SUBIRATU, -a, adj. part., subiratus; camu *iratu* = camu *meniatu* : *au plecatu de la mene subirati*.

SUBIRE = *suire*, indic. pres., *subiu* = *suiu*, *subi* = *sui*, *sube* = *sue*, *subimu* = *suimu*, *subiti* = *suiti*, *subu* = *suu*; perf., *subii* = *suii*, etc.; part., *subitu* = *suitu*, (compara *perire* pentru form'a de conjugatione), *subire*, *ascendere*, *oriri*, *scandere*, *escendere*; *effere*, *tollere*, *sublevare*, *olevare*, (it. *subire*, fr. *subir*, [numai in sensulu de : a *cercá*, *sentí*, *patí*, *sufferí*], isp. port. *subir*, [in sensulu populare allu verbului : a *se subí* = *suí callare pre callu* = port. *subir a cavallo*]; acestu sensu are inse si classiculu *subire*); 1. in sensu generale classicu : *subire* = *subire* = *mergere sub*, a) proprie, a merge sub ceva, a se miscá in diosu, a merge in intru, a intrá, a merge spre, la locu sau in locu, a leuá loculu, etc., α) in genere : *fugarii subira in ascunditorile selbeloru vecine; in acellu locu periculosu, in acea strinctore nemine cu mente sanitosa nu ar fi subitu; tristi subira fertrulu eroului mortu*; β) in specie, a merge, vení pre furisiu, a se stracorá pre nesentite : *servitóri'a subí in dormitoriulu domnei selle*; b) metaforice, α) in genere : *fugira pudore, addeveru si bona credentia, éro in locu subira fraudea si dolulu; fugu dille formose si ferici alle junetiei, si sube betraneti'a*; β) in specie, a vení in mente : *acelle triste si amare dille si nopti ne subu adesca in mente*; c) trans., proprie, α) in genere : *cumu ai subitu una data acésta casa, asiá ua subí si asta data; a subí apcle, undele*, a se affundá; *sorele sube marea*: in specie, a merge pre ascunsu, a intrá pre furisiu : *multi, in nome de divi, subira thalamii pudicloru matrone*; β) metaforice, a *sentí*, *cercá*, *patí*, *sufferí* : *a subí pen'a meritata; a subí mari damne, injurie, torture, amare doreri; a subí urrele, blastemele, invidi'a*; d) si ca trans. si ca intrans., cu insemnare

de : a merge, a se miscá de diosu in susu, si de ací, a resarí, a se nasce, a paré, a essí pre lune, a *suí*, a *se súi*, etc.: *impresuratorii subira murii, oppugnatores moenia subierunt; etatea de argentu subí dupo cea de auru, argentea aetas sublit*; — deci : 2. in sensu speciale de : a merge de diosu in susu, cumu si : a *face se merge de diosu in susu* : a *inaltiá, essaltá. mari*, etc., sensu ce are pretotendine cursu in gur'a poporului, inse esclusivu cu *su* in locu de *sub*, a) *intrans.* : *abiá súimu in monte cu mai multe parecchie de boui injugati la carrutia; sorele resarisse si suisse tare susu pre ceru; suiti si voi, unde amu suitu si noi*: si *refless.*, inse cu mai multa energiá si in multe locutioni : a *suí callare, suiti callari*, si : a *se súi callari, suiti-ve callari*, α) cu sensulu : a *incallecá*; β) cu sensulu : a *se urcá susu pre calli*; asiá si : a *suí* = a *se súi in carru, in carrutia*. inse : a *suí* = a *se súi pre callu*, numai in sensu de : a *incallecá*; — *sangele ne sue in capu; de rosine se sue sangele in facid; unu vinu capitosu se sue in capu sau la capu; a se súi in capulu cuiva* : α') proprie, β') metaforice, a lu dominá; — si *se súi la ceru si síede de a derept'a tatalui; amu visatu, co ne suissemu in ceru*; — a *se súi pre scara, pre funi, pre arbori; a súi cu mare nevolia* = a *se súi cu mare nevolia pre una pertica netida si unsa, infipta perpendicularare in pamentu; a súi* = a *se súi pre muri*, differitu de : a *se súi in cetate, la cetate; nu e liusioru a súi sau a se súi cu luntrile pre riu in susu, precumu nu sue sau nu se sue cineva cu carruti'a in monte, pre monte*; — metaforice : a *se súi cu mentea in inalte regionu; nu se sue cogitarea omului pëno acollo*; — b) trans., α) a *suí monte, calulu, scar'a, murulu, pertic'a, gardulu*; prov., a *suí scarele altoru-a, a súi tote scarele; a súi collin'a, a súi magur'a; a súi tronulu, gradele tronului*; inse differitu : β) a *suí pre cineva pre tronu*; cumu si : a *suí pre cineva sau ceva in podu* : a *suí copillii cu braciele in carrutie; a súi cu spinarea saccii pleni de gránu in carra; a súi carrulu susu cu*

spatele; a suí caramidi, gallette cu calce; a suí petre mari cu coclie; γ) metaforice: a si suí mentea prea susu; a suí pretiulu lucrurilor mercabili: a suí unu omu la ceru cu laude pucinu meritate, a suí pre cineva in gradu mare de ierarhia; se cade celloru de susu a suí la sene pre celli de diosu; cine nu se sue, cade. M.

* SUBITANINETATE, s. f., (fr. *subitanéité*); calitate, statu de *subitanu*.

* SUBITANIU = *subitanu*, -a, adj., *subitaneus*, (d'in *subitu*); neasteptatu: *plouia si fortuna subitanie, morte subitania sau subitana*; (compara fr. *soudain*).

* SUBITANU, -a, adj., vedi *subitanu*.

* SUBITARIU, -a, adj., *subitarius*, (fr. *subitaire*, d'in *subitu*); care se face in currendu, forte cu mare precipitanzia, la momentu óre-cumu: *armata subitaria, militari subitari, cari se dicu si tumultuari*.

SUBITIU = *subisiu, suisiu*, -a, adj. s., *ascendens, acclivus, clivus*; 1. adj., care *sue* sau *se sue*, se inaltia, mai allessu in directione, linia inclinata: *coste de collina liusioru suisie*; 2. s. m., *suisiu*, pl., *suisie*, (mai pucinu bene *suisiuri*), locu inaltu si plecatu, inclinat: *unu suisiu liusioru inclinat; suisiulu coperimentului casei e prea rapidu; mergemu incetu, pentru co d'amu totu in suisie; suisiele dese ne impiedica mersulu rapidu*.

SUBITORIU = *suitoriu, -tória*, adj. s., *ascendens, acclivus, clivus*; care *sue*, *se sue*; 1. in genere: *suitorii pre monte; suitori de greutati in carru, in navi*; 2. in specie, despre lucruri: *coste de monte suitorie*; ca s. f. reale, *suitória* = *suitoire*: a) locu de *suitu*, locu inaltu si inclinat, cumu si mediu de *suitu*; b) actione, modu de *suire*: *pre suitori benefacute se practica suitorea pre crescite de monti inalti*.

SUBITU, -a, adj. part. s. (d'in *subire* = *suire*), *subitus, ascensus, sublatus, elatus*; 1. in genere, cu tonulu regulatu pre i: *subitu* = *suitu*, a) cu b d'in *sub* conservatu: *penele subite, suppliciulu subitu, damne subite, stricatione subita,*

*fugari subiti in desi codri; omu callidu subitu in spiritulu unui simplu; frau-dea subita in loculu bonei credentia; b) si cu b d'in sub suppressu: unii suiti pre monte, altii remasi diosu la radicea montelui; principe de currendu suitu pre tronu; capitani suiti in ceru cu laude pentru eroismulu lor; funi de suitu petronie; suitulu pre acésta collina cu carrulu incarcatu e forte difficile; 2. in specie, *subitu*, -a, cu tonulu pre su: numai ca adj., cu sensulu de: neasteptatu, de care neci trece cuiva prin mente, care fora scire si fora prevedere, la momentu, de una data, vine, se intempla, etc.: *subita morte, subita venire; subite scambari, impregiurari, evenimente; plouia subita, subitu fortuna; subita tacere dupo subita clamore; subitu atacu, subita incursione; subite scambari de volie, de consilie; subitu clivu, dereptu in susu; subiti venira, subiti se dussera*; ca subst. m. reale, *subitu-lu* = ce nu se astépta, ce nu trece cuiva prin mente: *subitulu ne sparia, cu subitulu nu faci nemica cumu se cade*; de aci si adv.: *vinu si se ducu subitu; mergi si vino subitu: subitu la momentu!*—*subitu leuara fug'a; subitu cogita, subitu vorbesce, subitu lucra. M.**

SUBITURA = *suitura*, s. f., *ascensio, sublevatio, clivus*; actione de *subire*, cumu si effectu, statu produsu prin acésta actione: *suitura pre monte cu carrulu, mai multe suiture in culmea montiloru; suitur'a saeciloru in carru cu spinarea; suitura rapida, lena: cost'a collinei arc suitura forte lena*.

* SUBJACENTE, adj. part. pres., *subjacens*, (fr. *subjacent*); care *subjace*: *campâniele subjacenti collineloru*.

* SUBJACERE, v., *subjacere*, 1. a jace sub ceva: *una gradinutia subjace la ferestr'a acellei camere*; 2. a fi espusu, suppusu etc.: *viétia omului subjace multoru casuri*; 3. a fi situatu mai diosu.

* SUBJECTARE, *subjectu, subjece-re*, etc., vedi: *subiectare, subiectu, subiecere*, etc.

* SUBJUGALE, adj., *subjugalis*; care sta, se afla *sub jugu: tauri subjugali, juncu subjugale*.

SUBJUGARE, v., **subjugare**, (fr. *subjuguer*); a pune *sub jugu*, a *injugá*. si de aci in genere, a suppone, vince, etc.: *jumentele se subjuga; popore subjugate cu puterea de altu poporu; ambitiosii tyranni vreu a subjugá omenimea.*

SUBJUGATIONE, s. f., **subjugatio**, (fr. *subjugation*); actione de *subjugare*, cumu si effectu, statu produsu prin acésta actione: *subjugatione a unei natione, ca si subjugationea unui omu, e contra natura; jumentele su destinate subjugationei.*

SUBJUGATORIU, -*tória*, adj. s., **subjugator**; care *subjuga: subjugatorii si impilatorii de nationi.*

SUBJUGATU, -*a*, adj. part. s. (d'in *subjugare*), **subjugatus**.

SUBJUGIU, -*a*, adj., **subjugius**; care sta, se afla *sub jugu, la jugu: curelle subjugie*, (vedi si *subjugale, subjugu*).

SUBJUGU, -*a*, adj., **subjugus**; care sta, care e pusu *sub jugu, la jugu.*

* **SUBJUNCTIONE**, s. f., **subjunctio**, (fr. *subjonction*); actione de *subjungere*; in specie, *subjunctione* = modu de dispositione a armatei.

* **SUBJUNCTIVU**, -*a*, **subjunctivus**; relativu la *subjungere: curelle subjunctive la jugu, nodu subjunctivu: in specie: modu subjunctivu, conjunctioni subjunctive; modulu subjunctivu se dice si modu conjunctivu, si absol., subjunctivu-lu, ca si conjunctivulu: multe su de dissu asupr'a subjunctivului, déro cauta se trecemu rapide asupr'a delicatelor nuantie alle formeloru subjunctivului.*

SUBJUNCTORIU, -*tória*, adj. s., care *subjunge, subjunctorius, -um.*

SUBJUNCTU, -*a*, adj. part. s., (d'in *subjungere*), **subjunctus**: *cete de armati subjuncte unui corpu de armata; professoriu subjunctu altui professoriu.*

SUBJUNGERE, (se conjuga ca v. *jungere*), v., **subjungere**; 1. a *junge*, legá sub ceva, in specie, a pune *sub jugu, la jugu, a injugá: a subjunge tauri, tigri; juncii se se subjunga la carru desertu pentru invetiatura; 2. in genere, a legá cu ceva, la ceva, a) proprie: a subjunge camera cu camera; b) meta-*

forice, α) a suppone, a subordina; β) a suppone, subjugá, vince; γ) a interpune, adauge, intercalá; δ) a pune in locu, a substituí.

SUBJUNSU, -*a*, adj. part. s., (d'in *subjungere*), **subjunctus**: *vitie subjunse ulmiloru, curella de subjunsu junculu la jugu.*

* **SUBLABERE**, *sublapsi* si *sublapsi*, **sublapsu**, v., **sublabi**; 1. a *labe*, lunicá, cadé de desuptu, diosu, a se surpá, etc.: *edificie sublapse de vechime; metaforice: rupile ensesi sublabu subdentele tempului; 2. in specie, α) proprie: a se stracorá pre nesentite, a se introduce pre ascunsu, pre furisii; β) metaforice: sublabo memori'a betrániloru.*

* **SUBLABRARE**, v., **sublabrare**; a bagá in *labre* = budie, a bagá in gura.

SUBLACRIMANTE, adj. part. pres., **sublacrimans**; care *lacrima* pucinu, camu *lacrima*, camu plange: *ocli sublacrimanti.*

* **SUBLACUNOSU**, -*a*, adj., (fr. *sublacuneux*); care e pucinu *lacunosu.*

* **SUBLAMELLARIU**, -*a*, adj., (fr. *sublamellaire*); care e pucinu *lamellariu: structura sublammellaria.*

* **SUBLAMELLATU**, -*a*, adj. part., (fr. *sublamellé*); care e aprope *lamellatu.*

* **SUBLAMELLOSU**, -*a*, adj., (fr. *sublamelleux*); camu in acellu-asi sensu cu allu formeii: *sublamellatu.*

* **SUBLAMINA**, s. f., **sublamina**; *lamina de sub alta lamina.*

* **SUBLATIONE**, s. f., **sublatio**; actione si statu de ce e *sublatu: inaltiare, inaltiatu, redicatura: sublacionea si positionea vocei; metaforice, desfientiare, nemicire.*

* **SUBLATU**, -*a*, adj. part., **sublatus**, 1. inaltiatu, suitu, redicatu, etc., 2. metaforice: desfientiatu, stricatu, destructu, nemicitu.

* **SUBLAVARE**, v., **sublavare**; a *lauá* spellá pre de de *suptu*, pre diosu, pre d'in intru.

* **SUBLECTIONE**, s. f., **subleotio**; actione de *sublegere.*

* **SUBLECTU**, -*a*, adj. part. (d'in *sublegere*), **sublectus**: *celli mai de currenda sublecti senatori.*

SUBLEGACLU, *sublegare*, etc., vedi *subligaclu*, *subligere*, etc.

* SUBLEGERE, (se conjuga ca v. *legere*), v., *sublegere*; 1. a *allege*, *college*, de sub ceva, de desuptu, de diosu: *bietii copillii flamundi sublegu ce se arrunca pre diosu de ospitii mesei*; 1. in specie a) a leuá pre furisiu, pre ascunsu: a *sublege copilli*: a *sublege verb'a altoru-a*; b) a *allege* in loculu altui-a: *collegii allessi una data si celli sublessi in loculu acestoru-a morti*; a *sublege senatori in loculu celloru ce au implenitru patru anni de senatoria*.

* SUBLESSU, -a, adj. part. s. (d'in *sublegere*), *subleotus*: *senatorii sublessi, de sublessu*.

* SUBLESTU, -a, adj., *sublestus*; macru, strigosu, forte debile; metaforice, liusiorellu, seccu, frivolu, de neci una valore.

SUBLEUARE = *sublevare*, v., *sublevare*; a *levá*, leuá de diosu in susu, a redicá, urecá, suí, inaltia, etc., 1. proprie: *nu se indorá a ne sublevá de diosu*; a *sublevá una flammura, unu velu de nave*; a *sublevá pre cellu cadutu, a sublevá prunculu in bracie*; a *sublevá unde*; *se sublevava multi assupriti d'in poporu*; a *sublevá capulu, mânule, pectiorele*; a *sublevá pulbera*; 2. metaforice: a redicá, scollá, liusiorá, allená, manganiá, animá, adjutá, etc.: a *sublevá pre celli in nevolia*, a *sublevá pre miseri*; a *sublevá terranii in lipse si seccite*; a *sublevá dorcile, intristationile*; *vremu a sublevá si scapá cetatea de impressuratori*.

* SUBLEVATIONE, s. f., *sublevatio*; actione de *sublevare*: *sublevationile terrenului prin alluvioni*; *sublevatione facta misERICI si paupertatei cu adjutorie liberali*.

* SUBLEVATU, -a, adj. part. s. (d'in *sublevare*), *sublevatus*.

* SUBLEVATURA, s. f., *sublevatio*; actione, déro mai vertosu, effectu allu actionei de *sublevare*.

* SUBLICA, s. f., *sublica*; trabe, paru infiptu in pamentu, *taracu*, *popu*, prop-tella de lemnu, etc., in specie: *sublicele pontiloru*.

SUBLICIRE, -escu, v., *sublicas defigere*; a bate *sublice*; in specie, a inchide unu stagnu, etc., in assemine modur, a *tarací*.

* SUBLICIU, -a, adj., *sublicius*; care e facutu, consta d'in *sublice*, (vedi *sublica*), d'in lemnu, in genere: *ponte sublicia*; *una ponte sublicia fu arruncata de Ancu Marciiu preste Tibere*.

* SUBLIDERE, *sublisi* si *sublisei*, *sublisu*, v., *sublidere*; 1. a scóte prin lovire pre de desuptu; 2. in genere, a scóte, stórcce, espreme cu fortia.

SUBLIGACLU = *sublegaclu*, *subligaclu*, *sublegaculu*, pl. -e, *subligaculum*; lucru, mai allessu buccata de stoffa, ce se *lega* de desuptulu peptului, mai diosu de peptu.

1 SUBLIGARE = *sublegare*, v., *subligare* 1. a *legá* de desuptu: *se sublega viti'a candu lega multe uve*, *se sublega mantellulu de collu, si spat'a de lature*; 2. a *legá* in susu, a sufflecá: *a si sublegá tunic'a*.

2 SUBLIGARE = *sublegare*, s. f., *subligar*; camu in acellu-asi sensu cu allu formeii *subligaclu*: *joca fetele in chora cu sublegari de metasse rossia*.

SUBLIGATIONE = *sublegatione*, s. f., *subligatio*; actione de *subligare*: *sublegationea uveloru*.

SUBLIGATU = *sublegatu*, -a, adj. part. s. (d'in *subligare*), *subligatus*.

SUBLIGATURA = *sublegatura*, s. f., *subligatio*, *subligaculum*; actione, déro mai allessu, effectu allu actionei de *subligare*, si in specie, in sensu concr. de ceva analogu in usu cu allu formeii *subligaclu*.

* SUBLIMABILE, adj., (fr. *sublimable*); care se póte *sublimare*: *substantie sublimabili*.

* SUBLIMARE, v., *sublimare*, (fr. *sublimar*, *sublimiser*); a face *sublime*, a redicá, inaltia in susu, proprie, a) in genere: *acer'a se sublima p'eno in nucri*; *femine rapite si sublimate in aeru*; b) in specie: a face se se redice in susu, prin actionea calorei, una substantia volatile: *a sublimá mercuriu*; e certu co *aurulu se sublima*; 2. metaforice: *a sublimá eroismulu, virtutea, patriotismulu*;

Oratiu sublimà faptele celle mari alle Romaniloru; vedi si sublimisare.

* **SUBLIMATIONE**, s. f., (**sublimation**); actione de *sublimare*, mai vertosu in sensulu verbului *sublimare* de sub b): *sublimationea mercuriului.*

* **SUBLIMATORIU**, -*toria*, adj. s., **sublimator**, (fr. *sublimatoire*); care *sublima* sau serve la *sublimatu*: *Domnulu e sublimatoriulu celloru modesti; in specie, s. m. reale, sublimatoriu, pl.-e, vasu de sublimatu, substantie volatili.*

* **SUBLIMATU**, -*a*, adj. part. s. (d'in *sublimare*), **sublimatus**, (fr. *sublimé*), 1. in genere: *acere sublimare pëno in ceru, acer'a are aripe de sublimatu in ceru; 2. in specie: mercuriu sublimatu; si absol. s. m. coner., unu sublimatu: sublimatulu corrosivu, si absol., sublimatulu = deutochlorura de mercuriu.*

* **SUBLIMATURA**, s. f., actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *sublimare*: *sublimatur'a aurului, sublimatura de auru.*

* **SUBLIME** = *sublimu*, -*a*, adj., **sublimis** si **sublimus**, (fr. *sublime*); inaltu, inaltiatu, susu, etc., 1. proprie: *sublimile culmini alle Carpatiloru, sublimca culme a palatiului; sublimcele arcu celeste; sublime e sorele, ca mai sublime la amédia; sublimi su si stellele; sublime sbóra acer'a; in sublime carru procede triunfatoriulu; ca subst.: in sublime se sue acer'a, d'in sublime se lassa rapide; sublimcele sau sublimulu montelui, obeliscului; 2. metaforice, in gradulu cellu mai inaltu, excellente, care ne inspira mirare, stupore si alte afecte veementi, nobili, rapitorie, etc., a) in genere: *sublime e mortea, sublime devotamentulu unui amicu pentru amiculu seu; sublime e cerulu stellatu, sublime totu ce ne rapesece prin formose-ti'a, poterea sea; mai allessu potereu morale si intellectuale e sublime; sublime e candid'a innocentia; ca s. m., sublimcele sau sublimulu: sublimulu fapteloru eroice; b) in specie, despre cogitare si expresionea ei: *sublime e stylulu, sublime e conceptionea acestui poetu; sublimile capite de opera alle scriptoriloru, pictoriloru, statuariloru; sublimi sen-***

timente. sublime idea, sublime suffletu; si ca subst., sublimulu poesici omerico, sublimulu in architectura;— déro: necaliri, ca in operele privilegiate, essite d'in mân'a naturei, nu splende, in tota poterea sea, sublimulu.

* **SUBLIMISARE**, v., (fr. *sublimiser*); a face *sublime*, mai allessu in sensulu metaforicu allu coventului: *a sublimisá virtutea: vedi si sublimare.*

* **SUBLIMITATE**, s. f., **sublimitas**, (fr. *sublimité*); calitate de *sublime*: *sublimitatea cerului stellatu, sublimitatea mortei de bona volia pentru ultulu ce e charu.*

* **SUBLIMU**, -*a*, adj., vedi *sublime*.

* **SUBLINIARE**, v., (**soaligner**); a trage pre de *suptu linia*: *a subliniá in una scriptura celle de observatu cu mare attentione.*

* **SUBLINIARIU**, -*a*, adj., (fr. *sublinéaire*); care e aproape *liniariu*.

* **SUBLINGUALE**, adj., (fr. *sublingual*); care sta sub *limba*.

* **SUBLIVIDU**, -*a*, adj., **sublividus**; camu *lividu* = venetu: *bube sublivide.*

* **SUBLOBATU**, -*a*, adj. part., (franc. *sublobé*); aproape *lobata*.

* **SUBLUCANU**, -*a*, adj., **sublucanus**; care e aproape de *luce* = lumina: *pre tempu sublucanu.*

* **SUBLUCIDU**, -*a*, adj., **sublucidus**; camu *lucidu*: *sublucida selba.*

* **SUBLUGERE**, v., **sublugere**; a *luge* pucinu.

SUBLUNARIU, -*a*, adj., (fr. *sublunaire*); care sta sub *luna*, intre *luna* si pamentu: *corpu sublunariu.*

* **SUBLUSTRE**, adj., **sublustris**; care e pucinu luminatu: *nopte sublustre.*

* **SUBLUTIU**, -*a*, adj., **subluteus**; camu *lutiu*, ceva camu galbinu.

* **SUBLUVIA**, s. f., **subluyies**; limu, sorde lassata prin ape versate: *tina, etc.*; si s. m., *subluyiu.*

* **SUBLUVIU**, s. m., vedi *subluyia*.

* **SUBLYRATU**, -*a*, adj., (fr. *sublyré*); care e aproape *lyratu*: *plante cu folie sublyrate.*

SUBMARGINALE = *summarginale*, adj., (fr. *submarginal*); care e mai *marginal*, aproape pre *margin*.

SUBMARGINARIU = *summarginariu*, -a, adj., vedi *submarginale*.

SUBMARINU = *summarinu*, -a, adj., (fr. *submarin*); care se face *sub mare*: *strate de terrenu submarine*.

SUBMENTALE = *summentale*, adj., (fr. *submental*); care sta *sub mentu*, sub barbía.

SUBMERGERE, etc., vedi *summergere*, etc.

* SUBMETALLOIDE = *summetalloide*, adj., (fr. *submetalloide*); care e mai mai *metalloide*: *splendore submetalloide*.

* SUBMICROSCOPICU = *summicroscopicu*, -a, adj., (fr. *submicroscopique*); care e aproape *microscopicu*.

* SUBMONILIFORME = *summoniliforme*, adj., (fr. *submoniliforme*); care e mai mai *moniliforme*.

* SUBMONODACTYLU = *summonodactylu*, -a, adj., (fr. *submonodactyle*); care e mai mai *monodactylu*.

* SUBMULTIPLU = *summultiplu*, -a, adj., (fr. *submultiple*); care e continutu essactu in unu numeru, care e factoriu allu acestui numeru.

* SUBMUTICU = *summuticu*, -a, adj., (fr. *submutique*); care e mai mai *muticu*.

SUBNASCERE, (se conjuga ca v. *nascere*), v., *subnasei*; a *nasce* sub ceva, longa ceva: *subnascu bube longa bube*.

SUBNATARE, v., *subnatate*; a *natá* sau *notá* pre desuptu.

* SUBNECTERE, (se conjuga ca v. *nectere*), v., *subnectere*; a *necte*, a *nodá* sub ceva, a *nodá* desuptu, 1. proprie: *subnecteti antenelorú tote vecele*; 2. metaforice, a adauge la celle disse.

* SUBNEGARE, v., *subnegate*; a camu *negá*.

* SUBNEGRU, -a, adj., *subniger*; camu *negru*: *cu oculi subnegri*.

* SUBNERVARE, v., *subnervare*; a *taliá* nervulu de desuptu, afundu; metaforice: a *subnervá calumniele*.

* SUBNESSU = *subnexu*, -a, adj. part. s., (d'in *subnectere*), *subnexus*: *legeti si testulu si notele subnesse*.

* SUBNITERE, (se conjuga ca v. *nitere*), v., *subniti*; a *nite*, a se *nite*, a se *redimá* de desuptu; metaforice, a se

redimá, a se *summetí* pre ceva, a nu i *pesá*, a fi *securu*.

* SUBNISU = *subnicu*, -a, adj. part. s., (d'in *subnitere*), *subnisis* si *subnixus*: *betranu subnisu pre unu bastonu*; *superbulu subnisu pre poterea sea*, *pre creditulu seu si pre favorile curtei*.

* SUBNODOSU, -a, adj., (fr. *subno-*
deux); care e aproape *nodosu*.

* SUBNOTARE, v., *subnotate*; a *notá* de desuptu; metaforice, a *notá* in ascunsu, pre *furisú*, a *speculá*; in specie, a *subserie*.

* SUBNOTATIONE, v., *subnotatio*; actione de *subnotate*.

* SUBNOTATU, -a, adj. part. s., (d'in *subnotate*), *subnotatus*.

* SUBNUBILU, -a, adj., *subnubilus*; camu *nubilu*, camu *nuerosu*, *turbidu*.

* SUBOBSCENU, -a, adj., *subobsce-*
nus; camu *obscenu*: *espressioni subob-*
scene.

* SUBOBSCURU, -a, adj., *subobscur-*
us, (fr. *subobscur*); camu *obscuru*, ceva camu *obscuru*; metaforice: *frasi subob-*
scure.

* SUBOCELLATU, -a, adj. part., (fr. *subocellé*); camu *ocellatu*: *insecte subo-*
cellate.

* SUBOCULARE = *suboculariu*, -a, adj., *subocularis*, (fr. *suboculaire*); care e *sub oclu*, *sub oculi*: *antenne de insectu suboculari*; *vêna suboculare*.

* SUBODIOSU, -a, adj., *subodiosus*; camu *odiosu*: *vorbe subodiose*.

* SUBODORARE, v., (fr. *subodorer*); a *odorá* ageru, afundu, de departe; a *odorá* ca *cânele*, si numai dupo urme, a *adulmecá*; metaforice, a *sentí*, *prepune*, *leuá* ventu de ceva ascunsu.

* SUBOFFENDERE, (se conjuga ca v. *offendere*), v., *suboffendere*; a camu *offende*, a *supperá* *pucinu*.

* SUBOLERE, v., *subolere*; a *olé*, a *vení* ventu de ceva ascunsu: *mi subole de ce voru se face*.

* SUBOLE = *sobole*, s. f., *suboles* si *soboles*; *blastare*, *blastariu*, *pulliu*, *fetu*, *progenie* de animale sau de vegetale.

* SUBOLFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *subolfacere*; a *descoperí* *sentí* ceva *orditu* sau *tessutu* in ascunsu.

* SUBOPACU, -a, adj., (fr. *subopaque*); mai mai *opacu*.

* SUBORBICULARE, adj., (fr. *suborbiculaire*); mai mai *orbiculare*.

* SUBORDINARE, v., (fr. *subordonner*); a *ordiná* sub altulu, mai diosu de altulu, a spune, etc., 1. in genere: a *subordiná* toti *functionarii directoriului*; *directoriulu e subordonatu ministrului*; a *se subordoná* *legei, regulei*; *corpulu se subordina rationei*; a *subordiná* *ce c particulariu la ce c generale, ce e secundariu la ce e principale*; a *si subordoná* *volientiele volientiei altoru-a*; *pre dosu s'ar face a subordoná* *stultiloru sapientii, ignaviloru fortii*; *Domnedieu a subordonatu* *lucrurile, unele altoru-a*: *actionile vietiei su subordonate scopului acestei vietii*; 2. in specie, despre persone: *servulu e subordonatu domnului seu*; *intre militari gregariulu e subordonatu* *subofficiariulu subofficiariulu officariului, officarii inferiori su subordinati officiariloru superiori*.

* SUBORDINATIONE, s. f., (fr. *subordination*); actione si statu de *subordinare*: *subordinationea militariloru gregari la officarii*.

* SUBORIRE, v., *suboriri*; a *orí*, a se *redicá* de *sub ceva*, a *resarí*, a *nasce*, *creste*, *suí*, etc.

* SUBORNARE, v., *subornare*, (fr. *suborner*); 1. cu conceptulu *verbului predominante*, a *procurá*, *provedé*, *pune la dispositione* *sub mâna*, etc.: *militia subornata cu de tote*; a *si suborná* *cas'a pentru iérna*: a *si suborná* *mentea pentru vietia*; a *si suborná* *necessariile la constructionea unui palatui*; 2. cu conceptulu *prepositionei predominante*, a *provocá* in *ascunso*, mai *allessu* cu *mercede*, a *face unu reu*, a *corrumpe*, *seduce*: a *suborná* *marturii, judicn, patronii, accusatorii, medicii*; a *suborná* *sicari, percussori*; a *suborná* *ánimele, spiritele, mentile*; a *se suborná*, a *si suborná* *conscienti'a pre nemica*.

* SUBORNATIONE, s. f., *subornatio*, (fr. *subornation*); actione de *subornare*.

* SUBORNATORIU, -tória, adj. s., *subornator*; care *suborna*: *subornatorii marturiloru mentionosi*.

* SUBORNATU, -a, adj. part. s. (d'in *subornare*), *subornatus*.

* SUBORTU, -a, adj. part. s., (d'in *suborire*), *subortus*: *subortulu unei fontana d'in cóst'a unei collina*.

* SUBOSTENDERE, (se *conjuga* ca v. *ostendere* si *tendere*), v., *subostendere*; a *ostende* *pre sub mâna*, a *dá* *se subintellega*; a *indicá* in *trécutu*.

* SUBOSTENSU, -a, adj. part. s., (d'in *subostendere*), *subostensus*.

* SUBOSTRACIU, -a, adj. s., (fr. *subostracé*); care e mai mai *ostraciu*; subst. pl., *subostraciele*, familia de *mollusce* din ordinea *acephalophoriloru*.

* SUBOVALE, adj., (fr. *subovale*); mai mai *ovale*.

* SUBOVOIDE, adj., (fr. *subovoïde*); mai mai *ovoide*.

* SUBPAPILLARE = *suppapillare*, adj., (fr. *subpapillaire*); care e aproape *papillare*: *superfecie suppapillari*.

* SUBPARALLELIPIEDU = *supparallelipipedu*, -a, adj., (fr. *subparallélipipède*); care e mai mai *parallelipipedu*.

* SUBPECTINATU = *suppectinatu*, -a, adj., (fr. *subpectiné*); care e aproape *pectinatu*, aproape in forma de *peptine*.

* SUBPECTORALE = *suppectorale*, adj., (fr. *subpectoral*); care e aproape *pectorale*, mai mai se tine de *peptu*.

* SUBPEDICULATU = *suppediculatu*, -a, adj. part., (fr. *subpédiulé*); care e mai mai *pediculatu*.

* SUBPELLUCIDU = *suppellucidu*, -a, adj., (fr. *subpellucide*); mai mai *pellucidu*.

* SUBPENNATU = *suppennatu*, -a, adj. part., (fr. *subpenné*); mai mai *pennatu*, in forma a *partei fulgosa* a *penei*.

* SUBPENTACHOTOMU = *suppentachotomu*, -a, adj., (fr. *subpentachotome*); mai mai *pentachotomu* = in *cinci parti* *divisu*.

* SUBPENTAGONU, -a, adj., (fr. *subpentagone*); mai mai *pentagoniu* = cu *cinci ángluri*.

* SUBPERFORATU = *supperforatu*, -a, adj. part., (fr. *subperforé*, *supperforatus*); mai mai *perforatu* = *gauritu*.

* SUBPERIPHERICU = *supperiphericu*, -a, adj., (fr. *subpériphérique*), mai mai *periphericu* : *embryone supperiphericu*.

* SUBPERPENDICULARE = *supperpendiculare*, adj., (fr. *subperpendiculaire*), mai mai *perpendiculare*.

* SUBPETIOLIFORME = *suppetioli-forme*, adj., (fr. *subpetioliforme*); mai mai *petioli-forme*.

* SUBPHYTOIDE = *supphytoide*, adj., (fr. *subphytoïde*); mai mai *phytoide*, a-deco : forte aproape de form'a unei *plante*.

* SUBPILIFERU = *suppiliferu*, -a, adj., (fr. *subpilifère*); care porta, are *peri forte scurti*.

* SUBPIRIFORME = *suppiriforme*, adj., (fr. *subpyriforme*); mai mai *piri-forme*, aproape in form'a de *péra*.

* SUBPLANU = *supplanu*, -a, adj., (fr. *subplan*); mai mai *planu*.

* SUBPROLIFERU = *supproliferu*, -a, adj., (fr. *subprolifère*); pucinu *proliferu*.

* SUBPYRAMIDATU = *suppyramidatu*, -a, adj. part., (fr. *subpyramidé*); mai mai *pyramidatu*, aproape in forma de *pyramide*.

* SUBRADIATU = *surradiatu*, -a, adj. part., (fr. *subradié*); mai mai *radiatu*, (vedi si *surradiare*).

* SUBRAMIFICATU, -a, adj. part., (fr. *subramifié*); prea *ramificatu* in multe si menute *ramuri*.

* SUBRAMOSU = *surramosu*, -a, adj., (fr. *subrameux*); pucinu *ramosu*; cu *ramuri mici* si pucinu *pronuntiate*.

* SUBREGULARIFLORU = *surregularifloru*, -a, adj., (fr. *subrégulariflore*); care are *flori* aproape *regularie*.

* SUBREGULARIFORME = *surregulariforme*, adj., (fr. *subrégulariforme*); mai mai *regulariforme* : *corolle subregulariformi*.

* SUBREGULARIU = *surregulariu*, -a, adj., (fr. *subrégulier*); aproape *regulariu*.

* SUBRENIFORME = *surreniforme*, adj., (fr. *subréniforme*); mai mai *reni-forme*, care aproape are form'a unui *reniclu*.

* SUBSACCHAROIDE, adj., (fr. sub-

saccharoïde); mai mai *saccharoide*; care aproape are *apparentia de saccharu*.

* SUBSALSU, -a, adj., *subsalsus*, camu *salsu* = *saratu* : *erbe si ape subsalse*.

* SUBSCALPERE, v., *subscalpere*; a *scalpe* incetu si *liusiorellu*, pentru *placere*; in *acellu-asi scopu*, in *speciale*, a *sculpe incetisioru si pre furisii, pre ascunsu*.

* SUBSCRIBERE = *subscriuere*, si *suscribere* = *suscriuere*, (se conjuga ca v. *scriuere, scriere*); v., *subscribere*, (fr. *souscrire*); a *scrie* de *desuptu, d'in diosu*; 1. in *genere* : a *suscriue tabellului, statuci, unii subscrissera statueloru si patriiloru covente forte obscene*; se nu *subscrizeti nemica mormenteloru nostre*; 2. in *specie*, a) a *scriue*, semnâ sub unu *documentu ôre-care nomele sau una formula de resolutione cu nomele seu* : *toti subscrissera contractulu; n'ati subscrissu epistolele; iudicii, in unanimitate subscrissera sententi'a data de densii; a suscriue multime de charteie de espeditu; fora suscrierea primariului nu e validu contractulu, nesubscrisse nu se admittu scrissori*; b) a semnâ nomele seu in una *lista de adjectoriu, de contributione, de impromutu publicu; de formare a unei societate, etc.* : a *suscriue summe mari la impromutululu statului; pentru edificarea unei scole nu subscriueti neci unu bannu, éro la lotarie subscriueti cu mâna larga; a se suscriue cu atâtu si cu atâtu pentru adjectoriulu celloru ce au arsu*; 3. *metaforice*, a *consenti*, a *se involi*, a *se uni* : *subscriuemu si noi la parerea, la propunerea vostra; a suscriue la grati'a sau la ur'a celloru potenti; a suscriue la tote dissele si fuptele miselliloru; fia ca si fortun'a se suscriua la votulu vostru si allu nostru*.

SUBSCRIPTIONE = *suscriptione*, s. f., *subscriptio*, (fr. *souscription, suscription*); *actiune de subscribere* : *subscriptiunea unei statua, unui tabellu, unui monumentu; suscriptionea contractului de casatoria, a sententiei, decretului, epistolei, documentului; suscriptionea impromutulului de statu nu-*

mai de indigeni; a face una subscriptione pentru adjutoriulu studentiloru diligenti si pauperi; subscriptionea unui manuscriptu consta in una nota, formula subscripta manuscriptului.

SUBSCRIPTORIU = *suscriptoriu*, -tória, adj. s., *subscriber*, (fr. *seuscripteur*); care *subscribe* = *subscriue*: *subscriptoriulu* acelloru documente, *subscriptorii* petitionei, contractului; *multi* fura *subscriptorii* acellei contributioni de edificare de scole.

SUBSCRIPTU = *suscriptu*, -a, adj. part. s. (d'in *subscribere*), *subscriptus*: *liniele* *subscripte* monumentului su in parte sterse; *subscriptulu* petitionei de mai multi.

SUBSCRIPTURA = *suscriptura*, s. f., *subscriptio*, *subscriptum*; actione de *subscribere*, déro mai vertosu effectu allu acesteii actione: *subscriptur'a* acestui monumentu e aproape de totu stersa.

SUBSCRISU = *suscrissu*, -a, adj. part. s. (d'in *subscribere* = *subscriuere*), *subscriptus*.

* SUBSCUDE si *subscudine*, s. f., *subscus*, pl. *subscudes* si *subscudines*, (d'in *sub-cudere*); ceva ce serve la collegatur'a partiloru *compacte* in unu totu: uncu, *scoba*, *carligu*, *cuniu*, *penna*, etc.: *neci una subscude nu imbucca si nu stringe compagea albieloru*.

* SUBSECARE, v., *subsecare*; a *secá*, *taliá* pre de desuptu: *a subsecá erbe, radicine, capite de maci*.

* SUBSECATU, -a, adj. part., (d'in *subsecare*), *subsectus*.

* SUBSECENTE, adj. part. pres. (d'in *subsecere*), *subsequens*, (fr. *subsequent*); care *subsece*, urmédia immediatu.

* SUBSECENTIA, s. f., (fr. *subsequence*); statu de *subsecente*.

* SUBSECERE, v., (se conjuga ca v. *secere*), *subsequi*; a *sece*, urmá immediatu; metaforice, a urmá cu mentea, a se aplicá, a imitá.

* SUBSECIVU, -a, adj., *subsecivus*, (d'in *subsecare*), care remâne *taliatu*, mai allessu la mesuratore de agri: *bucata* de agru; si in genere: *restu*, *remasu*, ce remane ca *accessoriu* d'in ceva principale, *accessoriu*, *secundariu*, etc.:

pentru placerile nostre consecrâmu momente subsecive; in ore subsecive potemu dá attentione si la lucruri frivole.

* SUBSECTU, -a, adj. part. (d'in *subsecare*), *subsectus*.

* SUBSECUNDARIU, -a, adj., *subsecundarius*; care sta, vine in urma, care vine ca *accessoriu*.

* SUBSECUTIVU, -a, adj., *subsecutivus*, (fr. *subsecutif*); care vine in urma, *posteriore*.

* SUBSECUTU, -a, adj. part. (d'in *subsecere*), *subsectus*.

* SUBSEDENTE = *subsidente*, adj. part. pres. (d'in *subsidere*), *subsicens*; care *subsiede*: *fecea subsedente, candu se limpidesce vinulu*.

SUBSEDENTIA = *subsidentia*, s. f., *subsidentia*; statu de *subsedente*, si congrese *subsiede*, se lasa pre fundu si se *assiedia*: *subsidenti'a* apei turbura pre fundulu putinei; (vedi si *reseduu* = *residuu*).

SUBSEDERE = *subsidere*; (se conjuga ca v. *sedere* = *siedere*), v., *subsidere*; a *sedé* de desuptu, a se pune diosu, a se *lassá* diosu, 1. in genere: *subsiedu* *vâl-lile*, *se redica montii*; *subsiedu* *apela*, *se inaltia si cresce uscatulu*; *parte de armati subsedeá in insidie*; *subsiedu* *venturile*; 2. in specie, a) a *sedé* firmu, a se *opperí*, a se *assediá*, *stabilí*, a *remané*, *stá* la unu locu; *unii pléca si se ducu*, *altii subsiedu in locu*; *dupo multe stramutationi acea familia subsiedu in capitalea terrei*; *navile subsedura in portu pre tempu de iern'a*; b) a *sedé*, a se pune se *specule*, se *spionedie*; si *trans.*, a *speculá*, *spioná*: *a subsedé ursulu, leulu, ostea inimicului*; *se pune a subsedé la locu opportunu*; c) metaforice, a *scadé*, a se *micusiorá*, *inacetá*, a se *opprí*, *moderá*, *allená*.

SUBSEDIALE = *subsidiiale*, adj., *subsidiialis*; relativu la *subsiediu*: *cete de armati subsidiiali*; vedi si *subsiediariu*.

SUBSEDIARE = *subsidiare*, v., *subsidiari*, (fr. *subsidiier*); a *dá*, *procurá* *subsiediu*: *a subsidiá pre amici*; *a subsidiá clerulu, basericele, scolele*.

SUBSEDIARIU = *subsidiariu*, -a, adj. *subsidiarius*, (fr. *subsidiare*); relativu

la *subsediū* : *coorti subsediarie, corpu de armata subsediarū; medie subsediarie, argumentu subsediarū; concludē subsediarie; hypotheca subsediarā.*

SUBSEDIU = *subsidiu*, pl.-e, *subsidiūm*, (fr. *subsider*;—d'in *subsedere*); adiutoriu, protectione, 1. in genere : *subsidiū in buccate, in argentu; nu remāne altu subsidiū de cātu clementi'a victoriului; subsidie contra fortun'a adversa; subsidie facute cu liberalitate la pauperi, la studentī fora medie, la scole, la ospitīe de invalidi;* 2. in specie, a) in spher'a militaria : armata de reserva, linia de reserva care vine in adiutoriu numai in casuri extreme; b) in spher'a civile : provisiōne, impositē pentru necessitāti publice.

*SUBSEDUU = *subsidiū*, -a, adj., *subsidiuus*; care *subsiede*, se lasa in diosu, la fundu : *subsedu'a fece*; si absol. s. m., *subsediūlu vinului e fecea*; vedi si *subsidiū*.

*SUBSEGNANU = *subsignanu*, -a, adj., *subsignanus*; care se afla *sub segnulu* = *semnulu* sau *stegulu* de militia : *militari subsegnani*, si absol., *subsegnanii*.

SUBSEGNARE = *subsemnare*, *subsignare*, v., *subsignare*, (fr. *soussigner*); a *segnā* sau *semnā*, de desuptu, 1. in genere : a *subsegnā locuri allesse d'in unu auctoriū*; 2. in specie si metaforice, a subscrie nomele in unu actu, a confirmā, ratificā, acceptā, etc. : a *subsegnā contractulu*.

SUBSEGNATIONE = *subseminatione*, *subsignatione*, s. f., *subsignatio*; actione de *subsegnare*.

SUBSEGNATORIU = *subseminatione*, -tōria, care *subsegna*.

SUBSEGNATU = *subseminatu*, -a, adj. part. (d'in *subsegnare*), *subsignatus*.

SUBSELLIU, s. m., pl.-e, *subsellium* (d'in *sub-sella*); sella sau scamnu lungu si umile, *banca*, si de aci in genere, banca de *sedutu* diosu in casa, in theatru, in tribunale, etc.; in specie, a) *subselliu* = scamnulu judicelui; b) metaforice, *subselliu* = judeciu, tribunale.

SUBSEMNARE, etc., vedi *subsegnare*.

SUBSENTIRE, v., *subsentire*; a senti, aflā, intellege pre sub mână, pre ascunsu.

* SUBSERERE, v., 1. *subserere*; a *seminā* plante dupo altulu, a dou'a ora; 2. *subserere*; a bagā, veri sub altulu, si de aci, a adauge, dice dupo sau intre altele, (vedi 1 *serere* si 2 *serere*).

* SUBSERIALE, adj., (fr. *subsériat*); aproape, mai mai *seriale*.

* SUBSERTU, -a, adj. part. s. (d'in *subserere* sub 2.), *subsertus*.

SUBSERVIRE, v., *subservire*; a *servi* sub altu *serviente*, a *servi* *servitiū* inferiore; metaforice : a *subservi* *espressionei*.

* SUBSESSA, s. f., vedi *subsessu*.

* SUBSESSILE, adj., (fr. *subsessile*); care e mai mai *sessile*, cu petiorele forte scurte : *flori subsessili*.

* SUBSESSORIU, -a, adj., *subsector*; care *subsiede*, siede ascunsu spre a *speculā*, *spionā* : *speculatoriu*, *spionu*, etc.; in genere si metaforice : *subsectori si subsessorie alle caseloru altui-a*; vedi si *subsessu*.

* SUBSESSU, -a, adj. part. s., (d'in *subsedere*), *subsessus*, *subsesta* : *cāmpu subsessu*, *planetie subsesse*; *speculatori subsessi in callea callatoriloru*; in specie, s. f. reale, *subsesta*, (subintell. *céta*), *céta* de ómeni pusa in *insedie*, *curse*, cumu si in genere : *cursa*, *ascunditóre*, *pedica ascunsa*, etc.

* SUBSETACIU, -a, adj., (fr. *subsé-tacé*); mai mai *setaciu* : *peru subsetaciu*, *vestimente subsetacie*.

* SUBSIDENTE, *subsiderere*, *subsidiariu*, *subsidiu*, etc.; vedi : *subsedente*, *subsedere*, *subsediariu*, *subsediū*, etc.

* SUBSIGNANU, *subsignare*, etc.; vedi : *subsegnanu*, *subsegnare*, etc.

* SUBSIMILE, adj., *subsimilis*; camu *simile*, camu *sémine*.

* SUBSIMU, -a, adj., *subsimus*; camu *simu* : *nasu subsimu*, camu *curbatu* in *susu*; *subsimi tauri*.

* SUBSINUOSU, -a, adj., (fr. *subsinueux*); aproape *sinuosu* pre marginile selle : *riurelle subsinuose*.

* SUBSIPERE, v., *subsipere*, (d'in *sub-sapere*), a nu prea *sape*, a nu fi de totu in menti, a fi camu *stultu*.

* SUBSISTENTE, adj. part. pres. (d'in *subsistere*), *subsistens*, (fr. *subsist-*

stant); care *subsiste*: *pauperi subsistenti d'in adiutoriele altoru-a*.

* **SUBSISTENTIA**, s. f., (fr. *subsistance*), statu de *subsistente*, cumu si mediu de *subsistere*: *ephemer'a subsistentia a omnia, ista s' omnia a tota subsistenti'a cohortis mai' mali, a procurá subsistenti'a cuiva; fora subsistenti'a de tota diu'a*.

* **SUBSISTERE**, (se conjuga ca v. *sistere*), v., *subsistere*, (fr. *subsister*); a *sisie*, a *stá* in susu, a *stá* pre locu, a se opprí, a remané, sedé, a se tiné, durá, etc., 1. in genere: *amicula substete pre locu, cofundatu in cogitare; navile substetera in portu; subsistu apele, subsistu lacrimelle, subsiste ventulu*; 2. in specie, a) a *stá* pre locu, a sedé, intardiá: *tota diu'a omulu nostru substete in casa*; b) a *stá* contra, a *resiste*, tiné peptu: *abiá poteau Romani subsiste lui Annibale singuru, necumu se póta subsiste lui Annibale adiutatu si de Asdrubale*; 3. metaforice, a) in genere, a *stá* pre locu, a se opprí, a incetá, etc.: *subsistu clamorile; substete oratoriulu dupo câteva covente; multiamitu de onore marele barbatu substete in vechi'a paupertate*; b) in specie, α) a *resiste*, a tiné peptu: *a subsiste eroice pericleloru*; β) a *assiste*, a *adjutá*, *sustiné*; γ) mai *vertosu*, a *stá* in vigóre, a *vine*, a *essiste*, a *continúa* de a *fire*, etc.: *Rom'a substete inco; subsistu inco vechiele datine; nu subsistu neci urme d'in acelle animabi; omulu nu subsiste numai d'in mancare, ci si d'in totu coventulu addeverului; nu poteti subsiste fora adiutoriulu altui-a; subsistu prepusuri gravi contr'a vóstra; cine pote subsiste in asiá misere conditioni?*—vedi si *substare*.

* **SUBSITU**, -a, adj. part., *subsitus*; pusu de *desuptu*, in diosu: *subsitele valli; subsit'a campânia*.

* **SUBSOLANU**, -a, adj., *subsolanus*; care *sta sub sole*==*sore*, *sta sub sau spre resaritu*, orientale: *monti subsolani*; absol. s. m., *subsolanu-lu*==*ventulu despre resaritu, resariteanu-lu*: *bate subsolanulu*.

SUBSONARE=*subsunare*, v., *subsonare*; a *soná* incetu, si de aci, a *soná*,

a *spune* in secretu, pre *ascunsu*; a *murmurá*, *susurrá*.

SUBSORTIRE, v., *subsortiri*; a *inlocuí*, *suppleni* cu *sorti*: *a subsortí iudicii recusati de partile litiganti*.

SUBSORTITIONE, s. f., *subsortitio*; *actiune de susortu*.

SUBSPARGERE, (se conjuga ca v. *spargere*), v., *subspargere*; a *sparge*,==*dissipá* pre de *desuptu*.

* **SUBSPATACIU**, -a, adj., (fr. *subspatacé*); care e mai mai *spataciu*, *munitu* cu una *spata*: *plante subspatacie*.

* **SUBSPATULIFORME**, adj. (fr. *subspatuliforme*); care e mai mai *spatuliforme*, are aprobe *forma de spatula*.

* **SUBSPHERICU**, -a, adj., (*subsphérique*); care e mai mai *sphericu*: *figure subspherice*.

* **SUBSPHEROIDALE**, adj., (fr. *subsphéroïdal*); vedi *subspheroide*.

SUBSPHEROIDE, adj., (fr. *subsphéroïde*); care e aprobe *spheroide*.

* **SUBSPIRALE**, adj. (fr. *subspiral*); care e aprobe *spirale*.

* **SUBSTANTE**, adj. part. pres. (d'in *substare*), *substans*; care *substa*: *strate substanti altoru strate*.

* **SUBSTANTIA**, s. f., *substantia*, (fr. *substance*); *calitate*, statu de *substante*, *ceva ce sta de sené*; *fientia ce subsiste*, nu *pere*, in *oppositiune* cu *accidentia*: *substantia spirituale, corporale; substanti'a acului, substantia acriana; substantiele materiali; substanti'a focului; fienti'a identica a unui ce e substanti'a acului ce*; *acésta substantia nu pere, ci peru calitatile, proprietatile, formele substantiei*; *substanti'a cerei, de esemplu, remane sub ori-ce forma s'ardá cerei*; — *substantia organica, animale, vegetale, metallica*; — in specie, *ce e ca mai bonu, ca mai succosu in ceva*: *substanti'a carnei, vinului, pomeloru alimente fora substantia*; *plantele: tragu substanti'a d'in pamentu*; — *si substanti'a unui discursu, unei poema, u. carte; substanti'a scriptureloru, de menteloru; vorbe fora substantia*; a *singrasiá d'in substanti'a poporului* *voliu spune lucrulu, evenimentu lu*

substantia; medicamente in substantia; substantie astringenti.

* **SUBSTANTIALE**, adj., substantialis, (fr. substantiel); d'in *substantia*, relativu la *substantia*: *differentia substantiale intre aceste doue fientie; alimentu substantiale; narratione substantiale, a evenimentului; coventu substantiale.*

* **SUBSTANTIFICARE**, v., (fr. substantifier); a face *substante, substantivu, substantia*: 1. a *substantificá adiectivele, infinitivele*; 2. a *substantificá ideele unui filosofu.*

* **SUBSTANTIVALE**, adj., (substantivalls); de *substantivu*, relativu la *substantivu*: *forme substantivali.*

* **SUBSTANTIVARE**, v., (fr. substantiver); a face *substantivu*: a *substantivá unu adiectivu, unu verbu, unu adverbium; orbulu e adiectivu substantivatu*; a *se substantivá*: *se substantiva tote partile de coventu*; vedi si *substantificare.*

* **SUBSTANTIVU**, -a, adj. s., substantivus, (fr. substantif); de *substante, de substantia*, aptu a fi sau espreme *substanti'a*, relativu la *substantia*: *lucru substantivu, corpuri substantive, verbulu substantivu e fire*; *coventele substantive espremu fientie*; absolutu s. m., *substantivu pl.-e, substantivum, nome substantivu*, espressionu a unei *substantia* sau *fientia*: *substantivulu espreme una fientia, una substantia*; *nomine de persone, de animal, de plante, de petre, de tote câte subsistu, su substantive*; *substantivu propriu, commune, genericu, speciale, abstractu, concretu, collectivu*; *substantivu verbale*; *substantivu articulatu*; *substantivulu pote fi subiectivu, predicativu, obiectivu, etc.*

SUBSTARE, v., substare; a *stá sub ceva, a stá de desuptu*; a *stá pre locu, a se tiné, a tiné, durá, a nu cadé, a nu perí, etc.*; vedi si *subsistere.*

* **SUBSTERNERE**, (se conjuga ca v. *sternere*); v., substernere; a *sternere de desuptu, pre diosu*: a *substernere palie bouiloru*; a *substernere carrarile cu arena*; metaforice: a *intende sub ocli, a offerí, a dá préda, etc.*

* **SUBSTILLU**, -a, adj. s., substillus, -um, (d'in *sub-stillare*); care pucinu *stillala = picura, abia picura*; s. m. reale, *substillu-lu = tempu de picatura, picatura*: *substillulu precede de regula plouiei.*

* **SUBSTITUERE**, (se conjuga ca v. *statuere*), v., substituere, (fr. substituer); 1. a *statue, pune, assediá sub sau dupo altulu, a* proprie: *plantei se substituu petre*; b) metaforice: a *substitue forme selle alta forma*; 2. a *pune in locu, a inlocui, a* in genere: a *substitue in officie Români strainiloru*; a *substitue unui arbore betrânu altulu teneru si vigorosu*; b) in specie: a *substitue unu erede*; a *substitue copillului propriu copillu straniu.*

* **SUBSTITUIRE**, *substituitu, etc.*, vedi *substituere, substitutu.*

* **SUBSTITUTIONE**, s. f., substitutio, (fr. substitution); actione de *substituere*, 1. in genere: *substitutione de persone in functioni, substitutionea de arbore betrani cu altii teneri*; 2. in specie: *substitutione de erede, substitutione esemplaria, substitutione directa, substitutiuni reciproce*; — *substitutione cu titlu de functione la unu tribunale.*

* **SUBSTITUTIVU**, -a, adj., substitutivus, (fr. substitutif); aptu, propriu a *substituere*: *medicamente substitutive*; in specie: *propositione substitutiva, articlu de contractu substitutivu, conditionale.*

* **SUBSTITUTU**, -a, part. s. (d'in *substituere*), substitutus, (fr. substitué, substitut); 1. in genere: *merce rea substituta altei-a bona; officari substituti reciproce*; 2. in specie, s. m. personale, *unu substitutu = magistratu insarcinatu a suplení ministrulu publicu longa unu tribunale.*

* **SUBSTOMACHANTE** = *substomachante*, adj. part. pres., *substomachus*; camu *stomachante, camu supperatu.*

* **SUBSTRAME**, pl. *substramine, substramen*, (din *substernere*); ce se *substernere*: *palie, fênu, tapetu, scortia, etc.*; vedi si *substramentu.*

* **SUBSTRAMENTU**, pl. -e, *substramentum*; camu in acellu-asi sensu cu allu forme *substrame.*

SUBSTRATU,-a, adj. part. s. (d'in *substernere*), *substratus*, (fr. *substratum*); 1. in genere : *tapete substrate subsellele calliloru; scortie de substratu sellesloru; substratulu curtei cu arena*; 2. in specie, s. m. reale, *substratu*=*substantia* : *attributele, calitatile, proprietatile fienciloru nu potu stá fora unu substratu; veri-ce accidentia presuppone unu substratu neperitoriu.*

* SUBSTREPENTE, adj. part. pres., *substrepens*; camu *strepente*.

* SUBSTRACTU,-a, adj. part. (d'in *substringere*), *substrictus*.

* SUBSTRIDENTE, adj. part. pres., *substridens*, camu *stridente*.

SUBSTRINGERE=*sustringere*, (se conjuga ca v. *stringere*), v., *substringere*; a *stringe* de desuptu, si de ací, a contrage, scurtá, micusiorá, impuciná, etc.; 1. proprie : *a substringe perii cu unu nodu, a substringe capulu callului cu frênele, a substringe pânticele cu cingl'a*; 2. metaforice : *a substringe celle effuse in discursu.*

SUBSTRINSU,-a, adj. part. (d'in *substringere*), *substrictus*.

* SUBSTRUCTIONE, s. f., *substructio*, (fr. *substruction*); actione si effectu allu actionei de *substringere*=*substruere* : *structione inferiore, subterranea, fundamentu; in speciale, constructiune fechia pre care se redica alt'a nona.*

* SUBSTRUCTU,-a, adj. part. (d'in *substringere*), *substructus*.

* SUBSTRUERE, si

* SUBSTRUGERE, (se conjuga ca v. *struere* = *strugere*), v., *substruere*; a *struge* de desuptu, d'in diosu, afundu, in pamentu; 1. proprie : *a substruge fundamentele casei*; 2. metaforice : *a substruge callile principali cu petrisiu*; 3. a surpá, derimá.

* SUBSTRUSSU,-a, adj. part. s. (d'in *substringere*=*substruere*), *substructus*.

* SUBSULTANTE, adj. part. pres. (d'in *subsultare*), *subsultans*, (fr. *subsultant*); care *subsulta* : *monti subsultanti de cötremuru.*

* SUBSULTARE, v., *subsultare*, (d'in *sub-saltare*); a saltá, sarí in susu : *subsultau de buccuría, subsulta sémulu pa-*

mentului de cötremure; metaforice : stylulu concisu, frasile scurte subsulta órecumu.

* SUBSURDITATE, s. f., (fr. *sub-surdité*); statu de *subsurdu*.

* SUBSURDU,-a, adj., *subsurdus*; camu *surdu*.

* SUBSUTU,-a, adj. part. (d'in *sub-suere*), *subsutus*; *cosutu* de desuptu.

* SUBTABIDU,-a, adj., *subtabidus*; camu *tabidu*.

* SUBTACITU,-a, adj., *subtactus*; camu *tacitu*=*tacutu*.

* SUBTALU, s. m., vedi *subtelu*.

* SUBTANGENTE, adj. part. s. (d'in *subtangere*), (fr. *subtangente*); care *atinge* in unu punctu, si in specie, ca subst. f., *subtangentea* = parte a assei unei curbe.

* SUBTEGME, pl. *subtegmine*, *subtegmen*; vedi *subteme*.

* SUBTEGERE, (se conjuga ca v. *tegere*), v., *subtegere*; a *tege*, coperí de desuptu : *nuerii subtegu cerulu.*

* SUBTEGULANIU,-a, adj., *subtegulanens*; care sta, se afla *sub tegle*, *sub tectu* sau coperimentu.

* SUBTELU, s. m., *subtel*; cofundatur'a *talului*, talpei petiorului.

* SUBTEME=*subtegmie*, pl. *subtegmine*, *subtemeu* si *subtegmen*; batutura la pandia, in oppos. cu *stame* sau *orditura* : *stamele se secerne cu spat'a sau liciele, sau cu arundinea, éro subtemele se insere cu radi'a prin stame si se bate cu spat'a*; metaforice, veri-ce tortu, firu, tessutura : *subtemine purpurie; subteme de lâna. de linu. de cânepa.*

* SUBTENDERE, (se conjuga ca v. *tendere*), v., *subtendere*; a *tende* pre de desuptu : *cord'a subtende arculu unui cercu*; si : *cord'a e subtensa de arculu seu.*

* SUBTENSU,-a, adj. part. s. (d'in *subtendere*), *subtensus* si *subtentus*.

* SUBTENTACULATU,-a, adj. part., (fr. *subtentaculé*); mai mai aproape *tentaculatu* : *plunte subtentaculate.*

* SUBTENUE, adj., *subtenuis*; camu *tenue*, camu *suptire*.

†† SUBTER, prep., *subter*, care occurre in acésta forma classica numai in

compositioni, precumu se vede in es-
semplele urmatórie.

* SUBTERCAVATU, -a, adj., subter-
cavatus; *cavatu* pre de desuptu: *rupi
subtercavate, ripa subtercavata.*

* SUBTERCUTANIU, -a, adj., sub-
tercutaneus; care e *sub cute*: *subter-
cutania umore, apa.*

* SUBTERDUCERE, (se conjuga ca
v. *ducere*), v., subterducere; *a duce* pre
de desuptu; in specie, *a duce* pre *sub mâ-
na*, pre furisiu, a furá, sustrage.

* SUBTERFLUERE, v., subterfluere;
a flue, curre pre de desuptu, pre diosu:
*torrente infricosiatu subterfluente mu-
rulu casei.*

* SUBTERFUGERE = *subterfugire*,
v. subterfugere; *a fugi* pre *sub ceva*;
déro ca mai desu, *a fugi* pre *sub mâna*,
pre ascunsu, pre nesentite; *a sterge*, *a
se stracurá*, *a tullí*, *scapá* cu artificie,
preteste, *a elude*, etc.: *a subterfugi d'in
postulu, d'in stationea sea; a subterfugi
militi'a, pen'a, detori'a de desfacutu; a
subterfuge legea. ordinile, obligationile;
a subterfuge inchisorea, custodi'a, etc.*

* SUBTERFUGIU, pl. -e, (fr. subter-
fuge); mediu de *a subterfugere*: *cauta
subterfugie spre a essi d'in incurcatura,
d'in laciulu in care e prensu; a usá in
tote si pentru tote varie si multe subter-
fugie; esti prensu si nu e subterfugiu.*

* SUBTERFUNDARE, v., subter-
fundare; *a fundá* de desuptu.

* SUBTERIORE, adj., subterior;
comparativu d'in *subter*, care in origine
e adj., *subteru*, -a = de desuptu, de
diosu, etc.

* SUBTERJACERE, v., subterjacere;
a jacé *sub* ceva, si de ací, a fi pusu, a
stá, a fi situatu *sub* sau aproape de ceva:
vastu sessu supterjace acellui monte.

* SUBTERLABERE, (se conjuga ca
v. *labere*), v., subterlabi; *a labe* pre de
desuptu: *fluviulu subterlabe murii anti-
cei urbe.*

* SUBTERLUERE, v., subterluere;
a lue = *a lauá*, *spellá*, *udá* pre de desuptu:
und'a subterlue rupile.

* SUBTERLUVIONE, s. f., subter-
ludio; actione de *a subterluere*: *mari
masse d'in ripe cadu prin subterluvione.*

* SUBTERMINALE, adj., (fr. sub-
terminal); aproape *terminale*, mai mai
pre *terminu*, pre margine.

* SUBTERNATANTE, adj. part.,
subternatans; care *subternata*.

* SUBTERNATARE, v., subterna-
tare; *a natá* = *notá* pre de desuptu, pre
a fundu: *subternata pescii.*

* SUBTERNU, -a, adj., subternus;
(d'in *subter*, ca *internu* d'in *inter*); ca-
re e de desuptu, de diosu, infernu, infe-
riore, etc.

* SUBTERRANIU, -a, adj., subter-
raneus; care e *sub térra* = pamentu:
subterra si sorici, subterrane avutie.

* SUBTERRENU, -a, adj., subter-
renus; vedi *subterraniu*.

* SUBTERTENUARE, v., subterte-
nuare; *a tenuare* = *subtiriare* pre de de-
suptu.

* SUBTERTERTIU, -a, adj., subter-
tertias; care espreme una relatione nu-
merica in care unu numeru sta cõtra u-
na *tertia*, cu câtu e mai micu de câtu
tertiu: *numeru subtertertiu.*

* SUBTERTERVACANTE, adj. part. pres.
subtervacans; *vacante* = *desertu* pre de
desuptu: *locu subtervacante.*

* SUBTERTERVOLARE, v., subtervo-
lare; *a volá* = *sbora* pre de desuptu: *cu
mare stridore subtervola nuerii.*

* SUBTESSERE, (se conjuga ca v.
tessere), v., subtexere; *a tesse* *sub* ceva,
a tesse in ceva, si metaforice, *a adauge*,
subjunge: *a subtesse pandiei nomele
seu; a subtesse multe la celle disse.*

* SUBTESSULARE, adj., (fr. sub-
tessulaire); care e mai mai, aproape *tes-
sulare*, aproape de form'a unei *tessula*,
adeco unui paralelipipedu rectangulu.

* SUBTESSUTU si *subtestu*, -a, adj.
part. s. (d'in *subtessere*), subtextus.

* SUBTETRACHOTOMU, -a, adj.,
(fr. subtétrachotome); care e mai mai
tetrachotomu = *taliatu*, despartitu in di-
visioni imparechiate câte patru — patru.

* SUBTETRAGONU, -a, adj., (fr.
subtetragone); care e mai mai *tetragonu*
= cu patru ângluri.

SUBTILE = *subtire* si *suptire*, adj.,
subtilis, (it. sottile. isp. sutil, port. sub-
til, prov. subtil, sobtil si sotil, v. fr.

sutil, subtil; n. fr. subtil), tenuis, gracilis, exilis, delicatus, minutus, rarus, parvus; finu, tenue, strinsu, oppositu la grossu; 1. proprie, a) in genere: *firu subtire, vergelle subtiri, lemne subtiri, subtirea tela a araniei; subtire pandia, subtire materia. subtire ascutitu de spata, suptire arundine; subtiri degite. subtiri petiore, femina subtire de statura; juni inalti si subtiri; arbori inalti si subtiri, cerbulu are petiorele subtiri; metassaría subtire, pannura subtire, guttu forte subtire*; ca adverbium: *investitu subtire*; b) in specie, α) pentru licide, *subtire=raru*, nu indesatu: *sorbe subtire, lente ferta prea subtire: negretia de scrissu subtire*; β) *subtile=penetrabile, pertunditoriu: subtiri venene; bate ventu subtire, e geru subtire*, γ) despre voce: *vocea copillaresca e subtire; sonulu subtire allu cordei de susu allu viorei*; inse, in acestu casu si cu sensulu de pertunditoriu, ca mai susu la b) si mai diosu la urmatoriulu: 2. metaforice, a) in genere, *subtile=penetrabile, pertunditoriu, ageru, delicatu, etc.: subtire olfactu gustu si mai subtire; mente subtire, spirite subtili, explicatiune subtire, subtire interpretatiune; capu subtire, urccla suptire*; b) in specie, α) *subtile=accuratu, essactu, finu: argumentatiune subtire, cogitatiune subtire, observatiune subtire, cestiune subtire, narratiune si espositiune subtire; descriptiuni subtili, inventiuni subtili*; β) *subtile=prea finu, ce scapa mentei prin essagerata delicatetia: ce spunu tu e subtire si greu de intellessu; assemini lucruri subtili nu incapu iu mentile totoru-a; advocati subtili, theologi si mai sustili*; γ) *subtile=desteru, indemanaticu, abile, callidu, etc.: jocatoru de jocuri aliatorie forte subtili; vulpea e forte subtire, simiele su bestie subtili; ce subtire prestidegitoriu; subtire furu; subtili artificie; furtu forte subtire*; δ) despre stylum si stylistu, *subtile=simplu, politu, fora ornamentu, déro gratiosu: genulu de stylum subtire e aptu la espositiuni; scripture limate si subtili; stylulu subtire, de si nepectinatu, place forte; stylulu filosofiloru e de regula, subtire,*

seccu si spinosu; auctori subtili, déro pucinu veementi; fiti subtili in narratiune si argumentatiune; oratoriu subtire si elegante; ε) *subtile=delicatu, care se face sau se dice pre departe si acoperitu, asiá ca se nu offense: cu apmaticature subtili capiti totu ce vrei; cu vorbe subtili poti spune cuiva totu addeverulu, fora a l'offende; cu processu subtire, cu passi subtili, prin mediloce subtili te poti insinua veri-cui*; ζ) *subtile=parcu, macru, debile de poteri si de stare, mai vertosu, strigosu etc.*; — 3. ca subst., a) person., *unu subtire in cogitarile selle*; b) reale: *subtibile nu e liusioru intellessu.*

SUBTILIARE = *subtiriare, suptiriare, suptirare, (suptiare), v., (it. sottigliare), tenuare, attenuare, diluere, acnere, excolere, a face subtire=subtire, suptire*; 1. a micusiorá in una sau mai multe dimensiuni: *a subtilia lemnulu, firulu, ascutitulu; a subtilia pellea, corpulu*; 2. a rarí: *a subtilia sorbea, lentea ferta, dulceti'a de pome*; 3. a ascuti, si metaforice, a cultivá, a face cultu, delicatu: *omulu se subtilia prin invetiatura si cultura; a subtilia punsur'a acului; a se subtilia spre capitu; mentea se subtilia prin studie.*

SUBTILIATICU = *subtiriaticu, suptiriaticu (suptiaticu), -a, adj., tenuis, gracilis, exilis; camu subtire sau prea subtire: petiore subtiliaticu, fete subtiliaticu, arbori subtiliatici.*

SUBTILIATIONE = *subtiriatiune, suptiriatiune, (suptiatiune, etc.), s. f., tenuatio, attenuatio, tenuitas, gracillitas; rarefactio; cultus; actiune de a subtiliare, cumu si statu produsu de aceasi actiune: subtiliatiunea lemnului, subtiliatiunea mentei; mare e subtiliatiunea, la care adjuge omulu prin cultura.*

SUBTILIATORIU = *subtiriatoriu, suptiriatoriu, (suptiatoriu), -tória, adj. s., tenuans, extenuans, diluens, acuens, etc.; care subtilia: invetiatura subtiliatoria de mente; ajunu subtiliatoriu de statura; artile subtiliatiorie de omeni.*

SUBTILIATU = *subtiriatu, suptiriatu,*

(*suptiati*), -a, adj. part. s. (d'in *subtiliare*), tenuatus, cultus, acutus.

SUBTILIATURA = *subtiriatura*, (*suptiatura*), s. f., attenuatio, tenuitas, gracilitas, rarefactio; cultus, etc.; actione de *subtiliare*, déro mai vertosu, effectu, statu produssu prin acea-asi actione: *subtiliatur'a firului, pândiei; subtiliatur'a mentei, poporului prin cultura.*

* SUBTILIFOLIUM, -a, adj., (fr. *subtilifolié*); care are *folie subtile*.

* SUBTILIOCENTE, adj. part. pres., *subtililoquens*; care *loce* = vorbesce *subtile*; vedi si *subtililocu*.

* SUBTILIOCENTIA, s. f., *sutilloquencia*; vorbire *subtile*.

* SUBTILIOLOCUM, -a, adj., *subtililoquens*; care *loce* = vorbesce *subtile*.

SUBTILIME = *subtirime*, (*suptiime*), s. f., vedi *subtilitate*.

SUBTILIORUM = *subtirioru, suptirioru, (subtioru, suptioru)*, -a, adj., tenuisculus, exilis; deminutivum d'in *subtile*; vedi si *subtirellu*.

SUBTILISARE, v., (fr. *subtiliser*); 1. cu acellu-asi sensu ce are si form'a *subtiliare*, care e de preferitu in acestu casu; déro: 2. cu sensulu speciale de a face *subtilitati* de vorba si de cogitare: *cine subtilisa, adesea sofisticica; a subtilisa, tende a ammagi.*

SUBTILISATIONE, s. f., (fr. *subtilisation*); actione de *subtilisare*.

SUBTILITATE = *subtiritate*, (*suptietate*), s. f., subtilitas, (it. *sottilitate* si *sottilità*, isp. *sutilidad*, port. *sutilidade*, prov. *sutilitat* si *sotiledad*, fr. *subtilité*), tenuitas, gracilitas, exilitas, raritas, macies, etc.: calitate, statu de *subtile*, proprie si in genere: *subtilitatea fireloru, fibreloru, periloru, atomiloru, pandieloru, stoffeloru, gazeloru, linieloru, smicelleloru; subtilitatea petioreloru, degiteloru; subtilitatea sorbei, aerului, vaporiloru, nueriloru, nutrimentului; subtilitatea arboriloru inalti si svolti; subtilitatea venenului, ventului, voci;* 2. metaforice si speciale: *subtilitatea gustului, tactului, olfactului, mentei, cogitationiloru, argumentationiloru, cestioniloru, observacioniloru; subtilitatea judeciului, spiritului; -subtilitatea furului, negociatorului, vul-*

pei, simiei; -subtilitatea stylului oratoriului, narrationei: subtilitatea lui Demosthene si a lui Lysia; subtilitati sofisticice, subtilitate captiosa; subtilitatile nu su pentru poporu: -subtilitatea portului, portarei, sentimenteloru.

SUBTINERE, v., *subtenere*; vedi *sustinere*.

SUBTINNIRE, v., *subtinnire*; a *tinni* = *tiu* incetu, a camu *tiu*.

SUBTIRARE, *subtire, subtiretate*, etc., vedi *subtiliare, subtile, subtilitate*, etc.

SUBTIRELLUM, -a, adj., paulo tenulor, gracilior, rarior, subtilior; deminutivum d'in *subtire* = *subtile*: *ce subtirelle fete! ce subtirellu gazu de rochia! ce subtirelle mentionelle.*

* SUBTITUBARE, v., *subtitubare*; a camu *titubá* = a se camu *leganá*, a *vacillá* in una parte si alt'a; metaforice: *subtituba limb'a, dissele.*

SUBTRACTIONE = *sustractione*, s. f., *subtractio*, (fr. *soustraction*); actione de *subtrahere*: *subtractione de argentu prin fraude; in specie: subtractione a unui numeru d'in altu numeru; subtractione e una d'in operationile arithmetice.*

SUBTRACTUM = *sustractu*, -a, adj. part., (d'in *subtrahere*), *subtractus*; obiecte *subtracte de furi, summ'a subtracta.*

SUBTRAGERE = *sustragere*, (se conjuga ca v. *trahere*), v., *subtrahere*, (fr. *soustraire*), a *trage* pre desuptu, in diosu; a *trage* pre furisiu, pre ascunsu pre sub mâna a furá; a leuá, rapí, despartí, departá, etc., 1. proprie: *a subtrage cerbicea de sub jugu; a subtrage altui-a bucca'ta d'in gura; terrenulu se subtrage de sub petiorele nostre;* 2. metaforice: *déco subtragi ide'a, coventulu nu mai are rédimu pre nemica; a subtrage meniei turbata pre bietii innocenti;* 3. in specie: *a subtrage summe d'in summe, a scadá: numerii se subtragu, se aduna, se multiplicata.*

SUBTRASSUM = *sustrassu*, -a, adj. part. s., (d'in *subtrahere*), *subtractus*.

* SUBTRANSVERSUM, -a, adj., (fr. *subtransverse*); camu *transversu*.

* SUBTRIANGULARIUM, -a, adj., (fr. *subtriangulaire*); camu *triangulariu*.

* SUBTRICHOTOMUM, -a, adj., (fr.

subtrichotome); aproape *trichotomu* = aproape divisu in trei parti egali.

* SUBTRIOBATU, -a, adj., (fr. subtrilobé); aproape *trilobatu* = aproape divisu in trei lobi.

* SUBTRIPLU, -a, adj., (fr. subtriple); de trei ori mai micu ca altulu : *ratione subtripla, numerulu doi e subtriplu numerului sesse.*

* SUBTRISTU, -a, adj., subtristis; camu *tristu.*

SUBTU = *suptu*, prep. adv., subtus, (it. sotto, prov. subt, fr. sous), subter sub; in concurrentia cu *sub* = *su*, sta inse cõtra acõsta-a ca *intru cõtra in* : *suptu aripa, suptu mēsa, pre suptu aripa, pre suptu mēsa, de suptu aripa, de suptu mēsa.* Cu *de* reduplicatu devine substantivu masc. : *de desuptulu aripei, de desuptulu mesei, pre de desuptulu petioreloru.*

* SUBTUBERCULATU, -a, adj., (fr. subtuberculé); mai mai *tuberculatu*, aproape de form'a *tuberculului.*

* SUBTURBINATU, -a, adj., (fr. subturbiné); mai mai *turbinatu*, aproape in forma de *turbine.*

* SUBTURPE, adj., subturpls; camu *turpe* = rossinosu.

* SUBTURRICULATU, -a, adj., (fr. subturriculé); aproape *turriculatu.*

* SUBTUSSIRE, -escu, v., subtussire; a camu *tussí.*

* SUBTUSU, -a, adj. part., (d'in *subtundere*), subtusus; cu intellessulu speciale de : camu *tusu* sau *contusu, obtusu.*

* SUBUCULA, s. f., subucula, (fr. subucule); 1. vestimentu intimu, *camésia*; 2. genu de animalu.

* SUBUCULARE, adj. s., (subucularis, fr. subuculaire); relativu la *subucula* : *clini subuculari*; ca s. f. reale, *subucularea*, genu de plante dicotyledonie d'in famili'a cruciferelor.

* SUBULA = *sulla*, s. f., subula; instrumentu acuminatu, cu care se impunge si se gauresce ceva pentru varie usuri; vedi *sulla.*

* SUBULATU, -a, adj. (fr. subulé), facutu, in forma de *subucula* = *sulla*, cumu si munitu cu *subucul'a* = *sulla* : *acele*

albineloru su subuculate; folia, foliora subuculata.

* SUBULICORNU, -a, adj., (fr. subulicorne); care are *corne* = antenne ca *subul'a.*

* SUBULIFERU, -a, adj., (fr. subulfère); care are *folie subulate.*

* SUBULIFORME, adj., (fr. subuliforme); care are *forma de subula.*

* SUBULIPALPU, -a, adj., (fr. subulipalpe); care are *palpele subulate*; subst. pl., *subulipalpe.* sectione de insecte.

* SUBULIPEDE, adj., (fr. subulipède); care are *pedele* = *stipulu subulatu* : *plante subulipedi.*

* SUBULIROSTRU, -a, adj., (subulirostre); care are *rostrulu subulatu.*

* SUBUNIDENTE, adj., (fr. subunidenté); care mai nu are de cãtu *unu dente.*

* SUBUNIVALVU, -a, adj., (fr. subunivalve); care mai nu are de cãtu *una valva.*

* SUBURBANITATE, s. f., suburbanitas; statu de *suburbanu*, si in specie : 1. locu vecinu de *urbe*; 2. locuitori d'in acestu locu.

* SUBURBANU, -a, adj., suburbanus, (fr. suburbain); care sta, se afla sub *una urbe*, aprõpe de, lõnga *una urbe* : *case suburbane, gymnasium suburbanu, vinia suburbana, agri suburbani*; ca subst., a) pers. *unu suburbanu, suburbanii si suburbanele*, locuitori d'in vecinitatea *unei urbe*; b) reale, *unu suburbanu*, unu immobile, unu fundu, unu agru in vecinitatea *urbei.*

* SUBURBICARIU, -a, adj., suburbicarius, (fr. suburbicalre); camu in aceluasi sensu cu allu forme: *suburbanu*, applicatu inse si in specie la provinciile ce dependu de *urbea capitale* : *pentru Rom'a vechia, Itali'a erã suburbicaria* : *provincia suburbicaria* = *provincia suburbana*, dependente de *una urbe capitale.*

* SUBURBIU, pl.-e, suburbium, (fr. suburbe = faubourg); parte laterale a *unei urbe* : *una urbe are mai multe suburbie; suburbiele Bucurescilcru.*

* SUBURERE, (se conjuga ca v. *urere*), v., suburere; a camu *ure* = arde, a

arde ceva pucinu: *a si subure perulu; cu pellea subusta.*

* SUBURGERE, (se conjuga ca v. *ur-gere*), v., suburgere; *a urge sub=a urge* aproape, a properá.

* SUBUSTIONE, s. f., subustio; ac-tione de *suburere*.

* SUBUSTU, -a, adj. part., (d'in *sub-urere*), subustus: *carne subusta*=carne camu arsa.

* SUBVADE, s. m., subvas, abl. sub-vade; *vade*=sponsoriu pentru *vade*, cellu ce responde de responditoriu.

* SUBVECTARE, v., subvectare, in-tensivu de la *subvegere*.

* SUBVECTIONE, s. f., subvectio; ac-tione de *subvegere*: *subvectionile pre ape costa mai pucinu de câtu subvectionile pre oscatu.*

* SUBVECTORIU, -tória, adj. s., sub-vector; care *subvege* sau serve a sub-vegere: *vase subvectorie de grâne pre mare.*

* SUBVECTU, -a, adj. part. s., (d'in *subvegere*), subvectus: *grâne subvecte subvecte pre apa in navi subvectorie de buccate: subvectulu de grâne.*

* SUBVECTURA, s. f., (subvectura), subvectio; ac-tione de *subvegere*, déro mai vertosu effectu allu acellei-asi, si in specie cantitate *subvecta* in una data cu unu carru sau nave: *subvecturele fa-cute cu acésta nave in acestu annu.*

* SUBVEGERE, (se conjuga ca v. *ve-gere*); *a vege*=a carrá cu spinarea, cu carrulu, cu navea etc. ceva de diosu in susu, a transportá asiá in susulu apei, etc.: *pre riu subvessera armatei grâne si alte provisioni si munitioni.*

SUBVENIENTE, adj. part. pres. (d'in *subvenire*), subvens; care *subvine*: *avutii subvenienti pauperiloru.*

SUBVENIRE, (se conjuga ca v. *ve-nire*), v., subvenire, (fr. *subvenir*); *a veni* in adjutoriu cuiva, si prin esten-sione, a adduce remediul la unu reu: *avutii se subvina pauperiloru; prin eco-nomie se subvenimu deficiteloru thesau-rului publicu; amicii subvinu amiciloru; a si subveni mutuale; asiá se covine frá-tiloru a si subveni unii altoru-a.*

* SUBVENTARE, v., subventare;

intensivu de la *subvenire*; *a properá spre a subveni.*

* SUBVENTIONALE, adj., (fr. *sub-ventionnel*); relativu la una *subvention*: *summa subventionale.*

* SUBVENTIONARE, v., (fr. *sub-ventionner*); a dá, a face *subvention*, *a subveni* in modu regulatu: *a subven-tioná una baserica, unu institutu de e-ducatione, una societate scientifica.*

* SUBVENTIONE, s. f., (subventio, fr. *subvention*); ac-tione de *subvenire*, cumu si lucrulu cu ce *se subvine*: *sub-ventionile pentru ospitie de invalidi; subventionea annuale a societatei scien-tifica e de unu centu de galbini.*

* SUBVENTORIU, -tória, adj. s., sub-ventor; care *subvine*: *subventorii la miseri'a poporului in calamitatile de se-cite generale.*

* SUBVENTRILE, s. f., subventrile; parte inferiore a *ventrei*.

* SUBVENTU, -a, adj. part. s. (d'in *subvenire*), subventus.

* SUBVERDE, adj., subvividis; camu verde, aproape verde: *folie subverdi.*

* SUBVERERE, v., subvereri; a se camu teme.

* SUBVERMIFORME, adj., (fr. *sub-vermiforme*); mai mai *vermiforme*, aproape forte de *form'a unui verme*.

* SUBVERRUCOSU, -a, adj., (fr. *sub-verruqueux*); mai mai *verrucosu*=plenu de *verruce*, (vedi *verruca*).

* SUBVERSARE, v., subversare; in-tensivu allu forme *subvertere*, a properá, a se adoperá a *subverte*.

* SUBVERSIONE, s. f., subversio, (fr. *subversion*); ac-tione de *subvertere*: *subversionea statului, legiloru, institu-teloru, fundamenteloru societatei; sub-versionea lumii, universului.*

* SUBVERSIVU, -a, adj., (fr. *subver-sif*); aptu a *subvertere*: *doctrine subver-sive societatei.*

* SUBVERSORIU, -sória, adj. s., sub-versor; care *subverte* sau serve a sub-vertere: *acellu-asi auctoriu si subver-soriu alle legiloru selle.*

* SUBVERSU, -a, adj. part. (d'in *subvertere*), subversus: *fundamentele societatei subverse.*

* **SUBVERTERE**, (se conjuga ca v. *vertere*), v., **subvertere**, (fr. *subvertir*); a *verte* cu diosulu in susu, a intorce pre dosu, a restorná, etc.; 1. proprie: a *subverte messes, statuas, edificia, monumente, monti, marea*; 2. a restorná, nemici, strică, destruge, etc.: a *subvertibus societate, leges, instituta, libertate, prejudicia, arte, scientie, cultura, testamentu*.

* **SUBVERTICALE**, adj., (fr. *subvertical*); care e mai mai *verticale*.

* **SUBVERTICILLATU**, -a, adj., (fr. *subverticillé*); care e mai mai *verticillatu*.

* **SUBVESICULOSU**, -a, adj., (fr. *subvésiculeux*); mai mai *vesiculosu*, care are aproape forma de *vesicula* = *vesicula*.

* **SUBVESPERTINU**, -a, adj., *subvespertinus*; care e aproape *vespertinu*: *ventu subvespertinu* ventu intre appusu si média-di; vedi *subvespera*.

* **SUBVESPERU**, s. m., *subvesperus*; ventu d'intre appusu si média-di.

* **SUBVESSU**, -a, adj. part. s. (d'in *subvegere*), *subvexus* si *subvectus*; in specie, *subvessu* = care e dereptu, e abruptu in diosu: *costa de collina liusioru subvessa*.

* **SUBVILLICU**, s. m., *subvillicus*; *villicu* inferiore, subordinatu altui *villicu* superiore: *subeconomu*.

* **SUBVITRIU**, -a, adj., (fr. *subvitré*); mai mai *vitriu*.

* **SUBVOLARE**, v., *subvolare*; a *volá* = *shorá* de diosu in susu: *suffletulu subvola in celestie regioni*.

* **SUBVOLVERE**, (se conjuga ca v. *volvere*), v., *subvolvere*; a *volve* de desuptu inainte: *subvolvu rapide una bute*.

* **SUBVULTURIU**, -a, adj., *subvulturinus*; mai mai *vulturin*, aproape ca *vulturele*: *dissei co esti subvulturin, candu eram se ti dicu subaceru*.

* **SUCCANDIDU**, -a, adj., *succandidus*; camu, pucinu *candidu*.

* **SUCCAVU**, -a, adj., *succavus*; *cavu* pre de desuptu: *locuri succave*.

* **SUCCEDANIU**, -a, adj., *succedaneus*; care *succede*, vine dupo altulu sau in loculu altui-a.

* **SUCCEDERE**, (se conjuga ca v. *ec-*

dere), v., **succedere**, (fr. *succéder*); 1. a *cede* = merge sub ceva, in sau intru ceva, a intrá: *acer'a successe nucriloru*; *nu cotediam succede acellui palatinu suu acellu palatinu*; metaforice: *tote canta se succedu penin'a scriptoriulu*; 2. a *cede* = merge de diosu in susu, a suí urcă, redică, etc.: *suffletele succedu cerului sau cerulu*; a *succede murii cetatei, scar'a, arborele, montele*; 3. a *cede* = merge aproape, a se apropiá, a) despre armati: a *succede la castrele inimicului, la muri, si*: a *succede murulu, a succede murului*; b) a *cede* = merge dupo, a urmá, a veni in locu, α) proprie: *armati intregi si recenti succedu celloru defatigati*; *in loculu officiariloru vecli successeru altii noui*; *unu vicariu succede titulariulu*; *primogenitulu regelui succede tatalui mortu*; *lui Romulu successe la regnu Numa*; *se succedu unii altoru-a*; β) metaforice, a urmá, merge dupo tempu sau dupo demnitate: *etatea succede etatei*; *viorellozu succedu rosele*; γ) pregnant: *ceva succede cuiva* = merge bene, esse la bonu capitu: *lucrul succede, succedu negotiele nostre*; *nu mi succede, nu ve succede a invinge*.

* **SUCCENDERE**, v., **succendere**, (d'in *sub-candere*); 1. a apprende pre desuptu: *latronii succendu mai multe case*; *impresatorii succendu turnurile*; 2. a apprende, inflacurá, attitiá: a *sufflá si succende discordi'a intre civi, intre soci si frati*.

* **SUCCENSERE**, v., **succensere**, (d'in *succensu*); a se apprende, incende de menia, a se supperá, meniá, infuriá: *pre toti si tote succense betranulu iracundu*; *ellu succense pentru nemica*; *ce succenseti si voi pentru nemica?*

* **SUCCENSIONE**, s. f., **succensio**; 1. (d'in *succendere*), actione de a *succendere*: apprende, incende; 2. (d'in *succensere*), actione de a *succensere*: supperare, meniare, infuriare.

* **SUCCENSU**, -a, adj. part. s. (d'in *succendere* si d'in *succensere*), **succensus**: *case succense*; *ánime succense de offense*.

* **SUCCENTIVU**, -a, adj., **succentivus**,

(d'in *succentu* de la *succinere*); aptu a *succinere*, care scie, pote accompaniá *cantulu*: *flaute succentive*.

* **SUCCENTORIU**, -*tória*, adj., *succentor*, (fr. *succenteur*); care *succine* = cânta cu altulu, accompaniédia la *cântu*; si *cantoriu secundariu*: *precentoriulu si succentorii acestui templu*.

* **SUCCENTURIARE**, v., *succenturiare*; 1. a suplení, a implení, completá una *centuria*; 2. prin estensione, a suplení, implení loculu sau lipsea, a pune in locu, a substitue, etc.

* **SUCCENTURIONE**, s. m., *succenturlo*; *sub-centurione* = centurione subordonatu altui *centurione, subofficiariu*.

* **SUCCENTU**, s. m., (d'in *succinere*), *succentus*; cantulu unui-a cu care accompaniédia cântulu altui-a: *psaltu fora succentu*.

* **SUCCERNERE**, (se conjuga ca v. *cernere*), v., *succernere*; a *cerne* bene; metaforice: *succerneti conceptele vostre*.

* **SUCCERULIU**, -*a*, adj., *succeruleus*; camu *ceruliu*: *creta succerulia*.

* **SUCCESSIBILE**, adj., (fr. *successible*); care póte, e capace, are dereptulu de a *succedere*, in specie de a *succedere* la *regnu*, la *ereditate*, etc.: *sunt mai multi successibili la acésta ereditate*.

* **SUCCESSIBILITATE**, s. f., (fr. *successibilité*); statu, conditione, dereptu de *successibile*: *successibilitatea tronului*.

* **SUCCESSIONE**, s. f., *successio*, (fr. *succession*); — d'in *successu* de la *succedere*); actione de *succedere*, si in specie, *succedere* = urmare in loculu altui-a, in regnu, in imperiu, in demnitate, in avere, etc., cumu si loculu, lucrulu la care *se succede*: *successionea logica a ideelorú; successionea necessaria a consecentilorú, a evenimentului, temporilorú, anilorú; successione de bone si rellé; — successionea la tronul, la regnu; successione de guberniu dupo guberniu; fiacare guberniu lassa guberniului cellui altu successione de mai mare incurcatura in finantie; successionea filiilorú la starea parentilorú; prin} mai multe successioni acestu omu se inavuti forte; a nu college, a nu allege nemica d'in successionea deschisa; successionea legiti-*

ma, testamentaria; celli in dreptu si impartu successionea deschisa prin mortea cuiva d'in consângeni.

* **SUCCESSIVU**, -*a*, adj., *successivus*, (fr. *successif*; — d'in *successu* de la *succedere*); care *succede* sau e aptu a *succedere*: *progenia successiva, progressu successivu, atacuri successive de apoplessia; calamitati successive*; in specie: *dreptu successivu*; *mai multi fili ai principelui successivi la tronulu terrei*.

* **SUCCESSORIALE**, adj., (fr. *successorial*); relativu la una *successione legitima*: *scadimentu successoriale*; vedi si *successoriu*.

* **SUCCESSORIU**, -*sória*, adj. s., *successor*, *successorius*, (fr. *successeur, successoral, -ial*; — vedi si precedentele); care *succede* in specie care *succede* la regnu, la guberniu, la avere, ereditate, cumu si care serve la acésta *successione legitima*: *successorii parentilorú su filii respectivi; successoriulu tronului; in unele terri su si successorie la tronul; succesoriu lui Octavianu fu Tiberiu; mai multi successori la domnia; successorii masculi si femine voru impartí ereditatea parentesca in pârti ecali; capacitate successoria, edictu successoriu, legi successorie = legi de successione; — in genere: evenimente successorie, pârti successorie = evenimente, parti successive*.

* **SUCCESSU**, -*a*, adj. part. s. (d'in *succedere*), *successus*, (compara fr. *succédé* si *succès*), 1. in genere: *pretendentii successi la tronul; evenimentele successe in scurtu spatiu de tempu; nu aveti medie de successu in acestu negotiu; successulu temporilorú annului, successulu de retrassu la nevolie, locu de retrassu, refugiu, etc.*; 2. in specie, s. m., *successu*, pl. *successe*, ce se intempla cuiva in bene sau in reu, ce face cineva bonu sau reu, déro mai vertosu in bene: *essitu bonu, resultatu fericitu, evenimentu favorabile, etc.*: *mari successe pre câmpulu de batalia; a face negotiu cu successu; a concurre cu successu la una catedra, la unu postu; a se felicitá de successele selle; successu bonu ve urámu; reulu successu allu bataliei; fora successu e mai pucinu de câtu cu reu suc-*

cessu; imbecitati de successu; unii intristati de successulu seu si de successulu altoru-a.

* SUCCIDIA, s. f., succidia, (d'in succidere); buccata taliata, in specie buccata de carne, si mai allessu de carne de porcu: spata de porcu, coste de porcu, buccata de petioru, de lardu, etc.; metaforice: macellu.

* SUCCIDERE, v., succidere; 1. (d'in sub-cadere), a taliá pre de desuptu, a fundu, a macellarí: *a succide nervii calului, trunclii arboriloru, petiorele porcului*; metaforice: *a succide libidinile, libidini succise*; 2. (d'in sub-cadere), a cadé de desuptu, a) proprie, α) in genere: *a succide in petiorele calliloru, sub rotele carrului*; β) in specie si pregnantu, *a cadé sub sene, a lessiná si cadé giosu: de fome le succidu genuclii; de cotremuru succidu edificiele*; b) metaforice: *succumbu si succidu mentile, animele, caracteriele.*

* SUCCIDUU, -a, adj., succiduus, (d'in succidere sub 2.); pre calle de a succidere, espositu succiderei: *succiduu genuclu, succidui bestrani si succidue bestrane.*

* SUCCINCTORIU, -toria, adj. s., succinctor, succinctorium; care succinge sau serve a succingere; in specie, s. m. reale, *unu succinctoriu, pl. succinctorie*, buccata de stoffa care se pune pre d'inainte, incepundu de la ventre si lassandu peno spre genucli si mai diosu de genucli.

* SUCCINCTULU, -a, adj., succinctulus; deminutivu d'in succintu, pucinu incinsu sau succinctu, camu descinsu, desmatiatu.

* SUCCINCTU, -a, adj. part. s., (d'in succingere), succinctus: *umeri succinti*; in specie, a) *succinctu* = paratu, dispositu; b) *succinctu* = scurtu, strinsu.

* SUCCINERARIU, -a, adj., succinerarius; care se face sub cinere = cenusia: *turte succinerarie, copte sub cenusia.*

* SUCCINERE, v., succinere, (d'in sub-cunere = cantare); a cantá cu, pre lóngha altulu, a acompaniá; metaforice, a consoná, a armonisá, a se uní, a consentí.

* SUCCINGERE, (se conjuga ca v. cingere), v., succingere; a cinge pre de desuptu, de diosu in susu: *a succinge, panteccele a succinge vestimentulu prea lungu*; metaforice, a) a scurtá, abbreviá, contrage, mai allessu, a redicá, sufflecá, etc.; b) a pará, prepará, armá, orná, muni, instruí.

* SUCCINGLU = succingulu, pl. -e, succingulum; cinglu inferiore, cingutoria pre partile de diosu alle corpului; vedi si succinctoriu.

* SUCCINSU, -a, adj. part. s. (d'in succingere), succinctus.

* SUCCINU, etc., vedi sucinu.

* SUCCISIONE, s. f., succisio, (d'in succidere sub 1.); actione de a succidere.

* SUCCISU, -a, adj. part. s. (d'in succidere sub 1.), succisus.

* SUCCLAMARE, v., succlamare; a clamá la clamore, a respunde cu clamore, la clamore.

* SUCCLAMATIONE, s. f., succlamatio; actione de succlamare.

SUCCOCERE, (se conjuga ca v. cocere), v., succoquere; 1. a cóce sub ceva; 2. a cóce pucinu, fora a cóce deplenu.

* SUCCORTICE, s. f., succortex; cortice de sub alta cortice, scortia de sub alta scortia.

SUCCOSU, -a, adj., succosus; plenu de succu; vedi sucosu.

SUCCRESCERE, (se conjuga ca v. crescere), v., succrescere; a cresce de desuptu, a cresce de diosu in susu, a se mari, inaltá, redicá, etc.

* SUCCRISPU, -a, adj., succrispus; camu crispu, camu cretiu: *succrispa coma a epei, peri succrispi, pelle succrispa.*

SUCCRUDU, -a, adj., succrudus; camu crudu: *carne succruda.*

SUCCRUENTU, -a, adj., succruentus; camu cruentu: *cu manule succruente.*

SUCCU, s. m., succus; vedi sucu.

* SUCCUBARE, v., succubare; a cubá = stá culcatu de desuptu.

* SUCCUBONE, s. m., succubo, augmentativu d'in succubu, inse si cu intellessulu formei succubu, déro essageratu.

* SUCCUBU, -a, s. pers., succuba; care

succuba = se culca de desuptu; in specie, cu sensu obscenu.

* **SUCCUMBERE**, v., succumbere, (fr. *succomber*); a *cumbe* = a se culcá, a cadé sub ceva, a cadé diosu, a nu mai poté duce, sufferí, etc., 1. proprie: *oclii succumbu somnului, multe jumente succumbu sarcinei, incarcaturei nemesurata*; 2. metaforice: *a succumbe dorei, laborei, famei, rogationiloru, amenitiariloru, tentationiloru*.

* **SUCCURATORIU**, s. pers., *succurator*; *curatoriu* subordinatu.

SUCCURRERE, (se conjuga ca v. *currere*), v., succurere; a *curre* sub ceva, a *curre* spre, la ceva, 1. in genere: *succursera sub muru, la muru*; 2. in specie, a *curre* in adjutoriu: *a succurre pauperiloru; subsidiele succursera partei de armata succumbente numerului inamiciloru*; 3. metaforice, a) in genere: *vomu succure la tote periclele, fora se perdemu ánima*; b) in specie, a vení in mente, a trece prin mente: *ce mi succurre, substernu pre carte, nu mi succure ce mi ar placé*.

* **SUCCURSALE**, adj. s., (fr. *succursale*); relativu la *succursu*: *banca succursale, scole succursali*, mai vertosu: *basserica succursale*; absol. s. f., *una succursale*: *mai multe succursali de banca; succursale de scola; succursalea metropoliei, succursalile episcopieloru*.

* **SUCCURSURIU**, -sória, adj. s., *succursor*; care *succurre*, face *succursu* = adjutoriu: *succursorii invalidiloru; institute succursorie altoru institute mai mari; mai multe baserice su succursorie unei cathedrale*; (vedi si *succursale*).

* **SUCCURSU**, -a, adj. part. (d'in *succurrere*), *succursus*, (compara fr. *secoursu* si *secours*), 1. in genere: *subsidiele succurse societatei; nu su medie pecuniarie de succursu totoru scoleloru; succursulu la tempu*; 2. in specie, s. m., *succursu*, pl.-e, cu sensu de adjutoriu: *subventione, subsidiu, etc.: cu succursulu veciniloru ne adjutamú multu; fora succursulu vostru nu ne va succede in nemica*.

* **SUCCUSSARE**, v., succussare, (d'in *succussu*, de la *succutere*); intensivu la

succutere, a *succute* cu mare violentia: *asiá ne succussa calli, in cátu ne saru si dentii d'in gura*.

* **SUCCUSSIONE**, s. f., *succussio*, (fr. *succussion*, d'in *succussu* de la *succutere*); actione de *succutere*: *succussioni de cotremuru, de friguri, de spaima*.

* **SUCCUSSURIU**, -sória, adj. s., *succussor*; care *succute*: *callu succussoriu; succussoriu basiloru sociali*.

* **SUCCUSSU**, -a, adj. part. s. (d'in *succutere*), *succussus*: *casa reu succussa de cotremuru, callari tare succussi de calli; succussulu unei relle carrutia*.

* **SUCCUTERE**, (se conjuga ca v. *cutere*, comparatu cu *scutere* = *scótere*); v., succutere; a face se saria, se salte si: a saltá de diosu in susu: *a succute capulu, perii; carrulu succute personele; carrulu ensusi succute pre calle salebrosa, venturi violente succussera undele*; metaforice: *facia succussa, ánime succusse de spaima, turburate forte; mentea succussa e mente smentita aprope*.

* **SUCERDA**, s. f., *sucerda*; stercu de porcu.

* **SUCIDU** = *succidu*, -a, adj., *sucidus* si *succidus*; plenu de *succu*: *pome succide, agru succidu*.

* **SUCINATU** = *succinatu*, s. m., (fr. *succiné*); nome genericu de sari chymice formate d'in combinationea *acidului succinicu* cu una base chymica.

* **SUCINICU** = *succinicu*, -a, adj., (fr. *succinique*), de *sucinu* = *succinu*: *acidu succinicu*; vedi si *sucinatu*.

* **SUCININU** = *succininu*, -a, adj. s., (*succininus*, fr. *succinéine*); de *succinu*; in specie, s. m., *succininu*, si f., *succinina*, resina de *succinu*.

* **SUCINITU** = *succinitu*, s. m., (fr. *succinite*); granitu cu facia ca a *succinului*.

* **SUCINIU** = *succiniu*, -a, adj., *sucineus* = *succineus*, (fr. *succiné*); de *succinu*, si in specie, de colorea *succinului*: *flori succinie*.

* **SUCINONE** = *succinone*, s. f., (fr. *succinone*); substantia oliosa, estrassa d'in acidu *succinicu*.

* **SUCINU** = *succinu*, -a, adj. s., *sucinus*, -am si *succinus*, -um, (fr. *succin*);

1. adj. de *sucu* = *succu*; déro mai vertosu : 2. s. m., *succinu* = electru, ambra.

SUCIRE = *succire*, -*eseu*, v., torquere, distorquere, contorquere, vertere, invertere, pervertere, circumagere; vexare, defatigare, flectere, deflectere, etc.; a torce, intorce, si mai vertosu, a distorce, strambá, a bate, dislocá, difformá, etc. : a *suci fire de lâna*, de *metas-se*, de *bumbacu*, a *suci tortulu*; a *suci sullulu*; a *si suci unu petioru*, unu *digitu*; a *suci capulu cu faci'a la céfu*; a *suci carrulu despre resaritu spre appusu*; — a *suci unu omu forte multu* : *essaminatorii sucescu*, *cumu vreu*, *pre aspiranti*; *omu sucitu*, *cu mente sucita*; — *candu se vedu aprope prensi de cani*, *leporii sucescu in altu parte*; de *desace e lumea*, *n'ai incotrau te suci*; *suciti la derept'a*, *la stang'a*, etc., — (Probabile d'in sub-cire = eiere).

SUCITORIU = *succitoriu*, -*toria*, adj. s., torquens, distorquens, flectens, etc.; care *sucesce*.

SUCITU = *succitu*, -*a*, adj. part. (d'in *sucire*): *Románu sucitu*; *fusu de sucitu tortu*, *sucitulu tortului*.

SUCITURA = *succitura*, s. f., torsio, actione si mai vertosu effectu allu actionei de *sucire* : *sucitura in locu*; *sucitura de genuclu*, *de tendini*, *de vene*, *de capu*.

SUCIVORU = *succivoru*, -*a*, adj., (fr. *succivore*); care *vora*, *devora succulu* : *insecte succivore*, si absol. *succivorele*, familia de insecte; — metaforice : *succivorii poporului*.

SUCONE = *succone*, s. pers. *suco* si *succo*; care *suge forte*, totu *succulu*; in specie si metaforice : *succone* = *camataria*, *succone* = *rapitoriu*, etc. : *succonii su addeverate lipitori alle poporului*; vedi si *sucivoru*.

SUCOSITATE = *succositate*, s. f., *succositas* si *succasitas*; statu de *succosu* : *succositatea pomeloru*.

SUCOSU = *succosu*, -*a*, adj., *sucosus* si *succosus*; plenu de *succu* : *pome succose*, *frasi cu mediu si succose*, *succose vorbe*, *succosa radicina*, *succosa carne*, *succosi struguri*, vedi si *succulentu*.

SUCTU = *suptu*, -*a*, adj. part. s. (d'in

sugere), *suctus* : *una mammilla sucta*, *alt'a nesucta*; *copillulu bene suctu va dormi si bene*; *vacele sucte de vitelli*; *brósea sucta de serpe*; *poporulu suctu de assupritori*; *suctulu amnelliloru*.

SUCTURA = *suptura*, s. f., *suctus*; actione si effectu allu actionei de *sugere* : *una suctura nu adjuge pruncului*; *se ceru mai multe sucture*.

SUCU = *succu*, pl. -*uri*, *sucus* si *suecus*, (it. *succo* si *sugo*, fr. *suc*, isp. *jugo*); proprie, licidu ce se *suge*, se *storce*, se espreme d'in substantie animali si vegetali : *succu de carne*, *succu de erbe*; *succuri de póme*, *de radecine*; *succu de lemônia*, *de portugalle*, *de struguri*, *de pepeni*, *de pere mere*, *ceresie*, etc.; *succu d'in scórti'a arboriloru*; *la unii arbori succulu e resinosu*; *succu gastricu*; *succurile secretate in stomacu servu la digestione*; *si lân'u are succu*, *si succulu lânei se cura prin spellatulu ei*; *succulu sordidu allu casei pruncului*; in specie : *e succu medicale*, *succuri purgative*; metaforice, a) *succu* = *potere*, *vigóre*, etc., mai allessu despre vorba, espressione, cogitare : *vorbe cu mediu si cu succu*, *frasi foru neci unu succu*, *succulu sententieloru*.

* SUCULA, s. f., 1. *sucula*; deminutivu d'in *sue* = *sus* = *scrofa*, de unde si m. *suculu*; — metaforice : *sucula* = *fusu*, *vertetiu*, *reschiatoriu*, *modioru*, *depenatore*, etc.; 2. *sucula*, un'a d'in constellationi insemnata cu nome gr. *hyadi*, *hyades*, *ὕαδες*.

* SUCULU, s. m., vedi *sucula* sub 1.

* SUCUPA = *succupa*, s. f., (fr. *soncoupe*); discu ce se pune *sub cupa*.

* SUDABUNDU, -*a*, adj., *sudabundus*; care *suda multu*, tare *sudatu*.

SUDARE, v., *sudare*, (fr. *suer*); a scóte *sudore*, a transpirá umori pre pelle, 1. proprie : *tremuri si cu tote a-cestea vedu co sudi*; *pre caldura sudámu*; *picura de sudore corpulu lucratorului*; *spunu de imagini sánte*, *co aru fi sudatu*; prin estensione : *suda parietii*, *suda locurile umide*, *suda pamentulu in certe locuri*; cu obiectu analogu cu sensulu verbului : *a sudá sudori*, *a udá sánge*, *multi arbori suda balsamu*;

2. metaforice : *suda omulu pēno se cre-sca copillii; multi suda sudori de sânge pentru seccature; se sudati scriendu câteva linie cumu se cade, nemine inse se nu sentia co ati sudatu; — vedi si compositulu assudare.*

SUDARIOLU = *sudarioru*, s. m., *sudariolum*; deminutivum d'in *sudariu* : *se stergu pre facie cu sudariole de metasse.*

SUDARIU, -a, adj. s., *sudarium*; relativu la *sudare*, la *sudore*, in specie, s. m. reale, *unu sudariu, mai multe sudarie*, *battista de stersu sudore* si alte de pre facia.

SUDATIONE, s. f., *sudatio*; actione de *sudare* cumu si effectu allu acestei actione : *sudationea parietiloru*; si concretu, *sudatione* = camera de sudatu la bania.

SUDATORIU, -tória, adj. s., *sudator* si *sudatorius*, -um; care *suda* sau serve la *sudatu* : *sudatorii dupo functioni, sudatoriulu dupo fortuna si avutia mare*; absol. s. reale m., *sudatoriu*, pl. -e, si f., *sudatória* = *sudatóre* : a) bania de sudatu; b) camera de banie pentru sudatu, etc.

SUDATU, -a, adj. part. s. (d'in *sudare*) : *parieti sudati, pelle sudata; beutura de sudatu; sudatulu nu se face asiá rapide.*

SUDATURA, s., *sudatio*, *sudor*; actione de *sudare* déro mai vertosu effectu allu acellei-asi : *mai multe sudature nu ne scapara de friguri; sudatur'a pellei, sudatur'a unui periete.*

* SUDE, s. f., *sudis*, pl. *sudes*; paru grossu.

SUDORE, s. f., *sudor*, (it. *sudore*, isp. *sudor*, port. *suor*, prov. *suor*, fr. *sueur*, — d'in *sudare*); umore aposa, de odore mai multu sau mai pucinu tare, l. proprie : *si sudorea si sângele esse d'in corpu; multe sudori au provocatu morbosului acestu medicamentu; sudore sta pre pariete; si mai estensu : sudóre de resina, de venenu, de lacu, de mare*; l. metaforice, *sudore* = labore si fructu allu labori : *d'in sudorile terranului viuemu toti celli alti; sudorile de facere a mulierei; aveti respectu de sudorea Românului si*

*Crestinului; cu sudori de sânge plângu mammele mórtea filiiloru; cu sudori de sange e rescomperata de straboni char'a nostra térra; fora sudori nemica bonu nu se face; in acelle sudori de luctu si de terrore; comedi'a, ca si tragedi'a cere sudori multe; ce bene pote fi fora sudore? cu sudorea laborei vrù Domnedieu a coroná nobilea fronte a omului; — in certe locutioni, applicatu si la nomine de plânte : a) sudorea callului = *ononis spinosa*, Linn.; b) sudorea laptelui = *petasites officinalis*, Linn.*

SUDORIFERU, -a, adj., (fr. *sudorifère*); care adduce, causa *sudore* : *potioni sudorifere.*

SUDORIFICU, -a, adj., (fr. *sudorifique*); camu in acellu-asi sensu cu *sudoriferu*.

SUDORU, -a, adj., *sudorus*; care picura de *sudore* : *corpu sudoru, planta sudora.*

* SUDU, -a, adj., *sudus*, (contrassu d'in se si *udu*); care nu e *udu* = *umidu* : *sude venturi, ventulu de média-di e sudu, sud'a primevéra, mai suda véra, tempu sudu, ceru sudu, clima suda, sud'a splendore a sorelui*; subst. m. reale, *sudulu*, a) tempu serenu, formosu; b) ventu de média-di, nominatu si *austru*; c) média-di, partea sau regionea, directione adespre média-di, (fr. *sud*).

* SUE, s. m. si f., *sus*; porcu, veru, scrofa.

* SUESCERE, v., *suescere*; a se deprende, a se invetiá, a se dedá, si : a leuá deprende, invetiu, a fi deprensu, invetiatu, dedatu, frecatu, etc.; confere si compositetele : *assuescere, consuescere, de suescere.*

* SUFETE = *suffete*, s. m., *sufes* si *suffes*; consule la Cartaginesi.

* SUFFARCINARE, v., *suffarcinare*; a *farciná* de diosu pēno susu, a implé, indopá : *parasiti suffarcinati la mesele altoru-a*; metaforice, a incarcá, cumulá, etc. : *muliere suffarcinata cu muneri si ornamente.*

* SUFFECTIONE, s. f., *suffectio*, (d'in *suffectu* de la *suffecere*); actione de *suffecere* : *suffectionea altui consule in loculu cellui mortu.*

* **SUFFECERE** = *sufficere*, (d'in *sub-facere*, se conjuga ca v. *facere*), v., *sufficere*, (fr. *suffire*); 1. a face, a dá si pune sub mâna, a procurá, a provedé; 2. a pune in loculu altui-a : a *suffece consuli*; metaforice, in genere, a *substituí*, pune in locu : *suffeceti betran'a generatione cu ali'amai ténera*; 3. in sensu neutru, a adjuge, a fi indestullu; *suffece intelleftului câtu de pucinu*.

* **SUFFECIENTE** = *sufficiente*, adj. part. pres. (d'in *suffecere*), *sufficiens*, (fr. *suffisant*); care *suffece*, 1. in genere : *avemu suffeciente provisione de lemne pentru iérna*; 2. in specie, α) *suffeciente* = capace; β) *suffeciente* = superbu vanu, presumptiosu : *stultii su suffecienti in tote affirmationile selle*.

* **SUFFECIENTIA** = *sufficientia*, s. f., *sufficientia*, (fr. *suffisance*); calitate si fapta de *suffeciente*, 1. in genere : *suffecientia de provisioni*; *suffecienti'a cu cea ce are cineva, e salutare*; 2. in specie, α) *suffecientia* = capacitate : *suffecienti'a clama omulu la onori si demnitati*; β) *suffecientia* = vana superbia, presumptione, arrogantia.

* **SUFFECTU**, -a, adj. part. s. (d'in *suffecere*), *suffectus* : *consulele suffectu cellui mortu*; *celli suffecti fugariloru*.

* **SUFFECTURA**, s. f., *suffectura*; actione si mai allessu statu produssu prin actionea de *suffecere*.

SUFFERBERE, v., *suffervere*; a *ferbe* de desuptu.

SUFFERENTE, adj. part. pres., (*sufferens*), *tolerans*, *patiens*, *laborans*, (fr. *souffrant*, *patient*); care *suffere*; in specie, care *suffere de unu reu* : *nepotentiosi sufferenti de greu morbu*.

SUFFERENTIA, s. f., (*sufferentia*, fr. *souffrance*), *dolor*, *cruciatu*; calitate, statu, conditione de *sufferente*; in specie: *dorere*, *tormentu*, *reu*, *nevolia*, etc. : *amarele sufferentie alle vitiiei nostre*; *sufferentie ca acelle-a nemine n'a patitu*; *sufferentia infernale*, *sufferentia ce nu potu neci cei mai peccatosi aflá in sufferentiele infernului*; *ce sufferentia pre bietulu omu ! sufferentie morali*, *sufferentie physice*, *sufferentie preste sufferentie*; in sensu mai gene-

rale : *sufferentia cu ânima mare a of-fenselorú*; *sufferentia se avemu cõtra cei ce nu sciu ce facu, candu ne facu reu*; *cu sufferentia paciente ne pastrámu pacca suffletului*.

SUFFERERE = *sufferire*; v., *sufferre*, (it. *sofferire* si *soffrire*, isp. *suffrir*, port. *soffrer*, prov. *suffrir* si *soffrir*, fr. *souffrir*), *tolerare*, *pati*, *cruciarí*, *dolere*; 1. in sensu propriu ce occorre mai raru : a portá, duce ceva in bracie, in spinare, etc., a si pune umerii, spatele, mânule sub ceva : *voliu sufferí aceste-a in casa, la copilli si ussore*; 2. metaforice, a duce sau patí, cercá unu reu, una greutate, α) ceva materiale : a *sufferí morbi gravi*, *doreri de capu*, *greutati si taliature de stomacu*, *junghiuri de peptu*, *injunghiature la articulationi*; a *sufferí fame*, *sete*, *frigu*, si intrans. : *sufferu ómenii de petiore*, *sufferu de ocli*, *sufferu de capu*, *sufferu de podagra*, *sufferu de nevralgia*; *sufferu mai departe de paupertate*, *de lipse*, *de nevolie de totu genulu*, *de geru*, *de caldura*; — *sufferu si plantele de seccitate ca si de multa calore*; *sufferu tote de tote*; β) ceva ideale, α) in genere : a *sufferí mari doreri de ânima*, *mare intristatione*; *peccatosii sufferu mostrarile conscientiei*, *cumu si scelestii sufferu suppliciele si torturele*, *pende legei*; *ce amaru amu sufferitu in casatori'a nostra !* — *suffere omulu si ânim'a lui*, *si suffere cu amaru de proditionile celloru*, *caroru si a dedutu ânim'a*; *suffere de desertarea celloru ce l'impressurau cu onori lingusitõrie*, *suffere de tote illusionile perdute*; β) in specie, α') a patí : *suffere rossine*, *suffere offense de la cine nu le astépta*; *suffere damne si perderi in averea si nomele seu*; *déro* : β') se arma cu patientia si generositate, si asiá : *suffere offensele cu nobilitate de ânima*, *suffere reutatea*, *stulteti'a*, *ignoranti'a*, *miselli'a altoru-a*; — a *sufferí in sene*, *in tacere*, *cu patientia*, *fora murmuru*, *credendu co omulu addeveratu bonu s'a nascutu se sufferia*, *se practicea tutea*, *sufferindu*.

SUFFERIRE, v., vedi *sufferere*.

SUFFERITU, -a, adj. part. (d'in *sufferire*), *passus*.

SUFFERMENTATU, -a, adj. part., *suffermentatus*; camu *fermentatu*.

* SUFFIBLU = *suffibulu*, s. m., *suffibulam*; unu velu albu si cadru ce puneu pre capu sacerdotii si sacerdotessele anticiloru romani.

SUFFICIENTE, *sufficientia*, *sufficere*, vedi: *sufficiente*, *sufficientia*, *sufficere*.

SUFFICTU = *suffictu*, -a, adj. part. s. (d'in *suffigere*), *suffixus*, (compara ital. *soffatto* si *soffitta*, isp. *sofite*, fr. *soffite*, n. gr. *σοφίτα*), *laquear*, *lacunar*; 1. proprie: cunie stellate, *sufficte meseloru*, *tavancloru*, *bolteloru de baserice*; 2. in specie, subst., *suffictu*, pl. *sufficte*, (*suffittu*, *soffittu*), *tavanu*, si in specie, *tavanu* de scandure depicte cu rosacie si alte in floriture.

* SUFFIGERE, (se conjuga ca v. *figere*), v., *suffigere*; 1. a *fige* de desuptu: *eu prevedere suffissera velele cellei mai de susu antenna*; 2. a *fige* inainte, sub oeli: *nu se suffigu annuntie parietiloru de case publice*; 3. a *fige* la unu capitu, si a nome, in oppositione cu *prefigere*, la capitu ce se considera ca *subsecente*, *subordinatu* cellui altu: *asiá se prefigu suffisse verbeloru*, *déro se suffigu suffisse verbeloru si altoru covente*.

* SUFFIME, pl., *suffimine*, *suffimen*; vedi *suffimentu*.

* SUFFIMENTARE, v., *suffimentare*; a face *suffimentu*, a *affumá*, *profumá*: *boulu de junghiatu ca victima se se suffimente bene preste totu*.

* SUFFIMENTU, pl. -e, *suffimentum*, (d'in *suffire*); actu de *suffire*, *déro mai vertosu*, mediu de *suffire*: *se fia suffimente ventru tote victimele*.

* SUFFIRE, v., *suffire*, (d'in *subfire*, affine cu gr. *θύειν*); a *affumá*, a *profumá*: *a suffi si purgá cas'a tota*; *a suffi cu thymu tote camerele*; *suffiti victim'a cu suavi odori*.

* SUFFISCU, s. m., *suffiscus*, (d'in *sub-fiscu*); proprie: folle de la cóliele arietelui, care serve de punga; in genere, punga de ori-ce materia, *déro mai allessu de pelle*.

SUFFISSU, -a, adj. part. s. (d'in *suffigere*), *suffixus*, (fr. *suffixe*); 1. in genere: *stellele puru suffisse boltei ceresca*;

2. in specie, ca s. m., *suffissu*, pl., *suffisse*, syllaba sau simplu sonu ce se adauge la finitulu unui coventu, spre a modificá sensulu acestui-a: *d'in substantivulu carne cu suffissulu osu se face adiectivulu carnosu*.

* SUFFITIONE, s. f., *suffitio*, (fr. *suffition*); actione de *suffire*: *suffitionea casei*; in specie: *suffitione erá affumatione si purgatione a celloru ce pertrecusse funerile unui mortu*.

* SUFFITORIU, -tória, adj. s., *suffitor*; care *suffie*: *suffitoriulu dormitoriulu domnului*.

* SUFFITU, -a, adj. part. s. (d'in *suffire*), *suffitus*: *camerele suffite*, *suffitulu camereloru*.

SUFFLABILE, adj., *sufflabilis*; care se pote *sufflare*: *aure sufflabili*, *odore sufflabile*.

SUFFLAME, pl., *sufflamine*, *sufflamen*; 1. unglá de lemnu, spre a impedícá rot'a unui carru; 2. calcioni de lemnu in genere; 3. actione de impedicare, si pedica, obstaclu; 4. tinere in locu, intardiare, ammanare, lentitudine: *cu mai multe sufflamine cauta a impedícá rotele carrului de triunfu allu adversariului seu*.

* SUFFLAMINARE, v., *sufflaminare*, (d'in *sufflame*); 1. a impedícá cu *sufflame*: *a sufflaminá doue rote alle carrului*; 2. metaforice, a moderá: *impetulu oratoriului e de sufflaminatu*.

SUFFLAMMARE, v., *sufflammare*; a *flamá*, a *inflammá* pre de desuptu, a attitiá.

SUFFLANTE, adj. part. pres. (d'in *sufflare*); *sufflans*, *anhelans*; care *suffla*, in specie, care *suffla greu* d'in caus'a fatigei: *callulu sufflante de fug'a rapida si lunga ce fece*.

1 SUFFLARE, v., *sufflare*, (it. *sofflare*, v. isp. *sufflar* si *sollar*, n. isp. *soplar* si *chuplar*, port. *soprar*, fr. *souffler*), *flare*, *afflare*, *efflare*, *conflare*; *splrare*, *respirare*, *inspirare*, *vivere*, *halare*, *exhalare*, *anhelare*; *aurare*, *argentare*, etc.; *aufferre*, *verrere*; 1. a *flá*, a *spirá* de desuptu, d'in intru, a) a *spirá*, ca functione de viétia, α) in genere: *omulu suffla*, *suffla tote animalile*; *fora*

sufflare nu e viétia; impiedice-se se suffle una fientia viua, si more in currendu; β) in specie : a sufflá bene, a sufflá reu, a sufflá liusioru sau greu, a sufflá tare sau incetu; cine suffla greu, nu e bene; absolute : a sufflá, α') a viue : totu mai suffla inco copillulu ce si trage sufflarea; — a si trage sufflarea = a sufflá regulatu : nu ti poti trage sufflarea de multimea ce te impessura; nu me lassati se mi tragu sufflarea = nu mi dati pace, repausu, etc.; déro si : a si trage sufflarea = a espirá, morí; — β') a sufflá = a sufflá greu, a sufflá : ce suffli asiá? au nu ti e bene? de ce suffla callulu, boulu? suffla, co le e greu; suffla de te sparii, si : abiá mai suffla; b) cu sensu mai estensu, pentru diverse usuri, α) in genere : a si sufflá mânule sau in mâne, spre a se incaldí sau a le recorí; a sufflá in luminare = a sufflá luminarile, spre a le stingere; déro : a sufflá in focu ca se l'attitie, si totu asiá : a sufflá foculu, incendiulu; si metaforice : a sufflá urr'a, discordi'a, dissensionile, certele; — a sufflá pulberea de pre vestimente, de pre mobili, si : a sufflá bene pellarí'a, battist'a, vasele; apoi : a sufflá cuiva in guttu una pulbere salutare, asiá si : a sufflá in urecla, diversu de : a sufflá la urecla, (vedi mai diosu); a sufflá in oclu una bona pulbere; si cu sensu reu : a sufflá cuiva in ocli, in urecla, in gura; — prov., cine s'a friptu una data cu sorbe ferbente, suffla apoi si in lapte prensu; se lu suffli si se cada = asiá e de macru, de debile, de strigosu, etc.; — a sufflá in flueru, in flautu, in cornu, in buccinu, si : suffla bene cornulu, fluerulu; nu scii sufflá buccinulu; a sufflá in punga, in besica, pre gaura si in gaura, etc., si cu sensuri metaforice forte diverse, de essemplu : a sufflá pre gaura = a nu avé claue de usia, si prin urmare a nu poté intrá in casa; a sufflá in punga, α') a nu avé nemica in ea; β') a ua desertá, etc., (vedi si mai diosu); β) in specie, α') a inflá : ce suffli asiá buceele? nu sufflati buceele, co le sufflamu si noi; a sufflá bucdicle; a sufflá in cimponiu = a sufflá cimponiulu, a sufflá besic'a; faci'a lui e

ca si cumu ar fi sufflata cu tiév'a; déco nu suffli amnollulu junghiátu, nu poti leuá bene pellea; β') a sufflá in focu cu follii; tu suffli numai cu unu folle, alti fauri suffla cu doui si cu mai multi follii; si : a sufflá foculu cu follele mai bene de cátu cu gur'a; de aci, metaforice, a sufflá = a attitiá; provocá, escitá, incende, ap-prende, infuriá, etc. : a sufflá discordiele civili, bellulu intre frati, (vedi si mai susu); 2. a sufflá = a miscá in genere, a) despre ventu : ventulu suffla; ventulu suffla fiorozu, lenu, aspru; de tote partile suffla venturi violent; si trans. : ventulu suffla foculu, incendiulu, si le attitia, luminarile, faclele, si le stinge; ventu violentu suffla pulberea, neuea, aren'a, si le spulbera; metaforice : ventulu suffla vóue, pentru voi, spre voi; mâne va sufflá altoru-a, pentru alti; ve plecati in cotrau suffla ventulu; a se scambá dupo sufflarea ventului; — nu sufflu firu de ventu, nu suffla ventulu in vecele vostre; ventulu suffli si in la pandiele navei; b) cu sensu mai ideale, α) a sufflá = a insufflá, a dice, inspirá, spune, adduce amente, si mai vertosu, a spune in parte, a dice in secretu, etc. : la theatru suffla actoriloru unulu ascunsu bene; a sufflá cuiva la urecla; ce si suffla elli la urecla? nu e formont a si sufflá la urecla cu mai multi de facia; nu sufflati essaminandului, co mai reu se confunde; cine ti a sufflatu se faci acoste-a? cine le suffla se se porte asiá? mai vertosu negativu : a nu sufflá = a nu dice nemica, a tacé, a stá bene si in pace : se nu suffli co te occidu; nu sufflara vorba la tote mostrarile si chiaru insultele lui; cine pote sufflá inaintea tyranului? β) a sufflá = a leuá, rapí, sterge totu, a nu lassá nemica; a essaurí, etc. : au sufflatu totu vinulu d'in bute, sufflara in tote cupele; latronii sufflara in tote pungile callatoriloru; invasorii sufflara totu d'in terra; functionarii rapaci suffla si papa d'in pungele subditiloru; déro si : a sufflá mucii, a sufflá nasulu, etc.; γ) despre metalle si alte analoge : a sufflá cu auru, cu argentu, cu platina; lingurele de argentu se suffla cu auru; ealdàrile

si alte vase se suffla cu stannu; in genere si metaforice : se me suffli cu auru si cu gemmele d'in lume, nu me vendutie; facia sufflata cu tote gratiele rosci si alle crinului; de aci : sufflatu = superbu, mundru, delicatu, etc. : junc sufflatu ca prin annellu, vergini sufflate ca prin annelle.

2 SUFFLARE, s. verbale, flatus, spiritus, ventus, aura; animal, animans; 1. in genere : sufflarea morbosului nu e ca a sanitosului; sufflarea ventului, lene sufflari de ventu; sufflare cu auru; a vni intr'una suslare, a bee intr'una sufflare; 2. in specie : a) sufflare de viétia = viétia, potere de viétia, principiu de viétia : a si dá sufflarea in mânule amicului; a stá fora sufflare; esti fora sufflare in tene; si metaforice : frasi fora sufflare, poesia plena de sufflare, de sufflare divina si geniale; b) fientia animata : tota sufflarea se laude pre Domnulu; nu e sufflare in lume, care se nu si vrea benele seu; tote sufflarile, de la verme, pèno la omu, su creaturele Fientiei supreme, care e si sufflarea de viétia suprema.

SUFFLATIONE, s. f., sufflatio, spiratio, expolltio, etc., actione de sufflare : sufflacione difficile; sufflacionea cupeloru cu auru; sufflacionea in flueru, in buccinu.

SUFFLATORIU, -tória, adj., flans, conflans, sufflans, spirans, inspirans; care suffla sau serve la sufflatu, (compara it. soffiatore, isp. soplador); 1. in genere : morbosu greu sufflatori; sufflatoriu de annelle cu auru, si : sufflatoriu de annellele altoru-a; 2. in specie : sufflatoriu de theatru, si in genere : sufflatoriu de rellc cogite; 3. s. f., sufflatória = sufflatóre, flabrum = instrumentu de sufflatu : sufflatore de focu, de folle, etc.

SUFFLATU, -a, adj. part. s. (d'in sufflare), sufflatus, flatus, conflatus; spiritus, halitus : vestimente sufflate de ventu, sufflatulu ventului; de atare sufflatu allu copillului ne amu spariatu.

SUFFLATURA, s. f., flatus, halitus, etc.; actione, déro mai vertosu ef-

fectu allu actionei de sufflare : sufflatur'a callului defatigatu; aceste-a nu su sculle de auru, ci numai sufflature de auru; sufflatur'a unui violentu ventu; sufflatura indemanatica in flueru, in buccinu.

*SUFFLAVU, -a, adj., sufflavus; camu flavu : peri sufflavi.

*SUFFLECARE = supplicare, (pre a locuri, suffulcare, suvulcare), v., (supplicare), replicare, sursum distringere, vestem colligere; a plecá de diosu in susu, a indouí de diosu in susu, a summitte : a sufflecá mânicele, a sufflecá unu vestimentu lungu; metaforice, accingi, a se dispune, a se prepará : a si sufflecá mânicele; a se sufflecá ca se mance, ca se intre in lupta.

SUFFLECATU, -a, adj. part. s. (d'in sufflecare), replicatus, acciuctus, succinctus.

SUFFLECATURA, s. f., actione si effectu allu actionei de sufflecare : sufflecatur'a mânicele, pulpaneloru.

SUFFLETELLA, s. f. pl., suffletelle, specia de planta, convallaria majalis, Linn. sau liliu convallium; — proprie f. d'in suffletellu.

SUFFLETELLU, s. m., animulus, animula; diminutivu d'in suffletu : asiá le fu coventellulu, pèno le essi suffletellulu; pentru suffletellulu meu me dore anim'a mai multu de câtu pentru allu vostru; in resfaciari : tu esti suffletellulu meu; suffletellulu meu! suffletellulu mammei! suffletellele tatalui!

SUFFLETESCE, adv., religiose, pie; adoptive; in modu suffletescu : a dilege suffletesce, a curá suffletesce; a intellege si a se portá suffletesce, a viue suffletesce.

SUFFLETESCU, -a, adj., pius, sanctus, sacer; adoptivas; animalis, mentalis; relativu la suffletu : coventulu divinue nutrimentu suffletescu; facultati suffletesci, viétia suffletésca : a) viéti'a suffletului; b) viétia morale, religiosa, conscientiosa, virtuosa, omenésca, crestinésca, etc.; — invetiatura suffletésca; parente suffletescu; cellu ce e parente suffletescu, nu e parentele de cerne; fientie suffletesci su suffletele ómeniloru, déro

mai allessu, *suffletesci fientie su ânge-rii*;—*filiu suffletescu, frate suffletescu, sorori suffletesci*;—*càrti suffletesci*.

SUFFLETIRE, -escu, v., animare, animam vel animum, animas recolligere, recuperare; vivere, revivescere; 1. a dá *suffletu*, a animá, a face fientia viua; 2. a leuá, reluá, recapitá, prende *suffletu*, *ânimá* : *incepu si bieteles vite mai morte a suffletu*; *cadutu in miseria mare, acestu omu éro suffletu*; *infricosiati, érosi au suffletu ai nostri*; a viue, a fi viuu, a traí; (vedi si compositulu *insuffletire*).

SUFFLETITORIU, -tória, adj. s., animans, etc.; care *suffletesce*.

SUFFLETITU, -a, adj. part., (d'in *suffletire*), animatus, etc.

SUFFLETU = *sufflitu*, pl. -e, (d'in *sufflare*) *sufflatus, flatus, halitus, spiritus, anima, animus, mens, conscientia; pietas, humanitas, bonitas; manes, umbra, caput, etc.*; 1. proprie, *sufflare, sufflatu, ventu, respiratione, alitu, etc.*; mai allessu, *sufflare* de viétia, a) in genere : *suffletu de venturi aspru si veemente; unu suptire si lenu suffletu despre resaritu; a allergá intru unu suffletu, a veni intru unu suffletu; de sí departe, intru unu suffletu se dusera si se intorsera, si : intru unu suffletu se dusera, intru unu suffletu se si intorsera; plenu de suffletu* : α) plenu de *sufflare, sufflandu* tare si greu : *de ce callulu e plenu de suffletu?* β) plenu de viuetia, de vivacitate, de impetu, de veementia, de vigore, etc. : *copilli pleni de suffletu*, si metaforice : *oratione, poema plena de suffletu*; b) in specie, *sufflare* de viétia, viétia in genere : *a si trage suffletulu, a si recollege suffletulu, a si dá suffletulu, a perde suffletulu; a prende suffletu = a prende la suffletu* : α') a *resufflá*, a incepe érosi a *resufflá*; β') a prende *potere*; γ') a prende *ânimá*; δ') a recuperá *starea, averea, etc.* (vedi si mai diosu); 2. metaforice, in oppositione cu *corpu, suffletu = fientia interna omului, spiritu, in totulu si partile selle* : *capu si ânimá, mente, sensu si volientia, si aceste-a cu ramificationile si proprietatile selle, etc.*, a) in genere : *omulu costa d'in corpu si suffletu; suffletulu e*

*principiulu vietiei corporale, inse nu vietia ensasi; bestiele, vegetalile, cu atatu mai multu petrele, nu se potu dice co aru avé suffletu; suffletulu e imortale, immortalitatea suffletului e dogma a totoru religioniloru; pentru suffletele repausatiloru se roga nu numai crestinulu, ci si barbarulu selbaticu; suffletulu sente si intellege, suffletulu cogita; suffletulu voliesce benele, suffletulu are conscientia de sene; prin suffletu e omulu fientia cea mai nobile; fora suffletu omulu nu e omu; de aci vine, co suffletu se pune forte desu in locu de fientia, fientia prin excellentia. in frasi ca : nu e suffletu de omu prin acellu desertu; nu e suffletu de animale prin acea silba; nu e suffletu de callu in terra; nu a remasu suffletu de copillu in acea commune; b) in specie, de partea cea mai nobile, parte morale a *suffletului* : conscientia, bonitate, pietate, affectione, clementia, etc. : *omulu fora suffletu = suffletu negru; d'in suffletu, d'in totu suffletulu; suffletu bonu de omu; sufflete bone de mulieri; suffletu mare, omu de suffletu mare, cu suffletu mare; suffletu micu, omu micu de suffletu, micu la suffletu*;—c) locutioni diverse : a scóte *suffletulu cuiva = a molestá reu, a sollicitá forte; a si pune suffletulu cu ceva; a leuá pre suffletulu seu; a si pune suffletulu pentru ceva; a si perde suffletulu : se nu ne perdemu si suffletele, dupo ce ne amu perdutu averile; se fia ceva pre suffletulu, in suffletulu lui; fia-ve in suffletulu vostru.**

SUFFLONE, *suffloniu*, (cu n molliatu *suffloiu*); s. m., *folliis, folliis fabrillis*; *folle, folli = foi*, mai allessu, *folle* sau *folli de sauru*, (compara it. *solfione*, isp. *soplón*).

* SUFFOCANTE, adj. part. pres., (d'in *suffocare*), *suffocans* : *appesare suffocante : calori suffocanti*.

* SUFFOCARE, v., *suffocare*, (fr. *suffoquer*, d'in *sub-fauce*); a stringe cu fune, cu laci de *fauce = guttu*, a strangulá, suggrumá; prin estensione, a necá, innecá : *ne suffoca vaporile, ne suffoca calorea; portarea si vorbirea vostra suffoca omulu; a suffocá plantele, a suffocá rebellionile*.

* SUFFOCATIONE, s. f., suffocatio, (fr. suffocation); acțiune de suffocare.

* SUFFOCATU, -a, adj. part. s., (d'in suffocare), suffocatus.

* SUFFODERE, (se conjuga ca v. fodere), v., suffodere; a fode=sapá pre de desuptu, a sapá in diosu, a face gropă, ingropá: *argatii suffodu agrii; a suffode murii. parietii. montii, radicinele.*

* SUFFOSSIONE, s. f., suffossio; acțiune de suffodere: *suffossionea terrenoloru cu vene metallice.*

* SUFFOSSU, -a, adj. part. s., (d'in suffodere), suffossus.

* SUFFRAGANTE, adj. part. pres., suffragans, (fr. suffragant); care suffraga, in specie: a) *professori suffraganti, examinatori suffraganti; b) episcopu suffragante; c) suffragante allu unui archiepiscopu.*

* SUFFRAGARE, v., suffragari; a dá suffragiu, a dá votu, pentru cineva, a lu commendá pentru unu officiu: *toti suffragara acestui demnu barbatu; metaforice si in genere, a favorá, a fi favoriu, favoratoriu, etc.: suffragati laudei si successului nostru; deco suffraga si fortun'a, totu va succede si prosperá.*

* SUFFRAGATIONE, s. f., suffragatio; acțiune de suffragare: *suffragationea tótoru-a pentru allegerea tea.*

* SUFFRAGATORIU, -tória, adj. s., suffragator, -torius; care suffraga sau serve la suffragatu: *suffragatorii metropolitului: amicitia suffragatória, amici suffragatori.*

* SUFFRAGATU, -a, adj. part. s. (d'in suffragare), suffragatus.

* SUFFRAGINE, s. f., suffrago, (d'in sub-frangere); junctura curba, curbatura, mallioru allu unui petioru posteriore de la unu cadrupede, in opposit. cu armu, armuru; metaforice, mallioru, coltiu, blastare, blastariu de vitia de vinia.

* SUFFRAGINOSU, -a, adj., suffraginosus; sufferente de suffragine: *epe suffraginóse; in oppositione cu: epe armorarie.*

* SUFFRAGIU, pl. -e, suffragium, (fr. suffrage, — d'in aceea-asi origine cu suffragine); 1. proprie: buccata de scandura, ce serve la votatu, de unde apoi: suf-

fragiu=votu, cumu si: *votare, approbare: tote suffragiele fura pentru unulu singuru; celli alti capitara numai suffragiele majoritatei; cu suffragie se allegu mandatarii unui poporu, unui municipiu, unei societate; suffragiu universale, (vedi la valle); 2. metaforice, a) dereptu de votare: *toti civii se buccura de suffragiu; suffragiulu e marginitu sau estensu la toti; b) approbatione, judeciu favorabile, assentimentu, consensu, involire, favore, gratia, etc.: nu venámu suffragiele venturaticului vulgu, ci ambitionámu suffragiele celloru judiciosi.**

SUFFRECARE, v., suffricare; a frecá pre de desuptu: *asuffrecá cu medicamente palpebrele.*

SUFFRENARE, v., suffrenare; a infrená pre de desuptu, a infrená bene si solidu.

SUFFRENATIONE, s. f., suffrenatio; acțiune de suffrenare.

SUFFRENDENTE, adj. part. pres., suffrendens; camu frendente: *cáni suffrendenti, callu suffrendente.*

SUFFRIGIDU, -a, adj., suffrigidus; camu frigidu: *argumente suffrigide.*

SUFFRINGERE, (se conjuga ca v. frangere); v., suffringere; a frânge pre de desuptu, a rumpe pre de desuptu: *a suffringe fluerele petioreloru.*

SUFFUGERE=suffugire, v., suffugere; a fugi pre sub mâna, a se furisiá si evade.

SUFFUGIU, pl. -e, suffugium, (d'in suffugere); 1. locu sub care fuge, se adapposta cineva de ploui'a si de altele; 2. metaforice, locu, mediu de scapare, de apperare.

SUFFULCARE, etc., vedi sufflecare, etc.

* SUFFULCIRE, v., suffulcire; a fulcí =redimá pre de desuptu; metaforice, a sustiné, adjutá, stabili, restabilí, consolidá.

* SUFFULTU, -a, adj. part., (d'in suffulcire), suffultus.

SUFFUMARE, v., suffumare; a fumá, a affumá pucinu, a dá pucinu fumu cuiva sau la ceva.

SUFFUMIGARE, v., suffamigare;

a fumigá pre de desuptu : a suffumigá stupii, butile, putinele.

SUFFUMIGATIONE, suffumigatio ; (fr. suffumigation); actione de suffumigare : suffumigationea curetia incaperile de miasmate.

SUFFUNDATU, -a, adj. part., suffundatus ; fundatu de desuptu, bene fundatu.

* SUFFUNDERE, (se conjuga ca v. fundere), v., suffundere ; a funde = versá de desuptu, a affundá, a confundá, in-necá, coperi, etc., 1. proprie : a suffunde oculii cu lacrima ; 2. metaforice : tote se suffundu de pallorea mortei ; facia suffusa de pudore.

* SUFFUNSU, -a, adj. part., (d'in suffundere), suffusus.

SUFFURARE, v., suffurari ; a furá pre sub mâna, a furá cu desteritate, a sterge, a sufflá.

* SUFFUSCU, -a, adj., suffuscus ; camu fuscú.

* SUFFUSCULU, -a, adj., suffusculus ; deminutivu d'in suffuscu.

* SUFFUSIONE, s. f., suffusio, (fr. suffusion); actione de suffundere : suffusione de sânge in oculi, suffusione de fiere ; suffusione a ruborei pre facia.

* SUFFUSORIU, -sória, adj. s., suffusor, -sorius ; care suffunde, cu care se suffunde ; s. m. reale, unu suffusoriu, pl. -e, vasu de suffusu.

* SUFFUSU, -a, adj. part., (d'in suffundere), suffusus.

SUGACE, adj. s., (d'in sugere), sugens, lactens, bibax ; care suge ; 1. proprie, despre prunci si micutelli de alte animali : copillu sugace la peptulu mammei, edi sugaci, mandiu sugace, si absol. unu sugace : sugacii moru celli mai multi, pre cându sugu ; 2. prin estensione si metaforice : cartc sugace, omu sugace de vinu ; absol. unu sugace, una sugace = betivu, -a.

SUGACIA, s. f., lactentium aetas ; bibacitas ; etate, statu, calitate de sugace : sugaci'a vitelliloru, a cartei ; vedi si sugacitate.

SUGACITATE, s. f., synonymu cu sugacia.

SUGARE = sugale, adj., (d'in sugere),

qui sugitur ; care se suge. se mulge : oui sugari, vacca sugare ; si absol. una sugare.

SUGARIU, -a, adj. s., sugens, lactens ; care suge, lenatu ca mai desu ca subst. unu sugariu : sugarii ouiloru, capreloru, epeloru su amnellii, edii, mandii ; copillu mare si inco sugariu.

SUGATORE, sugatoriu, sugatura, etc. ; vedi : sugutore, sugutoriu, sugutura.

SUGELLU = sugillu, (si pre a locuri cu ll molliatu sugiu), s. m., panarietum, paronychia, paronychium, (παρωνυχία, fr. panaris) ; buba la ungl'a unui degitu : sugellulu e buba forte rea ; de sugillu cade ungl'a de sugilli amu perdutu unglele de la mai multe degite ; acietu cu pâne vindica sugellii.

SUGERE, suxi si suxei = supsi si supsei, suctu = suptu, v., sugere, (it. sugere si succiare, suzzare, fr. sucer, care ca si it. suzzare, e derivatu d'in suetiare de la sucta, precumu : it. suechiare si succiare, prov. snear, isp. port. chupar, d'in sucus = succus = succu = succu), bibere, ebibere, haurire, exhaurire ; comminsei, flugere ; a trage, sórbe, inglutí, esaurí unu licidu d'in ceva, 1. in genere : serpii sugu broscela, sugu si sângele altoru animali ; plantele sugu umore d'in pamentu, pre cumu sugu aeru d'in atmosfera, sugu lumina si calore de la sóre ; câni sugu ósse, albinele sugu miere si cera d'in flori ; ursii sugu sângele ouiloru, vaceloru si altoru animali ; muscele si alte insecte sugu sânge si alte licide ; pamentulu, agrii sugu si absorbu apa ; 2. in specie, a) despre laptele d'in titie : pruncii sugu mammilele mammeloru si nutriciloru ; sugu edii, amnellii, mandii, toti fetii de mammiere sugu lapte de la mammele loru ; se dau copilliloru, catelliloru si altoru -a. se suga lapte si d'in titie artificiali ; b) a bee spirituose, a fi betivu : a suge vinu si vinarsu ; elli sugu tote cupele ; ar suge betiv'a buti, butonie, déco ar avé ; e unulu d'in celli ce sugu bene ; a suge cepulu, a suge la cepu ; cându incepu a suge vinu, cure si amaruri nu mai vinu ; — in sensu mai estensu : a suge póme, carne ; a suge una portogalla, una lemônia ; 3. meta-

forice, a) a esauri : a suge poporulu; ca lipitorile. *sugu rapitorii sângele poporului*; mai vertosu : a se sugere = a macri, a se debilitá, a deperi : *callu suctu, vacca forte sucta, pome sucte, spice sucte*; b) a si sugere unglele = a nu mai avé ce se mânce, a fi lessinatu de fôme; déro : a si sugere d'in ungle, d'in degite, α) cu sensu precedente, inse si β) cu sensulu, a scóte de unde nu se pote scóte, si de aci, a imaginá, fictioná : d'in degitele, d'in unglele vostre se vede co sugeti aceste-a.

* SUGGERENTE, adj. part. pres., (d'in suggerere), suggerens; care suggerere : *blastemati suggerenti si altoru-a cogitarelle*.

* SUGGERERE, (se conjuga ca v. gerere), v., suggerere, (fr. suggérer); a gere = portá, adduce pre sub mâna, pre de desuptu, a adduce, presentá, 1. proprie : a suggerere focu caldarei, *cibu flamundiloru, arme luptatoriloru*; 2. metaforice : *sentimentele nu se suggeru, ci se inspira; se suggeru preteste, escuse; se suggeru argumente, probe, idce, covente, espressioni*.

* SUGGESTIONE, s. f., suggestio, (fr. suggestion, — d'in suggestu de la suggerere); actione de suggerere : *suggestione de alle mancarei; suggestioni perniciose; conscientia si mostrárele ei nu su simple suggestioni; suggestioni facute la urecla*.

* SUGGESTU, -a, adj. part. s., (d'in suggerere), suggestus, (fr. suggeste), 1. in genere : *consiliele perniciose suggeste tyrannului de bassi lingusitori*; 2. in specie, s. m., suggestu, pl.-e, ceva accumulatu, si de aci, altitudine, inaltime, a) proprie, α) in genere : *in suggestele insulci se afla arbori inalti; pre suggestu stau celli mai distinsi barbati; suggestele de pre capite stau in accumulationea perului si comei*; β) in specie, suggestu = tribuna, locu inaltiatu de unde se vorbesce unei adunantie, poporului, armatei, etc. : *d'in suggestu ducele essortá militarii*; b) metaforice, suggestu = inaltime : *se nu cadeti d'in suggestulu fortunei vostra*; c) cu sensu mai apropiatu de actionea verbului,

α) suggestu = procuratione, apparatu : *suggestulu spectaculului, suggestulu de onori*. β) suggestu = presentare, dare, si in parte, dare pre sub mâna : *dupo suggestulu lingusitoriloru face asiá*.

SUGGLUTIARE = sugghitiare, v., singultare, singultire, (it. singultare, singhiozzare si singozzare, isp. sollazar, port. soluzar, prov. sanglotar, fr. sangloter); a emite sufflate si voci violente si interrupte : *sugglutia continuu; am sugglutiatu de trei ori*; — metaforice : carere = a duce doru : *ai se suggluti multu si indelungu dupo ce ai perduto*.

SUGGLUTIATIONE = sugghitiatione, s. f., singultus; actione, actu de sugglutiare; vedi si *sugglutiatu, sugglutiu*. etc.

SUGGLUTIATORIU = sugghitiatoriu, -tória, adj. s., singultans; care sugglutia.

SUGGLUTIATU = sugghitiatu, -a, adj. part. s., (d'in sugglutiare), singultus : *sugglutiatulu lui nu e a bona; atâte sugglutiate nu sciu ce insémna; unu mare sugglutiatu*.

SUGGLUTIATURA = sugghitiatura, s. f., singultus; actione si effectu allu actionei de sugglutiare : *sugglutiatu de fame, sugglutiatura amara de benele perduto*.

SUGGLUTIRE = sugghitire, v., sugglutire; a glutí pucinu, a inglutí câte forte pucinu; si cu sensulu precedente-lui *sugglutiare. a sugglutiá pucinu*.

SUGGLUTITORIU = sugghititoriu, -tória, adj. s., sugglutiens; care sugglute.

SUGGLUTITU = sugghititu, -a, adj. part. s. d'in sugglutire.

SUGGLUTIU = sugghitiu, s. m., pl.-e, singultus, (med. lat. suggultium, it. singhiozzo si singozzo, isp. sollozo, port. solluzo, prov. singlot, sanglot, fr. sanglot; vedi si *sugglutiare*); actu de sugglutiare : *unu violentu si seccu sugglutiu; ce atâte sugglutie pretene? ce atátu sugglutiu pre voi? copillulu tine de doue dille in unu sugglutiu*.

* SUGGREDERE, (se conjuga ca v. gradere), v., suggredi; a grade = passí

pre sub mâna cõtra ceva, a prende fora asteptare ca inimicu, etc.

SUGGRUMARE, v., (probabile d'in *sub-gruma* = *gula* = *gura*, *guttu*, *gusia*; vedi si *suggusiare*); **strangulare**, **suffocare**; a stringe de guttu, a suffocá, **strangulá**: *scelerat'a si suggrumà copillii*; metaforice: *a suggrumá revoltele, reulu d'in radice*; *a suggrumá tôte doctrinele liberali si contrarie despotului*; prin estensione: *a suggrumá petiorele, mânule, degitele: annellele mi suggruma degitele, cumu braciarile mi suggruma braciele, si legatur'a de guttu mi suggruma guttulu*.

SUGGRUMATIONE, s. f., **suffocatio**, **strangulatio**; actione de *suggrumare*.

SUGGRUMATORIU, -*tória*, adj. s., **suffocans**, **strangulator**; care *suggruma* sau serve a *suggrumare*: *suggrumatoriulu innocentiloru*; s. f. reale, *suggrumatória* = *suggrumatóre*, instrumentu de *suggrumatu*: fune, laciú, etc.

SUGGRUMATU, -*a*, adj. part. s., (d'in *suggrumare*), **suffocatus**, **strangulatus**.

SUGGRUMATURA, s. f., **suffocatio**, **strangulatio**; actione, déro mai vertosu effectu allu actionei de *suggrumare*: *suggrumature facute in masse; suggrumatur'a totoru libertatiloru*.

SUGGRUNDA, s. f., *suggrunda*, (d'in *sub-grunda*), parte proeminente a coperimentului, *strasina*.

SUGGRUNDARE, v., (*suggrundare*); a scote, face *suggrunda*.

SUGGRUNDARIU, -*a*, adj. s., **suggrundarius**, -*um*; relativu la *suggrunda*; ca subst. m., *suggrundariu*, a) in acellu-asi sensu cu *suggrunda*; b) la celli vechi, locu de mormentu allu copilliloru in *suggrunda* peno la patru dieci de dille.

SUGGRUNDATIONE, s. f., **suggrundatio**; actione de *suggrundare*; déro si effectu produssu prin *suggrundare*, asiá co: *suggrundatione* = *suggrunda*.

* **SUGGRUNNIRE**, v., **suggrunnire**; a camu *grunni*, a *grunni* pucinu: *suggrunnu porcii, suggrunnu porcellii*.

* **SUGILLARE**, v., **sugillare**; a face ca *sugillulu* la colore, a veneti, a face venetare sau venetari cuiva: *ocli sange-*

nati si sugillati; a sugillá pellea cuiva, metaforice: a maletractá, *vettemá*, *batujocorí*.

* **SUGILLATIONE**, s. f., **sugillatio**; actione de *sugillare*, déro mai vertosu, effectu allu acellei-asi: venetare, macula livida, veneta, produssa de ictu, de contusioni, etc.; metaforice: maletractare, *batujocorire*, *insulta*, etc.

* **SUGGILLATU**, -*a*, part. s., (d'in *sugillare*), **sugillatus**: *spate numai sugillate: sugillatulu spateloru*.

SUGILLU = *sugíu*, s. m., vedi *sugellu*.

SUGITORE = *sugutore*, *sugitoriu* = *sugutoriu*, *sugitura* = *sugutura*, etc.; vedi *suctore* = *suptore*, *suctoriu* = *suptoriu*. *suctura* = *suptura*, etc.

SUICIDERE, v., (d'in *sui* si *cædere*) **sibi mortem conscire**, (fr. *suicider*); de regula reflex. *a se suicide* = *a se occide ensusi*.

* **SUICIDIU**, pl.-c. (fr. *suicide*); actu de *suiciderc*: *suicidiulu vine mai desu d'in essaltatione si smentire, sau d'in micia de suffletu*.

* **SUICIDU**, -*a*, adj. s. pres., (fr. *suicide*); care se *suicide*.

* **SUILE**, s. f., *suile*, (d'in *sue* = porcu); staulu de porci.

* **SUILLU**, -*a*, adj., *suillus*, (d'in *sue* = porcu); de porcu, relativu la porcu; s. f. *suilla* = carne de porcu.

SUIRE, *suisiu*, *suitu*, etc.; vedi *subire*, *subisiu*, *subitu*, etc.

* **SULCARE**, v., **sulcare**, (d'in *sulcu*); a trage, a face *sulcu*, a despica, crepá, sapá, etc., 1. proprie, in aratura, agricultura: *a sulcá de mai multe ori agrii pre annu; vomu sulcá pamentu nouu cu aratru nouu*; 2. metaforice: *a sulcá fosse, canali; a sulcá unde de luntri, cu navi*.

* **SULCATORIU**, -*tória*, adj. s., **sulcator**; care *sulca*: *sulcatoriu allu unui vastu agru*; metaforice: *sulcatorii riuului, lacului cu barce si luntri*.

* **SULCICOLLU**, -*a*, adj., (fr. *sulcicole*); care are *sulci pre collu*: *animali sulcicolle*.

* **SULCIDENTE**, adj. (fr. *sulcidenté*); care are *sulci pre denti*.

*SULCIFERU, -a, adj., (fr. *sulfifère*); care *pórta*, are *sulci* *pre* *corpu*: *animali* *sulfifere*, *scórtia* *de* *arbori* *sulfifera*.

*SULCIFORME, adj. (fr. *sulfiforme*); care are *forma* *de* *sulcu*: *denti* *sulfiformi*.

*SULCIPENNU, -a, adj., (fr. *sulcipenne*); care are *sulci* *pre* *penne*, *arípe*: *passeri* *sulcipenne*.

*SULCIROSTRU, -a, adj., (fr. *sulcirostre*); care are *sulci* *pre* *rostru*.

*SULCU, s. m., pl. -i, *sulcus*, (affine cu gr. *ὄλκωξ*), aduncatura, taliatura ce se face în ceva, în solu mai allessu cu aratrulu, 1. proprie: *unu* *sulcu* *nu* *face* *una* *aratura*; *mai* *multi* *sulci* *se* *ceru* *pentru* *una* *aratura*; *anticii* *Romani* *tragea* *unu* *sulcu* *in* *giurulu* *locului*, *pre* *care* *fundau* *una* *urbe*; *gleb'a* *sulcului*, *cespitele* *sulcului*; *a* *trage*, *a* *face* *unu* *sulcu*; *n'amu* *trassu* *inco* *sulcu* *in* *acésta* *tomna*; *a* *incongíurá* *pastionea* *communei* *rurali* *cu* *unu* *sulcu*; 2. metaforice, despre obiecte cu form'a *sulcului*, a) *sulcu*=fossa, canaliculu, gropa, gaura, crepatura; b) *sulcu*=taliatura, despícutura, si în specie, în faci'a apelor, urma, etc.: *sulculu* *luntrei* *pre* *riu*, *sulculu* *navei* *pre* *mare* *dispare* *fora* *urma*, *asiá* *dispare* *si* *sulculu* *passerei* *in* *aeru*.

*SULFANTIMONIATU, s. m., (fr. *sulfantimoniate*), nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *sulfidului* *antimonícu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFANTIMONITU, s. m., (fr. *sulfantimonite*), nome genericu de sari formate d'în combinatiunea unui *sulfidu* *antimoniosu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFARSENITU, s. m., (fr. *sulfarsénite*); nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *acidului* *arseniosu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFATU, s. m., (fr. *sulfate*); nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *acidului* *sulfuricu* *cu* *una* *base* *chymica*.

*SULFATATU, -a, adj. part., (fr. *sulfaté*); care e formatu în sare cu *acidu* *sulfuricu*: *base* *sulfatata*.

*SULFAURATU, s. m., (fr. *sulfaurate*); nome genericu de sari formate

d'în combinatiunea unui *sulfidu* *auricu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFHYDRATU, s. m., (fr. *sulfhydrate*); nome genericu de sari formate d'în combinatiunea unui *sulfidu* *hydricu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFIDU, s. m., (fr. *sulfide*); gradu superiore de *sulfuratiune* a metaleloru electro-negative.

SULFINA, s. f., specia de planta, acea-asi, pare, cu cea nomita pre a locuri *sulcina*, pre altele *sulfu*, în locu de *sulfulu*, *melilotus* *officinalis*. *Linn.*

SULFINOSU, adj., plenu de *sulfina*: *locu* *sulfinosu*.

*SULFIRIDATU, s. m., (fr. *sulfiridate*); nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *sulfidului* *iridicu* *cu* *sulfobasi*.

*SULFITU, s. m., (fr. *sulfite*); nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *acidului* *sulfurosu* *cu* *una* *base* *chymica*.

†SULFO-, (abbreviatu d'în *sulfure*), în multe composite scientifice, precumu: *sulfoadipatu*, s. m., (fr. *sulfoadipate*), nome genericu de sari formate d'în combinatiunea *acidului* *sulfoadipicu* *cu* *una* *base* *chymica*; *sulfoadipicu* -a, adj., (fr. *sulfoadipique*), care e formatu d'în *stearina*=*adipe* sau *grassime*, si d'în *acidu* *sulfuricu* concentratu: *acidu* *sulfoadipicu*; *sulfoarseniura*, s. f., (fr. *sulfoarséniure*), combinatiune de *sulfura* *cu* *arseniura*; *sulfobase*, s. f., (fr. *sulfobase*), nome genericu de grade de *sulfuratiune* a metaleloru electro-positive, correspondenti *cu* *oxybasile*, si cari jóca *ca* *basi* *in* *sulfosari*; *sulfobasicu*, -a, adj., (fr. *sulfobasique*), relativu la *sulfobase*; *sulfoboratu*, s. m., (fr. *sulfoborate*), nome genericu de sari formate d'în combinatiuni de *sulfidu* *boricu* *cu* *sulfobasi*; *sulfocarbonatu*, s. m., (fr. *sulfocarbonate*), nome genericu de sari formate d'în combinatiunea de *sulfidu* *carbonicu* *cu* *sulfobasi*; *sulfocarbura*, s. f., (fr. *sulfocarbure*), combinatiune de *sulfidu* *carbonicu* *cu* *una* *base* *chymica*; *sulfochlorura*, s. f., (fr. *sulfochlorure*), combinatiune de *chlorura* *cu* *una* *sulfobase*; *sulfochromatu*, s. m., (fr. *sulfo-*

chromate), nome genericu de sari formate d'in combinationea *sulfidului chromicu cu basi chymice*; *sulfochiazicu*, -a, adj., (fr. *sulfochiazique*) = *sulfocyanicu*, -a; *sulfocyanatu*, s. m., (fr. *sulfocyanate*), genu de *sulfosari* produse de *hyper-sulfocyanogeniu* = *sulfidu cyanicu*; *sulfocyanhydratu*, s. m., (fr. *sulfocyanhydrate*), genu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului cyanhydricu cu sulfobasi*; *sulfocyanidu*, -a, adj. s. m. f., (fr. *sulfocyanide*) = *sulfocyanura* ce joaca ca *acidu* sau *sulfidu*; *sulfocyanicu*, -a, adj., (fr. *sulfochiazique*): *etheru sulfocyanicu*, consideratu ca combinatione d'in *sulfocyanogeniu* si d'in *carbura de hydrogeniu*; *sulfocyanitu*, s. m., (fr. *sulfocyanite*), nome genericu de sari formate d'in combinationea *sulfocyanogeniului* consideratu ca *sulfidu cyanosu*; *sulfocyanogeniu*, s. m., (fr. *sulfocyanogène*), combinatione de *cyanogeniu cu sulfure*; *sulfocyanura*, s. f., (fr. *sulfocyanure*), combinatione de *sulfocyanogeniu cu unu metallu*; *sulfohydricu*, -a, adj., (fr. *sulfohydrique*) = *phosphura sulfohydrica*; *sulfohyparsenitu*, s. m., (fr. *sulfohyparsénite*), nome genericu de sari formate d'in combinationea *sulfidului hyparseniosu cu sulfosari*; *sulfoindigotatu*, s. m., (fr. *sulfoindigotate*), nome genericu de sari formate d'in combinationea *acidului sulfoindigoticu cu basi chymice*; *sulfoindigoticu*, -a, adj., (fr. *sulfoindigotique*), formatu d'in combinationea *albastrului indigu* = *indicu cu acidulu sulfuricu*; *sulfoiodura*, s. f., (fr. *sulfoiodure*), combinatione de una *sulfura cu una iodura*; *sulfomolybdatu*, s. m., (fr. *sulfomolybdate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului molybdicu cu basi chymice*; *sulfonaphtalicu*, -a, adj., (fr. *sulfonaphtalique*), formatu d'in combinationea *naphthalinei cu acidu sulfuricu*: *acidu sulfonaphtalicu*; *sulfophosphatu*, s. m., (fr. *sulfophosphate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidei phosphorosa cu sulfobasi*; *sulfoplatinatu*, s. m., (fr. *sulfoplatinate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului selenicu cu basi*

chymice; *sulfosare*, s. f., (fr. *sulfosel*), combinatione de *sulfidi si de sulfure*, adeco: sari ce coprendu *sulfure* in amendoue principiile constituenti; *sulfosilicatu*, s. m., (fr. *sulfosilicate*), nome genericu de *sulfosari* formate din combinationea *acidului sulfosilicicu cu basi chymice*; *sulfosinapatu*, s. m., (fr. *sulfosinapate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *acidului sulfosinapicu cu basi chymice*; *sulfosinapisinu*, -a, adj. s. m. f., (fr. *sulfosinapisine*), substantia cristallina, extracta d'in *sinape* si composita si cu *sulfure*; *sulfosmiatu*, s. m., (fr. *sulfosmiate*), nome genericu de sari formate d'in combinationea *sulfidului osnicu cu sulfobasi*: *sulfostannatu*, s. m., (fr. *sulfostannate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului stannicu cu sulfobasi*; *sulfostibiatu*, s. m., (fr. *sulfostibiare*) = *sulfantimoniatu*; *sulfostibitu*, s. m., (fr. *sulfostibite*) = *sulfantimonitu*; *sulfotantalatu*, s. m., (fr. *sulfotantalate*), genu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului tantalicu cu sulfobasi*; *sulfotelluratu*, s. m., (fr. *sulfotellurate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului telluricu cu sulfobasi*; *sulfotitaniatu*, s. m., (fr. *sulfotitaniate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului titanicu cu sulfobasi*; *sulfotungstatu*, s. m., (fr. *sulfotungstate*), nome genericu de sari formate d'in combinationea *sulfidului tungsticu cu sulfobasi*; *sulfovanadatu*, s. m., (fr. *sulfovanadate*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului vanadicu cu sulfobasi*; *sulfovanaditu*, s. m., (fr. *sulfovanadite*), nome genericu de *sulfosari* formate d'in combinationea *sulfidului vanadosu cu sulfobasi*; *sulfovinicu*, -a, adj., (fr. *sulfovinique*), se dice despre unu acidu *hyposulfuricu* unitu cu una materia organica: *acidu sulfovinicu*.

SULFU, s. m., vedi *sylphu*; vedi si *sulfure*.

*SULFURA, s. f., (fr. *sulfare*); combinatione de *sulfure* cu unu corpu elementariu combustibile: *sulfura de zincu*,

de arsenicu, de antimoniu; si combinatio-
ne de sulfure cu metalle electropositive.

*SULFURANTE, adj. part. pres. (d'in sulfurare), sulfurans; care sulfura=are, contine si da sulfure sau odore de sulfure : ape sulfuranti.

*SULFURARE, v., sulfurare; 1. transitiv, a implé, combiná, compune, amestecá, unge, colorá ceva cu sulfure, mai allessu in form'a participiale, sulfuratu, -a : lana sulfurata, fonti sulfurati, ape sulfurate, locu sulfuratu, gazu hydrogeniu sulfuratu; de aci substant. reale m., sulfuratu si f., sulfurata, firu sulfuratu de appensu focu, luminari; b) lemnisoru sulfuratu pentru acellu-asi scopu; de unde si deminutivum sulfuratellu, pl.-e, leuatu inse totu cu sensulu formei sulfuratu; c) compositione, mitione cu sulfure, ca medicamentu; d) locu cu sulfure, vena de sulfure; vedi si sulfuraria; 2. intrans., a avé, a dá odore de sulfure.

*SULFURARIA, s. f., vedi sulfurariu.

*SULFURARIU, -a, adj. s., sulfurarius, -ia; relativu la sulfure : fodine sulfurarie; mai allessu ca subst., 1. pers. m., sulfurariu = care lucra fodine de sulfure, sau vende sulfure; 2. reale, f., sulfuraria = fodina de sulfure.

*SULFURATELLU, s. m., vedi sulfurare sub 1.

*SULFURATU, -a, adj. part. (d'in sulfurare), sulfuratus, (compara si fr. sulfuré).

*SULFURE, s. m., si f., sulfar si sulphur, sulphur, (fr. soufre), unulu d'in corporile elementari péno acumu ca atari connoscute, pétra putiosa : sulfurele nu e metallu; sulfure se afla, in natura, formandu masse sau pulbere; de celle mai multe ori sulfurele se afla, in natura, unitu sau combinatu cu metalle : lapte de sulfure, untu de sulfure, flore de sulfure; — sulfure, in composite si derivate scientifice mai lunge, se abbrevia in sulfu, cu formele accessorie : sulf-, sulfo-, cumu : sulfantimoniatu, sulfosare, sulfidu, etc., vedi mai allessu art. sulfo-.

*SULFURICU, -a, adj. (fr. sulfurique); de sulfure : acidu sulfuricu, acidulu sul-

furicu e cellu mai potente d'in celle connoscute; s. f. pl., sulfuricele, ordine de composite bivalve, in cari sulfurele e elementulu cellu mai electronegativu.

*SULFURIDE, adj. s., (fr. sulfure); care sémiua a sulfure; s. pl. f., a) sulfuridile, familia de corpori elementari ponderabili, cari au de typhu genulu sulfure; b) sulfuridile, familia de minerali, cari au odore de sulfure; — si form'a sulfuridu.

*SULFURIFERU, -a, adj., (fr. sulfurifère); care porta are sulfure in sene.

*SULFURIPEDA, adj., (fr. sulfuripède); care are pedi=petiore de colore a sulfurei : passeru sulfuripedi.

*SULFURIU, -a, adj., sulfureus; de sulfure, de colore de sulfure : furnuri sulfurie, apa sulfuria, sulfuriu fulgeru, sulfuria odore, sulfuria lumina, sulfurie facie.

*SULFUROSU, -a, adj., sulfurosus, (fr. sulfureux); care coprende sulfure : fontana sulfurosa, banie sulfurose; in specie : acidu sulfurosu : acidulu sulfurosu e mai pucinu sulfuratu de cátu acidulu sulfuricu.

SULLA = subla, s. f., subula, (it. subbia, isp. subilla, prov. sovola, — n. gr. σουβλί, σουβλα, σουβλια, σουγλί); instrumentu de impunsu gaure pentru cosutu : prov. : a pune cuiva sull'a in costa : ne punu sull'a in costa pentru detoria, (vedi si subula).

SULLACU, s. m., penis; proprie, adj. d'in sulla, care sémina a sulla sau a sullu ore-cumu, applicatu inse in specie si exclusivu la membrulu virile : a explorá sullaculu cuiva pentru vre-unu morbu de sullacu; — coventulu e mai euphemicu, mai pucinu obscenu ca altele ce inco espremu acea-si parte a corpului. M.

SULLARIA, s. f., vedi sullariu.

SULLARIU, -a, = sublariu, adj. s., subularius; relativu la sulla; mai allessu ca subst., a) pers. m., sullariu, care face, fabrica sau vende sulle; b) f. reale, sullaria = maiestria de sullariu.

SULLATICU = sublaticu, -a, adj., subulae similis; care are forma de sulla, acuminatu : bastone sullatice, pari de batalia sullatici.

SULLICA=*sublica*, s. f., vedi *sullicia*. *M.*

SULLICIA=*sublicia*, -*tia*, s. f., *tenuior sublica*, *pilus*, *lancea*; deminutivum d'in *sulla*; applicatum inse si in specie, cu sensulu de: paru acuminatu, pertica acuminata mai allessu, cu acumine de ferru, serve mai vertosu ca arma: *lancea* etc.; —d'in deminutivulu *sullicia* si alte deminutive: *sullicióra*, *sullisiora*; form'a deminutiva mai primitiva se aude: *sullica*=*sublica*. *M.*

SULLICIOLA=*subliciora*, s. f., vedi *sullicia*. *M.*

SULLIMANIRE=*sublimanire*, -*escu*, v., *fucare*; *vultum*, *mercem* *fucó* *mentiri*, *miniare*, *maie* *pingere*, *pigmentis* *illinere*, *colorem* *parietibus* *inducere*; a dá, *spolí*, *depinge* cu *sullimanu*, si in genere a dá *facia*, a *spolí*, a *derege* *faci'a*, si de *ací*: a *derege*, a *mentí*, *falsificá*, *corrupe*, *stricá*, etc., 1. proprie: a si *sullimaní* *faci'a*; *mulierile* si *sullimanesco* *faciele*, *astadi* *se* *sullimanesco* *cu* *lucruri* *mai* *innocenti*, *alta* *data* *se* *sullimanieau* *cu* *nemica* *mai* *pučinu* *de* *cátu* *cu* *sullimanu*; 2. metaforice: a *sullimaní* *parietii*, *cari* *se* *potu* *sullimaní* *bene*, *déro* *si* *reu*: *deci* *cându* *sullimanesce* *cinova*, *ceva*, *ca* *se* *lu* *facea* *mai* *formosu*, *si* *lu* *face* *mai* *urritu*; *sullimanitulu* *e* *nesufferitu*; a *sullimaní* *mercile*; *disgratiosa* *mai* *allessu* *e* *frasea* *sullimanita*; *totu* *ce* *e* *sullimanitu*, *displace*. *M.*

SULLIMANITU = *sublimanitu*, -*a*, adj. part. s., (d'in *sullimanire*), *fucatus*, *medicatus*, *mentitus*, *miniatus*, *purpurissatus*.

SULLIMANU=*sublimanu*, s. m., *fucus*, *pigmentum*, *purpurissum*, *cerussa*, etc.; forte probabile d'in *sublime*, de unde *sublimatu* = *subimatu* *corrosivu*, care intrá in *sullimanulu* de mai înainte, asiá eo: *sullimanulu* *erá* *deressulu* *de* *facia* *cautatu* *forte* *de* *mulierile* *romane*; *cându* *inse* *intellessero* *sengure*, *d'in* *esperientia* *funesta*, *co* *sullimanulu* *nu* *numai* *le* *vescedicá* *si* *stricá* *cu* *totulu* *delicatele* *facie* *si* *gutturi*, *ei* *casioná* *si* *relle* *mari*, *inveninari* *grelle*; *atunci* *lasara* *la* *desertulu* *sullimanulu*; inse: *sullimanulu* *de* *facia* *a* *remasu* *si* *remane*

cu *sensulu* *de* *deressu* *de* *facia*; *apoi*: *sullimanulu* *s'a* *generalisatu* *cu* *sensulu* *de* *ori-ce* *deressu*; inse, in specie: *sullimanulu* *totu* *nu* *trece*, *de* *regula*, *de* *deressu* *bonu*, *ci*: *sullimanulu* = *deressu* *reu*: *mediu* *de* *falsificatione*, *de* *stricatione* *a* *adeveratei* *si* *bonei* *natura* *a* *lucrului*, etc.; *asiá* *nue* *bonu*: *sullimanulu* *vinului*, *sullimanulu* *merciloru* *de* *vendiare* *in* *totu*; *sullimanulu* *parietiloru*, *usieloru*; *si* *mai* *reu* *e* *sullimanulu* *coventeloru*, *vorbeloru*; *sullimanulu* *vultului*, *labreloru*. *M.*

SULLISIORA=*sublisiora*, *sullitiora* = *sublitiora*, s. f., vedi *sullicia* = *sublicia*.

SULLONE=*sulloniu* = *subloniu*, (si *cu* *n* *molliatu* *sulloiu*), s. m., *major* *subula*, *palanga*, *cylindrus*, *radius*, *volumen*; *augmentativu* d'in *sulla*, si d'in *sullu*.

SULLU=*sublu*, s. m., pl. -*e*, si *uri*, *palanga*, *cylindrus*, *radius*, *volumen*; proprie, forma masc. d'in *sulla* = *subla*, ori-ce *cylindricu*: *sullu* *de* *lemnú*, *sulle* *de* *ferru*, *sulle* *de* *pandia*, *sullu* *de* *pannura*; *sullu* *de* *carte*; *cu* *doe* *sulle* *se* *servu* *tessutorii* *la* *tessutu*; *sullu* *de* *sfermatu* *glebele*; *a* *face* *d'in* *vestimentu* *unu* *sullu*; *sulle* *de* *carru*, *de* *carrutia*; *sulle* *de* *casu*, *de* *céra*; *unu* *sullu* *formédia* *formulu*.

* SUME, s., pl. *sumine*, *sumen*, (contrassu d'in *sugmen* de la *sugere*); *mediu* *de* *sugere*; 1. *titia*, *ugeru*; 2. in specie, *titia* *de* *serofa*: de *ací*: *a*) *serofa*, *porcu*, *carne* *de* *porcu*; *b*) *parte* *grassa*, *buccata* *grassa*.

* SUMERE, *sumpsi* *si* *sumpsei*, *sumptu*, v., *sumere*; a *leuá*. — De *ací* *compositele*: *assumere*, *resumere*, *consumere*, *cu* *derivatele* *loru*.

SUMMA, s. f., *summa*, (it. *somma*, isp. *suma*, port. *summa*, prov. *somma*, *summa*, si *soma*, fr. *somme*); proprie, forma f. d'in adj. *summu*, -*a*, *partea* *cea* *mai* *desusu*, de *ací*: *totu* *ce* *e* *mai* *insemnatu* *si* *mai* *distinsu* *in* *ceva*, *lucuru* *principale*, *punctulu* *principale*, *coprensulu*, *totulu*, *totalitatea* etc., in specie, *a*) in *calculu*, *summa* = *numeralu* *totale*, *ce* *coprende* *toti* *numerii* *partiali*: *faceti* *summ'a* *acestoru* *trei* *nu-*

meri; care e summ'a acestoru patru cantitati? la proba aflãmu co nu esse summ'a; summ'a dilleloru vietei tatalui si filiului; ca adv. in summa, a) in totu, preste totu; ß) in scurtu, intru unu coventu: in summa, lucrulu nu pote merge asiã; si: in tota summ'a, in summ'a saula summ'a summe-loru; b) summa=totulu in oppos. cu partile, totalitate, coprensu: summ'a armatei sta integra; partile facu mare si lunga summa; in mânule generariului sta summ'a administrationei bellului; summ'a lucrurilor = saltea statului, statulu, guberniulu, etc.; c) summa=cantitate, numeru ore-care: summa mare de argentu, fórtè mica summa de grãnu; summa de una mille de lei; summa de callatoriã; spesele se ridica la summa essorbitante; de aci: d) summa=mare cantitate, numeru mare, multime, catterva, etc.: summa de sorici prin case, summa de argentu are in pungã.

* SUMMALE, adj., summalis; relativu la summa; totale: avereã summale, numerulu summale.

* SUMMANANTE, adj. part., (d'in summanare), summanans; care summana: ape summananti sub terra.

* SUMMANARE, v., summanare; a manã=curre pre de desuptu.

SUMMANU, pl.-e, sagum; vestimentu de de asupra, in specie, vestimentu terranescu de pannura grossolana.—(Probabile, d'in summu, summa, ca vestimentulu, de ordinariu, cellu mai pre de asupra portatu.

* SUMMARE, v., summanam facere; a face summ'a; vedi si compos. insummare, resummare.

* SUMMARIU, -a, adj. s., summarius, -um, (fr. sommaire); relativu la summa, in specie, scurtu, abbreviatu; datu, espusu in scurtu coprensu: espositione summaria a ideelorunui auctoriu, discursuri summarië, petitione summaria; ca s. m. reale, unu summariu=extractu, prescurtare: summariële din capitele cartiloru istoricului.

* SUMMATE, s. m. f., summas, (d'in summu, -a); de inalta, distinsa nascere.

* SUMMATU, 1. d'in verbulu summare, adj. part. s.; 2. d'in summu, -a, s. m.,

summatu-lu = summatus, principatu, prima demnitãte, primu locu.

SUMMEDIU = submediu, -a, adj., summedius; mai diosu de mediu.

SUMMERGERE, (se conjuga ca v. mergere), v., summergere; a merge de desuptu, a cofundã, a affundã, cumu si: a se cofundã, a se affundã: a summerge navile inimicului; metaforice: a si summerge tota avereã in libidini de totu genulu.

SUMMERSIONE, s. f., summersio; actione de summergere.

SUMMERSU, -a, adj. part. s., (d'in summergere), summersus.

* SUMMERU = submeru, -a, adj., summerus = submerus; aprope meru, mai mai meru: vinuri summere.

SUMMETIA, s. f., superbia, arrogãntia; calitate de summetiu, superbia, arrogãntia.

SUMMETIRE, -escu, v. refl., superbire; a fi semmetiu.

SUMMETIU, -a, adj., superbus, arrogans, audax, temerus, temerarius; superbu, arrogãntè, audace, temerariu.

* SUMMINIA = subminia, s. f., suminiã = subminia, (d'in sub-miniu); specia de vestimentu mulierescu, (vedi si summanu).

* SUMMINISTRARE, v., sumministrare; a ministra=dã, pune, servi sub mãna, a pune la indemãna: a sumministrã arme pre sub ascunsu; a sumministrã argentu, adjutorie, subsidie; metaforice: acestei scientie sumministrã multe adjutorie acellu mare ingeniũ.

* SUMMINISTRATIONE, s. f., sumministratio; actione de sumministrare; in specie, administratione inferioare subordinata altei-a superioare.

* SUMMINISTRATORIU, -tória, adj. s., sumministrator; care sumministra, pune la indemãna, adjuta, etc.; in specie: a) administratoriu subordinatu; b) mai allessu f. sumministratória, care pre ascunsu procura mulieri barbatiloru: collocatoriã.

* SUMMINISTRATU, -a, adj. part. s., (d'in sumministrare), sumministratus.

SUMMISSIONE, s. f., summissio, obedientia, vestis suceinctio, etc. (sou-

mission); 1. in genere : *summissionea rocei, mare summissionea alocului; summissionea mâniceloru, a vestimentului; summissionea animaliloru selbatice; summissione la celli mai mari*; 2. in specie : *summissione, a) declaratiune ce se obliga cineva a essecutá ce se cere sau judica a face; b) declaratiune, prin care se in-sarcina cineva cu una lucrare sau ap-provisionare publica.*

SUMMISSU = *summessu*, -a, adj. part. s., (d'in *summittere* = *summettere*), *summissus*, *succinctus*, 1. in genere : *vestimente summissae, betta de summissu vestimentulu, summissulu mâniceloru*; 2. in specie, ca part. adj., *summissu*, -a : a) lassatu in diosu, affundatu, pitulatu : *locuri summissae pre longa monte*; b) despre voce, vorba, pronuntia, etc., bassu, incetu, lenu, nu violentu : *lena si summissa voce, summissae murmure; coventare lena si summissa, actione oratoria summissa*; c) despre caracteriu, α) in reu, suppusu, prea suppusu, umile, abiectiu : *nu e bene a fi neci superbu, neci summissu; summissa adulatione*; β) si in bene, umile, docile, blându, indulgente : *summissae nostre rogationi cõtra Domne-dieu; summissa portare cu celli inferiori.*

* SUMMITATE, s. f., *summitas*, (fr. *sommité*); 1. partea cea mai de susu : *summitatea montelui, culmei, palatiului, arborelui, fustelui*; 2. metaforice, a) *summitate*, parte mai insemnata : *summitatile unei poema*; b) *summitate*, despre persone, distinctiune, cellu mai inaltu gradu de distinctiune : *summitatile intre medici, intre artisti, intre litterati.*

SUMMITTERE = *summettere*, (se conjuga ca v. *mittere* = *mettere*), v., *summittere*, (it. *sommettere* si *sottomettere*, isp. *someter*; port. *someter* si *sumetter*, fr. *seumettre*), *succingere*, *colligere*, *replicare*; 1. cu conceptulu prepositiunii predominante, a) *a mitte* = pune de desuptu, a suppone, a pune inainte, a proferi, etc., α) in genere : *a summitte amnellulu altei-a la una oue; a summitte tauriloru vaccele, armessariloru epele; a summitte vitiloru characi, parictiloru proptelle; pamentulu summitte érba, flori, pastioni; nu summisera ochiloru*

nostru altu monstru mai mare; β) in specie, a pune, lassá de una parte, a oprí si pastrá, mai allesu pentru propagatiune : *a summitte arietu. tauru, vacce; a summitte prate pentru fenu*; b) a lassá in diosu, a affundá, (vedi si *demittere*), α) proprie : *a si summitte capulu, costele in érba; a summitte genucliu la pamentu; a summitte oculi, faci'a, armele*; β) metaforice : *celli superiori se se summitta in amicitia; summitteti-ve acestoru nevolie. ca se nu fiti constrinsi a ve summitte la mai mari calamitati; se summittu filii parentiloru; a summitte sub petiore toti inimicii; se nu ne summittemu ánim'a passioniloru*; 2. cu conceptulu verbului predominante, a) a dá sub mâna, pre sub mâna, a trammitte pre ascensu : *a summitte cete de armati, nuntii secreti, adjutoriu impresuratiloru*; b) forte desu si populariu, a *suffleccá*, a stringe si redicá unu vestimentu, a inđuoi, volve, etc. : *a summitte mânicelule; mânca si lucra cu mânicelule summissae; dau fug'a cu vestimentele summissae.*

* SUMMOLESTU, -a, adj., *summolestus*; camu *molestu* : *covente summo-leste.*

* SUMMONERE, v., *summonere*; a *moné* = consiliá pre sub mâna, in ascensu.

* SUMMONSTRARE = *summostrare*, *summustrare*, v., *summonstrare*, *surreprehendere*; 1. a *monstrá* = arretá pre sub mâna : *a summonstrá responsele de datu*; 2. a camu *monstrá* = reprende, a *monstrá* pucinu si lenu; si : *a monstrá repede, in secretu, la una parte, fora arbitri sau marturi*

* SUMMOROSU, -a, adj., *summorosus*; camu *morosu*, camu *supperatiosu*.

* SUMMOTORIU, -tória, adj., *summotor*; care *summove* = departé dia d'in locu; in specie, care da la una parte d'in calle, care face locu celloru ce vreu a trece inainte.

* SUMMOTU, -a, adj. part. s., (d'in *summove*), *summotus*: *toti arbitrii summoti, in locuri sommote.*

* SUMMOVERE = *submove*, v., *summove*; a *mové* = miscá de una

parte, a dá la una parte, a departá, 1. proprie, a) in genere: *summove navile inimice d'in portu; a summové toti marturii*; b) in specie, despre celli pusi a face locu, mai allessu mariloru demnitari, a departá lumea d'in callea loru: *a summové multimea ce se indesa pre strate in callea processionei*,

* SUMMU, -a, adj. superl., *summus*; cellu mai inaltu; vedi *superu, -a*.

* SUMMULA, s. f., *summula*; diminutivu d'in *summa*; asiá si: *summisióra, summullicia* sau *sumnullitia*,

* SUMMUNIANU, -a, adj., *summœnianus*; relativu la *summuniu: mulieri summuniane*, meretrici.

* SUMMUNIU, pl. -e, *summœnium*; parte posteriore *muniului = murului urbei*.

* SUMMURMURARE, v.; *summurmurare*; a camu *murmurá*, a *murmurá* in secretu, in ascunsu.

* SUMMURU, s. m., *summœnium*; vedi *summuniu*.

SUMMUTARE, v., *summutare*; a *mutá pre sub mâna*; a scambá in secretu, in ascunsu.

SUMMUTIARE, v., *excitare, incitare, provocare*; proprie, a *mutiá* sau *ammutiá pre sub mâna*, si apoi in genere, a *ammutiá*, a *atitiá*, *provocá*, etc.: *a summutiá câni la cineva; ómenii rei summutia câni de lingusitori ai sei in ómenii distinsi prin probitate si talente; nu summutiati callulu neinvetiati inco bene si forte apricu*; in specie: *a summutiá risulu*, si mai vertosu pentru *prunci: summutia pruncului mamm'a, summutia tatalu, summutia fratii si sororile, summutia toti câti dilegu acésta candida creatura; nu scii summutiá copilliloru, invétia de la noi cumu se le summuti*.

SUMMUTIATIONE, s. f., *excitatio, provocatio*; actione, actu de *summutiare*.

SUMMUTIATORIU, -tória, adj. s., *excitator, provocator*; care *summutia: summutiatorii masseloru de poporu la tumulte*.

SUMMUTIATU, -a, adj. part. s., (d'in *summutiare*), *excitatus, provocatus*;

câni summutiati; de summutiatulu vöstru s'au infuriatu callii.

SUMMUTIATURA, s. f., *excitatio, provocatio, impulsus*; actione, déro mai vertosu, actu si effectu de *summutiare: summutiaturele invidiosiloru contramene*.

* SUMPSIONE, s. f., *sumpsio*; vedi *sumptione*.

* SUMPSU, -a, adj. part. s., (d'in *summere*), *sumptus*; vedi si *sumptu*.

* SUMPTIFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *sumptifacere*; a face *sumptu*; a se pune pre spese.

* SUMPTIONE = *sumpsione*, s. f., *sumptio*; actione de *sumere*, 1. proprie: *sumptione de mancare si beutura*; 2. metaforice: *sumptione = premissa, postulatu logicu: ti dâmu, ti concedemu a ceste doue sumptioni*.

* SUMPTITARE, v., *sumptitare*, (d'in *sumptu* de la *sumere*); intensivu d'in *sumere*, a *sume* sau *leuá* in dose mare.

* SUMPTU, -a, adj. part. s., (d'in *summere*), *sumptus*; leuatu; — subst. m., *sumptu*, pl. -e, si -uri, spese.

* SUMPTUARIU, -a, adj., *sumptuarius*, (fr. *somptuaire*); relativu la *sumptu = spese: legile sumptuarie, la anticii Romani, restringeá si marginieá sumptele lussuriose si fastuose*.

* SUMPTUOSITATE, s. f., *sumptuositas*, (fr. *somptuosité*); calitate, abitudine si fapta de *sumptuosu; sumptuositati = spese munifice sau spese fastuose si lussuriose: ce e, pentru celli mari si avuti, splendore, sumptuositate, magnificentia si munificentia, e nebonia, resipa si ineptia pentru celli pauperi si mici*.

* SUMPTUOSU, -a, adj., *sumptuosus*, (fr. *somptueux*); care costa sau face mari *sumpte: costatoriu, fastuosu, lussuriosu, etc.*, 1. despre lucruri: *ospetie sumptuose, serbatóre sumptuosa, voluptati sumptuose; palatiu sumptuosu, case sumptuose, vestimente si ornamente sumptuose*; 2. despre persone, care face mare *sumptu*, multe *sumpte*, prodigu, resiptoriu, etc.: *principi sumptuosi; celli cu stari mice si sumptuosi se ruina; mulieri sumptuose si lussuriose*.

* SUMTIFACERE, *sumtione*, *sumtu*, etc., vedi: *sumptifacere*, *sumptione*, *sumptu*, etc.

SUNANTE, *sunare*, *sunatoriu*, etc.; vedi: *sonante*, *sonare*, *sonatoriu*, etc.

* SUOVETAURILIE, s. f. pl., *suovitaurlia*, (fr. *suovitaurlies*); sacrificiu de una *sue*=scrofa, una *ove*=oue, unu *tauru*, sacrificiu solenne la lustrationi.

SUPA, s. f., (fr. *soupe*); sorbitura de carne ferta: *supa calda*, *supa rece*; *supa cu orezu*, *cu taliatelli*, *cu stellutie*, *cu legume*, *cu pâne*; *supa cu buccatelle de pâne se dice si paparia*; *supa se manca, de regula, la cena*.

1. SUPARE, v., (fr. *souper*); a manca *supa*, si de aci, a cená.

2. SUPARE = *sipare*, si *sipire*, (pre a locuri *tipare* cu *t* sibilante), v., *supare*, *jacere*, *injacere*, *jactare*; *clamare*, *ejulare*, *vagitare*, *stridere*; 1. a arruncá, aieptá: *vedi co te supu pre feréstra*; *sipati aceste-a in podu*;—prin estensione, mai vertosu si de regula in composite: *dissipare*, *resipare* = *resipire*, etc., a disperse, etc.; 2. a strigá, sberá, a se vaitá, a arruncá sau emite voce ascuita si pertunditoria: *ce sipati asiá, ca cumu ve ar talia cineva? de ce sipa copillulu? ne sipa de ne trece prin urechie; ellu arde pre altii cu curella pre spinare, si totu ellu sipa; sipa si porcellii, sipa multe passerii*; metaforice: *sipa rotele neunse; sipa portile, usiele, cardinile usieloru si portiloru*.

* SUPELLECTICARIU, -a, adj., *supellecticarius*; relativu la *supellectile*: *servi supellecticari*, preveglatori de *supellectile*.

* SUPELLECTILE, s. f., *supellex*, gen. *supellectilis*; mobile, totu ce serve la usulu unei case: *supellectile de buccataria*, *supellectili de dormitoriu*, *supellectili de incaperi de ospeti*.

* SUPER=supre, (scurtatu spre, de care vedi in parte), prep. adv., *super*, (affine cu gr. *ὑπέρ*, ca si *sub* cu *ὑπό*); a-supra, pre de asupra, mai pre susu, spre, pre, *prestra*, mai multu de, afora de, etc., 1. cu form'a *supre*, a) ca adv., de asupra, susu, in susu, α) proprie: *acollo supre se punu trahi*; β) me-

taforice, α') despre numeri, ce dupo mesura sau cantitate escedu: *ti mai dau cincii supre diece*; *am ce manca si supre*; *ne adjunge si supre, destullu si supre*; *sum in nevolia supre in mare amaru*; β') restu, remasu, excessu, ce remane, ce e de prisosu: *nu su buccate supre*; *ce sange, ce potere remane supre*; *supre mesura si supre natura*; b) ca prep. separata, α) locativa: *supre tumulu puse una columella*: *supre monte jace Transilvania*; *se arrunca supre capitele nostre, supre noi*; *supre nave stau multi callatori*; *puncti lemne supre focu*; β) temporale: *multi vorbescu de aceste-a supre cena*; *se scolla regulatu supre medianopte*; γ) relativu obiectivu, *de supre*=*de spre*, *in respectu*, etc.: *a coventá, a conversá supre diverse materie*; *legi supre usura, decretu supre conjugie*; 2. cu form'a *super*, ca particella in compositioni, pucine la numeru, nesufferindu neci una scambare in aceste compositioni, (afora de *supellectile*), cu sensu oppositu la *subter*, si a nome: a) *super*=*asupra*, mai presusu, cu ide'a accesoria de *contiguitate*: *superponere*, *superimponere*, *superfundere*, *superficia* = *superfacia*, facia de desupra, de susu; b) metaforice, cu insemnarile de: α) evidentiala, la vedere; β) remasu, superfluitate, prisosu, si de aci: γ) remanere in urma, mai indelunga: *tatalu supervisse filiului*; δ) continuare si incetare: *superседere*.

SUPERA, vedi: *superu* si *supra*.

SUPERABILE, adj., *superabilis*; care se póte *superare*, facile de *superatu*: *obstacle superabili*, *monte superabile*, *muri superabili chiaru cu mediocre scare*; *inimicu superabile cu poterea*; *morbii superabili cu adjutorie medicali*.

* SUPERABUNDANTE, adj. part. pres., *superabundans* (fr. *surabondant*); care *superabunda*: *forme de covente superabundanti*.

* SUPERABUNDANTIA, s. f., *superabundantia*, (fr. *surabondance*); statu de *superabundante*: *superabundanti'a formeloru coventului*.

* SUPERABUNDARE, v., *superabundare*, (fr. *surabonder*); a *abundá* cu pri-

sosu: *déco peccatele abúnda, grati'a superbunda.*

* SUPERACCOMMODARE, v., *superaccommodare*; a *accommodá supre*, pre ceva: a *asuperaccommodá spatédie pre ossulu fractu.*

* SUPERACERVARE, v., *superacervare*; a *acervá unulu pre altulu.*

SUPERADDERE, (se conjuga ca v. *addere*), v., *superaddere*; a *mai adde*, a *mai adauge.*

SUPERADDITIONE, s. f., (fr. *suradition* si *supéradditon*); actione de *superaddere*, *adaugere preste adaugere.*

* SUPERADIECERE, v., *superadiecere*; a *mai a diece*, a *mai adauge*, a *mai adjuge.*

* SUPERADORNATU, -a, adj. part., *superadornatus*; *mai adornatu inco pre de supra.*

* SUPERADULTU, -a, adj. part., *superadultus*; *forte adultu, maturu.*

* SUPERAGGERARE, v., *superaggerare*; a *aggerá de asupra.*

SUPERAMBLARE, v., *superambulare*; a *amblá pre de asupra.*

SUPERAMENTU, pl. -e, *superamentum*; ce *supera*, ce *trece preste*; (compara isp. *sobramiento*).

SUPERARE, v., *superare*, (it. *superare*, si v. it. *soprare*, isp. port. prov. *sobrare*); a *trece preste*, a *intrece*; a *remané*: a *superá culmile montiloru*; a *superá tóte obstacelle, tóte pedicelle*; a *superá ostile inimice.*

* SUPERASPERGERE, v., *superaspergere*; a *asperge* = *presará pre de asupra: superaspegeti farina sau pulbere de piperu.*

SUPERATIONE, s. f., *superatio*; actione de *superare.*

SUPERATORIU, -tória, adj. s., *superator*; care *supera*, *intrece.*

SUPERATU, -a, adj. part. (d'in *superare*), *superatus.*

* SUPERBATE = *hyperbate*, s. m., (*ὑπερβάτης*), *superatoriu*, care *trece preste.*

* SUPERBATICU = *hyperbaticu*, -a, adj., (*ὑπερβατικός*); relativu la *superbate* sau la *superbatu.*

* SUPERBATU = *hyperbatu*, s. m., hy-

parbaton; (*ὑπερβατον*), *transmutare de vorbe in constructione, figura de grammatice si de retorice.*

SUPERBIA, s. f., *superbia*, (fr. *superbe*); *calitate si fapta de superbu: stulta superbia, deserta superbia; avuti'a si potenti'a inspira superbia; superbi'a inse siéde a desea bene avutului; si despre lucruri: superbi'a ornatului, ospetiului, palatiului; si in bene: aibi superbi'a meritelu telle; omulu, fora certa superbia, nu se pote multu distinge.*

* SUPERBIFICU, -a, adj., *superbificus*; care *face superbu: superbific'a potere si avere.*

* SUPERBILOCENTE = *superbilocu*, -a, adj., *superbilocuens* = *superbilocus*; care *loce* = *vorbesce superbu.*

* SUPERBILOCENTIA, s. f., *superbilocentia*; *calitate si fapta de superbilocente.*

* SUPERBILOCU, -a, adj., vedi *superbilocente.*

* SUPERBIRE, v., *superbire*; a *fi superbu: a superbi de avere, de nobilitate, de potere; nu superbiti de faptele parentiloru; superbira militarii; metaforice: superbescu tapetele pre parietii palatiului; superbescu ornamentele superbului corpu.*

* SUPERBOLA = *hyperbola*, s. f., *hyperbole*, (*ὑπερβολή*); *essageratione, in vorbe, figura de retorice; — una sectione conica in geometria.*

* SUPERBOLICU = *hyperbolicu*, -a, adj., *hyperbolicus*, (*ὑπερβολικός*); relativu ca *hyperbola*, *essaggeratu.*

* SUPERBOLISARE = *hyperbolisare*, v., (fr. *hyperboliser*); a *essagerá in vorbire.*

* SUPERBOLISMU = *hyperbolismu*, s. m., (fr. *hyperbolisme*); *abusu de hyperbole.*

* SUPERBOLOIDE = *hyperboloide*, adj., (fr. *hyperboloïde*); care se *appropia de hyperbola.*

* SUPERBOREU = *hyperboreu*, -a, adj. s., *hyperboreus*, (*ὑπερβόρειος*); *septentrionale, care locuesse in partile estreme spre média-nópte.*

SUPERBU, -a, adj., *superbus*, (fr. *superbe*); care se crede *mai pre susu de*

altii: summetiu, arrogante, mundru, desertu, vanu etc.: *superbu tyrannu, superbi magnati, victoriu superbu; celli de la potere in terra au devenitu superbi si assupritori. ca superbii victori ai unui poporu strainu*; metaforice, a) despre lucruri, in acellu-asi sensu: *instincte superbe, portare superba si arrogante cu tota lumea; una singura religione pre lume ar fi superba, despotica si tyrannica; nu d'in superbulu seu otiiu potu trage gloria principii si regii; superbi oculi, superba fronte, superbunasu; superbe legi, superbe conditioni*; b) *superbu* = sumptuosu, magnificu, munificu, in bene ca si in reu: *ornatu superbu, superbe ornamente, superbi ospetiu, superbe vestimente*; inse: c) in bene, α) *superbu* = nobile, mare, grave, sublime: *poema superba, discursu superbu, drama superbe, superba taria de caracteriu*; β) *superbu* = formosuu, bene facutu: *superba architectura, arbori superbi, superbi armissari, femina superba, oculi superbi*; d) in anatomia, *muscululu superbu* = muscululu ce se misca candu ocululu vre a espreme *superbia*; c) despre pome de certe specia: *pere superbe, oliva superba*.

SUPERCALCARE, v., *supercalcare*; a *calcá supre*, a *calcá* pre ceva, pre de asupra.

* **SUPERCARDIOTROPHIA** = *hypercardiotrophia*, s. f., (fr. *hypercardiotrophie*); *crescere prea mare a volumelui cordei* (καρδία).

* **SUPERCARDIOTROPHICU** = *hypercardiotrophicu*, -a, adj., (fr. *hypercardiotrophique*); *relativu la hypercardiotrophia*.

* **SUPERCARTU**, -a, adj., *superquartus*; *care coprende unu numeru si cartia parte a acellui-asi pre de asupra: numeru supercartu*.

* **SUPERCATALECTICU** = *hypercatalecticu*, -a, adj. *hypercatalecticus*, (ὑπερκαταλεκτικός), *care are la finitu una sau doue syllabe mai multa de câtu se covine: versu hypercatalecticu*.

* **SUPERCATHARSIA** = *hypercatharsia*, s. m., (ὑπερκαθάρσις), *purgatione excessiva*.

* **SUPERCATHARTICU** = *hypercatharticu*, -a, adj., *care occasionédia una purgatione excessiva*.

* **SUPERCELESTE**, adj., *supercœlestis*; *mai pre susu de celu* = ceru, *supercreescu*.

SUPERCERESCU, -a, adj., *supercœlestis*; *vedi superceleste*.

SUPERCERNERE, v., *supercernere*; a *cerne* = *vedé pre de asupra*.

* **SUPERCHEMATICU** = *hyperchematicu*, -a, adj., (fr. *hyperchématique*); *prea jocosu*.

* **SUPERCHEMATICU** = *hyperchloratu*, s. m., (fr. *hyperchlorate*), *sare produsa prin combinationea acidului hyperchloricu cu una base*.

* **SUPERCHEMATICU** = *hyperchloricu*, -a, adj., (fr. *hyperchlorique*), *se dice despre unu oxacidu allu chlorului*.

* **SUPERCILIOSU**, -a, adj., *superciliosus*; *plenu de supercilie*; si metaforice: *seriosu, negurosuu, severu, superbu*, etc.

SUPERCILIU, pl. -e, *supercilium*; *sprincena*, 1. *proprie: mi se bate superciliulu*, ca bonu auguriu; 2. *déro mai vertosu metaforice*, a) *superciliu* = *parte resarita a unui ce: superciliu de monte, de magura, de columna, de nueri*; b) in sensu ideale, *superciliu* = *superbia, mundria, summetia, arrogantia*, etc.; *vedi si sprincena*.

* **SUPERCINESIA** = *hypercinesia*, s. f. (fr. *hypercinesie*); *irritabilitate nervosa excessiva*.

* **SUPERCINTU**, -a, adj., *superquintus*; *care coprende unu numeru si d'in ellu cini'a parte pre de asupra: numeru supercintu*.

* **SUPERCOMPONERE**, (se conjuga ca v. *ponere*), v., *supercomponere*; a *pune impreuna unii preste altii: a supercomponere pesci in butonic*.

* **SUPERCONTEGERE**, (se conjuga ca v. *tegere*), v., *supercontegere*; a *tege* = *coperi pre de asupra*.

* **SUPERCREATU**, -a, adj. part., *supercreatus*; *creatus supre altulu, pre longa altulu*.

SUPERCRESCERE, (se conjuga ca v. *crescere*), v., *supercreescere*; a *cresce*

pre de asupra : *carne carnei supercre-*
sce; metaforice : *ce fortun'a va super-*
crește carității și liberalității.

* SUPERCRINIA = *hypercrinia*, s. f.,
(fr. *hypercrinie*), secrețiune excesivă.

* SUPERCRISE = *hypercrise*, s. f., (fr.
hypercrise), *crise* mai mare de câtu celle
ce se observa de ordinariu.

* SUPERCRITICU = *hypercriticu*, -a,
adj., (fr. *hypercritique*), relativu la *hy-*
percrise; criticu preste mesura.

* SUPERCUBARE, v., *supercubare*;
a cubá, a stá colcatu de asupra.

SUPERCURRERE, (se conjuga ca v.
currere), v., *supercurrere*; *a curre* pre
de asupra, a trece, întrece : *supercurre*
agrulu venitulu speratu.

* SUPERDIACRISIA = *hyperdiacri-*
sia, s. f. (fr. *hyperdiacrisie*), vedi *super-*
crinia.

* SUPERDIAZEUXE = *hyperdia-*
zeuxe, s. f., (*ὑπερδιὰ ζευξις*), prea mare
incordare, terminu de musica.

SUPERDIMIDIU = *superdimidiu*, -a,
adj., *superdimidius*; care espreme rela-
țiune de trei cotra doue.

* SUPERDORICU = *hyperdoricu*, -a,
adj., (*ὑπερδωριος*), mai multu de câtu *do-*
ricu, terminu de musica.

* SUPERDRAMA = *hyperdrama*, s.
f., (fr. *hyperdrame*), drama in care totu
e essaggeratu.

* SUPERDRAMATICU = *hyperdra-*
maticu, -a, adj., relativu la *typerdrama*.

SUPERDUCERE, (se conjuga ca v.
ducere), v., *superducere*; *a duce*, trage
pre de asupra.

* SUPERDULIA = *hyperdulia*, s. f. (fr.
hyperdulie), cultu religiosu essaggeratu.

* SUPERDYNAMIA = *hyperdyna-*
mia, s. f., (fr. *hyperdynamie*), superabun-
dantia de potere.

* SUPERDYNAMICU = *hyperdyna-*
micu, -a, adj., (fr. *hyperdynamique*), rela-
tivu la *hyperdynamia*.

* SUPEREDIFICARE, v., *superædi-*
ficare; *a edificá* de asupra.

* SUPEREFFLUERE, (se conjuga ca
v. *fluere*), v., *supereffluere*; *a efflue* =
curre, a se versá cu superabundantia.

* SUPERELEVARE, v., *superelevare*;
a elevá pre de asupra.

* SUPEREMESIA = *hyperemesia*, s. f.,
(fr. *hypéremésie*), escessu de vomitu.

* SUPEREMETICU = *hyperemeticu*, -
a, adj., (fr. *hypéremétique*), relativu la
hyperemesia.

* SUPEREMICARE, v., *superemicare*;
a emicá pre de asupra.

* SUPEREMINENTE, adj. part., su-
pereminens; care *superemine*, se inaltia
mai pre susu.

* SUPEREMINENTIA, s. f., *superem-*
inentia; statu, calitate de *superemi-*
nente : *supereminenti'a divinitatei*.

* SUPEREMINERE, v., *superemi-*
nere; *a eminé* = a se inaltia mai pre
susu, a se distinge de toti : *umerii lui*
supereminu tote capitele; *victoriulu su-*
peremine pre toti câti l'impresura; *vir-*
tutea superemine totoru celloru umane.

* SUPEREMORIRE, v., *superemori*;
pre de asupra *a emori* = a mori de morte
lenta si dorerosa.

* SUPERENATARE, v., *superenatare*;
a enatá = trece in *notu* pre de asupra :
a superenatá mai multe si late ape.

* SUPERENCEPHALIA = *hyperence-*
phalia, s. f., (fr. *hypérencéphalie*), stare
a crerului de asupr'a craniului.

* SUPERENCEPHALICU = *hyperence-*
phalicu, -a, adj., (fr. *hypérencéphalique*),
relativu la *hyperencephalia*.

* SUPERENCEPHALU = *hyperen-*
cephalu, s. m., (fr. *hypérencéphale*),
monstru cu crerulu de asupr'a craniului.

* SUPERENDOSMOSE = *hyperen-*
dosmose, s. f., (fr. *hypérendosmose*), *en-*
dosmose excesivă.

* SUPERENTERITE = *hyperenterite*,
s. f., (fr. *hypérentérite*), inflammatione
forte acuta a intestineloru.

* SUPERENTEROTROPHIA = *hyper-*
enterotrophia, s. f., (fr. *hypérentérotro-*
phie), crescere a volumelui intestineloru.

* SUPEREOLICU = *hypereolicu*, -a,
adj., (fr. *hypérolique*), mai multu de
câtu eolicu, terminu de musica.

* SUPEREPIDROSE = *hyperephi-*
drose, s. f., (fr. *hypéréphidrose*), sudore
escesivă.

* SUPEREPIDOSE = *hyperepidose*, s.
f., (fr. *hypérépidose*), crescere excesivă
a unei parte a corpului.

* SUPERERECTU, -a, adj. part., *supererectus*; *redicatu dereptu* in susu de asupra.

* SUPEREROGARE, v., *supererogare*; a mai *erogá*, a mai dá, a mai spende.

* SUPERESCELLENTE, adj., *superexcellens*; forte *excellente*.

* SUPERESCRIPTIONE, s. f., (fr. *superexcrétion*); *escretionem* superabundante.

* SUPERESCURRERE, (se conjuga ca v. *currere*), v., *superexcurrere*; a *escurre* = *percurrere* pre de asupra.

* SUPERESIA = *hyperesia*, s. f., (*ὑπερ-εσία*, (fr. *hypéresie*), *functio* a unui organu.

* SUPERESSACTIONE, s. f., *superexactio*; *essactionem* pre de asupra, *essactionem* mai mare.

* SUPERESSALTATU, -a, adj. part., *superexaltatus*; *essaltatu* forte: *dieu superessaltatu*.

* SUPERESSIGERE, (se conjuga ca v. *essigere*), v., *superexigere*; a *essigere* pre de asupra, a pretende mai multu de câtu se cade.

* SUPERESSIRE, v., *superexire*; a *essi* pre de asupra.

* SUPERESTHENIA = *hyperesthenia*, s. f., (fr. *hypéresthénie*), *excessu* de potere in contractilitate.

* SUPERESTHENICU = *hyperesthénicu*, -a, adj., (fr. *hypéresthénique*), relativu la *hyperesthenia*.

* SUPERESTHESIA = *hyperesthesia*, s. f., (fr. *hypéresthésie*), *sensibilitate* excessiva.

* SUPERESTHETICU = *hyperesthéticu*, -a, adj., (fr. *hypéresthétique*), relativu la *hyperesthesia*, *prea sensibilu*.

* SUPEREXOSMOSE = *hyperexosmosis*, s. f., (fr. *hypérexosmosis*), *exosmosis* excessiva.

* SUPERFERERE = *superferire*, v., *superferre*; a duce, portá pre de asupra.

* SUPERFETARE, -v., *superfetare*; a mai *fetá* pre longa ce a fetatu, a fetá cu *superabundantia*.

* SUPERFICIA = *superfacia*; s. f., *superficies*, (fr. *superficie*, si *surface*); *facia* de asupra a unui corpu solidu, *facia* considerata avendu numai longitudine si latitudine fora profunditate: *super-*

fici'a terrei, marci, unei regione, unui monte, unei valle, etc.

* SUPERFICIALE, adj., *superficialis*, (fr. *superficiel*); de *superficia*, relativu la *superficia*: *vulnu superficiale, sapture superficiale, estensione superficiale; conoscentie superficiale; vene superficiale. pulsu superficiale.*

* SUPERFICIALITATE, s. f., (fr. *superficialité*); *calitate* de *superficialu*, cumu si *lucru superficiale*: *superficialitatea conoscentieloru acestui omu, superficialitatea acestui pretensu doctu.*

* SUPERFICIARIU, -a, adj., *superficiarius*, (fr. *superficiaire*); de *superficia*, inse cu sensu mai intimu de câtu allu forme *superficialu*, 1. in genere: *operationi de calculu superficiarie*; 2. in specie, *proprietariu superficiariu, edificie superficiarie*, ce stau pre fundu strainu, unde nu e concessa de câtu *superfici'a fundului*.

* SUPERFINU, -a, adj., (fr. *superfin*); forte *finu*, câtu se pote *finu*.

* SUPERFISSU, -a, adj. part., *superfixus*; *fissu* = *fictu* = *fictu* de asupra.

* SUPERFLESSU, -a, adj. part., *superflexus*; *flessu* pre de asupra.

* SUPERFLORESCENTE, adj. part. pres., *superflorescens*, care *floresce lussuriosu*: *superflorenti cucumeri*.

* SUPERFLORESCENTIA, s. f., *superflorescentia*; *florescentia lussuriantem*, statu de *superflorescente*.

* SUPERFLUERE, (se conjuga ca v. *fluere*), v., *superfluere*; a *flue* = undá pre de asupra, a inundá, a abundá, a *superabundá*.

* SUPERFLUITATE, s. f., *superfluitas*, (fr. *superfluité*); statu de *superfluu*, cumu si coner. *ceva superfluu*: *superfluitatile supera si incurca, in locu de a adjutá; desfaceti conceptele vostre de tote superfluitatile; superfluitate de mancari*.

* SUPERFLUU, -a, adj., *superfluus*, (fr. *superflu*); 1. proprie, care abunda, inunda, essunda, e copiosu: *fluvie superflue; pome superflue*; 2. déro ca mai desu, metaforice, a) de prisosu, care nu numai nu e necessariu, déro inco si incurcatoriu, vettematoriu: *mancarea su-*

perflua e vettematoria; totu ce e superfluu e insalubre; b) cu sensu mai mitigatu, superfluu = ce remâne, remasu, escedente : de ce e superfluu buccurative voi; — si ca s. m., superfluulu : superfluulu adesea e onerosu omului.

* SUPERFORANIU, -a, adj., *superforaneus*; care e afora d'in *foru* = mercatu; negotiu, care nu are a face cu acellu negotiu, si de aci: *superforaniu* = *supervacaniu*, de prisosu, inutile, de surda.

* SUPERFRUTICARE, v., *superfruticare*; a *fruticá* = blastari de asupra.

SUPERFUGERE = *superfugire*, v., a *fugí* pre de asupra : *passerea superfuge unde de marea*.

* SUPERFULGERE, (se conjuga ca v. *fulgere*), *superfulgere*; a *fulge* = splende desupra.

* SUPERFUNDERE, (se conjuga ca v. *fundere*), v., *superfundere*; a *funde* = versá de asupra, 1. proprie : a *superfunde oliu in lampe; a superfunde un-sori, flori pre cineva*; si intr.: *riurile se superfundu ripeloru; fluviulu superfunsu, superfusu*; 2. metaforice, a) a inecá, accoperí: *case superfuse de derimatur'a montelui*; b) in sensu ideale : *mare letetia se superfuse pre tote faciele*.

* SUPERFUSIONE, s. f., *superfusio*; actione de a *superfundere* : *superfusio-ne de ape celesti*.

* SUPERFUSU = *superfunsu*, -a, adj. part. s. (d'in *superfundere*), *superfusus*.

* SUPERGASTRONERVIA = *hypergastronervia*, s. f., (fr. *hypergastronervie*); excessu de lucrare nervosa a stomachului.

* SUPERGENESIA = *hypergenesia*, s. f., (fr. *hypergénèse*); monstruositate produsa prin unu excessu de potere formatrice.

* SUPERGESTU, -a, adj. part., *supergestus*, (d'in *supergerere*); carratu si aruncatu de asupra : *terrina supergesta cadaverului; orificie supergeste, astupate*.

* SUPERGEUSTIA = *hypergeustia*, s. f., (fr. *hypergeustie*); excessu de sensibilitate in organulu gustului.

* SUPERHEMIA = *hyperhemia*, s. f., (fr. *hyperhémie*); superabundantia de sange.

* SUPERHEMITE = *hyperhemite*, (fr. *hyperhémite*), inflammatione acuta a sangelui.

* SUPERHEXAPODE = *hyperhexapode*, adj. s., (fr. *hyperhexapode*), care are mai multe de cátu sésse petióre.

* SUPERHIDROSE = *hyperhidrose*, s. f., (fr. *hyperhidrose*); sudore prea abundante.

* SUPERHYPATE = *hyperhypate*, s. f., (fr. *hyperhypate*), corda adaussa la celle doue tetracorde, terminu de musica.

* SUPERIASTICU = *hyperiasticu*, -a, adj., (fr. *hypériastien*), cu unu cartu de asupr'a modulu ionicu, term. de musica.

* SUPERICINU, *hypericinu*, -a, adj., (fr. *hypéricé* si *hypériciné*), care sémina cu *hypericulu*.

* SUPERICOIDE = *hypericoide*, adj. s., (fr. *hypericoïde*) = *hypericinu*.

* SUPERICU = *hypericu*, s. m., *hypericum*, (ὐπέρινον), una planta.

* SUPERGREDERE, (se conjuga ca v. *gradere*), v., *supergredi*; a *grade* = passí pre de asupra, a trece, intrece, sari, etc.

* SUPERGRESSU, -a, adj. part. (d'in *supergredere*), *supergressus*.

SUPERIECERE, vedi *superjacere*.

SUPERILLEGARE, v., *superilligare*; a *illegá* = legá pre de asupra.

* SUPERILLINERE, (se conjuga ca v. *illinere*), v., *superillinere*; 1. a unge pre de asupra : a *superilline totu corpulu cu erbe pisate*; 2. a intende ceva unsuros pre ceva : a *superilline pannurei una alifa de aplicatu buboniului*.

* SUPERILLITU, -a, adj. part. (d'in *superillinere*); *superillitus* : *unsore superillita pandiei*.

* SUPERIMMINENTE, adj. part. (d'in *superimminere*), *superimminens*; care *superimmine*.

* SUPERIMMINERE, v., *superimminere*; a *immine* pre de asupra, si de aci, a dominá prin attitudine sa : *castellulu superimmine cetatei*.

* SUPERIMMITTERE, (se conjuga ca v. *immittere*, si acestu-a ca *mittere*),

v., **superimmittere**; a *immitte* = aruncá in intru pre de asupra.

* **SUPERIMPENDENTE**, adj. part., **superimpendens**.

SUPERIMPENDERE, (se conjuga ca v. *impendere, pendere*), v., **superimpendere**; a *impende* = spendurá asupra, de susu.

SUPERIMPLERE, v., **superimplere**, a *implé* pre de asupra de mesura, a *implé forte*, cu corona, in câtu se si revérsa cu ce se imple : *se superimplura navile de apa*.

SUPERIMPONERE, (se conjuga ca v. *imponere, ponere*), v., **superimponere**; a *imponere* de asupra : *mare pétra superimpusera mormentului; se superimponeti una cataplasma*.

SUPERIMPOSITU, -a, adj. part. s. (d'in *superimponere*), **superimpositus**.

* **SUPERINCENDERE**, v., **superincendere**; a *incende* forte, preste totu.

* **SUPERINCIDENTE**, adj. part. pres., **superincidens**; care cade de susu, de asupra.

* **SUPERINCRESCERE**, (se conjuga ca v. *increscere, crescere*), v., **superincrescere**; a *crește* in ceva pre de asupra, a mai *increșce*.

* **SUPERINCUBANTE**, adj. part. pres. (d'in *superincubare*), **superincubans**; care *superincuba*.

* **SUPERINCUBARE**, v., **superincubare**; a *incubá* = a se culcá de asupra.

* **SUPERINCUMBERE**, (se conjuga ca v. *incumbere, cumbere*), v., **superincumbere**; a *incumbe* de asupra, a se lassá cu tota greutatea pre ceva sau cineva : *superincumbe voue grave detoria*.

SUPERINCURBATU, -a, adj. part., **superincurvatus**; *incurbatu* de asupra, pre de asupra.

* **SUPERINDICTU**, -a, adj. part. s. (d'in *superindicare*), **superindictus**; subst., **superindictum**; decretu pentru noua si extraordinaria impositione pecuniaria.

SUPERINDUCERE, (se conjuga ca v. *inducere, ducere*), v., **superinducere**; a *induce* de asupra, a trage de asupra : *a superinduce corpului pamentu; metaforice : superindusse cerului nueri, apoi sarenu si stelle*.

* **SUPERINDUCTICIU**, -tiu, -a, adj., **superinducticius**, -tius, (d'in *superinductu* de la *superinducere*): *frati spurii superinducticii*.

SUPERINDUCTU, -a, adj. part. s. (d'in *superinducere*), **superinductus**.

* **SUPERINDUERE**, v., **superinduere**; a *investi* pre de asupra.

* **SUPERINDUMENTU**, pl. -e, **superindumentum**; *vestimentu* de desupra.

SUPERINDUSSU, adj. part. s. (d'in *superinducere*), **superinductus**.

* **SUPERINDUTU**, -a, adj. part. s. (d'in *superinduere*), **superindutus**.

SUPERINFUNDERE, (se conjuga ca v. *infundere, fundere*), v., **superinfundere**; a *infunde* = versá pre de asupra : *a superfunde apa, vinu, miere*.

* **SUPERINFUNSU**, si *superinfusu*, -a, adj. part. s. (d'in *superinfundere*), **superinfusus**.

* **SUPERINGERERE**, (se conjuga ca v. *ingerere, gerere*), v., **superingerere**; a *ingere* = acumulá pre de asupra.

* **SUPERINGESTU**, -a, adj. part. s. (d'in *superingerere*), **superingestus**.

* **SUPERINIECERE**, (se conjuga ca v. *iniecare, iecere* = *jacere*), v., **superiniecere**; a *iniece* = *inieptá* de asupra : *a superiniece carnei pucinu pamentu, sterco agriloru*.

* **SUPERINIECTU**, -a, adj. part. (d'in *superiniecare*), **superinjectus**.

* **SUPERINSPECERE**, (se conjuga ca v., *inspecere, specere*), v., **superinspicere**; a *inspece* = *inspectá* si veghiá de susu, de de asupra.

SUPERINSTERNERE, (se conjuga ca v. *insternere, sternere*), v., **superinsternere**; a *insterne* = a *asterne* pre de asupra, a accoperi : *a superinsterne meseloru pandie albe bene laute*.

* **SUPERINSTILLARE**, v., **superinstillare**; a *instillá* = picurá pre de asupra : *a superinstillá lampei destullu oliu*.

* **SUPERINSTREPERE**, v., **superinstreperere**; a *instrepe* = *strepe* de asupra, de susu in diosu : *carrulu superinstrepe osseloru fracte si contrite alle cellui cadutu in rotele carrului*.

* **SUPERINSTRUCTU**, -a, adj. part. (d'in *superinstrugere*), **superinstructus**.

SUPERINSTRUERE = *superinstruere*, (se conjuga ca v. *instruere*, *struere* = *strugere*), v., *superinstruere*; a *instruere* de asupra; a *instruere* = acumulá unulu pre altulu : a *superinstruere ordini de vase in altitudine*.

* **SUPERINSULTANTE**, adj. part., *superinsultans*; care *superinsulta*.

* **SUPERINSULTARE**, v., *superinsultare*; a *insultá* = saltá de asupra, a saltá si calcá ceva pretotindine.

* **SUPERINTEGERE**, (se conjuga ca v. *integere*, *tegere*), v., *superintegere*; a *intege* = accoperí pre de asupra.

* **SUPERINTENDENTE**, adj. part. pres. s., *superintendens*, (compara si fr. *surintendant*); care *superintende*, 1. in genere : *superintendenti de selbele unui judeciu*; 2. in specie, a) inspectoriu de finantie; b) episcopu lutheranu; c) *superintendente militariu*.

* **SUPERINTENDENTIA**, s. f., (fr. *surintendance*); calitate, officiu de *superintendente* : *superintendenti'a militiei, finantielor, unei diocese lutherana*.

* **SUPERINTENDERE**, (se conjuga ca v. *intendere*, *tendere*), v., *superintendere*; a *intende* (*mentea*) *asupr'a unui ce, a inspectá* preveghia.

* **SUPERINTENTORIU**, -*toria*, adj. s., *superintentor*; care *superintende* = *inspecta*, preveghia; (vedi si *superintendente*).

* **SUPERINU** = *hyperinu*, -a, adj., (fr. *hypérin*), care sémina a *hyperia*, familia de crustacie amphipodi.

SUPERINUNDARE, v., *superinundare*; a *inundá* pre de asupra; metaforice: *acestu omu te superinunda cu vorbele selle*.

SUPERINUNGERE, (se conjuga ca v. *inungere*, *ungere*), v., *superinungere*; a *innuge* pre de asupra : a *superinunge oculii cu unu collyriu*.

* **SUPERINVEGERE**, (se conjuga ca v. *invegere*, *vegere*), v., *superinvehere*; a *invege* = induce pre de asupra, a mai presentá inco ceva pre longa celle arretate.

* **SUPERIODATU** = *hyperiodatu*, s. m., (fr. *hypérodote*), sare produssa prin

combinazionea acidului *hyperiodicu*, cu una base salificabile.

* **SUPERIODICU** = *hyperiodicu*, -a, adj., (fr. *hypérodique*), se dice despre unu oxacidu allu iodului.

* **SUPERIONICU** = *hyperionicu*, -a, adj., (fr. *hypéridien*) = *hyperiasticu*.

* **SUPERIORE**, adj. s., *superior*, (fr. *supérieur*); comparativu d'in *superu*, mai presusu, care prevale : *térra superiore, parte superiore a corpului, crescutulu e superiore totoru partiloru corpului; gradu superiore, positione superiore; studenti superiori sociiloru sci; talentu superiore, intelligentia superiore; ómeni superiori fricei, passio nei de argentu*; ca subst. *unu superiore, una superiore*, care e mai mare, care commanda si direge.

* **SUPERIORITATE**, s. f., (fr. *supériorité*); calitate, statu de *superiore* : *superioritatea rationei asupr'a celloru alte facultati alle omului; superioritate de talente, de poteri, de averi, de positione; superioritatea unei commune, unui monasteriu, unei administratione; superioritatea armelor si armatelor nostre; superioritatile ce tragemu in negociile nostre*.

* **SUPERIRRITATIONE**, s. f., (fr. *surirritation*); irritable prestes mesura, irritable morbida.

1. **SUPERJACERE**, (cu tonulu prece : *superjacere*), v., *superjacere*; a *jacé* de asupra.

2. **SUPERJACERE**, (cu tonulu preja : *superjacere*); v., *superjacere*; a *jace* de asupra, a arruncá de asupra.

* **SUPERJACTARE**, v., *superjactare*; intensivu de la 2. *superjacere*, a *jace* = aieptá de multe ori si cu potere, 1. in susu : a *suprajactá* si *jocá copillulu*; 2. de asupra : a *superjactá velentic ude pre foculu apprinsu*.

* **SUPERJACTIONE** = *superjectione*, *superiectione*, s. f., *superjectio*; actione de 2. *superjacere* : *superjactionea unui vestimentu pre umeri*; in specie, *superjectione* = *superiectione*, hyperbola, esaggerationea a lucrului prin vorbe : *superiectionile descépta adesea risulu*.

* **SUPERJACTU** = *superjectu*, *super-*

iectu, -a, adj. part. (d'in 2. *superjacere*), *superjactus* = *superjectus*; arruncatu de asupra, prestre celle alte.

* *SUPERJUMENTARIU*, -a, adj. s., *superjumentarius*; care e asupr'a *jumenteloru*, care preveghiédia *jumentele*.

* *SUPERLACRIMARE*, v., *superlacrimari*; a *lacrimá* asupr'a unui ce.

* *SUPERLATIONE*, s. f., *superlatio*; redicare in susu, inaltiare; in specie, a) essaggeratione retorica, *hyperbola*; b) gradu *superlativu* in formele de comparatione alle insemnarei adiectiveloru si adverbioru; vedi si *superlativu*.

* *SUPERLATIVU*, -a, adj., *superlativus*, (fr. *superlatif*); care se ridica la gradulu cellu mai inaltu, care arréta gradulu cellu mai inaltu; in specie unu adj. subst. adv. care indica gradulu cellu mai inaltu: *forte bonu*, *forte bene su superlative*; de regula leuatu ca subst. masc., *unu superlativu*, pl. -e: *cellu mai reu si cellu mai bonu su doue superlative*; inse *superlativu* ca adj. in espresionea: *su doue adiective superlative*; — *superlativulu* e: a) *relativu*, ca in locutionile: *cellu mai diligente d'in studenti*, *cea mai formosa cetate*, *celli mai celeri d'in callii nostri*, etc.; de unde se vede co *superlativulu relativu*, in limb'a nostra, se formédia cu coventele particulare: *cellu*, demonstrativu, si: *mai*, adverbium, pre candu in limb'a classica acellu-asi *superlativu* se face mai allessu cu terminationile *issimus* = *errimus*: *miser* = *miseru*, *miserrimus* = *cellu mai miseru*; *latus* = *latu*, *latissimus* = *cellu mailatu*; *prudens* = *prudente*, *prudensissimus*, etc.; éro *superlativulu nostru relativu* e analogu cu allu celloru altesorori: *cellu mai mare*, fr. le plus grand, it. il più grande; pentru adverbie intra, la noi, *ca* totu cu *mai*, si in celle alte sorori totu coventele applicate la adiective: *ca mai largu* = *largissime*, fr. le plus largement, it. il più largamente; — in cepu inse a se applicá si in limb'a vulgare forte desu *superlative*, ca: *illustrissimu*, *clarissimu*, *doctissimu*, *serenissimu*, etc., si de certu se voru applicá si ca adverbie: *prudensissime*, etc. — b) *superlativu absolutu*, care are, in tote limbele susu comparate,

modu de formatione analogá: *forte*, *prea mare* = *valde magnus*, *permagnus*, fr. *fort grand*, *très-grand*, *trop grand*, it. *troppo grande*.

* *SUPERLATU*, -a, adj. part. *superlatus*; elevatu, inaltiatu, redicatu forte susu.

* *SUPERLIME*, s. pl., *superlimine*, *superlimen*; *lime* de de supra, *lime superiore*: *fia-care usia are doue limine*, *intre cari cellu de susu e superlimele*; prov. *peno nu dai cu capulu de superlime*, *nu vedi limele*.

* *SUPERLINERE*, (se conjuga ca v. *linere*), v., *superlinere*; a *line* = unge pre de supra: *a superline nouvelle cu viscu*, *ca se se prenda passerelle*.

* *SUPERLITIONE*, s. f., *superlittio*, (d'in *superlitu* de la *superlinere*); actione de *superlinere*.

* *SUPERMANGANATU* = *hypermanganatu*, s. m., (fr. *hypermanganate*), sare produsa prin combinationea acidului *hypermanganicu* cu una base salificabile.

* *SUPERMANGANICU* = *hypermanganicu*, -a, adj., (fr. *hypermanganique*), se dice despre unulu d'in acidele *manganesiului*.

* *SUPERMEARE*, v., *supermeare*; a *meá* = merge pre de asupra.

* *SUPERMESA* = *hypermesa*, s. f., (fr. *hypermèse*), una corda la instrumentele de musica antica.

* *SUPERMETICU* = *hypermeticu*, -a, adj., (fr. *hypermétique*) = *superemeticu* = *hyperemeticu*.

* *SUPERMETRU* = *hypermetru*, s. m., (*ὕπερμετρος*) = *supercatalecticu* = *hypercatalecticu*.

* *SUPERMITTERE*, (se conjuga ca v. *mittere*), v., *supermittere*; a *mittere*, arruncá de asupra.

* *SUPERMOLYBDICU* = *hypermolybdicu*, -a, adj., (fr. *hypermolybdique*), se dice despre certe sari chymice cari au de base acidulu *molybdicu*.

SUPERMUNDIALE, adj., *supermundialis*; mai pre susu de *mundu* = lume, *supermundanu*.

* *SUPERMUNIRE*, v., *supermunire*; a *muní* de asupra, a accoperí.

* *SUPERNATARE*, v., *supernatare*;

a natá = *notá* pre de asupra : *plut'a supernatá apei*.

* SUPERNATE, adj., *supernas*, (d'in *supernu*); relativu la partea, la loculu, la regionea *superna* sau *superiore*, de térra *superiore*, etc. : *vinuri supernati, ventu supernate*.

* SUPERNATU, -a, adj. part., *supernatus*; 1. *nascutu* pre de asupra, pre longa altulu : *ulceri supernate*; 2. *nascutu* de susu, d'in ceru, nascutu in modu miraculosu.

* SUPERNATURALE, adj., (fr. *supernaturel*); mai pre susu de *naturale*, care trece, transcende poterile *naturei*, si de aci : *extraordinariu, singulariu : cause supernaturali, effectu supernaturale, veritatile religionei su supernaturali; desteritate supernaturale*.

* SUPERNEPHELISTU = *hypernephestu*, s. m., (*hypernéphéliste*), care se inaltia preste nueri; care se ocupa cu lucruri celesti.

* SUPERNITATE, s. f., *supernitas*; statu de *supernu* : *supernitateu supernitatiloru*.

SUPERNOME, s. m., (*supernomen*, fr. *surnom*); nome pre lóngha altu nome : *supernomele se da, de regula, dupo una calitate bona sau rea a omului supernominatu*.

SUPERNOMINARE, v., *supernominare*, (fr. *surnommer*); a mai dá unu nome, a dá cuiva unu *supernome*.

* SUPERNORMALE = *hypernormale*, adj., (fr. *hypernormale*), care trece preste *norma* = regul'a ordinaria.

* SUPERNU, -a, *supernus*, (d'in *super* = *supre*); care sta, se afla de asupra, susu, oppos. la *infernu* : *supernele parti alle corpului, capulu e supernu. in supern'a bolta a cerului*; si subst. *acerele se adventa in supernu, in superne*.

SUPERNUMERARE, v., (*supernumerare*); a numerá preste *numeru*; a fi preste *numeru*.

SUPERNUMERARIATU, s. m., (fr. *supernumerariat*); statu allu cellui *supernumerariu*, cumu si tempu câtu acellu-asi e *supernumerariu*.

SUPERNUMERARIU, -a, adj., *supernumerarius*, (fr. *surnuméraire*, v. fr. su-

pernuméraire); preste *numeru*, afora d'in *numeru* : *stipendiari supernumerari, degitu supernumerariu, officari supernumerari, óspete supernumerariu*.

SUPERNUTRIRE, v., (fr. *surnourrir*); a *nutri* in modu copiosu.

* SUPEROBDUCTU, -a, adj. part. (d'in *superobducere*), *superobductus*; *obdussu* = *obductu* pre de asupra : *mantellu superobductu*.

* SUPEROBRUERE, v., *superobruere*; a *obruere* = derimá de asupra, a aruncá de asupra.

* SUPEROBRUTU, -a, adj. part. s., (d'in *superobruere*); *superobrutus*.

* SUPEROCCIDENTE, adj. part. pres., *superoccidens*; care appune in urma, appune mai apoi.

* SUPEROCHA = *hyperocha*, s. f., *hyperocha*, (*ὑπεροχή*), escedentele unei summe.

* SUPEROGENIU = *hyperogeniu*, -a, adj., (fr. *hypérogène*), se dice despre licheni alle caroru corpuri reproductorie sunt inchise mai multe impreuna in acellu-asi tuberculu.

* SUPERODE = *hyperode*, adj., (fr. *hyperoïde*) = *saxifragu*.

* SUPERODONTE = *hyperodonte*, s. m., (fr. *hypérodon*), genu de cetacie d'in marea glaciale cari au doui denti essiti inainte.

* SUPEROPHARYNGIU = *hyperopharyngiu*, -a, adj., (fr. *hyperopharyngien*) = *peristaphylopharyngiu*.

* SUPEROSTOSE = *hyperostose*, s. f., (fr. *hypérestose*), escrescentia pre unu ossu.

* SUPEROXALATU, s. m., (fr. *suroxalate*), *oxalatu* in care intra mai multu acidu, de trei sau patru ori atâtu acidu câtu in *oxalatu* asiá nominatu.

* SUPEROXYDU, s. m., (fr. *suroxyde*); *oxydu* ce coprende mai multu *oxygeniu* de câtu se se pota combiná cu *acide*.

* SUPEROXYGENATIONE, s. f., (fr. *suroxygénatione*); cellu mai mare gradu de *oxygenatione*.

* SUPEROXYGENATU, -a, adj. part. (d'in *superoxygenare* = a *oxygená* in cellu mai inaltu gradu; fr. *suroxygéné*);

care e in cellu mai inaltu gradu *oxygenatu*.

* SUPEROXYGENESE, s. f., (fr. *sur-oxygénèse*); morbu attribuitu unei superabundentia de *oxygeniu* in economi'a corpului.

* SUPEROXYMURIATU = *hyperoxymuriatu*, s. m., (fr. *hypéroxymuriate*) = chloratu.

* SUPERPARHYPATA = *hyperparhypata*, s. f., (fr. *hyperparhypate*), terti'a corda a lyrei, dedicata Venerei.

* SUPERPARTICULARE, adj., *superparticularis*; care coprende unu numeru si pre de asupra inco câteva parti alicote alle acellui-asi : *numeri superparticulari*.

* SUPERPARTIENTE, adj. part. pres., *superpartiens*; in acellu-asi sensu cu cellu precedente : *numeri superpartiente*.

SUPERPELLE, s. f., (fr. *surpeau*); in sensulu coventului gr. *epiderme*.

* SUPERPENDENTE, adj. part. pres., *superpendens*; care *superpende* = spendura de asupr'a : *rapi superpendenti capitelloru celloru ce trecu*.

* SUPERPHLOGOSE = *hyperphlogose*, s. f., (fr. *hyperphlogose*), inflammatie in cellu mai mare gradu.

* SUPERPHRYGICU = *hyperphrygicu*, -a, adj., (fr. *hyperphrygien*), cu unu cartu mai susu de modulu *phrygiu*, term. de musica antica.

* SUPERPHOSPHATU, s. m. (fr. *surphosphate*); *phosphatu*, in care intra mai multu *acidu*, a nome, cu una data si una tertia, una data si medietate, de doue ori mai multu de câtu in sarea neutra correspondentă.

* SUPERPICTU, -a, adj. part. (d'in *superpingere*), *superpictus*.

* SUPERPINGERE, v., *superpingere*; a *pinge* pre de asupra, preste ce e *pinsu*.

* SUPERPLAUDERE, (se conjuga ca v. *plaudere*), v., *superplaudere*; a *plaudere* de asupra, pre ceva.

* SUPERPOLLUERE, v., *superpolluere*; a *pollue* de asupra, a *pollue* totu : a *superpollue* totu pamentulu, *tóta lumca*.

* SUPERPONDIU, pl. -e, *superpondium*; *pondu* mai mare.

SUPERPONERE, (se conjuga ca v. *ponere* = *punere*), v., *superponere*; (fr. *superposer*); a *pune* de asupra, a *impune*, 1. in genere : a *superpune unu vestimentu vechiu vestimentelloru noue*; a *superpune strate pre strate*, a *superpune opinionile selle opinionelloru altoru-a*; 2. in specie, a *pune*, aplicá unu medicamentu : a *superpune panticelui unu emplastru*; 3. metaforice, a) a *pune* in capulu unei administratione, a face mai mare : a *superpune unei provincia*, *unei armata*, *unei flotta*, *unui ministeriu pre cineva*; b) a preferi : *multi superpunu virtutei a-vuticle*; c) a *pune* dupo ceva, in urma, mai tardiu : *superpuneti placerei detori'a*.

* SUPERPOSITIONE, s. f., *superpositio*, (fr. *superposition*); actiune de *superponere*, si effectu produsu prin acésta actiune : *superpositionea stratelloru de pamentu terrenelloru*.

* SUPERPOSITU, -a, adj. part. (d'in *superponere*), *superpositus*; *strate superposite stratelloru*.

* SUPERPRENDERE, (se conjuga ca v. *prendre*), v., (fr. *surprendre*), *deprendre*; a *prende* de desupra, de susu, si de aci, a *prende*, appucá pre ne astep-tate, pre nesciute, pre nesentite, si asiá: a implé de mirare, a ammagi, etc.; vedi si *supprendere*.

SUPERRASU, -a, adj. part. (d'in *superradere*), *superrasus*; *rasu* de asupra, pre de asupra.

* SUPERRUERE, v., *superruere*; a *rue* = a arruncá, rapedi asupr'a cuiva.

* SUPERSAPERE, v., *supersapere*; a *sape* = a avé gustu forte bonu.

* SUPERSARE, s. f., (fr. *sursel*); nome genericu datu *oxysariloru* sau *sulfosariloru*, cari continu unu excessu de *acidu* sau de *sulfidu*, cumu si *sariloru haloidi* combinate cu *hydrocide* d'in corpulu *halogeniu* ce elle continu.

* SUPERSARCOSE = *hypersarcose*, s. f., (fr. *hypersarcose*), desvoltare excesiva a tessuterei cellularie in una parte a corpului.

SUPERSATURARE, v., (fr. *supersaturer*); *a saturá* prea tare, cu excessu, in modu excessivu, preste mesura.

* **SUPERSCANDERE**, v., *superscandere*; *a scande*—suí de asupra, a trece, intrece.

SUPERSCRIBERE = *superscriuere*, v., *superscribere*; *a scriue* de asupra: *in acestu manuscriptu multe su sterse, multe adausse, multe superscripte*.

SUPERSEDENTE, adj. part. pres., *supersedens*; care *supersiede*: *processe supersedenti*.

* **SUPERSEDENTIA**, s. f., (fr. *sur-séance*); statu de *supersedente*, cumu si tempulu câtu *supersiede*: *supersedenti* a *processului, ordinantia de supersedentia*.

SUPERSEDERE, v., *supersedere*, (fr. v. *superseder*, n. *surseoir*); *a sedé* de asupra, 1. proprie: *a supersedé callului, elephantului, asinului*; *a supersedé genucliloru sau genuclii cuiva*; 2. metaforice, a) *a sedé* mai susu, mai inainte, in capu, *a presedé*; b) mai allesu, a suspende, ammaná, lassá de una camu data pentru altu tempu, a intardiá, etc.: *a supersedé tote negociete, una delibératione, una sententia*; *a supersedé a vorbí de meritele reccomendatului*;—*a supersedé unei sententia, unei essecutione de sententia*.

* **SUPERSELENIATU**, s. m., (fr. *sur-séléuate*); *seleniatu*, in care intra *duplu acidu* pre longa *acidulu* ce intra in *sarea neutra* *correspondente*.

* **SUPERSELENITU**, s. f., (fr. *superséléuite*); *selenitu*, in care intra de doue sau de patru ori atátu *acidu*, câtu intra in *acea-asi sare neutra*.

SUPERSEMINARE, v., *superseminare*; *a seminá* pre de asupra, a *seminá* alta *sementia* preste cea *deja seminata*.

SUPERSEMINATORIU, -tória, adj. s., *superseminator*.

* **SUPERSENSIBILE**, adj., (fr. *supersensible*); care e mai pre susu de *sensuri*, care transcende *sensulu esternu*: *ce e supersensibile, se percepe cu rationea*.

SUPERSESSU, -a, adj. part. (d'in *supersedere*), *supersessus*.

* **SUPERILICATU**, s. m., (fr. *sur-silicate*); *silicatu*, in care *acidulu* e *multi-*

plu de cellu ce intra in *acea-asi sare neutra*.

* **SUPERISTERE**, v., *supersistere*; *a siste*—*a se pune* de asupra: *a supersiste una scandura*.

* **SUPEROLIDU**, -a, adj., (fr. *sur-solide*); mai multu de câtu *solidu*, forte *solidu*; in specie: *potentia algebrica supersolida* = *cart'a potentia*, de care geometrii presupunu co are una dimensioe mai multu de câtu *solidulu reale*.

* **SUPERSPERSU**, -a, adj. part. (d'in *superspergere*), *superspersus*; *spersu*, pre de asupra: *gemme supersperse cu stelle purpurie*.

* **SUPERSTAGNARE**, v., *superstagnare*; *a stagná* pre de asupra, a se versá si stá pre de asupra: *apele fluviului superstagna pre locuri vallose de longa ripe*.

* **SUPERSPLENALGIA** = *hypersplenalgia*, s. f. (fr. *hypersplénalgie*); violenta nevralgia a splenei.

* **SUPERSPLENOTROPHIA** = *hypersplenotrophia*, s. f., (fr. *hypersplénotrophie*); crescere considerabile a volumelui splenei.

* **SUPERSPLENOTROPHICU** = *hypersplenotrophicu*, -a, adj. (fr. *hypersplénotrophique*), relativu la *hypersplenotrophia*.

* **SUPERSTANNOSU** = *hyperstannosu*, -a, adj., (fr. *hyperstauneux*), se dice despre una sulfura ce produce stannulu.

SUPERSTARE, v., *superstare*; a stá de asupra: *statue superstau columneloru*; *leulu superstá taurului occisu*.

* **SUPERSTATUMINARE**, v., *superstatuminare*; *a statuminá* de asupra.

* **SUPERSTEARATU**, s. m., (fr. *sur-stéarate*); *stearatu* cu excessu de *acidu*.

* **SUPERSTENICU** = *hyperstenicu*, -a, adj., (fr. *hypersténique*), care contine *hyperstenu*.

* **SUPERSTENU** = *hyperstenu*, s. m., (fr. *hyperstène*), substantia minérale.

SUPERSTERNERE, v., *supersternere*; *a sterne* de asupra, a accoperi: *a supersterne podelle cu musaice*.

* **SUPERSTHENIA** = *hypersthenia*,

s. f., (fr. hypersthénie) = *hyperesthenia*.

* SUPERSTHENICU = *hypersthenicu*, -a, adj., (fr. hypersthénique) = *hyperesthenicu*.

SUPERSTILLARE, v., *superstillare*; a *stillá* de asupra : a *superstillá* *lampei oliu*.

* SUPERSTITARE, v., *superstitare*; 1. trans., a face *superstite*, a lassa in viétia, a conserva : *sprea superstitá regnulu*; 2. in a fi *superstite*, a remané in genere : *se cade ca fíliulu se superstite parentelui*.

* SUPERSTITUTE, adj. s., *superstes*, abl. *superstite*, (d'in *superstare* = *stare de asupra*, si *remanere in viétia* etc., 1. care sta de asupra, *presiede*, e mai mare, e superioare; 2. care sta aproape, presente, de facia, in facia, si in specie, marturu; 3. ca mai desu, care, dupo mortea cuiva, remâne in viétia, *super-viue*, remâne viu : *parenti superstiti filiiloru*; *candu, d'in contra, s'ar cadé ca filii se fia si se remána superstiti*; *cumu mai pote viue mamm'a superstite filiei?* *superstitii republicei* = *republicani superstiti republicei*.

* SUPERSTITIONE, s. f., *superstitio*, (d'in *superstare* = a *stá*, *remané in locu dupo ceva*, a remané longa ceva, in *stupore*, *angore*, *dorere*, etc., mai allessu, in ce se attinge de *morti* sau de ce e *divinu*, *religiosu*, si de aci) : 1. *credentia desérta*, *téma desérta*, *credentia orba*, etc., differite de : *tém'a religiosa*, de *religione*, de óra ce *superstitione* = *aberratione a mentei*, a *sentimentului religiosu* : *prcutii antici*, *augurii propagá* si *mantineá superstitionile in poporu*; *superstitionea e inimica religionei*; *mentile debilisi flacce su suppuise superstitionei*; metaforice, a) in sensu obiectiv, *superstitione* = obiectu de *téma*, de *spaima*; b) *superstitione* = *actu*, *practica d'in superstitione* : *superstitioni indiane*; *superstitioni popularie*, *superstitioni de caste*, de *classi sociali*; c) *superstitione* = *auguriu*, *profetia*, *presagiu mentionosu* : *a crede co treispredece la una mésa casiona mortea unui-a in cursulu annului, e stupi-*

da superstitione; d) *superstitione* = *essessu de essactitate*, de *diligentia*, *scrupulu*, *minutia*, etc. : *essactitatea correctionei frasei merge, la unii, peno la superstitione*.

* SUPERSTITIOSU, -a, adj., *superstitiosus*, (fr. *superstitieux*); plenu de *superstitione*, de *superstitioni* : *muliere superstiosa*, *barbati si mai superstitiosi*; *altu ceva e superstitiosu*, *altu ceva religiosu*; *ignorantia superstiosa*, *poporu superstitiosu*; *correctione si diligentia superstiose*.

* SUPERSTOMICU = *hyperstomicu*, -a, adj., (fr. *hyperstomique*), se dice despre insertionea *stamineloru* candu se afla de asupra *orificiului tubului calicelui*.

* SUPERSTRATEGU = *hyperstrategu*, s. m., (fr. *hyperstratège*), generalissimu la *byzantini*.

* SUPERSTRATU, -a, adj. part. (d'in *supersternere*), *superstratos*.

* SUPERSTRICTU, -a, adj. part. (d'in *superstringere*), *superstrictus*.

* SUPERSTRINGERE, v., *superstringere*; a *stringe* de asupra, in susu : a *superstringe laterile cu baltie*.

* SUPERSTRINSU, -a, adj. part. (d'in *superstringere*), *superstrictus*.

* SUPERSTRUCTU, -a, adj. part. (d'in *superstruere* = *superstrugere*), *superstructus*.

* SUPERSTRUCTURA, s. f., (fr. *superstructure*); *structura pre de asupra*, *structura superflua*.

* SUPERSTRUERE = *superstrugere*, v., *superstruere*; a *strue* = *struge* de asupra, pre de asupra : *ce superstrugeti, va cadé*.

* SUPERSTYLICU = *hyperstylicu*, -a, adj., (fr. *hyperstylique*), se dice despre insertionea *staminiloru* candu se afla pre *contornulu ovariiului de diosu*.

* SUPERSUBSTANTIALE, adj., (fr. *supersubstantiel*); care e mai presusu de veri-ce *substantia* : *fientia supersubstantiale*.

* SUPERSULFARSENIIATU, s. m., (fr. *sursulfarséniate*); *sulfarseniatu* cu *essessu de acidu de sulfidu arsenicu*.

* SUPERSULFARSENITU, s. m.,

(fr. sursulfarsenite); *sulfarsenitu* cu es-
cessu de *sulfidu arseniosu*.

* SUPERSULFATU, s. m., (fr. sur-
sulfate); *sulfatu*, in care intra de doue
ori atâtu *acidu*, câtu intra in acea-asi
sare neutra.

* SUPERSULFOMOLYBDATU, s.
m., (fr. sursulfomolybdate); *sulfomolyb-
datu* cu escesu de *sulfidu*.

* SUPERSULFOTUNGSTATU, s.
m., (fr. sursulfotungstate); *sulfotung-
statu* cu escesu de *sulfidu*.

* SUPERTARTRATU, s. m., (fr. su-
pertartrate); *tartratu* ce contine de doue
ori atâtu *acidu*, câtu contine acea-asi
sare neutra.

* SUPERTASSARE = *supertaxare*,
v., (fr. supertaxer); *a tassá* = *taxá* pre
de asupra, prea multu, prea susu : *ati
supertassatu comestibilile ordinare*.

* SUPERTECTU, -a, adj. part., (d'in
supertegere), *supertectus*.

* SUPERTEGERE, v., *supertegere*; *a
tege* = *coperí* pre de asupr'a altui coperi-
mentu : *a supertege cas'a cu frondi*.

* SUPERTELLURATU, s. m., (fr. su-
pertelluré); *telluratu* cu escesu de *acidu*.

* SUPERTERRENU, -a, adj., *super-
terrenus*; care sta, se afla mai susu de
terra = pamentu.

* SUPERTERTIU, -a, adj., *super-
tertius*; care sta in relatieoué numerica
de *patru cotra trei* : *numeru superter-
tiu* = 4 : 3.

* SUPERTHYRIU = *hyperthyriu*, s.
m., *hyperthyrium*, (ὕπερθύριον); partea
superiore a unei porta, terminu de ar-
chitectura.

* SUPERTIMU = *hypertimu*, -a, adj.,
(ὕπερτιμος), *superonoratu*, titlu ce se da
patriarchului.

* SUPERTITANATU, s. m., (fr. sur-
titanate); *titanatu* cu escesu de base.

* SUPERTONDERE = *supertundere*,
v., *supertondere*, (fr. surtondre); *a tonde*
pre de asupra, *a tonde* partea de susu a
periloru, fireloru de pre pelle, etc.

* SUPERTONICU = *hypertonicu*, -a,
adj., (ὕπερτονος), *prea incordatu*.

SUPERTRAGERE, v., *supertrahere*;
a trage pre de asupra : *a supertrage grape
dentate pre aratura*.

* SUPERTRIPARTIENTECARTU, -
a, adj., (fr. surtripartientequarte); care
espreme relationea sau rationea cea mai
pucinu ecale intre doui termini nume-
rici, d'in cari unulu coprende d'in cellu
altu *un'a si trei carte* : *numeru super-
tripartientecartu*.

* SUPERTROPHIA = *hypertrophia*,
s. f., (fr. hypertrophie), *creștere escen-
siva a tesuturii organeloruu*.

* SUPERTROPHICU = *hypertrophi-
cu*, -a, adj., (fr. hypertrophique), care
are caracteriulu de *hypertrophia*.

SUPERTUNGSTATU, s. m., (fr. sur-
tungstate); *tungstatu* ce coprende de
doue ori atâtu *acidu*, câtu esiste in a-
cea-asi *sare neutra*.

SUPERU, -a, adj., *superus* = *super*,
care sta, se afla susu, in susu, oppositu
la *inferu*, 1. positivu, a) in genere :
divi superi si dive supere, prov. *peno nu
dai cu capulu de limele superu, nu vedi
limele inferu allu usiei*; b) in specie,
α) *superii* : α') *divii superi, ai cerului*;
β') *divii pamentului, omeni mari si poten-
ti : magnati, potentati, etc., superii su su-
perbi, despoti, tyrannici*; β) *superu*, in op-
pos. cu *inferu*, care e d'in acésta lume, pre-
cumu *inferu* = d'in cea lume : *lumea su-
pera, aurele supere, lucea supera; pre
longa dorerile infere am uitatu indata
dorerile si amaruri supere*; 2. compara-
tivu cu forma classica, destullu de bene
si desu usitatu in limb'a de astadi : *su-
periore* = *superior*, de mai susu, mai pre-
susu, etc.; (vedi *superiore* la artiel. in
parte; asiá si subst. *superioritate*); 3. su-
perlativu cu doue forme classice, des-
tullu de bene intrate astadi si in limb'a
vulgare, a) *supremu*, -a = *supremus*,
(fr. suprême), cellu mai de susu, cellu
mai inaltu, forte de susu, forte inaltu,
si de aci : cellu mai d'in urma, ultimu,
estremu, etc., α) proprie : *supremele
culmine alle montiloru, suprem'a rupe,
suprem'a bolta, supremulu sore, supre-
mele stelle*; β) metaforice, α') dupo tempu
sau dupo successione, ultimu, extremu :
α') in genere : *appusulu sorelui e su-
premulu tempu allu dillei; a pune su-
prem'a mâna la opulu de poesia*; b') in
specie, ultimu, extremu in viétia :

*diu'a suprem'a a omului e diu'a de morte; asiá si : suprem'a óra, déro si : suprem'a óra a unei urbe, a unui imperiu; a unui regnu, cu suprema limba; supremu sarutatu, supreme datoric contra repausatu; suprem'a volentia a testatoriului; supremele relicie alle mortului; β') dupo gradu, dupo potere, valoare; cellu mai inaltu, cellu mai mare, mai potente, mai bonu, mai distinsu, etc. : potestatea suprema, felicitatea suprema, benele supremu, capulu supremu allu statului, allu armatei; fientia suprema, virtuti supreme, voluptatea, formose-ti'a in supremulu gradu; — de aci si : suprematia, s. f., (fr. *suprématie*), gradu, statu de supremu, α) in genere : supremati'a talentului, virtutei; supremati'a unei ordine, unei casta in statu; supremati'a avutiloru si avutiei, β) in specie : supremati'a unui statu asupr'a altoru state, supremati'a unui rege asupr'a altoru regi si principi; pretens'a suprematia a Turcici asupr'a Romanici; supremati'a legitima e a suveranului unei terre independente si autonoma; — totu supremu, si supremitate, s. f., *supremitas*, statu, gradu de supremu, in sensu mai largu de câtu allu formei supremati'a : sepultur'a e onorea supremitatei vietiei; supremitatea virtutei, supremitatea capului statului; — b) *summu*, -a, *summus*, (d'in *sup-ímu*, *sup-nu*), cellu mai de de asupra, cellu mai de susu, cellu mai inaltu, extremu, etc., α) proprie : *capitanulu. cu cé'ta sea, occupá summ'a culme a montelui; a atacá summ'a positione a inimicului; summele creste alle Carpatiloru; β) metaforice, α')* dupo tempu si dupo successione, cellu d'in urma, ultimu, extremu : *veni summ'a nópte a Iliului, venira summele dille alle regnului, cadù pre noi summ'a calamitate; β')* dupo gradu, dupo demaitate, meritu, valoare, etc., cellu mai inaltu, cellu mai distinsu, forte inaltu, forte mare, forte potente, forte distinsu, etc. : *summulu poetu, summii pictori, summulu cetatianu, summii barbati d'in ordinea callariloru; summa intelligentia, summe talente, summe calitati, summii magistrati, summe matrone;**

*summulu bene, summulu reu, summ'a dorere; summ'a protestate; de aci, ca subst. reale, a) m. *summu-lu* = crescutulu, extremitatea, partea cea mai de susu, (compara si fr. *sommet*) : *summulu montelui, arborelui, pilastrului, statuei, capului, benelui; b) fem., α) *summa* = *summa*, (vedi in parte : *summa* si derivate d'in acesta forma; vedi asemenea si : *summitate*, etc.)**

* SUPERUMANU, -a, adj., (fr. *superhumain*); care e mai pre susu de omu, de umanitate : *principesse superumane si celesti; bonitate superumana, scientie si potentie superumane.*

* SUPERUMERALE, adj. s., *superhumeralis*, -e, (fr. *superhuméral*); care e sau sta asupr'a umerului; *vena superumerale*; ca subst. f. reale, *superumerale-a*, a) vestimentu de umeri, ce copere umerii si parti vecine cu umerii; b) vestimentu sacerdotalu pentru umeri : *omophoriu*, mai vertosu, allu sacerdotelui ebreescu.

* SUPERVACANIU, -a, adj., *supervacaneus*, de prisosu, superfluu, cu totulu desertu si inutile : *supervacanie vase, vorbe; supervacaniu coventu.*

* SUPERVACARE, v., *supervacare*; a fi mai presusu de *vacuu*, a fi cu totulu desertu, inutile, de prisosu : *supervaca mai multe covente intre cincii alle acestei frase.*

* SUPERVACUU, -a, adj., *supervacans*; mai pre susu de *vacuu*, cu totulu *vacuu*, cu totulu desertu, superfluu, inutile, etc. : *supervacue vorbe, supervacua labore, supervacuu vasu, supervacue temeri, supervacui passi, supervacue appucature.*

* SUPERVADERE, v., *supervadere*, a *vade* = *passi*, trece pre de asupra : a *supervade murii, obstacele.*

* SUPERVAGANIU, -a, adj., *supervaganeus*; mai multu de câtu *vagu*, forte *vagu* : *spusete supervaganie, ámbletu supervaganii; voce supervagania, care nu canta, nu spune nemica.*

* SUPERVAGARE, v., *supervagari*; a *vagá* preste mesura : *mentile vostre supervaga in tote; acésta vitia supervaga.*

* SUPERVANADATU, s. m., (fr.

survanadate); *vanadatu* cu excessu de base.

*SUPERVECTARE, v., *supervectari*, intensivu d'in *supervegere*; a carrá pre de asupra; pre jumentu, carru, etc., si a carrá cu diligentia; si reflex. *a se supervectá*.

*SUPERVEGERE, v., *supervehere*, *supervehi*; a *vege* = duce, carrá de asupra, pre jumentu, pre carru, pre nave, etc.; si reflex. *a se supervegé* = a se carrá, duce cu celeritate.

*SUPERVEGLARE = *superveghiare*, v., (*supervigilare*, fr. *surveiller*); a *veglá* asupra, a *veglá* cu mare attentione; in specie, a *veglá* ca mai mare pre inferiori, a *preveglá* copilli, etc.

SUPERVENIRE, v., *supervenire*, (fr. *survenir*); a *vení de asupra*; 1. a *vení* pre de asupra, a se adauge; 2. a *vení* de susu, a *vení* neasteptatu.

*SUPERVIVOSITE = *hypervinosite*, s. m., (fr. *hypervinosite*); predominantia a systemei vinose in organismu.

*SUPERVIVERE = *superviuere*, v., *supervivere*, (fr. *survivre*); a *vive* = *viue* dupo cineva: a *supervive* filiiloru sei; in genere: *capitanulu supervisse acellei batalia trei dieci de anni*; *supervivu siesi celli ce si perdu sentirile si mentile*.

*SUPERVOLARE, v., *supervolare*; a *volá* = sborá pre de asupra: *passerea supervola tota marea*.

*SUPERVOLITARE, v., *supervolitare*; iterativu d'in *supervolare*, a sborá continuu pre de asupra: *supervolita biét'a passere cuibulu pulliloru sei rapiti*.

*SUPERVOLVERE, v., *supervolvere*; a *volve* de asupra: *supervolvu petre preste petre*.

*SUPERZOODYNAMIA = *hyperzoodynamia*, s. f., (fr. *hyperzoodynamie*); crescere excessiva a activitatei vitale.

*SUPERZOODYNAMICU = *hyperzoodynamicu*, -a, adj., (fr. *hyperzoodynamique*), relativu la *hyperzoodynamia*.

*SUPIA, s. f., specia de *polypi*.

*SUPINALE, adj., *supinalis*; relativu la *supinu* ca subst.: *forme supinali*, limb'a nostra arc mai pentru tote verbele cellu *micinu* doue forme *supinali*; n speciale: *Joue supinale*, restornatoriu.

*SUPINARE, v., *supinare*; a face *supinu*, a restorná cu faci'a in susu: *intende mânule supinate*; a *supiná* pre toti cu câti *luptu*; a *supiná* sulcii; a *supiná* nasulu dupo odore.

*SUPINATIONE, s. f., *supinatio*, (fr. *supination*); actione de *supinare*: *supinationea mânuloru*, *stomacului*; *supinationea morbosului* pre unu *patu*.

*SUPINATORIU, -tória, adj. s., (*supinator*, fr. *supinateur*); care *supina*: *supinatoriulu adversariului*; in specie: *musculi supinatori*; si absol. *supinatoriulu majore*, *supinatoriulu minore*.

*SUPINATU, -a, adj. part. s. (din *supinare*), *supinatus*.

*SUPINITATE, s. f., *supinitas*; statu de *supinu*: *insul'a Planasi'a se chiamá asiá dupo supinitatea sea*; *supinitatea mânuloru*.

*SUPINU, -a, adj. s., *supinus* (d'in sup de la *super*; compara *summu* = *supmu*, si affinele gr. *ὑπιος* d'in *ὑπ* de la *ὑπέρ*); intorsu in susu, plecatu, intorsu, pusu cu faci'a in susu, restornatu pre dosu, pre spate, 1. proprie, a) in genere: a *implorá* cu mânule *supine*; *superbií âmbra cu frontea*, *cu nasulu supinu*; *cu faci'a supina*, *cu capulu supinu*; b) in specie, α) *supinu* = care merge de a indosele, de a inderetele, care procede inderetu: *fluviele appucara cursu supinu*; β) *supinu*, despre locu, plecatu, inclinat, intensu: *colline supine*, *cósta de monte supina*, *supina valle*, *supine vinie*; 2. metaforice, a) *supinu* = intensu a lene, jacundu pre spate, lenosu, inerte, languidu; *otiosi si supini scriptori*, *mente supina*, *lassia si supina ignorantia*; b) *supinu* = inclinat de superbia: *cu capulu supinu*; *calca supini*, *mergu cu nasulu supinu*; c) ca s. m. reale, *supinulu* (subintellege *verbulu supinu*), care, in classie'a, nu e de câtu unu substantivu aproape indeclinabile, avendu numai doue flessioni, in sensu verbale, si trecutu si in limb'a nostra in amendoue sensurile: α) sensu activu: *essiti la venatu* = *exite venatum*; β) passivu: *lusioru de tonsu* = *levis tonsu*; γ) cautata inse se observâmu inco: α') *supinulu* are, in amendoue limbe, douele forme:

tum si sum, cumu : coctum si tonsum = coctu sau coptu si tonsu sau tunsu, de la verbele : coquere, = cocere, tondere = tondere; aceste-a inse, cumu s'a vedutu susu, au, in limb'a classica, form'a scambata pentru passivu : levis coctu, tonsu; éro la noi, in acestu casu, se punu *supinele* totu in form'a activa, si numai prep. *de* espreme sensulu passivu : *liu-sioru de coptu, de tonsu*, cari constructioni potu inse fi si active, cumu appare de una parte d'in frasila cu sensu passivu : *carne de friptu, oua de fertu*, si de alta parte cu sensu activu : *carboni de friptu carne, vasu de fertu oua*; β') in amendoue limbele fia-care *supinu* e unu substantivu, in classic'a declinatu in tote formele, éro in vulgarea cu prepositioni casuali sau cu articlu si casuri articulate : *auditu-lu* = *anditus*, *processu-lu* = *processus*, etc.; γ') totusi in limb'a vulgare *supinulu* are applicatiune mai larga de câtu in cea classica : *arte de crescutu, de educatu copilli*, nu se pote traduce prin *supinulu* classicu, ci prin alte constructioni cu : *liberorum educandorum ars*; δ') in fine mai greu e de decisu, déco *supinele* : *laudatu* = *laudatum*, *aratu* = *aratum*, *ruptu* = *ruptum*, etc., in frasi ca : *eu am laudatu, voi nu ati laudatu*, etc., au se se considere ca *supine* in sensulu classicu, sau ca participie leuate invariabile; déro, desí inco su multe de dissu, cauta se ne marginimu.

* SUPOBASE = *hypobase*, s. f., *hypobasis*, (ὀπόβασις), postamentu pre care sta unu monumentu.

* SUPOBLASTU = *hypoblastu*, s. m., (fr. *hypoblaste*; din ὀπό si βλαστός), corpu carnosu continuu in foss'a perispermului gramineeloru.

* SUPOBOLE = *hypobole*, s. f., *hypobole*, (ὀποβολή), figura de retorica, nominata si *subiectione* sau *anticipatione*.

* SUPOBRANCHIU = *hypobranchiu*, -a, adj., (fr. *hypobranche*), care are *branchie* sub corpu; si subst. pl. *supobranchie*, familia de mullusee gasteropodi.

* SUPOCALICIA = *hypocalicia*, s. f., (fr. *hypocalicie*), stare a planteloru cu calicele sub ovariu.

* SUPOCALYPTU = *hypocalyptu*, s. m., (fr. *hypocalypte*), nomele unui arbustu care se afla la capulu Bonei-Sperantie.

* SUPOCARPU = *hypocarpu*, s. m., (fr. *hypocarpe*), parte a plantei pre care sta fructulu.

* SUPOCATHARSIA = *hypocatharsia*, s. f., (fr. *hypocatharsie*), purgatione insuficiente, terminu de medicina.

* SUPOCAUSTU = *hypocaustu*, s. m., *hypocaustum*, (ὀποκαυστον), cuptoriu subterranu care incaldesce camerele de susu, applicatu la therme.

* SUPOCHERIDE = *hypocheride*, s. f., (fr. *hypochéride*), una planta, genu de cioracie.

* SUPOCHILU = *hypochilu*, s. m., (fr. *hypochile*, d'in χείλος = labru), partea inferiore a subligaclului orchidieloru.

* SUPOCHONDRIA = *hypochondria*, s. f., *hypochondria*, -orum, (ὀποχόνδρια), *præcordia*, partile laterali alle regiunei superioare a pantecelui; — morbu, sufferentia ascunsa sub apparentia de sanetate; — de aci adj. *supochondriacu* = *hypochondriacu*, si *supochondriale* = *hypochondriale*.

* SUPOCHTHONIU = *hypochthoniu*, -a, adj. s., (ὀποχθόνιος), subterranu, se dice despre divinitatile infernali alle anticiloru.

* SUPOCHYMA = *hypochyma*, pl. *mate*, *hypochyma*, (ὀπόχυμα), si *supochyse* = *hypochyse*, s. f., *hypochysts*, (ὀπόχυσις), *suffusio oenlorum*, albétia la oculi.

* SUPOCISTA = *hypocista*, s. f., *hypocisthis*, (ὀπόκισθις si ὀπόκιστις), una planta parasita, *asarum hypocistis*, Linn.

* SUPOCOPHOSE = *hypocophose*, s. f., (fr. *hypocophose*, d'in ὀπόκωφος = camu surdu), surditate in unu gradu mai micu.

* SUPOCORIASE = *hypocoriase*, s. f., *hypocoriasis*, (ὀποκορίασις), unu morbu sub pupill'a oculului la vite.

* SUPOCORISMA = *hypocorisma*, pl. *mate*, *hypocorisma*, (ὀποκόρισμα), *demiutivum*, term. de grammatice.

* SUPOCRANIU = *hypocraniu*, -a, adj., (fr. *hypocrâne* si *hypocranten*), care se afla sub *craniu*.

* SUPOCRASE = *hypocrase*, s. f., (fr. *hypocras*, d'in κρασις = mistura),

specia de licore de vinu cu saccharu, cu scortisiora, etc.

* SUPOCRISIA = *hypocrisia*, s. f., *hypocrisis*, (ὕποκρισις), simulatione, imitatione, mai allessu imitatione fortiata a virtutei, a pietatei; affectatione de virtute, de pietate, faciaria.

* SUPOCRITICU = *hypocriticu*, -a, adj., (ὕποκριτικός), relativu la *hypocrisia* si la *hypocritu*.

* SUPOCRITISMU = *hypocritismu*, s. m., (fr. *hypocritisme*), systema de *hypocrisia*.

* SUPOCRITU = *hypocritu*, s. m., *hypocrites*, (ὕποκριτής), simulatoriu, imitatoriu, mai allessu imitatoriu fortiatu care affecta virtute, pietate; faciariu.

* SUPOCYSTOTOMIA = *hypocystotomia*, s. f., (fr. *hypocystotomie*), taliatura perineale, term. de chirurgia.

* SUPODACTYLU = *hypodactylu*, s. m., (fr. *hypodactyle*), partea de sub degetele petiorului unei passere.

* SUPODERMU = *hypodermu*, -a, adj., (fr. *hypoderme*, da la δέρμα = pelle), care cresce sub epidermea planteloru.

* SUPODIACONU = *hypodiconu*, s. m., *hypodiconus*, (ὕποδιάκονος), subdiaconu.

* SUPODIAZEUXE = *hypodiazeuxe*, s. f., (fr. *hypodiazeuxis*), intervallu de cinta intre primulu si tertiulu tetracordu, term. de musica antica.

* SUPODICARPIU = *hypodicarpiu*, -a, adj., (fr. *hypodicarpé*), care are doue ovarie infere, term. de botanica.

* SUPODIDASCALU = *hypodidascalu*, s. m., *hypodidascalus*, (ὕποδιδάσκαλος), subinvetiatoriu.

* SUPODORICU = *hypodoricu*, -a, adj., (ὕποδωριος), subdoricu, term. de musica antica.

* SUPODRYE = *hypodrye*, s. f., (fr. *hypodrys*, d'in δρῶς = cerru), specia de bureti comestibili care cresce pre longa cerri.

* SUPODYMA = *hypodyma*, pl. -mate, *hypodyma*, (ὕποδυμα), involucru lu intestineloru d'in intrulu peptului.

* SUPOGASTRICU = *hypogastricu*, -a, adj., (ὕπογάστριος), relativu la *hypogastru*.

* SUPOGASTRU = *hypogastru*, s. m., (ὕπογάστριον, fr. *hypogastre*), partea inferiore a pantecelui.

* SUPOGESU = *hypogesu*, s. m., *hypogeson*, (ὕπόγεισον, fr. *hypogèse*), specia de érba care cresce pre coperimentulu caseloru.

* SUPOGEU = *hypogeu*, s. m., *hypogaeum*, (ὕπόγειον), locu subterraniu, bolta subterranea.

* SUPOGLOSSA = *hypoglossa*, s. f., *hypoglossa*, (ὕπόγλωσσον), unu micu arbustu, *ruscus hypoglossum*, Linn.

* SUPOGLOTTIA = *hypoglottia*, s. f., (fr. *hypoglottie*), glandula care cresce sub limba.

* SUPOGLOTTIDE = *hypoglottide*, s. f., (ὕπογλωττίς), inflammatione a partei inferiore a limbei.

* SUPOGNATHIA = *hypognathia*, s. f., (fr. *hypognathie*), monstruositate de unu capu rudimentariu pre falc'a inferiore.

* SUPOGRAPHICU = *hypographicu*, -a, adj., (fr. *hypographique*), indicativu, summariu.

* SUPOGYNU = *hypogynu*, -a, adj., (fr. *hypogyne*), care se insere suptu ovariu.

* SUPOLAMPRU = *hypolampru*, -a, adj., (fr. *hypolampre*), care lucesce de desuptu.

* SUPOLEONE = *hypoleone*, s. m., (fr. *hypoléon*), genu de insecte diptere.

* SUPOLEPIDE = *hypolepide*, s. f., (fr. *hypolépide*), una planta care cresce la capulu Bonei-Sperantie.

* SUPOLEPSE = *hypolepse*, s. f., (fr. *hypolepsis*), una planta parasita care cresce la capulu Bonei-Sperantie.

* SUPOLEUCU = *hypoleucu*, -a, adj., (ὕπόλευκος, fr. *hypolenque*), albu pre de desuptu.

* SUPOMNEMA = *hypomnema*, pl. -mate, *hypomnema*, (ὕπομνημα), notitia, escerptu d'in unu auctoriu.

* SUPOMOCHLIU = *hypomochliu*, s. m., *hypomochliu*, (ὕπομόχλιον), sustinulu sau rédimulu unui vecte.

* SUPOMONE = *hypomone*, s. f., *hypomone*, (ὕπομονή), sustentatio, intardiarea cu ide'a principale in vorbire,

spre a supprende pre auditori, terminu de retorica.

* SUOPHORA = *hypophora*, s. f., *hypophora*, (ὕποφορά), obiectione d'in partea adversariului, term. de retorica.

* SUOPHTHALMIA = *hypophthalmia*, s. f., (fr. *hypophthalmie*), inflammatie a partii inferioare a ochiului.

* SUPOPODIU = *hypopodiu*, s. m., *hypopodion*, (ὕποποδιον), podu, podella, poditura.

* SUPOSTASE = *hypostase*, s. f., *hypostasis*, (ὕποστασις), proprie substantia, dero si personalitate si persona.

* SUPOSTATICU = *hypostaticu*, -a, adj., (ὕποστατικός), relativu la substantia, la personalitate; relativu la unirea deunitatii cu natur'a umana.

* SUPOTAURIU = *hypotauriu*, s. m., *hypotaurium*, (ὕποταύριον), loculu d'intre collie si curu.

* SUPOTENUSA = *hypotenusa*, s. f., *hypotenusa*, (ὕποτείνουσα), laturea opusa unghiului dreptu in unu triunghi dreptunghi.

* SUPOTHECA = *hypotheca*, s. f., *hypotheca*, (ὕποθήκη), lucru pusu ca garantia pentru assecurarea unui dreptu, garantia reale.

* SUPOTHECARIU = *hypothecariu*, -a, adj., *hypothecarius*, relativu la *hypotheca*: *creditoriu hypothecariu*.

* SUPOTHESE = *hypothese*, s. f., (*hypothesis*, ὑπόθεσις), suppositie.

* SUPOTHETICU = *hypotheticu*, -a, adj., *hypotheticus*, (ὕποθετικός), suppositiv, conditionale.

* SUPOTRACHELIU = *hypotracheliu*, s. m., *hypotrachelium*, (ὕποτραχήλιον), partea inferioare a collului; in architectura, partea columnei d'intre anellu si capitellu.

* SUPOTRIMMA = *hypotrimma*, s. f., *hypotrimma*, (ὕποτριμμα), una supra compusa d'in diverse ingredientie cari ascutu gustulu.

* SUPOZEUGMA = *hypozeugma*, pl.-mate, *hypozeugma*, (ὕπόζευγμα), conjunctiea mai multoru subiecte cu unu predicatu care vine numai la finitulu propositionei, figura de retorica.

* SUPOZOICU = *hypozoicu*, -a, adj.,

(fr. *hypozoïque*), se dice despre terrene inferioare celloru ce coprendu reste de animalii.

* SUPPACTU, -a, adj. part. (d'in *suppingere*), *suppactus*.

* SUPPEDAGOGU = *subpedagogu*, -a, s. pers., *suppaedagogus*; *pedagogu* suppusu altui *pedagogu*.

* SUPPALLIDU = *subpallidu*, -a, adj., *suppallidus*; camu *pallidu*.

* SUPPALPARE = *subpalpare*, v., *suppalpare*; a *palpa* incetisioru; a lingusii delicatu, pre departe: a *suppalpa* cu dulci, cu jocarelle, cu ornamente.

* SUPPARARE, v., *supparare*; 1. (d'in *suppare*), a face *suppare*, a mai ecalá, asseminá; 2. (d'in *sub-parare*), a *para* sub ceva sau cineva, a accomodá, adaptá.

* SUPPARATURA, s. f., *supparatura*; actie si effectu de a *supparare* sub 2.

* SUPPARE, adj., *suppar*, (d'in *subpare*); mai *pare*, aproape *pare*, assemine: *suppari de etate*.

* SUPPARU, s. m., *supparum*; 1. vestimentu de linu, specia de camésia; 2. micu velu de nave ce se pune la cartulu de inainte.

* SUPPEDANIU, -a, adj. s., *suppedaneus*; ca s. m., *suppedaniulu* = *scabellu*, *scannellu* ce se pune sub petiore,

* SUPPEDITARE, v., *suppeditare*: (probabile in locu de *suppetitare*, vedi *suppetere*), 1. a fi in destullu, a abundá: *fonti si fontane suppedita pre acollo*; *décone suppedita tempulu*, *vieti'a*, *vomu face tote ce doriti*; *mi suppedita a dice asiá*; si trans., a dá in destullu, a destullá, a dá cátu adjuge, a procurá in modu copiosu: a *suppeditá armatei gráne si lemne*, *fugariloru perfugiu*, *amiciloru ospetie si spectacle*; 2. metaforice, a) a abundá, a avé, a fi avutiosu: *de tote suppeditámu*, *numai de volia bona nu suppeditámu*; b) a essiste in destulla copia: a *si pará*, *procurá tote cáte suppedita la victu si la cultu*.

* SUPPEDITATIONE, s. f., *suppeditatio*; actie si effectu de *suppeditare*: *suppeditatione de gráne armatei*.

* SUPPEDERE, v., *suppedere*, (d'in

sub-pedere); a pede pre ascunsu, incetu, fora sonitu.

SUPPERARE, v., offendere, laedere, irritare, vexare; a face cuiva neplacere, a offensa, a vettema cu vorb'a sau cu fapt'a, a irrita, a vessa pre cineva : *nu se covine a suppera pre omeni; vecinulu me suppera cu vorb'a si cu fapt'a; acestu omu nu vorbesce cu nemine fora a lu suppera; incetati de a ne mai suppera; amiculu se nu suppere, ci se appere pre amicu; copillii se nu suppere pre parenti; prea multa mancare suppera, vettema; refl. a se suppera, a lua in nome de reu, a se menia : m'am supperatu forte candu amu auditu acelle vorbe nedemne d'in gur'a lui; amiculu se suppera de cea mai mica attingere; se nu ve supperati deco ve spunu addeverulu.*

SUPPERATIONE, s. f., offensio, vexatio, molestia, aegritudo, dolor, ira, iracundia; actione de supperare, offensione, offensa, vessatione, vettemare, meniare, interritare : *supperationile ce ne provinu de la amici ne amarescu anim'a; nu pucini potu sufferi supperationi fora a se interrita; tote supperationile descapta sentimentulu de vindicta; pentru atari supperationi se decide omulu a face cea ce n'ar fi cogitatu in victi'a sea.*

SUPPERATIOSU, -a, adj., irritabilis, iracundus, aeger, acerbus, morosus; suppusu supperationei, irritabile, iracundu, morosu : *mai toti betranii su supperatosi; ellu e asiá de supperatosu in catu forte cu greu poti conversa cu densulu.*

SUPPERATORIU, -toria, adj. s., offendens, vexans, molestans, nocens, affligens, dolore afficiens; care suppera : *omu supperatoriu, visite supperatorie; animali supperatorie, totu ce e mai supperatoriu in lume.*

SUPPERATU, -a, adj. part., offensus, vexatus, molestatus, afflictus, dolore affectus, iratus, aeger; offensu, offensatu, vessatu, molestatu, interritatu, meniatu, pertunsu de dorere : *omu supperatu de multele calamitati ce auvenitu preste densulu; l'am afflatu supperatu*

si amaritu peno la morte; lassati pre omulu supperatu, nu lu mai interritati prin mustrari; subst. de supperatulu teu nu mai potiu.

* **SUPPERNATU**, -a, adj. part., **supernatus**, (d'in sub-perna = femore), vettematu, surpatu, stricatu la perna : *scrofe supernate.*

* **SUPPETERE** = *suppetire*, v., **suppetere**, a *pete* = *porni* si veni sub mana, la indemana, a fi facia, presente in copiosa abundantia, a adjuge si remane la indemana, 1. proprie : *vreu se mi remana si suppete provisione; aceste-a, de nu suppetu, adjuta; si pucinu suppete celloru modesti; suppete armatei copia de arme; de ne va suppete victia mai lunga, vomu face si aceste-a; 2. metaforice, a suffice, a fi in destullu, a fi aptu, capace, etc. : nu e pauperu, cui suppetu necesariele; nu suppetu umerii vostri la atari greutati si difficultati.*

* **SUPPETIA**, in pl. *suppetie*, **suppetia**, (d'in *suppetere*); indestullare, adjutoriu, subsidiu, etc.

* **SUPPETIARE**, v., **suppetiari**, (d'in *suppetia*); a da, a procura *suppetie*, adjutorie.

SUPPILARE, v., **suppilare**; a *pila* = smulge, rupe sterge pre sub mana, pre furisiu : *a suppilá punga a cuiva, a suppilá pre cineva.*

* **SUPPINGERE**, v., **suppingere**; 1. a *pinge* pre de supu : *a si suppinge sprinc nele; 2. a pange = impinge*, infige, baga, bate pre de desupu : *a suppinge calcioniloru cunie de ferru.*

* **SUPPLANTARE**, v., **supplantare**, (fr. *supplanter*); 1. in genere; a *plantá* in loculu altui-a : *a supplantá meriloru peri; 2. in specie, a) a da diosu pre cineva, punendu-i plant'a petiorului seu intre petiorele lui, punendu, cumu se dice, pedica : a supplantá unu adversariu de lupta mai forte de catu sene; b) prin estensione si metafora, prin intrige sau alte medie dolose a ruina, derima d'in positione, d'in favore, etc. : fugi de acestu astutu si reutatosu, care te pote liusioru supplantá in bon'a tea positione.*

* **SUPPLANTATIONE**, s. f., sup-

plantatio, (fr. *supplantation*); acțiune de a *supplantare*.

* **SUPLANTATORIUM**, -*toria*, adj. s., *supplantator*, (fr. *supplantateur*); care *supplanta*.

* **SUPLANTATUM**, -*a*, adj. part. s. (d'in *supplantare*), *supplantatus*.

* **SUPLAUDERE**, etc.; vedi *supplodere*.

SUPPLEMENTARE = *supplementarium*, -*a*, adj. (fr. *supplémentaire*); relativu la *supplementu*: *articuli de lege supplementari, jurati judicii supplementari, oste supplementare, classe de invetiature supplementari, ânglu supplementariu*.

SUPPLEMENTUM, pl.-*e*, *supplementum*, (fr. *supplément*); ce serve a *supplere*, a implenire, a face mai deplenu, a integrare: *supplementu de dote, de salariu, de remuneratione; supplementu de coloni; supplemente la capitule de budgetu, supplemente la una carte; mai vertosu: supplementu la armata, supplemente de diverse parti alle armatei; supplementu allu unei folia publica; supplementulu unui ânglu; supplementulu unui periodu, unei frase*.

SUPPLENIRE, -*escu*, v., *supplenitorium*, etc., vedi *supplere, supplente*, etc.

SUPLIENS, adj. part. subst. (d'in *supplere*), *supplens*, (fr. *suppléant*), care *supple*, si in specie, *supple loculu altui-a*, tine loculu in unu officiu: *acesti-a su supplenti de judicii, celli alti supplenti de professori*.

SUPLIENSIA, s. f., (fr. *suppléance*); statu, officiu de *supplente*: *supplentia de professura*.

SUPLERE, *supplui, supplutus* si *suppletu*, (ca si *implere, implui, implutu*), v., *supplere*, (fr. *suppléer*); a impleni, integrá ce lipsesce, a face *plenu* si *deplenu* prin adausse, 1. in genere: *a supplé una carte, una frase; nu supplemu cu atátu-a tote lipsile nostre; candu se suppleti bibliotec'a? a supplé damnele incendiiloru, desertele budgetului; a supplé armat'a, regimentele, companiele; si cu dativu: a supplé lipsiloru de necesarie, a supplé neadjunsului vostru*; 2. in specie, a impleni loculu unui officiaru, unui functionariu, etc.: *a sup-*

plé pre directoriu sau directoriului; filiulu maturu supple pre parente sau parentelui in administrationea negotieloru domestice.

SUPLIETARE, v., (fr. *suppléter*); intensivu d'in *supplere*, a *supplé* continuu si pre deplenu: *a suppletá lipsile scolaroru*.

SUPLIETIVUM, -*a*, adj., (fr. *suppletif*); aptu a *supplere*: *covente suppletive de frasile mance*.

SUPLIETORIUM, -*tória*, adj. s., *supplens*, (fr. *supplétoire*); care *supple* sau serve a *supplere*: *juramentu suppletorium, summe suppletorie neadjunsului d'in budgetu*.

SUPLIETUM, -*a*, adj. part. s. (d'in *supplere*), *suppletus*: *tote lipsile supplete cu adjutorie; judicii, professorii suppleti*.

SUPLICA, s. f., *supplex libellus, petitio, rogatio, supplicatio, preces, postulatio; flexus, sinus, ruga*, (fr. *supplique*); 1. cerere, rogatione, petitione; 2. si cu sensulu de sub 1. de la *supplicare*; *strinsura, indouitura, sufflecatura, incretitura, senu, etc*.

SUPLICAMENTUM, pl.-*e*, *supplicamentum*, (d'in *supplicare*); cerere *plecata* si *respectuosa*, rogatione *ferbente*, si, in specie, rogatione *publica* si *sollenne*: *pentru victoriele capitaneloru se facu supplicamente*.

* **SUPLICANTE**, adj. part. pres. (d'in *supplicare*), *supplicans*, (fr. *suppliant*), care *supplica*: *mulieri supplicanti in genucli unu crudu tyrannu*.

SUPLICARE = *supplicare*, v., *supplicare, repplicare*, (fr. *supplier, repletier*, — d'in *sub-plicare* = *plecare*), 1. a *plecá*, indouí, stringe de de *suptu*, a stringe si *redicá* de diosu in *susu*, de esemplu: *a supplicá mânicele, pulpanele rochiei*; in acestu intellesu se aude *supplicare* ca *transformatu in sufflicare* = *sufflecare*, de care vedi in parte la *loculu seu*; 2. éro in form'a *originaria*, cu sensulu de: *a supplicá* = *a si plecá sub sene genuclii*; sau: *a si plecá capulu ori statulu* ca se roge: a cere si a *rogá* cu respectu si *umilientia*, cu *plangere* si *lacrima*, a *implorá*, etc., 1. in genere: *te*

supplicàmu se lierti acestu innocente; se ne prosternemu si se supplicàmu misericordi'a devina; supplicu si obsecru toti amicii; a supplicá victoriului superbu; a supplicá poporului cu ànima infranta si umile; 2. in specie, a rogá divinitatea, a venerá, a adorá, a se incliná: dupo victoria, ca si inainte de batalia, strabonii supplicau lui Domnedieu; celli pertunsi de pietate supplica in tota ser'a si demaneti'a lui Domnedieu.

SUPPLICATIONE, s. f., supplicatio, (fr. supplication); actione, actu de a supplicare in sensulu de sub 2.: *ferbenti si umili supplicationi, a allergá la supplicationi, a face una supplicatione; in specie, de regula in plur. supplicationi = rogationi publice si sollenni: supplicationile se facu pentru evenimente mari, fia fericite sau nefericite; supplicationi pentru mare seccita.*

SUPPLICATORIU, -tória, adj. s., supplicator, care supplica = plecatu si umile se roga, implora.

SUPPLICATU, -a, adj. part. (d'in supplicare), supplicatus, supplicitus.

* SUPPLICE, adj., supplex; plecatu sub sene, plecatu diosu, spre pamentu, la pamentu, plecatu in genucli, si de aci, care se róga cu suppunere, cu umilenta, cu fervore, cu lacrima, etc.: *supplici se arruncara la petiórele regelui; cu lacrimi si supplici implorati indorarea Domnului; si despre lucruri: tendemu la tene mânule supplici; a se rogá cu supplici covente; responsu supplice.*

* SUPPLICIARE, v., (fr. supplicier), supplicio afficere, cruciare; a applicá suppliciu, a suppone la pen'a de morte: *a supplicia criminalii incorrigibili; prin estensione, a cruciá, torturá, tormentá cu crudime, forte reu, etc.: socii reu associati se supplicia intre sene.*

* SUPPLICIU, pl.-e, supplicium, (fr. supplice); 1. in sensu religiosu, rogatione umilita, inclinatione, veneratione, sacrificiu, etc.: *cu supplicie se impacàmu divii; tote altariele amu onoratu cu supplicie, cu sumptu, donuri si supplici inclinationi; 2. afora de spher'a religiosa, a) umile rogatione, imploratione cerere cu plangere si lacrima: cu*

supplicie imploràmu liertatione; b) in-genuclare spre a fi suppusu penei: taliatu sau altu cumuva torturatu, martirisatu, a) in nomele legei: suppliciu decapitationei, rotei, spenduratorei, flagellului, crucei, arsuri; suppliciu parricidiloru, infanticidiloru, matricidiloru; machine si instrumente de suppliciu; a condemná la ultimulu suppliciu, la morte; supplicie eterne alle peccatosiloru in infernu; cu supplicie se repremu delictete si criminele; b) in genere, tormentu, tortura, cruciatu, martyriu, sufferentia, chinu, dorere, etc.: suppliciu invidiei, ambitionei, avaritiei; supplicie mostrarei de cogitu; suppliciu unui barbatu ce viue cu muliere rea; in sensu mai mitigatu: e unu suppliciu se asculti compositionile unui reu scriptoriu, canticele unui reu cantoriu.

* SUPPLODERE = supplaudere, (se conjuga ca v. plaudere), v., supplodere si supplaudere; a plaude de desuptu, a plaude cu petiorulu.

* SUPPLSIONE, s. f., supplisio; actione de supplodere: *supplisionile petiorului.*

SUPPLUTU, -a, adj. part. (d'in supplere), suppletus.

1 SUPPONERE = suppunere, (se conjuga ca v. ponere = punere), v., supponere, (it. supporre si sopporre, isp. suponer, port. supôr, prov. supponer, fr. supposer), pro certo ponere, sumere, assumere; subjicere, subigere, domare, vincere; obedire, se dedere, etc.: *a pune de desuptu, 1. in genere si proprie: suppunemu oua gallineloru si altoru passeri de curte; a suppone cerbicea jugului, cutitulu junghiatorei victimei; a suppone cadaverele tumuleloru; a suppone seceri spiciloru; a suppone oculiloru cadaverele sangenate; e bene a fi suppusi celli mici celloru mari; 2. in specie si metaforice, a) a pune in loculu altui-a: ti suppunemu unulu mai bonu ca tene; a se suppone amiciloru condemnati; a suppone aurului arama; in speciale, a pune in locu ceva falsu: copilli suppositi; a suppone testamentu falsu; b) a appune, a adauge: la aceste generi de discursuri suppose si alte doue importanti; supponu si alte*

*rationi si argue la celle spuse mai înainte; c) in sensu mai generale, a dá, cu respectu covenitu unui superiore, ceva in conoscentia, a face conoscutu in modu respectuosu : a *suppone* la *conoscenti'a* principelui, sau principelui in conoscentia; a *suppone* domnului sanctionea unei lege, confirmationea unei sententia, unui decretu; a *suppone* aprobarei domnesca nominationi in functioni; d) a si pune in mente ceva ce nu e probatu, conoscutu, a admite ca addeveratu ce pote fi sau nu asiá : a *allegá*, a *sume*, *assume*, *presupone* : *supponu* co au venitu noui armati, noue poteri; nu ne potemu noi redimá pre câte *supponi* tu; voi *supponeti* ce nu ar trece *neminui* prin mente; e) ca mai desu, α) a pune sub petiore, a vinge, a domitá, a imblandí : a *suppone* *terrible* si *poporele* vecine; a *suppone* pre *celli* mai *rebelli*; omulu *suppose* *voliei* si *usului* seu multe *animali* *selbaticce*; *refless.* a se *suppone* = a se dá, trade *invingutoriului* : *suppusera* *térr'a* si *pre* *sene*, se *suppusera* la *discretionem*, la *arbitriu*, *fora* *conditioni*; β) a *subordiná*, a pune sub *ascultare*, a face *docile* si *ascultatoriu*, a pune mai pre *diosu*, a *pospone* : *elli* *supponu* *virtutea* *interessei*, nu vomu *suppone* *interessei* *nostra* *interessea* si *salutea* *patriei*; *filii* se se *supponu* *parentiloru* si *magistriloru*; a se *suppone* *dictatelorum* *mentei*, *volientiei* *divina*, *urgentei* *necessitate*, *detoricloru* *reconoscute*, *legei* *civile* si *morale*; a nu se *suppone* la *nemica* si la *nemine* e a nu *connósce* *principiele* de *auctoritate* si de *ordine*, etc.*

2 SUPPONERE = *supponere*, s. verbale; 1. *suppositio*, *subjectio*, *assumptio*, *obedientia*, *docilitas*, *modestia*, etc. : *supponeri* *nefundate*, *supponere* *orba* se cere *militariloru*, *fora* *supponere* nu e *ordine*, *supponerea* *lucrului* la *conoscenti'a* *superiorelui* si la *desbaterile* *celloru* *esperti*; *supponere* a *virtutei* la *interesse* e *funesta* si *fatala* *societatei*.

SUPPONITORIUM = *supponitorium*, adj. s., *subjector*; vedi *suppositorium*.

SUPPORTABILE, adj., (fr. *supportable*); care se pote *supportare* : *condi-*

tionum *supportabili*, *viétia* *supportabile*, *omni* *insupportabile*.

SUPPORTARE, v., *supportare*, (fr. *supporter*); 1. a *portá*, *duce*, *carrá* la *indemána*, a *procurá*, pune la *dispositione* : a *supportá* *provisioni* *armatei*; *supportara* *tote* *necessariele* *fora* *pedice* si *pericle*; 2. a *portá* in *spinare*, a *sufferi* : a *supportá* *mari* *greutati*, *mari* *calamitati*, *damne*; a *supportá* *dari* *grelle*, *labori* *mari*; nu e de *supportatu* *acésta* *viétia*; nu su de *supportatu* *acesti* *arroganti* si *insolenti*; cine pote *supportá* *unu* *betránu* *asiá* *morosu*? se nu dea *Domnedieu* *omului* *cátu* *póte* *supportá*; nu *supporta* *atátu* *callulu*; nu *supporta* *doce* *carra*, ce ai *pusu* in *unu* *carru*; *bufalii* nu *suppórta* *neci* *frigu* *mare* *neci* *caldura* *mare*.

SUPPORTUM, pl.-e, (fr. *support*); 1. *ce* *suppórta* : *redimu*, *proptella*, *subsidiu*, *petioru*, etc. : *supportulu* *candelabrului*, *supportele* *boltei* *templului*; *metaforice* : *tu* *esti* *supportulu* *nostru* in *tote* *nevoelie*; 2. *ce* se *suppórta*, *sarcina*, *greutate*, *incarcatura* : *supportulu* a *doui* *boi*, a *doce* *carra*, a *doui* *omini* cu *manule* sau cu *spinarea*.

* SUPPOSITICIUM, -tiu, -a, adj., *suppositicius*, -tius, (d'in *supposito* de la *supponere*); care e *pusu* in *loculu* *altui*-a : *servitori* *suppositicii*; in *specie*, *falsu* : *mamma* *suppositicia*; *apa* *acra* *suppositicia* *vinului*; *probe*, *argumente* *suppositicie*, *fora* *fundamentu*.

SUPPOSITIONE, s. f., *suppositio*, *subjectio*, *assumptio*, *obedientia*, *observantia*, etc., (fr. *supposition*); *actione*, *actu* si *statu* de 1 *supponere* : *suppositione* de *oua* *gallineloru*, de *testamente* *false*, de *interessi* *private* *interessiloru* *publice*; *suppositioni* *gratuite* *despre* *lucru* cu *totulu* *neconoscutu*; *suppositio*-*nea* *filioru* la *parenti*.

SUPPOSITIVUM, -a, adj., *suppositivus*, (fr. *suppositif*); *aptu* la *suppositione*, la *supponere*, in *specie*, la *presuppositione*, *hypothese* : *modu* *suppositivu* = *modu* *hypotheticu*.

SUPPOSITORIUM, = *suppositorium*, -tória, adj. s., *suppositor*, -torius, (fr. *suppositoire*, — d'in *supposito* de la *sup-*

ponere), care *suppone* : *suppositorii terrei, suppositoriulu rebelliloru*;—*spiritele suppositorie facu suppositioni = hypotesi*; subst. abs. *unu suppositoriu, medicamentu solidu* pentru *rectu*.

SUPPOSITU, = *suppusetu, -a*, adj. part. s. (de la *supponere*), *suppositus, subjectus, obnoxius, subditus, docilis, obediens, obedientia, etc.*, (compara si fr. *suppôt*); 1. in genere : *ouale supposite gâscelor, terra supposita altei terre, argumente supposite fora fundamentu*; 2. in specie, a) *unu suppositu*, pusu in loculu altui-a spre a lu *supplení*; b) *falsu*: *merci supposite, vitru suppositu adamantelui*; c) mai *allessu*, pusu si *subornatu* a *adjutá unu reu* : *suppositii occiditoriolui omului de statu*.

SUPPOSTU, = *suppositu, -a*, adj. part. *suppostus*.

SUPPOSU, = *suppusu, -a*, adj. part. s. (d'in *supponere*), *suppositus, subjectus, subditus, deditus, obediens, docilis, domitus; assumtus; etc.*, 1. in genere : *evenimentulu suppusu connoscen-tiei guberniolui; oua suppusu curcei; medie de suppusu rebellii*; 2. in specie, *invinsu*, pusu sub *dependentia*, *aflatu* sub *guberniolu* si *legile* unei *terre, etc.* (vedi v. *supponere*), *ascultatoriu, modestu, docile, etc.* : *copillu forte suppusu; suppusii straini; callu bene inveni-atu si suppusu la voliele callariolui; celli nesuppusi magistratiloru se voru puni aspru*.

SUPPREMERE, (se conjuga ca v., *premere*), v., *supprimere*, (fr. *supprimer*); a *preme* de de *suptu*, 1. in genere : a *supreme navile, luntrile, barcele si alte vase de plutitu*; 2. mai *vertosu* in specie si *metaforice*, a) a *opri* in *libertatea* *miscarei*, a *impedicá*, *opri* in *locu* : a *supreme fug'a, cursulu apei, sângele, vocea, saltulu si cântulu*; a *suppreme diarrhei'a, fontanele*; b) a *face* se *incetodie*, a *desfientiá* : a *suppreme salariele, adjutoriele; a supreme abururile, desordinile; a supreme circula-tionea monetei de carta; a supreme una scola, mai multe carti; a supreme lit-tere in scriuere si legere; a supreme una societate, una fama, una rumore;*

a *supreme testamentulu, mai multe ca-tedre de filosofa, mai multe institute de beneficentia*.

SUPPRENDERE, v., *deprehendere, decipere, stupefacere*; (compara si fr. *surprendre*); a *prende* = *appucá* pre sub *mâna*, pre *nesentite, neasteptate*, si de *ací* : a *pune* in *mirare*, a *stupeface*, a *spariá*; in *speciale*, a *prende* in *faptu*, *cu mân'a in saccu*.

* SUPPRESSIONE, s. f., *suppressio*, (fr. *suppression*); *actione de supreme-re* : *suppressionea vocei, syllabeloru d'in coventu; suppressionea vocei libertatei, cartiloru si scriptelor liberali; suppressionea rumoriloru, desordinelor, abururiloru; suppressionea scoleloru elementari, a instituteloru de benefacere*.

* SUPPRESSIVU, -a, adj., (fr. *suppresif*); *aptu a suppremere*, care *suppreme*.

* SUPPRESSORIU, -sória, adj. s., *suppressor*; care *supreme* : *suppressorii libertatei si luminei scientieloru*.

* SUPPRESSU, -a, adj. part. s. (d'in *suppremere*), *suppressus* : *sângele suppressu in circulatione; mediu de suppressu cursulu sângeului d'in nasu; suppressulu adventului libertatei*.

* SUPPRESSURA, s. f., *suppressio*; *actione si effectu de supprimere*: *suppresurele vocei libere, alle sângeului in vene*.

* SUPPROMU, -a, s. pers., *suppromus*; *subcellariu, cellariu subordinatu altui cellariu*.

* SUPPUDERE, v., *suppudere*; a se *camu rossiná*.

SUPPUNERE, etc., vedi *supponere*, etc.

* SUPPURANTE, adj. part. pres., *suppurans*, (fr. *suppurant*); care *suppura* : *vulneri, ulceri suppuranti, buba suppurante*.

* SUPPURARE, v., *suppurare*, (fr. *suppurer*); 1. a *avé puroniu* de *desuptu*; 2. a *dá*, a *scote puroniu* : a *inceputu a suppurá buboniulu spartu*; *metaforice* : a *inceputu a suppurá societatea de venenulu corruptionei*.

* SUPPURATIONE, s. f., *suppuratio*, (fr. *suppuration*); *actione de suppurare* : *suppurationea plagelor e fetida*.

* SUPPURATIVU, -a, adj., (fr. *suppuratif*); aptu a *suppurare* sau a face se *suppure* : *unsoari suppurative*.

* SUPPURATORIU, -tória, adj. s., *suppuratorius*; care face se *suppure*, relativu la *suppuratu* : *medicamente suppuratorie*; subst. abs. *unu suppuratoriu* = medicamentu de *suppurare*.

* SUPPURATU, -a, adj. part. s. (d'in *suppurare*), *suppuratus*, (fr. *suppuré*) : *plage suppurate*.

* SUPPUTANTE, adj. part. pres., *supputans*; care *supputa*.

* SUPPUTARE, v., *supputare*, (fr. *supputer*); a *putá* = *taliá*, *crestá* pre de de *suptu*, 1. proprie : a *supputá vitie de vinie, olivi, castani*; 2. metaforice, a *taliá* pre lemnu *numeri*, si de aci : a *calculá, computá, numerá, etc.* : a *supputá diecile si centele de caramidi descarcate; doue si cu doue bene supputate nu facu de câtu patru*.

* SUPPUTARIU, -a, adj., *supputarius*; relativu la *supputare* = *calculare* : *articlii degiteloru suboni supputari*; ca subs. m. reale, *unu supputariu* = *tabla sau altu instrumentu de supputatu*; inse si personale, *unu supputariu*, *pusu a face suppute*.

* SUPPUTATIONE, s. f., *supputatio*, (fr. *supputation*); actione si effectu allu actionei de *supputare* = *calculare* : *supputatione pre degite*.

* SUPPUTATORIU, -tória, adj. s., *supputator*, -torius; care *supputa* sau serve a *supputare* = *calculare* : *table supputatorie*; absol. *unu supputatoriu*, a) m. pers., *cellu pusu a supputá*; b) reale, m., *unu supputatoriu*, si f., *una supputatória*, = *supputátóre*, = *tabla sau si altu instrumentu de supputare*; vedi si *supputariu*.

* SUPPUTATU, -a, adj. part. s., *supputatus* : *olivi supputati; summe supputate, instrumentu de supputatu numeri*.

SUPRA, adv. prep., *supra*, (it. *sopra*, *sovra* si *sovro*, isp. port. prov. *sobre*, v. fr. *sovre*, *sore* si *seure*, n. f. *sur*); form'a *supra* e scurtata d'in *supera*, femin. d'in adj. *superu*, -a, si sta in usulu limbei popularu mai multu in forme composite : a *supra* = *asupra* =

assupra = (*ad-supra*), *de a supra* = *de asupra* = *de asupra*, etc., occurrendu, in sensu de adverbium ca si in *cellu de prepositione, articulate* : *asupr'a, de asupr'a, etc.* (vedi *asupra*), éro ca simpla si inarticulata, *supra*, se pote aplicá cu sensulu de : a *supr'a, de asupr'a, de de asupr'a, pre de asupr'a*, espremendu adeco : *fire sau oflare de asupr'a unui ce, etc.*, 1. ca adverbium, a) proprie : *tote câte su supra, nu su suptu; vedu amicii colcati la pamentu si inimiculu standu supra*; b) metaforice : α) in tempu, inainte, mai inainte, mai susu : *cumu amu dissu supra, celle supra spuse; supra arretaramu acésta-a, supra mentionati*; β) dupo numeru si mesura, pre de *asupra*, mai multu : *la acésta-a supra adausse; ti am datu câtu ai cerutu si supra; nemica supra nu mai ceru*; 2. prepositione, a) proprie : *ati statu sub pamentu si nu ati essitu supra; supra mare navigámu; ecco supra capu unu vulturu*; in specie, despre *situatione geografica*, mai susu de, d'in *collo de, preste* : *spre resaritu sta loculu supra lacu*; b) metaforice, α) in tempu : *cu pucinu supra acésta epoca, supra septedieci de anni*; β) dupo numeru si mesura, preste, mai multu de : *se occisera in batalia supra trei milli de ai nostri; se nu ve para lucru supra omu, supra potentia si supra mente de omu*; γ) despre *officiulu in care se pune cineva* : *omu ageru se puse supra compute*; 3. prepositionea *supra*, ca essita d'in *acea-asi fontana cu super supre*, pare a avé *acellu-asi sensu cu acésta-a*, inse differe : a) *câtu pentru sensu, supra nu espreme, de necesse, ide'a de contiguitate*, ce implica neapperatu *super* : *supre arcea Babylonei erau gradine pensili*, si d'in *contra* : *supra luna su tote eterne*; mai bene e : *locuitorii supre luna*, de *câtu* : *locuitorii supra luna*; b) apoi in *compositione*, ca *prefissu*, s'a vedutu peno aci *importanti'a formei super*, pre *cându form'a supra*, in *pucinele essemple*, ce occureu chiaru in *limb'a classica*, e *indouiosa*; abiá in *suprascandere*, in *poterea sensului*, se pote leuá ca *prefissu*; in *celle alte pucine, supra formedia*, nu

compositione addeverata, ci numai *simpla* juxtapositione, si se pote scriue forte bene separatu: *supradissu* = *supradictu* = *supradictus*, inse mai bene: *supra dissu*, *supra dictu*.

* SUPRASCANDERE, v., *suprascandere*; a *scande* = sui supra, de asupra.

* SUPRALAPSARIU, -a, adj. s., (fr. *supralapsaire*); care d'in Calvinisti credea co Domnedieu inadensu a facutu necessariu *lapsulu* = caderea, lunicarea omului in peccatu, spre a si manifestá misericordi'a sea cõtra genulu omenescu: *essistu inco supralapsari*.

* SUPRAMUNDANU, -a, adj., (fr. *supramondain*); care e *supra mundu*: *sufflete supramundane*.

* SUPRANATURALISMU, s. m., (fr. *supranaturalisme*); systema filosofica, dupo care se admittu principie ce stau de asupr'a lunei sensibile si cursului ordinariu allu lucrurilor: *tote religionile su pertunse de supranaturalismu*.

SUPRE, prep. adv., vedi *super*.

SUPREMATIA, *supremitate*, *supremu*; vedi 2 *superu*.

SUPTIRE, *suptirare*, etc.; vedi: *subtile* = *subtire*, *subtirare*, etc.

1 SUPTU, prep. adv., vedi *subtu*.

2 SUPTU, *suptura*, etc.; vedi: *suctu*, *suctura*, etc.

* SURA, s. f., *sura*; parte grassa a tibiei sau fluierului petiorului, pulpa, (fr. *mollet*); *sure inflata*, *sura rotunda si gratiosa*; in specie, ca terminu anatomicu, *sura* = ossulu minore allu femorelui.

SURATA = *sorata*, s. f., vedi *sorore*.

SURCELLA, s. f. pl., *surcelle*, *assula*, *astula*, *secamentum*, *fragmentum*; buccatella taliata, rupta, mai vertosu: *suptire scandurella de lemnu*, acea-asi ce se clama si *ascla* = *aschia* = *astula*: a *face*, a *apprende focu cu surcelle*; *lasa bietului cersitoriu se adune si ellu surcelle*; — *surcella* e proprie fem. d'in *surcellu*, care inco se dice si cu sensulu de *surcella*, si care e unu deminutivu d'in *surculu*.

SURCELLARE, v., *assulas secare*, *surculos rumpere*, *secare*; 1. d'in *surcella*: a *face surcelle*, a taliá in *surcelle*:

surcellati cellu trunclu pentru attitiatu foculu; 2. cu sensu mai estensu d'in form'a *surcellu*: a taliá *surcelle de meri*; spre a le altui in peri.

SURCELLOSU, -a, adj., *surculosus*, *assulosus*; 1. d'in *surcella*, plenu de *surcelle*: *loculu de lucru allu templariului e surcellosu*; 2. d'in *surcellu*, plenu de *surcellu*, de natur'a *surcellului*, *lemnosu*: *érb'a surcellosa se ossuca curréndu*; *radecina surcellosa*.

SURCELLU, s. m., pl. -e, *surculus*, *assula*; 1. deminutivu d'in *surculu*, leuatu inse si cu intellessulu formei *surculu* ensusi, a) *surcellu* = *ramurellu*, *blastare*, *têneru blastariu*; b) in specie, α) *surcellu* = *blastariu de altuitu*, de plantatu; β) *surcellu* = *smicella* cu care copillii, la annulu nouu, descanta si attingu, *surcula* omenii casei si pre altii; 2. *surcellu* = *surcella*, *aschia*, *aschio-ra*, *scandurella*, *buccatella de lemnu taliatu*; vedi si *surcella*.

* SURCU, s. m., forma primitiva a formeloru: *surculu*, *surcellu*, etc., probabile in locu de *surgu* de la *surgere* = *resarire*.

* SURCULACIU, -a, adj., *surculaceus*; de *surculu*, si iu specie, *lemnosu*: *surculaci'a duretia a sementieloru*.

1 SURCULARE, adj., *surcularis*; vedi *surculariu*.

2 SURCULARE, v., *surcolare*; 1. a taliá, amputá *surculi*; 2. a taliá *surculi* pentru altuitu si plantatu; 3. a bate, la annulu nouu, cu *surcululu*.

* SURCULIGERU, -a, adj., *surculiger*, (fr. *surculigère*); care *gere* = pórta *surculu* sau *surculi*: *plante surculigere*.

SURCULOSU, -a, adj., *surculosus*, (fr. *surculeux*); plenu de *surculi*: *arbori si arborelli surculosi*; in specie, *surculosu* = *lemnosu*: *érba surculosa*.

SURCULU, pl. -i si -e, *surculus*, (d'in *surcu* = *surgu*); 1. teneru ramu, *blastariu*, *coltiu*; 2. unu *blastariu* taliatu, *smulsu* pentru altuitu sau plantatu; 3. *smicella*, *noeuella*, cu care copillii *surcula* la annulu nouu.

SURDASTRU, -a, adj., *surdaster*, (fr. *surdâtre*); camu *surdu*; vedi si *surdillu*.

SURDATICU, -a, adj., *surdaster*;

camu *surdu* : *surdatice fete, surdatica urecla*; vedi : *surdastru si surdillu*.

SURDESCE, adv., *surde*; in modu *surdescu*.

SURDESCU, -a, *surdus*; *de surdu* ca subst. : *auditu surdescu*.

SURDIA, (cu *d* sibilante, *surdia*), s. f., *surditas*; statu de *surdu*; vedi si : *surdime* si *surditate*.

SURDILLA, s. f., vedi *surdillu*.

SURDILLU, -a, adj., *surdaster*, (fr. *sourdeau*, isp. *sordillo*); camu *surdu*, si in specie, cu differentia de celle alte forme pure, ca : *surdastru, surdaticu*, unindu si nuanti'a de unu *surdu* ce se face *surdu*, sau ce, d'in liusiorientia si ne leuare a mente, nu aude; de aci form'a fem. *surdilla* applicata cu ironia la persone de amendoue sessete : *unu surdilla de june, una surdilla de feta*; de aci *surdilla* applicatu inco : a) ca supernome de omu, de vita; b) la unu porumbellu sau columbellu, la unu pulliu de porumbu.

SURDIME, s. f., *surditas*, 1. proprie collectivu, *multime de surdi* : *tota surdimea se indesa in giurulu nostru*; 2. prin estensione si metafora, *surdime* = *surdia* si *surditate*, inse : *surdimea e mai grea de catu surdi'a sau surditatea*; *surdimea de omu e adesea unu surdu ce nu vre a audi*.

SURDIMUTIA, si *surdimutitate*, s. f., (fr. *surdimutité*); statu de *surdimutu*.

SURDIMUTU, -a, adj. s., (fr. *sourd-muet*); care e *surdu*, pentru'co e si *mutu* : *scola de surdimuti, institute de educatiune pentru surdimuti*.

SURDINA, s. f., (fr. *surdine*); bucata de lemn la instrumente de musica ce serve a *surdi*, micusiora sonulu instrumentului.

SURDIRE, -escu, v., *surdescere*, *obsurdescere*; *surdam reddere*; a fi lipsitu de audi, 1. a deveni *surdu*; 2. a face *surdu* : *cu sbéritele vostre ne surditi; tarele sonu albu tunului pote surdi pre celli d'in vecinetate*.

SURDITATE, s. f., *surditas*, (fr. *surdité*); statu de *surdu*; vedi si *surdia*, si *surdime*.

SURDISIORU, -a, adj., vedi *surdillu*.

SURDITORIU, -tória, adj. s., care *sur-*

desce in sensu trans. : *sonite surditórie, voce surditória*.

SURDITU, -a, adj. part. s. din *surdire*.

SURDITURA, s. f., actione, déro mai vertosu, effectu, statu produssu de *surdire*.

SURDOMUTIA, *surdomutu*, vedi : *surdimutia, surdimutu*.

SURDU, -a, adj. s., *surdus*, (it. *sordo* isp. *sordo*, port. *surdo*, prov. *sord* si *sort*, fr. *sourd*); care nu aude, care a perdutu audiulu, 1. proprie : *audimu, nu ne bateti ca surdi; multi nascu surdi; surdi din nascere remanu si muti; fia ca sau tu se fi surdu, sau eu se fiu muta*; proverb. *nu vorbesci surdiloru, ba vorbescu surdului; nu toca popa de noue ori pentru una baba surda; surdului spunu, narri, canti; nu e mai surdu ca surdulu ce se face, co nu aude*; in forma femina : *surda*, mai allessu articulat : *surd'a*, cu sensu adverbial : *surd'a vorbesci; surd'a veni, surd'a te duci, surd'a mi rupi nesce papuci; surd'a ti versi sudori cu densulu, co-ci surdului vorbesci si surdului faci ce faci; surd'a*, construitu si cu prep. *a* : *a surd'a*, la care mai intra si prep. *de* : *de a surd'a; de a surd'a amu venitu pre aici; de a surd'a ve adoperati si vorbiti*; — *a fi surdu, a face surdu* = *a surdi pre cineva*; inse differitu : *a face pre surdulu, a se face surdu; a striga in surdu, a se adoperá in surdu* = *a striga surd'a*, etc., *a leua, appuca fug'a surd'a*, si elliptice *a appuca la surd'a, a sterge la surd'a*; 2. metaforice, a) *surdu* contra ceva, care nu vre sau nu pote cumuva asculta si audi : *pentru lecturele si canticele melle seti surdi; surdi su strainii pentru limb'a si litteratura nostra; surde urecle la plangerile nostre; surdi ómenii si surdi divii la pesurile si nevoiele nostre*; b) *surdu* de lucruri ce dau sonu reu, rau, inchisu, obscuru, etc. : *surdu theatru, surde cymbale, surda vióra, surdu cornu, surde corde, surde mugite, surda voce, surdu accentu; se aude ceva surdu si barbaru in pronuntiationea loru*; c) *surdu* = ce nu se aude, mutu, tacutu, in sensu déro passivu : *surde buccine, surda lyra, surdele mostrari alle cogitului, consci-*

entiei; d) surdu, despre celle alte sensuri afora de *audiu*: ebete, debile, mancu, stupidu, etc.: *surde colori, materia surda si ammortita, surde odorile floriloru, surde beuturele si mancarile vostre.*

* SURENA, s. f., surena; 1. specia de pesce; 2. la Persi, cea mai inalta demnitate dupo rege.

* SURGERE, *sursi, sursei*, si *surressei, sursu, surressu, surrectu*, (ca provenitu d'in abbreviatulu: *surregere = sub-regere*), v., *surgere*, (it. *sorgere*, fr. *sourdre*); a se redicá de diosu in susu, a se scollá, a resarí, a essí la lumina, a se suí: *surgu stellele, surgu fontáne de apa d'in monti; surgu rumori; surge nóua generatione.*

* SURIRE, v., *surire*; a prurí, a fi in fervore de imperunare.

SURPARE, *surrupare*, v., *surruere = subruere, diruere, demoliri, destruere, subvertere, evertere; labi, collabi, corruere*, (compara it. *dirupare*, port. *derubar*, isp. *derrumbar*); 1. proprie, *arupe = rumpe*, rode, mancá, sapá pre de desuptu: *undele apeloru surpa ripele, termii si littorile; sapandu-se fundamentale celloru mai mari edificie, aceste-a se surpa si cadu in pulbere; arborii celli mai mari si vigorosi sapatu sau rosi la radecine, se surpa si cadu la pamentu; neinvin-sulu dente, tempulu surpa tote*; 2. metaforice, a) prin estensione, *a surpá = a derimá, derapiná, dá diosu, calcá la pamentu, a distruge, stricá, nemici, etc.*: *a surpá casele mai multoru omeni; casele vechie se surpa de sene; de cotremuru se surpara si mai multi monti; a surpá una cetate, a surpá munimentele, fossele ei; a surpá pamentu si immormentá cadaverele; a surpá tote d'in podu si d'in casa; ventulu violentu surpa arbori mari si tari; a surpá tote statuele si monumentele; voliu surpá templulu si currendu lu voliu reedificá*; b) metaforice: *a surpá basile societatei, institutoru, legiloru, tronului; a surpá tronulu, tronurile*, cu differentia in sensu de: *a surpá pre cineva de pre tronu; societatile corrupte se surpa si peru cu sonitu*; c) in specie, despre organismulu animale: *a surpá unu callu, α) a dá*

diosu, β) a vettemá prin incarcatura, γ) cu totulu in parte, a vettemá partile sessuale; asiá si de omu: se surpa cuiva sau si surpa cineva sellele, déro absolute se surpa = se surpa ventrile.

SURPATIONE = *surrupatione*, s. f., *destructio, subversio, eversio, labes, labefactatio, ruina*; actione de *surpare* si effectu allu acestei actione: *surpationile ripeloru, montiloru, fosseloru.*

SURPATORIU = *surrupatoriu-tória*, adj. s., *destructor, subversor, eversor, demolitor*; care *surpa: surpatorii monumenteloru, basiloru familie si societatei; libidini surpatorie de corpu si de mente; doctrina surpatoria de tota moralea si virtutea.*

SURPATU = *surrupatu, -a*, adj. part. s. (d'in *surpare*), *subversus, eversus, dirutus, destructus, herniosus, ramicosus; ripe surpate; sape de surpatu foss'a; surpatulu ripeloru*; in specie: *omu surpatu = vettematu la ventri; éro in genere: omu surpatu d'in positionea sea, surpatu in starea sea; surpatu in poterile corpului si alle mentei.*

SURPATURA = *surrupatura*, s. f., *subversio, eversio, demolitio, destructio, labes; hernia, ramex*; actione, déro mai vertosueffectu allu actionei de a *surpare: surpatur'a, surpaturele ripeloru, fosseloru, edificieloru*; in specie: *surpatura absol. = surpatura de ventri.*

SURRADERE, (se conjuga ca v. *radere*), v., *surradere*; a rade de desuptu: *a surrade arborii.*

SURRADIARE, v., *surradiare*; a radiá de de suptu, d'in intru in afora, a manifestá.

SURRANCIDU, -a, adj., *surrancidus*; camu *rancidu: surrancida carne, surrancidu untu.*

SURRASU, -a, adj. part. s. (d'in *surradere*), *surrasus.*

SURRAUCU, -a, adj., *surraucus*; camu *raucu: surrauca voce.*

* SURRECTIONE, s. f., *surrectio*; actione de a *surgere: surrectionea mortiloru d'in mormente.*

* SURRECTITARE, v., *surrectitare*, intensivu si iterativu d'in *surgere, a surge* cu potere, a redicá si a se redicá

forte susu : *se surrecticara acercle in nucri.*

* SURRECTU,-a, adj. part. s. (d'in *surgere*), surrectus; radiatu, scollatu.

* SURREFECTU,-a, adj. part., surrefectus; pucinu *refectu*, recreatu : *morbo-sulu surrefectu de present'a amiciloru.*

* SURREGULU, s. m., surregulus; micu *regulu, principellu.*

* SURREMANERE, v., surremanere; a camu *remané* in deretru.

* SURREMIGARE, v., surremigare; a *remigá* sub altulu, a *remigá* cu altii, dupo altii; 1. proprie : *fiu-care surremiga la derept'a*; 2. metaforice : *cumu se nu se innece si se nu se perda, candu are surremigante ca lussuri'a si libidinea?*

* SURRENALE, adj., surrenalis; care e sub *rene* : *morbu surrenale.*

* SURREPERE, *surreptui, surreputu* si *surreptu*, v., 1. surrepere, (d'in *sub-repere*), a *repe* = merge pre pantece, pre de desuptu, pre sub mâna, pre nesentite, etc.: *a surrepe sub mēsa si a essi de una data; a surrepe murii celatei*; 2. surripere, (d'in *sub-rapere* = *rapire*), a *rape* = leuá pre sub mâna, furisiu; a sterge, furá cu mare abilitate : *surrepura vasele de pre mēse d'in oculii custodiloru.*

* SURREPTICIU,-tiu,-a, adj., surrepticius,-tius, (d'in *surreptu* de la *surrepere* de sub 2); castigatu prin *surreptione* : *copilli surrepticii; vergini surrepticie*; metaforice : *amori surrepticie*, pre ascunsu; *sarutare surrepticia.*

* SURREPTIONE, s. f., surreptio; (d'in *surreptu* de la *surrepere* de sub 2); actione, actu de *surrepere* : *surreptioni d'in punge, surreptione de acte, de testamente*; metaforice : *surreptione de ánime.*

* SURREPTIVU,-a, adj., surreptivus, (d'in *surreptu* de la *surrepere*, de sub 2); aptu a *surrepe* sau a fi *surreptu*, si, care e *surreptu* : *obiecte surreptive.*

* SURREPTU,-a, adj., part., surreptus; (1. de la *surrepere* de sub 1.; 2. de la *surrepere* de sub 2) : *obiecte surrepte, actu surreptu d'in arca; sorici surrepti in cellariu. furu surreptu la cass'a de argentu.*

SURRIDENTE, adj. part. pres. (d'in *surridere*); *surridens*; care *surride.*

SURRIDERE, (se conjuga ca v. *ridere*); v., *surridere*, (fr. *sourire*); a camu *ride*, a *ride* fora sonu, fora *cachinnare* : *surridemu celloru ce ne surridu*; metaforice : *fortun'a ne surride*; *ne surride vinulu in cupe*; *surridu florile udate de salutare plovia, surride câmpulu, surride cerulu serenu; surride faci'a, fruntea, oculii; surridenti seminature, surridenti prospecte.*

SURRIDICULU,-a, adj., *surridiculus*; camu *ridiculu.*

SURRINGERE = *surringere*, v., *surringi*; a camu *ringe* = *ringi*, a fi camu nevoliosu, a *ride* cu reutatione.

SURRISU, s. m., (d'in *surridere*), *surrisus* : *surrisulu labreloru; surrisulu mustacieloru, fortunei, cerului serenu, vinulu in cupe cristalline.*

SURROGARE, v., *surrogare*; a pune ceva in loculu altui-a : *a surrogá magistratiloru ordinari alti magistrati interimali.*

SURROTATU,-a, adj. part., *surrotatus*; dussu de *rotele* de desuptu : *arietele de áttacu bene surrotatu.*

SURROTUNDU,-a, adj., *surrotundus*; camu *rotundu* : *capite surrotunde.*

* SURRUBICUNDU, a, adj., *surrubicundus*; camu *rubicundu*, camu rossiatu : *catelli surrubicundi, vitellu, mandiu surrubicundu.*

* SURRUBRU,-a, adj., *surruber*; camu *rubru*, camu rossiu : *facie surrubre, carne surruba.*

* SURRUERE, v., *surruere*; a *rue* pre de suplu, a *surpá*, *derimá*, 1. proprie : *a surrue murii, statuele*; 2. metaforice : *se surruu fundamentcle imperiului.*

* SURRUFU,-a, adj., *surrufus*; camu *rufu*, camu rossiatu : *surrufi peri.*

SURRUMARE, v., *surrumare*; a pune sub *rume*, la *titia*, a pune se suga, a *aplecá*.

SURRUMU,-a, adj., *surrumus*; care e inco sub *rume*, inco la *senu*, care inco : *suge.*

SURRUPARE, *surrupatu*, etc., vedi : *surpare, surpatu*, etc.

* SURRUSTICU,-a, adj., *surrusticus*;

camu *rusticu*, camu *agreste*, camu *incultu* : *situri surrustice* si *subagreste*.

* **SURRUTILARE**, v., *surrutilare*; a *rutilá* = *rossí*, *luminá* de *desuptu*, a *scote*, *emitte luce* : *unele gemme surrutila*.

* **SURRUTILU**, -a, adj., *surrutilus*; camu *rutilu* : *surrutile flacure*.

* **SURRUTU**, -a, adj. part. (d'in *surruere*), *surrutus* : *monumente cu barbaria surrute*.

SURSU, cu *suppressionea litterei r*, *susu*, sau prin *assimilatione*, *sussu*, adv., *sursum*, *sursus*, *susum*, (it. *suso* si *su*, isp. port. *suso*, v. isp. port. fr. *sus*, n. fr. *sus*, si *chiaru* in *classic'a sus*, in *composita* si in *locutionea* : *susque deque*, *susu si diosu*, *de susu in diosu*); *oppositu* la *diosu*, l. *singuru*, *fora* se *fia* *construitu* cu *alte particelle* de *relatione*, *arréta* : a) cu *miscare*, *loculu* unde *tende ceva* sau *cineva* : *sariti susu pre casa*, *pre patu*, *pre scamnu*; *suiti susu*, *dati-ve diosu*; *suiti susu in arbore*, *in monte*, *in podu*, *pre coperimentulu casei*, *carutiei*; *susu se redicámu si se avemu á-nimele*; a *merge susu*, *proprie*, *déro* si *metaforice* : a *merge susu cu vocea*, *susu cu mentea*, *susu cu narationea*, *susu cu esplicationea*, *susu cu pretensionile*, *susu cu ambitionile*, etc.; *absol.* ca *esclamatiune* : *susu!* *susu*, *baiati!* *susu Române!* *susu*, *omule*, *cu capulu!* *susu* = *scollati susu*, *sariti* si *saltati susu*, *allergati susu*, *aspirati susu*, etc.; b) *fora* *miscare*, cu *stare* sau *sedere* *loculu* : *eu siedu susu*, *copillii siedu diosu*; a *stá susu*; a *dormí susu in patu*, *pre casa*; a *stá susu*, a *fi susu pre monte*, *déro* si *metaforice* : a *stá susu*, a *fi susu*, in *inalta* *positione*, la *mare* *gradu* de *potere*, de *avere*, de *scientia*, de *intelligentia*; c) ca *subst.* cu *articlulu* m. *susu-lu* = *parte de susu*, *superiore* : *susulu monte-lui*, *terrei*, *apei*; si cu *prepositioni* : *in susulu apei*, *in susulu terrei*, *d'in susulu terrei*, *d'in susulu riului*; *fora* *art.* *vedi in susu*, *de susu*, etc. *mai* la *valle*; 2. in *constructione* cu *varie prepositioni* in *multiple* si *varie sensuri* : a) cu *de*, α) in *sensu locale* : *vinu de susu*, *nu descendemu de susu*; β) in *sensuri meta-*

forice : *de susu vine totu darulu*; *de susu ai inceputu istori'a*, *de susu ati inceputu canticulu*; *de susu ati cadutu*, *reu e se cadi de susu*; *principii cadu de susu*, *nu de susu cadu miserii si pauperii*; γ) cu *de* si in *sensu de adj.*, *de susu* = *superiore*, *supernu*, *superu* : *celli de susu si celli de diosu*; *spectati celle de susu*, *nu celle de diosu*; — [inse in *locutioni* : a *nu dá de susulu nasului*; etc.; *repetitu* cu *de* *are sensulu appesatu* : *de de susu*, *oppositu* la *de de suptu*, *de diosu*; *asiá* si : *desu de susu*, *oppos. desu de diosu*; b) cu *d'in*, in *usu precisu* si *marginitu* : *ap'a curre d'in susu*, *nu d'in diosu*; si *chiaru* in *locutioni* ca : *celli d'in susu*, *cellu d'in susu*, *inco resare sensulu precisu* si *speciale*; c) cu *in* : *in susu*, (ca *subst. in susulu*, *vedi mai susu*), de *regula* cu *miscare* : a *se suí*, a *suí in susu*; a *suí pre cineva* sau *ceva in susu*; a *si leuá ventu in susu* : *besic'a leuasse ventu in susu*; *nu in susu* *tende*, *ci in diosu te uita*; a *tiné capulu in susu*, *nasulu in susu*, *mánule in susu*, *petiorele in susu*, *panticele in susu*, *flamur'a in susu*, etc., *differite* in *sensu* de : α) a *tiné nasulu susu*, *capulu susu*; β) si de : a *tiné capulu pre susu*, *nasulu pre susu*, *oclii pre susu*; *apoi* cu *pre* *inco* : a *ducé pre susu*, a *portá pre susu*, a *se portá pre susu*, a *se uita si observá pre susu*, a *sedé pre susu*; *de pre susu*, *de pre in susu* = *de prin susu*, si *alte locutioni* d'in *ce in ce* *mai precise* in *sensu*; 3. in *comparativu* : *mai susu*, si *superlativu* : *cellu mai susu*, *intra* in *diversele* *lui* *acceptiuni*, *atátu* *singuru cátu* si *unitu* cu *prepositioni* : *mai pre susu*, *mai de susu*, *mai in susu*, *cellu mai pre susu*, *celli mai d'in susu*; — *afora* de *aceste-a* *occurru summa* de *locutioni* cu *susu* *insociatu* de *diverse prepositioni* si *mai allessu* de *prep.* *de* *pospusa*, *precumu* : *susu de mene*, *mai susu de voi*; *vreti se ve redicati* sau *se stati mai pre susu de toti*; *ceva mai susu de capitale*, *multu mai in susu de acestu situ* *se afla altulu mai formosu*; *apele mai pre susu de ceruri*; *nu e lucrulu mai pre susu de mentea omului*, etc., *differite forte* in *sensu* de *celle* *citade* cu *ar-*

ticlu : *mai in susulu riului, mai in susulu montelui*, etc.

SURU, -a, adj., *cauus, fuscus, subniger*; care e de colore intre albu si negru, mesticatu cu albu si negru, in doui peri : *callu suru, una parecla de epe sure; omu suru, barba sura*. (Probabile d'in acea-asi origine cu *seru, seriu*, etc.).

SURU, s. m., pl.-i, *surus*, blastare, blastariu, *surculu, tēnera nouella, smicella, ramurellu*; vedi si : *surcu, surculu surcella*.

* **SUSCEPERE**, *suscepui, susceptutu* si *susceptu*, v., *suscipere*, (d'in *sub = subs = sus*, si *capere*); a *cape* = leuá in *susu*, leuá asuprasi, a *incepe*, *sustiné*, etc. : *assistentii suscepu sängele victimei in patere; a suscepe alumni de educatu; a suscepe sarcin'a altui-a; ellu suscepú mari inimicitie apperându causele omeniloru persecutati; a suscepe copilli, a capetá, face, avé si cresce copilli*.

* **SUSCEPTARE**, v., *susceptare*; intensivu de la *susceperere*, a *suscepe* cu energia si volia bona.

* **SUSCEPTIBILE**, adj., (fr. *susceptible*); care facile *suscepe, accepe* impresioni, care e forte *sentitoriu, flessibile, docile* : *materi'a e susceptibile de veri-ce forma; copillulu micu e susceptibile de formatu ca cér'a molle; acésta frase, acestu periodu, aceste proponeri su susceptibili de modificatiuni; popore susceptibili de cultura; nu l'offensati, co e forte susceptibile; nu supperati betránii, cari su forte susceptibili*.

* **SUSCEPTIBILITATE**, s. f., (fr. *susceptibilité*); calitate, *statu de susceptibile*.

* **SUSCEPTIONE**, s. f., *susceptio*, (fr. *susception*); actione de *susceperere, susceptionea causcloru celloru assupriti; susceptionea unei sarcine, precumu e a sacerdotiloru*.

* **SUSCEPTORIU**, -tória, adj. s., *susceptor*, (fr. *suscepteur*); care *suscepe* : *susceptorulu causcloru direpte; in specie ca subst. pers. unu susceptoriu, a) in-trepreneuru, care liea asuprasi negotie alle altui-a mai allessu negotie publice alle statului; susceptorii mai multoru cãlli strate si ferrate, b) cellu*

ce stringe impositie ascunse si negate, *incassatoriu, cassariu; c) ospite de jucatori la jocuri aleatorie, de furi*, etc.

* **SUSCEPTU**, -a, adj. part. s. (d'in *susceperere*), *susceptus* : *causele suscepte, sarcin'a suscepta*.

* **SUSCHROMICU**, -a, adj., (fr. *suschromique*, d'in *sub = subs = sus*, si *chromicu*); care are secundulu gradu de *oxydatione a chromiului* : *chlorura suschromica*.

* **SUSCITABILE**, adj., (*suscitabilis*); care facile se póte *suscitare* : *focu suscitable; calli veementi si suscitali*.

* **SUSCITABLU** si *suscitabulu*, pl.-e, *suscitabulum*; mediu de *suscitare* : *suscitabile de attitiatu appetite brutali*.

* **SUSCITAMENTU**, pl.-e, (*suscitamentum*, fr. *suscitement*), *incitamentum*; mediu de *suscitare*; vedi si *suscitablu*.

* **SUSCITANTE**, adj. part. pres., *suscitans*; care *suscita* : *beuture suscitali*.

* **SUSCITARE**, v., *suscitare*, (fr. *susciter*, d'in *sub = subs = sus*, si *citare*); a *citá* = *attitiá*, *provocá*, *miscá in susu*, a *redicá*; 1. proprie : *a suscitá apele, unde, venatulu, leporii, lupii, ursii*; 2. metaforice si speciale, a) a *redicá*, *inaltiá*, *edificá*, *face se appara, se nasca* : *Domnedieu suscitá in poporu, barbati mari si eroi; suscitara monumente, statue, troppee, basilice, palatie; a suscita cuiva difficultati si incurcature*; b) a *desceptá* ceva ce dorme si e *trancillu, a interritá, attitiá, inversioná*, etc. : *a suscitá omulu d'in dulce si molle somnu; vedi se nu se suscite copillulu; a suscitá pre celli apprensi de menia la arme si ultione; a suscitá appetitele brutali alle omului; a suscitá foculu, tetionii, carbonii; a suscitá discordi'a si dissensionile civili; a suscitá sensuribile, nervii, passionile*.

* **SUSCITATIONE**, s. f., *suscitatio*, (fr. *suscitation*); actione de *suscitare* : *suscitatione d'in morti; suscitacione a instinctcloru relle, a appetiteloru sensuali; suscitacione de difficultati si incurcature*.

* **SUSCITATORIU**, -tória, adj., *suscitator*; care *suscita* : *suscitatoriu d'in morti; suscitatorii masscloru; suscitatorii si suscitatorie la desfrenu si libidine*.

* SUSCITATU, -a, adj. part. s., *suscitatus*.

SUSCRIUERE, etc., vedi *subscriuere*, *subscribere*, etc.

* SUSOSMICU, -a, adj., (fr. *susosmique*); care e de cartulu gradu de *sulfuratione a osmiului*: *chlorura susosmica*.

* SUSOSMIOSU, -a, adj., (fr. *susosmieux*); care e de secundulu gradu de *oxydatione si sulfuratione a osmiului*: *chlorura susosmiososa*.

* SUSPECERE, *suspessi* si *suspessei*, *suspessu* si *suspectu*, v., *susplicere* (d'in *sub* = *subs* = *sus*, si *specere*); 1. a *spece* = *spectá* de diosu in *susu*, a se uitá *susu* cu mirare si incantare, a contemplá si observá plenu de respectu, etc.: *se suspecemu cerulu si se contemplámu celle celesti*; metaforice, a) a se inaltá, adventá cu mentea la ceva: *nemica mare, nemica inaltu, sublime si divinu nu potu suspece celli ce si defigu cogitatione la lucruri asiá de umili si desérte*; b) a cautá la cineva d'in respectu si mare estima si consideratione: a onorá, estimá, considerá, admirá, etc.: *atari barbati suspecemu si essaltiámu cu laude; suspecemu si admirámu natur'a, virtutile eroice alle mariloru barbati*; 2. a se uitá, cautá, observá in ascunsu, in secretu, si de aci, a prepune, a avé prepusu, a se teme, a nu se increde: *unulu pre altulu se suspeceau; mulierea suspece maritulu, si acestu-a suspece mulierea*.

* SUSPECTARE, v., *suspectare*, (fr. *suspecter*); intensivu de la *suspecere* = a *suspece* cu incordare si attentione incordata; 1. in genere; *trecutorii suspecta tabellele pictes esposite*; 2. in specie, a prepune forte, a avé mare prepusu pre ceva sau cineva: *a suspectá péno si ussorea si filiele selle; a suspectá tota lumea si chiaru tota umbr'a*.

* SUSPECTATIONE, s. f., *suspectatio*; actione de *suspectare*: *suspectatione de amicii celli mai intimi*.

* SUSPECTATORIU, -tória, adj., *suspectans*; care *suspecta*, *suspectante*: *suspectatori de motulu stelleloru si totu de una data suspectatori de celli mai devotati loru*.

* SUSPECTATU, -a, adj. part. s. (d'in *suspectare*), *suspectatus*.

* SUSPECTIONE, s. f., *suspectio*; actione de *suspecere*; 1. in genere: *suspectionea boltei stellata si a totu ce e sublime in natura*; 2. in specie, in sensu ce are de regula form'a: *suspezione* = *suspicio*.

* SUSPECTORIU, -tória, adj. s., *suspector*; care *suspece*: *suspectorii miraleloru naturei; in specie: suspectoriu si allu umbrei selle*.

* SUSPECTU, -a, adj. part. (d'in *suspecere*), *suspectus*; care nu é bene vedutu, de care se teme cineva, cui nu se increde, a) de persone: *omu suspectu, omeni forte suspecti; barbatu suspectu mulierei, mulieri suspecte barbatiloru; servitori suspecti; individi suspecti politici, suspecti privatiloru si guberniului, ministeriului publicu*; si cu *de*, in sensu differitu forte delicatu: *persona suspecta de toti, unu veniticu suspectu de unii ca speculatoriu, ca spionu*; b) de lucruri si obiecte abstracte: *merce suspecta, monete suspecte; credentia forte suspecta, scientia si mai suspecta, promisse suspecte, vorbe suspecte, espressioni si colori suspecte, auru suspectu, ánima suspecta, cogite suspecte, amicitie forte suspecte, negociu forte suspectu*.

* SUSPENDERE, *suspensi* si *suspensei*, *suspensu*, v., *suspendere*, (fr. *suspendre*, d'in *sub* = *subs* = *sus*, si *pendere*); a *pende* = *spendurá* *susu*, a accatiá, a artaná sau ataruá: *a suspende vestimentele in cuniele parietelui; a suspende carnea la fumu*; metaforice: a interrupe pentru cátuva timpu: *a suspende una sedentia, a suspende una executione; a suspende una representatione teatrale; a suspende unu functionariu de la servitiulu seu; a suspende salariulu unui functionariu; a suspende unu diariu pre unu tempu óre-care sau pentru totu de a un'a*.

* SUSPENSIONE, s. f., *suspensio*, (fr. *suspension*); actione si effectu de *suspendere*: *suspensionea lampelor de tavanu; suspensionea unui desperatu de una salce; suspensionile mai multoru prefecti; suspensionea unui diariu; sus-*

pensionea vocei, periodului, frasei musicale; suspensioea respirationei, circulationei sângelui.

* SUSPENSIVU, -a, adj., (fr. suspensif); care indica *suspensioe*: *punte suspensive in scriptura.*

* SUSPENSORIU, -sória, adj. s., (suspensor, -sorius, fr. suspenseur, suspensor, -e); care *suspende* sau serve la *suspensu*: *suspensorii celloru condemnati la suppliciu; legamentu suspensoriu de ficatu, musculu suspensoriu de testicle*; si absol. s. m., *suspensoriu*, pl. -e, si f. *suspensória* = *suspensóre*, ce serve la *suspensu*: *suspensoriulu unui polycandelu.*

* SUSPENSU, -a, adj. part. s. (d'in *suspendere*), *suspensus*: *carne suspensa lu fumu, arme suspense in cunie*; metaforice, fluctuante, indecisu, dubiu: *la audiulu acelloru vorbe toti remasera suspensi; spirite suspense, menti suspense, anime suspense.*

* SUSPENSURA, s. f., *suspensura*; actione de *suspensu*. de *suspendere*, déro mai vertosu, effectulu acestei actioni: *suspensur'a unei spata cu unu firu de pèru nu pote nu fi forte periculosa.*

* SUSPICABILE, adj., *suspicabilis*; care facile se pote *suspicare*; suppusu a *suspicare*.

* SUSPICACE, adj., *suspicax*; applicatu a *suspicare*: *mente suspicace, celli miseri su forte suspicaci*; si care inspira *suspicioe*: *silentiu suspicace, passi suspicaci.*

* SUSPICANTE, adj. part., *suspicans*.

* SUSPICARE, v., *suspicari*, (d'in *suspecere* = *suspicare*, cu intellessulu speciale de): a se teme, a nu se increde, 1. proprie: *ce suspicamu, a fostu si creale; mamm'a nu suspica nemica reu de copillulu seu; maritulu suspicà cellu mai mare peccatu in soci'a sea; pre voi si servii vostri suspica toti; de la inceputu amu suspicatu, co aceste-a erau causele de fuga si dossire*; 2. metaforice si in genere, a presuppone, admite, crede, imagina, escogita, etc.: *abiá cu coniecture potemu suspicá lucrulu; suspicàmu mai multu de cátu potemu espreme; nemine nu si suspica, cátu de immensu*

e mundulu; s'a intemplatu cea ce neci n'asiu fi suspicatu.

* SUSPICATU, -a, adj. part. s. (d'in *suspicare*), *suspicatus*.

* SUSPICERE, v., *suspicare*; vedi *suspecere*.

* SUSPICIONE, s. f., *suspicio*, (fr. soupçon); prepusu, téma, neincredere, diffidentia, etc.: *a avé suspicioe de cineva, pre cineva; a se aflá sub grea suspicioe*, differitu in sensu de: *a se aflá in grea suspicioe; a avé suspicioe de ai familiei, suspicioe de amicii intimi, suspicioe de umbr'a sea, suspicioe de sene ensusi*; metaforice, *suspicioe* = *suppositione, hypothese, parere, idea, etc.*

* SUSPICIOSU, -a, adj., *suspiciosus*; 1. plenu de *suspicioe*, de *suspicioni*, care are *suspicioni*: *celli amariti su si suspiciosi; omu suspiciosu si de umbr'a sea, candu a adjunsu se fia suspiciosu si de filii sei*; 2. care inspira *suspicioe*: *venetici suspiciosi indigeniloru; suspiciose merci, suspiciosa moneta*; vedi si *suspectu*.

SUSPINARE, *suspinu*, etc., vedi: *suspirare, suspiriu, etc.*

SUSPIRARE, (*suspinare*), v., *suspirare*, (it. sospirare, isp. port. suspirar, prov. sospirar, fr. soupírer), gemere, fleure, singultire; ardentor desiderare, aspirare; a *spirá* d'in fundulu peptului, a *spirá* greu, a geme, a plânge, a se inecá de plansu, etc.: *toti suspirau in tacere, apoi erupsera a suspirá cu gemete si vaiete; nu aflámu fientia, care se suspire cu noi in secretu; suspiru diu'a si noptea, si nemica nu me allena; Domnedieu se asculte cumu suspira de amaru creaturele lui;—in specie, a *aspirá* = a dorí cu ardóre: *copillulu suspira dupo mamma, dupo titia, dupo jocarelle; ju-nele suspiru dupo amorile si foculu seu; barbatii suspira dupo avere, dupo onori, dupo libertate, dupo gloria; suspiràmu toti dupo fericire, déro suspiràmu mai toti in desertu, suspira si animalile dupo apa si nutretiu;—despre lucruri: *suspira ventulu prin frondi, frondile suspira de aure; suspira und'a cu dulce mormuru; suspira cordcle lyrei, cumu***

suspira si cordele ânimei;—cu obiectu directu: a suspirá amore, urra, pace, fericitate, bonitate, reutate.

SUSPIRATIONE, (*suspiratione*), s. f., *suspiratio, gemitus; aspiratio; actione, actu de suspirare: suspirationile copillului, junelui amante, verginei adulte, suspirationile dupo fericitate alle celloru mai multi su deserte; cu suspirationile ne allenâmu pucinu amarulu ânimei.*

SUSPIRATORIU, (*suspiratoriu*), -tória, adj. s., *suspirans*, (it. *sospiratore*, isp. *suspirador*, fr. *soupireur*); *care suspira: suspiratóriele turturelle remase veduve.*

SUSPIRATU, (*suspinatu*), -a, adj. part., *suspiratus, gemitus, fletus: dorulu suspiratu pre budiele verginei; nu e tempu de suspiratu, ci de lucratu.*

SUSPIRATURA, (*suspinatura*), s. f., *suspirium, fletus, gemitus; actu potente de suspirare: suspiraturele ânimei nostra sangerata.*

SUSPIRIOSU, (*suspinosu*), -a, adj., *suspiriosus; plenu de suspriu, de suspirie; in specie, care si trage greu respirarea: callu suspiriosu, betrani suspiriosi, si chiaru: respiratione suspiriosa; (compara si fr. *suspirieux*).*

SUSPIRITU, (*suspinetu*), pl.-e, *suspiritus; suspriu forte greu, trassu d'in baierele ânimei cu mare greutate: suspiritele moribundului.*

SUSPIRIU, (*suspinu*), pl.-e, *suspirium*, (it. *sospiro*, isp. port. *suspiro*, prov. *sospir* si *sospire*, v. f. *sospir*, n. fr. *soupir*), *gemitus, singultus; actu de suspirare: cine connosce suspiriele melle? suspriu trassu d'in fundulu ânimei, ca suspriuulu moribundului; suspirie amare; suspirie dulci si doliose; ce su suspiriele aceste-a pre bietulu copillu? — si despre lucruri: suspiriele frondei, aureloru, turturellei, cordeloru lyrei, citarei; ultimele suspirie alle cânticului doliosu in urecelele nostre.*

* SUSPLATINOSU, -a, adj., (fr. *susplatineux*); *care coprende secundulu gradu de oxydatione allu platinei.*

* SUSPUBIU, -a, adj., (fr. *sus-pubien*); *care e mai susu de pube: nervu suspubi.*

* SUSPUBIOFEMORALE, adj., (fr. *sus-pubio-fémoral*); *relativu la partea superioare si a pubei si a femorelui.*

SUSSALIU = *sussaiu*, s. m., *specie de planta = sonchas oleraceus, Linn. (Probabile d'in sussu=suptu de la sugere).*

SUSSU=susu, adv., *vedi sursu.*

* SUSTENTACLU, si *sustentaculu*, pl.-e, *sustentaculum; ce serve la sustentare: redimu, proptella, etc.; metaforice: mediu de sustentare=nutrire.*

* SUSTENTARE, v., *sustentare*, (fr. *sustenter*); *intensivu de la sustinere, a sustiné d'in tote poterile, cu tota incordarea; 1. proprie: cine pote sustentá numai cu umerii sei administrationea unei vasta terra? 2. metaforice si speciale, a tiné, mantiné pre petiore, a conservá, etc.; a) in genere: statulu se pote sustentá numai cu umeri robusti; a sustentá starea sanitatei, a sustentá pre sene si pre ai sei; conscientia nostra ne sustenta in aceste gravi casuri; nu voliu lipsi a sustentá pre amici; b) in specie: α) a tiné cu nutrimentu, a nutri: a si sustentá famili'a si toti consangeni, a sustentá si orfani si pauperi si veduve; β) a sufferi, supportá, rabdá: a sustentá impetulu fortunei, invidi'a si urr'a celloru improbi si ingrati; a sustentá dorerile, morbii, lipsea si angusti'a; γ) a tiné in locu, a oppri si ammaná peno lâ tempu opportunu.*

* SUSTENTATIONE, s. f., *sustentatio; actione de sustentare: sustentationea familieloru scapatate.*

* SUSTENTATU, -a, adj. part. s. (d'in *sustentare*), *sustentatus.*

SUSTINERE, *sustinui, sustinutu* si *sustentu*, v., *sustinere*, (fr. *soutenir*, -d'in *sub=subs=sus*, si *tinere*); *a tiné de desuptu, de diosu in susu, a tiné in petiore, a tiné susu, a redimá, adjutá, conservá, etc., 1. proprie, a) in genere: se mi fi domnu, nu asiu sustiné ce sustinu in spinare; Milone de la Crotoné sustinea, diu'a integra, unu tauru pre umeri; a si sustiné abiá betranetiele cu unu batiu, ne cumu se sustina armele; a sustiné pontca cu mai dese proptelle; unu petioru nu sustine bene unu omu; b) in*

specie, a *tiné* in locu, a opprí, impedicá : a *sustiné callulu d'in fuga, carrulu d'in mersu; Orpheu sustinea riurile cu cantulu lyrei selle; a sustiné ostile in fuga de spaima; a se sustiné in ascensulu si discursulu seu; 2. metaforice, a) in genere, a tiné in statulu presente, a conservá, etc. : a sustiné integritatea terrei, legile, onorea si demnitatea nationei; a sustiné partile, ideele, principiile, spiritulu, ordinea republicei; b) in specie, α) a nutrí, tiné, adjutá, etc. : a sustiné mai multi orfani se invetie; a sustiné penuri'a tempului; a strinctorá pre sene, spre a sustiné pre celli in lipse; β) a sufferí, supportá, tolerá : nu scii câte greutati sustinemu, câte labori sustinemu; nu poti sustiné superbi'a si arrogantí'a tyranniloru; γ) a afirmá : sustinu ce dicu, se vedemu de poteti sustiné parerile vostre; δ) a oppri locului : a sustiné impetulu armatei inemica.*

SUSTINU, s. m., (fr. soutien); care sustine, supportu, rédimu, postamentu.

SUSTINUTU, -a, adj. part. s. (d'in sustinere), sustentus.

* SUSTONICU, -a, adj., (fr. sustonique); care e mai *susu de tonicu* : nota *sustonica*.

SUSU, adv., vedi *sursu*.

* SUSURRAME, pl. *susurramine, susurramen*; effectu de *susurrare*; vedi si *susurramentu*.

* SUSURRAMENTU, pl. -e cu acelluasi intellesu ce are si form'a *susurrame* : *susurramentulu riurellulu de prin verdétia; susurramentele albineloru*; (compara fr. *susurrement*).

* SUSURRANTE, adj. part. pres., *susurrans* : *riurelle susurranti la ferestrele vostre*.

* SUSURRARE, v., *susurrare*, (fr. *susurrer*); d'in imitationea sonului, a soná incetu, a emitte sonu dulce, de si surdu si confusu : *susurra riurellele lenu currenti, susurra frondi'a liusioru agitata de bori; susurra columbele, susurra albinele si alte insecte; susurra copillii; susurra in secretu si ómenii mari; taceti nu mai susurrati, co mi asurditi urecele*;—asiá su si multe onomatopeie populari, intre cari : *siusuire*

= *siosioire* = *susuire*, analogu lui *susurrare*; (compara si fr. *chuchoter*).

* SUSURRATIONE, s. f., *susurratio*, (fr. *susurration*); actione de *susurrare* : *susurrationea turturelleloru*.

* SUSURRATORIU, -tória, adj. s., *susurrator*; care *susurra* : *susurratorii despre victori'a reportata eri*.

* SUSURRATU, -a, adj. part. s. (d'in *susurrare*), *susurratus*.

* SUSURRONE, s. m., *susurro*; care totu *susurra*, care nu mai tace de urecelele altoru-a, care la toti si la tote nu mai *susurra*, are mani'a de a *susurrare* : *susurronele, dupo tote alte, e si gura rea*.

* SUSURRU, l. s. m., pl. -e, *susurrus*, (fr. *susurre*); murmuru, sonu dulce si lenu, incetu, de si surdu si confusu : *susurrulu frondei, unui riurellu; susurrulu personeloru ce si vorbescu in secretu*, 2. adj., *susurru, -a*, = *susurrus, -a, -um*, care *susurra, susurrante*, murmurante : *susurrcle albine*.

SUTA, s. f., *centum*; de diece ori diece; vedi *centu*.

* SUTELA, s. f., *sutela*, (d'in *suere*, de unde *sutu* = compositu *co-sutu*), 1. proprie, cosutura; 2. metaforice, incurcatura, laci artificialu, carpitura, insellatoria, captione, etc.

* SUTILE, adj., *sutis*, (fr. *sutile*, d'in *sutu*); in oppos. cu *testile, sutile* = aptu la *cosutu*, care se *cosc* : *materia sutile, baltiu sutile, mânice mulieresci sutili; casa sutile, nave sutile*, d'in scortia sau d'in pelli.

* SUTORICIU, -tiu, -a, adj., *sutoricius, -tius*; relativu la *sutoriu* ca opifice : *atramentu sutoriciu, sulla sutoricia*; ca subst. pers. *unu sutoriciu*, = reu *sutoriu*.

SUTORIU, -sutoria, adj. s., *sutor*, (d'in *sutu* de la *suere* = *cósere*); proprie, care *cóse*, in speciale inse cellu ce *cóse*, face calciamente : *calcionariu, pantofariu, etc.*;—si ce serve la unu *sutoriu* = *suterius* : *sulle sutorie, negretia sutoria, officina sutoria, firu sutoriu, instrumente sutorie*.

* SUTRINU, -a, adj., *sutrinus*; de *sutoriu*, relativu la *sutoriu* : *abitudine sutrine*; ca subst. reale f., *sutrina* : a) of-

ficina a *sutoriului*; b) arte, maiestria a *sutoriului*.

* SUTU, -a, adj. part. s. (d'in *suere*), sutus; cosutu.

* SUTURA, s. f., sutura, (fr. *suture*); actione si effectu de *cosere*, (vedi *sutela*): *sutur'a vestimentului e asiá de reu facuta, in cátu se vede si bate la ocli d'in departare*; prin metafore: a) *sutur'a calvaria*, care conjunge ossele *craniului si faciei*; b) *sutura chirurgica*, prin care se cosu marginile unei plaga; c) *suturele la una planta. la una conea, etc., paru sub forma de linie pucinu proeminenti*; d) *suturele nu su bone in lucruri de litteratura si de arte; suturele su, in acestu casu, carpiture*.

* SUTURALE, adj., (fr. *sutural*); relativu la *sutura*: *casature suturali in plante si fructele loru*.

* SUTURATU, -a, adj. part. (trassu d'in *sutura*, fr. *suturé*), care are *sutura sau mai multe suture*: *insecte suturate*.

* SUTUROSU, -a, adj., (fr. *sutureux*); plenu de *suture*.

SUVEICA, s. f., radius textorius; (de la *subvehere*?).

SUVELLA, s. f., vedi *suveica*.

SVAPAIARE = *svapaliare*, -ediu, v., *flagrare, flammigerare, exardescere, vehementer et inconsiderate agere, invehí*; a dá, scóte, emite *vapalia*: a *flacurá*, a arde cu *flacura*: *svapaliédia foculu, svapaliédia coptoriele; prea svapaliédia coptoriulu; prea svapaliédia foculu, de nu te poti apropiá de ellu*; cu sensu mai energicu in forma reflex. *a se svapaliá*: *incendiulu se svapaliédia de sufflarea ventului*; metaforice, totu ca reflex. de regula, *a se svapaliá* = a *lucrá* cu *apprendere, precipitantia si fora cogetare, fora consideratione*: *ce ve svapaliati asiá in lucruri, cari ceru sánge rece si maturitate de cogitare; cu omeni svapaliati nu te poti intellege la nemica, co-ei se svapaliédia de ori-ce si la ori-ce; unu svapaliatu de june, nesce svapaliatie de mulicri; cu tonu si gestu svapaliatu; cu vorbe svapaliatie*. M.

SVAPALIATU, -a, adj. part. d'in *svapaiare* = *svapaliare*.

SVENTARE. (*sventare*), v., eventi-

lare, véntilare; vento exponere, exsiccare, exhaurire, auferre, absumere; a pune afora la ventu, a espune la ventu, si in specie, 1. a espune la ventu spre a ossucá, si in genere, a ossucá: poneti albiturele se se svente pre gardu; intendeti pre frimbía vestimentele udate, cu se se svente pucinu, se se svente bene, déco se pote; sventámu inse si la focu celle udate; 2. d'in contra, a punela ventu; spre a recorí, spre a aerá: scote vestimentele mai desu, se se svente; déco nu se sventa desu scullele, voru fi préda insecteloru; 3. despre ventu ensusi: ventulu nu sventa numai umiditatea, ci sventa totu ce afla in calle: sventa pulberea, sventa néuea, sventa manuclii de pre arature, sventa adeseu coperimentele de palie alle bietului terranu, sventa vestimentele de pre umerii callatoriului; 4. metaforice, a leuá si nu lassá nemica, a sterge: a sventá pung'a cuiva, a) a surrepe, sterge; b) a desertá, seccá, esaurí: ne au sventatu pungile; au se svente totu de pre mésa, au se svente vinulu d'in cupe si carafe, au se svente si butile; predatorii sventa callatorii, sventa ce au, precumu raptorii si mancatorii publici sventa si cenusi'a omului d'in focariu; 5. evanescere, rancescere, corrumpi, mai vertosu in forma reflex. a se sventá = a perí, a se corrumpe, rancedí, etc.: se sventa vinulu, se sventa untulu, se sventa odorile tote si essentiele.

SVENTATU, -a, adj. part. s. d'in *sventare*.

SVENTATURA, s. f., actione si effectu de *sventare*: *sventatur'a pamentului de multa umeditate; sventatur'a beuturilor de pre mese*.

SVENTURARE, *sventuraticu*, etc., vedi: *venturare, venturaticu*, etc.

SVOLARE, v., *volare*; vedi *sborare* cu derivatele selle.

* SYAGRU, s. m., *syagrus*, (σάγρος, fr. *syagre*); 1. specia de fenicu; 2. specia de planta americana.

* SYBARE, s. f., *Sybaris*, (Σύβαρις, fr. *Sybaris*); cetate greca in Itali'a de media-di, famosa, intre alte, prin lussuri'a, mollitionea si desfrenulu cetatia-

niloru sei; de aci derivate, ce espremu nu numai rellele celloru d'in *Sybare*, ci si aceste vitie in genere: 1. *sybaritu*, -a, s. pers., *sybarita*, *sybaritis*, (fr. *sybarite*), a) locuitoriu d'in *Sybare*; b) omu molle, effeminatu, lussuriosu si libidinosu; 2. *sybariticu*, -a, adj., *sybaritiens*, (fr. *sybaritique*), a) relativu la unu *sybaritu* b) relativu la cellu ce sémina cu unu *sybaritu*: *fabule si istoriore sybaritice*, obscene si turpi; 3. *sybaritide*, adj. s., *sybaris*, (fr. *sybaritide*), a) muliere voluptosa, desfrenata si corrupta; c) ca adj., *istoriorele sybaridi nu su mai oneste ca celle sybaritice*; 4. *sybarismu* si *sybaritismu*, s. m., (fr. *sybarisme* si *sybaritisme*), a) modu de viétia allu *sybaritoru ensisi*; b) in genere, modu libidinosu si fora neci unu respectu de demnitatea omului.

* SYBARITICU, *sybaritide*, etc., vedi: *Sybare*.

* SYCAMINU, s. m., *sycaminus*, (συζάμινος); arborellulu ce da *mure*, rugulu: *fructulu sycaminului se dice sycamina*; *sycaminele su mure*; vedi si: *sycomoru*, *sycomora*.

* SYCE, s. f., *syce*, (συγή), proprie, *ficu*, *fica*, applicatu in specie la: a) una planta; b) una bubu de la oclu care supura.

* SYCEPHALIA, s. f., (fr. *sycéphalie*, d'in σύν = cu, si κεφαλή = capu); mostrositate de fientia cu doue capite; de aci si: *syccephalicu*, -a, adj. (fr. *sycéphalique*) relativu la *syccephalia* si la *syccephalu*; *syccephalu*, s. m., (fr. *sycéphale*), monstu ce are doue capite.

* SYCEPHALICU, etc.; vedi *syccephalia*.

* SYCITE, s. f. *sycitis*, (συκίτις); specia de pétra pretiosa de colore *fici*; (vedi *syce*).

* SYCITU, s. m., *sycites*, (σηκίτης); beutura, vinu de *ficie*, (vedi *syce*).

* SYCOMANTE, s. m., (fr. *sycomancten*, d'in συγή = ficu, si μάντις = divinatoriu); la Greci, pretensu *divinu* dupo frondi'a *de ficu*.

* SYCOMANTIA, s. f., (fr. *sycomanctie*); pretensa arte a *sycomanctelui*.

* SYCOMORU, s. m., (fr. *sycomore*, συκόμορος, συκομορέα, d'in συγή = ficu,

si *μορέα* = muru); specia de *muru* de genulu *ficului*.

* SYCOPHAGU, -a, adj., (fr. *sycophage*, d'in σῶλον = fica, si φαγῆν = mancare); care manca *ficie*, care se nutrescu cu *ficie*.

* SYCOPHANTARE, v., *sycophantari*; a fi *sycophante*, a professá si practicá *sycophanti'a*.

* SYCOPHANTE, s. pers., *sycophanta*, (συκοφάντης, fr. *sycophante*, d'in σῶλον, si φαγῆν = arretare, denuntiare); 1. proprie, cellu ce, la Greci, denuntiá pre celli ce esportau *ficie*, a caroru esportatione erá opprita prin lege si gravi pene; de aci: 2. in usulu de astadi commune, a) calumniatoriu: *infamii sycophanti ai virtutei innocente*; unu *sycophante de messeria*, *feriti-ve de acestu sycophante*; b) cavillatoriu, ammagitoriu, insellatoriu; c) lingusitoriu, parasitu, scurra inepta.

* SYCOPHANTIA, s. f., *sycophantia*, (συκοφαντία); professione si fapta de *sycophante*: *sycophantie de acestui negru sycophante au negritu si perdutu multe reputatiuni*.

* SYCOPHANTIOSU, -a, adj., *sycophantiosus*; plenu de *sycophantie*, calumniosu si calumniatoriu, reu de gura si de mâna, sau mai bene: *bonu si de mâna si de gura*.

* SYCOPHYLLU, s. m., *sycophyllum*, (συκόφυλλον); specia de planta, *malva selbaticu* = *malva silvestris*.

* SYCOSE, s. f., (fr. *sycose*, d'in σῶλον *fica*); tumore ca una *fica*.

* SYCOTICU, -a, adj., (fr. *sycotique*); relativu la *sycose*: *tumori sycotice*.

* SYENE, s. f., *Syene*, (Σόνη, fr. *Syène*); celebre cetate a Egyptului vechiu, astadi *Said* sau *Assuan*, d'in care espressioni usuali in derivate: 1. *syene*, s. f., *syene*, granitu admirabile, ce se afla in vecinetatea cetatei mentionate; 2. *syenitu*, -a, *syenites*, (fr. *syénite*), a) pers., locuitoriu d'in *Syene*, b) s. reale, granitu de *Syene*, si prin estensione, genu de granitu asseminea; c) *syeniticu*, -a, adj., (fr. *syéntique*), care contine *syenitu* = granitu.

* SYENITU, ect., vedi *Syene*.

* SYLLABA, s. f., syllaba, (συλλαβή, fr. syllabe); emissione de una data a vocei : una syllaba pôte fi una vocale. déro syllab'a pôte coprende si una vocale unita cu mai multe consonanti; syllabele se formedia dupo legile fonetice alle limbei; numerati si despartiti syllabele unui coventu; versurile se mesura, in limba nostra, dupo numerulu syllabeloru; cellu mai lungu versu e de sés-sespediece syllabe; dupo numerulu syllabeloru, coventele su monosyllabe, disyllabe, trisyllabe, polysyllabe; nu scie inco formá syllabele; a nu dice syllaba in conversatione.

* SYLLABARE = syllabire, v., syllabas formare, discere et pronuntiare, (fr. syllaber, syllabiser, si épeler); a formá si dice syllabe: nu sciti inco bene syllabá; persisteti, magistri, a face pre inceptoru si dica bene si correctu fiacare syllaba; metodulu de a invetiá a lege si scrie prin syllabare e condemnatu astadi; — metaforice : nu scie descurecá primele syllabe alle vietiei.

* SYLLABARIU, -a, adj. s., (fr. syllabaire); relativu la syllaba, la syllabe: formele syllabarie scrise, metodu syllabariu de lectura; ca subst., a) person., unu syllabariu = care invétia si essercita syllabele, unu inceptoru; b) reale, unu syllabariu = carte de syllabatu, de invetiatu rudimentele de lectura; — vedi si syllabicu.

* SYLLABICU, -a, adj., (fr. syllabique); de syllaba, relativu la syllabe : versuri syllabice, metodu de lectura syllabica, scriptura syllabica, coventulu e unu totu syllabicu.

* SYLLABIRE, -escu, v., vedi syllabare.

* SYLLABISARE, v., (fr. syllabiser); vedi syllabare.

* SYLLABISMU, s. m., systema de a invetiá a syllabisare : syllabismulu se proscriue astadi d'in scolele elementarie ca funestu desvoltarei naturale a mentei copillaresca.

* SYLLABISTU, s. m., care syllabisa.

* SYLLABU, s. m., syllabus, (σύλλαβος); catalogu, lista, registru, indice, conspectu, etc. : syllabulu Vaticanulu;

syllabulu statului finantiale altu imperiului.

* SYLLEPSE, s. f., syllepsis, (σύλληψις, fr. syllepse, d'in σύν = cu, si λήψις = prendere); proprie, coprendere, coprensu, applicatu in speciale : 1. syllepse, prin care unu coventu, d'in frase, concorda, dupo intellesu, sau coprensu, nu cu coventulu la care se refere, ci cu unu altulu, fia numai in mente sau si in frase : syllepse de numeru, de genu, de casu; 2. syllepse, prin care acellu-asi coventu se applica in acellu-asi discursu cu doue sensuri diferite.

* SYLLEPTICU, -a, adj., (fr. sylleptique); relativu la syllepse : constructione sylleptica, congruentie sylleptice.

* SYLLOGISARE, v., (fr. syllogiser; vedi syllogismu); a face syllogismu, syllogismi, a trage consecentie d'in premissa, a argumentá : terranulu cellu mai simplu syllogisa cu bonulu seu sensu.

* SYLLOGISMATICU, -a, adj., syllogisticus, (συλλογισματικός); relativu la syllogismu : tractatu syllogisticu.

* SYLLOGISMU, s. m., syllogismus, (συλλογισμός, fr. syllogisme, — d'in σύν = cu, si λογίζεσθαι = cogitare, computare); forma, processu logicu, prin care cogitarea deduce d'in doue judecie unu tertiu judeciu : celle trei judecie alle syllogismului porta si nominele de propositioni alle syllogismului; propositione dedussa d'in premissa, se clama consecentia sau conclusione.

* SYLLOGISTICARE, v., (fr. syllogistiquer); a argumentá in form'a logica sau syllogistica.

* SYLLOGISTICU, -a, adj., syllogisticus, (συλλογιστικός, fr. syllogistique); relativu la syllogismu : forme syllogistice; caten'a syllogistica se dice sorite.

* SYLPHIDE, s. f., (fr. sylphide); femininu d'in sylphu.

* SYLPHU, s. m., (fr. sylpho); nome datu, in evulu mediu, geniiloru de amendoue sessele : sylphii, genii elementari, populau aerulu in evulu mediu.

SYLVA, *sylvaticu, sylvestru*, etc. vedi : *silva, silvaticu, silvestru*.

* SYMBIU, -a, adj., (franc. *symbie*, — d'in σύν = cu, si βίος = viétia); care *viue imperuna*; subst. pl. *symbiele*, familia de insecte din ordinea *elminthoprocteloru cystice*, cari in *cystea* loru co-prendu mai multe animali.

* SYMBLEPHAROSE, s. f., (fr. *symblépharose*, d'in σύν = cu, si βλέφαρον = palpebra); aderentia, lipire a *palpebreloru* mai allessu a *palperei* superioare, de globulu oculului.

* SYMBOLA, s. f., *symbola*, (συμβολή); forma femin. d'in *symbolu*, se aplica cu sensulu speciale de : parte de argenti ce *contribue* unu convivu la unu ospetiu facutu in commune, collecta de ospetiu commune : *contributorii symboleloru pentru ospetiulu de poi-mâne*; metaforice, a) batalia : *fora sumptulu nostru ne stau parate symbole*, (compara popularea dissa : *a mancă batalia*); b) vorbe de la finitulu mesei : *atari erau symbolele filosofului de la finitulu ospetiului*.

* SYMBOLICA, s. f., vedi *symbolicu*.

* SYMBOLICE, adv., *symbolice*; in modu *symbolicu* : *a se espreme symbolice*.

* SYMBOLICU, -a, adj. s., *symbolicus*, (συμβολικός); relativu la *symbolu*, ce serve de *symbolu* : *limba symbolica, carti symbolice*; ca subst. f. reale, *symbolica, symbolica* : a) scienti'a, artea *symboleloru*; b) totu allu *symboleloru* unei religione.

* SYMBOLISARE, v., (fr. *symboliser*); a traduce in *symbole* sau prin *symbole* : *a symbolisá cogitationile selle*.

* SYMBOLISMU, s. m., (fr. *symbolisme*); systema de *symbole*; in specie : a) *symbolismu* = statu primitivu allu filosofiei; *symbolismulu filosoficu primitivu espremea dogmatele selle prin symbole, imagini poetice*; b) *symbolismulu naturale e allu mai totoru religioniloru*; inse : c) *symbolismulu religiosu allu Greciloru fu anthropomorficu*.

* SYMBOLU, pl. -e, *symbolus*, -um, (σύμβολος, -ον, fr. *symbole*, — d'in σύν = cu, si βάλλειν = aieptare, punere); semnu, imagine, figura, coventu, etc.,

prin care se da a se intellege ceva in modu indirectu : *leonele e symbolulu poterei, precumu câncle e symbolulu fidelitatei; sérpele e symbolulu intellectio-nei; sérpele e inse mai vertosu symbolulu ingratitudinei; colórea alba e symbolulu innocentiei; symbole se vedu affissiate la celle mai multe officine; pre sigille, pre monete, pre arme se impremu symbole; prin symbole se intellegu omenii, cându nu se potu intellege prin vorba sau scriptura; totusi si pre longa scriptura, vorba, pictura si alte moduri de espressione mai clara, symbolele au jocatu si voru jocá inco mare parte in espressionea cogitariloru omului; — in specie : *symbolu sacru; symbole sacre, si absolute : symbole alle religionei crestiniiloru su sacramentele : eucharisti'a, de esemplu, e data sub symbolulu pânei si vinului; déro symbolulu symboleloru unui crestinu e crediulu in unulu Domnedicu in trei persone*.*

* SYMELIA, s. f., (fr. *symélie*), statu de *symelu*.

* SYMELICU, -a, adj., (fr. *symélique*); care are caracterie de *symelu*.

* SYMELU, -a, adj. s., (fr. *symèle*, — d'in σύν = cu, si μέλος = membru); cellu care are, in sene, membrele sessuali alle unei parecla fuse imperuna : *symelii su déro monstri*.

* SYMMETRIA, s. f., *symmetria*, (συμμετρία, fr. *symétrie*, — d'in σύν = cu, si μέτρον = mesura); statu de *symmetru*, proportione si armoniá a partiloru unui totu : *symmetria formosa, placuta; symmetri'a corpului umanu, scrupulos'a symmetria a ornamenteloru architectonice; symetri'a e unu elementu in formosulu totoru artiloru; — despre ori-ce ordinatu in certe proportioni : symmetri'a discursului, frasiloru, periodeloru; symmetri'a stylului poeticu si prosaicu; symmetria musicale*.

* SYMMETRICU, -a, adj., (fr. *symétrique*); care are *symmetria* : *ordine symmetrica, compositione symmetrica, periodu symmetricu, edificie symmetrice; polyedru symmetricu, figure geometrice symmetrice, corpuri cristalline symmetrice*.

* SYMMETRISARE, v., (fr. *symétriser*); a face *symmetricu*, a dispune în *symmetria*: a *symmetrisá* frasile, si intransitivu: *frasile symmetrisa*, *aceste parti nu symmetrisa*.

* SYMMETROCARPU, -a, adj., (fr. *symétrocarpe*, d'in *σύμμετρος*, si *καρπός* = pericarpu); allu carui *pericarpu* se pote despartí în doue medietàti perfectu pari *symmetrice*.

* SYMMETRU, -a, adj., *symmetrus*, (*σύμμετρος*, d'in *σύν* = cu, si *μέτρον* = mesura); ammesuratu, adaptatu, adecatu, accomodatu, proportionatu, etc.: *calitati symmetre fientiei*, *parti symmetre partiloru*, *capu symmetru corpului*, *petiore symmetre staturei*.

* SYMMYSTU, -a, s. pers., *symmysta*, (*συμμύστης*, d'in *σύν* = cu, si *μύστης* = initiatu); cellu initiatu imperuna cu altulu, cosacerdote, sacerdote collegu.

* SYMPASMA, pl.-mate, *sympasma*, (*σύνπασμα*); pulbere de presaratu, în specie, pulbere medicale.

* SYMPATHIA, s. f., *sympathia*, (*συμπάθεια*, = d'in *σύν* = cu, si *πάθος* = affectu, passione); relatione de statu, de sensu, etc., ce esiste între unu ce si altu ce: *anticii credea co prin sympathia se uniea aurulu cu mercuriulu*, *co sympathia erá între ferru si magnetu*, *co una sympathia universale legá*, *collegá partile universului*, *si mantinea ordinea lui*; *in loculu sympathie punu recentii offinitatea*, *attractionea*, *gravitationea*; în specie: *fora sympathia nu se lega bonu conjugiu între unu barbatu si muliere*; *fora sympathia între doui nu se inclaga amicitia*; *sentimu sympathia de dorerile si placerile altui-a*; *prin sympathia ridemu cu celli ce ridu*, *prin sympathia plangemu si lacrimamu cu celli ce plangu si lacrima*; *e una sympathia între organele celle mai departe alle corpului*; *prin sympathia dorerea petiorului se sente si in capu*; *prin sympathia si colorile se adjuta si placu mai multu oculului*.

* SYMPATHICU, -a, adj., (fr. *sympathique*); relativu la *sympathia*: *calitati sympathice*, *miscare sympathica*, *nervi sympathici*; *a fi sympathicu unui omu*,

unei muliere, *unei partita*; *a fi sympathici junimei studiose professoriloru*, *armatei*.

* SYMPATHISARE, v., (fr. *sympathiser*); a avé *sympathia*: *a sympathisá cu celli assupriti*, *cu celli devotati virtutei*; *amorea si paupertatea nu sympathisa*.

* SYMPATHISTU, s. m. pers. (fr. *sympathiste*); care pretende si sustine co uniculu fonte de amore si de odiu, sau si de indifferentia, sta in effluviele, emanationile unei persona cõtra alta.

* SYMPERASMA, pl.-mate, (*συπέρασμα*, d'in *σύν* = cu, si *περαίνειν* = terminare); specia de *sylogismu* cu conclusione immediata, fora premissa complete.

* SYMPERIANTHIU, -a, adj., (fr. *sympérianthé*); care are corolla si calice unite in unu singuru tubu staminiferu.

* SYMPETALICU, -a, adj., (fr. *sympétalique*); care da apparentia de corolla *monopetala*.

* SYMPHASE, s. f., (*συμφασις* = comparitione, fr. *sympase*); emersione, apparitione simultana de mai multe astre.

* SYMPHONIA, s. f., *symphonia*, (*συμφωνία*, fr. *symphonie*, d'in *σύν* = cu, si *φωνή* = voce); 1. consonantia, si în specie, consonantia octava; 2. concertu, armonia musicale; verice buccata musicale destinata a fi cantata cu mai multe instrumente cu corde; mai allessu, mare compositione de musica, destinata a fi cantata de multe si varie instrumente; adesea, prin abusu: orchestr'a în oppositione cu vocile; 3. melodía, canticu melodicu; 4. instrumentu musicale, munitu cu pucine corde; — 5. genu de plante d'in famili'a guttiferelor.

* SYMPHONIACU, -a, adj., *symphoniacus*, (*συμφωνιακός*); relativu la *symphonia* = musica, armonia, etc.: *barbati si mulieri symphoniaci*, *organe symphoniace*.

* SYMPHORICARPU, -a, adj. s., (fr. *symphoricarpe*); care pórta fructe strinse in glomu; s. m., *symphoricarpulu*, genu de plante d'in famlli'a caprifoliacieloru; de aci si: *symphorina*, s. f., (fr. *symphorine*); genu de plante americane.

*SYMPHYONEMA, s. f., (fr. *symphyonème*); unu genu de plante dicotyledonie d'in famili'a proteacieloru, cari crescu in locurile limóse d'in Nou'a-Ollanda.

* SYMPHYOSTEMONIU, -a, adj., (fr. *symphyostémone*); care are *stamine* concrescute : *plante, flori symphyostemonie*.

* SYMPHYSANDRIA, s. f., (*symphy-sandrie*); classe de plante cu *staminele* concrescute prin anthere.

* SYMPHYSE, s. f., (*σύνφυσις* = concretion, fr. *symphyse*); concrescere a legamenteloru osseloru cu articulationile; in specie pentru certe articulationi : *symphysea pubei, symphysea sacroiliaca*.

* SYMPHYSEOTOMIA, s. f., (fr. *symphyséotomie*); operatione chirurgicala la *symphyse*.

* SYMPHYSEOTOMICU, -a adj., (fr. *symphyséotomique*); relativu la *symphyséotomie*.

* SYMPHYSIA, s. f., (fr. *symphysie*), confusione a partiloru sessuali de una parecla in acellua-asi individuu, confusione de *nature*.

* SYMPHYSISTATU, -a, adj. s., (fr. *symphysisté*); care are tessutur'a celularia continua si in intru si in afora, nefiendu interrupta prin diaphragmate transversali; subst. pl. *symphysistatele*, sectione de plante d'in famili'a thalassiosiphysiloru.

* SYMPHYSIU, -a, adj., (fr. *symphysien*); de *symphyse*, relativu la *symphyse*.

† SYMPHYSO-, (gr. *σύνφυσις* = concretion); in composite scientifice, ca : *symphysodactyli'a*, s. f., (fr. *symphysodactylie*), statu allu cellui *symphysodactylu*; *symphysodactylicu, -a*, adj., (fr. *symphysodactylique*), relativu la *symphysodactylia* sau la *symphysodactylu*; *symphysodactylu, -a*, s. person., (fr. *symphysodactyle*, d'in *δάκτυλος* = degitu), care are degitele unite intr'unulu; *symphysopsia*, s. f., (fr. *symphysopsie*, d'in *ὄψ* = oclu), confusione a celloru doui ocli in unulu; *symphysopticu, -a*, adj., (fr. *symphysoptique*), relativu *symphysopsia*; *symphysoscelia* s. f. (fr. *symphysoscelle*, d'in *σκέλις* = crure, femore), concretion a celloru doue vase pelvian e

intru unulu; *symphysoscelicu, -a*, adj., (fr. *symphysoscelique*), relativu la *symphysoscelia*.

† SYMPHYT-, si *symphyto-*, (gr. *σύνφυτος* = concretu sau concrescutu), in composite scientifice, ca : *symphytantheriu, -a*, adj., (fr. *symphytanthéré*), care are staminele concrescute cu *antheriele*; *symphytogyniu, -a*; adj., (fr. *symphytogyne*, d'in *γυνή* = femina), care are ovariuulu concrescutu cu calicele; *symphytotelu, -a*, adj., (fr. *symphytotèle*, d'in *θήλη* = mammilla), care are ovariuulu aderente, concrescutu.

* SYMPHYTU, -a, adj. part. s. *symphyton*, (*σύνφυτον*, fr. *symphytum*); unu genu de plante.

* SYMPIEZOMETRU, s. m., (fr. *sympiezomètre*, d'in *συνπιέζειν* = compreme-re, si *μέτρον* = mesura); instrumentu destinatu a suppleni *barometrulu nauticu*.

* SYMPLEGMMA, pl. -mate *symplegma*, (*σύνπλεγμα*); imbraciare, complexu.

* SYMPLOCE, s. f., *symploce*, (*συνπλόκη*, fr. *symploque*); complesione, in specie : 1. figura de retorica, prin care acellu-asi coventu se repetesce de mai multe ori; 2. genu de plante d'in famili'a styracieloru.

* SYMPLOCIU, pl. -e, (fr. *symplocion*); annellu, prin care se tinu capsulele fericeloru, term. de botanica.

* SYMPODE adj., (*σύνπους*, fr. *sympode*); care are *petiorele* posteriori unite in aripioare : *pesci sympodii*.

* SYMPOSIACU, -a, adj., *symposiacus*, (*συμποσιακός*, fr. *symposiaque*); relativu la *symposiu* : *cestioni, orationi symposiace*; s. absol. a) m. unu *symposiacu* = discursu la *symposiu*; b) pl. f. *symposiace-le* = scripturele lui Plutarchu intitulate *symposiu*.

* SYMPOSIARCHU, s. m., (*συμποσιάρχης*, fr. *symposiarque*); magistrulu unu conviviu, la antichi.

* SYMPOSIASTU, s. pers., (*συμποσιαστής*, fr. *symposiaste*); cellu ce liea parte la unu *symposiu*, la unu *conviviu*.

* SYMPOSIU, pl. -e, *symposium*, (*συνπόσιον*); a) conviviu, ospetiu de pertrecere la dille insemnate si festive; b) mai vertosu, conviviu de invetiati, intellefti,

filosofi, etc., in cursulu carui-a fia-care convivu pronuntiá unu discursu : *conoscutu e celloru culti admirabilele dialogu allu lui Platone, intitulatu symposiulu, la care aru fi leuatu parte Socrate, Alcibiade, Aristophane si alti illustri docti Greci ai acellui tempu.*

* SYMPHALMA, pl.-mate, symphalma, (σύνφαλμα), cantare de mai multi impreuna, mai allessu cantare basericesca.

* SYMPTOMA, pl.-mate (σύνπτωμα, fr. symptôme); in genere: casu, accidentia, evenimentu, evenimentu reu in parte; —applicatu in specie cusensulu de: verice scambare in unu morbu, verice semnu ce pronuntia morbu: *symptomate forte gravi de febre typhoide*; prin estensione, *symptoma* = semnu, presagiu, etc. : *symptomate de tempuri relle, de calamitati, de decadentia, etc.*

* SYMPTOMATICU, -a, adj., (fr. symptomatique); de *symptoma*, care e *symptoma* : *batalia de pulsu symptomatica; semne symptomatice de stricare si rumperea pacci.*

* SYMPTOMATISARE, v., (fr. symptomatiser); a observá *symptomatele*; a trage si conclude ce e de conclusu d'in acelle *symptomate*; metaforice, a presagí, predice, prognosticá.

* SYMPTOMATISMU, s. m., (fr. symptomatisme); 1. systema, doctrina de a observá si appretiá *symptomatele*; 2. in specie, systema de medicina, in care *symptomatele* se tracta separate si independenti unele de altele.

* SYMPTOMATISTU, s. pers., (fr. symptomatiste); fautoriū allu *symptomatismului*, in sensulu de sub 2.

* SYMPTOMATOLOGIA, s. f., (fr. symptomatologie, d'in σύνπτωμα = symptoma, si λόγος = discursu); ramu allu pathologiei medicinale, care are de obiectu conoscenti'a *symptomatoru.*

* SYMPTOMATOLOGICU, -a, adj., (fr. symptomatologique); relativu la *symptomatología*, si la *symptomatologu.*

* SYMPTOMATOLOGISTU, s. pers., (fr. symptomatologiste); cu acellu-si sensu ce are si form'a *symptomatologu*, care e de preferitu.

* SYMPTOMATOLOGU, s. pers., (fr. symptomatologue); auctoriū, professoriū, medicu versatu in *symptomatologia.*

* SYMPTOSE, s. f., (σύνπτωσις = cadere, cadere rea, decadere, fr. symptose); de perire, macrire, languedire, atrophía, scadere a totoru poteriloru corpului sau numai a unei parte d'in elle.

†† SYN, (σύν), prepositione gréca, care occorre in summa mare de composite, synonyma cu lat. cum, com, con, precumu se póte vedé d'in numerocele esemple. Pronunti'a româna ar fi *sun.*

* SYNAGOGA, s. f., synagoga, (συναγωγή, fr. synagogue); congregazione, adunare; in specie congregazione a ebreiloru, si locu, casa unde se aduna.

* SYNALEPHE, s. f., synalephe, (συναλοιφή); junctiōe a doue covente in unulu, cumu : *neci-unu, neci-una, vericine.*

* SYNALLAGMA, pl.-mate, synallagma, (συνάλλαγμα); vedi *synallagmaticu.*

* SYNALLAGMATICU, -a, adj., (synallagmaticus, συναλλαγματικός, d'in σύνάλλαγμα = *synallagma* = transactiōe, obligatiōe mutuale, de la συναλλάττειν = a scambá unulu cu altulu, a transige); relativu la *synallagma*, care coprende una obligatiōe reciproca : *contractu synallagmaticu, actele synallagmatice se facu duple cellu pucinu; constitutionile su addeverate contracte synallagmatice intre principi si popore.*

* SYNANCHE, s. f., synanche, (συναγχή, fr. synaucle, d'in ἀγγειν = stringere, strangulare); appendere si stringere a guttului, *angina.*

* SYNANCHICU, -a, adj., synanchicus, (συναγχικός); relativu la *synanche* : *doreri synanchice.*

* SYNANTHERIA, s. f., vedi *synantheriu.*

* SYNANTHERICU, -a, adj., (fr. synanthérique); care are *antherele conjuncte* una cu alta in unu tubu ce trece prin styly.

* SYNANTHERIU, -a, adj., (fr. synanthéré, d'in συνανθεϊν = a inflorí imperuna); care are staminele *conjuncte prin anthere* : *flore synantheria, plante*

synantherie; subst. f., a) sing. *synantheria*, (fr. *synanthérie*), clasă de plantă ce coprește plantele cu *staminele conjuncte prin anthere*; b) plur. *synantherie-le*, (fr. *synanthérées*), nume sub care se coprește familiile de plantă ale cioraciilor, corymbiferelor și cinarocefalelor, cari au toată ca caracteriu distinctiv comun *staminele conjuncte prin anthere*.

* SYNANTHEROGRAPHIA, s. f., (fr. *synanthérogaphie*); parte a *synanthérologiei*, care coprește *descriptionea* tuturor genurilor și speciilor de ordină *synanthorielor*.

* SYNANTHEROGRAPHICU, -a, adj., (fr. *synanthérogaphique*); relativ la *synantherographia* și la *synantherographu*.

* SYNANTHEROGRAPHU, s. pres. (fr. *synanthérographe*); auctoriu, profesoriu, versat în *synantherographia*.

* SYNANTHEROLOGIA, s. f., (fr. *synanthérologie*); știință a *synantherielor*: *synantherologi'a* prezentă și în unu conspectu, după ordină *chronologică*, de *analyse critică* a tuturor *botanistilor*, ce s'au ocupat cu *synantheriele*.

* SYNANTHEROLOGICU, -a, adj., (fr. *synanthérologique*); relativ la *synantherologia*: *investigații synantherologice*, *glossologia synantherologica*, *geographia synantherologica*.

* SYNANTHEROLOGU, s. pers., (fr. *synanthérologue*); versat în *synantherologia*.

* SYNANTHERONOMIA, s. f. (*synanthéronomie*); parte a *synantherologiei*, care are de obiectu *conoscența*: a) caracterielor organizației și funcțiilor, ce au în comun toată plantele ordinii *synantherielor*; b) modificațiilor, ce aceste caracterie, organizații și funcții prezintă în *ființa* care tribu naturală, fiindu aceste-a comuni celor mai multe plante ale tribului.

* SYNANTHERONOMICU, -a, adj., (fr. *synanthéronomique*); relativ la *synantheronomia*: *caracterie synantheronomice*.

* SYNANTHEROTECHNIA, s. f., (fr.

synanthérotechnie); artă, metodă de a studia *synantheriele*.

* SYNANTHEROTECHNICU, -a, adj., (fr. *synanthérotechnique*); relativ la *synantherotechnia*: *legi și regulă synantherotechnice*.

* SYNAPHE, s. f., (*synaphe*, συναφή = *conjunctiune*, fr. *synaphe*); *conjunctiune* de *tetracorde*.

* SYNARMOPHYTU, pl.-e, (fr. *synarmophite*, d'în *συναρμύζειν* = a face unu totu, și *φυτόν* = *plantă*); *plantă gynandra*.

* SYNARTHROSE, s. f., (fr. *synarthrose*, d'în *σύν*, și *ἄρθρωσις* = *articulație*); *articulație* fixă, imobilă.

* SYNARTHROSIALE, adj., (fr. *synarthrosial*); relativ la *synarthrose*: *articulații synarthrosiali*.

* SYNARTHRU, -a, adj. s., (fr. *synarthre*, d'în *σύν*, și *ἄρθρον* = *articlu*); care e formatu d'în *articulații* foarte strinse; s. m., *synarthru*, gen de plantă d'în ordină *synantherielor*.

* SYNATHROISMU, s. m., (*συναθροισμός*); *figură retorică*, prin care se acumulează mai multe covente în una frază, mai multe *proposiții* în unu *periodu*, etc., a caror semnificație e *correlativă*.

* SYNATHROPHYTU, adj. s., (fr. *synathrophyte*, d'în *συναθροίζειν* = *acumula*, și *φυτόν* = *plantă*), care are *fructulu acumulat* d'în mai multe *carpe*; și absol. s. m., gen de plantă cu *asemine* caracteriu.

* SYNAULIA, s. f., (*συναυλία*, fr. *synaulle*); *armonia*, *concertu* de *flaut* ce se *correspunde*.

* SYNAXARIU, pl.-e, (*συναξάριον*, fr. *synaxaire*, d'în *σύναξις* = *collega*); *collecție* abreviată d'în *vietile sântilor*: *synaxariulu d'în diu'a sântilor Apostoli Petru și Paulu*; *synaxariulu sântului Joanne baptezariulu*.

* SYNAXE, s. f., (*σύναξις*, fr. *synaxe*, d'în *συνάγειν* = *aduna*, *stringe*); *aduna*, și în specie, *aduna* de *crestini* la începutulu *crestinismului* pentru celebrarea *santei cene*.

* SYNCARPU, s. m., (fr. *syncarpe*, d'în *σύν*, și *καρπός* = *fructu*); *fructu*

compositu, provenitu d'in mai multe o-varie, cari au devenitu carnose; adunatura de fructe d'in folliculii floriloru devenite carnose.

* SYNCARPHU, s. m., (fr. syncarphe, d'in σύν, si κάρφος = paliu), genu de plante d'in famili'a synantherieloru.

* SYNCELLU, s. m., (fr. synceile, d'in σύν si κέλλα = cella); proprie, socii de cella, applicatu in specie la unu monachu pusu pre longa episcopu sau patriarchu: *primulu d'intre syncelli se clama protosyncellu.*

* SYNCEPHALU, -a, adj., (fr. syncephale, d'in σύν, si κεφαλή = capu); care are *capulu unitu* cu corpulu: *crustacie syncephale.*

* SYNCERASTU, adj. part. s., syncerastum, (συνεραστόν); buccata, bentura d'in ammesticulu de differite ingredientie.

* SYNCHONDROSE, s. f., συγχόνδρωσις, d'in σύν, si χόνδρος = cartilagine); articulatione de doue osse prin cartilagine.

* SYNCHONDROTOMIA, s. f., (fr. synchondrotomie), sectione a *symphysei palatului.*

* SYNCHONDROTOMICU, -a, adj., (fr. synchondrotomique); relativu la *synchondrotomia: operatione synchondrotomica.*

* SYNCHRESE, s. f., (σύγχρησις, fr. synchrèse); unione a doue vocali in unu diftongu.

* SYNCHRISMA, pl.-mate, synchrisma, (σύχρησιμα); unura, ungeru; in specie: ungeru cu *sântu miru.*

* SYNCHRONICU, -a, adj., (σύγχρονος, fr. synchronique), care e, se pertrece in acellu-asi tempu, in acea-asi epoca cu alte evenimente, de si in differite locuri; *evenimente synchronice, metodusu de narratione synchronica; tabellele synchronice presenta in unu conspectu faptele acellei-asi epoce.*

* SYNCHRONISMU, s. f., (συνχρονισμός, fr. synchronisme); identitate, simultaneitate a unoru evenimente cu altele, de si pôte intercede differentia de locu: *synchronismulu oscillationiloru a doue pendule.*

* SYNCHRONISTICU, -a, adj., (fr. synchronistique); relativu la *synchronismu, tabelle synchronistice.*

* SYNCHRONISTU, -a, adj., (fr. synchroniste); in acellu-asi sensu cu allu forme: *synchronu.* care e de preferitu.

* SYNCHRONIU, -a, adj. si

* SYNCHRONU, -a, a dj., (σύγχρονος, fr. synchrone, d'in σύν, si χρόνος = tempu); care se pertrece in acellu-asi tempu, in acellu-asi intervallu: *oscillationi synchrone, vibrationi synchrone, curba synchrona sau synchronia.*

* SYNCHRONOLOGIA, s. f., (fr. synchronologie); tractatu de celle *synchrone.* de *synchronismu.*

* SYNCHYSE, s. f., (σύγχυσις = confusione, fr. synchyse, d'in συγχέειν = confundere); confusione, perturbatione, disordine, in specie: confusione a frasei prin transpositioni fortiate.

* SYNCOPALE, adj., (fr. syncopal); de *syncope.* cu *syncope: febre syncopale.*

* SYNCOPARE, v., syncopare, (fr. syncoper); 1. a cadé in *syncope,* a face *syncope;* a lessiná; 2. a produce assémine *syncope;* 3. a supprime una littera, una syllaba d'in unu coventu: *a syncopá finalăa vorbei; covente syncopate.*

* SYNCOPE, s. f., syncope, (συνκοπή, fr. syncope, d'in σύν, si κόπτειν = talliare); 1. suspensio subitania a actionei *cordei* = *ânimei,* insocita de incetarea respirationei, sensationiloru si motioniloru voluntarie: lessinu, cadere in lessinu, lessinare, etc.; 2. *syncope* = suppressione a unei littere sau syllaba in mediloculu unui coventu; 3. *syncope musicale* = prolongarea unei nota discordante spre a produce una dissonantia inainte de una cadentia musicale.

* SYNCOTYLEDONATU, -a, adj., (fr. syncotylédoné, d'in σύν, si κοτυλεδών = cotyledone); care are celli doui *cotyledoni uniti si confusi in una massa.*

* SYNCRANIU, -a, adj., (fr. syncranien); care tine strinsu de *craniu.*

* SYNCRASE, s. f., syncrasis, (σύγχρσις, fr. syncrase); mistione, commistione, fusione, mesticatura.

* SYNDACTYLU, -a, adj., (fr. syn-

dactyle); care are *degitele conjuncte* cu una strimta membrana; subst. pl., *syndactylele*, familia de passeri.

* **SYNDESMOGRAPHIA**, s. f., (fr. *syndesmographie*, d'in σύνδεσμος = legatura, si γράφειν = descriuere); parte a anatomiei ce are de obiectu *descripționea legamentelor*, legaturilor.

* **SYNDESMOGRAPHICU**, -a, adj., (fr. *syndesmographique*); relativu la *syndesmographia*.

* **SYNDESMOGRAPHU**, s. pers., (fr. *syndesmographe*); auctoriu de *syndesmographia*.

* **SYNDESMOLOGIA**, s. f., (fr. *syndesmologie*, d'in σύνδεσμος = legatura, si λόγος = discursu); parte a anatomiei ce are de obiectu usulu, aplicarea legaturilor.

* **SYNDESMOLOGICU**, -a, adj., (fr. *syndesmologique*); relativu la *syndesmologia*.

* **SYNDESMOLOGISTU**, s. pers., (fr. *syndesmologiste*); in acellu-asi sensu cu *syndesmologu*, care e de preferitu.

* **SYNDESMOLOGU**, s. pers., (fr. *syndesmologue*); ocupatu sau versatu in *syndesmologia*.

* **SYNDESMOTOMIA**, s. f., (fr. *syndesmotomie*, d'in σύνδεσμος = legatura, si τομή = sectione); dissectione a *legamentelor*.

* **SYNDESMOTOMICU**, -a, adj., (fr. *syndesmotomique*); relativu la *syndesmotomia*.

* **SYNDICALE**, adj., (fr. *syndical*); de *syndicu*, relativu la *syndicu*: *funcționi syndicali*, *auctoritate syndicale*, *camera syndicale*.

* **SYNDICARE**, v., (fr. *syndiquer*); 1. a fi *syndicu*, a funcționá ca *syndicu*; 2. prin estensione, a observá, criticá, censurá, muștrá.

* **SYNDICATU**, s. m., (*syndicat*); oficiu de *syndicu*, si corpulu *syndiciloru*.

* **SYNDICU**, s. m. pers., *syndicus*, (*συνδικός*, fr. *syndic* si *syndique*); 1. patronu, advocatu, procuratoriu in genere, éro in specie: procuratoriu, mandataru, notariu allu unei comune, unei societate, unei unione de omeni; *syndicii comuniloru rurali*; *syndiculu*

camerei, *corpului de notari*; 2. mai ver-tosu, in cestioni de fallimente, *syndicu* = cellu insarcinatu a reprezentá mass'a creditoriloru; 3. in parte, a) *syndicu* = primu magistratu allu *Genuei*; b) *syndicu* = individuu insarcinatu a essercitá patronatulu cotra marinarii si familie le loru *departoti* de centrele de populațione marina.

* **SYNDROME**, s. f., (*συνδρομή* = concursu, fr. *syndrome*); complexulu *symptomatelor* unui morbu: *syndrome plethorica*.

* **SYNECDOCHE**, s. f., *synecdoche*, (*συνεκδοχή*, fr. *synecdoche* si *synecdoque*); proprie, *conceptione*, *comprehensione*, inse in parte, figura retorica, tropu, prin care unu coventu se aplica in sensu nouu, augmentandu-se sau deminuen-du-se comprehensionea lui, asiá co *partea se pune pentru totu si viceversa*; asiá si: *caus'a pentru effectu si effectulu pentru causa*, unu nome propriu pentru unulu *appellativu*, etc.: *synecdochile vinu forte desu sub penn'a scriptoriloru*.

* **SYNECDOCHICE**, adv., *synecdochice*; in *synecdoche*, in *synecdochi*: *synecdochice se intellege totulu d'in parte*.

* **SYNECDOCHICU**, -a, adj., *synecdochicus*; de *synecdoche*, espressu in *synecdoche*: *tropi synecdochici*.

* **SYNECHIA**, s. f., (*συνέχεια* = coe-rentia, aderentia, fr. *synéchie*, d'in σύν si ἔχειν = avere, tinere); in genere, continuitate, aderentia, coerentia; inse in specie, aderenti'a *iridei oculului la corn'a acestui-a*.

* **SYNECPHONESE**, s. f., *συνέκφωσις*, d'in σύν-ἐκ-φωσις); scoterea unei syllabe prin *collisione*: *elisionea unci syllabe*.

* **SYNEDRELLA**, s. f., (fr. *synedrelle*, vedi si *synedru*); genu de plante d'in ordinea *synantherieloru*; vedi si *synedrellatu*.

* **SYNEDRELLATU**, -a, adj., (fr. *synédrellé*); formatu ca una *synedrella*; subst. pl. *synedrellate-le*, divisiōne de plante d'in sectionea *helianthieloru*, cari au de tipu genuu *synedrella*.

* **SYNEDRIU**, pl. -e. (*συνέδριον*); consessu, consiliu, senatu; in specie: *syn-*

driulu ebreiloru : membrii synedrului delibera asupra cestioniloru de legi divine si umane.

* SYNEDRU, -a, adj. s., synedrus, (σύνεδρος, d'in σύν, si ἔδρα = siede, scamnu); cellu ce siéde cu altii impreuna, in specie, membru de consiliu.

* SYNEMATICU, -a, adj., (fr. synématique); relativu la *synema* : *substantia synematica*.

* SYNEMA, pl. -mate, (fr. synème, d'in σύν, si νῆμα = firu); firele stamineloru certoru plante; totu corpulu formatu prin unionea douoru sau mai multoru stamine.

* SYNEMMENU, s. m., synemmenon, (συνημμένον, fr. synemmenon); proprie, ceva *collegatu, conjunctu*; inse in specie, genu de tonu musicale anticu, cantatu pre *tertiulu tetracordu*.

* SYNERESE, s. f., (συναίρεσις, fr. synérèse); contractione a doue vocali, fora inse se péra prin acesta-a veri-una vocale, impreunandu-se in unu *diftongu*.

* SYNERGIA, s. f., (συνέργεια = col-lucrare, fr. synergie); concursu allu lucrarei mai multoru organe in economi'a physiologica.

* SYNERGICU, -a, adj., (fr. synergique); relativu la *synergia*.

* SYNESE, s. f., synesis, (σύνεσις, fr. synèse); 1. comprensione, intelligentia; 2. complessu regulatu de covente; 3. unulu d'in *eonii* gnosticiloru.

* SYNEVROSE, s. f., (fr. synévrose); 1. parte alba a corpului : nervi, tendini, legamente, etc.; 2. articulatione prensa prin legamente.

* SYNGENESIA, s. f., (fr. syngéné-sie, vedi *syngenesiu*, d'in care *syngenesia* femin.); classe a systemei lui *Linneu*, in care plantele au staminele concrescute, allipite prin anthere.

* SYNGENESIACU si *syngenesicu*, -a, adj., (fr. syngéné-sique); relativu la *syngenesia* : *plante, generi de plante syngenesiace sau syngenesice*.

* SYNGENESIU, -a, adj., (fr. syngénèse, d'in συγγένεσις = generatione); care are staminele *concrecute, allipite prin anthere*; vedi si *syngenesia*, care nu e de câtu fem. sing. sau neutru pl. d'in *syngenesiu*.

* SYNGNATHU, -a, adj. s., (fr. syn-gnathe, d'in σύν, si γνάθος = falca, bucca); care are *falci, bucce* aprope *aderenti*; s. m., *syngnatu-lu*, genu de pesci ce are mai bene de patru dieci de specie.

* SYNGRAPHA, s. f., *syngrapha*, (συγγραφή); scrissu, inscrissu de detoria.

* SYNGRAPHU, s. m., *syngraphus*, (συγγραφος, fr. syngraphe); 1. contractu in scrissu; 2. actu in scrissu duplu intre creditoru si debitoru; 3. scrissu de trecere libera, *passaportu*.

* SYNIZESE, s. f., *synizesis*, (συνί-ζεσις, fr. synizèse); contractione de doue vocali; vedi si *syncrese*.

* SYNNERVOSU, -a, adj., (fr. synnerveux); care are *nervi, fibre*, ce convergu cotra capitulu foliei.

* SYNOCHITIDE si *synochite*, s. f., *synochitis*, (συνοχίτις, fr. synochite si *synochide*); pétra, cu care farmecatorii greci pretendea a *tiné pre locu umbrele mortiloru* evocati.

* SYNODALE, adj., *synodalis*, (fr. synodal); relativu la *synodu* : *adunantia synodale, constitutioni si regulamente synodali, marturi synodali; scamnu synodale*.

* SYNODICU, -a, adj., *synodicus*, (συν-οδικός, fr. synodique); relativu la *synodu*, 1. in sensulu de sub 1. : *decisioni synodice, epistole synodice, condemnatione si escommunicatione synodica*; 2. in sensulu de sub 2. : *luna synodica, revolutionea synodica a lunei si terrei*; —absol. m. *synodicu-lu*, sau f. *synodic'a* = collectione de decissioni *synodice*.

* SYNODITU, s. pers., *synodita*, (συν-οδίτης, fr. synodite); 1. membru allu *synodului*; 2. monachu, mai allessu monachi ce viuu in commune, si prin urmare in comunitati.

* SYNODONTE, s. m., (συνόδου, fr. synodonte); genu de pesci cu *dentii* strinsu combinati.

* SYNODONTITE, s. f., *synodontitis*, (συνοντοντίτις); 1. unu pesce d'in fluviulu Nilu; 2. una pétra pretiosa care s'ar aflá in creerii pescelui *synodonte*.

* SYNODU, s. m., *synodus*, (σύνωδος, fr. synode); 1. adunantia, congressu, conciliu : *synodulu de la Nicea si de la*

Carthaginea; acelle doue synode si alte cinci fura synode universali; inse se tinu si synode particulari : synodu generale allu unei terre, allu unui poporu; synodu provinciale, synodu eparchiale; 2. in altu sensu, a) synodu = conjunctiuni de astre; b) synodu = genu de pesci; vedi synodonte.

* **SYNONYMIA**, s. f., *synonymia*, (συνωνυμία, fr. *synonymie*); statu de *synonymu*: *synonymia de nomine proprie, de nomine appellative; synonymi'a coventeloru diverse in forma, dero unite prin sensu, e fundamentale; acésta synonymia merita mare attentione de la vorbitoriulu sau scriptoriulu unei limba.*

* **SYNONYMICU**, -a, adj., (fr. *synonymique*); relativu la *synonymia*, la unu *synonymu*: *covente synonymice; s. f., reale, synonymica = arte sau scientia de a distinge synonymele, de a connósee si applicá synonymi'a; in acestu intellesu si form'a synonymia ensasi.*

* **SYNONYMISARE**, v., (fr. *synonymiser*); 1. a face *synonymu*; 2. a fi *synonymu*; 3. a cercetá *synonymi'a*, a face cercetari *synonymice*.

* **SYNONYMU**, -a, adj. s., (συνώνυμος, fr. *synonyme*, d'in σύν si ὄνομα = ὄνομα = nome); nu care are acellu-asi nome si care e numai *homonymu*, ci care are a-prope acellu-asi sensu: *synonyme su coventele, de regula, numai prin sensu; potu inse fi mai multu sau mai pucinu synonyme intre sene prin relationile de sensu; ea subst. m. unu synonymu, pl. synonyme, ceva synonymu, coventu synonymu.*

* **SYNONYMU**, -a, adj. s., (συνώνυμος, fr. *synonyme*, d'in σύν si ὄνομα = ὄνομα = nome); nu care are acellu-asi nome si care e numai *homonymu*, ci care are a-prope acellu-asi sensu: *synonyme su coventele, de regula, numai prin sensu; potu inse fi mai multu sau mai pucinu synonyme intre sene prin relationile de sensu; ea subst. m. unu synonymu, pl. synonyme, ceva synonymu, coventu synonymu.*

* **SYNOPHITU**, s. m., *synophites*, (συνοφίτης); pétra pretiosa nominata si *galactica*.

* **SYNOPSE**, s. f., *synopsis*, (σύνοψις, fr. *synopsis*); conspectu, prospectu, indice scurtu, arruncatura de oclu asupr'a unei scientia: *synopsea florei unei provincia, unui districtu, unui judeciu; a espune tota scienti'a in una synopse.*

* **SYNOPTERU**, -a, adj., (fr. *synoptère*, d'in σύν, si πτερόν = aripa); care are *aripiorele pelviane unite sau lepite*

la margine; subst. pl. *synopterele*, familia de pesci gnathodonti heterodermi.

* **SYNOPTICU**, -a, adj., (fr. *synoptique*); de *synopse*, aptu la conspectu, a se imbraciá in totu cu una arruncatura de oclu: *tabelle synoptice, memoriu alfabeticu si synopticu.*

* **SYNORIDE**, s. f., *synoris*, (συνωρίς); jugu de jumente, parechia.

* **SYNORHIZU**, -a, adj., (fr. *synorhize*, d'in σύν, si ῥίζα = radice); care are *radice pucinu lipita cu perisperm'a la capitu.*

* **SYNOSTEOGRAPHIA**, s. f., (fr. *synostéographie*); parte a anatomiei ce descriue articulationile.

* **SYNOSTEOGRAPHICU**, -a, adj., (fr. *synostéographique*); relativu la *synosteo-graphia*.

* **SYNOSTEOLOGIA**, s. f., (fr. *synostéologie*); tractatu despre articulationi.

* **SYNOSTEOLOGICU**, -a, adj., (fr. *synostéologique*); relativu la *synosteo-logia*.

* **SYNOSTEOTOMIA**, s. f., (*synostéotomie*); dissectione, preparatiune anatomica a articulationiloru.

* **SYNOSTEOTOMICU**, -a, adj., (fr. *synostéotomique*); relativu la *synosteo-tomia*.

* **SYNOTIA**, s. f., (fr. *synotie*); statu monstruosu de *synotu*.

* **SYNOTICU**, -a, adj., (fr. *synotique*); relativu la *synotia* sau la *synotu*.

* **SYNOTU**, -a, adj. s., (fr. *synote*, d'in σύν, si ὄς, ὀτός = urecla); 1. care are *ureclele conjuncte*; absolute s. m., *synotu-lu*, liliaculu, vespertellulu; 2. care are una facia cu patru urecle.

* **SYNTACTICU**, -a, adj., (συντακτικός, fr. *syntactique*); relativu la *syntaxe*, *principie syntactice; parte syntactica a grammaticei*: vedi si *syntaxicu*; s. f., *syntactica = syntaxe*, arte de a dispune regulatu coventele unei limbe in frasi si peiriode, (vedi *syntaxe*.)

* **SYNTAGMA**, pl.-mate, (σύνταγμα, fr. *syntagme*, d'in σύν, si τάσσειν = ordinare); ordine, lucru pusu in ordine; in specie, tractatu metodicu, systema: *syntagm'a filosofiei lui Epicuru.*

* SYNTAXARE=*syntassare*, v., (fr. *syntaxer*), a face *syntaxe*, a construge regulatu.

* SYNTAXE = *syntasse*, s. f., (*syntaxis*, σύνταξις, fr. *syntaxe*, d'in σύν, si τάττειν=ordinare); punere si assediare in ordine, éro in specie, constructione grammaticale a coventeloru in frasi si periode : a *observá*, a *neglege syntaxea limbei*; frasi fora *syntaxe*; — *syntaxe*=totulu reguleloru *syntactice*, cumu si : carte ce coprende aceste regule.

* SYNTAXICU=*syntassicu*,-a, adj., (fr. *syntaxique*); in acellu-asi sensu cu allu formei *syntacticu*.

* SYNTECOPYRA, s. f., (fr. *syntecopyre*, d'in σύν, τήρειν=topire, si πῶρ=focu); febre collicativa, tabitoria.

* SYNTECTICU,-a, adj., *syntectiens*, (συντηκτικός, d'in σύν, si τήρειν=topire; vedi si *syntaxe*); coprensu de *syntaxe*, cui deperu poterile, care tabesce d'in petiore.

* SYNTEXE, s. f., *syntexis*, (σύντηξις, fr. *syntexie*, d'in σύν, si τήρειν); deperire, seccare si tabire a poteriloru, tabire d'in petiore.

* SYNHEMA, pl.-mate, *synthema*, (σύνθημα, fr. *synthème*); 1. involire, si mai allessu, semnu de involire; 2. in specie, a) in armata : α) coventu de ordine, de intellegere; β) ordine de dí a legioniloru; b) indice de callatoria; charta de callatoritu.

* SYNTHESINU,-a, adj., *synthesinus*, (συνθέσινος); relativu la *synthese* = vestimentu de nopte : *veste synthesina*.

* SYNTHESE, s. f., *synthesis*, (σύνθεσις, fr. *synthèse*), in genere, compositione; in specie : 1. in sensu materiale, a) *synthese* = mistione, mistura medicale; b) *synthese* = operatione chymica de a combiná, compune corpuri elementarie; c) *synthese* = operatione chirurgica, prin care se reconjugu partile divise si se reappropia celle departate si cascade; d) *synthese* unione de mai multe vase, unu totu de vase, *unu servitiu*; e) *synthese*=totu de vestimente, imparclare de mai multe vestimente de portatu imperuna; f) *synthese*=vestimentu ce se pune in casa, mai vertosu la mésa

si nóptea candu dorme cineva; 2. in sensu ideale, a) *synthese*=metodu de a investigá si espune addeverulu, scienti'a, connoscintiele, metodu oppositu la cellu de *analyse* : *prin synthese si analyse procedemu in tote investigationile si proponimintele nostre; inse synthesea si analysea cauta, de regula, se se unésca strinsu, si se se adjute reciproce : synthesea espune dogmatice ce s'a aflatu prin analyse; b) synthese*=processu de demonstrazione mathematica a propositioniloru succesive numai prin comparationea si compositionea propositioniloru mai inainte probate si demonstrate.

* SYNTHETICU,-a, adj., (συνθετικός, fr. *synthétique*); relativu la *synthese*, in intellesulu de sub 2. : *metodulu syntheticu se oppune la cellu analyticu; e condemnatu metodulu syntheticu pentru mentea copillarésca; acésta condemnatione a metodulu syntheticu nu se pote admitte in modu absolutu; judeciu syntheticu, espositione synthetica si dogmatica; inse si : parte synthetica si analytica a chymiei.*

* SYNTHETISMU, s. m., (fr. *synthétisme*); systema, processu *syntheticu* : *synthetismulu duce la dogmatismu; — synthetismulu fractureloru chirurgice.*

* SYNTONICU,-a, adj., (fr. *syntonique*); relativu la *syntonu*.

* SYNTONU, s. m., *syntonum*, (σύντονον); proprie, ceva armoniosu; in specie, instrumentu musicale.

* SYNTROPHICU,-a, adj., (fr. *syntrophique*); care se nutresce impreuna, parasitu, inse parasitu falsu, de óra ce, fora se viua cu damnulu vegetalei, pre care cresce, are acea-asi sorte ca acésta-a.

* SYNTROPHIU,-a, adj. s., *syntrophius*,-um, (συντρόφιος,-ον); 1. ca adj. in acellu-asi sensu cu *syntrophicu*; 2. ca subst. m. *syntrophiu-lu* = arborellu ce da mure, rugu.

* SYNTROPHU,-a, adj., *syntrophus*, (σύντροφος; —vedi si *syntrophicu, syntrophiu*); nutritu imperuna cu altulu, crescutu imperuna; s. pers. *syntrophulu meu*.

* SYNZOECIPHYTU, s. m., (fr. *synzoéciphyte*, d'in σύν, ζάειν = viure, οἶκος =

= casa, φυτόν = planta); animale ce viue in una casa assemine unei plante.

* SYNZYGIA, s. f., (fr. *synzygie*, d'in σύν, si ζυγόν=jugu); punctu de junctione a celloru *două cotyledoni* pre radícula, candu su oppositi.

* SYPHILE, s. f., *syphilis*, (fr. *syphilis*); affectione morbosa, multiforme si complexa, déro avendu de causa prima si unica actionea unui viru, ce se transmite de cellu infectatu cellui sanetosu prin contactu immediatu, mai allessu prin coitu : *originea syphilei nu e inco connoscuta; invasionea syphilei, victimele syphilici, syphilea e mare flagellu allu populationei; pare a fi syphili creditarie d'in tata si d'in mamma in filii.*

* SYPHILIDE, s. f., (fr. *syphiliide*); nome genericu de diverse affectioni cutanie, de natura veneria, coincidendu cu symptomate syphilitice.

* SYPHILIMANU, s. m., (fr. *syphilimane*); cellu ce are mania de a vedé *syphile* pretotiudene, *syphile in tote bubele, syphile in tote bubonele si bubusio-rele, syphile in tote iumorile, syphile in ori-ce scariatura mai grea de vindicatu.*

* SYPHILISARE, v., (fr. *syphiliser*); a comunicá, a dá *syphile*; a implé de *syphile*.

* SYPHILITICU, -a, adj., (fr. *syphilitique*); relativu la *syphile* : *canceru syphiliticu, pustule syphilitice. doreri syphilitice. cura syphilitica.*

* SYPHILOMANIA, s. f., (fr. *syphilomanie*); passione a *syphilomanului*.

* SYPHILOMANU, -a, s. pers., vedi *syphilimanu*.

* SYRGASTRU, s. m., (σβργαστρος si σβργάστωρ); care si trage pantecele pre pamentu.

* SYRINGATU, -a, adj., *syringatus*; facutu ca *syringea* = arundinea secca.

* SYRINGE, s. f., *syriax*, (σβργή, fr. *syringe*); 1. flueru, flueru cu multe tieve : *syringelui Pane, syringile pastoriloru*; 2. veri-ce corpu lungu si seccu : tuba, canale, vena, fistula, tocu, téca, casutia de albina, etc.; 3. genu de plante d'in famili'a myrtiloru.

* SYRINGIA, s. f., *syringias*, (σβργήγιάς); arundine bona de flore.

* SYRINGITE, s. f., *syringitis*, (σβργήγίτις, fr. *syringite*); specia de pétra fossile in forma cylindrica.

* SYRINGODENDRU, s. m., (fr. *syringodendre*, d'in σβργή = syringe, si δένδρον=arbore); cucurbita fossile.

* SYRINGOIDE, adj., (fr. *syringoïde*); care are forma de *syringe* = arundine, fasciclu de arundini : *petre syringoïdi.*

* SYRINGOTOMIA, s. f., (fr. *syringotomie*); operatione chirurgica a unei fistula.

* SYRINGOTOMICU, -a, adj., (fr. *syringotomique*); relativu la *syringotomia*.

* SYRINGOTOMIU, pl. -e, *syringotomium*, (fr. *syringotome*); instrumentu de operatu si taliatu fistule; (vedi *syringotomia*).

* SYRITU, s. m., *syrites*, (σβρίτης, fr. *syrite*); pétra pretiosa, ce s'ar nasce in follele lupului.

* SYRMA, pl. -mate, *syрма*, (σβρμα, fr. *syrme*); vestimentu lungu, ce se trage pre pamentu; metaforice : α) vestimentu de actoriu tragicu; β) tragedia, drama tragica; γ) coda lunga, ce se trage pre pamentu; metaforice, *atare coda de rochia.*

* SYRMATICU, -a, adj., *syrmaticus*, (σβρματικός); care repe, se trage pre pamentu; metaforice, care se impiedica, cespita, schiopita : *armissariu syrmaticu.*

* SYRMATOPHORU, -a, adj. s., (σβρματοφόρος, fr. *syrmatophore*); care porta coda lunga de se trage pre pamentu; metaforice : *rochie syrmatophore; jeni mol-tatici si syrmatophori.*

* SYSOMA, pl. -mate, (fr. *sysome*, d'in σύν, si σωμα = corpu); monsturu ce are *două corpuri.*

* SYSOMATICU, -a, adj., (fr. *sysomatique*); relativu la *sysoma* : *figura sysomatica, forme sysomatice.*

* SYSOMIA, s. f., (franc. *sysomie*); statu, forma de *sysoma*.

* SYSSARCOSE, s. f., (σβσσάρκωσις = concarnatione, incarnatione, fr. *syssarcose*); unione carnale, inse in specie : unionea osseloru prin musculi.

* SYSSITIU, de regula in pl. *sissitie*, (σβσσίτιον, -α, fr. *syssitie*); óspetiu comune, la Greci. unde mai multe perso-

ne mancă imperuna; in specie, ospetiele communi alle Spartiatiloru.

* SYSTALTICU, -a, adj., systalticus, (συσταλτικός, fr. systaltique); care se contrage, aptu a se intende si stringe: *cordea e systaltica, arteriele nu su mai pucinu systaltice.*

* SYSTEMA, s. f., systema, (σύστημα, fr. système, — d'in σύ, si ἵσταναι = povere, assediare); 1. proprie si in genere, unu totu compositu d'in mai multe parti; in specie si metaforice, a) *systema* = totu de principie, de propositioni addeverate sau false, puse in certa ordine si sollegate intre sene prin coordinatione si subordinatione, etc.: *system'a lumai a lui Ptoleme, a lui Copernicu; systemate filosofice, systemate politice; b) systema in istori'a naturale* = distributione si classificatione a fientieloru, prin care se facilita studiulu acestoru-a; c) *systema de numeratione*, care, la noi are de principiu numerulu diece; d) *systema finantiaria* = planulu de finantie; e) in sensu mai estensu, *systema* = totu de parti, cari, pre câtu se pote connosce, aru poté essiste independenti: *system'a universului; system'a planetaria, solare; system'a muscularia; e) in limb'a comune, cu sensu si bonu: omu cu systema, negotiatori fora systema; si reu: omu de systema: omenii de systema tinu cu dentii la ce au appucatu sau si au pusu in capu; oppositionea de systema sau d'in systema nu e totu atâtu câtu si una oppositione cu systema; oppositionea de systema merge orbesce, oppositionea cu systema procede cu planu si cu scopu de indereptare a guberniului.*

* SYSTEMATICU, -a, adj., (συστηματικός fr. systématique); relativu la *systema*: *processu systematicu, portare systematica, taliare de selbe systematica, lucrari publice systematice, saline systematice, spiritulu systematicu e bonu, déro adese devine pertinace in errorile selle.*

* SYSTEMATISARE, v., (fr. systématiser); a pune in *systema*.

* SYSTEMATISATIONE, s. f., (fr.

systématisation); actione de *systematisare*: *systematisationea connoscentieloru castigata.*

* SYSTEMATISATU, -a, adj. part. d'in *systematisare*.

* SYSTEMATISMU, s. m., (fr. systématisme); *systematisatione erratica.*

* SYSTEMATISTU, s. pers., (fr. systématiste); factoriu de *systematizmu*, *systematisatoriu* cu orice pretiu.

* SYSTOLE, s. f., systole, (συστολή, fr. systole, d'in συστέλλειν = contragere, stringere); in genere, stringere, contragere; in specie: contragere a cordei si arterieloru, in oppositione cu *diastole*: *diastolea si systolea cordei si arterieloru producu pulsulu; pulsulu e regulatu, candu si systolea si diastolea su deplenu regulate.*

* SYSTROPHOGASTRU, -a, adj. s., (fr. systrophogastre); care si pote întorce abdominele, asiá in câtu si involve cu ellu capulu; subst. pl. *systrophogastrele*, familia de insecte d'in ordinea hymeoptereleloru.

* SYSTYLU, -a, adj., systilus, (σύστυλος, fr. systyle); alle cui colonne su asiá ordinate, in câtu intervallulu d'intre colonne are estensionea câtu grossimea a doue colonne: *templu systylu*; si absol. s. m., *systylulu* = ordinatione *systyla*; prin metafore: a) genu de plante cryptogame d'in famili'a *licheniloru*; b) minerale prismaticu, de colore albastra.

* SYZETESE, (συστήτης fr. syzétèse, d'in σύ, si ζητέειν = cercetare); figura retorica, prin care se incepe si stabilescu una discussiune.

* SYZETETU, s. pers., (συστητήτης, fr. syzétète); cercetatoriu; in specie, doctoriu judanu care cerca si scruta sensurile allegorice alle bibliei, testamentului veclu.

* SYZYGIA, s. f., syzygia, (συσυγία, fr. syzygie); conjunctione, conjugatione; in specie: a) *syzygi'a astreloru: lun'a si sorele su in syzygia*, intellegundu-se prin *syzygia* nu numai conjunctionea, ci si oppositionea; b) *syzygia* = conjugatione, *flessiune a verbului.*

T.

T, a douăzeciua litera în alfabetulu romanu. I. conserva sonulu seu genuinu: 1. înaintea vocaliloru : *a, o, u, e*, atâtu în începutulu câtu și în mediulu vorbeloru, precumu în : *tauru, tata, totu, turturelle, temere, tortu, mortu, cântu, capite, potemu; mutâmu*, etc.; 2. assémine înaintea vocalei *i* scurta, în mediu, precumu în : *lunaticu, selbaticu, veraticu, annótinu, pectine, pectinare, vectima, vectimare, pantice, spanticare*, etc., unde acésta vocale de commune se confunde cu *e*; 3. în vorbele de formatione mai noua în genere, precumu în : *lectica, retina, activu, repentinu, continuu*, etc.; 4. înaintea litterei *r*, atâtu în începutulu câtu și în mediulu vorbeloru, precumu în : *ragu, tristu, stringu, patru, putredu, nutritu, nostru, vostru, altru*, etc. II. trece în siueratória lina=*ts*: 1. înaintea vocalei *i* clara și plenisuna, precumu în : *tinu, tinere, patire, patitu, patimu, sentire, sentitu, sentimu, suptire, betivu, capetina, petire, petitu, petindu, multime*, etc.; 2. înaintea vocalei *i* semisuna finale, sau insocita de alta vocale, cu care formédia unu diftongu impropriu, precumu în : *multi, toti, sorti, poti, muti, denti, credentia, potentia, scientia, sentiu, invetiu, matiu, vitiu, vitia, viétia, titia, attitiu, attitia, attitiâmu, attitiatu, titina*, etc.; 3. α) înaintea syllabeloru : *ess, esc, est, err, ell*, precumu în : *tessu, petescu, testu, térra, catellu, vitellu, fratellu, intellegu, ammortescu*, etc.; β) în gerundiulu *tramitendu*, și în subst. *teglu*, casuri în cari siueratur'a pare a fi prevenitu d'în caus'a diftongului *ie*. III. trece în siueratória aspra=*tsi=ci*, înaintea syllabeloru :

ios, ior, iol, ion, precumu în : *putiosu, potentiosu, credentiosu, petioru, fetioru, tetione, rogatione, plecatione, inclinatione, intellectione, mentiona, mentionosu*. — În syllab'a *sti* se inaspresce *s*, éro *t* conserva sonulu genuinu, precumu în : *gusti, tristi, crestinu* și *crestianu*; în *pastione, ustia, ustiaru, vestimentu*, nu se aude *t*; în *urtica* se aude *urdica*, ca *d* sibilante; în *rotilla, fetire*, și altele de formatione recentiore, *t* nu trece în siueratória.

TA, (pronuntia *tá*), în locu de *tea*, possess. f., *tua*; vedi *teu*.

TABACARE=*tabacire*, v., 1. a trage *tabacu*, a fumá *tabacu*; și a trage *tabacu pisatu* pre nasu; 2. a prepará pellile în licidu de *tabacu*, a *argassi*.

TABACARESSA, s. f., muliere a *tabacariului*; muliere care cultiva sau vende *tabacu*.

TABACARIA, (cu *ílungu*), s. f., 1. cultura de *tabacu*; 2. negociu, magazinu de *tabacu*; 3. opificiu de *tabacariu* = care *tabacesce* pelli.

TABACARIU, -a, adj., relativu la *tabacu*; subst., 1. care trage sau fuma *tabacu*; 2. care cultiva sau vende *tabacu*; 3. care prepara pelli în licidu de *tabacu*, care *tabacesce*=*argasesce* pelli.

TABACHIERA, s. f., (it. *tabacchiera*, fr. *tabatière*), mica cuteia de pusu *tabacu*.

TABACIA, s. f., opificiu de *tabacariu*: (vedi *tabacaria* sub 3.).

TABACIRE, -escu, v., (vedi *tabacare* sub 2.).

TABACITORIU, -tória, adj. s., care *tabucesce*.

TABACITURA, s. f., actione și ef-

fectu allu actionei de *tabacire*, *argusitura*.

TABACU, s. m., 1. (*tabacum*, it. *tabacco*, fr. *tabac*, isp. *tabaco*, — de la *Tabaco* sau *Tabago*, insula d'ntre Antillele Americiei); genu de plante d'in famili'a solanieloru: *folie de tabacu*, *tabacu pisatu*; *unii tragu tabacu (pisatu) pre nasu*, *altii fuma tabacu pre gura*, *altii beu tabacu in pecti si lu emittu pre gura*; 2. s. pers., care prepara pellile in licidu de tabacu, — mai bene *tabacariu* sau *tabacitoriu*.

TABANU = *tavanu* = *tauanu* = *taunu*, s. m., *tabanus*, (it. *tafano*, isp. *tabano*, v. fr. *tavan*, n. fr. *taon*); specia de musca mare, *streachia*.

* TABEL, s. f., *tabes*, (d'in v. *tabere*); morbu prin care depere, putredesce, se nemicesce una fientia organica.

* TABEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *tabefacere*; a face se depéra, se putredésca, se se topésca, se se nemicésca.

* TABEFACTU, -a, adj. part., *tabefactus*; topitu, putreditu, nemicitu.

TABELLA, s. f., *tabella*; deminutivu d'in *tabula* = *tabla*: *tabelle de lemnu*, *de pétra*, *de ferru*, *de arame*: *tabelle de scrissu*, *de calculatu*; metaf. registru: *tabelle de veniturile statului*, *tabelle de contributione*; *tabelle chronologice*, *synchronistice*; *tabelle de toti cetatiani acitivi*; *tabella de coprensulu unei carte*.

TABELLARIU, -a, adj. s., *tabellarius*, relativu la *tabella*: *conspectu tabellariu*, *acte tabellarie*; subst., *unu tabellariu*: α) care face *tabelle* de lemnu, de pétra, de metallu, etc.; β) care scrie *tabelle*; γ) care adduce epistole sau scrissori.

* TABELLIONE, s. m., *tabellio*; scriptoriu de *tabelle*, notariu.

TABELLU, pl. -e, (fr. *tableau*); forma masculina d'in *tabella*; tabla de pictura; si prin metafora: *conspectu*, *catalogu*, *registru*, etc.: *tabellele artistiloru nostri merita a fi date la espositione*.

* TABERE, *tabescere*, *tabire*, -escu, v., *tabere*, *tabescere*; a se topí, a putredí, a deperí, a se nimici.

* TABERNA, s. f., *taberna*, (it. *taberna*, fr. *taverne* si *taberne*); 1. casa

mica, formata d'in table = scandure: *tabernele pauperiloru*; 2. officina mica, *taberna de póme*, *de casiu si de lapte*; 3. mica ospetaria, caupona, unde mânca si beu ómenii pauperi: *ómenii bene educati nu frecenta tabernele*; 4. genu de plante dicotyledonie d'in famili'a apodyneloru.

* TABERNACLARIU sau *tabernaculariu*, s. m., *tabernacarius* si *tabernacularius*; care face *tabernacle*, *corturariu*.

* TABERNACLU sau *tabernaculu*, pl. -s, *tabernaculum*, (it. *tabernacolo*, fr. *tabernacle*, — d'in *taberna*); cortu in genere, cortu militariu; metaforice, *abitaculu*; — la ebrei, templu portativu in forma de cortu; — la catholici, arca de marmure sau de lemnu in care se conserva eucharisti'a.

* TABERNARIU, -a, adj. s., *tabernarius*; demnu de *taberne*, cumu se face, cumu se lucra in *taberne*: *comedie tabernarie*; s. m., *unu tabernariu*, care tine una *taberna*, cauponariu, ospetariu care vende mancari si beutire la plebe.

* TABERNIONE, s. m., *tabernio*; care frecenta *tabernele*, care ámbra d'in *taberna* in *taberna*.

* TABERNULA, s. f., *tabernula*; deminutivu d'in *taberna*, mica *taberna*.

* TABESCERE, v., *tabescere*; vedi *tabere* si *tabire*.

* TABIDOSU, -a, adj., *tabidosus*, forma incarcata d'in *tabidu*, identica cu *tabiosu*.

* TABIDU, -a, adj., *tabidus*; topitu, putredu, si care se topesce, putredesce: *corpu tabidu*, *juni tabidi*; metaf., *mente tabida*, si trans. *morbu tabidu*.

* TABIDULU, -a, adj., *tabidulus*; deminutivu d'in *tabidu*.

* TABIFICU, -a, adj., *tabificus*; care face, produce *tabe*, care topesce, corrumpe, consume: *aeru tabificu*, *venenu tabificu*, *passioni tabifice*.

* TABIFLUU, -a, adj., *tabifluus*; care cade in putreditione, care pere putredindu.

* TABIOSU, -a, adj., *tabiosus*; plenu de *tabe*, putrediosu.

* TABIRE, -escu, v., *tabescere*; a se

topi, a se consume, a se nemici cu in-cetulu.

* **TABITUDINE**, s. f., **tabitudo**; lan-góre, consumptione, deperitione.

TABLA, s. f., **tabula**; corpu planu, latu si pucinu grossu, scandura : *tabla de lemnu, tabla de ferru, tabla de arame, tabla de argentu; pre tabla scriemu cu crei'a, pre tabla facemu figure geometrice, pre table calculamu; accoperimu casele cu table de ferru, munimu fere-strele cu table de vitru si de cristallu, si le inchidemu d'in afora cu table de lemnu; decemvirii romani scrissera legile pre douesprediece table; legile cel-loru douesprediece table era fundamen-tulu dreptului civile si criminale la Ro-mani; Romani scriea contractele si alte documente pre table cerate; la Alburnu in Daci'a centrale s'au aflatu mai multe table cerate; copillii romani in secele trecute si chiaru in decenniele d'in urma si scriea lectionile loru pre table de lemnu, de aci espressionile : a si invetiá tabl'a, a si recitá tabl'a; tabla de jocu; in Daci'a superioare tribunariulu se no-miá tabla (judicatorésca), curtea appel-lativa se diceá tabla regésca.*

TABLARE, v., **tabulare**; a forma *ta-ble*; a asterne cu *table* : a *tablá casele, camerele*.

TABLARIU, -a adj. s., (**tabularius**); care face *table*; care asterne cu *table*.

TABLATU, -a, adj. part., **tabulatus**, asternutu cu *table*; s., **tabulatum**, planu formatu de *table*; in specie, suffictu, *ta-vanu*.

TABLINU, pl.-e, **tablinum**; 1. altanu, locu *tablatu* sub cerulu liberu; 2. salla de *tabelle* picte, salla de picture; 3. ta-bulariu, archivu.

TABLISSARE, v., **tablissare**, (ταβλί-ζεω); a jocá pre *table*, a jocá cubu.

TABLISTU, s. m., **tablista**; care jóca pre *table*, care jóca cubu, jocatoriu de cubu.

***TABU**, s. m., **tabum**, (**tabes**); 1. morbu contagiosu, peste, pestilentia, veninu; 2. umiditate putreda, putreditione, pu-roniu.

TABULA = *tablu*, s. f., **tabula**; vedi *tabla*.

TABULAMENTU, pl.-e, **tabulamen-tum**; lucru, constructione de *table* = scandure : *tabulamentulu casei, tabula-mentulu turnului, tabulamentulu navei*.

TABULARE = *tablare*, v., **tabulare**; vedi *tablare*.

TABLARIU, -a, adj., 1. **tabularis**; relativu la *tabla*; 2. **tabularius**; relativu la *table scrise* = documente; s. m., *tabu-lariu* = archivariu, registratoriu, pro-tonotariu; 3. **tabularium**, archivu, scri-niu in care se conserva documentele, si casa cu assemine destinatione.

TABLATIONE, s. f., **tabulatio**; con-structione de *table* = scandure; lucru fa-cutu d'in scandure.

TABLATU = *tablatu*, -a, adj. part., **tabulatus**; asternutu cu *table*; s., **tabu-latum**, planu formatu de *table*, podu, catu : *casele inalte au mai multe tabu-late, primulu tabulatu, secundulu tabu-latu, tertiulu tabulatu; tabulatulu de susu, tabulatulu de medilocu*.

TABLATURA, s. f., **tabulatio**; con-structura de *table* = scandure; vedi si *tabulatione*.

1 **TACERE**, *tacui, tacutu* si *tacitu*, v., **tacere**, **silere**; a nu dice, a nu vorbi, a nu spune : *noi vorbimu, ellitacu; ellu nu pote tacé; spune-i se taca, co ni a assurditu ureclele cu multele lui vorbe; a tacé d'in gura; taceti, nu ve mai plan-geți; multi nu sciu tacé cându nu e tem-pulu de vorbitu; déco taceai, remaneai filosofu; mutii nu vorbescu, elli tacu totu de a un'a; mulierile cu greu tacu cându sciu ceva*.

2 **TACERE**, s. verbale, **silentium**; oppositulu vorbirei : *tacerea intellectu-lui : a fi in tacere; tacerea noptei; pro-funda tacere*.

† **TACHY-**, (gr. **ταχύς** = rapidu), in diverse compositioni, precumu : *tachy-dromu*, -a, adj., (**ταχυδρόμος**, fr. **tachy-drome**), care curre rapide, se dice des-pre mai multe animali; subst. pl., *tachidromele*, passeri cu petiorele lungi; *tachygraphia*, s. f., (fr. **tachygraphie**), artea de a scrie rapide, synonyma cu *steno-graphia*; *tachygraphicu*, -a, adj. relativu la *tachygraphia* si la *tachygraphu*; *tachygraphu*, s. m., (**ταχυγράφος**, fr. **tachy-**

graphie), care scrie rapide, s. m., *unu tachygraphu*; *tachymetria*, s. f., artea de a mesurá rapide; *tachymetru*, s. m., (fr. tachymètre, d'in μέτρον = mesura), instrumentu cu care se mesura miscarea unei machine; *tachypetu*, -a, adj., (fr. tachypète, d'in πέτεσθαι = sborare), care sbóra rapide; *tachyphonu*, -a, adj., (fr. tachyphone, d'in φωνή = voce), cu voce rapida, subst. pl. *tachyphonele*, genu de passeri selbatice d'in famili'a pericalleloru; *tachyploteru*, -a, adj., (fr. tachyplotère, d'in πλωτήρ = notatoriu), care nóta rapide; *tachypode*, adj., (ταχύπους, fr. tachype), rapidu la petióre, subst. pl., *tachypodii*, genu de insecte coleptere pentamere d'in famili'a creophagiloru; *tachysauru*, s. m., (fr. tachysaure, d'in σαῦρος = serpilla), genu de reptili d'in ordinea sauriloru; *tachysuru*, s. m., (fr. tachysure, d'in οὐρά = códa), genu de pesci ossosi holobranchi d'in famili'a oplophoriloru.

TACIBUNDU, -a, adj., tacibundus; care scie tacé, care tace de ordinariu, synonymu cu *taciturnu*.

TACITE, adv., tacite; in modu *tacitu*: *tacite se ascultámu*; *tacite se intellege*.

TACITU, -a, adj. part. (d'in tacere), tactus; tacutu; care nu vorbesce.

TACITURNITATE, s. f., taciturnitas; calitate si statu de *taciturnu*, dispositione la tacere si tristetia: *taciturnitatea acestui omu e extraordinaria*; *ellu stete in una taciturnitate absoluta*; *in fine rupse silentiulu si essi d'in taciturnitate*.

TACITURNU, -a, adj., taciturnus; care tace ca unu mutu, care nu vorbesce, aplecatu la tacere: *omu taciturnu, mai taciturnu de cátu una statua*; *ómenii tristi su in genere taciturni*.

* TACTICA, s. f., (τακτική, fr. tactique); artea de a pune armate, navi, in ordine de batalia; artea de a face evolutioni militare, artea bellica, etc.: *tactica militaria, tactica navale; tactic'a anticiloru, tactic'a, moderniloru, a connóscetactic'a; a scambá tactic'a; Annibale prin tantic'a sea invingea pre Romani*.

* TACTICOGRAPHÍA, s. f., (fr. tacticographie); deliniatione a manopere-loru militare, representatione *graphica*

a evolutioniloru bellice; tractatu asupr'a *tacticei*.

* TACTICOGRAPHICU, -a, adj. (fr. tacticographique); relativu la *tactico-graphía*.

* TACTICOGPAPHU, s. m., (fr. tacticographe); autoriu de *tactico-graphía*, autoriu de unu tractatu de tactica.

* TACTICU, -a, adj., (τακτικός); relativu la tactic'a militaria; subst. *unu tacticu*, care scie artea bellica: *Napoleone a fostu cellu mai mare tacticu d'in seclulu nostru*.

* TACTILE, adj., tactilis; care se póte attinge, tangibile, palpabile: *lucru tactile, materia tactile*.

* TACTILITATE, s. f., (fr. tactilité); calitate de *tactile*: *facultate de tactilitate*, facultate cerebrale destinata a percepe si a judecá sensationile tactului.

* TACTIONE, s. f., tactio; actione de *tangere* = *atingere*, palpate.

* TACTU, -a, adj. part. (d'in *tangere*), tactus; attinsu; subst. m., *tactu* = *tactus*, 1. actione, actu, facultate de *tangere*, *atingere*, palpatu: *tactulu e facultatea de a sentí prin attingere imediata, perceptionea tactului e in tóta superfici'a corpului nostru, inse se manifesta mai tare in verticii degetelor nostre*; 2. in specie, in musica, intervallu de tempu, care se indica de ordinariu sau prin mâni sau prin petiore: *a dá tactulu, a bate tactulu; a observá tactulu*; 3. *tactu*, pl.-e, (fr. touche), fia-care d'in partile unui organu de musica, care se attingu cu degetele spre a face se resune instrumentulu: *tactele organului, tactele claviariului = fortepianului*.

TACUNDU, ger. (d'in *tacere*), *tacendo*.

TACUTU, -a, adj. part. (d'in *tacere*), tacitus: *celle spuse si celle tacute*; *omu tacutu*, omu care scie tacé, omu care nu vorbesce multu, omu discretu; *pre tacute*, locutione adv. tacite.

* TAGACE, adj., tagax; furace, care fura veri-ce attinge, pre veri-ce pune mân'a.

* TAGACITATE, s. f., calitate de *tagace*, furacitate.

* TAGENIA, s. f., tagenia, -orum, (ταγηνία); una specia de pesci.

TAGMA, pl.-mate, (τάγμα); ordine, legione; mai allessu ordine sacerdotale, monachale: *tagm'a preutésca*, *tagm'a calugerésca*.

TAGMATICU, -a, adj., (ταγματικός); relativu la *tagma*.

* **TALARIU**, -a, adj., 1. talaris; relativu la *talú*: *tunicatalaria*. *vestimente talarie*. cari descendu pênó la *talú*, de ací si subst. f. *talari'a*, pl. *talariele*; 2. **TALARIA**, -ium, *talariele lui Mercuriu*, calciamente cu aripe; 3. **TALARIUS**, -a, -um, relativu la *talú* = astragalu: *jocu talarriu*, jocu de cubu; *lege talaria*, lege despre joculu de cubu.

* **TALE**, adj. **talís**; vedi *tare* si *atate*.

TALENTARIU, -a, adj., (talentarius); relativu la *talentu*, de unu *talentu*: *balista talentaria*, cu care se póte arruncá una pétra de greutatea unui *talentu*.

TALENTOSU, -a, adj., *ingeniosus*; cu *talentu*. *ingeniosu*: *june talentosu*.

TALENTU, pl.-e, *talentum*, (τάλαντον); pondu in genere, in specie pondu de 60 mine; *talentu atticu*, pondu de 60 mine attice sau de 80 libre romane; *talentu de argentu* = 6000 *drachme*; metaforice, capacitate, ingeniu: *omu cu talentu*, *mare talentu*; *talentulu se póte desvoltá si augmentá prin invetiatura*; *Domnedieu a datu omeniloru diverse talente*; *omulu se nu si ingrópe talentulu seu*.

TALIA, s.f., (talea, it. *taglia*, isp. *taja*, port. *talha*, fr. *taille*); *taliatura*, in specie, 1. *taliatura cu sabi'a* sau cu altu instrumentu; 2. forma de *taliatura* a unui *vestimentu*; 3. *statura*, *marime* a corpului: *talia inalta*, *talia mediocre*, *talia mica*: *acestu vestimentu nu e de tali'a lui*.

TALIARE, (cu *l* molliatu, *taiare*, se conjuga cu forme simple: *taliu*; *talii*, *talia*, *taliámu*, *taliati*, *talia*, *taliándu*, *taliatu*), v., (lat. rust. *taleare*, it. *tagliare*, isp. *tajar*, port. *talhar*, fr. *tailler*), *caedere*, *secare*, *putare*, *deputare*, *scindere*; a despartí cu violentia unu corpu prin unu instrumentu ascutitu: *a taliá lemne cu securea*, *a taliá animalí*, *a taliá cu cutitulu*, *a taliá cu sabi'a*; *a taliá pre inimici in batalia*; *multi s'au*

taliatu si au cadutu in acea batalia sangerósa; *Romanii taliá capetele condamnatiloru cu securea*, *modernii talia cu sabi'a*; *in seclele trecute taliá cu rót'a*, *francesii taliara in revolutione cu ghilotin'a*; *petrarii talia petre*, *sculptorii talia figure in lemnu*, *in pétra*, *si in metalle*; *macellarii talia carne*, *elli talia boi*, *vitelli*, *oui*, *amneli*, *porci*, *porcelli*: *bucatarii talia galline*, *gâsce*, *curce* *si alte passeri*; *cosutoressele talia cu forfecile pandia*, *pannura* *si alte tessutur*, *si facu vestimente*; *talia-mi una buccata de pâne*; *talia casiulu in buccatelle* *si da fia-carui copillu câte un'a*; *se nu te apropii de mene*, *co te taliu*; *a taliá cuiva nasulu*; *a si taliá unglele*, *a si taliá batuturcele de la petióre*; *orationea c prea incarcata*, *mai talia d'in fratile superflue*; *a taliá vini'a*, *a taliá ramurile arboriloru superflue*.

TALIARIU, pl.-e, *catinus*, *catinum*, *catillus*, *catillum*, *discus*; *discu de lemnu*, de argilla, de metallu, pre care *talia ómenii buccatele ce manca*: *puneti pentru fia-care ospete câte unu taliariu*; *a mancá de pre taliariu*; *fia-care se si lica pre taliariulu seu câtu crede co i e necessariu*; *a scambá talariele*, *si a aduce altele curate*.

TALIATIONE, s. f., *caesio*, *sectio*, *putatio*, *amputatio*; *actione de taliare*.

TALIATORIU, -tória, adj. s., *caesor*, *sector*, *putator*; care *talia*: *taliatoriu de lemne*; *taliatoriu de vinia*; s. reale, unu *taliatoriu*, pl.-e, lemnu pe care se punu alte lemne cându se talia.

TALIATU, -a, adj. part., *caesus*, *sectus*, *putatus*, *scissus*: *lemne taliate*, *vite taliate*, *ómeni taliati in batalia*; *capulu plecatu nu e de sabia taliatu*; *arbori taliati*, *vitia taliata*, *porumbu taliatu pre câmpu*; sup., *lemne de taliatu*, *vite de taliatu*; subst. m., *taliatulu vinielor*, *taliatulu vitelor* *pentru macellaria*.

TALIATURA, s. f., *caesura*, *sectio*, *putatio*, *amputatio*; effectu allu actionei de *taliare*: *taliatur'a arboriloru*, *taliatur'a petrei*; *taliatura facuta in carne*, *in ossu*; metaforice: *m'au appucatu nescz taliature la stomachu*.

* **TALIONE**, s. f., *talio*; *pena assémine*

si ecale reului facutu : *dreptulu de talione*: a *subi pen'a talionci*.

TALISIU, (cu l molliatu), s. m., acies; partea unui instrumentu care *talia*: *talisulu sabiei* = *ascutitulu sabiei*; *tali-siulu cutitului*, etc.

* TALITRU, s. m., talitrum; dare preste nasu.

* TALLA, s. f., talla; pellea cea sup-tire a cepei.

TALPA, s. f., 1. talpa; genu de mam-mifere carnivore, care sapa sub pamentu gallarie forte intense, si inaltia *musi-nóie*; 2. planta pedis, platulu petiorului pre care calcâmu, cu probabilitate trans-formatu d'in *plata*, in *palta*, si prin transpositione in *talpa*.

TALPINU, -a, adj., talpinus; relativu la *talpa* ca animale, de *talpa*: *animale talpinu*.

* TALPONA, s. f., talpona; specia de vitia de vinia, care face struguri ne-gri.

* TALU, s. m., talus; 1. astragalu la petiorele unoru animali; 2. ossu de la astragalu, articlu; de aci unu cubu cu care se jóca ómenii pre tabla; 3. calcâniu la petiorele omului: *vestmentu lungu peno la talu*; a *stá dreptu pre talulu seu*; 4. muru plecatu in afora spre a sustiné altu muru sau pamentulu cu care e impluta partea oppusa.

* TAMARICA, *tamarice*, s. f., *tamarica* si *tamáriscu*, s. m., *tamarice*, *tamarix*, *tamaricum*, *tamaricium*, *tamaris-sens*, (fr. *tamaris*, *tamarix*, *tamarisc*); genu de plante dicotyledonie, polypetale d'in famili'a portulacieloru.

* TAMATIA, s. f., (fr. *tamatia*); una passere d'in America.

TAME, conj., tamen; totusi, cu tote aceste-a: *de sí mi a promissu, tame n'a facutu nemica*; *cu tote co aveu destulla invetiatura si experientia, tame faci acestu passu imprudente de care se mira lumca*.

* TAMIA, s. f., (fr. *tamia*); genu de mam-mifere roditorie, assemine scurioriloru.

* TAMIACU, -a, adj., tamiacus, ($\tau\alpha\mu\iota\alpha\kappa\acute{o}\varsigma$); fiscale: *proprietati tamiace*, *servi tamiaci*; subst. *tamiaci*.

* TAMINIA, s. f., *tamiuia*; una specia de uve selbatice.

* TAMINARE, v., *taminare*; a spurcá; vedi *contaminare*.

* TANGENTE, adj. part. pres., *tangens*; care *tange* = attinge; subst. f. *tangente*, linia drépta, care attinge una curba in unu punctu: *tangentea unui cercu*, *tangentea unei ellipse*; *tangentea ánglului α* ; *tangentea ánglului dreptu e infinita*; *tangente positiva*, *tangente negativa*.

* TANGENTIA, s. f., calitate de *tangente*, attingere.

TANGERE, v., *tangere*; attingere; vedi *atingere*.

* TANGIBILE, adj., *tangibilis*; care se póte *tange* = attinge, palpabile: *lucruri tangibili*; *calitati tangibili alle lucruriloru*.

* TANGIBILITATE, s. f., (fr. *tangibilité*); stare, calitate a celui *tangibile*: *tangibilitatea materiei*.

TANCA, adv., *tanquam* si *tamquam*; ca, ca sí, ca sí cumu: *glori'a tancá umbr'a urmédia virtutea*; *se pórtá tancá unu stultu*; *faceti tancá nu ati sci ce faceti*.

* TANTALATU, s. m., (fr. *tantalate*); genu de sari ce resulta d'in combinati-nea acidului *tantalicu* cu basi salificabili.

† TANTALICO-, (d'in *tantalicu*), in composite scientifice: *tantalico-ammoni-acu*, *tantalico-calcicu*, *tantalico-hydricu*, *tantalico-magnesicu*, *tantalico-po-tassicu*, *tantalico-sodicu*, produsu prin combinati-nea unei sare *tantalice* cu una sare *ammoniaca*, etc. etc.

* TANTALICU, -a, adj., (fr. *tantalique*), se dice despre primulu gradu de oxydatione a *tantalului*.

* TANTALIDE, adj. s., (fr. *tantalide*); generatu sau formatu d'in *tantalu*; s. m. reale, unu *tantalide*, familia de corpuri minerali cari coprendu in sene *tantalu*.

* TANTALINA, s. f., (fr. *tantaline*); minerale care are analogia cu oxydulu de *tantalu*, inse in realitate e numai silice.

* TANTALISARE, v., (fr. *tantaliser*); a tractá pre cineva ca pre *Tantalu*, a i inspirá dorentie si a nu i le satisfice.

* TANTALITU, s. m., (fr. tantalite); sare formata prin combinationea oxidului *tantalicu* cu basi salficabili.

* TANTALOSU, -a, adj., (fr. *tantaleux*); relativu la *tantalu*: *acidu tantalosu*.

* TANTALU, s. m., Tantalus, (Τάνταλος); persona mythologica, patrele lui Pelope;—de aci apoi in chymica, nome datu unui metallu descoperitu in anul 1801.

* TANTILLU, -a, adj., *tantillus*; pucinelu, pucintellu, micutellu.

* TANTU, -a, adj., *tantus*; *atantu*, contrassu *atatu*; vedi *atatu*.

† TANY-, (gr. τανύειν = estendere), in composite scientifiche, ca: *tanyglossu*, s. m., (*tanyglosse*, d'in γλῶσσα = limba), genu de insecte diptere d'in famili'a sclerostomiloru; *tanyrhynchide*, adj. s., (fr. *tanyrhynchide*), care sémina a *tanyrhynchu*; *tanyrhynchu*, s. m., (fr. *tanyrhynque*, d'in ῥόγχος = rostru), genu de insecte coleoptere cu rostrulu forte prolongatu; *tanyphyru*, s. m., (fr. *tanyphyre*, d'in σφύρον = maliolu), genu de insecte coleoptere cu petiórele munite cu unu uncu potente de laturea d'in intru; *tanystomu*, -a, adj., (fr. *tanystome*, d'in στόμα = gura), cu gur'a intensa; subst. pl., *tanystomii*, insecte diptere cari au proboscidea lunga.

TAPETARE, v., (it. *tapezzare*, fr. *tapisser*); a orná cu *tapete*: a *tapetá saltele, camerele*; a *tapetá casele, stratele pentru trecerea unei processione*.

TAPETIARE, v., (it. *tapezzare*, fr. *tapisser*); vedi *tapetare*.

TAPETIARESSA, s. f., mulierea *tapetiariului*, sau care ensasi essercita artea *tapetiaria*, sau vende *tapete*.

TAPETIARIA, s. f., (it. *tappezeria*, fr. *tapisserie*); artea de a face *tapete*; multime de *tapete*.

TAPETIARIU, -a, adj. s., (it. *tappezzere*, fr. *tappissier*); relativu la *tapete*: *maiestru tapetiaru*, *arte tapetiaria*; s. m., care face *tapete*, si care adorna cu *tapete*: *tapetiariulu meu e unu addeveratu artistu, care mi a adornatu casele cu gustu si intelligentia*.

TAPETU, pl. -e, *tapes*, *tapeto*, *tape-*

tum, (τάπης, it. *tappeto*, fr. *tapis*); tesutura de lâna colorata, sau de metasse de diverse colori, cu care se adorna saltele, camerele: *tapete de Persi'a, de Turci'a*; *tapete de lâna, tapete de metasse, tapete de velutu*; a *adorná camerele cu tapete picturate*.

* TAPINOMA, pl. -mate, *tapinoma*, (ταπεινωμα); umilitate, debilitate de espressione, espressione umile.

* TAPINOPHRONESE, s. f., *tapinophronesis*, (ταπεινοφρόνησις); umilitate de ânima, de sentimente.

* TAPINOSE, s. f., *tapinosis*, (ταπεινωσις); umilitate, synonymu cu *tapinoma*.

* TAPIRIU, -a, adj., (fr. *tapirien*); care sémina cu *tapirulu*.

* TAPIROTHÉRIU, s. m., (fr. *tapirothère*); mamiferu fossile, nomitu si *lephiodonte*.

* TAPIRU, s. m., (fr. *tapir*); genu de mamifere d'in ordinea pachydermeloru care se compune d'in doue specie: *tapirulu d'in Indi'a*, si *tapirulu d'in Americ'a* sau *commune*, nominatu si *callu marinu*: *tapirulu la vedere are ôre-carc analogia cu porculu, e inse mai mare*.

* TARANDU, s. m., *tarandus*; animale d'in genulu *cerbu*. (fr. *renne*).

* TARCHONANTHIU, -a, adj., (fr. *tarchonanthé*); care sémina a *tarchonanthu*; subst. pl., *tarchonanthiele*, familia de plante synantherie care are de tipu genulu *tarchonanthu*.

* TARCHONANTHU, s. m., (fr. *tarchonante*, d'in *tarchon*, si ἄνθος = flore), genu de plante d'in ordinea synantherieloru, tribulu naturale allu vernonieloru, care coprende mai multe specie, tóte de la capulu Bonei-Sperantie.

TARCHONE sau *tarchonu*, s. m., (fr. *tarchon*, *tarcou*, *tarçon* = estragon); planta aromatica d'in genulu absinthiu, vivace, cu flore compusa, flosculosa, originaria d'in Siberi'a, care se pune de ordinariu in salata si in sorbiture: *bucate cu tarchonu*.

TARDARE, v., *tardare*, a intardiá; vedi *tardiare* si compositulu *intardiare*.

TARDATU, -a, adj. part., *tardatus*; intardiatu; vedi *intardiatu*.

TARDIARE, v., tardare; vedi compositulu *intardiare*.

TARDIATU, -a, adj., part., tardatus; vedi compositulu *intardiatu*.

TARDIETATE, s. f., tarditas; calitate de *tardiu*; lucrare *tardia*, venire *tardia*.

TARDIFLORU, -a, adj., (fr. tardiflore); care *infloresce tardiu*: *plante tardiflore*.

TARDIGRADU, -a, adj., tardigradus; care merge incetu: *animali tardigrade*; subst. pl., *tardigradele*, 1. familia de mammifere, 2. genu de animalcule infusorie.

TARDILIMBU, -a, adj., tardilinguis; *tardu la limba*, care vorbesce difficile.

TARDILOCU, -a, adj., tardiloquus; care vorbesce incetu.

TARDIORU, -a, adj. adv., tardiusculus, tardiuscule; camu *tardiu*: *e tardioru*; *ai venitu tardioru*; *te desceti d'in somnu tardioru*.

TARDIPEDE, adj., tardipes; care passesse sau merge incetu; epithetu allu lui Vulcanu.

TARDITATE, s. f., tarditas; calitate de *tardu*, lucrare *tarda* = inceta, mersu *tardu* = incetu: *tarditatea unui omu*; *tarditatea venenului*; *tarditatea mentei*, *ingeniului*, *cogitarei*.

TARDIU = *tardivu*, -a, adj., tardus, (it. tardivo, fr. tardif); care trece preste tempulu covenitu, care vine in tempulu de pre urma: *lucru tardiu*, *venire tardia*, *prandiu tardiu*, *cena tardia*; adv., *acumu e tardiu*; *tardiu veniti*, *tardiu cenati*, *tardiu ve colcati*, *tardiu ve scollati*; *e prea tardiu*, *de ce n'ati venitu mai temporiu?*

TARDORE, s. f., tardor; tarditate, lucrare lenta.

TARDU, -a, adj., tardus; lentu, incetu, lenosu, indolente, *tardiu*: *omu tardu la lucrare*, *tardu la cogitare*; *pecore tarde*; *tempuri tarde*, cari curru *tardu*.

TARE, adj., fortis, validus, firmus; forte, cu multa potere: *omu tare*, *braciu tare*, *vita tare*; *leulu e mai mare si mai tare de catu canele*; *lemnul tare*, *petra tare*, *ferrulu e mai tare de catu plum-*

bulu; *ellu e asiá de tare in catu nu se teme a se luá cu doui la lupta*; *vinu tare*, *acietu tare*, *apa tare*, *aqua regia*; *ánima tare*, *suffletu tare*, *caracteriu tare*; adv., *a se meniá tare*; *me dóre tare la ánima*; si ca forma de superlativu: *ellu e tare supperatu* = *forte supperatu*.

TARIA, s. f., fortitudo, firmitas, validitas, robur; calitate de *tare*: *tari'a omului in sufferentia e minunatu de mare*; *cu tota tari'a corpului si a suffletului*; *ellu n'are destulla tari'a de caracteriu*; *se increde in tari'a braciului seu*; *in vechi'a biblia firmamentulu se nomesce tari'a*.

* **TARIFA**, s. f., (it. tariffa, fr. tarif); tabella care arréta pretiulu certoru lucruri; tabella de tasse ce sunt a se solve pentru diverse obiecte de vendiare: *a fissá tarifele cerealiloru*; *tarifele de importu si de esportu*.

* **TARIFARE**, v., (fr. tarifer); a aplicá *tarif'a*; a fissá prin *tarifa* tassele de solutu pentru certe obiecte de comerci.

* **TARIFU**, pl. -e, (fr. tarif); acellu-asi cu *tarifa*.

TARIME, s. f., fortitudo, firmitas; summa de poteri: *tarimea leului*, *tarimea ferrului*, *tarimea iernei*, *tarimea fortunei*; (compara *taria*).

TARIRE, -escu, v., vires addere, firmare, roborare, fortificare, munire; vedi *intarire*.

TARISIORU, -a, adj., fortiusculus, forticulus; camu *tare*, destullu de *tare*: *june tarisioru*, *máni tarisióre*; adv., *a procede tarisioru*, *a se miscá tarisioru*.

TARITU, -a, adj. part., munitus, firmatus, fortificatus; vedi *intaritu*.

TARITURA, s. f., munitio, munimentum, fortificatio; vedi *intaritura*.

* **TARMETE**, s. m., tarmes; verme care róde lemnulu; verme care róde carnea.

* **TARSOPHALANGIU**, -a, adj., (fr. tarsophalangien); *musclu tarsophalangiu*, care flecte degetulu cellu mare allu petiorului.

* **TARSOSUPHALANGIU**, -a, adj., (fr. tarsosousphalangien); *muscli tarsosuphalangii*, cari misca degitele celle mici alle petiorului.

* TARSU, s. f., (*tarsus*, τάρσος, fr. *tarse*); parte posterioare a petiorului compusa d'in sêpte osse inclavate unele in altele.

* TARTARICU, -a. adj., 1. *tartareus*; relativu la *tartaru*, de *tartaru* = infernu; 2. (fr. *tartarique* = *tartrique*), relativu la *tartaru* = *tartru* = pétra de vinu; vedi *tartricu*.

* TARTARINU, -a, adj., 1. *tartarinus*; infernale; 2. (fr. *tartarin*), una specia de simie d'in genulu cynocephaliloru.

* TARTARISARE, v., (fr. *tartariser*); a purificá prin sare de *tartaru* = *tartru*: a *tartarisá spiritulu de vinu*.

* TARTARIU, -a, adj., *tartareus*; infernale, orribile. Compara *tartariu* si *tartarinu* sub 1.

* TARTAROSU, -a, adj., (fr. *tartareux*); de natur'a *tartarului* = *tartrului*: *sedimentu tartarosu*; *pàrtile tartarose alle unei licóre*; *acidu tartarosu* = *acidu tartricu*.

* TARTARU, s. m., *tartarus*, (τάρταρος); infernulu, loculu condemnatiloru dupo mórte: *intunereculu tartarului*; *penele tartarului*; d'in *tartaru nu mai scapa nemine*; — *tartaru* = *tartru*, cremore de *tartaru*, pétra de vinu; vedi *tartru*.

* TARTRATU, s. m., (fr. *tartrate*); nome genericu allu sariloru formate prin combinationea acidului tartaricu cu basi.

* TARTRICU, -a, adj., (fr. *tartrique*); se dice despre acidulu care essiste in *tartrulu vinului*: *acidu tartricu*, si *acidu tartaricu*.

* TARTRIMETRU, s. m., (fr. *tartimètre*); instrumentu cu care se mesura valoarea commerciale a *tartratului*, acidulu de potassa, sau a *cremorei de tartru*.

* TARTRITU, s. m., (fr. *tartrite*); vedi *tartratu*.

* TARTROBORATU, s. m., (fr. *tartroborate*); compositiune de *tartratu* duplu in care intra acidu boricu.

* TARTRU, s. m., (fr. *tartre*); depositu terrosu si sarinu ce formédia vinulu pre parietii vaselor in cari ferbe, si in butile si buteliile in cari se invecheste; de aci: *cremóre de tartru* = *cremor tartari*, sare care se formédia in tempulu

evaporatiunei dissolutiunei *tartrului ordinariu* sau *brutu*, si care e de mare usu in arti, in chymica se nomesc: *tartratu de potassa* sau *bitrartratu de potassa*.

* TARTUFU, s. f., (fr. *tartufe*, d'in it. *tartúfo*, *tartúfelo*, d'in care póte co a essitu form'a *cartofu*); hypocritu, devotu falsu, impostoriu.

* TARU, s. m., *tarum*; lemnu de aloe.

* TASCONIU, s. m., *tasconium*; una specia de pamentu albu d'in care se facu ólle.

* TASE, s. f., *tasis*, (τάσις), *intentio*; incordare; in specie, incordarea vocii.

* 1 TASSA, s. f., (fr. *tasse*, it. *tazza*, isp. *taza*, arab. *thas*); specia de micu vasu cu care se servescu ómenii spre a bee: *tassa de argentu*, *tassa de cristallu*, *tassa de portiolana*; d'in *tasse bemu thea*, *caféa*, *ciocolata*.

* 2 TASSA = *taxa*, s. f., (*taxa*, fr. *taxe*, it. *tassa*); 1. estimatione a lucrurilor de vendiare stabilita prin autoritate publica; 2. impositu pre lucrurile de vendiare: *noi solvemu tasse onerose pe vinu*; 3. impositu pre acte judiciarie: *a solve tote tassele processului*.

* TASSARE = *taxare*, v., *taxare*, (fr. *taxer*, it. *tassare*); a estimá valoarea lucrurilor, a fissá pretiulu; si a impune una summa de solutu in favorea statului sau a communei; figuratu, a accusá, si a injurá.

* TASSATIONE = *taxatione*, s. f., *taxatio*, (fr. *taxation*, it. *tassazione* si *tassazione*); actione de *tassare*, estimatione, impositione: *tassationea buccatelor*, *tassationea unei epistole date la posta*, *tessationea speselor* unui processu.

* TASSATORIU = *taxatoriu*, -*tória*, adj. s., *taxator*; care *tassa*, fig. care accusa, care injura.

* TASSATU = *taxatu*, -a, adj. part., *taxatus*, (fr. *taxé*, it. *tassato*); estimatu, appretiatu, impusu.

TATA, s. m., *tata*, (it. *tata*, *tato*), *pater*; *patre*, *parente*: *tatalu nostru care esti in ceruri!* *gloria tatalui si filiului si sântului spiritu*; *tatalu e detoriu a provedé de filii sei*; *filiu se asculte de tata seu*; *a remasu orfanu, n'are neci tata neci mama*.

TATU = *tātu*, -a, adj., tantus; vedi *atātu*.

TATUTIU, s. m., tatula, patereulus; deminutivum d'in *tata*.

TAU, tau, (ταῦ); nomele litterei grece τ.

TAULA, *taulare taurin, taulatu*, etc. vedi: *tabla, tablare, tablarium, tablatu*, si *tabula, tabulare, tubularium, tabulatu*, etc.

TAURA, s. f., taura; vacca sterile.

TAURARIU, s. m., taurarius; care se bate in circu cu unu *tauru*, vedi si *taurocentu*.

TAURELLU, s. m., taurulus; deminutivum d'in *tauru*, micu *tauru*, *tauru* tēneru.

TAURICORNE si *tauricornu*, -a, adj., *tauricornis*; care are corne de *tauru*.

TAURIFERU, -a, adj., taurifer; care produce sau nutresce *tauri*: *campu tauriferu, terra taurifera*.

TAURIFORME sau *tauriformu*, -a, adj., *tauriformis*; care are forma de *tauru*.

TAURIGENU, -a, adj., *taurigenus*, (ταυρογενής); nascutu d'in *tauru*, de *tauru*.

TAURILE, pl. *taurilie*, *taurilia*; sacrificie de *tauru*, in compositionea *suovetaurilie* = *suovetaurilia*.

TAURINU, -a, adj., *taurinus*, (ταυρινός); de *tauru*: *spinare taurina, sänge taurinu, pelle taurina, pulsu taurinu* pre tympanulu facutu d'in pelle *taurina*.

TAURIU, -a, adj., *taureus* si *taurius*; de *tauru*.

*TAUROBOLIARE, v., *tauroboliari*; a face unu *taurobolium*.

*TAUROBOLICU, -a, adj., *taurobolicus*; relativu la *taurobolium*.

*TAUROBOLINU, -a, adj., *taurobolicus*; care a facutu unu *taurobolium*.

*TAUROBOLIUM, pl. -e, *taurobolium*, (ταυροβόλιον); sacrificiu de unu *tauru* in onórea Cybelei.

*TAUROBOLU, s. m., *taurobolus*, (ταυροβόλος); sacerdote care sacrifica unu *tauru* in onórea Cybelei.

*TAUROCENUTU, s. m., *taurocenta*, (d'in ταῦρος si κεντέειν = *pungere*); care se lupta (in circu) cu unnu *tauru*.

*TAUROCEPHALU, -a, adj., (ταυροκέφαλος); cu capulu *taurinu*.

*TAUROCILLA, s. f., (ταυρόκολλα); glutinu fertu d'in tendini si cartilagini de *tauru*.

*TAUROMACHIA, s. f., (ταυτομαχία); lupta cu *taurulu*.

*TAUROPHTHALMU, s. m., *taurophthalmion*; (ταυροφθαλμιον); una specia de rosmarinu, *oculu boulu*.

TAURU, s. m., *taurus*, (ταῦρος); bou necastratu: *taurulu intre vacce; taurulu muge, taurulu e feroce; anticii sacrificau tauri divinitatiloru, mai allestu Cybelei; cu taurulu se luptau in circu; in Ispani'a se lupta si astadi cu taurulu; pelle de tauru, corne de tauru, véna de tauru; — in astronomia se nomescu tauru una constellatione d'in zodiacu, prin care trece sórele (in apparentiu) in lun'a lui Maiu dupo calendariulu Julianu.*

*TAUTOCHRONISMU, s. m., (fr. *tautochronisme*); ecalitate de tempu in care se producu certe efecte: *tautochronismulu oscillationiloru unui pendulu*.

*TAUTOCHRONU, -a, adj., (fr. *tautochrone*, d'in ταῦτό = *acellu-asi*, si χρόνος = *tempu*); care se intempla in acellu-asi tempu: *curba tautochrone pre care unu corpu lassatu liberu se misca in tempu ecale; cycloidea e curb'a tautochrone in spatiulu desertu*.

*TAUTOGRAMMU sau *tautogrammaticu*, -a, adj., (fr. *tautogramme* si *tautogrammatique*, d'in ταῦτό = *acellu-asi*, si γράμμα = *littera*); se dice despre versurile unei poema cari incepu tote cu acea-asi littera.

*TAUTOLOGIA, s. f., *tautologia*, (ταυτολογία); repetitiune inutile a acellei-asi idee prin diverse vorbe, terminu de retorica.

*TAUTOLOGICU, -a, adj., (fr. *tautologique*); relativu la *tautologia*.

*TAUTOLOGU, -a, adj. s., (ταυτολόγος); care dice acellu-asi lucru, repetindu celle disse.

*TAUTOMETRIA, s. f., (fr. *tautométrie*); repetitiune a acellei-asi mesure, repetitiune a acellui-asi metru in versuri.

* TAUTOMETRICU, -a, adj., (fr. *tautométrique*); relativu la *tautometrie*.

TAVA, s. f., *tabuia*; tabla de metallu cu care se servescu la adducerea comestibililoru si a beuturiloru.

TAVANU, pl., *tabulatam*, *laquear*, *lacunar*; tablatulu de supr'a allu unei camere, suffittulu sau suffictulu, (fr. *plafond*).

* TAXA, *taxare*, *taxatione*, *taxatoriu*, *taxatu*; vedi *2tassa*, *tassare*, *tassatione*, *tassatoriu*, *tassatu*.

* TAXIA, s. f., *taxea*; lardu.

* TAXIARCHIA, s. f., (*ταξίαρχία*); functionea commandantelui unei coorti.

* TAXIARCHU, s. m., (*ταξίαρχος* si *ταξίαρχος*); commandante allu unei coorti.

* TAXICOLU, -a, adj., (fr. *taxicole*); care cresce pre trunculu unui *taxu*.

* TAXICORNU, -a, adj., (*taxicorne*); care are antennele perforate ca si cumu aru fi taliat in *taxu*.

* TAXIDERMIA, s. f., (fr. *taxidermie*, d'in *τάξις* = ordine, si *δέρμα* = pelle); arte de a prepará animalile mórte asiá ca se si conserve form'a, caracteriele generice si specifice.

* TAXIDERMICU, -a, adj., (fr. *taxidermique*); relativu la *taxidermia*.

* TAXICU, -a, adj., *taxicus*; de *taxu*.

* TAXILLU, s. m., *taxillus*; bustianu micu.

* TAXIU, -a, adj., *taxeus*; ca si *taxicu*. de *taxu*.

* TAXOLOGIA, s. f., (fr. *taxologie*, d'in *τάξις* = ordine, si *λόγος* = discursu); scientia a classificationiloru.

* TAXOLOGICU, -a, adj., (fr. *taxologique*); relativu la *taxologia*.

* TAXOLOGU, s. m., (fr. *taxologue*); care se ocupa cu *taxologi'a*, autoriu allu unei classificatione.

* TAXONOMIA, s. f., (fr. *taxonomie*, d'in *τάξις* = ordine, si *νόμος* = lege); teoria asupr'a classificationiloru.

* TAXONOMICU, -a, adj., (fr. *taxonomique*); relativu la *taxonomia*.

* TAXOZOARIU, -a, adj., (fr. *taxozoaire*, d'in *τάξις* = ordine, si *ζῷον* = animale); se dice despre animalile la cari partile primitive alle columnei vertebrale, munite cu petiore numerose,

se desvolta in oppositiune directa; subst. pl. *taxozoariete*, classe de animali cari presenta acésta dispositione.

* TAXU, s. m., *taxus*; genu de arbore d'in famili'a coniferelor, originariu d'in Chin'a, care e totu de un'a verde, cu foliele anguste, cu flori amentacie, si produce unu fructu rosiu si rotundu.

TE, pronome conjunctu pers. II. acc. *te*; *cu te intellegu*, *tu te miri*, *illu te lauda*; compara accusativele pronomineloru personali : *me*, *te*, *se*, *ne*, *ve*, *se*; — form'a absoluta e *tene*, ca si *mene*, *sene*.

* TEATRU, pl. -e, *theatrum*, vedi *theatru*.

* TEBA, s. f., *teba*; radiatoru de pamentu, collina.

TECA, *tecariu*, *tecutia*; vedi *theca*, *thecariu*, *thecutia*.

TECHNA, s. f., *techna*, (*τέχνη*); proprie, arte; metaforice, astutia, intriga, machinatione, insellatoria.

TECHNICU, -a, adj., *technicus*, (*τεχνικός*); relativu la arte, care invétia una arte : *scientie technice*, *scóle technice*; *desteritati technice*; subst. m., *unu technician*.

* TECHNOGRAPHIA, s. f., (fr. *technographie*); scriptura asupr'a unei arte sau asupr'a artiloru.

* TECHNOGRAPHICU, -a, adj., (*τεχνογραφικός*); relativu la *technographia* si la *technographu*.

* TECHNOGRAPHU, s. m., (*τεχνογράφος*); care serie unu tractatu despre una arte; autoriu allu unei carte despre arti.

* TECHNOLOGIA, s. f., (*τεχνολογία*, fr. *technologie*); tractatu despre arti in genere, mai allessu, tractatu despre artile industriale : *technologi'a e órecumti theor'ia industriei practice*; *campulu technologicu e immensu*; — *technologia se nomescu si explicatiunea terminiloru proprii diverselor arti*.

* TECHNOLOGICU, -a, adj., (fr. *technologique*); relativu la *technologia*, la arti in genere : *nomenclatura technologica*, *dictionariu technologicu*, *scientia technologica*, *operationi technologicu*.

* TECHNOLOGU, s. m., (*τεχνολόγος*); care se ocupa cu artile in modu scientificu, care invétia una arte in modu

scientificu, autoriu allu unui tractatu despre arti.

* TECHNOPEGNIU, pl.-e, technopægnion, (τεχνοπαίγνιον); jocu cu artea, jocu cu difficultati, copillaría.

* TECOLITHU, s. m., tecolithus, (τηκόλιθος); pétra care se credea co are virtutea de a topí calculii d'in besica.

* TECTONICU,-a, adj., tectonicus, (τεκτονικός); relativu la architectura, architectonicu.

* TECTORIU,-a, adj. s., tector, tectorius, (d'in tegere); proprie, coperitoriu; inse luatu in specie, coperitoriu de parietu, tinctoriu, spolitoriu, stucatoriu.

* TECTU,-a, adj. part., tectus, (d'in tegere); coperitu; subst., tectum, coperimentu; de aci in genere, casa, locuentia, abitaclu.

* TECTURA, s. f., tectura; proprie coperitura; inse in specie luatu, tectura, spolitura, stucatura.

* TEDA, s. f., tæda si teda, (affine cu δαίς sau δᾶς, acc. δαίδα sau δᾶδα); lemnu de pinu, facla de pinu; de aci facla in genere.

* TEDACIU,-a, adj., tædaceus; de pinu, de lemnu resinosu, de facla.

* TEDERE, v. impers., tædere; a i se urrí, a se desgustá; vedi *tediare*.

* TEDIARE, v., tædiare, (d'in *tediu*); a sentí *tediu*=urritu, desgustu, grétia.

* TEDIFERU,-a, adj., tædifer; care duce una *teda*=facla; epithetu datu Cereiei, care rupse si apprense una *teda* d'in montele Etn'a, si cautà pre filia sea rapita.

* TEDIOSU,-a, adj., tædiosus; plenu de *tediu*, urritosu, fastidiosu, desgustosu, gretiosu.

* TEDITUDINE, s. f., tæditudo; stare in care cineva suffere de *tediu*, fastidiu, urritu.

* TEDIU, s. m., tædium; urritu, fastidiu, desgustu, grétia: *m'a coprensu tediulu de viétia; a fi cuiva spre tediu; a causá tediu.*

* TEGERE, *tessi* si *tessei*, *tessu* si *tectu*, v., tegere, (τέγειν); a coperí, a accoperí. Radecin'a derivatelor: *tegme*, *tegumentu*, si *tegume*, *tegumentu*, *teгла*, *tegula*, *teglariu*, *teglariu*, *tegete*, *tege-*

tarin, *tegiclu*, *tegillu*, *tectu*, *tectoriu*, *tectura*, si a compositelor: *protegere*, *con-tegere*, *detegere*, *integere*, *retegere*, cu derivatele lor.

* TEGETARIU, s. m., tegetarius; care face *tegeti*, sau care vende *tegeti*.

* TEGETE, s. f., teges, gen. tegetis, (d'in tegere); copertura de juncu, nassa, *rogojina*.

* TEGICLU, s. m., tegiculum; coperimentu, nassa, scórtia.

* TEGILE, s. m., tegile; care *tege*=copere, vestimentu.

* TEGILLU, s. m., tegillum; deminutivu d'in *tegiclu*, micu coperimentu.

* TEGIME= *tegme*, pl. *tegmene*, *tegimen*=*tegmen*; si

* TEGIMENTU= *tegmentu*, pl.-e, *tegmentum*; totu ce *tege*=copere, coperimentu, copertura, invelitória.

* TEGLA, s. f., (cu *t* sibilante, *tieгла*), *tegula*; tabla de lutu arsu cu care se coperu casele: *a coperí casele cu tegle*, *tegle late*, *tegle ánguste*; prin estensione, *tegle de ardesia*.

* TEGLARIU, s. m., (cu *t* sibilante), *teglarius*; care face *teglè*, si care vende *tegle*.

* TEGULA, *teglariu*; vedi *teгла*, *teglariu*.

* TEGULICIU,-a, adj., tegulicius; coperitu cu *tegule*=*tegle*.

* TEGUME, pl., *tegmene*, *tegumen*, si

* TEGUMENTU, pl.-e, *tegmentum*; totu ce *tege*=copere, coperimentu; a-cellu-asi cu *tegmentu*.

* TELA, s. f., *tela*, (d'in texere = tessere); materia tessuta, tessutura, pandia: *tela de cânepa*, *tela de linu*, *tela de arania*.

* TELARIU,-a, adj., (telarius); relativu la *tela*; subst., care face *tela*, si care vende *tela*, pandiaru.

* TELEGRAMMA, pl.-mate, (fr. télégramme, d'in τηλε=departe, si γραμμα=scriptu); scire, epistola comunicata prin *telegraphu*.

* TELEGRAPHARE, v., (fr. télégraphier, d'in τηλε=departe, si γραφειν=scriere); a scrie de departe, a comunicá prin *telegraphu*.

* TELEGRAPHIA, s. f., (fr. télégra-

phle); arte de a construge si de a aplicá *telegraphe*.

* TELEGRAPHICU, -a, adj., (fr. télégraphique); relativu la *telegraphu*: *semne telegraphice. linia telegraphica, communicatione telegraphica.*

* TELEGRAPHISTU, s. m., care se ocupa cu artea *telegraphica*.

* TELEGRAPHU, s. m., (fr. télégraphe); instrumentu care serve a transmite fórté departe si in pucinu tempu ideele selle scrise: *telegraphu electricu, telegraphu summarinu; prin telegrafulu summarinu comunicámu in unu minutu cu Americ'a.*

* TELEOLOGIA, s. f., (fr. téléologie, d'in τέλος = fine, scopu, si λόγος = discursu); tractatu despre scopu, parte a scientiei naturale care cauta a descoperi scopulu in tota ordinea naturei.

* TELEOLOGICU, -a, adj., (fr. téléologique); relativu la *teleologia*: *tractatu teleologicu; argumentu teleologicu pentru essistenti'a lui Domnedieu.*

* TELEOLOGU, s. m., (téléologue); care se ocupa cu *teleologi'a*, auctoriu de *teleologia*.

* TELEOPODE, adj., (fr. téléopode, d'in τέλειος = completu, si ποῦς, gen. ποδός = pede); care are petiórele complete, subst. pl., *teleopodile*, familia de passeri notatórie cari au petiórele complete, adeco munite cu unu pollicariu.

* TELEOSAURU, s. m., (fr. téléosaure, d'in τέλειος = completu, si σαῦρος = serpilla); specia de crocodilu fossile.

* TELEPHIU, s. m., telephion, (τηλέφωνον); specia de planta, sedum telephion, Linn.

* TELEPHONIA, s. f., (fr. téléphonie, d'in τηλε = departe, si φωνή = voce); artea de a face se se auda *vocea* in mare distantia.

* TELEPHONICU, -a, adj., (fr. téléphonique); relativu la *telephonia*.

* TELEPHORU, -a, adj., (fr. téléphore, d'in τηλε = departe, si φέρειν = ducere); genu de insecte coleoptere pentamere, d'in famili'a mollipennelor.

* TELESCOPIU, pl. -e, (fr. télescope, d'in τηλε = departe, si σκοπέειν = vedere, observare); instrumentu opticu prin care

se vedu obiectele in distantie forte mari: *astronomii se servescu cu telescopiulu; cu adjutoriulu telescopiului s'au descoperitu in seclulu nostru fórté multe corpuri celesti cari erau neconoscute mai inainte.*

* TELESCOPICU, -a, adj., (fr. téléscopique); relativu la *telescopiu* si la *telescopu*: *observationi telescopice; planete telescopice*, cari se potu vedé numai prin *telescopiu*.

* TELESCOPU, s. m., (τηλεσκόπος); care vede in mare distantia; unii nu distingu intre *telescopu* si *telescopiu*.

* TELESTINU, -a, adj., telestinus, (τελεστής); initiatu in misterie.

* TELETA, s. f., teleta si telete, (τελετή); initiatione in misterie, consecratione religiosa.

* TELETU, -a, adj. s., teletus, (τελετός); perfectu, deplenu; unulu d'in *eonii* gnosticiloru.

* TELICARDIU, s. m., telicardios, (d'in τέλειος = completu, si καρδιά = corde); specia de pétra pretiósá.

* TELIFERU si teligeru, -a, adj., telifer si teliger; care pórtá arme, in specie, care pórtá sagette.

* TELINU, s. m., tellinum, (τήλινον); profumu care are de base fenugreculu (*fœnum græcum*).

* TELIRRHIZA, s. f., tellirrhizos, (d'in τέλειος = completu, si ῥίζα = radice); specia de pétra pretiósá.

TELIOSU, -a, (it. tilgioso), tiliaceus, tiliagineus, tiliaris; de *teliu*; care sémina cu scórti'a *teliiului*: *lemnu teliosu, carne teliósá.*

TELISIU, s. m., tiliarum silva; selba de *teliu*, padure de *teliu*.

TELIU, (cu *l* molliatu, *teiu*), s. m., tilia, (it. tilglio, fr. tilleul); genu de plante dicotyledonie, polypetale, cu scórti'a forte fibrosa, d'in care se facu funi; si scórti'a ensasi se nomescé *teliu*: *funi de teliu, legámu viti'a cu teliu; frundia de teliu; florile de teliu sunt bone pentru thea.*

TELLINA, (cu *t* sibilante), s. f., (d'in tellus?), cæspes; pamentu crescutu cu radecini de érba si de alte plante, care se talia si se ara cu greu.

TELLINOSU, -a, adj., *incultus*; plenu de *tellina* : *pamentu, agru tellinosu*.

* TELLURATU, s. m., (fr. *tellurate*); sare produssa prin combinationea acidului *telluricu* cu una base.

* TELLURAUURATU, s. m., (fr. *telluraurate*); genu de sari produse prin combinationea telluridelui auricu cu tellurure.

* TELLURE, s. f., *tellus*, gen. *telluris*; *terra, pamentu*.

* TELLURICU, -a, adj., (fr. *tellurique*); produsu de *telluriu* : *oxydu telluricu, sulfidu telluricu, sari tellurice*.

* TELLURICYANURA, s. f., (fr. *telluricyanure*); compositu de *telluriu* si de una *cyanura*.

* TELLURIDE, s. m., (fr. *telluride*); combinatione de *telluriu* si de unu corpu simplu.

* TELLURISARE, s. f., (fr. *tellurisel*); sare produssa prin combinationea unui *telluride* si a unei *tellurure*, adeco allu carui acidu si base coprendu amendoue *telluriu*.

* TELLURIU, s. m., (*tellurium*, formatu d'in *tellus*, fr. *tellure*); metallu solidu de colóre albastra, descoperitu in 1797 in minerele de aur in Transilvania, forte raru.

* TELLURURA, s. f., (fr. *tellurure*); combinatione de *telluriu* si de unu corpu simplu.

* TELLUSTRE, adj., *tellastris*; synonymu cu *terrestre* sau *terrestru*.

* TELONE si *telonu*, s. m., (*τελώνης*); publicanu, perceptoriu de *teloniu*; vedi si *teloniariu*.

* TELONIARIU, s. m., *telonearius* sau *teloniarius*; perceptoriu de *teloniu* = portoriu.

* TELONICU, -a, adj., (*τελωνικός*); relativu la *telone* sau la *teloniu* : *affaceri telonice, castigu telonicu*.

* TELONIU, pl.-e, *teloneum* sau *teloniam*, (*τελώνιον*); portoriu; casa in care siéde *teloniariulu*.

* TELU, pl.-e, *telum*; arma in genere, apoi jaclu, sagetta in specie.

1 TEMA, s. f., *timor*, (d'in *temere*); frica : *a nu avé téma de nemicu; mi e téma se nu péra; nu i e téma neci de o-*

meni, neci de Domnedieu; fia-ti téma de Domnedieu, déco nu ti e téma de ómeni! tém'a de peccatu me oppresce de a face acestu passu.

2 TEMA, pl.-mate, *thema*, (*θέμα*), *pensum*; vedi *thema*.

TEMATICU, -a, adj., (*θεματικός*); vedi *thematicu*.

TEMATISMU, s. m., (*θεματισμός*); vedi *thematismu*.

TEMELIARE, -ediu, v., (*θεμελιόειν*); vedi *themeliare* si *intemeliare*.

TEMELIATU, -a, adj. part.; vedi *themeliatu*, si *intemeliatu*.

TEMELIU, s. m., (*θεμέλιον*), *fundamentum*; fundamentu, base. fig. ratione; vedi si *themeliu*.

* TEMERARE, v., *temerare*; a profaná, a violá, a spurcá : *a temerá tote celle sacre; a temerá ureclele cu vorbe inceste; a temerá una matrona, a ua corrumpe, seduce*.

* TEMERARIU, -a, adj., *temerarius*; care incepe ceva fora a cogitá si deliberá bene mai inainte; care se arrunca in pericle fora prudentia, fora judecata, fora consideratione : *june temerariu; fapte temerarie*; subst., *unu temerariu*.

* TEMERATIONE, s. f., (*temeratio*); actione de *temerare*, profanatione, violatione, spurcatione.

* TEMERATORIU, -a, adj. s., *temerator*; care *temera*, profanatoriu, spurcatoriu, violatoriu, corruptoriu, seductoriu.

* TEMERATU, -a, adj., *temeratus*; profanatu, spurcatu, violatu, corruptu, sedussu.

1 TEMERE, *temui, temutu*, v., *timere*, *vereri*; a se sentí appesatu de ide'a unui reu possibile si probabile, a nu avé coragiulu de a face ceva, a avé frica, a i fi frica; 1. reflex. *a se teme* : *eu me temu de acellu omu reu; tu nu te temi de nimica; ellu nu se teme de Domnedieu; ea se teme si de umbr'a sea; noi ne tememu de tyranni; voi nu ve temeti de casurile sinistre; elli se temu se nu ie se intemple cea ce s'a intemplatu si altoru-a; ómenii se tempu de revolutione, de bellu, de pestilentia; plecà fora se se tema de inimiculu ce lu asteptá in calle;*

teme-te de Domnedieu! temeti-ve demân'a lui Domnediu! cine nu se teme de peccatu, facile committe fața rellé; me temeam se nu me appuce frigurile; mergi inainte si nu te teme; temendu-me de a nu rateci, n'am cotediatu a intrá in padure; 2 transit. cu intellessulu suppletoriu de infidelitate, prin urmare a fi gelosu: ellu si teme mulierea. ea si teme barbatulu: pentru ce me temi, co nu ti am commissu neci-una infidelitate? te temu ca se nu te seduca veri-unu amagitoriu.

2 TEMERE, s. verbale, timor; frica: *temere de Domnedieu, temere de peccatu, temere de errore, temere de tóte relléle possibili.*

* TEMERITATE, s. f., temeritas; calitate de temerariu, lucrare fora judicata matura, tora prudentia; audacia órba: *temeritatea e simnu de imprudentia si de lipsa de experientia.*

* TEMERITUDINE, s. f., temeritudo; synonymu cu temeritate, irreflexione.

* TEMERU, -a, adj., (temerus), adv., temere; vedi temerariu.

* TEMETU, s. m., temetum; vinu.

TEMIA, s. f., (θύμιον), thus, incensum; resina odorifera, care se arde la sacrificie si se produce unu fumu placutu la odoratu: *a arde temia, a face fumu de temia; a duce temia la baserica; a dá temia la toti sântii; anticii credeau co cu temia se castiga grati'a dieiloru; vedi si thymia.*

TEMIARE, -ediu, v., (θυμιάζειν, θυμιάζειν), suffire; a face fumu de temia: *a temia altariulu; a temia pre toti sântii; lassati, nu mai temiatu, co destultu ati temiatu; vedi si thymiare.*

TEMIATORIU, -tóriu, adj. s., (θυμιατήριον), suffitor; care fuma cu temia, care temiedia: si reale m., temiatoriu. pl.-c, f. temiatória=temiatóre, (θυμιατήριον), thuribulum, vasu in care se pune temia si se fuma la ceremonie; vedi si thymiatoriu.

TEMIATU, -a, adj. part., suffatus; fumatu cu temia: *altariu temiatu, baserica temiatu; s. m., temiatulu basericii.*

* TEMNERE, v., temnere; vedi compositulu *contemnere.*

* TEMNIBILE, adj., temnibilis; vedi compositulu *contemnibile.*

* TEMONARIU, -a, adj. s., temonarius; relativu la 2 temone; s. m., perceptoriu de 2 temone; — s'ar pote dice si despre cellu ce face 1 temoni, si despre cellu ce governa cu temonele.

* 1 TEMONE, s. m., temo; pertica perpendiculara pre assea unui carru, la care se injuga boii, sau se incama callii, si care serve prin urmare a întorce carrulu in drépt'a sau in stâng'a: *temonele e gubernaculu carrului.*

* 2 TEMONE, s. m., temo; una summa care se cerea pre tempulu imperiului pentru darea de tironi la militia.

TEMPERACLU=temperaculu, pl.-e, temperaculum; *temperatura*=preparatiune, mai allessu a ferrului in focu.

TEMPERAMENTU, pl.-e, temperamentum; 1. proprie, mestecatura in certe proportioni, de aci, mestecatura de sucuri in corpulu omului: *temperamentu sanguiniu, temperamentu cholericu, temperamentu melancholicu, temperamentu phlegmaticu; ellu e de unu temperamentu vehemente, ea e de unu temperamentu lenu si blandu*; 2. mesura, moderatiune, temperantia: *a observá si tiné in tóte temperamentulu.*

TEMPERANTE, adj. part. pres., temperans; care tempera, care tine mesur'a covenita: *omu temperante in tóte.*

TEMPERANTIA, s. f., temperantia; calitate de temperante, virtute de a tiné mesur'a, moderatiune: *temperanti'a e dereptatea cóntra senensusi; ellu observa temperanti'a; ea nu calea neci-una data regulele temperantiei; temperanti'a e scienti'a de a si moderá appetitcle si de a si dominá passionile, prin temperantia omulu se inaltiu mai pre susu de a nimali.*

TEMPERARE, v., temperare; 1. proprie a mestecá in proportioni covenite: *a temperá acietulu cu miere*; 2. a reduce la mesur'a covenita, a regulá, a infrená: *a si temperá affectele si passionile; a se temperá pre seae; vedi si compositulu stemperare.*

TEMPERATIONE, s. f., temperatio; actiune de temperare.

TEMPERATIVU, -a, adj., temperativus; aptu a *temperá*, care *tempera* = *stempera* : *remediū temperativu*.

TEMPERATORIU, -tória, adj. s., temperator; care *tempera*, regulédia, moderédia : *temperatoriulu voluptatei*, *temperatoriulu affecteloru selle*.

TEMPERATU, -a, adj., temperatus; regulatu, moderatu, infrenatu : *vinu temperatu*; *omu intellectu si temperatu*.

TEMPERATURA, s. f., temperatura; effectu allu actionei de *temperare*, de aci, mestecatura, apoi constitutione physica; in specie, gradu de caldura : *temperatura calda, moderata, rece*; *pentru mesur'a temperaturei ne servim cu thermometeru*; *temperatur'a corpului omene-scu*; — *temperatur'a ferruli*.

* TEMPERIA, s. f., temperies; stare *temperata*.

* TEMPESTATE, s. f., tempestas; stare a *tempului*; in specie, miscare violenta a aerului, de ordinariu insociata de plouia, grandine, fulgere si tunete; tempu fortunosu, fortuna, procella : *tempestate terribile, tempestatea pre mare e periculosa pentru navigatori*; *elli fura coprensi de una tempestate inspaimentatória*; *au scapatu cu marii difficultãti de tempestate*; *neei-unu omu cu mente nu doresce tempestatea*.

* TEMPESTIVITATE, s. f., tempestivitas; stare de *tempestivu*, calitate de *tempestivu* : *tempestivitatea acellei lucrãri*.

* TEMPESTIVU, -a, adj., tempestivus; care vine la tempu, care se face la tempulu seu : *venirea lui nu erã tempestiva*; *lucrãre tempestiva*; *omu tempestivu*, care face tôte la tempulu seu.

* TEMPESTOSU, -a, adj., tempestuosus; plenu de *tempestate*, fortunosu, procellosu.

* TEMPESTU, -a, adj., tempestus; synonymu cu *tempestivu*.

TEMPINARE, v., convenire, occurrere; vedi compositulu *intempinare*.

TEMPIRE, -escu, v., obtundere, hebetare; proprie, a taliã ascutitulu, a ebetã; fig. a stinge sensulu, mentea; refl. *a se tempí*, a perde facultatea de a senti si de a cogitã.

TEMPITU, -a, adj. part., obtusus, hebes : *cutitu tempitu*, *secure tempita*; *omu tempitu la mente*.

1 TEMPLA, s. f., templum, sanctuarium; templu, sanctuarium; in specie, faciat'a sanctuariului pre care stau iconele, (εἰκονόστασις) : *templa aurita si ornata cu celle mai formose imagini*.

2 TEMPLA, pl.-e, tempus, tempora; partile laterali alle capului : *omulu are dóue temple*, *templ'a drépta si templ'a stânga*; *a se culcã pre templ'a drépta si apoi a se întorce pre cea stânga*; *a si incinge templele cu myrtu*; *pusera conuna de flori pre templele lui*.

TEMPLARE, v. refl., accidere, evenire; vedi compositulu *intemplare*.

TEMPLARIU, s. m., (templaris, templarius); 1. *faber lignarius, intestinarius*; care face 1. *temple*, care lucra lem-nulu cu arte, care face mesø, scriinie, armãrie, scaune si alte mobili, mesariu; 2. (fr. *templier*, it. *templere*), callariu crestinu devotatu a custodí templulu de la Jerusalemu.

TEMPLU, pl.-e, templum; proprie, spatiu deschisu, de tôte partile; spatiu consecratu de auguri; in specie, sanctuarium, baserica : *templulu lui Joue capitolinulu*; *templulu Vestei*; *crestinii inchisera templele anticiloru, si se adunara in basilice pentru essercitiulu cultului loru religiosu*; *cu tôte aceste-a dedera sanctuariului form'a de templu, in care intrau numai clericii, pre cându laicii stau in basilica*; *la noi faciat'a sanctuariului se nomesce templu, ero sanctuariulu, care e addeveratulu templu, se dice altariu*; figuratu : *mundulu e templulu lui Domnedicu*; *capulu e templulu mentei*; *senatulu la Romani se dicea templulu libertatei*.

* TEMPORALE, adj., temporalis; 1. relativu *la tempu* : *bonuri temporali*; *potestate temporale* in oppositione cu *potestatea spirituale si eterna*; 2. relativu la 2 *templa* : *ossu temporale, arteria temporale*.

* TEMPORALITATE, s. f., temporalitas; calitate de *temporale*, durata limitata in tempu.

* TEMPORANIU, -a, adj., tempora-

neus; care vine sau se face la *tempu*: *plouia temporaria. caldu temporariu.*

* TEMPORARIU, -i, adj., **temporarius**; care dura numai unu tempu: *miscare temporaria, amicitia temporaria, theatru temporariu.*

* TEMPORISARE, v., (fr. *temporiser*), **cunctari**; a asteptá *tempulu* oportunu, a intardiá, a differi, a ammaná: *e mai bene a temporisá de cátu a se precipitá in braciule necunoscutului.*

* TEMPORISATIONE, s. f., (fr. *temporisation*); acțiune de *temporisare*, cunctatione, dilatione, intardiare, ammanare.

* TEMPORISATORIU, -tória, adj. s., (fr. *temporiseur*); care *temporisa*, cunctatoriu, dilatoriu, intardiatoriu.

* TEMPORISATU, -a, adj. part., (fr. *temporisé*); intardiatu, ammanatu.

TEMPORIU = *temporiviu*, -a, adj., **tempestivus, maturus**; care vine, se intempla, se face precisu la tempulu seu, nu mai tardiu; adv., *de temporiu*, in oppositione cu *tardiu*: *a veni de temporiu, a incanutí de tempuriu; aceste pome se cocu de temporiu, acelle-a mai tardiu.*

TEMPU, pl. -uri, **tempus**, (it. *tempo*, fr. *temps*, angl. *time*); successione a momentelorú: *tempulu e infinitu, tempulu n'are inceputuneci finitu; noi mesurámu tempulu prin miscarea aparente a soarelui; tempu determinatu; momentele tempului sunt mesurile celle mai mici alle tempului; minutele, órele, dillele, luncele, annii, secelele su mesure de tempu; mesur'a tempului se dice si spatiu de tempu; tempulu presente, tempulu trecutú si tempulu venitoriu; in tempulu nostru se intempla multe lucruri n'asteptate; pre tempulu parentiloru nostri nu erau atáti latroni, tóte se scámba cu tempulu; spatiulu si tempulu sunt dóue forme de intuitione; —tempu se dice si starea atmosferei, dispositionea aerului: *tempu formosú, tempu urritú; tempu caldu, tempu rece; tempu nerosu, tempu plouente, tempu fortunosu; tempu rece si umedu, tempu abominabile.**

* TEMULENTIA, s. f., **temulentia**; stare de *temulentu*, stare de ammetitu, betia.

* TEMULENTU, -a, adj., **temulentus**; béetu, ammetitu.

TEMUTORIU, -tória, adj. s., **timens**; care se teme: *omú temutoriu de Domnedieu, temutorii nu su totu de a un'a fricosi.*

TEMUTU, -a, adj. part., (it. *temuto*); de care se teme *omenii*: *omú temutu de toti cei ce lu connoscu; —muliere temuta, de a carei infidelitate se teme barbatulu.*

* TENACE, adj., **tenax**; care se tine tare de ceva, care nu mai lasa ce a apucatu: *omú tenace in tote alle selle; memoria fidele si tenace; amicitia tenace; morbu tenace; callu tenace, care nu va se se misce d'iu locu.*

* TENACIA, s. f., **tenacia**; caracteriu de *tenace*, in specie: *tenaci'a callului.*

* TENACITATE, s. f., **tenacitas**; calitate de *tenace*, potere de a tiné ce a apucatu: *tenacitatea morbului; tenacitatea lutului lepitú de calciamente.*

* TENACLU = *tenaculu*, pl. -e, **tenaculum**; legatura, mediu prin care se tine ceva.

TENDA, s. f., **vestibulum**; antecamera, vestiblu. (Compara it. *tenda*, fr. *tente*, tentoriu, cortu).

TENDECLA, s. f., **tendicula**; pertica care serve la *intendere*.

TENDENTE, adj. part. pres., **tendens**, (it. *tendente*); care *tende*, care are unu scopu in vedere.

TENDENTIA, s. f., (it. *tendenza*, fr. *tendance*); acțiune de *tendere*, applecare de a se miscá spre ceva, directione spre unu scopu: *tendenti'a corporiloru de a se miscá spre centrulu pamentului; tendenti'a omului spre egoismu; tendenti'a serioasa a Romániloru de a essi d'in barbaria; tendenti'a unui auctoriu de a propagá idee false e condennabile; tendenti'a de a adjuge la connoscenti'a addeverului e laudabile.*

* TENDENTIOSU, -a, adj., care are una *tendentia*, in specie, una *tendentia* ascunsa: *scripte tendentiose.*

TENDERE, *tensi* si *tensci*, **tensu** si **tentu**, v., **tendere**, (τείνω); l. a procede spre ceva, spre unu scopu: *tendemu spre benele supremu; tendu ómenii spre fericare; cu greu veti adjuge la ce*

tendeti; 2. a *intende*: *tende-mi mân'a*; *tendeti petiórele*; vedi *intendere*.

TENDINE, s. f., (it. *tendine*, fr. *tendon*); córda fibrosa care léga musclii de osse: *tendinile tronsmittu miscarile muscliloru*; *tendinea lui Achille léga fluerulu petiorului cu calcâniulu*.

TENDINOSU, -a, adj., (it. *tendinoso*, fr. *tendineux*); plenu de *tendini*: *centru tendinosu*, *membrana tendinósa*

TENDITORIU, -tória, adj. s., (it. *tenditore*); care *tende*, care *intende*, *intenditoriu*.

TENDORE, s. f., *tendor*; actione de *tendere*.

TENE, pron. pers. II, sing. acc. *te*.

***TENEBRARE**, v., *tenebrare*, a intunericá; vedi *tenebricare* si *intunericare*.

***TENEBRATIONE**, s. f., *tenebratio*; actione de *tenebrare*, intunerecatione.

***TENEBRATU**, -a, adj. part., *tenebratus*; intunericatu.

***TENEBRÉ**, s. f. pl., *tenebræ*; *intunericu*.

***TENEBRICARE**, v., *tenebricare*; a intunericá.

***TENEBRICOSITATE**, s. f., *tenebricositas*; stare de *tenebricosu*.

***TENEBRICOSU**, -a, adj., *tenebricosus*; intunericosu, intunecosu, obscuru.

***TENEBRICU**, -a, adj., *tenebricus*; intunericosu, intunecosu; subst., intunericu.

***TENEBRÓSITATE**, s. f., *tenebrósitas*; stare de *tenebrosu*, intunericu.

***TENEBRÓSU**, -a, adj., *tenebrosus*; intunericosu, intunecosu, obscura.

TENELLU, -a, adj., *tenellus*; *tenerellu*.

TENENTE, adj. part., *tenens*; care *tine*, in specie, care *tine* loculu altui-a.

TENENTIA, s. f., (fr. *détention*); *tinere* la inchisóre, de ací, arrestu, inchisore, carcere.

TENENTIARIU, s. m., *carcerariu*.

TENERE, (cu *t* sibilante), v., *tenere*; vedi *tinere*.

TENERELLU, -a, adj., *tenerulus*, *tenellus* si *tenellulus*; deminutivu d'in *têneru*; si subst. m., *unu tenerellu*, *una tenerella*.

TENERETIA, s. f., 1. (it. *tenerezza*, fr. *tendresse*), *teneritas*, *teneritudo*;

calitate de *têneru* = molle, delicatu; 2. *juventus*, *junetia*, prim'a etate in care organele unei fientia n'au adjunsu inca la robustati'a loru; in acestu sensu ocure mai allessu in pl.: *tenerctiele melle*; *in teneretie nu conosceamu atâte recutati alle lumei acestei-a*; d'in *teneretie pëno in betranetie*; *aceste-a su placerile teneretiei*.

TENERIME, s. f., (*teneritudo*), *juventus*; collectivu d'in *têneri*, multi *têneri*: *tóta tenerimea invétia carte*; *tenerimea se essercita cu armele*; *lassati tenerimei aceste jocuri*.

TENERIRE, -escu, v., *tenerescere*, *tenerascere*; vedi *intenerire*.

TENERITATE, s. f., *teneritas*; calitate de *têneru* = molle, delicatu.

TENERITUDINE, s. f., *teneritudo*; synonymu cu *teneritate*. (D'in *teneritudine* a essitu vulgariulu nostru *tenerime*).

TENERU, -a, adj., *tener*; 1. molle, delicatu, care inco nu e deplenu formatu: *plante tènere*, *fientie tènere*, *etate tènera*, *mâne tènere*, *facia tènera*, *vorbe tènere*, *amóre tènera*; 2. care inco nu e adultu, ci june: *copillu tènere*, *féta tènera*; si subst., *unu tènere*, *una tènera*, *tènerii*: *eram forte tènere candu am inceputu a merge la scóla*; *lassati tènerii se se desfetedie cu lucruri de etatea loru*; *am conoscutu unu tènere care avea multe conoscentie pentru etatea lui*; *de tènere se inveti junculu la jugu*; *tineriloru se cade se asculte de ómenii cu experientia*; *voi tinerii inco nu sciti cum se face pânea*.

***TENESMU**, s. m., *tenesmus*, (*τενεσμός*; si *τηνεσμός*); propensione dore-rosa de a essi afora.

***TENIA**, s. f., *tænia*, (*τανία*); 1. legatura angusta, betta; 2. unu verme lungu, *tænia solium* si *tænia vulgaris*, *Linn.*; 3. ornamentu de architectura in forma de betta.

***TENORE**, s. f., *tenor*, (d'in *tenere*, it. *tenore*, fr. *teneur*); 1. la antichi, *tinerea* unei miscari, miscare continua, cursu continuu; 2. continuu, coprensu allu unui scriptu; 3. (it. *tenore*, fr. *tenor*), altitudine media de voce la cantare, intre soprano si basso.

* TENORISTU, s. m., (it. tenorista); care canta *tenore*.

* TENSA, s. f., tensa si theusa; carru sacru in care se ducea obiectele sacre.

* TENSARIU, s. m., tensarius; care duce *tens'a*, si de aci, care incama callii.

* TENSIBILE, adj., tensibilis; care se poate *tende*—intende.

* TENSIONE, s. f., tensio; actiune de *tendere*, incordare; — *tensione* de nervi, unu morbu.

* TENSU,-a, adj. part., tensus; intensu, incordatu.

* TENSURA, s. f., tensura; intensura; *tensur'a* corpului, unu morbu.

* TENTAME, pl., *tentamine*, *tentamen*; si

* TENTAMENTU, pl.-e, *tentamentum*; actu de *tentare*, cercare, incercare, proba, experimentu, essagiu, tractatu asupra unei materia fora pretensiune de a presentá una scientia in tóta rigorea coventului: *tentame* *asupr'a* spiritului *umanu*; *tentame* *criticu* *asupr'a* *limbei* *române*; *tentaminele* *su* *necessarie*, *pentru* *eo* *neci* *una* *scientia* *n'a* *essitu* *completa* *ca* *Minerva* *d'in* *capulu* *lui* *Joue*.

* TENTARE, v., *tentare*; a cercá, a incercá, a probá, a essaminá, a face una proba, a face unu experimentu: *a* *tentá* *pulsulu* *unui* *morbosulu*; *a* *tentá* *patient'a* *unui* *omu*; *a* *tentá* *parerea* *unui* *espartu*; *dupo* *parerile* *theologiloru* *Domnedicu* *tenta* *pre* *omu*, *déro* *mai* *vertosu* *diabolulu* *tenta* *pre* *crestini*; *fugi* *diavole*, *nu* *me* *tentá!* *me* *tenta* *frigurile*; *ua* *tenta* *una* *idea* *spurcata*.

* TENTATIONE, s. f., *tentatio*; actiune de *tentare*: *tentatione* *de* *friguri*; *nu* *potu* *scapá* *de* *tentationile* *diabolului*; *tentationile* *carnei*; *dómne* *nu* *ne* *duce* *in* *tentatione!*

* TENTATIVU,-a, adj., (it. *tentativo*, fr. *tentatif*); prin care se *tenta*, se *cérca*: *metodu* *tentativu*, *vorbe* *tentative*, *scripte* *tentative*, *publicatione* *tentativa*; si s. m., *unu* *tentativu*, si f., *una* *tentativa*, (fr. *tentative*), proba, cercare, experimentu: *a* *face* *unu* *tentativu* *sau* *una* *tentativa*; *tentativa* *de* *evasione*, *tentativa* *fora* *resultatu*; *mulierca* *cu* *greu* *resiste* *la* *tóte* *tentativele*.

* TENTATORIU,-tória, adj. s., *tentator*; care *tenta*: *tentatorii* *femineloru* *oneste*; *cellu* *mai* *mare* *tentatoriu* *se* *crede* *a* *fi* *diabolulu*, *care* *nu* *se* *fatiga* *de* *a* *tentá* *pre* *toti* *omenii*.

* TENTATRICE, s. f., (it. *tentatricee*); femina care *tenta*, *tentatória*: *miserulu* *omu* *sufferi* *multe* *de* *la* *acea* *tentatricee* *astuta*.

* TENTATU,-a, adj. part., *tentatus*; cercatu, incercatu, probatu, suppusu probei.

* TENTIGINE, s. f., *tentigo*; priapismu, ardóre erotica.

* TENTIPELLIU, pl.-e, *tentipellium*, (d'in *tendere* si *pelle*); instrumentu allu calcionariloru cu care intendu *pelea*;—cosmeticu in contr'a rugeloru, cu care femeiele trecute si intendu *pelea* *vultului*.

* TENTORIU,-tória, adj. s., *tentor*, *tentorius*; care *tende*—intende, *intenditoriu*; subst. reale: *tentoriu*, pl.-e, *tentorium*, cortu, de aci si demin. *tentoriolu*, *tentoriolum*.

* TENUABILE, adj., *tenuabilis*; care *suptia*.

* TENUARE, v., *tenuare*; a *suptiá*, a *micusiorá*, a *angustá*, a *debitá*

* TENUATIONE, s. f., *tenuatio*; actiune de *tenuare*.

* TENUATU,-a, adj. part., *tenuatus*; *suptiatu*, *angustatu*, *debiliatu*.

* TENUÉ, adj., *tenuis*; *suptire*, *finu*, *delicatu*, *micu*; *ocure* *si* *in* *composite* *scientifice*, *precumu* *in*: *tenuicornu,-a*, adj., (fr. *ténuicorne*), cu *cornele* *suptiri*; *tenuicostu,-a*, adj., (fr. *ténuicosté*), cu *costele* *suptiri*; *tenuifloru,-a*, adj., (fr. *ténuiflore*), cu *flori* *mici*; *tenuifoliu,-a*, adj., (fr. *ténuifolie*), cu *folie* *mici*; *tenuipede*, adj., (fr. *ténuipède*), cu *petiorele* *suptiri*; *tenuipennu,-a*, adj., (fr. *tenuipenne*), cu *penne* *mici*; *tenuirostru,-a*, adj., (fr. *ténuirostre*), cu *rostrulu* *micu*; *tenuisilicu,-a*, adj., (fr. *ténuisiliqué*), cu *silice* *mici* *si* *suptiri*; *tenuistriu* *sau* *tenuistriatu,-a*, adj., (fr. *ténuistrié*), cu *strie* *suptiri*.

* TENUIRE,-escu, (*tenuescere*), *tenuare*; a *face* *tenué*, a *suptiá*, *micí*, *micusiorá*, *debitá*.

* TENUITATE, s. f., *tenuitas*; stare de *tenuē*, suptietate, delicatetia, micime, pucinetate: *tenuitateā fluereloru*; *tenuitateā unei linia*; *tenuitateā lucrurilor si a vorbeloru*; *tenuitateā thesaurului publicu*.

* TENUITU, -a, adj., *tenuatus*; sup-
tiatu, debilitate.

TENUȚU, -a, adj. part., (d'in te-
nere), *tentus*; si subst. m., *tenutu*, pl.
tenuturi, territorium; vedi *tinutu*.

* TEPEFACERE, (se conjuga ca v. *fa-
cere*), v., *tepefacere*; a face *tepidu*, a
incaldí pucinu: *sórele tepeface pamen-
tulu*.

* TEPERE=*tepire*, v., *teperere*, *te-
pescere*; a se incaldí pucinu, a fí cal-
disioru, *tepidu*.

* TEPHRIA, s. f., *tephrias*, (*τεφρίας*);
marmore de colóre cenusía.

* TEPHRITE sau *tephritide*, s. f., *te-
phritis*, (*τεφριτις*); una pétra pretiósá de
colóre cenusía.

TEPIDARE, v., *tepidare*; a face *te-
pidu*, a incaldí.

TEPIDARIU, -a, adj., *tepidarius*;
relativu la ap'a *tepida*; subst. *tepidariu*,
pl.-e, *tepidarium*, bania cu apa *tepida*,
camera de scaldatu cu apa *tepida*.

TEPIDU, -a, adj., *tepidus*; pucinu
caldu, caldisioru: *apa tepida*, *ap'a te-
pida nu e neci calda neci rece*; *tempu
tepidu*, *iérna tepida*, *dille tepide*.

TEPORE, s. f., *tepor*; stare de *te-
pidu*, caldura mica, caldura dulce: *te-
pórea apeí*; *tepórea tempului*.

TEPORU, -a, adj., *teporus*; care are
in sene una caldura mica, *tepidu*.

* TERATOLOGÍA, s. f., (fr. *terato-
logie*, d'in *τέρας*, gen. *τέρας* = monstru);
parte a physiologiei generale care trac-
tedia despre diverse anomalie si mon-
struositati alle organisationei animale.

* TERATOLOGICU, -a, adj., (fr. *té-
ratologique*); relativu la *teratologia*.

* TERATOLOGU, s. m., (fr. *tératolo-
logue* si *tératologiste*); care se ocupa
cu *teratologi'a*.

* TERATOSCOPIA, s. f., (*τερατοσκο-
πία*); observatiune si interpretatiune a fe-
nomeneloru miraculose: *teratoscopi'a erá
una scientia pretensa la antici*.

* TERATOSCOPICU, -a, adj., relativu
la *teratoscopía*.

* TERATOSCOPU, s. m., (*τερατοσκο-
πος*); care observa si interpreta fe-
nomenele miraculose.

* TERATURGÍA, s. f., (*τερατουργία*);
facere de minuni, prestigiatiune.

* TERATURGU, s. m., (*τερατουργός*);
facutoriū de minuni, prestigiatoriū.

* TERBENTINU, adj. s., *terbenti-
nus*; vedi *terebinthinu* si *terebinthu*.

* TEREBELLA, s. f., *terebella*; de-
minutivu d'in *terebra*, mica *terebra*.

* TEREBINTHINU, -a, adj., *tere-
binthinus*; de *terebinthu*, de *terpentinu*:
resina terebinthina; subst. m., *terebin-
thinu*, f. *terebinthina*.

* TEREBINTHU, s. m., *terebinthus*,
(*τερέβινθος*); unu arbore resinosu, *terpen-
thinu*.

* TEREBRA, s. f., *terebra*, (d'in
terere); instrumentu de gauritu, gauri-
toriu.

* TEREBRARE, v., *terebrare*; a
gaurí intorcundu instrumentulu *tere-
bra*: *a terebrá lemnulu*; *se terebra pa-
mentulu si pétr'a spre a se face putiuri
artesiane*; *se terebra osselle*; *se potu te-
rebrá si metallele*; *terebr'a e unu instru-
mentu de ferru care se termina in una
spirale ascutita, si prin a carei intór-
cere se talia obiectulu de terebratu*.

* TEREBRATIONE, s. f., *terebratio*;
actiune de *terebrare*, gaurire cu *terebr'a*:
terebrationea osseloru unui morbosu.

* TEREBRATORIU, -tória, adj. s.,
terebrator; care *terebra*, gauritoriu cu
terebr'a.

* TEREBRATU, -a, adj. part., *tere-
bratus*; gauritu cu *terebr'a*; subst. m.,
terebratus, actulu de *terebrare*: *tere-
bratulu unui putiu artesianu*.

* TEREBRU, pl.-e, *terebrum*; acellu-
asi instrumentu care se dice *terebra*.

* TEREDINE, s. f., *teredo*, (*τερηδών*);
unu verme care róde, a) in lemnu, b) in
vestimente, c) in carne: *teredinile facu
mare stricatiune in arbori*; *in gradinele
nóstre teredinile rodu mai vertosu, merii,
perii, gutonii si alti pomi*; *elle rodu si
lemnulu uscatu*.

* TERERE, v., *terere*, (*τέρειν*); a pisá,

meruntá, striví. Radecin'a composite-
loru : *atterere, conterere, deterere, este-
rere*, si a derivatelu acestoru-a. D'in
exterere, perf. extrivi se pare a fi essitu
verbulu populariu *strivire*.

* TERETE, adj., *teres*, gen. *teretis*,
(d'in *terere*); rotundu, rotunditu : *pari
tereti, petiore tereti, pulpe tereti*; metaf.,
versuri tereti, frasi tereti.

* TERGEMINU, -a, adj., *tergeminus*;
trigéminu : *filii térgemini*;—triplu : *ter-
gémínulu Geryone; térgémine onori*.

* TERGENU, -a, adj., *tergenus*; de
trei genuri.

* TERGERE, *tersi* si *tersei, tersu*, v.,
tergere; a *sterge*; vedi compositulu *ster-
gere=estergere*.

* TERGILLA, s. f., *tergilla*, (demi-
nutivu d'in *tergus*); pellea cea gróssa a
porcului care se póte mâncá.

* TERGINU, pl. -e, *terginum*; corella,
flagellu.

* TERGIVERSARE, v., *tergiversari*,
(d'in *tergum* si *vertere*); a întórce spa-
tele, a se oppune, a cautá supterfugie, a
intardiá, a nu face ceva buccurosu : *de
ce tergiversati a merge cu noi ? promit-
teti, déro tergiversati a face; mai bene
nu promittu de câtu se fiu constrinsu a
tergiversá cându s'ar presentá casulu
de a intrá in actiune; cându plecaramu,
ellu tergiversá de a veni cu noi*.

* TERGIVERSATIONE, s. f., *tergi-
versatio*; actiune de *tergiversare* : *las-
sati tergiversationea si procedeti cu noi*.

* TERGIVERSATORIU, -tória, adj.
s., *tergiversator*; care *tergiversa*, care
cauta supterfugie : *tergiversatorii perdu
increderea amiciloru*.

* TERGU, pl. -uri, *tergum*, si *tergus*, -
oris; dosu, spate, spinare; de aci apoi,
pelle de pre spinare, si pelle in genere.

* TERMINABILE, adj., *terminabilis*;
care se pote terminá, se póte marginí.

* TERMINALE, adj., *terminalis*; re-
lativu la *terminu* : *pétra terminale*; pl.
terminalie=terminalia; serbatóre in o-
nórea dieului *Terminu*.

* TERMINARE, v., *terminare*; a pu-
ne *terminu*, a marginí, a limitá, a deli-
mitá : a *terminá unu agru*; de aci apoi,
a inchiauí, a finí : a *terminá unu lucru*,

*una opera; am inceputu de multu, déro
inco n'am terminatu, in scurtu voiu
terminá cu adjutoriulu lui Domnedieu;
lessati-me se terminu, si apoi vorbiti
câtu ve va placé; refl., lucrareu inceputa
s'a terminatu; tote vorbele române se
termina in vocali, afora de prepositio-
nea in si compositele d'in. prin.*

* TERMINATIONE, s. f., *terminatio*;
actiune de *terminare* si effectu, resul-
tatu allu acestei actiune : *terminationea
agriloru s'a essecutatu prin agrimensori*;
*la terminationea rapida a acestei opere
contribuira multu adjutóriele amiciloru*;
*terminationile verbeloru si alle sub-
stantiveloru in limb'a româna*.

* TERMINATIVU, -a, adj., (it. *ter-
minativo*, fr. *terminatif*); care formédia
terminationea.

* TERMINATORIU, -tória, adj. s., *ter-
minator*; care *termina*, in t. s. verbului.

* TERMINATRICE, s. f., (it. *termi-
natrice*); femina care *termina*.

* TERMINATU, -a, adj. part., *termi-
natus*; marginitu, limitatu, finitu : *agru
terminatu, lucru terminatu, processu
terminatu*.

* TERMINATU, s. m., *terminatus*, -
us; actulu de *terminare*, si *terminu*, li-
mite, margine.

* TERMINISMU, s. m., (fr. *termi-
nisme*); doctrina a *terministiloru*.

* TERMINISTICU, -a, adj., (fr. *ter-
ministique*); relativu la *terminismu* :
controversia terministica.

* TERMINISTU, s. m., (fr. *termi-
niste*); care crede co Domnedieu a pusu
unu *terminu* in viéti'a fia-carui omu,
preste care nu i mai concede neci unu
mediu de penitentia sau de salute, de si
esistenti'a lui s'ar prolongá pre pamentu.

* TERMINOLOGIA, s. f., (fr. *termi-
nologie*); scienti'a de *terminii tehnici*
sau de ideele ce represinta acelli *ter-
mini* : *terminologia botanica; termino-
logia chymica, terminologia rigurosa*;
*cu desvoltarea scientieloru se desvólta si
terminologi'a*.

* TERMINOLOGICU, -a, adj., (fr. *ter-
minologique*); relativu la *terminologia* :
*indice terminologicu, vocabulariu ter-
minologicu*.

* TERMINU, s. m., terminus, (d'in *terere*); margine, limite, fine, finitu, petra marginaria, meta: *anticii facura d'in terminu unu dieu care provedea la limite*; punctu de templu determinatu: *ellu e obligatu in terminu de trei septemâni a solvé detori'a*; fig. espressione, vorba prin care se determina una idea: *mi a vorbitu in acesti termini*; de aci, *terminu technicu: terminii technici ai unei scientie, ai unei arte; terminii technici precisa ideele si facilita invetiatur'a unei scientie; a se familiarisá bene cu terminii technici ai scientiei ce doresce a invetiá.*

TERMU, s. m. si *termure*, s. f., pl. *termuri*, (cu *t* sibilante, *tiermu*, *tiermure*, *tiermuri*); ripa, littus; marginea unui riu, fluviu, a unei mări,—ripa, littore, cósta: *termurile riului, termurile fluviului; de pre inaltulu termu vedú navile luptându-se cu vallurile mării.*

TERMURIRE,-escu, v., *terminare*, a *terminá*, a pune *terminu*, a murgini, a inchide in margini.

* TERNARIU,-a, adj., *ternarius*; d'in *trei*, triplu: *numerulu ternariu se dice si ternione; combinatione ternaria; in chymica mare parte de combinationi sunt ternarie.*

* TERNATA, s. f., (fr. *ternate*); genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, papilionacie, d'in famili'a leguminóseloru.

* TERNI,-e, pl., *terni*; câte *trei*, in numeru de *trei*.

* TERNIFLORU,-a, adj., (fr. *terniflore*); cu câte *trei* flori: *plante terniflore.*

* TERNIFOLIU,-a, adj., (fr. *ternifolie*), cu câte *trei* folie: *plante ternifolie.*

* TERNIONE, s. m., *ternio*; numerulu *trei*; arruncatura de *trei*, la joculu de *cubu*.

* TERNITATE, s. f., *ternitas*; compositione d'in *trei*, synonymu cu *trinitate*.

* TERNU,-a, adj., *ternus*; care *comprende in sene trei*, triplu.

* TERPENTHINU = *terpentinu,-a*; adj. s., *terebinthinus*, *terebinthus*: *oliu*

de terpenthinu; vedi *terbentinu*, *terebinthinu* si *terebinthu*.

TERRA, (cu *t* sibilante, *tierra*), s. f.; *terra*, (it. *terra*, fr. *terre*, isp. *tierra*); pamentulu pre care *calcámu*, *uscatulu*, in *oppositione* cu *marea*; in *specie*, *regione*: *térr'a Romanésca; térr'a Oltului, térr'a Moldaviei; térr'a Unguresca; térr'a Turcésca; térr'a nóstra, térr'a vóstra; tóta térr'a d'in Carpati pëno in Dunaria; a callatoritu preste sépte terri si sépte mări; a amblatu diece anni d'in térra in térra; cu greu se deprende omulu a trái in térra straina; térra se dice si universalitatea locuitoriloru unei terri: tóta térr'a e in contr'a acestui guvernu; a consultá térr'a, voceca *terrei*; noi *tinemu* cu *térr'a*, voi *tineti* cu *strainii*; ellu n'are *misericordia* de *térra*, *despolia* *térr'a* ca unu *tyrannu*,—*térra* se dice si in *oppositione* cu *cctateatea*: a *petrece vér'a* la *térra*; numai *eri* am *venitu* de la *térra*, si *máne cogitu* se *plecu éro* la *térra*; — in *sensulu cosmographicu*, *térr'a* e *globulu pamentulu*.*

TERRANESCE, adv., *rustice*; in modu *terranescu* ca *terrani*: a se *portá terranesce*.

TERRANESCU,-a, adj., *rustice*, *rusticanus*, *agrestis*; relativu la *terranu*: *portu terranescu; vestimente terranesce*.

TERRANU,-a, adj. s., *rusticus*, *colonus*, *ruricola*; care *lucrédiá térr'a* = pamentulu, care *siéde* la *térra* = *campânia*: *terrani ara, sémina, secera si treiera; terranii sunt basea terrei; terranii ducu una víctia simpla, inse laboriósá; terranii nostri sunt de una frugalitate rara, elli mânca mai numai cereali, legumine si pome, lapte, casiu si oua, forte raru mânca carne, si cu tóté aceste-a su mai sanetosi de cátu urbanii.*

* TERRATIA, s. f., (it. *terrazzo*, fr. *terrasse*); inaltiatu de pamentu, *redicatura* artificiala de pamentu.

* TERRATIAMENTU, pl.-e, (fr. *terrassement*); *actiune* de *terratiare*, de *transportare* de pamentu.

* TERRATIARE, v., (fr. *terrasser*);

a stringe pamentu d'in deretrulu unui muru spre a lu fortificá; fig. a arruncá la pamentu.

* **TERRATICU**, s. m., (it. terratico, fr. terrage); contributione pusa pre pamentu, in dreptulu feudale.

* **TERRENU**, -a, adj. s., **terrenus**; de pamentu: *vase terrene, bestie terrene, victa terrena*; subst. m., *terrenu, terrenum*, (it. terreno, fr. terrain), 1. spatiu de pamentu: *a essaminá terrenulu pre care are se se intendia óstea; noi stámu pre unu terrenu securu; pre acestu terrenu nu me temu de a fi invinsu; pre acellu terrenu nu voiu a me luptá cu densulu*; 2. specia de pamentu: *bonu terrenu, reu terrenu; terrenu grassu, terrenu molle, terrenu sterile*; 3. in geologia se nomescu *terrene* diversele strate de pamentu cari compuna globulu terrestre: *terrenu primariu, secundariu, tertiaru; terrenu diluvionale, terrenu alluvionale, etc.*

* **TERRERE**, *terrui, terrutu* si *territu*, v., **terrere**; a spariá, a spaimentá, a infricá, a face se tremure de frica; vedi compositulu *terrificare*.

* **TERRESTRE**, sau *terrestru*, -a, adj., **terrester** si **terrestris**; relativu la *terra*: *globulu terrestre; fenomene terrestri; victia nostra terrestre*, in oppositione cu *celeste*; *armata terrestre*, in oppositione cu *marina*.

* **TERRIBILE**, adj., **terribilis**, (d'in *terrere*); care inspira *terrore*, infricosiatu: *batalia terribile; sonu terribile, fapte terribile*.

* **TERRIBILITATE**, s. f., (fr. **terribilité**); calitate de *terribile*.

* **TERRICOLU**, -a, adj. s., **terrícola**; locuitoriu allu *terrei* = pamentului.

* **TERRICREPU**, -a, adj., **terriclepus**, (d'in *terrere* si *crepare* = strigare); care sparia prin strigarea sea.

* **TERRICLU**, *terrículu, tericulamentu*, pl. -e, **terriculam, tericulamentum**; lucru inspaimentatoriu.

* **TERRIFICARE**, v., **terrificare**; a spariá, a spaimentá, a bagá frica, a face se tremure: *a terrificá lumea cu faptele selle; a terrificá fereie d'in pudure prin clamori ne mai audite*.

* **TERRIFICATIONE**, s. f., **terrificatio**; actione de *terrificare*, spariare, spaimentare, infricare.

* **TERRIFICATORIU**, -tória, adj. s., **terrificans**; care *terrifica*: *terrificatoriulu ómeniloru onesti si modesti*.

* **TERRIFICATU**, -a, adj. part. s., **terrificatus**; spariatu, inspaimentatu; — actu de *terrificare*.

* **TERRIFICU**, -a, adj., **terrificus**; care face *terrore*, care inspira *terrore*, inspaimentatoriu, infricosiatu, *terribile*: *vultu terrificu, gesturi terrifice, vorbe terrifice, profetie terrifice*.

* **TERRIGENU**, -a, adj. s., **terrigenus** si **terigena**, (d'in *terra* si *genere*); nascutu d'in *terra* = pamentu, filiu allu *terrei*; de aci subst. *terrigenii* = *titanii*, si primii ómenii.

* **TERRILOCU**, -a, adj., **terrilocus**, (d'in *terrere* si *locere*); care vorbesce *terribile*, care sparia prin vorbele selle: *profetu terrilocu*.

TERRINA (d'in *térna*, cu *t* sibilante); s. f., 1. *terrína*, **arena**; pamentu meruntu, pulbere mai gróssa: *pamentulu aratu prin caldur'a soarelui si lucrarea aerului se striforma in terrína; copillii se jóca in terrína; passeriloru place a se scaldá in terrína; omulu mortu se prefaca in terrína; terrína si pulbere e omulu; fia-i terrín'a usiora*; 2. *térrina*, **terra arabilis, ager, arvum**; agru, aratura, câmpu: *aveam si eu una mica térrina; comperara térrin'a ollariului*.

TERRINOSU, -a, adj., **terrosus**; plenu de *terrína*, ca *terrín'a*: *agru terrinosu; gustu terrinosu, apa terrinósa*.

TERRISIÓRA, s. f., **terrula**; demin. d'in *térna*, mica *térna*: *terrisiór'a mea e pentru mene mai bona de câtu imperiulu vostru*.

* **TERRISONU**, -a, adj., **terrisonus**, (d'in *terrere* si *sonare*); care suna *terribile*, care face unu sunetu infricosiatu.

* **TERRITARE**, v., **territare**; intensivu d'in *terrere*, a *terrificá*, a bagá *terrore*: *a territá passerile arruncandu cu petricelle; a territá cetatile cu fame false; ellu sciea territá ánimele ómeniloru celioru mai providi; incetati de a mai territá copillii!*

* **TERRITATIONE**, s. f., (*territatio*); acione de *territare*.

* **TERRITATORIU**, -*tória*, adj. s., *territans*; care *territa*.

* **TERRITATU**, -*a*, adj. part., *territus*; *spariatu*, *spaimentatu*.

* **TERRITORIALE**, adj., *territorialis*; relativu la *territoriu*: *termini territoriali*, *armata territoriale*, *politia territoriale*.

* **TERRITORIU**, pl. -*e*, *territorium*; campulu, tinutulu unei urbe, unui oppidu, unui satu, déro si allu unui statu: *territoriulu cetatei*, *territoriulu satului*, *territoriulu coloniei*; *territoriulu unui statu e terr'a acellui-a*; *territoriulu românescu*, *territoriulu russescu*; *a si aperá territoriu*; *unu cetatianu nascutu pre territoriu strainu nu incetédia de a fi cetatianu allu statului parentiloru sei*; *acellu omu reu fu constrinsu a lassá territoriu pre care se nascusse*.

* **TERRIVOMU**, -*á*, adj., (fr. *terrevome*, d'in *terra* si *vomere*); care vome limu, lutu: *unu vulcanu terrivomu*.

* **TERRORE**, s. f., *terror*, (it. *terrore*, fr. *terreur*); emotione profunda causata prin presenti'a sau chiaru numai prin annuntiulu unui reu, spaima cotremuratória, pertunsione de frica mare: *terrorea bellului turcescu*; *Tatarii respandira terróre in térra*; *numele lui Annibale producea terróre intre Romani*; *ellu bagà terrórea in ânimele omeniloru*; *terrórea vocii si a vorbeloru lui asterne pre ómeni la pamentu*; *multi ómeni flacci de ânima moru de terróre*.

* **TERRORISARE**, v., (fr. *terroriser*); a inspirá *terróre*, a respandí *terróre*; a preface *terrórea* in systema de guvern: *despotii terrorisa pre ómeni spre a i poté asservi*; *Ungurii terrorisara pre Români in totu cursulu domnirii lor, inse Români interritati le respunsera cu acelleasi mesure*.

* **TERRORISATU**, -*a*, adj. part., (fr. *terrorisé*); apesatu de *terróre*: *ómenii terrorisati de barbari*, *parte morira*, *parte fugira*, *parte se suppusera*.

* **TERRORISMU**, s. m., (fr. *terrorisme*); systema de a inspirá *terrore*: *Un-*

gurii au domnitu prin terrorismu asupr'a Româniloru si altoru genti collocitórie; *terrorismulu e system'a tyranniloru*; *terrorismulu domni in Franci'a durandu una parte a revolutionei cellei mari*.

* **TERRORISTICU**, -*a*, adj., relativu la *terrorismu*: *mesure terroristiche alle guvernului ungrescu*.

* **TERRORISTU**, s. m., (fr. *terroriste*); care essercita *terrorismulu*, care crede co *terrorismulu* e bonu mediu de guvernare: *Ungurii sunt in genere terroristi*; *in annulu 1848 terroristii Unguri apprendeau satele românesci, taliau betrâni, copilli si femine*.

TERROSU, -*a*, adj., *terrosus*; mestecatu cu *terra* = *terrína*: *minerale terrosu*; *gustu terrosu*; *odóre terrósa*.

TERRULA, s. f., *terrula*; demin. d'in *térra*: vedi *terrisióra*, si *terrutia*.

* **TERRULENTU**, -*a*, adj., *terrulentus*; de *térra* = *pamentu*, d'in *pamentu*, de pre *pamentu*.

TERRUTIA, s. f., *terrula*; deminut. d'in *térra*, mica *térra*, synonymu cu *terrisióra*.

* **TERSORIU**, -*sória*, adj. s., *tersor*, (d'in *tergere*); care *sterge*, *stergutoriu*; subst. m. reale, *tersoriu*, pl. -*e*, *tersorium*; *stergariu*, *spongia* care serve a *sterge*.

* **TERSU**, -*a*, adj. part., *tersus*, (d'in *tergere*); *stersu*; metaf. *nétidu*, *serenu*, curatu, correctu: *dí tersa* = *serena*; *auctoriu tersu* = *correctu*; *gustu tersu*, *judicata tersa* = *curata*.

* **TERTIANU**, -*a*, adj., *tertianus*; care vine totu la trei dille: *febre tertiana*:— in tertiuu annu: *vitellu tertianu*, *ariete tertianu*, *scolariu tertianu*, *studente tertianu*; si subst. *unu tertianu*.

* **TERTIARE**, v., *tertiare*; a lucrá de a *terti'a óra*: *a terciá agrulu aratu de doue ori*; *cându terciámu*, *si seminámu*.

* **TERTIARIU**, -*a*, adj., *tertiarius*; care contine *terti'a* parte a unui numeru, a unei cantitate: *numeru terciariu*; *stannu terciariu*, *plumbu mestecatu cu unu tertiu de stannu*.

* **TERTIATIONE**, s. f., *tertiatio*; acione de *tertiare*: *tertiationea agrului*; in

specie, *terti'a* pressura a olivei : *prin tertiatione se storce totu oliulu d'in olive.*

* **TERTIATORIU**, -*toria*, adj. s., *tertians*; care *tertia*; care lucrédia de *terti'a* óra.

* **TERTIATU**, -*a*, adj. part., *tertilatus*; lucratu de *terti'a* óra : *cámpu tertiatu; castre tertiate*, cari au longitudinea cu *terti'a* parte mai mare de cátu latitudinea.

* **TERTIOCERIU**, s. m., *tertiocerus*, (d'in *tertiu* si *céra*); care e *tertiu* in gradu : *primiceriulu, secundiceriulu si tercioceriulu in cancellari'a romana.*

* **TERTIU**, -*a*, adj. ord., *tertilus*; allu treile : *annu tertiu*, (pronuntia *tiertiu*), allu treile annu in trecutu; simplu *tertiu*, ariete care a intratu in allu treile annu; (compara *tertianu*); *intre dóue prepositioni contradictórie nu e tertiu, nihil est tertium.*

* **TERUNCIU**, s. m., *teruncius*, (d'in *ter* si *uncia*); moneta de *trei uncie* de arame : *libella*, moneta de argentu care represintă una libra de arame, *sembella*, care represintă una semilibra, si *terunciu*, care represintă cart'a parte de libra, cea mai mica moneta romana, de aci : *unu terunciu* = valóre minima = *nemica*; — la divisionea ereditatei : *crede de terunciu, heres ex teruncio, de cart'a parte.*

TESSELLA, s. f., *tessella*, (dem. d'in *tessera*), 1. micu corpu cubicu, *a*) *petricella* de musaica; *b*) cubu de jocu; 2. vulgare : peria de feru cu care se *pectina* = *tessella* vitele, callii, boii, etc.

TESSELLARE, v., *tessellare*; 1. a sterne cu *tesselle*, a lucrá in musaica; 2. a *pectiná* cu *tessell'a* in sensulu 2. : *a tessellá vitele.*

TESSELLARIU, -*a*, adj., *tessellarius*; 1. care lucra in musaica : *artefice tessellariu*, si subst., *unu tessellariu*; 2. care face *tesselle* in sensulu 2.

TESSELLATIONE, s. f., (*tessellatio*); actione de *tessellare*, in t. s. verbului.

TESSELLATORIU, -*tória*, adj. s., *tessellator*; care *tessella* in t. s. verbului.

TESSELLATU, -*a*, adj. part., *tessellatus*; 1. sternutu cu *tesselle*, lucratu in musaica ; *pavimentu tessellatu*; 2. pec-

tinatu cu *tessell'a* : *vite tessellate; calli bene tessellati*; subst. m., *tesselatulu viteloru.*

* **TESSERA**, s. f., *tessera*, (d'in *τέσσαρες* = patru); corpu patratu, de lemnu, de pétra, etc., 1. spre a sterne pavimentulu; 2. figura patrata; 3. cubu pentru jocu; 4. tabella cu inscriptione ca semnu; de aci : *a*) semnu de ordine la militari, secretu; *b*) marca la a carei arretare se accepea buccate sau si banni; *c*) *tessera ospitale*, semnu care si dau óspetii spre a se connósce.

* **TESSERARIU**, -*a*, adj., *tesserarius*; relativu la *tessera*, in t. s. vorbeii; subst., *tesserariu*, *a*) care face *tessere*; *b*) care se joaca cu *tesser'a* = cubulu; *c*) care accepe *tesser'a* militaria de la capitanu, si ua da mai departe.

TESSERE, (cu *t* sibilante), *tessui, tessutu* si *testu*, v., *texere*; a intrelaciá fire si a face *pândia* : *a tessé pândia, a tessé pannura; a tessé si a destesse, cumu se dice co facea Penelope consortea lui Ulysse; a tessé in dóue licie, a tessé in patru licie; tessé si pentru mene unu vallu de pândia; consortea mea a orditu si a inceputu se téssa, va avé ce se téssa totu tempulu paresimeloru; se tessu pandie de cânepa, stofe de bumlacu si de metasse, pannure de lâna; araniele au invetiatu de la natura a tessé; fig., a tessé intrige.*

TESSUTORÉSSA, s. f., *textrix*; fémina *téssutória*; vedi *tessutoriu*.

TESSUTORIU, -*tória*, adj. s., *textor*; care *tessé* : *insectu tessutoriu; arania tessutória*; subst., *unu tessutoriu de pannura; una tessutória de pândia*; subst. reale, *tessutoriulu*, pl. *tessutóriele*, machina cu care se *tessé*, stativele.

TESSUTU, -*a*, adj. part. s., *textus* : *lucru tessutu, materia tessuta, pândia tessuta, pannura tessuta si fullonata; fire de tessutu; a purcede la tessutu; tessutulu pândiei e greu.*

TESSUTURA, s. f., *textura*; actione de *tessere*, si effectu allu acestei actione; modu de *tessere*; lucrulu *tessutu* : *tessutu'a unei materii póte fi désa sau rara; acésta tessutura nu e cu gustu; tessutu'a de la unu capetu pèno la altulu este ecale.*

TESTA, (cu *t* sibilante), s. f., testa; vasu de lutu, mai allessu vasu in forma concava; de aci, 1. *testu* allu unoru animali, (*ὄσρανον*); 2. capetina : *tést'u capului*, (it. testa, fr. tête).

* TESTABILE, adj., testabilis, (d'in *testare*, de la 1 *teste*); care are dereptulu de a *testá*—dá márturía formale : oppositu, *intestabile*.

* TESTACEIFORME, adj., (fr. *testacéiforme*); care are form'a unei *testacia*.

* TESTACELLA, s. f., (fr. *testacelle*); genu de mollusce d'in famili'a limacineloru, ordinea pulmonarielu.

* TESTACEOGRAPHIA, s. f., (fr. *testacéographie*); descriptione a *testacieloru*; de aci : *testaceographicu,-a*, adj., (fr. *testacéographique*), relativu la *testaceographía*; *testaccographu*, s. m., (fr. *testacéographe*), auctoriu de una *testaceographía*.

* TESTACEOLOGIA, s. f., (fr. *testacéologie*); tractatu asupr'a *testacieloru*, istoria a *testacieloru*; de aci : *testaceologicu,-a*, adj., (fr. *testacéologique*), relativu la *testaceología*; *testaceologu*, s. m., (fr. *testacéologue*), auctoriu de una istoria a *testacieloru*.

* TESTACIU,-a, adj., *testacius*, si *testaceus*; de *tésta* sau de *testu* : *structura testacia*, *lucru testaciu*; *pavimentu testaciu*, *monumentu testaciu*; subst. pl., *testaciele*. *testacia*, (les *testacés*), classe de mollusce allu caroru corpu e accoperitu cu una *testa* sau *testu*, precumu su ostridiele, limacii, si altele.

* TESTAMENTARE, v., (it. *testamentare*, fr. *testamenter*); a face *testamentu*, a dispune prin *testamentu*.

* TESTAMENTARIU,-a, adj., *testamentarius*; relativu la *testamentu*, dispusu prin *testamentu* : *actu testamentariu*, *dispositioni testamentarie*; *creditate testamentaria*, *adoptione testamentaria*; *essecutoriü testamentariu*; care scrie *testamente*; si in sensu reu, care compune *testamente false*, diversu de *falsariu*, care *falsifica testamente*.

TESTAMENTU, pl.-e, *testamentum*, (d'in *testare* de la 1 *teste*); volienti'a de pre urma a unni omu, dispositione libera care se aiba potere de lege dupo

mórtea testatorinlui : a face *testamentu*, a dispune prin *testamentu* despre averea sea; *testamentu olographu*, *testamentu authenticu*, *testamentu mysticu*; a lassá prin *testamentu* *tóta averea sea instituteloru publice*; dupo mórte se deschide *testamentulu*; *testamentulu facutu in contr'a legiloru se annulla*;—in baserica se dice *novulu testamentu*, complessulu cartiloru sacre compuse dupo Christu, si *vechiulu testamentu*, complessulu cartiloru sacre compuse inainte de Christu : *bibli'a intréga coprende vechiulu si novulu testamentu*; *vechiulu testamentu incepe cu creationea lumii*, si *novulu testamentu finesce cu judecat'a de pre urma*.

* TESTARE, v., *testari*, (d'in 1 *testis*); 1. a *attestá*, a marturí, a declará ca marture; 2. a face *testamentu*, a lassá prin *testamentu*.

* TESTATIONE, s. f., *testatio*; ac-tione de *testare*, in t. s: verbului.

* TESTATORIU,-tória, adj. s., *testator*; 1. care *attesta*; 2. care a facutu *testamentu*, care a lassatu prin *testamentu* : *testatoriulu peno cându e in viétia póte revocá, modificá si annullá testamentulu seu*.

* TESTATRICE, s. f., *testatrix*; femina *testatória*, care a dispusu prin *testamentu*.

* TESTATU,-a, adj. part., *testatus*; 1. *attestatu*, marturitu, confirmatu prin marturi; 2. lassatu prin *testamentu*.

* 1 TESTE, s. m., *testis*; care *attesta*, marturu.

* 2 TESTE, s. m., *testis*; colliu; vedi *testiclu*.

* TESTICLU=*testiculu*, s. m., *testiculus*; demin. d'in 2 *teste*=colliu.

* TESTICULATU,-a, adj. part., *testiculatus*; provedutu cu *testicle*, colliatu; subst. f., *testiculata*, una planta nomita si *orchien*.

* TESTIFICARE, v., *testificari*; a *attestá*, a *certificá*, a *declará*, a *marturí*, a dá *márturía*.

* TESTIFICACIONE, s. f., *testificatio*; ac-tione de *testificare*; marturire, depositione verbale sau serissa, declaracione, proba.

* TESTIFICATORIU,-tória, adj. s.,

testificans; care *testifica*, marturese, da marturia.

* TESTIFICATU, -a, adj. part., testificatus; attestatu, marturitu, probatu.

* TESTILE, adj., *textilis*, (d'in *texere* = *tessere*); in forma de *tessutura*, *tessutu*: *lucru testile*, *straglu testile*.

* TESTILITATE, s. f., (fr. *textilité*); calitate de *testile*.

* TESTIMONIALE, adj., *testimoniales*; relativu la *testimoniu*: *actu testimoniale*, *littere testimoniali*; subst., *unu testimoniale*, care da *testimoniu*, care *attesta*.

* TESTIMONIARE, v., (it. *testimoniare*); a dá *testimoniu*, a *attestá*.

* TESTIMONIUM, pl. -e, *testimonia*, (d'in 1 *teste*); v., *marturia*, *attestatu*, *attestatione*, *addeverentia*, *depositione*: *testimoniulu cellu mai bonu si lu da ensusi omulu prin portarea sea*; *testimoniu de moralitate*, *testimoniu de paupertate*; *a avé bone testimonie de studiele facute*; *testimoniu de maturitate pentru studiele universitaric*.

TESTORIUM, -a, adj., *textor*, *textorius*; care *tesse*, *tessutoriu*.

TESTOSUM, (cu *t* sibilante, *tiestosu*), -a, adj., *testudineus*, *testacius*; *accoperitu* cu *testu*: *brósca testosa*, si simplu *una testosa* = *testudo*.

* TESTRICE, s. f., *textrix*, femina care *tesse*, *tessutória*; figuratu, *parcele*.

* TESTRINUM, -a, adj., *textrinus*, (d'in *texere* = *tessere*); relativu la *tessutu*: *lucru testrinu*, *opera testrina*, *arte testrina*; subst. f., *testrina* = *textrina*, officin'a *testoriului*; m., *testrinu* = *textrinum*, *artea testoriului*.

1 TESTUM, (cu *t* sibilante, *tiestu*), pl. -uri, *testu*, *testum*; *coperelu* de *lutu* *coptu*, si apoi *coperelu* in genere: *testu de lutu*, *testu de pumentu*; *mulierile române cocu pânea sub testu*; *testulu bene arsu cóce pânea currendu*; — *brósca cu testu* = *testósa* = *testudine*.

2 TESTUM, pl. -e, *textus*, (d'in *texere* = *tessere*); *tessutu*, *tessutura*; in specie, *scriptu* *continuu* *fora* *note* *si* *comentarie*: *testu originale*, *testulu unui auctoriu*; *testulu unci lege*; *vorbete*, *frasilu* *acesti* - a nu se afla in testu, ei premar-

gini; *am lessu totu testulu in originale*, *cu ne timu de testu*, *si nu admittu comentariile vostre*.

* TESTUACIUM, pl. -e, *testuacium*; *pâne cópta sub testu*.

* TESTUALE, adj., (fr. *textuel*, d'in 2 *testu* = *textus*); *asiá cumu e in 2 testu*: *recitatione testuale*.

* TESTUALITATE, s. f., *calitate*, *stare testuale*.

* TESTUARIUM, -a, adj., (fr. *textuaire*, d'in 2 *testu* = *textus*); relativu la 2 *testu*: *observationi testuarie*.

* TESTUDINE, s. f., *testudo*; 1. *brósca testósa*; 2. *testu* de *verice* *animale*; 3. *bolta* in genere; 4. *machina bellica* la *antici* in forma de *bolta* *dussa* *pre róte*; 5. *mai multi militari ordinati unii* *longa* *altii* *accoperiti* *de* *scuturi* *cari* *formau* *una* *specia* *de* *testudine*.

* TESTUDINIATUM, -a, adj., *testudineatus*; *formatu* in *bolta*.

* TESTUDINIUM, -a, adj., *testudineus*, si

* TESTUDINOSUM, -a, adj., de *testudine*, *testosu*.

* TESTURA, s. f., *textura*, (d'in *tesere* = *texere*); *tessutura*.

* TETANICUM, -a, adj., *tetanicus*, (*τετανικός*), *attacatu* de *tetanu*.

* TETANIFORME sau *tetaniformum*, -a, adj., (fr. *tétaniforme*); care are *parentia* de *tetanu*.

* TETANOCERUM, -a, adj., (fr. *tétanocère*, d'in *τέτανος* = *intensu*, si *κέρας* = *cornu*); *genu* de *insecte* *diptere* d'in *famili'a* *lateriseteloru*.

* TETANOTHURUM, s. m., *tetanothrum*, (*τετάνωθρον*); *specia* de *cosmeticu* care se *credea* *aptu* a *face* se *dispara* *rugele* = *cretiturele*.

* TETANUM, s. m., *tetanus*, (*τέτανος*); *contractione* de *nervi*, *spasmu*.

TETIONE, s. m., *titio*; vedi *titione*.

† TETRA-, (gr. *τέτταρες*, *τέτταρα* = patru), in *composite* *scientifice*, *precumu* in: *tetrabranhiu*, -a, adj., (fr. *tétra-branche*, d'in *βράγχιον* = *branzhiu*), cu patru *branzhie*; subst. pl., *tetrabranchiele*, *ordine* de *cephalopodi* *cari* au patru *branzhie*; *tetracameru*, -a, adj., (fr. *tetracamère*), care e *formatu* d'in patru *camere*: *tetracanthu*, -a, adj., (fr. *tétra-*

canthe d'in ἀκυνθα=spinu), care are patru spini; *tetracarpu*, -a, adj., (fr. tétracarpe, d'in καρπός=fructu), care produce patru fructe; *tetraceru*, -a, adj., (fr. tetracère, d'in κέρας=cornu), care are patru antene sau tentacle; *tetraceru*, s. m., (fr. tétracère), genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, polypetale, d'in famili'a dilleniacyloru; *tetrachena*, s. m., (fr. tétrachaine, d'in χαινεῖν=deschidere), nome datu unui fructu simplu formatu de unu ovariu care aderesce cu calicele seu, si care, la maturitate se desparte in patru celle; *tetrachiru*, -a, adj., (fr. tétrachire, d'in χεῖρ=mâna), cu patru mâni; subst. pl., *tetrachirele* familia de mamifere cu patru mâni, ca simiele; *tetracolu*, s. m., (fr. tétracole), genu de fungi d'in ordinea hypomycetiloru; *tetracordu*, s. m., *tetrachordos*, (τετράχορδος), instrumentu musicale cu patru corde; succesiune diatonica de patru sonuri; *tetradactylu*, -a, adj., (τετραδάκτυλος, fr. tétradactyle), cu patru degete; *tetrade*, s. f., *tetras*, (τετράς, fr. tétrade), numerulu patru; *tetradeniu*, -a, adj., (tétradène, d'in ἀδήν=glande), care pórta, are patru glandi; *tetradicu*, -a, adj., (fr. tétradique), relativu la numerulu patru; *tetradrachmu*, s. m., *tetradrachmum*, (τετράδραχμον), moneta de patru drachme: *tetradynamia*, s. f., (fr. tétradinamie, d'in δόναμις=potere), classe a systemei sessuale care coprende plantele cu sésse stamine, d'intre cari patru su mai lungi de câtu celle alte; *tetradynamicu*, -a, adj., (fr. tétradinamique), relativu la *tetradynamia*; *tetraedricu*, -a, adj. (fr. tétraédrique), relativu la *tetraedru*; *tetraedru*, s. m., (τετράεδρον, fr. tétraédre, d'in ἔδρα=base), solidu formatu de patru planuri triangulare, ecali; *tetraeteride*, s. f., τετραετηρίς, fr. tétraétéride, d'in ἔτος=annu), periodu de patru anni; *tetrafoliu*, -a, adj., (fr. tétrafolié), care are foliele ordinate câte patru patru; *tetragnathiu*, s. m., *tetragnathion*, (τετραγνάθιον), specia de arania d'in famili'a orbiteceloru; *tetragonu*, s. m., *tetragonum*, (τετράγωνον), figura cu patru ângluri sau cu patru laturi; *tetragrammu*, -a, adj.,

(τετράγραμματος si τετραγράμματος), compusu d'in patru littere, si care are patru linie colorate; *tetragynia*, s. f., (fr. tétragnie, d'in γυνή=femina), nome datu mai multoru ordini de plante, cari au patru pistille; *tetragynicu*, -a, adj., (fr. tétragnique), relativu la *tetragynia*; *tetragynu*, -a, adj., (fr. tétragnie), care are patru pistille; *tetrahydricu*, -a, adj., (fr. tetrahydrique), care coprende *hydrogeniu* in proportiune patrupla; *tetralepide*, adj., (fr. tétralepide, d'in λεπίς=scama, soldiu), formatu d'in patru scame sau solli; *tetralice*, s. f., *tetralix*, (τετράλιξ), 1. una planta nomita si *erice*; 2. nome specificu allu unei specii de galline selbatice; *tetralogia*, s. f., *tetralogia*, (τετραλογία), numeru de patru dramate compuse de acellu-asi auctoriu, d'intre cari celle trei prime erau tragedie, a patr'a satyrica, si cu cari se presentau poetii la concursulu litterariu in anticitate; *tetralogicu*, -a, adj., (fr. tétralogique), relativu la *tetralogia*; *tetrameria*, s. f., (fr. tetramérie, d'in μέρος=parte), corpu chymicu compusu d'indoue combinationi binarie; *tetrameriu*, s. m., (fr. tétramérion), genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, monopetale, regularie, d'in famili'a rubiacieloru; *tetrameru*, -a, adj., (τετραμερής, fr. tétramère, d'in μέρος=parte), compusu d'in patru pârți; care are patru artici la tarsi; subst. pl., *tetramerele*, sectione de insecte d'in ordinea colepteloru cu patru artici la toti tarsii; *tetrametricu*, -a, adj., (fr. tétramétrique), se dice despre substantiele alle caroru cristalle se repórta la system'a de patru axi; *tetrametru*, -a, adj. s., *tetrametras*, (τετράμετρος), compusu d'in patru petióre metriche: *versuri tetrametre*; *tetrandria*, s. f., (fr. tétrandrie), nome datu, in system'a sessuale, unei clase de plante cu patru stamine; *tetrandricu*, -a, adj., (fr. tetrandrique), relativu la *tetrandria*; *tetrandru*, -a, adj. s., (fr. tétrandre; d'in ἀνήρ=barbatu), se dice despre plantele cari au patru stamine; *tetranemu*, -a, adj., (fr. tetranème, d'in νήμα=firu), care are patru filamente sau tentacle; *tetranthu*, s. m., (fr. tétranthe, d'in άνθος=flore),

genu de plante d'in famili'a composite-
loru, distinse prin patru flori flosculose,
tubiforme; *tetraodiu*, s. m., (τετραώδιον,
fr. tétraodion), nome datu, in baserie'a
gréca, unui hymnu in patru pârti, care
se cânta la venerea mare; *tetraone*, s.
m., *tetraon*, (τετράων), gallina selbatica,
gallina de monte; *tetraonide*, adj., (fr.
tétraonide), care sémina cu unu *tetra-*
one; *tetraope*, s. m., (fr. tétraope), genu
de insecte care coprende mai multe spe-
cie de lamie; *tetraoria*, s. f., (τετραορία,
fr. tétraorie), carrutia cu patru calli,
cadriga; *tetrapetalu*, -a, adj., (fr. tétra-
pétale, d'in πέταλον=folia), care are
coroll'a compusa d'in patru petale; *te-*
tropharmacu, s. m., *tetrapharmacum*,
(τετραφάρμακον), emplastru compusu d'in
patru ingredientie; metaf. buccate com-
puse d'in patru specie de carne; *tetra-*
phoru, s. m., *tetraphoros*, (τετραφόρος),
ductori in numeru de patru, cari ducu
una sarcina câte patru ensi: *falangari*
tetraphori; *tetraphyllu*, -a, adj., (fr. té-
traphylle, d'in φύλλον=folia), compusu
d'in patru folie; *tetraplare*, v., *tetra-*
plare, a patruplicá; *tetraplasiu*, -a, adj.,
tetraplasius, (τετραπλάσιος), patruplu;
tetrapode, adj., (τετραποδής, fr. tétra-
pode), patrupede; *tetrapteru*, -a, adj.,
(τετραπτερος, fr. tétraptère), cu patru
arepiore, subst. pl., *tetrapterele*, classe
de insecte cu patru arepióre; *tetrapto-*
tu, -a, adj., *tetraptotos*, (τετραπτώτος),
care are numai patru casuri in declina-
tionie: *nometetraptotu*; *tetrapylu*, s. m.,
tetrapylum, (τετράπυλον), transitu cu
patru porti; *tetrarchatu*, -a, s. m., (*te-*
ttrarchatus, fr. tétrarchat), demnitate
de *tetrarchu*, durat'a domniei lui; *tetrar-*
chia, s. f., *tetrarchia*, (τετραρχία), térr'a,
teritoriulu unui *tetrarchu*; *tetrarchu*,
s. m., *tetrarches*, (τετράρχης), principe
care domnesce preste a patr'a parte'a unei
terre; *tetrarhynchu*, s. m., (fr. tétrarhyn-
que, d'in ῥύγχος=rostru), genu de vermi
intestinali; *tetrarhythmu*, -a, adj. s., *te-*
ttrarhythmus, (τετράρρυθμος), compusu
d'in patru petiore metriche; *tetrarrhena*,
s. f., (fr. tétrarrhène), genu de plante
monocotyledonie, cu flori glumacie, d'in
famili'a graminieloru; *tetrasemu*, -a, adj.,

tetrasemus, (τετράσημος), cu patru sem-
ne, sau cu patru syllabe; *tetrasepalu*, -a,
adj., (fr. tétrasépale), care are patru
divisioni la calice; *tetraspastu*, s. m.,
(fr. tétraspaste, d'in σπάειν=tragere),
polyspastu compusu d'in patru scripeti;
tetraspermu, -a, adj., (fr. tétrasperme,
d'in σπέρμα=sementia), care coprende
patru grauntie; *tetraspora*, s. f., (tétra-
spore, d'in σπορά=sementia), genu de
ulve in care sporele sau sementiele sunt
dispuse câte patru patru in grossimea
fundei; *tetrastachyu*, -a, adj., (fr. tétra-
stachyé, d'in στάχος=spicu), alle carui
flori sunt in spice caterne; *tetresta-*
teru, s. m., (τετραστάτηρος, fr. tétrasta-
tère), moneta de patru statere; *tetra-*
stemoniu, -a, adj., (fr. tétrastémone, d'in
στήμων = stame), care are patru sta-
mine; *tetrastigmatu*, -a, adj., (fr. tétra-
stigmaté, d'in στίγμα=stigma), care are
una stigma patrufida; *tetrastichu*, -a, adj.
s., *tetrastichos*, (τετράστιχος), care are
patru serie de colonne: *porticu tetra-*
stichu; care e compusu in patru serie:
ordiu tetrastichu; care e compusu d'in
patru versuri: *epigramma tetrasticha*,
si s. m., *unu tetrastichu*; *tetrastomu*, -a,
adj., (fr. tétrastome, d'in στόμα=gura),
care are patru gure sau sugutórie; *te-*
trastrophu, -a, adj. s., (fr. tétrastrophe,
d'in στροφή=strophá), care se compune
d'in patru strophe: *oda tetrastropha*;
tetrastylu, -a, adj. s., *tetrastylus*, (τε-
τράστυλος), cu patru colonne; subst.,
unu *tetrastylu*, *tetrastylon*; *tetrasylla-*
bicu, -a, adj., (fr. tétrasyllabique), cu
patru syllabe: *vorbu tetrasyllabica*; *te-*
trasyllabu, -a, adj., *tetrasyllabus*, (τε-
τρασύλλαβος), de patru syllabe, si subst.
m., unu *tetrasyllabu*; *tetratheca*, s. f.,
(fr. tétrathèque d'in θήκη=théca), genu
de plante dicotyledonie, cu flori com-
plete, polypetale, d'in famili'a polyga-
leloru; *tetratomu*, s. m., (fr. tétratome,
d'in τομή = taliatura), genu de insecte
coleoptere, heteromere, d'in famili'a fun-
givoreloru; *tetratonu*, s. m., (τετράτονος),
intervallu de patru tonuri in music'a
antica.

* TETRACE, s. m., *tetrax*, (τέτραξ);
gallina de monte; vedi *tetraone*.

* TETRARE, v., tetrare; a face *tetru*, a infectá, a spurcá.

* TETRICITATE, s. f., tetricitas; calitate, stare de *tetricu*, facia severa, intunecata.

* TETRICU, -a, adj., tetricus; intunecatu, tristu, severu, duru, crudele, funestu, ammenintiatoriu: *vultu tetricu*, *facia tetrica*, *muliere tetrica*; *disciplina tetrica*; *tuba tetrica*, care cânta la batalia.

* TETRINNIRE, v., tetrinnire; a strigá ca ratiela.

* TETRITATE si *tetritudine*, s. f., tetricitas si tetricitudo; calitate de *tetru*.

* TETRU, -a, adj., teter (sau tæter), tetra, tetrum; urritu, negru, spurcatu, abominabile, infioratoriu, 1. pentru sensulu esternu: *colóre tetra*, *sapóre tetra*, *odóre tetra*, *cruóre tetra*, *spiritu tetru*, *spectaclu tetru*, *nópte tetra*, *iérna tetra*; 2. pentru sensulu internu: *omu tetru*, *fapta tetra*, *lupta tetra*, *batalia tetra*, *cupiditate tetra*, *inimicu tetru*, *sententia tetra*.

* TETTIGOMETRA, s. f., tettigometra, (τεττιγομήτρα); larva de cicada.

* TETTIGONIA, s. f., tettigonia, (τεττιγονία); una specia mai mica de cicada.

* TETTIGONIDE, adj., (fr. tettigonide); care sémina cu una *tettigonia*; subst. pl., *tettigonidile*, familia de insecte hemiptere.

TEU, -a, pronome possessivu de la pers. II sing. tuus; compara: *meu*, *teu*, *seu*, f. *mea*, *tea*, *sea*, pl. m. *mei*, *tei*, *sei*, f. *melle*, *telle*, *selle*, unde *ll* au intratu numai spre impedecarea iatulu, in locu de: *mee*, *tee*. *see*: *tata meu*, *frate teu*, *filiu seu*, *mama mea*, *soru tea*, *filia sea*, *parentii mei*, *fratii tei*, *comnatii sei*; *sororile melle*, *amicele telle*, *vestimentele selle*; *vorbele tata meu*, *faptele frate teu*, *portarea filiu seu*; *reulu venitu a-supr'a capului meu*, *pretiulu lucrului teu*, *formoseti'a callului seu*. Candu pronomele possessivu sta singuru fora substantivu (absolnte), cere articlu inaintea sea; *allu meu*, *allu teu*, *allu seu*, (*alli*) *ai mei*, (*alli*) *ai tei*, (*alli*) *ai sei*; *a mea*, *a tea*, *a sea*; *alle melle*, *alle telle*, *alle*

selle; asiá si candu possessivulu se pune inaintea substantivului seu: *allu meu copilla*, *allu teu frate*, *allu seu catellu*, *a mea carte*, *a tea facia*, *a sea mâna*.—Intre Dacoromâni possessivele n'au flexioni de casuri, éro între Macedoromâni se declina ca si celle alte pronomine.

* TEUCHITA, s. f., teuchites, (τευχίτης); una specia de juncu (papura) odoriferante.

* TEUCRIA, s. f., teuceria; una planta neconoscuta.

* TEUCRIU, s. m., teucrion, (τεούκριον), una planta, probabile acea-asi cu *teucra*; (*teucrium flavum*, Linn.).

* TEXTILE = *testile*, adj. s., textillis; vedi *testile*.

* TEXTORIU = *testoriu*, -*tória*, adj. s., -*textor*, *textorius*; vedi *testoriu*.

* TEXTRICE = *testrice*, s. f., *textrix*; vedi *testrice*.

* TEXTRINU = *testrinu*, -a, adj., *textrinus*, *textrina*, *textrinum*; vedi *testrinu*.

* TEXTU = *testu*, s. m., *textas*, *textum*; vedi 2 *testu*.

* TEXTUALE = *testuale*, adj., (fr. *textuel*); vedi *testuale*.

* TEXTUARIU = *testuariu*, -a, adj., (fr. *textuaire*); vedi *testuariu*.

* TEXTURA = *testura*, s. f., *textura*; vedi *testura*.

* THALAMU = *thalamu*, s. m., *thalamus*, (θάλαμος); camera de dormitu, camera nuptiale; lectu, patu, asternutu; lectu nuptiale; fig. casatoria, matrimoniu.

* THALASSA = *talassa*, s. f., *thalassa*, (θάλασσα), marea.

* THALASSICU = *talassicu*, -a, adj., *thalassicus*, (θαλασσιικός); relativu la *thalassa* = mare, de mare: *colore thalassicu*, de mare; *ornatu thalassicu*, ca allu marinariloru.

* THALASSINU = *talassinu*, -a, *thalassinus*, (θαλάσσινος); de colorea marei: *vestimentu thalassinu*.

* THALASITE, s. m., *thalasites*, (θαλασίτης); vinu care in vasu se cofundá in mare spre a se invechí.

* THALASSOCRATE, s. m., (θαλασσοκράτωρ); dominatoriu de mare, care domnesce pre mare.

* THALASSOCRATIA, s. f., (θαλασσοκρατία); dominatione pre mare.

* THALASSOCRATICU, -a, adj., (fr. thalassocratique), relativu la *thalassocratia*.

THALASSOMELE, s. f., thalassomeli, (θαλασσόμελι); apa de mare mestecata cu miere (pentru beutura).

* THALASSOMETRICU, -a, adj., (fr. thalassométrique), relativu la *thalassometru*.

* THALOSSOMETRU, s. m., (fr. thalassomètre, d'in μέτρον = mesura); instrumentu, fune cu plumbu, prin care se mesura profunditatea marei.

* THALASSU = *talassu*, s. m., (d'in θάλασσα = mare); unda, fluctu, vallu de apa.

* THALICTRU, s. m., (θάλιτρον); specia de renunculacia; de aci: *thalictroide*, (fr. thalictroïde), care sémina cu *thalictrulu*.

* THALLU, s. m., thallus, (θαλλός); fastellulu unei plante cu foliele selle.

* THAPSIA, s. f., thapsia; una planta, ferula.

* THASSA, s. f., (fr. tasse, it. tazza, arab. thas); vedi *tassa*.

* THAUMATURGIA, s. f., (θαυματουργία); facere de minuni.

* THAUMATURGICU, -a, adj., (fr. thaumaturgique); relativu la *thaumaturgia*.

* THAUMATURGU, s. m., (θαυματουργός); factoriu de minuni: *sânctu thaumaturgu*.

* THEA = *theia*, s. f., (fr. thé); genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, polypetale, d'in famili'a *theaciloru*, care coprende mai multi arborelli cultivati in Chin'a si in Japoni'a; folie de acésta planta uscate, cari dau una infusione forte placuta la gustu; licóre nascuta d'in infusionea calda a acestoru folie;—prin estensione, diverse infusioni de folie de plante, cari servescu de medicamente: *scdemu sér'a si beemu câte una tassa de theia; ve invitâmu de séra la una tassa de theia; morbosulu recitu a beutu una cupa de theia de flori de teiu, a assudatu bene, si s'a facutu sanetosu; thei'a de mintha e bona pentru stomachu.*

* THEACIU, -a, adj., (fr. théacé); care

sémina a *thea*; subst. pl., *theaciele*, familia de plante, care are de tipu genulu *thea*

* THEANDRIA, s. f., (θεανδρία); calitate, stare, natura de *theandru*, synonymu cu *theanthropi'a*.

* THEANDRICU, -a, adj., (θεανδρικός, fr. théandrique), relativu la *theandria*.

* THEANDRU, s. m., (θέανδρος); dieu omu; synonymu cu *theanthropu*, epithetu datu lui Christu.

* THEANTHROPIA, s. f., (θεανθρωπία); natur'a divina unita cu natur'a umana.

* THEANTHROPICU, -a, adj., (θεάνθρωπος); relativu la *theanthropia*.

* THEANTHROPU, s. m., (θεάνθρωπος; fr. théanthrope); dieu omu, epithetu datu lui Christu.

* THEATRALE, adj., *theatralis*; de *theatru*, relativu la *theatru*: *actione theatrale, gesturi theatrali, musica theatrale; jocuri theatrali, divertimente theatrali; omu theatrale*, si in sensu reu.

* THEATRARIU, s. m., care ámbra de ordinariu la *theatru*; care face parte d'in personele de la *theatru*.

* THEATRICU, -a, adj., *theatricus*, (θεατρικός); de *theatru*; vedi *theatrale*.

* THEATRIDIU, pl. -e, *theatridium*, (θεατρίδιον); micu *theatru*.

* THEATROMANE, adj. s., (θεατρομανής); care are man'i'a de a frecentá *theatrele*.

* THEATROMANIA, s. f., (θεατρομανία); passione pentru *theatru*.

* THEATRU = *teatru*, pl. -e, *theatrum*, (θέατρον); locu, edificiu, unde se reprezenta opere dramatice: *theatru mare si formosu; theatru de marmure; theatru romanescu, theatru italianu; a frecentá theatrulu, a merge la theatru; theatrulu e una scóla pentru poporu.*

THECA = *téca*, s. f., *theca*, (θήκη); vagina: *baga sabi'a in théca; tine-ti sabi'a in théca; trage sabi'a d'in théca; Româniî pórtá cutitele in théca; elli pórtá théca cu cutitele la brânu, as-sémine pórtá calamarietele cu tóte celle necesarie la scrissu; théca de ochellari; siticele de faseola si de alte legumine inco se nomescu théce.*

THECARIU = *tecariu*, s. m., care face *thece*.

THECATU = *tecatu*, -a, adj., thecatus; pusu, bagatu in *théca*.

* THEMA, pl.-mate, *thema*, (θέμα); propositione, subiectu, these, pensu datu spre a fi tractatu in scrissu: *thematé de tradussu in limb'arománésca; spune-mi care e them'a de tractatu; thema in grammatica se chiama si form'a primitiva a unui verbu*.

* THEMATICU, -a, adj., (θεματικός); relativu la *thema*.

* THEMATISMU, s. m., (θεματισμός); positionea unei theme, unei forme primitive, in grammatica.

THEMELIA = *temelia*, s. f., (θεμέλιον), *fundamentum*; fundamentu, base.

THEMELIARE = *temeliare*, -ediu, v., (θεμελιόειν); a fundá, a pune fundamentu; vedi *intemeliare* = *inthemeliare*.

THEMELIATU = *temeliatu*, -a, adj. part., fundatu; veái *intemeliatu* = *inthemeliatu*.

THEMELICU = *temelicu*, -a, adj., (θεμέλιος); cu temeliu, cu fundamentu, stabile, positivu: *argumente themelice*.

THEMELIU, s. m., (θεμέλιον), *fundamentum*; fundamentu; ratione.

THEOLOGIA, s. f., *theologia*, (θεολογία); doctrin'a despre dieu: *theologi'a e scienti'a cea mai inalta; theologia rationale, theologia positiva; theologia dogmatica, theologia morale, theologia pastoralé; doctore de theologia; omu versatu in theologia*.

THEOLOGICU, -a, adj., *theologicus*, (θεολογικός); relativu la *theologia*, de *theologia*: *tractatu theologicu; facultate theologica; thesi theologice, dispute theologice, argumente theologice*.

THEOLOGU, s. m., *theologus*, (θεολόγος); care se ocupa cu *theologi'a*, care scrie despre *theologia*: *unu mare theologu; disputele theologiloru au causatu multe versári de sânge*.

* THEOREMA, pl.-mate, *theoremata*, (θεώρημα); propositione theoretica, a carei veritate e de demonstratu: *theoremata geometrice; a demonstrá una theoremata; a deduce d'in una theoremata demonstratu tote corollariele*.

* THEOREMATICU, -a, adj., (θεωρηματικός); relativu la *theoremata*.

* THEOREMATIU, -a, pl.-e, *theoremata*, (θεωρημάτιον), demin. d'in *theoremata*, mica *theoremata*.

* THEORETICU, -a, adj., *theoreticus*, (θεωρητικός); speculativu, in oppos. cu *practicu*, sau operativu: *fiacare scientia are una parte theoretica si alt'a practica; medicina theoretica si medicina practica*.

* THEORIA, s. f., *theoria*, (θεωρία); speculatione, scientia generale, scientia a priori: *theori'a unei scientie e partea filosofica a scientiei*.

* THEORICU, -a, adj., (θεωρικός, fr. théorique); relativu la *theoria*, synonymu cu *theoreticu*.

* THEOSEBIA, s. f., (θεοσέβεια); venerationea cotra Domnedieu, fric'a de Domnedieu.

* THEOSOPHIA, s. f., (θεοσοφία); intellectionea divina, connoscenti'a lucrurilor divine; filosofía mai pre susu de mentea umana.

* THEOSOPHICU, -a, adj., (fr. théosophique); relativu la *theosophia*.

* THEOSOPHISMU, s. m., (fr. théosophisme); systema *theosophica*. care admite co omulu ar poté possede *theosophi'a*.

* THEOSOPHU, s. m., (θεόσοφος); care se ocupa cu *theosophi'a* ca scientia: *multi d'intrc theologi se credu a fi theosophi*.

* THEOSTASE, s. f., *theostasis*, (d'in θεός si στάσις); locu, cella in care se afla una divinitate.

* THEOTROPHIA, s. f., (θεοτροφία); nutrimentu divin.

* THEOTYPIA, s. f., (θεοτυπία); as-seminare cu Domnedieu.

* THERAPEUTICA, s. f., *therapeutica*, -orum, (θεραπευτικά); parte a medicinei care se ocupa in specie cu vindecarea morbiloru, medicina practica.

* THERAPEUTICU, -a, adj., (θεραπευτικός); relativu la *therapia*.

* THERAPEUTU, s. m., (θεραπευτής, fr. thérapentiste); care se ocupa in specie cu *therapi'a*, medicu practicu; — una specia de asceti.

* THERAPIA, s. f., (θεραπεία); scientia de a tractá si curá pre morbosí, cura practica; vedi si *therapeutica*.

* THERIACA, s. f., theriaca si theriace, (θηριακή); medicamentu specificu in contr'a muscatureloru veninóse.

* THERIACU, -a, adj., theriacus, (θηριακός); care are proprietáti specifiche in contr'a muscatureloru veninose.

* THERIONARCA, s. f., therionarca; (θηριονάρχη); specia de planta care adorme si uccide serpii.

* THERIOTOMIA, s. f., (fr. thériotomie, d'in θήριον=féra, si τομή=talia-tura), anatomí'a fereloru, zootomia.

* THERIOTOMICU, -a, adj., (fr. thériotomique); relativu la *theriotomia*.

* THERISTRU, pl.-e, theristrum, (θήριστρον); vestimentu de véra; fig. velu: *theristrulu pudorei*, velulu pudórei.

* THERMA, pl. *therme*, *thermae*, (d'in θερμός=caldu); 1. fontána de apa calda; 2. banie calde: *thermele romane erau vaste edificie in cari se aflau banie, gymnasie, bibliotece, gradine*, etc.

* THERMALE, adj., (fr. thermal); de *therme*: ape *thermali*.

* THERMALITATE, s. f., (fr. thermalité); calitate, natura de ape *thermali*.

* THERMANTICU, -a, adj., thermanticus, (θερμαντικός); care incaldesce: *medicamentu thermanticu*; subst. *thermanticulu*, elementu incalditoriu, care produce caldura, materia hypothetica ca si *phlogisticulu*.

* THERMARIU, -a, adj. s., thermarius; relativu la *therme*: care servece la *therme*; portariu allu *thermeloru*.

† THERMO-, (gr. θερμός = caldu), in composite scientifice, precumu in: *thermobarometricu, -a*, (fr. thermobarométrique), relativu la *thermobarometru*; *thermobarometru*, s. m., (fr. thermobaromètre), instrumentu de physica care unesce proprietátile *barometrulu* cu alle *thermometrulu*; *thermoelectricitate*, s. f., (fr. thermoélectricité), *electricitate* desvoltata prin caldura; *thermoelectricu, -a*, adj., (fr. thermoélectrique), relativu la *thermoelectricitate*; *thermogeniu, -a*, adj., (fr. thermogène), nascut d'in caldura; *thermolampa*, s. f., (thermolampe).

apparatu care da totu de una data si gassulu pentru lumina si caldur'a pentru incalditulu caseloru; *thermologia*, s. f., (fr. thermologie), tractatu despre caldura; *thermologicu, -a*, adj., (fr. thermologique), relativu la *thermologia*, *thermologu*, s. m., care se ocupa cu *thermologi'a*; *thermomagneticu, -a*, adj., (fr. thermomagnétique), relativu la *thermomagnetismu*; *thermomagnetismu*, s. m., (fr. thermomagnétisme), *magnetismu* desvoltatu prin caldura; *thermometria*, s. f., (fr. thermométrie), arte de a mesurá caldur'a; *thermometricu, -a*, adj., (fr. thermométrique), relativu la *thermometria*, s. m., (fr. thermomètre); instrumentu care servece a mesurá gradele de temperatura alle atmosferei sau alle substantieloru cu cari se pune in contactu; *thermophilu, -a*, adj., (fr. thermophile), care viue in terri calde; *thermopoliu*, s. m., *thermopolium*, (θερμοπόλιον), caupona in care se vendu beuture calde; *thermopolu*, s. m., (fr. thermopole), care vende beuture calde; *thermopotare*, v., *thermopotare*, a udá cu una beutura calda; *thermoscopia*, s. f., (fr. thermoscopie), arte de a mesurá caldur'a cu *thermoscopiulu*; *thermoscopicu, -a*, adj., (fr. thermoscopique), relativu la *thermoscopia*; *thermoscopiu*, pl.-e, (fr. thermoscope), instrumentu destinatu a descoperi scambarile cari se intempla in temperatura, prin dilatationea aerului seccu inchisu in dóue besice, separate un'a de alta prin unu tubu cotitu de dóue ori; *thermoscopu*, s. m., (fr. thermoscope), care se ocupa cu *thermoscopi'a* si observa cu *thermoscopiulu*; *thermospodiu*, s. m., *thermospodium*, (θερμοσπόδιον), vasu implutu cu spudia calda; *thermostatu*, s. m., (fr. thermostat), nome datu unei speciei de *thermoscopiu*.

* THESAURARIATU = *tesaurariatu*, s. m., (fr. thesaurariatus); 1. officiu, demnitate de *thesaurariu*; 2. corpulu officiariloru insarcinati cu lucrarile relative la *thesaurulu* terrei.

* THESAURARIU = *tesaurariu*, s. m., *thesaurarius*; s. m., prepositulu *thesaurulu*, care custodesce *thesaurulu*, care

ministra *thesaurulu* : *thesaurariulu terrei*; *marelethesaurariu e incongiuratu de consiliari si de mai multi alti officari cari i dau adjutoriulu necessariu la administrarea thesaurului in care intra tote veniturile terrei.*

* **THESAURIZARE** = *tesaurizare*, v., *thesaurizare*, (θησαυρίζειν); a aduná, a stringe *thesaure*; a acumulá averi.

* **THESAURIZATIONE** = *tesaurisatiune*, s. f., *thesaurizatio*; actiune de *thesaurizare* = adunare de averi, acumulare de averi.

* **THESAURIZATORIU** = *tesaurisatoriu*, -*toria*, adj. s., *thesaurizans*; care aduna, stringe *thesaure*, accumulatoriu de averi.

* **THESAURIZATU** = *tesaurisatu*, -*a*, adj. part., *thesaurizatus*; adunatu, strinsu in *thesauru* : *auru si argentu thesaurizatu*; *averi thesaurizate pentru altii.*

* **THESAURU** = *tesauru*, pl. -*e*, *thesaurus*; (θησαυρός); depositu, magazinu, provisiune, mai vertosu de lucruri pretioase, erariu: *thesaurulu statului*, *thesaurulu publicu*; *thesaurele regiloru*; *thesauru plenu de auru si de argentu*: *thesaurulu nostru e desertu*; *ministrulu da bonuri de thesauru*; *bonurile de thesauru reprezenta detori'a fluctuante a thesaurului publicu.*

* **THESE** = *tese*, s. f., *thesis*; (θέσις); positione, prepositione, cestiune de filosofia sau de alta scientia, problema: *face care licentiatu e obligatu a perlucrá una these si a ua apperá in publicu.*

* **THESIU**, s. m., *thesium*, (θήσειον); specia de érba amara, *thesium linophyllum*, Linn.

* **THESMOPHORIE**, s. f. pl., *thesmophoria*, -*orum*, (θεσμοφορία); serbatori in onorea Cererei.

* **THESMOPHORIU**, s. m., (θεσμοφοριον); templu inchinatu Cererei.

* **THESMOPHORU**, -*a*, adj., (θεσμοφορος); legislatoriu; epithetu datu Cererei ca fundatrice a societatei civile.

* **THESSALICU**, -*a*, adj., *thessalicus*, (θησσαλικός); proprie, relativu la *Thessalia*; figuratu, magicu, fermecatu : *artile thessalice*, fermecaturele; *colórea thessalica*, colórea purpura.

* **THESSALU**, -*a*, adj. s., *thessalus*; (θησσαλός); proprie, care locuesce in *Thessali'a*, d'in *Thessali'a*; fig. mai allessu f. *thessala* = fermecatória.

* **THETA**, s. f., *theta*, (θητα); litter'a gréca θ, littera care indicá condemnationea la morte (θάνατος) pre tabell'a judecatoriului; — semau criticu pusu pre unu manuscriptu desaprobatu.

* **THETICU** = *teticu*, -*a*, adj., (θετικός); positivu, afirmativu, in oppositiune cu *antitheticu* : *modu theticu*, *propositione thetica*.

* **THEURGIA**, s. f., *theurgia*, (θεουργία); proprie, lucrare divina; inse in specie, commerciu magicu cu divinitatea; arte de a evocá pre diei.

* **THEURGICU**, -*a*, adj., *theurgicus*, (θεουργικός); relativu la *theurgia*, magicu.

* **THEURGU**, s. m., *theurgus*; (θεουργός); magu, fermecatoriu care evóca pre diei.

* **THIASU**, s. m., *thiasus*, (θιάσος); unu saltu in onorea lui Bacchu.

* **THOLU**, s. m., *tholus*, (θόλος); bolta rotunda, cupola; de aci apoi, edificiu cu una cupola.

* **THOMICE** = *tomice*, s. f., *thomex* si *thomix*, (θῶμιξ); fune de papura.

* **THORACATU** = *toracatu*, -*a*, adj., *thoracatus*; coperitu cu unu *thorace*, *loricatu*, *coriaciatu*.

* **THORACE** = *torace*, s. m., *thorax*, (θώραξ); proprie, pectum = peptu; de aci apoi, pectariu, vestimentu care copere pectulu, *lorica*, *coriacia*.

* **THORACICU** = *toracicu*, -*a*, adj., (θωρακικός, fr. *thoracique*); relativu la *thorace* sau la pectum : *regiune thoracica*, *arterie thoracice*, *viscere thoracice*; subst. pl., *thoracicele*, ordine d'in clasa pesciloru ossosi cari au pinnele ventrali puse suptu celle pectorali.

* **THORACIU** = *toraciu*, pl. -*e*, *thoracium*, (θωράκιον); demin. d'in *thorace*; in sensulu de *lorica*, *coriacia*, mica *lorica*, mica *coriacia*.

† **THORACO**-, (gr. θώραξ = pectum), in composite scientifice, precumu : *thoracodynia*, s. f., (fr. *thoracodynie*, d'in ἐδόνη = dorere), dorere de pectum; *thora-*

cofaciale, adj., (fr. *thoracofacial*), *muscu thoracofaciale*, care se dice și *thoracomassillifaciale*; *thoracoscopia*, s. f., (fr. *thoracoscopie*, d'in *σκοπεῖν* = observare), explorazione a pectului; *thoracoscopicu,-a*, adj., (fr. *thoracoscopique*), relativu la *thoracoscopia*; *thoracozoa-riu,-a*, adj., (fr. *thoracozoaire*, d'in *ζῶον* = animale), se dice despre animalile la cari organele respiratorie au luat una mare desvoltare.

* **THRENU** = *trenu*, s. m., *threnus*, (*θρήνος*); cântu funebre, cântu intru laud'a mortului; lamentatione.

* **THREPSIOLOGIA**, s. f., (*threpsio-logie*, d'in *θρέψις* = nutritiune, și *λόγος* = discursu); tractatu despre nutritiunea animaliloru.

* **THREPSIOLOGICU,-a**, adj., (fr. *threpsio-logique*), relativu la *threpsio-logia*.

* **THREPTICU,-a**, adj., (*θρεπτικός*); nutritoriu : *materie treptice*; *facultatea treptica*, (*τόθρεπτικόν*), facultatea infima a sufletului, care servește spre a nutri si a propagá genulu.

* **THRIDACE**, s. f., *thridax*, (*θρίδαξ*), una specia de lactuca; succu de acésta lactuca.

* **THRIPOPHAGU**, s. m., (*θριποφάγος*, fr. *thripophage*); care manca mici vermi și insecte.

* **THRONU** = *tronu*, pl.-*uri*, *thronus*, (*θρόνος*); scamnu inaltu, scamnu regale: *regele siéde pre thronu*; *principelu se sui pre thronu*; *domnulu vorbi de pre thronu*; *a descende de pre thronu*, *adulatorii vorbescu numai despre thronulu principelui*; *elli incongiura thronulu si dicu co appera thronulu*; *cerulu e thronulu lui Domnedieu*.

* **THUNNARIU,-a**, adj., *thunnarius* si *thunnarius*; de *thunnu*.

* **THUNNINA**, s. f., (it. *tonnina*, fr. *thonine*), carne de *thunnu* sarata.

* **THUNNU**, s. m., *thunnus* si *thynnus*, (*θύννος*, it. *tonno*, fr. *thon*); unu pesce marinu care trage pēno la una mille de libre si mai bene, se prende in marea mediterrania, si e forte bonnu de mancatu: *thunnu prospetu*, *thunnu marinatu*; *salata de thunnu*.

* **THYADE**, s. f., *thyas* si *thyias*, pl. *thyades*, (*θύας* si *θυιάς*); una bacchante.

* **THYMALLU**, s. m., *thymallus*; una specia de pesci.

* **THYMBRA**, s. f., *thymbra*, (*θύμβρα*); genu de plante dicotyledonie, monopetale, d'in famili'a labiateloru, cari crescú in Europ'a meridionale; *satureia hortensis*, *Linn.*

* **THYMBREU**, s. m., *thymbræum*; planta, *mintha* cu folie spinose.

* **THYMELE**, s. f., *thymele* si *thymela*, (*θυμέλη*); scena, theatru.

* **THYMELICU,-a**, adj., *thymelicus*, (*θυμελικός*); relativu la theatru; subst., *unu thymelicu*, unu actoriu; *una thymelica*, una actrice.

* **THYMIA**, s. f., (*θύμιον*), *thns*, *incensum*; vedi *temia*.

* **THYMIAMA**, pl.-*mate*, *thymiamata*, (*θυμίαμα*); profumu; actu de *thymiare*; vedi *temiare*.

THYMIANU, s. m., *thymus* sau *thymum*, (*θύμιον*); una planta, una érba cu odore aromatica.

THYMIARE,-ediu, v., (*θυμιάζειν*, *θυμιάειν*), *suffire*; vedi *temiare*.

THYMIATIONE, s. f., (*θυμίασις*), *suffitio*; vedi *temiatione*.

THYMIATORIU,-tória, adj. s., (*θυμιατήρ*), *suffitor*; care *thymiédia*; subst. reale m., *thymiatoriu*, pl. *thymiatóric*; si f., *thymiatória* = *thymiatóre*, *thymiatorium*, (*θυμιατήριον*), vasu in care se arde *thymia*; vedi *temiatoriu*.

THYMIATU,-a, adj. part., *suffitus*; vedi *temiatu*.

* **THYMINU,-a**, adj., *thymius*, (*θύμινός*); de *thymu*.

* **THYMITE**, s. m., *thymites*, (*θυμίτης*), vinu de *thymu*.

* **THYMOSU,-a**, adj., *thymosus*; de *thymu*, facutu cu *thymu*.

* **THYMU**, s. m., *thymus* si *thymum*; (*θύμος* si *θύμιον*); *thymianu*.

† **THYRO-**, (gr. *θυρεός* = scutu), in composite scientifice, precumu: *thyroarytenoidiu,-a*, (fr. *thyro-aryténoïdien*), relativu la cartilaginea *thyroide* si la cartilaginea *arytenoide*; *thyrocèle*, s. m., (*θυροκύστη*), tumore a glandulei *thyroide*, *gusia*; *thyroepiglotticu,-a*, adj., (fr.

thyro-épiglottique), relativu la cartilaginea *thyroide*, si la *epiglote*; *thyrohyoïdiu*, -a, adj., (fr. *thyro-hyoïdien*), relativu la cartilaginea *thyroide* si la *hyoide*; *thyroide*, adj., (fr. *thyroïde*), cartilaginea *thyroide*, nomita si cartilagine *scutiforme*, care ocupa partea anterioară si superioară a laryngei; *thyroidiu*, -a, adj., (fr. *thyroïdien*), relativu la cartilaginea si la glandul'a *thyroide*; *thyroidite*, s. f., (fr. *thyroïdite*), inflammatie a glandulei *thyroide*; *thyropharyngiu*, -a, adj., (fr. *thyropharyngien*), relativu la cartilaginea *thyroide* si la *pharynge*; *thyrostaphylinu*, -a, adj., (fr. *thyrostaphylin*), se dice despre musclulu *thyrostaphylinu*.

* **THYRSICU**, -a, adj., *thyrsicus*; de *thyrsu*.

* **THYRSIGERU**, -a, adj., *thyrsiger*; care porta unu *thyrsu*.

* **THYRSU**, s. m., *thyrsus*, (θύρσος); fustu de plante; lancia coperita cu pampinu, ce portá Bacchu si bacchantile; fig. inspiratione poetica.

* **THYSANU**, s. m., (fr. *thysane*, d'in (θύσανος = fimbria); genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, polypetale, regulare, d'in famili'a terebinthacieloru.

* **THYSANOTU**, s. m., (fr. *thysanote*); genu de plante monocotyledonie, cu flori incomplete, d'in famili'a asphodelieloru.

TI, pron. conj. pers. II sing. dat. contrassu d'in *tie*, *tibi*; compara pronominele personale conjuncte : *mi*, *ti*, *si*, *i*, *ni*, *vi*, *le* : *mi adducu a mente*, *ti adduci a mente*, *si adduce a mente*, *ni adducemu a mente*, *vi adduceti a mente*, *si adducu a mente*; *mi se cade*, *ti se cade*, *i se cade*, *ni se cade*, *vi se cade*, *le se cade*; *spunendu-mi*, *spunendu-ti*, *spunendu-i*, *spunendu-ne*, *spunendu-ve*; *spunendu-le*; *nu ti mai dau*, *ti am datu destullu*; *nu ti e frica de Domnedieu*; *déco ti e fame*, *mánca*; *déco ti e frigu*, *imbracca-te*; vedi si compara *mi*.

* **TIARA**, s. f., *tiara*, (τιάρη); coperimentu de capu la Persi si la Phrygi, specia de *turbanu*.

* **TIARATU**, -a, adj., *tiaratus*; coperitu pre capu cu *tiar'a*.

* **TIARELLA**, s. f., (fr. *tiarelle*); genu

de plante dicotyledonie, cu flori complete, regulare, d'in famili'a saxifrageloru.

* **TIARIDIU**, s. m., (fr. *tiaridion*); genu de plante dicotyledonie, cu flori complete, monopetale, d'in famili'a borraginieloru.

* **TIBIA**, s. f., *tibia*; fluere, si a nume, atátu fluerele petiorului, câtu si instrumentulu cu care fluera omenii : *a cantá cu tibi'a*; *anticii la theatru cantau de ordinariu cu dóue tibie*. (D'in *tibia* se pare a se fi nascutu vulgariulu *tiéva* = tubu).

* **TIBIALE**, adj., *tibialis*; relativu la *tibia*, in t. s. substantivulu.

* **TIBIARIU**, s. m., *tibiarins*; care face *tibie* = fluere.

* **TIBICINA**, s. f., *tibicina*; fémina care canta cu *tibi'a*.

* **TIBICINARE**, v., *tibicinare*, a cantá cu *tibi'a*; fig. a sustiné.

* **TIBICINATORIU**, s. m., *tibicinator*; care cânta cu *tibi'a*, fluatoriu.

* **TIBICINE**, s. m., *tibicen*, (d'in *tibia* si *canere*); care cânta cu *tibi'a*, fluatoriu : *a si prepará tibicinii la funeralie*, a se considerá ca mortu; fig. pilastru care sustine unu edificiu.

* **TIBICINIU**, pl.-e, *tibicinium*; cantarea cu *tibi'a*. artea de a cantá cu *tibi'a* : *a invetiá tibiciniulu*, *éro nu latrociniulu*.

† **TIBIO-**, (d'in *tibia* = fluerele petiorului), in composite anatomice, precumu in : *tibiocalcaniu*, -a, adj., (fr. *tibio-calcanien*), relativu la *tibia* si la *calcâniu* : *musclutibiocalcaniu*; *tibiomalliolariu*, -a, adj., (fr. *tibio-malléolaire*), relativu la *tibia* si la *mallioru*; *tibioperoneocalcaniu*, -a, adj., (fr. *tibio-péronéo-calcanien*), se dice despre unulu d'entre musclii femurelui; *tibioperoneotarsiu*, -a, adj., (fr. *tibio-péronéo-tarsien*), se dice despre unulu d'in musclii crurelui; *tibiosuphalangetiu*, -a, adj., (fr. *tibio-sous-phalangittien*), se dice despre musclii petiorului; *tibiosubtarsiu*, -a, adj., (fr. *tibio-soustarsien*), se dice despre unulu d'entre musclii posteriori ai crurelui; *tibiosustarsiu*, -a, adj., (fr. *tibio-sustarsien*), se dice despre unulu d'entre musclii ante-

riori ai crurelui; *tibiotarsiu*,-a, adj., (fr. tibio-tarsion), relativu la *tibia* si la *tarsu* : *musclu tibiotarsiu*, *articulatione tibiotarsia*.

* **TIBULU**, s. m., *tibulus*; una specia de pinu.

* **TIBURTINU**,-a, adj., *tiburtinus*, (d'in **TIBUR**); de la *Tibure*; s. m., specia de pétra addussa de la *Tibure*, nomita acumu *travertinu*.

TICALLA, s. f., *miseria*; lucru miseru, lucru de nemica.

TICALLOSIA, s. f., *miseria*; stare miserabile, *miseria*; si *facta miserabile* : *a fi in ticallosia*; *a facutu una ticallosia* *pentru care nu se pôte escusá*; *petrece cu ticallosiele*; *nu se mai lasa de ticallosie*; *ticallosi'a tempului a addussu tote aceste-a*.

TICALLOSIRE,-escu, v., *miserum redere*; a reduce in stare *ticallosa*; si refl., *a se ticallosi*, *miser fieri* : *administratiunea cea rea a ticallositu pre toti ómenni*; *acellu june imprudente s'a ticallositu cu totulu*.

TICALLOSITU,-a, adj. part., *miser factus*; redussu in stare *ticallosa*.

TICALLOSU,-a, adj., *miser*; *miseru*, *miserabile* : *omu ticallosu*, *facte ticallose*; *n'ai ce sperá de la unu ticallosu*.

* **TICHOBATE**, s. m., *tichobates*, (*τε-χοβάτης*), care ámbra pre *muru*, (*τείχος*).

* **TICHODROMU**, s. m., (fr. *tichodrome*); *passere* care se sue pre *muru*, (*τείχος*).

* **TICHORHINU**,-a, adj., (fr. *tichorhin*); se dice despre animalile a caroru bolta nasale e sustinuta de unu pariete verticale.

TIE, pronome pers. II sing. dativu, *tibi*; compara dativele pronomineloru personali absolute : *mie*, *tie*, *sie*, *lui*, *lei*, *nóuc*, *vóuc*, *loru* : *tie se covine lauda Dóme*; *tie me inchinu*; *nu tie, ci lui voiu lassá averea mea*; *atátu-a mie*, *atátu-a tie*; *cui dici tu aceste-a? tie*.

TIÉPA, s. f., *aculeus*, *veru*, *hasta*, *hastile*; *vallus acutissimus*; lucru ascutitu care servece a infige, a *intiepa* : *tiépa de ferru*, *tiépa de lemnu*; *a pune in tiépa*; *a trage in tiépa*.

TIEPARE, v., *pungere*, *infigere*,

transfigere; a *intiepa*; vedi compositulu *intiepare*.

TIEPATU,-a, adj. part., *punctus*, *influxus*, *transfluxus*.

TIEVA, s. f., *tubus*; tubu, canale de mica dimensiune : *tiéva de lemnu*, *tiéva de arundine*, *tiéva de ferru*, *tiéva de pusca*; *tievele unei machine prin cari se emittu vaporile*. (Cu probabilitate d'in *tibia*).

TIGANIA (cu *n* molliatu), s. f., (*τήγανον*), *sartago*; vasu de lutu sau de metallu in care se frigu buccatele la focu.

* **TIGILLU**, pl.-e, *tigillum*, (d'in *tignum*); demin. d'in *tignu* = *tegnu* = *temnu*.

TIGLA, (cu *t* sibilante), s. f., *tegula*; vedi *tegla*.

TIGLARIU, s. m., *tegularius*; vedi *teglariu*.

* **TIGNARIU** = *tegnariu*, = *temnariu*, -a, adj. s., *tignarius*; relativu la *tignu*; subst., care lucra la *tigne*, *lemnariu*, *carpentariu*.

* **TIGNU** = *tegnu* = *temnu*, pl.-e, *tignum*, (d'in *tegere*); *lemn*u grossu si lungu, care se applica la coperirea casloru si altoru edificie. (Pentru forma compara : *lignum*, *lignu*, *legnu*, *lemn*u, si *tignum*, *tignu*, *tegnu*, *temnu*).

TIGRE, s. f., *tigris*, (*τίγρις*); féra selbatica d'in genulu felineloru, de tali'a leului, déro mai mica, forte feroce, si de una taría prodigiósa, care se afla in Asi'a meridionale si in Afric'a.

* **TIGRIFERU**,-a, adj., *tigrifer*; care produce *tigri* : *terra tigrifera*.

* **TIGRINU**,-a, adj., *tigrinus*; care sémina cu pellea *tigrei*.

TIGRU, s. m., *tigris*, (*τίγρις*); forma masculina a ferei *tigre*, care place unoru-a, dupo analogi'a formeii *leu*.

* **TILIA**, s. f., *tilia*; vedi *teliu*.

* **TILIACIU**,-a, adj., *tiliaceus*; vedi *teliaciu*.

* **TIMBRARE**, v., (fr. *timbrer*); a impreme cu *timbru* : *a timbrá documentele*, *actele*, *charteiele*.

* **TIMBRATU**,-a, adj. part., (fr. *timbré*); munitu cu *timbru* : *charteia timbrata*, *documente timbrate*.

* **TIMBRU**, s. m., (fr. *timbre*); *semnu* impressu pre *charteia*, cerutu de lege,

pentru actele cu cari se p^ote omulu servi inaintea justitiei : *tasse de timbru, impositu de timbru; timbru fissu.*

TIMERE, v., timere; vedi *temere.*

TIMIDITATE, s. f., timiditas; calitate de *timidu*, fricosia; vedi *temiditate.*

TIMIDU, -a, adj., timidus; care se teme, fricosu; vedi *temidu.*

* TIMOCRATIA, s. f., (τιμοκρατία); guvern in care functionile se dau dupo censu, (τιμή), prin urmare synonymu cu *plutocrati'a.*

* TIMOCRATICU, -a, adj., (τιμοκρατικός); relativu la *timocratia* : *guvernu timocraticu; principie timocratice.*

* TIMOCRATU, s. m., (τιμοκράτης); care are principie *timocratice.*

* TIMORE, s. f., timor; affectu de temere, frica : *coprensu de timore; a fi in mare timore; de timore nu potu se produca una vorba; timorea de Domnedieu e inceputulu pietatei; timorea de punitione face pre multi se nu committa fapte relle.*

* TIMOROSU, -a, adj., (it. timoroso); plenu de timore, fricosu : *a plecatu timorosu si s'a intorsu fora neci unu resultatu.*

TINA = *tena*, s. f., cœnum; pamentu molle, care se lipesce de petiore, lutu, limu : *pre calle e tina, nu potemu merge prin tina, ne amu implutu de tina; a arruncá cu tina asupr'a cuiva.*

TINARE = *tenare*, v., inquinare; a implé de tina; vedi compositulu *intinare.*

TINATU = *tenatu*, -a, adj. part., inquinatus; vedi *intinatu.*

* TINCA, s. f., tinca; unu pesce.

* TINCTA, s. f., tineta, -orum, (d'in tingere); colóre; in specie, colóre négra cu care scriemu : *intinge-ti pénn'a in tincta, si scrie ce ti spunu; a insemná rufele cu tincta sympathica.*

* TINCTILE, adj. s., tinctilis; care serve a tinge, a intinge.

* TINCTIONE, s. f., tinctio; actiune de tingere.

* TINCTORIU, -tória, adj. s., tinctor, tinctorius; care tinge, vapsitoriu; subst. abst. *tinctoria*, (it. tintoria), arte de a tinge.

* TINCTU, -a, adj. part., tinctus, (d'in

tingere); intinsu, immoliatu in ceva; coloratu, vapsitu.

* TINCTURA, s. f., tinctura; productu allu actionei de tingere; licore preparata spre a tinge : *a dá tinctura unei stofe; tessutura de bona tinctura; fig. ellu are numai una tinctura de conno-scentie; in urm'a unei bone educatione remâne cellu pucinu una tinctura de virtute; cine a petrecutu intre ómeni corrupti, se allege totu de a un'a cu una tinctura de vitiu.*

* TINCTURARIU, -a, adj. s., (fr. teinturier); care se ocupa cu artea de a tinge, tinctoriu; care da tinctura stofeloru.

1 TINERE, (cu *t* sibilante), conjuga : indic. pres. *tinu, tiniu, tiuu; tini, tii; tine; tinemu, tineti, tinu*; conj. pres. *se tinu, tiniu, tiuu; se tini, tii; se tina, tinia, tiia; se tinemu, se tineti, se tina, tinia, tiia*; imperat. *tine, tineti*; perf. *tinui*, sup. *tinutu*, ger. *tinendu, tiendu*; (assémine se conjuga si tote compositelore : *abstinere, attinere continere, detinere, intertinere, pertinere, retinere, sustinere*, etc.), v., tenere; acestu verbu fecundu coprende sensulu mai totoru compositeloru selle : 1. sensulu radicei tenere : *a tiné ceva in mâna, a tiné ceva cu mân'a; tineti-lu bene, si nu lu lassati se fuga; tine tare se nu ti scape d'in mâna; a tiné mente; tiniu mente de cându eram copillu*; 2. retinere : *a tiné in locu si a nu lassá se merga mai de parte; óll'a tine odorea si gustulu capetatu de la lucrurile cu cari a fostu impluta candu erá noua; pannur'a tine colórea data ei la inceputu; mai toti omenii tinu appucaturele loru d'in copillaria*; 3. sustinere, alere, nutrire : *unchiulu meu tine vite si pecore; frate meu tine juni la invetiatura; negotiatoriulu tine multi discipuli; mie nu mi place a tiné multi servitori; ellu tine casa mare*; 4. possidere : *a tiné mosie in arrenda; ellu tine salinele statului*; 5. servare, observare : *a tiné legile si institutionile; a tiné serbatorile celle mari; a tiné paresimele si ajunurile*; 6. conservare : *Domnedieu se te tina sanetosu; tine Dómnepre principelenostru!* 7. stare

ab aliquo : a tiné cu cineva ; voi tineti cu domni, noi tinemu cu patri'a ; nu potemu tiné cu ómeni fora caracteriu ; 8. **stare promissis** : a si tiné coventulu, a si tiné vorb'a ; 9. **morari** : a tine pre cineva cu vorb'a, diversu de : a tiné de vorba ; 10. **inhærerere** allcui rei : a se tiné de ceva ; eu me tinu de ce am inceputu ; 11. **interesse** : a tiné la ceva ; ellu tine multu la acea persona ; nu tine la mancare câtu tine la beutura ; 12. **durare, perdurare** : tine frigulu de cincidille ; colorea acésta-a nu tine ; tempulu formosu nu tine multu ; multu a tinutu pacea, acumu a inceputu bellulu, si mi e frica se nu tina anni intregi ; candu te appuca, multu te tine ? dorerea tine inca ; 13. in diverse locutioni cu varie nuantie de sensu allu verbului tinere : *tine-te baiate ! macte puer ! a si tiné gur'a, a tacé, a nu vorbí, a nu divulgá unu lucru ; tine-ti gur'a, infrena-ti limb'a ; a si tiné cas'a, parentii, fratii, copillii, a i sustentá : a se tiné de cine-va, diversu de : a se tiné dupo cine-va ; a se tiné de ceva, ellu se tine de beutura, ea se tine de mentioni, nu se lassa, nu incededia a bee, a mentí ; ce tini tudespre lucrulu acestu-a ? ellu se tine invetiatu, se crede ; câtu te tine callatorí'a la Rom'a ? câtu te tinù sederea la Parisi ? câtu costa ; ellu se tine bene, e sanetosu si tare ; — a se tiné cu una muliere, a avé relationi amoróse.*

2 **TINERE**, s. verbale, tenendi actio ; in t. s. verbului : tinerea in mâna, tinerea de mente ; tinerea unui lucru in stare bona ; tinerea copilliloru la scóla ; tinerea unei mosie mare.

TINGERE, tinși si tinsei, tinsu si tinctu, v., tingere ; 1. a intinge : a tinge cu pâne in sêma ; a tinge cordele arcului in sânge ; a tinge sagettele in veninu ; vedi compos. intingere ; 2. a intinge in licidu coloratu, a vapsí, a colorá : a tinge lân'a rosii = a tinge cu colóre rosia ; a tinge stof'a albastru = a tinge cu colóre albastra ; a tinge tote in negru.

* **TINIA**, s. f., tenea ; 1. verme care rode vestimentele, cartile, lemnulu etc. ; 2. (it. tigna, fr. teigne), morbu de pellea capului, care se manifesta prin eruptio-

nea de besicutie cu umore fetida, rode glandule cutanie, si adduce cu tempulu una alteratione generale a organismului.

* **TINIARIU**, -a, adj., tinarius ; relativu la tinia, sub l'erba tinaria, herba tinaria, tenerium polium, Linn.

* **TINIOLA** = tinióra, s. f., tineola ; mica tinia sub 1.

* **TINIOSU**, -a, adj., tineosus ; plenu de tinie sub 1.

TINITORIU = tiitoriu, -tória, adj. s., tenens ; care tine, in t. s. verbului : talu totu-tinitoriu ; capitaniu locu-tinitoriu, care tine loculu unui officiaru ; f., una tinitória = tiitore, una concubina, cu care se tine cine-va.

* **TINNIMENTU**, pl. -e, tinnimentum ; actu de tinnire = sunare ; sunetu sup-tire.

* **TINNIRE**, v., tinnire ; 1. a suná, a suná suptire, a tiui : nu incéta a mi tinni ureclele ; 2. a cantá dulce ; a cantá ca passerile : primavér'a incepu passerile a tinni. Compara vulgariulu tiuire.

* **TINNITARE**, v., tinnitare ; intensivu d'in tinnire, a cantá : a tinnitá in publicu ; fig. a se tinnitá in foru, a si cantá laudele selle.

* **TINNITU**, s. m., tinnitus ; actu de tinnire, sunetu suptire, sonu : tinnitulu cordeloru, tinnitulu urecleloru, tinnitulu passeriloru.

* **TINNUNCLU**, s. m., tinnunculus ; una passere d'in genulu falconiloru.

TINOSU, -a, adj., cœnosus ; plenu de tena, limosu : locu tinosu, calle tinosa, apa tinosa.

* **TINTINNABLU**, pl. -e, tintinnabulum ; instrumentu cu care se tintinna, campanella, clopotellu.

* **TINTINNABULATU**, -a, adj., tintinnabulatus ; care pórtá unu tintinnablu : arieti tintinnabulati, oui tintinnabulate.

* **TINTINACLU**, -a, adj. s., tintinnaculus ; care adorna cu tintinnable, fig. : barbati tintinnacli, carnefici cari punu tintinnable malefactoriloru.

* **TINTINNARE**, v., tintinnare ; a face tintinnu, a tinni, a suná suptire.

* **TINTINNIRE**, v., tintinnire ; a face tintinnu, a tintinná, a tinni.

* TINTINNU, s. m., *tiutinnus*; 1. *tin-nitu*, sunetu suptire; 2. *tintinnablu*, campanella.

TINSU, -a, adj. part., (d'in *tingere*), *tinctus*; vedi *intinsu*. (d'in *intingere*).

TINUTU, -a, adj. part., (d'in *tinere*), *tentus*: *luminàri tinute in mâna*; *vite bene tinute, servitori reu tinuti*; subst. f., *tinuta*, (fr. *tenue*), modu de a se tiné, de a se portá: *tinuta militare*; modu de a se orná: *se presentara toti in mare tinuta*; subst. m., *tinutu*, (it. *tenitorio*), territoriu, regione, districtu: *totu tinutulu d'intre Carpati si Dunaria; in aceste tinuturi nu cresce vinu*.

* TIPHE=*tifa*, s. f., *tiphe*, (*τιφη*); specia de orezu care cresce in Greci'a.

* TIPHYNU=*tifunu*, s. m., *tiphyunm*, (*τιφυνος*); specia de collyriu facutu cu lilie.

* TIPPULLA, s. f., *tippulla*; arania de apa.

TIRALIRE, (cu *l* molliatu), -escu, v., *trahere*, (fr. *traîner*); intens. d'in *tirire*.

TIRIRE, -escu, v., *trahere*, (fr. *traîner*); a trage pre pamentu; refl. *a se tirî, repere, serpere*; a se trage pre pamentu. *Achille tirî pre Hectoru in giurulu muriloru Troiei; serpii se tirescu pre pamentu; omului nu se covine se se tirésca; lingusitorii bassi se tirescu inaintea celoru mari*.

TIRITORIU, -tória, adj. s., *trahens*; *repens, serpens*; care *tirésce*, si care se *tirésce*.

TIRITU, -a, adj. part. (d'in *tirire*), *tractus*, (fr. *traîné*).

TIRITURA, s. f., *tractio*; actione si effectu allu actionei de *tirire*: *tiritur'a adulatoriloru e gretiósã*; si personale: *una tiritura de omu*.

* TIROCINIU, pl. -e, *tirocinium*; noviciatu in artea militare: *a si face tirociniulu, a si terminá tirociniulu*; de aci, noviciatu in genere: *tirociniulu unui aratoriu*; de alta parte, lipse de experientia.

* TIRONATU, s. m., *tironatus*; noviciatu, in specie, noviciatu militariu.

* TIRONE, s. m., *tiro*; inceptoriu, noviciu, *recrutu*: *a depinde tironii la arme; tironi se numescu si scolarii*.

* TIRUNCLA, s. f., *tiruncula*; una inceptoría, una novicia; una ténera scolaria.

* TIRUNCLU, s. m., *tirunculus*; diminutivu d'in *tirone*, unu inceptoriu, unu noviciu, unu *recrutu*; unu ténaru scolariu.

* TITANE, s. m., *titan*, (*τιτάν*); nome mythologicu datu filiiloru lui Uranu; in specie, sorele.

* TITANIATU, s. m., (fr. *titaniate* si *titanate*); sare produsca prin combinationea acidului *titanicu* cu una base salificabile.

† TITANICO-, (d'in *titanicu*), in compositioni chymice, precumu in: *titanico-ammonicu, titanico-calcicu, titanico-cupricu, titanico-ferricu, titanico-hydricu, titanico-magnesicu, titanico-plumbicu, titanico-potassico, titanico-sodicu*; se dice despre una sare *titanica* combinata cu una sare *ammoniacã*, etc., etc.

* TITANICU, -a, adj. s., 1. *titanius*, (*τιτανικός*); relativu la *titane*; 2. (fr. *titanique*); relativu la *titaniu*=corpu chymicu: *oxydu titanicu, acidu titanicu, sare titanica*.

* TITANIDE, adj. s., (fr. *titanide*); familia de substantie minerali care se compune d'in *titaniu* si d'in combinatiunile selle.

* TITANIFERU, -a, adj., (fr. *titanifère*); care contine d'in intemplantare *titaniu*: *arena titanifera*.

* TITANIU, adj., *titanius*; relativu la *titani*, de *titani*; in specie, relativu la sore;—subst. m., *titaniu*, (fr. *titane*); nome datu unui corpu chymicu, care se afla in natura in stare de oxydu, cu colóre rosia, galbinastra, si e unulu d'in metallele celle mai infusibili.

* TITANOCRATORE, s. m., (*τιτανοκράτωρ*); victoriu de *titani*, epithetu datu lui Jone.

* TITANOGRAPHIA, s. f., (*τιτανογραφία*); descriptione, istoria a *titaniloru*.

* TITANOMACHIA, s. f., (*τιτανομαχία*); lupta cu *titanii*: *multi nu distingu intre titanomachia si gigantomachia*.

* TITANOXYDU, s. m., (fr. *titanoxyde*); oxydu de *titaniu*.

* TITHONIA, s. f., (fr. *tithonie*);

genu de plante d'in ordinea synantherieloru, tribulu helianthiloru.

* TITHYMALIDE, s. f., *tithymalis*, (τιθυμαλίς); una planta care infloresce desu de demanétia.

* TITHYMALLU, s. m., *tithymallus* si *tithymalon*, (τιθύμαλλος si τιθύμαλον); una planta cu mustu laptosu, *euphorbia*, *Linn.*

TITIA, s. f., (τίτη), it. *tetta*, zitta, zezzolo, eizza, isp. *teta*, pr. *teta*, fr. *tette*, *téton*; *mamma*, *mamilla*; *mamilla* la pectulu femineloru d'in care sugu fetii lacte dupo nascerea loru : *tote mammi-ferele au titie*; *mulierile au dóuc titie la pectu*; *vaccele, ouile, caprele au patru titie, scrofele au mai multe titie*; *copillii sugu titia*; *a dá titia copillului*; *sunt si femine cari n'au lacte, si se dice co n'au titia*.

* TITILLAMENTU, pl.-e, *titillamentum*; actu de *titillare*.

* TITILLARE, v., *titillare*; a attinge desu si usiorellu una parte a corpului si a produce unu risu involuntariu in cineva : *nu e sanctosus a titillá copillii, si nu e neci covientiosus a titillá fetele*; *sunt unii ómeni pre cari nu i poti attinge cu mân'a fora cu se se titille si se rida numai de câtu*; fig. a adulá, a lingusí : *a titillá vanitatea cuiva*.

* TITILLATIONE, s. f., *titillatio*; actione de *titillare*, in t. s. verbului.

* TITILLATORIU, -tóriu, adj. s., *titillans*; care *titilla*, in t. s. verbului.

* TITILLATU, -a, adj. part., *titillatus*; in t. s. verbului; subst. m. *titillatulu* = *titillatus*.

* TITILLOSU, -a, adj., *titillosus*; suppusu *titillatului* : *omu titillosu, muliere titillosa*.

* TITILLU, pl.-e, *titillus*; actu de *titillare*, *titillatu*, *titillamentu* : *ellu nu pote sufferi titillulu*.

TITIONARE = *tetionare*, -cđiu, v., (fr. *tisonner*); a apprende cu *tetionele*, a arde cu *tetionele*, a bate cu *tetionele*.

TITIONATU = *tetionatu*, -a, adj. part., (fr. *tisonné*); batutu cu *tetionele*.

TITIONE = *tetione*, s. m., *titio*, (it. *tizzone*, fr. *tison*); restulu unei buccáti de lemnu d'in care una parte a arsu :

tetione stinsu, tetione apprensu; *ellu luá tetionele in mâna si lu arruncá pre cas'a vecinului*; *in revolutioni s'au vedutu omenii batendu-se cu tetioni in locu de arme*; — *tetione se dice si unu morbu de granu, de porumbu, si de alte cereali, rubigo, uredo*.

TITIONOSU = *tetionosu*, -a, adj., *rubiginosus*; plenu de *tetione*, in sensulu de morbu la cereali.

* TITIVILLITIU, pl.-e, *titivillitium* si *titivillitium*; lucru de neci-una valóre, nemica, bagatella.

TITLU si *titru*, s. m., *titulus*; vedi *titulu*.

* TITUBANTE, adj. part. pres., *titubans*; care *tituba*.

* TITUBANTIA, s. f., *titubantia*; calitate de *titubante* : *titubanti'a petioreloru, titubanti'a limbei*.

* TITUBARE, v., *titubare*; a nu stá dreptu pre petiore ci a se miscá in drept'a si in stang'a; a nu merge securu, ci a vacill'a; a esitá; a balbutí : *ómenii beeti tituba de ordinariu*; *limb'a loru tituba*; *tituba adversarii nostri si nu sciu ce se faca*.

* TITUBATIONE, s. f., *titubatio*; actione de *titubare* : *titubationea petioreloru, titubationea limbei*.

* TITUBATU, -a, adj. part., *titubatus*; redussu la starea de a *titubá*.

* TITULARE, v., *titulare*; a dá unu *titulu*; vedi compositulu *intitulare*.

* TITULARIATU, s. m., (fr. *titulariat*); functionea care da unu *titulu* celui ce na implenesce.

* TITULARIU, -a, adj. s., (fr. *titulaire*); care are *titululu* si dreptulu unei demnitati fora a ua implení : *patronu titulariu, canonicu titulariu*; subst. pers. *titulariulu* care pórtá *titululu*; reale, carte in care se coprendu *titulele* personeloru inalte.

* TITULATU, -a, adj. part., *titulatus*; provedutu cu unu *titulu*; vedi comp. *intitulatu*.

* TITULATURA, s. f., complexu de *tote titulele* unei persone.

* TITULU = *tituru*, pl.-e, *titulus*; inscriptione, indicazione; in specie, gradu de demnitate allu unei persone; docu-

mentu prin care se atesta unu dreptu ; *care e titulu acestui omu? ellu porta titulu de principe; june fora neci unu titulu; fia-care aspirante la acésta functione se se presente cu titulele selle; nu mi place a me servi cu titule vane; ellu fu decoratu cu titulu de tribunu; ducele da sociloru sei titulu de comiti; imperatorii romani dá militariloru titulu de fortissimi.*

TIUIRE, v., tinnire; vedi *tinnire*.

TIUITU, s. f., tinnitus; vedi *tinnitu*.

* TMESE, s. f., tmesis, (τμήσις), figura de grammatica, cându unu coventu se talia in dóue pãrti si intre elle se pune altulu, p. e. la latini: quod iudicium eumque, in locu de: quodcumque iudicium.

TOCA, s. f., asser pulsatorius; scandura suspensa pre care batu ómenii cu malliulu si prin sunetulu ce facu clama ómenii la lucru sau la rogatione: *tóca de lemnu, tóca de ferru; a bate tóca*.

TOCANA, s. f., caro condita; carne taliata in buccati mici si fripta in tigania: *tocana de pulli de gallina, pulli gallinacei conditi*.

TOCARE, v., (compara it. toccare); 1. pulsare; a bate *tóca*: *acumu tóca la baserica de tempuriu*; 2. percutere, ferrere, cædere, a loví tare: *a tóca pre cineva in capu*; 3. concidere; a taliá in buccati menute: *a tóca carne de vita*.

TOCATORIU, -tória, adj. s., care *tóca* in t. s. verbului; subst. reale, unu *tocatoriu*, lemnu pre care buccatarii *tóca* carne.

TOCATU, -a, adj. part. (d'in *tocare*), in t. s. verbului; subst. m., *tocatulu la baserica; tocatulu carnei*.

TOCATURA, s. f., actione de *tocare*, si effectu allu acellei-asi actione.

TOCILLA, s. f., mola ferramentis acuendis destínate; móra sau róta de pétra pre care se ascutu instrumentele de ferru taliatórie:

TOCILLARIU, s. m., proprietariu de *tocilla*; care ascute pre *tocilla*.

TOCIRE, -escu, v., hebetare; a tempí ascutitulu unui instrumentu taliatoriu: *ferrele aratrului s'au tociu*.

TOCITORIU, -tória, adj. s., care to-

cesce; subst. f., *tocitória* = *tocitóre*, vasu, putina de *vérdi'a*.

TOCITU, -a, adj., part., (d'in *tocire*), hebes, obtusus.

TOCITURA, s. f., effectu allu actionei de *tocire*.

* TOCITE, s. m., *tocites*, (τοκίτης); una specia de planta.

TOCU, pl.-uri, 1. pharetra, theca, vagina, loculamentum; theca in care se punu si se tinu diverse lucruri; 2. talus; calcâniu la calciamente, parte mai grossa si mai redicata a calciamentelor sub calcânie.

* TOCULIONE, s. m., *toculto* si *tocullio*, (d'in τόκος = usura); usurariu.

* TOFANA, s. f., (fr. *toffana*), specia de tossicu inventatu in Itali'a, si nomitu asiá de la *Tofania*, aqua *tofana*.

* TOFICIU si *tofinu*, -a, adj., *tofiolus*; *tofacius*, *tofaceus* si *tofinus*; de *tofu* sau *tufu*.

* TOFOSU, -a, adj., *tofosus*; spongiosu ca *tofulu*.

* TOFU sau *tufu*, s. m., *tofus*; pétra spongiósa.

* TOGA, s. m., *toga*, (d'in *tegere*); in genere, copertura, velu de coperitu; in specie, mantellu largu fora mânice: *tog'a erá propria cetatianiloru romani; toga alba, toga virile, toga pretesta; a imbraccá tog'a, a desbraccá tog'a, in toga = in pace; cetatianii a deseá scambau tog'a cu sagulu*, se inarmau.

* TOGATARIU, s. m., *togatarius*; actoriu ornatu cu *toga*, care representá pre scena caracterie romane.

* TOGATU, -a, adj., *togatus*; vestitu in *toga*, care pórtá *toga*: *nationea romana se nomiá gente togata; comedia togata se diceá drama care coprendeá materia romana, in opposizione cu comed'i'a palliata care coprendeá materia gréca*.

* TOGULA sau *togura*, s. f., *togula*; deminut. d'in *toga*, mica *toga*.

* TOLERABILE, adj. *tolerabilis*; care se póte *tolerá*, de *toleratu*, de sufferitu: *viétia tolerabile; lucru tolerabile, representatione teatrale tolerabile; vinu tolerabile; poetu tolerabile, oratoriu tolerabile*.

* **TOLERABILITATE**, s. f., *tolerabilitas*; calitate de *tolerabile*: *tolerabilitatea vietiei solitare*; *tolerabilitatea unui discursu*.

* **TOLERANTE**, adj. part. pres., *tolerans*; care *tolera*, *supporta*, *suffere*: *omu tolerante*; *suffletu tolerante*; *se covine se fimu toleranti cõtra celli ce sunt de alte pareri religiose*.

* **TOLERANTIA**, s. f., *tolerantia*; actione de *tolerare*, *constantia*, *sufferentia*, *patientia*: *toleranti'a dorerei*, *toleranti'a nebonieloru omenesci*; *toleranti'a in diversele pareri religiose*; *toleranti'a cõtra celli ce sunt de alte pareri e una virtute sociale*; *decretu de tolerantia in lucrurile ecclesiastice*.

* **TOLERANTISMU**, s. m., (fr. *tolérantisme*); *systema de tolerantia cõtra parerile religiose*, *doctrina care sustine toleranti'a in baserica*.

* **TOLERANTISTU**, s. m., (fr. *tolérantiste*); *cellu ce sustine toleranti'a in baserica*, *cellu ce appera tolerantismulu*.

* **TOLERARE**, v., *tolerare*; a *supportá*, a *sufferi*, a *rabdá*: *a tolerá dorerea*, *a tolerá famea si setea*; *a tolerá egestatea*; *a tolerá neboniele omeniloru*; *a tolerá tormentele celle mai terribili*; *ellu nu póte tolerá insultele*; *totu omulu e detoriu a se portá bene cõtra altii*, *inse nemine nu e detoriu a tolerá injuriele*; *filiulu intelleftu tolera nepotentiele parentiloru*; *in societate sumu detori a tolerá parerile altoru-a*, *se toleràmú micile defecte alle amiciloru*, *co-ci nemine nu se nasce fora defecte*, *cellu mai bonu e cellu ce are mai pucine*; *destullu am toleratu*, *acumu nu mai potiu tolerá*; *tolera*, *déco nu poti face altramente*.

* **TOLERATIONE**, s. f., *toleratio*; actione de *tolerare*, *synonymu cu tolerantia*.

* **TOLERATORIU**, -*tória*, adj. s., *tolerans*; care *tolera*, *tolerante*.

* **TOLERATU**, -*a*, adj. part., *toleratus*; *supportatu*, *sufferitu*: *doreri tolerate*, *offense tolerate*; *omu toleratu*, *straini tolerati in térra*; *negotiu toleratu inse neapprobatu*.

* **TOLLA**, pl. *tolle*, *tolle*, *tolles* si *toles*; *inflammatione la gúttu*, *gusia*.

* **TOLLENONE**, s. m., *tolleno*; *vecte spre a redicá sarcine*, *redicatoriu*, *cumpena la putiu*.

* **TOLLENTE**, part. pres., *tollens*; care *redica*; care *néga*, in *logica*: *modulu tolente*, in *oppositione cu modulu ponente*.

* **TOLLERE**, v., *tollere*; a *redicá*, a *leuá*; a *desfientiá*; *vedi tollire*.

TOLLIRE = *tullire*, -*escu*, v., (d'in *tollere*); *anserl*, *aufugere*, *in fugam se dare*; a *luá fug'a*, a *fugí*, de *ordinariu* cu *accusativulu pron. ua*: *a ua tolli*, si: *a ua tolli la fuga*; *pucinu a statu la vorba*, *si apoi a tollitu-a*.

* **TOLLONE**, s. m., *tollo*; *vedi tollenone*.

* **TOLUTARIU**, -*a*, adj. s., *tolutarius*; care *merge in passu*: *callu tolutariu*.

* **TOLUTILE**, adj., *tolutills*; *relativu la passulu tolutu*.

* **TOLUTILOCENTIA**, s. f., *tolutiloquentia*; *volubilitate in vorbire*, *volubilitate de limba*, *vorbire rapida*.

* **TOLUTU**, -*a*, adj. adv., *tolutim*, adv. (d'in *tollere*); cu *petiorulu redicatu si rapidu*, se *dice despre mersulu ómeniloru*, si *mai vertosu allu calliloru*, *in tropu*.

* **TOMACINA**, s. f., *tomacina*; s. f., *carnaciu*.

* **TOMACLU**, s. m., *tomaclum* si *tomaculum*; *carnaciu*; *vedi tomacina*.

* **TOMENTIGERU**, -*a*, adj., (fr. *tomentigère*); care *are lâna désa*, *pèru desu*; se *dice despre unele insecte*.

* **TOMENTOSU**, -*a*, adj., (fr. *tomenteux*); *plenu de tomentu*, *coperitu cu pèru scurtu si desu*; se *dice despre unele plante si despre unele insecte*.

* **TOMENTU**, pl. -*e*, *tomentum*; *implutura de pèru*, *de lâna*, *de penne*; in *istori'a naturale*: *pèru menutu si desu*, *villutu*, *cumu se vede pre unele plante si pre unele insecte*.

* **TOMICÉ**, s. f., *tomix*; (θώμιξ); *firu*, *acia*, *funicella de cânepa sau de papura*.

* **TOMICLA**, s. f., *tomicla*; *deminutivu d'in tomice*, in *acellu-asi sensu*.

TOMNA, s. f., *auctumnus* si *autumnus*; *tempulu d'intre véra si iérna*, *la noi lunile septembre*, *octobre si nouem-*

bre : *tómn'a la noi e tempulu cellu mai formosu; tómn'a se collegu viniéle; am petrecutu tóia tómn'a la satu; dille de tómn'a; asta tómn'a, tómn'a trecuta; tómn'a acésta-a, tómn'a presente; la tómn'a, in tómn'a venitória; de cu tómn'a, durante tómn'a; vedi si autómn'a.*

TOMNALE, adj., *autumualis*; de *tómn'a*, relativu la *tomna*; vedi *autumnale* si *tomnaticu*.

TOMNATICU, -a, adj., *autumnalis*; de *tómn'a* : *pere tomnaticé, flori tomnaticé.*

* TOMOGYNIA, s. f., (*tomogynia*, fr. *tomogynie*); classe de plante allu caroru ovariu e profundu despartitu in patru lobi distincti.

* TOMOTOCIA, s. f., (fr. *tomotocie*; d'in *τομή* = *taliatura*, si *τόκος* = *nascere*), nascere cu ajutoriulu unei incisione, operatione cesariana.

* TOMOTOCICU, -a, adj., (fr. *tomotocique*); relativu la *tomotocía*.

* TOMU, pl. -uri, *tomus*, (*τόμος*); in genere, *taliatura*, *buccata*; in specie, *volume*; si a nome, *volume* de una carte : *carte legata in trei tomuri; tomulu primu, tomulu secundu, tomulu tertiu; am legatu tóte operele acestui auctoriu in unu singuru tomu.*

TONANTE, adj. part. pres, *tonans*; care *tona*, epithetu datu lui Joue : *Joue tonante.*

TONARE = *tunare* v., *tonare*; a produce *tonitu* : *tona si fulgera; tóta nópte a tonatu si a fulgeratu; tonà una data de ne assurdi ureclele; se dea Domnedieu se nu mai tone asiá.*

TONARIU, s. m., (fr. *artilleur*); care servece la *tonu* = *tunu*. *canonariu* : *tonarii tragu cu tonarile.*

TONATORIU = *tunatoriu*, -*tória*, adj. s., *tonans*; care *tona*.

TONDERE = *tundere*, *tonsi*, *tonsei*, *tonsu*, v., *tondere*; a *taliá* *pèrulu*, *lân'a* : *atonde perulu copilliloru, a tonde lân'a ouiloru; ellu nu scie tonde, te a tonsu urritu; primavér'a se tondu cuile; se tondu si arborii, se tonde si vini'a; fig. m'a tonsu si m'a rasu.*

TONDITORIU = *tunditoriu*, -*tória*, adj. s., *tondens*, *tonsor*, *tonsorius*; care *tonde* = *tunde*.

TONICU, -a, adj., (it. *tonico*, fr. *tonique*); care are *tonu*, in grammatica : *vocale tonica*; in medicina : *miscare tonica, remediu tonicu.*

TONITU = *tunetu*, pl. -e, *tonitru*, *tonitrus* si *tonitruum*; actulu de *tonare* : *tonitulu a spariatu lumea; plóua cu tonite si fulgere; mai antâniiu se vede fulgerulu, apoi se aude tonitulu.* "

* TONOTICU, -a, adj., *tonoticus*, (*τονωτικός*); care da *tonu* in sensulu medical.

TONNA, s. f., (fr. *tonne*); proprie *bute*; inse la marina *insémna* *greutate* de 1000 *chilogramme* sau de 2000 *pundi* de *comerciu* : *navea mea póte duce dóue milli de tone.*

* TONSA, s. f., *tonsa*, pl. *tonsæ*; *remu* cu care se *mâna* *navea*.

* TONSICLA, s. f., *tonsicula*; *deminutivu* d'in *tonsa*.

* TONSILLA, s. f., *tonsilla*; *paru* *pre littore*, de care se *léga* *navile*.

* TONSILLE, s. f. pl., *tonsillæ*; *glandule* la *gúttu*.

TONSIONE = *tunsiune*, s. f., *tonsió*; *actione* de *tondere* = *tundere* : *tonsiunea ouiloru.*

TONSORIU = *tunsioriu*, -*sória*, adj. s., *tonsor*, *tonsorius*; care *tonde* = *tunde*, in t. s. *verbului*.

TONSTRICE = *tunstrice*, s. f., *tonstrix*; *femina* care *tonde* si *rade*.

TONSTRINA = *tunstrina*, s. f., *tonstrina*; *officin'a tonsoriului*.

TONSU = *tunsu*, -a, adj. part., *tonsus*; cu *perulu* *taliatu*, cu *lân'a* *taliata* : *omeni tonsi; copilli tonsi, fete tonse; mulieriloru tonse nu siéde formosu; ouile tonse pathemescu de frigu; arbori tonsi, vitia tonsa.*

TONSURA = *tunsura*, s. f., *tonsura*; *actione* de *tondere* si *effectu* allu *acellei-asi* *actione* : *tonsur'a perului; tonsur'a ouiloru; tonsur'a arboriloru; — in baserica : tonsur'a clericiloru, a diacóniloru.*

TONSURARE, v., (it. *tonsurare*, fr. *tonsurer*); a *face tonsura* *clericiloru*.

TONSURATU, -a, adj. part., (it. *tonsurato*, fr. *tonsuré*); care a *luatu tonsur'a* in *baserica*.

TONU, pl.-uri, tonus, (τόνος); proprie *tensione*, intendere; in specie: 1. accentu pre una syllaba: *vorb'a acésta-a are tonulu pre prim'a syllaba*; 2. in musica, intervallu între dóue sonuri sau dóue note; 3. in medicina, stare de elasticitate naturale diverselor organe alle corpului sanetosu; 4. in pictura, colóre naturale fia-carei figure puse între lumina si umbra; 5. in artea militare, *tunu canone*, *pusca mare*, care la descarcare *tona* ca unu *tuneta*; de aci si frasea: *ellu e tunu*; *a inglaciatu tunu*.

* TOPARCHIA, s. f., toparchia, (τοπαρχία); districtu; guvernulu unui districtu.

* TOPARCHU, s. m., toparches, (τοπάρχης); guvernatoriulu unui districtu.

* TOPAZIACU, -a, adj., topaziacus; de *topazu*: *lapilli topaziaci* = *petricelle topaziace*.

* TOPAZIU, -a, adj., topazius, (τοπάζιος); de *topazu*, ca si *topaziacu*.

* TOPAZU, s. m., topazos, (τόπαζος); una pétra pretiosa la antiei, chrysolithu, sau varietate de iaspide sau de achatu verdastru.

* TOPIARIU, -a, adj. s., topiarius, (d'in τόπος = locu); relativu la pictur'a de situationi, de campi, monti, selbe, gradine; subst. m. unu *topiaru*, gradinariu cu arte; f., *topiaria*, artea unui atare gradinariu; cu *i* lungu, *topiaria*, pictur'a de situationi.

* TOPICU, -a, adj., (τοπικός); relativu la locu (τόπος); in specie, subst. pl. *topicele lui Cicerone*, *lucrati dupo topicele lui Aristotele tractédia despre locurile communi in retorica*.

TOPIRE, -escu, v., fundere, liquefacece; a face ca unu ce solidu prin caldura se tréca in stare fluida: *a topí ferrulu*, *a topí plumbulu*, *a topí glaci'a*, *a topí sculu*; refl. *a se topí*: *prin caldura se topescu tóte metallele*; fig. *ellu se topí de frica*. (Pentru etymologia conféro: gr. τήπειν, lat. tepere, si tabere).

TOPITORIU, -tória, adj. s., fundens, fusor, liquefaciens; care *topesce*; subst. f., *topitória* = *topitóre*, locu unde se topesce canepa.

TOPITU, -a, adj. part., fusus, lique-

factus; redussu in stare fluida; fig. peritu.

* TOPOGRAPHIA, s. f., topographia, (τοπογραφία); descriptionea unui locu, descriptionea unui satu sau oppidu cu territoriulu seu; in comparatione cu *chorographi'a*, descriptionea unei terre, si cu *geographi'a*, descriptionea pamentului sau a unei mare parte de pamentu.

* TOPOGRAPHICU, -a, adj., (τοπογραφικός); relativu la *topographia*: *desennu topographicu*; *charta topographica*.

* TOPOGRAPHU, s. m., (τοπογράφος); care se ocupa cu *topographi'a*, auctoriu de *topographie*: *topographu excellentu*.

* TOPORAMA, pl.-mate, (fr. toporame, d'in τόπος = locu, si ὄραμα = vedere); panorama a unui locu particulariu.

* TOPOTHESIA, s. f., (τοποθεσία, fr. topothesis); descriptionea unui locu suppositu, figura de retorica.

* TOPOTHESICU, -a, adj., (fr. topothesique); relativu la *topothesis*.

* TOPU, pl.-uri, topos sau topus, (τόπος); locu; — *topu de charteia*, numeru de 480 cólle de charteia.

* TORALE, s. m., toral si torale, pl. toralia; copertura de *toru* = patu, lectu, asternutu; tapetu.

* TORCATU, -a, adj., torquatus; adornatu cu *torce* = collaru.

* TORCE, s. m., torques; collaru, cercu la collu, de metallu sau de alta materia, cercu massivu, sau compusu d'in anelle; cercu de margelle, catena de margelle.

TORCERE, *torsi* si *torsei*, *torsu* si *tortu*, v., torquere, in specie nere; a formá fire întorcundu lân'a, cânep'a, linulu, bumbaculu, etc. cu fusulu: *feminele nóstre torcu lâna*, *torcu cânepa*, *torcu linu*; *fitole se stringu iern'a la seditória* si *torcu p'no tardiu nóptea imperuna*; *parcele torcu firulu vietiei* si *la talia cu s'orsecile*; *una muliere diligente t'orce pre fia-care di unu caieru de lâna*; *la fabrica torcu cu machinele*; fig. *pis-sis'a t'orce*.

TORCLARE = *torchiare*, v., torcular; vedi *torcular*.

TORCLARIU = *torchiariu*, pl.-e, torcular, (d'in torquere = torcere); machina

compusa d'in unu sullu crestatu in forma de spirale, care intorcundu-se in giurulu assei selle trece cu spiralea sea prin unu planu fissu crestatu perpendiculariu pre sullu, si essercita una pressione asupra altui planu mobile: *cu torclariulu se storcu mai allessu strugurii de succulu loru, si dau mustu; cu torclariulu se storcu olivele si dau oliu; si merele si perele se storcu cu torclariulu; torclariulu se applica si la typographia pentru impremerea littereloru pre charteia, torclariulu e una machina de mare utilitate in viét'a practica;—si subst. pers. torclariu, torcularius, care conduce torclulu; vedi torculatoriu=torchiatoriu.*

* TORCLU=torchiu, pl.-e, torculum, (it. torchio); *torclariu.*

* TORCULARE, v., torcolare; a storce cu torclariulu.

* TORCULATORIU,-tória, adj. s., torculator, torcularius; care torcula, care conduce torclariulu, care storce cu torclariulu.

* TORCULATU,-a, adj. part., torculatus; storsu cu torclariulu.

TORCUTORIU,-tória, adj. s., torquens; nens; care torce; in specie, s. f., *torcutória, netrix, femina care torce.*

* TOREUMA, pl.-mate, toreuma, (τόρευμα); lucru cu figure relevate; in specie, vasu de auru sau de argentu cu figure relevate.

* TOREUMATU,-a, adj., toreumatus; lucratu cu figure relevate.

* TOREUTICU,-a, adj., (τορευτικός); relativu la artea *toreutica* = *toreutice*, (τορευτική), care se liéa si ca subst. f.

* TOREUTU, s. m., toreuta, (τορευτής); artefice care face figure relevate.

* TORME, pl. *tormine, tormen*; vedi *tormentu* si *tormine*.

* TORMENTARE, v., (it. tormentare, fr. tourmenter); a supune la *tormente*, a face pre cineva se sufferia *tormente*: *a tormentá vitele; in tempurile barbare se tormentáu si ómenii; fig. me tormenta una idea; ellu me tormenta necinetatu cu vorbele lui celle absurde.*

* TORMENTATIONE, s. f., actione de *tormentare*, in t. s. verbului.

* TORMENTATORIU,-tória, adj. s.,

(it. tormentatore, fr. tourmenteur); care *tormenta*.

* TORMENTATRICE, s. f., (it. tormentatrice); femina care *tormenta, tormentatória*.

* TORMENTATU,-a, adj. part., (it. tormentato, fr. tourmenté); suppusu la *tormente*, care a sufferitu *tormente*: *omu tormentatu; mente tormentata de idee estravaganti; ánima tormentata de passioni; vite tormentate de omeni crudi si fora misericordia.*

* TORMENTILLA, s. f., (it. tormentilla, fr. tormentille); genu de plante d'in famili'a rosacieloru, care cresce in selbe si in locurile umbróse, bona pentru allenarea dorerei in dentii cavosi.

* TORMENTOSU,-a, adj., (tormentosus); aptu a produce dorere.

* TORMENTU, pl., tormentum, (d'in torquere, ca sí tormen); 1. machina cu care anticii arruncau sagette, petre si altele; 2. machina de *tortura*; de aci: a) *tortura*, dorere physica; b) *tortura*, dorere morale, sufferentia: *tormentele passioniloru, tormentele infernului; a sufferi tormente infernali.*

* TORMINALE, adj., torminalis; relativu la *tormine*: *medicamentu torminale*, care vindeca de *tormine*.

* TORMINE, pl., de la *torme*, *tormina*; doreri, taliature de matie, *intestinatorum tormina*; si doreri, sufferentie in genere, ca sí *tormente*.

* TORMINOSU,-a, adj., torminosus; care are *tormine* = doreri, taliature de matie.

TORNARE, v., tornare, (it. tornare, fr. tourner); 1. a intorce impregiuru, a lucrá cu *tornulu*, a rotundí; 2. a intorce inapoi, a *intorná*; 3. a versá: *a torná apa in unu vasu; a torná vinu in pocariu; a torná ferru.*

TORNARIU, s. m., tornator, (fr. tourneur, it. tornlere si tornitore); care lucra cu *tornulu*, *strugariu*.

*TORNATILE, adj., tornatilis; facutu cu *tornulu*, rotundu, rotunditu.

TORNATORIU,-tória; adj. s., tornator; 1. (fr. tourneur, it. tornitore), care lucra cu *tornulu*, care face lucruri rotunde, care rotundesce, *strugariu*;

2. care întorce, *intorna*, si care se întorce, *se intorna*, *intornatoriu*; 3. care vérsa, versatoriu : *tornatoriu de apa*, *tornatoriu de vinu*; *tornatoriu de ferru*.

TORNATU, -a, adj. part., *tornatus*, (it. *tornato*, fr. *tourné*); 1. lucratu cu *tornulu*, rotunditu; 2. intorsu inapoi, *intornatu*; 3. versatu : *apa tornata*, *vinu tornatu*, *ferru tornatu*.

TORNATURA, s. f., *tornatura*; ac-tione si effectu allu actionei *de tornare*, in t. s. verbului.

TORNU, pl. -uri, *tornus*, (*τόρνος*, it. *torno*, fr. *tour*); 1. instrumentu cu care lucra *tornariulu*, si da forma rotunda lucrurilor, *strugu*; 2. întorce, *intornare*; 3. versare in forme : *tornulu fer-rului in forme*.

TOROSU, -a, adj., *torosus*, (d'in *torus*); musculosu, carnosu.

* TORPEDINE, s. f., *torpedo*, (d'in *torpere*); *torpóre*, paralyasia, stare privata de viétia, inlemnire, inmarmorire.

* TORPEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *torpefacere*; a face se *torpésca*, a face *torpidu*.

* TORPERE, v., *torpere*; a fi fora viétia, fora sentire si miscare.

* TORPIDU, -a, adj., *torpidus*; pri-vatu de viétia, fora sentire si fora mis-care, inlemnitu, inmarmoritu.

* TORPIRE, -escu, v., *torpescere*; a perde tóta sentirea, a inlemní, a inmar-morí.

* TORPORARE, v., *torporare*; a pro-duce *torpóre*, a face *torpidu*.

* TORPORE, s. f., *torpor*; paralyasia, imobilitate, stare privata de sentire si de miscare, atátu in sensulu physicu câtu si in sensulu psychicu.

* TORREFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *torrefacere*; a uscá, a frige.

* TORREFACTIONE, s. f., (fr. *torréfaction*); actione de *torrefacere*.

* TORREFACTU, -a, adj. part., *torrefactus*; uscatu, friptu.

* TORRENTE, s. m., *torrens*; cursu violentu de apa : *acestu-a nu e unu riu, ci unu torrente*; a innotá in contr'a *tor-rentelui*; fig. *unu torrente de vorbe*; *tor-rentele revolutionei ne a rapitu cu sen-e*.

* TORRENTIALE, adj., (fr. *torren-*

tiel); relativu la *torrente*, produsu prin *torrente* : *plouie torrentiali*.

* TORRENTOSU sau *torrentiosu*, -a, adj., (fr. *torrentueux*); care curge cu impetuositate : *riu torrentiosu*.

* TORRERE, v., *torrere*; a uscá, a seccá, a frige, a arde : *a torre caramid'a la sóre*, *a torre vasele de lutu in focu*.

* TORRIDU, -a, adj., *torridus*; seccu, uscatu, friptu, arsu : *zon'a torrida a pa-mentului*; *campu torridu de secceta*, *fontana torrida*, *seccata*.

* TORSIONE, s. f., *torsio*; actione de *torcere* = *sucire*; figuratu, talliatura de matie, colica.

* TORSU, -a, adj. part. (d'in *torcere*), *torsus*, *tortus*; in specie, *netus* : *lâna torsa*, *cânepa torsa*, *linu torsu*, *bombacu torsu*; subst. m., *torsulu*, actulu de *tór-cere* : *torsulu lânei*; *nu mi place tor-sulu teu*.

TORSURA si *torsitura*, s. f., actione si effectu allu actionei de *tórcere*.

1 TORTA = *turta*, s. f., *torta*; buc-cata de farina fina facuta cu miere, *turta dulce*.

2 TORTA = *tórtá*, s. f., *ansa torta*; menusia retorta a unui vasu : *a appucá oll'a de tórtá*.

TORTIA, s. f., (fr. *torche*, it. *torcia*), *fax*; facla de fire torse unse cu resina.

* TORTILE, adj., *tortilis*; in forma *tórsa* : *auru toriile*, *aurum tortile*, for-matu in collariu.

* TORTIONARE, v., *tortionare*; a *torturá*.

* TORTIONE, s. f., *tortio*; 1. *torsio-ne*; 2. *tortura*.

TORTIRE = *turtire*, -escu, *compri-mere*, (fr. *aplatir*); v., a face *torta* = *turta*, a face planu, a comprime, a striví.

TORTITU, -a, adj. part., *compressus*, (fr. *aplati*), *compressu*, *strivitu*.

TORTITURA, s. f., *compressio*, (fr. *aplatissement*).

* TORTIVU, -a, adj., *tortivus*; d'in stórcere : *mustu tortivu*, *mustum tor-tivum*.

TORTOCARE si *tortoclare*, v., (fr. *tortiller*); a întorce mai de multe ori, a incurcá; vedi *intortoclare*.

TORTOCATU si *tortoclatu*, -a, adj.

part., (fr. *tortillé*); torsu si intorsu, incurcatu.

* TORTORIU, -*tória*, adj. s., *tortor*; care *torturédia*.

TORTU, -*a*, adj. part., *tortus*, (d'in torquere); de aci subst. m., *tortu*, cantitate de fire *tórse*, si f., *torta*, vedi mai susu 1 si 2.

TORTULA, s. f., *tortula*; deminutivu d'in 1 *torta*.

TORTUOSITATE, s. f., *tortuositas*; calitate si stare de *tortuosu*: *tortuositate callei, tortuositatea coventeloru lui*.

TORTUOSU, -*a*, adj., *tortuosus*; plenu de *torsiture*, sinuosu, incurcatu: *riu tortuosu, calle tortuosa, oratione tortuosa, disputatoriu tortuosu*.

TORTURA, s. f., *tortura*, (d'in tortus, de la torquere); curbatura; inse in specie, torsionea violenta a membreloru spre a produce dorere, care se aplicá de antici asupr'a accusatoru spre a stórce d'in gur'a loru veritatea; de aci, tormentu, plaga, sufferentia, dorere violenta: *a suppunc pre unu criminale la tortura; a storce confessionea crimelui prin tortura; nu mai potu sufferi torturele aceste-a; a avé torture de ventre*.

TORTURARE, v., (it. *torturare*, fr. *torturer*); a aplicá *tortur'a*: *a torturá pre latronii cari au torturatu pre callatorii prensi; nu se covine a torturá pre nemine, neci chiaru pre criminali; mi am torturatu mentea spre a intellege acellu testu incurcatu*.

*TORTURATU, -*a*, adj. part., (it. *torturato*, fr. *torturé*); suppusu la *tortura*, care a sufferitu *tortur'a*: *callatori torturati de latroni; barbati torturati de mulierile loru celle lussuose; mente torturata prin lectur'a autoriloru tenebri-cosi*.

* TORU, s. m., *torus*, (*τόπος*); in genere, veri-ce lucru rotundu, cercu rotundu, fune rotunda, musclu rotundu, coma de pèru infascioratu; saccu implutu cu lâna sau penne; de aci, lectu, lectica, patu, asternutu, si in specie, patu conjugale: *a sedé pre toru, a asterne torulu, a prepará torulu; consorteia torului, a si vende torulu, a doná torulu seu altui-a*.

* TORVIDU, -*a*, adj., *torvidus*; selbaticu la vedere, infioratoriu.

* TORVITATE, s. f., *torvitas*; calitate si stare de *torvu*: *torvitatea oculiloru, torvitatea vultului; torvitatea lui spaimenta pre omeni*.

* TORVU, -*a*, adj., *torvus*; selbaticu, aspru, infioratoriu, terribile: *vultu torvu, facia torva, oculi torvi, tauru torvu, apru torvu, leu torvu, voce torva, batalia torva*.

* TOSSICARE, v., (it. *tossicare*); a inveniná, a uccide prin veninu.

* TOSSICATIONE, s. f., (fr. *toxication*); actione de *tossicare*.

* TOSSICATU, -*a*, adj., *toxicatus*, (it. *tossicato*); inveninatu.

*TOSSICOGRAPHIA, *tossicologia*, etc., vedi *toxicographia, toxicologia*, etc.

* TOSSICU, s. m., *toxicum*, (*τοξικόν*); veninu; vedi si *toxicu*.

* TOSTU, -*a*, adj. part., *tostus*, (d'in torrere); secatu, uscatu, arsu decaldura: *terra tosta, pane tosta, carne tosta*.

* TOTALE, adj., (it. *totale*, fr. *total*); relativu la *totu*, de *totu*, intregu, completu: *summa totale, numeru totale, perdere totale, eclipse totale*, in oppositione cu *partiale*.

* TOTALITATE, s. f., (it. *totalità*, fr. *totalité*); calitate si stare de *totale*: *totalitatea succesiunii; totalitatea meritului, totalitatea culpei; totalitatea lucrurilor d'in acésta lume*.

TOTINDINE, (d'in *totu-inde-ne*), adv., ubique; in locutionea *pretotindinea*: *Dumnedieu e pretotindine; asiá se face; pre totindine*, vedi *tofu* la finitu.

TOTU, -*a*, adj., *totus omnis, integer*; acestu adiectivu nu suffere articlulu dupo sene, ci lu reiepta dupo substantivulu urmatoriu: *totu omulu, tota lumea, toti ómenii, tote mulierile; totu omulu scie distinge benele de reu; tota lumea se plange; toti ómenii su moritori; tote mulierile su vanitose*;—genit. si dat. in pl. face *totoru*, (si inco chiaru si reduplicatu, *totororu=taturoru*): *numerulu totoru cetatianiloru se sue la cinci milliuni; spuneti totoru fratiloru se ne astepte la finitulu annului; ellu plecá si se dusse in contr'a volientiei totoru sociloru sei; assemine facea si genit. si dat. sing. *totui*,*

totci, inse acumu a disparutu d'in usu, si ar fi de doritu ca se se reintroduca; —pusu ca subst. *totu*, in tempurile moderne se tractedia ca veri-ce altu substantiv, prin urmare se insociesce cu artículu : *totulu e perdutu, totulu e mai mare de câtu partea*; asemine admite artículu candu e insociatu cu prep. *cu* : *s'a stinsu cu totulu, se mergemu si se morimu cu totii*;—cu numerii *trei, patru, cinci*, etc., pentru formarea distributiveloru, se unesce cu *si* : *toti si trei, tote si trei, toti si patru, tote si patru*, (contrasse : *tustrei, tuspatru*), etc.;—*totu unulu*, insamna *acellu-asi, totu un'a=ace-a-asi*; *totu ellu=ellu ensusi, totu ea=ca ensasi, totu elli=elli ensisi, totu elle=elle ensesi*; in asemene sensu : *totu noi vomu sufferi pentru neboniele vostre; totu barbatulu trage rosinea pentru escesele sociei*;—*remâne lucrulu totu cumu am dissu eu*;—locutioni adverbiali : *totu intr'un'a, continuo; totu de a un'a, semper; pretotindine, ubique*.

TOTUSI, adv., tamen; tame : *de si nu asculti de consiliile melle, totusi nu te voiu lassá pâno ce nu te vei indreptá*.

* **TOXICARE**, *toxicatione; toxicatu, toxicu*; vedi *tossicare, tossicatione, tossicatu, tossicu*.

* **TOXICODENDRU**, s. m., (fr. *toxicodendron*, d'in *τοξικόν=veninu*, si *δένδρον=arbore*); specia de arbore veninosu care produce bubonie pre pelle cându omulu attinge foliele lui.

* **TOXICOGRAPHIA**, s. f., (fr. *toxicographie*), descriptione de venine; de aci : *toxicographicu, -a*, adj., (fr. *toxicographique*), relativu la *toxicographia*; *toxicographu*, s. m., (fr. *toxicographe*), auctoriu de *toxicographia*.

* **TOXICOLOGIA**, s. f., (fr. *toxicologie*); tractatu despre venine; de aci : *toxicologicu, -a*, adj., (fr. *toxicologique*), relativu la *toxicologia*; *toxicologu*, s. m., (fr. *toxicologue*), auctoriu de *toxicologia*, care se ocupa cu *toxicologí'a*.

* **TOXICOMETRU**, s. m., (fr. *toxicomètre*); instrumentu cu care se póte mesurá intensitatea venineloru.

* **TOXICOPHORU**, s. m., (fr. *toxicophore*); care porta sau coprende in seue veninu.

* **TOXICU**, s. m.; *toxicum, (τοξικόν)*; venenu; vedi *tossicu*.

* **TRABALE**, adj., *trabalis*, (d'in *trabe*); relativu la *trabe* : *cuniu trabale, cuniu cu care se infigu trabile, cuniu grossu*.

* **TRABANA**, s. f., *trabana*; luntre facuta d'in una *trabe*.

* **TRABARIU**, -a, adj. s., (*trabarius*), de *trabe*, subst. f., *trabaria = trabanu, trabaria*; m., *unu trabariu*, care se ocupa cu lucrarea trabiloru.

* **TRABE**, s. f., *trabs*, abl. *trabe*; lemnu taliatu de cërta lungime si grosime, si câtu se póte de dreptu, mai vertosu lemnu taliatu care se pune perpendicularu pre parietii casei si care sustine scandurile si coperimentulu; lemnu de constructione pentru ponti si navi, *grânde, grînda grinda*.

* **TRABIA**, s. f., *trabea*; vestimentu pomposu albu ornatu cu fascie de purpura, cu care se investiáu regii, consulii, augurii, si callarii la solennitati.

* **TRABIALE**, adj., *trabealis*; relativu la *trabia*.

* **TRABIATU**, -a, adj. part., *trabeatus*; investitu cu *trabi'a* : *colonu trabiatu*, terranu care a adjunsu consule; *casa trabiata*, onorata cu consulatulu; *cote trabiata*, de callarii; *comedia trabiata*, in care se representau persone d'in ordinea callariloru.

* **TRABICLA** si *trabecla*, s. f., *trabecula* si *trabienta*; demin. d'in *trabe*, mica *trabe, grandisiora*.

* **TRACHALA**, s. f., *trachala*, (*τραχάλας*); care are collulu grossu, nome de batu jocura datu lui Constantinu cellu mare.

* **TRACHALU**, si *trachelu*, s. m., *trachalus* si *tracheius*; (*τράχηλος*); 1. collu, si in specie, collulu catapultei; 2. genu de insecte hymenoptere.

* **TRACHEIA**, s. f., *trachia*, (*τραχίαια = aspera*); arteria care comunica cu gur'a si cu polmonii si serve la aspiratione si la espiratione.

* **TRACHELIA**, s. f., (fr. *trachélie*); 1. genu de plante campanulate; 2. genu de animalcule infusorie.

* **TRACHELICU**, -a, adj., (fr. *trachélique*); 1. relativu la *trachelu*; 2. care

are membrele posteriori sub collu; subst. pl., *trachelicii*, ordine de pesci gnathodonti.

* TRACHELIDE, adj., (fr. trachéide); care sémina cu insectulu *trachelu*.

† TRACHELO-, (gr. *τράχηλος* = collu), in diverse composite scientifice, precumu in : *trachelo-angusti-scapulariu,-a*, adj., (fr. trachélo-angusti-scapulaire), se dice despre unu musclu allu collului care se intende de la omoplata la vertebrele trachelice; *trachelo-atloido-occipitale*, adj., (fr. trachélo-atloido-occipital), se dice despre unu musclu allu collului care se intende de la atlante la lini'a occipitale superioare; *trachelo-basilariu,-a*, adj., (fr. trachélo-basilaire), se dice despre unu musclu allu collului care coprende musclii (mare si micu dreptu) anteriori ai capului; *trachelo-branchiu,-a*, adj., (fr. trachélo-branche), care are *branchie* la collu; subst. pl., *trachelobranchiele*, ordine d'in classea mollusceloru gastropodi; *trachelocele*, s. f., (fr. trachélocèle), tumóre pre *trachelu*; *trachelo-cerbicale*, adj., (fr. trachélo-cervical); relativu la collu si la cerbice; *trachelo-costale*, adj., (fr. trachélo-costal), se dice despre unu musclu allu collului care coprende scalenulu anteriore si posteriore; *trachelocystu,-a*, adj., (fr. trachélocyste), care are collulu vesiculosu; *trachelo-diaphragmaticu,-a*, adj., (fr. trachélo-diaphragmatique); care se intende de la collu la diaphragma; *trachelo-dorsale*, adj., (fr. trachélo-dorsal), care se intende de la collu la dosu = spinare; *trachelogastricu,-a*, adj., (fr. trachélogastrique), se dice despre infusoriele rotatorie fora organe de masticatione; *trachelo-mastoidiu,-a*, adj., (fr. trachélo-mastoïdien), se dice despre unu musclu allu collului, care se intende de la vertebrele cerbicali la apophysea mastoide; *trachelo-occipitale*, adj., (fr. trachélo-occipital), care se léga cu vertebrele cerbicali si cu ossulu occipitale; *trachelophyma*, s. f., (fr. trachélophyme), tumore a collului sau gusiei; *trachelo-scapulariu,-a*, adj., (fr. trachéloscapulaire), care se intende de la apophysile transverse alle collului la ânglulu su-

periore si posteriore allu omoplatei; *trachelosubcutaniu,-a*, adj., (fr. trachélosous-cutané), care se afla sub pellea collului; *trachelosuboccipitale*, adj., (fr. trachélo-sous-occipital), se dice despre unu musclu allu collului care coprende musclii (mare si micu dreptu) anteriori ai capului.

† TRACHEO-, (gr. *τραχέα* = aspera), in diverse composite, precumu in : *tracheocele*, s. f., (fr. trachéocèle), se dicea despre una tumore ce se presupunea coessiste pre arteri'a tracheia; *tracheo-laryngotomia*, s. f., *tracheo-laryngotomie*, incisione a partei inferioare a laryngei si a tertului superioare allu tracheiei; *trachéorrhagiá*, s. f., (fr. trachéorrhagie), curgere de sange prin arteri'a tracheia; *trachéorrhagicu,-a*, adj., (fr. trachéorrhagique), relativu la *trachéorrhagiá*; *tracheostenose*, s. f., (fr. trachéostenose), strinctorare a arteriei tracheia; *tracheotide*, s. f., (fr. trachéotide), epithetu datu unei parte a Ciliciei, accoperita de monti; *tracheotomia*, s. f., (fr. trachéotomie), operatione la partea cervicale a arteriei tracheia; *tracheotomicu,-a*, adj., (fr. trachéotomique), relativu la *tracheotomia*.

* TRACHIA, s. f., trachia: (*τραχέα* = aspera); vedi *tracheia*.

* TRACHIALE, adj., (fr. trachéal); relativu la *tracheia*: *musclu trachiale*, *vêna trachiale*.

* TRACHINA, s. f., (fr. trachine); genu de pesci cu una specia de spini veninosi.

* TRACHINIDE, adj. s., (fr. trachinide); care sémina cu *trachin'a*; subst. pl. *trachinidii*, familia de pesci acanthopterigii, care are de tipu genulu *trachina*.

* TRACHINOTU, s. m., (fr. trachinote); genu de pesci thoratici d'in famili'a scomberoidiloru.

* TRACHODE, s. m., (fr. trachode, *τραχώδης*, d'in *τραχύς* = aspru); genu de insecte coleoptere.

* TRACHOMA, pl.-mate, (*τράχωμα*); asperitate, ruditare.

* TRACHOMATICU,-a, adj., *trachomatens*, (*τράχωματικός*); 1. relativu la

trachoma; 2. care lucrédia in contra *trachomei*, care face se dispara rugositatea.

* TRACHOMATIU, s. m., (fr. *trachomation*); deminut. d'in *trachoma*, una specie de collyriu.

† TRACHY-, (gr. *τραχύς* = aspru), in composite scientifique, precumu in : *trachycarpu*, -a, adj., (fr. *trachycarpe*), care are fructele aspre la tactu; *trachycyclu*, s. m., (fr. *trachycycle*), genu de reptili saurice; *trachyde*, s. m., (fr. *trachyde*), genu de insecte coleoptere pentamere d'in famili'a sternoxeloru; *trachydermu*, s. m., (fr. *trachyderme*), genu de insecte coleoptere; *trachyderu*, s. m., (fr. *trachydère*), genu de insecte coleoptere d'in famili'a longicorneloru; *trachylia*, s. f., (fr. *trachylle*), genu de licheni; *trachyloma*, s. f., (fr. *trachylome*), genu de muscu; *trachymenu*, s. m., (fr. *trachymène*), genu de plante d'in Olland'anoa, care pertine la famili'a urabellifereloru; *trachymitriu*, s. m., (fr. *trachymitriou*), genu de muscu, care cresce pre lemnu putredu; *trachynotia*, s. f., (fr. *trachynotie*); genu de plante graminie; *trachynotu*, s. m., (fr. *trachynote*), genu de insecte coleoptere; *trachyphyllu*, -a, adj., (fr. *trachyphyllé*), care are foliele aspre; *trachypode*, s. m., (fr. *trachypode*), genu de muscu; *trachypteru*, -a, adj., (fr. *trachyptère*), care are aripele spinose; subst. m., *trachypterulu*, genu de pesci ossosi d'in famili'a petalosomiloru; *trachyrrhynchu*, -a, adj., (fr. *trachyrrhynche*), care are rostrulu spinosu; *trachyscelu*, s. m., (fr. *trachyscèle*), genu de insecte coleoptere d'in famili'a taxicorneloru; *trachyspermu*, -a, adj., (fr. *trachysperme*), care are fructele spinose; *trachystachyu*, -a, adj., (fr. *trachystachyé*), care are spicele aspre si spinose; *trachytella*, s. f., (fr. *trachytelle*), genu de plante d'in Chin'a, d'in famili'a dilleniacioloru; *trachyticu*, -a, adj., (fr. *trachytique*), care are caracterulu *trachytului* : *terrenu trachyticu*; *trachytophytu*, s. m., (fr. *trachytophyte*), planta cu foliele aspre la tactu; *trachytu*, s. m., (fr. *trachyte*), pétra aspra la tactu.

* TRACTA, s. f., l. *tracta*; una spe-

cia de pasta formata d'in mai multe folie sau strate superpuse; 2. (it. *trattamento*), ospetiu datu de unu amicu, care *tractedia* pre amicii sei cu tóte celle necesarie la mésa; 3. (it. *tratta*, fr. *traite*), littera de scâmbu in poterea carei-a se potu primí banni.

* TRACTABILE, adj., *tractabilis*; care se pote tractá, in t. s. verbului : *omu tractabile*, *persona tractabile*, *materia tractabile*.

* TRACTABILITATE, s. f., *tractabilitas*; calitate de *tractabile*.

* TRACTAMENTU, pl.-e, (it. *trattamento*, fr. *traitement*); actu de *tractare*, si modu de *tractare* : *tractamentu bonu*, *tractamentu reu*, *tractamentu severu*, *tractamentu barbaru*; *tractamentulu unui morbu*; *tractamentu se dice si salariulu unui functionariu*.

* TRACTARE, -ediu, v., *tractare*, (d'in *trahere*); a administrá, a practicá; a se ocupá cu ceva, a curá pre cineva; a se portá cotra cineva; a desvoltá ceva, a negociá cu cineva : a *tractá affaccibile publice*, a *tractá armole*, a *tractá causele amiciloru*, a *tractá filosof'a*; *acésta opera tractédia despre benele supremu*; *pućini au tractatu acésta materia cu rigorea necesaria*; *acestu medicu tractédia pre patienti cu multa assiduitate, inse nu se prende a tractá toti morbi*; *amiculu nostru ne-a tractatu magnifice*; *i place a tractá cu vinu pre amici*; *nu ne tractati cu pre nesce straini*; *cu nu potu tractá cu toti ómenii*; *ministrii nostri tractédia cu guvernele straine pentru assecurarea commerciulu*.

* TRACTATIONE, s. f., *tractatio*; actione de *tractare*, in t. s. verbului : *tractatione bona sau rea*; *tractationea armeloru*, *tractationea littereloru*; *tractationea cu statele vecine*.

* TRACTATIVU, -a, adj., *tractans*; care se ocupa cu una materia : *carte tractativa despre immultirea averei*; subst. f., *una tractativa*, (it. *trattativa*), negociatione.

* TRACTATORIU, -tória, adj. s., *tractator*; care *tractédia* : *tractatoriuulu unei affacere importante*; subst. reale, *tractatoriu*, pl.-e, *tractatorium*, locu

unde se *tractédia* affacerile, judeciu, tribunariu, etc.

* TRACTATRICE, s. f., *tractatrix*; femina cara *tractédia*.

1 TRACTATU, -a, adj. part., *tractatus*; in t. s. verbului: *materia tractata cu cea mai mare diligentia; amici bene tractati; copilli aspru tractati de parentii lor; adversari reu tractati.*

* 2 TRACTATU, pl. -e, *tractatus*; 1. actu de *tractare*, modu de *tractare*, opera in care se *tractédia* una materia: *unu tractatu doctu despre causele miseriei umane; tractatu scurtu si precisu*; 2. contractu, conventione, legamentu intre dóne sau mai multe state: *tractatu de pace, tractatu defensivu si offensivu; tractatu de commerciu; in poterea tractatelor ce avem cu vecinii nostri; tractatele intre popore sunt legi positive pentru densele; dreptulu internationale se rédima pe tractate.*

* TRACTICIU = *tractitiu*, -a, adj., *tracticius* si *tractitius*, (d'in *trahere*); de trassu, care se trage.

* TRACTIONE, s. f., *tractio*, (d'in *trahere*); actione de *tragere*.

* TRACTOGALATU, -a, adj., *tractogalatus*, (d'in *tractum*, si *γάλα* = lacte); facutu d'in alluatu suptire conditu cu lacte.

* TRACTOMELITU, -a, adj., *tractomelitus*, (d'in *tractum*, si *μέλι* = miere), facutu d'in alluatu suptire si conditu cu miere.

* TRACTORIU, -tória, adj. s., *tractorius*; care trage.

* 1 TRACTU, -a, adj. part., *tractus*, (d'in *trahere*); trassu.

* 2 TRACTU, pl. -e, *tractus*, -us, 1. actu de *tragere*; 2. coprensu, tinutu, territoriu, districtu.

* 3 TRACTU, s. m., *tractam*; acelu-asi cu *tracta* sub 1.

* TRACTUOSU, -a, adj., *tractuosus*; glutinosu.

* TRACTURA, s. f., *tractura*; actione si effectu allu actionei de *tragere*.

* TRADERE, *tradedi* si *tradedei*, *tradutu* si *traditu*, v., *tradere*; a dá in mâna, a presentá; a prode; a spune; a inveniá: *a trade armele altui-a; a trade*

pre cineva in custodia; a trade penatii parentesci, a trade patri'a; a trade memoriei; istori'a trade multe; ellu trade regulele retoricei; unii tradu despre miscarea corpuriloru ceresci, altii despre morii animaliloru, si altii despre institutele omeniloru.

* TRADITIONALE, adj., (fr. *traditionnel*); fundatu pre *traditione*: *legi traditionali, opinioni traditionali, credentie traditionali, autoritate traditionale.*

* TRADITIONARIU, s. m., (fr. *traditionnaire*); judanu care esplica scriptur'a dupo *traditione*.

* TRADITIONE, s. f., *traditio*; actione de *tradere*, in t. s. verbului: *traditionea cetatiloru, traditionea lui Jugurtha; traditionea unei invetiature; traditione divina; a crede in traditione ca si in scriptura; traditionea a dese ori esplica scriptur'a, inse ea ua pote si falsificá.*

* TRADITORIU, -tória, adj. s., *traditor*; care trade in t. s. verbului: *traditoriulu armelor; traditoriulu patriei* = proditoriu; *traditoriulu unsi scientie* = invetiatoriu.

* TRADITU, -a, adj. part., *traditus*; in t. s. verbului: *arme tradite, patria tradita, invetiatura tradita celloru iniatiati.*

TRADUCE, s. m., *tradux*; care duce de la unulu la altulu, intermediariu; una vitia de vinia care se intende, se straplanta si asiá se propaga mai departe, propagine.

TRADUCERE, *tradussi* si *tradussci*, *tradussu* si *traductu*, v., *traducere*; 1. proprie, a duce d'incollo; 2. a produce pre scena, a espune risului; 3. a chiamá in judecata: *a traduce pre cineva in justitia*; 4. a explicá, a verte in alta limba: *a traduce una carte latina in limb'a romána; ellu tradusse operile lui Sallustiu romanesce; ea traduce bene d'in romanesce in francesce; e difficile de a traduce operle classice antice in limbele moderne; ca se traduca cineva d'in una limba in alt'a cauta se scia bene amendoue limbele; a traduce d'in vorba in vorba e bene candu se pote.*

TRADUCTICIU = *traductitiu*, -a, adj.,

traducticius si traductitius; derivatu :
vorbe traducticie.

TRADUCTIONE, s. f., traductio; ac-
tione de *traducere*, in specie, versione
d'in una limba in alt'a : *traductione ro-
mânésca, traductione francésa; traduc-
tione fidelé, traductione libera, traduc-
tione d'in vorba in vorba; traductionile
bone merita lauda.*

TRADUCTIVU, -a, adj., traductivus;
1. la antiei, derivatu ea sí *traducticiu*;
2. la moderni, prin care se *traduce* :
modu traductivu, espressioni traductive.

TRADUCTORIU, -tória, adj. s., tra-
ductor; care *traduce* : *traductorii vechiu-
lui testamentu; unu bonu traductoriu
merita respectu; traductorii se numescu
si interpreti.*

TRADUCTU, -a, adj. part., traductus;
in t. s. verbului, déro mai allessu in
sensulu verbulni *vertere* : *opere littera-
rie traducte in alte limbi; vedi tradussu.*

TRADUCUTORIU, -tória, adj. s., tra-
ductor; care *traduce*; vedi *traductoriu.*

TRADUSSU, -a, adj., traductus; es-
plicatu in alta limba : *una carte bene
tradussa; compositioni straine tradusse
in limb'a nostra.*

* TRAFICANTE, adj. part. pres. s.,
(it. *trafficante*, fr. *trafiquant*); care *tra-
fica*, negotiatoriu, mercatoriu.

* TRAFICARE, v., (it. *trafficare*, fr.
trafiquer); a face negotiu : *a traficá cu
metasse; a traficá pre mare, pre uscatu;
nu e permisso a traficá cu tote lucrurile;
nu se covine unai mulieri se traffic cu
gratiele selle.*

* TRAFICATORIU, -tória, adj. s., (it.
traffcatore); care *trafica*, negotiatoriu,
mercatoriu.

* TRAFICATU, -a, adj. part., (it. *traf-
icato*).

* TRAFICU, s. m., (it. *traffico*, fr. *traf-
fic*); negotiu, commerciu, mercatura.

TRAFIGERE, *trafissi* si *trafissei*, *tra-
fissu* si *trafictu*, (*trafictu*), v., (it. *traf-
figgere*), transfigere; a strapunge, in
sensu propriu : *a trafige cu sagett'a sau
cu lanci'a; fig. a trafige ánim'a de do-
rere; vedi si transfigere.*

TRAFORARE, v., (ital. *traforare*),
transforare; a gauri peno d'incollo : a

*traforá unu lemnu, a traforá una pétra,
a traforá unu monte.*

TRAFORATU, -a, adj. part., (it. *tra-
forato*); gauritu peno d'incollo : *muru
traforatu, pétra traforata, monte tra-
foratu.*

TRAFORU, s. m., (it. *traforo*); lucru
traforatu; gaura care pertunde peno
d'incollo.

TRAFUGIRE, v., transfugere; a *fugí*
d'incollo, a fugi la inimicu; vedi *trans-
fugire.*

TRAFUGU, s. m., transfuga; care a
fugitu de la ai sei la altii, care a fugitu
la inimici; vedi *transfugu.*

TRAGA, s. f., traha; 1. *grapa*, care
se trage preste loculu aratu; 2. *sania*,
care se trage iérn'a pre néne.

* TRAGACANTHA, s. f., tragacantha,
(*τραγάκανθα*); nome datu mai mul-
toru arbusti d'in genulu astragalu, care
dau una gumma.

TRAGANARE, v., (d'in *tragere*, com-
para fr. *traîner*), dilferre; a trage in
lungu, a ammaná : *a traganá cu una
affacere; a traganá pre cineva d'in una
di in alt'a, d'in una septemána in alt'a;
terminati una data acésta affacere si nu
me mai traganati.*

TRAGANATORIU, -tória, adj. s., di-
lator; care *tragana.*

TRAGANATU, -a, adj. part. (d'in *tra-
ganare*), dilatus;

TRAGANATURA, s. f., dilatio; ac-
tione si effectu allu actionei de *traganare.*

* TRAGANTHE, s. f., traganthos;
una planta, specia de *artemisia.*

* TRAGANU, s. m., traganus, (d'in
τράγος); porcu micu care sémina a capru.

* TRAGEDIA, s. f., tragœdia, (*τρα-
γῳδία*); drama *tragica* : *tragedi'a e se-
riosa, tonulu ei inaltu; a scrie tragedie;
a representá una tragedia in theatru;
de la trei mari poeti greci ni au perve-
nitu tragedie addeveratu classice.*

* TRAGEDIOGRAPHU, s. m., tra-
gœdiographus, (*τραγῳδιογράφος*), scrip-
tor *tragœdiarum*; scriptoriu de tragedie,
auctoriu de *tragedie*, poetu *tragicu.*

* TRAGEDU, s. m., tragœdus, (*τρα-
γῳδός*); auctoriu *tragicu.*

* TRAGELAPHU, s. m., tragelaphus,

(τραγέλαφος); specia de cerbu care sé - mina cu caprulu.

* TRAGEMA, pl. *tragemate*, *tragemata*, -tum, (τράγημα); pome cari se manca la mésa dupo celle alte buccate.

* TRAGEMATIUM, pl. -e, *tragematium*, (τραγημάτιον); demin. d'in *tagema*.

TRAGERE, *trassi* si *trassei*, *trassu* si *tractu*, v., *trahere*; a miscá spre sene sau dupo sene, l. proprie: *a trage més'a mai incóce sau mai incollo*; *a ua trage spre drépt'a sau spre stang'a*; *a trage una sarcina cu mân'a sau cu machin'a in susu sau in diosu*; *trage-ti petiorele mai incollo*; *boii tragu aratrulu, callii tragu carrulu*; *boii tragu la aratru, callii tragu la carrutia*; *a trage navea cu funea*; 2. *a trage* prin aspirare: *a trage vinulu d'in bute cu tubulu sau cu cucurbet'a*; *a trage fumu d'in pipa, a trage tutunu, a trage in pectus*; *a trage tabacu pre nasu*: prov.: *a trage la masella* = *a bee*; 3. *a respirá greu*: *a si trage suffletulu*; *a trage de mórté*, a fi in agonia; 4. *mai multu sau mai pucinu figuratu*, inse totu cu nuanti'a sensului fundamentale: *a trage una linia pre tabla*; *ellu trasse cu buretele preste ce erá scrissu*; *a trage cuiva una palma*; *a i trage una injuratura*; *a trage pre cineva la judecata*; prov. *a trage totu foculu la oll'a sea*; *a trage tóta spudi'a pre turt'a sea*; *a trage de pre cineva dóue pelli*; *a si trage sém'a cu cineva*; *a trage sperantia*, *a trage amaru*; *a trage cu ocululu*; *a trage cu urechi'a*; *nu me trage ánim'a la nemica*; 5. *tragundu* a face se sune: *a trage campan'a*, *a trage campanell'a*, *trage la baserica*, *trage de liturgia*, *trage de morte*; 6. *a ponderá*: *cátu trage carnea acésta-a?* *pune-ua in cantariu se vedemu cátu trage*; 7. *a abbate carrulu*, *trassur'a sau callulu* si *a descende undeva*: *a trage la vclulu amicu*; *de câte ori treceti pre aici*, *trageti la noi*; *eu am trassu la alta ospetaria*; *ellu trasse cu luntrea la mallu*; 8. refl. *a se trage*; a) *a repe*: *a se trage pre ventre*, *pre pantece*, *pre folle*; b) *a curge cu inctulu*: *ap'a essundata se trage in albia*; c) *a si deduce originea*, *a descende*: *noi toti ne tragemu de la Adamu*; *ellu se*

trage d'in cotare familia; d) *a fi tenace*: *acestu vinu se trage*, *móri'a inco se trage*; e) *a se macrí*: *ellu s'a trassu la facia*; si multe alte frasi cu acestu verbu fecundu; vedi si compositetele lui; *attragere*, *contragere*, *retragere*.

* TRAGICE, adv., *tragice*; in modu *tragicu*.

* TRAGICOMEDIA, s. f., *tragicomædia*; drama mista, parte tragica si parte comica.

* TRAGICUM, -a, *tragicus*, (τραγικός); relativu la *tragedia*: *drama tragica*; *actoriu tragicu*; *spiritu tragicu*, *genu tragicu*; subst. m., *unu tragicu*, poetu, auctoriu *tragicu*.

* TRAGOPANE, s. m., *tragopan*; una passere d'in Indi'a, fasianu cornutu.

* TRAGOPOGONE, s. m., *tragopogon*, (τραγοπόγων); barb'a caprului, una planta.

* TRAGORIGANUM, s. m., *tragoriganus* si *tragoriganum*, (τραγορίγανον); origanu falsu, una planta.

* TRAGUM, s. m., *tragos*, (τράγος); 1. specia de papura marina; 2. specia de spongia dura.

* TRAGULA, s. f., *tragula*; 1. specia de jaculu la Galli si la Ispani; 2. specia de retella.

* TRAGULARIUM, s. m., *tragularius*; care se bate sau se lupta cu *tragul'a*.

TRAGUTORIUM, -tória, adj. s., *trahens*, care *trage*, in t. s. verbului.

TRAIECERE = *trecere*, *trecui*, *trecutu* si *trectu*, v., *trajicere*, *transire*; vedi *trecere*.

TRAIECTARE, v., *trajectare*; intensivu d'in *traiecere*.

TRAIECTICIUM, -a, adj., *trajecticius*; de trecutu preste mare: *contractu traiecticiu*, prin care se obliga unu debitoriu a tramette preste mare detori'a sea, inse cu risiculu si periclulu creditorului.

TRAIECTIONE, s. f., *traectio*; actione de *traiecere* = *trecere*.

TRAIECTORIUM, -tória, adj. s., *trajector*; care *traiece*; vedi *trecutori*.

TRAIECTUM, -a, adj., *traectus*; *trecutu*; s. m., *traiectulu*, actulu de *trecere*, loculu de *trecere*.

TRAIECTURA, s. f., *trajectura*; *tre-cutória*.

TRAIRE, (se conjuga pres. indicat. : *traiescu, traiesci, traiesce, traímu, trairi, traiescu*; conj. *se traiesca*; perf. *traii*, sup. *trairu*), v., *vivere*; a petrece tempulu vietiei : *a traí multu, a traí pucinu; a traí bene, a traí reu; a traí fericitu; noi trairu cumu potemu, nu cumu vremu; ellu traí nouedieci de anni; animalile si plantele se nascu, traiescu si moru; se dea Domnedieu se traiesci multi anni fericiti*.

TRAITORIU, -*tória*, adj. s., *vivens*; care *traiesce*, care *dura multu*.

TRAITU, -*a*, adj. part. (d'in *traire*), *actus*; petrecutu in viétia : *anni trairi in miseria*.

TRAIU, pl.-*uri*, *vita*, *victus*; viétia, modu de viétia : *traiu bonu, traiu reu*; prov. *si a trairu trairulu si si a mancutu mellaiulu*.

TRALUCIRE, -*escu*, v., *tralucere* si *translucere*; vedi *stralucire*.

TRAMA, s. f., *trama*; batutura la pândia : *trama de cânepa, trama de bumbacu, trama de metasse*; fig. *intriga, insellatione*.

TRAMANDARE, v., (it. *tramandare*), *differre, tergiversari*; a intardiá cu una lucrare, a ua ammaná : *ellu nu face nemica, ci totu tramanda*.

TRAMANDATORIU, -*tória*, adj. s., care *tramanda*.

TRAMANDATU, -*a*, adj. part. d'in *tramandare*.

TRAMARE, v., (it. *tramare*), a bate pandi'a, a tesse; fig. a intrigá, a tesse intrige, insellationi, insidie, curse.

TRAMISIONE, s. f., *transmissio*, *missio*; actione de *transmittere*.

TRAMISSU, -*a*, adj. part. (d'in *transmittere*), *tramissus* si *transmissus*, *missus* : *omu tramissu de Domnedieu, lucruri tramisse in donu, epistola tramissa pre posta*; subst. pers. *tramissulu principelui, tramissulu regelui; tramissulu vostru mi a spusu se ve asteptu aici; tramissii stateloru europeane se adunara in congressu*.

* TRAMITE, s. m., *trames*; *carraria*, *calle angusta*.

TRAMITTERE, *tramisi* si *tramisei, tramissu*, v., *transmittere* si *transmittere, mittere*; a ordiná cuiva se mérga intr'unu locu spre a duce una scire sau a face altu ceva, si a dispune ca unu lucrú se fia transportatu in unu locu : *a tramitte copillii sei la scóla ca se invetie carte; ellu tramisse pre secretariulu seu se me invite la mésa; ea mi tramise una scrissóre prin posta; acumu se tramittu mercile pre callea ferrata la loculu destinatu, se tramittu si pre navile de vapori; imperatoriulu tramise armat'a in Oriente, ellu tramise pre toti generarii la armata; dupo inclauarea pazei tramise pre militari a casa; amiculu ne tramitte donuri de dille mari; te rogu se tramitti scirc indata ce vei accepe litter'a meu; tramitte pre filiu teu la mone; mi a tramissu una summa de argentu ca se ua impartu pauperiloru*.

* TRAMOSERICU, -*a*, adj., *tramosericus*, (d'in *trama* si *sericus*), cu urditura de linu si cu trama=batutura de sericu=metasse.

* TRANARE, v., *tranare*, (d'in *transnare*); a trece cu innotulu, a trece innotandu, a *transnotá*.

* TRANATARE, v., *tranatare*; intensivu d'in *tranare*.

* TRANATIONE si *tranatatione*, s. f., actione de *tranare* si de *tranatare*.

* TRANATORIU si *tranatatoriu*, -*tória*, adj. s., care *tranata*.

* TRANATU si *tranatatu*, -*a*, adj. part., *tranatus* si *tranatatus*; care a trecutu cu innotulu.

* TRANCILLARE, v., *tranquillare*; a face *trancillu*, a allená, a stemperá : *a trancillá ánimete ómeniloru; Joue trancilla marea, ellu trancilla tempestatile; eu n'am pututu trancillá furi'a ómeniloru revoltati*.

* TRANCILLATU, -*a*, adj. part., *tranquillatus*; redussu in stare *trancilla*, *allenatu*, *stemperatu*.

* TRANCILLISARE, v., (fr. *tranquilliser*); vedi *trancillare*.

* TRANCILLISATU, -*a*, adj. part., (fr. *tranquillisé*); vedi *trancillatu*.

* TRANCILLITATE, s. f., *tranquillitas*; calitate si stare de *trancillu* : *tran-*

cillitateu marei; serenitatea cerului anunțiá mare trancillitate.

* TRANCILLU, -a, adj., tranquillus, (d'in trans, si quies); lenu, neturburatu, assediatu, stemperatu: *omu trancillu, fronte serena si trancilla; mare trancilla; nópte trancilla, ánima trancilla, viétia trancilla.*

TRANDAFIRU, (*trantaphyllu*), s. m., (gr. mod. *τραντάφυλλον* = cu trei-dieci de folie), rosa; una flóre, rosa.

†† TRANS, prep., trans; occorre in limb'a româna numai in compositione; inaintea vorbeloru cari incepu cu *j, l, m, n, r*, se scurtédia in *tra*, precumu s'a vedutu in esemplele de mai susu: *traicere, tramittere*; déro mai allessu se stramuta in *stra*, precumu in: *stramutare, straformare, straplantare, stracorare, strapungere*; in vorbele adoptate mai tardiu si tine intrega form'a latina *trans*, cumu se va vedé in esemplele ce urmédia.

* TRANSACTIONE, s. f., *transactio*, (d'in transigere); 1. terminatione, finitione; 2. involire, conventione, concordatu.

* TRANSACTORIU, -tória, adj. s., *transactor*; intermediariu, care prepara una *transactio*.

* TRANSACTU, -a, adj. part., *transactus*, (d'in transigere); terminatu, finitu, trecut.

* TRANSALPINU, -a, adj., *transalpinus*; care e sau se intempla d'incollo de Alpi = monti, in oppositione cu *cisalpinu*: *Daci'a cisalpina si Daci'a transalpina; nationile transalpine*; si subst. *transalpinii*.

* TRANSAUSTRINU, -a, adj., *transaustrinus*; care e sau se intempla d'in collo de *austru*.

* TRANSCENDENTALE, adj., (fr. *transcendental*); relativu la originea conoscentiei mai inainte de esperientia: *idealismu transcendentale, filosofia transcendentale*.

* TRANSCENDENTALISMU, s. m., (fr. *transcendentalisme*); doctrina despre possibilitatea, conditionile si fundamentale counoscentiei umane inainte de esperientia; idealismu transcendentale.

* TRANSCENDENTALISTU, s. m.,

(fr. *transcendentaliste*), care professa *transcendentalismulu*.

* TRANSCENDENTE, adj. part. pres., *transcendens*; care *transcende*, care trece, si in specie, care trece preste marginile esperientiei: *mentea nóstra devine transcendent candu se occupa cu idee cari nu se mai potu verificá prin esperientia; mathematicii nomescu una curba transcendent care nu se pote determiná prin una ecatione ordinaria.*

* TRANSCENDENTIA, s. f., *transcendentia*; stare si actione de *transcendente*: *transcendenti'a mentei nóstre; transcendenti'a ne póte delectá, déro nu ne póte luminá.*

* TRANSCENDERE, *transcensi* si *transcensei, transcensu*, v., *transcendere*, (d'in trans si scaudere); proprie, a ascende preste, a trece preste; apoi a trece d'incollo, si a transgrede: *a transcende montii, a transcende in Itali'a; a transcende de la asini la boi; a transcende Dunari'a; mentea pote transcende marginile esperientiei, déro acolo nu e conoscentia pentru dens'a, ci numai campu pentru nutritrea fantasiei; nu e permisu omului a transcende marginile dreptatei; cine transcende legea, committe unu delictu.*

* TRANSCENSIONE, s. f., *transcensio*; actione de *transcendere*; in gramatica figura nomita *hyperbatu*; *hyperbaton*.

* TRANSCENSU, -a, adj. part., *transcensus*, (d'in transcendere); trecut preste; si subst. m., *transcensulu, transcensus, -us*, actione si effectu allu actionei de *transcendere*.

* TRANSCIDERE, *transcisi* si *transcisei, transcisu*, v., *transcidere*, (d'in trans si caedere); a taliá cu securea peno de cea alta parte.

* TRANSCINDERE, *transcinsi* si *transcinsei, transcissu*, v., *trauscindere*, (d'in trans si scindere); a taliá cu forficele de la unu capetu peno la altulu.

* TRANSCOLARE, v., *transcolare*; a stracorá, vedi *stracorare*.

TRANSCRIBERE = *trascruiere* = *trascriere, trascrissi* si *trascrissei, trascrissu* si *trascriptu*, v., *transcribere*;

1. a serie de pre una carte pre alt'a, a copiá; 2. a serie una avere pre nomele altui-a : *a trascric unu documentu d'in vorba in vorba; a trascric operele unui auctoriu; ellu trascrisse poematele defunctului poetu si le publicà sub nomele seu; te rogu se trascrìi acestu conceptu; voliu trascric tote actele processului si le voliu publicá; tribunariulu fu invitatu a trascric casele si agrìi pre nomele comperatoriului; a ccre ca tóta averea debitoriului se se trascrìa pre nomele creditoriului.*

TRANSCRIPTICIU = *transcripticiu*, -a, adj., *transcripticius*; relativu la *transcriptione*: detoria *transcripticia*, care e de a se trascric pre nomele altui-a.

TRANSCRIPTIONE = *transcriptione*, s. f., *transcriptio*; actione de *trascriere* in t. s. verbului; fig. justificatione, sau actione de a arruncá culp'a pre altulu.

TRANSCRIPTORIU = *transcriptoriu*, -tória, adj. s., care *trascric*: *transcriptorii acteloru publice, transcriptorii unei cancellaria se nomescu copisti.*

TRANSCRIPTU = *transcriptu*, -a, adj. part., *transcriptus*; 1. *trascrisu*, copiatu; 2. *cessu*, alienatu, vendutu; subst. *transcriptu*, pl. -e, copia.

TRANSCRISU = *trascrisu*, -a, adj. part., *transcriptus*; vedi *transcriptu*.

TRANSCURRERE = *trascurrere*, *trascursi* si *trascursei*, *trascursu*, v., *trascurrere*; 1. intr. a *curre* d'in unu locu in altulu, a trece d'in una stare in alt'a : *a trascurre in alte castre; ellu trascurse de la virtute la vitiu; tempulu trascurre rapide, trece rapide*; 2. transit. a *percurrere*: *a trascurre cursulu seu; a trascurre unu manuscriptu.*

TRANSCURSIONE = *trascursione*, s. f., *trascursio*; actione de *trascurrere*.

TRANSCURSORIU = *trascursoriu*, -soria, adj. s., *trascursorius*; care *trascurre*, care trece rapide.

TRANSCURSU = *trascursu*, -a, adj. part., *trascursus*; trecutu; subst. m., *trascursu*, *trascursus*, -us, actulu de *trascurrere*, trecere; fig. espositione rapida.

* TRANSEGERE = *transigere*, *tran-*

sessi si *transessei*, *transessu* si *transactu*, v., *transigere*; 1. a strapunge, a pertunde cu una arma; 2. a pêtrece tempulu; 3. a terminá, a finí una affacere; 4. a terminá prin involire, prin bona intellegere

* TRANSENNA = *trassenna* = *trascenna*, s. f., *transenna* = *trassenna* = *trassenna*; 1. rete, retella de funicelle; 2. laci; 3. gardu sau gradelle sau cratelle la ferestra, fenestra ingardita.

* TRANSFERERE = *transferire*, v., *transferre*, (*traferre*); a duce d'in unu locu in altulu, a transportá; a stramutá; a traduce: *a transferi castrele in altu locu; a transferi unu officiaru d'in unu regimentu in altulu; ellu transferi culp'a asupr'a altui-a.*

* TRANSFERITU, -a, adj. part., *translatus*; transportatu, stramutatu, tradussu.

* TRANSFIGERE, (se conjuga ca v. *figere*), v., *transfigere*; vedi *trafigere*.

* TRANSFIGURABILE, adj., *transfigurabilis*; care se pôte *transfigurare*.

* TRANSFIGURARE, v., *transfigurare*; a scambá figur'a, a transformá, a metamorphosá: *a tranfigurá copilulu in muliere; multe insecte se transfigura; Christu se transfigurà in presenti'a apostoliloru.*

* TRANSFIGURATIONE, s. f., *transfiguratio*; scambare la figura, transformatione, metamorphose: *transfigurationea insecteloru; transfigurationea lui Christu se serbédia in sésse Augustu.*

* TRANSFIGURATORIU, -tória, adj. s., *transfigurator*; care *transfigura*, transformatoriu, metamorphosatoriu.

* TRASFIGURATU, -a, adj. part., *transfiguratus*; scambatu la figura, transformatu, metamorphosatu: *insecte transfigurate; facia transfigurata.*

* TRANSFODERE, (se conjuga ca v. *fodere*), v., *transfodere*; a strapunge.

* TRANSFORARE = *trasforare*, v., *transforare*; a gaurí peno de cea alta parte; vedi *traforare*.

* TRANSFORATIONE, s. f., *transforatio*; actione de *transforare*, si effectu allu acellei actione.

* TRANSFORATU, -a, adj. part.,

transforatus; gauritu peno de cea alta parte; vedi *traforatu*.

* **TRANSFORMARE** = *trasformare* = *straformare*, v., **transformare**; a scambá iu alta forma, a metamorphosá: *a transformá omenii in bestie*; *a transformá unu polygonu in unu triánglu sau in unu patratu*; *elli transformara republic'a in monarchia*.

* **TRANSFORMATIONE**, s. f., **transformatio**; actione de *transformare*, metamorphose: *transformationile lui Ovidiu se nomescu metamorphosi*; *transformationea figureloru geometricc*.

* **TRANSFORMATORIU**, -tória, adj. s., care *transforma*: *ellu nu fu numai mare reformatoriu*, *ci unu addeveratu transformatoriu allu statului*.

* **TRANSFORMATU**, -a, adj. part., **transformatus**; scambatu in alta forma, metamorphosatu: *noi aflaramu tote lucrurile transformate*.

* **TRANSFOSSU**, -a, adj. part., **transfossus**, (d'in *transfodere*); strapunsu.

* **TRANSFRETANU**, -a, adj., **transfretanus**; de d'incollo de *fretu* = mare, transmarinu.

* **TRANSFRETARE**, v., **transfretare**, (d'in *trans-fretum*); a trece *fretulu*, a trece marea, a trece preste mare; fig. a petrece viéti'a.

* **TRANSFRETATIONE**, s. f., **transfretatio**; actione de *transfretare*, trecere preste mare.

* **TRANSFUGIRE**, v., **transfugere**; a fugí d'incollo, a fugí la inimicu: *numai ómenii desperati transfugu*; *maletracatu de concetatianii sei transfugí la inimicu*.

* **TRANSFUGIU**, pl. -e, **transfugium**; trecere cu *fug'a* in alta parte, mai allessu trecere la inimicu.

* **TRANSFUGU**, s. m., **transfuga**; care trece cu *fug'a* in alta parte, mai allessu care trece la inimicu, fugariu: *se inclauà pace cu conditionea ca toti transfugii se se dea in mânele commandantiloru*; *nu se aflà nici-unu transfugu in viétia*.

* **TRANSFUMARE** = *strafumare*, v., **transfumare**; a strabate cu fumu, a face se pertunda fumulu unu lucru.

* **TRANSFUMATU** = *strafumatu*, -a, adj. part., **transfumatus**; strabatutu de fumu, pertunsu de fumu: *vestimente transfumate*.

* **TRANSFUNDERE**, (se conjuga ca v. *fundere*), v., **transfundere**; d'in unu vasu a versá in altu vasu: *a transfunde ap'a in alte vase*; *a transfunde sangele in vèna*; fig. *Persii transfusera dactinele loru in Macedoni*.

* **TRANSFUNSU**, -a, adj. part., **transfusus**; vedi *transfusu*.

* **TRANSFUSIONE**, s. f., **transfusio**; actione de *transfundere*: *transfusionea sangelui in arterie*.

* **TRANSFUSU**, -a, adj. part., **transfusus**, (d'in *transfundere*); d'in unu vasu versatu in altulu.

* **TRANSGREDERE**, *transgressi* si *transgressei*, **transgressu**, v., **transgredi**; a trece cu passulu preste ceva, a trece d'incollo: *a transgrede riulu*; *a transgrede marginile*; fig. *a transgrede una lege*.

* **TRANSGRESSIONE**, s. f., **transgressio**; actione de *transgredere*, de trecere; in retorica *transgressione*, transitione; in gramm. *transgressione*, hyperbatu; in morale, *transgressione*, calcare a legeri, violatione, infractione.

* **TRANSGRESSIVU**, -a, adj., **transgressivus**; in gramm. *verbe transgressive*, *transgressiva verba*, cari trecu in forma passiva, ca *audeo*, *ausus sum*; *gandeo*, *gavisus sum*.

* **TRANSGRESSORIU**, -sória, adj. s., **transgressor**; care *transgrede*, care calca legea.

* **TRANSGRESSU**, -a, adj. part., **transgressus**; 1. care a trecut; 2. subst. m., *transgressulu*, **transgressus**, -us, actulu de trecere.

* **TRANSIGERE**, v., **transigere**; vedi *transegere*.

* **TRANSILIRE**, v., **transilire**, (d'in *trans* si *salire*); a sarí d'incollo, a trece sarindu preste ceva: *in desertu se incercà a transilí murulu*.

TRANSILVANU = *trasilvanu*, -a, adj. s., **transsilvanus**; care e sau locuesce d'incollo de selba = padure; in specie, locutoriu allu Daciei centrale;—de aci

subst. f., *Transilvania* = *Trasilvania*, Daci'a centrale.

* **TRANSIRE**, (pentru forma compara *essire, perire*), v., *transire*; a trece d'incollo, a trece la, si in genere, a trece.

* **TRANSITARE**, v., *transitare*; intensiv d'in *transire*, a trece rapide.

* **TRANSITIONE**, s. f., *transitio*; actione de *transire*, trecere: *transitionea d'in acestu mundu in altulu mai bonu; transitione de la unu obiectu la altulu; a face una transitione rapida.*

* **TRANSITIVU**, -a, adj., *transitivus*, care pote trece; in gramm. *verbe transitive, verba transitiva*, verbe a caroru lucrare trece asupr'a obiectului, si cari ensesi potu trece in forma passiva.

* **TRANSITORIU**, -tória, adj. s., *transitor*, *transitorius*; care trece, trecutoriu.

* **TRANSITU**, -a, adj. part., *transitus*; trecut; — subst. m., *transitulu*, *transitus*, -us, trecere: *transitulu unui riu; transitulu prin una térra; transitulu in alta figura; transitulu omului la immortalitate.*

* **TRANSLATICIU** = *tralaticiu*, -a, adj., *translaticius* = *tralaticius*, (d'in *translatu* de la *transferre*); 1. in sensulu *translatu*, metaforicu; 2. *traditionale*, ordinariu.

* **TRANSLATIONE** = *tralatione*, s. f., *translatio* = *tralatio*; actione de *transferre*, in t. s. verbului; in gramm. *translatione*, metafora.

* **TRANSLATIVU** = *tralativu*, -a, adj., *translativus* = *tralativus*; relativu la *translatione*, in specie, declinatoriu: *causa translativa*, cestione de incompetencia.

* **TRANSLATORIU** = *tralatoriu*, -tória, adj. s., *translator*; care *transfere*, si in specie, care traduce, traductoriu.

* **TRANSLATU** = *tralatu*, -a, adj., *translatus* = *tralatus*, (d'in *transferre*); trecut in alta parte, trecut in altu sensu; tradussu in alta limba.

* **TRANSLUCERE** = *stralucire*, v., *translucere* = *tralucere*; *aluci* prin ceva, a fi transparente: *transluce imaginca in speculu; transluce lumin'a prin cristalle.*

* **TRANSLUCIDU** = *stralucidu*, -a, adj., *translucidus* = *tralucidus*; transparente: *cristallu tralucidu.*

* **TRANSMARINU**, -a, adj., *transmarinus*; care se afla d'incollo de mare: *lucruri transmarine, merci transmarine, callatoriá transmarina, legationi transmarine.*

* **TRANSMEABILE** = *trameabile*, adj., *transmeabilis*; care se póte trece: *spatiu transmeabile.*

* **TRANSMEARE** = *tramcare*, v., *transmeare* = *trameare*; a trece d'incollo, a trece preste, a trece prin.

* **TRANSMEATORIU** = *trameatoriu*, -tória, adj. s., *transmeatorius*; care trece.

* **TRANSMIGRARE**, v., *transmigrare*; a *migrá* in altu locu, in alta casa, sau in alta térra: *amu transmigratu de la satu in cetate; vomu remané aici si nu vomu transmigrá in alta térra.*

* **TRANSMIGRATIONE**, *transmigratione*; actione de *transmigrare*: *transmigrationea Judaniloru d'in Poloni'a in Daci'a.*

* **TRANSMIGRATORIU**, -tória, adj. s., *transmigrans*; care *transmigrá*.

* **TRASMIGRATU**, -a, adj. part., *transmigratus*; care a essitu d'in loculu seu si a trecut in alta térra.

* **TRANSMISSIBILE** = *tramissibile*, adj., (fr. *transmissible*); care se póte *transmitte*: *dreptu transmissibile, privilegie transmissibili.*

* **TRANSMISSIONE** = *tramissione*, s. f., *transmissio*; actione de *transmittere*; *transmissionea unui dreptu; dreptu de transmissione; transmissionea virtutiloru parentesci la filii; transmissionea vitieloru e mai ordinaria de cátu transmissionea virtutiloru; transmissionea caldurei si a electricitatei.*

* **TRANSMISSU** = *tramissu*, -a, adj. part., *transmissus* = *tramissus*; trecut d'incollo, trecut la altulu, comunicatu prin *transmissione*: vedi si *tramissu.*

* **TRANSMITTERE** = *tramittere*, *transmisi* si *tramisei*, *tramissu*, v., *transmittere*; a *mitte* = trece unu lucru d'in unu locu in altulu, de la una persona la alt'a, a trade, a comunicá altui-a: *Asi'a transmise viticle cu averile selle*

la Rom'a; morbiu ereditari se transmittu prin nascere; actionea luminei se transmite prin vitru; donatoriulu transmite donatoriului proprietatea lucrurilor donate; vedi si *tramittere*.

* TRANSMONTANU = *tramontanu*, -a, adj., transmontanus; care e sau locuesce d'incollo de monti, ultramontanu.

* TRANSMOTIUNE, s. f., transmotio, (d'in transmove); declinationea unei culpe si strapunerea ei asupr'a circumstantieloru.

* TRANSMOTORIU, -*toria*, adj. s., care *transmove* = *stramuta* = *strapune*.

* TRANSMOTU, -a, adj. part., *transmotus*, (d'in transmove); *stramutatu*, *strapusu*, *arruncatu* asupr'a altui-a.

* TRANSMOVERE = *tramovere*, v., *transmove*; a *stramuta*, a *strapune*.

TRANSMUTABILE = *stramutabile*, adj., (transmutabilis); care se pote *transmuta* = *stramuta*, care pote trece in altu locu, sub alta forma; care se pote scambá.

* TRANSMUTARE = *stramutare*, v., *transmutare*; a *muta* d'incollo, a *permuta*, a scambá loculu: a *stramuta* *terminii unei terre*; *ellu stramuta toti parii d'in gradina*; *ea se stramuta d'in acésta viétia terrestre*.

TRANSMUTATIONE = *stramutatione*, s. f., *transmutatio*; actione de *transmutare* = *stramutare*: *stramutationea littereloru*; *stramutationea averei*.

TRANSMUTATORIU = *stramutatoriu*, -a, adj. s., *transmutans*; care *stramuta* in t. s. verbului.

TRANSMUTATU = *stramutatu*, -a, adj. part., *transmutatus*; *mutatu* d'incollo, *mutatu* in altu locu, *permutatu*: *arbori stramutati*, *lucruri stramutate*.

* TRANSSNAVIGARE, v., *transnavigare*; a *naviga* d'incollo, a trece cu *navea* preste unu riu sau preste una mare: *amu transnavigatu in Greci'a*.

* TRANSSNAVIGATIONE, s. f., actione de *transnavigare*: *transnavigationea nostra nu fù turburata de fortuna*.

* TRANSSNAVIGATORIU, -*toria*, adj. s., *transnavigans*; care *transnaviga*, care trece cu *navea* preste una apa.

* TRANSSNAVIGATU, -a, adj. part., *transnavigatus*; *trecutu* cu *navea*.

* TRANSSNOMINARE, v., *transnominare*; a scambá *nomele*, a *nominu* cu altu *nome*: *Septembre fu transnominatu Germanicu, si Octobre Domitianu*.

* TRANSSNOMINATIONE, s. f., *transnominatio*; actione de *transnominare*; in gramm. metonymia.

* TRANSSNOMINATU, -a, adj. part., *transnominatus*; *nominatu* cu altu *nome*.

* TRANSSNUMERARE, v., *transnumerare*; a *numera* una *summa* de argentu si a uá dá altui-a.

* TRANSSNUMERATIONE, s. f., (*transnumeratio*); actione de *transnumerare*.

* TRANSSNUMERATU, -a, adj. part., *transnumeratus*; *numeratu* si datu in mânele altui-a.

* TRANSSPADANU, -a, adj., *transpadanus*; care e sau locuesce d'incollo de *Padu*: *Itali'a transpadana*; subst. m., *unu transpadanu*, pl. *transpadanii*.

* TRANSSPARENTE, adj. part. pres., (it. *trasparente*, fr. *transparent*); care *transparente*, prin care se potu vedé obiectele, *diaphanu*: *ap'a e transparente*; *unu velu finu si transparente*; subst. m., *unu transparente*, *papiru* pre care su trasse *linie negre*, si care se pune sub cart'a de scrissu pentru ca scriptoriulu se póta tiné *lini'a dréptá* in scriere.

* TRANSSPARENTIA, s. f., (it. *trasparenza*, fr. *transparence*); calitate si stare de *transparente*: *transparenti'a apei*, *transparenti'a vitrului* si *a cristallului*; *transparenti'a si neteditatea sunt calitatile naturali si essentiali alle adamantelui*.

TRANSSPARERE, *transparui*, *transparutu*, v., (it. *trasparere*, fr. *transparaître*); a *para* prin unu *velu*: *figur'a ei cea formósa transparente prin velulu cellu suptire*.

* TRANSSPECERE = *traspecere*, (se conjuga ca v. *specere*), v., *transpicere* si *traspicere*; a vedé prin: *prin organulu oculului mentea transpece obiectele esterne*.

* TRANSSPECTIONE = *traspectione*, s. f., actione de *transpecere*, vederea prin ceva.

* **TRANSPPECTU** = *traspectu*, -a, adj. part., **transpectus**; vedutu prin : subst. m., *transpectulu*, **transpectus**, -us; actulu de *transpecere*.

* **TRANSPIRABILE**, adj., (it. *traspirabile*, fr. *transpirable*); care pôte *transpirá*, pôte essí prin *transpiratione*.

* **TRANSPIRARE**, v., (it. *traspirare*, fr. *transpirer*); a essí d'in corpu prin pori in unu modu imperceptibile, a assudá : *umorile transpira prin pelle*; se dice si despre corpu : *acestu omu transpiratare*; *acellu animale transpira pucinu*; fig. *transpira unu secretu*; *a transpiratu in publicu co ministrii voru se si dea demissionea*.

* **TRANSPIRATIONE**, s. f., (it. *traspirazione*, fr. *transpiration*); actione de *transpirare*, in t. s. verbului : *transpirationeaa unui corpu*, *transpirationeaa sensibilu*, *transpirationeaa insensibilu*; e *periculosu de a oppri*, *de a suspende transpirationeaa*; *transpirationeaa unui secretu*.

* **TRANSPIRATORIU**, -tória, adj. s., care *transpira* : *corpu transpiratoriu*.

* **TRANSPIRATU**, -a, adj. part., (it. *traspirato*); essitu prin *transpirare* : *amore transpirata*; fig. *secretu transpiratu*.

* **TRANSPLANTARE** = *trasplantare* = *straplantare*, v., **transplantare**; a stramutá una planta in altu locu : *a transplantá arbori*, *flori*, *legumine*; fig. *a transplantá artile si scientile in una térra*; *a se transplantá ensusi in alta térra sau cetate*.

* **TRANSPLANTATIONE** = *trasplantatione* = *straplantatione*, s. f., (fr. *transplantation*); actione de *transplantare* : *transplantationeaa arboriloru*.

* **TRANSPLANTATU** = *trasplantatu* = *straplantatu*, adj. part., **transplantatus**; *plantatu in altu locu* : *arbori transplantati*; fig. *coloni romani transplantati in Dacia*.

TRANSPONERE = *trasponere* = *straponere* = *strapunere*, (se conjuga ca v. *ponere* = *punere*), v., **transponere**; a pune d'incollo, a pune in altu locu, a stramutá, a straportá, a straplantá : *a transpone sarcinele*; *ellu transpuse tote*

documentele la archivu; *in unele vorbe se transpunu litterele*.

* **TRANSPORTABILE**, adj., (franc. *transportable*); care se pôte *transportá* : *morbu transportabile*.

* **TRANSPORTARE** = *transportare*, v., **transportare**; a duce d'in unu locu in altu locu : *a transportá merci*, *sarcine*, *militari*; *dupo ce luà cetatea cu assaltu*, *transportá pre locuitori in alte terri*; *Constantinu transportá scamnu lu imperiului romanu la Constantinopoli*; fig. *a se transportá in regionile ceresci*; *a se transportá de bucuria*; *ellu se transportá de menia*.

* **TRANSPORTATIONE** = *transportatione*, s. f., **transportatio**; actione de *transportare* : *transportationeaa merciloru*; *transportationeaa unui poporu in alta térra*; *transportationeaa criminaliloru in insula*.

* **TRANSPORTATORIU** = *transportatoriu*, -tória, adj. s., **transportans**; care *transporta* : *transportatorii merciloru*.

* **TRANSPORTATU** = *transportatu*, -a, adj. part., **transportatus**; in t. s. verbului : *lucru transportatu*, *persona transportatu*; fig. *transportatu de placere*, *de bucuria*.

* **TRANSPORTU**, s. m., (it. *trasporto*, fr. *transport*); actulu de *transportare* : *transportulu merciloru*; *nave de transportu*; *facilitatea transportului*; fig. *transportulu passioniloru*.

* **TRANSPPOSITIONE**, s. f., (it. *trasposizione*, fr. *transposition*); actione si resultatu alu actionei de *transponere* : *transpositioneaa vorbeloru in constructione*; *transpositioneaa terminiloru unei ecazione algebrice*.

* **TRANSPPOSITIVU**, -a, adj., **transpositivus**; relativu la *transpositione*, care admite *transpositione* : *limbele transpositive admittu transpunerea vorbeloru in constructione*; subst. f., *transpositiva*, *transpositiva*, *metalepse*, fig. de retoricu.

* **TRANSPOSITORIU**, -tória, adj. s., (fr. *transpositeur*); care *transpune* : *instrumentu transpositoriu*, instrumentu de musica care face *transpositionile* de unu tonu in altulu.

* **TRANSPOSTU** = *transposu* = *transposu*, -a, adj. part., (d'in *transponere*), **transpositus**.

TRANSPUNGERE = *traspungere* = *strapungere*, (se conjuga ca v. *pungere*), *traspungere*; a *punge* pēno de cea alta parte : a *traspunge* cu *aculu*, cu *gladiulu*, cu *lancea*.

TRANSPUNSU = *traspunsu* = *strapunsu*, -a, adj. part., (*transpunctus*); *punsu* pēno de cea alta parte : *māne strapunse* cu *cunie de ferru*; *pectu strapunsu* cu *gladiulu*.

TRANSPUSU = *traspusu* = *strapusu*, -a, adj. part., **transpositus**.

* **TRANSTIBERINU**, -a, adj., *trans-tiberinus*, care e sau locuesce d'incollo de Tibere; subst. m., *unu transtiberinu*, *transtiberinii*.

* **TRANSTILLU**, pl.-e, *transtillum*, deminut. d'in *transtru*.

* **TRANSTRU**, pl.-e, *transtrum*; *trabe transversale* in una constructione; in specie, *trabe* pre care siedu *remigii* la *navigatione*.

* **TRANSUBSTANTIA**, s. f., *substantia* trecuta in *alta substantia*.

* **TRANSUBSTANTIARE**, v., (it. *transubstanziale*, fr. *transsubstantier*); a transformá una *substantia* in alt'a, in specie in *ecclesia* : a *transubstantiá pānea* si *vinulu* in *corpulu* si *sangele* lui *Jesu Christu*.

* **TRANSUBSTANTIATIONE**, s. f., (it. *transubstanziazione*, fr. *transsubstantiation*); *transformationea* unei *substantie* in *alta substantia*; in specie : *transubstantiationea pānei* si *a vinului* in *corpulu* si *sangele* lui *Jesu Christu*; *transubstantiationea a causatu mari dis-pute* intre *theologii crestini*.

* **TRANSUBSTANTIATORIU**, -tória, adj. s., (fr. *transsubstantiateur*); *nome* ce reformatii au datu *catholiciloru* cari *credu* in *transubstantiatione*.

* **TRANSUBSTANTIATU**, -a, adj. part., (it. *transubstanziato*, fr. *transsubstantié*); *transformatu* in *alta substantia* : *pane transubstantiata*, *vinu transubstantiatu*.

TRANSUDARE, v., (it. *trasudare*, fr. *transuder*); a *sudá* sau *assudá* tare :

ap'a transuda prin *uncle corpuri* prin *cari nu pote penetrá aerulu*.

TRANSUDATIONE, s. f., (fr. *transsudation*); *actione* de *transudare* : *transudationea apei* si *a vinului* prin *porii unoru vase*.

TRANSUDATU, -a, adj. part., (it. *trasudato*, fr. *transsudé*); *assudatu* tare.

* **TRANSULTARE**, v., *transultare*, (d'in *trans* si *saltare*); a *sarí* de *pre unu callu* *pre altulu*.

* **TRANSUMERE**, *transumpsi* si *transumpsei*, *transumptu*, v., *transumere* si *transumere*; a *luá* sau *impromutá* de la *altulu*.

* **TRANSUMPTIONE**, s. f., *transumptio*; *actione* de *transumere*; in specie, *metalepse*, *fig. de retorica*.

* **TRANSUMPTIVU**, -a, adj., *transumptivus*; prin care se *transume*, in specie, subst. f., *transumptiva*, *trasumptiva*, *metalepse*, *fig. de retorica*, *synonyma* cu *translativa* si *transpositiva* : (*μετάληψις*), *quam nos*, *varie translative*, *transumptivam*, *traaspositivam* *vocamus*. *Quint*.

* **TRANSUMPTORIU**, -tória, adj. s., care *transume*, care *liea* sau *impromuta* de la *altulu*.

* **TRANSUMPU**, -a, adj. part., *transumptus*; *luatu* sau *impromutatu* de la *altulu*, *transportatu* in *altulu* : *documente transumpte* in *alte documente*.

* **TRANSVADARE**, v., *transvadare*; a *trece vadulu* : a *transvadá unu riu*, *unu torrente*.

* **TRANSVADATU**, -a, adj. part., *transvadatus*; *trecutu* prin *vadu*.

* **TRANSVARICARE**, v., *transvaricare* : a *merge* cu *petiorele cracite*.

* **TRANSVASARE**, v., (fr. *transvaser*, it. *trasvasare* si *travasare*); a *versá* una *licóre* d'in unu *vasu* in *altulu* : a *transvasá vinulu*; *sangele* in *circulationea* *sea* in *corpulu animale*, *se transvasa* *continuu*.

* **TRANSVASATIONE**, s. f., *actione* de *transvasare* : *transvasationea vinului* *se face* *prima-vér'a*.

* **TRANSVASATORIU**, -tória, adj. s., (it. *travasatore*); care *transvasu* : *transvasatorii vinului*.

* **TRANSVASATU**, -a, adj. part., (it. *travasato*, fr. *transvasé*): d'in unu *vasu* versatu in altulu : *vinu transvasatu*.

* **TRANSVECTARE**, v., **transvectare**; intensivu d'in *transvegere*; a transportá cu carrulu sau cu navea, sau callare.

* **TRANSVECTIONE** = *travectione*, s. f., **transvectio** si **travectio**; actione de *transvegere*, trecere, transportu; — trecere de callari pre d'inaintea censoriului.

* **TRANSVECTORIU**, -tória, adj. s., care *transvege*, transporta.

* **TRANSVECTU** = *travectu*, -a, adj. part., **transvectus**; transportatu; trecut; trecut callare; — dussu in triunfu.

* **TRANSVEGERE** = *travegere*, (se conjuga ca v. *vegere*), v., **transvehere** si **travehere**; a transportá d'incollo, a trece in carru sau pre nave; a duce in triunfu : *Cesare transvesse armat'a in Britannia*; *dispuse a se transvege armele si spoliile in carra*; *in prim'a di se transvessera statuele si tabellele, in secund'a armele si thesaurele*.

* **TRANSVESSU** = *travessu*, -a, adj. part., **transvectus** si **travectus**; transportatu, trecut.

TRANSVENDERE = *travendere*, (se conjuga ca v., *vendere*), v., **transvendere**; a *vende* mai departe.

TRANSVENIRE = *travenire*, (se conjuga ca v. *venire*), v., a *veni* d'incóce, a *veni* d'in unu locu strainu la noi aici.

* **TRANSVERSALE**, adj., (fr. *transversal*), pusu crucisiu preste altele.

* **TRANSVERSARE**, v., **transversare**; a trage crucisiu preste ceva; a merge, a trece preste ceva sau prin ceva; vedi si *transversare*.

* **TRANSVERSARIU**, -a, adj., **transversarius**; pusu crucisiu preste altele : *lati transversari*; *trabi transversarie*; *linie transversarie*.

* **TRANSVERSU**, -a, adj., **transversus**, (d'in *transvertere*); abbatutu de la callea directa, in drépt'a sau in stang'a, oblicu, crucisiu : *una linia transversa trassa preste dóue linie parallel*; vedi si *transversu*.

* **TRANSVERTERE** = *travertere*, (se

conjuga ca v. *vertere*), **transvertere**; a întórce in alta parte; a transformá; a abbate de la callea directa.

* **TRANSVOLARE** = *trasvolare*, v., **transvolare**; a sborá d'incollo; a se duce in sboru; a trece rapide de la unu punctu la altulu.

* **TRANSVOLVERE** = *trasvolvere*, (se conjuga ca v. *volvere*), v., **transvolvere**; a desvolbe, a desvalluí, a roto-collí.

* **TRANSVORARE**, v., **transvorare**; a inglittí; a devorá, a mancá : *a transvorá averea mulierii*.

* **TRANSVORATIONE**, s. f., **transvoratio**; actione si effectu allu actionei de *transvorare*, inglittiu.

* **TRANSVORATU**, -a, adj. part., **transvoratus**; inglittitu; devoratu.

* **TRAPETU**, pl.-e, **trapetum**, **trapeus**, (τράπεζα); torclariu de olive.

* **TRAPEZA**, s. f., (τράπεζα, probabile scurtatu d'in τετράπεζα); mésa; in specie, mésa a monachiloru in monasterie.

* **TRAPEZARIA**, s. f., (d'in τράπεζα); refectoriu lu monachiloru in monasterie.

TRAPEZARIU, s. m., (d'in τράπεζα); proprie, mesariu; inse in specie, monachu care in monasterie provede de *trapeza*.

* **TRAPEZIFOLIU**, -a, adj., (fr. *trapezifolié*); alle carui folie au form'a unui *trapezu*.

* **TRAPEZIFORME** sau *trapeziformu*, -a, adj., (fr. *trapeziforme*); care are figur'a unui *trapezu*.

* **TRAPEZITU**, s. m., **trapezita**, (τραπεζίτης); proprie, mesariu, **mensarius**; inse in specie, bancariu, finantiariu, scambatoriu de banni.

* **TRAPEZIU**, pl.-e, **trapezium**, (τραπεζίον); figura cu patru ângluri si cu lateri inecali, d'intre cari doue su paralele.

* **TRAPEZOEDRU**, s. m., (fr. *trapezoèdre*, d'in τράπεζα, si ἔδρα = base); solidu alle carui facie sunt trapezoidali; solidu compusu d'in dóue-deci si patru facie patrulatere symmetrice.

* **TRAPEZOIDALE**, adj., (fr. *trapezoïdal*); care sémna cu unu *trapezoide*.

* **TRAPEZOIDE**, s. m., (fr. trapézoïde, d'in τράπεζα, si εἶδος = forma); patruleteru planu, alle carui lateri sunt tóte oblice între elle.

* **TRAPEZOIDIFORME**, adj., (fr. trapézoïdiforme); care are form'a unui trapezoide, sau care se apropia de form'a rhomboidale.

* **TRAPEZOPHORU**, s. m., trapezophorum, (τραπεζοφόρον); petioru de trapeza.

* **TRAPEZU**, s. m., trapezium, (τραπέζιον); figura cu patru lateri inecali, d'entre cari doue su paralele; vedi trapeziu.

1 **TRASARIRE**, (se conjuga ca v. sarire), v., transilire, (fr. tressaillir); a senti una miscare subita involuntaria: a trasari in somnu, in visu; ellu trasari de frica; multi ómeni candu se sparia, trasaru; unii trasaru si de buccuria.

2 **TRASARIRE**, s. verbale, (fr. tressaillement); miscare subita involuntaria.

TRASARITU, -a, adj. part., care a sentitu una trasarire, subst. m., trasaritul, (fr. tressaillement).

TRASSU, -a, adj. part. (d'in tragere), tractus; in s. verbului: trassu de mâna, trassu de petioru; trassu in susu, trassu in diosu; linia trassa pre tabla, pre carta; sulcu trassu pre agru; ellu fu trassu la judecata.

TRASSURA, s. f., tractus, -us; aczione si effectu allu actionei de tragere; metaf. 1. iinea, lineamentum, caracteriu; 2. vectura, vehiculum, carru, carrutia; in specie carrutia elegante: a se peramblá in trassura; a essi la visite cu trassar'a; trassura cu patru armessari; trassura domnesca; multime mare de trassure mergea spre metropolia.

* **TRAUMA**, pl. -mate, (τραῦμα); plaga, vulnu, lesione esteriore a corpului; — (fr. traumaté), specia de pétra, conno-scuta in mineralogia sub nomele de grauwacke, vedi mai diosu traumatu.

* **TRAUMATICU**, -a, adj., (τραυματικός); relativu la trauma = plaga, vulnu: morbi traumatici sau vulnerari; hemorhagia traumatica.

* **TRAUMATOLOGIA**, s. f., (fr. traumatologie, d'in τραῦμα = plaga, vulnu,

si λόγος = discursu); tractatu scientificu despre plage.

* **TRAUMATOLOGICU**, -a, adj., (fr. traumatologique), relativu la traumatologia.

* **TRAUMATOLOGU**, s. m., care se ocupa cu traumatologi'a, auctoriu de traumatologia.

* **TRAUMATOSU**, -a, adj., (fr. traumaté); care coprende in sene traumatu.

* **TRAUMATU**, s. m., (fr. traumaté); specia de pétra nomita grauwacke in mineralogia.

* **TRAVE**, s. f., trabs, (it. trave); lemnu de constructione; vedi trabe.

* **TRAVERSABILE**, adj., (fr. traversable); care se póte traversá.

* **TRAVERSARE**, v., (it. traversare, fr. traverser); a trece crucisiu, a percurrere: a traversá una térra; a traversá una selba; a traversá unu riu cu innotulu; lumin'a sórelui traversa atmosfer'a spre a adjunge la pamentu.

* **TRAVERSATU**, -a, adj. part., (it. traversato, fr. traversé); percursu.

* **TRAVERSU**, -a, adj., (it. traverso, fr. travers); pusu crucisiu; sub. f., traversa, (it. traversa, fr. traverse), bucata de lemnu pusa crucisiu in una constructione: traversele unei mese, traversele unei usie; traversele cálliloru ferrate sunt buccati de lemnu puse perpendicularariu pre directionea callei, si pre cari se assiédia scinele de ferru.

* **TRAVESTIRE**, v., (it. travestire, fr. travestir); a imbraccá in vestimente straine: a travesti unu barbatu in vestimente feminine; ellu se travesti in pecurariu; ea se travesti in servitoria; — fig. a travesti unu auctoriu sau una opera, a traduce liberu spre a i dá unu sensu ridiculu.

* **TRAVESTITU**, -a, adj., (it. travestito, fr. travesti); imbraccatu in vestimente straine: omu travestitu, femina travestita; auctoriu travestitu, opera seriosa travestita in comica.

* **TRAVIARE**, v., traviare, (it. traviare); proprie, a trece callea; in specie, a se abbate de la callea drépta, a errateci, a cadé in peccatu.

* TRAVIATU, -a, v., (it. *traviato*); abbatutu de la callea drépta, erratecitu, cadutu in peccatu, peccatosu; mai ver-tosu, f., *una traviata*, una peccatosa.

* TREBACE, adj., *trebax*, (*τριβαχός*); astutu, versutu, callidu, practicu in in-trige.

* TREBACITATE, s. f., calitate si stare de *trebace* : *trebacitatea betra-nului*.

* TRECENARIU, -a, adj., *trecenari-rius*; de trei cente : *vinia trecenaria*, care da trei cente de mesure pre unu jugu de pamentu; subst. *unu trecenariu*, militariu care are unu salariu de trei cente de sestertii.

* TRECENI, -e, adj. pl., *treceni*; cari sunt in numeru de trei cente.

* TRECENIENARIU, -a, adj., *trecenienarius*; care are trei cente.

* TRECENIENI, -e, adj. pl., *trecenieneni*; synonymu cu *treceni*, in forma des-voltata.

* TRECENIENI, -a, adj. num. ordi-nale, *treceniesimus*; care urmédia dupo 299.

* TRECENI, -e, adj. pl., *treceni*; trei cente.

TRECERE, *trecui*, *trecutu*, v., tra-jicere, transire; vedi *traiecere*.

TRECUTORIU, -tória, adj. s., traji-ciens, trajector, transiens, transitor; care *trece*; vedi *traiecutoriu*.

TRECUTU, -a, adj., trajectus, trans-itus, praeteritus; vedi *traiecutu*.

TREI, adj. num. pl., tres, tria; nu-merulu de $2 + 1 = 3$: *trei ómeni*, *trei mu-lieri*, *trei copilli*, *trei calli*, *trei lei*, *trei denari*; *treisprediece*, *trei-dieci*, *trei cente*, *trei milli*, *treisprediece milli*, *treidieci de milli*, *trei cente de milli*.

TREIERARE, v., triturare; a bate sau calcá speciele de grânu sau de alte cereali spre a desface granuntiele : *dupo seceratu se ossuca manunchii d' grânu apoi setreiera*; *unii treiera cu boii*, *altii cu callii*, *si altii cu machinele*; *treierâmu de dóue septemâne si inca n'amu ter-minatu cu treieratulu*; *treierati pre tempu oscatu*.

TREIERATIONE, s. f., trituratio; actione de *treierare* : *treierationea grâ-*

nului si a secarei; *amu inturdiatu forte cu treierationea*.

TREIERATORIU, -tória, adj. s., tri-turans; care *treiera* : *ómeni treieratori*, *boii treieratori*; *se nu legi gur'a boului treieratoriu*.

TREIERATU, -a, adj. part., triturat-us; batutu sau calcatu asiá in câtu s'au allessu granuntiele : *grânu treieratu*, *se-care treierata*; subst. m., *treieratulu ce-realiloru*.

TREIERATURA, s. f., triturata; ef-fectu allu actionei de *treierare*.

TREIME, s. f., trinitas, trias, (*τριάς*); numeru de trei, trinitate, triade : *sânt'a treime*.

TREIMU, -a, adj. num. ord., tertius; care urmédia dupo 2, allu treile : *trei-m'a parte*, si s. f., *una treimu*, *douc treime*.

* TREMA, pl.-mate, (fr. *tréma*, gr. *τρήμα* = gaura); se applica la sem-nulu de dóue puncte ce se pune pre una vo-cale, ca se arrete co ea nu face unu dif-tongu cu vocalea precedente, precumu la latini *poëta*, *poëma*, *poësis*, la fran-cesi *naïf*, *Saül*; in limb'a româna nu occorre necessitatea aplicarei acestui semnu.

* TREMADOTU, s. m., (fr. *trémadote*); genu de vermi intestinali intre cari se numera cei ce au sugutórie.

* TREMATOBRANCIU, -a, adj., (fr. *trématobranche*); alle caroru bran-chie comunica in afora prin gaure.

* TREMATODE, adj., (*τρηματοδεις*, si *τρηματοδης*, fr. *trématode*); care e per-tunsu cu gaure; subst. pl., *trematodii*, ordine sau familia de vermi intestinali.

* TREMATODONTE, s. f., (fr. *trématodon*); genu de muscu.

* TREMATOIDE, adj., (fr. *tréma-toïde*); synonymu cu *trematode*.

* TREMATOPHORU, -a, adj., (fr. *trématophore*); care pórtá gaure; subst. pl., *trematophorii*, ordine de insecte d'in classea cephalopodiloru.

* TREMEBUNDU, -a, adj., *tremebun-dus*; care tremura : *mâna tremebunda*, *membre tremebunde*.

* TREMEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., tremefacere; a face se *tre-*

mure, a spariá, a infricá : prin fictione tremefece tota adunarea.

* TREMEFACTU, -a, adj. part., tremefactus; facutu se *tremure, spariatu, infricatu.*

* TREMENDU, -a, adj., tremendus; de care *tremura* omulu, terribile, infricosiatu : *tremend'a potestate a lui Domnedieu; tremendii tyranni.*

* TREMERE, tremui, tremutu, v., tremere; a *tremurá*; vedi *tremurare.*

* TREMISSIS, s. f., tremissis, (d'in tres si as, assis, dupo analogi'a compositului *semis* = *semisse*); terti'a parte a solidului de auru, valoare approssimativa de cinci franci.

* TREMORE, s. f., tremor; tremuratura, cotremuru : *m'a copresu tremorea; ellu nu póte vorbi de tremore.*

TREMULARE, v., (it. tremolare, fr. trembler); vedi *tremurare*, cu tóte derivatele selle.

1 TREMURARE, v., (it. tremolare, fr. trembler); a fi agítatu, miscatu, scuturatu prin dese succussioni : *foliele arboriloru tremura de cellu mai micu ventu; frigurile lu facu se tremure; capulu, mânele, petiorele i tremura, totu corpulu i tremura; ellu tremura de frigu, ea tremura de spaima, tremura de frica; tremura de la petióre pëno la capu; i tremura limb'a, i tremura budiele, i tremura dentii d'in gura; cându audí aceste vorbe, ellu incepù a tremurá; se tremure ty rannii inaintea judeciului lui Domnedieu; la esplosionea tonului tremurá tóta cas'a; tremura pamentulu sub petiorele nostre.*

2 TREMURARE, s. v., tremor; in s. verbului : *tremurarea frundioloru la suflarea ventului; tremurarea omului de fric'a leului.*

TREMURATIONE, s. f., tremor; actione de *tremurare.*

TREMURATORIU, -tória, adj. s., tremens; tremulus; care *tremura* : voce *tremuratória*; mâne *tremuratórie*; tremuratorií *mostrati de conscientia.*

TREMURATU, -a, adj., (fr. tremblé); produssu prin actionea de *tremurare*; subst. *tremuratulu*, actulu de *tremurare* : *tremuratulu mânei la scriere; tremura-*

tulu petioreloru impedece pre omu de a merge.

TREMURATURA, s. f., tremor; effectulu actionei de *tremurare* : *tremuratura causata prin prenderca friguriloru.*

TREMURU, s. m., (fr. tremblement); actione si effectu allu actionei de *tremurare* : *l'appucà unu tremuru in totu corpulu*; vedi compositulu *cotremuru.*

* TREPANARE, v., (it. trepanare, fr. trépaner); a operá cu *trepanulu*, a terebrá unu ossu viu.

* TREPANATIONE, s. f., (fr. trépanation); operatione chirurgica facuta cu *trepanulu*, terebratione a unui ossu viu.

* TREPANATU, -a, adj., (it. trepanato, fr. trépané); operatu cu *trepanulu*, terebratu.

* TREPANU, s. m., (fr. trépan, τρέπανον); instrumentu de chirurgia, in forma de terebra, cu care se gaurescu ossele viue, in specie alle craniului, spre a scote corpurile straine cari aru póte se vétteme creerii, sau spre a dá essire libera sângelui sau puroniului d'in intrulu craniului.

TREPIDARE, v., trepidare; 1. a se miscá in desordine, a se turburá, a al-
 lergá in tóte partile fora regula; a tremurá de frica : *tóta cetatea trepidà la audiulu co vine inimiculu; trepida ómenii candu su ammenintiati de unu periclu neprevedutu; incetati de a trepidá si ascultati vorbele melle*; 2. a amblá dupo ceva, a se adoperá spre a ad-
 junge la ceva.

TREPIDATIONE, s. f., trepidatio; actione si effectu allu actionei de *trepidare*, agitatione, desordine, turburare; tremuratione morbosa.

TREPIDATU, s. m., trepidatio; actulu de *trepidare* : *trepidatulu cetatanioloru spariati de apropiarea inimicului.*

* TREPIDU, -a, adj., trepidus; care se agita, se turbura, se misca de cura sau de frica : *viétia trepida; vene trepide; circumstantie trepide, critice, periculóse.*

TRÉPTA, s. f., (de la *trecere*, d'in *trectu*, contrassu d'in *traiectu*), gradus;

locu pucinu redicatu pre care puni pe-tiorulu ca se te inalti : *treptele casei, scar'a se compune d'in mai multe trepte; trepte de pétra, trepte de lemmu, trepte late, trepte anguste, trepte inalte, trepte basse; a se sui pre trepte, a descende pre trepte; eu am numai trei trepte d'inainte usiei melle; e greu a te sui pre treptele altui-a; d'in trépta in trépta; vedi gradu.*

TREPTATU, adv., *gradatim*; d'in trépta in trépta, gradatu : *a merge treptatu, a procede treptatu; a se inaltia treptatu.*

* **TRESSE**, s. f., *tressis*, (d'in tres si as, assis); proprie trei assi, de aci, valóre appropo nulla, nemica.

* **TRIADÉ**, s. f., *trias*, (τριάς); numeru de trei; trinitate : *triadea divina.*

* **TRIADICU**, -a, adj., (fr. *triadique*); relativu la triade : *hymnulu triadicu in baserica.*

* **TRIANDRIA**, s. f., (fr. *triandrie*, τρεῖς = trei, si ἀνήρ gen. ἀνδρός = barbatu); classe de plante in system'a lui Linneu, care coprende plantele alle caroru flori au trei stamine.

* **TRIANDRICU**, -a, adj., (fr. *triandrique*); relativu la triandria.

* **TRIANDRU**, -a, adj., (fr. *triandre*); planta a carei flore are trei stamine.

* **TRIANGLU** = triângliu, -uri, *triangulum*, figura cu trei ângluri, si prin urmare si cu trei lateri : *triânglu rectangularu; triânglu planu, triânglu sfericu; a desemná unu triânglu, a deslegá unu triânglu; summ'a ânglurilor unui triânglu planu e ecale cu dóue ângluri drepte.*

* **TRIANGULARE**, v., a mesurá cu triânglulu, a face operationile trigonometrice necesarie pentru luarea planului unui terrenu : *a triangulá una terra cu tóta essactitatea geometrica, ne amu propusu se triangulamú tóta Daci'a.*

* **TRIANGULARIU**, -a, adj., *triangularis*; care are trei ângluri : *figura triangularia; musclu triangulariu.*

* **TRIANGULATIONE**, s. f., (fr. *triangulation*); actione de *triangulare*, de facere tote operationile trigonometrice necesarie pentru luarea planu-

lui unui terrenu; resultatulu acestei actione; combinationea acestoru triângluri.

* **TRIANGULATU**, -a, adj. part., mesuratu cu triânglulu : *terra triangulata, terrenu triangulatu.*

* **TRIANGULU**, -a, adj., *triangulus; triangulariu*; si s. m., *unu triangulu* = triânglu = triângliu.

* **TRIARIU**, pl. *triarii, triarius*, pl. *triarii*, (d'in tres = trei); corpu de veterani cari formau a trei'a linia de batalia in armat'a romana.

* **TRIBACCA**, s. f., *tribacca margarita*; cercellu de urechia formatu d'in trei margelle.

* **TRIBONE**, s. m., *tribon*, (τριβων); palliu vechiu, palliu rasu, cumu portau filosofii.

* **TRIBRACHU**, s. m., *tribarchus* si *tribrachys*, (τριβραχος), *tribrevis*; petioru metricu compusu d'in trei syllabe scurte.

* **TRIBU**, pl. -uri, *tribus, -ns*; un'a dintre celle trei divisiuni primitive alle poporului romanu; mai in urma un'a d'intre celle 35 divisiuni in cari fu impartitu poporulu romanu dupo Serviu Tulliu; in fine, veri-ce divisiune de poporu organisata : *poporulu romanu fu impartitu de Romulu in trei triburi, Serviu Tulliu impartí poporulu in patru triburi urbane si in treidieci si unu de triburi rustice; poporulu ebreu erá impartitu in douespredece triburi; Arabii si astadi traiescu impartiti si organizati in triburi; nomele de tribu se applicá in urma si la subdivisiunea familielor de animali.*

* **TRIBUARIU**, -a, adj., *tribunarius*; relativu la tribu : *lucru tribunariu, affacere tribuaria; crime tribuaria*, accusatione de a fi volitu a comperá suffragiele triburiloru.

* **TRIBUERE**, *tribui, tributú*, v., *tribuere*; a dá, a accordá, a impartí. Radecin'a compositeloru : *attribuere, contribuere, distribuere, retribuere*, si a derivatelorú lorú.

* **TRIBULARE**, v., *tribulare*; proprie, a treierá, a calcá cu sullulu treieratoriu; fig. a tormentá, a afflige, a persecutá.

* **TRIBULATIONE**, s. f., *tribulatio*;

actione de *tribulare*; in specie, tormentu, afflictione, mortificatione.

* TRIBULATORIU, *-tória*, adj. s., *tribulans*; care *tribula*, in specie, care afflige, tormenta, mortifica.

* TRIBULATU, *-a*, adj. part., *tribulatus*; proprie treieratu, calcatu cu sululu treieratoriu; fig. tormentatu, mortificatu.

* TRIBULE, adj. s., *tribulis*; care e d'in acellu-asi *tribu*, sociu de *tribu*; fig. pauperu, miseru.

* TRIBULOSU, *-a*, adj., *tribulosus*; spinosu; fig. difficile.

* TRIBULU, s. m., 1. *tribulum*; una specia de sullu munitu cu cunie de ferru, care se tragea de vite preste spicele de grânu, spre a le treierá, sullu treieratoriu; 2. *tribulus*, (*τριβολος*), una specia de cunie cu trei coltiuri spinose cari se arrunceau in callea calliloru inimiciloru spre a calcá pre elle si a se impedecá in cursulu loru; 3. una planta spinosa, palamida, *tribulus terrestris*, Linn.: *spini si tribuli voru cresce pre pamentulu teu*.

* TRIBUNA, s. f., (it. *tribuna*, fr. *tribune*), *tribunal*; 1. locu redicatu de pre care vorbescu oratorii in adunári: *a se sú la tribuna sau pre tribuna*, *a vorbí de la tribuna sau de pre tribuna*; 2. locu redicatu in adunári destinatu personeloru distincte: *tribun'a autoritatiloru publice*; *tribun'a corpului diplomaticu*; *tribun'a domneloru*, *tribun'a diaristiloru*.

* TRIBUNALE, s. m., *tribunal*; 1. locu inaltu in foru, in câmpu, sau in una salla, unde la inceputu stau tribunii, dupo acea-a si alti magistrati; 2. in specie, locu unde siéde judecatoriulu; de aci: 3. judeciu, judecatoria.

* TRIBUNARIU, pl.-e, (forma vulgarisata d'in *tribunale*), *tribunal*; judeciu, judecatoria: *tribunariu civile*, *tribunariu correctionale*, *tribunariu commerciale*; *ellu fu citatu inaintea tribunariului*, *se judecà la tribunariu*, *fu condemnatu de tribunariu*; *am appellatu de la tribunariu la curtea de appellu*.

* TRIBUNATU, pl.-e, *tribunatus*; 1. demnitate de *tribunu*; 2. districtu

preste care se intende jurisdictionea unui *tribunu*.

* TRIBUNICIU = *tribunitiu*, *-a*, adj., *tribunicus*, *-tius*; relativu la *tribunu*, de *tribunu*: *potestatea tribunicia*, dreptulu si officiulu *tribunului*; *collegiulu tribuniciu*, *collegiulu tribuniloru*; *comitiele tribunicie*, comitiele in cari se allegeau *tribunii*; *legile tribunicie*, legile cari proveniau de la *tribuni*; *candidatu tribuniciu*, *candidatu la officiulu de tribunu*; — subst., *unu tribuniciu*, *unu fostu tribunu*.

* TRIBUNU, s. m., *tribunus*; capulu unui *tribu*, in specie, 1. *tribunii plebei*, apertorii drepturiloru poporului; 2. *tribunii militari*, commandantii militariloru: *in unu tempu tribunii militariloru fura investiti cu potestatea consularia la Rom'a*; 3. *tribunii erarii*, functionari subordinati cestoriului, cari distribueau stipendiulu militariloru in tempulu espeditionei: *tribunii erarii adjunsera mai tardiu judecatori*.

* TRIBUTARIU, *-a*, adj., *tributarius*; care solve unu *tributu*; care concerne unu *tributu*: *necessitate tributaria*; *pamentu tributariu*, *cetate tributaria*, *térra tributaria*; subst. *unu tributariu*, *tributarii*.

* TRIBUTIONE, s. f., *tributio*, (d'in *tribuere*); 1. divizione, impartitione, repartitione, distributione; 2. contributione, *tributu*.

* TRIBUTORIU, *-tória*, adj. s., *tributor*, (d'in *tribuere*); impartitoriu, distributoriu.

* TRIBUTU, *-a*; adj. part., *tributus*, (d'in *tribuere*); 1. datu, acordatu, impartitu, distributu; 2. compusu d'in triburi: *comitiele tribute*, in cari poporulu votá dupo *triburi*; 3. subst. *tributu*, pl.-e, *tributum*, dare impusa, impositu, contributione: *a impune tributu*; *a stringe tributulu*; *a solve tributulu*, fig. *a solve tributulu naturei*, *a mori*.

* TRICA, pl., *trice*, *tricae*, *-arum*; incurcatura, intriga. De aci verbele: *estricare* = *stricare*, si *intricare* = *intrigare*, cu derivatele loru.

* TRICAMERATU, *-a*, adj., *tricameratus*; cu *trei camere* sau bolte: *base-*

rica tricamerata; subst. *unu tricameratu*, pl.-e, *tricameratum*, unu locu cu *trei camere*.

* TRICARE, v., *tricare* si *tricari*; a le incurcă, a caută subterfugie, a se pronunția intunecatu, a amblă cu inselationi.

* TRICATU, -a, adj. part., (*tricatus*); *incurcatu*.

* TRICE, pl. f., *tricæ*; vedi *trica*.

* TRICENARIU, -a, adj., *tricenarius*, (d'in *triceni*); de treidieci : *ceremonie tricenarie*, cari dura treidieci de dille; *copillu, filiu tricenariu*, de treidieci de anni; *ductoriu tricenariu*, care comanda treidieci de militari.

* TRICENI, -e, adj. num. distr., *triceni*; in numeru de treidieci, câte treidieci : *militari triceni*.

* TRICENNALE, adj., *tricennalis*; de treidieci de anni, care dura treidieci de anni; *tricennalie-le*, *tricennalia*; serbatori cari se celebrădia totu la treidieci de anni.

* TRICENNIU, pl.-e, *tricennium*, (d'in *tricies* si *annus*); spatiu de treidieci de anni : *in ultimulu tricenniu s'au intemplatu lucruri mari in térr'a nóstra*; *celli mai multi istorici cari numera dupo generationi se servescu cu tricenniulu ca terminu mediu*.

* TRICENTI si *tricenteni*, -e, *tricenti*, *tricenteni*; vedi *trecenti* si *trecenteni*.

* TRICERBERU, s. m., *tricerberus*; *Cerberulu* cu *trei capete*.

* TRICESIMA, s. f., *tricesima*; proprie, a *treidieci'a*; in specie, tassa, portoriu care se solve pentru mercea straina la intrarea in unele terri, si care consiste in *tricesim'a* parte a pretiului mercei.

* TRICESIMANU, s. m., *tricesimanus*; militariu d'in legionea *tricesima* : *tricesimanii mersera in fronte*.

* TRICESIMARE, v., (*tricesimare*); a percepe, *tricesim'a* parte a pretiului unei merce la intrarea ei in térra : a *tricesimá mercile*.

* TRICESIMATORIU, s. m., (*tricesimator*); publicanu care percepe *tricesim'a* la transitulu merciloru.

* TRICESIMATU, -a, adj. part., (*tri-*

cesimatus); care a sufferitu perceptiunea *tricesime* : *merce tricesimata*.

* TRICESIMU, -a, adj. ord., *tricesimus*; allu treidieci; subst. f., *tricesim'a* subint. parte : *tricesim'a lucrurilor de vendiare se solve statului*.

* TRICESSE, s. f., *tricesis*, moneta in valóre de treidieci de assi.

* TRICHIA, s. f., (fr. *trichie*); 1. genu de insecte coleoptere pentamere d'in famili'a lamellicorneloru; 2. genu de fungi cari crescu pre arborii morti.

* TRICHIACIU, -a, adj., (fr. *trichiace*), care sémina cu una *trichia*, sub 2.

* TRICHIASE, s. f., *trichiasis*, (*τριχίαισις*); morbu la genele oculului.

* TRICHIDIU, s. m., (*τριχίδιον*, fr. *trichidion*); complexu de peri sau de filamente, cari retinu corpuscelele reproductórie alle fungiloru angiocarpiei.

* TRICHILA, s. f., *trichila*; umbra-riu de arundine sau de ramuri cu frundia, frundiariu, folisioru, papilione.

* TRICHINU, -a, adj., *trichinus*, (*τριχίνος*); *suptire*, *maeru*, *miseru*, *pauperu* : *castigu trichinu*; — subst. f., *trichina*; genu de vermi intestinali, de currendu observati in musclii omului.

* TRICHISMU, s. m., (*τριχισμός*, fr. *trichisme*); *fractura capillaria* in ossulu craniului.

* TRICHITE, s. f., (fr. *trichite*); genu de conchylie fossili alle caroru fibre sémina cu pèrulu.

* TRICHIURU, s. m., (fr. *trichiure*), genu de pesci, a caroru còda se termina in una specia de pèru, si cari, ca si torpill'a, au facultatea de a dá una comotione mânei ce i attinge.

† TRICHO-, (gr. *τριχίς*, gen. *τριχός* = pèru), in composite scientifice, precumu in: *trichocaliciu*, -a, adj., (fr. *trichocalycé*), se dice despre florile cari au calicele villutu; *trichocarpu*, -a, adj., (fr. *trichocarpe*), care are fructele villute; *trichocaulu*, -a, adj., (fr. *trichocante*), care are caululu villutu; *trichocephalu*, -a, adj., (fr. *trichocéphale*), care are florile unite in capitule si munite cu pèru; subst. m., *trichocephalulu*, genu de vermi intestinali cari se afla de multe ori in corpulu omului; *trichocercu*, s. m., (fr. *tricho-*

cerque), genu de animalcule infusorie; *trichoceru*, s. m., (fr. trichocère), genu de insecte diptere d'in famili'a hydromyeloru; *trichochina*, s. f., (fr. trichochine), genu de plante synantherie; *trichochloc*, s. f., (fr. trichochloé), genu de plante graminie; *trichoclade*, adj., (fr. trichoclade), care are ramuri villute; *trichoclina*, s. f., (fr. trichocline), genu de plante cu flori composite, inseminate prin formos'a calathide a floriloru cu unu involucru villosu albu; *trichode*, adj., (τριχώδης, fr. trichode), care sémina a pèru; subst. f., 1. genu de animalcule infusorie, 2. genu de insecte coleoptere; 3. genu de plante d'in famili'a graminiloru; *trichodermacu*, -a, adj., (fr. trichodermacé), care sémina a *trichodermu*; *trichodermu*, s. m., (fr. trichoderme), genu de fungi cari crescú pre ramurile si trunchiurile arboriloru; *trichodesmu*, s. m., (fr. trichodesme), genu de plante borraginie; *trichodiu*, s. m., (fr. trichodion), genu de plante graminie; *trichodonte*, adj., (fr. trichodonte), care are dentii forte lungi si assémine pèrului de porcu; *trichogamilu*, s. m., (fr. trichogamile), genu de plante d'in famili'a aurantiacieloru; *trichogastru*, s. m., (fr. trichogastre), genu de pesci; *trichoglossu*, s. m., (fr. trichoglosse), genu de passeri d'in Java; *trichoglottu*, s. m., (fr. trichoglotte), genu de plante d'in Java; *trichognathu*, s. m., (fr. trichognathe), genu de insecte coleoptere, pentamere, d'in famili'a carnivoreloru, d'in Brasili'a; *trichogonu*, s. m., (fr. trichogone), genu de plante d'in famili'a algeloru; *trichoide*, adj., (τριχοειδής, fr. trichoïde), care sémina a pèru; *trichoma*, pl.-mate, (τριχώμα), capellatura; fig. unu morbu; *trichomane*, s. m., trichomanes, (τριχομανές), genu de ferice, care coprende la unu centu si cincidieci de specie, inse numai trei sau patru crescú in Europ'a; *trichomanoide*, adj., (fr. trichomanoïde), care sémina a *trichomane*; *trichomaticu*, -a, adj., (fr. trichomatique), relativu la morbulu *trichoma*; *trichomatu*, -a, adj., (fr. trichomate), care are apparentia filamentósa; subst. pl., *trichomatele*, sectione d'in fa-

mili'a algeloru; *trichomyce*, adj. s., (fr. trichomyce), specia de fungi filamentosi; *trichondylu*, s. m., (fr. trichondyle), genu de plante; *trichonemu*; s. m., (fr. trichonème), genu de plante cari au filamentele stamineloru villute; *trichonotu*, -a, adj. s., (trichonote), care are spinarea villuta; *trichoon*, s. m., (fr. trichoon), genu de plante graminie cu care Indianii si accoperu casele; *trichophoru*, s. m., (fr. trichophore), 1. genu de plante cyperacie; 2. genu de plante d'in famili'a algeloru; 3. genu de oscilatorie; 4. base filamentósa a fungiloru, candu filamentele prin agglutinatione formédia una specia de membrana; *trichophyllu*, -a, (fr. trichophylle), se dice despre una planta alle carei folie sau frondie su capillarie, sau se termina prin unu pèru; *trichopode*, adj., (fr. trichopode), care are petiorele sau pedunculii villuti; s. m., genu de pesci thoracici; *trichopteru*, -a, adj., (fr. trichoptère), care are aripele sau pinnele villute; subst., 1. genu de insecte d'in famili'a hydromyeloru; 2. specia de pesci trichopodi alle caroru pinne pectorali su prolongate in filamente lungi; *trichopygu*, -a, adj., (fr. trichopyge), care are curulu villutu; *trichosanthu*, s. m., (fr. trichosanche), genu de plante d'in ambe Indiele; *trichosepalu*, -a, adj., (fr. trichosépale), care are sepalele villute; *trichose*, s. f., (τριχωσης), capillatura, vedi si *trichiase*; *trichosomu*, -a, adj., (fr. trichosome), care are corpulu ca unu firu; subst. m., *trichosomulu*, genu de vermi infusorii d'in famili'a ascaridiiloru, cari viuu in canalele intestinale allu passeriloru; *trichospermu*, -a, adj., (fr. trichospermè), care are granuntiele villute; subst. m., *trichospermulu*, genu de corymbifere; *trichospira*, s. f., (fr. trichospire), genu de plante d'in famili'a flosculoseloru; *trichosporiu*, s. m., (fr. trichosporion), genu de fungi d'in famili'a byssoidiloru, cari crescú pre petre, pre muri, si pre trunchiurile arboriloru; *trichosporu*, s. m., (fr. trichospore), genu de plante d'in famili'a bignonieloru, care cresce in padurile celle mari alle Javei si Sumatrei; *tricho-*

stemma, s. f., (fr. *trichostemme*), genu de plante labiate; *trichostemoniu*, -a, adj., (fr. *trichostémone*), care are staminele villute; *trichostomu*, -a, (fr. *trichostome*), care are gur'a incongiurata de pèru; subst. pl. *trichostomii*, ordine de polypi; subst. m., *trichostomulu*, genu de muscu, *trichosuru*, -a, adj., (fr. *trichosure*), care are còd'a villuta.

* TRICHORDU = *trichordu*, -a, adj., *trichordis*, (τρίχορδος); care are trei còrde, munitu cu trei còrde.

* TRICHORU, -a, adj., *trichorus*, (τρίχωρος); impartitu in trei locuri; subst. m., casa impartita in trei corpuri de locuente.

* TRICHOTHECU, s. m., (fr. *trichothèque*); genu de fungi cu *trei thece*; de aci: *trichoteciu*, -a, adj., (fr. *trichothécien*), care sémina cu unu *trichothecu*; subst. pl. *trichotheciele*, familia de fungi care are de tipu genulu *trichothecu*.

* TRICHOTOMIA, s. f., (fr. *trichotomie*, d'in τρία = trifariam, si τμή = taliatura); divisione in trei pàrti; de aci: *trichotomicu*, -a, adj., (fr. *trichotomique*), relativu la *trichotomia*: *classificatione trichotomica*; *trichotomu*, -a, adj., (fr. *trichotome*), care se imparte si se subimparte prin *trei*.

* TRICHROISMU, s. m., (franc. *trichroïsme*); fenomenu produsu prin unu corpu care offre *trei colori*.

* TRICHROITU, -a, adj., (fr. *trichroïte*); care offre fenomenulu *trichroismului*.

* TRICHROU, -a, adj., *trichrus*, (τρίχρους); cu *trei colori*; subst. m. *trichrou*, specia de pétra pretiòsa cu *trei colori*.

* TRICINIU, pl.-e, *tricinium*, (d'in tri si canere); cantare cu trei voci.

* TRICIPITE, adj., *triceps*; care are *trei capete*; de aci subst., *tricipitinu*, cognome allu gentei romane *Lucretia*: *Lucretiu Tricipitinu*.

* TRICLA = *tricia*, s. f., *tricola*, *triclea* si *tricia*; vedi *trichila*.

* TRICLINARIU, -a, adj., *triclinaris* si *tricliniarius*; vedi *tricliniariu*.

* TRICLINIARCHU, s. m., *tricliniarcha* si *tricliniarches*, (τρικλιναρχης); curatoriuulu *tricliniului*, ospetariulu.

* TRICLINIARIU, -a, adj., *triclina-*

ris si *tricliniarius*; relativu la *tricliniu*: *vestimente tricliniarie*, *mappa tricliniaria*; *lectu tricliniariu*: subst. m., *tricliniariulu*, servulu *tricliniului*; pl. *tricliniarii*, membrii unei corporationi cari manca imperuna.

* TRICLINIU, pl.-e, *triclinium*, (τρικλίνιον); salla de mancare cu trei lecte = κλίνας impregiurulu mesei: *a sterne tricliniulu*; *a essorná tricliniulu*; *a pune tricliniulu*; *a se ospetá cu amicii in tricliniu*.

* TRICOCCU, s. m., *triccocum*; una planta, specia de heliotropu.

* TRICOLORE sau *tricoloru*, -a, adj., *tricolor*; care are *trei colori*.

* TRICOLU, pl.-e, *tricolum*, (τρικωλον); periodu cu trei membre.

* TRICONE, s. m., *trico*, (d'in *tricæ*); care cauta subterfugie spre a si solve detorí'a, debitoriu de rea credentia, insellatoriu.

* TRICORNE, adj., *tricornis*; care are *trei còrne*.

* TRICORNIGERU, -a, adj., *tricorniger*; care presenta *trei corne*; subst., furca cu *trei corne*.

* TRICORPORE, adj., *tricorpor*; care are *trei corpuri*: *tricorporele Geryone*.

* TRICOSU, -a, adj., *tricosus*; plenu de *trice*, intricate, insellatoriu, astutu, versutu.

* TRICUSPIDE, adj., *tricuspis*; care are *trei vertici ascutiti*: *furca tricuspide catridentele lui Neptunu*.

* TRIDACNA, s. f., *tridacna*, -orum; (d'in τρία si δάκναι = muscare); specia de ostridie mari.

* TRIDENTE, adj., *tridens*; care are *trei denti*; subst. m., *tridente*, *tridens*; furca cu *trei denti*, cumu erá furc'a pescariloru cu care strapungeau pescii cei mari, furc'a *retiarului* cu care se serviá la lupta, furc'a lui Neptunu: *tridente*le e *sceptrulu lui Neptunu*.

* TRIDENTIFERU, -a, adj., *tridentifer*; care pórtá unu *tridente*, epithetulu lui Neptunu.

* TRIDENTIGERU, -a, adj., *tridentiger*; synonymu cu *tridentiferu*.

* TRIDENTIPOTENTE, adj., *tridentipotens*; care are *potere preste tridente*,

care domnesce cu *tridentele*, epithetulu lui Neptunu.

* TRIDUANU, -a, adj., *triduanius*; care dura *trei dille*; care revine totu la *trei dille*: *febre triduana*.

* TRIDUU, s. m., *triduum*; spatiu de *trei dille*.

* TRIENNALE, adj., *triennalis*, (it. *triennale*, fr. *triennal*); de *trei anni*, care dura *trei anni*: *gvernu triennale*, *parlamentu triennale*; *planta triennale*, care produce fructu numai in allu treile annu dupo ce a fostu seminata.

* TRIENNE, adj., *triennis*, (d'in *tri*, si *annus*); de *trei anni*: *vacca trienne*, *capra trienne*.

* TRIENNIU, pl. -e, *triennium*, (d'in *tri*, si *annus*); spatiu de *trei anni*: *ellu petrecú in Galli'a unu trienniu*; *in acestu trienniu amu vedutu multe*; *cându veti impleni trienniulu se ve întórceți in patria*; *i s'a datu terminu de unu trienniu spre a si sólve detoríele*.

* TRIENTALE, adj., *trientalis*, (d'in *triente*); inaitu de unu *triente* de petioru sau de patru pollicari, fiendu co petiorulu erá impartitu in patru pollicari.

* TRIENTARIU, -a, adj., *trientarius*, (d'in *triente*); relativu la *triente*: *usura trientaria*, adeco de patru procente, fiendu co legea permittea dóue spre diece procente pre annu.

* TRIENTE, s. m., *triens*; terci'a parte d'in unu totu. Romanii se serviau cu mesur'a duodecimale; asele (consideratu ca unu totu) se impartíá in 12 uncie; *trientele* ca terci'a parte de *asse* representá 4 uncie, sau 4 uncie constitueau unu *triente*; acestu metodu se aplicá la veri-ce divisióne, si se dicea: *unu triente* de moneta de arame, *unu triente* de moneta de aur, *unu triente* de sestariu, *unu triente* de petioru, *unu triente* de digitu, *unu triente* de jugeru, *unu triente* de creditate, *unu triente* de procente, *unu triente* de annu, etc.

* TRIERARCHU, s. m., *trierarchus*, (*τρίραρχος*); capitanulu unei *trieri* = *triereme*.

* TRIERE, s. f., *trieris*, (*τρίρης*); *trireme*, nave cu trei serie de remi.

* TRIETERICU, -a, adj., *trietericus*,

(*τρίετηρικός*); care se face totu la *trei anni*: *ceremonie trieterice*, si simplu *trietericale*, serbatori in onórea lui Bacchu, cari se celebrau la Thebe.

* TRIETERIDE, s. f., *trieteteris*, (*τρίετηρίς*); spatiu de *trei anni*, *trienniu*, serbatóre care se celebrá la *trei anni*.

* TRIFARIU, -a, adj., *trifarius*, (analogu gr. *τριφάσιος*); in *trei pãrti*, *triplu*: *divisióne trifaria*.

* TRIFACE, adj., *trifax*; *triangulariu*; subst. f., una specia de armelungi de *trei coti*, cari se arruncáu cu *cata-pult'a*.

* TRIFAUCE, adj., *trifaux*; cu *trei fauci*, cu *trei guri*: *latratulu trifauce allu canelui Cerberu*.

* TRIFERU, -a, adj., *trifer*; care produce fructe de *trei ori* pre annu: *vitia trifera*, *ficu triferu*.

* TRIFIDU, -a, adj., *trifidus*, (d'in *tri*, si *findere*); despícatu in *trei*: *trifid'a limb'a a sèrpelui*; *calic trifida*, care se imparte in *trei* (*τρίσδος*).

* TRIFILU = *trifirru*, -a, adj., *trifilis*, (d'in *tri*, si *flum* = *firu*); care are *trei fire* de pèru.

* TRIFINIU, -a, adj., *trifinius*, (d'in *tri*, si *finis*); unde confina *trei margini*: *terminu trifiniu*, si simplu *trifiniulu*; *trifinlum*, punctu unde confina *trei proprietãti*, *triplu confiniu*.

* TRIFISSILE, adj., *trifissilis*; care se pote despíca in *trei*; vedi *trifidu*.

TRIFOLIU, s. m., *trifolium*, (d'in *tri*, si *folium*); érba bene connoscuta care cresce regulatu in *trei folie*: *gradin'a nóstra e plena de trifoliu*; *am seminatu trifoliu pentru vite*; *vitele se ingrassia de trifoliu*.

TRIFORME si *triformu*, -a, adj., *triformis*, (d'in *tri*, si *forma*); care are *trei forme*, *trei figure*: *div'a triforme*, Diana pre pamentu, lun'a in ceru, si Ecate in infernu; *mundulu triforme*, aerulu, marea si infernulu.

TRIFURCARE, v., a impartí in *trei fire*; de aci: *trifurcatu*, -a, adj. part., impartitu in *trei fire*, sau in *trei cursuri*.

* TRIFURCIFERU, s. m., *trifurcifer*, (d'in *tri*, si *furcifer*); *mişellu* care me-

rita se fia de trei ori pusu in furci, missellu imperiale.

* TRIFURCIU, s. m., *trifurcium*; furconiu cu trei denti.

* TRIFURCU, -a, adj., *trifureus*, (d'in tri, si furca); care are trei colti.

* TRIFURU, s. m., *trifur*, (d'in tri, si fur); *furu* intretitu, *furu* care face câtu trei *furi*; *furu* imperiale.

* TRIGA, s. f., *triga*, (contrassu d'in trijuga); carrutia cu trei calli incamati unulu longa altulu; fig. unu complessu de trei lucruri, si trei persoane asociate.

* TRIGAMIA, s. f., *trigamia*, (*τριγαμία*); statulu omului care s'a casatoritu de trei ori, care a avutu trei mulieri.

* TRIGAMU, s. m., *trigamus*, (*τριγαμος*); omu care s'a insoratu de trei ori.

* TRIGARIU, -a, adj., *trigarius*, (d'in triga); relativu la *triga*, subt. pers. *trigariu*, *trigarius*, conductoriuulu unei *trige*: reale, *trigariu*, pl.-e, *trigarium*, locu unde se essercita *trigele*, si in genere, locu unde se essercita callii la cursu.

* TRIGEMINARE, v., *trigeminare*, (d'in *trigeminus*); a triplicá, a intrei.

* TRIGEMINU, -a, adj., *trigeminus*, (si *tergeminus*); 1. géminu in numeru de trei: *filiu trigemini*, *frati trigemini*; 2. intretitu: *onori trigemino*, *victoria trigemina*, *mugitu trigeminu*.

* TRIGEMME, adj., *trigemmis*, (d'in tri, si gemma); care are trei oculi sau muguri: *malliolu trigemme*.

* TRIGESIMU, -a, adj. ord., *trigesimus*; vedi *tricesimu*.

†† TRIGINTA, num. card., *triginta*; treidieci.

* TRIGLYPHU, s. m., *triglyphus*, (*τριγλυφος*); ornamentu architectonicu care representa capitele trabiloru asseciate pre architrabe, si sunt separate unele de altele prin metope: *triglyphulu se vede mai allessu in architctur'a doricu*.

* TRIGONALE, adj., *trigonalis*, (d'in *τριγωνον*); triangulariu: *jocu trigonale* la care jocatorii cu pil'a formau unu triànglu.

* TRIGONARIU, -a, adj., *trigonarius*; relativu la *trigone*.

* TRIGONE, s. m., *trigon*, (*τριγων*); pila cu care se jocáu trei ensi asseciati in unu triànglu sau in unu spatiu triangulariu.

* TRIGONICU, -a, adj., *trigonicus*, (*τριγωνικός*); triangulariu.

* TRIGONOMETRIA, s. f., (it. *trigonometria*, fr. *trigonométrie*, d'in *τριγωνον* = triànglu, si *μετρειν* = mesurare); arte de a mesurá triànglurile, parte a geometriei: *trigonometria plana*, *trigonometria sferica*; *unu triànglu are trei ángluri si trei lateri*, *cându sunt date trei d'in aceste sésse clemente, intre cari debe se fia minimu una latere*, *trigonometri'a ne invétia a calculá celle alte elemente*; *cunoscenti'a trigonometriei sferice e absolutu necessaria astronomiloru*.

* TRIGONOMETRICU, -a, adj., (it. *trigonometrico*, fr. *trigonométrique*); relativu la *trigonometria*: *operatione trigonometrica*, *calculu trigonometricu*; *solutione trigonometrica a unui triànglu*; si adv. *trigonometrice*.

* TRIGONU, s. m., *trigonum*, (*τριγωνον*); triànglu, figura cu trei ángluri si cu trei lateri;—*trigonus*, (*τριγωνος*); specia de thunnu, pesce.

* TRIJUGU, -a, adj., *trijugus*, (d'in tri, si jugum); cu *trei juguri*, incamatu cu trei calli; fig. *trijugu*.

* TRILATERU, -a, adj., *trilaterus*; cu *trei lateri*: *figura trilatera*.

* TRILIBRE, adj., *trilibris*, (d'in tri, si libra); de *trei libre*.

* TRILICE, adj., *trilix*, (d'in tri, si licium); in *trei licie*, in *trei fire*.

* TRILIMBU, -a, adj., *trilinguis*, (d'in tri, si lingua); cu *trei limbe*;—care vorbesce *trei limbe*: *Sicilianii trilimbi, cari vorbiau grecesce, latine si punice*.

* TRILOBU, -a, adj., (*τριλοβος*); cu *trei lobi*; impartitu in *trei lobi*.

* TRILOGIA, s. f., (*τριλογία*); complessu de trei dramate, cu cari poetii antici se presentau la concursu.

* TRILOGICU, -a, adj., (fr. *trilogique*); relativu la *trilogia*.

* TRILOGU, s. m., (fr. *trilogue*); dialogu intre *trei persoane*, sau in care figurédia *trei interlocutori*.

- * **TRILONGU**, -a, adj., *trilongus*; compus d'in *trei syllabe longe*.
- * **TRILORE** sau *triloru*, -a, adj., *triloris*, (d'in *tri*, si *lorum*); care are *trei corelle*.
- * **TRIMANU**, -a, adj., *trimanus*; care are *trei mâni*.
- * **TRIMATU**, s. m., *trimatus*, (d'in *trimus*); etate de *trei anni*.
- * **TRIMEMBRE** sau *trimembriu*, -a, adj., *trimembris*; cu *trei membre*, cu *trei corpuri*.
- * **TRIMESE**, adj., *trimensis*, (d'in *tri*, si *mensis*); de *trei mesi* = luni; care creste in *trei mesi* = luni : *grânu trimese*.
- * **TRIMESTRE**, adj., *trimestris*, (d'in *tri*, si *mensis*); de *trei mesi* = luni; care dura *trei mesi*; subst. *unu trimestru*, spatiu de *trei mesi*.
- * **TRIMETALLU**, s. m., *trimetalium*; legatura de *trei metalle*.
- * **TRIMETRIA**, s. f., *trimetria*; compositione de *trimetri*.
- * **TRIMETRICU**, -a, adj., *trimetrus*; d'in *trei metri dupli* : *versu trimetricu* = *trimetru*.
- * **TRIMETRU**, s. m., *trimeter*, *trimetrus*, *trimetros*, (*τρίμετρος*); versu compus d'in *trei metri dupli* sau d'in sésse petiore iambice.
- * **TRIMODIU**, s. m., *trimodium*, si *trimodia*, f., (d'in *tri*, si *modius*); mesura de *trei modie*, prin urmare *patrantariu*, *quadrantal*.
- * **TRIMODU**, -a, adj., *trimodus*, (d'in *tri*, si *modus*); de *trei moduri*, in *trei moduri*, triplu.
- * **TRIMU**, -a, adj., *trimus*, (d'in *tres*); de *trei anni* : *filii trimu*, *filia trima*, *capra trima*; *arbore trimu*.
- * **TRIMULU** sau *trimuru*, -a, adj., *trimulus*; demin. d'in *trimu*.
- * **TRINARIU**, -a, adj., *trinarius*, (d'in *trini*); compus d'in *trei* : *numeri trinariu*; vedi *ternariu*.
- * **TRINEPOTU**, -a, s., *trinepos*, m., *trineptis*, f., nepotu de stranepotu, descendente in allu cincile gradu : *filii*, *nepotu*, *pronepotu* (*stranepotu*), *abnepotu*, *adnepotu*, *trinepotu*.
- * **TRINERVU**, -a, adj., (*trinervé*); care offere *trei nervature longitudinale*

- plecandu de la base*, ca foliele *linului trinervu*.
- * **TRINI**, -e, adj., *triui*, (d'in *tres*); *trei ensi*, câte *trei*.
- * **TRINIONE**, s. m., *triuio*; numarul *trei* la joculu de cubu.
- * **TRINITARIU**, -a, adj. s., (fr. *trinitaire*); se dice despre celli ce credu in *trinitate*, in oppositiune cu *unitariu*.
- * **TRINITATE**, s. f., *trinitas*, (d'in *trini*); *treime*; in baserica, divinitatea in *trei persone*, *patrele*, *filiulu* si *spiritulu sântu* : *sânt'a trinitate*, *unitatea in trinitate*.
- * **TRINOCTIALE**, adj., *trinoctialis*, (d'in *trinoctium*); de *trei nopti*.
- * **TRINOCTIU**, pl. -e, *trinoctium*, (d'in *tri*, si *nox*, *noctis*); spatiu de *trei nopti*.
- * **TRINODE** si *trinodu*, -a, adj., *trinodis*, (d'in *tri*, si *nodus*); cu *trei noduri*, fig. d'in *trei syllabe*.
- * **TRINOMIU**, -a, adj., *trinomius*, si *trinomiis*, (d'in *tri*, si *nomen*); care are *trei nomine*.
- * **TRINUNDINU**, -a, adj., *trinundinus*, (d'in *tri*, si *nundinae*); relativu la *trei nundine*, de *trei nundine*; subst. *unu trinundinu*, *trinundinum*; spatiu de tempu in care se celebrédia *trei nundine*, prin urmare 17 dille.
- * **TRINU**, -a, adj., *triuus*, (d'in *tres*); de *trei*, in *trei*, câte *trei* : *Dieu unulu si trinu*; vedi *trini*.
- * **TRIOBOLU**, s., *triobolus*, (*τρίβολος*); moneta de arame in valoare de *trei oboli*: fig. valoare de nemica.
- * **TRIODICU**, -a, adj., (fr. *triodique*); 1. (d'in *τρίδος* = *trivium*), care merge pre *trei călli* diferite; 2. (d'in *τρίωδιον*), relativu la *triodiu*.
- * **TRIODIU**, s. m., (*τρίωδιον*); proprie, care coprende *trei ode*; inse in specie, carte ecclesiastica in baserica anatolica care coprende cantările de la dominic'a publicanului peno la pasci : *inceputulu triodiului coincide cu septuagesim'a*.
- * **TRIOECIA**, s. m., (fr. *triœcie*, d'in *τρεις* = *trei*, *σπίτια* = *casa*); classe de plante care coprende *trei specii* de flori diverse la sexu, flori hermaphrodite, flori masculine si flori femelle, pre totu atâte individue diverse.

* TRIOECICU, adj., (fr. triœcique); relativu la *trioecia*.

* TRIONE, s. m., *trio*, (contrassu d'in *terio*, de la *terere*); bon treieratoriu; applicatula constellationea ursei cu celle sêpte stelle luminose, *septemtrionii*, si sing. *septemtrionele*.

* TRIONYMU, -a, adj., *trionymos*, (τριώνυμος); cu *trei nomine*, ca sí *trionomiu*.

* TRIOPHTHALMU, s. m., *triophthalmos*, (τριόφθαλμος); una pétra precioasa care representa *trei oculi*.

* TRIORCHE, s. f., *triorchis*, (τριόρχις); 1. una specia de falconi; 2. una specia de centauria.

* TRIPALE sau *tripalu*, -a, adj., *tripalis*, (d'in *tri*, si *palus*); care are *trei pari*; sustinutu de *trei pari*.

* TRIPARCU, -a, adj., *tripareus*, (d'in *tri*, si *pareus*); forte parstatoriu, forte economu, avaru.

* TRIPARTIRE, v., (*tripartire*); a impartí in *trei parti*.

* TRIPARTITIONE, s. m., *tripartitio*; actione de *tripartire*, divisione in *trei parti*.

* TRIPARTITU, -a, adj. part., *tripartitus*; impartitu in *trei parti*: *discursu tripartitu*; *tractatu tripartitu*; *armata tripartita*.

* TRIPATINA, s. f., *tripatina*, (d'in *tri*, si *patina*); buccate compuse d'in *trei ingredientie*.

* TRIPATINIU, s. m., *tripatinium*, (d'in *tri*, si *patina*); buccate puse pre mésa in *trei patine*.

* TRIPECCIA, s. f., *tripeccia*; unu scamnu cu *trei petiôre*.

* TRIPECTORU, -a, adj., *tripectorus*, (d'in *tri*, si *pectus*); cu *trei pecturi*: *tripectorulu Geryone*.

* TRIPEDALE, adj., *tripedalis*, (d'in *tri*, si *pedalis*); de *trei pedi*, ca mesura: *latitudine tripedale*, *altitudine tripedale*, *crassitudine tripedale*.

* TRIPEDANIU, -a, adj., *tripedaneus*, (d'in *tri*, si *pedaneus*); de *trei pedi*: *vitia de vinia tripedania*.

* TRIPEDE, adj., *tripes*, (d'in *tri*, si *pes*, *pedis*); cu *trei petiôre*: *mésa tripede*, *scamnu tripede*, *lectu tripede*; fig.

mulu tripede, *callu tripede*, *adeco schiopu* de unu *petioru*.

* TRIPETALOIDE, adj., (fr. *tripétaloïde*); care sémína a avé numai *trei petale*.

* TRIPETALU, -a, adj., (fr. *tripétale*); care are coroll'a cu *trei petale*.

* TRIPETIA, s. f., *tripetia*; scamnu cu *trei petiore*; vedi *tripeccia*.

* TRIPETIOLU = *tripetioru*, s. m., *tripetia*; scamnu cu *trei petiôre*.

* TRIPICTU, -a, adj., *tripictus*, (d'in *tri*, si *pictus*); 1. scrissu de *trei ori*; — 2. scrissu in *trei limbe*.

* TRIPLARE, v., *triplare*, (d'in *tripplus*); a face *triplu*, a intrei; vedi *triplicare*.

* TRIPLARIU, -a, adj., *triplaris*, *triplaris* si *triplicarius*, (d'in *tripplus*); *triplu*; vedi si *triplicariu*.

* TRIPLASIU, -a, adj., *triplasius*, (τριπλάσιος); *triplu*.

* TRIPLICA, s. f., (fr. *triplique*); replica dupo *duplica*, in jurisprudenti'a practica: *supplica*, *replica*, *duplica*, *triplica*.

* TRIPLICABILE, adj., *triplicabilis*, care se póte *triplicá*; *triplu*.

* TRIPLICARE, v., *triplicare*, (d'in *triplex*); a *intrei*, a *multiplicá* cu *trei*: *ellu duplicà*, si *apoi triplicà stipendiulu militariloru*.

* TRIPLICARIU, -a, adj., *triplicarius*, (d'in *triplex*); care percepe salariu *triplu* ca recompensa pentru *valenti'a sea*.

* TRIPLICATIONE, s. f., *triplicatio*; actione de *triplicare*; multiplicatiune prin *trei*; in jurisprudenti'a practica, *triplica*.

* TRIPLICATORIU, -tória, adj. s., care *triplica*, care *multiplica* prin *trei*, care face *intreitu*; — care respunde la *duplica*.

* TRIPLICATU, -a, adj. part., *triplicatus*; *intreitu*, *multiplicatu* prin *trei*: *salariu triplicatu*.

* TRIPLICE, adj., *triplex*, (d'in *tri*, si *plicare*); compusu d'in *trei*, *intreitu*, *triplu*.

* TRIPLICITATE, s. f., *triplicitas*, (d'in *triplex*); *calitate* si *stare* de *triplu*,

compositione d'in trei : *triplicitatea salariului unui militariu*.

* TRIPLINTHIU, -a, adj., *triplinthius*, (d'in *tri*, si *plinthus* = caramida); grossu de trei *plinthe* = caramidi : *pariete triplinthiu*.

* TRIPLOCENTRU, s. m., (fr. *triplocentre*); genu de plante cu flori compositae.

* TRIPLOEDRICU, -a, adj., (fr. *triploédrique*); a carui superfacia presenta trei ordini de facie.

* TRIPLOEDRU, s. m., (fr. *triploèdre*); forma cristallina produsă prin combinationea de trei rhomboedri.

* TRIPLOHECTOEDRICU, -a, adj., (fr. *triplohectoédrique*); se dice despre unu cristallu care offere una *hectoedria* tripla.

* TRIPLOIDE, s. m., (fr. *triploïde*); specia de elevatoriu applicatu la operationea trepanului.

* TRIPLOPTERU, -a, adj., (fr. *triploptère*); care are aripele sau pinnele divise in trei.

* TRIPLOSTEMONIU, -a, adj., (fr. *triplostémone*); alle carui stamine sunt de trei ori mai numeroase de câtu divisionile corollei.

* TRIPLU, -a, adj., *triplas*, (*τριπλοῦς*); intreitu, de trei ori atâtu : *salariu triplu*, *ratione tripla*.

* TRIPODA, s. f., *tripoda*; scamnulu cu trei petiore allu Pythiei; vedi *tripode*.

* TRIPODARE, v., *tripodare*, *tripudlare*; a saltá in trei passi.

* TRIPODATIONE, s. f., *tripodatio*; actione de *tripodare*; saltatione religiosa essecutata de fratii arvali in giurulu altariului.

* TRIPODE, s. m., *tripus*, gen. *tripodis*, (*τρίπους*); 1. scamnu cu trei petiore, in specie scamnulu Pythiei; 2. vasu cu trei petiore.

* TRIPOLIU, s. m., *tripolion*, (*τριπόλιον*); una planta care cresce pre scopelli.

* TRIPONDIU, s. m., *tripondius*; moneta care representá *trei pondi* = assi.

* TRIPONTIU, s. m., *tripontium*; locu unde sunt *trei ponti*.

* TRIPORTENTU, s. m., *triportentum*; portentu intreitu; fig. lucru forte extraordinariu.

* TRIPTICU, -a, adj., *tripticus*, (*τριπτυκός*); frecatu : *unctione triptica*, applicata prin frecare.

* TRIPTOTU, -a, adj., *triptotos*, (*τριπτωτός*); care are numai trei casuri : *nome triptotu*, subst. unu *triptotu*.

* TRIPUDIARE, v., *tripudiare*, (d'in *tripudium*); a saltá in trei passi; vedi si form'a *tripodare*.

* TRIPUDIATIONE, s. f., *tripudiatione*; actione de *tripudiare*; vedi si *tripodatione*.

* TRIPUDIU, pl. -e, *tripudium*, (d'in *tri*, si *pes*, *pedis*); 1. saltu militariu in trei passi, saltu de buccuria, saltu religiosu; 2. auspiciu favorabile, candu pullii sacri mancau cu atâtu appetitu, in câtu le cadeá nutretiulu d'in gur'a.

* TRIREME, s. f., *triremis*, (d'in *tri*, si *remus*); nave cu trei serie de *remi*, nave bellica.

* TRISACRAMENTARIU, s. m., (fr. *trisacramentaire*); care nu recunnosce mai multe de trei sacramente sau mysterie in baserica : *Anglicanii su trisacramentari*, *pentru co admittu numai baptesmulu*, *eucharisti'a si chirotoni'a*.

* TRISAGIU, s. m., (*τρισάγιον*); hymnu sacru in care se repete coventulu *ἅγιος* = sântu, de trei ori : *sâncte Dommedieu*, *sâncte tare*, *sâncte fora de morte!*

* TRISANTHU, s. m., (fr. *trisanthe*); genu de plante d'in Chin'a alle carei folie se manca, si se applica in medicina.

* TRISARCHIA, s. f., (fr. *trisarchie*, d'in *τρεῖς* = trei, si *ἀρχή* = guvern); guvern compusu d'in trei persone; — *térra guvernata de trei principi*.

* TRISCELU, s. m., *triscelum*, (*τρισκελής*); figura cu trei lateri, triánglu.

* TRISCHENU, -a, adj., *trischoenus*, (*τρίσχοινος*); care coprende *trei scheni*.

* TRISECTORIU, -*tória*, adj. s., (fr. *trisecteur*) care talia in *trei parti* : *trisectoriulu unui ánglu*.

* TRISECTIONE, s. f., (fr. *trisection*); divisione a unui lucru in trei parti ecali; in specie : *trisectionea unui ánglu in trei ángluri ecali*.

* TRISPASTU, s. m., *trispastos*, (τριπαστος); machina cu trei scripeti.

* TRISPITHAMU, -a, adj., *trispithamns*, (τριπίθαμος); mare de trei schiope.

TRISTARE, v., *tristificare*; si refl. a se *tristá*, *tristari*; vedi *intristare*.

TRISTATIONE, s. f., actiune de *tristare*; vedi *intristatione*.

TRISTATORIU, -tória, adj. s., *tristiflcus*; vedi *intristatoriu*.

TRISTATU, -a, adj. part., *tristis*; vedi *intristatu*.

* TRISTEGU, -a, adj., *tristegus*, (τριστεγος); care are trei planuri de casa, cu trei *caturi*; subst. *unu tristegu*, pl. *tristegele*, *tristega*, -orum, (τριστεγα), edificiu cu trei planuri.

TRISTETIA, s. f., *tristities* si *tristitia*, (d'in *tristis*); calitate si stare de *tristu*, in oppositiune cu *letetia*: *m'a coprensú tristeti'a*; *a se dá tristetiei*, *a se lassá tristetici*; *ellu se consume de tristetia*; *nuntiulu despre mórtea parentiloru sei l'a precipitatu in una tristetia*, d'in care nu se mai póte redicá.

* TRISTIFICARE, v., *tristificare*; a face *tristu*, a causá *tristetia*, a *intristá*.

* TRISTIFICU, -a, adj., *tristiflcus*; care face *tristu*, care terrifica, care inspaimenta.

TRISTITATE, s. f., *tristitas*; stare *trista*.

TRISTITIA, s. f., *tristitia*; dispositione *trista*, affectu *intristatoriu*, *intristare*, *intristatione*; vedi *tristetia*.

TRISTITUDINE, s. f., *tristitudo*, in *tristatione*; vedi *tristitia* si *tristetia*.

TRISTU, -a, adj., *tristis*; turburatu de dorere interna psychica: *omu tristú*, *facia trista*, *ocli tristi*, *ellu e tristú de mórtea parentelui seu*, *asiá de tristú de nu póte vorbi*; *de ce esti asiá de tristú? l'am vedutu tristú si desperatu*; *triste dille am adjunsu*; *trista sórte am avutu*; *tristú servitiu amu facutu amicu-lui*; *locu tristú unde au moritu fratii sei*;— figuratu: *tempu tristú*, obscuro si plouiosu.

TRISULCU, -a, adj., *trisuleus*, (d'in *tri* si *sulcus*); cu *trei sulci*, cu *trei colti*, cu *trei ramuri*: *trisule'a limba a sárpelui*; *trisulculu fulgeru allu lui Joue*.

* TRISYLLABU, -a, adj., *trisyllabus*, (τρισύλλαβος); de *trei syllabe*, care are *trei syllabe*: *vorba trisyllaba*, *coventu trisyllabu*; si subst. *unu trisyllabu*, *trisyllabum*,

* TRITAVIA, s. f., *tritavia*; strabon'a strabonei; ascendente in allu séssele gradu.

* TRITAVU, s. m., *tritavus*; strabonulu strabonului; ascendente m. in allu séssele gradu.

* TRITHEISMU, s. m., (fr. *trithéisme*, d'in *τρεις* = *trei*, si *θεός* = *dieu*); doctrina religiósá care admite *trei diei*: *crestinii fura inculpati de tritheismu*.

* TRITHEISTU, s. m., (fr. *trithéiste*); care admite *trei diei*.

* TRITHEITU, s. m., *tritheita*, (τριθεϊτης); vedi *tritheistu*.

* TRITICARIU, -a, adj., *triticarius*, (d'in *tritienm*); relativu la *triticu* = grânu; subst. m., *triticariulu*, *triticarius*, care approvisionédia cu *triticu*, granariu.

* TRITICIU, -a, adj., *triticeus*, (d'in *triticum*); de *triticu*, de grânu: *farina triticia*, farina de grânu.

* TRITICIARIU, -a, adj., *triticarius*, (d'in *triticum*); relativu la *triticu*.

* TRITICINU, -a, adj., *triticinus*, (d'in *triticum*); de *triticu*: *amylu triticinu* *amylum triticinum*.

* TRITICU, s. m., *triticum*, (d'in *tritus*); grânu, frumentu.

* TRITONE, s. m., *tritōn*, (τρίτων); 1. unu semidieu marinu; 2. unu pesce de mare; 3. unu omu care nutresce pesci.

* TRITONIACU, -a, adj., *tritoniacus*; relativu la *tritone*.

* TRITORIU, -tória, adj. s., *tritor*, (d'in *terere*); frecatoriu: *tritoriu de coloru*, frecatoriu de coloru; fig. *tritoriu de férre*, servu care fréca férrele portandule multu in petiore.

* TRITU, -a, adj. part., *tritus*, (d'in *terere*); frecatu, rosu, pisatu, macinatu, calcatu, batutu, treieratu; fig. usatu, usitatu, connoscutu.

* TRITURA, s. f., *tritura*, (d'in *terere*); frecatura, pisatura, treieratura.

* TRITURARE, v., *triturare*, (d'in *tritura*); vedi *treierare*.

* TRITURATIONE, s. f., trituration; actione de triturare; vedi treieratione.

* TRITURATORIU, -tória, adj. s., triturations; care tritura; vedi treieratoriu.

* TRITURATU, -a, adj. part., triturationis; vedi treieratu.

* TRIUMPHALE, triumphare; triumphatoriu, triumphatu, triumphu; vedi triumphale, triumphare, triumphatoriu, triumphatu, triumphu.

* TRIUMVIRALE, adj., triumviralis, relativu la triumviri, dictatu de triumviri: suppliciu triumvirale, essecutatu de triumvirii capitali; proscriptione triumvirale, dictata si essecutata de triumvirii Octavianu, Antoniu si Lepidu.

* TRIUMVIRATU, s. m., triumviratus; magistratura essercitata de trei barbati, commissione compusa d'in trei membri: triumviratulu lui Octavianu, Antoniu si Lepidu se insarcinasse cu organisationea republicei, inse fini cu nemicirea ei.

* TRIUMVIRU, pl. triumviri, triumvir, pl. triumviri; membru unei commissione de trei persoane: la Romani verice commissione compusa d'in trei barbati se nomia triumviri, asiá: triumviri pentru ducerea unei colonie; triumviri capitali insarcinati cu perveglarea asupr'a securitatei publice, asupr'a carceriloru, si a essecutioniloru capitali; triumviri mensarii insarcinati cu regularea banniloru; triumviri monetali insarcinati cu baterea monetei; triumviri nocturni, insarcinati cu perveglarea asupr'a periclului de focu in tempulu noctei; inse mai presusu de tote aceste collegie, se facura celebri triumvirii Octavianu, Antoniu si Lepidu, cari se insarcinassera cu reorganisarea republicei; in municipie triumvirii erau autoritatea suprema.

* TRIUNCE, adj., triuncis, (d'in tri si uncia); de trei uncie.

* TRIUNFALE, adj., triumphalis; relativu la triumphu, de triumphu: ornamente triumphali erau coron'a de auru, tog'a picta, tunic'a palmata si scipionele eburniu.

* TRIUNFARE, v., triumphare; a celebrá triumphu dupo una mare victoria,

de aci, a reportá victoria: generarii romani triumphau cu mare pompa asupr'a inamiciloru invinsi, inse numai cu aprobarea senatului; fig. a triumphá de tote difficultatile.

* TRIUNFATORIU, -tória, adj. s., triumphator, triumphatorius; care triumphu; epithetu datu lui Joue, lui Hercule, si imperatoriloru romani.

* TRIUNFATU, -a, adj., triumphatus; portatu in triumphu;—suppusu cu armele.

* TRIUNFU, pl. -uri, triumphus, (compara θρίαμβος); intrare solennale a unui generariu invingutoriu in Roma: a celebrá triumphu; fig. victoria: a reportá triumphu asupr'a inamiciloru; a reportá triumphu asupra dorerei.

* TRIVIALE, adj., trivialis, (d'in trivium); vulgariu, commune, bassu: vorbe triviale, frasi triviale, appucature triviale.

* TRIVIALITATE, s. f., (fr. trivialité); calitate de triviale; lucru triviale: amatoriu de trivialitati.

* TRIVIU, pl. -e, trivium, (d'in tri, si via), locu unde se unescu trei calli; de aci, strata publica;—in evulu mediu grammatic'a, dialectic'a si retoric'a constitueau triviulu.

TROCA, s. f., (trua), alveus; 1. albia in care se adapa vitele la putiu; 2. albia in care se da de mancare porciloru: troca de porci, albia d'in care manca porcii, inse si fig. omu batujocoritu.

TROCARIU, s. m., alveorum opifex; care face troce; si care vende troce.

TROCUTIA, s. f., alveolus, deminut. d'in troca, mica troca.

* TROCHAICU, -a, adj., trochaicus, (τροχαϊκός); compusu d'in trochei: versu trochaicu, petioru trochaicu.

* TROCHEIDE, adj., trochæides, (τροχαιειδής); care semina a trocheu.

* TROCHEU, s. m., trochæus, (τροχαιός); petioru metricu compusu d'in una syllaba lunga si una scurta.

* TROCHILU, s. m., trochilus, (τρόχιλος); 1. una passerella; 2. terminu de architectura, angustare la columne.

* TROCHISCU, s. m., trochiscus, (τροχίσκος), terminu de medicina, pastillu, pillula.

* TROCHLIA, s. f., trochlea, (τροχλία); una machina destinata spre a redică în altime sarcine, scripete.

* TROCHU, s. m., trochus, (τροχός); ceru de metalu, cu care se joacă copillii, batendu-lu cu una verg-lla de feru.

* TROGLODYTICU, -a, adj., troglodyticus, (τρογλοδυτικός); relativu la *trogodyti*: *viétia troglodytica*; *locuente troglodytice*.

* TROGLODYTU, s. m., troglodytes, (τρογλοδύτης); care abita în caverne: *Ptolemeu nomesece pre locuitorii de la gurele Dunarii troglodyti*.

* TROIA, s. m., Troja, (Τροία si Τρώα); nome propriu allu unei famose cetate d'în Asi'a minore, care dupo una impressurare de diece anni fu derimata de Greci; de aci: *troianu, -a, adj., trojanus: bellulu troianu*; subst. unu *troianu troianii, troianele*; *troicu, -a, adj., troicus*, relativu la *Troia*; *troigenu, s. m., trojugena*, nascutu d'în *troiani*, descendente *troianu: patricii romani se diccau troigeni*.

TROMBITIA, s. f., (it. trombetta; fr. *tompette*, compara gr. *θροίαμβος*), tuba, buccina; tuba, buccina, buccinu, instrumentu musicale.

TROMBITIARE, v., (it. trombare, tromberggiare, trombettare, fr. *trompeter*, compara gr. *θροιαμβέειν*), tubă canere, buccinare; a cantă cu *trombită*, a buccină.

TROMBITARIU, s. m., (it. trombettiere), tubicen, tubicinator; care cântă cu *trombită*, buccinatoriu.

TRONARE, v., (fr. *trôner*), în solie sedere, regnare, domnari; a sedé pre *tronu*, fig. a domni.

TRONU, pl. -*ui*, *thrôus*, *solium*, *regnum*, *imperium*; *scamnu*, în specie, *scamnu domnesu*; de aci fig. *domnia*, *regnu*, *imperiu*; vedi si *thrônu* cu derivatele selle.

* TROPA, s. f., *tropa*, (τροπή); solistitiu, adjungerea sórelui la punctulu cellu mai înaltu si la cellu mai bassu, de la care érosi se întorce în apoi.

* TROPARIU, pl. -*e*, (τροπάριον), hymnu sacru scrisu în prosă: *a cantă unu tropariu*; *cântu tropariele*.

* TROPE, s. f., *tropis*, (τρόπις); *fundulu buteliei*, *fece*.

* TROPEE, s. f. pl., (τροπαίαι), *tropæi, -orum*; *venturi de useatu cari se întoreu de pre mare unde au batutu*.

* TROPEOPHORU, s. m., *tropæophorus*, (τροπαιοφόρος); care pórtă unu *tropæu*, *victoriu*, epithetu datu lui Jove care a învinsu pre giganti.

* TROPEU si *trofeu*, pl. -*e*, *tropæum*, (τρόπαιον); *monumentu allu unei victorie redicatu în câmpulu de batalia*; fig. *monumentu în genere*.

* TROPHOLOGIA, s. f., (fr. *trophologie*, d'în *τροφή* = *nutretiu*, si *λόγος* = *discursu*); *tractatu despre nutritiune*.

* TROPHOLOGICU, -a, adj., (fr. *trophologique*); relativu la *trophologia*: *tractatu trophologicu*, *indicationi trophologice*.

* TROPICALE, adj., (fr. *tropical*); vedi *tropicu* sub 2.

* TROPICE, adv., *tropice*, (τροπικῶς); *în modu tropicu*, în sensu metaforicu: *a vorbi*, *a serie tropice*; *noi credim cu vorbim positive*, si mai totu de a un'a *vorbim tropice*.

* TROPICU, -a, adj., *tropicus*, (τροπικός); 1. relativu la *tropu*, (τρόπος), în *tropi*, figuratu, metaforicu: *espressione tropica*, *modu de vorbire tropicu*; 2. relativu la *trope*, (τροπαί): *circurile tropice*, *cercuri paralele cu ecatoriulu cari trecu unulu prin punctulu cellu mai înaltu, si altulu pria punctulu cellu mai bassu, la care adjuge sórele în cursulu seu aparente, cercuri trasse de astronomi atâtă pre sfer'a celeste câtă si pre globulu terrestre*, si între cari (pre *paumentu*) e *zon'a torrida*, de aci: *caldure tropice*.

* TROPIDE, s. f., *tropis*, (τρόπις); *fece*; vedi *trope*.

* TROPIDO-, (gr. *τρόπις* = *carina*), în composite scientifice, precumu în: *tropidogastru*, s. m., (fr. *tropidogastre*), *genu de reptili saurice*; *tropidoleptide*, s. m., (fr. *tropidoleptide*), *genu de reptili saurice*; *tropidonotu*, s. m., (fr. *tropidonote*), *genu de sérpi*; *tropidorhynchu*, s. m., (fr. *tropidorhynque*), *genu de passeri d'în Olland'a noua*; *tropidosauru*,

s. m., (fr. *tropidosaur*), genu de reptili saurice.

* TROPOLOGIA, s. f., *tropologia*, (τροπολογία); vorbire in *tropi*, vorbire *tropica*, vorbire figurata.

* TROPOLOGICU, -a, adj., *tropologicus*; figuratu, metaforicu; si adv. *tropologicice*, *tropologicice*; figurate, metaforice.

* 1 TROPU, s. m., *tropus*, (τρόπος); proprie, modu; in specie, 1. modu de vorbire figuratu, terminu de retorica; 2. allegoria; 3. melodia.

2 TROPU, adv., *trotum*, (fr. *au trot*); in *tropu*, se dice despre calli: *a merge in tropu*, *a passi in tropu*; *a face tropu*, a face strepitu cu petiorele; — de aci si v. *a troponi* sau *a tropani*.

TROSCANIRE, -escu, v., *fragorem edere*; a dá unu sunetu cumu facu lemnele candu se frangu cu violentia, sau cumu face aerulu cându se despica prin flagellu.

TROSNIRE, -escu, v., *tonare*, *intonare*; a toná: *fulgera si trosnesce*.

TROSNITU, pl. -e, *tonitru*, *frigor*, *fulmen*; *fulgeru* si *tonetu*.

* TRUA, s. f., *trua*; 1. *tróca* sau *albia* de spellatu; 2. *truella* sau *trulla* cu care se servescu muratorii la luarea si darea cu cementu; 3. *lingura mare* cu care se mesteca buccatele sau si alte lucruri in unu vasu.

* TRUBLIDU = *blidu*, pl. -e, *trablinum* si *tryblinm*, (τροβλίον); *patina*, *blidu*.

* TRUCE, adj., *trux*, (τρός); feroce, selbaticu, furiosu, incrunatatu, terribile: *vultu truce*, *facia truce*, *aspectu truce*, *ocli truci*, *voce truce*.

* TRUCIDARE, v., *trucidare*; a uccide, a macellari, proprie si figuratu: *barbarii trucidara barbati, femine, be-trani si copilli*; *multi trucida cu armele, ellu trucida plebea prin usura*; *violentulu oratoriu trucida cu vorb'a pre adversariulu seu*.

* TRUCIDATIONE, s. f., *trucidatio*; actione de *trucidare*, uccidere, macellu, macellaria: *trucidationea e barbara nu numai in ómeni, ci si in vite, si chiaru in férele selbatice*; *am vedutu inse trucidationea cetatianiloru celloru mai in-*

nocenti; trucidationea plebei prin usura judanesca.

* TRUCIDATORIU, -tória, adj. s., *trucidator*; care *trucida*, care uccide, ucciditoriu: *trucidatorii crestiniloru innocenti*.

* TRUCIDATU, -a, adj. part., *trucidatus*; uccisu, taliatu, macellaritu: *vite trucidate de macellari*; *cetiani pacifici trucidati de barbari*; subst. m., *trucidatulu*, actulu de *trucidare*.

* TRUCTA, s. f., *tructa* si *tractus*, (τρούκτης); *trutta*, specia de pesci fluviatili, boni de mancatu.

* TRUCULENTIA, s. f., *truculentia*; ferocitate, violentia, portare barbara: *truculentia tyrannului*, fig. asprime: *truculentia climei*.

* TRUCULENTU, -a, adj., *truculentus*, (d'in *trax*, *trucis*); feroce, cruntu, barbaru, aspru, violentu: *omu truculentu*, *gente truculenta*, *facta truculenta*; fig. *truculent'a mare*.

* TRUDE, s. f., *trudis*, (d'in *trudere*); fuste, pertica destinata spre a impinge cu dens'a.

* TRUDERE, *trusi* si *trusei*, *trusu*, v., *trudere*; 1. a impinge: *a trude pre inimicii in paludi*; *a trude aprii in plage*; 2. a dá. a scóte (despre arbori): *arborii trudu gemme, muguri*.

TRUFIA, s. f., (τροφίη), *superbia*, *arrogantia fastus*; *superbia*, *arrogantia*, portare arrogante, caracteriu arrogante: *trufia e unu vitiu nascutu d'in ide'a prea mare ce are omulu de sene*; *cându trufia e unita cu despectulu altoru-a, ea incetédia de a fi una nebonia, si devine unu vitiu propriu tyranniloru*.

TRUFIOSU, -a, adj., *superbus*; *arrogans*, *fastuosus*; *superbu*, *summetiu*, *fastuosu*.

* TRULLA, s. f., *trulla*, (contrassu d'in *truella*, demin. d'in *trua*); 1. *cupa*, *scafa*; 2. *lingura de mestecatu*; 3. *scutella* cu care se servescu muratorii; 4. *ólla de nopte*.

* TRULLISSARE, v., *trullissare*; a arruncá cimentu cu trull'a pre unu muru: *a trullissá unu muru de currendu in-altiatu*.

* TRULLISATIONE, s. f., *trullissa-*

tló; actione de *trullissare*, si effectu allu acellei-asi actione: *trullissionea unui muru*.

*TRULLIU, pl.-e, *trullium*, *trulleum*, *trulleus* si *trullio*; tróca, pelve, vasu de spellatu.

TRUNCARE, v., *truncare*, (d'in *truncus*); a taliá unu corpu lungu asiá ca se remâna scurtu, a amputá; a mutilá: a *truncá arbori*, a *truncá colonne*, a *truncá statue*, a *truncá capetele ómeniloru*; de ací apoi: a uccide, a macelari: a *truncá cerbi si alte animali*.

TRUNCATIONE, s. f., *truncatio*; actione si effectu allu actionei de *truncare*; amputatione.

TRUNCATORIU, -tória, adj. s., *truncans*; care *trunca*, talia, amputa, mutila, amputatoriu.

TRUNCATU, -a, adj. part., *truncatus*; taliatu scurtu, amputatu, mutilatu: *arbore truncatu*, *corpu truncatu*, *statua truncata*, *columna truncata*, *pyramide truncata*, *conutruncatu*, *versuri truncate*.

TRUNCLARE sau *trunchiare*, v., *truncare*; vedi *truncare*.

TRUNCLATU sau *trunchiatu*, -a, adj. part., *truncatus*; vedi *truncatu*.

TRUNCLU sau *trunchiu*, s. m., *trunculus*, *truncus*; vedi *truncu*.

1 TRUNCU, -a, adj., *truncus*; scurtatu, retdiatu, mutilatu, privatu de una parte sau de mai multe pârti; vedi *truncatu*.

2 TRUNCU, s. m., *truncus*; 1. corpu unu arbore fora ramuri, fustulu: *trunculu arborelui*; in sensu analogu: *trunculu unei colonne*, *trunculu unei pyramide*, *trunculu unui conu*; 2. corpu omului fora capu, mâni si petióre: *trunculu omului*; in sensu analogu: *trunculu unei statue*; 3. bustianu, in sensu propriu si figuratu, prin urmare, omu stupidu.

*TRUONE, s. m., *truo*; pellicanu, passere nomita si *onocrotalus*.

TRUPA, s. f., (fr. *troupe*), turba, *caterua*; turma de ómeni sau de animali.

TRUPINA, s. f., *stipes*, *caudex*; truncu de arbore impreuna cu radecinele lui; vedi si form'a *tulpina*.

TRUPU, (straformatu d'in *crupu*, si acestu-a d'in *corpu*); pl.-uri. corpus;

de unde apoi adj. *trupescu*, si adv. *trupesce*; vedi *corpu* cu derivatele lui.

*TRUSARE, v., *trusare*; intensivu d'in *trudere*; a impinge tare.

*TRUSATILE, adj., *trusatilis*, (d'in *trusare*); care se pote impinge: *móra trusatile*, *móra de mâna*.

*TRUSU, -a, adj. part., *trusus*, (d'in *trudere*); impinsu.

*TRUTINA, s. f., *trutina*, (*τροπάνη*); proprie, limb'a bilanciei; apoi bilancia, eumpena in genere: a *pensitá*, a *ponderá cu acea-asi trutina*; a *pune in acea-asi trutina*.

*TRUTINARE, v., *trutinare*, si *trutinari*; a *pensitá*, a *ponderá*, a *cantari*; fig. a *essaminá*, a *appretiá*; a *considerá*, a *judecá*, a *criticá*.

*TRUTINATORIU, -tória, adj. s., *trutinator*; care *trutina*, *appretiatoriu*, *judecatoriu*, *criticu*.

*TRUTINATU, -a, adj. part., *trutinatus*; *pensitatu*, *ponderatu*; *essaminatu*, *appretiatu*.

*TRUTTA, s. f., (it. *trota*, fr. *truite*); unu pesce; vedi *tracta*.

*TRYBLIDU = *blidu*, pl.-e, *tryblium*, (*τροβλίον*); patina, *blidu*; vedi si form'a *trublidu*, d'in care a essitu scurtatu vulgariulu *blidu*.

*TRYGE, s. f., *tryx*, gen. *trygos*, (*τρογξ*); mustu de vinu nefertu inco, cu fecea imperuna.

*TRYGINU, s. m., *trygiuon*, (*τρογιών*); colóre negra facuta d'in fecea vinului.

*TRYGODE, s. m., (*τρογῶδες*); specia de collyriu.

*TRYGONE, s. m., *trygon*, (*τρογών*); unu pesce, *raja pastinaca*, *Linn.*

TU, pron. pers. II. sing. nom. *tu*; dat. *tie*, scurtatu *ti*, acc. *tene*, scurtatu *te*, possessivulu *teu*, *tea*, la Macedoromâni *tuu*, *tua*, (*ta*); pl. *voi*, dat. *voue*, scurtatu *ve* si *vi*; acc. *voi*, scurtatu *ve*; possessivulu *vostru*, *vóstra*. Pronomele *tu*, ca si tóte celle alte pronomine personali, se pune espressu numai prin enfase, sau prin oppositione cu celle alte persone, éro de ordinariu se subintellege d'in form'a verbului, precumu: *tu scii co mie nu mi placu aceste lucruri*;

se pare co nu me intellegi, unde ai fostu? ce ai facutu? cumu te afli? veni-vei mâne la mene? se scii co nu mai facu causa commune cu tene. D'in respectu cõtra person'a II, in loculu pronomelui personale *tu*, se pune titululu : *Domni'a tea, Mari'a tea, Maiestatea tea*, inse verbulu urmédia totu in person'a II. : *Domni'a tea esti maiestrulu nostru, Mari'a tea nomesci minitri, Maiestatea tea commandi armat'a; se me ierti Mari'a tea; se benevoliesci Maiestatea tea a confirmá acésta sententia; Domni'a tea nu mi vei intentá processu*; incercarea de a pune verbulu dupo atari titule in person'a III, s'a respinsu de geniulu limbei române, care nu permite asemine violentia; — neci formele : *Domni'a vóstra, Mari'a vóstra, Maiestatea vostra*, n'au aflatu intrare, pentru allocutionea unei persone, déro : *Domniele vóstre, Mariele vóstre, Maiestátile vostre* trecu pentru allocutionea mai multoru persone, si atunci verbulu urmédia in persona II plurale.

* TUBA, s. f., *tuba*; instrumentu musicale de arame care resuna prin sufflare, trombitia, buccina : *a cantá cu tub'a, a dá semnulu de batalia cu tub'a; rauculu sonu allu tubei; cantulu tubei abia se audi; sufflati in tube, inflati tubele.*

* TUBARIU, s. m., *tubarius*; fabricatoriu de *tube*.

* TUBERACIU, -a, adj., (fr. *tubéracé*); care sémina a *tubere*, ca specia de fungi.

* TUBERARE, v., *tuberare, tuberascere*; a se inflá.

* TUBERARIA, s. f., (fr. *tubéraire*); una planta medicinale.

* TUBERASTRU, s. m., (fr. *tubéastro*); fungu care cresce pre tufulu vulcanicu, si care se mânca in Itali'a.

* TUBERATU, -a, adj. part., *tubertus*; inflatu, redicatu, crescutu in fórma de *tubere*: gibbosu.

* TUBERCLU, pl.-e, *tuberculum*, demin. d'in *tubere*, micu *tubere*, mica inflatura; — radecine globóse de plante, cumu su cartofii si altele aseminea.

* TUBERCULARIA, s. f., (fr. *tuberculaire*); genu de fungi cari cresc in particulariu pre scorti'a si lemnulu arboriloru,

formandu mici *tubercle* rosie cu varie nuanctie.

* TUBERCULARINU, -a, adj., (fr. *tubercularinó*); care sémina a una *tubercularia*.

* TUBERCULATU, -a, adj., (fr. *tuberculé*); munitu cu *tubercle*.

† TUBERCULI-, (d'in *tuberculum* = *tubercle*), in compositioni scientifice, precumu in : *tuberculicollu, -a*, adj., (fr. *tuberculicolle*); care are collulu munitu cu *tubercle*, *tuberculiferu, -a*, adj., (fr. *tuberculifère*), care porta *tubercle*; *tuberculiforme*, adj., (fr. *tuberculiforme*), care are form'a unui *tubercle*.

* TUBERCULISATIONE, s. f., (fr. *tuberculisation*); conversiune in *tubercule*.

* TUBERCULOSU, -a, adj., (*tuberculosus*, fr. *tuberculeux*); plenu de *tubercule*, care e de natur'a *tubercului*; in botanica : *radecina tuberculósa; fructificatione tuberculósa*; in mineralogia : *calce carbonata tuberculósa*; in pathologia : *pulmone tuberculosu, ficatu tuberculosu; materia tuberculosa; phthisia tuberculosa*.

* TUBERCULU, pl.-e, *tuberculum*, deminut. d'in *tubere*; vedi *tubercle*.

* TUBERE, s. m., *tuber*, (d'in *tumore*); 1. tumóre, inflatura, gibba, buba, buboniu; fig. vitiu, defectu, imperfectione; 2. radecine rotunde globose de plante; 3. nodu in arbori; 4. una specia de fungi sau bureti mici; 5. una specia de persice si arborele care produce atari fructe.

† TUBERI-, (d'in *tuber* = *tubere*), in composite scientifice, precumu in : *tuberiferu, -a*, adj., (fr. *tubérifère*), care porta *tuberi*; *tuberiforme*, adj., (fr. *tuberiforme*), care are form'a unui *tubere*, ca specia de fungu; *tuberivoru, -a*, adj., (fr. *tubérivore*), care devora *tuberi*, fungi.

* TUBEROIDE, adj., (fr. *tubéroïde*), care sémina cu unu *tubercle*; subst. m., *tuberoide*, planta parasita care cresce pre safranu.

* TUBEROSITATE, s. f., (fr. *tubérosité*); 1. eminentia mai multu sau mai pucinu voluminósa cu superficia incale care se afla pre unu osu, unde se lega

museli; 2. escrescentia carnosa, mai totu de a un'a in contr'a naturei, ce presenta une ori vegetale; 3. in pathologia, inflatura, tumóre, gibbositate.

* TUBEROSU, -a, adj., *tuberosus*, plenu de *tuberi* sau de *tumori*: *fronte tuberosa*; *radecine tuberose*; *bulbu tuberosu*; subst. f., *tuberosa*, (fr. *tubéreuse*), genu de plante d'in famili'a asphodelieloru originarie d'in Messicu, si introdusse in Europ'a in seclulu XVI, munite cu folie lanceolate, si terminate prin multime de flori albe.

* TUBICINARE, v., (tubicinare, d'in *tuba*, si *canere*); a cantá cu *tub'a*, a bucciná.

* TUBICINATORIU, s. m., *tubicinator*; care cãnta cu *tub'a*, buccinatoriu.

* TUBICINE, s. m., *tubiceu*, (d'in *tuba*, si *canere*); care canta cu *tub'a*, buccinatoriu.

† TUBI-, (d'in *tubus* = *tubu*), in composite scientifiche, precumu in: *tubicolarium*, -a, adj., (fr. *tubicolaire*), care locuesce in unu *tubu*, ca nereidea *tubicularia*; subst. f., *tubicularia*, genu de polypi ciliati, cari viu in unu *tubu* conicu, deschisu la amendoue capetele; *tubicolu*, -a, adj. (fr. *tubicole*), care vine in unu *tubu*, se dice 1. despre unele conchyliie bivalve coprense in unu *tubu* de aceea-si natura ca si valvele; 2. despre unele insecte; *tubicornu*, -a, adj., (fr. *tubicorne*), care are *cornele* cavose; subst. *tubicornele*, familia d'in ordinea mamifereloru rumigátorie; *tubiferu*, -a, adj., (fr. *tubifère*), care porta *tubi*; subst. *tubifer'a*, genu de plante d'in famili'a fungiloru; *tubifloru*, -a, adj. (fr. *tubiflore*); care are *tubulu* corollei selle forte lungu, ca *oxyanthulu tubifloru*; subst. *tubiflor'a*, genu de plante d'in famili'a elytrarieloru; *tubiforme*, adj., (fr. *tubiforme*), care are form'a unui *tubu*; *tubilumbricu*, s. m., (fr. *tubilombric*), genu de insecte, cari viu in unu *tubu*, si sémina a lumbrici; *tubilustriu*, pl.-e, *tubilustrium*, pl. *tubilustria*, serbatori la anticii Romani pentru benedicerea *tubeloru* cu cari cantáu la sacrificie; *tubinariu*, -a, adj., (fr. *tubinaire*), care are nãrile in thece *tubularic*; subst. pl., *tubinariiele* familia de passeri d'in ordinea notátorieiloru.

* TUBOCANTIU, s. m., *tubocantius*; vedi *tubicine* si *tubicinatoriu*.

* TUBU, s. m., *tubus*; cilindru cavu, *tiéva*: *tubu de metallu*, *de vitru*, *de lemnu*, *de arundine*; *tubulu unui barometru*; *tubulu thermometrului e inchisu hermetice*; *tubu capillariu*; *tubu electricu*; *tubu acusticu*, *tubu telescopicu*.

* TUBULARE, v., (tubulare); a dá forma de *tubu*, a muni cu *tubi*.

* TUBULARIU, -a, adj., (fr. *tubulaire*); care are form'a unui *tubu* sau *tubulu*, subst. f., *tubularia*, genu de zoophyte.

* TUBULATIONE, s. f., *tubulatio*; actiune de *tubulare*; cavatione in forma de *tubu*.

* TUBULATU, -a, adj., *tubulatus*; cavu ca unu *tubu*; munitu cu *tubi*.

† TUBULI-, (d'in *tubulus* = *tubulu*), in composite scientifiche, precumu in: *tubulibranchiu*, -a, adj., (fr. *tubulibranche*); care are *branchiele* puse in unu *tubu*; *tubulicolu*, -a, adj., (fr. *tubulicole*), care locuesce in unu *tubu*; *tubuliferu*, -a, adj., (fr. *tubulifère*), care are pre superfici'a sea multime de *tubuli*, ca spongi'a *tubulifera*; *tubulifloru*, -a, adj., (fr. *tubuliflore*), se dice despre calathidea, despre disculu si coron'a synantherieloru, cându su compuse de flori cu corolle *tubulose*; *tubuliforme*, adj., (fr. *tubuliforme*), care are form'a unui *tubulu*; *tubulina*, s. f., (fr. *tubulline*), genu de fungi cari crescú pre lemnu mortu si putridu; *tubulipalliu*, -a, adj., (fr. *tubulipalle*), care are *palliulu* = mantellulu *tubulosu*; *tubuliporu*, -a, adj., (fr. *tubuliporé*), care sémina cu *tubuliporulu*, (fr. *tubulipore*), genu de polypari d'in marea mediterrania; *tubulithu*, s. m., (fr. *tubulithe*), 1. *asteria* fossile striasa in massa solida; 2. nome ce s'a datu la diverse zoophyte coralligene fossili cari au form'a *tubularia*.

* TUBULOSU, -a, adj., (fr. *tubuleux*); care e lungu si cavosu d'in intru ca unu *tubu* sau unu *tubulu*.

* TUBULU, s. m., *tubulus*; demin. d'in *tubu*, micu *tubu* = *tiéva*.

* TUDE, s. f., *tudis*, (d'in *tudere* = *tundere*); malliu.

TUDICLA sau *tudecla*, s. f., *tudicula*;

deminut. d'in *tude*, mica *tude*; specia de móra spre a sfermá olivele;—lingura de mestecatú.

* TUDICLARE, v., tudiculare; a mestecá cu lingur'a.

* TUDITARE, v., tuditare, (d'in *tudere*=*tuudere*); a bate, impinge, mená înainte.

* TUDITE, s. f., tudes; vedi *tude*.

TUFA, s. f., 1. tufa; motiu, crésta de pèru sau de penne pre coifu; 2. *dumus*, *frutex*; arbore micu, inse cu multe ramuri.

TUFANU, s. m., specia de cerru care inco n'a adjunsu la deplin'a sea desvoltare.

TUFARIU, s. m., *dumetum*, *frutectum*, *fruticetum*; locu crescutu cu *tufa*.

TUFOSU, -a, adj., *dumosus*, *fructicosus*, *fructectosus*; plenu de *tufa* sau de *tufe*; locu *tufosu*, *selba tufosa*: fig. *pèru tufosu*, *barba tufosa*, *planta tufosa*, *flóre tufósa*; (compara fr. *touffu*).

* TUGURIOLU sau *tugurioru*, s. m., *tugurium*; demin. d'in *tuguriu*, micu *tuguriu*.

* TUGURIU, pl.-e, *tugurium*, (d'in *tegere*); mica casa terranesca sau pastoresca, coperita cu palie sau arundine, allu carei coperimentu adjuge pèno la pamentu, *bordeiu*.

1 TUIRE, -escu, v., (fr. *tutoyer*); a nomí *tu* pre cineva in allocutione; vedi si *tutuire*.

2 TUIRE, -escu, v., *tueri*; occorre numai in compositulu *mantuire*, a salvá.

TUITARE, (*uitare*), v., *tueri*, *intueri*; numai in forma refl. *a se tuitá la ceva sau la cineva*, a si indreptá vederea la ceva sau la cineva, a considerá a contemplá: *me tuitai la densulu si lu vedui plenu de sange*; *pentru ce te tuiti asiá de cruntu la mene? tuita-te in susu*, *tuitati-ve in diosu*; *la ce ve tuitati cu atáta curiositate? a se tuitá la ceva ca la unu damnu*; *a se tuitá la unu jocu*, *la unu spectaclu*; vedi 2 *uitare* cu derivationile selle.

* TUIZIONE, s. f., *tuitio*, (d'in *tueri*); conservacione, apperare.

* TUITORIU, -tória, adj. s., *tutor*, (d'in *tueri*); apperatoriu.

* TUITU, -a, adj. part., *tuitus* si *tutus*. De aci verbulu *tuitare*; vedi mai susu.

* TULPINA, s. f., *stipes*, *caudex*; vedi *trupina*.

* TUMBA, s. f., *tumba*, (*τόμβος*); *momentu*, *sepulcheru*.

* TUMEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *tumefacere*; a face se se infle ceva, a inflá; a ingonfá.

* TUMEFACU, -a, adj. part., *tumefactus*; inflatu; ingonfatu.

* TUMENTIA, s. f., *tumentia*, (d'in *tumere*); inflatura: *tumentia capului*.

* TUMERE, v., *tumere*; a se inflá, in sensu propriu si figuratu.

* TUMESCERE, v., *tumescere*; a incepe a se inflá.

* TUMIDITATE, s. f., *tumiditas*; stare *tumida*, inflatura.

* TUMIDOSU, -a, adj., *tumidosus*; plenu de *tumiditate*, *tumidu*.

* TUMIDU, -a, adj., *tumidus*, (d'in *tumere*); inflatu, in sensu naturale si metaforicu: *membreu tumidu*, *ocli tumidi*, *papille tumide*; *marea tumida*, *sérpele tumidu*; *vorbe tumide*; *ánima tumida de menia*; *omu tumidu de successu*.

* TUMORE, s. f., *tumor*, (d'in *tumere*), inflatura, in sensu propriu si figuratu: *tumóre dura*, *tumóre molle*; *tumórea la genuclu*; *tumórea oculiloru*; *tumórea marei*; *tumórea ánimeii de menia*; *tumórea unui superbu*; *tumórea stylului*, *tumórea vorbeloru*; *spiritele sunt in tumóre*.

* TUMULARE, v., *tumulare*, (d'in *tumulus*); a immormentá, a ingropá.

* TUMULATU, -a, adj. part., *tumulatus*; immormentatu, ingropatu.

* TUMULOSU, -a, adj., *tumulosus*, (d'in *tumulus*); plenu de *tumuli*: *locu tumulosu*, *térra tumulósa*.

* TUMULTU, pl.-e, *tumultus*, -us, (d'in *tumere*); turburare, scommotu, strepitu, incuratura, perturbatione, revolutione: *a face tumultu*, *a produce tumultu*; *in tumultulu luptei*, *a mari tumultulu*; *tóta cetatea se incurcá in acellu tumultu*; *a compreme tumultulu*, *a stemperá tumultulu*; *in acellu tumultu nu mai poteai distinge nemica*; fig. *tumultulu cerului*, *tumultulu marei*, *tumultulu panticelui*.

* TUMULTUARE, v., tumultuare si tumultuari; a face *tumultu*, a produce *tumultu*: *tumultua poporulu pre strate*; *tumultuara militarii in castre*.

* TUMULTUARIU, -a, adj., tumultuarius; precipitatu si fora regula, in modu incurcatu: *lupta tumultuaria*; *adunare tumultuaria*.

* TUMULTUATIONE, s.f., tumultuatio; actione si effectu allu actionei de *tumultuare*, turburare, incurcatura, desordine.

* TUMULTUATORIU, -tória, adj. s., tumultuator; care face *tumultu*, incurcatoriu, intrigante, ambitiosa.

* TUMULTUATU, -a, adj. part., facutu in *tumultu*.

* TUMULTUOSU, -a, adj., tumultuosus, (d'in *tumultus*); plenu de *tumultu*: *adunare tumultuosa*, *viétia tumultuosa*; *mare tumultuosa*, *somnu tumultuosu*; *vorbe tumultuose*, *spiritu tumultuosu*.

* TUMULU, s. m., tumulus, (d'in *tumere*); redicatura de pamentu naturale sau facuta de mâni omenesci, collina: *pre sessurile terrei Romanesci se vedu multi tumuli*; in specie, mormentu: *a face unu tumulu*, *a redicá unu tumulu pre corpulu amicului ingropatu*; *tumululu lui Achille*.

TUNARE, v., tonare; vedi *tonare*.

TUNATU, -a, adj. part. d'in *tunare*; vedi *tonatu*.

TUNARIU, s. m., (fr. *artilleur*); vedi *tonariu*.

TUNCI, adv., tunc; vedi *atunci*.

TUNDERE, *tunsi* si *tunsei*, *tunsu*, v., tondere; vedi *tondere*.

TUNDITORIU, -tória, adj. s., tonsor; care *tunde* = *tonde*; vedi *tonditoriu* si *tonsoriu*.

TUNECARE = *tunicicare*, (d'in *tenebricare*), v., tenebricare si tenebrare, obscurare; vedi *intunecare* = *intunicicare*.

TUNECATU = *tunicicatu*, -a, adj. part., tenebricus, obscurus, obscuratus; vedi *intunecatu* = *intunicicatu*.

TUNECOSU = *tunicicosu*, -a, adj., tenebricosus, tenebrosus; vedi *intunecosu* = *intunicicosu*.

TUNERICU, pl.-e, (tenebricum), tenebræ; tempu *intunecatu*, tempu ob-

seuru; locu unde nu se vede lumina, locu neluminatu: *tuniciculu noptei*, *tuniciculu mormentului*; vedi si *intunicicu*.

TUNETU, pl.-e, tonitru, tonitrus, tonitruum; vedi *tonitu* = *tonctu*.

TUNICA, s. f., tunica; vestimentu ce portau Romanii sub toga, si Romanele sub stola sau palla: *tunica cu mânice scurte*, *tunica cu mânice lungi*, *tunica talaria*; *tunica palmata*; a investi *tunic'a*, a mutá *tunic'a*, a scambá *tunic'a* *pre fia-care órá*; prov. *tunic'a e mai aproape de câtu palliulu*; metaf. *tunic'a cicadei*, *tunicele legumineloru*.

TUNICARE, v., tunicare; a investi cu *tunic'a*.

TUNICATU, -a, adj. part., tunicatus; investitu cu *tunic'a*; in specie: *poporulu tunicatu*, poporulu de diosu care nu pórtá toga, ci numai *tunica*, fig. despre fructe: *tunicata cépa*.

TUNICLA = *tunicula*, s. f., tunicula; demin. d'in *tunica*, mica *tunica*; fig. *tunicl'a oculoror*.

TUNSETU, pl.-e, tousio; actu de *tondere*, si modu de *tondere*; vedi *tonsione* si *tonsura*.

TUNSETURA, s. f., tousura, vedi *tonsura*.

TUNSU, -a, adj. part., tonsus; vedi *tonsu*.

TUNSURA, s. f., tousura; vedi *tonsura*.

TUNU, pl.-uri, (fr. *canon*); vedi *tonu*.

* TURALE, adj., turalis, (d'in *tus*, *taris*); relativu la *ture* = *thymía*, de *ture*: *arca turale*.

* TURARIU, -a, adj., turarius, (d'in *tus*, *taris*); relativu la *ture* = *thymía*: *sacrificie turarie*, *tobie turarie*, d'in cari se canta la *sacrificiele turarie*; subst. m., *turariu*, negociatoriu de *ture* = *thymía*.

* TURARE, v., turare, (primitivulu verb. *obturare*, *returare*); a astupá.

* TURATU, -a, adj. part., (turatus), obturatus; astupatu.

TURBA, s. f., turba, (τόρβη); 1. turburare, tumultu, confusione, perturbatione; 2. scommotu, larma, cërta, disputa, altercatione; 3. desordine morale; 4. multime de ómeni, multime de ani-

mali, turma; multime de lucruri : *turba de ómeni, turba de câni, turba de pas-seri, turba de vorbe deserte.*

TURBAMENTU, pl.-e, turbamentum; 1. mediu de perturbare : *turbamentulu vulgului*; 2. perturbatiune, confusiune : *turbamentele republicei.*

1 TURBARE, v., 1. turbare; a turburá, a incurcá, a mestecá, in sensu propriu si figuratu; 2. rabire, in rabiem agi; a si perde mentea, a deveni furiosu : *turba câni, turba multe vite, turba si ómenii; copillulu muscatu de unu câne turbatu, in pucine dille a turbatu si ellu.*

2 TURBARE, s. verbale, 1. turbatio; turburare, incurcatura, mestecatura; 2. rabies; morbu furiosu : *turbarea câniloru; copresu de turbare mori in câteva dille*; 3. cantharis; una musca veninosa.

TURBATIONE, s. f., 1. turbatio; actiune si effectu allu actiunei de *turbare*, perturbatiune, confusiune, tumultu, desordine; 2. rabies; trecere in stare *turbata* : *turbationea câniloru si a altoru animalu.*

TURBATORIU, -tória, adj. s., 1. turbator; care turbura, turburatoriu; 2. care produce rabia.

TURBATRICE, s. f., turbatrix; femina care turbura.

TURBATU, -a adj. part., 1. turbatus; turburatu; 2. rabidu, rabiosus; rabidu, rabiosu, furiosu : *câne turbatu, omu turbatu de menia; cânele turbatu musca si prin muscatura comunica si altoru-a turbarea; lupii turbati facu mari stricationi in ómeni si in animalu, si comunica morbulu loru la turme intregi.*

TURBELLA, s. f., turbellæ, -arum; demin. d'in *turbulu*, turburare : a face *turbelle.*

TURBIDARE, v., turbidar; a face *turbidu*, a turburá : a *turbidá ap'a*; fig. a *turbidá serenitatea ánimei.*

TURBIDATU, -a, adj. part., turbidatus; turburatu.

TURBIDU, -a, adj., turbidus; turburu, turburatu, in sensu propriu si figuratu : *apa turbida, riu turbidu, mare turbida de venturi, ceru turbidu, tempestate turbida, fig. pectus mai turbidu de*

cátu marea; oculi turbidi; ingeniu turbidu.

* TURBINARE, v., turbinare, (d'in turbine); a face *turbine*, a dá forma conica unui lucru.

* TURBINARIU, -a, adj., (fr. turbinnaire); care are form'a unui turbine.

* TURBINATIONE, s. f., turbuatiune; actiune si effectu allu actiunei de *turbinare*, ascutire in forma de conu : *turbinationea arboriloru.*

* TURBINATU, -a, adj. part., turbinnatus; formatu in conu, de forma conica : *figura turbinnata, pétra turbinnata, arbori turbinnati.*

* TURBINE, s. m., turbo, gen. turbinnais; totu ce se întorce in unu cercu, vertegiu, volbura, voltóre, conu.

* TURBINELLA, s. f., (fr. turbinelle); genu de conchyliu univalve cari se afla in mările Indiane.

* TURBINIFLORU, -a, adj., (fr. turbiniflore); care are florile dispuse in unu turbine, ca *proté'a turbiniflora.*

* TURBINIFORME, adj., (fr. turbiniforme); care are form'a unui turbine.

* TURBINITE, s. f., (fr. turbinite); conchyliu fossile in spirale.

* TURBINIU, -a, adj., turbinnus, (d'in turbo, turbinnais); ca unu turbine, ca unu conu.

* TURBINOIDE, adj., (fr. turbinocide); care sémina cu unu turbine.

* TURBINOLIA, s. f., (fr. turbinolie); genu de polypari lamelliformi.

* TURBINOLOPSU, s. m., (fr. turbinolopse); genu de polypari fossili.

* TURBINULINA, s. f., (fr. turbinuline); genu de conchyliu univalve.

* TURBISTU, s. m., turbistum, si turbystum; unu mediu de a facilitá acceptarea colorei.

TURBÓRE, s. f., turbor; turburare in economi'a animale, perturbatiune, desordine.

TURBULA = *turbura*, s. f., turbula, d'in turba; demin. d'in turba, turburare, tumultu; — multime óre-care de ómeni.

TURBULARE = *turburare*, v., turbare; a face *turbidu* : a *turburá ap'a*, s'a *turburatu riulu, se turbura cerulu;*

prin nedreptățile administratorilor se turbura poporul; noii ministri turburara tote ramurile de administratiune, turburara scolele si tote institutele publice; se suppera si se turbura omulu candu vede nedreptatea.

TURBULATIONE=turburatiune, s. f., turbatio; actiune de turburare.

TURBULATORIU,-tória, adj. s., turbator; care turbura : turburatoriulu apei, turburatorii societatei; s'au immul-titu turburatorii; despotii nomescu turburatori pre cetatiani cari cutédia a le spune addeverulu.

TURBULATU = turburatu,-a, adj., turbatus, turbidus; redussu in stare turbida : apa turburata, riu turburatu, ceru turburatu; poporul e turburatu si póte se erumpa in revolutiune; omu turburatu lam nte, femina turburata demenia.

TURBULENTIA, s. f., turbulentiá; turburare, perturbatiune, incurcatura, confusiune.

TURBULENTU,-a adj., turbulentus, (d'in turbula, d'in turba); turburu, turburatu, turbidu; si activu, turburatoriu: tempestate turbulenta, ánima turbulenta, spiritu turbulentu, adunare turbulenta, omu d'in natura turbulentu si nestemperatu.

TURBULU=turburu,-a, adj., turbidus, turbulentus : apa turbura vinu turburu, cerulu e turburu, si ammenitia cu tempestate.

TURBURARE, turburatiune, turburatoriu, turburatu, turburu; vedi turburare, etc.

TURCESCE, adj., (turcece); in modu turcescu : a vorbi turcesce, a se portá turcesce, a domni si guverná turcesce.

TURCESCU,-a, adj., (turcius); relativu la turcu si la turci, de turcu: imperiu turcescu, víctia turcésca, portu turcescu, vestimente turcesci, limba turcésca, istoria turcésca, legi turcesci, moneta turcésca.

TURCICU,-a, adj., (turciens, adv. turcece); vedi turcescu si turcesce.

TURCIRE,-escu, v., a face turcu : a turci pre crestini, refl. a se turci. a se face turcu : multi crestini de fric'a pagániloru s'au turcitu.

TURCISMU, s. m., (fr. turcisme); religione turcésca, machomedanismu, islamismu.

TURCITU,-a, adj. part., care a trecut la legea turcésca : crestinu turcitu, bulgaru turcitu.

TURCOMANE, s. m., (fr. turcomane); admiratoriu de turci.

TURCOMANIA, s. f., (fr. turcomanie); admiratiune pentru totu ce e turcescu.

TURCOPHILIA, (philoturcia); s. f., amicitia cõtra turci.

TURCOPHILU, (philoturcu), s. m., (fr. turcophile); amicu allu turciloru.

TURDARIU, pl.-e, turdarium; locu unde se ingrassia turdii.

TURDU, s. m., turda, f., turdus, m. turda, f.; 1. una passere mica bona de mancatu, sturdiu, sturdia; 2. unu pesce de mare, sturdiu marinu.

* TURE, s. f., tus si thus, gen. turis, thuris; thymia.

* TURGERE, v., turgere, turgescere; a se inflá, a se ingoufá; a se ingrossiá.

* TURGIDU,-a, adj., turgidus, (d'in turgere); inflatu, ingoufatu, ingrossiatu: membre turgide, vele turgide de ventu, riuri turgide de neuca topita; fig. stylu turgidu, oratoriu turgidu.

* TURIBLU, pl.-e, turibulum si thuribulum; vasu in care se arde thymia, thymiatoriu sau thymiatória; — una constellatione aprópe de scorpiu, nomita si ara sau altariu.

* TURICREMU,-a, adj., turicremus si thuricremus; care arde thymia.

* TURIFERU,-a, adj., turifer si thurifer; care produce thymia; — si care offere dieiloru thymia.

* TURIFICARE, v., turificare; a thymia pre diei, a adduce dieiloru thymia.

* TURIFICATORIU, s. m., turificator; care thymiédia, care offere thymia dieiloru.

* TURIFICATU,-a, adj., turificatus, care a thymiatu pre diei, care a sacrificatu dieiloru thymia.

* TURILEGU,-a, adj., turilegus si thurilegus; care college thymia.

* TURIONE, s. m., turio, surcellu teneru, ramurellu.

* TURIU,-a, adj., tureus si thureus;

de *ture* = *thymía*, relativu la *ture* : *altarie turie*, pre cari arde *ture* = *thymía*.

TURMA, s. f., *turma*, (affine cu *turba*); multime de animali : *turma de oui*, *turma de capre*, *turma de boi*; *pastoriulu si turm'a sea*; a *custodi turm'a*; a *apperá turm'a in contr'a lupiloru*; — la anticii Romani : *turma de callari*, compania de treidieci de callari, mai in urma de treidieci si doui, diecim'a parte a unei *ale* = aripe.

TURMALE, adj., *turmalis*; relativu la *turma*, d'in *turma*.

TURMARIU, s. m., *turmarius*; care are una *turma*, care custodesce *turm'a*; — la anticii, care stringe militari pentru *turme de callari*.

TURMATU, adv., *turmatim*; cu *turm'a*, câte una *turma*.

TURNARE, v., *tornare*; *fundere*; *vertere*; vedi *tornare*.

TURNATU, -a, adj., *tornatus*; *fusus*; *versus*; vedi *tornatu*.

TURNISIORU, s. m., *turricula*; deminutivu d'in *turnu*, micu *turnu*.

TURNU, pl. -uri, *turris*; edificiu cu multu mai inaltu de câtu largu : *tur-nurile cetatei*, *turnulu basericei*, *turnu astronomicu d'in care se observa stellele*; *turnu de focu d'in care se observa incendiulu ca se se annuntie indata ce errumpe*; *turnu de lemn*, *turnu de caramida*, *turnu de pétra*, *turnu de marmore*, *turnu de ferru*; *turnulu sântului Stefanu d'in Vienn'a*; a *se suá in turnu*; a *pertrece in turnu*; a *edificá unu turnu câtu unu monte de inaltu*.

* **TURPARE**, v., *turpare*, (d'in *turpis*); a face *turpe*, a deformá; a spurcá, a maculá : *cicatricile turpara frontea junelui*; *multi si au turpatu demnitatea prin fapte immorali*.

* **TURPATU**, -a, adj. part., *turpatus*; deformatu, spurcatu, maculatu.

* **TURPE**, adj., *turpis*; urritu, in sensu physicu si morale, rosinosu, desonestu, immoralu : *aspectu turpe*, *facia turpe*, *membre turpi*, *muliere turpe*; *fapta turpe*, *viétia turpe*, *vorbe turpi*.

* **TURPIFICARE**, v., (*turpificare*); a face *turpe*, mai allestu in sensu morale : a *si turpificá corpulu si suffletulu*.

* **TURPIFICATU**, -a, adj. part., *turpificatus*; spurcatu, degradatu, demoralisatu : *suffletu turpificatu*.

* **TURPIFICU**, -a, adj., (*turpificus*); care *turpifica*, spurca, degrada : *vorbe turpifice*.

* **TURPILOCIU**, pl. -e, *turpiloquium*; vorbire *turpe* = rosinosu, obscena.

* **TURPILOCU**, -a, adj., (*turpiloquus*); care vorbesce *turpe*.

* **TURPILUCRU**, -a, adj., *turpilucrus*; care cauta castigu rosinosu.

* **TURPITUDINE**, s. f., *turpitude*, (d'in *turpis*); urritiune, in sensu physicu si morale, rosine, immoralitate, vitiu : *turpitudinea faptelor*, *revólta pre ómcnii cu sentimentu morale*; *turpitudinea se lupta cu onestatea*; *omulu onestu mai currendu móre de câtu se committa turpitudini*.

* **TURRE**, s. f., *turris*, (*τόρρις* si *τόρρις*); *turnu*. (D'in derrivatulu *turrinu* a essitu *turnulu* nostru).

* **TURRICLA**, s. f., *turricula*. (d'in *turris*); deminutivu d'in *turre*, *turnisioru*.

* **TURRIGERU**, -a, adj., *turriger*; care porta una *turre* : *cetate turrigera*, *nave turrigera*, *elefantu turrigeru*; *diéa turrigera*, Cybele, care erá representata cu una corrona *turrita*; *corona turrigera* = *corona turrita*.

* **TURRITU**, -a, *turritus*, (d'in *turris*); munitu cu *turri* = *turnuri* : *cetate turrita*, *muri turriti*; *corona turrita*; *diéa turrita* = *turrigera*.

TURTA, s. f., *torta*, *torta panis*; vedi *torta* sub 1.

TURTARIU, s. m., care face *turte*, si care vende *turte*.

TURTIRE (cu *t duru*), -escu, v., *comprimere*, (fr. *aplatir*); a comprime ceva si prin acésta-a, a i dá una forma lata; de ací, a striví.

TURTITU (cu *t duru*), -a, adj., (*compressus*, (fr. *aplati*); compressu, latitu; strivitu.

TURTURE, s. m., *turtur*; una pasere selbatica, care sémina cu porumbulu, bona de mancatu.

TURTURELLA, s. f., *turturella* si *turturilla* (d'in *turtur*); demin. d'in *tur-*

ture, mai usitatu de câtu *turture* : *dóue turturelle grasse si formoselle*.

* TURUNDA, s. f., *turunda*, (probabile d'in *terenda*); 1. specia de macaroni sau de taliateliu grossi cu care se indópa gâscele; compara si vulgariulu nostru *turta*. atâtu pentru forma câtu si pentru sensu; 2. scama pentru plage.

* TURUNDARE, v., *turundare*, (d'in *turunda*); a face *turunde*.

* TURUNDULA, s. f., *turundula*, (d'in *turunda*); demin. d'in *turunda*, mica *turunda*.

* TUSCANICU, *tuscanu* si *toscanu*, -a, adj., *tuscanicus* si *tuscanus*; relativu la *Tusci*, in specie, ca terminu de arte: *stylu tuscanu*, *architectura tuscana*; *vase tuscanice*, *statue tuscanice*.

* TUSCU, -a, adj. s., *Tuscus*; anticu poporu italicu, *toscanu*, de la care partea aceea a Italiei se numesce si astadi *Toscan'a*.

TUSSE, s. f., *tussis*; espiratione cu strepitu, mai multu sau mai puciau violenta, repetita de mai multe ori si insocita de una miscare convulsiva a laryngei si a tracheiei : *tusse violenta*, *tusse continua*; *tussea nu e unu morbu*, *ci numai una symptoma de morbu*; *tussea e un'a d'intre symptomatele principali alle catarrhului pulmonariu*; *m'a appucatu una tusse grea*; *tussea me innéca*; *nu mai potiu de tusse*.

TUSSEDINE, s. f., *tussedo*, (d'in *tussis*); *tusse*, *tussire*, *tussitu*.

TUSSICU, -a, adj., *tussicus*, (d'in *tussis*); applegatu la *tusse*, *suppusu tussei*.

TUSSICULA, s. f., (*tussicula*); demin. d'in *tusse* mica *tusse*.

TUSSICULARIU, -a, adj., (*tussicularis*); care lucra in contr'a *tussei* : *medicamentu tussiculariu*.

TUSSICULOSU, -a, adj., (*tussiculosus*); *suppusu tussei* : *betranetiele su tussiculose*.

* TUSSILAGINE, s. f., *tussilago*; una planta d'in famili'a *synantherieloru*, alle carei flori dau unu decoctu bonu pentru usiorarea doreriloru de pectiu.

1 TUSSIRE, -escu, v., *tussire*, (d'in *tussis*); a espirá cu *tusse* : *a tussí diu'a si nóptea*; *ellu tussesc* si *scuipa*; *sufferu de dorere de pectiu si tussescu tare*;

ea nu mai incetédia de a tussí; *copillulu tussesc* de se *essauresce*.

2 TUSSIRE, s. verbale, *tussedo*; espiratione cu *tusse* : *tussirea tormenta pre omu*; *de multa tussire nu potiu dormi tóta nóptea*.

TUSSITORIU, -tória, adj. s., *tussiens*; care *tussesc*, si care *suffere de tusse*.

TUSSITU, s. m., *tussis*, *tussedo*; actulu de *tussire* : *de tussitulu cellu multu me dóre pectulu*.

* TUTAME, pl. *tutamine*, *tutamen*, si

* TUTAMENTU, pl. -e, *tutamentum*; mediu de *tutare* = *apperare*, *asylu*; *securitate*.

* TUTARE, v., *tutari*, (d'in *tutus*, de la *tueri*); a *apperá*, a *protege*.

* TUTATIONE, s. f., *tutatio*; actione de *tutare* = *apperare*, *protectione*.

* TUTATORIU, -tória, adj. s., *tutor*; care *tuta* = *appera*, *apperatoriu*, *protectoriu*.

* TUTATU, -a, adj. part., *tutatus*; *apperratu*, *protessu*, *protectu*; subst. m., *tutatulu*, actulu de *apperare*.

* TUTELA, s. f., *tutela*, (d'in *tutus*, de la *tueri*), actionea si officiuu *tutoriului*; *cura* si *protectione*, *epitropía*.

TUTELARIU, -a, adj., *tutelarís*; relativu la *tutela* : *causa tutelaria*, *pretoriu tutelariu*, care numesce pre *tutoriu*; *anni tutelari*, in cari unu *pupillu* sta sub *tutela*; *dici tutelari*, cari *protegu*, *appera* unu locu; subst. *unu tutelariu*, *tutelaríus*; *custode* allu unui *templu*; unulu care are *dereptulu* a *nomí* pre *tutoriu* = *pretoriu tutelariu*.

* TUTELATORIU, s. m., *tutelator*; *apperatoriu*, *protectoriu*; *geniu apperatoriu*.

* TUTORE, si *tutoriu*, -tória, adj. s., *tutor*, *tutoríus*; *apperatoriu*, *protectoriu*, in specie, *curatoriu* si *apperatoriu* allu unui *pupillu*, *epitropu* : *tutoriulu e detoriu dupo lege a face pentru pupillulu seu totu ce face dupo natura unu bonu parente pentru filiu seu*; *tutoriulu administra averea pupillului in interessea pupillului*, *inse nu póte instrainá nemica d'intr'ensa*; *pupillulu depende de tutoriu*, *si acestu-a e detoriu a apperrá drepturile pupillului*.

* **TUTRICE**, s. f., *tutrix*, (d'in tutor); *apperatōria*, protectrice: *mam'a e tutricea naturale a copilliloru*.

* **TUTU**, -a, adj., *tutus*, (d'in tueri); *apperatu*, securu. De aci: *tutore, tutrice, tutela tutare* si derivatele loru.

TUTUIRE, -escu, v., (fr. *tutoyer*); a dice cuiua *tu* in allocutione.

* **TUTULATU**, -a, adj., *tutulatus*; munitu cu unu *tutulu* in capu.

* **TUTULU**, s. m., motiu de pèru pre capu, ce portau flaminii si consortile loru, la anticii Romani; specia de cuciuilla conica.

TUTUNARIA, s. f., 1. fabrica de *tutunu*; 2. officina de *tutunu*; 3. commerciu, negotiu de *tutunu*.

TUTUNARIU, s. m., care cultiva *tutunu*; care face commerciu cu *tutunu*.

TUU, *tua* sau *ta*, pronome poss. pers. II sing., la Macedoromâni, *tun*; vedi *teu*.

* **TYMPANIOLU** sau *tympanioru*, s. m., *tympaniolum*; deminut. d'in *tympanu*, micu *tympanu*.

* **TYMPANISSARE**, si *tympanizare*, v., *tympanissare* si *tympanizare*; a jocá cu *tympanulu*.

* **TYMPANISTRIA**, s. f., *tympanistria*, (*τυμπανίστρια*); femina care jocá cu *tympanulu*.

* **TYMPANISTU**, s. m., *tympanista*, (*τυμπανιστής*); omu care jocá cu *tympanulu*.

* **TYMPANITE**, s. m., *tympanites*, (*τυμπανίτης*); inflatura de pântice, *hydropica*; — cellu ce suffere de assemine morbu.

* **TYMPANITICU**, -a, adj., *tympaniticus* si *tympanicus*; (*τυμπανικός*); care suffere de *tympanite*.

* **TYMPANIU**, s. m., *tympanium*, (*τυμπάνιον*); una margella, care pre una lature e plana, pre alt'a convessa, in forma de *tympanu*.

* **TYMPANOTRIBU**, s. m., *tympanotriba*, (*τυμπανοτρίβης*), care bate *tympanulu*.

* **TYMPANU**, s. m., *tympanum*, (*τύπανον*); 1. specia de *toba* cu care cantau anticii la ceremoniele Cybelei; 2. una róta massiva; 3. in architectura, campulu triangulariu in frontea unui edificiu; 4. unu castronu pentru buccate.

* **TYPANU**, s. m., *tympanum*, (*τύπανον*); vedi *tympanu*. (Acésta forma ascunde sub sene affinitatea cu vulgariulu nostru *toba*).

TYPARIRE, (d'in *typariu*), -escu, v., *imprimére*; a impreme cu *typariulu*: a *typari* càrti; noi *typarimu* *annuntie*; *elli typarescu* *diarie*; *pucine càrti s'au typaritu* in *annulu* *acestu-a*.

TYPARITORIU, -tória, adj. s., *impressor*; care *typarescu*: *typaritoriu bonu*, *typaritoriu reu*; *typaritoriu de càrti*, *typaritoriu de diarie*, *typaritorii de satyre* sunt *espusi casului de a fi trassi la responderc*.

TYPARITU, -a, adj., *impressus*; *impressu* cu *typariulu*: *carte typarita*, *diarie typarite*; am *collessu* *tóte operele typarie* in *annulu* *trecutu*.

TYPARITURA, s. f., *lucru typaritu*: *pentru acésta typaritura aveti se mi respundeti pretiulu in argentu*; *typariturele societatei academice* se *potu avé* cu *preiuri forte moderate*; *typaritura correcta* si *curata*.

TYPARIU, pl.-e, (gr. mod. *τυπάριον*; d'in *τύπος*), *prelum*; 1. machina cu care se servescu *typographii*, *pressa*; 2. modu, forma, aspectu ce presenta *lucru typaritu*; 3. artea de a *typari* si *productulu* *acestei arte*: *typariulu e cea mai furmóza* si *mai utile inventione*, *prin typariu* se *propaga* *connoscentiele* cu *una facilitate admirabile*; *typariulu ne a luminatu* si *ne a civilisatu* in *scurtu tempu*; *cine accusa typariulu e inamicu allu culturei*; *cine nu se folosesce de typariu*, *arréta* *lumei* *co inco n'a essitu d'in barbaria*.

* **TYPHA**, s. f., *tiphe*, (*τύφη*) una specia de planta apatica (care cresce in apa).

* **TYPHOIDE**, adj., (fr. *typhoïde*); care *sémina* cu *thyphulu*: *affectioni typhoidi*.

* **TYPHONE**, s. m., *typhon*, (*τυφών*); turbine, ventu impetuosu care provine d'in nueri, de multe ori *insociatu* de *fulgere*, si care in *furi'a* sea rapescu totu.

* **TYPHONICU**, -a, adj., *typhonicus*, (d'in *typhon*); de natur'a *typhonelui*: *ventu typhonicu*, ventu impetuosu.

* **TYPHU**, s. m., *thyphus*, (τύφος); 1. (la antici), inflatura; fig. ingonfatura, arrogancia; 2. (la moderni), morbu epidemicu, si in certe conditioni contagiosu, causatu prin introducerea unui agente toxicu care turbura functionilo vitali, si pre care poterile conservatórie tendu a lu espulsá d'in organismu.

* **TYPICE**, adv., *tipice*, (τυπιζῶς); in modu *typicu*, in modu *symbolicu*.

* **TYPICU**, -a, adj., *typicus*, (τυπιζός); 1. figuratu, figurativu, *symbolicu*; 2. in pathologia, care revine regulatu, precumu su accessionile de friguri; de aci: *typicii*, cari au friguri intermittenti; 3. in ritulu ecclesiasticu, subst. m., *typicu*, ordine in cantári si lectioni la ceremonie; de aci: *typicariu*, functionariu ecclesiasticu insarcinatu cu indicarea si observarea *typicului*.

* **TYPOGRAPHIA**, s. m., (fr. *typographie*, d'in τύπος = *typu*, figura, caracteriu, littera, si γράφειν = scriere); 1. artea de a *typari*, sau de a impreme cu *typi* = littere firme, una carte in câte esemplarie doresce cineva; 2. stabilimentu cu tóte celle necessarie pentru essercitiulu acestei arte.

* **TYPOGRAPHICU**, -a, adj., (fr. *typographique*); relativu la *typographia*: *institutu typographicu*, arte *typographica*, *instrumente typographice*.

* **TYPOGRAPHU**, s. m., (fr. *typographe*); care se ocupa cu *typographia*, care *typaresce* carti, diarie, folie publice, etc.

* **TYPOMANE**, s. m., (fr. *typomane*); care are mania de a *typari*, de a dá la *typariu*, de a publicá prin *typariu*.

* **TYPOMANIA**, s. f., (fr. *typomanie*, d'in τύπος = *typu*, si μανία = mania); mania = passione de a *typari*, de a dá la *typariu*, de a publicá prin *typariu*.

* **TYPOMANICU**, -a, adj., (fr. *typomanique*); relativu la *typomania*.

* **TYPU**, s. m., *typus*, (τύπος); 1. figura, imagine, representatione; 2. in pathologia, caracteriu, phase, mersu allu unui morbu; 3. in *typographia*, littera taliata sau sapata.

* **TYRANNIA**, s. f., *tyrannis*, (τυραννίς); proprie, domnia absoluta; inse

apoi, domnia usurpata, domnia arbitraria, domnia barbara insocita de crudelitate: *tyrannia orba*; *tyrannia e ne-sufferita*, cu tóte aceste-a fórte multe popore viuu sub jugulu *tyranniei*.

* **TYRANNICE**, adv., *tyrannice*, (τυραννιζῶς); in modu *tyrannicu*: a lucrá, si a se portá *tyrannice*.

* **TYRANNICIDIU**, s. f., *tyrannicidium*, (d'in *tyrannus*, si *cædere*); occidera *tyrannului*: *tyrannicidiulu se premiá de antici*, ca unu actu de mare *patriotismu*.

* **TYRANNICIDU**, s. m., *tyrannicida*, (d'in *tyrannus*, si *cædere*); care occide pre *tyrannu*, occisoriu de *tyrannu*: *tyrannicidii fura premiati ca liberatori ai patriei de sub jugulu tyrannului*.

* **TYRANNICU**, -a, adj., *tyrannicus*, (τυραννιζός); relativu la *tyrannu*, de *tyrannu*; de aci, crudu, crudele, brutale, violentu, barbaru: *fapte tyrannice*, *mesure tyrannice*, *legi tyrannice dictate nu de ratione*, ci de volienti'a cea brutale a *tyrannului*.

* **TYRANNIDE**, s. f., *tyrannis*, (τυραννίς); vedi *tyrannia*.

* **TYRANNIRE**, -escu, v., (fr. *tyranniser*); a tractá ca unu *tyrannu*: a si *tyranni copillii*; a si *tyrannitóta famili'a*; a *tyranni poporulu*.

* **TYRANNISARE**, v., (fr. *tyranniser*); synonymu cu *tyrannire*.

* **TYRANNISMU**, s. m., *tyrannis*, (τυραννίς); systema de guvernare *tyrannica*.

* **TYRANNISTU**, s. m., (fr. *tyranniste*); care e de system'a *tyrannismului*, care sustine *tyrannia*.

* **TYRANNOCTONIA**, s. f., (τυραννοκτονία), *tyrannicidium*; vedi *tyrannicidiu*.

* **TYRANNOCTONICU**, -a, adj., (τυραννοκτοniczός); relativu la *tyrannoctonia* si la *tyrannoctonu*.

* **TYRANNOCTONU**, s. m., *tyrannocetonus*, (τυραννοκτόνος), *tyrannicida*; vedi *tyrannicidiu*.

* **TYRANNOMANE**, s. m., (fr. *tyrannomane*); care doresce a deveni *tyrannu*; care are mania = passionea de a *tyran-*

nisá, de a tractá *tyrannice* pre cei ce dependu de densulu.

* TYRANNOMANÍA, s. f., (fr. *tyrannomanie*, d'in *τύραννος*=*tyrannu*, si *μανία*=*manía*); *manía* = passione de a devení *tyrannu*; passione de a se portá ca unu *tyrannu*, de a *tyrannisá* pre cei ce dependu de densulu.

* TYRANNOMANICU, -a, adj., relativu la *tyrannomanía*.

* TYRANNOPOLITU, s. m., *tyrannopolita*, (*τυραννοπολίτης*); suppusu allu unui *tyrannu*.

* TYRANNU, -a, adj. s., *tyrannus*, (*ὁ τύραννος*), *tyranna*, (*ἡ τύραννος*); proprie, domnu sau domnitoriu absolutu; inse apoi, principe care a usurpatu domni'a, usurpatoriu; principe care nu reconosce alte legi afora de volienti'a sea; principe care essercita domni'a sea cu violentia, principe barbaru: *tyrannii nu conducu, ci uccidu popórele; tyrannu orbu; tyrannu furiosu care nu se mai satura de versarea de sânge; tyrannii au facutu multu reu umanitáti; toti monarchii aspira la despotismu, si toti despotii se distingu numai prin accidentia de tyranni.*

* TYRIANTHINU, -a, adj., *tyrianthinus*, (*τυριάνθινος*); de colore purpura violeta: *vestimente tyrianthine*.

* TYRIANU, -a, adj. s., *tyrius*, (*τύριος*); de la *Tyru*, d'in cetatea *Tyru*, Carthagineze, Thebanu: *colore tyriana*, de purpura; vedi si *tyriu*.

TYRIRE, -escu. v., (*τύρειν*); a trage pre pamentu dupo sene; refl. *a se tyrí*, a se trage pre pamentu ca sérpele; vedi *tiríre*, si derivatele. (Compara formele: *tyrire* si *τύρειν*, identice in intellesu).

* TYRIU, -a, adj., *tyrus*, (*τύριος*); de la *Tyru*; purpuriu: *colore tyria*, de purpura.

* TYROPATINA, s. f., *tyropatina*, (d'in *τυρός*=*casiu*, si *patina*); specia de placenta compusa d'in lapte, óua si miere.

* TYROPHAGÍA, s. f. (d'in *τυροφάγος*); mancare de casiu; ultim'a septemâna d'in dulcele nascerii Domnului, in care nu se manca carne, ci numai lapte, casiu si óua.

* TYROPHAGU, -a, adj. s., (*τυροφάγος*); care mânca casiu: *ómenii cari nu mânca carne, ci numai casiu, se nome-scu tyrophagi.*

U.

U, a douedieci si un'a littera in alfabetulu romanu, si a cinci'a intre vocali. Pronunti'a vocalei *u* e sau *plenisona* sau *semisona*. I. *plenisona* e: 1. in syllabele intonate, precumu in: *multa, pruna, luna, fuga, duce, fune, numera, uneri, umbra*, etc., 2. in mediulu vorbeloru in syllabele neintonate, precumu in: *mutare, mugire, fugire, mascuri, tremura, scandura, papura*, etc; II. *semisona* e in syllabele neintonate la finitulu vorbeloru, precumu in: *lucru, aspru, nostru, vostru, somnu, vescu, cântu, vaccariu, lunaticu, selbaticu*, etc. In mediulu vorbeloru intre doue vocali sau se supprime, sau face unu diftongu impropriu cu vocalea urmatória, precumu in: *boui, oui, ôue, ôua, doui, dôue, nôue, vóue, plóua, plóuia, leuare, leuatu, viu, viuétia, viuétate, scriuere*, etc.

1 UA, contrassu d'in *va, vult*, verbu aussiliariu pers. III sing.: *ua fi=va fi; ua fi dormindu=va fi dormindu*; ca impersonale se pune cu conjunctivulu: *ua se facu=va se facu, ua se faci=va se faci, ua se faca=va se faca, ua se facemu=va se facemu, ua se faceti=va se faceti, ua se faca=va se faca*; vedi *va*.

2 UA, straformatu d'in *ella, illam*, pronome, pers. III. f. sing. accusativu: *ua connoscu, ua vedi, ua dóre, ua scimu cine este, ua laudati, ua critica multi*; cându urmédia dupo unu verbu terminatu in *u*, se reduce in *a*, precumu: *connoscu-a, vediu-a, scimu-a, amu connoscutu-a*; vedi *ellu*.

3 UA, contrassu d'in *una, una*, adj. f. d'in *unu, unus*, candu sta inaintea unui nome fora artichu: *ua muliere =*

una muliere, ua casa = una casa, ua regula=una regula; vedi *unu*.

* **UBERARE**, v., *uberare*, (d'in *uber*); a fi *ubere = fertile*; si a face *ubere*, a fertilisá a fecundá; vedi compositulu *essuberare*.

* **UBERATU**, -a, adj. part., *uberatus*; incarcatu de: *ramuri uberate de gemme*.

* **UBERE**, adj., *uber*; fertile, fecundu, abundante: *pamentu ubere, térra ubere, riu ubere de pesci; véra ubere de póme*.

* **UBERTATE**, s. f., *ubertas*, (d'in *uber*); fertilitate, fecunditate, abundancia: *ubertatea agriloru, ubertatea riu-riloru, ubertatea acellui annu*; fig., *ubertatea ingeniului, ubertatea virtutii; ubertatea vorbeloru; mare ubertate de miselli*.

* **UBERTU**, -a, adi., *ubertus*, (d'in *uberatus*); plenu, copiosu, abundante: *genu de vorbire ubertu*.

UBERU=*ugeru*, s. m., *uber*; complessulu titieloru la animalile mammi-fere; vedi *ugeru*.

UCCIDERE, *ucciditoriu, uccisione; uccisoriu, uccisu*; vedi *occidere, occiditoriu, occesione, occisoriu, occisu*.

UDARE, v., *udare*; a face *udu*, a dá apa, a versá apa preste unu ce uscatu: *a plouatu de a udatu bene pamentulu; candu nu plóua, udámu florile cu apa ca se se nutresca si se cresca; udámu gradin'a, multi uda curtea, uda si callea ca se se assedie pubbera*.

UDATIONE, s. f., actione de *udare*: *udatione d'in ceru, udatione cu apa d'in riu sau d'in putiu*.

UDATORIU, -a, adj. s., *udans*; care *uda*: *amu doi udatori cari uda gradin'a in tóte serile candu nu plóua*;

subst. *udatoriu*, pl.-e, si fem. *udotória* = *udatóre*, canna cu care se servescu ómenii la *udare*.

UDATU,-a, adj. part., *udatus*; impregnatu cu apa: *pamentu udatu*, *flori udate*, *gradina bene udata*; *vestimente udate de plóuia*; *pre calle ne a appucatu plóui'a*, si *amu adjunsu a casa udati peno in pelle*.

UDATURA, s. f., actione si effectu allu actionei de *udare*: *udatur'a floriloru*; *dati floriloru pre fia-care di una bona udataura*.

* UDONE, s. m., *udo*; una specia de calciamente de peru de capra.

* UDORE, s. f., *udor*; actione de *udare*, *udatione*, *plóuia*.

UDU,-a, adj., *udus*, (contrassu d'in *uvidus*); forte *umedu*: *pamentu udu*, *vestimente ude*; *funile ude se stringu si se scurtédia*; *lemnele ude nu ardu bene*; *nu poneti calciamentele ude, co reciti la petióre*; *ellu adjunse a casa udu péno in pelle*.

UGEROSU,-a, adj., (*uberossus*); dotatu cu unu mare *ugeru*: *owi ugeróse*, *vacci ugerose*.

UGERU, pl.-e, *uber*; organu glandulosu la animalile mammitere in care se aduna lactele, si d'in care se sughe de feti prin titie, complessulu titieloru: *ugeru plenu de lacte*, *ugerele vacciloru*, *ugerele ouiloru si capreloru*; *vitellii se appleca la ugerele vacciloru*, *amnelli la alle ouiloru*, *edii la alle capreloru*; *ugerde acestoru animalu nutrescu si multi ómeni cu lactele loru*.

1 UITARE, (d'in *oblitare*), v., *oblivi-visci*; a perde d'in memoria, a nu si mai adduce a mente: *am uitatu totu ce am invetiatu in copillaría*; *ellu uita forte facile*; *nu uitá neci una data beneficiele ce ai acceputu*; *du-te cu Domnedieu, déro te rogu nu me uitá*; *nu mi uitu de amicii mei*; *tu ti uiti de toti cáti disparu d'in oclii tei*; *si a uitatu co astadi plécu post'a la cincii*; *si a uitatu se vinda la adunare*.

2 UITARE, (d'in *tuitare*), v. refl., *intueri*; a si indereptá vederea la ceva spre a lu coprende mai bene: *me uitu la unu lucru ca se lu vediu mai bene*;

me uitu cu curiositate si me miru de ce vediu; *differenti'a intru vedere si uitare e acca-asi care e intre audire si ascultare*; *la ce te uiti?* *uita-te la mene*; *ellu se uita la mene ca la unu lupu*; *ne uitámu la faptele ómeniloru si divinámu cogetele loru*; *pentru ce ve uitati cu atáta nepesare la sufferentiele ómeniloru?* *vedi tuitare*.

UITATORIU,-a, adj., 1. *obliviscens*; care 1. *uita*, nu tine mente; 2. *intuens*; care 2. *se uita la ceva*.

UITATU,-a, adj. part., 1. *oblivioni traditus*; care a disparutu d'in memoria: *lucruri de multu uitate*; *uitatu de tóta lumea*; 2. *intuitus,-us*, actulu de *uitare*: *uitatulu lui me infiorà*.

UITATURA, s. f., *intuitus,-us*; cautatura cu oclii: *uitatura trista*, *uitatura ostile*, *uitatur'a cea selbatica a tyrannului spaimentà pre toti ómenii*.

ULCELLA, (contrassu d'in *ollicella*), s. f., *olhula*; vedi *ollicella*.

ULCELLUTIA, s. f., vedi *ollicella*, *ollicellutia*.

* ULCERARE, v., *ulcerare*; a produce *ulcere* = *bube*, a plagí, a vulnerá: *ferrale i ulcerara petiórele*; *vorbele celle aspre, inse nemeritate ulcerara ánim'a omului innocente*.

* ULCERARIA, s. f., *ulceraria*; una érba care produce *ulcere*.

* ULCERATIONE, s. f., *ulceratio*; actione si effectu allu actionei de *ulcerare*.

* ULCERATORIU,-tória, adj. s., *ulcerans*; care *ulcera*, care produce *ulcere*.

* ULCERATU,-a, adj. part., *ulceratus*; plagitu, vulneratu.

* ULCERE, s. m., *ulcus*, gen. *ulceris*, (*έλκος*); buba, plaga, vulnu; vedi si form'a *ulcu*.

* ULCEROSU,-a, adj., *ulcerosus*, (d'in *ulcus*); plenu de *ulcere* = *bube*, plagitu, vulneratu: *vultu ulcerosu*, *facia ulcerósa*; — *arbore ulcerosu*, plenu de escrescentie; — *ánima ulcerósa* = *ulcerata de amóre*.

ULCIORU, s. m., *hordeolus*, *erithe*, *ægylops*; mica inflatura pre palpebrele ocliloru; vedi si *urcioru*, si *ordioru*.

* **ULCIRE**, *-escu*, v., *ulcisci*; a púni, a întórce cu acea-asi mesura reulu făcutu, a *resboná*.

* **ULCU**, pl. *ulcere* sau *ulceri*, *ulcus*, gen. *ulceris*, (*ἔλκος*); buba, plaga, vulnu; la arbori, escrescentia, care sémina cu bub'a.

* **ULICE**, s. m., *ulix*; unu arbustu care sémina cu *rosmarinulu*.

* **ULIGINE**, s. f., *uligo*, (contrassu d'in *uvligo*); umiditate naturale a pamentului; locu limosu, *baltosu*; in pathologia, specia de *petigine*.

* **ULIGINOSU**, *-a*, adj., *uliginosus*; plenu de *uligine*, umedu : *pamentu uliginosu*, *térra uliginósa*; fig. *hydropicu*.

1 **ULMARE**, (d'in *olere*, confere si *ὀσμή*), v., *olfacere*, *odorari*; a percepe prin nasu, a *odorá*, a *myrosá* : *ulmámu cu nasulu*; *ulma nu numai ómenii, ci si animalile*; *câni ulma venatulu*.

2 **ULMARE**, s. verbale, *olfactus*, *odoratus*; *myrosu*.

ULMARIU, pl. *-e*, *ulmarium*; locu plantatu cu *ulmi*, selba de *ulmi*, *ulmetu*.

ULMATORIU, *-tória*, adj., *olfaciens*, *odorans*; care *ulma* : *nasu ulmatoriu*, *câne ulmatoriu*.

ULMATU, *-a*, adj. part., *olfactus*; sentitu prin *ulmare*; subst. m., *ulmatutu*, actulu de *ulmare*.

ULMETU, pl. *-e*, *ulmetum*; multime de *ulmi*, selba de *ulmi*; vedi si *ulmariu*.

ULMICARE sau *ulmecare*, v., *sagire*, *vestigare*, *vestigia sequi*; a cautá pre cineva *ulmându* : *câni ulmica venatulu*.

ULMICATORIU, *-tória*, adj. s., *sagiens*, *vestigia sequens*; care *ulmica*.

ULMICATU, *-a*, adj. part., *sagitus*, *vestigatus*; cautatu cu ajutoriulu odoratului : *ursi ulmicati de câni si de venatorii nostri*; subst. m., *ulmicatulu*, actulu de *ulmicare*.

ULMIU, *-a*, adj., *ulmens*, (d'in *ulmus*); de *ulmu*, de lemnu de *ulmu*; prov. *cena ulmia*, mancare de batalia.

ULMU, s. m., *ulmus*; unu arbore selbaticu, bene connoscutu Româniloru : *nouvelle de ulmu*, *vergelle de ulmu*, *pári de ulmu*; *ulmii crescu la sessu si la monte*.

* **ULNA**, s. f., *ulna*, (*ὀλένη*); 1. mân'a de la cotu pëno la verticele *dégiteloru*;

2. *braciulu intregu*; 3. *mesura de lungime=cotu*.

* **ULPICU**, s. m., *ulpicum*; una specia de *alliu* cu *capetina gróssa*.

* **ULTERIORE**, adj., *ulterior*, (comparativu d'in *ulter*); mai de parte, mai de d'incollo, cellu de d'incollo : *partea ulterioare*; *rip'a ulterioare a Dunarii*; *provinci'a ulterioare*.

* **ULTIMARE**, v., *ultimare*; 1. intr. a se apropiá de finitu; 2. trans. a face incercarea de pre urma.

* **ULTIMATU**, s. m., (fr. *ultimatum*); *ultimele conditioni cari se punu unui tractatu de pace*, si d'in cari *proponitorii nu mai lassa nemica* : *cându se respinge unu ultimatu, se rumpu negotiationile, si nu mai remâne altu ceva de câtu de a reluá armele*.

* **ULTIMU**, *-a*, adj., *ultimus*; cellu mai departatu, cellu d'in urma : *ultimele terri*, *ultimele stelle*; *ultimele dille alle annului espiratu*; *ultimele vorbe ce amu avutu cu densulu*; *in ultim'a dí a lunei lui Mariu*; *ultim'a dí a vietici*; *in acea lupta tu erai primulu si eu ultimulu*; *ultim'a volientia a unui omu*.

* **ULTIONE**, s. f., *ultio*, (d'in *ulcisci*); *punitiune*, *vindicta*, actu de *resbonare*.

* **ULTORIU**, *-tória*, adj. s., *ultor*, *ultorius*; *punitoriu*, *vindicatoriu*, *resbonatoriu* : *Marte fu onoratu cu titulu de ultoriu*, *fiendu co, a adjutatu pre Octavianu a resboná morteá lui Iuliu Cesare*.

† **ULTRA**, *propos. ultra*; d'incollo de; *ocurre in compositioni*, precumu in : *ultraliberale*, (fr. *ultralibéral*), mai *liberale* de câtu se *covine*; *ultraliberalismu*, s. m., (fr. *ultralibéralisme*), *liberalismu* *essaggeratu*; *ultramontanu*, *-a*, adj., (fr. *ultramontain*), care e de d'incollo de monti in reportu cu *vorbitoriulu*; in *baserica*, *unu ultramontanu*, care *pretende co ponteficele romanu e superiore conciliulu generale*; de aci si : *ultramontanismu*, (fr. *ultramontanisme*), *systema* care *sustine atari pretensioni*; *ultramundanu*, *-a*, adj., *ultramundanus*, care e de d'incollo de mundu : *vise ultramundane*; *ultraregale*, (fr. *ultraroyal*), mai *regale* de câtu se *covine*; de aci, *ultraregalismu*, (fr. *ultraroyalisme*), *systema*

a *ultraregalistiloru*, (fr. *ultraroyaliste*), cari sustinu potestatea absoluta a regiiloru; *ultrarevolutionariu*, -a, adj., (fr. *ultrarévolutionnaire*), care e mai *revolutionariu* de câtu se covine.

* **ULTRARE**, v., (fr. *outrer*); a duce lucrurile mai departe de câtu permite derept'a ratione, a essaggerá : a *ultrá massimele*, a *ultrá una idea*, *unu sentimentu*; a *ultrá una moda*.

* **ULTRATU**, -a, adj. part., (fr. *outré*); dussu mai departe de câtu se covine, essaggeratu : *massime ultrate*, *sentimente ultrate*, *laude ultrate*.

* **ULTRICE**, s. f., *ultrix*; femina care punesce, femina care *resbona*, *resbonatória*.

* **ULTU**, -a, adj. part., *ultus*, (d'in *ulcisci*); punitu, vindicatu, *resbonatu*.

* **ULVA**, s. f., *ulva*; érba care cresce in locuri limose : a se ascunde in *ulva*.

* **ULVOSU**, -a, adj., *ulvosus*; plenu de *ulva*, coperitu cu *ulva* : *locuri ulvóse*.

UMA, s. f., *humus*; pamentu molle; in specie, pamentu de lipitu.

* **UMANIORE**, adj., *humanior*, (comparativu d'in *humanus*); care contribue la una cultura mai inalta a omului : *scientie umaniori*, *litterele umaniori*, *litterele formose*; *classi umaniori*, in cari se invétia *scientiele si litterele umaniori*.

* **UMANITATE**, s. f., *humanitas*; natura *umana*, spiritu *umanu*, bonetate *umana*, cultura *umana*, urbanitate : *ómenii peru*, *umanitatea remâne*; a se portá cu *umanitate*; a apperá drepturile *umanitátii*; *studiele umanitátii*; a intrece pre toti cu *umanitatea*; se lucrámu *cumu ne dictédia umanitatea*; prin *umanitate ne distingemu nu numai de animalile irrationali*, *ci si de omenii barbari*.

* **UMANU**, -a, adj., *humanus*; de *omu*, precumu se covine *omului*, cu ânima de *omu*, cultivatu, civilisatu : *genulu umanu*; *poteri umane*, *lucru umanu*, *spiritu umanu*, *ânima umana*, *portare umana*; *cultura umana*; *ellu se arretá forte umanu*; e detoria a unui *omu cultu* de a se arretá *umanu* chiaru cõtra cei *invinsi*; *fiti umani cõtra toti*, *si veti fi stimati si amati de toti*.

* **UMARE**, v., *humare*; a accoperí cu

umu, a *ingropá*, a *immormentá* : a *umá mortii*.

* **UMATIONE**, s. f., *humatio*; actiune de *umare*, *ingropatione*.

* **UMATORIU**, -tória, adj. s., *humator*; care *uma*, care *ingropa*; *ingropatoriu*, *immormentatoriu*.

* **UMATU**, -a, adj. part., *humatus*; *ingropatu*, *immormentatu* : *ellu se afla umatu longa parentii sei*; *corpuri umate*.

* **UMBELLA**, s. f., *umbella*, (d'in *umbra*); 1. *umbrella*, cortu portativu, *umbrariu*; 2. (fr. *ombelle*); complessu de flori ai caroru pedunculi de una lungime aproape ecale, se nascu d'in acellu-asi punctu, ca radiele cari sustinu una *umbrella*.

* **UMBELLATU**, -a, adj., (fr. *ombellé*); dispusu in forma de *umbrella*.

* **UMBELLIFERU**, -a, adj., (fr. *ombellifère*); care pórtá una *umbrella* : *plante umbellifere*.

* **UMBELLIFORU**, -a, adj., (fr. *ombelliflore*); care are florile dispuse in forma de *umbrella*.

* **UMBELLIFORME**, adj., (fr. *ombelliforme*); care are form'a unei *umbelle* sau aproape de a unei *umbelle*.

UMBILICARIU, -a, adj., *umbilicaris*, relativu la *umblicu* = buricu : *nervu umbilicariu*.

UMBILICATU, -a, adj., *umblicatus*; in forma de *umblicu* = buricu, *buricatu*.

UMBILICU, pl. -e, *umblicens*, (d'in *ὀμφαλός*, prolongatu); buricu; vedi *buricu*.

UMBLARE, *umblatu*, *umblatu*, etc.; vedi *amblare*, *amblatu*, *amblatu*, etc.

* **UMBONE**, s. m., *umbo*, (affine cu *ὄμβρον*); conulu sau buriculu unui scutu; metaf. cotulu omului; —promontoriu.

UMBRA, s. f., *umbra*; obscuritate pro-dussa prin unu corpu opacu care intercepe radiele luminóse : *umbr'a terrei causédia eclipsea lunei*; *umbr'a indicelui pre orologiu solariu arréta órele dillei*; *umbrele lucruriloru de pre pamentu sunt mai scurte la média-di*, *si mai lungi demanét'i a si sér'a*; a *sedé la umbr'a arboriloru*; a *lucrá in umbra* : fig. a *face cuiva umbra*, a i *obseurá glori'a*; a se teme de *umbra*, de *nemica*; *n'am neci umbra de sperantia*, *nu e neci umbra de*

dubiu; glori'a lumci trece ca umbr'a; — umbr'a omului dupo mórte = suffletulu.

UMBRACLU, pl.-e, *umbraculum*; umbrariu, obiectu care da *umbra*.

UMBRARE, -edu, v., *umbrare*; a dá *umbra*, a causá *umbra*: *acesti arbori umbrédia bene*.

UMBRARIU, pl.-e, *umbraculum*; 1. cortu facutu d'in ramuri de arbori cu frundia: *umbrariu de ramuri verdi; umbrariu de vitia de vinia; a sedé sub umbrariu*; 2. cortu pertativu spre a se apperá omulu in contr'a sorelui sau in contr'a plouiei: *sociulu meu luà umbrariulu si se dusse lu perambulare; eu nu cotediú a essi d'in casa fora umbrariu; cu umbrariulu me apperu de sóre si de plouia*.

UMBRATICU, -a, adj., *umbraticus*; care se afla in *umbra*: *omu umbraticu*, carni-a place a sedé in *umbra*; *inveiatoriu umbraticu*, care invétia in casa, la *umbra*, nu in publicu; *littere umbratice*, scrise in scóla ca essercitie; fig. timidu, spariaticu, suspiciosu, (compara it. *ombratico*): *callu umbraticu*.

* UMBRATILE, adj., *umbratilis*; care petrece in *umbra* sau la *umbra*, otiosu: *viétia umbratile*, viétia contemplativa, in oppositióne cu *operativa*; fig. imaginariu, fietu, falsu (compara it. *ombratile*).

UMBRATIONE, s. f., *umbratio*; actione si effectu allu actionei de *umbrare*: *umbrationea nuerdoru ne apperá in contr'a caldurei*.

UMBRATORIU, -tória, adj. s., *umbrans*; care *umbrédia*: *arbori umbratori, rupe umbratória*.

UMBRATU, -a, adj. part., *umbratus*; apperatu prin *umbra*: *umbratu de arborele celtu mare dormii unu somnu dulce; viéti'a umbrata place mulieriloru in oriente*.

UMBRELLA, s. f., *umbella, umbraculum*; 1. demin. d'in *umbra*, mica *umbra*; 2. (it. *ombrella*), *umbrariu*, cortu portativu, spre a se apperá omulu in contr'a sórelui, sau si in contr'a plouiei: *umbrella de pândia, umbrellu de metasse; umbrellu mic pentru femine; umbrellu mare pentru barbati*.

UMBRELLARIU, s. m., (it. *ombrel-*

lajo, si *ombrelliere*); care face *umbrelle*, si care vende *umbrelle*.

UMBRIFERU, -a, adj., *umbrifer*; 1. care da *umbra*, umbrosu; 2. care duce *umbrele* mortiloru.

UMBRIRE, -escu, v., *umbrare*, vedi *umbrare*.

UMBRITU, -a, adj. part., *umbratus*; vedi *umbratu*.

UMBROSITATE, s. f., (it. *ombrosità, ombrositate, si ombrositade*); calitate de *umbrosu*.

UMBROSU, -a, adj., *umbrosus*; plenu de *umbra*; care da sau face *umbra*: *arbori umbrosi, rupe umbrósa, valle umbrósa*; fig. intunecosu; — timidu, suspiciosu.

* UMECTARE, v., *humectare*; a umedi; vedi *umeditare*.

* UMECTATIONE, s. f., *humectatio*; actione de *umectare*; umiditate.

* UMECTATU, -a, adj. part., *humectatus*; umeditu.

UMEDIRE, -escu, v., *humefacere*; a face *umedu*: *a umedi pamentulu*.

UMEDITATE, s. f., *humiditas*; calitate de *umedu*: *umeditatea pamentului*.

UMEDITU, -a, adj., *humefactus*.

UMEDU, -a, adj., *humidus*; care nu e seccu, ci are pucina apa in sene: *pamentu umedu; érba umeda; tempu umedu, dille umede, nopti umede*; fig. *vorbe umede, vorbe futili*.

* UMEFACERE, (se conjuga ca v. *facere*), v., *humefacere*; a face *umedu*, a *umedi*.

* UMEFACTU, -a, adj. part., *humefactus*; umeditu.

UMERALE, adj., (*humeralis*); de *umeru*; subst. m., *umerale, humerale*; mantellu militariu, care se pórtá pre *umeru*; — in temporile moderne, ornamente ce pórtá officiarii pre umeri, (*épaulettes*).

UMEROSU, -a, adj., (*humerosus*); care are *umeri* mari: *barbatu umerosu*.

UMERU, s. m., *humerus, (ὤμος)*; partea corpului d'intre collu si braciú (la omu si la animalu): *a duce una sarcina pre umeri, a portá pre umeri; fia-care se se essamine ce potu duce umerii sei; criztare la umeri, flaccu la umeru; pusc'a la umeru! susu pre umeru!*

UMERUTIU, s. m., humeralus; deminutivum d'in *umeru*, micu *umeru*; *umerutiulu copillului*.

UMIDIRE,-escu, v., humefacere, vedi *umedire*.

UMIDITATE, s. f., humiditas; vedi *umeditate*.

UMIDITU,-a, adj. part., humefactus; vedi *umeditu*.

UMIDU,-a, adj., humidus; vedi *umedu*.

UMIFERU,-a, adj., humifer; care aduce *umóre*, *umedu* : *succu umiferu*.

UMIFICARE, v., humificare; a face *umedu*, a *umectá*, a *umedí*.

UMIFICU,-a, adj., humificus; care face *umedu*, care *umecta*, care *umedesce* : *spiritu umificu*, *sufflare umifica*.

UMILE, adj., humilis (d'in *humus*); care e la *pamentu*, care e *diosu*, nu *inaltu*, ci *bassu*; de aci, *plecatu*, in sensu *physicu* si *morale*; *suppusu* : *plante umili*, *stare umile*, *conditione umile*; *portare umile*; *voce umile*, *vorbe umili*.

UMILENTIA, s. f., humilitas; vedi *umilintia* si *umilitate*.

UMILIARE, v., humiliare; a face *umile*, a *umilí* : a *umiliá* *pre inimici*; refl. a se *umiliá* : *toti se umiliara inaintea nóstra*.

UMILIATIONE, s. f., humiliatio; actione si effectu allu actionei de *umiliare* : *umiliationea inimiciloru a firmatu pacea*; *umiliatione falsa*; *umiliationea nostra inaintea lui Domnedieu*.

UMILIATU,-a, adj. part., humiliatus; *umilitu*.

UMILINTIA, s. f., humilitas; vedi *umilitate*.

UMILIRE,-escu, v., humiliare; a face *umile*, a *umiliá* : a *umilí* *pre superbi*; a a se *umilí* *inaintea lui Domnedieu*; se *umilescu ómenii inaintea celloru mai mari* si *mai potenti de câtu densii*; vedi *umiliare*.

UMILITATE, s. f., humilitas; calitate de *umile*, *stare umile* : *umilitatea serviloru cari se temu de domnii loru*; *umilitatea omului inaintea lui Domnedieu*; *umilitatea voci*, *umilitatea vorbeloru*; *spur'a umilitate a celloru ce se arréta mai umili de câtu se covine fientieloru dotate cu demnitate umana*.

UMILITU,-a, adj., humiliatus; *plecatu*, *suppusu* : *servu umilitu*, *superbi umiliti*.

UMORÉ, s. f., humor, 1. substantia fluida, si mai allessu fluidu care se afla in unu *corpu organicu* : *umóre suptire*, *umore gróssa*, *umore viscósá*; *circulationea umoriloru in unu corpu*; *acéstá-a pune umorile in miscare*; *alterationea umoriloru produce morbi*; *reulu nu e in sange*, ci *in umori*; 2. fig. (fr. *humeur*), *umore se nomesce certa dispositione de temperamentu si de spiritu*, *fiá naturale*, *fiá accidentale* : *umore négra*, *umore atrabilaria*, *umore melancholica*; *ellu e de bona umore*, *de rea umore*; *ea e de una umore blanda si dulce*; *ellu are umori*, *dispositioni capritiose*; 3. fig. (angl. *humour*), *umore se nomesce si una fericita dispositione de spiritu*, *ilaritate fina*, *spirituale si ceva camu satyrica*; *scriptorii anglesi au multa umore*; *umorea e unu donu naturale ca si talentulu poeticu*.

UMORISTICU,-a, adj., (fr. *humoristique*); de *umoristu* : *stylu umoristicu*, *scripte umoristice*.

UMORISTU,-a, adj. s., (fr. *humoriste*); care are *umori* in sensulu de sub 2.; — si care are *umore* in sensulu de sub 3. : *scriptoriu umoristu*, care tractédia in tonu *jocosu* una *materia seriósá*; si subst. *unu umoristu*, *umoristii*.

UMOSU,-a, adj., plenu de *umu*, de natur'a *umului* : *pamentu umosu*.

UMPLERE, *umplutu*, *umplutura*; vedi *implere*, *implutu*, *implutura*.

UMU, s. m., humus, (fr. *humus*); *pamentu vegetale* : *umulu e de ordinariu in mai mare cantetate in välli de câtu in locurile redicate*, de unde *apele nu incetédia de a spellá si duce molecule*.

UNA, adj. f. d'in *unu*, *unus*; vedi *unu*.

* UNANIMITATE, s. f., *unanimitas*; conformitate de sentimente, concordia, armonia, bona intellegere : a *decide una cestione in unanimitate*; a *obtiné unanimitatea suffragieloru in una allegere*.

* UNANIMU,-a, adj., *unanimus*, si *unanimis*, (d'in *unus* si *animus*); care se unesce in sentimente, care viue in bona intellegere : *frati unanimi*; *sorori*

unanime; consentimentu unanimu; parere unanima.

UNARIU,-a, unarius; care e de una singura specia, care e unicu.

* UNCATIONE, s. f., uncatio; curvatura, curvatura : *uncationea unglororu.*

* UNCATU,-a, adj., uncatu; care are forma de uncu, curvatu, recurvatu.

UNCHIASTRU, unchiu; vedi unclastru, unclu.

* UNCIA, s. f., uncia; a douespre-diecea parte a unui asse; si de aci, in genere, a douespre-diecea parte a unui totu : *una uncia de libra romana trage 27 gramme francesci.*

* UNCIALE, adj., uncialis, (d'in uncia); de una uncia, de a douespre-diecea parte a unui totu : *littere unciali*, littere mari de unu pollicariu, (pentru co pollicariulu e a douespre-diecea parte a unui pede).

* UNCIARIU,-a, adj., unciarius, (d'in uncia); 1. de pondulu unei uncie; 2. de a douespre-diecea parte a unui totu : *crede unciariu*, de a douespre-diecea parte; *usura unciaria*, de unu procentu pre luna, si de douespre-diece pre annu.

* UNCIFORME sau unciiformu,-a, adj., (fr. unciiforme); care are form'a unui uncu : *ossu unciiforme.*

* UNCINARIU, s. m., (fr. uncinnaire); genu de vermi intestinali, asiá nomiti fiendu co corpulu loru e flessu, in câtu formédia ôre-cumu unu uncu.

* UNCINATU,-a, adj., uncinatus; curvatu in forma de uncu.

* UNCINU, s. m., uncinus, (d'in uncus); demin. d'in uncu, micu uncu, unglitia=hamus uncinus.

* UNCIOLA sau uncióra, s. f., unciola, (d'in uncia); demin. d'in uncia, mica uncia, abia a douespre-diecea parte d'in unu intregu; fig. fórte mica parte, aproape de nemica.

UNCLASTRU sau unchiastru, s. m., peiorativu d'in unclu=unchiu, omu betrânu ca unu unchiu.

UNCLU sau unchiu, s. m., avunculus, patruus, (fr. oncle); fratele tatalui sau allu mammei : *unchiu betrânu*, unchiu despre tata, unchiu despre mamma; un-

chiulu a lassatu erede pre nepotu; toti unchii mei au moritu, si neci-unulu numi a lassatu nemica.

UNCTIONE, s. f., unctio; actione si effectu allu actionei de ungere : *unctio-ne a immóllia corpulu; medicii prescriu a dese ori unctiuni; in ecclesi'a crestina unctio-ne a estrema e unu sacramentu.*

UNCTORIU,-a, adj. s., unctor; 1. personale, care unge : *Romanii in thermele loru aveau unctori speciali, cari ungeau cu oliu dupo bania; 2. reale, unctoriu, unctorium*, camera la therme, in care se ungeau celli ce s'au scaldatu.

UNCTRICE, s. f., untrix; femina care unge.

UNCTRINU, pl.-e, unctrinum; camera in care se ungeau scaldatorii; vedi unctoriu sub 2.

UNCTU,-a, adj., unctus, (d'in ungere); 1. ungu; 2. la antichi, grassu, splendidu : *prandiu unctu, cena uncta*;—vedi si unctu si ungu, mai diosu.

UNCTURA, s. f., unctura; actione si mai allessu effectu allu actionei de ungere;—vedi si unctura.

1 UNCU, s. m., uncus, (ὄγκος); instrumentu de ferru formatu d'in una pertica ascutita curba : *uncu de ferru, a appucá cu unculu, a trage cu unculu.*

2 UNCU,-a, adj., uncus; curvatu in forma de uncu, uncatu.

UNDA, s. f., unda; 1. apa agitata, fluctu, vallu : *undele marei; fig. unde de aeru, unda de fumu, unda de peru, unda de cóma; undele poporului; undele civili, undele si tempestatile politice; 2. apa: unda curata, unda de fontana, unda de putiu, unda fluente: a cadutu in unda, s'a innecatu in unda; l'accoperi und'a; jace sub unde.*

UNDARE, v., undare, (d'in unda); a face unde : *tómn'a si primevér'a marea unda mai tare; unda sangele d'in corpulu strapunsu; unda selbele candu bate ventulu tare.*

UNDATIONE, s. f., undatio; actione si effectu allu actionei de undare : *undationea marei.*

UNDATU,-a, adj. part., undatus; agitatu, undulatu; undulosu.

UNDE, adv., (d'in unde), ubi; in ce

locu : unde e frate teu? unde cresce vinulu? unde nu e nimica, nu se face neci-una lucrare; unde nu e focu, nu esse fumu; nu se scie, unde jace liepurele; de unde vini si unde mergi? unde vomu aflá pace si repausu? de unde ai inceputu? unde vrei se adjungi? totu omulu scie undelu stringe calcionulu; pre unde ai venitu? pre unde de duci?

UNDEVA, adv., alicubi; in óre-care locu : va fi undeva mai bene de câtu aici; l'am vedutu undeva, déro nu mi adducu a mente in ce locu.

* UNDICOLU, -a, adj., undicola, (d'in unda si colere); care abita in unda, in apa : pescii undicoli, nymphete undicole.

* UNDIFLUU, -a, adj., undifluus, (d'in unda si fluere); care vérsa apa.

* UNDIFRAGU, -a, adj., undifragus, (d'in unda si frangere); care frange unde.

* UNDISECU, -a, adj., undiseca, (d'in unda si secare); care talia unde.

* UNDISONU, -a, adj., undisonus, (d'in unda si sonare); care resona de ictulu undeloru; care face unde se resone.

* UNDIVAGU, -a, adj., undivagus, (d'in unda si vagari); care vaga pre unde; care erra in unde; — alle carui unde su vage.

* UNDOSU, -a, adj., undosus; plenu de unde, care face unde, de unda = apa : undos'a mare, undosele riuri; flucte undóse, tinuturi undóse.

UNDULA = undura, s. f., undula, (d'in unda); deminutivu d'in unda, mica unda.

UNDULARE, v., (fr. onduler; d'in undula); a face undule, a se miscá si formá undule : ventulu facea se undule ap'a lacului.

UNDULATIONE, s. f., (fr. ondulation); actione si effectu allu actionei de undulare : una pétra arruncata in apa, produce undulationi circularie; undutionile unui câmpu seminatu cu grânu; physicii admittu undulationea sonului, undulationea luminei, undulationea calorei; pictorii representa prin colori undulationile vestimenteloru.

UNDULATORIU, -tória, s. f., (fr. ondulateur); care undula, care se face prin undulationi : miscarea undulatória a aerului e caus'a sonului; cóma undulatória, pèru undulatoriu.

UNDULATU, -a, adj., undulatus; produssu prin undulare : superfaci'a apeii undulata prin sufflarea ventului; fig. vestimentu undulatu, moiré.

UNFLARE, unflatu, unflatura; vedi inflare, inflatu, inflatura, etc.

UNGEDINE, s. f., unguedo; unsóre; myru; oliu odoriferu, profumu.

UNGELLA, s. f., unguella si ungella, (d'in ungula); demin. d'in unglá, mica unglá; in specie, petioru de porcu fertu.

UNAGENTARE, v., unguentare, (d'in unguentum); a unge si frecá cu ungentu = profumu; — a balsamá.

UNAGENTARIU, -a, adj. s., unguentarius, (d'in unguentum); de ungentu, relativu la ungentu : taberna ungentaria, arte ungentaria; subst. pers., ungentariu, unguentarius, negotiatoriu de ungente, ungentaria, unguentaria, femina care face negotiu cu ungente; si s. reale, ungentaria, unguentaria, artea ungentaria; ungentariulu, unguentarium, argentu destinatu spre a comperá ungente.

UNAGENTATU, -a, adj. part., unguentatus, unsu si frecatu cu ungentu, profumatu; — balsamatu.

UNAGENTU, pl.-e, unguentum, (d'in ungere); myru, oliu preparatu cu essentie odorifere, profumu : anticii se serviáu cu ungentu pentru corpu si pentru vestimente, dupo banie se frecáu cu ungentu, inainte de mésa, la ospetie, se trageau cu ungentu; cu ungentu trageau si frecau si corporile mortiloru; ungentulu in certe casuri póte se fia unu medicamentu folositoriu, in celle mai multe casuri e unu articlu de lussu pentru ómenii effeminati.

UNGERE, unsi si unsei, unsi si unctu, v., ungere si unguere; a trage si frecá cu una substantia grassa : a unge corpu cu oliu, a si unge pèru cu pomata, a si unge membrele morbide cu medicamente; ungeti bene corellele cu untura ca se se mai immollie; feriti-ve de a ve unge vestimentele cu colori olióse; pecorarii si ungu camesiele cu pecura; co-

micii si ungu vultulu cu diverse materie; ungeti mai benérótele carrului, co scurtia prea tare; nu treceti pre lónga mene, co me ungeti;—in baserica se ungu copillii dupo baptesmu cu myru; se ungu principii la incoronare, se ungu morbosii cu oliu benedissu la estrem'a unctiune.

UNGHIA, *unghitia*; vedi *ungla, unglitia*.

UNGINE, s. f., *unguen*, (d'in ungero = unguere); materia care unge, *ungedine, ungentu, unsura, untura*.

UNGLA, s. f., *unguis*, dem. *ungula*; lama dura, cornia, semitransparente, care imbracca extremitatile dorsali alle digiteloru de la mâni si de la petióre: *nu numai ómenii, ci si animabili mamifere si passerile au ungle la degite: unglele ómeniloru aru cresce lunge ca alle câniloru, déco nu le aru talia; bouii, ouile, caprele au ungle bifide la petióre; callii, mulii, asinii au ungle compacte; mulierca cea rea a scossu ochii barbatului cu unglele.*

UNGLATU, -a, adj., *angulatas*; care are ungle. prevedutu cu ungle.

UNGLITIA, s. f., *hamus*, (*hamus uncus* si *hamus uccinus*); acu curbatu, sulla curbata cu care se servescu ómenii spre a prende pesci: *unglitia de ferru, a prende pesci cu unglitia*.

UNGURESCU, adj., (*hungarice*); in modu *ungurescu*: a vorbi *unguresce*, a se portá *unguresce*, a se investi *unguresce*.

UNGURESCU, -a, adj., (*hungaricus*); relativu la *Unguri*, de *Unguru*: *portu ungurescu, limba unguresca; superbia, arrogantia unguresca; natura unguresca, barbaria unguresca; terra unguresca, constitutione unguresca, guvernul ungurescu; guvernulu ungurescu, care se nomesce constitutionale nu se distinge in practica de despotismulu turcescu; cultura unguresca nu essiste.*

UNGURIA, s. f., (*Hungaria*); *terra unguresca, poporu ungurescu*.

UNGURIANU, -a, adj. s., (*angl. hungarian*); relativu la *Unguria* sau *terr'a unguresca*, d'in *terr'a unguresca*: *Românulu unguarianu; unguarianulu nu e unguuru, ci numai nascutu in terr'a care se nomesce Unguria sau Ungaria.*

UNGURIME, s. m., multime de *Unguri*, poporu *ungurescu*. *gente unguresca: unguimeca e barbara si arrogante, inse scie de frica.*

UNGURIRE, -escu, v., a face *unguru*, a strafomá in *unguru*: *Ungurii voru se unguresca tóte poporele cari locuescu imperuna cu elli; multi Români s'au unguiritu in millenniulu trecutu.*

UNGURISARE, v., vedi *ungurire*.

UNGURISATU, -a, adj. part., vedi *unguritu*.

UNGURISMU, s. m., 1. caracteriu *ungurescu*, natura *unguresca*; 2. systema de dominatione a *Unguriloru*; 3. systema de a *ungurisa* pre collocitorii cari nu su de origine *unguresca*: *ungurismulu adjutatu de germanismu face progresse in apparentia, in realitate inse descépta numai urr'a celloru alte popore.*

UNGURISTU, s. f., care e de system'a *ungurismului*.

UNGURITU, -a, adj. part., strafomatatu in *Unguru*: *Romanu unguiritu; sate unguirite.*

UNGURU, -a, adj. s., (*hungarus*); poporu barbaru venitu d'in Asi'a septentrionale cõtra finitulu seclului IX, stabilitu la Donari'a media si la Tiss'a: *Ungurii in mediulu Europei de una mille de anni n'au perdutu nemica d'in caracteriulu loru barbaru; Ungurii essercita una oppressiune mai grea de câtu ceu turcesca asupr'a Româniloru si a celloru alte popore de origine straina in terr'a nomita de densii Unguria; Ungurii n'au invetiatu si n'au uitatu nemica in cursu de unu millenniu; in capulu Ungurului nu póte intrá ide'a de ecalitate; Ungurii, ca incorrigibili, mergu orbesce spre perire; Români au sufferitu de la Unguri mai multu de câtu de la Turci, si astadi elli dau lectioni Unguriloru, inse nu i potu converti.*

UNGUTORIU, -tória, adj. s., *unctorius*; care unge: *mâna ungutória; balsamu ungutoriu; ungutorii cu balsamu; ungutóricile d'in banie ungu si tragu pre femine, cându aceste-a se scalda.*

* UNIANGULARIU, -a, adj., (*fr. uniaugulaire*); care are numai unu *anglu*.

* UNIANNULARIU, -a, adj., (*fr. u-*

niannulaire); care are numai unu *an-nellu* : *cupru sulfuratu uniannulariu*.

* UNIARTICULATU, -a, adj., (fr. *uniarticulé*); care are numai una *articulatione*.

* UNIBIBINARIU, -a, adj., (fr. *unibibinaire*); se dice despre unu mineral, a carui forma deriva d'in doue decrescimente prin doue ordini, si d'in unu decrescimentu prin una singura ordine : *calce carbonatata unibibinaria*.

* UNIBINARIU, -a, adj., (fr. *unibinaire*); se dice despre unu mineral, a carui forma deriva d'in doue decrescimente, unulu prin una ordine, si cellu altu prin doue : *calce fosfatata unibinaria*.

* UNIBINOTERNARIU, -a, adj., (fr. *unibinoternaire*); se dice despre unu mineral, a carui forma deriva d'in trei decrescimente prin una, dóue si trei ordini : *calce carbonatata unibinoternaria*.

* UNIBRACTEATU, -a, adj., (fr. *unibractéate*); se dice despre plante, cari au *bractee* solitarie.

* UNICALAMU, -a, adj., *unicalamus*; care are numai unu *calamu* = *paliu* : *grâ-nulu e unicalamu*.

* UNICAPSULARIU, -a, adj., (fr. *unicapsulaire*); se dice despre plante, allu caroru fructu consiste in una singura *capsula*.

* UNICARINATU, -a, adj., (fr. *unicaréné*); care are numai una *carina*.

* UNICAULE sau *unicaulu*, -a, adj., *unicaulis*, (fr. *unicaule*); care are numai unu *caule* = *fustellu*.

* UNICELLULARIU, -a, adj., (fr. *unicellulaire*); care e formatu d'in una singura *cellula*.

* UNICHROITU, -a, adj., (fr. *unichroïte*); se dice despre substantiele, cari puse intre oculu si lumina, presenta numai una singura *colóre*.

* UNICOLIU, -a, adj., *unicoleus*; care are numai unu singuru *coliu*.

* UNICOLORU, -a, adj., *unicolorus* si *unicoloris*, (fr. *unicolore*); care are numai una *colóre*; — care e pinsu cu una singura *colore*.

* UNICONCHU, -a, adj., (fr. *unicouque*); care are numai una *concha* = *scoica*, fora tubu : *conchylie uniconche*.

* UNICORNE sau *unicornu*, -a, adj., *unicornis*, (fr. *unicorne*); care are numai unu *cornu*; subst. m., *unicornulu*, animale fabulosu cu unu singuru *cornu* in fronte.

* UNICORPORIU, -a, adj., *unicorpo-reus*; care are numai unu *corpu*.

UNICU, -a, adj., *unicus*, (d'in *unus*); care e numai unulu singuru, care nu mai are *parecla*; rar, distinsu, escellente : *uniculu meu filiu*, *unic'a mea filia*; *ellu e unicu in genulu seu*; *ella e unica intre mulieri*; *esemplariu unicu*, *poetu unicu*, *oratoriu unicu*, *actoriu unicu*, *pictoriu unicu*.

* UNICUBA, s. f., *unicuba*; femina care a avutu numai unu *barbatu*.

* UNICULTORIU, -tória, adj. s., *unicultor*; care *cole* = adora unu singuru *Domnedieu*.

* UNICUSPIDATU, -a, adj., (fr. *unicuspidé*); care are numai una *cuspidé* = *vertice* ascutitu.

* UNIDENTATU, -a, adj., (fr. *unidenté*); care are numai unu *dente*.

* UNIEMBRYU, -a, adj., (fr. *uniembryonné*); se dice despre sementi'a planteloru, care coprende numai unu *embryu*, cumu e in cellu mai mare numeru de plante.

* UNIFASCIU, -a, adj., (fr. *unifascié*); care e insemnatu cu una singura *fascia*, in botanica.

* UNIFICARE, v., (it. *unificare*, fr. *unifier*); a face *unulu* d'in mai multe, a reduce la *unitate*.

* UNIFICATIONE, s. f., (fr. *unification*); actione de *unificare*; reductione la unitate : *unificationea finitului cu infinitulu*.

* UNIFICATU, -a, adj. part., (it. *unificato*, fr. *unifié*); facutu *unulu*; reddusu la *unitate*.

* UNIFOLIU, adj., (fr. *unifenillé*); care n'are mai multe de câtu una *fólia*.

* UNIFLORE sau *unifloru*, -a, adj., (fr. *uniflore*); care n'are mai multe de câtu una *flóre*.

* UNIFLORIGERU, -a, adj., (fr. *uniflorigère*); care pórtá sau are numai una *flore*, synonymu cu *uniflore*.

* UNIFORMARE, v., (it. *uniformare*,

fr. *uniformer*); a face *uniforme*; a investi in acellu-asi modu, cu vestimente *uniformi*.

* UNIFORMATU,-a, adj. part., (fr. *uniformé*); redussu la acea-asi forma; investitu in *uniforma*: *militari uniformati*.

* UNIFORME sau *uniformu*,-a, adj., *uniformis*; care are acea-asi forma, care e de acea-si specia, omogeniu; care nu presenta inecalități; care e constante: *sessu planu uniforme, campânia uniforme, architectura uniforme, viétia uniforme, portare uniforme, doctrina uniforme, styly uniforme, miscare uniforme; vestimente uniformi*; subst. f., *uniforma*, vestimentu prescrissu prin regulamentu pentru militari, officari si alti functionari publici: *uniforma militaria, uniforma de officiaru, uniforma de generariu, uniforma de prefectu; a se investi in uniforma; a se presentá in uniforma; a desvesti uniform'a*.

* UNIFORMITATE, s. f., *uniformitas*; calitate de *uniforme*, assemnare a partiloru intre densele: *uniformitatea unei gradine; uniformitatea unei vietie trancille; uniformitate de limba, de doctrina, de styly; uniformitatea edificieloru unei platie publice; uniformitatea opinioniloru*.

* UNIFORU,-a, adj., (fr. *unifore*); care are numai unu *forame*=gaura.

* UNIGENITU,-a, *unigenitus*; singuru nascutu: *filiu unigenitu; unigenitulu filiu allu lui Domnedieu;—bull'a unigenitulu*, bulla a lui Clemente XI, d'in annulu 1713, care incepe cu *unigenitus*.

* UNIGENU,-a, adj., *unigenus*; synonymu cu *unigenitu*.

* UNIJUGU,-a, adj., *unijugus*; care are numai unu *jugu*, sustinutu numai de unu latiu traversale: *vinia unijuga*; — fig. care s'a casatoritu numai una data.

* UNILATERALE, adj., (fr. *unilatéral*); care e pusu numai de una latere: *spicu unilaterale, fólia unilaterale*; — *omu unilaterale*, marginitu in unu singuru cercu de idee;—*contractu unilaterale*, care contine detorfe numai pentru una parte.

* UNILOBU,-a, adj., (fr. *unilobé*); care are numai unu lobu: *antheria uniloba*.

* UNILOCALE, adj., (fr. *unilocal*); care e locale pre unu singuru punctu allu organismului.

* UNILOCLARIU,-a, adj., (fr. *uniloculaire*); care are numai unu *loculu*=camerutia, sau a carui cavitate nu e impartita prin neci una pariete: *ovariu uniloculariu; capsula unilocularia*.

* UNIMAMMA, s. f., *unimamma*; amazone.

* UNIMAMMIA, s. f., *unimammia*; terr'a *unimammelu*.

* UNIMANU,-a, adj., *unimanus*; care are numai una *mâna*.

UNIME, s. f., *unitas*; unitate; oppositu, *multime*; vedi *unitate*, si *unione* sub 1.

* UNIMEMBRE sau *unimembu*,-a, adj., *unimembris*; care are numai unu *membu*.

* UNIMODU,-a, adj., *unimodus*; care e numai in unu *modu*; *uniforme*.

* UNINERVU,-a, adj., (fr. *uninerve*); care are numai una *nervatura*: *fólia uninerva*.

* UNINODU,-a, adj., (fr. *uninouveux*); care are numai unu *nodu*: *plante uninode*.

* UNINOMIU,-a, adj., *uninomius*, (*δμῶννομος*); cu acellu-asi *nome*.

* UNIOLA sau *unióra*, s. f., *uniola*; una érba neconnoscuta moderniloru.

* UNIONE, s. f., *unio*; 1. unitate, numerulu *unulu*; 2. unire, unitione, associatione, confederatione: *unionea americana e unu actu de cea mai mare intelligence umana; umanitatea debe se tenda la unionea totoru poporeloru de pre pamentu; e tristu lucru co nu se póte stabili una unione neci intre poporele civilisate; unionea totoru stateloru ne ar scapá de belle sangerose; unionea basericoloru crestine s'a incercatu mai de multe ori, déro peno acumu n'a datu resultatulu doritu*; 3. *unione*, s. m., una margella mare; 4. *unione*, una cépa (singura fóra cepe secundarie); compara fr. *oignon* si *ognon*.

* UNIONISTU, s. m., (fr. *unioniste*);

partisanu allu *unionei* = unirei douoru sau mai multoru terri.

* UNIOVULU, -a, adj., (fr. uniovalé); se dice despre unu *loculu* allu ovariuului care coprende numai unu *ovulu*, ca in labiate.

* UNIPALIOLU, -a, adj., (fr. unipalé-olé); care e formatu numai de unu *palioru*.

* UNIPEDE, adj., unipes; care are numai unu *pede* = petioru; *mésa unipede*.

* UNIPENNE sau *unipennu*, -a, adj., (fr. unipenne); care are numai una *penna* sau *pinna*: *pesci unipenni*.

* UNIPERSONALE, adj., (fr. unipersonnel); care are numai una *persona*: *verbu unipersonale*.

* UNIPETALU, -a, adj., (fr. unipétale); care are numai unu *petalu*: *colla unipetala*.

* UNIPETIU, -a, adj., unipetius; care are numai unu *petioru*.

* UNIPOLARITATE, s. f., (fr. unipolarité); calitate si stare a unui *corpu unipolariu*.

* UNIPOLARIU, -a, adj., (fr. unipolaire); care are numai unu *polu*: *conductoriu de electricitate unipolariu*.

* UNIPUPILLU, -a, adj., (fr. unipupillé); care are numai una *pupilla*: *pescu unipupillu*; subst. pl. *unipupillii*, tribu de pesci d'in famili'a cyprinidiloru, cari au numai una *pupilla* la fia-care oclu.

* UNIPUSTULU, -a, adj., (fr. unipustulé); care are numai una *pastula*.

1 UNIRE, -escu, v., unire; a imperuná, a legá imperuna, a pune unulu lónga altulu, a copulá, a asociá: *a uní mai multe lucruri*; *a uní dóue persóne de sexu diversu in casatoria*; *a uní dóue terri spre a formá unu singuru statu*; *a uní tote basericele crestine*; refl. *a se uní cu cineva in una societate*; *a se uní cu cineva in idee*; *eu nu me unescu cu voi*; *nu me potiu uní cu toti ómenii*; *cându barbatulu nu se unesce cu muliere in idee, nu póte tiné casa*; *amicii se unescu in tóte*; *s'au unitu tóte fractionile oppositionei in contr'a ministeriului*; *ómenii capritiosi cu greu se unescu*; *neci filosofi nu se unescu in tóte punc-*

tele; *ar fi de doritu ca se se unésca toti ómenii in dogmatele principali alle religionei si alle moralei*.

2 UNIRE, s. verbale, unio; unione in sensulu de sub 2: *unirea intre omenii onesti e lucrulu cellu mai formosu*; *unirea credentiei in baseric'a crestina se doresce de toti*: *unirea face potere*; *unde nu e unire, nu e neci fericire*; *in unire cu noi veti triunfá de multe difficultáti, cu cari ve luctati acumu pre viétia si pre mórté*.

* UNISENARIU, -a, adj., (fr. unisénaire); se dice despre minerali, a caroru forma resulta d'in unu decrescimentu prin una ordine, si d'in altulu prin sesse ordini: *plumbu sulfuratu unisenariu*.

* UNISERIU, -a, adj., (fr. unisérié); care formédia numai una *seria*: *flori uniserie*.

* UNISESSU sau *unisexu*, -a, adj., (fr. unisexé); care are numai unu *sexu*: *plante unisexu*. *flori unisexu*.

* UNISILICU, -a, adj., (fr. unisilicué); care are numai una *silica*. *silica*.

UNISONU, -a, adj., (fr. unisson); care da numai unu *sonu*.

* UNISPERMU, -a, adj., (fr. unisperme); care are numai una *sementia*: *plante unisperme*.

* UNISPIRU, -a, adj., (fr. unispiré); care are numai una *spira* sau *spirale*: *conchylie unispire*.

* UNISTIRPE, adj., unistirpis; care are numai una *stirpe*: *plante unistirpi*.

* UNISTRIU, -a, adj., (fr. unistrié); care are numai una *stria*.

* UNITARIANISMU, s. m., (fr. unitarisme); doctrina a *unitariloru* sau *unitarianiloru*.

* UNITARIANU, -a, adj. s., (fr. unitarien); care crede numai in unu singuru Domnedieu; vedi si *unitariu*.

* UNITARIU, -a, adj. s., (fr. unitaire); 1. care tende la *unitate*: *politica unitarie*, *geniu unitariu*, *filosofu unitariu*; 2. care admite numai unu principiu; in physica care admite numai una *potere*; 3. care admite numai una *persona* in divinitate: *crestinu unitariu*, *secta unitaria*; *arianii de astadi se nomescu unitari*.

UNITATE, s. f., *unitas*; calitate si stare de *unulu*, *unime*: *unitatea e principulu numerului*; mai multe unitati facu unu numeru; *numerulu e compus d'in unitati*; in *system'a nostra numeraria unitatile occupa loculu primu incependu a numerá de a drépt'a spre stung'a*; *unitatea de mesura e arbitraria*; *unitate de poteri*; *unitatea de lucruri*, *unitate in varietate*; *unitate in divinitate*; *elli se adopera a reduce tóte la unitate*; *multi filosofi se jóca cu unitatea, facu abusu de ide'a unitatei*.

* UNITERNARIU, -a, adj., (fr. *uniternaire*); se dice despre minerali, a caroru forma resulta d'in unu decrescimentu prin una ordine, si d'in altulu prin trei ordini: *calce carbonatata uniternaria*.

* UNITESTACIU, -a, adj., (fr. *unitestacé*); care are numai una *tésta* sau *testu*: *conchyliu unitestace*.

* UNITESTE, adj., *unitestis*; care are numai unu *testiclu* = *coliu*; vedi si *unicoliu*.

UNITIONE, s. f., *actione si effectu allu actionei de unire*; *conjunctiune, combinatiune*; *concordia*: *unitiunea personeiloru prin conunia*; *unitiunea cimentului cu caramid'a*; *unitiunea corporiloru prin affinitate chymica*; *unitiunea fratiloru si a consangeniloru*.

* UNITIVU, -a, adj., (fr. *unitif*); care *unesce*, aptu a *uni*: *sentimente unitive*, *attractione unitiva*.

UNITORIU, -tória, adj. s., care *unesce*; care procura *unire*: *unitorii ómeniloru in societatea civile merita reconoscenti'a nóstra*; *consilie unitorie*; *propositioni unitorie de pareri divergenti*.

UNITU, -a, adj. part., *unitus*, (d'in *unire*); legatu in *unulu*, *imperunatu*: *persone unite prin casatoria*; *ómeni uniti in societatea civile*; *cetatiiani uniti in pareri*, *uniti in dogmate*; *Români uniti cu baseric'a catholica*; subst. *unitii*, cari au consentitu la *uniune*.

* UNITRIBINARIU, -a, adj., (fr. *unitribinaire*); se dice despre minerali, a caroru forma resulta d'in unu decrescimentu prin una ordine, si d'in trei decrescimente prin dóne ordini: *calce carbonatata unitribinaria*.

* UNIVERSALE, adj., *universalis*; relativu la *universu* ca subst.; *generale*: *istoria universale*; *judectie universali*; *idee universali*; *credentia universale*; *limba universale*.

* UNIVERSALISARE, v., (fr. *universaliser*); a face *universale*: a *universalisá unu limba*; *multe ánime nobili se adopera a universalisá instructiunea*; *ar fi de doritu a se universalisá armoni'a*, *averea si fericirea pre pamentu*; *déro noi nu potemu universalisá neci mesurile de lungime, de volume, de greutate, de tempu, de moneta*.

* UNIVERSALISATIUNE, s. f., (fr. *universalisation*); *actione de universalizare*: *universalisatiunea fericitatiei intre ómeni e una idea formósa, déro difficile de realizatu*.

* UNIVERSALISATU, -a, adj. part., (fr. *universalisé*); *generalisatu*.

* UNIVERSALISIMU, s. m., (fr. *universalisme*); *opiniunea celloru ce nu reconoscu alta autoritate afora de assentimentulu universale*.

* UNIVERSALISTU, s. m., (fr. *universaliste*); *partisanu allu universalismului*.

* UNIVERSALITATE, s. f., *universalitas*; *generalitate*: *universalitatea fientiloru, universalitatea scientiloru*; *universalitatea artiloru*; *universalitatea unui judeciu*; *universalitatea in judectiele nóstre nu póte se provina d'in experientia, ea provine de necesse d'in mentea nóstra, care dispune de dreptulu de a judecá a priori*; *neci unu judeciu d'in experientia nu presenta caracterulu necesitatei si allu universalitatei*.

* UNIVERSE, adv., *universe*, *universim*; in *universu*, in genere, *preste totu*.

* UNIVERSITARIU, -a, adj., (fr. *universitaire*); relativu la *universitate*: *corpu universitariu*; *regime universitariu*, *retributione universitaria*, *studie universitarie*.

* UNIVERSITATE, s. f., *universitas*; 1. *totalitate, generalitate*: *universitatea lucrariloru d'in lume*; *universitatea genului umanu*; *universitatea natiunii române*; *universitatea averiloru unui*

mortu, 2. scola înalta în care se învêtia mai tôte sciétiile necesare omului : *universitatea e centrulu lumineloru; de la lyceu trecu studentii la universitate; universitatea se imparte în mai multe facultàti; professorii de universitate, consiliulu universitãtei, rectoriulu universitãtei; Românii au dôue universitãti.*

*UNIVERSU,-a, adj., *universus*; totu, întregu; de aci, subst. m., *universulu, universus mundus, universum*, pl. *universa*, totu mundulu, cerulu si pamentulu; totalitatea lucrurilor : *Domnedieu a creatu, conserva si governa universulu; poporulu nomesc universulu lume, de la lumin'a, care ni face lucrurile visibili; universulu e infinitu, în universu tôte se facu dupo legi eterne; noi nu connôcemu de câtu una mica parte d'în acestu universu; cine pôte îmbraciá universulu?*

*UNIVIRA, s. f., *univera*, (d'în unus, si *vir*); muliere care a avutu numai unu barbatu, care numai una data s'a maritatu.

*UNIVIRATU, s. m., *univiratus*, (d'în univira); stare a unei muliere care a avutu numai unu barbatu : *univiratul se recommenda de parentii ecclesiastici, ca una virtute crestina.*

*UNIVOCU,-a, adj., *univocus*, (d'în unus si *vocare*); 1. câre are numai una voce, unu tonu; 2. care are numai unu nome, déro mai multe sensuri.

*UNOCLU,-a, adj., *unoculus*, (d'în unus, si *oculus*); care are numai unu oclu; subst. *unu unoclu*.

UNSOARE, (d'în *unsu*, de la *ungere*), s. f., 1. *unguentum*; materia de *unsu* : *unsóre de capu; unsóre de plage, de vulnere; a se unge cu unsori prescriste de medicu; 2. pinguedo*; materia grassa : *unsóre de porcu, unsóre de gâsca; buccatariulu pune prea multa unsóre în buccate; nu mi placu buccatele cu unsóre.*

UNSOROSU,-a, adj., *unctus, pinguis*; plenu de *unsóre*, care are multa *unsóre* : *buccate unsoróse; vestimente unsoróse; animalii unsorose.*

UNSPREDIECE, adj. num. card., un-

decim; numerulu $1+10=11$; *unspre-diece ómeni, unspre-diece mulieri; de unspre-diece ori; allu unspre-diecele, a unspre-diecea.*

UNSPREDIECIMU,-a, adj. num. ord., *undecimus*; allu *unspre-diecele*.

UNSU,-a, adj. part. (d'în *ungere*), *unctus* : *pèru unsu, corelle unse, pelle unsa, corpu unsu cu balsamu; rege unsu de pontefice*; subst. *unsulu domnului*.

UNSORA, s. f., 1. *unctura*; effectulu actionei de *ungere*; 2. *pluguedo*, *grasime* : *unsura de bou, unsura de oue, unsura de porcu, unsura de gâsca.*

UNSUROSU,-a, adj., vedi *unsorosu*.

UNTOSU,-a, adj., plenu de *untu*, care da multu *untu* : *lapte untosu; casiu untosu.*

UNTU, (contrassu d'în *unctu*), s. m., 1. *unctum*; substantia grassa, care *unge*; 2. *butyrum*; extractu grassu d'în lapte : *untu de vacca, untu prospetu, untu rancidu; buccatele cu untu su mai gustóse de câtu celle cu unsura*; 3. *oleum*; oliu, *untu de lemn*, numai în acésta compositiune; vedi *oliu*.

UNTURA, (d'în *untu*, de la *ungere*), s. f., (*unctura*), *adeps, arvina*; tessutura grassa în corpulu animaliloru, mai allessu în allu porciloru : *untura de porcu.*

UNTUROSU,-a, adj., (d'în *untura*); care are multa *untura*.

UNU, *una*, adj., *unus*; 1. înaintea substantiveloru spre a iudicá : a) numerulu : *unu omu, una muliere, unu callu, una épa, unu lupu, una óue, unu galbinu, unu pundu, unu carru de fenu, una bute de vinu*; b) starea îndeterminata : *mi a spusu unu omu; am presu unu liepore, am vedutu unu leu; una femina extraordinaria, una formosétia rara; am scrissu una epistola, ellu a compusu una poema; ea ni a cantatu unu opera*; în casurile aceste-a se declina, sing. nom. si acc., *unu, una*, genit. si dat. *unui, unei*; pl. nom. si acc. *uni, une*, genit. si dat. *unoru* : *poterile unui omu su marginite; gratiele unei mulieri trecu cu tempulu; uni ómeni nu intellegu ce potere are virtutea; unoru ómeni se paru aceste-a lucruri usóre*; 2. candu sta sin-

guru, admitte artielulu in nom. si acc.; éro in genit. si dat. suffissulu *a* : sing. *unulu*, *un'a*, *unui-a*, *unei-a*; pl. *unii*, *unele*, *unoru-a* : *unulu me trage in drépt'a*, *altulu in stang'a*; *un'a me ama*, *alt'a me urresce*; *unui-a se covine*, *altui-a nu se covine*; *unei-a placu florile*, *altei-a pómele*; *unii scriu formosu*, *altii forte urritu*; *unele salta*. *altele siedu*; *faptele unoru-a punu pre ómeni in mirare*; *unoru-a merse bene*, *altoru-a reu*; *sucsesse unoru-a*, *inse nu totoru-a* : — cu artielu occorre si in frasile : *unulu Domnedieu*, *unulu nascutu filiulu lui Domnedieu*; in vorbirea ordinaria, se admite artielulu de câte ori se pune plurariulu : *unii ómeni*, *unele vorbe*.

* UPUPA, s. f., *upupa*, (ἔποψ); una passere, *pupadia*.

URA, *urire*, *uritione*, *uritosu*, *uritu*; vedi : *urra*, *urrire*, *urritione*, *urritiosu*, *urritu*; si : *orrore*, *orrire*, etc.

* URANATU, s. m., (fr. *uranate*); sare produsa prin combinationea oxydului *uranicu* cu una base.

† URANICO-, (d'in *uranicu*), in composite scientifice, precumu in : *uranico-calcicu*, *uranico-cupricu*, *uranico-potassicu*, produssu prin combinationea unei sari *uranice* cu una sare *calcica*. *cuprica*, *potassica*.

* URANICU,-a, adj., 1. relativu la *Urannu*, ca diu mythologicu; 2. relativu la *uranu*, ca planeta; 3. relativu la *uranu*, ca corpu chymicu, in sensulu acestu-a se dice despre secundulu oxydu allu *uraniulu*, si despre sarile ce produce.

* URANIDE, adj., (fr. *uranide*); care sémina a *uranu*; subst. pl. *uranidii*, familia de minerali care coprende *uraniu* si combinationile lui.

* URANIU, s. m., (fr. *uranium*, si *urane*); metallu descoperitu in 1789.

* URANOGRAPHIA, s. f., (fr. *uranographie*, d'in οὐρανός=ceru, si γράφειν=scriere); descriptione a cerului.

* URANOGRAPHICU,-a, adj., (fr. *uranographique*); relativu la *uranographia*; *carta uranographica*.

* URANOGRAPHU, s. m., (fr. *uranographe*); care se ocupa cu *uranographia*, auctoriu allu unei *uranographie*.

* URANOLOGIA, s. f., (fr. *uranologie*, d'in οὐρανός=ceru, si λόγος=discursu); tractatu despre starea *cerului* in diversele epoche ale etatei *terrei*.

* URANOLOGICU,-a, adj., (fr. *uranologique*); relativu la *uranologia*.

* URANOLOGU, s. m., (fr. *uranologue*); care se ocupa cu *uranologia*, auctoriu allu unei *uranologia*.

* URANOMETRIA, s. f., (fr. *uranométrie*, d'in οὐρανός=ceru, si μετρέειν=mesurare); scientia si arte de a mesurá astrele.

* URANOMETRICU,-a, adj., (fr. *uranométrique*); relativu la *uranometru* si la *uranometria*.

* URANOMETRU, s. m., (fr. *uranomètre*); instrumentu propriu a mesurá astrele si miscarile celesti.

* URANOSCOPIA, s. f., (fr. *uranoscopie*); proprie, observazione a cerului; in specie, astrologia.

* URANOSCOPU, s. m., *uranoscopus*, (οὐρανοσκόπος); nomele unui pesce care are oclii indereptati spre ceru, *cyprinulu uranoscopu*.

* URANOSU,-a, adj., (fr. *uraneux*); se dice despre primulu oxydu allu *uraniulu* si despre sarile selle.

URARE, (contrassu d'in *augurare*), v., (it. *augurare*), *gratulari*; a gratulá a felicitá, a rogá pre Domnedieu ca se dea cuiva totu benele : *a urá anni multi si fericiti parentiloru*, *amiciloru si benefactoriloru sei*; *amu uratu oficiariulu la mai mari*; vedi si *orare* si *augurare*.

* URBANITATE, s. f., *urbanitas*, (d'in *urbanus*); calitate si stare de *urbanu*, cultura, politetia, civilitate : *urbanitatea distinge pre omulu cu bona educatione de cella alta multime*; *ne a intempinatu cu multa urbanitate*; *a datu probe de urbanitate*; *regulele urbanitatei nu permittu omului cultu a se arretá morosu*.

* URBANU,-a, s. f., *urbanns*, (d'in *urbs*); 1. relativu la *urbe* = cetate, de *urbe*, d'in *urbe* : *viét'a urbana*, *poporulu urbanu*, *multimea urbana*, *triburi urbane*, *armata urbana*, *pretoriulu urbanu*; subst. *urbanii*, locuitorii *urbei*, *cetatanii*; 2. cultu, cultivatu, civilisatu, in

opposit. cu *rusticu*: *omu urbanu*, *tonu urbanu*, *limba urbana*, *portare si tractare urbana*; *a fi urbanu*, *a se arretá urbanu*; *elli se adopera a se arretá urbani*, *inse le se vede rusticitatea*.

* **URBARIU**, s. m., lege feudale care regulá relationile între proprietariulu directu si între colonu: *urbariulu d'in Daci'a superiore fu sfermatu la anululu 1848, cu feudalitatea d'imperuna*.

* **URBE**, s. f., *urbs*, gen. *urbis*, (afine cu *orbis*); cetate: *urbe mare si formósa*, *urbe antica*, *urbe munita cu muri inalti*; *a fundá una urbe*, *a edificá urbi si oppide*; *a pertrece in urbe*; *a trece d'in urbe la térra*; *a luá una urbe cu assaltu*; *a derimá una urbe*; *a sedé pre ruinele urbei*.

* **URBICAPU**, s. m., *urbicapus*, (d'in *urbs*, si *capere*); luatoriu de *urbi*=cetáti, terminu comicu formatu de Plautu.

* **URBICARIU**, -a, adj., *urbicarius*; relativu la *urbe* (la Roma): *regione urbicaria*, *prefectura urbicaria*.

* **URBICREMU**, -a, adj., *urbicremus*, (d'in *urbs*, si *cremere* = ardere); care arde *urbea*=cetatea: *nueri urbicremi*.

* **URBICU**, -a, adj., *urbicus*, (d'in *urbs*); relativu la *urbe*=cetate, de cetate: *lucruri urbice*, *negotiatoriu urbicu*, *annona urbica*, *prefectura urbica*.

* **URBICULA**, s. f., *urbicula*, (d'in *urbs*); deminut. d'in *urbe*, mica *urbe*, cetatella.

URCARE, v., *ascendere*, *conscendere*; a suí; si refl. *a se urcá*, a se suí; vedi *orcare*.

URCATORIU, -tória, adj. s., *ascendens*; care *urca* sau *se urca*; vedi *orcatoriu*.

URCATU, -a, adj. part. s. d'in *urcare*; vedi *orcatu*.

URCATURA, s. f., *ascensio*, *ascensus*; actiune si resultatu allu actiunei de *urcare*; vedi *orcatura*.

* **URCEOLARIU**, -a, adj., *urceolaris*, (d'in *urceolus*); relativu la *urcioru*; subst. f., *urceolaria*, una planta, *parietaria officinalis*, *Linn.*

URCEOLU=*urcioru*, s. m., *urceolus*; (d'in *urceus*); vedi *urcioru*.

URCEU, s. m., *urceus*, (afine cu *orca*); vedi *urcioru*.

1 **URCIORU**, pl. -e, *urceus*, *urceolus* si *urciolus*; vasu panticosu de lutu sau de vitru: *unu urcioru de apa*; *unu urcioru de vitru*; *pune urciorulu cu apa pre mésa*; prov. *urciorulu merge la apa péno cându se sparge*.

2 **URCIORU**, pl. -e, *hordeolus*, *crithe*, *aegylops*; tumóre inflammatória ce se face pre palpebre; vedi si *ordioru*.

URDA, s. f., *caseus secundarius*; casiu secundariu, care se stringe d'in sêrulu fertu: *urda dulce*; *copilliloru place urd'a*; *nu mancati multa urd'a*, *co ve stricati stomachulu*.

URDICA, s. f., *urtica*; vedi *urtica*.

URDICARE, v., *urticâ urere*; vedi *urticare*.

URDICATORIU, -tória, adj. s., *urens*; vedi *urticatoriu*.

URDICATU, -a, adj. part. s., *ustus*; vedi *urticatu*.

URDIRE, -escu, v., *ordiri*; vedi *ordire*.

URDITORIU, -tória, adj. s., *ordiens*; vedi *orditoriu*.

URDITU, -a, adj. part. s., *orsus*; vedi *orditu*.

URDITURA, s. f., *orsus*, -us; vedi *orditura*.

URDORE, s. f., *gramia*, *lippitudo*; *sordes*, (fr. *ordure*, it. *ordura*); vedi *ordore*.

URDOROSU, -a, adj., *gramiosus*, *hippus*; *sordidus*; vedi *ordorosu*.

URECLA sau *urechia*, s. f., *auris*, *auricula*; organulu prin care audu ómenii si animalile: *noi audimu cu urecele precumu vedemu cu oclii*; *urecl'a drépta*, *urécl'a stanga*; *ellu e surdu de unu urécla*; *ea e surda de amendóue urecele*; *a spune cuiva ceva la urécla*; *a appucá pre cineva de urécla*; *asinii au urecle lungi*; *animalile triste lassa urecele in diosu*; metaf. *urécl'a acului*.

URECLATU sau *urechiatu*, -a, adj., *auritus*; 1. provedutu cu *urecle*; 2. care a auditu cu *urecele*.

URECLOSU sau *urechiosu*, -a, adj., *auritus*; care are *urecle* mari.

* **UREDINE**, s. f., *uredo*, (d'in *urere*); carbone, morbu allu planteloru.

* **URERE**, *ussi* si *usci*, *ustu*, v., *u-*

rere; a arde. Radecin'a verbului *ustulare* = *usturare*. a subst. *urtica* sau *urdica*, *uredine*, si compositeloru : *amburere*, *comburare*, *essurare*.

* URETICU, -a, adj., ureticus, (ὀρητικός); urinariu.

* URETRA, s. f., (ὀρήθρα, it. *uretra*, fr. *urètre*); canale prin care esse *urin'a*, la barbati si la femelle.

* URETRALE, adj., (fr. *urétral*); relativu la *uretra*: *blennorrhœia uretrale*.

* URETRALGIA, s. f., (fr. *urétralgie*, d'in ὀρήθρα = *uretra*, si ἄλγος = *dorore*); *dorere* in *uretra*, fora fenomene inflammatórie.

* URETRALGICU, -a, adj., (fr. *urétralgique*); relativu la *uretralgia*.

* URETRITE, s. f., (fr. *urétrite*); inflammatione acuta sau chronica a *uretrei*.

† URETRO-, (d'in ὀρήθρα = *uretra*), in compositioni scientifiche, precuma in: *uretrobulbariu*, -a, adj., (fr. *urétrobulbale*), relativu la *bulbulu uretrei*; *uretrohymenode*, adj., (fr. *urétrohyméno*); se dice despre oclusionea *uretrei* prin una membrana; *uretrolithicu*, -a, adj., (fr. *urétrolithique*); produsu prin una pétra care s'a oppritu in *uretra*; *uretromamillariu*, -a, adj., (fr. *urétromamillaire*); relativa si la *mamella* si la *uretra*; *uretrophracticu*, -a, adj., (fr. *urétrophractique*); relativu la *uretrophraxia*; *uretrophraxia*, s. f., (fr. *urétrophraxie*), obstructione a *uretrei*; *uretropyicu*, -a, adj., (fr. *urétropyique*), produsu prin accumulazionea *puroniului* in *uretra*; *uretrorrhagia*, s. f., (fr. *urétrorrhagie*), seursura de sânge prin *uretra*; *uretrorrhagicu*, -a, adj., (fr. *urétrorrhagique*), relativu la *uretrorrhagia*; *uretrorrhœia*, s. f., (fr. *urétrorrhée*), seursura prin *uretra*; *uretrorrhœicu*, -a, adj., (fr. *urétrorrhéique*), relativu la *uretrorrhœia*; *uretroscopu*, s. m., (fr. *uretroscop*), instrumentu cu care se servescu chirurgii spre a essaminá *uretr'a*; *uretrospasmu*, s. m., (fr. *urétrospasme*), *spasmu* allu *uretrei*; *uretrospaticu*, -a, adj., (fr. *urétrospatique*), relativu la *uretrospasmu*; *uretrostenose*, s. f., (fr. *urétrosténose*), *strinctare* a *uretrei*; *ure-*

trostenoticu, -a, adj., (fr. *urétrosténotique*), relativu la *uretrostenose*; *uretrotomia*, s. f., (fr. *urétrotomie*), incisione a *uretrei*; *uretrotomicu*, -a, adj., (fr. *urétrotomique*), relativu la *uretrotomia*; *uretrotomu*, s. m., (fr. *urétrotome*), instrumentu cu care se servescu chirurgii la incisionea *uretrei*; *uretrovesicale*, adj., (fr. *urétrovésical*), relativu la *uretra* si la *besica*.

* URGENTE, adj. part. pres., *urgens*; care *urge*. impinge, mēna, stimula, pressura, nu lassa in pace : *necessitate urgente*. *periclu urgente*.

* URGENTIA, s. f., (fr. *urgence*, it. *urgenza*); *necessitate urgente* : *urgentia* unei *resolutione*, *urgentia* unei *affacere*; *casu de urgentia*; a *declará urgentia*; a *face ceva de urgentia*, a *tractá una propositiune de urgentia*; *urgentia* nu *permite ammanare*.

* URGERE, *ursi* si *ursei*, *ursu*, v., *urgere*; a impinge, a mená, a stimulá, a *pressurá*, a nu dá pace, a *constringe*, a *necissitá* : *urge inimiculu*, *urge necessitate*, *urge fatulu*; *ce te urge?* *pentru ce urgiatá tu-a?* *urgemu acésta affacere ca se va terminánu mai currendu*.

URGIA, s. f., (d'in ὀργή), 1. *ira*, *furo*, *indignatio*; *mená mare* : *urgia* lui *Domnedicu* a *venitu preste noi*; 2. *odium*; *detestatio*; *aversatio*; *urra*, *urra mare* : *urgia* *lumei*, *urgia* *poporului*; 3. *calamitas*; *calamitate* : *urgia mare* a *cercatu in annii acesti-a*; 4. *concretu* : *urgia de omu*, *urgia de muliere*; vedi si 1 *orgia*.

URGISSIRE, -escu. v., *aversari*, *de-testari*. *aspernari*; a *urri tare*; vedi *orgisire* si *originare*.

URGISSITU, -a, adj. part., (d'in *urgisire*); *urritu* cu *totulu* : *filiu urgisitu* de *parentii sei* *pentru portarea lui cea rea*.

* URIGINE, s. f., *urigo*, (d'in *urere*), *pruritu*, *mancarime*.

* URINA, s. f., *urina*, (affine cu ὀρον); *pissiatu* : a *face urina*, a *implé pre cineva* de *urina*; a *se frecá* cu *urina* *pre unu membru inflatu*; *urina* de *om*, *urina* de *callu*, *urina* de *bovi* si de *oui*.

* URINALE, adj., *urinalis*, relativu

la *urina*, de *urina*: *fistula urinale*, *medicamento urinali*.

* URINARE, v., *urinare* si *urinari*; 1. a face *urina*, a pissiá; 2. a se cofundá sub apa, a lucrá sub apa.

* URINARIU, -a, adj., (it. *urinario*, fr. *urinalre*), de *urina*; —subst. reale *urinariulu*, *urinal*, ólla de *urina*, ólla de nópte.

* URINATIVU, -a, adj., (it. *urinativo*); care serve spre a facilitá *urina*: *medicamentu urinativu*.

* URINATORIU, -tória, adj. s., *urinator*; 1. care da *urina*, pissiatoriu; 2. care se cofunda sub apa, care lucra sub apa: *urinatorii se servescu cu una mare campana de metallu cându se lassa pre fundulu marei*.

* URINATU, -a, adj. part. s. (d'in *urinare*); pissiatu.

URIRE, *uritione*, *uritosu*, *uritu*; vedi *urrire*, *urritione*, *urritiosu*, *urritu*.

* 1 URLARE, v., 1. *ululare*, (it. *urlare*, fr. *hurler*); se dice despre câni si lupi candu acesti-a sbiera: *urla câni*, *urla lupii*; nu mai potiu audí câni *urlandu*; *tóta nópte au urlatu lupii*; ce totu *urli*, ca unu câne? *incetédia de a mai urlá*; fig. *urla ventulu*; *une ori urla matiele*; 2. *diruere*; a *sûrpá*; mai allessu *refless*. a se *urlá*, *corruere*, *ruere*; a se *surpá*, a se *derimá*: *cas'a vecla s'a urlatu*; *une ori se urla dealluri si chiaru monti*; 3. *hernia laborare*, a sufferí de *hernia*: *se urla omenii*, *se urla si mulierile*; *s'a urlatu copillulu*.

2 URLARE, s. verbale, 1. *ululatio*, (it. *urlo*, *urlamento*, franc. *hurlement*); sbierare: *urlarea câniloru si a lupiloru*; 2. *dirutlo*, *destructio*; *ruina*; *surpare*, *ruinare*, *ruina*.

URLATU, 1. s. m., *ululatus*; actulu de *urlare*: *urlatulu câniloru si allu lupiloru*; 2. adj. part. s., *prorutus*; *surpatu*, *cadutu in ruine*: *deallu urlatu*, *case urlate*; 3. adj., *herniosus*, *ramicosus*; care suffere de *hernia*: *miserulu omu e urlatu*; *am vedutu si copilli urlati*.

URLATURA, s. f., 1. *ululatio*, *ululatus*; actione si effectu allu actionei de *urlare*: *urlatur'a lupiloru a spariatu*

satele; 2. *ruina*; *ruina*, *surpatura*: *urlatura de monti*, *de case*, etc.

URLETU, pl. -e, *ululatus*, (it. *urlo*, fr. *hurlement*); sbieretulu câniloru si allu lupiloru: *tóta nópte s'au auditu urlete de câni*.

URLONIU, (cu *n* molliatu, *urloiu*), pl. -e, *furnus*, *caminus*; *caminu*, *furnu*, prin care esse *fumulu*: *urloniu de pétra*, *urloniu de caramida*, *urloniu de ferru*, *urloniu de nouvelle*; *tôte casele au urlonie*, *mai allessu fabricele au mari urlonie*; *furulu a scapatu d'in inchisóre prin urloniu*.

URMA, s. f., (it. *orma*, compara venet. *usma*, v. fr. *osme*, gr. *ὄσμη* = *olmu*), *vestigium*; loculu calcatu cu petiorulu de omu sau si de animale, ba chiaru de carru sau de altu lucru trassu: *in pulbere si in pamentulu mólle se impremu urmele ómeniloru si alle animaliloru*; *vulpea observá co tôte urmele animaliloru ducu spre leu si neci un'a nu duce inapoi*; *canii ulmeca urmele fereloru si curru dupo densele*; *urma se dice si in locu de pede* = *petioru*, ca *mesura de lungime*: *stensinulu are sésse urme sau optu palme*; —locut. a *merge pre urmele cuiva*, *vestigia sequi*; a *veni in urma*, a *veni dupo altii*, a *veni mai tardiu de câtu altii*; *pre urma*, in fine: *cellu d'in urma*, *cellu de pre urma*, si *cellu mai de pre urma*, ultimulu: *paragrafulu d'in urma*; *volienti'a de pre urm'a a unui omu*, in *urm'a resolutionei luate de ministri amu plecatu la posturile nostre*; in *urm'a urmeloru ne-amu allessu cu atátu-a*; prov. *urm'a va allege*.

1 URMARE, -ediu, v., (it. *ormare*), 1. *vestigia sequi*, *imitari*; a *merge pre urmele cuiva*, a se *luá dupo cineva*, a *imitá*: *urmediu pre invetiatorii mei*, *collegulu meu urmédia pre Platone*, *altulu urmédia pre Aristotele*; *urmati pre cine voliti*, *numai nu perdeti tempulu in desidia*; *urmàm* *consilieie* sau *consiliiloru vóstre*; *urmàm* *preceptele* sau *preceptelor* *evangelifului*; 2. *frequentare*; a *merge a dese ori*: *ellu urmédia la scóla*; *ea urmédia la musica*, noi *urmàm* *la filosofia*; 3. *prosequi*, *continuare*, a *continúá*: *urmati inainte!* *pen-*

tru ce nu mai urmări cu publicarea fo-
liei periodice? 4. *sequi*, a veni în urma:
au trecut callarii, acumu urmédia pe-
destrii; 5. *succedere*, a veni în loculu
cuiva : *filii urmédia parentiloru în e-
reditate; lui Cesare Augustu urmà Ti-
beriu în imperiulu romanu; 6. deducei*,
sequi, *consequi*, a essi de necesse, a
curge : ce urmédia d'in celle disse? d'in
tôte aceste-a urmédia, co omulu nu pôte
face totu ce voliesce.

2 URMARE, s. verbale, *imitatio*, *se-
cutio*, *prosecutio*, *consecutio*, *successio*,
frequentatio; în t. s. verbului : *urmarea*
ómeniloru illustri adduce lauda celloru
ce i urmédia; urmarea la filosofia face
onóre juniloru; am vedutu inceputulu
*articlului publicatu de tene în foli'a pe-
riodica. acumu asteptu urmarea; urma-
rea pedestriloru dupo callari fu preste*
*asteptate; la urmarea filiului pre tron-
nulu parentelui asteptau toti se védia*
*reforme mari; urmarea fu în stricta le-
gatura cu premissele; prin urmare se-
cerati ce ati seminati; în urmarea me-
sureloru ce s'au luat ne amu intorsu a*
*casa si ni amu cautatu de lucru; ace-
ste-a su urmarile portarei telle.*

URMARIRE, -escu, v., *persequi*; a
merge pre urm'a cuiva, a se tiné de ur-
m'a cuiva; si prin urmare, a persecutá,
mai allessu pre callea legii.

URMARITU, -a, adj. part. (d'in ur-
marire) : *omu urmaritu de politia; ce-
tarianu urmaritu în justitia.*

URMATORIU, -tória, adj. s., (it. *or-
matore*); care urmédia, în t. s. verbului :
urmatorii lui Aristotele se marginira la
esplicarea doctrineloru maestrului. fora
a face alte progresse; amu intellessu
*consiliile telle, si vomu fi urmatori; ur-
matoriulu pre tron, imità numai erro-
rile predecessoriului seu; în lectionile*
urmatorie vomu desvoltá aceste idee mai
pre largu; în acestu artichu se coprende
*totu, celli urmatori sunt fora impor-
tantia.*

URMATU, -a, adj. part. (d'in urma-
re) : *invetiatoriu urmatu de scolarii sei;*
domnulu urmatu de adjutantiu sei se
dusse la venatore.

URNA, s. f., urna; 1. vasu destinatu

a scóte apa, *galleta*; 2. vasu pentru apa
sau alte licide; 3. vasu pentru argentu;
4. vasu în care se conservá cenusa sau
ossele mortiloru; 5. vasu în care se punu
nominile sau numerii cari se tragu la
sorti; 6. mesura pentru licide, medie-
tate de amphora, *védra* : *urna de vinu,*
*urna de acietu, urna de lacte; urn'a nó-
stra de 40 litre, e identica cu urn'a ro-
mana antica.*

* URNALE, adj., *urnalis*; de una
urna. care contine una *urna*.

* URNARIU, 1. adj., *urnalis*; care
contine una *urna*; 2. subst. m. pers.,
care face *urne*; 3. subst. m. reale, *urna-
rium*; mésa pre care stau *urnele*.

* URNIGERU, -a, adj., *urniger*, (d'in
urna si *gerere*); care pórtá sau duce
una *urna* : *copillulu urnigeru, urniger*
*puer, versatoriulu, constellatione în zo-
diacu, prin care trece sórele în apparen-
tia în cursulu lunei lui Februariu ca-
lendarulu Julianu.*

URNIRE, *urnitu*; vedi *ornire, ornitu*.

* URNULA, s. f., *urnula*, (d'in *urna*);
deminutivu d'in *urna*, mica *urna*.

† URO-, (parte d'in *οὐρά* = *códa*, parte
d'in *οὐρον* = *urina*), în composite scien-
tifiche, precumu în : *urobranchiu, -a*, adj.,
(fr. *urobranche*), care are branchie la
códa : *conchyliu urobranchie; urocele*, s.
f., (fr. *urocèle*), infiltratiune de urina în
tumori; *uroceratu -a*, adj., (fr. *urocé-
rate*), care sémina a *uroceru*; *uroceru*,
s. m., (fr. *urocère*), genu de insecte hy-
menoptere (cu corne la *códa*); *urochezia*,
s. f., (fr. *urochézie*), diarrheia urinósa;
urochloe, s. f., (fr. *urochloé*), genu de
plante graminie; *urocrisia*, s. f., (fr. *uro-
crisie*), judecata pronuntiatá asupr'a
unui morbu dupo aspectulu urinei; *uro-
criticu, -a*, adj., (fr. *urocritique*), se dice
despre semnele dedusse d'in essamina-
rea urinei; *urodelu, -a*, adj., (fr. *urodèle*),
care are *cód'a* visibile; *urodialyse*, s. f.,
(fr. *urodialyse*), suppressiunea urinei;
urodialiticu, -a, adj., (fr. *urodialytique*).
relativu la *urodialyse*; *urodiatu, -a*, adj.,
(fr. *urodié*), care are *cód'a* bifurcatá;
urodiu, -a, adj., (fr. *urodé*), care e mu-
nitu cu una *códa*; *urodonte*, s. m., (fr.
urodonte), genu de insecte coleoptere

tetramere; *urodrimya*, s. f., (fr. *urodrimye*), acrimie de urina; *urodynia*, s. f., (fr. *urodynie*), dorere ce se sente la urinare; *urodynamicu*, -a, adj., (fr. *urodynamique*), relativu la *urodynia*; *urogastru*, s. m., (fr. *urogastre*), postabdominele crustacieloru decapodi, sau códa a acestoru animali, cumu se dice; *urolithicu*, -a, adj., (fr. *urolithique*), acidu uricu care se afla in multe petre urinarie; *uromante*, s. m., (fr. *uromante* si *uromancien*), care se ocupa cu *uromanti'a*; *uromantia*, s. f., (fr. *uromancie*), pretensa arte de a connosce morbiu dupo inspectiunea urinei; *uromastige*, s. m., (fr. *uromastix*), genu de reptili saurice; *uromele* sau *uromelu*, s. m., (fr. *uromèle*), monstru alle carui membre abdominali sunt confuse si terminate in unu singuru petioru; *uromelia*, s. f., (fr. *uromélie*), fusione a celloru dóue membre d'in apoi in unu singuru membru, terminatu in unu singuru petioru; *uromelicu*, -a, adj., (fr. *uromélique* si *uromélien*), care offre caracteriulu *uromeliei*; *uromolgu*, -a, adj., (fr. *uromolge*, d'in $\mu\acute{o}\lambda\gamma\omicron\varsigma$ = salamandra), se dice despre *salamandrele* munite cu una códa; *uromyce*, s. m., (fr. *uromyce*), genu de fungi nascuti sub epidermea planteloru, care se destruge currendu spre a le face lumina; *uromectu*, -a, adj., (fr. *uromecte*, d'in $\nu\eta\kappa\tau\acute{\eta}\varsigma$ = innotatoriu), care innóta cu adjutoriulu códei: *reptili saurice uromecte*; *uropeltaciu*, -a, adj., (fr. *uropeltacé*), care sémina cu unu *uropelte*; *uropelte*, s. m., (fr. *uropeltis*), genu de serpi neveninosi d'in insulele Filippine; *uropetalu*, s. m., (fr. *uropétale*), planta de la capulu Bonei-Sperantie; *urophyllu* -a, adj., (fr. *urophylle*), a carui folia se prolonga in una specia de códa; *uroplania*, s. f., (fr. *uroplante*), deviatione a urinei; *uropolitu*, s. m., (fr. *uropolit*), genu de serpille; *uropode*, adj., (fr. *uropode*), care merge cu adjutoriulu códei: *passeri uropodi*; *uoprestu*, s. m., (fr. *uopreste*, d'in $\pi\rho\acute{\eta}\theta\epsilon\iota\nu$ = inflammare), insectu hymenopteru; *uopristu*, -a, adj. (fr. *uopriste*, d'in $\pi\rho\acute{\iota}\sigma\tau\iota\varsigma$ = sérra), allu carui abdomine se termina in una forma de sérra cu care talia scórti'a arbori-

loru: *insecte uopriste*; *urosophu*, s. m., (fr. *urosophe*), genu de serpi; *uropteru*, -a, adj., (fr. *uroptère*); a carui códa se termina in pinne; *uropygiu*, s. m., *uropygium*, (fr. *uropyge*), curulu passeriloru; *urorrhagia*, s. f., (fr. *urorrhagie*), flussu mare de urina, diabete; *urorrhagicu*, -a, adj., (fr. *urorrhagique*), relativu la *urorrhagia*; *urorrhæia*, s. f., (fr. *urorrhée*), flussu de urina; *urorrhæicu* si *urorrhœicu*, -a, adj., relativu la *urorrhæia*; *uroschesia*, s. f., (fr. *uroschésie*), suppressione a urinei; *uroscheticu*, -a, adj., (fr. *uroschéitique*), relativu la *uroschesia*; *uroscopia*, s. f., (fr. *uroscopie*), essaminare a urinei; *uroscopicu*, -a, adj., (fr. *uroscopique*), relativu la *uroscopia*; *uroscopu*, s. m., (fr. *uroscope*), medicu care essamina *urin'a* spre a deduce coniecture probabili asupr'a starei morbului si a stabili diagnosea; *uröse*, s. f., (fr. *urose*), nome genericu allu morbiloru cälliloru urinarie; *urospermiu*, -a, adj., (fr. *urospermé*), care sémina cu *urospermulu*; *urospermu*, s. m., (fr. *urosperme*), 1. genu de plante d'in tribulu lactucieloru; 2. genu de umbellifere.

URRA, *urrire*, *urritiune*, *urritiosu* *urritu*, *urrore*; vedi: *orra*, *orrire*, *orritiune*, *orritiosu*, *orritu*, *orrore*.

URSA, s. m., *ursa*; forma feminina de la *ursu*: *ursa cu pulli*; *ursele si appera pullii orbesce*;—dóue constellatiuni aprope de polulu arcticu: *urs'a mare* si *urs'a mica*.

URSARIU, s. m., (de la *ursu*), care nutresce *ursi* si i invétia a jocá la musicá: *tigani ursari*; *ursarii ámbra cu ursulu d'in satu in satu si lu facu se jóce la musica*.

* URSIDE, adj., (fr. *urside*); care sémina cu *ursulu*.

*URSINELLA, s. f., (fr. *ursinelle*); genu de plante cryptogame microscopice, cari se observa pre parietii interiori ai vaseloru in cariaustatu mai multu tempu apa dulce, fructe si legumine.

*URSINIA, s. f., (fr. *ursinte*); genu de plante d'in famili'a corymbifereloru.

*URSINU, -a, adj., *ursinus*; de *ursu*: *petioru ursinu*, *carne ursina*; *alliu ursinu*, *ursinum allium*, *alliu selbaticu*.

URSIRE, *ursitoriu, ursitu*; vedi: *orsire, orsitoriu, orsitu*, si *ordine, orditoriu, orditu*.

URSU, s. m., *ursus*; genu de mamifere carnivore, d'ntre celle mai perfecte cari a produsu natur'a, si care se afla si in montii nostri: *ursu suru, ursu albu; tiganii prendu pullii de ursu si i invétia a jocá la musica; jóca ursulu de frica si sbiéra; ursii la monte facu mare stricatione in oui*.

URTICA, (*urdica*, cu *d* sibilante), s. f., *urtica*, (it. *ortica*, fr. *ortie*); genu de plante dicotyledonie, apétale, cari crescú selbatice si in gradinele nostre, si se distngu prin una impresione arditóre si dorerósa ce causédia la attingere: *urticele ténere se prepara si semánca primavér'a; fóliele de urtice preparate cu farina dau porciloru bona nutritura; d'in pellea urticei se póte prepará folioru ca d'in cânepa si d'in linu; funile de urtica sunt asiá de tari ca si celle de cânepa*.

URTICARE, (*urdicare*), v., *urticá urere*; a produce impresione arditória ca *urtic'a: nu te attinge de plantele acellea co te urtica; m'am urticatu pre mâni; copilii s'au urticatu pre petiore*.

URTICATORIU, (*urdictoriu*), -tória, adj. s., *urens*; care arde ca *urtic'a: plante urticatérie*.

URTICATU, (*urdicatu*), -a, adj. part. s., *ustus*; arsu de *urtica: am remasu cu mânilé urticate; subst. m., urticatulu produce dorere*.

URTICOSU, (*urdicosu*), -a, adj., 1. plenu de *urtice*; 2. care sémina cu *urtic'a*; 3. care arde ca *urtic'a*.

* URU, s. m., *urus*; bouuru, tauru selbaticu.

* USANTIA, s. f., (it. *usanza*), *usus, mos, consuetudo*; modu de lucrare stabilitu prin multulu *usu, consuetudine, latina: usantie de vinu typuri de lucrare*.

* USARE, v., *uti*; 1. a face *usu* de unu lucru: *a usá medicina; a usá de tóte celle ce ni a datu Domnedicu fóra a abusá*; 2. a frecá si stricá prin multu *usu: am usatu aceste vestimente peno s'au rosu cu totulu*.

* USATU, -a, adj. part., *usu tritus*; frecatu, rosu, stricatu prin multulu *usu:*

vestimente usate, instrumente usate, ómeni usati.

USCARE, (d'in *ossicare, ossucare*), se conjuga cu forme simple: *uscu, usci, usca, uscámu, uscati, usca*; si cu forme prolongate: *ussucu, ussuci, ussuca, uscámu, uscati, ussuca, v., exsiccare, siccare, arefacere*; a scóte udórea, umórea, umiditatea d'in ceva, d'in udu a face seccu, d'in molle a face vertosu: *a uscá vestimentele nde la sóre; a uscá póme si legumine; de caldura mare se usca pamentulu; lassa érb'a taliata se se usce bene, apoi ua stringe in copitie; s'au uscatu tóte florile; ellu se usca d'in petióre*.

USCATIONE, (*ossicatione*), s. f., 1. *siccatio*; actione de *uscare: uscationea pamentului, uscationea floriloru*; 2. *ariditas, aridum*; effectu allu actionei de *uscare, lucru uscatu: n'a plouatu de multu, si e mare uscatione: aduna uscationile si le arrunca in focu*.

USCATIONOSU, (*ossicatosu*), -a, adj., *exsiccabilis, siccus, aridus, macer*; care se usca currendu, suppusu *uscationei, aprope uscatu: lemne uscatióse, legumine uscatióse, omu uscationos*.

USCATU, (*ossicatu*), -a, adj. part., *exsiccatu, siccus, aridus, macer: lemne uscate, vestimente uscate, prune uscate, pamentu uscatu, pariete uscatu, scandure uscate; subst. m., uscatulu, siccum, aridum, terra, terra firma; pamentulu uscatu, in opposicione cu ap'a, marea: a se peremblá pre mare si pre uscatu; a strabate totu uscatulu; a se apperá de pre uscatu*.

USCATURA, (*ossicatura*), s. f., *ariditas, aridum*; effectulu actionei de *uscare; stare uscata, lucru uscatu: curetia arborii de uscature; uscaturele sunt bone de focu*.

USIA, (*ustia*), s. f., *ostium*, (it. *uscio*, fr. *huis*), *janua*; porta mica: *usia mare si formósa, usia mica si strincta; a deschide usi'a, a inchide usi'a; nu lassá usi'a deschisa co intra cânii; cine bate la usia? intra pre usia, nu pre fenéstra, ca furii; camerele celle mari au mai multe usie; usi'a d'in facia, usi'a d'in dosu*.

USIARIU, (*ustiarium*), s. m., *ostlarius*, (it. *usciera*, fr. *huissier*, v. isp. *uxler*),

jauior; care custodesce *usi'a*, care sta la *usia* spre a ua deschide si a ua inchide la intrarea si la essirea ómeniloru: numai casele celle mari au *usiari*; *usiarii tribunarielor*; *usiarii curtii de cassatione*.

USIORARE, (*liusiorare*), v., levare, alleviare, exonerare, lenire, mitigare; **leviorem reddere, faciliorem reddere**; a face *usioru*: a *usiorá sarcin'a*, a *usiorá pre cineva de sarcin'a cea grea*; *am usioratu cátu am potutu starea omului*; *medicii potu usiorá dorerile morbosiloru*; *usiorati-mi lucrulu acestu-a*; *mulierea grea s'a usioratu eri*; *am suferitu multu, éro acumu m'am mai usioratu*.

USIORATU, (*liusioratu*), -a, adj. part. **levatus, alleviatus, exoneratus, lenitus, mitigatus, levior factus, facilior redditus**; *facutu usioru: sarcine usiorate, doreru usiorate, starea sanetatei nu e mai usiorata*; *femina usiorata prin facere*; *lucru usioratu prin multa practica*.

USIORELLU, (*liusiorellu*), -a, adj., **leviuseculus, facilis**; deminutivu d'in *usioru* camu *usioru*: *lucru usiorellu*, *sarcina usiorella*, *penne usiorelle*; *omu usiorellu*.

USIORIME, (*liusiorime*), s. f., **levitas, facilitas**; calitate de *usioru*: *usiorimea unei sarcine*, *usiorimea unei lucrári*; *mi se pare co a lucratu cu multa usiorime*.

USIORITATE, (*liusioritate*), s. f., **levitas, facilitas**; calitate si stare de *usioru*: *usioritatea sacciloru impluti cu penne*; *usioritatea cu care se portá cõtra noi, ne a constrinsu a ne scambá opinionea ce aveamu despre densulu*.

USIORU, (*liusioru*), -a adj., 1. **levis**; care nu trage multu in bilancia, care nu appésa tare: *corpu usioru*, *sarcina usiora*, *vestimente usiore*; 2. **facilis**; care se pote face cu pucina incordare de poteri, cu pucina adoperatione: *lucru usioru de facutu*, *memoria usióra*, *essercitiu usioru*, *ellu are una mâna usiora la scrissu*; 3. adv. **leviter, facile**: *a se portá usioru*, *a scrie usioru*; *usioru se intellege*. Ar fi de doritu a se deprende ómenii a face distinctione intre *usioru*

si *facile*, precumu si intre *greu* si *difficile*: *grea sau usióra e materi'a, facile sau difficile e lucrarea*.

* **USITARE**, v., **usitari**; intensivu d'in *usare*, a *usá* a dese ori: *usitãmî de bonitatea vóstra*; *voi usitati vorbe si frasi neusitate de altii*.

* **USITATU**, -a, adj. part., **usitatus**; **admissu prin usu, usatu** de multe ori, ordinariu: *tactica usitata*. *vorbe si frasi usitate*; *celle peno acumu usitate au castigatu dreptu de cetate*; *appucaturele usitate de densulu nu mai trecu astadi*.

USSORARE, (*straformatu insorare*), v., 1. trans. **usorem dare**; a casatorí pre unu barbatu, a i dá *ussore*: *am ussoratu pre filiu meu*; 2. refl. **uxorem ducere**; a se casatorí, a luá *ussóre*: *filiu meu se ussóra*; *frate meu va se se ussore*; *comnatulu meu inco nu s'a ussoratu*; *in anululu trecutu multi juni s'au ussoratu*; vedi *insorare*.

USSORATELLU, s. m., **qui nuper uxorem duxit**; care de currendu s'a *ussoratu*: *ussoratellii su scutiti de contributione*; *ussoratelliloru de la térra se da pamentu d'in agrulu publicu*; vedi *insoratellu*.

USSORATU, adj. part., **martimonio junctus**; se dice despre unu barbatu casatoritu: *june ussoratu*; *toti fratii mei su ussorati*; *celli ussorati nu su totu de a un'a celli mai fericiti*; vedi *insoratu*.

USSÓRE, s. f., **uxor**; muliere legitima, conjunge, socia in casatoria: *si a luatú ussóra si copillii si a plecutu la térra*; *ellu nu se desparte de ussóra sea*; *ellu face tóte pre voli'a ussorei selle*.

USSORICIDU, s. m., (it. *ussoricida*, fr. *uxoricide*); care si uccide *ussorea*.

USSORIOSU, adj., **uxoriosus**; care ama forte pre *ussóra sea* si face tóte pre voli'a ei: *barbatii ussoriosi facu a dese ori fante cari i ducu la ruina*.

USSORIU, -a, adj., **uxorius**; 1. relativu la *ussóre*, de *ussore*; 2. care ama fórte pre *ussorea sea*, si face tóte pre voli'a ei; vedi *ussoriosu*.

USTIA, s. f., **ostium**, **janua**; vedi *usia*.

USTIARIU, s. m., **ostiarius, janitor**; vedi *usiariu*.

* **USTILAGINE**, s. f., *ustilago*; una planta, nomita si *chamaeleon*.

* **USTIONE**, s. m., *ustio*, (d'in *ustus* de la *urere*); ardere, *arsura*.

USTIORU, s. f., (d'in *ustia* = *usia*), *postis*; margine masiva care imbracca parietii si in care su infpte cardinile *usiei*.

* **USTORIU**, s. m., *ustor*, (d'in *ustus* de la *urere*); care arde corpurii morte.

* **USTRINA**, s. f., *ustrina*, (d'in *ustus* de la *urere*); 1. locu unde se arde unu corpu; 2. fabrica unde se tórna ferru saú si alte metalle; 3. combustione.

* **USTRINU**, pl.-e. *ustrinum*; locu unde se arde unu corpu.

* **USTU**, -a, adj. part., *ustus*, (d'in *urere*); *arsu*.

USTULARE = *usturare*, v., *ustulare*, (d'in *ustus* de la *urere*); a senti dorere inurm'a arderei, urticarei sau taliarei unui organu : *m'am arsu la unu degitu si me ustura fórte; m'am attinsu cu mâna de urtice si me ustura de me trecu lacrimelle; m'am scariatu la petioru si ustura terribile; am mancatu ardeiu si me ustura in gura*.

USTULATICIU = *usturaticiu*, -a, adj., *ustulaticius*; care provine d'in *ustulare* = *usturare*.

USTULATIONE = *usturatione*, s. f., *ustulatio*; actione si effectu allu actionei de *ustulare* = *usturare*: *usturationea la mâna me face se versu lacrimelle; nu mai potiu sufferi de usturatione*.

USTULATORIU = *usturatori*, -tória, adj. s., *ustulans*; care *ustura*.

USTULATU = *usturatu*, -a, adj. part., *ustulatus*; subst. m., *ustulatulu* = *usturatulu*, effectulu actionei de *ustulare*.

USTULATURA = *usturatura*, s. f., *ustulatio*; effectu allu actionei de *usturare*, *usturime*.

USTURA, s. f., *ustura*, (d'in *ustus* de la *urere*); *arsura*.

USTURARE, *usturatione*, *usturatu*; vedi : *ustulare. usturatione, ustulatu*.

USTURIME, s. f., *ustulatio*; dorere care *ustura* : *de candu m'am urticatu nu mai incéta usturimea*.

USTURONIU, (cu *n* molliatu, *usturoni*), s. m., *allium*; *alliu* : *usturoniulu*

ustura pucinu, inse pute tare; prov., neci usturoni n'a mancatu, neci gur'a nu i pute.

* **USU**, pl.-uri, *usus*, (d'in *nti*), actione de a se servi, applicatione, modu de lucrare, consuetudine, datina, practica, servitiu, folosu: *usulu armeloru; prin desulu usu allu vorbeloru straine ne familiarsamu cu densele; usulu si consuetudinea facilita multe lucrari; a dese ori usulu trece in natura; nu e in usurile nostre a cogeta unele si a spune altele; lucrurile ce mi ai datu, nu mi sunt de nici unu usu; spre ce usu faceti aceste-a? usulu te va invetiá mai multe*.

* **USUALE**, adj., *usualis*; 1. care serve spre *usulu* nostru : *scientie usuali, connoscientie usuali*; 2. care e in *usu*, ordinariu, commune : *limba usuale, portu usuale*.

* **USUARIU**, -a, adj., *usuarius*; 1. care serve spre *usulu* nostru, ca si *usuale*; 2. de care avemu dreptulu de a ne servi; *lucruri usuarie, vite usuarie*; 3. usufructuariu : *usuariulu are dreptu de a se bucura de fructulu unui lucru, inse nu e proprietariu allu acellui lucru*.

* **USUCAPERE**, (se conjuga ca v. *capere*), v., *usucapere*; prin lungulu *usu* si sub certe conditioni a luá unu lucru sub domnia sea, a se face proprietariu preste densulu.

* **USUCAPIONE**, s. f., *usucapio*; modu de a castigá proprietatea unui lucru prin lungulu *usu* si sub certe conditioni, prescriptione.

* **USUCAPTU**, -a, adj. part., *usucaptus*; castigatu prin *usu*, prescriptu : *lucruri usucapte*.

* **USUFACERE**, (se conjuga ca v. *facere*), v., *usufacere*; a face unu lucru *allu seu* prin lungulu *usu*, synonymu cu *usucapere*.

* **USUFACTU**, -a, adj. part., *usufactus*; castigatu prin *usu*, prescriptu.

* **USUFRUCTU**, pl.-e, *usus fructus*; folosulu de unu lucru care nu e proprietate a nostra : *arendariulu are numai usufructulu unci proprietati, inse nu e proprietariu*.

* **USUFRUCTUARIU**, -a, adj., *usufructuarius*; care are dreptulu numai la

fructulu unui lucru, nu inse la lucrulu ensusi : arrendariulu e usufructuarium, inse nu e proprietariu.

USURA, s. f., usura; proprie, usulu = folosulu unui lucru; inse in specie, procentele ce se solvu pentru folosulu unui capitale, *camet'a : usur'a absorbe capitalele; usura grea, usura judanésca; ellu a adjunsu la sapa de lemmu solvendu usura.*

USURARIU, -a, adj., usurarius; proprie, relativu la usura; subst. m., care da argentu pre usura, care percepe usura; si in specie, care uccide pre debitori prin grea usura : *usurarii nu voru intrá in imperiulu cerului; judanii sunt terribili usurari.*

* USURECEPERE, (se conjuga ca v. *recepere*), v., usurecipere; a recastigá prin lungulu usu, prin prescriptione.

* USURECEPTIONE, s. f., usureceptio; recastigare prin lungulu usu, prin prescriptione.

* USURECEPTU, -a, adj. part., usureceptus; introdussu prin usu, usitatu : *vorbe usurecepte, terminu usureceptu.*

* USURPABILE, adj., usurpabilis; care se póte usurpá, espusu la usurpatione : *fundu usurpabile; lucruri usurpabili.*

* USURPARE, v., usurpare, (contrassu d'in usu si rapere = *ἀρπάζειν*); a face usu, a se serví si a se bucurá de ceva; a se face domnu preste ceva; a si arrogá unu dreptu; a si apropiá ceva prin medie ilegali : *a usurpá nomele virtutei; a usurpá una ereditate; ellu usurpá nomele de invetiatu; multi usurpara imperiulu prin medie ilegali; celli ce usurpau potestatea suprema in statu la Greci se nomiáu tyranni.*

* USURPATIONE, s. f., usurpatione; actione de usurpare : *usurpationea numelui de onestu; ellu adjunse la possessionea fundului prin usurpatione; usurpationea principatului prin violentia.*

* USURPATIVU, -a, adj., usurpativus; prin care se usurpa : *medie usurpative;—in gramm. forma usurpativa a verbeloru. gerundiulu sau supinulu.*

* USURPATORIU, -tória, adj. s., usurpator, usurpatorius; care usurpa :

usurpatoriulu ereditatei; usurpatoriulu tronului; usurpatorii la Greci se nomiáu tyranni.

* USURPATRICE, s. f., usurpatrix; femina care usurpa, usurpatória.

* USURPATU, -a, adj. part., usurpatus; luatú prin usu, appropriatu, arrogatu : *agru usurpatu, renome usurpatu, potestate usurpata, tronu usurpatu.*

* UTENSILE, adj., utensilis, (d'in utens de la uti); necessariu la usurile nostre; in specie, subst. pl. *utensilile*, lucrurile necessarie pentru economi'a casei, instrumente, vase, etc.

* UTENSILITATE, s. f., utensilitas; calitate de utensile; colectivitate de utensili.

* UTERINU, -a, adj., uterinus, (d'in uterus); nascutu d'in acellu-asi uteru, d'in acea-asi mama : *frati uterini, sorori uterine.*

* UTEROTOMIA, s. f., (fr. *utéro-tomie*); incisione a collului *uterului* spre a facilitá essirea copilului la nascere.

* UTEROTOMICU, -a, adj., (fr. *utéro-tomique*); relativu la *uterotomia*.

* UTEROTOMU, s. m., (fr. *utéro-tome*); instrumentu taliatoriu cu dóue lame pentru sectionea *uterului*.

* UTERU, s. m., uterus, (*οὔτηρ*); pântece; mai allessu pântece de femina, pântece de mama : *uterulu matrei, sarcin'a uterului; matrea póta fetulu in uteru; essiti d'in acellu-asi uteru; filii nascuti d'in acellu-asi uteru se nomescu uterini.*

* UTILE, adj., utilis, (d'in uti); folositoriu : *lucru utile; lucruri utili si salutari; nu numai utile, ci si necessariu; nemica nu e mai utile omului de câtu sanetatea corpului si a sufletului; nu totu ce e utile, e si onestu; cându se lupta utilele cu onestulu, se cade se invinga onestulu;—dominiu utile, de care avemu dreptu a ne folosi, fora se fia absolutu allu nostru.*

* UTILISARE, v., (fr. *utiliser*); a folosi, a trage folosu : *a utilisá materiele; a utilisá talentele omeniloru.*

* UTILISATIONE, s. f., (fr. *utilisation*); actione de utilizare : *utilisationea poteriloru cari lucra in natura.*

* UTILISATORIU, -*tória*, adj. s., care utiliza, care trage folosul d'in ceva.

* UTILISATU, -*a*, adj., (fr. *utilisé*); folositu.

* UTILITARIANISMU, s. m., (fr. *utilitarisme*); systema a *utilitariloru*.

* UTILITARIANU, -*a*, adj. s., (fr. *utilitaire*); care profesa system'a *utilitariloru*.

* UTILITARIU, -*a*, adj. s., (fr. *utilitaire*); care tende la *utilitate*; in specie, care profesa doctrin'a, co *utilitatea generale* debe se fia principiulu supremu allu moralei.

* UTILITATE, s. f., *utilitas*; calitate de *utile*; folosu, interesse: *utilitatea lucruriloru*; *mare utilitate*; *utilitate generale*, *utilitate publica*, *utilitate particulara*; *a nu fi de neci una utilitate*.

* UTRARIU, s. m., *utrarius*; care duce apa in *utre*.

* U'TRE, s. m., *uter*, gen. *utris*; 1. folle de pelle preparata spre a duce licide: *utre de apa*, *utre de vinu*, *utre de oliu*; 2. folle de pelle inflatu cu aeru spre a trece cu densulu preste riuri; 3. fig. omu ingonfatu, ca unu *utre*.

* UTRICIDU, s. m., *utricida*, (d'in *uter*, *utris*, si *cædere*); care *uccide utri*, terminu comicu.

* UTRICLARIU si *utriculariu*, s. m., *utriclarius* si *utricularius*; 1. care face *utri* sau *utricle*; 2. care transporta preste riuri cu ajutoriulu *utriloru*; 3. care cânta cu cimponiele.

* UTRICLU si *utriculu*, s. m., *utriculus*; 1. demin. d'in *utre*, micu *utre*, follicellu; 2. demin. d'in *uteru*, micu *uteru*, pantecellu.

* UTRICULOSU, -*a*, adj., (fr. *utriculaux*); in forma de *utriclu*.

* UVA = *uua*, s. f., *uva*; bacca de struguru, fructulu viniei, struguru. — Macedoromanii dicu *aiua* sau *aiua*.

* UVIDU, -*a*, adj., *uidus* = *udus*; udu, umedu; udatu; fig. care si a udatu gütulu, bœtu.

* UVIFERU, -*a*, adj., *uvifer*; care produce *uva*: *pamentu uviferu*, *terra uvifera*.

* UVORE, s. f., *uvor*; udóre, umóre, umiditate.

* UVULA, s. f., (*uvola*, it. *uvola*, *ugola*, fr. *uvule*); onsiuru, omusioru, appendice conoide pendente in fundulu gurei care are aproape form'a unei *uve*.

* UVULARIU, -*a*, adj., (fr. *uvulaire*); relativu la *uvula*: *glandule uvularie*; subst. f., *uvularia*, (fr. *uvulaire*), genu de plante d'in Canada, cari pertinu la famili'a liliacieloru: *uvularia perforata*, *uvularia pubescente*, *uvularia galbina*, *uvularia cu flori mari*.

* UVULIFORME sau *uvuliformu*, -*a*, adj., (fr. *uvuliforme*); care are form'a *uvulei*, care sémina cu *uvul'a*.

* UVULITE, s. f., (fr. *uvulite*); inflammatione a *uvulei*.

* UXORE, s. f., *uxor*; vedi *ussore* cu tote derivatele.

V.

V, a douedeci si dóu'a littera in alfabetulu romanu, consona nascuta d'in vocalea *u*, d'in care causa la antici nu se distingea in forma de acésta-a, si a remasu pëno in dillele nóstre in mare affinitate, pre de una parte cu vocalea *u*, pre de alt'a cu conson'a *b*. La inceputulu vorbeloru inaintea vocaliloru : *a, o, u, e*, conson'a *v* si a conservatu pronunti'a originaria, precumu in : *vacca, vasu, valle, vostru, voliu, votu, vulpe, vulture, vulnu, vede, vende, veninu*. etc.; numai inaintea vocalei *i*, si *e* cu assimilatione de *i*, se aude in unele locuri ca *j* germanicu, precumu in : *vinu, visu, vitia, verme, verru*; inse si acésta nuantia dispare d'in dí in dí, si in genere se restabilesece pronunti'a genuina a litterei *v*. In mediulu vorbeloru dupo licidele *r* si *l*, trece in souulu affinei selle *b*, precumu in : *corvu = corbu, cervu = ccrbu, servu = serbu, cervice = cerbice, curvu = curbu, servare = serbare, pulvere = pulbere, calvu = calbu, selvaticu = selbaticu, alvinu = albina, salvia = salbia, fervere = ferbere*, etc. Assemine trece in *b*, in urmatóriele : *veteranu = betrânu, vervece = berbece, vesica = besica, vesina = besina, svolare = sborare*. Intre dóue vocali sau se supprime (se tace), sau trece in *u* si formédia unu diftongu impropriu cu vocalea urmatória, precumu in : *viua, nóua, neue, naue, nóue, vóue, plóua, plóuia, scriuere, leuare, chiaue*, etc. Assemine tendentia se vede si in verbulu *volire*, mai allessu in person'a III contrassa : *va = ua*.

VA, verbu aussiliariu pusu cu infinitivulu pentru formarea futurului pers. III sing. contrassu d'in *vole, vult* : *va fi,*

va veni, va plouá, va vedé, va allege, va dormi, va fi dormindu; ca impersonale se pune cu conjunctivulu : *va se facu, va se faci, va se faca, va se facemu, va se faceti, va se faca*; vedi si *ua*. — Particell'a *va* occure si ca suffissa cu pronominele : *cine, ce, care*, si cu adverbiele de locu, tempu si modu : *unde, incotrau, cându, cumu*, spre indicarea starei indeterminate, precumu in : *cineva, ceva, careva, undeva, incotrauva, cânduva, cumuva*.

* VACANTE, adj. part. pres., *vacans*; desertu, neoccupatu : *locu vacante, officiu vacante, functione vacante, beneficium vacante*.

* VACANTIA, s. f., (it. *vacanza* si *vacanzia*, fr. *vacance*); 1. stare *vacante*, tempu câtu unu officiu sau una functione nu e implenita : *vacanti'a scamnului apostolicu; vacanti'a unei episcopie; in ministeriulu justitiei nu e neci una vacantia*; 2. tempu candu scolele sau tribunariele nu functionédia : *vacanti'a de pasci, vacanti'a de véra, vacanti'a cea mare, scólele au vacantia de dóue luni de dille; a fi in vacantia; a pertrece vacanti'a la térra*.

* VACANTIVU, -a, adj., *vacantivus*; supernumerariu.

* VACARE, v., *vacare*; 1. a fi desertu, a nu fi occupatu : *vaca loculu = e vacante*; 2. a se ocupá cu ceva : *a vacá scientieloru, a vacá filosofiei*.

* VACATIONE, s. f., *vacatio*; 1. scutire : *vacatione de dorere, vacatione de servitiulu militariu*; 2. vacantia : *tempulu vacationiloru scolastice*; 3. occupatione, professione : *vacationea cea mai onorabile e de a servi publiculu; vaca-*

*tionile esptiloru cu verificarea scrip-
tureloru; esptii se remunera pentru
vacationile loru.*

VACCA=*vaca*, s. f. pl., *vacce* si *vacci*,
vacca; bou de genulu femininu : *taurulu
si vaccile*; *vaccile féta vitelli*; noi ne nu-
trimu cu lacte de vacca; *untu de vacca*;
vacce grasse, *vacce macre*; *vacca de fe-
tatu.*

VACCARESSA=*vacaréssa*, s. f., mu-
lierea *vaccariului*, sau si muliere care
custodesce *vaccile*; vedi *vaccariu*.

VACCARIRE,-*escu*, v., *vaccas pas-
cere*; a custodi *vaccile*, a pasce *vaccile*,
a fi pastoriu de *vacce*, a fi *vaccariu*.

VACCARITU, s. m., tassa impusa
pre *vacce* pentru pastione.

VACCARIU=*vacariu*, s. m., *vacca-
rum pastor*, *bubuleus*; care custodesce
vaccile, pastoriu de *vacci* : *vaccariulu e
detoriu a custodi si a pasce vaccile*; prov.
s'a supperatu vaccarinlu pre satu.

* VACCINA, s. f., (it. *vaccina*, fr.
vaccine); morbu pustulosu si contagiosu
particulariu *vacceloru*, si care se ino-
cula omului spre a lu preservá de va-
riolu=*versatu*=*bubatu*;—vedi *vaccinu*.

VACCINARE, v., (it. *vaccinare*, fr.
vacciner); a inoculá virulu *vaccinu* : a
vacciná copilli; *medicii vaccina copillii
la braciulu superiore*; spre a *vacciná
bene se cere óre-care desteritate.*

* VACCINATORIU,-*tória*, adj. s.,
(fr. *vaccinateur*); care *vaccina* : *medicu
vaccinatoriu*; *licóre vaccinatória*, *viru
vaccinatoriu*; subst. *unu bonu vaccina-
toriu*; *abile vaccinatoriu.*

* VACCINATIONE, s. f., (it. *vacci-
nazione*, fr. *vaccination*); actione de
vaccinare : *prim'a vaccinatione*, *secun-
d'a vaccinatione*; *successulu*, *resultatulu
vaccinationei.*

* VACCINATU,-*a*, adj. part., (it.
vaccinato, fr. *vacciné*); inoculatu cu vi-
rulu *vaccinu* : *copillu vaccinatu*, *fete
vaccinate*; subst. m., *vaccinatulu*, ac-
tulu de *vaccinare.*

* VACCINIU, s. m., *vaccinium*, (ὕα-
κινθος). *hyacinthus*; *hyacinthu.*

* VACCINU,-*a*, 1. adj., *vaccinus*, (d'in
vacca); de *vacca* : *lacte vaccinu*, *casiu
vaccinu*, *carne vaccina*; 2. subst. m.,

vaccinu, (fr. *vaccin*), viru particulariu,
licidu transparente, incoloru, viscosu,
inodoru, de una sapore acra si sarata,
estrassu d'in certe pustule, cari se facu
une ori pre titiele *vacciloru* : *vaccinulu
e dotatu cu proprietate antivariolica.*

VACCUTIA=*vacutia*, s. f., *vaccula*;
demin. d'in *vacca*, mica *vacca* : *vaccu-
tiele melle pascu in campu si vinu sér'a
a casa cu ugerulu plenu de lacte.*

* VACERRA, s. f., *vacerra*; paru im-
plantatu; fig. capu seccu, omu stupidu.

* VACERROSU,-*a*, adj., *vacerrosus*;
nebonu, smentitu.

* VACILLARE, v., *vacillare*; a se a-
gitá, a nu stá firmu pre petióre, a se
plecá in derépt'a si in stâng'a, a tremurá :
omulu béetu vacilla, *vacillu arborii*, *va-
cilla tóte casele*; *vacilla omulu care nu
e tare in credentia*; *vacilla armat'a care
nu cotédia a intrá in lupta cu inimi-
culu*; *vacilla chiaru justiti'a incredenti-
ata ómeniloru fora firmitate de carac-
teriu.*

* VACILLATIONE, s. f., *vacillatio*;
actione de *vacillare* : *vacillationea óme-
niloru béeti*; *vacillationea sociloru in
momentele critice*; *vacillationea arbori-
loru batuti de ventulu violentu.*

* VACILLATORIU,-*tória*, adj. s.,
vacillator; care *vacilla*; fig. *insellatoriu*,
impostoriu.

* VACIVITATE, s. f., *vacivitas*; lipse,
defectu, privatione, desertatione.

* VACIVU,-*a*, adj., *vacivus*, (d'in *va-
care*); lipsitu, privatu, desertu : *vacivu
de poteri*; *case vacive*; *urecle vacive*,
tempu vacivu de lucru.

* VACUARE, v., *vacuare*; a face *va-
cuu*, a desertá : a *vacuá casele*, a *vacuá
gradinele*; *s'au vacuatu membrele de
sânge*; *ellu vacuá una cupa de vinu.*

* VACUATU,-*a*, adj. part., *vacuatus*;
desertatu, despoliatu : *cupe de vinu va-
cuate*; *locu vacuatu*; *betránu vacuatu
de sânge*; *penati vacuati prin specele
bellului.*

* VACUEFACERE, (se conjuga ca v.
facere), v., *vacuefacere*; a face *vacuu*,
a desertá : *omulu violentu vacueface
cas'a sea.*

* VACUEFACTU,-*a*, adj. part., *vacue-*

factus; desertatu : *casa vacuefacta prin violenti'a potrelui de familia.*

* VACUITATE, s. f., *vacuitas*, (d'in *vacuus*); locu *vacuu*, spatiu *vacuu*, vacantia : *vacuitatea consulatului*; *vacuitatea de tôte dorerile*, lipsea de doreri.

* VACUU, -a, adj., *vacuus*; desertu, despoliatu, privatu, essemptu, scutitu : locu *vacuu*, casa *vacua*; *castre vacue*; *gura vacua de denti*; locu *plenu de ómeni vacuu de amici*; *oppidu vacuu de apperatori*; *agru aridu si vacuu de fructe*; *suffletu vacuu de cure si de molestie*, *vacuu de totu genulu de occupationi.*

1 VADARE, v., *vadare*, (d'in *vadum*); a trece prin *vadu*, a trece *vadulu* cu petiorulu : *a vadá unu riu*; *ap'a nu e profunda. potemu vadá.*

2 VADARE, v., *vadari*, (d'in *vas, vadis*); a trage pre eineva la judecata facundulu se dea cautione co va vení.

* VADATU, -a, adj. part., *vadatus*; trassu in judecata; obligatu.

* VADE, s. m., *vas*, gen. *vadis*; garante cu cautione pentru venirea essacta inaintea justitiei.

* VADERE, *vasi si vasei, vasu*, v., *vadere*; a merge, a procede, a inaintá : *a vade la batalia*; *vade prin mediloculu inimiciloru.*

* VADIMONIU, pl.-e, *vadimonium*, (d'in *vas, vadis*); promissione sau obligatione de a comparé la judecata in cotare dí : *a impune cuiva vadimoniu*; *a face vadimoniu*; *a differi vadimoniulu.*

VADOSU, -a, adj., *vadosus*, (d'in *vadum*); plenu de *vaduri*, pucinu profundu : *mare vadosa*, *riu vadosu*, *ape vadóse*; *pre marea vadósa cu greu poti navigá.*

VADU, pl.-uri, *vadum*; apa pucinu profunda, apa prin care poti trece cu petiorulu : *a trece riulu prin vadu*; *amu trecutu cu carrulu prin vadulu Seretului*; *ellu trecu vadulu callare*; *vadulu marei e periculosu pentru navi*; *marinari prudenti evita vadurile.*

* VAFRAMENTU, pl.-e, *vafrementum*; fapta de omu *vafru*, stratagema.

* VAFRITIA, s. f., *vafritia*; calitate de *vrafu*, astutia, suptilitate, desteritate.

* VAFRU, -a, adj., *vafur*; astutu, abile, destru, ingeniosu, suptile : *omu*

vafru, *advocatu vafru*, *vafru in disputatione*; *muliere vafra*; *appucature vafre.*

* VAGABUNDU, -a, adj., *vagabundus*; care ámbra d'in locu in locu; care nu mai are repausu : *omu vagabundu*, *juni vagabundi*; *flamma vagabunda.*

* VAGARE, v., *vagari*; a ámbra d'in locu in locu; a errateci : *a vagá prin cetate*, *a vagá pre campu*; *Germanii vagau prin locurile celle mai departate*; *ce mai vagati, de ce nu ve asediati la unu locu*; *vaga fam'a*, *vaga rumori diverse.*

* VAGATIONE, s. f., *vagatio*; actione si effectu allu actionei de *vagare*; *viétia vagabunda.*

* VAGATU, -a, adj. part., *vagatus*; ámblatu.

* VAGINA, s. f., *vagina*; theca, si in specie, *a*) théca in care se baga sabi'a, sau cutitele, etc.; *b*) in anatomia, canale cilindricu care comunica la unu capetu cu vulv'a, la altulu cu matricea; *c*) in botanica, involucru spicului inca ascunsu; *d*) gaurele in cari animalile feline si retragu unglele; *e*) genu de conchyliie bivalve cari au óre-care assemnare cu *vagin'a=théc'a.*

* VAGINACIU, -a, adj., (fr. *vaginacé*); care are form'a unei *vagine.*

* VAGINALE, adj., (fr. *vaginal*); relativu la *vagina* sub *b*) : *cavitate vaginala*, *membrana vaginala mucósa*, *arteria vaginala*, *muscli vaginali*, *orificiu vaginala.*

* VAGINARIU, -a, adj., relativu la *vagina*, ca si *vaginale*; subst. f., *vaginarie*, (fr. *vaginaire*); 1. genu de animalcule infusorie; 2. genu de plante monocotyledonie cu flori glumacie, d'in famili'a cyperacieloru;—subst. m., *vaginariu*, *thecariu*, care face *vagine* sub *a*); vedi si *vaginatoriu.*

* VAGINATORIU, s. m., (fr. *vaginateur*); care fabrica *vagine* sub *a*), *vaginariu*, *thecariu.*

* VAGINATU, -a, adj., (fr. *vaginé*), imbraccatu in una *vagina* = theca; se dice despre plante, despre insecte, si despre polypi.

* VAGINELLA, s. f., (fr. *vaginelle*); deminut. d'in *vagina*, *a*) in botanica:

thecutia membranosa care imbracia baa fascioleloru folieloru la pini; b) genu de mici conchyliie univalve.

* VAGINERVU, -a, adj., (fr. *vaguerve*); care are nervatura fora ordine si fora regularitate : *folie vaginerve*.

* VAGINICOLU, -a, adj., (fr. *vaginicole*); care locuesce in una *vagina*.

* VAGINIFERU, -a, adj., (fr. *vaginifère*); care are una sau mai multe *vagine*.

* VAGINIFORME sau *vaginiformu*, -a, adj., (fr. *vaginiforme*); care are form'a unei *vagine* : *polypari vaginiformi*.

* VAGINITE, s. f., (fr. *vaginite*); inflammatione a *vaginei* sub b).

* VAGINOIDE, adj., (fr. *vaginoïde*); care sémina a *vagina*.

* VAGINOPORU, s. m., (fr. *vaginopore*); genu de polypari.

* VAGINULA, s. f., *vaginula*; demin. d'in *vagina*, mica *vagina*, in botanica.

* VAGINULATU, -a, adj., (fr. *vaginulé*); munitu cu una sau mai multe *vaginule*.

* VAGINULIFERU, -a, adj., (fr. *vaginulifère*); care are una sau mai multe *vaginule*.

* VAGINULINA, s. f., (fr. *vaginuline*); genu de conchyliie univalve.

VAGIOCLU = *vagiochiu*, -a, adj., (*vagis oculis intuens*), *strabo*, *paetus*; care se uita cu ochii crucisiu : *copillu vagioclu*, *féta vagiocla*.

* VAGIRE, v., *vagire*; a se vaietá ca copillii cei mici.

* VAGITU, pl.-e, *vagitus*; vaietu ca allu copilliloru celloru mici.

* VAGU, -a, adj., *vagus*; 1. care ámbra incóce si incollo, vagabundu, erraticu; 2. incertu, indeterminatu : *vorbe vage*, *fama vaga*.

VAI, interj. *vae*; prin care se espreme dorere : *vai mie!* *vai nóue!* *vai vóue!* *vai de mene!* *vai de tene!* *vai de ellu!* *vai de elle!* *vai de elli!* *vai cátu amu sufferitu!* *vai ce nedreptate!*

VAIERARE, v., (*vagulare*); 1. trans. *desfere*, *deplorare*, *ingere*; a *deplânge* : *me vaiera tóta lumea*; *nu me vaierati!* 2. refl. *lamentari*; a se *plânge* : *miserulu omu se vaiera continuu*, *si nemine n'are misericordia de densulu*; *ce ve totu*

vaierati? ne vaierámu, *co amu perdutu parentii*.

VAIERATU, s. m., *vagulatio*; actulu de *vaierare* : *vaieratulu mulieriloru*; *vaieratulu orfaniloru*.

VAIERATURA, s. f., *vagulatio*; actione si actu de *vaierare* : *vaieraturele miseriloru*.

VAIETARE, v., (*vagitare*), *flere*, *lugere*, *lamentari*; a si espreme dorerea cu voce lugubre : *plange si se vaieta*; *me vaietu de ingratitudinea ómeniloru*; *n'ai cauza de a te vaietá*, *lassu se se vaiete altii*, *cari su mai nefericiti de cátu tene*.

VAIETATU, s. m., *vaietatura*, s. f., *vaietu*, pl.-e, *vagitus*, *lamentum*, *lamentatio*, *planctus*, *ploratus*; actulu de *vaietare* : *vaietatulu teu mi rupe ánim'a*; *vaietaturele acestoru femine nefericite nu au finitu*; *vaietulu orfaniloru descépta misericordia in ánimile sentitórie*.

* VALDE, adv., *valde*, (contrassu d'in *valide*); fórte : *valde multu*, *valde bene*, *valde formosu*; *valde me buccuru*.

* VALEDICERE, (se conjuga ca v., *dicere*), v., *valedicere*; a dice *ramáni sanetosu!* a si luá diu'a bona de la cineva.

* VALENTE, adj. part. pres., *valens*; tare, fórte, robustu, vigorosu; animosu, coragiosu : *omu valente*, *militariu valente*, *valente in arme*, *valente in bellu*.

* VALENTIA, s. f., *valentia*; calitate de *valente*, *taría*, *fortia*, *vigore*, *coragiu* : *valenti'a e virtutea omului cu ánimu mare*; *valenti'a*, *infronta periclele*; *Romanii se distinsera prin valenti'a loru si devenira domnii lumei*.

* VALERE, *valui*, *valutu*, v., *valere*; a fi tare; a fi sanetosu; a póte multu; —a *avé pretiu*.

* VALERIA, s. f., *valeria*, *valeria aquila*; *acera négra*.

* VALERIANA, s. f., *valeriana officinalis*, *Linn.*; una planta.

* VALETUDINARIU, -a, adj., *valetudinarius*; morbosu : *omu valetudinariu*, *vite valetudinarie*; *casa valetudinaria*, *valetudinarium*, casa pentru *valetudinari*; subst. m., *unu valetudinariu*, *valetudinarii*.

* VALETUDINE, s. f., *valetudo*, (d'in *valere*); stare a sanetatei : *bona valetudine, infirma valetudine*; a si cautá de *valetudine*; *ellu nu e contentu de valetudinea sea*; *valetudinea lui ne inspira cura*; *se lupta cu valetudinea*.

* VALGU,-a, adj., *valgus*; care are petiorele strâmbes in afora.

* VALIDARE, v., (fr. *valider*); a face *validu* : a *validá unu contractu*.

* VALIDATIONE, s. f., (fr. *validation*); actione de *validare* : *validationea unui contractu*.

* VALIDATU,-a, adj. part., (fr. *validé*); intaritu, investitu cu auctoritate.

* VALIDITATE, s. f., *validitas*; calitate de *validu*, taría, firmitate : *validitatea corpului, validitatea sufletului*; *validitatea unui judeciu*; *validitate unui rationamentu*.

* VALIDU,-a, adj., *validus*, (d'in *valere*); tare, potente, robustu, vigorosu, sanetosu : *validu la corpu si la mente*; *validu in lupta*; *ellu vení cu una armata valida*; *ventu validu, torrente validu*.

VALLARIU,-a, adj., *vallaris*, (d'in *vallus* sau *vallum*); relativu la *vallu* : *corona vallaria*, care se dá acellui-a care a intratu mai antaniu in *vallulu* inimiciloru.

VALLARE, v., *vallare*, (d'in *vallus* sau *vallum*); a muni cu *vallu*, a impresurá cu *vallu*, a fortificá, a apperá : a *vallá castrele*; a *se vallá in terra straina*; a *vallá armat'a cu carrele*; fig. a *se vallá cu argumente tari*; vedi si *circumvallare*.

VALLATIONE, s. f., *vallatio*; actione si effectu allu actionei de *vallare*.

VALLATORIU,-tória, adj. s., (*vallator*); care *vallu*, care face *vallu*, care impessura.

VALLATU,-a, adj., *vallatus*; munitu cu *vallu*, intaritu, fortificatu, impessuratu : *castre vallate, oppidu vallatu*; *capitanu vallatu cu sicari*; *sorele vallatu cu radie*.

VALLE, s. f., *valles* si *vallis*; spatiu intre doui sau mai multi monti, specia de sulcu mare intre monti : *vall' larga si lunga*; *valle stricta, valle angusta*;

valle umbrósa, pre valle curgu riurile; *Carpatii nostri presenta valli formóse*; a *se sui d'in valle la monte*; a *merge la valle*; *pre valle in susu, pre valle in diosu*; *sessulu sau planulu vallei*; *laturile vallei su costele montiloru*.

VALLICELLA, (contrassu *valcella*); s. f., *vallicula*; demin. d'in *valle*, mica *valle* : *vallicelle umbrose prin cari curgu riuri limpedi ca cristallulu*.

VALLOSU,-a, adj., (it. *vallicoso*); cu multe *valli*, plenu de *valli* : *locuri vallóse, terrenu vallosu*.

VALLU, pl.-uri, 1. *vallum*; redicatura de pamentu sau si de pétra facuta intr'adensu in pregiurulu unui locu, mai allessu in pregiurulu castreloru pentru apperarea loru in contr'a inimiciloru : *foss'a se sapa de laturea d'in afora a castreloru, vallulu se redica de laturea d'in intru*; *vallulu castreloru romane formá unu patratu*; *cu vallu si cu fossa se incingu si oppidele*; *montii formédia unu vallu naturale*; 2. *vallus*; paru grossu, poste, implantatu pre frontea fossei ca se oppresca pamentulu cellu redicatu de a cadé in fossa : *vallii sustinu vallulu*; *Romanii nomiau valli si characii de vine, si dentii pectenelui*; 3. *volumen*; lucrulu ce se invólbe si formédia unu sullu sau cylindru : *vallu de pândia, vallu de pannura*; 4. *fluctus*, unda; redicatura de apa in form'a *vallului* : *vallurile mari*; *riurile celle mari inca facu valluri*; 5. *tempestas, difficultas, molestia, incommodum, malum*; tempestate, fortuna, difficultate, contrarietate : *cu multe valluri ne luptámu*; *nu voliu se ti facu vallu*.

* VALÓRE, s. f., (*valor*, it. *valore*, fr. *valeur*); potere, taría;—pretiu, lucrulu care are pretiu : a *si arretá valórea*, *ellu facú prodigie de valore*; *valorea unui contractu, lucruri de mare valóre*; *aceste-a n'au neci una valóre*; *vorbele unui omu onestu au totu de a un'a multa valóre*.

* VALOROSU,-a, adj., (it. *valoroso*, fr. *valeureux*); plenu de *valóre*; coragiosu : *valorosii apperatori de patria*; *valorozele lupte alle patriotiloru*.

* VALUTA, s. f., (it. *valuta*, fr. *va-*

lue); pretiu fissatu prin lege : *valluta austriaca, valuta viennese.*

* VALUTARE, v., (it. *valutare*); a tassá, a estimá, a appretiá.

* VALUTATIONE, s. f., (it. *valutazione*); actione de *valutare*; tassatione, estimatione.

* VALUTATU, -a, adj. part., (it. *valutato*); tassatu, estimatu, appretiatu.

* VALVA, s. f., *valvae, -arum*; usia cu done aripe, arepele usiei : *valvele casei, valvele templului; si valvele portei, si valvele fenestrei.*

* VALVARIU, s. m., *valvarius*, (d'in *valvae*); care face *valve*, templariu care face usie cu *valve*.

* VALVATU, -a, adj., *valvatus*, (d'in *valvae*); munitu cu *valve*.

* VALVULA, s. f., *valvulae, -arum*, (d'in *valvae*); silica, pastaria : *valvulele fabei, valvulele lentei*;—in anatomia : *valvulele intestineloru.*

VAMA, s. f., ($\beta\tilde{\alpha}\mu\alpha$, $\beta\tilde{\gamma}\mu\alpha$?), *portorium, teloniu*; tassa ce se sólve pentru transitu; loculu unde se sólve assemine tassa.

VAMARIU, s. m., *portitor, telonarius, publicanus*; care percepe *vam'a*.

VAMUIRE, -escu, v., *portorium percipere*; a luá tass'a de transitu.

* VANADATU, s. m., (fr. *vanadate*); genu de sari cari resulta d'in combinationea acidului vanadicu cu basi salificabili.

* VANADICU, -a, adj., (fr. *vanadique*); relativu la *vanadiu* : *acidu vanadicu, oxydu vanadicu; sari vanadice.*

* VANADITE, s. m., (fr. *vanadite*); genu de sari cari resulta d'in combinationea oxydului vanadicu cu óre-cari basi.

* VANADIU, s. m., (fr. *vanadium*); metallu de currendu descoperitu in Sued'ia, de colore alba care se apropia de a argentinului sau a molybdenului.

* VANADOSU, -a, adj., (fr. *vanadeux*); care contine *vanadiu* : *sulfidu vanadosu*, primulu gradu de sulfuratione allu vanadiului.

* VANESCERE, v., *vanescere*, (d'in *vanus*); a se perde, a perí : *vanescu nuerii; vanesce furia, vanesce meni'a.*

* VANGA, s. f., *vanga*; sapa, saponiu.

* VANIDICU, -a, adj., *vanidicus*. (d'in *vanus*, si *dicere*); care spune mentioni, mentionosu.

* VANILOCENTIA, s. f., *vaniloquentia*; vorbire desérta, mentire, jactantia, fanfaronata.

* VANILOCIU, s. m., *vaniloquium*; vorba desérta; ca si *vanilocentia*.

* VANILOCU, -a, adj., *vaniloquus*, (d'in *vanus*, si *loqui*); care spune mentioni, mentionosu; care se lauda cu calitáti ce n'are, fanfarone.

* VANIRE, -escu, v., *vanescere*; a se perde, a perí : *tóte vanescu cu tempulu.*

* VANITATE, s. f., *vanitas*, (d'in *vanus*); calitate de *vanu*, desertatione, futilitate, mentiona : *vanitatea opinio-niloru; vanitatea rorbiloru; nu mi place a me ocupá cu vanitáti; vanitatea lucrurilor d'in acestu mundu; vanitátile magiloru; nemic'a nu e mai urritu de cátu vanitatea.*

* VANITOSU, -a, adj., (it. *vanitoso*, fr. *vaniteux*); plenu de *vanitate* : *omu vanitosu, muliere vanitósa*; subst. *vanitosii su ridiculi.*

* VANITUDINE, s. f., *vanitudo*; *vanitate*, desertatione, mentiona : *prin vanitudinea sea si a perdutu tota creditulu inaintea ómeniloru cu derépta judicata.*

* VANNU, s. m., *vannus*; venturatórea.

* VANU, adj., *vanus*; desertu : *sperantia vana, fama vana, vorbe vane; vana imagine; vana gloria; in vanu te adoperi; in vanu ti perdi tempulu.*

VAPALIA, s. f., (*vapor*), *flamma*; *flamma*, *flacara* : *vapali'a focului, arde foculu cu mare vapalia; a se arruncá in vapalia.*

VAPALIOSU, -a, adj., (*vaporosus*), *flagrans*; plenu de *vapalia*, care arde cu mare *vapalia*.

* VAPIDU, -a, adj., *vapidus*; 1. in stare de *vapóre* : *corpuri rapide, rapide ca nuerii si ca fumulu*; 2. stricatu, corruptu, in specie, despre vinulu care s'a stricatu si a luat unu gustu reu, a facutu flóre : *vinu rapidu.*

* VAPORALE, adj., *vaporalis*; asemine *vapórei*, *vapídu*: *in forma vaporale*.

* VAPORANTE, adj. part. pres., (fr. *vaporaant*); care essala *vapori* odorifere.

* VAPORARE, v., *vaporare*; a implé de *vapóre*, de fumu: *a vaporá templulu cu thymía*; refl. *a se vaporá*, a se straformá in *vapóre*; si a se incaldí.

* VAPORARIU, pl.-e, *vaporarium*; tubu caloriferu, tubu prin care se conduce caldura in camere.

* VAPORATIONE, s. f., *vaporatio*; actione si effectu allu actionei de *vaporare*: *vaporatioenea apelorú*; *vaporatioenea bánielorú*.

* VAPORATU-a, adj. part., *vaporatus*; straformatu in *vapóre*, *vaporosu*; formatu de *vapori* calde; incalditu.

VAPORE, s. f., *vapor*; fluidu elasticu care la una temperatura bassa trece in stare de licidu: *tóte corpurile licide la una temperatura mai inalte se straforma in vapori*; *ap'a la una temperatura de 100 grade dupo thermometrulu lu Celsius se straforma in vapóre*; *vaporile recite se straforma érosi in licide*; *nuerii nu sunt de câtu vapori forte suptiri de apa*, si in data ce se *recescu cadu in forma de plóuia*; *vaporile se applica cu mare successu la miscarea machinelorú*; *astadi avemu navi condusse de vapori*; *navigámu cu vaporile*; *avemu carra condusse de vapori*; *machin'a care se misca prin lucrarea vaporei*, si conduce seri'u de carra pre cállile ferrate, se chiama locomotiva;—*se facu si banie de vapóre*;—*in pathologia inco se vorbesce de vapori cari*, s'aru fi formandu in corpulu omului si aru produce diverse specie de morbi;—*la antichi vapore se dicea si in locu de caldura*.

* VAPORIFERU,-a, adj., *vaporifer*; care produce *vapori*.

* VAPORISARE, v., (fr. *vaporiser*); a straformá in *vapóre*; a face ca una substantia licida se tréca in stare de *vapóre* prin actionea caldurei: *a vaporisá ap'a*; *licidele vaporisandu-se absorbu caldura*.

* VAPORISATIONE, s. f., (fr. *vapo-*

risation); actione si effectu allu actionei de *vaporisare*. *straformationea unu licidu in fluidu elasticu: vaporisatioenea apeí incepte la 100 grade dupo thermometrulu lui Celsius sub pressioenea media a atmosferi*.

* VAPORISATU,-a, adj. part., (fr. *vaporisé*); straformatu in *vapore*: *apa vaporisata*.

* VAPOROSU,-a, adj., *vaporosus*; plenu de *vapori*: *ceru vaporosu*; *lumina vaporósa*.

* VAPORU,-a, adj., *vaporus*; care da *vapóre*;—*caldu*, *inflammatu*;—*subst. m.*, *vaporu*=*vapóre*.

* VAPPA, s. f., *vappa*; vinu stricatu, vinu cu flóre;—*fig. omu stricata*, omu de nimica, *resipitoriu*.

* VAPSE, s. f., (*βάψις*, *βαφή*); *color*; *colóre*; si

VAPSELLA, s. f., dupo forma, *demin.* d'in *vapse*, inse cu acellu-asi sensu, mai usitatu de câtu in form'a primitiva.

VAPSIRE,-escu, v., (*βάπτισις*), *tingere*, *colorare*; a tinge, a colorá: *vapsimu pândia*, *vapsiti pannura*, *vapsescu pelli*, *vapsescu casele*, *armariete*, *carrutiele si alte lucruri*.

VAPSITORIU,-tória, adj. s., *tinctor*, *pictor*, *colorator*; care *vapsesce*: *vapsitoriu de pelli*; *vapsitoriu de case*.

VAPSITU,-a, adj. part., (*βαπτός*), *tinctus*, *pictus*, *coloratus*, *infectus*; *tinctu*, *coloratu*: *PELLI vapsite*, *case formosu vapsite*; *vestimente vapsite cu coloru straine*.

* VAPULARE, v., *vapulare*; a manca batalia.

* VARA, s. f., *vara*; lemnu care servece de base, si preste care se punu alte lemne sau scanduri;—*pertica in forma de furca pre care se intendu retelle*.

* VARARE, v., *varare*; a mesurá unu riu sau alte locuri inaccessibili.

* VARATIONE, s. f., *varatio*; actione de *varare*; *mesurarea unu riu sau altoru locuri inaccessibili*.

* VARATU,-a, adj. part., *varatus*; *mesuratu prin varatione*.

* VARGU, s. m., *vargus*; *vagabundu*, omu fora patria; *latrone fora patria*: *unde nu e politia se immultescu vargii*.

* VARIA, s. f., *varia*; 1. panthera; 2. una passere, specia de pica.

* VARIABILE, adj., *variabilis*; care p^óte *variá*, suppusu *variationei*, scambatiosu : *tempu variabile*; omu *variabile ca tempulu*; in gramm. *vorbe variabili*, cari se declina sau se conjuga; in math. *cantitate variabile*, in opposit. cu *cantitate constante*.

* VARIABILITATE, s. f., (it. *variabilitá*, fr. *variabilité*); calitate de *variabile*, stare *variabile* : *variabilitatea tempului*; *variabilitatea fortunei*.

* VARIANTE, adj. part. pres., *varians*; care *varia*, se scâmba : *spiritu variante*, *umóre variante*; omu *variante in resolutionile selle*; *lectione variante in diversele manuscripte alle acellui-asi testu*; si subst. *variantile bibliei*; *variantile unui auctoriu classicu*; a *typari testulu cu tóte variantile*.

* VARIANTIA, s. f., *variantia*; *varietate*; *differentia*; *variatione* : *varianti'a opinioniloru unui omu d'in una dí intr'alt'a*.

* VARIARE, pres. *variu* si *variediu*, v., *variare*; 1. trans. a scambá : a *variá buccatele*, a *variá ornamentele*, a *variá espressionile*, a *variá frasile*, a *variá stylulu*, a *variá placerile si occupationile selle*; 2. intr. a se scambá : *tempulu variédia continuu*; *ventulu a variatu mai demulte ori*; *umórea lui*, *carcateriulu lui variédia in fia-care momentu*; *acestu omu variédia neinctatu in opinionile selle*; *acusatulu variá in respunsurele selle*; *modele variédia pre fia-care luna*; *usantie si consuetudinile ómeniloru variédia dupo térra*; *aculu magneticu variu de la directionea sea normale spre média-nopte*.

* VARIATIONE, s. f., *variatio*; *actione si effectu allu actionei de variare* : *variationea tempului*, *variationea venturiloru*, *variationea barometrului*; *variationea marturiloru*; *amu observatu multe variationi in portareu si sentimentele sociului meu*; *ánim'a omului e suppusa variationiloru ca si faci'a lui*; *intrigile curtiloru sémina cu variationile atmosferei*; — *variationile lunci in miscarea ei*; *variationile acului magneticu*;

— *se facu variationi si in musica, cari dau acellei-asi thema unu apparentia noua, fora a alterá fondulu*; in gramm. *variationile coventeloru prin declinatione si conjugatione*; in math. *calculu de variationi*.

* VARIATORIU, -*tória*, adj. s., *varians*, *variator*; care *varia* : *variatorii nostri de stylu ne presenta luni intregi acea-asi thema sub diverse forme*.

* VARIATU, -*a*, adj. part., *variatus*; scambatu; *diversu* : *lucruri variate*, *opinionu variate*; *miscare variata*; *traditione variata*.

* VARICARE, v., *varicare*; a *craci* tare petiórele : *ellu varica mergundu*.

* VARICATIONE, s. f., *varicatio*; *actione si effectu allu actionei de varicare*, *cracitura* : *varicationile sunt ridicule*.

* VARICATORIU, -*tória*, adj. s., *varicator*; care *varica*, care merge cu petiórele *cracite* : *varicatorii suppera oculi spectatoriloru*.

* VARICATU, -*a*, adj. part., *varicatus*; *cracitu* : *passu varicatu*, *mersu varicatu*.

* VARICE, s. f., *varix*, (it. *varice*, fr. *varice*); besica sau tumore molle, rotunda, mobile, fora scambare de colóre pre pelle, fora producere de dorere, formata prin dilatationea parietiloru unei p^árti a unei vene : *varicile venelor capului*; *varicile venelor jugularie*; *varicile venelor thoracelui*; *varicile femineloru insarcinate*; *vindecare spontania a variciloru*; *incisionea variciloru*; *cauterisationea variciloru*; *estirpationea variciloru*.

* VARICELLA, s. f., (fr. *varicelle*); morbu caracterisatu prin una eruptione de mici pustule disseminate pre tota superfici'a corpului, si cari au óre-care analogía cu pustulele variolei; — *versatu meruntu*.

* VARICOCELE, s. f., (fr. *varicocele*, d'in *varice*, si $\kappa\eta\lambda\eta$ = *tumóre*); mica tumóre formata prin dilatationea unei vene, si a nome pre scrotu.

* VARICOMPHALU, s. m., (fr. *varicomphale*, d'in *varice*, si $\delta\mu\phi\alpha\lambda\acute{o}\varsigma$ = *umbilicus* = *buricu*); dilatatione *varicósa*

a vaselorū buricului, cându acestu-a e sediulu unei hernie sau allu altei alterationi, unde a luatū desvoltare.

* VARICOSPERMATOCELE, s. f., (fr. *varicospermatocele*); complicatione a *varicocele* si a *spermatocele*.

* VARICOSU, -a, adj., *varicosus*; affectatu de *varici*, de natur'a *variciloru*: *tumore varicosa*, *ulcere varicose*, *flussu varicosu*; *vase varicose*; *vene varicose*; *membrana varicosa*; *dilatatione varicosa*.

* VARICU, -a, adj., *variens*; care *varica* petiôrele: *omu varicu*, *copillu varicu*.

* VARICULA, s. f., *varicula*, (d'in *varix*); demin. d'in *varice*, mica *varice*.

* VARIEGARE, v., *variegare*, (d'in *varium agere*); a *variá*, a face *variu*, a dá *varie* forme, si a luá *varie* forme. Compara si populariulu *vergare*.

* VARIEGATU, -a, adj. part., *variegatus*; variatu; care a luatū *varie* forme.

* VARIETATE, s. f., *varietas*, (d'in *varius*); calitate de *variu*: *varietatea coloriloru*, *varietatea ideelorū*, *varietatea connoscentieloru omenesci*; a *cautá unitatea in varietate*; d'in *marea varietate de lucruri formose nu sciu ce se aléga*; *varietatea delectédia*; *varietatea caracteriului destruge caracteriulu*.

* VARIOLA, s. f., (it. *vajole*, pl. fr. *variole*); morbu cutaniu, care se manifesta prin una febre ce precede una eruptione de pustule cutanie circularie, mai multu sau mai pucinu elevate, cari se rotundescu in hemisphere, si in cari se formédia una materia purulenta ce se inclaga si cade in soldu, — in limb'a popularia *variola* se chiama *bubatu* sau *versatu mare*: *variola e unu reu d'intre celle mai orribili cari affligu genulu omenescu*; *neci unu omu nu pôte scapá de variola, déro de ordinariu morbulu acestu-a appuca pre omu numai una data in viét'a sea*; in tempulu modernu *medicii inoculédia variola spre a scapá pre omu de eruptionea violenta si generale*; in multe casuri *inoculationea variolai a falsitu, in altele inse a eruptu morbulu si dupo inoculatione*.

* VARIOLARINA, s. f., (fr. *variola-*

rine); materia *chymica* care se estrage d'in licheni.

* VARIOLARIA, s. f., (fr. *variolaire*); genu d'in famili'a fungiloru cari crescū pre scórti'a arboriloru morti sau lângedi; — genu d'in famili'a licheniloru.

* VARIOLARIU, -a, adj., (fr. *variolaire*); se dice despre una pétra care ofere noduri rotundite de alta colóre, diversa de colorea fundului.

* VARIOLATU, -a, adj., (fr. *variolé*); insemnatu de *variola*; subst. *unu variolatu*, omu care a avutu *variola*.

* VARIOLICU, -a, adj., (fr. *varioli-*
que); relativu la *variola*: *pustula variolica*, *eruptione variolica*, *infectione variolica*, *materia variolica*, *viru variolicu*.

* VARIOLINA, s. f., (fr. *varioline*); nome datu basei *variolitei*, in mineralogía.

* VARIOLITE, s. f., (fr. *variolite*); unulu d'in nominele *spilitei*, pétra cenuși'a, verde sau négra, cu macule albe sau rosie.

* VARIOLOIDE, s. f., (fr. *varioloïde*); se dice despre toti morbiu cari se potu produce prin infectionea *variolica*.

* VARIOLOSU, -a, adj., (fr. *variolo-*
seux); relativu la *variola*: *epidemia variolosa*, *febre variolosa*; subst. *unu variolosu*, omu copresu de *variola*.

* VARIOSPERMU, -a, adj., (fr. *variosperme*, d'in *varius*, si *σπέρμα* = *granuntiu*); care are granuntie de diversa marime: *plante variosperme*.

* VARIU, -a, adj., *varius*; 1. diversu, diferente: *lucruri varie*, *colori varie*; *ingeniu variu si copiosu*; 2. scambiatosu, mobile, mutabile, inconstante, liusioru: *omu variu si inconstante*; *femina varia si mutabile*; *suffletu variu*; *dispositioni varie*.

* VARONE, sau *varrone*, s. m., *varo* sau *varro*; omu grossu la capu, fora cultura si fora talentu.

VAROSU, -a, adj., *calcem continens*; care contine 3 *varu*: *pétra varosa*, *monte varosu*.

1 VARU, -a, adj., *varus*; 1. divergente; 2. recurbatu in afora, *cracitu*.

2 VARU, s. m., *varus*; macula morbida pre *facia*; mica *buba* pre *pelle*.

3 VARU, s. m., calx; calce, pétra care arsa se straforma in farina calcaria, si acésta-a saturata cu apa amestecata cu arena da unu bonu legamentu pentru caramida.

VARUIRE,-escu, v., calce de albare; a tinge cu calce murulu sau parietele.

VARUITORIU,-tória, adj. s., dealbator; care *varuesce*, tinge cu calce murulu.

VARUITU,-a, adj. part., calce dealbatus; tinctu cu calce: *parieti varuiti*.

VASARE, v., (vasare); a provedé cu vasele si mobilile necesarie.

VASARIU,-a, 1. adj. s., *vasarius*; relativu la vase; care servece pentru vase: *mésa vasaria*; 2. subst. pers. care face vase, si care vende vase; 3. subst. reale, *vasarium*: a) summa de argentu ce se dá magistratiloru cându plecá in provincie, spre a si comperá vase si a si provedé cas'a; b) pretiu ce se solvea torclariului pentru stórcerea oliului; c) mobiliariulu banieloru; d) archivu.

VASATU,-a, adj. part., *vasatus*; provedutu cu vasele si mobilile necesarie; fig. dotatu cu unu mare membru virile.

* VASCA, s. f., *vasca tibia*; una specie de flueru.

* VASCELLU, pl.-e, *vascellum*, (d'in *vas*, *vasis*); demin. d'in *vasu*, micu *vasu*, *vascioru*; mica urna.

VASCIORU, pl.-e, *vasculum* si *vascellum*; demin. d'in *vasu*, micu *vasu*: *are cas'a plena de totu gnulu de vasciore*.

* VASCLARIU, s. m., *vaselarius* si *vascularius*, (d'in *vasculum*); care face vase de auru si de argentu, fabricante de vase pretiose.

* VASCULOSU,-a, adj., (it. *vascoso* fr. *vasculeux*); care are form'a unui micu *vasu*, in anatomia.

* VASCULU, pl.-e, *vasculum*, (d'in *vas*, *vasis*); demin. d'in *vasu*, micu *vasu*; in specie, a) albinariu, casutia de albine; b) capsula care coprende sementi'a certoru fructe.

* VASSALLATU, s. m., (it. *vassalaggio*, fr. *vasselage*); stare de *vassallu*, in feudalitate.

* VASSALLITATE, s. f., (fr. *vassalité*); conditione de *vassallu*, in feudalitate.

* VASSALLU,-a, adj. s., (it. *vassallo*,-a, fr. *vassal*,-e); care dependea de unu domnu superiore de la care obtinuse unu *feudu*, pentru care ellu erá obligatu a face certe servitie.

* VASTARE, v., *vastare*, (d'in *vastus*); a devastá, a despoliá, a predá, a ruiná: *a vastá terr'a*, *a vastá tóte cu focu si cu ferru*; *barbarii vastara de nenumerate ori terriile române*; fig. *conscienti'a desceptata vastá mentea omului maculatu cu fora-de-legi*;—vedi compositulu de *vastare*.

* VASTATIONE, s. f., *vastatio*; actione si effectu allu actionei de *vastare*: *vastationea terrei*; *vastationea caseloru*; *ellu perdú totu in acea vastatione generale*; vedi si comp. *devastatione*.

* VASTATORIU,-tória, adj. s., *vastator*, *vastatorius*; care *vasta*, care *devasta*; *devastatoriu*: *vastatorii terrei*; *vastatorii selbeloru*; *vastatorii gentiloru*; *vastatorii terriiloru se decóra cu nomele de conceritori*.

* VASTATRICE, s. f., *vastatrix*; femina care *vasta*, *vastatória*: *lussuri'a e vastatricea terriiloru si a mâriloru*.

* VASTATU,-a, adj. part., *vastatus*; devastatu, despoliatu, predatu, ruinatu: *terri vastate prin lungile belle*; *tinuturi vastate de locuste*; *state vastate de epidemia*.

* VASTIFICU,-a, adj., *vastificus*; (d'in *vastus*, si *facere*); care *devasta*; *bebua vastifica*, monstruosa.

* VASTISIORU,-a, adj., *vastulus*, (d'in *vastus*); demin. d'in *vastu*, destullu de *vastu*=mare: *curte vastisiora*.

* VASTITATE, s. f., *vastitas*, (d'in *vastus*); 1. desertu, solitudine: *barbarii cari trecura prin terriile nostre lassara numai vastitate in urm'a loru*; 2. mare estensione: *vastitatea campului scintiloru si artiloru*; *in acésta mare vastitate nu su de adjunsu mânile totoru Româniloru*.

* VASTITUDINE, s. f., *vastitudo*, (d'in *vastus*); 1. devastatione; 2. marime terribile; 3. figura infricosiata.

* VASTU,-a, adj., *vastus*; 1. vacuu, desertu, devastatu, desolatu: *terra vasta si deserta*; *agri vasti si deserti*; ce-

tate vasta si deserta; 2. mare, intensu, spatiosu : are unu campu vastu pentru activitatea sea; scientia vasta, conno-scentie vaste, memoria vasta si stupenda; 3. deforme : omu vastu si urritu : omeni vasti si rustici, vorbire vasta si inculta.

* VASTULU, -a, adj., vastulus, (d'in vastus); demin. d'in vastu, destullu de vastu = mare, largu : curte vastula, gradine vastule.

* VASTUOSU, -a, adj., vastuosus, (d'in vastus); desertu, desertatu, depopulatu.

VASU, pl.-e, vas, gen. vasis; vasum; lucru cavu destinatu a coprende ceva in sene, mai allessu licide : vase de lutu, vase de argilla, vase de arame, vase de argentu, vase de auru, vase de vitru, vase de cristallu, vase de lemnu; ollele su vase, cupele su vase, urciorele su vase, caldariele su vase de arame; butile su vase de lemnu; luntrile si navile su vase de plutitu pre apa; vase mari, vase mice, vase de buccataria; se strica multe vase; vase curate, vase spurcate; stringeti vasele; incarcati vasele; impleti vasele cu vinu; Romanii nomiâu vase tôte instrumentele de agricultura; assémine nomiâu vase tôte sarcinele unei armate.

VASUTIU, pl.-e, vasculum; demin. d'in vasu, micu vasu.

* VATE, s. m., vates, (affine cu φάτης); profetu; poetu : vatii antichi; celli mai mari vati; de multu cantara vatii cea-a ce se intempla astadi.

* VATICINARE, v., vaticinari, (d'in vates, si canere); a predice, a profeta, a profetisa : in anticitate vaticinau multi omeni cari se credeau inspirati, acumu vaticina mai pucini.

* VATICINATIONE, s. f., vaticinatio; actione si effectu allu actionei de vaticinare, oraclu, predictione, profetia : vaticinationile sibyllei; terrificiele vaticinationi alle profetului.

* VATICINATORIU, -toria, adj. s., vaticinator; care vaticina, profetu : vaticinatoriu tristu; vaticinatori falsi.

* VATICINATRICE, s. f., vaticinatrix; femina care vaticina, vaticinatória,

profetessa : vaticinatricele abusa de credulitatea vulgului.

* VATICINATU, -a, adj. part. (d'in vaticinare); predissu, profetatu, profetisatu : casuri triste de multi vaticinate.

* VATICINIU, pl.-e, vaticinium; predictione, profetia, oraclu : vaticiniile omeniloru inspirati aflara credentia in tôte tempurile, de si elle fura trasse la indouentia de cõtra spiritele libere de superstitione; predicerile urmariloru d'in causele dejá date, nu su vaticinie, ci conno-scentie alle intemplãriloru venitõrie

* VATICINU, -a, adj., vaticinus, (d'in vates, si canere); profeticu : spiritu vaticinu, mente vaticina.

* VATIU, -a, adj., vatius; recurbatu in intru : petiõre vatie, omu vatiu, copilli vatii.

* VATRACE, si vatricosu, -a, adj., vatrax, si vatricosus; strambu la petiõre.

1 VE, pronome conj. pers. II, pl. dat. scurtatu d'in voue, vobis, si acc. scurtatu d'in voi, vos; dativu : ve spuniu ce am auditu; ve pare bene, ve pare reu; nu ve mai dicu nemica; ve dãmu ce avemu; accusativu : ve rogu se me ascultati; ve dõre, ve rõde la ânima; depren-deti-ve la lupta. Inaintea vocaliloru de ordinariu se elide e : v'am spusu, v'adducuu a mente; v'am rogatu, v'addõrme cu canticiele selle. Dativulu ve inaintea pron. conjuncte : se, lu, ua, i, le, si verbeloru : e si su, trece in vi : vi se cade, vi lu recommendu, vi ua declaru, vi i ceru, vi le laudu; vi e frigu, vi su connoseuti.

†† 2 VE, particla care intra in compositioni, si insémna augmentatione sau deminutione vitiõsa, precumu in : vexalidu, vecorde, vesanu.

VECHIME, vechire, vechitu, vechitura, vechiu; vedi : veclime, veclire, veclitu, veclitura, veclu.

VECINALE, vecinare, vecinariu, vecinatu, vecinetate, vecinia, vecinu; vedi : vicinale, vicinare, vicinariu, vicinatu, vicinitate, vicinia, viciniu.

VECLIME = vechime, s. f., vetustas, antiquitas; calitate de veclu, stare vecla, tempu veclu, vetustate, anticitate : ve-

climea vestimentloru, veclimea case-loru, veclimea unui orologiu, in veclime nu se portau ómenii asiá; d'in veclime ne amu deprensu a face asiá; d'in inel-t'a veclime se plangu ómenii despre cor-ruptione.

VECLIRE = *vechire, -escu, v.*, (d'in *veclu*=*vechiu*); *veterare*; a face *veclu*; si refl. *a se vecli*, *veterascere*; vedi *in-veclire*=*invechire*.

VECLITU = *vechitu, -a, adj. part.*, (d'in *veclire*), *veteratus, obsoletus*; vedi *inveclitu*=*invechitu*.

VECLITURA = *vechitura, s. f.*, *vetus res et usu detrita*; *lucru veclu*: *arruncati vecliturele aceste-a, co nu mai sunt bone de nemica; a strinsu tóte vecliturele d'in satu; cu vecliturele nu te mai poti impenná.*

VECLU = *vechiu, -a, adj.*, (d'in *vetlus*, *contrassu d'in vetulus, it. vecchio si veglio, isp. viejo, port. velho, prov. vielh; fr. vieil si vieux*), *vetus, vetustus, antiquus*; se dice despre lucruri cari nu mai sunt nóue: *lucru veclu, case veclé, vestimente veclé, vinu veclu, moda vecla; veclulu testamentu, vecl'a constitutione, vecele institutioni, legile veclé, consuetudinile veclé*; despre animalí si ómeni se dice numai figuratu, in locu de *be-tránu*.

* VECORDE, *adj.*, *vecors*, (d'in 2 *ve* si *cor, cordis*); *reu, furiosu, nebonu, stultu, stupidu*: *spiritu vecorde, mente vecorde*, si subst. *unu vecorde, una vecorde*.

* VECORDIA, *s. f.*, *vecordia*, (d'in *vecors*); *reutate, furore, nebonía, deliriu, stultetia, stupiditate*.

* VECTABILE, *adj.*, *vectabilis*; care se póte *vectá*, *transportá*, *transportabile*: *lucruri vectabili*.

* VECTABLU, *pl.-e, vectabulum*, si

* VECTACLU, *pl.-e, vectaculum*; *machina de transportu, carru, trassura*.

* VECTARE, *v.*, *vectare*, (d'in *vehere*); *intensivu d'in vegere*; a duce, a transportá pre umeri, in carru, cu navea: *a vectá productele de la térru la portu; elli vectara lemne de constructione*; refl. *a se vectá in trassura prin cetate; a se vectá callare*.

* VECTARIU, *-a, adj.*, *vectarius*, (d'in *vehere*); *aptu a duce, destinatu a trage: callu vectariu, callu care trage la carrutia*.

* VECTATIONE, *s. f.*, *vectatio*; *actione de vectare, peramblare in trassura, in lectica sau callare: callatorí'a si vectationea recreédia suffletulu*.

* VECTATORIU, *-tória, adj. s.*, *vectator*; care *vecta*, si care *se vecta*.

* VECTATU, *-a, adj. part.*, *vectatus*; *dussu, transportatu: vectatu in trassura, vectatu pre umeri, vectatu callare*.

* VECTE, *s. m.*, *vectis*, (d'in *vehere*); *pertica cu care se redica sarcine: in mechanica vectele e machin'a cea mai simpla; vectele se rédima pre unu supportu si la capitele lui se punu sarcine; sarcinele puse pre vecte stau in reportu inversu cotra braciele vectelui sau distantiele loru de la supportu; vectele se applica la cumpena si la cantariu; cu vectele se servescu ómenii la scóterea apei d'in putiu; — vecte se nomescé si pertic'a cu care se occludu portile*.

* VECTIARIU, *s. m.*, *vectarius*, (d'in *vectis*); care pune una machina in miscare cu unu *vecte*.

* VECTICULARIU, *-a, adj.*, *vecticularius*; (d'in *vectis*); care frange usiele, fenestrele. etc. cu unu *vecte*, care sparge casele: *viétia vecticularia, viétia de furu*.

* VECTIGALE, *1. adj.*, *vectigalis*, (d'in *vectus* de la *vehere*); *relativu la veniturile publice sau private; a) care provine d'in impositete publice: argentu vectigale; b) care e suppusu contributionei: poporu vectigale, agri vectigali; 2. s. vectigal, pl. vectigalia, venituri publice sau private; contributione, impositu: a impune vectigale, a solve vectigale, a adduce vectigale, a liusiorá sau liberá de vectigale; prov. parsimoni'a e mare vectigale*.

* VECTIGALIARIU, *s. m.*, *vectigaliarius*, (d'in *vectigal*); *perceptoriu de contributione*.

* VECTIGARIU, *-a, adj. s.*, *vectigalis*; *forma vulgarisata d'in vectigale; vedi vectigale*.

VECTIMA = *vettema, s. f.*, *victima*, (*it. vittima*); *animale taliatu sau de ta-*

liatu pentru sacrificiu. Radecin'a verbului *vectimare*, si a derivatelor acestui-a : *vectimatio*, *vectimatoriu*, *vectimatu*, *vectimatura*.

1 VECTIMARE = *vettemare*, v., 1. *victimare*; a taliá pentru sacrificiu, a sacrificá; 2. *laedere*, *vulnerare*, a plagí, a vulnerá : a *vectimá* pre cineva cu *ferulú*; 3. *laedere*, *offendere*; a supperá, a offensá : a *vectimá* pre cineva cu *coventulú*; 4. *ramices* *rumperé*; a se surpá : a se *vectimá* la *pulmoní*; ea se *vectimá* la *pantice*; *ellu* se *vectimá* la *colie*.

2 VECTIMARE = *vettemare*; s. verbale, *laesio*, *vulneratio*; *offensio*, *offensa*; vedi *vectimatio*.

VECTIMARIU, s. m., *victimarius*, (d'in *victima*); 1. care vende *vectime* : *negotiatoriu vectimariu*; 2. care talia *vectimele* la sacrificiu : *ministru vectimariu*.

VECTIMATIONE = *vettematione*, s. f., 1. (*victimatio*); actione de *vectimare* = *vettemare*; *sacrificatio*; 2. *laesio*, *vulneratio*; *vectimare* cu unu instrumentu; 3. *laesio*, *offensio*, *offensa*; *vectimare* cu *coventulú*; 4. *hernia*, *ramex*; *vectimare* la veri-una parte a corpului prin *surpare*.

VECTIMATORIU = *vettematoriu*, -*tória*, adj. s., 1. *victimator*; *sacrificatoriu*; 2. *laedens*, *vulnerans*; care *vectima* cu unu instrumentu; 3. *offendens*, *offensor*; care *vectima* cu *coventulú*, *supperatoriu* : *vorbe vectimatórie de demnitateá unui omu*; *vectimatorii su detori a face reparatio* *onorabile*.

VECTIMATU = *vettematu*, -a, adj. part., 1. (*victimatus*); *sacrificatu*; 2. *laesus*, *vulneratus*; *plagitu*, *vulneratu* prin unu instrumentu; 3. *laesus* *offensus*; *supperatu*, *offensatu*; 4. *herniosus*, *ramicosus*; *surpatu* la veri-una parte a corpului.

VECTIMATURA = *vettematura*, s. f., *hernia*, *ramex*, *pendigo*; *resultatu* allu actionei de *vectimare* sub 4., *surpatura*, *hernia* : *vectimatura la pulmoní*, *vectimatura la pantece*, *la matrice*, *la scrotu*.

* VECTIIONE, s. f., *vectio*, (d'in *vehere*); actione de *vegere*, *tragere*, *ducere*, *transportare*.

* VECTITARE, v., *vectitare*, (d'in

vectare); *intensivu* d'in *vectare* : a *vectitá ómeni in trassura*; *elli se vectita in tóte dillele*.

* VECTORIU, -*tória*, adj. s., *vector*, *vectorius*, (d'in *vehere*); 1. care *vege*, care *transporta* in *spinare*, cu *carrulu* sau cu *navea*; 2. *callatoriu* pre una *nave*; 3. in *mathem. radiulu vectoriu*, *radiulu* *trassu* d'in *foculu* unei *sectioni* *conice* la *curb'a* *acellei-a* : *radiulu vectoriu allu orbitei terrei*.

* VECTRICE, s. f., *vectrix*; forma *feminina* pentru *vectoriu*, care *transporta* : *épa vectrice*, *nave vectrice*.

* VECTU, -a, adj. part., *vectus*, (d'in *vehere*); *trassu*, *dussu*, *carratu*, *transportatu*.

* VECTURA, s. f., *vectura*, (d'in *vehere*); *actione* si *effectu* allu *actionei* de *vegere*, *trassura*, *carratura*, *transportu* : *calli boni de vectura*; a *solve* pentru *vectura*; *vectur'a frumentului*, *vectur'a merciloru*.

* VECTURARIU, -a, adj. s., *vectorarius*; care *serve* la *vectura*; subst. unu *vectorariu*, *carratoriu*.

1 VEDERE, indic. pres., *vedu* si *vediu*, *vedi*, *vede*, *vedemu*, *vedeti*, *vedu*, conj. pres., *se vedu* si *vediu*, *se vedi*, *se véda* si *védia*; imperat. *vedi*, *vedeti*, perf. *vedui* (cu *d* sibilante, *vediui*), sup. *vedutu* (cu *d* sibilante, *vediutu*), si *vestu*, v., *videre*, (it. *vedere*, isp. *ver*, prov. *vezar*, v. fr. *veir*, *veir*, n. f., *voir*); a *percepe* *imaginile* *obiectelor* prin *organulu* *ociloru* : *vedemu* cu *oclii* si *audimu* cu *ureclele*; *me doru oculii*, *si nu vedu bene*; *vedi ce faci?* *vedeti ce reu ati facutu?* *tu ai facutu*, *tu vei vedé ce vei patí*; *vedi-ti de affacerile telle*; *vedi se nu pati cumu a patitu ellu*; *spune frate teu*, *co asiu dori se lu vediu*; *ce am vedutu eu*, *nu potiu spune*; *ellu a vedutu pre draculu*; *vedi cui te incredi*; *veniti si vedeti*; *ocli au si nu vedu*, *urecle au si nu andu*; *spune totu ce ai vedutu*; *lassa-me se vediu ce ai facutu*; *nu se vede a fi lucru mare*; *pre cumu se vede*, *nu are se plóue*; *vedi bene*, *co ellu nu are se se opprésca ací*; *vedi bene*, *asiá este*.

2 VEDERE, s. verbale, *visio*, *visus*, *conspectus*; in t. s. *verbului* : *vederea*

*oculorum; sensulu vederei; peno unde ad-
junge vederea; a perde pre cineva d'in
ved-re; a avé ceva in vedere; bonu la
vedere; formosu la vedere.*

* VEDETTA, s. f., (it. *vedetta*, fr. *védettes*); proprie, *veghia*, de unde se pare a fi provenitu, (*veghi ttu*); inse in specie, *veghia* de cavallaría; — mica cabina pre murii unei cetate, in care se retragu *veghiele*; — la marina, mica nave bellica pusa pentru momentu in observatione; — pre epistole, loculu unde se scrie titlulu persoanei la care ne adresamu.

VEDIA, s. f., auctoritas, dignitas; auctoritate, demnitate: *omu cu mare védia; ellu are multa védia in acea cetate; a facutu una mica erróre, si a perdutu tóta védi'a.*

VEDITORIU, -tória, adj. s., videns; care vede: *oclu veditoriu si pertunditoriu, monte descépta si multu veditoria.*

VEDIU, s. m., visus; sensulu vederei: *vediu si audiu sunt sensurile celle mai nobili; fôra vedu n'amu avé connoscentia de coloru, precumu fôra audiu n'amu avé connoscentia de tonuri.*

VEDRA, s. f., (ὄδρα), urna; mesura de capacitate pentru licide, urna: *una védra de apa, doue vedre de vinu, trei vedre de oliu; védra nostra are patru-dieci de litre sau libre.*

VEDUA, s. f., vidua; muliere care a remasu fôra barbatu, sau prin mórtea lui, sau prin despartire: *vecin'a mea a remasu vedua cu trei copilli orfani; e mare crime a assuprí pre orfani si pre vedue.*

VEDUIA, s. f., veduitas, viduam, viduatus; stare de veduu sau de vedua, veduitate: *vedui'a e stare trista si plena de pericle; miser'a femina a sufferitu multe in vedui'a sea.*

VEDUIRE, -escu, v., viduum vel viduam esse, viduitatem transigere; a fi veduu, a traí in veduia: *elle veduescu de mai multi anni; vecinulu a veduitu trei anni, inse acumu s'a ussorat'u d'in nouu.*

VEDUITATE, s. f., viduitas; stare de veduu sau de vedua; vedi *veduia.*

VEDUU, s. m., viduus; barbatu care a remasu fôra socia, sau prin mórtea ei, sau prin despartire: *frate meu a remasu*

veduu la betranetie; multi vedui nu se mai ussóra dupo mórtea primeloru socie.

VEDUVA, *veduvia, veduire, veduu*; vedi: *vedua, veduia, veduire, veduu.*

* VEEMENTE sau *veemente*, adj., *vehemens*; impetuosu, violentu, passionatu, furiosu, meniosu, rapidu, arditoriu, muscatoriu, causticu, energicu: *omu veemente si feroce d'in natura; discursu veemente; ventu veemente; medicamentu veemente.*

* VEEMENTIA sau *veementia*, s. f., *vehementia*; calitate si stare de *veemente*: *veementi'a passioniloru; veementi'a ventului; veementi'a discursului; in veementi'a sea nu se potú temperá de a nu dice vorbe cari degrada pre omu.*

* 1 VEGERE, *vessi si vessei, vessu si vectu*, v., *vehere*; a duce, a trage, a carrá, a duce callare, a duce in carru, a duce pre nave. Radecin'a derivatelor: *vetu vectoriu, ventione, vectura, vectare etc.*

* 2 VEGERE, *vegui, vegutu*, v., *vegere*, (affine cu *vigere*), a fi viu, a fi deceptu; vedi si *vigere*. Radecin'a derivatelor: *vegutu vegetare, vegetale etc.*

* VEGETABILE, adj., *vegetabilis*; care póte *vegetá*, si care *vegeta*: *corpuri vegetabili*; inse *aeru vegetabile*, aeru care da viétia.

* VEGETABILITATE, s. f., (fr. *végétabilité*); calitate de *vegetabile*; vedi si *vegetulitate*.

* VEGETALE, adj. s., (it. *vegetale*, fr. *végétal*); care *vegeta*, care are viétia ca a plantelor, relativu la viéti'a plantelor: *physiologia vegetale, regnu vegetale, materia vegetale, substantia vegetale; pamentu vegetale*, in care crescú plantele; subst. *vegetabile* = plantele.

* VEGETALIFORME sau *vegetaliformu*, -a, adj., (fr. *végétaliforme*); care are form'a unei *vegetale*.

* VEGETALISARE, v., (fr. *végétaliser*); a face *vegetale*: *poterea vegetale vegetalisa apele si aerulu.*

* VEGETALISATIONE, s. f., (fr. *végétalisation*); actione de *vegetalisare*.

* VEGETALISATU, -a, adj. part., (fr. *végétalisé*); straformatu in stare *vegetale*.

* VEGETALITATE, s. f., (fr. *végé-*

talité); calitate sau stare de *vegetale*, natura a *vegetabilorū* sau a plantelorū : *vegetalitatea si animalitatea sunt doue forme in cari se manifesta viéti'a pre pamentu.*

* VEGETAME, pl. *vegetamine*; *vegetamen*; principiu de viéti'a, *potere vitale.*

* 1 VEGETARE, v., *vegetare*; l. trans. a dá viéti'a, a vivificá, a desceptá; 2. intr. a viue viéti'a de plante, a cresce fôra a sentí si a se miscá : *plantele vegeta; multi arbori vegeta secle de anni; fig. unu omu vegeta candu viue in inactivitate, sau candu a perdutu usulu facultatiloru intellectuali.*

* 2 VEGETARE, s. verbale, *vegetatio*; vedi *vegetatione.*

* VEGETARIU, -a, adj. s., (it. *vegetale*, fr. *végétal*); care *vegeta, vegetale*, planta.

* VEGETATIONE, s. f., *vegetatio*; actione si effectu allu actionei de *vegetare* : *vegetatione tare, activa, copiosa, rapida; vegetatione flacca, misera, tardia; in acésta insula vegetationea e magnifica.*

* VEGETATIVU, -a, adj., (it. *vegetativo*, fr. *végétatif*); care face a *vegetá*; care e in stare de *vegetatione* : *principiu vegetativu; suffletu vegetativu; viéti'a vegetativa.*

* VEGETATORIU, -tória, adj. s., (*vegetator*); care *vegeta* si care produce *vegetatione* : *fientia vegetatória; spiritu vegetatoriu.*

† VEGETO-, (d'in *vegetus* = *vegetu*), in compositioni scientifiche, precumu in : *vegeto-animale*, adj., (fr. *végéto-animal*), care tine de natur'a *vegetale* si de cea *animale*; subst. pl., *vegeto-animalile*; *vegeto-minerale*, adj., (fr. *végéto-minéral*), care tine de natur'a *vegetale* si de cea *minerale*, subst. pl., *vegeto-mineralile*; *vegeto-sulfuricu*, -a, adj., (fr. *végéto-sulfurique*), se dice despre unu acidu particulariu, care se produce cându acidulu *sulfuricu* lucrédia asupr'a serratureloru de lemnu sau a pândiei.

* VEGETU, -a, adj., *vegetus*, (d'in *vegere*); plenu de viéti'a, verde, tare, vigorosu : *omu vegetu, facia vegeta, as-*

pectu vegetu, spiritu vegetu, ingeniu vegetu; colóre vegeta, gustu vegetu, libertate vegeta.

VEGHIA, *veghiare, veghiatione, veghiatoriu*, etc.; vedi : *vegla, veglare, vegliatione, veglatoriu*, etc.

* VEGICLU, *vegiculu, vegiculariu, vegiculatione*; vedi : *veiclu, veiculu, veiculariu, veiculatione.*

VEGLA = *veghia*, s. f., *vigilia*, (it. *veglia* si *veghia*, isp. *vela* si *vigla*, prov. *velha*; fr. *veille*); 1. stare descépta, nedorire, custodia; 2. persona care *veglédia, veglatoriu*; 3. tempu câtu *veglédia* unu militariu : *Romanii impartiaú nóptea in patru vegle, prim'a vegla, secund'a vegla, tert'i'a vegla, cart'a vegla; tóte veglele stau cu armele in mâna; acestu-a e fructulu vegleloru melle.*

VEGLANTE = *veghiante*, adj. part. pres., *vigilans*, (it. *vegliante* si *veghiante*, fr. *veillant*); care *veglédia*; care nu dórme, ci e descéptu.

VEGLANTIA = *veghiantia*, s. f., *vigilantia*, (it. *veghianza*, fr. *veillance*); stare de *veglante*; actione de *veglare*; attentione, diligentia.

VEGLARE = *veghiare*, -ediu, v., *vigilare*, (it. *vegliare* si *veghiare*, fr. *veiller*); a fi descéptu, a nu dormí, a custodí : *veglati, co nu sciti cându vine furulu; cându nu potemu dormí, veglâmu de necesse; veglédia militarii destinati a custodí unu locu; veglédia ómenii religiosi si facu rogationi.*

VEGLATIONE = *veghiatione*, s. f., *vigilatio*; actione de *veglare* in t. s. verbului.

VEGLATORIU = *veghiatoriu*, -a, adj., *vigil, vigilans*, (it. *vegliatore* si *veghiatore*, fr. *veilleur*); care *veglédia*, care custodesce, custode : *veglatorii cetatii, veglatorii castreloru, veglatorii câmpului, veglatorii vinieloru; a dá instructioni veglatoriloru; a pune veglatori in tote stratele publice; veglatorii su respunditori pentru securitatea publica.*

VEGLATU = *veghiatu*, -a, adj., *vigilatus*, (it. *vegliato* si *veghiato*, franc. *veillé*); petrecutu in *vegla* : *nopti veglate; — lucrare veglata, lucrare manifesta.*

* VEGRANDE, adj., *vegrandis*; 1. nu prea mare, micu, macru : *passu vegrande*; 2. forte mare : *viétia vegrande, macrime vegrande*.

VEI, verbu aussiliariu pusu cu infinitivulu pentru formarea futurului pers. II sing. contrassu d'in voli, vis : *vei face, nu vei dice, vei sedé a casa*; vedi verbulu *volire*.

* VEICLU, pl.-e, *vehiculum*; vedi *veiculu*.

* VEICULARIU, -a, adj., *vehicularis* si *vehicularis*; relativu la *veiculu*, de *veiculu* : *functione vehicularia; cursu vehiculariu*, in carrutia de posta; subst. m., *vehiculariu-lu*, carrutiariulu.

* VEICULATIONE, s. f., *vehiculatio*; servitiu de posta cu carruti'a.

* VEICULU sau *veiclu*, pl.-e, *vehiculum*, (d'in *vebere*); mediu de transportu, trassura, carru, carrutia; pre apa, nave.

* VELAME, pl. *velamine, velamen*, (d'in *velare* de la *velum*); velu, coperitura, vestimentu.

* VELAMENTU, pl.-e, *velamentum*, (d'in *velare* de la *velum*); velu, invelitóre, tunica : *ellu cautà unu velamentu cu care se si accoperia libidinile celle rosinóse; velamentulu copillului in panticelc matrei*.

* VELARE, v., *velare*, (d'in *velum*); 1. a coperi, a inveli : *a si velá capulu cu vestimentulu*; 2. a incinge : *a si velá templele cu myrtu*; 3. a orná : *a velá palatiulu cu conuni de flori, a velá basilicelc cu frundia verde*; 4. a accoperi, a ascunde : *a si velá urr'a sub vorbe blande*.

* VELARIU, -a, adj., *velaris*, (d'in *velum*); relativu la *velele* unei navi; subst. m., personale, *velariu, velarius*, care redica si lassa *velele* in palatie, sau la marina pre navi; subst. reale, *velarinu*, pl. *velarie, velarium*, velu mare care se intendeá de asupr'a teatrului spre a apperá pre spectatori de plóuia sau de sóre.

* VELATIONE, s. f., *velatio*, (d'in *velare*); actione de *velare*; in specie, luare *velului* in unu monasteriu : *velationea religioseloru*.

* VELATORIU, -tória, adj. s., *velans*;

care coperé, invelisce, ascunde : *velatorii fap'eloru illicite; velatorii templeloru cu frundia; vellatorii addeverului nu voru poté uccide addeverulu*.

* VELATRU, pl.-e, *velatrum*; velariu intensu deasupr'a teatrului.

* VELATU, -a, adj., *velatus*; coperitu, invelitu, ornatu, ascunsu : *a merge cu capulu velatu; temple velate cu myrtu; basilicelc velate cu frundia; passioni velle velate sub vorbe oneste*.

* VELIFERU, -a, adj., *vellifer*, (d'in *velum* si *ferre*), care pórtá *vele*; care merge cu adjutoriulu *veleloru* : *navi vellifere*.

* VELIFICARE, v., *vellificare*, (d'in *velum* si *facere*); a desfasciorá *velele*; a navigá cu adjutoriulu *veleloru* : *a vellificá pre apa, pre lacu, pre mare*.

* VELIFICATIONE, s. f., *vellificatio*; actione de *vellificare* : *a scambá vellificationea*.

* VELIFICATORIU, -tória, adj. s., *vellificans*; care *vellifica*, care desfasciora *velele*, care naviga cu adjutoriulu *veleloru*.

* VELIFICATU, -a, adj. part., *vellificatus*; dussu cu adjutoriulu *veleloru*.

* VELIFICIU, pl.-e, *vellificium*; 1. artea de a face *vele*; 2. *vellificatione*.

* VELIFICU, -a, adj., *vellificus*, (d'in *velum* si *facere*); care se face cu adjutoriulu *veleloru* : *cursulu vellificu allu navei*.

* VELIGERU, -a, adj., *velliger*, (d'in *velum* si *gerere*); care pórtá *vele*, accoperitu cu *vele* : *marea velligera* = *marea navigera*.

* VELITARE, v., *velitare* si *vellitari*, (d'in *velis, velitis*); a se luptá ca *vellitii*, a incepe batali'a; apoi, a se luptá in genere; a se certá : *destullu ati vellitatu, acumu bateti-ve, sau ve stemperati*.

* VELITARIU, -a, adj., *vellitarius*, (d'in *velis, velitis*); relativu la *velliti*, de *velliti* : *lupte vellitarie, arme vellitarie*.

* VELITATIONE, s. f., *vellitatio*; actione de *velitare*; vessatione; infestatione; cérta, injuratura.

* VELITATU, -a, adj. part., *vellitatus*; care si a facutu *vellitationea*.

* VELITE, s. m., *velis*, gen. *vellitis*,

mai allessu in pl. *velites*; una specia de juni militari usioru inarmati, cari infestau si provocau pre inamicu prin atacuri repede, afora d'in liniele de batalia, si apoi éro se retrageau; fig. provocatoriu insolente : *velitii incepu lupt'a*; *velitii vessédia pre inamicu*; *velitii se retragu, si incepe batali'a seriósu*.

* VELIVOLU, -a, adj., *velivolus*, (d'in *velum* si *volare*); 1. care *vóla* = *sbóra*, cu adjutoriulu *veleloru* : *velivolele navi*; 2. pre care *sbóra* navile cu *velele* : *marea velivola*.

VELLENTIA, s. f., *tapes*, *tapetum*, *textile*, *peristroma*; *stragulum*; straglu de lâna vergatu : *terranele nóstre facu vellentie formóse*; a si *orná cas'a cu vellentie*.

VELLENTIARIU, s. m., *stragulorum artifex* vel *mercator*; care face *vellentie*, care vende *vellentie*.

* VELLERE, *velsi*, *volsi*, *vulsi*; si *velsei*, *volsei*, *vulsei*; *velsu*, *volsu*, *vulsu*, v., *vellere*; a smulge : a si *velle pèrulu d'in barba*, a *velle lâna ouiloru*; a *velle pennele passeriloru*; in *furi'a sea vulse mulierei pèrulu d'in capu*.

* VELLERIU, -a, adj., *vellereus*, (d'in *vellas*); de *vellu*, de lâna.

* VELLICARE, v., *vellicare*; intensivu d'in *vellere*, a piscá; a stimulá, a *vessá* : *acellu omi are reulu invetiu de vellica pre copilli*; *multi vellica pre addormiti ca se i descépte*; *altii vellica cu vorbe muscatórie*.

* VELLICATIONE, s. f., *vellicatio*; actione si effectu allu actionei de *vellicare* : *vellicationile ómeniloru insolenti*.

* VELLICATORIU, -tória, adj. s., *vellicans*; care *vellica* : *vellicatoriu insolente*.

* VELLICATU, -a, adj. part., *vellicatus*; piscatu; stimulatú; *vessatu* : *vellicatu de unu purice sarí in susu si sbierà ca si cumu ar fi fostu muscatu de unu sérpe*.

* VELLIGERU, -a, adj., *veiliger*, (d'in *vellus* si *gerere*); care *pórta vellu* = lâna : *arietele velligeru*; *pecorele velligere*.

* 1 VELLU, pl. *velleri*; *vellus*, gen. *velleris*; 1. lâna tunsá de currendu care

se tine inca imperuna : *vellerile ouiloru*; prin metaf. ouile ensesi; 2. pelle imperuna cu lâna, in specie : *vellulu de auru allu arietelui mythicu*; 3. pelle de animale in genere : *vellerile ferine*, *velleria ferina*; 4. obiecte facute d'in lâna, *vellerile parnasiane*; 5. obiecte cari sémina cu lâna; de aci fig. nueri.

* 2 VELLU, s. m., *villus*; pèru floccosu, floccu de pèru; vedi *villu*.

* VELLUTU, -a, adj., (it. *velluto*; fr. *velu*); floccosu, cu pèru menutu; subst. m., *vellutu*, (it. *velluto*, fr. *velours*); tessutura de metasse cu pèru scurtu si desu, *catifea*; vedi *villutu*.

* VELOCE, adj., *velox*; iute, rapidu, celere; promptu; energicu, violentu : *miscare veloce*, *cursu veloce*, *navigazione veloce*; *velocile óre*; *veninu veloce*; *ingeniu veloce*.

* VELOCIFERU, -a, adj. s., (fr. *vélocifère*); care duce cu mare *velocitate*; subst. m., *velociferulu*, carru nomitu si *diligentia* : *acumu s'ar nomi cu mai multa razione carrulu de vapori cu pretensulu nome de velociferu*; — *velocifere se nomescu si nesce passeru d'in Afric'a a caroru carne e fórte bona de mancatu*.

* VELOCIPEDA, adj. s., (it. *velocipede*, fr. *vélocipède*); 1. *veloce* la *petióre* : *cursoriu velocipede*, si s. *unu velocipede*; — 2. specia de callu de lemnu asediatu pre dóue róte, pre care omulu se pune in ecilibriu, si i da una *miscare* de impulsione cu *petiorele* inainte : *pentru velocipede se cere una calle bona si plana*.

* VELOCITARE, v., (it. *velocitare*); a face *veloce*, a marí *velocitatea*, a *acelerá* : a *velocità cursulu apeí*.

* VELOCITATIONE, s. f., (it. *velocitazione*); actione de *velocitare*; *creștere* apeí in *velocitate*.

* VELOCITATE, s. f., *velocitas*, (d'in *velox*); calitate de *veloce*, celeritate, rapiditate : *velocitatea cu care se misca corporile e forte diversa*; *ellu veni cu cea mai mare velocitate*; — *velocitatea cogitationiloru*; *velocitatea stylului*.

* VELOSU, -a, adj., *velosus*, (d'in *vellum*); provedutu cu *vele*.

* VELU, pl. -e, *velum*, (d'in *rehere*,

ca si prelam d'in premere); 1. pândia de nave : *a intende velele, a dá velele ; a indreptá velele spre unu locu : a stringe velele*; 2. pândia lata, invelitóre, mantellu, vestimentu, cortina : *a pune velulu in capu ; a se accoperi cu velulu ; a se inveli cu velulu ; a intende velulu presté una aria ; a lassá velulu, a ridicá velulu de la usia.*

* VEMENTE, adj., *vehemens*, contrassu *vemens*; vedi *veemente*.

* VEMENTIA, s. f., *vehementia*, vedi *veementia*.

VENA, s. f., *vena*; vasu organicu prin care circula sângele in corpulu animaliloru : *anatomii distingu între vene si arterie, venele reducu la corde sângele care a fostu distribuitu organiloru prin arterie ; a taliá ven'a si a lassá sânge unui omu ; a deschide venele ca se curga totu sângele ; ellu nu are una picatura de sânge parentescu in venele selle ; fig. a sapatu in pamentu peno a datu de una gróssa vena de apa ; vena de auru, vena de argentu, vena de metallu ; vena poetica.*

* VENABLU, sau *venabulu*, pl. -e, *venabulum*, (d'in *venari*); lancia de *venatu* : *a strapunge bestiela cu venablulu.*

* VENALE, adj., *venalis*, (d'in *venus*); de *vendiare* : *lucru venale, merce venale ; omu venale, care se vende pre sene, care si vende servitiile selle, care si vende conscientia sea.*

* VENALICIARIU, -a, adj., *venaliciarius*, (d'in *venalicius*); relativu la negociulu cu servi : *viétia venaliciaria* : subst. m., *unu venaliciariu*, unu negociatoriu cu servi.

* VENALICIU, -a, adj., *venalicius*, (d'in *venalis*); relativu la *vendiare*, de *vendiare* : *vite venalicie, funi venalicie, servi venalicii.*

* VENALITATE, s. f., *venalitas*, (d'in *venalis*); calitate de *venale*, stare *venale* : *venalitatea unui omu fora conscientia ; venalitatea judicatoriloru merita punitione.*

VENARE, -ediu, v., *venari*; a persecutá fere selbatice peno a le prende sau a le uccide : *venámu liepori si caprióre, voi venati ursi si apri ; amu allergatu tóta*

diu'a si n'amu venatu nemica; fig. *a vendá favórea vulgului ; a vená lauda ; elli venédia officie inalte, venédia magistrate.*

VENATICU, -a, adj., *venaticus*, (d'in *venatus*); de *venatu* : *câne venaticu ; parasitii sunt câni venatici.*

VENATIONE, s. f., *venatio*, (d'in *venari*); actione si effectu allu actionei de *venare* : *a se ocupá cu venationea ; la monte se facu mari venationi ; Romanii nomidu venationi luptele cu ferele selbatice in circu si in amphitheatru.*

VENATIVU, -a, adj., *venativus*; care âmbra *venandu*, in sensu propriu si figuratu; vedi *venatoriu*.

VENATÓRE = *venatória*, s. f., *venatio*; venatione, occupatione cu *venatulu* : *a merge la venatóre ; amu facutu una mare venatóre ; ellu si perde tempulu cu venatórea ; vecinulu s'a plagitu la venatóre.*

VENATORIU, -a, adj. s., *venator, venatorius*; care *venédia* : *câne venatoriu, callu venatoriu, venatoriu de liepori, venatoriu de caprióre ; venatorii de ursi spunu multe mentioni ; ellu erá mare venatoriu de grylli ; f., venatória = venatorice ; venatória = venatóre = venatione, vedi venatóre.*

VENATRICE, s. f., *venatrix*; femina *venatória* : *Diana erá respresentata de antici ca una venatrice ; — venatrice nu de fere, ci de placeri.*

VENATU, -a, adj. part., (d'in *venari*); persecutatu, cautatu cu ardóre : *fere venate, fora se fia prenze de venatori ; lauda venata cu mare ardóre ; suffragie venate prin corruptione ; — subst. venatulu, actulu de venare, lucrulu venatu, si animalu de venatu : ellu si perde tempulu cu venatulu ; a veni de la venatu ; pucini traiescu d'in venatu in térr'a nóstra ; s'a impucinatu venatulu in padurile nóstre.*

VENATURA, s. f., *venatura*; actione si effectu allu actionei de *venare*, *venatóre* : *a face mare venatura ; fig. a face venatura cu oclii, venaturam facere oculis. Plaut.*

VENDACE, adj., *vendax*, (d'in *vendere*); care are mani'a de a vende : *omu vendace.*

VENDERE, *vendui, vendutu*, v., *ven-
dere*, (d'in *venum dare*); a cede altui-a
proprietatea unui lucru pentru unu pre-
tiu : *a vende buccate; ellu vende grânu;*
noi adducemu merci d'in Indi'a si le ven-
demu in terr'a nôstra; voi vendetilemne;
elle vendu pome; negotiatorii se plângu,
co n'au potutu vende nemica in mercatulu
acestu-a; nu vendeti casele parentesci;
vendeti-mi callulu acestui-a; numai mi-
sellii si vendu conscienti'a; vai de acea
muliere care si vende onórea;—fig. s'au
vedutu ómeni corrupti cari si au vendutu
patri'a, amicii, fratii, parentii; fórte
m'am insellatu in acellu omu, pentru
care eram paratu a sacrificá viéti'a, ellu
inse m'a vendutu misellesce; Juda a
vendutu pre Christu archiereiloru si fa-
riseiloru pentru treidieci de argenti.

VENDIARE, s. verbale, *vendito*;
actione de *vendere*, actu de *vendere* :
vendiarea caseloru n'a datu unu pre-
tiu destullu de mare; negotiatorii se
plangu, co nu e vendiare; a scóte mer-
cea la vendiare; lucruri de vendiare;
aceste case su de vendiare.

VENDIBILE, adj., *vendibilis*; care
se póte *vende*, care e de *vendutu* : *merce*
vendibile: ómeni corrupti si vendibili.

VENDICARE, v., *vendicare*; vedi
vindicare.

VENDITARE, v., *venditare*, (d'in
venditus de la *vendere*); intensivu d'in
vendere, 1. a scóte la *vendiare*; 2. a
vende, ce nu e permissu dupo lege;
3. a ostentá, a recommendá prin vorbe
mari : *a si venditá ingeniulu, a se ven-*
ditá inaintea cetatianiloru.

* **VENDITARIU**, -a, adj., *venditarius*,
(d'in *venditus* de la *vendere*); de *vendi-*
are : *limbu venditaria.*

* **VENDITATIONE**, s. f., *veditatio*;
actione de *venditare* : *venditationea si*
ostentationea ómeniloru vanitosi mai
multu descépta desgustu, de câtu produce
recommendatione.

* **VENDITATORIU**, -tória, adj. s.,
venditator; care se *vendita*, care se lauda
cu calitati mari, ostentatoriu.

* **VENDITATU**, -a, adj. part., *vendi-*
tatus; datu in *vendiare*, *vendutu*.

VENDITIONE, s. f., *venditio*, (d'in

vendere); actione de *vendere* : *venditione*
libera; venditione fortiata; venditione
conditionata; conditionile venditionei.

VENDITORIU, -tória, adj. s., *vendi-*
tor; care *vende* : *venditoriulu si a aflatu*
comperatoriulu; venditoriu de buccate;
venditoriu de celle sacre; venditoriu de
patria; totu omulu urresce pre venditorii
de patria.

VENDITRICE, s. f., *venditrix*; fe-
mina care *vende*, *venditória*.

VENDITU, -a, adj. part., *venditus*,
(d'in *vendere*); *vendutu*; subst. *venditulu*,
venditum, actulu de *vendere* sau *vendiare*;
vedi *vendutu*.

VENDITURA, s. f., *venditio*; actione
si resultatu allu actionei de *vendere* :
venditur'a caseloru.

VENDUTU, -a, adj. part., *venditus*;
cessu altui-a pentru unu pretiu : *lucruulu*
vendutu nu mai e allu venditoriului, ci
allu comperatoriului; omu vendutu, care
a vendutu totu, in câtu nu mai are ne-
mica; si care s'a vendutu pre sene.

* **VENEFICA**, s. f., *venefica*; vedi
veneficu.

* **VENEFICIU**, pl.-e, *veneficium*, (d'in
veneficus); 1. proprie *facere* de *venenu*
sau *veninu* = beutura occiditória; de aci
apoi, adapare cu *veninu*, *inveninare*;
2. preparatione de beuture *farmecató-*
rie farmecatoria, farmecatura, farmecu.

* **VENEFICU**, -a, adj., *veneficus*, (d'in
venenum si *facere*); 1. care *face venene*
sau *venine* = beuture occiditórie; care
occide prin *veninu*; 2. care prepara beu-
ture *farmecatórie*, care *face farmece*;
subst. m., *unu veneficu*, preparatoriu de
venene, farmecatoriu; f., *una venefica*,
preparatória de *venene, farmecatória*.

VENENARE, -edu, v., *venenare*, (d'in
venenum); 1. a *invenená*; mai mitigatu,
a *vettemá*, a *striaá*; 2. a *tinge*, a *colorá*,
a *argassí*;—vedi *inveninare*.

VENENARIU, -a, adj., *venenarius*,
(d'in *venenum*); relativu la *venenu*, de
venenu; subst. *unu venenariu*, unu pre-
paratoriu de *venenu*, unu *veneficu*.

VENENATU, -a, adj. part., *venena-*
tus; 1. *invenenatu*, infectatu de *venenu*;
plenu de *venenu, venenosu*; *farmecatu*;
2. *tinctu, coloratu*;—vedi *invenenatu*.

* **VENENIFERU**, -a, adj., *venenifer*, (d'in *venenum* si *ferre*); care coprende *venenu* sau *veninu*, *veninosu*.

VENENOSU sau *veninosu*, -a, adj., *venenosus*, (d'in *venenum*); plenu de *venenu* sau *veninu* : *sérpe venenosu*, *érba venenósa*.

VENENU sau *veninu*, pl.-e, *venenum*; 1. la antici, veri-ce medicamentu, *φάρμακον*, prin urmare si beutura farmecatória; 2. la moderni, sucu occiditoriu, beutura mortale : *a bee veninu*, *a adapá pre cineva cu veninu*; *a mori de veninu*; 3. in limb'a populare se dice *veninu* in locu de *bile* : *a versá veninu*.

* **VENERABILE**, adj., *venerabilis*, (d'in *venerari*); demnu de *veneratione*, demnu de respectu, respectabile : *omu venerabile*, *persona venerabile*, *lucru venerabile*, *donu venerabile*.

* **VENERABILITATE**, s. f., *venerabilitas*; calitate de *venerabile*; mai allessu ca titulu : *venerabilitatea tea*.

* **VENERANDU**, -a, adj., *venerandus*, (d'in *venerari*); care merita *veneratione*, care merita respectu, demnu de *veneratione*, mai multu de câtu *venerabile* : *parente venerandu*, *betránu venerandu*.

* **VENERARE**, v., *venerare* si *venerari*; a onorá cu mare respectu, a respectá cu religiositate : *a venerá pre Domnedieu*; *a venerá pre sâncți*; *a venerá betráni*; *a venerá amicii*; *venerámu pre omenii virtuosii*; *venerámu lucrurile sacre*; *venerámu memori'a ómeniloru cari s'au sacrificatu pentru patria*; *venerati memori'a parentiloru si benefactoriloru vostri*.

* **VENERARIU**, -a, adj., *venerarius*, (d'in *Venus*, *Veneris*); relativu la *Venere* = amóre, libidine : *lucruri venerarie*; *sapte venerarie*; subst. *venerarii*, ómeni dediti placeriloru sensuali, libidinosi.

* **VENERATIONE**, s. f., *veneratio*, (d'in *venerari*); onóre plena de respectu, respectu religiosu, adoratione : *omulu onestu merita veneratione*; *vultulu accstui betránu inspira veneratione*; *venerationea sórelui la poporele antice se esplica facile d'in aspectulu cellu maiestosulu allu acestui fenomenu si d'in in-*

fluenti'a lui cea benefica; *cu am avutu totu de a un'a mare veneratione pentru ómenii virtuosii*.

* **VENERATIVU**, -a, adj., *venerativus*, (d'in *venerari*); plenu de *veneratione*, oppositu la *vituperativu*.

* **VENERATORIU**, -tória, adj. s., *venerator*, (d'in *venerari*); care *venera* : *veneratorii de idoli*; *veneratorii crucei*; *veneratorii casei vóstre*; *ellu e mare veneratoriu allu anticitatei classice*.

* **VENERATU**, -a, adj. part., *veneratus*; onoratu cu mare respectu, respectatu cu religiositate, adoratu : *betráni venerati*, *personeenerate*; *lucruri sacreenerate de toti crestinii addeverati*.

VENERE, s. f., *Venus*, gen. *Veneris*; divinitate la antici, formoseti'a si amóre personificata; de aci, 1. formosetia admirabile : *acésta femina e una Venere*; *ea e mai formósa de câtu Venerea*; 2. amóre, mai allessu, amóre sensuale : *omu deditu Venerei*; *placurile Venerei*; 3. planet'a cea mai formósa, care se misca in giurulu sórelui intre Mercuriu si Térr'a : *Venerca candu se arréta inainte de resaritulu sórelui se nomesc Lucéferu*, *cându se arréta dupo appusulu sórelui se dice Vesperu*; 4. a séssea dí d'in septemâna, sub form'a *Vineri*, nascuta d'in genitivulu latinu *Veneris* : *eri a fostu Joui*, *astadi e Veneri*, *mâne va fi Sâmbata*; *Veneri demaneti'a*. *Veneri sér'a*; *mulierile nu lucrédi'a Veneri'a*; 5. una sânceta : *sânc't'a Venere*, *baseric'a sânc'tei Venere*, *serbatórea sânc'tei Venere*.

* **VENERIU**, -a, adj., *venerius* si *venerens*, (d'in *Venus*, *Veneris*); relativu la *Venere* : *placcri venerie*; *pertrecceri venerie*, *escesse venerie*; *morbu veneriu*, *siphiliticu*.

* **VENERIVAGU**, -a, adj., *venerivagus*; care allerga dupo mulieri, desfrenatu, libidinosu.

* **VENEROSU**, -a, adj., *venerosus*; deditu *Venerii*, suppusu placeriloru sensuali.

VENETARE sau *venetaria*, s. f., *Ilve*; *vibex*, *sugillatio*; urma *veneta* formata pre pelle dupo una lovitura : *pel-*

lea lui e plena de venetări, se vede că a mancatu una mare batalia; venetările nu disparu asiă currendu.

VENETELLA, s. f., centaurea cyanus, Linn.; flore veneta care cresce printre semenatur'a de grânu : copillii aduna venetelle.

VENETIRE, -escu, v., 1. trans., lividare, caeruleum reddere; a face venetu, a colorá venetu; 2. intr. livere, livescere; a se face venetu : la vorbele aceste-a omulu veneti, si nu sciú ce se mai respundia.

VENETITU, -a, adj. part., lividus, caeruleus redditus; facutu venetu : venetitu se despartí de noi, si disparú pentru totu de a un'a.

VENETIUU, sau venetivu, -a, adj., subcaeruleus; camu venetu : facia venetúua.

VENETU, -a, adj., venetus; albastru inchisu : colóre vêneta, vestimentu vênetu; factionile circului se distingeau dupo colorile concurrentiloru, si eráu patru la numeru : factionea albata, factionea russata, factionea vêneta, si factionea prasina; vênetulu are mai multe nuantie, albastru, ceruliu, indicu, violaciu sau violettu.

* VENIA, s. f., venia; concessione, indulgentia, remissione, liertatione : a cere venia, a dá venia, a impetrá venia pentru tóte peccatele commisse.

* VENIALE, adj., venialis, (d'in venia); care póte obtiné venia, care se póte liertá : peccate veniali, delictu veniale.

VENINARE, veninatu, veninosu, veninu, etc.; vedi : venenare, venenatu, venenosu, venenu.

1 VENIRE, pres. indic., vinu, viniu, viu; vini, vii; vine; venimu, veniti, vinu; conj. se vinu, viniu, viu; se vini, vii; se vina, vinia, viia; se venimu, se veniti, se vina, vinia, viia; imperat. vino, veniti; perf. venii, sup. venitu, v., venire; a se miscá de la unu locu spre cellu ce vorbesce, sau spre acellu-a cu care vorbesce : de séra eu vinu la tene; ellu vine de la monte; elle vinu de la baserica; veniti cu noi; veniti la noi mai currendu si nu ne faceti se ve asteptámu; a venitu cu frate seu; asteptámu se vina si

socii nostri : va veni tempulu si nu mai e departe, cându toti cei ce se desfetédia acumu, voru plânge si voru suspiná; ce ti a venitu in mente? mi vine se me rape diu la ellu, si se i tragu una batalia; nu i vine bene cându i spuni errorile ce a commissu.

2 VENIRE, s. verbale, ventio, adventus; in t. s. verbului : venirea amicului mi a causatu mare bucuria; cu venirea acestui omu s'a scambatu tóte planurile; la venirea nóstra au disparutu toti intrigantii.

VENITICU, -a, adj. s., advena; venitu d'in strainetate, strainu, care nn e nascutu in acellu locu : unu veniticu, una venitica; veniticii inspira neincredere.

VENITORIU = viitoriu, -tória. adj. s., 1. ventor, veniens; care vine; 2. venturus, futurus; care va veni, care va fi : tempulu venitoriu, septemân'a venitória, lun'a venitória, iern'a venitória, annulu venitoriu; si subst. m., venitoriu, futurum : venitoriuulu va allege; in venitoriu vomu vedé ce e de facutu; pentru venitoriu nu me dóre capulu; venitoriuulu vostru e plenu de rose.

1 VENITU, -a, adj. part., ventus (d'in venire) : omu de currendu venitu in terr'a nóstra; actrice de eri venita; cantatrice de multu venita; amicu bene venitu; ospeti bene veniti; se fi bene venitu in cas'a nóstra! — subst. m., venitulu, actulu de venire : cu dussulu si cu venitulu si a perdotu totu tempulu.

2 VENITU, pl.-uri, proventus, redditus; avere ce provine d'in funduri sau intreprinderi : venitulu curatu, venitulu brutu; venitulu intrece spesele; veniturile statului nu adjungu spre accoperirea totoru speseloru; ministrii cauta se cree die nóve venituri; cu veniturile fictive nu se accoperu spesele; ce venituri are acésta societate? veniturile nóstre crescú pre totu annulu.

VENITURA, s. f., 1. ventio, adventus; actione si effectu allu actionei de venire; 2. advena; strainu venitu la noi, ca terminu de batujocura.

VENOSITATE, s. f., calitate de venosus; stare venósa : venositatea unui

corpu; venositatea unei petre de marmore.

VENOSU, -a, adj., *venosus*, (d'in *vena*); plenu de *vene*, care are *vene*: *corpu venosu, mâna venosa; system'a venósa; arteri'a venosa*, arteria pulmonaria; *marmorea cea mai cautata e si cea mai venósa*.

* **VENTIGENU**, -a, adj., *ventigenus*; care produce *ventu*.

* **VENTILABRU**, pl. -e, *ventilabrum*; (d'in *ventilare*); *venturatóre*, instrumentu cu care se *ventura* grânulu si alte cereali.

* **VENTILARE**, v., *ventilare*, (d'in *ventulus*); proprie, a *venturá*, a *agitá*, in *ventu*; a espune *ventului*, si a face *ventu*; fig. a *desbate*, a *discute*: a *ventilá una cestione*;—vedi *venturare*.

* **VENTILATIONE**, s. f., *ventilatio*; *actione de ventilare*, in t. s. verbului.

* **VENTILATORIU**, -tória, adj. s., *ventilator*; care *ventila, venturatoriu*; in *physica*, instrumentu propriu a *reinnouí aerulu* in una localitate;—fig. *prestigiatoriu*.

* **VENTILATU**, -a, adj. part., *ventilatus*; *agitatu in ventu, venturatu*; *espusu ventului*; fig. *desbatutu, cercetatu* cu de a *menutulu*;—vedi *venturatu*.

* **VENTIONE**, s. f., *ventio*; (d'in *venire*); *actione de venire*; vedi 2 *venire*.

* **VENTITARE**, v., *ventitare*, (d'in *venire*); *intensivu d'in venire*, a *vení a dese ori*, a *vení de ordinariu*: *junii ventita la lectiunile de litteratura; matronele ventita la theatru*.

VENTOSA, s. f., *ventosa*, (fr. *ventouse*); *micu vasu de vitru sau de metallu*, care se *applica de medici pre pelle*, spre a *ua redicá*, sau spre a *determiná una irretatione locale*: *medicii applicá ventosele rarindu intr'ensele aculu prin incaldire; ventosele producu pre pelle besice, d'in bube purulente tragu puroniulu*.

VENTOSITATE, s. f., *ventositas*, (d'in *ventosus*); *calitate de ventosu*, *productione de ventu*: *ventositatea tempului; ventositatea stomachului*; fig. *vanitate, fanfaronata, ingonfatura*.

VENTOSU, adj., *ventosus*, (d'in *ven-*

tu); 1. plenu de *ventu*: *tempu ventosu, tómnna ventósa, regione ventósa, solli ventosi*; 2. *rapidu ca ventulu*: *aripe ventose, calli ventosi*; 3. *scambatiosu ca ventulu*: *omu ventosu, plebe ventósa, ingeniú ventosu*; 4. fig. *vanu, desertu, ingonfatu*, care e *numai ventu*: *limba ventósa, natione ventósa ca cea ungu-résca*.

* **VENTRALE**, adj., *ventralis*, (d'in *venter*); *relativu la ventre, de ventre*: *umóre ventrale; mammelle ventrali*.

VENTRE, s. m., *venter*, (*έντερον*); *partea corpului animale cea d'in diosu de pectú*, care *coprende stomachulu cu matiele; abdominele, panticcele, fóllele*: a *si saturá ventrele*; a *servi ventrelai*; *ómeni, albu caroru dieu e ventrele*;—*dorere de ventre, diarrheia*: *ellu suffere de ventre*; (in acestu sensu se *aude si in genulu femininu*).

VENTRICELLU, s. m., *ventriculus*; *demin. d'in ventre, micu ventre*: *ventricellulu amnellului, ventricellulu passeri*.

* **VENTRICOLU**, -a, adj., *ventricola*, (d'in *venter si colere*); *adoratoriu allu ventricului seu*, care *face unu dieu d'in ventrele seu*: *ventricolii nu su ómeni, ci brute*.

VENTRICOSU, -a, adj., *ventriosus*; *cu mare ventre, panticosu*; vedi si *ventriosu, ventrosu*.

* **VENTRICULARIU**, -a, adj., (it. *ventricolare*, fr. *ventriculaire*); *relativu la ventriculele cordei*.

* **VENTRICULATIONE**, s. f., *ventriculatio*; *dorere de stomachu, colica*.

* **VENTRICULOSU**, -a, adj., *ventriculosus*, (d'in *ventriculus*); *relativu la ventre, de ventre*;—care *suffere de ventre*.

* **VENTRICULU** sau *ventriclu*, pl. -e, *ventriculus*; *demin. d'in ventre, ventricellu*; in *specie*: *cavitate care are asseminare cu ventrele*: *ventriculele cordei, ventriculele cerebrului*.

* **VENTRIFLUU**, -a, adj., *ventrifluus*, (d'in *venter si fluere*); *care face se curga ventrele, lassativu, purgativu*: *medicamente ventriflué*.

* **VENTRIGARE**, v., *ventrigare*, (d'in *venter, si agere*); a *allergá la amblatóre*,

a avé ventrele liberu spre a dá afora escrementele.

* VENTRILOCU, s. m., ventriloquus, (d'in venter, si loqui), care vorbesce d'in ventre.

VENTRIOSU si *ventrosu*, -a. adj., ventriosus, (d'in venter); care are mare ventre, *ventricosu*, *panticosu*.

VENTROSITATE, s. f., (fr. ventrosité); desvoltare excesiva a ventrelui.

VENTROSU = *ventriosu*, *ventricosu*, -a, adj., ventriosus; panticosu.

VENTU, pl. -uri, ventus; miscare mai multu sau mai pucinu rapida a aerului: *věntu lenu*, *věntu dulce*, *věntu tare*, *věntu violentu*; *věntu de média-dí*, *věntu de média nópte*; *bate věntulu de la resaritu*, *bate věntulu de la appusu*, *se redica věntulu de la média-dí*; *suffla věntulu*; *věntu favorabile navigatoriloru*; *věntu contrariu*; *a sborá pre aripele věntului*; *anticii personificara věnturile si le dedere unu rege care se le guverne*; *věnturile producu procella*; fig. *a trage cu pusc'a in věntu*; *a vorbi in věntu*, fora ratione; *ellu e numai věntu*, desertu.

VENTULARE = *venturare*, v., ventilare; a agitá in *ventu*, a arruncá in *ventu* ca se se alléga pãrtile grele de celle liusióre: *gránulu dupo ce se treiera*, *se ventura ca se se alléga d'in palióre*.

VENTULATORIU = *venturatori*, -tória, adj. s., ventilator; care *ventula* = *ventura*: *venturatorii au terminatu lucrarea loru*, subst. reale f., *ventulatória* = *venturatóre*, *ventilabrum*, *vanus*, instrumentu cu care se servescu *venturatorii* la operationea loru.

VENTULATU = *venturatu*, -a, adj. part., ventilatus; agítatu in *ventu*, curetiatu prin lucrarea *ventului*: *granu venturatu*; *secare venturata*, *cereali venturate*.

VENTULATURA = *venturatura*, s. f., ventilatio; actione si effectu allu actionei de *venturare*: *venturatur'a cerealiloru se face in unu locu liberu unde póte sufflá ventulu*.

VENTULU = *venturu*, s. m., ventulus, (d'in ventus); deminut. d'in *ventu*, micu

ventu. De aci verb. *ventulare*, *ventilare*, *venturare*.

VENTURARE, *venturatori*, *venturatória*, *venturatu*, *venturatura*; vedi: *ventulare*, *ventulatoriu*, *ventulatu*, *ventulatura*; compara si: *ventilare*, *ventilatori*, *ventilatu*, *ventilabru*.

VENTUTIU, s. m., ventulus; deminutivu populariu de *věntu*, micu *věntu*: *suffla unu ventuti*u *recoritori*u.

* VENUSTARE, v., venustare, (d'in venustus); a face *venustu*, a informose-tiá: *Domnedieu nu numai a creatu pre omu*, *ci l'a si venustatu*.

* VENUSTATE, s. f., venustas, (d'in venustus); formosetia, gratia, elegantia: *venustatea corpului*, *venustatea ochiloru*; *venustate incantatória*, *venustate essímia*, *venustate rara*; *venustatea vorbi-rei*, *venustatea scrierei*, *venustatea pur-tarei*; *dí plena de venustate*.

* VENUSTU, -a, adj., venustus, (d'in Venus, Veneris); formos, gratios, elegante: *venust'a facia a verginei*; *venustulu gestu allu matronei*; *vorbe venuste*, *sententie venuste*.

VENUTIA, s. f., venula, (d'in vena); demin. d'in *věna*, mica *věna*: *are si ellu una venutia d'in sãngele parentescu*.

* VEPALLIDU, -a, adj., vepallidus; forte pallidu: *facia vepallida*; *aspectu vepallidu*.

* VEPRATICU, -a, adj., vepraticus, (d'in vepres); relativu la *vepre*, de *vepre*: *spini vepratici*.

* VEPRE, s. m., vepres, de ordinariu in pl. vepres; spinu, arbustu spinos.

* VEPRECLA = *veprecula*, s. f., veprecula, (d'in vepres); demin. d'in *vepre*, micu *vepre*, spinuti.

* VEPRETU, pl. -e, vepretum, (d'in vepres); locu plenu de *vepri*, spinetu.

1 VERA, s. f., (d'in ver, gen. veris), aestas; tempulu cellu mai caldu allu annului, la noi lunile Juniu, Juliu, Augustu: *dupo primavěra vine vēr'a*; *vēr'a se cocu grãnele si pómele*; *la vėra vomu merge la monte spre a ne apperá de caldurele excesive*; *asta vėra a plouatu forte multu*; *in tempulu verei ne scaldãmu in riuri*; *tóta vėra ne amu occu-*

patu cu agricultur'a; dillele de véra sunt mai lunge de câtu celle de iérna.

2 VÉRA, s. f., sobrina, consobrina, amitina; vedi form'a m. *vern*.

* VERACE, adj., verax, (d'in verus); veridicu, care dice addeverulu, care nu mente, sinceru, fidele: *omu verace, oraclu verace, vorbe veraci.*

* VERACITATE, s. f., (it. veracità, veracitate, veracitade, fr. véracité); calitate de verace, veridicentia, sinceritate: *veracitatea marturiei unui omu; veracitatea unci narrationi; carte scrisa cu tóta veracitatea; nu me potu îndouí despre veracitatea spuseloru lui; Tacitu e unu istoricu de una mare veracitate.*

1 VERARE, -diu, v., (d'in 1 véra), aestivare; a pertrece vér'a: noi verámu la térra vecinulu meu vérédia cu vitele la monte; unde au veratu ouile?

2 VERARE, v., verare, (d'in verus); a spune addeverulu, a addeverá.

VERATICU, -a, adj., aestivus, aestivalis; relativu la véra, de véra: *póme veratice, flori veratice, plouia veraticu, caldura veratica; castre veratice.*

* VERATRICU, -a, adj., (fr. veratrique); se dice despre sàrile cu base de veratrina: *sàri veratrice.*

* VERATRINA, s. f., (fr. vératrine); substantia alcalina vegetale descoperita in sementi'a veratrului.

* VERATRINU, s. m., (fr. vératriu); substantia resinósa particularia, care in-sociesce veratrin'a.

* VERATRU, s. m., veratrum, (it. veratro, fr. vératre); genu de plante monocotyledonie d'in famili'a colchinacieloru, elleboru: *veratru albu sau officinale, veratru negru.*

VERBA, straformatu in vorba, s. f., verbum, vox, vocabulum; vedi vorba.

VERBALE, adj., verbalis, (d'in verbum); 1. de vorbe, prin vorbe: *declarazione verbale, processu verbale, intelligere verbale, ordine verbale*; 2. in gramm. derivatu d'in unu verbu: *substantivu verbale, adiectivu verbale, forme verbali.*

* VERBASCU, s. m., verbasum; una planta.

VERBENA, s. f., verbena; 1. ramu sacru de lauru, de myrtu, de olivu; si

frondia de acesti arbori; 2. una planta, verbena officinalis, Linn.

* VERBENACA, s. f., verbonaca, (d'in verbena), una planta; verbena officinalis, Linn.

* VERBENACIU, -a, adj., verbenaecus, (d'in verbenaca); de verbenaca.

* VERBENARIU, s. m., verbenarius, (d'in verbena); care duce unu ramu sacru (*verbena*), fetiale.

* VERBENATU, -a, adj., verbenatus, (d'in verbena); inconunatu cu ramuri sacre (*verbene*).

* VERBERABILE, adj., verberabilis, care merita a fi verberatu, de verberatu: *misellu verberabile.*

* VERBERARE, v., verberare, (d'in verber, pl. verbera); a bate: *a verberá aerulu cu aripele; a verberá cu vorbele; a verberá pre culpabili cu vergelle; nu se covine a verberá pre ómeni cu flagelulu.*

* VERBERATIONE, s. f., verberatio; actione si effectu allu actionei de verberare; correctione, punitiune.

* VERBERATORIU, -tória, adj. s., verberator; care verbera, care bate, batutoriu: *acestu-a e verberatoriu, nu in-vetiatoriu de copilli.*

* VERBERATU, -a, adj. part., verberatus; batutu: *vinie verberate de grândine*; subst. m., verberatulu, verberatus, actulu de verberare.

* VERBERE, s. f., verber, pl. verbera; 1. batalia, colpu, colpitura, lovitura; 2. instrumentulu de batalia, vér-ga, vergella, flagru, flagellu.

* VERBERIU, -a, adj., verbereus, (d'in verber); facutu pentru verbere, care merita verbere: *misellu verberiu.*

* VERBERONE, s. m., verbero, (d'in verber); care merita verbere, demnu de verbere, *misellu bonu de batalia, terminu de batujocura.*

* VERBESINA, s. f., (fr. verbesine); genu de plante dicotyledonie, d'in ordinea radiateloru, famili'a compositeloru, alle carui specie crescú in Indi'a: *verbesin'a comestibile e bona de mancatu.*

* VERBIFICARE, v., (verbificare); a face vorba, a vorbí: *le place a verificá, despre secature.*

* VERBIFICATIONE, s. f., (verbi-
catio); actiōe de *verbificare*, *vorbire* :
*verbificationea de amōrea mea; prea mul-
ta verbificatione despre una secatura.*

* VERBIFICATORIU, -tória, adj. s.,
(verbificator); *vorbitoriu* : *verbificatoriu
urritiosu.*

* VERBIGENU, s. m., *verbigena*,
(d'in *verbum*, si *gignere*); nascutu prin
verbu = *vorba*; epithetu datu lui Christu.

* VERBIGERARE, v., *verbigerare*,
(d'in *verbum*, si *gerere*); a vorbi, a dis-
curre, a se certá : *ati verbigeratu tóta
diu'a si nu v'ati mai saturatu.*

* VERBILOCIU, pl. -e, *verbiloquium*,
(d'in *verbum*, si *loqui*); *vorbire*, *discursu*.

VERBIRE, -escu, v., *verba facere*, *lo-
qui*; a pronunția *vorbe* spre a se intel-
lege cu alti ómeni, a discurre : *noi ver-
bimu românesce; elle verbescu francesce;
cu cine verbescu frate teu? am verbitu
dóue óre la tribunariu; mi place cumu
verbesci; verbescu cu multa ratione; pen-
tru ce nu verbesci cu ministrulu, se pro-
pere cu substernerea acestei cestione?
verbescu tu cu densulu, co mai currendu
te va ascultá; vedi si *vorbire*.*

VERBITORIU, -a, adj. s., *verba fa-
ciens*, *loquens*, *locutor*, *orator*; care
verbescu : *verbitoriu cu mente, verbitorii
cari au luat parte la discussiōe, se si
asterna ideeele pre scurtu in scrissu;
vedi si *vorbitoriu*.*

* VERBOSITATE, s. f., *verbositas*,
(d'in *verbosus*); *abundantia de vorbe*,
vorba multa; *discursu verbosus*, *lungu
sau diffusu* : *verbositatea acestui omu me
face se essu d'in adunare; puneti mar-
gine verbositatii inutile.*

* VERBOSU, -a, adj., *verbosus*, (d'in
verbum); *plenu de vorbe*, *copiosu in vor-
be*, care face *vorba multa* : *oratoriu ver-
bosu; muliere verbósa; candu incepu ver-
bosii, nu mai connoscu margine; cu ver-
bosii se nu disparti cu vorbe; verbosii
uccidu cu vorbele.*

* VERBU, pl. -e, *verbum*; *vorba*, co-
ventu, in genere; in specie inse : a) in
baserica, *verbulu divinu*, coventulu lui
Domnedieu care s'a incarnatu, Christu;
b) in grammatica, *verbulu* = ῥῆμα, parte
a coventului, care serve spre a indicá

*lucrarea sau starea fientieloru, cu rela-
tione cōtra tempu si persone* : *verbulu
se conjuga prin moduri, tempuri nu-
meri si persone; pentru conjugarea ver-
beloru avemu in limb'a nōstra patru
conjugationi, cari se distingu prin vo-
calile domnitóric; aceste vocali se ar-
réta mai allessu in formele infinitivu-
lui intregu sau si scurtatu, are, ére, ére,
si ire; avemu verbe active, passive si neu-
tre, verbe transitive, intransitive, refles-
sive sau recipoce, verbe personali si im-
personali sau unipersonali.*

VERDASTRU, -a, adj., (it. *verdastro*,
fr. *verdâtre*), *subviridis*; *camu verde*,
care bate in *verde* : *ocli verdastri, verda-
str'a apa a marei.*

VERDE, adj., *viridis*, (it. *verde*, isp.
verde, fr. *vert*); de colorea erbei : *colore
verde, érba verde, frondia verde, póme
verdi, totu campulu e verde; velu verde;
acésta colore bate in verde;—fig. omu
verde, betránu verde, in tóta vigorea;
ti spunu verde, fora ambagi; subst. ver-
dele nu suppera oculii.*

VERDETIA, s. f., *viriditas*, (it. *verde-
zza*, fr. *verdure*); *calitate de verde*,
colore verde a vegetaliloru; multime
de lucruri *verdi* : *verdéti'a gradineloru,
verdéti'a câmpului, verdeti'a selbeloru;
ce verdetia formósa! câmpulu offere una
verdedia desfetatória.*

VERDIA, s. f., (it. *verza*, isp. *berza*,
port. *verça*, —d'in *viridia* pl.), *brassica*;
curechiu : *capetina de vérdia; vérdia acra,
vérdia dulce; vérdia fértá; buccate cu
vérdia.*

VERDIARIA, (cu ílungu, *verdiaria*),
s. f., 1. *viridarium* si *viridiarium*; *gradina
de verdie*, *gradina de legumine*; 2. totu
genulu de legumine *verdi*; 3. *cellariu
de védia acra.*

VERDIARIU, s. m., (d'in *vérdia*);
1. *gradinariu* care cultiva *vérdi'a*; ne-
gociatoriu care vende *vérdia*; 2. *pâne
impluta cu legumine verdi.*

VERDIME, s. f., (it. *verdume*), *virid-
itas*; vedi *verdedia*.

VERDIRE, -escu, v., 1. trans. *virida-
re*; a face *verde* : *verdescu parietele, ver-
dimu vestimentele*; 2. intrans. *virere*,
virescere; a se face verde : *verdesce*

câmpulu, verdescu arborii, verdesece érb'a; vedi inverdire.

VERDISIORU, -a, adj., *viridans*; demin. din *verde*; subst. m. *verdisiorii*, callari cu vestimente *verdi*.

VERDITU, -a, adj. part., *viridatus*, *qui viruit*; facutu *verde*: *pariete verditu, pandia verditu, campu verditu*; vedi *inverditu*.

VERDIU=*verdivu*, -a, adj., *subviridis*; camu *verde*, pucinu *verde*, care bate in *verde*: *acésta colóre nu e verde, ci numai verdia; muliere cu ocli verdii*.

* VERECUNDIA, s. f. *verecundia*, (d'in *verecundus*); calitate de *verecundu*: temere de a face ce nu se covine, pudore, rosine de a committe fapte immorali: *verecundi'a e una virtute; verecundi'ane oppresce de a face fapte cari véttema demnitatea omenéscu*; 2. respectu, reverentia, modestia: *verecundi'a cotra parente, verecundi'a cotra rege; verecundi'a legiloru, verecundi'a detoriei; a se portá cu verecundia in societate; omu lipsitu de verecundia*.

* VERECUNDU, -a, adj., *verecundus*, (d'in *vereri*); care se teme de a face fapte necovientióse, rosinosu, pudicu, modestu: *june verecundu, portare verecundu, vorbe verecunde*.

* VEREDARIU, s. m., *veredarius*, (d'in *veredus*); cursoriu, cursoriu publicu, postarin; nuntiu.

* VEREDU, s. m., *veredus*, (d'in *verhere* si *reda*); callu de posta; callu de drumu; callu de venatória.

* VERENDU, -a, adj., *verendus*, (d'in *vereri*); 1. reverendu, venerabile, respectabile: *verendii parenti, verend'a maiestate*; 2. de temutu, terribile: *verendii bellatori, verendele valluri alle marei interritate*; 3. de rosine, rosinosu: *verendele pãrti alle corpului, si subst. verendele, verenda, pl.*

†† VERERE, v., *vereri*: a se teme, a avé respectu, a avé rosine; a nu cotediá, a avé frica. Radecin'a derivatelorú: *verecundu, verecundia, verendu, veretru*, si a compositelorú: *reverere, reverendu, reverentia*.

* VERETRU, pl.-e, *veretrum*, (d'in *vereri*); pãrtile rosinoése, *verendele*.

VÉRGA, pl., *verge* si *vergi, virga*; ramu suptire, *vergella*: *rupse una vérga d'in arbore si attinse cu déns'a pre copillu; lictorii la Romani mergeau inarmati cu verge si securi; multu se vorbesce in istoriele popularie despre vérg'a magica; prin analogia: vérg' de ferru*;—fig. linia colorata, mai angusta sau mai lata: *verge de diverse colori trasse pre una stofa; tessutura cu verge formose; verge paralele si perpendiculaire; materia lucrata in verge*.

VERGARE, v., (it. *vergare*), *virgis distinguere, striare*; a face *verge*=linie colorate pre una materia: *a vergá lentiólele, a vergá tapetele*; fig. *a vergá spatele unui omu*.

VERGARIU, s. m., *virgarius*, (d'in *virga*); care duce *vergele*, lictorin.

VERGATORIU, -tória, adj. s., *virgator*; care trage *verge* pre una materia;—fig. care bate cu *vergele*.

VERGATU, -a, adj., (it. *vergato*), *virgatus; virgulatus*; distinsu cu *verge* = linie colorate: *materia vergata; tessuture formosu vergate; parieti vergati*.

VERGELLA, s. f., *virgula*, (it. *vergella*); deminutivu d'in *vérga*, mica *vérga*: *vergelle de allunu, vergelle de ferru la ferestre; a rupe pre spatele cuiva mai multe vergelle; una legatura de vergelle; gardu de vergelle*.

* VERGENTE, adj. part. pres., *vergens*, care *verge*, tende spre ceva; inde-reptatu spre ceva, plecatu: *dí vergente spre séra; etate vergente, inaintata*.

* VERGENTIA, s. f., (it. *vergenza*, d'in *vergente*); tendentia, directione, propensione: *vergenti'a etatei unui omu; vergenti'a unui statu spre cadere*.

* VERGERE, *versi* si *versei, versu*, v., *vergere*; a tende, a se indereptá spre ceva; a se plecá; a incliná: *tote corpurile vergu spre centrulu pamcintului; Bassarabi'a verge spre resaritu, Cristian'a verge spre appusu; diu'a verge spre séra; etatea lui verge spre appusu; morbulu verge spre lethargia; acésta colóre verge in rosu*.

VERGETU, pl.-e, *virgetum*, (d'in *virga*); locu plantatu cu *verge* sau *vergelle*, selba de rachite: *ellu taliù totu*

vergetulu si vendú vergellele cu unu pretiu de nemica.

VERGILIE, s. f. pl., *vergiliae* si *virgiliae*, (d'in *virga*); una constellatione d'in spinarea taurului, pleiadile, con-noscuta poporului sub nomele de *gallin'a cu pullii*.

VERGINALE, *verginare, verginariu, vergine, verginitate, virginiu*, etc.; vedi: *virginale, virginare, virginariu, virgine, virginitate, virginiu*, etc.

VERGIU, -a, adj., *virgens*, (d'in *virga*); de *verge*, de *vergelle*.

VERGOSU, -a, adj., *virgosus*, (d'in *virga*); plenu de *verge* sau de *vergelle*.

VERGULA = *vergura*, s. f., (strafor-matu d'in *vergine*), *virgo*; vedi *vir-gine*.

VERI = *ueri* = *ori*; conj., vel; 1. se-parata, sau: *veri unulu veri altulu; veri albu veri negru; veri cu noi veri cu ad-versarii nostri*; 2. in compositioni indica starea generale indeterminata: *veri-cine, veri-ce, veri-care, veri-unu, veri-una, veri-cându, veri-unde, veri-cumu*: *veri-cine ar incepe acésta lucrare, nu crediu co ua ar pote terminá in unu annu; veri-ce vei face, nu scapi de móрте; veri-care d'intre voi s'ar incommitte a me supperá, nu va remané nepunitu; da-ua veri-cui ua vei dá, co mie nu mi e ne-cessaria; póte co vine veri-unu omu d'in acelle párti; veri-cându va veni, pucinu mi pésa; veri-unde va fi, persecutorií lu voru aflá; veri-cumu te vei portá, elli nu te voru admite in societatea loru; da-mi veri-dóue trei mere; da-mi veri-dóue lemne, se mi facu focu; au venitu veri-trei milli de ómeni inarmati, si au coprensu cetatea.*

* VERICLU sau *vericulu*, pl.-e, *vericulum*, (d'in *veru*); frigare mica, *frigarutia, lancióra*.

* VERICULATU, -a, adj., (*vericulatus*); armatu cu unu *vericlu*: *militari vericulati*.

* VERIDICENTIA, s. f., *veridicentia*, (d'in *veridicus*); calitate de *veridicu*, veracitate: *veridicenti'a parce-loru; veridicenti'a marturiloru jurati*.

* VERIDICITATE, s. f., (it. *veridi-*

cità, fr. *véridicité*); calitate de *veridicu*, veracitate: *veridicitatea acestui discursu nu se pote contestá*.

* VERIDICTU = *verdictu*, pl.-e, (fr. *verdict*, d'in *verum*, si *dictum*); decla-rationea juratiloru inaintea curtii, res-punsulu ce dau acesti-a la cestionile curtii: *verdictulu juratiloru fu favora-bile accusatului; juratii au datu unu verdictu de culpabilitate*.

* VERIDICU, -a, adj., *veridicus*, (d'in *verum*, si *dicere*); care *dice addeverulu*: *vorba veridica, gura veridica, marturu veridicu; profetu veridicu; veridicele so-rori*, parcele.

* VERIFICARE, v., (fr. *vérifier*, d'in *verum*, si *facere*); 1. a face se se véda addeverulu, essactitatea in unu lucru: *a verificá una allegatione prin marturi*; 2. a cercetá spre a vedé déco unu lucru e addeveratu, sau asiá cumu debe se fia, asiá cumu s'a declarat a fi: *a verificá unu calculu, unu computu; a verificá citationile unui auctoriu; senatulu a in-ceputu a verificá actele de allegere; es-pertii verifica scripturele, semnaturele; artea de a verificá datele istorice*.

* VERIFICATIONE, s. f., (fr. *véri-fication*); actione de *verificare*: *verifi-cationea unui computu; verificationea unui faptu; deputatii se occupa cu veri-ficationea tituleloru; verificationea scrip-tureloru si a semnatureloru; citationile nu se potu admite fora verificatione*.

* VERIFICATORIU, -tória, adj. s., (fr. *vérificateur*); care *verifica*: *verifi-catorii computeloru; lucrarile s'au ter-minatu, acumu se astépta verificatorii, cari se constate, déco sunt conforme cu planurile si conditionile insarcinarií; verificatorii pórtá cea mai mare res-ponsabilitate*.

* VERIFICATU, -a, adj. part., (fr. *vé-riifié*); 1. demonstratu, documentatu: *al-legatione verificata prin marturi*; 2. cer-cetatu, essaminatu: *compute verificate; fapte istorice de multi narrate, inse de nemine verificate*.

VERIGA, *verigariu*; vedi: *verriga, verriegariu*.

* VERILOCIU, pl.-e, *veriloquium*; (d'in *veriloquus*); proprie, vorbire ad-

deverata; inse in specie, etymologia, (traductione latina a gr. ἐτυμολογία).

*VERILOCU, -a, adj., veriloquus, (d'in verum, si loqui); care vorbesce addeverulu : *barbati culti si veriloci*.

VERIRE = *virire, -escu, v., ingerere, inserere, intrudere*; a bagá printre altele : *a veri unu paru de salce între parii de fagu; a si veri man'a in sacculu altui-a*; reflex. *a se veri = viri, ir-repere, se ingerere, se intrudere* : *a se veri in societate straina; ellu se veresce unde nu e chiamatu; nu te veri unde nu ti ferbe oll'a*.

*VERISIMILE, adj., verisimilis, (d'in verum, si similis); assémine addeverului; probabile : *propositione verisimile; nu e verisimile, co ellu ar fi potutu face acésta-a*.

*VERISIMILITUDINE, s. f., verisimilitudo, (d'in verisimilis); asseminare cu addeverulu, probabilitate : *verisimilitudinea argumenteloru unui advocatu; verisimilitudinea unui faptu sau a unui evenimentu*.

VERISIORA, s. f., consobriua, sobriua, amitina; demin. d'in 2 *véra*, mai usitatu de câtu primitivulu : *verisiora mea; verisiora tea; verisioarele nostre; am trei verisioare formóse ca nesce dine*.

VERISIORU, s. m., patruelis, matruells, consobrinus, sobrinus; demin. d'in 2 *veru*, usitatu numai in sensu deminutiv; vedi primitivulu 2 *veru*.

*VERITATE, s. f., veritas, (d'in verus); addeveru : *veritatea ideeloru nostre; veritatea unei propositione; scopulu scientiei e aflarea veritatii; veritatea nu stu ascunsa in cârti; toti ómeni una veritatea; numai despotiloru nu place se audia veritatea fapteloru selle; spuse domnului mari veritatii; in veritate asiá e; pentru ce te temi de veritate? nu ascunde veritatea; veritatea e lumin'a omului*.

VERITU = *viritu, -a, adj. part., insertus, intrusus*; bagatu, intratu între alti sau altele : *pulliu de gallina veritu între lemne; omu veritu in una societate straina nechiamatu de nemine; mîna verita in pung'a altui-a*.

VERME, s. m., vermis; nome datu

animaliloru repenti, de forma prolungata, fora vertebre si fora membre articulate, cu corpulu molle, contractile, divisu ea in annelle, si cu capulu nedistinsu : *vermii viuu in pamentu, in apa, in fructe, in lemnu, in corpulu omului si allu ultoru animali, in carne, in casiu, in materie tessute; vermi rotundi, vermi luti, vermi terrestri, vermi apatici; vermi cu sânge rosiiu, vermi cu sânge albu; casiulu face vermi; vermii strica arborii; vermii de metasse sunt de mare folosu*.

VERMICELLU, s. m., (it. *vermicello*, fr. *vermicelle*); deminut. d'in *verme*, micu verme : *amu descoperitu in carnea taliata si stetuta multime de vermicelli*; — fig. *taliatelli*.

*VERMICULARE, v., *vermiculari*, (d'in *vermiculus*); a avé *vermi*, a fi *verminosu*; a fi muscatu de *vermi*.

*VERMICULATIONE, s. f., *vermiculatio*, (d'in *vermiculari*); stare de *verminosu* : *vermiculationea planteloru, plante supuse vermiculationei*.

*VERMICULATU, -a, adj. part., *vermiculatus*; 1. facutu in forma de *vermi*, vermiforme; 2. lucratu in musaica : *table vermiculate; lucru vermiculatu*.

*VERMICULOSU, -a, adj., *vermiculosus*, (d'in *vermiculus*); muscatu de *vermi*; *verminosu*.

*VERMICULU, sau *vermiclu*, s. m., *vermiculus*, (d'in *vermis*); demin. d'in *verme*, micu verme, vermicellu, vermioru, vermutiu; fig. *musaicu*.

*VERMIFLUU, -a, adj., *vermifluus*, (d'in *vermis*, si *fluere*); care formica de *vermi*, plenu de *vermi* : *plaga vermiflua*.

*VERMIFORME sau *vermiformu, -a*, adj., (fr. *vermiforme*); care are forma de verme : *eminenti'a vermiforme a cerebellului*.

*VERMIFUGU, -a, adj., (fr. *vermifuge*); care face se fuga *vermii*, care destruge *vermi* : *remedie vermifuge; pulbere vermifuga*.

*VERMILARVA, s. f., (fr. *vermilarme*); nome datu larvei nympheloru oviforme.

*VERMINARE, v., *verminuare*, si *verminari*, (d'in *vermina* sau d'in *vermis*);

1. a *avé vermi*, a suferi de *vermi*; 2. a senti piscature, mancarime: *mi vermina urecl'a*; 3. a fi plenu de *vermi*, a *vermii*: *vermina in casiu*;—4. la antici se dicea despre femine cându au doreri de facere.

* VERMINATIONE, s. f., *verminatio*, (d'in *verminare*); actione de *verminare*; morbu de *vermi* la animal; dorere piscatória; dorere acuta.

* VERMINATU, -a, adj. part., *verminatus*; rosu de *vermi*; piscatu.

* VERMINE, pl., *vermina*, -nm, (d'in *vertere*); doreri de pântice; apoi in genere, doreri sfasciatórie, doreri furiali.

VERMINOSU, -a, adj., *verminosus*, (d'in *vermis*); plenu de *vermi*: *mere verminose*, *ceresie verminose*, *carne verminosa*, *casii verminosu*, *arbore verminosu*, *lemnii verminosu*.

VERMISIORU, s. m., *vermiculus*; deminutivu d'in *verme*, micu *verme*: *vermisioni suptiri ca pèrulu*.

VERMUIRE, -escu, v., (*verminare*); a fi plenu de *vermi*: *vermuescu vermii in acestu casiu*.

VERMULLETIU, s. m., *vermiculus*; demin. d'in *verme*, si

VERMUTIU, s. m., *vermiculus*; deminutivu d'in *verme*; compara: *vermicellu*, *vermisionu*, *vermulletiu*, *vermutiu*.

*VERNACLU, sau *vernaculu*, -a, adj., *vernaculus*, (d'in *verna* = servu nascutu in cas'a domnului); domesticu, d'in casa, d'in familia: *limba vernacula*, invetiata in familia, in oppositione cu *straina*; *lucruri vernacule*, lucruri facute in casa sau in patria; *artificii vernaculi*; *militarii vernaculi*; *legione vernacula*, d'in indigeni.

*VERNALE, adj., *vernalis*, (d'in *vernus*); relativu la *primavéra*, de *primavéra*: *flori vernali*.

*VERNARE, -ediu, v., *vernare*, (d'in *vernus*); a se primaverá, a se renouí de primavéra, a înteneri, a inflori: *tempuü a inceputu a verná*; *vernédia serpii*; *vernédia passerile*; *vernédia totu campulu*.

*VERNATILE, adj., *vernatis*, (d'in *vernare*); synonymu cu *vernale*.

*VERNATIONE, s. f., *vernatio*; (din *vernere*); actione de *vernare*: *vernatio-neá serpelui*, scambarea pellei in tempulu primaverei, si pellea depusa de serpe.

*VERNICE, s. f., (it. *vernice*, fr. *vernis*); solutione de certe substantie resinóse in alcoolu sau in olie, cu care se servescu opificii spre a dá lucrurilor unu lustru formos, si spre a le preservá in contr'a actionei aerului, a umiditátií sau a pulberei: *vernice formósa*, *vernice fina*, *vernice transparente*; a dá cu *vernice preste tabelle*; a pune unu stratu de *vernice pre lemnii*, *pre ferru*; aceste *picture*, aceste *mobili* au necessitate de una *vernice*; *vernice de spiritu de vinu*; *vernice cu essentia*; *vernice grassa*; fig. *modesti'a e una vernice care dá lustru talenteloru*; a si accoperi vitiele cu una *vernice de elegantia*, de *politetia*.

*VERNICOMU, -a, adj., *vernicomus*, (d'in *vernus*, si *coma*); proprie, ornatu cu *coma* de *primavéra*; se dice despre arbori: *olivu vernicomu*.

*VERNIFERU, -a, adj., *vernifer*, (d'in *vernus*, si *ferre*); care pórtá frondia verde, de primavéra: *conune vernifere*; *decoratióni vernifere*.

*VERNILAGINE, s. f., *vernilago*; una planta nomita si *carduus silvaticus*.

*VERNILE, adj., *vernilis*, (d'in *verna* = servu nascutu in cas'a domnului); servile, bassu, triviale, insolente, petulante.

*VERNILITATE, s. f., *vernilitas*, (d'in *vernilis*); calitate de *vernile*; urbanitate affectata, bassetia, trivialitate.

*VERNIRE, -escu, sau *vernicare*, v., (it. *vernicare*, fr. *vernir*); a dá cu *vernice*, a induce cu *vernice*: a *vernii unu tabellu*; *ellu vernesec mobilile*; noi *vernimii vasele de potiolana*; fig. *acestu omu scie a si vernii si celle mai miei fapte*.

*VERNÜ, -a, adj., *vernus*, (d'in *ver* = primavéra); relativu la *primavéra*, de *primavéra*: *ecinociulu vernu*, *intemperii'a vernu*, *plouiele verne*, *venturile verne*.

VERO = *éro*, conj., *vero*, *veram*; etiam, *iterum*, *de novo*; vedi *éro*.

*VERONE, s. m., *vero* = *veru*; *jaculu*, *lancea liusiora*.

VERONICA, s. f., (it. *veronica*, fr. *véronique*); genu de plante dicotyledonie, monopetale, d'in famili'a scrofularieloru.

*VERPA, s. f., *verpa*; membru virile, *veretru*.

* VERPU, adj. m., *verpus*, (d'in *verpa*); cu membrulu pellitu, circuncisu.

* VERRERE, *versi* si *versei*, *versu*, v., *verrere*; a tirí pre pamentu, a meturá; fig. a *verre* apele, a navigá; metaf. a sterge, a furá.

VERRIGA, s. f., *annulus*; *annellu*: *verriga de ferru*; *ellu legà assile carrului cu verrige de ferru*; *stultii pórtaverrige in degite*.

VERRIGARIU, s. m., 1. *annularius*; care face *verrige*, si care vende *verrige*; 2. *rhamnus catharticus*, *Linn.* una planta, specia de spinu.

VERRIGUTIA, s., *annellus*; demin. d'in *verriga*, mica *verriga*.

VERRINU, -a, adj., *verrinus*, (d'in *verres*); de *verru*: *carne verrina*, *untura verrina*, *ficatu verrinu*.

VERRU, s. m., *verres*; poreu, mascuru necastratu: *unu verru adjunge pentru una turma de scrofe*; *vervulu se lupta in contr'a lupului si lu invinge*; fig. unu omu desfrenatu: *acestu verru strica casele ómeniloru*; *nu introduce vervulu in cas'a tea*.

* VERRUCA, s. f., *verruca*; 1. *negu*, *negellu*; fig. micu defectu, micu vitiu; 2. *collina*; 3. una *pétra pretiósá*.

* VERRUCARIA, s. f., *verrucaria herba*; florea sorelui, despre care se credea co vindica de *verruce*.

† VERRUCCI-, (d'in *verruca*), in compoite scientifice, precumu in: *verruciferu*, -a, adj., (fr. *verrucifère*), care are *verruce*: *verruciforme* sau *verruciformu*, -a, adj., (fr. *verruciforme*), care are *forma* de *verruca*; *verrucipennu*, -a, adj., (fr. *verrucipenne*), care are *pennule* incarcate de *verruce*: *verrucivoru*, -a, adj., (fr. *verrucivore*), care róde sau se crede co róde *verruce*.

* VERRUCLA, sau *verrucula*, s. f., *verrucula*, (d'in *verruca*); deminut. d'in *verruca*, mica *verruca*; fig. mica *collina*.

* VERRUCOSU, -a, adj., *verrucosus*, (d'in *verruca*); plenu de *verruce*: *omu verrucosu*, *muliere verrucósá*; subt. *unu verrucosu*, *una verrucósá*, *verrucosii*; fig. despre *stylu*: *stylu verrucosu*, *drama verrucósá*.

* VERRUCULOSU, -a, adj., (fr. *ver-*

ruculeux); plenu de *verrucele* sau *verrucule*.

* VERRUNCARE, v., *verrucare*, (d'in *verrere*); in limb'a sacra, a se intorce spre bene; contrariu *averruncare*, de unde vulgariulu nostru *arruncare*.

* VERSABILE, adj., *versabilis*, (d'in *versare*); care se póte *versá*, care se *vérsa* facile; vedi si *versatile*.

VERSAMENTU, pl. -e, (it. *versamento*, fr. *versement*); actione de *versare*; in specie, de *versare* de numi in una cassa: *antaniulu versamentu*, *ultimulu versamentu allu summei subscrisse*.

VERSARE, v., 1. la antichi, *versare*, (d'in *vertere*); frec. d'in *vertere*, a intorce de multe ori, cu diversele nuantie alle primitivului *vertere*; 2. la moderni, (it. *versare*, pr. *versar*, fr. *verser*), *funderere*, *effunderere*, *infunderere*; a torná si face se curga: *a versá apa d'in unu vasu*; *nu versá vinulu d'in cupa*; *pentru ce ai versatu acietulu? versati afora loturele*; *ellu vérsa lacrime de dorere*; *feminele vérsa lacrime de bucuria*; *tyrannii vérsa sânge de omu*; *elli nu se temu a versá sângele innocentiloru*; *plóua de vérsa*; *cându plóua multu, apele se vérsa preste ripele riuriloru*; *s'a versatu Dunari'a si a inundatu tote pratele de prin pregiuru*; prin analogia, a vome: *a versá veninu=bile*; de ací fig. *a si versá mení'a*, *a si versá foculu*; *candu e meniosu ellu si vérsa foculu pre mene*; la finantie: *a versá in cassa una summa de numi*.

* VERSATILE, adj., *versatilis*, (d'in *versare*); care se *verte* = intorce facile, mobile, inconstante: *ingeniu versatile*, *spiritu versatile*, *omu versatile*, care se intorce dupo ventu, care se accomoda circumstantieloru.

* VERSATILITATE, s. f., (fr. *versatilité*); calitate de *versatile*: *versatilitatea unui omu denuntia lipsea lui de caracteriu*.

VERSATIONE, s. f., *versatio*, (d'in *versare*); actione de *versare*, in t. s. *verbului*.

VERSATORIU, -tória, adj. s., (it. *versatore*); care *vérsa*, in sensulu de sub 2.; subst. reale m. *versatoriu*, pl. -e, si f. *versatória* = *versátore*, vasu de versatu

apa; subst. personale m. *versatoriulu*, una constellatione d'in zodiacu, nomita si *amphora*.

1 VERSATU, -a, adj. part., *versatus*, (d'in *versare*); cu diversele nuantie de intellesu alle verbului *versare*, 1. in-torsu, amblatu, essercitatu, deprensu, care s'a ocupatu cu una affacere si a castigatu conoscentie theoreticesi practice: *omu versatu in scientiele politice; versatu in istoria; versatu in jurisprudentia; versatu in studiulu anticitatii classice; comitele crá asiá de tare versatu in scientia diplomatica, in câtu candu punea limb'a pre pellea de câne, diviná d'in ce seclu este*; 2. (it. *versato*, fr. *versé*), *fuscus*, *effusus*, *tornatu* si *cur-su*: *apa versatu d'in vase pre pamentu uscatu; vinu versatu d'in bute; lacrima in desertu versate; sânge versatu pentru patria; summa de numi versata in thesaurulu publicu*,

2 VERSATU, s. m., (d'in *versare*); 1. actulu de *versare*, in sensulu de sub 2., *versatura*, si *versamentu*; 2. variola: *versatu mare, versatu menutu; copillii jacu de versatu*.

VERSATURA, s. f., (d'in *versare*); actione si effectu allu actionei de *versare*, in sensulu de sub 2.: *versatur'a apelor a stricatu seminareloru; m'a appucatu una versatura de veninu = bile*.

*VERSICOLORU, -a, adj., *versicolor*, *versicolorus* si *versicolorius*; de *diverse colori*, cu *diverse colori*: *penne versicolore; passeri versicolore; vestimentu versicoloru; discursu versicoloru*.

*VERSICULU sau *versiclu*, s. m., *versiculus*, (d'in *versus*); deminut. d'in *versu*, micu *versu*; in pl. pucine *versuri*, pucine *linie*.

*VERSIFICARE, v., *versificare*, si *versificari*, (d'in *versus*, si *facere*); a face *versuri*, a scrie in *versuri*: *junii nostri versifica cu una facilitate admirabile, versifica chiaru si celli ce n'au invetiatu carte; pre sate versifica fetiorii in jocu*.

*VERSIFICATIONE, s. f., (*versificatio*); actione de *versificare*, compositione in *versuri*: *versificationea ammagisce*

pre multi juni, cari se lassa de studiele necessarie, si si perdu tempulu versificandu.

*VERSIFICATORIU, -tória, adj. s., *versificator*; care face *versuri*: *versificatoriu fericitu; nu toti versificatorii su poeti*.

*VERSIFICATU, -a, adj. part., *versificatus*; pusu in *versuri*: *prosa versificata; secature versificate*.

*VERSIFICU, -a, adj., *versificus*, (d'in *versus*, si *facere*); in *versuri*, poeticu: *ordine versifica*; subst. *unu versificu = unu versificatoriu*.

*VERSIFORME sau *versiformu*, -a, adj., *versiformis*, (d'in *vertere*, si *forma*); care si scâmba *form'a*, variabile.

*VERSILOCU, -a, adj., *versiloquus*, (d'in *vertere*, si *loqui*); care întorce vorbele, insellatoriu, impostoriu.

VERSIONARE, v., refl. a se turburá de menia; vedi *inversionare*.

VERSIONATU, -a, adj. part., turburatu de menia; vedi *inversionatu*.

*VERSIONE, s. f., (*versio*, it. *versione*, fr. *version*); actione de *vertere* = întorcere; in specie; 1. traductione: *versionea bibliei in limb'a romána; scolarii facu versioni latine si versioni grece; versione fidele, versione verbale, versione libera*; 2. modu de a narrá, de a presentá unu faptu: *acesta versione nu e fidele; sunt mai multe versioni asupr'a acestui evenimentu*.

*VERSIPALMU, -a, adj., (fr. *versipalme*); cu *palmele* inclinate in diverse directioni.

*VERSIPELLE, adj., *versipellis*, (d'in *vertere*, si *pellis*); proprie, care si scâmba *pellea*; de aci: care si scâmba *figur'a*, *versutu*, insellatoriu: *omu versipelle, femina versipelle*.

*VERSIPORU, -a, adj., (fr. *versipore*); cu *pori* de diversa *forma*.

*VERSORIU, -sória, adj. s., (d'in *vertere*); care *verte*, care întorce; de aci: *versoria*, a face *versória*, *versoriam* capere, a întorce velele, fig. a luá alta directione in portarea sea; — (it. *versorio*, subintell. ago), aculu magneticu; — care traduce, traductoriu: *versorii bibliei in limbele moderne*.

* 1 VERSU, -a, adj. part., versus, (d'in *vertere*); intorsu; tradussu : *opere clasice verse in limb'a romanescă.*

2 VERSU, pl.-uri, versus, -us, (d'in *vertere*); compositione de vorbe mesurate dupo regulele metrice : *versuri regulate, versuri cadentiate; noi avem diverse specie de versuri, versuri scurte si versuri lungi; nu toti poetii nostri sciu face versuri fora erroru; ellu scrisse amicului seu una epistola in versuri; versuri satyrică, versuri erotice, versuri elegiace, versuri eroice; junle e amonatu de versurile selle; ellu si espreme passionile selle in versuri; cartile biblice su impartite in capite, capitele in versuri, inse aceste versuri n'au neci metru neci cadentie; addeveratele versuri su destinate a fi cântate; metaf. modulatiune, voce : ea are unu versu formos, unu versu care incânta pre auditoriu; versule ei mi a rapitu mentea.*

* 3 VERSU, prep., versus si *versum*; spre, cõtra : *versu oriente, versu occidente.*

* VERSURA, s. f., versura, (d'in *versus* de la *vertere*); proprie, intorsura : *versur'a folieloru, versur'a aratrului de la capulu locului; in limb'a finantiaria, impromutu : a face versura, versuram facere, a face unu impromutu.*

* VERSUTIA, s. f., versutia, (d'in *versutus*); calitate de *versutu*, insellatoriã : *versuti'a femineloru.*

* VERSUTILOCU, -a, adj., versutiloquus, (d'in *versutus*, si *loqui*), care vorbesce *versutu* : *servu versutilocu.*

* VERSUTU, -a, adj., versutus, (d'in *versus*); proprie care se întorce facile : *tu esti mai versutu de câtu rõt'a ollariului; fig. care scie facile se se stõrca d'in una positione difficile, ageru la mente, aptu a insellã lumea : servu versutu, serva versuta; spiritu acutu si versutu; versutii sacrifica sinceritatea; feminele versute si batu jocu de barbati; nu te scieam co esti asiã de versutu; cu õmnenii versuti nu voliu se am de a face.*

* VERTAGU si *vertragu*, s. m., *vertagnus*, si *vertragnus*, (vorba celtica); câne de venatu.

* VERTEBRA, s. f., *vertebra*, (d'in

vertere); proprie, articulatione prin allu carei adjutoriu se misca membrele; in specie, ossu allu spinarei : *vertebrele formedia column'a vertebrale sau seri'a spinarei, cumu se dice in limb'a popularia; vertebrele sunt in numeru de doue-dieci si patru, divise in trei serie : sèpte vertebre cervicali, sau alle collului; douespre-dieci dorsali, sau alle dosului; cinci vertebre lumbarie, sau alle lumbiloru; vertebrele sunt õsse scurte, angulose, si in mediulocu perforate.*

* VERTEBRALE, adj., (it. *vertebrale*, fr. *vertébral*); relativu la *vertebra*, de *vertebra* : *columna vertebrale; arterie vertebrale; medulla vertebrale; legamente vertebrale.*

* VERTEBRARIU, -a, adj., (it. *vertebrale*); forma vulgaria pentru *vertebrale*.

* VERTEBRATU, -a, adj., *vertebratus*, (d'in *vertebra*); facutu in forma de *vertebra* : *osse vertebrale.*

* VERTEBRU, s. m., *vertebrum* = *ἄξλον*; ossulu pelvei, terminu anatomicu.

VERTEGIU, pl.-e, (d'in *vertere*), turbo; lucru care se *inverte*, de aci apoi in specie : *vertegiu de ventu, vertegiu de apa, vortex.*

VERTENTIA, s. f., (d'in *vertere*, compara it. *vertenza*); proprie, actione de *vertere*, de aci, punctu in giurulu carui-a se *inverte* ceva; in specie, instrumentu pre care feminele intendu firele torse, *girgillus*, (fr. *dévidoir*).

* VERTERE, *versi* si *versei*, *versu*, v., *vertere*; întõrcere; vedi compositel: *invertere* si *invertire*.

* VERTICALE, adj., *verticalis*, (it. *verticale*, fr. *vertical*); indereptatu spre *vertice*, perpendiculariu pre planulu orizontale : *linia verticale, planu verticale, punctu verticale.*

* VERTICALITATE, s. f., (fr. *verticalité*); calitate de *verticale*, stare *verticale* : *verticalitatea unui corpu pusu in linia verticale.*

VERTICE, s. m., *vertex*, (d'in *vertere*); proprie, totu ce se *inverte*; de aci, punctulu capului unde se *inverte* perulu, crescetulu : *verticele capului; si apoi punctulu cellu mai inaltu : verti-*

cele unui conu, verticele unei pyramide, verticele unui monte, verticele unui turnu; verticele gloriei; — dupo analogi'a verticelui conului: verticele acului, verticele d'égitului.

VERTICELLU, s. m., *verticulus*, (d'in *vertex*); demin. d'in *vertice*, micu *vertice*; si

* VERTICILLU, s. m., *verticillus*, (d'in *verticulus*); verticellulu fusului.

* VERTICORDIA, s. f., *verticordia*, (d'in *vertere*, si *cor*, *cordis*); care *verte cordile* = *âtimele*. epithelu datu *Venerci*, care intorce = retine *âtimele* feteloru de la immoralitate.

* VERTICOSU, -a, adj., *verticosus* si *vorticossus*, (d'in *vertex* sau *vortex*); plenu de *vortici*: *mare verticosa*; vedi si *vorticossu*.

* VERTIGINARE, v., *vertiginare*, (d'in *vertigo*); a se întorce impregiuru.

* VERTIGINE, s. f., *vertigo*, (d'in *vertere*); întorcere in pregiuru, rotatione, revolutione, vicissitudine; — ammetire: *cându sufferimu de vertigine ni se pare co lucrurile se invertescu in giurulu nostru; ellu are dese vertigini.*

* VERTIGINOSU, -a, adj., *vertiginosus*, (d'in *vertigo*); care are *vertigine*, care suffere de *vertigine*; subst. unu *vertiginosus*.

* VERTILAGINE, s. f., *vertilago*; una planta neconoscuta.

* VERTIPEDIU, s. m., *vertipedium*, una planta nomita si *hierobotane*.

VERTIRE, -escu, v., *vertere*; vedi compositulu *invertire*.

VERTOSIARE, v., (d'in *vertosus*); durare; vedi *invertosiare*.

VERTOSU, -a, adj., (d'in *virtute*), duras; tare, duru, oppositu la *molle*: *pamentu vertosu, pétra vertosa, pâne vertosa*; vedi si *virtosu*.

* VERTUMNALIE, pl. f., *vertumnalia*, -um; serbatóre in onorea lui *Vertumnu*.

* VERTUMNU, s. m., *Vertumnus*, (d'in *vertere*); dieu italicu care presedea la scambarea naturei in diversele tempuri alle annului; apoi in genere, dieu allu scambarei.

VERTUTE, s. f., *virtus*, (it. *virtù*,

vertute, vertude, fr. *vertu*; d'in *vir*); tariá, in sensu physicu si morale: *omni plenu de vertute: se increde in vertutea bracielloru; scriptur'a dice, se amâmu pre domnedieu d'in tôte vertutea nôstra; vedi si virtutea.*

1 VERU, -a, adj., *verus*; addeveratu.

2 VERU, s. m., *patruelis, matruelis, consobrinnus, sobrinus*; filiu de unclu sau de matusia: *vèru primariu, vèru secundariu; veri d'in frati, veri d'in sorori*; — feminialu e *vèra*; demin. *verisioru, verisiora*, acestu d'in urma se aplica mai a dese ori spre a evitá confusionea *vèra* = *consobrinnu, si vèra* = *estate*.

3 VERU, s. m., *veru*, *si verum*; frigare, lancióra, jaclu, vedi *verutu*.

* VERUCLU sau *veruculu*, s. m., *veruculum*, (d'in *veru*), demin. d'in 3 *veru*, micu *veru*. mica frigare, lancióra.

* VERUCULATU, -a, adj., *veruculatus*, (d'in *veruculum*); munitu cu unu *veruclu*; — in forma de *veruclu*.

* VERUINA, s. f., *veruina*, (d'in *veru*); lancia suptire.

* VERUTINA, s. f., (fr. *vérutine*); genu de plante *synantherie*, d'in tribulu naturale allu *centaurieloru*.

* 1 VERUTU, -a, adj., *verutus*, (d'in *vera*); munitu cu 3 *veru*; — care are form'a unui 3 *veru*.

* 2 VERUTU, pl. -e, *verutum*, si *verutum*, (d'in *veru*); lancióra, jaclu, arma liusióra de impunsu.

* VERVA, s. f., (fr. *verve*); fervóre de imaginatione care animédia pre poeti, oratori, artisti, cându compunu: *verva poetica, verva musicale*. etc.

* VERVACTORIU, s. m., *vervactor*, (d'in *vervagere*); care *vervage* = rupe antâniu pamentulu cu aratrulu; — dieu italicu care presedea la antâni'a aratura a pamentului.

* VERVACTU, s. m., *vervactum*, (d'in *vervagere*); pamentu aratu lassatu in repausu, agru neseminatu.

* VERVAGERE, v., *vervagere*; a rupe antâniu pamentulu cu aratrulu dupo ce a statu in repausu.

* VERVECE = *berbece*, s. m., *vervex*, *verbex* si *berbex*; vedi *berbece*,

* VERVECINU = *berbecinu*, -a, adj.,

vervecinus, (d'in *vervex*); de *berbece* : *carne vervecina*, *pelle vervecina*; vedi *berbecinu*.

* VERVECIU = *berbeciu*, -a, adj., *verveceus* si *vervecius*, (d'in *vervex*); care are figura de *berbece*, epithetu datu lui Joue Ammone, care se representá sub figura de *berbece*.

* VESANIA, s. f., *vesania*, (d'in *vesanus*); stare de *vesanu*, dementia, deliriu, estravagantia, nebonía.

* VESANIRE, -escu, v., *vesanire*, (d'in *vesanus*); a delirá, a fi nebonu, a fi turbatu.

* VESANU, -a, adj., *vesauns*, (d'in *ve* si *sanus*); fora mente; nebonu, furiosu, turbatu, violentu : *omu vesanu*, *poctu vesanu*, *facia vesana*; *ventu vesanu*, *mare vesana*.

VESCEDIRE, -escu, v., (d'in *vescedu*) *viescere*, *marcescere*, *flaccescere*; a deveni *vescedu* : *plantele taliate vescedescu*; *vescedescu florile neudate*; si refl. a se *vescedi* : *a inceputu frundi'a in arbori a se vescedi*; fig. *acestu june se vescedesce in petióre*.

VESCEDITU, -a, adj. part., (d'in *vescedire*), (*vescus*), *vietus*, *marcidus*, *flaccidus*; devenitu *vescedu* : *plante vescedite*, *flori vescedite*; fig. *fete vescedite*.

VESCEDITURA, s. f., actione si effectu alu actionei de *vescedire*; lucruri *vescedite*.

VESCEDU = *vescidu*, -a, adj., (*vescus*), *vletus*, *marcidus*, *flaccidus*; care si a perdutu vigórea, a inceputu a se uscá : *plante vescede*, *frundia vesceda*, *conuna fesceda*, *flori vescede*; fig. *juni vescedi*, *fete vescede*.

* VESCERE, *vescui*, *vescutu*, v., *vescere*, si *vesci*; a mancá, a senutricu ceva.

VESCIDU, *vescidire*, *vesciditu*, *vescuditura*; vedi : *vescedu*, *vescedire*, *vesceditu*, *vesceditura*.

1 VESCU, -a, adj., *vescus*; *vescedu*, *flaccu*, *macru*, *gracile*; vedi *vescedu*.

2 VESCU, s. m., *viscum* si *viscus*; planta parasita care cresce pre arbori : *vescu verde in tempu de iérna*; — *glutine facutu d'in bacele de vescu*; vedi si *viscu*.

VESCULU, -a, adj., *vesculus*, (d'in *vescus*); demin. d'in *vescu*, forte *gracile*.

VESICA, *vesicare*, *vesicariu*, *vesicatione*, *vesicatoria*, *vesicatoriu*, *vesicatu*, *vesicatura*, *vesicutia*; vedi : *besica*, *besicare*, *besicariu*, *besicatione*, *besicatoria*; *besicatoriu*, *besicatu*, *besicatura*, *besicutia*.

VESICATORIA = *besicatoria*, s. f., (fr. *vésicatoire*); medicamentu care produce *besice* pre pelle; emplastru *besicatoriu* : *mdiculu mi a applicatu cincu vesicatorie*.

VESICULA = *besicura*, s. f., *vesicula*, (d'in *vesica*); demin. d'in *vesica*, *besicutia* : *vesicule seminales*.

* VESICULIFERU, -a, adj., (fr. *vésiculifère*); care contine *vesicule*.

* VESICULIFORME sau *vesiculiformu*, -a, adj., (fr. *vésiculiforme*); care are form'a unei *vesicule*.

VESICULOSU = *besicurosu*, -a, adj., *vesiculosus*, (d'in *vesicula*); plenu de *vesicule*.

VESINA, *vesinosu*, *vesire*; vedi : *besina*, *besinosu*, *besire*,

VESPA, s. f., *vespa*; albina selbatica care face una miere rea, si impunge amaru cu aculu seu : *vespele viuu in societate ca si albinele*; *vespele causedia mari inflature prin impunsur'a loru*; *nu e fupta prudente a interritá vespele*; *ferti-ve de vespe*, *co ve musca urritu*.

VESPARIU, pl.-e, (it. *vespajo*, fr. *guêpier*); cuibu de *vespe* : *nu e prudente a pune mân'a in vespariu*.

VESPERA, s. f., *vespera*, (*ἑσπέρα*); séra : *a appusu sórele*, *incepe vesper'a*; rogationile de sér'a : *a merge la vespere*; *a cantá vesperere*; ca regione, loculu unde appune sórele.

* VESPERALE, adj., *vesperalis*, (d'in *vespera*); relativu la *vespera* : *plag'a vesperale*, regionea occidentale.

VESPERARE, v., *vesperascere*, (d'in *vespera*); a inserá : *a inceputu a vesperá*; *a vesperatu*, *se procedemu a casa*.

VESPERATU, s. m., actulu de *vesperare* : *vesperatulu dillei*, *amu lucratu de demaneti'a pêno in vesperatu*.

VESPERELLU, s. m., *vesperitilio* ;

sórece care sbóra sér'a; vedi si *vesper-tilionē*.

VESPERNA, s. f., *vesperna*, (d'in *vesper*); mancare de sér'a.

* VESPERTILIONE, s. m., *vesper-tillo*, (d'in *vesper*); *vesperellu*, specia de sórice cu aripe de pelle, care sbóra sér'a si nóptea, éro diu'a siéde ascunsu in ruine; passere de nópte.

* VESPERTINU, -a, adj., *vespertinus*, (d'in *vesper*); relativu la *vespera* = séra : *tempulu vespertinu*, *órele vespertine*; si relativu la loculul unde appune sórele : *regionea vespertina*.

* VESPERU, s. m., *vesper*, si *vesperus*, (ἄσπερος); lucéferulu de sér'a, stell'a Venerii cându se arréta sér'a dupo appusulu sórelui; de ací : tempulu de séra, *vesper'a*, si regionea unde appune sórele, occidente.

* VESPILLONE, s. m., *vespillo*, (d'in *vesper*); ingropatoriu de morti pauperi, cari la antici se scotea si se ducea sér'a la mormentu.

* VESSABILE, adj., *vexabilis*, (d'in *vexare*); care *vessa*, suppera, tormenta; si care e espusu supperariloru, tormentoloru.

* VESSAME, pl. -mine, *vexamen*, (d'in *vexare*); actulu de *vessare*, scuturare, scuturatura.

* VESSARE, v., *vexare*, (d'in *vehere*); a miscá tare, a scuturá, a supperá, a malectrctá, a tormentá : *venturile vessa montii*; *inimicii ne vessara tóta nóptea*; *i place a vessá pre omeni in societate*; *reii administratori vessa pre poporu in locu de a lu apperá in contr'a malefactoriloru*.

* VESSATIONE, s. f., *vexatio*, (d'in *vexare*); actione de *vessare*, supperare, malectractare, tormentare : *nu mai potemu sufferí vessationile acestui guvernu despoliatoriu*; *tote vessationile s'au facutu cu scopu de a despoliá si intimidá pre poporu*; *Románii au sufferitu multe vessationi de la Unguri si de la Turci*.

* VESSATIVU, -a, adj., *vexativus*, (d'in *vexare*); aptu a *vessá*, malectrctá, tormentá : *mesure vessative, dispositioni vessative*.

* VESSATORIU, -tória, adj. s., *vexa-*

tor, (d'in *vexare*); care *vessa*, tormenta; tormentatoriu : *acesti-a nu su guvernatori, ci vessatori si predatori ai terrei*; *diavolii sunt inimici si vessatori ai ómeniloru*; *dómne, custodesce-ne de totu genulu de vessatori*.

* VESSATRICE, s. f., *vexatrix*; femina care *vessa*, *vessatoria* : *furia vessatrice*.

* VESSATU, -a, adj. part., *vexatus*, (d'in *vexare*); scuturatu, supperatu, malectractatu, tormentatu : *navi vessate de tempestate*; *cetatiani pacifici si onesti vessati de administratori despoliatori*; *vessatu de politia allergu la ministeriu*, *si lu rogu se puna una data finitu acestoru vessationi*.

* VESSILLARIU, s. m., *vexillarius*, (d'in *vexillum*); 1. care duce *vessillulu*, *vessiliferu*, stegariu; 2. capitanu de latroni; 3. pl. *vessillarii*, militari despartiti d'in unu corpu mai mare si pusi sub unu *vessillu* cu destinatione particularia; 4. pl. *vessillarii*, veterani cari si au facutu servitiulu militariu, si se mai retinu sub *vessillu* pëno la dimissioneloru definitiva; — 5. *vessillariu*, care face *vessille*.

* VESSILLATIONE, s. f., *vexillatio*, (d'in *vexillum*); despartitura de militari pusi sub unu *vessillu* cu destinatione particularia.

* VESSILLIFERU, s. m., *vexillifer*, (d'in *vexillum*, si *ferre*); care duce *vessillulu*, *vessillariu*, stegariu.

* VESSILLU, pl. -e, *vexillum*, (d'in *velum*, de la *vehere*); stendariu, stégu : *a inaltíá vessillulu*, *a duce vessillulu*, *a dá semnu cu vessillulu*; — de ací : despartitura de militari pusi sub unu *vessillu* : *vessillulu tironiloru*; *vessillele allessiloru*.

VESTA, s. f., *Vesta*, (ἑστία); divinitate a focului d'in *vétra*, de ací apoi, diéa a vietiei domestice si a benedictionei domestice : *templulu Vestei*, *altariulu Vestei*, *cultulu Vestei*, *sacerdotessele Vestei*; metonymice se dice *Vesta* in locu de *templulu Vestei*, si in locu de *focariu*, si de *focn*.

* VESTALE, adj. *vestalis*, (d'in *Vesta*); relativu la *Vesta* : *virgine vestale*;

subst. f., *una vestale*, sacerdotéssa a *Vestei*: *virginile vestali se allegeau d'in familiele celle mai nobili intre annii sésse si diece, si debeau se servesca trei-dieci de anni, mai allestu se custodesca foculu sacru.*

VESTE, s. f., *vestis*, (ἔσθής, in origine ἑσθής); vestimentu, in tote accep-tionile acestui coventu; vedi *vestimentu*.

VESTIARIU, -a, adj., *vestiarius*, (d'in *vestis*); relativu la *veste* = *vestimentu*: *scriniu vestiariu; negotiatoriu vestiariu; arca vestiaria*; subst. pers. m., *vestiariu*, care custodesce *vestile* in unu palatiu; de aci: care custodesce *scullele* pretiose; si in fine *thesaurariu*; fem. acestei forme e *vestiaréssa*; subst. m. reale, *vestiariu*, pl. -e, *vestiarium*, thesauru: *vestiariulu bonetatiloru*; in tempurile posteriori pen-tru distincione mai precisa, in acestu intellesu, se formà *vestiaría* = the-sauru: *vestiarí'a statului e desérta; au administratu vestiari'a cu mare regula-ritate.*

* VESTIBLU, sau *vestibulu*, pl. -e, *vestibulum*; proprie, spatiulu d'intre usi'a unei case si strat'a publica; apoi, spa-tiulu d'intre usia si celle alte camere alle casei, *tenda*; si in genere, intrata; fig. inceputu.

* VESTICLA sau *vesticula*, s. f., *ves-ticula*, (d'in *vestis*); demin. d'in *veste*, mica *veste*.

* VESTIFICE, s. m., *vestifex*, (d'in *vestis*, si *facere*); care face *vesti*, vesti-mentariu.

* VESTIFICINA, s. f., *vestificina*, (d'in *vestis*, si *facere*); artea de a face *vesti*; si officin'a in care se facu si se vendu *vesti*.

* VESTIFICIU, pl. -e, *vestificium*; fa-cerea de *vestimente*, artea de a face *vestimente*.

* VESTIFICU, -a, s. m., si f., *vesti-ficus*, *vestifica*, (d'in *vestis*, si *facere*); care face *vesti*: *unu vestificu cu gustu; una vestifica inteligente.*

* VESTIFLUU, -a, adj., *vestifluus*, (d'in *vestis*, si *fluere*); care pórta *vesti-mente* largi si lungi.

* VESTIGABILE, adj., *vestigabilis*, (d'in *vestigare*); care se póte vestigá,

care se póte scrutá, scrutabile; vedi *in-vestigabile*.

* VESTIGARE, v., *vestigare*, (d'in *vestigium*); proprie, a merge pre urma, a urmecá; apoi, a cercetá cu de a me-nutulu, a cercetá cu diligentia si preto-lindine; vedi compositulu *investigare*.

* VESTIGATIONE, s. f., *vestigatio*, (d'in *vestigare*); actione de *vestigare*, cercetare: *vestigationea furiloru*; vedi *investigatione*.

* VESTIGATORIU, s. m., *vestigator*, (d'in *vestigare*); care *vestiga*; urmeca, urmecatoriu; care cercetédia, cercetato-riu; care specula, speculatoriu, spione, delatoriu; vedi *investigatoriu*.

* VESTIGIU, pl. -e, *vestigium*; urma: *vestigiu de omu, vestigie de animalu; eilu nu merge pre vestigiele parentelui seu; se vedu vestigiele de batalia pre corpulu lui.*

VESTIMENTARIU, s. m., (d'in *vesti-mentu*), *vestifex*, *vestificus*, *vestiarius*, *sartor*, (fr. *tailleur*); care face *vesti-mente*; care vende *vestimente*, si care custodesce *vestimentele*.

VESTIMENTU, pl. -e, *vestimentum*, (d'in *vestire*); materia apta a coperí cor-pulu: *vestimente de cânepa, vestimente de linu, vestimente de metasse, vesti-mente de lâna, vestimente de pelle; vesti-mente de véra, vestimente de iérna; vestimente de serbatori, vestimente de ballu, vestimente de galla; vestimente pretiose; vestimente albe; vestimente de purpura; vestimente commode; vesti-mente strincte; in terrele calde ómenii pórta pucine vestimente si suptiri, in terrele reci pórta mai multe vestimente si mai grósse; vestimentele se scâmba dupo moda; feminele se intrecu cu vesti-mentele de moda.*

VESTINA, s. f., *vestis*, *tunica*; vesti-mentu ordinariu ce pórta ómenii preste camésia.

* VESTIPLICU, -a, s. m., si f., *vesti-plicus*, si *vestiplex*, *vestiplica*, (d'in *vestis*, si *plicare*); care *plica vesti-mentele*; servitoriu sau servitória insarcinata cu cur'a *vestmenteloru*.

* VESTIRE, v., *vestire*, (d'in *vestis*); a coperí cu *vestimente*, a accommodá

vestimentele pre corp, a imbraccá, in sensu propriu si figuratu; vedi compo-
situlu *investire*.

* VESTISPICU, -a, s. m., si f., *vestispicus* si *vestispex*, *vestispica*, (d'in *vestis*, si *specere*); care are inspectio-
nea asupr'a *vestimenteloru*.

VESTITORIU, -tória adj. s., *vestitor*, (d'in *vestire*); 1. care *investesce* = im-
bracca, *investitoriu*: 2. care face *vesti* =
vestimente, *vestimentariu*.

VESTITU, -a, adj. part. *vestitus*; co-
peritu cu *vestimente*, imbraccatu, in
sensu propriu si figuratu; vedi *investitu*.

VESTITURA, s. f., *vestitura*, (d'in
vestire), actione si effectu allu actionei
de *vestire*; vedi si *investitura*.

* VESTU, s. m., (angl. *west*), *ves-
per*, *occidens*; regionea unde appune
sórele tómn'a si primavér'a; appusu, oc-
cidente, terminu geograficu;—de ací si
adj. *vesticu*, -a, *vespertinu*, *occidentale*.

* VETARE, v., *vetare*; a nu lassá se
se faca, a opprí, a impedicá; a se op-
pune cu potere legale ca se nu se faca
ceva; — de ací form'a *veto* (lat. prim'a
persona) in limbile moderne : *avemu de-
reptulu de veto*, a si *oppune veto-lu seu*;
*anticii tribuni romani oppriáu essecu-
tarea sententieloru prin coventulu veto*.

* VETERAMENTARIU, s. m., *vete-
ramentarius*; care derege calciamente
vechie.

* VETERAMENTU, pl.-e, (*vetera-
mentum*); vechitura.

* VETERANU, -a, adj., *veteranus*,
(d'in *vetus*); betránu; applicatu in tem-
purile moderne numai la militarii *be-
tráni*, cari si au facutu annii de servitiu :
legione de veterani, *institutu pentru in-
tertinerea veteraniloru*; prin analogía se
applica si la fonctionari, professori, me-
dici, advocati etc.; *unu veteranu*, *ve-
teranii nostri*.

* VETERARE, v., *veterare*, (d'in *ve-
tus*, *veteris*); a invechí.

* VETERASCERE, v., *veterascere*,
(d'in *vetus*, *veteris*); a se invechí.

* VETERATORIU, -tória, adj. s., *ve-
terator*, (d'in *veterare*); care a imbe-
traniu in ceva : *veteratoriu in littere*,
in cause, *in processe*; in specie, care a

imbetraniu in rellé, omu astutu, vulpe
betrána.

* VETERATRICE, s. f., *veteratrix*;
forma feminina la *veteratoriu*, *veterató-
ria*, femina astuta.

* VETERATU, -a, adj. part., *vetera-
tus*, (d'in *veterare*), invechitu.

* VETERETU, pl.-e, *veteretum*, (d'in
vetus, *veteris*); pamentu lassatu nearratu.

* VETERINARIU, -a, *veterinarius*,
(d'in *veterinus*); relativu la vite : *me-
dicu veterinariu*, *medicina veterinaria*;
subst. *veterinariu*, (medicu), *veterinaria*
(medicina).

* VETERINU, -a, adj., *vererinus*,
(póte fi contrassu d'in *vehiterinus*); re-
lativu la vite : *bestia veterina*, *specia
veterina*; subst. *veterinle*, *veterinae*;
vitele de trassura sau sarcinarie.

* VETERNOSITATE, s. f., *veterno-
sitas*, (d'in *veternosus*); calitate de *ve-
ternosu*, somnulentia, lethargía.

* VETERNOSU, -a, adj., *veternosus*,
(d'in *veternus*); somnorosu, lethargicu;
langedu, addormitu, enervatu : *omu ve-
ternosu*; *stylu veternosu*.

* 1 VETERNU, -a, adj., *veternus*,
(d'in *vetus*, *veteris*), vechiu, betránu,
inactivu, langedu.

* 2 VETERNU, s. m., *veternus*, (d'in
vetus, *veteris*); 1. vechime, vetustate;
2. loture vechie; 3. somnulentia, lethar-
gía; somnu lungu; langóre, apathía.

VETI, verbu aussiliaru pusu cu infi-
nitivulu pentru formarea futurului pers.
II pl. contrassu d'in *voliti*, *vultis* : *veti
fi*, *veti face*, *veti cantá*, *veti vedé*, *veti
spune*, *veti audí*; vedi verbulu *volire*.

VETRA, s. f., *focus*; loculu unde arde
foculu, focariu; metaf. casa, locuentia :
me ducu la vét'r'a mea; loculu pre care
e stabilitu satulu, oppidulu, urbea :
vét'r'a satului etc.

VETRANETIA, s. f., (d'in *vetranu*),
senectus; vedi *betranetia*.

VETRANU, -a, adj. s., (d'in *vetranu*)
senex; vedi *betranu*.

VETRARIU, pl.-e, *batillum*; pala de
ferru cu care se servescu ómenii cându
voru se duca focu.

VETTEMA, *vettemare*; *vettematione*,
vettematoriu, *vettematu*, *vettematura*;

vedi *rectima, vectimare, vectimatione; vectimatoriu, vectimatu, vectimatura.*

* VETUSTATE, s. f., *vetustas*, (d'in *vetustus*); vechime : *vetustatea genului omenescu; vetustatea familielor, vetustatea limbei; vetustatea unei posesiuni; multe lucruri a inghititu vetustatea; d'in inalt'a vetustate se vorbesce despre diluviu; vetustatea nu va mai poté consume tóte productele mentii omenesci.*

* VETUSTIRE, v., *vetustescere*, (d'in *vetustus*); a se invechi : *vetustesce vinulu.*

* VETUSTU, -a, adj., *vetustus*, (d'in *vetus*), care dura de multu; vechiu déro nesticatu : *monumente vetuste, oppide vetuste, vinu vetustu; vetust'a disciplina a Sabiniloru; vetust'a familia a Valerriiloru.*

* VEXABILE, *vexame, vexare, vexatione, vexativu, vexatoriu, vexatrice, vexatu*, etc.; vedi : *vessabile, vessame, vessare, vessatione, vessativu, vessatoriu, vessatrice, vessatu*, etc.

VEXILLARIU, *vexillatione, vexilliferu, vexilla*; vedi : *vessillariu, vessillatione, vessilliferu, vessillu.*

VI, pronome conjunctu pers. II pl. dat. contrassu d'in *vóue, vobis* : *vi se covine, vi lu dau, vi ua recommendu, vi i promittu, vi le impromutu; vi e necessariu, vi su connoscute; vedi ve.*

* VIA, s. f., *via*; calle, strata. Essitu d'in usu d'in caus'a confusionei cu subst. *vinia=vua=via*, si cu adj. *vinua=via*, inse de doritu a se reabilitá dupo stabilirea orthographiei.

* VIADUCTU, pl. -e, (fr. *viaduc*, d'in *via*, si *ducere*); ponte pre arcuri construssu preste una valle sau unu rîu, pentru trecerea callei ferrate : *in tempurile nóstre se facu viaducte collosali preste valli; viaductele sémina cu ape-ductele.*

* VIARE, v., *viare*, (d'in *via*); a calatorí. Radecin'a compositeloru : *conviare*, (it. *conviare*, fr. *convoyer*); *deviare*, a se abbate de la calle; *inviare*, a pune pre calle, a indereptá, si a derivateloru acestoru-a.

* VIARIU, -a, adj., *viarius*, (d'in *via*); relativu la *calle* : *lege viaria, regula-*

mentu viariu, care regulédia reparatio-nea calliloru.

* VIATICATU, -a, adj., *viaticatus*, (d'in *viaticum*); provedutu cu *viaticu*.

* VIATICU, -a, adj., *viaticus*, (d'in *via*); relativu la *calle, la callatoria* : *cena viaticu, cena de plecare in callatoria*; subst. *viaticu*, pl. -e, *viaticum*, provisio- ne de callatoria, totu ce e necessariu la callatoria : *si a luatu viaticulu si a plecatu in Indi'a; fora viaticu nu e lucru intellectu a interprende una callatoria lunga; functionariloru tramissi in misiuni se da viaticu d'in thesaurulu publicu; fig. in baserica, viaticu = sacr'a eucharistia data moribundului.*

* VIATORIU, -tória, adj. s., *viator, viatorias*, (d'in *viare*); callatoriu; la antici : *nuntiu, apparitoriu, ustiaru.*

* VIATRICE, s. f., *viatrix*; femina *callatória.*

* VIBIA, s. f., *vibia*; una trabe care jace pre alta trabe (*vara*) crucisiu.

* VIBICE, s. f., *vibex* si *vibix*; vene- taria pre pelle, urma veneta de batalia.

* VIBRABILE, adj., *vibrabilis*, (d'in *vibrare*); care se poté *vibrá*; fig. scante- liatoriu.

* VIBRAME, pl. *vibramine, vibra- men*, (d'in *vibrare*); actu de *vibrare, vi- bratione.*

* VIBRARE, -cdiu, v., *vibrare*; a pune in miscare tremuratória, a scuturá, a adieptá, a arruncá : *serpele vibrédia limb'a sea; luptatoriulu vibrédia jaclulu seu si lu rapede asupr'a inimicului; in- trans. a produce una miscare tremura- tória : vibrédia cordele lyrei; fig. vibrédia de amore fibrele ánimiei.*

* VIBRATIONE, s. f., *vibratio*, (d'in *vibrare*); actione de *vibrare*, miscare rapida tremuratória : *vibrationile unei corde sonore; vibrationea aerului face de se propaga sonulu.*

* VIBRATORIU, -tória, adj. s., (fr. *vibratoire*); care *vibrédia* : *miscare vi- bratória; vibratorii armeloru pungutórie.*

* VIBRATU, -a, adj. part., *vibratus*; pusu in miscare tremuratória; — scan- teliatoriu, fulgeratoriu.

* VIBRISSE, pl. f., *vibrissæ, -arum*; pèrulu d'in nasu.

* VIBURNU, s. m., *viburnum*, (fr. *viorne*); genu de plante d'in famili'a caprifoliaciiloru, care au de tipu unu arborellu cu flori albe si cu folie villute, alle carui ramuri su forte flessibili, si care produce bacee negrisiore unite in fascicle : *se connoscu mai bene de cinci-dieci de specie de viburnu*.

* VICANU, -a, adj. s., *vicanns*, (d'in *vicus*); de satu, d'in satu, sateanu : *aruspici vicani*, cari âmbra d'in satu in satu; *vicanii su mai simpli de câtu urbanii, déro si mai onesti de câtu acesti-a*.

* VICARIA, s. f., *vicaria*; demnitatea, potestatea, functionea unui *vicariu*; vedi *vicariu*.

* VICARIALE, adj., (fr. *vicarial*); relativu la *vicariatu* : *potestate vicariale, functioni vicariali, detorie vicariali*.

* VICARIANU, -a, adj., *vicarianus*, (d'in *vicarius*); relativu la *vicariu*, care concerne pre *vicariu* : *demnitate vicariana, gradu vicarianu in ierarchia*.

* VICARIATU, pl. -e, (it. *vicariato*); 1. functione de *vicariu*; 2. tempulu câtu a functionatu unu *vicariu*; 3. territoriulu preste care se intende jurisdictionea unui *vicariu*; 4. cas'a, palatiulu unui *vicariu*.

* VICARIU, -a, adj. s., *vicarius*, (d'in *vicis*), care tine loculu altui-a, care implenesce functionea altui-a : *la Romani servii ordinari aveâu servi vicari; pre tempulu imperiului prefectii pretoriului aveau vicarii loru; in tempurile moderne numai episcopii si metropolitii au vicari; inse in baseric'a anglicana si parochii au vicari; starea vicariloru in Angli'a e una addeverata meseria care contrasta fôrte cu starea parochiloru*.

VICATU, adv., *vicatim*, (d'in *vicus*); 1. d'in *vicu* in *vicu*; 2. in forma de *vicu*; vedi *vicu*.

† VICE-, (d'in lat. abl. *vice*, in locu de, pentru), in diverse composite, precumu in : *vice-amirale*, s. m., (it. *viceammiraglio*, fr. *vice-amiral*), officiariu de marina care commanda una armata navale in absentia amiralelui, si servece sub ordinile lui cându acestu-a e presente; *vice-camerariu*, s. m., (fr. *vice-camérier*), locotenente allu *camerariului*; *vice-cancellariu*, s. m., (it. *vice-cau-*

celliere, fr. *vice-chancelier*), care implenesce functionea *cancellariului* in absentia lui; *vice-capitanu*, s. m., (it. *vice-capitano*), care implenesce functionea unui *capitanu*; *vice-centurione*, s. m., care tine loculu unui *centurione*; *vice-cestoriu*, s. m., care tine loculu unui *cestoriu*; *vice-cestura*, s. f., *vice-quaestura*, officiulu *vice-cestoriului*; *vice-comite*, s. m., (fr. *vicomte*), care implenesce functionea unui *comite*; *vice-comitessa*, s. f., (fr. *vicomtesse*), soci'a unui *vice-comite*; *vice-consulatu*, s. m., (fr. *vice-consulat*), officiulu *vice-consulelui*; *vice-consule*, s. m., (fr. *vice-consul*), care supplenesce pre *consule* in absentia lui, si care face functionile de *consule* in locurile unde nu e *consule*; *vice-decurione*, s. m., care tine loculu unui *decurione*; *vice-gerente*, s. m., (it. *vicegerente*, fr. *vice-gérant*), care supplenesce pre unu functionariu in absentia lui, care tine loculu unui superiore; *vice-gerentia*, s. f., (it. *vice-gerenza*), officiulu unui *vice-gerente*; *vice-guvernatoriu*, s. m., (it. *vice-governatore*), care tine loculu unui *gubernatoriu*; *vice-legatione*, s. f., (it. *vice-legazione*, fr. *vice-légation*), officiulu unui *vice-legatu*; *vice-legatu*, s. m., (it. *vice-legato*, fr. *vice-légat*), care implenesce functionile unui *legatu*; *vice-magistru*, s. m., care tine loculu unui *magistru*; *vice-matre*, s. f., (it. *vicemadre*), care tine locu de *matre* = mama; *vice-notariu*, s. m., care tine loculu unui notariu; *vice-patre*, s. m., (it. *vicepadre*), care tine locu de *patre* = tata; *vice-patriarchu*, s. m., (it. *vice-patriarca*), care tine loculu de *patriarchu*; *vice-prefectu*, s. m., *vicepraefectus*, (fr. *vice-préfet*), care tine loculu unui *prefectu*; care administra unu cercu mai micu sub ordinile prefectului; *vice-prefectura*, s. f., officiulu *vice-prefectului*; *vice-presedente*, s. m., (fr. *vice-président*), care tine loculu de *presedente*; *vice-presedentia*, s. f., (fr. *vice-présidence*), officiulu, functionea, demnitatea unui *vice-presedente*; *vice-pretoriu*, s. m., (it. *vice-pretore*), care tine loculu de *pretoriu*; *propretoriu*, *vice-pretura*, s. f., officiulu, demnitatea, jurisdictionea unui *vice-pretoriu*; *vice-procuratoriu*, s.

m., (fr. *vice-procureur*), care tine locul de *procuratoriu*; *vice-rectoriu*, s. m., (it. *vicerettore*), care tine locul unui *rectoriu*; *vice-rege*, s. m., (it. *viceré*, fr. *vice-roi*), care tine locul de *rege*, care guverna una provincia in numele *regelui* de la care a obtinut titlul de *vice-rege*; *vice-regente*, s. m., (it. *vice-regente*), care tine locul unui *regente*; *vice-regina*, s. f., (it. *viceregina*, fr. *vice-reine*), soci'a unui *vice-rege*, principessa care guverna cu autoritatea de *vice-rege*; *vice-secretariatu*, s. m., (it. *vicesegretariato*), oficiulu unui *vice-secretariu*; *vice-secretariu*, s. m., (it. *vicesegretario*), care tine locul unui secretariu, care lucra sub ordinile unui *secretariu* superior; *vice-tribunatu*, s. m., oficiulu, jurisdictionea unui *vice-tribunu*; *vice-tribunu*, s. m., care tine locul unui *tribunu*, *protribunu*; *vice-versa*, adv. *vice-versa*, (fr. *vice-versa*), in ordine intorsa : *nescienti'a tine pre omu in miseria, si vice-versa*.

* VICENARIU, -a, adj., *vicenarius*, (d'in *viceni*); de *douedeci*, care coprende in sene *douedeci* : *numerulu vicenariu*, numerulu 20; *circunferentia vicenaria*, de 20 de degete; subst. m., *unu vicenariu*, omu de 20 de anni; ca moneta, *unu vicenariu austriacu*, moneta de 20 cruciari.

* VICENI, -e, pl. adj., *viceni*, -ae, -a, (d'in *viginti*); câte *douedeci* : *viceni juni*, *vicene parti*, *vicene dille*.

* VICENNALE, adj., *vicennalis*, (d'in *vicennium*); de *douedeci de anni*; care se intempla la *douedeci de anni* : *scrbatori vicennali*, dupo *douedeci de anni* de domnia a unui principe.

* VICENNIU, pl. -e, *vicennium*, (d'in *vicies si annus*); spatiu de *douedeci de anni* : *multe si mari lucruri s'au intemplatu in acestu vicenniu*.

* VICESIMA, s. f. *vicesima*, f. (d'in *vicesimus*); tassa de a *douediecea parte* d'in pretiu la esportu si la importu, la manumissionea unui servu, la acceperea unei ereditate.

* VICESIMANU, pl. *vicesimani*, adj., *vicesimani*, (d'in *vicesimus*); militariu d'in *vicesim'a legione* : *vessillarii vice-*

simani; *vicesimani s'au revoltatu d'in cauza co nu li s'a respunsu stipendiulu*.

* VICESIMARE, v., (d'in *vicesimus*), 1. a lua tass'a *vicesima*; 2. a puni cu mortea pre unulu d'in *douedeci*, allu carui nome esse la sorti : *a vicesimá una legione*.

* VICESIMARIU, -a, adj., *vicesimarius*, (d'in *vicesimus*); care provine d'in *vicesima* : *auru vicesimariu*; subst. *vicesimariulu*, perceptoriulu *vicesimei*.

* VICESIMATIONE, s. f. *vicesimatio*, (d'in *vicesimare*); actione de *vice-simare*; 1. de percepere a tassei *vicesima*; 2. de punire cu mortea pre unulu d'in *douedeci*, allu carui nome esse la sorti.

* VICESIMATORIU, s. m., care *vicesima*, 1. care percepe *vicesim'a*, *vicesimariu*; 2. care punesce cu mortea pre unulu d'in *douedeci*, allu carui nome esse la sorti.

* VICESIMATU, -a, adj., (d'in *vice-simare*); 1. d'in care s'a perceptu tass'a *vicesima*; 2. care s'a punitu cu mortea dupo essirea la sorti a unui'a d'in *douedeci* : *legione vicesimata*, *militari vicesimati*.

* VICESIMU, -a, adj., *vicesimus*, si *vigesimus*, (d'in *viginti*), allu *douedecile* : *annulu vicesimu*, *partea vicesima*; subst. f. *vicesima*, *vicesima* (sc. pars), vedi mai susu *vicesima*.

* VICISSARIU, *vicussariu*, *icussariu*, s. m., moneta de 20 assari : *unu vicussariu turcescu de argentu e a cincea parte d'in unu centussariu de auru constantinopolitanu*.

* VICESSE, s. f., *vicessis*, (d'in *viginti si as, assis*); *douedeci de assi*; — vedi si *vicessariu*.

* VICIA, s. f., *vicia*; una planta leguminosa, *mazerica* : *vici'a commune are una sementia rotunda, negra si farinosa; animalile domestice manca vici'a cu placere candu e amestecata cu alte granuntie*.

* VICIARIU, -a, adj., *viciarius*, (d'in *vicia*); relativu la *vicia* : *ciuru viciariu*, cu care se cerne *vici'a*.

* VICINALE = *vicinale*, adj., *vicinalis*, (d'in *vicinus*); relativu la *vecini*, de

vecini, pentru *vecini*: pentru *usulu vicinale*, *calle vicinale*, *cérta vicinale*, *bellu vicinale*.

VICINARE = *vecinare*, -*ediu*, v., *vicinari*, (d'in *vicinus*); refl. *a se viciná*, a fí *vecinu*; vedi *invecinare*.

VICINARIU = *vecinariu*, -*a*, adj., *vicinarius*, (d'in *vicinus*); relativu la *vicini*: *communicatione vicinaria*, *via vicinaria*.

VICINATU = *vecinatu*, -*a*, adj. part., (d'in *vicinare*); vedi *invecinatu*.

VICINIA = *vecinia*, s. f. *vicinia*, (d'in *vicinus*); *vecinetate*, *appropriare*; collectivu in locu de *vecini*; fig. *aseminare*, *affinitate*: *vicini'a virtutiloru intre sene*; *vicini'a vitieloru*.

VICINITATE = *vecinetate*, s. f., *vicinitas*, (d'in *vicinus*); *stare de vecinu*, *appropriare*, *prossimitate*: *ellu siéde in vicinitatea nóstra*; *casele d'in vicinitate*, *statele d'in vicinitate*; *nu e putiu in vicinitate*; — collectivu in locu de *vicini*: *avemu una bona vicinitate*; *ne potemu laudá cu vicinitatea nóstra*; *s'a strinsu tóta vicinitatea si s'a consultatu asupr'a interessiloru communei*; *aceste locuri eráu connoscute vecinătăloru*; — analogía, *aseminare*, *affinitate*: *e óre-care vicinitate si intre virtuti si intre vitie*.

VICINU = *vecinu*, -*a*, adj. s., *vicinus*, (d'in *vicus*); *care e appope*, *care nu e departe*, *care e lónga cineva sau ceva*: *casele vecine*, *cetătile vecine*, *ómenii vicini*; in specie subst. *vicinii nostri*, *vicinele nóstre*; *toti vicinii s'au spariatu*; *vicinele se adjuta unele pre altele*; *ómenii cu mente nu se cérta cu vicinii sei*; *cându arde cas'a vicinului toti sumu detori a allergá si a stinge foculu*; *vicinii potu se ne faca mai multu bene chiaru si de cátu fratii nostri*.

* VICISSITATE, s. f., *vicissitas*, (d'in *vicis*), si

* VICISSITUDINE, s. f., *vicissitudo*, (d'in *vicis*); *scambu*, *scambatione*, *alternativa*, *successione*: *vicissitudinea lucrurilor*; *vicissitudinea tempuriloru annului*; *viéti'a e una vicissitudine continua de repausu si de lucru*, *de placeri si de doreri*, *de intellectione si de ne-*

bonia; *omulu intellectione se inarmédia in contr'a totoru vicissitudiniloru*.

* VICOMAIESTRU, s. m., *vicomagister*; *inspetoriulu strateloru*.

* VICTIMA = *vectema* = *vettema*, s. f., *victima*; *animale taliatu sau de taliatu pentru sacrificiu*, *propriu si figuratu*: *victima innocente*; *ellu cadú victima boneloru selle intentioni*.

* VICTIMARE, = *vectimare* = *vettemare*, v., *victimare*, (d'in *victima*); a *sacrificá*; vedi si *vectimare* = *vettemare* cu diversele sensuri.

* VICTIMARIU = *vectimariu*, s. m., *victimarius*, (d'in *victima*); 1. *care vende victime*; 2. *care talia victime*.

* VICTIMATIONE = *vectimatione* = *vettematione*, s. f., *actione de victimare*; vedi *vectimatione*.

VICTIMATORIU = *vectimatoriu* = *vettematoriu*, -*tória*, adj. s., *victimator*, (d'in *victimare*); *sacrificatoriu*; vedi si *vectimatoriu* cu diversele selle sensuri.

VICTIMATU = *vectimatu* — *vettematu*, -*a*, adj. part. (d'in *victimare*); vedi *vectimatu*.

VICTIMATURA = *vectimatura* = *vettematura*, s. f.; vedi *vectimatura*.

* VICTITARE = *viptitare*, v., *victitare*, (d'in *victus*, de la *vivere*); *intensivu d'in vivere*, a *traí d'in ceva*, a *se nutri cu ceva*: *a victitá bene*, *a victitá cu placere*; *a victitá d'in pome si d'in radecine*; *a victitá cu economía*.

* VICTORIA, s. f., *victoria*, (d'in *victor*); *actione si effectu allu actionei de vincere*: *mare victoria*, *victoria stralucita*, *victoria eruenta*, *victoria sangerósa*; *amu reportatu una victoria completa*; *ellu cautá se si marésca victori'a prin generositate si clementia cótra invinsi*; *nu e formosu a si maculá victori'a prin crudelitate*; *ducii romani dupo una mare victoria intráu in triunfu in cetate*; *triumfulu se considerá ca recompensa a victoriei reportate*; *Romanii divinisara victori'a representandu-a ca una virgine munita cu aripe si cu una conuna de lauru*, *sau cu unu ramu de palmaria in mâna*.

* VICTORIALE, adj., *victoralis*,

(din *victoria*); de *victoria*, relativu la *victoria* : *dí victoriále*.

*VICTORIATU, -a, adj., *victoriatu*s, (d'in *victoria*); însemnatu cu imaginea dieei *Victoria* : *numu victoriatu*, si subst. *unu victoriatu*, numu de argentu in valoare de cinci assi, *cinariu*, sau de una medietate de *denariu*; — pondu medicinale de greutatea unui atare numu.

*VICTORIOLA sau *victorióra*, s. f., *victoriola*, (d'in *victoria*); mica statua a dieei *Victoria*.

*VICTORIOSU, -a, adj., *victoriosu*s; (d'in *victoria*); plenu de *victoria*, incurunatu de *victoria* : *principe victoriosu*; *ellu essí victoriosu d'in tóte luptele*; *victoriosii nostri domni ne conservara acésta patria formosa, care ua sfaciati voi prin estorsionile si crudelitátile vostre*.

*VICTORIU, -a, adj. s., *victor*, (d'in *vincere*); care a *invinsu*, *invingutoriu* : *poporu victoriu*; *victoriu in tóte luptele*; *victoriu in disputele filosofice*; *victorii gentiloru barbare*; *victorii proprietoloru passioni nu sunt mai pre diosu de câtu victorii inimiciloru externi*; *grecii premiáu cu ramuri de palmaria pre victorii jocuriloru olympice*; fem. *victoria* vedi mai susu.

*VICTRICE, s. f., *victrix*, (d'in *victor*); femina care a *invinsu* : *Roma victrice a Asiei si a Europei*; si adj. *mána victrice*, *armata victrice*, *arme victrici*.

1 VICTU, -a, adj. part., *victus*, (d'in *vincere*); *invinsu*, *intrecutu*.

2 VICTU = *viptu*, s. m., *victus*, (d'in *vivere*); *viétia*, modu de *viétia*; *nutrimentu*, *alimantu*, celle necesarie pentru *viétia* : *victulu ómeniloru*, *victulu animaliloru*; a si *procurá victulu in sudórea faciei selle*; *ellu serve pentru victu si amictu*.

*VICTUALE, adj., *victualis*, (d'in *victus*); relativu la 2 *victu*, subst. pl. f. *victualile*, *victualia*, alimentele : a *dá militariloru si calliloru tote victualile necesarie*; *armat'a remanéndu fora victuali fu necessitata a se retrage*.

*VICTUARIU, -a, adj., *victuarius*, (d'in *victus*); care se ocupa cu 2 *victulu* : *procuratione victuaria*.

*VICU, s. m., *vicus*, (*οἶκος* = casa);

complexu de case, satu; — la antici si calle sau strata în cetate. *Radecin'a adj. s. vicannu, vicinu*, adv. *vicatu*, si deminut. *viculu*.

*VICULU, s. m., *viculus*, (d'in *vicus*); demin. d'in *vicu*, micu *vicu*, *saticellu*.

VIDERE, v., *videre*; vedi *vedere*, cu tóte derivatele lui.

*VIDIMARE, v., (it. *vidimare*, fr. *vidimer*, d'in lat. *vidimus* = amu vedutu); a collationá copi'a unui actu cu originalele, si a certificá co e conforme : a *vidimá unu actu*; *nu potemu vidimá copiele fora se avemu inaintea oculiloru originalile*.

*VIDIMATU, -a, adj. part., (it. *vidimato*, fr. *vidimé*); collationatu si certificatu : *actu vidimatu*, *espeditione vidimata*.

VIDRA, s. f., *fiber*, *castor*; *castore*, animale anfibiu.

*VIDUA, s. f., *vidua*; vedi *vedua*.

*VIDUALE, adj., *vidualis*, (d'in *vidua*); relativu la *vedua*, de *vedua* : *depositu viduale*; *pudicitia viduale*; *anni viduali*; *miseria viduale*.

*VIDUARE, v., *viduare*, (d'in *viduus*); a desertá, a despoliá, a privá : a *viduá una cetate*; a *viduá una casa*; — a *viduá unu vasu*, a *viduá una cupa de vinu*; — fig. a *viduá una affacere*, a terminá, a espedí una affacere.

*VIDUARIU, -a, adj., *vidualis*; de *vedua*, relativu la *vedua*, in acellu-asi sensu ca si *viduale*.

*VIDUATIONE, s. f., (d'in *viduare*); actione si effectu allu actionei de *viduare* : *viduationea caseloru*; *viduationea unui vasu*; — *viduationea affaceriloru*.

*VIDUATU, -a, adj. part., *viduatus*, (d'in *viduare*); desertatu, despoliatu; — espeditu : *cetate viduata de cetatiani*; *vasu viduatu*; — *affaceri viduate*, subst. m. reale, *viduatu*, *viduatus*, -us, *veduía* = *veduvía*.

*VIDUERTATE, s. f., *viduertas*, (d'in *viduus*); lipse de fructe in térra, calamitate.

*VIDUITATE, s. f., *viduitas*, vedi *veduitate* si *veduía* = *veduvía*.

*VIDULU, s. m., *vidulus*; saccu de pelle = *vitellu*, pentru callatoría.

* VIDUU, -a, adj. s., viduus; desertu, dispoliatu de ceva; de aci apoi subst. m. *viduu* = *veduu* = *veduvu*; f. *vidua* = *vedua* = *vedura*; barbatu *veduu*, muliere *vedua*; vedi *veduu* si *vedua*.

* VIDUVIU, pl. -e, viduivium, (d'in viduus); stare de *veduu* sau de *vedua*. *veduia* = *veduvia*, veduitate.

* VIERE, v., viere; a legá cu *vimini*, a implettí. Radicea compositului nostru *coveiare* si *incoveiare*.

* VIESCERE, v., viescere; a se vesceá: *viescu pomele*, *viescu plantele*.

VIETATE, s. f., (d'in viuu), *quidquid vivit*; totu ce e *viuu*: *tóta vietatea de pre pamentu*; *tóte vietátile pamentului*; vedi si *viuetate*.

VIÉTIA, s. f., (d'in viuu), *vita*; essientia *viua*: *viéti'a omului e scurta*; a *intrá in viétia*; a *essi d'in viétia*; *cátu sumu in viétia ne luptámu cu tóte nevoliele*; *dupo ce essimu d'in viétianu ne mai pésa de acésta lume*; *calamitatile vietiei sunt multe*; noi *credemu in viéti'a eterna*; si *animalile au viétia*, *pentru co si elle sentu si se misca d'in locu*; *plantele au viétia vegetativa*; *cursulu vietiei*; *in tóta viéti'a sea n'a facutu neci una fapta insemnata*; *junii se búccura de viétia*; *ómenii cu suffletulu mare si sacrificia viéti'a pentru scopuri mai inalte*; *multi eroi si au datu viéti'a pentru patria*; *cine pretiédia viéti'a mai pre susu de tóte, nu e demnu de viétia*.

VIETUIRE, -escu, v., (d'in viétia), *vivere*; a *viue*, a *fi viuu*: *victiuimu in miseria*; *vietiuescu ómenii cumu potu*; *scimu co nu vomu vietiuú cátu e lumea*.

VIETUITORIU, -tória, adj. s., *vivens*, *vigens*; care *vietiucesce*: *fientia vietuitoria*; *animali vietuitorie in apa*; *toti vietuitorii voru mori*.

VIETORIU, -tória, adj. s., *victor*, (d'in viere); care *léga*, care *implettesce* cu *vimini*.

* VIETRICE, s. f., *vietrix*; femina care *léga* sau *implettesce*: *vietrice de conuni*, *vietrix coronarum*, *Plin.*

* VIETU, -a, adj. part., *vietus*, (d'in viescere); *vescidu*, *flaccidu*, *lángidu*; *miseru*; — vedi *bietu*.

VIFERARE = *viforare*, -édia, v. im-

pers., *violenter turbari*, *violentis ventis agitari*; se dice despre plouia si *ninsóre* *insociata de ventu mare*: *viforédia infricosiatu*, *cumu n'a mai viforatu de multi anni*.

VIFERIRE = *viforire*, -escu, v. impers., vedi *viferare*.

VIFEROSU = *viforosu*, -a, adj., *tempestuosus*; *tempestosu*, *procellosu*, *plenu de viforu*: *tempu viforosu*, *iérna viforósa*, *plouie viforóse*.

VIFERU = *viforu*, s. m., *tempestas*, *procella*, *tempestas procellosa*; *ventu violentu*, *plouia si ninsóre* *insociata de ventu mare*, *procella*, *tempestate*: *viforu infricosiatu*, *peru ómenii si vitele de viforu*.

* VIGERE, *vigui*, *vigutu*, v., *vigere*; a *fi viuu*, a *fi tare*, in tota puterea, a *fi verde*, a *fi in flore*. Compara si 2 *vegere*.

* VIGILANTE, *vigilantia*, *vigilare*, *vigilatione* *vigilatoriu*, *vigilatu*, *vigile*, *vigiliariu*; vedi: *vegla*, *veglante*, *veglantia*, *veglare*, *veglatione*, *veglatoriu*, *veglatu*, *vegliariu*.

* VIGILE, adj. s., *vigil*, (d'in *vigere*); care *veglédia*; vedi *veglatoriu*. Radecin'a familiei: *vigilante*, *vigilantia*, *vigilare*, etc.

† VIGINTI, adj. num., *viginti*; doue-dieci, in composite ca: *vigintiviratu*, s. m., *vigintiviratus*, demnitate de *vigintiviru*; *vigintiviru*, pl. *vigintiviri*, *vigintivir*, pl. *vigintiviri*, comisiune de doue-dieci de membri: *vigintivirii instituiti de Cesare pentru impartirea agriloru*; *vigintivirii unui municipiu*.

* VIGORARE, v., *vigorare*, (d'in *viger*); a *dá vigóre*, a *intari*, a *dá viétia*, a *desceptá*, a *incoragiá*, a *insuffletí*.

* VIGORATU, -a, adj. part., *vigoratus*, *intaritu*, *incoragiatu*, *insuffletitu*.

* VIGORE, s. f., *vigor*, (d'in *vigere*); *vertute*, *taria*, *energía*, *taria de viétia*: *vigórea corpului si a suffletului*; *omu plenu de vigóre*, *in tóta vigórea sea*; *dotatu de natura cu una vigóre extraordinaria*; *candu incepe langórea*, *se stinge vigórea*.

* VIGOROSU, -a, adj., (it. *vigoroso*, fr. *vigoureux*); plenu de *vigóre*, *tare*, *energicu*, *coragiosu*, *desceptu*: *omu vigo-*

rosu, de una sanctate vigorosa; betrânu inca vigorosu; vigoros'a junctia; armata totu atâtu de vigorosa câtu si de disciplinata.

* VILE, adj., vilis; evtinu, de micu pretiu, fora pretiu, de mica valóre, fora valóre : *lucru vile, ómeni vili, viétia vile, merce vile; fig. sânge vile.*

* VILISCERE, v., vilescere, (d'in vilis); a deveni *vile*, a si perde pretiulu, a se evtini.

* VILIFICARE, v., vilificare, (d'in vilis, si facere); a *avili*, a despretiá : a *vilificá una muliere.*

* VILIPENDERE, (se conjuga ca v. pendere), v., vilipendere, (d'in vilis, si pendere); a despretiá, a computá intru nemica.

* VILITARE, v., vilitare, (d'in vilis); a *avili*; a tractá ca una merce *vile.*

* VILITATE, s. f., vilitas, (d'in vilis); calitate de *vile*. stare de *vile*, evtinitate, micu pretiu, mica valóre : *cându abundanti'a e mare, se presenta vilitatea; vilitatea sta in oppositione cu caritatea; fig. vilitatea cogiteloru, vilitatea portarei, vilitatea vorbeloru.*

* VILLA, s. f., villa; casa la térra, casa la câmpu : *villa rustica, villa urbana, villa magnifica; villa fructuaria, unde se depunu si se conserva fructele strinse de pre agru; villa incongiurata de gradine in mediulu unui câmpu cultivatu, apta a coprende tote celle necesarie la economi'a rurale; noi petrechemu vér'a la vill'a nóstra, si ne ocupâmu cu economi'a; villele celloru mari su provvedute cu tote celle necesarie pentru commoditatea loru; imperatoriulu Domitianu avea una villa magnifica in montele Albanu; vill'a imperatoriulu Adrianu in vecinitatea Tiburclui erá mare câtu una cetate.*

* VILLANU, -a, adj. s., (it. villano), rusticus; rusticu, sateanu.

* VILLARE, adj., villaris, (d'in villa); relativu la *villa*; si

* VILLARIU, -a, adj., villaris; de *villa*, de la *villa*; crescutu in *villa*, sau la *villa* : *galline villarie, gâsce villarie.*

* VILLATICU, -a, adj., villaticus; (d'in villa); care se afla in *villa* sau la

villa : *câne villaticu, passeri villatice, educatione villatica.* D'in *villaticu* au facutu Italianii *villaggio*, si Francesi *village*, satu.

* VILLICA, s. f., villica; mulierea *villicului*; vedi *villicu.*

* VILLICARE, v., villicare si villicari, (d'in villicus); a conduce, a guverná, a administrá una *villa*, a se portá ca unu *villicu* : *ministrii audaci si avidi credu co potu villicá in statu ca in proprietatea loru.*

* VILLICATIONE, s. f., villicatio, (d'in villicare); actione de *villicare*; administrationea unei *ville* : *villicatione intellecta si parca.*

* VILLICONE, s. m., villico, (d'in villa); administratoriu allu unei *ville*; vedi *villicu.*

* VILLICU, -a, adj. s., villicus, (d'in villa); de *villa*, rusticu; subst. m., *villicu-lu*, villicus, administratoriu *vellei*, guvernatoriulu unei proprietati rurale, economulu; subst. f. *villic'a*, *villica*, mulierea *villicului*, econom'a, care cauta de celle necesarie la una *villa* si pertinetiile ei : *villiculu administra vill'a in interessea domnului seu, si e respunditoriu pentru administrationea sea; villic'a, care de ordinariu e soci'a villicului, inca líca parte la administrationea villei; — in multe cetâti villiculu procura magistratiloru, si mai allessu ospetiloru veniti in missione publica, tote celle necesarie pentru subsistenti'a loru,*

* VILLIFERU, -a, adj., (fr. villifere, d'in villas, si ferre); care pórtá pèru, care are pèru lungu : *folie villifere, ramuri villifere.*

* VILLOSU, -a, adj., villosus, (d'in villus); plenu de pèru, *perosu* : *pecore villose, animali villose; lieporele e cellu mai villosu d'intre animali; villosulu leu; plante villose, arbori villosi, rade-cine villose.*

* VILLU, s. m., villus; pèru, floccu de pèru, motiu de pèru, pèru floccosu, pèru menutu si desu; fig. muscu de pre arbori; vedi si 2 *vellu.*

* VILLUTU, a, adj., (it. velluto, fr. velu); *villosu*, cu pèru desu si menutu; subst. m. *villutu*, (it. velluto, fr. velours),

tessutura de metasse cu pèru scurtu si desu, *catifèa*.

* VIME, pl. *vimine*, *vimen*, (d'in viere); vergella flessibile cu care se pòte legá ceva, *rachita*, etc. : *a implettí cu vimine*; *corbelle implettite d'in vimine*; *nassa de vimine*.

* VIMENTU, pl.-e, *vimentum*, (d'in viere); lucru implettitu d'in *vimine*; mul-time de *viminc*.

* VIMINALE, adj., *viminalis*, (d'in *vimen*); de *vimine*: *salce viminale*; *selba viminale*; *collina viminale*, un'a d'in celle sépte colline alle Romei, nomita si *monte viminale*, si simplu *Viminale*.

* VIMINARIU, s. m., *viminarius*, (d'in *vimen*); care face lucruri de *vimine*, *corbelle de vimine*, *nasse de vimine*, etc.

* VIMINETU, pl.-e, *viminetum*, (d'in *vimen*); locu plantatu cu *vimine*, *selba de vimine*.

* VIMINIU, -a, adj., *viminens*, (d'in *vimen*); facutu d'in *vimine*, de *vimine*: *nasse viminie*, *corbelle viminie*.

* VINACIU, -a, adj., *vinaceus*, (d'in *vinum*); de *vinu*.

* VINALE, adj., *vinalis*, (d'in *vinum*); relativu la *vinu*, de *vinu*: *taria vinale*; subst. pl. *vinalie*, *vinalia*, -ium, serbatori la cari se gustá *vinulu nouu*, si se sacrificá lui Joue.

VINARIRE, -escu, v., (d'in *vinariu* de la *vinu*); 1. a face negociu cu *vinulu*; 2. a pune tassa pre *vinu*.

VINARITU, s. m., tassa pusa pre *vinu*, impositu pre *vinu*: *vinaritulú*, *ouiaritulú* si *vaccaritulú* *au attrassu blastemulu poporului*.

VINARIU, s. m., *vinarius*, (d'in *vinum*); negotiatoriu de *vinu*: *vinariulu connósce vinulu*; *cellariulu vinariului e plenu de vinu vechiu*; *vinariulu vende vinulu numai cu butea*; *la vinariulu nostru se afla vinu de tóta calitatea*.

* VINCAPERVINCA, si simplu *pervinca*, s. f., *vincapervinca*, si *pervinca*; una planta.

VINCERE, *vinsi* si *vinsei*, *vinsu* si *victu*, v., *vincere*; a *invinge*; vedi compositulu *invincere* = *invingere*.

* VINCIBILE, adj., *vincibilis*, (d'in *vincere*); care se pòte *vince* = *invinge*:

crusa vincibile; si cu sensu activu, care pote *vince* = *invinge*: *argumente vincibili*.

* VINCIRE, v., *vincire*; a legá: a *vinci rótele cu ferru*; a si *vinci templele cu flori*; a *vinci mânele captiviloru cu catene*.

* VINCLU, sau *vinculu*, pl.-e, *vinculum* si *vinculum*, (d'in *vincire*); legatura, acia, fune, laciú, catena: *vincelele tuniceiloru*, a *stringe vincelele*, a *relassá vincelele*; a *arruncá in vincele*; *vincelele petioreloru*; fig. *vinclulu amicitiei*, *vincelele sângelui*, *vincelele amorii*, *vinclulu conjugale*.

* VINCTIONE, s. f., *vinctio*, (d'in *vincire*); actione si effectu allu actionei de *vincire*; legatura: *vinctionea rotelorú cu cercuri de ferru*.

* VINCTORIU, -tória, adj. s., *vincitor*, (d'in *vincire*); legatoriu: *vinctoriulu rotelorú*.

* VINCTU, -a, adj., *vinctus*, (d'in *vincire*); legatu: *bute vincta cu cercuri de ferru*.

* VINCTURA, s. f., *vinctura*, (d'in *vinctus* de la *vincire*); legatura: *vinctur'a mâneloru si a petioreloru*.

* VINCULARE, v., *vinculare*, (d'in *vinculum*); a legá, a innodá: a *vinculá pre cineva cu catene de auru*.

* VINCULATU, -a, adj. part., *vinculatus*, (d'in *vinculare*); legatu, innodatu: *lumbrieci vinculati*.

* VINCULU = *vinclu*, pl.-e, *vinculum*; vedi *vinclu*.

* VINDEMIA, s. f., *vindemia*, (d'in *vinum*, si *demere*); collessulu vinielorú: *se appropia vindemi'a*; *feriele vindemieloru*; *in tempulu vindemieloru nu ne occupámu cu studiulu*; *ne ducemu la vindemie*, *petrecemu la vindemie*, *ne intorcemu de la vindemie*; *amu avutu vindemie formóse*.

* VINDEMIARE, v., *vindemiare*, (d'in *vindemia*); a college vini'a, a stringe strugurii: *vindemiámu cu placere*; *amu vindemiatu multu si bonu vinu*; *nu e liertatu a vindemiá in vinia straina*.

* VINDEMIATORIU, -tória, adj. s., *vindemiator*, *vindemiatorius*, (d'in *vindemiare*); care *vindemia*, care college

vini'a, collegatoriu de vinia : *vindemia-torii cânta si luera; am datu una mēsa vindemiatoriloru.*

* VINDEMIATRICE, s. f., (*vindemiatrix*); femina care *vindemia*; — una stella luminōsa in constellationea Virginei.

* VINDEMIATU,-a, adj. part., *vindemiatu*s; collesu; subst. m., *vindemiatulu*, collessulu.

* VINDEMIOLA = *vindemiōra*, s. f., *vindemiola*, (d'in *vindemia*); demin. d'in *vindemia*, mica *vindemia*; fig. mici venituri : *mi reservu tōte vindemiōlele melle, omnes meas vindemiolas reservo, Cic.*

* VINDEMITORIU, s. m., *vindemitor*; vedi *vindemiatoriu*.

VINDERE, *vindiare, vinditione, vinditoriu, vinditrice, vindutu*, etc., vedi : *vendere, vendiare, venditione, vinditoriu, vinditrice, vendutu*, etc.

VINDICARE, v., *vindicare*, (d'in *vindicere*); 1. a pretende ceva in poterea dereptului, a reclamá, a si arrogá; 2. a apperá, a liberá, a salvá, a preservá; 3. a puniti, a resboná : *a vindicá injuriele cu mân'a seu; a vindicá mortea fratelui seu*; 4. d'in confusionea cu verbulu *medicare*, se pune in sensulu acestui-a : *a vindicá unu morbu, a vindicá plagele capetate in batália; sufferiu de trei luni si nu me potiu vindicá; m'a vindicatu cu nesce medicamento forte simple; plag'a e deschisa, puroniēdia si nu se vindica*. Inse in acestu sensu, pentru evitarea confusionei ar fi mai bene a ne servi cu v. *medicare*.

VINDICATIONE, s. f., *vindicatio*, (d'in *vindicare*); actione si effectu allu actionei de *vindicare*, in t. s. verbului, prin urmare si in sensulu de *medicatione*, unde ar fi de preferitu form'a propria *medicatione*.

VINDICATORIU,-tória, adj. s., *vindicator*, (d'in *vindicare*); care *vindica*, in t. s. verbului, prin urmare si in sensulu de *medicatoriu* = *medicu*, unde ar fi de preferitu form'a propria *medicatoriu* = *medicu*.

VINDICATU,-a, adj. part., *vindicatus*, (d'in *vindicare*); in t. s. verbului, prin urmare si in sensulu de *medicatu*,

unde ar fi de preferitu form'a propria *medicatu*.

* VINDICE, s. m. si f., *viudex*, (d'in *vindicare*); care reclama ceva in poterea dereptului, care liēa ceva sub apperarea sea, apperatoriu, garante; liberatoriu, salvatoriu; in specie, punitoriu, resbonatoriu : *Domnedieu e vindicele crimineloru secrete*.

* VINDICIA, s. f., *vindicia*, (d'in *viudex* de la *vindicare*); reclamatione inaintea justitiei : *vindicie pentru libertate*, ponere in libertate provisoria peno se va judecá caus'a; *vindicie pentru servitute*, ponere in servitute provisoria peno se va judecá caus'a.

* VINDICIU, pl.-e, *vindicium*, (d'in *viudex*); *vindicatione*, apperare a dereptului.

* VINDICTA, s. f., *vindicta*, (d'in *vim-dicere*); 1. vergella cu care licitoriulu attingea pre servu pēno candu pretoriulu pronuntiá formul'a manumissionei; *servu liberatuprin vindicta*; 2. apperare, protectione, liberatione; *vindict'a libertátii, mórtea e singur'a vindicta a vietei acestei-a*; 3. punitiōne puntru reulu commissu : *vindict'a divina astēpta pre toti malefactorii; la popórele selbatice vindict'a de sânge pentru sângele versatu, se crede a fi detoria sacra; legile nostre pennali nu permittu vindict'a privata*.

VINERE, *vineri*, etc.; vedi *Venere*.

VINETARE, *vinetella, vinetire, vinetitū, vinetiuu, vinetu*; vedi : *venctare, venctella, venctire, venctitu, venctiuu, venetu*.

VINETU, pl.-e, *vinetum*, (d'in *vinum*); locu plantatu cu vitia de *vinia*, *vinia* : *a plantá vinete*; prov. *a si tuliá vinetele selle*, a si face reu siesi.

VINGERE, *vinsi si vinski, vinsu si victu*, v., *vincere*; vedi compositulu *invingere* = *invincere*.

VINGUTORIU,-tória, adj. s., *victor*; vedi compositulu *invingutoriu*.

VINIA, (cu *n* molliatu, *viia*), s. f., *vinea*, (d'in *vinum*); 1. locu plantatu cu vitia vinifera : *a plantá una vinia; a si cultivá vini'a; in Tērr'a romanesca sunt multe si bone vinie; viniele nostre pro-*

ducu vinu eccellente; candu s'au coptu strugurii, se college viniele. multiterrani se occupa numai cu cultur'a vinielor; baseric'a se numesce vini'a Domnului.
2. casutia, umbrariu sau folisioru coperitu cu vitia de *vinia*; de aci la antici, una constructiune de lemnu facuta in form'a unui atare folisioru, cu care se apperáu impressuratorii in contr'a aruncatureloru inimiciloru.

VINIALE, adj., vinealis, (d'in vinea); relativu la *vinia*, de *vinia*: *pamentu vineale*.

VINIARIU, -a, adj., vinearius, (d'in vinea); relativu la *vinia*, de *vinia*: subst. m. *viniaru*, *vinitor*, lucratoriu si custode de *vinia*: *am la vini'a mea unu viniariu preceputu, diligente si onestu; viniariulu n'are dereptu se se departedic de la vinia; vér'a viniariulu cultiva si custodesce vini'a, iér'n'a custodesce casele de la vinia, si mai allessu cellariele cu vinu, cari se afla la vinia; mulierca viniariulu se numesce vinearessa.*

VINIATICU, -a, adj., vineaticus, (d'in vinea); relativu la *vinia*: *cultura vineatica, instrumente vineatice.*

VINICULTORIU, -a, adj. s., care *cultiva viniele*, care se ocupa cu *cultur'a vinielor*.

VINICULTURA, s. f., (fr. *viniculture*); *cultura de vinie: vineicultur'a cere mai multu lucru de câtu agricultur'a. si este mai espusa eventualitãtiloru de câtu acêsta-a.*

VINIFERU, -a, adj., vinifer, (d'in vinum, si ferre); care produce vinu: *solu viniferu; vitia vinifera*; subst. pl. *viniferele*, (fr. *vinifères*), plantele cari produc vinu sau unu succu analogu *vinului*.

VINIFICARE, v., (d'in *vinu* si *facere*); a face *vinu*; a prepará *vinu*.

VINIFICATORIU, -tória, adj. s., (fr. *vinificateur*); care face, prepara *vinu*; si care serve spre a prepará *vinu*: *apparatu vinificatoriu.*

VINIFICATIONE, s. f., (fr. *vinification*); artea de a face *vinu*, de a lu conservá, de a lu curetiá.

VINIFICIU, pl.-e, (it. *vinificio*); arte de a prepará *vinu*.

VINIMETRIA, s. f., (d'in *vinum* =

vinu, si *μετρεῖν* = *mesurare*); arte de a mesurá calitatea *vinului*.

VINIMETRICU, -a, adj., (fr. *vinimétrique*); relativu la *vinimetria* si la *vinimetru*: *cercári vineimetrice.*

VINIMETRU, s. m., (fr. *vinimètre*); instrumentu cu care se servescu ómenii spre a connósce calitatea *vinului*: *comperatorii de vinu cêrca vinulu cu vinimetru.*

VINIOLA = *vinióra*, s. f., *vineola*, (d'in *vinea*); deminutivu d'in *vinia*, mica *vinia*: *mi place a me ocupá cu viniór'a mea: Domnulu mi a benedissu viniór'a.*

VINITORIU, -tória, adj. s., *vinitor*, *vinitorius*, (d'in *vinum*); *viniaru*, cultivatoriu de *vinia*: *vinitoriulu amputa, sapa, léga, curetia, college si ingrópu vini'a.*

VINIU, -a, adj., vineus; (d'in *vinum*); de *vinu*: *succu viniu, mustu viniu.*

VINOLENTIA, s. f., *vinolentia*, (d'in *vinolentus*); stare de *vinolentu*, betía; ómenii cu mente se temu de *violentia*, ridu inse de *vinolenti*; *vinolenti'a face pre ómeni stupidi.*

VINOLENTU, -a, adj., *vinolentus*, (d'in *vinum*); impregnatu cu vinu: *medicamente vinolente*; in specie inse, béetu si betivu: *omu vinolentu, betránu vinolentu, betrána vinolentu*: subst. *vinolentii nu su amicii mei.*

VINOSITATE, s. f., *vinositas*, (d'in *vinosus*); calitate de *vinosu*; succu *vinosu*, gustu *vinosu*: *vinositatea unei substantie licide.*

VINOSU, -a, adj., *vinosus*, (d'in *vinum*); 1. plenu de *vinu*; de aci, béetu, imbetatu, si appecatatu la vinu: *poctu vinosu, betránu vinosu*; ospetiu *vinosu*, la care se bee multu vinu; 2. care sémina cu *vinulu*, care are ceva d'in natur'a *vinului*: *sapóre vinósa, odóre vinósa, succu vinosu.*

VINSU, -a, adj. part., (d'in *vincere* = *vingere*), *victus*; invinsu; vedi compositulu *invinsu*.

VINU, pl.-uri, *vinum*, (*οἶνος*); licóre bona de beutu stórsa d'in uva (struguru) si trecuta prin primulu gradu de fermentatione: *vinu albu, vinu rosu, vinu nouu, vinu veclu, vinu tare, vinu*

*flaccu, vinu dulce, vinu aspru, vinu amaru; vinu curatu, vinu artefactu; vinulu cu câtu e mai vechiu, cu atâtu e mai pretiosu; la mēsa becmu câte unu pocariu de vinu; in vinulu tare tornâmu una bona portione de apa; vinulu multu imbēta, si mai allessu cându e si tare; vinulu ilara ânim'a omului; vinulu e lapte pentru be|âni, inse stricatiu pentru copilli; la Romani in primele tempuri alle republicei erá aspru interdissu femineloru de a bee vinu, si cine descoperiá pre soci'a sea beendu vinu, putea se ua repudiedie; omului beetu se deslega limb'a si ellu spune totu ce are la ânima, de aci proverbialu, co in vinu e veritate; machomedaniloru nu e permissu de lege a bee vinu, inse cei mari afla modu de a trece pre longa lege.
| |*

VIOLA=*vióra*, s. f., *viola*, (demin. d'in gr. *ῥοι*); 1. genu de plante d'in famili'a *violacieloru*, care au de tipu una planta de primavéra cu odóre placuta, si cu colóre mestecata de rosiu si venetu inchisu; 2. instrumentu musicale cu patru córde intense pre unu pantice de lemnu cavu, pre cari se trage cu arculu cându se cânta : *a cantá sau jocá pre vióra, music'a d'in vióra e cea mai viua si mai placuta; viór'a e instrumentulu principale la concertle nóstre.*

* **VIOLABILE**, adj., *violabilis*, (d'in *violare*); care se pote *violá*; contrariu *inviolabile* : *âanima violabile; fientia violabile; partea corpului cea mai violabile.*

* **VIOLACIU**, -a, adj. *violaceus*, (d'in *viola*); de colórea *vióreloru* de primavéra, violettu, venetu; subst. pl., *violaciele*, (fr. *violacées*), familia de plante cari au de tipu *viór'a* de primavéra.

* **VIOLARE**, v., *violare* (d'in *vis*), a vattemá, a calcá, a maletractá, a stricá; a desonorá, a stuprá : *nu se covine a violá pre nemine neci cu fapt'a neci cu verb'a; ómenii rei si fora fric'a lui Domnedieu violédia case, temple si altarie; corruptii violédia virgini si matrone.*

* **VIOLARIU**, -a, adj., *violaris*, (d'in *viola*); relativu la *viola*; subst. pers. *violarulu, violarius*, tinctoriu in colóre *violacia* sau *violetta*; subst. reale, *violariu*, pl. e, *violarium*, striatu de *vióle*=*vióre*.

* **VIOLATIONE**, s. f., *violatio*, (d'in *violare*); actione de *violare* : *violatio-ne credentiei, violatio-ne religionei; violatio-ne templeloru commissa de barbari revoltá ânimele totoru crestineloru; legile punescu aspru violatio-ne femineloru, virginiloru si a prunciloru.*

* **VIOLATORIU**, -*tória*, adj. s., *violator*, (d'in *violare*); care *violédia*, in t. s. verbului : *violatorii derepturiloru umanitatii; ânimele oneste urrescu pre violatorii lucruriloru sacre; violatorii constitutionei se punescu cu suppliciu estremu.*

* **VIOLATRICE**, s. f., *violatrix*; femina care *violédia*, *violatória* : *natura violatrice.*

* **VIOLATU**, -a, adj., *violatus*, (d'in *violare*); *vettematu, calcatu, maletractatu, stricatu; desonoratu, spurecatu, stupratu* : *credentia violata, legamentu violatu, constitutione violata, legi violate, case violate; temple sacre violate de impii; mulieri oneste violate de barbari; virgini caste violate de ómeni corrupti; nemica n'a remasu neviolatu de ministrii celli rei, cari usurpassera potestate suprema in statu.*

* **VIOLENTARE**, -*ediu*, v., (fr. *violenter*), a applicá *violentia*, a constringe : *omulu moderatu nu violentédia pre nemine.*

* **VIOLENTATU**, -a, adj. part., (fr. *violenté*); *constrinsu, redussu a face ceva in contr'a volentiei selle.*

* **VIOLENTIA**, s. f., *violentia*, (din *violentus*); calitate de *violentu*, caracteriu *violentu*, impetuositate, mare gradu de *energía, rigóre, ferocitate* : *violentia ventului, violentia frigului, violentia caldurei; inimicii ne atacara cu violentia; lassati violentia, si ascultati de ratione; violentiei se oppune violentia; in violentia meniei faci fapte cari nu se potu escusá; violentia e calitatea leului, dolulu a vulpei.*

* **VIOLENTU**, -a, adj., *violentus*, (d'in *vis* = *βία*); impetuosu, tare, energeticu, furiosu : *ventu violentu, dorere violenta, omu violentu, impetu violentu, fapte violente in sociala; no beviolente; cu ómeni violenti se nu te liéi la vorba; mâncele vio-*

lente facile se incrunta in sânge; acestu omu violentu nu suffere ca se i contradica cineva; violente su ferele selbatice, omului se covine se si temperere violenti'a.

* VIOLETTU, -a, adj., (it. *violetto*, fr. *violet*); violaciu, vânetu : *violettulu e una colóre modesta; violettulu e ultim'a colóre d'in prism'a solaría; place unoru ómeni a se imbraccá in violettu.*

* VIOLINA, s. f., (it. *violino*, fr. *violon*); instrumentu de musica cu corde; vedi *viola* = *vióra* sub 2.

* VIOLINISTU, s. m., (it. *violinista*); care cânta cu *violin'a* sau *viol'a* = *vior'a*.

* VIOLONCELLISTU, s. m., (fr. *violoncelliste*); care cânta cu *violoncellulu*.

* VIOLONCELLU, pl. -e, (it. *violoncello*, fr. *violoncelle*); instrumentu de musica cu córde, ca si *violin'a* sau *viol'a* = *vióra*, inse de una dimensiune cu multu mai mare.

* VIOLONE, s. m., (it. *violone*); augmentativu d'in *viola* = *vióra*; *vióra* cu tonu bassu.

* VIOLONISTU, s. m., (fr. *violoniste*) care canta pre *vióra* cu unu talentu raru.

VIORA, s. f., *viola*; 1. flore de primavéra; 2. instrumentu de musica cu patru córde; vedi *viola*.

VIORELLA, s. f., *viola*; deminutivu d'in *viora*. floricella de primavéra.

VIOSIA, s. f., (d'in *viosu*); *vivacitas*; vedi *viosia*.

VIOSU, -a, adj., (d'in *viuu*), *vivax*; vedi *viosu*.

* VIPERA, s. f., *vipera*, (d'in *vivipara* ?); specia de sérpe : *vipera veninosa; m'a muscatu una vipera; prov. a nutri viper'a in senu; viper'a uccide cu veninu pre benefactoriulu seu.*

* VIPERALE, adj., *viperalis*, (d'in *vipera*); relativu la *vipera* : *érba viperale*, bona in contr'a muscaturei de *vipera*.

* VIPERARIU, -a, adj., *viperalis*, forma vulgarisata synonyma cu *viperale*.

* VIPERINU, -a, adj., *viperinus*, (d'in *vipera*); de *vipere* sau *serpi* : *muscatura viperina, veninu viperinu; érba viperina* = *viperale* bona in contr'a muscaturei de *vipera*.

* VIPERIU, -a, adj., *viperens*, (d'in

vipera); de *vipera* sau de *sérpe* : *sufflatu viperiu, denti viperii, penne viperie, pérulu viperiu allu discordiei; sororile viperie*. furiele cu serpi pre capu; *cânele viperiu, cerberulu*.

* VIRA, s. f., *vira*, (d'in *vir*); muliere, femina.

* VIRAGINE, s. f., *virago*, (contrassu *virgo*); virgine robusta, eroina, amazone : *viraginea Juturna, viraginea Minerva, viraginea Diana*.

* 1 VIRATU, -a, adj., *viratus*, (d'in *vir*); barbatu, cu ânima de barbatu : *femina virata*.

* 2 VIRATU, s. m., *viratus*, (d'in *vir*); portare barbatesca, cumu se covine unui barbatu.

* VIRERE, si *virescere* v., *virere, virescere*; a fi *verde*, a *verdí*, a *inverdí*. Radecin'a adiectivului *verde* si a subst. *viretu*.

VIRETU, pl. -e, *viretum* si *virectum*, (d'in *virere*); locu *verde*; locu cu érba *verde, verdétia, colore verde*.

VIRGA, *virgare, virgariu, virgatoriu, virgatu, virgetu, virgiu, virgosu*; vedi : *verga, vergare, vergariu; vergatoriu, vergatu, vergetu, vergiu, vergosu*.

VIRGILIE, s. f. pl., vedi *vergilie*.

* VIRGINALE, adj., *virginalis*, (d'in *virgo, virginis*); de *virgine*, cumu se covine unei *virgine* : *portu virginale, modestia virginale, verecundia virginale, pudicitia virginale, plansu virginale*.

* VIRGINARE, v., *virgenari*, (d'in *virgo, virginis*); a pertrece *virgine*, a fetiori, a se portá ca *virgine* : *aceste mulieri au virginatu douedieci de anni, acumu s'au marítatu*.

* VIRGINARIU, -a, adj., *virginarius*, (d'in *virgo, virginis*); relativu la *virgine*, de *virgine* : *catone virginariu, cata virginaria*, care fura *virgini*.

* VIRGINE, s. f., *virgo*, (contrassu d'in *virago*), fetióra, féta curata, vergura : *virginile din natura sunt pudice; virginile se aduna si canta versuri sacre; formoséti'a virginiloru descépta admirationea spectatoriloru; castitatea virginiloru se pinge pre faci'a loru, pudiceti'a virginiloru e cellu mai formosu ornamentu allu loru; virginile vestali erau*

consecrate cultului Vestei; aceste virgini se allegeau dintre fetele cele mai nobile in etate de sésse peno la diece anni, si serviau treidieci de anni, in primulu decenniu invetiau cultulu, in secundulu decenniu practicaui si in tertiulu decenniu doceau pre novitie, dupo acestu terminu poteáu essi din templu si se poteáu maritá; crestiniú glorifica pre virginea Maria care a nascutu pre Christu, si a remasu virgine si dupo nascere; fig. térra, pamentu, virgine, nelucratu; selba, padure virgine, neattensa de secure.

* VIRGINITATE, s. f., *virginitas*, (d'in *virgo*; *virginis*); calitate de *virgine*, stare de *virgine*: *virginitatea e una flóre care se veseedesce la attengere; e peccatu a violá virginitatea; juni, respectati virginitatea feteloru; virginile sacre si au pastratu virginitateu pêno in mormentu.*

* VIRGINIU, -a, adj., *virgineus*, (d'in *virgo*, *virginis*); relativu la *virgine*, de *virgine*: *figura virginia, fronte virginia, pèru virginiu, cóma virginia; vestimentu virginiu; portu virginiu, pudóre virginia; altariu virginiu, allu Vestei; sagétta virginia, a Dianeí, care a remasu purure virgine.*

* VIRGOSU, -a, adj., *virgosus*, (d'in *virga*); vedi *vergosu*.

* VIRGULA = *virgura* = *vergura*, s. f., *virgula*, (d'in *virga*); deminut. d'in *virga* = *vérga*, *vergella*; in gramm. micu semnu de interpunctione, prin care se separa membrele unei frasi, *comma*; *punctu si virgula* = *semicolu*.

* VIRGULARE, v., (it. *virgolare*, fr. *virguler*); a insemná cu *virgule*, a separá membrele frasei prin *virgule*.

* VIRGULARIU, -a, adj., (fr. *virgulaire*); relativu la *virgula*, care sémina cu una *virgula*: *semne virgularie, separatione virgularia*; subst. f. *virgularia*, (fr. *virgulaire*); 1. genu de plante d'in Americ'a; 2. genu de polyparie.

* VIRGULATU, -a, adj., *virgulatus*, (d'in *virgula*); 1. *vergatu*; 2. insemnatu cu *virgule*: *discursu virgulatu, frase virgulata*; fig. omu *punctatu si virgulatu*, care cu essactitudinea merge peno la excessu.

* VIRGULTOSU, -a, adj., *virgultosus*, (d'in *virgultum*), plenu de *virgulte*: *locu virgultosu, campu virgultosu, planta virgultosa* = *virgultu*.

* VIRGULTU, pl. *virgultum*, (in locu de *virguletum*, d'in *virgula*); planta care da numai *vergelle*, si nu cresce, sau n'a crescutu inca, ca arbore inaltu; tufa.

* VIRGUNCLA sau *virguncula*, s. f., *virguncula*, (d'in *virgo*); deminut. d'in *virgine*, *virgine mica*, *féta*, *vergura*.

* VIRIA, s. f., *viria*, pl. *viria*; specia de braciaria pentru barbati; vedi si *viriola*; — compara si populariulu nostru *verriga*.

* VIRIATU, -a, adj., *viriatu*, (d'in *viria*); munitu cu *virie* = braciarie.

* VIRICLE sau *viricule*, pl. f. *viriculæ*, (din *vires*); mica potere, mica avere.

* VIRIDARE, v., *viridare*, (d'in *viridis*); a *verdí*, a *inverdí*, cu sensu si transit. si intrans.; vedi *verdire*, si compositulu *inverdire*.

* VIRIDARIU, pl. -e, *viridarium*, (d'in *viridis*); *verdiariu*, locu cu *verdetie*, gradina; vegetali, plante, arbori verdi; vedi si *viridiariu* si *verdiariu* si *verdietu*.

* VIRIDE = *verde*, adj., *viridis*, (d'in *virere*); vedi *verde*.

* VIRIDESCERE, v., *viridescere*, (d'in *viridis*); vedi *verdire* si compositulu *inverdire*.

* VIRIDIA = *verdia*, s. f., (d'in pl. *viridia*, -ium); vedi *verdia*.

* VIRIDIARIU, pl. -e, *viridarium*, (d'in *viridis*); locu cu plante *verdi*, *verdietu*; vedi *verdiariu* si *verdietu*.

† VIRIDI-, (d'in *viridis* = verde), in composite scientifice, precumu in: *viridifloru*, -a, adj., (fr. *viridiflore*), care are *flori verdi*: *narcissu viridifloru*; *viridifoliu*, -a, adj., (fr. *viridifolié*), care are *folie verdi*; *viridipede*, adj., (fr. *viridipède*), care are *petiorele verdi*; *viridipennu*, -a, adj., (fr. *viridipenne*), care are *aripiórele verdi*: *insecte viridipenne*.

* VIRIDINA, s. f., (fr. *viridine*), materia colorante *verde* a planteloru.

* VIRIDITATE, s. f. *viriditas*, (d'in *viridis*); calitate de *verde*, colore *verde*, *verdeti'a*, *verdime*: *viriditatea prateloru*,

viriditatea mării; fig. vigore, taría : *be-tranctiele rapescu viriditatea*.

* VIRILE, adj., virilis, (d'in vir); barbatescu, de barbatu, 1. relativu la sexu : *sexu virile, stirpe virile, facia virile, cultu virile, parte virile, membru virile*; 2. relativu la etate : *etate virile, toga virile, portare virile*; 3. in sensu juristicu, câtu vine la unu omu, la una persona, la unu individuu : *portione virile, Domnedieudede mente fia-carui omu in portione virile*; 4. fig. câtu si cumu se covine unui barbatu : *ánima virile, oratione virile, ingeniu virile, dorere sufferita cu taría virile, fapta virile*.

* VIRILISARE, v., (fr. viriliser); a face virile : *educatoriulu pôte virilisé pre unu ténereu, si effeminá pre altulu; acestu scriptoriu scie virilisé stylulu, a lu face vigorousu*.

* VIRILISATU, -a, adj. part., (fr. virilisé); energicu, vigorousu : *stylu virilisatu*.

* VIRILITATE, s. f., virilitas, (d'in virilis); calitate de virile, stare de virile, caracteriu virile, etate virile : *a adjunge la virilitate; a fi in virilitate; a dá semne de virilitate; a privá pre cineva de virilitate, a lu castrá*.

* VIRIOLA, sau virióra, s. f., viriola, pl. viriolæ, (d'in viria); specia de braciaria pentru barbati. Compara populiulu nostru *verriga*.

* VIRIOSU, -a, adj., viriosus, (d'in vires); plenu de putere, vigorousu, tare, energicu : *medicamente viriose*.

* VIRIPOTENTE, adj., viripotens, 1. (din vires, si potens), tare in putere, munitu cu mare putere, epithetu datu lui Jone : *diculu viripotenté*; 2. (d'in vir, si potens), care pote tiné unu barbatu, care e in etatea de maritatu, nubile : *féta viripotenté*.

* VIRITANU, -a, adj., viritanus, (d'in viritim); distribuitu pre capete : *agru viritanu, ager viritanus, Fest.*

* VIRITE, adv., viritim, (d'in vir), pre capete, la fia-care persona : *a distribuí unu agru virite; a impartí virite una summa de argenta*.

* VIRÓRE, s. f., viror, (d'in virere); verdétia : *virórea prateloru, virórea or-*

diului, virórea semenatureloru de primavéra.

* 1 VIROSU, -a, adj., virosus, (d'in vir); care âmbla dupo barbati : *muliere virósa, precumu su si barbati mulierosi*.

* 2 VIROSU, -a, adj., virosus, (d'in virus); plenu de 2 viru, in t. s. acestui subst. a) plenu de umore, de succu, de zéma : *locuri viróse, pesci virosi*; b) care myrosa tare, putorosu, fetidu : *odore virósa, remediú virosu*; c) venenosu : *materia virosa, impunsetura virósa*.

* VIRTUALE, adj., (it. virtuale, fr. virtuel); care e numai in potentia si fora effectu actuale : *caldura virtuale, intentione virtuale; noi toti avemu facultatea virtuale de a fi boni, si prin urmare fericiti; in mechanica se vorbesce de momente virtuali alle poteriloru*.

* VIRTUALITATE, s. f., (it. virtualità, fr. virtualité), calitate de virtuale, in oppositiune cu actualitatea.

* VIRTUOSU, -a, adj., virtuosus, (d'in virtus); plenu de virtute, 1. in sensu morale : *omu virtuosu, muliere virtuosa; fapte virtuose, viétia virtuósa*; 2. in sensu artisticu, excellenté, mai allessu in musica : *unu virtuosu in vióra, una virtuósa in piano-forte*; 3. *virtuosu = vertosu, tare; duru; vedi vertosu*.

VIRTUTE, s. f., virtus, (d'in vir), 1. proprie, barbatía, taría, putere, vigóre, energía, calitate inalta, excellentia : *virtutea bracielorú, virtutea bellica, virtutea militaria; virtutile memoriei, illu erá dotatu cu tote virtutile oratoric; virtutile corpului si alle suffletului; medicii connoscu virtutile erbeloru; virtutea leului, virtutea callului*; 2. in specie, bonetate morale, onestate, integritate : *stoicii diceau co virtutea e singurulu bonu pre lume; anticii numerau patru virtuti principali, intelleptionea, mari-mea de ánima, temperanti'a si dereptate; virtutea se oppune vitiului; omulu numai prin virtute se inaltia la addeverat'a sea demnitate; bon'a volientia urmata de adoperationea de a si impleni detori'a constitue addeverat'a virtute; cirtutea principale a unei femine e castitate; 3. figuratu se dice : *in virtutea unei legi, in virtutea unui dreptu, si :**

in poterea unei legi, in poterea unui dreptu, fiindu co cotare lege ne permite sau ne impune, fiindu co avemu cotare dreptu. Vedi si form'a *vertute*.

1 * VIRU, s. m., *vir*; barbatu, in oppositione cu *femina*. Radecin'a derivatelu : *viratu*, *virtute* = *vertute*, *virile*, *virite*.

2 * VIRU, s. m., *virus*; 1. umóre naturale, sucu, zéma de plante sau de animali, sementia de animali; 2. mirosu tare, putore, fetore; sapóre amara, repumntante, gretiosa; 3. venenu : *viru ucidentiu*, *viru de plante*, *viru de serpe*, *viru rapidu*; *vipera plena de viru*, *viru siphiliticu*, *viru variolicu*, *viru de rabia*; fig. *acésta femina e numai viru*; *ea si vérsa virulu meniei asupr'a mea*.

* VIRULENTIA, s. f., *virulentia*, (d'in *virulentus*); calitate de *virulentu*, stare de *virulentu* : *virulentia* a unei umori; fig. *virulentia* a unui discursu.

* VIRULENTU, -a, adj., *virulentus*, (d'in *virus*); venenosu : *serpi virulenti*, *muscatura virulenta*; fig. *discursu virulentu*, *satyra virulenta*, *stylu virulentu*.

VISARE, -ediu, v., *somniare*; a avé vise, a fantasiá dormindu : *ómenii visédia*, *déro visédia si animalile*; *am visatu tóta nóptea*; *de multe ori am visatu lucruri absurde la cari n'am cogetatu neci in una data*; *visám co callatoriám pre mare*; *spune-mi ce ai visatu asta nópte*; *s'a intemplatu cea ce n'ai visatu*; *morbosii visédia lucruri foru capu si foru còda*; *flamendulu visédia pâne alba si carne grassa*; *avarii visédia monti de auru*; *unii ómeni visédia veglându*.

VISATORIU, -tória, adj. s., *somnians*; care *visédia* : *visatorii nu si adducu totu de a un'a a mente de celle ce au visatu*; *visatorii descepti sunt frati boni cu mentecaptii*.

VISATU, -a, adj., *somniatus*; apparutu in *visu* : *persone visate*, *lucruri visate*, *intemplári visate*.

* VISCARAGINE, s. f., *viscarago*, (d'in *viscum*); una planta, carlina.

* VISCARE, v., *viscare*, (d'in *viscum*); a unge cu una substantia *viscosa* = glutinosa.

* VISCATU, -a, adj., *viscatus*, (d'in

viscare); unso cu *viscu* = glutinu : *vergelle viscate*; *mâni viscate*, de cari se lipese lucrulu attensu.

* VISCERARE, v., (*viscerare*); a distribuí poporului carne taliata.

* VISCERATIONE, s. f., *visceratio*, (d'in *viscera*); distributie de carne, facuta poporului.

* VISCERE, pl. *visceri*, *viscus*, mai allestu in pl. *viscera*; pãrtile interioari ale corpului animale, intestinele, menutaliele, atátu celle nobili : *córdea*, *ficatulu*, *pulmonii*, *renicli*, etc., câtu si celle ignobili : *stomachulu*, *matiele*, etc.; metaf. *carnea*; si prin estensie : *carnea* si *sangele*, in sensu propriu si figuratu : *viscerile matrei*, *copillulu*; *viscerile statului*, *viscerile cetatei*; *viscerile montelui*.

* VISCERIU, -a, adj., *viscereus*, (d'in *viscus*, *visceris*); d'in *visceri*, de *visceri*.

* VISCIDU, -a, adj., *viscidus*, (d'in *viscum*); de natur'a *viscului* = glutinului, viscosu, glutinosu.

* VISCINA, s. f., (fr. *viscine*); substantia chymica care se afla in *viscu* = glutinu : *viscin'a e mai liusióra de câtu ap'a*, *se immóllia de caldura*, *se topesce si se infla*.

* VISCIVORU, -a, adj., (fr. *viscivore*); care *devóra* = manca *vescu* : *passeri viscivore*.

* VISCOIDE, adj., (fr. *viscoïde*); care séminalu cu *vesculu*; subst. pl. *viscoïdile*, familia de plante cari au de tipu genulu *viscu* = *vescu*.

* VISCOSITATE, s. f., (it. *viscositate*, *viscositate*, *viscosità*, fr. *viscosité*); calitate de *viscosu* = glutinosu, tenacitate, proprietate care consiste in una certa adesie a moleculeloru corpurilu intre sene si cu corpurile vecine, care face ca elle se resista multu unei separatie totale, si se sesuppuna violentiei facute loru mai multu estendendu-se de câtu separandu-se.

* VISCOSU, -a, adj., *viscosus*, (d'in *viscum*); glutinosu; tenace : *materia viscosa*, *carne viscosa*, *licóre viscosa*, *umóre viscosa*.

VISCU = *vescu*, s. m., *viscum*, (*ἰξός*); 1. planta parasita care cresce pre ar-

bori; — in acestu sensu mai multu sub form'a *vescu*, (vedi 2 *vescu*); 2. glutinu facutu d'in bacele de *viscu*, — in acestu sensu mai multu sub form'a *viscu*: *passerile mici se prendu cu viscu*.

VISIBILE, adj., *visibilis*, (d'in *videre*); care se pôte vedé, de *vedutu*: *Domnedieu e creatoriulu totoru lucruriloru visibili si invisibili; se appropia de noi una cometa, care e visibile numai cu oclii armati; ecco unu omu care nu e visibile una data pre septemâna*.

VISIBILITATE, s. f., *visibilitas*, (d'in *visibilis*); calitate de *visibile*, possibilitate de a fi *vedutu*: *visibilitatea unei comete cresce cu apropiarea ei de pamentulu nostru*.

* **VISIFICU**, -a, adj., *visificus*, (d'in *visus*, si *facere*); care face ca se potemu vedé.

VISINA, s. f., (it. *visciola*), *cerasum acidum*; fructulu *visinului*: *visinele su mai acre de câtu cerésiele; visinele su recoritórie; mulierile facu dulcétia de visine, destillatorii facu rachiu de visine; visinele stracópte facu vermi*.

VISINIUU = *visiniuu*, -a, adj., care are colórea *visinei*: *facia visiniua, tinctura visiniua*.

VISINU, s. m., (it. *visciolo*), *cerasus apronlaua*, Linn. arbore care produce *visine*, specia de *ceresiu*: *visinu selbaticu, visinu altuitu; gradina de visini*.

* **VISIONARIU**, -a, adj., (it. *visionario*, fr. *visionnaire*); care crede co vede fantasmate, co are revelatiuni de fientie mai inalte; fig. care are idee estravaganti, planuri chimerice; subst. *unzu visionariu, una visionaria*.

* **VISIONE**, s. f., *visio*, (d'in *visum*, de la *videre*); actione si effectu allu actionei de *vedere*: *visione directa, visione reflexa, visione refracta; mechanismulu visionei, fenomenulu visionei, teori'a visionei; visione naturale, visione artificiale; theologii vorbescu de una visione beatifica prin care fericitii vedu pre Domnedieu; acésta pretensa visione se nomesce si visione intuitiva; — visioni se nomescu si visele, si mai allessu visele ce visédia unii ómeni cu oclii deschisi; atari visioni sunt producte alle unei imagi-*

nationi morbóse; am conoscutu unu omu care pretendea co are visioni.

VISITA, s. f., (it. *visita*, fr. *visite*), *visitatio*; actione si effectu allu actionei de *visitare*: *visita ordinaria, visita de ceremonia, visita de annulu nouu; a face visite, a recepe visite; a merge in visita, a fi in visita; a fi detoriu cuiva una visita; a uitá de a face una visita; carta de visita; medicii facu visite morbosiloru; cine chiama pre medicu, e detoriu a solve visitele lui; visitele commissariloru de politia pentru descoperirea furiloru; episcopii facu visite pastorali in diecesileloru; visit'a ospiteloru, visit'a pauperiloru morbosu, visit'a captiviloru sunt opere de caritate si de misericordia; se facu visite instituteloru, stabilimentelor publico si private, spre a se vedé in ce stare sunt, si a se leuá mesure de ammeliore in casu de necessitate*.

VISITARE, v., *visitare*, (d'in *visere*, de la *videre*); proprie a vedé adese ori; inse in specie: 1. a merge spre a vedé pre cineva la cas'a lui: *a visitá amicis, a visitá conoscutii*; 2. a face *visite* de ceremonia: *a visitá pre superiori, a visitá pre patroni, a visitá pre judecatori*; 3. a merge spre a vedé d'in caritate sau devotiune: *a visitá pre pauperi, a visitá pre morbosu, pre captivi; a visitá basericle, a visitá locurile sáncte*; 4. a merge spre a vedé déco lucrurile sunt in ordinea si starea cumu se cere se fia: *a visitá casarmele, a visitá arsenariele; episcopulu visita diecesea sea; a visitá parochiele*; 5. a cercetá unu lucru, cu diligentia spre a poté leuá una conoscentia sau trage una coniectura: *mediculu visita una plaga, visita corpulu unui morbosu; inspectorii finantiari visita mercile venite d'in strainctate, politi'a visita casele si tóse ânghurile caseloru suspecte, visita chartciele si correspondentiele personelor suspecte*; 6. a suppone unei probe: *Domnedieu visita pre ómeni prin benefaceri si prin punitiuni*.

VISITATIONE, s. f., *visitatio*, (d'in *visitare*); actione si effectu allu actionei de *visitare*, in t. s. verbului; vedi si *visita*.

VISITATORIU, -a, adj. s., *visitator*, (d'in *visitare*); care *visita* : *visitatorii locurilor sacre, visitatorii bisericelelor si ai institutelor de caritate; visitatorii caselor de prostitutie*.

VISITATRICE, s. f., (fr. *visitatrice*); femina care *visita*, in specie, *visitatrice religioasa*, insarcinata d'in partea superioarei a *visita* stabilimentele dependente de autoritatea monasteriului principale.

VISITATU, -a, adj. part., *visitatus*, (d'in *visitare*); in t.s. verbului *visitare* : *amici visitati de noi; casa visitata; locuri publice visitate de multi; stabilimente visitate de experti*.

* **VISORIU**, -a, adj. s., (*visor*); care vede; subst. reale *visoriu*, pl. -e, *visorium*; theatru.

VISU, pl. -e, si -uri, (*visum*), *somnium*; jocul fantasiei in somnu, candu omului addormitu se pare co vede obiectele acellui jocu, fenomenu forte connoscutu, inse difficile de esplicatu : *visae placute, visae incantatorie, visae de auru; visae neplacute, visae tormentatorie, visae terribili; multi credu co visele su previsionii alle evenimentelor future; superstitionii se ocupa cu esplicarea viselor, si credu co mai allessu visele de demineit'a se realisa; celli ce credu in vise, devinu visionari, si unii mergu in superstitionea loru xeno a crede co visele loru sunt revelationi divine; inse visele spurcate se califica cu nomele de vise diabolice*.

* **VISUALE**, adj., *visualis*, (d'in *visus*); relativu la *vedere* : *radia visuale, linia luminosa care vine de la obiectulu vederei directu la organulu vederei; punctu visuale, punctu in care se unescu radiele visuali; nervu visuale, nervulu opticu, asiá nomitu pentru co serve actionei vederei*.

* **VISUALITATE**, s. f., *visualitas*, (d'in *visualis*); calitate de *visuale*; poterea de a *vede*, *vediulu*.

VITA, s. f., *pecus*; animale domesticu, in specie: bou, oúe, capra; in sensu si mai restrinsu : bou, vacca, vitellu : *a custodi vitele, a pasce vitele; fora vite nu poti essercita agricultur'a; cultur'a vitelor e unita cu cultur'a câmpului; proprietariulu are vite multe si formose;*

ellu ingrassia si vende vite; carnea de vita e cea mai bona si mai sanetosa pentru omu; omu stupidu ca una vita; vite cu corne = vite cornute; vite de lucru; vite de propagatione.

* **VITABILE**, adj., *vitabilis*, (d'in *vitare*); care merita a fi *vitatu* = *evitatu*; de care se te feresci : *omu vitabile, bestia vitabile*.

VITALE, adj., *vitalis*, (d'in *vita*); relativu la *viétia*, care conserva *viétia*, care are potere de *viétia*, care da *viétia* : *principiu vitale, spiritu vitale, organe vitali, functioni vitali, nutrimente vitali, statu vitale, constitutione vitale*.

* **VITALISARE**, v., (fr. *vitaliser*); a face *vitale*, a dá *spiritu vitale*.

* **VITALISATU**, -a, adj. part., (fr. *vitalisé*); impregnatu cu *spiritu vitale*.

* **VITALISMU**, s. m., (fr. *vitalisme*); systema physiologica despre proprietatile vitali.

* **VITALISTU**, s. m., (fr. *vitaliste*); medicu care pune sub dependentia principii *vitale* toate actionile organice.

* **VITALITATE**, s. f., *vitalitas*, (d'in *vitalis*); potere de *viétia* : *vitalitatea unui corpu organicu, vitalitatea unui statu politicu; despre statulu turcescu se dice co n'are vitalitate; nationea romana si a probatu vitalitatea prin multele lupte si lungele sufferentie*.

* **VITARE**, v., *vitare*; a evita, a se feri de, a fugi de : *a vita periculu, se vitamu locurile reelle si societatile omnilor corupti; vitati stultetia, vitati lussuria*.

* **VITATIONE**, s. f., *vitatio*, (d'in *vitare*); actione si effectu allu actionei de *vitare* : *vitatiea periculu, vitatiea locurilor cu reu nome*.

* **VITATORIU**, -toria, adj. s., *vitator*, (d'in *vitare*); care *vita*, se feresce, fuge de cineva sau de ceva : *vitatorii societatilor corupte, vitatorii urbei*.

* **VITATU**, -a, adj. part., *vitatus*; evitatu : *locuri vitate de omenii intelektii si onesti*.

VITE, s. f., *vitis*; radecin'a derivatului *vitia*, prin urmare : 1. *vitia* de *vinia*, *vitia* de veri-ce planta care are ore-care similitudine cu *viti'a* de *vinia*; 2. *stirps*,

stirpe, d'in care resaru surcelli; metaforice, stirpe de animal, stirpe de ómeni; 3. cochlea, (it. vite, fr. vis), cilindru pre care e sapata una spirale, care sémina in *carcellii* de *vitia* de *vinia*: *vitia* se baga in una gaura pre ai carei parieti e sapata spiralea in sensu inversu, si care se nomescu matrea *vitei*, la întórcerea *vitei*, parteu protuberante a spiralei intra in sapatu'r'a matrei, si vice-versa, in acestu modu *vitea* ridicu sarcini mari, sau face una presiune tare asup'r'a obiectului pre care appésa; torclariulu nu e altu ceva de câtu una vite cu matrea fissa.

VITELLA, s. f., (*vitella*), *vitula*; vacca tenera, mai mica de unu annu: *vacc'a mea a fetatu una vitella*; *vitellele* mai mari de unu annu se nomescu *junce* sau *junince*; *vitellele* nu se talia la macellu, ci se lasa se cresca, si se se faca vacci; vedi si *vitellu*.

VITELLARIU, s. m., *vitulorum pastor*; pastoriu de *vitelli*, care pasce si custodesce *vitelli*: *vitellariulu a scossu vitellii la câmpu*; *spuneti vitellariului se nu lasse vitellii la vacci*.

VITELLINA, s. f., *vitellina*, (d'in *vitellus*); carne de *vitellu*.

VITELLINU, -a, adj., *vitulinus*, (d'in *vitulus*); de *vitellu*: *petióre vitelline*, *urecle vitelline*.

VITELLU, s. m., *vitellus*, *vitulus*; fetu de vacca, bou téneru mai micu de unu annu: *vaccile fêta vitelli si vitelle*; *vitellii si vitellele sugu lapte de la vacci*; *vitellii de la unu annu inainte se înterca*; *vitellii mei sunt asiá de marica juncii tei*; *vitellulu crescundu adjuge bou*; prov. *cându popii n'au de lucru, baptéza vitelli*; — fig. 1. *vitellium*, galbinulu ouului; 2. *vidulus*; saccu de pelle de *vitellu* cu pèrulu in afora, in care si punu militarii efectele loru cându mergu in espeditione.

* VITELLUTIU, -a, s. m. si f., *vitulus*, *vitellus*; deminut. d'in *vitellu*, micu *vitellu* de currendu nascutu; aplicatu mai multu ca terminu de refaciare: *vitellutiulu meu*, *vitelluti'a mea*.

VITIA, s. f., *vitis*. Form'a popularia *vitia* e nascuta d'in adj. lat. *vitous*, -a,-

um, si ar fi de doritu a se restabilí primitiv'a *vete*. (vedi mai susu *vite*): *vitia* de *vinia*; *vitia tenera*; *viti'a lunga* se nomescu *córda*; dupo similitudineu cu *viti'a* de *vinia* se dice si *viti'a* de *cucurbeta*, *vitia* de *cucumeri*, *vitia* de *cormeliu*; — *vitia* se punc si in locu de stirpe: *vitia nobile*, *vitia antica*; *viti'a alba*, *vitia négra*, *vitia galbina* de ómeni; de ce *vitia* su acesti ómeni? de *vitia* latina, de *vitia* germana; *callii mei* su de *vitia* arabésca; *gallinele lui* su de *vitia* chineze.

* VITIABILE, adj., *vitiabilis*, (d'in *vitium*); care se póte *vitiá* = violá, violabile.

* VITIARE, v., *vitiare*, (d'in *vitium*); a stricá, a corrumpe, a alterá, a falsificá; a violá, a desonorá; a spurcá: a *vitiá aerulu* prin arruncarea *mortecineloru*; in *vasulu* necuratu se *vitia vinulu*; se pote *vitiá chiaru* si *vasulu*; e mare peccatu a *vitiá virgini*; e crime a *vitiá mulierea altui-a*.

VITIARIU, pl.-e, *vitiarium*, (din *vitis*); seminariu de *vitia* de *vinia*.

* VITIATIONE, s. f., *vitiatio*, (d'in *vitiare*); actione si effectu allu actionei de *vitiare*, violatiune, coruptiune, seductiune.

* VITIATORIU, -tória, adj. s., *vitiator*, (d'in *vitiare*); care *vitia*, violatoriu, corruptoriu, seductoriu: *vitiatorii femineloru collaru* mai nobili.

* VITIATU, -a, adj. part., *vitiatus*, (d'in *vitiare*); stricatu, corruptu, violatu, desonoratu, sedussu: *aeru vitiatu*, *apa vitiata*, *vinu vitiatu*, *sânge vitiatu*, *vasu vitiatu*; *femine vitiata*, *virgini vitiata*.

* VITICARPIFERU, -a, adj., *viticarpifer*, (d'in *vitis*, *carpere* si *ferre*); care serve spre a taliá *viti'a*: *forfeci viticarpifere*.

* VITICE, s. f., *vitex*, (affine cu *οἶσος*); unu arbore care face nesce bace caru sémina cu granutiele de piperiu, nomitu de *Linneu*: *vitex agnus castus*.

* VITICELLA, s. f., *viticella*, (d'in *viticula*); specia de *vitia* selbatica.

* VITICOLU, -a, adj. s., 1. *viticola*, (d'in *vitis*, si *colere*); care cultiva *viti'a* de *vinia*; — 2. (fr. *viticole*); care locuesce in *vitia*: *insecte viticole*.

* **VITICOMU**, -a, adj., **viticomus**, (d'in **vit**, si **coma**); inconunatu cu *vitia* de *vinia* : *ulmi viticomi*.

* **VITICULA** = *viticla* = *vitecla*, s. f., **viticula** si **vitecula**, (d'in **vit**); demin. d'in *vite* = *vitia*, mica *vitia* de *vinia* sau de alta planta.

* **VITICULTORIU**, -tória, adj. s., **viticola**; care cultiva *vitia* de *vinia*, care se ocupa cu *viticultur'a*; viniariu : *agricultorii si viticultorii sunt celli mai de fronte productori ai terrei nóstre*.

* **VITICULTURA**, s. f., (fr. **viticulture**); *cultur'a vinielor*: *agricultur'a*; si *viticultur'a se adjuta un'a pre alt'a*; *frate meu a trecut de la agricultura la viticultura*.

* **VITIFERU**, -a, adj., **vitifer**, (d'in **vit**, si **ferre**); care produce *vitia* de *vinia* : *colline vitifere*, *monti vitiferi*, *térra vitifera*, *pamentu vitiferu*; *arbori vitiferi*, cari pórtá *vitia* pre ramurile lor.

* **VITIFLORA**, s. f., (fr. **vitiflore**); nome datu unui arbore alle carui flori essala una odóre de vinu.

* **VITIFOLIA**, s. f., (fr. **vitifeuille**); una planta, specia de delphinellu.

* **VITIGENU**, -a, adj., **vitigenus**, (din **vit**, si **gignere**); de *vitia* de *vinia* : *licore vitigena*, *mustu vitigenu*.

* **VITIGINIU**, -a, adj., **vitigineus**, (d'in **vit**); de *vitia* de *vinia* : *lemnú vitiginiu*, *surcellu vitiginiu*; *fólia vitiginia*.

* **VITILE**, adj., **vitilis**, (d'in **viere**); implettitu d'in *vitie* molli : *albinarie vitili*.

* **VITILIGINE**, s. f., **vitiligo**, (d'in **vitium**); macula alba pre pelle, petingine; lepra; fig. incorrectione in vorbire sau scriere.

* **VITILIGINOSU**, -a, adj., **vitiliginosus**, (d'in **vitiligo**); plenu de *vitiligine*.

* **VITILITIGARE**, v., **vitilitigare**, (d'in **vitium**, si **litigare**); a criticá fora racione sufficiente, a aflá defecte in tóte lucrurile, a cautá si aflá nodu in papura.

* **VITILITIGATORIU**, -tória, adj. s., **vitilitigator**, (d'in **vitilitigare**); care *vitilitiga*, care cauta si afla defecte in veri-ce lucru; care cauta cërta.

* **VITIOSITATE**, s. f., **vitiositas**,

(d'in **vitiosus**); calitate de *vitiosu*, stare *vitiosa*, dispositione *vitiosa*, defectuositate, stricatione in sensu physicu : *vitiositatea umoriloru*; reutate morale : *vitiositatea omeniloru cu applicári relle*.

VITIOSU, -a, adj., **vitiosus**, (d'in **vitium**); plenu de *vitie*, defectuosu, illegale : *processura vitiosa*, *allegere vitiosa*; --déro mai allessu : immoral, corruptu, depravatu, stricatu, incarcatu cu *vitie* : *facte vitiose*, *omu vitiosu*; *copilii sunt mai vitiosi de câtu parentii lor*; *femele vitiose sunt totu de una data si urritiose*; *vitiosii nu se asociédia cu virtuosii*; *vitiosii cu greu se mai indereptédia*.

* **VITIPARRA**, s. f., **vitiparra**, una passerella, (it. **pendolino**).

* **VITISATORIU**, -tória, adj. s., **vitigator**, (d'in **vit**, si **sator**); plantatoriu de *vitia* de *vinia*, viticultoriu.

* **VITIU**, pl. -e, si -uri, **vitium**; defectu, stricatione, corruptione, reu, mai allessu reu morale, lucrare rea procésa d'in intentione rea : *vitulu si virtutea sunt doue contrarie opposite*; *vitulu e ensasi corruptionea morale a omului*; *e virtute a fugi de vitiu*; *vitulu inradecinat cu greu se desradecinédia*; *cine committe unu peccatu, se póte correege, cine a cadutu in vitiu cu greu se mai redica*; *vitiele, ca si virtutile, se impartu in mai multe specii*; *avariti'a e unu vitiu*, *déro rapirea e si mai mare vitiu*; *omulu d'in natura e egoistu*, *pucini se potu liberá de acestu vitiu*; *tyranni'a e vitulu cellu mai terribile*. Fric'a de a confunde pl. *vitie* de la *vitiu*, cu pl. *vitie* de la *vitia*, a constrinsu pre multi a dice si a serie pl. *vituri*. Confusionea s'ar poté evitá prin restaurarea sing. *vite*, pl. *viti*; inse *vitia* s'a intemeliatu asiá de tare, in câtu cu greu si va cede loculu.

* **VITORIU**, -tória, adj. s., **vitor**, (d'in **viere**, ca si **vimen**); implettitoriu de corbelle.

* **VITRARIU**, -a, s. m. si f., **vitarius**, **vitrearius** si **vitriarius**, (d'in **vitrum**); 1. care face *vitru*, fabricatoriu de *vitru*; 2. care vende obiecte de *vitru*, negotiatoriu de *citriamine*; f. *vitraría*

1. femina care face sau vende *vitru*; mai bene inse *vitraessa*; 2. *vitraría*; a) artea de a face *vitru*, b) fabrica de *vitru* c) colectivul de obiecte de *vitru*, *vitriame*.

* **VITRIAME**, pl. *vitriamine*, *vitreamen*, mai multu in pl. *vitreamina*, (d'in *vitrum*), lucruri de *vitru*, mai allessu vase de *vitru*, *vitraría*.

* **VITRIARIU**, -a, s. m. si f., *vitriarius*, *vitrearlus* si *vitrarius*, (d'in *vitrum*); vedi *vitriariu*.

VITRICU = *vitrigu* = *vitregu*, -a, adj., (d'in *vitricus*), se dice: *patre vitricu*, *vitricus*, care e maritulu mamei melle, inse nu e addeveratulu meu patre, ci *patrastru*; *matre vitrica*, *noverca*, care e mulierea patrelui meu, inse nu e addeverat'a mea matre, ci *matrastra*; — *filiu vitricu* = *filiastru*, *privignus*, *filia vitrica* = *filiastra*, *privigna*, care nu e nascutu sau nascuta d'in mamei, ci d'in conjugea mea sau d'in conjugele meu: *una muliere maritata cu unu barbatu care are filii de la alta muliere*, *nomesce pre acesti-a vitrici sau filiastru*, *assémine si unu barbatu ussoratu cu una muliere care are filii de la altu barbatu nomesce pre acesti-a vitrici sau filiastru*; — *frate vitricu*, *soru vitrica*, cari nu su frati si d'in acellu-asi patre si d'in acella-asi matre, ci: sau numai d'in acellu-asi patre, si d'in diverse mamei, atunci se dicu frati sau sorori *germani*; sau numai d'in acella-asi matre, si d'in diversi patri, atunci se dicu frati sau sorori *uterini*; prin abusu se nomescu *frati vitrici* si filii unui barbatu nascuti d'in alta muliere, cu filii unei mulieri nascuti d'in altu barbatu, dupo casatori'a acestoru parenti *vitrici*.

* **VITRIFICABILE**, adj., (fr. *vitriifiable*); care se póte *vitricá*, care se póte straformá in *vitru*: *pamentu vitrificabile*.

* **VITRIFICARE**, v., (fr. *vitriifier*, (d'in *vitrum*, si *facere*); a straformá in *vitru*: *foculu vitrica aren'a mestecata cu alcali*; *acésta materia se vitrica currendu*.

* **VITRIFICATIONE**, s. f., (fr. *vitriification*); actione si effectu allu actionei

de *vitricare*: *vitricationea arenei si a oxydului de plumbu e facile de operatu*.

* **VITRIFICATIVU**, -a, adj., (fr. *vitri-ficatif*); aptu a *vitricá*, prin care se *vitrica*: *mediu vitricativu*, *processu vitricativu*.

* **VITRIFICATORIU**, -tória, adj. s., (fr. *vitriificateur*); care *vitrica*: *elementu vitricatoriu e foculu*.

* **VITRIFICATRICE**, s. f., (fr. *vitri-ficatrice*); femina care *vitrica*.

* **VITRIFICATU**, -a, adj., (fr. *vitri-fié*); straformatu in *vitru*: *arena vitricata*, *materie vitricate*.

* **VITRINA**, s. f., (fr. *vitriue*), genu de conchyliu univalve.

* **VITRINU**, -a, adj., (fr. *vitriu*); care are apparenti'a si calitátile *vitruului*; *vitriu*, de *vitru*.

* **VITRIOLATU**, -a, adj., (fr. *vitriolé*); impregnatu cu *vitriolu*: *apa vitriolata*.

* **VITRIOLICU**, -a, adj., (fr. *vitriolique*); de *vitriolu*, de natur'a *vitriolului*: *acidu vitriolicu*, *etheru vitriolicu*, *apa vitriolica*.

* **VITRIOLISARE**, v., (fr. *vitrioliser*); a reduce in *vitriolu*; a face *vitriolu* cu sulfate metalice.

* **VITRIOLISATIONE**, s. f., (fr. *vitriolisation*); actione de *vitriolisare*, de reduce in *vitriolu*.

* **VITRIOLISATU**, -a, adj. part., (fr. *vitriolisé*); redussu in *vitriolu*: *substantia vitriolisata*.

VITRIOLU, -a, adj., *vitreolus*, (d'in *vitreus*); *vitriu finu*; de colórea *vitruului*; — inse mai usitatu subst. m. *vitriolu*, (it. *vitriuolo*, fr. *vitriole*); sulfatu: *vitriolu albu*, sulfatu de zincu; *vitriolu vènetu*, sulfatu de cupru; *vitriolu verde* si *vitriolu martiale*, sulfatu de ferru; *vitriolu ammoniacale*, sulfatu de ammoniacu; *vitriolu calcariu*, sulfatu de calce; *vitriolu de alumina* si *vitriolu de argilla*, alume, pétra acra; *vitriolu de antimoniu*, *vitriolu de argentu*, etc., sulfatu de antimoniu, de argentu, etc., *vitriolu magnesianu*, sulfatu de magnesi; *oliu de vitriolu*, acidu sulfuricu concentratu.

* **VITRIU**, -a, adj., *vitreus* si *vitrius*, (d'in *vitrum*); de *vitru*, si care sémina cu *vitruulu*: *vase vitrie*, *artea vitria*, *co-*

lóre vitria, verde ca marea; fig. *fortun'a e vitria*, atunci candu straluce se frânge; — *umóre vitria* = *umóre cristallina*, un'a din umorile oculului.

* **VITRU**, pl.-e, *vitrum*; corpu transparente si fragile, care se obtine espunendu actionei unui focu violentu una amestecatura de arena si de alcaliu sau de calce, la care se adauge unu oxydu metallicu : *vitru claru*, *vitru sup-tire*, *vitru grossu*; *tabla de vitru*, *oclu de vitru pentru fenestre*, *pocariu de vitru*, *butelia de vitru*, *urcioru de vitru*, *vase de vitru*; *vitru coloratu*, *vitru tornatu*, lucratu cu tornulu; *vitru lu e fragile*; fig. *fortun'a are petiorele de vitru*.

* **VITTA**, s. f., *vitta*; *beta*, legatura lunga si angusta; vedi *beta*.

* **VITTATU**, -a, adj., *vittatus*, (d'in *vitta*); legatu cu una *vitta* = *beta*.

* **VITULU**, *vitula*, *vitulinu*; vedi : *vitellu*, *vitella*, *vitellinu*.

* **VITUPERABILE**, adj., *vituperabilis*, (d'in *vituperare*); care merita a fi vituperatu : *omu vituperabile*; *actione vituperabile*; *doctrina vituperabile*; *portare vituperabile*.

* **VITUPERARE**, v., *vituperare*, (d'in *vitium*, si *parare*); a criticá si desaprobá, a defamá : *vituperámu fantele relle si laudámu celle bone*; *nu vituperati fora ratione*; *unii lu lauda, altii lu vitupera*; *multoru ómeni place a criticá si vituperá tote, unii vitupera chiaru cerulu*; *ciné vitupera tote, da semne co are ánima négra*.

* **VITUPERATIONE**, s. f., *vituperatio*, (d'in *vituperare*); actione si effectu allu actionei de *vituperare*, defamatiune : *se ne ferimú se nu cademu in vituperationea ómeniloru intellefti si onesti*; *vituperatione meritata*, *vituperatione nascuta numai d'in invidia*.

* **VITUPERATIVU**, -a, *vituperativus*, (d'in *vituperare*); prin care se vitupera ceva : *genu de vorbire vituperativu*, oppositu *laudativu*.

* **VITUPERATORIU**, -tória; adj. s., *vituperator*, (d'in *vituperare*); care vitupera, care defama, defamatoriu : *vituperatoriu passionatu*; *vituperatoriu lu scientiei documentédia co n'are idea de*

dens' a; *vituperatorii ómeniloru onesti merita dispretiulu societatei*.

* **VITUPERATU**, -a, adj. 'part., *vituperatas*, (d'in *vituperare*); defamatu : *lucrare laudata de unii si vituperata de altii*; *ellu a facutu fapte vituperate de tóta lúmea*.

* **VITUPERIU**, pl.-e, (*vituperium*, it. *vituperio*, fr. *vitupère*); actu de *vituperare*, defamare, fapta care merita a fi vituperata : *viétia fora vituperiu*; *ellu nu merita vituperiu lu teu*; *prin imprudenti'a sea si a attrassu vituperiu lu totoru concetatiiloru sei*; *ce a facutu fraatele nostru e unu vituperiu pentru noi toti*; *omu plenu de vituperiu*.

* **VITUPERONE**, s. m., *vitupero*, (d'in *vituperare*); care *vitupera*, *vituperatoriu* : *vituperonii sunt odiosi*; *unu vituperone de professione*.

VIU, -a, adj., *vivus*, vedi *viuu*.

VIUARE, v., (d'in *viuu*), *vivere*; si

VIUERE, *vissi* si *vissei*, *vissu* si *victu*, (*vipitu*); a fi in *viétia*, a duce *viétia*, a traí : *viuemu cumu potemu*; *viuu ómenii*, *viuu animalile*, *viuu si plantele*; *se viueti multi anni fericiti!* *viue*, *ba vine* si *in senatu*.

VIUETATE, s. f., (d'in *viuu*), *quidquid vivit*; totu ce e *viuu*; vedi *vietate*.

VIUETIA, s. f., (d'in *viuu*), *vita*; *esistentia viua*; vedi *viétia*.

VIUONIU, (cu *n* *moliatu*, *viuoiu*), -a, adj., *vivax*; plenu de *viétia*; vedi *viuosu* si *vivace*.

VIUOSIA, s. f., (d'in *viuosu*, de la *viuu*), *vivacitas*; calitate de *viuosu*, *vivacitate* : *viuosi'a floriloru*, *viuosi'a fereloru*, *viuosi'a spiritulu*, *viuosi'a ingeniulu*; *viuosi'a acestui betránu e rara*.

VIUOSU, -a, adj., (d'in *viuu*), *vivax*; plenu de *viétia* : *omu viuosu*, *copilli viuosi*, *calli viuosi*, *etate inaintata*, *déro inco viúosa*; *i am aflatu viuosi si voliosi*.

VIUU, -a, adj., *vivus*; care e in *viétia*, care are *viétia*, care *viue*; oppositu *mortu* : *a fi prensu viuu sau mortu*; *péno candu esti viuu dispune de tóte pentru casulu de mórté*; *miserulu omu fu ingropatu de viuu*; *a prensu pescii si ni i a addusu in cetate inco viui*; *morindu mamm'a s'a despticatu si s'a aflatu copillulu inco*

viuu in panticela ei; viuii plângu pre morti, éro mortii nu se mai interessé-dia de celli viui; a taliá in carne viua; focu viuu, erysipellate; argentu viuu, mercuriu.

VIVACE, adj., *vivax*; (d'in *vivus*); plenu de *viétia*, desceptu, promptu, rapidu : *copillu vivace, juni vivaci, animali vivaci, plante vivaci, flori vivaci, focu vivace, colori vivaci; recordatione vivace, imaginatione vivace, spiritu vivace.*

VIVACITATE, s. f., *vivacitas*, (d'in *vivax*); calitate de *vivace*, potere de *viétia*, taria de *viétia*, *viétia* lunga : *vivacitatea juniloru; ne mirànu de vivacitatea unoru betràni; vivacitatea spiritului produce opere plene de viétia; vivacitatea memoriei acestui omu e admirabile; pictura fora vivacitate.*

* **VIVARIU**, -a, adj., 1. *vivarius*, (d'in *vivus*); relativu la animalile *viue* : *navi vivarie*, in cari se adducu pesci *viui*; 2. subst., *vivariu*, pl.-e, *vivarium*, locu unde se tinu animalii *viue*, a) gradina de animalii : *vivariu de apri*; b) locu de pesci : *vivariu de murene*; c) figugatu, locu de ingrassiare : *a pune pre betràni in vivarie.*

* **VIVAT**, lat. *vivat*, pers. III s. in conj. la uràri=*traiésca* sau *se traiésca.*

* **VIVATU**, -a, adj., *vivatus*, (d'in *vivus*); vivificatu. Acestu participiu presupune unu verbu : *vivare*; de unde populariulu nostru *viuare* si compositulu *invuare*, cu partic. seu *invuatu.*

* **VIVENDA**, mai allessu in pl. *vi-vende*, (it. *vivanda*, compara si fr. *vian-de*), *victualia*, *victus*; nutrimentu, alimente, buccate *victuali*, mai allessu, pentru armata.

* **VIVENDARIU**, -a, adj. s., (it. *vivandiere*, fr. *vivandier*); negotiatoriu care merge dupo una armata cu buccate si beuture pentru militari.

* **VIVENTE**, adj. part. pres., *vivens*; care *viue*; vedi *viuu.*

* **VIVERE**, *vissi* si *vissci*, *vissu* si *victu* (*viptu*), v., *vivere*, vedi *viuere.*

* **VIVERRA**, s. f., *viverra*; una specia de *mustella*, *mustella furo*, Linn.

* **VIVERRARIU**, pl.-e, *viverrarium*,

(d'in *veverra*); locu unde se nutrescu *riverre.*

* **VIVETATE** s. f., (d'in *vivu*), *quid- quid viviti*; vedi *viuetate* si *vietate.*

VIVETIA, s. f., (d'in *vivu*), *vita*; vedi *viuétia* si *viétia.*

* **VIVICOMBURIU**, pl.-e, *vivicombarium*, (d'in *vivus*, si *comburare*); arderea unni omu *viuu.*

* **VIVIDARE**, v., *vividare*, (d'in *vividus*); a dá *viétia*, a vivificá : *pamentulu vivida productele selle.*

* **VIVIDITATE**, s. f., (*vividitas*, d'in *vividus*); calitate de *vividu*, stare *vivida.*

* **VIVIDU**, -a, adj., *vividus*, (d'in *vivus*); care arréta *viétia* : *pamentu vividu*; care se pare a fi *viuu* : *imagini vivide, statue vivide*; mai allessu plenu de *viétia*, plenu de potere si de spiritu, *vigorosu*, *energicu*, *infocatu* : *câne vividu, spiritu vividu, ingeniulu vividu, elocentia vivida, urra vivida.*

* **VIVIFICARE**, v., *vivificare*; a face *viuu*. a dá *viétia*, a dotá cu *viétia*, a *invuá*, a intertiné *viéti'a* : *riurile vivifica campulu; unu omu cu spiritu vivifica ospetiulu; unu copillu desceptu vivifica una casa intréga.*

* **VIVIFICATIONE**, s. f., *vivificatio*, (d'in *vivificare*); actione si effectu allu actionei de *vivificare.*

* **VIVIFICATORIU**, -tória, adj. s., *vivificator*, *vivificatorius*, (d'in *vivificare*); care *vivifica* : *spiritu vivificatoriu, potere vivificatória, vivificatoriulu uniuersului.*

* **VIVIFICATRICE**, adj. si s. f., *vivificatrix* : *potere vivificatrice.*

* **VIVIFICATU**, -a, adj. part., *vivificatus*, (d'in *vivificare*); dotatu cu *viétia*, *invuatu* : *terrenu vivificatu prin plouia si caldura; societate vivificata prin conversatiónea unui barbatu facetu.*

* **VIVIFICU**, -a, adj., *vivificus*, (d'in *vivus*, si *facere*); care face *viuu*, care dá *viétia* : *principiu vivificu, potere vivifica; oratoriu vivificu, pictoriu vivificu.*

* **VIVIPARISMU**, s. m., (fr. *viviparisme*); conditione a animalelui care produce pulli *viui* : *e lucru constatatu co mai bene de optudieci de specie de diptere se afla in casulu de viviparismu.*

* **VIVIPARITATE**, s. f., (fr. *viviparité*); vedi *viviparismu*.

* **VIVIPARŪ**, -a, adj., *viviparus*, (d'in *vivus*, si *parere* = nascere); care nasce pulli *viui*: *animali vivipare*; *mamiferele su vivipare*; subst. pl. *viviparele*.

* **VIVIRADICE**, s. f., *viviradix*, (d'in *vivus*, si *radix*); planta cu *radecina viua*; surcellu de vitia de vinia care are *radecina* in sene, si pusu in pamentu se prende.

VIVŪ = *viuu*, -a, adj., *vivus*; vedi *viuu*.

VOCABLU, sau *vocabulu*, pl. -e, *vocabulum*, (d'in *vocare*); espressione prin care se insémna unu lucru, coventu, vorba, nome, in specie nome substantivu: *scolarii d'in classile elementarie invétia vocable latine*; *rogu-te, explica-mi acestu vocablu*; *totu discursulu se compune d'in vocable*.

* **VOCABULARIU**, pl. -e, (*vocabularium*, it. *vocabulario*, fr. *vocabulaire*); dictionariu, in care se afla tote coventele unei limbe, classificate in ordine alfabetica, insociate de una esplicazione succincta: *vocabulariulu limbei românesci*; *vocabulariu românu si latinu*; *vocabulariu latinu si românu*; *vocabulariulu francesco-românescu*; *vocabulariulu poporului nu e forte intensu*; *sunt vocabularie de arti si de scientie*; *vocabulariu de physica, de chymica, de medicina*; *vocabulariu de vorbele celle mai usitate in viétia commune*; *anglesii cari nu conosciu bene limb'a francesca, callatoriscu prin Franci'a cu vocabulariulu anglo-francescu in mâna*.

* **VOCABULISTU**, s. m., (fr. *vocabuliste*), mai bene: *vocabularistu*, s. m., (it. *vocabolarista*); amatoriu de *vocabulariu*.

* **VOCABULU**, pl. -e, *vocabulum*; vedi *vocablu*.

* **VOCALÉ**, adj., *vocalis*, (d'in *vox*); relativu la *voce*, de *voce*, cu *voce*, sonante: *rogatione vocale*; *oratione vocale*, in oppositione cu *oratione mentale*; *musica vocale*, in oppositione cu *instrumentale*; subst. f., *una vocale*, *vocalis* (subintellege *littera*), *littera care singura pronuntiata da una voce*: *litterele se impartu in vocali si consonanti*, *vocali sunt cincii*: *a, e, i, o, u*, unii mai adaugu si *y*,

care in limb'a nôstra e numai unu semnu, nu inse una vocale diversa; *tôte celle alte littere sunt consonone sau consonanti*. *Românii au multe vorbe compuse numai d'in vocali*.

* **VOCALISARE**, v., (fr. *vocaliser*, it. *vocalizzare*); 1. a cantá pre una *vocale*; 2. a adauge *vocali* la consonanti.

* **VOCALISATIONE**, s. f., (fr. *vocalisation*); actione de *vocalizare*: *vocalisationea e una preparatione la cântu*.

* **VOCALISATORIU**, -tória, adj. s., (fr. *vocalisateur*); care *vocalisa* cu gratia si cu facilitate.

* **VOCALISATRICE**, s. f., (fr. *vocalisatrice*); femina care *vocalisa* cu gratia si cu facilitate.

* **VOCALISATU**, -a, adj. part., (fr. *vocalisé*, it. *vocalizzato*); 1. cantatu pre una *vocale*; 2. implutu cu *vocali*.

* **VOCALISMU**, s. m., (lat. scol. *vocalismus*); modu de a pune *vocalile* in una limba: *vocalismulu latinu*, *vocalismulu românu*.

* **VOCALISTU**, s. m., (fr. *vocaliste*); *vocalisatoriu*.

* **VOCALITATE**, s. f., *vocalitas*, (d'in *vocalis*); calitate de *vocale*; euphonia.

* **VOCAME**, pl. *vocamine*, *vocamen*, (d'in *vocare*); nome: *vocaminele lucrurilor*.

* **VOCARE**, v., *vocare*, (d'in *vox*, gen. *vocis*); a chiamá, a strigá, a nomí; a convocá, a invocá, a provocá, a appellá, a nominá: *a vocá la consiliu*; *la senatu*; *la libertate*; *a vocá pre cineva la judecata*; *a vocá lucrurile dupo proprietatile lor*.

* **VOCATIONE**, s. f., *vocatio*, (d'in *vocare*); actione si effectu allu actionei de *vocare*: *vocatione la judecata*; *vocationea ce sente unu omu la unu officiu*, *la una arte sau la una scientia*; *vocationea omului la salutea eterna*.

* **VOCATIVU**, -a, adj., *vocativus*, (d'in *vocare*); prin care se *voca*, chiama, striga; in specie: *casulu vocativu*, si subst. m. *vocativulu*: *in limb'a româna*, *vocativulu e assemine nominativului*, *afora de nominele in u*, cari facu *vocativulu in e*: *bone dómne!*

* **VOCATORIU**, -tória, adj. s., *voca-*

tor, vocatorius, (d'in *vocare*); care *voca*, chiama, striga : *vocatoriulu ospetiloru la mésa; Paulu fu vocatoriulu gentiloru la regnulu lui Domnedieu.*

* **VOCATU**, -a, adj. part., *vocatus*, (d'in *vocare*); *chiamatu, strigatu, nomitu, convocatu, invocatu, provocatu, appellatu, nominatu* : *toti celli vocati la ospetiu venira la ór'a destinata; vocatu in justitia nu merse, ci se lassà a fi condemnatu in absentia*; subst. m., *vocatulu, vocatus*, -us, actulu de *vocare* : *inainte de vocatulu adunarii; dupo vocatulu la prândiu.*

* **VOCE**, s. f., **vox**, gen. *voeis*; sonu ce se aude d'in gur'a omului, prin estensione si d'in gur'a altoru animalu : *voce dura, voce dulce, voce suptire, voce sonora, voce tare, voce formòsa; vocea preconelui; vocea cclui ce predica in desertu; acestu actoriu n'are voce musicale; music'a ecclesiastica se imparte in optu voci; a strigá cu voce inalta; a vorbi cu voce bassa; compreme-ti vocea.* D'in *voce* provine populariulu *boce*, cu verbulu *bo-cire*.

* **VOCIFERARE**, v., *vociferari* si *vociferare*, (d'in *vox*, si *ferre*); a strigá tare, a sbiera : *omulu turbatu de menia incepú a vociferá; vorbiti mai incetu, ce vociferati ca nesce indraciti? nu se covine omului cultu a vociferá ca unu rusticanu.*

* **VOCIFERATIONE**, s. f., *vociferatio*, (d'in *vociferari*); actione si effectu allu actionei de *vociferare* : *vociferationea mulieriloru desperate, la acea vociferatione ne mai audita allergà totu satulu se véda ce este.*

* **VOCIFERATORIU**, -tória, adj. s., *vociferator*, (d'in *vociferari*); care *vocifera*, care striga, sbiera : *vociferatoriu extraordinariu; vociferatorii sparia lumea cu vociferatulu loru.*

* **VOCIFERATU**, -a, adj. part., *vociferatus*, (d'in *vociferare*); strigatu, sbieratu : *cantice vociferaate, nu cantate; vorbe necovientiose vociferaate de gure grossolane*; subst. m., *vociferatulu, vociferatus*, -us : *cu vociferatulu vostru mi ati absurditu urcelele.*

* **VOCIFICARE**, v., *vocificare*, (d'in

vox, si *facere*); 1. a emitte unu sonitu assemine vacei : *vocifica micela albine*; 2. a notificá, a publicá prin voce vîna : *preconela vocificá, co s'a inchiauatu pacea.*

* **VOCIFICATU**, -a, adj. part., (d'in *vocificare*); publicatu prin voce viue.

VOCIRE, -escu, v. refl., *a se voci* = *boci*; vedi *bocire*.

* **VOCITARE**, v., *vocitare*, (d'in *vocare*); intensivu d'in *vocare*, a chiamá, a nomí de ordinariu : *anticii vocitáu tyranni pre regii cari nu erau allessi de poporu.*

* **VOCITATU**, -a, adj. part.; *vocitatus*, (d'in *vocitare*); nomitu de ordinariu : *rîulu Tibere in anticitate fu vocitatu Albula.*

* **VOCULA**, sau *vocura*, s. f., *vocula*, (d'in *vox* gen. *voeis*); deminut. d'in *voce*, mica *voce*; peiorativu, vorbe relle.

* **VOCULATIONE**, s. f., *voculatio*, (d'in *vocula*, prin unu verbu *voculare*, inusitatu); accentatione, accentu.

VOI, pron. pers. II. pl. nom. **vos**; dative *voe*, contrassu conjunctu *ve* si *vi*, **vobis**, acc. *voi*, contrassu conjunctu *ve*, **vos**, cu prepositioni *voi* : *pre voi, prin voi, cu voi, in voi, de voi, d'in voi, la voi, longa voi, fora voi, spre voi, despre voi, còtra voi, sub voi*; possessivu sing. *vostru, vòstra*, pl. *vostri, vostre* : *voi nu sciti ce faceti, cui diceti voi aceste-a? vòue; pre cine intellegeti cându diceti latroni? pre voi; cu cine ve certati? cu voi; de cine vorbiti? de voi; nu ve dàmu nemica, pentru co neci voi nu ni ati datu, candu aveati; nu ve invitàmu la ospetiu, fiendu co neci voi nu ne ati invitatatu candu v'ati ospetatatu cu amicii vostri; despre voi si socii vostri se vorbescu multe intre ómeni; societatea vòstra nu ne place; faptele vostre merita vituperatione; asupr'a vòstre s'a interritatatu poporulu; in currendu se va scollá in contr'a vòstra; va essi inaintea vòstra; n'aveti pre nemine inderetrulu vostru.*

VOIA, *voiente, voientia, voiosu, voire, voitione*; vedi : *volia, voliente, volientia, voliosu, volire, volitione.*

VOIU, verbu aussiliariu pusu cu in-

finitivulu pentru formarea futurului pers. I sing. contrassu d'in *voliu*, **volo**, vedi *volire*.

* **VOLA**, s. f., *vola*; palma, palm'a manei, cavulu mânei; si plant'a petiorului, cavulu plantei petiorului.

* **VOLABILE**, adj., *volabile*, (d'in *volare*); sboratoriu. D'in forma acésta-a se pare co au essitu multe nomine de passeri, in diverse moduri scalciate in gur'a poporului.

* **VOLANTE**, adj. part. pres., *volans*, (it. *volante*, fr. *volant*); care sbóra, se misca rapide : *corpu volante*, corpu de armati cari se misca rapide si liéa diverse positioni spre a impedicá pre inimicu; *sedia volante*, carrutia liusóra cu dóue róte; *róta volante*, si simplu *volante*, róta la una machina care serve numai pentru continuarea miscarei uniforme date prin impulsu; *sigillu volante*, sigillu neinchisu; *besica volante*, care se sue si se tine câtu-va tempu in aeru.

* **VOLARE**, v., *volare*, a sborá; vedi *sborare*.

* **VOLARIA**, s. f., *volaria ferula*; ferula cu care dascalii vechi bateau pre scolari in palma.

* **VOLATICU**, -a, adj., *volaticus*, (d'in *volare*); sboraticu, care sbóra rapide incóce si incolo; de aci, inconstante : *omu volaticu si liusioru*, *persona volatica*; *artea volatica*, farmecatoría; subst. *una volatica*, una farmecatoría.

* **VOLATILE**, adj., *volatilis*, (din *volare*); sboratoriu, care sbóra, care trece rapide : *animali volatili*; *ferru volatile*, *sugetta volatile*; fig. in chymica, care se resolve in vapóre sau in gasu, si sbóra =dispare in aeru : *sare volatile*, *licidu volatile*.

* **VOLATILISABILE**, adj., (fr. *volatilisable*); care se póte *volatilisá* : *materia volatilisable*.

* **VOLATILISARE**, v., (fr. *volatiliser*, it. *volatilizzare*); a face *volatile*, a resolve in vapóre sau gasu : *a volatilisá unu corpu*; refl., *a se volatilisá* : *sulfurele*, *arseniculu*, *mercuriulu se volatilisá la una temperatura inalta*.

* **VOLATILISATIONE**, s. f., (fr. *volatilisation*, it. *volatilizzazione*); actio-

ne si effectu allu actionei de *volatilisare*; operatione chymica prin care se reducu in vapore sau in gasu materiile susceptibili de a se *volatilisá* : *volatilisationea mercuriului*; *corpurile in addeveru volatili nu sufferu descomposicione prin actionea volatilisationei*.

* **VOLATILISATU**, -a, adj. part., (fr. *volatilisé*, it. *volatilizzato*); resolutu in vapóre sau gasu : *sare volatilisata*, *corpuri chymice volatilizzate*.

* **VOLATILITATE**, s. f., (it. *volatilità*, *volatilitate* si *volatilitade*, fr. *volatilité*); calitate de *volatile*; facultate ce au unele corpuri solide de a se transformá in gasu, candu sunt espuse la una cërta temperautra : *volatilitatea mercuriului*; *volatilitatea pulberii*; *volatilitatea passeriloru*; fig. *volatilitatea unui june fora firmitate de caracteriu*.

* **VOLATU**, -a, adj. part., *volatus*, (d'in *volare*); sboratu; subst. m., *volatulu* = sboratulu, *volatus*, -us, actulu de sborare : *volatulu passeriloru*; vedi *sboratu*.

* **VOLATURA**, s. f., *volatura*, (d'in *volare*); vedi *sboratura*.

VOLBARE, v., *volutare*; vedi *involbare*.

VOLBERE, v., *volvere*; vedi *volvere*.

VOLBURA = *volvula*, s. f., 1. *volvura de ventu*, turbo, vortex; 2. una planta, *convolvulus* : *volvura mare*, *convolvulus sepium*, Linn.; *volvura mica*, *convolvulus arvensis*, Linn.; *volvur'a se involbe in giurulu altoru plante si se intende forte departe*.

* **VOLCANU** = *vulcanu*, s. m., *Volcanus* si *Vulcanus*; dieulu focului, si foculu ensusi; vedi *vulcanu*.

* **VOLEMA**, s. f., *volemam pirum*; una specia de pere mari, cari implu mân'a (*vola*).

VOLENTARIU, -a, adj., *voluntarius*; vedi *voluntariu*.

* **VOLENTE** = *voliente*, (cu *molliatu*, *voiente*), adj. part. pres., *volens*; care *voliesce*, de bona *volia* : *volente nolente se surpuse si impleni ordinile celloru mai mari*.

VOLENTIA = *volentia*, (cu *l molliatu*, *voientia*), s. f., *volentia*, *voluntas*; facultatea de a volí, actione de *volire*;

consentimentu, desideriu, dorentia : *volienti'a omului e libera, actionea inse e marginita prin diverse conditioni; principe constitutionale d'in grati'a lui Domnedieu si d'in volienti'a nationei; volienti'u mea era se luamu armele si se oprimu pre inamicu de a intrá in terra; cu volienti'a lui Domnedieu mane vomu incepe a seminá; acésta fapta s'a facutu d'in rea volientia; ecco unu omu care n'are volientia; cu cea mai bona volientia nu poti face totu benele ce doresci; ellu plecá in strainetate fora volienti'a parentiloru sei; ministriloru nu e permissu a lucrá in contr'a volientiei maioritáti representantiloru nationali.*

VOLERE, = *vorere* = *vrere*, v., *velle*; vedi *volire* si *vrere*.

VOLIA, (cu *l* molliatu, *voia*), s. f., (it. *voglia*), *voluntas*; *appetitus*, *desiderium*; *concessio*, *venia*; 1. *volientia*, actione de *volire*, actu de *volientia* : *cu volia fora volia se dusse unde lu chiamara celli mai mari; lassati-lu in voli'a lui; va merge de bona volia, déco nu, va merge de nevolia*; 2. *dorentia*, *placere* : *ellu face tote pre voli'a mulierii, se liea dupo voli'a si cupritiele ei; mi vine volia se cântusi se saltu; l'am vedutu fora volia in acea adunare, ba ehiaru tristru; de aci : volia bona, letetia; volia rea, tristetia*; 3. *concessione*, *permissione*, *venia* : *dati-mi volia se dicu si cu unu coventu; ellu se ussorá fora voli'a parentiloru sei; n'are volia de la parenti a plecá d'in terra; am cerutu volia de la ministru se me potu absentá doue septemâni.* (In acestu d'in urma intellesu, s'ar poté se fia si una confusione d'in *vênia*, *vêia*, corruptu *voia*).

VOLIENTE, *volientia*; vedi *volente*, *volentia*.

VOLIOSU, (cu *l* molliatu, *voiosu*), -a, adj., (it. *voglioso*), *volens*, *cupidus*; *lactus*; plenu de *volia*, cu *volia bona* : *cându ne vedú, allergá voliosu la noi; se arretá voliosu cõtra toti; ce voliosi sunt copillii cându capeta ce dorescu!*

VOLIRE, (cu *l* molliatu, *voire*), 1. ca verbu absolutu se conjuga in indic. pres. cu forme simple : *voliu*, *voli*, *vole*, *volimu*, *voliti*, *volu*; si cu forme incarcate :

voliescu, *voliesci*, *voliesce*, *volimu*, *voliti*, *voliescu*; in conj. *se voliescu*, *se voliesci*, *se voliesca*, *se volimu*, etc. in imperat. *voliesce*, *voliti*, perf. *volii*, sup. *volitu*, v., *velle*; a nu *voli*, *nolle*, a *voli mai bene*, *malle*; verbulu dependente de *volire* se pune sau in infinitivu, mai inainte absolutu, acumu numai insociatu de preposit. a, sau in conjunctivu insociatu de conjuctionea *se* : *volimu a face*, *voiti a merge*, *volu a studiá*, sau : *volimu se facemu*, *voliti se mergeti*, *volu se studiedie*; nu *volu se intelléga*; *volimu mai bene se sedemu a casa*; *ellu voliá se plece cu fratii sei*; *n'amu volitu se lu lassamu singuru*; cu sensulu de *desiderare*, *cupire* : a *voli bene*, a *voli reu* *cui*va, si : a *voli benele a voli reulu* *cui*-va; nu *voliu reulu nemenui*; nu *voliu damnulu vecinului meu*; nu *voliu averile lui Cresu*; 2. ca verbu aussiliariu pusu cu infinitivulu absolutu pentru formarea futurului se conjuga : *voliu*, *vei*, *va*, *vomu*, *veti*, *voru* : *voliu face*, *vei face*, *va face*, *vomu face*, *veti face*, *voru face*; *voliu vedé*, *vei audi*, *va intellege*, *vomu cautá*, *veti lucrá*, *voru mori in miseria*; *va dá Domnedieu tempuri mai bone*; postposite : *vedé-voliu*, *audi-vei*, *intellege-va*, *rogá-vomu*, *laudá-veti*, *perí-voru celli rei de pre faci'a pamentului*; — formele contrasse person'a III, sing. *va*, si pl. *voru*, se punu si in loculu celloru intregu, cu sensulu de *volire* : *ce va se dica acésta-a?* *ellu nu va se vina cu noi*, *elli nu voru se scia de nemica*; *ellu nu ti va benele*, *elle ne voru reulu*; *va=ua=o* ca impersonale pusu cu conjunctivulu personale espreme ceva futuru : *va=ua=o se facu*, *va=ua=o se faci*; *va=ua=o se faca*, *va=ua=o se facemu*, *va=ua=o se faceti*; — Particell'a *va* occorre si va suffissa cu pronominele : *cine*, *ce*, *care*, si cu adverbiele de locu, tempu si modu : *unde*, *incotrâu*, *cându*, *cumu*, spre indicarea starei indeterminate, precumu in : *cineva*, *ceva*, *careva*, *undeva*, *incotrâuva*, *cânduva*, *cumuva*.

* **VOLITARE**, v., *volitare*, (d'in *volare*); intensivu d'in *volare* = *sborare*, a *sborá incóce* si *incolo*, a *allergá in drept'a* si in stâng'a : *volita passerile in*

aeru spre a se recreá; nomele marelui barbatu volita in tote gurele; conjuratii volitara cu sabiele scósse si spariara poporul care nu se asteptá la assemine scena.

* VOLITATIONE, s. f., *volitatio*, (d'in *volitare*); actione si effectu allu actionei de *volitare*; *volitationea passeriloru in aeru*; *volitationea sercului care cauta pre patronulu seu*.

* VOLITATU, s. m., *volitatus*, (d'in *volitare*); actulu de *volitare*, sboratulu.

VOLITIONE, (cu *l* molliatu, *voitione*), s. f., (lat. scol. *volitio*, fr. *volition*); actione si effectu allu actionei de *volire*: *volitionea c ensasi resolutionea suffletului de a face ceva*; *tote volitionile nóstre sc fia in conformitate cu ide'a moralitáti*.

VOLITIOSU, (cu *l* molliatu, *voitiosu*), -a, adj., *volens*, *propensus*; cu *volitione*, care *voliesce*, care e applecatu a face ceva: *la rogationea mea s'a arretatu forte volitiosu*.

VOLITORIU, (cu *l* molliatu, *voitoriu*), -a, adj. s., *volens*; care *voliesce*: *volitoriu de bene*, *volitoriu de reu*; *péra toti volitorii de reu!*

VOLITU, (cu *l* molliatu, *voitu*), -a, adj. part., (d'in *volire*): *lucrulu volitu*, *fapt'a volita*; subst. m., *volitulu*, actulu de *volire*: *volitulu meu inco nu obliga pre altulu*.

VOLONE, s., *voló*, pl. *volones*, (d'in *velle*); militariu voluntariu, in specie, servu care de bona voli'a sea a intratu in militia: *volonii servira in armat'a romana dupo batal'a de la Canne*.

* VOLSELLA, pl. *volselle*, *volsella*, pl. *volsellae*, (d'in *vellere*); specia de forcipi mici pentru chirurghi si alti opifici: *effeminatii si smulgu pèrulu de pre corpu cu volsellele*.

* VOLSU, -a, adj. part., *volsus* si *vulsus*, (d'in *vellere*); *smulsu*; vedi *vulsu*.

VOLTA, *voltire*, *voltitu*, *voltitura*, *voltosu*, vedi: *bolta*, *boltire*, *boltitu*, *boltitura*, *boltosu*.

* VOLTAICU, -a, adj., (fr. *voltaïque*, de la *Volta*, physicu italianu, mortu in 1826): *columna sau pila voltaica* pentru desvoltarea electricitátei, inventata de physiculu *Volta*.

* VOLTAISMU, s. m., (fr. *voltaïsme*); electricitate desvoltata prin contactulu substantieloru eterogene; vedi si *galvanismu*.

* VOLTARE, v., (it. *voltare*, d'in *volvere*); intensivu d'in *volvere*. Radechin'a compositeloru *involtare* si *desvoltare*.

VOLTÓRE, s. f., (d'in *voltu*, de la *volvere*), *vortex*, *turbo*; locu unde se întórce ap'a, vortice; — móra sau piua de apa in care se condésa tessuturile de lâna sau pannurele.

1 VOLTU, -a, adj. part., (d'in *volvere*), *volutus*; intorsu; involtu; vedi *involtu*.

2 VOLTU, s. m., *voltus*, si *vultus*; vedi *vultu*.

* VOLUBILE, adj., *volubilis*, (d'in *volvere*); care se întórce facile, care se póte *involve*; rotundu, mobile, variabile care curge, se precipita, rapidu: *cerulu volubile*, *cercu volubile*, *annelle volubila ca alle sérpelui*, *nidu volubile ca allu vermelui de metasse*; *miscare volubile ca a limbei*; *cursu volubile ca allu riului*.

* VOLUBILITATE, s. f., *volubilitas*, (d'in *volubilis*); calitate de *volubile*, rotatione, miscare circularia, rotunditate, mobilitate: *volubilitatea cerului*; *volubilitatea anniloru*; *volubilitatea fortunei*; *volubilitatea limbei*; *mare volubilitate de vorbe*, facilitate, abundentia de vorbe.

* VOLUCRA, s. f., *volucra*, (d'in *volvere*); eruca care se invelue in foliele de vinia.

* VOLUCRE, adj., *volucer*, (d'in *volare*); 1. sboratoriu: *volucra sagetta*, *volucerele ferru*; *animali volucris* = passeri; si simplu subst. *una volucra*, *volucrile cerului*, 2. rapidu, liusioru, trecutoriu, fugitivu, ephemeru: *miscare volucra*, *riu volucra*, *fama volucra*, *bucuria volucra*.

* VOLUCRIPEDA, adj., *volucripes*, (d'in *volucer*, si *pes*, gen. *pedis*); rapidu, liusioru la petiore: *versu volucripede*, care curge repede.

* VOLUME, pl. *volumine*, *volumen*, (d'in *volvere*); totu ce se invólbe, *volbura*, *vallu*; in specie, *vallu* de materia scrissa, carte, tomu: *ellu scrisse mai multe volumine de epistole*; *istoria pu-*

blicata in trei volumine grosse; primulu volume a cssitu de sub typariu; biblioteca de sésse milli de volumine in foliu; dictionariulu limbci române s'a publicatu in doue volumine de câte unu centu de côle.

* **VOLUMINOSU**, -a, adj., **voluminosus**, (d'in **volumen**); care formédia volumine : *carte voluminosa; scripte voluminose; nu me asceptám ca tractatulu se éssa asiá de voluminosu.*

* **VOLUNTARIOSU**, -a, adj., (it. **volontarioso**, fr. **volontarieux**); plenu de **voluntate**, desideriosu, curagiosu, resolutu.

* **VOLUNTARIU**, -a, adj., **voluntarius** (d'in **voluntas**); care procede d'in volia libera : *fapta voluntaria, suppunere voluntaria essiliu voluntariu; morte voluntaria; militari voluntari*, si simplu subst. *unu voluntariu, mai multi voluntari, legione de voluntari; tribunulu su insarcinatu a stringe câtu mai multi voluntari; s'a destinatu unu millione de denari pentru stipendiulu voluntariloru.*

* **VOLUNTATE**, s. f., **voluntas**, (d'in **velle**); volia, volientia, volitione, actu de volientia, consentimentu, intentione : *voluntatea omului e libera; d'in voluntatea patrelui; cu voluntatea mea; voluntate firma; omu fora voluntate; ultim'a voluntate a defunctului.*

* **VOLUNTATIVU**, -a, adj., **voluntativus**, (d'in **voluntas**); care espreme *volire* : *verbe voluntative, verba voluntativa, ca: volire, cupire, dorire, studere.*

* **VOLUPTARIU**, -a, adj., **voluptarius**, (d'in **voluptas**); relativu la **voluptate**, care procura **voluptate** : *locuri voluptarie, gradina voluptaria, a pertrece una vietia voluptaria; omu voluptariu, care âmbra dupo voluptâti, si simplu subst. unu voluptariu, voluptarii nu connoscu altu scopu mai inaltu de câtu voluptâtile vietiei.*

* **VOLUPTATE**, s. f., **voluptas**, (d'in arch. **volupe**, de la **velle**); placere sensuale si spirituale : *am ascultatu acea lectura cu multa voluptate; voluptâtile corpului si alle suffletului; nu voluptatea e scopulu vietiei, ci virtutea; voluptatea ce provine d'in virtute e cea mai*

curata; omulu se nu se lasse a fi prensu de voluptate.

* **VOLUPTIFICU**, -a, adj., **voluptificus**, (d'in **voluptas** si **facere**), care face **voluptate** : *voluptific'a potestate a Venerii.*

* **VOLUPTUARIU**, -a, adj., **voluptarius**, (d'in **voluptas**); vedi *voluptariu*, si *voluptuosu*.

* **VOLUPTUOSU**, -a, adj., **voluptuosus**, (d'in **voluptas**); plenu de **voluptate**, deliciosu; care âmbra dupo voluptâti : *omu voluptuosu; betrânii voluptuosi sunt detestabili.*

* **VOLUTA**, s. f., **voluta**, (d'in **volvere**); ornamentu la capitellele columneloru : *volutele columneloru ionice.*

* **VOLUTABRU**, pl. -e, **volutabrum**, (d'in **volutare**); apa mestecata cu lutu, *neroniu*, in care se *voluta* porcii.

* **VOLUTARE**, v., **volutare**, (d'in **volvere**); intensivu d'in *volvere*, a rotocolli, a traveli; mai allesu reflex. *a se volutá* : *miserii se voluta la petiorele cellorum mari; callii se voluta in pulbere; porcii se voluta in neroniu; fig. a meditá : a volutá diverse idee in mentea sea; a volutá mari planuri in ânim'a sea; a volutá in sene sau cu sene tote casurile possibili.*

* **VOLUTATIONE**, s. f., **volutatio**, (d'in **volutare**); actione si effectu allu actionei de **volutare** : *volutationile porciloru in lutu; volutationile desfrenatiloru in libidini; fig., volutationile lucruriloru umane.*

* **VOLUTATU**, -a, adj. part., **volutatus**, (d'in **volutare**); rotocollitu, travellitu : *omu volutatu in studie. féru volutata in pulbere, porcu volutatu in lutu;* subst. m. *volutatulu, volutatus*, -ns, actulu de **volutare** : *in volutatulu seu pre pamentu se implû de pulbere.*

* **VOLUTU**, -a, adj. part., **volutus**, (din **volvere**); rotocollitu; vedi *volvere*.

* **VOLVERE**, sau *volbere*, *volsi* si *volsei*, *volsu* si *voltu*; si *volui*, *volutu*, v., **volvere**; a întorce, a rotocolli, a inverti, in sensu propriu si figuratu : *a volve unu sullu pre pamentu; a volve firulu pre fusu; se volve fusulu in man'a torcutorii; ellu volve sirevolve foliele cârtii; se volvu stellele pre ceru; se volvu vallurile mării agi-*

tate de venturi; riulu se volve in cursulu seu; unu omu supperatu volve in suffletulu seu multe si diverse idee; omulu reu volve planuri infernali; omulu béetu spune totu ce volve in ânim'a sea; vedi si compositele involvere si revolvere.

VOLVÓRE = *volbóre*, s. f., (d'in *volvere*), æstus; agitatione violenta a flaccurei de focu; agitatione violenta a apei calde, a marei, fig. a passionei: *volvórea flaccurei, volvórea apei ferbente; volvorea marei, volvorea meniiei, volvorea passioniloru desfrenate; ellu perí in volvórea focului; ea nu potú resiste volvorei passionei.*

VOLVULA = *volbura*, s. f., vedi *volbura*.

* **1 VOMERE**, s. m., *vomer*, si *vomis, -eris*, ferrulu aratrului: *a taliá pámentulu cu vormerele; aratrulu fora vomere e unu instrumentu inutile.*

2 * **VOMERE**, *vomui, vomutu*, (*vomitu*), v., *vomere*; a versá pre gura: *vomu animalile si vérsa alimente cari nule suffere stomachulu; uni ómeni vomu veninu = bile; altii vomu sânge; betivii vomu ce au beutu si mancatu preamultu; fig. unu omu maledicu vome injurature; unu omu spurcatu si vome suffletulu si móre ca unu câne.*

* **VOMICA**, s. f., *vomica*; inflatura, buba, abscessu, apostema; puroniu, plaga, pestilentia: *a spartu vomic'a; terribile vomica a venitu preste térra; Domne, adjuta-ne a scapá si de acésta vomica.*

* **VOMICOSU**, -a, adj., *vomicosus*, (d'in *vomica*); plenu de *vermice* = bube, omu *vomicosu; róniosu si vomicosu.*

* **VOMIFICU**, -a, adj., *vomificus*, (d'in *vomere*, si *facere*); care produce *vomitu, vomitivu, emeticu*: *medicamente vomifice.*

* **VOMIFLUU**, -a, adj., *vomifluus*, (d'in *vomica*, si *fluere*); care curge cu *vomica* = puroniu, abscessu purulentu: *morbu vomifluu.*

* **VOMITARE**, v., *vomitare*, (d'in *vomere*); intensivu d'in *vomere*, a vome multu si a dese ori: *vitele cari si au strâcatu stomachulu vomita; vomita betivii; ellu manca si vomita ca unu porcu.*

* **VOMITATIONE**, s. f., (d'in *vomitare*); actione de *vomitare*: *vomitatiunea porciloru si a betiviloru.*

* **VOMITATU**, -a, adj. part., (d'in *vomitare*); versatu prin gura.

* **VOMITIONE**, s. f., *vomitio*, (d'in *vomere*); actione de *vomere*, si *vomitura*: *câni sciu se si curetie stomachulu prin vomitione; vomitionea de multe ori scapa pre omu de morbi grei; vomitionea materieloru stricatiõe.*

* **VOMITIVU**, -a, adj., (it. *vomitivo*, fr. *vomitif*); care face a *vome*, care produce *vomitu*: *remediú vomitivu, si simplu subst. m., unu vomitivu: medicii prescriu de multe ori vomitive morbosiloru; a luá unu vomitivu; cu unu vomitivu se curetiá de bile.*

* **VOMITORIU**, -tória, adj. s., *vomitator, vomitorius*, (d'in *vomere*); care *vome*, si care produce *vomitu*: *betivu vomitoriu; vomitoriu de injurature; bulbu vomitoriu, narcissu vomitoriu; Romanii nomiáu vomitorie (vomitoria) locurile deserte d'in theatru prin cari treceau spectatorii la scaunele loru.*

* **VOMITU**, pl.-e, *vomitus*, (d'in *vomere*); actulu de *vomere*: *vomitulu copilliloru; a flaccitu de vomitu; dupo vomitu se liusiorédia morbosulu.*

* **VOMITURA**, s. f., *vomitio*, (d'in *vomere*); effectulu actionei de *vomere*; lucrurile *vomute*: *cânele linge vomiturele; vomiturele melediciloru.*

VOMU, verbu aussiliariu pusu cu infinitivulu pentru formarea futurului pers. I. pl. contrassu d'in *volimu, volumus*: *vomu face, vomu vedé, vomu laudá pre Domnulu, vomufugí de peccatu, ne vomu ferí de pericle; vedi volire.*

* **VOMUTU**, -a, adj. part., *vomitus*, (d'in *vomere*); versatu prin gura: *bucate vomute; vorbe spurcate vomute d'in gur'a corruptului.*

* **VOPISCU** = *vopescu*, -a, adj., *vopiscus*; unulu d'entre gemini care vine pre lume dupo ce s'a nascutu cellu altu prea de temporíu, sau dupo ce a moritu.

* **VORACE**, adj., *vorax*, (d'in *vorare*); mancatiosu, flamendu, avidu, lacumu la mancare, care inglite cu facilitate, care nu se mai póte saturá: *omu*

vorace si betivu; lupi rabiosi si voraci; ventre vorace; fig. usura vorace, focu vorace, spese voraci, cari mânca tóta starea omului; subst. unu vorace, una vorace, voracii sémina mai multu a bestie, de câtu a ómeni.

* **VORACITATE**, s. f., voracitas, (d'in vorax); calitate de vorace, aviditate, fame mare: voracitatea unui omu; voracitatea unui asinu; voracitatea focului.

* **VORAGINE**, s. f., vorago, (d'in vorare); inglitu, abyssu, gaura in pamentu in care se vérsa ap'a si nu mai esse: mare voragine, profun la voragine; cine cade in una voragine, se inéca; fig. voragine de vitie.

* **VORAGINOSU**, -a, adj., voraginosus, (d'in vorago), plenu de voragini: pamentu voraginosu; riu voraginosu.

* **VORARE**, v., vorare, (affine cu βορά de la βιβρώσκω); a mancă, a mancă cu aviditate, a inglití, proprie si fig.: unele animalí sugu, altele vóra. altele mânca; cânií vóra carne cruda; lupii vóra oui, boui, calli si multe alte animalí; prodigií vóra averea sea si a altoru-a; foculu vóra totu ce intempina; marea vóra carine; amórea vóra medul'la in osse; studiosulu vorà litteratur'a; vedi si compositulu devorare.

* **VORATIONE**, s. f., (voratio); actione de vorare: vorationea avidu a felorou, vorationea averei parentesci; vorationea passioniloru.

* **VORATORIU**, -tória, adj. s., vorator, (d'in vorare); care vóra: vecinulu e mare voratoriu, déro si mai mare rotatoriu; voratorii de averi strinse de altii.

* **VORATRINA**, s. f., voratrina, (d'in vorare); locu unde se vóra = mânca; ospetaría, taberna, popina; — voragine, abyssu.

* **VORATU**, -a, adj. part., voratus, (d'in vorare); mancatu, inglitu: vite vorate de lupi; avere vorata de prodigu; ánima vorata de amóre; littere vorate de studiosi.

VORBA, s. f., verbum, vocabulum, vox, sermo, oratio; espressione prin sonuri articulate, coventu: vorba roma-

nésca, vorba de omu onestu; n'am auditu de la ellu una vorba bona; de ce e vorb'a? ce vorbe-su aceste-a? aceste su vorbe desérte; a intrá cu cineva in vorba; n'am scambatu cu densulu dóue vorbe; mi a scapatu vorb'a din gur'a; câte vorbe, totu atâte mentioni; vorb'a multa miseri'a omului; vorbele se compunu d'in syllabe, mai multe vorbe facu una frase, si mai multe frasi facu una oratione; a recitá ceva d'in vorba in vorba; nu te poti luá dupo vorbele totoru ómeniloru; ellu are se vina la vorb'a mea; ori te porta cumu ti e vorb'a, ori vorbesce cumu ti e portulu.

VORBIRE, -escu, verba facere, loqui, sermocinari, orare; a se espreme prin vorbe, a coventá: eu vorbescu romanesce, tu vorbesci francesce, ellu vorbesce germanesce, noi vorbimu cumu ne percepemu, voi vorbiti claru si desvoltu; ellu vorbescu de toti ómenii reu; elle vorbescu curatu si formosu; omulu cu mente vorbesce intellesce; frate-meu a vorbitu una óra intréga in adunare; cu cine vorbieái tu? ce se vorbesce in cetate? ce ai vorbitu de mene in cas'a presedentelui? cu cine credi tu co vorbesci? nu mai vorbiti secature! vorbindu cu densulu am intellesu co nu e de acésta opinione; se lassámu acésta cestione, vomu vorbí despra dens'a de alta data; in societate se covine a lassá si pre altii se vorbésca; vorbesce peno in finitu, si spune totu ce ai la ánima; dupo ce vei vorbí, am se ti respundu in fórte pucine vorbe; candu furiosulu incepí se vorbésca, es-sira toti d'in casa; la mésa nu se vorbesce cu passione, neci nu se tractédia cestioni serióse; s'a vorbitu multu in adunare fora a se luá una conclusioné; au vorbitu si s'au intellesu intre sene.

VORBITORIU, -tória, adj. s., verba faciens, loquens, locutor, orator; care vorbesce: vorbitoriu intellesu si modestu; vorbitoriulu cu mente, nu se servesce cu espressioni supperatióse; mulierile in genere su fórte vorbitórie; vorbitoriu de bene, vorbitoriu de reu.

VORBITU, -a, adj. part., (d'in vorbire), dictus; espressu prin vorbe: lucruri vorbite, vorbe vorbite; subst. m., vorbi-

tulu, locutio; actulu de vorbire : vorbitulu multu strica la pecti.

VORERE, *vorui, vorutu*, (cu o mutu : *vrere, vrui, vrutu*, —d'in : *volere, volui, volutu*), v., velle; vedi *vrere*, vedi si form'a *volire*.

* VORTICE, s. m., *vortex*, (d'in *vortere = vertere*); care invertesce; vertegiu de apa, de ventu; abyssu : *vorticele rapesce totu ce appuca si cofunda in abyssu; vorticele de ventu se nomesc turbine, vorticele de focu se dice fulgeru; fig. vorticele detorieiloru cõtra societate.*

* VORTICOSU, -a, adj., *vorticosus*, (d'in *vortex*); plenu de *vortici* : *apa vorticõsa, riu vorticosu.*

VORU, verbu aussiliariu pusu cu infinitivulu pentru formarea futurului pers. III pl. corruptu d'in *volu, volunt* : *voru veni, voru vedé, voru college ce au educatu, voru secerá ce au seminat; vedi volire.*

VOSTRU, -a, pronome possessivu pers. II pl. *vester* (vechiu *voster*); 1. dupo subst. *loculu vostru e despartitu de allu nostru; térr'a võstra e vecina cu a nõstra; fratii vostri nu se põrta cumu se covine; sororile vostre se distingu prin modestia; parenti vostri v'au datu bona educatione, voi inse ati degeneratu*; 2. candu possessivulu *vostru* sta singuru, fora substantivu, sau candu se pune inaintea substantivului, atunci cere articlulu inaintea sea : *allu vostru, a võstra, ai vostri, alle võstre; allu cui e loculu acestu-a? allu vostru; a cui e culp'a co s'a stricatu vinulu? a võstra; ai carui parenti au muritu intristati? ai vostri; alle cui case au arsu? alle vostre; allu vostru capitani a peritu in batalia; a võstra fápta ni se imputa nõue; ai vostri au plecatu la térra; alle vostre s'au dussu la theatru; alle vostre su aceste fápte; ai vostri su amnellii cari au remasu orfani.*

* VOTANTE, adj. part. pres., (it. *voteante*, fr. *voteant*); care *voteidia*, care are dreptulu de a *votea* : *membri votanti; subst. unu votante, toti votantii.*

* VOTARE, v., (it. *votare*, fr. *voter*), *suffragium ferre, sententiam dicere*; a si dá *voteulu* sau *suffragiulu* : *voteamu pen-*

tru propositione; voteamu in contr'a propositionei : nu voliu votea acesta lege; am votatu cu voi, credendu co seti luminati.

* VOTATIONE, s. f., (fr. *voteation*); actione de *voteare* : *voteatione libera, voteationea unei legi, voteationea unui regulamentu.*

* VOTATORIU, -tõria, adj. s., *suffragator*; care *voteidia* : *voteatoriu allesu, voteatoriu libera, voteatoriu consientiosu.*

* VOTATU, -a, adj., (fr. *vote*); trecutu prin *voteatione* : *lege voteata, budgetu voteatu, propositioni voteate.*

* VOTISARE, *voteisatione, voteisatoriu, voteisatu*, vedi : *voteare, voteatione, voteatoriu, voteatu.*

* VOTIVITATE, s. f., *voteivitas*, (d'in *voteivus*); obligacione contractata prin unu *voteu*.

* VOTIVU, -a, adj. *voteivus*, (d'in *voteivum*), 1. promissu prin unu *voteu*, consecratu, dedicatu, offeritu : *tabla voteiva; victima voteiva; legatione voteiva*, insarcinata cu implenirea *voteurilor*; *nopte voteiva*, consecrata cultului divin; 2. conforme *dorentiei*, dupo *dorentia*, *doritu*, bene venit : *aspectu voteivu, morte voteiva.*

* VOTU, pl. -uri, *voteivum*, (d'in *vovere*); 1. promissione facuta *divinitatii* : *a face unu voteu, a suscepe unu voteu; a fi detoriu dupo voteu; a si impleni detori'a susceptuta prin voteu*; 2. *rogationi*, ceremonie religiose : *facemu voteuri pentru salutea publica, copillii facu voteuri pentru sanetatea parentiloru; celebrati impreuna cu noi voteurile annuali*; 3. *dorentia* : *voteurile melle sunt modeste; voteurile vostre se voru impleni; multe voteuri alle õmeniloru facu mai bene deco nu se implenesecu*; 4. *suffragiu*, *sententia* : *judicatorii sunt chiamati a si dá voteulu; cestionea s'a desbatutu, acumu se trecemu la voteu, voteu pre facia, voteu secretu; se numera voteurile pentru, si voteurile contra; maioritatea voteurilor decide; nu toti deputatii au luat parte la voteu; multi s'au abstinutu de la voteu.*

VOUE, pronome absolutu pers. II pl. dativu, *vobis* : *voue se covine; cui diceti aceste-a? voue; nu nõue, ci voue se cade a fi mai antaniu aici; —conjectulu con-*

trassu e *ve*, si *vi* (inainte de particulele : *se*, *lu*, *ua*, *i*, *le*, *e*, *su*) : *ve spuniu curatu; ve dau totu ce potiu; ve recomendu temperanti'a intru tote; vi se cade atátu; vi lu facu connoscutu; vi le numescu; vediu co vi e frica; seiu co vi su bene connoscute; nu voue v'am promissu, ci fratiloru vostri; vedi ve si vi.*

†† **VOVERE**, v., *vovere*; a promitte, mai allesu a promitte ceva divinitatii; a inchiná, a dedicá, a consecrá; a se rogá; a desiderá. Radecin'a derivatului *vctu*, si a celloru formate d'in acestu-a, precumu si a compositului *devovere*.

VRE, contrassu d'in *veri*, in compositile : *vre-unu*, *vre-una*, in locu de *veri-unu*, *veri-una*; vedi *veri*.

VRERE, (contrassu d'in *volere* = *vore-re*), se conjuga pres. indic. *vreu*, *vrei*, *vrea* sau *vree* sau *vré*, *vremu*, *vreti*, *vreu* sau *voru*; in conjunct. pers. III sing. si pl. *se crea*; imperf. *vream*, perf. *vruí*, sup. *vrutu*, v., **velle**; vedi *volire* sub 1.—la Macedoromani se aplica in locu de *amare*.

VUETU, pl.-e, *strepitus*, *clamor*, *tumultus*; sonitu confusu, strepetu, larma, tumultu : *copillii strinsi in unu locu facu mare vuetu; amu auditu unu vuetu in departare; vuetulu armeloru a spariatu totu poporulu; de vuetu mare nu te mai poteai intellege cu nemine.*

* **VULCANALE**, adj., *vulcanalis*, (d'in *vulcaus*); relativu la *vulcanu* : *flamine vulcanale; serbatori vulcanali*, si absol. *vulcanalie*, *vulcanalia*; — *vulcanale* = *vulcanariu*. **vulcanal**, una aria la Roma, dedicata lui *Vulcanu*.

* **VULCANICU**, -a, adj., (it. *volcanico*, fr. *volcanique*); relativu la *vulcanu* : *monte vulcanicu, eruptione vulcanica, petre vulcanice, terrene vulcanice; fenomene vulcanice*; fig. *imaginatione vulcanica, capu vulcanicu*.

* **VULCANISARE**, v., (fr. *volcaniser*); a straformá in *vulcanu*; fig. a essaltá.

* **VULCANISATU**, -a, adj. part., (fr. *volcanisé*); straformatu in *vulcanu*, care contine resturi *vulcanice* : *terrenu vulcanisatu, monte vulcanisatu*.

* **VULCANISMU**, s. m., (*vulcanisme*) hypothese care attribue focului formatiunea crustei globului terrestre.

* **VULCANISTU**, s. m., (fr. *vulcaniste*); care professa *vulcanismulu*.

* **VULCANIU**, -a, adj., *vulcauius*, (d'in *Vulcanus*); de *Vulcanu* : *arme vulcanie, arme bone, ca celle fabricate de Vulcanu; furia vulcania, furia de focu*.

* **VULCANU**, s. m., *Vulcaus*; 1. dieulu focului; 2. foculu; 3. monte care vërsa focu : *anticii credeau co Vulcanu si are officin'a sea in montele Etna, care vërsa focu; a proruptu Vulcanu in casele vecine si a lassatu mare strage in urm'a sea; Vesuviulu e unu vulcanu care arde si vërsa lava mai in toti annii; se vedu multi vulcani stinsi pre suprafaci'a pamentului*.

* **VULGA**, s. f., **vulga** si **bulga**; saccu de pelle, punga; fig. matricee.

* 1 **VULGARE**, adj., *vulgaris*, (d'in *vulgus*); relativu la *vulgu*, de *vulgu*, d'in *vulgu*, populariu, ordinariu, commune : *espressione vulgare, vorbe vulgari, portare vulgare, usu vulgare, omu vulgare, muliere vulgare*; vedi si forma *vulgariu*.

* 2 **VULGARE**, v., *vulgare* si *volgare*, (d'in *vulgus*); a scóte in *vulgu*, a adduce la connoscenti'a *vulgului*, a divulgá, a publicá, a comunicá : *a vulgá secretele familiei; a vulgá rumori false; a si vulgá dorerea prin vorbe; a vulgá una carte prin typariu; a si vulgá corpulu pre nuni*.

* **VULGARISARE**, v., (fr. *vulgariser*, it. *volgarizzare*); a face *vulgare*, a adduce la connoscenti'a *vulgului* profanu, a respandí intre *vulgu* : *a vulgarisá scientiele; a vulgarisá scriptur'a; multe vorbe pucinu usitate s'ai vulgarisatu in dillele nóstre; se ne adoperámu a vulgarisá totu dictionariulu limbei scientific*.

* **VULGARISATIONE**, s. f., actione si effectu allu actionei de *vulgarizare* : *vulgarisationea scientieloru*.

* **VULGARISATORIU**, -tória adj. s., (fr. *vulgarisateur*); care *vulgarisa* unu lucru : *vulgarisatorii terminiloru de scientie, vulgarisatorii scripturei*.

* **VULGARISATU**, -a, adj. part., (fr. *vulgarisé*, it. *volgarizzato*); facutu *vulgare*, addussu la connoscenti'a *vulgului*, respanditu intre *vulgu* : *idee vulgari-*

sate, termini vulgarisati, scriptura vulgarisate.

* VULGARISMU, s. m., (fr. vulgarisme); lucru vulgaru, expresiune vulgară.

* VULGARISTU, s. m., care se ocupa cu vulgarizarea; carui placu terminii vulgari.

* VULGARITATE, s. f., vulgaritas, (it. volgarità, fr. vulgarité); calitate de vulgare: vulgaritatea apucatureloru, vulgaritatea sentimentelor si a manifestării acelloru-a.

* VULGARIU, -a, adj., vulgaris, (d'in vulgus); forma vulgară a adiectivului vulgare, usitata dejă de antici, in acellu-asi sensu: limba vulgară, terminu vulgaru, apucature vulgare.

* VULGATORIU, -tória, adj. s., vulgar, (d'in vulgare); care vulgă sau divulgă: vulgarorii secretelor, vulgarorii cârtiloru sibylline.

* VULGATU, -a, adj. part., vulgatus; (d'in vulgare); scossu in vulgă, addussu la connoscenti'a vulgului, publicatu, divulgatu: secrete vulgate, cârti vulgate prin typariu; bibli'a vulgata se nomescă prin excellentia vulgat'a; vulgat'a e una traductione latină a sântei scripture care e in usu in baseric'a catholica; vulgat'a reconoscuta de conciliulu tridentinu se nomescă nou'a vulgata, spre distinctione de vechi'a vulgata sau vulgat'a italica; s'au facutu mai multe traductioni in limbele moderne dupo vulgat'a.

* VULGIVAGU, -a, adj., vulgivagus, (d'in vulgus, si vagus); care âmbra eratecindu in vulgă, in specie despre persone, cari nu contracta casatoriă legitima, ci se imperuna ca ferele selbatice numai pentru momentu, cu veri-cine: Venere vulgivaga; amore vulgivaga.

* VULGU, s. m., vulgus si volgus, (ὄχλος); multimea, poporulu, mai allestu poporulu de diosu, plebea; massa mare de ômeni, publicu: se strinse vulgulu si incepú a vociferá; a comunicá cu vulgulu; s'a latitu vorb'a in vulgă; asiá intellege vulgulu; ce lucru rationale poti asteptá de la vulgă? s'a interritatu vulgulu.

* VULNERABILE, adj., vulnerabilis, (d'in vulnerare); 1. care se póte vulnerá: parte vulnerabile, lature vulnerabile; se dicea despre Achille' co numai la calcâniu erá vulnerabile; 2. la antici se dicea si cu sensulu activu, care vulnera, véttema, róde, strica.

* VULNERARE, v., vulnerare, (d'in vulnus); a produce vulneri, a plagí, a face reu physicu sau morale; de aci, a offensá, a supperá: a vulnerá pre cineva cu armele; l'a vulneratu cu sabi'a la braciú; s'au batutu tóta diu'a foru a se vulnerá unulu pre altulu; m'a vulneratu cu sagét't'a la umeru; te a vulneratu cu lanci'a la petioru; s'a vulneratu cu se cerea la digitu; nu atacá si nu vulnerá pre nemine; se vulnera ômenii si prin vorbe; ne vulnerà urecele prin expresiunile selle reu allesse.

* VULNERARIU, -a, adj., vulnerarius, (d'in vulnus); relativu la vulneri, pentru vulneri: emplastru vulnerariu; si subst. m., unu vulnerariu, vulnerarius, chirurgu, operatoriu.

* VULNERATIONE, s. f., vulneratio, (d'in vulnerare); actione si effectu allu actionei de vulnerare, in sensu physicu si morale: vulnerationea braciului; vulneratione mortifera; vulnerationea reputationei e de multe ori maimare de câtu vulnerationea vietiei.

* VULNERATORIU, -tória, adj. s., vulnerator, (d'in vulnerare); care vulnera in sensu physicu si morale: vulneratoriulu corpului meu debe se péria; vulneratoriulu suffletului e diabolulu.

* VULNERATU, -a, adj. part., vulneratus, (d'in vulnerare); plagitu in sensu physicu si morale: corpu vulneratu, membre vulnerate, omu vulneratu in ânim'a sea, muliere vulnerata in ambitionea sea; subst. vulneratii s'au transportatu la ospitale; cur'a vulneratiloru e incredentiata mediciloru celloru mai distinsi.

* VULNERE, s. f., vulnus, si volnus; plaga, stricatione causata prin colpitura in unu corpu viu: vulnere grea, vulnere liusiora; a causá vulneri; corpulu lui e numai vulneri; vulneri in pectu; vulneri in ânima, vulneri de a-

more; vulneri mortifere; ellu mori de vulneri.

* VULNIFERU, -a, adj., vulnifer, si vulniferus, (d'in vulnus, si ferre); care produce vulneri: arme vulnifere; fig. vorbe vulnifere.

* VULNIFICU, -a, adj., vulnificus, (d'in vulnus, si facere); care face vulneri, care vulnera: arma vulnifica; feru vulnificu; sagette vulnifice; compara si vulniferu.

* VULNU, pl.-ere, sau -eri, vulnus si volnus; vedi vulnere.

VULPE, s. f., vulpes si vulpis, (ἄλω-πηξ); féra selvatica d'in genulu câniloru, cu cod'a lunga si tufósa, forte conno- cuta poporului românu: pelle de vulpe, pèru de vulpe; vulpea mânca galline si alte passeri; vulpea e astuta, vulpea a in- sellatu pre lupu; vulpea scâmba pèrulu, nu natur'a; vulpea se ascunde in gaura; vulpea esse nóptea la venatu; — vulpea marina e unu pesce pre care Linneu l'a nomitu squalus alopecla; unu omu astutu inco se nomesce vulpe.

VULPECLA sau vulpecula, s. f., vulpecula; deminut. d'in vulpe, mica vulpe, vulpisióra; vulpe astupa; — una sofisma.

VULPINARE, v., vulpinari, (d'in vulpinus); a se portá ca una vulpe, a face astutie, a insellá.

VULPINU, -a, adj., vulpinus, (d'in vulpes); de vulpe: limba vulpina; ficatu vulpinu; catelli vulpini; specia vulpina.

VULPIONE, s. m., vulpio, (d'in vulpes); proprie augmentativu d'in vulpe, vulponiu; omu astutu ca una vulpe: e difficile a prende pre vulpioni.

VULPISIORA, s. f., vulpecula, (d'in vulpes); demin. d'in vulpe, mica vulpe; vulpe amabile: vulpisiór'a mea.

VULPONIU, (cu n moliatu, vulpoiu), s. m., vulpio; augmentativu d'in vulpe, mare vulpe; se pune inse si pentru mascululu vulpei, cumu liepurationia (augmentativu d'in liepure) se pune pentru femell'a liepurelui: acésta-a nu e vulpe, ci vulponiu; am prinsu unu vulponiu mare ca unu lupu.

* VULSELLA, s. f., vulsella; vedi vulsella.

* VULSIONE, s. f. vulsio, (d'in vel-

lere); actione de smulgere; ruptura cu vulsellele, ca terminu de medicina.

*VULSU, -a, adj. part., vulsus, (si volsus, (d'in vellere); smulsu: lâna vulsa, penne vulse; sagetti vulse d'in pectu; — care are spasmu, care suffere de spasmu, spasticu.

* VULSURA, s. f., vulsura, si volsura, (d'in vellere); actione si efectu allu actionei de vellere = smulgere: vulsur'a lânei, in oppositiune cu tonsur'a lânei.

* VULTICELLU, s. m., vulticulus, (d'in vultus); demin. d'in vultu, micu vultu, vultu macru.

VULTÓRE, s. f., vortex; turbo; locu unde se vólbe ap'a; vedi voltóre.

* VULTU, s. m., vultus, si voltus; facia, espressionea faciei: vultulu e imaginea suffletului; vultu serenu, vultu tristu, vultu intunecat; d'in vultulu omului poti diviná ce sente; incetédia de a me spariá cu vultulu!

*VULTUOSU, -a, adj., vultuosus, (d'in vultus); cu vultulu severu, prea seriosu, prea severu; affectatu: oratoriu vultuosu; pronuntiatione vultuosa.

VULTURE sau vultur, s. m., vultur; genu de passeri predátorie, de marimea acereloru, cu capulu mai despoliatu de penne: vulturii se nutrescu cu mortecine; corpulu vulturiloru e massivu, robustu; sborulu loru e greoniu; vulturii sunt fricosi, voraci si infecti; — in limb'a popularia se dice adese ori vulture in locu de acera; vulture cu doue capite; — unu omu avidu si rapace inco se nomesce vulture.

VULTURIDE, adj., (fr. vulturide); care sémina a vulture; subst. pl. vulturidii, familia de passeri care au de typu genulu vulture.

VULTURINU, -a, adj., vulturinus, (d'in vultur); de vulture: collu vulturinu, sânge vulturinu, carne vulturina, specia vulturina.

VULTURIU, s. m., vulturias, (d'in vultur); vulture; mai allessu in sensulu figuratu, spoliatoriu: vulturii togati, togati vulturii, advocatii.

VULTURNU, s. m., vultarnus, (de la monte Vultur); ventu care bate d'in-

tre resaritu si média-dí : *suffla aspru vulturnulu*.

* VULVA, s. f., vulva si volva, (d'in *volvère*); 1. pelliti'a pomeloru; pellea buretiloru; 2. matricea femineloru; — panticele scrofei.

* VULVARIU, -a, adj., (fr. *vulvaire*); relativu la *vulva* : *arterie vulvarie*; *cre-*

patura vulvaria; subst. f. *vulvaria*, specie de anserina, una planta cu odore fórte fetida, care are óre-care assemnare cu odorea *vulvei*.

* VULVULA, s. f., vulvula si volvula, (d'in vulva sau volva); deminut. d'in *vulva*, mica *vulva*, mica matrice de animal.

X.

X, littera compusa, care nu ocurre in coventele românesci, ci in loculu ei, la inceputu, si in mediu dupo una consona, se scrie s simplu; éro in mediu intre dóue vocali, ss duplu; se conserva in terminii de scientia, pentru evitarea confusionei, pëno cându Români se voru familiarisá cu densii. Ca numeru X in sémna diece.

† XANTHO-, (d'in ξανθός = galbinu), in composite scientifiche, precumu in : *xanthocarpu*, -a, adj., (fr. *xanthocarpe*, d'in καρπός = fructu), care are fructe galbine; *xanthocephalu*, -a, adj., (fr. *xanthocephale*, d'in κεφαλή = capu), care are capulu galbinu; *xanthoceru*, -a, adj., (fr. *xanthocère*, d'in κέρας = cornu), care are antennele galbine; *xanthochymu*, s. m., (fr. *xanthochyme*, d'in χυμός = sucu), genu de plante d'in Indi'a, apte pentru tinctura; *xanthocoma*, s. f., (fr. *xanthocome*, d'in κομή = coma), genu de radiate, plante d'in Messieu; *xanthocomu*, -a, adj., (fr. *xanthocome*), care are pèrulu galbinu, epithetu datu Venerei si lui Apollo; *xanthodonte*, adj., (fr. *xanthodonte*, d'in ὀδός = dente), care are dentii galbini; *xanthogastru*, -a, adj., (fr. *xanthogastre*, d'in γαστήρ = ventre), care are ventrelle galbinu; *xanthognathu*, -a, adj., (fr. *xanthognathe*, d'in γνάθος = falca), care are falcile galbine; *xantho-*

grammu, -a, adj., (fr. *xanthogramme*, d'in γράμμα = linia), care e insemnatu cu linie galbine; *xanthographu*, -a, adj., (fr. *xanthographe*, d'in γράφειν = scriere), care are trassure galbine; *xantholinu*, s. m., (fr. *xantholin*), genu de insecte coleoptere; *xanthonotu*, -a, adj., (fr. *xanthonote*, d'in νότος = spinare), care are spinarea galbina; *xanthophyllu*, s. m., (fr. *xanthophylle*, d'in φύλλον = folia), genu de plante d'in Indi'a, d'in famili'a capparidieloru; *xanthophytu*, s. m., (fr. *xanthophyte*, d'in φυτόν = planta), genu d'in famili'a rubiacieloru, stabilitu pentru unu arbustu d'in Java; *xanthopicrina*, s. f., (fr. *xanthoplerine*, d'in πικρός = acerbu), substantia cristallina care s'a descoperitu in scórti'a xanthoxylului; *xanthopode*, adj., (fr. *xanthope*, d'in ποός, ποδός = petioru), care are petiorele galbine; *xanthopteru*, -a, adj., (fr. *xanthoptère*, d'in πτέρον = aripa), care are aripele galbine; *xanthoriza*, s. f., (fr. *xanthorize*, d'in ῥίζα = radice), genu d'in famili'a renunculacieloru; *xanthorizu*, -a, adj., (fr. *xanthorize*), care are radicle galbine; *xanthorrhœia*, s. f., (fr. *xanthorrhœe*, d'in ῥέειν = fluere), una planta d'in Olland'a nóua; *xanthosia*, s. f., (fr. *xanthosie*), genu de umbellifere stabilitu pentru unu arborellu d'in Olland'a nóua; *xan-*

thospermu, -a, adj., (fr. *xanthosperme*, d'in *σπέρμα* = sementia), care are grăntiele galbine; *xanthospilu*, -a, adj., (fr. *xanthospile*, d'in *σπίλος* = macula), care are macule galbine; *xanthoxylyu*, -a, adj., (fr. *xanthoxyle*, d'in *ξύλον* = lemn), care are lemnulu galbinu; *xanthuru*, -a, adj., (fr. *xanthure*, d'in *ὄρα* = códă), care are cód'a galbina.

* XENIOLU, pl.-e, *xeniolum*, (d'in *xenium*); micu donu ce se face óspetiloru.

* XENIU, pl.-e, *xenium*, (*ξένιον*); donu ce se face óspetiloru; onorariu ce se da advocatiloru.

† XENO-, (d'in *ξένος* = strainu), in diverse composite, precumu in : *xenocarpu*, s. m., (fr. *xénocarpe*, d'in *καρπός* = fructu), genu de synantherie, stabilitu pentru una planta de la capulu Bornei Sperantie; *xenochloa*, s. f., (fr. *xénochloa*), genu de plante d'in famili'a graminiloru; *xenodochiu*, pl.-e, *xenodochium*, (*ξενοδοχεῖον*), casa pentru straini, pentru óspeti, ospitale; *xenodochu*, s. m., *xendochus*, (*ξενόδοχος*), ospetariu; *xenographia*, s. f., (*ξενογραφία*, d'in *γράφειν* = scriere), connoscentia a limbeloru straine, si a modului cumu se scriu acelle-a; *xenographicu*, -a, adj., (fr. *xénographique*), relativu la *xenographia*; *xenographu*, s. m., (fr. *xénographe*), care se ocupa cu *xenographia*; *xenomane*, adj. s., (fr. *xénomane*, d'in *μανία* = mania), care ama prea multu pre straini si lucrurile straine; *xenomania*, s. f., (fr. *xénomanie*), mania pentru straini; *xenoparochu*, s. m., *xenoparochus*, (*ξενοπάροχος*), care recepe pre straini si le da tóte celle necesarie.

* XENONE, s. m., *xenon*, (*ξενών*); casa pentru straini, pentru ospeti, ospetaria.

* XERAMPÉLINU, -a, adj., *xerampelinus*, (*ξηραμπέλινος*); care are colórea frundiei de vitia uscata : *vestimentu xerampelinu*.

* XERANTHEMA, s. f., (fr. *xéranthème*, d'in *ξηρός* = flore); genu de plante cu flori compuse, cari conserva formoseti'a loru multu tempu inco, dupo ce s'au uscatu.

* XERANTHEMOIDE, s. m., (fr. *xéranthémoïde*), specia de *xeranthema*.

* XERANTICU, -a, adj., *xeranticus*, (*ξηραντικός*); desiccativu.

† XERO-, (d'in *ξηρός* = secu, uscatu), in diverse composite, precumu in : *xerocollyriu*, pl.-e, *xerocollyrium*, (*ξηροκολλύριον*), collyriu solidu; *xeroloma*, pl.-mate, (fr. *xérolome*, d'in *λωμα* = limbu), genu de plante cu flori composite; *xeromyru*, s. m., *xeromyron*, (*ξηρόμυρον*), specia de ungentu desiccativu, compusu d'in mai multe aromate; *xeropetalu*, s. m., (fr. *xéropétale*), unu arborellu d'in Ethiopi'a; *xerofagia*, s. f., *xerophagia*, (*ξηροφαγία*), mancare de buccate seci sau uscate; *xerophagu*, s. m., (fr. *xérophage*), care manca buccate seci; *xerophthalmia*, s. f., *xerophthalmia*, (*ξηροφθαλμία*), dorere de ocli séca; *xerophyllu*, s. m., (fr. *xérophylle*, d'in *φύλλον* = folia), una planta d'in Americ'a; *xerophytu*, s. m., (fr. *xérophyte*, d'in *φυτόν* = planta), unu arbustu d'in Madagascar; *xerornithe*, adj., (fr. *xéornithe*, d'in *ὄρνις* = passere), passeri cari viuu in locuri sece; *xerotu*, s. m., (fr. *xérote*), genu de fungi; *xerotribia*, s. f., (fr. *xérotrie*, d'in *τριβειν* = frecare), frictiune séca cu mân'a sau cu altu ceva pre una parte morbida spre a desceptá caldur'a s'au miscarea; *xerotribicu*, -a, adj., (fr. *xérotrie*), relativu la *xerotribia*.

* XIPHIA, s. f., *xiphias*, (*ξίφιας*); 1. unu pesce marinu, nomitu asiá de la asseminarea cu unu gladiu anticu, *xiphias gladius*, *Linn.*; 2. una specia de comete in form'a *gladiului*.

* XIPHIU, pl.-e, *xiphium*, (*ξίφιον*); gladiolu, *gladiolus*, specia de lilie in form'a *gladiului*.

* XIPHU, s. m., (*ξίφος*); gladiu, sabia antica in forma de cutitu mare cu punctura ascutita, aptu a infige si strafige.

* XYLINU, -a, adj., *xylinus*, (*ξύλινος*); proprie de lemn; inse se dice despre bumbacu : *linu xylinu*, pl. *lina xyliua*; bumbacu.

† XYLO-, (d'in *ξύλον* = lemn), in diverse composite scientifice, precumu in : *xylobalsamu*, s. m., *xylobalsamum*, (*ξύλοβάλασμον*), lemn de balsamu, balsamariu; *xylocasia* sau *xylocassia*, s. f.,

xylocassia, (ξύλοκασσία), lemnu de cassia, cassiariu; **xylocinnamum**, s. m., **xylocinnamum**, si **xylocinnamomum**, (ξύλοκιννάμωμον), lemnu de cinnamum, cannellariu; **xyloglyphia**, s. f., (fr., **xyloglyphie**), arte de a sapá figure in lemnu; **xyloglyphicu**, -a, adj., (fr. **xyloglyphique**), relativu la **xyloglyphia** sau la **xyloglyphu**; **xyloglyphu**, s. m., (ξύλογλύφος), care sapa figure in lemnu; **xylographia**, s. f., (fr. **xylographie**, d'in γράφειν = scriere), arte de a scrie pre lemnu, arte de a typarí figure sapate pre lemnu; **xylographicu**, -a, adj., (fr. **xylographique**), relativu la **xylographia**; **xylographu**, s. m., (fr. **xylographe**), care scrie pre lemnu, care typaresce figure sapate in lemnu; **xyloglogia**, s. f., (fr. **xyloglogie**), tractatu despre lemne; **xyloglogicu**, -a, adj., (fr. **xyloglogique**), relativu la **xyloglogia**; **xyloglogu**, s. m., (fr. **xyloglogue**), care se ocupa cu **xyloglogia**; **xylophagia**, s. f., (fr. **xylophagie**), mancare de lemnu, roditura de lemnu; **xylophagu**, s. m., (ξύλοφαγος), care róde lemnu; **xylophilu**, -a, adj., (fr. **xylophile**, d'in φιλεῖν = amare),

care viue pre lemnu : *insecte xylophile*; **xylophoru**, s. m., (ξύλοφόρος), care duce lemne; **xylophylla**, s. f., (fr. **xylophyllie**, d'in φύλλον = fólia), genu de plante d'in famili'a euphorbiacieloru; **xylophytu**, s. m., **xylophyton**, (ξύλοφύτον), consolida, una planta; **xylotomu** -a, adj., (ξύλοτόμος), care talia lemnu : *insecte xylotome*; **xylotrogu**, -a, adj., (fr. **xylotroge**, d'in τρώγειν = vorare), care gauresce lemnu : *insecte xylotroge*.

* **XYLU**, s. m., **xyλου**, (ξύλον); in genere, lemnu; in specie, lemnu care produce bumbacu.

* **XYSTARCHU**, s. m., **xystarcha**, si **xystarches**, (ξύστάρχης); directoriulu unui **xystu** sau **galleria** pentru essercitiile gymnastice.

* **XYSTICU**, -a, adj., **xystiens**, (ξύστικος); relativu la **xystu**; de **xystu**; subst. m., *unu xysticu*, atletu care se essercita in **xystu**.

* **XYSTU**, pl.-e, **xystum** si **xystus**, (ξύστος), porticu, galleria; in specie, galleria in care se essercitau atletii in tempu de plouia sau de ninsore.

Y

Y, vocale gréca, care nu ocurre in coventele romanesci, ci in loculu ei se scrie si se aude *u*, precumu in : *fuga* = fuga = φυγή, *trufia* = τροφή, *jugu* = jugum = ζυγόν, *marturia* = μαρτυρία, etc.; in unele chiaru *o*, precumu in : *móra* = mola = μόλη, *ancora* = ancora = ἄγκυρα; in temporile moderne se pronuntia *i*, si se conserva in terminii de scientia pentru evitarea confusioneii, peno cându Români se voru familiarisá cu dènsii.

La inceputulu coventeloru nu ocurre *y* lenu, ci *hy* aspiratu, precumu : *hyena* = *hyaena* = ὕαινα, nu *yena*, *hymnu* = hym-

nus = ὕμνος, nu *yimnu*, si consecente : *hymnicu*, *hymnificare*, *hymnificatu*; *hypogeu* = hypogaeum = ὑπόγειον, nu *yrogau*; *hyssopu* = hyssopum = ὕσσωπος, nu *yssopu*; etc. Numai in nominele proprie moderne, in suedesc'a *yttria*, cu derivatele ei, in peruvian'a *yucca*, si in brasilian'a *yvira*, se scrie fora aspiratione.

* **YTTRIA**, s. f., (fr. **yttria**); oxydu de *yttriu*, terminu chymicu.

* **YTRICO-ammonicu**, -a adj., (fr. **yttrico-ammonique**); se dice despre una sare *yttrica* combinata cu una sare *ammonica*.

* **YTTRICO-potassicu**, -a, adj., (fr. *yttrico-potassique*); se dice despre una sare *yttrica* combinata cu una sare *potassica*.

* **YTTRICU**, -a, (fr. *yttrique*); se dice despre oxydulu *yttriului*: apoi si despre sarile produse prin acestu oxydu.

YTTRIFERU, -a, adj., (fr. *yttrifère*); care coprende d'in intemplare *yttria*.

* **YTTRIO-columbite**, s. f., (fr. *yttrio-columbite*); acellu-asi lucru ca si *yttrio-tantalite*.

* **YTTRIO-tantalite**, s. f., (fr. *yttrio-tantalite*); pétra care coprende *yttria* si *tantalu*.

* **YTTRIU**, s. m., (fr. *yttrium*); metallu descoperitu in seclulu nostru, déro inca pucinu conosciuta; unii chymici

credu co esiste cu totulu formatu in *yttria*: vedi mai susu *yttria*.

* **YTTROCERITE**, s. f., (fr. *yttrocérite*), fluatu de *yttria* si de *ceriu* naturale.

* **YTTROTANTALITE**, s. f., (fr. *yttrotantalite*); oxydu de *tantalu* combinatu cu *yttria*.

* **YUCCA**, s. f., (fr. *yucca*); genu de arbore d'in Peruviu, d'in famili'a liliacieloru, care produce formóse flori albe.

* **YUCCEU**, sau *yucciu*, -a, adj., (fr. *yuccé*); care sémina cu *yucc'a*; subst. pl. *yuccele*, grupu d'in famili'a liliacieloru cari au de tipu genulu *yucca*.

* **YVIRA**, s. f., (fr. *yvire*); planta d'in Brasili'a, a carei scortia serve, ca si scórti'a teliului, spre a face funi.

Z.

Z, littera gréca, care suna ca *di* sibilante, si occorre numai in covente de origine straina.

* **ZAMIA**, s. f., *zamia*, (*ζημία, ζαμία*); perdere, dauna sau damnu.

ZARU, s. m., corruptu d'in *sera*, (compara it. *serrame*, fr. *serrure*); brósca la usia.

* **ZELARE**, v., *zelare* si *zelari*, (*ζηλάειν*); 1. a avé *zelu*, a lucrá cu placere si tragere de áanima; 2. a fi *zelosu* = *gelosu*.

* **ZELATORIU**, -*tória*, adj. s., *zelator*; 1. care are *zelu*, care lucrá cu placere si tragere de áanima; 2. care e *zelosu* = *gelosu*.

* **ZELIVIRA**, s. f., *zelivira*, (d'in *zelus*, si *vir*); muliere *gelósa* de barbatulu seu.

* **ZELOSIA**, s. f., (d'in *zelosu*), *zelus*; calitate de *zelosu*, mare *zelu*. ardóre, a-amóre pentru ceva; vedi si *gelosía*.

* **ZELOSU**, -a, adj., *zelans*; plenu de *zelu*, care lucrá cu *zelu*: *lucratori zelosi*, *preuti zelosi*, *professori si scolari zelosi*; vedi si *gelosu*.

* **ZELOTE**, s. m., *zelotes*, (*ζηλωτής*); gelosu, care nu suffere ca altulu se fia amatu mai multu de câtu ellu.

* **ZELOTICU**, -a, adj., *zeloticus*, (*ζηλωτικός*); gelosu, invidiosu.

* **ZELOTYPIA**, s. f., *zelotypia*, (*ζηλοτυπία*); gelosía, invidia.

* **ZELOTYPU**, -a, adj. s., *zelotypus*, (*ζηλότυπος*); gelosu, invidiosu: *unu zelotypu*, *una zelotypa*, *zelotypii*, *zelotypete*.

* **ZELU**, s. m., *zelus*, (*ζήλος*); 1. ardóre, amóre, placere, tragere de áanima pentru ceva: *a lucrá cu zelu*; *omu plenu de zelu pentru missionea sea*; 2. gelosía, invidia.

ZÉMA, s. f., (*zema, ζέμα*); succu, supá, sorbitura.

ZEMOSU, -a, adj., succulentus, succosus; plenu de zéma : pepine zemosu, si subst. unu zemosu.

* ZEPHYRU, s. m., zephyrus, (ζέφυρος); ventu lenu, ventu placutu, ventu de la appusu.

ZERA, s. f., (d'in sèru=zèru); lapte serosu incalditu; vedi seru.

ZEROSU, -a, adj., serosus, (d'in serum); plenu do sèru = zèru : lapte zerosu; vedi serosu.

1 ZERU, s. m., (d'in sèru), serum; lapte care remane dupo ce se stringe casiulu; vedi sèru.

2 ZERU, sau zero, s. m., (it. isp. fr. zero); vorba de origine arabica, prin care se însémna null'a = 0, in system'a numerica decimala.

* ZETA, s. f., zeta, (ζῆτα); nomele litterei grece z.

* ZEUGMA, pl.-mate, zengma, (ζεύγμα); figura de gramm., dupo care unu predicatu se construe cu mai multe subiecte, déro care in addeveru se refere numai la unulu, curatu latine se dice *ligatio* sau *annexio*.

† ZINCICO-, (d'in zincu), in compositioni chymice, precumu : *zincico-aluminicu, zincico-ammonicu, zinciconicolicu, zincico-potassicu*, -a, adj., se dice despre una sare *zincica* combinata cu una sare *aluminica*, etc.

* ZINCICU, -a, adj., (fr. *zincique*); se dice despre oxydele de zincu, precumu si despre sarile ce formédia acestu oxydu : *sulfura zincica*.

* ZINCIDE, adj., (fr. *zincide*); care sémina cu zinculu; subst. pl. *zincidele*, familia de minerali cari coprende zincu si combinationi de zincu.

* ZINCIFERU, -a, adj., (fr. *zincifère*); care coprende d'in intemplare zincu : *minerali zincifere*.

* ZINCOGRAPHIA, s. f., (fr. *zincographie*, d'in zincu, si γράφειν = scriere); arte de a scrie pre table de zincu, si de a typari de pre aceste table; de aci : v., *zincographiare*, part. *zincographiatu*; subst. *zincographu*, care essereita *zincographi'a*.

* ZINCU, s. m., (zincum, it. zincu, fr. zinc, germ. zink); metallu de una

colóre alba care bate in venetu, care arde si se sublima facile, si care unitu cu arame in pondu de trei ori câtu trage ellu, da aramea galbina.

* ZINGIBERIU, s. m., zingiber sau zingiberi si zinziber, -is, (ζιγγίβερις); gingiberiu, una planta.

* ZIZANIA, s. f., zizania, -orum, (ζιζάνια); planta care cresce printre grânu, si strica granulu; fig. discordia.

* ZODIACU, s. m., zodiacus, (ζωδιακός); brânulu de pre ceru prin care se pareco trece sórele in cursulu seu annuale, si in care se afla celle douespredece constellationi, nomite *zodie*.

* ZODIU, pl.-e, zodium (ζώδιον); proprie animale, inse in specie, constellatione d'in *zodiacu*.

ZOGRAPHIA = *zugrafia*, s. f., (ζωγραφία); pictura.

ZOGRAFICU = *zugraficu*, -a, adj., (ζωγραφικός); relativu la *zografia* si la *zografu* : *stylu zograficu, artea zografica*.

ZOGRAPHIRE = *zugrafire*, -escu, v., (ζωγραφεῖν); a pinge : a *zografi ómeni, a zografi batalie; ellu zografi una scena istorica fórte formósa*.

ZORAPHITU = *zugrafitu*, -a, adj. part. (d'in *zografire*); pinsu, depinsu.

ZOGRAPHITURA = *zugrafitura*, s. f., (ζωγράφισμα); pictura, lucrul *zografitu*.

ZOGRAPHU = *zugrafu*, s. m., (ζωγράφος); pictoriu.

* ZOILU, s. m., Zoilus, (ζώϊλος); nome propriu allu unui detractoriu allu lui Omeru; de aci apoi, detractoriu in genere, omu invidiosu.

* ZONA, s. f., zona, (ζώνη); cingla, brânu; serpariu, veri-ce fascia lata : *superfaci'a pamentului se imparte in cincizone, una zona calda in giurulu ecatoriului, doue zone reci in giurulu poliloru, si alte doue zone temperate intre zon'a calda si zonele reci*.

* ZONALE, adj., zonalis, (d'in zona); relativu la *zona*, de *zona*.

* ZONARIU, -a, adj., zonarius, (d'in zona); 1. care face *zone* = brâne = serparie; 2. care talia *zon'a* = serpariulu; furu.

* ZONULA, s. f., zonula, (d'in zona);

deminutivum d'in *zona*, mica *zona*, mica eingla.

† ZOO-, (d'in ζῷον=animale), in diverse composite scientifiche, precumu in : *zoobiología*, s. f., (fr. *zoobiologie*, d'in βίος=viétia, si λόγος=discursu), scientia despre viéti'a animale; *zobiu*, -a, adj., (fr. *zobie*, d'in βίος = viétia), care viue in corpulu animaliloru; *zoocarpu*, -a, adj., (fr. *zoocarpé*, din καρπός = fructu), se dice despre fientie cari peno la unu tempu allu essistentiei loru se compórta ca vegetali, si cari apoi producu animaleule in locu de gemme : *zoocarpu*, s. m., (fr. *zoocarpe*) animaleculu produsu prin una fientia *zoocarpia*; *zochresia*, s. f., (fr. *zochrésie* din χρήσις = usu), scientia de a educá animalu si de a trage folosu de la densele; *zochresticu*, -a, adj., (fr. *zochrestique*), relativu la *zochresia*; *zoococcina*, (fr. *zoococcine*), substantia animale care se afla in *coccin'a* vegetale; *zoochymia*, s. f., (fr. *zoochimie*), chymia animale; *zoochymicu*, -a, adj., (fr. *zoochimique*), relativu la *zoochymia*; *zooethica*, s. f., (fr. *zooéthique*), scientia despre abitudinile animaliloru; *zoogena*, s. f., (fr. *zoogéne*), materia viscosa azotata care se afla in apele thermalu; *zooglyphite*, s. f., (fr. *zooglyphite*, d'in γλύφειν = sculperu), pétra care representa impressiuni de animalu; *zoogonia*, s. f., (fr. *zoogonie*), connoscentia despre generationea animaliloru; *zoogonicu*, -a, adj., (fr. *zoogonique*), relativu la *zoogonia*; *zoogonología*, s. f., vedi *zoogonia*; *zoogonologicu*, -a, adj., vedi *zoogonicu*; *zoographia*, s. f., (*zoographie*, d'in γράφειν = scriere), descriptione a animaliloru; pictura de animalu, si pictura in genere; *zoographicu*, -a, adj., (fr. *zoographique*), relativu la *zoographia*; *zoographu*, s. m., (fr. *zoographe*), care se ocupa cu *zoographia*; *zoohematina*, s. f., (fr. *zoohématine*, d'in αἷμα = sânge), principiu colorante allu sângeului; *zooiatria*, s. f., (fr. *zooïatrie*, d'in ἰατρεία = medicina), medicina veterinaria; *zooiaticu*, -a, adj., (fr. *zooïatrique*), relativu la *zooiatria*; *zooiatru*, s. m., medicu veterinariu; *zooiatrologia*, s. f., (fr.

zooiatrologie), scientia medicale veterinaria; *zooiatrologicu*, -a, adj., (fr. *zooïatrológique*), relativu la *zooiatrologia*; *zooide*, adj., (ζωοειδής, fr. *zooïde*), care sémina a animale; *zoolatria*, s. f., (fr. *zoolâtrie*, d'in λατρεία = cultu), adorazione de animalu; *zoolatricu*, -a, adj., (fr. *zoolâtrique*), relativu la *zoolatria*; *zoolatru*, s. m., (fr. *zoolâtre*), adoratoriu de animalu; *zoolicu*, -a, adj., (fr. *zoolique*), miscatu de ómeni sau de animalu : *machina zoolica* si subst. m., *unu zoolicu*, specia de nave menata de calli; *zoolithicu*, -a, adj., (fr. *zoolithique*), care cuprinde in sene *zoolithe*; *zoolithiferu*, -a, adj., (fr. *zoolithifère*), care contine reste fossili de animalu; *zoolithu*, pl. -e, (fr. *zoolithe*, d'in λίθος = pétra), parte de animale care s'a scambatu in pétra; *zoologia*, s. f., (fr. *zoologie*), parte d'in istori'a naturale care are de obiectu animalile, tractatu despre animalu; *zoologicu*, -a, adj., (fr. *zoologique*), relativu la *zoologia*; *zoologistu*, s. m., (fr. *zoologiste*), si *zoologu*, s. m., (fr. *zoologue*), care se ocupa cu *zoologia*; *zoologographia*, s. f., (fr. *zoologographie*), parte d'in istori'a naturale care descrie animalile; *zoologographicu*, -a, adj., (fr. *zoologographique*), relativu la *zoologographia*; *zoologographu*, s. m., (fr. *zoologographe*), care scrie despre *zoologia*; *zoo-magneticu*, -a, adj., (fr. *zoomagnétique*), relativu la magnetismulu animale; *zoomagnetismu*, s. m., (fr. *zoomagnétisme*), magnetismu animale; *zoomineralu*, s. m., (fr. pl. *zoominéraux*), substantie minerali cari sémina a animalu, ca testaciele; *zoomorphia*, s. f., (fr. *zoomorphie*, d'in μορφή = forma), representatione de animalu viue cari locuescu in conchyliu; *zoomorphite*, s. m., (fr. *zoomorphite*), substantia mineralu care a impromutatu form'a de animale; *zoomorphose*, s. f., (fr. *zoomorphose*), istoria a animaliloru continute in conchyliu; *zoomorphu*, -a, adj., (ζωόμορφος), care are form'a de animale; *zomyia*, s. f., (fr. *zomye*, d'in μύια = musca), care sémina a musca; *zoonatu*, s. m., (fr. *zoonate*), sare formata prin combinationea acidului *zoonicu* cu una

base; *zoonicu,-a*, adj., (fr. *zoonique*), se dice despre acidulu hydrocyanicu; *zoonite*, s. m., (fr. *zoonite*), fia-care d'in fientiele partiali cari tote imperuna constituu unu animale compusu; *zoonomia*, s. f., (fr. *zoonomie*, d'in νόμος = lege), complessulu legiloru cari presiedu la viéti'a animale; *zoonomicu,-a*, adj., (fr. *zoonomique*), relativu la *zoonomia*; *zoonosologia*, s. f., (fr. *zoonosologie*, d'in νόσος = morbu, si λόγος = discursu), connoſcentia despre morbiu animaliloru; *zoonosologicu,-a*, adj., (fr. *zoonosologique*), relativu la *zoonosologia*; *zoopathologia*, s. f., (fr. *zoopathologie*, d'in πάθος = pathema), connoſcentia despre pethematele animaliloru; *zoopathologicu,-a*, adj., (fr. *zoopathologique*), relativu la *zoopathologia*; *zoophagia*, s. f., (ζοοφαγία, fr. *zoophagie*, d'in φαγῆν = mancare), voracitate a animaliloru, care le face se si mânce préd'a viua; *zoophagicu,-a*, adj., (fr. *zoophagique*), relativu la *zoophagia*; *zoophagu,-a*, adj., (ζοοφάγος, fr. *zoophage*), care mânca animalii viue; *zoophoricu,-a*, adj., (fr. *zoophorique*), care are figura de animale; *zoophoru*, s. m., *zoophorum*, (ζοοφόρον, fr. *zoophore*), terminu de architectura, frigi'a dorica, pentru co erá incarcata de figure de animalii; *zoophthalmu*, s. m., *zoophthalmos*, (ζοοφθαλμος), una planta, ocululu boului; *zoophytariu,-a*, adj., (fr. *zoophytare*), care sémina cu zoophytele; *zoophyticu,-a*, adj., (fr. *zoophytique*), care contine *zoophyte* fossili; *zoophytographia*, s. f., (fr. *zoophytographie*), descriptione a *zoophyteloru*; *zoophytograficu,-a*, adj., (fr. *zoophytographique*), relativu la *zoophytographia*; *zoophytographu*, s. m., (fr. *zoophytographe*), care se ocupa cu *zoophytographi'a*; *zoophytolithu*, s. m., (fr. *zoophytolithe*), zoophytu fossile; *zoophytologia*, s. f., (fr. *zoophytologie*), istoria a *zoophyteloru*; *zoophytologicu,-a*, adj., (fr. *zoophytologique*), relativu la *zoophytologia*; *zoophytologistu*, s. m., (fr. *zoophytologiste*) si *zoophytologu*, s. m., (fr. *zoophytologue*), auctoriu de *zoophytologia*; *zoophytu*, s. m., (ζοόφυτον, fr. *zoophyte*), animale care are ceva d'in form'a si or-

ganisationea planteloru, si care pare a formá transitionea de la regnulu animale la regnulu vegetale; *zooponicu,-a*, adj., (fr. *zooponique*, d'in πόνος = lucru), ramu allu zoologiei care se ocupa cu observationile si descriptionile lucrurilor animaliloru; *zooristica*, s. f., (fr. *zooristique*; contrassu d'in ζῳον, si ἀριθμός = numeru), scientia care se ocupa cu calcularea folosului ce se póte trage d'in speculationea cu animalii; *zooristicu,-a*, adj., (fr. *zooristique*), relativu la *zooristica*; *zoosopia*, s. f., (fr. *zooscopie*, d'in σκοπεῖν = observare), observatione asupra animaliloru, fia cu vederea simpla, fia cu oclii armati; *zooscopicu,-a*, adj., (fr. *zooscopique*), relativu la *zoosopia*; *zoospermu*, s. m., (fr. *zoosperme*, d'in σπέρμα = sementia), genu de animalcule cari se afla in sperm'a animaliloru in numeru incalculabile si forte micce; *zoospheru,-a*, adj., (fr. *zoosphère*, d'in σφαῖρα = sfera), se dice despre unu animale care are form'a spherica; *zootaxia*, s. f., (fr. *zootaxie*, d'in τάξις = ordine), dispositione, organisatione metodica a animaleloru; *zootaxicu,-a*, adj., (fr. *zootaxique*), relativu la *zootaxia*; *zootechnia*, s. f., (fr. *zootechnie*, d'in τέχνη = arte) connoſcenti'a animaliloru applicate la necessitátile omului; *zootechnicu,-a*, adj., (fr. *zootechnique*), relativu la *zootechnia*; *zootheca*, s. f., (fr. *zoothèque*, d'inθήκη = depositoryu), locu unde se tineau animalile destinate la sacrificiu; *zootherapia*, s. f., (fr. *zoothérapie*, d'in θεραπεία = cura), arte de a curá morbiu animaliloru; *zotherapicu,-a*, adj., (fr. *zoothérapique*), relativu la *zotherapia*; *zooticu,-a*, adj., (fr. *zootique*), se dice despre unu terrenu care contine corpuri organisate; *zootomia*, s. f., (fr. *zootomie*, d'in τομή = taliatura), anatomia a animaliloru; *zootomicu,-a*, adj., (fr. *zootomique*), relativu la *zootomia*; *zootomistu*, s. m., (fr. *zootomiste*), si *zootomu*, s. m., care se ocupa cu *zootomi'a*; *zootocu*, s. m., (fr. *zootoque*), genu de reptili saurice; *zootypolithu*, s. m., (fr. *zootypolithe*, d'in τύπος = forma, si λίθος = pétra), pétra care pórtá impressionea unui animale fossile; *zoophose*,

s. f., (fr. *zoophose*), genu de insecte coleoptere heteromere d'in famili'a melastomeloru.

* ZOTHECA, s. f., *zotheca*, (ζωθήκη); camera de studiu, si camera de repausu in tempulu dillei.

* ZOTHECULA, s. f., *zothecula*, (d'in *zotheca*); mica camera de repausu sau de studiu.

ZUGRAFIA sau *zuggraphía*, *zugraficu* sau *zugraphicu*, *zugrafire* sau *zugraphire*, *zugrafitu* sau *zugraphitu*, *zugrafitura* sau *zugraphitura*. *zugrafu* sau *zugraphu*, vedi : *zographía*, *zographicu*, *zographire*, *zographitu*, *zographitura*, *zographu*.

* ZYGIA sau *zygia*, s. f., *zygia*, (ζυγία); proprie relativu la jugu, de aci : 1. unu arbore, carpinu; 2. *tibia zygia*, *zygia tibia*, instrumentu musicale cu care anticii cantáu la nunta; 3. *diéa zygia*, *zygia dea*, Junone care presedeo la conunía

* ZYGOSTASIU sau *zygostasiu*, pl.-e, *zygostasiam*, (ζυγόστασις); verificazione a ponduriloru.

* ZYGOSTATE sau *zygostatu*, s. m., *zygostata*, sau *zygostates*, (ζυγοστάτης); verificatoriu de ponduri.

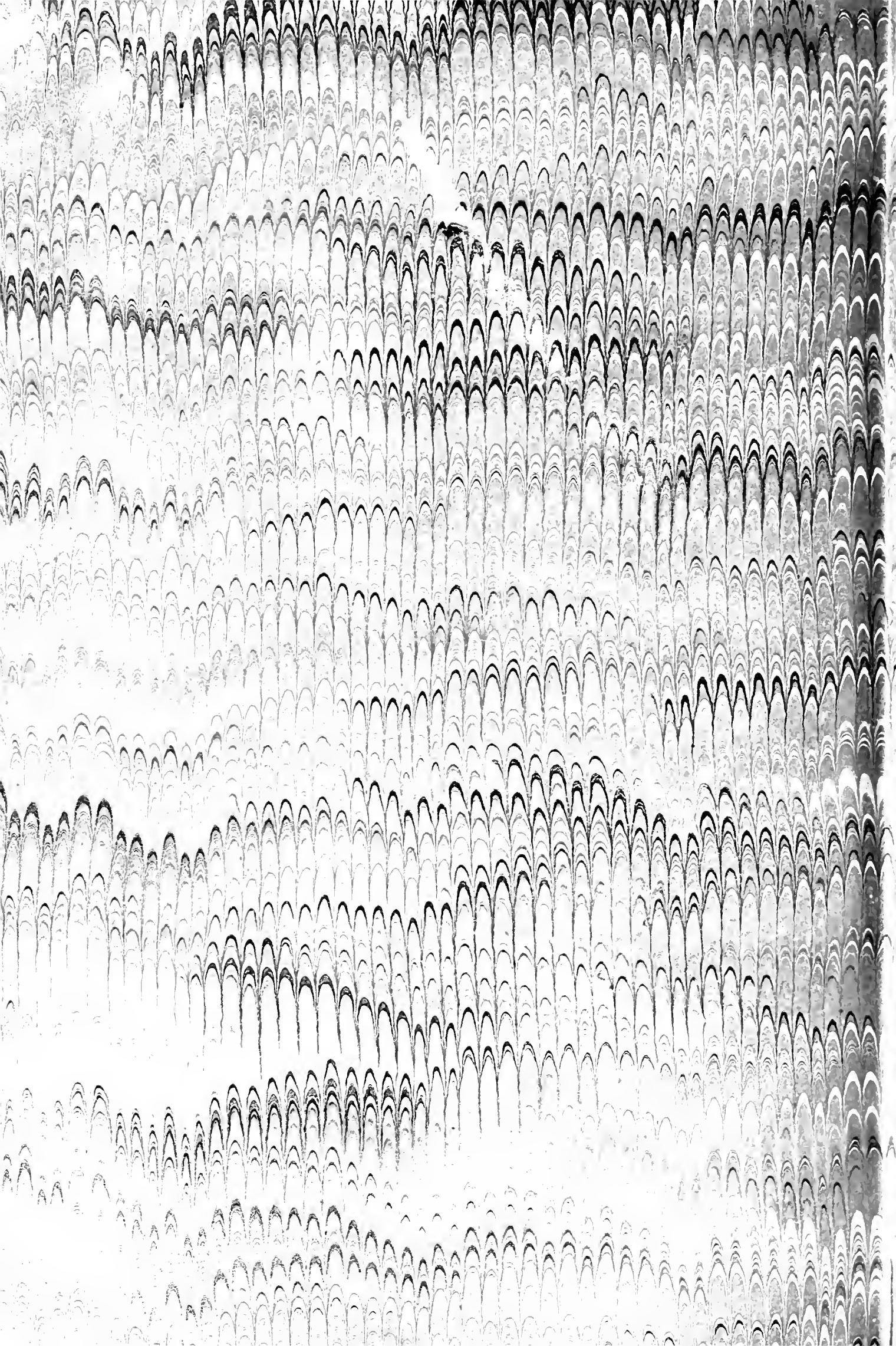
* ZYTHU sau *zuthu*, s. m., *zythum*, (ζυθος); una specia de beutura de ordiu la veclii Egyptiani.

LaRoum.
L784D

Author Laurianu, A. T. & Massimu, J. C.
Title Dictionariulu Limbei Romane. Vol. 2

UNIVERSITY OF TORONTO
LIBRARY

Do not
remove
the card
from this
Pocket.

Acme Library Card
Pocket
Made by H. J. ...

